image
not
available

THESAVRI

CATHOLICI,

in quo

CONTROVERSIAE FIDEI,

IAM OLIM NOSTRAQVE MEMORIA EXCItatæ, SS. Scripturarum, Conciliorum, & SS. tam Græcorum, quàm Latinorum Patrum Teſtimonijs, à temporibus Apoſtolorum ad noſtram vſque ætatem deducta ſucceſſione, explicantur: Catholicæ Eccleſiæ CONSENSVS perpetuus, inſtar Catenæ connexus, proponitur,

TOMVS SECVNDVS:

Ad Orthodoxorum omnium confirmationem, nutantium inſtructionem, & hoſtium veræ Fidei confuſionem, magno ſtudio, immenſo labore, ac ſingulari induſtria conſcriptus

A Reuerendo Doctiſſimoque D. IODOCO COCCIO Bileueldiano, Theologo, & Canonico Iuliacenſi.

Opus non ſolùm Theologis, Concionatoribus, & Eccleſiaſticis alijs vtile, ſed omnibus, veræ fidei, pietatis, ac Chriſtianæ antiquitatis amantibus, ſummè neceſſarium.

Adiectis INDICIBVS neceſſarijs.

COLONIÆ

Ex officina Typographica Arnoldi Quentelij.

Anno Domini M. DCI.

Cum Gratia & Priuilegio S. Cæſareæ Maieſtatis ad decennium.

NOBILI ADMODVM AC STRENVO VIRO, D. GVLIELMO A VVALDENBVRG, COGNOMENTO SCHENCKERN, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI D. IOANNIS GVLIELMI, IVLIAE, CLIVIAE, ET MONTIVM DVCIS, COmitis Marchiæ,&c. Consiliario intimo & Satrapæ in Steinbach, &c. Domino suo plurimùm colendo.

PRODIT demum, Nobilis admodum & strenue Domine, Tomus alter insignis illius Operis, THESAVRI CATHOLICI inquam, cuius priorem partem anno superiore proximo è Typographiâ nostrâ in lucem dedimus. Fœtus hic velut posthumus est pijssimi doctissimique Viri IODOCI COCCII, Collegiatæ apud Iuliacenses Ecclesiæ Canonici, dum in humanis esset, quem Auctor, immaturâ morte præuentus, ipse quidem edere non potuit; at ita tamen ad edendum disposuit omnia vir laboriosissimus, toties exactam illam acerrimi iudicij limam adhibuit, antequam è vita decederet, vt nihil ferè reliquum esset in vniuerso Opere, quod extremam ipsius manum desideraret. Et priorem quidem Tomum iure suo quodam sibi vindicauit Illustrissimus Princeps ac Dominus, D. IOANNES GVLIELMVS, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium Dux, Comes Marchiæ, &c. sub cuius tutela atque patrocinio fœtus hic, continuis viginti quatuor annorum vigilijs conceptus, tandem ad maturitatem peruenit: Alterum verò hunc nihil dubito quin Auctor ab eo tempore, quo consilium edendi cœpit, Nob. D. V. perpetuò destinarit; Cuius admonitu laborem hunc susceperat primùm, vti referre solebat, & Opus ipsum in ordinem, quem secutus est, commodissimum digesserat; Cuius operâ, studio, atque munificentiâ in conquirendis varij generis Auctoribus, qui ad telam hanc pertexendam legendi erant, frequenter adiutus fuerat; Cuius humanitas insignis, & summa benignitas non rarò fatiscentem sub onere, ac penè deficientem erexerat, & sustentârat, adeoque animum addiderat ad superandas difficultates, quas in hoc Opere perficiendo propemodum infinitas persensit. Itaque Nob. D. V. ille colebat veluti Mecœnatem suum, de eâ honorificè loquebatur ad omnes; præclaras Nob. D. V. & heroicas virtutes, affectum ardentissimum in Deum, in Ecclesiam; studium feruens in conseruandâ propagandaque Religione Catholicâ, amorem in Principem, in patriam, cum insigni fidelitate coniunctum, vigilantiam & dexteritatem in rebus agendis, summam iudicij acrimoniam, & maturitatem, vitæ morumque innocentiam, in prosperis moderationem animi, in aduersis admirabilem constantiam & generositatem, zelum in administrandâ iustitiâ, nec largitionibus vnquam, nec humano

fauore corruptũ,& id genus alia,ſummis laudibus extollebat. Imò Nob. D. V. Dei beneficio ceu murum aheneum fraudulentis hæreticorum machinationibus obiectam cenſebat; adeoque conſtitutam poſt pijſſimum Principem ijs locis veluti columnam, cui res Catholica inniteretur. Hæc ille, cùm apud nos moraretur Coloniæ, quotieſcunque ſermo de Nob. D. V. incidit, prolixè prædicare conſueuerat; quæ publico bonorum omnium, qui ſincerum habent in Catholicam Religionem affectum, iudicio confirmantur. Quamobrem, ſi vitam illi in hunc vſque diem prorogâſſet Deus, haud dubiè ſecundum hunc CATHOLICI THESAVRI Tomum ſub clariſſiſimo Nob. D. V. nomine in publicum emiſiſſet, & præclaras eiuſdem virtutes, de quibus pauca delibaui, quemadmodum inter amicos commemorare ſolebat viuâ voce, ita calamo quoque prædicâſſet ad poſteros, atque æternitati conſecrâſſet. Quod cùm ex diuturnâ, quam cum illo habui, eaque iucundiſſimâ conſuetudine ſatis mihi compertum eſſet, impulit me partim affectus in virum optimum, partim etiam, vt verum fatear, obſeruantia illa, quâ Nob. D. V. ob inſignia virtutum ornamenta ſemper proſecutus ſum, vt de hoc illius, COCCII noſtri inquam, iudicio ac voluntate publicum aliquod teſtimonium huic Operi adiungerem, eiuſque Tomum alterum Nob. D. V. dedicarem. Neque verò mihi dubium eſt, quin Auctor, ſi quâ poſſet conſilium meum ex ipſis ſepulcri latebris comprobaret; vel è cælo potius, vbi felix anima beato electorum cœtui coniuncta, vti ſperamus, iucundiſſimo laborum ſuorum pręmio fruitur. Valeat Nob. D. V. & quod huius feci, non alio à me, quàm ſincero, ſuique amante animo factum interpretetur. Coloniæ Agrippinæ 9. Ianuarij. Anno Domini M. DCI.

Nob. D. V.

addictiſſ.

Arnoldus Quentelius
Typographus.

INDEX LIBRORVM ET ARTICVLORVM TOMI SECVNDI.

LIBER PRIMVS: DE Natura Hominis. pag. 1.

LIBER SECVNDVS: DE Peccato Hominis. 74.

LIBER TERTIVS: DE IVSTIFICAtione Hominis, seu Fide & operibus. 211.

LIBER QVARTVS: DE CONSILIIS Euangelicis, & vita Monaſtica. 341.

LIBER QVINTVS: DE SACRAMENTIS in genere, ac Baptiſmo & Confirmatione. 469.

LIBER SEXTVS: DE Eucharistia. 601.

LIBER SEPTIMVS: DE POENITENTIA, & extrema Vnctione. 780.

LIBER OCTAVVS: DE Ordine. 883.

LIBER NONVS: DE Matrimonio. 986.

LIBER DECIMVS : DE QVATVOR hominis nouissimis. 1027.

FINIS.

INDEX
LOCORVM SACRAE SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC II. TOMO SPARSIM EXPLICANTVR, LIBRORVM, CAPITVM, ET VERSVVM ORDINE SERVATO.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Exodus.

Sapien-

Sapientia.

Ecclesiasticus.

Isaias.

Ieremias.

Threni.

Ezechiel.

15.Cauete

Ioannes.

2. ad Corinthios.

Ad Galatas.

Ad Ephesios.

Ad Philippenses.

Ad Colossenses.

FINIS.

VINCENTIVS LYRI-nensis 430.

Contra Hæreses cap. 39.

EORVM duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione Catholica sanctè, sapienter, constanter, viuentes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quicquid vel omnes, vel plures, vno eodemque sensu manifestè, frequenter, perseueranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum consilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur: Quicquid verò, quamuis ille sanctus, & doctus: quamuis Episcopus, quamuis Confessor & Martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, & occultas, & priuatas opiniunculas, à communis, publicæ, ac generalis sententiæ auctoritate secretum sit; ne cum summo æternæ salutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem.

Cap. 40.

Quorum beatorum Patrum sanctum Catholicumque consensum ne quis sibi temerè fortè contemnendum arbitretur, ait in prima ad Corint. Apostolus: *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos*, quorum ipse vnus erat: *secundò Prophetas*, qualem in Actibus Apostolorum legimus Agabum: *tertiò Doctores*, qui Tractatores nunc appellantur, &c. Hos ergo in Ecclesia Dei diuinitus per tempora & loca dispensatos quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum: à quorum veridica vnitate ne quis discrepet, impensius obtestatur idem Apostolus, dicens: *Obsecro autem vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Quòd si quis ab eorum sententiæ communione descierit, audiet illud eiusdem Apostoli: *Non est Deus dissensionis, sed pacis*: id est, non eius, qui à consentienti vnitate defecerit, sed eorum, qui in consentiendi pace permanserint: *Sicut in omnibus*, inquit, *Ecclesijs sanctorum doceo*, id est, Catholicorum: quæ ideo sanctæ sunt, quia in fidei communione persistunt. Et ne quis forsitan, prætermissis cæteris, se solum audiri, sibi soli credi arrogaret, paulò post ait: *An à vobis*, inquit, *verbum Dei processit? aut in vos solos deuenit?* Et ne hoc quasi perfunctoriè acciperetur, adiecit: *Si quis*, inquit, *videtur Propheta esse, aut spiritualis*, id est, spiritalium rerum Magister, summo studio æqualitatis & vnitatis cultor existat: vt scilicet neque opiniones suas cæteris præferat, & ab vniuersorum sensibus non recedat. *Cuius rei mandata qui ignorat*, inquit, id est, qui aut nescita non discit, aut scita contemnit, *ignorabitur*: hoc est, indignus habebitur, qui inter vnitos fide, & exæquatos humilitate diuinitus respiciatur: quo malo nescio, an quicquam acerbius cogitari queat.

1. Cor. 12. Acto. 12. 1. Cor. 1. 1. Cor. 14.

LIBER

LIBER PRIMVS: DE NATVRA HOMINIS.

ARTICVLVS PRIMVS.

ANIMAM PRAESTANTISSIMAM HOMINIS PARTEM, NEC EX DIVINA ESSENTIA, NEC EX TRADVCE, NEC EX ELEMENTIS, SED EX NIHILO, CVM CORPORE A DEO CREATAM, INCORPOREVM ESSE SPIRITVM: SINGVLA CORPORA SINGVLAS & proprias animas sortiri, nec de corpore ad corpus migrare, nec ante corpus alibi extitisse.

NEGANT.

Anno ante natũ Christum.

1540. M*ERCVRIVS Trismegistus ad Tatium dicit, animas hominum in bestias, bestiarum rursus in hominum corpora transire: ipsas animas ex Dei essentia nasci.*

550. *Pythagoras docuit regenerationem, & transmigrationem animæ ex vno corpore plantæ aut animalis in aliud corpus, vel animale, vel humanum, vel vegetabile.* Ouidius 15. Metamorph. Lucianus in Gallo. Laertius in Pythagora.

500. *Anaxagoras animam aëriformem & corpus esse dixit.* Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 3.

460. *Democritus igneum concrementum ex corporibus ratione perceptibilibus, & ideas quasdam globosas habentibus; potentiam autem igneam, quod ipsum sanè corpus est, animam esse dixit.* Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 3.

400. *Plato,* lib 10. de legibus, & in Epinomide, *asserit, omnem animam corpore antiquiorem esse.*

360. *Aristoteles animam vult esse entelechiam primam corporis naturalis instrumenti præditi potestate viuentis.* Nemesius lib. 1. de anima cap. 2.

340. *Dicæarchus animam quatuor elementorum harmoniam ac concentum esse censet.* Plutarchus de placitis Philos. lib. 4. cap. 3.

300. *Epicurus animam asserit esse temperamentum ex quatuor: ex quodam igneo, ex quodam aereo, ex quodam spiritali, ex quarto quodam innominato, quod ipsum sensitiuum existit.* Plutarchus ibidem.

80. *Lucretius* lib 3 *animam corpoream esse dicit.*

50. *Cicero* in Catone Maiore *vult animum cælestem, ex altissimo domicilio depressum, & quasi demersum esse in terram, locum diuinæ naturæ æternitatiq; contrarium.*

post natũ Christum.

Basilidis Fundamentum dicit, animam, quæ prius peccauerat in alia vita, hîc pati supplicium. Clemen.

100. Alexand. lib. 4. Stromat.

150. *Gnostici dicebant animam esse Dei substantiam, de corpore in corpus migrare, eandem esse in animalibus, in feris, piscibus, serpentibus, ac hominibus.* Irenæus lib. 1. cap. 24. lib. 2. cap. 31. Epiphanius hæresi 46. Theodoretus lib. 1 hæret. fabul. Guido de hæres.

200. *Tertullianus voluit animas esse corporeas, per traducem propagari, sexu discerni, si pessimæ sint post mortem in dæmones verti.* Pamelius in Paradoxis Tertulliani.

240. *Origenes* ad Psal. 89. *sentit animas ante corpora conditas.*

Ad Hieremiæ cap 24. & 28. *dicit animas in cælo peccasse, inde delapsas, & in corpora demissas esse.*

In principio Tomi 20. in Ioannem *asserit animas in hunc mundum venientes, aduehere secum diuersas rationes seminales, tam iustas quam iniustas.*

270 *Manichæi voluerunt Deo coæternas esse animas, omnia subire corpora, tam hominum, quàm brutorum, & reptilium, & plantarum: easq; animas de Dei esse substantia.* Epiphanius hæresi 66. Augustinus epist. 72. Ruffinus in Symb. Olympiodorus ad cap. 3. Eccles.

320. *Lactantius* diuinarum Institut. lib. 7. cap. 5. *multitudinem animarum simul à Deo creatarum, ac paulatim in corpora hominum fragilia demissarum disputat.*

360. *Luciferiani dicunt animas ex transfusione seminari.* Augustinus hæresi 81. Rabanus de Vniuers. lib 4. cap. 10.

370. *Apollinaristæ senserunt animam nasci ex traduce, ex anima scilicet alia, sicut corpus ex corpore.* Hieronymus epist. ad, Marcellinum & Anapsychiam, Nemesius de anima cap.2.

380. *Priscillianistæ animas dicunt eiusdem esse naturæ atque substantiæ, cuius est Deus, ad agonem quendam spontaneum in terris exercendum, per septem cælos, & quosdam gradatim descendere principatus, & in malignum principem incurrere, à quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diuersa carnis corpora seminari.* Augustinus hæresi 70.

400. *Faustus Manichæus tales dicit esse pecorum, quales hominum animas.* Augustinus de fide contra Manichæum cap.37.

400. *Fortunatus dixit, animam naturaliter filiam, substantiam & portionem esse Dei.* Augustinus disputatione contra Fortunatum.

420. *Vincentius Victor scripsit animam non ex nihilo, sed de seipso Deum fecisse: illam meritum aliquod perdidisse per carnem, quod habuerit ante carnem: per carnem reparare habitudinem priscam, & per eandem carnem renasci, per quam meruerat inquinari.* Augustinus de anima, & eius origine lib.3. cap.14.

445. *Noui Priscillianistæ dicunt animas, quæ humanis corporibus inseruntur, fuisse sine corpore, & in cælesti habitatione peccasse, atque ob hoc è sublimibus ad inferiora delapsas, in diuersæ qualitatis principes incidisse: per aereas & sydereas potestates, alias duriores, alias mitiores corporibus esse inclusas, sorte diuersa & conditione dissimili: vt quicquid in hac vita variè & inæqualiter prouenit, ex præcedentibus causis videatur accidere.* Leo epist.93. ad Thuribium cap.10.

460. *Iacobus, & alij Syrorum scribunt, duas in homine esse animas: vnam animalem, qua animetur corpus; alteram spiritalem, quæ rationem ministret.* Gennadius Massiliensis de Ecclesiasticis dogmatibus cap.14.

480. Faustus Rhegiensis epistola ad Paulinum: *Non solùm anima hominis, sed etiam Angelorum inuisibilis cælestisq; substantia, sicut localibus spatijs continetur, ita auctore suo corporea esse & incomprehensibilis approbatur. Quid enim nisi corporeum, quod de supremis sedibus perturbatum loco cessit? Sed & ipse Lazarus, post linguas famulantium canum susceptus manibus Angelorum, corpoream esse docuit animam suam, dum in sinum Abrahæ Angelicis fertur obsequijs.*

490. Nemesius de anima cap.2. *Quòd si quis ex eo, quòd post effectum corpus anima immissa est, eam post corpus generatam esse putat, à vero aberrat.*

600. *Armenij dicunt, quòd anima filij propagetur ab anima patris sui.* Guido de Armenijs errore 4.

630. *Mahometus animam asserit esse portionem Dei.* Æneas Syluius epistola ad Morbisanum.

1000. *Rabbi Salomon* ad cap.1. Malachiæ *credens fabulæ Thalmudistarum, qui asserunt, omnes Prophetas in monte Sinai astitisse, cùm lex daretur Mosi, ibiq; ijs prophetias traditas fuisse, putat omnes omnium hominum animas, ante corpora, vno tempore creatas fuisse.*

1140. *Auicenna vult animam ex anima, seu ex traduce nasci, velut vna lucerna accenditur ab alia.* Ioan. Velcurio lib.4. Phys. cap.18.

1180. *Corerij, siue Coterelli dicunt, animas ex traduce propagari.* Guido.

1200. *Albigenses, seu Albanenses dicunt nouas animas à Deo nec creari, nec infundi, sed eas de corpore ad corpus, etiam animalium & serpentium transmigrare.* Guido, Antoninus, & Bernardus Lutzemburgus, vbi agunt de Albigensibus.

1350. *Flagellantes dicunt quòd Deus in principio omnium hominum animas simul creauit, & cum primo homine in Paradisum collocauit.* Bernardus Lutzemburg. de hæresibus.

1530. *Franciscus Georgius,* Tomo primo Problematum, *sentit animam tantùm esse hominem, corpus autem vestem esse animæ: ipsamq; animam longè ante cælum creatam. Sic enim scribit* Problemate 26. *Formauit Deus hominem puluerem de terra, id est, induit eum vestem terream, corpus videlicet hoc terrenum. Primò decreuit Deus hominem facere, postea creauit ciuem in cælo, tertiò formauit corpus eius velut vestem.*

Idipsum confirmat Problemate 7. *cùm ait, hominem corporea veste fuisse à Deo amictum. Et* Problem. 159. *In campo Damasceno dicitur primus homo vestitus puluere terræ.*

1536. *Anabaptistarum quidam animam substantiam esse negant, sed vim duntaxat vitæ esse aiunt, quæ ex spiritu arteriæ, aut pulmonum agitatione ducitur: & quia sine corpore subsistere nequit, ideo vnà cum corpore interire & euanescere fingunt, donec totus homo suscitetur.* Ioannes Caluinus in Psychopannychia.

1545. Martinus Lutherus disputatione Theologica habita VVittembergæ Anno 1545. Thesi 31. *Qui cogitauerunt animam ex traduce esse, videntur non penitus aliena à Scripturis sensisse: imò faciliùs defendent propagationem originalis peccati, quàm ij, qui aliter sentiunt. Vt nihil sit quod dicitur, anima intellectiua creando infunditur, & infundendo creatur. Quis hoc probauit, aut quis probabit, simile posse dici de omni alia anima? Quæ difficultas Deum moretur, ne animam intellectiuam, tum ex nihilo, tum ex semine corrupto possit educere?*

1550. *Libertini dicunt vnicum tantùm esse spiritum Dei, animarum nostrarum loco Deum in nobis viuere, vegetare corpora nostra, nos sustinere, atque omnes vitales actiones efficere: sic in nihilum redigunt tum humanæ animæ, tum Angelicæ naturæ essentiam.* Ioannes Caluinus contra Libertinos cap.11.

1550. *Michael Seruetus,* Dialogo 1. *dicit animam esse ex Deo, & Dei substantia.* Libro 4. de regeneratione *concludit regeneratos aliam habere animam, quàm ante, propter substantiam innouatam & nouam deitatem adiunctam.*

1560. *Magdeburgenses* Centuriæ 5. cap.4. *inter næuos & errores Augustini referunt, quòd docuit animam non esse ex traduce.*

1566. Matthæus Dresserus de partibus humani corporis, de anima & eius potentijs, capite de origine animæ: *Non nouæ creantur animæ, sed per generationem propagantur ex parentibus in sobolem.*

ASSE-

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes.2.v.7. Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.

Zachariæ 12.1. Dicit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo.

Marci 8.36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat? 37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib.5. cap.6. Qui ex modico semine genitali hominem in vtero format, & animam, quæ ante non erat, in eo creat.

Dionysius Areopagita. 100.

De diuinis nominibus cap.7. Animus noster partim habet intelligendi virtutem, per quam intelligibilia aspicit; partim vnionē mentis naturæ præcellentem, per quam his, quæ supra se sunt, iungitur, &c. Per diuinam sapientiam animæ ratiocinandi vim habent, discursione & longo ambitu ad rerum veritatem annitentem, atque in eo singularibus illis spiritibus inferiores; quòd diuiduis atque omnigenis varietatis vtuntur signis. In eo verò, quòd plurima in vnum colligant, intelligentijs quoque æqualibus Angelis (quantū fas est animabus ad id aspirare) illustrari promerentur.

Athenagoras. 170.

De resurrectione mortuorum: Non anima animam gignit, vt inde sibi vendicet nomen parentis: sed homo hominem.

Irenæus. 180.

Lib.2. cap.64. Si qui hoc in loco dicant, non posse animas eas, quæ paulo ante esse cœperint, in multum temporis perseuerare, sed oportere eas aut innascibiles esse, vt sint immortales: vel si generationis initium acceperint, cum ipso corpore mori: discant, quoniam sine initio, & sine fine verè & semper idem & eodem modo se habens solus est Deus, qui est omnium Dominus. Quæ autē sunt ab illo omnia, quæcunq; facta sunt, & fiunt, initium quidem suum accipiunt generationis, & per hoc inferiora sunt ab eo, qui fecit ea: quoniam non sunt ingenita: perseuerant autem & extendūtur in longitudinem seculorum, secundùm voluntatem factoris Dei, ita vt sic initio fierent, & postea, vt sint, eis donat.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.4. Stromaton: Non huc de cælis anima ad ea quæ sunt deteriora demittitur. Deus autem fecit omnia ad ea, quæ sunt meliora: sed ea quæ vitam elegit optimam, ex Deo & iustitia cælum terra commutat.

Methodius. 260.

Apud Epiphanium hæresi 63. Fabula est & tragica cantilena, dicere, animas ex cælis deiectas esse, & transire fontes ignis, & aquas super dorsum firmamenti, dum in mūdum hunc nostrum feruntur. Nam neque Adam ex cælis eiectus est, sed è paradiso plantato in Eden iuxta Orientes. Non enim ante incorporationem delictum admissum est, neque rursus corpus hoc est laqueus: sed post insitionem animæ in corpus fit peccatum. Nam hoc vtrumque simul est homo.

Gregorius Thaumaturgus. 260.

Disputatione de anima: Cùm nostro corpori vitā præbere animam intelligamus, eam ex proprijs actionibus cognitam habemus. Porrò quòd anima sit essentia, sic ostenditur. Essentia est id, quod cùm vnum & idem sit numero, cōtraria vicissim suscipit. Quòd autem anima à natura propria nō recedens contraria suscipiat, manifestum est. Quamobrem cùm ea sit essentiæ proprietas, vt diuersis temporibus sit susceptrix contrariorum, idemq; animæ conueniat, essentia vtique anima est. Præterea cùm corpus essentia sit, animam item essentiam esse necesse est. Neque enim fieri potest, vt, quod vitam accipit, essentia sit, illud autem non sit essentia, quod vitam largitur. Nisi quis ita insaniat, vt id, quod nō est, eius quod est, causam esse dicat: aut id, cuius illud ipsum quod est ex alio ita pendet, vt sine illo esse non possit, eius ipsius, ex quo pendet, causam esse contendat. In corpore quidem nostro animam esse, ostēsum est: quomodo autem in corpore sit, oportet intelligere. Nam si illi sic adhæret, vt lapis lapidi, sequitur, vt corpus sit anima, nec totum corpus animatum sit, cùm parti cuidā adhæreat. Sin cū corpore mista confusaq; est, è propria ratione deiecta multis partibus constabit, nec simplex erit. Quod enim multas habet partes, diuidi dissoluiq; potest. Quod autem potest diuidi, compositum est: corpus verò tripliciter diuidi potest. Atque corpus adiunctum corpori molem auget: anima verò in corpore existens, illud nō tumidum, sed viuum efficit. Non igitur corpus, sed expers corporis est anima, &c.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De præparatione Euangelica lib.15. cap 20. Vt breuiter dicam, longè mihi abesse à veri ratione videntur, quotquot corpus animam esse pronuntiant. Quomodo enim quæ per se est, similem esse elementorum alicui possibile est? vbi verò temperamentis & admixtionibus adhibetur?

Athanasius. 340.

In quæstionibus de anima & mente: Homo ex inspiratione diuina suam animam accepit, ideo res diuinas agnoscit, superna persequitur, & res cælestes intelligit: estq; rationalis & mente præditus. Cæterùm nemo existimet, quòd ille spiritus, quē in hominem insflauit Deus, factus sit anima. Absit: sed spiritus ille perficit animam. Nam si in homine spiritus ille esset anima, esset nimirum ex Dei essentia. Si ergo ex Dei essentia esset anima, inalterabilis vtique semper esset, & immutabilis, qualis est Deus. Inquit enim ipse: *Ego ipse sum, & non sum permutatus.* Anima autem interdum quidē stulta est, interdum sapiens, interdum peccatrix, interdum iusta, & alio quidem tempore fidelis, alio verò tempore incredula, aliquando rerum ignara, aliquando sciens, nonnunquam prompta, & aliquoties tarda. Cùm hæc in se habeat anima, quonam pacto dici potest, quòd ex Dei sit essentia? Illud haudquaquam esse potest. Sed hæc inspi-

aspiratio animam in homine fabricata est rationalem & intelligẽtem. Quapropter anima quoque ductu intellectus imaginatur superna,& quæ illic sunt quærit, appetit, & desiderat, quoniam illinc habet creationem suam. Irrationalis autẽ anima non sic: sed quia terrestris est,solummodo terrestria quærit: ideoq; vnà cum corpore quoque moritur. Anima verò hominis æternum viuit,& non habet finem. Habet autem anima tres partes; rationem, animositatem, & appetitum. Atque per partem quidem rationalem Deum diligit: per animositatem verò dæmonibus irascitur, & sese strenuè aduersus eos gerit: & per partem appetitiuam appetit æterna bona.

Oratione contra idola: Motus animæ nihil aliud est quàm vita ipsius, vt omninò corpus viuere dicitur, cùm mouetur, tumq; in morte esse, cùm à motu conquiescit. Id verò ex eius in corpore ipso actu & facultate manifestè conspicias. Cùm enim corpus ingressa est & colligata, non ad corporis exiguitatem contrahitur, aut modificatur: sed sæpe corpore in lecto iacente sine omni motu, ipsa suis viribus excubat, transgrediturq; corporis conditionem,& tamquam peregrè ab eo discedens, manens tamen interim in corpore, quæ supra terram sunt imaginatur & spectat: sæpe quoque extra terrena corpora Sanctis & Angelis obuiam tendit,& ad eos pertingit, mentis suæ puritate freta: qui fieri poterit, vt eadem non multò magis absoluta à corpore (cùm ille, qui eam ita copulauit, Deus voluerit) habeat liquidiorem immortalitatis cognitionem?

Basilius Magnus. 370.

Homilia in dictum illud: *Attende tibi ipsi*: Animam sortitus es intellectili mente præditam, cuius solerti cogitatione Deum agnoscis, rerum indolem naturamq; ratiocinando deprehẽdis, hinc suauissimum præcerpis sapientiæ fructum, &c. Contemplatione tuæ tibi inexistentis animæ incorporeæ mihi cogita Deum esse incorporeum. Deum inquam intellige nullo circumscriptum loco, quando nec tua mens præcisam habet in loco conuersationem, etiamsi in loco est per colligationem ad corpus. Nihil est quòd dubites Deum credere esse inuisibilem mox vt tuam ipsius cognôris animam, cùm ne ipsa quidẽ possit corporeis oculis apprehendi. Nullo enim picturata est colore, nullo tecta schemate, nullo comprehensa est corporeo charactere: tantùm ex suismet actionibus internoscitur. Itaque de Deo nullã per oculos aucuperis cognitionem: sed vni mentis iudicio fide premissa,sensu tantũ spirituali ipsum apprehendito. Hunc admirare artificem, quo is pacto, efficacem vim animæ tuæ veluti compage quadam astrinxerit corpori, sic vt ad extremas vsque particulas eius permeans, vimq; suam dispertiens, membra ipsa plurimum licet à se dissita in vnam adducat concordem & sociam conspirationem. Hîc tu mihi velim contempleris, quænam animæ sit ea vis, qua assentitur carni: quę item à carne consensio ad animam resultans. Considera quonam modo ab anima in se vitam corriuet corpus: contra,vt dolores à corpore in se anima excipiat.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 31. Vereor,ne absurda etiam ac præpostera cogitatio cuiquam obrepat, tamquam anima alibi vsquam versata sit, ac deinde corpori huic astricta fuerit,atq; prout illic se gesserit, alij prophetiã accipiant,alij,qui improbè vixerunt, condemnentur. Sed quoniam hoc existimare nimis stultum & absurdum est, atque ab Ecclesiastica fide & doctrina alienum (alij enim de huiusmodi dogmatibus,si velint,ludãt nobis autem huiusmodi ludis animos oblectare minimè tutũ est) illic quoque his verbis, Et quibus datum est, hoc adiunge, qui digni sunt,&c.

Oratione 45. Anima est omnium earum rerum, quæ intellectu percipiuntur,breuissima particula. Etsi enim nomine fœmineo appelletur, ab omni tamen fœminea natura remota est, vtpote quæ quantum ad essentiam nec mas, nec fœmina sit.

Carmine 7. de anima:

Numinis est animus flatus,qui cælitus ortus,
Nexum terrena subijt cum carne iugalem,
Haud secus ac lumen, quod cæco obducitur antro:
Diuinus tamen est, mortisq; ignarus acerba:
Non etenim,vt bruta & pecudes ratione carentes,
Numinis effigiem procumbere morte decebat:
Mortalem hanc quamuis nitatur reddere noxa.
Ignea porrò anima non est natura putanda:
Confecti quis enim mentem quod conficit esse
Crediderit? Nec item est aer: namque ipse vicissim
Efflatur,trahiturq;,nec vnquam immobilis hæret.
Non etiam est toto diffusus corpore sanguis.
Quin neque concentus, quem humorum gignit amica
Temperies. Neque enim est eadem carnisq; animaq;,
In quam nil iuris letho est natura,&c.
Quin alia est etiam nobis sententia nota,
Quam,dum luce fruar,non vnquam admisero. Namq;
Haud mihi communis mens est,quaq; omnibus æquè
Secta sit, aerea quaq; in regione vagetur.
Sic etenim cunctis eadem mortalibus esset,
Tractaq;, & efflata; atq; omnes, vitalibus auris
Et qui pascuntur, truculenta quiq; dedêre
Colla neci,in cunctis essent: quod dicere stultum est.
Namq; etiam nunc hos aer, nunc rursus ad illos
Se fundit. Quòd si certis mens sedibus hæret,
Dic age quidnam habuit, quid item viuebat in aluo
Materna, si me traxit cùm extrinsecus essem?
Quòd si multiplicis quoq; fingas esse parentem
Hanc sobolis, magnos hercle à te carpit honores,
Quam multis decoras animis, qui mole malorum
Confecti intereant. Stulta hæc sunt dogmata planè,
Ludicra vanorum auctorum, qui corpora multa
Vel malè, vel purè transacta æqualia vita
Perpetuis animo vicibus mutanda dederunt,
In sceleris pœnam, vel honesta præmia vita.
Haud secus ac varijs tectum nunc vestibus illum,
Nunc etiam rursus spoliatum, Ixionis instar,
Voluere cogentes vanis conatibus orbem. (Namq;,
Plantam, hominem, volucrem, piscemq;,canemq;,feCæruleumq; anguem fecerunt,hûq; frequenter
Quodlibet, id quando reuolutus iusserit orbis.
Quantisper quaso has voces fundetis inanes?
Nam mihi brutorum non vox audita sophorum est,&c.

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap.14. Vera & perfecta anima reipsa vnica quidem est, intelligens,nulla ex materia crassa constans, sed per sensus naturæ illi crassæ mixta.

Cap.15. Cùm ea demũ perfecta sit anima,quæ & intelligentiæ & rationis est vi prædita: quicquid scilicet tale non est,ei cum anima quidem nomen esse commune potest, reipsa verò non anima, sed viuendi facultas quædam erit, quæ more hominum animæ appellatione censeatur.

Cap.29. Cùm vnus & idem homo sit,qui corpore & animo constat,vnum esse communeq; tribuendum ei dicimus principium existendi,ne parte hac se ipsa prior,altera iunior sit & posterior,Dei scilicet vim cuncta prospicientem,initio speciem totam in creatione complexum esse, vt ea iam tũ

existeret, vt est ante declaratum ipso etiam vatis testimonio, qui Deum nosse omnia priusquam oriantur ait. Quocirca alterum alteri præponi non debere, quasi singularum in partium creatione vel animus ante corpus conditus, vel è contrario corpus ante animum: idq; hanc potissimum ob causam, ne secum ipse dissidere videatur homo, tamquam diuersas in partes ob temporis in harum ortu discrimen diuisus.

Homilia 7. in Cantica: Neque anima est ante corpus, neque ante animam construitur corpus, sed in vita simul conueniunt ac consentiunt.

Disputatione de anima & resurrectione: Nonnulli quidem contumelia afficiunt ac dehonestant humanum genus, eandem animam censentes inuicem tum hominis, tum ratione carentis ac bruti animalis fieri, alia post alia subinde corpora induentem, & ad id, quod placet, semper transeuntem: vel volatile, vel aquatile, vel terrestre animal post hominem fieri, ac rursus ab his ad humanam redire naturam, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

De reparatione lapsi: Si animam negligamus, nec corpus saluare poterimus. Non enim anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est. Qui ergo quod primum est negligit, & quod inferius est extollit, vtrumq; corrumpit: qui verò ordinem seruat, & quod primum est colit, etiamsi negligat quod secundum est, per primi salutem seruabitur & secundum.

Homilia 12. in Genesin: Vt doceat nos, quòd formatum hominem de terra misericordia Domini & rationalem animæ essentiam habere voluerit, per quam animal hoc absolutum perfectumq; fieret, & *inspirauit*, inquit, *in faciem eius spiraculum vitæ.* Vitalem dicere vult operandi efficaciam, ei qui de terra formatus est, spiraculum datum esse, & hoc substantiam animæ constitutam. Vnde subdit: *Et factus est homo in animam viuentem:* Ille formatus, inquit, & de puluere susceptus, inspiratus spiraculo vitæ, factus est in animam viuentē, hoc est, efficaciter operantem, cui membra corporis seruiant, cuiusq; voluntati ac efficaciæ auscultēt.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 1. in Ioannem cap. 9. Nonnulli ante corpora humana in beata vita fuisse animas in cælo contendunt: & has, quamuis perfectiore bono fruebantur, tamen saturitate melioris status, turpi cogitatione alterius vitæ cupiditate ad peiora esse delapsas, &c. Cuius opinionis falsitatem modò redarguere tempus est. Si ergo ante corpora hominum animæ fuerunt, & quadam inclinatione ad malum (vt ipsi dicunt) loco supplicij corporibus connectuntur, quomodo venientes in hūc mūdum illuminari dicuntur? Illuminatio enim maiorem afferre gratiam videtur, & honoris certè, non supplicij est; non punitur autem qui honoratur, nec cruciatibus vexatur, qui lumine diuino participat, &c. Præterea si ante corpus anima fuit, & sicuti mens pura, & intellectus integer, ipsi bono cōiunctior erat, sed prauitate cupiditateq; peiorum ad terrena depressa est, quomodo non magna sibi iniuria fit, quæ modò in hoc corpore depressa rectè viuere ac nō peccare iubetur? cùm tūc potius oportuisset, quādo nōdū corpori alligata, longius ab omni aberat pturbatione, &c.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 95. Etsi immortalem animam statuimus esse intelligentiæ participem, at non tamen eiusdem cum diuinissima illa, & sempiterna natura essentiæ: verùm tantū ab ea remotā ac dissitā, quantū verisimile est rem creatam à Creatore.

Theodoretus. 450.

Quæst. 23. in Genesin: Si ex insufflatione Dei creata est anima, erit vtiq; anima ex substantia Dei. Extremæ impietatis est & blasphemiæ sententia huiusmodi. Nam per hoc Scriptura diuina facilitatem creandi demonstrauit. Præterea etiam ipsius animę naturam obscurè declarauit: nempe ipsam esse spiritum creabilem, inuisibilem, & intellectiuum, expertem crassitudinis corporeæ.

Basilius Seleucius. 450.

Oratione in Annuntiationē Deiparæ: Totum corpus nostrum instrumenti quodammodo vicem obtinet: neq; enim illud quicquam omninò à semetipso facit. Quodcumq; autem facit, hoc totum voluntatis nostræ impulsu facit. Per ipsum enim anima, veluti musicus quidam, aut virtutis sonos ferit, aut improbitatis strepitus edit.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 25. Anima est natura mutabilis & similis ferro, quod si negligatur rubigine cōsumitur, igne autem excoctum purgatur, & quamdiu manet in igne fit ei simile, nec potest illud quisquam attingere, quoniam ignis est: itidem anima, dum versatur & loquitur cum Deo, ignis efficitur & comburit inimicos suos, qui eam negligentiæ somno consopitam solent opprimere. Vt ferrum igitur anima renouatur sanctaq; efficitur, neque amplius vlla re istius mundi corrumpitur, sed in recta natura sua, quam habet à Deo, conquiescit. Quòd si à natura sua recesserit, perit.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap. 2. Contra omnes, qui dicūt animam esse corpus, illa sufficiēt, quæ ab Ammonio Doctore Plotini, & Numenio Pythagoręo disputata sunt. Sunt aūt hæc: Corpora, quę sua natura mutantur, penitusq; dissipantur, & infinitè diuidūtur, si in ijs nihil quod sit immutabile relinquatur, opus habent aliquo se continente, & connectente, & velut constringente, & cohibēte quod animam dicimus. Itaq; si corpus est anima, qualecumq; tandem etiam tenuissimum, quid rursus erit, quod ipsum contineat? Ostensum est enim, omne corpus indigere aliquo, à quo cōtineatur, & ita infinitè, donec ad aliquid, quod corpore vacet, perueniamus.

Ioannes Maxentius. 500.

Dialogo 2. *Cathol.* Totam fateris animam diffusam per singula membra, an maiorem quidem partem eius in maiori membro, minorem verò in minore? *Nest.* Totam in vnoquoq; mēbro corporis sui eam esse credo: quia licet sit circumscripta, partibus tamen eam constare nullo modo opinor, quia truncatis membris corporis, ipsa integra perseuerat. *Cathol.* Si ergo anima, quę non est corpus, sed spiritus, carni secundùm compositionem vnita, nullam contractionem in minore, nullam extensionem in maiori patitur membro, sed sine sui confusione, tota in maiore, tota creditur esse in minore, quo pacto diuinitas Dei verbi secundùm compositionem propriæ carni vnita contractionem aut extensionem siue cōfusionem sustinuisse credenda est?

Æneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Qua de causa nostras animas, etsi rationis cōpotes essent, nihilominus adhuc quotidie creat Deus, videlicet indicium ipsius potentiæ, & documentum iam olim procreatarum facultatū originis; quam hæ seu ratione, seu mente & intelligentia præditæ facultates & substantiæ, ex eodem omnes opifice, atque ex eodem omnes principio trahant, &c.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 1. Genes. Inspiratio diuina, qua anima fit, est quædam largitio ex substantia inspirantis, nec tamen, quasi inde aliquid abscindatur, vel quasi per generationem inde aliquid egrediatur, & di-

uina substantia diminutionem experiatur. Nam inspiratio illa absque diuisione, seu separatione, vel diminutione diuinæ substantię quãdam qualitatem imprimit accipienti, quam Deus contribuit.

Ad cap.4. Exodi: Quæri potest, an sicuti corpus ex corpore, sic quoque anima nascatur ex anima: aut quemadmodum euenit in creatione Adami primum corpus fingatur solum, deinde anima immortalis, prius nõ existens, in hoc inducatur, quasi nunc primùm cõdita. Quæ quidem sententia posterior magis probatur plerisq; sacra Scriptura dicente nunc: *Qui seorsim creat eorum corda*, id est animas. Aliquando verò eadem Scriptura inquit: *Formans spiritum hominis in ipso, sicuti in Adamo.* Deus igitur dat corporibus animas.

Anastasius Synaites. 580.

Commentariorum in Hexameron lib.11. Procul à nobis recedat Origenes & mystæ Origenis, animas nostras prius esse visione fabulosè apprehendentes. Nam cùm ille natus esset, & extitisset, & ad identitatem (vt ita dicam) venisset cum tunica pellicea, nescio vnde motus, & vnde hoc nactus dogma constituit, Adamum & Euam fuisse ante tunicas nudas mentes, in quas nullo modo caderet interitus, & quæ non essent capaces mortis, & fluxus, & cibi, & potus, & somni.

Rusticus Diaconus. 580.

Contra Acephalos: Quia igitur non præexistunt corporibus hominum animæ ipsorum, claret, quia propter inuicem creantur à Deo. Anima quidem sicut ad gubernandum corpus secundùm naturam; corpus verò, sicut sine quo impossibile est tales illius operationes impleri. Ideo enim indiuidua anima indiuiduo vtitur corpore, & nõ alia anima alterius corporis gubernatrix est naturaliter, sed proprij vnaquæque: ad hoc namq; etiam subsistit.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Epistola ad Honorium: Non idcirco quòd animæ hominum gratia Dei incorruptionem receperũt, quæ omnibus creaturis naturaliter insidet, ideo & ante corpora eas fuisse suspicabimur, vel ante huius mundi visibilis prolationem atque compaginem in sempiterna quadam vita positas arbitrabimur, vitamúe habuisse cælestẽ asseremus.

Maximus Monachus. 640.

Ad cap.4. Dionysij Areopagitæ de diuinis nominibus: Intelligis ex his quantum anima ab intelligibilibus, quæ sunt cælestes mentes, differat? Illæ enim singulari intelligentia, id est, vna statim applicatione notionis percipiũt diuinos superiores fulgores, qui secundùm mensuram eorum ostendũtur. At verò anima ratiocinando & discutiẽdo, id est, diuisa in particularia, & docta ex participatione eorum. Mens enim descendens ad cogitationes, veluti diuiditur in partes, & indiget ratione discurrente per plura exempla, ad repræsentandum quod supra sensum intelligitur. Mixtè igitur operatur anima, & ex alio ad aliud se trãsferendo, tum quando intelligit intellectualiter, id est per se intus, hoc enim est proprium animæ; tum etiam quando foris ad altiora manu ducitur, ex alienis enim extrinsecus ascendit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib.2.cap.12. Anima est viua, simplex, & corpore vacans substantia, corporeorum oculorum sensum suapte natura fugiens, immortalis, rationis & intelligentiæ particeps, figuræ expers, organico corpore vtens, eiq; vitam, incrementum, sensum, & gignendi vim tribuens, non aliam à se mentem seiunctam habens, (mens quippe nihil aliud est, quã purissima ipsius pars: quod enim oculus in corpore, hoc mens in anima:) arbitrij libertate, ac volendi & agendi facultate prædita, mutabilis, hoc est, huiusmodi, quæ voluntatis mutationem subire queat, quandoquidem creata est: atq; hæc omnia Creatoris beneficio & gratia secundùm naturam cõsecuta, à quo nimirum & quòd est, & quòd hac natura est accepit.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 1. Nazianzeni: Animam diuinam quidem esse credimus, non tamen regiæ naturæ consubstantialem: atque immortalem quidem, non tamen naturæ principio carentis & effectricis ac sempiternæ partem. Nam si illius pars esset, non peccasset, nec iudicata fuisset. Cùm autẽ hoc patiatur, opus quidem supremæ illius essentię rectè credi queat, non autem pars: ne alioqui diuina natura seipsam iudicare, vel potius cõdemnare deprehendatur.

Nicænum Concilium secundum. 790.

Actione 6. Animã nemo circumscribere potest, quia inuisibilis est. At si animam, quamuis creata sit, nemo pingere potest, quanto minus incomprehensibilem vnigeniti Filij deitatem poterit quisquam cogitatione comprehendere, vt sensibiliter à se depingatur?

Synodus octaua generalis. 870.

Canone 11. Apparet quosdam id temporis in tantum impietatis venisse, vt hominem duas animas habere impudenter dogmatizarent. Talis igitur impietatis inuentores & similia sapiẽtes, cùm vetus & nouum Testamentum, omnesq; Ecclesię Patres vnam animam rationalem habere hominem asseuerent, sancta & vniuersalis Synodus anathematizat.

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 1. Annalium post initium: Aliarum animantium anima è terra extitit ex mandato: qua de causa rectè terrestris, & mortalis habetur. Hominis autem animam non terra edidit, sed Deus eam Adamo inspirauit. Quamobrem diuinũ esse quiddam & immortale, perhibetur.

Michael Glycas. 1120.

Part.1. Annaliũ fol.99. Qui Ecclesiæ sententiam sequuntur, animã nostram, intelligentiæ vi præditam, quæ ad imaginem Dei cõdita est, & corporis expers, in certo quodam loco corporis circumscribere localiter nolunt. Nam tota per totũ corpus sese didit, & ipsum animat, totumq; tota collustrat. Et quemadmodũ Deus, cuius ad imaginẽ condita est, non pars in parte, sed totus totũ mundum complectitur essentia sua: sic etiã principis illius exẽplaris simulachrũ, cùm partium sit expers, & dimensione careat, citra diuisionem ac dimensionem vllam totũ toti corpori adest. Consistit enim peculiariter anima, quasi globus quidã solaris, non extra corpus, sed in ipso, idq; modo quodam vltranaturali. Simul corpori connexa est per deriuatos ex ipsa radios, qui, si corpus sectione lædatur, tamen haud afficiuntur, & sectionem nullam experiuntur. Prorsus vt aëre per flatus vẽtorum moto & agitato, lux solaris ei semel connexa, neq; sectionẽ, neq; fluxũ, neq; mutationẽ patitur. Estq; mens reipsa quidẽ expers corporis, & inaspectabilis: verùm nihilominus in corpore, tamquã instrumẽto, suam efficacitatem declarat. Eadem in ijs, quorũ sana recteq; adfecta sunt corpora efficaciter agit: cùm in alijs, qui facultatis eius artificiosæ non sunt capaces, otiosa fit, ac nihil omnino perficiat. Non tamen ipsa respectu sui læditur, quemadmodũ extraneis quibusdam Philosophis visum fuit, &c. Adesse quidem in corpore animam noui, at quî res expers corporis in corpore sit ignoro, &c.

Nicetas Choniates. 1200.

In Thesauro Orthodox. lib. 2. cap. 50. Immortalitas homini acquifititia eſt, qui quamuis ſit naturaliter mortalis, animæ tamen præſtantia conſequitur, vt immortalibus aſſideat. Igitur animæ natura, vt quibuſdam placuit, perfecta eius ipſius, & dimenſione carens eſſentia eſt: quæ corpori tamquam currui inſidet. Quia verò vita toti ſufficienda, & ſuis id velut angulis circumſcribendum eſt, ea de cauſa ipſum permeat, hoc eſt diuiditur, & per ſingulas eius partes diffunditur, profundum eius, & ſuperficiem ex æquo animans, atque ipſum quidem ſibi ipſi circumſcribit, ei autem ſeipſam certis finibus accommodat.

Cap. 70. Anima rationalis eſt eſſentia tenuis, materię & formæ expers, typus & imago Dei. Anima porrò à Græcis ψυχὴ dicitur, διὰ τὸ ψύχειν, ἤτοι διὰ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, hoc eſt, propterea quod corpus refrigeret, propriaqúe actione viuificet.

Libro 4. hæreſi 33. Nec enim, quod impia Marcionis opinio aſtruit, anima eiuſdem cum Creatore ſubſtantiæ eſt, ſed ex nihilo creata.

Cydonius. 1280.

De contemnenda morte: Quis neſcit nos & animum habere, eumqúe brutorum anima multo præſtatiorem, nimirum qui ratione gubernetur, qua & imperare corpori poteſt, idqúe arbitratu ſuo regere, atque etiam immortalem atque interitus expertem?

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De teſtimonio animæ aduerſus Gentes cap. 1. Nouum teſtimonium aduoco, imò omni literatura notius, omni doctrina agitatius, omni editione vulgatius, toto homine maius, id eſt totum, quod eſt hominis. Conſiſte in medio anima, ſeu diuina & æterna res es ſecundùm plures Philoſophos, eò magis non mentiens: ſeu minimè diuina, quoniam quidem mortalis, vt Epicuro ſoli videtur, eò magis mentiri non debebis, ſeu de cælo exciperis, ſeu de terra conciperis, ſeu numeris, ſeu atomis concinnaris, ſeu cum corpore incœperis, ſeu poſt corpus induceris, vnde, vnde, & quoquo modo hominem facis animal rationale, ſenſus & ſcientię capaciſſimum.

Libro de anima cap. 22. Definimus animam Dei flatu natam, ſubſtantia ſimplicem, de ſuo patientem, variè procedentem, liberam arbitrij, accidentis obnoxiam, per ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, diuinatricem, ex vna redundantem.

Cyprianus. 250.

De Cardinalibus operibus Chriſti, in Præfatione: Hoc ipſum quod dico, carnis affectus, impropriè dico: quia hęc vitia propriè animæ ſunt, quę ſentit, & mouet, & viuit: cui imputatur peccatum: quia ipſi datum eſt arbitrium, & iudicium, & ſcientia, & potentia, per quę poſſit improbare malum, & eligere bonum. Corpore autem ſic vtitur anima, ſicut faber malleo vel incude, in qua format omnium turpitudinum idola, & fabricatur quælibet quarumcunque voluptatum ſimulachra. Non eſt caro dictatrix peccati, nec inuentrix malitiæ, nec cogitatus format, nec diſponit agenda; ſed officina eſt ſpiritus, qui in ea, & per eam, quęcunque affectauerit, peragit & conſummat. Quod autem ipſa inſenſibilis ſit, ſpiritu recedente dinoſcitur: poſt cuius diſceſſum nulli apta vſui ſupereſt putredinis maſſa, & paludis aceruus. Quicquid enim ſentit, à natura corporis alienum probatur.

Lactantius. 300.

Lib. 7. cap. 5. Quia homo ex duabus rebus conſtat, corpore & anima, quorum alterum terrenum eſt, alterum cęleſte, duę vitę homini attributæ ſunt, vna temporalis, quæ corpori aſſignatur; altera ſempiterna, quæ animæ ſubiacet.

Ambroſius. 370.

Epiſtola 21. Quæſiſti à me vtrum anima cæleſtis eſſe videatur ſubſtantiæ? Non enim aut ſanguinem, aut ignem, aut neruorum harmoniam animam putas, vt vulgus Philoſophorum interpretatur, aut vt illa patritia quædam eorum proſapia Platonis diſputat, quod ipſum ſe mouet, & non mouetur ab alio, ipſa tibi anima videtur: vel certè vt Ariſtoteles acri ingenio quintum quoddam elementi genus induxit, probaſti, id eſt, entelechian, ex quo cōponeres, & velut fingeres animæ ſubſtantiam, &c. Animæ neque tactu aliquo comprehenduntur, neque viſu corporeo videntur, & ideò pręferunt illius incorporeæ, & inuiſibilis naturæ ſimilitudinem, & ſupergrediuntur ſubſtantia ſua corpoream & ſenſibilem qualitatem.

De Iſaac, & anima cap. 2. Non ergo ſanguis anima, quia carnis eſt ſanguis: neque harmonia anima, quia & huiuſmodi harmonia carnis eſt: neque aër anima, quia aliud eſt flatilis ſpiritus, aliud anima: neque ignis eſt anima: neque entelechia eſt anima; ſed anima eſt viuens, quia factus eſt Adam in animam viuentem: eo quòd inſenſibile atque exanime corpus anima viuificet & gubernet.

Prudentius. 390.

In Apotheoſi contra Ebionitas:

His animam ſimilem ſibi conditor effigiauit, (*eſt,*
Cætera diſſimilem, quippe hanc comprendere promptũ
Quã modus & ſpecies determinat, at Deus ingens
Atque ſuperfuſus trans omnia, nil habet in ſe
Extremum, vt claudi valeat ſenſuve teneri,
Incomprenſa manet virtus, cui linea deſit
Vltima, quam ſpatium non menſurabile tendit.
Ergo animam factam, magno & factore minorem,
Maioremq́, alijs, atque omnibus imperitantem,
Corruptela putris naſcentem turbida carnis
Concipit, ac membris tabentibus interfuſam
Participat de fæce ſua, fit miſta deinde
Peccandi natura luto cum ſimplice flatu:
Sed fortaſſe animam, Domini quia fluxit ab ore,
Compoſitam, factamq́, neges, velut ipſa Dei pars,
Quod dictu ſcelus eſt, tetras trahat oblita culpas,
Et pęſſum damnatã ruens chaos intret opertum.
Sit res illa Dei, non abnuo, pars tamen illa
Haudquaquam dicenda Dei eſt, quæ tempore cœpit,
Nec prior, aut ſenior, quàm primùm plaſma putãda eſt.
Tunc etenim factam video, cùm cordis amici
Intrauit germana domum, limiq́, recentis
Hoſpita, & ipſa recens fraterna ſedit in aula.
Illa quidem flatus Domini eſt, ſed ſpiritus, & vis
Non eſt plena Dei, tanto moderamine miſſa,
Quanto flans voluit flandi ſeruare tenorem, &c.
Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis
Transfundi in ſobolem credatur fons animarum,
Sanguinis exemplo, cui texta propagine vena eſt.
Non animas anima parium, ſed lege latenti
Fundit opus natura ſuum, quo paruula anhelent
Vaſcula, vitaliſq́, adſit ſcintilla coactis:
Quæ quamuis infuſa nouum penetret noua ſemper

Figmentum, vetus illa tamen de crimine auorum
Ducitur, illoto quoniam concreta veterno est.

In Hamartigenia:

Nec segnis natura animæ est, aut tarda cauendi
Vulneris, ignitum quoniam Deus indidit olli
Ingenium, purum, sapiens, subtile, serenum,
Nobile, sollicitum, velox, agitabile, acutum.

Hieronymus. 390.

Epist. 61. aduersus errores Ioannis Hierosolymitani cap. 6. Dicis animam non esse de Dei substantia. Pulchrè. Damnas enim impijssimum Manichæum, quem nominare pollutio est. Hoc nunc interrogo: Anima ista, Dei conditio, liberi arbitrij, rationalis, neque de substantia Creatoris, quando facta sit; vtrum eo tempore, quo de limo factus est homo, & insufflatum est spiraculum vitæ in faciem eius; an quæ prius fuerat, & inter rationabiles creaturas, & incorporeas erat & viuebat, Dei postea insufflatione donata sit? Hic taces. Si insufflatio Dei, quod non vis, & quod nunc relinquis ambiguum, humanæ animę conditio est: Eua, in cuius faciem non insufflauit Deus, vnde animam habuit? Taceo de Eua, quæ in typo Ecclesię de costa viri ędificata, non debet post tanta secula nepotum calumnias sustinere: Cain, & Abel, ex primis parentibus, vnde habuerunt animas? Omne deinceps genus humanum quibus animarum censetur exordijs? Vtrum ex traduce, iuxta bruta animalia? vt quo modo corpus ex corpore, sic anima generetur ex anima: an rationabiles creaturæ, desiderio corporum paulatim ad terram delapsæ, nouissimè etiam humanis illigatę corporibus sint? An certè, quod Ecclesiasticum est, secundùm eloquia Saluatoris, *Pater vsque modò operatur, & ego operor.* Et illud Zachariæ: *Qui format spiritum hominis in ipso.* Et in Psalmis: *Qui fingit per singulos corda eorum*, quotidie Deus fabricetur animas: cuius velle fecisse est, & cōditor esse non cessat. Ioan 5. Zach 12. Psal. 32.

Ad caput 12. Ecclesiastis: Sequitur: *Conuertetur puluis in terram suam, & spiritus reuertetur ad Dominum, qui dedit illum.* Ex quo satis ridendi sunt, qui putant animas cum corporibus seri, & non à Deo, sed à corporum parentibus generari. Cùm enim caro reuertatur in terram, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum; manifestum est Deum patrem animarum esse, non hominem.

Augustinus. 400.

Quæstionum veteris & noui Testamenti quæst. 23. Inhonestum puto, si dicantur animæ cum corporibus generari, vt anima nascatur ex anima, quod nec animæ ipsi competit: aut si certæ singulæ cælestes potestates factæ sunt, & ex ipsis cæteræ natæ sunt, potest ex vna Adæ anima credibile videri cæteras nasci. Sed nō conuenit: quia soli Deo hoc possibile fuit, vt simplex generaret, nec cæteris concederetur.

ud Hi... ...ymi ...mo vi ...o. *De origine animæ ad Optatum Mileuitanum*: Hactenus dicimus sine periculo, latere animæ originē, vt non tamen eam partem Dei esse credamus, sed creaturam: nec de Deo natam, sed ab illo factam, atque in eius genus adoptandam, mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturę: nec eam corpus esse, sed spiritum: nec Creatorem esse, sed creatum: nec ideo venisse in hoc corpus corruptibile, quo grauatur, quòd illuc eam vitæ in cælestibus, vel in quibuslibet alijs mundi partibus, antea malè gestæ merita compulerunt. Nondum ...m. 9. enim natos Apostolus, cùm de Rebeccæ geminis loqueretur, nihil egisse dicit boni vel mali; vt nullis ex operibus, quibus alter non distinguebatur ab altero, sed ex vocante diceretur, minori seruiturum esse maiorem, &c. Qui animas ex illa vna propagari asserunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequūtur, profectò eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, & corpulentis seminibus exoriri. Quo peruersius quid dici potest? Neque hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum Creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur. Qua dementia repulsa à corde & ore Christiano, quisquis animam, sicuti est, non esse corpus, sed spiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci: in eo quidem nullis coarctatur angustijs, quòd omnes animas etiam paruulorum, quos Ecclesia non vtique in falsa, sed in vera peccatorum remissione baptizat, vera fides prædicat trahere originale peccatum propria primi hominis voluntate commissum: & in omnes posteros generatione transmissum, ac sola regeneratione purgandum. Sed cùm considerari & pertractari cœperit quid dicatur, mirum si vllus sensus comprehendit humanus, quonam modo tamquam lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimento alterius alter inde ignis existat: sic anima de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prolem: vtrum incorporeum semen animæ, sua quadam occulta & inuisibili via, seorsum ex patre currat in matrem, cùm fit conceptus in fœmina: an, quod est incredibilius in semine corporis lateat. Cùm autem fluunt irrita sine vllis conceptibus semina, vtrum semen animæ non simul exeat, an summa celeritate atque atomo temporis vnde exierat, recurrat, an pereat? Et si perit, quomodo ipsa, cuius mortale semen est, immortalis est anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur vt viuat, sicut iustitiam quando formatur vt sapiat, & eo pacto Deus eam fingat in homine, etiamsi anima seminaliter trahatur ex anima: sicut fingit in homine corporis membra, quamuis corpus seminaliter trahatur ex corpore. Si etiam spiritualis creatura non fingeretur à Deo, non scriptum esset: *Qui finxit sigillatim spiritum hominis in ipso*: & in eo, quod legitur: *Qui finxit sigillatim corda hominum.* Si per corda significatæ sunt animæ, fingi eas posse quis dubitet? Sed quæritur, vtrum ex vna anima hominis primi, sicut fingit sigillatim facies hominum, ex vno tamen corpore hominis primi. Cùm hæc atque huiusmodi de hac re multa quærantur, quæ nullo sensu cordis probari possunt, & à nostra experientia longè remota sunt, atque in abditissimis naturæ finibus latent, non erubescendum est homini confiteri, se nescire quod nescit, ne dum se scire mentitur, nūquam scire mereatur. Quis autem negat, non vnius tantùm, sed omnis animæ Creatorem Deum atque factorem, nisi qui eius eloquijs apertissimè refragatur? Sine vlla quippe ambiguitate per Prophetam dicitur: *Omnem flatum ego feci*, animas videlicet intelligi volens, quod verba consequentia manifestant. Nō itaq; vnum, quem facto ex terra homini primo inspirauit, sed omnem flatum ipse fecit: ipse adhuc facit. Quæritur tamen vtrum omnem flatum ex vno illo flatu, sicut omne corpus hominis ex vno illo corpore faciat: an verò noua quidem corpora faciat ex vno, animas autem nouas ex nihilo. Quis enim congrua suis originibus genera rerum etiam de seminibus facit: nisi qui ipsa semina sine seminibus fecit? Sed vbi res naturaliter obscura nostrū modulū vincit, & apertè diuina Scriptura non subuenit, temerè hinc aliquid definire humana coniectura præsumit. Secundùm vitas autem, quas proprias habere incipiunt, nouos homines dicimus nasci, siue anima, siue corpore. At verò secundùm originale peccatum veteres nascuntur, ideo

Zach. 12. Psal. 32. Esaię 42.

tur, ideo Baptismate renouantur. Aliquid ergo certum de animæ origine nondum in Scripturis sanctis comperi. Nam hi, qui nouas sine vlla propagine asserūt animas fieri, inter testimonia, quibus id nituntur ostendere, ponūt etiam illa duo, quæ paulò ante commemoraui. *Qui fingit spiritum hominis in ipso*: &, *Qui finxit sigillatim corda eorum*, &c.

Concilium Toletanum Primum. 400.

In assertione fidei: Animam hominis, non diuinæ esse substantiæ aut Dei Patris, sed creaturam dicimus Dei voluntate creatam.

Arnobius Iunior. 440.

De Deo trino & vno: Credendum namque est animam nostram à Deo esse factam; & licet sit perpetua, in alterutram conditionē, aut boni, aut mali futurā, sine initio tamen non esse animam: quia hoc solius Dei est peculiare, ac per hoc creaturam Dei esse animam, siue facturam.

Prosper. 440.

Libro de Prouidentia:

Namque anima ex nullis, vt cætera, gignitur: expers
Interitus, nisi quòd Domino cruciabilis vni est,
Et rea, ferre potest pœnam sub nomine mortis,
Terrenamq́; illapsa domum, dat viuere secum
Consortem, & pariter diuinum haurire vaporem.

Leo Magnus. 450.

Epist.11. In Origene meritò damnatū est, quòd animarum, antequam corporibus insererentur, non solùm vitas, sed & diuersas asseruit fuisse actiones.

Epist. 93. ad Thuribium cap. 10. Catholica fides constanter prædicat atque veraciter, quòd animæ hominum, priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuēre, nec ab alio incorporentur, nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est Creator & corporum.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.13. Credimus animas hominum non esse ab initio inter cæteras intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit: neque cum corporibus per coitum seminantur, sicut Luciferiani, Cyrillus, & aliqui Latinorum præsumptores affirmant, quasi naturæ consequentiam seruātes: sed dicimus creationem animæ solum Creatorem omnium nosse, & corpus tantùm per coniugij copulam seminari, Dei verò iudicio coagulari in vulua, & compingi atque formari, ac formato iam corpore, animam creari & infundi, vt viuat in vtero homo, ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia.

Cap.14. Neque duas esse animas dicimus in vno homine, sicut Iacobus & alij Syrorum scribunt, vnam animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini; & alteram spiritalem, quæ rationem ministret. Sed dicimus vnam eandemq́ue esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat.

Claudianus Mamertus. 470.

De statu animæ lib.1.cap.4. Sed ad Creatoris fortè referatur iniuriam, si incorporeum aliquid ac sibi simile condidisse dicatur: quia simile Deo nihil inuenitur in corpore. Sed ab ipso Deo, similitudo Dei anima dicitur humana: in corpore autem nulla potest esse similitudo diuina: incorporeum ergo erit, quod Deo sit simile. Humanus verò animus ad similitudinem Dei factus est, incorporeus igitur est animus humanus. Omne autem incorporeum corporeo, & illocale locali, & insecabile secabili, & viuens non viuenti naturæ dignitate præponitur, &c. De hominis animâ quærimus, non est hæc æqualis Deo, sed similis. Vtique similis, quantum incorporea incorporeo inferior, quantum creata Creatori. Similis quantum intellectualis lux luci intelligibili, quantum mutabilis creatura immutabili Creatori dissimilis. Aliud nanque est veritas, aliud imago veritatis, &c. Si Dei imago est humana anima, incorporei videlicet imago est. Si incorporei imago est, incorporea vtiq; ipsa est. At si incorporea non est, incorporei prorsus imago non est. Sed incorporei imago est, incorporea igitur est.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. de initio Mundi cap.6.

Inde vbi perfectis consuescit viuere membris
Totus homo, & fumant calefacta & viscera solam
Expectant animam: puro quam fonte Creator
Promit, & erectos recturam mittit in artus.
Nam lenem suaui flatum profundit ab ore,
Inspiratq́; homini: quem protinus ille receptum
Attrahit, & crebri discit spiraminis auras.

Primasius. 540.

Ad cap. 4. epist. ad Romanos: Omninò cauenda est opinio, quæ dicit: Sicut caro ex carne Adę: ita anima nostra ex carne Adæ occulta Dei operatione creatur.

Ad caput 12. epist. ad Hebræos: Animam hominis ex nihilo creauit Deus, & creat adhuc. Non enim putandum est, quòd pars deitatis sit: quoniam deitas increata est: anima autem creatura est. Idcirco autem omnipotentem Creatorem animarum appellat, non corporum, cùm omnium Creator sit, quia corpus nostrum ex semine paterno & materno conficitur, anima verò semper à Deo ex nihilo creatur.

Cassiodorus. 540.

De anima cap.2. Anima, vt veracium Doctorum consentit auctoritas, est à Deo creata, spiritalis propriaq́ue substantia, sui corporis viuificatrix, rationabilis quidem & immortalis: sed in bonum, malumq́ue conuertibilis.

Cap.3. A Deo fieri vel factas animas prudentium nullus ignorat, quando omne quod existit aut Creator est, aut creatura. Creatrix igitur nulla potest esse substantia: quoniam vt ipsa subsistat indiget Deo, & dare non potest alteri substantiam, quam tantùm vt haberet accepit. Superest vt eam verissimè à diuinitate conditam esse fateamur, quæ sola creare potest mortalia & immortalia.

Cap. 4. Hanc proinde specialem substantiam probabilis & absoluta ratio confitetur. Quia dum omnia corporalia tribus nouerimus lineis contineri, longitudine, latitudine, & profunditate, nihil tale probatur in anima reperiri. Deinde quòd corpori sociata, quamuis ipsius mole prægrauetur, opiniones rerum solicita curiositate perpendit, cælestia profundè cogitat, naturalia subtili indagatione vestigat, & de ipso quoque Conditore suo ardua nosse desiderat. Quòd si esset corporalis, cogitationibus suis spiritalia nec cerneret vtique, nec videret. Cesset ergo de eius corporalitate suspicio: quando & definitionem corporis à se omnibus modis reddit alienam, & tales causas exquirit, ad quas solus sublimis spiritus contendit.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.5. Si quis animas humanas vel Angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Cap.6. Si quis animas humanas dicit prius in cælesti habitatione peccasse, & pro hoc in corpora huma-

ra humana in terram deiectas, ficut Prifcillianus dixit, Anathema fit.

Gregorius Magnus. 550.

Lib. 4. Dialog. cap. 5. Natura animæ inuifibilis eft, atque ita ex corpore inuifibilis egreditur, ficut in corpore inuifibiliter manet.

Lib. 5. Mora. cap. 25. Quamuis incorporea fit anima, quia tamen corpori inhæret, ex ipfa fui qualitate localis cognofcitur, quę carnali loco detinetur.

Lib. 21. Moral. cap. 2. Cùm fit inuifibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nifi quòd inhęrens corpori, quafi quædam egrediendi foramina eiufdem corporis fenfus habet: vifus quippe, auditus, guftus, odoratus, & tactus, quafi quędam viæ mentis funt, quibus foras veniat, & ea quæ extra eius funt fubftãtiam cõcupifcat. Per hos etenim corporis fenfus, quafi per feneftras quafdam, exteriora quæque anima refpicit, refpiciens concupifcit. Hinc etenim Hieremias ait: *Afcẽdit mors per feneftras noftras, ingreffa eft domos noftras.* Mors quippe per feneftras afcendit, & domum ingreditur, cùm per fenfus corporis concupifcentia veniens habitaculum intrat mentis.
Hiere. 9

Lib. 7. Epift. 54. ad Secundinum: De origine animę inter fanctos Patres requifitio non parua verfata eft: fed vtrum ipfa ab Adam defcenderit, an certè fingulis detur, incertum remanfit, eamqúe in hac vita infolubilem faffi funt effe quæftionem. Grauis enim eft quæftio, nec valet ab homine comprehendi: quia fi de Adam fubftantia anima cum carne nafcitur, cur nõ etiam cum carne moritur? Si verò cum carne non nafcitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata eft, obligata peccatis tenetur? Sed cùm hoc fit incertum, illud incertum non eft: quia nifi facri Baptifmatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculo eft obftricta.

Ifidorus Hifpalenfis. 620.

De differentijs lib. 1. cap. 26. Animam alij ignem, alij fanguinem effe dicunt; alij incorpoream, nec habere vllam figuram: nonnulli eandem diuinæ naturę effe partem impia temeritate crediderunt. Nos autem eandem non ignem, nec fanguinem: fed incorpoream dicimus, paffibilem atque mutabilem, carentem pondere & figura, fiue colore: nec credimus partem, fed creaturam effe Dei: nec de fubftantia Dei, vel de qualibet fubiacente elementorum materia, fed ex nihilo effe creatam. Nam, vt ait quidam: Si eam Deus de femetipfo feciffet, nequaquã vitiofa, vel mutabilis, vel miferabilis effet: fi ex elementis vifibilibus effet facta, haberet vtique ex terra foliditatem, aut ex aqua humorem, aut flatum ex aëre, aut calorẽ ex igne. Sed quia ijs omnibus caret, apparet inde eam non effe: quia cum illis nihil probatur habere commune. Inde prauè à quibufdam dicitur effe corporea, quæ propter id ad Dei imaginem facta eft, vt etfi incommutabilis, vt Deus, non effet, tamen incorporea vt Deus exifteret. Si enim corpoream credimus animam, ergo & Deum credimus habere figuram vel formam, qui eandem ad fuam condidit imaginem.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. in Genefin c. 12. Non eft credendũ partẽ naturæ Dei in animã hominis effe cõuerfam, vt cogamur dicere, naturam Dei effe mutabilem, ficut anima, quæ modò proficit, modò deficit; modò fapit, modò defipit. Ergo non eft anima, quæ mutabilis eft, credenda natura, vel pars Dei, Propheta atteftante, qui ait: *Qui finxit fpiritum hominis, & ipfe fcit omnia.* Et ipfe fpiritus eft anima hominis, Euãgelifta teftante de anima, quam Chriftus in carne accepit, cùm dixiffet Dominus: *Poteftatem habeo ponendi animam meam,* quam tunc pofuit quando inclinato capite emifit fpiritum. Vnde nullatenus dubitandum eft, fpiritum effe animam: quam etiam Deus nec de fe, nec de qualibet fubiacente elementorum materia, fed de nihilo fecit. Nam fi de femetipfo eam feciffet, nunquam vitiofa, aut mutabilis, vel mifera effe potuiffet; fi verò ex elementis vifibilibus facta fuiffet, haberet aut ex terra foliditatem, aut ex aqua humorem, aut flatum ex aëre, aut calorem ex igne. Sed quia his omnibus caret, apparet eam inde non effe, quę cum illis probatur nihil habere commune: & ideo anima fpiraculum dicta eft, quia ex nihilo facta, corpori, quod animaret, infufflata eft.

Beda. 700.

De elementis Philofophiæ lib. 1. Non credimus animam, quæ fpiritus eft, & leuis, & munda, ex limo effe factam, fed à Deo homini infpiratam. Vnde ait Scriptura: *Formauit Deus hominem de limo terræ, & infpirauit in faciem eius fpiraculum vitæ.*

Lib. 4. Cùm homo ex anima & corpore cõftet, quæritur an fit appofita corpori, an concreta, an commixta, an coniuncta. Vni quippe iftorum infunt, quæ infunt in alicuius compofitione. Appofita non eft, quia tunc extra corpus anima effet, nec æqualiter illud moueret: omne enim appofitum extra illud eft, cui eft appofitum, & maiores vires habet in proximo, vt ignis alicui appofitus. Concreta non eft: concretum eft id, quod ex fua fubftantia tranfit in alterius fubftantiam, vt aqua per ebullitionem in falem. Cùm ergo anima non tranfeat in corporis fubftantiam, fed femper fpiritus fit, concreta illi non eft. Commixta non eft illi: nullum enim commixtorum effe fuum retinet. Non funt ergo commixta corpus & anima. Ergo funt coniuncta: fed ita, quòd tota anima in omnibus corporis partibus eft, effe fuum retinens tota & integra. Item quæritur, an anima & corpus fint ex eodem, an ex alio? Nos verò dicimus, nullam effe illius caufam, præter folum Creatorem, qui omnibus dat effe. Item quęritur, an anima humana ante exiftat quàm corpus, & quando illi coniungatur. Dicimus illam non ante exiftere, quod probari poteft ratione & auctoritate. Si enim ante effet, vel in miferia, vel in beatitudine effet, nullo præcedente merito. Auctoritate B. Auguftini hoc probatur, qui dicit: Quotidie creat Deus nouas animas. Tempus verò coniunctionis eius à nullo definitur.

Libro de mundi conftitutione, capite de certa animæ origine: Eft indubitatæ fidei, nec inde (de quibus Philofophi volunt) animas nafci, vel creari, vel aliunde adduci: fed fimiliter cum ipfo corpore nafci. Et eft quoddam determinatum tempus poft conceptionem feminis, quod redigitur in corpus humanum, quo nafcitur anima cum corpore.

Alcuinus. 750.

Epiftola de animæ natura: Anima eft fpiritus intellectualis, rationalis, femper immota, femper viuens, bonæ malæqúe volũtatis capax, &c. Animarum origo vnde fit, folius Dei cognitioni relinquendum eft, cùm multa exinde Philofophi vana finxerint, & Chriftiani Doctores plurimas opiniones inde pofuerint, & nihil penè certum reliquerint. In hoc confentiunt omnes Catholici Scriptores, quòd anima à Deo fit condita, nec partem eam effe naturæ Dei: quia fi ex natura Dei effet affumpta, peccare non poffet. Nec eam corpus effe palpabile, vel vifibile, nec mori eam poffe, ita vt non fit, nec à reatu pręuaricationis liberari poffe, nifi per gratiam & meritum.

In Quæstionibus in Genesin, interrogatione 50. Quid est, quod dixit: *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ?* Resp. Quia videlicet in corporis & animæ substantiam factus est: è quibus corpus de limo terræ formatum est, anima verò de nihilo Deo inspirante creata.

Paulinus Aquileiensis. 780.

Aduersus Felicem Vrgelitanum: Sanè vis animæ, cùm sit incorporea, & inuisibilis, nec diuidi potest, nec recipit sectionum scissuras: totam tamen corporis molem, quæ diuidi vel segregari potest, in se continentem mirabiliter regit, & per totum diffusa, animando viuificat, & quasi punctus in medio, suam indiuiduè retinet dignitatē, & in alienam non resoluitur qualitatem. Nā cùm sit incorporea, corporaliter cuncta disponit per corpus; & cùm sit substantia carnis corporea, per incorpoream creaturam, id est, animam, corporeas perficit actiones. Tanta enim societatis conuenientia sibimet sunt vnitæ, vt vnum sine altero non possit humanam constituere naturam. Et idcirco placuit ex vtraque humanam definire naturam. Nam anima incorporea per corporeos oculos videt, audit, & sentit: & corporei oculi per incorpoream animam videre probantur. Nam si recedat anima, oculi aperti remanentes, & aures patentes, nec videre possunt, nec audire. Per linguam loquitur anima, & lingua loquitur per animam. In qualibet enim parte corporis incisa carne anima dolet: sine anima verò in frusta secta caro nec dolere, nec sentire potest.

Rabanus Maurus. 850.

In Ecclesiast. lib. 4. cap. 5. Anima in suo corpore vbique tota viget, viuificans illud, mouens, & gubernans: nec in maioribus corporis sui membris maior, & in minoribus minor; sed in minimis tota, & in maximis tota: & hæc est imago vnitatis omnipotentis Dei, quam anima habet in se, quæ quoque quandam sanctæ Trinitatis habet imaginem. Primò in eo, quia sicut Deus est, viuit, & sapit. Est quoque & alia Trinitas in ea, qua ad imaginem sui Conditoris, perfectæ quidem & summæ Trinitatis, (quæ est in Patre, Filio, & Spiritu sancto) condita est. Et licet vnius sit illa naturæ, tres tamen dignitates in se habet, nempe intellectum, voluntatem, & memoriam: quod idem, licet alijs verbis, in Euangelio designatur, dum dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & tota mente tua,* id est, toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Nam sicut ex Patre generatur Filius, ex Patre Filioqúe procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria.

De Vniuerso lib. 4. cap 10. Credimus animæ creationem solum Creatorem nosse: Dei verò iudicio coagulari, & compingi, atque formari, ac formato iam corpore animam creari, & infundi, vt viuat in vtero homo, ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero, plenus humana substantia. Neque duas animas esse dicimus in vno homine, sed dicimus, vnam eandemqúe esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 880.

Cap. 4. Sicut de corrupta carne corrupta caro seminatur, ita anima carni peccatrici infusa, iusto, sed tamen occulto iudicio damnationi subijcitur. Proinde gemino vitio natura humana corrumpitur, ex quo malorum omnium propago pullulare cognoscitur, &c. Creauit Deus animam primi hominis de nihilo, & inspirauit eam corpori, de terræ materia sumpto & formato, dans ei sensum & discretionem boni & mali, vt corpus ipsi sociatum sensum viuificaret, & per rationem regeret, & in ipso homine sensus esset subiectus rationi, ratio Creatori, vt secundùm rationem corpus moueretur per sensum, ratio autem libero arbitrio moueretur secundùm Deum.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Libro 2. in Leuit. cap. 4. Anima substantia est inuisibilis, pars hominis, ex qua homo cum corpore compositus est. Hęc triplicem habet vim. Prima est, qua in corpore, & per corpus vtitur, vita sensualis, qua corpus vegetat, & per corporis sensus exteriora ista sentit & discernit. Secunda est, quam apud se exerit: per quam non solùm ea, quę corporis sensus attingunt, multò apertius perscrutatur ac discutit, sed & multa à sensibus aliena perquirit, & plerumq; cùm bene viget, etiā ad ipsius Dei notitiam erumpit. Tertia vis animę in appetitu est, &c.

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum: Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, & absque Baptismate originali peccato obnoxiam credo & prædico.

Petrus Alphonsus. 1100.

Titulo 3. Rationalis anima est substantia per se subsistens, incorporea, voluntario motu moueri faciens corpus, ipsa tamen immobilis permanēs, corpori quoque, cui inhæret, corrupto, incorruptibilis existens, generi etiam adiuncta speciem hominis ipsa perficiens, &c. Nequaquam de elementorum copula naturalis prodit anima, sed est per se subsistens substantia.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Genesin lib. 2. cap. 21. Hominum animas non ex traduce fluere, omnium Orthodoxorum vna est sententia: ne (quod ridiculum est) tot consequatur quotidie animas perire, quot pereunt semina. Quare ergo, inquis, omnes in Adam moriuntur, si non ex traduce, id est, ex viro semen fundente pariter & animæ deriuantur? Quia vterque, scilicet masculus & fœmina, præuaricator, & vterque Adam est, rectè is qui nascitur, & moritur in Adam mori dicitur: quia videlicet hæreditate vitæ, quam parens vterque iustè perdidit, filius iustè priuatur.

Bernardus. 1130.

Sermone 27. super Cantica: Necesse est animam crescere ac dilatari, vt sit capax Dei. Porrò latitudo eius, dilectio eius, sicut dicit Apostolus: *Dilatamini in charitate.* Nam etsi anima minimè, cùm sit spiritus, corpoream recipit quantitatem: tamen confert illi gratia, quod negatum est à natura. Crescit quidem, & extenditur; sed spiritualiter. Crescit non in substantia, sed in virtute: crescit & in gloria: crescit etiam in templum sanctum in Domino: crescit denique, & proficit in virū perfectum, in mēsuram ætatis plenitudinis Christi. Ergo quantitas cuiuscunque animæ æstimetur de mensura charitatis quam habet, vt verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit: quę parum, parua: quæ verò nihil, nihil. 2. Cor. 6

Serm. 81. super Cantica: Vita anima est viuens quidem, sed non aliundè quàm seipsa: ac per hoc non tam viuens, quàm vita, vt propriè de ea loquamur. Inde est, quòd infusa corpori, viuificat illud, vt sit corpus de vitæ præsentia non vita, sed viuens. Vnde liquet, ne viuo quidem corpori id viuere esse, quod esse: cùm esse, & minimè viuere possit. Multò minus quæ vitæ expertia sunt, ad hunc gradum assurgent, &c. Sola, quæ in ipso stare cognoscitur anima hominis, in eo dignitatis crea-

ata est

ata est vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortali; vt non longè sit à summo gradu, vbi scilicet id esse, quod beatè viuere est, in quo solus stat beatus, & solus potens Rex regum, & Dominus dominantiũ. Accepit itaque in sui conditione anima etsi non esse, posse tamen esse beata. summo proinde gradui quantum licet appropians, non pertingens tamen.

Sermone 1. in Natali Domini: Nec ex deliberatione propria carni miscetur, sed creando immittitur, immittendo creatur.

Hugo Victorinus. 1130.

Institutionis Monasticæ de Anima lib. 2. cap. 8. Anima est spiritus intellectualis, rationalis, semper viuens, semper in motu, bonæ malæque voluntatis capax. Secundùm benignitatem Creatoris, atque secundùm officium sui operis varijs nuncupatur nominibus. Dicitur namque anima, dum vegetat: spiritus, dum contemplatur: sensus, dum sentit: animus, dum sapit: dum intelligit, mens: dum discernit, ratio: dum recordatur, memoria: dum consentit, voluntas. Ista tamen non differũt in substantia, quemadmodũ in nominibus, quoniam omnia ista vna anima: proprietates quidem diuersę, sed essentia vna.

Cap. 26. Anima non est pars Dei: probat hoc mutabilitas, quam incurrit. Deus enim immutabilis est, hæc sæpe mutata: pro culpa quandoque damnata, pro pœna quoque fit misera. Nihil tamẽ ei nocere posset, nisi à Deo recessisset, &c. Non est maior in maioribus, nec minor in minoribus, sui corporis partibus vitæ idoneis. Spiritus namque est anima rationalis, quantislibet obruta malis, & vbicunque est, tota est. Non traducitur à patre in filium, ne vna sit anima amborum. Sicut, inquit, anima patris, sic anima filij in ea est. Nec pars animæ patris in filium, dum generat, se transfundit. Partiri namque, seu diuidi; augeri, vel minui pro substantia sua spiritus nescit: non enim potest esse maior, sed melior. Si enim particulariter transfunderetur, corporea esse probaretur. Quòd si, vt delirãt aliqui, semen animę cum semine carnis haberet generando trãsfundi, multa quidem inhonesta & impossibilia possent exinde conclamari, quæ de spiritu rationali nec dici debent, nec opinari.

Cap. 27. Dicimus autem rationales animas pro essentia fieri quotidie de nihilo nouas, sed pro cõsimili natura ex institutione diuina non vtique nouas. Quales enim in exordio Deus die sexto masculo & fœminæ dedit, tales quotidie inspirat singulis. *Pater*, inquit, *meus vsque modò operatur, & ego operor.* Operatur vsque modò Pater & Filius, operatione siquidem noua: sed institutione non noua. Pro illa agens, cum ista quiescens. Res verò corporeæ post primã sui creationem, nouæ mille creantur, sed simul in exordio conditæ temporali formatione propagantur. Animæ autem non simul essentialiter factæ sunt, sed pro natura consilij, qua ad imaginem & similitudinem Dei fiunt, & simul factæ reputantur, & non simul editę iudicantur. Non simul editæ pro essentia, sed simul factę pro compari forma, ad imaginem & similitudinem Dei pręrogata. Caro de carne generando traducitur, spiritus de spiritu minimè propagatur. Ioan. 5.

De Sacramentis lib. 1. parte 7. cap. 30. Hic autẽ quidam Doctorum multas hinc inde rationes & auctoritates opposuisse inueniuntur, quibus non animam, sed solam carnem ex traduce esse astruere conati sunt. Et hæc quidem ratio prima est: quòd spirituali naturæ non conuenit, neque ex materia esse, quoniam essentialiter simplex est: sed neque materiam esse, quoniam in vnitatis suę simplicitate, indiuiduè semper consistens, augeri vel multiplicari omninò non potest. Simplex enim natura propagationem non facit, vbi ad illud, quod propagandum est, ex eo, à quo propagandum est, pars sumi non potest, nisi totũ transierit. Quod ergo vnum est inter duo, si totũ transierit, nihil ex eo remanet illi, à quo est. Si autem totum permanet, nihil confertur illi, ad quod est. Si igitur anima ex anima gignitur, sicut caro ex carne, dicant quomodo simplex illa substantia aut tota in gignente remaneat, si in genitũ transierit; aut tota in genitum transeat, si in gignente remanserit. Nisi fortè omnes animas consubstantiales dicere velint, & illam naturam simplicem in propagatione filiorum personaliter quidẽ multiplicari, sed essentialiter non diuidi: non attendentes quanta inconuenientia hanc assertionem sequantur, si vna & eadem essentia simul beatitudini & damnationi, gloriæ & pœnę addicta credatur. Postremò cùm dicat auctoritas: *Reuertatur puluis in terram, de qua sumptus est; & spiritus redeat ad Dominum, qui fecit illum*: manifestè ostenditur, quòd non spiritus de spiritu, sed caro de carne materialiter traducatur, &c. Eccl. 12.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 17. A. Sicut hominis formatio secundùm corpus describitur, cùm dicitur: *Formauit Deus hominem de limo terræ*: ita eiusdem secundùm animam factura describitur, cùm subditur: *Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Corpus enim de limo terrę formauit Deus, cui animam inspirauit. Vel secundùm aliam literam, *flauit*, vel *sufflauit*: non quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus Deum corporis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam; sed potius hominem de limo terræ secundùm corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit, & verbo suo iussit, vt ita fieret: *Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ*, id est, substantiam animæ, in qua viueret, creauit; non de materia aliqua corporali, vel spirituali, sed de nihilo. Genes. 2.

Putauerunt enim quidam hæretici Deum de sua substantia animam creasse, verbis Scripturæ pertinaciter inhęrentes, quibus dicitur: *Inspirauit*, vel *insufflauit*, &c. Cùm flat, inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit: sic ergo cùm dicitur Deus flasse, vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur: id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse, sufflauit, vel flauit, id est, flatum hominis, scilicet animam, fecit. Flare enim est flatum facere, & flatum facere est animam facere. Vnde Dominus per Esaiam: *Omnem flatum ego feci.* Non sunt ergo audiendi, qui putant animã esse partem Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum, vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo, quo hominem animauit, factus est à Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo, &c. Quicquid de anima primi hominis ęstimetur, de alijs certissimè sentiendum est, quod in corpore creantur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 2. Homo ad imaginem Dei factus est: quia innominabilis & incognita, intelligibilis & immortalis animæ substantia ad imaginem & typicam similitudinem, innominabilis incogniti & immortalis Dei existit. 1. Cor 15. Genes. 1.

e-istit. Nam neque Dei, neque rationalis animæ substantiam quisquam hominum nouit à mundi origine, quæ cùm vnica sit, constitutiua & gubernatrix est quadrifidæ naturæ corporis, & hoc ad imaginem Dei, qui gubernat hanc vniuersam quadrifidam, & quadriterminã creaturam, & illam similiter quæ sursum est, &c. Neq; substantię Dei rationem humana mens valet comprehendere, neque animę hominis essentiam valet inuenire: vnde & quomodo ad esse peruenerit. Quapropter qui hanc comprehendere arbitrati sunt, à cæca caliginis voragine absorpti, à veritate recesserunt. Siquidē alij cęlitus missas corporibus infundi affirmauerunt, alij ex traduce, alij ex coitu masculino & fœminino gigni; veluti ex ferro & lapide ad inuicem concussis fauilla excutitur. Et alij quidem Angelis consubstantialem autumārunt: quorum licet multiplex fuerit error, vna veritas, quam omiserunt, satis eos confundit.

Cap. 4. Anima filij neq; per decisionem, neq; per traductionem, aut alio quopiam modo de patre nascitur. Nulla enim rationalis creatura potest esse alicuius materia, in sua semper simplicitate consistens. Nimirum incorporea substantia est, & ab omni motu corporis semota: non augetur, non minuitur, non generatur, non corrūpitur, vt esse desistat: huiusmodi substantia nequit propagari.

Petrus Comestor. 1160.

In historia Scholastica in Genesin cap. 12. Quòd quidam asserunt animam de essentia diuina factam, stare non potest: quia tum nullo modo peccare posset. Quæritur vtrum in corpore dum infunderetur creata, vel extra sit anima Adæ, & sit ei datum naturaliter velle incorporari. Quicquid circa illam actum sit, de post creatis dicitur, quòd in ipsis corporibus, dum infunduntur, creantur.

Hildegardis. 1160.

In expositione Symboli Athanasij: Anima ignis est, & ignis eius totum corpus, in quo est, perfundit, venas scilicet cum sanguine, ossa cum medullis, & carnem cum liuore, & inextinguibilis est. Et ignis animę ardorem in rationalitate habet, qua verbum sonat. Quòd si anima ignea non esset, frigidam coagulationem non perureret, nec sanguineis venis corpus ædificaret. Quia autē anima in rationalitate ventosa est, per omnia loca corporis calorem suum rectè diuidit, ne corpus exurat. Cùm verò anima de corpore se extorserit, corpus deficit, quemadmodum ligna nō ardent, cùm ardore ignis caruerint.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

Lib. 3. Polycr. cap. 1. Hominem verò constare ex anima rationali, & carne corruptibili, antiqui sapientes definierunt. Caro siquidem viuit ab anima, cùm aliunde corpori vita esse non possit, quod semper inertiæ suæ torpore quiescit, nisi spiritualis naturę beneficio moueatur. Hæc autem habet & ipsa vitam suam. Deus etenim vita animę est. Quam sententiam modernorum quidam, grauiter quidem & verè, licet metrica leuitate complexus est:

Vita animæ Deus est, hæc corporis: hac fugiente
Soluitur hoc: perit hæc destituente Deo.

Sicut ergo corpori viuere est vegetari, moueri ab anima, & dispositione sui motibus animæ acquiescere, & ei quadam necessitate obediendi concordare: sic & anima ex eo viuit, quòd suo modo vegetatur, & verè mouetur à Deo, & ei subiecta deuotione obtemperat, & in omnibus acquiescit. Si quo minus, & eo minus viuit. Nam & corpus, qua parte sui non mouetur ab anima, iam in ea torporem mortis incurrit. Dum ergo totum viuit, ad eam totum disponitur, quæ se non per partes infundit partibus, sed tota est & operatur in vniuersis, & singulis. Sic & Deus animã perfectè viuentem totam occupat, totam possidet, regnat & viget in tota. Nullus ei angulus exceptus est. Sed quid in anima angulum vel partem dico? Partium expers est, simplicisqúe naturę, & totius duplicitatis ignara. Partes tamen, quas potuit, sibi à distributione bonorum vendicauit. Quas? inquis, Virtutes vtique, quibus viget, & operatur, & sui experimentum facit. Sine ergo multiplicitate partium, & quantitatis quadam distensione crescit ratione tantùm & intellectu, appetitu boni, auersione mali, manente simplicitatis natura dilatatur. Cùm verò partes istas Spiritus implet, (Deus enim Spiritus est,) solida & perfecta vita est animæ.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 2. Chronicorum: Quia verò animam ostendimus neque corpus existentem, neque harmoniam, neque crasin, neq; aliam aliquam qualitatem: manifestum est ex his, quòd substantia quędam est incorporea anima. Quod etiam omnes confitentur. Quòd autem nec corpus sit, nec accidens, patet ex eo, quòd incorporea sit substantia, & non sit aliquid habentium esse in alio. Hæc enim & adsunt, & absunt pręter subiecti corruptionem. Sed anima absente corpus corrumpitur.

Helinandus. 1200.

Apud Vincentium lib. 29. cap. 113. Deus Spiritus est, & anima similiter: Deus simplex est, & anima: Deus immortalis est, & anima: inuisibilis est Deus, inuisibilis & anima: Deus vnus est in substantia, & trinus in personis; anima est vna in essentia, & trina in potentijs. Deus substantialiter totus est vbique; anima non quidem vbique, sed in corpore suo per singulas partes tota diffunditur. Postremò Deus rationalis est, vel potius ratio: anima similiter est rationalis.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Secunda partis de Vniuerso parte 1. cap. 22. Cùm nulla animarum nostrarum creetur extra corpus, sed potius vnaquæque creetur in corpore suo, necesse omnes ipsas esse, dum singulæ sunt in corporibus suis, simul in Intelligentia agente.

Parte 2. cap. 107. Ingressus animæ humanæ in corpus, quod viuificat & regit, non est veri nominis ingressus, cùm extra corpus nunquam fuerit: quemadmodum qui in domo aliqua nascitur, non potest dici verè ingredi domum illam: sic manifestum est se habere & in anima, quæ in corpore & intra ipsum creatur, quòd ipsa sua creatione nō ingreditur illud, sicut neque homo natiuitate ingreditur domum.

Vincentius Burgundus. 1240.

Speculi historialis lib. 1. cap. 33. Anima humana est substātia rationis particeps, regendo corpori accommodata, & in hoc differt ab Angelo, quia est corpori vnibilis, & quia non habet distinctionem personalitatis, & quia vim quandam habet componendi, & diuidendi intelligibilia cum sensibilibus, quam non habet Angelus. Et quia licet inter eam & Deum non sit medium, quantum ad naturam, & quantum ad æternam fruitionem, quam scilicet ipsa recipit ab Angelo, Angelus autem à Deo.

Thomas Aquinas. 1250.

In compendio Theologiæ cap. 93. Anima rationalis non educitur in esse à virtute, quę est in semine, sed à superiori agente. Virtus enim, quæ est in semine, est virtus corporis cuiusdam. Anima enim rationalis excedit omnem corporis naturam, &

virtutem, cùm ad eius intellectualem operationem nullum opus pertingere possit.

Cap. 94. Non credendum est, animam rationalem esse de substantia Dei, secundùm quorundam errorem. Deus enim simplex & indiuisibilis est. Nō igitur animam corpori vnit, quasi eandem à sua substantia separando.

Guilielmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 1. de Fide cap. 15. Error ille, qui dicit, omnes animas simul fuisse creatas, sequitur, contra quem errorem sic potest obijci. Constat quod habebāt animę potentiam cognoscendi & volendi, antequam corporibus infunderentur. Si omnes à principio creatæ sunt: ergo cum non haberent eas otiosè, merebantur, vel demerebantur. Si merebantur, debuerunt in bonitate confirmari, sicut & Angeli. Si demerebantur, obstinatæ factæ sunt, sicut Angeli, qui peccauerunt, & peccatum earum fuit irremissibile, sicut & Angelorum malorum.

Bonauentura. 1260.

Parte 2. Breuiloquij cap. 9. De anima rationali hæc in summa tenenda sunt, secundùm sacram doctrinam, scilicet quòd ipsa est forma ens, viuens, intelligens, & libertate vtens. Forma quidem ens, non à seipsa, nec de diuina natura, sed à Deo de nihilo per creationem in esse deducta. Forma autem viuens, non ex natura intrinseca, sed seipsa non vita mortali, sed vita perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creaturam, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem facta est, per memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Forma libertate vtēs, qua semper est libera à coactione. A miseria verò & coactione libera fuit in statu innocentiæ, licet non in statu naturæ lapsæ. Hæc autem libertas à coactione nihil aliud est, quam facultas voluntatis, & rationis, quæ sunt potentiæ animæ principales.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de anima cap. 1. Confitendum & tenendum est, quod anima simul creatur cum corpore, & non ante.

Cap. 2. Anima non est ab æterno, neque à principio mundi, neque extra corpus, sed cum corpore simul & in corpore creata. Quòd autem anima sit in corpore, est sciendum, quòd anima rationalis, licet sit simplex, & vnica in essentia, requirit tamen diuersitatem potentiarum in corpore, prout congruit diuersis operationibus, quas anima, cùm sit perfecta forma, operatur, quas operationes formæ imperfectæ, puta animalia &c. non habent.

Cap. 3. Anima rationalis non generatur ex aliqua anima, neque ex aliqua materia; sed immediatè ex nihilo creatur à solo Deo.

Clemens Quintus. 1305.

In Concilio Viennensi in Clementinis Tit. de summa Trinitate & fide Catholica. Doctrinam omnem seu positionem temerè asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animę rationalis seu intellectiuæ verè ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam & veritati Catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro approbante Concilio, reprobamus, definientes, vt cunctis nota sit fidei syncera veritas, quòd quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis seu intellectiua non sit forma corporis humani per se & essentialiter, tamquam hæreticus sit censendus.

Albertus Patauinus. 1320.

Serm. [illegible] Facta est anima hominis rationalis ad imaginem & similitudinem Dei, quam imaginem moriendo non perdit homo. Deus autem, cum sit [illegible] in corporalem non habet. Vnde sequitur, quod anima non [illegible] corporeis membris.

Guido Carmelita. 1330.

In Summa de Hæresibus. Errant quòd dicunt animam de substantia Dei esse, quod est hæreticum quia quod est de substantia Dei, Deus est. Anima autem, cùm sit pars hominis, est [illegible] specificè imperfecta, & imperfectior homine, cuius est pars. Totum enim est perfectius sua parte, quæ ordinatur ad totum, cuius gratia est. Et quia anima est imperfectior homine: ergo cum nihil sit perfectius Deo, qui est perfectissimum ens, anima non est Deus, aut de substantia Dei.

De Armenijs cap. 4. Dicunt quòd anima humana filij propagetur ab anima [illegible]. In quo errant. Quia anima rationalis est per creationem, Genes. 1. *Inspirauit in faciem*, idest, in corpus hominis, *spiraculum vitæ*: quia animam rationalem creato infundit corpori. Vnde Apostolus Coloss. 3. dicit hominem secundùm imaginem Dei creatum à Deo. Imaginem dicit, quoad animam rationalem, quæ est ad imaginem Dei, ita quod Deus animam rationalem creat.

Rupertus Holcot. 1340.

De immutabilitate peccati. Anima nullo modo fit ex traduce, sed quælibet de nouo, & de nihilo creata est, & infunditur creando creata, & creando infusa.

Thomas Argentinensis. 1350.

In 2 Sent. dist. [illegible] Nullius corporis anima fuit producta ante corporis humani productionem: alioquin nec opus Dei fuisset perfectum, & anima vel bene agens cum Angelis beatificata fuisset, vel malè cum dęmonibus damnata.

Franciscus Petrarcha. 1350.

Cantilena 2.

Anima, quae solum à Deo facta nobis,
Quod ab vnde non posit fluere t[illegible],
Sustinem suo [illegible] statum tenet.

Baptista Mantuanus Anglicus. 1360.

De proprietatibus rerum lib. [illegible] Anima est Dei forme spiraculum vitę. [illegible] animæ, quod non ex traduce, sed ex seminali ratione propagatur; sed ad viuificationem corporis à Deo infunditur, & creatur.

Henricus de Hassia. 1380.

In Soliloquio de conditione humanæ carnis [illegible] Exordire ergo & mouere vnde [illegible] anima, & indubiè reperies, quòd tu de deferis nihili, & e nullo materiali principio educta, sed non nisi à solo Deo creata. Post hæc inquire do de quidditate [illegible], quod sis creatura intellectualis, indiuisibilis essentiæ, humano corpori [illegible] præsentia viuificando intrinsecè determinata.

Ioannes Bromiardus. 1390.

In Summa cap. 23. de anima. Aliqui nullam animam esse credunt, quia eam non vident. Vnde & dicunt, quid est anima? nunquam vidimus animam. De quibus Gregorius lib. 4. Dialogorum circa principium loquitur, dicens: [illegible] refugit credere, quod corporeis oculis non videt. A quibus quærendum est, si vnquam viderunt aliquam differentiam inter hominem viuum, & mortuum. [illegible] differentia est. Ergo in [illegible] animam esse creaturam, & [illegible] tis atque potestatis. Quia quod [illegible] corpore fortitudinis, pulchritudinis, sapientiæ, totum id est causaliter anima, & [illegible] te & fortitudine procedit.

Laurentius Iust[illegible] [illegible]

[illegible]

hominis, substantia inuisibilis, incorporea, immortalis, Deo similima, habens imaginem Creatoris sui, quæ cæteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest. Comparem enim Dei quicquid Deo minus est non implebit. Ipsius namque excellentia, donec in corruptibili detinetur corpore, ad plenum non agnoscitur, sed quando ab ipsa liberata fuerit, tunc reuelabitur eius gloria.

Raimundus Sebundius. 1430.

In viola animæ cap. 55. Tota posteritas carnem quidem propagatione sumpsit ab Adam, sed animam creando Deus infudit carni propagatæ.

Bernardinus Senensis. 1440.

Feria secunda post Dominicam Oliuarum Serm. 51. cap. 2. Tanta est dignitas animę, vt excedat omnes corporales creaturas etiam simul sumptas. Vnde Augustinus de ciuitate Dei ait: Omni corpore pręfertur animæ natura. Sed quia oculis corporeis non valet videri, docet Apostolus ingeniosum modum, quo saltem oculis mentis dignitas eius comprehendi possit. Dicit primo capite ad Romanos: *Inuisibilia enim Dei*, sicut est anima, *à creatura mundi*, ab homine, *per ea quæ facta sunt*, id est, per corporeas creaturas, *intellecta conspiciuntur.*

Æneas Syluius. 1450.

Epistola ad Morbisanum Turcarum Principem: Mahometus animam portionem esse cēset animæ Dei: sic nonnulli Philosophi palam tradiderunt, & Manichęi secuti sunt. Nos humanam animam ad imaginem & similitudinem Dei factam dicimus, sicut scriptum est in Genesi: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Quod de anima dictum est, non de corpore. Quod si anima hominis portio Dei esset, esset vtique Deus: nec esset homo non Deus, quod stultissimum est, cùm manifestum sit, labi hominis animam à bonitate in malitiam, à veritate in errorem, à gaudio in tristitiam, à spe in desperationem: quod est à Dei substantia penitus alienum. Nec illud verum est, quod in vestra lege traditur, animas hominum ex materia traductas esse omnes. Asserunt enim Philosophi ab intrinseco esse homini intellectum, & quòd innatus sit spiritus vitę iussu Dei. Et Theologi rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt. Et Adam cùm factam vidisset fœminam: *Hoc os, inquit, ex ossibus meis, & caro de carne mea*: non dixit anima de anima. Et Propheta in Psalmis canit: *Qui finxit singulatim corda eorum.* Ponitur enim cor pro anima; quia ibi sedes eius in eo est.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa orthodoxæ fidei lib. 1. cap. 100. Sciendum est animam nō esse corpus. Anima enim est principium primum vitæ & motus in animali & viuo. Non enim quodcunque principium vitalis operationis est anima: sic namque oculus esset anima, cùm sit principium visionis. Corpus autem non potest esse principium vitæ & motus, in quantum est corpus, quia sic omne corpus esset principium vitæ & motus; sed in quantum est tale corpus. Quod autem sit tale corpus, non habet nisi ab actu seu forma. Anima ergo quæ est actus seu forma, per quam corpus est tale, vt sit principium vitæ vel motus, non est corpus, sed corporis forma: quemadmodum calor, qui in igne est calefactionis principium, non est corpus, sed corporis actus seu qualitas.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Tractatu 2. parte 3. port. 3. quæst. 10. de voluntate humana: Si anima fuit creata antequam esset in corpore, cùm tunc habuerit liberum arbitrium, potuit mereri aut demereri. Ergo fuisset cum bonis Angelis beatificata, vel cum malis damnata. Non enim videtur esse alia ratio de Angelis, & de anima, quantum ad hoc, & sic non fuisset corpori vnita.

ARTICVLVS SECVNDVS.

ANIMAM SPIRITVM ESSE IMMORTALEM, CORPORE DEFVNCTO NON SIMVL INTERIRE, SED SEMPER SVPERSTITEM MANERE, VIVERE, ET INTELLIGERE.

NEGANT.

Anno ante Christum 450. DEMOCRITVS *vnà cum corpore animas mori putabat.* Lactantius libro 3. capite 18.

500. *Epicurus animas exutas corporibus viuere & superstites manere negabat.* Plutarchus de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 7.

200. *Stoici contendunt diu, sed non semper mansuras animas cùm è corpore excesserint:* Cicero Tusculana prima.

100. *Sadducæi & Samaritani dicebant animas vnà cum corporibus interire.* Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 2. Leontius de Sectis.

Anno post Christum 100. Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 55. *Post sepulturam alia atque alia manium ambages. Omnibus à suprema die eadem qua ante primum: nec magis à morte sensus vllus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem.*

170. *Marcus Antoninus Philosophus*, lib. 4. & 6. vitæ suæ, *ex professo negat animarum immortalitatem.*

203. *Heracleon animam vnà cum corpore perire existimabat.* Origenes Tomo 18. in Ioannem.

250. *Arabici animas vnà cum corporibus mori ac resurgere dixerunt.* Eusebius hist. lib. 6. cap. 30. Augustinus & Isidorus Hispalensis de hæresibus.

430. *Sozimus Presbyter animam vnà cum corpore mori credebat.* Isidorus Pelusiota libro 3. epist. 235. 295.

600. *Thnetopsychitæ hominum animas vnà cum corporibus instar pecudum interire docuerunt.* Damascenus, & Nicetas de hæresib.

1150. *Auerroes in suis scriptis animam esse immortalem asserit.*

1420. *Barbara Sigismundi Imper. coniunx animas cum corporibus mori, & post hanc vitam, quam viuimus, nullam aliam vitam futuram esse dicebat.* Æneas Syluius histor. Bohemicæ cap. 39. Crispinianus in Sigismundo, Ianus Dubrauius historiæ Bohemicæ lib 28.

1500. *Hermannus Risvvich dicebat animam per hominis mortem simul cum corpore interire: nullamq́; post hanc vitam aliam fore particularem: vt mortuo Socrate moritur anima eius, sicut cum corpore incepit.* Bernardus Lutzemb. & Prateolus de hæresibus.

1520. Martinus Lutherus in assertione articulorum à Leone decimo damnatorum articulo 27. *Permitto quòd Papa condat articulos fidei suis fidelibus, quales sunt, panem & vinum transubstantiari in Sacramento: essentiam Dei nec generare, nec generari: animam esse immortalem, & omnia illa infinita portenta in Romano sterquilinio Decretorum; vt qualis est eius fides, tale sit & Euangelium, tales & fideles.*

Ad caput 9. Ecclesiastis: *Mortui dormiunt, & nihil intelligunt rerum nostrarum, &c. Nihil sentiunt, iacent ibi mortui, non numerantes dies vel annos. sed excitati videbuntur sibi momento dormiisse.*

1536. *Anabaptistarum quidam animam substantiam esse negant, sed vim duntaxat esse aiunt, quæ & spiritu arteriæ, aut pulmonum agitatione ducitur: & quia sine corpore subsistere nequit, ideò vnà cum corpore interire & euanescere fingunt, donec totus homo suscitetur.* Ioannes Caluinus in Psychopannychia.

1540. Ioannes Brentius ad cap. 20. Lucæ: *Etsi nulla inter nos sit publica professio, quòd anima simul cum corpore intereat, & quòd non sit mortuorum resurrectio: tamen impurissima & vanissima illa vita, quam maxima pars hominum sectatur, perspicuè indicat, quòd non sentiunt esse vitam post hanc. Nonnullis etiam tales voces tam ebriis inter pocula, quàm sobriis in familiaribus colloquiis excidunt.*

1550. Seruetus lib. 4. de regeneratione pag 551. *asserit animā redditam esse mortalem per peccatum: non quòd in nihilum anima redeat, sicut nec caro: sed mori quando cum dolore vitalibus actionibus priuatur, & in inferno languens detinetur quasi non amplius victura.*

1568. *Anabaptistæ theses Cracoviæ impressas vulgârunt, quarum decima est: Negamus aliquam animam post mortem manere, sed illud dicimus excogitatum ab Antichristo, ad stabiliendam suam culinam, per fictum purgatorium & inuocationem Sanctorum.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Sap. 3. *Vers.* 1. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori. 3. Illi autem sunt in pace.

Sap. 5. 16. Iusti in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum.

Matth. 10. 28. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.

Lucæ 16. 23. Cùm diues esset in tormentis, vidit Abraham de longè, & Lazarum in sinu eius.

Lucæ 23. 43. Christus ait ad Latronem: Hodie mecum eris in Paradiso.

1. *Pet.* 3. 20. Christus spiritibus prædicauit in carcere.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 6. cap. 11. Animam in nobis confitemur expertem corporis, & immortalitate præditam, neque interitu deleri, vt corpora, sed immortalem esse, vtpote rationis participem, & sui compotem.

Iustinus Martyr. 150.

Dialogo cum Tryphone: Animam viuere nemo inficias iuerit. Sin viuit, non quòd vita sit viuit, sed quòd vitam accipiat. Aliud sanè est quod participat quicquam ab eo vnde participat, quoadusque eam Deus vult viuere: ita videlicet aliquādo non participabit, cùm eam viuere nolet, &c. Animas superstites manere etiam eo demonstrauerim, quòd & Samuelis animam ventriloqua Pythonissa, ita vt Saul petierat, euocauit. 1. Reg. 28.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 2. ad Autolycum: Formauit Deus hominem puluerē de humo, & insufflauit in nares eius flatum vitę, factusq́; est homo in animam viuētem. Inde anima à pluribus immortalis dicitur.

Athenagoras. 180.

De resurrectione: Si vniuersa hominum natura ex anima immortali & corpore pro ipsius creatione attemperato consistit, neque animæ per se, neque corpori seorsum Deus istiusmodi aut ortum aut vitam attribuit, sed hominibus integris, qui istis ambobus componerentur, &c. Homines secundùm animam ex creatione habent, vt sine vlla vicissitudine variationis perdurent: secundùm corpus verò, vt immutentur, & ita perdurent.

Irenæus. 180.

Lib.5.cap.7. Quæ ſunt ergo mortalia corpora? Nunquidnã animę? Sed incorruptibiles animæ, quantum ad comparationem mortalium corporum. Inſufflauit enim in faciem hominis Deus flatũ vitæ, & factus eſt in animam viuentem: flatus autem vitæ incorporalis eſt. Sed ne mortalem quidem poſſunt dicere hominem, ipſum flatum vitæ exiſtentem. Et propter hoc Dauid ait: *Et anima mea illi viuet*, tamquam immortali ſubſtantia vna eius exiſtente. Sed neque ſpiritũ poſſunt dicere mortale corpus. Quid igitur ſupereſt dicere mortale corpus, niſi plaſma, id eſt, caro, de qua & ſermo eſt ei, quoniam viuificabit eam Deus? Hæc enim eſt quæ moritur & ſoluitur; ſed non anima, neque ſpiritus. Mori enim eſt vitalem amittere habilitatem, & ſine ſpiramine in poſterum, & inanimalem & immobilem fieri, & deperire in illa, ex quibus & initium ſubſtantiæ habuit. Hoc autem neque animæ euenit: flatus enim eſt vitæ; neque ſpiritui: incompoſitus eſt enim & ſimplex ſpiritus, qui reſolui non poteſt, & ipſe vita eſt eorum, qui percipiunt illum.

Gen.2.

Pſal.21.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.5.Stromaton: Supplicia poſt mortem & pœnas, quæ igne luuntur, à barbara Philoſophia & vniuerſa Muſa poetica, & Græca etiam ſurripuit Philoſophia, &c. His autem conſequens eſt, eſſe animam immortalem. Quod enim punitur vel caſtigatur, cùm ſit ſenſu præditum, viuit, etiamſi dicatur pati.

Origenes. 240.

Lib.7.contra Celſum: Perſuaſum habent non ſolùm Chriſtiani & Iudæi, verùm etiam multi tam Græci quàm Barbari, quòd ſuperſit, & quòd viuat poſt diſceſſum à corpore humana anima: & rationi conſentaneum eſt, quòd quæcunque pura eſt, nulliſq; malitiæ grauata compedibus, ſublimis euolat ad puriora loca ætheris, relictis craſſi corporis ſordibus.

Super Cantica: Vbi foret iuſtitia Dei, vbi bonorum merces, malorumqúe iuſta ſupplicia, ſi anima mortalis eſſet?

Gregorius Neocæſareenſis. 260.

Libro de anima: Cùm anima corpore careat, ſimplex eſt: ſiquidem nec eſt compoſita, nec plurium partium. Conſequens verò mihi videtur, vt quod eſt ſimplex, ſit immortale. Quomodo autem id efficiam? Accipe: Nihil ſeipſum corrumpit: alioquin enim ne initio quidem conſtitiſſet: ſed quæ corrumpuntur, ex contrarijs corrumpuntur. Quicquid enim corrumpitur, diſſoluitur: quod diſſoluitur, compoſitum eſt: compoſitum multarum eſt partium: quod ex partibus conſtat, ex his nimirum conſtat differentibus: quod autem differens eſt, idem non eſt. Proinde cùm anima ſit ſimplex, neque ex pluribus conſtet partibus, quia nec compoſita eſt, nec diſſolui poteſt, ſequitur vt corrumpi nequeat, & ſit immortalis.

Methodius. 260.

Sermone de Reſurrectione: Opus Dei homo. Quicquid verò ab immortalitate factum eſt, immortale eſt. Immortalis igitur eſt homo.

Euſebius Cæſareenſis. 320.

De Præparatione Euangelica lib.11.cap.14. De immortalitate animæ Plato Moſen eſt ſecutus, qui primus immortalem eſſe docuit, cùm eã imaginem Dei eſſe aſſeruerit.

Lib.15.cap.8. Manifeſtum eſt, non ſolùm Philoſophiæ ſtudioſis, ſed & ipſis propemodum idiotis, quòd immortalitatem Plato animæ tribuat, nec non multos ſuper ea re ſermones reliquerit, quibus firmiter & omnino probat, quòd immortalis ſit anima.

Athanaſius. 340.

Oratione contra idola: Quòd immortalis ſit anima, id quoque neceſſarium eſt cognoſcere ex doctrina Eccleſiaſtica, quo conuinci poſſit, idola eſſe tollenda, &c. Si animam aliam eſſe à corpore ratio demonſtrauit, corpusqúe ex natura mortale eſt: neceſſum eſt animam immortalem eſſe, eò quòd corpori ſimilitudine non reſpondeat. Rurſus ſi anima corpus mouet, nec ab alio mouetur: conſequens eſt ipſam à ſe moueri, & poſtquam terrę corpus inhumatum eſt, ipſam rurſus à ſe ipſa moueri. Non enim anima eſt quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, conſequens eſſet, diſcedente motore, ipſam mori. Quòd ſi anima mouet corpus, multò magis neceſſum eſt, ſibi ſeipſam motricem eſſe: & quia à ſe mouetur, neceſſarium eſt, eam poſt mortem corporis viuere & ſuperſtitem eſſe.

Cyrillus Hieroſolymitanus. 360.

Catecheſi 4. de ſtatu hominis: Cognoſce animam eſſe ſui iuris, ſeu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimum, ſecundùm factoris imaginem, immortale per eum qui immortalitate illud donauit, animal rationale & incorruptibile.

Macarius Ægyptius. 370.

Homilia 15. Nequaquam dixit Deus de Michaele, & Gabriele Archangelis: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram:* ſed de ſubſtantia intellectiua hominis, de anima, in quam, immortali.

Epiphanius. 380.

Hæreſi 64. Moritur caro, anima immortalis eſt. Proinde ſi anima eſt immortalis, corpus autem mortale, qui reſurrectionem quidem eſſe dicunt, verùm carnis non eſſe, hi reſurrectionẽ negant. Quòd verò anima ſit immortalis, clarè docuit Saluator in hiſtoria diuitis & pauperis Lazari.

Gregorius Nyſſenus. 380.

Oratione catechetica cap.8. Mors diſſolutionis ab indumento mortuarum pellium non attingit animam. Quomodo enim diſſolui poſſet, quod non eſt compoſitum?

Oratione 3. de Reſurrectione: Anima quidẽ, ſi ipſa per ſe examinetur & excutiatur, nunquam reſurget: quandoquidem non moritur, ſed interitus & corruptionis eſt expers. Cùm autem ſit immortalis, mortale corpus ſocium habet actionum, atque idcirco apud iuſtum iudicem tempore reddendarum actionum, rurſus ſocio ſuo inhabitabit, vt cum illo recipiat communes vel pœnas, vel præmia.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. Nobis, qui de animæ ſalute periclitamur, quæ beata eſt, & immortalis, atq; immortalibus vel ſupplicijs, vel laudibus, ob vitiũ aut virtutem afficietur, quantum tandem certamen propoſitum eſſe, quantaqúe arte opus eſſe exiſtimãdum eſt, vt rectè curemus, aut ipſi curemur, & vitam in melius commutemus?

Oratione 35. quæ eſt oratio prima de Filio: Quid ergo de anima vel Angelica natura pronũtiabunt? Si principium habuit, finem quoque habebit: ſin autem fine carebit, ſecundùm eos vtiq; principio quoq; hanc caruiſſe conſtat. Atqui & principium habuit, nec vnquã eſſe deſinet. Falſum itaque eſt quod aiũt, id quod finem habiturum eſt, principium quoque habuiſſe.

Euagrius. 390.

Apud Nicephorum lib.11.cap.43. Monachò cuidam

nuntius venit de patris morte, atque ille ad nuntiantem: Define, inquit, blasphemare, & impiè loqui. Pater enim meus immortalis est.

Palladius. 390.

Historia sanctorum Patrum cap. 6. Illi animam suam in vanum accipiunt, qui existimant eam dissolui vnà cum hac caruncula, qui virtutes spiritales negligunt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 13. in Genesin: Prius de puluere corpus hominis formatur, & post vitalis datur illi virtus, quæ scilicet animę est substantia. Et idcirco de brutis dicebat Moses: *Sanguis eius anima eius est*: in homine autem substātia quędam est incorporea & immortalis, multo interuallo corpus excellens, & tanto, quanto corporeis eminent incorporea.

Oratione de anima: Ideo animam nacti sumus immortalem, & corpus erit immortale, vt infinitis bonis fruamur.

Nilus. 420.

In capitulis paraneticis cap. 146. Omnia sunt corruptioni obnoxia. Anima verò immortalis est. Incorruptibilia ergo præferre decet corruptibilibus.

Ioannes Cassianus. 430.

Lib. 1. Collat. 14. Nam quia nec occisi sunt post separationem huius corporis, neque nihil sentiant etiam Euāgelij parabola, quę de illo paupere Lazaro, & diuite purpurato profertur, ostēdit: quorum vnus beatissimam sedem, id est, sinus Abrahę, requiem promeretur, alius intolerabili ardore æterni ignis exuritur. Si autem & illud, quod dicitur ad latronem: *Hodie eris mecum in Paradiso*, voluerimus intendere, quid aliud manifestè designat, quàm perdurare in animabus non solùm pristinos intellectus, sed etiam vicissitudine eas cōgrua pro meritorum actuumqúe suorum perfrui qualitate? Hoc enim illi nequaquam Deus promisisset, si eius animam nosset post separationem carnis vel priuandam sensu, vel in nihilum resoluendam: Non enim caro eius in paradisum, sed anima erat ingressura cum Christo, &c. Quibus manifestè probatur, animas defunctorū non solùm suis sensibus non priuari, sed ne istis quidem affectibus, id est, spe atque tristitia, gaudio atque metu carere, & ex ijs, quę sibi in illo generali examine reseruantur, quiddam eas iam incipere prægustare. Nec secundùm opinionem quorundam infidelium in nihilum eas resolui, post huius cōmorationis excessum, sed viuacius subsistere, Deiqúe laudibus intentius inhærere.

Luc. 16.

Luc. 23.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Esaiam cap. 10. Deuorabit eos mors tantum, non animas conficiēs & corpus. Quòd enim non intereant simul cum corporibus animæ cuiuis perspicuum est.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 235. Quòd animam vnà cum corpore interire arbitraris, perquàm ridiculum est, & stolidum, hominisqúe verè carnalis, atque post hanc vitā, nihil esse cupiētis, & ea, quæ de te ab omnibus cuiusuis ætatis cōmemorantur, confirmantis. Pudorem igitur tibi incutere debent, cùm Philosophi, & Poetæ, & Oratores, & scriptores omnes, qui animæ immortalitatem docuerunt: tū etiam te pudore quodammodo permouebit ea ratio, quæ nullo modo refutari queat. Nam quæ corpus, quod semper fluit, & corrumpitur, arripit, ac quod in eo labile ac mortale est astringit, & quod cadit exulat, atque ijs, quę diffluunt, alimentum, & ijs, quæ marcescunt, fruticationem præbet, non est profectò consentaneum, eam à corpore separatam vim suam deserere, per quam & corpus continebat, & conseruabat. Quòd si nec externorum sapientum auctoritate commouearis, nec firmissimæ huic, & necessariæ rationi fidem accommodes, vtpote ingenti atque omni venia grauiori improbitate oppressus ac demersus, diuinum tibi oraculum recitabimus, per quod animę immortalitas dilucidis verbis prædicatur. Quid igitur ait? *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Quamobrem ne ob singularem atque incredibilem quandam admissorum à te scelerum magnitudinem (nullum enim, vt aiunt, sceleris genus intactum reliquisti) impia dogmata tibi ipsi cude. Verùm illud persuasum habens, immortalem animam esse, tamquam qui vindicem illum oculum minimè falsurus sis, aliquando tandem ab improba viuendi ratione teipsum exime. Matt. 10.

Theodoretus. 450.

Ad caput 7. epist. ad Romanos: Mortis corpus vocat, vt quod sit morti obnoxium, hoc est mortale: Anima enim immortalis est.

In epitome diuinorum Decretorum lib. 5. cap. de homine: Animam simplicem esse dicimus, & ratione præditam, & immortalem, non tamen ante corpus præexistere.

Basilius Seleucius. 460.

Oratione 3. Apostoli in ipso statim initio animam immortalem esse tradiderunt, neque tradiderunt modò, sed efficaciter quoque persuaserūt. Externi autem Philosophi diu multumqúe, essetne anima aliquid à corpore distinctum inter se disputârunt.

Nemesius. 480.

De anima cap. 44. Animam morte non deleri, neque huius vitæ circumscriptione res humanas terminari, & discessus ab vno corpore in aliud, quod doctissimi quique Græcorum probant, & loca, quæ dicuntur animabus pro cuiusque vita distributa, & supplicia, quibus per se animæ afficiūtur, declarant. Hæc enim, etsi in alio quopiam peccant, tamen remanere animam post hanc vitam, & luere pœnam peccatorum, confitentur.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 3. Ecclesiastis: Quòd anima rationalis immortalis sit, brutorum verò anima corpori immoriatur, manifestum est.

Procopius Gazæus. 530.

Ad caput 3. Genesis: Vbi homo ex terra iam expressus erat, tum demū Deus afflauit spiraculum vitæ, & factus est homo in animā viuentem. Gestat igitur homo animam immortalem, & corpus mortale.

Ad cap. 15. Qui pius & bonus est, cùm obit mortem, proficiscitur ad parentes sui similes. Sub his verbis etiam animæ immortalitas efficaciter annuntiatur.

Æneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Hominis anima principio sic facta prodijt, vt sit substantia rationem habens, quę semper moueatur, sitq; sui iuris ac libera: quæ vitam ex se habeat suam, eamq; possit etiam corpori impartire. Quibus bonis eorum, quæ mortalia sunt, nullum est præditum: sed sunt hæc extra controuersiam vera ac certa immortalitatis argumenta. Et certè miraberis vim illam ita in anima latitātem, si rerum, quas foris agit, varietatem nôris. Omnis enim ars, omnis scientia, itemqúe actio & cōtemplatio satis superq; docere possunt animam hominis esse immortalem. Qui enim ei suum illud esse dedit, ille ipse etiam, perpetuum vt esset hoc eius donum, dedit: idqúe donum est ipsa iam natura.

Rusticus Diaconus. 580.

Contra Acephalos: Nunc animæ hominum defunctorum absque corpore sunt, & perfectæ permanent, sicut ait Dominus Sadducæis: Quia *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, non est Deus mortuorum, sed viuentium.* Omnes enim viuunt illi, & non ait: Deus animæ illius, & illius; sed Deus illius. Et non dixit: Non est Deus animarum mortuarum, sed viuentium; sed Deum simpliciter dixit esse viuētium. Et profectò existente Abraham, Isaac & Iacob. Et adiecit: *Omnes autē viuunt ei.* Et non dixit: Omnium enim animæ viuunt ei, &c. Nullus perfectorum dicere audebit, quòd cum corporibus moriantur animæ.

Leontius. 600.

De sectis actione 2. Quin & animam esse immortalem, & iudiciū fore mortuorum, ex historia probamus. Cainus & Abelus duo fratres erant; vnus agricola, pastor alter: quibus ambobus rem Deo sacram factitantibus, Abelum Deus, vt iustum, acceptauit, neglecto Caino. Is ob hanc causam aduersus Abelum æmulatione concepta, tandē eum occidit. Cùm ergo Samaritani dicant, in hac vita compensari facta cuiusuis; quid de Abelo dicere possumus, cuius iustitiæ Deus ipse testimonium perhibuit? Nimirum quòd ad hanc vitam attinet, mala pro bonis recepit. Vnde manifestò patet, & immortalem esse animam, & resurrectionē esse, statui debere. Nam nisi vita restaret, in qua suarum actionum ille fructum capiet, nequaquā vir talis immeritò fuisset interemptus.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Epistola ad Honorium: Omnia per vnigenitum Filium Pater in Spiritu sancto fecit, quæ & sapienti prouidentia continet, vt Deus suis operibus præsidens, principiumq́ omnibus temporale constituens, sensilia quidem fini temporali supposuit; intellectualia verò, & inuisibilia hæc meliori dignitate dignatus est: & nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur, iuxta quod sensibilia defluunt atque pertranseunt, non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transeunt; sed gratiam eis largitus est, à corruptione ea, & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic Angeli immortales perseuerant, non naturam reuera incorruptam, proprieue immortalem habentes essentiam, sed gratiam à Deo sortitæ sunt, quæ immortalitatem largitur, & incorruptionē eis prouidet.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 12. Anima est viua, simplex, & corpore vacans substantia, corporeorum oculorum sensum suapte natura fugiens, immortalis, rationis intelligentiæ particeps, figuræ expers.

Basilius Imp. 860.

In exhortationibus ad Leonem filium cap. 45. Obnoxius es morti corpore, sed animo permanebis immortalis. In ijs ergo, quæ corporis propria sunt, mortale sapias; in ijs verò, quæ animæ, immortale amplectere.

Theophylactus. 900.

Ad cap 23. Lucæ: Sicut condemnati in regnis non sunt, sed in custodijs clausi tenentur in deputatis pœnis: honorabiles verò in regnum ingrediuntur, & nunc in ijs versantur.

Simeon Metaphrastes. 950.

In Martyrio S. Trophimi: Mihi quò magis consumitur, eò magis soluitur à vinculis, liberaturq́ omninò, & fit anima diuinior. Non enim manens in corpore vnà cum corpore moritur, sed transit ad ea, quæ desiderat, & propriam recipit hæreditatem.

Suidas. 970.

In Hermia Philosopho: Fuit solers & acutus supra modum, vt AEgypto morienti iureiurando confirmasse perhibeatur, animam esse immortalem, & interitus expertem. Eam fiduciam illi faciebat vitæ integritas, naturam corporis auersata, & ad sese conuersa, separationem animaduertens, atque ipsam adeò immortalitatem.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 16. Matthæi: Omnia, quæ in mundo sunt, mortalia sunt: anima verò immortalis est. Et horum sanè delectatio temporalis, illius verò supplicium sempiternum.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annalium: Cùm anima intelligentiæ vi ornata, per inspirationē homini à Deo sit insita, illa ipsa etiam de causa immortalis est. At brutorum anima iussu diuino exorta de humo, terrestris est, ideoqúe morti obnoxia.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 4. Orthodox. hæresi 40. Si mortales sunt animę; nullo prorsus modo in iudicium resurgent, nec *vniusciuiusque opus quale sit ignis probabit*, vt magni illius prçconis Pauli verbis vtar. Iam qui fieri potest, vt animæ mortalitati subijciantur, cùm tot mortui à Christo, Prophetis & Apostolis excitati sint? Si enim mortales fuissent, in corpora certè propria nunquam remeassent: imò verò animæ sunt immortales, vt sacræ passim testātur literæ.

Demetrius Cydonius. 1280.

Oratione de contemnenda morte: Quis nescit nos & animum habere, eumq́ brutorum anima multo præstantiorem, nimirum qui ratione gubernetur, qua & imperare corpori potest, idq́ arbitratu suo regere, atque etiam immortalem, & interitus expertem, qui & esse & permanere suapte vi in omnem æternitatem queat, qui pereunte corpore nihil damni faciat? Cùm igitur ea sit eius natura, nonne stultitiæ est ei metuere, ne fortè vnà cum corpore pereat, & immortale mortē subeat, & id quod corruptioni obnoxium non est, non sit?

Manuel Palæologus. 1400.

Oratione 6. Animi mortem intelligere debemus esse diremptum à Deo. Quòd si Deus vera vita est, qui prorsus Deo spoliati sunt, animi verā vitam amiserunt, ad quam reditus omninò nullus esse potest. Cæteroqui verò, vbi corpus mortuum fuerit, vt cum eo moriatur animus, fieri omninò non potest.

Georgius Gemistus Pletho. 1440.

Ad illa verba: *Animæ hominum, &c.* Anima humana Deum ad se quasi aduinciet, siue fortiter assimulabit, nihil habens per se mortale, tota diuinitus inebriata est, siue repleta diuinorū bonorū.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de anima cap. 51. Opus autem mortis in medio est, discretio corporis animæq́; sed quidam ad immortalitatem animæ, quam quidam non à Deo edocti infirmè tuentur, ita argumentationes emendicant, vt velint credi etiam post mortem

quasdam animas adhærere corporibus. Ad hoc enim & Plato, etsi, quas vult animas ad cælum statim expedit, in Politia tamen cuiusdam insepulti cadauer opponit, longo tempore sine vlla labe, præ animæ scilicet indiuiduitate, seruatum.

De testimonio animæ cap. 4. Affirmamus te manere post vitæ dispunctionem, & expectare diem iudicij, proq; meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio, vtroq; sempiterno.

De resurrectione carnis cap. 34. Recipimus animæ immortalitatem, vt perdita nō in interitum credatur, sed in supplicium, id est, in gehennam. Et si ita est, iam non animam spectabit salus saluam, scilicet sua natura per immortalitatem, sed carnem potius, quam interibilem constat apud omnes.

Cyprianus. 250.

Lib. de Mortalitate: Simeon iustus lętus de morte iam ꝓxima, & de vicina accersitiōe securus, accepit in manus puerū Iesum, & benedicēs Deū exclamauit, & dixit: *Nunc dimittis seruū tuū Domine, secundūm verbū tuū in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Probans scilicet, atque contestans, tunc esse seruis Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillā quietem, quando de istis mundi turbinibus extracti sedis & securitatis æternę portum petimus, quādo expuncta hac morte, ad immortalitatem venimus: illa est enim pax nostra, illa fida tranquillitas, illa stabilis & firma & perpetua securitas. Luc. 2.

De resurrectione Christi: Homo quia ex cælesti, & terrena materia compactus est, vestitus extrinsecus pelle & carnibus, tempus accepit, quo te iubente redderet terræ, quod de terra assumpserat, & ad immaterialem originem reuerteretur spiritus, cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Resurrectione: Poëtæ duplicem viam apud inferos ponunt: impiorum vnam, quæ ducit in Tartarum; piorum alteram, quæ ducit ad Elysium, eò fortius addentes, quòd defunctorum ibidem non tā formę, quàm facta noscātur. Nos verò, quos non ingeniosa suspicio, sed Deus instruxit, propter nos in semetipso probādo, quod docuit, viuere animas mortuorum non tam dicere, quàm oculatis rebus sufficimus approbare.

Felix Primus. 270.

Epistola 2. Martyres passi sunt, nō tamen animę eorum occisæ sunt in corporis passione, ore veritatis attestante: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Vbi agnosci oportet, quòd si animæ Martyrum corpore perempto supplicijs extingui non possunt, nec animæ prædicatorum & Doctorum persequi debuissent, aut perturbari, & à Dei famulatu auerti; quia cum corporibus non deficiunt. Matt. 10.

Arnobius. 300.

Libro 2. contra Gentes: Quî poterit territari formidinis alicuius horrore, cui fuerit persuasum, tam se esse immortalem quàm ipsum Deum primum? Nec ab eo iudicari quicquam de se posse, cùm sit vna immortalitas in vtroque, nec in alterius altero conditionis possit æqualitate vexari.

Lactantius. 320.

Lib. 3. Institutionum cap. 19. Docent diuinæ literæ, nō extingui animas; sed aut pro iustitia præmio affici, aut pœna pro sceleribus sempiterna. Nec enim fas est, aut eum, qui sceleratus in vita feliciter fuerit, effugere quod meretur; aut eum, qui ob iustitiam miserrimus fuerit, sua mercede fraudari.

Lib. 7. cap. 9. Quòd si Deus est & incorporalis, & inuisibilis, & æternus, ergo non idcirco interire animam credibile est, quia non videtur, postquā recessit à corpore.

Cap. 12. Corpus quoniam fictum ex ponderoso & corruptibili elemento, & tangibile est, & visibile; corrumpitur, atque occidit, nec vim repellere potest: quia sub aspectum, & sub tactum venit: anima autem quia tenuitate sua omniū tactum fugit, nullo ictu dissolui potest. Ergo quamuis inter se coniuncta, & sociata nascantur, & alterum, quod est de terrena cōcretione formatum, quasi vasculum sit alterius, quod est à cælesti subtilitate deductū, cùm vis aliqua vtrumq; discreuerit, quæ discretio mors vocatur, tū vtrumq; in naturā suam recedit: quod ex terra fuit, in terrā soluitur: quod ex cælesti spiritu, id constat & viget semper: quoniam diuinus Spiritus sempiternus est.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 51. Viuunt sancti quiq; & fideles Deo. Nam cùm se Deum eorum, qui mortui fuerant, id est Abrahæ, Isaac, & Iacob esse dicat, & continuò testetur, non mortuorum se, sed viuorū Deum esse, docet per id, qui iudicio humanæ opinionis mortui existimantur, sibi legem decernenti, non mortuos esse, sed viuos.

Ad Psal. 119. Ecclesiastes ait: *Et laudaui omnes qui mortui sunt, super omnes, qui viuunt vsque nunc,* libera scilicet per dissolutionem corporis anima, onere atque consortio, atque etiam infirmis huius atq; periculosæ carnis exuta. In hoc igitur nimium sibi prolixo in corpore incolatu congemiscit Propheta, festinans peregrinari à terrenis, & incolere cælestia, vt derelictis corruptibilibus atq; præsentibus, consequatur æterna & inuisibilia. Eccle. 4.

Ambrosius. 370.

Libro 2. de Fide cap. 3. An mori diuinitas potest, cùm anima non possit? *Nolite,* inquit, *timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Si ergo anima occidi non potest, quomodo diuinitas potest? Matt. 10.

De bono mortis cap. 9. & 10. Anima, quæ vitā creat, mortem non recipit, nec moritur. Sed hæc humana, illud diuinum, quod ait Dominus: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Vides igitur, quia non moritur cum corpore, quæ & ponitur, & resumitur, & in manus Dei Patris commendatur? Sed ne fortè dicas, speciale esse quod Christi est, audi dicentē: *Quid scis an hac nocte à te tua anima reposcatur?* Nunquid dixit, moriatur in te anima tua? Non, sed *reposcatur à te.* Repetitur enim anima, non interimitur. Quod repetitur, manet; quod interimitur, non manet. Ioan. 10.

Prudentius. 380.

Hymno 3.

Oris opus, vigor igneolus
Non moritur: quia flante Deo
Compositus, superoq; fluens
De solio Patris artificis
Vim liquida rationis habet.

Hymno 10.

Deus ignee fons animarum,
Duo qui socians elementa,
Viuum simul ac moribundum,
Hominem Pater effigiasti.
Tua sunt, tua rector vtrumque:
Tibi copula iungitur horum:
Tibi, dum vegetata cohærent,
Spiritus simul & caro viuit.

Rescissa

Rejecta sed ista seorsum
Propriis renocantur in ortus:
Petit alter athera feruens:
Humus excipit arida corpus, &c.

Hieronymus. 390.

Ad cap.3 Ecclesiastis: *Sicut mors huius, ita & mors illius.)* Hoc dicit, non quòd animam putet perire cum corpore, vel vnum bestijs & hominum præparari locum: sed quòd ante aduentum Christi omnia ad inferos pariter ducerentur.

Ad Esaiæ cap 51. Illud dicendum, quòd si cælum & terra peribunt, atque veterascent, qua consequentia habitatores eius sicut ista moriantur atque dispereant, cùm animas esse perpetuas, resurrectura corpora nouerimus. Ex quo perspicuum est, cælum & terram non perire, & in nihilum redigi, sed in melius commutari.

Ad cap.22. Matth. Ad æternitatem animarũ probandam de Mose Christus ponit exemplum: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob,* statimq́ infert: *non est mortuorum Deus, sed viuentium,* vt cùm probauerit animas permanere post mortem (neque enim poterat fieri, vt eorum esset Deus, qui nequaquam subsisterent) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quæ cum animabus bona malaue gesserunt.

Augustinus. 400.

Libro de immortalitate animæ cap.3. Nullo modo potest mutato subiecto id quod in eo est inseparabiliter non mutari. Non igitur est harmonia corporis animus, nec mors potest accidere immutabilibus rebus. Semper ergo animus viuit, siue ipsa ratio sit, siue in eo ratio inseparabiliter.

De ciuitate Dei lib.1. cap. 22. Cleombrotus lecto Platonis libro, vbi de immortalitate animæ disputauit, se præcipitem dedit de muro, vt sic ex hac vita migraret ad eã, quã credidit esse meliorẽ.

Prosper. 440.

De prouidentia Dei:

———Dedit optimus auctor
Hoc homini speciale decus, cumq́, omnia Verbo
Conderet, hunc manibus, quò plus genitoris haberet,
Dignatur formare suis, substantia duplex
Iungitur, inq́, vnam coëunt contraria vitam:
Namq́, anima ex nullo vt cætera gignitur, expers
Interitus, nisi quòd Domino cruciabilis vni est.

Faustus Rhegiensis. 470.

Epistola ad Paulinum: Ideo mors ad animam non peruenit, quia in ea Dominus imaginem suam & similitudinem collocauit: Nam sicut Deus immortalis, misericors, iustus & patiens est, ita harum dona virtutum in faciem nostram interiorem infudit.

Antoninus Episcopus Constantiniensis. 470.

Epistola ad Arcadium: Respice quia in vtero matris Deus te fecit, ipse tibi spiritum & animam dedit, ipse te ornauit ratione & sapientia: sic te vult suscipere pro fide morientem, vt tibi plenam exhibeat maiestatem. Respice mundum, periturus est. Respice solem, & lunam, & stellas, & ipsa soluenda sunt. Confige fortiter pariter cum anima tua, quæ aut semper viuit, aut semper perit. Ecce dimissa sunt tibi peccata tua: mors aperit tibi regna cælorum. Qualis eris, cùm te cum Stephano videbis? Qualis eris, cùm Petrum & Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Christum mox tua anima videbit, & corpus tuum erit in refrigerio resurrectionis, vt & ipsa caro videat, quod tua anima, cùm exierit, mox videbit.

Salonius. 480.

In Ecclesiasten Salomonis: *Spiritus filiorũ Adam,* id est, hominum, non simul cum corpore dissoluitur, sed mox vt egreditur de corpore aut deducitur ad gloriam, aut demergitur in pœnam.

Fulgentius. 500.

Ad Monimũ lib.1.cap.6. Huic vni morti, quam peccator sibi per contemptum diuinæ iussionis iniustè concupiscendo arcessiuit, duplam Deus mortem iustè iudicando retribuit. Hoc est, primam in separatione animæ & corporis; secundam in æterna cruciatione animę & corporis. Ac per hoc primam, quia discedente anima, caro sola moritur: secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem, & cum eadem, in qua peccauit, carne torquetur, vt cum qua cõmunicauit mortem peccati, quod Dei bonitas interdixit homini, cum ipsa communicet mortẽ supplicij, quod parauit diuina iustitia peccatori. De hac morte Saluator noster dixit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* Matt. 10.

M. Aurelius Cassiodorus. 540.

De anima cap.1. Anima hominis quoniam immortalis est, rectè anima appellatur, quasi ἄναιμα; id est, à sanguine longè discreta: quoniam & post mortem corporis perfectam eius constat esse substantiam.

Cap.8. Immortales esse animas auctores secularium literarum multifariè probauerunt, dicentes: Si omne, quod viuificat aliud, in semetipso viuit: anima autem, quoniam viuificat corpus, & in semetipsa viuit, vtiq; immortalis est, &c. Nos autẽ immortales esse animas, facilè veridicis lectionibus approbamus. Nam cùm eas ad similitudinem auctoris sui legamus effectas, quis audeat contra sanctam auctoritatem mortales dicere? Vt impudenter potius asseratur, eas à Creatoris sui similitudine discrepare. Nam quemadmodũ poterat esse imago aut similitudo Dei, si animæ hominũ mortis termino clauderentur? Ille enim ineffabiliter semper viuens, ineffabiliter semper manens, perennitatem ipse custodiẽs, qui omnia continet, omnia disponit, potens est sine dubitatione immortalis immortalia facere, & pro suo modulo vitæ competentiam dare, &c. Viuit in se post huius seculi amissionem, non reflante spiritu, sicut corpus, sed æquali mobilitate, quæ illi attributa est, pura, subtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit, ac reliquis sensibus efficacius valet, nõ iam ex partibus hæc intelligens, sed omnia specialiter ex toto cognoscens.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.4.in Iob. cap.7. Humana anima, seu Angelicus spiritus, ita immortalis est, vt mori possit; ita mortalis, vt mori non possit. Nam beatè viuere, siue per vitium, siue per supplicium perdit. Essentialiter autem viuere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qualitate enim viuendi deficit, sed omnimodò subsistendi interitũ nec moriẽs sentit. Vt ergo breuiter dixerim, & immortaliter mortalis est, & mortaliter immortalis.

Lib.14.cap.7. Ex rationali anima habet homo, vt perpetuum viuat.

Lib.4.Dial.cap.45. Anima & mortalis esse intelligitur, & immortalis: Mortalis quippe, quia beatè viuere amittit: immortalis autem, quia essentialiter viuere nunquam desinit, & naturę suæ vitam perdere non valet, nec cùm in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita, beata esse perdit, & esse non perdit. Qua ex re cogitur semper, vt mortem sine morte, & defectum sine defectu, & finẽ sine fine patiatur: quatenus ei & mors immortalis sit, & defectus indeficiens, & finis infinitus.

Isido-

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 1. cap. 14. Sicut Angeli, ita & animæ habent initium, finem verò nullum.

Beda. 700.

In Quæstionibus in Genesim de natura animæ: Anima à Deo data est, & ex nihilo facta: quia homo, qui de terra factus est, in terram reuertitur: similiter niues & procellæ, quæ ex aqua fiunt, & aër sumit de terra, in aquam reuertuntur, & iterum de terra, ex qua sumpta sunt, in aëre: anima verò non habet vllum elementum, ad quod reuertatur, nisi ad Creatorem suum, postquam de corpore exierit, vt ipso moderante recipiat, quod meretur.

Sermone ad populum Tom. 7. fol. 502. Anima non potest mori, sed cùm exit de corpore, citò moritur corpus: & antequam exeat de corpore magnum sustinet pauorem, &c.

Alcuinus. 750.

Ad caput 1. Ecclesiastis: Habet homo amplius iumentis, quòd illa post mortem nō viuunt, hic verò tunc viuere inchoat, cùm per mortem carnis hanc visibilem vitam consummat.

Rabanus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Solum hominem credimus habere animam substantialem, quæ & exuta corpore viuit, & sensus suos atque ingenia viuaciter tenet, neque cum corpore moritur, vt Arabs asserit, neque postmodum moritura, sicut Zenon dicit; quia substantialiter viuit.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In Monologio cap. 69. Quòd omnis humana anima sit immortalis: Vtrum autem ea sine fine fruatur, dubitare stultissimum est: quoniam illa fruens, nec timore torqueri poterit, nec fallaci securitate decipi, nec eius indulgētiam iam experta illam poterit non amare, nec illa deseret amantem se, nec aliquid erit potentius, quod eas separet inuitas. Quare quęcunque anima summa beatitudine semel frui cœperit, æternè beata erit. Hinc vtique consequenter colligitur, quòd illa, quæ summi boni amorem contemnit, æternam miseriam incurrit.

Iuo Carnotensis. 1100.

De conuenientia veteris, & noui sacrificij: Difficile reperitur in his libris aliquid euidentius de vita animæ post mortem fuisse conscriptum. Hic ergo cū dicit: Si fuerit mortuus ante purificationē, Num. 19.
manere in illo immūditiam, & exterminari animam illam ex Israel, id est, à consortio populi Dei, quid aliud vult intelligi, nisi manere animę pœnam etiam post mortem, si cùm viuit mundata non fuerit Sacramento isto, quo Christi Baptismus figuratur? *Cùm aqua aspersionis,* inquit, *non est circumadspersa super eum, immundus est; adhuc immunditia eius in ipso est: adhuc,* scilicet post mortem.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Genesim lib. 2. cap. 21. Spiritus iumentorum finitur, descendit enim deorsum, id est, in hunc infimum extinctus reuoluitur aërem: humani autem spiritus nullus est finis. Reuertitur enim ad eum qui fecit illum.

Theofridus. 1124.

De Sanctorum Reliquijs: Post mortem carnis Sancti Dei melius viuunt, quorum hìc ossa tot miraculis viuunt.

Bernardus. 1130.

Sermone de obitu Humberti Monachi: Siccine separas amara mors? ô bestia crudelis, ô amaritudo amarissima, ô fœtor & horror filiorū Adā. Quid fecisti? occidisti, possedisti, sed quid? carnem vtique solam: Animæ enim non habes quid facias. Volat ad Creatorem suum, quem tam ardenter conceperat, quem fortiter secuta fuerat omnibus diebus vitæ suæ.

Super Cantica Sermone 81. Quòd si tot sunt mortes, quot mutationes, vbi immortalitas? Et huic vanitati subiecta est ipsa creatura, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe. Attamen immortalis anima est: quoniam cùm ipsa sibi vita sit, sicut non est quò cadat à se, sic non est quò cadat à vita. Verùm cùm constet suis affectibus mutari eam, agnoscat ita se Deo in immortalitate similem, vt sciat sibi deesse non modicam immortalitatis partem, soli cedens absolutam perfectámque immortalitatem, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Non mediocris tamen animæ dignitas præsenti disputatione comperta est, quæ gemina quadam vicinitate naturę verbo appropiare videtur, simplicitate essentiæ, & perpetuitate vitæ.

Hugo Victorinus. 1130.

Institutionis monasticæ de anima lib. 2. cap. 29. Immortalis est anima, quia carne caret, nec habet quo cadat, vt resurrectione egeat post ruinam, (nisi peccato ceciderit:) & ideo in morte vita nostra non perit, sed corpus destituit, dum discedit anima: vim suam non perdit, sed quod viuificauerat, hoc dimittit, & quantum in se est, mortem alterius facit, ipsa non recipit. Facit, inquam, nō viuificando, quod deserit; non amittendo, quod viuit. Itaque mors hominis nihil aliud est, quàm carnis occasus, à qua cùm vis potentiæ viuificantis abscesserit, in terram, de qua sumpta est, redit, amissis sensibus, quos nō per seipsam habuit. Anima non aliter quàm sol lucem diei, vitam tribuit carni cùm venerit, mortem efficit cùm recedit: mors tamen non consumit coniuncta, sed diuidit, dum origini suæ vtrumque reddit. Et ne quis putet animam corporis morte consumi, audiat quid Dominus in Euangelio dicit: *Nolite,* inquit, Matt. 10.
eos timere, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 2. Omne quod per generationem ad esse peruenit, est corruptibile. Anima verò humana incorruptibilis est & immortalis. Ergo non ex traduce.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 2. Chronicorum: Nobis sufficit ad demonstrationem immortalitatis animæ diuinorum verborum doctrina, de ea continens quod verum est; quia diuinitus est inspirata. Contra eos autem, qui nō recipiunt Christianorum Scripturas, sufficiat ostendere, animam nullum esse corruptibilium, cùm sit incorruptibilis & immortalis.

Guilhelmus Parisiensis. 1230.

De immortalitate animæ cap. 1. Apparet quàm maximum & quàm perniciosum diuina bonitas reputauerit errorem fidei & morum, & maximè errorem illum, qui est de mortalitate naturali animarum rationabilium, quoniam scilicet error ille destruit fundamentum honestatis & religionis totius. Quid enim restat animabus diffidētibus de immortalitate sua, cùm nulla sit spes vitæ alterius, & ideo nec sit vlla obtinendæ veræ felicitatis fiducia, nisi omnium prostitutio vitiorum? & ipsa etiam honestas, quid aliud eis, quàm dementia reputabitur? Dum enim se vident fraudari præsentibus delectationibus, & alias non expectant, nullo modo suaderi poterit ijs, quòd aliud sit honestatis persuasio, quàm impetratorum

deceptio,

[illegible], ipsa profe[illegible]io laudabilium morū erit error deceptorum & deuiamentum.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo Historiali lib.1.cap.31. Cum certum sit, Deum esse iustum, consequens est, vt animæ post mortē viuant, & pro meritis suis recipiant, quod hic vtique non sentiunt, nisi teste Salomone pariter eadem cunctis eueniant. Veruntamen nota, quod anima considerata secundùm originem suam, scilicet in quantū habet esse, potest non esse: ex natura corruptibilis est, quia apta est redire ad non esse, nisi voluntas primi impediat. Considerata verò secūdùm essentiā suā, vel substantiā, est incorruptibilis, quia eius substantia non ex contrarijs est, nec aliquid eius naturæ contrarium habet, à quo possit corrumpi.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad caput 3. Iob Omnes homines ad mortem tendunt, sicut homo ad suam domum: nec tamē per mortem totaliter consumitur, quia remanet anima immortalis.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom.1. de fide cap.21. de errore illorum, qui dicunt animam perire cum corpore: Testimonijs Philosophorum patet, animam rationalem non perire cum corpore. Rationibus verò multipliciter idem potest ostendi. Et primò per iustitiam Dei, quæ si est, reddet tam bonis quàm malis secundùm eorum merita; bonis præmia, malis pœnas. Ergo ista retributio erit post hāc vitam. Manent ergo animæ post mortem.

Ægidius Columnus. 1280.

Lib.1. Hexam. cap.4. Anima rationalis est forma corporum, & non corrumpitur corrupto corpore, sed post separationem à corpore habet per se esse.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de anima cap.4. Anima rationalis est substantia immortalis, & probatur sic: Quod non desinit esse ad corruptionem alterius, non incipit esse ad generationem alterius. Sed anima nō desinit esse corrupto corpore; quia est incorruptibilis & immortalis. Ergo non generatur ex generato corpore.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib.4. Sentent dist.46. Anima rationalis est forma immaterialis, non habens potentias organicas: sed omnis forma immaterialis est incorruptibilis: ergo anima est immortalis. Naturaliter notum est, quòd Deus est iustus: nō autem omnia bona ab eo hìc remunerantur. Ergo alibi: Et hoc habet esse post mortem.

Ludolphus Saxo. 1330.

Vita Christi parte 2. cap.35. Deus non dicitur Dominus rerum non existentium, vel eorum quæ sunt nihil: quia creaturæ ad Deum est realis relatio, quæ nō potest fundari in nihilo. Sed Deus dicitur Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob, qui mortui sunt. Ergo ipsi existunt. Non enim dixit: ego fui, sed ego sum, tanquam illi præsentes existant. Sed nō corpore: ergo anima, & ideo anima non moritur cum corpore, sed est æterna.

Rubertus Holcotius. 1340.

In libro Sapientiæ, lectio 14. Animam hominis immortalem esse à potissimis Philosophis æstimatū est, à scriptoribus Catholicis prædicatur, & quasi infinitis miraculis approbatur.

Henricus Suso. 1350.

In Appendice quarundam sublimiū quæstionum cap.15. Aeternum anima permanet, ob rationalem suam dignitatem & vires deiformes: Deus enim superessentialis est mens & intelligentia, ad cuius imaginem ipsa anima formata est. Quamobrem impossibile est sic eam redire in nihilum, vt perit corpus, dum in cinerem soluitur.

Vincentius Valentinus. 1420.

Sermone in die Animarum: Quando homo peccat mortaliter, moritur anima: quia perdit diuinam gratiā, sed non perdit esse essentiale. Ideo mortuo corpore anima intellectiua remanet in suo essentiali esse & perpetuali. Ideo corpore corrupto non corrumpitur anima.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In ligno vitæ de fide cap.6. Anima est potior pars hominis, substantia inuisibilis, incorporea, immortalis, Deo similima.

Antoninus Florentinus. 1450.

Secunda parte Summæ tit.12. cap.8. §.5. Animā humanā cum corpore mori tamquam falsissimum non solùm negat veritas fidei, sed & sacra Scriptura, dicens Sap.5. *Iusti in perpetuum viuent.*

Æneas Syluius. 1460.

Lib.4 de Alphonso: In Austria cùm obijsset vnus ex primoribus natus annos tres & nonaginta, qui vitā inter voluptates illecebrasq; nulla vnquam valetudine offensam duxisset, ignotaq; illi omnis calamitas, omnisq; mœstitia fuisset, idq; Frederico Tertio Cæsari narraretur: Et hinc, inquit, immortales animas censeri licet. Namque si Deus est, qui hūc mundum gubernat, vt Philosophi & Theologi docent, eumq; iustum esse nemo negat, profectò alia loca sunt, ad quæ post mortem animæ migrant, ibiqúe pro factis aut pœnam, aut mercedem recipiunt. Nam hìc nec bonis sua pręmia, nec malis sua supplicia reddi videmus.

Nicolaus de Nyse. 1480.

1. Partis ædificatorij animæ Tractat. 1. Duratio animæ est perpetua. Vnde Sapientię 3. *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.*

Richardus Bartholinus. 1500.

Libro 8. Austriados:

Hic vbi perpetuò ventura in secula viuunt
Felices animæ, & quorum cælestis origo
Extulit ad superos mentem, & se miscuit astris
Diuinæ virtutis amor.

Leo Decimus. 1513.

In Cōcilio Lateranensi Sess.8. Hoc sacro approbante Concilio damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc vertentes in dubium: cùm illa non solùm verè per se & essentialiter humani corporis forma existat, verùm etiam immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

ADAM PRIMVM HOMINEM IN STATV INNOCENTIÆ FVISSE SVMME IVSTVM ET INTELLIGENTEM, VOLVNTATIS LIBERRIMAE, MVLTIS SVPERNATVRALIBVS DONIS PRAEDITVM, NON EGVISSE SPECIALI ILLO AVXILIO, QVO AD BENE OPERANDVM EXCITAretur: caruisse illa concupiscentia, qua nunc laboramus; corpus quoque, si anima diuinæ legi paruisset, non potuisse mori.

NEGANT.

Anno post natum Christum 360. AVCTOR quæstionum veteris & noui Testamenti *quæstione 123.* (Augustino falsò tribuitur) *refellit eos, qui dicunt Adamum accepisse Spiritum sanctum, & filium Dei fuisse per adoptionem, & eam adoptionem, per ipsius Adæ inobedientiam perditam, nos per Christi obedientiam & merita recuperare.*

400. Pelagiani *cùm in primo homine nullum supernaturale donum, sed naturales tantum facultates agnoscerēt, & simul animaduerterent, nihil in homine nunc desiderari, quod ad naturam humanam constituendam requiratur, in eam sententiam venerunt, vt existimarent per Adami peccatum nihil omnino homines perdidisse, talemq́; nunc quoque humanam naturam esse, qualem initio primus homo de manu Conditoris acceperat. Colligitur hic Pelagianorum error ex Augustino de hæresibus cap. 88. & epist. 106. ad Paulinum, vbi testatur sensisse Pelagianos, talem omnino conditum fuisse primum hominem, quales nunc cæteros homines nasci videmus. Nasci autem nunc homines sine vllis supernaturalibus donis, extra controuersiam est.*

1530. Martinus Lutherus ad cap. 3. Genesis: *Scholastici disputant, quòd iustitia originalis non fuerit connaturalis, sed ceu ornatus quidam additus homini tanquam donum. Sed hæc sententia, quia peccatum originis extenuat, ceu venenum fugienda est. Quin hoc statuimus, iustitiã non fuisse quoddam donum quod ab extra accederet, separatum à natura hominis: sed fuisse verè naturalem, ita vt natura Adæ esset, diligere Deum, credere Deo, agnoscere Deum, &c. hæc tam naturalia fuère in Adamo, quàm naturale est quod oculi lumen recipiunt, &c. Porrò hæc omnia probant originalem iustitiam fuisse de natura hominis: ea autem per peccatum amissa, manifestum est, naturalia non mansisse integra, sicut Scholastici delirant.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 1. Institut. cap. 15. §. 8. *describens primi hominis conditionem, nullam facit supernaturalium donorum mentionem, in eoq́; ponit discrimen inter naturam humanam, qualis initio fuit, & qualis nunc est, quòd ab initio habuit liberum arbitrium, & nunc eo careat. Ergo,* inquit, *animam hominis Deus mente instruxit, qua bonum à malo, iustum ab iniusto discerneret, ac quid sequendum vel fugiendum sit præeunte rationis luce videret. Huic adiunxit voluntatem, penes quam est electio. His præclaris dotibus excelluit primi hominis conditio, &c.* Hanc autem integritatē fuisse hominis naturalem, declarat idem Caluinus verbis sequentibus, vbi describit eiusdem primi hominis lapsum. *Hinc tanta Philosophis obiecta caligo, quòd in ruina ædificium, & in dissipatione aptas iuncturas quærebant. Principium illud tenebant, non fore hominem rationale animal, nisi inesset libera boni & mali electio. Veniebat etiam illis in mentem, alioqui tolli discrimen inter virtutes & vitia, nisi proprio consilio vitam homo institueret. Probè quidem hactenus, si nulla fuisset in homine mutatio, quæ dum ipsos latuit, nihil mirum si cælum terræ misceant. Qui vero Christi discipulos se esse professi, in homine perdito & in spiritualem exitium demerso, liberum adhuc arbitrium adhuc quærunt inter Philosophorum placita, & cælestem doctrinam partiendo plane desipiunt, vt nec cælum nec terram attingant.*

1564. *Georgius Pauli Cracouiensis minister docuit Adam & Euam nunquam habuisse vnde stare possent in statu innocentiæ.* Ioannes Vuigandus libro de Deo contra nouos Arianos, Gabriel Prateolus lib. 18. Elenchi hæreseon.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 1. vers. 27. Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum: masculum & fœminam creauit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram. 31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Genes. 2. 19. Formatis Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis

uersis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius. Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia cæli, & omnes bestias terræ: Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.

Ecclesiastici 17.1. Deus creauit de terra hominem, & secundùm imaginem suam fecit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam, & secundùm se vestiuit illum virtute.

Ephes. 4. 23. Renouamini spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus Martyr. 150.

Apologia 2. Condidit Deus homines, vt si vitam illius volũtati attemperarent, cum illo degerent, regnarentque immortales.

Irenæus. 180.

Lib. 3. cap. 20. Quod perdideramus in Adam, id est secũdùm imaginem & similitudinem esse Dei, hoc in Christo Iesu recipimus.

Cap. 37. Quoniam, inquit Adam, eam, quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nunc cognosco, quia dignus sum tali tegumento.

Origenes. 230.

Libro 2. in Iob: Anima ad imaginem Dei est creata, incorruptibili sapiẽtia imbuta, sermone & scientia coronata, Dei cognitione induta, corruptibilis dominationis huius mundi honorificata.

Deut. 30. *Homilia 9. in Leuiticum.* Si factus homo ab initio seruasset illud, quod ad eum Scriptura dicit: *Ecce posui tibi ante oculos tuos mortem & vitam, elige tibi vitam.* Si hoc fecisset, nũquam profectò humanum genus mortalis conditio tenuisset.

Tractatu 24. in Matth. Quantum ad se, homines non ad perditionem creauit, sed ad vitam & gaudium.

Methodius. 260.

Sermone de Resurrectione: Opus Dei homo. Quicquid verò ab immortalitate factũ est, immortale est. Immortalis igitur est homo, &c. Vnde hinc immortalẽ esse hominem factum apparet, extra omnem corruptionem, & morbos constitutum, &c. Et quò sanè magis etiam vos differentiam percipiatis, quòd omninò & penitus ab alijs differens reperitur homo, & in secundo honore ab Angelis connumeratus, & immortalis existens: age iuxta veram & rectę opinionis ratiocinationem etiam hoc tractabo. Alijs equidem ab inspiratione spiritus in aëre datum est, vt animata sint & viuant: huic verò ex ipsa immortali, & excellenti essentia. *Insufflauit enim Deus in faciem ipsius spirationem vitæ, & factus est homo in animam viuentem.* Illis diuersæ figuræ, & formæ naturarum dantur: huic verò forma & imago Dei, & omnia ad illam exactam primariam Patris & Filij vnigeniti imaginem.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De præparatione Euangelica lib. 11. cap. 14. *Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit eum.* Quomodo autem aliter imago Dei, & Deo similis erit, quàm secundùm intelligendi vim?

Athanasius. 340.

Oratione contra idola: Mundi opifex Deus per suum Verbum humanum genus ad suã ipsius imaginem effinxit, tribuens ei suę æternitatis intellectum & cognitionem: vt dum hanc similitudinem naturæ tueretur, nunquam neque à cognitione imaginationeq; Dei absisteret, neque à conuictu Sanctorum desiliret, sed possidens donatoris sui gratiam, possidens quoque propriam ex Patris ratione vim, exultaret pariter, & Deo familiaris esset, viuens innoxiam beatamqúe, hoc est, immortalem vitã. Nullo enim impedimento implicitus, quod Dei cognitionem remorari posset, spectat quidem semper sua puritate Patris imaginem Deum Verbum, ad cuius exemplar ipse creatus est, & obstupescit animo ad eius in rebus creatis prouidentiam, & celsior iam inde super omnia sensibilia, imaginationesq; corporeas redditus, ad ea quæ in cælo sunt diuina & intelligibilia, perspicacitate, ac viribus animi euehitur, illisq; coaptatur. Cùm enim corporalibus commercijs non immiscetur mens humana, neque vllam ex rebus extraneis admixtam trahit cupiditatem, sed sibi tota adest, vt à principio condita fuit: tunc sensibilia & omnia humana transcendens, in sublime euolat, & Verbum intuens, videt quoque in eo ipso & Verbi Patrem, delectaturq; eiusmodi spectaculo, & eius desiderio reiuuenescit. Vt igitur primum hominem, Adam, aiunt sacræ Scripturæ principio liberioris inuerecundiorisq; fiduciæ mentem ergà Deum habuisse, & cum Sanctis conuersatum esse in contemplatione intelligibilium, quam habuit in eo loco, quem Moses figuratè paradisum nominauit. Ita quidem opifex rerum genus humanum conditum, in eo statu permanere voluit: sed ipsi neglectu meliorũ, tædioq; ea per vim ingenij persequendi, illa, quæ ipsis propinquiora erant, requisiuêre: propinquiora autem erant corpora ipsorum, corporeiq; sensus. Rom. 1.

De Incarnatione Verbi: Deus præ omnibus humanum genus misericordia prosecutus est: animaduerto enim eos conditione suæ naturæ perpetuò subsistere non posse: maius quiddam illis elargiturus non simpliciter, sicut reliquã in terris animantia, quæ bruta sunt, humanum genus creauit, sed ad suam ipsius imaginem humanum genus effigurauit, deditq; illis suæ rationis dotem, vt veluti vmbras quasdam ac lineamenta rationis possidentes, rationalesq; effecti, perseuerare

possent in beatitudine, viuentes veram, & reuera Sanctorum in Paradiso vitam.

Basilius Magnus. 370.

In Psal. 48. Magna res homo, & pretiosū quid vir misericors, ait Salomon. Prorsus homo ex sua naturali constitutione quiddam sortitus est maximi æstimandum. Quid enim eorum, quæ in terra conspiciuntur, aliud ad imaginem Creatoris factum est? Cuinam alij potestas data est, & imperium super omnia terrestria aquatiliaq́; & aëria animalia concessum? Paulò minus ab Angelis subsedit diminutus propter hanc ad terrenum corpus counitionem. Sanè hominem fecit ex terra Deus, & ministros suos flammam ignis. Atqui hominibus vis inest, qua Creatorem suum atque opificem agnoscere possint, & intelligere. *Insufflauit* enim *in faciem*, hoc est, partem aliquā propriæ gratiæ apposuit homini, vt per hanc sibi impressam similitudinem eum, cui similis est, agnosceret.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 42. quæ est oratio 2. de Pascha: Hoc igitur cùm artifex Verbū ostendere voluisset, animal vnum ex vtroque, hoc est, ex inuisibili ac visibili natura hominē fabricatur, atque à materia quidem, iam ante producta, sumpto corpore, à se autem insito spiraculo, (quod quidē intellectualem animam, Deiq́; imaginem Scriptura vocat) velut
1. Cor 7. alterum quendam mundum, in paruo magnū, in terra collocat, Angelum alium, mixtum adoratorem, visibilis naturæ spectatorem, intellectualis mystem, eorum, quæ in terra sunt, regem, superis autem subditum, terrenum & cælestem, caducum & immortalem, visibilem & intelligibilem, medium inter magnitudinem & humilitatem, eundem spiritum & carnem, spiritum propter gratiam, carnem ob elationem: illud vt maneat, cumq́; cuius beneficijs ornatus est, concelebret: hoc vt vexetur, ac vexationibus admoneatur, & de magnitudine sibi placens erudiatur.

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 3. Hominis fabricationem deliberatio præcedit, & futuri operis ab artifice forma orationis pictura delineatur. Qualem videlicet hominē esse oporteat, qualisq́; exemplaris imaginem referre, quamobrem creandus, & creati quæ futuræ sint actiones, quibus cum imperio sit præfuturus. de his igitur omnibus dispicitur, vt præstantiam homo, dignitatemq́; suam obtineret, & prius etiam rerum vniuersarum principatum consequeretur, quàm ortus esset. Idcirco Moses ait: Deum hoc quodam modo lo-
Genes. 1 cutū esse: *Faciamus hominē ad imaginē nostri, & similitudinem:* estoq́; hominibus imperium cùm in maris pisces, tum terrę belluas, aërisqúe volucres, in iumenta, in terrā denique vniuersam. O rem admirandā! Solius ad hominis fabricationē Creator ille vniuersitatis rerum cum quadam consideratione accedit; præparataq́; primùm opificij materia, illiusq́; forma ad eximiæ pulchritudinis exemplar exprimēdum designata, sine etiam proposito, ad quem creandus esset: tum deinde naturam sibi consimilem, & actionibus affinem fabricat, quæ operi, cui destinaretur, esset aptissima.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 9. in Genesim: Audiamus nunc quæ sint dicta: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem.* Sicut imaginem dixit ob principatus rationē, ita & similitudinem, vt pro viribus humanis similes fiamus Deo: mansuetudine (inquam) & lenitate, & virtutibus Deo si-
Matth. 6 miles efficiamur: quod & Christus dicit: *Similes estote Patri vestro, qui est in cælis.*

Homilia 14. in Genesim: Deus præscius quid non multò post euenturum, ostendit nobis, quantam sapiētiam condito à se homini dedit, vt cùm præuaricatio mādati à Deo dati contingat, non putetur per ignorantiā peccasse: sed scire possis, quòd lapsus ille ex desidia fuerit. Nā quòd magna sapientia præditus fuerit, disce ex his, quæ nūc fiunt. *Et adduxit illa*, inquit, *ad Adam, vt videret quid vocaret illa.* Fecit hoc Deus, demonstraturus nobis magnā illius sapientiam. Et iterum: *Quod vocauit*, inquit, *Adam, hoc est nomen illi.* Factum autem hoc est, non vt discamus illius sapientiā solùm, sed vt & symbolum dominij per nominum impositionē cognoscatur. Nam & hominibus mos est hoc facere in signū dominij, vt cùm seruos emerint, ipsorum nomina mutent. Vnde & Adam instruit, vt omnibus brutis tanquam dominus nomina indat. Ne igitur hîc subitò prætereas dilecte quod dicitur: sed cogita quantæ fuerit sapientiæ volatilibus, reptilibus, feris, iumentis, & alijs brutis, domesticis, & agrestibus, & in aqua vitam agentibus, & in summa omnibus, cōgrua & conuenientia suæ naturæ imponere nomina. Nam *quodcunque vocauit*, inquit, *Adam, hoc est nomen illi.* Vidisti consummatam potentiam? vidisti dominij autoritatem? Perpende cum alijs etiam hoc, quòd & leones, & pardi, & viperæ, & scorpij, & serpentes, & alia omnia etiam illis truculentiora, ad illum quasi dominū omni cum subiectione accesserunt, & nomina acceperunt; nec vllum illorum veritus est Adam, &c. Omnia perinde ac mansueta seruitutem agnouerunt, & dominium; id quod monstrat manifestè nominum impositio. Nomina enim quæ imposuit illis, in hodiernū vsq; diem permanēt. Ita enim hæc firmauit Dominus, vt perpetuam habeamus memoriam, quem honorem initio, cùm adhuc obediens esset Adam, à Domino omnium accepit, & ablati huius causam illi ascribamus, qui peccato suo hanc suam potestatem mutilauit. *Et donauit Adam nomina omnibus pecoribus*, &c. Hic iam considera voluntatis libertatem, & sapientiæ eius eminentiam. Et non dic, quòd ignorarit quid bonum, quid malum. Nam qui potest congruis nominibus iumenta appellare, & volatilia cæli, & alias bestias, neque ordinem confundit, neque mansuetis animalibus conuenie̅tia feris imponit, nec feris congruentia mansuetis attribuit; sed omnibus sua dat nomina, quomodo non omni sapientia & industria pollet?

Homilia 15. *Hoc nunc os ex ossibus meis:*) Vide hic quomodo cum ineffabili illa sapientia sibi à Deo suppeditata, cuius nobis indicia demonstrata sunt per nominum impositionem, quæ tot brutorum animalium generibus indidit, & propheticam gratiam accipit, &c.

Homilia 16. in Genesin: Sciuit dæmon hominē formatum in summo esse honore, & propemodum nihil minus habere Angelis ipsis, sicut & beatus Dauid inquit: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Psal. 8.
Videbat igitur super terram Angelū terrestrem, & à sua rodebatur inuidia dæmon malorum auctor. Quoniam cùm ipse inter supernas Virtutes esset, & ob voluntatis suę nequitiam & malitiam excellentem è summo illo cælo proiectus fuerit, magna vsus est machinatione, vt & hominē gratia Dei priuare, & ingratum factum, tantis bonis per diuinā bonitatē ipsi concessis nudare posset.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Ioannem cap. 9. Adā non tempore (quemadmodum nos) prudentiam didicit: sed statim à sua creatione perfectè sapiens fuit, datum sibi diuinitus lumen adhuc conseruans, naturæq́; dignitatem integram retinens.

Cap. 15. *Sufflauit*, inquit, *in faciem eius spiraculum* Genes. 2
vitæ,

vita, & factus est homo in animam viuentem. Verùm quoniam propter transgressionem terram se esse, & in terram reuersurum iure audiuit, gratia denudatus, spiraculum vitæ secundùm carnem amisit: spiritum videlicet eius, qui dicit: *Ego sum vita.* Ioan. 14.

De adoratione in spiritu & veritate lib.1. Dicimus factum esse ab initio hominem eiusmodi, vt, quãuis animum haberet peccato ac vitijs præstantiorem: non is tamen esset, vt in vtramcunque partem vellet, flecti non posset. Etenim illi rerum vniuersarum optimo opifici Deo rectissimum est visum, propriç volũtatis habenas illi permittere, spontaneisq; conatibus tribuere, vt id facerent, quod libitum fuisset. Oportebat enim vt virtus voluntate suscepta, non vi necessitatis coacta videretur, aut ita naturç lege munita, vt cadere omnino non posset: id enim illi supremæ omnium essentiæ atque excellentiæ proprium est. Postea verò quàm propriæ naturæ rationibus hoc animal absolutum fuit opifice Deo, statim illius similitudine præditum est. Impressa enim in illo est diuinæ imago naturæ, inspirato Spiritu sancto. Ipse namq; est spiritus ille vitæ, quandoquidem secundùm naturam vita Deus est, &c. Formata illa massa ineffabili virtute animata fuit, & è vestigio Spiritus sancti munere decorata: neque enim alia ratione diuina imagine ditari poteramus, &c. Cùm Adam igitur Dei gratiam amisisset, ac bonis illis, quibus ab initio donatus fuerat, esset nudatus, eiecta è paradiso deliciarum, & ad deformitatem è vestigio conuersa est hominum natura. Genes. 1.

Libro 3. contra Iulianum: Erat itaque corpus immortale: vitam inseruerat omnium opifex. Quoniam autem incorruptibile erat, desideria ad edulia & cibos ei inseuit: mens vero nulla tyrannide ad hoc agebatur, vtique admiratione digna. Faciebat enim liberè quod volebat, cùm caro nõdum affectionibus, quæ ex corruptione oriuntur, subiecta esset.

Theodoretus. 450.

Quæstione 27. in Genes. Ergone notitiam habebant boni & mali antequam prohibitum fructũ attigissent? Quomodo fieri poterat, vt ij, qui colloquio diuino dignati, & ad imaginem diuinam creati erant, cuius vtilitas est discretio boni & mali, notitiã boni & mali nõ haberent? Quomodo verè dedisset legem abyssus illa iustitiæ ijs, qui notitiam huiusmodi à natura non haberent: neq; intelligerent bonum esse seruare præceptum: perniciosum verò transgredi? Habebant igitur sine dubio notitiam, sed experimentũ postea cœperunt.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap.1. Hebræi hominem ab initio neq; planè mortalem, neque planè immortalem genitum esse aiunt; sed veluti in confinio cadentis, & sempiternæ naturæ esse positum, sic vt si corporis affectionibus se dederet, sub corporis mutationes subijceretur: sin animi bona anteponeret, ad immortalitatẽ traduceretur. Nam si hominem à primo ortu Deus immortalem procreasset, profectò non, postquam se peccato obstrinxerat, mortis eum cõdemnasset. Nam mortalem quidẽ quis mortalitatis condemnat? Contra si immortalem, neque alimenti egentem fecisset: nihil enim quod immortale est corporeum alimentum desiderat: neque ita facilè pœnitentia ductus eum, qui creatus esset immortalis, continuò mortalem effecisset. Neque enim in Angelis, qui peccârunt, hoc fecit, sed vt ab initio natura immortales sunt creati, ita manserunt; neque peccatorum suorũ pœnam mortem, sed aliud supplicij genus expectant. Quare vel hæc probanda sententia est: vel dicẽdum mortalem quidem factum esse hominem, sed qui ad perfectionem procedere, ac immortalitatẽ tandem cõsequi posset. Quod hanc habet sententiam, potestate hominem esse immortalem procreatum. Quoniam verò non conducebat illi ante partam perfectionem nosse naturam suam, ligno illi cognitionis interdixit: Erant enim, & verè sunt etiam nunc vires in his, quæ è terra oriũtur, maximæ, verùm tunc, vt in exordio mundi, cùm puræ & incorruptæ essent, erant efficacissimæ. Erat igitur fructus quidam, qui delibatus illi naturæ suæ cognitionem afferret. Nolebat autem Deus ipsum, antequam perfectus & absolutus esset, nosse naturam suam, ne vbi multa sibi deesse cognosset, animi curam vsui cultuiq; corporis posthaberet. Hanc ob causam ne cognitionis lignũ attingeret, prohibuit. Verùm vbi non obtemperasset, seq; ipse cognouisset, & à perfectione remotus est, & quæ ad corpus vsui essent desiderauit. Itaque statim quo se tegeret, quæsiuit. Ait enim Moses, illum se esse nudum cognouisse. Prius enim apud se non erat, & in sui ipsius ignoratione versabatur. Cùm igitur à perfectione esset reiectus, item ab immortalitate depulsus est: quæ tamen postea Dei beneficio recipietur.

Ioannes Maxentius. 500.

In fidei professione: Igitur confitemur rectum in omnibus à Deo creatum Adam, non mortalem, nec immortalem, sed vtriusque capacem habentem in proprij facultate arbitrij, & velle & posse ad omnia, hoc est & ad bonum, & ad malum.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap.1. Genesis: Ab initio creationis virtus, quæ vitam ministrat, simul cum Spiritu sancto ingressa erat in hominem, vt hæc creatura foret secundùm imaginem Dei, quasi vnus reciperet vtrumque. Nam impossibile est, vt intellectus noster gestet imaginem Dei, si non fuerit illuminatus à Spiritu sancto. Nam (vt habet Scriptura) si quis Spiritu sancto caret, is nec eius est. Igitur anima à primordio suæ creationis vitalem vim, & Spiritum sanctum pariter nacta est. Siquidem continuò vaticinata, quod proprium est Spiritus sancti, & cum eo conuersata est.

Ad cap. 2. Genesis: Adamus nõ sine singulari prudentia, & solertia, quam à Deo accepit, nomina dat creaturis, quæ ipsarum substantias quasi in speculo repræsentent.

Hoc nunc os ex ossibus meis.) Quasi quodam modo proprio deliniat mulierem esse eiusdem cum viro substantiæ. At Adamus ista omnia prolocutus est diuino & prophetico inspiratus Spiritu. Nec enim proprijs viribus, ex qua materia, & in quem finẽ mulier condita fuerit, cognoscere quiuisset.

Anastasius Synaites. 580.

Lib.10. Hexameron: Adam ante transgressionem erat totus lucidus, Deiformis, & imago quædam, &, vt ita dicam, Deo similis.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 2. cap.11. Quoniam Deus ex visibili & inuisibili creatura hominem ad imaginem & similitudinem suam, tanquam regem aliquem ac principem totius terræ, earumq; rerum, quæ ipsius complexu cõtinentur, effecturus erat, velut regiam quandam ei prius extruxit, in qua degens, beata atque omni felicitate diffluente vita frueretur.

Cap.12. Hominem ex visibili & inuisibili natura Deus manibus suis ad imaginem & similitudinem suam condidit: sic nimirum, vt corpus è

terra effingeret, animam autem ratione, & intelligẽtia præditam, per insufflationem suam ei tribueret, id quod diuinam imaginem appellamus. His enim verbis *ad imaginem*, vis intelligendi, arbitrijq; libertas significatur: his autem *ad similitudinem*, virtutis, quoad eius fieri potest, expressa similitudo. Porrò corpus & anima vnà creata sunt: non autem, vt Origenes delirauit, hæc prius, illud posterius. Creauit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, mœroris ac solicitudinis expertem, omni virtutum genere coornatum, omnibus bonis florentem, velut alterum quendam mundum, in magno paruum, & Angelum alterum, adoratorem mixtum, visibilis creaturæ conspectorem, eius autem, quæ animo & mente percipitur, discipulum, eorumque in terra sunt regem, ac superno regno subiectum, terrenum simul ac cælestem, temporariũ & immortalem, visibilem & intellectilẽ, medium inter magnitudinem & humilitatem, spiritum simul & carnem: quin etiam Deus eum natura ἀναμάρτητον, hoc est, à peccati labe & contagione purum, ac voluntate liberum creauit: ἀναμάρτητον autem idcirco dico, non quòd peccati minimè capax esset, (nemo enim prȩter Deum extra peccandi aleam est) verùm quòd peccati perpetrationem non in natura, sed in voluntate animiq; inductione haberet; hoc est, & cum diuinæ gratiȩ adiumento nouos subinde in virtute progressus facere, & rursus ob arbitrij libertatẽ, à virtute recedere, Deiq; permissu in vitiũ labi posset.

Mosei Barcepha. 950.

De Paradiso parte 1. cap. 22. Solẽt quidam percontari, quid Adamo Euæq; futurum fuisset, si impositam sibi à Deo legem in paradiso non fregissent. His respondemus, subuehẽdos fuisse ex paradiso supra hoc cæli firmamentum, quod supra nos positum intuemur, atque in cælesti regno voluptate incredibili, & immortalitate prorsus beandos: hoc enim præmij atque pretij pro obseruata lege dãdum illis fuisse. Tria enim loca condiderat pro Adamo Deus: Cælum, Paradisum, & hanc, quæ extra Paradisum est, terram: idq; hac iustissima ratione, scilicet, vt illum à se effectum oblectaret in Paradiso, simul & periculum faceret, morigerusne foret in obseruanda lege, an rebellis: & morigero quidem præmiũ culti præcepti daretur regnum cæleste, in quod ex Paradiso sustolleretur, vt ibi omnis expers mortalitatis in summa voluptate vitam agitaret: rebellis verò atque præuaricator è paradiso in hanc maledictam terram detruderetur.

Cap. 28. Deus multis modis cohonestauit Adamum. Primò enim, cùm in rerum natura prorsus non esset, procreauit, effecitq; ipsum ex nihilo, vt aliquid esset. Deinde, ad suam ipsius imaginem & similitudinem condidit. Tertiò, cùm ipsius longè præstantior esset natura, quàm cui manus vocisq; vsus attribui deberet, tamen illum & manibus suis finxisse, & voce affatus esse dici voluit. Quartò, conditum ratione ornauit, qua cæteris animantibus illa carentibus præstaret. Quintò, sui cognitione ipsum dignatus est. Sextò, admisit ipsum veluti in suam familiaritatem, vt ea sese pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibusq; diuinis vacans, atq; indulgens. Septimò, immortalitatem promisit. Octauò, maxima ipsum sapientia imbuit. Nonò, Prophetiæ dona in ipsum contulit: Prophetam enim Adamum fuisse vel hinc constat, quòd per vaticinium dixerit: *Hæc iam caro de carne mea, & os de osse meo: hæc vocabitur mulier*, &c. Decimò, auxit ipsum sacerdotij munere: Nam fuisse sacerdotem, ex Dauidis Psalmistæ verbis cognoscitur, dum veluti loquentẽ Adamũ cum Deo inducens, ait: *Finxisti me, & posuisti super me manum tuã*: Sacerdotium enim manuũ impositione confertur, sicut & Baptismus. Col. 139. Vndecimò, regia atque principali ipsũ dominatiõe amplificauit. Ait enim: *Dominamini piscibus maris, & volucribus cæli.* Duodecimò, ita ipsum comparauit, vt animo atque intelligentia sua Angelis esset familiaris. Decimotertiò, condidit ipsum corpore leui atque expedito, non autẽ graui: quale demum euasit post violatam legem. Decimoquartò, posuit ipsum in paradiso, vt inibi oblectaretur, neque cum cæteris animalibus mentis expertibus in terra pascendũ reliquit.

Michael Glycas. 1100.

Parte prima Annaliũ fol. 119. Quòd si prima creatio fuit expers interitus, quid de homine primò dicemus? Nimirum Deus eum statim ab initio expertem interitus condidit, & dono immortalitatis ornauit. Quæ quidem verba nequaquam sunt mea, sed vir eximius Andreas Antistes Cretensis in oratione sua de iis, qui obdormierunt, in hũc modum loquitur: Cùm hominem creasset Deus, hoc ei dignitatis largitus est, vt esset particeps rationis, intelligendi facultate præditus, immortalis, interitus expers. Quòd si dignitatem hanc immortalitatis homini Deus concessit, qui fieri potest, vt eundem pariter & mortalem & immortalem dicamus? vel obnoxium interitui pariter, & interitus expertem? Nequit hoc prorsus, mea quidem opinione, fieri. Nam immortali & interitus experti nequaquam potest vel morti vel interitui subiecta conditio tribui. Enimuerò scire quidem nequeo, quibus hi causis permoti, non modò non miscẽda misceant, cùm scilicet Adami corpus medio inter immortalitatem ac mortalitatem loco constituunt; sed etiam naturales affectiones atq; morbos ei tribuere non verentur, quiante peccatũ tam illarum affectionũ, quàm interitus expers erat: & quidem hoc ipsum citra demonstrationem aliquam è sacris petitam literis faciant. Quapropter nihil hic tibi verendum est. Nam hominem ad imaginem Dei conditum tali ab initio natura præditum fuisse, nimirũ immortali & interitus experte: ac præterea corpus illud Adami nullo modo vlli passioni obnoxiũ fuisse, supra interitum scilicet omnem positum Chrysostomus te docebit.

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 1. Annalium paulo post initium: Cùm optimus artifex vniuersa iam condidisset, & mundum ordine & ratione effecisset, vnde Græco nomine κόσμος dicitur, & tanquam ad regem excipiendum regiam quandam instruxisset, tum demum producit hominem, quasi rerum terrenarum regem supernè gubernandum, eumq; non itẽ mandato conditum, sed manibus suis informatũ, vt peculiare suum opus, non simile cæteris, sed diuersum & incomparabile. Nam cætera quidem omnia verbo sunt producta, hunc verò Deus opera manuum suarum est dignatus. Sumpto enim de terra puluere Deus *hominem formauit, & inspirauit ei animam viuentem*, ob quam etiã ad imaginem Dei homo factus esse dicitur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus, 200.

Lib. de patientia cap. 5. Innocens erat Adã, & Deo proximo amicus, & paradisi colonus. At vbi semel succidit impatientiæ, desiuit Deo sapere, de-

fuit cælestia sustinere posse.

Libro 2. aduersus Marcionem cap. 5. Liberum & sui arbitrij, & suæ potestatis inuenio hominẽ à Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiusmodi status formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tã varijs in genere humano, ad vniformem Deum expressus est, sed in ea substantia, quã ab ipso Deo traxit, id est, animæ, ad formam Dei spondentis, & arbitrij sui libertate & potestate signatus est. Hunc statum eius confirmauit etiam ipsa lex, tunc à Deo posita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate: nec rursus cõminatio mortis transgressioni ascriberetur, si non & contemptus legis in arbitrij libertatem homini deputaretur.

Cyprianus. 250.

De bono Patientiæ: Sic perfectos dixit fieri Dei filios, sic cõsummari ostendit & docuit cælesti natiuitate reparatos, si patientia Dei Patris maneat in nobis, si similitudo diuina, quam peccato Adã perdiderat, manifestetur, & luceat in actibus nostris. *Et post multa:* Adam cõtra cæleste præceptum cibi lethalis impatiens, in mortẽ cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit.

Ambrosius. 370.

Lib. 6. Hexameron cap. 7. Illa anima à Deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam renitentẽ, splendoremq́ pietatis: illa anima bene picta est, in qua *splendor est gloriæ, & paternæ imago substantiæ*. Secundùm hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretiosa est Adam ante peccatum; sed vbi lapsus est, deposuit imaginem cælestis, sumpsit terrestris effigiem.

De Isaac, & anima cap. 5. Nec Adam primò nudus erat, quando eum innocentia vestiebat.

De Iacob & vita beata lib. 2. cap. 5. Sic despoliatus Adam nudus inuentus est.

De Elia & ieiunio cap. 4. Opertus erat Adam virtutum velamine priusquam præuaricaretur, sed tamquam exutus à præuaricatione vidit se esse nudũ, quia indumentũ, quod habebat, amiserat.

Ad caput 10. Lucæ: De Hierusalem illa cælesti eiectus Adam, præuaricationis prolapsione descendit: hoc est, de vitalibus ad inferna demigrans, cui non loci, sed morũ mutatio naturæ suæ fecit exiliũ. Lõgè enim mutatus ab illo Adã, qui inoffensa beatitudine fruebatur, vbi in secularia peccata deflexit, incidit in latrones, in quos non incidisset, nisi his mandati cælestis deuius se fecisset obnoxium. Qui sunt isti latrones, nisi angeli noctis atque *tenebrarum, qui se nonnunquam transfigurãt* 2. Cor. 11. *in Angelos lucis*, sed perseuerare non possunt? Hi ante despoliant quæ accepimus indumenta gratiæ spiritalis, & sic vulnera inferre consueuerunt. Caue ergo ne ante nuderis, sicut Adã nudatus est mandati cælestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento, & sic lethale vulnus accepit.

De Paradiso cap. 14. Quid est: *Adam vbi es?* id est, nõ in quo, sed in quibus es. Nõ ergo interrogatio est, sed increpatio: de quibus (inquit) bonis, de qua beatitudine, de qua gratia, in quam miseriam recidisti? Dereliquisti vitam æternam, & attumulatus es morti, consepultus errori.

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

Vade, ait ipse parens opifexq́; & conditor Adã,
Vade homo, & afflatu nostri prænobilis oris
Insubiecte, potens, rerum arbiter, arbiter idem
Et iudex mentis propriæ: tibi subdere soli
Sponte tua, quo sit subiectio & ipsa soluta
Libera iudicio: non cogo, nec exigo per vim,
Sed moneo iniustum fugias, iustumq́; sequaris.
Lux comes est iusti, comes est mors horrida iniqui,
Elige rem vna, tua virtus temet in auum
Proueheat, æternum tua damnet culpa vicissim,
Præstet & alterutram permissa licentia sortem.

Gaudentius. 400.

Tractatu 2. de lectione Euangelij: Ostendam tibi dilectissime & ipsum protoplastum Adam diuinæ familiaritati esse coniunctum, perceptis ab ipso spõso imaginis diuinę insignibus, sapientiæ & intellectus vitæq́ perpetuæ ornamẽtis. Sed postquã lenocinante diabolo fides est adulterata mandati, immortalitas pariter cũ libertate diuini amoris ablata est.

Augustinus. 400.

De correptione & gratia cap. 11. Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Imò verò habuit magnã, sed disparem, &c. Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio.

De ciuitate Dei lib. decimoquarto capite decimo: Quid timere vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia bonorum, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec aberat quicquam, quod bona volũtas adipisceretur, nec inerat quod carnem animumve hominis feliciter viuentis offenderet? &c. Quàm felices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum lędebantur incommodis: tam felix vniuersa societas esset humana, si nec illi malũ, quod etiam in posteros traijcerent, nec quisque ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet.

Cap. 17. Sicut scriptum est: *nudi erant, & non confundebantur*: non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido membra illa præter arbitrium commouebat, nondum ad hominis inobedientiã redarguendam sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat.

De Genesi lib. 11. cap. 13. Mox vt præceptum transgressi sunt, intrinsecus gratia deserente omninò nudati, in sua membra oculos iniecerunt.

Lib. 4. contra Iulianum capite 16. Quid est, gustato cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudatum, quod gratia contegebat? Gratia quippe Dei magna ibi erat, vbi terrenum & animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratia, non habebat in suo corpore quod puderet, spoliatus gratia, sensit quod operiri deberet.

Concilium Arausicanum secundum. 444.

Cap. 19. Natura humana, etiamsi in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam Creatore nõ adiuuãte seruaret. Vnde cùm sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare quod perdidit?

Leo Magnus. 450.

Sermone 4. de Natiuitate Domini cap. 2. Primus namque homo carnis substantiam accepit è terra, & rationali spiritu per insufflationem creantis animatus est, vt ad imaginem & similitudinem sui auctoris viuens, formam Dei bonitatis atque iustitiæ, in splendore imitationis, tanquam in speculi nitore seruaret. Quam naturæ suæ speciosissimam dignitatem, si per obseruantiam legis datæ perseueranter excoleret, ipsam illam terreni corporis qualitatem ad cælestẽ gloriam mens incorrupta perduceret.

Hilarius Arelatensis. 450.

In Genesi:

O felix animal, summi cui dextra Tonantis
Est pater: ò felix nimium, qui ducis olympo
Et genus, & formam: si te non noxia terra
Decipiant vitia, & non blandus subruat error,
Numen eris, caloque redux mirabere regna,
Quæ promissa bonis fido Pater exhibet ore, &c.
Ergo hominem pleno perfectum munere terris
Præponit Genitor, rerum cui tradit habenas:
Cuncta habeat, subdatque sibi, viuatque perennis
Telluris dominus, famulus tuus omnia mundi
Possideat, tantùm Domino tibi seruiat vni.

Prosper Aquitanicus. 450.

De vita contemplatiua libro 2. cap. 18. Quòd si primus homo voluisset se in illa paradisi beatitudine custodire, vt à fructu vnius interdictæ arboris ieiunasset, nec statum illum tātæ felicitatis amitteret, nec eum voluntaria salutaris præcepti trāsgressio necessitati corruptionis, ac mortalitatis addiceret: vt tanta beneficia Dei sui, quæ in natura suæ conditionis acceperat, aut corrumperet peccato corruptus, aut perderet. Quis enim sufficienter enumeret, quæ & quanta bona illi abstinentiæ contemptus ademerit? quòd intellectualis mentis dignitate donatus, imaginem sui Creatoris accepit: quòd soli Deo subiectus, omnia visibilia sibi subiecta cōspexit: quòd ei ad viuendi vsus affatim lignorum omnium, quæ erant in paradiso, feracitas diuina iussione seruiuit: quòd arbor vitæ mysticum cibum, non vnde viueret, sed vnde vitam corporis non finiret, sui Creatoris munere ministrauit: qui cibus quamdiu perciperetur, ita percipientem se in vno statu sacramenti cuiusdam latentis figurata significatione seruaret, vt eum nec vlla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari, & senescere, nec dissolui morte permitteret. Non inquietabat molesta sollicitudo quietum: non fatigabat labor anxius otiosum: non somnus opprimebat inuitū: non amittendæ vitæ timor angebat de immortalitate securum. Habebat facilem victum, corpus ex omni parte sanum, tranquillum motum, cor mundū, ignarus pœnalis mali, habitator paradisi, expers peccati, capax Dei.

Claudius Marius. 460.

Libro 1. in Genesim:

Nunc hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe,
Et sit imago Dei, similem decet esse creanti:
Liber ad arbitrium fruitur qui mente creatis, &c.
Primus enim meritis, postremus in ordine toto
Factus homo, vt sese rebus præstare creatis
Nosset, & hinc laudes Domino persolueret æquas, &c.
Tali lege data, ratio docet optima, quòd non
Mortalem Deus in primæuo tempore fecit
Primum hominē, quin ille sibi mortē attulit vltrò, &c.
Porrò dum mundi vitijs & labe carebant,
Diuinus viguêre animus, nullius egeni,
Cùm penes hos esset mundi substantia, & omnes,
Quas dabat orbis, opes: nec prorsum obnoxia morbis
Corpora gestabant, non hos cogebat ad esum
Pausa ignara fames: qui si mandata supremi
Seruassent integra Dei, crudelia mortis
Imperia, & diros nescirent vsque dolores.

Fulgentius. 500.

De Incarnatione & gratia Iesu Christi cap. 6. Credimus bonum & sine vlla carnis impugnatione à Deo creatore omnium factum Adam, magnaque præditum libertate, ita vt & bonum facere in propria facultate haberet, & malū, si vellet, posset admittere. Erat enim mors & immortalitas in eius posita quodammodo arbitrij libertate. Capax enim erat vtriusque rei, vt si seruaret præceptum sine experientia mortis fieret immortalis: si verò contemneret, mors continuò sequeretur.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. cap. 3.

Ergo longa nouam ne fœdent otia terram,
Nunc formetur homo, summi quem tangat imago
Numinis, & nostram, celso donatus honore,
Induat interius formosa mente figuram.
Hunc libet erectis sublimem incedere plantis,
Qui regat æterno subiectum pondere mundum,
Bruta domet, legem cunctis & nomina ponat,
Astra notet, cælique vias, & sydera norit,
Discat & inspectu discernere tempora signis,
Subijciat pelagus sæuum, ingenioque tenaci
Possideat quæcunque videt, cui bellua frendens
Seruiat, & posito discant mansueta furore
Imperium iumenta pati.

Iunilius Africanus. 540.

In Genesin: Sanè inter hæc nō prætereunda nascitur quæstio, quomodo & immortalis factus sit homo præ alijs animantibus, & nihilominus acceperit communiter terrenam cum illa alimoniam: in qua intuendum nobis est, quia alia est immortalitas carnis, quam in prima conditione in Adam accepimus, & alia, quam nos in resurrectione per Christum accepturos esse speramus. Ita quippè immortalis factus est ipse, vt posset non mori, si non peccaret: si autem peccaret, moreretur. Ita verò immortales erunt filij Resurrectionis, cùm erūt æquales Angelis Dei, vt nec mori vltra, nec peccare possint. Ideoqué caro nostra post resurrectionem nulla eget refectione ciborum, quia nulla ei suppetit à fame, vel lassitudine, vel alia qualibet infirmitate defectio. Caro autem Adæ ante peccatum ita est immortalis creata, vt adminiculis adiuta temporalis alimoniæ, mortis expers, ac doloris existeret, donec corporalibus incrementis ad illam vsque perductus ætatem, quæ conditori placeret, tunc creata progenie multa huiusmodi, iam iubente ipso sumeret & de ligno vitæ, & perfectè immortalis effectus sustetacula sibi corporalia vlterius nulla requireret. Sic ergo immortalis & incorruptibilis est condita caro primorum hominū, vt eandem suam immortalitatem, atque incorruptibilitatem per obseruantiā mandatorum Dei custodirent. In quibus mandatis erat, vt de lignis paradisi concessis vescerentur, interdicti autem se esu temperarent, ac per horum eduliū inditæ sibi immortalitatis dona cōseruarent: in illius tactu ruinam mortis inuenirent. Sic verò incorruptibilis & immortalis in fine erit caro nostra, vt ad similitudinem Angelicæ sublimitatis in eodem semper statu permaneat, neque cibis corporalibus egere possit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. in Iob cap. 26. Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, vt si se ad cōditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret ad cælestem Angelorum patriā quandoque sine carnis morte transferret. Sic namque est immortalis conditus, vt tamen, si peccaret, & mori posset: & sic mortalis est conditus, vt si non peccaret etiā non mori posset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Vbi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita, electi transeunt, illuc procul dubio parentes primi, si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporū trāsferri potuissent.

Lib. 4. Dial. cap. 1. Homo in paradiso assueuerat Dei verbis perfrui, Angelorum beatorum spiritibus cordis munditia, & celsitudine visionis interesse.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1 in Genesin cap. 9. *Fecit Deus hominem ad imaginem suam*, perfectum scilicet virum, qui non quemlibet sanctorum virorum imitando, sed ipsam veritatem contemplabiliter intuendo, operatur iustitiam, vt ipsam intelligat & sequatur, ad cuius imaginem factus est, veritatem.

Beda. 700.

Ad cap. 2. Genes. Quemadmodũ primus homo creatus est immortalis, quod illi præstabatur de ligno vitæ, separatus est cùm peccasset, vt posset mori: qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris.

Ad Psalm. 79. Adam in abundantia virtutum posuit, sed non confirmauit, quia labi potuit.

Homil. in Octaua Epiphaniæ: Prima hominis beata vita ita fuit immortalis, vt posset in ea homo non mori, si se à peccati seductione cautus seruaret: secunda verò ita fiet immortalis, vt non possit in ea homo mori, nec vlla peccati pulsantis seductione tentari.

Alcuinus. 750.

Proœmio in librum 3. de Trinitate: Duas creaturas rationales condidit Creator: vnam cælestem, alteram terrestrem, & vtramque liberi arbitrij potestate nobilitauit, vt voluntariè in dilectione Dei, & diuinæ potentię laude perpetualiter atque beatè permaneret.

Adrianus Primus. 780.

Epistola ad Constantinum Imp. & Irenem: Factor noster & artifex Dominus Deus, iuxta propriam imaginem & similitudinem, hominem de luto terræ finxit, illuminauitqúe, in libera potestate sui ipsum constituens. Præterea primus ille homo liberi arbitrij existens, cuncta animantia terræ, & volatilia cæli, annuente Deo, nominibus proprijs vocauit. Genes. 2.

Haymo. 820.

Ad Psalm. 83. Deus creauit hominem non in miseria, sed in perfectione.

Super caput 1. ad Philemonem: Quęrunt nonnulli quare omnipotens Deus non creauerit Adam ita vt non posset peccare? Quibus respondendum est: quia si talem fecisset eum, vt non posset peccare, bonum illius non esset perfectum, quod præmium mereretur, sed necessarium: neque etiam liberum arbitrium haberet. Creauit enim hominem ad imaginem & similitudinem suam: vt sicut ipse voluntate est bonus, non necessitate: ita & homo voluntate debet esse bonus, non necessitate.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap. 1. Imago Dei, ad quam homo conditus fuit, hominem ad hoc prouocabat, vt cognosceret ac diligeret, in notitia sibi copularet sapientiam, in dilectione præmij materiam. Culpa sua deiectus ab vtroque, perdidit vtrumque, tantum ad exteriora effusus, quantum superiorum oblitus.

Cap. 4. Est ergo imago Dei homo in ratione, & in immortalitate; similitudo in morum sanctitate & iustificatione: aliud etiam exequens in fide, aliud in operatione: imago secundùm cognitionem veritatis, similitudo secundùm amorem virtutis. Vel imago secundùm substantiam, iuxta illud: *Cùm apparuerit similes ei erimus*, non æquales: imago, quia rationalis; similitudo, quia spiritualis. Porrò hæc in anima sola facta sunt: quia corporea natura similitudinem diuinitatis capere non potuit, quæ ab eius excellentia, & similitudine, in hoc ipso longè fuit, quod corporea fuit, &c. Primus homo ante peccatum secūdùm animam quidem rationalis fuit, habens discretionem boni & mali, scientiam quoque omnium rerum, quantum ad principium conditionis pertinuit. Sicut enim quantum pertinet ad perfectionem staturæ & ætatis humani corporis, primū perfectum credimus: ita quantum ad animam, cognitionem veritatis, & scientiam, eam duntaxat, quę primæ perfectioni congrua fuit, perfectam, mox conditum accepisse putamus, & ad illam non studio aut disciplina per aliqua interualla profecisse, sed semel ab ipso suæ conditionis exordio, vna ac simplici aspirationis illuminatione illam percepisse.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone de Resurrectione Domini: Creatus est protoplastus Adam ad imaginem & similitudinem Dei, videlicet secundùm interiorem hominem: Creatus est, inquam, vt esset iustus, sanctus, & innocens, qui etiam non mori potuisset, si Dei præceptis obedire voluisset. Sed quia diuini præcepti transgressor extitit, ab immortalitatis statu decidens, mortem incurrit, eamqúe velut hæreditariam suis posteris dereliquit.

Guitmundus. 1060.

De sancta Trinitate: Hanc trinam Vnitatem, & vnam Trinitatem Adam ante peccatum, incorrupta imagine Dei, anima sua lucidè intellexit, quam lucem peccatum commissum obscurauit. Peccauit enim hominis anima voluntate, corpus opere. Vtrumq; igitur mortuū est, quia ab vtroque peccatum commissum est.

Anselmus. 1080.

De excellentia Mariæ Virginis cap. 9. Natura mea ad similitudinem Dei in principio creata fuit, quatenus indesinenter ipso Deo frueretur, & eius gloria sine omni corruptione, & mutabilitate aliquando potiretur.

Ad caput 3. epistolæ ad Coloss. Homo in agnitione Dei creatus est, quia in principio creationis suæ Creatorem suum ex ratione cognouit; sed postea per peccatum cęcatus, agnitionem Creatoris amisit. Nunc verò per illuminationem Euangelij, & per infusionem gratiæ Spiritus sancti, eundem Creatorem suum recognoscit, & mox interius renouatur, qui vetustatem contraxerat, dum Creatorem ignoraret.

De conceptione Virginis c. 10. Eadē ratione, qua mōstratur, rationalem naturam iustam esse creatam, probatur etiā, quòd qui ex humana natura propagarentur, non præcedēte peccato, ex necessitate iustitiam pariter haberent, cum rationalitate. Siquidem qui creauit primum hominem sine parentum generatione, creat etiam omnes, qui per creatam fiunt ab illo propagandi naturā. Omnis igitur homo, si peccatū non præcessisset, simul esset, sicut Adam, & iustus, & rationalis.

Cap. 16. Si Adam non peccasset, sicut ipse nulla senectute nulla causa infirmatus deficeret, sic natura propagandi creata in illo, & ad vtendum eius potestati subdita, nullo casu à suo cursu impediretur.

De concordia, gratia, & libero arbitrio: In beatitudine, secundùm omnium sensum, est sufficientia competentium commodorum, sine omni indigentia: siue Angelica intelligitur beatitudo, siue illa, quam habebat Adam in Paradiso. Quamuis enim maior sit beatitudo Angelorum, quàm illa, quę erat hominis in paradiso: non tamen ideo negari potest, Adam beatitudinem habuisse. Sicut namque calor magnus est sine omni frigore, & tamen potest esse alius maior calor: & quēadmo-

dum frigus est sine omni calore, cùm tamen maius valeat esse frigus: ita nihil prohibet Adam beatum fuisse in paradiso sine omni indigentia, licet maior esset Angelica beatitudo.

Petrus Alphonsus. 1100.

Titulo 10. Deus Adam ad imaginem & similitudinem suam conditum, ideoqúe inter creaturas excellentem, compositum creauit & simplicem. Compositum quidem, vt mundum istum habitaret, ac super eum potestatem imperiumqúe haberet, dissolutionisqúe etiam susceptibilis esse posset: simplicem verò, vt quando Creatori placeret, ad cælestem Angelorum patriam, sine carnis morte transiret, &c. Cùm Deus Adam creauit, placuit sibi creare eum talem, qui & mori, & non mori valeret. Fecit ergo eum de elementis subtilioribus, & omninò æqualiter de omnibus, & hoc, vt & ipsorum qualitates vim aliquam ad se inuicem superandi aliquatenus non haberent. Taliter autem factus est, vt non mori potuisset, & ideo ego eum simplicem appellaui & immortalē. Hoc modo quippe fuerat immortalis, quemadmodum & cætera simplicia immortalia sunt omnia.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De victoria Verbi lib. 2. cap. 6. Dei & Verbi eius hęc erat pia intentio, sanctumqúe propositum, vt hominem faceret sibi consimilem, id est, suæ bonitatis imitatorem, suæqúe diuinitatis capacem, vt homo *inuisibilia ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiceret*, & conspiciens siue intelligens ipse, quod natura non erat, gratia Deus fieret. Hoc intendens & proponens dixerat ipse per magnam bonitatis suæ abundantiam: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: videlicet ad imaginem, in eo, vt esset creatura rationalis: ad similitudinem, in eo, vt esset imitator sui Creatoris, & imitando illum, proficeret ad gloriam visionis Dei.

Rom. 1.

Genes. 1.

Bernardus. 1130.

Sermone 1. de Annuntiatione: Ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine. Et similitudo quidem perijt, veruntamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in Gehenna ipsa vri poterit, non exuri: ardere, sed non deleri. Similitudo non sic; sed aut manet in bono, aut si peccauerit anima, mutatur miserabiliter, iumentis insipientibus similata.

Sermone de Cœna Domini: Primus namque parens noster paradisi accola constitutus est, dominus terræ stabilitus est, ciuis supernæ Hierusalem designatus est, domesticus Domini factus est: cuius amore & agnitione ditatus est, consors Angelorum, frater & cohæres cælestium virtutum, nihil prorsus indigentiæ, nihil sentiens molestiæ: cui erant in promptu quę postulabat, non dico necessitas, sed etiam pia voluntas, cùm nihil esset in anima, quod offenderet; nihil in carne, quod puderet. Hic honor & hęc erat dignitas hominis, prosperari & florere in præmissis.

Sermone 2. de eo: *Immisit Dominus soporem:* Nimirum in libertate posuit eū Deus, vt inter summa & infima versans, & in illa excideret sine difficultate, & ad hęc sine illecebra aut necessitate descenderet. Illa penetrans naturali viuacitate, & puritate mentis; hæc auctoritate iudicans præsidentis.

Hugo Victorinus. 1130.

Exceptionum priorum lib. 7. cap. 1. Deus summè bonus, & immutabiliter bonus, sciens suam beatitudinem communicari posse, & minui omninò non posse, fecit creaturam rationalem, vt eam faceret suę beatitudinis esse participem. Fecit autem eam ad imaginem, & similitudinem suam, secundùm dilectionem. Ad imaginem suam, secundùm cognitionem veritatis; ad similitudinem suam, secundùm amorem veritatis. Ad imaginem suam, secundùm intellectum: ad similitudinem suam, secundùm affectum. Sic opifex fecit Deus creaturam rationalem, ad imaginem & similitudinem suam, vt per hoc, quòd facta esset ad imaginem Dei, Deum cognosceret; & per hoc, quòd facta esset ad similitudinem Dei, Deum diligeret, & cognoscendo, & diligendo Deum possideret, & possidendo beata esset.

Cap. 2. Tria bona primordialia dedit Deus homini in creatione. Primum bonum fuit, quòd eū fecit Deus ad imaginem suam: secundum, quòd eum fecit ad similitudinem suam: tertiū bonum fuit immortalis corporis, si perstitisset homo in obsequio Conditoris. Ista tria fuerunt homini in conditione diuinitus data, & naturaliter, & originaliter insita.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 19. Primus homo secundū naturā corporis terreni & immortalis fuit quodāmodo, secundū aliquid: quia potuit non mori; & mortalis quodāmodo: quia potuit mori. In illo nāq; primo statu habuit posse mori, & non posse mori. Et hæc fuit prima corporis humani immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò statu post peccatum habuit posse mori; & non posse non mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & nō posse mori: quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas: quod ex gratia erit, & non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens alimonijs ciborum. Vnde & homo dicitur factus in animam viuentem, non spiritualem, id est, in animam corpus sensificantē, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis, vt per animam viueret. Factus est ergo in animam viuentem, id est, vitam corpori dantem, tamen per sustentamenta ciborum: & tunc erat corpus mortale & immortale: quia poterat mori, & poterat non mori. Post peccatū verò factum est mortuum.

Petrus Comestor. 1160.

In historia Scholastica lib. Geneseos cap. 9. Factus est homo ad imaginem Dei, quantum ad animā: sed imago Dei est anima in essentia, & ratione eius, quia spiritus factus est, & rationalis, vt Deus: similitudo in virtutibus; quia bona, iusta, sapiens.

Cap. 10. Si quæritur, quare ante peccatum datæ sint homini escę, cùm esset immortalis? Dicemus, quia illa immortalitas, in qua creatus est, cibis erat sustentanda, nec erat talis, qualis quæ futura est, quę cibis non indigebit. Illa enim erat posse non mori, hęc erit non posse mori.

Hildegardis. 1160.

In Solutionibus quæstionum: Adam, qui ita sapiens & perfectus à Deo formatus erat, quòd scientia, & sapientia super omnes homines repletus fuit, Deum in diuinitate sua sicuti est nunquam videbat, sed quandam charitatem de vultu eius procedentem exterioribus oculis vidit, in qua eum verum Deum esse veraciter cognouit. Sicut enim ante peccatum, cùm adhuc anima ipsius corpori suo dominaretur, oculis suis, qui per innocentiam tunc spiritales fuerunt, Dei claritatem inspexit, quod postea facere non potuit: quia visionem istam in paradiso post peccatum statim perdidit, cùm oculi eius in præuaricatione pręcepti Dei, quod ante cognouit per carnale desideriū aperti sunt.

Guilhelmus Aluernus. 1130.

De Virtutibus cap. 9. Si quis quęrat, vtrum etiam alias scientias, hoc est rerum aliarum habeant naturaliter huiusmodi substantiæ, sicut habuerũt eas Adam & Eua ex sua creatione, videtur nobis quod sic. Non autem eiusmodi scientias, quales acquiruntur apud nos per vias probationum, sed cognoscere eorum in rebus huiusmodi erat, sicut videre interius. Nec parum laudis & gloriæ suæ detractum fuisset Creatori, apud eas, hoc est apud substantias abstractas nobiles, & Adam & Euam, si tot ac tanta magnalia Creatoris, quæ sunt in rebus naturalibus, & mathematicis ignorarẽt. Ipsis etiam non parum splendoris & luminis, si scientias istas non haberent, defuisset, essentqúe intellectus earum magis tenebris obsessi & inuoluti, si nec cælum, nec terram, nec aliqua de his, quæ in eis sunt, cognoscerent. Si verò quis quærat vtrum vna numero scientia sit eis, vel esset illis, qua cognoscerent omnes huiusmodi res, videtur nobis quod sic. Sicut enim in vno lumine visus videmus omnia visibilia, visu nostro naturali: sic tam isti, quàm illi, longè sublimius atque nobilius omnia intelligibilia intellectu naturali intuentur, & intuebantur, & hoc simul. Causa autem in hoc est, quoniam non per passiones à rebus, sicut nos visibilia cognoscimus, & ideo nec tempore, nec vicissitudine indigebant, ad illa omnia intuenda.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 2. Quest. 92. membro 1. Adam ab exordio suæ conditionis (sicut vult Hugo & Magister Sententiarum) habebat scientiæ complementum. Et hoc conueniebat tum propter comparationem ipsius ad principium suum ab ipso colendum: tum propter comparationem ad genus ex ipso propagandum: tum propter comparationem ipsius ad genus animalium ab ipso gubernandum. Primò ergo ad secundùm comparationem ipsius ad suum principium decuit fieri scientia completum. Si enim decet Deum opera perfecta facere, quanto magis ipsum natura decuit facere perfectum, & quantum ad eius præmium, & quantum ad eius bene esse: secundùm quod exigebat status naturę, qui origo omnium sui generis, & quodammodo est finis omnium? Et quia factus erat ad Deũ colendum, leges diuinas scire debuit, secũdùm quarum obseruationem posset Deo placere, & in via morum rectè ambulare. Secundò per comparationem ad genus humanum ex ipso propagandũ. Si enim ipse conditus est, vt esset quasi paterfamilias in tota domo paradisi terrestris: & optimè sedet sapientia & scientia in genitoribus, vt exempla præbeant posteris rectè ambulandi & sequendi se, indubitanter decens fuit, vt Deus primum hominem, totius humani generis patrem, principium & seminarium, secundùm possibilitatem naturæ & exigentiam eius faceret in cognitione perfectum. Tertiò per comparationem ad genus animalium regendum hoc ipsum decens erat & idoneum. Si enim Deus hominem præposuerat cæteris bestijs & animalibus, vt ad nutum eius cætera obedirent: sicut non decet sapientem dominum curam rerum suarum stulto gubernatori committere, sed prudenti: sic non decuit Deum facere hominem non intelligentem, sed intelligentem & cognoscentem, vt sciret quid vnicuique expediret, quod & fecit. Cuius signum est quòd Adam omnibus nomina imposuit, & hoc fuit nomen eius, quod Adam primò nominauit quod certè facere non potuisset, nisi omnium naturas & proprietates à prima conditione cognouisset.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 1. quest. 94. art. 3. Sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus, vt statim posset generare: ita etiam institutus est in statu perfecto quantum ad animam, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autem aliquis alios instruere, nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientiam, in quibus homo natus est instrui. Ad gubernationem autem vitæ proprię & aliorum, non solùm requiritur cognitio eorum, quę naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum, quæ naturalem cognitionẽ excedũt: eò quòd vita hominis ordinatur ad quendam finem supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitæ nostræ necessarium est cognoscere quę fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanę secundùm statum illum. Alia verò, quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationem vitæ humanæ, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hominum, futura contingentia, & quædam singularia: puta quot lapilli iaceant in flumine, & alia huiusmodi.

Bonauentura. 1260.

Parte 2. Breuiloquij cap. 11. De toto homine in paradiso collocato hæc tenẽda sunt, videlicet quòd datus est ei duplex sensus, scilicet interior & exterior, scilicet mentis & carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, & executiuus in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, & alterum inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ & disciplinæ. Præceptum naturæ: *Crescite, & multiplicamini.* Præceptum disciplinæ: *De ligno scientiæ boni & mali ne comedas.* Iuxta quæ datum est sibi quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, conscientiæ, synderesis, & gratiæ: ex quibus sufficienter habuit, vt posset stare in bono, & proficere, & à malo cauere & declinare, &c. Et quoniam homo ratione naturæ defectiuæ ex nihilo formatæ, nec per gloriam confirmatæ, poterat cadere, benignissimus Deus quadruplex ei contulit adiutorium, scilicet duplex naturæ, & duplex gratiæ. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsi naturę, videlicet vnam ad rectè iudicandum, & hæc est rectitudo conscientiæ: aliam ad rectè volendum, & hæc est rectitudo synderesis, cuius est remurmurare contra malũ, & stimulare ad bonum. Duplicẽ etiam superaddidit perfectionem gratiæ, vnam gratiæ gratis datæ, quæ fuit scientia illuminans intellectũ ad cognoscendum seipsum, & Deum suum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum: aliam verò gratiæ gratum facientis, quæ fuit charitas habilitans affectum ad diligendum Deum super omnia, & proximum sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia, superuestita nihilominus gratia diuina.

Breuiloquij parte 3. cap. 6. Licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum, mediante carne per concupiscentiam generata: ita quòd sicut anima peccante infecta fuit caro Adæ, & prona effecta ad libidinem: sic caro per libidinem seminata, & secum trahens infectionem vitiosam, inficit, & vitiat animam: quæ quidem infectio vitiosa in anima non tantùm est pœna, sed etiam culpa: & sic persona corrumpit naturam, & natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animæ, licet eam creando infundat, & infundendo vniat cum carne infecta.

Ægidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexameron cap. 40. Ante peccatum hę

faciebat

faciebat donum originalis iustitiæ, quòd in humano corpore non possent hominis humores corrumpi. Ideo ante peccatum nihil poterat homini esse venenosum. Post peccatum itaque talia nocere cœperunt homini.

In tractatu de originali peccato cap.2. Adam est rectus creatus: quia in eo omnia inferiora superioribus erant subiecta. Caro enim subiecta erat animæ: quia nullus morbus, nulla passio, nulla indispositio poterat insurgere in carne, quæ animæ repugnaret. Rursus vires inferiores subiectæ erant superioribus, vt concupiscibilis, & irascibilis sic erant subditæ menti & rationi, vt nihil in eis insurgeret, nisi secundùm ordinem & ductum rationis.

Durandus à Sancto Portiano. 1300.

Lib.2.dist.20. quæst.1. Adamum fuisse immortalem conuincitur auctoritate sacræ Scripturæ, & probabili persuasione. Auctoritate sacræ Scripturæ, per hoc, quod dicit Apostolus ad Romanos 5. quòd *per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Ergo ante peccatum erat homo immortalis. Vnde & Dominus pœnam mortis cõminatus est primo homini Genes.2. dicens: *quacunque die ex eo comederis, morte morieris,* id est, necessitati moriendi addictus eris.

Lyra. 1320.

Ad caput 2.Genes. *Vt videret.*) Diligenter considerando naturas eorum, quarum primus homo perfectam habuit notitiam: cuius ratio est, quia perfectum naturaliter præcedit imperfectum, sicut principium eius, quia reducit ipsum ad perfectionem. Res autem instituendę sunt non solùm in seipsis, sed vt principia sequentium. Homo autem non solùm est principium aliorum hominum per generationem, sed etiam quãtum ad instructionem, in quantum discipulus ad perfectionem scientiæ deducitur per doctorem. Et ideò sicut in prima productione rerũ Deus produxit alias species perfectas, sicut potentes similia producere ex suis seminibus: ita formauit hominem perfectum, non solùm quantum ad corpus, vt potentem statim generare, sed etiam quantum ad animam, in scientia, ad quam potest naturaliter attingere, vt statim posset docere. Illa autem, ad quorum cognitionem potest attingere virtute naturali, sunt omnia illa, quæ naturaliter continentur in primis principijs per se notis, de quibus potest intellectus possibilis in actum reduci virtute intellectus agentis. Et quia homo in statu intelligentiæ ordinabatur ad finem supernaturalem, ideò etiam tunc de supernaturalibus cognitionem habuit, quantum pertinebat ad statum illum.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib.2.dist.19. art.4. Si homo mansisset in statu innocentiæ, in quo à Deo fuit productus, tunc aliquo modo fuisset immortalis. Nam, vt patet per Magistrum, homo in statu innocentiæ habuit posse non mori: & in statu miseriæ, puta post peccatum, habuit non posse non mori: sed in statu gloriæ habebit non posse mori.

Alphonsus Tostatus Abulensis. 1420.

Ad caput 2.Genes. Homo secundùm quod animal est, fuit formatus in istis duabus perfectionibus, ita quod quantitatis & roboris tanti erat, quanti esse debebat, secundùm exigẽtiam speciei. Vnde Adam & Eua nunquam aliquid creuerunt, secundùm corpulentiam, vel robur. Erant enim tales, qui poterant statim generare: vnde in die qua formati sunt, & peccauerunt, exarserunt genitalia membra secundùm concupiscentiam veneream, quod solum fit in potentibus generare. Et sicut primus homo erat perfectus in istis duobus, ita erat perfectus in alia superiori perfectione, scilicet intellectiua. Et hoc siue in quantum ipse intelligens erat, siue in quantum principium erat reducendi alios ad intelligere. Cùm enim homo & cætera animalia in qualibet potentia, quam habebant, perfecta creata fuerunt: ita & homo in qualibet potentia: sed intellectus est potentia nobilior in homine: ergo etiam in illa perfectus fuit à formatione sua; aliàs homo cunctis animalibus infelicior esset. Oportet ergo necessariò dicere, quòd Adam cognouit omnia naturalia, scilicet omnia corpora mutabilia cum suis proprietatibus: & sic omnem Philosophiam, Astrologiam, & cæteras Mathematicas perfectissimè cognouit. Nec aliquis homo ita naturaliter cognoscere potuit, quantumcunque perfectus esset, sicut ipse cognouit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Sermone de Christi corpore: Cùm totius Trinitatis consilio plasmari debuisset homo, dictum est: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã:* nõ de corpore ipsius ex limo composito dicitur, sed de intellectuali spiritu, qui immortalis effectus est, spiritualis naturæ insignis, beatitudinis capax, æternitatis amator, corpora omnia, siue terrena, siue cælestia, ingenita dignitate transcendens.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa fidei orthodoxæ lib.1.cap.131. Primus homo habuit altiorem notitiam quàm modò habemus: propter quod eius notitia media erat inter cognitionem viæ ac patriæ. Cognitio enim viæ, quæ est per speculationem in ænigmate, fit per creaturas, quæ quanto excellentiores sunt, tanto per eas Deus clarius potest cognosci. Creaturæ autem intellectuales eminentiores sunt corporalibus, ac sensibilibus creaturis: & ideo per eas Deus lucidiori notitia cernitur. A tali verò Dei notitia nũc homo distrahitur per sensum ac sensibilium occupationem. Sed quia Deus fecit hominem ab initio rectum, scilicet quòd inferiora non impediebant superiora in homine, non impediebatur homo ab illa claritate diuinæ visionis, quæ est per intelligibiles effectus ex impedimento circa sensuum operationem: & hoc verum est de cognitione primi hominis, siue naturali, siue gratuita, & quo ad hoc verum est quod ait Magister libro secundo, quòd primus homo Deum vidit sine medio, & sine ænigmate.

ARTICV-

ARTICVLVS QVARTVS.

POST LAPSVM ADAMI HOMINEM PROPRIIS NATVRÆ VIRIBVS NIHIL BONI PERFICERE POSSE, SEMPER DIVINA GRATIA ET AVXILIO INDIGERE.

NEGANT.

Anno ante Christum 100. *PHILOSOPHI de libero arbitrio præsumentes putârunt, se ingenio viribus & labore suo ea, quæ habent, consecutos fuisse, dicentes:* Manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia. *Talis erat Horatius, qui dixit:* Æquũ animũ ipse parabo. *Tales erant & illi, de quibus ait David:* Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? *Radulphus Ardens Dominica 11. post Trinitatem.*

Psal. 11.

50. *Sadducæi dixerunt in nostra esse potestate, vt tam felicitatis nobis auctores simus, quàm infortunij.* Iosephus lib. 13. Antiq. cap. 9.

Anno post Christum 90. *Basilides cum Valentinianis dixit fidem esse naturalem, hominesq; natura electos, & saluos fieri.* Clemens Alexand. lib 2. & 4. Stromat.

400. *Pelagiani asserebant hominem sine gratia Dei per liberum arbitrium posse facere (licet non tam facilè) si velit omnia diuina mandata.* Augustinus de peccatorum meritis & remissione.

440. *Ioannes Cassianus, Faustus Rhegiensis, & alij in Gallijs sub nomine Catholico Pelagianis fauentes, bona aliqua desideria, initium dilectionis, dispositionem ad gratiam, & alia id genus ex bono naturæ sine speciali præueniente gratia haberi posse prædicabant.* Prosper libro contra Collatorem, item contra obiectiones Vincentianorum, Fulgentius libro de Incarnatione & gratia Christi, Ioannes Maxentius in professione fidei Catholicæ, &c.

1140. *Rabbi Moses dicit hominem per seipsum absque Dei auxilio omnia peccata posse vitare, & omnes monitiones Prophetarum perfectè posse implere.* Nicolaus Eymericus Parte 2. q. 4.

1300. *Beguardi dicunt, quòd qualibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata, quodq; anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum.* Clemens Quintus extra. de hæreticis, cap. 3.

1390. Ioannes VVicleuus parte 3. Sermonum: *Confidat homo in merito proprio: quia ad mensuram illius Deus necessariò præmiabit.*

De Oratione capite 2. *Nemo speret in nuda oratione alterius, sed omninò in propria iustitia vitæ suæ.*

1540. *Ioannes Pessingerus Lipsiensis Pastor publica disputatione docuit hominem naturalibus liberi arbitrij viribus sese ad gratiam disponere ac præparare posse, vt ipsi sanctus infundatur Spiritus. Homo,* inquit, *suis naturalibus viribus verbo assentiri, promissionem apprehendere, & Spiritui sancto repugnare potest.* Amsdorffius in confessione puræ doctrinæ.

1550. Philippus Melanchthon in visitatione Saxonica: *Voluntas humana vis est libera, vt facere possit iustitiam carnis, seu iustitiam ciuilem, vbi lege & vi cogitur, vt non furari, non occidere: quia Paulus docet esse quandam iustitiæ partem, quam caro coacta suis viribus faciat. Rom. 2.* Gentes natura faciunt quæ legis sunt. *Quid autem faciunt, nisi ciuilem iustitiam? Exigit autem Deus iustitiam hanc. 1. Timoth. 2.* Lex iustis non est posita.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 32. Vers. 8. Spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

Prouerb. 16. 1. Hominis est animã præparare, & Domini gubernare linguã. Omnes viæ hominum patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus. Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ. 9. Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus eius.

Prouerb. 20. 24. A Domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam?

Ieremiæ 10. 23. Scio Domine, quia non est hominis via eius: nec viri est vt ambulet,

bulet, & dirigat gressus suos.

*Ierem.*31.18. Conuerte me,& conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.

Ioannis 6.44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.

Ioannis 15.5. Sine me nihil potestis facere.

Act.2.4. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

Rom.7.18. Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio.

Rom.9.16. Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

1. *Corinth*.4.7. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

1. *Corinth*.15.10. Gratia Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

2. *Corinth*.3.4. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum: non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est: qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: non litera, sed Spiritu.

Philip.2.13. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

Philip.4.13. Omnia possum in eo, qui me confortat.

Iacobi 1.17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à Patre luminum.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Iacob. 1. De cælesti Hierarchia cap.1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* Sed & candidissimæ illius lucis, quæ à Patre motus initium sumit, processus omnis, benigna in nos largitione manans, rursus vt summa virtus, per quam vnum secum efficimur, vi intentionis præcipuè nos parat & explicat, atque ad cogetis ad se Patris vnitatem ac deificam simplicitatem conuertit.

De diuinis nominibus cap. 4. Dicendum itaque vt intelligibilis lux bonum ipsum dicitur, quæ omnem supercælestem Spiritum spiritali impleat luce, omnemque ignorantiam pellat, errorem abigat ex animabus (quibus sese insinuauerit) omnibus, eisque sacræ lucis consortium tradat, spiritalesque illarum oculos purget, obductamque ignorantiæ caliginem tergat, & ingenti tenebrarum pondere obtusos ac fermè cæcatos renouet atque excitet: tradatque illis quidem primi consortia luminis, deinde (vbi illæ degustauêre lucem, maioreque eius tanguntur desiderio) sese eis magis infundat, & copia vberiore lucis infulgeat, quia dilexerunt multum, semperque eas in anteriora intendat, quantũ aspirare ad ea pro captu suo possunt.

Irenæus. 180.

Lib.3.cap.19. Hunc Spiritum petit Dauid humano generi dicens: *Et Spiritu principali confirma me.* Psal 50. Quem & descendisse Lucas ait post ascensum Domini super discipulos in Pentecoste, habentem potestatem omnium gentium ad introitum vitæ, & apertionem noui Testamenti. Vnde & omnibus linguis conspirantes hymnum dicebant Deo, Act 2. Spiritu ad vnitatem redigente distantes tribus, & primitias omnium gentium offerente Patri. Vnde & Dominus pollicitus est mittere se Paracletum, Ioan.14. Ioan.16. qui nos aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa fieri vna non potest fine humore, neque vnus panis: ita nec nos multi vnum fieri in Christo Iesu poteramus, fine aqua, quæ de cœlo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat: sic & nos, lignum aridum existentes, primùm nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauacrũ illud, quod est ad incorruptionem, vnitatem acceperunt: animæ autem per Spiritum. Tit.3. Vnde & vtraque necessaria, cùm vtraque proficiunt in vitam Dei, miserante Domino nostro Iesu Christo.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.5. Stromaton: Oportet mentem habere sanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia à boni venatione: ad quod quidem maximè diuina opus habemus gratia, rectaque doctrina, castaque & munda animi affectione, & Patris ad ipsum attractione.

Origenes. 230.

Homilia 1. in Psalm.36 *Gressus hominis à Deo diriguntur.*) Non sufficit homini volenti istud iter incedere sola propositi sui voluntas, nisi & Dominus gressus eius dirigat. Vides ergo quia Domini semper auxilio indigemus, primò ne cadamus, tum deinde etiam si ceciderimus, vt resurgamus.

De principijs lib.3.cap.1. Non sufficit ad perficiendam salutem sola voluntas humana, nec idoneus est mortalis cursus ad consequenda cælestia, & ad capiendam palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu, nisi hæc ipsa voluntas nostra bona, promptumque propositum, & quæcunque illa in nobis esse potest industria, diuino vel iuuetur, vel muniatur auxilio. Et ideo valde conuenienter dicit Apostolus, *quia non volentis, neque currẽtis; sed miserentis est Dei.* Rom.9. Quemadmodum ac si dicamus de agricultura illud, quod scriptum est: *Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Ita neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus.* 1. Cor. 3. Sicut ergo cùm bonos & vberes fructus ad perfectam maturitatem pertulit seges, nemo piè & conuenienter dicet, quia fructus istos agricola fecit, sed à Deo fatebitur præstitos: ita etiam nostra perfectio non quidẽ nobis cessantibus, & otiosis efficitur, nec tamen consummatio eius nobis, sed Deo, qui est prima & præcipua causa operis, ascribetur.

Cap. 2. Sola per ſe humana natura non arbitror quia poſſit aduerſus Angelos, & excelſa, & profunda, & aliam creaturam habere certamen; ſed cùm ſenſerit preſentem in ſe Dominum & inhabitantem, confidentia diuini adiutorij dicet: *Dominus illuminatio mea & Saluator meus, quem timebo?* [margin: 17.]

Conſtantinus Imperator. 320.

Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 2. Benigniſſimus etiam Dei Patris, & Filij eius afflatus mihi adſit ea dicenti, quæ præſcripſerit ipſe, mentiqúe iniecerit. Quòd ſi quis vel artem oratoriam, vel aliam quampiam ſcientiam aggreſſus, putet ſe abſque Dei auxilio eius munus ſatis ſuis quaſi numeris poſſe explere, tum ipſe planè imperitus, tum opus, in quo elaboratur, imperfectum deprehenditur.

Athanaſius. 340.

De communi eſſentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. In nouo Teſtamento itidem de Patre loquitur Paulus: *Deus eſt, qui operatur in omnibus omnia.* De Filio quoque idem: *Sed omnia in omnibus Chriſtus.* De Spiritu ſancto: *Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus.* [margin: 1. Cor. 15. Epheſ. 1. 1 Cor. 12.]

In vita Antonij: Nolite quæſo virtutis tanquam impoſſibile nomen pauere, nec peregrinum vobis aut procul poſitum videatur hoc ſtudium, quod ex noſtro Dei gratia præcedente pendet arbitrio, &c. Tenendus eſt continuus inſtituti vigor habentibus Deum auxiliatorem, ſicut ſcriptum eſt, quia omni proponenti bonum Deus cooperatur.

Macarius Ægyptius. 370.

Hom. 17. Quemadmodum ſi quis vilibus indutus per viſum ſe locupletem perſpexerit, ſurgens autem è ſomno rurſum ſe pauperem & nudum videat: ſic & qui ſermonem ſpiritualem loquuntur, commodè loqui videntur: verùm ſi non habeant verborum affectum cum quodam guſtu, facultate ac certitudine fidei in mente firmatum, in opinione quadam ſubſiſtunt. Aut velut ſi mulier holoſericis & margaritis circumornata proſtat in lupanari: ſic eiuſmodi hominũ cor quoddam lupanar eſt immundorum ſpirituum. Volunt quidem ſermocinari de iuſtitia, ad quam opere complendam minimè ſe inclinant. Veruntamen quemadmodum ſine aqua piſcis viuere non poteſt, nec ambulare quis ſine pedibus, aut abſque oculis videre lumen, vel loqui cùm lingua careat, aut audire ſine auribus: ſic ſine Domino Ieſu atque efficacia diuinæ virtutis non poteſt quiſpiam cognoſcere myſteria aut ſapientiá Dei, aut eſſe diues, & Chriſtianus. Nã qui ducuntur & reguntur ſecundùm interiorem hominem à potentia diuina, ij ſunt ſapientes, milites fortes, & Philoſophi Dei.

Baſilius Magnus. 370.

Homilia 22. de Humilitate: Nihil tibi derelictum eſt, ô homo, de quo gloriari poſſis, cuius gloriatio & ſpes in eo ſita eſt, vt omnia tua mortifices, & futuram in Chriſto vitam quęras, cuius primitias habentes, in his nunc ſumus, per vniuerſum in
[margin: Philip. 2.] gratia ac dono Dei viuentes. Et Deus eſt, *qui operatur in nobis & velle & efficere pro bona voluntate.*

Homilia, quòd ſine diuina virtute & gratia reſiſtere Satanæ, nec niſi relicta Aegypto in terram promiſſam ac cæleſtem Hieroſolymam pertingere non poſſit quiſquam: Quibus ineſt diuina lex, ac ſpiritali ſpe affecti ſunt, exactè ſciunt, quàm impoſſibile ſit proprijs viribus offendicula verſuti hoſtis vincere, niſi inſuperabilis potentia Dei ſuccurrat. Qui verò verbi Dei honore cumulati non ſunt, ij fruſtra inflati, libero ſe putent arbitrio peccati occaſiones inanire poſſe, quod ſolùm per crucis myſteriũ caſſatur. Liberum enim illud, quod in poteſtate hominis eſt, arbitrium, in eo ſitum eſt, vt velis, vel nolis reſiſtere diabolo. Non enim vt omninò hoc poſſis potentiam habes, qua affectionibus carnis domineris. *Niſi enim Dominus cuſtodierit ciuitatem, aut ædificauerit domum, fruſtra vigilat* cuſtos, & fruſtra laborat ædificans.

Oratione quomodo baptizetur aliquis baptiſmate, quod eſt in Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti: *An ignoratis,* inquit, *quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſtum, in mortem ipſius baptizati ſumus?* Quamobrem? Vt gratia Dei nos pręueniente, quę noſtri ſunt officij, ſecundùm fidem per dilectionem operemur & conferamus.

In Pſalm. 33. Non in virtute, non in ſapientia, ſed in Dei gratia eſt ſalus.

Cyrillus Hieroſolymitanus. 370.

Catechesi 1. Dei eſt gratiam conferre, tuum verò acceptare & cuſtodire. Non ideo ſpernas gratiam, quod gratis detur, ſed religioſè potius, cùm eam acceperis, cuſtodito.

Ephræm. 370.

De timore animi: Succurrite qui timetis Dominum, preces veſtras pro me peccatore fundite, vt diuina gratia in anima mea reſplendeat, mentemqúe tenebris circumfuſam illuminet, promptusqúe ac dignus efficiar, precibus veſtris mediantibus, qui pœnitentiam agam, & veniam merear: & adueniente diuina gratia dulceſcat omnis amaritudo mea. Gratiæ enim pręſentia ſimul cũ cordis compunctione animi dulcedinem & tranquillitatem adfert. Exhilarant vndæ diuinę gratiæ, iubarqúe ſancti Spiritus noſtra pectora, faciuntqúe, vt anima repente omnium rerum terrenarum, cupiditatumqúe carnalium ac noxiarum obliuiſcatur. Fouent igitur vndæ diuinæ gratiæ intellectum ſimul & animam.

De diuina gratia: Enitere vt diuinam gratiam iugiter in mente tua habeas, ne illudaris. Cole illam vt cuſtodem tuam, ne iniuria affecta relinquat te. Venerare illam vt magiſtram tuam inuiſibilem, vt ne illa abſente verſeris in tenebris. Sine illa noli certamen inire, ne turpiter intereas. Sine comitatu illius virtutis ſemitam ne ingrediaris: nam draco rugiens inſidias tibi ſtruet. Abſque conſilio ipſius non tractes quę ad animam pertinent: multi enim ſunt, qui ſpecie recti mentem deprauant, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In dictum illud Euangelij: *Cùm conſummaſſet Ieſus ſermones:* Cùm illud audis: *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei,* idem tibi exiſtimandum cenſeo. Quoniam enim nonnulli ſunt, qui ob rectè facta ita animis efferuntur, vt id totum ſibi ipſis aſcribant, nec quicquam Creatori, & ſapientiæ eorum auctori, ac bonorum omniũ ſuppeditatori acceptum ferant, his verbis eos docet Paulus, quòd ipſum etiam rectè velle diuino auxilio indigeat; imò, vt rectius loquar, voluntas quoque ipſa & electio eorum, quæ recta & cum officio coniuncta ſunt, diuinum quoddam beneficium eſt, atque à Dei benignitate manans. Idcirco ait: *Non volentis,* id eſt, non ſolùm volentis, *nec currentis* ſolùm, *ſed* etiam *miſerentis Dei.* Itaq; quoniam velle quoque ipſum à Deo eſt, optimo iure totum Deo aſſignauit. Quantumlibet curras, quantumlibet certes, opus habes eo, qui det coronam: *Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilant qui cuſtodiunt eam.* Scio, inquit, quòd nec leuium curſus eſt, nec bellum potentum, nec pugnantium victoria, nec proſperè nauigantium portus: ſed Dei eſt & victoriam adferre, & incolumem ſcapham in portum perducere. [margin: Rom. 9. Pſal. 126.]

De virtute humana.

Non tantum æthere [illegible] sit [illegible]
[illegible], virtus co[illegible] munere Patris.
Nam tua cur[illegible] etiam si [illegible] accedat oportet
Nec rursum [illegible] tua tam [illegible] pariunt:
Manu enim robur [illegible] posse [illegible].
Quippe nec ipse [illegible] ocellis,
Sole tamen [illegible] cernit:
Ille etenim [illegible] & idem
Post oculos [illegible] tuendum.
Atque Deus, vt [illegible] posset,
Sunt [illegible] necesse est
[illegible] dere liun.
Virtutis [illegible] esse capacem,
[illegible] vires [illegible] ministrat:
[illegible] propere gressu
Incedo, [illegible] labore,
Dum [illegible] præstat opes;
[illegible] atque [illegible] undo.
Quo sine [illegible] ludere [illegible].
Quo [illegible] putrida [illegible].
Nam neque [illegible] volitantes æthere [illegible]
Penniger[illegible] volucres, nec [illegible] vnquam
[illegible] poterant regione natare:
[illegible] tollere gressum
[illegible] mortal[illegible] Ergo cauendum
[illegible] superba
[illegible]
[illegible] quem
[illegible]
[illegible] omnibus.

Marcus Eremita. 400.

Libro de Paradiso: Iubet Deus vt homo cum primis cognoscat: & cùm cognouit, amet, & voluntatem depromat. Vt autem mens exerceatur, laborem perferat, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti & credenti. Quare voluntas hominis est, veluti auxilium à natura insitum, qua absente ne Deus quidem quippiam operatur, tametsi facultate non careat. quod [illegible] arbitrij humani libertatem. Igitur operis per[illegible] Dei est, voluntas autem hominis.

Cap. [illegible] Primum omnium certo scimus Deum totius boni esse auctorem, [illegible] principium, tum medium, tum finē. Porrò [illegible] possibile esse nos quicquam boni facere aut [illegible], nisi per Christum Iesum & Spiritum sanctum.

Cap. 4. Omnis virtutis [illegible] & auctor est Deus, quemadmodum sol [illegible] luminis.

Ioan. 15 *Cap. 41.* Quoties aliquid virtutis feceris, fac memor sis eius, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de Adam & Eua: His ergo Ecclesiasticis regulis, & diuina sumptis auctoritate documentis, ita adiuuante Domino confirmati sumus, vt omnium bonorum effectuum atque operum, & omnium studiorum omniumque virtutum, quibus ab initio [illegible] ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, & non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita prouenire, per quem fit, vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere. Quo vtique auxilio Dei & munere non aufertur liberum arbitrium: sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Tanta enim est erga omnes bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus, & agamus: nec otiosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, non negligenda donauit; vt & nos cooperatores gratiæ Dei simus, & in his quæ in nobis [illegible] viderimus remissione languere, ad illum [illegible] citè recurramus qui sanat omnes languores nostros, & redemit de interitu vitam nostram.

Ex varijs in Matthæum locis Homilia 23. Omnes homines, antequam peccemus, liberum quidem habemus arbitrium, si volumus sequi voluntatem diaboli, an non. Quòd si semel peccantes, obligauerimus nos operibus eius, iam nostra virtute euadere non possumus: sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur vbi tempestas voluerit; sic & homo diuinæ gratiæ auxilio perdito per peccatum, non quod vult agit, sed quod diabolus vult. Et nisi Deus valida manu misericordiæ suæ soluerit illum, vsque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit. Ergo nostra quidem negligentia & voluntate alligamur, sed per Dei misericordiam absoluimur.

In 2. Timoth. 2. Homilia 8. Hoc solum scito quòd Deus omnia prouidit, quòd liberi arbitrij conditi sumus: quædam alia quidem operatur, alia verò permittit: quod nihil mali vult fieri: quod non ex sola ipsius voluntate omnia fiunt, sed ex nostra quoque: mala omnia ex nostra tantummodo fiunt, bona omnia ex voluntate nostra & ipsius adiutorio.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. [illegible] de Stephano la[illegible]: In multis animis sunt dotes quædam præcipuæ: in alijs quidem bonitas ingenij, in alijs verò aptitudo ad exercitationem: sed quando non fit propter ipsum bonum, & ex diuino scopo, neque actio, neque ingenij bonitas, neque ij, qui dotes habent præcipuas, non bonorum datori Deo ascribentes, sed suo libero arbitrio, ingenio, & sufficientiæ; qui tales sunt, relicti à prouidentia, incidunt in facta turpia, turpes perpessiones, probraque & dedecora. Qui enim est inflatus, qui de bonitate ingenij effertur, & Deo non ascribit bonitatē ingenij, neque eam, quæ sibi suppeditatur, cognitionem, sed vel suæ exercitationi, vel naturæ, discedit ab eo Deus Angelum prouidentiæ.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica. *Terror vel [illegible], &c.* Quid ergo dicemus? Trahamur oportet, præueniamur à gratia, eamque semper adiuuemur, ipsum fatemur vtique: sed collaboremus omnino necesse est, ne in illud incidamus, quod de negligentibus & pertinacibus dicitur. *Ex te perditio tua Israel.* Duo igitur ad salutem sunt nobis maximè necessaria, quorum vnum supra nos, alterum nobis inest ex munificentia conditoris. Diuina gratia scilicet nos præueniens, & liberum de voluntate iudicium: gratia alliciendo incipit, admissa consequitur, bene retenta & fota perficit. Collaborandum est prorsus diuinæ gratiæ acceptæ, nec vlla nostra culpa perdendum, quod gratis infunditur ac datur.

In Cantica: *Pulchra vt luna.* Ecclesia se à Deo solo, non à quauis humana facultate illuminari posse confidit vel sperat. Ipse enim solus est, qui bona omnia sponsæ donat: qui gratiam, qui gloriam, qui lunam ipsam virtute perficit, qui que humanarum mentium caliginem depellit ac fugat, easdemque adeo irradiat ac illustrat, vt non modò sibi lumen ad rectum iter & semitas iustitiæ faciendas in nocte mortalitatis nostræ, verum etiam proximis quibusque salutariter esse possint.

Ioannes Cassianus. 430.

Collatione [illegible] capite 12. Certus [illegible] cons[illegible]

quòd omnem virtutem indefessis conatibus exercentes, nequaquam diligentia vel studio nostro perfectionem possimus attingere: nec sufficiat humana sedulitas laborum merito ad tam sublimia beatitudinis præmia peruenire, nisi ea, Domino nobis cooperante, & cor nostrum ad id, quod expedit, dirigente, fuerimus adepti: ideoqúe debemus cum Dauid orantes momentis singulis dicere: *Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.* Et: *Statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos*, vt nostrum arbitrium, quod procliuius vel ignoratione boni, vel oblectatione passionum fertur ad vitia, ille inuisibilis rector mentis humanæ ad virtutum potius studia contorquere dignetur. Quod vno versiculo per Prophetam manifestissimè legimus decantari: *Impulsus, versatus sum, vt caderem*: in quo liberi arbitrij infirmitas designatur: & *Dominus suscepit me*: rursum adiutorium Domini iunctum eidem semper ostenditur, quo iam, ne penitus libero collabamur arbitrio, cùm titubasse nos viderit, porrectione quodammodo manuum suarum sustentat atque confirmat. Et iterum: *Si dicebam, motus est pes meus*, lubrica scilicet arbitrij facultate, *misericordia tua Domine adiuuabit me.* Iterum mobilitati suæ Dei coniungit auxilium: quia ne moueretur pes fidei suæ, non industriæ propriæ fuisse, sed misericordiæ Domini confitetur. Et iterum: *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo*, qui libero vtique mihi nascebantur arbitrio, *consolationes tuæ lætificauerunt animam meam*, per tuam scilicet inspirationem venientes in cor meum, & referantes contemplationem futurorum bonorum, quæ pro tuo nomine laborantibus præparasti, non solùm abstulerunt omnem anxietatem cordis mei, verùm etiam summam lætitiam contulerunt. Et rursum: *Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitauerat in inferno anima mea*: Liberi vtique arbitrij prauitate se in inferno habitaturum fuisse testatur, nisi Domini fuisset adiutorio ac protectione saluatus. A Domino enim, non à libero arbitrio, gressus hominis diriguntur. *Et cùm ceciderit iustus*, libero duntaxat arbitrio, *non collidetur.* Quapropter? *Quia Dominus supponit manum suam.* Hoc est apertissimè dicere: Nullus iustorum sibi sufficit ad obtinendam iustitiam, nisi per momenta singula titubanti ei &, corruenti fulcimenta manus suæ supposuerit diuina clementia, ne prostratus intereat penitus, cùm fuerit liberi arbitrij infirmitate collapsus.

Psal.16. Psal.39. Psal. 117. Psal 93. Ibidem. Psal.36.

Cap. 13. Nec sanè vnquam viri sancti directionem viæ, qua gradiebantur, ad profectum virtutum, consummationemqúe tendentes, industria se propria obtinuisse testati sunt; sed eam potius à Domino precabantur, dicentes: *Dirige me in veritate tua.* Et: *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Alius autem non solùm fide, sed etiam experimento, & quodammodo ipsa rerum natura hoc ipsum se deprehendisse proclamat: *Cognoui Domine, quia non est in homine via eius, nec viri est vt ambulet, & dirigat gressus suos.*

Psal.24. Psal.15. Psal 142 Hier. 10.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 1. de adoratione in spiritu & veritate: Cùm Adam Dei gratiam amisisset, ac bonis illis, quibus ab initio donatus fuerat, esset nudatus, eiecta è paradiso deliciarum, & ad deformitatem è vestigio conuersa est hominum natura, & quòd in interitum ruisset patefactum. Necessariò sanè: Dei namque donorum inopem esse, nihil est opinor aliud, quàm ab omni penitus bono extorrem fieri. Facilè autem hominis natura ad quæuis absurda deferetur, nisi illam Saluatoris gratia in virtute sustineat, ac bonis cælestibus, quorum est ipsa fons, augeat. Alit enim ad spirituales vires accipiendas panis ille viuus, id est Dei verbum. Scriptum est enim: *Panis confirmat cor hominis.* Seruitute quoque & prauis affectibus liberat, & aurea libertatis gloria decorat. At si manum quodammodo contraxerit Deus, horumqúe bonorum nobis copiam minimè suppeditârit, necesse est omninò, vt in mala etiam præter voluntatem incidamus, atque ab omni prorsus virtute delabamur, ac veluti alterius iugum subeamus, ad eaqúe mala, eamqúe iniuriam perueniamus, vt non multum absit, qui in ipsam quoque intelligentiam, quæ ad omnia nobis bonorum genera adipiscenda & administra est, & coniuncta, amittamus. Psal.103

In Esaiam libro 5. capite 60 Accipit Ecclesia omni tempore volentes credere; nemini prorsus occludit huc festinanti; sed liberum ac licitum est volentibus quolibet tempore nullo impediente ad lucem veritatis adduci. Adducit autem omnes Deus & Pater ad agnitionem Filij, per quem, & in quo, & cum quo glorificatur. Atque hoc ipse nobis significauit dicens: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus, qui me misit, traxerit eum.* Ioan. 6.

Theodoretus. 450.

Quæst. 6. in Deuteronomium: Vincentes suæ fortitudini victoriam non ascribant, sed suppeditanti vires & propugnatori Deo.

In caput 4. prioris ad Corinthios: *Quid habes quod non accepisti?*) De quanam re te iactas & gloriaris? De eloquentia? Sed hanc tibi Deus largitus est. At de scientia & cognitione? Hoc quoque donum Dei est. At de miraculis? Et hæc operatio Spiritus est.

Ioannes Maxentius. 510.

Responsione ad epistolam Hormisdæ: Quia si proprijs bonis, & non Dei auxilio inter aduersantes posset proficere natura humana, nunquam Propheta Spiritu Dei repletus oraret, dicens: *Perfice gressus meos*, &c. Psal.16.

Augustinus humanum arbitrium ita liberum docet, vt illuminatio, virtus, & salus illi à Christo, & per Christum, & cum Christo sit.

Faustus Gallus Episcopus ita liberũ Christianũ arbitriũ docere conatur, vt illuminatio, virtus, & salus, non à Christo, sed à natura fit. Et vt planum fiat quod dicimus, ille nos Christianos fideles atque obedientes Deo salubriter per gratiam Christi, quam nobis per incarnationis suæ donauit præsentiam, esse definit: iste iuxta profana commenta Pelagij naturaliter esse discernit.

In confessione fidei: Liberum naturale arbitrium ad nihil aliud valere credimus, nisi ad discernenda tantùm, & desideranda carnalia, siue secularia, quæ non apud Deum, sed apud homines fortassis possunt videri gloriosa. Ad ea verò, quæ ad vitam æternam pertinent, nec cogitare, nec velle, nec desiderare, nec proficere posse, nisi per infusionem, & operationem intrinsecus Spiritus sancti, qui est etiam Spiritus Christi, &c. Abominantes etiam eos, qui contra vocem Apostoli audent dicere: *Nostrum est velle: Dei autem perficere*: cùm idem Doctor & velle, & efficere donum testetur esse diuinum, ipso dicente: *Deus est qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Rom. 8. Phil. 2.

Isychius. 580.

Libro 2. in Leuiticum capite 7. Quantumcunque homo egerit, & vixerit, cucurrerit, & comprehenderit, siue assecutus fuerit, sine adiutorio Domini salutem adipisci, siue assequi non poterit. Rom 9 Propter quod & Paulus dicit: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, &c.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Saluatoris Natalitia: Ecquid enim extat vsquam sublimium, cælestiumúe rerum, aut illustrium beneficiorum, quorum thesaurus & fons immensumqúe pelagus non est Deus? Neque horum solùm origo & causa est, sed magnificus quoque liberalisqúe, si egentes adsunt, eorundem dator.

Maximus. 630.

De Charitate, Centuria 2. capite 38. Superbiæ dæmon duplici malitia infestus est. Aut enim persuadet monacho, vt sibi ipsi egregias virtutis actiones ascribat, & non Deo virtutum largitori, & in omni præclara actione opitulatori. Aut in hac re non obtemperantem, inferiorum fratrum monachorum contemptu impugnat. Sed & sic ille, qui dæmonis vafricie agitatur, ignorat se persuasum Dei auxilium abnegare. Etenim si illos, quasi nequeant aliquid præclarè, quod cum virtute coniunctum est, facere, contempserit, se ipsum videlicet tanquam propria potentia omnia rectè facientem inducit. Quod equidem impossibile esse constat, dicente Domino: *Sine me nihil potestis facere.* Quoniam nostra imbecillitas, quæ ad honesta facienda mouetur, sine virtutum largitore ad finem peruenire haud potest, aut aliquid finem consecuta effectum reddere.

Thalassius. 640.

Hecatontade 4. capite 46. Dominus noster Iesus Christus omnibus lumen præbuit, sed si sibi inobedientes fuerimus, excæcamus nosipsos.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei libro 2. cap. 30. Quin illud quoque sciendum, virtutem quidem naturæ nostræ diuinitus inditam esse, Deumqúe ipsum omnis boni fontem atque auctorem esse, nec citra ipsius auxilium fieri posse, vt bonum velimus aut faciamus.

De duabus in Christo voluntatibus & actionibus: Quoniam igitur à natura Dei serui sumus, & liberum arbitrium habemus, quod virtutis efficiens est, legem accepimus, vt Dominum nos habere intelligamus, ne in tenebris ambulantes, in fossam incidamus: (*Lucerna* enim, ait Dauid, *pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis:*) vt non minus boni, quod datum est, quàm Dei, qui dedit semina, fiamus participes. Ipse enim & rectè agendi nobis potestatem dedit, & nostræ potestatis nos procreauit, vt tum ab ipso, tum à nobis præclaræ actiones oriantur: Omnes enim, qui ea quæ bona sunt volunt & sequuntur, in ijs efficiendis Deus adiuuat.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 19. Nazianzeni: Nemo omninò sine diuina gratia aliquid laude dignum consequi potest. Nostrum est promptitudinem afferre, atque optima in animum inducere; at ea exequi diuinę gratiæ est.

Tarasius Constantinopolitanus. 790.

Epistola ad Episcopos Antiochiæ, Alexandriæ, &c. Non quòd nobis quicquam tribuamus, tanquam sufficere ad hanc rem nostra potestate possemus, sed sufficientia nostra à Deo adimpletur.

Theophylactus. 900.

Ad Matth. cap. 15. Ascende in montem mandatorum, vbi sedet Iesus: & si cæcus fueris, non valens videre per teipsum quod bonum est: & si claudus, videns quidem quod bonum, non valens autem ad hoc peruenire: & si surdus, qui neque alium audias admonentem, neque alium admonere valeas: & si mutilus sis, non valens extendere manum ad eleemosynam: & si alio quodam morbo tenearis, prosternas te ad pedes Iesu, & vestigia vitæ illius attinge, curamqúe habebis.

Ad Lucæ cap. 12. *Quisquis confitebitur in me, confitebitur coram Deo. In me* (dicit Christus) *confitebitur*, hoc est, meo adiutorio adiutus, & mea virtute. *Confitebor* igitur *& ego in illo*, hoc est, sub ipso cooperans. Opus enim & nos habemus Deo duce, sine quo nihil possumus. Et Deus quoque opus habet nobis. Si enim non inuenerit in nobis opera digna, neque nos assumet; alioqui personarum acceptor esset. Confiteamur igitur & nos in illo, hoc est, in eius cooperatione, & ipse in nobis, hoc est, intra nos cooperans.

Ad 2. Corinth. 4. cap. Magnitudo, & excellentia virtutis, siue potentiæ, quæ in nobis apparet, Dei est: neque existimemus nos ista agere ex nobis ipsis, verùm omnes, qui vident, Dei dicant hoc totum esse.

Ad 2. cap. ad Galat. Nihil in nobis fit quod nolit Christus, sed ille est, qui omnia facit in nobis, & regnans, & dominatum in nos exercens: ac nostra quidem voluntas mortua est, illius autem viuit ac gubernat vitam nostram.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 2. ad Philippenses: Meritò Deum ait operari: siquidem ipse est auxiliator noster, ipse qui perficit, & veluti formam addit nostræ & voluntati & operationi, &c. Deus est is, qui agit in vobis vt velitis & efficiatis, hoc est, vt operemini bonum. Itaque vos tantùm oportet piam adferre mentem, & bona velle cum timore ac tremore. Nam vbi id fuerit, consequenter & ipsum velle Deus augebit, ac efficiet vt bona in opus deducantur. Aut quòd Paulus ob multam animi gratitudinem ipsum quoque velle dicit à Deo effici, sicut quando sua egregia facinora dona appellat: non liberum tollens arbitrium. Absit: sed vehementer gratus, omniaqúe in Deum referens, vt nos etiam pro his, quæ operamur, Deo gratias agamus.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

In Expositione Liturgiæ capite 36. Nemo ex se habet sanctificationem, nec est humanæ virtutis opus, sed ex illo omnes, & per illum.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis Regiæ cap. 10. Deus vitam suppeditat, omnemqúe animum ad bonum mouet. Nam *in ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Item ipse est, qui efficit in nobis, vt & velimus, & vt præstemus pro sua in nos propensione, quemadmodum D. Paulus ait.

Capite 13. Pulcherrimum est rem maximam feliciter efficientem Deo præclarum facinus acceptum ferre, sine quo nihil boni fieri potest.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Libro 3. ad Quirinum capite 4. In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. In Euangelio
Ioan. 3. κατὰ Ioannem: *Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi fuerit de cælo.* Item in epistola Pauli ad Corinth. 1. *Quid habes quod non acceperis? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* &c.

Libro 2. epist. 2. *Epist. 2.* In proprias laudes odiosa iactatio est: quamuis non iactatum possit esse, sed gratũ quicquid non virtuti hominis ascribitur, sed de Dei munere prædicatur: vt iam nõ peccare, esse cœperit fidei: quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est, inquam, Dei omne quod possumus: inde viuimus, inde pollemus, inde sumpto & concepto vigore, hic adhuc positi futurorũ indicia prænoscimus. Sit tantùm timor innocentiæ custos, vt Dominus, qui in mentes nostras indulgentiæ cælestis allapsu clementer influxit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur: ne accepta securitas indiligentiam pariat, & vetus denuò hostis obrepat.

Libro 3. epist. 25. *Epist. 77.* Ipsius esse quòd vincimus, & quòd ad maximi certaminis palmam, subacto aduersario, peruenimus, declarat, & docet Dominus in
Matt. 10 Euangelio suo dicens: *Cùm autem vos tradiderint, nolite cogitare, quo modo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: Non enim vos estis qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. contra Gentes: Vos vestrarum animarum salutem in ipsis vobis reponitis, fieriquè vos Deos vestro fidεtis intestinoqúe conatu: at verò nos nobis nihil de nostra infirmitate promittimus, naturam intuentes nostram virium esse nullarum, & ab suis affectibus in omni rerum contentione superari. Vos, cùm primùm soluti mẽbrorum abieritis, enodes alas vobis adfuturas putatis, quibus ad cælum pergere, atque sidera volare possitis: nos tantam reformidamus audaciam, nec in nostra ducimus esse potestate positum, res superas petere.

Lactantius. 320.

Lib. 1. Instit. c. 11. Deus verus est Pater, per quem sumus, & cuius toti sumus, à quo fingimur, animamur, illuminamur: qui nobis vitam impertit, salutem tribuit, victum multiplicem subministrat.

Hilarius. 350.

In Psal. 118. Scit enim Dauid imbecillem sibi esse naturam, neque se posse hâc semitam sine duce aggredi Dux enim est cùm dicitur: *Retro post eum ambulabis, quoniam ipse te deducet.*

In Psal. 123. Quis relictus est nobis gloriandi locus, recordantibus omnia ex Deo esse? Si non in omnibus opus est misericordia Dei, etiam omnia nobis, tamquam ex nostro sint, vendicemus.

Ambrosius. 370.

De fuga seculi cap. 1. Frequens nobis est, de fugiendo seculo isto sermo, atque vtinam quàm facilis sermo, tam cautus & solicitus esset effectus: sed quod peius est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offusio mentem occupat, vt quod studeas vitare, hoc cogites animoqúe voluas: quod cauere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti eam magis esse rem quàm affectus, testatur Pro-
Psal. 118. pheta dicendo: *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.* Non enim in potestate nostra est cor nostrum: sed nostræ cogitationes, quæ improuiso offusæ mentem animumqúe confundunt, atque aliò trahunt, quàm tu proposueris, ad secularia reuocant, mundana inserunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt. Vnde ipso in tempore, quo eleuare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus, ad terrena plerumque deijcimur. Quis autẽ tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio diuino quomodo fieri potest? Nullo profectò modo.

Ad cap. 3. Lucæ: Homo non potest viam adoriri, nisi Dominum habeat præuiantem, &c. Vides vtique, quia vbique Domini virtus studijs cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino. Et ideo iuxta Apostolum: *Siue manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in Dei gloriam facite.*

Ad caput 7. ad Romanos: Venditi estis peccatis vestris: Adam enim se vendidit prior, ac per hoc omne genus eius subiectum est peccato. Quamobrem, inquit, infirmum esse hominem ad præcepta Legis seruanda, nisi diuinis muniatur auxilijs.

Hieronymus. 390.

Aduersus Pelagium ad Ctesiphontem libro 1. capite 3. Asserunt Pelagiani, se per arbitrij libertatem nequaquam vltra necessarium habere Deũ, & ignorant scriptum: *Quid habes, quod non accepisti? Si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Magnas agit Deo gratias, qui per libertatem arbitrij rebellis in Deum est: quam nos libenter amplectimur, ita duntaxat, vt agamus semper gratias largitori: sciamusqúe nos nihil esse, nisi quod donauit, in nobis ipse seruauerit, dicente Apostolo: *Non est volentis, neque currentis; sed miserentis Dei.* Velle & currere meum est; sed ipsum meum, sine Dei semper auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apostolus: *Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere.* Et Saluator in Euangelio: *Pater meus vsque modò operatur, & ego operor,* semper largitor, semperqúe donator est. Non mihi sufficit, quòd semel donauit, nisi semper donauerit. Peto, vt accipiam & cùm accepero, rursus peto. Auarus sum ad accipienda beneficia Dei, nec ille deficit in dando, nec ego satior in accipiendo. Quanto plus bibero, tãto plus sitio, &c. Audite quæso, audite sacrilegũ (*Pelagiũ*): Si, inquit, voluero curuare digitum, mouere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa iacere, duobus digitis narium purgamenta decutere, releuare aluum, vrinam digerere: semper mihi auxilium Dei necessarium erit? Audi ingrate, immò sacrilege, Apostolum prædicantem: *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid agitis, omnia in nomine Domini agite.* Et illud Iacobi: *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras proficiscemur in illam ciuitatem, & faciemus illic annum, vt negotiemur, & lucremur: qui nescitis de crastino. Quæ enim est vita vestra? aura est, siue vapor paululum apparens, deinde dissipatur. pro eo quòd debeatis dicere: Si Dominus voluerit, & vixerimus, faciemus aut hoc, aut illud.*

Cap. 4. Non ex eo differimus à brutis animalibus, quòd liberi arbitrij cõditi sumus: sed ipsum liberum arbitrium Dei nititur auxilio, illiusqúe per singula ope indiget. Quod vos non vultis, sed id vultis, vt, qui semel habet liberum arbitrium, Deo adiutore non egeat. Liberum arbitrium dat liberam voluntatem, & non statim ex libero arbitrio homo facit, sed Domini auxilio, qui nullius ope indiget.

Epistola 139. ad Cyprianum: Homo à principio cōditionis suæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius sit gratiæ, quòd creatus est; illiusquę misericordię, quòd subsistit, & viuit, nihil boni operis agere potest absque eo, qui ita concessit liberum arbitrium, vt suam per singula opera gratiam non negaret: ne libertas arbitrij redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam: qui ideo liber conditus est, vt absq; Deo nihil se esse nouerit.

Augustinus. 400.

Epist. 89. quæst. 2. ad Hilariū: Illud verò quod dicunt, sufficere homini liberum arbitrium ad Dominica pręcepta implenda, etiamsi Dei gratia & Spiritus sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omninò anathematizandum est, & omnibus execrationibus detestandum. Qui enim hoc asserunt, à gratia Dei penitus alieni sunt: qui ignorātes Dei iustitiam, sicut de Iudęis dicit Apostolus, Rom. 10 & suam volentes constituere, iustitię Dei nō sunt subiecti: plenitudo quippe legis non est nisi charitas. Rom. 13. Et vtiq; *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris,* Rom. 5. non per nos ipsos, nec viribus propriæ voluntatis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur, quod fit humiliter petendo & faciēdo, &c. Nō de suis viribus pręsumat ęgrotus, quia in multitudine virtutis suæ non erit saluus: nam si inde præsumit, videat ne vires istæ nō sint, quales esse solent sanorum, sed quales esse solēt phreneticorū, qui cū sint insani adeò se sanos putant, vt nec medicū quęrāt, & tanquā importunū insuper cædāt: sicut isti Christū insana superbia quodāmodo cędunt, cuius gratiæ tā benignū adiutorium ad faciendam iustitiam, dato legis pręcepto, necessarium non esse contendunt. Desinant ergo sic insanire, & ad hoc se intelligant habere quātum possunt liberum arbitrium, non vt superba voluntate respuant adiutorium, sed vt pia voluntate inuocent Dominum. Hæc enim voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior; tanto autem sanior, quanto diuinæ misericordię gratiæquę subiectior.

Epist. 105. ad Sixtum Presbyterum: Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne meritum nostrum nō in nobis faciat nisi gratia, & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm munera sua?

Epist. 107. ad Vitalem: Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, qua nostrum ad declinandum à malo, & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipse arbitrium suum adhuc vult esse captiuum.

Epist. 200. Pelagiani cùm profiteātur se esse Christianos, ipsi gratiæ Christi sic aduersantur, vt se humanis viribus diuina existiment implere mādata; & sic etiam ipsi ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitię Dei non sunt subiecti, & non quidem nomine, sed tamen errore Iudaizant. Hoc genus hominum capita sibi inuenerat Pelagium & Cælestium, impietatis huius assertores acerrimos, qui recenti iudicio Dei, per diligentes & fideles seruos eius, etiam Catholica communione priuati sunt, & propter cor impœnitens adhuc in sua damnatione persistunt.

Concilium Carthaginense. 410.

Est inter epistolas Augustini 90. *Epistola ad Innocentium Primum, de Pelagio & Celestio:* Id agunt isti damnabilibus disputationibus suis, vt non defendendo, sed potius in sacrilegam superbiam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locum gratiæ Dei, qua Christiani sumus, qua & ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè sit liberum, dum à carnaliū concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino: *Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis:* Ioan. 8 quod auxilium fides impetrat, quę est in Christo Iesu Domino nostro. Isti autem asserunt (sicut à fratribus, qui eorū libros legerunt, cognouimus) in eo Dei gratiam deputandam, quòd talem hominis instituit creauitquę naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei possit implere, siue naturaliter in corde conscriptam, siue in literis datam. Eandem quoque legem ad gratiam pertinere, quòd illam Deus in adiutoriū hominibus dedit. Illam verò gratiam, qua Christiani sumus, cuius Apostolus prædicator est (Rom. 7. &c.) nolunt cognoscere omnino, sed nec apertè quidem oppugnare audent. Sed quid aliud agūt, cùm hominibus animalibus, nō percipientibus quę sunt Spiritus Dei, persuadere non cessant, ad operandā perficiendamq; iustitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam? non attendentes quod scriptum est: *Spiritus* Rom. 8. *adiuuat infirmitatem nostram.* Et: *Non volentis, neque* Rom. 9. *currentis, sed miserentis est Dei,* &c.

Concilium Mileuitanum. 410.

Est apud Augusti. nam epist. 92. *Epistola ad Innocentium Primum:* Noua hæresis & nimium perniciosa tentat surgere inimicorum gratiæ Christi, qui nobis Dominicam etiam orationem impijs disputationibus conantur auferre. Cùm enim Dominus docuerit, vt dicamus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:* Matth. 6. isti dicunt posse hominem in hac vita, præceptis Dei cognitis, ad tantā perfectionem iustitiæ, sine adiutorio gratiæ Saluatoris, per solum liberum voluntatis arbitrium peruenire, vt ei iam non sit necessarium dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Illud verò, quod sequitur: *Ne nos inferas in tentationem,* non ita intelligendum, tamquam diuinum adiutoriū poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc in nostra positum esse potestate, & ad hoc implendum solā sufficere hominis voluntatē, tamquam frustra Apostolus dixerit: *Non volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei,* &c. Rom. 9.

Innocentius Primus. 410.

Epistola 31. quæ est ad Concilium Carthaginense: Quid tam iniquum esse potest, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicū, quàm Deo te negare debere, quicquid in quotidiana gratia cōsequeris, cui te ipse cōfiteris debere, quòd natus es? Ergo eris tibi in prouidēdo præstātior, q̄ potest is esse, qui te, vt esses, effecit? & cū te putes ei debere, quòd viuis, quomodo te nō putas illi debere, quòd (quotidianam eius consequendo gratiā) taliter viuis? Et qui nos adiutorio negas indigere diuino, quasi ex nostra in totum possibilitate perfectos, quomodo non adiutoriū in nos, cū tales à nobis etiā esse possumus, prouocamus? Qui enim adiutorium Dei negat, vellē interrogare, quid dicat: Nos non mereri, an illum hoc non posse præstare, an nihil esse, propter quod vnusquisque hoc debeat postulare? Posse hoc Deum opera ista testantur, & adiutorio quotidiano nos egere, negare nō possumus. Hoc enim, seu bene viuimus, precamur, vt melius sanctiusq; viuamus: seu prauè sentientes, à bonis auertimur, vt ad rectam redeamus viam, eius auxilio plus egemus. Nam quid tam mortiferū, tam præceps videatur ad casum, tam expositum ad omnia pericula, si hoc solùm nobis putantes posse sufficere, quòd liberum arbitrium (cùm nasceremur) accepimus, vltra iam à Domino nihil quæramus: id est, auctoris nostri obliti, eius potentiam, vt nos ostendamus liberos, abiuremus: quasi iam amplius, quod dare possit, non habeat,

quæ te in tuo ortu liberum fecit, nescientes, quòd nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquā terrenæ labis, & mūdani corporis vincere conemur errores, cùm pares nos ad resistendum, non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium. Nam si ille clamat adiutorio sibi opus esse diuino, qui dignè hoc non quæreret, si cui liberum Arbitrium plus prodesset: quippe cùm vir beatus, & iam electus à Domino, nihil egeret: tamen ita Deum deprecatur,
Psal.26. postulans: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus*: nos nobis liberum arbitrium, ille Deum postulat adiutorem: quòd nati sumus, posse sufficere nobis, dicimus: ille Deum, ne derelinquatur, exorat, &c. Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententiæ, quo dicat, adiutorio nobis non opus esse diuino, inimicū se Catholicę fidei, & Dei beneficijs profitetur ingratum. Nec nostra communione sunt digni, quam prædicando taliter polluerunt.

Epistola 32. quæ est ad Concilium Mileuitanum: Nouę hæreseos fugiantur auctores. Quid enim acerbius in Dominum fingere potuerunt, quàm cùm adiutoria diuina cassarent, causamque quotidianę precationis auferrent? Hoc est dicere: Quid mihi opus Deo? Meritò in hos dicat Hymnidicus:
Psal.51. *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adiutorem sibi*. Negantes ergo auxilium Dei, inquiunt, hominē sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere diuina, qua priuatus, necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia vitæ perficienda mandata, sola tantūmodò libertate contendat. O prauissimarum mentium peruersa doctrina, aduerte tandem, quòd primum hominem ita libertas ipsa decepit, vt dum indulgentiùs frenis eius vititur, in præuaricationem præsumptione conciderit. Neque ex hac potuit erui, nisi prouidentia ei regenerationis statum pristinæ libertatis Christi Domini reformasset aduentus. Audiat Dauid di-
Psal.123. centem: *Adiutorium nostrum in nomine Domini*. Et: *Ad-*
Psal.26. *iutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus*. Quę in cassum dixerit, si tantùm in eius erat positum voluntate, quod à Domino flebili sermone poscebat. Quæ cùm ita sint, cumque in omnibus diuinis paginis voluntati liberæ non nisi adiutorium Dei legamus esse nectendū, eamque nihil posse cælestibus præsidijs destitutam: quonam modo huic soli possibilitatem hāc pertinaciter defendentes, sibimet, immò (quod est dignius dolore communi) plurimis Pelagius Cælestiusque persuadent? &c. Dei gratiam conantur auferre, quam necesse est, etiam restituta nobis status pristini libertate, quæramus: quippe qui nec alias diaboli machinas, nisi eadem iuuante, possumus vitare.

Concilium Africanum. 420.

Cap 80. Placuit, vt quicunque dixerit, ideo nobis gratiā iustificationis dari, vt quòd facere per liberum arbitrium iubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam, etiamsi gratia nō daretur, non quidem facilè, sed tamen possimus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait: Sine me difficilius
Ioan.15. potestis facere, sed ait: *Sine me nihil potestis facere*.

Cælestinus. 430.

Epistola 8. ad Episcopos Galliæ cap. 4. In præuaricatione Adę omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitriū posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronuntiante beatæ memoriæ Innocentio Papa, atque dicente in epistola ad Carthaginense Concilium: Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cādens, in præuaricationis profunda demersus est: & nihil, quemadmodum exinde resurgere posset, inuenit; suaque in æternum libertate deceptus, huic ruinæ subiacuisset oppressus, nisi eum postea Christi per suam gratiam releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem præteritum omne vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

Cap. 5. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui illi donet, qui solus est bonus.

Cap. 6. Neminē etiam baptismatis gratia renouatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit, eiusdem Antistitis doctrina confirmat.

Arnobius Iunior. 440.

De Deo trino & vno: Hoc totum misericordiæ Dei applicandum est. Nihil enim nostris nisibus possumus, sed totum de Dei gratia & misericordia quod quærimus inuenimus, &c. Quomodo potes adiutorium Dei & adminiculum postulare, nisi te non posse sine eius adiutorio bonum implere credas quod cupias, & malum declinare quod fugias?

Concilium 2. Arausicanum. 444.

Cap. 9. De adiutorio Dei: Diuini est muneris, cùm & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, vt operemur operatur.

Cap. 10. Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono possint opere perdurare.

Cap. 13. Arbitrium voluntatis, in primo homine infirmatum, nisi per gratiam Baptismi, nō potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: *Si Filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis.*

Cap. 14. Nullus miser de quacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordiæ præuenitur, sicut dicit Psalmista: *Citò anticipet nos misericordia tua Domine*. Et illud: *Deus meus, misericordia eius præuenit me.*

Cap. 18. Debetur merces de bonis operibus, si fiant; sed gratia, quæ non debetur, præcedit, vt fiant.

Cap. 19. Natura humana, etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, Creatore suo non adiuuante, seruaret. Vnde cùm sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare quod perdidit?

Cap. 20. Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo bona, quæ nō Deus præstet, vt faciat homo.

Prosper. 460.

Libro de ingratis cap. 14.

At si dimota certandi nube, serenis
Quæ sunt vera oculis mecum intueare modestè,
Et vetera exemplis manifestis plena videbis
Secula, & in nostro cognosces tempore multa,
Quæ doceant, virtute Dei conuersa malorum
Corda, quibus recti nihil vnquam insederat, & quæ
Nullum iustitiæ signum sensumve gerebant.
Namque vt nunc sæuas gentes & barbara regna
Ignoti prius aut spreti noua gratia Christi
Attrahit, & terra templum sibi condit in omni:
Sic primis immites populos, vrbesque rebelles,
Vincente obstantes animos pietate, subegit.
Non hoc consilio tantùm hortatuque benigno

Suadens atque docens, quasi normam legis haberet
Gratia: sed mundans intus mentem atque reformans,
Vasq; nouum ex fracto fingens, virtute creandi.
Non istud monitus legis, non verba Prophetæ,
Non præstata sibi præstat natura: sed vnus
Quod fecit reficit. Percurrat Apostolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet,
Quaq; viam verbo reseratam inuenerit, intret:
Vt tamen his studijs auditor promoueatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit: inq; graues adolet plantaria fructus.
Hæc semen fidei radicem affigere menti,
Eq; sinu cordis validum iubet edere germen.
Hæc maturandam segetem seruatq;, fouetque,
Ne lolium, & tribuli, & vana dominentur auenæ,
Ne ventus frangat, torrens trahat, æstus adurat.

Capite 45.

Libertate agimus: sed libertate redempta,
Cui Deus est rector, summoq; ex lumine lumen,
Vita, salus, virtus, sapientia, gratia Christi est,
Qua currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, instat,
Credit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domine auxiliante
Te gerimus, tu corda moues: tu vota petentis,
Quæ dare vis, tribuis: seruans largita, creansq;
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.

De gratia & libero arbitrio epistola ad Ruffinum: Quæ omnia cùm sint incommutabilia, & nequeant vlla interpretatione in sensum alium detorqueri, quis ambigat tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire, cùm in illo gratia Dei affectum credendi obediendiq; generauit? Alioquin sufficere moneri hominem, nō etiam in ipso nouam fieri voluntatem, sicut scriptum est: *Præparatur voluntas à Domino.* Et sicut ait Apostolus: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Pro qua bona voluntate, nisi quam in ipsis operatus est Deus? vt quod donauerat velle, donaret & facere, &c. Agnoscat se humana debilitas, & in primo homine vniuersarum generationum damnata successio: & cùm mortui viuificantur, cùm cæci illuminantur, cùm impij iustificantur, confiteantur vitam, & lumen, & iustitiam suam Iesum Christum. Et qui gloriatur, in Domino glorietur, non in se. Qui cùm esset impius, & cæcus, & mortuus, à liberatore suo gratis accipit & iustitiam, & lumē, & vitam. Non enim iustè agebat, & aucta est iustitia eius: nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus est cursus eius: nec diligebat Deum, & inflammata est charitas eius.

Prou. 8.
Phil. 2.

De vocatione Gentiū lib. 1. cap. 6. al. 2. Humana natura, in primi hominis præuaricatione vitiata, etiā inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriorem est procliuior voluntatem, cui committi, non est aliud quàm dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audēdum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriæ quàm virtutum auidior, famæ quàm conscientiæ diligentior, & per omnem sui experientiam miserior, fruendo his, quæ concupiuerit, quàm carendo: nihil in suis habet viribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quę non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni.

Cap. 24. al. 9. Ex Deo itaq; esse, vt homo viā Dei eligat, & vt surgat à lapsu, Psalmus Dauidicus canit, dicens: *A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: cùm ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.* Item idem quòd duce Deo veniatur ad Deum: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* Item quòd in Domino sit hominis fortitudo, & Dei voluntas præueniat liberandum: *Fortitudinem, inquit, meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus: Deus meus voluntas eius præueniet me.*

Psal. 36.
Psal. 42.
Psal. 58.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 22. Firmissimè credendum est, in præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse: & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit. Liberum enim arbitriū ille perpessus, dū suis inconsultius vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda demersus est. Et nihil, quemadmodum exinde posset surgere, inuenit, suaq; in æternum libertate deceptus, huius ruinæ latuisset oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium sui Baptismatis lauacro purgauit.

Cap. 27. Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operatur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisq́ue motus bonæ voluntatis ex Deo sit: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.

Salonius. 480.

In Prouerbia Salomonis: Sancti & electi viri opera sunt Domini: quia nemo sua virtute, nemo suo merito electus est à Domino, vt cælesti ædificationi esset aptus: sed sola gratia & misericordia ipsius.

In Ecclesiasten: Per Deum vt talia facerent, & omne bonum suum acceperunt.

Gelasius. 490.

Epistola 5. Solus Christus venit quærere & seruare quod perierat, vt libertas, quæ per temerariam fuerat deiecta superbiam, instauretur reparata per gratiam, mutuaq; vice humanæ voluntatis arbitrium, sicut sequendo diabolum captiuitatem meruerat sempiternam, sic reformatæ subsequendo libertatis auctorem, amissum rediret ad præmium. Nonne ipse vas electionis Paulus affirmat, & dicit: *Deus est, qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona volūtate:* ne etiam in mala voluntate, & velle & perficere Deus putaretur operari? Illud etiam Pelagianorum peculiare virus est, olimq; detritum, quo putant gratiam Dei secundùm merita hominum posse conferri, quod absit à mentibus Christianis, cùm testetur Apostolus: *Gratia est quæ gratis datur.* Alioqui si ex operibus, gratia iam non est gratia; quia merces redditur, non gratis, vnde gratia nomen accepit, impenditur. Quis autem audeat dicere Christianus aliquid habere boni sine gratia? Quando magister gentium clamat, cuncta breuiter in se dona concludens: *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia Dei in me vacua non fuit,* vt ostenderet, quia donum gratiæ non ipse præcesserit, sed fuerit subsecutus, atque monstraret cooperatorem se esse gratiæ subsequendo: *sed plus omnibus,* inquit, *laboraui.* Ac rursum veritus, ne de suo præsumere videretur, adiunxit: *Non ego, sed gratia Dei mecum:* Non dixit: *Ego, & gratia Dei mecum,* sed præposuit gratiam præcedentem, se autem subiungit. Quid autem haberi possit sine gratia, cùm sit fides ipsa per gratiam?

Phil. 2.
Rom. 11.
1. Cor. 15.

Fulgentius. 500.

Libro 1. ad Monimum cap. 9. Vnde cognoscimus Dei esse, & vt bonum facere velimus, & vt bonū

...re valeamus. Cui sensui Dauid omnino con-
...lat, gratia ... bene volendi: sic ostendens diui-
al 30 næ largitatis directionē donari. *A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet.* Opus quoque bonum non aliū à Deo in nobis, & in Deo à nobis
Gal ... fieri protestatur, dicens: *Confirma hoc Deus, quod*
... 9 *operatus es in nobis.* Et alio loco: *In Deo faciemus virtutem,* id est, opus virtutis, &c. Omne igitur opus,
om 11 quod à nobis in Deo fit, Deus in nobis facit. *Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Ex ipso ergo est & voluntas bona, & operatio bona.

Cap.11. Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratiæ opus erit: quia vt hoc mereantur ipsa præueniendo misericorditer incipit: ipsa subsequendo custodit, &c. Præuenit igitur impium, vt iustus fiat: subsequitur iustum, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumē, quod non inuenit, donet: subsequitur videntem, vt lumen, quod contulit, seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatum, ne cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur beneuolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniēs ipsa largitur. Et ideo non solùm errantem iustificando ad viam reuocat, sed etiam bene ambulantem custodit & adiuuat, vt ad donū glorificationis æternæ perducat.

De gratia Iesu Christi, cap.20. Beatus Paulus humanæ comprimens præsumptionis audaciam, dicit:
1 Cor.4. *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Cum quo nos oportet humiliter salubriterq́ue cognoscere, pariter & fateri, gratia Dei nos esse quod sumus, si tamen aliquid sumus. Qua gratia humanum non aufertur, sed sanatur; non adimitur, sed corrigitur; non remouetur, sed illuminatur; non euacuatur, sed adiuuatur & seruatur arbitrium; vt in quo infirmitatem habuit homo, in eo habere incipiat sanitatem.

De fide ad Petrum cap.32. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduersitas, verba sanctæ Legis & Euangelij siue legere, siue ex ore cuiusque prædicatoris audire: sed diuinis mandatis obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate, atque virtute, mandata Dei facere & velit & possit.

Epistola ... ad Probam de oratione cap.3. Nec quisquam hominum siue ad cogitandum, siue ad operandum quodcunque bonum, potest esse idoneus, nisi fuerit munere gratuito diuinæ opitula-
Philip 2. tionis adiutus. Deus est enim, *qui operatur in suis & velle & perficere, pro bona voluntate,* sicut vas ele-
2 Cor.3. ctionis affirmat. Quo etiam docente cognouimus: *Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Ille igitur nobis omnem boni sufficientiam subministrat, cuius non minuitur plenitudo cùm donat: qui nobis omne bonum benignè largitur, vt habeamus; & in seipso sine diminutione permanet plenus, quod nec Angelica potest, nec humana præstare natura.

Epistola 6. cap.6. Quoniam Domino in te misericorditer operante iam didicisti in abundantia diuitiarum tuarum non gloriari; hoc superest, vt non confidas in virtute tua, id est, ne deputes viribus tuis, quòd seculi facultates diuitiasq́ue contemnis, quòd honores mundi pro nihilo ducis, quòd desiderio regni cælestis accenderis, quòd viam mandatorum Dei currere delectaris. Hæc enim omnia nullatenus haberes, nisi à Deo munere gratuitæ donationis acciperes. Non hoc homini dat natura, sed gratia: non hoc ex qualitate conditionis humanæ habetur, sed ex benignitate diuinæ illuminationis acquiritur.

Cap.7. Huius gratiæ adiutorium semper est nobis à Deo poscendum: sed ne ipsum, quod poscimus, nostris viribus assignemus: neque enim haberi potest ipse saltem orationis affectus, nisi diuinitus fuerit attributus. Vt ergo desideremus adiutorium gratiæ, hoc ipsum quoque opus est gratiæ. Ipsa namque incipit infundi, vt incipiat posci: Ipsa quoque amplius infunditur, cùm poscentibus datur. Quis verò potest gratiam poscere, nisi velit? sed nisi in eo Deus ipsam voluntatem operetur, velle nullatenus poterit.

Primasius. 540.

Ad cap.7. ad Romanos: Nam vt velle sit, iam voluntas à Deo præparata est: quia ipse est, qui in nobis operatur & velle.

Ad caput 9. Ipsius auxilium implorandum est, qui operatur omnia in omnibus. Debet ergo currere Christianus, & nunquam præsumere de suis viribus: currere debet, & Dei præcepta implere, sed arrogare sibi nihil debet, secundùm illud: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Hoc contra illos, qui de suis meritis ac viribus præsumebant. Vt equus potest currere, sed si non habeat rectorem, infrenis & præceps volitat, & rectum iter non ambulat: ita & nos sine Deo & gratia eius.

Iunilius Africanus. 540.

Lib.2 de partibus diuinæ Legis cap.52. Naturalis est in nobis boni maliq́ue communis discretio, spontaneus autem motus in his, quæ iam discreta & sequenda sunt. Ipsum lex quidem erudit, gratia autem præparat, adiuuat, corroborat, coronat.

Cassiodorus. 550.

In Psal.3. *Tu autem Domine susceptor meus es.*) Hoc ad Pelagianos pertinet destruendos: qui putant hominem aliquid per se efficere posse, quod bonum est. Nam quis rogo sibi ad bene agendum sine diuinæ gratiæ largitate sufficiat, cùm humana natura per gratiam, quæ vnita est Deo, ad Patris sit dextram collocata?

In Psal.67. Ipsa est gratia, quæ gratis datur: quia non ipsius bona præueniunt, dum & ipsum quoque bonum velle conceditur.

In Psal.117. Est quidem in mala parte execrabilis libertas arbitrij, vt præuaricator Creatorem deserat, & ad vitia se nefanda conuertat: in bona verò parte arbitrium liberum Adam peccante perdidimus, ad quod nisi per Christi gratiam redire non possumus, dicente Apostolo: *Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Vnde assidua oratione precandum est, ne nos voluntas peruersa rapiat: sed inspiratio diuina possideat: quia quicquid ex nobis ipsis sapimus, mortifera contra nos audacia concitamus.

Fortunatus. 570.

In expositione Orationis Dominicæ: Hominis voluntas bonum velle non habet, nisi Dominus inspiret, iuxta illud: *Deus meus, misericordia eius præueniet me.* Ergo non hominis voluntas præuenit Deum, sed Dei misericordia præuenit hominem non volentem; quando, sicut scriptum est, *Deus est qui iustificat impium:* Item: *Spiritus vbi vult spirat.* Igitur quare non vnusquisque recognoscit tenebras suas, ne illuminatus tanquam lampas, quæ aliunde succenditur, per ventositatem suæ superbiæ extinguatur, & subducto splendore maneat in cæ-

citati

citatis caligine, dum si quis bonum velle habet, sui esse putet arbitrij, & non exinde gratias referat collatori, ne audiat quod dicitur: *Qui autem habet,& quod habet auferetur ab eo*, hoc est, per gratiam præuenitur, nisi Deo illud asscripserit, per superbiam hoc amittit, quando iuxta Scripturam ipsa voluntas à Domino præparatur. Audiamus in hac parte Doctorem, vbi dixit: *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur*. Quare non addidit: & qui loquitur veritatem, de suo loquitur, nisi vt hôc exemplo, quādo veritatem aliquis loquitur, de Dei gratia, non de suo habuisse hoc bonum specialiter cognoscatur, quando de nostro solum habemus mendacium. Nam cùm ipsa veritas Deus sit, qui loquitur de Deo, vnde in homine mendace causa veritatis sit, nisi ipsa veritas se ministret, hoc est, nisi in hominem ipsam bonam voluntatē Deus veritatis inspiret, qui & velle tribuit, & posse compleuit.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 9. in Ezechielem: Nos præuenit, vt velimus; & volentes subsequitur, ne inaniter velimus.

Lib. 35. cap. 16. in Iob: Fatendum est igitur, quòd rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Si autem de his diuinitùs districtè discutimur, quis inter ista remanet salutis locus, quando & mala nostra pura mala sunt; & bona, quæ nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt?

In Psal. 7. Pœnitentialem: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.*) Quasi enim terra sine aqua est anima sine gratia. Sicut enim terra, quæ imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe: sic anima gratia carens, non operitur virtutibus, non cogitat de cælestibus, non insistit vtilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, iam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adiuuemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est: *Præparatur voluntas à Domino, &c. Et gratia saluati estis per fidem*. Si ergo per fidem sine gratia Dei nemo habet, quis se facere fructū existimet sine adiutorio illius, qui ait: *Posui vos. vt eatis, & fructus vester maneat?* Quicunque enim plantet, aut riget, incassum vox correptionis exterius perstrepit, nisi ille incrementum dederit, sine quo nihil possumus facere.

Lib. 7. Epist. epist. 55. Quia ad supernorum desiderium anhelare sine diuinæ misericordiæ gratia nullus valet, oramus omnipotentem Dominum, vt hæc vobis & eligendi velle, & posse tribuat obtinendi: quatenus & hîc vos in suo viuere timore concedat, & postea in Sanctorum sorte recipiat.

Lib. 5. in cap. 10. primi Regum: Quia humano studio ad diuina peruenire impossibile est, non est nobis confidendum de viribus proprijs, sed de dignatione Spiritus sancti, qui à Redemptore missus repleuit orbem.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs libro 2. cap. 23. Profitemur nullum suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi, atque indiruptę pacis perseuerantia in vnitate Ecclesiæ ipsius solidari, nec humanæ voluntatis arbitrio boni quicquam reputandum existimari, sed secundùm propositum voluntatis Dei omnem numerum electorum acquiri.

Lib. 2. de summo bono cap. 5. Sciant liberi arbitrij defensores, nihil posse homines in bonū sua præualere virtute, nisi diuinæ gratiæ sustententur iuuamine.

Eligius. 640.

In Quadragesima de ieiunij laudibus, Homil. 3. Ergo fratres charissimi, quia tantæ gratiæ Dei munera gratis accepimus, dignum, immò verè necessariū est nobis, ne ei ingrati simus, & ne collatam nobis gratiā in aliquo negligamus: vnde & nos admonet idem Apostolus dicens: *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Quibus monitis ad omnem mandatorum Dei obedientiam prouocamur, vt quia de causa peccati segregati, & per fidē vocati sumus, remissionemq; peccatorum in Baptismo percepimus, digna fidei opera faciamus, ne fides per gratiam Dei nobis attributa, si fuerit sine operibus, non solùm otiosa, sed etiam mortua iudicetur: ac per hoc gratiam Dei in vacuū, hoc est, inutiliter recepisse videamur. 2. Cor. 6

Eucherius Gallus. 640.

In lib. 4. Regum, post initium: Non est dubitandum voluntati Dei, qui *in cælo & in terra omnia quæ voluit fecit*, & qui etiam illa, quæ futura sunt, fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod vult: quādoquidē etiam de ipsis hominum voluntatibus quod vult, & cùm vult facit.

Hildephonsus. 670.

Sermone de Purificatione Mariæ: Tropologicè nos quoque omnia primogenita nostra in sacrificio Domini offerimus, cùm quicquid boni per eius gratiam in mente concipimus, non nostris viribus, sed eius gratiæ attribuimus.

Aponius. 700.

Libro 1. in Cantica: Et quoniam ad tantum altitudinis culmen, quod post Deum currendo ascenditur, non sunt vires proprię voluntatis, clamat: *Trahe me post te.*

Beda. 700.

Libro 2. in Esdram cap. 8. Neque vllum Pelagius in domo Dei habet locum, qui se suosq; persuadebat libertate proprij arbitrij vel liberari à malis, vel confirmari posse à bonis.

Libro 2. in Prouerbia Salomonis cap. 20. Quicunque hominum gressus rectum iter incedunt, non fit hoc libertate humani arbitrij, sed gubernatione illius, cui dicit Esaias: *Omnia enim opera nostra operatus es in nobis.*

In cap. 8. Lucæ: Pelagius, si placet, dicat, se suo conamine saluari: dicamus autem nos: quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem. Nam & ipse virtutem, quæ propitietur omnibus iniquitatibus nostris, & sanet omnes languores nostros, non ex nobis ipsis, sed de rē nouit exire.

In cap. 15. Ne mercenarij quidē statū, nisi paterna dignatione se mereri posse testatur. Vbi ergo sunt Pelagianistæ, qui sua se virtute saluari posse confidunt, contra apertissimam veritatis sententiam, quæ ait: *Sine me nihil potestis facere?*

In cap. 6. Ioannis: Datur à Patre credentibus fides, vt nemo glorietur in fide sua, quæ à se nō est, quasi propria, sed à Deo data, quasi gratia.

Alcuinus. 750.

In Psal. 118. Nisi ab ipso Domino dirigantur viæ nostræ, ad eius custodiendas vias infirmi erimus, propter fragilitatem carnis, &c. Fecisti me cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem: adiuua vt faciam quod commēdas, dona ipse quod mandas.

In Psal. 7. Pœnitentialem: Nihil boni in nobis esse potest, nisi tua operante gratia fiat, qui nos fecisti, &c. Spiritus tuus bonus semper est, meus verò semper malus, nisi per tuum efficiatur bonus.

In cap. 9. Ecclesiastis: *Non est volentis, neque curren-*

tis; sed

[illegible] *Dei* [illegible] quia sine gratia Dei nec volũtas bona erit in homine, neque cursus boni operis sine Deo fieri valet. Et hic locus Pelagianã sectam optimè destruit.

Lib. 2 de Trinitate cap. 8. Ex quo primùm homo libero arbitrio venundatus est sub peccato, ideò mala cœpisse libertas hominis: quia ipsi libero arbitrio ablata est bonitas voluntatis, quam exinde nemo à seipso habere potuit, nisi gratiæ diuinæ misericordia adiutus habuisset, sine cuius adiutorio liberum arbitrium nec conuerti potest ad Deum, nec proficere in Deum. Vtrumque credere debemus, & gratiam Dei, & liberũ hominis arbitrium. Si ergo non est Dei gratia, quomodo saluatur mundus? Et si non est liberum arbitriũ, quomodo iudicabitur mundus?

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 4. in Apocalypsin: *Salus Deo nostro.*) Quam hic salutem Deo tribuunt, nisi quam ab ipso vt salui fierent acceperunt, ad auctorem vtique referentes, quicquid ad salutis eorum pertinet qualitatem? Vbi procul dubio Pelagij atque Cælestini dogma euacuari cognoscitur, qui in tantum liberum voluntatis arbitrium defendunt, vt sine gratia Dei poss. hominem salutem suam operari confirment. Contra quod Apostolus clamat, ac
dicit: *Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex operibus, ne quis glorietur.* Ephes. 2.

Iliota. 800.

De amore diuino cap. 9. Tu Christe es causa efficiens & finalis amoris & dilectionis, vt occasionem habeas glorificandi nos; quia tu occasionem das, tu affectionem creas, tu desiderium confirmas.

Haymo. 820.

Ad cap. 12. priora ad Corint. *Deus operatur omnia in omnibus.* Quibus verbis tollitur humana arrogantia, cùm sine Spiritu sancto nec magna, nec minima bona operari possit nostra fragilitas.

Ad cap. 15. Per liberum arbitrium Paulus cooperatus est gratiæ Dei. Ipsa tamen gratia præuenit eum vt vellet, & subsecuta est vt posset implere quod volebat. Et in hoc, quòd voluntatem suam iunxit voluntati Dei, ideo dignus est remuneratione.

Ad cap. 3. posterioris ad Corinth. Non solùm non valemus bonum aliquod perficere sine misericordia Dei præcedente & subsequente, sed nec cogitare. Dei enim gratia nos præuenit, vt velimus; & ipsa nos subsequitur, vt possimus.

Halitgarius Episcopus. 830.

De Pœnitentia lib. 1. cap. 5. De remedio inanis gloriæ: Apostolica sententia in medio est proferẽda, qua dicitur: *Quid enim habes quod non accepisti? & si accepisti, vt quid gloriaris quasi non acceperis?* Huius enim morbi est medicina salubris, recordatio diuinæ bonitatis, per quam omnia bona nobis collata sunt, quæ habere videmur, &c. In cunctis, quæ agimus, necesse est, vt consideratio propriæ infirmitatis deprimat, ne hæc ante occulti arbitri oculos tumor vanæ laudis extinguat.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Non naturæ viribus, sed propositi adiumento per Dei gratiã acquirimus sanctitatem.

Lib. 1 in Hieremiam cap. 9. Vbi sunt ergo, qui dicunt proprio hominẽ regi arbitrio, & sic datam liberi arbitrij potestatem, vt Dei misericordia tolleretur atque iustitia? Vnde assumẽs Apostolus hoc testimonium ponit exemplum: *qui gloriatur, in Domino glorietur.* 1 Cor. 1.

Concilium Valentinum. 855.

Cap. 6. De gratia, per quam saluantur credentes, & sine qua rationalis creatura nunquam beatè vixit, & de libero arbitrio, per peccatũ in primo homine infirmato, sed per Dei gratiã fidelibus eius redintegrato, & sanato, idipsum cõstantissimè & plena fide fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarũ literarum nobis tenẽdum reliquerũt: quod Africana, quod Arausicana Synodus professa est, quod beatissimi Pontifices Apostolicæ sedis Catholica fide tenuerunt.

Adelinus Sagiensis. 880.

In vita S. Opportunæ: Quicquid boni in nobis est, ab illo accepimus: quia sine illo nihil boni facere aut cogitare possumus: *In illo namque viuimus, mouemur, & sumus.*

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap. 4. Spiritus sanctus primùm operatur volũtatem bonam, deinde operatur per eam. Equidem omne quod bonum potest esse, id est, cogitare, & velle, & perficere pro bona voluntate, attribuẽdum est Deo, non hominis libero arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc est, bonũ cogitare, velle, & perficere, operatur in nobis: primum profectò sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam voluntatem, nos præuenit: immutando etiam malam voluntatem, sibi per cõsensum iungit: ministrando etiam consensui facultatem vel facilitatẽ, foris per apertũ opus nostrum internus opifex innotescit.

Cap. 11. Deus iustus & bonus hominis præparat voluntatem adiuuandam, adiuuans præparatam dat primò, vt homo bene velit, inde vt quod bene vult melius possit.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 5. in Leuit. cap. 3. Scriptum est: *Non potest homo à seipso accipere quicquam, nisi ei datum fuerit de cælo.* Ioan. 3.
Sed cùm in omni bono opere misericordia diuina præueniat nos, si quærat homo quid ei retribuat, non inuenit nisi & hoc ipsum à Deo accipiat. Itaq; diuina largitas & beneficijs suis nos obligat, & obligatos, ne ingrati remaneamus, eiusdẽ gratiæ suæ multiplicitate nos adiuuat.

Cap. 3. Cùm aliquid boni agitis, ipsum pietatis affectum, ne transferatis ad vos, vt vobis ascribatis. Deus enim est, qui operatur in vobis & velle, & operari, pro bona voluntate. Phil. 2.

Lib. 19. cap. 8. In omnibus eius misericordia præuenit nos: sed quæ primò datur vt incipiamus, postmodum vt abundemus magis proficientibus multiplicatur. Sic post Christi resurrectionem datus dicitur Spiritus sanctus Apostolis, non vt haberent, quem prius non habuerant; sed vt magis illo abundarent, quem prius acceperant. Et Actor. 1.
hic igitur custodientibus diuina præcepta, pluuia promittitur gratiæ spiritualis, cuius quidem iam participes erant, si quæ Deus præcepit faciebant: ipsa tamen obedientia, quam nobis gratia contulit, eiusdem gratiæ nobis incrementum acquirit.

Smaragdus. 970.

In Prologo expositionis Regulæ Benedictinæ: Ille in se Dominum operantem magnificat, qui de bonis suis actibus non sibi, sed Domino tribuit gloriam: operantem enim in se Dominum magnificare debet, qui sine illo nihil boni agere valet. Ergo totum nomini illi tribuit Ecclesia, à quo, & in quo nomine virtutem accipit operandi recta.

Berno Augiensis. 1020.

In Sermone de concord. off. cap. 5. Sine Deo nihil potest nostra mortalis infirmitas, sicut nec Lazari sine eius adiutorio potuit.

Radulphus Ardens. 1060.

Dominic. 11. post Trinitatem. Sunt quatuor species superbiæ: Prima est, cùm quis bonum, quod habet, non à Deo, sed à se æstimat se habere. & ita diuinam sibi arrogando auctoritatem, idololatriam cõmittit. Talis fuit Apostata Angelus, qui diuinitatem sibi voluit arrogare: tales fuerunt gentiles Philosophi, & multi etiam falsi Christiani, qui de libero arbitrio præsumentes, putant se ingenio, viribus, & labore suo ea quæ habent consecutos fuisse, dicentes *Manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia.* Talis erat Horatius, qui dixit: *Aequum animum ipse parabo.* Tales erant & illi, de quibus ait Dauid: *Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Psal. 11.

Dominica duodecima post Trinitatem: Talem in Deum habemus fiduciam, quòd nec etiam cogitandi, necdum loquendi vel faciendi aliquid fiduciam à nobis habemus, sed à Deo. In quo confundit illos, qui præsumunt de libero arbitrio, vel de ingenio, vel de viribus, vel de diuitijs suis, cùm scriptum sit: *Non saluatur Rex per multam virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ.* Psal. 33.

Villeramus. 1070.

In Cantica Canticorum:

Gratia iustificat quos lex punire iubebat,
Hosq; tuis donis dum spiritualiter vngis,
Reddunt præclaram post turpia crimina famam,
Sponse tuum nomen oleí prædulce liquamen,
Quod se dilatat dum largo pectore manat:
Gratia non stillat, sed & ipsa voce redundat:
Christicolæ dicti nam sunt de nomine Christi.
Inde places teneris tu dulcis sponse puellis.
Scilicet vna salus in te sanctis animabus,
Quas renouat lauacrum, vestit stola iustitiarum.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. posterioris ad Corinthios: Nihil viribus nostris ascribimus. Habemus enim apud Deum mediatore Christo magnam fiduciam, sed non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni quod sit à nobis, scilicet à nostra parte veniens, quasi ex nobis initium habens, sed omnis sufficientia nostra ad bene cogitandum & agendum ex Deo nobis est. Et hinc cognoscimus, quia nihil sumus nisi misericordia & gratia Dei regamur. Attendant hæc verba, qui putant ex nobis esse fidei cœptum, & ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat prius esse cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendũ Si ergo non sufficimus cogitare boni aliquid ex nobis, profectò nec credere sufficimus, quod sine cogitatione non possumus. sed sufficientia nostra, qua & credere incipiamus, ex Deo est. Cogitãtes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus Quod autem attinet ad pietatis viam, & verum Dei cultum, non sufficimus vel cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo. Non enim est ex potestate nostra cor nostrum & cogitationes nostræ.

Ad cap. 2. ad Philipp. Ipse enim est qui operatur in vobis & velle bonum, & perficere illud pro bona sua voluntate, nõ pro meritis vestris. Quando iubet vt operentur, liberum eorum conuenit arbitrium: sed ideo cum timore ac tremore, ne sibi tribuendo quod bene operentur, de bonis tanquã suis extollantur operibus, &c. Ne sibi aliquid inde darent, quia dixit operamini, cõtinuò subiunxit *Deus est qui operatur in vobis.*

Neque de perseuerantia boni voluit ipse Sanctos in viribus suis gloriari, sed in ipso: quia eis non solum dat adiutorium, quale primo homini dedit, sine quo non possint perseuerare si velint: sed in eis operatur & velle, vt, quia non perseuerabunt, nisi & possint & velint, perseuerandi eis & possibilitas & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur Tantum quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt ideo possint, quia sic volunt; & ideo sic volunt, quia Deus operatur vt velint. Sic operatur Deus in eis velle, & pro bona voluntate, quam operatus fuerit, operatur & perficere.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epist. 15. Bonum tuum nihil aliud est, quàm donum Dei. *Quid enim habes quod non accepisti?* *Et nos omnes*, ait Euangelista, *de plenitudine eius accepimus*, de eius scilicet plenitudine, de quo & tu habes, vt sis; habes, vt bonus sis; habes & iam, vt melior esse possis.

Franco Affligemensis. 1110.

De gratia Dei Tom. 6. Dauid sedet coram Domino, humiliatur coram Domino, atque illius gratiæ omnia adscribit, à quo vniuersa gratis sibi collata meminit.

Tom. 12 Tua, ô Christe, tua, inquã, omnia operatur gratia, quæ sic gratis omnibus datur, vt nullius vnquam merito, nullius desiderio præueniatur: sed omnes ipsa præueniat, omnibus præstet vt præueniant, &c. Gratiæ est quod elegit, gratiæ quod posuit. gratiæ quod fructum contulit, gratiæ quod ad maturitatem vsque perduxit. Quicquid ergo in homine virtutis aut studij spiritualis emicat, de hoc fonte pietatis manat.

Honorius Augustodunensis. 1120.

De prædestinatione & libero Arbitrio: Quicquid Electi boni operãtur, Deus in eis operatur, sicut scriptũ est · *Deus operatur in nobis velle & posse pro bona voluntate.* Phil. 2 Si ergo Deus operatur, quæ merces homini imputatur? Et Deus operatur, & electi cooperantur. Deus operatur, electos sua gratia præueniendo. velle, & subsequendo, posse; cooperantur ipsi per liberum arbitrium cõsentiendo bona voluntate. Hæc bona voluntas in eis remuneratur, vt scriptum est: *Accepimus gratiam pro gratia* Gratiã accipimus, cùm nos Deus præuenit, vt velimus; & subsequitur, vt possimus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 15. Ioannis: *Manete in me, & ego in vobis:* Quid enim? Videntur sibi nimij assertores liberi arbitrij non indigere auxiliantis, & miserantis gratiæ Dei, tanquam volentes & currẽtes sua velocitate vitæ sempiternæ fructum comprehẽdere possint. Sed dicit *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me mãseritis.* Ergo præsumptores & superbi palmites mali horrida manu agricolæ iure tollendi estis, nisi omnem pulchritudinem, omnemqúe fructuum venustatem non ex vobis, sed ex vitis intima radice procedere confessi fueritis.

Bernardus 1130.

Sermone 2. in die Pentecostes Spiritus dabit robur vitæ, vt quod per naturã tibi est impossibile, per gratiam eius non solùm possibile, sed etiam facile fiat, &c. dabit scientiæ lumẽ, vt cùm omnia bene feceris, te seruum inutilem putes; & quicquid boni in te inueneris, illi tribuas, à quo omne bonum est, sine quo non paruum aliquid, sed nihil omninò potes incipere, ne perficere dicam. Spiritus iste super Apostolos in igne apparuit, propter lumen pariter & ardorem. Quos enim repleuerit, & Spiritu feruere, & in veritate cognoscere facit quia sola misericordia est, quæ eos & præuenit, & perducit. Multũ sibi de hac misericordia vndiq; contradixerat puer Domini, cùm diceret *Misericordia eius præueniet me.* Psal. 58. Et *Misericordia tua ante oculos meos est.* Psal. 25 Et: *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Psal. 22 Et: *Qui me coronat in misericordia, & [illegible] miserationibus* Psal. 1..

De gratia & libero arbitrio: Duo sunt mihi necessaria, doceri, & iuuari: Tu quidem homo rectè consulis ignorantiæ, sed (si verum sentit Apostolus) Rom. 8 *Spiritus adiuuat infirmitatem nostram*: Imò verò qui mihi per os tuum ministrat cõsilium, ipse mihi necesse est ministret per Spiritum suum adiutorium, quo valeam implere quod cõsulis. Ecce enim iam ex eius munere Rom. 7. *velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio*. Sed nec aliquando me inuenturum confido, nisi Phil. 2. *qui dedit velle, det & perficere, pro bona volũtate*. Vbi ergo, ait, sunt merita nostra, aut vbi est spes nostra? Audi, inquam, Tit. 3. *non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos: sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit*. Quid enim? Tu fortè putaueras tua te creasse merita, tua posse saluari iustitia, 1. Cor. 12 qui nec saltem *Dominũ Iesum dicere potes, nisi in Spiritu sancto*? Itane oblitus es quis dixerit: Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere*?

Et post multa: Non equidem quòd vel ipse consensus, in quo omne meritum cõsistit, ab ipso sit, 2. Cor. 3. *cùm nec cogitare* (quod minus est quàm consentire) *aliquid ex nobis sufficientes simus*. Verba sunt nõ mea, Phil. 2. sed Apostoli, qui omne quod boni esse potest, id cogitare, & velle, & perficere, pro bona voluntate, attribuit Deo, non suo arbitrio. Si ergo Deus tria hæc (hoc est bonum cogitare, velle, perficere) operatur in nobis, primum profectò sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem nos præuenit, immutando etiam malam volũtatem sibi per consensum iungit, ministrando & cõsensui facultatem foris per apertum opus nostrũ internus opifex innotescit. Sanè ipsi nos præuenire nequaquam possumus. Qui autem bonum neminem inuenit, neminem saluat, quem non præuenit. Adeò ergo sine dubio nostræ fit salutis exordium, nec per nos vtique, nec nobiscum. Verùm consensus & opus etsi non ex nobis, non iam tamen sine nobis.

Hugo Victorinus. 1130.

Institutionis Monasticæ de arca morali lib. 4. cap. 3. Qui per liberum arbitrium infirmatus est, sanitatem non recuperat, donec per liberum arbitriũ sanari velit. Hoc autem ex nobis non est vt velimus, sed Deus in nobis hoc operatur. Gratia enim Dei præuenit & excitat liberum arbitrium nostrum, vt possit velle sanari: quia per se non potest velle sanari, qui per se potuit velle infirmari. Hoc igitur est, quod nunc in electis agitur, vt videlicet in præsenti vita ad futuram beatitudinem pręparentur, vt homo, in hac infelicitate positus, mereatur ad illam felicitatem ascendere: sicut primus homo, in illa felicitate positus, meruit ad hanc infelicitatem deuenire. Sed & illud meritum, quo homo infelix esse meruit, tantummodò ex homine fuit. Hoc verò meritum, quo felicitatem æternam meretur, non ex homine est, sed gratia Dei hoc in homine operatur.

Eruditiõis Theologicæ ex Miscellaneorũ 2. lib. 4. cap. 33. Hoc caput in homine languidum dicitur, quia ad amorem bonum torpet. Quid enim boni facere potest ex seipso, quando nec dicere potest Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto? Nihil ergo languidius eo, quod ad quodlibet bonum, etiam minimum, minimè conualescere potest. Rom. 9. Quia *non est volentis, neque currentis; sed miserentis Dei. Voluntati enim eius quis potest resistere?* Vnde sicut admiranda arbitrij dignitas est: sic miserãda infirmitas, in se ipso ad omne opus bonum torpere.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. distin. 39. Gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatem hominis pręparat adiuuandam, & adiuuat præparatam.

Lib. 4. dist. 28. Id verò inconcussè & indubitanter teneamus, liberum arbitrium sine gratia pręueniente & adiuuante non sufficere ad salutem, & iustitiam obtinendam, nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit.

Richardus Victorinus. 1140.

Lib. 7. in Apocal. cap. 8. *Qui vult accipere, accipiat aquam vitæ gratis.) Aquam vitæ*, id est, gratiam viuificantem gratis, quia absque meritis humanis. In gratia quippe, quæ prima datur, meritum accipientis non opitulatur: in gratia, quæ iam bene operanti vt melius operetur confertur, meritum operantis & accipientis non excluditur. Humana nempe actio quemadmodum absque gratia inutilis est, ita cum gratia semper prodest.

De statu hominis interioris cap. 16. Liberum hominis arbitriũ, quod ex seipso nihil boni potest, incipit posse, quando & quantum voluerit ille, qui omnia potest. *Quæ enim impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Incipit ergo posse ex diuino adiutorio, quod non potest de seipso: & quod iam non potest per naturam, accipit bonum posse per gratiam.

Libro 1. de eruditione interioris hominis, cap. 3. Sicut corpus nihil potest sine vita sua (id est anima sua,) ita interior homo noster nihil boni potest sine diuina gratia. *Gratia Dei*, inquit Apostolus, *sum id quod sum*. 1. Cor. 15. Et veritas ipsa de se: *Sine me nihil potestis facere*. Ioan. 15.

Cap. 30. Liberum arbitrium hominis in eo regnum accepit & habet, quòd alijs omnibus, quæ in homine sunt, præsidere debet; fortitudinẽ accepit & habet, quamdiu passionibus suis fortiter resistere valet; imperium accepit & habet, quamdiu actiones & voluntates cogitationesq; in bono exercet, vel exercere valet; gloriã accepit & habet, quamdiu adhuc de bona conscientia gaudet. *Gloria*, inquit, *nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. 2. Cor. 1. Scimus quis dicat: *Sine me nihil potestis facere*. Ioan. 15. Tantum ergo possumus, quantũ posse accepimus. *Quid enim habes, quod non accepisti?* Nihil enim aliud est habere huiusmodi potestatẽ & fortitudinem, quàm habere gratiam cooperantem. Potestas tua cooperatrix gratiæ. Quantum habes gratiæ, tantum habes & potentiæ: & quantum gratia accepta crescit, tantum & potẽtia tua perficit: & quãtum gratia minuitur, tantum & potentiæ tuæ detrahitur: & si quando subtrahitur gratia, simul perit & potentia. Patet itaque ex his, quia aliud est arbitrij potestas, atq; aliud est arbitrij libertas. Aliud est enim magna posse, & aliud est liberum esse.

Petrus Blesensis. 1160.

Epist. 9. Velle tibi adiacet, sicut dicis, sed perficere non inuenis. Si enim velis onus inditæ vetustatis abijcere, hic labor est ante me. Sequere enim eum, quem voueras sequi, & ipse votis tuis misericorditer aspirabit.

Epist. 78. Humana persuasio sine gratia Dei nihil aliud est, quàm æs sonans, aut cymbalum tinniens. Ille solus donat os & sapiẽtiam, qui dicit: *Sine me nihil potestis facere*.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de Panibus cap. 3. Gratia sola vincula soluit: solutis verò vinculis liberum arbitrium sequitur gratiam, & inhæret gratię, vt deinceps gratia pręeunte & cooperante liberum arbitrium persequatur inimicum & comprehendat, auferens ab eo tributa seruitutis, & vindicans sese in ingenuitate libertatis.

Arnulphus Lexouiensis. 1160.

Sermone habito in Concilio Turonensi: Multæ & magnę sunt circa nos dignatiões tuæ bone Iesu, mul-

ta & inæstimabilia beneficia tua. Gratia tua vltrò nos præuenit, & subsequitur: nihil, aut parum est, quod meritis nostris arrogare possimus, cùm tu gratiam per gratiã semper effusa magnificentia largiaris.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone de vno Martyre: Diuina misericordia nõ solùm præuenit ac præparat, verùm etiam subsequitur, & prosequitur voluntatem humanam: præuenit inspirando, subsequitur adiuuando: præparat, vt incipiat; prosequitur, vt perficiat.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria 3. post Pentecosten: Homo per se potest cadere, sed non potest per se resurgere. Spiritus vadẽs, & non veniens. Credere enim in Deum non potest, nisi gratia ipsum præuenerit. *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere*. Palmes enim, nisi manserit in vite, non potest fructificare; auis sine pennis volare minimè potest: homo delapsus in foueam, nisi fune diuinæ gratiæ demisso extrahi non potest: sicut quadriga in luto per se moueri non potest, ita homo, nisi Pater traxerit eum, ad Christum venire non potest.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De meritis: Bona opera nostra & Dei dona sunt. Opera nostra, opera etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidẽ per organa tantùm, aut instrumenta. Tũc enim nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritũ imputanda essent nobis opera bona, sicut citharæ, vel tibiæ, nihil imputatur ad culpam vel ad meritum de tibicinantibus, & citharizantibus. In nobis igitur Deus operatur bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem, & opportunitatem, quàm etiam excitando & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum, & consolationum immissionibus, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & internis inspirationibus.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. q. 13. memb. 2. Velle bonũ meritoriũ, siue gratuitum non possumus, nisi adminiculo gratiæ. Natura enim nostra ita curua effecta est, quòd subleuari non potest ad bonum gratuitum appetendum, nisi adminiculo eius quod supra est. Vnde Threnorum quarto: *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.* Glossa ibi: Gratia vocantis præcedit, & excitat libertatem voluntatis.

Thomas Aquinas. 1250.

In Quodlib. 1. artic. 7. Homo indiget auxilio gratiæ, non solùm ad merendum, sed etiam ad hoc, vt se ad gratiam præparet, aliter tamen ac aliter, &c. Per hoc, quòd hominis est se ad gratiam præparare per liberum arbitrium, non excluditur necessitas auxilij diuini: sicut nec per hoc, quòd ignis est calefacere, excluditur necessitas cælestis motus.

Bonauenturæ. 1260.

Parte 5. Breuiloquij cap. 3. Liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimũ, potest tamẽ per se in peccatũ corruere: sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinæ gratiæ, quæ dicitur gratia gratum faciens.

Richardus de media villa. 1280.

Lib. 2. distinct. 28. art. 2. q. 1. Homo sine gratia gratum faciente non potest per liberum arbitrium à peccato resurgere: quia resurgere à peccato, est ad ea restitui, quæ homo amiserat per peccatum

Quæst. 2. Homo per liberum arbitrium sine gratia gratum faciente non potest diu vitare casum in nouum peccatũ mortale, in statu naturæ corruptæ. Quamuis enim propter libertatem posset vitare quodlibet peccatum mortale significatũ: tamen propter infirmitatem non potest diu vitare, quin in aliquod mortale incidat, nisi per gratiam gratum facientem liberum eius arbitrium sanetur & adiuuetur.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 19. Matth. *Iesus dixit illis*:) Quia homo non potest ad hoc attingere ex virtute propria, sed solũ ex diuina gratia, quod habetur ad Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna.* Et per hoc excluditur error Pelagij, qui posuit hominem ex sola arbitrij libertate posse mereri. Et quia licet meritum vitæ æternæ non possit esse virtute naturæ, potest tamen esse virtute gratiæ diuinæ.

Ioannes Taulerus. 1350.

In festo Pẽtecostes Sermone 3. Nihil nos sine communi Dei influxu boni possumus: hoc est, nisi nos Spiritus sanctus singulari gratiæ suæ influxu præueniat. Interim tamen hoc requiritur, vt homo faciat quod in ipso est.

Dominica 3. post Trinitatis Sermon. 2. Quicquid habet homo tam intus quàm foris, bona omnia, tam naturæ quàm gratiæ & fortunæ, à Deo accepit, hac vtique ratione, vt eadem in ipsum cum amore, gratiarũ actione, & laude refundat, referatq;.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 2. dist. 28. & 29. art. 2. q. 1. Homo præcisè ex se non potest se ad gratiam gratum facientem sufficienter præparare: quia sicut formæ naturales non inducuntur in materiã, nisi per motum prius factum ab agente naturali: sic forma supernaturalis pura gratia non inducitur in animam adulti hominis sine supernaturali agente, supernaturaliter mouente ipsam animam: quia tamen in huiusmodi motionibus Deus hominem non violentat, sed allicit, nec sibi infundit gratiam, nisi talibus motionibus assentiat, ideo tota nostra iustificatio, & ad gratiam Dei præparatio, est à Deo.

Petrus Aliacus. 1400.

Meditatione super Psalmum 30. Væ, væ, atque iterũ væ mihi, quia non in mea, sed in iustitia tua potes me liberare: quia meam non inuenis nisi superbam & falsam, & illi similem, de qua dicitur: *Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.* Si ergo attendis ad iustitiam meam, damnas me, ideo in iustitia mea non liberas me. Nam iustitia hominis est, quæ fuisse viribus putat iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia obsecro, heu verius iustitia iniquissima contra te ferens arma: sit, sit in me illa potius humilis confessio: *Gratia Dei sum id quod sum.* Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita nostra non præcesserunt, sed beneficia tua præuenerunt: nec inuenit in me tua gratia merita beatorum, quæ coronet; sed demerita malorum, quæ damnet. In hac ergo iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me. Quia hæc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, & iniustum à sua iniquitate conuertit.

Thomas VValdensis. 1414.

Parte 3. de oratione, & eius ritibus, cap. 7. Pelagianis & VVicleuistis, qui gratiam Dei tacent vel abnegant, & in meritis hominum omninò confidunt, ex parte gratiæ Dei inueniamur esse discordes, sicut omnes Sancti priores vsque ad recentes Scholasticos, & communis scripsit Ecclesia. Vnde in oratione Canonis ad Deum: *Non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte*, &c. Feria quarta Passionis: *Vt qui de meritorum qualitate diffidimus, non iudicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur.*

Et in

Et in Secreta oratione Dominicæ 2. Aduentus: *Vbi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuæ nobis indulgentiæ succurre præsidijs.* Meritum nostrum in articulo minimè Deus attendit, siue rationem congrui vel condigni: sed suam gratiam, aut voluntatem suam, aut misericordiam suam. Quomodo ergo non ad iniuriam Saluatoris & gratuiti coronatoris accedit, quòd gratia eius tacita, tãtùm disputamus de meritis?

Thomas de Kempis. 1420.

Lib 3. de imit Christi cap. 43. Est vera gloria & exultatio sancta, gloriari in te, & non in se; propter te laudetur nomen tuum, non meum: magnificetur opus tuum, non meum: sanctificetur & benedicatur nomen sanctum tuum, nihil autem mihi attribuatur de laudibus hominum. Tu gloria mea, tu exultatio cordis mei: in te gloriabor & exultabo tota die: pro me autem nihil nisi in infirmitatibus meis. Quærant Iudæi gloriam, quæ ad inuicem est; ego hanc quæro gloriam, quæ à solo Deo est.

Cap 60 O quàm maximè mihi est necessaria Domine Iesu gratia tua ad inchoandum bonum, ad proficiendum, & ad perficiendum. Nam sine ea nihil facere possum. Omnia autem possum in te confortante me gratia. O verè cælestis gratia, sine qua nulla propria sunt merita, &c. Sufficit mihi gratia tua, cæteris non obtentis, quæ desiderat natura. Quid sum sine ea, nisi aridum lignũ, & stirps inutilis ad eijciendum? Tua ergo me Domine gratia præcedat & sequatur, ac bonis operibus præstet iugiter esse intentum.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Sermone in Epiphania Domini: Trahit intus per gratiam, quæ immutat per lucem, quæ informat per manifestationem, quæ tangendo lætificat. Nempe vbi deest gratia, iacet homo obuolutus in fœtore facinorum: vbi autem non irradiat sapientia, tenebrarum spiritualium caligo dominatur: verùm vbi non erudit fides, mens oppressa tabescit. Est namque gratia gratum faciens quædam matutina stella præfulgida, quæ electum quemque præcedens, corde ducit ad Christum. Absque hac procul dubio humanus prostituit animus, & sui nunquam iuris est compos, nunquam amator sapiẽtiæ, neque fidelis in Domino. Per hanc verò rationalis mens efficitur sapiens, de cælestibus eruditur, & fide imbuitur, quæ ad Christum in veritate pergentibus prorsus necessaria fore noscuntur.

Ioannes Capistranus. 1440.

In speculo conscientiæ par. 1. num 56. Nam, vt dicit Augustinus: Gratia præparat voluntatem, vt velit: & subsequitur, ne frustra velit: & sic gratia præcedit, comitatur, & sequitur. Ex quo dicebat Apostolus 1. Corinth. 5. *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit,* gratia scilicet comitans: subsequitur: *abundantius omnibus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum*: gratia scilicet subsequens. Nam vt dixit Dominus Ioannis 15. *Sine me nihil potestis facere*: ita idem Apostolus dicit ad Philippenses 2. *Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere, pro bona voluntate.*

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 15. Ioannis art. 37. *Nisi in me mãseritis.*) Per fidem & gratiam, non innitentes proprijs viribus, sed pietati & gratiæ meæ, præsertim cùm sitis membra mea. Quẽadmodum ergo, si palmes vel membrum abscindatur, statim arescit, putrescit, & pristina virtute, fœcunditate, & operatione priuatur: sic fideles, nisi Christo per charitatem inhæserint, nihil possunt meritoriè operari, sed peccati vetustate corrumpũtur, vitijs implicantur, tentationibus superantur, &c.

Claudius Guillardus. 1540.

Ad cap. 2. ad Ephesios: *Cuius gratia saluati estis.*) Non vestro labore, vel vllo opere per Christum redempti estis, sed sola gratia Dei. Nam quantum ad vestra opera attinet, eratis certè ira & supplicio digni. Et rursus fides, qua iustificamur, est donum Dei, quòd illam gratuitò, non nostro merito habemus.

Ioannes Hoffmeisterus. 1550.

Ad cap. 3. ad Philippenses: Necesse est, vt qui velit Christum habere propitium, vt de semetipso planè desperet, de nullo quantumcunque in speciem bono præsumat: omnem autem spem & fiduciam suam in vnicum Christum conferat, vt qui vnus & solus est, per quem habemus accessum ad Deum.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 6. can. 1. Si quis dixerit hominem suis operibus, quę vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.

Canone 3. Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, ac pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia cõferatur, anathema sit.

ASSERVNT PRECES ECCLESIÆ.

Preces quotidianæ: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina.

Dominica 3. Aduentus: Aurem tuam, quæsumus Domine, precibus nostris accommoda, & mentis nostræ tenebras gratia tuæ visitationis illustra.

Dominica 3 Epiphaniæ: Deus, qui nos in tantis periculis constitutos pro humana scis fragilitate non posse subsistere, da nobis salutem mentis & corporis, vt ea, quę pro peccatis nostris patimur, te adiuuante vincamus.

Dominica 4. Epiphaniæ: Familiam tuam, quæsumus Domine, continua pietate custodi, vt quæ in sola spe gratiæ cælestis innititur, tua semper protectione muniatur.

Dominica Sexagesima: Deus, qui conspicis quia nulla nostra actione confidimus, concede propitius, vt contra aduersa omnia Doctoris gentium protectione muniamur.

Dominica Quadragesima: Deus, qui conspicis oẽs nos virtute destitui, interius exteriusq́ue custodi.

Dominica Passionis: Quæsumus omnipotẽs Deus, familiam tuam propitius respice, vt te largiente regatur in corpore, & te seruante custodiatur in mente.

ARTICVLVS QVINTVS.

HOMINEM, ETIAM POST LAPSVM, LIBERI ESSE ARBITRII; AD BENE VEL MALE AGENDVM NVLLA DIVINA VEL FATALI NECESSITATE COGI, SED SVA SPONTE VEL DEVM MONITOREM AD BONVM, VEL DIABOLVM SEDVctorem ad malum sequi.

NEGANT.

Anno ante natū Christū 330. *HERACLITVS omnia secundùm fatum fieri dicit, & hoc idem cum necessitate esse.* Plutarchus de placitis Philosophorum lib.1.cap.27.

100. Anno post natū Christum 60. *Esseni omnia in fati potestate esse affirmant, nec quicquam hominibus præter fati decretum accidere.* Iosephus lib.13. antiquitat.cap.9.

Simon Magus nihil hominis arbitrio, sed omnia fato fieri voluit. Clemens Roman. lib.3.Recog.

270. *Manichæi damnant naturam hominum, liberum arbitrium negant, adiutorium Dei tollunt, fatum asserunt.* Hieronymus procemio Dialogi aduersus Pelagianos, Augustinus cōtra Fortunatum Manichæum, Chrysost.Homil 45 in Ioannem, Socrates lib.1.cap.17.

380. *Priscillianistæ Manichæorum dogmata sectantes, astruunt fatalibus stellis homines colligatos.* Augustinus hæresi 70. Leo Primus epist.93.cap.11.

400. *Florus Monachus ex libris Augustini malè intellectis ita gratiam Dei extollebat, vt negaret liberum arbitrium.* Augustinus de gratia & libero arbitrio.

600. *Armenij dicunt, peccatum esse à dæmone, & non à libero arbitrio.* Guido de Armenijs.

700. *Mahometani dicunt, quòd quicquid fecerit homo, siue bonum, siue malum, præscriptum & prædestinatū sit illi à Deo antequam nascatur.* Leo Imperator epistola ad Omarum Saracenorum regem.

840. *Godschalcus Belga docebat quosuis homines ineuitabili lege & necessitate prouidentiæ diuinæ siue inferis, siue superis destinatos esse.* Ioannes Auentinus lib.4. Annalium, Ioan. Trithemius in Chronico. Hirsaugiensi fol.16.

1140 *Petrus Abailardus dicebat, nihil contingens in rebus euenire, sed omnia, quæ fiunt, necessitate absoluta fieri*. Alphonsus de libero arbitrio.

1200. *Albigenses contendunt, quòd peccatum non sit de libero arbitrio.* Antoninus parte 4.tit.11.cap.7.§.5.

1390. Ioannes VVicleuus 2. Trialogi cap.13. *Deus necessitat creaturas singulas actiuas ad quemlibet actum suum: & sic sunt aliqui prædestinati, hoc est, post laborem ordinati ad gloriam & aliqui præsciti post hanc vitam miseram ad pœnam perpetuam,* &c.

Tertio Trialogi cap.9. *Nunquid creatura potest impedire Dei determinationem? &, vt Sophistæ concedunt, veritatem æternam præcedentem ex Dei proposito facere quod non erit, ac si ab illis penderet diuinū propositum, & veritas æterna? Item misera creatura habet potestatem opus suum futurum proponere, & subductis impedimentis consideratione voluntatis, & temporis, foret determinatè verum, quod illud eueniet. Ergo multo magis Deus potest ad euentum futuri se determinare. Cùm ergo in ignorantia Dei, in variatione suæ volitionis, vel rei impedientis, non potest obstaculum euenire; relinquitur, quòd propositum Dei oportet necessariò impleri, & sic omne futurum eueniet necessariò.*

1430. *Laurentius Valla*, libro, quem scripsit de libero arbitrio, *detrahit voluntati hominis libertatem*. Philippus in Locis communibus.

1520. Martinus Lutherus in Assertionibus art.36. *Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccat mortaliter,* &c. *Liberum arbitrium figmentum est in rebus, seu titulus sine re: quia nulli est in manu sua quippiā cogitare mali aut boni, sed omnia (vt VVicleui articulus Constantiæ damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt, quod & Poëta voluit, quādo dixit:* Certa stant omnia lege.

De seruo arbitrio: *Deus cùm tales nos scierit futuros, talesq; nunc faciat, moueat, gubernet, quid potest fingi quæso, quod in nobis liberum sit aliter atque aliter fieri, quàm ille præscierit aut nunc agat? Pugnat ergo ex diametro præscientia & omnipotentia Dei cum libero nostro arbitrio.*

Libro, qui inscribitur, Operationes in Psalmos, in Psal.5. *Error est, liberum arbitrium habere actiuitatem in bono opere, quando de interno opere loquimur. Velle enim illud, quod credere, sperare, diligere iam diximus, motus, raptus, ductus verbi Dei, & quædam continua purgatio, & renouatio mentis, & sensus de die in diem in agnitionem Dei, licet non semper æquè intensa sit illa passio, tamen semper est passio.* Ecce (*inquit Hier.18.*) sicut lutum in manu figuli, ita vos, domus Israel, in manu mea. *Quid obsecro actiuitatis habet lutum, quando figulus formam ei effingit? nonne mera passio ibi cernitur?*

Philip-

1530. Philippus Melanchthon ad cap.8.ad Romanos in editione 1. *Nugatorium est commentum liberum arbitrium: eò tantùm fertur, quorsum impellitur.*

Editione 2. *Consequitur ergo ridiculum commentum esse liberum arbitrium. Quia voluntas nostra adeò non est libera, vt eò tantùm feratur, quorsum à Deo impellitur,* &c. *Non est rerum contingentia, sed necessitas quædam iuxta destinationem Dei.*

In priori editione Locorum communium, capite de libero arbitrio: *Quid ergo, inquies, nullane est in rebus, vt istorum vocabulo vtar, contingentia? nihil casus? nihil fortuna? omnia necessariò euenire Scripturæ docent? Esto, videatur tibi in rebus humanis contingentia, iudicio rationis hic imprecandum est,* &c. *Qui potui dissimulare sententiam Scripturæ de Prædestinatione, quando voluntati nostræ libertatem per Prædestinationis necessitatem adimit Scriptura,* &c. *Si ad Prædestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus est vlla libertas, sed eueniunt omnia iuxta Prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem, quædam videtur esse iudicio naturæ libertas; sed si ad effectus referas voluntatem, nulla planè est libertas etiam naturæ iudicio.*

1550. Ioannes Caluinus lib.2. Instit.cap.3.§.7. *Sed erunt qui concedent voluntatem à bono suopte ingenio auersam, sola Domini virtute conuerti: sic tamen vt præparata suas deinde in agendo partes habeat,* &c. *Sed hoc perperam homini tribuitur, quòd gratiæ præuenienti pedissequa voluntate obsequatur.*

§. 11. *Ac voluntatem mouet, non qualiter multis seculis traditum est, & creditum, vt nostræ postea sit electionis motioni aut obtemperare, aut refragari: sed illam efficaciter afficiendo.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Genes.*4. *vers.*6. Dixitque Dominus ad eum (*Cain:*) Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.

*Numer.*30,14. In arbitrio viri erit siue faciat, siue non faciat.

*Deuter.*30,19. Testes inuoco hodie cælum & terram, quòd proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum.

Iosue 24,14. Timete Dominum, & seruite ei perfecto corde, &c. 15. Sin malum vobis videtur vt Domino seruiatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui seruire potissimum debeatis, vtrum Dijs, quibus seruierunt Patres vestri in Mesopotamia, &c. Ego autem & domus mea seruiemus Domino.

Isaiæ 1,19. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Ecclesiastici 15,14. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui: 17. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors: bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.

Ecclesiastici 31,10. Quis probatus est in illo, & perfectus est, & erit illi gloria æterna? qui potuit transgredi, & non est transgressus: & facere mala, & non fecit.

*Sap.*16,21. Substãtiam enim tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur.

*Matth.*19,17. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

*Matth.*23,37. Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

*Actor.*5,4. Nonne manens tibi manebat *ager*, & venundatum in tua erat potestate?

1.*Corinth.*7,37. Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam: bene facit.

Ad Philemonem 14. Sine consilio tuo nihil volui facere, vti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Apostolicarum constitutionum lib.6. cap.20. Hæc est lex iusta, vnde νόμος dicitur, quòd natura fiant iustè iudicia, quam Simon vituperat, quòd existimet, si ab ea non iudicetur, ex pœnis se euasurũ. Hæc est lex bona & sancta, non coacta: *Si feceris,* inquit, *mihi aram, ex terra facies,* nõ dixit: fac, sed, *si feceris:* nõ imposuit necessitatem, sed potestati, vtpote liberæ, permisit. Non enim eget Deus victimis, qui natura nullius rei est indigẽs. Quinimò cùm sciret iam antea Abelem illum Dei amãtem & studiosum, & Noë, atque Abraham: item alios deinceps, non iussos, sed lege naturæ excitatos, vltrò grato animo Deo sacrificasse, idem postea He-

Exod.20

bræis quoque sacrificare permisit, non quidem sacrificare iubens, sed, si liberet, concedens: sacrificia quoque approbans, si recto animo fierent.

Lib.3.Recognitionum: Simon Magus inquit ad Petrum: Quoniam Hebræis ista mandantur, velut rectè scientibus Deum, & opinātibus quòd vnusquisque in suo arbitrio habeat agere ea, de quibus iudicandus est: mihi autem ab illis discrepat sentētia, vnde vis vt incipiam? Tum Petrus, Ego, inquit, suadeo, primò quærendum esse, si in potestate nostra est scire vnde iudicandi simus. Et Simon: Nō ita, inquit, sed de Deo, vnde & omnes, qui præsto sunt, audire cupiunt. Et Petrus: Constat ergo apud te, quia est aliquid in arbitrij potestate facere? Hoc tātum si est, & requiramus, vt dicis, de Deo. Simon ad hæc respondit: Nequaquam. Et Petrus: Si ergo nihil est in nostra potestate, superfluum est nos quærere aliquid de Deo, cùm in potestate non sit quærentibus inuenire. Vnde bene dixeram, hoc primò quærendum esse, si est aliquid in arbitrij potestate, &c. At Petrus respondet: Quomodo scis, quia non est in hominis potestate scire aliquid, cùm hoc ipse scias? Et Simon: Nescio, inquit, si vel hoc ipsum sciā: vnusquisq; enim sicut ei fato decernitur vel sapit aliquid, vel intelligit, vel patitur. Tum Petrus: Videte, inquit, fratres, in quæ absurda deciderit Simon, qui ante meum aduentum docebat, quòd homines in potestate haberent & sapere, & facere quæ vellent: nunc in angustum redactus necessitate verborum, negat esse in hominis potestate aut sciendi aliquid, aut agendi, & tamen audet se doctorem profiteri. Sed dic, quomodo ergo Deus iudicat secundùm veritatem vnumquemq; pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit? Hoc si teneatur, conuulsa sunt omnia, frustra erit studium sectandi meliora: sed & Iudices seculi frustra legibus præsunt, & puniunt eos, qui malè agunt: nō enim in sua potestate habuerunt, vt non peccarent. Vana erunt & iura populorum, quæ malis actibus pœnas statuunt. Miseri erunt & hi, qui seruant cum labore iustitiam: beati verò illi, qui in delicijs positi, cum luxuria & scelere viuētes, tyrannidē tenent. Secundùm hęc ergo nec iustitia erit, nec bonitas, nec vlla virtus, &, vt vis, nec Deus. Sed hæc, ô Simon, cur dixeris scio: volens profectò effugere quæstiones, ne possis manifestius cōfutari, & ideo ais non esse in potestate hominis sentire aliquid, aut inuenire. Ego dico, sui arbitrij esse hominem. Et Simon: Quid est sui arbitrij? dic nobis. Petrus ad hæc: Si nihil potest disci, cur audire vis? Arbitrij potestas est sensus animæ, habens virtutem, qua possit ad quos velit actus inclinari.

Lib.5. Agnitio est porta vitæ volentibus ingredi, & iter operum bonorum pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sanè audiens sermonem veri Prophetę, velit recipere aut nolit, & amplexiones eius, id est, mandata vitæ, habet in sua potestate: Liberi enim arbitrij sumus. Nam si hoc esset, vt audientes eum iam non haberent in potestate aliud facere, quàm audierant; vis erat quędam naturæ, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam. Aut si rursus ex audientibus nullus omninò reciperet, & hoc naturæ vis erat, quæ vnū aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. Nunc autem quia liberum est animo in quam velit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere viam, constat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatem.

Dionysius Areopagita. 100.

De cælesti Hierarchia cap.9. Neque enim coactam habemus vitam, neque liberi arbitrij gratia diuinitus data mortalibus prouidentiæ diuinæ luce & splendore obtunditur.

Ignatius. 100.

Epistola ad Magnesianos: Quandoquidem actiones ipsæ sua habent præmia, & obedientiæ præponitur vita, mors autem inobedientiæ; & singuli, qui aut hoc, aut illud elegerūt, in eius, quod elegerunt, locum abituri sunt: fugiamus mortem, & eligamus vitam, &c. Si quis pietati studet, Dei homo est: si impiè agat, diaboli est: non id factus per naturam, sed per animi arbitrium.

Ad Smyrnæos: Cupientibus autem vobis feliciter viuere, etiam Deus idem largiri paratus est.

Iustinus Martyr. 150.

Oratione ad Gentiles: Quia liberi arbitrij & Angelorum, & hominum genus ab initio Deus creauit, iusto iudicio pro delictis suis supplicium igne sempiterno reportabunt. Illa quippe ortæ cuiusque rei natura est, vt virtutis & vitij sit capax: neque quicquam eorū, quæ creata sunt, laude dignum esset, nisi vim ac potestatē altero versum se conuertēdi obtineret, &c. Stoici si fato dicent omnia fieri quæ fiunt, aut nihil esse Deum, aut rebus plerisque mutandis & alterandis, & in eadem, vnde orta sunt, semper dissoluendis, corruptioni tantùm subiectarum notitiam habere, & Deum ipsum, quà per partes, quà per vniuersum in prauitate seu ærumna omni versari: aut neque vitium, neque virtutem aliquid esse dicere videbuntur: quod certè pręter sanam notionem, rationem, & mentem est.

Oratione ad Antoninum Pium: Deus ab initio genus humanum ita creauit, vt intelligentia præditum esset, & arbitrij liberi potestate delectū tum vera consectandi, tum bene agēdi obtineret. Quocirca excusatione nulla defendi possunt mortales omnes apud Deum. Rationales enim, & ad contemplationem appositi per eum creati sunt.

Ibidem: Ac nisi libero arbitrio, & ad turpia fugienda, & ad honesta diligenda, facultatem habeat mortalium genus, non fuerit in causa, siue culpa, qualiumcunque demum factorum.

De Monarchia Dei: Hic igitur est documentum virtutis, & sententiæ sapientiam complexæ, vt ad coniunctionis huius communionem recurramus, & nosmetipsos sapientia ad salutem accommodemus, delectuqúe meliora sequamur, & pro eo, quod in homine est, libero arbitrio: neque eos, qui affectibus, & perpessionibus humanis aguntur, rerum vniuersarum dominos esse existimemus, cùm ne hominibus quidem pares esse appareant.

Dialogo cum Tryphone: Verùm ne nobis occasio & obtentus relinquatur dicēdi, oportuisse Christum crucifigi, aut etiam in genere vestro esse prę-uaricatores, nec id aliter fieri potuisse, anteuertens paucis, dico, Deum, cùm vellet Angelos & homines cōsilium voluntatemq; eius sequi, ipsos ita facere instituisse, vt per liberum arbitrium sui essent iuris, & potestatis ad rectè iusteq; agendum, ratione concessa, vt scirent à quo creati essent, & per quem constarent, cùm anteà nihil fuissent, ea lege, vt ab ipso iudicarentur, si præter rectam rationem quicquam facerent.

Tatianus. 160.

Oratione contra Græcos: Verbum igitur ante creatos homines produxit Angelos: vtraq; verò creatura arbitrij sui libertati permissa est, boni rationem non sibi natiuā, sed apud Deum solū repositā habēs. Relicta est autē humano generi voluntas libera, vt in improbos iure animaduertatur, vtpote sua culpa tales: iusti contra laudes de præ-

claris

claris actionibus meritò auferant, qui liberè & ingenuè Dei voluntatem non aspernati fint. Hæc de hominibus & Angelis dixerim. Porrò Verbi potentia, cùm fecum prænoffet quid euenturum effet, non ex neceffitate & fato, fed libero eligentium propofito, rerum futurarum exitus prædicebat.

Athenagoras. 170.

In Apologia pro Chriftianis: Cæterùm vt hominibus arbitrij libertas circa virtutes & vitia data eft, (neque enim vos vel honore bonos, vel pœna malos afficeretis, nifi fpontè confultoqúe alteri boni, alteri mali effent,) & alij bona fide res fibi creditas procurant, alij improbi perfidiqúe deprehenduntur: fic etiam circa Angelos res fe habet. Alij enim vltro tales manferunt, quales à Deo facti erant, & in munere fuo fideles fe præbuerũt: alij, &c.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 9. Sed frumentum quidem, & paleæ, & animalia irrationabilia exiftentia, naturaliter talia facta funt. Homo verò rationabilis, & fecundùm hoc Deo fimilis, liber in arbitrio factus, & fuæ poteftatis, ipfe fibi caufa eft, vt aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. Quapropter & iuftè condemnabitur, quoniam rationabilis factus, amifit veram rationem, & irrationabiliter viuens, aduerfatus eft iuftitiæ Dei, tradens fe omni terreno fpiritui, & omnibus feruiens voluptatibus. Quemadmodum Propheta ait: *Homo cùm in honore effet non intellexit, comparatus eft iumentis infipientibus, & illis factus eft fimilis.* Pfal. 48.

Cap. 71. Aliud eft quod ait: *Quoties volui congregare filios tuos, & noluifti?* Matt. 23 veterem legem libertatis hominis manifeftauit, quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem fuam poteftatem, ficut & fuam animam, ad vtendum fententia Dei voluntariè, & non coactum à Deo. Vis enim à Deo non fit, fed bona fententia adeft illi femper. Et propter hoc confilium quidem bonum dat omnibus: pofuit autem in homine poteftatem electionis.

Cap. 72. Prophetæ hortabantur homines iuftitiam agere, bonum quoque operari: quia in nobis fit hoc, &c. Non tantùm in operibus, fed etiam in fide liberum, & fuæ poteftatis arbitrium homini feruauit Dominus, dicẽs: *Secundùm fidem tuam fiat tibi:* Matth. 8. propriam fidem hominis oftendens, quoniam fuam habet fententiam. Et iterũ: *Omnia poffibilia funt credenti.* Mar. 9. Et: *Vade, ficut credidifti, fic fiat tibi.* Et omnia talia fuæ poteftatis fecundùm fidem oftendunt hominem.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 1. Stromaton: Nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec fupplicia iufta funt, fi anima non habeat liberam poteftatem & appetendi, & aggrediendi; fed fit vitium inuoluntarium: Vnde qui prohibuit, quidem caufa eft; qui autẽ non prohibuit, animæ electionem iuftè iudicat, vt vel maximè quidem Deus nobis non fit caufa vitij. Quoniam autem libera electio, & appetitio peccata primùm inchoat, falfa autem nonnunquam dominatur opinio, à qua, cùm fit ignorantia, & infcitia, recedere negligimus, iure infligũtur fupplicia.

Lib. 5. Ergo diuinitus data fapientia, quæ eft virtus Patris, adhortatur quidem noftrum liberum arbitrium, excipit autem fidem, curamqúe, & attentionem remuneratur electionis fuprema communicatione.

Lib. 7. Quæcunque ergo nihil impediebant, quò minus effet homini liberum eligẽdi arbitrium, effecit vt ea ad virtutem opem ferrent.

Origenes. 240.

Homilia 12. in Numeros: *Et nunc Ifrael, quid Dominus Deus pofcit abs te?* Erubefcant illi hæc verba, qui negant in homine effe liberum arbitrium. Quomodo pofceret ab homine Deus, nifi haberet homo in fua poteftate, quod pofcenti Deo deberet offerre?

Hom. 20. Sui arbitrij eft anima, & in quam voluerit partem eft ei liberum declinare: & ideo iuftum Dei iudicium eft, quia fponte fua bonis feu peffimis monitoribus paret.

In Ezechielem Hom. 1. Deus mortem non fecit, nec malitiam operatus eft: liberum arbitrium & homini, & Angelo ad vniuerfa permifit. Hîc iam intelligendum eft, quomodo per arbitrij libertatem alij ad bonorum confcenderint fummitatẽ, alij corruerint in malitiæ profundum. Tu verò homo, quare non vis arbitrio te tuo derelictum? quare ęgrè fers, niti, laborare, contendere, & per bona opera teipfum caufam fieri tuę falutis? an magis te delectabit dormientem, & in otio conftitutum æterna profperitate requiefcere?

In proœmio lib. 1. de Principijs: Eft & illud definitum in Ecclefiaftica prædicatione, omnem animam rationabilem effe liberi arbitrij & voluntatis: effe ei quoque certamen aduerfus diabolum & angelos eius, cõtrariasqúe virtutes, ex eo, quòd illi peccatis eam onerare contendant; nos verò, fi rectè confulteqúe viuamus, ab eiufmodi nos exuere conemur. Vnde & cõfequens eft intelligere, non nos neceffitati effe fubiectos, vt omnimodo, etiamfi nolimus, vel mala vel bona agere cogamur. Si enim noftri arbitrij fumus, inftigare fortaffe poffunt aliquæ virtutes ad peccatum, & aliæ iuuare ad falutem, non tamen neceffitate cogimur, vel agere rectè, vel malè.

Lib. 2. contra Celfum: Videamus quid Celfus dicat poftea. Hæc, inquit, cùm Deus effet, prædixit, & omninò oportebat fieri, quod prædixerat. Deus ergo fuos Difcipulos, & Prophetas, cum quibus cibum & potum fumebat, eò neceffitatis adduxit, vt contra ius ac pietatem facerent, &c. Refpondebimus & ad hæc, quando iubes, vt ne ifta quidem argumenta pręteream, quæ mihi videntur friuola. Celfus putat, quod aliquis præfcius prædixit, ideo fieri, quia prædictum eft: nos verò hoc non concedentes, dicimus non prędictorum caufam effe futuri, fed futurũ illud, quod omnino euenturum erat, etiam nemine prædicente, præcognitori caufam prædicendi prębuiffe. Totum enim in præcognitione vatis eft, cùm alterutrum fieri poffit, fore hoc alterum. Non dicimus præcognitorem adimere poffibilitatem, vt vel fiat, vel non, &c.

Proclus. 250.

Apud Epiphanium hærefi 64. Cùm enim liberum arbitrium habeat, & per fe potens fit homo, & voluntatem per fe dominantem, ac deliberãtem ad electionem boni, velut dixi, acceperit, audieritqúe: *De omni ligno in Paradifo edite; de ligno verò cognitionis boni & mali ne edatis,* confentiens à feipfo ad efum, & diabolo variè ad inobedientiam perfuadenti inefcatus, reprobauit mandatum Dei.

Methodius. 260.

Sermone de Refurrectione: Quomodo verò etiam liberum arbitrium in hoc mundo apparet? In nobis enim fitum eft, vt credamus, & non credamus. Vbi autem in nobis fitum eft credere & non credere, in nobis rectè facere & peccare, in nobis bene facere & malè facere: imò etiam iudicium, quomodo velut futurum amplius expectari poteft, in quo vnicuique Deus iuxta opera, & fecundùm ftudium retribuet?

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Praparatione Euangelica libro 6.cap.5. Vnicuique rationali animæ liberum arbitrium naturâ iest: bonum ergo id ad eligenda bona creatum. deo quando malè agit, non est natura culpanda: on enim natura, sed præter naturam malum aitur, cùm sit electionis deprauatæ, non naturæ pus. Cùm enim virtus ad eligenda bona inest, si a non eligit, sed spontè melioribus spretis, mala ncitatus sequitur, quis potest eum dicere morbi ai causam non fuisse, præsertim cùm insitam atue salutarem legem contempserit?

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij: Nolite, inquit Antonius, quę- o, virtutis tamquam impossibile nomen pauere, ec peregrinum nobis, aut procul positum videtur hoc studium, quod ex nostro, Dei gratia præedente, pendet arbitrio. Huius operis homini inta natura est, & eiusmodi res est, quæ nostrâ tanùm expectat voluntatem.

Oratione contra Idola: Mens cùm mobilis agilisúe naturæ sit, etsi se à bono auerterit, à motu taaen non conquiescit. Mouetur igitur, sed iam nō ecundùm veritatem, neque Deum spectat, sed res ihili, easqúe veras ac solidas arbitrata essentias, ires suas occupat, ijsqúe ad eas, quas commenta st voluptates, abutitur, ideo quòd libera sit & sui rbitrij. Potest enim vt ad bona se inclinare, ita ona quoque auersari. Cęterùm vbi bonum aersata est, omnia contraria imaginatur & cogiat. quippe quæ à motu cōquiescere nequeat, cùm atura, vt dixi, perquàm mobilis sit. Quæ cùm lierum sui ius arbitriumqúe intuetur, & sentit se n vtramque partem corporeis membris vti posè, tum ad ea, quæ sunt; tum ad ea, quæ non sunt ia autem quæ sunt, appello bona: quæ non sunt, nala.

Basilius Magnus. 370.

Homilia quòd Deus non est auctor malorum: Vnde nima mali capax est? Quoniam libero facta est rbitrio, quod creaturæ rationis participi maxinè conueniebat: soluta enim hac omni necessiate, & vitam in sua potestate constitutam ex Deo ccipiens, propterea quòd ad imaginē ipsius creta est, bonum quidem intelligit, & iucūditatem psius nouit, potestatemqúe habet ac facultatem n boni contemplatione, & spiritualium fruitioie manendi, ac vitam sibi connaturalem conseriandi. Habet autem & à bono deflectendi quanloque facultatem, &c.

Ad caput 1. Esaiæ: *Si volueritis, & audieritis me.)* Hoc maximè loco velut ob oculos exhibet liberatem arbitrij humanæ naturę indultam. *Si autem volueritis.)* Ex eo quòd noluerunt, consecutū quia iec audierunt. Ad eundem modum beatitudo omnis, & quæ in supplicio, quæve inter tot moleltias traducitur vita, vtrumque à nostra pendet voluntate.

Lib. 3. contra Eunomium: Creatura ita comparata st, vt virtutis & diuinæ dilectionis præmiū santificationem habeat: quoniam natura vtitur libera, vt ad vtrumlibet possit inclinari, ad electioiem scilicet boni & peioris.

Ephræm. 370.

De spirituali vita c. 93. Et quis ita perfidus est & iniuus, vt pręceptori ruinę suę causam ascribat, ac iō potius improbæ voluntati ipsius discipuli? libero enim arbitrio Deus hominē donauit. Vnde & præmia & supplicia ei sunt proposita: ac legitimè quidem hîc certantibus honor atque corona; transgressoribus autem atque contemptoribus supplicia atque tormenta.

De extremo Iudicio lib. 5. Ecce itaque præparatum est regnum & vita, requiescit lætitia in lumine sempiterno; præparata est etiam mors, pœna, luctùs, & tenebræ. Eligat vnusquisque, vt si propria voluntate voluerit rectam viam incedat.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. de statu hominis: Cognosce autem animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimū, secundùm factoris imaginem, immortale per eum, qui illud immortalitate donauit; animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere quę velit. Neque enim ex generationis natura peccas, neq; propter animam fornicaris, neq;, vt nonnulli fingunt, astrorum inclinationes ad amplectendam impietatem te cogunt, &c. liberum arbitrium habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem omnino non potest. Subijcit tibi scortationis cogitationes, si vis probas; si non vis, improbas: si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia gehennam Deus parasset? Et si natura, non voluntate ageres iustè, cur Deus coronas pararet?

Macarius Ægyptius. 370.

Homil. 15. Tu tui iuris es, & mutabilis naturæ. Itaque si perire libeat, si velis blasphemare, venena conficere, ac hominem occidere, nemo tibi repugnare, aut prohibere te potest. Si velit quispiam, obtemperat Deo, sequiturqúe viam iustitiæ, ac desideria vincit: Mens enim eiusmodi, qui resistit ac reluctatur, potest obfirmata ratione coercere vitiorum impetus, & obscœna desideria, &c. Atque vt prorsus appareat, & rata sit arbitrij libertas, quam ab initio Deus largitus est homini, summa cum dispensatione res illius administrātur, sitqúe corporum solutio, vt in voluntate sit hominis, vt conuertatur ad id quod bonum est, aut malum. Neque enim perfectus homo, bono; aut profundè malus, & seipsum vas efficiens diaboli, per quem totus orbis damnatus est, peccato necessitate quadam adhæret: sed habet liberum arbitrium, vt vas efficiatur electionis & vitæ. Similiter è contra, qui diuinitate sunt inebriati, licet pleni sint & adhæreant Spiritui sancto, non tamen vlla necessitate detinentur; sed libera potiuntur libertate, vt conuertantur & faciant, quod libuerit in hoc seculo.

Hom. 27. Vides in tua voluntate positum esse, ac libero tuo arbitrio, vt honore afficias Spiritū sanctum, & non angas. Ego verò dico tibi, etiam perfectis Christianis, qui captiuati sunt & inebriati in bonum, inesse arbitrij libertatem, vnde infinitis malis examinati conuertuntur ad bonum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. seu Apologetico 1. Quod etiam ipsum summæ ac singularis Dei bonitatis argumentum est, nimirum facere vt virtus nostra quoque aliqua ex aliqua parte sit, nec natura tantùm nobis inferatur: sed etiam per voluntatem, liberiq; arbitrij in vtramque partem agitationes excolatur: altera rursum, vt deteriorem quoque partē crassitie sua paulatim solutam ad se pertrahat, atque in sublimi collocet.

Oratione 31. quę est in dictum illud Euangelij: *Cùm consummasset Iesus sermones hos, &c.)* Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Ne hæretico vllo affectu tenearis, ne multiplices naturas introducas, ne terrenos & spirituales & medios: sunt enim quidam ita malè affecti, vt alios omnino perditæ esse naturæ putent, alios salutem accepturæ; alios denique vt eos, vel ad virtutem, vel ad vitium voluntas duxerit, ita se habere. At verò aptitudinem quidem alios alijs vel maiorem, vel minorem habere, ipse quoque concedo: cęterùm ad adipiscendā perfectionem

aprit u-

aptitudinem solam minimè sufficere contendo: rationem enim esse, quæ eam excitet, vt natura in opus prodeat, quemadmodum silex ferro pulsatus, atque ita ferrum fiat. Cùm audieris, quibus datum est, adde volentibus datum est, atque ijs, qui ea animi propensione sunt, &c. *Et sunt qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei.*) Alij, cùm nullos magistros nacti essent, probi sibiipsis magistri extiterunt. Non docuit te mater quid officij esset, non docuit te pater, non Presbyter, non Episcopus, non alius quispiam ex ijs, quibus docendi cura commissa est? At tu rationem tibi insitam mouens, ac virtutis igniculum per arbitrij libertatem exuscitans, teipsum exeruisti, radicem excidisti, vitij instrumenta depulisti, tantum tibi virtutis habitum comparasti, vt iam ad vitium ferri propemodum nequeas.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma: Bonum tuum non in alijs situm est, verùm tui ipsius est arbitrij, quamdiu non aberrat lingua, nec frigore confecta est.

Epiphanius. 380.

Hæresi 16. Omnibus manifestum est, clarumque, ac minimè ambiguum, quòd liberum arbitrium exhibuit nobis Deus per seipsum locutus: *Si volueritis, & nolueritis*, &c. Quare circa hominem est, bona operari, aut malas res appetere.

Hæresi 64. Spontaneam ad vtraque voluntatem Deus hominibus perinde vt Angelis cõstituit, vt aut obedientes verbo essent, cum ipso acciperent beatitudinem, eaque fruerentur, aut non obedientes iudicarentur.

Gregorius Nyssenus. 380.

In Cantica Homilia 4. Liberi arbitrij capax facta est humana natura, & ad quod eam ducit instituti sui & electionis inclinatio, ex eo etiam mutatur. Nam & si iræ susceperit motum, fit iracunda: & si dominatum obtinuerit cupiditas, soluitur in voluptatem, &c. Cùm ergo sit in potestate liberi arbitrij nostri eam figuram, quã velit suscipere, ei, quę pulchra facta est, rectè dicit Verbum: A mali quidem societate recedens, mihi appropinquasti.

Oratione Catechetica cap. 30. Dimisit Deus aliquid in nostra potestate, cuius est solus Dominus. Hoc autem est liberi arbitrij libera electio, res quædam minimè redacta in seruitutem, & quæ est sui iuris, sita in libertate mentis & cogitationis.

Cap. 31. Sed neque ad hæc litigiosa egent contradictione. Dicunt enim Deum posse, si velit eos etiam qui resistunt, necessariò compellendo attrahere ad suscipiendam prædicationem. Vbi est ergo in his liberum arbitrium? vbi autem est virtus? vbi est laus eorum, qui rectè se gerunt? Est enim solùm inanimorum, aut eorum, quæ sunt expertia rationis, aliena voluntate ad id quod videtur adduci. Rationis autem particeps, & intelligens natura, si liberum deposuerit arbitrium, simul etiam perdit gratiam intelligentiæ. Ad quid enim sua vtetur mente & cogitatione, si potestas eius eligendi, quod suo arbitratu constituit, sita est in alio? Si manet autem inefficax, & nullius vsus liberum animi institutum & electio, necessariò etiam abolita est virtus, impedita immobilitate liberi arbitrij. Si non sit autem virtus, honore priuata est vita, & facto procedit ratio, ablata est laus eorum, qui rectè se gerunt. Vitium est immobile? diiudicari non poterit vitæ agendæ discrimen. Quis enim, vt est rationi consentaneum, amplius vel intemperantem reprehenderit, vel temperantem laudauerit, cùm quilibet in promptu hanc habeat responsionem, quòd nihil eorum, quæ nostro arbitratu statuimus, in nostra est potestate: maiori autem potentia humana trahantur instituta, & proposita ad id, quod lubet ei, qui dominatum obtinet.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 3. Paschali: Nec ambigitur, quin in vtramque partem vel faciendi, vel non faciendi bona habeamus liberam facultatem, & oppressis prauis recta nascantur: tuncque virtutum inter se concinit chorus, cùm vitiorum in animis fuerit solitudo.

Marcus Eremita. 400.

De his, qui operibus se iustificare putant, cap. 56. Gratia quidem ijs, qui in Christo baptizati sunt, arcana quadam & mystica ratione data est; operatur autem secundùm proportionẽ executionis præceptorum. Quin etiam occultè gratia nobis auxiliari non desinit: in nobis autem situm, pro virili bonum facere, aut non facere.

De Paradiso, & lege spirituali: Homo à natura habet promptitudinem animi, quam Deus requirit. Iubet ergo, vt homo inprimis cognoscat; & cùm cognouit amet, & voluntatem depromat. Vt autem mẽs exerceatur, laborem perferat, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti & credenti. Quare voluntas hominis est velut auxilium à natura insitum, qua absente nec Deus quidem quippiam operatur, tametsi facultate non careat; quod fit ob arbitrij humani libertatem. Igitur operis perfectio Dei est; voluntas autem hominis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Genesin Homilia 22. Vidisti quomodo sui iuris naturam nostram Dominus formauit? Vnde enim, dic oro, illi ad malitiam properabant, & seipsos pœnis faciebant obnoxios: iste autem virtutem eligebat, & fugiens eorum societatem, pœnam non gustauit? Nonne manifestum sua quemque voluntate vel malitiam, vel virtutem eligere? Nam, nisi ita esset, & naturæ nostrę potestas insita esset, neque illos puniri, neque istos virtutum retributiones accipere oportebat. Verùm quia in nostra voluntate totum post Dei gratiam relictum est, ideo & peccantibus supplicia proposita sunt, & bene operantibus retributiones.

Sermone in illud Esaiæ: *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis*, &c. Si velle, aut nolle vestrum non esset, hoc est, si viuendi rectè, an secus libertas adempta nobis fuisset, nec bonus vnquam cęleste munus dignè perciperet, nec malus supplicium competens inueniret: sed totũ Deo deputaretur auctori, qui alios impingeret in cõtemptum, formaret alios in obsequium. Sed cùm diuinæ legis edicta in Ecclesia pendeant, quibus quid fieri Deus aut velit, aut nolit, eius familia instruatur, vt liberæ quis volũtatis arbitrio præcepta aut impleat, aut contemnat: vnde sibi quisque quod meretur, instituat: nec posse aliud mereri quàm velit; quippe cui legis propositus tenor sit, ex quo quod velit, eligat; & quod nolit, contemnat: vt iudicio hominis Dei iudicium celebretur: vt qui libertatem concessam in obsequium dederit, muneretur: qui in contemptum duxerit, condemnetur.

Sermone de proditione Iudæ: Quoniam bona atque mala Deus posuit in nostra potestate, electionis liberum donauit arbitrium. Et nos inuitos non retinet, sed volentes amplectitur. Nam non sponte bonus malitiam non amittit.

Sermone 8. in epistolam ad Philippenses: Quemadmodum nominans illa charismata, non propterea nos deijcit de liberi arbitrij possessione, sed hãc

ipsam

ipsam liberam ac sui iuris potestatem nobis permittit: ita cùm inquit Deum esse, qui operatur in nobis velle, minimè nos libero arbitrio priuat: sed ostendit rectè faciendo, magnam nos acquirere propensionem ad volendum.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorum: *Terror vel stupor.*) Studeamus igitur & nos post acceptam Spiritus sancti gratiam ex libero voluntatis arbitrio, qua bona sunt agere.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat.13.cap.12. Adiacere homini in quamlibet partem libertatem etiam liber ille, qui dicitur Pastoris, apertissimè docet, in quo duo Angeli vnicuique nostrum adhærere dicuntur, id est, bonus ac malus; in hominis verò opinione consistere, vt eligat quem sequatur. Et idcirco manet in homine semper liberum arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare. Non enim præcepisset Apostolus dicens: *Cum metu & tremore vestram salutem operamini,* nisi sciffet, vel excoli à nobis eam posse, vel negligi.

Theodorus Ancyranus. 430.

Oratione de Natiuitate Saluatoris: Nequitia malignorum bonorum studia superabat: non quia vincitur Deus, sed quia arbitrio liberæ potestatis virtutem committit. Necessitas enim non cogit te ad correctionem: neque nolentem te trahit ad virtutem, vt tibi virtutem præparans, spontaneamqúe tuam faciat correctionem.

Homilia in Natalem Saluatoris: Solum hoc animal inter cętera omnia liberum conditum est: solum enim hominem sui arbitrij, suæqúe voluntatis dominum constituit Deus. Nonne cernis solem naturali quadam vi adactum volui? nonne constantem semperqúe sibi similem illius conuersionem aduertis? Cur autem eodem semper modo circumagitur? quia iudicium non habet. Tu autem productus es liber, facis quod lubet; necessitatem, quæ te vi impellat, nullā pateris: liberum est animi tui iudicium. Sol famulatur necessitati: homo sententiam fortitus est liberam. Iam dic vter præstantior est, seruus ne an dominus? necessitatis iugo subiectus, an ab omni necessitate immunis?

Isidorus Pelusiota. 430.

Lib 2. epist.129. Mirari videris quî factum sit, vt Christus proditorem minimè adduxerit, vt virtutem rem esse bonam existimaret, idqúe cùm de virtute persæpe, imò nunquam non de ea in ipsius colloquijs audijsset. Ego cōtra miror, quonam pacto cùm liberi arbitrij legem perspectam habeas, huius rei admiratione tenearis. Neque enim vi & coactione, sed persuasione ac lenitate hominum salus cōparatur. Vnde etiam suæ quisquis salutis arbitrium habet, vt & qui corona donantur, & qui supplicijs afficiuntur, iustè quod elegerint percipiant.

Libr.3.epist.363. Quoniam eos, qui ita conditi sunt, vt arbitrij libertatem habeant, inuitos & repugnātes ad pietatem trahere, nec honestum est, nec videtur: idcirco da operam, vt suasione, vbi occasio se offert, adhibita, per tuam vitam & mores eos, qui in tenebris degunt, illumines.

Nilus Abbas. 430.

Apud Damascenum in Parallelis lib.1.cap. 9. In tuo arbitrio situm est, vel luce frui, vel in tenebris versari. Antequam primus homo à diuino mandato recessisset, fors omnes cicures habebat, nec quicquam ipsi ab illis iniuriæ oriebatur. *Ego sum ostium,* ait Dominus. Itaque thesauri sapientiæ & scientiæ intra ostium abstrusi sunt.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap.1. Esaiæ: *Si volueritis, bona terræ comedetis.* Cùm posuerit vniuersitatis Deus in propensione inclinationeqúe eorum, qui hac pædagogia informati sunt, cùm bonū eligere, tum à malis recedere, liquidò probat rerum faciendarum, & fugiendarum habenas cuique mortalium dedisse, vt ad id, quod elegerit quis, liberè ire possit. Cùm hoc verum sit, vana nimirum & frigida tutela est, contendere ac dicere naturale esse in homine malum, vel fortunam, aut fatum, aut natiuitatem clauum rerum humanarum gubernare, & ad quod cuique eorum placet quoslibet pro suo arbitratu adigere, vt vitiositatis aut virtutis officio fungantur, non ad id voluntario impulsu ac propensitate ingressi, sed tāquam ineuitabili nutui subiugati ac subditi, necessitate dominantium ægrè ac difficulter impulsi.

Lib 6. contra Iulianum: Valde puerile est, quod dicit, non potuisse eum amicorum suorum proposita mutare: Oblitus enim mihi videtur, tametsi sæpius audierit, quòd homo sit sui iuris, voluntariè vadens ad quodcunque sibi placuerit: ita bene habere gloriam vniuersorum opificis, vt & qui bona operari voluerint, laudandi sint; & qui diuersam iuerint viam, vituperandi iustè ab omnibus.

Lib. 3. Humana mens potestatem sortita est quæ facienda, vel non, & permissa est voluntarijs impetibus ad quodlibet ire. Vnde optimo artifici etiam hoc gloriam adfert. Voluntaria enim operandi facultate conueniebat rationalem creaturā insigniri, & electionis liberæ declarari fructum, in bonis operibus dexteritatem.

Lib.8. Genus humanum factum est sui iuris, & liberum, & suæ voluntatis, momento transiens ad potestatem, quantumcunque vellet, faciendi, siue bonum, siue malum.

Libro 9. in Ioannem cap 10. Illud igitur magnopere considerandum est, quòd rationali creaturæ liberam potestatem Creator largitus est, & suæ voluntatis habenas cuique commisit; vt in eo sit quicquid probauerit eligere. Qui ergo ad meliora flexi sunt, hi gloriam atque retributionem electioni suę consentaneam inuenient: qui verò improbis cogitationibus seipsos deprauārunt, cupiditatum fluctibus ad scelera deducti, non iniuria, vt ingrati & improbi, æternis vexabuntur supplicijs.

Theodoretus. 450.

Ad cap.3. ad Romanos: Homines cùm sint libero arbitrio præditi, hi quidem Dei cultum præferunt: illi verò contraria via ingrediuntur, & finem vitę suæ conuenientem assequuntur.

De curatione infidelium Græcorum Sermone 5. de natura hominis: Alia verò permulta id genus & in Euangelijs, & in Apostolorum monumentis facilè, quicunque velit, inueniet, quibus planè ostenditur absoluta hominis voluntas, liberumqúe arbitrium.

Titus Bostrensis. 460.

Ad cap.15. Lucæ: *Da mihi portionem substantiæ.*) quasi dicat: Posteaquam liberæ voluntatis conditus sum, nolo coactus seruire. Si voluero, temperans ero: sin autem id noluero, compelli non volo.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap.3. Marci: Etsi interim, quò palam fieret, non ipsam hominum naturam in causa esse, vt alij seruentur, alij pereant; sed liberam vniuscuiusque voluntatem, Iudam Ischariotam sciens volensqúe in Apostolum asciuerit. Vnusquilibet

namque

namque seipsum vita, vel interitu dignum declarat.

Nemesius. 480.

De natura hominis cap. 39. Disputatio de libera voluntate, id est, de eo, quod in nostra potestate esse dicitur, primam habet quæstionem, an sit aliquid in nostra potestate: multi enim sunt, qui repugnent; alteram, quæ sint illa, quæ sunt in nostra potestate, & quorum liberam habeamus voluntatem; tertiam, vt causam inuestigemus, cur nos parens noster Deus libera volũtate genuerit, &c. Relinquitur ergo ipsum, qui agit, & facit, hominem principium esse suorum operum, & libera voluntate, potestateqúe esse præditum. Præterea si nullius actionis homo auctor est, superuacaneè habet consultandi facultatem. Quorsum enim vtetur deliberatione, si nullius actionis est dominus, &c. Itaque in nobis situm est, iustos esse, aut iniustos. Esse autem aliqua in nostra potestate, cohortationes, & admonitiones ostendunt, &c.

Petrus Diaconus Constantinopolitanus. 480.

Libro de Incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi cap. 8. Nõ dubitemus ab ipsius gratia omnis hominis merita præueniri, per quem fit, vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere: quo vtique auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitriũ, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudenti prouidum sit.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad c. 1. Ecclesiastis: Quæcunq; (inquit) faciũt homines, non quæ operantur eorum bonorum gratia, quæ sunt super solem: sed eorum gratia, quæ sunt sub sole, corruptibilium ac terrestriũ omnia vidi quòd vanitas sunt: præter enim hoc, quòd elabuntur, ac euanescunt, etiam disponunt se homines ad supplicia, post præsentem vitã futura: quandoquidem nulla coacti necessitate hæc faciunt, sed præuia electione certoqúe consilio. Spiritum verò hoc loco animam intelligit rationalem, quæ liberi arbitrij potestate decorata est.

Ad cap. 3. Spiritualis natiuitas & interitus pendet à nobis. Opus enim est cum diuina operatione & gratia nostra quoque electione, vt moriamur quidem peccato, nascamur autem iustitiæ.

Ad caput 12. Rationem habeto tuæ salutis, eam curato diligenter, donec vti potes libero voluntatis arbitrio, integrumqúe tibi est ad virtutem accedere. Post hãc etenim vitam tibi accidet non sicuti vis, sed torquebere sicuti non vis.

Andreas Cæsareensis. 500.

Ad caput 9. Apocal. *Ego sto ad ostium, & pulso.*) Mea, inquit, præsentia nulli vim adfert. Cordis ostium pulso, promptè aperienti super salute sua gratulor, illamqúe opiparæ cœnæ loco duco.

Ad caput 22. *Qui nocet, noceat adhuc.*) Non adferuntur isthæc hoc loco, quasi ad iniustitiam aut immunditiam aliquem incitare velit, absit: verùm vt ostendat se hominis voluntatem liberam, & ab omni coactione immunem conseruare certò decreuisse. Sensus enim est: Vnusquisque quod sibi placet, operetur: Nullius equidem voluntati vim infero: Vnum hoc tantùm ostendo atque denuntio; nempe vnumquemlibet exitum sortiturum, suis studijs suisqúe operibus consentaneum.

Dorotheus Archimandrita. 520.

In Expositione quorundam dictorum Gregorij Nazianzeni: Erepti sumus ab inferis ob Christi humanitatem, & in nostra manu est redire ad Paradisum. Non enim vsque adeò tyrannidem exercet hostis vt antea, neque nos sub ea, qua primùm seruitute habet. Reliquum est igitur fratres, vt caueamus, & custodiamus nosipsos, ne rursus in peccati ruinam decidamus: Vt enim sæpius dixi: Peccati actio seruos nos facit, & sponte nostra seruituti huic subijcimur.

De renuntiatione doctrina 1. Primùm igitur per sacrum Baptisma nos liberauit: dans nobis remissionem peccatorum omnium: dans potestatem, qua operari bonum possemus, si vellemus, ne pertrahi ad peccatum nolentes possemus vlla vi.

Æneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: *Theoph.* Sed an non præstiterat necessariò bonos nasci, quàm sub illo libertatis nomine diligendi & faciendi mali licentiam habere? *Ax.* Ecquæ cedo, & qualis esset virtus, animam sic coactam esse & seruire? Nec firma est vlla, vi quæ geritur, disciplina: nec laude dignum est, quod coactus feceris. Quo pacto autem præstaret hominem quasi lapideum esse, qui quocunque libeat artifici mitti queat? quàm qui vocalem aliquem ex seipso sonum edat, quem vniuersi illius opificij conditor ad hanc sui operis harmoniam totam pulchrè accõmodetur. *Theoph.* Miror verò, quod cùm malorum vitiosam naturam seu improbitatem odio habeat, non etiam ob id suam bonis libertatem ac facultatem soluat ac frangat, &c. Mens bona, quæ secus ac suadet ratio corpore vtitur, vbi fuerit summa rerum potita, pro sua potestate sursum vorsum vertitur, & alterum alteri præfert. Id enim ea, quæ homini inest, quodlibet eligendi facultas potest: ea videlicet, quæ est ordinata rationis facultas, quasiqúe principium.

Procopius Gazæus. 530.

In caput 1. Genesis: Duplici ratione quis Dei imaginem adipisci volet. Prima ratio est Dei trahentis seu operantis: altera, dum homo liberi arbitrij facultate opera virtutis capessit.

In caput 4. Sic dicit: *Peccatum hoc ad te conuertetur, & ad te referetur.* Sed vt ostendat hominem sui esse iuris, subiũgit: *Et tu dominaberis ei.* Primus enim incepisti malè agere & delinquere. Cùm itaque impiè feceris, impietatem tuam ceu fundamentum consequentur & alia delicta: & ex te procedent, cùm tamen, modò velis, posses peccatum auersari & repellere.

Zacharias Mitylenensis. 540.

De mundi creatione contra Philosophos: A. Mihi rem gratissimam feceris, bone vir, si quicquid tuæ voluntati sedebit, percontaberis. B. Deum suæ potestatis fecisse hominem dicebas? A. Maximè. B. Et legem ab opifice accepisse, sed eam neglexisse, cõtempsisseqúe legislatorem? A. Equidem. B. Ac eam causam esse narrabas dissolutionis? *A.* Ita est. *B.* Quid igitur, bone vir, necessarium fuit honorare, seu exornare naturam libertate, & liberum arbitrium impartire, per quod attrahenda erat ad interitum, &c. Qui tollunt liberum arbitrium, & incusant opificem, quòd eos non fecerit consilij & electionis expertes, nihil aliud quàm brutam naturam & vim siue impetum præferũt rationis participi, inuolũtariam motionem præponentes voluntariæ motioni.

Anastasius Synaites. 580.

Libro 1. Hexameron: Quomodo aquæ caliginem habent ex propria essentia: ita homo etiam proprio, & non coacto proposito sua sponte facit & procreat peccatum.

Libro 5. Media autem dicuntur duo ligna, nempe lignum diuinæ, & lignum aduersariæ potestatis: quandoquidem ex æquo cuiuis volenti concupiscenda inuenitur virtus & vitium propter liberum nostrum arbitrium.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu primo: Cùm summę incomprehensibilis itque incircumscriptę bonitatis Deus noster ó ex sit, cunctas à se conditas rationales creaturas liberi arbitrij dignitate honorauerit: alij quidem inimici eius sunt, alij verò fideles ac legitimi serui, quidam penitus inutiles, alij verò ab ipso prorsus alieni, &c. Omnibus, qui voluntate & libero arbitrio vtuntur, Deus cómuniter proponitur, omnibus vita, omnibus salus, fidelibus, & infidelibus: iustis, iniquis: pijs, impijs.

Isychius. 590.

Ad caput 1. Leuitici: Etsi offerre munus in potestatem offerentis dedit; nimis rectè quippe liberi arbitrij Deus hominem constituit: tamen quale offeratur non iam voluntatis est, ne fortè mala offerantur: necesse est ergo aut operari iustitiam, aut à malis abstinere.

Antiochus. 600.

Homilia 107. In nostra situm est potestate exorare tam clementem Dominum, & qui facilè malorum omnium obliuiscitur, iuxta illud: *Apposuit tibi aquam & ignem, ad vtrumlibet volueris extende manum tuam. Ante hominem vita & mors, & quodcunque placuerit dabitur ei.*

Leontius. 610.

In vita Simeonis Sali c. 1. Arcta & angusta via ingrediatur, & æternā vitam agere deinceps incipiat. In nostra enim potestate, & in nostro libero arbitrio situm est, futurorum desiderio ea, quæ sunt pręsentia, vt quæ prætereant, conténere; vel rursus cupiditate & desiderio præsentium excidere à bonis infinitis.

Maximus Monachus. 640.

De *Incarnatione Verbi:* Ecce donauit nobis Dominus modum salutis, deditq; nobis potestatem filios Dei fieri, & in voluntate nostra relicta est salus nostra, tradamus nos ipsos Domino perfectos, & perfectionem eius recipiamus.

De charitate centuria 3. c. 27. Participare eius bonitatem & sapientiā, aut non participare, hoc in arbitrio creaturarum rationabilium situm est.

Cap. 91. Animus noster medius est inter duos, quorum vterque opus proprium exercet. Vnus virtutem alter autem vitium: hoc est Angelus & dæmon: cæterùm animo potestas relicta est eligendi quod vult, aut vt sequatur, aut vt resistat.

Cap. 92. Sanctæ virtutes cohortantur nos ad bona: naturalia autem semina, & bonum animi propositum, nobis in hoc sunt auxilio.

Thalassius Monachus. 640.

Hecatontide 4. cap 11. Potestas tibi data est in vtrumuis declinandi. Sis ergo meliori subditus, & deteriorem tibi subijcito.

Sexta Synodus generalis. 680.

In Exclamatorio sermone ad Constantinum Imper. Nihil aliud cōstituit humanæ substantiæ integritatem, nisi essentialis voluntas, per quam liberi arbitrij vigor in nobis designatur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 2. Orthodoxæ fidei cap. 25. Neque enim turpes actiones & sceleratas Deo ascribere fas est, neque necessitati. Non enim ex eorum genere actio est, quæ semper eodem modo se habent. Neque item fato: Non enim contingentium rerum, sed necessariò euenientium fatum esse asserunt. Ac ne naturæ quidem: Naturæ enim opera sunt stirpes atque animantia, &c. Relinquitur itaque eundem ipsum hominem, qui agit & operatur, operum suorum auctorem esse, eaqúe in arbitrio suo atque potestate habere. Huc accedit, quòd si nullius actionis auctor est homo, frustra ei deliberandi facultas tributa erit. Quorsum enim deliberatione vtetur, si nullius actionis arbitrium ac potestas penes eum existat? omnis enim deliberatio actionis causa suscipitur. Porrò id, quo nec præclarius quicquam, nec præstantius in homine est, superuacaneum esse asserere extremæ cuiusdam absurditatis fuerit. Ac proinde dum deliberet, actionis profectò causa deliberat. Nulla est enim deliberatio, quæ non actionis causa suscipiatur.

In historia Barlaam & Iosaphat capite 15. Electio in his rebus, quę in arbitrio nostro sitæ sunt, versans, tum peccatum iusti operis origo est. Nam quarum rerum facultates penes nos sunt, harum etiam actiones facultatibus consentaneæ penes nos sunt. Quamobrem cùm facultates virtuti consentaneæ in nostra potestate sint, in nostra quoque potestate virtutes sint necesse est. Propriè enim in arbitrio nostro consistunt ea omnia, quæ animam attingunt, & de quibus deliberamus.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 3. Nazianzeni: Quoniam oportebat, vt cùm homines essent, peccati aliquid admitterent, non peccandi necessitatem inducit, nec quòd homines hoc in natura insitum habeant vt peccent, sed potius in voluntate. Possunt enim diuino fauore adiuti in bono manere ac progredi, rursumqúe Deo permittente à bono deflectere, atque in malo existere propter arbitrij libertatem. Neque enim virtutis nomen promeretur, quod coactum est. Quamobrem quia nos virtutis & vitij capaces sumus, & quia in arbitrio nostro & voluntate situm est, vt peccemus, idcirco dictum est: Quoniam enim oportebat, &c.

Cæsarius. 780.

Dialogo 2. Quòd si ex natura ipsis bonum vel malum adest, omninò ad opificem causa mali à nobis refertur. Quòd si liberę voluntatis electione mouentur, primùm quidem erunt animalia pręditа libera voluntate, solutis & liberæ potestatis motibus vtentia, &c. Si vitiosarum & virtuti consentanearū actionum non ex nobis principia pendent, sed ex necessitatibus natiuitatis; superflui sunt legum latores, qui sectanda fugiendaqúe nobis definiunt; superflui iudices, qui virtutem quidem honorant, improbitatem verò puniunt. Neque enim furis, aut homicidæ ea iniuria est, qui ne quidem si velint, manum cohibere possunt, propter vrgentem ipsos ad ea facta astrorum legem, & propter sibi impositam ex fato necessitatem, &c. Non ex aliquo fato, vel necessitate, virtus improbitasve viuentibus inseritur aut decernitur, sed ex vniuscuiusqũe libera potestatis electione vnusquisque se ad ea, quæ elegit, confert. Id quod manifestè eximius ostendens Esaias, luculenter clamat in persona Dei: *Si volueritis, & auscultaueritis mihi, bona terræ comedetis: si verò nolueritis, neque auscultaueritis mihi, gladius vos deuorabit.* Ipse verò in Euangelio concionans ait: *Hierosolyma, Hierosolyma, quæ occidis vates, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare vos sub alas meas, & noluistis?* ad voluntatem vniuscuiusque referens sequenda aut vitanda, & non ad necessitatem fati, aut legis astrorum. Non enim peccatores nos esse duceret, si illorum insidijs essemus expositi.

Photius. 870.

Ad caput 9. epist. ad Romanos: Tu contradicis, & causas ab opifice expetis. Certè libero arbitrio

non

non priuaris, certè non coactus peccas. Iustè itaque & puniris, & in reprehensionem cadis, cùm liber sis, nec facias quę oportet.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 22. Matthæi: Pauci qui saluantur, & qui digni sunt vt eligantur à Deo: ita vt Dei quidem sit vocare, electum autem vel fieri, vel non, nostrum.

Ad caput 6. Ioannis: Quòd dicit: *Nullus potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum*, hoc dixit, non vt tollat libertatem arbitrij, absit; sed vt ostendat, quòd multa habeat opus cooperatione à Deo is, qui crediturus est.

Ad cap. 13. *Ego scio quos elegerim.*) Quid dicemus de Iuda? Num & illum elegit? Elegit quidē eum cùm bonus esset, sicut & Saul, sed mutatus est ipse, liberi arbitrij existens. Permittit autem vnicuique secundùm quod vult operari. Non enim aufert liberum arbitrium: mutatum autem Iudam repulit, quamuis prius elegisset.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vitæ S. Pachomij cap. 22. Quamobrem apertè ostensum est, quòd & nos, & quicunque volumus eum sequi, possumus, sicut ipse quoque secutus est sanctos Patres, qui eum præcesserunt, hoc est
Matth. 11. enim, quod scriptum est: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*: qui libera vestri arbitrij potestate quæ sunt mala reliquistis, vt ad bonum accurratis. Vnà ergo commoriamur, vt simul viuamus cum hoc homine: quoniam nos rectè ducit ad vitam.

In vita S. Auxentij Abbatis: Deus nos fecit libero arbitrio præditos, neque seruientes vlli externæ necessitati, sed liberè nostro arbitratu eligentes quod nobis placet. Hanc enim calamitatem, qua nunc tenetur humanum genus, fraude inducti
Sap. 1. attraximus, non à Deo factam. *Deus enim mortem non fecit, neque delectatur interitu viuorum*; sed quodammodo nos homines sumus mali creatores. Quomodo enim lux solis est communiter proposita omnibus, quibus adest vis videndi, potest autem, si velit quispiam, claudens oculum separari à dono lucis, non quòd sol in eo effecerit tenebras, sed quòd radij splendorem auersatus, tenebras sua sponte attraxerit. Et quomodo si quis domum sibi construens, nullum luci aditum præbeat, intrinsecus obscuram domum efficit: ita nos quoque in natura habentes bonum & honestum, nostro arbitratu innouamus, quæ sunt pręter naturam, nostra sponte malorum experientiam in boni & honesti auersione, electione nostra & instituto fabricantes.

Moses Barcepha. 950.

In Commentario de Paradiso parte 1. Adhæc homines, si volunt, seruant; si nolunt, non seruant suas leges. Pendent enim ex libero hominum arbitrio. At aliter se habent earum rerum leges, quæ ratione, & quæ sensu vacant. Neque enim leo & audax, & timidus esse potest; neque lepus pauidus, & impauidus; sed vna audacia leonum, pauor verò solus leporum: neque vt leo audax non sit, vel lepus non fugax fieri potest. Consentaneum igitur est, hæc si suis legibus pareant, non ideo digna esse pręmio, quando nulla arbitrij libertate polient, sed naturæ vinculis constricta tenentur: nos verò vel obseruare, vel violare leges nobis imperatas quimus.

Suidas. 970.

In voce εἱμαρμένη: Nos Christiani Deum confitemur administrare omnia. Ea, quæ infra lunam sunt, à quatuor causis pendent: à Deo, à fato, à voluntate nostra, à fortuna. Veluti conscendere nauem nostri est arbitrij: sed in serenitate subitò existere tempestatem & procellas fortuitum: nauem verò submergendam, præter spem conseruari, prouidentię diuinæ: Fati verò multi sunt modi.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 7. epistolæ ad Romanos: *Noui quòd non habitet in me*, hoc est, in carne mea, *bonum*.) Arbitrij libertatem vult ostendere, quod quū homo dominus sit potentiæ ad vtrumque, tam bonum, quàm malum.

Ad caput 9. *Cuius vult miseretur.*) Illius miseretur, qui miseratione dignus est, durum autem & contumacem, durum esse permittit. Neque enim iudicij præsens tempus est, sed ciuilis politiæ ac libertatis arbitrij. *Obdurat autem*, id est, durum esse sinit, permittens ad arbitrij libertatem. *Nunquid dicit figmentum.* Non hæc dicit tollens arbitrij libertatem: minimè gentium, sed ostendit, quòd omnibus modis Deo obtemperare oportet.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 6. Ioannis: *Num ego vos*, inquit, *duodecim elegi? Et tamen vnus ex vobis*, in nullo mea adiutus electione, vtpote liberum habens arbitrium ad virtutem & vitium, *diabolus est*, & diaboli minister. Significat itaque in voluntate & electione hominis situm esse, vt saluetur, aut pereat. Nihil ergo nouum, quòd Iudas, cùm eligeretur, bonam habuerit voluntatem, postea autem sit immutatus, tamquam libero vsus arbitrio.

Ad caput 12. Ioannis: *Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor illorum.*) Et hoc Scripturæ idioma est, Dei permissionem quasi opus eius appellare. Siquidem *excæcauit, & indurauit*, significant, excæcari & indurari permisit, tanquam incurabiles: neminem enim vi attrahit, propter liberum cuiusque arbitrium.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annalium, de igne fulguris: Sidera potestatem absolutam in actiones nostras habere, virtutemqúe nobis aut vitium indere, nemo vnquam rationis compos dixerit: siquidem Deum per vatem loqui audierit: *Si volueritis & obtemperaueritis mihi, bona terræ vescemini.* Cùm enim sic ait: *Si volueritis*, manifestè declarat, vnumquemque nostrum liberum esse, simulqúe singulos sic esse à natura comparatos, suarum vt actionum ipsi sint domini.

Nicetas Choniates. 1200.

In Thesauro Orthodox. lib. 4. hæresi 42. Cùm liberum arbitrium mundi nobis opifex concesserit, actiones nostræ in potestate nostra sunt: si enim secundùm astrorum cursum omnia facimus, quæcunque tandem à nobis fiunt, ea necessariò fiunt. Quod autem necessariò fit, neque virtus id, neque vitium est. Iam si neque virtutem, neque vitium assequamur, indigni sumus, qui laudibus aut coronis decoremur, probrisqúe aut supplicijs afficiamur: imò Deus ipse iniustus deprehendetur, quòd his quidem bona, illis verò afflictiones immittat, neque ea, quæ creauit, prouidentia sua regere curet, si necessariò cuncta susqúe deqúe ferantur. Imò etiam superflua in nobis ea pars animę fuerit, quæ rationis est particeps. Nam si nullius actionis compotes sumus, frustra deliberamus. Rationalis enim pars animæ hominibus deliberandi gratiâ diuinitus data est: ex deliberatione autem ratio & liberum arbitrium elucescunt.

tu materiali quo angeli constiterunt. *Qui facit*, inquit, *spiritus angelos, & apparitores flammam ignis*. Quia nec vniuersitatem homini subiecisset infirmo dominandi, & non potiori angelis, quibus nihil tale subiecit: sic nec legis pondus imposuisset, si grauis lex inualido sustinendi, nec quem excusabilem sciret nomine imbecillitatis, cum definitione mortis conuenisset. Postremò non libertate, nec potestate arbitrij fecisset infirmum sed potius defectione earum. Atque adeò eundem hominem, eandem substantiam animæ, eundem Adæ statum, eadem arbitrij libertas & potestas victorem efficit hodie de eodem diabolo, cùm secundùm obsequium legum eius (*Dei scilicet*) administratur.

De exhortatione ad castitatem capite 2. Itaque cùm vtrumque ex præceptis eius didicerimus quid velit, & quid nolit, iam nobis est voluntas eligendi alterum, sicut scriptum est: *Ecce posui ante te bonum & malum*; gustasti enim de arbore agnitionis. Et ideo non debemus quod nostri ex positum est arbitrio, in Dei referre voluntatem, quos vult ipse & velle, qui malum non vult.

Eccle.15.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Nec de fato quisque aut solatium captet, aut excuset euentum: sit sortis fortunæ, mens tamen libera est; & ideo actus hominis, non dignitas iudicatur. Quid enim aliud est fatum, quàm quod de vnoquoque nostrum Deus fatus est? Qui cùm possit præscire materiam, pro meritis & qualitatibus singulorum etiam fata determinat. Ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenij natura punitur.

Cyprianus. 250.

Libro 1. epist. 3.

Epistola 55. Nec præpositum seruum deseri à quibusdam miretur aliquis, quando ipsum Dominum, magnalia & mirabilia summa facientem, & virtutes Dei Patris factorum suorum testimonio comprobantem, discipuli sui reliquerint. Et tamen ille non increpuit recedentes, aut grauiter comminatus est, sed magis conuersus ad Apostolos suos dixit: *Nunquid & vos vultis ire?* seruans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimet ipse vel mortem appetit, vel salutem.

1. Ioan. 1

De Vnitate Ecclesiæ Catholicæ: Hos execratur & percutit Ioannes Apostolus dicens: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum.* Hinc hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet vnitatem. Fieri verò hæc Dominus permittit ac patitur, manente propriæ libertatis arbitrio; vt dum corda & mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatorum fides integra manifesta luce clarescat.

Deut. 30.
Esaiæ 1.

Libro 3. ad Quirinum capite 52 Credendi, vel non credendi libertatem in arbitrio positam: in Deuteronomio: *Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: elige tibi vitam, vt viuas.* Item apud Esaiam: *Et si volueritis, & audieritis me, bona terræ edetis: si aũt nolueritis, & non audieritis me, gladius vos consumet: os enim Domini locutum est ista.* Item in Euangelio χ[illegible] Lucam: *Regnum Dei intra vos est.*

De Natiuitate Christi: Vult & laudat Paulus ex imperio Domini, vt quæ nupserint sic permaneant, quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo. Et in hunc modum quęcunque auctoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Spiritu & corpore: Nulla vlli competit excusatio, maximè cùm res nostræ commissa sit voluntati, Propheta dicente: *Ante hominem bonum & nequam, mors & vita: quod elegerit, hoc dabitur ei.* Vnde dubium non est voluntatem nostram cui se iunxerit parti præbere iustitiam, eiusqúe in resurrectione aut præmio perfrui perenni, aut consimili pœna puniri.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. aduersus Gentes: Si tibi fastidium tantum est, vt oblati respuas beneficium muneris: quinimò si tantum sapientia præuales, vt ea, quæ offeruntur à Christo, ludum atque ineptias nomines, quid inuitans peccat, cuius solę sunt hæ partes, vt sub tui iuris arbitrio fructum suæ benignitatis exponat: sortem vitæ eligendi nulli est (inquit Plato) Deus causa, neque alterius voluntas ascribi potest cuiquam rectè, cùm voluntatis libertas in ipsius sit posita potestate, qui voluit, &c. Nulli Deus infert necessitatẽ, imperiosa formidine nullum terret, &c.

Iulius Firmicus Maternus. 340.

De Erroribus profanarum religionum cap. 20. Quid hîc ad sacrilegium pronus aures tuas obstruis? Quid hoc obstinati furoris ardore in exitũ mortemqúe festinas? Liberũ te Deus fecit: in tua manu est, vt aut viuas, aut pereas.

Hilarius. 350.

In Psalm. 2. Nam vnicuique nostrum libertatem vitæ sensusqúe permisit, non necessitate in alterutrum affigens, vt vnumquemque ex natura bonum malumúe esse lex cogeret; sed qui nos per beneuolentiam vtendę beatitudinis suæ creasset, profectum nobis ad id meritum vitæ innocentis honestæqúe constituit. Quid autem honoris ac præmij bonitatis necessitas mereretur, cùm malos nos esse vis quædam nobis conserta non sineret? Voluntati ergo permissa bonitas est, vt præmium sibi voluntas bonitatis acquireret, essetqúe nobis æternæ huius beatitudinis profectus & vsus ex merito, non necessitas indiscreta per legem. Et quamquam nos ad voluntatem bonitatis, id est, ad bene honesteqúe viuendum per spem promerendæ & vtẽdæ suę bonitatis illiceret, pœnam tamen deuitatæ & contemptæ bonitatis adiecit, vt cùm libertatem nobis voluntatis ad promerendam bonitatem reliquisset, quia meritum necessitas naturæ non haberet, libertatem ipsam quotidie propositus è contrario pœnæ terror argueret, &c.

In Psal. 118. litera He: *Inclina cor meum in testimonia tua.*) Prius quæ à Deo sunt cum honore proposuit, & tunc quæ à se cum confessione subiecit. Orat igitur, vt Deus tribuat. Est ergo à nobis, cùm oramus, exordiũ, vt munus ab eo sit: deinde quia de exordio nostro munus est eius, ex nostro rursum est vt exquiratur & obtineatur & maneat.

Litera Nun: Afferunt quidam propriũ Dei munus esse, vt quis in Dei rebus atque operibus versetur: excusantes infidelitatem suam, quòd cessante erga se Dei voluntate maneãt infideles. Est quidem in fide manendi à Deo munus, sed impediendi à nobis origo est. Et volũtas nostra hoc proprium ex se habere debet, vt velit Deus incipienti crementum dare: quia consummationem per se infirmitas nostra non obtinet, meritum tamen adipiscendæ consummationis est ex initio voluntatis.

Litera Tau: Alijs gloriam seculi eligentibus, alijs venerationem elementorum ac dæmonũ capessen-

possessentibus, alijs terrenas opes expetentibus: sanctus iste mandata Dei elegit. Elegit autem non naturali necessitate, sed voluntate pietatis. Quia vnicuique ad id quod volet via est proposita viuendi, & appetendi, atque agendi permissa libertas: & ob id vniuscuiusque aut pœna, aut præmijs afficietur electio.

Lib. 1. de Trinitate: Esse filios Dei est opus voluntatis, non necessitatis.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. de Iacob & Vita beata cap. 1. Non seruili ad obediendum constringimur necessitate, sed voluntate arbitra, siue ad virtutem propendimus, siue ad culpam inclinamur. Et ideò nos aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas reuocat, rationem secuta.

In Psal. 40. *Etenim homo pacis meæ, in quo speraui.)* Bene ait *speraui*: quia homini dedit eligendi arbitrium, quod sequitur. *Posui*, inquit, *ante te bonum & malum*. Si malum elegeris, non natura delinquit; sed eligentis affectus.

In Psal 118. octonario 11. *Quot sunt dies serui tui.)* Dominus Iesus veniens in hunc mũdum per virginis partum, subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates, vt fide tua, verbo tuo, conuersatione tua, & operibus conterantur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est, qui permissa nõ vteris potestate. In nobis est igitur, vt aut subijciatur aduersarius, aut resultet.

Epist. 84. An fortè verendum est, ne liberũ tollere videamur arbitrium, cùm omnia, per quæ propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim Spiritu Dei iuuatur arbitrium, non aufertur; & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserantis medici curata reualescat, & gaudeat se non interrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam.

Optatus Mileuitanus. 370.

Contra Parmenianum lib. 7. Quicquid necessitas peccat, non potest magnis viribus accusari. Denique voluntas habet pœnam, necessitas habet veniam. Homicida scelus, dũ nemo cogit, potest facere, & potest non facere: adulterium mœchus, dum deforis nemo compellit, potest admittere, & non potest admittere, & cętera huiusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. Ideo prohibita dum geruntur, iudicio destinantur: non interdicta, dum aliqua necessitate fiunt, fortè facilè dignetur ignoscere, qui noluit prohibere.

Philastrius. 380.

Hæresi 80. de eo quod dictum est Cain: *Tu dominaberis illius*. Non ita dicit Scriptura dominari illum fratri suo, vt eum interficeret, sed dominaberis cogitationi tuæ malę, vtique quæ est in arbitrio tuo, vt cuiusque hominis arbitrio & voluntate aut proijciat de corde suo malam cogitationem immissam à diabolo, aut non proijciendo crimen incurrat perpetuum.

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

Nescis stulte tua vim libertatis ab ipso
Formatore datam? nescisq́, ab origine quanta
Sit concessa tibi famulo super orbe potestas?
Et super ingenio proprio, laxeq́, soluto
Iure voluntatis, liceat cui velle, sequiq́,
Quod placitum, nulliq́, animum subiungere vinclo?
An cùm te dominum cunctis quæcunque crearat
Præficeret, mundumq́, tuis seruire iuberet
Imperijs; cumq́, arua, polum, mare, flumina, ventos
Dederet, arbitrium de te tibi credere auarus
Nollet vt indigno, libertatemq́, negaret?
Quale erat, electus magni rex orbis vt esset,
Non rex ipse sui, curto fœdatus honore?
Nam quis honos domini est, cuius mens libera non est,
Vna sed imposita seruit sententia legi?
Quæ laus porrò hominis, vel quod meritum, sine certo
Inter vtramque viam discrimine viuere iustè?
Non fit spontè bonus, cui non est prompta potestas
Velle aliud, flexosq́, animi conuertere sensus.
Atqui nec bonus est, nec collaudabilis ille,
Qui non spontè bonus: quoniam probitate coacta
Gloria nulla venit, sordetq́, ingloria virtus, &c.
En tibi signatum libertatis documentum,
Quod voluit nos scire Deus, quodcunq, sequendum est
Sub nostra ditione situm, passimq́, remissum
Alterutram calcare viam: duo cedere iussi
De Sodomis, alter se proripit, altera mussat:
Ille gradum celerat fugiens, contra illa renutat:
Liber vtrique animus, sed dispar vtrique voluntas,
Diuidit huc illuc rapiens sua quemque libido.

Hieronymus. 390.

Dialog. aduersus Pelagianos lib. 3. cap. 1. Et tamen hoc scito baptismum præterita donare peccata, non futuram seruare iustitiam, quæ labore, & industria, ac diligentia, & semper super omnia Dei clementia custoditur, vt nostrum sit rogare, illius tribuere quod rogatur; nostrum incipere, illius perficere; nostrum offerre quod possumus, illius implere quod non possumus.

In caput 49. Esaiæ: Hęc vniuersa dicuntur, vt liberum hominis arbitrium monstretur. Dei vocare est, & nostrum credere. Nec statim, si nos non credimus, impossibilis est Deus, sed potentiam suam in nostro arbitrio derelinquit, vt iusti voluntas præmium consequatur.

In caput 55. Esaiæ: Illud, quod in Euangelio dicitur: *Non potest arbor bona facere fructus malos*, nequaquam refertur ad naturæ proprietatem, vt hæretici volunt, sed ad mentis arbitriũ. Denique infertur: *Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos.* Ex quo perspicuum est, vnumquemque propria voluntate facere animæ suæ bonam & malam arborem, cuius fructus varij sunt. Matth. 7.

Ad caput 5. Ecclesiastis: Dicitur quòd agat vnusquisque quod velit, & sibi rectum esse videatur, atque in diuersa homines libero ferantur arbitrio, & vana sint vniuersa sub sole, dum inuicem nobis in bonorum & malorum finibus displicemus.

Ad caput 7. Ecclesiastis: Hoc fecit Deus, vt habeat sapientia locum in eligendo bonum, & vitando malum, & liberum homini relinquatur arbitrium. Ne dicat se insensibilem ac stolidum à Deo esse generatum: sed eum ideo fecisse diuersa, vt homo queri de sua conditione non posset.

Libro 2. contra Iouinianum capite 2 Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin vbi necessitas est, nec condemnatio, nec corona est, sicut in bonis operibus perfectior est Deus. *Non est enim volentis, neque currentis; sed misereutis* & adiuuantis *Dei*, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli.

Ad caput 5. ad Galatas: Aliud est Dei opus, aliud hominum. Dei opus est vocare: hominum vel credere, vel non credere. Et sicuti alibi de Scripturis liberum hominis affirmatur arbitrium, vt ibi: *Si volueritis, & audieritis me.* Exod. 19

Et iterum:

Et iterum: *Et nunc Israel, quid petit a te Dominus Deus tuus?* & ex hoc vel maximè comprobatur. Verùm simpliciores quique putãtes se deferre Deo, vt persuasio quoque nostra in eius sit potestate, abstulerunt partem orationis, *non*, & sensum contrarium Apostolo reddiderunt. Siue ergo in bonam, siue in malam partem, nec Deus, nec diabolus in causa est: quia persuasio non est ex eo, qui vocauit nos, sed ex nobis, qui vel consentimus, vel non consentimus vocanti.

Ad caput 5. Matthæi: Si præcepta Dei custodiens, filius quis efficiatur Dei: ergo non natura filius, sed arbitrio suo.

Gaudentius. 400.

Tractatu 3. de Dominica Paschæ: *Occident* ait: non occidant. Synagoga quippe Iudæorum quod erat crudeliter factura, prędictum est, non vt fieret iussum est. Nec ideo factum est, quia prædictum erat: sed ideo prædictum est, quia erat futurum, vt præscientiam suam Deus in his, quæ per libertatem arbitrij hominum futura erant, ostenderet. Libertatem diximus arbitrij, quia voluerunt Iudęi facere, quod fecerunt: & vtique si voluissent, non fecissent. Certè ingentis sacrilegij est, vel cogitare quòd Deus, qui non solùm bonus & iustus, sed & ipsa bonitas est, & ipsa iustitia, vel iubeat aliquid, vel cogat fieri, quod factum damnet, &c. Præscientia quidem Dei non fallitur: sed nec homini concessa semel voluntatis libertas aufertur, ne nihil de eo iudicare possit, qui liber non fuerit in agendo.

Tractatu 13. de Natali Domini, contra auaritiam Iudæ: Vult Dominus verè iustus iudex, vt meriti proprij sibi causa quisque: vult & iustum pro sola iustitia pati, vult & iniquum, si in malitia perdurauerit, reum mortis proprio arbitrio iudicari. *Figurauit* enim *Deus hominem*, vt Scriptura testatur & *ad imaginem similitudinis suæ fecit illum, & dimisit eum in manu consilij sui: posuit ante eum aquam & ignem, dicens, ad quod volueris, extende manum tuam.* (Eccle. 15.)

Chromatius. 400.

Ad caput 5. Matthæi: Ad omne deuotionis opus impigros nos esse pręcipit Dominus, & paratos. Bonum enim nostrum vult non tam necessitatis esse, quàm propriæ voluntatis, vt dum amplius ex nobis facimus, quàm ab alijs postulamur, maioris mercedis gloriam consequamur. Integræ enim charitatis ac perfectæ deuotionis officium est, plus sponte præstare quàm petieris.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 5, capite 10. Nullo modo cogimur aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deum (quod nefas est) negare præscium futurorum: sed vtrumque amplectimur, vtrumque fideliter & veraciter confitemur, &c. Neque ideò peccat homo, quia Deus illum peccaturum præsciuit; imò ideo non dubitatur ipsum peccare, cùm peccat: quia ille, cuius præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præsciuit: qui si nolit, vtique non peccat: sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præsciuit.

De spiritu & litera capite 30. Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? absit. Sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ abolitione peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitiæ dilectio, per iustitię dilectionem legis operatio. Ac per hoc; sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur: quia gratia sanat voluntatem, qua liberè diligatur iustitia. (Rom. 3.)

Capite 34. Consentire, vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, (neque enim credere potest quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio, cui credat,) profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, proprię voluntatis est.

De gratia & libero arbitrio capite 2. Reuelauit autem Deus nobis per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Primùm, quia ipsa diuina pręcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret, &c. *Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilij sui.* (Eccle. 15.) Si volueris, conseruabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponet *tibi ignem & aquam, ad quodcunque volueris, extende manum tuam. In conspectu hominis vita & mors, & quodcunque placuerit dabitur ei.* Ecce apertissimè videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud, quòd tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri iubet Deus? Quomodo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit, quòd *in lege Domini fuit voluntas eius*, (Psal. 1.) nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege Dei consistere? Deinde tam multa mandata, quę ipsam quodammodo nominatim conueniunt voluntatem, sicut est: *Noli vinci à malo*: (Rom. 12.) & alia similia, sicut sunt: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* (Psal. 31.) Et: *Noli repellere consilia matris tuæ*, &c. (Prou. 1.) *Et noluit intelligere vt bene ageret.* Et: *Noluerunt accipere disciplinam*: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ?

In 1. Ioannis 4. capite: Vide quomodo non abstulit liberum arbitrium, & diceret, *castificet seipsum.* Quis castificat, nisi Deus? sed Deus te nolentem non castificat. Ergo quòd adiungis voluntatem tuam Deo aliquid volenti, ideo & tibi aliquid tributum est, vt dicas sicut Psalmista: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Si Deus adiutor tuus est, aliquid agis certè. Nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat?

Libro 2. contra duas epistolas Pelag. cap. 5. Peccato Adæ liberum arbitrium de hominum natura perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad bene autem piéque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta.

Contra Faustum Manichæum disputatione 2. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate rectè facimus, aut si pœnam meretur, qui peccat inuitus, debet & præmium mereri, qui bene facit inuitus.

Epistola 47. ad Valentinum: Quantum potuimus, egimus cum istis, & vestris, & nostris fratribus, vt in fide sana Catholica perseuerent: quæ neque liberum arbitrium negat, siue in vitam malam, si-

tie in bonam; neque tantum ei tribuit, vt sine gratia Dei valeat aliquid, siue vt ex malo conuertatur in bonum, siue vt in bono perseueranter proficiat.

De fide contra Manichaeum capite 9. & 10. Totum quod vocatur malum in hominibus peccatum est, & pœna. Peccatum fit ab anima rationali, cui liberum voluntatis arbitrium est. Et pœna infligitur iustitia Dei, quæ nihil facit iniustè. Aduersus hæc solita cæcitate latrant Manichæi, & cùm conuincuntur naturam non esse malum, sed in potestate esse hominis facere bene aut malè, dicunt non esse animæ liberam voluntatem, & non vident cæcitatem suam. Quis enim non clamet stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est quod præcipitur facere? & iniquum esse eum damnare, cui non fuit potestas iussa complere? Et has iniustitias & iniquitates miseri non intelligunt Deo se ascribere. Sed quid verum est, nisi & Dominum dare præcepta, & animas liberę esse voluntatis, & malum naturam non esse, sed esse auersionem à Dei præceptis, & esse iustum Dei iudicium, quo damnet peccantes?

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 2. Quæ igitur nobis gratia, si in alieno tantùm fideles fuerimus, nisi de proprio seruiamus, id est, de libero voluntatis arbitrio, ex toto corde nostro, & ex totis animę nostræ viribus diligentes Deum? In quem nos affectum lacessit Propheta, qui dicit: *Voluntariè sacrificabo tibi,* &c. Consilium dat, non præceptum, qui non dicit: Esto perfectus, sed, *si vis esse perfectus:* quia libertas voluntatis, quę bona cùm est, supra legem est, non cogitur, sed suadetur, & ipsa sibi lex est.

Arnobius Romanus. 430.

De Deo trino & vno: Creator præscius contemptores fore & Angelos & homines, iustitiæ suæ subditos fecit, ita vt absolutè eos suæ esse permitteret voluntatis: quia nec aliter gratiæ retributio esse iusta non posset.

Ad Psalm. 90. Multi putant libertatem arbitrij eousque sibi sufficere posse, vt sese per ipsam libertatem ab hostibus inuisibilibus eruere posse confidant. Libertatem autem arbitrij & negare periculum est, & nudare peccatum. Si enim negaueris, omnibus fræna laxasti: si nudaueris, decepisti. Nam negas si dixeris: Deus si vult, bonus sum: si non vult, bonus non sum: cùm constet Deum velle omnes homines saluos fieri, & vnusquisque suo fit iniquus arbitrio. Nudas autem, cum tantum ipsi arbitrio dederis, vt cùm rebus diuini adiutorij denudaris, &c. *Si habitaueris in adiutorio Dei altissimi cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis:* sinistrum in eo, qui sub auxilio Dei agit, non nominatur, sed latus tantùm exponitur, contra quod mille insurgunt, à dextris autem decem millia. Latus hoc sinistrum, quod noluit nominare, liberum arbitriū est, contra quod minor pugna laxatur: in dextera autem Dei auxilium est: & ideo prius nominauit latus, quia in arbitrio est vt credas prius, vt dū credideris, gratiam consequaris.

Ad Psalm. 117. Nunc fortè audiat me prædestinationem docens, & arbitrium hominum infringens, putet me libertatem arbitrij ita excludere, vt peccantes existimem Dei abiectione peccare. Quod peccamus, nostri arbitrij ducebitur, qui contemnimus gratiam. Vide quanta libertas est arbitrij tui, negetur à seruo Dominus, vt dicat homo Deo: nolo tibi credere, & faciat sibi templum, vbi idolum colat; aut Synagogam, vbi suum abneget Saluatorem. Quod ergo malum facimus, per libertatem incurrimus; quia non dignatur Dominus iustus coacta seruitia: si verò aliquid boni fecerimus, imputabimus largitori, quia bona omnia ad se confugientibus præstat.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 9. post Paschas Homo, qui proprio transgressionis crimine tenebatur obnoxius, qui per culpam suam incurrerat seruitutem, non violentia liberandus fuit, sed misericordia. Et quia Deus æquitas & iustitia est, ipse sibi lex est: & quia homo iudicij, & iuris sui ac liberi arbitrij præditus voluntate erat, qui voluntarius ceciderat, iniustum erat vt erigeretur inuitus. Aequius & salubrius fuit, vt qui per superbiam à diabolo persuasus fuerat ad mortem, à Deo per humilitatem suscitaretur ad vitam. Iusto ergo ordine, qui per calliditatem maleuoli serpentis non impulsus, sed seductus fuerat ad perditionem, rursum per sapientiam beneuoli redemptoris non compellatur, sed ducatur ad salutem, & qui cum sua voluntate corruisse videbatur, cum sua rursus voluntate repararetur, vt esset virtuti ac remunerationi locus. Non ergo eum præripit per violentiam, sed potius per iustam beneuolentiam solicitat, & erudit in vitam: quia benignitas prouocantis etiam meritum desiderat acquiescentis.

Prosper. 460.

Ad sextam obiectionem Gallorum: Liberum arbitrium nihil esse, vel non esse perperam dicitur.

De vocatione Gentium libro 1. capite 8. Nec quia Spiritu Dei agitur, ideò se putet liberum arbitrium non habere, quod ne tunc quidem perdidit, quando diaboli voluntati se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablatum. Rom. 8.
Quod ergo nō interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur.

Libro 2. capite 26. Hanc quippe abundantiorem gratiam ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam, quò quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidijs, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit.

Cap. 34. Hæc æterna, & semper tranquilla cognitio Dei nulla nos vrget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas, vnde iustitia: Quia cùm bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vtique bonum fuit liberas fieri, spontanea orta est transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendebat essentia, à summo se bono, dum proprio peruersè delectatur, abrupit, cui nunc ruinæ medetur gratia Dei.

Claudius Marius Victor. 460.

Præfatione in Genesin:

Certa quibus cælum sedes, queis libera corda,
Arbitriumq; sui largitus es omnibus, vt iam

Alterutram in partem vellent, se vertere possent:
Vt fieres iustis merces, meritumq́, piorum
Hoc quoq́, conferres prastādo, vt debitor esses, &c.
Quin etiam arbitrio mentis gaudere dedisti:
Nec tamen arbitrij natura in vtrumq́, valentis
Accusanda venit nobis: namq́, inde perire
Posse datum est cunctis, vt viuere dulcius esset,
Mutuaq́, alterni compar mensura pericli
Cederet ad meritum.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 21. Ideo hoc totum dico, quia est in nostra potestate Deo promittere: non est in nostra potestate dimittere. Promisisti? Præmium habebis. Negasti? pœnam habebis: Vtrumq; propter confusionem est. Dicimus iterum atque iterum: *Ecce ante oculos tuos via mortis & via vitæ: elige quod volueris.* Eccle. 15

Homil. 25. Hoc solum impendium & gaudium erit, quòd hic Domino vixerimus: quia quandiu hic consistimus, in arbitrio est, cùm velis ad seculum declinare. Cùm verò declinaueris, iam difficile ac pene impossibile erit, ad locum iustum vel cogitatione respicere.

Lucidus Presbyter. 480.

Epistola, qua præteritos errores reuocat: Damno vobiscum sensum illum, qui dicit, humanæ obedientiæ laborem diuinæ gratiæ non esse iungendū: qui dicit, post primi hominis lapsum ex toto arbitrium voluntatis extinctum.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 21. Initium salutis nostræ Deo miserāte habemus: vt acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur, quod acquiescendo inspirationi cupimus, diuini muneris est: vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ, & cælestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est, & ignauiæ.

Boetius. 500.

De Consolatione Philosophica lib. 5. *prosa* 2. Nulla est rationalis creatura, quin ei libertas arbitrij adsit.

Prosa 6. Manet intemerata mortalibus arbitrij libertas, nec iniquæ leges solutis omni necessitate voluntatibus præmia, pœnasq; proponunt. Manet enim spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque eius præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate cōcurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans.

Fulgentius. 500.

De Incarnatione & gratia Iesu Christi cap. 20. Gratia Dei humanum non aufertur, sed sanatur; nō adimitur, sed corrigitur; non remouetur, sed illuminatur; non euacuatur, sed adiuuatur, atque seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem.

Ennodius Ticinensis. 510.

De libero arbitrio ad Constantium: Debemus gratię, quòd vocamur; debemus gratiæ, quòd occultis itineribus, nisi resistamus, sapor nobis vitalis infunditur: nostræ tamen electionis est, quòd beneficia demonstrata sectamur. Via enim scelerum nō imperatrix nostra esse legitur, sed famula, cùm de peccatis dicitur: *Sub te erit appetitus eorum.* Quid enim sibi vult vniuersa Prophetæ quasi sertis redimita elocutio? *Noli æmulari in malignantes: nolite confidere in principibus: nolite fieri sicut equus & mulus.* Et Apostolus: *Nolite fieri serui hominum.* Toties noli, in superna admonitione quò respicit, si aliud non licuit? Gene. 4. Psal 36. 1 Cor 7

Laurentius Nouariensis. 520.

Homilia 1. *de Pænitentia:* Homo noli diffidere: res in promptu est: vita in manu est: Virtus in volūtate est: Victoria in arbitrio est. Si voluisti, vicisti; si nolueris, victus relinqueris.

Aurelius Cassiodorus. 540.

De Anima cap 15. Anima in edito cōstituta, quasi pro tribunali sedens, appetitorū suorum noscitur esse moderatrix, boni malitiæ iudex, ambigua discernēs, noxia respuens, cùm tamē ei gratia diuinitatis infulserit, &c. Sancta cōuersatione purgata, diuinitatis auxilio recipit, quod insidijs decipientis amisit. Illuminata à Creatore videt, quę fuscata non potest à seipsa cognoscere.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 13. *cap.* 6. *in Iob:* Notandum, quòd non ait: Vulnerauit, sed, *conuulnerauit lūbos meos:* sicut enim loqui aliquando vnius est, colloqui verò duorū, vel fortasse multorum; sic antiquus hostis, quia nos ad culpam sine voluntate nostra non rapit, nequaquam lumbos nostros vulnerare, sed conuulnerare dicitur: quia hoc, quod nobis ille malè suggerit, nos sequentes ex voluntate propria implemus, & quasi cū ipso nos pariter vulneramus, quia ad perpetrādum malum ex libero simul arbitrio ducimur.

Lib. 16. *cap.* 10. Superna pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, vt subsequēte quoq; nostro libero arbitrio bonum, quod iam appetimus, agat nobiscum: quod tamen per impensam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac si solis processisset ex nobis. Quia enim diuina nos bonitas, vt innocentes faciat, præuenit, Paulus ait: *Gratia autem Dei sum, id quod sum.* Et quia eandē gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adiūgit: *Et gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui.* Qui dum se nihil esse conspiceret, ait; *Non autem ego:* & tamē quia se esse aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: *sed gratia Dei mecū.* Non enim diceret mecum, si cum præueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait: *Non ego.* Vt verò secum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adiunxit: *sed gratia Dei mecum.* 1. Cor. 15.

Lib. 33. *cap.* 20. Liberum arbitrium in bono formatur electis, cùm eorum mens à terrenis desiderijs gratia aspirante suspenditur. Bonum quippe quod agimus & Dei est, & nostrum: Dei, per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei gratias in æternum agimus? Rursum si nostrum non est, vnde nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immeritò gratias agimus, scimus quòd eius munere præuenimur: & rursus, quia non immeritò retributionem quærimus, scimus quòd subsequēnte libero arbitrio bona elegimus, quæ ageremus.

In Ezechielē lib. 1. *Hom.* 5. Si bona nostra sic omnipotentis Dei dona sunt, vt in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quærimus? Si autem ita nostra sunt, vt dona Dei omnipotentis non sint, cur ex ijs omnipotenti Deo gratias agimus? sed sciēdum est, quia mala nostra solummodò nostra sunt; bona autē nostra & omnipotentis Dei sunt, & nostra: quia ipse aspirando nos præuenit, vt velimus; qui adiuuādo subsequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere quæ volumus.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib. 2. *cap.* 2. Sicut homo, libero arbitrio conditus, sua sponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuersione credēdo recurrit ad Deum, vt & libertas agnoscatur arbitrij, per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ, per acceptam fidei firmitatem.

De doctrina & fide cap. 20. Libertati arbitrij sui

commissus est homo statim in prima mūdi conditione, vt sola vigilantia mentis adnitente præcepti custodia, perseueraret, si vellet, in id, quod creatus fuerat permanere. postquam verò seductione serpentis cecidit à naturæ dono, perdidit pariter & vigorem arbitrij, non tamen electionē: ne non esset suum peccatum, quod emendaret; nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, non tamen ad obtinendam: sine illo quęrētes facit inuenire, qui pulsantibus donat. Sicut ergo initiū nostræ salutis Deo miserante & inspirante habere nos credimus: ita arbitriū nostrum sequax esse diuinæ inspirationis liberè cōfitemur. Initiū nostrę salutis Deo miserante habemus atq; vt acquiescamus saluti ferę inspirationi, nostrę potestatis est: vt adipiscamur, quod acquiescēdo admonitioni cupimus, diuini est muneris.

Concilium Toletanum quartum. 643.

Cap. 56. de Iudæis: Præcepit sancta Synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre. *Cui enim vult Deus miseretur, & quem vult indurat.* Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Sicut enim homo propria arbitrij voluntate serpenti obediens perijt: sic vocante se gratia Dei propriæ mentis conuersione homo quisque credendo saluatur. Ergo non vi, sed liberi arbitrij voluntate, vt cōuertantur, suadendi sunt, non penitus impellendi.

Audoenus. 650.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Nemo se ignorantia tueri poterit, quandoquidem vita & mors, præmia iustorum, supplicia impiorum denuntiata sunt vobis. Iam in vestra optione est, & arbitrio eligere quod teneatis. Quod enim quisque hic cōcupierit, id illic obtinebit. Vitam ergo æternam totis viribus concupiscite, nec emēdationem vitæ procrastinetis, sed ob lucranda regna cælestia vltro ipsi relinquatis, quod tamen cum ipsa vita amittendum est.

Iulianus Toletanus. 680.

Lib. 3. Prognosticon cap. 56. Liberi arbitrij facultatem maiorem nobis in illa vita inesse, quàm hic vniuersitas Doctorum patenter insinuat. Nam si in hac vita, vt quidā ait, plerique libera voluntate viuunt, vbi & peccata cauere possunt, tamen sine peccato esse non possunt: quomodo non ibi liberiori animo erunt, vbi sic adhæsuri sunt Deo suo, vt nullo possint obnoxiari peccato?

Beda. 700.

Ad cap. 2. Genes. Lignum scientiæ boni & mali proprium est voluntatis arbitrium, in medium nostrum positum, ad dignoscendum bonum vel malum. de quo si quis relicta Dei gratia gustauerit, morietur.

Ad Luc. cap. 20. Quid nesciat Dominus vineæ, qui Deus Pater intelligitur? sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini reseruetur.

Alcuinus. 750.

In Genes. quæst. 84. Quomodo intelligendum: *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius?* Respondeo: Tu quia liberi arbitrij es, nō habet peccatum super te dominium, sed tu super illud, & in tua potestate est, siue compescere, siue concupiscere illud.

De Trinitate lib. 2. cap. 8. Liberum arbitrium manet etiam nunc in hominibus per naturam: quòd in quibus voluerit Deus dignatur liberare per gratiam, ne malam habeant volūtatem. Ex quo enim primus homo libero arbitrio venundatus est sub peccato, ideo mala cœpit esse libertas hominis, quia ipsi libero arbitrio ablata est bonitas voluntatis, quam exinde nemo à seipso habere potuit, nisi gratia diuinæ misericordiæ adiutus habuisset, sine cuius adiutorio liberū arbitrium nec conuerti potest ad Deum, nec proficere in Deum. Vtrumque credere debemus, & gratiam Dei, & liberum arbitrium hominis.

Haymo. 800.

Ad caput 1. Esaiæ: Liberum arbitrium ex parte seruatur, dum dicitur: *Si volueritis, & si nolueritis,* vt in vtramq; partem, non ex iudicio Dei, sed ex merito singulorum pœna vel præmium sit.

Ad cap. 49. Esaiæ: *In vanum laboraui, & magnam partem Iudæorum ad te reuocare non potui.* Hæc autem dicuntur, vt liberum hominis monstretur arbitrium. Dei enim est vocare, & nostrum credere.

Ad caput 1. Malachiæ: Quia liberi sumus arbitrij, pro nostra voluntate aut ad vitia deflectimus, aut ad virtutes.

Rabanus Maurus. 850.

Ad caput 18. Hieremiæ: Et hoc dicimus, non quòd ignoret Deus, hoc vel illud gentem aut regnum esse facturum, sed quòd dimittat hominem voluntati suæ, vt vel præmia, vel pœnas sua voluntate, & suo merito recipiat. Nec statim totū erit hominis quod eueniat, sed eius gratiæ, qui cuncta largitus est. Ita enim libertas arbitrij reseruanda est, vt in omnibus excellat gratia largitoris.

De Vniuers. lib. 4. cap. 1. Postquam homo seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonū perdidit pariter, & vigorem arbitrij: non tamen electionem, ne non esset suum, quod emendaret peccatum nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est, rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutē, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, id est, inspiratione Dei. Vt autem consequatur quod elegit, vel quod consequitur, vel quod occasione agit Dei, esse liberè confitemur. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus: vt acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod ad acquiescendum admonitioni cupimus, diuini est muneris: vt non labamur adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij: vt labamur potestatis est nostræ & ignauiæ.

Concilium Valentinum. 855.

Cap. 6. De gratia, per quam saluantur credentes, & sine qua rationalis creatura nunquam beatè vixit, & de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiā Domini Iesu fidelibus eius redintegrato & sanato, id ipsum cōstantissimè & fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 880.

Cap. 4. Arbitrium est iudicium animæ, siue de bono, siue de malo: liberum autem ad vtrumque sine coactione.

Cap. 5. Deus est auctor salutis, liberum arbitriū tantùm capax. velle, posse, perficere solius est adiutricis gratiæ: sine qua nec Baptismus, nec fides, nec opus quod videtur effectum meriti habet. Sola igitur mater gratię libero arbitrio succurrit pro libertate æterna consequenda.

Ericus. 880.

Homilia 5. de S. Stephano. Quid autem est quod dicit: *Quoties volui, & noluisti?* Nunquid humana voluntas voluntati Dei præualet? cùm scriptū sit: *Omnia quæcunque voluit fecit?* Ad hæc dicendū, quòd liberum arbitriū Deus homini contulit, propter quod dicit, *noluisti,* ac si diceret: ex mea parte volui, sed ex tua noluisti.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib.12.in Leuit.cap.1. In nobis omnibus, qui natura sumus filij iræ, qui sub iugo dæmoniaco nascimur seruitutis, non expectatur quis velit exire, sed quem superna clementia velit liberare. *Non*
Rom 9 *enim volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei.* Nec hoc dicentes humani arbitrij destruimus libertatem: libertas namque est hominis, si cælitus adiuuetur; alioquin nulla est, si gratia destituatur.

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum Antiochenum: Credo & profiteor gratiam Dei præuenire & subsequi hominē, ita tamen, vt liberum arbitrium rationali creaturæ non denegem.

Petrus Damianus. 1050.

Serm. de Exaltatione S.Crucis: *Si quis,* inquit, *vult venire post me, abneget semetipsum: tollat crucem suam, & sequatur me.* Audi consilium, non præceptum. Si enim præceptum esset, quicunque effecti non manciparent, cruciatus possent expectare perpetuos: sed cùm dicit: *Si quis vult,* in nostra posuit voluntate, vtrum ex æquo cum eo currere festinemus.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vnius Martyris: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus.)* Ex eo, quòd habemus libertatem arbitrij, siue ad bonū, siue ad malum, promereri dicimur: quādo videlicet malū, quod facere possumus, euitantes, bonum eligimus, & operamur. Pro opere enim, quod facere non possumus, nec pœnam, nec præmium meremur.

Anselmus. 1080.

Dialogo de libero arbitrio cap.5. Sed nunc quomodo est humanæ voluntatis arbitrium hac potestate liberum, cùm sæpe rectam homo habens voluntatem, ipsam rectitudinē inuitus cogente tentatione deserat? *Mag.* Nemo illam deserit, nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur volens, nemo deserit illam inuitus: ligari enim homo potest & inuitus, quia nolēs: potest torqueri inuitus, quia nolens: potest occidi: velle autem nō potest inuitus, quia non potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suū velle vult, &c. Quis potest voluntatem dicere non esse liberam ad seruandam rectitudinem, & liberam à tentatione & peccato, si nulla tentatio potest illam nisi volentem auertere à rectitudine ad peccatum, id est, ad volendū quod non debet. Cùm ergo vincitur, non aliena vincitur potestate, sed sua.

Cap.10. Semper itaque habet rationalis homo liberum arbitriū: quia semper habet potestatem seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem, quamuis aliquando cum difficultate. Sed cùm libera volūtas deserit rectitudinem per difficultatem seruandi, vtique post seruit peccato per impossibilitatem per se recuperandi. Sic
Psal.101. ergo fit spiritus vadens, & non rediens: quoniam
Ioan 8. *qui facit peccatum, seruus est peccati.*

De Concordia gratiæ & liberi arbitrij: Cùm aliquid dicit sacra Scriptura pro gratia, non amouet omninò liberum arbitrium; neque cùm loquitur pro libero arbitrio, excludit gratiam, quasi sola gratia, aut liberum arbitrium solum sufficiat ad saluandum hominem, sicut videtur illis, qui faciūt hanc quæstionem. Ita quippe intelligenda sunt dicta diuina: vt, hoc excepto, quod dixi de infantibus, nec sola gratia, nec solum liberum arbitrium salutem hominis operetur. Quippe cùm di-
Ioan.15. cit Dominus: *Sine me nihil potestis facere,* non ait: nihil valet vobis vestrum liberum arbitrium: sed
Rom.9. nihil potest sine mea gratia. Et cùm legitur: *Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei:* non negatur in volente, neque in currente aliquid prodesse liberum arbitrium, sed significatur non esse imputandum libero arbitrio, quòd vult, & quòd currit, sed gratiæ.

Franco Affligeniensis. 1100.

De gratia Dei Tom.2. Figulus noster creato homini liberum sui arbitrium derelinquit, optionem ei tribuit eligendi quod voluerit. Quid verò magis congruum imagini Dei, quàm fœda horrere, honesta amplecti? Quid magis conueniens rationi, quàm virtutes eligere, vitia detestari? Vtrumque autem ei, bonum scilicet & malum, proponitur: huius vsus suadetur, illius prohibetur: stipendium & finis vtriusque prædicitur, huius vita æterna, illius mors, nihilominus & ipsa æterna.

Guigo Carthusianus. 1120.

In Institutione cap.9. Præscientia tua non vtique cogit eos esse quod futuri sunt, tanquam necessariò sic sint futuri, quia sic eos esse futuros præscisti: quin potius, quia sic futura erant, ideo tu sciens omnia antequam fiant, etiam hoc præscisti, & omnino non potest falli præscientia tua.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Ad Psal.17. Per hoc, quod ait: *Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam,* liberum arbitrium per bonam voluntatem gratiæ consentiens innuit: per hoc verò, quod addit: *secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi,* cooperans studium exprimit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 2. Ioannis lib.3. Non idcirco quisque malè agit vnde pereat, quia Deus illum morti prædestinauit; sed idcirco Deus illum morti prædestinauit, quia malè acturum præsciuit, sicut contra hæreticos liberum arbitriū negantes copiosè disputatum est ab adiutoribus Dei. Nam teste Apostolo, sicut vocationem prædestinatio Dei, sic prædestinationem eius præscientia præcedit. Rom.8.

Ad cap.12. Ioannis lib.10. Innocens & sancta præscientia Dei nullā malis hominum necessitatem importat, quomodo nec visus meus ei, quem ambulare video, vllam ambulandi necessitatem irrogat.

Hugo Victorinus. 1130.

Ad cap.4. Genes. Hominis bene aut malè agere, ideo bonum velle aut malum vocat, quia voluntas hominis libera est, & ad hoc & ad illud absque exteriori adminiculo. Peccatum quidem, quod est in foribus vt exeat, praua voluntas est, quæ nō potest celari, quin aliquando exeat & appareat aliquo signo. *Sub te erit appetitus eius.* Hoc est, in tua potestate erit, cauere tibi vel ab interiori praua volūtate, vel ab exteriore occasione peccādi.

Institutionis Monasticæ de arca morali lib.4. cap.3. Ordinatissimum est de nostra reparatione diuinæ dispensationis consilium, vt qui sponte recidit, non coactus, sed sponte surgat: & qui per liberum arbitrium infirmatus est, sanitatem non reciperet, donec per liberum arbitrium sanari velit.

Bernardus. 1130.

Sermone 5. in Quadragesima: Magnum discrimen aduersus diabolicæ fraudis astutias tam crebros, imò continuos habere conflictus, quem nec videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Verūtamen in nobis est, si vinci nolumus, & nemo nostrum in hoc certamine deijcitur inuitus. *Sub te est,* ò homo, *appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum. In tua facultate est, si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis, aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidi- Genes 4

nis mo-

nis motum: tu solummodò ne cõsenseris: & quoties restiteris, toties coronaberis.

Tractatu de gratia & libero arbitrio: Si ex necessitate, & absque consensu propriæ voluntatis mala bonave fieri possent, rationalis creatura aut misera profectò esse nulla ratione deberet, aut beata penitus esse non posset. Cui nimirum in vtraque parte id deesset, quòd solùm in ea miseriæ siue beatitudinis capax est, id est, voluntas, &c. Cęterùm quod sui liberum nõ esse cognoscitur, quo pacto vel bonum ei vel malum imputatur? Excusat nempe vtrumque necessitas Porrò vbi necessitas, ibi libertas non est; vbi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec iudicium, &c. Manet libertas voluntatis, vbi etiam fit captiuitas mẽtis, tam plena quidem in malis, quàm & in bonis, sed in bonis ordinatior.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 25. lit. A. Potestas ipsa, & habilitas voluntatis, & rationis, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet, quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud.

Litera E. Si diligenter inspiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valeat appetere, vel eligere, quod ex ratione decreuerit.

Lit. N. Verùm nobis placet magis, vt ipsa libertas arbitrij sit & illa, qua quis liber est ad malum; & illa, qua quis liber est ad bonum faciẽdum. Ex causis enim varijs sortitur diuersa vocabula Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam sit reparata: sed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum. Quia ante gratiam libera est voluntas ad malum: per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed non semper bona est.

Richardus Victorinus. 1140.

In explicationibus aliquorum passuum difficilium Apostoli: Ad locum 1. Cor. 6. *Omnia mihi licent*: Deus in hominis posuit libertate, vtrũ velit bona an mala eligere. Hinc est illud Sapientis de Domino dictum: *Apposuit tibi ignem & aquam, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominẽ vita & mors, bonum & malum, quod placuerit, dabitur ei.* Eccle. 15.

Guilhelmus Abbas S. Theodorici. 1140.

In Meditationibus: Pergo quærere, cur non dedisti mihi humilitatem? quia dedi tibi quod maius est, arbitrij libertatem, & tu ex ipso quasi potens in iniquitate dilexisti malitiam super benignitatem.

Potho Prumiensis. 1150.

Libro 1. de statu domus Dei: Velle quoque nobis adiacet, in quo est libertas arbitrij, continens in se speciem potestatis quadruplicem. Qua nimirum potestate vtimur, vel ad conseruandũ, vel ad adipiscendum, vel ad expellendum, vel ad repellendum. Primò ergo potentia naturalis, quæ nobis inest per libertatem arbitrij, vires suas exerat, ad conseruandum domus Dei, quæ intra nos est, decorem.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarũ ab inferis cap. 2. Si homo peccaret ex necessitate, nequaquam dedisset per Mosen Deus leges suppliciorum: neque, qui fortiti sunt principatũ, si fati aut naturæ necessitate homines compellerentur delinquere, acerbissimi eos cruciatibus destinarent. Sub appetitu hominis igitur vitam & mortem posuit medicus animarum. Hinc est, quòd nolentium medelam recipere voluntatem minimè cogit: Principem enim, & sui iuris rationalem naturam condidit Instructionibus, legibus à malis prohibet, ad potiora exhortatur: sed inuitum neminem cogit, ne legem naturæ conquasset. Vnde per Prophetam clamat: *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.* Et iterum: *Discite bene facere.* Esa. 1. Psal. 33.

(Margin: S. p. 5.)

Hildegardis. 1170.

In Quæstionibus: Gratia Dei & liberum arbitrium hoc commune habent, quòd homo in sciẽtia boni & mali vtrumq; & bonum & malum ad operandum eligere potest, & quòd per proprietatem liberi arbitrij, secũdùm gustum & desideriũ carnis, quæ nunquam coactus dimittere potest, elegerit, hoc diabolo adiuuante perficit, & quod secundùm voluntatem animæ elegerit, hoc gratia Spiritus sancti adiuuante perficit.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

Lib. 2. Polycraticon cap. 22. Nõ itaque motum aliquem prædestinanti ingerit, sed ei, qui saluandus est primitiua disponentis Dei gratia, patẽre asserit ostium salutis, & ianuam misericordiæ, qua procedente tempore possit saluari, imò saluabitur, licet possit & non saluari, &c. Ait enim Esaias: *Si volueritis ambulare in præceptis meis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam concitaueritis, gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum est.* Ecce quia liberum hic seruatur arbitrium, dum *si volueritis, & si nolueritis*, dicens, in vtramq; partem, non ex iudicio irretractabili fatoue Dei, sed ex merito singulorum omnibus pœnam vel præmium repromittit. Esset vtiq; in voluntatem collata conditio promerendi inutilis, si faciendi, vel non faciendi necessitas esset prouidentiæ vel fatorum nexibus illigata.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. de vno Martyre: Gratia principaliter operatur, cui secũdariò cooperatur arbitrium, iuxta quod dicit Apostolus: *Gratia Dei sum id quod sum.* 1. Cor. 15.

De sacro Altaris mysterio lib. 3. cap. 8. Votum bonum & hominis, & Dei est; sed Dei propter auctoritatem gratiæ, hominis propter libertatem arbitrij.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 12. post octauas Pẽtecostes: Frustra manus ad operandum extẽditur, & incassum ad loquendum lingua conatur, sine eius auxilio, *à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum est.* Debemus tamen ex libero arbitrio cooperari Christo. Vnde Esaias: *Sicut terra profert germen suum, & sicut hortus germen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit iustitiam & laudem coram vniuersis gentibus.* Per germen horti, qui quasi per se germinat, intelligitur prima gratia, quam nobis sine nobis Dominus infundit: in cultura autẽ terræ agricola Domino cooperatur. Quia post primæ gratiæ infusionem debemus nos ex libero arbitrio cooperari Deo, postquam liberatum est per gratiam. Liberum enim arbitrium & ad bonum, & ad malum habemus. Esa. 61.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 8. cap. 44. Licet homo habeat Angelum bonum ad custodiam, & malum propter exercitium, neuter tamen illorum voluntati humanæ vim inferre valet, vt propter illius consilium violenter inclinetur ad bonum, siue ob huius suggestionem trahatur ad malum. Liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis, qua eligitur bonum assistente gratia, malum verò desistente gratia: liberum dicitur propter voluntatem, quæ libera est, & sine necessitate: Arbitrium, propter rationem, quæ ea, quæ voluntas appetit, arbitratur & discernit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Pœnitentia cap. 2. Hominem libertate arbitrij præditum esse omnium ratiocinatio sanctior, & maior

nitior pix ac veridicæ fidei auctoritas contestatur. Hoc & Ethnicorum, & mundanorum Philosophorum, qui de moribus scripserunt, testimonij elucescit. Si enim vel naturæ intentio, vel vis inuincibilis libertatem volūtatis hominum abstulisset, vana esset omnium legum institutio, nihil imputādum esset homini, cùm vel necessitate naturæ prohiberetur, quò minus faceret, aut in vinculum coniecta ratione inuitus ad faciendum traheretur. Quare nec bene, nec malè quicquam fieri posset ab homine: superuacui etiā essent magistratus ac magisteria morum. Nō enim agēdum esset cum hominibus de morum suorum emendatione, sicut cum brutis animalibus aut lapidibus, cùm eos aut impossibilitas naturæ premeret, aut violentia raperet ad agendum.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 1 quæst. 26. m. 4. art. 3. Deus dedit libero arbitrio vt consentiat, vel non consentiat bono, & ipsi malo consentiat, si velit: & quicquid faciat, siue bonum siue malum, semper ordinat ipsum prouidentia. Vnde subsunt prouidētiæ secūdùm ordinationem: quia non cogit liberum arbitriū, licet sub ipsa sit, sed permittit ei facere quicquid vult, sed in bono ipsum adiuuat instinctu gratię, in malo autem non.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput 4. Ioannis: In voluntate nostra est obicem fidei ponere, vel consentire ad credendum: & per consequens in voluntate nostra est, vel in peccatis mori, vel de peccatis exire, &c. Liberum arbitrium Deus in nullo cogit.

Thomas Aquinas. 1250.

Quæstionum de veritate disputatarum quæst. 24. art. 1. Absque omni dubitatione hominem liberi arbitrij ponere oportet. Ad hoc enim & fides astringit, cùm sine libero arbitrio non possit esse meritum, vel demeritum, iusta pœna, vel præmium. Ad hoc etiā inducunt manifesta indicia, quibus apparet hominem liberè eligere vnum, & aliud refutare, &c.

Prima parte Summa quæst. 83. art. 1. Homo est liberi arbitrij: alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

Bonauentura. 1260.

Parte 5. Breuil quij cap. 3 Liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamen per se in peccatum corruere; sed nullatenus resurgere potest sine adiutorio diuinæ gratiæ, quæ dicitur gratia gratum faciens. Illa autem gratia, licet sit sufficiens remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrij consensus. Ex quo colligitur, quòd ad iustificationem impij quatuor concurrunt, scilicet infusio gratiæ, expulsio culpæ, contritio, & motus liberi arbitrij. Expellitur ergo culpa à Dei dono, non à libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiæ gratis datæ est liberum arbitrium reuocare à malo, & excitare ad bonum: & liberi arbitrij est cōsentire, vel dissentire: & consentientis est gratiam suscipere, vel suscipientis est cooperari eidem, vt tandem perueniat ad salutem.

Aegidius Romanus. 1280.

Tractatu de Paradiso cap. 5. Sicut in Paradiso erat arbor scientiæ boni & mali: sic in anima sancta est liberum arbitrium, per quod possumus bene vel malè agere.

Aluarus Pelagius. 1340.

De planctu Ecclesiæ lib. 2. art. 8. Prauisio Dei nō fallitur, nec mutatur: videt enim verè res sicut futuræ sunt: non tamen cogit liberum arbitrium ad bonum, nec ad malum: sed in nobis est sequi Deum ad virtutem, vel diabolum ad errorem. Eccles. 15. *Apposuit tibi aquam & ignem*, &c. Patet igitur quòd absque coactione possumus operari malū vel bonum: sed bonū nō possumus sine auxilio gratiæ, malum verò possumus per nosmetipsos.

Gregorius Ariminensis. 1350.

In lib 2. Senten. distinct. 34. & 37. q. 1. art. 3. Deus sequitur determinationem voluntatis, non quòd determinatio voluntatis sit aliqua entitas distincta à voluntate, & actu eius, quæ primò fiat à voluntate, sicut imaginari videtur argumentū: nec etiam intelligendo, quod prius natura voluntas agat actum illum, quam Deus, propriè loquendo de priori natura, quoniā tunc sequeretur, quod posset illum agere Deo non coagēte, sicut patet ex definitione prioris secundùm naturā: sed ad hunc sensum dico, Deum sequi determinationem voluntatis, quoniam ideo agit actum illum, quia eum voluntas agit: & non, quia Deus agit, ideo voluntas agit. Et ideo dicitur magis propriè Deus coagere voluntati, talem actum causando, quàm voluntas dicatur coagere Deo.

Ioannes Taulerus. 1350.

Serm 6. in festo Pentecostes: Nos nihil sine communi Dei influxu boni possumus, hoc est, nisi nos Spiritus sanctus singulari gratia suæ influxu præueniat. Interim tamen & hoc requiritur, vt homo faciat, quod in ipso est: nam & Spiritus sancti gratię ipsum præuenienti per liberum arbitrium resistere potest. Inde est quod Augustinus ait: Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te, id est, nisi adhibueris liberi arbitrij cōsensum: sicut nec oculus videre potest, nisi à splēdore solis, vel alio lumine præueniatur ac illustretur: sed nec cùm prope lumen positi sumus, ipsum videre possumus, nisi oculos aperiamus, deponentes prius, si quo fortè rudi panno aut assere obuelati sint.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 14. Simili modo disponere se potest homo ad malum, sicut ad bonum, nō obstante, quòd in sancto Baptismo gratiæ receperit infusionem. Vnde tempore discretionis adueniente, propter arbitrij libertatem, quo ditatus est à Deo gratiosè, quilibet potest operari bonum, siue malum, vt à sua mera processerit volūtate. Et talis tantaque libertas ista, qua dotatus est homo, & ita fortis factus est virtute sanguinis Christi, quòd omnes aliæ creaturę quæcunque non valēt eum etiam ad minimam culpam alicuius peccati compellere, nisi sponte consentire voluerit. Ablata namque fuit ab eo seruitus, atque libertati donatus, in sacratissima passione Filij Dei, vt propriæ sensualitati dominaretur, & æternam felicitatem obtineret.

Thomas VValdensis. 1414.

Lib. 1. Doctrinalis fidei art. 1. cap. 25. Nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur, quia liberi arbitrij nos condidit Deus.

Cap. 28. Planè patet peccatum hominis non habere causas tales superiores, præscientiam scilicet & voluntatem diuinam, sed committens solum arbitrium: nec factum bonum habet aliquam necessitatem, sed trahētem gratiam & præuenientem, omnesque actus libertati nostræ substratos, liberrimæ potestati subiectos, & tam in operatione causarum primarum, quàm secundarum causarum magis necessitati ad peccatum, per causas medias, quàm alias eis priores, puta per voluntatem.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De Contemptu mundi cap. 8. Operum nostrorum merita ex gratia Dei, liberoque nostro arbitrio

proce-

procreari, sanctorum Patrum probat auctoritas. Liberum autem arbitrium esse dixerim facultatem rationis, & voluntatis, qua eligitur bonum gratia existente. Hoc autem tantùm nostrum proprium esse noscamus: cætera autem, siue naturalia, siue gratuita Dei sunt munera, nobis collata, tam pro salutis adminiculo, quàm pro Dei circa nos dilectione propalanda. Præstitit namque Dominus liberam boni vel mali eligendi facultatem, qua mediante mercedem iustus, improbus autem meritò condignum habeat de mali perpetratione supplicium. Nemo igitur cùm malus est, esse potest excusabilis, sed malè eligendo fecit malum, luci tenebras, & bono præferens malum. Tantæ siquidem efficaciæ liberum arbitrium esse discernitur, vt meritorum ac emeritorum sit statera æquissima, in qua singulorum opera ab omnipotente & iusto iudice pensantur, redditurque vnicuique quod iustitiæ censura dijudicat.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 3. Sermone de conuersione peccatoris, capite de operatione liberi arbitrij: Cooperatio necessaria est ad salutem: quia sicut dicit Augustinus: Qui fecit te sine te, nõ iustificabit te sine te. Et ideo dicit Apostolus Heb.*12. Videte ne quis desit gratiæ Dei.*

Ioannes Capistranus. 1440.

In Speculo conscientiæ part.1. numero 38. Liberum arbitrium comprehendit rationem & voluntatem. Nam liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, & malum eligitur gratia desistente.

Numero 56. & 57. Sine rectitudine conscientiæ salus esse non potest: vnde sicut lex diuina, ita & cõsciẽtia recta, diuina gratia informata, ligat voluntatem ad faciendum ea, quæ in diuina lege præcipiuntur, & ad vitandum ea, quę in illa prohibentur, & ad approbandum consilia, informationes, & exhortatiões, quę cõtinentur in ea. Non tamen voluntas cùm sit libera ligatur violentia, vel necessitate aliqua absoluta, sed conditionata: quia si velit præmium obtinere, & supplicium euitare, necesse habet sequi dirationẽ rectæ conscientiæ, &c.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa Orthodoxæ fidei lib.1 art.c.11. Rerum quædam operantur sine iudicio, vt inanimata: quædam agunt cum iudicio, sed non libero, magis autem rationali, quemadmodum ouis cernẽs lupum, mox iudicat esse fugiendum: sed hoc iudicium non est ex præuia collatione, sed ex naturali instinctu, vnde nec liberum dicitur. Homo autem agit ex iudicio, quia ex ratione rei cognoscit, & liberè, quia per rationis collationem de aliquo iudicat, sic in vtramque partem ferri potest.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 59. in Canonem Missæ: In prima nostra institutione accepimus facultatem liberè operandi, siue opera bona, siue mala, secundùm quod dixit Propheta: *Anima mea in manibus meis semper. In manib. meis*, id est, in potestate mea, vt per ipsam faciam, siue bonum, siue malum. Et Eccles. *15. Deus à principio constituit hominem* &c.

Concilium Senonense. 1525.

Cap.15. De libero arbitrio: Prodierat hic primùm apud Gentiles, & summo omnium cõsensu mox explosus est: adeò liberum esse arbitrium, velut euidenti quodam experimento cognitum, omnium mentibus sese inculcat. Cùm igitur reliquerit *Deus hominem in manu consilij sui*, appofuerit*que* Eccle. 15.
coram eo ignem & aquam, bonum & malum, vt ad quodcunque voluerit porrigat manum suam, nec abs re *bea-* Eccle. 31
tus ille dicatur, qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit: ac denique percurrenti sacram Scripturam passim obuiũ sit, quòd liberum vtramuis in partem hominis arbitriũ asseueret: satis esse visum est sacro prouinciali Concilio libertatis eiusmodi vires & metas exponere. Neque enim liberum arbitrium asserentes, diuinam excludimus propterea gratiam, quod illi falsò toties imponere non verẽtur: sed iuxta sacram Scripturam eò extendimus, vt voluntas humana misericordiæ præuenientis auxilio suffulta, sese conuertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam se præparet, quæ tandem accepta sit ad vitam æternam, &c.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Moses Hadarsan.

Ad caput 4. Geneseos: Et quod iam scriptum est: *Et ad te concupiscentia peccati*, scilicet, quod est figmentum malum iugiter concupiscens & affectans, *& tu dominaberis illius*, hoc est, si volueris, præualebis aduersus eum.

Rabbi Akiba.

In Capitulis Patrum: Nihil non cernitur (*à Deo.*) Et potestas data est, & in bono mundus iudicatur: cuncta tamen iuxta multitudinem operis. *Paulus Fagius in hunc locum*: Hebræi hanc sententiam sic explicant: Primùm commẽdari hic prouidentiam diuinam, quæ vbique præsto sit, adeò vt sine ea nihil geratur in rebus humanis; eam tamen sic cuncta moderari, vt interim cuiuis homini potestas tradita sit, vel bene vel malè agendi, nemineḿq; vt vel hoc, vel illud agat vi cogi.

Idem ibidem: Nihil non datum est cum pignore: & rete expansum est super omnes viuentes: apotheca aperta est, & Apothecarius concedit ad tempus: & pugillaris aperta est, & quicunque vult mutuò accipere, veniat & accipiat.

Fagius in Comment. Apotheca aperta est, &c. Hoc referunt ad liberum arbitrium, videlicet in nobis situm vt vel malè, vel bene agamus: Deum nobis mortem, aut vitam proponere.

Philo.

Libro quòd Deus sit immutabilis: Homo liberam facultatem & sui iuris sententiam sortitus, ex destinato pleraque faciens, meritò vituperium incurrit, si prudens sciensq; peccat: sicut è diuerso laudem, quando sua sponte bene facit. Nam stirpium animaliumqúe nec vbertas laudatur, nec, si malè proueniant, vituperantur; quòd vterque hic motus, & vtraque mutatio non est voluntaria: sed sola hominis anima, quæ accepit à Deo motum voluntarium, hactenus illi similis, à molestissima grauissimaq; necessitate, quantum licuit, manumissa, iure accusari posset, si liberatorem suum non coleret, non euasura pœnam, quæ animaduertit in libertorum ingratitudinem. Itaque recogitauit, & intra se dixit Deus, non nunc primùm, sed iam dudum firmiter, quod fecisset hominem, id est, qualem eum condidisset. Condiderat enim liberum, vt relictus voluntati propriæ, quicquid placeret, ageret, idq; hanc ob causam, vt sciens quid bonum sit, quid malum, & quid intersit inter honesta & turpia reputans, quid item inter æqua & iniqua,

iniqua, & in vniuersum virtutem inter & vitium, eligeret meliora, deteriora fugeret. In eam sentẽtiam & oraculum extat in Deuteronomio: *Ecce posui ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: tu vitam elige.* Ergo vtrumque hinc discimus, quòd & insita sit hominibus boni ac mali scientia, & meliora deterioribus anteferre debeant, cùm habeant deliberationem, tanquam incorruptum iudicem, quæ rectæ rationis monitis pareat, reiectis contrarijs suggestionibus.

Citat Leontius libro τῶν συλλογῶν.

Lib. 4. Allegoriarum: *Elige ergo vitam, vt viuas.* Beata res est, quòd cùm vtrumque auctor proposuerit, quod melius est anima potest suscipere: beatius verò est, quòd nõ ipsa ex se eligat, sed auctor eam adducat, & meliorem faciat. Non enim ex se humana mens eligit bonũ, sed secundùm prospicientiam Dei donantis optima eis, qui digni sunt. Duo sunt enim apud Legislatorem capita: alterum est, Deum nõ more humano omnia moderari: alterum, more humano castigare & punire. Quia hoc posterius probat, id est, more humano castigare, nunc quod nostræ libertatis est: sic introducit quasi sufficientes simus ad cognoscendum, & volendum, & eligendum: cùm verò illud prius & posterius probat, omnia scilicet Deum regere non humano more, tum omnes vires & causas Deo assignat, vt cùm ait in Numeris: *Nouit Deus suos, & sanctos suos adduxit ad se:* si autem

Num. 16.

eligere bonum est, & non eligere malum propriè ab vna causa proficiscitur, quid me legislator, quasi potestatis eligendi compotem, vt vitam & non mortem eligam hortaris? Respondebit, inquit, dicta esse hæc eis, qui nondum magna mysteria de principatu & potestate Dei, & de nimia infirmitate creaturæ didicerunt.

Rabbi Moses filius Maimon.

Epistola aduersus Astrologos: Ac illud quidem intelligere debetis, præcipuũ ac principale ex fundamentis legis nostrę, omnesq; item Philosophos apertè confiteri, quæcunque ab ipsis hominibus fiunt, ea in ipsorum manu esse ac potestate, atque hic nullum esse, qui aut trahat, aut cogat, & impellat: sed, si velit homo, seruit Domino, semper sapiens, & in scholis Philosophorum considet: sin placet adire consilia impiorum, & furibus sese adiungere, illud quoque facit. Neque est in re, vel naturà, vel natiuitas, quæ pertrahat illum ad vnam aliquam harum viarum: propterea iussum est illi, atque imperatũ, & dictum: *Fac hoc*, multáque huiusmodi, &c. Astrologorum dicta esse falsa ipsámet ratio coarguit: Omnes enim, quas illi adferunt nugas & ineptias, iampridem ratio consentanea perspicuis apertisqúe argumentis euertit. Quin etiam eas falsas esse declarat legis traditio. Nam quòd si eo modo res se haberet, quid lex? quid præcepta? quid disciplina hominibus prodesset? Etenim eo pacto nõ relinqueretur alicui facultas quippiam sua ipsius ratione & arbitrio efficiendi. Quandoquidem aliud etiam repugnantem nolentemq; pertraheret, &, vt talis esset, siue vt talis non esset, omnino cogeret, & quid ergo præcepta, & instituta, vel etiam studia vtilitatis adferrent?

Iosiph Albo.

In libro Fundamentorum Tractatu 1. cap. 9. Dicit lex: *Ecce dedi ante te hodie vitam*, & liberum arbitrium in vita est, ad declarãdum arbitrium & finem, qui est vita æterna.

Rabbi Iudas.

In Capitulis Patrum ad illa verba: *Omnia sunt aperta, & arbitrium datum est*: Interpretatur Rambam: Hæc sententia complectitur res magnas, & digna quæ pronuntietur à Rabbi Akiba, & hæc est eius explicatio succincta, & huiusmodi, vt hinc possis intelligere, quæ in præcedentibus dicta sunt: dicit, omnia quæ in mundo sunt nouit Deus, & apprehendit illa, & propterea dicit: Omnia aperta sunt, & postea dicit, ne putes, cùm res sciat, quòd ipsum cogere eas oporteat, vt dicunt hominis negotia cogi à rebus cælestibus: nõ ita se res habet, sed venia data est homini in eo, quod facit: Et propterea dicit: Arbitriũ datũ est.

FINIS LIBRI PRIMI.

[illegible]

De actione Dei [illegible]

[illegible]

Fol. [illegible]. Necessario [illegible]

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ

*Genes.*1.*vers.*31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

*Deuter.*32.4. Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius iudicia: Deus fidelis, & absque vlla iniquitate iustus, & rectus.

*Psal.*5.5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus: neq; permanebūt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem.

*Psalm.*72.27. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

*Psal.*105.1. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

*Psal.*144.17. Iustus Dñs in omnibus vijs suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

*Prouer.*15.9. Abominatio est Domino via impij: q sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

*Sapien.*11.25. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

*Sapient.*14.9. Similiter odio sunt Deo, impius & impietas eius.

Ecclesiastici 15.11. Non dixeris: Per Deum abest: quæ enim odit ne feceris. Non dicas, ille me implanauit: non enim necessarij sunt ei homines impij. Omne execramentum erroris odit Dominus. 21. Nemini mandauit impie agere, & nemini dedit spacium peccandi.

Ecclesiast. 39.21. Opera Domini vniuersa bona valde.

Ieremiæ 19.5. Aedificauerunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum.

Ezechiel. 18.23. Nunquid voluntatis meę est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat?

Oseæ 13.9. Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum.

Habacuc 1.13. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.

*Zachar.*8.17. Vnusquisq; malum cōtra amicum suū ne cogitet in cordibus vestris, & iuramentū mēdax ne diligatis. Omnia enim hęc sunt quæ odi, dicit Dominus.

*Marc.*10.18. Nemo bonus, nisi vnus Deus.

*Rom.*9.14. Nunquid iniquitas apud Deum? Absit.

1.*Cor.*10.13. Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.

1.*Tim.*2.4. Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Iacobi 1.13. Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.

1.*Pet.*2.22. Christus peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

2.*Pet.*3.9. Dominus patienter agit propter vos, nolens aliquos perire.

1.*Ioann.*1.5. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ.

1.*Ioan.*3.5. Apparuit vt peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non est.

ASSERVNT PATRES GRÆCI

Clemens Romanus [illegible]

[illegible]

quicquid cogitamus [illegible]

[illegible]

ſuggerit,& auaritię,& blaſphemiæ,omniſq; luxuriæ. Definite quæſo ab huiuſmodi blaſphemijs,& qui ſit Deo dignus honor, intelligite. Ne dicatis, vt ſolẽt quidam veſtrum, quòd Deus mortalium honore non indiget. Ille quidem verè nullius indiget,ſed vos debetis eum agnoſcere: quia vobis prodeſt honor,quem Deo defertis, &c. Dicis ergo: indignatur Deus, aut inuidet, ſi cùm ipſe benefaciat,alijs gratiæ referantur? Etiamſi non indignetur,non vult tamen erroris auctor exiſtere,vt ſui operis beneficio inani idolo fides detur.

Lib.10.Recog. Deus non facit malum, ſed qui ab eo creati ſunt, dum ſe iudicandos eſſe nõ credũt, indulgentes voluptatibus ſuis,à pietate & iuſtitia deuoluti ſunt.

Dionyſius Areopagita. 100.

De diuinis nominibus cap.4.parte 4. Ac primũ iſtud confidenter dicamus, quòd malum ex bono nequaquam eſt. Et ſi ex bono ſit,malũ profectò non eſt. Neq; enim proprium eſt ignis refrigerare,neq; boni non bona producere. Et ſi, quæ ſubſiſtunt, omnia ex bono ſunt, natura enim eſt bono producere,atq; ſeruare: malo autem corrumpere, & perdere, &c. Itaq; non eſt in Deo malum, & malum diuinum non eſt: ſed neque eſt ex Deo malum. Aut enim bonus nõ eſt, aut bona facit,& bona producit: neque aliquando quidem atque aliqua, aliquando verò non,& non omnia. Pateretur enim in hoc mutationẽ ac varietatem,etiam circa id, quod eſt omnium auguſtiſſimum atque cauſa. Sin autem in Deo bonum ſubſtantia eſt, & in eo malum: erit quidem tranſiens ex bono Deus, aliquando ens,aliquando verò non ens. Quòd ſi participatione bonum habet, & ab alio habeat neceſſe eſt, ſic; aliquando habebit,aliquando verò non. Non igitur ex Deo malum eſt, neque in Deo,neque ſimpliciter,neque ſecundùm tempus.

Iuſtinus. 150.

Oratione 1.ad Gentiles: Plato ingenitam materiã eſſe prodidit, ne Deũ mali auctorẽ eſſe dicere videretur. Platonis verba ſunt hęc lib.2.de Repub. Bonorũ ſolus Deus cauſa eſt dicendus: malorum autem quamlibet aliam præter Deum quærere cauſam licet.

Dialogo cum Tryphone,paulò ante finem: Porrò quòd non Dei culpa, qui prænoſcuntur & futuri ſunt iniqui,ſiue Angeli,ſiue mortales mali ſint: ſed ſuapte pro ſe quiſq; culpa talis ſit, qualis eſſe appareat,ſuperius etiã probaui. Per nos ipſos Angeli iuxta ac homines coarguemur malignè egiſſe, niſi maturè pœnitentiam egerimus. Quòd ſi verbũ Dei præmonſtrat fore omnino vt Angeli quidam & homines excruciẽtur, eò quòd præſcierit illos immutabiliter malos futuros,idipſum prædixit, non autem quòd Deus illos tales fecerit.

Quæſtione 58. Si Chriſto ignorantiã aſcribere impietatis eſt, certum fuerit omnium eum obtinere præſcientiã perfectam. Quomodo ergo non eſt ꝓditionis Iudæ,& iuriſiurandi ſacramento confirmatæ negationis Petri cauſa,qui hæc præſciuerit, & non impediuerit? Reſpondetur: Si fieri oportuit, vt Chriſtus ab vno diſcipulorũ ſuorũ hoſtibus proderetur, vt Scriptura impleretur, videlicet Chriſtus Scripturę impletiõis cauſa fuerit, non Iudæ proditionis. Nam huius ipſemet Iudas cauſa fuit,quam Deus fore cùm prænoſceret, per Scripturam prædixit. Et non eſt præſcientia cauſa eius quod futurũ eſt: ſed id quod futurum eſt cauſa præſcientiæ. Siquidem non præſcientiam conſequitur futurũ, ſed futurũ conſequitur præſciẽtia. Et haudquaquam præſcius cauſa eſt futuri. Quocirca non Chriſtus cauſa eſt ꝓditionis Iudæ, verùm proditio eſt cauſa Domini præſcientiæ.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib.2.ad Autolycum: Nihil noxiũ ab initio à Deo eſt conditum, ſed hominis delictum cõditionem creaturarum deteriorem reddidit.

Tatianus. 170.

Oratione 1.contra Græcos: Si Deus res huiuſmodi creaſſet,vt earum ope fieret, quod hominibus libet,malarum ſanè rerũ eſſet opifex. Verùm ipſe nihil non bonum in ſuo genere produxit: dæmonum autem luxuria rebus in mundo inuentis ad mala facinora abutitur: & iſtis, non Deo perfecto,idea malitię debet aſcribi.

Irenæus. 180.

Lib.1.cap.29. Succedens Cerdoni Marcion Ponticus adampliauit doctrinã,impudoratè blaſphemans eum, qui à Lege & Prophetis annuntiatus eſt Deus, malorum factorem, & bellorum concupiſcentem, & inconſtantem quoque ſententia, & contrarium ſibi ipſum dicit.

Euſebius lib.5.Hiſtor.cap.19. Irenæus ſcripſit aduerſus hęreſin Florini, qui docuit Deum eſſe auctorem mali, quem reprehendit his verbis: Iſta dogmata,Florine,vt tecum agam humanius,ſanę doctrinæ & ſententiæ non ſunt. Iſta dogmata ſunt Eccleſiæ repugnantia, vtpote quæ illos, qui eis obſequuntur, in maximam impietatem deijciant. Iſta dogmata ne hæretici quidem, qui erãt ab Eccleſia exturbati, vnquam affirmare audebant. Iſta dogmata Presbyteri,qui ante nos fuerunt, quiq; erant Apoſtolorum diſcipuli, minimè tibi tradiderunt.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.1.Pædagogi cap.8. Præſtantius bono nihil eſt: prodeſt ergo quod bonum eſt: Deum autem eſſe bonum in confeſſo eſt: Deus ergo prodeſt. Bonũ autem, quatenus bonum eſt, nihil aliud facit, quàm prodeſt. Deus ergo prodeſt in omnibus, &c. Vnuſquiſque noſtrum ſupplicium eligit, cùm ſponte peccat: culpa eſt autem eius, qui eligit: in Deum autem culpa conferri nequit. Si autem iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat, Rom.3.
quid dicemus? Nunquid eſt Deus iniuſtus, qui infert iram? abſit.

Libro 4. Abſurda non faciet omnipotens. Quid ad hanc vocẽ adhuc dicunt hæreſes, cùm omnipotentem bonum Deum prædicet Scriptura, & vitij & iniuſtitiæ minimè eſſe auctorem? Siquidem ignorantia quidem propterea oritur, quòd non cognoſcat: Deus autem propterea nihil facit abſurdum.

Libro 5. Eius, qui elegerit, culpæ non poteſt in Deum cauſa conferri. Deus enim nunquam eſt cauſa malorum. O Troiani bellicoſi, inquit Lyricus Iupiter, regnator ſuperum, qui omnia aſpicit, non eſt mortalibus cauſa malorum, ſed omnibus hominibus in medio eſt propoſitum vt apprehendant iuſtitiam caſtam, & ſanctam, Eunomiæ comitem, & prudentis Themidis.

Origenes. 230.

Philocalia cap.25. Ad hanc autem, quam arbitramur,imaginis imaginem eſſe Filij Dei, cõformes fieri eos Deus prædeſtinauit, quos propter præſcientiam, quam de ipſis habuit, prædeſtinauit. Non igitur ſentiendum futurorum cauſam eſſe præſcientiam: ſed quoniam futura erant, ſecundùm priuatos agentis impetus, ideo præſciuit. Ac cognoſcens vniuerſa priuſquam efficiantur, nonnullos quidem præſciuit, & prædeſtinauit conformes futuros imaginis Filij ſui; alios autem vidit futuros alienos. Si quis verò ad iſta quærat, poſſintne non fieri, quæ futura prænoſcit Deus, reſpondebimus: Impoſſibile quidem eſſe quin fiant, non tamen idcirco neceſſarium eſſe, vt non fiant, vel fiant. Nam fiunt non quidem

dem planè necessariò, sed quòd etiam fieri possit, vt non efficiantur, &c.

Dialogo 3. de ortu & causa malorum: *Marinus:* Causa mali est Bonus. *Adamantius:* Nihil obstat, quò minus extrinsecus mundanum exemplum sumamus, quò planius fiat & intelligētius quod dicitur: Cùm statuarius imaginem effictam argentoqúe exornatam tradiderit, post verò rubigo, tua negligentia, qui possides, eam per se quidem splendescentem exedat ac deformet, causa, te iudice, in statuarium transferenda est. *Marinus:* Qui id fieri potest? *Eutropius:* Quia rubigo ex natura non est, sed ex contingenti, eius videlicet incuria qui possidet: ita in Deum nec causa, nec culpa recidit. Etenim nitidum & illustre rationis lumen, quæ libera erat, Angelis & hominibus tradidit: ipse quidē omni reprehensione carebit: qui autem prædıti sunt, in vitio sunt. Malum enim ex natura non manare constat, at ex accidenti fortuitoq́ irrepere.

Lib 6. contra Celsum: Quoniam igitur inuenitur in diuinis Scripturis alicubi ex persona Domini illud: *Ego sum qui facio pacem, & construo mala:* alicubi rursum de eo, quòd descenderunt mala à Domino in portas Hierosolymorum, strepitus curruum & equitum: & multos Scripturæ sacræ lectores hæc turbauerunt, quòd non valerent perspicere quid significetur bonorum malorúmque appellatione: probabile est Celsum quoque hîc hæsitantem quærere quomodo mala Deus fecerit: aut quia fortasse audiuit aliquem imperitè hunc locum interpretantem. At nos dicimus, quòd malum, hoc est vitium, eiusque opera, Deus non fecit: alioqui quomodo consisteret prædicatio futuri iudicij, in quo mali pro ratione maleficiorum pœnas persoluturi sunt, virtutis autem sectatores iam beati fruentur destinatis à Deo præmijs, si Deus malorum esset auctor, duntaxat in hoc genere, &c. Itaque mala, si intelligantur propriè, Deus non fecit: sed primarium eius opus pauca quædam consecuta sunt talia, suum tamen locum in hac vniuersitate habitura, quales primarium fabri opus consequuntur scobinæ ramentaqúe tortilia: & qualia cœmentarijs ædificantibus obiacent lapillorum in fragmentis & calce iuxta rudera. Quòd si quis de externis & ad corpus pertinentibus loquatur, quæ abusiuè mala dicuntur, concedemus interdum hæc à Deo fieri, ad conuertendos aliquos. Quid enim hic absurdum est? Nam in hoc significato mali nomen accipiēdo, sicut filios à parentibus, præceptoribus, pædagogisq́ castigatos malè tractari dicimus, & alios à chirurgis Medicinæ causa sectos vstosve, nemo tamen parentes aut præceptores pædagogosve sæuientes, aut chirurgos secantes accusat: ita quoties Deus dicitur illis vel illis malis ad meliorem mentem conuertere quosdam opus habentes tam duris remedijs, nihil inconueniens dictum videtur, neque dum mala descendunt à Domino in portas Hierosolymitanorum, hoste imminente castigationis eorum gratia: neque dum legem deserentium iniquitates cum virga visitat, & cum flagellis peccata eorum: neq; dum dicit: Habes carbones, sede super eos, hi tibi erunt auxilio. Eodem modo interpretamur & illud: *Faciens pacem, & condens mala.* Esa. 45.
Condit enim mala corporis & externa, repurgās & castigans eos, qui nolunt verbis castigari sanaq́ doctrina.

Proclus. 260.

Apud Epiphanium hæresi 63. Si diabolus factus est, etiam qui fecit ipsum auctor est, vt sit malum. At omnino non est Deus malorum causa. Non igitur est factus diabolus, &c. Non fecit Deus malum, nec est omninò auctor mali.

Eusebius Cæsariensis. 320.

De præparatione Euangelica lib 6. cap. 9. Omnia Deus ab æterno videt, antecedentia, sequentia, causas rerum atque effectus, nec tamen omnium est ipse causa. Nam quemadmodum si quis temeritatem hominis alicuius perspexerit, & quia ignorantem eum cognouerit, propter temeritatem eius non dubitet, periculosa eum ac lubrica aggressurum itinera, in quibus lapsus miserè iacebit, non efficit hunc ipse temerarium illi homini lapsum: sic Deus cùm vniuscuiusque voluntatem præuideat, hunc perperam, illum rectè acturum non ignorat. Non ergo præcognitio futurorum causa est. Nec enim vllo pacto ad peccandum Deus quemquam impellit, aut mouet; sed è contra (dicam enim, etiamsi absurdū multis videatur) id quod futurum est, causa est, vt Deus euenturum illud præuideat. Non ergo ideo fit, quia præscitur: sed quia futurum erat, præscitur. Distinctione autem hæc res indiget. Nam si quis quando futurum aliquid dicimus, sic accipit, quasi necesse sit omnino fore, minimè ei id dabimus. Non enim dicimus, quia proditor Iudas præsciebatur, necesse fuisse ipsum prodere: si sic enim esset, non vituperaretur ab his, qui proditurum præuiderunt: vituperatur autem nimirum, quoniam potuisset etiam non prodere. Audi quid Propheta de ipso dicit: *Nec sit qui misereatur pupillis eius, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam, & persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, & venit ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Psal. 108.
Si quis autem ita futurum accipit, quasi euenturum sit, posset autem etiam aliter fieri, hoc ipsum est quod dicimus: Præscientiam enim Dei veram non esse, impossibile simpliciter est. Quæ verò contingentia sunt, quæqúe accidere & non accidere possunt, ea vel euentura, vel non euentura Deus certò præuidit. Sed liquidius forsan hoc modo dicetur: Si continget Iudam prodere, præsciuit hoc Deus: si non continget, similiter Deus præsciuit. Cùm ergo duo hæc contingentia sint, & potestas in Iuda sit, Deus præscientia sua præuidit, quid à Iuda eligetur, nec præscientia Dei ex contingenti necessaria fiet proditio: si enim ponamus Deum secum loqui, possibile est Iudam proditorem fore, sed contrarium quoque possibile est. Quamuis ergo contingens vtrumque sit, ego tamen video proditurum. Non enim similiter istud accipiendum est, quemadmodum si diceres, præuidere Deum hunc hominem nunquam volaturum: nulla enim volandi potentia inest homini, sed delinquendi, & non delinquendi potentia inest. Cùm ergo vtrumque possibile sit, qui rationi non obtemperat, is peiora sequitur, &c. Quòd verò præscientia Dei nullam necessitatem nobis imponat, inde quoque affirmari potest, qui sæpius in Scriptura pœnitentiam per Prophetas mandasse inuenitur, nec cognouisse simulauit vtrum conuerterentur delinquentes, an non, vt apud Hieremiam scribitur: *Forsan audient & agent pœnitentiam:* sed æqualiter vtrumque contingens à dictis esse ostendit, ne præscientia sua palam facta audientes deijciat, quasi necessariò aliquid eorum futurum sit: nec in delinquentibus conuerti & non conuerti potestas insit, & hæc res peccandi causa foret. Et è contra, si conuersionem eorum omnino futuram prædixisset, huiuscemodi prædictio dissolutionis causa fuisset, faceretqúe ne viriliter in voluptate insurgerent, quasi emendatio, velint nolintve, futura sit.

De præparatione Euangelica libro 8. capite 5 Terræ motus, & pestilentiæ, fulminum ictus, & similia mala dicuntur, & non sunt: (nullius enim mali Deus causa est:) sed elementorum mutatione generantur: neque sunt principalia naturæ opera sed ad ea, quæ necessaria & principalia sunt, consequuntur: etsi aliqui damnum inde habuerunt, non est accusandus gubernator.

Athanasius. 340.

Oratione contra idola Si Deum omnium conditorem volunt, necessariò quoque dabunt, etiam mali conditorem esse. Id autem absurdum simul & impossibile fuerit. Non enim ex malo bonum, neque in eo est, neque per eum: alioqui pro bono haberi non possit, cùm aut miscellaneam, contaminatamque naturam haberet, aut causa auctorque malorum existeret. Hæretici verò decidui ex maiorum traditione, naufragique in fide, & ipsi quoque per delirium veram essentiam malitię attribuunt, commenti præter verũ Christi Patrem, alium esse Deum, eumque ingenitum, mali cõditorem, choragumque, illumque ipsum naturæ opificem esse, &c. Nullum malum nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio extitit, neque vlla eius substantia est: sed homines per priuationem imaginandi cogitandique boni sibi illud quod malum est cõminisci incœperunt, effinxeruntq; pro libidine ea, quæ non erant.

In vita S. Antonij: Hoc primùm debemus mentibus affigere, nihil Deum fecisse quod malum est, nec ab eius institutione dæmonum cœpisse principia: Peruersitas ista non naturæ, sed voluntatis est vitium. Boni enim, vtpote à Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruêre de cęlis, ibique in cœni sordibus volutati, gentilitatis impias constituêre culturas.

Basilius Magnus. 370.

In Hexaëmeron diuini opificij Homilia 2 Si exuperat summi boni potentia, quid causæ est, vt mali natura non funditus sit sublata? si contra, quod nefas est dicere, miror quonam pacto seipsos ipsi non abhorreant (qui duo coæterna principia statuunt) ad tam nefanda maledicta delapsi. At neque à Deo ipsum malum profluxisse, pium est dicere; propterea quòd nihil contrariorum à contrario suo gignitur. Neque enim vita mortem parere solet, neque tenebræ principium afferunt luci, neque sanitatem morbus efficit vnquam: sed in affectuum quidem transmutationibus è contrarijs ad contraria fiunt transitiones: in generatione verò non à contrarijs, sed ex congeneribus vnumquodque eorum, quæ gignuntur, procedit. At si nec ingenitum est, inquies, ipsum malum, nec à Deo profluxit, vnde naturam sortitur? Nam mala esse nemo vitę particeps contradixerit. Quid igitur est dicendum? Nempe malum non essentiam viuentem, animaque præditam esse, sed affectionem animæ virtuti contrariam, desidiosis ac inertibus, propterea quòd à bono deciderunt, inditam. Noli itaque malum forinsecus circumspicere, atque inquirere: neque quandam naturam principem malignitatis imaginare, sed malitiæ quisque suæ seipsum auctorem agnoscat, &c. Quod propriè malum est, id ab vltronea & voluntaria electione sumpsisse principium scito. Non enim si nobis inuitis eueniret, situmque in nobis non esset, tantus quidem à legibus metus ijs, qui iniurij sunt in alios, immineret: iam verò iudiciorum pœnæ indeprecabiles sunt, quas maleficis pro meritis flagitiorum æqua talione rependunt.

Homilia 9. Quòd Deus non sit auctor malorum: Apud inferos quæ sunt mala non Deum causam habent, sed nosipsos. Principium namque ac radix peccati in nobis est, & in nostra potestate. Nã quibus, si à malo abstinuissent, nihil omninò grave pati licebat: ijdem, si in peccatum per voluntatem ruant, quam rationem decentem adducere poterunt, ne sibi ipsis causam pœnarum dedisse dicantur? Malum igitur aliquod est secundùm nostrum sensum, aliud natura ipsa. Malum itaque natura ex nobis oritur, iniustitia, lascivia, inconsiderantia, timiditas, inuidia, cædes, veneficia, astutia, fallacia, & reliqua huiusmodi omnia quæ animam ad Dei imaginem factam solent inquinare, & ipsius pulchritudinem aliquo modo inficere. Rursus malum dicimus, quod triste durumque sensibus sit nostris, vt corporis morbum, plagas, egestatem, ignobilitatem, pecuniæ damna, domesticorum amissiones: quorum quodlibet nobis à sapientissimo & optimo Domino ad vtilitatem inducitur. Diuitias quidem aufert ijs, qui malè illis vtebantur, instrumentumque illis iniustitiæ fuerant. Morbum inducit ijs, quibus magis expedit membra habere impedita, & impetus ad peccandum tardiores. Mors venit, vbi finis adest vitæ iam expletæ, quem cuilibet ab initio fixit iustum Dei iudicium, longè nostram vtilitatem prospicientis, &c. Vt enim bene facit medicus etiam vbi corpori molestiam & dolorem infert: sic & bonus Deus salutem omnibus per castigationẽ ac pœnã distribuit, &c. At, inquis, si malorum non est causa Deus, quomodo dicitur: *Ego sum qui paraui lumen, & feci tenebras: faciens pacem, & creans mala?* Et rursus: *Descenderunt mala à Domino super portas Hierusalem.* Et: *Non est malum in ciuitate, quod Deus non fecerit,* &c. Sed nihil horum apud eos, qui rectè Scripturę sensum tenent, Dei, vt malorum auctoris, accusationem habet. Qui enim dicit: *Ego praparo lumen, & facio tenebras,* creationis auctorem sese per hęc, non mali alicuius conditorem significat. Ne igitur existimes aliam lucis, aliam verò tenebrarum esse causam, seipsum dixit eorum, quæ contraria inter se videntur, secundùm creationem factorem & opificem esse: ne quæras alium ignis, & alium aquę, alium aëris, & alium terræ opificem, quòd hęc ob qualitates contrarias inter se quodammodo pugnare videantur: quod iam quidam ita esse sentientes, in plurium Deorum opinionem venerunt. Facit autem pacem, & creat mala. Maximè quidem in te pacem facit, quando per bonam doctrinam tuam serenat ac tranquillat mentem, & affectus aduersus animam insurgentes conciliat. Creat autem mala, hoc est, transmutat ipsa, & in meliorem statum exitumque deducit, vt iam mala esse desinant, bonique naturam accipiant. *Cor mundum crea in me Deus.* Non dicit: nunc crea; sed in malitia inueteratũ renoua, &c. Illud aũt, quod supra memorauimus: *Descenderunt à Domino mala super portas Ierusalem:*, ex seipso habet expositionem. Quæ mala? Sonitus curruum & equitum. Quando autem audieris: *Non est malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit,* intellige hic mali nomen vexationem ac calamitatem significare, quã Deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Afflixi, inquit, & fame pressi, vt benefaciã antequam per intemperantiam prorsus perdantur, & iniustitiam cohibui, quemadmodum flumen forti quodam solet obice & obstaculo contineri. Hac itaque de causa ciuitatum ac gentium morbi, siccitates aëris, terræ sterilitates, ac qui cuilibet in vita duri casus emergunt, quę omnia ne malum vlterius progrediatur efficiunt. Talia itaque mala à Deo immittuntur veris ac natura ipsa malis resistentia. Huiuscemodi namque secundùm cor-

pus afflictiones & externæ molestiæ ad peccati compescendam licentiam à Domino excogitatæ sunt. Extinguit ergo Deus malum, non est ex Deo malum: quoniam & medicus morbum tollit, nō morbum corpori infligit, &c. Malum propriè peccatum, hac verè dignum appellatione, à nostra voluntate pendet, propterea quòd in nobis situm est vel abstinere à malitia, vel malum committere.

Gregorius Nazianzenus. 370.

Inuectiua prima in Iulianum: Deus nullo modo est causa mali, quippe natura bonus, vitiumqúe est eius qui elegit.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Plantatio quidem bona, sed fructus ex voluntate malus: atque ideò plātator quidem in culpa non est, vinea autem comburetur, quoniam in bonum plantata est, & in malum fructificauit. Fecerat enim Deus hominem rectum, vt inquit Ecclesiastes, sed ipse quæsiuit quæstiones multas. Creator itaque cùm sit bonus, bonos creauit: creatura verò voluntate propria in amaritudinem conuersa est.

Epiphanius. 380.

Contra Caianos hæresi 38. Non propter cognitionem Iudas tradidit Saluatorē, neque Iudæi mercedem habent, quòd crucifixerunt Dominum, etiamsi per crucem nos salutem habeamus. Non enim Iudas tradidit illū, vt cederet nobis ad salutem, sed per ignorantiam, & æmulationem, & auaritiam, & Dei abnegationem. Nam tametsi dicat Scriptura Christum voluisse cruci tradi, aut etiamsi dicat diuina Scriptura, absurditates in extremis diebus per nos perficiendas: non tamen omnino aliquis ex nobis, qui iniqua facimus, excusationem inuenerit, Scripturæ testimoniū producens vaticinantis hæc futura esse. Non enim quia dixit Scriptura facimus, sed quia facturi eramus Scriptura prædixit propter Dei prænotionem. Et vt Deus, qui bonus est, iram autem contra peccantes infert, non suspectus fiat, velut qui affectibus obnoxius sit: Ira enim Dei aduersus singulos peccantes non ab affectu proficiscitur: affectus enim expers est numen, infert autem iram contra hominem, non affectu indignationis correptum, neque ira superatū. Ostendit autem affectus exortem se Deus, præuaticinatus futurum iudicium, ac iustum supplicium fore, quò deitatem affectus exortem ostendat. Prædixit itaque Scriptura, iuxta præcognitionem nos præmuniens ac docens, vt ne incidamus in iram Dei immedicabilem, non ex affectu decretam, neque ex eo, quòd ab affectibus superatus sit, contingentem; sed hominibus peccatum facientibus iustissimè præparatam, & his, qui non agunt pœnitentiam ex veritate. Sic etiam de cruce: non quia dixit diuina Scriptura, Iudæi crucifixerunt, & Iudas prodidit Saluatorem: sed quia traditurus erat Iudas, & Iudæi crucifixuri, ea de causa Scriptura prędixit in veteri Testamento, & Dominus in Euangelio.

Hæresi 66. contra Manichæos: Vnum quidem hoc quærit improbus ille, vt ne malitiam Deo admisceat. Nam & absurdum est hanc Deo attribuere. Et diuinæ & Ecclesiasticę Scripturæ character hoc confitetur, Deum penitus alienum & impermixtum à malo esse. Deus enim nihil mali fecit, sed omnia valde bona: vt qui bonus sit natura, incomprehensibilis essentia, omnia continens, & ipse à nemine contentus. Neque igitur malum semper erat, neque ex Deo factum est malum.

Gregorius Nyssenus. 380.

Libro de vita Mosis, seu de vita perfecta: Non decet historiæ literam ita sequi, vt Deum putemus cruciatus causam, sed vnumquemque sua electione sibi dolores præparasse, ac fecisse, credere debemus, vt etiam Apostolus ad eiusmodi hominem dicit: quòd *secundùm duritiem tuam,* quia cor tuum non pœnitet, *iram tibi in die iræ ac reuelationis & iusti iudicij Dei congregas, qui vnicuique tribuit iuxta operum suorum merita.* Nam quemadmodum si praui ac perniciosi humores in præcordijs ac intestinis lateant, non accusatur medicus, quòd eos ipse fecerit, si arte ipsos in cutem vt appareāt traxerit, sed effecit quidem illos inordinata dieta, traxit autem in manifestius non imperitus medicus: sic cùm dolores & cruciatus hominibus à Deo factos audimus, intelligere decet à nobis ipsis initia & causas earum vexationum fuisse.

Homilia 2. in Ecclesiasten: Deus, qui est natura bonus, bona quoque præbet omnino: quoniam *omnis arbor bona bonos fructus facit,* & neque ex spinis vua, neque ex vite spina nascitur. Quod sua natura bonum est, ex suis thesauris malum non produxerit. Neque enim bonus homo ex abundantia cordis mala loquitur, sed ea loquitur, quę suæ naturæ sunt conuenientia: quanto ergo magis fons bonorum nihil mali ex sua natura profuderit?

Orationis Catecheticæ cap. 5. Quoniam homo Dei est opus, qui propter bonitatem hoc animal deduxit ad ortum, nemo iure eum, cuius bonitas causa fuit vt conderetur, illius defectionis causam esse suspicabitur.

Capite 7. Malorum causa non est Deus, qui est creator & effector eorum, quæ sunt, non eorum, quæ non sunt: qui visum fabricatus est, nō autem cæcitatem: qui virtutem iudicauit, non eius priuationem, bonæ electionis præmio, adiecto bonorum fine ijs, qui ex virtute vitam degunt: non violentæ alicui necessitati, vt sibi videretur, humanam subiungens naturam, tamquam vas aliquod inanimum inuitum ad bonum attrahens. Si autem lucis tempore sereno purè lucentis voluntariè quispiam solis apprehendat visionem, sol minimè causa est eius, qui non aspicit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de interdictione arboris ad Adam, quæ habetur post Homilias in Genesin: Nam manifestū est Deum noluisse Adam peccare, qui voluit eum ante delictum præstruere. Potuit Adam & Deo parere, quod noluit: & consentire diabolo, quod maluit.

Homilia 23. in Acta Apostolorum: Nullus dicat: Deus nobis auctor malorum est: satius fuerit sexcenties defodi, quàm Deum audire talia per nos.

Homilia 11. in primam ad Corinth. Nullum malum fecit Deus, sed omnia valde bona. Quamobrem bonæ quoque sunt pecuniæ: sed ita demum, si in eos, qui possident, dominatum non obtineant, & si proximos à paupertate eximant.

Homilia 27. Christus quoque dicit: *Necesse est vt veniant scandala,* non liberum perimens arbitrium, Matt. 18. neque necessitatem aut vim aliquam vitę inferens, sed futurorum omnino prædicens ex mala mente hominum id quod erat futurum: non propter suam prædictionem, sed propter eorum mentem, qui erant incurabiles. Non enim quoniam prædixit, hæc fuerunt; sed quoniam omnino futura erant, propterea prædixit. Nam si scandala essent necessitatis, & non mentis eorum, qui ipsa inferūt, superuacaneè dixisset, *Væ illi, per quem veniunt scandala.*

In posterioris ad Timoth. cap. 3. Hoc solum scito, quòd Deus omnia prouidet, quòd liberi arbitrij

conditi

[illegible] omnium certò sci[illegible] cùm prin[illegible]

[illegible] 420.

[illegible] prouidentiam [illegible] caussarum [illegible] quod ab eo prouisum est, ab æterno [illegible] in eam causam [illegible] &c.

[illegible] 430.

[illegible] legimus in Scriptu[illegible] mala, vel hominibus in[illegible] *Quoniam absque me non est Deus,* [illegible] *formans lucem, & creans* [illegible] *creans mala.* Et rursum [illegible] *quam Dominus non fecit?* Re[illegible] Scriptura diuina ab[illegible] ponere, non quia [illegible] mala sint, sed secundū hoc, [illegible] mala, quibus vtiliter inte[illegible] enim [illegible] diuina cen[illegible] humanis verbis & affectioni[illegible] lectio vel vsus salutaris, [illegible] putrefacta sunt, [illegible] mala à tolerantibus credi[illegible] commendatio suauis est de[illegible] disciplinę his, qui erudi[illegible] &c. Itaque [illegible] iudicijs omnibus poni so[illegible] *Deus super mali*[illegible] *& non fecit,* &c. Et [illegible] propositam recurra[illegible] mala nobis ab ini[illegible] irrogari, non sunt [illegible]

[illegible]

[illegible] 410.

[illegible]

[illegible] mala sunt [illegible] quod nemo [illegible] non [illegible] autem [illegible] id [illegible] malum.

[illegible] 410.

[illegible] Si Deus malorum autor est, qui [illegible] atque [illegible] vitam proroga[illegible] tur, quem multis [illegible] iam pridem dignus [illegible] Verùm ab ipsius misericordiam ad hoc vs[illegible] [illegible] pœnitentiæ ac resipiscentiæ causa ser[illegible] uatus sit.

Theodoretus. 410.

Lib. 5. de natura hominis. Si bonus est Deus, sicuti bonus est, (communis enim hæc sententia est,) nō vtique [illegible] malorum causa, qui bonus est. Quod [illegible] Deus non est causa malorum, quæ fiunt, (mala autem propriè appellamus non ea, quæ à multis existimantur mala, paupertatem videlicet, ægritudinem, quæque sunt præterea his similia, quæ nonnullis appellare damna mos est: sed malitiam, libidinem, cæterasque iniquitates,) nos igitur hęc ipsa facere audeamus, causaque earum rerum in nos auctores referenda est, in Deum verò nequaquam, cùm ipse etiam latis legibus contraria fieri mandarit.

Quæst. 37. in Deuteronomium: Quomodo illud intelligendum: *Non dedit vobis Dominus Deus vester cor intelligens, &c.* Intelligi debet quemadmodum & illud: *Tradidit illos in reprobum sensum, & tradidit eos in passiones ignominiæ.* Et: *Indurauit Dominus cor Pharaonis.* Bonorum enim auctor est Deus, malorum autem minimè. Nam quid sit agendum ostendit, & contraria dissuadet: non tamen cogit animum humanum, sed libero suo arbitrio dimittit. Rom. 1. Exod.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 5. Quod bonum est, id tibi fuit à Spiritu sancto. Quicquid enim tuum est, omne malum est, à dæmone, & ab habitu vitioso.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 1. Genesis: Hic obijcitur: Si prænouit Deus quę futura sunt, necessariò euenient, quæ per astra denuntiantur, ne Deus prænoscens videatur aberrare. Huic opponimus quod sequitur exemplum: Propterea pręcognouit Deus Iudam proditorem, siquidem haud illum latebat, quòd proditurus erat propria voluntate impulsus, quam, modò voluisset, potuisset inhibere, & non prodere, quem tamen prodidit. Itaque nemo dixerit prænotionem esse causam facti, imo factum afferat causam perhiberi prænotionis. Licet quis adulterium committat, non tamen pręscitus est à Deo, vt fiat adulter. Si autem adulterio, cui resistere posset, modo voluisset, se polluat, ipse propria malitia hoc crimine profanatus est, & sic occasionem & ansam de se prębuit, vt talis prænosceretur à Deo futurus, &c.

In Numeros fol. 41. Id [illegible] ad suî erudition[illegible] arripiat, bono esse potest, vt in seipso omnem cu[illegible] [illegible] Deo nullam relidere agnoscat, vi[illegible] [illegible] mali [illegible] auctorem, sed [illegible]

[illegible] 560

[illegible] quæ dicitur [illegible] [illegible] & à muliere [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] lum, atque [illegible] Prophetam dicit: *Ego [illegible] & creans tenebras, [illegible] mala.* Quæ quidem [illegible] valde [illegible] humi-liatur, humiliatus [illegible] ad eum, qui erigere potest.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In [illegible]: *Et ne nos inducas in tentationem.* Quid enim? Inducit hominem in tentationem [illegible]. Non enim Deus est autor malorum: sed obsecramus eum, ut per [illegible] suas miserationes non sinat nos in tentationem incidere.

Ioannes Damascenus. [illegible]30.

Orthodoxæ fidei libro [illegible] capit. [illegible] Illud [illegible] necesse est, Deum omnia quidem præscire, sed nō omnia præfinire. Præscit enim ea etiam quæ in nostra potestate atque arbitrio sita [illegible] non item [illegible] præfinit. [illegible] nec [illegible] virtuti vim adfert. Quocirca diuina iussio[illegible] præscientia [illegible] ex [illegible] efficit.

Libro [illegible] Scire illud attinet, In Scriptura more [illegible], ut Dei permissionem actionem [illegible]. Velut cum ait Apostolus in [illegible] [illegible]

[illegible] Quod autem Dei præscientia [illegible] minimè causa [illegible] malus fieret, [illegible]. Nam nec medicus, dum futurum morbum prænoscit, morbo causam affert, verum morbi quidem causa in [illegible] & immoderata victus ratione [illegible], prænotionis [illegible] causa hæc est, quod ita futurum erat &c. [illegible] At verò [illegible]

[illegible]

næ prouidentiæ consentaneis remota sunt.

Leo Philosophus Imper. 880.

Epistola ad Omarum Saracenorum regem: In lege vestra scriptum est, quicquid fecerit homo, siue bonũ, siue malum, ꝙ præscriptum & præordinatum sit illi à Deo antequam nascatur. Si ita est, nõ est illi gratia, si bonum operetur; neque peccatum, si malè operetur: quia non ille operatur, sed quod præscriptum & præordinatum est illi antequam nasceretur. Ergo Deus impiè videtur egisse. Sed hoc absit à Deo, vt ista in hominibus operetur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 13. Matth. *Quia videntes non vident*, &c. Attende. Hîc enim soluit quæstionem dicentium, quòd à natura & à Deo mali sunt quidam. Dixit enim, inquiunt, Christus: *Vobis datum est nosse arcana: Iudæis autem non est datum.* Dicimus ergo ad illos cum Deo, quòd Deus omnes faciat intelligere natura quantum opus est. *Omnem* enim *hominem illuminat venientem in hunc mundum*: voluntas autem nostra obtenebrat nos. Hoc igitur & in isto loco manifestatur. Dicit enim quòd videntes natura, hoc est à Deo facti vt natura intelligere possint, non vident voluntariè; & audientes, hoc est naturaliter à Deo ita facti, vt audire & intelligere queant, non audiunt, neque intelligunt, propter voluntatem, &c.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Auxentij: Malum extra propositũ, propria substantia consideratum nullum est in rerum natura. Quicquid enim à Deo creatum est, bonum est, & omnia, quęcunque fecit Deus, sunt valde bona.

De S. Iacobo Apostolo: Sed neque multorũ morbum, qui suas defendentes cupiditates, peccatum dicunt esse à natura, & neque verentur existimare, Deum esse causam malorum, reliquit incuratum: sed tanquam medicus præstantissimus, auxilijs vtens præseruantibus, huic morbo resistit,
Iacob. 1. dicens: *Nemo qui tentatur dicat; A Deo tentor. Deus enim non tentatur à malis. Ipse autem tentat neminem*, &c. Sic vir iustus iustè iudicauit inter homines & Deum: illi quidem suo testimonio tribuens, quòd non esset auctor malorum, & linguis loquacibus persuadens, vt tacerent: efficiens autem, vt homines suam agnoscerent imbecillitatem, & sua peccata, & vt sibi, & non Deo ascriberent delicta, quæ ex mala consuetudine proueniunt & socordia, & sic discerent se humiliter gerere, & petere veniam.

Suidas. 970.

In voce κακῶν: Malorum Deus causa non est. Mala verò propriè dicimus, non ea, quę plerique è vulgo sic appellant: sed vitia, & intemperantiam, & cætera facinora, quæ à nobis vltrò suscipiuntur: eorum causa nos sumus, non qui contraria lege sanxit Deus.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 9. epistolæ ad Romanos: *Aliud quidem vas in honorem, ad ignominiam aliud.* Non quòd hos quidẽ bonos, alios verò malos faciat Deus. Nequaquã, sed cuncta Dei opera bona sunt, & quod ad se attinet, hoc est iuxta suum ipsius consilium ac voluntatem, omnes vellet probos esse & fideles.

Vasa iræ: Non Deus est causa malorum, sed quisque seipsum efficit vas iræ, quemadmodum & vas benignitatis siue misericordiæ. Ita Pharaoni non Deus, sed ipsius malitia fuit causa, vt pateretur ea, quæ passus est.

Euthymius. 1080.

Ad c. 6. Matthæi: Deus neminem tentat, sicut Iacobus Apostolus ait. Iacob 1. Quomodo ergo dicit: *Ne nos inducas in tentationem?* illud sanè, *ne nos inducas*, tantundem valet, ac si diceret: ne permittas nos induci. Hoc autem Scripturę idioma est: in eo enim quod permittit, ipse inducere videtur. Omnis siquidem tentatio à diabolo producitur: verùm nullum attingit hominem, nisi Deus permiserit, cùm neque porcis nocere potuerit, nisi ipso permittente.

Ad cap. 19. Matthæi: Aiunt quidam, quòd si omnia à Deo sunt, vtique & facere malũ Deo possibile est. Quibus nos dicimus, quòd facere malum non est potentiæ, sed impotentiæ. Ideo etiam Dauid peccata appellauit imbecillitates, siue infirmitates. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.* Et Psal. 15.
Paulus ait: *Cùm nos essemus infirmi*, siue peccatores. Rom 5.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Heraclio contra Mahometum: Sacræ literæ docent, Deum nullius esse mali causam: hominem sua voluntate sibi vel salutem parare, vel exitiũ. At miserrimus ille, omnibusque modis detestandus, & implacabilis Dei hominumque hostis Mahometus, à prauissimo & multitudinis decipiendæ artifice dæmone inspiratus atque agitatus, omnis & boni & mali auctorem Deum audacter pronuntiat: atque omnia, quæcunque homini eueniunt, vel diaboli fraude, vel sua ipsius socordia atque impudentia, diuinæ prouidentiæ iussu euenire flagitiosè asserit.

Michael Glycas. 1120.

Parte 1. Annalium de Diabolo: Omnia quæ fecit Deus bona erant, & quidem valde bona, cùm malum nullum condiderit. Etenim malum nihil aliud est, quàm à bono secessio: quemadmodum caligo nihil aliud est, quàm lucis ademptio. Quapropter præclarè dicitur Deum non esse mali auctorem. Quippe rerum per se subsistentium conditor est Deus: non earum, quæ non existũt. Quòd si bona dicuntur in ortum à Deo producta, putandum est eorũ appellatione venire res omnes, quę existunt. At malum cùm à Deo conditũ non fuerit, non etiam in numero rerum est existentium. De quo consequitur, Deum non esse mali auctorem, quando is nequaquam rerum non existentium opifex est. Dicitur autem malum non esse aliquid propterea, quòd substantiam nullam habet, nec per se subsistit.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. Thesauri Orthodox. hæresi 33. de Manichæis: Quòd si percontari velint, vndenam malum oriatur, (nec enim fieri vllo modo potest, vt à bono malum originem traxerit,) malum nihil aliud, quàm boni priuationem esse dicimus: atque adeò euersionem eius, quod est naturæ consentaneum in id, quod est naturæ cõtrarium. Siquidem nullum malum naturæ consentaneum: Omnia enim quæcunque fecit Deus, valde bona sunt, si creationis eorum habeatur ratio. Proinde si qualia creata sunt, talia maneant, valde bona sunt: at si vltro ab eo, quod est naturæ consentaneum, ad id deficiant, quod naturę repugnat, iam malo accẽsentur. Natura igitur omnia rerum opifici subijciuntur atque parent. Cùm verò creatura quæpiam rebellauerit, & Creatori suo minus morigeram se pręstiterit, sibi vitium vltro accersiuit. Nam vitium neque substantia, neque substantiæ proprietas vlla est: sed accidens, seu spontanea quędam deflexio ab eo, quod est naturæ consentaneum, ad id, quod naturæ repugnet: quod quidem peccatum est. Peccatum autem liberæ

diabo-

diaboli voluntatis inuentum est.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis Regiæ cap. 26. Quòd si vitijs aliquando succubuerimus, (vix enim in Angelos immunitas ab omni lapsu cadit,) nobis ipsis peccatum ascribamus, nisi per ignorãtiam prorsus accidit.

Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus. 1580.

Responso primo ad Tubingenses cap. 19. Decimum nonum caput statuit, causam peccati esse nos, malam voluntatem nostram, propositumque nostrum: Deum verò nullo modo auctorem malorum esse. Hoc per omnia verè & rectè dicitur. Nam in explicatione epistolæ ad Timoth. Chrysostomus dicit: Scito Deum omnia administrare, omnibus prouidere. Alia operatur, alia permittit: nullum malum fieri vult, omnia bona & à nobis, & ab eius inclinatione sunt: quia nihil est quod lateat ipsum. Omnia verò mala à nostra voluntate sunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Contra Marcionem libro 2 capite 1. Ad omnia tibi occurrit Deus: idem percutiens, sed & sanans: mortificans, sed & viuificans: humilians, sed & sublimans: condens mala, sed & pacem faciens, vt etiam & hic respondeam hæreticis Ecce enim, inquiunt, ipse se conditorem mali profitetur dicẽs: *Ego sum qui condo mala.* Amplexi enim vocabuli communionem, duas malorum species in ambiguitate turbantẽ, quia mala dicuntur & delicta, & supplicia: passim volunt eum conditorem intelligi malorum, vt & malitiæ iniustè auctor renuntietur. Nos autẽ adhibita distinctione vtriusque formæ, separatis malis delicti & malis supplicij, malis culpæ & malis pœnę: suum cuique parti definimus auctorem: malorum quidẽ peccati & culpæ diabolum: malorum verò supplicij & pœnę Deum creatorem, vt illa pars malitiæ deputetur, ista iustitiæ mala cõdentis iudicia aduersus mala delicti. De his Creator profitetur malis, quæ conueniunt iudici. Quę quidem illis mala sunt, quibus rependuntur. Cæterùm suo nomine bona quæ iusta, & bonorum defensoria, & delictorum inimica, atque in hoc ordine Deo digna. Esa. 45.

De Oratione cap. 8. *Ne nos inducas in tentationem,* id est, ne patiaris induci, ab eo vtique qui tentat. Cæterũ absit vt Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cuiusquam, aut deijcere sit consentiens.

Libro aduersus Hermogenem capite 9 Iam ergo malum ab ipso, qui est mali, si non auctor, quia non effector, certè permissor, quia dominator.

Cyprianus. 250.

Epistola 52. Cùm scriptum sit: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum,* vtique qui neminem vult perire, cupit peccatores pœnitentiam agere, & per pœnitentiam denuò ad vitam redire, &c. Cùm corpora nostra mẽbra sint Christi, & singuli simus templum Dei, quisquis adulterio templum Dei violat, Deum violat, & qui in peccatis committendis volũtatem diaboli facit, dæmonijs & idolis seruit. Neque enim mala facta de sancto Spiritu veniunt, sed de aduersarij instinctu: & de immundo spiritu natæ concupiscentię, contra Deum facere, & diabolo seruire compellunt. Libro 4. epist. 2. Sap. 2.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 1. aduersus Gentes: Nihil à Deo principe, quod sit nocens atque exitiabile proficisci, hoc tenemus, hoc nouimus, in hac vna consistimus cognitionis & scientiæ veritate: nihil ab eo fieri, nisi quod sit omnibus salutare, quod dulce, quod amoris & gaudij lætitiæque plenissimum.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. cap. 8. Hexameron: Malitia ex nobis orta, non à creatore Deo condita; morum leuitate generatur, non vllam habens auctoritatẽ substantiæ naturalis, sed mutabilitatis vitiũ & errorem prolapsionis.

Lib. 2. de Isaac cap. 7 Omnium bonorum auctor est Deus: & quæ sunt, eius profectò omnia sunt, & nusquam illic malum: & si in illo mens nostra manet, & malum nescit.

De Paradiso cap. 8. Non necessitatem Deus vel illi Adæ præuaricationis, vel huic Iudæ proditionis imposuit: quia vterque, si quod acceperat custodisset, à peccato abstinere potuisset. Denique nec Iudæos omnes credituros sciebat, & tamen ait: *Non veni nisi ad oues perditas domus Israel.* Ergo non in mandante culpa est, sed in pręuaricante peccatum est Et quod in Deo fuit, ostendit omnibus, quòd omnes voluit liberare. Nec tamen dico quia pręuaricationem nesciebat futuram, imò quia sciebat, assero, sed non ideo pereuntis proditoris inuidiam in se debuit deriuare, vt asscriberetur Deo, quod vterque sit lapsus. Matth. 15

Libro 2 de Cain & Abel capite 9 Vult te prouocare ad pœnitentiam Deus, vult de se sperari indulgentiam, vult demonstrare tua confessione, quòd non sit auctor malitię. Nam qui peccatum suum ad quandam referunt, vt gentiles asserunt, decreti aut operis sui necessitatem, diuina arguere videntur, quasi ipsorum vis causa peccati sit. Qui enim necessitate aliqua occiderit, quasi inuitus occidit. Ea verò, quæ à nobis sunt, excusationem non habent: quę autem præter nos sunt, excusabilia sunt. Sed quanto grauius peccato ipso ad Deum referre quod feceris, & reatus tui inuidiam transfundere in auctorem non criminis, sed innocentiæ?

Prudentius. 380.

De Hamartigenia:

Inuentor vitij non est Deus: angelus illud
Degener infami conceptum mente creauit, &c.
Sed fuit id quondam nobis sanctumq́, bonumq́,
Principio rerum cum Christus conderet orbem:
Vidit, ait, Deus esse bonum, quodcunque creauit.
Hoc sequar, hoc stabili conceptum mente tenebo
Inspirante Deo, quod sanctus vaticinator
Prodidit, antiqua recolens primordia lucis,
Esse bonum quicquid Deus & Sapientia fecit.
Conditor ergo boni Pater est, & cum Patre Christus.
Nam Deus atque Deus Pater est & Filius vnus.

Philastrius. 380.

Contra Coluthianos, qui Deum malorum dicebant esse factorem heresi 31 Scriptura Deum facere bona, & nihilominus & mala facere prædicauit, cùm dicat Propheta: *Ego sum Dominus qui facio pacem, & creo mala.* Et alter Propheta: *Si est,* inquit, *malitia in ciuitate, quam Deus non fecit.* Sed mala ista non natura esse dixit Scriptura à Deo facta, sed causis existentibus hominum, scilicet in lege peccantium Domino, quæ sunt tentationes persecutionis, diuersæque angustię, quæ Deo permittente insurgunt peccantibus. Non enim fecisse malam Deum natu-

um naturam dicit Scriptura alicubi: *Ecce enim omnia erant valde bona, quæ fecit Deus*. Et alibi Propheta: *Quoniam Deus malum non fecit, neque delectatur in perditione viuorum.*

Hieronymus. 390.

Ad c.45. Esaiæ: Qui igitur tibi dedi fortitudinē, & solus Deus sum, ipse res inter se contrarias facio: *lucem, & tenebras*, id est, diē, & noctē: *pacē, & malum*, hoc est, otium, & bellum: per quæ significat & iratum se fuisse populo suo, quando tenebras captiuitatis, malaq; sustinuit seruitutis: & rursum misertum, quando remissi in patriam, pacem & gaudium receperunt. Quomodo enim luci contrariæ sunt tenebræ, ita paci contrarium bellum est. Vnde confundatur hæresis, quæ malorum arbitratur conditorem Deum, cùm hic malum non contrarium bono, sed pro afflictione ponatur & bello, secundùm illud, quod in Euangelio scriptum est: *Sufficit diei malitia sua.* Matth.6

In Lamentat. Hieremiæ c.3. Tropicè Deus dicitur facere mala, hoc est, aduersa merentibus infligere, iuxta illud, quod in Esaia scriptum est: *Ego Dominus, & non est alter: formans lucem, & creās tenebras: faciens pacem, & creans malum.* Mala, quæ nulla sua natura subsistunt, à Domino nō creantur: sed creare se mala Dominus indicat, cùm res bene conditas nobis malè agentibus in flagellum format: vt ea ipsa & per dolores, quibus feriūt, delinquētibus mala sint, & per naturam, qua existūt, bona. Venenum quidem mors est homini, sed tamen vita serpenti. Esa. 45.

Ad caput 1. ad Ephesios, explicans illud: *Qui vniuersa operatur secundum consilium voluntatis suæ.* Non quò omnia, quæ in mundo fiunt, Dei consilio & voluntate peragantur, (alioquin & mala Deo poterunt imputari,) sed quò vniuersa, quæ facit, consilio faciat & voluntate.

Augustinus. 400.

De natura & gratia c.3. Omnia quidem bona, quę habet in formatione, vita, sensibus, mente, à summo Deo habet creatore & artifice suo. Vitiū verò, quod ista naturalia bona contenebrat, & infirmat, vt illuminatione & curatione opus habeat, non ab inculpabili artifice contractum est, sed ex originali peccato, quod commissum est libero arbitrio. Ac per hoc natura pœnalis ad vindictam iustissimam pertinet.

Lib.1. de libero arbitrio c.1. *Euod.* Dic mihi, quæso te, vtrum Deus non sit auctor mali? *August.* Dicā, si planū feceris, de quo malo quęras. Duobus enim modis appellare solemus malū. Vno, cū malè fecisse quenquā dicimus; alio, cū mali aliquid esse perpessum. *Euod.* De vtroq; scire cupio. *Aug.* At si Deū bonū esse nosti vel credis (neq; aliter fas est) malè non facit. Rursus si Deum iustum fatemur, (nā & hoc negare sacrilegū est,) vt bonis præmia, ita supplicia malis tribuit: quæ vtique supplicia patientibus mala sunt. Quamobrem si nemo iniustè pœnas luit, quod necesse est credamus; quādoquidem diuina prouidentia hoc vniuersum regi credimus, illius primi generis malorū nullo modo, huius autem secundi auctor est Deus.

Octoginta trium quæstionum quæst. 21. Boni igitur tantummodò causa est Deus, & propterea ipse summum bonum est. Quocirca mali auctor non est, qui omniū, quæ sunt, auctor est; quia in quantum sunt, in tantum bona sunt.

De peccatorum meritis & remissione lib.2.c.17. Nullius culpæ humanę in Deum referas causam. *Et cap.18.* Malam voluntatem ad auctorem Deum esse referendam nefas est dicere.

De spiritu & litera cap.31. Nusquam legimus in sanctis Scripturis, non est voluntas nisi à Deo: & rectè non scriptum est, quia verum non est: alioquin etiam peccatorū, quod absit, auctor est Deus, si non est voluntas nisi ab illo: quoniam mala voluntas iam sola peccatum est, etiamsi desit effectus, id est, si non habeat potestatem.

Gaudentius. 400.

Tract.3. de Dominica Pascha: Certè ingentis sacrilegij est vel cogitare quòd Deus, qui non solū bonus & iustus, sed & ipsa bonitas est & iustitia, iubeat aliquid, vel cogat fieri quod factū damnet, &c. Præscientia quidem Dei non fallitur, sed nec homini concessa semel voluntatis libertas aufertur, ne nihil de eo iudicare possit, qui liber non fuerit in agendo.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist.36. Multò autem ineptius est vllam culpare naturam, aut malam dicere: quoniam si à Deo omnia, & Deus bonus est, omnia profectò, quę fecit Deus, bona sunt.

Prosper. 440.

Epigram.95.al.97.

Per Verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus,
A quo natura est nulla creata mali:
Et quod non fecit diues Sapientia Verbi,
Non habet in rerum conditione locum.
Nulla igitur vitij substantia, nullaq; vita est,
Quæ vegetet corpus, materiamq; suam.
Sed cùm libertas discedit ab ordine recto,
Nec seruant proprium quæ bona sunt modulum:
In culpa & vitio est vagus in contraria motus,
Fitq; malum veram deseruisse viam.
In quam si toto properat quis corde reuerti,
Nullus neglecti limitis error erit.
Itaq; delicti peccati pœna peribit,
Condita in integrum restituente Deo.

In respon. ad capitula Gallorum cap.12. Si Deus hominem sibi obedientem à pietate deturbat, & bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & iniustè punit, quod vt fiat impellit. Quid tam peruersum, quid tam insanum dici aut cogitari potest? Sed in talem sensum trahuntur, qui putant in omnibus hoc esse præscientiā Dei, quod & voluntatem: cùm voluntas eius nunquā velit nisi bona. Præscientia autem & bona nescit, & mala: sed bona, quæ aut ipse faciat, aut etiam vt nos faciamus imperat: mala autem, quæ omninò ipse non facit, neque fieri suasit, aut impulit.

Cap.14. Infidelitas non credentium Euangelio nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor est, non malorum. Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinens gratię.

Responsione ad 10. obiectionem Vincentian. Non cāsus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei aut suasit, aut excitauit, aut impulit: sed planè prædestinauit iudicium suum, quo vnicuique retributurus est *prout gessit, siue bonum, siue malum.* Quod iudicium omninò futurum non esset, si homines voluntate Dei peccarent.

Concilium Arausicanum Secundum. 444.

Cap.25. Aliquos ad malū diuina potestate prædestinatos esse, non solùm non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.

Leo Primus. 450.

Epist.93. ad Thuribium cap.6. Deus, qui vniuersitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Vnde & diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret: sed quia naturali excellentia malè vsus est, & in veritate non stetit, non in contrariam

transijt substantiam, sed à summo bono, cui debuit adhærere, desciuit.

Serm.16.de Passione Domini cap.2. Nunquid iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio? Et illud facinus, quod omni maius est crimine, manus diuinę preparationis armauit? Nō hoc planè de summa iustitia sentiendum est, quia multum diuersum, multumquę contrarium est, id quod in Iudęorum malignitate est præcognitum, & quod in Christi est passione dispositum: non inde processit voluntas interficiendi, vnde moriendi: nec de vno extitit spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia redemptoris. Non enim impias furentium manus immisit in se Dominus, sed admisit: nec præsciendo quod faciendum esset, coëgit vt fieret; cùm tamen ad hoc carnem suscepisset, vt fieret.

Eucherius Lugdunensis. 450.

De quæstionibus diffic. veteris & noui Testamenti: INTER. Quid respondendum est eis, qui dicunt nobis, quid fecerunt Iudæi, si credere non potuerunt? Quia necesse fuit vt sermo Esaię Prophetæ impleretur, dicentis: *Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanem illos.* RESPON. Propheta hoc prædixit, quia Deus hoc futurum esse præsciuit. Neque enim potest ad peccatum compellere Deus, cui non potest placere peccatum. In his ergo non prædestinatio diuina intelligenda est, sed præscientia. De hoc in Euangelio scribitur: *Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum,* & reliqua. *Non poterant credere,* ita dicitur, sicut & nos sępè aliqua dicimus nō posse, quia nolumus. Et de Pharaone scribitur: *In hoc excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam:* neque enim dixit, in hoc te feci, vt talis esses, sed in hoc te elegi, & suscitaui, cùm te talem ipse fecisses. Ergo & sic excæcati eorum oculi, & induratū esse cor dicitur, quia iam se ipsi hac excitate dignos effecerant. Excæcat autem & indurat Dominus peccatorem deserendo, & non adiuuando.

Saluianus Massiliensis. 480.

Lib.7.de Prouidentia: Vnde agnoscere possumus, cuncta quidem, quæ affliguntur, iudicio Dei percuti, sed tamen propter peccata subuerti: ac per hoc quicquid actum est, peccatis, non Deo asscribendum: quia rectè illi rei factū ascribitur, qui, vt ita fieret, exegit. Nam & homicida cùm à iudice occiditur, suo scelere punitur: & latro, aut sacrilegus cùm flammis exuritur, suis criminibus concrematur.

Fulgentius. 500.

Ad Monimum lib.1.c.19. Quia initium malę voluntatis superbia est, quæ ex Deo non est, perspicuè claret, non ex Deo hominibus esse interitum malæ operationis, sed à iusto iudice retribui malis interitum vltionis. Mala quippe voluntas nō pertinet ad optimum creatorem. Iusta verò iniusti angeli hominisquę damnatio pertinet ad æquissimum cognitorem. Ad voluntatem igitur malam Deus hominem non prędestinauit, quia homini eam daturus ipse non fuit. Quomodo enim Deus hominem, quem ad imaginem suam fecit, prędestinaret ad malam voluntatem, quam ipse non fecit? Et quia huic malo auctor non est Deus, sed homo peruersus, dignè itaque homini, qui se perdidit peccato, redditur in tormentis æterna perditio.

Cap. 20. Peccati initium si attendatur, puto quod nihil est aliud, quàm ordinatarum rerum inordinata rationalis creaturæ dilectio, quæ spōte perdendo dilectionis ordinem, perdidit & salutem. Ad hoc non est rationalis creatura à Deo prædestinata. Neque enim alia est eius prædestinatio, nisi futurorum operum eius æterna præparatio: in qua nullius causa mali poterit inueniri: quia ex voluntate Dei nunquam processit origo peccati.

Cap.21. Cùm negare non possimus, à Deo bono factum bonum hominem, si dixerimus eum à Deo prędestinatum ad opus aliquod malum, nos Deo misericordi & iusto tale opus (quod absit) adscribimus, vbi nec misericors possit inueniri, nec iustus. Si enim, cùm à Deo fieret homo, sic erat in præsenti opere Dei bonus, in prædestinatione eius esset malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædestinatus fiebat. Vbi statim illa consequetur absurditas, vt dicatur: quia Deus, de quo Propheta dicit: *qui fecit, quæ futura sunt,* in se habuit (quod absit) iniquitatis originem: si hominem à se factum ipse prædestinauerat peccatorē. Prędestinatio enim eius, præparatio est operum eius. Et sicut competit Deo bono, vt causa sit totius operis bonij sic incongruum est, vt imputetur causa cuiuslibet operis mali.

Cap.23. Proinde fidelibus congruit credere & fateri, Deum bonum & iustum, pręscisse quidem peccaturos homines; quia nihil eum latere potuit futurorum, non tamen prædestinasse quemlibet hominem ad peccatum: quia si ad peccatum aliquod Deus hominem prędestinaret, pro peccatis hominem non puniret.

Boetius. 520.

De consolatione Philosophica lib.3.prosa 12. Num Deus facere malum potest? Minimè inquam.

Primasius. 540.

Ad cap. 2. prioris ad Timoth. *Qui omnes homines.*) Hinc probatur Deum nemini vim inferre, vt pereat: sed qui perit, suo merito perit: & qui saluantur, Dei gratia & miseratione saluantur. Quòd multi damnantur, pereuntium est meritū: quòd multi saluantur, saluantis est donum. Vt enim reus damnetur, inculpabilis est Dei iustitia: vt reus iustificetur, ineffabilis Dei est gratia. Constat Deum omnia bona velle, sed homines suo vitio pręcipitantur in malis.

Cassiodorus. 540.

De amicitia cap. de origine amicitiæ: In hoc vehementer admiranda & prædicanda est sapientia Creatoris: quia cùm nihil fecerit malum, ipse tamen mala nostra sic ordinat, & disponit, vt nobis non noceant, sed ad correptionem & vltionem nobis proposita proficiant ad salutem. Ipse ergo incommutabiliter bonus, & beatus, solam rationalem creaturam prouidit, & voluit esse beatitudinis suæ capacem.

Fortunatus. 570.

Libro nono:

Ipse creat hominem, quod dicere possumus, idem
Qui dedit & recipit crimina nulla gerit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.29.Moralium cap.21. Dominus auctor est naturę, non culpæ.

Homil.9.in Ezechielem: Mala nostra solummodò nostra sunt: bona autem nostra & omnipotentis Dei sunt, & nostra.

In Psalmum 4. Pœnitentialem: Delinquentium mala videt Deus, non vt approbet, sed vt condemnet: non vt foueat, sed vt puniat: non vt semper patiatur, sed vt iudicio vlciscatur. Denique *oculi Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.*

Lib.2.expositionis 1.Reg.cap.1. Quid est quòd cùm seruare Sanctorum pedes Dominus dicitur, silentium memoratur impiorum, nisi quia ad peccati

lapsum

lapsum nequaquam impellimur, nisi cùm peruersa nobis malignorum spirituum tentamenta suggeruntur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib.1.c.11. Malum à diabolo non est creatum, sed inuentum. Et ideo nihil est malum: quia sine Deo factum est nihil; Deus autem malum non fecit,&c. Creditur ab hæreticis mētem à Deo, vitia à diabolo fuisse creata. Vnde & ab ipsis duę naturæ bona & mala putantur. Sed vitia natura non sunt,&dum verè à diabolo sint, non tamen creata sunt.

Lib.2.cap.5. Obcęcare quosdam Deus dicitur, non vt in eis eandem ipse cæcitatem faciat, sed quòd pro eorum inutilibus meritis cæcitatem eorum ab eis ipse non auferat.

Eucherius Gallus. 640.

Lib.1.in Genesin cap.7. Cùm omnia leguntur bona à Deo creata, quare quædam noxia inueniuntur? Bona condita sunt, sed malè agentibus data sunt in flagellum. Hinc per Prophetam dicitur:
Esa.45. *Ego Dominus faciens pacem,& creans malum.* Creare se Dominus malū insinuat, dum bona condita peccatoribus in flagellū format, vt ea per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint: & per naturam, qua existunt, bona.

Beda. 700.

Ad c.3.Marci: *Animā saluam facere, an perdere?* hoc est, hominem curare, an non. Idem est quod præmiserat, *bene an malè facere.* Nō quòd Deus summè bonus auctor mali nobis aut perditionis esse possit, sed quòd eius non saluare, Scripturę consuetudine perdere dicatur: sicut dicitur indurasse cor Pharaonis, non quòd molle indurauerit, sed quòd meritis præcedentibus obduratum misericorditer emollire noluerit.

Alcuinus. 750.

Ad cap.2.Eccles. Propterea dat ei solicitudinem siue afflictionē, quia peccator fuit, & non est causa afflictionis in Deo, sed in illo, qui sponte ante peccauerit.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib.5.in Apocal. Absit vt à bono conditore mala
Genes.1. crearentur, de quo scriptum est: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Quod autem idem
Esa.45. Deus omnipotens in Esaia loquitur,& dicit: *Ego Dominus faciens pacem,& creans malum:* non ad conditionem creaturarum, sed ad vitium refertur malè vtentis creaturæ, eius bona Dei mala existunt, sicuti bestiæ, serpentes, muscæ, pulices, & cętera, si qua sunt similia humano generi contraria.

Haymo. 820.

Homilia in die Natiuitatis Domini: Peccatum quia subsistendi naturam non habet, non est à Deo creatum, sed à diabolo inuentum:& ideò nihil est,& quicquid non subsistit nihil est.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso libro 4. cap.10. Malum vel malitia non est à Deo creata, sed à diabolo inuenta; qui & ipse à Deo bonus creatus est; sed quia libero arbitrio, vtpote rationabilis creatura, commissus est, & cogitandi acceperat facultatem, scientiam boni vertit ad malum,& multa cogitando factus est inuentor mali.

Concilium Valentinum. 855.

Cap.2. Deum præscire,& præscisse æternaliter & bona, quæ erant boni facturi; & mala, quę mali sunt gesturi, quia vocem Scripturæ dicentis ha-
Dan.13. bemus: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant:* fideliter tenemus, & placet tenere, bonos præscisse omninò per gratiam suam bonos futuros,& per eandem gratiam æterna præmia accepturos: malos præscisse per propriam malitiam malos futuros,& per suam iustitiam æterna vltione damnandos: vt secūdùm Psalmistam: quia potestas Dei est, & Domini mi- Psal.61.
sericordia, vt reddat vnicuique secundùm opera sua,&c. Nec prorsus vlli malo præscientiam Dei imposuisse necessitatem, vt aliud esse non possit, sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, ille sicuti Deus, *qui nouit omnia antequam fiant*, præscit ex sua omnipotentia & incommutabili maiestate. Nec ex pręiudicio eius aliquem, sed ex merito propriæ iniquitatis credimus condemnari. Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt, suoq; vitio in massa damnationis vel merito originali vel actuali etiam permanserunt.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap.3. Ratio non admittit, vt bonus creator mali quicquam fecerit, cùm valde bona dicātur, quęcunque creauit. *Discip.* Videtur mihi nō posse optimum creatorem mali esse auctorem.

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum Episcopum: Credo Deū prędestinasse solummodò bona: præsciuisse autem bona malaqúe.

Radulphus Ardens. 1050.

In Natali Domini: Ita Deus confert bona, quòd non infert mala: ita mutat homines à malo in bonum, quòd non transmutat eos de bono in malum: ita illuminat homines de luce virtutū, quòd non vicissim obumbrat eos de tenebris vitiorū. Quòd enim legitur Deus excęcare iniquos, vel indurare, hoc facit vtique non tenebras vitiorum infundendo, sed lumen gratiæ suæ subtrahendo, &c. Quandoque malum nuncupatur pœna, tribulatio, vel flagellum: quæ quia à summo iudice iustissimè immittuntur, à Deo sunt. Vnde legitur: *Non est malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus.* Quandoq; etiam dicitur malum malitia, vel iniustitia, & quodlibet peccatum: quod quoniam est priuatio iustitiæ, nihil est,& ideo à Deo nō est.

Anselmus. 1080.

Libro de concordia præscientiæ & prædestinationis: Sicut Deus non facit iniustitiam, ita non facit aliquid iniustum esse, qui tamen facit omnes actiones & omnes motus: quia ipse facit res, à quibus, & ex quibus,& per quas,& in quibus fiunt,& nulla res habet vllam potestatem nolendi aut faciendi, nisi illo dante.

Ad caput 11. ad Romanos: *Ex ipso sunt omnia*, id est, bona voluntas, & bona actio, & omnes naturæ. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturaliter substantia non sunt, sed bene conditam substantiam vitiant.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap.17. Apocal. Malum Deo non placet, imò eos, qui mala operantur, ipse odit, sicut Scriptura ei testis est, dicens: *Odisti omnes qui operantur iniqui-* Psal.5.
tatem. Sed iterum Scriptura dicit: *Faciens pacem,&* Esa.45.
creans malum. Intra hęc secundùm veritatis rationem,& secundùm Patrum orthodoxorum veridicam auctoritatem, dicendum & sentiendū est, quia malum illud, quod est afflictio, siue bellum, paci contrarium, de qua dictum est: *Faciens pacem,* Deus aliquando creat propter correctionem: malum autem, id est, iniquitatem, siue peccatum, neque creat, neque illi placitum est.

Hugo Victorinus. 1130.

Ad cap 1.Ioannis: Quæritur de mala voluntate,& de mala actione, an per ipsum fiant? Quod si dicatur sic,& malum,& peccatum per ipsum fieri, dici posse videtur: cùm & mala voluntas, & mala actio peccatum sit. Non sunt huiusmodi verba

recipienda, quòd malæ voluntatis vel malæ actionis Deus auctor fit: quia Ecclesia huiusmodi verba damnat. Nam sensum hunc faciunt secundùm vsum Ecclesiæ, quòd ex Deo malitiam contrahant: quod falsum est. Veritas enim dici exigit, quòd omnis essentię voluntatis, & actionis Deus auctor & causa est. In actu enim homicidij quid est, cuius Deus causa non sit? Neque enim quòd leuo manum ad percutiendum aliunde est, quàm ex facultate, quam Deus mihi dedit: sed neque ipsum percutere aliunde est. Si autē actus iste, quòd manum erigo ad percutiendum pauperem, in eo quod actus est attendatur, nihil in ipso reperitur, quare à Deo non sit magis, quàm in isto, quòd erigo manum ad sustentandū pauperem. Neque tamen peccatum aliquod est, cuius Deus auctor sit. Ipsum enim nihil est. Vnde à quibusdam sic determinatur, per negationē, quæ tollit, & nihil ponit.

Lib. 1. de Sacramentis parte 5. cap. 27. Malis Deus potestatem tribuit solam, non voluntatem: quia licet ex ipsius permissione sit, quòd malum possunt; ex inspiratione tamen eius non est, quòd malum volunt. Malarum enim voluntatum Deus ordinator est, non creator.

Bernardus. 1130.

Sermone 4. de duabus mensis: Aliena ab vtrisque prima creatio, quia sicut nec culpam, ita nec pœnam Deus fecit. Quod de ea, quæ maior est omnium, morte videlicet, apertè Scriptura testatur. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Et alio loco: *Deus mortem non fecit.*

Sap. 2. Sap. 1.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. dist. 37. Cùm in hoc oēs consentiāt Catholici tractatores, scilicet quòd Deus non est auctor malorum: cauendū est tamē, ne malorū nomine pœnas, sicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus auctor est, sicut ipse per Prophetam ait: *Non est malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.* Item alibi ex persona sua ait: *Ego sum Deus creans malum, & faciens bonum.* Ecce hîc dicitur creasse & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum, sicut è conuerso, cùm dicitur: Deus non est auctor malorum, nomine mali peccata intelliguntur.

Amos 3. Isa. 45.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 2. Si homo peccaret ex necessitate, nequaquam dedisset per Mosen Deus legem suppliciorum, neque qui sortiti sunt principatum, si fati aut naturę necessitate homines cōpellerentur delinquere, acerbissimis eos cruciatibus destinarent. Sub appetitu igitur hominis vitam & mortem posuit medicus animarum. Hinc est quòd nolentium medelam recipere voluntatem minimè cogit. Principem enim & sui iuris rationalem naturam condidit: instructionibus, legibus à malis prohibet, ad potiora exhortatur, sed inuitum neminem cogit, ne legem naturæ conquasset.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

Lib. 1. Polyc. cap. 21. Prescientia rebus eueniendi causa non est, at euentus rerum ei causa est præsciendi: ne aut temporalium motus æternæ prouidentię causa sit, aut à purissimo fonte bonitatis malorum profluant riuuli: Deus verò bonorum duntaxat auctor est.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Primæ partis de Vniuerso part. 3. cap. 1. Non est bonitatis diuinæ intentio, vt mala eueniant vel fiant, mala dico culpabilia: sed neque eiusdem bonitatis est, procurare, vt huiusmodi mala fiāt vel eueniant. Quare manifestū est, mala non esse prouisa à Creatore, sicut neque consultè procurata.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima 2. q. 79. art. 1. Sapientiæ 11. dicitur: *Nihil odisti eorum, quæ fecisti*, &c. Odit autē Deus peccatum, secundùm illud Sapient. 14. *Odio est Deo impius & impietas.* Ergo Deus non est causa peccati, &c. Homo dupliciter est causa peccati, vel sui, vel alterius: vno modo directè, inclinando scilicet voluntatem suam, vel alterius ad peccandum: alio modo indirectè, dum scilicet non retrahit aliquos à peccato. Deus autem non potest esse directè causa peccati vel sui, vel alterius: quia omne peccatum est per recessum ab ordine, qui est in Deū, sicut in finem. Deus ante omnia inclinat, & conuertit seipsum, sicut in vltimum finem. Vnde impossibile est, quòd sit sibi vel alijs causa discedendi ab ordine, qui est in ipsum. Vnde non potest directè causa esse peccati. Similiter etiam neque indirectè. Contingit enim quòd Deus alicui non præbet auxilium, ad euitandum peccata: quòd si præberet, non peccaret. Sed hoc totum facit secūdùm ordinem suæ sapientiæ & iustitiæ, cùm ipse sit sapientia & iustitia. Vnde non imputatur ei, quòd alius peccet, sicut causę peccati.

Richardus de media villa. 1280.

In lib. 2. Sentent. dist. 34. art. 2. q. 2. Si accipiatur malum pro malo culpæ, sic malum non est à bono increato, nec esse potest. Impossibile enim est, quòd iustus iudex culpet aliquem pro aliquo, quod ipse fecerit in eo: sed bonum increatum, est iustus iudex. Præterea bonum increatum cùm sit summè bonum, est summè vnum: ergo sibi est summè concors. Discordia enim opponitur vnitati. Non est ergo contrarium sibi ipsi. Sed culpa est contra legem æternam, quæ est ipsum bonum increatum, & est quidam recessus ab ea. Ergo non potest esse ipsius culpę causa.

Præterea malum culpæ in defectu actionis cōsistit, vel ex defectu actionis causatur. Defectus autem actionis est ex aliqua defectibilitate agentis. In Deo autem nulla defectibilitas est, nec esse potest. Ergo mali culpæ nec causa est, nec esse potest.

Ægidius Romanus. 1280.

In compendio Theologicæ veritatis cap. 30. Prædestinatio non infert rebus necessitatem, sicut verbi gratia: Dominus scit si ipse est comessurus hodie, vel non: nihilominus ipse habet potestatem comedendi, vel manum ad os porrigendi. Quoniam si prædestinatio rebus necessitatem imponeret, multa sequerentur inconuenientia. Nam frustra proponerentur bonis præmia, malis supplicia. Item iniustè remunerarentur boni, & punirentur mali. Item malorum nostrorum Deus auctor esset. Item non sperandi aliquid, non supplicandi vlla esset ratio. Item euacuaretur libertas arbitrij, qua se homo habet ad vtrumlibet.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 4. Exodi: Deus non est causa obdurationis cordis, in quantum est peccatum: sed hoc modo est à libero arbitrio. Dominus autem est causa indurationis, in quantum est quædam pœna: quia in pœnam peccati perpetrati subtrahit gratiam: cuius est cor molle facere, & ideo ea subtracta sequitur induratio cordis humani in malo suo.

Ad cap. 15. Ecclesiastici: Deus nullo modo est causa peccati, nec in se, cùm sit prima regula iustitiæ, nec in altero.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 50. Nullam necessitatem infert prouidentia Dei rerum euentibus; sed sicut se res habent ad vtrumlibet, scilicet fieri & non fieri; sic se prouidentur habere; quę prouidentia

seu

scu, quod idem est, præscientia Dei, ex sua sapientia præscientis omnia antequam sint, omnino immutabilis est, & nullo modo potest falli: & ideo omnia à Deo præuisa necesse est fieri. Quia non potest simul esse, quod præuisa sint, & non fiant. Sic quoque dicimus, me vidente te currere, necesse est, vt curras, hoc est, non potest simul fieri, vt videam te currere, & non curras, & ex hoc nequaquã prouenit, quòd necessario curras. Et sic præuidit Deus mala istius opera, nec tamen causa est, quare iste malè operetur, veruntamen fiet, si præuisum est.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 3. dist. 12 art. 1. Deus non potest esse causa peccati in se, vel immediatè: quia omne peccatum vel est ex ignorãtia, vel ex impotentia, vel ex certa malitia. Sed in Deo nulla potest esse ignorantia, cùm sit infinitæ sapientiæ: nulla impotentia seu infirmitas, cùm sit omnipotens & infinitę potentiæ: nec aliqua malitia, cùm sit infinitæ bonitatis. Ergo, &c. Præterea nihil Deus odit eorum, quorum est causa efficiens, quia de ipso dicitur: Sap 11. *Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Sap 14. Sed Deus odit omne peccatũ. Nam *pariter odio sunt Deo impius & impietas eius,* vt dicit Sapiens. Ergo Deus nullius peccati est auctor in nobis.

Catharina Senensis. 1370.

Tract. 1. cap. 46. Omnia, inquit Deus, creata sunt à me solùm, excepto peccato, quia nihil est. Et anima gratia se priuando reperit quoque se esse me priuatam, qui sum omne bonum. Itaque propter vtilitatem vestram virtutes mihi placent in vobis, vt inueniam vnde vos æterno præmio remunerare valeam in me vita durabili.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Psal. 2. Pœnitentialem: Absit à me Deus, vt imputem peccatum meum tibi, vt dicam: Hoc Deus voluit, hoc fatum, hoc stellarum constellatio mihi fecit. Non est hoc confiteri iniustitiam meam aduersum me, sed aduersum te, & te, summè bonum, de malitia accusare.

Thomas VValdensis. 1410.

Doctrinalis fidei libri 1. art. 1. c. 23. Diuina præscientia nullum arctat, nec eius prouidentia quenquam obligat ad sequelam. Præscit enim Deus pœnam, si cadant: præscit etiam præmium, si laborent, & præuidit certè culpam: non præuidet ad ruinam, sed gratiam prçordinat ad coronam: nec hîc tamen necessitat, nec ibi impellit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De contemptu mundi cap. 8. Noli homo cùm delinquis bonitatem damnare diuinam, quod suam tibi minimè prçrogauit gratiam, quòd ad peccatum impulerit, & bene agendi tibi negauerit potestatem. Iniquè cogitas, dum talia meditaris. Nunquid scelerum auctor est Deus? An fortè peccatorum voluntatibus fauet malis? Nonne potius illas insequitur, iudicat, punit, & damnat? Vult quantũ in ipso est omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: quatenus in omnibus reperiat quod coronet. Planè nihil eorum quæ fecit odit. Quoniam quicquid condidit, siue in cælo, siue in terra, seu in mari, bonum est. *Vidit Deus*, inquit Scriptura, *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Genes. 1 Non poterat bonitas nisi bona facere. Quòd verò inter bona quæ facta sunt videmus malum, non vtique illud bonus fecit, sed malus. Nam quemadmodum à bono bona, sic è contrario à malo proueniunt mala. Vis scire, quis bonus, quisue malus sit? De his sapientiam Dei te erudientem audi: *Nemo bonus, inquit, est, nisi solus Deus.* Mali autem inuẽtor est diabolus: propter quod effectus est malus, incentorque malorum.

Dionysius Carthusianus. 1450.

Ad cap. 4. Dionysij Areopagitæ de diuinis nominibus: Itaque non diuinum malum, id est, malum ex Deo non est tanquam positiuus eius effectus. Et malum non diuinum,] id est, malum nõ est diuinum, nec est Deus tenebrarum, qui sit essentialiter malum, aut malus, &c. Malum culpæ, secundùm quod tale est, nequaquam ex Deo est, nisi permissiuè: nec malum essentialiter, quia tale malũ non est: neque in Deo est malum pœnę, nisi causaliter, & idealiter. Veruntamen cognoscit mala culpæ, sicq; in eo sunt cognitiuè, quasi per accidens. Vnde ait per Oseam: *Cognoui multa mala scelera vestra.* Oseæ 4.

Pius Secundus. 1460.

Epistola ad Morbisanum Turcarum Principem: Nos mortale peccatum auersionem quandam esse dicimus ab vltimo fine: nec possibile censemus Deum, qui vltimus finis est, voluntatem cuiuspiam à se auertere. Esset enim sibi ipsi contrarius. Et si Deus omnia diligit quæcunque fecit, quomodo consentaneum est vt peccati causa sit ipse Deus? Cùm dicit in Psalmis Dauid: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.*

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Philo Iudæus.

Libro de confusione linguarum: Ipsi omnipotenti non erat conueniens in rationali anima viam ad vitia sternere: quamobrem ministris eam partem faciendam commisit. Superest illud considerandum Deum bonorum tantummodò causam esse, mali autem prorsus nullius. Quandoquidem ipse bonum omnium antiquissimum est & perfectissimum. Decet autem suæ naturæ propria operari, optimum optima. Improborum autem pœnas per eius ministros sanciri.

De profugo: Ergo nullum facinus suppuratum, dolosum, & data opera patratum moretur, vt dicatur factum ex Dei sententia, sed ex nostra propria. Inter nos ipsos enim thesauri vitiorũ sunt, apud Deum verò solorum bonorum. Quisquis igitur eò confugerit, id est, quicunque peccati auctorem non seipsum, sed Deum accusat, puniatur: non prosit ei refugium, quod solis supplicibus est salutiferum. Et meritò. Nam altare plenum est immaculatis victimis, animabus, inquam, purificatis & innocentibus. Est autem næuus insanabilis auctorem malorum Deum dicere. Proinde qui sic malè morati sunt, vt seipsos magis ament quàm Deum, procul à sacris manẽt scelesti, & impuri, nec è longinquo sacram flammam animæ inextinguibiliter accensæ à Deo cõsecratæ spectare idonei. Perpulchrum est, quod quidam è priscis sapientibus in hanc sententiam ausus est dicere: Deus haudquaquam iniustus est: sed dici non potest quàm sit iustissimus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PECCATVM ORIGINALE OMNE GENVS HOMINVM INFECISSE: NON IMITATIONE, SED PROROGATIONE IN OMNES TRANSFVSVM ESSE

NEGANT.

CARPOCRATIANI [illegible] peccatum Originis negarunt, quia (vt refert Clemens Alexandrinus lib.3.Stromaton) [illegible] se ipsos esse natura filios Dei, nec quicquam natura esse malum, sed [illegible] tantum.

Clemens Alexandrinus [illegible] de peccato originali [illegible] dum scribit (lib.3.Stromaton) *Dicant nobis [illegible] infans natus? vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem?*

Manichæi [illegible] concupiscentiam, qua caro concupiscit aduersus spiritum non ex [illegible] in primo homine natura [illegible] sed [illegible] volunt esse [illegible] aduenientem, vt quando liberamur atque [illegible] & in ipsa natura etiam ipsa immortaliter viuat. Augustinus hæresi 46.

Pelagianus Britannus, & Cælestinus [illegible] peccatum ex primo homine in alios non propagatione sed imitatione transisse: Negabant paruulos [illegible] Adam [illegible] natos contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere. Augustinus de peccatorum meritis & remissione cap.1.2.3.9.19.

Iulianus Celanensis Episcopus edidit libros quatuor aduersus Originale peccatum, scribés: *[illegible] non est peccatum in paruulis, quia id sine voluntate, quæ in eis nulla est, esse non potest. Malum enim omne, quod peccatum definitur, non in natura, sed in voluntate consistit.* Augustinus lib.3.cap.5.contra Iulianum.

Armeni dicunt nullum esse peccatum Originale. Guido de Armenijs.

[illegible] Abailardum non recte [illegible] de peccato Originis scribit Bernardus Epist.188. *Quis autem [illegible] fuerit, insinuat* Epistola 190 *vbi postquam dixerat Abailardum docuisse Christum non venisse [illegible] nec passum, nec mortuum esse, nisi [illegible] verbo & exemplo [illegible] inde colligit ex [illegible] Abailardi Adamum nobis non nocuisse nisi exemplo: & infantes, qui [illegible] & exempli [illegible] neque in Adam periisse, neque per Christum saluari.*

Albigenses peccatum Originale nihil esse contendunt. Antoninus parte 4.titulo 11. capite 7. [illegible]

[illegible] dicunt, quod homo in hac vita tantum potest acquirere perfectionis, quod impeccabilis fiat. [illegible] V.de hæreticis lib.5.tit.3 cap.3. Antoninus parte 4.titulo 11.cap.7.§.5.

Ioannes [illegible] dixit, nullum esse peccatum Originale, & quod paruuli recenter nati, aut etiam [illegible] non contrahunt Originale peccatum, nec credendum esse Augustino hoc asserenti. Bernardus Lu[illegible] de [illegible] hæresi.

Iacobus Faber Stapulensis, ad cap.5 Epistolæ ad Romanos, & in Apologia pro commentarijs [illegible] *nihil [illegible] ex Adam trahere nisi obligationem ad mortem.*

Erasmus [illegible] purgare se [illegible] a suspicione huius erroris, tamen non videtur plane [illegible] Nam [illegible] Annotationibus suis ad cap.5 ad Romanos scripsisset. In Adamo omnes peccasse [illegible] hoc modo expressisse illud, in quo omnes peccauerunt; *ac deinde vidisset propter eam explicationem [illegible] suspicionem hæreseos Pelagianæ in alia editione negauit se esse Pelagianum, & peccatum Originis [illegible] bis [illegible] Cæterum in tam longa disputatione nunquam [illegible] peccatum Originis non imitatione, sed generatione [illegible] Hoc autem [illegible] debuit [illegible] quod es potissimum [illegible]*

Au[illegible] Commentariorum in Epistolas Pauli [illegible] Hieronymo [illegible] Pelagianus [illegible] verba: In quo omnes peccauerunt, *[illegible] commentator [illegible] Pelagianos.*

H[illegible] Zvvinglius de Baptismo Tractatu 3. fol. [illegible] digressione de peccato Originali, *Peccatum Originale nihil aliud esse dicimus, [illegible] quo [illegible] Adamo prim[illegible] [illegible] colligimus peccatum Originale morbum quidem esse [illegible] legem [illegible]*

De prædestinatione Dei cap.6. con.3.fol.372. *Infantium, qui à fidelibus sunt, nulla potest esse labes. Originalis enim per Christum expiata est*

Ioannes Oecolampadius responsione ad Confessionem Lutheri: *Originalis ista cōtagio non tale peccatum est, quod [illegible] coniunctam habeat, sed morbus potius, qui propter peccatum ab Adamo commissum [illegible] adhærere solet. Nec tamen obstamus, quominus peccati nomen iste morbus accipiat.*

Anabaptistæ qui se Catharos seu mundos vocant, negant peccatum Originale, & pueros sine peccato, immunesq; ab omni labe nasci, ideoq; baptismo non indigere putant. Quin seipsos quoque peccatorum exortes, mundos, atque puros esse credunt. Caspar. Vlenbergius Causa 9. *Petrus Martyr,* Commentario ad caput [illegible] Roman. *dicit eos non tantum negare originale peccatum, sed etiam mortē & afflictiones huius vitæ [illegible] referre ad causas naturales, vt nullo modo velint ex peccato primi hominis deriuari.*

Nona & decima Lutheranorum Secta eorum sunt, qui de originali peccato fœdè digladiantur, ac semetipsos in duas turmas diuidunt. Prior turma eorum est, qui peccatum Originis ipsam essentiam naturam atq; substantiam hominis esse dicunt. Vnde Substantiarij vocantur. Altera eorum, qui idipsum peccatum accidēs esse contendunt. Vnde priores illi Accidentarios eos nominant. Substantiarij Accidentarios Pelagianos, & hi vicissim illos Manichæos faciunt. Caspar. Vlenbergius Cauf.9.

Ioannes Caluinus libro de vera genuinaque Ecclesiæ reformatione: *Sancta ideo nascitur ex fidelibus progenies, quod adhuc vtero inclusi ipsorum liberi, antequam vitalem spiritum hauriant, cooptati tamen sunt in fœdus vitæ æternæ.*

In Appendice de vera Ecclesia: *Liberi fidelium iam antequam gignantur adoptati sunt à Domino. Ideo baptizantur infantes, quia domestici sunt Ecclesiæ.*

Admonitione 2. contra VVestphalum *pluribus contendit infantes ex fidelibus genitos sanctos esse, & Ecclesiæ membra censeri debere, etiam antequam baptizentur.*

Theodorus Beza in Creophagia fol.307. *Ab vtero coram Deo sancti sunt fidelium pueri ex fœderis formula, sed ea sanctificatio per Baptismum obsignatur.*

In Confessione cap.48. de infantium Baptismo: *In genere ex promissionis formula præsumimus sanctificatos esse, quicunque ex fidelibus parentibus, vel etiam altero duntaxat fideli parente nati sunt, nisi quid obstet vnde contrarium colligi possit.*

In abstersione calumniarum Tilmanni Heshusij fol.333. *Dicimus oportere nos in fœdere comprehendi, ac proinde ad Christum pertinere priusquam baptizemur: neque gratiam adoptionis à Baptismo inchoari, sed per eum potius dicimus illam in nobis obsignari, sicut iubetur Paulus Baptismo abluere peccata, quorum tamen veniam iam erat consecutus.*

De Cœna Domini contra VVestphalum ad cap.36. de cæremonijs: *Sāctorum liberos ex formula fœderis iam in ipso vtero esse adoptatos arbitramur, ideoq; baptizamus.*

Ioannes a Lazko, contra VVestphalum fol.102. *scribit fidelium liberos sanctos nasci.*

Ioannes Somerus Tractatu de Iustificatione: *Hæc de peccato disputatio ad eos tātum pertinet, qui quid sit peccatum per ætatem intelligere possunt, & inter dextram & sinistram discernere. Infantibus Scriptura nusquam peccatum vllum tribuit: nec punit lex Dei vllum, nisi transgressorem legis. Nec aliunde opinio nata est, quam ex prauo intellectu Scripturæ ad defendendam pædobaptismi superstitionem. Igitur ex Ecclesia Dei explodenda est.*

Franciscus Puccius Felidinus assertione de Christi Saluatoris efficacitate in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt, Ratione 11. *Commune illud & originale hominum vitium tantum abest vt prouocet iram Dei, vt misericordiam potius prouocet, & ad excusandos humanos lapsus faciat.*

Ratione 13. *Labes originalis posterorum Adami potius vitium aut peccati pœna & fomes, quàm scelus iudicari debet: & respectu illius neminem æterna morte plecti credendum est.*

Ratione 34. *Singuli mortales agnoscēdi sunt in statu salutis, antequam cōtemnant incorruptum illum Dei & Christi spiritum, nempe rationem ipsam, quæ* illuminat omnem hominé venienté in hunc mundum.

Ratione 36. *Viri Israelitæ nobiscum sentient, nec iudicabunt perire quenquam parentum culpa, aut vitio sibi inhærente Adami lapsu.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 14. vers.4. Hebr. Interp. Quis dabit mundum ab immundo? Non vnus (*videlicet est,*) etiamsi breues dies eius.

Quæ verba Interpres noster reddidit: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt.

Septuaginta verterunt: τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐθεὶς ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Augustinus & alij veteres ex Septuaginta Interpretum versione hoc modo allegare solent: Nemo mundus à sorde, nec infans, cuius est vnius diei vita super terram.

Psal.50.7. Ecce in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.

Rom.3.23. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.

Rom.5.12. Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. 19. Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi.

1. *Cor.*15.22. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur.

2. *Cor.*5.14. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus.

Galat. 3.22. Conclusit Scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

*Ephes.*2.3 Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Trallianos Christus dedit semetipsum pro nobis redemptionis pretiū, vt sanguine suo nos repurgaret à veteri impietate, & vitam daret vobis, qui ex malitia vestra perituri eratis.

Dionysius Areopagita. 100.

De Ecclesiastica Hierarchia cap. [illegible] 2. Humanam naturam initio stolidè à diuinis beneficijs prolapsam obnoxia passionibus varijs vita suscepit, & mortis corruptibilis finis. Quippe perniciosa illa à vera bonitate defectio, & sacræ in paradiso legis præuaricatio eam (quæ sponte sua blādè mulcentibus atque infestis aduersarij fraudibus cedens, vitale excusserat iugum) his, quæ sunt diuinis bonis contraria, tradidit, &c. Oberrās itaque (*natura humana,*) & a recto itinere ad eū, qui veraciter Deus est, tendente auersa, & perditis atque maleficis turmis subiecta, minimè aduertit, se pro Deis atque amicis infestis hostibus fuisse obsecutam. Gen. c. 3.

Iustinus Martyr. 150.

Dialogo cum Tryphone Christum ad amnem eum non ideo venisse pro comperto habemus, quod vel Baptismi lauatione, vel Spiritus in specie columbæ aduentu opus ei fuerit; sicut nec nasci, & circūcidi, & crucifigi, propter functionis huiusmodi indigentiam sustinuit: sed humani generis causa, quod per Adam in mortem & fraudem seductionemque serpētis conciderat, vt interim propriam pro se malignè agentis cuiusque culpam taceam, &c.

Irenæus. 180.

Lib.3.cap.20 Non erat possibile eum hominem, qui semel victus fuerat & elisus per inobedientiam, replasmare, & obtinere brauium victoriæ: iterum autem impossibile erat, vt salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat. Vtraque operatus est Filius Verbum Dei existens, à Patre descendēs & incarnatus.

Libro [illegible] *cap.* 5 Non prohibebat eos credere in Filium Dei, sed adhortabatur dicens, non aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati in ligno martyrij exaltatus a terra, & omnia trahit ad se, & viuificat mortuos. Ioan. 3. Ioan. 12.

Lib. 5 *cap.* 17. Propter hoc Dauid prædixit: *Beati, quorum remissa sunt iniquitates: Beatus homo, cui non imputauit Dominus peccatum,* eam, quæ per aduentum eius est, remissionem præmonstrans, per quam *deleuit chirographum,* debita nostra [illegible] vti, quemadmodum per lignum [illegible] debitores Deo, per lignum accipiamus nostri debiti remissionem. Psal. 31. Coloss. 2.

Cap. 19 Quemadmodum astrictum est morti genus humanum per virginem, [illegible] per virginem, æqua lance [illegible] virginalis inobedientia per virginalem obedientiam [illegible] protoplasti peccatum [illegible] emendationem accipiente, [illegible] deuicta in columbæ [illegible] illis resolutis, per [illegible]

Origenes. 2[illegible].

Homilia 8. *in Leuiticum* Quod si placet audire, quid etiam alij Sancti de ista natiuitate sentiunt, audi Dauid dicentem: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea.* [illegible] quæcunque anima in carne nascitur, iniquitatis & peccati sorde polluitur. Et propterea dictum est illud: quia *nemo mundus a sorde, nec si vnius diei fuerit vita eius.* Psal. 50. Iob 14.

Homilia 12 *in Leuit.* Omnis qui ingreditur hunc mundum, in quadam contaminatione effici dicitur. Propter quod & Scriptura dicit: *Nemo mundus a sorde, nec si vnius diei fuerit vita eius.* Hoc ipso ergo, quod in vulua matris est positus, & quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre, & in matre contaminatus dici potest. Aut nescis, quia cum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, vt ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione vel paterni seminis, vel vteri materni? Omnis ergo homo in patre, & in matre pollutus est: solus verò Iesus Dominus meus in hac generatione mundus ingressus est, in matre non est pollutus. Iob 14.

Athanasius. 340.

De Incarnatione Verbi. Mors inuidia diaboli mūdum inuasit, excogitato inobedientiæ inuento, atque ita ex inobedientia diuini præcepti factus est homo capax superseminationis diaboli, ac peccatum iam inde in natura receptum, ad omnem concupiscentiam stimulabat: non tamen vt diabolus eam naturam finxerit, sed naturæ peruersio ex præuaricatione [illegible] Per præuaricationem mors [illegible]

Sermone in [illegible] Postquā peccauerat, & lapsus est [illegible] lapsu [illegible] omnibus mors [illegible] Adā vsque ad Christū [illegible] internus apertus, paradisus clausus, cælum [illegible] lum, & tandem corrupto, & interempto homine [illegible] diabolus [illegible], tum Deus [illegible]

Didymus Alexandrinus. 360.

Ad caput 7. Iob [illegible] Fortassis tale quippiam dicit, hoc confitens [illegible] heu mihi, [illegible] ex Adæ [illegible] ne, & ex debito ad [illegible] c [illegible] mihi tollēdi [illegible] omni [illegible] labe integer. Nam peccata quædam ex animi nostri [illegible] affluunt, quæ [illegible] committatur; partim a parentibus [illegible] antur, quibus purgatio datur.

Macarius Ægyptius. 370.

Homilia [illegible] Adam transgressus mandatum, duobus modis periit. Priori quidem modo, quia perdidit puram & speciosam illam possessionem naturæ suæ, quæ creata erat ad imaginem & similitudinem Dei: altero modo, quia [illegible] per quam [illegible] acceperat totius hæreditatis cælestis.

Cyrillus Hierosolymitanus.

[illegible] Adam [illegible]

miseram accepit. Quid igitur (dixerit aliquis) decepti perijmus? nunquid non est deinceps salus? cecidimus, an non licet resurgere? excœcati sumus, ergo non licet prospicere? claudi sumus effecti, licebitne incedere? in summa, mortui sumus, num fieri potest vt resurgamus? Qui Lazarum quatriduanum, ô homo, excitauit, nonne te viuentem multò facilius suscitauerit?

Basilius Magnus. 370.

Homilia in Psal. 32. explicās illud: *Misericordia Domini plena est terra:* Nequit homo mundo corde, ac liber omnino à sorde peccati reperiri, etiāsi vnius diei tempore super terrā vixerit. Quamobrem si quis videat quotidie malitiam inualescentem, ac depascentem homines, & fragile genus hominum mille mortibus delictorum gratia dignum, tanto admirabitur magis diuitias bonitatis diuinæ, tolerantiæ, & longanimitatis.

In scholijs in Psal. 50. *In iniquitatibus cōceptus sum:* Præuaricationem, quæ initio mundi à progenitoribus nostris est commissa, in medium producit, & hunc fontem esse factum ipsorum fluentorum dicit. Si enim illi, inquit, nō peccassent, mortis vtique mulctam non incurrissent: si autem mortales facti non essent, corruptioni quoque subiecti non fuissent, incorruptioni verò etiam impassibilitas coniuncta fuisset: si hæc gubernacula tenuisset, locus peccato non fuisset. Iam verò quoniam peccauerunt, traditi sunt corruptioni. Corruptibiles autem facti, consimiles genuēre posteros. Talibus iam concupiscentię, & metus, & voluptates adhærent.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 14. quæ est oratio 3. de Pace. Totus cecidi, atq; ob primigenæ hominis inobedientiam & diaboli fraudem condemnatus sum.

Oratione 15. quæ est oratio in plagam grandinis: Illud cognitum habeamus, quòd omni vitio carere hominis modulum excedit, soliusq; Dei est: (nihil enim de Angelis dico, ne vitiosis affectionibus occasionem demus, atque improbis contentionibus fenestrā aperiamus:) perditè autem & incurabiliter ægrotare, prauæ illius & aduersariæ naturæ, atq; eorum, qui ab ea afflantur: at verò post peccatum ad meliorem mentem redire hominum esse, verùm proborum.

Oratione 42. quæ est oratio 2. in sanctū Pascha: Quandoquidem enim nos, ab initio per peccatū lapsos, atq; à voluptate vsq; ad idolorum cultum ac nefarios cruores surreptos, & circunscriptos, propter viscera misericordiæ Dei Patris nostri, tanti manus suæ opificij, hoc est hominis, iacturam facere nō sustinentis, reuocari, atque restitui in veterem statum oportebat, hanc in eo instaurando rationem initam esse existimamus, vt acriore & asperiore medicina improbata (vt quæ non modò fidem non factura, sed propter contractū temporis diuturnitate tumorem, fortasse etiam morbum exulceratura esset) leni & facili medicamenti genere ipsius resipiscētia procuraretur. Neque enim plantam incuruam subitam inflexionem, manusq; erigentis violentiam ferre: sic enim potius fore vt lædatur, atq; infringatur, quàm vt erigatur: nec equum præferocē, ac iam ætate aliquanto prouectiorem fræni tyrannidem perferre, nisi blanda quadam & adulabunda manu permulceatur. Propterea nobis adiumenti causa lex datur, veluti maceria quædam, inter Deū & idola interiecta, ab his quidem nos abducens, ad illum autem reuocans.

Oratione 38. quæ est oratio Panegyrica in Christi Natiuitatem: Deposito vetere homine nouum induamus, & quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Christo viuamus, dum nimirū cum Christo & nascimur, & cruci affigimur, & sepelimur, & resurgimus. Pulchra enim in contrarium mutatio mihi subeunda est, vt quemadmodum ex secundis rebus molestæ venerunt, sic etiam ex molestis lætæ & iucundæ redeant. *Vbi enim abundauit peccatum, superabundauit & gratia:* Rom. 5. & si gustus condemnauit, quantò magis Christi passio iustificauit?

Gregorius Nyssenus. 380.

Lib. de beatitudinibus, Oratione 6. Cōmixtum quodammodo malū est cum natura per eos, qui antiquitus passionem vitium & affectum admiserūt, qui per inobedientiam morbum inuexerunt, & introduxerunt. Quemadmodum autem successione atque continuatione subinde nascētium per quamq; speciem animalium natura simul traducitur & propagatur, vt iuxta rationem naturæ, quod natū fuerit, idem sit cum eo, vnde natum est, itidem ex homine homo nascitur, ex obnoxio vitijs, perturbationibus, & affectibus, ijsdem obnoxius, ex peccatore peccator. Ergo vnà cum nascentibus aliquo modo peccatum existit, simul & nascens & augescens, & cum termino vitæ vnà desinens.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia ad Neophytos: Venit Christus, & paternis nos cautionibus inuenit astrictos, quas cōscripsit Adam. Ille initium obligationis ostendit, peccatis nostris fœnus accreuit: ibi maledictio fuit, & peccatum, & mors, legisque condemnatio: & hæc omnia Christus deleuit.

Homilia de Adam & Eua: Ipsa transgressio peccati totum labefecit mundum, factum alumnum peccati: quia omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Omnis quoq; homo de eo natus, natus est 2. Pet. 3. illi obnoxius: quia seruus seruum generat. Et nisi per illum liberatorem acciperet genus humanū libertatem, omnes in seruitute huc vsque detinerentur, sicut ait Apostolus: *Per vnum hominem pec-* Rom. 5. *catum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors:* & ita in omnes homines pertrāsijt, in quo omnes peccauerunt. Nam vnde est illud, quod clamat Propheta, dicens: *Ecce in iniquitatibus conceptus* Psal. 50. *sum, & in delictis mater mea in vtero me habuit?* De isto peccato venit, de quo dixit verus Dei cultor, homo sine querela, abstinens se ab omni malo, cui nemo similis super terram: non esse sine peccato nec infantem vnius diei natū super terram. Iob 25. Dicit item: *Graue iugum super filios Ada à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diem sepulturæ, quæ est mater omnium.* Insuper ipse alibi dixit: *Quomodo po-* Iob 14 *test mundus esse de immundo conceptus semine?* Quid agimus? Ecce ipse Apostolus assumpsit personam ipsius primi hominis, vt totum obligatū in peccatis demonstraret mundum, dicens: *Concupis-* Rom 7 *centiam nesciebam nisi lex diceret: non concupisces.* Exod. 20. Deut 5 Lex ergo erat, quando audijt primus homo: *Ex* Gen. 2. *omni ligno paradisi edes, ex arbore autem dignoscentia boni & mali ne tetigeris.* Hoc est dicere: *Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatū per mandatum* fefellit me, & per illud occidit, &c. De ipso ergo peccato transgressionis pullulant omnia peccata. Cùm ergo dicitur homo tradi desiderijs suis, Rom. 1. ex ipsa propagine fit reus: quia desertus à Deo, cedit cupiditatibus atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur.

Sermone 6. de proditione, & mysterijs Cœnæ Dominicæ: Ergo quia primus homo adiudicāte Deo de reatu incurrerat mortem, & eam delegauit suo generi, transmisit ad posteros: quia corpore iam mortalis generaret & morti obnoxios, non liberos, non absolutos, sed addictos: venit de cælo secundus homo, venit solus peccati nescius, venit

solus reatus nostri alienus, venit qui peccato nihil debebat & morti, venit vt fieret inter mortuos liber, vt mors morte damnaretur.

Homilia de Oratione Dominica: Quis castum se gloriatur habere cor, aut mundum se esse à peccatis? *Si dixerimus quia peccatū nō habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Ergo ista sunt debita: quia *non est sine peccato nec infans vnius diei natus super terram.* Nam *quomodo potest mundus esse de immundo conceptus semine?* Quia in iniquitatibus cōcepti sumus, & in delictis mater nostra in vtero nos aluit. Exinde contraximus peccata, non tantùm originalia, sed & propria commissa.

Seuerianus Gabalensis. 420.

Ad cap. 2. lib. Iob: Non dicit, dies pereat, in quo creatus sum: sed: *Dies pereat, quo natus sum:* nempe vt ostenderet tum nobis generatione opus fuisse, cùm ob parētalem labem orbem terrarum mors est ingressa. Ita cùm Dauid peccatum deploraret, ad antiquum flagitiū refert orationem: *Ecce,* inquit, *in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea:* Debilitata enim est lubrica natura.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

ene. 3. *Lib. 1. in Genesim:* Vt primùm Eua calumnijs diaboli seducta eatenus est, vt legē transgrederetur, & lignum interdictum illud sibi in cibum assumpsit, ipseq; progenitor Adam cum ea vnà corruit, & iam natura humani generis morte condemnatur.

Aduersus Antropomorphitas cap. 8. Inquirēdum est, quo pacto in nos primus parens Adam pœnam sibi ob transgressionem illatam transmiserit: *quia terra es, & in terram reuerteris,* & ex incorrupto factus es corruptioni obnoxius, mortisq; vinculis submissus. Posteaquā verò in hanc prolapsus, liberis curādis operam dedit, nati ex ipso, vtpote ex mortali, mortales effecti sumus. Hoc pacto sumus execrationis in Adam hæredes. Neq; enim omnino, veluti cum ipso præceptum, quod ipsi iniunctum erat, infringentes, punimur, sed quia mortalis factus, execrationem in progeniem suam transmisit. Mortales enim facti sumus ex mortali.

Ioannes Cassianus. 430.

Collatione 23. cap. 10. Experti igitur se humanis viribus desideratum finem, obsistente carnis sarcina, non posse contingere, neque illi præcipuo summoq; bono secundùm cordis sui desiderium posse coniungi, sed ab eius intuitu captiuos ad mundana traduci, ad gratiam Dei, qui impios iustificat, conuolantes, cum Apostolo protestan-
m. 7. tur: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christū Dominum nostrum.* Sentiunt enim se bonum istud, quod volunt, non posse perficere, sed illud, quod nolunt, quodq; oderūt malum, id est, cogitationum motus, & curam corporalium rerum semper incurrere.

Theodoretus. 450.

In Psalm. 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c.* Ab initio, ait, & à principio peccatū in naturam imperium habuit. Quandoquidem mandati trāsgressio Euæ conceptionem præuenit. Post enim transgressionem, & diuinam sententiam, & paradisi priuationem, cognouit Adam vxorem suam Euam, & cùm concepisset, peperit Cain. Hoc igitur vult dicere: cùm peccatum nostros maiores occupasset, quandam viam & tramitem per humanum genus effecit. Hoc & beatus Paulus in-
1. 5. quit: *Quoniam enim per hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, in quo omnes peccauerunt.* Hoc etiam vniuersitatis Deus admirabili
7. Noe dixit: *Sensus hominis in malum ab adolescentia* *sua omnibus diebus* assiduè vergere. Cæterū per hæc omnia discimus, peccati vim naturalem minimè esse (nam si ita se haberet, à supplicio liberi essemus:) sed naturam ipsam ad peccatum esse procliuem, cùm ab affectionibus turbetur, vincit tamē ratio, cùm laboribus pro auxilio vsa fuerit, &c. Si primi homines non peccassent, non accepissent mortem, præmium peccati: si autem mortales nō essent, interitu superiores fuissent: si verò interitus non extitisset, perturbationibus obnoxij non essent: si autem non essent perturbationes, peccatum locum non haberet. Sed quoniam peccauerunt, interitui traditi sunt: mortales verò facti, tales procrearunt filios: hos tales concupiscentiæ, & timores, & voluptates, & mœrores, & ira, & inuidia secutæ sunt.

Dialogo 3. *Orthodoxus:* Tibi autem quomodo videtur esse iustum, vt, cùm Adam sit præceptum transgressus, genus quoque primum parentem consecutum sit? *Eranistes:* Etiamsi non illius fuit peccati genus particeps, sed alia tamen peccata perpetrauit, & ea de causa fuit mortis quoq; particeps. *Orthod.* Atqui non solùm peccatores, sed etiam iusti, & Patriarchæ, & Prophetæ, & Apostoli, & qui in varijs virtutis generibus refulserunt, mortis laqueis implicati fuère. *Eranistes:* Quemadmodum enim fieri potest, vt qui ex mortalibus parentibus orti sint, immortales permaneant? Adam cùm post transgressionem, & diuinam sententiam sub mortis esset potestatem subiunctus, cognouit vxorem, & pater est appellatus. Cùm ergo factus esset mortalis, mortalium pater constitutus est. Iure ergo omnes, qui mortalem naturā susceperunt, sequuntur primū parentem.

Olympiodorus. 480.

In Iob cap. 9. Quid attinet de homine plura dicere? quandoquidem neq; hominis procreationem sine sorde, ac peccato esse contingit? Proinde baptizantur infantes, vt macula, quam ex Adami præuaricatione contraxerunt, eluatur. Imbecillam igitur, & ægram naturam nostram affectam esse confirmat, & ad peccatum procliuem, tum ex præuaricatione Adæ, tum ex ipsa voluptaria procreatione: nō ideo, quòd cum nostra substantia peccatum penitus coaluerit. absit.

Ioannes Maxentius. 500.

Contra Nestorium: Originale peccatum per præuaricationem Adæ ingressum est in mundum.

Procopius Gazaus. 530.

In Numeros fol. 390. Nemo hominum extra peccatum est. *Si enim Domine iniquitates obseruaueris,* quis constabit tibi, & delicta quis componet?

Fol. 387. Quantùuis sanctum se Deo proponere conetur aliquis, peccati tamē sortem vitare propter imbecillitatem naturæ coniunctam nequit. Has enim primas solus habet Christus, qui dicit, *Princeps huius mundi venit, & in me non quicquam inueniet.*

Isychius. 580.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 6. Ad hoc paruulo opus est Baptismo, quia nemo est mundus à sorde. Nam *licet vnius diei vita sit super terram,* sordem tamē, quā ex Adam successiōe & generatione traxit, retinet.

Lib. 3 cap. 12. Per literam semen suscipiens est mulier, quæ viri concipit ex semine. Hanc septē diebus esse immundam dicit, & hoc quamobrem? videlicet, quia sator immundus est, vtpote hæres Adam, qui per transgressionem immundus factus est, atque ita Euæ mixtus, omne genus humanum fecit immundum. Apertè autem hoc in sacra Scriptura legitur, quod postquam e ijt de paradiso, mulierem suam Adam cognouit, at- Gen. 4.
que ita deduci cœpit humanum genus. Septem autem dies ideo mulierem esse præcepit immundam,

diam, quia Adā, per cuius semen suscepit immunditiam, cum genere vitam nostram polluit. Quomodo autem nostram polluit vitam? Inducens in maledictionem, & transferens ad miseriā eam, quam sortiti fueramus ab initio, beatitudinem. Quod manifestum est ex his, quæ Deus ad Adam dicit: *Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos germinabit tibi.* Ipsa quidem substātia generis humani munda est, sicut à Deo creata: *Omnia enim quæ fecit Deus erāt valde bona*, & multò magis homo. Propter quod ait, in sanguine immūdo siue purificationis mulierem sedere. Quia autem per successionem Adę transgredientis læsus est, necessariò quæ semen suscepit, & concepit omne sanctū non tangit, & in sanctuario non ingredietur, &c. Totam hic intentionem suam legislator aperuit: quia pollutionem non motus naturales faciunt, sed peccatum, de quo Dauid dicebat: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea*: non suæ matris peccatum aliquod accusans: sed matrem naturam appellat, immunditiam peccati Adæ & Euæ in omne genus nostrum descendisse significans.

Gen. 3.

Psal. 50.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 28. Corruptio ob vitiū nostrum ad pœnam simul & vtilitatem inuecta est: *Deus quippe mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium.* Quin potius per hominem, hoc est, per Adami transgressionem mors & reliqua item supplicia extiterunt.

Sap. 1.

Theophylactus. 900.

Ad caput 5. ad Romanos: Cùm Adam cecidisset, etiam illi, qui non ederunt de ligno isto, facti sunt ex illo mortales, mortiq; subiugati, perinde ac si ipsi etiam impegissent, quandoquidem ille impegerit.

Ad cap. 7. Non tantùm mortales facti sumus ex Adami præuaricatione, verùm etiā affectus prauos natura sub peccato vendita recepit, iuri planè & dominatui peccati subdita, ita vt caput erigere nequeat.

Moses Barcepha. 980.

Commentarij de Paradiso parte 1. cap. 19. Quærat aliquis cur Adami peccatum, quod quidem non videbatur grauissimum, durissima sit pœna consecuta ipsa mors? Huic primò respōdemus, maius illum admisisse flagitium, quàm pependisse pœnam: multiplici enim noxarum genere rebellio illa constabat, inscientia, errore, superbia, incredulitate, calumnia, contemptu denique. Inscientia quidem, quia iumentis, bestijsq; similis euasit, qui alioqui sapientia, & ratione pollebat. Errore verò, quippe insidiosi impostoris sui verbis seductus est. Superbia quoque: nam diuinitatem affectabat. Insuper incredulitate: non credebat enim euentura ea, quæ sibi suus conditor Deus erat interminatus. Calumnijs deniq; vt quibus ille suum est insectatus parentem. Postremò etiam contemptu: nam imperatam sibi legem vilipendit, spreuit, neglexit. Neq; enim sceleris illius existimatione spectādus est cibus, quem sumpsit, sed quòd spreto suo effectore Deo, huius iussa violarit: contra verò insidiosi hostis sui verba magnifecerit. Id verò in rationem vocandū est. Inde flagitium illud magnum fuit, & grauissima pœna piandum, non in Adæ caput solùm, sed in omnem prorsus posteritatem propagata.

Euthymius. 1080.

Ad Psalmum *50. Ecce in iniquitatibus cōceptus sum.*) Vt Deum magis ad misericordiam traheret, natiuitatem suam commemorauit. Nam si Adam nō peccāsset, nunquam oportuisset illum Euæ coniungi. Peccatum itaq; copulam generauit; & copula rursum eos produxit, qui ex Adā & Eua nati sunt. Et sic deinceps alij alios vsque ad Dauid. Et licet nuptiæ nunc ob filiorum procreationem in honore habeantur, natura tamen ex peccato prouenimus. Ex peccato igitur cōceptus & genitus sum.

Manuel Palæologus. 1400.

Institutionis Regiæ cap. 27. Arbitrare cor tuū bonum quoddam solum esse per se, quod ob ariditatem illam naturę communem (de peccato primorum parentū, propter quod omni excidimus gratia) nihil boni producat: deinde per Baptismū velut aratrum quoddam repurgatum esse Deo, & per irrigationem vnguēti de duro molle factum.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Patientia cap. 5. Quid, quòd Eua non sustinuit sola conuenta, sed apud Adam nōdum maritum, nondum aures sibi debentem, impatiens etiam tacendi est? ac traducem illum (*sic vocat peccatum originale*) eius quod à malo hauserat, facit.

De habitu muliebri capite 1. Si tanta in terris moraretur fides, quanta merces eius expectatur in cęlis, nulla omninò vestrum, sorores dilectissimæ, ex quo Deum viuum cognouisset, & de sua, id est, de fœminæ conditione didicisset, lætiorem habitum appetisset, vt non magis in sordibus ageret, & squalorem potius affectaret, ipsam se circumferens Euam lugentem & pœnitentem, quo plenius id, quod de Eua trahit (ignominiā dico primi delicti, & inuidiam perditionis humanæ) omni satisfactionis habitu expiaret. *In doloribus & anxietatibus paries mulier, & ad virum tuum conuersio tua, & ille dominabitur tui*: & Euam te esse nescis? Viuit sententia Dei super sexum istum in hoc seculo, viuat & reatus necesse est. Tu es diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuinæ legis prima desertrix, tu es quæ eum suasisti, quem diabolus aggredi non valuit.

Gene. 3.

Cyprianus. 250.

Lib. 3. epi. stol. 8.

Epistola 59. A Baptismo prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundùm Adam carnaliter natus cōtagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit. Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illo remittuntur non propria, sed aliena peccata.

De bono patientiæ: Quàm vtilis & necessaria sit patiētia vt manifestius possit & plenius nosci, Dei sententia cogitetur, quàm in origine statim mundi & generis humani Adam præcepti immemor, & datæ legis transgressor accepit: tunc sciemus quàm patientes in hoc seculo esse debeamus, qui sic nascimur, vt pressuris isthic & conflictationibus laboremus. *Quia audisti*, inquit, *vocem mulieris tuæ, & manducasti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta erit terra in omnibus operibus tuis, &c.* Vnde vnusquisque nostrum cùm nascitur, & hospitio mundi huius excipitur, initium sumit à lachrymis. Gen. 3.

De ieiunio & tentationibus Christi: Fuerant & ante Christum viri insignes, Prophetæ & sacerdotes, sed in peccatis concepti & nati, nec originali, nec personali caruēre delicto, & inuenta est in omnibus vel ignorantia, vel insufficiētia, in quibus erronei peccauerunt, & eguerunt misericordia Dei, per quam edocti & restituti gratias egerunt Deo, & ad plenitudinem iustitiæ multum

sibi deesse confessi sunt, & sperantes in Deo, nullam sibi soliditatem attribuere præsumpserunt. Non ita Christus, in quo Verbi carnisq; sic conuenit natura, vt nulla alteri ex altero iniuria deueniret: quia in carne socia nullam diuinitus maculam reperit, nec secuta est, nec præcessit.

De passione Christi: Originali morti nullum nisi in Christi morte potuit esse remedium. Vulneri tam putrido, & antiquarum cicatricium fœtori non inueniebatur medicamentum conueniens, nisi vnguento sanguinis huius plaga vetus liniretur, & malagmate carnis in cruce extensæ siccarentur venena, quæ calcaneo primi hominis & omni posteritati eius serpens ille seductor antiquus infuderat. Hæc vna medela corrosit illas, quæ in immensum excreuerant cicatrices.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 1. contra Gentes: Proni sumus ad culpas, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, &c. Naturalis infirmitas peccatorem hominem facit.

Rheticius Augustodunensis. 310.

De Baptismo: (apud Augustinum cõtra Iulianum Pelagianum lib. 1. cap. 3.) Hanc igitur esse principalem in Ecclesia indulgentiam neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, vbi & veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus.

Lactantius. 320.

De ira Dei cap. 20. Nullus est qui nihil peccet, & multa sunt quæ ad peccandum irritant, ætas, violentia, egestas, occasio, præmium. Adeò subiecta est peccato fragilitas carnis, qua induti sumus, vt nisi huic necessitati Deus parceret, nimium fortasse pauci viuerent.

Lib. 6. Institut. cap. 13. Eò accedit, quòd nemo sine delicto esse potest, quamdiu carnis indumento oneratus est: cuius infirmitas triplici modo subiacet dominio peccati, factis, dictis, cogitationibus, &c. Etiam iusti homines, qui frenare se possunt ab omni opere iniusto, nonunquam tamen ipsa fragilitate vincuntur, vt vel in ira malũ dicant, vel in aspectu rerum delectabilium cogitatione tacita concupiscant. Quòd si mortalis conditio non patitur esse hominem ab omni macula purum, debet ergo largitione perpetua peccata carnis abolere.

Olympius Hispanus. 330.

Sermone quodam Ecclesiastico: Si fides vnquam in terris incorrupta mansisset, ac vestigia defixa tenuisset, quæ signata deseruit, nunquam protoplasti mortifera transgressione vitium sparsisset in germine, vt peccatum cum homine nasceretur. *Citatur ab Augustino lib. 1. cap. 3. contra Iulianum Pelagianum.*

Hilarius. 350.

Ad Psal. 118. *Viuet anima mea, & laudabit te.* Viuere se in hac vita non reputat, quippe qui dixerit: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.* (Psal. 50.) Scit se sub peccati origine, & sub peccati lege esse natum: meditationem autem legis Dei ob id elegit, vt viuat.

Ambrosius. 370.

De Tobia cap. 9. Quis est iste peccati fœnerator, nisi diabolus? à quo Eua mutuata peccatum obnoxiæ successionis, vsuris omne genus defœnerauit humanum.

Ad Psal. 48. Alia est iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, & obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere claudicemus.

In expositione Isaiæ: Ideo Christus quasi homo per vniuersa tentatus est, & in similitudine hominum cuncta sustinuit: sed quasi de Spiritu natus, abstinuit à peccato. Omnis enim homo mendax, & nemo sine peccato, nisi vnus Deus. Seruatum est igitur vt ex viro & muliere, id est, per illã corporũ commixtionem nemo videatur expers delicti esse. Qui autem expers est delicti, expers est etiam huiusmodi conceptionis. *Citat Augustinus contra Iulianum Pelagian. lib. 1. cap. 4.*

Ad cap. 1. Lucæ: Nã & ille sub Helia diuiso amne fluuialium recursus vndarum in originem fluminis (sicut dicit Scriptura: *Iordanis conuersus est retrorsum*) significauit salutaris lauacri futura mysteria, per quæ in primordia naturæ suæ, qui baptizati fuerint, paruuli malitia reformantur.

Lib. 1. de Pœnitẽtia cap. 2. Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente Dauid: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* (Psal. 50.)

De mysterio Paschæ cap. 3. Homo in ipso exordio nõ nescius deprauatus inuidia, dum super indultum Dei opificium cupit fieri, quod natura non dederat, amisit gratiam, quam Creatoris pietas attribuerat: continuò ob concupiscentiam diabolicæ deceptionis sententiam mortis præuaricator incurrens, etiam ad futuræ ex se stirpis originem propagauit, vt diuina hoc loco rectè sententia compleretur: *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem.* (Sap. 2.) Ita per occasionẽ delicti in vniuersis peccatoribus diabolus mortis sortitus est imperiũ, atque omnes à Deo deuiantes, peccati vinculo obstrictos, squallentis tartari clausos ergastulo possidebat.

Auctor commentariorum in epistolas Pauli apud Ambrosium. 370.

Ad caput 5. ad Romanos: Manifestum est in Adam omnes peccasse tanquam in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati sunt in peccato. Ex eo igitur omnes peccatores, quia ex ipso sumus omnes.

Ad caput 4. ad Hebræos: *Iuxta similitudinem carnis sine peccato:* quia natura, quam veram suscepit, similis est carnis nostræ: Peccata verò nequaquam habuit, quæ caro nostra de parẽtibus contraxit: quia tale fuit originale peccatum in carne primi hominis, vnde & pœna, & remedium fieri potuisset.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 4. contra Parmenianum: Neminẽ fugit, quòd omnis homo, qui nascitur, quanuis de Christianis parentibus nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi ac separari.

Pacianus. 370.

Parænesi ad Pœnitentiam: Dominatum est peccatum, cuius vinculis quasi captiui trahebamur ad mortem, scilicet sempiternam. Hoc verò peccatum ante legis tempora non intelligebatur, sicut Apostolus dicit: *Donec enim lex poneretur, peccatum in mundo non habebatur,* hoc est, non videbatur: ad legis aduentum reuixit, &c.

Prudentius. 380.

In Apotheosi:

Hac prima est natura animæ, sic condita simplex
Decidit in vitium per sordida fœdera carnis.
Exin tincta malo peccamine principis Adæ
Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde,
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortum
Primi hominis maculas, nec quisquã nascitur insons.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 47. Ezechielis: Quis enim hominum gloriari

tiari potest, castum se habere cor, vel ad cuius mentem per oculorum fenestras mors concupiscentiæ non introibit, & (vt parum dicam) animi titillatio? *Mundus enim in maligno positus est*, & *a pueritia appositum est cor hominis ad malum*, vt ne vnius quidem diei à natiuitatis suæ exordio sine peccato sit humana conditio. Vnde & Dauid confitetur in Psalmo: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Non in iniquitatibus matris meæ, vel certè meis: sed in iniquitatibus humanæ conditionis. Vnde & Apostolus dicit: *Regnauit mors ab Adã vsque ad Moysen, etiam super eos, qui non peccauerunt, in similitudinem prauaricationis Adæ.*

Ioan. 5. Gen. 8. Iob 14. Psal. 50. Rom. 5.

Ad Psal. 39. *Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.)* id est, genus humanũ circumdatur originalibus peccatis, *& non potui vt viderem*, quia abstracta fuerat illa lux veritatis.

Siricius. 395.

Epistola ad Himerium cap. 2. Infantibus, qui necdum loqui valent per ætatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit vnda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari, vnusquisque exiens de seculo, & regnum perdat, & vitam.

Ruffinus. 400.

Commentario in Psal. 50. Ego (inquit) conceptus contraxi mecum iniquitatem originalis delicti. Nec quid de adulterio Dauid natus erat, de Iesse iusto viro & coniuge eius? Quid est ergo quòd se dicit in iniquitatibus conceptum esse, nisi quia detrahitur iniquitas ex Adam? Nemo nascitur nisi trahens culpam, & culpæ pœnam.

Sozimus Papa. 416.

Epistola ad totius orbis Episcopos, apud Augustinum Epistola 157. ad Optatum: Fidelis Dominus in verbis suis, eiusque Baptismus re, ac verbis, id est, opere, confessione, & remissione vera peccatorum in omni sexu, ætate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim, nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit ante captiuus, sicut scriptum est: *Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo, ipsius morte mortis, ab Adam omnibus nobis introductæ atque transmissæ, vniuersæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omninò natorum, antequam per Baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.

Ioan. 8.

Augustinus. 420.

De ciuitate Dei lib. 14. cap. 1. A duobus primis (Adam & Eua) admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteros obligatione peccati, & mortis necessitate transmissa. Mortis autem regnum in homines vsque adeò dominatum est, vt omnes in secundam quoque mortem, cuius nullus est finis, pœna debita præcipites ageret, nisi inde quosdam indebita gratia liberaret.

Epistola 89. Quòd autem dicunt, infantem morte præuentum, non baptizatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus, & arbitror esse melius, vt Apostolo potius, quam istis credamus. Dicit enim ille Doctor gentium, in quo Christus loquebatur: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* Et paulo post dicit: *Nam iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* Proinde si ei, quem forte inuenerint infantem, non ex illius vnius hominis concupiscentia procreatum, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum. Quid est enim: *Ex vno delicto in condemnationem*, nisi illo delicto, quo deliquit Adam?

Rom. 5.

De peccatorum meritis & remissione lib. 1. ca. 11. *Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudine prauaricationis Adã*, qui nondum sua propria voluntate, sicut ille, peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt.

Cap. 18. Si nulla originalis peccati ægritudine sauciati sunt paruuli, quomodo ad percipiendum sacramentum salutis æternæ suorum currentium pio timore portantur?

Concilium Mileuitanum. 410.

Cap. 2. Placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adã trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit consequẽs, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors*, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica, vbique diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Rom. 5.

Cælestinus Papa. 430.

Epistola ad Nestorium: Legimus quòd de originis vitio rectè sentias, quodque naturam ipsam culpa obstrictam non negas, & quòd eum exactum debitum iustè exoluere doceas, qui à debitrice generatione ortum trahit.

Concilium Arausicanum secundum. 444.

Cap. 2. Si quis soli Adæ præuaricationem suã, non etiam eius propagini asserit nocuisse, aut certè mortem tantùm corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum trãsisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* Rom. 5.

Philippus Presbyter. 430.

Lib. 1. in Iob cap. 14. Per Euam serpens peccatum homini propinauit, & exinde genus Adæ ob delictum inobedientiæ perdita immortalitate ad breue tempus vitæ redactum est, & repletum multis præsertim laboribus ærumnarum, &c. Saeculus significatiuo nomine quasi tota massa peccatricis generationis Adæ dictus videri potest, in quo sub signaculo imaginis eius (genuit quippe Adam ad imaginem & similitudinem suam) totam sobolem illius, in ipso præuaricatricem effectam, per multa secula Deus clausam tenuerit, sub peccato: & tamen in nouissimis seculorum temporibus per Baptismi vulnera delictorum pretiosa redemptione curauerit.

Prosper. 440.

Responsione 1. ad capitula obiectionum Vincentianarum: Cõtra vulnus originalis peccati, quo in Adã omnium hominum corrupta & mortificata natura est, & vnde omnium concupiscentiarũ morbus inoleuit, verum, ac potens, & singulare remedium est mors Filij Dei Domini Iesu Christi,

qui liber à mortis debito, & solus absque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est.

De vita contemplatiua l. 3. cap. 2. Ipse (*diabolus*) sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, hominem subuertendo, quem Deus fecerat sine vllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit, vt corruptibilis ac mortalis effectus, corruptibiles mortalesque generaret: atque ita, quod in illo egerat punienda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea nō eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit, cui nihil aliud fuit non peccare, quàm nolle. Nobis autem irreprehensibiliter viuere velle non sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod languida possibilitate deficit, diuina virtus adiuuerit: quia illum ad non peccandum etiam iuuare poterat adhuc sana natura, nos iam impedit vitiata: & illum peccare fecit sola peccandi voluptas, nos etiam cogit plerunque peccandi iam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus: *De necessitatibus meis libera me.* (Psal. 24) Ac sic ideo fortassis dicit Scriptura: *Initium omnis peccati superbia.* (Eccl. 10) Quòd ipsa processit in diabolo, & per ipsum subuersus est homo, de quo dicit Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* (Rom. 5.) Cæterùm nos, qui primo homine peccante peccauimus, non in nostra separata iam vita, sed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem velut de radice superbiæ morbo conceptam contraximus, & in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus, qui non corruptibiles efficimur, quia peccamus; sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccauit, quia corruptibilis fuit, sed cùm incorruptus esset, seipsum peccando corrupit, & corruptionem suam in nos propagatione transiecit.

In Psal. 1. Omne genus humanum in Adam, à quo est vniuersalis propago, percussum est: & de illius vulnere gemunt, qui spe saluantur in Christo, non sine miserijs mortalitatis inde contractæ.

Hilarius Arelatensis. 440.

In Genesi ad Leonem:

Postquam primus homo vetito se pascere ligno
Non timuit, captusque dolis se præbuit angui,
Stat reus & nudus, deiecto lumine, vestem
Implorans, Dominumque fugit, vultumque recondit.
Culpa comes sequitur, peccato obnoxia vita
Debilitat vires, cœlo venientia dona
Aethere demissus paulatim deficit ignis,
Frigore peccati torpentia corda rigescunt,
Cura cibi ventrisque subibat, cura tegendi
Corporis, & sacrum subeunt mortalia pectus.
Nascitur hinc proles peccati, germinat inde
Deterior soboles, multò peiorque priori
Progenies sequitur, gradibus per crimina crescens,
Crimina quæ stimulis acuunt dementia corda.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 111. Quos sensus nō tota hebetudo confundat, quos oculos non redigat in fontes, & flumina lachrymarum, quando vnius lapsus extitit ruina cunctorum, & vnius culpa omnium defluxit ad pœnam, ac parentis vitium vniuerso generi exitium ferale præparauit, dicēte Apostolo: *Propterea sicut per vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, & per peccatum mors.* Mirum me, ipse, qui erat causa bonorum omnium, ianua factus est hic malorum. *Peccatum in hunc mundum intrauit. In hunc mundum.* Miraris eum posteris obfuisse, qui facinore suo damnauerit mūdum? Sed dicis, quomodo intrauit, per quem intrauit? quomodo? Per culpam. Per quem? Per hominem. Et quid? Peccatū natura, an substantia? Nec natura est, nec substantia, sed accidens. & aduersa est hæc potestas, quæ videtur in opere, sentitur in pœna, impugnat animam, vulnerat mentem, ipsam violat, confunditque naturam. Et quid plura fratres? Hoc est peccatum naturæ, quod est fumus oculis, quod febris corpori, quod dulcissimis fontibus amara salsedo.

Leo Magnus. 450.

Sermone 7. de ieiunio decimi mensis, & eleemosyna cap. 1. Natura nostra mutabilis, & de peccati labe mortalis, licet etiam iam redempta, & sacro Baptismate sit renata, in quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora procliuis, corrumpereturque carnali desiderio, nisi spiritali muniretur auxilio: quia sicut illi nunquam deest, vnde corruat: ita semper præsto est, vnde subsistat, dicente Apostolo: *Fidelis enim Deus, qui vos non patietur tentari supra id quod potestis, sed faciet prouentu, vt possitis sustinere.* (1 Cor. 10)

Epist. 24. ad Clerum & plebem Constantinopolitanæ vrbis: Talis erat omnium à primis ducta genitoribus causa mortalium, vt originali peccato transeunte per posteros, nullus pœnam damnationis euaderet, nisi Verbum caro fieret, & habitaret in nobis. (Ioan. 1)

Epist. 86. ad Nicetam, cap. 4. A paruulo recens nato vsque ad decrepitum senē, quamlibet corporis ætatem gerant, sicut nullus prohibendus est à Baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in Baptismo. Sed paruuli tantùm originali, maiores autem etiam his omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

Sedulius. 460.

Ad caput quintum Epist. ad Romanos: *Omnes peccauerunt:* Quia omnes originali peccato infantes immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum resoluantur, manifestum est in Adam omnes peccasse. Ipso enim per peccatum corrupto, omnes, quos generauit, nati sunt sub peccato, &c. Quomodo ex vno delicto in condemnationem? nisi quia fuit ad condemnationem etiam vnum originale peccatum, quod in omnes homines pertransijt. Gratia verò ideo ex multis delictis in iustificationem, quia non solùm illud soluit, quod originaliter trahitur, sed etiam cætera, quæ in vtroque homine motu propriæ voluntatis adduntur. Igitur *sicut per vnius delictum omnes homines in condemnationem,* subaudis, peruenerunt: nullus enim hominum, nisi per Adam, trahitur ad damnationem, de qua per lauacrum regenerationis homines liberantur, & nullus hominum ab hac damnatione nisi per Christum liberatur.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia secunda de Pascha: Christus peccatum originale deleuit per carnem similem peccati, & de peccato peccatum, id est, mortem de morte contriuit.

Homilia tertia: Christus vnicum ac primum illud originale debitum sacri fontis vnda vacuauit, illud singulare delictum primi parentis interemit.

Homilia 38. Ante aduentum Domini Saluatoris diabolus regnabat in mundo, & omnes populi, peccatores & iusti, exeuntes de corpore in infernum descendebant propter originalia peccata, quæ ab Adam traximus, pro eo, quòd primus Adam transgressus fuit mandatum Dei.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 39. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non etiam eius propagini asserit nocuisse, aut certè mortem tantùm corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transisse testatur, iniustitiam Deo dabit, cõtradicens Apostolo dicenti: *Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum.* Rom. 5.

Faustus Rhegiensis Episcopus. 480.

De libero arbitrio libro 1. cap. 2. Originale peccatum ex parentibus etiam baptizatis per carnis originem ad filios transire dubium non est, dicentibus nobis quotidie cum Propheta: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea:* Psal. 50. sicut & Apostolus illud insanabile piaculum ex vno in omnes homines pertrãsisse confirmat.

Fulgentius. 500.

De gratia Iesu Christi cap. 31. Non prorsus omnes homines, quos per peccatum Adæ originaliter constat esse damnatos, simul omnes credere debemus iustificatos esse per Christum, sed quosdam ex illis omnibus.

De fide ad Petrum cap. 26. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortiquè subiectum, & ob hoc natura filium iræ nasci: de qua Apostolus ait: *Eramus natura filij iræ.*

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. de initio Mundi cap. 1.

Quòd varij eueniunt humana in gente labores,
Vnde breuem capiant mortalia tempora vitam:
Vel quòd polluti vitiantur origine mores,
Quos aliena premunt priscorum fata parentum,
Addatur quanquam nostra de parte reatus,
Quodq́, etiam amisso dudum peccatur honore,
Ascribam tibi prime Pater, qui semine mortis
Tollis succidua vitalia germina proli.
Et licet hoc totum Christus persoluerit in se,
Contraxit quantum percussa in stirpe propago:
Attamen auctoris vitio, qui debita lethi
Instituit, morbosq́, suis ac funera misit,
Viuit peccati moribunda in carne cicatrix.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica: Ex his operibus nutriuntur, qui originali peccato obnoxij, in Christo tãquam hinnuli renascuntur.

Primasius. 540.

Ad caput quintum ad Romanos: Mors tam animæ, quàm corporis transijt ex originali peccato & in Abraham, & in Isaac. Nõ solùm ille mortuus est, qui transgressus est, sed etiam illi, qui ex transgressoribus sunt procreati, per naturæ vinculum tenentur obnoxij, id est, per omnes ramos vitium suum radix corrupta transmisit.

Ad caput septimum: Habitat in me consuetudo peccati, quæ mihi per transgressionem primi hominis ex vitiata natura transfusa est.

Aurelius Cassiodorus. 540.

De Anima cap. 15. Fuit quidem in primo homine beatitudo naturalis, liberi arbitrij potens & inuiolata sententia, sed infelici transgressione deceptus, diabolica fraude perdens quod posteris traditurus acceperat, ad nos transmittere nõ potuit quod amisit. Inde propagatus interitus, inde humani generis nutrita defectio, inde ignorantia rationi contraria, inde noxiæ curæ, inde pœnitenda consilia, inde obscurata cognitio, turpe desiderium, iustitiæ neglectus, inde mille criminum lapsus, & plura nobis cum pecoribus communia, quæ diuinitas fecerat esse discreta.

Ad Psal. 50. Quapropter interrogo, cur infantes à regno Dei redduntur alieni, qui de commissa nequeunt prauitate culpari? Restat ergo vt originali peccato infantes teneantur obnoxij, qui antequam propria faciant primi hominis secum probantur gestare peccata.

Fortunatus. 570.

Libro nono ad Chilpericum Regem, ac Fredegundem Reginam:

Aspera conditio & sors irreuocabilis hora,
Quam generi humano tristis origo dedit:
Quum suadens coluber proiecit ab ore venenum,
Morsu serpentis mors fuit Eua nocens.
Sumpsit ab ipso ex tunc Adam patre terra dolorem,
Et de matre gemens mundus amara capit:
Præuaricando duo probro damnantur acerbo,
Ille labore dolet, hæc generando gemit.
Mors venit inde vorax transmissa nepotibus ipsis,
Hæredesq́, suos tollit origo nocens.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 6. expositionis in 1. Regum cap. 15. Quæ est mater carnalis sensus, nisi originalis culpa? Quia enim ante peccatum primi hominis nulla membris libido inerat, rex Amalechita non erat. Erat quippe sensus carnis, sed turpis ac libidinosus nõ erat: sed statim vt ad culpam cecidit, pruritum membrorum sensit, quia obediẽtem motum carnis habere non potuit, quando ipse Deo inobediens fuit. Culpa ergo originalis mater contumeliosi sensus carnis rectè intelligitur, quia ex illa nascẽdo prodijt, qui esse ab illa cœpit. Vnde & Apostolus, quasi seuerissimi tyranni legem carnalis sensus exhorrens, non solum ipsum regem, sed matrem ostendit, dicẽs: *Itaque iam non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum.* Rom. 7. Peccatum namq; quod se non operari perhibuit, motũ carnis intellexit: peccatum autem in se inhabitans, originalem culpam. Quia ergo ex originali culpa fit peccatum motionis carnis, dum regem carnalem sensum attendimus, matrem eius esse primam culpã rectè nominamus. Liberi autem huius matris sunt omnes concupiscentiæ peccata & vitia. Absq; liberis vtiq; fit mater, quãdo omnis à carne, omnis à mente iam culpa remanere videtur.

Ad Psalm. 4. Pœnitentialem: Opus est Domine vt miserearis, quia ab ineũte vitę primordio in peccati foueam incidi, & concupiscentiæ carnalis sordibus inquinata natiuitatis meæ initia contraxi. Non in me illa, quam nouiter admisi, sola viget iniquitas, habeo in me etiã ex veteri, quod ignoscas. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.*) Nõ ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum sit coniugibus commisceri; sed quia à statu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati pœnam ad filios misit. Carnalis enim delectatio pœna peccati est, quæ ex radice peccati ita contrahitur, vt nullus absque illa in mundo generetur.

In cap. 25. Iob lib. 17. cap. 10. Humana iustitia auctori cõparata, iniustitia est: quia etsi in ipsa sui conditione homo persisteret, Creatori non posset æquari creatura. Cui tamen ad grauiora defectus

pondera, accessit & culpa, quam serpes insidians intulit, & mulier infirmata persuasit. Vnde nūc quia homo per mulierem culpæ subditam nascitur, reatus primi infirmitas in prole propagatur. Et quia in radice putruit humani generis ramus, in conditionis suę viriditate minimè subsistit. Sed ecce nonnulli per donum Spiritus adiuti, contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, virtutibus emicant, signorum quoq; miraculis coruscant: nullus tamen est, qui sine culpa vitam transeat, quousque carnem corruptionis portat.

Isidorus Hispalensis. 620.

Sententiarum de Summo bono lib.1. cap.1. Cuncta mala per peccatum primi hominis pro pœna sunt translata in vniuersum genus humanum. Proinde quæcunque mala, partim nobis sæuiunt origine, partim culpa.

Concilium Toletanum sextum. 648.

Cap.1. Ex his tribus diuinitatis Personis solum Filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita, quæ per inobedientiam Adæ originaliter, & nostro libero arbitrio contraxeramus, resoluenda, à secreto Patris, arcanoq; prodijsse, & humanitatem sine peccato de sancta semper Virgine Maria assumpsisse.

Eucherius Gallus. 650.

Lib.1. in Genesim, cap.24. Si paruuli, quod vera fides habet, nascuntur non propriè, sed originaliter peccatores, (vnde illis gratiā remissionis peccatorum necessariam confitemur:) profectò eo modo qui sunt peccatores, etiam præuaricatores legis illius, quæ in Paradiso data est, agnoscuntur: vt verum sit vtrumque, quod scriptum est: *Et præuaricatores reputauit omnes peccatores terræ.*

Lib.3. Reg. cap.5. Omnes homines in monte superbię nati sumus: quia de præuaricatione primi hominis, quam superbia fecit, originem carnis traximus.

Aldhelmus. 670.

De Virginitate cap.10. Helias hactenus generali mortis debito caruisse dignoscitur, quam cuncti violentis naturæ legibus addicti, & primę præuaricationis nexibus astricti, quasi ineuitabile vectigal & fiscale tributum pendere coguntur.

Concilium Toletanum duodecimum. 685.

Cap.2. Paruulorū infantium vita peccato originali obnoxia, quæ nulli propter ætatem discernendi vel expetendi sensui aptior iudicetur, nisi ex sponsione fidelium Baptismi accipiant Sacramentum, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt.

Aponius. 700.

Lib.3. in Cantica. Terra ista, quæ tecto tegitur cęlo, per peccatum primi hominis facta est domus leprosi. Nulla enim tam fœdissima lepra, quàm nota peccati, quæ facit proijci à facie Dei.

Beda. 700.

Ad caput 21. Leuitici: Omnis homo, qui hūc mundum ingreditur, in patre & matre contaminabitur, ex quibus originale peccatum trahit: *Ecce enim*, inquit, *in iniquitatibus concepit me mater mea.* Solus Christus non est pollutus dum nasceretur de Virgine.

Ad cap.9. Marc. Erubescat Iulianus, qui dicere audet, omnes homines absq; vlla peccati contagione nasci in carne, tamqúe innocentes per omnia, quàm fuit Adam, quando creatus est. Quid enim habuit puer iste, vt ab infantia dæmonio vexaretur acerbissimo, si nō vllo peccati originalis vinculo tenebatur, quem constat nullum adhuc proprium potuisse habere peccatum? Cōfiteatur Catholicus, quia nemo immunis à noxa primæ præuaricationis nascitur, & inuocet gratiam Dei, qua liberetur de corpore mortis per Iesum Christum Dominum nostrum.

Ad cap.1. Lucæ: Nos etsi sancti efficimur, non tamen nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, vt meritò cum Propheta gementes singuli dicamus: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.*

Alcuinus. 750.

In Psalm.4. Pœnitentialem: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c.* Quis me potest ex immundo semine conceptum mundum facere, nisi tu Deus solus, qui sine peccato es? Quid mirum est autem, si fecerim, in quibus me peccatorem cōfiteor, qui iam ex originali peccato in iniquitatibus scio me esse conceptum? qui ante peccata contraxi, quàm vitæ principia haberem? O Domine Iesu, quibus misericordiā tuam laudibus efferimus? quas tibi gratiarū actiones dignas exoluere possumus, qui nos de huius chirographi debito in sanguine tuo liberasti, delens in cruce nostras peccatorum cautiones, quæ contra nos à primis parentibus conscriptæ sunt?

In Psal.7. Pœnitentialem: *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens:*) Omne genus humanum significat originali peccato obnoxium. Ideo nullus, nisi gratia Dei liberatus, iustificari poterit. Quòd si nullus iustificari poterit de radice viciata natus, quantò magis ego, peccatorum meorum pondere oppressus?

Lib.5. in Ioann. cap.9. Omnes homines, præter illum solum, qui ex Virgine natus est, originali peccato cæci, id est, cum peccato nati sunt, quod ex radice peccatrice primi parentis traxerunt.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib.7. in Apocal. cap.15. Patenter elucet, quia & diabolus homini peccati vulnus inflixit, quia malum fieri ex bono persuasit: & homo semetipsum plaga sauciauit, quia consensit: & Deus percussit, vel quia bonum præcepit, vel quia malum iustè fieri permisit, iratusq; nequaquam abstulit, sed damnauit. Ecce quomodo humano generi in primo parēte peccati vulnus & diabolus, & idem homo, & Deus intorsit.

Haymo. 820.

Ad Psal.17. Originale peccatum præoccupauit me etiam nescientem: quia ab ipsa etiam conceptione est homo illo peccato illaqueatus.

Ad Psal.37. Adam infringens obedientiam, factus est mortalis, & patiens peccati, quod manet Ecclesiæ in filijs Adæ.

Ad caput 8. Epist. ad Roman. Corpus nostrum, & caro nostra, caro peccati est: quia libidinoso vsu procreatur: ideoq; cum peccato cōcipitur, cum peccato originali nascitur, & in hoc seculo sine peccato non potest conseruari.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 880.

Cap.5. Si homo non peccasset, tam multa, tamq; vitiosa progenies de carne eius nunquam pullulasset, sed solum benedictionis fructum, id est, electos omnes, & solos germinasset, nō more iumentorum ruendo in libidinem, sed rationis imperio per mundam carnis naturam ædificando prædestinatam cæli progeniem. Peccatum quippe generandi naturā non attulit, sed generationis instrumenta corrupit, & generi honorem eripuit, &c. Quia totius posteritatis propagatio de genitalibus fuit propaganda, ipsa carnis concupiscentia creuit, & apparuit ex inobedientia, vbi ipsa humana verecundia fomitem peccati ex ipsis genitalibus sensit erumpentem, & totius secuturæ generationis massam corrupturum.

Raba-

Rabanus Maurus. 850.

Ad cap.20. Exodi: Peccatum originale à parentibus trahitur, & nisi per gratiam Baptismatis soluatur, etiam parentum peccata portamus, qui vnum adhuc videlicet cum illis sumus. Redditur ergo iniquitas parentum in filijs, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non redditur parentum iniquitas in filijs: quia cùm ab originali culpa per baptismum liberamur, non iam parentum culpas, sed quas ipsi committimus habemus.

Libro 9. in Ecclesiasticum cap.2. Omnis homo ex viri semine & mulieris natus cum peccatis nascitur: & nisi per gratiam Christi renascatur, & libe retur à maledictione illa, non saluabitur.

De Vniuerso lib.4.cap.10. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cùm affectu teneat sanctitatem. Non enim naturæ viribus, sed per Dei gratiam acquirimus sanctitatē: & ideò veraciter se omnes Sancti pronuntiant peccatores. Quia in veritate habent quod plangant, etsi non reprehensione conscientiæ, certè mobilitate præuaricatricis naturę.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psal. *18. Ab occultis meis munda me.*) Id est, ab originalibus delictis, quæ occultè à parentibus, quasi hæreditario iure descendunt.

Ad Psalm *50. Et in peccatis concepit me mater mea.*) Id est, in concupiscentia carnali concepit: quæ carnalis delectatio ex peccato primi parentis in carne nostra viget. Non ideo in peccatis concipiuntur homines, quia peccatum est misceri coniugibus: opus hoc castum in coniuge non habet culpam, sed origo peccati secum trahit, quasi ex radice, debitam pœnam, &c. Meritò igitur in Adam omnes moriuntur, in Christo autem omnes viuificabuntur.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuiticum lib.15.cap.1. Necesse est vt in patris matrisq; morte contaminetur sacerdos: quia quilibet nostrum mox vt nascitur primorum parentum reatu contaminatus agnoscitur. Quod igitur vitari non potest, excusari potest: vt scilicet purget venia, quod ex antiqua transgressione nobis ignorantibus vitiata contrahit natura.

Lib.17.cap.2. Notum est quòd primi parentis reatus nos & peccato seruos, & labori fecit obnoxios: sed sicut Deo iustè indignante in hanc necessitatem incidimus, vt nec peccato resistere, nec laborem declinare possemus: sic eo nobis propitio reddito, & peccati iugum iam reijcimus, & à laboribus nostris requiem expectamus.

Fulbertus Carnotensis. 1000.

Epist.1 Scimus, & verè scimus, nos prima natiuitate pollutos esse, secunda natiuitate mūdatos: prima natiuitate captiuos, secunda natiuitate liberos: prima natiuitate terrenos, secunda natiuitate cælestes: primæ natiuitatis vitio carnales, secundæ natiuitatis beneficio spirituales: per illam filios iræ, per illam filios gratiæ.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone de Ascensione Domini: Ipsa natura, in primo parente vitiata & corrupta, audire meruit: *Terra es, & in terram ibis.*

Leo Nonus. 1049.

Epistola ad Petrum Episcopum: Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, & absq; baptismate originali peccato obnoxiam credo & prędico.

Algerus. 1060.

De Eucharistia lib.1.cap.1. Quia veræ fidei cognitione originalis delicti cæcitate tenti, ad varios errores decideramus, vt instigāte diabolo idololatriæ & peccatorum passionibus deseruientes, ad mortem obstinata mente tenderemus, magna sua gratia *Verbum Dei caro factum est, & habitauit in nobis*, vt, qui de suo erat incomprehensibilis, de nostro fieret nobis cognoscibilis; & de nostro, quasi è vicino, fieret appetibilis, dum germanæ carnis nostræ gloriam in ipso, *gloriam quasi Vnigeniti à Patre*, videremus; & ex ipsius iam quasi originalis gloriæ visibilibus signis in inuisibilium amorem rapti ad vitæ æternæ patriam reduceremur. Ioan.1.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

De conceptu Virginali cap.26. Hoc peccatum, quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui, factam per inobedientiam Adæ, iustitiæ debitæ nuditatem, per quam omnes filij sunt iræ: quoniam & naturam accusat spontanea, quam fecit in Adam, iustitiæ desertio, nec personas excusat recuperandi impotentia, quam comitatur beatitudinis quoque nuditas: vt sicut sunt sine omni iustitia, ita sint absque omni beatitudine: per quas duas nuditates in huius vitæ exilio politi sunt & parentes, peccatis & miserijs incessanter vbique occurrentibus, & vndique irruentibus, nisi quantum diuina defenduntur dispositione.

Ad cap.5. epist. ad Romanos: Per vnum hominem, qui primus peccauit, originale peccatum intrauit in hunc miserum mundum, id est, in vniuersum genus humanum: quoniam peccando omnem suam stirpem in seipso, tanquam in radice, vitiauit, vt quicquid prolis ex simul damnata, per quam peccauerat, coniuge (per carnalem concupiscentiam, in qua inobedienti pœna similis retributa est) nasceretur, traheret peccatum originale. Sicut enim Christus, in quo omnes viuificabuntur, præter id, quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latēter infundit & paruulis baptizatis: sic & Adam, in quo omnes moriuntur, præter id, quod eis, qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabefecit in se omnes de stirpe sua venturos. Peccatum enim generationis hic intelligitur, non imitationis.

Petrus Alphonsus. 1106.

Titulo decimo: Quia Adæ peccatum duplex fuit, spirituale scilicet, & corporale: spirituale quidem, quia diabolo potius, quàm Deo credere, quod ad spiritum pertinet, & obedire elegit: corporale autem, quia se in vetiti fructus dulcedine, quod summū est corporis, delectauit, ideò sanè mortem carnis, & mortem animæ, pœnam scilicet duplicem in se sustinuit.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

Lib.2. in Genesim cap.21. Quia vterq; scilicet, masculus & fœmina, præuaricator, & vterque Adam, id est, homo, est, rectè is, qui nascitur & moritur, in Adam mori dicitur: quia videlicet hæreditate vitæ, quam parens vterque iustè perdidit, filius iustè priuatur.

Hugo Victorinus. 1120.

Eruditionis Theologicæ Summa sententiarum, tractatu 3 de creatione & statu humanæ naturæ cap. 1 Quidam dicunt, quòd originale peccatum sit debitum, quo tenentur omnes pro peccato primi hominis: quia pro illo omnibus debetur pœna ęterna, nisi per gratiā liberentur. Isti dicūt, quòd originale peccatum non sit peccatum. Sed si Scriptura quandoque vocat illud peccatum, astruunt,

quòd ibi peccatum pro pœna peccati accipitur. Et sicut pro peccato parentis quandoque exulant filij, secundum iustitiam seculi: ita ex iustitia Dei omnes tenentur rei pro peccato illo, & ita, secundum istos, in anima pueri nullum peccatum est. Quia dicunt ipsi: si anima pueri nunquam peccauit, nō est in ea peccatum: & tamen concedūt, quod est in ea originale peccatum, quia tenetur debito peccati. Sed planè contra Apostolum loquuntur isti, cum Apostolus dicat: *Per inobedientiam vnius peccatores constituuntur multi.* Ecce quòd Apostolus vocat eos peccatores, antequam regenerentur: sed si tantùm esset pœna, & non culpa in istis, non peccatores essent, &c. (Rom. 5.)

Cap. 12. Peccatum originale ideo dicitur, quia ab origine trahitur, id est, à parentibus, quando generatur aliquis, traducit ipsum peccatum. Vnde Dauid: *In peccatis concepit me mater mea, &c.* (Psal. 50.)

Ad caput 5. epist. ad Roman. Si primi parentes non peccassent, paruuli eorum haberēt iustitiam originalem, per quam digni essent vita: cuius iustitiæ priuatio dicitur originale peccatum. Si non esset peccatum, anima in prima ætate haberet vsum & exercitium rationis: quia nullum inesset impedimentum. alioquin brutis animalibus inferiores nascerentur paruuli, vt modò. Maior enim viuacitas sensuum viget in brutis animalibus ætatis illius, quàm in paruulis.

Bernardus. 1130.

Feria quarta hebdomadæ pœnosæ de Passione Domini. Originale peccatum maximum illud delictum vocatur, quod à primo Adam contrahimus, in quo peccauimus omnes, pro quo morimur vniuersi. Maximum planè, quod sic totum non modò genus humanum, sed & quælibet ipsius generis occupat, vt non sit qui euadat, non sit vsque ad vnum: à primo homine vsque ad nouissimum protenditur, & in singulis quoque à planta pedis vsque ad verticem diffunditur hoc venenum. Sed & aliter nihilo minus in vniuersam dilatatur ætatem, ab ea scilicet die, qua sua quemque concipit, vsque ad eam, qua communis eum recipit mater. Alioquin vnde graue iugum super omnes & totos filios Adam, idque à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium? In sordibus generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo laceramus: mirum quòd non ipsi pariter laceramur, &c. *Peccatum ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* Et graue quidem omnino delictum illud originale, quod non solùm personam infecit, sed & naturam.

Richardus Victorinus. 1140.

In Apocalypsin cap. 1. Peccatum aliud est originale, aliud actuale. Originale, quod nascendo à parentibus contrahimus: actuale, quod postmodum ipsi operamur. Sed Iesus noster Saluator ab vtroque nos saluat, quia per gratiam Baptismi ab vtroque nos liberat.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. distinct. 30. litera I. Hoc est ergo originale peccatum, quo peccatores nascuntur omnes concupiscentialiter geniti, quod ex Adam siue ex eius inobedientia emanauit, & in posteros demigrauit. Vnde Apostolus consequenter, *per inobedientiam vnius hominis* multos dicit constitutos esse peccatores: quæ est actuale peccatum. Cùm autem dixerit *per vnum hominem peccatum* intrasse in mundum, & in eo omnes peccasse, de originali dictum esse oportet accipi. Quod ergo ait: *Per inobedientiam vnius multi sunt constituti peccatores,* eo sensu dictum illo esse intelligendum est, quia ex inobedientia Adæ, scilicet ex peccato actuali Adæ, processit originale peccatum, quo omnes peccatores nascuntur: vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistola prima. Qui sunt, qui non peccauerunt? Nonne de ipsis paruulis ait sermo diuinus: *Non est mundus a sorde, nec infans [illegible] diei?* Nonne & ab ore magni illius hominis in ora omnium Christianorum deriuatum est: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Et quid necesse est rem patentem multis testimonijs cingere? Vtique nullus absque peccato, sic nec infans vnius diei absque peccato, nec in ipso matris vtero conceptus infans absque peccato.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 11. Hinc est quòd filij originale peccatum à patribus (quibus per fidei sacramentum dimissum est) contrahunt. Nam quamuis ad culpam dimissum sit, ad pœnam tamen retentum, [illegible] genus humanum. Est enim originale peccatum fomes actualis peccati, concupiscentia, [illegible] naturæ, qui mouet mala desideria. Quod quidem peccatum primi hominis ex voluntate prodijt, sed posteris non ex voluntate inest, sed ex societate. Nec mireris, si à parentibus, ab illo peccato mundatis per Baptismum, traducitur filijs originale peccatum: quia in puro seminis grano remanet palea. Item pater non generat filium in eo, quòd baptizatus, sed in eo, quòd carnaliter ipse generatus fuit.

Hildegardis. 1170.

In quæstionibus solutis: *Quæstio.* Cùm nouæ animæ, de nihilo nouiter creatæ prouidētia Creatoris, in vteris matrum corpusculis paruulorum infundi credantur, qua ratione originalis peccati maculam contrahunt, & qua iustitia puniūtur? *Solutio:* Sicut vas figuli, quod veneno perfusum est, omnia, quæ in illud mittūtur, cum periculo immunditiæ inficit: sic omnis caro hominum per carnem primi hominis commaculata & infecta existit, nisi per mundam carnem Filij Dei, quam ex Maria Virgine induit, in Baptismo & Pœnitentia mundetur. Anima enim ex forma, quam Deus in vtero matris ad hoc format, vt spiraculum vitæ ad hoc mittat, per consilium serpentis, quo primus homo deceptus est, peccati maculam, pro qua punitur, sibi contrahit, quæ per antiquum consilium diuinitatis in Filio Dei per fidem & Baptismum abluitur.

Innocentius Tertius. 1200.

Ad Psalmum 4. Pœnitential. Quis nesciat concubitum etiam coniugalem nunquam omninò committi sine pruritu carnis, ac sine feruore ac fœtore concupiscentiæ, vnde semina concepta fœdantur, & corrumpuntur? Propter quod alibi legitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Ex seminibus ergo fœdatis atque corruptis concipitur corpus [illegible] pariter, & fœdatum, cui anima tandem infusa corrumpitur, & fœdatur: non ab integritate, vel munditia, quam habuit, sed ab integritate, vel munditia, quam haberet, si non vniretur fœdato corpori & corrupto, quoniam & creando infunditur, & infundendo creatur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur, & polluitur contingens ex ipso contactu [illegible] contagio corporis anima corrumpitur & [illegible]tur, &c. (Iob 14)

[illegible] dicendum est, quòd tria simul ab anima peccata originalia contrahantur, videlicet [illegible] vel tarditas discernendi inter bonum & malum, quæ spectat ad ignorantiam: & facilitas siue pronitas respuendi bonum, quæ spectat ad iracundiam: & pronitas seu facilitas appetendi malum, quæ spectat ad concupiscentiam. Hoc autem quibusdam absonum non videtur, quamuis probabiliter dici possit, vnum esse in anima originale peccatum, quod tamen minus propriè peccatum vocatur, & complectitur in se duo, videlicet labem & fomitem. Labes est fœditas corporis, ex qua anima est immunda, propter quam indigna est visione diuina, vel potius carentia diuinę visionis est digna, secundùm quod
Matth. 5. legitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt.* Et ab hac fœditate vel immunditia purgatur anima paruuli ex aqua & spiritu per Baptismũ, &c. Fomes est infirmitas seu lãguor naturę, quædam videlicet passibilis qualitas, siue quædam priuatio, ex qua primi motus peccandi siue concupiscendi procedunt. Et talis qualitas, vel priuatio manet etiam post Baptismũ. Vnde dicitur, quòd originale peccatum transit reatu, quantum ad labem; & remanet actu, quantum ad fomitem, ex quo surgunt actus vel motus peccandi: sicut è contrario dici solet, quòd actuale peccatũ transit actu, & remanet reatu. Et attenditur huiusmodi qualitas & priuatio circa vim concupiscibilem, prascripto modo corruptam atque fœdatam: quoniam ex cõcupiscentia procedit pruritus circa ianuam humanæ propaginis, per quam transfunditur originalis causa peccati.

De contemptu mundi lib. 1. cap. 3. Adam formatus fuit de terra, sed virgine; tu verò procreatus de se-
Iob 14. mine, sed immundo. *Quis enim potest facere mundum, de immundo cõceptum semine?* Quis est homo, vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de mulie-
Psal. 50. re? *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Non in vna tantùm iniquitate, non in vno tantùm delicto, sed in multis iniquitatibus, & in multis delictis. In delictis videlicet & iniquitatibus proprijs: in delictis & iniquitatibus alienis.

Cap. 4. O grauis necessitas, & infelix conditio. Antequam peccemus, peccato constringimur; & antequam delinquamus, delicto tenemur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 2. post Pascha: Originale peccatum est, quod contrahit anima ex vase corrupto, cui in-
Psal. 50. funditur, de quo Dauid ait: *In peccatis concepit me mater mea.*

Guilielmus Parisiensis. 1230.

De vitijs & peccatis cap. 1. Originale peccatum hæreditatem malam, & hæreditarium nobis malum dicimus, vtpote à primis parentibus ad nos deuolutum: hoc etiam peccatum contractum dicitur, hoc est, cum ipsa carne à parentibus tractũ, & non proprio studio vel opere à nobis acquisitum.

Alexander Alesius. 1230.

Patre 2. q. 105. memb. 5. Originale peccatum in primis parentibus, & in ipsis paruulis discedentibus quodam modo conueniunt. Conueniunt enim quoad pœnam, quæ est carentia visionis Dei. Differunt tamen, quia in eis persona corrumpit naturam: quoad paruulos verò persona ex natura corrumpitur. Originalis ergo culpa fuit in primis parentibus sicut in subiecto. Fuit etiam causa transmittendi culpam originalem in paruulos.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 3. Ioann. Obijciunt quidam, quòd secũdùm hoc homo sanctus purgatus à peccato deberet generare filium non in peccato existentem: quia generauit in forma spiritus, quem habet, & habet Spiritum sanctum. *Resp.* Omnis homo in natura Adæ est vitiatus, & per hanc naturam vitiatam generat vitiatam, & regeneratione indigentem: quia hoc vitium naturę non purgatur sanctitate personę, quamdiu in natura remanet lex concupiscentiæ. Et ideo sicut circumcisus generat prępuriatũ, & sicut granum à palea iam depuratum generat paleatum granum: ita existens in gratia generat eum, qui in originali nascitur peccato, propter legem concupiscentiæ remanentem in natura vitiata, à qua nullus liberatur, nisi per regenerantem Spiritum gratiæ.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima secundæ quæst. 81. art. 1. Peccatum primi hominis originaliter transit in posteros: propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad Baptismum, tamquam ab aliqua infectione culpæ abluendi.

Quæst. 82. art. 4. In originali peccato duo sunt: quorum vnũ est defectus originalis iustitiæ, aliud autem est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, à quo per vitiatam originem deducitur.

Vrbanus Quartus. 1260.

Metaphrasi in Psal. 50. Ita & ego, Domine mi colende, dicendo pluraliter, in iniquitatibus originalibus & actualibus me conceptum, intelligo dicere, me conceptum de illo vno & singulari originali peccato, in quo omnes in Adam peccauerunt, vt in materia, vel in massa. Nam in eo seminaliter omnes erant, quando ipse naturam corrupit humanam, & ab illo vno homine, qui omnium nostrum fuit materia, & origo, omnes concupiscentialiter descendunt; & per propagationis successionem, & carnis concupiscentiam occultè illa corruptio in posteros demigrauit. Nec tamen hoc fecit propagatio, sed libido: non naturæ humanæ fœcunditas, sed libidinis fœditas, quam homines habent ex illius primi natura iustissima tua, Deus, condemnatione.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij c. 7. Originale peccatum priuat animam vita gratię, & omnium virtutum rectitudine habilitante, & pronam quodammodo reddit ad omne genus culpæ, & traducitur aliunde, & paruulum facit concupiscibilem, & adultum actu concupiscentem: redigit etiam in diabolicam seruitutem, & in potestatem principis tenebrarum.

Ægidius Romanus. 1280.

Tractatu de peccato originali cap. 6. Peccante Adã, ordo ille non solùm fuit interruptus, sed etiam quodammodo fuit in contrarium permutatus; ita quòd, sicut ex Adam primo parente secundùm naturam institutam nati fuissemus innocentes, & habentes originalem iustitiam: sic secundùm naturam corruptam ex Adam nascimur natura filij irę, & priuamur illa rectitudine naturali. Itaque secundùm hunc ordinem, quem habemus ab Adam, non solùm salutem non consequimur, sed in ipso morimur: quia in ipso peccauimus omnes, &c. Dicamus ergo quòd originale peccatum, ratione qua dicit carentiam originalis iustitiæ, non est formaliter culpa, sed magis est quędam habilitas ad culpam: ratione verò qua dicit debitum habendi eam, habet, quòd sit formaliter culpa. Ex eo igitur quòd tenemur vel debemus habere originalem iustitiam, & non habemus eam, est nobis culpa originalis.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

Libro 2. distinct. 3 quæst. 3. Originale dicitur peccatum naturæ, non quia à primo respiciat naturam animæ, sed quia tollit illud, quod toti naturæ fuerat collatum, scilicet iustitiam originalem, quamuis ipsa nō esset principaliter in essentia animæ, sed magis in voluntate, vel in viribus sensitiuis.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 5. epistolæ ad Romanos: Ad maiorem intelligentiam dictorum de originali peccato hic aliqua breuiter sunt annotanda. Primum est, quid sit originale peccatum. & quia priuatio cognoscitur per habitum, ideo primò videndum, quid sit originalis iustitia, cuius priuatio est originalis culpa. Est autem originalis iustitia quædam humanæ naturę rectitudo, per quam corpus erat animæ subditum, & vires inferiores rationi, quamdiu anima subdita esset suo Creatori. Hæc autem rectitudo non erat ex principijs naturæ humanæ, cùm corpus humanum sit naturaliter corruptibile, sed à Deo data in prima hominis conditione, secundùm quod dicitur Eccles. 7. *Hoc scio, quod à principio fecit Deus hominem rectum.* Et quia iustitia est quædam rectitudo, propter hoc talis rectitudo naturæ humanæ bene iustitia vocatur: & originalis, quia data est humanæ naturæ in sua prima origine. Et quia per originem in posteros fuisset transfusa, si ab Adam fuisset seruata, ipso verò peccante iustè fuit ab eo subtracta. Et quia carentia perfectionis, quæ debet inesse, culpabilis est in homine, cuiusmodi dicta fuit rectitudo seu originalis iustitia, ideo eius carentia cū debito eam habendi dicitur peccatum originale, ita quòd debitum habendi est ibi formale. Secūdum est, quomodo peccatum Adæ posteris imputatur. Et satis faciliter videtur, quòd imputatur eis ad pœnam: Filij enim frequenter & iustè puniuntur pro peccatis parentum: sed difficilius est videre, qualiter eis imputatur ad culpam, de cuius ratione est, quòd sit voluntaria: aliter non esset culpa. Non potest autem dici voluntaria voluntate posterorum. Propter quod sciendum, quòd Adam non solùm consideratur vt singularis persona, sed etiam vt totius humanæ naturæ principium, à quo alij descendunt tamquā à mouente per vim generatiuam, & efficiuntur eius membra. Et ideo sicut homicidiū manu factum dicitur voluntarium, à voluntate, quę est in mente: sic suo modo carentia originalis iustitiæ in posteris dicitur voluntaria, à volūtate Adæ. Et quia accepit eam non solùm pro se, sed etiam pro tota posteritate, ideo omnes posteri, per vim generatiuam ab eo descendentes, in eo fuerunt obligati ad debitum habendi eam. Cùm ergo carentia originalis iustitiæ cum debito habendi eam sit culpabilis. & ideo meritò posteris imputatur ad culpam. Tertium est, qualiter contrahitur: quia peccatum solum est in anima, quę non est ex traduce, sed est à Deo per creationem, qui non peccat eam infundendo, nec etiam parentes generando, nec possunt per consequens peccatum originale traducere, vt videtur maximè, quando sunt baptizati: quia nullus dat alteri quod non habet. Propter quod dicendum, quod generatio competit hominibus secundū esse, quod habent ab Adam, quod est esse naturæ corruptæ: non autem secundùm esse gratiæ quod habent per regenerationem baptismalem. Generans autē [illegible] quantum huiusmodi generat sibi simile. Ideo Adam generauit filios similes in esse naturæ destitutæ originali iustitia, cum debito habendi eam [illegible] ratione omnes posteri generant filios similes, cum [illegible] defectu quia descendunt ab Adam secundum carnem, non secundum animam, quę [illegible] à Deo immediatè. Ideo originalis culpa à carne prouenit in anima sibi coniuncta. Sicut liquor bonus inficitur ex corruptione vasis, in quo ponitur: sic & peccatum originale prouenit ex carne causaliter, sed tamen in anima est subiectiuè & formaliter: sicut infirmitas est in cibo corrupto causaliter tantùm, quia nō est infirmitatis susceptiuus, in corpore verò cibato formaliter est & subiectiuè. Ex dictis patet, quòd obiectio de parentibus baptizatis non valet, quia, sicut dictum est, non generant secundū esse gratiæ, & vt sunt membra Christi: sed secundùm esse naturæ corruptæ, in qua sunt membra Adæ. Quartum est, qualiter peccatum originale per gratiam baptismi tollitur. Circa quod sciendum, quòd non est per hoc intelligēdum, quòd rectitudo, quę fuit in Adam, per baptismum reddatur; quia baptizati rebellionem corporis ad animam, & sensualitatis ad rationem, in seipsis experiuntur: sed hoc, quod per gratiam Christi tollitur debitum habendi dictam rectitudinem: & sic carentia dictæ rectitudinis non remanet, vt est culpa, quam formaliter facit debitum habendi illam rectitudinem, sed remanet tantùm vt est pœna & virtutis exercendæ materia, contra passiones sensualitatis fortiter pugnando, & infirmitates corporis patienter tolerando, in quibus adiuuat gratia Christi in pręsenti ad augmentum meriti electorum. In resurrectione verò finali reparabitur natura, quia resurrectio illa erit ad vitam immortalem per Christum, non immortalitate, quæ fuit in statu innocentiæ, qua homo poterat non mori, sed immortalitate gloriæ, qua non poterit mori, sed cum Christo viuet in æternum.

Thomas Argentinensis. 1360.

In lib. 2. Sentent. dist. 30. & 31. q. 1. art. 1. Quilibet Catholicus habet concedere, quod aliquod peccatum homo incurrat ab origine suæ conceptionis, iuxta quod ait Psal. 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Et istum textum exponit Glossa de peccato originali. Præterea si nullum esset peccatum, pręter peccatum actuale, tunc non esset necesse paruulos baptizare. Pręterea negare peccatum originale imponitur Pelagianis pro errore: ergo ad iui fassionem tenetur quilibet Catholicus. Præterea ait Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Et Augustinus de Ciuitate Dei lib. 13. ait sic: Adam sponte deprauatus genuit filios deprauatos.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatus 1. cap. 14. Remansit soluinmodò signum originalis peccati, quod à parentibus nostris in conceptu contraximus. Quod vtique signum etiam ab anima tollitur, quamuis non ex toto, videlicet sacro baptismo, qui virtutem habet & gratię vitam exhibet in efficacia gloriosi & pretiosi sanguinis Christi. Quando enim anima recipit in Ecclesia sancta baptismum, aufertur ab ea peccatum originale, infunditur ipsi gratia, & fomes peccati, videlicet inclinatio ad peccandum, ab originali peccato procedens, & remanens velut cicatrix ex vulnere, debilitatur, ita quòd si anima voluerit, potest optimè refręnare.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Psalmum 4 Pœnitentialem: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum.* O magna miseria, quæ simul mecum orta est ab origine mea. Ideò merito ingemiscens peto, vt cures & sanes hanc meam miseriam, per magnam misericordiam tuam. Nec hoc ita dixerim, vt licitas nuptias condemnem, sed quia in omnibus trahitur iniquitas ab Adam. Nam hoc opus castum, propter bonum prolis

exersi-

excusatum, in coniugio non habet culpam, sed origo peccati in prole secum trahit debitam pœnam. Ideo autem Domine non solùm actualem culpam meam, sed etiam originalem à parentibus traductam tibi confiteor humiliter.

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologiæ: Originale peccatum est illud, quod à nostra vitiosa origine trahimus, & est auersio quędam habitualis à Deo, quo anima prona effecta est non reddere iustitiam, quam debet. Vnde omnes ferè Doctores respectu effectus ipsius peccati originalis consonant in ipsam auersionem habitualem secundùm Augustinum. Hugo de S. Victore dicit, quòd originalis culpa est corruptio, seu vitium, quod nascendo contrahimus per ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne. Alij volunt, quòd originalis culpa sit necessitas concupiscendi cum debito non concupiscendi: & ponunt exemplum de radio contiguato aquę, qui mouetur aqua mota, & quiescéte quiescit. Et hoc patet ex contiguatione sui cum aqua. Vnde cùm maior sit vnio animę & carnis, quàm in casu prædicto radij & aquæ, cùm caro de se valde mobilis sit ad concupiscendum, anima eo ipso, quòd tali carni vnita est, habet statim talem quandam necessitatem concupiscendi. Cùm igitur caro paruuli, cui infunditur anima, per peccatum primi hominis ad concupiscédum sit mobilis, inerit ipsi animæ iam illi carni vnitæ necessitas quædam concupiscendi, nec potest anima ipsa illam carnem seu sensualitatem cohibere, sicut anima Adæ ante peccatum potuisset, quæ habuit potestatem super sensualitatem, & etiam libertatem concupiscendi vel non concupiscendi.

Patet igitur, quòd per peccatum, & post peccatum primi hominis inest animæ duplex necessitas, vna non possendi sensualitatem retinere, seu cohibere, & alia necessitas concupiscendi. Et prima est quędam necessitas non valendi facere quod debet: & secunda est quædam necessitas faciendi quod non debet. Et ita inest ei carentia vtriusque partis iustitię, quę sunt declinare à malo, & facere bonum. Ex quo patet, quòd peccatum originale & est in carne, & est in anima: sed in carne originaliter, & materialiter: in anima verò formaliter, & tamquam in subiecto. Sola enim anima est susceptibilis virtutis & vitij; & tamen, sicut dictum est, ex coniunctione ipsius ad corpus contrahit vitium illud, sicut quando quis cadit in lutum, fœdatur & maculatur. Talis autem animæ infectio non tantùm est pœna, sed etiam est culpa. Ipsa verò culpa, quę macula est, deletur in Baptismo. Sic enim in Baptismo curatur culpa, quantum ad reatum damnationis æternæ: sed non quin remaneat ipsa pœna, quantum ad motum & actum concupiscentiæ, cum qua oportet nos, quamdiu viuimus, pugnare, nisi extinguatur concupiscentia per specialem gratiam, sicut in beatissima Virgine in conceptione Filij Dei. Originale etiam peccatum sic in homine per Baptismum curatur, quòd nihilominus ab eo, qui curatus est, transmittatur in prolem, quam generat: sicut Iudæus circumcisus generat filium cū præputio, & granum nudum & purum seminatum, procreat granum cum palea. Quod hinc est, quia homo non filium secundùm quod in mente curatus est, sed secundùm quod in carne generat.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto connubio Verbi & animæ cap 7. Ex infirmitate quidem, cùm diuino mens afflata desiderio, & virtutum animata profectu, in cunctis, quæ agit & loquitur, rectitudinem seruare contendit, nec valet. Reuerberata quippe propria infirmitate: elabi compellitur. Nam peccati fomite depressa patitur nolens, & bene agere volendo non sinitur. Hæc est originalis pœna delicti, à qua nemo, quamuis insigni polleat sanctitate, liber existit. Quotquot enim ex ipsa nati sunt propagine (exceptis duntaxat Mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu, & ipsius Matre) sub hac peccati lege sunt conditi. Vnde Propheta voce omnium gemens, ait: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Psal. 50. Hinc & Apostolus deplorans, dicit: *Non enim, quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatum*, &c. Rom. 7 Hanc itaque infirmitatem pro pœna peccati Dei Sapientia ordinatissimè dominari in suis permittit electis, vt semper vnde se humilient, seque exerceant, materia non desit. Conantes enim quod nequeunt agere humiles, & ex ipsa eadem impotentia efficiuntur fortes, conualescunt de infirmitate, & de bello fortiores fiunt.

Raymundus Sebundius. 1430.

In viola animæ cap. 55. Natura humana diuiditur in duas partes, in primos scilicet parentes, & in suos posteros. Primi parentes non sunt propagati, sed Dei manu conditi: tota autem posteritas carnem quidem propagatione sumpsit ab Adam, sed animam creando Deus infudit carni propagatæ. Quia carne ab Adam descendit tota posteritas, sequitur quòd omnis corruptio, quæ in posteris inuenitur, de carne corrupta venerit protoplasti. Sed hæc corruptionis diuersitas. Ille enim corruptionem carnis traxit de corruptione superbissimę voluntatis: nos autem, qui posteri sumus, de carnis corruptione animarum nostrarū maculas possidemus. Illius carnem corrupit contumacis animæ inobedientia: nostram animam commaculat miserabilis & infirma caro, de fœtenti libidine per propagationē generata. Omnis enim caro humana, quæ per coitum fœdę libidinis generatur, infirma est, sordida, caduca, mortalis, & rationi rebellis, plena concupiscētiarum & malorum motuum. Et ideo anima rationalis, quæ tali carni sociatur, continuò inficitur, peruertitur, corrūpitur, sordidatur, non aliter quàm si balsamum purissimum turpissimo vasi infuderis. Hanc corruptionem contractam à carne anima manifestat, quando vti incipit libero arbitrio. Tunc enim inuenitur Deum ignorare, se & sua bona & mala nescire, suam amare voluntatem, & Dei iussa contemnere.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa Orthodoxæ fidei lib. 2. art. 87. Secundùm fidem Catholicam credimus, quòd primi parentis peccatum transit in posteros, non quòd anima rationalis sit ex traduce, sed omnes homines particulares sunt vnus homo secundùm speciē, propter specificæ naturæ cōmunionem: & sic omnes homines, ex primo parente naturam trahentes, considerantur in natura humana primi hominis velut vnum quoddam. Quemadmodū multa membra sunt vnum corpus, & sicut omnium membrorum sunt actus voluntarij vna voluntate hominis: sic omnium nostrum originale peccatum est voluntarium, propter voluntatem parentis, in quo erat natura humana, sicut in primo principio: & ideo imputatur nobis.

Gabriel Bielius. 1480.

Ad Canonem Missæ lect. 72. Peccatum originale nostrum est, quia in nobis à prima origine nostra reperitur. Vnde dicit Apostolus, quòd *omnes nascimur filij iræ.* Ephes. 2. Et Propheta: *Ecce in iniquitatibus con-* Psal. 50.

ceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea, &c. Cùm per peccatum suum Adam primam iustitiam suam perdidit, non solùm pro se perdidit, sed pro tota sua posteritate eam amisit, pro qua & eam liberaliter accepit. Perdidimus ergo eam & nos in Adam, sicut & ipsam in eo accepimus: non quidem per propriũ nostrũ actum & peccatum, sed per peccatũ Adę: vnde dicimus omnes in Adam peccasse: quia suum peccatum omnibus imputatur, & in omnes ab ipso genitos transfunditur, pro quanto omnes ab eo geniti debitores sunt illius iustitiæ, qua carent.

ARTICVLVS TERTIVS.

PECCATVM ACTVALE ALIVD ALIO ESSE GRAVIVS: ALIVD VENIALE, ALIVD MORTALE: IDEOQVE ANGVE PEIVS VITANDVM.

NEGANT.

Anno ante Christum 300. STOICI *Philosophi docuerunt omnia peccata esse paria.* Cicero in Paradoxis.

Anno post Christum 50. *Simon Magus docuit liberum hominibus esse, vt agerent quacunque vellent, nec extimescendas esse minas Legis.* Irenæus libro 1. capite 20. Theodoretus de fabulis hæreticorum.

100. *Carpocrates omnem turpem actionem perficere docebat, & omne studium peccati. Et nisi quis*, inquit, *per omnia progressus fuerit, & voluntatem omnium dæmonum & Angelorũ perfecerit, ad supremum transcendere non poterit, neque Principatus, neque Potestates præterire.* Irenæus libro 1. capite 24. Epiphanius hæresi 27. Nicetas Orthodoxæ fidei libro 4. capite 3.

150. *Ethnicorum quidam sentiebant viuendum vt liberet.* Theophilus Antiochenus libro 3. ad Autolycum.

180. *Hiberni fas atque nefas eodem animo ducunt.* Solinus in Commentarijs rerum memorabilium.

350. *Eunomius vsque adeò bonis operibus fuit inimicus, vt asseueraret, quòd nihil cuiquã obesset quorumlibet perpetratio peccatorum, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.* Hieronymus ad caput 4. Oseæ, Augustinus hæresi 54.

400. *Pelagius quolibet peccato iustitiam amitti docebat, ac per hoc omne peccatum esse mortale: & quoniam multos iustos esse negare non poterat, affirmabat posse hominem in hac vita sine omni peccato viuere.* Hieronymus contra Pelagianos dialogo 1. & 2. Augustinus hæresi 58.

400. *Iouinianus dicebat, omnia peccata esse paria, nec posse peccare hominem post lauacrum.* Hieronymus contra Iouinianum lib. 2. cap. 15. & 16. Augustinus hæresi 82.

430. *Prædestinati libris Augustini malè intellectis, omnia prædestinationi & reprobationi ita tribuunt, vt negent opera vel prodesse vel obesse ad salutem.* Sigebertus in Chronicis.

1390. Ioannes VVicleuus 3. Trialogi cap. 5. *Videtur mihi expediens de peccatis amplius pertractandum, & primò de distinctione inter peccatum mortale, & veniale: quæ distinctio rotatur communiter in ore vulgarium ac Prælatorum: qui melius sciunt pro peccatis pecuniam extorquere, quàm à culpis mundare, vel inter mortale ac veniale (de quo frequenter balbutiunt) iudicare. Quia autem iste terminus non fundatur expressè in fide Scripturæ, ideo videtur licitum limitare significationes illius secundùm quod magis conuenit cum Scriptura.*

1520. Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica capite de Baptismo: *Vides quàm diues sit homo Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam, quantiscunque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata possunt eum damnare, nisi sola incredulitas. Cætera omnia, si credat, vel stet fides in promissionem diuinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem.*

In Resolutionibus super propositiones suas: *Nam ideo dixi, nullum esse peccatum natura sua veniale, sed omnia damnabilia. Quòd autem venialia sunt gratiæ Dei tribuendum est.*

Sermone de piscatura Petri: *Quanto sceleratior es, tanto citius Deus suam gratiam infundit: si adornes te vt cattus bonis operibus, vt te Deus acceptet, nihil efficies.*

Sermone de eo: Sic Deus dilexit mundum: *Vbi fides est, nullum peccatum nocere potest.*

De libertate Christiana: *Bona opera non faciunt bonum virum, nec mala malum*, &c. *Vt infideli nullum opus bonum prodest ad salutem & iustitiam, sic è diuerso nullum opus malum facit malum, & damnatum, sed sola incredulitas.*

Homilia cap. 8. post Trinitatis. *Nullum opus tam malum est, quod hominem damnare queat: neque ullum tam bonum est, quod saluare possit. Caeterum sola fides saluat, sola incredulitas damnat.*

In epist. ad Galat. cap. 2. *Sola fides Christi necessaria est, quòd iusti simus: caetera omnia liberrima, neque praecepta amplius, neque prohibita, &c. Si conscientia dicat peccasti, responde peccaui. Ergo Deus puniet, & damnabit? Non. At hoc lex dicit. Sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.*

1550. *Philippus Melanchthon*, in Locis communibus, de discrimine peccati mortalis & venialis, *docet discrimen peccati mortalis & venialis non habere locum in non renatis. Quamquam*, inquit, *Nero & Epicurus multo atrocius peccant quam Cato: tamen vtrique sunt oppressi peccatis mortalibus horrendis, & ira Dei aeterna. Nec necesse est in non renatis quaerere discrimen peccati mortalis & venialis, quia omne quod non est ex fide peccatum est.*

1540. Ioannes Caluinus lib. 2. Instit. cap. 8. §. 19. *Habeant filij Dei omne peccatum mortale esse, quia est aduersus voluntatem Dei rebellio, quae eius iram necessario prouocat: quia est legis praeuaricatio, in qua edictum est sine exceptione Dei iudicium: Sanctorum delicta venialia esse, non ex suapte natura sed quia ex Dei misericordia veniam consequuntur.*

§. 28. *Hic in asylum confugiunt ineptae distinctionis, peccata quaedam venialia esse, quaedam mortalia. Cùm assidue peccatum mortale & veniale in ore habeant, nondum alterum ab altero discernere potuerunt, nisi quod impietatem & immunditiam cordis peccatum veniale faciunt. Nos autem peccati stipendium pronuntiamus esse mortem, & animam, quae peccauerit, morte dignam. Caeterum fidelium peccata venialia esse: non quia non mortem mereantur, sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio ijs, qui sunt in Christo Iesu, quia non imputantur, quia venia delentur.*

1540. Henricus Bullingerus Decad. 3. Serm. 10. *Maximè vulgaris & idonea actualis peccati distinctio est illa quod aliud quidem mortale, aliud veniale peccatum dicitur. Mortale putant omne peccatum esse, quod ab infideli homine designatur: veniale verò, quod ab omni fiat fideli. Ego simpliciter, & secundum Scripturas assertor, omnia hominum peccata esse mortalia. Nam fiunt contra legem seu voluntatem Dei.*

1550. *Antinomi dicunt: Si meretrix es, si scortator, si adulter, vel quicunque alius peccator, tantùm crede, & es in via salutis: cum in medio peccati penitus haeres, tantum crede, & es in medio salutis.* Confessio Mansfeldensium de secta Antinomorum.

1540. *Michael Seruetus scribit peccatum mortale non committi ante annos viginti.* Ioannes Caluinus in refutatione errorum Serueti.

1545. *Libertini diabolum, mundum, & peccatum accipiunt pro imaginatione, quae nihil est, talemq; hominem esse aiunt, quoad ea in ipsorum facta reformatus. Ideo haec omnia vno verbo comprehendunt, nempe opinationis nomine: significare volunt imaginationes tantùm friuolas & inanes concipi, cùm aliquid de diabolo, aut peccato cogitamus. Peccatum aiunt non solum boni priuationem esse, sed est illis opinatio, quae euanescit & aboletur, cum nulla habetur eius ratio. Non solùm omnia vitiae genera probant, quae repugnant veritati Scripturarum, sed etiam ea, quae gentes sensu tantùm naturali praeditae condemnarunt. Leno, inquiunt, fungatur munere suo, fur audacter furetur: est enim consentaneum rationi, vt vnusquisque vocationem suam sequatur. Si quis ex aduerso obijciat tam foeda illa esse, vt natura nos ab ijs abhorrere doceat: respondent hoc solum sufficere, quòd vnusquisque in sua vocatione permanere debeat.* Ioannes Caluinus contra Libertinos cap. 12. & 20. Nicolaus Hemmingius ad cap. 1. prioris epist. Ioannis.

1545. *Georgius Dauid docuit, non spiritum, sed solam carnem peccare: stultos fuisse Apostolos, & Martyres, quod tormenta mortemq; propter Christi confessionem passi sunt. Quia aequè bene saluentur spiritus infidelium sicut fidelium; & aequè bene damnetur caro Apostolorum sicut infidelium.* Ioannes Cochlaeus de actis & scriptis Lutheri de anno 1545.

1550. *Sebastianus Francus*, Paradoxo 261. *Peccata quaeuis parua esse asserit.*

1535. *Batenburgensium secta homicidia, latrocinia, spoliationes, furta non pro peccato, sed pro cultu Dei reputat, si in illos exerceantur, qui non sunt de ipsorum religione.*

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Genes. 4. *Vers.* 7. Dixit Dominus ad Cain: Nónne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? 11. Maledictus eris super terram, quae aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

Leuitici 26. 14. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea: si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea, quae à me cōstituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque haec faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quae ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his, qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente, &c.

Deuter 24. 16. Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed vnusquisque pro peccato suo morietur.

Deuteron. 28. 15. Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, &c. venient super te omnes maledictiones istae, & appre-

hendent

hendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum,& maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, *&c.*

Psal. 5. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus; neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendaciū. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

Psalm. 10. 6. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Psalm. 31. 10. Multa flagella peccatoris.

Psalm. 33. 22. Mors peccatorum pessima.

Prouerb. 15. 8. Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia. Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

Ecclesiastes 9. 18. Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.

Sap. 16. 14. Homo occidit per malitiam animam suam.

Isaiæ 59. 1. Non est abbreuiata manus Domini, vt saluare nequeat, *&c.* 2. Sed iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrū, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret.

Ezech. 18. 24. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel: Nunquid via mea non est ęqua, & non magis viæ vestræ prauæ sunt? Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.

Tobiæ 12. 10. Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

Matth. 5. 23. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Matth. 7. 23. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.

Matth. 12. 36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.

Matth. 25. 41. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, *&c.*

Rom. 6. 23. Stipendia peccati mors.

1. *Cor.* 6. 9. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

Gal. 5. 19. Manifesta sunt opera carnis, quę sunt, fornicatio, immunditia, *&c.* & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Ephes. 5. 3. Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

Iacobi 1. 14. Vnusquisque tentatur, à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

1. *Ioannis* 5. 16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est, & est peccatum ad mortem.

Apocal. 18. 5. Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secundùm opera eius: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit: tantum date illi tormentum & luctum.

Apocalypsis 21. 8. Timidis, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure.

ASSE-

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens I. Romanus. 90.

Const. Apost. lib. 2. c. 48. Ne de omni peccato idem iudicium pronuntieris, sed de vnoquoque suum, singulis delictis, tum paruis tum magnis, multa prudentia iudicatis: aliter, inquã, facto sermone, item aliter proposito alio modo conuicio, alio suspicione: atque alios etiam solis minis & terroribus subijcies, alios mulctationi largiendi pauperibus, rursus alios ieiunijs comprimes: item alios ex Ecclesia eijcies, pro magnitudine & grauitate criminis. Siquidem lex non omne delictum eodem supplicio puniebat, &c.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 1 ad Autolycum: Omnibus quidem sunt oculi, sed quorundam adeò obscurati, vt solis lucem intueri nequeant. Cæterùm nõ propterea solares radij fulgore carent, quòd à cæcis non videntur; imò se ipsos & suos oculos potius culpent cæci. Pari ratione, ô homo, animi tui oculis offusa est caligo, cuius causam nullam aliam, quàm tua scelera & peccata dicito.

Origenes. 230.

In Leuit. Hom. 14. Maius esse peccatũ, in quo maledicitur Deus, quàm in quo nominatur, dubitare nõ possumus. Restat vt ostendamus multò esse grauius accipere peccatum, & habere secũ, quàm morte mulctari. Mors, quæ pœnæ causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius, pro quo iubetur inferri. Absoluitur ergo peccatum per pœnam mortis, nec superest aliquid, quod pro hoc crimine iudicij dies & pœna æterni ignis inueniat. Vbi verò quis accipit peccatum, habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio & pœna quæ diluitur transit, cum ipso est etiam post mortem, & quia temporalia hîc non persoluit, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quanto grauius sit accipere peccatum, quàm morte mulctari.

Homil. 35 in Lucam. Vnusquisque pro qualitate & quantitate peccati diuersam mulctæ sententiam expẽdit. Si parum est quod peccas, ferieris damno minuti, vt Lucas scripsit, vt verò Matthæus, quadrantis. Veruntamen etiam necesse est hoc ipsum, quod extitisti debitor, soluere. Non enim inde exies, nisi & minima quæque persolueris, &c. Si qui parum debet, non egreditur nisi exoluat minutum, quadrantem: vtique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum debitum secula numerabuntur.

Athanasius. 340.

Quæst. 114. Quid est quod inquit: *Expergiscere qui dormis, surge à mortuis, & illucescet tibi Christus?* Resp. Dormiẽtem vocat eũ, qui peccatis immersus est. Nam qui in peccatis viuit, mortuus dicitur. Etenim vt mortuus immobilis est, ita qui in peccato est mortuus, ad bonum non mouetur.

Macarius Ægyptius. 370.

Homil. 16. Peccatum causa est, quòd quidam paralysi laborant, mutilati sunt, febricitant, & ægrotant. Illud enim est radix omnium malorum, & inde procedunt affectiones concupiscentiarum animæ, & prauarum cogitationum.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catech. 2. Graue malum est peccatum, sed non incurabile: graue retinenti, leue autem per pœnitentiam abijcienti, &c. Vrit peccatum neruos animæ, & cõterit ossa mentis spiritalia, ac lumẽ cordis obtenebrat. Sed dixerit aliquis: Quid tandẽ est peccatum? animal est, vel Angelus? num dæmon est? Quid est hoc, quod tantam vim habeat? Non est hic inimicus, ô homo, qui tecum externus pugnet: sed est mala soboles, à te ipso volũtariè propagata. Rectis vide oculis, & non erit concupiscẽtia: non rapias aliena, & cessabit rapina: memineris iudicij, & non erit scortatio, nec adulterium, neque homicidiũ, neq; vlla iniquitas apud te inualescet. Nam cùm Dei obliuisceris, tunc demum cogitas peruersa, & iniqua perficis.

Basilius Magnus. 370.

In Psal. 33. Omni in Christum credenti Angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & tœdus odor columbas expellit: sic Angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lachrymarũ aspergine dignum, & graue olens peccatum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 10. quæ est oratio funebris in laudem patris: Peccatum est animæ interitus.

Orat. 31. quæ est in dictum illud: *Cùm consummasset Iesus, &c.* De corporea cæde non tantùm loquor, sed etiam de spirituali. Omne enim peccatum animæ mors est.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 17. in Genesin: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit, non solùm confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui antea intellectu & sapientia multa præditi fuerant.

Homil. 24. in Matth. *Quid vides festucam in oculo fratris tui?* Hic, vt apparet, non generaliter omnia peccata prohibuit iudicari, nec prorsus omnibus istius rei abstulit potestatẽ: sed his profectò solis, q cùm flagitijs abundent innumeris, alios de leuibus quibusq; delictis tota temeritate condemnãt. Videtur aũt mihi etiã Iudæos notare, qui de paruulis quoq; omnino culpis accusatores amarissimi proximorũ, ipsi nihilominus sua nec maxima quidem crimina cohibebant. Quod etiam in fine Euangelij Dominus exprobrat: *Alligatis*, inquit, *onera grauia & importabilia, ipsi autem digito non vultis ea mouere. Et decimatis mentham, & cyminum, & anethum, & dereliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, & fidem.*

Nilus Abbas. 420.

Apud Damasc. lib. 1. Parall. c. 12. Si inter serpentes alios alijs atrociores inuenimus, nõ est dubium, quin inter vitia quoq; alia alijs grauiora sint, &c. Cùm animus per peccatũ ab inescantibus impuris dæmonibus facilè interimatur, aptè profectò locutus est is, qui dixit: Capior tamquã leo ad cædem. Bonũ suapte natura sursum fert, malũ autẽ eũ, qui malo delectatur, ad ima detrahit. Quemadmodum etiam ait Salomon: *Pedes stultitiæ eos, qui ipsa vtuntur, in infernum deducunt.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 1. in Esaiã c. 10. Indignè fert Deus cũ videt aliquos placita ipsius contẽnere, ac pro nihilo ducere, omniq; honesto quasi excusso ad omne genus turpitudinis deflectere. Tales aũt ille conuertit, & non tantũ trahit fortiter ad id, quod in eorũ commodũ maximè cedit. Sic enim inquit beatus Dauid: *Lupato & fræno maxillas eorum constringes, qui non approximant ad te. Multa flagella peccatorũ.* Psal 32. Sumit verò suppliciũ de his, qui delinquunt, tradens irã suam, velut virgam quandam in manus hominum non bonorum, vt illi fiant eorũ, qui impietatem designãrunt, animaduersores & vindices.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 20. c. 11. Verũ ista prædictæ obliuionis definitio super capitalibus tantùm sit criminibus constituta, quæ Mosaica quoq; lege damnantur: quorum sicut per conuersationem bonam abijciuntur, vel consumuntur affectus, ita etiam accipit pœni-

[illegible] Christus [illegible] sicut scriptum est, [illegible] Aut enim per [illegible] aut per [illegible], aut per cogitationem [illegible] per necessitatem, aut per [illegible] vel nostris vel volentes saepe [illegible] mus, pro quibus & Dauid orans Dominum, purificationem atque indulgentiam deprecatur, dicens: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.*

Collat. 22. cap. Multum interesse inter iusti & peccatoris hominis lapsum. Aliud est enim admittere mortale peccatum, & aliud est cogitatione, quae peccato non caret, praeuenire, vel ignorantiae, aut obliuionis errore, aut facilitate otiosi sermonis offendere, aut ad punctum in fidei theoria aliquid haesitare, aut subtili quadam cenodoxiae titillatione pulsari, aut necessitate naturae aliquantisper a summa perfectione recedere. Haec enim sunt septem lapsuum genera, in quibus sanctus licet nonnunquam cadat, tamen iustus esse non desinit: quae quamuis leuia videantur esse ac parua, tamen faciunt eum sine peccato esse non posse.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 2 3. Si leuibus ac ferendis & sanabilibus peccatis admissis acerbi aliquid in hac vita perpetiamur, hac ratione peccatorum maculas abstergimus. Teterrimis autem ac venia maioribus flagitijs perpetratis, si poenam hic pendamus, illic quoque profecto adhuc pendemus, sed mitiorem. Si autem huius vitae supplicia effugerimus, acerbissimum atque consolationis omnis expertem cruciatum illic pendemus, &c. Etenim de ijs, qui ea peccata admittunt, quibus afferri medicina potest, ab Apostolo dictum est: *Cum iudicamur, a Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* De ijs autem, qui insanabilibus peccatis sese deuinxerunt, atque hic quidem poenas perpenderunt, illicque rursum pendent, iudex ipsemet dixit: *Tolerabilius erit terrae Sodomorum [illegible]*, vt qui hic quoque poenas dederint, & illic quoque daturi sint: caeterum leniores.

Theodoretus. 450.

Lib. [illegible] de Sacrificio. Delinquentes homines pungit interior conscientiae stimulus, nec sinit integra esse voluptate peccati: sed acerbissimos illi cruciatus [illegible] id quod palam conspici potest euenire [illegible] & adulteris, quique murorum [illegible], latrocinia, proditionesque obeunt, [illegible] audent, quod lege prohibeatur.

[illegible]. 460.

[illegible] Peccatum non iniuria assimulatur [illegible] Nam vt harum [illegible] suauis est, & tamen [illegible] asperitatem [illegible] peccatum quoque [illegible] quidem tempus [illegible] prolixe paucis [illegible] aeterne.

[illegible]. 470.

[illegible] Vide an igitur veram [illegible], ob peccatum hominibus [illegible].

[illegible] Monachus. 500.

[illegible] Stultus cum diligat turpes [illegible] & amplectatur, propter has deuo[illegible] supplicium parans.

[illegible]. 5[illegible]0.

[illegible] Peccatum dulce est gustu, [illegible] nec cum quoque [illegible].

[illegible] Gregorius. 5[illegible]0.

[illegible]

[illegible] peccatum in conspectu omnium [illegible], quod [illegible] Christus immolatus est [illegible] sacerdotes & populi delicta, & vt ex ulcere [illegible] parua & magna peccata.

Lib. 3. [illegible] Non continuo malum, quod mortem importat, [illegible], quantisper peccato reluctamur. Nam non omne peccatum est ad mortem.

Iustinianus Imperator. 530.

In Authent. de Monachis & A[illegible]. [illegible] conuer[illegible]. Si quis delinquat, vt multa sunt humana, neque quisquam ita continere naturam potest, quin aliquando peccet: hoc enim solius Dei est, hunc quidem, si mediocre delictum sit, admoneto ad poenitentiam, vt meliore ratione percepta ad seipsum redeat: si vero maior lapsus fuerit, pro modo peccati adhibetor etiam emendationis diligentia, & item vehementiorem admonitionem, & fortiorem poenitentiam expetito. At si delictum atrocius sit, quam quod medela reparari possit, tunc a bonorum cohabitatione prorsus expellatur, vt cum seipsum a melioribus ad deteriora contulerit, ipse solus improbitatis suae fructum capiat, neque vitiorum suorum aliquid caeteris contagione adfricet.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Orat. in Christi Natalitia. Quomodo ipsi appropinquare non veremur, qui operum, quae illi laetitiam & voluptatem parere dignoscuntur, suaueolentiam nullam obtinemus? praesertim cum flagitiosorum operum graueolentiam infestissime odisse non ignoremus.

Concilium Trullanum. 710.

Canone [illegible]. Oportet eos, qui soluendi & ligandi potestatem a Deo accepere, peccati qualitatem considerare, & eius, qui peccauit, ad eam conuersationem promptum studium, & sic morbo conuenientem adferre medicinam. Non enim est simplex morbus peccati, sed varius & multiformis, & multas incommodi propagines germinans, ex quibus malum multum [illegible], & vlterius progreditur, donec viribus medentis resistat.

Theophylactus. 900.

Ad [illegible] cap. 5. [illegible]. Discimus ex peccatis primum quidem nato hominum [illegible], deinde vera et [illegible] de gehenna, aeternumque esse supplicium. Igitur vbi nunc sunt qui dicunt, id vnam horam in [illegible] quomodo in perpetuum puniar? Sane peccata non iudicantur tempore, sed ipsa delictorum natura. Ecce enim etiam hic non tot annis peccauerat, quot puniebatur; sed ferme integram hominis vitam in supplicijs mensuram amplam [illegible]. Quin hic & illud discimus, quod [illegible] primis peccatis-poenam, [illegible] iterum in eadem incidamus peccata, iterum grauiora patiemur. idque merito. Qui enim priori supplicio non emendatur, ad maiora tormenta ducetur, tamquam insensibilis ac contemptor. [illegible] quare (inquit) non omnes [illegible]? Etenim multos videmus [illegible] valentes corpore, & in delicijs ac [illegible] viuentes. [illegible] quod illi nihil hic patiuntur, [illegible] ad supplicium grauius [illegible].

Oecumenius. 1010.

Ad c. 3. prioris Ioannis *Qui facit peccatum, ex diabolo [illegible].* Quoniam mutatus [illegible] diabolus peccandi [illegible] ipsius instinctu agit quisquis [illegible] animose op[illegible] prius enim in peccatum [illegible] per [illegible] prauarum cogitationum, [illegible] in Iuda. Sed quomodo intrat [illegible] in eos, qui peccant, cum illi antea [illegible] Ad quod dicendum [illegible] quod peccare, [illegible] qui peccat [illegible]

ftruuntur. Ita fit, vt & peccata Sancti suggestione carnis habeant, & tamen dum ijs minimè relaxantur effectus, ea non operari veraciter æstimentur.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Dialogorum capite 39. Sed hoc de paruis minimisqúe peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt : aut in non grauibus rebus error ignorantiæ : quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positis minimè fuerint relaxata. Nam cùm Paulus dicat Christum esse fundamentum, atque subiungat:
1. Cor. 3. *Si quis superædificauerit*, &c. ipse autem saluus erit, sic tamen, quasi per ignem. Quamuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum *ferrum, æs*, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam insolubilia : sed *lignum, fœnum, stipulam*, id est, peccata minuta, atque leuissima, quæ ignis facilè consumat.

Libro 1. in Ezechielem Homil. 2. Omne peccatum graue est, quia non permittit animam ad sublimia leuari.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono lib. 2. cap. 23. Istis fontibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio namque praua delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem. Sicqúe his vinculis homo implicatus, quasi catena vitiorum tenetur astrictus : ita vt ab ea euelli nequaquam valeat, nisi diuina gratia manum iacentis apprehendat. Peccatum admittere, cadere est in puteum : consuetudinem verò peccandi facere, os putei est coangustare, ne is, qui cecidit, valeat exire.

Eligius. 640.

Homilia 13. Videte ergo, vt grauia facinora, quæ fallente diabolo commisistis, cum gemitibus & suspirijs, quamdiu vixeritis, lugeatis. Et quomodo non deerunt vobis quotidiana peccatorum minorum vulnera : sic non desint eleemosynarum, & orationum remedia, diem mortis semper præ oculis habentes : & qui vsque hodie in publica pœnitentia cilicio induti fuistis, induite deinceps sobrietatem, abstinentiam, temperantiam, &c.

Beda. 700.

Ad caput 5. prioris epistolæ Ioannis : *Qui scit fratrem peccare non ad mortem* :) Hæc, & huiusmodi secundùm voluntatem Dei petuntur, quæ ad fraternæ dilectionis officium spectant. Loquitur autem de quotidianis leuibusqúe peccatis, quę sicut difficilè vitantur, sic etiam facilè curantur, &c. Si dictu, vel cogitatu, vel obliuione, vel ignorantia fortè deliquisti, vade ad fratrem, confitere illi, postula interuentionem. Sed hæc de leuioribus dicta sint peccatis. Porrò si grauius aliquid admisisti, induc Presbyteros Ecclesiæ, & ad illorum examen castiga te.

Omnis iniquitas peccatum est.) Tanta est (inquit) diuersitas peccatorum, vt omne, quod ab æquitatis ratione discrepat, inter peccata numeretur, quamuis minima peccata iustis suæ iustitiæ meritum nequaquam auferre, vel minuere possint, illa duntaxat, sine quibus hanc vitam nullatenus transigere valent : & item quædam peccata tantum ab omni iustitiæ forte discordent, tanta iniquitate patrentur, vt absque vlla contradictione factorem suum, nisi corrigantur, æternam mergant in pœnam. De quibus scriptum est : *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Qua beati Ioannis sententia manifestè repudiatur inepta Stoicorum disputatio, qui dicere ausi sunt, contra omnem generis humani sensum, & affirmare, quòd omnia peccata sint paria, dicentes : nihil distare vtrum hominem quis furatus sit, an bouem, an gallinam : quia non animal crimen, sed animus fecerit. Quos Iouinianus secutus est hæreticus, astruens nullam nuptiarum & virginitatis esse distantiam, non abstinentes in aliquo retributionis priuilegio simpliciter epulantibus esse præferendos.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocalypsin libro 5. capite 12. *Nolite*, inquit Paulus, *locum dare diabolo.* Ille enim locum Ephes. 4.
dat antiquo hosti, qui quodlibet mortale crimen admittit. Nam hi, qui minima committunt, & tamen à maximis cauent, habitatio antiqui hostis non fiunt, nec eo præualente succumbunt. Quia etsi per delectationem corda eorum nonnunquam penetrat, non tamen per consensum inhabitat. Intrat, inquam, per minima, sed non inhabitat per maxima. Ille namque eius fit habitatio, in cuius mente regnat peccatum. Tolle regnum peccato, & non inuenitur locus diabolo.

Haymo. 820.

Ad epistolam Dominicæ octauæ post Pentecosten : *Stipendium peccati*, id est, remuneratio peccatorum, *mors* æterna est. Non tamen de omnibus peccatis intelligendum est, sed de criminalibus, de quibus dicit Ioannes : *Est peccatum ad* 1. Ioan. 5.
mortem : non dico pro hoc vt quis roget.

Rabanus Maurus. 850.

Libro de vera pœnitentia cap. 5. Fideles, & qui Deo placent, non tantùm in leuibus peccare, verùm etiam immanitate scelerum viam sibi præcludere regni cælorum possunt.

Radulphus Flauiacensis. 550.

Libro 3. in Leuiticum capite 4. Si ad spiritualem recurras intelligentiam, omne peccatum magnum aut paruum, capitale seu veniale, hominis immunditia est : cui quicunque libens affectum iungit, iuxta peccati mensuram polluitur.

Libro 12. cap. 1. Peccata infernum expectant potius, quàm cælum : mortem merentur, non vitam : tormenta, non gloriam.

Smaragdus. 960.

In Diademate capite 44. Quatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur & opere. Admittitur corde suggestione dæmonum, delectatione carnis, consensu mentis, defensione elationis. Committitur opere, nunc latenter, nunc palam, nunc consuetudine, nunc desperatione. Istis ergo gradibus & corde delinquitur, & opere. Tribus modis peccatum geritur, ignorantia, infirmitate, industria. Grauius est infirmitate, quàm ignorantia delinquere : rursum grauius industria, quàm infirmitate. Industria peccat, qui studio & deliberatione mentis malum agit : infirmitate, qui casu vel præcipitatione. Nequius autem & de industria peccant, qui non solùm non bene viuunt, sed etiam bene viuentes, si possunt, à veritate auertunt.

Sunt peccata leuia, quę incipientibus quotidiana satisfactione purgantur, quæ à perfectis velut magna crimina euitãtur. Quid igitur homines de magnis sceleribus agere debent, si perfecti leuia delicta quasi grauissima lugent? Experimento minorum peccatorum maiora committuntur peccata, vt durius feriantur pro magnis sceleribus, qui de paruis corrigi non nouerunt.

Anselmus. 1080.

Libro 1. cur Deus homo cap. 11. Sicut homo peccando rapit quod Dei est: ita Deus puniendo aufert quod hominis est. Quippe non solùm id suum alicuius esse dicitur, quod iam possidet, sed quod in eius potestate est vt habeat. Quoniam ergo homo factus est, ita vt beatitudinem habere posset, si non peccaret, cùm propter peccatum beatitudine, & omni bono priuatur, de suo, quãuis inuitus, soluit quod rapuit.

De mensuratione crucis: Tria principaliter damna sunt in peccatis, scilicet quod in ijs meremur pœnam æternam, demeremur æternam beatitudinem: tempus (quod pessimum est) sine amore & laude Creatoris nostri expendimus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Michaeam libro 1. capite 2. Hic modus peccati est deterrimus, cùm quis non per ignorantiam, non per infirmitatem, sed scienter per superbiam peccare cognoscitur. Denique si per ignorantiam quis peccat, si per infirmitatem delinquit, adhuc venia proxima est illi.

Libro 2. cap. 5. Simpliciter errare veniale est, sed errorem eundem pertinaciter defendere damnabile: quia hæreticum est.

Bernardus. 1130.

Sermone 3. in Natali Domini: Agnosce, ô homo, quàm grauia sint vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, & ad mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.

Sermone de cute, carne, & ossibus animæ: Sicut enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat: sic consensus omninò animam necat.

Richardus Victorinus. 1140.

Tractatu de mortali & veniali peccato: Mortale peccatum triplici ratione distinguitur. Mortale est, quod à quouis non potest committi sine grandi corruptione sui: mortale est, quod non potest committi sine graui læsione proximi: Mortale nihilominus, quod non potest committi sine magno contemptu Dei. Cætera verò omnia videntur mihi venialia. Veniale peccatum est reatus, cui, quantum est in se, solùm fide mediante, nunquam debetur æterna damnatio. Mortale peccatum est reatus, cuiquantum in se solùm semper debetur condemnatio.

Super Cantica capite 25. Omne mortalę committitur agendo contra præcepta, vel contra conscientiam. Quicquid enim conscientia dictaret mortale, etiamsi veniale esset, qui hoc contra talem conscientiam faceret, mortaliter peccaret, dicente Apostolo: *Omne quod non fit ex fide,* (id est, contra conscientiam) *peccatum est*: & quod contra conscientiam fit, ædificat ad gehennam. Cætera quæ fiunt mortalia, contra præcepta fiunt. Sunt autem quædam peccata, quæ semper sunt mortalia; sicut sunt odium, idololatria, veneficium, fornicatio, & huiusmodi. Ita verò, impatientia, gula, superbia, inanis glo- — Rom. 4.

ria, detractio, & multa talia, non semper sunt mortalia, nisi videlicet in his aliquis peccet per grauem contemptum, vel faciat contra præceptum, id est, contra dilectionem Dei & proximi.

Petrus Lombardus. 1150.

Libro 2. distinct. 35. Peccatum, id est, culpa, propriè animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima? In parabola illius, qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt, & spoliauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur. Et tunc per peccatum spoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quę sunt ratio, intellectus, memoria, ingenium, & huiusmodi, quæ per peccatum obtenebrantur, & vitiantur. Per peccatum enim priuatur illo bono, cuius participatione cętera bona sunt, quo tanto magis priuatur, quantò magis se ab eo elongat. Nihil est, quod hominem adeò Deo dissimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cùm autem peccatum sit priuatio vel corruptio boni, quæ est in anima, est etiam priuatio vel corruptio boni corporis: sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quam habuit ante peccatum.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone in Festo Mariæ Magdalenæ. Delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit: delictum est non agnoscere faciendum, peccatum facere non agendum.

In Psalm. 3. Pœnitentialem: Peccata, quę mihi dimissa sunt per Baptismum vel Pœnitẽtiam, computruerunt, id est, conuersa sunt in putredinem, dum iterata sunt ad reatum, qui est mentis putredo. Heu si quis viderit animam peccatricẽ, quàm sit fœda, quàm fœtida & putrida; profectò leprosior est carne leprosa, &c. Quid insipientius est peccatore, qui & cognoscit facinus & committit, prçcipitans se scienter in mortem? Certè brutum animal, si videt foueam, declinat ab ea, ne labatur in illam, & si forsitan alicubi difficultatem incurrit, non potest illuc sine difficultate reduci. Homo verò ab illicito semper illicitur, & in delictis iugiter delectatur. Caue igitur pœnitens iterare peccatum, ne propter ingratitudinis vitium requiratur à te debitum iam dimissum.

Ioannes Vitriacus. 1220.

Dominica 2. post Pascha: Peccatum veniale est, de quo Apostolus ait, quòd quidam ædificant ligna, fœnum, stipulam: & mortale, de quo Iacobus ait: *Peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem,* &c. Quoniam omne peccatum mortale trahit ad mortem & pœnam æternam, summo studio quodlibet peccatum mortale debemus à nobis relegare, siue sit peccatum carnis per fragilitatem & infirmitatem, quod dicitur fieri in Patrem, cui attribuitur potentia: siue sit peccatum insipientię vel simplicitatis per ignorantiam, quod dicitur fieri in Filium, cui attribuitur sapientia: siue sit peccatum obstinationis, per malitiam & mentis elationem, quod dicitur fieri in Spiritum sanctum, &c. — 1. Cor. 3. Iacob 1.

Dominica 14. post Octauam Pentecostes: Peccatum mortale animam hominis corrumpit, & abominabilem reddit. Vnde comparatur lepræ, quæ carnem hominis inficit, & corrumpit, & ipsum à consortio & cohabitatione Sanctorum, tamquam abominabilem eijcit. Lepra siquidem mortalis peccati non solum animam inficit, sed & interficit, & Dei similitudinem tollit.

Guil-

Guilielmus Aruernus. 1230.

De Sacramento Pœnitentiæ cap. 2. Quia peccata mortalia nihil aliud sunt quàm incendia, & vastationes, seu deprædationes animarum, manifestum est esse ea reuelanda his, qui ex officio prodesse debent & possunt.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput 4. Matth. Peccatum actuale in quantum contrarium est gratiæ, culpa vocatur: in quantum autem contrarium est virtuti, vocatur vitium. Et in actu interioris, vel exterioris, verbi, vel facti consideratum vocatur peccatum, habẽs tres effectus: quorum vnus est priuatio boni naturalis, & sic vocatur malum. Ex illa autem priuatione surgit deformitas, & quo ad hãc vocatur macula; non quidem positiuè, sicut est nigredo vel albedo, sed potius, vt dictum est, priuatiuè, sicut mutilatio auget maculam, vel cæcitas. Quia cùm peccatum sit defectus, non potest imprimere maculam, quæ positiuè aliquid sit. Ad hæc, quoniam omne, quod ponitur, est ens, & omne ens est à Deo; si macula positiuè esset, aliquid esset à Deo, quod ridiculum & absurdum esset. Vnde sicut mutilatio, & defectus nasi, est deformitas siue macula faciei: ita peccatũ est priuatio naturalis boni, & sic malum est: vel deformitas, siue macula animæ, & sic est turpitudo. Tertius autem effectus est, in quantum est carens rectitudine legis, & sic obligat ad pœnam, & vocatur reatus.

Ad caput 15. Matth. Peccata mortalia introducunt ad mortem.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa de Veritate, materia 12. Omnia peccata mortalia habent in hoc cõuenientiam quandam, quòd pro eorũ quolibet homo separatur à Deo. Vnde gratia, quæ Deo hominem coniungit, ab omni peccato mortali liberat, non autem ab omni veniali: quia venialia à Deo non separant.

Bonauentura. 1260.

Tertia parte Breuiloquij cap. 9. Circa ortum peccatorum capitalium hoc est in summa tenendum, videlicet, quòd peccatorum actualium vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput siue capitale peccatũ. Vnum est capitale initium, scilicet superbia. Iuxta quod Scriptura dicit: *Initium omnis peccati superbia.* Duplex radix: scilicet, Timor malè humilians, & amor malè accendens. Triplex fomentum, secundùm tria, quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme verò caput, scilicet: Superbia, inuidia, ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritualia, duo verò vltima sunt carnalia.

Ægidius Romanus. 1280.

Tractatu de Inferno cap. 11. Quicunque in peccato mortali decedit, in perpetuum damnabitur.

Hugo Pratensis. 1300.

Serm. 70. Multa mala peccator patitur in peccato stando. Primum malum est cæcitas mentalis: quia peccator tamquam cæcus non perpẽdit vnde expellitur, & quò trahitur. Apoc. 2. *Memento vnde excideris.* Quia de numero filiorum Dei recedit ad filios diaboli, de refertis diuitijs ad summã paupertatem, de gloria ciuitatis Paradisi, ad furcas inferni. Secundum est infirmitas totalis: Peccator enim omni die in infirmitate languet. Esaiæ 1. *A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas.* Quia & oculos habet pronos ad illicita videndum, & aures ad vana audiendum, & os ad prohibita comedendum, & manus ad mala exercendum, & pedes ad mala loca eundum, & memoriam ad iniurias recolendum, & intellectum ad proximum decipiendum per mirabiles industrias. Tertium est seruitus miserabilis: nam peccator, qui à diuina prouidentia omnium dominus est constitutus, pessimam seruitutem incurrit. Magna est, quia peccator est seruus omnium vitiorum, quæ in eo regnant, vt auarus pecuniæ, gulosus gulæ, superbus honoris, &c. Quartum est omnium bonorum priuatio generalis: nam peccator contra Dei maiestatem peccans, sicut pro crimine læsæ maiestatis omnibus bonis priuatur. Nam priuatur hæreditate vitæ æternæ: priuatur merito passionis Christi, & omnium Sanctorum: priuatur omnibus bonis, quæ fiunt in Ecclesia, ac etiam omnibus bonis, proprijs: priuatur omnibus virtutibus, & donis Spiritus sancti, &c.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 2. cap. 28. Per peccata homo Deum offendit, consortium Sanctorum & Angelorum amittit, suffragia Ecclesiæ perdit, animam interficit, diabolo se subijcit, & in infernum se demergit.

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone 3. in festo Pentecostes: Tantum illi roboris & constantiæ Spiritus sanctus præstat, vt non solum peccatum nullum mortale velit admittere, sed & potiùs, quàm Deum ex proposito animoq; deliberato per venialem culpam offenderet, mortem subiret. Ita enim & Doctores sancti asserunt, potius mortem excipiendam, quàm peccatum etiam veniale committendum. De mortalibus autem dubium non est, quin multò libentius mori debeamus, quàm aliquid ex ijs spontè scienterq; admittere.

Sermone 4. in Festo Sacramentis Venialia peccata charitatis actualem feruorem diminuunt infrigidantq;, cor distrahunt, deuotionem expellunt, sanctam labefactãt vel extinguunt strenuitatem, Dei familiaritatem auferunt: & quamuis gratiam charitatemq; non enecent penitus, hæc ipsa tamen damna inferunt, multumq; disponunt ad mortalia peccata, & gratiæ amissionem.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 2. distinct. 42. q. 1. art. 4. Vitium potest dici capitale, vno modo, quia punitur capitis priuatione, puta morte; & sic omne peccatum potest dici capitale: quia omne peccatum mortale nisi per pœnitentiam deleatur, à iusto iudice punitur æterna morte. Alio modo dicitur capitale, quia ab ipso plura oriuntur vitia: sicut in arbore ramus dicitur capitalis, à quo plures rami oriuntur. Et sic septem sunt capitalia vitia: quia quãuis vnum istorũ oriatur ex altero, tamen quodlibet istorum potest esse principium plurium specialium vitiorum.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 2. cap. 155. Tot modis differentias peccatorum venialium & mortalium in Scripturis sanctis inuenimus, & in his tam in veteri, quàm in nouo Euangelij testamento, multisq; alijs, secundùm signatas conditiones vtriusque, qualiter inter se distent, aut pœnæ quantum validæ, cogitares, si pro vocabulis non certares.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De spirituali animæ interitu libro 1. Cunctis patet veritatem intelligentibus, septem esse lethalia crimina, quæ quisquis sponte perpetrauerit, procul dubio spirituali vita priuabitur & gratia. Horũ, tamquam originale principium, primatum tenet superbia, &c.

Rupertus Lycius. 1480.

Sermone 7. Quadragesimali: Licet pleriq; iam acceptent mortalia peccata damnosa fore, veruntamen in hoc errore deuenire solent, vt omnia peccata Stoicorum more paria esse confirment: sic & futuras inferni pœnas æquales peccantibus omnibus esse præparatas. Cōtra quos est auctoritas Domini & Saluatoris nostri, qui Ioannis 19. dixit Pilato: *Qui me tradidit tibi, maius habet peccatum.* In quo verbo vnum supponitur, scilicet, quòd Pilatus peccauit, & aliud à Christo exprimitur, quòd scilicet ille, qui tradidit, maius peccatum habuit.

ARTICVLVS QVARTVS.

SVPERBIAM, VT MORTALE PECCATVM, FVGIENDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

L*euitici* 26. *vers.* 19. Conteram superbiam duritiæ vestræ, daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam.

Deuter. 17. 12. Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

Tobiæ 4. 14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

Prouerb. 6. 16. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, Oculos sublimes, Linguam mendacem, Manus effundentes innoxium sanguinem, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendum in malum, Proferentem mendacia testem fallacem, Et eum qui seminat inter fratres discordias.

Prouerb. 13. 10. Inter superbos semper sunt iurgia.

Sapien. 5. 8. Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens.

Ecclesiastici 10. 7. Odibilis corā Deo est & hominibus superbia. 14. Initiam superbiæ hominis, apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius. quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subuertet eum in finem. 18. Radices gentium superbatum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus.

Isaiæ 13. 11. Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

Abdiæ vers. 3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum: qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sydera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.

Matth. 23. 11. Qui maior est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur.

Lucæ 1. 51. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

Iacob. 4. 6. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epist. ad Heronem: Superbiam fuge: *superbis enim Deus resistit, &c.*

Origenes. 230.

Homilia 2. in libros Iudicum: Odiosum satis est in conspectu Dei superbiæ vitium: quia, sicut Scriptura dicit, *Initium discedendi à Deo, superbia.* Et iterum alibi Scriptura dicit: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Si quis igitur Christi humilitate contempta, qui propter nos, cùm Deus esset, homo factus est, & humiliauit se vsque ad mortem, extollitur & effertur, & ad potestates & dignitates seculi prosilit, & artes, quibus hæc assequi nititur, etiam si contra fidem, & religionem sint, non refugit, nec horrescit, dummodò quod cupit obtineat, faciatq; malignū in conspectu Domini: postquā adeptus fuerit summas infulas potestatum, & ad ipsa superbiæ fastigia summa conscenderit, inde deiectus traditur huic Chusarsaton, vni videlicet ex aëreis Principibus,

[illegible]

[illegible] 350.

[illegible] quis liber & inge- [illegible] reditū insu- [illegible] ille peregrans est, ac [illegible] omnes cal- [illegible] ita sunt quidam nulla [illegible] paululum quietis [illegible] incipiunt, re- [illegible] ferre & hoc pa- [illegible] ultima terræ.

[illegible] 370.

[illegible] Quæstus pecu- [illegible] quæ tria, post stio illa- [illegible] existimationem, sed [illegible] & idem facit [illegible] Interim maiorū [illegible] nec vtilis [illegible] principium [illegible]. Tale quid & [illegible] non solum ex pe- [illegible] tan- [illegible] subli- [illegible] quàm ne- [illegible] struentes, [illegible] amplas [illegible] gentium [illegible] cœtus [illegible] rem ex [illegible]

[illegible]

[illegible] & qui faciunt superbe. [illegible]

[illegible] vero licet [illegible] videatur, aperit [illegible] clarus; [illegible] manifestè ope- ra illius, & per hos incessus & [illegible] eius superbia, & [illegible] verbis eius publicatur le- [illegible] ipsius. Cupit semper laudari ab hominibus, & virtutibus, quibus alienus [illegible] prædicari gaudet. Non patitur cuiquam [illegible] per primatum cupit, & ad maiorem [illegible] conatur [illegible] emergere, & quod [illegible] re non potest, ambiendo [illegible] per tumens, & vter vacuus & inanis, & [illegible] absque gubernatore, cùm [illegible] ita & is circunfertur inter omnes [illegible]

In 2. Esaiæ. *Dies Domini* [illegible] *solum & superbi.* [illegible] contumelia ac superbia fuit [illegible] tus superbia, pro expletione [illegible] latissimè affluebat, [illegible] à Deo, [illegible] fectionem sollicitauit & abduxit [illegible] restates dicens: *Super astra ponam* [illegible] *debo in monte præcelso, super nubes* [illegible] *ad Aquilonem, ascendam super nubes* [illegible] *mo.* Eam ob rem cœpit illinc vindicta vltrix superbiæ. Si quis porro excæcatus in iudicium inciderit diaboli, cum eo principe & quasi opifice superbiæ condemnabitur. Dominus enim superbis resistit. Videtur quodam modo [illegible] origo esse elationis ac superbiæ. [illegible] despuit, nihili eos ducens, sed [illegible] hos appellat, illis autem opprobrat [illegible] bilitatē, alios verò censet inscios & [illegible] verbis hisce contumeliosis solus [illegible] sapiens, intelligentia præditus, generosus, [illegible] potēs. Suum principatum opponit, [illegible] teros conspiciatur anxiè contendit, vt superemineat multis. Hoc autem dum molitur [illegible] proximū quidem pro nihilo habet, se verò [illegible] ditat, & ad grauitatem componit. [illegible] tumelia, siue in proximum iniuria [illegible] superbiæ & superbia, malum [illegible] contumelia in proximos [illegible] intenditur vindicta [illegible] & superbum.

Esaiæ. 390

[illegible]

[illegible]um præsertim gloriæ furor: nam [illegible] quidem contemnere volenti satis est [illegible] honorem autem à multis collatum despi[illegible] multi laboris indiget, magnæ sapientię, An[illegible] cuiusdam animæ, ipsum cælestis testudi[illegible] verticem tangẽtis. Cogita, cum gloriam con[illegible] quod eam sis assecutus, & disce finem, & [illegible] inuenies. Cogita quantam ea res habeat ia[illegible]ram, quot & qualibus bonis priuet: labores [illegible] sustinebit, & pericula. fructibus autem [illegible]abitur, & certaminum præmijs &c. Cùm ali[illegible] boni faciens cogites, quòd & hominibus [illegible]rtet ostendere, & aliquos facti spectatores [illegible]ras, & solicitus sis vt videatur: cogita quòd [illegible] videt, & omnem illam extingues concupi[illegible] de terra recede, ad illud cæleste respicias [illegible]trum. Homines licet laudauerint, mox ta[illegible] accusant, vel inuident, vel carpunt: sed hoc si non fecerint, nihil tamen omnino laudato [illegible]sunt. Deus tamen non ita, sed gaudet nostra [illegible]dans merita. Dixisti rectè, plaususq́ cõsecutus [illegible] Et quid emolumẽti? si enim adiuti quidẽ sunt [illegible]dentes, & mutati, & meliores effecti priori[illegible]stinuère malis, verè gaudẽdum est, nõ iam [illegible]datis laudibus, sed bona mirabiliq́ mutatiõe: si verò laudantes quidem, & tumultuantes perse[illegible], & plaudẽtes, nullum autem ex plausibus [illegible]m reportant, dolendum magis est, quoniã [illegible] iudicium cædunt, & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? si verè quidem sis pius, & tibi nihil conscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, sed quoniam es. Si cùm sis, multorum quidem gloriam concupiscis, cogita [illegible] non hi nobis iudices erũt in illa die: sed qui [illegible] perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum [illegible] apud omnes mundus esse suspicaris, nõ [illegible] gaudere nos oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem in quo omnia reuelantur, in quo abscondita tenebrarũ illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quòd te debitorem cõstituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendum est. Non enim cum alijs & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. An non vides, quòd cum alijs beneficijs & hoc Deus per Prophetam [illegible] *Accepi ex filijs vestris in prophetas, & ex iuuenibus [illegible] in sanctificatione?* Hoc igitur saltem lucraris, quòd maiori supplicio non eris obnoxius, &c. [illegible]ma namq́ cupiens honorem & glorificari, nõ videbit regnum cælorum. Non meus est hic ser[illegible], sed Spiritus sancti. Non videbit, licet virtutẽ [illegible]retur. ait enim: *Receperunt mercedem suam.* Nõ [illegible]beo optare gloriam, sed veram volo gloriã, [illegible] est à Deo: *cuius laus est*, inquit, *non ex hominibus*, [illegible] *ex Deo.* In abscondito simus pij, non multo [illegible]dati fastu, & ostentatione, & simulatione: [illegible]llem abijciamus, sed potius oues efficia[illegible] Nihil hominum gloria vilius: dic enim mi[illegible] si paruuiorum videas multitudinem, lacten[illegible]m dico, nunquid ab ijs gloriam concupisces? [illegible] cũctos homines disponaris propter glo[illegible] Idcirco cenodoxia dicitur. Nonne vides [illegible]onas, quę in scena versantes inducũtur, quàm sint pul[illegible]ræ quidem, quàm verò splẽdidæ, quàm ad extremam pulchritudinis perfectionem ef[illegible] Potes mihi talem aspectũ in veritate mon[illegible]re? nequaquam. Nunquid vnquam earum [illegible]ore captus es? non. Quare? quia vacuæ sunt, & [illegible]antur pulchritudinem: pulchritudo tamen [illegible] similiter & gloria inanis est &c. Cùm no[illegible] gloriam contemnere, dic, Deo par fio, si con[illegible]fero: & statim contemnes. Non enim potest [illegible] homo, non omnium seruus esse, & [illegible]lior mancipijs, &c. Sicut est modestiæ [illegible]cipium ieiuniũ, id est, fundamentũ & consti-tutio: sic & peccati superbia, & ab ea omne peccatum inchoatur. Ex superbia nascitur pauperũ despectus, pecuniarũ concupiscentia, amor principatus, multæ desiderium gloriæ: ad contumeliam vltor est huiusmodi. Elatus enim nec à maioribus, nedum ab inferioribus contumeliam pati sustinet: qui verò contumelia non tolerat affici, neq́ malè pati sustinebit, &c.

Ioannes Cassianus. 420.

Lib.12.Instit.cap.3. Nullum est vitiũ aliud quod ita omnes virtutes exhauriat, cunctaq́ iustitia & sanctitate hominem spoliet, ac denudet, vt superbiæ malum, tanquam generalis quidam & pestifer morbus, non vnũ membrum, partemve eius debilitare contentus, sed solidum corpus lethali corrumpit exitio, & in virtutum iam fastigio collocatos grauissima ruina deijcere ac trucidare conatur, &c. Et vt hoc ipsum, quod diximus, clarius possit intelligi, gastrimargia, id est, appetitus ventris, seu concupiscentia gulæ, temperantiæ rigorem corrumpit, castitatem libido contaminat, ira patientiam vastat, vt nonnunquam vni quis deditus vitio, alijs virtutibus non penitus destituatur: sed illa tantùm virtute truncata, quæ è diuerso æmulo sibi vitio repugnante succumbit, reliquas possit vel ex parte retinere: hęc verò cùm infelicem possederit mentem, vt quidam sæuissimus tyrannus sublimissima capta arce virtutum vniuersam funditus ciuitatem diruit, atq́ subuertit. Excelsa quondã sanctitatis mœnia vitiorum solo coęquans atq́ permiscens, nullam deinceps imaginem libertatis animę sibi subditæ superesse concedit, quantoq́ ceperit ditiorẽ, tanto grauiore seruitutis iugo subditum, vniuersis virtutum facultatibus crudelissima deprædatione nudabit.

Nilus Abbas. 420.

De octo vitiosis affectionibus cap. de Superbia: Grauissimus atq́ omnium truculentissimus est superbiæ affectus, ac perfectos potissimũ oppugnat, eosq́, qui ad virtutum fastigium euecti sunt, deijcere contendit: atq́ vt contagiosus morbus in totum corpus, sic ipse quoque in totam animam serpit. Superbia est animæ tumor, sanie plenus: Superbus autem sibi ipsi, ac non Deo, quæ rectè atque ex virtute gerit, ascribit: aut certè eos, qui ab officio aberrant, aspernatur. Superbia arbor sublimis est, putrida tamẽ, atque eiusmodi ramos habens, qui facilè perstringantur, atq́ ascendentem in terram prosternant.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.3.in Ioannem cap.20. Honor & gloria mundi fugienda est ijs, qui volunt gloriam Dei consequi: Stultum enim omnino est, si æterna regna desideras, regna huius mundi appetere. Caducam igitur gloriam, quæ superbiæ ac flatui coniuncta est, quasi acerbum hostem fugiamus, & humilitatis decorem amplectamur, alter alteri cedentes.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.1.epist.164.*Superbis Deus resistit.* Quandoquidem etiam ipsorum principi ab initio sese opposuit. Considera igitur quantum est & Deum hostem atque aduersarium habere, & veterem hostem socium. Iacob 4

Isaac Presbyter Antiochenus. 460.

De contemptu mundi cap.51. Qui superbit, in blasphemiam cadere permittitur: & qui operatione virtutum extollitur, & qui Deum pro oculis nõ habet, contra Deum, vel contra proximum semper pensat, in fornicationem permittitur cadere, & de sapientia eleuatur, tenebrosos ignorantiæ laqueos patietur.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 22. Superbia est Dei abnegatio, inuentio dæmonum, aspernatio hominum, cōdemnationis mater, sterilitatis augmentum, laudū progenies, diuini adiutorij expulsio, stuporis præcursor, lapsuum ministra, casus materia, iracūdiæ fons, simulationis ianua, firmamentum dæmonum, delictorum custos, duritiæ & crudelitatis artifex, compassionis & misericordiæ ignoratio, amarus exactor, immitis iudex, Dei aduersatrix. Initium superbiæ finis est inanis gloriæ, medium verò despectio proximi, & laborum suorum impudens diuulgatio: laudis amor, ex corde reprehensionis odium: finis autem est abnegatio diuini adiutorij, proprijq́ studij elatio & confidentia, dæmoniacus mos.

Antiochus. 600.

Homil. 44. Superbiæ ægritudo grauitate malitię cęteras animi turbulentas affectiones longè exuperat, quam & Deus odit infensissimè, nec vlli prorsus hominum consentanea est, aut congruens. Pulchrè illi competit & soli, qui nostræ est æmulus salutis, nempe diabolo, ad suam ipsius explendam malitiam, cùm per eam deturbatus sit regno cælorum. Is cùm gloriosus subsultaret, ac prægestiens diceret: *Ponam thronum meum super astra cæli,* momento inuentus est non habēs vllum tranquillæ quietis locum, sed quasi vnus aliquis manceps miserrimæ captiuitatis, quouis loco rum triumphatus ostentatur ad gloriam summi Dei. Atque ita peculiaris hic dæmon superbia cùm præter cæteras affectiones animam miserrimè affligat, & cruciet: eos tamen omnium maximè impugnat, & vt deturbet atque euertat, aggreditur, qui profectu virtutum aliquousque iam promouerunt. Superbia perinde est ac morbus quidam pestilens, ac tabificus, qui non vnū modò corporis membrū, sed corpus ipsum dira putrilagine depascitur, vitiat, conficit. Aliæ enim quantęcūque passiones sint, vnam aliquam portionem animæ suis offundūt tenebris, atque eam obturbant: superbiæ intemperies nullam non animæ vim horrenda caligine circunfundit, inq́ non simplicem ruinam agit præcipitem. Anima enim superbi in præcelsum aliquod ac sublime fastigium nititur conscendere, vnde commodius deturbetur in subiectam foueam. Vt ramum copia fructuum exuberantem moles onerosa diffringere solet: sic animam generosam multiplicíq́ fœtu virtutum præfertilem plerunq́ superbia deijcit gradu. Quemadmodum fructus marcore aut carie vitiatus, cultori suo nihil adfert commodi: ita & superbi oratio nihil ex Deo relatura est frugis bonæ. Ne dederis superbiæ animam tuam, & imagines horrendas atque plenas formidinis non cogeris perspicere. Anima enim superbi diuino destituitur præsidio: quo fit, vt in dæmonum vertatur ludibrium ac deridiculam gratulationem.

Esa. 14.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 3 cap. 64. Affectio superbiæ duplici cōstat ignoratione: duæ porrò ignorationes in vnū concurrentes, reddunt vnum intellectum confusum. Ille quidem solus est superbus, qui tum auxilium diuinum ignorat, tum infirmitatem humanam. Superbia igitur est diuinæ humanæque cognitionis priuatio. Extremorum enim verorum inficiatione, vnica & mendax efficitur affirmatio.

Cap. 65. Vana gloria est recessus à scopo diuino, & [illegible] alium scopum, quàm diuinum transitus. Quapropter vanæ gloriæ deditus est ille, qui suæ, & [illegible] gloriæ causa virtutem exercet, propriisq́ laboribus non subsistentes laudes ab hominibus redimit.

Centur. 5. c. 5. Reuera detestanda est affectio superbiæ, quæ ex duobus vitijs componitur, arrogantia, inquam, & vana gloria: è quibus arrogātia quidem negat causam virtutis & naturæ: vana autem gloria & naturā & virtutem ipsam adulterinam statuit. Nam superbus nihil Deo gratum peragit: vanæ verò gloriæ studiosus secundùm naturam nihil oriri putat.

Cap. 6. Arrogantiæ proprium est, negare Deum esse virtutis auctorem & naturæ. At vanæ gloriæ proprium est, in partes diuidere naturā eius imminuendæ causa: è quibus oriri solet superbia, qui habitus est vitij compositus, continens spontaneam abnegationem Dei, & naturalis in distribuendis honoribus æqualitatis inscitiam.

Cap. 7. Superbia est arrogantiæ, vanæq́ gloriæ permixtio, quæ quoad Deum contemptu pollet, quo prouidentiā contumeliosè calumniari consueuit: quantum ad naturam dedita est inuersioni, qua res omnes naturales tractat præter naturam, abusu corrumpens decorum naturæ.

Thalassius. 640.

Hecatontidis 4. c. 34. Superbia facit diuino destitui auxilio, confidere in seipso, & inniti hominibus.

Cap. 35. Duo remedia aduersus superbiæ mala proponuntur, quæ si quis accipere renuit, tertiū longè acerbissimum habiturus est.

Cap. 30. Superbiam tollunt precari cum lachrymis, contemnere neminem, denique damna præter voluntatem accidentia.

Theophylactus. 900.

In cap. 7. Marci: Superbia est quasi contemptus Dei, quando quis bonū operatur, & hoc nō ascribit Deo, sed propriæ virtuti.

In caput 18. Lucæ: Non cessat Dominus pluribus argumentis repurgare superbiæ vitiū: plus enim alijs vitijs mentem humanam turbat, propterea sæpe & multum de hac docet. Multa enim sunt philautiæ germina: opinio de se magna, arrogantia, & inanis gloriæ cupiditas ab hac pullulant. Perniciosior autem omnibus alijs est superbia, quæ Dei est contemptus. Cùm enim quis non Deo, sed sibi sua bona opera tribuit, quid hoc aliud, quàm negare Deum est, & ei aduersari? Hoc igitur vitium, cui Dominus ita aduersatur, vt inimicus inimico, hac parabola medicari Dñs declaratur. Propter hoc enim, quòd confidunt in seipsis, & non totum Deo tribuunt, sed alios per hoc exinaniunt, hæc dicit, & ostendit, quòd iustitia quanuis alioqui sit mirabilis, & hominem Deo proximum constituat, cùm superbiam admiserit, hominem in locum infimum reijciat, & dæmonem reddat, qui iam se æqualem Deo fecerat.

Ad cap. 1. ad Roman. Ad omnium vitiorum arcem superbiam conscendit. Etenim si boni quicquam aliquis faciēs, hoc perdit superbiens: quanto magis, qui mala perpetrat? neque enim ita affectus resipiscere potest. Veruntamen nouerit, quòd superbia quidem Dei est contemptus, elatio verò siue arrogantia est hominum, è qua nascitur iniuria.

Manuel Palæologus. 1400.

Oratione septima: Humilitas animis exigit vitia, sanctaq́ mirabilia quædam efficit, cùm fidelibus adest; & malis genijs vt exitialis, sic eorundem expultrix est. Copias illas cælestes, quæ circa Deum sunt, in statu suo conseruat. Non enim in ista luce permansissent, si ab eis ipsa recessisset. Argumento est, quòd lapsus sit Lucifer

ob splen-

ob splendorem nimium animo supra dignitatis conditionem elato. Hoc ipse telo vulneratus, idem aduersus nos quoque continuò torquet, contra quosuis id seruiturum sibi putans: quam quidem opinionem suis ex malis haurit. Et est sanè telum hoc alio quouis nocentius, nisi obiecta huic modestia vim eius irritam reddat. Quamobrem ipsa elatio etiam Angelos perdit: at ei contraria modestia necessariò diuersum efficiet, hominesque saluos opifici suo restituet, quorum primos parentes oppositum humilitati vitium perdidit, quippe cùm apud animos suos æqualitatem cum Deo quandam imaginati fuissent, ipsi quidem excidêre tam Paradiso, quàm Deo. Quod autem ijs accidit, consimili modo posteris etiam ipsorum vsuuenit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Calixtus Primus. 218.

Epistola prima: Continentiæ prima labes est superbia, initium transgressionis & origo peccati. Quoniam mens sponte auida, nec abstinere nouit, nec pietati adhibere consensus.

Cyprianus. 250.

Lib 1. epist. 3. *Epistola 55. ad Cornelium*: Exaltatio, & inflatio, & arrogans ac superba iactatio, non de Christi magisterio, qui humilitatem docet, sed de Antichristi spiritu nascitur, cui exprobrat per Prophetam Dominus, & dicit: *Tu autem dixisti in animo tuo: In cælum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam: sedebo in monte alto, super montes altos in Aquilonem: ascendam super nubes, similis ero Altissimo.* Et addidit dicens: *Tu verò ad inferos descendes in fundamenta terra, & qui vident te, mirabuntur super te.* (Esa.14.)

Hilarius. 350.

In Psalmum 118. *Increpasti superbos*:) O infelix superbia. Dedignatur sub præceptis cælestibus viuere, quæ mandata diuina animi infidelis tumore fastidit. Plurima sunt humanorum vitiorum crimina, & diuersæ atque innumerabiles peccatorum operationes: sed nulla magis prouocandi in nos iram Dei, quàm superbię causa est. *Increpasti* enim, non auaros, non lasciuos, quibus vtique increpatio debita est; sed *superbos*: quia plures superbia, qua humana contemnũt, etiam Deo obsequi spernunt. Sed sint licet præclara cætera fidei opera, & in omniũ diuinorum præceptorum custodia deuotio immoretur: tamen subrepente superbia eorum memoria, quæ rectè operamur, abolebitur: quando Euangelicus ille Pharisæus labore se in vitæ viam statuit, ne alienæ rei rapax esset, ne in quenquam iniuriosus existeret, ne adulterijs dissolueretur, laborauit bis in Sabbato ieiunans, & infelix hoc vitiosum corpus per abstinentiam cibi ingentis patientiæ virtute confecit, quando deinde labore auaritiæ vincendæ decimas substantiæ suæ in vsum egentium intulit. Quid his præclarius? quid horum operũ executione difficilius? Sed incidit in superbiæ laqueum dicens: *Quia non sum sicut peccator iste & publicanus.* (Luc.18.) Ex ingentibus operibus cecidit in crimen, & insolens per hanc virtutum suarum gloriam factus, iustificato magis publicano recessit.

In eundem Psal. *Humiliatus sum vsquequaque Domine.*) Ezechiam regem Scriptura laudat, quòd fecerit rectum & bonum in conspectu Domini: sed non vsque in finem potuit manere hęc laudatio, scriptum enim est in 2. Paralip. lib. *Et cecidit Ezechias ab altitudine cordis sui.* Vbi cor in altum erexerat, vbi in superbiam se per confidentiam laudationis extulerat, pręteritorum gestorum gratiam per superbiæ crimen amisit.

Prudentius. 380.

In Psychomachia de superbia:

Fortè per effusas inflata Superbia turmas
Effrenis volitabat equo, quem pelle leonis
Texerat, & validos villis onerauerat armos:
Quo se fulta iubis iactantius illa ferinis
Inferret, tumido despectans agmina fastu,
Turritum tortis caput accumularat in altum
Crinibus, extructos augeret vt addita cirros
Congeries, celsumq́; apicem frons ardua ferret.
Carbasea ex humeris summo collecta coibat
Palla sinu, teretem nectens à pectore nodum.
A ceruice fluens tenui velamine limbus
Concipit ingestas textis turgentibus auras.
Nec minus instabili sonipes feritate superbit,
Impatiens madidis frænarier ora lupatis:
Huc illuc frendens obuertit terga, negata
Libertate fuga, pressisq́; tumescit habenis.
Hoc sese ostentans habitu ventosa virago
Inter vtramque aciem supereminet, & phaleratum
Circumflectit equum, vultuq́; & voce minatur,
Aduersum spectans cuneum, quem milite raro,
Et pauperrimis ad bella coëgerat armis
Mens humilis, &c.

Hieronymus. 390.

Epistola 45. Dominus noster, humilitatis magister, disceptãtibus de dignitate discipulis, vnum apprehendit è paruulis dicens: *Quicunque vestrum non fuerit conuersus, sicut infans, non potest introire in regnum cælorum.* (Matt.18) Quod ne tantùm docere, nec facere videretur, impleuit exemplo, dum discipulorum pedes lauat, dum traditorem osculo excipit, dum loquitur cum Samaritana, dum ad pedes sibi sedente Maria de cælorũ disputat regno, dum ab inferis resurgẽs primùm mulierculis apparet. (Ioan 13. Luc 22. Ioan.4. Luc.7.) Satanas autem ex Archãgelico fastigio non aliam ob causam, nisi ob contrariam humilitati superbiam ruit: & Iudaicus populus primas sibi cathedras & salutationes in foro vindicans, deputato antea in stillam situlæ, gentiũ populo succedente, deletus est: (Mat.16.) contra Sophistas quoque seculi & sapientes mundi Petrus & Iacobus piscatores mittuntur. Cuius rei causa Scriptura ait: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* (1.Pet 5.) Vide quale malum sit, quod aduersarium habet Deum, ob quod & Pharisæus in Euangelio arrogans spernitur, & humilis publicanus auditur. (Lucæ 18.)

Augustinus. 400.

Epist. 56. ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia quæcunque bene facimus & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita, quam intueamur; & apposita, cui adhęreamus; & imposita, qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totũ extorquet de manu superbia. Vita quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Libro de sancta Virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquam filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquam est sine tali prole atque comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

De natura & gratia cap. 27. Cætera vitia tantùm in malè factis valent: sola autem superbia in rectè factis cauenda est. Vnde admonentur illi, ne dona Dei suæ potestati tribuendo, sesequé extollendo, grauius pereant, quàm si nihil operarentur boni.

In Psalm trigesimum sextum: Fumus à loco ignis erumpens in altum extollitur, & ipsa elatione in globum magnum intumescit; sed quanto fiet globus ille grandior, tanto fit vanior: sic impius, quo magis exaltatur, tanto citius deficit.

Leo Magnus. 445.

Sermo. 4. de Quadragesima cap. tertio: Vicinum est rectis actionibus superbiæ malum, & de proximo semper insidiatur virtutibus elatio. Quia difficile est, vt laudabiliter viuentem laus non capiat humana.

Sermone sexto de Quadragesima cap. tertio: Superbiæ spiritus, de quo omnia sunt orta peccata, humilitatis amore pellatur; & qui elatione tumuerant, mansuetudine mitigentur.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homil. in Euangelium vndecima Dominica post Pentecosten: Sicut publicanus se humiliando exaltatus est, ita Pharisæus se exaltando humiliatus est. Radix omnium malorum superbia, custos omnium virtutum humilitas.

Prosper Aquitanicus. 460.

Epistola ad Virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat, manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo, &c.* (1 Cor. 1.) Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superborum ruina: maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus appetunt anteferri; aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quę fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferũt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: *Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius.* (Hier. 17.) Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium: qui quoniam sua, quam à Creatore acceperat, potentia & dignitate sibi placuit, seq; auctoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ congruẽter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse, nisi proprijs: tanquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons ipse sibi sit copia, &c.

De vita contemplatiua libro 3. cap. 2. Scriptura diuina immobilem sententiã protulit, dicens: *Initium omnis peccati superbia.* (Eccle. 10) Quid potest apertius, quid probabilius dici? *Initium,* inquit, non alicuius, sed *omnis peccati superbia*: vt euidenter ostenderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. (Esa. 14.) Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex Angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Denique & ipse sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertẽdo, quem Deus fecerat sine vllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: (Gen. 3.) certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facilè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnẽ posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalesq; generaret: atque ita quod in illo egerat punienda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit.

Epigrammate 48.

Omne genus vitij proprio tantùm valet actu,
Et peccata suam quæque gerunt speciem:
Sola est innumeris armata superbia telis,
Cui possunt vires & benegesta dare.

Gelasius. 490.

Aduersus hæresin Pelagianam: Dubium non est, superbiam super omne esse peccatum: quippe de qua scriptũ est: *Initium omnis peccati superbia:* (Eccle. 10.) quod tantum malum est, vt singula prauè facta in hoc ipso, quia praua sunt, censeantur esse damnanda, solaque sit superbia, quæ in bene factis periculosa doceatur. Hæc est, quæ non tantùm animal in terris positum constare non finit, sed Angelicam quoque deiecit infesta naturam.

Fulgentius. 500.

Epistola tertia ad Probam de Virginitate, cap. 16. Superbia ideo initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquam de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deijcit: spirituales verò, si quos incautos inuenerit, occultiore conflictu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersus Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquam suos demonstrat hostes, & intrinsecus habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: *Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra.* (Luc. 16.) Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: *Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum.* Ad eos etiam, qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præcepta manifestè peccando contemnunt, sic ipse Christus loquitur: *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* (Luc. 6.) Tales gentium quoque Doctor his verbis obiurgat: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.* (Tit. 1.) Nam & B. Iacobus dicit: *Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum?* (Iacob 2.) Humilitas ergo (quam docuit Christus, dicens: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*) (Matt. 11.) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: *Quia & dæmones credunt, &*

contre-

Iacob. 2. Rom. 8. Iacob. 3. *contremiscunt*, qui tamen Deo humiles non sunt. Vnde etiam Apostolus Paulus asserit, *quia sapientia carnis inimica est Deo*. Legi enim Dei non subijcitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundùm Iacobi sententiam, non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Cap. 17. Manifesta igitur superbia deprehenditur, cùm manifestè peccatur. Attamen cùm fuco iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiæ pestilentia venenosius serpit, illa periculosius irrepit: cùm ab his, qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tanquam indigna despicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa denique superbia, qua cæteri ab his, qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Pharisæo condemnatur. Sicut etiam sanctus Euangelista testatur, dicens: Luc. 18. *Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent: vnus Pharisæus, & alter Publicanus, &c.* In conspectu iudicis misericordis & iusti non est accepta superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam, qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter denotantur: Rom. 10. *Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.* In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subijcit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum, quibus insidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, alijs duobus animas deijcit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitiorum: illas circumuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 102. Describitur quid sit homo, id est, spiritus pertransiens, mundum scilicet præsentem, in quo diutissimè non potest permanere. Audiant qui superbiunt, & se gaudeant mundana felicitate subuectos, sic spiritus relinquere nostra corpuscula, quemadmodum solent flumina loca inundata transire. Illa enim spacia, quæ plena videntur esse torrentibus, quàm sunt vacua, cùm recedunt? Non est ergo de fugitiuo statu præsumendum, sed hîc potius agendum, quod prodesse nouimus in futurum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 34. Moralium cap. 18. Notandum quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublime videre describitur: quia videlicet cordis superbia, cùm exterius vsque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quò se deprimunt, altius extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostenderet, nequaquam Deo Psal. 17. Psalmista dixisset: *Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis, &c.* Vt Leuiathan iste in cunctis, quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbia percussit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos aresceret, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est namque: Eccle. 10. *Omnis peccati initium superbia.* Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit, &c. Sicut enim interius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur, ita se superbia extrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Vnde & humanas mentes in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam euertat, ostendit. Intus namque prius ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 2. cap. 38. Omnis peccans superbus est, eò quod faciendo vitia contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergo *initium omnis peccati superbia est*: Eccle. 10. quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altū se erigit, tantoque profundius labitur, quanto excelsius eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui inflantur superbia, vento pascuntur. Vnde & Propheta: *Omnes*, inquit, *Pastores tuos pascet ventus*, Hier. 22. hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuera sine humilitate, & sine charitate virtus quælibet in vitio deputatur. Superbia sicut origo est omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conflictu postrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus eijcit. Inde & omnium peccatorum est maxima: quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit superbia, vbi & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna; sed ipsa culpa sit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ita ergo in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem post casum Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauioremque ruinam & damnationem per superbiam sumere.

Hildephonsus. 670.

Sermone in Natiuitate Dei Genitricis: Initium peccati superbia fuit, vt homo de terra factus in mente conciperet, vt fieret æqualis Deo. Scire enim voluit, quod nequaquam habere potuit.

Aldhelmus. 680.

De Virginitate cap. quinto: Nam in conflictu octo principalium vitiorum licet vltima ponatur (*superbia*) tamen quasi atrox regina tyrannicæ potestatis imperium, & dominandi monarchiam præ cæteris sibi vsurpare dinoscitur: quia sine ancipiti ambiguitatis scrupulo veraciter credendum est, quòd prius Lucifer parasitorum sodalibus inflatus volatus, & Apostatarum satellitibus glomeratus, in profundum superbiæ baratrum, & tetrum elationis tumidæ tartarum cassabundus corruisset: quàm protoplastus &c. in gastrimargiæ voraginem crudeliter cecidisset.

Beda. 700.

Ad caput sextum Ioannis: Vt causa omnium morborum curaretur, id est, Superbia, descendit & humilis factus est Filius Dei. Quid superbis homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilē hominem, saltem imitare humilem Deum.

Ad caput quartum Iacobi: Fures quidem, periuros, luxuriosos, & alios peccatores, quasi con-

temptores præceptorum suorum punit Deus, sed specialiter superbis resistere dicitur: quia nimirum maiori pœna plectuntur, qui confidunt in virtute sua, qui diuinæ potentiæ subdi pœnitendo negligunt, qui quasi sibijpsis ad saluandū sufficiant, auxilium supernæ gratiæ quærere detrectant.

Homilia secunda in solennitate Diui VVigberti: Fugiamus arcana diaboli, id est, superbiam: omnia enim vitia in malis operibus tantùm valent, sola superbia in perfectis rectèq; factis cauenda est, quia sine dubio frangit Deus omnem superbum, & semper superbis resistit Deus.

Alcuinus. 750.

Libro de Virtutibus & vitijs, cap. vigesimosecundo, De superbia: *Superbis resistit Deus, humilibus autem dat gratiam.* Maximum diaboli peccatum fuit superbia: quapropter omni vitio deterior superbia est, quæ sæpe & de bonis nascitur actibus, dum homo in suis operibus superbit, & hoc perdit per superbiam, quod habuit per charitatem. Omnium vitiorum nouissimum est superbia, dum homo virtutibus ornatur, & in his superbire cœpit. *Omnis quoque peccati initium superbia est*: (Eccle. 10.) dum enim anima præcepta Creatoris contemnit, mox in cuiuslibet peccati corruit foueam. Omnis superbia tantum infima iacet, quantum in altum se erigit. Nihil magis Christiano vitandum est, quàm superbia, quæ iram Dei prouocat: nam superbia ex Angelis dæmones fecit, humilitas autem homines sanctis Angelis similes reddit. Superbi cupiunt in se prædicari quod non faciunt, humiles refugiunt quicquid boni operantur agnosci. Non eleuetur homo in bono suo, nec laudem sibi quærat, quamuis aliquid boni faciat; sed Deum laudari cupiat in donis suis, qui nihil boni fecit, nisi quod Deus donauit illi facere.

Haymo. 820.

Ad Euangelium Dominicæ duodecimæ post Pentecosten: Nonnulli hic exaltantur, sed in futuro humiliantur, sicut sunt superbi diuites, qui iuxta Scripturæ vocem *ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* (Iob 21.) Alij hic humiliantur, sed in futuro exaltantur, sicut sunt pauperes, & illi præcipuè, qui propter Deum omnia sua relinquentes, semetipsos spontanea voluntate humiliant, vt in futuro à Domino exaltari mereantur.

Halitgarius. 830.

Libro primo de Pœnitentia cap. secundo: *Initium omnis peccati superbia*: non alicuius, sed omnis peccati: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potest, aut potuit, vel poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum nisi contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Denique ipse diabolus inuentor superbiæ per ipsam de cælestibus corruit, quem Dominus fecerat sine vllo peccato. Et hæc est omnium malorum causa. Hinc est, quòd primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitate corruptionis ac mortalitatis adduxit. Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, & ex Angelis dæmones facit.

Rabanus Maurus. 850.

Libro tertio in Eccles. cap. tertio: De superbia nascūtur hęreses, schismata, detrectationes, inuidia, verbositas, iactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera eiusmodi.

Smaragdus Abbas. 960.

Ad cap. quartum Regulæ diui Benedicti: De ipsa superbia sic loquitur diuina Scriptura: *Odibilis*, inquit, *coram Deo & hominibus superbia: qui autem tenuerit eam, adimplebitur maledictionibus.* (Eccle. 10.) Et: *Initium omnis peccati superbia.* Non ait alicuius, sed omnis peccati, vt euidenter ostenderet, ipsam esse peccatorum omnium causam: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Superba voluntas facit præcepta Dei contemni, humilis custodiri. Superbia ex Angelis dæmones fecit, humilitas homines sanctis Angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subdit, hæc humiles Christo coniungit.

Notgerus. 980.

Vita sancti Remacli cap. vigesimosecundo: Superbiam vel maximè respuite, vt vera possitis libertate potiri. Non enim ille liber censendus est, cuius animum superbia occupat.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 16. cap. 26. Superbia semper sibi, non alijs facit ruinam, quod vniuersa Scripturarum cęlestium testatur auctoritas, sicut etiam per Spiritum sanctum dicitur in Propheta: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam.* (Psal. 100.)

Anselmus. 1080.

De Similitudinibus cap. 98. Non est in altum eleuata superbia, sicut quidam putant; sed demissa, & vallis maxima, bestia vitiorum plena, & caligine tenebrarum densissima. Nam quanto amplius quis superbia inuoluitur, tanto lucem veritatis minus intuetur.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epistola trigesimaprima: Superbia totum virtutis corpus inficitur, vitale columen emarcescit, formosa quæque deformantur. Superbia, natione cælestis, sublimes appetit mentes, & velut ad proprios ortus reuolans, in gloriam & puritatem irrumpit hominum, qui à gloria & puritate prorupit Angelorum. Ea primus in cælis, dehinc in terra triumphans, sic Angelis innata est, vt ab eis non recederet: sic homines infecit, vt à Deo separaret. Et quasi modicum profecerit, cùm Angelum deiecit & hominem, adiecit Deum tentare pariter & hominem; (Matt. 4.) vt quem videbat similis consortem naturæ, consortem faceret & ruinæ. Prima hæc & vltima pernicies, ante omnia vitia superauit, post omnia superatur. Nam & postquam fidelis anima de abysso vitiorum emergens, salutare virtutum culmen ascendit, velut ex insidijs prosilit & occursat elatio, totum domus Domini ædificium concussura ad ruinam, quod surrexerat ad cōsummationem. Quid enim perniciosius iusto, quàm quòd iustus videri desiderat? quòd ad salutationes in foro hilarescit & exultat? quòd adulatorio fauore demulcetur? quòd penè hominem diffitens, æqualem se Superis metitur & mentitur? Qui dum malè gloriatur, & præsumit quod non est, in confusionem prosternitur, & amittit quod est. Tantoqúe fit à Deo per parietem superbiæ remotior, quanto sibi videbatur per celsitudinem virtutum propinquior. Vnde & per Psalmistam dicitur: *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis.* (Psal. 90.) Vides igitur quanta morum dilapidatio sit superbia, quàm necessaria in bene gestis humilitas?

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput septimum Ioannis: Manifestum Iudæis erat, Deum Patrem, quem suum esse profitebantur, semper superbis restitisse: à quo Aaron & Ma-

ria contra Mosen superbientes plaga lepræ percussi sunt: & Dathan, & Abiron, & Chore, per superbiam erecti, cum suis complicibus, alij viuentes à terra absorpti sunt, alij flammis deuorati sunt: & Saul Christus Domini effectus, per superbiam spiritui dæmoniaco mancipatus est.

Bernardus. 1130.

Sermone primo de Aduentu: Quid tu superbis terra & cinis? Si superbiētibus Angelis Deus non pepercit, quāto magis tibi putredo & vermis? Nihil ille fecit, nihil operatus est, tantùm cogitauit superbiam, & in momento, in ictu oculi irreparabiliter præcipitatus est: quia, iuxta Euangelistam, *in veritate non stetit.* Fugite superbiam Fratres mei (quæso,) multum fugite. *Initium omnis peccati superbia:* quæ tam velociter ipsum quoque syderibus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebrauit Luciferum: quæ non modò Angelum, sed Angelorum primum in diabolum commutauit. Vnde & protinus inuidens homini, quam conceperat in semetipso, in eo peperit iniquitatem. Ioan. 8.

Dominica quarta post Pentecosten, de Dauid & Golia: Superbiæ vitium peccatum est maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter aduersus eos, qui cætera iam videantur vicisse peccata. Hinc est quòd prouocat ad singulare certamen, tanquam cæteris iam subactis. Nam & Philistæi illo in tempore timebant omnino aduersus Israel inire conflictum, nisi quòd de Golia enormis magnitudinis viro eorum fiducia tota pendebat. Vnde enim eiusmodi animam superbia tentet, quam sibi subiugauit inuidia, seu tepiditas ea, quæ solet Deo vomitum prouocare, aut pigritia, quæ facit vt boum stercoribus lapidetur? Vnde inquam ei superbia, vnde extollentia oculorum, cui adeo cætera vitia dominantur, vt dijudicari se ab vniuersis, tanquā malè sibi conscius arbitretur?

Hugo Victorinus. 1130.

Institutione nouitiorum cap. 11. Quid superbit cinis & puluis, fumus euanescens & vapor ad modicum parens? Quid est homo nisi putredo, & filius hominis nisi vermis? Vermis ipse, & vermis hæreditas eius: hæreditabit enim homo vermes, bestias, & serpentes. Quantumcunque excolatur & ornetur, quid est aliud caro quàm caro?

Libro tertio de anima cap. vigesimoquarto: Superbia sicut est origo omnium criminum, ita est ruina omnium virtutum: ipsa enim est in peccato prima, ipsa in conflictu postrema. Ipsa aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut in fine de virtutibus deijcit. Idcirco est omnium infectionum peccatorū pessima: quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Cætera vitia solas illas virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur, vt luxuria pudicitiam, ira patientiam; sola verò superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus omnes corrumpit.

Hildegardis. 1150.

In Quæstionibus: Nunc ô fili Dei, in valle veræ humilitatis positus, in quiete ambula sine elatione, quæ præcipiti monti assimilata, difficilem & velut impossibilem ascensum vel descensum præbet innitentibus, & in cuius summitate nullum ædificium patet. Homo enim qui tentat altius ascendere, quàm possit peruenire, ille nomen sanctitatis absque securitate possidet: quia solo nomine sine ædificio bonorum operum & quadam inepta lætitia mentis gloriatur.

Helmoldus. 1170.

In Chronico Sclauorum libro tertio cap. nono: Væ tibi superbia, quæ in cælis quidem nata, sed cum genitore tuo diabolo ad inferiora barathri es demersa: & quanto fuit terra altior gradus, tanto factus est inferior casus. Tu quidem de stirpe pessima pullulasti, & infectis parentibus primis per inuidiam diaboli, in orbem terrarum introijsti. Tu autem diabole in lateribus Aquilonis sedem tibi parabas: sed credo, quia non sedem materialem affectasti, sed per hoc à charitate Dei discedens, & in frigore malitiæ perdurans, thronum tuum super filios superbiæ erexisti, qui sublimes habent oculos, qui non cum Apostolo *quæ sursum sunt* sapiunt, sed *quæ super terram: quorum Deus venter est,* & in prauitate cordis sui machinātur malum. Sed quid tibi cum spiritualibus? quid tibi cum his, qui religionem professi, in diuersis gradibus Ecclesiasticis consistunt, & ministri Domini nuncupantur? vel etiam cum his, qui sacerdotio funguntur, qui omni sanctitate & iustitia Domino seruire videntur? Væ, væ præsumptioni tuæ, qui multos eorum in perditionem misisti. Nec mirum: quia contra Altissimum præualere non potuisti, contra eius membra acrius exarsisti, dum de cælo velut fulgur decidisti. Propterea Deus destruet te in finem, euellet te, & eliminabit te de tabernaculo suorum electorum, & radicem tuam de terra viuentium.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

Lib. 5. Polycrat. cap tertio: Superbia radix omnium malorum est, mortisque fomentum. Arescūt riuuli, si fontis vena præscinditur; nec rami cōualescunt, radice succisa; deficiunt vitia, si elatio iugulatur. At si stercora radici congerantur, pinguescunt rami, & arentium sterilitas resyluescit; si fonti liquentia superfundas, accessio transit in riuulos; si camino ignem adijcias, in ligna incendium recrudescit: sic si vitiatæ naturæ elationis innatæ toxicum foueas, quin vitalia ipsa mortiferum virus inficiat, nec si volueris, poteris impedire. Est enim omnibus non tam cognatus, quàm innatus amor sui.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone primo in Festo S. Laurentij: Sed & superbia multos extulit, & prostrauit. Nabuchodonosor, quia potentiam suam superbè iactauit, regnum amisit, & cum bestijs quasi bos fœnum comedit. Sennacherib, quia os suum posuit in cælum, & contra Deum superbè locutus est, in templo Nesrath à filijs est occisus. Aman, quia diuinum sibi voluit honorem impendi, suspensus est in patibulo. Dan. 4. 4. Reg. 19 Esa. 37. Esther 7

De contemptu mundi, libro secundo cap. trigesimo: O superbia cunctis importabilis, & omnibus odiosa! Inter omnia vitia tu semper es prima, tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, & te recedente dimittitur. Scriptum est enim: *Initium omnis peccati est superbia.* Primogenita mors. Hæc enim inter ipsa rerum primordia creaturam contra Creatorem erexit: Angelum contra Deum, sed eum absque mora deiecit. Eccle. 10.

Cap. trigesimoquarto: Omnis ferè vitiosus diligit sibi similem: superbus autem odit eleuatum. Vnde Salomon: *Inter superbos semper sunt iurgia: & vbi fuerit superbia, ibi & contumelia.* Superbus insolita gestit, consueta fastidit, magnum reputat si loqui dignetur, maximum si surgat & amplexetur. Aestimat plus dignitatem ab ipso, quàm ipsum effectum ex dignitate. Nunquam vult vti paternitatis affectu, semper vult vti dominationis imperio. Superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plus quàm fortitudo eius. Prou. 15 Prou. 11

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica sexta post Epiphaniam, ex Euangelio Matthai: Tumor superbiæ est quasi quidam mons, qui radios veri Solis ad animam transire non sinit. De hoc iugo Dominus in Euangelio ait: *Va pregnantibus & nutrientibus.* Ipsi enim superbi fœtu pessimo, amore scilicet mundi, prægnantes sunt & inflati, semper laborantes, vt diuitijs, & honoribus, & dignitatibus suam nutriant superbiam. Vnde Propheta Osee: *Ephraim pascit ventum, sequitur æstum. Pascit ventum* superbiæ, sequitur æstum, id est, ardorem inanis gloriæ.

(Margin: Reg. 1; Matt. 24; Marc. 13; Luc. 21; Osee 12)

Guilielmus Aluernus. 1230.

De moribus cap. decimo: Superbus omnibus iaculis & sagittis patet expositus, & omnium bestiarum morsibus, ita vt nec etiam cæcos sagittarios effugiat: nulla sagitta, nullum iaculum, nullus dens cuiuscunque bestiæ infernalis illum præterit: vbique detractionum & laudum iaculis trāsfigitur, vbique maledicorum dentibus deuoratur: nisi enim cor eius distentum esset in omnem regionem & locum, & attingeret à mari vsque ad mare, & à fine vsque ad finem spiritualiter, non eum dentes maledicorum vbique læderent, neq; iacula detractionum vbique transfigerent, &c. Superbus seipso, & suis oneratus, & etiam alienis, dum illa per arrogantiam sibi attribuit, quid mirum, si toto præcipitio fertur in profundum, ad quod huiusmodi ponderositas mouere solummodò nata est? Quòd autem superbus ponderosus sit, & quàm ponderosus, quasi vniuersali omnium testimonio comprobatur. Nemo enim videt superbum, qui non dicat, onerosus est mihi importabiliter, super collū meum porto ipsum. Similiter & vnusquisque dicit de superbo, totum mundum onerat, & omnes portant eum supra colla sua.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica vndecima post Trinitatem: Vnde pauper infelix tibi superbia? vnde tibi gloria? si vis superbire, superbias de cloaca stercoris, quam tecum defers. O miser pauper quem teipsum facis? quem te iactas? Nonne tu es, qui in cauerna latebrosa matricis matris tuæ fuisti de fœtido semine procreatus, ibidem nouem mensibus sanguine menstruo, quem si canes comederent statim in rabiem verterentur, fuisti pastus? Vnde ergo tibi superbia? Fortè de sanguine parentum. Certè si hoc est, de stercore, quo fuisti genitus, superbis. Fortè de diuitijs. De alieno igitur superbis: quia non tuæ sunt, sed tibi accommodatæ: tuum non est, quod tecum ferre non potes. Si strictissimum est mortis foramen, per quod pauper & nudus vix transire poteris, peccata, quæ nihil sunt, tecum inde deferes. Fortè de sapientia & eloquentia gloriaris. Non tibi gloria, sed illi, qui dat & sapientiam, qui mutos facit loqui, & surdos audire. O pauper, ô miserum corpus, cùm sis in tanta egestate & miseria positum, in tantum superbis & gloriaris? Quid faceres, si diues fores?

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 2. de superbia cap. secundo: Vitium superbiæ quasi rex est vitiorum. Vnde maximum peccatum vocatur in Psalmis, vbi dicitur: *Emundabor à delicto maximo,* id est, à superbia dicit Glossa. Et coronam dicitur habere, sed maledictam. De qua legitur Esaiæ vigesimoseptimo: *Væ coronæ superbiæ.* Et ad modum regis, quando hoc vitium venit ad aliquem, non solum venit, sed adducit magnam societatem vitiorum. Vnde Eccles. decimo: *Initium omnis peccati est superbia. Qui tenuerit illam adimplebitur maledictis,* id est, vitijs: vbi dicit Glossa: De superbia nascuntur hæreses, schismata, detractiones, inuidia, verbositas, iactantia, contentiones, & huiusmodi.

Bonauentura. 1260.

In librum secundum Sentent. distinct. 6. quæst. prima: Lucifer eleuatus in superbiam, quia altior erat, cecidit profundius; & quia dignior, ad malum se conuertit inseparabilius. Vnde scimus quantum Deus odit peccatum, & maximè superbiam: quia pro vno motu cordis nobilissima creatura omnium creaturarum (Angelica) æternaliter sine spe veniæ est damnata.

Ioannes à S. Geminiano. 1300.

In Summa libro 1. cap. 75. Superbia assimulatur vento. Primò, quia ventus aëris est concitatiuus, turbatiuus, & obscuratiuus, siue inspissatiuus. Nā superbia intelligentias mentis obscurat, corda ad malum incitat, & hominum pacem perturbat. Ezechiel: *Ventus turbinis veniebat ab Aquilone,* id est, superbia perturbans venit, & orta est à dæmone. Ezech. 1

Albertus Patauinus. 1320.

Sermone 95. Superbia nascitur ex bono, sed in similitudinem viperæ proles parentē occidit. Huius reginæ progenies sunt omnia vitia: sicut dicitur Tobiæ 4. *In superbia sumpsit initium omnis perditio: ideo nunquam eam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas.* Bene dicit: *Non permittas eam dominari in tuo sensu:* quia primi motus superbiæ, ex eo, quòd non præualent, sed subijciuntur rationi, crimina non sunt: sed si dominantur in nostro sensu, peccata mortalia sunt.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 62. Væ semel, væ væ bis, & væ iterum his, qui post tam præclarum humilitatis speculum superbia tolluntur in altum, opprobria refugiunt, & ad honores aspirant, rursus contemptui habentes Dei Filium, quem tanto ab hominibus amplius omni constat honorificentia dignum, quanto pro hominibus indigniora sustinuit.

Franciscus Petrarcha. 1350.

De remedijs aduersæ fortunæ, Dialog. III. *Dol.* Superbia extollor. *Rat.* Quid superbis autem terra & cinis? tune tantorum malorum fasce obrutus atque oppressus extolleris? &c. Nihil est odiosius Deo quàm superbia. Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corruit, per quam tu peccator vis ascendere, &c. *Dol.* Superbia vehor. *Rat.* Cur quæso? an non te mortalem, an non assiduè fatiscentem, an non peccatorem, an nō mille casibus expositum, an non morti obnoxium incertæ, an non denique te miserum meministi? Scire velim, quid te horum potissimè ad superbiam cohortatur, an fragilitas membrorum, an vitæ breuitas, an cæcitas animi, inter spes vanissimas, metusq; perpetuos fluctuantis, an præteritorum obliuio, an ignorantia futurorum ac præsentium? &c. Hæ non aliæ vobis sunt ad superbiam quàm scalæ, his ascenditis ad ruinam.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa de peccato: Superbia phreneticis comparatur atque dæmoniacis, qui nulli subesse volunt, nec in vinculis teneri. ita nec isti Deo, nec ministris eius subesse volunt, nec legibus, vel vinculis alligari Ecclesiasticis: sed ad modum Luciferi, sociorumq; eius, omnes transcendere volūt. Et ideo teste Esaia, *Infirmata est altitudo, & terra interfecta est ab habitatoribus suis.* Esa. 44.

Ioannes Gerson. 1420.

De cognitione peccatorum consider. 4. Superbia erga Deum haberi potest per hoc, quòd putatur

haberi

haberi gratia, quam quis non habet: aut per hoc, quòd quis putat eam, aut vult habere de ſeipſo, ſcilicet per ſuam ſapientiam, fortitudinem, aut pulchritudinem: aut per hoc, quòd putat eam bene meruiſſe erga Deum, quaſi Deus ita teneatur facere, & quòd aliter faciendo iniuſtè faceret: aut per hoc, quòd quis putat, & vult habere gratiam à Deo, quaſi pro ſe ſolo, & de hoc ipſe ſuperbit. Sicut peccauit Phariſæus, qui reddebat Deo gratias de bonis ſuis, quod bene factum eſt, ſed in hoc ipſe deficiebat, quòd gaudebat, quòd alij non habebant illa, vt publicanus. Et hoc ſignum erat, quòd putabat clarè, quòd bona ſua eſſent de ſe, non autem de Deo ſolummodò. Aliàs enim non ſe plus glorificaſſet, quàm ſi bona illa fuiſſent in alio. In tribus vltimis caſibus ſuperbia ſemper eſt peccatum mortale, ſi adſit deliberatio, & plenus conſenſus.

Laurentius Iuſtinianus. 1430.

De ſpirituali animi interitu lib. 1. Cunctis patet veritatem intelligentibus, ſeptem eſſe lethalia crimina, quæ quiſquis ſponte perpetrauerit, procul dubio ſpiritali vita priuabitur, & gratia. Horum tamquam originale principium primatum tenet Superbia, quę eſt peruerſæ celſitudinis appetitus, & dominandi immoderata ambitio: ex qua germinantur inobedientia, diſcordia, hypocriſis, animi pertinacia, inepta lętitia, nouitatum præſumptio, peccatorum defenſio, ſimulata confeſſio, & conſuetudo peccandi. Hæc profectò ſicut de ſublimitate cælorum deiecit Luciferum, & de Paradiſo deliciarum expulit Adam: ita quemlibet elatum à diuino conſpectu efficit alienum, dicente beata Virgine: *Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* Luc. 1.

Bernardinus Senenſis. 1440.

Tomo 2. Serm. 20. Grauis ſententia & dura iuſtitia contra ſuperbiam meritò paratur, eò quòd omnium flagellandorum ſcelerum, quæ contra charitatem fiunt, ſit principium & origo, ſicut dicitur Eccleſ. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia, & qui tenuerit eam, implebitur maledictis,* id eſt, iudicijs & maledictionibus Dei.

Dionyſius Carthuſianus. 1460.

Ad cap. 18. art. 41. Quemadmodum in materiali ſtatera vna parte depreſſa altera eleuatur, & è conuerſo: ſic in diuina ſtatera iuſtitiæ eſt diſcretum, vt qui in vita hac per ſuperbiam eleuantur, in futura per pœnam confuſibilem deprimantur, & vice verſa.

Nicolaus de Nyſe. 1480.

In Summa 2. partis Deſtructorij, Tractatu 3. de Superbia: Superbia regina & mater eſt omnium vitiorum: quia videlicet ordinat alia vitia in ſuum finem, qui eſt excellentia. Ideo Eccleſ. 10. *Initium omnis peccati ſuperbia.*

Baptiſta Mantuanus. 1500.

De calamitatibus temporum libro 1. cap. de Superbia:

Euolat horriſono rapidi Phlegetontis ab amne
Ingenti alarum ſtridente Superbia ductu:
Sic illam dixère, ſuper quia cætera ſeſe
Tollit, & extento ſocias ſupereminet ore,
Omnia conuoluens, cæca de ſede Barathri
Crimina nigrantem poſt ſe trahit omnia pompam.
Huius ab ardenti viroſus anhelitus ore
Fumat, & obſcuris oriens à faucibus humor
Defluit, hippomanes, aconita, caninq; virentem
Tanarij ſpumam ſuperans, omnemq; veneni
Mortiferam rabiem, Stygij fex ima profundi.
Se ſuperum genus eſſe putat, veterumq; Deorum
Semen, & à magno ſe iactat Apolline natam.
Ardua frons, vnoq; oculo velut orbe rotundi
Circuitur, medioq; ſedens in luminis orbe
Diſceſſit, ſpacijs æqualibus vndique centrum.
Hoc inſigne patris Phœbiq; ardentis imago,
Difficili vultu graditur, geſtuq; maligno
Innocuos miteſq; animos irridet, & odit
Quem videt æternis illuſtrem laudibus altum
Per virtutis iter veri conſcendere honoris
Culmen, & ad ſuperos niti, cæloq; propinquum, &c.
Scilicet omne Deo contra nitente ſuperbum
Euaneſcit opus, ſicut cùm ſurgit in auras
Fructantis aquæ fluctus, mox vertice preſſo
Decidit, & ſpumans alto demergitur amne,
Atque humiles inter ſine nomine præterit vndas.

ARTICVLVS QVINTVS.

AVARITIAM VT MORTALE PECCATVM VITANDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

PSalm 48 *Verſ. 17.* Ne timueris cùm diues factus fuerit homo: & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, nō ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius.

Prouerb. 21. 6. Qui congregat theſauros lingua mendacij, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis. 13. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.

Eccleſiaſtis 5. 9. Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum

non capiet ex eis. & hoc ergo vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non sinit eum dormire.

Ecclesiastis 6.1. Est & aliud malum quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines: Vir cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud: hoc vanitas, & miseria magna est.

Isaiæ 5. 8. Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, *&c.*

Habacuc 2.6. Væ ei qui multiplicat non sua: vsquequo & aggrauat contra se densum lutum? 9. Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ.

Baruch 3.18. Vbi sunt principes Gentium, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant, & soliciti sunt, nec est inuentio operum illorũ? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

Ecclesiastici 10.9. Auaro nihil est scelestius. Quid superbit terra & cinis? Nihil est iniquius quàm amare pecuniam, Hic enim & animam suam venalem habet; quoniam in vita sua proiecit intima sua.

Ecclesiastici 31.5 Qui aurum diligit, non iustificabitur. 8. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum: fecit enim mirabilia in vita sua.

Matthæi 6. 24. Non potestis Deo seruire & mãmonæ. 34. Nolite soliciti esse in crastinum.

Marci 10. 24. Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire? Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

Lucæ 12. 15. Videte & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet.

1. *Corinth.* 6. 8. Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, *&c.* neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

Ephes. 5. 5. Hoc scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

Colos. 3. 5. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quę est simulachrorum seruitus: propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

1. *Timoth.* 6. 9. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

Hebr. 13. 5. Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam: ita vt confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, *&c.*

Iacobi 5. 1. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 90.

Lib. 4. Recognit. Sicut ignis quantò magis ligna acceperit, tantò amplius accenditur, & inualescit: ita & cupiditatis rabies per ea, quæ adipiscitur, auctior & vehementior efficitur.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 2. ad Autolycũ: Dies quintus produxit animalia, quæ ex aqua Dei iussu procreata sunt, in quibus mirabilis Dei sapiẽtia elucescit. Ceti, & volucres carniuoræ in memoriã nobis redigũt homines auaros & præuaricatores. Sunt enim ab vna radice tam aquatilia, quàm volatilia procreata, & quædam naturale ius obseruant, nulli imbecil-

liori

... iniuriam inferendo,verùm decenter legem Dei custodiunt,& victitāt seminibus terræ. Quædam verò ex istorum grege transgrediuntur legem Dei,carnes vorant,& infirmiora iniurijs afficiunt. Ad eundem modum quotquot in iustorum album relati, legem Dei sedulò obseruant, neminem lędunt,neminemqúe iniuria afficiunt, sanctè & iustè vitam agentes. Cęterùm raptores, homicidæ,& impij,nihil differunt à cetis,feris,& carniuoris auibus : potenter enim deuorant infirmiores.

Athanasius. 340.

In Quæstionibus,quæstione quid sit Christianus: Secundùm naturā sunt opes iustè acquisitæ, pręter naturam auaritiā,supra naturam inopia.

Basilius Magnus. 370.

Homil. 6. quæ est in dictum illud Euangelij: *Destruam horrea mea,& maiora ædificabo:* Exemplum accusati diuitis tibi vbique occurrat:qui quidem præsentia custodiens, & de futurorum spe anxiè sollicitus, & incertus, num esset victurus crastino, hodie peccando diem anteuertit crastinum. Nondum collegit fructus,& iam auaritiæ iudicium & condemnationem accepit,&c.Quando terrena sapis,& Deum habes ventrem,totus quoque caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum,sed ipse Dominus indidit: *Stulte,hac nocte animam tuam abs te repetent:quæ autem præparasti cuius erunt?* &c. Habes, si vis, apothecas, ventres pauperū,thesauriza tibi thesauros in cælo:quæ illic reconduntur,ea neutiquam depascuntur tineę,nulla depopulatur caries,aut erodit,nulli suppilant prædones. Dixeris : Atqui tum in indigos dispartiar,cùm horrea secunda compleuero.Longa tibi vitæ tempora præfixisti:vide ne te illud tempus,quod certo ac præstituto termino accelerare solet,fortè corripiat. Et profectò vitam sibi hoc modo confidentius polliceri,non bonitatis, sed malitiæ est indicium : vitam namque tibi polliceris,non vt posthac sis liberalior,aut tribuas,sed vt instantem mendicum à te propulses, &c. Esuriens fame absumitur,nudus frigore rigescit.Qui repetitur debitum,vinculis obtorto collo astringitur, & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem : *Ne dicas, regressus reuertere, & cras dabo.Ignoras enim quid sequens pariet dies.* Quantam te Deo beneficentissimo gratiā habere,quàm hilarem esse te simul & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipse pro foribus alienis cogeris obstreperus esse & querulus; sed tuas alij occupant? Nunc autē tristis es, & rogatu difficilis; vnā tantùm nosti vocem: non habeo,non dabo : nam & pauper ego quoque sum. Pauper es profectò,pauper,& omnium egens bonorum. Pauper,inquam,charitate, pauper benignitate, in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna spe. Dixeris: Cui facio iniuriam, si mea retineo conseruoqúe? Quæ illa, dic mihi,tua? vnde accepta hæc ad traducendā præsentem hanc vitam inuexisti? Perinde enim facis, ac si quis in theatro locum spectandi mox vt anteuertit alijs arripere, cæteros abarceat ingressu, suo vnius vsui id adiudicans,quod ad omnium communem vsum proponitur. Tales & diuites existunt.Communia namque cùm priores obtinuerint,propria faciunt occupando. Nonne nudus ex vtero matris excidisti? rursusqúe nudus reuerteris ad humum? hæc tibi præsentia bona vnde? si à casu dixeris, impius, es eum non agnoscens qui cōdidit te, neque ei,qui dedit, rependens gratiam. Quòd si ex Deo te illa habere fateris,dic mihi, quamobrem hæc sortitus es? Non enim iniustus est Deus, qui ea, quæ sunt ad victū, inæqualiter nobis diuiserit? Cur tu diues es, ille pauper? Profectò non ob aliā causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias; ille verò patientiæ maximis præmiis honoretur. Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuās,neminem te lædere putas.Quis, quæso, est auarus? Ille, qui eo, quod satis esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille,qui ad se vnum transfert quę singulorum sunt. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cùm ea, quæ ad dispensandum distribuendumqúe receperis, tibi propria facis? Esurientis est panis, quem tu retines: nudi est vestis,quam in arca custodis:discalceati calceus,qui apud te marcescit: egētis argentum,quod tu terræ in fossum possides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto dignum pretio tibi censebitur in die iudicij verbum illud. *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim,& dedistis mihi manducare: sitiui,& dedistis mihi bibere?* Quanta rursus trepidatio & sudor, quantę ob oculos tenebræ se tibi circumfundent, condemnationem audienti: *Ite maledicti in tenebras exteriores,paratas diabolo & angelis eius? Esuriui enim,& non dedistis mihi manducare,* &c. Non ibi rapax accusatur:sed qui substantiam non communicauerit, condemnatur.

Homil.7. quæ est in diuites auaros: Incertum est, inquis, quid futurum sit. Necessitati, quæ nos quandoque vrgere posset, prouidendum est. At longè incertior defossi thesauri vsus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morum manet inhumanitatem,&c. Vidi ego multos ieiunantes,orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, omnē denique sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obulum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcirco inquit Dominus. *Difficilius est diuitem intrare in regnum cælorum,quàm camelum per foramen acus,* &c. Quid miser iudici respondebis? parietes vestis,hominem non vestis? equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aspernaris? frumentum retinendo perdis,esurientes non respicis? aurum in terram condis, & oppressum non cures? &c. Matt. 19
Quanquam ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non posse sufficere. Et cùm lingua deieres,manu periurus argueris. Licet enim illa taceat,mendacium tamen tuum deprædicat,annulo, quem in digito habes, conspicua & illustris : annulus, inquam, tuus quātum æris alieni posset exoluere? vna tantùm tuarum vestium arcula totum populum frigore rigentem amicire posset. Verùm sustines inexoratus abs te pauperem reijcere, nec metuis iudicis minas,ac ea quæ se ille pollicitus est hominibus huiusmodi redditurum. Non te miseret? misericordiam non inuenies. Non aperuisti domum tuam? à regno Dei excluderis. Non dedisti panē? non vitam recipies ęternam. Sed & pauperem te ipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est,qui multis indiget: Pauperes, inquam, insatiabilis concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis:deinde viginti coactis, etiam totidem. Nec solum crescendo non expletur,sed ardentior redditur appetitus,&c. Ex quo anima continuò curis premitur, dum alios superare contendunt: oportebat illos gaudere,& gratos esse, quòd tam multis sint opulentiores: illi verò mœrent & lugent,quòd ab vno & altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorem aliquem adæquârunt, mox & alterum,à quo superantur, adæquare student: & vbi istum quoque transie-

runt,

runt, erga alium vltra adæquandum rapiuntur, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380

Iambico 18. de Virtute:

Rursus fluentes, ebria, cæca, vaga
Opes (tumorem plurimis quæ contrahunt,
Vaneq́; fortunam hauriunt, intercuti
Similesq́; prorsus sunt aquæ) alteros petant:
Medicina morbi plena, ludus temporis,
Inuidiæ & atra: sint licet pretio haud leui, &c.
Quorum vnum est hic, plus habere scilicet,
Quàm sit necesse, scire nec censu modum:
Morboq́; sic est pharmacum nocentius.
Hinc porrò, quàm res mira contingat, vide.
Vt nempe maior surgat ex potu sitis,
Per idq́; miseri, quo carent, penuria
Semper laborent, gaudium nec sentiant
Ob parta: nam quod deficit, mentem premit.

Iambico 19.

Quanti putandum est, vt quis in solam Dei,
Qui dat, paternè & poscitur, spectet manum,
Amore lucri turpe nec quicquam gerat,
Auidam cruoris æmulans hirundinem,
Quædam tenens iam, mente quædam cogitans,
Oculisq́; rursus non bonis quædam intuens,
Quadamq́; inani spe, leuis fingens sibi,
Per expetita semper indigentior?

Iambico 22. aduersus opum amantes:

Quiddam tenes iam, quiddam aues, quiddam leui
Spe fingis, aliud turba lenonum tibi
Captant, vt alij fœminam ad stuprum solent.
Venerarìs aurum, conditas vestes habes
Tineis edendas, tritici emptor plurimus
Te circum; at ipse vertis in quæstum famem.
Quidam ingemiscunt: spes tenet contra alteros.
Spes nam diurnum somnium est perquàm leue.
Partim recludis horrea, & partim obstruis,
Annona vt esse plurimum aut paulum vides.
Proh, proh, egentum demetis casus graues,
Aliena quæstus in tuos vertens mala,
Agrumq́; faciens asperam nouum famem.
Quis tu ista, causis & quibus fidens, facis,
Habitura quem lux forsan est hac mortuum,
A concupitis illicò auulsum bonis?
Indigna res est, cuncta cùm donent Deo
Alij libenter, corpora, & totas opes:
Tu plura contra pectore insano expetas,
Vt consequaris ipse thesauros malos, &c.
Pauperiem honestam malo, quàm prauas opes;
Atque humilis esse, quàm tumens fastu graui,
Pro sanitate deputans morbum integra.
Vt Midæ, in aurum sic tibi verti omnia
Sanè decebat: par tibi pœna vt foret,
Iustam obtinenti non probo ex voto famem.
Est viperarum quodpiam Dipsas genus,
Quas solitudo Pharia complures alit,
Ac vulnus eius quale sit, nomen docet:
Huic namque morbus, quem parit, nomen dedit.
Perit bibendo, quisquis hac ictus fuit,
Aquis repertis, totus in eas irruens,
Quousque nimio turgidus potu crepet.
Vita cadente sæua sic cadit sitis.
Exod. 16 *Nunquámne ad aures venit hoc, quæso, tuas,*
Fusum esse quondam cælitus panem agmini,
Deserta quod per sicca carpebat viam?
At constituta pœna erat cupidis nimis,
Quod plus olebat ilicò: nam muneris
Modus necessitas erat. id ergo pati
Homines iniquos scilicet iustum foret,
Vt vel creparent, opibus aut tum pessimè
Partis olerent. vnum id illos sisteret.
Quin ipse corpus obijcis cuiuis tuum?
Sepulchra quin tu diripis, tecta effodis?
Opibus struendis si quidem omnino studes,
Nec vnde curans, nec quibus prorsus modis.
Figere decori, visui, atque robori
Modum, choreis, cantilenis, cursibus,
Verbisq́; labor est id quidem, non vis rapax.
At non modus opum est vllus, his sed exterus
Fruitur, labore parta quæ alius maximo
Tenebat, aut quæ liquerat moriens pater.
His fruitur, inquam, pauculos sæpè ad dies,
Qui fortè nec quæ possidet nouit bona.
Orbisne dabitur totus hic soli tibi?
Vt demus ipsum, nonnihil restat tamen.
Quid ergo facies? addere has satages quoque,
Semper laborans, pauper ob restantia?
Cohibebis at te? quin idem nunc iam placet?
Fructus tuorum te iuuat. nescis modum?
Opibus venenum, quas habes, addis miser:
Instarq́; flammæ est quicquid iniustè aduenit.
Quodcunque tangit, id statim simul interit.
Vt vnda salsa feruidam haud fugat sitim,
Nec flammam amoris fixus in amatam diu
Visus, sed inde surgit hac duplo altior:
Cepêre sic quod, nimia quos opum tenet
Cupido, vitus plurium est sitim afferens.

Gregorius Nyssenus. 380.

Lib. de vita Mosis: Crudelis domina auaritia est: quippe nullam vnquam requiem seruientibus ei præbere solet, sed quantò plura diei ac noctis laboribus & cruciatibus imperio dominæ quæritant, cupiditatemq́ue suam explere conãtur, tantò magis anguntur, quasi nihil fecerint, magisq́ue inanes ac famescentes reperiuntur.

In Ecclesiasten Homil. 1. Si quis auaritia laborãs pluribus diuitijs inhiat, & veluti quoddam mare immensam extendens cupiditatem, vndique affluentibus lucris non potest satiari, ad mare, quod est hîc, aspiciens, morbum curet. Quomodo enim illud innumerabilibus aquarum influctionibus suum non transgreditur modum, sed æquè plenum semper remanet, perinde atque si ex aquis nulla fiat accessio: ita etiam humana natura in ijs, quæ adsunt, fruendis suis modulis comprehensa, per prouentuum ac vectigalium multitudinem non potest simul dilatare auidam præter naturæ modum fruendi cupiditatem, sed cessat quidem id quod influit, vis autem fruendi seruatur in proprio termino. Si ergo in fruendo non potest redundare copia: præter naturæ modum cur vectigalium attrahimus influxus pro ijs, quę ingrediuntur, nunquam effusi ad benefaciendum alijs?

Homil. 4. Pulchrè diuinus Apostolus definit vitium auaritiæ, pronuntians ipsam esse omnium malorum radicem. Quomodo enim si in aliquam partem corruptus & putridus humor affluxerit, & in loco fuerit inflammatio, necesse est omnino, vt in aliquem abscessum, & corruptionẽ humor ille erumpat, cùm ad superficiem pus peruaserit: ita quibus pecuniæ cupiditatis morbus affluxerit, ad intemperantiam magna ex parte inclinat vitium. Propterea auri & argẽti copię addit turpitudinem, quę morbum, qui prius inuaserat, solet deinde consequi.

Euagrius. 380.

De octo vitiosis cogitationibus: Auaritia longam senectutem, manuumq́ue in conficiendis operibus imbe-

imbecillitatem, & famem futuram, & morbos euenturos, ac paupertatis molestias animo proponit: illudque præterea turpe ac probrosum esse, ea, quæ necessaria sunt, ab alijs accipere.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epist. 3. Paschali: Infernus mortuis non expletur, sed quanto plures susceperit, tanto plures desiderat. Imitatur eum auaritia, quæ satiari non potest; sed quicquid habuerit plus requiret: minus putat ab eo quod cupit, omne quod possidet: semper immensa, semper immodica; ardorem peccatoris opum magnitudine non restinguens.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Matthaeum Homil. 81. Audiatis hæc attentius omnes auari, qui grauissimo Iudæ morbo laboratis audiatis, inquam, & teterrimam hanc ægritudinem fugiatis: namque si qui vnà cum Christo viuebat, si qui doctrinam Christi audiuit, si qui signa fecit, in profundissimum malorum barathrū ex hac ægritudine præcipitatus est: multò facilius vos, qui nec Scripturas audistis, & secularibus rebus affixi estis, hic morbus aggredietur, nisi iugiter ac perpetuò vigiletis. Quotidie ille cum eo erat, qui non habebat vbi caput reclinaret: & quotidie & verbis & operibus instituebatur, vt non argentum, non aurum, non duas tunicas habere vellet; & tamen reprimere se non potuit. Quomodo igitur tu speras absque magna cura & diligenti studio contagionem huius morbi effugere? Terribilis certè, terribilis hæc belua est: si tamen volueris, facillimè ipsam superabis: non habet enim à natura originem hęc cupiditas, &c. Pessima omnium hæc passio est: hinc sepulchrorum violatores, hinc homicidę, hinc bella & pugnę, hinc alia quamplurima mala oriūtur. Vbiq; certè auarus inutilis est, nec ad imperandū exercitui, nec vt præsit populo cōmodus. Cur dico in rebus publicis, cùm in priuatis etiam inutilis sit? Si vxor ducenda est, non probam, sed impudentissimam omnium pecunia eliget. Si domus emēda, non eam, quæ homini libero conueniat, emet, sed quę pluris posset locari. Si serui, & quicquid aliud comparandum est, vilissimum semper inquiret. Quid minora percurro? si regnum orbis inuaserit, cæteris omnibus miserior tamen est, atque pauperior: terrarum pestis, vrbium pernicies, singulorum calamitas. Non enim quæ cæterorū sunt quasi sua tutatur, sed veluti vnus ex multis omnia rapit, pauciora putans cæteris omnibus habere. Nam cùm cupiditati eorum, quę nōdum possidit, ea quæ habet confert, nihil ea quæ habet præ illis esse opinatur: propterea quidam ait, nihil esse auaro iniquius. Qui auarus est, etiam seipsum perdit: auarus communis omnium hominum hostis: auarus non parum dolet, quia terra pro spicis aurum non producit, quia fontes non manant auro, quia montes lecolapidum aurum non habeāt. Auarus fertilitatem temporum molestè fert, & communi felicitate contrahitur, omnemque fastidit causam vnde argentum colligere non potest: è regione verò cuncta suffert, vnde vel duos solummodò capere obulos possit. Omnes homines tam pauperes, quàm diuites odio prosequitur: pauperes, ne quid ab eo petant: diuites, quia quę illorum sunt non possidet: vniuersos enim simpliciter quæ sua esse deberent, occupare putat, ac ideo quasi ab omnibus læsus, omnibus infensus est. Hic quid plenum sit nescit, saturitatem ignorat, omnium denique ita miserrimus est, quemadmodum expers auaritiæ, & oppositę virtuti deditus omnium est beatissimus.

Homil. 7. in Ioannem: Nullo pacto fieri potest, vt qui omnia ad pręsentis vitæ voluptatem refert, i cęlestibus bonis fruatur: sed necessarium est, qui terrenis rebus inhiat, à cælestibus decidat. *Non potestis*, inquit, *Deo seruire, & mammonæ*: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè sunt, qui Dei flagrant desiderio: at contra qui illas præcipuè admirantur, hi maximè sunt, qui in Deum amorem habent remissiorem. Animus enim qui pecuniarū cupiditate distrahitur, nō facilè ab his abstinet, quæ Deum ad iram prouocāt: vtpote, qui alterius seruus sit domini, omnia ipsi contra diuinas leges pręcipientis. Sobrii igitur iris aliquando, & excitemini, & cui nostrum debeamus seruitium, intelligamus: eiusque duntaxat regnum desideremus, clamemus, præterita defleamus tempora, quibus mammonæ seruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugum & leue & facile subeamus. Nihil enim eorum quę mammona, nobis Christus pręcipit: siquidem illud omnium inimicitias, hic contra omnium amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terræ affigens, neque enim aliud aurum est, ne noctu quidem vel minimum respirare nos sinit; hic nos inani & superuacanea cura liberat, iubetque vt in cælo thesauros sine cuiusquam iniuria propria iustitia recondamus. Illud post innumeros sudores atque miserias, neque nobis adesse, neque auxilium in necessitatibus pręstare potest, quamuis multa & grauia perpessi simus, vt eius legibus pareamus, imò vehementiore afficit supplicio: hic etsi nobis iniungat vt calicem aquæ frigidæ demus, nunquam tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nónne summæ profectò dementiæ est tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, vt ingrato & fœdissimo seruias tyranno, contemnere: cùm nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his, qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit vtilitatis? Neque id solùm graue est & molestum, quòd nullum laborum pręmium reddat, verùm quòd innumeris sibi obsequentes, vt iam diximus, malis accumulet: plurimi enim ex his, qui illic cruciantur, eò quòd pecuniis seruierunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogārūt, pœnas luunt. Quod ne nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxijs huius vitæ curis, solicitudinibus, & eo, quod illic nobis impēdet, supplicio animum liberemus, & pro terrenis pecunijs iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vnà in cælum nobiscum euadere, & prosilire, & nobis periclitantibus præstò adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propitium, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se pręparauit: quæ vtinam omnes consequamur.

Lucæ 16

Matt. 10

Homil. 64. in Ioannem: Grauis morbus est auaritia, grauis inquam, qui & oculos cæcat, & aures obstruit, & fera sæuiores reddit, non conscientiam, non amicitiam, non consuetudinem, non propriæ animæ salutem cognoscere sinit, sed semel ab omnibus dirimēs, in seruitutem sibi quos cepit more sæuissimi tyranni vendicat, &c. Dæmone grauior est pecuniarū cupiditas, cui multi magis obediūt, quàm illi idolis: illi enim in multis non parent, huic verò in omnibus; & quodcūque faciendū suggerit, obsequuntur. Quid dicit auaritia? Esto omnibus inimicus, obliuiscere naturam, cōtemne Deum, sacrificium mihi teipsum offer. Dicto citius parent. Et idolis quidem boues sacrificant: auaritia, offer mihi animam tuam, inquit, & persuadet. Vide quas habeat aras, quæ libamina accipiat. *Regnum cælorum auari non possidebunt.* Neque has minas formidant, &c.

1. Cor. 6.

Homilia 13. in Epist. ad Roman in Moral. Non tam detrimentosa est ebrietas, quàm pecuniarũ concupiscentia. Illic enim detrimentum intra perturbationem, atque afflictionem consistit, terminaturque sensus stupore, atque ebrij exitio. At hic damnum ipsum infinitas animas peruadit, varia vndequaque bella succendens. Agè itaque & hunc cum illo componentes videamus, quas tandem causas cum illo communes habeat, quibus porrò in rebus plus illo abundet, &c. Aegritudinis genus differens est: alterum enim à vino, alterum à pecunijs existit; at affectus ipse consimilis, vterque enim absurdæ ex æquo concupiscentiæ seruit. Nam & qui vino ebrius est, is quò plures vini calices hauserit, eò plures appetit: qui autem pecuniarum amori seruit, quò magis ditescendi desiderio capitur, eò maiorem concupiscentiæ flammam incendit, pestilentioremque sibi desiderij sitim accersit. In hoc igitur vno adsimiles sibi inuicem sunt. At in altero rursus auarus superiora omnia habet. Quonam quæso hoc? nempe quòd ille quidem rem eam patitur, quæ iuxta naturam est. Vinum enim natura cùm sit calidum, insitamque siccitatem intendat, facit qui eo poti, ebrijque sint, ij vt sitiant adhuc. Auarus verò ille vnde plura semper concupiscit? vnde? Certè quum magnopere ditescit, tum maximè pauper est. Est porrò morbus hic talis, vt cognitu sit difficilis, ænigmati potius similis, &c. Videbimus eum, qui vino nimio potus delirat, desipitque, sub vesperam oculis apertis neminem tamen videre, sed temerè huc illuc circumferri, atque ad vnumquemque sibi obuium pedibus offendere, eundemque euomere, dilacerari, indecorè denudari, ac si vel vxor adfuerit, si filia, si ancilla, si quiuis alius, maiorem in modum ludibrio haberi. Agè itaque & ipsum quoque auarum in medium proferamus: hic enim non iam ad risum res pertinet, sed ad execrationem, ad ingentem excandescentiam, vnoque verbo ad infinita fulmina: risum tamen in præsentia spectemus. Etenim hic vt ille omnes ignorans, & amicos, & inimicos, similiter oculis quidem apertis occæcatus est: ac quomodo illius oculis omnia vinum, sic huius omnia pecuniæ sunt, & præterea vomitus ipse longè lethalior. Neque enim cibum eructat: sed conuitij, sed contumeliæ, sed belli, sed mortis verba, infinita cælitus in ipsius caput fulmina attrahentia Ac quemadmodum ebrij corpus liuidum esse solet, ac diffluens: sic & huius anima, atque adeò ne huius quidem corpus ab hoc morbo vacat: sed magis etiam eo detinetur, cura, solicitudine, iracundia, vigilantia totum illud sic arrodente, ac sensim absumente, vt à vino celerius lethaliusve absumi nequeat. Adde quòd qui à vinolentia possidetur, transacta nocte ad sobrietatem redire potest. Hic autem continenter ebrius est, & interdiu & noctu, & euigilans & dormiens, maiori in cruciamento constitutus, quàm constituatur vel qui vinctus in custodia degit, vel qui ad effodienda metalla relegatus est, vel si quis est qui grauiori supplicio addictus sit. Hóccine igitur, quęso, vita, ac nõ potius mors est, atque adeò quiddam quàuis morte miserabilius? Siquidem mors corpus quidem consopit, illud tum ludibrio, tum indecentia, ac turpitudine, tum peccatis liberans: at ebrietates huiusmodi in ista omnia illud præceps agunt, aures obturando, oculos occæcando, menti denique ipsi multam offundendo caliginẽ: neque enim audire, neque prorsus eloqui aliud quicquam auarus potest, quàm fœnora, quàm ex fœnoribus fœnora parta, quàm lucra turpia, quàm quæstus inuidiosos, quàm negotiationes seruiles, ac minimè liberales, canis in morem ad omnes adlatrans, omnes exosus, omnes auersatus, cum omnibus bellum gerens, &c. Hac igitur insania ecquidnam perniciosius esse queat? quid porrò miserius? cũ tibi ipse nusquam non scopulos, nusquam non saxa latentia, nusquam non præcipitia, fossas, infinita barathra comparas?

Joannes Cassianus. 420.

De capitalib. vitijs lib. 7. Hic morbus (*Philargyria*) posterius superueniens & extrinsecus accedens animæ, quantò facilius caueri potest ac respui, tãtò neglectus & intromissus semel cordi, fit perniciosior cunctis, difficiliusque propellitur. Malorum namque omnium efficitur radix, multiplices fructificans fomites vitiorum.

Cap. 23. Vis nosse quàm perniciosè, quàm noxiè fomes iste, nisi fuerit diligenter excisus, ad eius interitum, qui eum conceperit, fructificet, & omnigenis pullulet ramusculis vitiorum? Respice Iudam Apostolorum numero deputatũ, quia noluit serpentis huius caput lethale conterere, qualiter eum suo veneno peremerit, & concupiscentię laqueis irretitum ad quàm abrupti præcipitij crimen impegerit, vt redemptorem mundi, & humanę salutis auctorem triginta argenteis persuaserit vendere. Qui nequaquam esset ad tam scelestum proditionis facinus deuolutus, si non philargyriæ morbo fuisset infectus: nec Dominicę necationis reus sacrilegus extitisset, nisi prius solitus fuisset creditos sibi loculos compilare.

Collat. 5. cap. 8. Quòd extra naturam sit Philargyria, hinc liquidò peruidetur, quia nec originale probatur in nobis habere principium, nec de materia concipitur quæ pertingit ad animæ vel carnis participationem, vitæque substantiam. Nihil enim ad vsum vel necessitatem naturæ communis præter escam quotidianam ac potum certum est peruenire: reliquæ verò vniuersę materię quantolibet studio atque amore seruentur, alienę tamen ab humana indigentia etiam vsu vitæ ipsius approbantur, ideoque hoc velut extra naturam existens, non nisi tepidos ac malè fundatos monachos pulsat. Quæ autem naturalia sunt, etiam probatissimos monachorum, & quidem in solitudine commorantes, attentare non desinunt. Et in tantum hoc verissimum comprobatur, vt etiam gentes nonnullas ab hac passione, id est, Philargyria, liberas omnimodè agnoscamus, quia nequaquam vitij huius ęgritudinẽ vsu & consuetudine receperunt. Illum quoque priorem mundum, qui ante diluuium fuit, diutissimè concupiscentię huius rabiem credimus ignorasse.

Collatione 12. capite 2. Quisquis non communicat necessitatibus egenorum, & pecuniæ suæ, quam infideli tenacitate conseruat, Christi præcepta postponit, idololatriæ crimen incurrit, amorem scilicet materiæ mundialis diuinæ pręferens charitati.

Nilus Abbas. 420.

De octo vitiosis cogitationibus, de auaritia: Extremũ est auaritiæ bellum, atque à natura nostra alienum, atque in Monachorum animis ex infidelitate duntaxat oritur. Etenim aliorum affectuum, hoc est, iræ, & libidinis, stimuli ansam à corpore arripere videntur, eoque nomine cùm nobis à natura quodammodo insiti sint, non nisi longo temporis spatio, atque ęgrè superantur. At hic affectus, cùm extrinsecus confletur, si quidem studium & diligentia adhibeatur, facilius excinditur; sin autem negligatur, exitiosior alijs efficitur, radixque omnium malorum, atque idolorũ cultus quemadmodum Apostolus testatur, &c. 1 Tim. 6.
Auarus ille habendus, non qui omnino pecunias

non

non habet, sed qui eas amat, atque adipisci cupit. Nunquam sine fluctibus est mare, nec auarus sine cura & mœrore. Auarus in cælum contendēs, huic similis est, qui pedibus suis vinculo constrictis currere conatur.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 2. Esaiæ: Auaritiam omnium malorum radicem esse sapientissimus Paulus perspicuè testatur &c. Imò à quo tandem nequitiæ genere eos qui diuitiarum studio tenentur abesse videas? Corradunt enim huiusmodi homines quæstum, corrogantque pecunias ex vsuris & fœnoribus, ex cupiditate & iniustitia, ex rapina & calumnia. Adest & diuitijs insolentia, & ad prouentus & nefariarum & execratissimarum voluptatum magna prodiuitas.

Ad cap. 5. Esaiæ: *Væ qui coniungunt domum domui, & agrum cum agro copulant, vt proximo aliquid auferāt.* Inest enim omnino his qui ditescere volunt, & qui potentia valent, vt semper acquisitis iam aliquid adhuc velint accumulare, & vt suas facultates ac copias infinitis accessionibus coaceruare volunt. Insidiantur enim semper accolis viciniæ, & vrbanas res amplificare student, & dominos suis prædijs finitimos opprimunt, & cum suis copulant ac coniungunt. Est enim insatiabile quiddam vir diues, siquidem accedat quoque, vt quod velit, non possit rectè conficere. Quiescet enim nunquam, neque desinet ad proximi bona aspirare: quod nondum adest, sitit: & quę nondum comparata sunt, concupiscit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 16. Tu quidem pecuniarum atque opum desiderio teneri videris, & quia incurabili morbo laboras, excusationemque huius culpæ captas, Demosthenem (qui his verbis vsus sit: Opibus autem & pecunijs opus est, ac sine ijs nihil eorum, quæ in rem sunt, fieri potest) aduersus nos armis instruxisse, vt qui inuicto oratori reluctari minimè audeamus, &c. Si omissis calculis ipsam rei naturam expendere oportet, nullum in humana vita scelus reperietur, quod non ob pecuniarum amorem perpetretur. Ob eas odia, & pugnæ, & bella: ob eas cædes, & latrocinia, & calumniæ. Ob eas non vrbes duntaxat, sed etiam solitudines; non solum cultę & habitatæ, sed etiam incultæ & desertæ terræ cruore & cædibus redolent. Ac ne à mari quidem hoc malum abstinuit: verùm illic quoque ingēti cum furore grassatur, piratis domibus illud obsidentibus, ac nouum quendam latrocinij modum excogitantibus. Ob eas & cognationis, & necessitudinis leges euersæ sunt, & naturæ sanctiones conuulsę, atque adeò sepulturæ iura labefactata. Hic enim improbus ac sceleratus amor non aduersus viuos duntaxat, sed etiam aduersus eos, qui mortem obierunt, furum sepulchra effodientium manus armauit: quippe quæ ne eum quidem, qui ex hac vita excessit, ab insidijs suis liberum atque immunem esse patiantur. Ac denique quæcunque mala quispiam inuenire queat, siue in concilijs, siue in iudicijs, siue in domibus, siue in vrbibus, ex hac radice ea pullulare conspiciet. Verùm quid laboro? omnem huius morbi malignitatem, ne si omnes quidem mortales in vnum coierint, explicare poterunt.

Epist. 223. Corporum amorem, vt qui acris quidem sit, verum celeriter extinguatur, ob eam causam pictores cum facibus & pennis depingūt: quia nunc libidinem inflammat, nunc rursum [illegible] auolat. At pecuniarum amorem [illegible] aut fingere, aut scribere ausus est: [illegible] causa est, quia nec amor quidem est, [illegible] abilis furor: aut hæc fortasse, quia nec fingi, nec describi potest: neque enim quinquaginta duntaxat habet capita, vt fabulosa illa Hydra, per quæ ob inexplebilem ventrem cibos transmiserat, nec insaturabilis illius portenti instar afficitur, nec denique Briarei in modum centum duntaxat manibus armatus est. Quin ne pennas quidem habet: satiari enim atque expleri nescit. Quonam itaque modo quisquam huiusmodi mōstrum effingere aut pingere queat, cum quo Scylla comparata fidem inuenisset, etsi alioqui incredibilis, &c. Mihi puero haudquaquam similis esse videtur, (non enim amor, sed perspicuus furor est,) verùm fœminæ cuidam (nā hoc quoque amentiæ ipsius atque improbitatis indicium sit) belluina forma præditæ, ignemque spiranti, atque sexcentas viperas crinium loco in capite habenti perpetuò sibilātes, ac mortiferum venenum euomentes, sexcentas item manus vnguibus abundantes, quarum opera & adiumento alios lacerat, alios sagittis impetit, ab alijs pecunias extorquet, ac denique sexcenta ora. Neque enim minatur duntaxat, ac calumnias struit; verùm etiam adulatur, ac seruilem in modum alloquitur, & peierat, turpisque quæstus causa innumeras occasiones excogitat. Quin oculos habet, non, vt naturæ consentaneum est, cernentes, aut quemquam verentes, non amicum, non fratrem, non cognatum, non benefactorem; verùm asperum quiddam, & acre, atque crudele, & inhumanum, igneumque obtuentes. Neque enim rerum naturam perspicit, nec illud animaduertit, quòd persępè, cùm permulta mouerit, ad hostium manus pecunias transmiserit, vnde etiam innumeras ei, qui captus est, peccatorum notas inussit. Porrò autem aures vsque adeò septas & obturatas habet, vt nec supplices preces, nec gemitus, nec fletus, nec vituperationes audiat. Tantum verò ab eo abest, vt pennas habeat, (quæ saturitatem designant,) vt ne pedes quidem vir vllus cordatus tribuere queat. Neque enim ingredi, atque ab eo, qui captus est, secedere potest, verùm manus in omnes immittens, ferro quouis ac plumbo grauior insidet, atque ita comparata est, vt omnia quidem accipiat, atque omnes expilet, nunquam autem expleatur: verùm eorum, quæ accipit, multitudinem fomitis atque incitamenti materiam habeat, rerumque acceptarum finem accipiendarum initium efficiat. Ecquis igitur acerrimo huiusmodi & inexplebili furore, atque innumera peccata, & maledicta, & dedecora, & intemperantias, & petulantias nobis conflante capiatur? Ecquis in animum inducat tum in hac vita tam miserè viuere, vt dies noctesque velut flagris quibusdam laceretur, nec requiem vllam, aut somnum sentiat, & in futura suppliciorum atque cruciatuum initium accipere? Quid autem initium dico? Hic enim eos, quos ceperit, tyranno quouis acerbius torquet, & excruciat, in eos insultans, ac præcipuas partes attingens, ac ne tantillum quidem interquiescere sinēs, verùm grauiorem ipsis pœnam inferens, quàm ij luant, qui ad metalla (quæ atrocissima pœna est) damnati sunt. Nam illis cōfecto opere somno ac quiete frui licet: his autem ea somni quoque portum velut aggesta terra obstruens, noctu quoque sæua illa & inhumana edicta proponit. Hos enim ad latrocinia mittit, illos ad cędes perpetrandas. Quamobrem omnia ipsius vitia mente voluentes, nempe quòd beluina forma prædita est, atque tetra, & inamœna, & ignem spirans, atque inexplebilis, & oculis auribusque capta, & crudelis, & execranda, & Deo inuisa, & implacabilis, atque crudelis (neque enim cùm blanditijs atque obsequijs delinitur, aliquid remittit, verùm tum potius efferatur, cùm maximè colitur) maximè quidem per aures nul-

[illegible] &c.

[illegible] 450.

[illegible] fuerunt, & nullus penitus [illegible] non sapiat qui [illegible], peccati autem [illegible], & [illegible] Cædes enim [illegible], furta & rapinæ, fraudes & [illegible], iuiurandi violatio, & alia genera [illegible] pullularunt.

[illegible] 450.

[illegible] Auaritia malū est, quod [illegible] deorsum concitat, [illegible] & [illegible] *Bona namque [illegible] euertunt corrupto[illegible]* morbus ex liberis ferunt [illegible].

Titus Bostrensis. 460.

[illegible] Qui tanta honorum copia [illegible] anima adhuc angebatur, curisq; [illegible] distrahebatur: aiebat enim: *Quid faciam?* Non enim spectabat ad vitam futuram, neque [illegible] Deum coniiciebat, neque vllo prorsus pauperum amore aut cura tangebatur, neque vllam [illegible] gloriæ, quæ inde ad se redūdar[e] poterat, rationem habebat. Verum omnia ad seipsum, [illegible] vsum referebat. [illegible] quod his [illegible] dissimilis est, longam sibi vitam promittebat [illegible] illa quoque, tanquam reliqua [illegible] terra decerperetur, &c. Nunquam, [illegible] aliquando fieri velimus, in animum inducamus. Profecto ter felix fortunatusq; est ille, opeq; citra vllam controuersiam præclara [illegible], qui secundum Deum diues est sicut è diuerso [illegible] miser & infelix haberi potest, qui in alteram partem [illegible] est. Imò verò omnis eius[illegible] quemadmodum regius [illegible] minime obscurè alicubi id profi[illegible] *[illegible] conturbatur [illegible] congregabit ea.*

Olympiodorus. 500.

In Ecclesiasten cap. [illegible]. Famulus securam vitam [illegible], quocunque demum victu alatur, dulci [illegible]. At qui pecunijs seruit, herū habet [illegible], qui dormire eum non sinit, [illegible] plenam, [illegible] morbi sunt ipsius [illegible]. Adeò verò grauis est & intensus auaritiæ [illegible] merito nomine[illegible]. [illegible] opes in perni[illegible] proficiscēs per[illegible], cum propter eas nonnunquā [illegible] patitur, aut [illegible] demum ex[illegible] intelligit se pro[illegible], vt, quibus o[illegible] pecunias congregaret.

[illegible] 530.

[illegible] Prodigalitas & auaritia, [illegible] fœdissima & [illegible] mala, quorum nullum [illegible].

[illegible] 580.

[illegible]

[illegible]

[illegible] 600.

Homil. 5. Pecuniæ amor [illegible] mirè [illegible], expugnatu [illegible] & per[illegible]. Impossibile namque [illegible] voluptatum simul & [illegible] pecuniæ cupientior, secundum Deum [illegible]. Planè si quando hic morbus [illegible] scetur segni corpore [illegible], & animum diffidentem Deo [illegible] committit quædam excusandi [illegible] bram prætexunt [illegible]. [illegible] chose offert, senectutem prolixam [illegible], præterea infirmam [illegible] corporis. [illegible] quam ambitiosè se [illegible] flumina [illegible] multitudinem, nunquam tamen [illegible] concupiscentiæ [illegible] & Dæmōn [illegible] solicitudinem & peruigilem [illegible] & [illegible] salari [illegible] idololatrix [illegible] regia, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

cem vitiorum, auaritiam inquam, dirigit aciem, deinde procedit aduersus eos, qui secant crumenas, quibus comprehensa est helluonum & assentatorum lues.

Theophylactus. 900.

Ad c.12. Ioannis: Quare, si quidem auarus erat & fur Iudas, pecuniarum dispensationem ei permisit Dominus? Propter istuc ipsum quòd fur erat, vt omnem ei occasionem auferret. Non enim poterat dicere, quòd propter pecuniarum amorem eum prodiderit. Nam satis consolationis ex marsupio habebat, & neq; marsupium gerens fidelis erat. Portabat enim, hoc est furabatur, quę mittebantur. sacrilegus erat, in suum vsum rapiens ea, quæ in diuinum dabantur. Audiāt sacrilegi quarum partium sint. Et caput malitię est, quòd postea vēdidit Dominum. Vides quò ferat auaritia? Ad proditionem. Bene igitur Paulus radicem omnium malorum hanc vocauit, vtpote quæ prodiderit Dominum, & quotidie hoc faciat.

Ad c. 6. prioris ad Timoth. *Radix enim omnium malorum est auaritia.* Neq; enim viuentibus parcit, neq; mortuis, sed hos quoq; deprędatur: in parentes & fratres insurgit, ac quę Dei sunt spoliat. Tolle hanc è medio, & nullum bellum aut inimicitia aderit, neque erit fornicatio: scortum enim argenti causa se prostituit.

Constantinus Manasses. 1140.

In Annalibus de Mauritio Imp. O aurum tyranne crudelis, hominum persecutor audacissime, fraudulente, arx malorum, castellum perniciei, vastator vrbium, propugnaculorum euersor, muro rū dilacerator, oppidorum oppugnator, ædium successor, qualibus malis mortales diuexas? Nulla res in hominum vita tecum in certamen descendere potest: nulla res terrena potest tecum in comparationē venire: durum emollis, molle induras: linguam mutam soluis, loquacem comprimis: currendo valentem tardum efficis, ac vicissim de tardo volucrem: corda inflammas, & voluptate quadā demulces: sensus illecebris ineuitabilibus, ceu præstigijs quibusdam excantas, cùm interim venustas illa tua non minus veneno suo, quàm vipera noceat: leges & iura proculcas, verecundiam & pudorem abigis, sepulchra violas, parietes perforas: nihil nō habes venale, nihil nō prodis.

Manuel Palæologus. 1400.

Orat. 1. Quos auaritiæ vitiū semel occupat, eorum animis quandam sui perpetuam sitim instillat: quam illud ipsum, quod percipitur, nūquam non magis ac magis augens, vti materies ignem & flammam, mentes correptorum hoc morbo vitiat: quippe fieri nequit, vt qui ęger est animo, mente sanus sit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De patientia c. 7. Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni penè in loco de contemnendo seculo Scripturis Dominicis cōmonetur: nec maior ad pecuniæ contemptum exhortatio subiacet, quàm quòd ipse Dominus in nullis diuitijs inuenitur. Semper pauperes iustificat, diuites prædamnat. Ita detrimentum patientiæ, fastidiū opulentiæ pręministrauit, demonstrans per abiectionem diuitiarum, læsuras quoq; earum cōputandas non esse. Quod ergo nobis appetere minimè opus est, quia nec Dominus appetiuit, detruncatum vel etiam ademptum non ægrè sustinere debemus. Cupiditatem omnium malorum radicem Spiritus Domini per Apostolum pronuntiauit. 1. Tim. 6. Eam non in concupiscentia alieni tantū constitutam interpretemur: nam & quod nostrū videtur, alienum est: nihil enim nostrum, quoniam Dei omnia, cuius ipsi quoque nos. Itaque si dāno affecti impatienter senserimus, non de nostro amissum dolentes, affines cupiditatis deprehendemur. Alienum quærimus, cùm alienum amissum dolentes ęgrè sustinemus. Qui damni impatientia concitatur, terrena cælestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim, quem à Domino sumpsit, secularis rei gratia concutit. Libētes igitur terrena amittamus, cęlestia tueamur.

Vrbanus Papa. 224.

Epist. Decretali: Quid suadet sapientia huius seculi, nisi nocitura quærere, & amare peritura; negligere salutaria, pro nihilo reputare perpetua? 1. Tim. 6. Cupiditatem commendat, de qua dicitur: *Radix omnium malorum est cupiditas*: Quæ in primis hoc malum habet, quòd dum ingerit transitoria, abscondit æterna: & dum à foris posita conspicit, intra se latentia non introspicit: & dum aliena quærit, sectatori suo semetipsum alienum facit.

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum: De sterilitate aut fame quereris, quasi famem maiorem siccitas quàm rapacitas faciat, quasi non de captatis annonarum incrementis & pretiorum cumulis flagrantior inopiæ ardor excrescat. Quereris cludi imbribus cælum, cùm sic horrea cludantur in terris Quereris minus nasci, quasi quæ nata sunt, indigentibus præbeantur. Pestem & luem criminaris, cùm peste ipsa & lue vel detecta sint, vel aucta crimina singulorum: dum nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis auaritia inhiat ac rapina: Iidem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarij, fugientes morientiū funera, & appetentes spolia mortuorum; vt appareat in ęgritudine sua miseros ad hoc forsitan derelictos esse, ne possint, dum curantur, euadere. Nam perire ęgrum voluit, qui censum pereuntis inuadit. Tantus cladium terror dare non potest innocentię disciplinam; & inter populum frequenti strage morientem nemo considerat & se esse mortalem. Passim discurritur, rapitur, occupatur. Prędandi dissimulatio nulla, nulla cunctatio, nulla formido est. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille, qui non rapit, damnum & dispendium proprium sentiat; sic vnusquisque rapere festinat. In latronibus est vtcunque aliqua scelerum verecundia, auias fauces & desertas solitudines deligunt, & sic illic delinquitur, vt tamen delinquentium facinus tenebris & nocte veletur. Auaritia palam sęuit, & ipsa audacia sua tuta in fori luce abruptę cupiditatis arma prostituit. Inde falsarij, inde venefici, inde in media ciuitate sicarij, tam ad peccandum præcipites, quàm impunè peccantes.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone 1. de auaritia: Nec singulare, nec friuolum crimen est, fratres, vel maximè Christianū cupiditatis compedibus alligari, profundæq; noctis feralibus tenebris obcęcatū miserabiliter ad ima deferri, sed quia inextinguibilis pestis incendio totus mundus exarsit, auaritia, vt putatur, crimen esse desijt: quia neminem, qui se possit arguere, derelinquit: omnes enim passim furore insatiabili turpes præcipitantur in quæstus: nec quisquam prorsus inueniri potest, qui ei saltem vel vno momento iustitiæ frænos imponat: inquieta semper exęstuat, sęuit, pugnat, rapit, congregat, seruat, sui tenax, appetens alieni: non

suo,non alieno, non ipso orbe contenta : totum possidet,& de inopia queritur semper. Denique ad sua nunquam peruenit vota : quantum fuerit auctior, fit tanto miserior: expers otij, expers satietatis,per fas,atque nefas artibus multis modis,ac versutijs armata bacchatur, salutis suæ, alienæqúe contemptrix: solum metuens, ne desit vlli,quod radat, &c. Rectè igitur Apostolus ait : *Radix omnium malorum est auaritia* : hac enim matre,eademqúe magistra vniuersa, quæ diximus, sed & alia multa,imò omnia vndique sine pausa, quæ scaturiunt, mala nascuntur,atque concelebrantur.

Lactantius. 320.

In epitome diuinarum Institutionum capite 4. Tres affectus,vel(vt ita dicam) tres furiæ sunt, quę in animis hominum tantas perturbationes ciunt,& interdum cogunt ita delinquere, vt nec famæ, nec periculi sui respectum aut curam habere permittant: Ira,quæ vindictam cupit : Auaritia,quæ desiderat opes : Libido, quę appetit voluptates. His vitijs resistendum est, hæ stirpes eruendæ, vt virtutes seri possint.

Capite 5. Auaritia frangitur, cùm habemus quod satis est. Quis enim furor est, in his congerendis laborare, quæ aut latrocinio, aut furto, aut proscriptione, aut morte ad alios facilè fit peruenire?

Hilarius. 350.

In Psalm.51. Stulti,non intelligentes hoc se magis religiosos oportere esse, quòd diuites sunt, quia gratiam referre largitori bonorum sibi desiderabilium conueniat: & hoc magis inexcusabilis auaritię fit reatus,quia auaritiæ necessitatem non excuset opulentia. Iam verò quàm infelix fiducia est rei inanis, Deum contemnere,habendo aurum: quasi aurum non ex Dei sit creaturis, aut aliquem per id iudicio sanę mentis beatæ vitæ acquirat profectum, quòd sibi aurum iaceat suffossum,& hinc fiant generosioris animæ & corporis, homoqúe alius possit esse quàm natus est : aut cùm vita excedat, auro suo fit vsurus in morte. Vtetur planè,si eo rectè vtitur in vita : si esurientem pane suo aluerit,si nudum veste sua texerit, aut ægrum sumptu suo refouerit, aut captiuum libertati suę redemerit. Hæ sunt planè ambitiosæ apud Deum humani thesauri legationes,hęc potentia deprecãdorum criminũ, & vera suffragia.

In præfatione Psalmi 61. Hic Psalmus ad Idithum à Dauid cantatur, in quo à Dei timore ad humanarum siue spiritualium nequitiarum constantem tolerantiam eruditur:& ad contemptum opum,quia auaritia malorum omnium radix est, firmatur. In his enim beatę æternæq́; vitæ status certus est, si & pietas in Deum sit, & patientia in aduersis,& contemptus opulentiæ.

In Psal.125. At verò animę captiuitas quàm infelix est? Auarus cariturus semetipso, carere timet pecunia:negotiosus,tristis,anxius,sine requie vlla,damni metu semper detinetur: honestatis immemor est,amicitiarũ inobseruans,humanitatis fugax,religionem nescit,bonitatẽ omninò odit.

Ambrosius. 370.

Libro de Nabuthe Iezraelita cap.1. Quousque ex-
Esa.5. tenditis diuites insanas cupiditates? *Nunquid soli habitabitis super terram?* Cur eijcitis consortem naturæ, & vendicatis possessionem? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est, cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quę omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur,nec cum auro argentoqúe generamur. Nudos fudit in lucem,egentes cibo, amictu, poculo nudos recipit terra quos edidit,nescit fines possessionũ sepulchro includere,&c. Omnes similes creat, oẽs simili claudit gremio sepulchri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, &,si potes,diuitem deprehende. Eruderato tumulum,& si cognoscis egentem,argue: nisi fortè hoc solùm,quòd cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes,& auro intexta velamina,quibus diuitis corpus ambitur,damna viuentium,non subsidia defunctorum sunt,&c. Hęredes relinquis qui litigent cum hæredibus,&c. Si frugi hæredes sunt,custodiunt: si luxuriosi,exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condẽnas solicitudine, aut malos dimittis,quò tua facta condemnent.

Cap.2. O diues,nescis quàm pauper sis,quàm inops tibi ipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris,plus requiris:& quanquam acquisieris,tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia,non restinguitur,&c. Rex Achab in Israel erat,& pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat,iste angusti soli cespitem possidebat. Nihil pauper de possessionibus diuitis concupiuit, rex sibi egere visus est,quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus est suo,an qui concupiscit alienũ? Alter certè pauper censu videtur,alter est pauper affectu. Affectus diues egere non nouit, census abũdans nequit auari pectus explere,&c. Quæ vox alia stipem publicè postulantis,nisi : *Da mihi?* Hoc est : Da mihi,quia egeo. Da mihi,quia aliud viuẽdi subsidium habere non possum,&c. Hæc quàm abiecta,quàm vilia? Non habent enim humilitatis affectum,sed cupiditatis incendium.

Cap.3. Auis auibus se associat, pecus pecori adstigitur, piscis piscibus: nec damnum ducunt, sed commercium viuendi,cùm plurimum comitatũ capessunt,& quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo cõsortem excludis: includis feras,struis habitacula bestiarum,destruis hominum. Inducis mare intra prędia tua,ne desint belluę: producis fines terræ,ne possis habere finitimum.

Cap.4. Diuites magis alienum panem, quàm suum manducant,qui raptu viuũt, & rapinis sumptum exercent suum,&c. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuersa,aufertis omnia,nihil relinquitis: pœnam tamen pauperum vos potius diuites sustinetis,&c. Pauperes quidem non habent quo vtantur: vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti sinitis,&c. Noui ego diuitem in agrum proficiscentem,panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum,ne quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Cõperi etiam viri fidem, si quando ei ouum esset appositum,queri quòd pullus esset occisus. Hoc ideo scribo,vt cognoscatis vindicem esse Dei iustitiã, quæ lachrymas pauperum vestro vlciscatur ieiunio.

Cap.6. Quis artifex vnum diem vitę hominis potuit adiungere? Quem diuitię eius ab inferis redemerunt? Cuius ęgritudinem pecunia mitiga-
uit? *Non in abundantia diuitiarum*,inquit,*vita eius.* Et Lucæ 12.
alibi : *Nihil prosunt thesauri iniustis, iustitia autem libe-* Prou. 10.
rat à morte. Meritò clamat Propheta : *Diuitiæ si afflu-* Psal.61.
ant,nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si me à morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt,si mecum post mortem esse non possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur,non patrimonium. Vnde bene
ait idem Propheta de diuitibus : *Dormierunt som-* Psal.75.
num suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere : Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt,&c. Quid est diues, nisi quidam inexple-

bilis

bilis gurges diuitiarum inexplebilis auri fames? Quò plus hauſerit, plus inardeſcit. Sic Propheta admonet: *Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento.* Et infra idem: *Et quidem hic peſſimus languor. Sicut enim fuit, ita & abijt, & abundantia eius laborat in ventum. Et quidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore, & ira.* Tolerabilior conditio ſeruulorum. Illi enim hominibus ſeruiunt, iſte peccato, &c. Semper in laqueis, ſemper in vinculis eſt: nunquam liber à compedibus, quia ſemper in criminibus, &c. Naturæ ipſius neſcit munia, nec ſomni ipſius nouit vices, aut cibi fungitur ſuauitate, cuius nullum eſt immune ſeruitium, &c. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſollicitat abundantia.

Eccle. 5.

Capite 7. Neſcit auarus bona, niſi ea quę quæſtuoſa ſunt, nominare. Sed acquieſco ei, vt bona dicantur quæ ſunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cùm de malis bona facere debeatis?
Lucæ 16. Scriptum eſt enim: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ei ergo, qui vti ſciat, multa bona ſunt: ei, qui vti neſciat, rectè mala. *Diſperſit, dedit pauperi-*
Pſal. 111. *bus iuſtitia eius manet in æternum.* Quid hoc melius bono, ſi pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione conſtituas? Bona ſunt ſi aperias horrea iuſtitiæ tuæ, vt ſis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater, &c. Tu verò
Iob 29. quod per te multis naſci voluit, tibi ſoli reſeruas, imò & tibi ipſi adimis. Magis enim ſeruares tibi, ſi diſpertires alijs. Bonorum enim fructus munerum in eos ipſos qui contulerint reuertuntur, & gratia liberalitatis in auctorem boni operis redit.

Cap. 8. Adhuc tu tibi tempora viuendi longa promittis? *Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te.* Bene ait, *nocte*: nocte enim anima auari repoſcitur, quę à tenebris incipit, & in tenebris perſeuerat. Auaro ſemper nox eſt.

Prudentius. 380.

In Pſychomachia Auaritiæ & Largitatis:

Fertur auaritia gremio præcincta capaci,
Quicquid edax luxus pretioſum liquerat vnca
Corripuiſſe manu, pulchra ad ludibria vaſto
Ore inhians, auriq́; legens fragmenta caduci
Inter arenarum cumulos, nec ſufficit amplos
Impleuiſſe ſinus, iuuat infarcire crumenas
Turpe lucrum, & grauidos furtis diſtendere fiſcos,
Quos læua celante tegit, læteriúq; ſiniſtri
Velat opimento: velox nam dextra rapinas
Abradit, ſpolijsq́; vngues exercet ahenos.
Cura, fames, metus, anxietas, periuria, pallor,
Corruptela, dolus, commenta, inſomnia, ſordes,
Eumenides furiæ, monſtri comitatus aguntur.
Nec minus interea rabidorum more luporum
Crimina perſultant toto graſſantia campo,
Matris Auaritiæ nigro de lacte creata.
Si fratris galeam fuluis radiare ceraunis
Germanus vidit commilito, non timet enſem
Exerere, atque caput ſocio mucrone ferire,
De conſanguineo rapturus vertice gemmas.
Filius extinctum belli ſub ſorte cadauer
Aſpexit ſi forte patris, fulgentia bullis
Cingula, & exuuias gaudet rapuiſſe cruentas:
Cognatam ciuilis agit diſcordia prædam,
Nec parcit proprijs amor inſatiatus habendi
Pignoribus, ſpoliatq́; ſuos fames impia natos.
Talia per populos edebat funera victrix
Orbis Auaritia, ſternens centena virorum
Millia vulneribus varijs: hunc lumine adempto
Effoſſiſq́; oculis velut in caligine noctis
Cæcum errare ſinit, perq́; offenſacula multa
Ire, nec oppoſitum baculo tentare periclum.
Porrò alium capit intuitu, fallitq́; videntem,
Inſigne oſtentans aliquid: quod dum petit ille,
Excipitur telo incautus, corduq́; ſub ipſo
Saucius occulto ferrum ſuſpirat adactum.
Multos præcipitans in aperta incendia cogit,
Nec patitur vitare focos, quibus æſtuat aurum,
Quod petit arſurus pariter ſpeculator auarus.
Omne hominum rapit illa genus, mortalia cuncta
Occupat interitu: neque enim eſt violentius vllum
Terrarum vitium, quod tantis cladibus æuum
Mundani inuoluat populi, damnetq́; gehennæ.
Quin ipſos tentare manu (ſi credere dignum eſt)
Auſa ſacerdotes Domini, qui prælia fortè
Ductores primam ante aciem pro laude gerebant
Virtutum, magnoq́; implebant claſſica flatu.
Et fors innocuo tinxiſſet ſanguine ferrum,
Ni Ratio armipotens, gentis Leuitidis vna
Semper fida comes, clypeum obiectaſſet, & atræ
Hoſtis ab incurſu claros texiſſet alumnos.
Stant tuti rationis ope, ſtant turbine ab omni
Immunes, forteſq́; animi, vix in cute ſumma
Perſtringens paucos tenui de vulnere lædit
Cuſpis Auaritiæ. Stupuit lues improba caſtis
Heroum iugulis, longè ſua tela repelli
Ingemit, ac dictis ardens furialibus inſit:
Vincimur heu ſegnes, nec noſtra potentia præſert
Vim ſolitam, languet violentia ſæua nocendi,
Sueuerat inuictis quæ viribus omnia vbique
Rumpere corda hominum: nec enim tam ferrea quen- (quam
Formauit natura virum, cuius rigor æra
Sperneret, aut noſtro foret impenetrabilis auro.
Ingenium omne neci dedimus, tenera, aſpera, dura,
Docta, indocta ſimul, bruta, & ſapientia, necnon
Caſta, incaſta meæ patuerunt pectora dextræ.
Sola igitur rapui quicquid Styx abdit auaris
Gurgitibus, nobis ditiſſima Tartara debent
Quos retinent populos: quòd voluũt ſecula, noſtrũ eſt:
Quod miſcet mundus veſana negotia, noſtrum eſt.
Quî fit, prævalidas quòd pollens gloria vires
Deſerit, & caſſos ludit fortuna lacertos?
Sordet Chriſticolis rutilantis fulua monetæ
Effigies, ſordent argenti emblemata, & omnis
Theſaurus nigrante oculis vileſcit honore.
Quid ſibi docta volunt faſtidia? nonne triumphum
Egimus è Scarioth, magnus qui Diſcipulorum,
Et conuiuа Dei, dum fallit fœdere menſæ
Haudquaquam ignarum, dextramq́; paropſide ti[illegible],
Incidit in noſtrum flammante cupidine telum,
Infamem mercatus agrum de ſanguine amici
Numinis, obliſo luiturus iugera collo.
Viderat & Iericho propria inter funera, quantum
Poſſet noſtra manus, cùm victor concidit Achan,
Cædibus inſignis, murali & ſtrage ſuperbus,
Succubuit capto victis ex hoſtibus auro,
Dum vetitis inſigne legens anathema fauillis,
Mœſta ruinarum ſpolia inſatiabilis haurit:
Non illum generoſa tribus, non plebis auitæ
Iuuit Iuda parens, Chriſto quandoque propinquo
Nobilis, & tali felix Patriarcha nepote. &c.

De Hamartigenia:

Cui quicquid agit, veſania & error
Suppeditant, vt bella fremant, vt fluxa voluptas
Diffluat, impuro ferueſcat vt igne libido,
Sorbeat vt cumulos nummorum faucibus amplis

Gurges auaritiæ, finis quam nullus habendi
Temperat, aggestis addentem vota talentis.
Auri namque fames parto fit maior ab auro:
Inde seges scelerum, radix & sola malorum,
Dum scatebras fluuiorum omnes, & operta metalla
Eliquat ornatus, soluendi leno pudoris,
Dum venas squallentis humi scrutatur inepta
Ambitio, scalpens naturæ occulta latentis, &c.

Hieronymus. 390.

Epistola 22 quæ est ad Eustochium, de custodia virginitatis, cap. 14. Auaritiæ tibi quoque vitandũ est malum, non vt aliena non appetas, (hoc enim & publicæ leges puniunt,) sed quo tua, quæ tibi sunt aliena, non serues. *Si in alieno,* inquit, *fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?* Aliena nobis auri argentiq; sunt pondera: nostra possessio spiritualis est, de qua alibi dicitur: *Redemptio animæ viri, propriæ diuitiæ.*

Lucæ 16

Prou. 13

Chromatius. 400.

Ad cap. 5 Matthæi: Seruire prohibemur auaritiæ & cupiditati, quam mammonam nuncupat, quę interdum etiam religiosas mentes captiuare consueuit. Vnde fugere ac vitare debemus cupiditatem pecuniæ, auaritiam seculi; ne nos indignæ seruituti eius, vel diabolo, qui auctor est auaritię, subiugemus.

Augustinus. 400.

Libro 3. de libero arbitrio c. 17. Auaritia, quę Græcè φιλαργυρία dicitur, non in solo argento, vel in nũmis, vt de magis nomen duxisse resonat: argento enim nummi, vel mixto argento frequentius apud veteres fiebant: sed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda est, vbicunque omnino plus vult quisque quàm sat est.

De diuersis Sermone 28. cap. 3. Fortè, inquit, tu auarum & cupidũ diceres, si quæreret aliena: ego autem dico, cupidè & auarè nõ appetas nec tua. Hoc est ab omni. *Cauete,* inquit, *ab omni auaritia.* Magnũ pondus. Si fortè hoc pondus infirmis imponitur: rogetur, vt, qui imponit, vires dare dignetur. Nõ enim leuiter habendum est, fratres mei, quando Dominus noster, &c. dicit: *Cauete.* Nouit ille quãtum mali sit: nos non nouimus, illi credamus. *Cauete,* inquit. Quid? Vnde? *Ab omni auaritia.* Meum seruo, alienum non tollo. *Cauete ab omni auaritia.* Non solùm auarus est, qui rapit aliena: sed & ille auarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpatur, qui cupidè seruat sua: quomodo damnatur, qui rapit aliena? *Cauete,* inquit, *ab omni cupiditate:* quia non in abundantia hominis est vita eius ex his quæ ibi habet. Multa qui recondit, quantum inde tollit vt viuat? cùm tulerit inde, & quodammodo cogitatione separauerit quod sufficiat vnde viuat, videat cætera cui remaneant, ne fortè, cùm seruas vnde viuas, colligas vnde moriaris.

Paulinus Mediolanensis Presbyter. 400.

In vita Ambrosij: Ingemiscebat vehementer, cùm videbat radicem malorum auaritiam pullulare, quæ neque copia, neque inopia minui potest, ac magis magisque crescere in hominibus, & maximè in ijs, qui in potestatibus erant constituti, ita vt interueniendi illi apud illos grauissimus labor esset: quia omnia pretio distrahebantur.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 2. ad Seuerum: Auaritia vna, omnibus armata criminibus, vel si sola nos capiat, & Zabulo ad malitiam, & homini ad mortem sufficit.

De S. Felice Natali 10.

——Sic corporis anxia cura,
Liuor edax, & auari fames, grauis ira, leuis spes,
Prodigaq; ambitio propriq; sitis et alieni,
Spinæ sunt animo: quia semper inanibus angunt
Ancipites animas stimulis: quas iugiter vrit
Defectum miseri metus, & miser ardor habendi.
Atque ita & inter opes inopes, quasi Tantalus ille
Inter aquas sitiunt, nec habent quod habere videntur.
Nam partis vti metuunt, si parta relinquunt,
Dumq; alimenta parant, viuendi tempora perdunt.

Sixtus. 430.

De diuitijs: Facilius libido, vel gula, quàm auaritia vincitur. Quia illa, cùm saturata fuerint, aliquid habere videntur horroris: hæc verò sicut satiari nescit, ita nunquam suis amatoribus perhorrescit: imò eò amplius ab his diligitur, quò magis augetur, & cum suis veneratoribus venerata succrescit. Cupiditas enim igni similis est, cuius fomentum mundanarum rerum videtur esse substantia. Adde igni pabulum, in immensum flamma nascetur: adde auaritiæ quod suum non est, in maius incendium cupiditas excrescet.

Leo Magnus. 445.

De ieiunio decimi mensis, Sermone 6. cap. 2. Iniusta & impudens auaritia, quæ beneficium se dicit præstare, cum decipit: non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè pacificenti: dumque certiora existimat præsentia, quàm futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit damni.

Prosper. 460.

Lib. 2. de vita contemplatiua cap. 15. Iubet ecce nobis imperiosa cupiditas, vt diuina paruipendentes possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totam solicitudinem curamque ponamus, vt inde nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus. O facinus inauditum: suaui iugo Christi contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus, & Domini nostri leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plumbeum põdus nostris ceruicibus aggeramus, quod citius potest deponi, quàm ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci vltrò volentibus hoc pondus imponit, contemni potest facilius, quàm expleri: & ideo qui se illi volentes dediderint oppugnanti, voluntatem resistendi vlterius non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere noluimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressę. O plangendum miserabiliter mentis expugnatæ seruitium! O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium, vt ex hostibus suis, quos potest vincere, victores faciat suos, promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quocunque voluerit, volentes ducit. Vastat in nobis quicquid verecundiæ aut pudoris inuenerit: & quos suis triumphis iam addixit, adhuc tamquam resipiscendi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, ne quando contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit.

Cap. 16. Quem possidendi delectat ambitio, Deum, qui possidet omnia quę creauit, expedita mẽte possideat, & in eo habebit quæcunque habere sanctè desiderat. Sed quoniam nemo possidet

Deum, nisi qui possidetur à Deo, vt ipse primitus Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficitur suus conditor census, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eum sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: & in illo, & de illo iugiter viuat: & nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum, quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his quæ condidit possideri. Denique quid vltrà quærit, cui omnia suus cōditor sit: aut quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat, & ab illo possidebatur ille, qui dicebat in spiritu:
Psal.118. *Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam.* Et: *Do-*
Psal.15. *minus pars hæreditatis mea, & calicis mei.*

Saluianus Massiliensis. 480.

Ad Ecclesiam Catholicā lib.3. Id studiosissimè procuratis, ne vel per vestros aliquid honoris Deus habere possit, cùm vos omnia per Dei munus habeatis. Cur (rogo) tam infideliter, cur tam impiè? Non exigimus, vt vestra Domino largiamini: aliquid Deo de suo reddite. cur tam auarè, cur tam impiè agitis? Non est vestrum quod denegatis.

Ferrandus Diaconus. 490.

In Christiani militis Pædagogo, Regula 2. Qui stipendijs suis noluerit esse contentus, aut fræna disciplinæ simul disrumpit, vt temerarijs excessibus aliena diripiat: & hoc prohibens sanctus Ioannes dixit: *Neminem concusseritis*: aut requirit causas offensionis, vt sub aliquo iustitiæ colore terreat innocentes, atque auaritiæ suæ, vel potius rapacitati satisfacere cogat inuitos. Quod prohibens sanctus Ioannes dixit: *Nulli calumniam feceritis.* Et remota huius duplicis malitiæ peruersitate, quid sequendum fuisset adiecit: *Contenti estote stipendijs vestris.* Beati erunt milites, si hæc præcepta custodiant. Beata Respublica, si tales meruerit habere milites. Beatus dux, in cuius exercitu tales esse contigerit plurimos.

Boetius. 500.

De consolatione Philosophiæ lib.2.metro 2.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cælo sydera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.

Libro 2. metro 5.

Sæuior ignibus Aethna
Feruens amor ardet habendi.

Libro 3.metro 3.

Quamuis fluente diues auri gurgite
Non expleturas cogat auarus opes,
Oneretq́, baccis colla rubri littoris,
Ruraq́, centeno scindat opima boue.
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumq́, leues non comitantur opes.

Laurentius Nouariensis. 520.

Homilia de Pœnitentia: Auaritia infandum est vitium in hominibus. Radix est vna in præcordijs fixa, ex qua pullulant omnia mala. Quid est
1.Tim.6. auaritia? *Cupiditas radix omnium malorum.* De ista radice exurgunt mendacia, oriūtur periuria. Qui enim est aut distractor, aut emptor, qui lucri gratia habet de cupiditate tractatus, nonne plerunq peierat, sæpe mentitur? sine hoc vitio negotiator aut rarus, aut nullus est. Et quid dico negotiatorem impostorem vsum commertijs? Videamus quæ res facit prædones, aut vnde erumpūt pro-
3.Reg.21 ditores. Nōne de auaritia prædo fuit rex Achab, quando per factionem dolosæ mulieris falsa sub proditione iustum trucidauit, vt vineam eius violentus inuaderet? Auarus fuit & Iudas cùm proderet Christum Iudæis, cùm acciperet ab eis triginta argenteos. Tolle auaritiā, & non est discordia: aufer auaritiam, & solus amor regnat: definat auaritia, & cessat ambitio. Tolle cupiditatē, & nemo dicit, hoc meum, & hoc tuum. Fraus inde germinat, dolus inde cōsurgit, factio inde concinnatur: iræ quoque, insidiæq́, homicidia, bella ipsa, siue publica, siue intestina, cupiditatis & auaritiæ fructus sunt, vt si quando vel armis, vel argumentis, alter alterum vel superauerit, vel truncauerit, res eius velut victor diripiat, suamq́ auaritiam suppleat. Matt.26

Aurelius Cassiodorus. 540.

De amicitia capite: Quanta mala sint in diuitijs: Vide imprimis quāta cum pecunia molestiarum turba versetur. Pecunia cum labore acquiritur, acquisita cum timore versatur, & tandē cum dolore amittitur. Et prouentus pecuniæ potest existimari miseriæ incrementum: Hydropici enim more, qui plus bibendo plus sitit, pecuniæ cupiditas ex multiplicatione grādescit. Timetur præterea potens, ne auferat; seruus, ne prodat; fur, ne surripiat: & impletur frequenter illud Sapientis, vt fint diuitiæ conseruatæ in malum domini sui.

Martinus Dumiensis. 540.

Libro de moribus: Monstro similis est auaritia. Quid enim stultius est, quod dici solet, quàm via deficiente viaticū augere? Omnes infantes terra nudos excipit. Non pudet te fortius nasci, quàm viuere?

Iornandes. 550.

De regnorum ac temporum successione: His, & alijs rebus in Syria bene gestis, vnius omnia fœdauit auaritia. Nam Crassus Consul, dum Parthico inhiat auro, vndecim legiones penè cum suo capite amisit. Cuius in conspectu & filius hostilibus telis effossus, & ipse peremptus, caputq́ eius præcisum, cum dextera manu ad regem reportatum ludibrio fuit, neque indigno. Aurum qui liquidum in rictum oris infusum est, vt cuius animus auri arserat cupiditate, eius etiam mortuum exangue corpus auro vreretur.

Arator. 550.

Libro 1.Actuum Apostolorum cap.10.

Occidit infelix Ananias vulnere culpæ,
Fur census sub fraude sui: cadit impia coniunx
Supplicio percussa pari, quia crimine ab vno
Fit commune nefas, quoties scelus ante peractum
Consensus facit esse suum: nam mentis auaræ
Vindex illa fuit sententia: denique quando
Auri cessat amor, qui pectora semper adurit,
Quo rapitur mortale genus, qua pullulat omnē
De radice malum, cuius violentior ardet
Ambitio crescente modo, stimulantq́, rapinis
Addita lucra famem: sed quòd mutata voluntas
Falsi crimen habet, cumq́, eii tam cautio voti,
Stare decet, nec velle prius, violare sequenti,
Ius proprium retinere magis, quàm demere fas est.

Columbanus Hibernus. 580.

Epistola ad Hunibaldū, qua detestatur auaritiā:

Quid modò terrenis mentes intendere curis
Mortales cupiunt? Quid turpia lucra sequuntur?
Semper auarus eget, nec habet, quod habere videtur;
Ille domi solus nummos abscondit in arca,
Diuitias cumulans, dum sese nescit amare,
Plus amat hæredem, seruat cui cuncta fidelis:
O nimium felix, parcus cui sufficit vsus,

Corporis vt curam moderamine temperet aequo.
Non misera capitur, caecaq; cupidine rerum,
Nec maiora cupit, quàm quae natura reposcit:
Non lucri cupidus nummis marsupia replet,
Nec molles cumulat tinearum ad pabula vestes:
Pascere non pingui procurat fruge caballos,
Nec trepido tales doluit sub pectore curas,
Ne subitis pereat collecta pecunia flammis,
Aut fracta nummos rapiat fur improbus arca.
Viuitur argento sine, iam sine viuitur auro,
Nudi nascuntur, nudos quos terra receptat.
Diuitibus nigri reserantur limina Ditis,
Pauperibusq; pijs caelestia regna patescunt.
Temnere diuitias monuit Saluator auaros.
Quisquis amat Christum, sequitur vestigia Christi.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 14. Moralium cap. 26. Auaritia velut amphora est, quae os cordis in ambitu apertum tenet, &c. Auari quique per superbiam atque inanem gloriam & proximos iuxta se despiciunt: & superiora, quae vltra ipsos sunt, nullatenus apprehendunt. Inter terram itaque & caelum feruntur: quia nec aequalitatem fraternitatis in infimis per charitatem tenent, nec tamen summa pertingere sese extollendo praeualent, &c. *Radix est omnium malorum cupiditas.* Et quia quodlibet malum per auaritiam gignitur, dignum est vt domus auaritiae in foetore construatur. 1.Cor. 1.

Lib. 15. cap. 12. Auaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cùm ligna, quae consumat, acceperit, accrescit: & vnde videtur ad momentum flamma comprimi, inde paulò post flãma cernitur dilatari. Et saepe omnipotens Deus, cùm auarae menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta suppetere, & postea per vltionem subtrahit, vt pro eis debeat supplicia aeterna tolerare.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. de summo bono, cap. 41. Omni peccato peior est auaritia, & amor pecuniarum. Vnde & per Salomonem dicitur: *Nihil est scelestius quàm amare pecuniam. Hic enim animam suam venalem facit: quoniam in vita sua proiecit intima sua.* Cupiditas omniũ criminum materia est. Vnde & Apostolus ait: *Radix omnium malorum cupiditas est: quam quidam appetentes errauerunt à fide.* Si ergo succiditur radix criminum, non pullulant caeterae soboles peccatorum. Multi causa cupiditatis terrenae etiam ipsam fidem abnegauerũt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tantum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab, qui appetitu cupiditatis suae sanguinis expleuit effusionem. Saepe iniqui mala, quae concupiscunt, assequuntur, quatenus de affectu mali desiderij fortius puniantur: Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorũ malorum perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant, & conuertantur ad Deum, à quo mente recesserunt. Deum ergo sibi propitiũ nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt durius pereãt hi, quorum cupiditatem effectus sequitur actionis. Nunquam satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quantoq; magis acquirit, tanto plus quaerit: nec solùm desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittẽdi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confinijs suis pauperes excludant, nec habitare permittãt. Quibus rectè per Prophetam dicitur: *Vae qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis, vsque ad terminum loci.* Tales quippe homines infernum, id est diabolum rapere ad perditionẽ, idem Propheta consequenter annuntiat, dicens: *Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absq; vllo termino, & descendent fortes eius & sublimes gloriosiq; eius ad eum.* Nec mirum, quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suae minimè extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exaestuant, flatu diabolicae inspirationis vruntur.

Eccle. 10.
1. Tim. 6.
2. Reg 21.
Esa. 5.

Beda. 700.

Ad cap. 1. Prouerb. Salomonis: Semitas auari dicit subtiles eius cogitationes, quibus sedulus inquirit, qualiter pecunias augeat. Talesq; semitae rapiunt ad interitum animas possidentium, id est, eorum, qui possessionibus pecuniarum vltra rationem incumbunt. Non solùm ergo, inquit, hi, qui ob philargyriam rapinis innocentium & caedibus inuigilant, semetipsos hoc agentes perdunt: verùm eodem ordine, tametsi minore reatu, omnes auari meditationes, quae aurum Deo praeferunt, hunc ad interitum trahunt.

Alcuinus. 750.

De Virtutibus & vitijs, capite de Auaritia: Auaritia est nimia diuitias acquirendi, habendi, & tenendi cupiditas, quae pestis inexplebilis est: sicut hydropicus, qui quanto plus bibit, tanto plus illi sitis addita crescit: sic enim auaritia, quanto magis habet, tanto plus desiderat, & dum modus illi non est in habendo, modus illi non erit in desiderando. Cuius germina sunt, inuidia, furta, latrocinia, homicidia, mendacia, periuria, rapinae, violentiae, inquietudo, iniusta iudicia, contemptus veritatis, futurae beatitudinis obliuio, obduratio cordis. Quae fit contraria misericordiae & eleemosynis in pauperes, & toti pietati in miseros. Quae vincitur per timorem Dei, & per fraternam charitatẽ, & opera misericordiae, & per eleemosynas in pauperes, & per spem futurae beatitudinis, dum falsae huius seculi diuitiae per futurae verae beatitudinis diuitias vincuntur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 1. Legum, cap. 127. Cupiditas in malam partem accipitur, si quis supra modum res quaslibet iniustè appetere vult, iuxta Salomonem: *Post concupiscentias tuas non eas.*

Cap. 128. Auaritia est alienas res appetere, & adeptas nulli largiri, & iuxta Apostolum, haec *est radix omnium malorum.*

Haymo. 820.

Dominica 2. post Pentecosten: Diues quia micas panis Lazaro dare noluit, in ardore positus guttam aquae ex eius digito decidentem impetrare non potuit. Audiant hoc auari, qui superflua diuitiarum suarum magis in putredinem verti sinunt, quàm in necessitatibus pauperum expendi, non timentes illud, quod terribiliter eis Iacobus Apostolus comminatur, dicens: *Agite nunc diuites, plorate, &c.*

Dominica 18. post Pentecosten: Proprium est hydropici, vt quò amplius biberit, eò magis sitiat. Ergo per hydropicũ auarus quilibet designatur. Quia sicut hydropicus quò est crassior, eò est infirmior: ita auarus, quò plus abundat diuitijs, eò plenior est vitijs. Et sicut hydropicus, quò amplius bibit, eò amplius sitit: sic auarus quantò magis diuitias, quas concupiscit, acquisierit, tantò magis in ijs acquirendis exardescit. Quod pulchrè

quidam de sapientibus breui versiculo comprehendit, dicens:

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Et sicut quidam ait: Auarus obulo indiget. Sicut enim sapienti totus mundus diuitiarum est: sic auaro totus mundus auaritiæ. Quia quicquid videt oculis, concupiscit mente, & habere desiderat. Alienum damnum, suum lucrum deputat, te-
Eccle 5. ste Salomone: *Auarus non implebitur pecunijs, nec anima eius satiabitur bonis.*

Rabanus. 850.

Apud Ludolphũ Saxonem vita Christi lib. 2. cap. 74. O pestis magna auaritiæ, semper bonis animis detestanda, quod illæsum, quod inconcussum dimittis? tu genus hominum confudisti: tu Discipulum, comitem Christi, ab Apostolatu præcipitasti: tu milites custodientes Christi sepulchrum captiuasti. Nunquid bene dictum est: Pecuniæ obediunt omnia?

Luitprandus Ticinensis. 950.

Libro 5. cap. 12. Improbi & auari, qui incertas & in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc sibi sufficiens inuentus est, cui quod haberet esset satis, nõ modò non copiosi diuites, sed etiam pauperes & inopes existimandi sunt. Soli enim sunt diuites, & fructuosas & sempiternas possessiones possidentes, qui suis rebus contenti, satis esse putant quod est. Non esse cupidum, vera pecunia est: nõ esse emacem, vectigal est. Fateamur ergo, vter est ditior, cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? cui possessio quò est maior, eò plus requirit ad se tuendum, an qui se suis viribus sustinet? Contentum suis rebus esse maximæ sunt certissimæque diuitiæ.

Smaragdus. 970.

In Regulam Benedicti cap. 57. Auaritia non est paruum malum, sed grande. Ignis est in corde auari inextinguibiliter ardens, & incessabiliter vrens.
Iob 15. Hinc in libro Iob scriptum est: *Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* Quod beatus Gregorius exponens ait: Ignis tabernacula deuorat, cùm æstus auaritiæ cogitationes mentis deuastat.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 5. cap. 1. Auaritia in manu accipientis viscus est, quæ quicquid apponitur, excuti nõ permittit: sed more picis hærere compellit.

De contemptu seculi cap. 6. Audisti (obsecro) nummicola & monache, quid tibi æstus auaritiæ pariat? Audisti ad quẽ finem pecunia congesta perducat? Iustũ quippe est, vt cuius nũc mens amore carnis ardet in concupiscẽtia, illius postmodum & ipsa caro comburatur in pœna. Nunc fornax mentis inuisibili concupiscentiæ ardore succenditur; dignum est, vt tunc quoque caro (materialis incẽdij flamma) inextinguibiliter depascatur. Audi adhuc nummicola. Quòd autem nummicolam appello, à qualitate tui operis vocabulũ traho, non contumeliæ in te nomen vsurpo: nummos enim colis, qui pecuniã diligis. Et cùm Dominus per Prophetam dicat: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Dominus*: vacationis quidem cultum, quem Deo debueras, nummis exhibes, circa
Matt 6. quorum custodiam vacas. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Quocirca sicut qui Christũ colit, iure Christicola dicitur: ita & qui nummis per custodiam seruit, non immeritò nummicola perhibetur.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 5. epist. ad Ephes. Pessima & praua res est auaritia: quia auarum esse, non est solùm idolis seruiens, sed etiam ipsa idolorũ seruitus. Auari enim Deus nummus est. Nam sicut qui idolis seruit, cultum debitum Creatori imaginatæ creaturæ attribuit: sic & auarus impendit cultũ effigiatę pecuniæ, cùm Deum colere deberet, non pecuniam. Ideoq; pecunia, quam diligit, veneratur, & colit, facta est illi idolum: quia spem suam in ea posuit, & à Dei cultu pro ea recessit. Dum enim deberet adire Ecclesiam, custodit arcã: dum deberet rogare Deum, petit forum, vt augeat lucrum. Quapropter idololatria meritò iudicatur. Vel etiam ideo, quia sicut idololatra rapinam facit, honorem Dei tollendo, & idolis dando: sic auarus rapit pauperibus ea, quæ superfluè sibi coaceruat. Res enim, quas Deus seruiri vult indigentibus, ipse sibi vsurpat, & recondit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Libro 1. in Iosue cap. 21. Qui sub specie pietatis pulchri incedentes, & religiosi, auaritiæ student, quæ est simulachrorum seruitus, & cũcta militiæ spiritualis faciunt venalia, quid aliud quàm anathemata furantur, & mentiuntur, & abscondunt inter vasa sua, imò inter conscientias suas. Vbi in sacerdotibus, vel in ijs, qui præsunt, auaritia regnat, & principatũ obtinet pecunia, hi, qui sunt Israel, arma virtutũ contra vitia tenentes, & prout oportet arguere, obsecrare volentes, stare non possunt contra hostes liberè repugnantes: quippe quos pecunia tuetur, vt de vitijs suis aliquando non saltem impunè arguantur.

Bernardus. 1130.

Sermone de verbis Sapientiæ: *Super omne peccatum auaritia inquinat animam:* Vnde & idolorũ seruitus dicitur. Incuruat enim ad infima, & egena elementa animam, quæ soli Creatori subiecta, cęteris rebus deberet præesse.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

In Euthetico in Polycraticum:

Ignis auaritiæ cùm fœnum carnis adurit,
Surgit, & æternum construit vsque focum.
Omnia cùm possit manus omnipotentis, auara
Mentis egestatem non satiare potest.
Non satiare potest manus omnipotentis auarum?
Dic mihi quis poterit, quod nequit illa manus?
Est antiqua nimis, nimis est sententia vera,
Quam docuêre patres, Ennius atque Cato:
Tam quod habet, quàm quo caret, omni desit auaro;
Occupat, incumbat res aliena tamen.
Semper abundabit, qui rebus nouerit vti:
Et mens vtendi nescia semper eget.

Lib. 8. Polycraticon cap. 15. Ingratissimũ est & odiosissimum vitium, quod nec effectu prodest alijs, nec affectu. Hæc est auaritia, latentium indagatrix lucrorum, manifestę prędæ auidissima vorago, neque habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone 5. de Purificatione Mariæ: Post conuersionem nostram muniamus thalamum nostrum, ne auaritia, quæ *est radix omnium malorum*, rediens introeat, nosq; ab vnius Dei cultura abstrahat, & idolorum cultores faciat. De qua inter cætera sic ait Apostolus: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus.* Ecce auaritiam idololatriæ cõparat, & meritò. Quia sicut vni Deo idololatria nititur auferre gloriã, ne solus habeat nomen deitatis: ita auarus in Dei res se extendit, vt solus vsurpet, quæ Deus omnipotens in vsum plurimorum fecit. Vtraque Deo inimica, quia negat Deo, quæ sunt eius. Colos 3.

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi lib. 2. cap. 11. Tantalus sitit in vndis, & auarus eget in opibus, cui tantum est quod habet, quantum est quod non habet, quia nunquam vtitur acquisitis, sed semper inhiat acquirendis. Salomon: *Est quasi diues, cùm nihil habeat: & est quasi pauper, cùm in multis diuitijs sit.* Auarus & infernus vterque comedit, & non digerit: recipit, & nō reddit. Auarus nec patientibus compatitur, nec miseris subuenit vel miseretur, sed offendit Deum, offendit seipsum, offendit proximum. Nam Deo retinet debita, proximo denegat necessaria, sibi subtrahit oportuna. Deo ingratus, proximo impius, sibi crudelis. Viro cupido & tenacissimo sine ratione est substātia, & homini liuido ad quid aurum?

Prou 13.

Cap. 13. Auarus ad petēdum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit, totum amittit, tristis, querulus, & morosus, solicitus suspirat & anxiatur, dubius habet, & inuitus expendit. Magnificat datum, sed vilificat dandum: dat vt lucretur, sed non lucratur vt det: largus in alieno, sed parcus in proprio. Gulam euacuat, vt arcam impleat: corpus extenuat, vt lucrum extendat. Manum habet ad dandum collectam, sed ad recipiendum porrectam: ad dandum clausam, sed ad recipiendum apertam.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Iugo comprimuntur superbi & auari. Superbia leuat hominem supra se, auaritia trahit extra se, & ita disrumpitur, & dissecatur miser homo seruus peccati. De iugo auaritiæ dicit Apostolus: *Radix omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes, à fide errauerunt, & inseruerunt se doloribus multis.* Vnde Propheta Nahum: *Plures fecisti negotiationes tuas, quàm sint stellæ cæli.* Hi sunt velut talpæ excæcati, terrā congerentes supra se, vnde obruuntur. Percussi enim sunt auaritia, id est, auri auiditate, & calidis hirundinum stercoribus excæcati sunt. Stercora enim sunt temporalia in reputatione iustorum.

1. Tim. 6

Naum 3

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 4. cap. 57. Auaritia est gloriæ, seu quarumlibet rerum insatiabilis & inhonesta cupido. Hoc vitium alio nomine vocatur philargyria. Videtur tamen inter hæc duo aliqua esse differentia. Quia auaritia est immoderatus appetitus habendi omnium rerum: philargyria verò, per quam singulari appetitu pecuniæ colligendæ fræna laxantur. Auaritiæ autem filiæ sunt fallacia, proditio, periurium, inquietudo, violentia, contra misericordiā obdurationes cordis. Auaritia in duobus consistit, in acquirendo scilicet, & retinendo. De cuius malitia per Salomonem dicitur: *Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam.*

Guilielmus Aluernus. 1230.

Secunda partis de Vniuerso parte 2. cap. 53. Hoc habet euidenter doctrina & lex Christianorum, quòd auaritia est simulachrorum seruitus, & quoniam nihil iniquius, quàm amare pecuniam. Causa autem in hoc est euidentissima, quoniā creator ordinauit nos ad pecuniam, vt nos ea superponeret, & eam sub pedibus nostris poneret. Totam enim terram, & omne, quod terrenum est, posuit sub pedibus nostris corporalibus, &c. Ipsæ etiam pecuniæ totis viribus ponderum suorum cōtendunt, & conantur esse sub pedibus nostris: nec inde leuari, nisi inuitæ, & per violentiam patiuntur, manifestè ostēdentes auaris iniquitatem, atque peruersitatem auaritiæ, quibus se pecunijs spiritualiter subiecerunt. Hæc igitur est peruersitas auaritiæ, quòd pecuniam, quam auari corpore calcant, corde adorant.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quæst. 118. art. 4. Auaritia dupliciter dicitur: vno modo secundùm quod opponitur iustitiæ: & hoc modo ex genere suo est peccatum mortale. Sic enim ad auaritiam pertinet, quòd aliquis iniustè accipiat vel retineat res alienas ad rapinam vel furtum, quæ sunt peccata mortalia. Cōtingit tamen in hoc genere auaritiæ aliquid esse peccatum veniale, propter imperfectionem actus. Alio modo potest accipi auaritia secundùm quod opponitur liberalitati, & secundùm hoc importat inordinatum amorem diuitiarum. Si ergo in tantum diuitiarum amor crescat, quòd præferatur charitati, vt scilicet propter amorem diuitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei & proximi, sic auaritia erit peccatum mortale. Si autem inordinatio amoris intra hoc sistat, vt scilicet homo, quamuis superfluè diuitias amet, non tamen præfert earum amorem amori diuino, vt si propter diuitias non velit aliquid facere contra Deum & proximum, sic auaritia est peccatum veniale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Sūma Tom. 2. de Auaritia: Auarus iniquus, est in Deum, in seipsum, & in proximum, vt inferiores creaturas. In Deū iniquus est, quia bona sibi commendata à Deo ad dispensandum proditiosè sua facit: diuites enim dispēsatores sunt diuitiarum Domini. Iniquus est in Deum, quia vilissimam ei creaturam præponit. Iniquus est etiam in Deum, quia inde hostis Dei efficitur, vnde amplius eū amare debuit: scilicet propter bona huius mundi, quæ Deus sibi contulit. Iniquus in seipsum est. Primò, quia seipsum inimicis suis vendit. Valde iniquus reputaretur aliquis, qui proximū suum inimicis suis capitalibus venderet: sed iniquior valde reputaretur, qui cognatum vel fratrem venderet: iniquissimus, qui patrem, quem plùs amare deberet: sed multo iniquior videtur esse reputandus ille, qui seipsum vendit, cùm amplius seipsum debeat amare, quàm patrem. Secundò iniquus est auarus in seipsum, quia se euiscerat. Vnde Dauid: *Tabescere fecisti sicut araneam animam eius.* Tertiò iniquus est in seipsum, quia amat ea, quæ tot mala sibi faciunt: amat spinas diuitiarum, in quibus comburendus est. Iniquus etiam auarus est in proximū, quia sibi retinet, quod pauperibus erogare debuit: sicut eleemosynarius alicuius Principis, vel executor alicuius testamēti iniquus esset, si ea, quæ deberet distribuere pauperibus, sibi retineret. Iniquus est etiam in proximum, qui quasi occidit eum, cùm fame eum permittit perire, cùm potest subuenire. Vnde scriptum: Pasce fame morientem, quòd si non paueris, occidisti. Vnde Eccles. 34. *Panis egentium vita pauperum qui defraudat illū, homo sanguinis est.* In creaturas verò inferiores iniquus est auarus, quia recludit eas in carcere custodiæ suæ, vbi eas putrescere facit. Vnde Iacob. 5. auaris: *Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimēta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum eruginauit, & erugo eorum erit vobis in testimonium, & manducabit carnes vestras quasi ignis.*

Alanus Insulanus. 1300.

In Parabolis:

Non sibi, sed reliquis aries sua vellera portat:
Sic alijs vnit semper auarus opes.

Hugo Pratensis. 1300.

Dominica 17. post Trinitatem: Fœtet spiritualiter auarus coram Deo & hominibus: quia, vt dicit Boetius, largitas semper charos facit, auaritia odiosos. Vnde auarum omnes maledicunt, & abominantur tanquam rem fœtidam. Multum fœtet auarus, qui Deum negat & crucem, nummum adorat, & animam suam vendit diabolo, & cor-

pacem, dominum, & familiam conturbat, & proximis non compatitur. Ecclesiastici 10. *Auaro nihil est scelestius: & nihil est iniquius quam amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet*, &c.

Albertus Patauinus. 13[illegible]0.

Sermone 95. Si quis diuitias cupiat quátum sufficiens est ad vitam secundùm conditionem status sui, non peccat: sed vltra hoc diuitias cupere, vitium est auaritiæ, de quo Ecclesiastici 10. *Auaro nihil est scelestius.*

Dantes Florentinus. 1320.

De Inferno cap. 1. Bellua etenim, per quam clamat, id est, auaritia, non permittit quenquam transire suo itinere, sed tantum ipsum impedit, vt tandem perimat. Cuius natura tam syluestris & mala est, vt nunquam repleat rabidam voluntatem, & post epulum famescit plus quàm antea.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte prima cap. 80. Ferocissima pestis est cupiditas, quæ eos quos capit, egenos efficere solet, dum finem inquirendi non inuenit, sed eo magis quò fuerit locupletata mendicat.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica decimaquinta Trinitatis. Sub hac solicitudine occultum quoddam vitium latet, quod est execranda auaritia, quæ inter septem mortalia peccata numeratur, quæ occultè, & tam inaduertenter tam grauia infert damna hominibus, vt nihil æquè noceat.

Rupertus Holcotius. 1360.

In Prouerbia Salomonis lectione trigesimasecunda: Auari similes sunt vasculo, in quo solent pueri congregatam pecuniam deponere, ex quo nihil extrahi potest, si non frangatur: similes etiam sunt pueris, qui de accepto à matre cibo, etiam plus quàm sufficiat, nemini etiam obnixè petenti largiuntur: cùm vero exaturati fuerint, in luto aliquo relinquunt, quia amplius comedere non valent.

Gerardus Zutphaniensis. 1380.

Libro primo capite quadragesimonono: Philargyriæ vel auaritiæ passio vexat tepefactos in Dei seruitio. Nam rarò impugnat legitimè pugnantes, præsertim si degunt sub alterius cura.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Pred. de auaritia artic. 3. Auaritia est mater multarum turpissimarum filiarum, videlicet obdurationis ex retinentia nimia, ne emolliatur, vt sibi ipsi quoad animam, & miseris subueniat: secundò inquietudinis: tertiò doli: quartò fallaciæ, quæ fit simpliciter verbo: quintò fraudis, quæ fit in facto: sextò proditionis: septimò periurij. Est ergo auarus stipes, in quo diabolus omnem surculum inseruit.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ, de septem vitiis capitalibus: Auaritia secundum Apostolum dicitur *idolorum seruitus*: quia auarus propriè in effectu & opere exhibet creaturæ, scilicet pecuniæ, illud, quod debetur Creatori, & præcipuè fidem, spem, & dilectionem. Nam ibidem tanquam in eo, vnde sibi speciale auxilium prouenturum credit, suam principaliter spem constituit, exinde in ardorem dilectionis transit. Et in hoc specialiter reprehenduntur auari, quòd rei vilissimæ, scilicet pecuniæ, quæ de terra venit, quam natura infimam esse voluit, tantum amorem suum exhibent, & impendunt. Vnde in Ecclesiastico dicitur, quòd *auaro nihil est scelestius*: & hoc propter quatuor causas. Prima, quia vix est scelus seu vitium, ad quod perpetrandum auaritia non inducat, vt sunt furta, homicidia, proditiones, periuria, & cætera huiusmodi. Secunda, quia est contra legem naturæ, seu humanitatis, qua quisque alteri tenetur quod sibi velit fieri. Tertia, quia est contra legem vniuersalem, in omnibus rebus existentem, per quam se dari & communicari volunt, imò quodam modo compellunt. Auari enim eas captiuas detinent, ne communicari possint. Quarta, quia est contra legem diuinam scriptam. Vnde Lucæ 6. *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.*

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vitæ de obedientia cap. quinto: O pestis maligna, & detestanda auaritiæ obedientia, & semper bonis animis exhorrenda, quid illæsum, quid inconcussum dimittis? Tu genus humanum confudisti: tu Discipulum Christi comitem ab Apostolatu præcipitasti: tu milites custodientes Christi sepulchrum captiuasti. Amori enim pecuniæ vilis est omnis affectus, & anima lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit: nullumquè est iustitiæ in illo corde vestigium, in quo sibi auaritia fecit habitaculum.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Sermone decimooctauo artic. tertio: Tertium vitium increpandum est auaritia, scilicet vt domini & regimina ciuitatum excludant eos, qui incorrigibiliter probati sunt argento, id est, denarijs, encœnijs, muneribus, & sic de alijs cupiditatibus. Quatuor enim peccata sunt ex auaritia originem sumentia, propter quæ Deus flagellat ciuitates & patrias. Primum est Simoniarum, & concussionum abominatio, secundum est rapinarum multiplicatio, tertium est pauperum oppressio, quartum est beneficiorum diuinorum ingratitudo: & de omnibus his vindex est Deus.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. duodecimum Lucæ: Nihil est iniquius quàm amare pecuniam: hic enim animam suam habet venalem. Itaque cauendum est ab omni auaritia, scilicet tam mobilium quàm immobilium, à parua & magna: quoniam parua disponit ad magnam: estquè vitanda auaritia tam in acquirendo, quàm in conseruando & erogando.

Baptista Fulgosius. 1480.

Libro nono Exemplorum cap. quarto: Auaritia fomentum auiditatis est, atque vrgens ad omne scelus calcar: ab animis enim, in quos semel ingressa est, amicitiam honorisque desiderium pellit, ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis crescit, & quamuis senio subeunte corporis vires decrescant, habendi cupiditas tempore ipso augetur: & in quo minus ad viuendum spatij superest, tanto plus struendis intenta opibus, timidius necessaria promit. Itaque quicunque auaritia captus laborat, cùm neminem amet, à nullo etiam amatur: & cùm omnia auro postponat, quanto plus auri possidet, tanto plus quærendo inhiat: veluti hydropicus, qui bibendo semper magis sitit, etsi totum aqua perfusum plenumque corpus habeat. Quæ res efficit, vt non iure ratione, omnium Italorum consensu, in idem conuenientium nomen (auaritiæ enim comes semper est miseria) auaros omnes miseros esse dicamus.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa 2. partis destructiorij tractatu tertio: Auaritia est morbus multipliciter affligens, nec tamen miser auarus miseriam suam recognoscit. Augustinus: Quid miserius misero non miserante seipsum?

Baptista Mantuanus. 1500.

De calamitatibus horum temporũ, lib. I. De Philargyria.

Auri sacra fames hac est, rerumq; cupido
Improba, diuitias amor insanus habendi.
Haec nummus situ ardescens immersa vorago
Tartareu cum sit vadis, imitata rapaces
Vnguibus Harpyias, armataq; grandibus ora
Dentibus, in gyrum [illegible] elephanti

Ambitione, [illegible]

Iacobus Sadoletus. 1520.

De regno [illegible] [illegible] quae tanquam [illegible] omnem bonum [illegible] vitae societatem [illegible] in animũ inuasit, arcem [illegible] mentis atque consilii, [illegible] Dei et pius atque abstractos [illegible] maucipat

ARTICVLVS SEXTVS.

INVIDIAM, CVM SIT MORTALE PECCATVM, DEPONENDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

G*Enes.* 4. *vers.* 4. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem, & ad munera illius non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum.

Genes. 27.41. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.

Genes. 37.4. Videntes fratres Ioseph quod à patre plus cūctis filijs amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. 11. Inuidebant ei igitur fratres sui: pater vero rem tacitus considerabat.

Leuitici 19.17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum.

Numeror. 12.1. Locutaque est Maria & Aaron contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, & dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cùm audisset Dominus, iratus est.

Prouerb. 10.12. Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

Prouerb. 17.5. Qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

Prouerb. 24.17. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne forte videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. 21. Cum detractoribus non commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit?

Prouerb. 28.22. Vir qui festinat ditari & aliis inuidet, ignorat quod egestas superueniet ei.

Ecclesiastes 4.4. Contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animaduerti patere inuidiæ proximi. Et in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

Sapient. 2.24. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

Sapient. 6.25. Neque cum inuidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

Ecclesiastici 6.1. Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis.

Ezechiel. 25.15. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Palæstini [illegible]

vindictam

dicta, & vlti se sunt toto animo, interficientes & implentes inimicitias veteres: Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego extẽdam manum meam super Palęsthinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis.

*Rom.*1.28. Sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, &c.

1. *Ioan*.3.11. Hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum: Non sicut Cain, qui ex maligno erat: & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius iusta. 14. Qui non diligit, manet in morte. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est, Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Heronem: Inuidiã fuge: Auctor enim illius diabolus est, & successor Cain, qui inuidia stimulatus, necem fratri machinatus est.

Irenæus. 180.

Lib.5 cap.24. Diabolus inuidens homini, apostata à diuina factus est lege. Inuidia enim aliena est à Deo.

Gregorius Neocæsareensis. 260.

Metaphrasi in Ecclesiastis cap.4. Perspicuum mihi quoque factum est, quanta proximorum inuidia egregium virum sequatur, æstrum existens impuri spiritus: quod[que] is, qui hanc susceperit, ac velut pectore cõplexus fuerit, nihil aliud habet, quàm quòd animam suam exest & dissecat, simul[que] cum corpore absumit, mœrorem acerbissimum, nec solatio vllo mitigabilem aliorũ prosperitatem existimans.

Athanasius. 340.

Homilia de semente: Prostratus est immanis ille Goliath à paruulo, peritus ab imperito & simplici sumens deinde Dauid illius gladiũ, caput ipsi præcidit, caput[que] deportatum est in Hierusalem: gladius autem in custodiam datus est Abimelech sacerdoti, liberatus[que] est populus ab aduersario, &c. Ibi tripudiatrices illæ cecinêre, nõ ad dignitatem respectantes, sed ad merita rerum: percussit Dauid per myriades, & Saul per chiliades, &c. quæ res animum Saulis perculit. O magnam vecordiam, nónne debuit tam recẽs beneficium reuerentia prosequi? Quid inuides victori, ad vnã horam faustis vocibus celebrato, ipse qui ad quadraginta dies latuisti? Cur ab hostibus liberatus, laudibus assertoris laude digna patrantis, infestus es? verùm ille secum dicebat: *Dederunt mihi mille, & Dauidi decem millia.* Atque ideo infensis oculis Dauidem intuebatur. Vide mihi num posteri eius sunt, quibus hodie Seruator dextram illam aridam sanauit: & egressi sunt illi ad consilium capiendum, non vt Dominum glorificarent, sed quonam modo bene merito insidias ponerent. Euangelium enim dicit, quòd pleni vecordiæ egressi sint, & disceptauerint quid Iesu facerent, posteri nimirum persecutoris, posteri, inquam, furiosi illius, posteri insidiatoris aduersus hominem bene meritum. Toruis igitur oculis intuebatur Dauidem, obliquis iam inde eum oculis notans. Tales enim sunt inuidi, tales sunt hypocritæ: Ideo[que] Scriptura tibi dicit: *Oculi tui recta videant*, nihil obliquum, nihil liuidum, aut quod amorem aut fauorem præ se ferat. Aspice amicum tuum rectè, nihil dissimulanter, nihil virulenter. Sed enim Saul infensis oculis aspiciebat Dauidem, considera mihi quidnam struatur. Videbat illum magni fieri, cupiebat igitur illi dare filiam suam in vxorem. Heu mihi qualis tentatio inuidiæ? insidiatur ei, quem in generum accipit.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 11. quæ est de Inuidia: Nihil mortalium animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet auctori: alijs verò quàm minimum. Quemadmodum enim venenum ferrum, sic inuidia hos, qui eam possident, consumit atque vastat. Magis autem, sicuti viperas dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animam corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerũ successu conceptus. Quapropter animo inuido nunquam tristitia, nunquam mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ doloris[que] occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur, &c. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo venientibus, demum ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum dæmonem ad bellum aduersus hominem internecinum impulit? Nonne inuidia? per quam & Deo aduersari palam deprehensus est. Dolens enim ob præclara dona homini concessa, quando Deo nocere non valuit, ipsum insidijs petit hominem, &c. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarsit in inuidiam, atque eum, qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Cùm enim impar esset ad debellandum Deum, in cædem incidit fraternam. Quamobrem, fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus, pugnæ in Deum magistram, homicidij matrem, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contẽdis, aut quid eum petis in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit, aut minuit? &c. Sapiens profectò fuerit quicunque cum inuido minimè congreditur, aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet, quòd ex conuictu reliquæ vitæ commercia vitari facilè nequeunt, &c. Quoniam ex Salomonis sententia: *Zelus hominis ex socio ipsius.* Et profectò sic res habet. Non enim Aegyptio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autem in hoc malo laudauerit quisquam, quòd inuidus quan-

Gene.4.

tò in proximum vehementius mouetur, tanto sibimet maius parit incommodum. Quemadmodum sagittæ magna vi emissæ, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facilè redeunt: sic inuidia proximis tristitiam nequaquam affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquam in mœrore positus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Sese solum vastat, atque cruciat, &c. Malum suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergo fratres intolerabile malum. Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitionis arrabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Aspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens, &c. Quid ergo faciendum, vt hanc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortasse affecti facilè liberemur? Primùm quidem si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non potentiam, non gloriam, non opes, non corporis habitudinem prosperam: non enim in rebus fluxis bonum constituimus, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser igitur est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos ensem corripiens, in se, ac interitũ suum conuertit, &c. Omninò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudemq́ se conuerterit, multum abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet esse felicem & æmulandum. Qui verò ita fuerit animatus, vt nihil vsquã humanum admiretur, huic procul dubio dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ita gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facilè patiatur, maximam profectò occasionem, causamq́ inuidiæ dabit, &c. Sic demum teipsum incolumem seruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab ijs, qui ob eam labores subeant, apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ fastus intra nos nequaquam cõsistit.

Homilia vigesimaprima, quæ est in aliquot Scripturæ locos: Inuidia proprium est diaboli vitium &c. Malum est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput, aut membrum aliquod dolent, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? Angunt me proximi bona? Nam veritas hæc est, attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid, quæso, te affligit, proprium malum, an alienum bonum? Certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriẽdo, mansuetos reddimus; inuidum verò & malignũ beneficio nostro deuinciẽdo, longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in ijs quæ recipit bonis, sed tua tristatur felicitate, quòd facultas tibi sit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit, inquam, cùm te è paradiso expulit, &c. Ne sequere illum, néue cum eo commercium suscipe vllum. Bis enim te læsit. Primùm, cùm te ab initio eiecit. Deinde nũc reditum tuum turbare contendit.

Ephræm. 370.

De virtutibus & vitijs, cap. de eo, qui ab inuidia & æmulatione alienus est: Beatus, qui inuidiæ & æmulationi non est obnoxius. Nam æmulatio & inuidia dependent à se inuicem, & qui alterutram habet, vtramque habet. Verè igitur beatus, qui in hæc vitia non incidit, nec ab aliquo istorum vulneratus est. Nam qui iniustè fratri suo inuidet, cum diabolo condemnabitur. Vincitur inuidus, laborat odio & inimicitia, bono aliorum angitur progressu. Qui autem ab hoc morbo alienus est, nunquam aliorum profectu cruciatur, de honore alterius non turbatur, neque de dignitate dolet: cunctos enim se meliores præstantioresq́ue ducit, indigniorem se alijs, omniumq́ue infimum reputans, gloriam propriam non quærit, non sectatur honores.

Capit. de eo, qui obnoxius est inuidiæ & æmulationi: Qui autem eiusmodi vitiorum laborat morbo, miser est atque infelix, ac diaboli consors, per quem mors introiuit in orbem. Sap. 2. Inuidus enim & æmulator omnibus se aduersarium præbet, neminem sibi in honore præferri patitur, proborum existimationem diminuit, rectèq; incedentibus scandalum constituit: rectè viuentes vituperat, & pietate ac religione conspicuos aspernatur, &c. Graue ergo & pestiferum est inuidiæ & æmulationis venenum, vnde detractiones, odia, ac cædes pullulant. Procul igitur ab hoc teterrimo vitio fugite, procul à vobis omnem inuidiam & æmulationem depellite, ne simul cum diabolo damnemini.

Gregorius Nyssenus. 380.

Lib. de vita Mosis: Inuidia malorũ princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ causa, ignominiæ principium. Inuidia enim nos lõgè exterminauit à paradiso, versa in serpẽtem aduersus Euam: inuidia repulit à ligno vitæ, &c. Inuidia dico mortifer stimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes spontè adhibita, telum amarum, figens animam clauus, flamma cordis, intestinorum ignis: hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est; & contra non suo bono, sed malis proximi felix est: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaueribus pasci, & pretiosis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura sua ad putridum & purulentum esse affinis: quando verò huic morbo subiectus est aliquis, amicorum commodis quasi vnguento tabescit: & si quid calamitosum incidisse proximo intellexerit, ilicò aduolat, rostro inuadit adunco, quo si qua latent, distrahit, atq; dissipat, & in medium proponit omnibus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione vigesimaseptima, quæ est de seipso, & ad eos, qui ipsum Cathedram Constantinopolitanam affectare dicebant: Vtinam ex hominum vita liuor interiret, inuidorum tabes, venenum eorum, qui eo laborant, solus ex omnibus affectibus iniquissimus simul & æquissimus: illud, quia bonis omnibus infestus est; hoc, quia dominos suos exest & conficit, &c. Hæc & Luciferum obscurauit, ob mẽtis elationem prolapsum, (indignum enim atque intolerandum ducebat, se, cùm diuinus esset, non Deum quoque existimari,) & Adamum, per voluptatem & mulierem circumuentum, è paradiso expulit. Genes. 3. Adductus est enim, vt Deitatem sibi inuideri crederet, dum à scientiæ ligno arceretur. Hæc & Cain ad inferendam fratri necem impulit, quòd purius sanctiúsque sacrificium æquo animo ferre non potuisset. Genes. 4. Hæc

& mun-

& [illegible] inter [illegible] se geren-
[illegible], & S[illegible] obruit. Hæc &
Dathan, & Abiron, aduersus Moysen furore ela-
tos, [illegible]am defodit; & Mariam, quæ aduersus
[illegible] modò murmurauerat, lepra in-
[illegible].

Num. 16

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. quadragesimaprima in Matthæum: Tale certè malum inuidia est, qua nulla vnquam malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, [illegible] saltem iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum [illegible]. Inuidi autem & multò ante seipsos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciant, [illegible] in agendo semper inuidendoque sunt, vt nunquam peccandi afferant finem. sed quemadmodum sues lutosa immundicia, & dæmones nostris [illegible]tantur: sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquiescit, atque respirat inuidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorum [illegible]tatem miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suaue consequatur, quàm quod proximo calamitosum inferatur. Nonne igitur tales homines lapidibus petendi? Nonne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestique dæmones, atque furiæ ipsæ. Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines, si animantes rationis expertes crudeliter cædi ac dilaniari viderint, aliquantulum commiserantur: tu verò cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquam reperietur? His profectò de causis fornicatores, ac publicani ad cælos conscendere potuerunt, inuidiæ autem morbo laborantes, cùm intùs essent, à regno cælorum exciderunt: *Filij autem*, inquit, *regni eijcientur foras*. Præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea, quæ nunquam sperârunt, facilè nacti sunt. Pharisæi autem vel ea quæ retinebant bona penitus amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immanissimum conuertit. Inuidia prima hominis cædes apparuit. Inuidia fraterna charitas contempta est. Inuidia sanguine hominis terra primò maculata. Inuidia denique factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abyron, vniuersumque [illegible] populum viuos absorpserit, &c. Nam vnde Cain fratricida effectus est? Vnde verò Esau fratrem insectabatur? Vnde Laban: vnde Iacob [illegible]. vnde Chore, Datham, & Abyron: vnde Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vnde ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Adhæc illud etiam tecum semper verte, quia non maiorem illi, cui inuides, quàm tibijpsi facis iniuriã, cùm in teipsum versus mucronem impellas. Quid enim incommodi Cain Abel fratri suo intulit? N[illegible] illum quidem inuitus ad meliorem vitam [illegible] transmisit, ac seipsum ærumnis inuol[illegible]. [illegible] verò qua in re mansueto Iacob obfuit, [illegible] etiam paterna domo excidit: & post in[illegible] in aliena vagabatur regione. Iacob [illegible] bonis atque diuitijs abundauit. Quã [illegible] fratres sui Ioseph peiorem reddiderunt? [illegible] quanquam vsque ad sanguinem ferè venisset, [illegible] in extremis periculis fuerũt, [illegible] regia potestate in Ægypto potitur? [illegible] inuidia laboras, tanto maiora [illegible] bona, cui inuides. Deus enim, qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circumuenientum, extollit multò magis, clarumque illum facit, inuidentem autem deprimit.

Matth. 8.

Gen 4.

Homilia quadragesimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes sæpenumerò gladios in se conuertunt, itidem & inuidi, solam inuisi perniciem intuentes, propriam negligunt salutem: hi feris quoque peiores. Nam illæ quidem escæ indigentes, vel à nobis irritatæ, aduersus nos armantur: hi verò beneficijs quoque frequenter allecti, bene meritos maleficijs prosecuti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares, fortè verò peiores & istis. Hi namque contra nos bellum exercent impacatum, consortibus autem generis non insidiantur. Vnde Iudæis quoque Christus os occlusit, cùm eum in Beelzebub eijcere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ communionem reueriti sunt, neque sibi pepercerunt. Nam antequam inuisos, animas suas pœnis afficiunt, tumultus omnis & ignobilitatis eas frustra & incassum implent. Cur enim doles, ò homo, proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendant excusationes. Tu verò quam dices causam, rogo? Nullam penitus, nisi tantùm intensam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quam pœnã luemus? Nam si diligens diligentes nihilo gentibus melius affectus est, nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationem? audi quid Paulus dicat: *Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* 1.Cor. 13.
Quòd autem vbi liuor, & inuidia, charitatis opera sublata sint, cuique patet. Hoc vitium & fornicatione peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantùm sistit: inuidiæ verò vis totam subuertit Ecclesiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ita fratrem Cain occidit, ita Iacob Esau, ita Ioseph fratres, ita cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, sed multa cæde facis grauiora, fratrem optans confundi, laqueos vndique tendens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolens quòd mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuum illius præponens honori, & quod est omnium grauissimum, indifferens peccatum esse videtur, cùm omnium sit atrocissimum. Siue misererearis, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cùm inuideas fratri: & hoc illinc est manifestum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus est, 1 Cor 5.
sed accusatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, sed sanatus non est: quin & Deo statim ipsius vlceri curam afferente, magis intumescebat, & fluctuabat, & ad cædem properabat. Gen 4.
Ita hoc vitiũ illo peius est, nec medicinæ, quamcunque adhibuerimus, facilè cedit. Funditus igitur eam vndique euellamus, illud pensantes, quòd quemadmodum offendimus Deum alienis tabescentes bonis, ita placemus gratulantes, & nosmetipsos participes faciamus bonorum bene merenti repositorum. Et propterea Paulus dicit: *Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.* Vtrinque magnum lucremur emolumentum. Rom. 12
Cogitantes itaque quòd licet non laboremus, si laboranti condelectemur, illius coronarum efficimur participes: omnem eijciamus inuidiam, & in animabus nostris charitatem plantemus. Sed quod dixi, graue quid est, inuidia,

[illegible]

[illegible] *serpentes regulos, quibus non est* [illegible] *tes* Rectè igitur à Prophe- [illegible] veneni mortis inuidia [illegible] quæ primus ille venenorum omnium [illegible] perempt & peremit. Nam ante [illegible] inter [illegible] prius [illegible] conderet, ipse [illegible] *mors introiuit in orbem* [illegible] autem illum, qui sunt ex par- [illegible] enim ille, qui primus eiusdem ma- li [illegible] corruptus est, nec medelam pœnitentiæ, nec fomentum vllius curationis admisit, ita & [illegible] percutiendos morsibus tradide- rint, omnem opem sancti incantatoris exclu- [illegible] non culpis aliorum qui- buslibet [illegible] crucientur, erubescen- tes ipsam prodere veritatem, extrinsecus sibi quasdam superfluas & ineptas causas offensio- nis inquirunt. Quarum quia omnimode falsæ [illegible] curatio est, cum illud mortiferum vi- rus [illegible] nolunt prodere, lateat in medullis. De quibus [illegible] ille sapientissimus competenter ex- pressit. *Si momorderit serpens non in sibilo, non est* [illegible] Hi enim sunt taciti morsus, [illegible] medicina non subuenit. [illegible] incurabilis est ista pernicies, vt [illegible] exasperetur, [illegible] obsequiis, mu- [illegible] quia, vt idem Salomon ait, [illegible] Quanto enim amplius alius [illegible] subiectione, aut patientiæ virtu- [illegible] laude profecerit, tanto ille [illegible] inuidiæ stimulis incitatur, qui non ni- [illegible] eius, cui inuidet, concupi- [illegible] illorum vndecim Patriarcharum [illegible] innoxii fratris subiectio- [illegible] vt de his Scriptura comme- [illegible] *fratres sui, eò quod* [illegible] *non poterant ei loqui quic-* [illegible] eorum, qui nulla [illegible] subiecti sust- [illegible] vix [illegible] Israel. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] cæteris, ita & [illegible]

[illegible]

[illegible] cæteri [illegible]

[illegible] nihil [illegible] rerum priorum [illegible] [illegible] inuidia. Vnum [illegible] rarum orbem [illegible] sunt fora & tribunalia [illegible] æmulatione, & [illegible] [illegible] huic [illegible] in gloriæ [illegible] obtrectatio [illegible] dis clamor, [illegible] dissipetur. In summa nullum [illegible] oculos incurrit, quod [illegible] trahat.

Agat[illegible] 560.

Libro quinto capite [illegible] uersis ex tanta rerum tam [illegible] harum cladiis [illegible] spectassent, diuersim & per [illegible] efferebant, vt qui salutem [illegible] gistratus plerosque, & principes [illegible] pa offendit, inuidia [illegible] capitis, [illegible] sit) quæ potiora sunt, obtrectat [illegible]

Antiochus. 600.

Homilia quinquagesima [illegible] Iam inuidia quàm vehemens sit animi affectio, verius diabolica in- temperies, vixque vllam admittens [illegible] quis referat? Ab ipso enim diabolo [illegible] xerat originem, & ecce è vestigio [illegible] Cainum transiliuit atque or[illegible] uo [illegible] in Dominicidas Iudæos [illegible] [illegible] vehemens atque atrox malum, [illegible] crudele est [illegible] angore d[illegible] misere, eliquatur totus [illegible] mis in ligno, & in vesti[illegible] que & faciem eius [illegible] lore, qui semel in ipsius [illegible] is, cui inuidetur, [illegible] modis pre[illegible] stus. Exemplo [illegible] [illegible]

[illegible]

Centuria quinta cap. sexagesimo: Quicunque motus inuidia odit, & perperam calumniosequè diffamat præstantiorem in certaminibus virtutum, & copia sermonis ad cognitionem spiritualem pertinentis, Saul est, qui à spiritu nequam suffocatur, non ferens gloriam eius, qui felicitate virtutis & cognitionis est illustrior, & ideo grauius insanit, quòd violentis manibus benefactorem interficere nequeat: sæpe verò asperè repellit ipsum etiam amicissimum Ionathan, ratiocinationem dico insitam in conscientia, quæ redarguit odium iniquum, & veritatis amica, studia virtutis eius, qui odio habetur, enarrat.

Theophylactus. 900.

In Marci cap. sextum: Tam atrox malum est inuidia. Semper enim obscurat bona, nec illa ab inuidis videri finit.

In caput primum ad Romanos: *Plenos inuidia, homicidio.*) Nunquam non homicidium est ex inuidia. Sic Abel inuisus Caino redditus, occisus est. Hanc ob rationem Ioseph interimendus erat.

Simeon Metaphrastes. 950.

In certamine sancti Apostoli Onesimi: Inuidia Cain cum multis alijs docuit esse fratricidam, & in ijs, qui ipsam possident, perniciosas seminauit cogitationes.

Suidas. 970.

In Lexico: φθόνος:) Inuidia est perpessio doloris, ob successus alicuius boni viri, &c. Morbus animi humanus, deuorans animum, quem occuparit, vt ærugo ferrum, & amor idem est, quibus ille inimicissimum vocat numen, conferens innatum morbum in ipsos, qui hæc produxerunt. Sunt & versus Iambici hac de re:

τὸ δευτερεῦον τῦ φθόνȣ σβέσας γράμμα,
εὕροις ἐν αὐτῷ τὸν φόνον γεγραμμένον.

Si alteram Pthoni raseris literam,
Inuenies in eo Phonon scriptum.

id est, inuidia & cædes in Græco sermone vna litera differunt: & inter inuidum & homicidam parum interest.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Iustiniano: Inuidia, vt solet rebus prosperrimè succedentibus insidiari, Belisarium quoque ita adorta est, vt is per calumniam delatus, à magistratu & honore sit exutus.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis regiæ cap. vigesimotertio: Non aliter atque ferrum rubiginem æmulus & inuidus animus odium, fraudem, aliaquè talia gignit. Ea coniuncta nonnunquam quidem & alijs adferunt exitium, prout eos impetiuerint: at ipsos auctores fieri non potest quin paulatim prorsus absumant; animis scilicet infixa perpetuò, quodquè natura solent efficientia. Sed enim ferrum, quasi per vim à rubigine corrumpitur: at istud non ignorantes adoritur: ideoquè malum hoc nostrum peius est, ac propè veniam nullam meretur. Quippe consimile quiddam accidit, ac si quis hostem quemcunque concremare volens lignum fieri sustineat, ac igni tradi, quo conflagraret is, quem odio prosequitur. Procul dubio Satanicum quiddam est inuidia. Quippe Satanas aliam nullam ob culpam plectitur, quàm quòd efficit, vt alij plectantur. Quin & amens est, qui laborat inuidia. Nam quin absumatur ipse, fieri nullo modo potest: an autem exitium sit allaturus alteri, certò non constat. Quandoquidem & vim lignorum magnam sæpius in cineres redactam scimus, cùm interim materiam crematu difficilem non absumpsisset. Gignit autem inuidia fraudem, & calumniam, & odium, cùm ipsa procreatur ab æmulatione.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauendum, nihil cautius prouidēdum, quàm ne quis inuidia & liuore capiatur; ne quis fallentis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur, &c. Quale malum est fratres dilectissimi, quo Angelus cecidit, quo circumueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse qui decepit? Exinde inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus, magistro perditionis obsequitur, dum diabolum, qui zelat, imitatur, sicut scriptum est:
2. *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Imitantur ergo illum qui sunt ex parte eius, &c. Latè patet zeli multiplex & fœcunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum, materia culparū. Inde odium surgit, animositas inde procedit. Auaritiam zelus inflammat; dum quis suo non potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat; dum cernit quis alium in honoribus auctiorem, zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere, vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur; dum obtrectatur sacerdotibus, dum Episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum, &c. Dumque ab inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcunque delinquitur, delicti consummatione finitur. In adultero cessat facinus perpetrato stupro; in latrone conquiescit scelus homicidio admisso; & prædoni rapacitatem statuit præda possessa; & falsario modum ponit impleta fallacia: Zelus terminum non habet, permanens iugiter malum & sine fine peccatum, &c. Quicunque es inuidus & malignus, videris, quàm sis eis, quos odisti, insidiosus, perniciosus, infestus: nullius magis quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est, quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit; tu te nō potes fugere: Vbicunque fueris, aduersarius tuus tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcirco, fratres dilectissimi, huic periculo cōsulens Dominus, ne quis zelo fratris in laqueū mortis incurreret, cùm eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset: *Qui fuerit*, inquit, *minimus in omnibus vobis, hic erit ma-*

enus. Amputauit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi zelare nó licet, non licet inuidere. Exaltationis apud nos non potest esse contentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vnde placeamus Deo. quo & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque in operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: *Nox transiit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum & induamus arma lucis, tanquam in die decenter ambulemus: non in comessationibus,* &c. Si recesserunt [illegible] pectore tuo tenebræ, si nox inde discussa est, si caligo detersa est, si illuminauit sensus tuos splendor diei, si homo lucis esse cœpisti: quę sunt Christi gere: quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid te nubilo liuoris inuoluis? quid inuidiæ cæcitate omne pacis & charitatis lumen extinguis? quid ad diabolũ, cui renunciaueras, redis? quid Cain similis existis?

Hilarius. 3:0.

In Psalm. 138. Qui die repletus est, diem tantum in se habet, & ideo ait: *Dies replebuntur, & nemo in his.* Nemo in his erit præter diẽ, quo repleti sunt. non pecuniæ æstus, non voluptatum stimulus, nó ambitionis ardor, non odiorum malignitas, non inuidiæ aculeus, non conuitiorum furor, non superbiæ amentia, non cætera quæ diaboli sunt arma atque virtutes: sed lux vera, sed dies sola, qua repleti sunt.

Ambrosius. 370.

Ad caput 4. Lucæ: Non mediocris inuidia proditur, quæ ciuicæ charitatis oblita, in acerba odia causas amoris inflectit. Simul hoc exemplo pariter & oraculo declaratur, quòd frustra opem misericordiæ cælestis expectes, si alienæ fructibus virtutis inuideas. Aspernator enim Dominus inuidorum est, et ab ijs, qui diuina beneficia in alijs persequuntur, miracula suæ potestatis auertit. &c. Videte quid mali inuidia afferat. Indigna propter inuidiam patria iudicatur, in qua ciuis operetur, quæ digna fuit, in qua Dei Filius cóciperetur.

Libro 2. Offic. cap. 30. Filij fugite improbos, cauete inuidos. Inter improbum & inuidum hoc interest: Improbus suo delectatur bono, inuidus torquetur alieno. Ille diligit mala, hic bona odit vt propè tolerabilior sit, qui sibi vult bene, quàm qui malé omnibus.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 5. ad Galat. Inuidiam non putemus idem esse quod zelũ: quia zelus & in bonam partem accipi potest, cùm quis nititur ea, quæ meliora sunt, æmulari. Inuidia vero aliena felicitate torquetur, & in duplicem scinditur passionem: cùm aut ipse est aliquid in eo, in quo alium esse non vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se ei non esse consimilem. Pulchré quidam de Neotericis, Græcum versum transferens, elegiaco metro lusit, dicens:

Iustius inuidia nihil est: quæ protinus ipsum
Auctorem rodit, excruciatq; animum.

Scripsit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore valde optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiá. Inter [illegible] autem & inuidiosum hoc interest, [illegible] felicioti inuidet. Inuidiosus autẽ is est, qui [illegible] patitur inuidiam.

[illegible] *apito Paule vidua cap. 8.* Súper virtutes sequitur inuidia. *feriunt [illegible] summos fulgura montes* [illegible] hoc de hominibus loquar, cum [illegible] Dominus noster Phariseorum zelo sit crucifixus, & [illegible] Sancti emul[illegible]

radiso quoque serpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum.

Cap. [illegible]. Vsq; ad diem mortis & huius [illegible], & aliorum zelus omnibus patuit, qui [illegible] auctorem, &, dum æmulum lædere nititur, in semetipsum proprio furore bacchatur.

Augustinus. 400.

Serm. 83. de Tempore: Sicut ærugo ferrũ, ita inuidia illam ipsam animam, in qua est, [illegible] & consumit. Et sicut aiunt, viperas dilacerato & dirupto illo ipso materno vtero, in quo conceptę sunt, nasci: ita & inuidiæ natura illam ipsam animam, à qua cócepta est, & cõsumit, & perdit. Qualis hæc animæ tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris! Quanta rubigo, zelare in homine donũ Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorũ gloriam facere pœnã suam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus. Suspiratur semper, & ingemiscitur, ac doletur. diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantum ille, cui inuidet, successu meliore profecerit, tantũ inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardescit: pallor in facie, tremor in labijs, stridor in dentibus. Quisquis ille est, quẽ in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere eũ forsitan poterit, & vitare inuidus verò fugere non valebit. Vbicunq; fuerit aduersarius suus, secum est hostis in pectore semper inclusus.

Paulus Orosius. 4:0.

Lib. 4. cap. 6. Maximo illo & ineffabili, quem nec ipsi decernunt, stimulo compunguntur, non propter tempora mala, sed propter tempora Christiana. & deriuatio est inuidi hulceris, vt quicquid sub execrabili agitur, atrocius esse videatur [illegible] etiam inter nos sæpe inimicorũ oculis videri solet, eos, quos execrantur, nihil non prauum, nihil non turpe, nihil non subdolum, nihil nõ [illegible] nus suum dicto factove agere: & hoc tamen [illegible] nè simpliciter. In tantum enim captum cor [illegible] liquat inuidia, vt rectum natura non videat.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 48. Inuidia de cælo deiecit Angelũ, de paradiso exclusit hominem. ipsa primum contaminauit terras germano sanguine. ipsa germanis [illegible] pulit venundare germanũ. ipsa Mosen fugauit, Aaron in fratris excitauit iniuriam. Mariam maculauit liuore germani: ac ne multis, quod [illegible] mens, quod visus tremit, quod auditus [illegible] [illegible] Christi attẽdit & peruenit ad sanguinem. Inuidia omnibus malis peior, quos cepit [illegible] rari nequeũt: quos vulnerauerit, ad curã non [illegible] niunt, non redeunt ad salutem. Inuidia [illegible] venenũ, criminũ virus, peccatorum mater [illegible] vitiorũ: hanc qui nõ viderit, bona videt: hãc qui nescierit, mala nescit: hãc qui fugerit, viuit. Inuidia vitari fuga potest, nõ potest superari [illegible]

Serm. 172. Omnia quidem vitia ad suorum [illegible] per intendũt & prosiliũt læsionem, sed suos [illegible] per amplius inuidia consumit. [illegible] carnifex semper existit, extendit [illegible], torquet animos, discruciat mẽtes, corda corrumpit. [illegible] quid plura? Hanc qui receperit, sua [illegible] sine fine supplicia: quia in se domesticum semper diligit habere tortorem.

Prosper. 450.

Lib. 3. de vita cõtemplatiua cap. 5. [illegible] alienum bonum, suum facit [illegible] m, nulla videtur ad inuidentiam [illegible] ia prouocari, sed tantum [illegible] t. Sed si animi eius pestem, [illegible] [illegible] sus, [illegible] alterius [illegible]

& perditionis eius cupidine, cuius cupit interitũ, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem, cui inuidet anteferri. Quis facilè possit, quale sit hoc malũ verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinũ munus in homine, cùm potius amari homo debeat, etiã pro suis meritis sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

Cap.9. Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, vel dici à sanctis audierint, aut omninò non credũt, aut res bene gestas in malũ malè interpretando conuertunt. Omne malũ, quod de illis mẽdax fama iactauerit, statim, tamquã si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis, qui illud verũ non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique peruersi. Inter amicos discordias seminant, discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeãt. Amicitias simulant, vt eos, qui se incautè sibi cõmiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruant: dæmones, quorum sectantur facta, lætificant: Sãctos viros, quibus sunt noti, contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi secretorum, tenaces malorum. Prompti suspicionum malarũ, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarii corde virtutibus, praui moribus, & insidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quę omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt, &c. Considerate, obsecro, qualiter inuidos puniturã sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quando bene malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? &c. Itẽ bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur, abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem?

Claudius Marius Victor. 460.

Lib.2. in Genesin:

Sic olim ante suis præsensit candidus Abel
Inuidiam fratris: nam cùm de fruge litasset
Iste suas, niueo ille agno, mox protinus altum
In cælum ascendit combusto fumus ab agno.
At contra per inane volans de frugibus illis
In terram rediit fugientis fumus Olympo:
Aut quod peiores Domino sacrauerat, aut quòd
Illi non gratum est, animo quod prodit auaro.
Inde Cain tamen insanus flammatur in iras,
Inuidiæ ducens illo de fonte venenum,
Vnde propinarat serpens, fratremq; cauendi
Ignarum sæua mactatum cæde trucidat.

Saluianus Massiliensis. 470.

De Prouidentia Dei lib.3. Inuidiam iussit Deus procul esse à nobis: at nos è contra, non extraneis tantùm, sed etiam proximis inuidemus. Nec solùm inimicos, sed etiam amicos liuore perfundimus, adeò propè in omnium sensu hoc malum regnat, adeò esuriendi libido terminum habet, detrahendi libido terminum non habet. Nam sępè admodum cibo, nunquam detractione saturamur. Sed forsitan leuis pœna istius labis est: *Detrahens*, inquit Scriptura sacra, *eradicabitur*. Grauis profectò & tremenda animaduersio, sed tamen nulla correctio dura: modò enim vnusquisque hominum alium lacerare non desinat, tanti putat, vt etiam sibi ipse non parcat: sed digna planè mali istius retributio est, quę solum persequitur auctorem: Illi enim nihil nocet penitus cui detrahit, tantummodò illum punit, à cuius ore procedit. Rom.1.

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad Sororem:

——Non vlli candida virtus
Inuidet inuidia quamquam est subiecta malignæ.

Seuerinus Boetius. 500.

Lib.2. de differentijs Topicis: Sit propositum demonstrare, quoniam inuidus sapiens non est. Inuidus est, qui alienis affligitur bonis: sapiens autem bonis non affligitur alienis. Inuidus igitur sapiens non est.

In libro Diuisionum: Nullus liuor inuidiæ debet obfuscare obliquis morsibus detractionis illud, quod arduum est in natura, & digestum est ad legentium vtilitatem.

Cassiodorus. 540.

Lib.1. epist.8. Quicquid ex inuidia dicitur, veritas non putatur.

Lib.6. epist.22. Maiori cura tractanda sunt, vnde inuidia plus timetur.

Lib.10. epist.11. Perfectis quidem proxima est indubitanter inuidia. Inuidia melius tolerantia vincitur, quæ contentione semper augetur.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.5. Moralium cap.31. *Et paruulum occidit inuidia.*) Inuidere enim non possumus, nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo est, qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quòd eo minor sit, cuius inuidia torquetur. Hinc est, quòd hostis callidus primo homini inuidendo surripuit: quia amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnouit. Hinc est, quòd Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, & quem meliorem se esse exhorruit, ne vtcũque esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Hismaelitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, ne se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul Dauid subditum, lanceam intorquendo, persequitur, quia quem magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est, qui inuidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. Sed inter hęc sciendum est, quia quamuis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimẽdæ malitiæ pestem vomit. De quo nimirum scri-
Gen.4.
Gen.25
Gen.37.
1.Reg.18

ptum est: *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Nam cùm deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accéditur, & membra frigescunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cęco tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil igitur de proprijs libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quãtoque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundius suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deterius ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in alijs actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta, quæ inuenerit, bene gesta consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur:

Prou. 14. *Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium inuidia.* Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur, &c. Qui ergo liuoris peste plenè carere desiderat, illam hęreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur, &c. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit, potest etiam sic non inconuenienter intelligi, *Paruulum occidit inuidia*, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur.

Pastoralis curæ parte 3. admonitione 11. Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis sunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione contabescunt, &c. Quid istis infelicius, quos dum conspecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum vero bona quę habere non possunt, si diligerent, sua facerent. Sic quippe sunt vniuersi consistentes in fide, sicut multa membra vno continentur in corpore: quæ per officium quidem diuersa sunt, sed eo, quòd sibi vicissim congruũt, vnum fiunt. Vnde fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur: ori auditus aurium seruiat, & ad vsum suum auribus oris lingua cõcurrat: suffragetur venter manibus, ventri operentur manus, &c. Nimis itaque turpe est nõ imitari quod sumus. Nostra sunt nimirum, quæ etsi imitari non possumus, amamus in alijs, & amantium fiunt quęque amantur in nobis. Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantę virtutis est, quæ alieni quoque laboris opera nostra facit sine labore, &c. Dicendum est inuidis, quia dum se ista intrinsecus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur interimunt. Vnde

Prou. 14. scriptum est: *Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium inuidia.* Quid enim per carnes nisi infirma quędam ac tenera, & quid per ossa nisi fortia acta signantur?

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 3. de summo bono cap. 25. Liuor alieni boni suum ponit auctorem. Nam vnde bonus proficit, inde inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapsibus gratulantur, ita de eorum rectè factis, bonique perseuerantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli, cuius *inuidia mors introiuit in orbem terrarum.* Sicut & superbus membrum est diaboli, de quo scriptũ est: *omne sublime videt, & ipse est rex super omnes filios superbiæ.* Nulla est virtus, quæ non habeat contrarium inuidię malum. Sola miseria caret inuidia [illegible] a nemo inuidet misero, cui [illegible] non liuor [illegible] ijcitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi

& bonos imitari volunt, & de bonorum [illegible] ctibus inuidię liuore tabescunt. [illegible] corrigantur à malo suo, sed per [illegible] deteriorentur, & bonos à recto studio, quantum in ipsis est, si potuerint, deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, non scandalizentur, sed quem sint finem habituri maximè cogitent. Hoc omnibus inuidus alienis virtutibus pręstat, quod beato Iob Satan præstitit. Nam dum æmulatur prosperitatibus, commouit aduersa. Iob 1. & 2 Sed dum credit eum diabolus posse prosternere, inde eius aucta sunt merita, atque inde claruerũt probabiliora patientiæ documenta. Ita requirũt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, sicut ostium quęrebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi Gen. 19 verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem virtutes dissimulant: vitia verò perquirunt, per quę eorum conscientiam vrant.

Beda. 700.

Libro expositionis in Prouerb. cap. 14. Rectè scribitur: *Putredo ossium inuidia*: quia per liuoris vitium ante Dei oculos pereunt ea, quę humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quędam etiam robusta deperire.

Ad cap. 2. Lucæ. Venena inuidię sunt posse quidem superari, sed difficile conquiescere.

Alcuinus. 750.

De virtutibus & vitijs cap. 22. de Inuidia: *Inuidia diaboli mors subintrauit in orbem terrarum.* Sap. 2 Dum inuidebat homini terreno cęlum, quærebat quomodo perderet per transgressionem illius mandati, quod Creator homini statuit. Nihil nequius potest esse inuidia, quę alienis torquetur bonis, & quod ipsa non habet, alij inuidet habere. Omnibus inimica est bonis inuidia. Vbi est inuidia, charitas esse non potest: & vbi charitas non est, ibi nihil boni esse poterit. Qui inuidet diabolo similis est, qui per inuidiam hominem de paradisi felicitate deiecit. Magnus vir est, qui inuidiam humilitate superat: discordia charitatem destruit. Quid infelicius est homini, quàm alterius bonum suum egisse supplicium? Omnis enim inuidus animo torquetur: vnde, si bonus proficit, inde inuidus contabescit. Melius est bonorum imitari exempla, quàm eos inuidiæ stimulis agitare. Inuidia enim sensum mordet, pectus vrit, mentem affligit. Nullus de alterius cuiuslibet doleat bono, vel felicitate aliena contristetur. Potest itaque is alterius bonum suum facere, dum in alio diligit quod non facit.

Haymo. 820.

Ad caput 1. epistolæ ad Romanos. Inuidus dicitur plenus inuidia: quia alterius felicitate torquetur, & scinditur in duplicem passionem, cum aut quod ipse est, alium esse non vult; aut alium videns esse meliorem, dolet se non esse consimilem.

Halitgarius. 830.

De Pœnitentia lib. 1. cap. 1. Quanto interni liuoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco opp[illegible]æ actionis manus velut grauius pressa sentitur.

Cap. 7. de remedio inuidiæ: Apostolus terribiliter comminatur dicens: *Qui odit fratrem suum homicida est, & qui inuidet fratri suo in tenebris est, & in tenebris ambulat.* Vnde si huic vitio valenter resistere cupimus, charitatem Deo exhibeamus & proximo, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et facilè peccato resistimus, bonis omnibus [illegible]

ca[illegible]tur,

[illegible] & o- [illegible] humanæ fragilitati, vel [illegible] patimus, si hæc [illegible] odimus.

[illegible]. 950.

[illegible] Non vos ossa consumens [illegible] que
[illegible] optimus. Et:
[illegible] Tyranni
[illegible] tormentum.

Smaragdus. 970.

Ad cap. 1. Regulæ Benedicti: Liuor alieni boni suum [illegible] auctorem. Nam vnde bonus proficit [illegible] inuidus contabescit. Vnde & membrum est diaboli, cuius *inuidia & mors introiuit in orbem terrarum*. Nam zelare & inuidere alterius bono, non est paruum, sed grande & magnum peccatum. Diabolus inter initia mundi statim zeli liuore percussus, periit primus, & sic perdidit alios. Radix omnium malorum est, & fons vitiorum, zelare & inuidere alterius bono. Inde odium surgit, animositas inde procedit, auaritiam zelus excitat. Per zelum timor Dei spernitur, iudicii dies [illegible] prouidetur, inflatur superbia, exacerbatur humilitas, perfidia præuaricatur, patientia concutitur, ruit discordia, feruescit ira. Hinc omne pacis vinculum rumpitur, hinc fraterna charitas violatur, hinc adulteratur veritas, scinditur vnitas, hinc vultus minax, toruus aspectus, &c.

Radulphus Ardens. 1050.

In Commum plurimorum Martyrum: Quantum supplicium sit inuidia ostendit Salomon, dicens: *Putredo ossium inuidia*. Quasi dicat, non solùm carnem, sed etiam ossa tabefacit. Et poeta:
Iustius inuidia nihil est, quæ protinus ipsum
Auctorem punit, excruciatq; suum.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De S. Heriberto Episcopo cap. 10. Quæ vnquam ciuitas sic super montem posita non inuidiam passa, & oppugnata est à ciuitate Cain terrena, & in [illegible] posita, cuius princeps est Satanas? Aut quæ vnquam lucerna sic super candelabrum posita [illegible] nullus ei nequam oculus inuidit? Quod [illegible] manifestius dicam, quis vnquam Sanctorum ædificatus in monte virtutum, verbo que & exemplo lucens ad ædificationem videntium & audientium, nullam ab ingratis & inuidis passus est tribulationem?

Bernardus. 1130.

Sermone 24 super Cantica. Non veniat anima mea in consilio detrahentium: quoniam Deus odit e[illegible] te Apostolo *Detractatores Deo odibiles*. Quā [illegible] Deus ipse loquens in Psalmo, [illegible] firmat: *Detrahentem*, inquit, *secreto proximo suo, hunc persequebar.* Nec mirum, cùm id [illegible] vitium charitatem, quæ Deus est, & [illegible] cæteris acrius impugnare & persequi co[illegible] quemadmodum vos quoque potestis [illegible] Omnis qui detrahit, primùm quidem [illegible] prodit vacuum charitate: deinde quid [illegible] detrahendo [illegible] nisi vt is, cui detrahit, [illegible] odium vel cōtemptum ipsis apud quos [illegible] charitatem in omnibus, qui [illegible] lingua maledica: & quantum in se [illegible] non soli in autem, [illegible] volans ver[illegible] qui præsentes sunt, peruenire [illegible] facilè & in breui [illegible] curreus [illegible] Propter [illegible] Prophetæ spiritus *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Vtique tam velociter, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tantum verbum profert, & tamē illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem fellis liuoris amarum, per linguæ instrumentum spargere nisi amara non potest, dicente Domino: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter, vt in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autē quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicq; quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Lucæ 6.

Sermone 49. super Cantica: Metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrum, pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit alienæ non inuidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus quàm ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum, &c. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoque sananda, non actio condemnanda. Tantum non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontē, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quòd iam non ipse operatur, sed quòd habitat in eo peccatum. Non est ergo damnatio illi, qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendū nocendumue aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Roma 8

Sermone de triplici custodia manus, linguæ, & cordis: An non amittunt vitam detractores, Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit: & quos vita fugit, mori necesse est. An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Siquidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est forsitan ipse quoque cui detrahitur: vndiquenim verba volant, & multorum prius ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens, & tabescet, eoque facilius extinguetur in eo charitas, quo amplius ante viuere videbatur. *Stimuntur*, ait, *meus maledixisti mihi, iustitiam* [illegible] *vtique*: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si nō desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille ne veneno inficiatur, iste ne scandalu perturbetur. Sed quod in se est tamen, lingua maledica & illius percutiens conscientiam, & illius vulnerans charitatem, secum pariter vtrumque perimit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirum quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est ista lingua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat vno ictu. *Lingua*, inquit, [illegible] Psal. 54. Psal. 56

[illegible]

[illegible] quid sanctissima [illegible] confessione [illegible]

[illegible] 1[illegible]

[illegible] Inuidia est [illegible] hominem [illegible] bona [illegible] alienum bonum [illegible] peccatum.

Richardus [illegible] 1140.

De [illegible] hominis cap. [illegible] Inuidia est odium [illegible] & quid magis malitiosum? Quid [illegible] aliud inuidia, quam lucifuga & [illegible]?

Ioannes Saresberiensis. 1160.

In [illegible] in Polycraticon:

[illegible] quas [illegible] fratrum [illegible]
[illegible] quat.
[illegible] auctum:
[illegible] inuidia [illegible]
[illegible] gaudet [illegible],
[illegible] commoda, damna putat.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone [illegible] de Purificatione beatæ Mariæ Virginis: Post conuersionem nihil vltra in nobis habeat [illegible], per quam mors intrauit in orbem terrarum. Diabolus enim inuidet homini ascensum vnde corruerat, & propter hoc tentauit, & in anima [illegible] illa, quæ non magnos, sed paruos [illegible] S. Iob. [illegible] occidit [illegible] quòd aliquis alteri inuidet, [illegible] o, cui inuidet. Sic diabolus [illegible] homini, [illegible] Iacob, & Cain Abel. [illegible] inuidia [illegible] quia sibi inferior [illegible] alicuius non doleret. Hac peste nullus [illegible], nisi qui terrena hæc appetit, [illegible] pluribus. Vnde si qua [illegible] inuidet, [illegible] capit, vel [illegible] stringit. Huic [illegible] quia dum non potest [illegible] odium, inuidiæ [illegible] cadit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

[illegible] Quid [illegible]

[illegible]

[illegible] 12[illegible]

[illegible]

[illegible] ingratæ [illegible]

Guilielmus [illegible] 12[illegible]

[illegible] Inuidia solum bonum impugnat, & nullum malum, & ideo eam dicimus [illegible] malum. Vniuersale verò malum ipsa est, quia omne bonum impugnat. Est igitur inuidia [illegible] & vniuersale malum, & est [illegible] vera [illegible] teterrima. Hæc est, per quam mors introiuit in orbem terrarum: hæc est, cuius domum Pallas introire noluit, sed constitit ante fores, nec vltra incedere fas est. Ipsa enim est, quæ sapientiam excludit ab eo, in quo fuerit, &c.

Thomas Aquinas. 1[illegible].

Secunda 2. q. 3[illegible]. art. [illegible] Inuidia ex genere suo est peccatum mortale. Genus enim peccati [illegible] consideratur. [illegible] ratione [illegible] obiecti contrariatur charitati, per quam est vita animę spiritualis, secundum illud 1. Ioan. 3. *Nos scimus, quoniam [illegible] morte ad vitam: quoniam [illegible] fratres.* Vtriusque autem obiectum & charitatis & [illegible] bonum proximi, scilicet secundum contrarium motum. Nam charitas gaudet de bono proximi, inuidia autem de eodem tristatur. Nam manifestum est, quòd inuidia ex suo genere est peccatum mortale.

Guilielmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom. 2. Tract. [illegible] de inuidia: Ad detestationem inuidiæ primò facit hoc, quòd vitium istud est peccatum in Spiritum sanctum. Peccatum in Spiritum sanctum secundum [illegible] acceptionem dicitur peccatum, quod est contra bonitatem Dei, quæ Spiritui sancto appropriatur, & sic omne peccatum, quod est ex certa malitia, peccatum est in Spiritum sanctum. [illegible] facit ad detestationem huius [illegible] ipsum est oppositum charitati. [illegible] charitas [illegible] excellentissima [illegible] Tertio facit ad [illegible] quia hoc vitium purè malum est: quia [illegible] diabolus capit homines alijs vitijs, [illegible] ponit tamquam [illegible] miseros capit, quia [illegible] enim dolor est & amaritudo. [illegible] cæci sunt, qui dolorem istum præponunt [illegible] æternis, qui dolore & cruciatu [illegible] dolorem æternum merentur [illegible] adhærent, donec perueniant ad [illegible] æternum.

Bonauentura. 12[illegible]

In [illegible] 2. Senten[illegible] Dupliciter potest quis inuidere [illegible]

[illegible]

[illegible] 12[illegible]

[illegible]

fernus, contentionis ſtimulus, corruptionis aculeus. Qui ſunt inuidiæ motus, niſi humanæ tranquillitatis hoſtes, mundanæ tentationis ſatellites, animi laborantis vigiles hoſtes, alienæ felicitatis excubię?

Hugo Pratenſis. 1310.

Sermone 95. Inuidia eſt peccatum inexcuſabile, non nocet vt plurimum niſi inuido. Magna eſt ſtultitia ſeipſum conſumere, & inimico, cui inuidet, nil mali facere. Ex quo patet, quòd inuidia ſuper omnia peccata turpiorem materiam habet. Miſerorum enim eſt felicibus inuidere.

Franciſcus Petrarcha. 1350.

De remedijs vtriuſque Fortunæ lib. 2. dialog. 106. *Dolor:* Inuideo. *Ratio:* Superior affectus vt bene tibi eſſet optabat, hic vt malè ſit alijs: tanto hic illi, & auaritia peior liuor. Bene ergo Sapiens: *Nequam,* inquit, *eſt oculus liuidi, inſatiabilis oculus cupidi. Dolor:* Inuidia torqueor. *Ratio:*

Inuidia Siculi non inuenêre tyranni

Maius tormentum, Flaccus ait: idque ad veſtros tyrannos peſtilenti auſtro tranſlatum eſt. *Dol.* Inuidia crucior. *Rat.* Simul & peccas, & plecteris expedita iuſtitia. *Dol.* Felicitas vicini mihi parit inuidiam. *Rat.* Credo hercle, nemo veſtrum Regi Parthorum, aut Perſarum inuidet, &c.

Rupertus Holcotius. 1370.

In cap. 11. Sapient. lect. 141. Proprium eſt inuidi occultas detractiones, deprauationes, & diffamationes quaſi quendam liuidum fumum emittere, vt claritatem famæ bonorum denigret, &c.

Lect. 187. Quatuor ſunt genera mala triſtium perſonarum, qui ducunt communiter in triſtitia dies ſuos, videlicet inuidi & perfidi, cupidi & ſtupidi. Inuidi mordaces, perfidi fallaces, cupidi tenaces, & ſtupidi pertinaces. Primò videmus quòd omnes inuidi ſunt communiter triſtes. *Et poſt fabulam Ouidij 2. Metamorph. ait:* Domus inuidiæ eſt ſtatuata in vallibus pro tanto, quòd perſonæ humiles inuidẽt ſuperioribus, & omnis inuidus ideo inuidet, quia ſe inferiorem alio in aliquo, quod appetit, eſſe videt.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædic. de inuidia: Inter res inanimatas vitioſas habentes conditiones inuidia congruè monti aſſimilatur Æthnæ, qui eſt mons partium Siciliæ, de quo ignis eructans ſeipſum conſumit, ſibiquéipſi plus quàm alijs ignem ſpirando nocet. Vnde verſus:

Nil aliud niſi ſe valet ardens Aethna cremare:
Sic ſe, non alios inuidus igne coquit.

Quibus congruè dicitur Iſaiæ 33. *Spiritus Dei vt ignis vorabit vos inuidos.* Inuidos enim plus vorat ignis, dum ſua inuidia ſpiritualiter interius conſumũtur illo igne, vel putredine, de quo Prouer. 14. *Putredo oſſium eſt inuidia.*

Laurentius Iuſtinianus. 1430.

Libro 1. de ſpirituali animæ interitu: De inuidiæ liuore quid memorem, cùm ex natura ſui odium ſit felicitatis alienæ? Ab ipſo quippe tenebrarum principe ſumpſit initium, ſacro dicente eloquio: *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: ipſum ſequuntur, qui ſunt ex parte illius.* Nullum profectò vitium fraternę ita ſe opponit dilectioni, quemadmodũ iſtud: detractioni ſemper vacat, bonis alienis derogat, cordium occulta dijudicat, dicit (ô quàm ſæpe) bonum malum, & lucem tenebras. Torquetur de profectibus laudabiliter cõuerſantium, ac de eorum aduerſitate lætatur. Iſte languor tenebroſus impulit Cain, vt fratricidium perpetraret; Iacob filios, vt venundarent Ioſeph; Saulis animum, vt perſequeretur Dauid; atque Iudæorum perfidiam, vt interimerent Chriſtum. Charitatis denique fontem exhaurit, ſe poſſidentem torquet grauiter, nec non & odibilem reddit Altiſſimo.

Bernardinus Senenſis. 1440.

Tom 3. Sermone de exercitu ſpirituum malignorum, art. 3. cap. 2. Dicitur inuidia à non videndo: quia non poteſt videre aliorum bona. Vnde inuidere, quaſi non poſſe videre. Nam odium boni, quod latet in corde, etiam inaduertenter monſtratur in facie. Proinde Seneca inquit: Quicquid mente fugimus, ingeſtum oculis vix videmus. Hic ſpiritus cum exercitu ſuo exagitat atque impellit animas ad quinque inuidię filias, videlicet ad odium, vt inuicem homines velint malum, & nolint bonum, ad exaltationem in proximorum aduerſis, ad afflictionem in proſperis proximorum, ad ſuſurrationem latentem, ad detractionem patentem. Ad tantam enim contrarietatem hic ſpiritus nequam ducit ſuos ſequaces, vt ita Dei aduerſarij ſint, quòd ſicut Deus tam bonus eſt, quòd etiam de malis elicit bonum: ſic è conuerſo iſti tam mali ſunt, quòd de bonis eliciunt malum. Et ſicut bonis etiam mala cooperantur in bonum: ita inuidis omnia bona cooperantur in malum. Hinc ſimulantur cani, qui blanditur in facie, & à tergo mordet crudeli ore.

Nicolaus de Nyſe. 1470.

In Sentent. tract. 3. parte 3. por. 2. quæſt. 2. Inuidia ſecundùm rationem ſui obiecti repugnat charitati, per quam eſt vita ſpiritualis animæ. Charitas enim gaudet de bono proximi, de quo inuidia triſtatur. Vnde patet, quòd inuidia ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

M. Antonius Sabellicus. 1480.

Lib. 9. Exemplorum cap. 2. Omnium vitiorum inuidia propemodum vetuſtiſſima, nec magis vetus, quàm homini pernicioſa: omne vitium in actu voluptatem aucupatur aliquam, ſola hęc perpetuò eſt mœrori dedita, quę quò maior eſt, eò peius qui inuidet afficitur, minusqúe ſui compos eſt: res dira, cæterùm felicitatis pediſſequa, etſi diuerſi affectus. Enimuerò quò plus lætitiæ in illa eſt, eò triſtior hęc, magisqúe luctu & mœrore conficitur: cæca, amens, liuore infecta, omnium rerum ignara, præterquam latratus, & obtrectationis. Hæc Cain in fratrem ſuum non ſolùm odio, ſed funeſto etiam telo inſtruxit, vt penè prius id malum caput extulerit, quàm aliquid in terris eſſet, propter quod extollere debuerit.

Baptiſta Mantuanus. 1500.

Libro 1. de calamitatibus ſuorum temporum:

Liuor edax triſti ſurgens Acherontis ab amne
Pallidus, & mœſto demiſſus lumina vultu,
Obliquumq́, tuens rebus gaudere ſecundis
Neſcius, æra virûm claris ſignata triumphis
Dente terens, tardoq́, mouens veſtigia paſſu,
Murmure nunc tenui, nunc fulmine vocis aperto
Percutit inſontes, bona vultu aliena maligno
Ingemit aſpiciens, & felle grauatus amaro
Tabeſcit, quocunque terit teterrimus oris
Spiritus agrorum virides interficit herbas, &c.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

GVLAM, EBRIETATEM, SEV OMNEM EXCESSVM IN CIBO AC POTV MORTALE ESSE PECCATVM.

NEGANT.

SARDANAPALVS Assyriorum rex gulæ & ventri deditissimus, namq́; helluationi & voracitati, scripsit in Epitaphio suo:

——Ede, bibe, lude.
Cùm te mortalem noris, præsentibus exple
Delitijs animum, post mortem nulla voluptas.
Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam.
Hæc habui quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit: at illa manent multa & pręclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.

Sibaritis, vt ait Quintilianus libro 3. *odio erat frugalitas, delitijs & luxuria intemperanter fluebãt, voluptatem veluti Deam amplexabantur.*

Aristippus, conditor sectæ Cyrenaicæ, voluptatem statuit esse summum bonum, & in voluptate metiebatur voluptatem.

Eudoxius, cùm epularum voluptate duceretur, collum dari sibi gruis longius optabat, quod ex tractu caperet voluptatem. Aristotel.3. Ethicorum.

Apicius Imperator sexcentorum struthionum capita vna cœna exhibuit ad edenda cerebella: exhibuit & conuiuium, vt haberet viginti & duo fercula ingentium epularum.

Anno post natū Christum. 1420. *Barbara Imperatrix viuendum dixit esse suauiter, dum vita suppetit, fruendumq́; voluptatibus. Id tantum homini datum, cuius anima cum corpore simul extinguitur: somniare qui alteram sibi vitam promittunt.* Æneas Syluius Historiæ Bohemicæ cap.59.

1520. Lutherus de decem præceptis ante finem: *Species & differentias Gulæ omitto, quia non semper sunt peccata mortalia. Siquidem nec ipsa Gula semper est peccatum mortale, imò raro, nisi sit in vsu.*

Idem Lutherus in captiuitate Babylonica, & Serm. de Piscatione Petri, necnon Concione 2. de Festo Ascensionis, asserit comessationes & cætera vitia carnis non obesse.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Num.*11.*Vers.*33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus Sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt populum, qui desiderauerat.

*Psal.*77.29. Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

*Prouer.*20. 1. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.

*Prouer.*21.17. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

*Prouer.*23.20. Noli esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola confundentur, & vestietur pannis dormitatio. 29. Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueę? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nónne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flauescit, cùm splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum

loque-

loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: & dices: Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursus vina reperiam?

Prouer. 31.4. Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas: ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

Ecclesiastis 10.16. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.

Ecclesiastici 37.32. Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

Isaiæ 5.22. Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

Isaiæ 22.12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad caluitium, & ad cingulum sacci: & ecce, gaudium & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini: dicit Dominus Deus exercituum.

Isaiæ 28.7. Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt: sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita vt non esset vltra locus. Quem docebit scientiam? quem intelligere faciet auditum? *&c.*

Oseæ 4.11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

Amos 6.1. Væ qui opulenti estis in Sion, *&c.* 4. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

3. *Esdræ* 3.18. Quàm præualet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud? Seducit mentem. Itemque regis & orphani facit mentem vanam. Item serui ac liberi, pauperis ac diuitis, & omnem mentem conuertit in securitatem & iucunditatem, & non meminit omnem tristitiam & debitum, & omnia præcordia facit honesta, & non meminit regem, nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit. Et non meminerunt, cùm biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multum post sumunt gladios. Et cùm à vino merserint, & surrexerint, non meminerunt quæ gesserunt.

Lucæ 6.24. Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.

Lucæ 21.34. Attendite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ.

1. *Corinth.* 6.9. Nolite errare: Neque fornicarij, *&c.* neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. 13. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet.

Galat. 5.19. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, *&c.* homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Ephes. 5.18. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Auctor Testamenti 12. Patriarcharum. 100.

In Testamento Iudæ: Ne inebriemini vino: quoniam vinum auertit intellectum à veritate, & immittit iram desiderij, & ducit in errorem oculos: spiritus enim fornicationis vinum vt ministrum ad voluptates habet intellectus: quoniam & duo hæc auferunt potentiam hominis. Si enim aliquis biberit vinum in ebrietatem, cogitationibus sordidis conturbat intellectum in fornicationem, & accendit corpus in admixtionem. Et si adest desiderij causa, operatur peccatum, & non verecundatur.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Pædagogi cap. 1. Licet videre gulosos suibus & canibus propter voracitatem assimilari potius, quàm hominibus, qui adeò festinat vt saturentur, vt ambæ buccæ simul inflentur, elatis vasis, quæ sunt in facie: quin etiam sudorem præterea diffundi, dum arctè comprimuntur propter insatiabilitatem, & anhelant propter intemperantiam, festinatione indecora, & ab honesta consuetudine aliena, abstruso in ventrem nutrimento, & tanquam ad viaticum, non ad digestionem, reponunt edulia.

Origenes. 230.

Homilia 5. in Genesin: Noe in tantum sopitus est vino, vt nesciret dormisse se cum filia priore, neque cum filia iuniore. Audite ebrietas quid agit, audite quantum facinoris conciliet temulentia. Audite, & cauete vos ô quibus illud malum non in crimine, sed in vsu est: ebrietas decepit, quem Sodoma non decepit. Vritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non vssit.

Athanasius. 340.

Libro de Virginitate: Valde dæmones oblectantur crapula, & otio corporis.

Quæst. 132. Non aboleuit ventrem, sed crapulam; nec etiam mediocrem cibum, sed immoderatum; siquidem ex his scortatio gignitur. Inquit ergo: Corpus non est datum sub potestatem ingluuiei, vt in scortationes incidat, sed vt Domino seruiat. Sicuti rursus retro dicit alicubi; *Omnia mihi licent, sed ego non redigar in potestatem à quoquam.* Hoc ipsum nihil est aliud quàm quod hic dicit, quòd omnes quidem cibi, quos creauit Deus homini nutrimentum, boni sunt, & licet mihi omnibus frui, eisqúe nutriri, sed illorum seruus non ero, neque sub suam potestatem me rediget gula: nam non conducit, nec ædificat in me bonum. Quapropter necessarijs contenti, respuamus reliqua, non tantùm veluti inutilia, sed etiam tanquam quæ noceant, & quæ gignant absurdas concupiscentias ijs, qui ea possident.

In definitionibus, quæstione quid sit Christianus: Secundùm naturam est temperantia in cibo, præter naturam crapula, supra naturam ieiunium.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 1. in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni est aduersa, sic vinum immodicum rationem supprimit, &c. Qua in re dic homo miser à brutis differs? nónne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisqúe illis videri, &c. Nec solùm eo peiores brutis, quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod, quæso, animal ita visu, audituúe, atque ebrius homo debilitatur? Nónne familiarissimos interdum ignorant, alienis verò sæpe vt domesticis congrediuntur? An non vmbras sæpenumerò, tamquam sulcos aut loca prærupta transiliunt? Aures territico sonitu more fluctuantis maris refertas habent: terra interdum insurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes verò circummoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum rident: nunc verò sine consolationis remedio plorant. nunc item audaces & temerarij: mox timidi & ignaui, &c. Lymphatus & malo dæmone captus, misericordia quidem dignus: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni. Quis est qui maledictionem Cain in seipsum transfert? an non qui vino tremit, & vacillat per omnem vitam? Naturali namque firmitate deficiente, necesse est corpus continuò vacillet, atque moueatur. Cum potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant, cuius auctorem legis diabolum habent, victoriç verò præmium peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria vt in ignominia illorum est. Inter se namque contendunt, & in iudicio aliquo defensitant, &c. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid quæso sunt ebrij, quàm gentium idola? *Oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt,* manus paralysi affectas habent, pedes infirmos, ac facilè offendentes.

Sermone de abdicatione rerum: Vt fons aquæ si in plures sit riuulos diffectus, vicina riuulis illis loca omnia herbarũ viriditate conuestit, & quasi pubescere facit: sic vitium gulæ, si per cordis tui venas se effuderit & distraxerit, indeqúe permeans sensus tuos omnes irrigârit, vbi libidinum multarum in te syluam conseuerit, animum tuum ferarum habitaculum efficiet. Etenim multos ego animaduerti sæpe, qui cùm alterius cuiuscuis generis vitijs laborarent, ad sanitatem tamen redierint postea: qui autem hoc morbo tenerentur, vt aut in occulto esitare eos delectaret, aut ventris ingluuie duci se finerent, neminem ex omnibus vidi vnquam, qui conualuerit. Nam aut à continentiç cultorum vitæ se societate penitus abruperunt, seseqúe capitalibus vitæ huius illecebris dediderunt: aut dum inter eos occultare se studuerunt, voluptatibus addicti, duce diabolo stipendia meruêre. Nam qui istiusmodi sunt, ij mendaces sunt, ad iusiurandum parati, periuriosi, litigiosi, pertinaces, clamosi, & qui saturi edisse se pertinacissimè pernegent, illiberales, qui victu delicato apprimè gaudeant, queruli, aliorum curiosi exploratores, tenebriones, totius honestæ vitæ de industria inimici, qui vt gulæ libidinem obtegant, innumerabilibus se alijs vitijs inuoluunt, qui cùm habitu quidem inter saluos esse videantur, rebus ipsis inter perditos numerandi sunt. Hæc fuit quæ Adç interitum, & post ipsum etiam vniuersæ illius posteritati exitium apportauit. Gulæ libido ea est, per quam ludibrio habetur Noë: & Cain maledictioni subijcitur: per hanc primogenita amittit Esau, & cum Chananęis affinitate coniungitur: Lot se cum filiabus miscet, idem suiipsius gener factus ac socer: & qui parens antea, modò vir etiam, postea efficitur & auus parens, vtrinque in præscriptos à natura hominibus fines petulanter proteruus. Hæc Israelitas induxit, vt simulachrum adorarent: ijsdem causa fuit, quamobrem in illa solitudinis vastitate eorum cadauera prostrata sint. Hæc Prophetam, qui à Deo ad obiurgandum scelestum regem fuerat missus, feræ bestiæ deuorandum obiecit: & de quo vniuerso regio suo apparatu Hieroboam rex pœnas sumere non potuerat, is gutturis fraude implicatus, miserabili admodum morte consumitur.

Admonitione ad filium spiritualem: Esto peritissimus auriga corpori tuo, vt per tramitem rectam possis pergere viam. Escæ enim plurimę non solùm animam, sed & corpus nostrum plurimum lædunt. Sępè enim per ciborum auiditatem stomachi

machi franguntur vires, nec non abundantiam sanguinis & cholerarum ęgritudines plurimas per escarum largitatem perpetimur. Sicut enim ista animæ & corpori contraria, ita medelę sunt vtriusque temperata ieiunia. Quantum verò possumus mundi delitias & ciborum opulentiā fugiamus, ne quando cruciati in flamma guttam aquę quæramus, nec refrigerium consequamur. Fugiamus ebrietatem, ne in retia luxuriæ incurramus. Vinum enim nobis Dominus ad lętitiam cordis, non ebrietatem creauit: non quantum gula exigit, sed quantum naturæ imbecillitas postulat. Et Apostolus Timotheo modico præcipit vti vino, & hoc propter dolorem stomachi, & propter eius frequentissimas infirmitates. Ne igitur nos quod ad medelam corporis nostri tributum est, ad perniciem deputemus. Plurimi namque maximam per vinum debilitatem contraxerunt, nec potuerunt consequi pristinam dignitatem, qui primum gulæ non temperauerunt ardorem. Plerique per vinum homicidium perpetrauerunt, nec ipsi mortem recusauerunt. Alij per vinum à dæmonibus capti sunt, nec est aliud ebrietas, quàm manifestissimus dęmon. Ebriosus putat se boni aliquid agere, cùm per præcipitia deuolutus fuerit. Per vinolentiam armatur os ad maledicta, & conuitia proximorum, & immutatur mens, & lingua balbutit. Quęso quid minus habeatur quàm dæmonium? huiusmodi enim vir cùm se putat bibere, bibitur. Sicut enim piscis cùm auidis faucibus properat vt glutiat escam, & repente hamum inter fauces reperit hostem: vel sicut aues cùm per escam capiuntur in retibus, ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum, quod intra eum morans impellit se ad omne opus fœdissimum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 38. quæ est panegyrica in Christi Natiuitatem: Nec toros altos figamus, ventri delitias sternentes. Nec fragrantia vina, coquorum lenocinia, ingentis sumptus vnguenta in pretio habeamus. Nec terra & mare pretiosum nobis stercus dono offerant. Nec alius alium intemperantia superare contendamus. Mihi enim intemperantia est, quidquid superfluum est, vsusque necessarios excedit: idque esurientibus alijs, atque inopia laborantibus: ijs inquam, qui ex eodem luto & temperamento constant.

Iambico 15.

Vsus Lyæi nimius, est temulentia.
Exorta vino probra, debacchatio.
Crapula, proteruè post merum si se gerat.
Est vna clades corporis, animi altera.

In sententijs distichis elegiacis comprehensis: Aqua potio optima, menti bonam temperiem & habitudinem comparat: crapula contra arreptam mentem turbat, atque inficit. Vinum natura sua sobrietatem nescit: quin potius voluptates ciet atque irritat. Mentis subtilitatem crassus venter expellit: contraria enim contrarijs aduersantur. Melior est mediocris cibus, modò suppeditet: quàm delicata cœna, quam sibi quis insomnij errore confinxit.

Gregorius Nyssenus. 380.

In Ecclesiasten Homilia 3. Quis ex omnibus nescit, quòd vinum, quando immoderatè sumptum excedit vsum, est fomes intemperantię, suppeditat voluptates, est pernicies iuuentutis, probrum senectutis, dedecus mulierum, insaniæ pharmacum, insolentiæ & petulantiæ viaticum, animæ venenum, mentis interitus, virtutis alienatio? Ex illo est risus absque vlla occasione, luctus sine causa, spontaneæ lachrymæ, quæ consistere non potest iactantia, in mendacio impudentia, eorum quæ minimè esse possint desiderium, spes eorum quæ nequeunt vlla fieri ratione, minæ nimis tumidæ, metus expers rationis, minimè sentire ea quæ sunt verè formidabilia, suspitio temeraria, humanitas rationi nequaquam consentanea, promissio eorum quæ fieri nequeunt, vt alia prætermittamus, indecoram dormitationem, dissolutam crapulam caput grauantem, ex immodica repletione turpitudinem, colli depressionem, quòd se non potest amplius sustinere super humeros, vini humore colli ligamentum resoluente. Quid nefarium fecit flagitium coitus cum filia? Gen. 19. Quid in ijs quæ fiebant Lot læsit mentem, vt qui & flagitium perpetrauerit, & quod perpetrauit ignorauerit? Quid alienam illorum filiorum appellationem innouauit tanquam in ęnigmate? Quomodo scelerati partus matres fuerunt sorores suorum filiorum? Quomodo filij eundem simul habebant & patrem & auum? Quid est quod confudit naturam in nefario scelere? An non vinum, quod modum excessit, hanc, cui fides non habetur, inuexit tragœdiam? Non ebrietas historiæ talem annexuit fabulam, quæ sua hyperbole veras etiam superat fabulas. Suum enim, inquit, patrem potârunt vino. Et sic mente ei vino deturbata, tanquam qui magia aliqua esset dementatus, hanc mundo tragicam reliquit narrationem, vt cui tempore perpetrati flagitij ab ebrietate furto surreptus fuerit sensus. O quàm malè mulieres illæ cum ijs quæ Sodomis exportarunt, secum vinum tulerunt? O quàm malum amicitiæ iudicem potum ex malo cratere patri suo infuderunt? Quàm longè erat melius cum omnibus illud quoque vinum interire Sodomi priusquam talem suppeditaret tragœdiam?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 58. in Matthæum: Sed sufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magis amicus est, quàm qui delicijs & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium est: hac via olim Hebræos in cultum diabolus idolorum iniecit, hæc iniquos amores Sodomitarum inflammauit: *hæc enim, ait, iniquitas est Sodoma, in copia & plenitudine panis luxuriabantur:* hac denique via mille alij gehennę traditi periêre. Exod. 32. Ezech. 16. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? sues ex hominibus facit, imò verò etiam suibus multo deteriores, &c. Audiui enim multos, cùm insanę istæ accidunt passiones, dicentes: Vtinam non esset vinum. O amentiam singularem, ô stoliditatem inauditam: alij delinquunt, & Dei tui dona criminaris. Putásne à vino hoc factum malum? Non fecit vinum certè, sed incontinentia eorum qui vino abusi sunt. Dicas ergo, vtinam non esset ebrietas, non essent deliciæ. Si verò dicis, vtinam non esset vinum, ordine paulatim progrediens, optabis, ne sit ferrum propter homicidium, ne sit nox propter fures, ne sit lux propter calumniatores, ne sit fœmina propter adulterium, & sic omnia Dei opera tibi destruentur. Non igitur ita dicas: mentis enim istud est diabolicæ: nec vinum, sed ebrietatem crimineris: & ebrio, cùm in se fuerit reuersus, omni dedecore suo prius descripto, dicas, datum esse vinum ad lætitiam, non ad turpitudinem nostram: datum est vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, non vt ęgrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deijciamus: honorauit te hoc munere Deus, cur dehonestas propter intemperantiam bibendi teipsum? Audi

1. Tim. 5. quid ad Timotheum dicit Paulus: *Modico vino vtere propter stomachum tuum, & crebras infirmitates tuas.* Quòd si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis ęgritudinibus laborans, quousque magister permisit vino non vtebatur: quam veniam nos consequemur, vino ad ebrietatem sani abutentes? Et illi quidem dicebat, *paulo vtere vino propter stomachum tuum*: ebrioso verò dicet, vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter pestiferas cupiditates, quas ebrietas parit. Quòd si hæc non persuadent vobis, vt ab his abstineatis, saltē propter dolores & euersiones stomachi abstineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem; sed ad lętitiam vi-
Psal. 103. num datum est. *Vinum* enim, inquit, *lætificat cor hominis*: quam eius virtutem vos deijcitis. Nam quæ lętitia est, si non es in teipso, si mille doloribus vexaris, si omnia tibi circumferri videantur, si tenebris detentus, quasi febricitans hominibus indigeas, qui oleo caput tuum perfundant? Hęc non omnibus dicta esse velim, imò verò dicta sunt omnibus: non quia omnes vino corrūpantur, sed quia nullam de ebriosis curam sobrij habent: idcirco ad sobrios magis orationem direxerimus, quoniam & medicus ęgrotis omissis, sanos, qui ipsis assident, alloquitur. Vos ergo sobrios oro, ne hac turpissima insania vnquam capiamini, & vt eos, qui capiuntur, diligenter sanare curetis. Nolite pati peiores bestijs homines fieri. nihil enim vltrà quàm opus est illæ desiderant: isti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis constituuntur. Quanto enim melior asinus ebrioso est, quanto canis præstantior? Omnes certè animantes, quę rationis expertes sunt, cùm bibunt, aut comedunt, vltra quàm satis est, etiam si mille homines cogerent, nunquam elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos estis, qui inebriamini, non apud mentis compotes solùm, verùm etiam apud vos iudices. Inde namque manifestum est, canibus atque asinis vestro vos iudicio esse deteriores, & magis abiectos, quia nullum brutorum supra mensuram comedere, aut bibere cogitis.

Homilia 44. in Ioannem: Nihil gula perniciosius, nihil ignominiosius est: hęc obtusum & crassum ingenium, hęc carnalem animam reddit, hæc cęcat intellectum, nec sinit vt quicquam perspiciat.

Sermone contra luxum & crapulam: Eum, qui viuit in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adulatores, & carnium voratione, & vini potatione disrumpitur, sæpe & inuitum, & sponte necesse est peccare, & extra huius loci tempus, & cùm illinc recesserit. Nam sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata submergitur: ita anima & corporis nostri natura, si plures acceperit cibos, quàm ferat natura sua, impletur, & iniectorum grauitatem non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas, & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur non tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis studium, non anni pars tempestiua, non aliud quicquam naui, quæ sic in tempestate est, prodest: ita & delicatis euenit, neque cogitationum multitudo, neque eruditio & admonitio, neque admonitiones & consilia, neque aliud quid, neque timor futurorum, neque pudor, neque accusatio præsentium, neque aliud quid sa[illegible]are potest sic periclitantem animam: sed [illegible]lescit luxus & amentia per omnia, & sub aquas nolens volens eum qui ęgrotat defert, & gra[illegible]e facit naufragium. Vnde nihil facile, neque ad [illegible]turam vitam & iustificationes quæ alibi [illegible] offert. Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis, quàm in priuatis rebus. & si in tumultu aliquid opus est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentię, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus: & non solùm periculis & obsidionibus facile potest rapi: non in tranquillitate solùm eum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiam morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & consilij inopia apprehendūt: hic autem in prosperitate, audacia, & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plus inutilē, quàm superiora efficiunt. Sanè talium non solùm corpora sic affecta, & iniucundis, & superfluis, & fœtidis vndique plena sunt, ita vt tolerari nequeant: sed & anima corpore multò iniucūdior, multò maiores quàm illud morbos in se arripit ex delicijs. Nam sicut corpus non solùm superfluitates emittit naturales, sed multò plures, & vndique. Nam & oculi, & nares, & os grauedine, muco, & corruptione, & his, quæ intus generantur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit quàm naturalis proportio, fœtidaque & inutilis, & ad omne opus bonum inutilis. Etenim & terra, qu[illegible] indo à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem, perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommoda. Hinc autem incurabilibus & difficillimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus, & palloribus, mirisque & pedum & manuum doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

Homilia 1. ad populum Antiochenum: Non simpli-
citer Apostolus Paulus dixit: *Vino vtere*: sed, *vino modico*: non quòd hac admonitione & consilio 1. Tim. 5.
Timotheus egeret, sed quòd nos indigemus. Idcirco ad illum scribens, nobis bibendi vini mensuram & terminos statuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantum corporis sanitatem prębeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, sed multo plures & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuo ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrij simus: vt delectemur, non vt doleamus.
Vinum enim lætificat, inquit Dauid, *cor hominis*: tu Psal. 103
verò ipsum tristitiæ materiam facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrij, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quando commensurationem habet optimam, &c. Simpliciores postquam aliquos prę ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare [illegible], fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non sit vinum. Ipsis itaque dicamus: Non sit ebrietas. Vinum enim Dei, [illegible] ebrietas autem diaboli opus est: non vinum [illegible]

ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorem afficis contumelia. Cùm igitur quosdam hæc dicentes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, stultis & imprudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium. Non enim in conuentibus tantùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negotijs, sed etiam solo est aspectu omnium grauissimus, fœtores exhalans teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorum insuaues atque molestę, eos qui spectant, & simul sunt, extremæ abominationis implent, &c. Hanc igitur improbam consuetudinem recidamus, & Paulum audiamus di-
1. Tim.5. centem: *Vino modico vtere.* Etenim ipsum modicum propter infirmitatem permisit: quòd nisi imbecillitas vexasset, neque modicum admittere discipulum coegisset. Necessarium enim est nobis traditos cibos & potus temporibus & necessitatibus semper metiri, & nullatenus necessitatem excedere, neque imprudenter & temere quid facere oportet.

Nilus. 420.

De interemptione Patrum Sina, &c. Qui ciborum se dedidit voluptati, facilè prosternitur ab eo, quod est sub ventre vitio, eò quòd à minore vincatur, maiorem casum pollicens.

De octo vitiosis cogitationibus, capite de Gula: Gulam veteres appellàrunt, raptim, ac festinanter, & multa, & citra delectum, ac præmaturè comedere; ingluuiem autem, cibis delectari: sic nimirum, vt inter vtramque id sit discriminis, quòd illa in quantitate, hęc in qualitate consistat: quoniam enim μαργαίνειν insanire significat, ventris quidem insania in quantitate versatur; gutturis autem in qualitate. Quamquam nonnulli sint, qui vtramque vno nomine gulam appellàrunt. Hæc stomachi, & hepatis, & splenis dolores, ac denique imbecillitatem causatur, eosque, qui propterea in graues morbos inciderunt, nobis proponere consueuit. Vt frugum principium flos est, sic virtutis in actione politæ continentia, contraquè turbidorum animi motuum gula: vt ignis materia lignum est, sic libidinis materia ingluuies. Atque vt illud flammam excitat, eodem modo hæc turpem cupiditatem. Venter egens perturbationes animi consopit: plenus autem easdem excitat. Aridum degendæ vitæ genus sobrios animos parit, humidum autem & molle eos obruit. Vt nubes solis radios obscurat, sic crassus vapor, è cibis emergens, menti obscuritatem adfert. Vt terra vasta atque inculta spinas producit, sic venter cibis onustus obscœnas cogitationes. Continentia castitatem parit, gula contra libidinis mater est. Qui ventrem implens pudicitiæ cultum profitetur, huic similis est, qui se ignis impetum stuppa conpressurum, aut flammam oleo extincturum pollicetur. Luxus mentis nubes est, perturbationum thesaurus, animæ vltrò accersita mors. Iuuenili corpori luxus & ebrietas voluptatum ignem accendunt: crassus venter turbulentos vapores assiduè sursum efferens, mentis subtilitatem in fugam agere consueuit. Assidua ventris saturitas venereas prurigines extimulat. Gula sæpenumerò etiam per charitatis fenestram insilire solet. Gula laudabilium lachrymarum fontem siccat, contra turpissimarum animi oblectationum fontem aperit. Dæmonum princeps est Satanas, vitiorum autem Gula. Posteaquam diabolus helluonum manus ac pedes somno tanquam vinculis quibusdam astrinxit, ita demum arbitratu suo agit omnia, atque impuris excretionibus & animum & corpus inficit.

Ioannes Cassianus. 420.

Collatione 9. capite 5. Notandum tamen quibus ex causis grauari mentem Dominus designauerit. Non enim adulteria, non fornicationes, non homicidia, non blasphemias, nō rapinas, quæ mortalia esse & damnabilia nullus ignorat, sed cra- Lucæ 21.
pulam posuit, & ebrietatem, & curas siue solicitudines seculares. Quę in tantum nemo hominum mundi huius cauet, aut damnabilia iudicat, vt etiam nonnulli, quod pudet dicere, semetipsos monachos nuncupantes, iisdem ipsis distentionibus, velut innoxijs & vtilibus, implicentur. Quæ tria licet secundùm literam perpetrata aggrauent animam, atque à Deo separent, ac deprimant ad terrena, est tamen eorum facilis declinatio, & maximè nobis, qui tam longa remotione ab omni seculi huius conuersatione disiungimur, & istis visibilibus curis atque ebrietatibus & crapulis penitus nulla occasione misceamur.

Libro 5. Institutionum capite 6. Quibuslibet escis refectus venter seminaria luxuriæ parit, nec præualet mens, discretionum gubernacula moderari, ciborum pondere præfocata. Non enim sola crapula vini mentem inebriare consueuit, verùm etiam cunctarum escarum nimietas vacillantem eam ac nutabundam reddit, omniquè integritatis ac puritatis contemplatione dispoliat. Sodomitis causa subuersionis atque luxuriæ, non vini crapula, sed saturitas extitit panis. Audi Dominum per Prophetam Hierusalem increpantem: *Quid enim peccauit soror tua Sodoma, nisi*
quia panem suum in saturitate & abundantia comedebat? Ezech.16.
Et quia per saturitatem panis inextinguibi-
li carnis fuerant ardore succensi, iudicio Dei Gen.19.
cęlitus sunt igne sulphureo concremati. Quòd si illos sola nimietas panis ad tam præruptum flagitiorum præcipitium vitio satietatis impegit, quid censendum est de his, qui vegetato corpore perceptionem carnium ac vini immoderata vbertate præsumunt, non quantum expetit imbecillitas, sed quantum animi libido suggesserit vsurpantes.

Cap.13. Impossibile est saturum ventrem pugnas interioris hominis experiri, nec bellis robustioribus attentari dignum est eum, qui potest deijci leuiore conflictu.

Cap.14. Prima ergo nobis calcanda est Gulæ concupiscentia, & eò vsque extenuanda mens non solùm ieiunijs, verùm etiam vigilijs, lectione quoque & crebra compunctione cordis, in quibus se forsitan vel illusam, vel victam reminiscitur: ingemiscens nunc horrore vitiorum, nunc desiderio perfectionis & integritatis accensa, donec eiusmodi curis ac meditationibus occupata pariter ac possessa, ipsius cibi refectionem, non tam iucunditati concessam, quàm oneris vice sibi impositam recognoscat, magisq; eam necessariam corpori, quàm desiderabilem animæ sentiat attributam. Quo studio mentis, & iugi cōpunctione detenti, lasciuiā carnis, quæ fotu escarū vehementius insolescit, & aculeos eius noxios retundemus, atq; ita fornacē corporis nostri, quæ rege Babyloniæ occasiones peccatorū & vitia no-

bis iugiter subministrante succenditur, quibus naphthæ & picis vice acriùs exuramur, vbertate lachrymarũ & fletu cordis poterimus extinguere, donec Dei gratia spiritu roris sui in cordibus nostris insibilante, æstus carnalis concupiscentiæ penitus valeant cõsopiri. Hæc est igitur nobis prima cõtentio, hæc nostra velut in Olympiacis certaminibus prima probatio, gulæ, ventrisq; concupiscentiã desiderio perfectionis extinguere. Ob quod ciborũ non solùm superfluus appetitus virtutũ contemplatione calcandus, sed etiam ipsi naturę necessarius, tanquam castitati contrarius, non sine cordis anxietate sumendus est.

Cap.23. Triplex natura est Gastrimargiæ: vna, quæ canonicã refectionis horam pręuenire compellit: alia, quæ tantùmmodò ventris ingluuie & saturitate quarũlibet gaudet escarũ: tertia, quæ accuratioribus epulis & esculẽtioribus oblectatur. Ideoq; aduersus eam necesse est Monachũ obseruantiã triplicẽ custodire, id est, vt primùm legitimum tempus absolutionis expectet: deinde, vt saturitati non cedat: tertiò, vt qualibuscunque etiã vilioribus contentus sit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.1.epist.69. Multos admonitionũ modos inuestigare conor, per quos te è temulentia emergere non modò volo, sed etiã opto. Dic igitur hîc tu,
Genes.3 per ipsam Dei veritatẽ te obtestor, an nõ gula primos parentes è delitijs expulit? an non superfluus
1 Reg.15 hominum ac pecudũ esus Saulum & regno & vita
Exod.16 exturbauit? an non carniũ & ollarũ cupiditas Israelẽ in deserto cõmorantem innumeris tormẽtis, & tentationibus confecit? an non rabidus vẽter, & carniũ ereptio, & crapula, & insanus mulie-
1 Reg.2 rũ amor effecit, vt Ophni & Phineez sacerdotio, & Arca, & tribuum imperio, & gloria, & honore truncati, hostili gladio trucidarentur? an nõ car-
3 Reg.18 niũ voracitas ignominiosos sacerdotes Eliæ tem-
Dan.14 pestate gladio, ac nece dignos reddidit? an nõ vẽtris appetitus, & carnium desideriũ Belis quoque cultores & adoratores per cinerem conuictos, ac deprehensos exitio addixit?
Gen.9. *Epist.203.* Cùm & Noe agriculturæ suæ periculũ fecerit, ignorans quidnã ex vino ipsi accidis-
Gen.19. set, & Lot item à vino in amentiã inflexus sit, paterq; in senili ætate haud sponte ac voluntate fa-
Mat.14 ctus sit, & Herodes temulentiæ ludus effectus, magni Ioannis cruore mẽsam suam ac pectus tinxerit, & denique omnia hominũ vesana crimina à
Eccli.39 vino promanent, quid tu voluntarium furorem accersis, ac non pudicam & temperantem rationem amplecteris?

Epist.277. Nimia potio prolapsio potius est, tã in opibus, quàm in negotijs: vt quæ & mentẽ magis perturbet, & corpus premat. Quod cùm ita sit, ab immoderato vsu abstine, ac moderationi stude, quæ & sanitatis mater est, & prudentiæ ac sobrietatis causa.

Lib.3.epist.192. Luxus nõ modò peramabilẽ, atq; imperio & opibus anteponendã sanitatẽ propellit, (hac enim absente nullius momẽti illa sunt,) sed etiã varios & incurabiles morbos gignit. Quare si tibi sanitas curę est, frugalitas quoq; curę sit. Siquidẽ bonę valetudinis matrẽ inediam. Medici non immeritò esse definiunt. Ego verò, quoniam mihi tecũ, qui satietati quoq; ipsi per saturitatẽ & ingluuiẽ contumeliam infers, sermo est, hoc tibi nuncio, frugalitatem tibi sanitatis, hoc est rei cum primis charæ, & expetendæ matrem fore.

Epist.210. Si luxui, qui ad venereos stimulos animũ tanquam furore quodã adigit (nã hic libidinis radix & mater est) finẽ imposueris, impudicitiæ quoq; flamma extinguetur: detracta enim materia, ignis quoq; profectò, qui ex ea augetur & excrescit, opprimetur. Quòd si tu materiã igni subministras, quonã tandem pacto desinet ac conquiescet? si quiescentẽ ferã excitas, quis eam sese agitantem ac furentem cicurabit? Hęc igitur atq; his affinia cum animo tuo considerans, luxui ac delitijs sine vlla intermissione operã dare desine.

Theodoretus. 450.

In Daniel.orat.5. *Præcepit ergo temulentus vt afferrentur vasa aurea, &c.*) His docet nos Propheta, non solùm impietatis exuperantiam, sed etiam damnum ab intemperantia vini profectum: Bibens enim rex, inquit, dixit in gustu vini, vt afferrẽtur vasa aurea & argentea. Obruit enim rationem ebrietas, & incontinentia peperit insaniam.

In Ioelis c.1. Vinum bibere non est malum: sed intemperanter bibere pernitiosum est.

In c.13. ad Rom. Non prohibuit quo minus carnis cura geratur, sed delitias & intẽperantiã expulit.

Titus Bostrensis. 460.

In Lucæ c.21. Vitę huius cura, crapula, & ebrietas homini intellectũ adimunt, fidem obscurant, & earum rerum, quæ sunt vtiles & necessariæ, obliuionem inducunt. Quocirca magna opus est vigilantia, vt præter iugem orationem conuenientia quoque ieiunia Deo offeramus.

Isaac Presbyter. 480.

De mundi contemptu c.14. Sicut nubes operiunt lumen Lunæ, ita & vapores ventris in anima sapientiam Dei. Sicut est flamma ignis in siccis lignis, ita est in ventre repleto. Sicut auget pinguis materia flammã ignis, ita & diuersitas ciborũ corporis motum. In corpore luxurioso scientia Dei non habitat. Qui diligit corpus suum, Dei gratiã non acquiret.

Procopius Gazæus. 530.

In Esaiæ c.6. Hos etiã nunc luget Propheta, qui sobria mente intueri opera Domini non permittantur: vino enim succensi, flammam æstu ipso prodente, quę perturbationibus alijs ista rursus augentibus excitatur, potandi finem non faciunt.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 14. de Gula: Gastrimargia est simulatio vẽtris: cùm enim satiatus fuerit, indigere se clamat: & cùm distentus atq; disruptus, vociferatur esuriẽ. Gastrimargia est saporũ, variorumq; liquaminũ opifex, suauitatis fons, &c. Gastrimargia est oculorũ seductio, modica suscipiens, & vniuersa simul absorbere suggerens, &c. Cũ varios delicatosq; cibos anima concupiscit & quærit, naturæ proprium aliquid videtur inquirere. Quocirca summa industria contra huiusmodi callidissimã insidiatricẽ vigilandũ est, alioqui grauissimum contra nos excitabit bellũ, ruinęq; laqueos parabit. Primùm itaq; abscindamus à nobis eos cibos, qui impugnare possunt: tũ verò etiam calidos, ne oleum flammæ adijciamus: deinde verò suaues quoque ac delicatos, &c. Escarũ satietas fornicationis est mater: afflictio autem ventris charitatem parit, &c. Gaudet Iudæus sabbato, & diem festũ facit: monachus verò gulæ deditus Sabbato die & Dñico, ante tẽpus computat Pascha, & ante plurimos dies escas parat. Secũ voluit attonitus famulus vẽtris, quibus cibis epulabitur: Dei aũt seruus, quibus gratijs ditabitur. Mox vt aduenit hospes, in charitate totus ex gulæ concupiscentia mouetur, detrimentũq; suũ consolationẽ fratris existimat. In aduẽtu quorundã vinum bibere statuit, & dũ virtutem abstinentiæ sibi videtur occulere, vitij seruus efficitur. Contine ventrẽ, ne ipse ab eo tenearis, tuncq; incipias cum rubore cõfusionis cõtinere. Norũt quid dixerim, qui in secretam foueã inciderũt: viri aut eunuchi hoc experti nõ sunt. Ventrẽ cogitatione sempiterni ignis circuncidamus. Quidã enim cũ huic obtẽperassent, postremò mẽbra sua absciderunt, duplicemq; mor-

.em sibi concurrerunt. Animaduertemus, si inquiramus diligentius, naufragia nostra omnia ab isto fieri. Mens ieiunantis cum sobrietate orat, intemperantis autem impletur immundis imaginibus. Ventris saturitas exiccauit fontes: sin verò ille siccetur, pariet latices. Qui ventri dum obsequitur fornicationis spiritum vincere vult, is ei similis est, qui oleo incendium extinguere nititur. Si affligatur venter, humiliabitur cor: sin autem ille foueatur, superbit cogitatio, &c. Post cibum gulæ iniquus spiritus abscedit, fornicationisq; in nobis spiritum immittit. Illiq; quid fecerit nuncians: apprehende, inquit, illum, occupa, & conturba: nam ventre distẽto nõ multum in deijciendo laborabis. Qui cùm venerit, continuò subridet, somnoq; deuinctis nostris manibus & pedibus omnia quæcunq; voluerit facit, atq; animam nostram, corpusque contaminabit phantasijs, inquinationibus, obscœniq; liquoris egestionibus. Et est sanè mirandum spectaculum, videre incorpoream mentem fœda corporis colluuione maculari atq; obscurari, eademq; rursus per carnis huius luctum emundari, atque in tenuissimam naturæ suæ redire substantiam. Si angustam, duramq; viam pergere Christo promisisti, reprime ventrẽ. Hũc enim si foueas atq; distendas, pacta & conuenta cum Domino tuo irritasti.

Antiochus. 600

Homilia 4. de ventris ingluuie: Nulli non hominũ apprimè necessarium sit, vim inferre ventris edacitati, eamq; iusta temperie moderari: inprimis tamen eos addecet, quibus curæ est, pia seruitute colere Deum. Honestum sanè fit prandium omne illud quod moderata transfigitur quãtitate. Nam citra vllam temperiem, ac irretentè suffarcinare ventrem edulijs, perquàm simile est naui onere immodico degrauatæ, quo velut oppressa, nullo negotio vndosis fluctibus immergitur, & pessum it. Et quidem corpus alimonia eget; non item cupediarijs lautitijsq; ferculis, quibus se ad voluptatem inuitet, & satiet. Ciborum frugalitas illi opportunior, non inamœna satietas: edulio opus, quod satis sit: non item luxu profusiore, qui artus collutulet corporis. Illa siquidem mirè iuuat & corpus & animam; quippe quæ sospitatem parit corpori, robur confirmat, & habitudinem addit pulchrè temperatam: extrema verò vtrumque lædunt, nec simpliciter. Neque enim sanitati solùm noxia sunt, genuina quadã sua ad corruptelam procliuitate; sed & morbos vix eluctabiles ac permolestos pariunt. Rei istius euidens argumẽtum exhibent Monachi, qui cùm exiguo contenti abeant cibo, vtiq; comperiũtur & acumine intellectus perspicaciores, & corporis temperatura illis saniores, quos iuuat totos se immergere vitæ mollioris illecebris. Neque id boni solùm, sed & dum vẽtris frænas ingluuiem, animæ per hoc imminuis turbulẽtas affectiones. Nam qui se vinci sinit ciborum intemperie, vtique materiam exaggerat illicem atq; incentiuam voluptatum. Vt enim copiosam lignorum congeriem igni si admoues, maiorẽ excitas flammã: ita & copia ciborum si inditur ventri, alit concupiscentiam.

Homilia 5. de ebrietate: Ebrietas multò exuperat suapte grauitate edacitatem, & eius vsu nobis prorsus Scripturæ diuinæ sanctio interdixit. Nec enim fas est cuiquam turpitudine istius gloriari ebrietatis; ceu quidam assolent, qui nihil tam resipiunt, atq; mundi prudentiam, sese hoc nomine venditantes insolentius, quòd pulchrè ventrem mero onerãrint. Aliud planè temulentia nihil meribibulo confert, quàm emotionem mentis, atq; paupertatem. Exolescit proinde per eam corpus, ac friatile redditur & eneruc. Sanè quàm bonum ut nec improbãdum, propter infirmitatem corporis modico vti vino. Vt enim terra moderato persusa imbre, semen, quod in viscera sua deiectum purũ excepit, multo cum fœnore emicare cogit & emergere; è diuerso, si immodicæ pluuiæ madescat illapsu & inebrietur, spinas profert solùm & tribulos: ita & terra cordis nostri, si quidem cum temperie vino vtemur; quæ suopte genio semina pura accepit, reddit multiplici cum accessione; si tota vini humore permaduerit, seq; mero copiosiore proluerit, iam (velis nolis) spinas & aliud nihil exeret; nempe improbas cogitationes.

Maximus Monachus. 640.

De Incarnatione Verbi Dialogo: Voluptas, nec non cibi, potusq; satietas ventrem inflammat, desideriumq; ad turpes incendit concupiscentias, ac totum animal ad irrationalem mixtionem impellit: tunc oculi impudici, manus effrænes, lingua blanda, auris verò vana auditu suscipiens, mens Deum contemnens, & anima mente adulterium perpetrans, corpus autem ad illicitam operationem prouocans.

Centuria 5. cap. 57. Affectio Gulæ consummata voluptatis cogitatione, veluti gladio, liberis cõplures priuauit virtutes. Temperantiæ siquidem semina per intemperantiam enecat, æqualitatem iustitiæ corrumpit auaritia, naturalem humanitatis connexionem amore sui diuidit, &, vt paucis dicam, omnes virtutis fructus perimit affectio Gulæ.

Cap. 58. Affectio Gulæ cunctos virtutum trucidat fœtus diuinos: ipsa verò per gratiam fidei, & obsequendo mandatis diuinis, per cognitionem Verbi occiditur.

Elias Cretensis. 780.

In Oratione 19. Gregorij Nazianzeni: Cùm illud perspectum haberet, ciborum saturitatem libidinis esse matrem, ventris autem compressione castitatem conciliari: idcirco ventrem quidem eiusq; circa cibos insaniam comprimebat, atque inexplebilem cupiditatem per abstinentiam edomabat.

Theophylactus. 900.

In cap. 13. Epist. ad Romanos: Nihil adeò cupiditatem accendit, & iram inflammat, vt ebrietas & temulentia.

Ad caput 6. prioris ad Corinthios: Ventrem, gulositatem, & crapulam dicit, non membrum nostrũ: escas autem, immoderatum escarum vsum. Ait ergo, immoderatum ciborum vsum & luxum amicitiam & familiaritatem cum gulositate habere, hancq; cum illo. Nec possunt hæc nos ad Christum perducere, sed ad sese transmittunt, obtemperantes sibi: nimirum immoderatio ad gastrimargiam, siue gulositatem; gastrimargia verò ad immoderationem.

In cap. 5. ad Ephesios: *Nolite inebriari à vino:*) Vini immoderata potio iracundos facit ac temerarios. Quòd autem immoderatum istum vsum damnet, planum est ex eo, quòd non dixit: Ne bibite, sed ne inebriamini. Temulentia autem est ex immoderato vsu medijq; excessu.

In quo est luxus:) id est, immoderatus vsus. Non enim seruat, sed perdit, non corpus solùm, sed & animam: hæc enim est ἀσωτία, id est, luxus siue luxuria. Vel ἀσωτίαν iuxta vulgi consuetudinẽ pro libidine accipit: ex temulentia enim libido nascitur.

Simeon Metaphrastes. 950.

In Certamine S. Onesimi: Ebrietas cohabitat cum intemperantia, & est soror voluptatis, & inuentrix turpis sermonis, aliena à bona cogitatione,

quæ est indecora & habitu, & oratione, & dissoluit decorem eorum, quæ sunt secundùm naturā.

Manuel Palæologus. 1400.

Oratio. 4. de voluptate seu gula. Multiforme quoddam monstrum est, varijs vultibus nimiū quantum fallens ac nocens: atque vt minora prætermittam, inuenias voluptatem, si ab origine naturam eius exploraueris, interitus procurandi causa variè transformatam. Hæc nimbis igneis olim Sodomitis pluit: hæc telluris abyssos aperuit, ipsumqúe cælum, vt etiam natura rationis expertes inundarentur aquarum diluuio, quamuis vt natura nostra rei non essent.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro 2. contra Marcionem cap. 18. Et si lex aliquid cibis detrahit, & immunda pronuntiat animalia, quæ aliquando benedicta sunt, consilium exercendæ continentiæ intellige, & frænos impositos illi gulæ agnosce, quæ cùm panem ederet Angelorum, cucumeres & pepones Aegyptiorū desiderabat. Agnosce simul & comitibus gulæ, libidini scilicet atque luxuriæ prospectum, quæ ferè ventris castigatione frigescunt. Manducauerat enim populus & biberat, & surrexerat ludere: proinde vt & pecuniæ ardor restingueretur ex parte, qua de victus necessitate causatur, pretiosorum ciborum ambitio detracta est. Postremò vt facilius homo ad ieiunandum Deo formaretur, paucis & non gloriosis escis assuefactus, & nihil de lautioribus esuriturus.

Hilarius. 350.

Ad Psal. 125. Quid verò infelicius ebrietatis dominatu? ventri vltra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare?

Ad Psalm. 136. Captæ mentes nostrę sunt corporum seculiq; dominatu, captæ à dæmonibus sunt iure potiorum, quæ imperium in nos suum per diuersa ministeriorum genera exercēt, dum nos ebrietas possidet, dum luxus subijcit, dum auaritia deuincit, dum omnia in nobis regnant hæc incentiua vitiorum.

Ambrosius. 370.

Libro de Helia & ieiunio cap. 12. Sicut mater fidei continentia, ita perfidei mater ebrietas est. In quod facinus non ista præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus indicant, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habēt vnde cauponi potus sui pretium soluāt. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquantur. Diuites sunt dum inebriantur: mox vbi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibūt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi homines videntur in vino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor exanguis ora suffundit, fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis emollit ferrum durum, ita & vini incendio etiam superborum hominum cor liquescit. Omnes sibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpote qui pauperem se esse nescit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: sed cùm bibunt, illum regem habent, qui bibendo superauerit cęteros. Meritoq; scriptū est: *Aequalis vita hominibus, vinum in ebrietate.* Ecclc. 31. Sed vtinam & quod sequitur audires: *Bibas illud moderatè, vt sis sobrius.* Psal. 103. Nō habes quòd accuses vinum: in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si moderatè bibas: immoderatio autem potus in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicāt, has esse potationes vulgarium & leuissimorum hominum. Veniamus ergo ad potentium & fortissimorum conuiuia.

Cap. 13. Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò sensim vocem excitant, donec viuę vocis aperiant iter, vt postea magnis possint clamoribus personare: ita isti quoq; in principio prælusorijs se exercent poculis, vt irritent sitim, ne fortè restinguant eam, & satiati postea bibere non possint. Ergo vbi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis: feruor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & vbi imminui vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras sæpe geminantur. Deinde procedente potu longius, contentiones diuersæ, & magna certamina quis bibendo pręcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum fortè vinum putet. Et hæc donec ad mensas perueniatur secundas. At vbi cōsummatæ fuerint epulæ, & putes iam esse surgendum, tunc de integro potum instaurant suum: & cùm consummauerint, tunc inchoare se dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorū. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diu & dubius belli euentus. Furor enim illic est præliaris, &c. Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri: sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore marcentes.

Cap. 14. Rogas ad iucūditatem, cogis ad mortē: inuitas ad prandium, efferre vis ad sepulchrum. Cibos promittis, tormēta irrogas: vina prætēdis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnū infestat, caput vexat. Etiā maior vis vini, quàm veneni est. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Meritò Deus per Moysen nō solùm veneno, sed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens: *Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis.* Deut. 32. Et pulchrè additur, *Insanabilis.* Multi enim reliquorum serpentiū veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim supra de alienigenis, qui nescirent Deum: *De vinea enim Sodomorum vinum* Deut. 32.

num eorum, & vitis eorum vitis Gomorrha: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Ephe. 5.

Cap. 16. Sudant vino corpora temulentorum: si leuius ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum insaniæ, ebrietas venenum sapientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullũ tempus præscriptũ habeãt, quod doceat indulgere cõcubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, tremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Mentior nisi eadem Dominus per Hieremiam locutus est, dicens:

Hiere. 25.

Bibite, & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non consurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabiles gressus, vmbras sępè transiliunt sicut foueas. Nutat his cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendũt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est, somnus his mors est. excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulando impulsu petas; nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vnde bene Hieremias huiusmodi hominem tanquam superfluam creaturam deflendum putat. Quid est homo ebrius nisi superflua creatura?

Hiere. 48.

Cap. 18. Sed quid de viris loquamur, quãdo etiam fœminæ, quas oportet soliciriorem castitatis sobrietatisꝗ adhibere custodiam, vsque ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domus vel audiri ab alienis non conuenit, vel videri, prodire audent in publicũ non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare.

1 Cor. 4.

Illæ in plateis inuerecundos sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahẽtes tunicas; scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se iuuenum libidines motũ histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantium ruinas & spectantium lapsus cælum impuro contaminatur aspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

Libro 1. de pœnitentia cap. 14. Pascitur libido conuiuijs, nutritur delicijs, vino accenditur, ebrietate inflãmatur: grauiora sunt his fomenta verborum, vbi caro inebriatur, mẽs titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

Prudentius. 380.

In Psychomachia Luxuriæ & Sobrietatis:

Venerat occiduis mundi de finibus hostis
Luxuria, extinctæ iamdudum prodiga famæ,
Delibuta comas, oculis vaga, languida voce,
Perdita delitijs, vitæ cui causa voluptas
Elumbem mollire animum, petulanter amœnas
Haurire illecebras, & fractos soluere sensus.
Et tum [illegible] marcida cœnam.
Sub lucem quia forte iacens ad fercula raucos
Audierat lituos, atque inde tepentia linquens
Pocula, lapsanti per vina & balsama gressu
Ebria calcatis ad bellum floribus ibat.

Hieronymus. 390.

Libro 2. aduersus Iouinianum cap. 7. Quòd si quis existimat, & abundantia ciborum potionumꝗ se perfrui, & vacare posse sapientiæ, hoc est, & versari in delicijs, & deliciarum vitijs nõ teneri, seipsum decipit. Cùm enim procul ab his remoti, sæpe capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quantò magis, si circundati retibus voluptatum, esse nos liberos arbitremur.

Capite octauo: Absque gustu autem & cibis impossibile est humanum corpus subsistere; adesse ergo debet ratio, vt tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendum est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & postea, inflatis venis, incentiua libidinum sustinenda. *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens.* Prou. 20.
Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos & perditos labore doleamus: holerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus est, & arte impendijsꝗ coquorum non indiget: & sine cura sustentat humanum corpus, moderateꝗ sumptus (quià nec auidè deuoratur, quòd irritamenta gulæ non habet) leuiore digestione concoquitur: nemo enim vno aut duobus cibis, hisꝗ vilibus, vsque ad inflationem ventris oneratur; quæ diuersitate carnium, & saporis delectatione percipitur. Cùm varijs nidoribus fumant patinæ ad esum sui, expleta esurie, quasi captiuos trahunt, vnde & morbi ex saturitate nimia concitantur; multiꝗ impatientiam gulæ vomitu remediantur: & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleuerint, nisi citò ablatione sanguinis imminuãtur, in paralysim & pessima morborum genera erumpere; & idcirco esse necessariam demptionem, vt rursum habeant in quæ possint crescere: non enim manere in vno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere; nec posse viuere animal, nisi crescendi capax sit. Vnde & Galenus, vir doctissimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec viuere posse diu, nec sanos esse; animasꝗ eorum ita nimio sanguine & adipibus, quasi luto, inuolutas, nihil tenue, nihil cæleste, sed semper de carnibus, & ructu, & ventris ingluuie cogitare.

Ad cap. 44. Ezechielis: Perspicuum est ebrietate & sicera statum mentis euerti, & nõ plenè nos sapere, quando vini satietate animus occupatur.

Ad cap. 5. ad Galat. Quartumdecimum locũ inter carnis opera ebrietas tenet. Ebriosi quippe regnum Dei non possidebũt. Et Dominus ad discipulos: *Cauete, ait, ne fortè grauentur corda vestra in vino & crapula.* Luc. 21.
Vino hominis sensus euertitur: pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Vnde Apostolus clamitat: *Et vinũ, in quo est luxuria.* Ephe. 5.
Habet vnusquisque suæ sententiæ potestatem. Ego Apostolum sequor, in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam inter carnis opera numerari, nec ille potest negare, qui eisdem passionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent, quòd dixerim adolescentulas ita vinum debere fugere vt

venenu, non me sententiæ pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura dānata est: & licentiam tulimus virgini proprio ætatis calore feruenti, ne sub occasione parum bibēdi plus biberet, & periret. Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum consecrari, & 1 Tim 5 Timotheo vinum vt biberet, imperatum. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere: ex quo & de Sancto dicitur: *Vinum* Luc. 4. *& siceram non bibet*. Sicera interpretatur ebrietas. Et ne quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum: exclusa causatio est, dum omne quod inebriare potest, cū vino pariter aufertur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, co- Exod. 32. messatio est: *Manducauit* quippe *populus, & bibit, & surrexerunt ludere*. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchrè quidam non ignobilis orator, cùm ebrium de somno describeret excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua sententia expressit, quodammodo nec mortuum eum fuisse, nec viuum.

Ad cap. 1. ad Titū: Quale est autē Episcopū videre vinolentum: vt sensu occupato, vel exaltet risum contra grauitatis decorem, & labijs dissolutis cachinnet: vel si paululum tristis cuiusdam rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas. Longum est ire per singula, & insanias, quas ebrietas suggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, scyphū in faciem iacere conuiuæ: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior computatur: accusationis occasio est, adiuratum per regem frequentius non bibisse. Vomunt vt bibant, bibunt vt vomant. Digestio ventris & guttur vno occupantur officio. Hoc nunc dixisse sufficiat, quòd secūdum Ephes. 5. Apostolum *in vino luxuria est*. Et vbicunque saturitas, atque ebrietas fuerit, ibi libido dominetur. Specta ventrem & genitalia, pro qualitate vitiorum ordo membrorum. Nunquam ego ebrium castum putabo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Epistola 83. ad Oceanum: Vinolentia scurrarum est, & comessatorum, venterq; mero æstuans cito despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergo qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Lot per temulentiam nesciens libidini miscet incestum, & quē Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

Augustinus, 400.

Sermone 231. de Tempore: Cùm, fratres charissimi, ebrietatis malū sit graue vitium & Deo odibile, ita per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinē missum est, vt ab illis, qui Dei præcepta cognoscere nolūt, iam nec putetur, nec credatur esse peccatum: in tantum vt in cōuiuijs suis irrideant eos, qui minus bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescūt, vt potum amplius accipiant, quàm oportet. Qui enim alterum cogit, vt se plus quàm opus est bibendo inebriet, minus malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret, &c. Oēs ebriosi tales sunt, quales paludes esse vidētur. Quod enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibi nascitur, nullū fructu habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpētes, sanguisugæ: nascuntur ibi ranæ & diuersa genera vermium, quæ magis horrorem possunt generare, quàm aliquid quod ad victum proficiat exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, in tantum vt in annis singulis incendio concrementur. Videte quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim sunt, sicut iam dixi, omnes ebriosi, quorū prandia ducuntur vsque ad noctem, quorum cœnas Lucifer videt, qui stare non possunt, etiam cùm videntur esse ieiuni, quorum sensus tardi, graues, obtusi & quodammodo iam sepulti. Denique in ipsa frequenter ebrietate nec seipsos, nec alios recognoscunt, nec ambulare valent, nec stare, dicere aliquid, vel audire, quod ad rationem pertineat, omnino non possunt. Frequenter etiam vsq; ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege cōtenditur qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Inde lites & rixæ nascuntur: inde diuersis & horrendis saltationibus membra torquentur: inde adulteria & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquam in paralysim resoluti, dum suis pedibus ambulare non possunt, fœdissima latera aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio, & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omniū tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur quod scriptum est: *Cui væ, cui tumultus, cui ira,* Prou. 23. *cui rixa, cui sine causa vulnera, cui suffusio oculorū? Nónne his, qui morantur in vino, & eis, qui inuestigant vbi potius sunt, & student calicibus epotandis?* Sed illi, qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meū, si quoties illum ad conuiuium vocauero, potū ei, quantum ipse voluerit, non dedero. Et nō sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te, & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deū inimicum. Et ideo sapienter considera, si iustum sit, vt te à Deo separes, dum te ebrioso coniungis. Ad extremum tu eum noli adiurare, noli cogere: sed in potestate illius dimitte, vt quantum sibi placuerit bibat: & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriosos & luxuriosos amplius quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel vnum calicem dissimulant dare; nec attendunt, quia illud, quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: *Quod fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis*. Sed Mat. 25. qui tales sunt, quando alios in nimio potu sepeliunt, pauperi eleemosynam petenti dicunt: Vade, vade in ante, & dabit tibi Deus: & vtiq; dum ambulauerit homo, ei daturus est. Quid est ergo quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: nisi, Vade ad illum hominem, qui habet Deum, quia daturus est Deus? Ac sic ore suo ipse confitetur, apud se Deum non esse, quo inspirante possit erogare pauperibus. Rogo, fratres charissimi, diligenter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbi saturauerūt sitim suam, etiamsi supra aquam diutius teneātur, repleta siti bibere nolunt omnino, nec possunt. Considerent ebriosi, si non peiores animalibus iudicandi sunt. Cum enim animalia ampliùs quàm eis opus est, bibere nolūt, illi & duplum & triplum eis quàm expedit, potum accipiunt. Et vnde triū aut quatuor dierum refectionem poterāt rationabilem habere, vno die cum grandi peccato cōtendunt perdere potius, quàm expendere propter inuidiam aut ebrietatem: atque vtinam potum tātummodò perderent, & non etiam ipsi perirent, &c. Ipsi, qui contra coalumnam & amicam suam ebrietatem loquentibus irascuntur, libera à no-

bis voce audiant: quia quicunque ebriosus pœnitentiam de ipsa non egerit, sed vsque ad mortem suam in ipsa ebrietate permanserit, in æternum profectò peribit: quia non mentitur Spiritus sanctus per Apostolum dicens: *Neque ebriosi regnum Dei possidebunt*. Et ideò quicunque sunt ebriosi melius faciunt, vt non nobis, sed sibi potius irascantur, & cum Dei adiutorio de luto fecis se excutiant, vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus pœnitendi est, festinent, quanta possunt celeritate, Deo auxiliante, consurgere, & totis animæ viribus cum Propheta supplicantes Domino dicant: *Eripe me de luto, vt non inhæream*. Et illud: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum*. Ebrietas enim quasi inferni puteus, quoscunque susceperit, nisi digna subuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit subsecuta, ita fortiter sibi vendicat, vt eosdem ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire sine pœnitentia non permittat. Sed hic ante omnia intelligere & scire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebriosi: sed cùm paulatim adiurantibus & cogentibus crudelissimis inimicis potius quàm amicis, per singulos dies singulos aut binos calices ad potum consuetudinarium addunt. At vbi hoc in vsum miserint, ita eos ipsius ardor ebrietatis occupat, vt illos semper sitire compellat. Sed qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodo sibi interuallo dierum potū addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ita paulatim subtrahendo ad sobrietatis lucem redeat. Qui si semel totum, quod amplius accipiebat, subtraxerit, vbi nimia siti cœperit exardescere, cum grandi amaritudine clamat & dicit: Malle se mori, quàm sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideo vt nec ardorem nimium patiatur, & de tā grādi malo, quod patitur, liberetur, sicut iam dictum est, per interualla dierū sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quousq; ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat. Qui hoc ita, vt diximus, per partes subducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergo, fratres charissimi, dum hæc suggero, me absoluo apud Deum. Quicunque me audire contempserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiurare vel cogere voluerit, & pro se & pro illis in die iudicij reus erit.

1 Cor 6.

Psal. 68.

Sermon. 232. de Tēpore: Illud verò quale est, quòd ipsi infelices ebriosi, quando se nimio vino ingurgitant, rident & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantùm, quod sufficit, bibere volūt, dicentes eis: Erubescite, & verecundia sit vobis, quare non potestis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non esse viros. Et videte miseriam ebriosorum. Se dicunt esse viros, qui in ebrietatis cloaca iacent, & illos non dicunt esse viros, qui honestè & sobriè stant. Iacent prostrati, & viri sunt: stant erecti, & viri non sunt? Victor ebrietatis vituperatur, & victus ebrietate laudatur. Irridetur sobrius, qui & se & alios potest regere: & non irridetur, imò non plangitur ebriosus, qui nec se, nec alios potest agnoscere. Solent ebriosi ita se excusare, vt dicant: Persona potens me coëgit, vt amplius bibam, & in conuiuijs regis nō potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus: & quod implere noluimus, non potuisse nos dicimus. Nolle in culpa est nostra, & non posse prætenditur. Etiamsi ad hoc veniretur, vt tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. Sed excusatio ista

Psal. 140.

falsò obijcitur. Ipsi enim Reges, & quicunq; sunt alij potentes, quia Deo propitio & Christiani sunt, & prudentes, & sobrij, & toto corde Deum timentes, si te viderent definisse, vt eis nō acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub mora videantur irasci, postea verò te in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quātum cum illo egimus, quantis eum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquam eum à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus, qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te vt amplius biberes videbantur hortari & cogere, &c. Ideo, charissimi, tanta infelicitate se inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut paruū, aut nullum peccatum esse. Sed pro ista ignorantia maximè sacerdotes in die iudicij reddituri sunt rationem, si cōmissis sibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assiduè noluerint prædicare. Qui ergo credit ebrietatē esse paruum peccatum, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis æterna sine remedio illum pœna cruciabit, secundùm illud, quod ipsi bene nostis beatū Apostolū prędicasse: *Neque*, inquit, *fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt*. Videte ebriosos cum fornicatoribus, & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus, & adulteris iunxit. 1. Cor. 6.

Sixtus Tertius. 433.

De diuitijs: Difficilimū est gulæ voluptatibus deditum auaritiam vel libidinem vincere, cùm vna illi solatium prębeat, altera verò prandium. Tam desolata est enim absq; libidine gula, quàm absq; auaritia destituta. Auaritia verò ipsa quodammodo se odisse videbitur, nisi gulæ libidiniq; deseruiat: sed & libido penitus stare non poterit, nisi gulæ, quæ per auaritiam constat, foueatur auxilio.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 41. Bella gentium legimus superasse quamplurimos, quos tamen pugnas carnis legimus non vicisse; & audiuimus eos dedisse delictis pectora, qui dorsa hostibus non dederunt. Proh dolor, victores gentium, vitiorum fuisse captiuos: nationum dominos turpi seruiuisse criminibus seruitute: stetisse inter sęuientes gladios, & inter eneruata lenocinia corruisse: regnis fuisse terrori, ludibrio fuisse peccatis: aduersas acies contriuisse ieiunos, & crapulatos suarum castra dissoluisse virtutum: iacuisse effuso vino, qui iacere effuso sanguine nescierunt. Vnde est hoc? vnde? quia hoc non est ratio, sed languor: non vita, sed febris: phrenesis, non natura. Nam quoties ciborum cruditas vitalia deijcit, infirmat stomachū, corrumpit sanguinem, vitiat humores, succendit choleram, extremum febris gignit incendium, totiens æger mentem perdit, amittit sensum, fertur desiderijs, contrarijs vrgetur, salutaria respuit, quærit noxia, fugit curam: tunc medici studio parant abstinentiæ remedio subuenire, vt sanetur: vt sanet abstinentia, quod voracitas sauciarat, &c.

Eucherius Lugdunensis. 450.

In Euangelium Domin. 1. in Quadrages. Quia cogitare non magnum peccatum est, nisi cogitationi delectatio succedat, opponit (*tentator*) menti diuersas ciborum delitias: vt sicut primum hominem decepit per gulæ intemperantiam, sic cæteros quoque decipiat. Quando igitur hæc tibi in mentem venerint, & oblitus eorum, quæ animæ sunt, sola ea, quibus caro delectatur, impinguatur, & superbit, cogitare cœperis, recordare quia in de-

Lucæ 18 in eo quòd escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis leuitas insidietur, aspiciant: ne dum ventri molliter seruiunt vitiorum laqueis crudeliter astringantur. Tanto enim longius à secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsum, dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur &c. Itaque ne aut illos appetitus gulæ à mentis statu deijciat, aut istos afflicta caro ex elatione supplantet, audiant illi ex ore veritatis: Lucæ 21. *Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius mundi.* Vbi vtilis quoque pauor adiungitur: *Et superueniat in vos repentinus dies ille. Tanquam laqueus enim veniet in omnes, qui sedent* Matt. 7. *super faciem omnis terræ.* Audiant isti: *Non quæ intrant per os coinquinant hominem: sed quæ exeũt de ore, illa sunt quæ inquinant hominem.* Audiant illi: 1. Cor. 6. *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & hanc destruet.* Et rursum: Rom. 13. *Non in comessationibus & ebrietatibus.* Et rursum: 1. Cor. 8. *Esca nos non commendat Deo.* Audiant isti: *Quia omnia munda mundis, &c.*

Lib. 5. expositionis in 1. Reg. cap. 11. cap. 1. Ex vno gulæ vitio innumera vitiorum agmina ad conflictum animæ producuntur. Et cùm idem gulæ vitium reciditur, alia multa nobis vitia subiugamus. Vnum quidem gulæ vitium est, sed aculei libidinis innumeri sunt, qui præcedentem illũ, quasi regem, sequũtur. Qui læta quidem suggerunt, sed ad æterni fletus lamenta perducunt.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. de summo bono cap. 42. Prima est luxuriæ materies saturitas panis. Vnde & Propheta Sodomam de satietate panis accusat, dicens: Ezec. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquæ.* Gen. 19. Panem quippe Sodomitæ immoderatè sumentes, in turpitudines defluxêre flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante superbia, cælestibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile est cauere gulam, ciborumque cõcupiscentiam. Quid enim tam noxiũ, quàm vt animus seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruenda, testante Apostolo, & dicente: 1. Cor. 6. *Deus autem & hunc & hanc destruet?* Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum, quę circa ventrem sunt proxima. In ordine namque membrorum genitalia ventri iunguntur, dumque vnum ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriã excitatur. Non ad luxuriã, vel ad satietatẽ, sed tantũmodò vt corpus sustentetur, epulis est vtendum. Nam vt Philosophi dixerunt, cibandus est venter vt cõtineat animam, non vt corrumpat. Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Græci dixerũt: Ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. Nam gulæ saturitas nimia aciem mentis obtũdit, ingeniumque hebescere facit. Libidinis igne ciborum fomite increscũt: Corpus autem quod abstinentia frangit, tentatio non exurit, &c. Luc. 16. Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis intendat suppliciũ, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire noluit, propterea illic inter flammas sitiens stillã aquæ quæsiuit, nec meruit. Considerandũ quàm vehementer arguantur comessatio & sumptuosa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatẽ his, qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Esaiam Prophetam. Esa. 22. *Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini.* Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiam resecantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Inde est quòd & princeps cocorum muros Hierusalem subuertit, quia & venter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Iere. 52. Neque enim potest quispiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cæteris vitijs, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquã facilè poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes, qui extra nos sunt, à nobis fortius superantur, quando prius, quæ intra nos sunt, vitia extinguuntur. Nam frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborũ, sed eorum cupiditatem cauendam. Nam sæpè accuratius præparata sine gulæ concupiscentia degustantur: & sæpè abiecta & vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitio, quod cum desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionũ in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quomodo appetatur. Quid ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantũ verò ad immoderationem refertur. Quomodo ad impatientiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est, quàm venter, qui quotidianam refectionem quotidiana famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs etsi interdum nascimur, interdum tamen cum ijs non morimur. Plerumque voluptas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepit, vt dum putatur seruiri necessitati, voluptatis desiderio seruiatur, nec facilè discernitur, vtrum quod accipiatur gulæ, an indigentiæ deputetur.

Cap. 43. Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit nesciat. Vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum est, quòd iuxta Prophetam *fornicatio & ebrietas aufert cor.* Oseæ 4. Vnde in Prouerb. Prou. 31. *Potentes,* inquit, *qui iracundi sunt, vinum non bibant, ne cùm biberint obliuiscantur sapientiam.* Plerisque laus est multum bibere, & non inebriari. Audiãt hi aduersum se dicentem Prophetam: Esa. 5. *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscẽdam ebrietatem.* Vino multo deditos, & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit, dicens: *Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperum, vt vino æstuetis.* De talibus & alio loco dicitur: Eccle. 10. *Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cuius principes manè comedunt.* Multi enim à manè vsque ad solis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed consuetudine belluina detenti, luxuriæ tantùm tota die epulisque deseruiunt. Clamat Ioel Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicens: Ioel 1. *Expergiscimini ebrij, & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine.* Quo testimonio non ait tantùm: *Flete omnes qui bibitis vinum,* vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, *in dulcedine,* quod ad voluptuosam pertinet & prodigã effusionem. Nam quantum satis est necessitati edocet Timotheum bibere Apostolus, dicens: 1. Tim. 5. *Vino modico vtere.* Non solùm ex vino inebriantur homines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Vnde & Nazaræis, qui se sanctificabant Domino, præceptum est vinum & siceram non bibere. Num. 6. Vtraque enim statum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoque carnis vtraque æqualiter gignunt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum men-

[illegible] castimoniam [illegible] vis etiam quæ [illegible] alimentum communia.

Theodorus Cantuariensis. 690.

In Pœnitentiali: Sacerdos quilibet si inebriatur per ignorantiam, septem dies pœniteat [illegible] & aqua: si per negligentiam, quindecim [illegible] contemptum, quadraginta dies. Diaconus, [illegible] Monachus secundum ordinem, vt [illegible] & reliqui clerici [illegible] ordinem [illegible] cio sacerdotis pœnitentiam [illegible], [illegible] non habentes, si inebriantur, [illegible] à sacerdotibus quòd ebriosi regnum Dei [illegible] possidebunt, & [illegible] teritus sit [illegible], & compulatam [illegible] Qui cogit hominem vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & septem dies pœniteat: si per contemptum, triginta dies. Nullus [illegible] Christianus alium Christianum plus [illegible], quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, [illegible] quod in pœnitentiali habetur pœniteat.

Beda. 700.

Homilia in die Cinerum. *[illegible] thesaurus [illegible], [illegible] cor vestrum est.)* Hoc non solum de pecunia, sed & de cunctis possessionibus sentiendum [illegible]. Gulosi Deus venter est. Ibi ergo habet, vbi ô [illegible] thesaurum. Luxuriosi thesauri epulæ sunt, lasciui ludicra, amatoris libido: huic seruit vnusquisque à quo vincitur.

Homilia in Solemnitate S. VVigletti: Toto nisu vel affectu cauenda est ebrietas, quæ est radix omnium malorum ad peccandum.

Ad Lucæ cap. 21. *Ne corda vestra [illegible] aurentur [illegible].)* O stultam præsumptionem [illegible] quæ lamentabilem finem cupiditatis [illegible] & crapulæ nec ipso iudice [illegible] sed edictum regis æterni, more [illegible] quam didicerit, spernat. Et certè si quis [illegible] ritus ac sapiens medicus [illegible] quasi [illegible] verbi gratia, [illegible] us herbæ suco audiuit [illegible] pentinus ei superueniet [illegible], quanto quoque [illegible] præmonentis medici mandata seruaret, [illegible] videlicet [illegible] gustando [illegible]? At nunc [illegible] simul & corporum Saluator ac Dominus iubet ebrietatis herbam & crapulæ vitandam, & quanti tamen nostrum his [illegible] sauciari, sed etiam consumi non timent? [illegible] credo causa, nisi quia fidem, quam medici [illegible] bent, dictis Domini præbere contemnunt. Si enim [illegible], credendo vtique timerent, [illegible] men [illegible] impendens periculum cauerent.

Alcuinus. 750.

De [illegible] principalibus [illegible] Primum corporale peccatum est gula, id est, intemperans cibi vel potus voluptas, per quam primi parentes humani generis Paradisi felicitatem perdiderunt, & in hanc ærumnosam huius vitæ miseriam deiecti sunt, vbi omnis homo per peccatum nascitur, per laborem viuit, per dolorem moritur. Quæ tribus modis regnare videtur in homine, id est, dum homo horam canonicam & statutam gulæ causa anticipare cupit, aut exquisitiores cibos sibi præparari iubet, quàm necessitas corporis, vel suæ qualitas personæ exigat, vel si plus accipiat in comedendo vel bibendo, propter desiderium intemperantiæ suæ, quam suæ [illegible] saluti. De qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], instabilitas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] corporis [illegible] [illegible] [illegible] quæ per [illegible], & [illegible] & operis cuiuslibet [illegible] [illegible] [illegible].

R[illegible] M[illegible]. 8[illegible]

[illegible]

[illegible] R[illegible]. 880.

[illegible] videri posset, si [illegible] gula [illegible] regnaret. Heu [illegible], qui talium [illegible] clauditur [illegible] malo [illegible], casso vestitur honore.

[illegible] 950.

Ad caput [illegible]: Quanto amplius edacitas carnalis [illegible] implet ventrem, tanto a virtutibus spiritualibus vacuam facit mentem. [illegible] dax impinguescit, tanto [illegible] languescit. Edacitas [illegible] [illegible] am, & mentem [illegible] pinguedinem, pinguedo [illegible] negligentiam, negligentia [illegible] ctionem. Edacitas nimia [illegible] crapulam, crapula parit somnolentiam, [illegible] vigilias, nec tempore [illegible] ad cælum [illegible] git, nec ad compunctionis gratiam accen[illegible], nec ad sublimia contemplationis eleuat [illegible].

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica [illegible] post Trinitatem. *Cum intraret [illegible] [illegible] sacerdotum, [illegible] panem.* [illegible] Dominus hic in comestione sua [illegible] frugalitatis & abstinentiæ, cum in [illegible] principis [illegible] panem manducat. N[illegible] [illegible], vel delicias; [illegible] [illegible] & maiora, [illegible] [illegible] velle, ad manum [illegible] *Ne [illegible] in delicias [illegible]* [illegible] gulosi, qui nesciunt ma[illegible] [illegible] & [illegible] omnia habeant. Hos [illegible], & ob hoc laborant, aëra, syluas, [illegible].

Dominica [illegible]: Nónne ventrem pro [illegible] quàm Deo obedit? [illegible] quam pro Deo facit? qui [illegible] visitat coquinam, quàm Eccle[illegible]

qui plus delectatur odore carnium, quàm incensorum & orationũ? Nos ergo fratres hoc grande vitium fugiamus, iuxta illud Philosophi:

Sint epulæ vicisse famem.

Aldhelmus. 680.

De laudibus virginitatis cap.6. Primò importunus gastrimargiæ draco, qui pestiferum præuaricationis virus rudibus florulentis telluris colonis de venenosa fauce lethaliter euomuit, frugalitatis abstinentia explodatur.

Anselmus. 1080.

Ad cap.3. Matth. Ex gula luxuria, dormitionis delectatio, & voluptates aliæ. Concupiscentia carnis solet incipere à gula, quia satur venter luxuriam appetit, & cæteras voluptates. Et ideo debet fidelis prius gulam domare, quæ est porta & initium cæterarum voluptatum: & quia contra gulam primitus insurgit, à ieiunio, quod est frænum gulæ, incipit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap.3. Matth. Sic incipiens populus ille per hoc vitium, scilicet per gulæ intemperantiam deliquit, & si rectè consideres, pestis illa, scilicet vitium gulæ, permaxima est vexatio generis humani, ex quo suboriuntur plurima sæua atque mortifera vitia carnis: & hæc iniquitas accidit ex radice peccati, quo primus homo vetitum lignum momordit.

Bernardus. 1130.

Libro de passione Domini cap. 42. Si contingat aliquem habere virtutem abstinentiæ cum Ioanne, scilicet vt ipsam mente & opere exerceat, nõ condemnet eum qui abstinet cum perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate vel proprij corporis vel proximi, nunc intendit, nunc remittit, obseruãs tamen in omnibus omnia, quæ circa virtutẽ abstinentiæ sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiæ oppositi (id est gulæ) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc versu notantur:

Præproperè, lautè, nimis, ardenter, studiosè.

Præproperè enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præueniunt: sola voluptate, non necessitate coacti. Legimus in vitis Patrum de sanctis Patribus, qui hospitum spiritualium charitate deuincti, tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate, se nequaquam soluisse ieiunium existimabant: ita vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent: quod quãuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorũ perfectione nimium separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quæ nequaquã nisi Spiritu sancto ipsis veraciter reuelante fecissent. Lautè comedunt, qui delicatis vtuntur cibarijs, sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium, siue piscium, quem Creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis quærunt adulterinos sapores piperis & salsamentorum variorum, vt sibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optimum omnium Creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis sapores ipsi faciunt, quàm Creator naturæ earum præstiterit. O quantum huiusmodi alienos sapores homo Christianus vitare deberet, si aduerteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valde, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consueuit. Consueuit dico, quia quandoq; lautioribus vti cibarijs pro infirmitate corporis repellenda, palato non allubente, sed renitente cibarijs, nulla vel parua culpa esset. Ad eorum igitur confusionem, *quorum* (vt Apostolus ait) *Deus venter est, & gloria in confusione eorum*: quos idem asserit flẽdo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperrimi & miserrimi diuitis, qui epulabatur non aliquando pro sanitatis remedio, sed pro voluntate quotidie splendidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno sepultus esset, meruit impetrare, vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata, nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus suæ naturæ saporem alienauerat: ad horum inquam confusionem gentilis hominis memorare sententiam non grauabor, vt erubescat nomine Christianus, cùm à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per Creatorem venerari sciebat, nec asperos sciebat pati sapores pro Christo, quem vel nesciuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cum felle mixtum, sed soli naturæ consentiens, contra voluptuosos exclamat:

——— ô prodiga rerum Lucanus lib.4.
Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagoq; ciborum
Ambitiosa fames, ô lautæ gloria mensæ.
Discite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmisq; bibunt, sed gutture puro
Vita redit, satis est populis fluuiusq;, Ceresq;,

id est, aqua & panis. Hæc satis concordant cum illa vsitata sententia & vera: *Panis & aqua, vita hominis.* Eccl.29. Nec adhuc conteruntur hac confusione durissimæ frontes voratorum tam ipsius veritatis verissimi Iesu, quàm Apostoli eius, imò ne gentilis quidem hominis reprehensione & eruditione percussæ, & dicunt, Christiani sumus: non tamen recipiũt vocem Christi in Apostolo loquentis & monentis: *Curam carnis ne feceritis in desiderijs.* Rom.13. Vnde frequenter euenit, vt cùm adhuc escæ eorũ sint in ore eorum, ira Dei ascendat super eos: qui vbi duxerunt in bonis dies suos, in puncto ad infernum descendunt, vbi vermis comedens ipsos non moritur, & ignis non extinguitur, pro delicijs breuibus mala recipientes sempiterna. Nimis comedere quid sit, omnibus notum est. Nimis enim comedit, qui vltrà quàm naturæ suæ sustentandæ possit sufficere, sumit alimenta, maximè si hoc scienter fecerit. Euenit enim non rarò, vt homo suis laboribus consideratis, plus vilium sumat alimentorum, vt in labore possit subsistere, & timore deficiendi cogente mensuram refectionis excedat: à quo peccato vix credo aliquem esse immunem. Sed talia peccata crebris confessionibus intermixtis voluntarijs abstinentijs statim vt deprehenduntur, purganda sunt. In nullo autem genere ciborum illud vitium superfluitatis ciborum & potuum excusatur: cùm etiam legatur quòd peccatum Sodomæ fuit abundantia panis: Ezec.16. & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo, quàm de pane tentauit, Matth.4. sciens profectò in nimio sumptu panis peccatum non deesse, qui primos parentes, & per ipsos omnes homines, vnius pomi comestione decepit: quamuis nõ ita facilè in cibis vilibus mensura excedatur, vbi sapor non decipitur, sicut in cibarijs lautè præparatis, & saporibus alteratis. Ardenter comedere, est cibos vel potus cum nimio desiderio sumere: quod tam in vilibus, quàm in delicatis potest cibarijs euenire. Cuius rei exemplum habemus in Esau, qui vilis cibi delectatione attractus, vltrò vendidit primogenita sua, &c. Studiosè comedere, est in cibis vel in potibus nimis diu

immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinam nô essemus experti, nec vnquam experturi. Frequenter solet accidere, quòd sumptis cibarijs, quæ secundùm consuetudinem necessitati sumêtis possent & deberent sufficere, quædam surgat noua delectatio: quæ facit hominem improuidum, & insidias diaboli non cauentem, illi cibo cum tanto studio inhærere, tanquam nihil ante comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. Et quia gulæ speciem in se deprehendunt, auxiliante Deo huic facilè possunt resistere: quia impetus eius non longius durat, quàm dum à mensa surgatur, & illius, quod tanto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi, qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquam suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant, habentes in consuetudine damnabili, nulli desiderio resistere, quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponût aliquam metam desiderio comedendi, donec tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit, vt viuat; non viuit, vt comedat, sicut quidam ait, idq; & illud bene de inutilibus & voracibus:

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati:

Christianus autem non sic, sed semper ita surgat de mensa, vt adhuc habeat appetitum plura sumendi: & eum, qui adhuc esset implendus cibarijs, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sæpius esurire voluit & sitire.

De interiori domo cap. 30. Guttur insatiabili ardet ingluuie, gula diuersis saporibus satiari non potest. Cor prauum dolo & malitia plenum, per puram confessionem purgare nunquam potui, &c. Stomachus & intestina nimio cibo & potu sæpe sunt distenta, & ideo dolore sunt plena. Nam vnde gula delectatur, inde venter inflatur, corpus infirmatur, & sæpe mors sequitur. Per gulæ delectationem corrui in ventris ingluuiem: & vnde debui mihi parare salutem, inde contraxi nimium comedendo perniciem.

De modo bene viuendi Serm. 25. *Ne intuearis vinum, quando flauescit, nec cùm splenduerit in vitro color eius. Ingreditur enim blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber: & quasi serpens venenum effundit: nullum secretum est, vbi ebrietas est.* Multos exterminauit vinum, & perduxit eos ad periculum corporum & animarum. Vinum in iucunditate creatum est, non in ebrietate. Vbicunque saturitas abundauerit, ibi luxuria dominabitur. Ventrem distentum cibis, & vini potationibus irrigatum, voluptas luxuriæ sequitur. Ebrietas corpus debilitat, animam illaqueat. Ebrietas generat perturbationem mentis. Ebrietas auget furorem cordis. Ebrietas nutrit flammam fornicationis. Ebrietas ita alienat mentem, vt homo nesciat semetipsum. Homo ebrius est ita à semetipso alienus, vt nesciat vbi sit. Plerisque laus est multum bibere, & non inebriari: quos Propheta increpat, dicens: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem, &c.* Etiam Ioel Propheta clamat, dicens: *Expergiscimini ebrij, & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine:* non dicit, qui bibitis vinum in necessitate, sed *qui bibitis vinum in dulcedine*, hoc est, in delectatione. Ebrietas mortale crimen est. Ebrietas graue peccatum est. Ebrietas inter homicidia, & adulteria, & fornicationes reputatur. Ebrietas eijcit hominem à regno Dei. Ebrietas expellit hominem à paradiso. Ebrietas demergit hominem in infernum. Noë bibit vinum, & virilia, quæ per sexcentos annos celauerat, nudauit. Etiam Lot vino inebriatus dormiuit cum filiabus suis, nec tamen peccatum sensit, quia alienatus à semetipso fuit. Cogita ergo soror dilecta, quantum sit detestanda & fugienda ebrietas ab omnibus seruis Dei, &c. Igitur honesta virgo, bibamus non quantum gula quærit, sed quantum necessitas requirit. Caueamus igitur ne illud, quod Deus ad medelam nobis corporis tribuit, vitio gulæ deputemus. Caueamus ne vinû, quod Deus nobis dedit ad salutem corporum, in vsum vertamus vitiorum. Caueamus ne medicinam carnis in vitium conuertamus ebrietatis. Multi per vinum à dæmonibus capti sunt, nec est aliud ebrietas quàm manifestissimus dæmon. Tu ergo soror in Christo amabilis, bibe vinum temperatum & erit tibi sanitas corporis, & lætitia mentis. Bibe vinum cum sobrietate, & auferet à te pigritiam atque desidiam, & in Dei seruitio te faciet solicitam atque deuotam.

Hugo Victorinus. 1130.

Serm. 38. Sexta platea est Gula. Cuius vnâ partem facit edacitas, alterâ ebrietas. Ab huius plateæ mansione nos prohibuit Dominus, vbi dixit: *Videte ne grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate.* Et Apostolus: *Non in comessationibus & ebrietatibus.* Et in ea quidem parte, quæ est edacitas, sunt omnia genera panum, quæ fiunt arte pistoria; & obsoniorum, quæ fiunt arte coquinaria, genera diuersa carnium quadrupedû & volucrum, piscium marinorum & fluuialium, piper & allium & cyminum ad conficiendos sapores & condimenta. In altera parte, quæ est ebrietas, sunt vina diuersi coloris, & saporis, & vigoris, & odoris, confecta diuersis herbis & aromatibus, ad opus eorum, qui consurgunt mane ad ebrietatem sectandam, & ad potandum vsque ad vesperum, &c.

Luc. 21.
Rom. 13.

Libro de claustro animæ: Affluentiam ciborum comitari solet insolentia verborum: saturitatem ventris sequitur leuitas operis, & vanitas mentis. Vnde: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

In Summa disciplinali: Sunt qui superstitiosum nimis in præparandis cibis studium adhibent: infinita frixurarum & condimentorum genera excogitantes, modò calida, modò frigida, modò assa, modò elixa, modò pipere & eiusmodi saporibus condita, secundùm consuetudinem mulierum prægnantium desiderantes.

Adam Victorinus. 1180.

In Dialogo de instructione animæ: Vilissimum profectò atque turpissimum mihi prorsus videtur, quòd qui sanctæ religionis habitum assumpserunt, atque nulla sunt corporis infirmitate debilitati, nimiam in præparandis multiplicandisq; atque exquisitam prorsusqúe superfluam in variandis & condiendis ferculis curam impendût, ad instar infirmantium, vel quod etiam maius certè dedecus est, ad similitudinem prægnantium mulierum, nihil, nisi sapidum fuerit, in cibum sumere volunt. Mirum mihi videtur, quare tales vili habitu induti non erubescunt, qui non nisi delicatis cibis vesci volunt: quoniam si Deus eorum (quod procul absit) venter est, certè tam vili habitu tam pretiosus & gulosus Deus contegi non deberet.

Guarricus Igniacensis. 1180.

Serm. 5. de Purificatione Mariæ: Post côuersionem nostram muniamus thalamum cordis, ne gula rediens introeat, quæ & Adam innocentiæ veste, & Esau priuauit primogeniti dignitate. Hæc est illa pestis, quæ patres nostros in deserto ingratos beneficijs fecit, quæ compulit illos murmurare contra Deum, & dicere: *Vtinam mortui essemus in Aegypto, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus allia, cepe, & pepones.* Hæc est illa funesta

pestis, quæ eos ad blasphemiam duxit, quasi non esset alia vita post istam, cùm dicebant: *Comedamus & bibamus: cras enim moriemur*, id est, in futuro Quasi dicerent: Hoc solum habemus quod comedimus, nihil in futuro post hāc vitam nos habituros speramus. Hanc pestem cum homine perituram pronuntiat Apostolus, dicens: *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hūc, & hanc destruet*. Hæc pestis tripartita est, quia aut ante horam canonicam, aut aliud quàm licet, aut plus quàm necesse est, facit comedere, carnis curam in concupiscentijs nititur facere. De qua nascitur inepta lætitia, sicut de populo Israel dicitur: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

Isa. 22. — 1. Cor. 6 — Exod. 32

Innocentius Tertius. 1200.

In Dominic. 1. Quadrages. Diabolus causas idoneas ad tentandum & assumit inuentas, & inuenit assumendas. Ad tentandum quippe de gula causam idoneam assumpsit inuentam: quia cùm ieiunasset Iesus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & postea esurijsset, accessit ad eum tētator, & ait: *Dic vt lapides isti panes fiant*: intendens illi, si posset per nimiam auiditatem edendi trahere ad peccatum, sicut olim Esau, qui famem sustinere non sufferens, pro lentis edulio vendidit primogenita. Nos ergo fratres & filij caueamus astutiam tentationis, ne fortè cùm ieiunamus, per nimiam auiditatem edendi trahamur ad culpam. Quia non solùm in varijs ferculis & lautis cibarijs, sed in hora præuenta, & in appetitu immoderato peccatur. Vnde non ait: Dic vt lapides isti carnes fiant, aut pisces, ne fortè in cibis lautis & varijs deprehendatur facilius astutia tentatoris: sed dixit: *Dic vt lapides isti panes fiant*, vt si famis impatiens, lapides mutaret in panes, nimia deprehenderetur auiditas comedendi. Attendant hoc illi, qui varios exquirendo sapores, substantiam conuertunt in accidens, & naturam in artem, vt prouocent & reuocent appetitum.

Gen. 25.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Secūdum iugum durum & onerosum valde est, iugum scilicet carnis, per quod gulosi & luxuriosi comprimuntur. Vnde in Euangelio: *Attendite ne corda vestra grauentur crapula & ebrietate.* Gulositas enim est rationis sepulchrum, aceruus stercorum, origo immunditiæ, mater nauseæ, hostis castitatis, seminarium libidinis. Dum enim saturitate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Gula enim carū tributum exigit, sed vilissimum reddit. Inde grauatur stomachus, turbatur sensus, opprimitur intellectus, generatur tam animæ quàm corporis varius morbus. Vnde & Eccles. *Noli esse auidus in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam.*

Eccle. 37.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Libro 4. cap. 73. Gula est solius corporis causa immoderatus & illecebrosus comedendi & bibendi appetitus. Huius filiæ sunt, immunditia, scurrilitas, inepta lætitia, multiloquium, hebetatio sensus, circa intelligentiam. In gula sunt quinque gradus peccandi. Primus est, cibos pretiosos, & delicatos exquirere: secūdus, curiosè præparare. tertius, ante tempus sumere: quartus, nimis auidè: quintus, in nimia quātitate. Gula primus homo victus in paradiso occubuit: hæc Esau primogenita surripuit. Gula Sodomitas ad peccatum maximum incitauit. Ipsa filios Israel in deserto prostrauit: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Iniquitas Sodomæ fuit saturitas panis, & abundantia.*

Guillelmus Aluernus. 1230.

Libro de virtutibus cap. 18. Gulositas & ebrietas balneorum & vnguentorum, vestimentorum & stratorum, nec non & habitaculorum vanissimæ delitiæ intemperantiæ sunt, & vitia pessima, &c. Heu quàm miserabile piorum oculis spectaculū multitudo innumerabilis sit inescatorū per gulas horribiliter ligatorum, qui trahuntur ad infernale suspendium.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. q. 148. artic. 2. Vitium gulæ propriè consistit in concupiscentia inordinata. Ordo autem rationis concupiscentiam ordinantis dupliciter tolli potest. Vno modo quantum ad ea, quę sunt ad finem, prout scilicet nō sunt ita commensurata, vt sint proportionata fini. Alio modo quantum ad ipsum finem, prout scilicet concupiscentia hominem auertit à fine debito. Si ergo inordinatio concupiscentiæ accipiatur in gula secundùm auersionem à fine vltimo, sic gula erit peccatum mortale. Quod quidem contingit, quādo delectationi gulæ inhæret homo, tanquam fini, propter quem Deum contemnit, paratus scilicet contra præcepta Dei agere, vt delectationes huiusmodi assequatur. Si verò in vitio gulæ intelligatur inordinatio concupiscentiæ tātum secundùm ea, quæ sunt ad finem: vtpote quia nimis concupiscit delectationes ciborum non tamē ita, quòd propter hoc faceret aliquid contra legem Dei, est peccatum veniale.

Iacobus Genuensis. 1280.

Serm. 1. Domin. in Quinquages. Vani homines cùm deberent laudare Deum, laudāt & honorant corpus suum, pascendo ipsum per diuersas epulas. Istud autem vitium gulæ hominibus facit magnā iacturam, & Deo magnam iniuriam. Homini triplicem iacturā facit. Prima est, quia inducit corpori nimiam deformitatem, ex eo, quòd facit ventrem nimis tumentem. Secunda est, quia inducit infirmitatem multam, & aliquando mortē. Tertia est, quòd inducit insaturabilitatē. Prou. 7. *Venter impiorum insaturabilis est* Secundò vitium gulæ facit Deo magnam iniuriam, ex eo quòd gulosus ventrem suum deificat. Phil. 3. *Quorum Deus venter est.*

Albertus Patauinus. 1300.

Serm. 137. Agunt festum Veneri & Baccho hi, quorum finis interitus, *quorum Deus venter est, & gloria in confusione*, qui terrena sapiunt. Sic agebat festum diues epulo, *qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè.* Sic omnes impij, vt dicitur, Sapientiæ 2. Istorum festiuitas vigiliam præuenit. Nam hîc luxuriantur in delicijs, quos infernalis vigilia sequitur.

Dantes Florentinus. 1320.

De Purgatorio cap. 23. Omnis gens hæc, quæ cantando plorat, ex eo, quòd secutā gulam est vltra mensuram, in fame & siti hîc fit rursus sancta.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 63. Ecce qualis cœna dabatur Domino nostro: hora autem iam cœnandi: sed præ labore & dolore non petijt aliud pro cœna nisi potū: & filij diaboli dederunt ei pro cibo fel, pro potu acetū. O nos miseri quid faciemus, qui aliter cœnare, & aliter potare volumus, & delicias quærimus. Certè si mille annis homo viueret, & quotidie in pane & aqua ieiunaret, vnicam cœnam illam sufficienter compensare nō posset.

Franciscus Petrarcha. 1350.

De remedijs vtriusque fortunæ Lib. 1. dialog. 18. *Gaud.* Lautis & multiplicibus vtor cibis. *Rat.* Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est adijciet vitam. Ipse demum professor voluptatis Epicurus tenuem victū quasi vnicum auxilium suæ professionis & laudauit, & coluit. Cibus autem tenuis ac modicus siccos, vali-

[illegible]dos & afsuefti p[illegible] ac odore [illegible], [illegible] sibi nec alijs molesto facit. Victus autem [illegible] madidos, æstuátes, tremulos & olentes, & (vt Ciceronis verbis vtar) sudantes & ructantes [illegible], vt aspectu videatur quid interfit inter frugalitatem & crapulam.

Lib. 2. Dialog. 15 [illegible] Gula solicitur. [illegible] propriè id quidem nulla res tam vilis tam solicitos vos habet, terrarum [illegible], cælique & maris [illegible] penetratis. Meditati [illegible] retia & hamos, viscum & laqueos, & rapaces volucres imperio parere, & prædari vobis docuistis, ad nil aliud, nisi vt gulæ satisfiat, quam nõ modo ex[illegible], sed [illegible] fatigatis, & angustum ventrem varia arte laxatis, ac premitis obsequendo, cui aliquanto vtilior tamen esset vilissima verò sobrietas.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædicant. [illegible] Gulæ vitium nõ solum fugiendum est propter eius vilitatem, sed quia quod peius est, ipsi animæ venenosum & mortiferum est, ipsam illaqueando & occidendo. Quia sicut aucupes & piscatores volucres cæli & pisces maris cibo capiunt: ita diabolus gulosos. In qua captione spiritualiter contra eos cautelam exercet, qua visus est corporaliter Hannibal, qui missus contra Afros rebellantes, vinum venenauit ac dimisit, vt illo hausto Afros occideret: sic diabolus cibum & potum gulosorum veneno miscet peccati, dum illis eos excedere facit, vt spiritualiter occidantur.

Ioannes Gerson. 1420.

In regulis mor. alib. cap. de Gula: Gulę, quæ est appetitus immoderatus comedendi, non competit ex suo genere, quòd sit mortalis, nec etiam delectationi inde consequenti. Fit autem mortalis tripliciter. Aut si comestio est contra prohibitionem, vel votum, siue hoc sit ratione cibi, seu temporis, seu loci. Aut secundò, quando aliqua, quæ fieri præcepta sunt, ob gulam scienter verè vel interpretatiuè omittuntur, vel perpetrátur prohibita. Aut tertio denique, quando corpus aut ratio notabili detrimento per gulam scienter verè vel interpretatiuè prægrauatur.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vitæ lib. de sobrietate, cap. 3. Pauci minimisque natura contenta est, cuius satietatem si superfluis vrgere velis, aut iniucundũ, quod infundes, fiet, aut noxium. Propterea simplicior victus, & mensa mediocris plurimum iucunditatis habet & pacis. Diuitum autem mensæ execrabiles quodammodo, & horridæ, ac membrorum contaminationibus plenæ.

Libro 1. de spirituali animæ interitu: Enorme delictũ, & æternæ mortis est filia ventris ingluuies, quæ ex immoderatæ gulæ appetitu prouenit. Non aliundè humani generis primi peccauere parentes, de quibus sic legitur: *Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum, & ad vescendum [illegible], & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit, dedítque viro suo, qui comedit,* &c. Ex gulæ etiam intemperantia primogenita sua vendidit Esau, & incestus crimen consummauit Lot. Per hanc quippe natura corrumpitur, libidinis nutriuntur incendia, subuertitur ratio, scelera panduntur, homicidia fiunt, proferuntur stultiloquia, detractiones, & verba scurrilia, hebetatur mens,

[illegible] tumulatur [illegible] sua [illegible] gula [illegible] natura [illegible] carnis, & [illegible] tenio

Dionysius Carthusianus. 1460.

[illegible] vini [illegible] semper [illegible] seu [illegible] ea, id est, [illegible] re, & tortura, id est, [illegible] ura, tortionesque ventris [illegible] mani intrunito, id est, [illegible] quoque pro sua gulositate [illegible] suam punit in se: verum post hanc vitam [illegible]biliter grauiora ei infliguntur supplicia, &c.

Pius Quintus. 1566.

Constitutione [illegible]. Diuersi [illegible] propria temeritate confisi, postquam [illegible] rum bonis non aduersa fortuna, [illegible] siue hostium incursu, vel [illegible] maris violétia & iniuria, sed sua ipsorũ nimia [illegible], negligentia, prodigalitate atque [illegible] proprijs voluptatibus penitus dilapidata, proximos suos ad varia [illegible] bona [illegible] spe restitutionis compulerunt, ill[illegible] protusis, creditores suos bonorum [illegible] tes, &c. Nos [illegible] frafire nequeuntes, & [illegible] considerantes, nulla alia de causa in fures vltimi supplicij pœnam esse impositam, nisi vt talia perpetrandi hominibus via interclusa, [illegible] absque periculo possi[illegible] & latronibus similes esse, [illegible] in nihilo differãt, nisi vt quod [illegible] periculo agitur, hoc decoctoribus impune liceat, vt leuesque propterea, vt par, immo grauius delictum parem etiam sortiatur pœnam, iurisque rigorem in hos grauiorem reddere, ac [illegible] hominibus, tanquam humano generi [illegible] certu segregendum [illegible], omnium & singularum legum & constitutionum tam imperialium quam [illegible], etiam in corpore iuris descriptarum tenores & formas, ac si de verbo ad verbum inserti forent, præsentibus pro expressis habentes, sine illarum aliquo præiudicio, quinimo illas confirmantes & reualidantes motu proprio, hac nostra perpetuo valitura constitutione sancimus, statuimus, & declaramus, quod quæcumque persona, tam sæcularis quàm Ecclesiastica, cuiuscunque status existat, [illegible] omn[illegible] rum substantiam, non præ[illegible] casibus [illegible] tuitis, sed incuria, negligentia, prodigalitate & luxu suis, proprias voluptates [illegible], & [illegible] ditatibus non mediocri [illegible] tes subuerterint, & dilapidauerint [illegible] bona sua decoxisse [illegible] credit[illegible] suorum occultare, [illegible] am totam [illegible] vt eorum creditores [illegible] facilius [illegible] vltimi supplicij [illegible] vel consuetudine [illegible]

ARTICVLVS OCTAVVS.

LVXVRIAM, SCORTATIONEM, ADVLTERIVM, ETC. GRAVE AC MORTALE ESSE PECCATVM.

NEGANT.

VENVS prima artem meretriciam instituit, auctorq; mulieribus in Cypro fuit, vt vulgo corpore quæstum facerent: quod idcirco imperrauit, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Lactantius lib. de vera religione cap. 17.

Cynici Philosophi docuerunt omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex qualicunque attritu, tactuq; in tempore non vitandam. Hieronymus in caput 5. ad Galatas.

Simon Magus docuit promiscuum fœminarum vsum esse licitum, ita vt quisque qua vellet vti sine peccato posset.

Nicolaus Antiochenus, vnus è septem Diaconis dicebat, nisi quis venerem singulis diebus exerceret, non posse eum vitæ æternæ participem fieri; vnde etiam vxorem suam alijs communicabat, & hinc turpissima secta est, cui placet vsus indifferens fœminarum. Irenæus, & Epiphanius de illis hæresibus.

Apud Gnosticos scortationes sunt honesta. Epiphanius hæresi 26.

Valentinianorum miræ sunt scortationes. Epiphanius hæresi 27.

Vitiza Hispaniæ rex ad tantæ perditionis & dissolutionis peruenit cumulum, vt plures vxores ad satietatem libidinis simul detineret: & exemplo simili viros illustres & potentes Gothorum ad similia facinora inducebat, quorum exemplo in minoribus populi peccata in similibus exundabant. Dedit licentiam, imò præceptum omnibus Clericis, vt vxores & concubinas vnam aut plures haberent publicè iuxta libitum voluptatis. Rodericus Toletanus de rebus Hispaniæ lib. 4. cap. 14. & 15.

Michael Balbus scortationem non esse peccatum iudicabat. Zonaras in Michaele Balbo Tomo 3. Annalium.

Lisoius & Heribertus voluptatum flagitijs credebant non recompensari vltionis vindictam. Glaber Rodolphus lib. 3. cap. 8.

Tandemus filias in matrum præsentia, & sponsas maritis intuentibus corrumpere (id quod tribus ferè millibus armatorum stipatus factitabat) spirituale opus esse asserebat. Continuator Sigeberti de anno 1124.

Græci dicunt simplicem fornicationem, id est, coitum soluti cum soluta non esse mortale peccatum. Guido de erroribus Græcorum.

VValdenses dicunt vrente carnis libidine omnem carnalem commixtionem tam inter viros, quàm inter fœminas esse licitam. Guido. Nicolaus Eymericus, & Antoninus de erroribus illorum.

Albigenses, Si aliquis est in Spiritu sancto, aiebant, & faciat fornicationem, aut aliqua alia pollutione polluatur, non est ei peccatum. Quia ille Spiritus, qui est Deus omnino separatus a carne, non potest peccare: & homo, qui nihil est, non potest peccare, quamdiu ille Spiritus est in eo. Cæsarius Heisterbachius libro 5. capite 22.

Almericus docuit, quòd suo tempore sic esset a Spiritu sancto charitas ampliata, vt illud, quod aliâs de natura sua esset peccatum, vt stupra, adulteria, & similia, diceret non esse peccatum, dummodo illa facerent carnaliter se commiscentes ex charitate. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 7.

Rabbi Moses docuit simplicem fornicationem non esse peccatum de iure naturali, sed solùm esse peccatum ex prohibitione Legis. Vnde ante legem datam dicit fuisse licitum fornicari: propterea Iudam non peccasse cum Thamar, quia fuit ante legem. Nicolaus Eymericus parte 2. q. 4.

Gerardus Sagarellus & Dulcinus docebant, quòd quilibet homo, quælibet mulier, nudi simul possunt [illegible] sine omni peccato, in vno & eodem lecto. Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 11. *Dulcinus [illegible] ac effrenis libidinis extitit, vt ad sex millia vtriusque sexus sub charitatis specie cohabitare [illegible] qui Alpes incolentes in omnem luxuriam prolabebantur.* Bernardus Lutzemb.

Fratricelli (duce Hermanno quodam Italo) promiscuos concubitus in locis occultis exercebant. Alij [illegible] (Dulcino quodam duce) in Alpibus eandem fœditatem exercuerunt. Sabellicus lib. 7. Ennead. [illegible] Blondus lib. 9. decad. 2. Bernardus Lutzemb.

Begardi actum carnalem (cum ad hoc natura inclinet) non esse peccatum docuerunt, maximè cùm [illegible] exercens. Clementinus 5. de hæreticis c. 3.

[illegible] dicebant Deum scire, aut punire mala, quæ sub terra fierent, & ideo in subterraneis turpitu-

dinem exercebant. Unde puella quædam nomine [illegible] *sin suam comburebatur, ut* [illegible] *virgines sub terra non posse des*[illegible] Trithemius in Chronic. Hirsaugiensi [illegible]

1360 *Fuerunt Parisijs quidam discipuli Almarici* [illegible] *quod stuprum* [illegible] *tate non est peccatum.* Collectione errorum, [illegible] Parisijs condemnati à Gulielmo Episcopo Parisiensi.

1430 *Piccardus quidam e Gallia Belgica* [illegible] *Rheni per Germaniam in Bohemiam* [illegible] *præstigijs quibusdam fidem sibi conc*[illegible] *eo tempore non paruam multitudinem* [illegible] *xit quos nudos incedere iubens, Adamitas* [illegible] *natura ductum* [illegible] *insula quadam* [illegible] *Lusnicio cincta Filium Dei se dixit &* *Adam* [illegible] *fuere, nefas tamen* [illegible] *Adami mulierem cognoscere* [illegible] *quisque libidine* [illegible] *sit eam manu prehendit, & ad eum principem: In hunc, inquit, spiritus meus concaluit* [illegible] *Ite,* Crescite, multiplicamini, & replete terram. *Æneas Sylvius historiæ Bohemicæ* [illegible] *decad. 3. lib. 2.*

1500. *Moscouitæ dicunt fornicationem simplicem non esse peccatum mortale.* Ioannes Sacranus in Elucidario errorum Moscouitarum, errore 31.

1520. *Martinus Lutherus lib. de vita coniugali:* Crescite & multiplicamini *non est præceptum, sed plusquam præceptum, quod nos non possumus impedire, vel prætermittere, sed perinde necessarium est quam edere, bibere, ludere, expuere, purgare, dormire, & vigilare. Sicut in manu mea non est, quo minus sim mas, ita minime situm est in me ut sim sine muliere.*

Plura eiusdem Lutheri magis obscœna, quæ his inserere pudet, vide in Anatomia Lutherana, edita a D. Ioanne Pistorio lingua Germanica Coloniæ 1595.

1540. *Libertini coniugia voluit inter fratres spiritualia, uxores habent communes,* [illegible] *eas suis maritis infidelibus debitum reddere, sed* [illegible] *nocturno tempore concione, luminibus ext*[illegible] *dicente Concionatore,* Crescite & multiplicamini, *alter cum alterius uxore ad placitum scortatur, promiscuo laudant concubitus, hanc Patris voluntatem esse aiunt.* Lindanus dialogo 2. Dubitantij, Caluinus de Libertinis.

Leno, inquiunt, *fungatur munere suo fur furetur audacter. Est enim consentaneum rationi, ut unusquisque vocationem suam sequatur.* Caluinus ibidem.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 38. Vers. 8. Dixit ergo Iudas ad Onan filiū suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. Ille sciens non nasci sibi filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram: ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret. 24. Post tres menses nuntiauerunt Iudæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixitque Iudas: Producite eam ut comburatur.

Leuit. 20. 10. Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera.

Num. 25. 1. Morabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quę vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adorauerunt deos earum, Initiatusque est Israel Beel Phegor & iratus Dominus, ait ad Mosen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis; ut auertatur furor meus ab Israel. Dixitq; Moyses ad iudices Israel: Occidat vnusquisq; proximos suos, qui initiati sunt Beel Phegor. Et ecce vnus de filijs Israel intrauit corā fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga à filijs Israel. & occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

Deuteronomij 23. 17. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

3. Reg. 11. 1. Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, &c. 2. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore. Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ; & auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, &c.

Tobiæ 4. [illegible] fili ab omni fornicatione, & præter [illegible]

nunquam patiaris crimen scire.

Proverb. 6. 23. Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius. pretium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri pretiosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.

Ecclesiastici 19. 2. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicarijs, erit nequam. putredo & vermis hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.

Ecclesiastici 41. 21. Erubescite à patre & à matre de fornicatione. 25. à respectu mulieris fornicariæ. 27. Ne respicias mulierem alieni viri, & ne scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

Daniel. 13. 56. Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

Oseæ 4. 11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

1. *Corinth.* 5. 1. Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. 9. Scripsi vobis in epistola, Ne commisceamini fornicarijs. 11. Si is qui frater nominatur est fornicator, aut auarus, *&c.* cum eiusmodi nec cibum sumere.

1. *Corinth.* 6. 9. Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, *&c.* regnum Dei possidebunt. 15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret
Gen. 2. meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Galat. 5. 19. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, *&c.* quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Ephes. 5. 3. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. 5. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Dei.

1. *Thessal.* 4. 3. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore.

Hebr. 13. 4. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

Apocal. 21. 8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, *&c.* pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 27. Nicolaitę magistrum quidem habent Nicolaum, vnum ex septem, qui primi ad Diaconium ab Apostolis ordinati sunt, qui indiscretè viuunt. Plenissimè autem per Ioannis Apocalypsin manifestantur qui sint, nullam differentiam esse docentes in mœchando, & idolothyton
Apoc. 2. edere. Quapropter dixit de ijs Sermo: *Sed hoc habes, quòd odisti opera Nicolaitarum, quæ & ego odi.*

Origenes. 230.

Homil. 20. in Numer. Proh nefas, vix prohibetur libido legum minis, vix gladij terrore reprimitur: quid sceleris non perpetret, vbi facinore suo placituram se mulier regi credidit, & salutem patriæ quæsituram? Captiuantur ergo Israelitæ non ferro, sed luxu; nec virtute, sed libidine; & fornicantur in mulieres Madianitidas, & ira Dei insurgit super eos, &c. Est execrabilis corporis fornicatio: quid enim ita execrabile, quàm templum Dei violare, ac tollere membra Christi, & facere membra meretricis?

In Psal. 37 Homilia 1. *Tota die contristatus ingrediebar, quoniam renes mei completi sunt illusionibus.*) In renibus, vel in lumbis humanorum seminum receptaculum esse dicitur: ex quo illud genus indicatur peccati, quod per libidinem geritur. Huius namque opus est res illa, quã Apostolus inter prima sacrilegia designauit, dicens: *Tollens ergo membra*

Christi

Christi faciam membra meretricis? Absit. Cùm ergo quis propẽsius & incõtinentius in huiuscemodi lasciuiam fluxerit, tunc renes eius, vel lumbi repleti esse illusionibus asseruntur. Illusio enim est diaboli, illudentis hominem, atque huiuscemodi peccati incontinentiam prouocantis. Non ergo mirum est si peccatorum hominum renes illusionibus repleti sunt, cùm & Iob de dracone, qui diabolus intelligitur, ita dicat: *Virtus eius omnis in lumbis est, & potentia eius in vmbilico ventris eius*. Virtus ergo diaboli pręcipuè circa lumbos hominis est, vnde fornicatiò, adulteriaq́ue procedunt, vnde puerorum corruptio, vnde omnis spurcitia generatur.

Iob 40.

Concilium Neocæsareense. 316.

Canone 1. Presbyter si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.

Ephræm. 370.

In illud: Attende tibi ipsi, *cap. 9*. Nosse cupis quã grauis & periculosa sit fornicatio? Quos occidere nequiuerunt morsus serpentum, hos Madianitarum fornicatio prostrauit, & per fornicationem etiam idolorum victimam comedere non recusârunt, vnde ex populo ceciderunt vno die 23. millia.

Nũ. 25. 31. Exod. 32.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 1. ad Amphilochium Canone 21. Si vir cum muliere cohabitans, postquam matrimonio non delectatus, in fornicationem inciderit, eum fornicatorem iudicamus, & eum pœnis amplius grauamus: Canonem tamen non habemus, qui eum adulterij crimini subijciat, si in solutam à matrimonio peccatum commissum sit. Nam *adultera* quidem, inquit, *polluta polluetur, & ad virum suum non reuertetur, & qui adulteram detinet, stultus est & impius*. Qui autem fornicatus est, non excludetur à cohabitatione cum vxore, quemadmodum mulier maritum suum à fornicatione reuertentem excipiet: vir autem eam, quę polluta est, à suis ædibus amandabit.

Canone 58. Qui adulterauit, in quindecim annis Sacramentis non communicauerit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur: quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus consistens sine communione.

Canone 59. Fornicator septem annis sanctis nõ communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & in vno solo consistens, octauo autẽ ad communionem admittetur.

Homilia 7. in Hexameron: Adulterium naturæ quoddam est viperæ murenæq́ue mutuus ille cõplexus. Discant igitur ij, qui alienis insidiantur nuptijs, cuinam reptili sint similes. Id vnum est mihi cordi, id vnum propositum, vt Ecclesiam vndequaque nostram hanc ædificem. Intemperantium, incontinentiumq́ue hominum perturbationes, tam à mari, quàm à terra sumptis exemplis, castigatæ sedentur.

Apud Damascenum in Parallelis libro 3. c. 28. Fornicationis spiritus ignominię labem in vno duntaxat defigere non sustinet: verùm statim æquales assumuntur: comessationes, & pocula, & fœdæ narrationes, & scortum vnà bibens, atque huic arridens, illum extimulans, & omnes ad peccatum suum inflammans.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Tetrasticho 42.

Vinum, libido, liuor, & dæmon, pares:
Hos mente priuant, quos tenent. His tu prece
Medere, fusis lachrymis, ieiunio.
Medela morbis hæc enim certa est meis.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione in illud Apostoli: *Omne peccatum quod fecerit homo est extra corpus, qui autem fornicatur, peccat in propriũ corpus*: Quando iacit telũ forma meretricia, honestum est tergum vertere, & aduersum vultum fugere. In oculos enim telum dirigit fornicatio: & oportet meminisse præcepti imperatoris: *Fugite fornicationem*. Habet enim aliquid magis timendum, quàm alia scelera. Nam alia quidem peccata videntur abstinere à carne eorum, qui ipsa admittunt: & quod actum est, in eo solo se sistit, quod suscipit actionem: vt in rapinis, eorum est solum damnum, quibus est raptũ. In vitio inuidię, id erumpit in eos solum, quibus inuidetur. In sycophantijs & calumnijs, si eis fides habeatur, is solus vocatur in periculum, qui eis appetitur. In ijs quoque similiter qui cędem fecerunt, eius est in quem facta est infortunium. Si quis nefariorum factorum persequatur actiones, inueniet eorum quidem qui faciunt iniuriam partem lucrari: eorum autem quibus fit iniuria, damnum accipere. Fornicatio autem nõ suscipit eiusmodi diuisionem: nec eius qui passus est actionem separat ab eo qui egit: sed vtrumque simul euertit, & colligat communi vinculo pollutionis. Possunt auari cùm alium damno affecerint, ipsi nullo damno affici. Fornicatores autem non possunt corpus probro & dedecore afficere, quinetiam simul cum eo qui probro est affectus, ipsi quoque probro afficiuntur. Ij qui occidunt cædem facientes, fieri potest vt non simul occidãtur cum ijs qui sunt interfecti. Fornicatoribus autem, si carnem inquinauerint, non licet esse mundis ab inquinamento. Considera autem mihi hac in re Pauli subtilitatem: *Fugite*, inquit, *fornicationem*. Cur? *Quoniam omne peccatum quod fecerit homo, est extra corpus*, nempe corporis non corrumpens naturam, & non consistens ad membrorum ignominiam, & non completum inquinamento corporis, sed effectum extra damnum corporis quod id egit. *Qui autem fornicatur in proprium corpus peccat*, non sicut homicida in alienum, inuulneratum suum corpus conseruans. Non sicut auarus in alterum suæ carnis cauens offensionẽ: sed ipse sui corruptor fornicatur, configitur ipse telo suæ infamiæ. Fur vt alat corpus, audet aggredi facinus. Fornicator aũt suæ carni parat insidias, vt eã deprędetur. Auarũ ad rapinã incitat lucri appetens cogitatio. Fornicatio autẽ damnũ honestatis corporis. Inuidia struit facinus, cùm amicus esse censeatur, &c. Fornicator autem peccati seruus turpior & ignominiosior, cœnum haurit, ab ipso ordinatus, sordium congerit cumulum, immundo munere fungitur. An non est res grauis & tetra volutari in cœno, turpitudine ali, habere corpus non differens à panno? Quænam enim est panni & fornicatoris differentia? Eo quòd à pietatis sit abscissus corpore, quotidiana corrumpitur putredine. In vijs peccati proiectus, iacet tanquam pannus inutilis, & ab omnibus conculcatur dæmonibus. In eo diabolus suam subigit, & imprimit putrefactionem. Ea autem, quę cadit sub intelligentiam fornicatoris, miseria & infelicitas, non est minor ea, quæ est aperta & manifesta. Est enim in ædibus fugiendus, in congressibus abominandus, contumelia appropinquantibus, inimicis opprobrium, cognatis probrum ac dedecus, ijs, qui simul habitant, execrandus, dolor parẽtibus, familię publicum ludibrium, vicinis ridicula narratio. Si velit vxorem ducere, reijciendus. In matrimonio suspectus sponsus, pater filiis odiosus, despicabilis consiliarius, largiens ingratus, petens ingratior, mortuus magis laborans

infamia.

[illegible] tanquam [illegible]lorum multorumque malorum matrem videns Paulus fornicationem, victricem nobis modò præcipiens fugam, clamabat: *Fugite fornicationem.*

Epiphanius. 380.

Hæres. 64. Qui scortatur, in proprium corpus peccat. Fastus enim, & incredulitas, & iracundia, & simulatio, animæ peccata sunt; scortatio verò & stimulus, & delitiæ, corporis: cum quibus neque anima ad veritatem subuolabit, neque temperantiæ dogmati subijcietur: sed ambo dilabentur à regno Christi.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia in Psal. 49. *Et cum adulteris portionem tuã ponebas*, veniens ad id quod maius est. Illud enim hoc longè minus est. Quidam autem hæc peccata
Prou. 6 inter se conferens, sic dixit: Nõ est mirum si quis furans deprehensus fuerit: furatur enim, vt animam suam impleat esurientem. Si huic ergo ignosci non potest, multo magis nec adulterio. Adulterium enim hic vocat fornicationem. Si videris ergo aliquem eorum, qui tecum congregantur, fornicantem, & ad Sacramenta accedentem, dic ei, qui est minister distributionis eorum: Hic est
1 Cor. indignus Sacramentis, arce profanas manus. Si enim ne iustitias quidem enarrare dignus est, considera quo eius procedet punitio, quando sacram etiam mensam ausus fuerit attingere: non solùm autem eius, sed illius etiam qui adumbrat ac prætexit.

Homil. 11. in Matthæum: Sicut castitas via est quæ ducit ad Christum, & misericordia, cæteręque virtutes; sic fornicatio via est, quæ ducit ad diabolum, & auaritia, cæteræque species malæ.

In Ioannem Homil. 62. Sanctificationem continentiam appellat, vt vnusquisque sua contentus sit vxore, neque alienam quęrat. Qui sua contentus non est, saluus esse non potest: sed necessariò peribit, etiamsi innumera bona opera fecerit. Fornicando impossibile est intrare in regnum cęlorum: imò non fornicario hæc, sed adulterium. Quemadmodum enim alligata viro, si alium co-
Matth. 5. gnoscit, adulteratur: ita alligatus vxori, si aliam habet, adulterij reus est: hic non hæreditabit regnum cælorum, sed in gehennam intrudetur. De
Esa. 66. his inquit Deus: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Nullam enim veniam consequitur, qui capta vxore, post hoc carnis remedium alienæ iniuriatur: hoc enim lasciuia est, &c. Graue malum est fornicatio, graue inquam, & immortale afferens supplicium, & in hac vita innumera secum mala trahit. Cogitur enim vitam miseram & infelicem viuere, qui hoc morbo afficitur. Neque meliori loco res suæ sunt, quàm eorum, qui supplicijs distrahuntur. Alienam domum trepidus & formidolosus ingreditur, omnia timet, & seruos, & liberos. Quare hortor vos hoc morbo dissoluatis, quod si non placet, nolite hæc sacra ingredi penetralia. Siquidem minimè oportet scabiosas & morbidas oues in sanatum & bene valentium grege versari, sed ab ouili exigendæ sunt, quoad bonam recipiant valetudinem. Membra Christi sumus, nolimus fieri meretricis. Non est locus hic lupanar, sed Ecclesia. Si membra meretricis habes, abesto ab Ecclesia, ne prę[illegible] sordescat.

In 1. ad Corinth. Homil. 18. *Fugite fornicationem.* Non dixit, abstinete à fornicatione, sed *fugite*: hoc est, studium ponite, vt à malo liberemini. *Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*: hoc est minus priore. Sed quoniam ab eo agebatur de fornicatoribus, vndique [illegible] extollit, & à maioribus, & à minoribus crimen amplificans. Illud quidem prius dictum est religiosioribus, hoc autem imbecillioribus. Nam hoc quoque est Pauli sapientiæ, pudorem incutere non solùm ex magnis, sed etiam ex minoribus, vt ex eo, quod est turpe & indecorum. Quid verò, inquit, homicida, non manum polluit? Quid verò auarus & raptor? cuiuis est perspicuum: sed quoniam non poterat dici, nihil esse peius fornicatore, aliter id amplificauit, dicens: In fornicatione totum corpus fit sceleratum & execrandum. Tanquam enim incidens in lebetem immunditiæ, sordibusque & inquinamento tinctum, sic polluitur. Est autem hic quoque noster mos. Nam ab auaritia quidem, & fraude, & rapina non curarit quisquam ire in balneum, sed citra vllum discrimen redit domũ. A concubitu autem cum meretrice, tanquam totus effectus immundus, venit ad lauandum. Ita turpiorem quandam existimationem ex hoc peccato habet conscientia. Atque sunt vtraque quidem grauia, & auaritia, & fornicatio, & inijciunt in gehennam.

In 1. ad Thessalonicenses Homilia 5. Re vera omnibus exitium affert hoc malum: & sicut porcus luto plenus, quocunque ingressus fuerit, omnia implet fœtore, & sensus implet stercore: ita etiam scortatio est malum, quod difficulter potest elui. Quando etiam hoc faciunt aliqui, qui habent vxores, quanta est absurditas? *Hæc est autem*, inquit, *voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis à fornicatione*, &c. Vnicuiq; Deus tribuit vxorẽ: naturæ constituit terminos, nempe cum vna concubitum. Quamobrem qui est cum altera, concubitus est transgressio, & latrocinium, & quod per auaritiam & plura habendi cupiditatem infertur damnum: imò verò est grauior quouis latrocinio. Non enim adeò dolemus si nostrę exportentur pecuniæ, vt si nostrum matrimoniale perfodiatur cubile, &c. Hoc nõ solũ est adulteriũ, quando viro coniunctam corrumpimus mulierem, sed etsi liberam & solutam ipsi alligati vxori, ea res est adulterium. Quid enim si quæ mœchatur non est alligata, tu verò es alligatus, legem es trãsgressus, iniuria affecisti carnem tuam. Nam cur, dic mihi, vxorem punis, si scortata fuerit cum soluto, & qui non habet vxorem? quoniam est adulterium. Quamobrem? Atqui qui cum ea est scortatus non habet vxorem? sed ipsa est viro alligata. Ergo tu quoque alligatus es vxori. Quamobrem & quod à te fit, est similiter adulterium, &c. Qui non didicit scortari, ne adulterium quidem sciet admittere. Qui cum illis autem, nempe cum meretricibus, volutatur, ad hoc quoque citò veniet, etiamsi non cum viro coniunctis, sed cum solutis stupri habeat consuetudinem.

Nilus. 420.

Apud Damascenũm Parallelu libro 3. cap. 28 Fornicationis tres summas differentias de Apostoli sententia iam sæpe attulimus, nimirum libidinem, auaritiam, & idolorum cultum. Idem diabolus sæuum etiam ac crudelem amorem suadet, idem ipse postquam ad perpetrandum adulterium quempiam impulerit, nonnunquam intolerandum odium quoddam ciet, non quidem eiusmodi, quod ad bonã pœnitentiã, sed quod ad immanem cædem ducat. Vnde nonnulli post cõmissum adulterium ei sæpenumerò cum qua rem habuerunt gladio vitam ademerunt. Facilè ille fornicationis aquis demergitur, qui formas pulchritudine præstantes minimè fugit, sed libenter eas intuetur.

Libro de octo vitiosis cogitationibus, cap. de Fornicatione: Cùm te libidinis ardore flagrare sentis, tum ingemiscens his verbis vtere. Heu me miserum, si diabolum Deo, & impuritatem puritati anteposuero: eijcientes me nunc circundederunt me:

exultat o

exultatio mea erue me à circumdantibus me. Sunt etiam nonnulli, qui fustem quendam accipiant, seque acerrimè feriant, atque ita dolore voluptatem protrudente ac propellente, ardorem eiusmodi restinguant. Libido tuam animam emollit & inficit, ipsiusque principatum in turpem seruitutem transfert, tum corporis vigorem labefactat, atque ad morbos propensum reddit.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat.5.cap.11. Fornicationis genera sunt tria. Primum, quod per commixtionem sexus vtriusque perficitur. Secundum, quod absque fœmineo
Gen. 38. tactu, pro quo Onan Patriarchæ Iudæ filius à Domino percussus legitur, quod in Scripturis sancti immunditia nuncupatur, super quo Apostolus:
1. Cor. 7 *Dico autem innuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego: quòd si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.* Tertium, quod animo ac mente concipitur. De quo Dominus in Euan-
Matth. 5. gelio: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eã in corde suo.* Quę tria genera beatus Apostolus pari modo extinguenda pronun-
Col. 3. tians: *Mortificate,* inquit, *membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem,* &c. Et iterum de duobus ad Ephesios: *Fornicatio &
Ephes. 5. immunditia nec nominetur in vobis.* Et iterum: *Illud autem scitote, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.*

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.1. cap.234. Quid tu incassum libros gestas, & eorum lectionem, per ea, quę facis, auersaris? Nã cùm Dominus ipsum quoque curiosum fœminarum conspectum damnet, tu tamen non modò insano pulchritudinum amore flagras, verùm etiam seruilem, vt intellexi, vitam amplexus es, vt qui contubernale scortum acceperis, ac sempiternam ignominiam ames. Atqui te illud Scripturæ
Heb. 13. ob oculos habere oportebat: *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus: fornicatores autem, & adulteros Deus iudicabit.* Atque illud consectandum, hoc odiendum. *Horrendum est incidere in manus Dei.* Qui hæc Scripturę verba attendit, haudquaquam his delectatur, verùm resistit.

Epist.296. Natura legitimum concubitum habet: scortatio autem insidiosam rabiem excogitauit. Quamobrem qui iniquo & rabido quodam furore naturæ limites excesserunt, hos legis terror ad pudicitiæ studium erudiuit.

Theodoretus. 450.

Ad 1.ad Corinth.cap.6. *Fugite fornicationem.* Nõ dicit odio habete, & auersamini; sed fugite, sciens quàm sit acre & vehemens hoc peccatum, & eum, qui ipsum insequitur, erigit, & pręcipit, vt insequens fugiat. Quin etiam docet, quàm sit res execranda. *Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in suum corpus peccat.* Qui enim vel innumerabilia alia peccata committit, & iurisiurandi fidem frangit, & maledicto ac blasphemia linguam polluit, & in ea, quæ ad se non pertinent, inuadit, non vsque adeò peccati sensum accipit: Qui autem libidinis seruus fuerit, statim post peccatum malum sentit, & ipsum corpus abhorret, & auersatur, & ideo lauacris etiam vtentes corpus purgant, ea ratione se probrum eijcere existimantes.

In Epitome diuinorum decretorum lib.5. cap. de Fornicatione: Fornicationem autem & omnem intemperantiam tanquam iniquas actiones legiþ contrarias, prohibemus. Audimus enim diuinissi-
Ephes. 5 mum Paulum clamantem: *Fornicatio autem & immunditia ne nominetur* [illegible] *in vobis sicut decet sanctos.* Et rursu[illegible] *Ne quis fornicator vel profanus vt Esau.*

Basilius Seleucius. 460.

Oratione 2.de exsuscitatione Lazari Dirum execrandumque malum est fornicatio, quod non alio quoque, quàm æterno supplicio mulctatur, &c. Si meretricis membrum effectus es, discedas ab Ecclesia, ne sacrum locum tua præsentia polluas. Quòd si nulla extaret gehenna, si nullum in adulteros supplicium posthac esset constitutum, nihilominus post fœdera illa coniugalia, post tędas & lampadas nuptiales, post sobolis procreationem, post mutuam corporum communicationem, qua fronte alteri te audes adiungere? quomodo ingenti rubore non suffunderis?

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 15. Catholica Ecclesia hæreticũ quidem, cùm hæresin priorem toto animo repudiauerit, atque anathematizauerit, suscipit ad sanctorum mysteriorum communionem, & vt idoneum admittit. eum verò, qui in fornicationem lapsus fuerit, confitentem, atque peccatum ipsum omnino deserentem, introrsus suscipiens per annos aliquot eum à venerandis immaculatisque mysterijs ex traditione Apostolica separari permittit.

Isychius Hierosolymitanus. 590.

Lib. [illegible] *in Leuiticũ c.17.* Ben[illegible] idolis fornicationem appellauit aperte [illegible] dicens, quia nostras animas Deus ad salutem despondit, & ideo fornicatio dicitur ab illo discessio. Insuper terret eos, qui in carne fornicantur, & docet quale est fornicationis peccatum, vt idolorum cultũ fornicationem, & ad damones confugium nominaret.

Antiochus. 600

Homilia 19. de Fornicatione: Fornicationis affectus multifidus quidem ex familiari cooritur & surgit mulierum consuetudine. Nullo enim negotio assentatrix illa & illex congressio procacium mulierum se hominis inserit co[illegible]di, illecebra veteratoriæ artis perquàm plena. Neque id simplex malum, cùm fornicationis dęmonem duplicem esse constet. Est enim qui aduersus animam, est & qui aduersum corpus conspiret. Istius rei gratia agon duplex nobis excipiendus aduersus impurum hunc. Neque enim sustinendo huic conflictui satis fuerit corporale ieiunium, solum si adsit, vt hoste triumphato palmã iũ reportes perfectę sobrietatis & castimoniæ. Etenim necesse sit adsint hæ comites, cordis contritio, deprecatio iugis ad Deum, crebra meditatio Scripturarum. His adde laborem, & manuariam industriam. Sanè possunt hæc insolescentes atque importunos animæ motus supprimere.

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 2.cap.19. Grauis scortationis dæmon est, & vehementer eos infestat, qui cõtra affectus nauiter pugnant, maximè verò in victus rationis negligentia, & mulierum conuersationibus. Etenim fraudulenter irrepens, voluptatis illecebris decipit animum, ac deinceps memoriæ securi & incauti se insinuat, & corpus cupiditate inflammans, & varias formas animo exhibens, ad peccandi propositum eundem pelliciendo irritat: has si nolueris in animo tuo multũ morari, ad ieiunium, laborem, & vigilias conferas te necesse est, neque non [illegible] mentis tranquillitatem [illegible] oportet, indesinenter precando.

Anastasius [illegible] 850.

Quomo-

Quæstione 8. Quot modis fiant fornicationes, & tentationes in hominibus: Quemadmodum dicunt Patres, vitia oriuntur ex quatuor: nempe ex naturali inflammatione, quę accenditur ex nimio potu & cibo, & ex longo somno; & aut ex animi superbia ac elatione; aut ex inuidia dæmonũ, quando nos viderint proficere secundùm Deum; fieri etiam potest, vt ex virtutis debilitate & imbecillitate quispiam sustineat somnium. Fieri autem rursus quoque potest, vt ex mala carnis consuetudine compellatur ad pollutionem & fornicationem. Duo enim sunt fluxus, qui consistunt ex corpore. Vnus quidem qui sæpe polluit & inquinat; & vnus qui sanctificat; nempe semen & lachryma. Et quomodo *omne peccatum, quod facit homo, est extra corpus: Qui autem fornicatur*, tamquam ex sua carne, maligno offert hostiam, nempe suum semen, &c. Ego certè vidi viros, centum annos natos, imbecillos, & toto ferè trementes corpore, qui tamen non potuerunt abstinere à peccato corporali propter diuturnam cõsuetudinem. Ita omnibus malis est grauior, & omnium malorum pessima consuetudo. Et ideò suadens dicit Apostolus: *Deponamus opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, tanquã in die honestè ambulemus; nõ in comessationibus & ebrietatibus, nõ in cubilibus & impudicitijs*, &c. Sed sciendum est, quòd sunt multa & diuersa apud iustum iudicem iudicia, & quas facturus est puniciones in eos, qui peccant in sua corpora, &c. Aliud est iudicium eius, qui fornicatur in iuuentute; aliud eius, qui in senectute, &c. Aliter punitur is, qui secundùm naturam vtitur natura; & aliter, acerbè & plusquàm quoduis peccatum, punietur is, qui præter naturam id agit, quod Sodomitis attulit interitum, quod ne rationis quidem expertia faciunt animantia.

Theophylactus. 900.

In 1. Corinth. 6. Fornicatione totum corpus coinquinatur: vnde & ad balneas accurrere solent qui fornicati sunt, ceu corpore iam polluto. In ipsum itaque corpus delinquit scortator, contaminans ipsum, sordibusqúe conspurcans. Ac etiamsi cædes per corpus fieri videatur, non omnino tamen corpus coinquinat. Nam verisimile est lapide petere, vel ligno, vel alio quopiam instrumento, & non inquinari corpus: fornicationem autem citra corpus perficere, impossibile est: vnde necessariò etiam coinquinatur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. de pudicitia cap. 1. Nec enim mœchia & fornicatio de modicis & de medijs delictis deputabuntur, vt vtrunque competat, & solicitudo quæ præcauet, & securitas quę indulget. Sed cùm ea sint, quæ culmen criminum teneant, non capiũt & indulgeri quasi modica, & præcaueri quasi maxima.

Cap. 4. Reliquas libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Capite 5. Ergo mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundùm opus criminis quanti æsti-
Exod 20. manda sit sceleris prima lex Dei præstò est. Siquidem post interdictam alienorum Deorum superstitionem, ipsorumqúe idolorũ fabricationem: post commendatam Sabbati venerationem: post imperatam in parentes secundam à Deo religionem: nullum aliud in talibus titulis firmandis monendisqúe substruxit præceptum, quàm: *Non mœchaberis.* Post spiritalem enim castitatem sanctitatemqúe, corporalis sequebatur integritas. Et hanc itaque muniuit, hostem statim eius prohibendo mœchiam. Quale delictum iam intellige, cuius cohibitionem post idololatriam ordinauit. Nihil secundum longinquat à primo. Nihil tam proximum primo, quàm secundum. Quod sit ex primo, aliud quodãmodò primum est. Itaque mœchia affinis est idololatrię.

Cyprianus. 250.

Lib. 3. ad Quirinum cap. 63. Graue delictum esse
1. Cor. 6 fornicationis, Paulus ad Corinthios: *Omne delictum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.*

Lactantius. 370.

Diuin. Instit. libro 1. de falsa religione, cap. 17. Quid loquor obscœnitatem Veneris omnium libidinibus prostitutæ, non Deorum tantùm, sed & hominum? Hæc ex famoso Martis stupro genuit Harmoniam: ex Mercurio Hermaphroditum, qui est natus Androgynus: ex Ioue Cupidinem: ex Anchise Æneam: ex Bute Erycen: ex Adone quidem nullum potuit, quòd etiam tum puer ab apro ictus, occisus est. quæ prima (vt in historia sacra continetur) artem meretriciam instituit, auctorqúe mulieribus in Cypro fuit, vti vulgò corpore quæstum facerẽt. Quod idcirco imperauit, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Etiamne habet hæc aliquid numinis? cuius plura numerantur adulteria, quàm partus.

In Epitome diuinarum Institutionum capite 4. Tres affectus sunt, &c. Ira, quę vindictam cupit: auaritia, quæ desiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. His vitijs resistendum est, hæ stirpes eruendæ, vt virtutes seri possint.

Cap. 5. Libido extra legitimum thorum non euagetur, sed creandis liberis seruiat. Appetentia enim nimia voluptatis & periculum parit, & insaniam generat, & (quod est maximè cauendum) mortem incurrit æternam.

Hilarius. 350.

In Psal. 125. Cui libido domina est, in quo cœno dedecoris volutatur? pendet ad occasiones adulteriorum: anxius circa lasciuiæ suæ feruorem, oculis, mente, corpore totus in scortis est. Videns quotidie atque audiens humanas in adulteros leges, adulterium in ipso foro cogitat: quod agit, timet; & quod timet, non fugit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Cain & Abel capite 5. Vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viscera, animus ignescit, anima exuritur. Sæuus criminum stimulus libido est, quæ nũquam manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negotio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amantes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiẽdo inflammat, vsqúe accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideo ait Aposto-
lus: *Fugite fornicationem*, vt veloci fuga tanquam 1. Cor. 6
furiosæ dominæ declinare sæuitiam, & tetro seruitio exire possimus.

De Noe & Arca, cap. 9. Nihil est quod tam miserè seruituti subijciat hominem, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates, quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram conscientiam, vt se nequeat attollere, vtpote quæ libertatem innocentiæ amiserit.

Ad cap. 4. Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiusque præcipitat & inflammat. Sed vbi quis resipuerit à furore, tunc conscientiæ interioris aperitur visus, factique pœnitentia succedit, & pudenda (Genes. 3.) sui quisque facinoris erubescit. Tunc Deus timetur, & peccator se cupit celare, sed non potest: tunc caro arguitur, diabolus accusatur: hæc quasi lena vitiorum, ille quasi auctor erroris. Patescit deformitas. (Hebr. 4.) Nudum est enim Deo omne secretum; nec illius ficus folijs, hoc est, tegmine corporali, vel iactantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mente iudicium, dicens: (Oseæ 10.) *Qui super me montes cadant; in quibus me abscondam fissuris petrarum cùm venerit confringere terram?* (Esa. 2.) Tunc caro tribulos & spinas animo, hoc est, curarū morsus & solicitudinum generat, æstusque, quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circumdedit. Etenim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporis voluptatibus; & cùm semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest vnde descendit sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorum laqueis vincta, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Lib. 1. de Pœnitentia cap. 4. Pascitur libido conuiuijs, nutritur delitiis, vino accenditur, ebrietate inflammatur.

Prudentius. 380.

In Psychomachia pudicitiæ & libidinis:

Exin gramineo in campo concurrere prompta
Virgo Pudicitia, speciosis fulget in armis:
Quam patrias succincta faces Sodomita Libido
Aggreditur, piceamque, ardenti sulphure pinum
Ingerit in faciem, pudibundaque lumina flammis
Appetit, & tetro tentat suffundere fumo:
Sed dextram furiæ flagrantis, & ignea diræ
Tela lupæ saxo ferit imperterrita virgo,
Excussasque sacro tædas depellit ab ore.
Tunc exarmata iugulum meretricis adacto
Transfigit gladio: calidos vomit illa vapores
Sanguine concretos cœnoso, spiritus inde
Sordibus exhalans vicinas polluit auras.
Hoc tibi habe, exclamat victrix Regina, supremus
Hic tibi finis erit, semper prostrata iacebis,
Nec iam mortiferas audebis spargere flammas
In famulos famulásve Dei, quibus intima casti
Vena animi sola feruet de lampade Christi.
Téne, ô vexatrix hominum, potuisse resumptis
Viribus extincti capitis recalescere flatu?
Assyrium postquam thalamum ceruix Olopherni
Cæsa, cupidineo madefactum sanguine lauit,
Gemmatumque thorum mœchi ducis aspera Iudith
Spreuit, & incestos compescuit ense furores, &c.
Dona hæc sunt, queis victa iaces lutulenta libido,
Nec mea post Mariam potis es perfringere iura.
Tu præceps ad mortis iter, tu ianua lethi,
Corpora commaculans, animas in tartara mergis.
Abde caput tristi iam frigida pestis abysso,
Occide prostibulum, manes pete, claudere Auerno,
Inque tenebrosum noctis detrudere fundum.
Te voluant subter vada flammea, te vada nigra,
Sulphureusque rotet per stagna sonantia vortex.
Nec iam Christicolas, furiarum maxima, tentes,
Vt purgata suo seruentur corpora Regi.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 4. Oseæ: *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.* Sicut enim vinum & ebrietas eum, qui biberit, mentis suæ impotem facit: ita & fornicatio, & voluptas peruertit sensum, animumque debilitat, & de rationabili homine brutum efficit animal, vt ganeas, & lupanaria, & libidinum lustra sectetur.

In cap. 5. ad Ephesios, super ea verba: *Fornicatio omnis.* Nisi Philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis, ex qualicunque attritu, tactuque venientem, in tempore non vitandū, & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresin consensissent, nunquam sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulasset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc, qua pecuniam cupimus congregare, sed illam, de qua supra diximus: *Ne supergrediatur, & auarus fraudet in negotio fratrem suum*: (1. Thes. 4.) quòd scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera, lasciuiæque discurrat. *Sicut decet*, inquit, *sanctos.* Ex quo sanctus non potest appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porrò stultiloquium esse existimo non solùm eorum, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & fatuitate simulata magis illudant iis, quibus placere desiderant: sed etiam eorum, qui sapientes seculi putantur, &c.

Chromatius. 390.

Ad cap. 5. Matthæi: Quia graue peccatum est adulterium, ad extirpandam radicem peccati ipsius, ne conscientia nostra maculetur, etiam concupiscentiam interdixit, quæ est adulterij origo.

Augustinus. 400.

Lib. de 10. Chordis cap. 10. Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facio quod volo, non enim post vxorem meam pecco. Iam nosti pretium tuum, iam nosti quò accedis, quid manduces, quid bibas: imò quē manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Ne fortè mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo: nec illud præceptum violo, quo dictum est: *Non mœchaberis*, quia vxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio. Nec illud præceptum violo, vbi dictum est: *Non concupisces vxorem proximi tui.* (Exod. 20.) Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? &c. Charior tibi factus est homo quàm Deus? Ergo quomodo iniuriam facio, inquis, ipsi Deo? Corrumpis teipsum. Et vnde iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vnde facit tibi iniuriam qui voluerit fortè lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nonne in te esse contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes: & non attēdis, per libidines & illicitas fornicationes cuius imaginem violasti? &c. Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, ne per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite: *Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis?* &c. (1. Cor. 3.) *Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus.* Videtis quomodo minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei?

Sermone 16. de verbis Domini capite 10. Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum

Dei. Templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deserat te, & in ruinam vertaris. *Nescitis*, inquit, *quia corpora vestra* (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, ne contemnerent corporalia peccata) *templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo, & non estis vestri?* 1. Cor. 6.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Ad Euangelium Feria 4. post primam Dominicam Quadragesimæ: Luxuria, fornicatio, voluptas, superbia, auaritia, discordia, omnisq; immũditia, ornamenta diaboli sunt.

Prosper. 450.

Lib. 3. de vita contemplatiua cap. 6. Plerosque gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluũt: alios in iniuriam pudicitiæ sordidę cogitationes incendunt: nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatæ deijciunt: quosdam sub impudicitiæ iugum exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat: qui prius inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt, ac deinde paulatim morbo crescente ab honestate deficiunt, attritoqúe pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluunt, &c. Qui nisi cõcupiscentię morbo corrupti essent, nunquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac ne me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum, ne qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem pariter Ezechielis Prophetę, vel Canticum Canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierũ. Quas licet secũdùm historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solùm viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerũt, ita sanctę virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quòd & ipsi, qui vitiosè viuũt, virtutes vitijs anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed ne fortè hæc spiritualia secundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quę sicut spiritualiter accepta viuificant, ita carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem, quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 16. Dicit aliquis, iuuenis sum, & ideo voluptatem vincere, & libidinem superare non possum. Si te non potes continere, audi Apostolum dicentem: *Melius est nubere, quàm vri.* Cùm enim vxorem ducere liceat, & concubinas habere, vel adulterium perpetrare non liceat, quare vis exercere quod non licet? Nullus magis illicita vitare debet, quàm qui respuit, quod licebat. 1. Cor. 7.

Apud Bedam in Scintillis, cap. de Fornicatione: Contra reliqua vitia nos omni virtute oportet resistére: contra libidinem verò non expedit repugnare, sed fugere.

Saluianus Massiliensis. 480.

De prouidentia Dei lib. 7. Inter pudicos barbaros impudici sumus. Plus adhuc dico, offenduntur barbari ipsi impuritatibus nostris. Esse inter Gothos non licet scortatorem Gothum, soli inter eos præiudicio nationis ac nominis permittuntur impuri esse Romani. Et quæ nobis rogo spes ante Deum est? Impudicitiam nos diligimus, Gothi execrantur: puritatem nos fugimus, illi amant: fornicatio apud illos crimen atque discrimen est, apud nos decus. Et putamus nos ante Deum posse consistere? Putamus nos posse saluos esse, quando omne impuritatis scelus, omnis impudicitiæ turpitudo à Romanis admittitur, & à barbaris vindicatur? Hic nunc illos requiro, qui meliores nos putant esse quàm barbaros.

Boetius. 500.

De Scholastica disciplina: Meretrix nonaria est inferni ianua, via iniquitatis, scorpionis percussio, viscarium scelerum, puteus interitus.

Gregorius Magnus. 590.

Parte 3. Pastoralis curæ cap. 28. Admonendi sunt cœlibes, ne sine damnationis iudicio misceri se fœminis vacantibus putent. Cùm enim Paulus fornicationis vitium tot criminibus execrandis inseruit, cuius sit reatus indicauit, dicens: *Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* 1. Cor. 6.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. de Summo bono capite 39. Vnusquisque suæ deputet culpæ, quòd cecidit, quoties libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Luxuriosis atque superbis dęmones plus fautores existunt, dumqúe in cæteris vitijs spiritus maligni deseruiunt, his tamen maiori familiaritate iunguntur, ijsqúe amplius iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur; id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinosę suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat delectationi. Antequam perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpunt postea in opere. Hinc est quòd per Prophetam dicitur: *Accingite lumbos vestros super vbera vestra*, hoc est, in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nam dum se vitiosus animus in explenda fornicatione carne luxuriãte laxauerit, nihilo minus ad alia nefanda scelera suadentibus dæmonibus transit: denique cùm immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatimqúe ad deteriora procedit. Non ita suauis est amantium, imò amentium incerta carnis libido, sicut experta: nec ita delectat fornicatio, dum primùm cõmittitur: nam repetita maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tantò perditis dulcior fit, vt superare difficile fit. Vnde & sæpe ex consuetudine delinquendi quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur, sensusqúe nostros contra rectam volunta- Esa. 32.

tem in nobis rebellare sentimus. Inter cætera septem vitia fornicatio maximi est sceleris, quæ per carnis immunditiam templum Dei violat,& tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per cętera vitia. Dæmones scientes pulchritudinem animę esse castitatem,& per hanc hominem Angelicis meritis,è quibus illi lapsi sunt, ęquari, liuore percussi inuidiæ, inijciunt per sensus corporis opus, desideriumqúe libidinis, quatenus à cælestibus deorsum deiectam animam, pertrahant, secumqúe,quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur,diuini iudicij metus,& æterni tormenta incendij ante oculos proponantur,quia nimirum omnis pœna grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit,ita sæpe recordatio ardoris gehennæ ardorem excludit luxuriæ.

Beda. 700.

In Prouerbia Salomonis libro 1. capite 6. *Pretiū scorti vix vnius est panis.*) Recordare,quia breuis voluptas fornicationis,& perpetua est pœna fornicatoris. Sicut enim vnus panis diuturnam effugat esuriem,& nihilominus postmodum esurit, qui comesto pane saturatus abscesserat: sic qui intrat ad scortum, ad horam quidem euaporat libidinem,sed post paululum ardentior redit.

Alcuinus. 760.

Libro de diuinis officijs capite 13. De luxuria, quæ à luxu nomen accepit, & est immunditia corporalis, vnde & luxuriosus, quasi solutus & corruptor dicitur,nascitur cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affatus pręsentis seculi, horror autem vel desperatio futurorum. Est autem vitium corporale. De ipso dicit Apostolus: *Fugite fornicationem.* Et idem: *Fornicatores & adulteros iudicabit Dominus.* Hieronymus: Væh illi qui tunc habuerit terminum luxuriæ,quando & vitæ. Diabolus per superbiam & fornicationem omni hominum generi dominatur. Omnibus peccatis fornicatio maior est. melius mori, quàm fornicari. Libido in infernum hominem mergit. Et sciendum quia fornicatores,libidinosi, Sodomitæ, adulteri,incestuosi,constupratores,raptores,molles,masculorum concubitores,immundi, pollutores,impudici,generaliter luxuriosi nominantur. Vnde fornicatio dicitur amor legitimo cōnubio solutus,& vaga explendę libidinis confectandæ licentia. De qua scriptum est: *Qui fornicatur,in carne sua peccat:* & maioris est criminis,quia tollit membra Christi, & facit membra diaboli. Libidinosi dicuntur, qui faciunt quod eis libet: sunt enim cupidi voluptatis. Sodomitæ interpretantur exclusores ipsorum. Adulteri dicuntur, quia alterius torum violant, siue polluunt. Incestus dicitur quasi incastus,propter illicitam commixtionem,id est,quicunque cum parente propria,aut sorore,vel vidua,siue nouerca, filia, vel cognata,atque Domino sacrata pręsumpserit fornicari. Stupratores dicuntur virginum corruptores. Raptores à rapiendo, qui rapto stupro fruuntur, &c. Stuprum in virgine,adulterium in nupta,incestus in parentibus. Molles sunt effœminati, vel qui barbas non habent, siue qui alterius fornicationem sustinent, &c. Impudici à podice vocantur, putorem enim fœtorem dicimus: siue impudicus, qui turpitudinem flagitio infert.

Libro de virtutibus & vitijs capite 3. Fornicatio est omnis corporalis immunditia, quæ fieri solet ex incontinentia libidinis,& mollitia animæ, quę consentit suæ carni peccare. Nam anima domina debet esse,& imperare carni,& caro famulari & obedire dominæ suæ, id est, rationali animæ. Quæ fornicatio fit per commixtionem carnis cum fœmina qualibet,vel etiam quacunque immunditia ad explendum libidinis ardorem. De qua fornicatione nascitur cæcitas mentis,inconstantia oculorum, vel totius corporis,amor immoderatus, sæpe periculum vitæ, lasciuia, ioci, petulantia,& omnis incontinentia,odium mandatorum Dei,mentis eneruatio, & iniustæ cupiditates,negligentia vitæ futuræ, & præsentis delectatio,quę vincitur per castitatem,& continentiam consuetam, & recordationem ignis æterni, & timorem iudicij, & amorem sempiterni Dei.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Libro 2. in Apocalypsin: Dum opus desideratę voluptatis venerit ad effectum,fit mens vehementius anxia quàm fuerat,& auget in corde flammas libidinis,effectus ipsius perpetratę commixtionis,sese{q́} ipsam petulans anima non capit libidine cæca. Marcescit spiritus, languescunt & membra,atque vt cera ante faciem ignis, totus pariter homo liquescit: vnde & rectè ipsa Iezabel fluens vocatur. Quia verò, cùm opus peruersæ actionis in consuetudinem venerit operantis, amittit reuerentiam pudoris,bene Iezabel quoque sterquilinium interpretatur. Dum enim lubrici atque incontinentes assiduitate turpis operationis reuerentię frontem perdunt,ex ipsis perpetratę luxuriæ inquinamentis longè lateqúe malæ opinionis fœtorem emittunt. De quibus aptè per Prophetam dicitur: *Computruerunt iumenta in stercore suo.* Et de quibus rursum scriptum est: *Quorum carnes sunt carnes asinorum.* Carnes autem fornicantium idcirco asinorum carnibus comparantur: quia non solùm naturalibus, verùm etiam his, qui contra naturam sunt,amplexibus plerunque iunguntur. Ioel 1 Ezech. 23

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum capite 312. Quòd penè omnibus peccatis grauior & deterior sit fornicatio,& veraciter dici potest laqueus mortis, & puteus inferni, ac vorago perditionis, eò quòd adulteri, vel luxuriosi,propter cordis inopiam perdunt animas suas. Nam vt ait Scriptura: *Pretium scorti vix vnius est panis: & qui se iungit meretrici, vnum corpus efficitur: & qui luxuriatur, mortuus est in corpore viuente.*

Haymo. 820.

Ad caput 6. prioris ad Corinthios: *Fugite fornicationem*: Non dixit, pugnate contra fornicationem,sed *fugite*. Cùm enim multa sint vitia, contra quę pugnare debeamus, verbi gratia, sicut contra ebrietatem,& gulositatem, abstinendo à nimia potatione vini,& perceptione ciborum,similiqúe modo contra alia, contra fornicationem non præcipitur nobis pugnare, sed fugere: quia nullo modo melius vitari potest. Debemus enim fugere locum,& vitare personas,quibus facilè fornicatio suggeritur, & quęrere multitudinem bonorum hominum, quarum reuerentia timeamus fornicationem perpetrare, licet concupiscentia nobis suggerat.

Paschasius Ratbertus. 880.

In vita S. Adelhardi: Videbat & prouidebat iam senex Pater,hoc in tempore miseram humani generis vitam delicijs eneruari, & Iezabel Prophetem se dicere,& seducere seruos Dei, fornicari & manducare de idolothytis, ventris ingluuiem sequi,& libidine coronari. Quia, inquam, monstrum videri posset, si gula sine luxu, aut luxus Apoc. 2

fine

fine gula regnaret. Heu quàm misera conditio ventris, qui talium affinitate partium cohærens, vtroque clauditur fine, & malæ felicitatis fastu casso vestitur honore.

Smaragdus. 950.

Ad caput 4. Regulæ D. Benedicti: Sicut castus corde & corpore Angelis & hominibus facit suauem odorem: ita pollutus corde & corpore vbique horridum spargit fœtorem. Castus enim puritatis virtute nitescit, pollutus sordibus immundis fœtet. Castus & purus sanctis coniungitur Angelis, immundus immundis sociatur dæmonibus. Pollutum polluti dæmones mergunt in tartarum: castum verò sancti Angeli suscipiunt in cælum.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 10. capite 4. Cur ô sacerdos, qui sacrum dare, hoc est, sacrificium Deo debes offerre, temetipsum prius maligno spiritui non vereris victimam immolare? Fornicans enim à membris Christi abscinderis, meretricis corpus efficeris, Apostolo attestante, qui ait: *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.* Et item: *Tollam*, inquit, *membra Christi, & faciam membra meretricis? Absit.* Quid ergo tibi cum corpore Christi, qui per carnis illecebrosæ luxuriam membrum factus es Antichristi? *Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? aut quæ societas Dei ad Belial?* Nunquid ignoras Dei Filium adeò carnis elegisse munditiã, vt ne quidem de pudicitia coniugali, sed de clausula potius incarnatus sit virginali? 1. Cor. 6.

Anselmus. 1080.

Ad caput 5. epistol. ad Galatas: Fornicatio vulgariter fit cũ meretricibus, quę prostituebantur sub arcuatis, & loca illa vocabantur fornices, vnde & fornicatio nomen accepit. Fornicatio prima ponitur inter opera carnis: quia nullum peccatum ita redigit animam ad carnalitatem, sicut fornicatio. Quoniam misera anima nihil aliud cogitare valet, nisi ea, quæ carnis sunt, quamdiu turpissimo fornicationis opere est occupata. Immunditia verò est, quam mares inter se perpetrãt, vel quam solus quis agit. Impudentia ea verò est, quam cognati inter se exercent, alio nomine dicta incestus. Luxuria autem fit cum mulieribus, quæ nec publicæ meretrices sunt, nec legitimę vxores. In his omnibus apparet quàm magnũ & principale vitiũ sit fornicatio, de qua tot mortiferæ pestes prodeunt.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De operibus Spiritus sancti lib. 5. cap. 13. De fornicatione quidem vnus idemq; omnibus sensus est, quia inquinat, & munda conscientia nullatenus admitti potest.

Bernardus. 1130.

Sermone 23. de Fornicatione: Fornicatio carnis, vt ait B. Isidorus, adulterium est. Fornicatio animę, seruitus idolorum est. Prima fornicatio tela oculorum sunt, secunda verborum: sed qui nõ capitur oculis, potest resistere verbis. Omnis immũda pollutio fornicatio dicitur, quamuis quisque diuersa turpitudinis voluptate perfruatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus regnũ Dei clauditur, & homo à Deo separatur. Inter cætera septem vitia Fornicatio maximum scelus est, quia per carnis immunditiam templum Dei violat: & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Igitur honesta virgo, si verum est quòd in te Deus viuit, mortua sit in te fornicatio. Luxuria inimica est Deo, & paternæ benedictionis atque substantiæ perditio. Fornicatio non solùm maculat corpus, sed & conscientiam. Qui luxuriatur, quamuis videatur viuens, tamen mortuus est. *Fornicatores & adulteros iudicabit Deus*, id est, damnabit eos. Audi igitur soror charissima beati Isidori verba: Fornicatione coinquinari, deterius est omni peccato: fornicatio maior est omnibus peccatis. Fornicatio graue peccatum est, fornicatio omnia mala superat, fornicatio grauior est morte. Melius est mori, quã fornicari: melius est mori, quàm fornicatione maculari: melius est mori, quàm per fornicationem animam perdere. Luxuria perducit hominem ad pœnas inferni: luxuria mergit hominem in infernum: luxuria mittit hominem ad tartarum. Oculi annuntij sunt fornicationis. Visio est prima occasio fornicationis. Mens enim per oculos capitur. Per oculos intrat ad mentem sagitta amoris: visio oculorum mittit sagittas fornicationis in mentem: oculus est prima sagitta fornicationis. Igitur in Christo soror, reprime oculos tuos, ergo subtrahe visum, &c. Si te caro tua adhuc impugnat, si te adhuc luxuria tentat, si te adhuc libido inuitat, si adhuc memoria fornicationis te cruciat, memoriam mortis tuæ tibi obijce. Finem vitæ tuæ ante oculos adhibe, diem exitus tui propone tibi. Propone tibi futura tormenta, futurum iudicium quotidie cogita: versetur ante oculos tuos imago futuri iudicij. Reduc ad memoriam horribiles pœnas inferni. Ardor gehennæ extinguat in te ardorem luxuriæ. Recordatio æterni iudicij excludat ardorem corporis tui. Flamma inferni inextinguibilis repellat à te memoriam fornicationis: maior ardor minorẽ ardorem superet. Maior ardor minorem ardorem vincat Stridor flammarum horribilis amorẽ depellat libidinis. Sicut clauus clauum expellit, ita sæpè ardor gehennæ emittit foras ardorem luxuriæ.

Hugo Victorinus. 1140.

De proprietatibus & epithetis rerum, c. 10. Luxuria gratuita tollit, animam inficit, corpori morbum paralysis ingerit, & cæcitatem oculis, corpus inquinat, famam deflorat, pecuniam tollit, inimica est proximo, fœtet Deo, placet diabolo, odibilis Angelis, eius ignis descendit in infernum, fumus eius vindictam petens ascendit in cælum.

Guerricus Igniacensis. 1170.

Serm. 5. de Purificatione Mariæ: Post conuersionem nostram muniamus thalamum cordis nostri, ne luxuria rediens introitum inueniat, quæ pestilẽtia rediens est peior quàm ante fuerat. Nunquam enim sola redit, sed, sicut Dominus ait in Euangelio, *assumit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Matth. 12.
Hęc est pestis illa, quę corpus Christi dimembrat, quæ de membris Christi facit membra diaboli. Nam qui adhæret alicui personę causa libidinis explendæ, vnum corpus fit cum illa persona, & fit membrum diaboli, cuius & illa membrum est, per coniunctionem malorum operum. Hęc est illa pestis, quæ ignem infernalem in corpus humanum accendit, vt vegetũ sit & robustũ ad libidinẽ explendam, quæ igni illi inextinguibili materiam semper apponit, & vires ministrat, vt de suo semper habeat, vnde sine fine ardeat. 1. Cor. 6.

Adelredus. 1200.

In Speculo amoris, c. 6. Libidinum sordibus oblectari, ac instar immundissimæ suis in cœno turpitudinis volutari, sicut nil turpius, nil fœdius, nil magis erubescendum, nil tam confusione dignum, nil profectò, nil magis inquietum, nil ita omni quiete ac tranquillitate vacuum. Nam de eius fœditate quid dicendum, cùm hęc sordidissima lues & carnem contaminet, & mentem effœminet?

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi libro 2. cap. 21. O extrema libidinis turpitudo, quæ non solùm mentem effœminat, sed etiam corpus eneruat: non solùm maculat animam, sed fœdat personam. *Omne namque* 1. Cor. 6. *peccatum, quodcunque fecerit homo, extra suum corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, sequuntur semper dolor & pœnitentia.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 6. post Epiphaniam: Libidinis iugũ grauissimum est, in qua velut in altero inferno sunt fœtor, ardor, vermis malæ conscientię. Appetitus enim eius plenus est anxietate, satietas plena pœnitentia, vt ait Boëtius. Luxuria enim futura excruciat, præsens non satiat, præterita non delectat. Caro enim luxuriosa nõ finit animam quiescere, &c. Luxuria primò *blãdè ingreditur,* sed *in fine mordet vt coluber, & quasi regulus venena diffundit.* Diabolus coluber dicitur, quasi colens lumbos, in quibus est sedes luxuriæ Hoc est grauissimum iugum: hoc enim vitio spiritus à carne absorbetur, & quasi totus caro efficitur, dum putrescunt iumenta in stercore suo.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 4. c. 92. Luxuria est ex immundis desiderijs lubrica & effrænata mentis & carnis prostitutio. Huius filiæ sunt amor sui, odiũ Dei, affectus præsentis seculi, horror vel desperatio futuri, præcipitatio, inconstantia, inconsideratio, cęcitas mẽtis. Gradus luxuriæ sunt fornicatio, stuprũ, adulterium, incestus, contra naturam. Luxuria diluuij permaxima causa fuit. Ipsa Pentapolim sulphure & igne consumpsit. Luxuria Ioseph sanctũ incarcerauit: ipsa multos filios Israel in deserto prostrauit. Hoc factum est, quando peccãtes cum Madianitis initiati sunt Beel Phegor. Luxuria Sãsonem fortissimum ligauit, infirmauit, exoculauit. Ipsa & filios Heli gloria sacerdotij, simulqúe vita priuauit. Dormiebant enim cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi. Luxuria Dauid electum Domini adulterum fecit, & homicidam. Ipsa Salomonem infatuans sapientissimum perduxit ad idololatriam. Luxuria Susannam condemnauit, Ioannem Baptistam decollauit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De tentationibus & resistentijs, cap. 4. Fugienda est fornicatio, vt spurcitia abominabilis, & hoc auersis oculis, & obturatis naribus, quemadmodũ à spurcitijs corporalibus facere cõsueuimus, nec sine expuitione, siue execratione recedere: hoc enim profuit aliquibus viris sanctis. Quoties enim diabolus ante oculos cordium eorum ponebat spurcitiam fornicationis, huiusmodi gestus corporum exercebant, hoc est, oculos claudebãt, nares obturabant, ore spuebant, in abominationem huiusmodi spurcitię vultus auertebant, facies rugabant, & proderat eis ad repellendum huiusmodi tentationem.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quæst. 154. art. 2. Absque omni dubio tenendum est, quòd fornicatio simplex sit peccatum mortale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

Tomo 2. Summæ de Luxuria. Luxuria videtur esse de numero peccatorũ illorũ, de quibus etiã erubescũt dæmones. Vnde glossa super illud Ezech. 16. *Dabo te in animas odientiũ de filiarũ Palæstinarũ, quæ erubescũt in via tua scelerata,* dicit, loquẽs de spiritualli Hierusalẽ. Tanta miserię Hierusalẽ erit correctio, vt erubescãt etiã dæmones nostrorũ magnitudinẽ peccatorũ. Cuius ratio esse potest hæc: peccatũ diaboli est superbia, hominũ verò luxuria, & alia carnalia peccata. Luxuria verò videtur esse turpior superbia, quæ quia minus turpis creditur, minus vitatur. Luxuriam eò magis erubescũt homines, quia omnes turpem nouerunt.

Hugo Pratensis. 1310.

Dominica 2. Quadrag. de epist. A luxuria propter tria cauere debemus, & cõtra ipsam adhibere remedia opportuna. Primũ est Dei cõtumelia, & displicẽtia. Nam oẽs sumus filij Dei ad eius imaginẽ creati. Sed nõne vnus rex ad magnũ vituperiũ sibi reputaret, quòd aliquis cũ filiabus suis fornicaretur? Certè sic. Quãto magis fornicatio filiorũ & filiarũ Dei cedit in verecundiã Dei? Secundum est pximi iniuria. Maxima enim iniuria in hoc peccato proximo infertur, & quam proximus magis molestè portat. Nã quod carius habet ab eo aufertur, scilicet mater, filia, soror, vel vxor. Omnem enim fidẽ, qui hoc vitio laborat, proximo frãgit. Vnde Dauid fidelissimũ militem suũ, scilicet Vriam, proditoriè occidi fecit propter vxorem eius. Tertiũ est propria iactura. Mirabilẽ enim iacturã homo patitur ex hoc vitio. Nã ex hoc vitio perdit homo spiritualia bona, corporalia, & semetipsum. Quod totum in filio prodigo patet, qui dissipauit substantiam suam, & perdidit stolã primã, scilicet virtutes & dona animæ, & seruus dæmonis est effectus, vt patet Lucę 8. Propter hoc luxuria comparatur igni, qui omnia consumit. Iob 31. *Ignis est vsque ad consummationem deuorans.*

Aluarus Pelagius. 1340.

De planctu Ecclesiæ lib. 2. c. 52. Oscula, si ex libidinoso animo fiant, mortale est peccatum, propter deliberatum consensum in actũ peccati. Matth. 5. Siue autem natura inclinet, seu non inclinet, (& tamen etiam ad oscula inclinat,) peruersa voluntas, quæ creaturæ delectationem Creatori proponit, est id, quod facit peccare. Matth. 15. *De corde procedunt cogitationes malæ,* &c. Dominus ait Exod. 20. *Non mœchaberis.* Item Apostolus Gal. 5. præmissa fornicatione ait: *Qui talia agunt, regnum Dei nõ possidebunt.* Tobiæ 4. *Præter vxorem tuam non patiaris crimen scire.* 1. Cor. 6. *Qui fornicatur, in corpus suum peccat.* Licet verò non tentari sit impossibile, tamen non consentire tentationi per Dei gratiam facile est. Matth. 6. *Ne inducas nos in tentationem.*

Franciscus Petrarcha. 1360.

De remedijs vtriusq; fortunæ lib. 2 Dial. 10. *Dol.* Æstu quatior libidinum. *Ratio:* Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illam parit. Quid miri igitur filiam post parentes sequi? Gulam certè & luxuriam communes vobis esse cum belluis, maximeqúe bestialem vitam vestrã facere sapientibus visum est. Itaque cùm sint alia grauiora mala, nullum vilius. *Dol.* Libidine rapior. *Rat.* Quonam verò nisi ad mortem animæ & corporis, & infamem notam, seramqúe pœnitentiam, & fortasse inutilem? I nunc, & raptantem sequere, quæ te tales raptet ad exitus.

Ioannes Bromiardus. 1400.

Prima parte Summæ capite 7. de Luxuria: Luxuria est omnis immunditia, pertinens ad libidinosam & illicitam delectationem, quocunque modo fiat, siue cordis cogitatione, siue oculorum defectione, siue oris locutione, sicut in turpiloquio, & huiusmodi, siue in quibuscunque alijs motibus, sicut in osculis, tactibus, & amplexibus, & alijs quibuscunque ad delectationem malam pertinentibus.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ: Si quæratur, an teneamur aliqua credere, quæ non sunt articuli: sicut verbi gratia, fornicatio est peccatum mortale, & cōsimilia, dici debet quod sic: Oportet enim multa credere, quæ non sunt articuli, maximè ea, quæ articulos fidei præcedūt. Credere enim Deo non est articulus, sed articulos præcedit, & tamē oportet Deo credere, quia antecedit articulos. Vnde cùm credere Deo, sit credere verbis eius, siue sacræ Scripturæ, quæ dicit fornicationem esse peccatū mortale, patet quòd, quamuis non sit articulus, oportet illud credere. Et sicut qui negare principia alicuius artis vellet, diceretur hæreticus in illa arte: sic qui negaret fornicationem esse peccatum mortale, vel aliquid quod asserit sacra Scriptura, quod quidem articulos fidei antecedit, hæreticus in fide deberet reputari.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De spirituali animæ interitu lib.1. Ex voraci edacitate gulæ naturæ finibus non contenta emergit pestilentia, luxuria, quæ ex immūdis desiderijs veniens, est lubrica carnis & mentis prostitutio. Hæc cùm sit mors animæ, multifariè perficitur, videlicet per fornicationem, per adulterium, per stuprum, per incestus, ac per horrendam contra naturam pollutionem. Equidem vitium hoc adeò est detestabile, vt nedum illud perpetrare, verùm etiam de ipso particulariter loqui verecundum sit, atque deforme. Quis non erubescat propalare obscœnas contrectationes, colloquia impudicissima, meretricia oscula, mollitiei scelera, insatiabilem voluptatem, commixtiones brutorū, & cætera delicta luxuriæ, per quæ polluitur tellus, elementa contremiscunt, denigrantur sidera, cælum clamoribus repletur, & in ipsa humana specie subuertitur quicquid decoris est, quicquid honestatis, quicquid rationis, quicquid meriti, quicquid religionis inseruit gratia, acquisiuit´q; virtus. Sanè ab hac matre pessima nefariæ oriuntur filiæ, scilicet, cæcitas mentis, inconsideratio mortis & extremi iudicij, desideriorum ac cogitationum inconstantia, inordinatus amor sui, præcipitatio operis, odium Dei, affectus præsentis seculi, nec non desperatio futuræ vitæ. Hæc diluuium intulit mundo, & sulphureo Sodomam & Gomorrham concremauit incēdio.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 52. Per tineam, quæ de veste nascitur, & illā consumit, designatur illecebra carnis, quæ de carne nascitur, & illam consumit, non tantū in futuro per gehennam, sed etiam in præsenti per multiplicem culpam & pœnam.

Baptista Mantuanus. 1500.

Lib. 1. de calamitate suorū temporū, de Luxuria:

Hac fera Cocyti de tristibus enatat vndis
Ore nitens, animo maculata, simillima sorbo,
Quod nitido tristes claudens in cortice succos
Decipit ignaros, morsuq́; venenat amaro.
Illecebris & fraude potens, astuq́;, doliq́;
Dimicat, & vultu pacem prætendit amico.
Hanc contra certare caue, contendere vinci est,
Vincere terga dare, & retrò vestigia ferre.
Fulget in egregio decor insuperabilis ore,
Ornatuq́; iuuat formam, ligat auricolorem
Lutea vitta comam, molles quæ fusa per armos
Leniter inflexos sensim finitur in orbes.
Candida frons, lateq́; patens ad tempora currit.
Clara superciliis velantur lumina nigris, &c.

ARTICVLVS NONVS.

IRAE, QVIA EST PECCATVM, RESISTENDVM.

NEGANT.

PERIPATETICI *multis verbis iracundiam laudant: cotem fortitudinis esse dicunt, multoq́; & in hostem, & in improbum ciuem vehementiores iratorum impetus esse: leues autem ratiunculas eorum, qui ita cogitarent: Prælium rectum est hoc fieri: Conuenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. Hæc nullam habent vim, nisi ira excanduit fortitudo. Nec verò de bellatoribus solùm disputant: imperia seueriora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem denique non modo accusantem, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundiæ, quæ etiamsi non adsit, tamen verbis atque motu simulandam arbitrantur, vt auditoris iram oratoris incendat actio. Virum denique videri negant, qui irasci nesciat: eamq́; quam lenitatem nos dicimus, vitioso lentitudinis nomine appellant. Nec verò solùm hanc libidinem laudant, (est enim ira, vt modo definiui, vlciscendi libido,) sed illud ipsum genus vel libidinis, vel cupiditatis ad summam vtilitatem esse dicunt à natura datum.* Cicero Tusculanarum Quæstionum lib. 4.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob. 5. vers. 2. Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.
Psal. 4. 5. Irascimini, & nolite peccare.

*Prouerb.*12.16. Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

*Prouerb.*15.1. Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. 18. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

*Prouerb.*18.6. Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat.

*Prouerb.*26.21. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: sic homo iracundus suscitat rixas.

*Prouerb.*27.4 Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

*Prouerb.*29.22. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuior.

Ecclesiastis 7.9. Melior est patiens arrogante. 10. Ne sis velox ad irascēdum; quia ira in sinu stulti requiescit.

Ecclesiastici 8. 19. Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.

Ecclesiastici 28.1. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictā, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit; & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secūdùm substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem.

Ecclesiastici 30.26. Zelus & iracundia minuunt dies.

*Matth.*5.22. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.

*Ephes.*4.26. Sol non occidat super iracundiam vestram. 31. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

*Coloss.*3.8 Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonē de ore vestro. 12. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit vobis: ita & vos.

Iacobi 1.19. Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Hermas. 100.

Mandato 5. Aequanimis (inquit) esto & patiēs, & omniū operū nequissimorū dominaberis, & operaberis omnē iustitiā. Quòd si patiens fueris, Spiritus sanctus, qui habitat in te, mundus erit, & non obscurabitur ab aliquo nequissimo spiritu; sed gaudens dilatabitur, & epulabitur in vase, in quo inhabitat, & apparebit Domino hilaris in pace magna. Quòd si iracundia aliqua superuenerit, continuò Spiritus sanctus, qui in te est, angustiabitur, & quæret discedere. Suffocatur enim aspectu nequissimo, & nō habet locum apparendi Domino, sicut vult: tribulatur enim ab iracundia.

Origenes. 230.

Homilia 7. in Leuiticum: Iracundia inebriat animam, furor verò eam plus quàm ebriam facit.

Homilia 2. in Psalmum 36. Iracundiæ durum & acutum vitium inflammat, & exagitat etiam eos, qui videntur esse sapientes. Vnde & Salomon in Prouerbijs dicit: *Ira perdit etiam prudentes.* Idem: Noli, inquit, mirari, si insipientem, si malum, si infidelem iracundia inflammat, quia frequenter etiam bonos & prudentes viros ira exagitat. Est ergo hoc peccatum vnum ex illis, quod ad ædificium deferet ligna, fœnum, & stipulam, & necesse est huiusmodi materias (sicut scriptum est) per ignem probari, ita vt permaneamus tamdiu in igne, donec de nobis ligna iracundiæ consumantur, & fœnum indignationis, & stipula verborum, eorum videlicet, quæ huiusmodi vitijs exagitati protulimus. 1. Cor. 3.

Athanasius. 340.

Libro de Virginitate: Non retinebis offensam alicuius in corde tuo, alioqui precatio tua non purè ascendit. Non enim occidet sol in ira tua. Mansuetudinem retine, tolerantiam, longanimitatē, clementiam. Ephes. 4.

Ephræm. 360.

Tomo 2. de humilitate comparanda: Contendere ac
propriam voluntatem ostendere turbas excitat,
& iracundiam insanabilem: ira autē in sinu qui-
escit impiorum, & vis iræ eius ruina est ipsi. Vn-
2.Tim.2. de & Apostolus admonet, dicens: *Seruum Domini
non oportet contentiosum esse.*

Basilius Magnus. 370.

Homilia 10. quæ est de Ira: Quando semel iræ per-
turbatio mentem præcipitans imperium animæ
sumpserit, hominem penitus in feram conuertit,
nec hominem qui rationis sit compos esse finit.
Quod enim venenum virus emittētibus erit, hoc
item & furor animo irritatis ac perturbatis. Im-
petu feruntur, insiliunt, rabie vt canes afficiun-
tur, punguntur vt scorpij, mordent vt serpentes.
Nouit & Scriptura eos, qui hoc vitio tenentur,
ferarum appellatione vocare, quibus sese ob per-
uersitatē similes ac familiares reddiderunt. Nam
& canes, & serpentes, & genimina viperarum, &
his similia nominat. Qui enim ad mutua inter se
eiusdem generis parati sunt inferēda incommo-
da, iure feris ac venenatis ascribi possunt, quibus
ex natura continuum aduersus homines odiū in-
est. Effrænes linguæ, ora incustodita, incontinen-
tes manus, cōtumeliæ, probra, accusationes, ver-
bera, & alia eiusmodi quæcunque quis enumera-
re poterit, iræ sunt ac furoris fructus. Ob iram
ensis acuitur, mors homini ex homine venit,
fratres inter se ignorantur, parentes ac liberi na-
turæ obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipsos
haud agnoscūt irati, deinde neque quotquot ha-
bent necessarios. Quemadmodum enim torren-
tes ad curua loca decurrentes secum obuia quæq;
trahunt: sic & iratorum impetus violenti & in-
stabiles omnia similiter percurrunt atque obru-
unt. Non eis senectus venerabilis, non vitæ vir-
tus, non generis propinquitas, non acceptæ iam
gratiæ, non deniq; quicquid aliud quamuis æsti-
mandum in honore est. Momentanea quædam
insania est ira. Quin & maximum se in malum
sæpius conijciunt, & studio vindicandi seipsos
negligunt. Eorum namque memoria quibus læ-
si sunt, velut œstro quodam incitati, & animo
exacerbato atque æstuanti non prius desinunt,
quàm incommodum aliquod infestanti infligāt:
vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmo-
dum sæpe euenit, vt quæ per vim tentata sunt,
plus accipiant incommodi, quàm inferant. Quis
enim in ea se mala conijceret, quæ ira feruidi
homines quauis occasione vociferantes & ex-
asperati subeunt atque tolerant? Nam & omni
fera venenata impudentius ruunt, nec prius de-
sistunt, quàm aliquo magno malo & intolerabi-
li, ira intumescente, æstuantem exatiēt animum.
Neque enim ensis acies, neque ignis, neq; horren-
dum aliquid animum ira intumescentem ac fu-
rentē satis compescere valebit, non magis quàm
à dæmonibus detēti, à quibus irati nihil, nec for-
ma, neque animi affectu differunt. Nam ijs, qui
ad vindictam anhelant, ita quidem circum præ-
cordia sanguis feruet, quasi vi ignis ebulliat &
exæstuet. Supernè verò accensa facie, alio aspe-
ctu visendum exhibet iratum, eam formam, quæ
omnibus cōsueta est & nota, quasi larua quadam,
vt in scena fieri solet, prorsus immutās: oculi cō-
sueti non apparent, sed ignei micantesq;: dentes
acuunt, veluti sues grassantes: vultu sunt liuenti
sanguine suffuso. Oris tumore increbescente ve-
næ ob turbati intra viscera spiritus angustiā dis-
ruptæ. Vox aspera & intensa, sermo inconstans
& confusus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec
significanter, ne ex parte quidem prolatus. Post-
quam verò ira sicut flamma sicca materia succen-
sa irritātes inuasit, tunc nec sermone dicenda, neq;
referēda videre licet spectacula. Manus quidem
erectas etiam aduersus contribules, & per omnes
corporis partes distractas: pedes extra omnem
ordinem, & ab re certatim discurrentes, denique
partes corporis omnes insaniæ instrumenta fa-
ctas. Si autem pariter aliquem ex aduerso cōcur-
rentem inueniant, iramq; mutuam inter se exer-
ceant, ea patiūtur, quæ fas est eos pati, qui sub ta-
li dæmone contendunt ac certant. Membrorum
mutilationes, vulnera, mortes præmium pugnæ
ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriam in-
tulit: alter vlciscitur: hic instat: ille nō cedit: cor-
pus obiter vulneribus petitur. Ira verò facit, vt
dolor & incommodum minimè sentiātur. Non
enim dāna corporis aut sensum curāt, cùm omni
studio & omnib. viribus sint animo tantūmodò
ad vlciscendū cōmoti & excitati. Ne fratres dile-
ctissimi malū malo curate, neu cōtendite inuicē
calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferi-
or est, qui victor est, ac peccatis longè grauior
discedit, &c. Ira certamen excitat, certamen ve-
rò conuitium, conuitium verbera, verbera de-
mum vulnera, ex quibus & mortes sæpe sequun-
tur, &c. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit,
tu patere. Expuit, nihiliq; te existimauit, tu cogita
quemadmodum ex terra es, & in terram reuerte-
ris. His namque modis atque rationibus te con-
firmās, longè leuiora, quàm re vera sint, inuenies
tibi aduersarij facta iurgiaq;. Sic etiam talionem
illi securius reddes, ostendesq; quàm sis contume-
lijs inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ
coronam comparabis, dum alterius insaniam,
occasionem philosophiæ ac tuorum feceris me-
ritorum. Quamobrem, si mihi credis, probra cō-
tumeliasq; minimè curabis: obscurū te & inglo-
rium vocauit, nulliusq; æstimationis? terrā te ac
cinerem esse dicas. Nec tu melior es patre nostro
Abraham, qui se eadem vocauit, ignarum, pau- Gen.18.
perem, ignobilem nominauit. Tu vermē te dicas,
& è stercore genus ducere, verba Dauid memo- Psal.21.
rans. His etiam Mosis decus adde. Ille ab Aaron Num.12.
& Maria verbis petitus probrosis, non ad Deum
aduersus illos interpellauit, sed pro eis orauit.
Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? bea-
torumne hominum & Deo gratorum, an eorum
qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim
verborum contumelia tentaris, illud existima,
periculum de te fieri, an Deo per patientiam ad-
hæreas, seu per iram in aduersarij partes incli-
nes. Da tempus cogitationibus, ad optimam eli-
gendi partem opportunum. Nam è duobus alte-
rum procul dubio cōsequeris, aut inimicum tuæ
mansuetudinis exemplo munitiorem reddes, vel
certè, si despexeris, acrius illum vindicabis, &c.
Si enim malum est ira, cur malum id non euitas?
Si venia dignum, cur irato succenses? Ex quo si
secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit.
Non enim in certaminibus palæstram prius pro-
uocans, sed qui superat, coronatur. Quamob-
rem non solùm is, qui facinus aliquod graue pri-
us tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus fuerit
exemplum imitatus, omninò mulctatur. Si enim
te pauperem verè appellat, verum respuere ne-
quaquam debes. Si mentitur, quid ad te dicti va-
nitas? Sicut enim ad laudes tuas, si veritatem ex-
cedunt, efferri non debes: ita nec ad probra, in te
non verè iactata, minimè dolere. Nonne vides,
quemadmodum sagittæ, si duriora offendant, re-
sultant ac excidunt: in mollibus verò & obedien-
tibus facilè figuntur: ita & in contumelijs euenit:
qui eis occurrit ac resistere quærit, illas in sese re-
cipit: qui autem mansuetudine ac patientia ar-
matus, ad eas excipiendas se præparauerit, omni-
nò excutiet ac euitabit. Quid miser angeris pau-

peris

peris appellatione? Reminiscere quòd quemadmodum nudus in mundum venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quæ obiecta sunt agnoscas. Quis vnquam ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egere non turpe quidem, aut aliquod probrum fuerit: sed paupertatem generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cùm diues esset, nostri gratia egere voluit. Si verò & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum, quæ à Iudæis iactata Ioan. 8. sunt in veram sapientiam: *Samaritanus es, & dæmonium habes*. Si enim cõtra hæc maledicta irasceris, iam ea corroborasti. Quidnam est ira stultius? Si verò quietus & immobilis perstas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cùm re ipsa prudentiam modestiamq; ostenderis. Alapa seu Matt 26 pugillo cæsus es? expuit aliquis in faciem? Eadem Esaiæ 50 & Dominus est passus. *Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit*. Calumniam pateris? Et Dominus. Tua laceratur vestis? Et à Domino quoq; vestis per vim extracta, & super eam missæ sortes. Nondum condemnatus es, nondum cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imaginationem peruenias. Talia igitur, & horum similia tibi succurrant: mentisq; tuæ impetũ ac iram compescant. Similes namq; præparationes & animi dispositiões morsus cordis & impulsus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducẽt, &c. Quomodo igitur iræ incommoda fugiamus? si eam nullo modo mentem rationémve occupare sinamus. Quamobrẽ si fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ita retineamus, vt equum iugalem nobis ratione, vt fræno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquam excedentem: & via ingredientem, qua à mentis recto consilio dirigitur, &c. Sic itaq; ira quando oportet, & vt oportet ex ratione dispensata, fortitudinem patientiamq; ac constantiam parit: præter verò rectam rationem tractata, furor & insania efficitur. Idcirco nos Psalmus Psal. 4. admonet: *Irascimini, & nolite peccare*. Ipse namque Matt. 5. Dominus in Euangelio illum, qui temerè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum verò, qui tanquam pharmaco ad ea quæ oportet ira vtitur, Gen. 3. minimè condemnat. Dicitur namq;: *Ponam inimi-* Num. 31. *citiam inter te & serpentem*. Et rursus: *Hostes sitis Madianitis*. Docentis verba sunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideo Moses omnium hominum mansuetissimus, vituli idololatriam damnans, Leuitarũ manus in cædem fratrum armauit. *Vnusquisque*, inquit, *vestrum gladium ad latus teneat, & transite à* Exod. 32. *porta in portam, & flectite per circuitum castrorum, & suum quisque fratrem interimat, & quilibet proximum suũ*. Et paulo post ait Moses: *Vestras hodie manus Deo cõsecrastis, quilibet in filio suo & fratre suo, vt detur vobis benedictio*. Quid Phinees iustũ reddidit? Nonne iusta cõtra fornicãtes ira, qui alioqui mitis ac mansuetus existens, postquam stuprũ Zambri & scorti Madianitis palam in populo vidit, adeoq; impudẽter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellent: minimè tam indignum facinus passus, ira vt oportebat vsus, protinus vtrumque trucidauit, &c. Si ex Dominico præcepto omniũ vltimus esse assueueris, quonam modo maledictis præter dignitatem prouocatus ægrè ferre aut respondere poteris? Nam si paruus puer verbis te contumeliosis peteret, occasionem tibi potius ridendi daret. Quòd si phrenesi captus, & sensu excidens verba vitæ incõposita & stulta, minimeq; vera dicat, misericordia potius quàm odio dignus erit. Non igitur verba solent tristitiam mouere, sed superbia aduersus eum qui nos vituperat, & vniuscuiusque de seipso phantasia. Quòd si horum alterutrum menti tuæ exemeris, inanes quidam sonorum strepitus erunt, quæ ab aduersario dicentur. Quamobrem iram omninò sedabis, indignationemq;, ne iram illam, quæ de cælo supra omnem impietatẽ & iniustitiã hominum reuelabitur, experiare. Si enim animo sapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum semina facilè extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & insidiæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atque appendices. Itaq; fratres amantissimi, ne obsecro tantũ nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolam quendam impudẽtem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritus iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ sunt, contentiones, indignationes, sectæ, nostris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit. Quamobrem beati Pauli mo- Ephe. 4. nitis obtemperantes, omnem à nobis indignati- Matt. 5. onem, ac clamorem cum omni malitia abijciamus, ac inuicẽ boni & misericordes existamus: expectantes beatam spem mansuetis omnibus promissam.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Iambico 21. aduersus Iram:

Irascor ira, dæmoni intus condito.
Nam iusta sola hæc bilis est ex omnibus
(Si quid necesse est perpeti quod nos ferat.)
Nam quando nos iam carmine horcum pressimus,
Tulimusq; fructum hunc maximum silentij,
Illud scientes, ira quòd radix fiet
Horci (alia præter, ex quibus malum hoc fluit)
Radix agrestis maximè, & nigra admodum,
Hanc quoque fauente numine amputabimus
Mucrone verbi, quatenus vires ferent.
Ac posco primum sermo ne quemquam meus
Irritet. est nam tanta vis morbi istius,
Vt sæpe ad vmbras contrahat flammam leues,
Infestus & fit optimis monitoribus.
Nec verò quicquam proloqui molle addecet,
De peste cùm sit sermo tam dira mihi:
Verùm ignis instar, qui vorax flammam excitat,
Salitq;, & ardet, & quatit quæq; obuia,
Fluitatq; sursum sæuus animato impetu,
A fronte & ipsi quicquid est semper rapit,
Hanc premere, iacto puluere, & iactis aquis,
Aut nemore denso belluam egressam velut,
Quæ spumat, oculos igneos voluit, fremit,
Pugnamq;, lapsus, & neces rabida expetit,
Conficere fundis, lanceis, ferri ictibus.
Sic nam queamus frangere hoc forsan malum,
Donante Christo, mitius vel hoc premi.
Non parua porrò, nec leuis res est mihi,
Vel parua vitij maximi remissio,
Velut his, grauis quos obsidet morbi dolor.
Examinemus morbum at hunc paulò altius,
Et quisnam, & vnde, quoq; fugiendus modo,
Considerantes prisca quid sensit cohors,
Cui nosse rerum cura naturas fuit.
Pars æstuantem sanguinem pectus prope,
Subitum esse dixit impetum iracundiæ:
Hunc nempe tribuens corpori morbum vnico,
Permulta vt alijs genera morborum solet.
Pars referiendi dixit hanc cupidinem.
(Animæ imputant hi noxiam hanc, non corpori.)
Iramq; vocitant. cùm ruit: sin at, malum

Medi-

Meditans, tateseri, μινθεκακιαν nominant.
At qui vtriusque partis hanc morbum putant,
Aestum cruoris dictitant, sed cui tamen
Cupido causam prabeat, ratio & simul.
Sed qualia hac sint, huius haud est temporis
Dispicere: at istud omnibus certè liquet,
Quòd mens gubernat cuncta, quam sociam Deus
Aduersus animi turbidos motus dedit.
Vt ergo diras grandines arcent domus,
Lapsuq́ frutices in graui prastant opem,
Pugnaq́ victis mœnia salutem ferunt:
Sic ratio, prasens ira cùm turbas mouet.
Cùm fumat id quod pectus exurit tuum,
Ignem priusquam pariat, & flammam excitet,
Statim vt moueri conspicis ventum asperum,
Regi supremo iunge te, atque hunc cogitans,
Vt prasidemq́ ,bilis & testem tua,
Pudore siste cum metu iuncto impetum,
Consilia donec morbus admittit proba.
att.8. *Apostolorum protinus clama in modum,*
Magister, atrox turbo me miserum quatit,
Propelle somnum. sic tuam bilem exiges,
Dum mentis ipse compos es, quam feruidi
Torrentis instar morbus hic primam obruit:
Dumq́ illa nondum, contumax equus velut
Frænum momordit, concito & fertur pede,
Cursuq́ spirat prater, & scopulos, nihil,
Hebetante visus bile, qui corpus regunt.
Ratione primò nam premes hanc ocyus,
Abreptus ipse quàm queas hanc sistere.
Namque incitare non prius se desinit,
Quàm mentis equitem de statu deiecerit.
Iam [f]editatem, quanta sit, quaso vide,
Qualemq́ reddat ira, cui plagam intulit.
Nam caterorum tectus est morbus quaque,
Amor, odiumq́, mœror, & liuor malus.
Atque in quibusdam pressa sic morbi lues
Tenetur, vt non prorsus, aut extet parum.
Ac fortè citius intimo in cordis sinu
Liquescet, hominum visibus quàm se exerat.
Occulta porrò commodum est calamitas.
At ira nudum penitus, & clarum est malum,
Inuito imago corpore altè prominens.
Si visus aliquis captus hoc morbo est tibi,
Quod duco nosti: pingere & nunc hoc libet.
Prostaret vtinam feruidis ira graui
Speculum, vt videntes dedecus, probrum & suum,
Huiusce morbi quidpiam hinc remitterent,
Taciteq́ carpti flexiles mentes darent.
Quin hoc statutum est, nempe violator tuus,
In quo ipse tete, si vacat, cernas licet.
Morbi paris nam paria sunt symptomata.
Vultus cruentus, luminum inuersus situs,
Crines aprini, barba madida, & pallida
Gena (esse quales morte confectis solent.)
Alijs rubentes, sunt quibus plumbo pares
(Hunc nam colorem nunc, & hunc rursus genis
Furibundus indit pictor, & prorsum improbus.)
Inflata ceruix, venula incurua, frequens
Ac verba scindens spiritus, & anhelitus
Rabidum quid efflans, fremitus omninò indecens,
Latusq́ nasus, & minas spirans graues,
Manuumq́ plausus, & pedum saltatio.
Inflexiones, risus, & sudor, grauis
Et lassitudo. (solus hanc damon parit.)
Nutus deorsum stolidus, & sursum simul.
Bucca tumentes, instar & trita area
Sonitum excitantes: ictaq́ digitis manus
Minitatur, atque strepitus est praludium.
Iam, que sequuntur, versibus quibus exprimam?
Maledicta, pulsus, fœditas, periuria,
Aspersiones feruida lingua vberes,
(Spumescit vt cum rupibus illisum mare.)
Iam probra quadam proijcit, quadam parat,
Alijsq́ rursus premitur, ac nescit statim.
Et, si quietos videat astantes, dolet.
Tumultuari cuncta nam secum cupit.
Tonitrua poscit, fulgurat, firmus sua
Quòd maneat etiam sede, succenset polo.
Aliud malorum iam patrat, mentem altero
Pascit, cupita vt executa, se efferens.
Persequitur, vrit, opprimit, quid horum agens?
Tam caca res est mentis irata calor!
Repentè mutus, debilis, ductor boum,
Fit ille, rhetor qui prius, rex, & Milo.
Obscurus & inops, pauperem atque ignobilem
Appellat hunc, qui diues est, clara & domo:
Prastante forma praditum fœdum vocat
Fœdus supra omnes: splendidum infamem asserit
Is, qui nec vnde, nec quis est, fari queat.
Istudne lachrymis digner, an risu, haud scio.
Telis instar ira cuncta sunt, absint licet.
Gigas videri, simius cùm sit, studet.
Manum ipse torquet, curuat & digitos suos,
Quaritq́ montem quempiam, aut Aetnā alteram,
Iaculetur hanc vt vi manus longissimè,
Hostiq́ telum qua sit, & tumulus simul.
Quis ignis, aut qua reprimet hoc grando malum?
Vt fudit autem tela verborum furor,
Manus sequuntur, resq́ geritur cominus.
Ac sæuum initur pralium, atque hostem suum
Deuincit is, qui victus est, miser & magis.
(Victum, in malis qui vicerit, nam iudico.)
Hac nónne damon, plusqúe, si casum eximas?
Quin & cadentes contigit quosdam mihi
Videre, ferret impetus cùm hos spiritus.
Hac nónne dirimunt maximo planè à Deo?
Est namque placidus, lenis est summus Pater:
Turpare cuius regiam effigiem haud decet,
Formam inferentes exteram loco illius.
Nil tale nobis, tale nil insania:
Nil tale morbi corporum. infelicium
Mala quippé sunt hac, non item volentium:
Quamuis molesta, meq́, cùm adsunt, mordeāt, &c.
Damnanda res est (quis neget?) temulentia.
Est nam volentis. quisquis etenim, cùm sciat,
Quantum malorum conflet, huic cedit tamen;
Censendus huius hic mali certè est pater.
Illic at omne clauditur risu tamen
Malum: quod vnus protinus sistet sapor.
Feruente at ira quod grauius vsquam malum
Cognoris, ede, pharmacum & quodnam mali?
Medicamen alijs est Deus menti obuius:
At ira primùm numini occludit fores,
Cùm grauior extat. si Deum quis proferat,
Malum ingrauescit: iungit hunc conuicijs.
Vidi ipse, saxa, puluerem, & verba aspera
Qui iaceret in eum (proh scelus nefarium!)
Nulla arte, nullo qui modo vinci potest.
Iura obteruntur; non amicus noscitur,
Non hostis: vxor, genitor, affines, idem:
Fert cuncta torrens, impetus cuncta vnicus:
Reprimere tentes? in caput bilem tuum
Trahes, furentem vt belluam sono edito.
Atque indigebis ipse, opem ferens, ope, &c:
Materia quippe surgit hinc ira amplior;

Quæ dulcis est res, atque saturari negat.
Extrema nostri hac clausula hortatus erit:
Quid rebus extat mitius cunctis? Deus.
Quis feruet ira? carnifex mortalium.
Namq; & vocatur ira, præter cætera,
Quæ fecit illi nomina ingens prauitas.
Harum tu vtramuis partium partem elige, &c.
Quid restat? ô quæ es agmini chara improbo,
Simul inimica præses, adiutrix simul,
Tumesq;, & Orco tradis, vt cedas Deo
Te adiuro, cedas his meis sermonibus.
O ira, feruor, dæmonis domus horridi,
Manifesta vultus macula, turbo mentium,
Crapula, & asile, tartari ad lacus ferens,
Horrenda legio, multiplex labes mali,
Et vincla rumpens, & pedum nexus graues, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

De Beatitudinibus oratione secunda: Beati illi, qui ad perturbatos & vitiosos animi motus non procliues, præcipites, atq; propensi, sed ratione sedati sunt: in quibus ratiocinatio veluti frenum quoddam impetus reprimens, nõ finit animum ad immodestiam, insolentiam, ac perturbationem rapi atque efferri. Magis autem id aliquis cernere possit in ea perturbatione, quæ per iracundiam contingit, quàm beata res habenda lenitas sit. Posteaquam enim vel verbum, vel factum, vel suspicio molestior minusquè iucunda eum morbum cõmouerit, & sanguis circa cor efferbuerit, & animus concitatus fuerit in vltionẽ: quemadmodum fabulæ per medicamentorum quandam potionem, in brutorum animalium species naturam trãsmutari fingunt: ita virum repentè videre licet aprum, aut canem, aut pantheram, aut aliam quampiã similium ferarum ab ira factum esse. Oculi sanguine suffusi sunt: capillus erectus surgit & inhorrescit: vox aspera ac verbis incitata: lingua perturbatione torpens, & non subseruiens motibus intestinis: labia constricta, & non articulatè verba exprimentia, neque cohibentia in ore præ perturbatione innatũ humorem, sed indecorè spumam simul cum voce expuentia: tales manus, tales pedes, talis corporis dispositio tota: vnoquoque membro prout animi motus fuerit ita disposito, pariterque affecto.

Oratione 7. Quis affectus & vitia iræ dignè exposuerit? quæ oratio turpitudinẽ eiusmodi morbi describet? Vides eorum, qui à dæmone vexantur, affectus in ijs, qui ab ira victi sunt, apparere. Reputa ad inuicem comparata, tum quæ iratis, tum quæ à dæmone correptis accidũt atque contingunt, ecqua sit in his differentia? Sanguine suffusi ac distorti eorum, qui à dæmonio vexantur, oculi sunt, lingua præceps, aspera loquela, acuta ac latratui similis vox. Cõmunia hæc tum iræ, tum dæmoni: quassatio capitis, manuum stolidi motus, concussio & quasi æstuatio corporis totius, pedes instabiles: vna vtriusque morbi per eiusmodi accidentia descriptio est. Tantum duntaxat alterum ab altero variat, quòd vnum quidem voluntarium malum est, alterum absque voluntate ipsorum accidit, in quibus existit. At quanto miserabilius est, si præter animi sententiam alicui quippiam accidat, quàm si proprio impetu in calamitatem incidat? Ac morbum quidem ex dæmone accidentem si quis animaduerterit, non potest non miserari: ex ira verò prouenientem vecordiam, simulatque vidit, imitatur, damno sibi ducens, si suo morbo non superauerit eum, qui prior ægrotare cœperit. Ac dæmon quidem torquens obnoxij corpus vlterius malum non extendit, quàm vt in aërem frustra furentis manus disijciat: iracundiæ verò dæmon non irritos corporis efficit motus. Cùm enim perturbatio præualuerit, & sanguis circa cor supra modum efferbuerit, nigra bile, vt aiunt, ex iracunda affectione per totum corpus diffusa, tunc præ coarctatione vaporum internorum omnia sensuum vasa circa caput in angustum rediguntur: oculi quidem vltra palpebrarum limites protruduntur sanguineo quodam ac draconico obtutu in id, quod offendit, intẽti: viscera autem anhelitu coarctantur atque præmuntur: tumescunt in collo venæ: lingua efficitur crassa: vox, in angustũ redacta arteria, sponte sua redditur acuta: labia suffusione frigidæ illius bilis, quasi concrescunt & congelantur, obnigrescunt atque torpescunt ad naturalem distinctionem & occlusionem, vt ne saliuam quidem in ore redundantem continere possint, sed vnà cum verbis emittant, coacto sono spumam simul expuente. Tunc igitur & manus, & pedes itidem præ morbo moueri videre licet. Mouentur autem hæc mẽbra non iam amplius frustra, quemadmodum fit in ijs, qui à dæmone vexantur, sed in perniciem eorum, qui inter se per morbum confligunt. Protinus enim aduersus sensoria ictibus opportuna se inuicem pulsantium impetus feruntur. Quòd si fortè os in conflictu corpori appropinquauerit, ne dentes quidem otiosi manent, sed feræ in modum ijs, quæ inuaserint, inhærescunt. Et quis singulatim omnia mala, quæ ex ira proueniunt, enumerare possit? Qui igitur prohibet eiusmodi turpitudinem, ob maximum beneficium iure beatus & honorandus nominabitur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia vigesimanona ad populum Antiochenum: Nihil iracũdo homine insuauius, nihil grauius, nihil infestius, turpius nihil: sicut è contrà, nil nescio irasci iucundius. Feræ potius, quàm iracundo homini cohabitandum est. Nam illa cùm semel mansuefacta fuerit, suam seruat legem: hunc autem quotiescunque mitigaueris, rursum efferatur, nisi quis in talem habitum ipsum induceret. Sicut enim dies clara & serena, & hyems multæ plena tristitiæ: itidem & irascentis animus, & mansueti, &c. Quis tortor ita laniare latera poterat? Quæ ignita tela corpus ita perforarent? Quis furor ex naturalibus ita sensibus excedere facit, sicut furor & iræ consternatio? Noui multos ex ira morbos incurrisse, & febrium difficillimæ presertim hæ sunt. Si verò ita corpora lædũtur, animas cogita: ne cogites enim quod non vides, sed cogita, si malitiam suscipiens ita læditur, quantum patiens patietur detrimẽtum. Multi oculos amiserunt, in grauissimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia facilè sustinebit. Veruntamen talia tãquam grauia imperat, & horum nobis mercedẽ statuit gehennam, & diabolus est, & nostræ salutis inimicus: & magis huic quàm Christo paremus, qui Saluator est, & benefactor, & protector, & talia dicit, quæ iucundiora sunt, & honestiora, vtilioraq; ac magis expediunt, & nobis, & necessarijs nostris plurimum prosunt. Nil iracundia peius, charissimi: nil ira intẽpestiuius. Nõ opus est multa dilatione, acutus est morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emisit, ad cuius remedium totius indiget vitæ: & aliquid commisit, quod omnem ipsius vitam subuertit. Hoc enim est difficile, quod in breui tempore, & per solam actionem, & per vnum duntaxat verbum æternis nos frequenter exclusit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc feram cohibeatis, &c. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus: sed dum tempus est,

equum

equum cohibeamus, ne sessorem subuertamus: iræ amputemus alas, ne amplius malum in altitudinem extollatur. Acutũ enim est ira vitium, acutum & efficax animas nostras furari: propterea passim oportet ei aditum obstruere. Absurdum enim est, feras quidem mansuefacere posse, animam verò nostram insolescẽtem despicere. Ignis est vehemens ira omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrũpit, & reddit insuauem, & in visu quemque turpissimum. Quòd si furoris tempore posset irascens sibimetipsi notus fieri, non alia foret opus admonitione. Nihil enim irascentis deformius aspectu. Ebrietas quædam est ira, imò verò difficilior ebrietate, & dæmone miserabilior: sed si modestè agere meditemur, optimam Philosophiæ viam inueniemus.

Homil. 30. ad populum Antioch. Non habitat Spiritus sanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil sani potest emanare, vnde procedit ira. Sicut enim in maris tempestate multus tumultus, clamor magnus, nec ibi quis philosophandi tempus habet: ita nec in ira, &c. Vide dæmonibus pressorum vultus, ebriorum & furentium. Quid inter se differunt? nónne furoris totum est? Quid enim si hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus premitur, hoc autem quid peius, quòd & se non confunduntur excusare? Nesciebam, inquit, quid dicerem. Et quare nesciebas hoc, cùm sis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquam effrænis equus furore correptus & impetu? Et excusatio quidem est accusatione digna. Vtinam enim scisses quæ dicebas. Iræ sunt, inquit, verba, non mea. Quomodo sunt illius? Certè vires ira non habet, nisi sumat abs te, &c. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientẽ, sigillum pectori quasi quoddam frænum imponamus. Canis est impudens ira: sed legem audire discas, &c. Multò peius pressis dæmonio sumus, qui peccamus, dispositi. Sed non spumamus, nec oculos contorquemus, nec manus. Vtinam hoc in corpore pateremur, & nõ in anima. Vis tibi demonstrem animã spumantem & immundam? Cogita irascẽtes & ebrios ex ira. Qua spuma non emittunt immundiora verba? Verè velut fœtidam saliuam emanant. Et sicut illi præsentium nôrunt neminem, ita nec hi, obtenebrata eis mente, & oculis conuersis, non amicum, non inimicum, non venerabilem, non contemnendum, sed omnes similiter aspiciunt. Nónne vides eos trementes, sicut & illos? At non humi sternuntur. Sed eorum anima iacet humi, & palpitans cadit. Si namque recta stetisset, nõ passa fuisset ea quæ passa est. An non esse tibi videntur animæ prostratæ, & propria spoliatæ solertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Est & alia furoris species difficilior. Qualis autem hæc? Cùm nec iram dimittere sustinent, sed propriũ malum apud se nutriunt, mali memoriam, quasi quendam tortorem. Ipsos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum esse putas tormentum homini præcordia percusso, quotidie qualiter inimicum vlciscatur consideranti? Priorem semetipsum punit & castigat, intra seipsum tumens, aduersus se pugnans & exardescens. Nam necesse semper est apud te ignem accensum esse, &c. Nec ad vesperam vsque maneat, inquit Paulus: tanquam enim tabes quædã, & tinea mentis nostræ radicem corrodit. Quam tuis visceribus feram includis? Satius est anguem vel viperam in corde tuo latere, quàm iram & rancorem. Illa namque nos repentè relinquunt, hæc autem semper remanet, dentes infigẽs, infundens venenum, graues adducens cogitationes, &c. Non est contemptibilium hominum ab ira non vinci. Contemptibilium autem est ira timere risum extrinsecus, vt propterea capiantur, & proprio succumbant vitio, & Deum offendant, seque vlciscantur.

Ephes. 4.

Homilia trigesimaprima ad populum Antiochenum: Bestiam, cùm maximè efferatur, tunc fugimus omnes: sic & irascentem. Hócne honorem esse censes, quoniam & bestiam honoramus, & furentes cùm declinamus? Nequaquam. Nota magis hæc est contumeliæ: imò verò neq; nota, neq; contumelia, sed misericordia & humanitas. Non cernis nautas, cùm vehemens ventus spirauerit, vela demittentes, ne submergatur nauigium? Equos, cùm in campum delati sessorem abripuerint, à sessore nõ retrahi, ne vires incassum exhauriat? Ignis est ira, flamma est velox, indigens materiæ. Igni fomitem ne præbeas, & statim malum extinxeris. Nõ habet ex se fortitudinem ira, nisi sit alter qui nutriat eam. Nulla tibi est excusatio. Ille furore tenetur, & nescit quid agat: tu conspiciens eum, cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam sperabis? Si quem, in conuiuio constitutus, ab initio videris ebrium, & turpiter agentem, nónne multò magis post illum inebriatus venia fueris indignus? Itidem & hìc, quam excusationem esse putamus, dicendo scilicet, ego non cœpi? hoc contra nos est, quòd nec illum conspicati, sumus correcti. Vt si quis diceret: Ego prius non interfeci: propterea namque puniri dignus es, quoniam nec exemplum intuitus temetipsum coercuisti. Si videris vomentem ebrium, distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immũditia mensam implere, omnes eum fugere, & postmodum in eadem incidas: num eris magis odiosus? Talis est & irascens, imò verò vomentis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: non enim ira permittit, sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, vt plurimum omnia eijcit, itidem & hìc immodicus feruor animam vexans, ea tegere, quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, puluerem eorum inijciamus vomito. Quid agentes? tacentes, canes vocemus, vt ipsa deuorent vomita. Noui quòd audientes nauseam patimini: sed cùm hæc fieri videtis, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est contumelijs gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquam semel euomuit, destitisset, non esset par illi: si verò rursum eadem vomit, manifestum est quod eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturæ, illud verò minimè: imò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodo? Non enim secundùm naturam est, temerè contumeliam inferre, sed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hęc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporum morbus est præter naturam: similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eo moratur diu, paulatim moritur: in eo verò quod iuxta naturam est, diu commorans non perit. Mallẽ cum homine cœnũ edente mensam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos stercus mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ contumeliosi loquuntur? Studium eis est nihil sanum eloqui, mundum nihil; sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere, quàm dicere: & quod grauius est, alios se confundere putant, cùm seipsos dedecore magis afficiant.

Homilia 4. in Matthæum: Ponamus, si placet, iram quoque bestiam esse quandam: quantum igitur ab alijs erga mitigandum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impende curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem hæc fera & vnguibus sæuissimis armatur, & dentibus: & nisi illam sollicitè mansuefeceris, cuncta simul disperdet, atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniuersa confodiens. Neque enim solummodò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cunctas siquidem eius omninò vires discerpit ac deuorat, eamqúe ad omnia inutilem facit. Si enim ij, qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adesisqúe visceribus: quo modo nos, venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depascitur, quid vnquam sanum aut forte poterimus cogitare, aut parere?

Homilia 18. in Matthæum: Medici quando iniurijs & calcibus cæduntur furentum, tunc illorum magis magisq; miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, scientes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eâdem teneto sententiam, sicq; tractes iniurios. Illi namque sunt maximè ægroti, omnemqúe violentiã sustinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam, vt iram remittat. Libera eum à sæuissimo dæmone: propriæ scilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dæmone actos videmus, sæpe lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoque eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracundi, imò illis longè miseriores, qui vtique sensibus adhuc integris insaniũt. Propter quod veniã non meretur istorũ demẽtia. Noli igitur insultare iacẽti, quinimò miserere. Etenim si videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quiqúe etiam malignũ illum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huc illucq; iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abijcimus ægrotum: sed illud tantũ modò vnum requirimus, quemadmodum à tam grandi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga istos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros: nec eos vspiam relinquamus, priusquam totam prorsus amaritudinem ponant: & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscet, à quanta illum conturbatione sanaueris. Et quid dico ab illo tibi gratiam referendam? Deus te ilicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauissima ægritudine liberasti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cuncta miratus.

Homilia 6. in Acta Apostolorum: Nihil insuauius homine iracundo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil fœdius, quemadmodum scilicet nihi suauius est eo, qui nescit irasci. Melius est cohabitare bestiæ, quàm homini tali: nam illa quidem, si semel cicuretur, seruat suam legẽ: illum autem quoties placaueris, iterum exasperatur. Sibi enim habitum quendam talem indidit semel. Quemadmodum enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multum distant: ita etiam iracundi & mansueti animæ. Sed nõdum quæ ab illis ad alios veniunt incommoda, sed solùm quæ sibi ipsis inferunt, audiuimus: quamuis & hoc non paruum damnum, aliunt damno affecisse, &c.

Ioannes Cassianus. 420.

De capitalibus vitijs lib. 8. cap. 1. Quarto quoque certamine est iræ mortiferum virus de recessibus animæ nostræ funditus eruendum. Hac enim in cordibus nostris insidente, & oculum mentis noxijs tenebris occæcãte, nec iudicium rectæ discretionis acquirere, nec honestæ contemplationis intuitum, nec maturitatem consilij possidere, nec vitæ participes, nec iustitiæ tenaces, sed ne spiritalis quidem ac veri luminis capaces poterimus existere: *quia turbatus est*, inquit, *præ ira oculus meus*. Nec sapientiæ participes effici, tametsi sapientes omnium pronuntiari opinione videamur, quia *ira in sinu insipientium requiescit*. Sed ne vitam quidem immortalitatis cõsequi poterimus, quamuis prudentes videamur definitione hominum iudicari, quia ira perdit etiam prudentes. Nec iustitiæ moderamina perspicaci discretione cordis valebimus obtinere, licet perfecti sanctiq; cũctorum opinationibus æstimemur: quia *ira viri iustitiam Dei non operatur*. Ipsam quoque honestatis grauitatem, quæ etiam viris seculi huius solet familiaris existere, nullo modo possidere poterimus, licet nobiles & honesti natalium prærogatiua pntemur: quia vir iracundus inhonestus est. Consilij etiam maturitatem nullatenus valebimus obtinere, quamuis graues & summa scientia præditi videamur: quia vir iracundus agit sine consilio. Sed nec quieti esse à perturbationibus noxijs, nec poterimus carere peccatis, tametsi nequaquam nobis inquietudines ab alijs inferantur: quia *vir animosus parit rixas, vir autem iracundus effodit peccata*.

Psal. 30
Eccle. 7.
Iacob. 1.
Prou. 29.

Collatione 16. cap. 27. Cohibere ergo nos oportet omnes iracundię motus, & gubernatrice discretione moderari, ne in illud, quod à Salomone damnatur, præcipiti furore rapiemur. *Totam iram suam profert impius, sapiens autem dispensat per partes:* id est, stultus quidem ad vltionem sui iræ perturbatione succenditur, sapiẽs autem paulatim eam maturitate consilij ac moderationis extenuat, & expellit. Tale est & illud, quod ab Apostolo dicitur: *Non vosmetipsos vindicantes charissimi, sed date locum iræ*: id est, nequaquam ad vindictam iracũdia cogente tendatis, *sed date locũ iræ*: hoc est, non sint corda vestra sic impatientiæ ac pusillanimitatis angustijs coarctata, vt violentam commotionis procellam cùm irruerit sustinere non possint; sed dilatamini in cordibus vestris, suscipientes aduersos iracundiæ fluctus in illis extentis finibus caritatis, quæ *omnia suffert, omnia sustinet*: & ita mens vestra amplitudine longanimitatis ac patientiæ dilatata, habeat in se consiliorum salutares recessus, in quibus receptus quodammodo atque diffusus teterrimus iracundiæ fumus protinus euanescat.

Prou. 29.
Rom. 12.
1. Cor. 13.

Nilus Abbas. 420.

De octo vitiosis cogitationibus, de ira: Ira cùm semel pectus obsederit, atque exarserit, mentem fumo occæcat, iudiciumq; corrumpit, ac denique lubrica omnia ac confusa reddit. *Conturbatus est enim*, inquit Scriptura, *in ira oculus meus*. Et rursum: *Ira in sinu stultorum requiescit; atque id, quod iustum est, odio habet*: *Ira enim viri*, vt alio loco habetur, *iustitiam Dei non operatur*. Illud etiam efficit, vt turpiter & indecorè homo se gerat. Vir enim iracundus, inquit ille, parum venustus est. Cumqúe in tot, ac tanta mala eum, quem semel inuasit, conijciat, miserandum in modum ei humanitatem omnem excutit. Quocirca ita comparati esse debemus, vt lenitatem, placiditatemq; tum cõsectemur, nosq; ab omni perturbatione puros conseruemus, cùm eum, qui aliquid peccati admisit, corrigere

Psal. 30.
Eccle. 7.
Iacobi 5.

Psal.4. corrigere aggredimur, ne alioqui per medicinam morbum contrahamus. *Irascimini* enim, inquit ille, *& nolite peccare.* At qui fieri possit, vt quis succensendo non peccet? nimirum si aduersus vitia sua semper irascatur, atque iracundiæ causas suæ ipsius socordiæ ascribat. Quòd si aduersus proximum commoueamur, at certè in gratiam cum eo confestim redeamus. Scriptum est enim: Ephe.4. *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Vt nubes, cùm sursum effertur, aërem condensat: sic iracundiæ excitatio iracundi mentem. Iracundi mens fons est turbidus, latex sordidus & inutilis. Vt vir honestus & grauis obscœnum diuersorium auersatur: sic Deus iracundi pectus. Vt fumus oculos turbat: sic ira precantis animum. Iracundi cogitationes viperini fœtus sunt, ac pectus, ex quo exortæ sunt, erodunt. Vt torrens exundans quicquid obuium habuerit deuoluit: sic iracundia inferuescens mentem secum trahit. Iracundia canum in morem cæcas cogitationes parit. Ira cùm supra modum efferbuit, furorem parit.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 6. contra Iulianum: Iam quid turpius ira? an non pessimus animę morbus est ira impotens, & affectio implacabilis, & amaritudo vehemens? Non enim sic mare, vento æquor turbante, sæuit, & graues fluctuum impetus terræ ac mari appellit, vt viri anima graui & infreni ira laborans. Idcircò & diuina Scriptura admonet, dicens: Psal.36. *Quiesce ab ira, & derelinque furorem. Ira enim perdit etiam prudentes.* Et iterum: *Vir iracundus non agit aptè.* Talis enim à quibus abstinet facinoribus? vel quomodo non totum frænum linguæ laxat? imò & temerarijs sermonibus illudet, & ipsos fortasse, qui offenderunt nihil. Quemadmodum enim si lapis in præceps eat, & contra omne quod inuenit impetu fertur: ita etiam audax & asper, si ferocitatis & furoris vim ferat, à nullo vel verbo, vel opere abstinebit: Deum etiam sicut hominem linguæ suæ immoderantia, & iræ impotentia inuadet.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 2. epist. 189. Quoniam cùm iracundia rationis, quæ aurigæ munere fungitur, habenas infregit, hominis mentem extra naturæ terminos plerumque transuersam agit: idcirco Paulus huiusmodi lapsui excogitata, non modò optima, sed etiam celerrima medicina, his verbis vsus est: *Sol non occidat super iracundiam vestram:* hoc est, antequam sol in occasum vergat, naturam agnoscite, furorem extinguite, arrogãtiam comprimite, cognationem & propinquitatem, quæ etiam feris dominatur, complectimini: ne nox interiecta morbũ immedicabilem efficiat. Nam tum diabolus idoneum tempus nactus, ea, quæ contigerunt, magis inflammat, ad vltionem irritat, ad inimicitiam extimulat, ad accusationes excitat, iniuriarum memoriam parit, innumeraqúe hinc mala procreat. Nam quòd Diuus Paulus, vt hæc excinderet, dissidentes quàm ocyssimè inter se reconciliari iusserit, ex eo patet, quòd mox subiunxit: *Nolite locum dare diabolo,* qui exiguos affectus magnos occultè reddit, eaqúe, quæ facilè curari possunt, vix, aut etiam nullo modo curabilia efficit.

Nemesius. 480.

Libro de natura hominis cap. vigesimo primo: Ira est feruor sanguinis, quo cor suffusum est, ex respiratione fellis, aut conturbatione natus. Idcirco & χολὴ à Græcis, id est, bilis, & χόλος dicitur. Aliquando ira est appetitio vindictæ. Nam dum iniuria afficimur, aut opinamur nos iniuria affici, irascimur, & tum mixta fit affectio ex libidine & ira. Species iræ tres, excandescentia, quæ & χολὴ, id est, bilis, & χόλος dicitur, simultas, & inimicitia. Ira enim principium & motum habens, excandescentia & bilis appellatur. Simultas ira inueterascens. Hæc Græcis dicitur μῆνις à manendo, & quòd memoriæ sit tradita. Inimicitia vocatur ira obseruans occasionem vlciscendi: hanc Græci κότον dicunt, παρὰ τὸ κεῖσθαι, hoc est, quòd reposita sit. Est autem ira satellitium rationis. Cùm enim ratio iudicarit rem esse dignam quæ ægrè & molestè feratur, succedit ira, si modò proprium & naturalem ordinem tueantur.

Dorotheus Abbas. 520.

De vita rectè & piè instituenda Doctrina 8. Disseruère sæpe maiores nostri nihil adeò alienum & extraneum à Monachis esse, vt irasci, aut vllum tristitia afficere. Item eum, qui iram superaret, dæmones superare: eum autem, qui ab hac passione superaretur, esse omninò ab institutione monastica alienum. Quid igitur nos de his dicemus, qui non solùm ad animum vsq; iramq; perueniunt, sed etiam ad studium vindictæ impelluntur? Quid aliud debemus dicere, nisi nostrum hunc miserrimum & infelicissimum statum deflere? Abstineamus fratres igitur, & nobis ipsis opem feramus, vt fauente Deo eripiamur ab hac amara & perdita passione. Ea enim est, cùm quis post datam pacem fratri suo ex aliqua (vt plurimum fit) vel perturbatione, vel afflictione inter vos proueniente, perseuerat tristis & mœstus, varijsqúe angitur cogitationibus. Quas nemo vestrum debet contemnere, sed quàm potest celerrimè illas amputare: est enim hæc iracundia, opusq; est (vt prædixi) continentia & sobrietate plurima, opus pœnitentia, opus certamine, ne in his diutius immoratus periclitetur & pereat. Qui enim pacem dedit ex præcepto, iram quidem in præsentiarum fugit: contra studium vindictæ autem nondum reluctatus est: eamqúe ob causam contra fratrem suum tristis & mœstus est. Aliud enim est μνησικακία, aliud ὀργὴ, aliud θυμός. Subijciam exemplum, hoc vobis vt clarius fiat. Accendit quis ignem, primùm habet carbunculum, id est, verbum vnicum, quo quis fratrum affligitur. Quid vnicum fratris verbum est, si illud æquo animo feras? illicò ignitum carbonem extinxisti. Sin verò post verbum illud tute tecum pergas cogitare, & dicere: hoc mihi cur dixit? quid rei mihi est cum ipso? nisi me affligere voluisset, hoc non esset locutus: sed ne dubitet se quoque à me pariter remordẽdum. En verbis huiuscemodi & cogitatione adiecisti ligna & fomenta, vt qui ignem accendit, cœpistique fumum excitare, quæ est ipsa perturbatio. Perturbatio enim est ipse motus & congressus cogitationum, quæ excitant, & ferocius audaciusqúe cor reddunt. Audacia verò est excitatio vindictæ aduersus eum, qui nos afflixit: quæ & τολμηρία dicitur, vt differebat Abbas Marcus. Malitia enim in animo versata, audire cor facit, extincta autem per orationem & spem conterit ipsum. Si enim æquè tuleris (vt dixi) vnicum illud verbum fratris, extinxeris ilicò carbunculum illum, nec venies ad perturbationem. Quia etsi peruenisti, potes tamen & adhuc illam subitò vti paruam extinguere per orationem, per taciturnitatem, per vnicam cordis pœnitentiam. Sin verò pergas fumum excitare, & commouere cor tuum varijs cogitationibus, ita reputans tecum: Quare hoc mihi locutus est? quid illi mecum rei est? ex hoc congressu & agitatione cogitationũ, corde quasi attrito & calefacto, fit ex-

candeſcentia animi, τοῦ θυμοῦ, qui eſt feruor quidam ſanguinis circa cor, vt definit Diuus Baſilius. En in te iam θυμὸς factus eſt, hic eſt quem vocauit ὀξυχολίαν, id eſt, acutam choleram: quòd ſi volueris, & hanc poteris extinguere antequam fiat ὀργὴ: ſin verò pergas perturbatus alium commouere, ita facis, vt qui ligna in ignem congerit, magiſque excitat, & incendit ignem; ſicque fuerint ex vno carbone plures. Atque id eſt, quod Abbas Zoſimas aiebat. Interrogatus enim vt ſententiam hanc exponeret: Vbi non fuerit θυμὸς, langueſcet pugna: Si quis (ait) principio turbationis (cùm ſcilicet incipit fumus erumpere, & ſcintillare ignis) ſeipſum increpet, corrigat, & accuſet, agatque pœnitentiam antequam erumpat flamma, & fiat θυμὸς, in pace adhuc & quiete eſt. Poſt autem exortum θυμὸν, non amodò quieſcit: ſed commoto & accenſo corde perſeuerat, aſſimilis factus ei, qui ligna in ignem congerit, accẽdens illa magnos carbones efficit. Vt autẽ carbones extincti & repoſiti, plures annos perſtant incorrupti; nec, ſi in eos etiam aquam quis infuderit, computreſcunt: ſic & cùm diuturnior in aliquo fuerit, ſit; & niſi emunxeris omnem eius ſanguinem, abigi haud vnquam vix poterit.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 8. Sicut aqua, ſi paulatim igni adijciatur, flammam penitus extinguit: ita & veri luctus lachrymæ omnem flammam iracundiæ ac furoris extinguere conſueuerunt. Quocirca nos quoque iſta conſequenter ſuo ordine ſubijciemus. Iræ vacuitas inexplebile eſt ignominiæ deſiderium: ſicut contra in his, qui inani gloriæ ſtudent, infinitus eſt laudis appetitus. Iræ vacuitas, eſt naturæ ſuperatio, abſque vllo iniuriarum ſenſu, ex certaminibus & ſudoribus prouenions. Manſuetudo, eſt animi immobilis ſtatus, inter vituperationes & laudes eodem modo perſeuerans. Initium quidem iræ vacuitatis, eſt labiorum ſilentium in perturbatione cordis: medium autem, ſilentium quoque ipſarum cognitionum in animi tenuiſſimo metu: finis verò eſt inter immundorum ſpirituum flatus ſtabilis ac fixa tranquillitas. Ira eſt toleratio occulti odij, memoria ſcilicet iniuriarum altè animo impreſſa. Ira eſt deſiderium, quo eum, qui nos irritauit, affligi cupimus. Iracundia eſt ſubita cordis excandeſcentia, nec diuturna. Amaritudo eſt iniucundus atque inſuauis motus in animo conſidens. Furor, eſt morum inconſtans motus, animique turpitudo. Sicut cùm ſol apparuerit, fugantur tenebræ: ita cùm afflare cœperit ſuauiſſimus humilitatis odor, omnis amaritudo, omniſque furor ex animo exterminatur. Quidam cùm ſint nimium ex furore mutabiles, negligentiores ad hunc ſanandum curandumque fiunt, non intelligentes miſeri quid Scriptura ſacra commemoret, dicens: *Momentum furoris eius ruina eſt illi,* &c. Qui voluptatibus ſtudet, ſeipſum fortaſſis, aut alterum ſuorum morum diſcipulum corrũpere ac perdere ſolet: iracundus verò lupi in morem gregem totum ſæpe perturbat, animaſque plurimas humilians vulnerat. Graue quidem eſt, oculum cordis præ furore turbare, ſecũdùm Pſalm. teſtimonium dicentis: *Turbatus eſt à furore oculus meus.* Longè verò grauius & labijs etiam animi impetum exprimere: grauiſſimum autem, ac totius monaſticæ, & Angelicę, diuinæque conuerſationi alienum, atque omninò inimicum, manibus quoque furori ſatisfacere &c. Vinciatur iam tyrannus iſte manſuetudinis nexibus, flagelloque longanimitatis verberatus, atque à charitate pertractus, ſiſtatur tribunali rationis, atque vt conuenit examinetur, & ita diſcutiatur: Dic nobis, ô ſtulte, & turpiſſime, genitoris tui, & eius, quæ te malè peperit, appellationem, filiorumque tuorũ, & ſceleratiſſimarum filiarum, prȩterea & eorum, qui te debellant, & necaturi ſunt, nomina edicito. Ille verò ſic interrogatus, ita reſpondere videbatur: Plurimæ generationes meæ ſunt, nec vnus mihi pater eſt. Matres verò meæ ſunt inanis gloria, cupiditas, gaſtrimargia, nonnunquam verò & fornicatio. Qui autem me genuit, faſtus appellatur. Porrò filiæ meæ, memoria iniuriarum, inimicitia, diſceptatio, & odium. Aduerſariæ verò meæ, quibus nunc vinctus teneor, quæ his obiectæ ſunt, manſuetudo & inirafcentia. Ea autem quæ mihi inſidiatur, humilitas dicitur.

Prou. 28. — Pſal 6.

Gradu 9. Memoria iniuriarum eſt furoris complementum, peccatorum cuſtos, iuſtitiæ odium, virtutum perditio, venenum animæ, mentis aſſiduus vermis, orationis confuſio, deprecationis exciſio, charitatis alienatio, clauus infixus animæ, iniucundus ſenſus, qui in amaritudinis ſuauitate diligitur, iuge peccatum, nunquam dormiens iniquitas, horis ſingulis admiſſa malitia.

Antiochus. 600.

Homilia 23. de Ira: Neceſſe ſit non mediocrem vim ſibi inferat homo & eluctetur, turbulentam hanc vt frænet affectionem iræ, vimque animæ ad iram propendentem vt contineat in officio per longanimam tolerantiam, per orationem, ac ſui quàm humillimam deiectionem; adeò vt ſe nec fucatè iudicet, qui in aliorum cenſu numeretur, eſſe indignum. Innumeris ſiquidem modis iræ incentor hic dæmon, ac multiformi conflictu hominẽ adoritur & oppugnat; eos potiſſimùm, qui ad ſuſtinendum agonem hunc in procinctu iam ſunt: vt quos ingenti cum labore congeris fructus, ſiue ieiunio, ſiue peruigilio noctis, oratione, & decantatione Pſalmorum, aut certè adminiſtrandi officio, ad vnum diſpergat omnes ac diſſipet, &c. Suggerit enim hominis menti dæmon hic, totius malignitatis artifex, quot fructus eatenus coëgerit, tanto nimirum tempore, eos vt vel momento intercipiat, & diſperdat. Atqui homo talis deinceps inuenitur ebrius, non item à vino. Huic aſſimiles deplorat miſerè Propheta, dicens: *Væ qui ebrij eſtis ſine vino.* Homini igitur ſemel infeſſo paſſione hac iræ, opus admodum ſit, multum eluctetur præſidio extentæ orationis eam à ſe vt ableget, & agat in exilium. Sanè cui eſt cordi perfectionis ſcopus, cui magnopere placet agon ſpiritualis, ab omni turbulento defectu iræ ſe reddat extorrem. Interdum enim ſpiritus hic iræ cordi aſſidens, tenebricoſis ſuis intemperijs oculum mentis excæcat adeò, vt in reliquum quȩ ſaluti parandæ commodent & conferant nequeamus diſcernere; non vllam deprehendere intelligentiam ſcientiæ ſpiritualis, non vllius obtinere ſalutaris cõſilij perfectionem: exortes prorſus efficimur vitæ felicioris; non iam capax aut idonea fuerit mens diuinæ lucis contemplationi, non denique ſapientiæ reddimur participes, ſed nec vnum admittimus ſalutare conſilium aduerſus perplexam animi hæſitationem; non iuſtitia moderatrice iam poſſimus in ſobrietate premere cordis intemperiem. Nulla igitur ex cauſa par eſt conciri nos per iram aduerſus fidei comparis virum, præterquam aduerſus proprias affectiones, contra cogitationes improbas, quȩ eò deuergunt prono curſu, vt nos à rectitudine auocent veræ viæ, &c.

Eſa. 29.

Ioannes Damaſcenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 16. Ira eſt ebullitio ſanguinis in corde, hinc exiſtens, quòd bilis ad ſuperiores partes exhalet, aut certè perturbetur. Vnde

&

[illegible], & [illegible]λος, id est, bilis, & indignatio dicitur. [illegible] etiam interdum ira vlciscendi libido. Nam cùm ab aliquo lædimur, aut lædi nos existimamus, ira commouemur: ac tum mixtus hic fit affectus, nimirum ex cupiditate & ira. Tres porrò eius sunt species: iracũdia, quæ etiam χολὴ & χόλος appellatur, μῆνις, & κότος. Nam cùm ira exoritur, ac moueri incipit, bilis nuncupatur: μῆνις autem est bilis diuturniorem moram trahens, hoc est, acceptę iniurię memoria. Vnde etiam hoc nomen nacta est ἀπὸ τοῦ [illegible], id est, quòd maneat, memoriæque infigatur. κότος denique est ira, vlciscendi occasionem captans. Vnde etiam nomen traxit ἀπὸ τοῦ κεῖσθαι, ab eo, quòd reposita ac recondita sit. Est porrò ira rationis velut satelles, [illegible] vindex concupiscentiæ. Nam cùm rei alicuius desiderio tenemur, atque ab aliquo nobis impedimentum affertur, tum, quasi iniuria accepta, [illegible] eum exardescimus: ratione videlicet eam rem iracundia dignam iudicante, in ijs [illegible] qui ordinem suum, vt naturæ consentaneum est, tuentur atque conseruant.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 4. Nazianzeni: Qui quidem cùm [illegible], nullum iratorũ hominum affectum [illegible], quos, cùm aut molestus quidem [illegible], aut actio, aut etiam suspicio incitârit, ac sanguis eorum circum cor inferbuerit, repente [illegible] cernere est in apros, aut canes, aut pardos, aut [illegible] quoddam huiusmodi ferarum genus, præ animi concitatione atque iracundia mutatos. [illegible] subcruentus oculus est, capitis pili inhorrescunt, vox asperatur, atque inter loquendum [illegible], lingua præ huiusmodi affectu torpescit, [illegible] cupiditatibus administram operam nauat, labra rigent, nec articulatum sermonem edunt, nec pituitam eam, quam turbulentus hic motus parit, ore coercent, verùm spumam vnà cum voce indecorè ac turpiter expuunt. Hæc sunt, quæ irascentibus hominibus accidunt.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 4. ad Ephes. *Omnis amarulentia, &c.*) Sustulit & per supra commemorata sanè iram, nũc autem stirpitus eam euellit: amarulentia enim & tumoris, & iræ radix est. Cùm enim succus amarus exasperatus fuerit nimium, excedit quo continetur vasculum, folliculum videlicet, perq́ue totum corpus funditur, ac hominem planè efferat. Amarulentia igitur est occulta inflammatio, dolus, praua suspicio ad malefaciendum præparata: tumor autem iræ est principium, veluti accensio quædam. Ira autem est, quæ iam ad opus etiam patrandum turget. Quia verò ira nisi habuerit clamorem simul inflammantem ipsam, facilè extinguitur, adijcit quòd clamor etiam tollatur, hoc est, sopiatur, obscuretur, vt nullæ adeò reliquię maneant. Equus enim est vociferatio, ascensor autem ira. Impedi equum, & subuertisti ascensorem. Tolle etiam blasphemiam, sine conuicium quod nascitur ex ira. Accedit autem eam vehementius per vociferationem. Quia verò plerique sunt, qui clanculum mordeant, nihil quidem palam dicentes, mordentes autem clanculum, obscuram & reconditam malitiam subseruantes, propterea adijcit: *Cum omni malitia,* hoc est, & modica, & magna.

Simeon Metaphrastes. 950.

In certamine Apostoli Onesimi: Ira maledicti inuẽtrix, malarum plagarum effectrix, vulnerũ procreatrix, & mater cædis.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap. decimo: Quomodo placabit Patrem iratus in fratrem, cùm omnis ira ab initio [illegible] sit nobis? Nam & Ioseph dimittẽs fratres suos ad perducendum patrem: *Et ne,* inquit, *irascamini in via,* nos scilicet monuit. Aliàs enim via cognominatur disciplina nostra. Tum ne in via orationis constituti ad Patrem cum ira incedamus. Exinde apertè Dominus amplians legem, iram in fratrem homicidio superponit, ne verbo quidem malo permittit expungi; etiam si irascendum est, non vltra solis receptum, vt Apostolus admonet. Quàm autem temerarium est aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseuerãte iracundia perdere. Nec ab ira solummodò, sed omni omninò confusione animi libera debet esse orationis intentio, de tali spiritu emissa, qualis est spiritus ad quem mittitur.

Cyprianus. 250.

Libro 3 ad Quirinum cap. 8. Iracundiam vincendam esse, ne cogat delinquere, apud Salomonem in Parœmijs: *Melior est vir patiens forti. Qui enim iracundiam continet, melior est, quàm qui vrbem capit,* &c.

Lactantius. 300.

Diuinarum Institut. de vero Dei cultu lib. 6. cap. 19. Tres sunt affectus, qui homines in omnia facinora præcipites agunt, ira, cupiditas, libido. Propterea [illegible] tres furias esse dixerunt, quæ mentes humanas exagitent. Ira vltionem desiderat, cupiditas opes, libido voluptates. Sed his omnibus Deus certos limites statuit, quos si transgressi fuerint, maioresque esse cœperint, necesse est naturam [illegible] depravent, & in morbos ac vitia vertantur. Qui autem sint isti limites, non est magni laboris ostendere. Cupiditas ad ea comparanda nobis data est, quæ sunt ad vitam necessaria: libido ad sobolem propagandam: iræ affectus ad coërcenda peccata eorum, qui sunt in nostra potestate, id est, vt arctiore disciplina minor ætas ad probitatem, iustitiámque formetur, quæ nisi metu cohibeatur, licentia pariet audaciam, quæ ad omne flagitium & facinus euadet. Itaque vt ira vti aduersus minores, & iustum est, & necessarium: sic aduersus pares, & perniciosum est, & impium. Impium, quòd violatur humanitas: perniciosum, quòd illis repugnantibus, aut perdere necesse est, aut perire. Hũc autem, quam dixi esse rationem, cur homini sit iræ affectus datus, ex ipsius Dei præceptis intelligi potest, qui iubet, vt maledicis & lædentibus non irascamur: manus autem nostras supra minores semper habeamus: hoc est, vt peccantes eos assiduis verberibus corrigamus: ne amore inutili, & indulgentia nimia educentur ad malum, & ad vitia nutriantur. Sed rerum imperiti, & rationis ignari, eos affectus, qui sunt homini ad vsus bonos dati, exterminauerunt, & latius, quàm ratio postulat, euagantur. Inde iniustè atque impiè viuitur. Vtuntur ira contra pares: hinc dissidia, hinc expulsiones, hinc bella contra iustitiam nata sunt, &c. Quicunque illos affectus intra fines suos redegerit, quod ignorantes Deum facere non possunt, hic patiens, hic fortis, hic iustus est.

In Epitome diuinarum Institutionum cap. 4. Tres affectus, vel (vt ita dicam) tres furiæ sunt, quæ in animis hominum tantas perturbationes ciunt, & interdum cogunt ita delinquere, vt nec famæ, nec periculi sui respectum aut curam habere permittant: Ira, quæ vindictam cupit: auaritia, quæ

[illegible] impen[illegible] iaculorum
[illegible] an[illegible] dextram,
[illegible] cecidissent tela volatu,
[illegible] fracta iacerent:
[illegible] ad capulum manus improba, & ense corusco
[illegible] in plagam, dextra [illegible] ab aure
[illegible] medium [illegible] ferit librata cerebrum.
[illegible] cocto cassis formata metallo
[illegible] ussa [illegible], aciemque retundit
[illegible] frangit quoque vena rebellis
[illegible] dum cedere nescia cassos
[illegible] ferienti & dura resistit.
[illegible] mucronis fragmina vidit,
[illegible] partes ensem crepuisse minutas:
[illegible] retinente manu sine pondere ferri,
[illegible] infelix, decorisque pudendi
[illegible] monimentaque, tristia longè
[illegible] proprium succenditur effera lethum,
[illegible] quae frustra sparserat, unum
[illegible] campo perversos sumit in usus,
[illegible] humi lignum ac se cuspide versa
[illegible] ad pulmonem vulnere transit.
[illegible] assistens Patientia: Vicimus, inquit,
[illegible] tam vitium solita virtute, sine ullo
[illegible] discrimine: lex habet istud
[illegible], Furias, omnemque malorum
[illegible] tolerando extinguere vires.
[illegible] hostis vesania, seque furendo
[illegible] moriturque suis ira ignea telis.

Chromatius. 390.

[illegible] Matthæi Rudi & duro populo Legis [illegible] mandata iustitiæ, perfecto autem & [illegible] populo Euangelica traduntur præcepta cō[illegible] & cælestis iustitiæ. Lex præcepit [illegible]um; Euangelium verò nec irascen[illegible] vt omnem radicem peccati auferat de cor[illegible] nostris: quia per iracundiam potest etiam [illegible] ad homicidium perueniri. Vnde non im[illegible]atus Iob in libro suo ita testatus est, di[illegible] *inter icit iracundia, seductum autem o[illegible]*. Dauid quoque ita ait: *Irascimini, & no[illegible] [illegible] cordibus vestris, & in cubilibus vestris* [illegible]. Quod testimonium S. Apostolus in[illegible]it, dicens: *Sol non occidat super iracundi[illegible] neque detis locum diabolo.* Cùm ergo ira[illegible]; multò minus homicidij crimen [illegible]. Et cum iracundia teneatur in futuro [illegible] putamus pœnam habiturum ipsi[illegible] factorem?

Hieronymus. 390.

A[illegible] ad E[illegible] Furor incipiens ira [illegible] feruescens in animo indignatio. Ira au[illegible]em est, cuius amaritudo, & furor species sunt, quæ furore restincto desiderat vltionem, & eum, quem nocuisse putat, vult lædere. Quæ quidem [illegible] D[illegible] sæpe dicantur, secundum illud: *Do[illegible] [illegible]re tuo arguas me, neque in iratus co[illegible]* [illegible]nt perturbationes animi con[illegible]tan[illegible], quia in illo moderata & ordi[illegible]mnia, & [illegible]na, qua peccatores corri[illegible]r, [illegible] appellatur. Nos verò si [illegible], pert[illegible]bamur, & furore rapti, nostri [illegible]. Vnde à nobis omnis amaritudo, & [illegible] auferenda sunt. Nam ad il[illegible] *frātri suo sine cau[illegible]*, [illegible]a est additum. *Sine causa* [illegible] causa nobis irasci cōceditur, mani[illegible]lomone dicente: *Amaritudo, & fu[illegible]*

Augustinus. 400.

[illegible] cap. 45. Inuicti esse volu[illegible] enim hoc a[illegible] natura [illegible] quod ad eius imaginem factus est: sed eius præcepta erant seruanda, quibus seruatis nemo nos vinceret. Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter consensimus, domatur dolore pariendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus, quæ nos commouere ac perturbare potuerint. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram non possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominē hoc esse quod nos sumus, qui tamen etsi habeat vitia, non est tamen ipse vitium. Quanto igitur honestius homo nos vincit quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitium esse inuidentiam, qua necesse est torqueatur, & subijciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergo vt homo nos vincat, quàm inuidentia, vel quodlibet aliud vitium.

Epist. 87. ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit: sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit.

Epist. 149. ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis intima teneat, neque sinat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deum claudat ostium, nosti optime frater: subrepit autem, dū nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ita enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum acescat, vasque corrumpat. Quapropter multò melius, nec iustè cuiquam irascimur; quàm velut iustè irascendo in alicuius odium irę occulta facilitate delabimur. In recipiēdis enim hospitibus ignotis, solemus dicere: multo esse melius malum hominem perpeti, quàm forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contra est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iustè pulsanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere non facilè recessuram, & peruenturam de surculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citius, quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cùm super eam sol occiderit. Matth. 6.

Libro 1. de Sermone Domini in monte cap. 11. Quid interest inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehennæ ignis? Nam hoc postremum grauissimum sonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donec ad gehennam ignis veniretur, &c. Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatim etiam peccata commemorarentur, &c. Gradus itaque sunt in istis peccatis, vt primò quisque irascatur, & eum motum retineat corde conceptum. Iam si extorserit vocem indignantis ipsa commotio, non significantem aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriatur ille cui irascitur, plus est vtique, quàm si surgens ira silentio premeretur. Si verò non solùm vox indignantis audiatur, sed etiam verbum, quo iam certam eius vituperationem in quem profertur designet & notet, quis dubitet amplius hoc esse, quàm si solus indignationis sonus ederetur? Itaque in primo vnum est: id est, ira sola: in secundo duo; ira, & vox, quæ iram significat: in tertio tria; & ira, & vox, quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio.

Ad Psalm. 4. *Irascimini* inquit, *& nolite peccare.* Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiamsi irascimini, nolite peccare: id est, Etiamsi surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati nō est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quę intus regenerata est secundùm Deum, vt mente seruiamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut, agite pœnitentiam, id est, irascimini vobis ipsis de præteritis peccatis, & vlterius peccare desinite.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone [illegible]. Vult nos vitia non [illegible] vitijs, sed superare virtutibus [illegible] & in [illegible] adhuc extinguere iram, quæ si peruenerit ad totum furoris incendium, sine sanguine non sedatur. Ira vincitur lenitate, man[illegible] extinguitur furor, malitia bonitate palpatur, crudelitas pietate prosternitur, impatientia patientia punitur, contentio superatur iniurijs, superbiam humilitas sternit, &c. Non[illegible] quoties m[illegible]rum hominem choleræ inflammauerit incendium, & dominante febre vesanum [illegible] ægrotantem, turbatur [illegible], mens deperit, [illegible] recedit humanitas, & ne mu[illegible], moriente [illegible] furor viuit? Hinc est quòd frendit dentibus, parétes laniat, scindit proximos, cædit pugno, [illegible] su agit, atque afficit obsequentes.

Prosper. 460.

In Sententijs, Epigrammate 98.

Nemo suæ mentis motus non æstimat æquos:
Quodq; volunt homines se bene velle putant:
Vnde animus celeri pace est reuocandus ab ira,
Ne robur sæuis tempora dent odijs.
Offensas [illegible] parcentia corda remittant.
Nam nemo est, qui non [illegible] venia.
Quam [illegible] memores [illegible] vana [illegible]
Omni[illegible] & damus, & petimus.

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad Sororem:

Ira [illegible], liuor, discordia, luxus,
Lingua duplex, con[illegible] manus, laxata voluntas
[illegible] cum corde hominis.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 5. Moral. cap. 30 *[illegible] stultum interficit iracundia, [illegible] occidit inuidia.* Sciendum nobis magnoperè est, quia quoties turbulentos motus animi [illegible] mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem redire Conditoris conamur. Nam cum tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodo, scissamque perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat. Quanta ergo sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientia perditur: vt quid, quoue ordine agendum sit, omninò nesciat, sicut scriptum est, *Ira in [illegible]* quia nimirum intelligentiæ lucem [illegible], cum mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia [illegible] sicut scriptum est: *[illegible] dit etiam [illegible]* quia scilicet confusus animus [illegible] [illegible] si quid intelligere [illegible] valet. Per iram iustitia [illegible], sicut scriptum est [illegible] quia dum perturbata [illegible] iudicium suæ rationis exasperat [illegible] putat. Per iram gratia [illegible]

[illegible]

[illegible] contra, iuxta [illegible] Cùm enim [illegible] Si ergo ira [illegible] sancto Spiritui [illegible] animus [illegible] cogitationum [illegible] lingua se [illegible] & nequaquam [illegible] formas [illegible] longè est, qui [illegible] Vnde fit [illegible] gat, [illegible] factus est [illegible] rum dominam [illegible] do autem manus non [illegible] iaculum linguam [illegible] tum precibus ex[illegible] expetit, quod [illegible] tus, vel erubescit [illegible] nibus cessat [illegible] quasi ex iudicio [illegible] per linguam non [illegible] scit, vt iratus [illegible] ximo subtrahat [illegible] discipline [illegible] citè in intimis [illegible] nunquam verò, dum [illegible] locutione restringuntur [illegible] penitus à proximis [illegible] res stimuli ad mentem [illegible] grauius exasperant [illegible] festuca in trabem [illegible] nutatur. Plerumque ira [illegible] tra mentem [illegible] cita voces format [illegible] tur, [illegible] us exasperata [illegible] fit, vt perturbatus animus [illegible] ma confirmat. [illegible] Cogitationes [illegible]

[illegible]

est,vt mens solicita antequam agere quodlibet incipiat,omnes sibi,quas pati potest, contumelias proponat: quatenus Redemptoris sui probra cogitans,ad aduersa se præparet. Quę nimirum venientia tanto fortius excipit,quanto se cautius ex præscientia armauit.Qui enim improuidus ab aduersitate deprehenditur,quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumq; citius inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidijs vigilans expectat: & inde ad victoriam valenter accingitur, vnde nesciens deprehendi putabatur. Solerter ergo animus ante actionis suę primordia, cuncta debet aduersa meditari: vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid acciderit,prouidus superet: & quidquid non accesserit,lucrum putet.Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cùm alienos excessus aspicimus,nostra, quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus.Considerata quippe infirmitas propria,mala nobis excusat aliena.Patienter nàque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quòd fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari.Et quasi aqua ignis extinguitur,cùm surgente furore animi,sua cuique ad mentem culpa reuocatur,quia erubescit sibi peccata non parcere,qui vel Deo, vel proximo sæpe se recolit parcenda peccasse. Sed inter hæc solerter sciendum est,quòd alia est ira,quam impatientia excitat; alia,quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio,hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret,diuinę animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram quia Heli non habuit,motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni Rectoris exarsit. De hac ira per Psalmistam dicitur: *Irascimini,& nolite peccare.* (Psal.4.) Quod nimirum non rectè intelligunt,qui irasci nos nobis tantummòdò,non etiam proximis delinquẽtibus volunt. Si enim sic proximos, vt nos amare præcipimur,restat,vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitijs irascamur. De hac per Salomonem dicitur: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.* (Eccle.7.) De hac iterum Psalmista ait: *Turbatus est præ ira oculus meus.* (Psal.6.) Ira quippe per vitium oculum mentis excæcat,ira autem per zelum turbat: quia cùm saltem recti ęmulatione concutitur, ea, quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectitudinis,quia inquietudine mẽtem agitat, eius mox aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat.

Beda. 700.

Lib.2.capite 24. in Prouerbia Salomonis: Ira, quia non corporale,sed spirituale vitium est, quò minus deprehenditur, eò amplius grauat. Vnde non absolutè iram,sed irã stulti dicit saxo & arena grauiorem. Nam sapientes quo modo actus suos ac sermones, ita mentis quoque motus solerter examinare & castigare satagunt.

Capite 28. Ianua omnium vitiorum iracundia est, qua clausa, virtutibus intrinsecus dabitur quies: aperta verò ad omne facinus armabitur animus.

Alcuinus. 750.

Libro de virtutibus & vitijs capite 23. de Iracundia: Egregius mundi Prædicator dicit: *Omnis amaritudo,& ira,& indignatio,& clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.* (Ephes.4.) Nec enim *ira Dei iustitiam* (Iacob.1.) operari poterit,ita sine temperamento expers est rationis. *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem.* (Prou.15) *Vir iracundus* (vt ait ibidẽ Salomon) *prouocat rixas,qui patiens est, mitigat suscitatas: Spiritum* verò *ad irascendum facilem quis sustinere poterit?* (Prou.18 &27.) *Ira non habet misericordiam,nec erumpens furor* finem vindictę nouit. Si te,ô homo,præoccupauerit ira, mitiga eam. Illa ira mala est,quæ mentem turbat, vt rectum consilium perdat. Illa ira iusta est & necessaria, quando homo contra propria irascitur peccata, & contra seipsum indignatur, dum malè agit. Dicit Propheta: *Irascimini,& nolite peccare*: (Psal.4.) concessit quod naturę est, tollit quod culpæ est. Ira alterius tua leniatur patientia. *Noli vinci à malo,sed vince in bono malum*: (Rom.12.) alterius peccatum tuum sit præmium. Displiceat tibi alterius ira, & quod tibi in alio displicet, in te ipso quoque displiceat. Noli tranquillitatem mẽtis alterius perturbatione maculare. Noli æqualẽ te stulto facere: quia *ira in sinu stulti requiescit.* (Eccle.7.) Si tu irasceris cõtra eum,eritis duo mali,tu & ille: proinde melius est,te esse bonum,quanquam ille sit malus. Cur tu ex alterius malitia malus efficiaris?

De octo vitijs principalibus,c.5. de Ira: Ira vna est de octo vitijs principalibus: quæ si ratione non regitur,in furorem vertitur, & ita homo sui animi impotens erit, faciens quæ non conuenit. Hæc enim si cordi insidet, omnem eximit ab eo facti prouidentiam, nec iudicium rectæ discretionis inquirere, nec honestę contemplationis virtutem,nec maturitatem consilij habere poterit: sed omnia per pręcipitium quoddam facere videtur. De ira pullulat mentis tumor, rixę, contumeliæ,clamor,indignatio,præsumptio,blasphemiæ,sanguinis effusio, homicidia, vlciscendi cupiditas,iniuriarum memoria: quæ vincitur per patientiam & longanimitatem, & per rationem intellectualem, quam Deus inserit mentibus humanis,& per recordationem orationis Dominicæ,vbi Deo dicitur: *Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Haymo. 820.

Homilia Dominica 7 post Pentecosten. Tanta pœna punitur ira in nouo Testamento,quanta homicidium in veteri,secundùm quod Ioannes Apostolus ait: *Omnis,qui odit fratrem suum, homicida est.* (1 Ioan.3.)

Halitgarius. 830.

De Pœnitentia libro 1. cap.8. Si irasci fas non est, aut dicere *Racha*, aut *fatue*, multò minus est licitum tenere aliquid animo, vt in odium indignatio conuertatur. Est enim ira mentis furor,quæ si in corde infigitur,omnem eximit prouidentiam ab eo facti: nec iudicium rectæ discretionis inquirere,nec honestę contemplationis virtutem, nec consilij poterit habere maturitatem, sed omnia per præcipitium quoddam facere videtur, ex quo nascitur homicidium.

Smaragdus. 970.

In caput 4. Regulæ Benedicti: Inter iram & iracundiam ita distinguitur. Ira præsens est indignatio,quæ subitò ex aliqua commotione animi nascitur: Iracundiæ vitium naturale est, & perpetuum. Ergo iratus pro tempore concitatur: iracundus autem frequenter, & leuiter irascitur, de quo scriptum est: *Iracundus effodit peccatum.* (Prou.15) Et Apostolus nos per iram peccare prohibet, dicens: *Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo.* (Ephes.4) (Psal.4) Considera ergo, ô beate Monache, quia qui per iram in fratrem expetit vindictam, in corde suo diabolo ad habitandum ædificat locum, & Christo, qui verus est sol, quantum in semetipso est, occasum præparat. Fuge ergo,auxiliante Deo,iram,& noli per iram fratri reddere vindictam. Attende di-

ligenter quid nos Paulus admonens, dicat. Ait enim: *Deponentes & vos omnem iram, & indignationem, & malitiam*, &c. (Col. 3.) Cauendum est ergo maximè Monachis, qui ad supera feliciter volunt scandere regna, ad effectum suum perducere iram, sed magis eos mansuetos esse ad omnes oportet, atque mitissimos. Et si iracundiæ furor eorum pulsauerit animum, fraternus amor comprimat illum, fraterna dulcedo temperet iracundiam, fraterna dilectio temperet animositatem, fraterna dilectio mitiget indignationem. Grande enim vitium est iracundia. Per iram sapientia perditur, per iram iustitia relinquitur, per iram societas fraterna dissoluitur, per iram pacis concordia rumpitur, per iram lex veritatis amittitur. Iracundiæ stimulis agitatum corpus totum tremit, lingua balbutit, vultus ignescit, cor palpitās tremulat, & oculi turbati caligant. Hæc ergo ne tibi contingant, quantum vales refræna iram, & omnia age cum tranquillitate & patientia, vt & hîc modestè, & patienter eam gubernes, & in æternum animæ tuæ possessor læteris.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 5. Matthæi: Cùm Dominus hîc prohibet iram, videtur contrarius esse ei, qui dicit: *Irascimini, & nolite peccare*. (Psal. 4.) Sed qui dicit, *Irascimini*, de passione dicit, quæ auferri non potest, & non est criminalis, imò naturalis. Deus autem prohibet passionis iram, quæ est ex deliberatione, quæ est criminalis, quę est mors. Irā prohibet ideo, & ipsam voluntatem mœchandi: per quę duo intelliguntur omnes motus ad nocendū fratri, & omnes motus ad concupiscēdas carnales voluptates. Qui duo motus vocantur ira & concupiscentia, ex quibus omnes nascuntur actus. Et sciendum est, quòd omnes motus ad nocendum fratri inter genera homicidij computantur, id est, detractio, quæ est effectus odij & iræ, & homicidium dicitur. Vnde Apostolus Ioannes: *Qui odit fratrem suum homicida est.*

Bernardus. 1130.

Sermone 13. in Psalm. *Qui habitat in adiutorio*: Affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturæ grauis perditio est, & miserāda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, ne fortè ad inutilia, illicitaque prorūpat, &c. Et ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed Dominus: Nolite irasci eis, qui transitoria vobis auferunt, qui conuitia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci. Irascimini ei, quæ sola vobis nocere potest, sola facere vt omnia illa nō prosint. Vultis scire quænam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cęteris non mouetur, magis & amplectitur ea. *Ego*, inquit, *in flagella paratus sum*. (Psal. 35.) Sit damnū, sit conuitium, sit læsio corporalis, *paratus sum, & non sum turbatus: quoniam dolor meus in conspectu meo semper*. Quidni exteriora omnia paruipendam in huius ęstimatione doloris? *Filius* (inquit) *vteri mei persequitur me, & conuitianti seruulo indignabor?* (2. Reg. 16.) *Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum*: (Psal. 93.) & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirum non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Guerricus Igniacensis. 1180.

De Purificatione Mariæ Sermone 5. Post conuersionem nostram ira nō habeat in nobis locū, quia, vt ait Dominus in Euangelio, gradatim ducit ad Gehennæ puteum, dicens: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio*: (Matth. 5.) *Qui dixerit Racha*, hoc est, vocem indignationis per iram emiserit, *reus erit concilio*, in quo tractatur qua pœna sit mulctandus. *Qui dixerit fatue*, hoc est, tale quid fecerit aut verbo, aut verbere, vt inter fratres despiciatur, *reus erit gehennæ ignis*, nisi resipuerit. Hæc est ira, quę stultorum oculos extinguit, sapientum oculos nonnunquam turbat, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

In Psalm. 1. Pœnitentialem: Triplex est ira hominis, naturalis, venialis, & criminalis. De prima dicitur: *Irascimini, & nolite peccare*. (Psal. 4.) Hanc iram habe, si pij patris iram tibi adhiberi desideras. De secunda legitur: *Sol non occidat super iracundiam vestrā*. (Ephes. 4.) Hanc iram tempera, si iustam iram Domini circa te desideras mitigari. De tertia verò scribitur: *Ira viri iustitiam Dei non operatur*. (Iacob. 1.) Hanc iram prorsus euita, si seuerā iudicis iram à te desideras prorsus auerti. *Omnis enim, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio*. (Matth. 5.) *Ira*, inquit, *illis secundùm similitudinem serpentis, & furor aspidis insanabilis*. (Psal. 57.) Hanc iram, & hunc furorem omnino declina, si furorem & iram Domini desideras declinare.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 4. cap. 16. Ira est irrationabilis perturbatio mentis. De ira nascuntur rixę, tumor mentis, cōtumeliæ, clamor, indignatio, blasphemię. Ira in corde latet, in verba prorumpit, iniurias exercet.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De virtutibus cap. 19. Iracundia naturalis, & etiam consuetudinalis, & domesticus hostis, & ęgritudo pestilens, & incendium spirituale est.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica 6. post Trinitatis: Iracundiæ veneno aliquis huius seculi potens infectus, quasi basiliscus flatu suę malitiæ extinguit herbas, id est, pauperes: necat arbores, id est, huius seculi diuites mercatores & vsurarios: animalia, id est, suos domesticos occidit, & incendit.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. quæst. 158. art. 2. Ira propriè nominat quandam passionem. Passio autem appetitus sensitiui in tantum est bona, in quantum ratione regulatur. Si autem ordinem rationis excludat, est mala. Ordo autem rationis in ira potest attendi quantum ad duo. Primò quidem, quantum ad appetibile, in quod tendit, quod est vindicta. Vnde si aliquis appetat, quòd secundùm ordinem rationis fiat vindicta, est laudabilis iræ appetitus, & vocatur ira per zelum. Si autem aliquis appetat, quòd fiat vindicta qualitercunque contra ordinem rationis, puta si appetat puniri eum, qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiā non secundùm legitimum ordinem, vel non propter debitum finem, qui est cōseruatio iustitiæ, & correctio culpæ, erit appetitus iræ vitiosus, & nominatur ira per vitium. Alio modo attenditur ordo rationis circa iram, quantum ad modum irascendi, vt scilicet motus iræ non immoderatè ferueścat, nec interius, nec exterius, quod quidem si prętermittatur, non erit ira absque peccato, etiamsi aliquis appetat iustam vindictam.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 2. de Ira: Proximo multum nocet ira: quia ferè omnia mala, quę inferunt homines sibi inuicem, procedunt ex ira. Ideo multū deberet homo sibi cauere ab ira: quia nisi hoc fecerit, intolerabilis erit hominibus. Pro. 27. *Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior est.*

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica 22. Serm. 3. Frænate iram, quæ vos stimulat ad vindictam. Ira enim scorpio est, qui stimulando occidit, dum tangitur, vel leuiter molestatur. Si te vindicare vis de inimico tuo, ad irã tuam ne conuerte: quia ipsa est inimica tua, quę occidit animam tuam.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 5. Matthæi: Saluator ponit triplicem gradum iræ: primus est in corde: secundus in ore, per verbum contumeliosum, confusum tamen: tertius est gradus, quando proceditur ad contumeliam determinatam. Primus gradus est minoris culpæ, quàm secundus; & secundus, quàm tertius, &c. Considerandum tamen, quòd licet ira sit peccatum, vt hic dicitur, non tamen omnis ira. Ira enim est appetitus vindictę. Vindicta enim si sit iusta, non est peccatum eam appetere. Sed tamen si sit iniusta, & hoc contingit quadrupliciter: vel quoniam appetitur pœna eius, qui nõ meruit: vel si appetatur ordine debito prætermisso: vel quia appetitus propter indebitum finem: vel quando appetitus solùm propter vindictam, non propter iustitiam.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 34. Moses & lex securim posuit ad ramum arboris, prohibens homicidium: Christus verò, tamquam sapiens agricola, & Euangelium securim posuit ad radicem, prohibens iram, vt omnem radicem peccati de cordibus nostris auferret: quia per iracundiam etiam vsque ad homicidium perueniri potest. Et bene incipit ab ira: quia secundùm Glossam ianua omnium vitiorum est iracundia; quà clausa, virtutibus intrinsecus dabitur requies; aperta ea, ad omne facinus armabitur animus. Ira est omnis malus motus ad nocendum. Aut ergo surgit subitò, & sic est veniale: aut ex deliberatione & consensu, & sic est peccatum mortale.

Rupertus Holcotius. 1350.

In librum Sapient. lect. 125. Ira facit iniuriam Deo, proximo, & subiecto proprio. Subtrahit enim Deo effectum suæ potentiæ, proximo affectum debitę beneuolentiæ, proprio subiecto aspectum rationis & intelligentiæ.

Franciscus Petrarcha. 1360.

De remedijs vtriusque fortunæ lib. 2. dialog. 108. *Dol.* Sed irascor. *Ratio*: Ego aduersis opem polliceor, non vitijs: non fortuita enim illa, sed voluntaria sunt, & in vestra potestate. Quis te igitur cogit irasci? *Dol.* Irascor offensus. *Rat.* Is fortasse, qui offendisse te arguitur, se offensum abs te queritur. Non tantum est offensarum, quantum insolentiæ. *Dol.* Ira æstuo. *Rat.* Furis ergo: *Ira furor breuis est*, inquit Flaccus. Fit autem à plerisque mala consuetudine, & impatientia longus furor. Ennius autem iram initium dixit insaniæ: cùm plerisque nimis illam sequentibus finis & insanię fit, & vitæ.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Præd. de Ira: Ira ipsi irascenti multiplex infert damnum. Primò namque ei omne bonum aufert: quia Deum & Angelos ab ipso fugat. Secundò impedit, ne bonum inibi fiat, vbi moratur, nec cogitando, nec loquendo, vel operando: quia de illo, contra quem irascitur, non finit bene cogitare, vel loqui, vel bene erga eum operari. Tertiò omne malum infert indignatio, videlicet contumeliam, vindictam, tumorem mentis, rixam: quia *vir iracundus prouocat rixas*, Prouerb. 15. Quartò ad idem malum ducit: quia sicut illum, qui offendit, diabolus ad infernum ducit propter factum malum, quod fecit: ita excessiuè irascentem, & contra rationem vindictam appetentem, eadem ducit via propter iram, & sic in inferno in id incidit iracundus, quod maximè vitat, illius videlicet, contra quem irascitur, societatem, cùm sicut ille facto, ita tu ira *thesaurizas tibi iram in die iræ*. Rom. 2.

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis moralibus: Ira per zelum, qui est de malo culpæ, dicitur ex se laudabilis: sed ex modo prosequendi potest fieri vituperabilis, dum nec tempus, nec locum, nec modum nouit obseruare: præsertim quando pertinaciæ coniuncta est, & turbantium seditionũ magis adductiua, quàm sedatiua. Ira, quæ est motus concitatus ad inferendam vindictam pro malo sibi verè illato, si sit secundùm ordinem iuris, non est de se vituperabilis, sed reducitur ad iram zeli, vt in iudice, vel per iudicem: secus si ex libidine propriæ vindictę principaliter, vel si iniuria non sit verè facta, sed ita leuiter, & irrationabiliter æstimat. Ira est quandoque naturalis passio, vt in melancholicis & cholericis: quandoque primus motus: quandoque sola impatientia, absque appetitu vlterioris vindictæ: quandoque refrigeratio charitatis erga proximum circa odium. In quibus casibus aut nullum est de se, aut veniale peccatum. Ira, quæ est appetitus deliberatus vindictæ propriæ præter, aut contra iuris ordinem, ex se, & vt sic, est mortalis, præsertim si vindicta sit notabilis detrimenti.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto connubio Verbi & animæ cap. 11. Non quidem mediocriter furor mentis oculum offuscare consueuit, ideoq; Propheta hoc in se patiens dicebat: *Turbatus est à furore oculus meus.* Nil prorsus (Psal. 6.) sic mentis statum euertit, velut conturbans furor. Est quidem animi passio subuersio naturæ, dehonestatio hominis, opprobrium seruorum Christi, repulsio gratiæ, fraternitatis dissipator, dæmoniaca imitatio, fugator paracleti, omnisq; sanctitatis inimicus. Nullum sanum consilium, nulla matura potest esse deliberatio, vbi iræ passio dominatur. Periclitatur ratio, inebriatur cor, incomposita verba prosiliunt, immutatur facies, lumen oculorum præsente furore caligat. Propterea sponsa, ne in illo tyrãni huius pessimi detrimentum patiatur, in patientiæ & mititatis arce se collocat, timoris ac silentij seris os obstruens.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 3. de triplici mititate Sermone 2. capite 2. Mitiga affectum tuum, vt non irascaris, aut certè iratus non peccaueris. Pręclarum est enim motum temperare consilio. Nec minoris virtutis esse videtur cohibere iracundiam, quàm omninò non irasci: cùm plurimũ istud sit, non irasci sit leuius. Hoc autem, scilicet motum irę cohibere, fortius existimo. Proinde Propheta inquit: *Irascimini, & nolite peccare*, id est, si primus motus iræ insurgat, *nolite peccare*, scilicet consentiendo in corde, vel ad effectum perducendo in opere, vel diu retinẽdo in mẽte. Quod necessitatis est, permittit; quod verò culpæ est, interdicit.

Sermone de mundi amore cap. 3. Tertius capitaneus spiritus pessimus nuncupatur. Hic cum exercitu suo impellit ad iracundiam, seu iram, & inimicitiam; diuisiones, & guerras. Dicitur autem ira ab vr, quod est ignis, quasi vra: quia vrit, & inflammat. Inde iracundus, quia faciliter irascitur. Hic est, qui accenso sanguine in furorem compellitur. Hic spiritus pessimus, qui est spiritus irę, concitat animas ad sex filias iræ, videlicet ad ri-

xam, hoc

xam, hoc est, ad audacem voluntatem vindicandi iniuriam præcedentis facti, tamen aduersantem propter inimicitias extimulatas. Impellit ad contumelias, hoc est, ad voluntatem se vindicandi per exprobrationem malorum. Compellit ad clamorem, id est, ad voluntatem se vindicantem in exaltando vocem. Solicitat ad vituperium, perueniens ad aures aliorum, per signum molestiæ exterius declaratiuum. Infestat ad blasphemiam, hoc est, ad voluntatem se vindicandi, per opprobrium Deo, seu Sanctis illatum.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Ad caput 4. Regulæ D. Benedicti tractatu 25. Ad actum irascendi octo pertinent. Primum est, vt homo non ex leui causa irascatur. Prouerb. 8. *Spiritum ad irascendum facilem sustinere quis poterit?* Secundum est, vt non velociter irascatur. Tertium, quòd iræ resistatur, ne homo ab ea superetur. Quartum est, vt ira citò sedetur. Quintum, vt ira sermone non indicetur. Sextum, vt ira operari non permittatur: cùm enim sit in tenebris animus iratus, non videt quid agendum. Septimũ, vt irascatur vitio, non personæ. Octauum est, vt potius irascatur culpæ propriæ, quàm alienæ.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Sent. tractatu 3. parte 3. port. 2. quæstione 3. Cùm irascitur secundùm rectam rationem, tunc irasci est laudabile: puta, si quis vindictam appetit secundùm ordinem rationis: talis ira est laudabilis, & vocatur ira per zelum. Si quis verò appetat vindictam fieri de eo, qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiam non secundùm legitimum ordinem, vel non propter debitum finem fieri mouetur aliquis immoderatè in animo, aut etiam exterius, talis ira est vitiosa, & vocatur ira per vitium. Deinde notandum, quòd motus iræ potest esse inordinatus dupliciter, vno modo ex parte appetibilis, vtpote cùm quis appetit iniustam vindictam, vel iniusto ordine, vel propter indebitum finem: & sic ira est peccatum mortale: quia contrariatur iustitiæ & charitati. Potest tamen contingere, quòd talis appetitus vindictæ sit peccatum veniale, propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio attenditur vel ex parte appetentis: puta cùm motus iræ præuenit iudicium rationis, vel ex parte appetibilis. Alio modo potest esse motus iræ inordinatus ex modo irascendi, quia scilicet nimis ardenter irascitur interius, vel nimis manifestat iram suam exterius, & sic ira secundùm se non habet rationem peccati mortalis. Potest tamen contingere, quòd sit peccatum mortale: puta, si quis ex vehementia iræ excidat à dilectione Dei vel proximi. Postremò notandum, quòd ira hoc habet, quòd ex ea multa vitia oriuntur duplici ratione. Primò ratione appetibilis, in quantum vindicta appetitur sub ratione iusti, & honesti, quod sua dignitate allicit. Alio modo ex suo impetu, quo præcipitant mentem ad multa inordinata peragenda. Vnde patet, quòd ira est vitium capitale.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 1. de calamitate suorum temporum:

Ira minax, odijq; parens, Mauortis alumna
Secum agit indomitum Stygia de sede furorem,
Stentorea qui voce tonat, qui gutture lato
Fulminat, & rauco resonans clamore fugacem
Pantagiam superat, mugire tonitrua dicas,
Horrificaq; fremens atatas voce cohortes
In rigidos Inses, alternaq; vulnera mittit.
Sanguinolenta graui vibrans hastilia ferro,
Bella ciens, rixasq; mouens, hostemq; lacessens,
Labra, manusq; tremit, scintillant lumina toruis
Fulta superciliis, strepit, & conuicia iactans
Bacchatur, si fortè aliquo nequit obice pœnas
Sumere, vindictas in idonea tempora differt,
Fitq; odium, quod longa fouens incendia pectus
Vrit, & accensis lambit præcordia flammis, &c.

ARTICVLVS DECIMVS.

ACEDIAM, PIGRITIAM, DESIDIAM, TRISTITIAM, ETC. ESSE FVGIENDAM.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

PROVERB. 6. *Vers.* 3. Discurre, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequo piger dormies? quãdo consurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

Prouerb.

[illegible] accetum dentibus, & fumus oculis: sic piger [illegible]

[illegible] Vult & non vult piger: anima autem [illegible] impinguabi-

[illegible] Pigrum deijcit timor: animæ autem [illegible] esurient. Qui [illegible] frater est sua opera dissipantis.

[illegible] immittit soporem & anima dissoluta esuriet. Qui custodit [illegible] custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mor[illegible]bitur.

[illegible] piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.

[illegible] Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet [illegible]

[illegible] Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem [illegible] & in tempore vindictæ disperdet te.

[illegible] Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab [illegible]

[illegible] Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe [illegible]

[illegible] Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, *vel, vt habent Se-*[illegible] negligenter.

[illegible] Omnis arbor quæ non facit fructum bonũ, excidetur, & in ignem [illegible]

[illegible] A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum [illegible] & violenti rapiunt illud.

[illegible] Serue male, & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & con-[illegible] oportuit ergo te committere pecuniam meam numularijs, & [illegible] vsque quod meum est cum vsura. Tollite itaque ab eo talen-[illegible] qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei [illegible] & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum ei-[illegible] Illic erit fletus & stridor dentium.

[illegible] Vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. 35. Vigilate er-[illegible] quando Dominus domus veniat: sero, an media nocte, an galli [illegible] cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vo-[illegible] dico, Vigilate.

Rom. [illegible] Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes: Domino seruientes. Spe [illegible] In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum [illegible]

[illegible] Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere.

2. Cor. [illegible] autem tristitia mortem operatur.

[illegible] qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Vi-[illegible] ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes: [illegible] dies mali sunt.

[illegible] cætera, quæ moritura erant. Non enim in-[illegible] Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis & [illegible] Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tan-[illegible] ad te.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] meum persequar, [illegible] opus. Interea [illegible] frater [illegible] diem, subtrahit [illegible] Frater [illegible] præcedebat, &c.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ioannes Cassianus. 420

[illegible] Graeci [illegible] cordis [illegible] Aut [illegible] haec [illegible] maxime ac solitarijs magis experta, & in eremo [illegible] rāt [illegible] us infestior hostis [illegible] frequens, [illegible] circa horam sextam Monachum in [illegible], ut quidam febris ingruens tempore praestituto, aestus accensionum suarum, [illegible] horis animae inferens aegrotanti. [illegible] nonnulli Senum hunc esse pronuntiant [illegible] daemonem, qui in Psalmo nonagesimo [illegible] tur.

Cap. 2. Qui cum miserabilem [illegible] mentem, [illegible] loci, [illegible] quoque, qui cum eo vel eminus [illegible] negligentium ac minus [illegible] nationem gignit atque contemptum. [illegible] quoque opus, quod [illegible] a [illegible] sui [illegible] [illegible] em & inertem. Non [illegible] in [illegible] nec ouc ram finit [illegible] lectioni [illegible] proficere tanto tempore in eadem commoratione crebrius ingemiscit, nec hab[illegible] cium aliquem spiritalem, donec [illegible], conqueritur [illegible] [illegible] consistere [illegible] regere, [illegible] pro[illegible] [illegible] erit, nec quemquam [illegible] [illegible] lucratus sit, &c.

Cap. 4. Huius aegritudinis [illegible] vno versiculo [illegible] David [illegible] Dormitauit inquit [illegible] acedia. Propriè [illegible] dormitasse. Verè enim ab omni contemplatione [illegible] & intuitu spiritualium [illegible] mitat anima, quae perturbationis [illegible] [illegible].

Cap. [illegible] Itaque Christi verus athleta, qui agonem [illegible] cupit legitime [illegible] [illegible] de latebris animae suae [illegible] ira contra hunc [illegible] [illegible] virtutum [illegible]

[illegible]

Orthodoxa fidei lib. 2. c. 14. Tristitiæ quatuor sunt species, ἄχος, molestia, inuidia, misericordia. ἄχος est tristitia vocem adimens, molestia tristitia premens, inuidia tristitia ex alienis bonis suscepta, misericordia denique tristitia ob res aliorum aduersas.

Elias Cretensis. 790.

In orationem 17. Nazianzeni: Acedia est animi quædam remissio, mentisque dissolutio, in exercitijs pijs negligentia, professionis odium, prædicatrix rerum mundanarum tanquam beatarum, Dei criminatrix tanquam immisericordis & inhumani. Huius parentes sunt ἀναισθησία, siue stupor animi, & ἀμνημοσύνη, id est, obliuio Dei.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 12. ad Romanos: *Solicitudine non pigri.*) Hierc. 48. Hoc est quod dicit Propheta Hieremias, quia *maledictus, qui facit opera Domini negligenter.* Piger enim in conuersatione diuina, sine spe est; ideo subiecit: *Spiritu feruentes*, hoc est, in exercitio diuini operis aut legis non sit tepidus, sicut dicitur in Apoc. 3. Apocalypsi Ioannis: *Quoniam tepidus es*, inquit, *euomam te ex ore meo.* Quotidiana enim meditatio tollit soporem, & facit vigilantem.

Hieronymus. 390.

Ad Ecclesiastis cap 10. *In pigritijs humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum stillabit domus.*) Domus nostra, quæ cum statu hominis erecta est, & habitatio, quam habemus in cælis, si pigri sumus, & ad bona opera tardiores, humiliabitur. Et omnis contignatio, quę debet culmen portare in sublime, ad terram corruens, habitatorem suum opprimit. Cumque auxilium manuum virtutumque torpuerit, omnes desuper tempestates & nimborum ad nos turbo prorumpit. Porrò quod in homine vno interpretati sumus, melius potest super Ecclesia accipi: quòd per negligentiam principum omnis eius corruat altitudo: & ibi vitiorum illecebræ sint, vbi tegmen putabatur esse virtutum.

Epistola 4. ad Rusticum Monachum cap. 5. Facito aliquid operis, vt te semper diabolus inueniat occupatum.

Ruffinus. 400.

Ad Psal. 43. De tristitia nascuntur rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio: de acedia otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, præuaricatio, instabilitas mentis & corporis, verbositas, & curiositas.

Augustinus. 400.

Serm. 245. de Tempore cap. 2. Laboriosum est fidei tempus. Quis negat? Laboriosum est, sed hoc est opus, cuius illa merces est. Noli piger esse in opere, cuius mercedem desideras. Si quem enim & tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mercedem numerares, quàm in opere exerceres: diceres ei: Fac, & accipe: non tibi diceret: Da, & facio. Sic ergo & Deus: Tu non fallis mercenarium tuum timens Deum, & te ipse Deus fallit, qui iussit, ne fallas mercenarium?

Lib. 10. Confessionum cap. 32. Nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vtrũ qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de Epiphania cap. 3. Non dormientibus prouenit regnum cælorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus: vt si dona illius irrita non fecerimus, per ea, quæ dedit, mereamur accipere quod promisit.

Boetius. 500.

De Scholastica disciplina: Sicut in vnoquoque opere mater inuenitur constantia, ita vniuersæ doctrinæ & disciplinæ nouerca est negligentia.

Cassiodorus. 540.

In Psal. 118. ad illa verba: *Dormitauit anima mea præ tædio.* Dormitat anima, quando à sua intentione flaccescit, & in otium fessa remittitur, dũ ad illud, quod intendebat, minimè peruenire monstratur. Et vide quia dormitauit posuit, non dormiuit. Dormire enim obliuiosi atque socordis est, dormitare fessi & expectantis. Sed vt hunc quoque defectum ab anima fatigata remoueret, sequitur: *Confirma me in verbis tuis*, quatenus, si adhuc expectatio differenda erat, in verbis Domini fixa atque immutabilis anima permaneret. Cognoscimus enim tali remedio quasuis moras, quæuis tædia, quoslibet labores omnimodis consolandos, si legem Domini frequenti iteratione meditemur. Hanc dormitationem Cassianus seruorum Dei optimus institutor acediã vocat, quam magno studio Monachis persuadet esse fugiendam.

Gregorius Magnus. 590.

Parte 3. Curæ Pastoralis, Admonitione 16. Aliter admonendi sunt pigri, atque aliter præcipites. Illi namque suadendi sunt, ne agenda bona dum differunt amittant: isti verò admonendi sunt, ne dum bonorum tempus incautè festinando præueniunt, eorum merita immutent. Pigris itaque intimandum est, quòd sæpe dum opportunè agere, quæ possumus, nolumus, paulo post cùm volumus non valemus. Ipsa quippe mentis desidia, dum congruo feruore non accenditur, à bonorum desiderio funditus conualescente furtim torpore mactatur. Vnde apertè per Salomonem dicitur: *Pigredo immittit soporem.* Piger enim rectè Prou. 19 sentiendo quasi vigilat, quamuis nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia paulisper etiam rectè sentiendi vigilantia amittitur, dum à bene operandi studio cessatur. Vbi rectè subiungitur: *Et anima dissoluta esuriet.* Nam mens quia se ad superiora stringendo nõ dirigit, neglectam se inferius per desideria expandit. Et dum studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur: vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per voluptatum desideria spargat, &c. Cui rectè per Salomonem dicitur: *Propter* Prou. 20. *frigus piger arare noluit. mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei*, &c. Propter frigus quippe piger non arat, dum parua ex aduerso mala metuit, & operari maxima prætermittit, &c. Bene hinc per eundem Salomonem rursum dicitur: *Qui obseruat ven-* Eccle. 11. *tum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metit.* Quid enim per ventum nisi malignorum spirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes, quę mouentur à vento, nisi aduersitates prauorum hominum designantur? A ventis quippe impelluntur nubes, quia immundorum spirituum afflatu praui excitantur homines.

Libro 31. Moral. cap. 17. vel 31. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 2. Soliloquiorum: Per torporem vires & ingenium defluunt.

Beda. 700.

In Quæst. super Deuteron. cap 16 Septem gentes septem sunt principalia vitia, quæ per gratiam Dei vnusquisque spiritalis miles exuperans exterminare penitus admonetur. De Gastrimargia nascũtur comessationes, ebrietates, &c. De tristitia rãcor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De Acedia otiositas, somnolẽtia, importunitas, inquietudo, peruagatio, instabilitas mẽtis & corporis, verbositas, & curiositas. Quem tristitia morte operante occupauerat, incipiat excludere fortitudo salutaris, & plena gaudij lętitia possidebit. Quẽ acedia vastabat, incipiat excolere fortitudo.

Super Prou. lib. 2. *Vult, & non vult piger.*) Pigri vocabulo denotatur qui vult regnare cum Deo, & nõ laborare pro Deo: delectant præmia, cùm pollicentur; deterrent certamina, cùm iubentur.

Alcuinus. 750.

De octo vitijs principalibus c. 6. Accedia est pestis, quæ Deo famulantibus multũ nocere probatur. Homo enim otiosus torpescit in desiderijs carnalibus, nec in opere gaudet spiritali, nec in salute animæ suæ lætatur, nec in adiutorio fraterni laboris hilarescit: sed tantùm concupiscit, & desiderat, & otiosa mẽte per omnia discurrit. Hæc est quæ maximè Monachos excutit de cella in seculum, & de regulari conuersatione eijcit eos in abrupta vitiorum: quæ cùm miserabilem obsidet mentem, multis eam inficit miserijs: quæ multa docet mala. De qua nascitur somnolentia, pigritia boni operis, instabilitas loci, vel vagatio de loco in locum, tepiditas laborandi, tædium cordis, murmuratio, & magniloquia. Quæ vincitur per studium lectionis, per assiduitatem operis boni, per desiderium futuræ præmiorum beatitudinis, per confessionem tentationis quam in mente habet, per stabilitatem loci & propositi sui, atque exercitium cuiuslibet artis vel laboris, vel orationum & vigiliarum instantiam, vt nunquam inueniatur otiosus seruus Dei. Difficilius inuenit diabolus tentandi locum in homine, quam in opere inuenit bono, quàm cùm otiosum reperit, & nihil boni agentem.

Halitgarius. 830.

De Pœnitentia lib. 1. c. 10. Tristitia quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cùm dicit: Quid habes vnde gaudeas, cùm tanta mala de proximis portas? Perpende cum quo mœrore omnes intuendi sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle vertũtur. Apostolica aduersus hæc dicit sententia: *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, angustia,* &c. Sunt quippe duo genera tristitiæ: vnum salutiferum, aliud verò pestiferum. Tristitia salutaris est, quando animus ex delictorum recordatione contristatur, &c. Alia huius mundi est tristitia, quæ mortem operatur animæ, nihilq; in boni operis desiderio valet perficere, quę perturbat animum, & sæpe mittit in desperationem, ac futurorum spem abstrahit bonorum: cui etiam hoc patienti vitium nulla est delectatio vitæ præsentis.

Cap. 11. Superatur hoc nefas spiritali lętitia, & spe futurorum, & consolatione Scripturarum, vel fraterno in spiritali iucunditate colloquio, vel cùm ad mentem reducit, quàm parua sint quę videntur, sicut scriptum est: *Quæ enim videntur, temporalia sunt,* &c. Quicunq; hoc vitio carere desiderat, orationibus frequenter insistat, mortem animæ quotidie ante oculos ponat, & quia omnis caro fœnum est recognoscat, misericordiã & bonitatem Dei erga omnes sperantes in se cum magna consideratione aut per se meditando, aut ab alijs audiendo, ex toto animo considerare nõ negligat.

Bernardus. 1130.

Serm. 3. de Ascensione Domini: Non dubito ego intellectum omnium vestrum (qui hîc estis) illuminatum esse: sed non affectum æquè esse purgatum, manifestis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum est nostis, & viam per quam incedere, & quomodo in ea incedere debeatis, sed voluntas non vna est. Quidam enim ad omnia viæ & vitæ huius exercitia non solùm ambulant, sed & currunt, imò potius volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & panni suaues, labores non solùm tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alij autem non sic, sed corde arido, & affectione recalcitrante, vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt iterum multi inter nos, qui de vno pane comedunt nobiscum, dormiunt nobiscum, cantant nobiscum, laborãt miseri & miserabiles, vtpote socij tribulationis, sed consolationis non ita. Nunquid abbreuiata est manus Domini, vt omnibus donare non possit, *qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione?* Quid ergo in causa est? Illud omninò, quia non vident Christum cùm tollitur ab eis, id est, non cogitant quomodo eos orphanos reliquerit, quòd peregrini & aduenæ sint super terram, quòd tamdiu fœculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diu ita permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodammodo in inferno sunt, vt nunquam ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertatẽ spiritus, quæ sola facit iugum suaue, & onus leue. Inde aũt tam perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorum nondum purgata est, nec bonum sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauiter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hæc interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quòd rarò affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compũctio non continua, sed horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quæ distractionibus subiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tanto amplius istis implebitur: si multum, multum; si parum, parum. Vel certè si magis probas, nunquam istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit oleũ, stare necesse est: nec mittunt vinum nouũ nisi in vtres nouos, vt ambo conseruentur. Neq; enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio commorantur, præsertim cùm tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ sola sancta (quia sancti sanctorũ) erat, Spiritu sancto repleri nequiuerunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quæ sordidissima est, & diuersarũ spurcitiarum phantasijs repleta) astrictus, & conglutinatus, illũ meracissimũ spiritũ te posse putas suscipere, nisi carneis istis cõsolationibus funditus renũtiare tẽtaueris? Reuera, cũ inceperis, tristitia implebit cor tuũ: sed si perseueraueris, tristitia tua cõuertetur in gaudiũ. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur: vt omnia, quę primò difficilia, imò impossibilia videbãtur, cũ multa percurrantur dulcedine & auiditate. *Emitte,* inquit, *Spiritũ tuũ, & creabuntur, & renouabis faciẽ terræ.* Sicut per faciẽ exterior homo cognoscitur, sic per voluntatẽ demõstratur interior. Psal. 103.
Emisso ergo Spiritu creatur & renouatur facies terræ, id est, terrena volũtas fit cælestis, parata ad nutũ citius obedire. Beati qui tales sunt: qui non solùm malũ non sentiunt, sed mira quadã cordis

dilatatione cōmorantur. De illis enim, quos supra cōmemorauimus, terribiliter ait Deus: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt*, id est, carnales: & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euanuit. Gen. 6.

Ser.6. Vtinā hæc vt intellectū admonent, moueant & affectū, ne sit intus amarissima contradictio, & diuisio molestissima, dū hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur inde deorsum. Nimirū aduertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus, viros repletos cōsolatione, superabundantes gaudio, iucundos semper & hilares, feruentes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò suspicientes in cęlū, & puras manus in oratione leuantes, sollicitos obseruatores conscientiæ, & deuotos sectatores bonorū operū: quibus amabilis disciplina, dulce ieiuniū, vigiliæ breues, labor manuū delectabilis, & vniuersa deniq; conuersationis huius austeritas refrigerium videatur. Cōtra sanè inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigentes, quorū remissa lætitia, pusillanimis tristitia est, quorū breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorū obedientia sine deuotione, sermo sine circumspectione, oratio sine cordis intētione, lectio sine ędificatione: quos deniq; (vt videmus) vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frænat ratio, vix disciplina coercet. Non tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dū intellectu affectui, & affectu intellectui repugnāte, necesse habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentantur, socij planè tribulationis, sed non consolationis? Exurgamus obsecro quicunq; eiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abijcientes pernitiosam tepiditatem, & si non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdum miserabiliter plangimus) etiam vomitū prouocare: certè quia molestissima, plena miseriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure censetur. Si quærimus quæ sursum sunt, etiam sapere & prælibare interim studeamus.

Hugo Victorinus. 1130.

De fructu carnis & spiritus c.7. Acedia est ex nimia confusione animi nata tristitia, siue tędium, & amaritudo animi nimia, qua iucunditas spiritualis extinguitur, & quodam desperationis principio mens in seipsa subuertitur.

Ioannes Saresberiensis. 1170.

Lib.8.Polyc.c.1. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita prodeunt, &c. Tristitia quoq; ad auaritiam deriuatur: quia dum confusum cor bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, vnde consolari debeat foris quærit: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quantò gaudium nō habet, ad quod intrinsecus recurrat.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica in Quinquages. Themate de Introitu Missæ: Sub acedia militant tristitia, obduratio cordis, somnolentia, tędium boni operis, inutiles cogitationes, pusillanimitas, impœnitentia, ignorantia, torpor, curiositas, otium, euagatio, dissolutio, & similia.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib.4.c.27. Acedia est ex confusione mentis nata tristitia, siue tędium, & amaritudo animi immoderata, qua iucunditas spiritualis extinguitur, & quodam desperationis præcipitio mens in semetipsa subuertitur. Dicitur autem acedia, quasi acida, eò quòd opera spiritualia nobis acida reddat, & insipida: de qua per Salomonem dicitur: *Manus remissa tributis seruiet.* Item: *Pigrum deijcit timor à bono* Prou. 12. Prou. 18

opere: anima autem effœminatorum esurient. Dicit autē de ea Seneca: Turpissima iactura, quæ per negligentiam fit. Acediæ siue tristitiæ propagines sunt malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa pręcepta, euagatio mentis circa illicita: acedia multos tentat, & multos pręcipitat. Epist. 1.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De virtutibus c.17. Verissimè acedia est fastidium spiritualis boni, quod nec exuritur desiderio, nec sapit suauitate vel gaudio, &c. Deum igitur ipsum fontem omnium suauitatū in primis fastidit acediosus: deinde apothecā spiritualē psalmodiarū, hymnorū: canticorum, & quicquid est sacrorum eloquiorū: tertiò sacrarū obseruationū dulcissimam exercitationē, nubiloso, & caliginoso corde, facie obscura semper existēs inerti corpore ad ea, quæ sunt piarū exercitationū, augetur interdū, & iuuatur istud vitiū humore, vel fumo melancholico: huiusmodi medicamentum primum & maximum est gratia.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda 2.q.35.art.3. Peccatum mortale dicitur, quod spiritualem vitam tollit, quæ est per charitatem, secundùm quam Deus nos inhabitat. Vnde illud peccatum ex suo genere est peccatū mortale, quod de se secundùm propriā rationem cōtrariatur charitati. Huiusmodi autem est acedia. Nā proprius effectus charitatis est gaudium de Deo: Acedia autem est tristitia de bono spirituali, in quantum est bonum diuinum. Vnde secundùm suum genus acedia est peccatum mortale.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa tomo 2. de Acedia, c.2. Ad detestationem acediæ possunt valere illa verba sacræ Scripturæ, quæ suadent laborem, vel dissuadent otium vel pigritiam. Vnde Eccl. vlt. *Verba sapientum quasi stimuli, & quasi claui in altum defixi.* Stimulus valet cōtra tarditatem iumentorum: sic verba sapientum contra pigritiam hominum.

Bonauentura. 1260.

In 25. Memorial. Omnem frigiditatem acediæ & tristitiæ, cum qua latet via confusionis, quæ ducit ad mortem, à te ipsō summo studio depelle.

Ioannes à Sancto Geminiano. 1300.

In Summa lib.6.c.1. Acedia assimulatur melācholiæ. Est enim secundùm Auicennam quædā species melancholiæ, vt plurimum eueniens in Februario, quæ quatuor mala accidentia causat in homine. Primum est, quia facit eum solitarium. Facit enim vt homo patiens eum diligat fugere ab omnibus hominibus viuis, & cupiat appropinquare mortuis, & sepulchris: vnde talis de nocte vadit, & de die se abscondit, quod solū facit, quia diligit solitudinem, & elongationem ab hominibus. Similiter acedia facit fugere ab hominibus viuis, id est, ab hominibus solicitis & operosis, & appropinquare mortuis, id est, desidiosis & otiosis, qui sunt tamquam mortui, & nihil operantur boni, &c.

Franciscus Petrarcha. 1350.

De remedijs vtriusq; fortunæ lib.2. Dialog.109. *Dol.* Torpeo in agendis. *Rat.* Quis miretur si post gulæ studium prægrauatumq; corpusculi animi torpor obrepat? *Dol.* Animi grauor torpore. *Rat.* Torpor hic ex imperfecta voluntate oritur, mox vt bonū velle cœperis, ardor erit, atq; impetus, qui cū ad multa sit pessimus, est optimus ad virtutē. *Dol.* Torpeo, & ad bona opera lentus assurgo. *Rat.* Est torpor quidā animis obsitus, nec minus ardor quidam generosa pars animæ: sed & hic ardor accenditur, & ille torpor excutitur fuga temporis intellecta, quæ tanta est, vt vix metiri eam quamuis celer animus possit, & specie vir-

tutis ad amata, quę talis est, vt si corporeis oculis cerni posset (quod vult Plato) mirum sui amorem paritura esset. Hinc te amor igitur, illinc metus excitet, vtraque res insomnis: neque qui amat enim, neque qui metuit torpere solet, & tamen hoc ipsum, ne torpor soporqúe vos noxius premat, ad diuinas laudes surgentes nocte precamini: non est somno locus aut inertiæ, vbi vos hinc mors territat, hinc honestas allicit. Quis enim inter magna pericula, magnaqúe præmia consopitur? vbi ad ista respexeris, redibit vigor ad animum, fugiet somnus ab oculis cogitantis quantum nunc etiam superest imperfecti, quantum transierit otiosi: quod quia non fit, longas ætates inutiles effluxisse conspicimus, & senes attonitos, & stupentes dicere: Quid hic in tot annis egimus? Comedimus, bibimus, dormiuimus, serò tandem experrecti sumus. Cuius mali pręcipua causa est torpor iste, quem quereris, abigendus in tempore stimulis industrię, fręno prouidentiæ, ne cunctando ad inglorium finem cum multitudine rapiaris.

Gerardus Zutphaniensis. 1380.

Lib. 1 cap. 54. Acediæ natura est, vt tędium boni generet, animi torporem causet, mentem grauet tristitia, ad somnum & dissolutionem inclinet: horrorem loci, & cellæ fastidium, fratrum contemptum, & aspernationem gignit: nihil operis libet, maximè spiritualis. Nam interdum opus arripit, vt possit spiritualia, orationem, & consimilia relinquere.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Præd. cap. 8. Nascitur acedia instinctu diabolico, ponente in corde, quàm verecundum sit confiteri, quàm graue pœnitentiam agere, ieiunare, restituere, & huiusmodi facere. Et ex tali cogitatione afficitur quodam tędio, & horrore, & quadam contra ritum Ecclesiæ impatientia: est impatiens sui, & sic affectus amittit, & fastidit omnem spiritualem saporem in his, quæ Dei sunt, & habet quodammodo vitam propriam in tædio. Vnde Seneca epist. 19. Vitam in odium otium adducere solet.

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis moralibus: Acediam esse dicimus tędium interni boni. Quę ex genere venialis est, quia contrariatur non charitati, sed eiusdem feruori: fit autem mortalis, dum per eam, aut ex ea mortale crimen incurritur, vt omissio eorum, quæ sunt de necessitate salutis, aut desperatio de diuino auxilio, aut sui ipsius interfectio. Sola negligentia mortalis est, per quam id, quod sub præcepto cadit, omittitur.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro 1. de spirituali animæ interitu: De acedia, quæ est diffidentia de proprijs viribus cum auxilio Dei implendi ardua, minimè reticendum est: locum enim specialē inter vitia capitalia sortitur. Et ab ipsa, tamquam à genitrice pessima, procedunt malitia, id est, voluntas machinandi malum alicui; desperatio propriorum meritorum, ac cælestium diffidentia præmiorum; pusillanimitas quoque ex interioris infirmitatis consideratione orta; rancor, qui aduersus proximos inueteratum est odium; torpor animi contra præcepta, nec non mentis euagatio circa illicita. Fortes ipsa acedia deprimit viros, & spirituali assuetos in bello frequentissimè ex cordis ignauia facit dormitare præ tædio. Ab hac quisquis fuerit corde possessus, iudicium diuinum non metuit, legis mandata negligit, suamqúe salutem contemnere hinc videtur. Illi non placet legere, non libet psallere, orationi vacare, celebrare ieiunia, nocturnisqúe fastidit interesse vigilijs. Amittit quicquid deuotionis est, quicquid spiritualis lætitiæ, quicquid futurę felicitatis poterat in mente dulcescere, & veluti defunctus quodam insensibilitatis aggere agnoscitur esse sepultus. Quonā modo non iste censendus est mortuus, qui caret spe venię, spiritualis vitæ deficit motu, omniqúe interioris exercitationis priuatus est sensu?

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. de exercitu spirituū malignorum cap. 5. Quintus capitaneus est spiritus infirmitatis. Et hic cum exercitu suo ad acediam conatur animas propulsare, flectere, & inclinare. Est enim acedia quædam tristitia, vel molestia, seu anxietas, aut tædium mentis. Et de hac Ecclesiast. 30. scriptum est: *Multos enim occidit tristitia.* Et iterum 2. Cor. 7. *Seculi autem tristitia mortem operatur.* Et Propheta etiam inquit: *Dormitauit anima mea præ tædio.* De spiritu huius criminis Lucæ 13. scriptum est: *Ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Meritò igitur acedia sic definitur: Acedia est de virtutum laudabili exercitio vtriusque hominis languida deiectio. Vel aliter: Acedia est diffidentia de proprijs viribus & auxilio Dei implendi ardua. Dupliciter hoc vitium nominatur, scilicet tristitia, & acedia. Ratio huius est: quia in hoc vitio est auersio à spirituali bono, quod existimatur graue, sicut ieiunare, prædicare, vigilare, & similia.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa 2. partis destructorij tractatu 3. de Acedia: Acedia importat quoddam tędium bene operandi. Pertingit autem motus quandoque propter repugnantiam carnis ad spiritum; & tunc est peccatum veniale: quandoque autem pertingit vsque ad rationem, quæ consentit vsque in fugam, & horrorem, & detestationem boni diuini; & tunc manifestum est, quòd est peccatū mortale, quando videlicet est ibi secessus à bono spirituali, cui oportet mentem inhærere de necessitate salutis.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homilia 5. Radix desperationis est acedia, & non solùm radix, sed & nutrix eius, & mater: quæ si mentem hominis Deo dicati semel oppresserit, omnem viam salutis illicò præcludit.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 1. de calamitate suorū temporū, de Acedia:

Hæc est curarum genitrix, exercita nullis
Artibus, officij nullo laudabilis vsu,
Segnities, inter socias nutrita Megera,
Doctaq; languores animi, luctusq; magistra:
Sola sedens, oculosq; solo defixa, malignum
Crispa supercilium, pallens, impexa capillos,
Phthiriasim patiens scalpit caput vnguibus vncis:
Os immunda, manus illota, cadente saliua
Barba madet, pluit imbriferis de naribus humor.
Debilis, & longo pendens in pectora dorso
Fauce tumet, leuat angusto sub pectore ventrem
Vtris ad exemplum, morbiq; intercutis instar
Crus exile genu surgens, pes pinguis & amplus
Tardat iter, grauibusq; dolet iunctura podagris.
Hæc fera ferulis sancta fastidia vita
Ingerit, & tardos ad clara negotia sensus
Somnifero languore premit, frigentia corda
Inuoluit gelido densa velamine nubis.
Nil nisi terrenis haustum de fæcibus vnquam
Cogitat. &c.

LIBER TERTIUS: DE IUSTIFICATIONE HOMINIS, SEU FIDE ET OPERIBUS.

ARTICULUS PRIMUS.

HOMINES IMPIOS, ET NONDUM BAPTISMATE RENATOS, VERA IN CHRISTUM SALVATOREM FIDE, ET EIUS CONFESSIONE, ABSQUE OMNI PRAECEDENTIUM BONORUM OPERUM, QUAE NON HABENT, ADMINICULO SALVARI; ET sine illa fide nullum hominem salutem consequi.

NEGANT.

Anno post natū Christum

100. **B**ASILIDES *docuit fidem persecutionis tempore etiam cum periurio negandam esse.* Irenæus, Clemens Alexandrinus, & Philastrius de Basilide.

200. *Helchesaita fidem ore tenus negare, cùm necessitas urgebat, indifferens esse dicebat, modo interiore cogitatione rectè de fide sentiretur.* Eusebius ex Origene Hist. lib. 6. cap. 38.

1520. *Erasmus Roterodamus*, in Commentarijs in Tusculanas Quæstiones Ciceronis, *Ciceronem sine fide saluatum esse credit.*

1530. Huldaricus Zuuinglius in expositione fidei Christianæ, tomo 2. fol. 559. articulo 12. de vita æterna: *Credimus animas fidelium, protinus ut corporibus euaserint, subuolare cælo, numini coniungi, æternóq; gaudere. Hic Adamum, Abelum, Enochum, Petrum, Paulum: hic Herculē, Theseum, Socratem, Aristidem, Numam, Camillum, Catones, Scipiones: hîc antecessores tuos, & quotquot in fide hinc migrârunt, maiores tuos videbis. Quo spectaculo quid latius cogitari potest?*

De peccato originali ad Vrbanum Regium Tomo 2. fol. 118. *Toto cælo errant, qui damnationi æternæ solent adiudicare nunc Christianorum infantes, cùm non sint baptismate tincti; nunc verò eos omnes, quos Gentiles vocamus. Quid enim scimus, quid fidei quisque in corde suo Dei manu scriptum teneat? Senecæ sanctissimi fidem quis non admiretur, quam epistola ad Lucilium 34. prodidit? Hoc enim:* Qui non crediderit, condemnabitur, *nullatenus est absolutè intelligendum, sed de his, qui audito Euangelio credere noluerunt. Vnde infantes, & qui non audierunt Euangelium, hac lege non tenentur.*

De prouidentia Dei Tomo 1. fol. 370. b. *Ego certè malim, si optio daretur, Socratis, aut Senecæ sortem eligere, qui ut numen unum agnouerunt, ita mentis puritate sategerunt illud demereri: quàm aut Romani Pontificis, qui tamen se Deum vel ipse indicaret, si licitator adsit: aut cuiusquam Imperatoris, Regis, ac Principis, qui hunc ficulnum Deum tuetur. Illi enim ut religionem ad verbum, & quod ad Sacramenta pertinet, non agnouerint: attamen quod ad rem ipsam, aio religiosiores & sanctiores fuisse, quàm omnes unquam Dominicastri & Franciscani.*

1530. *Rodolphus Gualterus*, in Apologia pro Zuuinglij libris, *probans ac defendens huiusmodi Zuuingliana paradoxa, ostendit quidem aliquos ante natum Christum Gentiles fide in venturum Christum saluatos esse, sed quòd illi idololatræ, quos Zuuinglius nominat, saluati sint absque fide, non demonstrat.*

1531. Sebastianus Francus epistola de abrogandis omnibus Ecclesiæ statutis ac politijs: *Agnosce spiritualem Ecclesiam apud omnes populos ac Gentiles, &c. Pro fratribus tuis habe omnes Turcas ac Gentiles, vbicunque fuerint, qui timent Deum, operantur iustitiam, edoctos & intrinsecùs imbutos à Deo, etiamsi nunquam de Baptismo, atque adeò de ipso Christo ullam vel historiam vel Scripturam audierint, sed solùm virtutem ipsius per interius verbum in se perceperunt, atque sic fructificârunt.*

1540. *Georgius Maior docuit in prima hominis impij iustificatione solam fidem non sufficere; sed etiam bona opera ita esse necessaria, ut etiam infantes sine ijs non saluentur.* Staphylus in Genealogia Lutheri.

1540. *Georgius Dauid dixit non esse peccatum negare Christum coram hominibus: non spiritum, sed carnem duntaxat peccare: stultos fuisse Apostolos & Martyres, quòd tormenta mortemq; propter Christi confessionem passi sunt.*

1578. Nathaniel Aelianus in Matthan Ia, B. 8. *Pars septima. Patres non saluari sunt fide in Christum. Ex*

hoc puto constare primo falsum esse, quod Patres per Christi meritum saluati sint, cum nullus modus, quo Christus saluet populum, in Scriptura legatur, qui Patriarchis applicari possit: deinde & alienum esse à veritate Christum hoc modo, vt iam quisque putat, nos saluare, & intercedere pro nobis.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 15. *vers.* 6. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Habacuc 2. 4. Iustus autem in fide sua viuet.

Matth. 10. 32. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.

Marci 16. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

Ioannis 3. 16. Sic enim Deus dilexit mundũ, vt Filium suum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Actorum 10. 43. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.

Rom. 3. 28. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Rom. 10. 10. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.
Esa. 28. Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum non confundetur. 13. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? 17. Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

Ephes. 2. 8. Gratia enim estis saluati per fidem (& hoc non ex vobis, Dei enim donum est,) non ex operibus, vt ne quis glorietur.

Hebr. 11. 6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smyrnẽses: Nemo erret, nisi crediderit Iesum Christum in carne conuersatũ, & crucem illius confessus fuerit, nõ assequetur vitam æternam.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Nemo ex illis quidẽ, qui se posteros Abrahami gloriantur, quicquam assequetur, nisi ex animo fidẽ Abrahami referat, &c. Purificamur fide per sanguinẽ Christi, mortemq́ ipsius. Omnes omnium gentium homines, tam serui, quàm ingenui, quicunque in Christum credunt, & norunt vera Prophetarum oracula, sciunt se vnà cum eo hæreditatem accepturos.

Irenæus. 180.

Lib. 4. *cap.* 13. Nõ incognitus erat Dominus Abrahæ, cuius diem concupiuit videre: sed neque Pater Domini: didicerat enim à Verbo Domini, & credidit ei. Quapropter & deputatum est ei ad iustitiam à Domino. Fides, quæ est ad Deum altissimum, iustificat hominem.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 1. *Stromatum*: Abraham nõ ex operibus iustificatus est, sed ex fide. Nihil ergo eis post vitæ finem proderit, etiamsi nunc rectè operentur, nisi fidem habeant.

Lib. 4. Non credere veritati, affert mortem: sicut credere, vitam.

Lib. 6. Saluatoris opus est saluare: quod quidem certè fecit, vt qui eos, qui in ipsum voluerint credere, per prædicationem, vbicunque essent, traxerit ad salutem.

Lib. 7. Per fidem solummodò efficitur fidelis perfectus.

In Parænetico: Fides clauis est regni cælorum.

Origenes. 230.

Homilia 3. *in Leuiticum*: Siclus sanctus fidei nostræ formam tenet. Si enim fidem obtuleris tanquam pretium, Christo velut ariete immaculato in hostiam dato, remissionem accipies peccatorum, &c. Certum est, quòd remissionem peccatorum nullus accipiat, nisi detulerit integram, probam, & sanctam fidem, per quam mercari possit arietem: cuius natura hæc est, vt peccata credentis abstergat. Et hic est siclus sanctus, probata & syncera fides, id est, vbi nullus perfidiæ dolus, nulla hæreticæ calliditatis peruersitas admiscetur, vt synceram fidem offerentes pretioso Christi sanguine, tanquam immaculatæ hostiæ diluamur.

Libro 1. *in Iob*: Sicut credenti omnia sunt possibilia, vt saluetur, & refrigerium inueniat apud eum, cui credidit: sic non credenti nihil est possibile, neque vt saluus fiat, neque vt refrigerium inueniat, neque vt introeat.

Ad caput tertium ad Romanos: Dicit sufficere solius fidei iustificationem, ita vt credens quis tantummodò iustificetur, etiamsi nihil ab eo operis fuerit expletum. Imminet igitur nobis, qui integram esse Scripturam Apostoli conamur asserere, & ordine suo cuncta constare, vt requiramus, quis sine operibus sola fide iustificatus sit. Quantum igitur ad exemplum pertinet, sufficere arbitror illum latronem, qui cum Christo crucifixus clamauit ei de cruce: *Domine Iesu memento mei cùm veneris in regnum tuum.* Nec aliud quicquam describitur boni operis eius in Euãgelijs: sed pro hac sola fide ait ei Iesus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.* Luc. 23. Aptemus nũc, si videtur, huius latronis verba caussæ Apostoli Pauli, & dicamus

ad Iu-

ad Iudæum *Vbi est ergo gloriatio tua?* Certum quia exclusa est, exclusa autē non per legem operum, sed per legem fidei. Per fidem enim iustificatus est hic latro sine operibus legis: quia super hoc Dominus non requisiuit quid prius operatus esset, nec expectauit quid operis, cùm credidisset, expleret, sed sola confessione iustificatum, comitemq́ue sibi paradisum ingressurus assumpsit. Sed & mulier illa, quæ in Euangelio secundùm Lucam refertur, quia cū cognouisset, quòd Iesus recubuit in domo Pharisæi, &c. Iesus autē dixit ad Pharisæū parabolam quingentorū vel quinquaginta denariorum, & ex nullo legis opere, sed pro sola fide ait ad eam: *Remittuntur tibi peccata tua.* Et
Luc. 7. iterum: *Fides tua te saluam fecit: vade in pace.* Sed & in multis Euangelij locis hoc sermone vsum legimus Saluatorem, vt credentis fidem causam dicat esse salutis eius. Ex quibus omnibus claret, quòd rectè arbitratur Apostolus iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Eusebius Cæsariensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 4. Quāquam Abrahamum longo tempore post ferunt Circuncisionis mandatum accepisse: tamen ante illud quidem præceptum eum fide iustificatum traditur, sic de eo
Gen. 15. sacro affirmante eloquio: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Ac cùm ante Circuncisionem talis factus esset, diuinū oraculum à Deo, qui se in eius conspectum obtulisset (idem iste erat Christus, Dei Verbum) de illis qui posterioribus seculis simili ratione cum Abrahamo iustificarentur, hoc modo antea promissum fecit,
Gen 12 inquiens: *Benedicētur, inquit, in te omnes tribus terræ.*

Athanasius. 340.

Oratione 1. contra Arianos: Abraham non morte ad coronam venit, sed fide in Deum: alijq́ue item Sancti, Gedeon, Baruch, Samson, Iephtha, Dauid, Samuel, socijq́ue eorum, non effuso sanguine consummati sunt, sed per fidem iustificati sunt.

In Symbolo: Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est vt teneat Catholicam fidem: quam nisi quisque integram inuiolatamq́ue seruauerit, absque dubio in æternum peribit.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 22. quæ est de Humilitate: Ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius quis iustitiam extollitur, sed agnoscit se quidem vera destitui iustitia, verùm sola in Christum fide iustificatum esse.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 5. Abraham non ex operibus tantùm iustificatus, verùm etiam ex fide multa perfecta officia fecit. Sed neque prius amicus Dei vocatus est, quàm credidisset, & omne opus secūdùm fidem perfecisset. Reliquit parentes per fidem, deseruit patriam, & regionem, & domum per fidem. Quemadmodum igitur ille iustificatus est, & tu iustificeris.

Præfatione in Catecheses: Nihil aliud à nobis requirit Deus pręter voluntatem bonam: ne dixeris quomodo mea delebuntur peccata? Ego affirmo tibi, quòd volendo & credendo. Quid autem his facilius?

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Factus est mihi Christus iustitia, sanctificatio, & redemptio. Iustitia quidem, quoniam per fidem ipsius peccata dissoluit: sanctificatio verò, quia per aquam & Spiritum, & Verbum suum me liberauit, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Sermone ex Apostolo de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamētum. Nullus vnquam sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim fides innocens ac pura credulitas, qua ad Deum accedimus, qua præceptis insistimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Hæc in Ecclesia signa ostēdit, virtutes exercet, charismata cōplet: hæc amplexāda nobis est semper: hæc mentis virtute tenenda. Per illam enim venimus ad Christum, per illam pergimus ad Deum, per illam properamus ad cælum.

Sermone de Fide & lege naturæ: Ante opera fides primùm inducenda est. Eum qui operatur opera iustitiæ sine fide non possum probare viuum fuisse: Fidelem autē absque operibus possum monstrare & vixisse, & regnum cælorum assecutum.
Nullus sine fide vitam habuit. Latro credidit dūtaxat, & iustificatus est à misericordissimo Deo. Luc. 23.
Atque hìc ne mihi dixeris, defuisse ei tempus, quo iustè viueret, & honesta faceret opera. Neq́ue enim de hoc contenderim ego: sed illud vnum asseuerauerim, quòd sola fides per se saluum fecerit. Nam si superuixisset, & operum fuisset negligens, à salute excidisset.

Marcus Eremita. 400.

Contra eos, qui se putant operibus iustificari: Deus nos peccatores mortuos proprio sanguine suo mercatus est, & ijs, qui ita credunt, gratiam suam gratuitò largitus est.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 4. in Ioannem cap. 9. Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem.

Libro 10. Thesauri cap. 8. Subiectus nunc quoque Christus Patri est, non tamen pro omnibus, sed pro solis credentibus in eum, pro quibus seipsum tanquam immaculatum agnum Patri obtulit, vt ab omni peccato liberatos Patri offerret.

Theodoret[illegible]. 450.

De sacrificijs lib. 7. *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorū tuorum non recordabor.* Neq́ue enim vllis operibus nostris, sed per solam fidem
mystica bona consecuti sumus. Hinc & Apostolus manifestè testatur: *Gratia salui facti estis: & hoc* Ephes. 2.
non ex vobis, Dei donum est, ne quis glorietur?

Ad caput 3. Epistolæ ad Romanos: Sola fide allata, peccatorum remissionem accepimus: quoniam velut quoddam redemptionis pretium Dominus Christus corpus suum obtulit, &c. Dominus Christus & verus Deus est, & propitiatorium, & Pontifex, & agnus, & in suo sanguine salutem nostram procurauit, solam à nobis fidem exigens.

Ad caput 2. epist. ad Ephes. Non nostra sponte credimus, sed vocati accessimus; & cùm accessissemus, non exegit vitæ puritatem & innocentiam, sed sola fide suscepta condonauit peccata.

Basilius Seleucius. 450.

Oratione 2. de exuscitatione Lazari: Magnum præclarumq́ue bonum est fides, præsertim quādo à feruida mente, multaq́ue & ardenti vi amoris procedit. Hæc vna sapientes nos esse ostendit: hæc humanam imbecillitatem tegit: hæc terrenis cogitationibus missis, cælestium rerum contemplationi intendit. Quod humana sapientia præ luminis debilitate assequi nequit, hoc illa capit, hoc illa tradit. Adhæreamus itaque fidei, nec humānis rationibus nos circumduci patiamur.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 5. Marci: *Confide filia, fides tūa te saluam fecit.*) Etiam vocat illam Iesus filiam: quia per & propter fidem sanitatem obtinuerat. Est autem fides res quædam ipsa corporis sanitate potior, vt quæ filiorum adoptionem cōciliet. *Fides,* inquit,

tua te saluam fecit.) Hæc disertè indicant, vestimenta contacta eam non sanasse, sed fidem. Igitur neque locus, neque verba, neque aliud quippiam eiusmodi externum hominem saluat, sed vnumquemque sua fides saluat.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 4. Ecclesiastis: Populus in Dei cognitionem ex gentibus conuocatus, verè sapiens, ac redemptus à diabolica seruitute, & per fidem Christi Saluatoris consecutus regale sacerdotium, spiritu quidem pauper, sed Euangelica beatitudine decoratus.

Ad cap. 7. Dominus noster Iesus, qui est ipsa sapientia, ei, qui in se crediderit, iam per fidei lumen sapienti effecto auxiliatur multò validius, quàm decem præcepta legis, quæ in ciuitate Iudæorum potentiam & auctoritatem magnam habent.

Ioannes Maxentius. 510.

In Confessione fidei: Quapropter nullũ ab Adam nunc vsque per naturæ vigorem credimus esse saluatum, nisi dono gratiæ Spiritus sancti, in fide nominis Iesu. Quia *non est aliud nomen sub cælo*, &c. Credentes etiam omnes ab Abel vsque ad Christum, siqui saluati sunt, ea gratia, qua & nos esse saluatos.

Ioannes Climacus. 580.

In recapitulatione gradus 26. Qui fidem non habet & bona quædam fortè operatur, is ei similis est, qui haustam aquam in perforatum dolium immittit.

Isychius. 590.

In Leuiticum lib. 2. cap 7. Per pectusculum fidem designat, & confidentiam, quam offerri Domino vult ab eo, qui saluari desiderat: quia *sine fide impossibile est nos placere Deo.*

Lib. 4. cap. 14. Miseratus Deus humanum genus, cùm illud ad explenda legis opera infirmatum vidisset, iam non ex operibus saluari, sed per gratiam hominem voluit. Gratia verò ex misericordia, atque compassione præbetur, & fide comprehenditur sola, *non ex operibus*, vt Paulus dicit ad Ephes. Nam gratia iam non erit gratia.

Antiochus. 600.

Heb 11. *Homilia prima de fide:* Inprimis necesse fit, vt credas *in Deum, quia est, & exquirentibus se remunerator*
Eccl. 40 *sit. Fides* enim *in seculum stabit.* Et: *Iustus ex fide viuet.*
Heb. 10. Iustus autem, qui veraci fide nititur, fidem habet mirè efficacem: Fidem (inquam) quotidiana accessione coalescentem, fidem nulla ex parte hæsitantem, fidem ad opera laude digna illustrantem, vt per ea glorificetur vniuersorum Deus. Fides principium est diuinæ vocationis. Quisquis perfectè credit, lapis est templi Dei, lapis est solerti apparatu leuigatus, & exæquatus in substructionem Dei Patris, lapis in sublime euectus, machina quapiam admirabili Iesu Christi, quæ crux eius est, presidio adiutus funiculi, qui Spiritus sanctus est. Fides hominis prædux viæ est: Charitas ipsa via est, ad Deum vsque subuehẽs hominem.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 3. cap 31. Quisque nostrum iuxta proportionem fidei suæ manifestam obtinet Spiritus efficaciam.

Cap. 35. Fidei cuiusque mensura est causa distributionis diuinorum bonorum. Prout enim credimus, accessionem etiam promptitudinis ad agendum obtinemus. Quamobrem qui operatur iuxta proportionem actionis, declarat fidei modum, suscipiens mensuram gratiæ, quatenus credidit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib 4. cap. 12. Si quis fide tanquam manu ductus, Deum bonum, & omnipotentem, & verum, & sapientia & iustitia præstantem reputet, omnia plena & æquabilia, viamq; rectam inueniet. Nam fieri sine fide non potest, vt quisquam salutẽ adipiscatur. Siquidem fide tum humana omnia, tum spiritualia constant.

Photius. 860.

Ad cap. 4. epistola ad Roman. Vides quòd nihil omnino habeat Abraham, ne vestigium quidem operum ad eiusmodi beneficia, quæ à Deo accepit? Vnde ergo dignus habitus est? ex sola fide.

Ad cap. 5. Ob quam actionem, ob quod rectum opus gratia hæc data est? Ob solam fidem. Tantum enim credidimus, & omnia nobis per Baptismum gratis donata sunt.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 2. Abacuc: Ex operibus legis nulla iustificatur caro. Lex enim iram operatur, si quis eam transgressus fuerit, & interimit præuaricantes: fides autem per gratiam soluens delicta iustificat.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 3 epist. ad Romanos: Omnes, qui in Deũ crediderunt, gratis iustificantur, ipsum credere tantùm conferentes.

Ad cap. 5. Vides q; nihil omnino habeat Abrahã, ne vestigium quidem operum ad eiusmodi beneficia, quæ recepit? Vnde ergo dignus habitus est? ex sola fide. *Credidit enim Abraham Deo*, ait Scriptura, *& imputatum est ei ad iustitiam.* Credidit, & à Deo iustificatus est, vt tanta & talia consequeretur.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 1. In omnem terram Euangelij prædicatio diuulgata est, & credentes salutem consequuntur. Qui verò non credunt, pereunt. Nec tamen hæc culpa in Christum, sed in infideles incidit, qui suam ipsorum salutem produnt.

Contra Mahometem orat. 3. Si fides (vt Scriptura docet) sine operibus mortua est, multò magis opera sine fide mortua sunt: vbi verò nec fides, nec opera præstò sunt, quidnam illic iudicãdum est? Vt enim corpus sine anima mortuum est, sic & anima sine fide & operibus. Si enim fides adfuerit, licet vulneretur anima, sanationis tamen vias habet, per pœnitentiam scilicet & opera. Fide autem absente, omnis actio aut virtus, quæ in speciẽ esse videtur, vana est & inanis. Fide autem præsente, etiam virtus adest, licet aliquando virtutis defectus, id est, peccatum oboriatur. Vbi ergo fides non est, nec virtus est. Quapropter & Esaias ait: *Nisi credideritis, non intelligetis.*

Gennadius Scholarius. 1450.

In Dialogo: Verbum Dei natum est ex carne sanctæ Virginis, & manifestum est toti orbi: & qui credunt in eum, salui sunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis Episcopus Lemouicensis. 100.

Epist. ad Burdegalenses cap. 9. Ex hac claritate, quę illuxit in cordibus vestris, per fidem, qua in mortem Domini credidistis, conseruabitur in vobis ęterna beatitudo, quę neq; in Deo Patre, & Domino Iesu Christo & Spiritu Dei initium, nec in vobis finem operabitur.

Tertullianus. 200.

Libro 4. contra Marcionem cap 3. Fide Abraham Deo credidit, nullo sub iugo legis, nec in signo Circumcisionis.

[illegible]

Rufinus. 390.

[illegible] Paulus Apostolus ad Hebræos [illegible] [illegible] V ergo intelligentes [illegible] primò omnium [illegible] communi [illegible] Nec agricola [illegible] quibus [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] ad Deum [illegible] [illegible] pagani nobis obiicere solent [illegible] quasi rationibus [illegible] credendi [illegible] constat. Et ideo [illegible] stare, nec agi aliquid posse, nisi [illegible] vis credendi.

Augustinus. 400.

Ad [illegible] [illegible] sperandum est; sed non ab illo, à quo sperandum est; aut hoc sperat, quod sperandum non est, etiam ab illo, à quo æterna vita sperand[a] est.

[illegible] Sine bonorum operum meritis per fidem iustificatur impius, sicut dicit Apostolus: *Credenti* [illegible] *fides eius* [illegible]

[illegible] Non quisquam præter illam fidem, quæ est in Christo Iesu, siue ante eius incarnationem, siue post [illegible] est Deo.

Maximus Taurinensis. 410.

Homilia [illegible] Christus [illegible] quidem natus [illegible]

Leo Magnus. 450.

Sermone [illegible] [illegible] destruitur [illegible] mutat [illegible]

[illegible]

[illegible] 440.

[illegible] Christus [illegible] qui in hoc [illegible]

Prosper. 450.

[illegible]

[illegible] Nec alia gratia aut alia [illegible] quamquam hominum [illegible] ante legem, [illegible] tempore, iustificatum [illegible] est, quam hanc eadem, per quam Dominus noster Iesus Christus, secundum [illegible] ta sua, in [illegible] orum verit [illegible] quod [illegible]

In epigrammat. cap. [illegible]

[illegible]

[illegible] summum [illegible] Deum,

[illegible] vna est, atque [illegible]

[illegible] beata [illegible]

[illegible]

De [illegible] cap. [illegible]

[illegible]

. *Claudius Marius Victor.* 460.

Libro 3. in Genesim de Abrahamo:

[illegible]

[illegible] corona [illegible] est.

Seduli[us]. 460.

[illegible]

Eusebius [illegible]. 460.

[illegible]

[illegible]

[illegible] autoritas, dice- [illegible] Constat ergo ne- [illegible] posse beatitudinem. [illegible] & [illegible] neminem placere posse. [illegible] Fides namque est bonorū omni[illegible], fides est humanæ salutis ini[illegible] filiorum Dei potest con[illegible].

[illegible] Moguntinum. 813.

[illegible] nostræ de fide esse decer[illegible] omnium est fundamentū: [illegible] *est placere Deo.*

Haymo. 820.

[illegible] Redemptio nostra, qua su[illegible] per quam iustificamur, passio [illegible] sancto Baptismo iustificat homi[illegible], & postmodum per pœnitentiam. [illegible]. Lex non completur fide, [illegible] autem completur fide ma[illegible] operibus. Quia sola fides saluat.

Halitgarius Episcopus. 830.

[illegible] pœnitentiæ lib.2.cap.3. Fides iustitiæ est [illegible], quam nulla bona opera præce[illegible] qua omnia bona opera procedunt [illegible] peccatis omnibus purgat, mentes no[illegible], Deo reconciliat, cunctis partici[illegible] naturæ consociat, spem nobis futu[illegible] inspirat, auget in nobis vir[illegible] in earum possessione confirmat. Ipsa [illegible] ascensionis est, per quam gressus [illegible], vt errores humanæ vitæ trans[illegible] securus perueniat. Quam sa[illegible], vt doceat, & populus credere [illegible], vt intelligat, dicente Apostolo: [illegible] *non intelligetis.* Vnde datur intelligi, [illegible] ex intellectu, sed ex fide intelle[illegible] per hoc vt bene agat, quasi intel[illegible], & vt intelligat credat. Debet do[illegible] prædicare, quod audiat crediturus: [illegible] prædicatione nullus erit auditus, sicut [illegible] *Quomodo audient sine prædicante?* Verbū [illegible] prædicandum est, vt audiens credat, cre[illegible] intelligat, & intelligens opus bonum per[illegible] exerceat, & faciat.

[illegible] Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

[illegible] de circumcisione. Sed quid de salute il[illegible] possimus, qui vel ante diē octa[illegible], vel in deserto infra quadra[illegible] sunt? Credendum est, [illegible] propria, qui crede[illegible] credere non potuerūt [illegible] vnum perficiūt: [illegible], Eccle[illegible] membra [illegible] vna [illegible] quod [illegible] credimus [illegible] credi[illegible] dum.

Radulphus Flauiacensis. 950.

[illegible] *pœnitentiam* [illegible] [illegible] sanctificari [illegible]. Ne [illegible] Quòd si [illegible] per dilectio[illegible] sanctificare eum po[illegible] prælumptio, qui [illegible] [illegible] sanctita [illegible]

[illegible]. 1000.

[illegible] est [illegible]

operandi, vel propter [illegible] non posse operari, quamquam velit, sed aliqu[illegible] op[illegible] hac vita rapitur, cum fide & bona volun[illegible], huic nihil operanti, sed tantummodo credenti in eum, qui iustificat impium, hoc est, Deum: reputatur fides ad iustitiam, hoc est, sola fides sufficit ei ad iustitiam, & ita ad salutem.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De gloria & honore Filij hominis libro 2. Quem tu erudieris Domine, ille scit, ille confitetur, quòd iustitia nulla sit, quòd omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimonium habeat ex fide Iesu Christi.

Bernardus. 1130.

Sermone primo in Annuntiatione B. Mariæ. Necesse est primò omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiā Dei: deinde, quòd nihil prorsus habere queas boni operis, nisi & hoc dederit ipse, &c. Idcircò si credis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccasti, & in quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde adhuc, vt & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus sanctus, dicens: *Dimissa sunt tibi peccata tua.*

Sermone 22. in Cantica: Quisquis pro peccatis compunctus, esurit ac sitit iustitiam, credat in te, qui iustificas impium, & solam iustificatus per fidem, pacem habebit ad Deum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.3.dist.25. litera A. Sine fide Mediatoris nullum hominem vel ante, vel post legem fuisse saluum sanctorum auctoritates contestantur, &c. His alijsque pluribus testimonijs perspicuè docetur, nulli vnquam salutem esse factam, nisi per fidem Mediatoris.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone ad excitandam deuotionem ad Psalmodiam: Quòd si fidei cohærentia sine morum conformitate nequaquam saluat adultos, longè minus saluare potuerunt opera sine fide.

Innocentius Tertius. 1200.

Ad Psal.4. Pœnitential. Cùm fides adultis sine Sacramento proficiat, vbi Sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: Sacramentum verò Baptismi sine fide adultis non valeat, iuxta quod Veritas ait: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Quid est, quòd hoc in loco plus attribuitur Sacramento quàm fidei? Marc.16
Nam minus est aspergi, quàm ablui; & minus mundari, quàm dealbari, maximè super niuem. Sciendum est ergo, quòd fides Christi, quæ iustificat impium, reuera mūdat à culpa, sed non semper ab omni pœna. Sacramentum verò Baptismi, si dignè sumatur, liberat omninò à culpa pariter & à pœna.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominic. in Albis, Them. ex Epist. Sine fide nō est salus, nec vita æterna: quoniā qui nō credit, nō quærit; qui non quærit, non inuenit; & qui non inueniet, non intelliget, vel cognoscet. & ita vita æterna carebit. *Hæc est enim vita æterna, vt cognoscant ipsum verum Deum, & quem ipse misit Iesum Christum.* Fide Ioan.17
enim cor mundatur, sicut scriptum est: *Fide mundans corda eorum*: & anima illuminatur, vt Christi beneficia cognoscat, & ingratus non existat tanto benefactori. Act.15

Guilielmus Aluernus. 1230.

De Moribus cap. Inter hæc prima fides sic de se ipsa incipit loqui: Ego sum prima vita mentis humanæ, Deo ipso teste Abacuc 2. *Iusta mens ex fide viuit.* Cum enim Deus vita animarum sit, vt dicit

ARTICVLVS SECVNDVS.

HOMINES FIDE IVSTIFICATOS, PER DEI GRATIAM ET AVXILIVM, CHRISTI MANDATIS PARERE POSSE.

NEGANT.

Anno post natū Christum.

1520. MARTINVS Lutherus in confutatione rationis Latomianæ: *Tot Scripturæ testimonia probant mandatum esse impossibile nobis, vt nihil sit manifestius.*

In Responsione ad Dialogum Syluestri Prieratis: *Pessimè facis, quòd negas Saluatorem impossibilia iussisse: plus quàm pessimè facis, quòd hoc falsitatem audes appellare. Non possumus in hac vita mandata Dei implere.*

1525. Philippus Melanchthon ad caput 4. epist. ad Romanos, editionis primæ: *Cùm mandat lex diligi Deum, perinde impossibilia iubet, atque si præcipiat nobis transuolare Caucasum.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 2. Instit. cap. 7. *Sit extra controuersiam, impossibile esse in hac carne legis implementum.*

1560. Ioannes Monhemius Dialogo 3. *Nemo, quantumuis perfectus, præstare potest quod lex iubet.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 6. *vers.* 9. Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

Genes. 17. 1. Dixit Dominus Abrahæ: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus.

Deuteronomij 30. 6. Circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: vt diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, vt possis viuere. 11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare positum, vt causeris, & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre; vt possimus audire, & facere quod præceptū est? sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum.

Iosue 11. 15. Sicut præceperat Dominus Moysi seruo suo, ita præcepit Moyses Iosue, & ille vniuersa compleuit: non præterijt de vniuersis mandatis nec vnum quidem verbum, quod iusserat Dominus Moysi.

3. *Reg.* 14. 8. Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.

3. *Reg.* 15. 5. Eo quòd fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi.

4. *Reg.* 23. 25. *de Iosia*: Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominū in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnē legem Moysi.

2. *Para.* 15. 15. *de Asa, & populo*: In tota voluntate quæsierunt eum (*Dominum*,) & inuenerunt, 17. Cor Asa erat perfectum cunctis diebus eius.

Iob. 1. 1. Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

Psal. 118. 10. In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis. 32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum. 168. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Ezech. 36. 26. Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiri-

tum meum ponam in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.

Matth. 1.19. Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

Matthæi 11.30. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

Matthæi 19.21. Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.

Lucæ 1.7. Zacharias & Elizabeth erant iusti ambo ante Deum, incedẽtes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

Lucæ 2.25. Simeon homo iustus & timoratus, expectans consolationem Israel: & Spiritus sanctus erat in eo.

Ioannis 13.35. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

Ioannis 14.23. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

Ioannis 15.12. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. 14. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

Actorum 13.22. Inueni Dauid filium Iessæ, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

Galat. 5.14. Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Philip. 3.15. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.

Philip. 4.13. Omnia possum in eo qui me confortat. (grauia non sunt.

1 *Ioan.* 5.3. Hęc est enim charitas Dei, vt mãdata eius custodiamus, & mandata eius

1. *Ioan.* 2.5. Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 4. Stromat. cap. 8. Quin etiam præcepta sunt eiusmodi, vt à nobis possint fieri, vel non fieri: quæ consentaneum est vt consequatur laus & vituperatio.

Origenes. 230.

Homilia 9. in Iosue: Quantæ ex mulierum sexu apud Deum in viris fortibus numerantur? & quanti ex viris inter remissas & languidas mulieres reputantur? An non tibi videtur inter mulieres existimandus ille vir, qui dicit: non possum obseruare quæ scripta sunt: vendere quæ habeo, & dare pauperibus non possum, percutienti maxillam præbere alterã non possum, maledicentem benedicere non possum, blasphematus deprecari non possum: cætera similia, quæ mandantur, qui dicit implere non possum, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus?

Athanasius. 340.

De Virginitate seruanda: Intende vnicuique præcepto, & id quod iubetur præsta. Si enim ista serues, digna habeberis cælesti thalamo. Ne dixeris in corde tuo: At quonam ista modo præstare potero? Ne pauorem cõcipiat mens tua, sed cum omni alacritate seruabis ea. Siquidem timentibus Dominum præcepta Domini difficilia non sunt.

Basilius Magnus. 370.

In regulis Breuioribus Responsione 176. Nos quoque ad idem faciendum hortatur Paulus, cùm dicit: *Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione &c.* Sine dubio autẽ nõ præcepisset hoc, qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem, qua id faceremus, fuisset largitus. Quam quidem etiam in natura ipsa insitam videri voluit.

Homilia in illud Moysis: *Attende tibi ipsi*: Impium est asserere præcepta Spiritus sancti impossibilia esse obseruatu.

Ephræm. 380.

Sermone ad pietatem bonaq; opera Christi athletam excitante: Diuinis præceptis nos semper occupare studeamus, vt cùm spem hæreditatis tantorũ bonorum perfruendæ cõceperimus, etiam cõmunicationem spiritus semper expectemus; vt anima & corpore hinc sanctificati, cunctisq; mandatis Dominicis per spiritus cõmunicationem à nobis impletis, digni efficiamur Christo: sicque filij supercælestis Patris per communicationem sancti Spiritus eius fieri mereamur: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad Psal. 111. Dei præcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent Philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare. Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia. Quocirca dicebat Christus: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Matt. 11.

Homil. 18. in Matth. Ne igitur impossibilia putemus esse præcepta, quæ certè & vtilia nobis sunt, & valde facilia, si tota vtique mente vigilemus, tantumq; in se lucri continent, vt non solùm nobis, sed ipsis quoq; lædentibus maximè prosint.

Homil. 39. in Matth. *Tollite iugum meum super vos.*) Nolite igitur iugum audientes pertimescere: suauitatis enim eximiæ plenum est. Neque metuatis etiamsi onus dixerim: leue enim est. Quomodo autem in superioribus dicebat angustam esse ianuam, & arctam tribulationibus viam? Quando videlicet desidia, quando ignauia dissolutus es. Nam quando quæ dicta sunt perfeceris, leue tunc onus erit. Quomodo autem, inquies, quæ dicta sunt perficiam animo? si humilitate syncera, si mansuetudine vera, si moderatione integra te communies.

Homil. 2. in 1. ad Corinth. Quæ præcepit Dominus sunt adeò facilia, vt multi propter Philosophiæ abundantiam eius præcepta superent.

Homil. 9. Si iussisset quidem grauia, & quę non possent fieri, posset fortasse proferre quispiam legum difficultatem. Si autem sunt admodum facilia, quidnam habemus quod dicamus, si ne eorum quidem vllam habemus rationem? Non

potes

potes ieiunare, neque virginitatem exercere? Atqui potes, si velis: & nos accusant ij, qui possunt. Nec tamen adeò seuerus & rigidus fuit in nos Deus, neque hæc iussit, neque lege constituit; sed dimisit in libero arbitrio, & electione auditorũ. Potes autem esse temperans in matrimonio, & potes non inebriari. Non potes omnes abijcere pecunias? quanquam potes, & ostendunt, qui fecerunt. Sed tamen ne hoc quidem iussit. Sed iussit non rapere, & ex facultatibus egenis opem ferre. Si quis autem dicat, quòd nec vxore sola potest esse contentus, seipsum decipit & fallit, & eum accusant qui absque vxore sunt continentes. Quid verò, dic quæso, non potes non probro & maledicto appetere? non execrari non potes? Atqui ea facere est graue, non autem non facere. Quam ergo habemus excusationem, quæ sunt adeò leuia & facilia non seruantes? Non potest dici nos habere vllam.

Sermone 2. in epistolam ad Philippenses, in morali digressione: Ecquod enim Christi præceptorum graue? ecquod valde molestum est? Non potes in virginitate degere? licet tibi matrimonio iungi: non potes tuis te rebus omnibus priuare? licet
2 Cor. 8. tibi ex bonis tuis alteri suppeditare. *Vestra*, inquit, *abundãtia illorum inopiam suppleat*. Nam ista quidem valde grauia videri possint, pecunias pro nihilo habere, & corporea cupiditate superiorem esse. Alia verò vt præstes nullo sumptu, nulla violentia opus est. Quam enim tibi vim afferas oportet, vt ne maledicas, nec crimineris temerè? ne cæterorum bonis inuideas? ne ambitione capiaris? Tormentis subijci, nec de gradu deijci, patientiæ est: paupertatem ferre, cum fame ac siti luctari, patientiæ est. At vbi nihil horum præstare cogeris, sed licet tibi bonis tuis, quatenus Christianum decet, frui, alienis non inuidere; quam adhibeas violentiam oportet? &c.

Homilia 8. de Pœnitentia: Nequaquam Dominũ accuses, haud mandat impossibilia. Multi etiam ipsa superant præcepta.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 10. in Ioannem cap. 4. Si seruare mandata, diligere est: non seruasse mandata, odisse necessariò est. Signum enim non diligendi, est mandata paruipendere, & præcepta, quasi iniuriam inferant, contemnere. Quemadmodum igitur in seruantibus mandata Filius cum Patre habitat, eodem certè modo à non seruantibus deuolat.

Libro 3. contra Iulianum: Verbum Dei vnigenitũ reformans hominis naturam in suam originem, aboleuit quidem peccatum in carne, factum homo, & transtulit nos in nouitatem vitæ, & repastinare iussit primã naturæ dignitatem, in quam iterum plantetur admirabili gloria. *Ea propter*, in-
Matt. 5. quit, *dictum est antiquis: Nõ mœchaberis: ego autem dico vobis: non concupisces*. Quamuis res sit, vt opinor, ad quam pertingi nequeat, vtpote incomprehensibilis, & quodammodo super naturam. Sed sic sapere non finit. Quod enim impossibile legis, in
Rom. 8. quo infirmabatur per carnem, Deus misso Filio suo in similitudine peccati mortis, & de peccato condemnauit peccatum in carne, vt impletio legis impleatur in nobis, qui secũdùm carnem non incedunt, sed secundùm spiritum.

Esaias Abbas. 460.

Oratione octaua, ad eos qui mundo renuntiarunt: Ad mortem vsque serua diuina mandata, & ea nunquam despice.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 30. Deuteronomij: *Prope te est verbum hoc valde.*) Non immensum est mandatum: tanquam infantes enim lacte potauit. Ecquid mirum verò esse debet, cùm Ioannes quoque Christi mandata 1. Ioan. 5.
leuia esse astruit? Quia & ipsemet inquit: *Iugum meum bonum, & onus meum leue*, quanto magis pędagogi, quod circa sensilia vertitur, mandatum? Matt. 11

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 7. in Leuit. cap. 26. Nos si mandatis Dei intendimus, dicẽtes sicut Dauid: *Viam iustificationum tuarũ insinua mihi*. Et rursus: *Deduc me in semita mandatorũ tuorũ*: & custodierimus mandata eius, nihil eorum corrumpentes, neque secundùm nostram intentionem, sed secundùm eius, & quæ eius sunt, agentes: hoc enim est propriè eius custodire mandata: intelligibiliter expectemus vnumquodque eorum, quæ prædicta sunt. Quia autem à Iudæis inueniemus omnimodo hæc secundùm literam impleta: multi enim Dei Prophetæ, custodientes eius mandata, & in præceptis eius ambulantes, in multa fuerunt afflictione constituti, nec panem suum cum satietate, sed cum egestate comederunt, quemadmodum Ezechiel, cui ab ipso hoc Deo præceptum est. Sed & Paulus eos, qui in lege, & Prophetis iustificati sunt, exponẽs, dicebat: *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, humiliati & afflicti, quibus dignus non erat mundus*. Illud autem magis intendere in his, quæ dicta sunt, oportet: quia custodiẽtibus Dei mandata triginta benedictiones in præsenti lex posuit. Psal. 118. Heb. 11.

Anastasius Nicenus. 850.

Quæst. 5. Cùm dicat Dominus: *Iugũ meum est suaue, & onus meum leue*: est perspicuum, quòd qui est & senex, & impotens, potest eius legem seruare. Matt. 11.
Scriptum est enim: *Rectæ viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis: impij autem erunt in eis imbecilli*. Et: *Omnia sunt in conspectu eorum, qui intelligunt, & recta ijs qui inueniunt cognitionem*. Et: *Rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide*. Neque enim nobis solam constituit charitatem, neq; rursus vt recedamus ab omnibus quæ sunt in mundo, sed constituit vt Deum diligamus & proximũ: vt simus humiles, non mentiamur, & simus misericordes; vt oremus, toleremus afflictiones, simus mites & pacifici, vt iniuriæ acceptæ non simus memores, nec despiciamus, &c. Vides quòd nihil sit constitutũ quod sit graue, & quod à nobis non possit fieri. Meritò ergo dicebat Dominus: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*. Oseæ 14 Psal. 32. Matt. 11.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 11. Matthæi: Dicuntur omnia mandata Christi iugum leue: quoniam propter futuram retributionẽ leuia, tametsi ad breue tempus grauia videantur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De Baptismo Christi: In quibusdam per legem tuam promissa præmia nos inuitant: in multis pœnæ propositæ, & supplicia, vel damna territos animos à scelerũ retrahunt appetitu: neq; lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerum perfectionem deest sciẽtia, siue potẽtia: quia & quod agendum est, scimus, & quod scimus; facere possumus. Quòd si impossibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi, quid à nobis

bis tua experet altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictũ, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Præcipis mihi Domine Deus, vt diligam te: hoc & possum, & debeo: & totum me, & internus tibi esse iubes obnoxium; & de proximo iubes, vt ad meam eum mẽsuram complectar. Gratias ago tibi clementissime Deus, quia quod quæris à me, prius ipse donasti: & quo modo tu me dilexeris, si linguis hominum & Angelorum loquar, nec dignè possum eloqui, nec vniuersa cõplecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo. Iustum est Domine vt diligamus te; quia & ipse nos diligis, & iniquum omnino est, vt te in aliquo dilecti tui offendant, &c. Hoc natura, hoc ratio, hoc Domine verbi tui clamat auctoritas, &c. Non pertinet Domine ad te, nec de tuis est, qui te non diligit: nec diligit te, qui scienter offendit.

Hilarius. 350.

Ad Psal. 118. Lit. Lamed: *Latũ mandatũ tuũ vehementer.*) Latũ igitur mandatũ Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt non difficile sit, si voluntas adsit, præcepto Dei obtemperare: cùm latum & diffusum sit ad placendum officiosæ religionis varietate. Neque solùm latum, sed vehementer latum: latitudinis infinitate hac ipsa superlatiui adiectione monstrata.

Hieronymus. 390.

Ad caput quintum Matthæi: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui oderunt vos, &c.* Multi præcepta Dei imbecillitate sua, non Sanctorum viribus æstimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt, & dicunt sufficere virtutibus non odisse inimicos: cæterùm diligere plus præcipi, quàm humana natura patiatur. Sciendum est ergo Christum non impossibilia præcipere, sed perfecta, quæ fecit Dauid in
Acto 7. Saul, & in Absalon: Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus est: & Pau-
Rom. 9. lus anathema cupit esse pro persecutoribus suis.

Libro 3 aduersus Pelagianos cap. 1. *Crito*: Frustra ergo dãtur præcepta, si ea implere non possumus. *Atticus*: Deus possibilia mandauit, hoc nulli dubium est: sed, quia homines possibilia non faciunt, idcirco omnis mundus subditus est Deo, & indiget misericordia eius.

Augustinus. 400.

Lib. de natura & gratia cap. 43. Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

Cap. 69. Valdè bona sunt præcepta, si legitimè his vtamur. Eo quippe ipso, quo firmissimè creditur, Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni
Matt. 11 Christi sarcina leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa quæ leuis est: secundùm hoc dictum est: *Et præce-*
1. Ioan 5. *pta eius grauia non sunt*: vt cui grauia sunt, cõsideret non potuisse diuinitus dici, *grauia non sunt*, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauia nõ sunt, & petat quo destituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Israël in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idẽ significat: quia vtique cùm hoc testimonium comme-
Deut. 30. morasset Apostolus: *Prope est verbum in ore tuo, & in*
Rom. 10 *corde tuo*: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim sunt spiritales manus. *Hoc est*, inquit, *verbum fidei quod prædicamus*. Conuersus ergo quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum
Ioan 13. ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatũ Dei non habebit graue. Quomodo est enim graue, cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo graue est; aut diligit, & graue esse non potest.

Sermone 61. de Tempore: Sed dicet aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus Scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è contrariò respondes, non posse. Considera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideo quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, quia pius est.

Sermon 191. de Tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: *Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c.* Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in communi posse seruari.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Conueniat sanè Deo aliquid impossibile præcepisse, si vel homini conuenit: aut si etiam humana conditio iniquum putat contra possibilitatem cuiquam aliquid imperare, quæ peruersitas est, hoc sentiri de Deo, quod nec mortaliũ quidem natura suscipiat? Estne aliquis tam improuidus, tam iniustus, tam totius æquitatis ignarus, qui aut famulo, aut cuiquam subdito id imperare audeat, quod eum implere non posse cognoscat? Verbi gratia, præcipietne seruo suo quis, vt aut quatriduum iter vnius diei labore conficiat, aut spatiosi maris fluctus natando potius, quàm nauigando transmittat, aut vt montes lubrico apice inuios, inaccessibilesq; conscendat, & quæcunque alia, quę sunt naturæ contraria, faciat. Quod si iubere præsumpserit, quis non hunc non modò iniquũ, verùm etiam & insanum putet, quem illa imperare homini videat, quæ sua nullo modo queat natura supplere? Et si de huiusmodi homine tale potest haberi iudicium, quid de Deo sentiant, qui eum aliquid naturæ contrarium præcepisse existimant, prudentiæ tuæ iudicio derelinquo.

Concilium 2. Arausicanum. 444.

Cap. 25. Hoc etiam secũdùm fidem Catholicam credimus, quòd accepta per Baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliãte & cooperante, quæ ad salutem pertinent possint, & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

Leo Primus. 450.

Sermone quinto in solennitate Epiphaniæ cap. tertio: Hic labor (dilectissimi) pijs filijs, & bonis seruis, non solùm nec asper, nec onerosus, sed etiam suauis & leuis est, dicẽte Domino: *Venite ad me omnes,* Matt. 11.
qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Nihil ergo arduum est humilibus, nihil asperum mitibus, & facile omnia præcepta veniunt in affectum, quando & gratia prætendit auxilium, & obedientia mollit imperium.

Sermone quinto de Quadragesima, capite primo: Gratiæ Dei se obedientia humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest esse bona, deficiat. At si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubentem recurrat: qui ideo dat præceptum, vt excitet desiderium, & præstet auxilium, dicente Propheta: *Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet.* Psal 54.

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum cap.32 Firmissimè tene,& nullatenus dubites, posse quidem hominem verba sanctæ legis & Euangelij audire : sed diuinis mãdatis neminem obedire posse,nisi quem Deus gratia sua preuenerit,vt quod audit corpore,corde etiam percipiat,& accepta diuinitus bona volũtate & virtute, mandata Dei facere & velit, & possit.

Primasius. 540.

Ad caput 8.epistola ad Romanos : In illis viua & repugnante carne iustificatio legis impleri non potuit; in nobis impletur,qui Christi adiutorio carnem mortificamus cum vitijs. Præcepta legis implentur per charitatem,quæ per timorem non poterant impleri.

Gregorius Magnus. 590.

*Homilia 17.in Ezechielem:*De charitate scriptum
Psal. 118 est: *Latum mandatum tuum nimis.* De hac iterũ Psal-
Psal.30. mista ait: *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Sed ecce, dum loquor,animo occurrit, quomodo lata est charitas.Si per charitatem pertingitur ad Deum,
Matth. 7. & per semetipsam veritas dicit : *Intrate per angu-*
Psal 16. *stam portam.* Et rursum Psalmistam audio dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias*
Matth.11. *duras:* atque in Euangelio Dominus dicit: *Iugum enim meũ suaue est, & onus meũ leue.* Quo modo ergo aut lata charitas, si angusta porta: aut quo modo iugum suaue est,& onus leue, si in præceptis Dei vię duræ sunt,quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionem citius ipsa veritas soluit, quia via Dei & inchoantibus angusta est,& perfectè iam viuentibus lata. Et dura sunt,quæ contra consuetudinem spiritualiter animo proponimus,& tamen onus Dei leue est,postquam hoc ferre cœpimus: ita vt pro amore eius etiam persecutio placeat,& omnis pro eo affectio in mentis dulce-
Actor. 5. dine veniat, sicut sancti quoque Apostoli gaudebant,cùm pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit, ipsæ viæ durę specialiter currentibus molles ac planæ fiunt,dum scit animus,se pro temporalibus doloribus gaudia ęternæ recipere,& hoc incipit quod affligitur amare.

Beda. 700.

Ad caput 5. prioris Ioannis : *Et mandata eius*
Matth.11 *grauia non sunt.*) Et ipse Dominus dicit: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Neque his vel Domini, vel beati Ioannis verbis debet videri aduersum quod & ipse Dominus alibi dicit: quia
Matth. 7. *angusta porta & arcta via est, quæ ducit ad vitam.* Et
Psal.16. Propheta ad eum : *Propter verba*, inquit, *labiorum tuorum ego custodiui vias duras*. Et Apostolus: *Quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Quæ enim natura sua dura sunt & aspera,spes cęlestium pręmiorum,& amor Christi facit esse leuia. Ideo mandata diuina non sunt grauia, quia omnes,qui vera deuotione his mancipantur, & aduersa mundi huius & blandimenta pari mente contemnunt,ipsam quoque mortem velut ingressum patrię cęlestis amantes.

Ad caput 1. Ioannis: Lex quidem per Moysen data est, in qua quid agendum, quid vitandum sit, cælesti iure decernitur : sed quod illa præcepit, non nisi gratia Christi completur.

Bernardus. 1130.

Epistola 341. Pudeat negligentius nunc in vitam,quàm prius in mortem ire,& minori studio salutis acquirere,quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles,in via vitæ quò citius, eò facilius curritur : & leue Saluatoris onus,quò crescit amplius, eò portabilius est. Nonne & auiculas leuat,non onerat pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas,& reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi,sic suaue iugum, sic onus leue, quò deponimus,eò deprimimur ipsi,quia portat potius, quàm portatur.

Antonius Paduanus. 1230.

Ad Euangelium Dominica 2. Aduentus : Aut Dominus discipulis Ioannis possibile præcepit,aut impossibile,cùm ait: *Ite,renuntiate Ioanni*,&c. Sed Dominus nunquam pręcipit impossibile. Sed si Ioannes antequam discipuli redirent mortuus fuit in carcere,Dominus impossibile præcepit: *Ite,renuntiate.* Cui renuntiarent ? mortuo ? non vtique. Constat ergo, quòd discipuli Ioannem viuum inuenerunt, cui audita & visa renuntiarent. Dominus enim semper possibile præcipit.

Hugo Pratensis. 1310.

Dominica 18. de Euangelio Sermone 39. Quadruplex est causa,quare sic specialiter dedit mandatum de amore. Prima est, propter facilitatem : quia nihil est tam facile sicut amare, & ita nihil liberum, & in potestate hominis sicut amor. Vnde nemo potest se excusare à mandato amoris. Deuteron.30. *Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, vt diligas Dominum Deum tuum.* Secunda est, propter suauitatem : quia amor omnia suauia reddit. Bernardus : Amanti nihil est difficile. Matthæi 11. *Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue*,scilicet amanti. Figura huius patet Genesis 29. Si enim amor mundi tantum alleuiat, vt omnia grauia homo sustineat, quanto magis amor Dei?

&c.

ARTICVLVS TERTIVS.

FIDE SEMEL IVSTIFICATIS, AD MAIOREM DEI GRATIAM, IVSTITIAM, ET VITAM AETERNAM CONSEQVENDAM, SOLAM DEINCEPS FIDEM NON SVFFICERE, SED ETIAM BONA OPERA NECESSARIA ET MERITORIA ESSE.

NEGANT.

Anno post natum Christum.

50. P*SEVDOAPOSTOLORVM quidam asserebant, ad salutem obtinendam solam fidem sufficere: quia Paulus dixerat, iustificari hominem fide, sine operibus legis.* Augustinus de fide & operibus cap. 14.

60. *Simon Magus dicebat, liberum hominibus esse, vt agerent quæcunque vellent, non extimescendas esse legis minas, & rationem attexebat, secundum ipsius gratiam saluari homines, non secundum operas iustas: addebat iniustam esse seruitutem, quod homines debeant bonis & honestis operibus vacare.* Irenæus lib. 1. cap. 20. Theodoretus de hæreticorum fabulis, Nicetas lib. 4. Thesauri cap. 1.

140. *Valentiniani continentiam & bona opera haudquaquam sibi, vt spiritualibus; sed nobis, vt psychicis, ad salutem necessaria docebant.* Irenæus lib. 1. cap. 1.

350. *Eunomius vsque adeo bonis operibus fuit inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiquam obesset quorumlibet perpetratio peccatorum, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.* Hieronymus ad caput 4. Oseæ, Augustinus hæresi 54.

415. *Prædestinati dicebant, quòd nec piè viuentibus prosit bonorum operum labor, si à Deo ad mortem prædestinati fuerint: nec impijs obsit, quòd improbè viuant, si à Deo prædestinati fuerint ad vitam.* Sigebertus in Chronicis de anno 415. Bernardus Luczemb de hæresibus.

630. Mahometus dicit: *Ne cōmittatis rapinas, & cædes, vel periuria: quia Deus hoc molestè fert. Quòd si tamen feceritis, Deus benignus est & misericors, illaq; condonaturus est.* Ioannes Cantacuzenus oratione 2. in Mahometum.

1000. *Lisions & Heribertus omne Christianorum opus, pietatis duntaxat & iustitiæ, quod æstimatur pretium remunerationis æternæ, laborem superfluum esse iudicabant.* Glaber Rodolphus lib. 2. cap. 12.

1300. *Begardi dicunt, quòd exercere se in actibus virtutum, est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se virtutes.* Clemens Quintus Extra. de hæreticis cap. 3. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiæ libro 2. cap. 52.

1520. Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica cap. de Baptismo: *Vides quàm diues sit homo Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem, quantiscunque peccatis, nisi nolit credere. Nulla peccata eum damnare possunt, nisi sola incredulitas. Nulla alia via potest homo cum Deo conuenire, aut agere, quàm per fidem; opera ille nihil curat, nec indiget.*

In argumento epistolæ ad Galatas editionis primę: *Summa ars & sapientia Christiana est, nescire legem, ignorare opera, & totam iustitiam actiuam.*

Ad cap. 2. ad Galat. *Sola fides Christi necessaria est, vt iusti simus: cætera omnia sunt liberrima, neque præcepta amplius, neque prohibita, &c. Quando sic docetur: Fides iustificat quidem, sed simul seruare oportet mandata Dei, quia scriptum est:* Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, *ibi statim Christus negatus est, & fides abolita: quia mandatis Dei, siue legi tribuitur, quod est solius Dei.*

De libertate Christiana: *Sola fides & verbum in anima regnant, vt clarum sit, homini Christiano suam fidem sufficere pro omnibus: nec operibus ei opus fore, vt iustificetur. Quòd si operibus non habet opus, nec lege opus habet: si lege non habet opus, certè liber est à lege, verumq; est:* iusto non est lex posita. *Atque hæc est Christiana libertas fides nostra.*

Contra Ambrosium Catharinum: *Nullum est peccatum, nisi incredulitas: nulla iustitia, nisi fides.*

De votis monasticis: *Opus non potest doceri, nisi lædas fidem: cùm fides & opera in re iustificationis extremè aduersentur. Ita fit, vt doctrina operum necessariò sit doctrina dæmoniorum.*

Ad Euangelium Dominicæ 8. post Trinitatis: *Nullum opus tam malum est, quod hominem damnare queat; neque vllum tam bonum est, quod saluare possit. Cæterùm sola fides saluat: sola incredulitas damnat.*

Sermone de eo: Sic Deus dilexit mundum,&c. *Ego tibi dico,quia angusta est via,oportet te fieri tenuem,si vis per eam transire. Caeterùm qui operibus ornati sunt,sicut conchilibus videmus onustos Iacobi peregrinos, ij non poterunt penetrare.*

Sermone de piscatura Petri: *Erga Deum non operibus, sed nuda fide indigemus. Debemus enim cum solo Isaac venire,hoc est,cum fide:seruos & asinos,hoc est,opera,deorsum demittere oportet. Quanto scelerat ior es,tanto citius Deus suam gratiam infundit. Si adornes te vt cattus bonis operibus, vt te Deus acceptes, nihil efficies.*

Sermone de nouo Testamento,siue de Missa: *Caueamus à peccatis,sed maximè ab operibus bonis, & legibus,solamq́; promissionem Dei attendamus, & fidem. Ipsa enim breuis est perfectio:nec aliqua lex requiritur,nec opus:imò & legem proscindit & opus.*

In Assertionibus artic.31. *Iustus in omni opere bono peccat.*

Articulo 32. *Opus bonum optimè factum,est veniale peccatum.*

1521. Philippus Melanchthon in Locis Communibus,editione prima: *Omnia hominum quantumuis laudabilia opera,planè vitiosa sunt,& morte digna peccata.*

Editione secunda,pagina 76. *Necesse est,vt fateamur,Decalogum quoque abrogatum esse. Sophistae nostri iudicialia & caeremonias abrogatas esse dicunt,legem de moribus nouo Christo auctam. Adeò ex Christo bis Mosen faciunt.*

Ad caput 6.epistolae ad Romanos editione prima: *Caeremonialia & iudicialia sunt antiquata: est & lex morum antiquata.*

1530. *VVolfgangus Fabritius Capito damnat bona opera,dicens ea à sacrilegis excogitata,ad Dei misericordiam inualida & otiosa esse.* Prateolus de haeresibus.

1540. *Antinomi dicunt: Lex non est digna,vt vocetur verbum Dei. Si meretrix es,si scortator,si adulter, vel quicunque alius peccator,tantùm crede,& es in via salutis,cùm in medio peccati penitus haeres. Decalogus ad curiam pertinet,non ad suggestum. Quibuscunque cum Mose res est,recta via tendunt ad diabolum: imò ad malam rem cum Mose. Dictum Petri:* Certam facite vocationem vestram per bona opera, *est inutile. Quandocunque tibi talis incidit cogitatio,hoc,vel illo modo in Ecclesia rem geri debere,vt sint homines boni, honesti, sancti,& casti, iam aberrasti ab Euangelio.* Confessio Mansfeldensium in secta Antinomorum.

1540. Sebastianus Francus Paradoxo 243. *Opera quantumuis bona,non iustificant, vt pessima quaeque non damnant,sed testantur modo de homine.*

Paradox.244. *Opera non sunt peccata,neque iustitia.*

1552. Nicolaus Amsdorffius edidit librum contra Georgium Maiorem,quem inscripsit: *Quòd bona opera sint perniciosa ad salutem:* in quo inter caetera B.1.facie 2. *Qui docet, quòd bona opera ad salutem sunt necessaria,hic iam anathematizatus est. Quamobrem dico ego Nicolaus Amsdorffius, quicunque haec verba vt sonant* (bona opera necessaria sunt ad salutem) *docet & praedicat, hic est Pelagianus, Apostata,& duplex Papista. Nam Papistae VVicelius,Cochleus,&c. huiusmodi verbis eodem modo quo Maior aduersum vos vsi sunt,&c. Paulus apertè scribit, quòd iustitia sua ex lege,hoc est,sua bona opera noxia & condemnatoria sibi fuerint. Ad eundem modum Prophetae dicunt,quòd Iudaeorum bona opera,vt sacrificia ipsorum,& thymiamata, peccata sint & idololatriae,hoc est,ad salutem summè noxia. Vtrumque hunc, Prophetam scilicet & Paulum,secutus Lutherus, plus quàm in vno loco expressè scribit, quòd bona opera sint perniciosa ad salutem,vt ad Galat.Tom.3.fol.21. Omnia opera etiam legis sunt peccata,& tantùm peiorem hominem reddunt. Tom.7. Mea iustitia nihil mihi prodesse,sed tantùm obesse potest,&c. Si quis scire voles,quid,quomodo,& quo pacto Lutherus de bonis operibus loquatur,legat ipsius Postillam super epistolam 23. Dominica,vbi inter caetera sic scribit: Quamobrem legis iustitia coram Deo nihil mihi profuit, sed magis obfuit. Et mox: Obserua hic,an nimium imperitè & contemptim dictum sit de iustitia legis, quòd Paulus aestimet,illa non solùm impedimento & inutilia esse,sed etiam noxia & abominabilia. Quis os aperire in tantum auderet,& tam inculpata vita iuxta legem ita loqui,qui nollet ab omnibus Diaboli Apostolus,& minister vocari,si Paulus ipse non faceret? Aut quis deinceps huiusmodi iustitiam sectabitur, si quis de illa tali modo concionabitur? Deinde sic loquitur Lutherus in Ecclesiastica Postilla ad Euangelium in die Natiuitatis: Vniuersa Scriptura reijcit opera,vt inutilia & noxia ad iustificationem.*

1568. *Altemburgi de articulo Iustificationis inter Electoris & Ducis Saxoniae Theologos anno 1568. à 20. Nouemb. vsque ad 9. Martij Anni 1569. colloquium est habitum. Theologi Ducis Saxoniae fuerunt Ioannes VVigandus, Ioannes Fridericus Caelestinus, Christophorus Irenaeus,&c. Theologi Electorales fuerunt Paulus Eberus, Henricus Salmuth, Andreas Freiches, Caspar Cruciger Iunior,&c. Illi asserunt: Bona opera ad salutem esse necessaria. Hi dicunt: Christiani Concionatores praedicare debent verum Euangelium,& non legem. Opera bona legis, & noua obedientia,non ad regnum Christi, sed ad mundum pertinent. Lex non docet bona opera, nec idcirco praedicanda est, vt bona opera peragantur. Nihil ad nos Christianos praecepta Decalogi pertinent. Qui credit Christianus, supra omnem est obedientiam, & supra omnem legem. Ad Satanam spectant Christiani cum operibus bonis: sola fides sine operibus bonis efficit omnia; non solùm,quod ad meritum, sed etiam quod ad praesentiam bonorum operum attinet. Precari Deum oportet,vt in fide sine bonis operibus omnibus ad finem vsque constantes perseueremus. Ab Apostolo Paulo non solùm bonorum operum meritum,sed etiam bona opera nostra excluduntur. Paulus in semetipso adeò separat opera,& iustitias à salute,vt ea pro retrimentis,atque adeò damnis salutis deputet. Falsa est propositio. Opera sunt necessaria: adeò necessaria illa non sunt,vt etiam ad salutem incommodent, sintq́; perniciosa. Colloquium hoc impressum est Ienae 1570. in 4.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Psal.*14.*Vers.*1. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula,& operatur iustitiam.

*Psalm.*18.12. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

*Psalm.*61.13. Tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

Ecclesiastici 16.15. Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum,& secundùm intellectum peregrinationis ipsius.

Ecclesiastici 18.22. Non impediatis orare semper, & ne vereris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

Isaiæ 40.10. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet,& brachium eius dominabitur: ecce,merces eius cum eo.

*Matth.*5.12 Gaudete & exultate,quoniam merces vestra copiosa est in cælis. 17. Sic luceat lux vestra coram hominibus,vt videant opera vestra bona. 21. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.

Matth 7.21. Non omnis, qui dicit mihi: Domine,Domine, intrabit in regnum cęlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei,qui in cælis est,ipse intrabit in regnum cælorum.

*Matth.*16.27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

*Matth.*19.17. Si vis ad vitam ingredi,serua mandata. 29. Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres,aut sorores, aut patrem,aut matrem,aut vxorem,aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

*Matth.*20 8. Voca operarios,& redde illis mercedem.

*Matth.*25.34 Venite benedicti Patris mei,possidete paratum vobis regnũ à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui,& dedistis mihi bibere, *&c.*

Luce 10.28. Hoc fac,& viues.

Ioannis 5.29. Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt,in resurrectionem iudicij.

Ioannis 13.17. Si hæc scitis,beati eritis si feceritis ea.

Ioannis 15.14. Vos amici mei estis,si feceritis qu ego præcipio vobis.

*Roman.*2.6. Reddet vnicuique secundùm opera eius.ijs quidem, qui secundùm patientiam boni operis,gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam,*&c.* 13. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur.

*Roman.*6.20, Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati,ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem.

*Rom.*8.17. Cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

1.*Corinth.*13.2. Si habuero omnẽ fidem,ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum. 13. Nunc autem manent fides,spes,charitas tria hæc: maior autem horum est charitas.

2.*Corinth.*4.17. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ,supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

2.*Corinth.*7.10. Quæ enim secundùm Deum tristitia est,pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

*Galat.*5.6. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet,neque præputium: sed fides, q ıæ per charitatem operatur.

*Galat.*6.8. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes,non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus,operemur bonum ad omnes,maximè autem ad domesticos fidei.

*Ephes.*2.10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus,vt in illis ambulemus.

*Philip.*2.2. Cum metu & tremore vestram salutem operamini.

*Colos.*3.23. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

[illegible] si per[illegible]
[illegible] re[illegible].
[illegible] promissionem habens vitæ, quæ nunc
[illegible]
[illegible] consummaui, fidem seruaui. In
[illegible] mihi Dominus in die illa iu-
[illegible] & [illegible] aduentum eius.
[illegible] Deus vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis
[illegible] ministrastis, & ministratis.
[illegible] quoniam cum probatus fuerit, ac-
[illegible] Deus diligentibus se.
[illegible] habere: opera autem
[illegible] si non habeat opera,
[illegible] & non ex fide tantum.
[illegible] & fides sine operibus mortua
[illegible]
[illegible] vestram vocationem & electionem
[illegible]
[illegible] dabo tibi coronam vitæ.
[illegible] magna, & lauerunt stolas su-
[illegible] thronum Dei, & seruiunt ei
[illegible] eius.
[illegible] sanctus, sanctificetur adhuc. Ec-
[illegible] reddere vnicuique secundum opera sua.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 90.

[illegible] Nomen voluntatis
[illegible] regnum cælorum, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] experi[illegible]
[illegible]
[illegible] aliquam, bo-
[illegible] à quo
[illegible]
[illegible] [illegible]iam
[illegible] viuen-
[illegible] o-
[illegible]

Polycarpus. 140.

[illegible] ad Philippenses: Paulus scripsit vobis e[illegible] quas [illegible] vt possitis ædificari [illegible] fide, quæ data est vobis, quæ est mater omnium [illegible], [illegible] sequente spe, præcedente dilectione, quæ est in Deo, & in Christo, & in proximo.

Iustinus Martyr. 150.

[illegible] Sempiternam & puram vitam concupiscentes, ad consuetudinem cum Deo parente & opifice vniuersorum viuendi aspiramus, & ad confessionem Christianam [illegible] [illegible] habentes atque credentes, consequi [illegible], qui facti [illegible] Deo [illegible] [illegible], & vitæ [illegible] [illegible] per- [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] 1[illegible]0.

[illegible]

nocere auro possit. sic & semetipsos dicunt, licet in quibuscunque materialibus operibus sint, nihil semetipsos noceri, neque amittere spiritalem substantiam. Quapropter & intimoratè omnia, quæ vetantur, hi, qui ipsorum sunt perfecti, operantur: de quibus Scripturæ confirmant: *quoniam*
Gal 5. *qui faciunt ea, regnum Dei non hereditabunt.*

Lib. 1. cap. 20. Simon dixit Prophetas à mundi fabricatoribus Angelis inspiratos dixisse prophetias: quapropter nec vlterius curarent eos, hi qui in eum & in Selenen eius spem habeant, & vt liberos agere quæ velint: secundùm enim ipsius gratiam saluari homines, sed non secundum operas iustas.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 3. ad Autolycum: Legem & præcepta sancta nobis communicauit Deus. Quæ si homo seruarit, salutem consequi, & resurgens hæreditatem incorruptibilem nancisci poterit.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Stromaten: Præcedit fides, timor ædificat, perficit autem dilectio.

Libro 3. Hæc dicit Dominus de Eunuchis: *Si custodieritis Sabbata mea, & feceritis quæcunque præcipio vobis, dabo vobis locum meliorem à filijs & filiabus.* Non sola enim iustificat castitas, sed nec Sabbatum Eunuchi, nisi fecerit mandata.

Libro 4. Deus omnibus omnia distribuit pro meritis, cùm iusta sit dispensatio & œconomia. Facultatibus ergo, inquit, contemptis, quas Deus distribuit, propter tuam magnificentiam sequere ea, quæ à me dicuntur, contende ad ascensum spiritus, non solùm iustificatus per abstinentiam à malis, sed etiam Dominica consummatus beneficentia.

Libro 5. Gratia seruamur, sed non absque operibus bonis.

Libro 6. Quando audierimus, *fides tua te saluam fecit*, non accipimus eum dicere absolutè, eos saluos futuros, qui quomodocunque crediderint, nisi facta quoque fuerint consecuta. Proportione habita, sunt variæ mansiones pro dignitate & meritis eorum, qui crediderunt.

Libro 7. Quomodo medicus præbet sanitatem ijs, qui ei opem ferunt ad sanitatem: ita Deus æternam salutem ijs, qui illi opem ferunt, cooperantur cum eo ad cognitionem, & ad bonas actiones.

In Parænetico: Ne pigeat vos laborasse, licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitæ. Quod quidem iustum est pretium, quod libenter Deus accipit.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Humanus enim sum, inquit Dominus, & iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabor, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine præmia rependam.

Origenes. 240.

Homilia 1. in Ezechielem. Quare ægrè fers, niti, laborare, contendere, & per bona opera teipsum causam salutis tuæ fieri?

In Cantica Homilia 3. Dupliciter constat salus credentium, per agnitionem fidei, & operum perfectionem. Ratio fidei primus habeatur salutis gradus: secundo verò loco operum perfectio memoretur.

Tractatu 32 in Matth. Qui profitentur quidem fidem in Iesu, non autem præparant se bonis operibus ad salutem, assimulantur virginibus fatuis.

Ad cap. 2 ad Romanos: Nunc inquiramus de iu-

[illegible] sto Dei iudicio, in quo [illegible] dum opera sua. Et primo [illegible] hæretici, qui dicunt animarum [illegible] vel malas, & audiant, quia non pro [illegible] Deus, sed pro operibus suis red[illegible] co ædificentur fideles, ne putent [illegible] sufficere posse quod credant, [illegible] dicium Dei reddere vnicuique [illegible] sua, &c. Non expedit incircumcisum [illegible] & operibus, vt sit circumcisus corde [illegible] habet; & circumcisus carne, qui [illegible] Alterum namque sine altero re[illegible] fides sine operibus mortua [illegible] sine fide nemo apud Deum [illegible] vt ego arbitror, dictum propheticum [illegible] ter aptabitur fidelium populo, q[illegible] *Omnis alienigena, qui est in* [illegible] *circumcisus corde, & incircumcisus* [illegible] *Sancta mea.* Hoc est nimirum [illegible] nus in Euangelio dicit: *Q*[illegible] *custodit.* Et iterum: *Qui audit verba* [illegible] iterū. *Quid dicitis mihi Domine, Domine* [illegible] go vbique fidē cum operibus iungi, & [illegible] ri cum fide. Cordis illa circumcisio [illegible] dum, nihil indignum sentire de [illegible] cumcisio est, nihil immundum [illegible] natum in opere gestisque committere. [illegible] in altero horum incircumcisus [illegible] dus, Dei vocibus ingredi prohibetur in [illegible] cta.

Ad cap. 3. ad Romanos: Sed fortassis hæc [illegible] audiens resoluatur, & bene agendi n[illegible] am capiat: siquidem ad iustificandum [illegible] des sufficiat. Ad quem dicemus quia post [illegible] ficationem si iniustè quis agat, sine dubio [illegible] cationis gratiam spreuit. Neque ob h[illegible] cipit veniam peccatorum, vt rursum [illegible] peccandi licentiam datam. Indulg[illegible] non futurorum, sed præteritorum crim[illegible] datur.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. histor. lib. 1. cap. 4. Abraham c[illegible] na superstitione, & prioris vitæ errore [illegible] pudiatoque, vnum Deum, omnium [illegible] rem confessus esset; huncque non ob[illegible] gis postea per Moysem traditæ, sed v[illegible] bitatis officijs syncerè coluisset, [illegible] Dei Verbum, quod illi apparuerat [illegible] Atque eundem illum pietatis & [illegible] dum, quem Abraham excoluit, apud [illegible] stianos, per vniuersum orbem, r[illegible] multò plus ponderis habent, quàm [illegible] quod agitur confirmandum) sedu[illegible] constat.

Antonius Eremita. 3[illegible]

Epistola 1. Qui si sustinuerit [illegible] se Spiritum ad pœnitendum, Creator [illegible] us, miserationis visceribus [illegible] eius, quibus in egestatibus corporis [illegible] nijs plurimis, in vigilijs in m[illegible] tis, in verbo Dei, ac precibus [illegible] tionibus mundani, in hum[illegible] spiritus, in quibus cunctis sust[illegible] gnus aspiciens, & considerans, & [illegible] tationibus perdurantem m[illegible] cam.

Didymus Alexandrinus. [illegible]

Ad caput 2. epistolæ Iacobi [illegible] *ritu mortuum est* [illegible] Quoniam sicut [illegible] vat illud, sic & opera [illegible] sibi procurant cog[illegible] cum operibus vi[illegible] [illegible] consistat.

Basilius Magnus. 370.

Sermone de Ascesi, hoc est, de cultu seu exercitatione Monastica: Custodientibus mandata eius retributio multa, merces nimirum illa copiosa est, & coronæ iustitiæ, æterna tabernacula, vita finem nũquam habitura, gaudium inenarrabile, perpetua mansio apud Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, qui est verus in cęlo Deus, faciei ad faciem manifestatio, choreæ cum Angelis, cum Patribus, cum Patriarchis, cum Prophetis, cum Apostolis, cum Martyribus, cum Confessoribus.

In Proœmio de iudicio Dei: Causam, cur ita ab se discedere illos iubeat, subijcit: non quòd aut quẽquã interfecistis, inquit, aut fornicati estis: sed quid? quòd bona opera facere neglexistis: *Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare*, &c.

Homilia 12. in principium Prouerbiorum: Omnes Angelicam viam ambulantes mercatores sumus; per opera mandatorum nobis possessionem cælestium negotiantes.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 1. Remissio peccatorum ex æquo datur omnibus: communicatio autem Spiritus sancti secundùm fidei vniuscuiusque proportionem donatur. Si parum laboraueris, parum accipies: si multum operaberis, multa te merces manet.

Catechesi 15. Tremendum est iudicium, ita vt per ea etiam, quæ de illo nuntiamus, timor incutiatur. Nam regnum cælorũ proponetur, & ignis æternus præparabitur. Quomodo igitur, dixerit aliquis, ignem effugiemus, & quomodo regnum cælorum ingrediemur? *Esuriui*, inquit, *& dedistis mihi manducare*. Discite viam, &c. Hęc si nunc feceris, regnabis: si non feceris, condemnaberis. Iam igitur incipe hęc operari, & perseueres in fide: ne sicut stultę virgines empturus oleum excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardenté conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per opera bona, ne blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis cum operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negotium.

Macarius Ægyptius. 370.

Homilia 27. Non statim vt quis audiuit verbũ Dei, quamprimùm fit bonę partis. Si enim audiendo simul efficeretur partis bonæ, nequaquam extitissent certamina, aut bellorum occasiones, aut cursus: sed sine labore, modò audisset, peruenisset ad quietem, ac mensuram perfectam. At nõ ita se res habent. Tollis enim hominis voluntatem, dum hoc inquis, & negas repugnantem facultatem esse, quæ luctatur cum animo. Nos autem dicimus, eum, qui verbum audit, venire in compunctionem: deinde per dispẽsationem subducente se gratia, ad vtilitatem hominis, in exercitationem & disciplinam militarem ingredi: tum luctari, & inire certamen aduersus Satanam, ac multo cursu pugnaq; reportata victoria Christianum fieri. Nam si quis ex auditu solo, sine labore, ad bonam partem pertineret, etiam qui spectaculis theatralibus oblectantur, & scortatores irent in regnum & vitam: quam profectò nemo dabit illis citra laborem, & pugnam: quoniam angusta via est, & afflictionis plena. Per hanc duram viam incedere, sustinere, & affligi necesse est, & ita vitam ingredi. Nam si absque labore feliciter agere liceret, Christianismus vltra non esset lapis offensionis, & petra scandali.

Ephræm. 370.

De vita spirituali cap. 91. De fide differens, an opera fidei correspondentia habeas, vide. Nam si dicendi duntaxat, & audiendi sis cupidus, in te quadrabit, quod scriptum est: *Vis scire, ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?* Iacob. 2. Verè enim mortui sunt omnes, qui Deum nosse se profitentur, factis autem negant. Tit. 1.

De Virginitate: Cupis esse castum & immaculatum templum Dei, imaginem eius in corde tuo semper habeto: imaginem, inquam, non colorum varietate in ligno, aliaúe materia deformatam: verùm illam, quæ per bona opera, vt ieiunia, vigilias, honestas actiones, continentiam, & orationes mirabili quodam modo, purè iugiterqúe depingitur in anima. Colores verò imaginis illius cælestis Domini rectè facta sunt, & cogitationes mundæ, ac terrenarum rerum nuditas, cum lenitate ac vita sancta omni tempore.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 28. quæ est, cùm post ea, quæ à Maximo perpetrata fuerant, rure in vrbem redijsset: Vt actio, si à fide deseratur, laudem non meretur (quandoqu idem multi gloriæ studio, atque etiam à natura ita informati, virtutem colunt): ita fides sine operibus mortua est. Iacob. 2. Ac videte, ne quis eorum vos inanibus verbis decipiat, qui omnia omnibus hac vna Ephes. 5. de causa facilè concedunt, vt impia dogmata cõplexentur, malamqúe rei malę mercedem persoluunt. Ex operibus ergo fidem, terræqúe vestræ fœcunditatem ostendite: vt perspicuum fiat, an frustra sementem fecerimus, an manipulus quidam in vobis reperiatur, ex quo confici farina queat, dignusqúe, qui in horreum inferatur: quò alacrioribus animis vos in posterum excolamus.

Oratione 40. quæ est oratio in sanctum Baptisma: Decimo ac postremo loco super hoc dogmatum fundamento bona opera extrue: Quãdoquidem fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera, si fides absit.

Gregorius Nyssenus. 380.

Homilia 8. in Ecclesiasten: Cùm Apostolus cum fide connexuisset & contexuisset iustitiam, per ea armato munit thoracem, rectè & tutè per vtrumque militi pectus muniens. Non potest enim fieri, vt alterum ab altero disiunctum, ex se tuta præbeat arma ei, qui ipsa tractat. Neque enim fides absque operibus iustitiæ sufficit ad seruandum, neque rursus vitæ iustitia per se tuta est ad salutem, si seiuncta sit fides.

Oratione 1. de pauperibus amandis: Pro suis quenque meritis ornatum cerno. Illis, qui boni, benigniqúe fuerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cælesti: inhumanis autem & improbis supplicium ignis, idqúe sempiternum.

Oratione 2. de pauperibus amandis: Quid ergo faciendum est nobis, vt nihil in naturæ legem peccasse videamur? satisne sit pauperum afflictiones deplorare, & oratione morbum extollere, atque ipsa commemoratione commoueri? An necesse est, vt facto etiam aliquo misericordiam & beneuolentiam erga illos nostram declaremus? Sic est profectò. Nam quę proportio est inter res veras & adumbratas picturas, eandem obtinent verba, si ab operibus seiungantur. Non enim in verbis Matth. 7. salutem consistere dicit Dominus, sed in salutis Lucæ 6. operibus faciendis.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Libro 1. Paschali: Sermo, & ratio, & scientia, & fides absque opere, cassa sunt & instabilia.

Lib. 3. Paschali: Hi qui ieiunia, id est, Angelicam conuersationem in terris imitantur, per continentiam breui & paruo labore magna sibi & æterna cociliant præmia.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 5. in Genesin: Quia peregrini hîc sumus & aduenæ, oportet vt prouideamus & reponamus nobis spiritualium virtutũ viatica, vt quando præceperit nobis Dominus in nostram redire patriam parati simus, & alia quidem nobiscum afferamus, alia autem iã pręmissa habeamus. Horum enim viaticorum talis natura est, vt ea, quæ per bonorum operum actionem voluerimus ante nos præmittere, cùm illuc nos pręuenerint, ianuas nobis aperiant fiduciæ ad Dominum, & introitum facilem, & absque pauore, & magnam apud iudicem beneuolentiam procurent.

Homil. 42. in Genesin: In medijs illis Olympicis certaminibus corona post victoriam nihil aliud est, quàm folia lauri, quàm applausus, & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia vespera ingruente marcescunt, & pereunt: at corona, quæ pro virtute, & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc seculo nobiscum dissoluitur; sed perpetua est, immortalis, extendens se in omnia secula. Et labor quidem est parui temporis, merces autem laborum finem non habet, neque cedit tempori, neque marcescit.

Sermone in beatos Iob & Abraham: Diues erat Iob ex benedictionibus, vtebaturque pro necessitate diuitijs, ita vt satiando pauperes diabolum mirum in modum contristaret. Bona enim opera humana plagæ & vulnera sunt dæmonibus.

In Psalm. 142. *Doce me facere voluntatem tuam.*) Non dixit absolutè, doce me voluntatem tuam, sed *doce me facere voluntatem tuam*, id est, ad ipsa me facta deduc: superna enim ope, & cęlesti doctrina opus est, vt ingrediamur via, quę ducit ad virtutem, non nobis in otio degentibus, sed quæ sunt nostra conferentibus.

Homil. 16. in Matth. Vis ostendam tibi causam, vt in omni necessitate nunquam desperes? Fac bene, & operare iustitiam, vt spem habeas apud Deum, & non desperabis in terra. Bona enim opera sunt, quæ sperare faciunt, & mala opera desperare compellunt.

Homilia 11. in Marcum: Nihil prodest habere verba, si scientiam non habueris: cùm acceperis σιαγόνα, cùm acceperis pectusculum, tunc accipis & brachiola, hoc est opera: nihil prodest habere te verba, habere te scientiam, si non habueris opera.

Homilia 9. in Ioannem: Ad animæ puritatem seruandam non satis est baptizari duntaxat, & credere: sed si perpetuò ea frui munditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet, &c. Nolimus fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur, nihil nos eripiet, quin eodem, quo miser ille, afficiamur supplicio.

Homilia 30. in Ioannem: Nunquid ergo satis est ad vitam ęternam in Filium credere? Minimè.
Matth 7. *Non enim omnis*, inquit, *qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum calorum.* Et peccatum in Spiritum, vel solum est satis, quod in gehennam detrudat. Et quid de parte doctrinæ loquor? Nam si in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum rectè credideris, non autem rectè vixeris, nulla tibi ad salutem vtilitas. Cùm ergo dicit: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum:* nolimus hoc nobis ad salutem satis arbitrari. Opus namq; nobis est & vitæ, & morum puritate pollere, & licet hoc in loco dicat: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam.* Nec bona tantùm, sed suppliciorum quoque formidinem proponit, quòd *qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum:* non tamen dicimus, satis esse solam fidem ad salutem: quod quæ de vita sępe in Euangelijs dicuntur ostendunt. Cur enim non dixit, ipsa est vita æterna sola: neque, qui credit in Filium solum, habet vitam æternam: sed in vtroque vitam esse significauit? Nam, nisi mores sequantur, sequetur supplicium.

Sermone admonitorio de Eucharistia in Encænijs: Nõ satis fuerit simpliciter & vulgariter Christianos homines dici nos: eius rei, si placet, fide dignum testem fratrem Dei Iacobum adhibeo dicentem: *Fides sine operibus mortua est.* Ergo vbique opus est mandatorum Dei operatione. Nam illa absente, neque Christiani nominis appellatio nobis prodesse poterit.

Homilia 5. in epistolã ad Romanos: *Iis quidem, qui perseuerantes in benefaciendo*, &c.) Hoc loco eos, qui animum perferendis tentationibus desponderint, erigit: ostenditque non oportere fiduciam omnino suam in sola fide habere. Nam illud pręctorium & facta item examinat.

In epistolam ad Philemonem Homilia 2. Fides efficax est, si habeat opera. Nam sine operibus fides mortua est.

Oratione 7. in epistolam ad Hebræos: Fides res est magna, & salutaris, & absque ea fieri non potest, vt salui simus. Vide ideo Paulus quoque eos admonet, qui iam sunt dignati mysterijs, dicens: *Festinemus ingredi in illam requiem. Festinemus*, inquit, ac studeamus, vt pote quòd fides non sufficiat, sed etiam debeat vita adijci, & magnum adhiberi studiũ. Reuera enim multo opus est studio, vt ascendamus in cælum.

Homilia de Anna & Samuelis educatione: Professio Christi fit non tantùm per fidem, sed etiam per opera; adeò, vt si hęc absint, veniamus in periculum, ne cum abnegantibus pœnas luamus. *Profitentur se nosse Deum, sed factis negant.* Tit. 1.

Marcus Eremita. 400.

Responsione ad eos, qui de diuino Baptismate dubitant: Fides est, vt non solùm in Christum baptizemur, sed etiam eius mandata opere compleamus, &c. Dedit Christus mandata, vt ea peragentes, donatam nobis perfectionem consequamur.

De his, qui putant se operibus iustificari cap. 17. Quidam non facientes pręcepta, se tamen rectè & sanè credere existimant: rursus sunt nonnulli facientes, qui tamquam debitam mercedem regnum cælorum se suscepturos sperant. Horũ vtrique à regni cęlestis possessione frustrati excident.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica: *Pulchra es dilecta.*) Quare fides integerrima, spes firmissima, syncera charitas necessariæ sunt sponsæ, & cuicunque fideli animæ, si victrices aduersus callidissimos hostes euadere contendunt.

In hortum nucis descendi.) Nec quisquam ex solis operibus legis Mosaicæ saluari poterit, sed ex fide Christi Iesu, & pretiosissimo illius sanguine, & mandatorum obseruatione salus æterna paratur.

Nilus Abbas. 420.

Institutione ad Monachos: Ab æterno igne non liberabit te fides, nec Baptisma, sine iustitiæ operibus. Si enim Christo mandata eius te seruaturum promisisti, & quæ futura sunt credis, ad gloriam contende sempiternam, & flammeum gladium pertimesce. Quòd si Dei mandata non obserues, nec te fidelem esse dicas.

In capitibus paræneticis: Si vis virtuti citra laborem studere, cogita laborem temporaneum esse, mercedem verò æternam. Si poculum aquæ frigidæ iustificat misericordem, quanta putas retri-

butio expectat distribuentem omnia pauperibus?

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.10. in Ioannem cap.14. Qui per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed infructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est.

Cap.18. Qui verbis nudis Christum confitentur, sed mandatorum obseruatione, id est, charitate, ad perfectionem non conformãtur, quãuis Christo fide inhærent, in eo hac ratione maneant, verba tamen eius non habent. Nō obliti quidem illi prædicationis Euangelicæ, sed illecebris voluptatum capti, spiritus gratiam abijciunt. De
Matth. 7. quibus Saluator ait: *Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui est in cælis* Quòd autem fides ad salutem non sufficiat, Christi etiam discipulus
Iacob. 2. ostendit, scribens: *Tu credis quia vnus est Deus, dæmonia etiam credunt, & horrescunt.* Si ergo fides sola sufficeret, multitudo dæmonum perire non posset. Quare oportet ad fidem opera charitatis accedere: Nam qui sic facit, is & in Christo per fidem manet, & in corde suo verba eius conseruat.

In expositione Symboli Niceni: Recta sanè & irreprehensibilis fides, quam fulgor ex bonis operibus comitatur, omni bono vos implet, & decoram nactos gloriam ostendit. At operum fulgor, si expers esse videatur rectorum dogmatum, inculpatæque fidei, humanæ animæ nullo modo vtilis fuerit. Nam sicut fides absque operibus mortua est: ita, si vertas, & dicas opera absque fide mortua, verum esse fatemur.

Proclus Constantinopolitanus. 430.

Epistola ad Armenios: Fides charitatis est speculum, & charitas fidei probatur esse firmamẽtum. Credimus quòd Deus Verbum impassibiliter incarnatus est, & piè credimus. Hęc enim fides salutis nostræ fundamentum esse cognoscitur. Omnis itaque Christianus, qui non est diues fide, spe, & charitate, id quod dicitur non est.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.3. epist.73. Videris ea ignorare, quæ etiam puerulis nota & perspicua sunt. Neque enim hoc existimes, quòd fides (si tamen fides dicenda est, quæ operibus tuis refutatur) salutem tibi adferre possit. Etenim fides ea, quæ primùm iustificauit, consentaneas sibi actiones exigit, quibus remotis nemo salutem consequi potest. Nam eum, qui per gratiã assumptus est, proprijs quoque virtutum dotibus exornari cõuenit, ne alioqui ingrati animi notam incurrat.

Epist.118. Diuina quædam res est sermo, diuinior autem virtus, diuinissima denique pietas. Quãobrẽ, qui & sermone, & opere, & fide ornatus est, insuperabilis est, & clarus, & celebris, summaqúe beatitudine dignus. Cui autem horum aliquid deest, tantum huic decedit, quantum eius quod deest portio requirit.

Epistola 158. Fides operibus potius, quàm sermonibus prædicari debet: quodqúe hoc verum sit, tum externi testantur, cùm aiunt: opera monstrant clarius quàm sermo: tum etiam efficacius Apostolus his verbis: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Ex operibus enim, & non sermonibus ea, quæ abdita sunt, indicari debent.

Theodoretus. 450.

Quæst.63. in Exodum: Non sufficit sola fides ad salutem, sed operibus indiget ad perfectionem.

Ad Psalm.96. Postquam non sola fide nobis opus est, verùm etiam bonis operibus, necessariò & hanc admonitionem Propheta adfert: *Qui diligitis Dominum, odite malum.*

In epitome diuinorum Decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt medicabilia, quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiuniũ, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum.

Ad cap.5. posterioris ad Corinth. Non sufficit fides ad salutem, sed conuenit benefactorem in omnibus colere & obseruare.

Basilius Seleucius. 450.

De exuscitatione Lazari: Quòd recta fides, si impura deprauataqúe adsit vita, nihil prosit, hoc Christus & Apostolus, vbi ea de re disserũt, luculenter ostendunt: *Non omnis*, ait Christus, *qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*, &c. Qui enim sui ipsorum curam non habent, esto recta fide destituti non sint, ij leui de causa in improbitatem præcipites abeunt, quam vnam nos toto conatu fugere, & detestari oportet. Quandoquidem fieri omnino non potest, vt Christum videamus, integra castaqúe vita non ornati.

Titus Bostrensis. 460.

Ad caput 11. Lucæ: Quin ob mutum quoque & surdum, quem paulò ante sanauerat, illud dixisse videri potest. Hic enim Christi beneficio huc iam adductus videri poterat, vt Dei verbum audire, & discere; audiendo verò, & discendo credere; credendo autem operari; operando demum gloriæ coronam cum ijs omnibus, qui Domini præcepta obseruant, consequi posset.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 21. Porrò monens nos, ne sola fide, in qua non sunt opera, confidamus: *Ingressus*, inquit, *Rex, vt recumbentes videret, aspexit illic hominem non* Matth.22 *indutum veste nuptiarum: iussit eum ligari, & extrudi in tenebras exteriores.* Ingrediuntur enim, quia sunt nomine Christiani: eijciuntur autem, quia non habent opera nomini congruentia.

Oratione 25. Nisi quis Domini Iesu actionem imitetur, reprobus est, & sponsa eius esse nequit: & virgines omnes parauerunt lampades suas, Matth 23 sed quę non habebant opera, reiectæ sunt: zizania simul cum tritico creuerunt, sed cùm messis aduenisset, ligata sunt, & ignem proiecta: palmites, qui fructum non tulerunt, in ignem proiecti sunt. Omnes se credere profitentur, sed qui bona non habent opera, eijciuntur foras.

Isaac Presbyter Antiochenus. 470.

De contemptu mundi capite 27. Si credis in Deum, benefacis; sed fides eget operibus: & spes, quæ de eo habetur, eget afflictionibus ad virtutes. Credis quòd Deus prouideat, credis creaturis suis, & quòd sit in omnibus potens: sed fidem tuam sequatur conueniens operatio, & tunc exaudiet te. Noli tenere ventum in pugno tuo, sine operibus videlicet fidem tuam.

Procopius Gazæus. 500.

In Leuiticum fol.342. Per camelum & leporem, quę animalia quantitate inter se differunt, commonstrauit celebres, & obscuros, mediæqúe notæ homines, quibus plerunque fides & opera mortua insunt, aut alterutrum solum, & sic neutrum. Nam fides absque operibus est mortua, nec non opera sine fide quoque mortua ducuntur.

Andreas Cæsareensis. 500.

Ad caput 7. Apocalyps. Increpat Sardicensem Ecclesiam

liam, quod nudum tantum viuæ fidei nomen teneat: ad bona verò opera quod spectat, demortua iaceat.

Capite 50. Vigilare, & vestem custodire nihil aliud esse videtur, quàm bonis operibus impigrè insistere. Ea enim Sanctorum sunt indumenta & ornamenta. Quibus proinde qui orbatus est, nudus, confusioneque & turpitudine plenus appareat oportet.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap. 7. Ecclesiastis: Qui duce virtute suam moderatur vitam, de vita in vitam transit, ac de fide in fidem proficit bonis operibus. *Sapientia cum hæreditate ac forte.*) Hoc est, fides cum operibus amplius aliquid præstat habentibus se, quàm alijs, qui mortuam sine operibus fidem habent.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu primo: Christianus is est, qui Christum, quantum homini possibile, imitari nititur verbis & operibus, & tota intentione animi in sanctam Trinitatem rectè atque incomprehensibiliter credens.

Antiochus. 600.

Homilia 1. de Fide: Vitæ origo ea est, quæ fidem & dilectionem operatur, cui nihil anteponitur. Fidem sanè dixerim, non qualemcunque, sed opere ipso commendabilem: cùm fides sine operibus mortua sit in semetipsa. Opera proinde fidei istius operatoriç sunt, charitas, gaudiũ, bonitas, humilitas, exultatio in Domino, fiducia erga Deum. Preterea, carnem affigere cruci, est eam auocare & sedare ab omnibus suis operibus.

Homilia 79. de agone: Sunt contra & bona opera, quæ vt opereris necesse est, non item vt ab ijs contineas. Omnium primum fides est: deinde timor Domini, charitas, concordia animarum, &c.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Natalitia: Metuo, magnoque tremore constringor, ne, qui orthodoxam fidem habere videmur, secundùm illam quoque laborare deprehendamur: vt qui eam solam, hoc est, ab honestarum actionum coniugio seiunctam, bonorumq; operum comitatu destitutam oberrare permiserimus. Si enim fides, studiosa fragrãtium operum actione orbata, secundùm Iacobũ, (Iacob. 2.) fratrem Domini, est mortua, quomodo nos rectum cursum tenebimus, qui fidẽ operibus, quasi alis quibusdam exornare non curamus? neque animos nostros pernicibus operum misericordiæ pennis obarmamus? Quamobrem opera cum fide consociemus, neq; ob operum, quæ adesse oportebat, absentiam, eã infirmemus: ita enim fiet, vt quemadmodum fide fortes validiq; consistimus, sic bonis quoque operibus firmemur: & Christũ ipsum, qui honestis actionibus impensè delectatur, fide simul & operibus nõ parum recreemus, clementissimamq; ipsius celsitudinem nobis promereamur. Ipse enim est, qui tamquam legislator hęc decreta disertè pronuntiat: *Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui est in cælo.*

Maximus Monachus. 640.

Cent. 1. cap. 26. Fides fundamentum est eorũ, quę ipsam sequuntur, spei dico, & charitatis, firmiter ipsam veritatem sustinens: spes vtriusq; est robur, charitatis scilicet & fidei: charitas verò harum est consummatio.

Cap. 45. Cæca præditus est fide, qui non peragit mandata diuina per fidem.

Dialogo de Incarnatione Verbi: Dicetur fortassis: Sed fidem habeo, & satis est mihi, quæ in ipsum est ad salutem. Verùm hic Iacobus cõtradicit, inquiens, quòd *& dæmones credunt, & contremiscunt.* Et (Iacob. 2.) rursus: *Fides sine operibus mortua est*, per se, quemadmodum & opera sine fide.

In expositione Liturgiæ c. 6. Quã primã habens potestate per prudentiam ratio, actu postea per virtutem ostendit, eam operibus manifestando. *Fides* enim *sine operibus mortua est*, vt scriptum est. Quicquid autem est mortuum, & non operatur, nemo vnquam, qui sapuerit, inter ea, quę bona sunt, esse annumerandum dicere ausus fuerit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. c. 10. Quamuis peccatorum remissio omnibus æquè per Baptismũ detur: Spiritus tamen gratia pro fidei, & pręcedentis purgationis modulo ac ratione cõparatur. Etquidẽ nũc Spiritus sancti primitias per baptismum accipimus, & regeneratio nobis alterius vitę initium, & signaculũ, & præsidiũ, & illuminatio efficitur: cęterùm in hoc nobis omnibus viribus est incũmbendum, vt nos ab obscœnis operibus puros atq; (Rom. 8.) integros seruemus, ne rursum canis instar ad vomitum nostrũ redeuntes, nos ipsos rursus pecca- (2. Pet. 2.) to in seruitutem addicamus. *Fides* enim *sine operibus mortua*, operaqúe item fide sublata. Vera enim fides per opera exploratur & comprobatur.

Historia Barlaam & Iosaphat c. 11. Iam itaque, inquit Iosaphat, baptismum suscipere paratus sum, atq; omnia quæ præscripseris seruare. Quidnam autem mihi post Baptismũ faciendum est? Satisne est ad salutem credere, & baptizari? An aũt alia quædam adiungere necesse est? Dixit autem ad eũ Barlaam: Audi quid tibi post Baptismũ faciendũ sit. Nempe vt ab omni peccato, & ab omni vitiosa affectione abstineas, atq; orthodoxæ fidei fundamento virtutum studium superstruas. Quoniam *fides sine operibus mortua est*, quemadmodum opera etiam remota fide, &c. Hæc aliaq; eiusdem generis bona opera, tamquam gradus & scalę inter se cohærentes, atque aliæ ab alijs suffultæ, animum in cælum subuehunt.

Michael Syngelus. 830.

In encomio Dionysij Areopagitæ: Neq; verò eorũ, quę tradiderat, atque docuerat, fructus repetere negligebat: minimè verò, quin diuinorum sermonum mysteria, quę nõ rectè factis niterẽtur, arboribus foliorũ quidem vbertate ornatis, cæterùm sterilitate laborantibus, similia esse asseuerabat, & fidẽ sine operibus mortuã esse docebat, istudq; imprimis doctrina eius spectabat, vti fideles mandatorum sese obseruationibus decorarent, neq; vllum aliud certius argumentum syncerææ ac stabilis in Christum fidei & dilectionis existere dicebat, admonens vt horrendum futurum iudicium pertimescerent, in quo quisque prout vixerit, aut egerit, rationem est redditurus. Et eum, qui rectam fidem custodierit, vitam Christiano vero cõsentaneam egerit, incorrupto iudici rectè factis placuerit, perpetuam bonorum verè beatorum voluptatem percepturum. Qui verò optima vitæ instituta, & opera fidei nõ adiunxerit, sed hanc vitæ turpitudine contaminauerit, iustas hunc proprię amentiæ pœnas daturum, & seuerissimo ac perpetuo cruciatu torquendum aiebat.

Anastasius Nicænus. 850.

Respon. 1. Quodnam est signum perfecti Christiani? *Resp.* Recta fides, & pia opera: Christianus enim est vera domus Christi, cõstans ex bonis operibus, & pijs dogmatibus. Vera ergo fides probatur per opera: quoniam *fides absque operibus mortua est*, sicut etiam opera absque fide. Quamobrem oportet se totis viribus firmiter & constanter seruare mũdum à sordidis operibus, ne nobis quoque dicatur: *Deum se nosse confitentur, factis autem negant.*

Photius. 860.

Ad cap. 12. epist. ad Romanos: Vtrumq; oportet, & fidem vitæ, & vitam fidei esse conformem. Siquidem

dem quemadmodum is, qui rectam obtulerit fidem, si prauus sit moribus, operibus suis confessionem accusat fidei: ita etiam, qui bonas exhibet operationes, si fidem impiam præponat, cùm impius sit, etiam actiones deprauat, ac diuulgat nullum eis inesse fructum spiritualem.

Theophylactus. 900.

Ad c.7. Matth. *Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine,* &c. Docet nos, si fidem absque operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nam dicendo: *qui facit voluntatem,* non dicit, qui semel fecit, sed qui vsque ad mortem facit.

Ad caput 5. Ioannis: Ne putemus, quòd fides sola ad salutem sufficiat, dicit, quòd *resurgent hi, qui mala fecerunt, in resurrectionem condemnationis: qui autem bona, in resurrectionem vitæ.* Non igitur sola fides absque operibus iustificat, sed oportet etiam opera adesse. Tunc enim propriè fides est.

Ad cap. 15. Ioannis: Quòd si quidem nudam & solam confessionem fidei quis habeat, & nō per obseruationem mādatorum fructum ferat, mortuus palmes fit: *Fides enim absque operibus mortua est.* Iacob. 2.

Ad cap. 15. epist. ad Romanos: Non sola fides sanctificat, sed & vita. Simul ac enim credidimus, ac baptizati sumus, accipimus Spiritum sanctū. Enimuerò nisi vita accesserit Spiritu digna, gratia Spiritus extinguitur.

Ad cap. 4. epist. ad Hebræos: Pulchrè dixit *festinemus,* siue *adnitamur.* Non enim fides ipsa per seipsam sufficiens est, vt introducat in illā (requiem) nisi pba pariter cōuersatio, adeoq; vita adfuerit.

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita Theodosij Cœnobiarchæ: Quomodo oculis apprehendemus terribilē illum & insignē diem Domini, in quo eos quidem, qui dexteræ Domini per bonas appropinquant actiones, excipiet regnum Domini: eos verò, qui ad sinistram sunt abiecti, propterea quòd à bonis deserti sunt [illegible]ribus, abscōdet gehenna ignis, & tenebræ æternæ, & stridor dentium.

Oecumenius. 1080.

Ad cap. 1. epist. ad Romanos: Neque enim sola fides sufficit, sed & opera sunt necessaria.

Ad cap. 3. prioris ad Corinthios: Post fidem operatione & ædificatione opus est, &c. Itaque nihil prodest fides recta absque operibus bonis.

Ad caput 2. Iacobi: Iacobus simplicem assensum dicit fidem mortuam, & viuificantium operum expertem: Paulus verò dicit eam, quæ est ex affectu, quæ factis nullo modo destituitur. Neque enim hæc absque honestis factis innasci posset. Siquidem hanc Abraham nequaquam consecutus est, nisi prius certamine præmisso, quo paterna cognatione expelleretur, cui certamini fides in premium declarabatur. Sed hanc operibus præposuit Paulus, nempe Sabbatorum obseruationibus iuxta legem, circumcisione, cæterisque purificationibus. Siquidem duo quoque significata conspiciuntur in operibus. Nam & opera quædam fidem confirmare dicuntur, quorum expers si sit fides, mortua est: rursumque opera dicuntur, quæ legis sunt: sine quibus & Abraham, & omnes, qui sequuntur Christum, iustificantur.

Euthymius. 1080.

Ad caput 28. Matthæi: *Docentes eos seruare omnia, quæcunque præcepi vobis.*) Hoc rursum præceptum de conuersatione est. Neque enim sufficiunt ad salutem Baptismus, & dogmata, nisi etiam digna conuersatio accedat.

Ad caput 16. Marci: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit,* modò fidem ac Baptismum impolluta conseruauerit, aut post contractas fordes emundauerit, ac purificauerit. Intelligitur autem verbum hoc & alio modo: *Qui crediderit, ac baptizatus fuerit, saluus erit,* si ea, quæ fidei sunt per Baptismum suscepta, demonstrauerit. Illa verò sunt operatio mandatorum Dei, atque sui ipsius custodia. Non dixit autem, qui solùm crediderit, neque, qui baptizatus fuerit tantùm, sed vtrumque coniunxit. Alterum enim sine altero non saluum facit hominem.

Theodulus. 1200.

Ad caput 2. epistola ad Romanos: Non fides tantùm sufficit, sed operum etiam suus est vsus & commoditas.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia cap. 25. *Estote parati.* Hic enim fides & opera. Fides quidem quæ apparet per confessionem: opera autem per charitatem, quæ est finis omnis boni operis, & summa omnis virtutis.

Cap. 29. De morte Christi quis nescit, eam esse solam, quæ peccatorum remissionem in mūdum introduxerit? sed illud etiam scimus, quòd post mortem illam etiam fide, & pœnitentia, & confessione opus est, & sacerdotum oratione.

Athanasius Constantinop. 1300.

Epistola 5. Ante omnia verò baptizatos omnes hortari debemus, vt vsque ad sanguinem integerrimè seruent quæcunque Christus præcepit, affirmantes absque operibus mortuam esse fidem: & quòd *non omnis, qui dicit: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.*

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 1. Non omnibus simpliciter & nudè credentibus salus contingit, sed ijs, qui per fidem faciunt opera salute digna.

Græci, qui fuerunt in Concilio Ferrariensi. 1439.

In Apologia Concilio exhibita: Paulus docet opera absque fide mortua esse, ipsamquè fidem rursus absque operibus otiosam, & nihil valere.

Ioannes Basilius Moscouita. 1570.

Cap. 6. Considerandum est, quod Iacobus in sua Catholica ponit: *Quæ est vtilitas fratres mei, si quis se habere fidem absque operibus dicat? num hunc fides absque operibus seruare potest?* Et post haud multa sic concludit: *Videtis igitur operibus iustum fieri hominem, non vnica fide.* Quid ergo hîc nobis faciendum est, Paulo de fide, Iacobo de operibus scribente? An putas esse inter Apostolos dissensionem? Nulla est, imò verò magna est inter hos concordia. Vnus enim opera, alter fidem firmat: vtrisque nobis studendum: quòd illorum eadem sit vtilitas, salus hominis. Animaduerte vt idem Paulus fidem prædicet, opera verò stabiliat. Nisi enim Abel sacrificium fecisset, non fuisset iustus pronuntiatus.

Hieremias Constantinopol. 1580.

Respons. 1. cap. 4. Catholica Ecclesia fidem viuam requirit, quæ bonis operibus testificata sit. Fides enim, quæ est sine operibus, mortua est, vt Iacobus inquit. Hinc Magnus Basilius ait: Neque superna gratia venit ad eum, qui accipere non studet; sed vtraque commisceri conuenit, tum studium humanum, tum quod per fidem supernè descendit auxilium ad perfectionem virtutis.

Resp. 2. cap. 3. Fides sine operibus, & opera sine fide iuxta à Deo reijciuntur. Quare hoc etiam euidenter ab hac cernemus specula. Qui enim se nobis in tribus personis vnum patefecit Deus, is & hanc nobis viam monstrauit manifestissimè. Cognoscite itaque deinceps: Fides, spes, charitas, triplex auro conserta iris, si à nobis obseruetur, salutem nobis conciliat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis Lemouicensis Episcopus. 100.

Epistola ad Tholosanos cap 17. Vobis enim est testis scrutator renum & cordium. In eius obedientia nihil arroganter, nihil superbè, nihil temerè præsumere; sed tamquam pusillus grex Dei, voluntatem eius implere studete in verbis sanctis, & operibus bonis.

Tertullianus. 200.

De Resurrectione carnis c. 48. Vnusquisque in suo ordine (*viuificabitur:*) scilicet quia & in suo corpore. Ordo enim non aliud quàm meritorum dispositor. Merita autem cùm corpori quoque adscribātur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, vt possit esse meritorum.

Libro 2. contra Marcionem cap 6. Quoniam & aliâs positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud efficere de arbitrij sui meritis, liberi scilicet. Cæterùm nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate.

In Scorpiaco cap. 6. Quomodo multæ mansiones apud Patrem, si non pro varietate meritorum? quomodo & stella à stella distabit in gloria, nisi pro diuersitate radiorum?

Cyprianus. 250.

De vnitate Ecclesiæ: Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

De opere & Eleemosynis: Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lætitia, cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna prestare; offerre nos Patri, &c. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimētum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis; sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus, &c. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis inuenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit, in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

Libro 3. epist. 18. *Epistola 14.* Pœnitentiam ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur.

Libro 3. epist. 25. *Epist. 77.* An ego possim tacere, & vocem meam silentio premere, cùm de charissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus vos diuina dignatio honorauit, vt ex vobis pars iam martyrij sui consummatione præcesserit, meritorum suorum coronam de Domino receptura: pars adhuc in carcerum claustris, siue in metallis & vinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta; ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cælestibus præmijs, quot nunc dies numerantur in pœnis?

Zeno Veronensis. 260.

Inuitatione 5. ad fontem: Quantum quis crediderit, & operatus fuerit, tantum beatitudinis & habebit.

Victorinus Pitabiorensis. 270.

In Apocalypsi: *Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo.*) Non enim satis est arborem misericordiæ, & fructum non habere: sicut nec satis est Christianum dici, & ipsum confiteri, & Christum in opere non habere, id est, eius precepta non facere.

Lactantius. 320.

Libro 3. Institutionum cap. 9. Seruire Deo, nihil aliud est, quàm bonis operibus tueri, & conseruare iustitiam.

De opificio Dei cap. 20. Si (*homo*) virtute contempta desiderijs se carnis addixerit, cadet, & premetur in terram: sin autem (vt debet) statum suum, quem rectum rectè sortitus est, promptè, constanterque defenderit, si terre, quam calcare ac vincere debet, non seruierit, vitam merebitur sempiternam.

In epitome diuinarum Institutionum cap. 12. Teneat innocentiam: prosit quamplurimis: incorruptibiles sibi thesauros bonis operibus acquirat, vt possit Deo iudice pro virtutis suæ meritis vel coronam fidei, vel premium immortalitatis adipisci.

Hilarius. 350.

In Matthæum Canone 5. Omnem expectationem nostram in fide repromissionum & virtutis suæ potestate exegit collocari: vt cura rerum, quibus indigemus, omissaqúe ab eo potius omnia, à quo ip[illegible]itale exordium sumpsimus, expetamus, regnumqúe Dei vite nostræ stipendijs quæramus. Et hæc rectè perfecteqúe viuentium merces est, vt in nouam cælestemqúe substātiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur, & corruptio terrena cælesti incorruptione mutetur.

Can. 6. De nostro est beata illa æternitas promerenda, prestandumqúe est aliquid ex proprio, vt bonum velimus, malum omne vitemus, totoqúe affectu præceptis cælestibus obtemperemus, ac talibus officijs cogniti Deo simus, agamusqúe potius quod vult, quàm quod potest gloriemur, repudians eos ac repellens, quos à cognitione sua opera iniquitatis auerterint.

Can. 7. Salus gentium omnis ex fide est, & in præceptis Domini vita est vniuersorum.

Can. 28. Ita enim in vniuersorum fideliū corporibus mentibusque transfunditur, vt hæc humanitatis officia, aut gratiam suam impensa mereantur, aut offensam negata commoueant.

In Prologo in Psal. Prius in bonis operibus viuēdum est, vt perfecta posset ea, quæ deinceps succedit, diuini sacramenti esse cognitio, secundùm id quod dictum est: *Desiderasti sapientiam, serua mandata*, Dominus præstabit tibi eandem. Prestat ergo Dominus sapientiam his, qui per meritum operum gratiam intelligentiæ consequuntur.

Ambrosius. 370.

Lib. 10. epist 82. Que nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra, cùm Scriptura dicat: *Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat.* Qui sunt ergo hi præceptores noui, qui meritum excludunt ieiunij? Nonne gentilium vox ista est dicentium: *Manducemus, & bibamus!* &c. Tob. 4. & 12.

Lib. 1. de Officijs cap 15. Nonne euidens est, meritorum aut præmia, aut supplicia post mortem manere?

Libro 2. cap. 2. Scriptura diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Deniq; vtriusque assertionis Euangelicum suppetit testimonium. Nam de scientia ita dicit Dominus Iesus:
Ioan 17 *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et de operibus ita respondit:
Matt. 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, &c.* Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum est bonum. Habent & bona facta, quia vir iustus & dictis & rebus probatur. Nam etsi exercitatus sit in sermonibus, & desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit: & grauius est scire quid facias, nec fecisse quod faciendum cognoueris. Contra quoque strenuum esse in operibus, affectu infidum, ita est ac si vitioso fundamento pulchra culminum velis eleuare fastigia: quod quò plus struxeris, plus corruet: quia sine munimento fidei bona opera non possunt manere.

Ad cap. 11. Lucæ: Ne rursus fidei nos studiosos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui sermone concludit, vt & fide & operibus approbetur, dicens: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.*

Auctor Commentariorum in epistolas Pauli apud Ambrosium. 380.

Ad caput 6 epistolæ ad Romanos: Si accepta peccatorum remissione, bonorum actuum æmuli fuerimus, acquirimus sanctitatem, finem verò habebimus, hoc est, exitum vitam perpetuã. Qui non peccant, alieni sunt à morte secunda, &c. Si fideles in bonis operibus se exerceant, habent repromissionem vitæ.

Ad Titum 2. Quomodo illi, qui solum Patrem prædicat, spes nulla est, si non profiteatur in eadem veritate & Filium: ita & huius spes frustra est, qui solam professionem fidei habet sine bonis operibus.

Ad cap. 2. ad Hebræos: Magna quidem res est fides, & salutaris, & sine hac saluari nõ est possibile alicui, sicut dictum est:
Heb. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* sed sola fides non sufficit: operari per dilectionem fidem necessarium est, & conuersari dignè Deo. Proinde etiam Paulus commonet, dicens: *Festinemus ingredi in requiem illam. Festinemus,* inquit, quoniam non sufficit fides: sed debet addi & vita fidei condigna, & multum studium debet adhiberi, ne fides sit otiosa. Si enim illi terrã intrare non meruerunt, quia murmurarũt contra Deum, quomodo nos cælum merebimur intrare, indifferenter viuentes sicut gentes? Opus est quippe omni volenti cælum possidere fidem operibus bonis ornare.

Hieronymus. 390.

Libro 1. contra Iouinianum cap. 6. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Nihil enim prodest absque operibus cælibatus & nuptiæ, cùm etiam fides, quæ
Iacob. 2. propriè Christianorum est, si opera non habuerit, mortua esse dicatur, & hac lege virgines quoque Vestæ & Iunonis vniuiræ in sanctarum queant ordine numerari.

Lib. 2. cap. 1. Frustra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non facimus. *Scienti bonum, & non facienti*
Ioan 14. *illud, peccatum est. Quomodo corpus sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est.* Nec grande
Iacob. 1 putemus vnum Deum nosse, cùm & *dæmones credant, & contremiscant.* Qui dicit se in ipso manere,
Ioan. 2 debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Eligat aduersarius è duobus quod vult: Optionem enim damus. Manet in Christo, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet vt Christus. Si autem temerarium est similitudinem virtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur vt Christus.

Cap. 15. Dicerem vobis, quia vado, & præparabo vobis locum, si non mansiones multæ essent apud Patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus præparet: & ideo non est meum parare, sed vestrum.

Ad cap. 5. ad Galatas: Si ergo omne mandatum recapitulatur in eo, quod dictum est: *Diliges proximum tuum tanquam te:* fides autem per charitatem operata valet plurimum, manifestum est operationem fidei per charitatem, plenitudinem mandatorum omnium continere. Quomodo autem iuxta Apostolum Iacobũ, *fides absque operibus mortua est,* sic absque fide, quamuis opera bona sint, mortua computantur? Qui igitur in Christo non credunt, & sunt probis moribus, aliud quid magis habent quàm opera virtutum. Exemplum fidei, quæ per charitatem operatur, de Euangelio illa meretrix tribuat, quæ cùm in domo Pharisæi accubanti Domino pedes lauisset lachrymis, tersisset crinibus, liniisset vnguẽto, & Pharisæo murmurante Dominus parabolam quinquaginta & quingentos denarios debitoris proposuisset, adiecit: *Propter quod dico tibi: Dimittuntur ei peccata* Luc. 7.
multa, quia dilexit multum. Et ad ipsam mulierẽ conuersus ait: *Fides tua te saluam fecit: vade in pace.* Apertè enim in hoc loco demonstratum est, mulierem istam habuisse fidem per charitatem operatam, quæ multum valuerit in Christo.

Ad Matth. cap. 7. Sicut supra dixerat, eos qui haberent vestem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc econtrariò asserit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cùm polleãt integritate fidei, turpiter viuũt, & doctrinæ integritatem malis operibus destruunt.

Ad cap. 25. Matthæi: Oleum habent virgines, quæ iuxta fidem & operibus adornantur. Non habent oleum, quæ videntur simili quidem fide Dominum confiteri, sed virtutum opera negligunt.

Ad cap. 3 Sophoniæ: Frustra quis vocem Domini Dei sui audire se dicit, & confidere in Domino, quando operibus fidẽ destruit, & magis mammonæ iungitur, quàm Domino Deo suo.

Ad cap. 3. Michææ: Si autem iuxta LXX. quod dicitur, de hæreticis voluerimus accipere, qui verè pseudoprophetæ sunt, & dicunt: *Hæc dicit Dominus,* & Dominus non misit eos, non errabimus. Illi enim populum quondam Dei errore decipiunt, & hoc faciunt, vt comedant eos: vel simpliciter in accipiẽdis muneribus, vel mysticè in occisione animarum eorum, & promittunt eis pacem & regna cælestia, & dicunt, non necesse est vt viuas continenter & sanctè: habeto fidem, quam docemus, & omnia promissa Domini consequeris: quæ loquentes magis aduersum eos iram Domini concitant, & prælium in illos sanctificant.

Epistola 27. ad Eustochium cap. 14. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens facilius, quod postulas, impetrabis.

Gaudentius Brixiensis. 400.

In Præfatione ad Beneuolum: Nõ minore diligentia seruare studes Dei præcepta, quàm discere. robustam Catholicæ fidei professionem præclaræ vitæ meritis æquiparare contendens, vt habeat syncera fides opera suæ puritatis nitore cõdigna.

Tractatu 3. Cuius Agni nos sanguinem, signum videlicet passionis, vel in duobus postibus, seu fide & opere, seu corde & ore: vel in liminaribus

habentes nostrarum frontium, ab omni incursu sæuientis plagæ protegimur.

Tract. 4. Sobrij estote per omnia, &c. orationib. hymnis, Psalmis, & canticis spiritualibus nobiscum vigilanter incumbite. Hæc sint otij vestri opera, quibus debitum reddentes Christo Domino famulatum, mercedem vitæ æternæ consequi ab ipso possitis.

Ad Geminium de Villico iniquitatis: Vis autem nosse, quòd ad æternam vitam non per notitiam secretorum, sed per operum bonorum efficientiam peruenitur? Dominus &c. sic respōdit: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, &c. Sicut caro sine anima, ita fides sine operibus mortua est, secundùm Iacobi sancti sententiam. Lumen quippe fidei tūc erit iuge atque perpetuum, si affatim bonorum operum pinguedine illuminetur.

Chromatius. 400.

Ad cap. 5. Matt. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur? Non dat quidem argentum vel aurum, sed, quod plus est diuitijs omnibus, reddit corporis sanitatem. Talium ergo pauperum Dominus docet esse regnum cælorum, qui se causa religionis ac fidei seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent.

Augustinus. 400.

De fide & operibus cap. 14. Quare iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdāt, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint, bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam subobscuris sentētijs Apostoli Pauli, hoc eum dicere quidam arbitrati sunt: Faciamus mala, vt veniant
Rom. 3. bona: quia dixerat: *Lex subintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabunda-*
Rom. 5. *uit & gratia*, &c. Cùm ergo Apostolus dicit, *arbitrari se iustificari hominem per fidem sine operibus legis*: non hoc agit, vt percepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat sequisque posse per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum, &c. Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer astruant, fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur: sed eam salubrem, planeq; Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: *Et fides*, inquit, *quæ per dilecti-*
Gala. 5. *onem operatur*. Vnde illam fidem, quæ quibusdam sufficere ad salutem videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: *Si habeam omnē fidem, ita vt montes*
1. Cor. 13. *transferam, charitatem autē nō habeam, nihil sum.* Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio
Rom. 13. bene viuitur. *Plenitudo* enim *legis charitas.*

Sermone 39. de verbis Domini: *Declina à malo, & fac bonum*, & cùm hoc feceris, securus expecta vitam: & tunc bona fronte dices: Domine feci quod iussisti, redde quod promisisti.

Sermone 16. de verbis Apostoli: A fide incipit homo, sed quia & dæmones credunt, necesse est addere spem, & charitatem.

Sermone 22. Domus Dei credēdo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.

Ad cap. 6. Ioannis: Magna quidem est fides, sed nihil prodest, si non habeat charitatem. Fide siquidem membra Christi & Ecclesiæ efficimur: viua autem membra sola efficit charitas.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 26. ad Victricium: Quid ergo miremur tam potentem te esse meritorum, tam diuitem gratiarum, cùm hoc tibi fuerit virtutum in Christo rudimentum, quod longorum laborum paucis consummatio est? Dubitemus etiam nūc, an perfectus sis, qui de perfectione cœpisti? Et si legitimè coronandus sis agone decurso, cùm currere cœperis à corona? Memineris, quæso te, nostri in illa die, qua te innumera meritorum tuorum cohorte comitatū, ornamentisq; felicibus comptū, vt pretiosam diademati suo margaritā rex æternus aptabit, nec tuarum tibi tantùm præmia, sed debere virtutum iudex iustus agnoscet, &c.

Cælestinus. 425.

Epistola ad Gallos cap. 12. Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona: atque pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: Ex his omnibus credo iam manifestum esse, his tantùm professionem fidei ad vitæ gloriam profuturam, qui eam habere se bonorum operum exercitatione, & sanctæ conuersationis protestatione monstrauerint. Illis verò nō satis eius prærogatiuam collaturam, qui vitam suam probroso delictorum inquinamento, & turpissimo flagitiorum cœno fœdauerint. Sed dices mihi, si fides absque iustitiæ operibus minus proderit, quo modo per Prophetam Dominus dicit: *Iustus autem meus ex fide* Abac. 2.
viuit? Non dixit, peccator in fide viuit, si in delictorum suorum conuersatione durauerit, aut si fidem habet, permanens in peccatis suis ex fide viuit, & peccatorem, etiamsi peccare non desinat, sola iustificat fides, demonstrare te par est. Cæterùm eius rei prœmium, quod solis iustis promittitur, puto quòd in sua iniustitia perseuerantibus denegetur. Memēto de baptizatis, non de catechumenis haberi sermonem. Præscius enim fuit Dominus nouissimis temporibus tales fore Doctores, qui sub velamento fidei omnem disciplinæ rigorem atque iustitiæ adulatoriæ niterētur persuasionis oblectatione destruere. Et idcirco huius sententiæ definitionem, ac inexpugnabilem iustitiæ murum ante construxit, quem nequaquā peruersæ doctrinæ aries possit agitare. *Iustus autem meus ex fide viuit*, hoc est dicere, illi tantùm fides Abac. 2.
proderit ad salutem, qui secundùm me iustus esse voluerit, &c. Ego, inquit Iacobus, ne solam sibi fidem sufficere existimarent, nihil solius fidei prærogatiuam absq; iustitiæ operibus ijsdem pro- Iacob. 2.
futuram esse testatus sum.

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psalmum 106. Tu Nouatiane dicis, qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per solam fidem ad indulgentiam pertingunt. Isti autem, qui iam redempti sunt, non per fidem solam, quia iam crediderunt, sed per pœnitentiam perueniunt ad misericordiam Redemptoris.

Synodus Arausicana. 449.

Cap. 18. Debetur merces de bonis operibus si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiāt.

Prosper. 450.

De vita contemplatiua lib. 1. cap. 19. Eum, qui potest vti liberæ voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec fides sine operibus iustificat.

Responsione ad cap. 6 Gallorū: Iustificatus homo, id est, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito, accipit donum, quo medio acquirat & meritum.

Ad Psalmum 111 *Potens in terra erit semen eius.*) Semen futuræ messis opera esse misericordiæ Apostolus testis est, dicens: *Bonum autem facientes non* Galat. 6.
deficiamus: tempore autem proprio metemus. Quid autē

potentius

potentius hoc semine, cuius impendio comparatur regnum cælorum, & vita æterna?

Ad Psal. 125. De fructu bonorum operum pij coronabuntur agricolæ; & cum manipulis gloriæ, id est, meritis actionũ aduentui Domini Saluatoris exultanter occurrent.

Petrus Chrysologus. 450.

Serm. 43. Tria sunt, fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet virtus: oratio, ieiunium, misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia accipit.

Leo Magnus. 450.

De collectis Sermone 4. Sciens diabolus Deum nõ solùm verbis, sed etiam factis negari, multis, quibus auferre non potuit fidẽ, sustulit charitatem: & agro cordis ipsorum auaritiæ radicibus occupato, spoliauit fructu operum, quos non priuauit confessione labiorum.

Sermone 5. de Collectis: Hæc virtus omnes facit vtiles esse virtutes, quæ ipsam quoque fidẽ, ex qua
Iacob 2. iustus viuit, & quæ sine operibus mortua nominatur, sui admixtione viuificat. Quia sicut in fide operum ratio est, ita in operibus fidei fortitudo.

De Epiphania Serm. 2. Sicut Magi de thesauris suis mysticas Domino munerum species obtulerũt: ita & nos de cordibus nostris, quæ Deo sunt digna promamus. Quamuis enim omnium bonorum sit ipse largitor: tamen nostræ etiam fructũ quærit industriæ. Non enim dormientibus prouenit regnum cælorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Sermone de Dominica 4. Aduentus: *Dirigite*, inquit, *viam Domini*, vt ipse ad vos venire, & in vobis habitare dignetur, qui non nisi per viam rectam incedere nescit. Fides enim, & spes, & charitas, pietas, iustitia, & misericordia, viæ sunt, per quas ad nos Dominus venit, si eas habeamus & ad Dominum dirigamus.

Victor Cartennæ Episcopus. 450.

De Pœnitentia cap. 33. Consequemur omnia, quæ ex fide credimus, si iustis nos actibus, & vita inuituperabili componamus. Merebimur remissam omnium peccatorum, resurgemus in vitam æternam in resurrectione credentium, in regna cælorum cum iustis intrabimus, cum quibus partem per pœnitentiam habere meruimus.

Sedulius. 460.

Ad cap. 3. ad Roman. Sine quibus operibus legis Apostolus iustificari hominem per fidem dixisse credendus est? scilicet Circuncisionis, & Sabbati, & cæterorum huiusmodi, non absque iustitiæ operibus, de quibus B. Iacobus dixit: *Fides sine operibus mortua est.* Hic autem de illo dicit, qui ad Christum veniẽs, sola, cùm credit, fide saluatur. Addẽdo autem, *sine operibus legis*, ostẽdit esse etiã gratiæ opera, sine quibus mortua est fides. Quomodo iustificatur homo sine operibus legis? Credit aliquis, percipit fidei sacramenta, & mortuus est, defuit illi operandi tempus, planè dicimus iustificatum, credentem in eum, qui iustificat impiũ. Ergo iste iustificatus, & operatus non est. Impletur sententia Apostoli, dicentis: *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis*, vt latro, qui cum Christo crucifixus credidit, & iustificatus est. Potest ergo homo iustificari ex fide sine operibus legis, cùm fides per dilectionem operetur in corde, etiamsi foris non exit in opere. Forsassis autem hæc aliquis audiens, resoluatur, & bene agendi negligentiam accipiat: siquidem ad iustificandum sola fides sufficiat. Ad quem dicemus, quia post iustificationem, si iniustè quis agat, sine dubio iustificationis gratiam spreuit. neque enim ob hoc quis accipit veniam peccatorum, vt rursum sibi putet peccandi licentiam datã: indulgentia namque non futurorum, sed præteritorum criminum datur.

Ad caput 4. Iustificat Christus eos tantummodò, qui nouam vitam exemplis resurrectionis ipsius susceperunt, & vetusta iniustitiæ atque iniquitatis indumenta velut causam mortis abijciunt.

Ad cap. 5. ad Ephes. *Hoc autem scitote.*) Hoc contra illos agit, qui solam fidem posse sufficere dicunt.

Saluianus Massiliensis. 470.

De Prouidentia lib. 4. Spiritus sanctus nec fidem quidem dicit hominibus Christianis sine operibus bonis prodesse posse, &c. Hũc ipsum fidei fructum infructuosum Apostolus sine operibus bonis testatur esse, dicens: *Fides sine operibus mortua est.* Iacob 2.
Et iterum: *Sicut enim corpus sine spiritu, sic fides sine operibus mortua est.*

Salonius. 480.

In Parabol. Salomonis: Verè melior est frater idiota & simplex, qui operatur bona, quæ nouit, vnde vitam æternam mereatur in cælis.

In Ecclesiastu cap. 11. Vbicumque sibi homo locum ad futurã sedem præparauerit, siue ad Austrum, cùm ceciderit, id est, mortuus fuerit, in requie Paradisi & gloria regni cælestis permanebit in æternum. Si verò malè viuendo sibi locũ præparauerit ad Boream, inferni pœnas luet in secula seculorum.

Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua.) Semen hoc loco non intelligendum est frumenti, vel alterius, sed semen boni operis, ex quo nascitur fructus iustitiæ, & merces æternæ remunerationis. Vt nullo tempore, nulla ætate à bonis operibus cessemus, & nostram matutinam iustitiã vesper inueniat, & vespertinam misericordiam iterum sol ortus accumulet.

Faustus Rhegiensis. 480.

Epistola ad Paulinum: Secundo quæsisti loco: vtrũ sola proficiat ad salutem vnitæ scientia Trinitatis? In rebus diuinis non solùm credendi ratio requiritur, sed placendi. Fides ergo nuda meritis, inanis & vacua est, sicut Apostolus dicit: *Quid prodest, si quis fidem se dicit habere, opera autem non habeat? Nunquid potest seruare eum?* Sequitur enim: *Fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa.*

Ferrandus Diaconus. 480.

In Pædagogo Christiani militis Regul. 5. Christus iudicaturus viuos & mortuos, & dãnaturus incredulos, credentibus verò remissionem peccatorum largiturus, æternamque vitam, si tamen in Ecclesia Catholica perseuerauerint, ab omni vitiorum contagione mundati.

Cæsarius Arelatensis. 480.

Homilia 2. Hoc diuinæ misericordiæ artificium est, vt dum pauperes patienter egestatem tolerãt, indulgentiam peccatorum accipiant: similiter & diuites, dum superflua misericorditer erogãt, vt à peccatis se redimant, & ad præmia æterna perueniant. Considerate fratres charissimi, & videte, quia nulla excusatio nobis potest remanere, per quam dicamus peccata nostra non potuisse redimere.

Homilia 11. Taliter vos exhibere debetis fratres, tam sanctè, & tam iustè, & tam piè, vt merita vestra non solùm vobis sufficere, sed etiam peccantibus alijs in hoc seculo possint veniã impetrare.

Homil. 25. Nec hoc nobis sufficere putemus ad plenam salutem, quòd inter seruos Dei vel habitatione censemur: Clamat enim Dominus noster: *Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intro-* Matt. 7.

ibit

Rom.2. *ibit in regnum cælorum.* Hoc quare? Quia *non auditores legis iusti sunt apud Dominum, sed factores legis iustificabuntur.*

Fulgentius. 500.

Sermone de Confessoribus: Hoc ergo fratres necessarium est omnibus nobis, vt in bonis operibus nemo sit segnis, nemo sit sterilis, nemo præsentium delectatione futura contemnat, nemo æterna despiciens, sola temporalia peruersus aspiciat, nemo spiritualibus corporalia præferat, nemo terrena cælestibus anteponat, &c.

De remissione peccatorum lib.2.cap.1. Vita bona non veraciter dicitur, quæ peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neque sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut
Iacob.2. mortuam sine operibus fidem beatus Iacobus prædicat: sic omne, quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prædicatione confirmat.

Alcimus Auitus. 500.

De consolatoria castitatis laude:

Non vanum præ se tumefacta scientia nomen
Nostra ferat, sed iuncta sibi dilectio subsit.
Nam si Christicolas nosmet sanctosq́; putamus,
Aggrauat hoc etiam, nomen ni facta sequantur.

Hormisda. 514.

Epistola 6. ad Anastasium A. Abraham pater noster non nuda Deo fide, sed opere fidem commendante placuit.

Primasius. 540.

Ad cap.3.epist.ad Galat. Quæritur, vtrum sola fides sufficiat Christiano? Et vtrum non sit maledictus, qui Euangelica præcepta non seruat? Fides sufficit, vt primò credentem iustum efficiat, si deinceps in iustificatione permaneat: cæterùm sine operibus mortua est: sed fidei operibus, non legis.

Ad caput 5. Non ergo sola ad vitam sufficit fides, vt laciniosa legis præcepta vno dilectionis capitulo concludantur.

Ad cap.5.ad Ephes. *Omnis fornicator, aut immundus.*) Contra illos agit, qui solam fidē dicunt posse sufficere ad salutem, sine operibus: quod de illis solis bene dicitur, qui post baptismum rapiuntur, & tempus non habent operandi.

Ad cap.4. ad Hebræos: Magna quidem res & salutaris est fides: quoniam sine hac saluari non est alicui possibile, sicut scriptum est: *Sine fide impossibile est placere Deo:* sed ad salutem non sufficit sola fides: necessarium est operari per dilectionem fidei, & conuersari dignè Deo: quia fides sine operibus mortua est.

Arator. 540.

In historia Actuum Apostol. de Dorcade:

——— *Non murmure tristi*
Affectum pietatis agunt, nec ab ore frequentant
Instrumenta precum: quicquid bona facta merentur,
Officijs voluère loqui.

Cassiodorus. 540.

In Cantica Canticorum cap.7. Fides vtriusque populi maximè in operibus manifestatur. Nam sine operibus mortua est.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4.Moral.cap.31. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum: vt quo hic alius alium meritò superat, illic alius alium retributione transcendat.

Lib.7.cap.13. Qui promerendæ vitæ mercedem bene agendo non prouidet, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de iustis per Psalmistā
Psal.125. dicitur: *Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.* Ad examen quippe iudicij portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt.

Homilia 9. in Ezechielem: Vnusquisque homo à Conditore suo aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo, qui à fide recedit, apostata est: ita qui ad peruersum opus, quod deseruit, redit, ab omnipotente Deo apostata absque vlla dubietate deputabitur, etiamsi fidem tenere videatur. Vnū enim sine altero nihil prodesse valet: quia nec fides sine operibus, nec opera adiuuant sine fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant: sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audire, quàm fidelis existeret.

Homilia 29. in Euangelia: Fortasse vnusquisque apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero: verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono libro secundo, cap.2. Frustra libidinosus sibi de sola fide blanditur, si bonis moribus non ornatur: beatus est, qui rectè credendo bene viuit, & bene viuendo rectam fidem custodit.

De differentijs cap.30. Fides sine operibus nequaquam prodest: quia non potest per fidem Deo placere, qui Deum contemnit in opere, ob hoc *& fides sine operibus mortua est*, iuxta Iacobum, & opus extra fidem vacuum est, iuxta Paulum.

Eucherius Gallus. 640.

In librum 4. Regum: Dominus noster ad nationum Ecclesiam veniens, & eam extra portam ciuitatis, patrio videlicet in errore reperiens, non eam signis, & mirabilibus, maximisq; portentis, vt Israëli fecerat, ad confessionem sui nominis prouocauit, sed verbo eidem tantummodò imperauit, dicens: *Da mihi pauxillum aquæ in vase, vt bibam; & buccellam panis in manu tua.* Aqua enim in vase fides accipienda est cordis, qua creditur ad iustitiam: buccella verò panis in manu misericordiæ intelligendum est opus. Fides quoque & opera vinculo sibi quodam indissolubili connectuntur. Vbi enim vna defuerit, altera penitus non stabit. Quia, vt Iacobus Apostolus ait: Iaco.2.
Fides sine operibus mortua est, & opera sine fide inania redduntur & friuola.

Aponius. 700.

Libro sexto in Cantica: Quod ergo ait: *quæ ædificata est cum propugnaculis suis*, docuit, non sufficere solam rectæ fidei sententiam ad deuitandas insidias inimici, nisi super hæc ædificata fuerint propugnaculorum exempla, quæ faciendo tradidit Christus Sermo Patris, manu fortis, id est, dilectio proximi, misericordiæ inconcussa veritas, contemptus præsentium rerum, tranquillitas mentis, ieiuniorum & assiduæ orationis consuetudo.

Beda. 700.

Ad cap.16. Marci: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit.*) Fortassis vnusquisque apud seipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero: verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera enim fides est, quæ in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit.

Ad cap.1. Ioann. Consideremus quanta virtus est fidei, cuius merito potestas datur hominibus filios Dei fieri. Vnde bene scriptum est: *Iustus ex fide viuit*, non illa, quæ labiorum tantùm confessione profertur, sed ea, quæ per dilectionem operatur. Alioquin fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Iacob.2.

Gregorius Tertius. 730.

Epistola 2. ad Germanos: Facite fructus dignos, vt in die aduentus Domini nostri Iesu Christi sydereas

reas mereamur adipisci mansiones.

Zacharias PP. 740.

Epistola ad Pipinum: Qui obedierit diuino præcepto, bonis actibus inhærens, habet vitam æternam.

Alcuinus. 750.

Libro 1. in Ioannem cap. 1. Vt vitam propter fidem & dilectionem per bona opera percipiamus ęternam, gratia Dei est: quia ne à bono deuitemus itinere, ipso duce semper opus habemus, cui dicitur: *Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua.*

Lib. 1. de Trinitat. cap. 1. Ad veram & sempiternam beatitudinem nisi per fidem Catholicæ pacis, cooperante charitate Dei ac proximi, neminē peruenire posse certissimum est.

Claudius Altisiodorensis. 800.

Ad cap. 5. ad Galatas: Non sola ad vitam sufficit fides, nisi quis sicut se diligit, ita & proximum: & non solùm ei malum non facit, quod sibi non vult, sed etiam bonum facit, quod sibi vult ab alio fieri: & vniuersam legem implet, quæ habet duo genera mandatorum, non faciendum malum, & faciendum bonum.

Haymo. 800.

Ad caput 4. Epistolæ ad Hebræos: Quisquis Deo non credit, non saluatur. Sed ad salutem non sufficit sola fides: necessariū est etenim cooperari per dilectionem fidei, & conuersari dignè Deo: quia *fides sine operibus mortua est,* &c. *Festinemus,* inquit, quoniam non sufficit sola fides, sed debet addi & vita fidei condigna.

Dominica 9. post Pentecostē: Non sufficit sola confessio, si defuerit bona operatio, Domino alibi
Luc. 6. dicente: *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non*
Iaco. 2. *facitis quæ dico?* Hinc Iacobus Apostolus ait: *Fides sine operibus mortua est.* Vnde eos, qui de sola fide gloriabantur, exemplo dæmonum terruit, dicēs: *Tu credis, quoniam Deus vnus est: bene credis, & dæmones credunt, & contremiscunt.*

Angelomus. 830.

Lib. 3. Regum cap. 7. Non sufficit præteritorū remissio peccatorum, si non quisque deinceps bonis studuerit insistere operibus. Alioquin diabolus, qui exierat de homine, si hunc à bonis viderit vacare, multiplicius redit, facitque nouissima hominis illius peiora prioribus, &c. Omnis, qui lauacrum Baptismi ad salutem accipit, & veram fidem, spem, & charitatem debet habere, nec sine his tribus virtutibus quisque aliquid iam operari, vel intrare ad vitam valet.

Lib. 4. Regum cap. 13. Qui solam fidem sine operibus bonis & meditatione legis Dei sibi sufficere credunt ad salutem, rectè à Propheta arguuntur: quia secundùm Apostoli Iacobi sententiam:
Iaco. 2. *Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.*

Halitgarius Episcopus. 830.

De vtilitate Pænitentiæ lib. 2. cap. 3. Verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens opus bonum perseueranter exerceat, & faciat. Quoniam nec opera sine fide, nec sine operibus fides sola iustificat. Et ideo: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Christianus Druthmarus. 830.

Ad cap. 7. Matth. Non in hoc confidat aliquis, quia Christianus est: si non fecerit opera Christianitatis, non intrabit in vitam ęternam: quia qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est.

Rabanus Maurus. 850.

In Ecclesiasticum lib. 4. cap. 6. Necessarium est vnicuique, vt dum viuit, & præualet, locū sibi æternæ beatitudinis rectè credendo & bene operando præparet: quia post finem istius vitæ non est tempus operationis, vt recipiat vnusquisque pro vt gessit, siue bonum, siue malum.

Ad caput 4. Hester: Quid enim aliud agunt Prædicatores sancti, quando Catechumenos suos instruūt veritate fidei, nisi vt bonis operibus eādem fidem eos adornare doceāt: ieiunijs, orationibus, atque eleemosynis, cæterisque virtutum operibus pristinas sordes veteris hominis abluere, & noui decorem induere festinent?

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psal. 77. Virtus nostra & pulchritudo sunt Baptismus, & cætera, quæ in manus inimici traduntur, quādo quisque se saluari putat per fidem tantùm, velut multi, qui negligendo bene operari, dicūt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit:* Marc. 16.
non attendentes, quia *Fides sine operibus mortua est.* Iacob. 2.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuiticum lib. 15. cap. 4. Nemo sanctificatur, qui fidem non habens, à corpore eius, quę est Ecclesia, alienus efficitur. Quòd si etiam fidē habeat mortuam, quę per dilectionem non operetur, nec illa sanctificare eum potest. Odibilis verò est eorū præsumptio, qui cùm aut infideles sint, sine fide se iustificari existimant: aut si etiam fideles sint, cùm infidelium mores habeant, vel Sanctos se putant, vel sanctitatis laudem contra conscientiam affectant.

Smaragdus. 970.

De Ascensione Domini: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.*) Fortasse vnusquisque, &c. *vt supra in Beda.*

In diademate Monachorum cap. 4. Quanuis nonnulli videantur sancti fide & operibus esse participes: tamen qui priuantur à charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. Nam sicut ait Apostolus: *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Sine amore charitatis, quamuis quisque rectè credat, ad beatitudinem peruenire nō potest, quia tanta est charitatis virtus, vt etiam prophetia & martyrium sine ea nihil esse credatur. Nullum præmium charitati pensatur: Charitas enim virtutum omnium obtinet principatum.

Cap. 63. Ille dignè Deo ambulat, qui fidē, quam in baptismate per gratiā Domini suscepit, bonis operibus quotidie accumulat, qui membra sua, quæ sunt super terram, mortificat, vt Deo spiritualiter viuat.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 2. Quadragesimæ: Quicunque vult rectè viuere, metam sibi statuat Deum, viam intret, id est, fidem teneat: proficiendo addat bonum opus, bono operi bonum studium, bono studio bonam dietam, bonæ dietæ, vt sic ad Deum valeat peruenire. Non enim sufficit fides sine operibus habenti locum & tempus, sicut nec via sine progressu: quia, vt ait Iacobus, *Fides sine operibus mortua est:* Et item: *Dicis quia credis, & dæmones credunt, & contremiscunt.* Sed nec sufficiunt opera sine fide, sicut nec celerrimus cursus extra viam. Tenete fidei viam: quia *sine fide impossibile est* quicquā *placere Deo.* Proficite etiam in operibus, sine quibus non est promouere, sed remanere.

In Communi plurimorum Martyrum: Nec fides cordis, nec confessio oris sufficiunt, si non sequatur, si tempus adfuerit, attestatio operis. Teste
enim Iacobo: *Fides sine operibus est mortua: Dæmones enim credunt, & contremiscunt.* Vnde in Euangelio dicunt: *Fili Dei, vt quid venisti ante tempus torquere* Iacob. 2.

nos!

nos? Qui vult ergo Christum verè confiteri, simul cum corde, ore, & opere confiteatur.

Anselmus. 1080.

In Euangeliorū enarrationibus, lectione Euang. Luc. 17. Credidit grates esse referendas, vt Deo, ei, qui se mundauerat, & opere Deus innotuerat, & fidem, quæ per dilectionē operatur, habebat, ac per eam à prioribus malis saluus erat, in quibus ante perierat: quia non sine operibus fidem sibi solam sufficere, sicut illi nouem, æstimauit.

Ad cap. 3. epist. ad Roman. Quod Apostolus dicit, *iustificari hominem per fidem sine operibus*, non ita debet intelligi, vt accepta fide, si vixerit, dicamus eum iustum, etiamsi malè vixerit, sed vt sciat se quisque per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. De illis autem, qui post acceptionem fidei nolunt bene operari,
Iacob. 2. testatur Iacobus, quia *fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.*

Ad cap. 5. prioris ad Thessalon. Non posuit nos ad hoc in spe, vt eamus in iram damnationis, sed vt acquiramus salutem bene operando. Non enim otiosis datur salus, sed his, qui merito bonorum operum acquisierint eam.

Iuo Carnotensis. 1100.

Tractatu de Sacramentis Neophytorum: Populus acquisitionis, cuius caput est Christus, per fidem generatur, per charitatem in virum perfectum nutritur, spe æternitatis in eadem fide & charitate solidatur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 4. Michææ: Non sufficit credere, nisi etiam secundùm præcepta eius operemur, & per semitas eius, id est, per arctam & angustam viam, quæ ducit ad vitam, intrare contendamus.

Ad cap. 1. Apocalyp. *Scio opera tua, & laborem, &c.)* Planè hæc opera quidem sunt laborare in regula fidei Catholicæ, & laboris huius patientiam habere, &c. Bona opera sunt quidem hæc, sed non in hoc est perfectio, quantumcunque patientiam habeas sustinendo istos, & non deficiendo absque primo charitatis ornamento. Nam & Apostolus
1. Cor. 13. dicit: *Etsi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam: etsi tradidero corpus meum, ita vt ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Et Apo-
Iacob. 2. stolus Iacobus ait: *Vis scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est?* Otiosa namque est fides, quantumcunque operari videatur, nisi per dilectionem operetur.

Bernardus. 1130.

De Resurrectione Domini Sermon. 2. Fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: *Opera, quæ dedit mihi Pater, ipsa testimonium perhibent de me.* Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem si-
Iacob. 2. ne operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus, ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam mouetur & sentit: vita verò fidei est charitas: quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis:
Gal. 5. *Fides, quæ per dilectionem operatur.*

De modo bene viuendi Sermone 1. Ille beatus est, qui rectè credit, & rectè credendo bene viuit, & bene viuendo fidem rectam custodit, &c. Fides sine operibus mortua est, & frustra sibi de sola fide blanditur, qui bonis operibus non ornatur. Magna est fides, sed nihil valet sine charitate.

Sermone 24. in Cantic. Quid diuidis actum à fide? Iniquè diuidis, fidem perimens tuam. Nam
Iacob. 2. *fides sine operibus mortua est.* Munus mortuum offers Deo? Si enim quædam anima fidei, ipsa deuotio est, quid fides, quæ non operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Bene honoras Deum munere fœtido? Bene placas tuæ fidei interfector? &c. Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christū? fac Christi opera, vt viuat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio: nō incuruet terrenū opus, quē fides cælestiū erigit.

Sermone 68. Merita habere cures, habita data noueris, perniciosa paupertas penuria meritorum.

Hugo Victorinus. 1130.

Sermone 35. Fides, si in sola cognitione sit, non sufficit, nisi per dilectionem viuificetur, & ex dilectione, si possit, operetur. Si non potest operari, si habeat dilectionem, ipsa dilectio ei est operatio. Sola ergo fides illa fides dicenda est, cui comes est dilectio, & quæ per dilectionem, si tamen potest, operatur.

De Sacramentis legis naturalis non scriptæ: Sola fide nemo potest placere Deo, nisi charitas illi sociata fuerit, vt sit fides videlicet operans ex dilectione.

Richardus Victorinus. 1140.

In explicatiōe aliquot passuū difficiliū Apostoli: Sed restat quęrendū, vtrū semper ex fide sola: an aliquādo ex sola fide sine operibus, & aliquando ex fide simul & operib. homo iustificetur? Quæramus, si placet, super hoc ipsius Apostoli testimonium; *Arbitramur,* inquit, *iustificari hominē per fidē, sine operibus legis.* Ecce iterū habes apertè, ꝙ possit homo Rom. 3.
aliquando iustificari ex sola fide absque legis opere. Sed nunquid semper ex sola fide, & sine omni legis opere? Minimè. Nam si tempus operandi habet, *fides sine operibus mortua est. Non enim auditores legis, sed factores iustificabuntur.* Absque du- Iacob. 2
bio, quandiu homini tempus operandi conceditur, ab eo (nec immeritò) requiritur fides, quæ per dilectionem operetur. Ex prolatis itaque testimonijs manifestè colligitur, quòd homo quidem iustificetur quandoque ex sola fide, quandoque ex fide simul & legis opere: nunquam verò ex sola lege.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Lib. 1. Epistola contra Petrobrusianos: Non attendūt sanè, quòd non alienis bonis, sed proprijs operibus, præcedente & comitante gratia, vita principaliter acquiritur æterna.

Libro 2. contra Iudæos cap. 3. Christum auctorem & regem crede, & in hoc eius regno æterno fide Christiana & operibus fidei ascribi labora.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Clerum Coloniensem: Vocem habent, & non clamant: opera eis data sunt, & non operantur: gloriam absque merito habere volunt, & meritum absque opere. Qui gloriam cum Deo habere vult, proprietatem suam abscindat: & qui meritum apud Deum habere desiderat, opus ad hoc exhibeat.

Guerricus Igniacensis. 1160.

Sermone quarto in solennitate D. Benedicti: Dæmones credunt, & contremiscunt; homines credunt, nec contremiscunt: dæmones quem credunt verentur; homines Deum, quem credunt, nec timent, nec verentur, ideo grauius de contemptu iudicantur. Non fallamur ergo, fratres, de generali nomine fidei, quasi quæcunque fides ad iustitiam debeat reputari: sed meminerimus, Doctor gentium in fide & veritate qualem definierit fidem, qua Deo est placendum: *Fides,* Heb. 11.
inquiens, *est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Hæc est *fides, quæ per dilectionem operatur,* vt suadente conscientia meritorum, de fide spes nascatur, fidesque supponatur, velut subiectum & fundamentum, cui superædificentur

[illegible] fundamentum [illegible] nulla fide [illegible] Deo, & [illegible] impossibile [illegible] Deo.

[illegible] 1180.

[illegible] non est otio[illegible] iungitur [illegible] Nam iam per fidem [illegible] consequenter ex [illegible] Fides namque per di[illegible] cognitio diuinitatis, [illegible] bonæ operationis, [illegible] dilectionis, inseparabi[illegible] in semetipso inuenire lo[illegible] tabernaculum Deo Iacob. Fide si[illegible] operatione domus Domini stru[illegible] proficit, &c. Hoc fundamentum [illegible] nostræ primo loco ponitur, [illegible] partes structuræ superæ[illegible] fundamentum quippe paries spei le[illegible] fiducia futurorum bonorum [illegible] bona conscientia. In spe proficit [illegible] cum mens ad summa erigi[illegible] est certitudo, veniens ex præ[illegible] & ideo sine meritis aliquid [illegible] præsumptio debet dici, & [illegible] meritum. Charitas ve[illegible] est, & in ædificio spi[illegible] locum, tectum consum[illegible] cura mens construct naturæ [illegible] id, quod à conditore causaliter [illegible] per liberum arbitrium, adiuuante gra[illegible] meritum, & per meritum [illegible] præmium.

[illegible] Tertius. 1200.

[illegible] In domo gratiæ [illegible] Fides, de qua dicit Apostolus: [illegible] argumentum [illegible] est charitas, de qua Iacobus [illegible] Ostia[illegible] de qua Dominus ait: Si vis intrare [illegible] Pauimentum humilitas, [illegible] pauimento anima mea. Qua[illegible] sint quatuor principales [illegible] fortitudo, prudentia, temperan[illegible] Apocalypsi quatuor latera ciui[illegible] sunt hospitalitas cum hi[illegible] misericordia cum largitate. Hæc est [illegible] me, [illegible]

[illegible]

[illegible] 1215.

[illegible]

[illegible] 1220.

[illegible]

diligit regem, non negligit eius legem, qui præcipit bona operari, & mundum prohibet diligi.

Alexander [illegible]. 1240.

Parte 4. q. 24. memb. [illegible] art. 7. O[illegible] in mortali ad multa valent, vt supra [illegible] est: multò plus & ad plura valent [illegible] charitate. Et valent ad septem, quæ [illegible] continentur:

[illegible]
[illegible] undat, statuit, auget [illegible] crimina [illegible]
Debilitat legem [illegible], pi[illegible]
To[illegible] & multum tentantis dæmonis a[illegible]

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 7. Matth. Perfecta inuocatio consistit ex tribus: ex deuotione & fide cordis, ex confessione oris, & operis attestatione. Et tunc perfecta est inuocatio, &c. Regnum cælorum non intratur, nisi per obseruationem iustitiæ, & legum ad ipsum regnum pertinentium. Vsus autem doctrinæ sine iustitia non est veritas regni, sed vanitas nudi sermonis.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima 2. quæst. 114. art. 4. Meritum vitæ æternæ primo pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes secundariò, secundum quod eorum actus à charitate imperantur.

Ad caput 2. Apocalyp. Fides cum operibus necessaria est ad salutem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput secundum Iacobi. Vtrunque necessarium est ad iustificationem. Nam fides, quæ non operatur per dilectionem, mortua est, & informis. & iterum opera sine fide non sunt Deo placentia.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte [illegible] cap. [illegible] Ad efficaciam meriti tria valent. Primum est, difficultas operis, quod patet in martyrio: quia, vt ait Gregorius, maioris meriti est, aduersa patienter tolerare, quam bonis operibus insudare. Secundum est, promptitudo voluntatis: quia, secundum Apostolum, *Hilarem datorem diligit Deus.* Tertium est, magnitudo charitatis: quia ipsa charitas pondus est sanctuarij, secundum quod omnia, quæ in templo erant, ponderabantur. Et ideo opus tantum in conspectu iudicis ponderat, quantum amor, vnde procedit. Opera autem bona meritoria sunt trium, scilicet vitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pœnæ, &c.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica prima Quadragesimæ Sermone 2. Certa fide tenendum est, neminem mandatorum Dei & sanctæ Ecclesiæ obseruatione, virtutumque exercitio absolutum & exemptum esse. Nemo etiam cum Deo viuere potest in otio, nisi & amet Deum, atque desideret. Nemo sine bonis operibus aut sanctus est aut esse potest. Nulli [illegible] à bonorum operum studio & exercitio cessare. Nemo in Deo quiescere potest absque amore diuino. Nemo in Deum sublevari potest, quamdiu hunc neque desiderat, neque [illegible] Nulli à [illegible] sanctis operibus otiosum esse licet, [illegible] Deo multa cum [illegible] quisque [illegible] opera [illegible] est, [illegible] in virtutibus proficere, [illegible] quoque & [illegible] atque ipsa Dei [illegible] æterna, & incommutabilia.

[illegible] 1370.

[illegible] quadragesimæ [illegible] His, qui [illegible] virtuosis operibus habent, [illegible] quia [illegible] eorum est omnino [illegible]

ARTICVLVS QVARTVS.

ORATIONEM HOMINIS RE-CTI IN CHRISTVM CREDENTIS ESSE OPVS BONVM AD SALVTEM NON MINVS VTILE, QVAM NECESSARIVM

NEGANT.

1520. Martinus Lutherus de pijs cæremonijs in cœtu Ecclesiæ seruandis: *Non existimemus Deũ placari multo murmure, aut recitatione precationum, vt hactenus obseruatione ceremoniarum factum est.*

Sermone de Ascensione Domini: *Constanter dicimus, orando etiam peccare iustum. Iuxta illud:* Et oratio eius fiat in peccatum.

1540. Sebastianus Francus Paradoxo 205. *Plurimum orantes vt minimum orant.* Paradoxo 206. *Oratio non est sacrificium:* Betten ist kein Gottesdienst.

1550. *Lutherani quidam, persuasi à Luthero, omnia necessitate absoluta fieri, orationem, tanquam rem inutilem, penitus reijciunt. Nam si omnia necessariò fiunt, frustrà quis, inquiunt, Deum orat pro ea re, quæ si futura est, etiamsi non oret, eueniet: & si futura non erit, etiamsi oret, nunquam eueniet.* Alphonsus de Castro contra hæreses de oratione.

1560. Ioannes Monhemius, in Catechismo Dialogo 6. *Non nostras exigit preces Deus, vt ijs ad largiendum moueatur, sed vt fiduciam, spem, atque amorem nostrum erga se, tanquam optimum & benignissimum Patrem alat, & excolat, dum orantibus ea dat, quæ daturus erat aliâs.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 17. *vers.* 10. Pugnante Iosue cum Amalec, cùm leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Manus autẽ Moysis erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est, vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

1. *Regum* 12. 17. Nunquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominũ, & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in die illa.

4. *Regum* 20. 1. In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, Propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam: & ecce, sanaui te, die tertio ascendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorũ liberabo te, & ciuitatẽ hãc, & protegã vrbem istã propter me, & propter Dauid seruũ meũ.

1. *Esdræ* 8. 23. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

Psalmo 49. 15. Inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.

Psalmo 119. 1. Ad Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me.

Prouerb. 15. 29. Longè est Dominus ab impijs: & orationes iustorum exaudiet.

Ecclesiastici 18. 22. Non impediaris orare semper.

Ecclesiastici 35. 20. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se nubes penetrabit: & donec propinquet non consolabitur: & non discedet, donec Altissimus aspiciat.

Matthæi 6. 6. Cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi in manifesto.

Matth. 7. 7. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

Lucæ 18. 1. Oportet semper orare, & non deficere.

Lucæ 21. 36. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

Ioannis 14. 13. Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

Coloss. 4. 2. Orationi instate: vigilantes in ea in gratiarum actione.

1. *Thess.* 5. 17. Sine intermissione orate.

Iacobi 5. 16. Orate pro inuicem, vt saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum orauit: & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

1. *Ioannis* 5. 14. Hæc est fiducia quam habemus ad Deum: quia quodcunque

petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos. Et ſcimus quia audit nos quicquid petierimus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iuſtinus Martyr. 150.

De veritate Chriſtianæ religionis: Quis veſtrũ ignorat, precationem eam maximè flectere Deum, quæ ad commiſerationem mouendam lachrymis eſt comparata ab eo, qui ſupinus prouoluitur, & in genua procumbit?

Irenæus. 180.

Libro 2. cap. 56. Sæpiſſimè propter aliquod neceſſarium ea, quæ eſt in quoquo loco, Eccleſia vniuerſa poſtulante per ieiunium, & ſupplicationẽ multam, reuerſus eſt ſpiritus mortui, & donatus eſt homo orationibus Sanctorum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 5. Stromaton: *Pulſanti* enim, inquit, *aperietur. Petite, & dabitur vobis.* Qui enim regnum rapiunt, ſunt violenti, non contentioſis ſermonibus, ſed rectæ vitæ aſſiduitate, & orationibus, quæ fiunt ſine intermiſſione, dicti ſunt vim afferre, vt qui ex prioribus peccatis contractas abſtulerint maculas.

Libro 7. Stromaton: Precatio eſt conuerſatio & collocutio cum Deo: licet ergo ſuſurrantes, & ne labra quidem aperientes, tacitè loquamur, intus clamamus. Omnem enim intrinſecus paratã collocutionem Deus exaudit perpetuò, &c. Hic mihi venit in mentem quorundam qui diuerſa ſentiunt, nempe Prodici hęreſis ſectatorum dogmatum, quæ inducunt non eſſe orandum. Ne ergo de hac ſua impia ſententia, tanquam noua & aliena hæreſi ſe efferant, ſciant eam quidẽ prius fuiſſe acceptam à Philoſophis, qui dicuntur Cyrenaici. Suo autem tempore dicetur aduerſus impiam execrandorum illorum dogmatum cognitionem, ne ſi huic Commentario inſereretur contra eos diſputatio, quæ de ijs prolixa futura eſſet pertractatio, interrumperet cœptam orationem, cùm nos ſolùm oſtendamus verè pium ac religioſum Dei eſſe cultorem, qui ex regula Eccleſiaſtica verè eſt cognitione præditus, cui ſoli, cùm ex Dei voluntate diſpertiat ac diſtribuat, fit petitio, cum petiuerit atque adeò cogitauerit. Quomodo enim quicquid vult poteſt Deus, ita quicquid petierit is, qui eſt cognitione præditus, id accipit. Omnino enim nouit Deus eos, q bonis digni ſunt, & qui non, vnde & dat ea, quæ ſingulis conueniunt. Quamobrem indignis, etiamſi ſæpe petiuerint, non dabit: dabit autem ſcilicet ijs, qui ſunt digni. Non eſt tamẽ petitio ſuperflua, etiamſi bona dentur abſque oratione.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Exodum: Populus Dei nõ tam manu & armis, quàm voce & lingua pugnabat: id eſt, orationem fundens ad Deum, proſternebat inimicos. Ita ergo & tu, ſi vis vincere inimicos, eleua actus tuos, clama ad Deum, vt dicit Apoſtolus:
Colo 4 *Orationi inſtantes, & vigilantes in ea.* Hæc enim eſt Chriſtiani pugna, qua ſuperat inimicum.

Homilia 13. in Numeros: Sed nec contra Amalechitas quidem tantum vis armorum, quantum Moyſis valuit oratio. Vt enim eleuaſſet Moyſes manus ad Deum, vincebatur Amalech. Remiſſæ verò & deiectæ, vinci faciebant Iſrael, &c. Audierat Balach rex Moab, quia populus hic orationibus vincit, & pugnat aduerſus hoſtes ore, non gladio, & ob hoc ſine dubio apud ſemetipſum cogitauit, dicens: Quoniam quidem orationibus populi huius, & precibus nulla poſſunt arma cõferri, ideo etiam mihi tales aliquæ preces, & talia requirenda ſunt arma verborum, & orationes tales, quæ ſuperare poſſint orationes iſtorum.

Euſebius. 320.

Eccleſiaſt. hiſt. lib. 5. cap. 5. Antonini fratrem Marcum Aureliũ Cæſaré, fama eſt, contra Germanos & Sarmatas aciem inſtruentem, cùm exercitus illius ingenti ſiti opprimeretur, omninò non habuiſſe quid ageret. Vnde milites in ea legione, quę Melitina appellabatur (quæ ſanè ab illo tempore ad hanc noſtrã ætatem magnopere propter fidem cõmendata eſt) in ipſa acie cõtra hoſtes inſtructa, genibus humi poſitis (vt nobis, cùm oramus, in more eſt) ſe ad preces Deo adhibendas totos conuertiſſe dicũtur. Ac dum hoſtes eiuſmodi ſpectaculum magnoperè mirabantur, aliud quoddam multò admirabilius ſtatim inſecutũ fertur. Fulmen enim hoſtes in fugam vertiſſe, eosq́ interemiſſe: & imbrem in exercitũ eorũ, qui diuini numinis opem implorauerunt, de cælo affatim ruentem, eum vniuerſum (qui parum aberat, quin præ ſiti intolerabili iam iam extingueretur) refeciſſe, recreaſſetq́. Eadẽ hiſtoria apud gentiles Scriptores, qui longè à noſtra religione diſſentiunt, quibus laborem cœperunt ea, quę illis temporibus gerebantur, literis perſequendi, commemoratur. Commemoratur etiam à noſtris.

Conſtantinus Imperator. 320.

Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 26. Nemini obſcurum eſt, ſanctiſſimũ manuũ ad cælos ſublatarum cultum, cum fide pura & ſyncera coniunctum, Deo deberi, & precibus obſecrationibusq́, quæ manibus eleuatis fiunt, omnia, quæ ad hominum cõmoda efficiuntur, rectè geri: tantumq́ emolumentum inde & ad priuatũ, & ad cõmunem vſum apportari, quantum quiſq́ ſibi ſuisq́ chariſſimis optauerit. Pugnas viderunt gentiles, bellum conſpicati ſunt, prouidentia Dei victoriam populo ſuo largiente. Animaduerterunt etiam Deum precationum noſtrarum virtute nobis opem tuliſſe. Eſt enim iuſta precatio res planè inexpugnabilis, ac nemo ſanctè religioſeq́ precatur, qui non id, quod eſt in optatis, aſſequatur. Nec mundus aliquãdo repulſam fert, niſi ſolum cùm vacillet fidei conſtantia.

Athanaſius. 340.

In vita D. Antonij: Neceſſarium eſt, donum ſpirituum diſcernẽdorum à Domino petere, vt poſſimus tam fraudes eorũ, quàm ſtudia præuidẽtes, aduerſum diſparem pugnam vnũ Dominicę crucis eleuare vexillũ. Hoc munere Paulus accepto, docebat, dicẽs: *Non enim eius ignoramus aſtutias,* &c. Hoſtile illis contra omnes Chriſtianos, maximè verò cõtra Monachos & virgines Chriſti, odium eſt. Eorum ſemitis laqueos tendunt, eorum mentes impijs atque obſcœnis cogitationibus nituntur euertere: ſed nihil vobis in hoc terroris incutiant. Fidelium enim orationibus atque ieiunijs ad Dominum, ſtatim corruunt, &c. Pertimeſcit Satanas rectè viuentium vigilias, orationes, ieiunia, manſuetudinem, &c.

Baſilius Magnus. 370.

De Precatione Oratione 2. Neceſſariũ eſt nos, fratres, precationem noſtram non ſyllabis explere, ſed magis animi propoſito, & actionibus, quę virtute omni tẽpore vitæ noſtræ cõdiantur, &c. Non enim ſimplicia verba orationis proſunt, ſed illud

[illegible]

[illegible] Oratio Ionæ quidem [illegible] Ezechiam vero ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus [illegible] ventum [illegible] Israëlites ad [illegible] Amalecitas [illegible], & centum [illegible] nostri [illegible] hæc ex ijs, quæ [illegible] hanc etiam [illegible] & in [illegible], &c. Oratio [illegible] est [illegible] Deo [illegible] supplicationi offeruntur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro 1. de orando Deum. Vitam puram, [illegible] Dei [illegible] modis [illegible] conciliat, [illegible] Neque [illegible] fieri potest [illegible] à Deo [illegible] benignitatem non [illegible] Quisquis enim [illegible] Deum [illegible] colloquio cupit [illegible] & vita [illegible], &c. Arbitror itaque cunctis [illegible], quod simpliciter impossibile [illegible] præsidio cum virtute degere [illegible] vitæ [illegible] peragere. [illegible] virtutem exerceat, [illegible] & supplex ad genua [illegible] suppeditat ac largitur [illegible] qui [illegible] consuetudinem & colloquium [illegible] Quid itaque maius aut diuinius [illegible] deprecatio [illegible] animis [illegible] pharmacum quoddam [illegible] deprecatio facilè puram reddit, docet nos Publicanus ille, qui petijt à Deo remissionem peccatorũ, & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul vt [illegible] ad pedes Dei, mundatus est.

Libro 2. de orando Deum. [illegible] quantum valeat [illegible] ... [illegible]

Ioannes Damascenus. 730.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis Lemouicensis Episcopus. 100.

Ad Tholosanos cap.15. Oratio vobis necessaria est. Instantes itaque orationi instate quotidie. Quia aduersarius vester in circuitu quærens, vt fera pessima, quem ex ouibus Dei dilaceret: qui maximè per fidem stabilem & orationem puram fugit ab ouili Dei.

Tertullianus. 200.

De Oratione cap.9. Ab ipso igitur (*Deo*) ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius iam tunc, cũ ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cælum, commendans Patri, quæ Filius docuit. Quoniam tamẽ Dominus prospector humanarum necessitatum, seorsum post traditam
Ioan. 16 orandi disciplinam: *Petite*, inquit, *& accipietis*, & sunt quæ petantur pro circumstantia cuiusque, præmissa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento, accidentium ius est desideriorum, ius est superstruendi extrinsecus petitiones.

Libro 2 contra Marcionem cap.26. Ad hoc, famu-
Exod 32. lo suo Mosi dixit Deus: *Sine me, & disperdam illos*, vt ille postulando & semetipsum offerendo non fineret, atque ita disceres, quantum liceat fideli, & Prophetę apud Deum.

Cyprianus. 250.

De oratione Dominica: Cùm Christum habea-
1 Ioan. 2 mus aduocatum apud Patrem pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm
Ioan. 16 dicat: Quia quodcunque petierimus à Patre in nomine eius, dabit nobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis, &c. Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans: & quid facere nos oporteret, sui exempli contestatione demonstrans, sicut
Mar. 1. scriptum est: *Ipse autem fuit secedẽs in solitudinem, &*
Lucæ 6. *adorans.* Et iterum: *Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei.* Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans, continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? &c. Solliciè & cautè Apostolus admonet,
Colos. 4 dicens: *Orationi instate, vigilantes in ea*, docens scilicet, & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem non infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm
Matth. 3. *omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur*, vtique & sermo non habens fructũ, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcundus. Et ideo Scriptura diuina instruit di-
Tob. 12. cens: *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna.* Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri: faciens fuit multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deum. Huic circa horam nonam oranti astitit Angelus, testimonium
Actor 10. reddens sui operis, & dicens: *Corneli orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo.* Citò orationes ad Deum ascendũt, quas ad Deum
Tob. 12. merita operis nostri imponunt. Sic & Raphael Angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit, dicens: *Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est.* Nam *quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectum claritatis Dei.*

Lactantius. 320.

Diuinarum Institutionum lib.6.cap.25. Vt sit Deo charus, omniq́ue macula careat, misericordiam Dei imploret semper, nihilq́ue aliud precetur, nisi peccatis suis veniam, licet nulla sint.

Hilarius. 350.

In Psal.54. Promptę semper precationi hominum Dei aures sunt.

In Psalm.60. Protectionis meritum ex fide orationis indultum est, secundùm illud: *Petite, & dabitur vobis.*

In Matth. Can. 6. Vt igitur sentiamus credamusq́ue omnia, & nullo ambiguę voluntatis differamur incerto, orandum est, quærendum est, pulsandum est: oratione misericordiam, inquisitione profectum, tentamento aditum reperturis. Quinetiam ad spem obtinendi exemplo humani affectus docemur. Nam cùm nos filijs piscem panemúe poscentibus, non serpentem simus aut lapidem reddituri; quanto magis nobis optimus ac præstantissimus Pater Deus orantibus perfectę fidei munera largietur, neque sit pro vitę cibo lapidem duritię gentilis, aut pro Baptismi cõseruatione serpentem veneni hæretici præstiturus.

Ambrosius. 370.

Sermone 93. in Natali Sanctorum Nazarij & Celsi: Oratio, quæ castitatis, iustitię, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat vsque ad ipsum summæ maiestatis Angelo conferente conspectum. Sicut quodam loco vox testatur Angelica: *Et cùm tu*, inquit, Tob. 12.
orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. Beata anima, charissimi, cuius votum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentum, nulla odij simultate maculatum, sed fide igneum, consciẽtia nitidum, synceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectũ, vsque ad Dei vultum per cælestium nuntiorum defertur obsequia.

Hieronymus. 390.

Ad caput 7. Hieremiæ, in ea verba: *Tu ergo noli orare.*) Ne videatur rogans Propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, ne pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam deprecetur. Quod autem dicit: *& non resistas mihi*: illud ostendit, quòd Sanctorum preces Dei iræ possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen: *Dimitte me, vt percutiam populum istum, & faciam* Exod 32.
te in gentem magnam. Et in Psalmis legitur: *Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam.* Aaron quoque accepto thu- Psal. 105. Num. 16.
ribulo, inter ignem, arsurumq́ue populum medius stetit, & ira Dei cessauit.

Augustinus. 400.

Sermone 230. de Tempore: Oratio est refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad

cælestia;

cælestia,inquisitio supernorum,inuisibilium desiderium? Abeat, dissensio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidie Oratio coniunctio Spiritus sancti: si tamen orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta: *Sitiuit in te anima mea,quàm multipliciter tibi & caro mea* Quid autem sitiendum est, sequitur: *Vt videat virtutem.* Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet,replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitatio-
Psal.62. nem sensu proprio cum fide clamabit: *Adhæsit anima mea post te,suscepit me dextera tua.* Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimenta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo,atque ita gaudens assistere se Domino gloriatur.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 8.

Quanta precum virtus,quæ sit medicina parenti
Flere Deo,doceat luctu seruata Niniue,
Et senu impensa Moysi prece victus Amalech,
Et maledictus Aman sancta prece perditus Esther,
Qui bene pœnarum versa vice,quæ malè sanctis
Miscuerat,solus bibit impius,& cruce iusta,
Quam populo Domini præfixerat,ipse pependit,&c.
Quid loquar Heliæ precibus clausum atque reclusum
Cælum, & sancti eque sublimis in ore Prophetæ
Terrarum mansisse famem,rediisse salutem?

Paulus Orosius. 420.

Lib.7.cap.36. Igitur Mascezil iam inde à Theodosio sciens,quantũ in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi à clemẽtia Dei impetraret, Caprariam insulam adijt, vnde secum sanctos seruos Dei aliquot permotos precibus suis sumpsit: cum his orationibus, ieiunijs, psalmis,dies & noctes continuans, sine bello victoriam meruit,ac sine cæde vindictam.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 2.de cruce & sepultura: Tum citius nostra exauditur oratio,cùm Christum,quem mens loquitur,etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo Moses sanctus, cùm contra Amalech bellum gereret,non armis,non ferro,sed eleuatis eum ad Deum manibus superauit.

Leo Primus. 450.

Sermone 2.de ieiunio septimi mensis cap.2. Grata est Deo,& terribilis diabolo ieiunantis oratio: nec latet quantum acquirat saluti suæ,tantum pręstat alienæ.

Prosper Aquitanicus. 460.

De vocatione gentium lib.2.cap.36. Quãuis quod statuit Deus,nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio relaxatur: cũ implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus,vt per laborem operum,per instantiã supplicationum,per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum:& qui bona gesserint, non solùm secundùm propositum Dei,sed etiam secundùm sua merita coronentur.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homil. 28. Quomodo nauis sentinatur à fistula,sic anima ab omnibus malis oratione Dominica liberatur,si dicat,& verum dicat: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Homil.33. Vt Deo auxiliante possimus hæc cõplere,& hostem callidissimum opitulante diuina gratia reuincere,ieiuniorum,vigiliarum,vel orationum arma nobis debemus iugiter prouidere.

Saluianus. 480.

Lib. 2. de prouidentia Dei: Semper ad audiendas Sanctorum preces paratæ sunt Domini nostri aures,semper attentæ sunt.

Boetius. 500.

In Prosa 6.lib.5. Nec frustra sunt à Deo positæ spes precesque. Cùm rectæ sint, inefficaces esse non possunt.

Eugippius Abbas. 500.

In vita S.Seuerini Norici: Quibus ea nocte ab illis finibus exterminatis imperio diuino, probatum est,quantum valeat oratio fidelis, &c.

Ennodius Ticinensis. 500.

Epistola ad Faustum: Quicquid medicina mortalium non valet, fusæ ad Deum preces impetrant.

Cassiodorus. 540.

In Psalm.118. *Intret postulatio mea in conspectu tuo,* &c. Per hanc præsentiam quanta sit virtus pię orationis ostenditur, quia nos per ipsam præsentamur, quando illa conspectibus Domini offerri posse cognoscitur, sicut alio Psalmo dicitur: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*

Ad caput 5.Cantic. Omnibus quidem se piè quærentibus adest Dominus semper,se inuocantibus respondet,id est,ad salutem exaudit, &c. Ad hoc plerumque differt vota & orationes Sanctorum, vt ardentius eum desiderare incipiant. Exaudit ergo Christus semper electos suos, sed semper quasi declinat, cùm non statim postulata concedit.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 1. Dialogorum cap.9. Hoc ex magna Conditoris nostri dispensatione agitur: vt per minima, quæ percipimus, sperare maiora debeamus. Exauditus namque est in rebus vilibus puer sanctus & simplex,vt in paruis disceret,quantum de Deo præsumere in magnis petitionibus deberet.

In Psalmum 6.pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi,vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit: *Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Esto ergo sedulus in oratione,esto in pre- Matth.11.
cibus importunus, caue ne ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias:esto violentus,vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? Quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur; proximus non læditur,sed iuuatur; peccatum minuitur,non multiplicatur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 3.cap.7. Hoc est remedium eius,qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat. Quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum, orando & pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones,quæ nostris obstrepunt sensibus,fortissima intẽtione superemus, ac tamdiu insistere, quousque persistendo vincamus. Nam negligentes orationes nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat,sanctum ad se Spiritum aduocat: at vbi aduenerit,confestim tentamenta dæmonum, qui se mentibus humanis immergunt,præsentiam eius ferre non sustinentes,effugiunt. Oratio cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit,&c. Sicut orationibus regimur, ita psalmorum studijs delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat,

[illegible]

ne, effugiunt.

[illegible]

Sed [illegible] Deo largi[illegible] [illegible] Orationem [illegible] Oratio Ecclesiastica [illegible] Domini. [illegible] latroni paradisum aperuit. Non enim [illegible] orare Monachum, quia [illegible] tatorem intra se habet Dominum. [illegible] Apostolus: *Templum Dei estis, & Spiritus Domini [illegible]* [illegible] Domino [illegible] templum & ha[illegible] [illegible] gat [illegible] [illegible] opus bonum [illegible] enim supplicatio, [illegible] ctatio, quasi oris ratio. [illegible] bonum sine sensu, non [illegible] ratio.

Radulphus Ardens. 1060.

In [illegible] Oratio est pius mentis affe[illegible] ad Deum, qui [illegible] pigritia animi [illegible] Oratio igitur non est vox, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1250.

[illegible]

[illegible] 1250.

[illegible]

[illegible] 1215.

[illegible]

[illegible] ... quid enim non potest [illegible] Oratio iram Dei placat. In [illegible] ... &c. placatusque est Dominus [illegible] ... impetrat. In Matth. Omne [illegible] ... &c.

David Augustinus Minorita. 1270

In Forma [illegible] Orate, [illegible] quia oratio locutio est ad Deum [illegible] Dei [illegible] Deum [illegible] sed quasi [illegible] orant, [illegible] cum Deo loqui [illegible] Orate in omni loco [illegible] ... columna [illegible] virtutum, [illegible] schola, [illegible] Angelorum [illegible], fundamentum fidei, Monachorum corona, con- [illegible] ... ; sed beatior, [illegible] lachrymas [illegible] Deo [illegible] & immaculatum, &c.

[illegible] 1290.

Homines [illegible] ... bene c[illegible] ... sic oratio [illegible] ... Dei ira Sanctorum precibus [illegible]

Hugo [illegible]. 1280.

[illegible]

[illegible] 1310.

[illegible]

[illegible] 1350.

[illegible]

[illegible] 1380.

[illegible]

Ioannes Gerson. 1420.

De [illegible] parte [illegible] [illegible] quod licet Deus non egeat [illegible] nulla, vel oratione particulari, sicut [illegible] [illegible] dare aliqua, dum specialiter ad ipsum dirigamus orationes nostras, qualis [illegible] iuxta [illegible].

De [illegible]

Oratio [illegible] describitur, quod [illegible] in Deum, per pium & humilem affectum [illegible] quod oratio transcendit [illegible] & spiritum. Transit [illegible] supra [illegible], per pium & humilem affectum [illegible] supremum [illegible]

[illegible]

Dionysius [illegible]. 14[illegible]

[illegible]

Ioannes de Turre [illegible]. 14[illegible]

[illegible]

[illegible]

ARTICVLVS QVINTVS.

CERTA ORATIONVM LOCA DELIGERE, MAGNIFICIS AEDIFICIIS ORNARE, ET SOLENNIBVS PONTIFICVM [illegible] CONSECRARE, [illegible] NEGANT.

[illegible]

10.. *Bogomili in sacris omnibus templis habitare dæmones dicunt: cùm ea quisque fortitus sit proportione ordinis & virtutis. Satanam quidem sibi quondam celeberrimum Hierosolymorum templum delegisse, sed eo euerso, Sa. hic templum Constantinopoli suscepisse. Neque enim, inquiunt, in manufactis templis Altissimus habitat, cum cælum sit eius domicilium.* Euthymius parte 2. Panopliæ titulo 23. cap. 18.

113 *Petrobruiani dicunt, Templorum, vel Ecclesiarum fabricam fieri non debere, factas insuper subrui oportere: nec esse necessaria Christianis sacra loca ad orandum: quoniam æquè in taberna, & in Ecclesia; in foro, & in templo; ante altare, & ante stabulum inuocatus Deus audit, & eos, qui merentur, exaudit.* Petrus Cluniacensis lib. 1. epist. 1. Guilhelmus Abbas vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 5.

1160. *VValdenses aiunt, templum Dei latè patens ipsum mundum esse: coarctare maiestatem eius, qui Ecclesias, Monasteria, oratoriaq. construunt, tanquam propitior in eis diuina bonitas reperiatur.* Æneas Syluius historiæ Bohemicæ cap. 35.

12[illegible] *Albigenses ire ad Ecclesias, vel in eis orare, nihil prodesse contendunt.* Cæsarius Heisterbachius libro 5 cap. 21.

[illegible]0 *Gerbardus Sagarellus dixit, quòd Ecclesia consecrata non plus valet ad orandum, quàm stabulum equorum vel porcorum: & quòd melius possit Christus adorari in nemoribus, quàm in Ecclesijs.* Guido de erroribus Pseudoapostolorum cap. 8. Nicolaus Eymericus par. 2 quæst. 11.

[illegible] *Begardi nullum honorem Ecclesijs impendere volebant.* Ioannes Gerson de nuptijs Christi & Ecclesiæ.

[illegible] *Flagellantes dixerunt, quòd post transitum crucifratrum Ecclesiæ materiales fuerunt, & sunt non nisi congeries lapidum, publicæ domus peccatorum, & spelunca latronum.* Bernardus Lutzemburg.

139. Ioannes VVicleuus secundo Sermone Domini de monte cap. 6. *Christus videtur parũ curare de templi ædificio sumptuoso, & sic de Basilicis ab hypocritis in Ecclesiam introductis, vt patet Matth. 24. Talia enim sensibilia, mundo splendentia, videntur aperire ostiũ domus, & introducere in suum cubiculũ inimicos.*

14.. *Thaboritæ Ecclesiarum consecrationes irrident.* Æneas Syluius Epist. 130.

1520 Martinus Lutherus ad Euangelium Dominicæ 1. Aduentus. *Satanæ commentum est, & nocentissimum figmentum, quòd pompas illas templorum vulgo habent pro spiritualibus bonis, & vnde aliqua ad Ecclesiam vtilitas redeat. &c. Ex animo velim, suggestus simul vniuersi, vna cum Monasterijs, Collegijs, templis, cellis, & sacellis igne flagrassent pridem, redactaq; essent in cinerem, propter horrendam animarum seductionem atque cladem, quæ ab istis in orbem redundauit*

In solennitate S Stephani: *Nullus finis hactenus fuit templa & sacella extruendi, vt nullus hodie locus illis vacet: satius multò erat, omnia Collegia funditus euertere, igneq; consumere, etiamsi temerè, & citra iussum magistratus fieret, quam vnam animam abductam in hunc errorem perire. Etenim Deus nihil de templis, de solis animabus præcepit: & hinc liquere potest, quæ causa sit, quòd templa crebrius reliquis ædibus fulmine feriuntur: nimirum, quòd Deus nullis æquè infensus est, sicut in nullis alijs, imò in nullis speluncis latronum, in nullis prostibulis tanta cædes animarum perpetratur.*

1522. *VVittenbergensis Senatus in constitutione Germanica VVittembergæ impressa anno 1522. Nulli stationarij aut ei, qui pro templis construendis pecunias colligunt, hic tolerentur: quoniam iamdudum plura eorum, quam opus est, extructa sunt.*

1530. Franciscus Lambertus ad cap 2 Lucæ: *Impiè quidam multiplicârunt templa, in eis volentes potius, quàm alibi Deum orare.*

1540 Sebastianus Francus Paradoxo 89. *Templorum nullus in nouo Testamento vsus est. Templa sola Ethnicorum superstitio inuenit, quæ suum cuique Deo templum construebat: in primitiua Ecclesia ad Origenem vsque nulla fuerunt templa Christianorum. Sed postea deficiente fide, paulatim templa ædificari cœpta sunt. Christus autem suos orare docet non in templo, sed in conclaui. Et ipse oraturus, non templum ingressus, sed nunc eremum, nunc montem petijt.*

1560. *Anabaptistarum quidam, allegantes locũ Pauli Act. 17.* Deus non in manufactis templis habitat, *templorum vsum improbant* Iacobus Pamelius in Tertullianum de idololatria.

[illegible] Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 20. §. 30. *Cauendum est, ne secretam, nescio quam, templis affingamus sanctitatem, quæ sacratiorem apud Deum orationem reddat. Vera enim Dei templa cum simus ipsi, in nobis oremus oportet, si in sancto templo suo Deum volumus inuocare. Illam vero crassitiem Iudæis, aut Gentibus relinquamus, qui præceptũ habemus de inuocãdo citra loci discretionẽ in Spiritu & veritate Dominũ.*

Ad caput 28. Genes. vers. 17 *Insulsè Papistæ hunc locum ad sua templa detorquent, quasi in fœtidis lupanaribus habitet Deus.*

Ad Psalm. 26. vers. 8. *Quæcunque censentur templa in Papatu fœda potius Satanæ sunt prostibula.*

1560. *Magdeburgenses*, Centuriæ 7. cap. 6. *irrident templorum multitudinem & consecrationes.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Gen. 28. *Vers.* 12. Vidit (*Iacob*) in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam. 16. Cumque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Pauensque: Quàm terribilis est, inquit, locus iste? non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli.

Exod 3. 5. Solue calceamentũ de pedib. tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est.

Exod 25. 8. Facient mihi sanctuariũ, & habitabo in medio eorũ iuxta omnem similitudinem Tabernaculi, quod ostendã tibi, & omnium vasorum in cultum eius.

Exod. 26. Tabernaculum verò ita facies: Decem cortinas de bysso retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.

Num. 7. 1. Factum est autem in die, qua compleuit Deus tabernaculũ, & erexit illud: vnxitq; & sanctificauit cũ omnibus vasis suis altare similiter, & omnia vasa eius.

Deut. 6. 5. Non poteris immolare Phase in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

Iosue 5. 15. Solue, inquit, calceamentum tuum à pedibus tuis; locus enim in quo stas, sanctus est.

3. *Reg.* 6. 1. Anno quarto mense Zio, ipse est mensis secundus regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. Domus autem, quã ædificabat Rex Salomon Domino habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. Et porticus erat ante templũ viginti cubitorum longitudinis, iuxta mẽsuram latitudinis templi. 21. Domũ quoq; ante oraculũ operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis. Nihilque erat in teplo, quod non auro tegeretur: sed & totum altare oraculi texit auro, *&c.* 28. Texit quoque Cherubim auro, *&c.* 30. Sed & pauimentum domus texit auro intrinsecus & extrinsecus.

1. *Paral.* 17. 11. Dicit Dominus Dauidi per Nathan Prophetam: Suscitabo semen tuum post te, quod erit de filijs tuis. & stabiliam regnum eius. Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium eius vsque in æternum.

2. *Paral.* 6. 1. Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est vt habitaret in caligine: ego autem ædificaui domum nomini eius, vt habitaret ibi in perpetuum. 18. Si cælum & cæli cælorum non te capiunt; quanto magis domus ista, quam ædificaui? Sed ad hoc tantum facta est, vt respicias orationem serui tui, & obsecrationem eius, Domine Deus meus, & audias preces, quas fudit famulus tuus coram te: vt aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es vt inuocaretur nomen tuum: & exaudires orationem, quam seruus tuus orat in eo & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israel. Quicunque orauerit in loco isto, exaudi de tabernaculo tuo, id est, de cælis, & propitiare.

1. *Esdræ* 1. 1. In anno primo Cyri regis Persarum, vt compleretur verbum Domini ex ore Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: & traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ierusalem quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de vniuerso populo eius? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Ierusalẽ, *&c.* & ædificet domũ Domini Dei Israel, *&c.* Omnes reliqui in cunctis locis vbicunque habitant, adiuuent eum viri de loco suo, argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei quod est in Ierusalem. 6. Vniuersique qui erant in circuitu, adiuuerũt manus eorũ in vasis argẽteis & aureis, in substãtia & iumẽtis, in supellectili, *&c.*

1. *Esdræ* 3. 12. Plurimi etiã de sacerdotibus & Leuitis, & principes patrũ, & seniores, qui viderant templũ prius cùm fundatũ esset, & hoc templũ in oculis eorum, flebant voce magna: & multi vociferantes in lætitia eleuabant vocem.

1. *Esdræ* 6. 3. Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, vt domus Dei ædificaretur, quæ est in Ierusalem, in loco vbi immolent hostias, & vt ponãt fundamenta supportantia altitudinem cubitorũ sexaginta, *&c.* sumptus autẽ de domo regis dabuntur.

Psal. 5. 8. Introibo in domũ tuam, adorabo ad templũ sanctum tuum in timore tuo.

Psal. 25. 8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuę.

Psal. 28. 2. Adorate Dominum in atrio sancto eius.

Isaiæ 56. 7. Holocausta eorum, & victimæ eorũ placebunt mihi super altare meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis, ait Dominus Deus.

Aggæi 1. 7. Hæc dicit Dominus exercituũ: Ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum & acceptabilis mihi erit, & glorificabor dicit Dominus. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: & intulistis in domum, & exsufflaui illud: quam ob causam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam. Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli, ne darent rorem: & terra prohibita est ne daret germen suum. 14. Et suscitauit Dominus spiritum Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

1. *Machab.* 4. [illegible] dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia [illegible]

[illegible] & pastophoria, & imposuerunt eis ia[illegible]. Et statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies de[illegible] in temporibus suis ab anno in annum per dies octo, &c.

[illegible] Propter Oniæ pontificis pietatem, &c. fiebat, vt & ipsi reges & princi[illegible] summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illu[illegible] Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad mi[illegible] sacrificiorum pertinentes.

[illegible] Intrauit Iesus in templum Dei, & eijciebat omnes vendentes & e[illegible] in templo, & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas [illegible] dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem [illegible] speluncam latronum.

[illegible] Anna prophetissa non discedebat de templo, ieiunijs & obsecratio[illegible] nocte ac die.

[illegible] 2.15. Et cum fecisset (*Iesus*) quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de [illegible] quoque & boues, & numulariorum effudit æs, & mensas subuertit. Et [illegible] columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris [illegible] negotiationis.

[illegible] Petrus autē & Ioannes ascendebant in templū, ad horā orationis nonā.

[illegible] Conuenientibus vobis in Ecclesia, audio scissuras esse inter vos. 22. Nū[illegible] non habetis ad manducandū & bibendū? aut Ecclesiā Dei contemnitis?

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

[illegible] 80.

[illegible] Omnes fideles, qui ingrediuntur Ec[illegible] Scripturas audiunt, non autem perse[illegible] oratione, nec sanctam communionem [illegible] inquietudinis Ecclesiæ cōmo[illegible] communione priuari.

[illegible] Ecclesias per congrua & [illegible] facite lo[illegible] precibus sacras oportet, & in sin[illegible] diuinis orationibus dictos poni.

[illegible] Tantam itaq; Spiritus sanctus in illa [illegible] virtutem suę ostendit, vt omnes à mi[illegible] maximum vna voce confiterentur [illegible] & multis innnorer, intra septem [illegible] plusquàm decem millia hominum creden[illegible] Deo baptizati sunt, & sanctificatione cōsecra[illegible] omni auditatis desiderio Theophilus, [illegible] cunctis potentibus in ciuitate sublimior, [illegible] suæ ingentem Basilicam Ecclesiæ nomine [illegible] in qua B. Petro Apostolo constituta [illegible] omni populo cathedra, & omnis multitudo [illegible] ad audiendū verbū conueniēs, credebat [illegible] quā sanitatū efficacitas affirmabat.

Dionysius Areopagita. 100.

[illegible] modo quo in Sy[illegible] rum, qui minus perfecti sunt, ex [illegible] scilicet & [illegible], & circu[illegible] templū odoribus [illegible] referta perfectio [illegible] psalmorum recitatio accesserit, &c.

Irenæus. 180.

[illegible] Sicautem & populo tabernaculi facti[illegible] ædificationem templi, & Leuitarū ele[illegible] sacrificia quoq; & oblationes, & moni[illegible] Legis statuebat deseruit[illegible] quidem [illegible] horū est indigens.

[illegible] Alexandrinus. 200.

[illegible] Hoc autem erat, quod facilè [illegible] qui [illegible] [illegible].

[illegible] *in templo* [illegible] sancta [illegible] Hi enim Dei [illegible] us cernitur [illegible] charitate.

Hippolytus. 220.

[illegible] domum [illegible] [illegible]

gnum, quia nec [illegible], nec [illegible], nec cultus Deo gratus: sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt.

Origenes. 240.

Hom. 2. in Exod. Sin autē vides, quomodo Scripturę noui ac veteris Testamenti in morē Dei docentes, domos Ecclesiæ faciant, vt vniuersum orbem terræ orationū domibus repleāt, tūc quod scriptum est, rationabiliter scriptum videbitur.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Lib. 3. Vitæ Constantini c. 24. His rebus ad hūc modum constitutis, aliud quoddā opus maximè memorabile apud Palæstinorū gentem diuinus ille Imperator efficere aggressus est. At quodnā quęso? Sanctissimū illū salutaris Christi resurrectionis locū Hierosolymis existimauit ita à se illustrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mandauit, in eo statim [illegible] plum construi: neque illud opus aggre[illegible] absque [illegible] diuino, imò verò ipso Seruatoris spiritu incitatum, in animum induxit.

Cap. 28. His rebus ad hūc modū con[illegible] [illegible] Imperator nō modò sacratis legibus sanciuit, vt templū augustū circa salutare illud antrū extrue[illegible] verū etiā subsidijs ad eā rē suppeditatis, [illegible] illud magnificè ac splendidè exædificandū curauit. Gentium igitur præfectis Orientē versus [illegible] [illegible] mandat vt adiumentis necessarijs a[illegible] undanter & copiosè subministratis, opus eximium, amplū, & magnificum fabricandū cur[illegible].

Orat. de laudibus Constantini. Quin etiā Ecclesiarū [illegible] pla, ędes sacras, sumptibus ad eam rē liberali & regia manu suppeditatis, extruendas mandauit.

Constantinus Imperator. 320.

Epist. ad Macarium Episcop. Hierosol. apud Eusebium vitæ Constā. lib. 3. c. 29. & 30. Illud, quod cuiq; [illegible] arbitror, pro certo tibi cū primis persuasum v[illegible] lim[illegible], hoc nobis præ cæteris rebus omnibus maximè curę esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu tur[illegible] sima simulachrorum mole tanquam graui quodā onere imposito purgauimus, &c. præclara [illegible] structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ita opus disponat, & prouidè res [illegible] necessarias, quò non modo sancta[illegible] [illegible] quis omnibus, quæ vbiq; sunt, [illegible] antecellat: sed etiam cętera eius [illegible] omnia templa, quæ in singulis

[illegible] dicere [illegible], [illegible] illisque [illegible] peruenit [illegible] cella.

[illegible] 430.

[illegible] propter regnum vestrum [illegible] omnia [illegible], inculpataque [illegible] praestantiore [illegible], tum principum vestrorum [illegible] gloria condecoratam; [illegible] templa Christo Domino [illegible].

[illegible] Imperator. 4[illegible]0.

[illegible] altaribus, [illegible] consecrationem, vel [illegible], vel temeritate, vel audacia [illegible] tum quod [illegible] quàm hactenus [illegible] excipiat, hoc [illegible] ad tempus, non solùm diuina altaria [illegible] populi oratorium, muros [illegible] circumseptum, fugientibus [illegible] volumus ac decernimus. [illegible] si quid extitit vlterius, vsque ad [illegible], quae [illegible] primo [illegible] transfugi [illegible]. Nobis igitur imperium [illegible] non solùm sacrosancta altaria, & [illegible] populi oratorium muris inclusum, [illegible] praeterea indecii loci, vsque ad Ecclesiae [illegible] extremas, per quas [illegible] facturi [illegible] verum reliqua etiam omnia [illegible] cohaerentia, siue domus, [illegible]

[illegible] 4[illegible]0.

[illegible] Dum haec [illegible] magnum [illegible]

[illegible] qui hic [illegible]

[illegible] apparitionis [illegible] Etenim [illegible] manifeste [illegible]

Theodoretus. 460.

[illegible] epulamini, hoc facite [illegible]. Hoc enim est in Ecclesiam contumelia, [illegible] Quinimo enim [illegible] in templo Dei, [illegible] Domini [illegible] communem [illegible] in laute viuere, eos autem, qui [illegible], & propter paupertatem [illegible]

[illegible] magnificentiam [illegible] oculis [illegible].

Marcianus Imperator. 4[illegible]0.

[illegible] Denuntiamus omnibus vobis, vt in sacrosanctis Ecclesiis, & in aliis quidem venerabilibus locis, in quibus eam pace & quiete vota competenter celebrare, [illegible] ab omni seditione: nemo [illegible] vestrum, nemo moueat tumultum, aut impetum committat, vel [illegible] a [illegible] ab qualibet parte ciuitatis, vel vici, vel [illegible] loci, colligat [illegible].

Cyrillus Ep[illegible]. [illegible]

[illegible] Beata Ep[illegible], [illegible]

[illegible] Imperator. 5[illegible]0

[illegible]

[illegible]ores facti, sed speluncarum illicitarum.

Cap.2. Deinde nō aliter quispiam Ecclesiam nouo ædificare, priusquā loquatur ad Episcopum, & definiat mensurā, quā deputat, & ad luminaria, & ad sacrū ministeriū, & ad incorruptam domus custodiam, & obseruantium alimenta. Et si sufficienter habere videtur, faciat prius donationem eorum, quæ futura sunt deputari, & ita domus ædificetur.

Procopius Historicus. 540.

De ædificijs Iustiniani Oratione 1. de templo Sophiæ. Exstructa igitur Ecclesia est in spectaculum planè pulcherrimum. his quidem, quibus videre contigit, stupendum: illis vero, qui audiunt, incredibile prorsus. assurgit in altitudinē cæli, & tanquam alijs ædificijs præeminens impendet alteri subiectæ ciuitati, quam perinde exornat, atque si in ipsa templum esset: in tantum surrigitur templum, vt hinc exornetur, & veluti à specula prospiciatur ciuitas. Longitudo, & latitudo templi tanto studio composita sunt, vt & longū, & omnino latum, non inconcinnè tamen, dici poterit, elegantia inenarrabili decoratum, mole politum, & mensura, nihil quod abundet, nihil quod desit continens: lumine & splendoribus solis mirificè abundat. Diceres locum illum non externo sole illuminari, sed fulgorē in ipso tēplo enasci: tanta copia luminis templo affunditur.

Euagrius. 590.

Lib. 4. cap. 31. Iustinianus Constantinopoli cùm alias multas sacras ædes pulcherrimo artificio elaboratas Deo & Sanctis erexit, tum insigne illud, & præ cæteris eximium ædificium, amplissimum dico Sophiæ templum extruxit. quod quidem tale fuit, quale non aliquando visum fuisset, quodque ornatu & splendore adeò excelluit, vti nulla dicendi vi facilè explanari posset. Testudo sanctuarij quatuor fornicibus in sublime erecta, & ad tantam sublata altitudinem, vt ad eius hemisphærij fastigium acies eorum, qui infra ad basin consistentes, oculos sursum tollebāt, ægre penetrare posset: & qui supra stabāt, etiamsi valde essent animosi, despicere neutiquam auderent, oculosve ad basin deijcere.

Antiochus. 600.

Præfatione in Pandectas: Gratia plenus Spiritus sancti templa Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ quidem barbarico igni conflagrarunt, in sublime erigit, omni prorsus digna veneratione, puta ędes sanctas Caluariæ, ac sanctę Resurrectionis. domū insuper omni honore venerandæ crucis dignam, quæ mater Ecclesiarum est: sed & sanctæ Assumptionis ædem à fundamentis exædificat.

Synodus Trullensis. 7[illegible]0.

Canone 74. Non oportet in Dominicis locis vel Ecclesijs eas, quæ dicuntur, agapas, id est, charitates facere, & intus in æde comedere, & accubitus sternere. Qui autem hoc ausi fuerint, vel cessent, vel segregentur.

Canon. 76. Non oportet intra sanctos ambitus caupon[illegible]torum officinam, vel quę fiunt per aromata species proponere, vel alias venditiones facere, suam venerationem Ecclesijs seruantes. Saluator enim noster & Deus, per suam in carne [illegible] rationem nos instituens, non facere domum Patris sui domum negotiationis iussit: qui [illegible] nummulariorum incisas effudit, & [illegible] communes [illegible]. Si quis [illegible]

[illegible] 730.

[illegible]

[illegible]

Ioannes Damascenus. 730.

[illegible]

[illegible] Quid in Ecclesia [illegible] Altarem [illegible] omnium [illegible].

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 7. Quæcunque templa cōsecrata sunt [illegible] Reliquijs Martyrum, in eis [illegible] depositionem [illegible] templum [illegible] deponantur vt qui Ecclesiasticas [illegible] transgressus sit.

Leo [illegible]sophus Imper. 89[illegible].

Const. 1.1[illegible] Etiam hic veteranæ [illegible] sacer Canon, qui non in priuatis [illegible] torijs seorsum, sed in solis in commu[illegible] consecratis templis diuinam regeneration[illegible] onem perfici vult, cum similia cum [illegible] qui sacrosancta sacrificia & mysteria [illegible] domibus celebrari vetant [illegible] cum consideratius expensi sunt, tanquam [illegible] germanus similiter correctionem [illegible] Statuimus igitur, quemadmodum de [illegible] sic quoque de salutifero Baptismate, vt & ipsum in quocunque sacro oratorio quibuslibet peragere licitum sit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 11. ad Corinth. Cum Dominicā Cœnā priuatam feceris, manducans apud te ipsum, in Ecclesiam & locum eis [illegible].

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Gregorij Mart. Armeniæ cap. 31. Deinde Deo, & eius Martyribus sacra templa ædificabant, & ea intrinsecus cingebant parietibus, & [illegible] opes, pretiosas vestes, possessionesq; & thesauros dedicabant.

Suidas. 970.

In Gratiano Gratianus lege concessit omnibus, vt securè & absque contentione in suis Ecclesijs conuenirent, solisq; templis arcerentur [illegible]intani, Photiniani, Manichæi.

Oecumenius. 1080.

Ad cap. 11 prioris ad Corinthios. *An Ecclesiam Dei contemnitis?* Nam qui propriam cœnā in Ecclesia facit, & sanctum locum iniuria afficit, & Dominicam Cœnam non facit: qui etiam pauperes pudefacit.

Euthymius. 1080.

Parte 2. Panopliæ titulo [illegible] cap. 18. [illegible], sicut Christus, *[illegible]*, cum de [illegible] Iudæorum templo loqueretur. Quod si templum illud erat Dei, multo magis hoc, quod est in hac [illegible], & vt breuiter dicam, omnia templa, [illegible] in loco tum Deo, tum Matri eius, [illegible] Sanctis consecrata sunt, diuina [illegible], & dæmones expellunt. Vbi enim [illegible] gratia, [illegible] omnis malus spiritus, [illegible] dæmonum vi expellitur.

Georgius Cedrenus. [illegible]00.

In [illegible] [illegible] templa multa, tectæ [illegible] superiorum temporum rupta & concussa, [illegible] fecit; quædam etiam prorsus prostrata [illegible] alijs ornamenta & elegantiam addidit.

Michael Glycas. 1150.

Parte 4. Annalium Iustinianus [illegible] Indignum hoc admir[illegible] omnes terrarum [illegible] Const[illegible]

[illegible]

dictarum. Materia totos septem annos congerebatur, & Cyzico maiori ex parte aduehebatur: templum vniuersum annis septendecim absolutum est.

Constantinus Manasses. 1140.

In Annalibus de Iustiniano Imperat. Quòd si etiam liceat alicui beatam vrbem Constantinopolitanam cum globo cælesti comparare, ac sacrosanctas eius ædes cum lucidis syderibus, nō prorsus, opinor, abs re fecerit. Ac splendentia quidem omnia huius vrbis templa perpetuis quasi luminibus, suisq; gratijs coruscant, ipsam rerum creaturam colliustrantia, tāquam lucida mortalium sydera: verùm vbi sol exoritur, aliorum omnium faces occultantur. Etenim inter minora sydera, quæ sacra sunt delubra, fanum illud diuinitus extructum, terræ totius ornamentum velut sol alter, cælestisq; gygas insigniter fulget.

Nicetas Choniates. 1200.

In Alexio Comneno Porphyrogenito: Si Titus Imperator, vrbis Hierosolymorum oppugnator, Salomonio templo vsque adeò pepercit, & ei defendendo ita studuit, vt ab erumpente inde Iudaica cohorte telis peti, & malè tractari suum exercitum, quàm sumptuosum & mirādum illud opus violari maluerit, &c. qui honos à religiosis & Christianis huic pulcherrimo, & planè diuino templo (*D. Sophiæ*) habendus non fuit, quod omnino Dei manibus fabricatum est, primum ac postremum opus pulcherrimum atq; inimitabile, nec in terris aliud, quàm orbis quidam cælestis extitit?

De rebus post expugnatam vrbem gestis: Age verò vrbs sanctissima placato Deum, prætēde templa, Martyrum Reliquias, ipsas calamitates &c. Nunquid templum amplissimum & diuinissimū vnquam posthac te videbo, cælum terrenum, solium gloriæ Dei, Cherubici currus firmamentum alterum, fabricam manuum Dei annūtians spectaculum ac opus singulare, firmum vniuersæ terræ decus?

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. cap. 49. de Constantino Magno: Templa, quæ vbique terrarum ædificauit, quid attinet enumerare? Primum quidem manibus ipse suis, Romę in Lateranensi Palatio describendo conformauit. Quod sanè Palatium ipse quoque ingentibus impensis magnificè construxit, & Christo sacrauit, &c. Tria quoq; Cōstantinopoli maxima templa Seruatori Christo constructa dedicauit, S. Sophiæ siue Sapientiæ, Sanctæ Pacis, & sanctæ Virtutis. Ea omnia à successoribus Imperatoribus magnificè sunt instructa, atque ornata.

Lib. 15. cap. 24. Pulcheria celebris Imperatrix ingens sub Marciano Dei Matri condidit templū, vbi sepulchrales fascias reposuit. Leo autem Magnus aliud construxit, in quo magnificè vestem D. Virginis consecrauit.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Historiæ Bizantinæ lib. 7. Irene Imperatrix pecuniam suam maximam, partim ipsa liberis suis dederat, partim ad farciendū maximū Dei Sapientię templū Imperator contulit. Audierat enim ex architectis, duas eius partes, Septentrionalem, & Orientalem, vetustate labascentes breui ruinā minitari, nisi maturè occurreretur. Quare multis aureorum millibus datis de Imperatricis pecunia, eas quas videmus pyramides ex altis fundamētis ad periculum illud propulsandum erexit. Hoc loco declarandi occasio datur, quo animo in huiusmodi rebus fuerit. Nam cæteri quidē Imperatores ad sacras ædes extruendas ambitione quadam sunt impulsi, quæ parum abest à vanitate & superbia: quæ vbi eminent, actionis honestas vacillat, veluti pomorum elegātiam vermes contaminant. Andronicus verò satius esse iudicauit, iam extructas tueri & exornare, & contra pericula vetustatis munire: quàm eas collabi sine re, & alias è fundamentis ad ostentationem extruere, &c. His igitur de causis Imperator vetera fana curabat & fulciebat: quamuis maiores sumptus postularent, quàm extructio nouorum.

Gennadius Scholarius. 1450.

De primatu Papæ Sect. 15. Cōstantinopolitana vrbe expugnata, templū cōculcatū est, aræ prophanatæ, moniales pollutæ, virgines corruptæ, sacra vasa confracta.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Higinius. 137.

De consecrat. distinct. 1. Omnes Basilicæ cum Missa semper debent cōsecrari, & Ecclesiæ destructæ. Vbi autē plures sunt, quàm necesse sit; aut maioris magnitudinis, quàm ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopi prouidentia modus inueniatur, qualiter consistere possint, aut restaurari.

Tertullianus. 200.

De Idololatria cap. 7. Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianū ab idolis in Ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire.

De velandis virginibus cap. 3. Trahantur virgines sanctæ in Ecclesiam.

Cap. 13. Certè virginitatem suam in Ecclesia abscondant, quam extra Ecclesiam celant, &c. Constanter audeant & in vicis virgines videri, sicut audent in Ecclesijs.

De corona militis cap. 3. Aquam adituri, ibidem, [illegible] aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur, &c.

Aduersus Valentinianos cap. 3. Nostræ columbæ domus simplex, etiam in æditis semper & aperta & ad lucem: amat figuram Spiritus sancti, Orientem Christi figuram.

Cyprianus. 250.

De opere & Eleemosynis: Locuples & diues es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis: quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. *Dominicum posterius alia ratione quàm prius vocat. Prius dicit Dominicam Cœnam, seu sacrificium: posterius vocat quod Græci κυριακὸν, Latini templum vocabant, à qua voce tum temporis Christiani abstinebant, vt differrent à templis deorum, & potius Ecclesiam dicebant.*

Lactantius. 320.

De passione Domini:

Quisquis ades, mediiq; subis in limina templi,
Siste parum.

Ambrosius. 370.

Ad caput 19. Lucæ: Deus templū suum non mercatoris vult esse diuersorium, sed domicilium sanctitatis: non vendibili religionis officio, sed obsequio gratuito vsum ministerij sacerdotalis informat. Cōsidera igitur, quòd tibi exemplum viuendi Dominica gesta præscribant. Sequitur enim: *Et ingressus in templum, cœpit eycere vendentes ex illo, &c.* Generaliter supra docuit, seculares à

Dei templo abesse debere contractus, specialiter autem nummularios pepulit, &c.

Libr. 2 Officio. cap. 21. Maximè sacerdoti hoc cõuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.

Cap. 28. disputans [illegible] Ecclesiæ tempore ne [illegible] licere negare. Nemo potest dicere, cur pauper viuit? nemo potest queri quid captiui redẽpti sunt, nemo potest accusare, quia tẽplũ Dei ędificatũ est.

Epist. 5. Ortus est sermo de Basilicæ, quam condidit Apostolorum nomine, dedicatione, dedit huic sermoni viam: siquidem significabat, quòd sedulò quæreret tuæ Sanctitatis præsentiam.

Prudentius. 380.

Hymno de Beato Hippolyto:

Stat sed iuxta aliud quod tanta frequentia templum
Tum adeat, cultu nobile regifico:
Parietibus celsum sublimibus, atque superba
Maiestate potens, muneribusque opulens.
Ordo columnarum geminus laquearia tecti
Sustinet, auratis suppositus trabibus:
Adduntur graciles tecto breuiore recessus,
Qui laterum seriem iugiter exsinuent,
At medios aperit tractus via latior alti
Culminis, exurgens editiore apice.
Fronte sub aduersa gradibus sublime tribunal
Tollitur, Antistes prædicat vnde Deum.

Hieronymus. 390.

Epistola tertia, seu in Epitaphio Nepotiani cap. 5. Nepotianus erat solicitus, si niteret altare, si parietes absq; fuligine, si tersa pauimenta, si ianitor creber in porta, vela semper in ostijs, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pia solicitudo disposita, non minus, non maius negligebat officium. Vbicunque eum quæreres, in Ecclesia inuenires: Basilicas Ecclesiæ & Martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adũbrauit, vt quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quàm visu Presbyteri laborem & studium testaretur.

Ruffinus. 390.

Ecclesiast. Historiæ libro [illegible] cap. octauo: Helena in Iudæa eundem signo voti compos effecta, templum in eo loco, quo crucem repererat, regia ambitione construxit.

Libro secundo cap. 33. Theodosius ad bellum profecturus, omnia orationum loca circuibat.

Concilium Carthaginense Quartum. 390.

Cap. sexto: Placuit de Ecclesijs, quoties super earum consecratione hæsitatur, vt sine vlla hæsitatione consecrentur.

Augustinus. 400.

Quæst. 57. super Leuiticum: Quærendæ etiam locutiones, per id quod continet, id quod continetur, &c. Sicut Ecclesia dicitur locus, quo Ecclesia congregatur. Nam Ecclesia homines sunt, de quibus dicitur: *Vt exhiberet [illegible] gloriosam Ecclesiam.* Hanc tamen vocari etiam [illegible] domum orationum, idem Apostolus Paulus testis est, vbi ait: *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? an Ecclesiam Dei contemnitis?* Et hoc quotidianus loquendi vsus obtinuit, vt ad Ecclesiam confugere non dicatur, nisi quod ad locũ ipsum, [illegible] prodierit vel confugerit, quibus Ecclesiæ congregatio continetur.

[illegible] *Cresconium Grammaticum libro 4. cap. [illegible]* Felicianus in Mullitana positus ciuitate, Deo omnipotenti [illegible] consecratos, Ecclesiam venerandam quasi [illegible] [illegible]am.

Sermone [illegible] de Tempore, qui est [illegible] [illegible] sario Dedicationis. Quotiescunque, fratres charissimi, altaris vel templi festiuitatem colimus, si fideliter ac diligenter attendimus, & sanctè & iustè viuimus, quicquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spiritali ædificatione completur.

Sermone 2[illegible]6. de Tempore, qui est quintus in anniuersario dedicationis, cap. 1. Celebritas huius congregationis, dedicatio est domus orationis.

Cap. 6. Adhuc amplius agendæ sunt Deo gratiæ. Hanc enim Ecclesiam, quã fecit nomini suo construi, fecit etiam sanctorum Martyrum Reliquijs amplius honorari.

Seuerus Sulpitius. 410.

Vita S. Martini cap. 10. Ante Martinum pauci admodum, imò penè nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeo virtutibus illius, exemploq; conualuit, vt iam ibi nullus locus sit, qui non aut Ecclesijs frequentissimus, aut Monasterijs sit repletus. Nam vbi fana destruxerat, statim ibi aut Ecclesias, aut Monasteria construebat.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 11. ad Seuerum: Frater Victur, inter alias operum tuorum & votorũ narrationes, retulit nobis, desiderare te ad Basilicam, quam modò apud Primuliacũ nostrum, priore maiorem condideris, de sacris Sanctorum Reliquijs benedictionem, qua adornetur domestica tua Ecclesia, vt fide & gratia tua dignum est. Testis est autem Dominus, quod si vel scrupulum sacri cineris habuissemus, supra quàm nobis ad Basilicã, quæ proximè in nomine Domini cõsummabitur, dedicandam necessarium erat, misissemus vnanimitati tuæ.

Prosper. 450.

In Chronicis de anno 442. Gesericus Carthaginem dolo pacis inuadit, omnesq; opes eius in ius suum vertit. Nec ab Ecclesiarum despoliatione abstinens, & sacris vasis exanitas, & sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loca, sed suorum iussit esse habitacula.

Saluianus Massiliensis. 470.

De prouidentia Dei lib. 3. Ecclesias, vel potius templa atq; altaria Dei minoris reuerentiæ quidam habent, quàm cuiuslibet minimi ac municipalis iudicij domum. Siquidem intra ianuas non modò illustrium portarum, sed etiam Præsidum aut præpositorum, non omnes passim [illegible] præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut [illegible] traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: ita vt si [illegible] insolenter fuerit, aut cędatur, [illegible] aliqua verecundia atque [illegible] mulctetur. In templa autem, vel potius in altaria, atque in sacraria Dei, passim omnes sordidi ac flagitiosi sine vlla peni[illegible] sacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad [illegible] randum Deum c[illegible], sed qui [illegible] greditur ad placandum, non debet [illegible] gredi [illegible] [illegible].

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 1. Vandali [illegible] in Ecclesijs, Basilicisq;, & cœmiterijs sceleratius sæuiebant, & maioribus incendijs [illegible] [illegible] onis magis, quàm vrbes cunctasq; oppida cremabant.

Sidonius. 480.

Lib. 2 epist. 10. ad Hesperium: Ecclesia [illegible] structa Lugduni est, quæ stu[illegible] ad summum cœpti operis [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] 490.

[illegible] basilicas [illegible] [illegible] Episcopi [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] compre[illegible] [illegible] quod aliqui [illegible] factas Eccle[illegible] [illegible] præsumant.

[illegible] 510.

[illegible] Veni piissime Domi[illegible] [illegible] operis tui plenus illa[illegible] [illegible] templa [illegible] hactenus [illegible] [illegible] Domino vere da sacr. [illegible] [illegible] sancta do[illegible]

[illegible] 510.

[illegible] Nullus Pre[illegible] [illegible] alterum altare erigat, [illegible] loci fuerit consecratum, [illegible] inter sacrum, & [illegible]

[illegible] 520.

[illegible] Conscius facti sui in [illegible] [illegible] Vul[illegible] in[illegible]

[illegible]

[illegible] consecrationis quinta [illegible] [illegible] [illegible] cum.

[illegible] 517.

[illegible] De [illegible] Ecclesiæ, si [illegible] fuerit, [illegible] & si in eo loco [illegible] [illegible] debeat [illegible], in quo [illegible] fuerint, nihil [illegible] camus o[illegible] [illegible] ne aqua benedicta iactetur. [illegible] [illegible] Ecclesiæ, in qua S[illegible] [illegible] ara non ponitur, celebritatem tantum [illegible] mus [illegible] Missarum.

Gildas Badonicus. 560.

[illegible] de excidio Britannico. Bilustro [illegible] [illegible] secdum ad integrum expleto, [illegible] [illegible] nece suorum [illegible] [illegible] omnes Christi tirones, [illegible] post hiemalem ac prolixam [illegible] tem[illegible] [illegible] serenam auræ cælestis excipiūt, [illegible] Ecclesias ad solum vsque destructas, basilicas sanctorum Martyrum fundant, con[illegible] perficiunt, ac velut victricia signa pas[illegible] [illegible], dies festos celebrant, sacra mun[illegible] [illegible] oreq; conficiunt, omnes exultant filij [illegible] matris Ecclesiæ contoti.

Fortunatus. 570.

[illegible] Ecclesia Moguntiacæ [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Pater [illegible]
Purg[illegible] mediis [illegible] [illegible] aquis.
[illegible] decorus [illegible]
Qui [illegible] templa [illegible] fouet.
[illegible] voto complente Sacerdos,
[illegible] E[illegible] corda amore placet.
[illegible] splendor [illegible]
Templorum cultor prodiga pauperibus.

Concilium Bra[illegible] secundum. 573.

Cap. 6. Placuit, si quis Basilicam non pro deuo[illegible] fidei [illegible] quæstus cupiditatis ædificat, vt [illegible] populi colligitur, [illegible] eo quod Basi[illegible] [illegible] causa condiderit, quod [illegible] aliquibus locis vsque modo dicitur fieri. Hoc [illegible] vt nullus Episco[illegible] [illegible] Ba[illegible] [illegible] quæ non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Gregorius [illegible] 590.

[illegible]

[illegible]

in quo populus sacratum Christi assumit Corpus, bibit & beatum sanguinis ipsius haustum, &c. *Sanctuarium ergo meum*, inquit, *metuite*.

Witichindus. 950.

Libro 2. Annalium: Ottonis temporibus templum famosissimũ Fuldense igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multo maiori decore perfectũ.

Marianus Scotus. 1070.

In Chronicis de anno 1011. Hoc anno Babenbergensis Ecclesiæ dedicatio facta est, quadraginta sex ad hoc vocatis Episcopis.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 21. Matthæi: Quia vrbem ingressus primò templum adijt, formam religionis, quam sequamur, demonstrauit: vt quocunque venerimus, domum orationis, si ibi est, primùm adeamus, & per orationem Deo commendati, sic ad agenda negotia securius accedamus.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Dedicationis: Quoniam ad dedicationem præsentis Basilicæ hodie deuotè conuenistis, oportet, vt quæ in his sanctis manu factis fieri videtis, totum impletum esse in vobis cognoscatis.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Genes. lib. 7. cap. 24. Hæc dicta Iacob: *Verè Dominus est in loco isto* &c. bene Catholica Christi Ecclesia de ore eius rapuit, & de omni loco, in quo inuocatur nomẽ Domini, veraciter protestatur, & constantissimè dicit: *Terribilis est locus iste, hic domus Dei, & porta cœli*. Vbi enim sanctum celebratur baptisterium, & corporis & sanguinis Domini conficitur Sacramentum, vnde animæ fideles cœli nascuntur, & Angelorum descendentium & ascendentium manibus feruntur in cælum, quid nisi porta cęli, & infernalibus portis terribilis locus est? Proinde non vanè cõsecratio templi vel altaris festiuis laudibus per annos singulos celebrari consueuit, &c.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis lib. 2. parte 5. cap. 2. Primùm Pontifex aquam benedicit, typicum sal admiscens: deinde Ecclesiam ipsam extrinsecus ter gyrando aspergit, clero & populo subsequente. Interim verò in circuitu dedicandæ Ecclesiæ intrinsecus duodecim accensa sunt luminaria. Per singulas autem vices ad portam Basilicæ veniens (quam ob sacramenti figuram clausam esse oportet) percutit virga pastorali superliminare ipsius, dicẽs:
Psal. *Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ*. Cui Diaconus intus positus respõdet: *Quis est iste rex gloriæ?* Pontifex autem: *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ*. Tertia demum vice reserato ostio intrat Pontifex cum cle-
Luc. 10. ro & populo dicens ter: *Pax huic domui*. Deinde cum sacerdotibus, & leuitis, & clericis ad orationem prosternitur pro sanctificatione ipsius domus dedicandæ. Postea consurgens &c. hortatur cunctos ad orandum. His completis incipit de sinistro angulo Basilicæ ab Oriẽte per pauimẽtum scribere alphabetum vsque in dextrum angulum Occidentis, atque iterum à dextro angulo Orientis vsque in sinistrũ angulum Occidentis. Dehinc ad altiora conscendit, & stans ante altare Deum sibi in adiutorium inuocat, &c. Post hoc aquam benedicit, salem & cinerem admiscens: & faciens ter signum crucis super ipsam: cui mixturæ vinum etiam additur. Post hæc tingit digitum in aqua, & facit crucem per quatuor cornua altaris. Inde venit ante altare, & circuiens aspergit illud septem vicibus, aspersorio facto de hyssopo. Circuit dehinc totam Ecclesiam, intrinsecus aspergẽs parietes ipsius eadem aqua, faciens hoc & tertiò, &c.

Bernardus. 1130.

Sermone 1. in dedicatione Ecclesiæ: Quando domus ista per manus Pontificum dedicata est Domino, propter nos sine dubio factum est: non solùm qui præsentes sumus, sed & quicunq; vsq; in finem seculi Domino in hoc loco sunt militaturi. In nobis ꝓinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserũt. Et si vultis scire, hæc vtiq; sunt, aspersio, inscriptio, inunctio, illuminatio, benedictio. Hæc vtique hac visibili in domo fecêre Pontifices: hæc & Christus assistens Pontifex futurorum bonorum inuisibiliter quotidie operatur in nobis.

Serm. 4. in dedicatione Ecclesiæ: Votiuis laudibus celebramus hãc diem, & festiuis eam gaudijs, honoramus, &c. Miramini forsitan cur ista præloquimur, cùm vestris sese obtutibus Ecclesia præsens manifestius ingerat, cuius anniuersaria dedicatio celebratur. Quis enim parietes eius sanctos dicere vereatur, quos manus sacratæ Pontificum tantis sanctificauêre mysterijs? Ex tunc quoq; & deinceps sanctarum inibi lectionũ resultare frequentia, sanctarum orationum deuota murmurare susurra, sanctarum Reliquiarum honorari beata præsentia, sanctorum spirituum indefessa noscitur custodia vigilare.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epist. 1. contra Petrobrusianos: Nonne, vt gestorum veraciũ series narrat, primus ipse princeps Apostolorum Petrus in vrbe orbis capite templum Christo inter innumera gentilium templa construxit? Nonne & nos ipsi Romæ positi frequenter vidimus in cryptis antiquissimis oratoria & altaria, qualia eo tempore fieri poterant?

Lucius Tertius. 1180.

Extra de immunitate Ecclesiarum tit. 49. cap. 5. Cùm Ecclesia Dei, secundùm Euangelicam veritatem, domus orationis esse debeat, non spelunca latronum, non sanguinis forum, seculares iudices causas, vbi de sanguinis effusione & corporali pœna agitur, in Ecclesijs vel cæmiterijs, agitare, sub interminatione anathematis, prohibemus.

Cælestinus Tertius. 1190.

Extra. de Ecclesiis ædificandis tit. 48. Quia occasione iuramenti, quod de rebus Ecclesiæ non alienandis te asseris præstitisse, in locis tui Episcopatus, in quibus populi habitantes oratorijs egere videntur, (ne prætextu nouarum Ecclesiarũ commissa tibi Ecclesia destitui videretur,) Ecclesias formidas erigere: fraternitati tuæ mandamus, quatenus illius iuramenti occasione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti super Basilicarũ institutione studeas salubriter prouidere.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 1. in Dedicatione Templi: Licet vbique sit Deus adorandus, specialiter tamen in templo, secundùm illud: *Adorate Dominum in aula sancta eius*. Psal. 28.
Specialiter quoque ad Orientem, secũdùm quod in libro Sapientiæ legitur: *Ad ortũ lucis oportet adorare*: scilicet vt nobis adorantibus Deum, oriatur lux vera, *quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundũ sol iustitiæ*, Christus Deus noster. Frustra namq; tãto studio, tantoq; labore templũ Domino fieret, nisi gratius acceptaret in eo Dominus adorari. Legimus enim quòd templo constructo & dedicato Salomon adorauit ad Dominum, vt quicunque Iudæus vel gentilis ascẽderet in templum orans pro peccatis, vel quacunque tribulatione clamans ad Dominum, in his, quæ iustè postularet, exaudiretur à Domino. Quam quidem orationis formam adhuc seruat Ecclesia, quæ in dedicatione templi sic orat: *Vt quisquis hoc templum beneficia petiturus ingreditur, cuncta se impetrasse lætetur*. Assistunt enim in sacris templis Angeli Dei fide-

Sap. 16. Ioan. 1. 3. Reg. 8.

libus ad ... vt deuotas eorum orationes offerant Domino, secundum illud: *In conspectu Angelorum psallam tibi, & adorabo ad templum sanctum tuum.* Psal. 137

Gregorius Nonus. 1222.

De immunitate Ecclesiarum cap. 9. Ecclesiæ, in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc non extiterit consecrata, nullo iure priuilegium immunitatis adimitur: quia obsequijs diuinis dedicata, nullius est temerarijs ausibus profananda.

Guilielmus Aluernus. 1250.

De legibus cap. 29. Duo genera templorum sunt. Alterum viuum & verum, quod est totus cœtus Sanctorum, & vnusquisque eorum: alterum verò mortuũ, videlicet ex mortuis lignis & lapidibus. Et hoc est ad viuum & verum templum sicut figura ad veritatem.

Matthæus Parisius. 1250.

De anno 1237. Basilicarũ dedicatio a veteri Testamento cognoscitur habuisse initium, & in nouo est à Sanctis Patribus obseruata, in quo est eò dignius & studiosius facienda, quia in illo tãtum offerebantur hostiæ animalium mortuorum: in isto verò cælestis hostia viua & vera, ipse scilicet Vnigenitus Dei Filius in altari offertur pro nobis manibus sacerdotis. Quare statuerunt prouidè sancti Patres, ne in alijs, q̃ Deo dicatis, nisi necessitatis causa, celebraretur officiũ tam sublime.

Tomas Aquinas. 1250.

Secunda 2. q. 84. artic. 3. Determinatus locus eligitur ad orandum, non propter Deum, qui adoratur, quasi loco cõcludatur: sed propter ipsos adorantes, & hoc triplici ratione. Primo quidem, propter loci consecrationem, ex qua specialem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur, sicut patet ex oratione Salomonis 3. Reg. 8. Secundò, propter mysteria sacra, & alia sanctitatis signa, quæ ibi continentur. Tertiò, propter concursum multorum adorantiũ, ex quo fit oratio magis exaudibilis, secundum illud Matth. 18. *Vbi duo vel tres sunt congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.*

Guilielmus Peraldus. 1255.

In Summa Tom. ... de iustitia, vbi sit orandum cap. 7. Locus idoneus ad orandum est templum materiale Deo dicatum. Matth. 21. *Domus mea domus orationis vocabitur.*

Guilhelmus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 11. Cùm Iudæi iam careant templo, & cultu diuino, quid mirum si careant festo dedicationis, cùm à nobis nunc Christianis mos ille primarius custodiatur, quia ad nos trãslata gloria comprobatur. Tabernaculũ primum Moses Domino condidit, deinde Salomon templum instituit, quod Esdras postmodum reparauit: sed cum fides Christi enituit, pia Christianorum deuotio per totum mundum Christo Ecclesias consecrauit.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone 1. de dedicatione Ecclesiæ: Festum dedicationis est magnæ auctoritatis. trahit enim auctoritatem à tempore Legis naturæ. Genes. 28. *Tulit Iacob lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit titulum, infundens oleum desuper.* A tempore Legis scriptæ. Exodi vltimo: *Assumpto vnctionis oleo, vnges tabernaculum,* &c. A tempore Legis gratiæ. Ioan ... *Facta sunt encænia Hierosolymis.*

Ludolphus de Saxonia Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 2. cap. 20. Nota quadruplicem esse vsum Ecclesiæ: quia primò est domus reconciliationis, quoad pœnitentes, secundum illud Genes. ... *non est hic aliud, nisi domus Dei & porta cæli.* Secundo orationis. Tertio instructionis, quoad perfectos, secundum illud Esaiæ 2. *Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos.* Esaiæ 2. Quarto iubilationis & laudis, quoad omnes, secundùm illud *In Ecclesijs benedicite Deo.* Psal. 67. Et illud *Beati qui habitant in domo tua Domine.* Psal. 83.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica quinta post Trinit. Serm. 1. In summi templi extructione diuersa sunt opera, & varij modi & fortasse plus quàm centum homines in illo opere laborant, aut aliquod ministerium impendunt, diuersis licet modis, dum alij comportant lapides, alij calcem offerunt, alij alia agunt quæ tamen diuersa officia, siue ministeria ad eum solum finem referuntur, vt templum illud splendidè construatur: hoc autem ideo, vt domus orationis fiat: sicq; omnia illa propter orationem aguntur, cui nimirum multiplicia hæc opera, & varij modi deseruiunt.

Thomas VValdensis. 1420.

Tom. 3. titu. 17. cap. 144. Si non attendit Deus Basilicas & structuras, cur tanta cura areã sibi iussérat fabricari, propitiatorium, & mensam, & candelabrum, cum hastilibus, sphærulis, & cuncta vasa sanctuarij, & altare thymiamatis cũ labio, & basibus, & vestes sanctas in ministerio Aaron & filiorum eius? Impleuit Beseleel, & Oliab spiritu suo ad ista facienda prout descripserat, Exod. 31. Cum item propter mansionem eiusdem arcæ in domo Obededon benedixerit ei Dominus 2. Reg. 6. & non permisit Dauid dilectum suum fabricare sibi domum, in qua quiesceret arca, sicut nec aliquis ante eum: quia omnes erant viri sanguinum, sed seipsum dixit ambulasse in tabernaculo & tentorio per cuncta loca, per quę transiuit & arca. 2. Reg. 7.

Ioannes Gerson. 1420.

De nuptijs Christi & Ecclesiæ. Quod inquiris quo pacto materialis Ecclesia spiritualem significet, ratio patet facilis ex institutione consecrationis & dedicationis suæ. Vnde perspicuum redditur, quis & quantus honor, quantus reuerentiæ cultus materiali debetur Ecclesiæ contra Begardorum errorem, contra superbiam illorum, quos alloquitur Apostolus, dicens: *An Ecclesiam Dei contemnitis?* contra dissolutiones indecoras. Denique non sine causa Christus eiecisse legitur vendentes & ementes de templo, grauiter intonans illud propheticum: *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.*

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 1. Sermone 20. Templum reuerẽtia dignum esse probatur septuplici ratione, seu respectu. Primò, propter præsentiam Dei, secundò, propter præsentiam Dominici Sacramenti: tertiò, propter assistentiam Angelorum: quartò, propter diuersa beneficia ibidem nobis donata: quintò, propter maiorum exempla & signa: sextò, quia ibi sunt res sacræ: septimò, quia ibi diuina officia celebrantur.

Aeneas Syluius. 1460.

Cap. 7. Europæ, si a de vrbis Constantinopolitanæ expugnatione. Templum Sophiæ, Iustiniani Cæsaris opus, toto orbe famatum, & cui comparari alterum nequeat, nudatum sacra supellectile, ad omnes spurcities patuit: altaria diuina in templis ipsis aut lupanaria meretricum facta, aut equorum stabula.

[illegible]

ARTICVLVS SEXTVS.

CAMPANAS, QVIBVS CLERVS ET POPVLVS AD PRECES CONVOCATVR, EARVMQVE BENEDICTIONEM ET PVLSVM ADVERSVS TONITRVA ET TEMPESTATES

IMPROBANT.

[illegible]

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

[illegible] ad Moysen, dicens. [illegible] quando [illegible] ad te omnis turba [illegible] contra hostes [illegible] & erit recordatio vestri [illegible] vestrorum. Si quando ha[illegible] super holocaustis, & paci[illegible]

[illegible] concilior, & in auribus ve[illegible] maxima, & muri fun[illegible]

PROBANT PATRES.

[illegible]

[illegible] Psalmi [illegible]

Exorcizo te creatura salis per Deum [illegible], per Deum sanctum, per D[illegible] [illegible] ostendens: [illegible] ut ei [illegible] zatum ad euacuandum [illegible] expellendum [illegible] clesiæ signo inimicum, omnesque virtutem [illegible] tudinis eius, &c.

Exorcismus aquæ. Deus [illegible] immundis [illegible] omnibus, qu[illegible] officij sacramento [illegible] nis, qui agnoscere [illegible] salutem. N[illegible] [illegible] confidentes, [illegible] præcep[illegible] ministerij dignatus [illegible] per [illegible] nium Dominum [illegible] conseruare [illegible] [illegible] seruitio, quo placare Deum nit[illegible] [illegible], omni [illegible] um cõmu[illegible], omne coll[illegible] iniquitatis expurges, totã [illegible] tis labem, capax Dominicæ prot[illegible] [illegible], vt gratia sanctificationis ad[illegible] [illegible] pariter Creatori deseruiẽs, omnem prauorum spirituum nequitiam ab hoc Ecclesiæ signo, & in[illegible] aspersa, de[illegible], & [illegible] [illegible] inducat.

Benedictio aquæ. [illegible] Domine hanc aquã benedictione [illegible] rit [illegible] Ecclesiæ præparatum, in [illegible] hoc tintinnabulum longè [illegible] virtus inimicorum, vmbra [illegible] incursio [illegible], percussio fulminum, [illegible] nitruum, calamitas tempestatum, [illegible] [illegible] clesiæ gremium [illegible] canticum nouum, [illegible] [illegible]

[illegible]

possa multi utilinem, &c. Prędicationem, quam significat clangor tubarum, Hieronymo exponente, significat signum, quod in nostra Ecclesia reboat. Signum nostrum est ex metallo æris. Aes est metallum durabile & sonorum. Habet idem signum interius plectrum ferreum, quo tunditur, vt audiatur: Oraq; prædicatorum significat noui Testamenti, quæ plus durant, quàm tubæ veteris Testamenti, atque altius resonant. Ora prædicatorum nostrorum durabunt vsque in finem, & auditur longè sonus eorum vsque in fines terræ. Tempore Iudæorum notus erat tantùm in Iudæa Deus: at nunc in omni terra. Vas metalli æris ora significat, vt diximus, prędicatorum: ferrũ interius linguã eorum: per funem intelligimus mensuram vitæ nostræ, &c.

Lib. 1. cap. 21. de Cœna Domini, Parasceue, & Sabbato sancto. Omnis salutatio deest in istis tribus diebus, siue noctibus, ad vitandam salutationem pestiferam, qualem diabolus Iudas exercuit. Nec non etiam altitudo signorũ, quæ fiebat per vasa ærea, deponitur, & lignorum sonus, vsquequaque humilior æris sono, necessariò pulsatur, vt conueniat populus ad Ecclesiã. Potest & in hoc humilior vsus Ecclesiæ Romanæ designari antiquis tẽporibus, quàm nunc fit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas propter persecutores. Nam adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenet, non propter æris penuriã, sed propter vetustatem. Et quia Saluatoris nostri humiliatio per sepulturã triduò celebratur, conuenit vt per tres dies, id est, quintã feriã, sextam, & septimã humiliatio nostri officij subsequatur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 5. De vasis fusilibus, vel etiam productilibus, quæ simpliciter signa vocãtur, quia eorum sonoritate, quibusdam pulsibus excitata, significantur horæ, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia: de his, inquam, hic dicendũ videtur, quòd eorum vsus non adeò apud antiquos habitus proditur, quia nec tam multiplex apud eos conuentuum assiduitas, vt modò est, habebatur. Apud alios enim deuotio sola cogebat ad statutas horas concurrere. Alij prænuntiationibus publicis inuitabantur, & in vna solennitate proximè futuras discebant: apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornibus horæ prodebantur. Vasorum autem, de quibus sermo ortus est, vsum primò apud Italos affirmãt inuentũ. Vnde & à Cãpania, quæ est Italiæ prouincia, eadem vasa maiora quidem campanæ dicuntur: minora verò, quæ & à sono tintinnabula vocantur, nolas appellant, à Nola eiusdẽ ciuitate Campaniæ, vbi eadem vasa sunt primò commentata. Quia verò tubas æreas & argenteas in lege habemus, & Propheta quasi tuba vocẽ prædicationis exaltare iubet, congruè his vasis vtimur in conuocatione fidelium, vt prædicatio nostra in Ecclesia pura in argẽto, in ære significetur durabilis & sonora, id est, vt nec hæretica fœdetur rubigine, nec negligentiæ lassetur pigritudine, nec humana supprimatur formidine. Num 10. Isaiæ 58.

Eulogius Toletanus Episcopus. 870.

In Memoriali Sãctorum: Quid illud memorẽ, quod in contumeliam signi venerabilis proferũt, quòd cùm fortè competens tempus psallẽdi signum fidelibus dare compulerit, & imminens hora obsecrationis indicium populis facere consuetũ poposcerit; mox vt intellectum superstitione mendaci vulgus clangorem tinniẽtis metalli aure captauerit, in omnem maledictionem & spurcitiam linguam admouere non differt?

Ido Clericus Padeborrensis. 900.

Vita S. Liborij cap. 11. Ornatur itaq; clerus omnis sacerdotalibus & Ecclesiasticis indumẽtis, eleuatoq; feretro sanctorum pignorum in humeros sacerdotum, sonantibus quoq; signis omnium per vrbem Ecclesiarum, deducitur cum ingenti cunctorum veneratione.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Lib. 3. cap. 8. Ecclesiã ipsam νιαν, hoc est nouam, alij vocant, alij verò ἐννέα, quod lingua nostra nouennalem sonat, appellant: eò quòd ibidẽ horarum Ecclesiasticarum machina nouem pulsata ictibus seu vocibus sonet.

Notgerus Leodiensis. 960.

Vita S. Remacli lib. 2. cap. 6. Vigilabat tũc illic frater quidam, isque ante gallorum cantum vidit è cælo lucem descendere, & per fenestras templi penetrãs, feretro, quo sacrum corpus vehebatur, incumbere; simulq; tenebras dispelli omnes, feretrum cõmoueri, campanas cęlesti vi impulsas sonum edere: fratres & vicini expergiscuntur, re insolita obstupescunt, & licèt molestum esset pręter morem surgere, attamen surgunt ad persoluẽdas preces nocturnas.

Anselmus. 1080.

In Elucidario: De campana alijs dulcis sonus redditur, & ipsa assiduo pulsu atteritur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistol. 167. Cùm omne donum non tantum ex sua quantitate, quantũ ex dantis affectu æstimandum sit: campanas, quas beatæ & perpetuę Virgini dedistis, tũ pro vestra deuotione, tum pro sua delectabili sonoritate vice ipsius perpetuæ Virginis gratanter suscepimus, & in loco celebri ad auditũ confluentiũ populorũ collocari fecimus. Quæ quoties ad significationes certarũ horarum mouentur, ita auditorum mentes mulcentur, vt vestra memoria in multorũ cordibus renouetur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis offic. lib. 1. cap. 16. Sonora esse instrumẽta in Ecclesia, quibus ad laudem Dei populus excitetur, diuinæ auctoritatis & antiquæ consuetudinis est. Nam olim tubæ, nunc autem campanę, diuersa quidem specie, sed eadem habentur ratione. Legimus in Leuitico, tubas ex iussu Domini factas, quarum vsus esset in iubilæo, tantæ virtutis, vt ad crepitum earũ corrueret Hiericho &c. Num. 10 Iosue 7. At nunc ad confitendum Domino, & ad annuntiandum mane misericordiam eius, per noctem ærea signa personant, & ad omnẽ horã diuini officij, tanquã in exordio præclaræ orationis has partes tenent, vt attentos dociles q; ac beneuolos diuinæ laudis auditores efficiant. Hæc igitur Ecclesiæ signa atq; illæ legales tubæ vnum atq; idem significant, scilicet sanctos Ecclesiæ prædicatores, qui ad Sion montem, & ciuitatem sanctam cælestem Hierusalem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & ad futurum Dei iudiciũ populum inuitant ac præparant, &c. Psal. 91.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone in Cœna Domini: His tribus ante Pascha diebus sepulturã Domini celebramus: & ideo in diuinis officijs tristitiã discipulorum eius simulamus, dum Gloria Patri, & alios cantus lætitiæ non resonamus, nec signa ad horas sonamus; vt eorum gaudij etiam consortes fiamus.

Hugo Victorinus. 1130.

Eruditionis Theologicæ ex Miscellaneorũ 2. lib. 5. tit. 18. Campanæ, sicut & legales tubæ, sanctos Ecclesiæ prædicatores significant, qui ad Sion montem, & ciuitatem sanctam Hierusalem, & futurũ Dei iudicium populũ inuitant, & præparant. Duritia metalli fortitudinẽ mẽtis, plectrũ ferreũ, quo sonus editur, constantiam sermonis imitatur.

Titulo 42. De incrementis tristitiæ Ecclesiæ imminente Dominica Passione: Campanis silentium indicimus, notantes sanctos Christi præcones, qui charitatis igne decocti, & diuina institutione formati, in protectione Dei cæli tanquā in turre fortitudinis cōmanentes, quadam supernæ dilectionis chorda cōmouentur, vt tota die & nocte non cessent laudare nomen Domini, scilicet sanctos Apostolos non solùm tunc conticuisse, sed etiam fugisse. Vnde illa vehemens campana Petrus, cuius vox dicētis: *Tu es Christus Filius Dei viui*, in omnē terrā exiuit, tunc nō solùm reprimitur, sed fugit, & negādo rauca sonat. His ergo signis cessantibus, Christum torcular calcantem, solumq; in ligno crucis extenso corpore tympanizantem, ligneo malleolo in tabula suspenso, & personāte populum ad Ecclesiam inuitantem significamus.

Psal 90.
Matt. 16.
Psal. 18
Matt. 26.

Bernardus. 1130.

Serm. 3. quomodo malum duplex cooperetur in bonum: Non modò curro per singula: quia in longum protrahi sermonem hora non patitur. Eundum nobis est. Iam enim campanam audiuimus, iam vespertinæ tempus orationis aduenit.

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis offic. cap. 100. Ad officiū tenebrarum nō cāpanis pulsandū est, sed ligneis tabulis: Cāpanæ enim significant cōcionatores: atq; ideo campanis non pulsatur, quia cōcionatores, hoc est, discipuli Domini, non solùm nomen eius non prædicārūt, sed & negauerūt, vt Petrus, & fugerūt. Magnus tamen ex ligno editur sonus. Tabula lignea Christū significat, qui in ligno clamabat, prædicabat, & orabat, dicens: *Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt.* Pulsatur igitur ligno, quia tum solùm Christus extitit conciònator.

Cap. 161. de celebrat. mortuorum officij: Priusquam expirauerit, necessariū est vt campanę pulsentur, idquè ideo, vt populus audiens oret pro eo.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De legib. cap. 27. Campanæ, quæ nec formam habent, nec animalem naturā, similē virtutē in consecratione sua seu benedictione recipiunt, vt tempestates & fulgura nihil lędere possint in regionibus, quib. sonitus earū eo tēpore auditus fuerit.

Matthæus Parisius. 1250.

In historia Anglica de anno 1171. Post mortē Thomæ Mart. Ecclesia Cantuarien. ferè anno integro à diuinis cessans obsequijs, continuis perstitit in lamentis, sonus campanarum est suspensus, nudati sunt parietes ornamentis, & sic quasi in cilicio & cinere exequias in tristitia & mœrore persoluit.

Guibertus Tornacus. 1260.

De officio Episcopi cap. 15. Signa, quæ pulsantur in Missæ principio, tubas argenteas signant & ductiles, quibus cōuocabatur populus in veteri Testamento. Vnde lib. Num. legitur: *Fac tibi tubas argenteas, quibus conuocare possis multitudinē.* Et quod distinguebatur antiquitus in clangore tubarum & differentia sonituum, hoc idem repræsentatur nunc in Ecclesia, cùm aliter pulsetur in festis, aliter etiam pro mortuis, & aliter in conuocationibus faciendis.

Num. 10.

Guilhelmus Durantes. 1270.

In Rationali diuinorum lib. 1. cap. 4. Pulsatur, & benedicitur campana, vt per illius tactum & sonitū fideles inuicem inuitētur ad præmium, & crescat in ijs deuotio fidei, fruges, mentes, & corpora credentium seruentur, procul pellantur hostiles exercitus, & omnes insidię inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum, & fulgores temperētur, infestaq; tonitrua, & ventorum flamina suspendantur, &c. Aliquo moriente debent pulsari campanæ, vt populus hoc audiens oret pro illo. Campanæ in Processionibus pulsantur, vt dæmones timentes fugiant. Timent enim auditis tubis Ecclesiæ militantis, scilicet campanis, sicut aliquis tyrannus timet, audiens in terra sua tubas alicuius potentis regis inimici sui. Et hæc est causa, quare Ecclesia, videns tempestatem concitari, campanas pulsat, scilicet vt dæmones tubas æterni regis, id est, campanas audientes, territi fugiant, & à tempestatis concitatione quiescant, & vt ad campanæ pulsationem fideles admoneantur, & prouocentur pro instanti periculo orationi insistere.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone 3. in Dominica Palmarum: In hodierna Processione cruces portantur, & campanæ pulsantur. Vnde cùm dæmones vident vexilla Dei, & audiunt tubas Dei, territi fugiunt. Propter hanc causam campanæ pulsantur, & cruces extrahuntur, quando tempestates concitantur.

Sermone 2. in diebus Rogationum: Tertiò vidēdum, quare non tantùm in Litanijs, sed etiam quando tempestates fiunt, campanæ pulsantur. Ipsæ quidem campanæ sunt tubæ Dei, quibus dæmones terrētur, &c. Sunt cymbala Dei, quibus Deus laudatur. Psal. *Laudate Dominum in cymbalis bene sonantibus.* Sunt præcones, quibus populus cōuocatur. Num. 10. *Fac tibi duas tubas, quibus conuocare possis multitudinem.* Campanæ autem successerunt in locum tubarum. Pulsantur etiam campanę vt dæmones effugentur, vt Deus laudetur, & vt populus ad orandum incitetur.

Ioannes Vigesimussecundus. 1320.

Extra. de officio custodis: Ordinamus quòd religiosi Ordinum mendicantium in nullo conuentu suo seu loco plures cāpanas habeant, sine Apostolici Sedis licentia speciali, sed vno tantummodò pro loco quolibet sint contenti, &c.

Glossa: Nota campanæ vsum ad multa valere, vt patet in his versibus:

Laudo Deum verum, plebem voco, conuoco clerum,
Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Eucharistia: Per campanas significantur Pastores, qui illis tribus diebus cessauerunt. Pulsandum est igitur tunc tabulis ligneis. Tabula lignea significat Christum, qui de ligno clamabat: *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.* Tunc ergo ligno pulsatur, quia solus Christus prædicator tunc habebatur.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 4. Fastorum, de anno Iubilæo:

Aes quoque cui nomen nostras campana per oras,
Quòd, veluti perhibent, illud Campania primum
Repperit, ad plebem diuorum in templa vocandam,
Adquè coërcendos lemures, cùm nulla venti
Conglomerant, plenùq; volunt infligere campis
Perniciem, scopulisq; vagas allidere puppes.

Concilium Coloniense. 1536.

Parte 9. cap. 14. Benedicūtur campanæ, vt sint tubæ Ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad conueniendum in templum, & audiendū verbum Dei: Clerus verò ad audiendum manè misericordiam Dei, & veritatem eius per noctem, vt per illarum sonitum fideles inuitentur ad preces, & vt crescat in his deuotio fidei: quamuis etiam Patres aliò respexerint, vt dæmones tinnitu campanarum, Christianos ad preces concitantium terreantur: quin potius precibus ipsis territi abscedant, illisq; submotis, fruges, mentes, & corpora credentium seruentur, vt procul pellantur hostiles exercitus, & omnes insidię inimici, &c.

ARTICV-

ARTICVLVS SEPTIMVS.

PVBLICAS ET SOLENNES ECCLESIÆ PRECES, LITANIAS, SVPPLICATIONES, ET PROCESSIONES

IMPROBANT.

Anno post natū Christum 1530. MARTINVS Lutherus in Postilla maiori Dominica V. post Pascha: *Hæc hebdomada Litanijs destinata fuit, in qua precationes fundere, cumq́; templorum vexillis deambulare consuetum est. Et qui primùm instituerunt, pia fortaßè mente instituerunt: sed minus profectò cecidit opportunè. In istiusmodi namque Processionibus, quas vocant, multa nefanda, & nihil minus quàm preces ad Deum fusæ sunt, vt meritò abrogari, omittiq́; debeant.*

1560. *Magdeburgenses*, Cent. 3. cap. 10. in Tertulliano, *Processionum ritum inter Montani hæretici cæremonias, & Tertulliani næuos & errores referunt.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Numerorum 10. *Vers.* 33. Profecti sunt ergo *Israelitæ* de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres prouidens castrorum locum. Nubes quoque Domini super eos erat per diem, cùm incederent. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyses: Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te, à facie tua. Cùm autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. (Psal. 67.)

Iosue 6. 4. Septimo autem die sacerdotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in iubilæo, & præcedent arcam fœderis: septiesque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis. Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis *Iericho*, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

1. *Paral.* 13. 2. Ait *Dauid* ad omnem cœtū Israel: Si placet vobis, & à Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas regiones Israel, & ad sacerdotes & Leuitas, qui habitant in suburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisiuimus eam in diebus Saul. Et respondit vniuersa multitudo vt ita fieret: placuerat enim sermo omni populo. Congregauit ergo Dauid cunctum Israel à Sihor Aegypti vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariath-iarim. Et ascēdit Dauid, & omnis vir Israel ad collem Cariath-iarim, qui est in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposueruntq́; arcam Dei super plaustrum nouū, de domo Abinadab: Oza autem, & frater eius minabant plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israel ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis. (2. Reg. 6.)

2. *Paral.* 20. 21. Iosaphat dedit consilium populo, & statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius. Cumque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt, *&c.* (Psal. 35.)

Ioelis 2. 1. Canite tuba in Sion: vlulate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ. 15. Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœ-

tum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium.

Matth.21.8. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via: turbæ autem quę præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesf. Hierarch. cap. 4. Iuxta eundem Synaxis modum eorum, qui necdum initiati sunt, absoluuntur ordines, vbi scilicet præcessit Pontificis circum omnem phani ambitum redolens thure profectio, Psalmorumqúe modulatio.

Synodus Laodicensis. 370.

Can.17. In Processionibus non connectere, id est, ex diuersis versibus & sensibus libri vnũ canticum minimè coniungere, sed singulorum Psalmorum ordinabiliter fieri debere de medio lectionem.

Marcus Gazæus. 430.

In vita S. Porphyry: Congregato populo in sancta Ecclesia, quæ appellatur Irene, iussit omnes psallentes simul proficisci in Marnium, quod olim fuerat. Ipse verò sequebatur, portans S. Euangelium, & circa se habens pium clerum, reuera imitans Christum cum discipulis. Præcedebat autem populum semper memorãdus Barochas, venerandæ crucis portans effigiem. Ab vtrisque verò partibus populi erant milites, qui relicti fuerant ad continendam in officio ciuitatem. Euntes autem psallebant, & in versiculorum Psalmi intercisione dicebant: *Venite exultemus Domino*, &c. Psal. 94.
Dicebant autem alios quoque Psalmos, donec ingressi sunt in Marnium.

Sozomenus. 440.

Lib.7. cap.10. Circa idem tempus & Meletij Reliquiæ Antiochiam translatæ, & iuxta loculum Babylæ Martyris conditæ fuerunt. Fertur autem, eàs regia continuè via ex Imperatoris mandato intra mœnia in ciuitates fuisse receptas, præter consuetudinem Romanis vsitatam, & alternatis Psalmorum cantibus vnoquoque in loco honoratas, donec Antiochiam vsque transportarentur.

Socrates. 440.

Ecclesf. hist. lib.3 cap.16. Imperator Iulianus loculum Martyris Babylæ inde transferri iubet. De qua re Christiani Antiochiæ certiores facti, vnà cũ mulieribus & pueris exultantes gaudio, Psalmosqúe canentes, loculum ex Daphne in vrbem Antiochiam transferunt. Psalmi autem, quos cecinêre, reprehensionem Deorum gentilium, & eorum, qui in idola credebant, complexi sunt.

Theodorus Lector. 500.

Lib.1. Martianus ad supplicationes, quæ in Cãpo fiebant, pedes egressus, multa largitus est egenis. Anatolium verò Episcopum hortatus est, vt secundùm consuetudinem vrbis illius Episcoporum à Tauro ad Campum vsque vectus supplicaret. Hic cùm Martianum pedes ingredientem videret, pedes & ipse supplicauit.

Iustinianus Imperator. 530.

Authent. 123. de sanctißimis Episcopis, & clericis cap. 31. Si hæc sacra ministeria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur. Hoc ipso & in Litanijs, in quibus Episcopi & clerici reperiuntur, custodiendo. Et si quidem iniuriam solùm fecerit, is verberibus exilioqúe tradatur.

Cap.32. Omnibus autem laicis interdicimus Litanias facere sine sanctis Episcopis, & qui sub ijs sunt reuerendissimis clericis. Qualis enim est Litania, in qua sacerdotes nõ inueniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas cruces (cũ quibus & in Litanijs ingrediũtur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quãdo opus vocauerit ad Litanias celebrandas, tunc solùm ipsas sanctas cruces accipere eos, qui consuetè eas portare solent, & cum Episcopo & clericis Litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum Episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca iudicibus.

Agathias. 550.

Lib.5. cap.5. Vnde supplicationes publicæ factę, hymniqúe supplices vniuersis astantibus ad id vnum coactis audiebantur.

Euagrius. 590.

Lib.4. cap.25. Thomas Episcopus Apameorum vitale crucis lignum profert, vti omnes vicini ibi in vnum conuenire possent, & salutis inde promanantis participes fierent. Eò etiam parẽtes mei cum alijs commearunt, meqúe id temporis ad scholam euntem secum duxerunt. Postquam verò nobis data fuit potestas honoratam crucem adorandi, amplexandiqúe, Thomas sublatis manibus lignum crucis, quo vetus peccati maledictio deleta fuit, totum sanctuarium circumiens (vti in statis adorationis diebus fieri solebat) omnibus ostendit. Ac Thomam de loco in locum progredientem ingens flamma ignis splendescẽtis, non ardentis sequebatur, adeò vt totus locus, in quo consistens venerandam crucem populo ostendebat, conflagrare videretur. Atque hoc factum est non semel aut iterum, sed sæpius, cùm Thomas omnem illum locum circuiret, & populus congregatus, eum, vt illud faceret, rogaret.

Eustathius Presbyter. 600.

In vita S. Eutychij: Non ignoratis magnam & diuturnam, antequam reuerteretur, pestem extitisse: quæ quidem ita sęuiebat, vt, nisi hic à Deo electus, tamquam alter Phinees, obstitisset, omne genus hominum, atque omnis ętas interijsset. Num.25.
Quomodo autem placatus est Deus? Supplicationibus, quas ipse cum Christi studioso populo adhibuit, à sanctissima magna Ecclesia incipiens, vsque ad ædem sanctæ & immaculatæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, semperqúe Virginis Mariæ, quæ in Blachernis colitur. Dum igitur supplicationes ad Christũ Deum nostrum fierent, pepercit ille populo, Angelumqúe cohibuit, qui ciuitatem sine intermissione percutiebat.

Georgius Presbyter. 610.

In vita Theodori Archimandritæ: Cùm in oppidis finitimis supplicationes fierent, & cruces, quæ gestari solent, miserabili spectaculo per se concuterentur

[illegible] paruis [illegible] ad [illegible]

[illegible] Nicephorus [illegible] [illegible]0.

[illegible] sedum [illegible] regio- [illegible] signata [illegible] Reliquiæ sa- [illegible] fuit signi- [illegible] Itaque lætitia magna perfusi [illegible] signaque sacra pulsan- [illegible] fuit in veneranda Vir- [illegible] quę appellatur Noua. Illinc [illegible] supplicationem egressi [illegible] & gauden- [illegible] sacris Reliquijs oc- [illegible]

[illegible] [illegible]060.

[illegible] Centuriones cap [illegible] Continuò e- [illegible] sacrum sumpsit Euangeli- [illegible] precibus, simul & ter sanctum hy- [illegible] canere, & cum eo omnes simul c- [illegible] sunt supplicantes. Deinde eti- [illegible] Dei miracula secu- [illegible] animam, omninò eam [illegible]

Michael Glycas 1100.

[illegible] ingens sub Theodosio terræ- [illegible] Patriarcha Proclo & Impe- [illegible] supplicationes instituenti [illegible] quædam abriperetur in aera, [illegible] sanctissimi concinendi [illegible] diuina sedata fuit, & [illegible] Mau- [illegible] vt die præparationis sup- [illegible] annis fiant, & ad Chalcopra- [illegible]

[illegible] Cedrenus. 1100.

[illegible] Vndecimo anno [illegible] magnum [illegible] procella à tem- [illegible] Patriarcha, Imperatore, & [illegible]

[illegible]

Nicephorus [illegible] [illegible]

[illegible] Constantinopolis [illegible] Deum, qui præ[illegible] precibus placarent. [illegible] Litania [illegible] supplicationem [illegible] dibus Deum vexêre, atque [illegible] ciuitas tota facta, & [illegible] habitu priuato [illegible] Minimè [illegible] opinio fefellit. Statim enim cælum [illegible] cum serenitate commutauit, & frumenti non me- diocrem inopiam ingens quædam frugum copia & vbertas est consecuta.

Georgius Codinus. 1400.

De [illegible] Palatij Constantinopolitani [illegible] Die [illegible] Palmarum [illegible] doquidem [illegible] adhuc officium matutinum psallitur, & [illegible] heri de more supplicationem, atque in [illegible] supplicatione Imperatorem quoque ambula- [illegible] quidem ambulatio, sed Imperator amb- ulat, gestans albam [illegible] vittatam loris, & [illegible]

[illegible] Patriarcha cum Litania & sanctis ima- ginibus ad purpuream columnam venit, super quam [illegible] stat, & procedit Imperator, auditque illam consequentiam, quę illic de more perfi- citur.

[illegible] Ctensis. 1?50.

[illegible] Nos tantam re- ligionem admittentes, Deum propitiatorem profu- sis lachrymis [illegible], sacras imagines pro- cessionaliter [illegible], per valles [illegible] transferêtes, nudis pedibus, mulierum virorum- que turbis consequentibus, deprecabamur cum pœnitudine cordis, ne hæreditatem [illegible] Domi- nus demoliri permitteret, & quòd dignaretur fi- delibus nostris in tanto certamine porrigere dex- tram, [illegible] solus Deus, & non alius pro Christianis pugnare potuisset.

Theodosius Zygomala. 1570.

Epistola [illegible] Constantinopolitanorum cladibus: Hosti- bus vrbem oppugnantibus, Patriarcha precatio- [illegible] cum lachrymis & sa- cris [illegible] Circuibant mœnia, vene- [illegible] in qua Dominus [illegible] & alia sacra vasa & Euan- gelia [illegible]

ASSERVNT PATRES LATINI.

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] processioni [illegible] pub- [illegible]

Ru[illegible] 4[illegible]

[illegible]

[illegible] 4[illegible]

[illegible]

[illegible] misacturrimus, [illegible] quisque post [illegible] quod alius [illegible] meque gaudente, & [illegible] D[illegible] ingreditur etiam ipse, cum [illegible] inclinatur ad genua mea, erigitur ad [illegible] um. Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia, personabat voc[illegible] gaudiorum.

Sermone 173. de Tempore. [illegible] Nullus sibi de industria occupationes inquirat, per [illegible] Ecclesię conuentu subducat. Sine dubio peccatorum suorum vulnera [illegible] illis tribus diebus ieiunando, orando, & psallendo medicamenta sibi spiritualia non requirit. Abundant & nimium abundant negligentiæ, quas per totum anni spacium congregauimus. & ideo vel in istis tribus diebus, quod ad nitorem vel purgationem animæ pertinet, agere studeamus. Nolite vos de Ecclesiæ conuentu subtrahere quia non tam longo spatio fatigamur, vt hoc sustinere non valeamus.

Seuerus Minoricensis Insulæ Episcopus. 420.

Epistola ad omnes Ecclesias, de Reliquijs S. Stephani. Pergere ad synagogã cœpimus, & hymnum Christo per plateã ex multitudine lętitię cantabamus psalmus autem, quem mira iucunditate etiam à Iudæorum populis decantabatur, hic fuit: *Perijt memoria eorum cum strepitu & Dominus in æternum permanet*, &c. Nos ad Ecclesiam cum hymnis ex more perreximus, &c.

Leo Magnus. 450.

Sermone [illegible] de ieiunio [illegible] cap. 2 Plenissima peccatorum obtinetur abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna cõfessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quæ poposcerint, Dominus præstandi promittit [illegible] gabitur multorum millium plebi [illegible] pariter [illegible], & per vnum spiritum con[illegible] supplicantium. M[illegible] in conspectu Domini [illegible] totus Christi populus [illegible] & in vtroque sexu, omnes [illegible] eadem cooperatur [illegible] à malo, ac faciendo [illegible] & vna sententia est [illegible] gloria [illegible] Deus, & [illegible] in [illegible] gratiarum [illegible]

[illegible] cap. 2 Possidonius Presbyter [illegible] processionibus atque ordinationibus [illegible] interfuit.

Cæsarius Arelatensis. 4[illegible]0.

Homilia [illegible] de Litania. Orationum arma [illegible] omni tempore necessaria esse probentur; [illegible] in illis tribus diebus, quos regulariter [illegible] celebrat Ecclesia, nullus [illegible] à sancta con[illegible] nullus Ecclesiam, [illegible] [illegible] actibus [illegible]

[illegible] Apollinaris. 480.

[illegible] Rogationum [illegible] & [illegible]

[illegible]

[illegible] mutari [illegible]

[illegible] Solo [illegible] ignes [illegible] primum populi [illegible] manito, ad noua [illegible] exempla decurr[illegible]

[illegible]

Vita Cæsarij Arelatensis cap.11. Vbi percrebuit apud Arelatenses hominem Dei reuerti, iamque eum vrbi appropinquare, omnes vtriusque sexus cũ crucibus & cereis ei processêre obuiam, psallentes, & ingressum eius opperientes.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap.29. Rogationes, id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solennitate soluatur: per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat. Quo triduo omnes abstineant, & Quadragesimalibus cibis vtantur.

Gregorius Turonensis. 580.

Historiæ Francorum lib.3.cap.29. Cæsaraugustani obsessi in tanta humilitate ad Deum conuersi sunt, vt induti ciliciis, abstinentes à cibis & poculis, cum tunica B. Vincentij Martyris muros ciuitatis psallendo circuirent: mulieres quoque amictę nigris palliis, dissoluta cęsarie, superposito cinere, vt eas putares virorum funeribus deseruire, plangendo sequebantur.

Lib.4.cap.5. Sanctus Gallus Rogationes illas instituit, vt media Quadragesima psallendo ad Basilicam beati Iuliani Martyris itinere pedestri venirent.

Fortunatus. 580.

Vita S.Germani cap.34. Beretrudis quędam mulier, Monsonithi cuiusdam matrona, dum tempore Litaniarum præcæcatis oculis non posset ire cum populo, audiens chorum psallentium, cum lachrymis domini Germani implorat auxilium. Tertia verò hinc sequenti nocte per soporem visus est ei idem vir beatissimus prope lectulũ, & quasi cæcis oculis eius crucis fecisse signaculum. Euigilans mulier marito narrat quæ gesta sunt, moxque stillante sanguine dies oculis reducitur, ac diuturnum post nubilum lumina sereno radio micuerunt. Clarescente quoque die ad Missam cum populo progreditur mulier in processu, ita vt sancti viri sic visa per somnium illi esset imago remedium.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.11.epist.2. Proinde, fratres charissimi, contrito corde, & correctis operibus, crastina die primo diluculo, ad septiformẽ Litaniã, iuxta distributionem inferius designatam, deuota mẽte cum lachrymis veniamus. Nullus vestrum ad terrena opera in agros exeat, nullus quodlibet negotium agere præsumat: quatenus ad [illegible] Genitricis Domini Ecclesiam conuenientes, qui simul omnes peccauimus, simul omnes mala, quæ fecimus, deploremus: vt districtus iudex, dũ culpas nostras nos punire cõsiderat, ipse à sententia propositæ damnationis parcat. Litania clericorũ exeat ab Ecclesia beati Ioannis Baptistæ: Litania virorum ab Ecclesia B. Martyris Marcelli: Litania Monachorum ab Ecclesia Martyrum Ioannis & Pauli: Litania ancillarũ Dei ab Ecclesia beatorũ Martyrum Cosmæ & Damiani: Litania fœminarum coniugatarum ab Ecclesia beati primi Martyris Stephani. Litania viduarum ab Ecclesia B. Martyris Vitalis: Litania pauperum & infantium ab Ecclesia beatæ Martyris Cæciliæ.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap.25. Presbyteri quando vel ad Litanias, vel ad Concilium venerint, rationem Episcopo reddant, qualiter susceptum officium celebrent.

Concilium Toletanum Quintum. 646.

Cap.1. In cuncto regno specialis & propria hæc religiosa omni tempore teneatur obseruantia, vt [illegible] Decembrium Litania triduò vbique annua successione peragatur, & indulgentia delictorum lachrymis impetretur. Quòd si dies Dominica intercesserit, in sequenti hebdomada celebretur, vt quoniam abundante iniquitate efficitur, vt vsquequaque prolata malitia, noua exerceantur facinora, noua quoque hæc ipsa surgat consuetudo, quæ possit ante omnipotentis Dei oculos nostra esse purgatio.

Concilium Toletanum Sextum. 654.

Cap.2. Religiosissimi principis nostri deuotionem, & nostrorum consacerdotum primo anno regni sui constitutionem cum magna reuerentia & veneratione suscipientes, quam constat iam in omni regno suo annua vice celebrari, placuit etiam nostra assensione firmari. Proinde vniuersalis auctoritate censemus Concilij, vt hi dies Litaniarum, qui in Synodo pręmissa sunt instituti, eodem tẽpore, quo iussi sunt excoli, annuo recursu omni obseruatione habeantur celeberrimi, vt pro illis, quibus nunc vsque simul implicati sumus delictis, sit nostra explicatio ante oculos Dei omnipotentis.

Auctor vitæ S. Arnulphi Metensis. 660.

Cap.6. Eo tempore, quo triduanum ieiunium Ecclesia vniuersalis celebrare consueuit, vir Sanctus extra ciuitatem cum crucibus atque promiscua plebe, orandi gratia, iuxta morem processit: & ecce è media hominum frequentia fœmina à dæmone arrepta, clamare incipit. Eam vt vidit Episcopus, crucis vexillo iniecto, quàm primùm eam ab hoste liberauit.

Beda. 700.

Historiæ Anglic. lib.1.cap.26. Illi diuina virtute prædicti veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, Litaniasque canentes, pro sua simul & eorum, propter quos, & ad quos venerãt, salute æterna Domino supplicabant.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine Ecclesiastico Romanæ Ecclesiæ: Diebus solennibus, sicuti est Pascha, primò omnes Acolythi regionis tertiæ, & defensores omnium regionum, conuenientes diluculo in Patriarchio Lateranensi, præcedunt Pontificem pedestres, ad stationem: Stratores autem laici à dextris & sinistris equi ambulant, ne alicubi titubet: qui autem eos equitantes pręcedunt, hi sunt Diacones, primicerius, & duo notarij regionarij, defensores regionarij, Subdiaconi regionarij. Procedunt verò diuisis turmis, spatium inter se, & Apostolicum facientes, &c.

Zacharias Primus. 740.

Epistola ad Bonifacium: Dominus vos consolabitur, si fideliter ad eum clamaueritis, & ieiunium supplicationesque Litaniarum in populis commissis agendas prædicaueritis.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs capite 15 de Festo Palmarum: Insuper etiam laicorum schola cum vexillis atque fanonibus à longè præeunte: exeunte enim Clero ab Ecclesia inchoatur Antiphona: *Cum appropinquaret Dominus.* Qua finita, inchoat schola Antiphonam: *Cœperunt omnes.* Item: *Cùm audissent.* Item. *Appropinquante*, &c. His finitis, ante atrium Ecclesię loco competenti subsistit schola cum baiulis & reliquo ornatu, & clerus seu populus expectãt in loco atrij, inchoantes Antiphonam: *Occurrerunt*, &c.

Capite 23. de diebus Rogationum: Tres dies Rogationum, qui celebrantur ante Ascensionem Domini, constituit S. Mamertus Viennensis Episcopus ob incursionem scilicet malarum bestiarum,

quæ

quæ tunc temporis grauissimè affficiebant populum Dei. Nam cum exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniretur, congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam, qui in commune statuerunt, vt triduano ieiunio misericordiam Domini implorarent, antiquorum Patrum vestigia sequentes. Cumque ad eorum preces oculus diuinæ pietatis respiciens, flagelli huius pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis diem celebrarentur, quæ cõsuetudo apud nos vsque hodie pro diuersis calamitatibus deuotissimè recolitur.

Paulus Diaconus. 780.

Lib. 14. variarum historiarum: Tricesimo imperij Theodosij anno terræmotus magni facti sunt Cõstantinopoli per quatuor menses, ita vt timentes Bizantij extra ciuitatem, in loco, qui dicitur Cãpus, essent perseuerantes, vnà cum Episcopo ad Deum precibus & Litanijs vociferantes. Quadam ergo die fluctuante terra, & omni plebe attentius clamante κύριε ἐλέησον. circa horam tertiã omnibus videntibus à diuina contigit virtute sustolli quendam adolescentulum in aërem, & audiri diuinam vocem admonentem eum Episcopo ac populo nuntiare, vt Litanias sic facerent, & dicerent. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclus autem Episcopus hac suscepta Litania, præcepit populo sic facere, & statim terræ motus cessauit.

De gestis Longobardorum libro 3. capite 25. al. 11 Gregorius, qui tunc Leuita erat, à cunctis generaliter Papa electus est. Qui dum septiformem Litaniam fieri ordinasset, intra vnius horæ spacium, dum populi Deum precarentur, octoginta ex ijs subitò ad terram corruentes, spiritum exhalarunt. Septiformis autem Litania ideò dicta est, quòd totius vrbis populus à B. Gregorio in septẽ partes Deum deprecaturus diuisus est.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 6. Legum cap. 7. Litania maior more Romano 7. Kal. Maij celebretur.

Haymo. 800.

Sermone de Litanijs, id est, supplicationibus, & de exordio earum: Quia dies Litaniarum, id est, supplicationũ annua reuolutione recolimus, libet propter simpliciores, vnde exordium sumpserunt, breuiter commemorare. Non enim absq; Euangelica & Apostolica auctoritate in consuetudinem venisse credendi sunt, &c.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 33. Placuit nobis, vt Litania maior obseruanda sit à cunctis Christianis diebus tribus, sicut legendo reperimus, & sicut sancti Patres nostri instituerunt, non equitando, nec pretiosis vestibus induti, sed discalceati, cinere & cilicio induti, nisi infirmitas impedierit.

Hincmarus. 840.

Epistola ad clerum & plebem Cameracensem. Defuncto pastore vestro Ioanne necesse est, vt de eligendo atque constituendo vrbis pastore, doctore, atque rectore, secundùm Ecclesiasticas regulas, votis vestris in vnum Domino mediante conuenientibus, præmissis ieiunijs, ac Litaniarum obsecrationibus, tractare quantocius maturetis.

In vita S. Remigij. Sicque præcedentibus sanctis Euangelijs, & crucibus cum hymnis & canticis spiritualibus, atque Litanijs, Sanctorumq; nominibus acclamatis, sanctus Pontifex manum tenens regis à domo regia perrexit ad baptisterium.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri libro 2 capite 4. Ante hanc diem Ascensionis mos est Ecclesiarum Occidentis, per dies tres proximos ieiunium exercere, & Litanias agere: & hoc congruè. Nam si credimus Christum in hoc tempore ad cælos ascendisse, dignum est etiam, vt ante Ascensionis diem operam demus ieiunijs, & orationibus, castigantes carnem nostram, & crucem eius in nobismetipsis gestantes: quatenus illum sequi mereamur.

Ericus Monachus. 880.

Homilia in festo Purificationis: Hac ipsa die festiuitatis Beatæ Mariæ plebs, clerusque, & ... tes cum cereis & hymnis Ecclesiarum loca circumeunt.

Notgerus Leodiensis. 950.

Vita S. Remacli lib. 2. capite 1. Rusticus quidam primo Rogationum die, cum deberet diuino cultui vacare, contra fas abijt ad syluam, & ligna cecidit in vsum domus suæ. Galliarum Ecclesiæ ex præscripto B. Mamerti Episcopi Viennensis, triduo illo Litanias concelebrant, ieiunijs se macerant, pio affectu à mundi illecebris abstinent, animarum potius quàm corporum alimoniæ student. Ea consuetudo, hodieque perseuerans ob multas auertendas clades, non debet ob friuolas quasdam occasiones violari. Sed id rusticus negligens, dieique sanctificationis reuerentiam non exhibens, diuinam sensit vltionem. Fascem enim lignorum humeris impositum domi absportat, baculo se sustentans: dumque onus deponit, manus curuatis digitis adhęret baculo, nec ab vllo potuit amoueri, &c.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epist. 46. Processio fit de Ecclesia Carnotensi, ad Ecclesiam Aurelianensem.

Hugo Floriacensis. 1010.

In Chronicis lib. 6. Floruit his temporibus Theodulphus Floriacensis Abbas, & Aurelianensis Episcopus, qui cùm insimulatus multis criminibus apud Ludoicum Imperatorem fuisset, Andegauis in exilio relegatus est, qui dum custodia teneretur, contigit, vt idem in die Palmarum veniret iam dictus pijssimus Imperator, & cùm secus domum, qua custodiebatur idem Theodulphus Episcopus, processio pertransiret, facto silẽtio præsente Imperatore illos pulcherrimos versus, qui nunc vsque per Galliam eadem solennitate psalluntur, à se editos per fenestram decantauit: quorum est exordium: *Gloria, laus, & honor*, &c.

Radulphus Ardens. 1050.

In Vigilia Ascensionis Domini. Reprę̨sentat hanc Christi victoriam sancta Ecclesia per Processiones, quas in his diebus facere consueuit. Procedit quippe in processione, tamquam victor crucifixus in carne, cruce cum armis videlicet, cum quibus triumphauit, &c. Procedunt autem vexilla, suæ victorię signa: procedit & draco tamquam victus ante victorem, qui solo capite vigens est vacuus in parte posteriori: quoniam ad primam peccati partem, id est, cogitationem suggerere valet. Subsequitur populus fidelium in processione crucifixum, tamquam liberati liberatorem, expectantes ab eo suarum dona gratiarum.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 57. Maior Litania à beato Gregorio Papa primò pro pestilentia illius temporis instituta est. Qui & Ioanni Episcopo Rauennati scribens, diem Litaniæ tempus ci-

pus cineris & cilicij, appellat. Triduanę autem Litaniæ ante Ascensionem Domini, non Romanæ, sed Gallicanæ sunt. Quia illas sanctus Mamertus Viennensis Episcopus instituisse legitur: quas sancti Patres non equitando, non vestibus pretiosis vtendo, sed in cinere & cilicio, sicut & maiorem Litaniam obseruare statuerunt.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De Officijs Ecclesiasticis libro 7. cap. 20. Cum crucibus & vexillis, quæ sunt insignia victoriæ Christi, omnes albati, & exultantes in laude resurrectionis sanctæ procedimus, cum tanta populi expectatione sexus vtriusque maiorum & minorum, vt corporaliter quoque illud propheticum in nobis impleri videatur: *Cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini.* Nam & montes, & colles exilient, expectantes vos cum gaudio. Isaiæ 55.

Cap. 21. Vt autem processio ageretur, ex mystica Euangelij auctoritate tractum est, scilicet ex eo, quòd Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: *Ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam:* & ipse Dominus occurrens illis exeuntibus à monumento, cùm tenuissent pedes eius, & adorassent eum: *Ite,* inquit, *nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam: ibi me videbunt.*

Hugo Victorinus. 1130.

Exceptionum priorum libro 9. capite 7. Hac tempestate Sanctus Gregorius septiformem Litaniam propter pestilentiam, quam inguinariam vocabant, instituit, & celeriter est populus liberatus.

Bernardus. 1130.

In Purificatione Mariæ Sermone 2. de ordine & modo Processionis: Meritò sanè bini & bini procedimus. Sic enim ob commendationem fraternæ charitatis, & societatis vitæ missos à Saluatore discipulos Euangelia sacra testantur. Turbat Processionem si quis solitarius incedere curat, nec sibi soli nocet, sed etiam cæteris est molestus.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Libro 8. capite 11. Die statuta de publico decreto indictæ sunt vniuerso populo Litaniæ, & assumptis crucibus, & Sanctorum patrocinijs, Episcopi & clerus vniuersus, induti sacerdotalibus & Leuiticis indumentis, nudis pedibus, & cum multa deuotione populum subsequentem vsque ad montem Oliueti præcesserunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 2. de mysterijs Missæ cap. 12. Disponitur ista Processio velut castrorum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores, quasi custodes exercitus, præueniunt & sequuntur; minores, quasi debiliores, colliguntur in medio. Præcedunt enim Episcopi & Presbyteri, subsequuntur Pontifex & Diaconi, colliguntur in medio Subdiaconi & Acolythi: Cantores autem, quasi tubicines, præcedunt exercitum, vt eum ad prælium contra dæmones excitent, & inuitent: Crux quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, vt fugiant qui oderunt eum à facie eius. Cant. 6.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica in Ramis Palmarum: Sicut in prima processione primi aduentus cum Simeone & Anna lumen in manibus portantes ei occurrimus: ita in hac secunda processione secundi eius aduentus prædicto modo cum ramis & floribus occurramus, vt tandem in tertia processione, quæ repræsentatur in die Ascensionis, ipse nobis & nos ei occurramus obuiam in aera, & sic semper cum Domino erimus, cantantes ac psallentes Osanna Filio Dauid.

Conradus Abbas Vrspergensis. 1225.

In Chronicis de anno 1101. Summo mane cum Litanijs à sepulchro Domini nudipedes processimus, ingressique ante templum Domini, &c.

Matthæus Parisius. 1250.

In historia Anglicana de anno 1099. Cùm in oppugnatione Christiani per mensem vnum circa machinas laborantes ad negotij consummationem peruenissent, placuit Episcopis & sapientibus exercitus, vt inter omnes pax reformaretur, ieiunia fierent, & processiones etiam cum orationibus deuotis. Die verò statuto his omnibus ritè peractis, adfuit peregrinorum armis instructa ad vrbem oppugnandam peregrinorum copiosa multitudo, &c.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 6. cap. 67. Facit Ecclesia hac die Processionem corporaliter & spiritualiter. Exierunt enim pueri extra castra obuiam Domino venienti de Bethania in Hierusalem, & nos similiter debemus extra castra, id est, extra delicias carnis exire obuiam ei.

Cap. 102. Duplex est Litania, scilicet, maior & minor. Maior est in festo beati Marci, quæ inuenta fuit à B. Gregorio, propter pestem inguinariam, &c. Minor verò Litania, quæ etiam Rogationes & Processiones vocantur, fit tribus diebus ante Ascensionem, &c.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. capite 82. Hanc vltimam processionem discipulorum post Iesum, qui vnanimiter sunt egressi, & postea vnanimiter regressi, repræsentat Ecclesia Dominicis diebus egrediendo de Ecclesia, & redeundo ad eam, quasi de Hierusalem. Vnde in eo, quòd de Ecclesia egredimur, crucem Domini præferendo, repræsentamus, quòd illi egressi sunt præeunte crucifixo. In eo autem, quòd cum cruce Domini redimus, licet illi sine crucifixo redierint, repræsentamus quod ait: *Vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.*

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Canticum Simeonis: Tres sunt Processiones præcipuæ in Ecclesia, vna in Purificatione Mariæ, secunda in celebritate Paschæ, tertia in Ascensione: Prima fit cum lucernis, secunda cum floribus & palmis, tertia cum vexillis & crucibus.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Super Decreto 3. part. de consecratione dist. 3. cap. Rogationes, num. 1. Litania Græcè, apud nos supplicatio, siue rogatio dicitur, in qua sancta Ecclesia Deum orat, vt nos à periculis eruat, hostes visibiles & inuisibiles remoueat, pacem tribuat, pestem repellat, aërem salubrem indulgeat, carnalia desideria deprimat, & omnes in salutis suæ prosperitate disponat. Rogamus etiam Sanctos, vt pro nobis apud Deum intercedant.

Baptista Mantuanus. 1500.

Lib. 4. Fastorum de Litania maiore:

Hac maior quoque luce meat Litanea per vrbes
Ac per rura procul clamore per aëra misso.
It populus supplex, longis per compita pompis
Manè recens viridi dum ros in gramine lucet.
Protulit hunc olim morem dum pestifer annus
Mauritio Romam premeret sub Cæsare maior
Gregorius, quando passiua pparuit alis
Angelus Augusta super alta cacumina molis.

De Litania minore:

Ante triumphali Christus quàm sydera pompa
Conscendat, Litanea minor per rura, per vrbes
Incedit, tres manè dies pulsantibus æra
Turribus, & sparsis passim cum floribus herbis.

ARTICVLVS OCTAVVS.

IEIVNIVM ESSE BONVM OPVS, VALDE PRODESSE HOMINI AD SALVTEM, ET AD IMPETRANDA A DEO, QVÆ CVPIT.

Anno post natum Christum

NEGANT.

350. *MESSALIANI docuerunt, post Baptismum neque ieiunio reprimente corpus, neque doctrina refrænante, & ad decus, & ad ordinem instruente, opus esse.* Theodoretus hist. Eccles. lib. 4. cap. 11. Damascenus de hæresibus.

400. *Iouinianus dicebat, ieiunium non prodesse, nec esse vllius meriti apud Deum.* Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianum, Augustinus de hęresibus ad Quodvult Deum hæres. 82.

1130. *VValdenses ieiunia Ecclesiastica contemnebant, & nullius esse meriti dicebant.* Guido de VValdensibus, Æneas Syluius hist. Bohemicæ cap. 35.

1300. *Begardi contendebant, quòd ieiunare non oporteret hominem, nec orare, postquam gradum perfectionis fuerit assecutus, quòd tunc sensualitas sit ita perfectè spiritui & rationi subiecta, vt homo possit liberè corpori concedere quicquid placet.* Clemens Quintus Extra. de hæret. cap. 3. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiæ lib. 2. cap. 52. Antoninus 4. parte Summæ titulo 11. cap. 5. § 4.

1315. *Lollardi ieiunia irridebant.* Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

1420. *Barbara Sigismundi Imper. vxor ancillas suas ieiunantes increpabat, quòd corpus suum frustra macerarent.* Æneas Syluius historię Bohemicæ cap. 59.

1500. *Piggardi ieiunia & vigilias dicunt esse fucum & tectorium hypocritarum.* Ioannes Schechta Epistola ad Erasmum.

1520. Martinus Lutherus Responsione ad Ambrosium Catharinum: *Hodie sic ieiunatur, non vt caro mortificetur, sed quia bonum opus sit hoc die ieiunasse, isto vel isto cibo abstinuisse, quo cælum mercantur. Quid autem hoc aliud, quàm impia facies Antichristi est?*

1530. Philippus Melanchthon in Locis Communibus titulo de Cæremonijs Ecclesiæ: *Error est perniciosus ieiunia, & similes ἀσκήσεις esse opera & cultus Dei.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 12. § 19. disputans de ieiunio: *Alterum*, inquit, *malum summoperè cauendum est, ne pro opere meritorio, aut specie diuini cultus censeatur. Nam cùm sit res per se media, nec quicquam habeat momenti, nisi propter fines, in quos respicere debet, perniciosissima superstitio est, confundere cum operibus à Deo mandatis, & per se necessarijs, non alio respectu. Alius error non quidem adeo impius est, periculosus tamen: tamquam vnum ex præcipuis officijs morosius exigere, ac immodicis encomijs sic extollere, vt homines se aliquid eximium fecisse putent, quando ieiunauerint. Qua in parte non in totum excusare audeo veteres, quin superstitionum quadam semina iecerint.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iudicum 20. *Vers.* 26. Omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas.

1. *Regum* 7. 5. Dixit Samuel: Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath, hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.

2. *Regum* 1. 11. Apprehendens Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionatham filium eius.

3. *Regum* 21. 27. Cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten: Nónne vidisti humiliatum

Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

2 *Paral.* 20 3. Iosaphat timore (*aduenientium hostium*) perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda.

1. *Esd.* 8 21. Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis. 23. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc, & euenit nobis prosperè.

Nehemiæ 1.4. Cùm audissem verba huiuscemodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis: & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli.

Tobiæ 3.10. Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suę: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistēs cum lachrymis deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

Iudith 4.8. Clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, *&c.*

Iudith 8.5 Iudith in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israel.

Esther 4.16. Vade, *inquit Esther ad Mardochæum*, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo.

Esther 14.2. Esther cùm deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumēta suscepit, & pro vnguentis varijs, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs, omniaque loca, in quibus antea lętari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israel.

Psal 34.13. Humiliabam in ieiunio animam meam.

Psal. 108.24. Genua mea infirmata sunt à ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum.

Ieremiæ 36.9 Anno quarto Ioacim *&c.* prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini, quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem.

Daniel. 10.2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum. 12. Ait ad me *Angelus*, *&c.* Ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.

Ioelis 2 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. 15. Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum.

1. *Mach.* 3.47. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua.

Matthæi 6.16. Cùm ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Matthæi 17.21. Hoc genus *dæmoniorum* non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.

Lucæ 2.37. Anna Prophetissa non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Lucæ 5.34. Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: & cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Actor. 13.2. Ministrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

Actor. 14.22 Et cùm constituissent illis per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.

2. *Corinth.* 6 4. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, *&c.* in vigilijs, in ieiunijs, in castitate.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Const. Apost. lib. 5. cap. 19. Post celebratã Pentecosten celebrate hebdomadam vnam, & post illam ieiunate item vnam: æquũ enim est tum lætitiã de dono Dei capere, tum post relaxationẽ corporis rursus ieiunare: siquidẽ & Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunârunt, & Daniel tribus hebdomadis dierum panem desideriorum non comedit, & caro ac vinum non ingressa sunt in os eius. Et beata Anna cùm à Deo peteret Samuelem: *Vinum*, inquit, *& temetum non bibi, & effundam animam meam coram Domino.* Item Niniuitæ facto ieiunio trium dierum, & totidẽ noctium impendens diuinæ irę periculũ effugerunt. Item Esther, & Mardochęus, & Iudith ieiunio facto malũ, quod impij Holofernes, & Aman Iudęis moliebantur, declinârunt Et Dauid ait: *Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.* Igitur & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite. Post totam verò istam ieiunij hebdomadam pręcipimus vobis quartis, & sextis ferijs ieiunare, & quæ ex ieiunio vobis redundant, egentibus largiri.

Exod 24. & 34. 3. Reg 19 Dan. 10. 1. Reg. 1. Ionæ 3. Esther 4. Iudith 9 Psal. 108.

Hermas. 130.

Visione 2 Cumq; consummassem scripturam libelli, subitò raptus est de manu mea libellus, à quo autem non vidi. Post quindecim autem dies, cùm ieiunassem, multumq; rogassem Dominum, reuelata est mihi scientia Scripturæ.

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum Piũ: Quicunq; persuasi fuerint, & crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur ac dicuntur, ac viuere se ita posse receperint: orare ieiunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remissionem docentur, nobis cum illis vnà & orantibus & ieiunantibus.

Irenæus. 180.

Lib. 2. cap. 56. Sæpenumerò propter aliquid necessarium, ea, quę est in quoquo loco Ecclesia vniuersa, postulante per ieiunium & supplicationem multam, reuersus est spiritus mortui, & donatus est homo orationibus Sanctorum.

Origenes. 230.

Homil. 4 in diuersos: Superabundanter, & dignè Dominus consequentia orationis ieiuniũ commendauit. Conueniens & cõsequens orationis ieiunium: & procurat oratio ieiunium, vel iterum ieiunium orationem. Ideo Apostolus in quodam loco hoc significãs ait: *Vacate ieiunio & orationi.* Qualis anima erit, quæ sic voluntati carnis coniungitur, vt alacri deuotione ieiunet, & oret? & quomodo quę propter Deũ vtraq; adimplet, proficit? Ideo cùm ieiunatis, ait Dominus, nõ propter humanam laudem, nec propter vanam cupiditatem placendi cupiditatem, quæ pręterit, sed cùm ieiunatis, ex dilectione Dei ieiunate, propter regnum cælorum ieiunate. Cùm autem ieiunatis, per Sanctorum viam pergite, ipsius Domini vestigia sequimini. Sic & Moyses ieiunium magnificãs dicit: *Ieiunaui quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panem non manducaui, & aquã non bibi* Sic & Helias per æquale ieiunium, & tempus, illam magnificam vidit visionem Dei. Sic & Daniel ieiunans gloriatur, & dicit: *Ego Daniel fui ieiunans per tres dierum hebdomadas, panem desideriorum non manducaui, vinum non bibi, & caro non introiuit in os meum.* Sic illi tres pueri delitiosam contemnentes mensam, legumina in ieiunio sumebãt, & ita flammam fornacis cincti virtute fidei extinxerunt. Sic & illi beati duodecim Apostoli assumpto ipso post resurrectionem, Euangelij prædicationem ieiunantes commendârunt mundo. Cùm autem ieiunatis charissimi, ad spiritualia cõuertimini, ad cælestia eleuamini. Cùm autẽ ieiunatis, dæmones vincitis, omnemq; classem illam malignam retrorsum conuincitis, mala desideria effugatis.

1. Cor. 7. Dan. 9. Dan. 1. Actor. 1.

Athanasius. 340.

Exhortatione ad Monachos: Ieiuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quãtum possibilitas valet, nisu laborantis extensa, quæ præter Dominicam semper sint solennia, si votiua sint. His sese Moyses beatissimus pręparãs, affatibus Dei dignus ingessit. His prędictas per Ionam Niniuitæ minas in placidam rursus flexêre sententiam: His Bethuliæ populus Assyria obsidione conclusus, & vsq; ad deditionem sui, experta plurima virtute conterritus, ab Holofernis tumentibus minis constantis manu fœminæ meruit vindicari. His Mardochæus Aman crudelem superbia, præparato sibimet ligno, acceptæ pœnæ conuersione suspendit. His Iesus Saluator noster in carne hominis, quem assumpserat, eruditus, suadelas diaboli tentantis obtundit. Quas etsi aliter potuisset expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare.

Libro de virginitate seu meditatione: Amplectamur valde ieiunium. Magnum enim munimẽtum est ieiuniũ, oratio item, & eleemosyna, cùm ex morte hominem liberent. Vt enim ob escam & inobedientiã proturbatus est Adã ex paradiso: ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradisum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui, ornamentaqúe quære, ô virgo, & placebis cęlesti sponso. Nam quę cùm mundo coalescunt, & conferuntur, & vnguentis, aromatibus, & fragrãtijs, & amictu pretioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solum cor mundum, & os incontaminatum, ieiunioqúe liuidum. Quòd si accedant aliqui, & dicant tibi: ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd cùm Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnà cum illis, iussumqúe esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchum dixisse, qui eos curabat: *Da nobis de seminibus terræ, & vescemur.* Quibus responsum est ab eunucho: *Timeo ego regem, qui hunc cibum & potum vobis imperauit dari, ne facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me.* Cui ita responderunt: *Experire id in seruis tuis plus minus decem diebus.* Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ex regia mensa vescebantur. Vide ergo quid faciat ieiunium, morbos sanat, destillationes exiccat, dęmones fugat, malasqúe cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed ne putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangelijs, ab ipso Christo prolatum. Sciscitati sunt ab eo discipuli, dicentes: Domine declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est à Domino: *Hoc genus dæmoniorum non ejcitur nisi ieiunijs & orationibus.* Quisquis igitur ab hoc immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, & otio cor-

Daniel 1 Matt. 17

poris.

poris. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vnde fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eo vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuersationem bonam? Ieiunium enim Angelorum cibus est, & qui eo vtitur ordinis Angelici censendus est. Sed ne, mi dilecta, simplex quiddam, & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat, solummodo probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Ephræm. 370.

De ieiunio: Appete optimum ieiunium, rem pretiosam atque spectabilem: ieiunium vehiculum est ad cęlum: ieiunium Prophetas suscitat, legislatores sapientiam docet: ieiunium bona animæ custodia, & corporis securus cohabitator: ieiunium strenuis militibus telum, athletisque exercitium: ieiunium tentationes retundit, ad pietatem inungit, sobrietatis comes, temperantiæ opifex: ieiunium fortitudo viri est in bellis, ignis virtutem extinxit: ieiunium ora leonum obturauit: ieiunium orationes in cælũ dirigit: ieiunium mater sanitatis: ieiunium iuuentutis disciplina, ornamentum senibus: ieiunium optimus itineris comes viatoribus: ieiunantis corpus venustum est, & anima pretiosa: ieiunium Lazarum in sinu Abrahæ reficit. Hoc igitur & nos amplectamur, vt nos quoque Abrahę sinu excipiamur. Ieiunium bona ciuitatis lex, forique moderatio atque tranquillitas: ieiunium domestica pax est: ieiunium virginitatis adminiculum atque præsidium.

Paraenesi 1. Nouella planta à Deo sanctificata est Monachus abstinentię rore rigatus. Iei[illegible]m frenum est Monachi, quod qui reijcit, equ[illegible]sanus comperietur.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 1. de laudibus Ieiunij: Quemadmodum vermes, qui in puerorum intestinis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acribus, & amaris excutiuntur: ita peccatum in intimis recessibus habitans, extinguit, enecatque simul, atque in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget animæ viscera, &c. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij caniciem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cœperit: in Paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum: *Non edetis*, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunasset Eua, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus: neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio otiosa & infrugifera est. Maledicta terra spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere delicijs. Per ieiunium satisfacito Deo, &c. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è Paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur, &c. Ieiunium Prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corporis tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum, &c. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cęlum, dum illis alarum vice fit, quò sursum ferantur. Ieiunium familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis, &c. Adde, quòd non solùm ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona, vtile est ieiunium, sed hîc interim ipsi carni conducibilius est, &c. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. 2 Cor 4. Item illud: *Cùm infirmor, tunc potens sum*, 2. Cor. 12 &c. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus non eijcitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio, &c. Caue tamen ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, condona proximo.

Homilia 2. Quemadmodum oleum oblinit athletam, ita ieiunium robur addit ei, qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersus inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. *Ita ieiunium* per omne quidem tempus vtile est, ijs, qui illud sponte suscipiunt (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersus ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes Angeli diligentius adsunt ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denuntiatur ieiunij præconium, &c. Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 16 quæ est oratio de pauperum amore: Pulchra res est corporis castigatio: id tibi Paulus persuadeat, seipsum adhuc domãs & coercens, ac per Israelem ijs, qui sibi ipsis fidunt, corporique indulgent, terrorem inijciens: atque adeò Iesus ipse ieiunans, atque & tentationem subiens, & tentatorem superans.

Oratione 18. quæ est de laudibus Cypriani: Ieiunij & chameuniæ pharmaco sese communiuit.

Carmine de silentio, quod ieiunij tempore coluit:

Cùm carnem astrinxi, cupiensq́, occumbere mundo,
Supplicijs Christi mystica sacra tuli,
Vicenis, Christi vt lex fert, totidemq́, diebus,
Purgatæ carni cùm medicina venit:
Id primùm studui, mentem stabilire quiete,
Solus agens, animi cumq́, dolore dies.

Carmine Tetrasticho 42.

Vinum, libido, liuor, & dæmon, pares.
Hos mente priuant, quos tenent. His tu prece
Medere, fusis lachrymis, ieiunio.
Medela morbis hæc enim est certa meis.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione 1. de pauperibus amandis: Propter munditiam animæ sunt indicta ieiunia. Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mundaque fit? Nihil prodest currum validum ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat. Ieiunium virtutis fundamentum est. Quemadmodum autem nauium carinæ, & fundamenta domus, licet ingentia subijcias, inutilia

vanaque sunt, nisi reliquas item partes periṫè & scienter exædificaueris: sic istius abstinentiæ nullum erit emolumentum, nisi aliæ iustitię partes accesserint.

Amphilochius. 380.

In vita Basilij: Mox præcepit populo & clero omni ciuitatis, vt cum fœminis & paruulis ascenderent in montem Didymi, vbi triduanum exigentes ieiunium petierunt à Deo dissipari impij Iuliani propositum, &c.

Theophilus Alexandrinus. 380.

Epist. 3. Paschali: Iustum est cunctos timore Domini purgatos dignam peragere solennitatem, continentijs & ieiunijs redimere castitatem, & dormientem sensum vigili suscitare fide, &c. Ergo qui ieiunia, id est, conuersationem Angelicam imitantur in terris, meminerint illius dicti: *Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax, & lætitia,* quæ per continentiam breui & paruo labore magna sibi & ęterna cōciliant præmia. Et multo plus accipiunt quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant. Rom. 14

Epiphanius. 380.

Hæres. 33. Seruatur & apud nostros ieiunium, quod apparet. Nam & animę aliquid conferre potest, si cum ratione fiat, &c.

In compendiaria doctrina: Ieiunamus, non vt beneficium aliquod ei, qui pro nobis passus est, exhibeamus: sed vt Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit, ad salutem nostram confiteamur, & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur.

Nectarius Constantinopolitanus. 380.

Oratione de Sancto Theodoro Martyre: Etenim si ieiunia ab animi perturbationibus nos liberauerint, & eleemosynæ vitam æternam conciliauerint, nullo defectu laborantes, vnà cum Christo sponso in cælestes nuptias ingrediemur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 2. in Genesin: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat.

Sermone 1. de Ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatem ne contemnamus: abijciendorum peccatorum tempus est, gratiā ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis, &c. Bonum ieiunij lupatum his, qui diligunt ieiunij vtilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt ne reposita dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminauit quæ habuit, vt quæ non habuit, meteat. Dolet in ieiunijs caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchrius & melius. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carnium liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Semper anima corporis curam habeat. Nutrit autem & seipsam, & suiipsius curā habet. Corporis mores anima moderatur, sibiipsi vero rationem. Iam cùm corporis curam agit, multò magis decet, vt & ipsa sui curam agat. A Deo ordinatū est, vt anima corpori imperet. Qui præferunt corpus animę, subuertūt rectum ordinem. Non ipsa corpori seruit, sed si rectè fiat, semper animæ seruit corpus. Si autē ferias suas feriabitur anima in damnum corporis, & non sapit quæ sunt corporis, corpus saluatur. Quando regit corpus animam, & ipsa corrumpetur, & corpus perit. Ne putetis paruum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunasset, mortua fuisset mors, imò non fuisset mortua, quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrū genus. Quantę gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est, quòd non abstinuit ab vno lignò Adam: cognosce quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his quæ licita sunt afferāt. Nam vbi attigit Adam quod non licebat, cecidit: contra abstinentia ab his quæ licent sua beneficentia ruinam reparat. Vtinam & Esau ieiunasset, & non vendidisset primogenita, sed cibo minor factus, naturæ priuilegium pro lentibus vendidit, &c. Ieiunium Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precū, alimonia animæ, frænum oris, & mitigat concupiscentias: sciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, & non ignorant, qui tentārunt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores, & aspectus. Bene compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est continentia, serenitas inualescit, &c. Gen. 3.

Sermone 2. de Ieiunio: Cùm igitur ieiunium aduersariis nostris obsistat, & iugum seruitutis excutiat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid aliud argumenti est, omnium bonorum atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constitutum? &c. Et cùm in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multo magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cùm ante plagam remedium vtiliter demonstratum est, multo magis fauciatis appetendum est, vt præstet vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus clypeus nobis abstinentię necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est. Gen. 2.

Palladius. 400.

Historia sacra sect. 19. capite 22. de Moyse Eremita: Cùm accessisset ad magnum Isidorum Moses, tertiò ad eum retulit de bello fornicationis. Cui respondit sanctus: Ne conturberis, ô frater: sunt principia, & ideo te vehementius inuaserunt, priorem requirentes consuetudinem. Sicut enim canis cùm assueuerit in macello ossa rodere, non recedit à consuetudine: sed si fuerit clausum macellum, & nemo ei dederit, fame enectus non amplius accedit. Sic tu quoque, si permanseris in tuæ continentiæ exercitatione, mortificans membra tua, quæ sunt supra terram, & excludens ab ingressu ingluuiem, quæ parit intemperantiam, ægrè ferens dæmon, vt qui cibos non habeat qui accendant, à te recedet. Cùm ergo secessisset Christi seruus Moyses, & ab illa hora seipsum inclusisset in cella, maxima in omnibus exercebatur tolerantia, maximè autem in abstinentia à cibis: vt qui nihil aliud sumeret præter panis sicci vncias duodecim, plurimum operans, & quinquaginta orationes quotidie peragens.

Ioannes Cassianus. 430.

Lib. 5. Instit. cap. 21. Non solum nobis istud ieiunium visibilium ciborũ ad perfectionem cordis & corporis puritatẽ sufficere posse credamus nisi fuerit huic animæ quoque ieiunium copulatum. Habet namq; & illa suos noxios cibos, quibus impinguata etiam sine escarum abundantia ad luxuriæ prærupta deuoluitur, &c.

Cap. 22. Nouerimus itaque nos idcirco laborem continentiæ corporalis impendere, vt ad puritatem cordis hoc possimus ieiunio peruenire.

Collat. 1. cap. 7. Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatũ, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in ipsis consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem.

Collat. 21. cap 17. Talem igitur definitionem super ieiunij qualitate iugiter retinẽtes, ita illud totis viribus animi appetamus, vt tamen tunc demum id nobis cõgruum nouerimus, si in eo temporum ratio, si qualitas, si mensura seruetur: nec ita vt in ipso spei nostræ terminum defigamus, sed vt per ipsum ad puritatem cordis & Apostolicam charitatem peruenire possimus.

Sozomenus. 430.

Lib. 6. cap. 34. de Monachis Edissenis: Nonnulli istorum Monachorum ad perfectissimam continentiam peruenêre: verbi gratia, Batthęus tanta vsus est cõtinentia, tantaq; inedia, vt vermes ex eius dentibus serperent: Alam quoque ferunt ad spatium octoginta annorum panem non gustasse: Heliodorum etiam multas integras noctes nihil somni cepisse, & pariter integras hebdomadas ieiunasse.

Socrates. 430.

Lib. 4. cap. 18. Bono animo esto, inquit Macarius, viginti equidem iam annis continuis nec panem, nec aquam, nec somnum cepi ad satietatem. Nam panem comedi pondere, aquam mensura bibi, parieti inclinatus paulum somnij surripui.

Isidorus Pelusiota. 440.

Ionæ 3. *Lib. 1. epist. 69.* An non ieiunium Niniuitis, cùm
Dan. 2. & 3. breuẽ ac celerẽ mortis sententiã accepissent, vitã attulit? An non ieiunium eximiæ virtutis adolescentem Danielem, cosq; qui eadẽ, qua illi mente præditi erant, & tyranno & tonante igne superiorem reddidit?
Matt. 3. An non ieiunium ac vitæ sanctitas hoc Ioanni præstitit, vt incarnatum Deum baptizaret? An non ieiunium & nuditas & cha-
1 Cor. 12 meunia, & corporis maceratio hoc Paulo attulit, vt paradisi arcanorũ auditor esset? Quid igitur harum rerum imitatione relicta, malo consilio deteriora complecteris?

Theodoretus. 450.

Ad Ioelis cap. 1. *Sanctificate ieiunium, clamate ad Dominum vehementer: heu, heu, heu, mihi in die illa.)* Ex dictis plenè docemur, vt ieiuniũ animæ malè habenti sit medicina salutaris. Quare ieiunio subiunxit curationem: *Sãctificate*, inquit, *ieiunium, prædicate curationem.*

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 9. Marci: *Hoc genus dæmoniorum in nullo potest eijci, nisi in ieiunio, &c.)* Per duo hæc asserit Dominus, omne dæmoniorũ genus profligari posse. Discis hinc autem, quomodo Christus Seruator noster doctrinã de ieiunio proponat, eiusdemq; necessitatem & vsum tacitè insinuet, &c. Quem gulæ dæmonium sauciauit, illum ieiunij & abstinentiæ pharmacum sanet oportet.

Isaac Presbyter. 470.

De mundi contemptu: Ieiuniũ protectio est omnis virtutis, & initium certaminis, & corona continentium, & pulchritudo virginitatis & sanctitatis, & splendor castitatis, & principium vitæ Christianitatis, & mater orationis, & fons sapientiæ & magister tranquillitatis, quæ præcedit omnia bona. Sicut imitatur sanus oculus desiderium lucis: ita sequitur ieiunium, quod cum discretione fit, desiderium orationis. Cùm quis cœperit ieiunare, ex hoc desiderium alloqui Deũ, & peruenire ad eum incipit in mente sua. Ieiunans corpus non expectat in lecto suo, vt dormiat tota nocte: cùm sigillum ieiunij superponitur ori hominis, mens in compunctione meditatur, & cor eius producit orationem, & mœstitia iacet in vultu eius, & prauæ cogitationes elongantur ab ipso. Hilaritas non inuenitur in oculis eius, & concupiscentiarum & vaniloquiorum non est amicus. Nunquam vidi aliquem ieiunantem cum discretione à mala concupiscentia redactum in seruitutem: est enim hoc magnum donum ad omne bonum, quoniam illud est mandatum, & qui negligit illud, amouet omne bonum, quod ab initio fuit impositum ad custodiam nostræ naturæ, & inde condit principium plasmationis nostræ.

Procopius Gazæus. 530.

In Esaia cap. 1. Ieiunium postulat, quod ostentationis studio neglecto carnis superbiam retũdat.

In cap. 58. Veri ieiunij clamor vsque ad Deum penetrat: quod verum est ieiunium, corporis quidem labores in occulto subit, vultus autem hilaritatem in apertum depromit, caputq; sicut Saluator iubet, vngit. Præbet enim pietatis fructus nulli non conspicuos.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 14. Ieiunium est naturę violentia, circuncisio suauitatis faucium, incentiuorum omnium abscisio, malarum cogitationum amputatio, insomniorum liberatio, orationis munditia, insigne lumen animæ, mentis custodia, obcæcationis solutio, compunctionis ianua, suspirium humile, læta contritio, loquacitatis abdicatio, quietis occasio, obedientiæ custos, somni leuiatio, sanitas corporis, tranquillitatis auctor, peccatorum remissio, paradisi porta & delitiæ.

Antiochus. 600.

Homil. 7. de ieiunio: Monachus, qui merito ieiunij sincerioris magnopere cupit Dei gratiã emereri, sibiq; conciliare eam familiariter, prorsus is debet primò omnium sibi ieiunium asciscere, nõ qualecunque, sed quod purissimum sit peccati omnis, secumq; decreto immobili constituat nulli, dum in viuis fuerit, seruire vnquam vitioso affectui.

Maximus Monachus. 640.

De Charitate centuria 1. cap. 79. Eleemosyna quidem rationalem animæ partem sanat: at ieiunium sedat concupiscentiam, & oratio purgat animum, & ad rerum contemplationẽ eum adornat.

Theosterictus. 800.

Oratione funebri in S. Nicetam: Erat eius corpusculum vigilijs ac ieiunijs ita liquefactum, vt propter summam imbecillitatem vix loqui posset. Quis ita continentiam amplexus est, vt pater noster Nicetas? qui vel res necessarias, panem dico, & aquam parcè sumebat?

Michaël Syngelus. 830.

In Dionysio Areopagita: Carnem ieiunijs domat, & deteriorem partem præstantiori subijcit, nempe puluerem menti, & terrenam crassitudinem, quæ sensibus perinde ac nebula quædã tenebrosa solaribus sese radijs opponere consueuit, comminuit.

Theophylactus. 900.

Ad Ionæ cap. 3. Ieiunium non fuit per sese suffi-

lachrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus supplices beneficia postularunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium cōtriti cordis offerens se prostrauit humilitas: sed prope fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis. Ezech. 14

Libro de lapsis: Daniel ieiunijs Deum promereri nititur.

Hilarius Pictauiensis. 350.

In *Psalmum 118. litera Zain:* Scit ieiunia sua cælesti atque Euangelica benedictione saturari: scit humilitatem suam glorioso esse honoris præmio munerandam.

Litera Lamed: Non ab omnibus omnia expectantur, neq; vniuersi vniuersa ad summam placendi implere possunt. Alius ieiunio placet, alius simplicitate fidei promeretur, alius vitia eleemosynis redimit, alius securitate consummat.

Ad Matth. can. 5. Ieiuniorum profectum docet extra iactantiam confecti corporis esse oportere: neque de inediæ ostentatione fauorem gentium consectandum, sed omne ieiunium in sanctæ operationis decore ponendum.

Hymno Quadragesimali:

Iesu Quadragenariæ
Dicator abstinentiæ,
Qui ob salutem mentium
Hoc sanxeras ieiunium,
Quo paradiso redderes
Seruata parsimonia,
Quos inde gastrimargia
Huc illecebra depulit.

Ambrosius. 370.

Matth. 4 *De Helia & ieiunio cap. 2.* Magna virtus ieiunij, & tam speciosa eius militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælū homines eleuaret. Et vt humanis magis, quàm diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiunio vox ore emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæorum, &c. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis suscitauit, ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo eduxit, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam: tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repente siccatum, puluerulento transmigrauit vestigio. Meritò illum dignum cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælestem vitam viuebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

3 Reg 18. 4 Reg. 1. 4. Reg. 2.

Cap. 3. Quid est ieiunium, nisi vitæ imago cælestis? Ieiunium refectio animæ, cibus mentis est: ieiunium est vita Angelorum, ieiunium culpæ mors, excidium delictorum: remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur.

Psal. 68. *Cap. 4.* Gula nudos facit, ieiunia operiunt etiam exutos. Vnde Dauid ait: *Operui in ieiunio animā meam.* Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum obumbrat vitium, mœsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant.

Cap. 7. Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiuniū maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum, virtute ieiunij contra suam mutata naturam, & fluctus obriguit, & petra inūdauit.

Cap. 8. Ieiunium continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis leuamen, alimentum salutis.

Cap. 9. Est ergo ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Cap. 10. Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.* Mensa ista famis acquiritur pretio, & poculum illud inebrians sobrietate cælestium Sacramentorum, siti quæritur, &c. Ergo si ad mensam illam venerabilem ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa, quæ sunt æterna, mercamur: quid de ijs dubitamus, quæ in vsu humano sunt, quòd etiam suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames, quæ Dei timore suscipitur, &c. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiā. Ieiuniū etenim culpæ interfectoriū est. Psal. 22.

Cap. 11. Nemo amarioribus præoptet dulciora: dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt, nisi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriantur: ita profundum animæ virtus ingressa ieiunij culpam latentem interficit.

De fide ad Gratianum lib. 3. cap. 2. Non per luxuriam nobis Christus, sed per ieiunium salutem attulit. Neque ille emerendæ gratiæ suæ causa, sed nostræ eruditionis gratia ieiunauit. Neque infirmitate corporis victus est, vt esuriret, sed esuriendo suscepti corporis fidem præstitit, vt non solùm corpus, sed etiam infirmitates nostri corporis doceret à se esse susceptas.

Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem, quorūdam Iouinianistarū errorē confutans: Audio homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullū frugalitatis, nullā virginitatis gratiā: pari omnes æstimari pretio, delirare eos, qui ieiunijs castigēt carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquam fecisset, nunquam scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putasset. Gloriatur itaque dicens: *Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne alijs prædicans ipse reprobus inueniar.* Ergo qui non castigant corpus suū, & volunt prædicare alijs, ipsi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicuræos noua schola misit, non Philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vtilitatis? Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes. Sed hîc positi primò ieiunabant, intra monasterium cōtinebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibriosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt, deinde volentes redire non sunt recepti. Pleraque enim audieram quæ deberent cauere. Monueram, nihil profeceram. Efferuescētes itaque disseminare talia cœperunt, quibus incentores essent vitiorū omniū. Miserabiles, perdiderunt vtique quod ieiunauerunt. Perdiderunt quod se aliquo continuerūt tempore. Nunc itaq; diabolico studio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt, &c. Quomodo igitur voluptas ad paradisum reuocare nos 1 Cor. 9. 1 Ioan. 2.

poteſt,

potest, quæ sola nos paradiso exuit? Vnde & Dominus Iesus volēs nos aduersus diaboli tētamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus, quia aliter illecebras mali non possemus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculum de voluptate intorsit, dicens: *Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.* Matt. 4 Vnde ait Dominus: *Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei:* & noluit facere, cùm posset, vt magis lectionis studio, quàm voluptatis, intendere nos salutari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit astruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium. Denique in posterioribus docuit, non facilè malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicēs: Matt. 17 *Hoc genus non eijcitur, nisi in oratione & ieiunio.* Quid etiam sibi vult Scriptura, quæ docet ieiunasse Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis Acto. 10 gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos Sanctos, cùm ieiunant, tūc fieri præstantiores? Deniq; Moyses cùm ieiunaret, legem Exod. 34 accepit. Et ideo Petrus, cùm ieiunaret, edoctus est noui Testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij Dan. 9. merito ora clausit leonum, futurorumq; tempo- 14. rum vidit negotia. Aut quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra, cùm Tob. 4.12 Scriptura dicat: *Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat?* Qui sunt ergo hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nonne gentilium vox ista est dicentium: *Manducemus & bibamus? &c.*

In Hymno Horæ Primæ:

Carnis terat superbiam
Potus cibiq; parcitas.

Prudentius. 380.

Hymno 7. ieiunantium:

Adesto castis Christe parsimonijs,
Festumq; nostrum Rex serenus aspice,
Ieiuniorum dum litamus victimam.
Nihil hoc profecto purius mysterio,
Quo fibra cordis expiatur liuidi,
Intemperata quo domantur viscera,
Aruina putrem ne resudans crapulam,
Obstrangulata mentis ingenium premat.
Hinc subiugatur luxus, & turpis gula,
Vini atque somni degener socordia,
Libido sordens, inuerecundus lepos,
Variaq; pestes languidorum sensuum,
Parcam subacta disciplinam sentiunt.
Nam si licenter diffluens potu, & cibo,
Ieiuna ritè membra non coerceas,
Sequitur, frequenti marcida oblectamine,
Scintilla mentis vt tepescat nobilis,
Animusq; pigris stertat vt præcordijs.
Frenentur ergo corporum cupidines,
Detersa vt intus emicet prudentia:
Sic excitato perspicax acumine,
Liberq; flatu laxiore spiritus
Rerum parentem rectius precabitur.
Helias tali creuit obseruantia
Vetus sacerdos, ruris hospes aridi,
Fragore ab omni quem remotum & segregem
Spreuisse tradunt criminum frequentiam,
Casto fruentem Syrtium silentio.
Sed mox in auras igneis iugalibus,
Currúq; raptus euolauit præpeti,
Ne de propinquo sordium contagio
Dirus quietum mundus afflaret virum,
Olim probatis inclytum ieiunijs.

Orsesiesis. 380.

De Institutione Monachorum: Ieiunijs & afflictione corporis debemus acquirere animæ libertatem.

Hieronymus. 390.

Epist. 8. ad Demetriadem cap. 6. Post cogitationum diligentissimā cautionem, ieiuniorum tibi arma sumēda sunt, & canēdum cum Dauid: *Humiliaui in ieiunio animā meā.* Psal. 34. Et: *Cinerem tanquā panē manducaui.* Psal. 101. Et: *Cū molesti erant mihi induebar cilicio.* Eua per cibū Gen. 3. eiecta est è paradiso. Helias quadraginta dierum 3. Reg. 19. 4. Reg. 2. exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælū. Exod. 24 Moyses quadraginta diebus ac noctib. familiaritate ac sermone Dei pascitur, Deut. 8. in se verissimū probans, quod dicitur: Matt. 4. *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, &c.* Neq; verò immoderata tibi imperamus ieiunia, & enormē ciborum abstinentiā, quibus statim corpora delicata franguntur, & ante ægrotare incipiunt, quàm sanctæ conuersationis iacere fundamenta, &c. Sic debes ieiunare, vt non palpites, & respirare vix possis, & comitum tuarū vel porteris, vel traharis manibus, sed vt, fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in Psalmis, nec in vigilijs solito quid minus facias. Ieiunium non perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est, & sanctificatio, atque pudicitia: sine qua nemo videbit Deū: gradus præbet ad summa scandentibus; nec tamen, si sola fuerit, virginem coronare poterit.

Epistola 27. in Epitaphio Paulæ cap. 8. Paula tantæ continentiæ fuit, vt propè mensuram excederet, & debilitatem corporis nimijs ieiunijs ac labore contraheret: quæ, exceptis diebus festis, vix oleū in cibo caperet, vt ex hoc vno æstimetur, quid de vino & liquamine, piscibus & lacte, & melle & ouis, & reliquis, quæ gustui suauia sunt, iudicarit.

Ad cap. 6. Danielis: Si rex nesciens Deum ieiunat pro altero, quē vult de discrimine liberari: quantò magis nos pro peccatis proprijs inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere?

Ad caput 3. Ionæ: Saccus & ieiunium arma sunt pœnitentiæ, auxilia peccatorum.

Libro 2. contra Iouinianum cap. 10. Adam in Paradiso accepit præceptum, vt ab vna arbore ieiunaret: Gene. 2. beatitudo paradisi absq; abstinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in paradiso fuit; comedit, & eiectus est. Moyses quadraginta Exod. 24. diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans nō in pane solo viuere hominem, Deut. 8. sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem satur, idola fabricatur. Exod. 32 Ille vacuo ventre legem accipit, scriptam digito Dei: iste manducans, & bibens, consurgensq; ludere, aurum conflat in vitulum, & Aegyptiū bouem præfert Domini maiestati: tot dierum labor vnius horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyses Deut. 32. tabulas: sciebat enim Dei sermonem non posse audire temulentos, &c. Sed nec secunda conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari. Quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire in paradisum, vnde per saturitatem fueramus eiecti. In Exodo aduersus Amelech oratione Moysis & Exod. 17. totius populi vsque ad vesperam ieiunio dimicatum est. Iosu. 10. Iesus filius Naue stationem imperauit soli & lunæ, & inediam plus quàm vnius diei victoris exercitus protelauit, &c.

Augustinus. 400.

Tractatu de vtilitate Ieiunij cap. 2. Si caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes.

Cap. 3. Non vobis ergo videatur leuis res, aut super-

superflua, ne quisquam fortè hoc faciens Ecclesię consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibijpsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tẽtatorem: quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, nõ ei das quod eam delectat, tibi ipsi ingeris pœnam: tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in arã imponatur. Minus premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori, malo seruo ventris, responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris, qui te gestiendo posset præcipitare: nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Hierusalẽ: plerumque me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nũc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis cõditione prægrauatur, habet exultationes suas, manifestas & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nõdum resurrexit. Nam non semper sic erit, nondũ habet statum proprium cælestis habitudinis. Nõdum enim facti sumus æquales Angelis Dei.

Matth. 6. *Sermone 60. de Tempore*: Cùm ipse Dominus dicat: *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus*: ergo contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet.

Serm. 65. de Tempore: Quantum sit bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunasset, legem Domini accipere meruit, per quã populis imperaret. Impetrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergo quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrẽ vacuum, & pulmones epulis æstuantes. (Exod. 24.) Moyses ergo quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia mãducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse, & Israëlitica multitudine loquar? (Gen. 3.) Princeps ille humani generis Adam, quandiu ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergo nos de paradiso cibus, reducat esuries, reducat ieiuniũ. Diximus ergo quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deinde & cunctos videamus. (3. Reg. 17. Iaco. 5.) Sancto Heliæ ieiunanti etiam clemẽta famulata sunt. Hic denique tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. (4. Reg. 1. 3. Reg. 19.) Et cùm eum Iezabel Regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, Angelus ad eum mittitur, & dicit ei: *Sume paululum panis & aquæ*. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi.

Sermone 69. Quanto plures dies sunt ieiunij, tanto melior est causa remedij: quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis.

Chromatius. 400.

Ad cap. 6. Matth. Longè differt ille, qui propter Deum ieiunat, ab eo, qui propter homines ieiunare proponit: quia huic, pro mercede laboris, compensatio fit laudis humanæ: illi, pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruatur, &c. Sanctissima Iudith, cùm magno mœrore pro populo esset afflicta, post solennitatem triduani ieiunij, capite vncto & lota facie, ita internę afflictionis tristitiã texit, vt simulato gaudio lætari hostibus videretur: ac sic demum per lætitiam vultus ieiunium texit, & ab hoste victoriæ triumphum reportauit.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 400.

In vita S. Ambrosij: Ipse autem vir venerabilis Episcopus erat multæ abstinentiæ, vigiliarũ multarum & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi nunquam cõsuetudo fuit, nisi die Sabbati & Dominico, vel cùm Natalitia celeberrimorum Martyrum essent.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 7. Sancti Felicis:

Nostis eum morem, vt ieiunare solemus
Ante diem, & sero libatis vespere Sacris,
Quisque suas remeare domos: tunc ergo solutis
Cœtibus à templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, cœpimus hymnis
Exultare Deo, & psalmis producere noctem.

Maximus Taurinensis. 430.

Homil. 3. de Ieiunio Quadragesimæ: Nos fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilẽ Quadragesimam dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus mẽbra ieiunijs, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciosa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitijs: sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas.

In Litanijs, & de ieiunijs Niniuitarum: Tota in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi tota. Non solùm enim senes, iuuenes, & infantes: sed etiam pecudes legimus ieiunasse. Mira res: ieiunat pro ciuitatis peccato, quem peccati conditio non constringit. Vnde & nos fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit hoc ieiunium, pro salute sua non facere, quod pecudes pro salute hominum fecerunt? nisi quòd stolidior pecude est, qui indicto pro se à sacerdote ieiunio non ieiunat. Nónne enim pecus est, qui nõ intelligit, quid illi immineat, quid incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculũ declinare quod cernis? Desperationis hoc genus est, tunc te manducare, cùm abstinere debeas: tũc gaudere, cùm debeas deplorare.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de ieiunio decimi mensis: Decimi mensis celebrandum est ieiunium, quo pro consummata perceptione omnium fructuum diligentissimè largitori eorum Deo continentiæ libamen offertur. Quid enim potest efficacius esse ieiunio? cuius obseruantia appropinquamus Deo, & resistentes diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtuti cibus ieiunium fuit. De abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salutaria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro cõcupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innouatur.

Sermone 4. de ieiunio decimi mensis: In omni tempore, omnique vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores: ieiunia concupiscentias vincũt, tentationes repellunt, superbiam incli-

inclinant, iram mitigant,& omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi beneuolētiam charitatis adsumant,& in operibus misericordię se prudenter exerceant.

Sermone 1. de Ieiunio septimi mensis: Obseruantiam quidem vestrā, dilectissimi, ita nouimus esse deuotam, vt animas vestras nō solùm legitimis, sed etiam voluntarijs ieiunijs excolatis. Verùmtamen adijcienda est huic studio etiam nostræ admonitionis exhortatio, vt si qui sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus communi abstinētiæ se obedienter adiungant, in quibus nos oportet sacratissimam consuetudinem attentius celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hostes nostros, diuinum mereamur auxilium.

Sermone 2. cap. 1. In omni agone certaminis Christiani vtilitas continentiæ plurimum valet, ita vt quidam sæuissimorum spiritus dæmonum, qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperijs, sola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: *Hoc genus dæ-*
Matt. 17. Marc. 9. *moniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione.* Grata est ergo Deo, & terribilis diabolis ieiunantis oratio: nec latet quantum acquirat suæ saluti, quæ tantum præstat alienæ.

Sermone 3. Ad exorandam misericordiam Dei, & ad renouandum statum fragilitatis humanæ, quantum valeant religiosa ieiunia, sanctorum Prophetarū prædicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ commotionem, quam frequenter populus Israel merito iniquitatis inciderat, non nisi ieiunio protestantur posse placari.

Petrus Chrysologus. 450.

Sermone 7. Ieiunium, quod contra vitia prima virtus est nobis, in arce pectoris collocetur: quia illo in interioribus præsidente, vitia nos quatere in exterioribus non valebunt.

Sermone 8. Ieiunium est vitiorū mors, vita virtutum: est pax corporis, mēbrorum decus, ornamentum vitæ. Ieiunium est robur mentium, vigor animarum. Ieiunium est castitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, ciuitas sanctitatis. Ieiunium est schola meritorum, magisterij magisterium, disciplinarum disciplina. Ieiunium est Ecclesiasticæ viæ viaticum salutare. Ieiunium est inuictus Christianæ militiæ principatus. Sed in his virtutibus ieiunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cum duce misericordia pugnat. Misericordia & pietas ieiunij sunt alæ, per quas tollitūr & portatur ad cælum: fine quibus iacet & volutatur in terra.

Sermone 12. Ieiunium, fratres, scimus esse Dei arcem, Christi castra, murum spiritus, vexillum fidei, castitatis signum, sanctitatis trophæū. Hoc
Gene. 3. Adam seruauit in Paradiso, quem inde detraxit
gula. Hoc in arca custodiuit Noë, mundum ebri- Gen. 7.
etas cùm demersit. Per hoc Loth Sodomiticū re- Gen. 19.
strinxit incendium, qui per ebrietatem incæsti est
Exod 32. adustus incendio. Hoc Mosen diuini feruoris fecit lumine perlucere, quando comessatio & ebrietas Israeliticum populum simulachrorū te-
4 Reg. 2. nebrauit erroribus. Hoc Eliam peruexit ad cælum, quando Achab impium ebrietas ad inferna
Marc. 6. deiecit. Hoc Ioannem in natis mulierum fecit esse maiorem, quando temulētia Herodem principem imperio mulierum reddidit homicidam.

Prosper. 450.

De vita contemplatiua lib. 2. cap. 22. Membra sua, quæ sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus ieiuniorum continuatione castigant: quando intra necessarium modum suum temperant appetitum: quādo non solùm se à delicatioribus cibis moderata districtione suspendunt: sed etiam in ipsis communibus nihil carni suæ pro desiderio, sed pro sustentandæ vitæ necessitate permittunt: certi, quòd nec delitiæ quęlibet, si absque desiderio percipiantur, officiunt: & viles cibi plerunq; abstinentię profectum, si appetenter accipiantur, impediūt. Huc accedit, q; & ipsam mētem abstinentiæ fructus alacrem facit: carnem quoq; non vsq; ad lassitudinem fatigatā, sed spiritui ordinanti subiectā, mobilem reddit: sensus etiā, quos dicuntur crassos efficere vel grauare congestæ delitiæ, consuetudo parcitatis exonerat, & velut quadam politura religiosæ exercitationis attenuat.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 1. de Ieiunio Quadragesimæ: Per gulæ & incontinentiæ vitium mors intrauit in terram. Ieiunij beneficium quid conferre possit aduerte, cùm cibi appetitū primo homini nimium nocuisse cognoscas, Christum ipsum ab aduersario esse tentatū cibi solicitatione perspicias: ab illo saltē require, abstinere quid prosit, qui se, cōtra diabolum pugnaturus, ad informationem tui, abstinentiæ virtute præcinxit. Quam quidem vitam Apostolis suis Iesus insinuauit, vt requirentibus quod remedium ei, qui à dæmonio vexabatur, possent adhibere, responderit: *Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.* Vide quid commodi circa propriā operetur salutem, quod alio ieiunante interdum etiam ad alienam pertinet sanitatem, vt homo per abstinentiā Angelicam possit expugnare naturam. Ex hoc quantum in ea insit vtilitatis intellige. Ecce extrinsecus virtus augetur, corpus affligitur, & diabolus effugatur. Audi quid dicat Apostolus, cùm inuisibiles aduersarios ieiuniorum gestibus se elidere sentiret: *Ego igitur sic pugno, non quasi aërem verberans, sed castigo,* inquit, *corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cùm alijs prædicauerim, ipse efficiar reprobus.*

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 1. Ait sermo diuinus: *In diebus solennitatum vestrarū affligite animas vestras.* Quare hoc dixit? Leuit 16
Quia ieiunia, ac vigiliæ, & sanctæ afflictiones humiliata corpora macerant, sed immaculata corda purificant: membris subtrahunt fortitudinē, sed conscientijs addunt nitorem.

Eugippius. 500.

Vita S. Seuerini cap. 1. Quadam die ad Ecclesiam processit ex more, tunc Presbytero, clero, & ciuibus requisitis, cœpit tota mentis humilitate prædicere, vt hostium insidias imminentes orationibus, ac ieiunijs, & misericordiæ fructibus inhiberent, &c. Mox ingressus Ecclesiam, cunctos de salute propria desperantes, ieiunio, & orationibus, atque eleemosynis hortatur armari: proponens antiquæ salutis exēpla, quibus diuina protectio populum suum contra opinionem omnium mirabiliter liberasset.

Cassiodorus. 540.

Lib. 11. epist. 2. Ecclesiasticis ieiunijs fames est exclusa popularis, decoris lachrymis tristitia fœda discessit, & per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod grauabat.

Gregorius Magnus. 590.

In 1. Reg. cap. 11. Et quidem in tres partes diuiditur, vt sacræ abstinētiæ fructus, & dignitas ostendatur: quia ad eā, quā manducando perdidimus, sanctæ Trinitatis contemplationē ieiunando reuocamur. Hinc est enim, quòd Legis, & Prophetię, & Euangelij ieiunia cōmendantur. Nam Moy- Exod. 34.
ses, vt legem percipere mereretur, bis quadraginta dierū numero ieiunauit. Helias, vt Iezabel manus euaderet, quadraginta diebus in vnius cibi 3. Reg 19
fortitudine ad Oreb Dei mōtem peruenit. Domi- Matt. 4.
nus

nus ac Redemptor noster Iesus Christus per quadraginta dies in eremo ieiunans, nullum omnino cibum sumpsit.

Hymno ieiunantium:

Clarum decus ieiunij
Monstratur orbi cælitus,
Quod Christus auctor omnium
Cibis dicauit abstinens.
Hoc Moyses charus Deo,
Legisq; lator factus est.
Hoc Heliam per aëra
Curru leuauit igneo.
Hinc Daniel mysteria
Victor leonum viderat.
Per hoc amicus intimus
Sponsi Ioannes claruit.
Hæc nos sequi dona Deus
Exempla parsimoniæ:
Tu robur auge mentium,
Dans spiritale gaudium.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 42. Quis parsimoniam non laudet? ieiunium nō prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri; quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur à mūdo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternūtur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Libro 2. de Summo bono cap. 44. Per ieiuniū etiam occulta mysteriorum cælestium reuelantur, diuinisq; Sacramenti arcana panduntur. Sic namq; Daniel Angelo reuelāte mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hæc enim virtus & Angelorum manifestationes, & eorum annuntiationes ostēdit. Ieiunia fortia tela sunt aduersus tentamenta dæmoniorum: citò enim per abstinentiam deuincuntur. Vnde etiam Dominus & Saluator noster eorum incursus ieiunijs & orationibus præmonet superare, dicens: *Hoc genus non ejicitur, nisi per orationem & ieiunium.* Immundi enim spiritus ibi sese magis injiciunt, vbi plus viderint escam & potum.

Eligius. 640.

Homilia 3. de Ieiunio: Quid autem sint, & quātum sacra prosint ieiunia, audiat in breui charitas vestra: ieiunia sunt gratiæ Dei primordia, reconciliationis sacrificia, salutis remedia, castitatis fundamenta. Hæc vitam imitantur Angelicam: his excitantur mentes fidelium, his reficiuntur animæ: per hæc moriuntur culpæ, delentur delicta: his gradibus peruenitur ad cælestia, his armis dimicamus contra diabolum, & vincimus exemplo Domini nostri Iesu Christi, qui per ieiuniū nostrum præliatur contra diabolum: non quòd ille aut ieiunio, aut isto egeret certamine: sed vt primùm nos doceret debellare, & postea donaret vincere.

Homil. 11. de Cœna Domini: Necessaria sunt animę nostræ ieiunia, sicut vulneribus medicina. Medelam enim conferunt vitæ perpetuæ: ita tamen, vt duarum rerum testimonijs commendentur, oratione scilicet, & misericordia.

Beda. 700.

In Homil. Aesti Dominic. Exaudi: Quia & ante passionem, & post resurrectionem Dominicam, propter ipsius Domini præsentiam lugere ac ieiunare discipuli nequiuerant, constat profectò quia post ablationem eius spontaneis se subdidēre ieiunijs. Nam vbi sancti Spiritus sunt acceptatione recreati, sicut à cæteris mundialibus illecebris: sic & ab epularum appetitu mentē prorsus auerterant, animæ potius, quàm corporis alimonio gaudentes, & præ memoria patriæ cælestis orationibus ac lachrymis insistentes salubribus.

Alcuinus. 750.

De virtutibus & vitijs, cap. 16. de ieiunio: Perfectum est ieiuniū, quod eleemosynis & orationibus in cælum trāsit, & ad thronū altissimi Dei peruenit: tunc enim homo spiritualis effectus, Angelis coniungitur, Deoq; liberius copulatur, si abstinentia carnis, orationibus exaltatur. Per ieiunia & orationes occulta mysteriorū cælestiū reuelantur, & diuini sacramēti arcana pandūtur. Quādiu Adam abstinuit, mansit in Paradiso: manducauit, & expulsus est. Ieiunia fortia tela sunt aduersus tentamenta dæmoniorū: citò enim per abstinentiam vincūtur, &c. Abstinētia corpus macerat, sed cor impinguescit: carnem debilitat, sed animam confortat. Sed sciendum est, quòd ieiunia cum bonis operibus Deo sunt acceptabilia: qui autem cibis abstinēt, & prauè agunt, dęmones imitantur, quibus esca carnalis non est, sed nequitia spiritualis semper inest.

Haymo. 800.

Dominica Inuocauit: Sicut fomentum omniū vitiorum est gula, sic nutrix omnium virtutum est abstinentia. Quamdiu primi parētes in Paradiso manserūt, tamdiu à cibo vetito abstinuerūt. Postquam verò gulæ desiderijs satisfecerunt, Paradisi amœnitatem protinus amiserūt. Et posthæc Moyses, qui ieiunauit, legē Dei accepit: populus, qui comedit, idola fabricauit. Mortis quoq; sententiā Ionathas promeruit, quod indictū ieiuniū à patre nesciens violauit. Daniel namq; & tres pueri, qui in aula regis miræ abstinentiæ fuerunt, non solùm leonum dentes euaserunt, sed etiam interpretandi sacra mysteria scientiam acceperunt.

Homil. de Litanijs, id est, supplicationibus: Fortissima sunt arma ieiunij contra dæmonū tētationes, Domino dicente: *Hoc genus dæmoniorū nō ejicitur, nisi oratione & ieiunio.* Non solùm contra tētationes ieiunia iuuāt: sed etiā ad cognoscēda diuina mysteria mentem eleuāt. Deniq; Moyses, vt legē mereretur accipere, quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit: Daniel verò, vt secreta mysteria intelligere posset, non solū in aula Babylonię miræ abstinentiæ fuit, sed etiā triū hebdomadarum diebus in oratione & ieiunio permansit.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 13. in Hieremiā: Conueniens ordo, vt in indictione pœnitētiæ prædicetur ieiuniū parsimoniæ, vt qui per luxū, non cauēdo vitia, in peccatū inciderant, per abstinentiā & afflictionē corporis idem abluere contendant. Nam cogitandū summopere est, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere.

Smaragdus. 970.

In Regul. Benedicti cap. 4. Ieiunio anima ab omni periculo illecebrarū defenditur: ieiunio vires vitiorum franguntur: ieiunio tentamēta dæmoniorum fugātur: ieiunio carnis delectatio refrænatur: ieiunio incentiua libidinū extinguūtur: per ieiuniū liberius oratio penetrat cælū, & in compunctionis dono intentius ieiunæ mentis acies figit obtutū. Per ieiuniorū namq; dona & cælestiū mysteriorū occulta, & diuinorum secretorū homini reuelantur arcana. Per ieiunij donū de carnali spiritualis efficitur homo, & sanctorū omnium Angelorum coniungitur choro.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 10. Quomodo potest fieri, vt si parua disciplina purificat, in conspectu Dei multiplicata sordescat? Nam si diurnum ieiunium bonum est, biduanum vel triduanū melius est. Sic vigilare, sic psallere, sic laborare, sic obedire, sic meditationibus Scripturarum vigilanter insistere: vnusquisque pius labor, qui prolixior est, eo pro

pensioris mercedis gloria dignus est.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 1. Quadragesimæ: Ieiunare & tentari voluit Christus ob tres causas: ob ministeriũ, ob triumphum, ob exemplum. Ob ministerium, quia voluit demonstrare, se & suũ ieiuniũ per Legem & Prophetas fuisse præfiguratũ. ieiunauit quippe legislator Moyses 40. diebus: Ieiunauit quoque & Helias totidẽ diebus: ieiunauit & Christus, Legis & Prophetarũ Dominus, totidem diebus. In quibus & præmia ieiunantiũ pariter attendamus. Ieiunauit Moyses 40. diebus, & locutus est cum Deo, & accepit Legẽ. Ieiunauit quoq; & Helias, & cum Deo loquitur, & flãmeo rapitur curru. Ieiunauit etiam Christus, & accedentes Angeli ei ministrãt, &c. Ieiunium est tam spirituale, quàm corporale. Spirituale ieiuniũ est, ieiunare à peccato: corporale ieiunium est, abstinere à cibo. Porrò spirituale ieiunium sine corporali semper valet: corporale verò sine spirituali nunquã valet. Vnde Dominus per Esaiã: *Quod est*, inquit, *ieiunium, quod elegi? nunquid tanquam circulũ contorquere caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nonne hoc est ieiuniũ quod elegi dicit Dominus? Dissolue colligationes impietatis, pone fasciculos deprimẽtes.* Ieiunemus igitur fratres dupliciter, & à peccato in mẽte, & à cibo in corpore. Esa. 58.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 9 prioris ad Corint. Ego non vacuos ictus verborũ in aduersariũ iacto, sed vt illum possim lædere, castigo ieiunijs & afflictionibus corpus meum, vt & exemplum abstinentiæ dem alijs; & ideo non quasi aërem verberans pugno, quia dum carnem restringo, ipsis abstinẽtiæ meæ ictibus non aërem, sed diabolũ verbero: & dum hoc, quod intra me est, subijcio, extra positum aduersarium ferio. Corpus verò castigare, est ieiunijs reprimere illud, & ea illi dare, quæ ad vitam proficiant, non ad luxum.

Petrus Alphonsus. 1100.

Titul. 12. Quid igitur valet ieiunium? Totius est fanè boni initiũ, quod & ad corpus humanũ præcipitur debilitandũ, & à vitijs compescendum.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De diuinis officijs lib. 10. cap. 26. Non cõtristat aut obscurat, sed magis illustrat obseruantia ieiuniorum illam de aduentu sancti Spiritus solẽnitatem: quippe quia delitiæ sancti Spiritus deliciarũ carnaliũ fastidiũ important electorũ mẽtibus: & quia sponsus ablatus est, ieiunandũ est filijs eius, hoc Spiritu sancto paracleto sic suam dispensante gratiã & consolationem, vt delectetur gemitibus inenarrabilibus, gementes vt colũbæ, gemitumq; pro cantu habentes.

Bernardus. 1130.

Sermone 1. de ieiunio: Quidni cõmune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequãtur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autẽ quare nõ sustineamus? An respuere tristia volumus, & cõmunicare iucũdis? Si ita est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnũ si ieiunet cũ Christo, qui sessurus est ad mensam Patris cum ipso. Non est magnum si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Felix membrum, quod huic adhæserit per omnia capiti, & sequetur illud quocunque ierit.

Serm. 3. Quanta deuotione suscipiendum est vobis ieiunium, quod à sancto Moyse tãquam hæreditario iure traditur, cui speciali præ cęteris Prophetis prerogatiua facie ad faciẽ Dominus loquebatur? Quãto feruore amplectendũ est, quod Helias ille cõmendat, igneo curru raptus in cælum? Ecce enim ꝗ multa millia à diebus illis generalis mortis conditio inuasit: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino, manus eius euasit. Iam verò si commendãt ieiunium præsens Moyses & Helias, quamuis magni, tamen conserui nostri; quantũ commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, nõ dicam Monachus, sed Christianus, qui minus deuotè ieiunium suscipit, quod ei tradit ipse Christus? Deniq; tãto deuotius imitandũ est nobis Christi ieiunãtis exemplũ, quãto certius est, propter nos eum ieiunasse, non propter seipsum.

Sermon. 4. Pro eo, quòd à licitis abstinemus, ea nobis, quæ prius commisimus, illicita cõdonantur. Quid verò est condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquã cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimũtur ęterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autẽ est abolitio peccatorũ, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ cõmisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus, &c. Lucæ 16.

Serm. 66. in Cant. Ego aliquãdo abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccato, non superstitio pro impietate.

Hugo Victorinus. 1130.

De proprietatibus & epithetis rerum lib. 4. cap. 9. Ieiunium corpus castigat, vitia comprimit, libidines arcet, mentem erigit, animam impinguat.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 1. in die Cinerum: Dignitas ieiunij multipliciter commendatur. A loco, à tempore, ab auctore. Fuit enim ieiunium præceptum à Deo, præceptum Adæ; præceptum in principio, præceptũ in Paradiso: *De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, quacunque die comederis, morte morieris.* Primum ergo præceptum, quod Deus intulit homini, de ciborum extitit abstinentia. Quod donec ipse custodiuit, fideliter perstitit: vbi verò transgressus est, mortaliter corruit. Vnde per eius cõtrarium intelligi potest, quàm bonum sit ieiunium. *Omnis enim anima, quæcunque se non humiliauerit in ipso ieiunij die, exterminabitur de populo suo.* Vtilitas ergo ieiunij multiplicius assignatur. Legitur enim ieiunium valuisse ad iram Dei placandã, & veniam impetrandam: ad pœnam vitandam, & nequitiam extirpandam: ad munditiam retinendam, & ignorantiam repellendam: ad victoriam consequendam, & gratiam obtinendam, &c. Quia verò longum esset ex Scripturis singulas virtutes ieiunij numerare, illud potissimũ attendamus, quod per tẽporale ieiuniũ meremur æternũ cõuiuiũ. Iuxta quod Veritas ait: *Beati qui nũc esuritis, quia saturabimini.* Matt. 6. Gene. 2. Leuit. 23.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In cap. Ieiunij, ex lib. Sapientiæ: Tempus Quadragesimalis obseruantiæ, tempus Deo charum & acceptabile, tempus est militiæ Christianæ, tempus belli & victoriæ, tempus cõculcationis hostium & exaltationis fidelium, tempus curationis infirmorum, & reconciliationis pœnitentium, purgationis peccatorũ, & ablutionis sordium: dies remedij & indulgentiæ, dies propitiationis & misericordiæ.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De diuina Rhetorica cap. 29. Valet exercitatio corporis per se ad frangendum vires carnis, & interdum ad extinguendos ardores concupiscentiarũ carnaliũ. Et ad hoc efficax est valde ieiuniũ, quẽadmodum subtractio lignorum, ad extinguen-

dum in-

dum incendium, sicut dicitur:

Detrahe ligna foco, si vis extinguere flammam:
Et carnis motus, otia, vina, dapes.

Lib. de Virtutibus: Quædam abstinẽtia iustitia est. vindicans Dei iniurias & cõtumelias in carne nostra: & quædam est sanctitas, sanctificans corpora nostra per ieiunium: & quædã iterum obediẽtia. per quam non aliud intendit abstinens seu ieiunans, nisi obedire statutis Ecclesiæ Dei.

Thomas Aquinas. 1250.

De Natiuitate Christi cap. 10. Ieiunium assumitur principaliter ad tria. Primò quidem ad carnis concupiscentias comprimendas: secundò, vt mẽs hominis eleuetur ad superiora: tertiò ad satisfaciendum pro peccatis. Non solùm autem obtinet veniam, sed & meretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus.

Guilielmus Peraldus. 1255.

Tom. 1. Summæ de Iustitia cap. 6. Ieiunium multipliciter est commendabile. Primò exemplis: specialiter exẽplo Moysis, qui ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Exod. 34. Item exemplo Heliæ, qui similiter ieiunauit 40. diebus & noctibus, 3. Reg. 19. Item exẽplo Christi, de quo Matth. 4. Secũdò ob hoc, quòd dicitur esse fundamentum virtutum. Hieronym. Ieiunium non est perfecta virtus, sed est cæterarum virtutum fundamentum. Tertiò à multiplici suo effectu. Ieiunium rectè factum misericordiam Dei impetrat Vnde Ionæ 2. *Facto ieiunio misertus est Dominus Niniuitis.* Item gratiam Dei conseruat. Esaiæ 30. *Dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem: & non faciet à te auolare doctorem tuum.* Item ad intelligentiam & sapientiam iuuat, Daniel. 1. *Tollebat Malasar cibaria, & vinum potum eorum, dabatq́, eis legumina.* Pueris autẽ his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia: Danieli autẽ dedit intelligentiam omnium somniorum, & visionum. Item ieiunium consolationem Dei, & Angelorum meretur. Vnde post ieiunium Domini accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Matth. 4. Cornelio ieiunanti & oranti apparuit Angelus. Actor. 10.

Guilhelmus Durantius. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 7. de ieiuniis: Ieiunium est communis omnium membrorum satisfactio, vt scilicet membra satisfaciant secundùm peccatum, quod commiserunt, vel gesserunt; vt si gula peccauit, ieiunet, & sufficit. Quia enim sola fuit in culpa, sola sit in pœna.

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica 2. Quadragesima Serm. 1. Vincitur diabolus per ieiuniũ, quod est theriaca Dei. Sicut enim, secundùm Ambrosium, sputum hominis ieiuni est venenum serpẽtum: sic ieiunium est venenum diabolo, & theriaca homini, Matth 9. *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in ieiunio & oratione.*

Hugo Pratensis. 1300.

Sermone 33. Gula fuit principium omnis peccati, ex qua luxuria generatur. Quia gula & luxuria sunt duæ sorores, siue sunt mater & filia, sicut ligna & ignis. Sicut ergo subtractis lignis diminuitur ignis; sic temperata per ieiunium gula, & luxuria, & omne peccatum carnis penitus refrenatur, & per consequens homo vtitur ratione, & dignitatem recuperat, quam amisit.

Durandus à sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. dist. 15. q. 9. Ieiunium valet ad tria: Primò ad concupiscentiam carnis reprimendam: secundò valet ad hoc, quòd mens liberius eleuatur ad sublimia contemplanda: tertiò valet ad satisfactionem pro peccatis.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 36. De vtilitate & fructu ieiunij sic dicit Augustinus: Ieiuniũ purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiicit, cor facit cõtritum & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinem extinguit, caritatis lumen accendit.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominic. 4. post Trinit. Serm. 1. Vigiliæ & ieiunia, quatenus ea sufferre quis potest, nõ mediocriter, imò plurimum certè vitæ conferunt diuinæ ac spirituali.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædicantium de ieiunio: Prima ieiunij vtilitas est sanitas non solùm mentis, sed etiam corporis: quia sicut medicus ægrotis, vel malè dispositis abstinentiam imponit, vt sanitatem consequantur corporis; ita Deus ieiunium Christianis, vt sanitatem consequantur tam corporis, quàm animæ. Sic ergo abstinentia & ieiunium animabus corporibusq́; sanandis salubriter institutum est. Sed, heu, medico creditur, corporis abstinentiam iniungenti; & medico non creditur, animarum ieiunium imponenti. Secũda dæmonis, & culpæ expulsio. Tertia, quia carnem domat, & contra spiritum debiliorem reddit; sic spiritum fortificat, sicut debilitata parte vna exercitus, fortificatur alia. *Propter hoc, cùm mihi molesti essent, ego induebar cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam. Psal. 34.* &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Moralibus regulis cap. de gula: Ieiunijs Ecclesiæ vel alteri abstinentiæ nemo cum notabili & præcognito grauamine sui corporis & vsus rationis obligatur, secluso scandalo. Nemo tamen leuiter sibi fingat grauamina ex ieiunij abstinẽtia Quoniam ex ipsa pauciores pereunt, quàm ex gula. Pueri, & senes, & prægnantes, & infirmi, & pauperes non habentes vnde semel refici possint, & laborantes non habentes aliũde statum competentem, & itinerantes auctoritate Prælati, & alij consuetudinem diœcesis, in qua sunt, insequentes, ab Ecclesiæ ieiunijs regulare ius excipit.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Lib. de ligno vitæ, de oratione cap. 5. Ieiunium & abstinentia ad orationis eleuat summitatem. Nihil enim sublimius, nihil potentius homine orante. Qui autem orat cum ieiunio, duplices habet alas, quibus ad rimanda cælestia sustollitur. Nam nec oberrat, nec torpet, nec perire permittitur. Quãuis verò ieiunium morbos auferat vitiorũ, carnis amputet passiones, criminum causas propellat: tamen sine deuotionis vnguento, absque orationis exercitatione sanitatem mentibus non reponit, nec à terrenis animum quiescere finit.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tom. 1 Serm. 5. de sacro ieiunio, de quatuor fructibus ieiunij: Primus ieiunij fructus dicitur refrænatio: domat enim corpus, & eius illecebras premit. Quanto enim corpus magis fouetur, tanto anima magis attenuatur, & è conuerso. Ratio huius est, quia ieiunium partem superiorem regnare facit super inferiorem, & austeriorem eam ab illecebris carnis reddit. Nam exercendo se ad austeros, & amaros actus ieiunij, exercet se ad virtutẽ, vel virilitatem, & excutit à se omnem mollitiem, & inertiam, secundùm quam subiacet suæ carni, & sibi ipsi. Vnde & huius exemplũ se ponit Apostolus 1 Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Per castigationem, inquit, se corpus in seruitutem redigere. Et meritò: nam cùm corpus in creatione factum fuerit animæ seruus, ex patrata culpa factum est animæ dominus: sed per pœni-

tentiam & ieiunia in seruitutem debitam etiam reformatur, vt meritò per abstinentiam gulę anima corpori dominetur: sicut per inobedientiam gulæ caro animæ inobediens facta est. Quandiu enim Eua in Paradiso abstinuit, virgo permansit, Prĕterea Hester, vt dicitur c.*14*.humiliauit corpus suū ieiunijs. Subtractis lignis ollæ, cessat feruor: remota causa, remouetur effectus: nō potest sine anima moueri corpus, non sine sole radius, non sine mari fluuius, non sine fonte riuulus, nec sine radice ramusculus: sic nec sine gula rebelle est corpus.

Ioannes de Turre cremata. 1460.

Super Decret.cap.Quid prodest, part.1.d.86.n.1. Bonū est ieiunare, sed non prodest ad meritum vitæ æternæ, nisi abstineatur à peccato, quod charitatem excludit, sine qua nihil prodest, vt dicit Apostolus *1*.Cor.*13*.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homil 15.Qui diligit abstinentiam, sapiens est; & qui ieiunium amat, dominator fortis. Mens sobria domicilium sapientiæ: qui autem sectatur conuiuia, in egestate animæ morietur. Difficile est hominem euadere sapientem, qui vitam agit in delitijs. Paucis contentatur natura, & in modicis vitæ sanitas conseruatur. Multis nocuit diutius continuata voracitas, & plures crapula quàm gladio pereunt.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 4.Syluarum, de sanctitate ieiunij Quadragesimalis:

Iam cineres adsunt: adsunt ieiunia verni
Temporis, & madidis flens metanœa genis.
Nunc opus ô comites sensum cohibere fluentem,
Atq; bonos mores, iustitiamq; sequi.
Hactenus oppressa clauum ratione voluptas
Rexit, & ad Stygias ire coëgit aquas.
Nos dedit in prædam dominis crudelibus Orci,
Vendidit inferno pectora nostra Ioui.
Hac duce nos olidis Larua infixêre cloacis,
Et sibi nos diræ prostituêre canes.

ARTICVLVS NONVS.

INDICTA AB ECCLESIA IEIVNIA, VT SVNT QVADRAGESIMÆ, QVARTAE, ET SEXTAE FERIAE, ITEM SABBATI &c. SERVANDA ESSE.

Anno post natum Christum

NEGANT.

170. M*ONTANVS, repudiata vna Ecclesiæ Quadragesima, tres introduxit, quasi tres passi sint Saluatores.* Hieronym.epist ad Marcellam.

270. *Manichæi, contemptis ab Ecclesia mandatis ieiunijs, die Dominica tantùm ieiunabant.* Ambrosius epist.83.

330. *Eustathius præscripta ab Ecclesia ieiunia auersando, Dominicis tantùm diebus ieiunandum docuit.* Socrates lib.2.c.33.

350. *Aërius Ponticus, prohibens ieiunium quartæ Feriæ, prosabbati, & Quadragesimæ. si quis verò,* inquit, *ieiunare velit, hoc faciat, sed quando voluerit. Non enim sumus sub lege.* Epiphanius, Augustinus, & Damascenus de Aërianis.

630. *Mahometus Quadragesimale ieiunium vt Ecclesia obseruat abrogauit, ac in Quadragesimam vnius lunæ, quæ quouis anni tempore obueniret, transmutauit.*

1180. *VValdenses ieiunia ab Ecclesia indicta contemnunt, nec volunt vllius esse meriti.* Guido de hæresib.

1350. *Flagellantes docebant ieiunia per sacerdotes indicta non esse obseruanda, nisi tantùm Vigiliam Natiuitatis Domini, & Assumptionis B. Mariæ.* Bernardus Lutzenburgen.

1520. Erasmus Roterodamus in Paraphrasi 2 cap.Marci: *Tristia sunt ieiunia, quæ præscribit Lex: & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem.*

1530. Lutherus de doctrinis hominum vitandis: *Erroneum est & plenum mendacijs, quòd certis temporibus anni, Vigilijs Apostolorum, & aliorum Sanctorum ieiunijs necessitatem imponunt, sub graui peccato, tanquam Ecclesiæ decreto & mandato. Nam ieiunia, quòd ad dies & cibos attinet, libera & adiaphora in perpetuum esse debent.*

1550. Ioannes Caluinus lib.4.Instit.cap.12.§.20. *Tunc passim inualuerat superstitiosa Quadragesimæ obseruatio: quia & vulgus eximium aliquod obsequium se præstare Deo in ea existimabat: & Pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione: sed fuit mera κακοζηλία & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi ornabant.*

1560. Nicolaus Hemmingius ad cap.6.posterioris ad Corinth. *Statutū & ordinariū ieiuniū est, quod certo tempore anni, mensis, aut septimana est affixum, quale est apud Papistas Quadragesimale quod vocant ieiunium, item quatuor temporum, Apostolorum, &c. in quibus nihil sani, sed mera superstitio, multiplex impietas, & ἐθελοθρησκεία ab Apostolo damnata imperium tenet.*

1568. Cōfeſſio Miniſtrorū Eccleſiæ in Heluetia ac Tiguri ann. 1568. impreſſa cap. 24. *Quadrageſimale ieiuniū vetuſtatis habet teſtimonia, ſed nulla ex literis Apoſtolicis. Ergo nō poteſt, nec debet imponi fidelib.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Leuitici 23. *verſ.* 27. Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. 29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.

Zachariæ 8. 14. Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui vt affligerem vos, cùm ad iracundiam prouocaſſent Patres veſtri me, dicit Dominus, & non ſum miſertus: ſic conuerſus cogitaui in diebus iſtis, vt benefaciam domui Iuda & Ieruſalem: nolite timere. Hæc ſunt ergo verba quæ facietis: Loquimini veritatē vnuſquiſque cum proximo ſuo: veritatem & iudicium pacis iudicate in portis veſtris. 19. Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & lætitiam, & in ſolennitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apoſtol. 68. Si quis Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor ſanctam Paſchæ Quadrageſimam non ieiunat, vel quartum diē, vel Paraſceuen, præterquam ſi propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si laicus ſit, ſegregetur.

Conſtit. Apoſt. lib. 5. cap. 12. Poſt dies Epiphaniarū ſeruandum nobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti, & legis latæ recordationē continet. Celebretur verò ieiunium hoc ante ieiunium Paſchæ, incipiens quidem à ſecunda feria, deſinens verò in ſextam. Deinde dimiſſo ieiunio, incipite ſanctam hebdomadam Paſchæ, ieiunateque omnes cum timore & tremore, facientes per eos dies precationem pro pereuntibus.

Cap. 14. Itaque præcepit nobis ieiunare his ſex diebus, propter impietatem & ſcelus Iudæorum, hortatus ad deflendum & lamentandū interitum eorum: Siquidem & ipſe illachrymatus eſt illis, quòd ignoraſſent tempus viſitationis. Quarta verò feria, & ſexta iuſſit nobis ieiunare: illa quidē propter proditionem, hac verò propter paſſionem: ieiunium verò ſoluere præcepit ſeptima die poſt gallicantum: ipſo autem Sabbato ieiunare, non quidem quòd ieiunandum ſit Sabbato, quod eſt requies Domini à mundi opificio, ſed quia illo tantùm ieiunandum eſt, quo ipſe auctor mundi adhuc erat ſub terra.

Lib. 7. cap. 24. Ieiunia veſtra ne ſint cum hypocritis communia: ieiunant enim ſecūda hebdomadis feria, & quinta: at vos aut quinque diebus ieiunate, aut quarta, & ſexta feria: Quoniam quarta quidem iudicium in Dominum pronunciatum eſt, poſtquam Iudas proditionem pecunia promiſerat: ſexta verò mortem in cruce ſub Pontio Pilato paſſus eſt.

Ignatius. 100.

Epiſtola ad Philippenſes: Feſtiuitates ne dehoneſtetis, Quadrageſimale ieiunium ne ſpernatis. Continet enim exemplum conuerſationis Dominicæ. Poſt Paſſionis Dominicæ hebdomadam ieiunate quartis & ſextis ferijs ne negligatis, ciborum reliquias pauperibus elargientes.

Irenæus. 180.

Apud Euſebium li. 5. Hiſtor. cap. 24. *Epiſtola ad Victorem:* Non enim de die Paſchatis ſolum, ſed etiam de ieiunij ratione & modo eſt iſta conſtituta controuerſia. Quidam namque vnum diem ſe ieiunare oportere exiſtimant: alij duos, non pauci plures, multi quadraginta: atque diurnis nocturniſque horis omnibus numeratis, diem ſuum metiuntur ac ſtatuunt. Atque eiuſmodi eorum, qui hæc obſeruabant ieiunia, varietas ac diſcrepantia, non iam noſtra ætate cœpta eſt, verùm etiam longè ante apud maiores noſtros: qui (vt coniectura aſſequi licet) non accuratè conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata auctoritate aliquid in poſterum tempus ſtatuiſſent, obſeruārunt. Atque nihilominus cùm iſti inter ſe pacem tranquillam retinuerunt, tum nos etiam inter nos retinemus: ſicque varia ac diſcrepans ieiunij ratio concordiam fidei plurimum commendat.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 7. cap. 7. Stromaton: Nouit fidelis ieiunij quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & ſexti. Dicitur autem ille quidem Mercurij, hic verò Veneris. Ecce enim ieiunat in vita, & ab auaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriūtur vitia.

Origenes. 230.

Homilia 10. in Leuiticum: Nec hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianę fræna laxemus. Habemus enim Quadrageſimæ dies ieiunijs cōſecratos: habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certè libertas Chriſtiano per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruatur, niſi arctioribus continentiæ fulta ſubſidijs? Quomodo Scripturis operam dabunt? Nonne per continentiam ventris & gutturis? Quomodo quis ſeipſum caſtrat propter regnum cælorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra? Hæc ergo Chriſtianis ieiunandi eſt ratio.

In Iob lib. 1. Similiter autem & in conuentu Eccleſiæ in diebus ſanctis legitur paſſio Iob, in diebus ieiunij, in diebus abſtinentiæ, in diebus, in quibus tanquam compatiuntur ij, qui ieiunant & abſtinēt, admirabili illi Iob, in diebus, in quibus in ieiunio & abſtinentia ſanctam Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem ſectamur; vt terribilem eius paſſionem tranſeuntes, ad beatam eius reſurrectionem venire mereamur, compaſſi nunc, vt & conregnemus; condolentes modò in tempore paſſionis, vt & congaudeamus poſt hoc in tempore reſurrectionis.

Dionyſius Alexandrinus. 260.

Epiſtola ad Baſilidem, de tempore, quo Chriſtus reſurrexit, & hora, qua Paſchatis ieiunium ſoluere fas ſit:

Spectatissime eruditissimeq; fili, sciscitare ex me quanam hora Paschalis solennitatis ieiunium soluere liceat? Sunt enim, vt scribis, fratres quidam, qui circa gallicinium rectè id fieri existiment. Alij verò, qui hora vespertina id licitum doceant. Addis Romanos fratres galli cantum operiri solitos: illos autem, qui hic nobiscum versantur, maturius ieiunium illud more suo soluere. Petis proinde vt exactam, certoq; definitam horam exponam. Ast non modò difficile est quod quæris; sed admodum quoque lubricum, & obscurum: siquidem Paschalis festi celebritatem, festamq; eiusdem diei lætitiam, ante Dominicæ resurrectionis tempus inchoare non licet. Nam & vnanimi sensu atque consensu profitentur omnes, vsque ad illud animos ieiunio humiliare oportere. De illo autem, vt non ignoras, certò non constat. Etenim vt per ea, quæ eruditè diuinisq; Euangelijs consentaneè ad me scribis, ostendis, de hora, circa quam Christus Dominus resurrexit, nihil in illis certò & definitè proditum extat, &c. Cùm hæc igitur ita se habeant, illis, qui anxiè nimis qua tãdem hora, aut semihora, aut horæ quadrante Dominicæ resurrectionis gaudium auspicari liceat, inquirunt, paucis respondemus: alios quidem plus satis hic maturare: cuiusmodi inter cæteros sunt, qui ante vel circa mediam noctem ieiunia soluunt. Quos proinde velut supinos & intemperantes non iniuria vituperamus. Esto fortassis, ieiuniorum curriculum non ita multum ante legitimum tempus absoluant. Nam, vt sapiens quidam admonet, minimè parum est, quod parum abest. Illos vero, qui tempus hoc prorogant, & vsque ad quartam noctis vigiliam, secundùm quam Dominus supra mare gradiens discipulis apparuit, in ieiunio perstant, tanquam generosos laborumq; patientes meritò probamus. Illos tandem, qui intermedio tempore, veluti in fluctu laborantes, vel imbecilles cessant, nõ prorsus auersamur. Obseruandum est hic quoque, nõ omnes ieiunantes sex postremos ieiuniorum dies æqualiter obseruare, neque vno omnes modo in ieiunio omnes traducere. Sunt enim qui omnes, citra vllum omnino cibum transmittant. Sũt rursum, qui duos, aut tres, aut quatuor prorsus ieiuni transigant. Sunt deniq;, qui ne vnum quidem absolutè obseruent. Iam qui propter diuturnam inediam planè defatigati, præq; virium imbecillitate tantùm non prostrati sunt, illi sanè venia digni sunt, si intempestiuius cibum sumant. Qui verò quatuor primos luxu verius, quàm in ieiunio exigunt, duos autem postremos tantùm, Sabbatum videlicet, & prosabbatum omnis cibi expertes traducunt, illos, tametsi magnum quiddã atq; præclarum sese præstare arbitrentur, si vsque ad auroram in ieiunio perdurent, nõ par cum ijs certamen inire, aut laborem subire existimo, qui pluribus diebus puro illo absolutoq; ieiunio sese macerârunt.

Petrus Alexandrinus. 300.

Canone vltimo: Non reprehendet nos quispiam, quartam & sextã Feriam obseruantes, in quibus nobis ieiunare secundùm traditionẽ præceptum est. Quartam quidem propter initum à Iudæis consilium de proditione Domini: sextam autem, quod ipse pro nobis passus sit.

Eusebius Cæsariensis. 320.

Eccles. hist. lib. 2. cap. 16. Verùm quid prætereа attinet commemorare frequentes in vnum cõgressus, & virorum in vno, mulierum autem in altero loco separatim cõgregatarum exercitationes, & seueram disciplinæ rationem, quæ de more adhuc à nobis obseruata est, quamq; potissimum in Festo salutaris Domini passionis non ieiunijs solum & vigilijs, sed attenta sacrarũ Scripturarum auditione colere & celebrare cõsueuimus. Quæ planè idem Philo eodem modo, quo adhuc à nobis solis obseruantur, accurata oratione exponit.

Synodus Gangrensis. 324.

Capite 19. Si quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem, & superbiens, ieiunia communia totius Ecclesię putauerit contemnenda, perfectam in sua sententia vindicans rationem, anathema sit.

Concilium Nicænum. 325.

Capite 5. Fiant autem Concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mũdum & solenne Deo munus possit offerri: secundum verò agatur circa tempus Autumni.

Athanasius. 340.

Epistola ad vbique Orthodoxos, cùm per Arianos persecutio fieret: Vidisses Presbyteros & laicos in ius trahi, virgines à cœtu suo diuulsas, ad tribunal præsidis raptari, & in carcerem conijci, alios fisco addici, alios flagellis cædi, panes sacrificiorum ministris & virginib. interdici. Hæc aut sub Pascha in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiunijs dediti erant.

Concilium Laodicænum. 360.

Canone 49. Non oportet in Quadragesima panem offerre, nisi Sabbato, & solis Dominicis.

Can. 50. Non oportet in Quadragesimæ postrema septimana ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere: sed oportet totam Quadragesimam ieiunare aridis vescentes.

Can. 51. Non oportet in Quadragesima Martyrũ natales peragere, sed sanctorum Martyrum facere commemorationes in Sabbatis & Dominicis.

Can. 52. Non oportet in Quadragesima nuptias vel natalitia celebrare.

Ephræm. 370.

Cantico in laudem & amorem doctrinæ & sapientiæ: Ieiunium quadraginta dierum ieiuna, & panem tuum esurienti suppedita.

Basilius Magnus. 370.

Homil. 2. de laudibus ieiunij: Ieiuniũ per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud sponte suscipiunt; sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndiq; denuntiatur ieiunij præconiũ. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, nõ gens vlla, nõ extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negotiatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiũt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne genus hominum, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis Ecclesijs describunt ac recensent ieiunantium capita.

Hom. 14. in ebrietatem & luxum, quibus die Paschę populum affectũ vidit. Si in tot admonitionib. quas & superiore tempore vos adhortando non prætermisimus, & deinceps septem istis ieiunij hebdomadis nocte ac die per Euangelicam vos doctrinam sine intermissione obtestati, nihil penitus profecimus, qua vos spe hodierna die alloquemur amplius, aut adhortabimur?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Ante fidei traditionem operæ pretium existimo nunc continua repetitione atque summaria necessaria dogmata comprehendere: ne multitudine dicẽdorum & interuallo dierum totius sanctæ Quadragesimæ obliuio eorum, quæ diligenter mente tenẽda essent, vobis inducatur.

Valentinianus, Valens, & Gratianus Imppp. 370.

Inl. Quadraginta, C. de Ferijs: Quadraginta diebus, qui auspicio cæremoniarum Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæstionum.

Nectarius Constantinopolitanus. 380.

Narratione, propter quam causam in primo Sabbato Sanctorum ieiuniorum celebramus memoriam Theodori Martyris cap. 4. Cùm venissent casti & diuini dies Quadragesimæ, in quibus omnis ætas apud se cogitat quæ prius sunt admissa peccata, in quibus & facilè est cadere, cùm tunc grauius oppugnet inimicus, & reuocari est difficile, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma: Christus paulo ante tentationem ieiunauit: nos ante Pascha. Ieiunium vnum idemque est: at vtriusque temporis non parua est differentia. Ille enim ieiunium aduersus tentationum impetus objicit: nobis autem hinc significatur, cum Christo emoriendum esse: ac professę cuiusdam purgationis vice est huiusmodi inedia. Iam ille totos quadraginta dies à cibo abstinuit, vtpote Deus: nos autem ad virium nostrarum modulum ieiunium attemperauimus: etiamsi quidam, zelo impulsi, vltra virium facultatem in ieiunando prosiliant.

De silentio, quod ieiunij tempore coluit:

Lingua sile: mutam at vocem mea penna tabellis
Scri e, oculisq, animi concine sensa tui.
Cùm carnem astrinxi, cupiensq, occumbere mundo,
Suppliujs Christi mystica sacra tuli,
Vicenis, Christi vt lex fert, totidemq, diebus
Purgata carni cùm medicina venit:
Id primùm studui mentem stabilire quiete,
Solus agens, animi cumq, dolore dies.

Epiphanius. 380.

Hæresi 75. contra Aerianos: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodo illic decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quàm panem & salem & aquam, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit, hicne seductus homo, qui etiam nunc superest, & hucvsque in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt, habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quique etiam à Patribus suis traditum acceperunt, quèadmodũ etiam hi à suis Patribus didicerũt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à Patribus suis veram fidem vsq; huc continet, itemque traditiones?

In Compendiaria vera doctrina de fide Catholica & Apostolica Ecclesiæ: Quarto verò & pro sabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescẽte quarta assumptus est Dominus, & prosabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ita vt impleatur dictum hoc: *Cum ablatus fuerit ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.* Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei, qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionẽ, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum supputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquã, & prosabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Cæterùm pro communionibus, quæ quarta & prosabbato, ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insuper verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium, neque in die Epiphaniorum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta aut prosabbatum. Verùm ex bono proposito, pietatis exercitatiores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste: semper item vigilias agunt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones manè perficit, & non ieiunant. Inconsentaneum enim est in Dominica ieiunare. Porrò Quadragesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiunijs perseuerans, Dominicis verò omnino non, neque in ipsa Quadragesima. Cæterùm per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseuerant, pane, inquam, & sale, & aqua tunc vtentes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vsq; ad gallicinium Dominicę illucescentis.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 1. Paschali: Incipientes Quadragesimam à tricesima die mensis Mechir, & hebdomadam salutaris Paschæ quinta die mensis Pharmuthi: finientesque ieiunia, secundùm Euangelicas traditiones, vespere Sabbati decima die Pharmuthi: & illucescente statim Dominica festa celebremus vndecima die mensis eiusdem.

Epistola 3. Incipient sanctæ Quadragesimæ ieiunia ab vndecima die mensis Phamenoth, & hebdomadæ Dominicæ passionis 16. die mensis Pharmuthi: & finiamus ieiunia vespere Sabbati, & sequenti die Dominica Pascha celebremus.

Honorius & Theodosius Impp. 400.

C. de Ferijs: Prouinciarum præsides moneantur, vt in quęstionibus latronum, & maximè Isaurorum, nullum Quadragesimale tempus, nec venerabilẽ Paschę diem existiment excipiendũ.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 1. in Genesin: Ea propter & ipse hodie ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitię illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, annũtiator esse. Communis enim nostri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiẽs ea, quę vnquam peccauimus, nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit.

Homilia 11. in Genesin: Sicut in mari littora sunt, & portus, vt in eos è iactatione se recipiant nauigantes, & expectent donec ventorũ impetus conquiescant, & sic iterum nauigare incipiant: ita & nunc his, qui in hac Quadragesima ieiunij cursum suscepêre, quasi stationes, & diuerticula, & littora, & portus, per duos hebdomadæ dies Dominus quietem largitus est, vt & corpori aliquantulùm ieiunij labores remittantur, & animam refocillent ieiunantes, & exactis duobus illis diebus, in pulchrè cœpto itinere alacriter pergant, &c. Hęc nunc dico, non vt charitatem vestram contristem, sed vt excitem vt instruam, non simpliciter ieiunijs corpus castigare, neq; temerè & in vanum dies sanctę Quadragesimæ transmittere.

Ad populum Antiochenum Homilia .. de sancta Quadragesimæ tramio, & quòd serpentibus nobis nulla erit excusatio. Non hoc solùm exquiritur, charissimi, vt per singulos dies huc conueniamus, & de ijsdem audiamus continuè, & totam ieiunemus Quadragesimam. Si nihil enim ex eo, quòd huc assiduè conuenimus, & admonemur, & ex ieiunij tempore lucrari deberemus, hæc modò nihil nobis prodessent, verùm & maioris occasio damnationis fierent nobis, &c.

Palladius Monachus. 400.

Capite 19. & 20. sectione 17. de duobus Macarijs: Cùm autem præterijsset aliquantum temporis, aduenit Quadragesima, & vidit senex Macarius vnumquemque suscepisse diuersas viuendi rationes: alium quidem comedere vespere, aliũ verò post duos dies, alium post quinque: alium stare per totam noctem, interdiu verò sedere ad opus. Ipse autem cùm aliquot palmæ ramos sibi madefecisset, stetit in vno angulo, & donec quadraginta dies impleti essent, & aduenisset Pascha, non sumpsit panem, non aquam, non genu flexit, non sedit, non accubuit, nihil aliud gustauit præter pauca cruda crambes folia, quę sumebat die Dominico, vt videretur comedere, & non incideret in arrogantem de se persuasionem.

Cap. 52. sectio. 48. Catholica & generalia ieiunia non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta enim Feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ea ergo soluit, Seruatorem vnà tradit, & vnà crucifigit, &c.

Palladius Episcopus Helinopolitanus. 420.

In vita Ioannis Chrysostomi: Interea aduenit Quadragesimale ieiunium, quod annis singulis instar veris effloret.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 21. cap. 24. *Germanus*: Quid causæ est, vt sex hebdomadibus Quadragesima celebretur, licet in quibusdam prouincijs religionis forsitan propensior cura adiecisse hebdomadam etiam septimam videatur, cùm neuter numerus, die Dominico, Sabbatoqúe subtracto, quadraginta dierum impleat summam? Sex enim & triginta dies in ipsis hebdomadibus tantummodò concluduntur.

Exod. 22. Cap. 25. *Theonas*: Lege Mosaica vniuersę populo generalis est promulgata præceptio: *Decimas tuas & primitias offeres Domino Deo tuo.* Itaque qui substantiarum nostrarum omniumqúe fructuum decimas offerre præcipimur, multo magis necesse est, vt ipsius quoque conuersationis nostræ, & humani vsus operumqúe nostrorum decimas offeramus, quæ profectò in supputatione Quadragesimæ euidenter implentur. Omnium enim dierum numerus, quibus reuolutus in orbem annus includitur, triginta sex semis dierum numero decimatur. In septem verò hebdomadibus, si dies Dominici & Sabbata subtrahantur, quinque & triginta supersunt dies ieiunijs deputati, sed adiecta illa vigiliarum die, qua vsque in gallorum cantum illucescente Dominica ieiunium Sabbati protelatur, non solùm sex & triginta dierum numerus adimpletur, verùm etiam pro decimis quinque dierum, qui residui videbantur, si illud quod superest adiectũ noctis spatiũ computetur, plenitudini totius summæ omninò nihil deerit.

Cap. 27. Porrò quòd dicitis, diuerso more, id est, sex vel septem hebdomadibus per nonnullas prouincias Quadragesimã celebrari, vna ratio idẽque ieiuniorum modus diuersa hebdomadarum obseruatione cõcluditur. Hi enim sibi sex hebdomadarũ obseruantiam pręfixerũt, qui putant die quoque Sabbati ieiunandum: sex ergo in hebdomada ieiunia persoluunt, qui eosdem sex & triginta dies sexies reuoluta consummant.

Cap. 28. Vna ergo ratio, idemque est ieiuniorum modus, licet in hebdomadarum numero discrepare videatur. Sed profectò cum rationem huius rei humana obliterasset incuria, tempus hoc, quo anniuersariæ, vt dictum est, decimæ Deo triginta & sex semis ieiunijs offeruntur, Quadragesimæ nomen accepit, quòd fortasse vel propter hoc visum sit hoc vocabulo debere censeri, quòd Moyses, vel Helias, vel ipse Dominus noster Iesus Christus quadraginta diebus ieiunasse traduntur. Ad cuius numeri sacramentum illi quoque quadraginta anni, quibus Israel est in solitudine commoratus, & quadraginta similiter mansiones, quibus eam mysticè pertransisse describitur, non incongruè coaptantur. Et fortasse ipsa decimatio rectè quasi ab vsu telonei Quadragesimę nomen accepit.

Sozomenus. 4:0

Lib. 7. cap. 19. Iam illam, quæ huic (*Dominicæ Resurrectioni*) pręcessit, quęqúe appellatur Quadragesima, in qua populus ieiunat, alij in sex dierum septimanas computant, vt Illyrij, & qui ad Occidentem siti sunt, nec non vt vniuersa Libya & Ægyptus, cum Palæstinis: alij in septem, vt Constantinopolitani, & nationes circumiacentes vsque ad Phœnices: alij sparsim tres intra sex aut septem istas ieiunant: alij tres Pascha immediatè præcedentes continuant.

Socrates. 430.

Lib. 5. cap. 21. Ieiuniorum rationem, quæ ante Pascha sunt, aliter ab alijs obseruatam esse, facile est reperire. Nam qui sunt Romæ, tres septimanas ante Pascha, Sabbato & Dominico exceptis, simul ieiunãt: qui autem in Illyria, & tota Græcia, quique Alexandriæ habitant, ante sex septimanas ieiunia, quę ante Pascha fiunt, ordiuntur, illudque tempus Quadragesimam nuncupant. Alij præter horum consuetudinem, septem septimanas ante illud festum initium ieiunandi facientes, quamuis quindecim dies solum, quibusdam interuallis interpositis ieiunent: nihilominus tamẽ tempus illud Quadragesimam vocant. Vnde non mediocris me capit admiratio, qua ratione isti, licet de numero dierum dissentiant, omnes eodem nomine Quadragesimam appellent. Alij aliam causam huius nominis, suopte ingenio excogitatam tradunt.

Lib. 7. cap. 22. Theodosius Imperator tanta corporis & animi tolerantia fuit, vt tum algorem, ęstumqúe forti & virili animo sustineret, tum crebrò ieiunaret, & maximè diebus Mercurij & Veneris, quas Græci τετράδας, καὶ παρασκευὰς ἡμέρας vocant. Atque hoc ab eo factitatum fuit, dum Christianam viuendi rationem cumulatissimè explere contenderet.

Basilius Seleucius. 450.

Oratione 3. de Lazari exsuscitatione: Si plurimi, quando tempus ieiunium exigit, aut orationem deposcit, à proprijs vxoribus se continent: qui sua non contentus, aliam inducit, quantam putas capiti suo perniciem accersit?

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 2. Marci: Inter eos, qui in Moysi; & eos rursum, qui in lege gratiæ ieiunijs dant operam, hoc pręter cętera interest, quòd illi quidem ieiunia à Deo pręfinita habebant, quæ proinde modis omnibus explere obligabantur, etiamsi aliàs noluissent: hi verò virtutis amore, liberaqúe voluntatis electione ieiunant verius, quàm vlla omnino legis coactione. Quòd si verò Quadragesimale, vel aliud quodcunque ieiunium definitum habemus,

bemus, propter ignauos & negligentes, quò nimirum ij quoque officium faciant, præfinitum habemus. Studiosi namque, pietatiq́ue dediti, certo animi consilio, propensaq́ue voluntate ieiunium illud persoluunt magis, quàm vlla omnino legis aut præcepti vi compulsi.

Ad caput 14. Marci: *Erat Pascha & azyma post biduum.*) Duobus diebus ante passionem Scribæ, & Pharisæi, & Magistratus populi consilium inter se de nece Christo inferenda iniêre. Qua de causa quarta hebdomadę feria ieiunia agitamus, quasi passio illius aliquod tum temporis exordium fecerit.

Dorotheus Archimandrita. 520.

Num. 18. *De sancto Ieiunio doctrina 15.* In Lege scriptum est, imperasse Deum filijs Israel, vt singulis annis decimas darent omniū, quæ possideret, & id facientes in cunctis operibus suis benedicebantur. Hoc agnoscentes Apostoli sancti, cōsuluêre commodis & vtilitatibus animarum nostrarum, quo decimationem hanc excellentius redderemus: dum scilicet dierum vitæ nostræ decimas daremus, & sic Deo nostro sacrificaremus, sic ab eo benediceremur in operibus nostris, sic quoquo anno peccata purgaremus, quę per integrū annum essent à nobis perpetrata: atque hoc inter se tractantes, confecerunt nobis ex trecentis sexaginta diebus septem has hebdomadas ieiuniorum. Quibus Patres nostri aliam addere cogitauerunt, quo ad labores venturi ieiunij pręppararemur, & ipsum ieiunium numero sanctæ Quadragesimæ, quam Dominus noster integram ieiunauit, honoratius redderent: Octo enim hebdomadas, subtractis Sabbatis & Dominicis, quadraginta dies perficiunt, &c.

Euthymius Eremita. 540.

De S. Saba cap 51. Tempore ieiuniorum accessit ad quendam torrentem, qui à maxima Laura distabat decem stadijs, & cùm offendisset quandam speluncam in torrentis parte, quæ est ad Boream, in ea quidem totam transegit Quadragesimam.

Ioannes Nesteuta. 580.

In Nomocanone: Quoniam autem sunt nonnulli, qui vi habitus, ne in magna quidem Quadragesima se possunt à peccatis continere, ipsi quoque sæpe mulieres habentes, oportet postquam ipsi pœnas iniunctas peregerint, si multum tempus præterierit, nec potuerint communicare, eò quòd in peccata semper incidant, in sancta quidem Quadragesima se à peccato continere, & sic cum timore ac tremore tribus Paschæ diebus communicent.

Georgius Presbyter. 600.

Oratione de Sanctis 318. Patribus Nicænæ Synodi c. 8. Quoniam autem ijs videbatur restare de die principali, cùm à multis in illud vsque tempus celebraretur, nullo certo præstituto termino, adeò vt alij quidem essent in vestibulis sanctæ ieiuniorum Quadragesimæ, alij verò peragerent dimidium certaminum abstinentiæ, alij autem celebrarent Symbola salutaris Resurrectionis: & alij quidem in tristitia, & lachrymarum profusione & abstinentia à cibis se duriter gererent: alij verò victoria Domini exultarent, per quam fractus est infernus, & mors deleta, surrexit Adam, & Satan est alligatus: de eo quoque diuini Patres sancto inspirati Spiritu constituerunt, vt omne genus Christianorum vno eodemq́ue tēpore Christi Dei nostri diem sanctum ageret Resurrectionis: vt orationis, & abstinentię, lætitiæq́ue & choreæ communem domum Ecclesiam sibi Catholicam conseruarent.

Leontius. 610.

De Simeone Salo: Quando veniebat sancta Quadragesima sanctorum ieiuniorum, nihil comedebat vsque ad sanctam quintam feriam.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

De vita Mariæ Aegyptiacæ: Transactis aliquot diebus appropinquauit tempus, quando sacra ieiunia Christianis traditum est celebrare, & purificare se ob diuinæ passionis resurrectionisq́ Dei salutationem, &c. Dominica, quam primam ieiuniorum hebdomadam nominare mos est, agebantur pro consuetudine diuina sacramenta.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 29. Statuimus Apostolicas & paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesimæ postrema septimana, quinta Feria ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere.

Can. 52. In omnibus sanctæ Quadragesimæ ieiunij diebus, præterquam Sabbato, & Dominica, & sancto Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctificatorum ministerium.

Can. 89. Diē salutiferæ passionis in ieiunio, & oratione, & cordis compunctione peragentes fideles, vsque ad mediam magni Sabbati noctem ieiunare oportet.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro de hæresibus: Aërius hæreticus negat quicquam offerēdum esse pro mortuis: ieiunium Feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari, & Pascha celebrari prohibet. Carnibus & cibis omnis generis vsus est sine religione. Quòd si quis ieiunium seruare velit, id ab eo certis & statutis diebus seruari negat oportere, sed quando volet.

Nicephorus Confessor. 780.

Can. 1. Oportet Monachos ieiunare die Mercurij & Veneris Septuagesimæ, & vbicunque fuerint caseum comedere post sanctificatorum solutionem.

Methodius Constantinopolitanus. 800.

De ijs, qui abnegarunt per diuersos modos & ætates: Si sint adolescentes, vel senes, si quidem per tormenta negauerunt, clementer ac benignè cum ijs agatur: sed duas Quadragesimas ieiunent, vacantes orationibus, & genuum flexiones assiduasq́ue preces peragentes. Duarum autem Quadragesimarum fine appropinquante, octo diebus preces propitiatorias accipiant, &c.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in S. Nicetam: Cumq́ue hyemis tempus & sanctorum ieiuniorum dies transijsset, malorum inuentori Ioanni eos tradidit, vt qua vellet ratione ipsos affligeret.

Anastasius Nicænus. 850.

Quæst. 77. Non oportet ieiunare octo hebdomadas in magna Quadragesima, vt Ariani, qui exuperant numerum quadraginta dierum, quem nobis dedit Dominus, &c. Si enim sunt ieiunandę octo hebdomadæ, non debet amplius nominari Quadragesima, sed Quadragesima septima. Quę quidem Quadragesima impletur ad festum Palmarum. Magnam enim hebdomadam ieiunamus propter Christi passionem, & Pascha, & propter Quadragesimam.

Simeon Metaphrastes. 950.

De S. Athanasio Episcopo: Hebdomada post sanctam Pentecosten populus, qui ieiunauerat, egressus est ad orandum circa cæmiterium S. Petri Episcopi & Martyris.

De S. Athanasia: Sanctis Quadragesimæ diebus post biduum sumens cibum, crudis tantùm oleribus contenta erat, in illis sanctis diebus omnino

non

non potum gustans. Neque solùm in sancta & magna Quadragesima, sed etiam sanctorum Apostolorum, & sacratissimi diei Natalis Christi Saluatoris nostri temporibus, eandem exercitationis, & vitæ regulam seruabat.

Theodorus Balsamus. 1130.

In Canonem Apost. 69. Quadragesimale ieiunium primùm quidem à Domino traditum est, qui tot diebus ieiunauit, deinde per præsentem Canonem à sanctis Apostolis.

Manuel Patriarcha Constantinop. 1250.

Interrogatione 2. Quidam sacerdotes in magna Quadragesima præsanctificatos diuinos panes in panarijs recondentes, ijs deinde opera dæmonis ex septo diuino subreptis à muribus, & cane ostium aperiente: vel etiam cùm sacerdos sacrificaret, & ad mensas precationes legeret, delitescens mus, post oblationem consecratum diuinum corpus subripuit. Quam censuram merentur sacerdotes? &c.

Respons. 6. Sacerdotes, qui in magna Quadragesima nuptiales fecerunt benedictiones, si per simplicitatem id fecerint, mediocri correctione sunt digni: sin autem per malitiam, & clam commiserint, maiore pœna afficiantur.

Athanasius Patriarcha Constantinop. 1300.

Epist. 5. Videndum est etiam, vt coniugium non solùm licitum sit concessum, sed decorum quoque, ne inquam puella seni nubat, ne ante benedictionem vnà cubent, ieiunia quatuor temporum ne soluantur, neque ieiunia quartæ & sextæ Feriæ.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus Palatij Constantinop. folio 118. Oratione habita ad mensam Imperatoris, quia præterijt Quadragesima, & principium temporis aduenit, quo eduntur carnes, panem & missum accipit, & abit.

Fol. 134. Per totam & magnam Quadragesimam Sacerdotes & Diaconi gestant manipulos, & penulas purpureas.

Zaga Zabo Episcopus Æthiops. 1536.

In Confessione fidei: Primò oportet nos ieiunare singulis diebus Mercurij, in memoriam consilij Iudæorum, quo die ab ijs decretum & consultum fuit, Christum occidendum esse. Præterea ieiunandū est singulis diebus Veneris, quo die Christus Iesus crucifixus & mortuus est pro peccatis nostris. Et in his duobus diebus præceptum est ieiunare vsque ad occasum solis. Quadraginta verò diebus quadragesimalibus pane & aqua ieiunandum iniunxerunt.

Ioannes Basilius Dux Moscouiæ. 1576.

De Theologia Moscouitica capite 10. Christus simul ac aquis egressus est, quadraginta dies ac noctes ieiunauit, &c. Qua de causa & nos Christiani, Christum Dominum nostrum imitati, dies 40. ieiunamus, his addentes diuinam eius & passionem & resurrectionem. Deinde ieiunium Apostolorum, continentiæ causa nobis præceptum, sponte obseruamus. Item in honorem Deiparæ ieiunamus. Præterea illa annua diebus Mercurij & Veneris ieiunia seruamus, &c.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiæ Europeæ: Rutheni quatuor ieiunia magna, quibus carnibus abstinent, habent. Primò in Quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carnium abstinent. Secundò ieiunant post octauam Pentecostes vsque ad Ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantque hoc ieiunium Diui Petri. Tertiò à prima Augusti vsque ad Assumptionem Mariæ Virginis ieiunio se macerant. Quartò sex septimanis in Aduentu Domini carnem & butyrum abhorrent, vocaturque hoc ieiunium Philippi secundùm Ruthenicum Calendarium, &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Thelesphorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter cap. 1. Cognoscite, à nobis, & à cunctis Episcopis, in hac sancta & Apostolica Sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas, ante sanctum Pascha, omnes clerici, in sortem Domini vocati, à carne ieiunēt: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio, &c. Has ergo septem hebdomadas omnes clerici à carne & delitijs ieiunēt, & hymnis, & vigilijs, atque orationibus Domino inhærere, die noctuque studeant.

Tertullianus. 200.

Lib. 2. ad vxorem cap. 4. Sed viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui, ad impedienda fidelium studia & officia. Vt si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adueniat.

Libro contra Psychicos, id est, Catholicos, scripto c. 13. Præscribitis constituta esse solēnia huic fidei scripturis, vel traditione maiorum, nihilque obseruationis amplius adijciendum, ob illicitum innouationis. State in isto gradu, si potestis. Ecce enim conuenio vos, & præter Pascha ieiunantes, (Matth. 9.) citra illos dies, quibus ablatus est sponsus, & stationum semiieiunia interponentes, & vos interdum pane & aqua victitantes, vt cuique visum est: denique respondetis, hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio, &c. Bene autem, quòd & Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, vt vestræ capturæ est, sed interdum & ex aliqua solicitudinis Ecclesiasticæ causa.

Præter Pascha ieiunantes. *Alludit ad ieiunia Ecclesiæ, Præter id est, extra Pascha, seu Quadragesimam, & inter cætera, ad quatuor Tēpora, quæ sub Calixto hoc pene tempore, quo liber hic scriptus est, instituta sunt: semiieiunia appellans quarta & sexta Sabbati, vtpote in quibus ad horam nonam ieiunia soluuntur.*

Calixtus. 2 8.

Epist. ad Benedictum Episcopum cap. 1. Ieiuniū, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluit tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumento vino & oleo ad alenda corpora, sic repleamur ieiunio ad alendas animas.

Vrbanus Papa. 224.

Apud Gratianū dist. 76. Statuimus, vt ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebrētur: primum initio Quadragesimæ, secundum in hebdomade Pētecostes, tertium verò in Septembri, quartum in Decembri more solito fiat.

Cyprianus. 250.

Sermone de ieiunio & tentationibus Christi: Forma ieiuniorum proposita, fixoqúe exemplo, postquã quadraginta dierum abstinentiã Dominus consummauit, Satan, cùm esurientem videret, accessit.

Eusebius Papa. 309.

Apud Gratianum de consecratione dist. 5. & Iuonem cap. 19. Ieiunia in Ecclesia à sacerdotibus constituta, sine necessitate rationabili non soluantur.

Concilium Elibertinum. 313.

Cap. 23. Ieiunia, seu abstinentias per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Iulij & Augusti ob eorundem infirmitatem.

Hilarius. 350.

Can. 15. in Matthaeum: Venturi ad baptismũ prius cõfitentur se credere in Dei Filio, & in passione ac resurrectione eius; & huic professionis sacramento fides redditur. Atq; vt hanc verborũ sponsionem quędam rerũ ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicę tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis sacramẽto, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus.

Hymno ieiunantium:

Iesu quadragenaria
Dicator abstinentia,
Qui ob salutem mentium
Hoc sanxeras ieiunium.
Quo Paradiso redderes,
Seruata parsimonia,
Quos inde gastrimargia
Huc illecebra depulit.
Tu retro acta crimina
Tua remitte gratia,
Vt expiati annuis
Ieiuniorum victimis,
Tendamus ad Paschalia
Dignè colenda gaudia.

Liberius. 351.

In Decretis cap. 10. Abstinendum est his quadraginta diebus à coniugibus, & castè & piè viuendum est, vt sanctificato corde & corpore isti dies transigantur, donec perueniatur ad diem sanctæ Paschæ. Quia nihil planè valet ieiunium, quod coniugali opere polluitur, & quod orationes, vigiliæ, & eleemosynæ non commendant.

Ambrosius. 370.

Sermone 23. de Quadragesima: Sanctæ Quadragesimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpe docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & cõtinuatis diebus no-
Math. 4 ctibusqúe non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit, hoc est, licet diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura temporum curricula, sed abstinentiæ dies vna, ostendẽs nobis ita nos hunc numerum integrum ieiunare debere, vt quia totam Quadragesimam complecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem sine intermissione ieiunijs celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam Quadragesimam violârit, & propter modici temporis cibum magni fructum laboris amiserit. Sed dicet aliquis: Quadragesimę aliquoties accepimus rationem, & eam consecratam à Domino frequenter audiuimus: sed cur eadẽ Quadragesima quadraginta & duos dies habeat, audire gestimus. Legimus in veteri
Testamento, cùm sanctus Moyses filios Israel de Deut. 8.
iugo Ægyptiæ captiuitatis erueret, vt in terram eos repromissionis induceret, quadraginta & duorum dierum eum ad memoratam terram mansionibus peruenisse, tantoqúe illum temporum numero potitum esse promissis, quanto & nos promissis nobis à Saluatore perfrui gratulamur. Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, &c.

Sermone 25. de Quadragesima: Non enim, fratres, leue peccatum est, fidelibus indictam Quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata
ventris voracitate dissoluere. Scriptum est: *Qui* 1 Ioan. 2.
dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergo Christianus esse, debes quod Christus facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cùm Christo pro te esuriente tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium.

Sermone 36. de Quadragesima: Ante dies deuotionem sanctæ Quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutũ, sed diuinitus consecratum; nec terrena cogitatione inuentum, sed cęlesti maiestate præceptum. Atque ideo qui constitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius Quadragesimæ trãsgressor arguitur. Vnde bonum est homini, vt dictum, numerum sine labore ieiunet, & totius Quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta quàm Dei sunt. Atque ideo qui spernit, non sacerdotẽ spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote.

De Helia & ieiunio capite 10. Considera Quadragesima totis præter Sabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium Domini Pascha concludit.

Hymno de ieiunio Quadragesimali:

Ex more docti mystico
Seruemus hoc ieiunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
Lex & Propheta primitus
Hoc protulerunt, postmodum
Christus sacrauit, omnium
Rex atque factor temporum.
Vtamur ergo parcius
Verbis, cibis, & potibus,
Somno, iocis, & arctius
Perstemus in custodia.

Philastrius. 380.

Libro de haeresibus haeresi 97. Per annum quatuor ieiunia in Ecclesia celebrantur: in Natali primũ, deinde in Pascha, tertium in Epiphania, quartum in Pentecoste. Nam in Natali Saluatoris Domini ieiunium est, deinde in Paschæ Quadragesima, inde vsque ad Pentecosten diebus decem. Id
quod postea fecerunt beati Apostoli post Ascen- Actor. 1
sionem ieiunijs & orationibus insistentes, sicut scriptum est, &c.

Prudentius. 380.

Cathemerinon Hymno ieiunantium:

O Nazarene, dux Bethlehem, Verbum Patris,
Quem partus alui virginalis protulit,
Adesto castis Christe parsimonijs,
Festumq; nostrum Rex serenus aspice,
Ieiuniorum dum litamus victimam.

Hieronymus. 390.

Ad caput 4. epistolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam Sabbati obseruantes, & Parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lętitiam, & pro varietate regionum diuersa in honorē Martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem, iuxta morem Israel, numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliquot constituti sunt, vt in vnū omnes pariter veniremus, &c. Ieiunia & congregationes inter dies propter eos à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant, quàm Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitę suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificiū. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie.

Epistola 7. ad Lætam cap. 5 In Quadragesima continentiæ vela pandenda sunt, & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus, quanquam alia sit conditio secularium, alia virginum & monachorum. Secularis homo in Quadragesima ventris ingluuiem decoquit, & in cochlearum morem succo victitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parat. Virgo & Monachus sic in Quadragesima suos dimittant equos, vt sibi meminerint semper esse currendum: finitus labor maior, infinitus moderatior est: ibi enim respiramus, hic perpetuò incedimus.

Epistola 54. ad Marcellam: Nos vnam Quadragesimam, secundùm Traditionē Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Illi (*Montanistæ*) tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores. Nō quòd & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

Ad cap. 58. Esaiæ: Dominus quadraginta diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret.

Ruffinus. 390.

Præfatione in lib. 2. Origenis Periarchon: Superiores duos Periarchon libellos te non solùm insistente, verùm etiam cogente, diebus Quadragesimæ interpretatus sum. Sed quoniam illis diebus etiam tu, religiose frater Macari, & vicinius monebas, & amplius vacabas, etiam ego amplius operabar.

Epistola ad Paulinum: Quia Quadragesimæ diebus in Monasterio Pincti positus hæc rescripsi ad te, &c. Vale in pace frater amantissime, verissime Dei cultor, & Israelita, in quo dolus non est, meique memor esto gratia plene homo Dei.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Can. 63. Clericus, qui tempore ieiunij absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minor habendus est.

Can. 64. Qui die Dominico studiosè ieiunat, non credatur Catholicus.

Augustinus. 400.

De hæresibus cap. 53. Aërius in Arianam hæresin lapsus, propria dogmata affinxit nonnulla, non esse solenniter celebranda statuta Ecclesiæ ieiunia, sed cùm quisque voluerit ieiunandum, ne videamur sub lege.

Epistola 86. ad Casulanum Presbyterum: Quòd ergo me consulis, vtrum liceat Sabbato ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Helias, nec ipse Dominus ieiunasset. Verùm ista ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit, sicut quidam ieiunantes Sabbatum obseruant, non paruo scandalo erit Ecclesiæ: nec immeritò. In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt, &c. Et de die quidem Sabbati facilior causa est, quia & Romana ieiunat Ecclesia, & aliæ nonnullæ, etiamsi paucæ, siue illi proximæ, siue longinquæ: die autem Dominico ieiunare scandalum est magnum, maximè posteaquam innotuit detestabilis, multumque fidei Catholicę, Scripturisque diuinis apertissimè contraria hęresis Manichęorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit nulla refectione interposita vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum quantum potuerit appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est, &c. Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta Sabbati, quam vulgò quartam Feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quē vocamus quintam Sabbati: deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista quintam Sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum, & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur quartam Sabbati fuisse, quando ait Dominus: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis traditur, vt crucifigatur.* Matt. 26 Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est, &c. Intermisso autem vno die, &c. passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta Sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur, &c. Sequitur Sabbatum, quo die caro Christi in monumento requieuit, &c. Hinc exorta est ista in reginę illius veste varietas, vt alij, sicut maximè populi Orientis, propter requiem significādam, mallent relaxare ieiunium, alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis Ecclesiæ. Quod quidem vno die, quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, qua discipuli humanitus mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi Sabbati ieiunium deuotissimè celebrent, qui cæteris per totum annum

annuum Sabbatis prandent, vtrumque videlicet ſignificantes, & in vno anniuerſario die luctum diſcipulorum, & in cæteris Sabbatis quietis bonũ, &c. Sed quoniã non inuenimus in Euangelicis & Apoſtolicis literis, quæ ad noui Teſtamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obſeruanda eſſe ieiunia, & ideo res quoque iſta, ſicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile eſt, inuenit in veſte illius filiæ Regis, hoc eſt, Eccleſiæ, varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti reſponderit venerandus Ambroſius, à quo baptizatus ſum, Mediolanenſis Epiſcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum eſſet, & nobis adhuc Catechumenis parum iſta curantibus, illa ſolicitudinem gereret vtrum ſecundùm morem noſtræ ciuitatis ſibi eſſet Sabbato ieiunandum, an Eccleſiæ Mediolanenſis more prandẽdum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc ſupradictum hominem Dei. At ille: Quid poſſum, inquit, hic docere amplius, quàm ipſe facio? Vbi ego putaueram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, niſi vt Sabbato pranderemus. Hoc quippe ipſum facere ſciebam: ſed ille ſequutus adiecit: Quando hic ſum, non ieiuno Sabbato: quando Romæ ſum, ieiuno Sabbato: & ad quamcunque Eccleſiam veneritis, inquit, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eique ſuffecit, nec dubitauit eſſe obediendum: hoc etiam nos ſequuti ſumus. Sed quoniam contingit, maximè in Africa, vt vna Eccleſia, vel vnius regionis Eccleſiæ, alios habeant Sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt.

Epiſtola 118. ad Ianuarium cap. 2. Alia verò, quæ per loca terrarum regioneſque variantur, ſicuti eſt, quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidie communicant corpori & ſanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm, & Dominico; alibi tantùm Dominico: & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes: nec diſciplina vlla eſt in his melior graui prudentique Chriſtiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quamcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos viuitur, ſocietate ſeruandum eſt. Credo te aliquando ex me audiſſe, ſed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me conſecuta, inuenit Eccleſiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam, ſed propter ipſam conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ virum Ambroſium: reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret, quia ſi melius noſſet, id potius obſeruaret. Cumq; ego putaſſem, nulla reddita ratione auctoritate ſola ſua nos voluiſſe admonere, ne Sabbato ieiunaremus, ſubſecutus eſt, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hic ſum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cùm matri renuntiaſſem, libenter amplexa eſt. Ego verò de hac ſententia etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui, tamquam eam cæleſti oraculo ſuſceperim.

Epiſtola 119. ad Ianuarium c. 15. Quadrageſima ſanè ieiuniorum habet auctoritatẽ, & in veteribus libris, ex ieiunio Moyſi & Heliæ, & ex Euãgelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire à Lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſi, lex: in perſona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte glorioſus apparuit: vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus, teſtimonium habẽs à Lege & à Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio Quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contigua Dominicæ paſſioni? Quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi amicitia ieiunetur, quia vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumſpergere, atque iactare nõ ceſſat. Numero autem quadragenario vitam iſtam propterea figurari arbitror: quia denarius, in quo eſt perfectio beatitudinis noſtræ, ſicut in octonario, quia redit ad primum: ita in hoc mihi videtur exprimi: quia creatura, quæ ſeptenario figuratur, adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuerſum mundum temporaliter annuntianda, &c.

1:4
g. 19
Matth. 4

In Pſal. 110. Sicut dies iſti (*Paſchales*) præteritis diebus Quadrageſimæ, quibus ante Reſurrectionem Dominici corporis vitæ huius ſignificatur mœror, ſolenniter grata hilaritate ſuccedunt: ſic dies ille, qui poſt reſurrectionẽ dabitur plenario corpori Domini, hoc eſt, ſanctæ Eccleſiæ, cunctis vitæ ærumnis excluſis perpetua beatitudine ſuccedet.

Serm. 55. de Tempore: Ecce, fratres chariſſimi, Deo propitio, tempus Quadrageſimæ venit, & ideo rogo dilectiſſimi, vt dies iſtos corporibus ſalubres, & animæ medicinales ita cum Dei adiutorio ſanctè ac ſpiritaliter celebremus, vt obſeruatio ſanctæ Quadrageſimæ non nobis iudicium pariat, ſed profectum.

Serm. 62. de Tempore: Rogo vos, fratres chariſſimi, & admoneo, vt in iſto legitimo ac ſacratiſſimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prãdere præſumat, niſi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit. Quia aliis diebus ieiunare remedium eſt, aut præmium: in Quadrageſima non ieiunare peccatum eſt. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam; in Quadrageſima qui non ieiunat, ſentiet pœnam. Et tamen qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli, aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo in domo ſua præparet quod accipiat, & illos, qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet. Quia ſi hoc fecerit, non ſolùm Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle, &c.

Innocentius Primus. 402.

Epiſt. 1. c. 4. Sabbato ieiunandum eſſe, ratio euidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diẽ Dominicũ ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti non ſolùm in Paſcha celebramus, verùm etiam per ſingulos circulos hebdomadarum ipſius diei imaginem frequẽtamus, ac ſexta Feria propter paſſionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quod inter triſtitiam atque lætitiam temporis illius videtur incluſum. Nam vtique conſtat, Apoſtolos biduo iſto & in mœrore fuiſſe, & propter metum Iudæorum ſe occuluiſſe. Ioan. 20.
Quod vtique non dubium eſt, in tantum eos ieiunaſſe biduo memorato, vt traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari: quæ vtique forma per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant, ſemel atque vno Sabbato ieiunandum, ergo & Dominica, & ſexta Feria ſemel in Paſcha erit vtique celebranda. Si autem Dominicæ diei & ſextæ Feriæ per ſingulas hebdomadas reparanda imago eſt, dementis eſt, bidui

agere consuetudinem Sabbato prætermisso, cum non disparem habeat causam, à sexta videlicet Feria, in qua Dominus passus est, quando & ad inferos fuit, vt tertia die resurgens, redderet lætitiam post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta Feria ieiunandum, sed dicimus & Sabbato hoc agendum, quia an bo dies tristitiam Apostolis, vel his, qui Christum secuti sunt, indixerunt. Qui die Dominico exhilarari, non solum ipsum festiuissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 24. Nam cùm in diebus Quadragesimę aduenisset, & eum vt clericum fraterno excepissemus affectu, quotidiana ieiunia non refugit, & pauperem mensulam vespertinus conuiua non exhorruit, &c. Nam vt solennitas Paschalis reuocauit dies prandiorum, incipiebat nobis circa meridiem murmurare, dicens: *Exaruit sicut testa guttur meum, & lingua mea adhæsit faucibus meis*, &c. Respondebatur illi quidem: Fili in humilitate sustine, & concupiscentia ventris non
Matth. 4 apprehendat te: quia non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei.

Seuerus Minoricensis Episcopus. 420.

Epistola ad Ecclesiam: Sanè per hos octo, quibus hæc gesta sunt, dies, ante initium Quadragesimæ quingentas & quadraginta animas ad Ecclesiam constat adiectas.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 2. de ieiunio Quadragesima: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilem Quadragesimam dedicauit, repugnantes carnalia desideria, sic castigemus membra ieiunijs, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciosa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet otiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitijs; sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatione quadraginta dierum ieiunandi nos tempora custodire, & legem non tenere ieiunij?

Homilia 4. Et ideo, fratres, Dominici certaminis victoriæque exemplum sequentes, & diabolicas præcauentes insidias, horum quadraginta dierum acceptabile Deo nostro ieiunium celebremus.

Homilia 3. de Pentecoste: Sic enim disposuit Dominus, vt, sicut in eius passione in Quadragesimę ieiunijs cõtristaremur: ita eius resurrectione in Quinquagesimę Ferijs lætaremur.

Sixtus Tertius. 433.

De Castitate, disputans alia ante, alia sub lege, alia post natum Christum licita vel illicita fuisse: Abraham nunquam ieiunauit, nec tu vel solennibus diebus ieiunare debebis, cui interdictum peccatum sit præuaricare ieiunium. Abraham Deo hostias carnes animalium immolauit, & te quoque tale oportet offerre. Absit, absit, inquies, aliud nunc tempus est. An aliud tempus ad baptismum, aliud ad ieiunium, aliud ad sacrificia, non aliud ad nuptias?

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 11. Quòd Quadragesimam ieiunamus, non humana inuentio, sed auctoritas diuina est, & est mysticum, non præsumptum; nec est de terreno vsu, sed de cælestibus est secretis.

Sermone 166. Ecce Quadragesimæ ieiunium, quod deuotione solenni die crastino suscipit vniuersalis Ecclesia. [illegible] tum studio vel nobis traditum, vel [illegible] Dominum peregisse, nec alium [illegible] continere mysterium, sed solummodo castigandis corporibus, resecandis vitijs, [illegible] mentibus hoc prouisum. Porrò quadragenarius ille numerus, tam sacratus est à sæculis, tam mysticus reperitur, vt semper [illegible] diuinis, & maximis Dei negotijs explicandis, adhibitus lege inuiolabili perseruatur.

Leo Primus. 450.

Sermone 2 de ieiunio septimi mensis capite 2. [illegible] nium, quod vniuersa Ecclesia suscepit, neminem à generali purificatione seiungit, & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitate sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militię Christianæ similis est ex omni parte præparatio.

Sermone 1. capite 2. de Quadragesima: Scientes dæmones nos agere sanctissimos dies Quadragesimæ, in quorum obseruantia omnes præteritæ desidiæ castigantur, omnes negligentię diluuntur, ad hoc totam suæ malignitatis vim intendunt, vt celebraturi sanctum Pascha Domini, in aliqua inueniamur indigni & vnde nobis obtinenda erat propitiatio, inde contrahatur offensio.

Sermone 5. cap. 3. Quando oportunius, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cùm ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referuntur? Quæ vt dignius celebremus, saluberrimè nos quadraginta dierum ieiunio præparemus.

Sermone 11. cap. 1. Appropinquante festiuitate Paschali, adest maximum sacratissimumque ieiunium, quod obseruantiam sui vniuersis fidelibus sine exceptione denuntiat: quia nemo tam sanctus est, vt non sanctior; nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior.

Sermone 2. de Pentecoste capite 9. Ad præsentem autem solennitatem etiam ista nobis est assumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus. Quia & hoc inter maxima Spiritus sancti dona numerandum est, quòd nobis aduersum illecebras carnis, & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes teniationes, Deo iuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta Feria ieiunemus, Sabbato autem apud B. Petrum Vigilias celebremus.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Sermone de eo, quod dicitur: Frange esurienti panem tuum, &c. Rogo vos, fratres charissimi, vt in isto legitimo & sacratissimo Quadragesimæ tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, qui [illegible] ieiunare infirmitas non permittit: quia alijs diebus ieiunare aut remedium, aut præmium est, &c.

Constantius Presbyter. 480.

Vitæ S. Germani libro 1. capite 28. Aderant enim Quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia sacerdotum in tantum, vt quotidianis prædicationibus instituti, certatim ad gratiam baptismatis conuolarent.

Sidonius. 480.

Libro 7. epist. 1. ad Mamercum: Primùm igitur, & ijs paucis nostri ordinis viris indicis ieiunia, interdicis flagitia, supplicia prædicis, remedia promittis, exponis omnibus nec pœnam lõginquam esse, nec veniam.

Eugippius Abbas. 500.

Vitæ S. Seuerini cap. 20. Quadragesimæ tempori-

bus vna per hebdomadem refectione contentus, ęquali vultus hilaritate fulgebat.

Concilium Aurelianense Primum. 500.

Cap.29. Rogationes, id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solennitate soluatur: per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis vtantur.

Concilium Agathense. 506.

Cap.12. Placuit etiam, vt omnes Ecclesię filij (exceptis diebus Dominicis) in Quadragesima, etiam die Sabbato, sacerdotali ordinatione & distinctionis comminatione ieiunent.

Concilium Gerundense. 517.

Cap.2. Vt expleta solennitate Pentecostes, in sequenti septimana à quinta Feria in Sabbatum, per hoc triduum abstinentia celebretur.

Cap.3. Item secunda Litania facienda est Kalendis Nouembris, ea tamen conditione seruata, vt si ijsdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomada, secundùm prioris abstinentiæ obseruantiam, à quinta Feria incipiatur, & in Sabbati vespere missa facta finiatur, quibus tamen diebus à carnibus & vino decreuimus abstinendum.

Benedictus. 530.

In Regula capite 49. Licet omni tempore vita Monachi Quadragesimæ obseruationem debeat habere, tamen quia paucorum est ista virtus, ideo suademus diebus Quadragesimæ omni puritate vitam suam custodire, id est, omnes pariter negligentias aliorum temporum his diebus sanctis diluere. Quod tunc dignè fit, si ab omnibus vitijs temperemus: orationi cum fletibus, lectioni, & compunctioni cordis, atque abstinentiæ operam demus.

Cassiodorus. 540.

In Psalm.40. Ipse quoque Dominus totidem diebus ac noctibus ieiunauit, vt nobis formam beatæ purificationis ostenderet Quadragesimæ: Quia etiam ipsius exemplo præmittitur tempus abstinentiæ, vt deletis sordibus peccatorum ad resurrectionem Domini puris mentibus accedamus.

Concilium Aurelianense Quartum. 547.

Cap.2. Hoc etiam decernimus obseruandum, vt Quadragesima ab omnibus Ecclesijs æqualiter teneatur. Neque Quinquagesimam, aut Sexagesimam ante Pascha quilibet sacerdos præsumat indicere. Sed neque per Sabbata absque infirmitate quisquam soluat Quadragesimæ ieiunium, nisi tantùm die Dominico prandeat. Quod sic fieri specialiter Patrum statuta sanxerunt. Si quis hanc regulam irruperit, tanquam transgressor disciplinæ à sacerdotibus censeatur.

Synodus Turonensis Secunda. 570.

Cap. 18. De ieiunijs verò antiqua à Monachis instituta conseruentur, vt de Pascha vsque Quinquagesimam, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur. Post Quinquagesimam tota hebdomada exactè ieiunent. Postea vsque ad Calendas Augusti ter in septimana ieiunent, secunda, quarta, & sexta die, exceptis his, qui aliqua infirmitate constricti sunt, &c.

Fortunatus. 570.

De S. Radegunde lib.1.c.4. Diebus Quadragesimæ satis est scire qualiter se redegerit inter vestes regias singulariter pœnitentem. Igitur appropinquante ieiunij tempore, ad religiosam monacham, nomine Piam, mittebat, cui ad sanctum propositum illa dirigebat veneranter in linteo sigillatum cilicium, quod sancta induens, ad corpus per totam Quadragesimam subter vestem regiam, dulcem portabat in sarcinam. Transactis autem diebus, similiter sigillatum retrãsmittebat cilicium.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.16. Si quis quinta Feria Paschali, quę vocatur Cœna Domini, hora legitima, post nonam ieiunus in Ecclesia Missas non tenet, sed secundùm sectam Priscilliani festiuitatem ipsius diei ab hora tertia per Missas defunctorum, soluto ieiunio, colit, anathema sit.

Concilium Bracarense Secundum. 573.

Cap.9. Tertio die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo pręcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima ex viginti diebus baptizandos infantes, ad exorcismi purgationem offerre.

Concilium Matisconense Primum. 576.

Cap.9. Vt à Feria sancti Martini vsque ad Natalem Domini secunda, quarta, & sexta Sabbati ieiunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro de vitis Patrum cap. de Senoch Abbate: In primis arcto vitæ tramite incedebat, exiguosqúe cibos & tenues potiones sumens. Diebus autem Quadragesimæ sanctę addebatur augmentum abstinentiæ ciborum diminutione.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.3. Dialogorum cap.33. Cùm sacratissimo Sabbato, in quo omnes, & paruuli pueri ieiunant, ego ieiunare non possem, cœpi plus mœrore, quàm infirmitate deficere. Sed tristis animus consilium citius inuenit, vt virum Dei Eleutherium secretò in oratorium ducerem, eumqúe peterem, quatenus mihi, vt illo die virtus ad ieiunandum daretur, suis apud omnipotentem Dominum precibus obtineret: quod & factum est, &c.

Homilia 16. in Euangelia: Quia Quadragesimæ tempus inchoamus, discutiendum nobis est, cur hæc ipsa abstinentia per quadraginta dierum numerum custoditur. Moyses enim, vt legem acciperet secundò diebus quadraginta ieiunauit. Helias in deserto quadraginta diebus abstinuit. Ipse auctor hominum ad homines veniens, in quadraginta diebus nullum omnimodò cibum sumpsit. Nos quoque, in quantum possumus, annuo Quadragesimę tempore carnem nostram per abstinentiam affligere conemur. Cur ergo in abstinentia quadragenarius numerus custoditur, nisi quia virtus Decalogi per libros quatuor sancti Euangelij impletur? Denarius etenim quater ductus, in quadragenarium surgit, &c. A præsenti die vsque ad Paschalis solennitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt. Quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt. Ex quibus dum sex dies Dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quàm triginta & sex remanent dies. Dum verò per trecentos & sexaginta quinque dies annus ducitur, nos autem per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus: vt qui nobismetipsis per acceptum annum viximus, auctori nostro nos in eius decimis per abstinentiam mortificemus.

Hymno in ieiunio Quadragesimali:

Audi benigne Conditor
Nostras preces cum fletibus,
In hoc sacro ieiunio
Fusas quadragenario.
Sic corpus extra conteris
Dona per abstinentiam,
Ieiunet vt mens sobria
A labe prorsus criminum.

Isidorus Hispalensis, 620.

De Ecclesiasticis Officiis libro 1. capite 36. Ieiuniorum tempora secundùm Scripturas sacras quatuor sunt, in quibus per abstinentiam, & lamentum pœnitentiæ Domino supplicandum est: & licet omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus amplius ieiunijs & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium Quadragesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit: monstrans Euangelium non dissentire à Lege, & Prophetis. In persona quippe Moysis Lex, in persona Heliæ Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus: *Testimonium habens ex Lege & Prophetis.* In qua ergo anni parte congruentius obseruatio Quadragesimæ constitueretur, nisi confini atque contigua Dominicæ passionis? &c.

Rom. 3.

Cap. 37. Secundum ieiunium est, quod iuxta Canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundùm quod Moyses ait: *Initium mensis hordearij facietis vobis hebdomadas septem*, &c.

Deut. 16

Cap. 38. agit de ieiunio septimi mensis.

Cap. 39. & 40. de ieiunio Kalendarum Nouembrium & Ianuarium.

Cap. 42. Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum omni sexta Feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur. Sed & Sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio consecratus habetur.

Eligius. 640.

Homilia 3. de Quadragesima laudibus: Vide quomodo te Christus suo ieiunio docuerit ieiunare, & sacrauerit hoc tempus Quadragesimale: sicut tentatorem superauit, sic te superare docuit.

Homilia 8. Quadragenario numero cursus vitæ nostræ, & conuersatio nostra mysticè designatur. Et ideo ante Pascha, quia præsentem vitam significat, quadraginta dierum ieiunium obseruamus, vt Pascha, quod æternæ vitę imaginem habet, cum gaudio celebrare possimus. Moyses quadraginta diebus ieiunauit: Helias verò eundem numerum ieiunando compleuit: & Dominus ac Saluator noster nihilominus quadragenarium ieiunium consecrauit, & in eremo populus Israeliticus quadraginta annis est demoratus.

Homilia 16. Diebus Quadragesimæ vos omnibus modis abstinete à commixtione coniugum vestrarum. Nam vt quidam sapiens ait: Similis reatus est fideli Christiano diebus Quadragesimæ cum propria vxore concumbere, sicut & carnes in cibo sumere.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 7. Quidam in die Passionis Dominicæ ab hora nona ieiunium soluunt, conuiuijs adhibentur: & dum sol ipse eadem die tenebris palliatus lumen subduxerit, ipsaque elementa turbata, mœstitiam totius mundi ostenderint, illi ieiunium tanti diei polluunt, epulisque inseruiunt. Et quia totum eundem diem vniuersalis Ecclesia propter passionem Domini in mœrore & abstinentia peragit, quicunque in eo ieiunium, præter paruulos, senes, & languidos, ante peractas indulgentiæ preces soluerit, à Paschali gaudio depellatur: nec in eo Sacramentum corporis & sanguinis Domini percipiat, qui diem passionis eius per abstinentiam non honorat.

Cap. 10. Cognouimus quosdam Hispaniæ sacerdotes, qui in Quadragesimę diebus Alleluia decantant, præterquam in vltima hebdomada Paschæ, quod deinceps fieri interdicimus: statuentes, vt in omnibus prædictis Quadragesimæ diebus (quia tempus non est gaudij, sed mœroris) Alleluia non decantetur. Tunc enim opus est fletibus ac ieiunijs insistere, corpus cilicio & cinere induere, animum mœroribus deijcere, gaudium in tristitiam vertere. Hoc enim Ecclesię vniuersalis consensio in cunctis terrarum partibus roborauit, quod & à nobis in omnibus vt conseruetur per Hispanias Galliciasque prouincias oportebit.

Concilium Toletanum Octauum. 654.

Cap. 9. Cùm Quadragesimæ dies anni totius decimæ deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur; & ex quatuor elementis formatus, propter transgressionem Decalogi quaterdecies conuenienter affligitur: illis, qui ausu temerario hęc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiē fręnant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esuum perceptione profanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis absque ineuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimę esum carnium præsumpserint attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione.

Beda. 700.

Ad caput 4. Lucæ: Quadragesima ieiuniorum habet auctoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi, & Heliæ, & ex Euangelio: quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à Lege & Prophetis.

Libro 5. Historiæ Anglic. cap. 2. Hic vir Dei Ioannes Hagustaldensis Episcopus, vbi oportunitas arridebat temporis, & maximè in Quadragesima, manere cum paucis, atque orationibus, ac lectioni quietus operam dare consueuerat.

Vita sancti Cuthberti cap. 5. Quadam die, dum iter solus ageret, diuertit hora tertia in villam, quam eminus fortè positam reperit, intrauitque domum cuiusdam religiosæ fœminæ, paululum ibidem quiescere desiderans, & iumento potius, cui insidebat, quàm sibi alimentum poscere curans. Suscepit ergo eum mulier benignè, rogauitque solicitè, vt prandium parare, atque illum reficere liceret. Negauit vir Domini: Non possum, inquiens, adhuc manducare, quia dies ieiunij est. Erat namque sexta Sabbati, qua plerique fidelium ob reuerentiam Dominicę passionis vsque ad nonam horam solent protelare ieiunium. Perstitit in rogando mulier, hospitalitatis studio deuota: Ecce, inquiens, itinere, quo vadis, nullum viculum, nulla hominum habitacula reperies, & quidem longum restat iter, neque ante solis occubitum valet consummari. Vnde precor, antequam egrediaris accipias cibos, ne tota die ieiunium sustineres, vel etiam procrasti-

narecogaris. At ille, quamuis rogante fœmina, rogantis instantiam religionis amore deuincens, ieiunus viam repetijt, ieiunus diem duxit ad vesperam.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis Officijs, capite 12. de Quadragesima: Quadragesima incipit à sequenti Dominica post Quinquagesimam, & finitur quarta Feria ante Pascha Domini, quando canimus: *In nomine Domini omne genu*, &c. In Quadragesima namque iam aliqua pars pugnæ nostræ peracta est. Quem namque in Quinquagesima protectorem inuocauimus, in Quadragesima dicit quasi consolando in Introitu: *Inuocauit me*, &c.

Capite 28. de quatuor temporibus anni: Quatuor sunt tempora anni, id est, ver, æstas, autumnus, & hyems. Hæc tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore charitatis. In quibus oportet nos ieiunare, etiamsi venerint infra Pentecosten, quando celebratur festiuitas septiformis Spiritus, vt impleatur illud Dominicum: *Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabunt.*

Carolus Magnus. 780.

Lib. 5. Legum cap. 66. Constituimus, vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, in mense Martio hebdomada prima, Feria quarta, & sexta, & Sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum Litanijs ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio hebdomada 2. Feria quarta & sexta & Sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembris hebdomada tertia, & in mense Decembris hebdomada, quæ fuerit plena ante Vigiliam Natalis Domini, sicut in Romana Ecclesia traditum est.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 34. Constituimus & cæt. vt suprà.

Cap 35. Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi Concilio pręcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Haymo. 820.

Dominica Inuocauit: Quia indignè viuendo præcepta Decalogi transgressi sumus, ipsam carnem per pœnitentiam affligamus, vt ad quadragenarium perfectum numerum peruenire possimus. Nec debet onerosum videri, si de hoc quadragenario numero, pro communi vtilitate, aliqua adhuc inseramus. A præsenti die vsque ad sanctum Pascha quadraginta duo dies venturi sunt, quorum sunt hebdomadæ sex. Subtractis ergo sex diebus, qui in Dominicis eueniunt, non amplius quàm triginta sex in abstinentia remanent. Cùm autem anni circulus per 365. dies voluitur, si rectè consideremus, hoc tempus Quadragesimæ decimatio est vitæ nostræ. Dignum est enim, vt qui per totum annum nobis viximus, saltem istis diebus sacris Deo viuamus, vt non solùm de nostris rebus, sed etiam de nostris corporibus Deo decimas demus.

Amalarius Treuirensis. 830.

De officijs Ecclesiasticis libro 1. cap. 4. In Quadragesima aliqua pars pugnæ peracta est. Dicit nobis, quem in Quinquagesima protectorem inuocauimus: *Inuocauit me, & ego exaudiam eum*, &c. Epistola ita: *Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.* Et in Responsorio: *Angeli Domini custodiunt nos.* In Tractu: *Scuto veritatis circundati sumus*, &c. Numerus ipse illud tempus significat, quo in hoc seculo, & in hac vita regi nos oportet à Christo, secundùm laboriosam disciplinam, qua flagellat Deus omnem filium, quem recipit. Ergo numerus iste laboriosi huius temporis sacramentum, quo sub disciplina regis Christi aduersus diabolum dimicamus, etiam illud declarat, quod quadraginta dierum ieiunium, hoc est, humilitatem animæ consecrauit, & Lex & Prophetæ per Mosen & Heliam, qui quadragenis diebus ieiunârunt: & Euangelium per ipsius Domini ieiunium, &c. Iste quadragenarius numerus, qui inchoatur à sequenti Dominica post Quinquagesimam, finitur quinta Feria ante Pascha Domini.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 2. de Institutione Cleric. cap. 18. Obseruatio Quadragesimæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicę passionis.

Cap. 23. Præter hæc & alia legitima tempora ieiuniorum sunt, sicut est omnis sexta Feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & Sabbati dies, qui à plerisque, quòd in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio consecratus habetur, &c.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 44. Nulla ratio sit in Quadragesimali tempore venationibus vti. Venantes enim nihil præter carnes captant. Vt ergo nihil carnale sectari videamini, decenter à carnibus captandis in Quadragesimali præcipuè tempore vobis est abstinendum. Quanto enim ieiunij tempore arctius est diuinis cultibus insistendum: tanto est in cunctis mundi nociuis oblectamentis longius recedendum, pręsertim cùm neminem nisi reproborum venationes exercuisse sacra designet historia.

Cap. 45. A nobis scire cupitis, si in Quadragesimali tempore iudicia sint exercenda, & ad mortem aliquis addicendus: in quo nos noueritis eadem de Quadragesimali tempore super hac respondere consultatione, quæ de diebus festis duodecimo harum responsionum nostrarum capitulo respondimus.

Cap. 48. Nec vxorem ducere, nec conuiuia facere in Quadragesimali tempore conuenire posse vllatenus arbitramur.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita S. Gregorij libro 1. cap. 7. Cùm quodam tempore incisionem vitalium, quam Græci dicũt συγκοπὴν, pateretur, crebrisque angust js per horarum momenta deficeret, & ad exitum propinquaret, ac nisi eum fratres frequenter cibo reficerent, vitalis ei spiritus funditus intercipi videretur, Paschalis superuenit dies. Et dũ sacratissimo Sabbato, in quo omnes, etiã paruuli pueri ieiunant, ipse ieiunare nõ posset, cœpit plus mœrore, quàm infirmitate deficere. Mox accersito sanctissimo viro Eleutherio, à quo audierat fuisse mortuum suscitatum, oratorium petijt, seque cum lachrymis, vt saltem die illo ad ieiunandum sibi virtus daretur, in orationẽ dedit. Et post paululum completa oratione digressus, tantam virtutem suum stomachum percepisse cognouit, vt ei cibus & morbus funditus de memoria tolleretur.

Concilium Triburiense. 895.

Cap. 35. Secundùm sanctorum statuta Patrum in hoc sancto præiudicamus Concilio, vt nullus Comes, nullusque omnino secularis, diebus Dominicis, vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimę aut ieiuniorum placitum habere, sed nec populum

pulum illo præsumat coërcere,&c. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum summa deuotione ieiunandum est, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendę, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Regino Prumiensis. 920.

Libro 1. de disciplina Ecclesiastica cap. 276 ex Moguntino Concilio probat septimo Kalendas Maij cum ieiunio Litaniam obseruandam esse: diebus quoque Rogationum,ac in Sanctorum Vigilijs,& quatuor temporibus, iuxta veterem constitutionem,ieiunium celebrandum esse ibidem monet.

VVitichindus. 950.

Libro 3. Annalium: Facta sunt autem hæc initio Quadragesimalis ieiunij. Barbari verò post Pascha proximum irruunt in regionem Duce VVigmanno.

Smaragdus Abbas. 950.

Ad caput 49. Regulæ Benedicti: De hoc enim tempore Quadragesimæ scriptum est: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* In quibus diebus vnusquisque nostrum, in quãtum illi vires suppetunt,carnem maceret,eiusq; desideria affligat,concupiscentias turpes de corde suo repellat,& hoc modo aliorum negligentias his diebus sanctis pœnitendo deleat.

2. Cor. 6.

Otho I. Imperator. 950.

Lib. 5. Legum Francicarum tit. 3. In Natiuitate Domini,in Epiphania,& statutis ieiuniorum diebus,& in diebus Quadragesimalibus iudiciarios motus exequi penitus prohibemus.

Berno Augiensis. 1020.

De rebus, quæ ad Missam spectant cap. 7. de ieiunio quatuor temporum: Quia quatuor annorum tempora nos impediunt ad amorem Dei, quatuor ieiunia facimus, per singula quæque tempora suum ieiunium, vnumquodque pro suo tempore. Quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. At verò quia quotidiana peccata aggrauant,non sufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimale tempus inducimus, quo quotidiana peccata affligantur. Eadem verò quatuor temporum ieiunia solent his diebus celebrari, scilicet quarta Feria,sexta,& Sabbato. Ideo quarta,quia Iudæi in ea fecerunt consilium, vt occiderent Christum: sexta,quoniam occiderunt eum: Sabbato ex auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, concluditur ieiunium propter tristitiam Apostolorum, quam de morte nostri Redemptoris habuerunt.

Concilium Salegunstadiense. 1023.

Cap. 1. Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem S. Ioannis Baptistæ in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediente,aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopio celebris habetur, intercedẽte. Et ante Natiuitatẽ Domini similiter,& in Vigilia Epiphaniæ,& in omnium Vigilijs Apostolorũ, & in Vigilia Assumptionis S. Mariæ, & in Vigilia S. Laurentij,necnon etiam in Vigilia omnium Sanctorum:adijcientes prædictis Vigilijs vnam horam refectionis, excepta infirmitate, & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

Cap. 2. De incerto autem ieiunio quatuor temporum hanc certitudinem statuimus, vt si Kalendæ Martij in quarta Feria siue antea euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Sin Kalendæ Martij in quintam Feriam, aut sextam, aut Sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo, si Kalendę Iunij in quartam Feriam aut antea euenerint, in subsequente hebdomada ieiunium celebretur. Et si in quintam Feriam,aut sextam, aut Sabbatum contigerit,ieiunium in tertiam hebdomadam reseruetur. Et hoc sciendum est,quòd si quando ieiunium mensis Iunij in Vigilia Pentecostes, secundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes, &c.

Humbertus. 1040.

Contra Nicetam: Excepta grauissima infirmitate,cuncti solicitè ieiunamus diebus Quadragesimæ: adeo vt interdum decennes pueros eam faciamus ieiunare, nec soluimus per Sabbata Quadragesimalem abstinentiam, quia Dominus non soluit in quadragesimis ieiunij sui diebus.

Petrus Damianus. 1050.

Tractatu de Ordine Eremitarum,& facultatibus eremi fontis Auellani: Ecce enim de duabus illis Quadragesimis, quæ vel Natalem Domini, vel tantum Pascha pręcedunt, licet ego taceam, vos tamen scitis, quia nonnulli hîc sunt, qui absque diebus Dominicis duplex illud Quadragesimale spatium totum ieiunando transcurrere solent, exceptis tribus solennitatibus, S. videlicet Andreæ, S. Benedicti, & Annuntiatione Dominica.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruat. cap. 24. de ieiunio vernali: Quamuis à capite ieiunij,pro quodam complemento quadragesimalis abstinentiæ incipiamus: à subsequenti tamen Dominica,iuxta assertionem S. Ambrosij, Gregorij, & aliorum sanctorum Patrum,Quadragesimam propriè exordimur,&c.

Petrus Alphonsus. 1106.

Titulo 12. Quia Christus venit,& totam legem compleuit, & quadraginta dies ieiunauit, ideo Apostoli,discipuli scilicet sui, quadraginta dies in loco vnius pręceperunt: quia magis valet ieiunium quadraginta dierum,quàm vnius,& pœnitentia quadraginta dierum magis proficit, quàm vnius.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs libro 3. cap. 5. Inter cæteras hebdomadæ Ferias quarta & sexta Feria maximè ieiunijs idcirco deputantur,quia Dominicæ passionis memoria præ alijs insignitæ sunt. Quarta namque Feria Dominus à Iuda traditore venditus,& sexta à Iudæis crucifixus est. Itaque per singulas Dominicas proprias Euangeliorum & Epistolarum lectiones habent,& ieiunijs, Litanijs, & abstinentijs pœnitentium magis idoneæ iudicatæ sunt; vt quibus diebus innocens Dominus venditus, & pro seruis suis passus est, seruus peccator fleat,& ieiunet,& lectionem sanctam solemnius audiat. Quapropter quatuor temporum ieiunia per easdem Ferias celebrari instituta sunt, addita Dominicæ sepulturæ die, scilicet Sabbato, vt tres dies ieiunij sint, quatenus trium mensium cuiusque temporis temperiem bonam, trium dierum, quibus ieiunamus, salubri commercio impetremus, vt pro mense diem vnum Domino offerentes,tranquillam vitam peragamus.

Lib. 4. cap. 9. Non solùm Dominica hęc Quadragesima dicitur,quemadmodum illæ,quæ præcesserunt,

ferunt, Quinquagesima, Sexagesima, & Septuagesima; sed & hoc omne tempus, quod ab hac d vsque ad sacratissimam Paschæ solennitatem ten ditur, Quadragesima nuncupatur, videlicet pro pter imitationem Dominici ieiunij, quam pe hos dies extendimus.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone in Dominic. 1. Quadragesima: Ista Quadragesima est Christianorum carrina: nam multa in anno committimus, quæ pertinent ad carrinam, & ideo Ecclesia statuit, vt pro ijs ieiunemus hanc Quadragesimam. Est etiam decima vitæ nostræ. Sicut enim de alijs rebus, ita etiam decimam debemus dare de diebus. Annus namque 360. diebus constat: & cùm nos de ista 40. exceptis Dominicis diebus 36. abstinemus, quasi decimam de diebus persoluimus, &c. Qui quatuor nostri corporis qualitatibus, in quatuor anni têporibus, contra Dei decem præcepta fecimus, iustum est, vt ijs quaterdenis diebus Deo nostro satisfaciamus. Hoc autem ideo circa passioné Domini agimus, quia si compatimur, & conregnabimus.

Bernardus. 1130.

In Vigilia S. Andreæ Apostoli: Sãctorum Festa præcipua Patrum sanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & *in multis offendimus omnes*, nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque eas, quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quò & digniores, & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum, &c. Non modò tamen præparatio est ad proximam celebritatem obseruatio præmissa ieiunij: est & admonitio quædam, eruditioque nô parua. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiunijs solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam Vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in Vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua.

Sermone 1. de Quadragesima: Hodie, dilectissimi, sacrum Quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc obseruatio, vna omnium est, quicunque in eandem fidei conueniût vnitatem. Quidni commune sit ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur?

Sermone 3. de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite Quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtique sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotius. Si quid enim additur ad solitum abstinêtię modû, nunquid non valde indignum est, vt nobis onerosum sit quod Ecclesia portat vniuersa nobiscû? Hactenus vsque ad nonã ieiunauimus soli, nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum pariter vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper.

Hugo Victorinus. 1130.

De specialibus Missarum obseruationibus lib. 3. cap. 1 Per quatuor anni tempora, scilicet Ver, Aestatê, Autumnû, & Hyemem, in quibus in multis deliquimus omnes, constituit primitiua Ecclesia quatuor celebrari ieiunia: quibus pro qualitate criminum, alij plus, alij minus abstinentes peccata sua deflerent.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 1. in die Cinerû: Triplex est solenne ieiunium, quod generaliter indicit Ecclesia: primum in quatuor temporum obseruantia: secundum in Quadragesimalium abstinentia: tertium in festiuitatum Vigilia. Quodlibet eorum certis temporibus, certisque diebus, certis rationibus, certisque causis est institutum.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica in Quinquagesima: Appropinquante sacro Quadragesimali ieiunio, non debemus pedes coinquinare, sed magis abluere & purificare, more eorum, qui ingressuri sunt balneum.

In capite Ieiunij, ex libro Sapientiæ: Tempus Quadragesimalis obseruantiæ tempus Deo charum & acceptabile est: tempus est militiæ Christianæ, tempus belli & victoriæ.

Conradus Vrspergensis Abbas. 1226.

In Chronicis de anno 112[?]. de Ottone Episcopo Bambergensi: Pomeranos ad fidem conuertit, eosque docuit, vt Quadragesimã ieiunijs, vigilijs, eleemosynis, & orationibus diligentissimè obseruare studeant.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 2. Marci: In Quadragesima Ecclesia ieiunat, & cantica lætitiæ subticet, scilicet Alleluia. In septimana Pentecostes ieiunat, & cantica lætitiæ frequentat: Tunc enim cantatur Alleluia.

VVilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 7. de ieiunijs: Comedere ante horam comedendi, & ante Missam in ieiunijs statutis & necessarijs, mortale peccatum esse sacri Canones affirmant: in voluntarijs verò veniale.

Iacobus Genuensis. 1280.

Dominica in Quadragesima Serm. 2. Ieiuniû Quadragesimale approbatum fuerat per legem Mosaicam, & per legem Propheticam, & per legem Euangelicam.

Albertus Patauinus. 1300.

Serm. 3. In Quadragesima non ieiunare peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui potest & non ieiunat, sentiet pœnam.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. Senten. dist. 15. q. 9. Ieiunium Quadragesimæ, & alia ieiunia per Ecclesiam instituta, & generali consuetudine approbata, cadunt sub præcepto: ita, quòd qui ea non obseruat, sed absque necessitate frangit, vel causa rationabili, peccat mortaliter.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 22. Sicut in Lege iubemur offerre primitias & decimas rerum: ita quadraginta diebus ieiunando, offerimus primitias & decimas dierum. Igitur tempore Quadragesimæ plus solito debemus abstinentiæ & deuotioni intendere, & aliorum temporum negligentias hoc tempore sancto diluere & emendare.

Guido Carmelita. 1340.

De Aërianis: Errant in eo, quòd dicunt: Ieiunia non debent institui, ne videamur esse sub lege, sed quisque ieiunet pro libito voluntatis. Quia præcepta dantur de actibus virtutum, quæ obligant in omni Lege, nec in hoc est minor obligatio in noua, quàm in veteri Lege, cùm virtuosum esse, sit de iure naturali, quo quisque tenetur, vt sit bonus & virtuosus, & hoc recta ratio præcipit, & dictat secundùm Philosophum 2. Ethicor. Sed constat quòd ieiuniorum obseruantia ad virtutem pertinet temperantiæ & sobrietatis. Ergo in noua Lege, in qua magis præcipiuntur virtutes,

funt ieiunia ftatuenda, & præcipienda.

Ioannes Bromiardus. 1400.

In Summa Prad. de Ieiunio: Tempus ad ieiunium ordinatum (præter alias Vigilias, quæ in Ecclefia fub præcepto cadunt) eft tota Quadragefima, exceptis diebus Dominicis. Ita bene fub præcepto cadit Feria tertia, quinta, ficut fexta: quia dicit decretum, quòd illud ieiunium adeò ftrictè eft obferuandum, vt qui vnum diem fregerit, bis commedendo, totam Quadragefimam videtur violaffe, fiue inhonoraffe.

Ioannes Gerfon. 1420.

Opufculo tripartito de praceptis Decalogi: Tranfgredimur quartum præceptum, indicta ab Ecclefia ieiunia fine caufa rationabili foluẽtes, cùm tamen ea obferuari poffent fine corporis notabili grauamine.

Bernardinus Senenfis. 1440.

Tom. 1. de facro Ieiunio, Serm. 5. art. 2. Obligatur homo ad ieiuniũ Ecclefiæ, quia fic eft ab Ecclefia inftitutũ, fcilicet, quòd aliquibus temporibus homo ieiunare teneatur. Vnde præceptũ eft ieiunium primò per totam Quadragefimã, exceptis diebus Dominicis. Secundò in quatuor anni temporibus. Tertiò in omnibus Vigilijs Apoftolorum, Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliftę, & Barnabæ exceptis. Quartò in Vigilia Dominicæ Natiuitatis. Quintò in Vigilia Pentecoftes. Sextò in Vigilia Affumptionis gloriofæ Virginis. Septimò in Vigilia B. Ioannis Baptiftæ, fancti Laurentij, & omnium Sanctorum: & hoc de confuetudine approbata, quę ligat. Octauò, in Vigilia B. Bartholomæi Apoftoli. Nonò debitum eft ieiunium fecundùm confuetudinem patriæ approbatam. Decimò in tribus diebus Rogationũ ante Afcenfionẽ Domini ieiunandum eft.

Ioannes Capiftranus. 1440.

Sermone in capite Ieiunij: In aliquibus partibus feu regionibus in die Sabbati comedũtur carnes: in die autem Veneris, fiue in fexta Feria, inftitutũ eft per Canones, abftinendum à carnibus. Seruetur igitur confuetudo regionis ac prouinciæ. Dicis, quare aues funt prohibitæ comedi tempore Quadragefimę, & nõ pifces, cùm tamen tam aues, quàm pifces ex aqua fint procreati? Refpondetur, quòd hæc caufa eft, quòd aues fint calidæ naturæ, & pifces frigidæ. Modò illud, quod eft calidæ naturæ, magis incitatiuum eft ad libidinem, quàm quod eft frigidæ naturæ. Sed ex quo hoc tempore Quadragefimali magis debemus caftè viuere, quàm alijs temporibus: ideò prohibentur comedi aues, pari modo & carnes, & non pifces, qui funt frigidæ naturæ.

Dionyfius Carthufianus. 1450.

Serm. 1. in epift. Dominica 1. Quadragefima: Quamuis omne tempus noftrum in hac vita appelletur acceptabile, ac dies falutis: fpecialiffimũ tamen tempus illud Quadragefimalis ieiunij, quod fancta ordinauit, inftituit, atque deputauit Ecclefia, vt in ipfo fingulariffimè actibus pœnitentiæ infiftamus, compunctioni & deuotioni vacemus, Chrifto propter nos paffo compatiamur, cum ipfo etiam ieiunemus, cæterorum dierum negligentias, ac peccata recuperemus, & emendemus, ficq; ad recolendam & celebrandam Chrifti paffionem & refurrectionem, atque ad corporis & fanguinis fui dignam fufceptionem falubriter difponamur.

Sermone 3. fuper Euangel. Dominica 1. Quadragefima: Quoniam tempus iftud Quadragefimale eft tempus ieiunij, & ieiunium Quadragefimale appellatur: fciendum, quòd ieiunium eft actus virtutis, quæ abftinentia dicitur, quæ eft fpecies temperantiæ. Præcepit autem Ecclefia, vt omnes Chrifti fideles ieiunium iftud Quadragefimale obferuent; quos ætas, aut debilitas, aut alia caufa rationabilis non excufat. Idcirco quicunque abfque rationabili caufa iftud non feruat ieiunium, peccat mortaliter, & toties, quoties frangit iftud ieiunium. Iftud ergo ieiunium eft de neceffitate falutis, quoniam cadit fub præcepto.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractatu 115. fuper Regulam Benedicti: Tẽpus Quadragefimæ eft tempus pœnitentiæ, tempus ieiunij, tempus lachrymarum, & tempus falutis, tempus iuftificatiõis, & tempus recõciliationis, tempus certaminis, & tempus accumulationis meritorum.

Baptifta Mantuanus. 1500.

Libro 2. Faftorum de Quadragefima:

Sanctum Pafcha volens veterum prudentia Patrum
Reddere nobilius, dignoq; attollere cultu,
Subiunxêre dies atros, & tempora longa
Dura fame, poftquam Chriftus ieiunia fecit
Exemplo veneranda fuo, cum flumine tinctus,
Iuit in excelfi deferta cacumina montis,
atque quaterdenos vltra fua prandia foles
Diftulit, expofitus vento, gelidaq; pruina.
At quia lux Solis nunquam ieiunia feruat:
Chriftus enim dedit hunc illi rediuiuus honorem:
Sex iunxêre dies hac ad ieiunia fancti,
Pro totidem, quos hac fugit obferuantia, Patres.
Praterea tres hebdomadas, quas addidit iftis
Religio, quia vim legi dare noluit vfus:
Vfus enim firmare poteft, & frangere leges
Temporis iftius tetrici nimiumq; feueri.
Prima dies cupiens infrænem extinguere luxum,
Manè facrat cineres, turbisq; ad templa vocatis
In caput effundit, memoratq; nouiffima fata, &c.

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 47. Paftores eos, quos neceffitas nulla excufat, etiã ad ftatuta Ecclefiæ ieiunia obferuanda inducant, ipfumq; ieiunium diuini effe præcepti doceant. Tempora verò ieiunandi, prout falubritati corporum & animarum expedire videbatur, ab Ecclefia ordinata, & totius Chriftiani orbis confenfu recepta, & iam inde ab Apoftolorum temporibus obferuata funt, quæ qui extra neceffitatem non obferuauerint, velut Ecclefiafticæ difciplinæ violatores, & cõfuetudinum Ecclefiæ temerarij contemptores, feueritate pœnarum coerceri debent.

ARTICV-

ARTICVLVS DECIMVS.

STATVTIS IEIVNIORVM TEMPORIBVS A CERTIS CIBORVM GENERIBVS ABSTINENDVM ESSE.

NEGANT.

Anno post natu Christum

100. NICOLAITÆ, & *Valentiniani cibos etiam idolis immolatos audacter edebant.* Irenæus lib.1.cap.1.& 27.

350. *Aerius tempore ieiuniorum omni genere carnium delicatissimè vtebatur.* Epiphanius de Aërianis.

380. *Iouinianus dicebat, à certis cibis abstinentiam non prodesse, nec vllius esse meriti.* Hieronymus lib.1. contra Iouinianum, Augustinus libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi 82.

400. Faustus Manichæus apud Augustinum lib.30.cap.3.& 4.contra eum scripto: *Si Quadragesima,* inquit, *non superstitiosè à vobis colitur, sed diuina lege quotannis omni studio per orbem terrarum in conuentu Catholico seruatur, videte, ne summa dementia sit, hoc à Paulo dictum putare, quòd dæmoniorum doctrina sit omnis abstinentia cibi.*

1180. *VValdenses dicunt, quòd comedere carnes in Quadragesima, & in diebus ieiuniorum non sit peccatum, cùm eas comedere non prohibuerit Christus.* Guido de VValdensibus errore 22.

1315. *Lollardi ieiunium irridebant, carnibus omni tempore, etiam sexta feria Parasceues vescebantur.* Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

1520. Erasmus Roterodamus epistola præposita Paraphrasi primæ ad Corinthios: *Mihi purioris Christianismi videtur, magisq; consentaneum Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, si nullum certum cibi genus præscribatur, sed admoneantur omnes, vt quisque pro corporis habitu vescatur, quæ maximè conducunt bonæ valetudini, non ad luxum, sed ad sobrietatem, cum gratiarum actione ac studio bonæ mentis.*

Et in Paraphrasi capitis octaui prioris ad Corinth. *Approbo quod dicis, esca non commendat nos Deo: cùm enim Deus vniuersa creauerit ad vsus humanos, neque quicquam à nobis exigat, præter vitæ pietatem, quid illius refert, piscium, an quadrupedum, an volatilium carnibus vescamur? Nihil enim pietati quicquam vel addit, vel adimit horum delectus: superstitiosum facere potest, pium nequaquam. Christus nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritas est, si quis homunculus conetur quemquam huiusmodi constitutionibus onerare: pro suo quisque corporis affectu vescatur, quibus velit, modò sobriè parceq;, super omnibus gratias agens Deo.*

Epistola ad Episcopum Basileensem: *Paulatim irrepsit consuetudo, quæ diem Veneris pisculentum nobis reddidit. Deinde vbi hoc successit, adiuncta est & Sabbati dies: nunc etiam Mercurij periclitatur; ob idq; genus obseruatiunculas videmus homines affligi, & denique mori, sibiq; Christianos videri, cùm sint Iudæi.*

1522. Lutherus Sermone de simulachris, & delectu ciborum: *Verum est, nos liberos esse, omniq; esca, siue carnibus, siue piscibus, ouis, aut butyro liberè vesci posse, id quod nemo inficias ibit. Si quis te vi adigere vellet, vt Papa in suis constitutionibus fecit, vt Feria sexta à carnium esu tibi temperares, & pisces comederes, similiter tempore ieiunij piscibus, non ouis, aut butyro, & id genus alijs victitares, hic nullo modo te à libertate, in qua à Deo positus es, deturbari permittas, sed contra potius, vt talem malè vras, facito, sic ipsi in os ostendendo, dicas: Ecce tu, quia carnis esum mihi interdicis, & ex libertate mea præceptum mihi facere conaris, ob eam maximè rem, vt tibi doleat, iam vescor carne.*

De doctrinis hominum vitandis: *Liberum & concessum est fidelibus, & ijs, qui agnouerunt veritatem, vesci lacte, butyro, caseo, carne quolibet die, siue Dominica, siue Veneris, siue in Quadragesima, siue in Aduentu.*

Contra Ambrosium Catharinum: *Octaua Antichristi facies est, delectus ille ciborũ & ieiuniorum, quæ libera per omnes dies sunt. At hodie sic ieiunatur, non vt caro mortificetur, sed quia bonum opus sit, hoc vel illo cibo abstinuisse, quo cælum mercantur. Quid autem hoc aliud, quàm impia facies est?*

1530. *Huldaricus Zuuinglius,* libro de delectu & libero ciborum esu, *quouis die quouis ciborum genere vesci licere asserit.*

1550. Ioannes Caluinus lib.4. Instit.cap.12 §.21. *Latæ sunt impiæ leges, quæ conscientias exitialibus vinculis stringunt. Interdictus est carnium esus, quasi hominem contaminaret. Additæ sunt sacrilegæ opiniones aliæ super alias, donec in profundum omnium errorum ventum est.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes.1.vers.29. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

Genes.2.16. Pręcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

Genes.9.3. Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis.

Leuitici 10.8. Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras; Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

Numer.6.2. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, siue mulier, cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccasque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum non comedent.

Iudic.13.3. Angelus Domini apparuit vxori Manue, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium. caue ergo ne bibas vinum aut siceram, nec immundum quicquam comedas. 13. Dixitque Angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur, nō comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

Ieremiæ 35.1. Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino &c. dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filij Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domū Rechabitarum. Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylaciū filiorum Hanan, filij Iegedeliæ hominis Dei. 5. Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices; & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ita vt non biberemus vinum cūctis diebus nostris nos & mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ. 18. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel. Pro eo quòd obedistis pręcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ pręcepit vobis: propterea hęc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Danielis 1.8. Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius: & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. 12. Dentur, *inquit Daniel,* nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio. 15. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui vescebantur cibo regio, &c.

Danielis 10.2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum: donec complerentur trium hebdomadarū dies.

1. *Machab.*1.65. Et multi de populo Israel definierunt apud se, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt.

Matthæi 3.4. Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pel-

liceam

liceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel sylucstre.

Lucæ 1.13. Ait Angelus ad Zachariam: Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. 15. Vinum & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur.

Actor. 15.28 Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis.

Rom. 14.19 Quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

1. *Cor.* 8.13. Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

1. *Timoth.* 5.23. Noli adhuc aquam bibere: sed modico vino vtere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostolorũ 50. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quiuis omninò de sacerdotali consortio, nuptijs, carnibus, & vino abstinuerit, non propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abominationem, corrigitor, aut deponitor, & ex Ecclesia eijcitor: consimiliter & laicus.

Can. 52 Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus & vino festiuis diebus non vtatur, idq́ propter abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor.

Constitut. Apostol. lib. 5. cap. 17. Ieiunate igitur diebus Paschę, incipientes à secunda Feria vsque ad sextam, & Sabbatum: sex diebus pane tantùm, sale, oleribus, & aqua mensæ adhibitis. Abstinete his diebus à vino & carne, dies quippe luctus, & non festi sunt.

Hegesippus. 160.

Libro 5. de Iacobo Iusto: Hic ab vtero matris suæ sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, animalium carnibus abstinuit.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 1. de hæresibus Valentinianorum: Quapropter & intimoratè omnia, quæ vetantur, hi, qui sunt ipsorũ prętecti, operantur. De quibus Scri-
Galat. 5. pturæ confirmant, quoniam qui faciunt ea, regnum Dei non hæreditabunt. Etenim idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab ijs putantes, & in omnem diem festum Ethnicorum pro voluntate in honore idolorum factum primi conueniunt: vt in nihilo quidem abstineant, quod est apud Deum, & apud homines odiosum muneris homicidiale spectaculum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Pædagogi cap. 1. Victus Christiani ratio non lautitijs paratur & delitijs. A cibis enim titillantibus, & ad venerem incitantibus, procul est mensa veritatis. Etsi enim maximè propter homines omnia facta sunt, non tamen omnibus vti bonum est, sed neque semper. Nam tempus, occasio, modus, & ad aliquid relatio, non parum ei, qui instituitur, momenti adferunt ad id, quod sibi est vtile.

Concilium Ancyranum. 316.

Can. 14. Qui in clero sunt Presbyteri vel Diaconi à carnibus abstinentes, visum est eas attingere, & sic, si velint, ab ijs abstinere: si autem nolint olera, quæ cum carnibus apponuntur, comedere, & Canoni non cedant, ab ordine cessare.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Lib. 5 histor cap. 1. Biblis in martyrio ad se reuersa: Quomodo, inquit, eiusmodi viri liberos suos deuorare in animum poterunt inducere, quibus ne licitum quidem sit sanguinem animalium ratione carentium comedere?

Concilium Gangrense. 324.

Canone 2. Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem, & idolothytum, & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquam eò quòd ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij: Inediæ autem & vigiliarum in tantum patiẽs erat, vt credulitatem viribus vinceret: pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die, post solis occasum: nonnunquam biduo triduoq́ sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panẽ & sal, potumq́ aquæ perparuum. De carnibus verò & vino melius tacere puto, quàm quicquam dicere. Quoniam nec apud plurimos quidem Monachorũ istiusmodi escæ in vsu habentur, &c. Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeũtes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

Basilius Magnus. 370.

In Constitutionibus Monasticis cap. 26. Ciborum diuersitatem nullo modo consectari Monachus debet: neque prætextu videlicet continentiæ ab solitis in communi vsurpari escis discedere. Siquidem hoc communis disciplinæ peruersio, & scandalorum occasio est: & væ illi, qui in pietatis cultorum conuentum huiuscemodi causas perturbationis attulerit. Sed licet vsitatum hoc salsamentum, quod iure incoctum veteribus sanctis Patribus, pulmentis loco alterius cuiusdam condimenti addi placuit, cõmistum sit cum reliquo ferculo, aquæ, olerúmve, neutiquam per simulationem ab se inuentæ suæ vanæq́ cuiusdam religionis reijcere debet, illud quasi qui carnes repudiet, & fercula alia meliora, & pretij maioris inquirere: sed in minimi salitæ carnis frusti decocto, bucceam reiecta omni obseruatione intingere, & cum omni gratiarum actione assumere. Siquidem minutissimum frustulũ illud in tam magnam aquæ copiam, aut leguminum (si ita fors ferat) cõiectum, nequaquam indicium cupedię est, sed seuerissima & verè durissima pietatis cultorum

rum

rum continentia. Quæ igitur huiusmodi sunt, hæc religionis cultor obseruando captare non debet. Neque enim propterea ab his nos abstinemus, quòd Iudæorum ritibus faueamus, sed vt deliciarum saturitatem fugiamus.

Ad Amphilochium de differentia ciborum: Egregijs autem Encratitis ad præclaram eorum obiectionem, cur nos quoque non omnia comedimus, illud dicatur, quòd etiam excrementa nostra abominamur. Nam dignitate quidem olera nobis carnes sunt: quòd verò ad eorum quæ sunt vtilia attinet discretionem, sicut & in oleribus id quod est noxium discernimus. Nam olus quidem est cicuta, quemadmodum & vulturina caro, caro est; tamen nec quis hyoscyamum attigerit, si capiat, nec canem attigerit, nisi magna necessitate vrgēte. Quamobrē qui comedit non iniquè fecit.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Ieiunamus à vino & à carnibus abstinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes, sed quòd præmium expectamus, vt sensibilia despicientes, spirituali deinceps & intellectuali mensa fruamur: & nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus.

Epiphanius. 380.

Hæresi 75. Si verò etiam oportet cōstitutionem Apostolorum proferre, quomodo illi decreuerunt, quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pētecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere, quàm panem, & salem, & aquā, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est.

Constit. Apost. lib 5. cap. 19.

In compendiaria doctrina: Per sex dies ipsius Paschatis oēs populi in siccorū esu perseuerāt, pane, inquam, & sale, & aqua tunc vtentes ad vesperā. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vsque ad gallicinium Dominicę illucescentis. Sunt præterea aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur: eorū, inquā, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque & volatilibus ac piscibus, ouo item & caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secundùm proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus verò & reliquis vescuntur: alij verò à volucribus abstinent, vtuntur autem ouis & piscibus: alij neque ouis vescūtur: alij piscibus solis: alij etiam à piscibus abstinēt, caseo verò vescuntur: alij autem neque caseum sumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis, &c.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 3. Paschali: Nequaquam diebus Quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus, neque in procinctu & prælio, vbi labor & sudor est necessarius, carnium edulio delectemur, &c. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carnium esum repudiant, & insatiabilem auaritiam Dei timore compescunt. Vnde ad cōtinentes Scriptura quotidie clamitat: *Vinum & siceram non bibent.* Et è contrario Iudęi ob culpam audiunt: *Dabatis bibere sanctis vinum, & Prophetis.* & præcipiebatis, dicentes: Non possunt suscipere correctionem, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & consilijs refrænare, amore ieiunij, qui desidia & peritura citò voluptate studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clam bibere, & auidis faucibus arbitros declinantes, in cubiculis mulsa potare, vt medium & ieiunia, quæ vltrò appetere debebant, ieiuniorū tempore luxuria & ebrietate commutent nescientes quòd etiamsi hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus vescantur carnibus, atque aues altiles diebus Quadragesimę, & propinquante Pascha immundis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuscemodi Dominus, & dicat: *Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis.* Non decet ieiunantes, tempore agonis & prælij, vesci carnibus, monente Scriptura: *Affligetis animas vestras.* Leuit. 23
Neque phasides aues solicito labore perquirere, & garrulas volucres, earumque pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni pretij coquos, qui vētris rabiem iure multiplici, & carnibus confusione mutatis, diuersoque ciborum sapore demulceāt: fumantibus patinis, & nidore sui furori gutturis blandientibus, cum iniuria continentiæ, diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & triū puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia, qui in seruitutem libertate mutata, cùm captiui debuerunt desiderare delitias, contempserunt Babylonias dapes, & simplicem cibum regali mensæ prætulerunt, &c. Suademus eis, qui tempore ieiuniorum esu carnium delectantur, imitari Sanctorum cōtinentiam, qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterēt, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superārūt, & titillantem gulæ vicerunt luxuriam, nobisque suæ fortitudinis exemplaria reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum Angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorem insignes Machabæorum victorias, qui ne illicitis carnibus vescerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulēre cruciatibus, totiusque orbis in Ecclesijs Christi laudibus prædicātur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia prima in Genesim: Hæ (*Quadragesimales*) Feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax, & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, & coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tolluntur.

Homilia secunda: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentiū magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat. Nusquam hodie tumultus, vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abierunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continētem, & sobriam matremfamilias.

Sermone 1. de Ieiunio: Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nónne quia in ministerio vinū gustarūt? Quæ erat lex Nazaræorū? Nonne abstinere à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebant, cōtemnentes mensam tyranni Nabuchodonosor. Ieiunauit Daniel triginta sex dierum hebdomadas, & vir ille desideriorum, quia à concupiscentijs sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodo ieiunauit non vnum Iudaicum diem, & breuem, sed triginta sex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesiæ consuetudinē. *Panem,*

ait, *delicatum non comedebam*. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt: *Vinum & caro nõ intrauit in os meum*, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam.

Homilia 6. ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, & si millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogãt vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 20. de sancto Macario: Me præsente adductus est ad eum puer, qui vexabatur à spiritu: cùm vnxisset eum oleo sancto, & aquam infudisset, præcepit ne quadraginta diebus carnes tangeret, nec vinum, & sic eum curauit.

Cap. 145. de Candida: Hanc ego vidi egregiã mulierem tota nocte laborantẽ & molentem, & proprijs manibus facientem panem oblationis, ad vires corporis deprimendas, & dicentem: Cùm non sufficiat ieiunium, hanc ei do sociam laboriosam vigiliam, vt Esau dissoluam, eneruemq́ue lasciuiam. Ea ab ijs, quæ sunt sanguine prædita & animata omnino abstinuit, nisi quòd sumebat pisces, & oleum, & olera, idq́ue solum in die festo. Omni autem alio tempore contenta erat oxycrato & pane arido.

Nilus Abbas. 420.

De interemptione Patrum Synæ, &c. Multi autem vescuntur crudis oleribus & baccis, mensam minimè artificiosam, & nullis condimentis instructam amplectentes: eorum, qui obsonia condiunt, & panem conficiunt, curiositatem multum valere iubentes: ne si in curãdo corpore multum temporis ponerẽt, negligentes essent in eo, in quo oportet perseuerare, sed pura mente Deum colerent, nec carnium crapula grauatam habẽtes cogitationem, neque ciborum varietate ventris voluptati blandientes.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 7. contra Iulianum: Cæterùm fortasse illud diceret: ab omni animali abstinemus, & Pythagoræ nugas veneramur, &c. Plurimi quidẽ apud nos fuêre summa bonitate conspicui, qui ad eam peruenêre continentiam, & ita seipsos castigârũt, vt etiam ijs, quæ ad vitam vtilissima, strenuè abstinere voluerint, nempe pane, & oleo: & herbis, & leguminibus ineuitabilem vẽtris necessitatem placârunt, vsi pura aqua, & exercitationis labore gaudentes: & reiectaneus quidem apud ipsos nullus cibus fuit: abstinuerunt autem à nonnullis, vt dixi, mentis ad deteriora propensionem remorantes, & carnis lasciuiam compescentes.

Socrates. 440.

Libro 5 cap. 21. loquens de diuersis ieiunij obseruationibus: Alij omnino ab omni animantium genere abstinent: alij inter animantia pisces solos comedunt: alij cum piscibus volucres etiam manducant, easq́ue ex aqua, vt est apud Mosen, nasci afferunt: alij à fructibus, duris integumentis inuolutis, & ab ouis temperant: alij arido pane solo vescuntur: alij ne illo quidem.

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum capite de abstinentia: A vino autem, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam non similiter ac hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs, tãquam abominandis, abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decernit. Neque enim eorum prohibet participationem: & ideo alij quidem permissis à Lege bonis, & voluptatibus securi fruuntur; alij verò ab ijs abstinent, nullus autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eum, qui comedit. Nam & abstinentia, & esus participatio sunt in mentis potestate. Porrò autem vita monastica non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus: *Qui comedit*, inquit, *non comedentem non spernat; & qui non comedit, comedentem non iudicet.* Rom. 14.

In historia sanctorũ Patrũ cap. 26. de Simeone Stilite: Ex ijs, qui crediderant, quidã Ismaëlita Deo votum fecerat, hoc diuino viro teste. Pollicitus autem erat futurum, vt se deinceps perpetuò abstineret ab esu cuiusuis animati. Hoc promissum nescio quomodo quodam tempore transgressus, occisam auem ausus est comedere. Cùm Deus autẽ per increpationẽ eum ad conuersionem voluisset deducere, & suum famulũ honorare, qui fuerat testis promissi, quod is fuerat transgressus, mutata est in lapidis naturam caro auis, adeò vt nec si vellet quidem, deinceps eo vesci posset.

Diadochus. 480.

De perfectione spirituali cap. 43. Continentiam in victu ita oportet seruare, vt nemo aliquid cibi detestetur. Hoc enim execrabile est, & dæmonis inuentum. Non enim à cibis tanquam malis abstinemus, absit: sed vt à copioso & inutili victu nos refrænantes, partes corporis efferuescentes moderatè castigemus.

Procopius Cæsareensis. 540.

De ædificijs Iustiniani orat. 1. Iustinianus omnibus illis diebus, qui Paschalem solennitatem præcedunt, ieiunio addictis duram quandã vitam egit, nedum regi alienam, sed ne priuato ciui aliquo modo acceptabilem. Per duos dies cibis abstinebat, summo manè identidem è lecto surgens Reipub. inuigilauit. Cibi appetens, vinum, panem, & id genus alia cibaria abesse voluit, brassicam solùm, & agrestes herbas, longo tempore sale & aceto maceratas edebat: potus aqua erat sola Neque ijs ad saturitatem vtebatur, sed petitũ cibum paulisper degustatum mox dimisit, non eo sumpto, qui naturæ erat satis.

Antiochus. 600.

Homil. 7. de ieiunio: Est & illud opus, vt obserues in abstinentia, quæ circa cibi sumptionem versatur, vt ne quem cibum aliquando abominẽre. Hoc enim execrabile cum primis, & dæmonum malignitati perquàm simile. Neque enim ab vllo ciborum genere nobis temperamus, quòd suapte natura mali sint, (absit hoc:) magis verò vt nos à pollucibiliore eduliorum voluptate atque illecebra auulsi, membra hæc carnis nostræ, quæ facilè inflammantur & intumescunt, moderatè castigemus.

Georgius Presbyter. 620.

In vita Theodori Archimandritæ: Antiochus Eremita ad centesimum annnm peruenerat: sexaginta annorum spatio nec vinum, nec oleum, nec aliud huiusmodi gustauerat: triginta iam annis panem non comederat, oleribus crudis cum sale & aceto vescebatur, & aquam bibebat.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 56. Accepimus in Armeniorum regione, & in alijs locis, & in Sabbatis, & in Dominicis sanctę Quadragesimę quosdam oua & caseum comedere. Visum est ergo, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic & ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fœtus eorum, quibus abstinemus: si autem hæc non seruauerint, si sint clerici, deponantur; si laici, segregentur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro de Hæresibus: Aërius ieiunium Feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari prohibet: carnibus & cibis generis omnis vsus est sine religione.

Ad Cometam de Ieiunijs: Ieiunium non est solùm, cùm quis ab aurora vsq; ad vesperam nihil prorsus edit: sed etiam cùm quibusdam cibis abstinemus, vt vino & carne. Sabbatis Quadragesimæ & Dominicis abstinentia à quibusdam cibis sancita est: quia præualet resurrectio, quia vincit, in quam, causa lætitiæ ex resurrectione ad soluendum ieiunium.

Theosterictus. 820.

De S. Niceta: Quis ita continentiam amplexus est, vt pater noster Nicetas, qui vel res necessarias, panem dico & aquã, parcè sumebat? De vino autem, & reliquis delicatis cibis superfluũ est dicere.

Anastasius Nicænus. 850.

Quæstione 77. Cùm Christus dicat, non quæ intrant per os coinquinant hominem, cur statuerunt Patres, ne vesceremur carnibus in sanctis ieiunijs? Non de cibis hoc dixit Dominus. Nam sciuit quidem, quòd nimius esus & potus coinquinant hominem, in ipso excitantes affectiones carnis ad libidinem. Sed quoniam Pharisæi damnauerunt Apostolos, vt qui illotis manibus comederent, ad ea respondens Dominus dicit: Non quicquid per os intrat coinquinat hominem, vtpote sordes manuum, quas vos obseruatis, sed peccata, quæ exeunt ex homine, illa coinquinant hominem.

Simeon Metaphrastes. 950.

De sancta Athanasia cap. 7. Cùm etiam abstinentia multum valeret, paululum panis & aquę post nonæ horæ tempus gustabat, caseo & pisce omninò abstinens, quæ in solo die festo Paschæ, Deo gratias agens, gustare solita erat. Sanctæ verò Quadragesimæ diebus post biduum sumens cibum, crudis tantùm oleribus cõtenta erat, in illis sanctis diebus omnino potum non gustans.

Ioannes Zonaras. 1100.

In Canonem Apostolorum 51. A nuptijs & esu carnium vinique potu propter abstinentiam temperare, probandum id laudandumq; venit. Sed hæc abhorrere, ac velut animæ perniciosa reijcere, non caret crimine. Nihil enim eorum, quæ fecit Deus, malum est; sed eorum abusus noxia res est, & damnosa.

Theodorus Balsamus. 1160.

In Canonem 51. Apost. Ecclesia eos, qui carnibus vescuntur, & vino vtuntur, non abhorret; nec eos, qui ab his propter exercitationem abstinent, punit. Et ideo animaduertẽdum est, quomodo quis ijs abstinet. Et si quidem, vt vel maximè impij Bogomili, propter eorum odium, & quòd mali causa sint ijs, qui eis abutũtur, deponetur, si post denuntiationem non corrigatur, vel quod magis est, etiam ex Ecclesia exterminabitur, vt qui aduersus Dei creaturas blasphemet. Si autem propter exercitationem, & quandam religionem ab ijs abstinet, non condemnabitur. Et ideo multi etiam Monachi, qui satis longo tempore propter continentiam nec caseum, nec ouum, nec vinum gustauerant, ea aliquando gustarunt, & omne, quod malam de ijs suspicionem adferebat, offendiculum amputauerunt, vt Beatus ille Hesychastes, qui Ferratus dictus est, & qui Eleæ Episcopus vocatus est, Monachus Theodulus in Synodo, vt offendiculum, & improborũ quorundam murmurationes tolleret, caseum & ouum gustauit.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. Annalium de Imperio Comneni: Cùm autẽ Alexius, dum opibus affluebat, summus amator esset lautitiarum, & conuiuijs delectaretur, atque omnes voluptates consectaretur, & carnibus, nec ieiuniorum diebus, vt Feria quarta & Feria sexta, nec alijs solennibus Ferijs abstineret: tum crudis herbis & pomis vescebatur, ieiunijs gaudebat, ac tandem piscibus etiam festis diebus pro delitijs suauissimè vescebatur. Quoties verò veterum cupediarũ, & curiosæ illius popinæ recordabatur, condimenta nihil aliud esse dicebat, nisi ventris fastidium, & appetitus irritamenta: naturã enim paucis contentam esse: & bonam corporis habitudinem quouis cibi genere æquè conseruari.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib 17. cap. 32. Cùm fames Bizantij increbuisset, rerum necessariarum inopia Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autẽ, qui pietatem sibi consectãdam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adeũdam esse censens, quàm vt quicquam de patrijs moribus ac traditionibus mutaret.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Lib. 7. Annalium: Ioannes Glycys Patriarchicam sedẽ muneris loco accepit, vxore eius statim monasticum habitum induta. Quem & ipse reuerentia sedis induisset, nisi illius conatui Cæsar obstitisset. Nam cùm corruptus humor non ita multo ante certis anni interuallis articulos eius inuasisset, grauissimè cruciabatur, & de sententia medicorum ei carnibus vescendum erat: qua de causa monasticus habitus ei non est concessus.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 4. Vetus Lex hasce obseruationes habebat, Euangelium verò nequaquam: sed omnia in vniuscuiusque potestate & arbitrio sunt constituta: propter diuinam verò cõsuetudinem à quibusdam animalibus abstinent, nec illis vescũtur: quemadmodum, qui penes nos sunt, Monachi ab omnium carniũ esu abstinent, non quòd has impuras, & reijciendas esse arbitrẽtur, sed vitam augustiorem sequi cupientes, & Remp. habere longè sublimiorem, propter corporis sui tolerantiam carnibus abstinent.

Georgius Codinus. 1400.

De officialib. palatij Constãtinopolitani fol. 118. Et oratione habita ad mensam Imperatoris, quia prçterijt Quadragesima, & principiũ tẽporis aduenit, quo eduntur carnes, panem, & missum accipit, & abit.

Græci. 1536.

In Horologio: Anno 1079. Indictione 14. Vigilia Nataliũ Christi Dominica κρεωφάγια, id est, tempus edendarum carnium dies 56. ἡ ἀπόκρεα, id est, dies abstinentiæ à carnibus 18. Februarij.

Zaga Zabo. 1536.

In Cõfessione fidei Aethiopicæ: Die Sabbati, excepto Quadragesimali tẽpore, carnes semper comedimus, &c. Delectum ciborum sanctissimè obseruatum volumus.

Christiani in Moscouia. 1550.

Ioannes Faber de religione Moscouitarũ: Abstinentia apud illos tempore Quadragesimali adeò perficitur, vt hoc tempore in perpetuũ nulli suorum hominũ carnibus, ouis, caseo, & butyro vesci liceat. Tanta est illis harum constitutionum obseruantia, vt quocunque ieiunio piaculum esset aliquem carnibus vesci aut ouis. Narrabãt interim quoq; ex suis inueniri, qui cùm ieiunia persoluũt, nihil quod vnquam visum sit vita fungi, neq; pisces ipsos ederent: inueniri & alios, qui ieiunio statutis

ſtatutis diebus neque vinum, neque quicquam aliud potuum bibaut.

Paulus Iouius de legatione Baſilij Magni Principis Moſcouiæ ad Clementem Septimum: Vniuerſus populus quater in anno, & pluribus ſemper diebus ieiunare conſueuit, abſtinetq; ab eſu carnium, ouorum, & lactis. Per hebdomadam diem Mercurij ſine carnibus, diem autem Veneris ſine ouis, lacteq́ue traducunt.

Ioannes Laticius in cap. 10. de Theologia Moſcouitica: Moſcouitæ ante Natalem Domini ſex hebdomadas ieiunant, à carnibus, butyro, caſeo, ouis abſtinentes, leguminibus contenti.

Martinus Cruſius Turcogræcia lib. 3. fol. 273. Monachi Græci haud vnquam veſcuntur carnibus, ſed plerunque piſcibus, nec tamen niſi ratione ieiunij permittente. Tota enim Quadrageſima ante Natiuitatem Chriſti, & Quadrageſima poſt, cum ſeptimana ſanctâ, nec non ab Aſcenſione Domini diu, & à Kalendis Auguſti vſque ad Aſſumptionem S. Mariæ, item diebus Mercurij & Veneris à piſcibus quoq; ouis, & lacticinijs non ſolùm clerici, ſed & laici abſtinent: veſcuntur interea marinis conchis, oſtreis, ſardellis, hordeo, oriza, acetarijs, oliuis, raphanis, & alijs huiuſmodi fructibus. Ieiunia hæc rigidiſſimè, ſine vlla diſpenſatione etiam in periculo mortis obſeruant: nec vnquam ſanguineis piſcibus veſcuntur durante ieiunio. *Conſentit Petrus Bellonius lib. 1. cap. 48. in ſua peregrinationis obſeruationibus.*

ASSERVNT PATRES LATINI.

Theleſphorus. 127.

Epiſtola ad omnes vniuerſaliter cap. 1. A nobis, & à cũctis Epiſcopis, in hac ſancta & Apoſtolica Sede cõgregatis, ſtatutum eſt, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici, in ſortem Domini vocati, à carne ieiunent.

Tertullianus. 200.

De cultu fœminarum cap. 9. Quidam ipſam Dei creaturam ſibi interdicunt, abſtinentes vino, & animalibus exulãtes, quorum fructus nulli periculo aut ſolicitudini adiacent, ſed humilitatem animæ ſuæ in victus quoq; caſtigatione Deo immolant.

De Reſurrectiõe carnis cap. 8. Nam & ſacrificia Deo grata: conflictationes dico animæ, ieiunia, & ſeras, & aridas eſcas, & appẽdices huius officij ſordes, caro de proprio ſuo incommodo inſtaurat.

De ieiunijs cap. 1. Xerophagias obſeruamus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & vuidioribus quibuſque pomis, ne quid vinoſitatis vel edamus, vel potemus.

1 Tim. 4. *Cap. 15.* Reprobat Apoſtolus illos, qui iubebãt cibis abſtinere, ſed de prouidentia Spiritus ſanctus, prædamnãs iam hæreticos, perpetuam abſtinentiam præcepturos ad deſtruenda & deſpicienda opera Creatoris: quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Iouem hodiernum de Pythagora hæreticum: non apud Paracletum. Quantula eſt enim apud nos interdictio ciborũ? Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum, nec totas, exceptis ſcilicet Sabbatis & Dominicis offerimus Deo, abſtinentes ab eis, quæ non reijcimus, ſed differimus. Atquin ad Romanos ſcribẽs, vos nunc compungit retractatores huius officij: *Ne propter pabulum*, inquit, *ſolueritis opus Dei.* Quod
14. opus? De quo ait: *Bonum eſt carnem non edere, & vinum non potare.*

Ambroſius. 370.

Lib. 3. de Virginib. Modico vino vtere, ne infirmitatem corporis augeas, non vt voluptatem excites. Incendũt enim pariter duo, vinũ & adoleſcẽtia. Infrenant etiam teneram ętatẽ ieiunia, & parſimonia cibi retinaculis quibuſdã indomitas cohibent cupiditates, &c. Eſcis quoq; omnibus, quę gignant membris calorẽ, parcè vtendũ puto. Carnes enim etiam aquilas volantes deponũt: in vobis quoq; ales interior illa, de qua legimus: *Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua*, ſublime tenens, virgineo præpes volatu, ſuperfluæ carnis neſciat appetentiam.

Hieronymus. 390.

Lib. 1. contra Iouinian. cap. 10. Quòd autẽ nobis obijcit *Iouinianus*, in ſecũda Dei benedictione comedẽdarum carniũ licentiam datã, quæ in prima conceſſa non fuerat: ſciat, quo modo repudium iuxta eloquiũ Saluatoris ab initio nõ dabatur, ſed propter duritiã cordis noſtri, per Moyſen humano generi cõceſſum eſt; ſic & eſum carniũ vſq; ad diluuiũ ignotum fuiſſe: poſt diluuiũ verò, quaſi in eremo murmuranti populo coturnices, ita dentibus noſtris neruos & virulẽtias carnis ingeſtas, &c. Ab exordio cõditionis humanæ nec carnibus veſcebamur, nec dabamus repudiũ, nec præputia nobis eripiebãtur in ſignũ, hoc curſu vſq; ad diluuium peruenimus: poſt diluuiũ autẽ cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingeſtæ ſunt ad veſcendũ, & repudia conceſſa duritiæ: & cultellus circumciſionis appoſitus, quaſi Dei manus plus in nobis creauerit, quàm neceſſe eſt. Poſtquam autẽ Chriſtus venit in fine temporum, & ω reuoluit ad α, & extremitatẽ retraxit ad principiũ: nec repudiũ nobis dare permittitur, nec circũcidimur, nec comedimus carnes, dicẽte Apoſtolo: *Bonũ eſt vinum non bibere, & carnes non comedere.* Et vinum enim cum carnibus poſt diluuium dedicatum eſt.

Exod 16. Gen 9. Deut 26. Genc. 17. Matt. 19. Rom. 14. Gen. 9.

Lib. 2. cap. 6. Eſus carniũ, & potus vini, ventriſq; ſaturitas, ſeminariũ libidinis eſt. Vnde & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus.

Cap. 9 Dicæarchus in libris Antiquitatũ, & deſcriptiõe Græciæ refert, ſub Saturno, id eſt, in aureo ſeculo, cùm omnia humus funderet, nullum comediſſe carnes, ſed vniuerſos vixiſſe frugibus, & pomis, quæ ſponte terra gignebat. Perſarũ regis Cyri vitã Xenophon octo voluminibus explicat, polenta, & cardamo, & ſale, ac pane cibario eos aſſerens victitare. Lacedæmoniorũ mẽſæ, frugalitatiſq;, & ſupra ſcriptus Xenophon, & Theophraſtus, & omnes penè Scriptores Græciæ teſtes ſunt. Chæremon Stoicus, vir eloquentiſſ. narrat de vita antiquorũ Aegypti ſacerdotum, quòd &c. ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatẽ ſenſus, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebãtur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione naſcuntur. Panem rarò veſcebantur, ne onerarent ſtomachum: & ſi quando comedebãt, tuſum pariter hyſopũ ſumebãt in cibo, vt eſcã grauiorẽ illius calore decoquerent: oleũ tantùm in holeribus nouerãt, verùm & ipſum parũ, propter nauſeam, & aſperitatẽ guſtus leniendã. Quid loquar, inquit, de volatilib. cùm ouũ quoq; pro carnibus vitauerint, & lac, quorũ alterum carnes liquidas, alterũ ſanguinẽ eſſe dicebant, colore mutato, &c. Ioſephus in ſecũda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria, & in 18. Antiquitatũ libro, & contra Appionem duobus voluminibus, tria deſcribit dogmata Iudæorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſenos: quorũ nouiſſimos miris efferat laudib. quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianũ ieiuniũ verterint in naturã, &c. Cleanthes Cizycenus, & Aſclepiades Cyprius, ætate,

qua Pygmaleon in Oriẽte regnabat, scribũt esum carniũ nõ fuisse. Eubulus quoq;, q historiã Mithræ multis voluminib. explicuit, narrat apud Persas tria genera Magorũ: quorũ primos, q sint doctissimi, & eloquentissimi, excepta farina, & holere, nihil amplius in cibo sumere. Apud Eleusinã etiam volucribus, & piscibus, & quibusdam pomis abstinere solenne est. Bardesanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnosophistas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos: qui tantæ continentiæ sint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuiũ, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: & cùm rex ad eos venerit, adorare illos solitus sit, pacemq; suæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari sitã. Euripides in Creta Iouis prophetas non solùm carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert. Xenocrates Philosophus de Triptolemi legib. apud Athenienses tria tantùm præcepta in tẽplo Eleusinæ residere scribit, honorandos parentes, venerandos Deos, carnibus non vescendum. Orpheus in carmine suo esum carnium detestatur.

1. Tim. 4. *Cap. 11.* Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruẽda, & contemnenda, & abominanda opera Creatoris. Nos autẽ & creaturã omnem laudamus Dei: & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati.

Epist. 7. ad Latam cap. 5. Cibus eius olusculum sit, & simila, raroq; pisciculi. Et, ne gulæ præcepta lõgius traham, sic comedat, vt semper esuriat: vt statim post cibũ possit legere, orare, & psallere.

Epist. 27. cap. 8. in Epitaphio Paulæ: Paula tãtæ continentiæ fuit, vt prope mensurã excederet, & debilitatem corporis nimijs ieiunijs ac labore contraheret: quæ, exceptis diebus festis, vix oleum in cibo caperet: vt ex hoc vno æstimetur, quid de vino, & liquamine, piscibus, & lacte, & melle, & ouis, & reliquis, quæ gustui suauia sunt, iudicarit. in quibus sumendis quidã se abstinentissimos putant, & si his ventrem ingurgitauerint, tutam pudicitiam suspicantur.

Cap. 10. Quid memorẽ clementiã, & sedulitatem in ægrotantes, quas miris obsequijs, & ministerijs confouebat? Cumq; alijs languentibus largè præberet omnia, & esum quoq; exhiberet carniũ: si quando ipsa ægrotasset, sibi nõ indulgebat, & in eo inæqualis videbatur, quòd in alijs clemẽtiam, in se duritiam commutabat.

In vita Pauli Eremitæ: Cibum & vestimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impossibile videatur, Iesum testor, & sanctos Angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iũgitur, vidisse me Monachos, de quibus vnus per triginta annos clausus, hordeaceo pane, & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant, quinq; caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse vi-
Marc. 9. debuntur his, qui non crediderint, quia omnia sunt possibilia credentibus.

In vita Hilarionis: A vicesimo primo anno vsque ad 27. tribus annis dimidium lentis sextariũ madefactũ aqua frigida comedit, & alijs tribus panẽ aridũ cum sale & aqua. Porrò à 27. vsq; ad 30. herbis agrestibus, & virgultorũ quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsq; ad 35. sex vncias hordeacei panis, & coctũ modicè holus absq; oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & totũ corpus impetigine, & pumicea quadam scabredine cõtrahi, ad superiorem victum adiecit oleum, & vsq; ad 63. vitæ suæ annũ hoc continẽtiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustans. Inde cùm se videret corpore defatigatũ, & propinquam putaret imminere mortẽ, à 64. anno vsque ad 80. pane abstinuit, incredibili feruore mentis: vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissius viuere.

Ad cap. 10. Danielis: *In diebus illis ego Daniel lugebã.)* Hoc docemur exemplo, tẽpore ieiunij à cibis delicatioribus abstinere, (quod ego nunc puto dici panem desiderabilem,) nec carnẽ comedere, nec vinum bibere: insuper & vnguenta non quærere.

De Viris illustribus in Iacobo: Iacob frater Domini de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram nõ bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo.

Augustinus. 400.

Libro 30. contra Faustũ Manichæum cap. 5. Audi ergo, quod confiteris te non videre, qua mente aut consilio hoc aduersum vos capitulũ proferamus: nõ q; à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & vnde iam quantum sufficere videbatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum: & Christiani non hæretici, sed Catholici, edomandi corporis causa, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, nõ solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinẽt: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atq; temporibus, sicut per Quadragesimã ferè oẽs, quanto magis quisq; vel minus seu voluerit, seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali: ac per hoc eas, tamquam immundiora & truculentiora Dei vestri vincula, exhorrentes abijcitis.

Tractatu 73. in Euang. Ioannis: Non est malũ carne vesci, cùm de hac re loquens Apostolus dicat: 1. Tim. 4.
Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendũ quod cum gratiarum actione accipitur: sed quia, sicut idem ipse ait: *Malũ est homini, qui per offensionem manducat.* Et si Rom. 14.
per hominis offensionem, quanto magis Dei? Cuius in Israëlitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapiẽtia, & petere id, quo inhiabat concupiscẽtia, quamuis illi nec peterent, sed quia deerat murmurarẽt. Sed vt sciremus, non Dei creaturam esse culpabilẽ, sed inobedientiã contumacem, & inordinatam cupiditatẽ: nõ propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo Gen. 3.
inuenit, & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Gen. 25.

Serm. 64. de Tẽpore: Sed & illa est in Quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergo ista vitamus, quæ aliquando licent, in primis peccata fugiamus, quæ omnino nunquam licẽt.

Concilium Carthaginense Quartum. 395.

Cap. 85. Baptizandi nomen suum dent, & diu sub abstinentia vini & carnium, ac manus impositione crebra examinati, baptismũ percipiant.

Gaudentius Brixiensis. 400.

Tract. 15. de Machabæis: Præceperat Iudæis Deus, Leuit. 11. Deut. 14.
ne porcum, cæteraq; illi similia manducarent, & erat hoc duplici de causa (fratres charissimi) siue vt luxuriosus populus flammã carnaliũ vitiorũ calidis carnibus non nutriret: perhibentur enim calorem nimiũ præstare corporibus: siue vt porcorum more non viuerent. Nam sues semper immundi sunt, & de fonte vel de fluuio exeũtes, ite-

rum

rum voluuntur in cœnum: nec vnquam intuentur cælum, sed prono semper ad terrā capite ventri deseruiunt. Et idcirco Dominus legionē dæmonum in gregem permisit ire porcorū: id est, in eorum gregem, qui tātùm ventris sunt animalia, qui nunquam cælestia intuentur, sed immunditijs semper dediti, & cœno sunt oblíti vitiorum.
Matt. 8. Salubriter ergo Deus vel abstinentiā gulæ, vel continentiam immundarum actionū imperauit. *Lex*
Rom. 7. *enim sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* Salutaria videntur; mādata diuina sunt: nam q *fe-*
Deut. 4. *cerit ea homo, viuet in illis.* Sed finge nihil noxietatis inesse suillis carnibus, nec vllum fomentum illecebris augere corporeis; quin etiam esse hodie
Tit. 1. *omnia munda mundis, sanctificata per verbum Dei, & orationem:* præcipientis tamen Dei erat potestas & auctoritas cogitanda, qui istud iusserat tunc temporis obseruari. Nemo enim imperantem Dominum, aut sine pœna sui sacrilegij discutit, aut impunè contemnit. Nam neque in illa arbore inesse malum potuit, quam inter cæteras arbores Paradisi bonus Creator plantauerat, cuius fructus ita erat speciosus ac dulcis, vt concupiscentiā præstaret oculis, gulæ conciliaret illecebrā. Scriptū est
Gen. 2. enim: *Et vidit mulier fructū ligni quia gratus est ad aspectum, & dulcis ad escam, & accepit, & manducauit, & dedit viro suo.* Sed si fortè dixeris, nō omne quod gratum videtur & dulce, bonū quoq; esse: quia sint aliqua etiam mala, quæ grata videātur & dulcia. Cedo, acquiesco, consentio. *Mel enim distillat* (vt
Prou. 16. ait Scriptura) *à labijs mulieris meretricis*, quæ ad tempus impingat fauces suas, nouissimum autē amarius felle inuenies, & acutius gladio vtraque parte acuto. Et certè malum nihil est, vel in specie, vel in sexu mulieris; sed est vtiq; malū in voluntate peccantis, & per intemperantiā concupiscentiæ transgredientis à legitimo iure cōiugij. Nam & vini natura cùm bona sit, rectè tamen damnatur ebrietas. Audi modò generalem de creatis o-
Genes. 2. mnibus diuinæ Scripturæ sententiam: *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde.* Tamen quia veritatis ratio postulabat, & seruilis humana conditio legem Dei dominātis acceperat, proprij arbitrij libertati permissa, vnā Deus elegit arborem de omnibus lignis Paradisi, non vtiq; malam, sed in qua esse scientia boni & mali videtur, in qua seruorum suorum obedientiā pertentaret; vt libertas arbitrij vel immortalitatis præmium possideret obediens, vel contemnens exciperet mortis interminatæ sententiam. Manducauit homo, quia voluit: mandatum non custodiuit, quia noluit: morte mulctatur, quia mandatū seruare potuit, & non studuit. Arbor quidē bona, & fructus quidem bonus; sed præuaricatio mandati mala, & contemptus Dei malus: atque ita malum nō in fœtu arboris est, sed in voluntate hominis transgressoris. Igitur si vnius arbusculæ fructus contra Dei mandatū temerè à Protoplastis degustatus, mortē generi acquisiuit humano; potuit & Machabæis, tunc sub Lege positis, interitum parare mandati diuini trāsgressio, quibus nunc honorē & gloriā præcepti eius custodia cōparauit.

Maximus Taurinensis. 430.

Homil. 3. de Ieiunio Quadragesimæ: Quale est ieiunium, quòd non vescaris carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum?

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Abstinemus à carnibus, sed non à malitia: vinum non bibimus, sed ira inebriamur.

Leo Primus. 450.

Sermon. 4. de ieiunio Quadragesimali cap. 4. Vtilis quidem est abstinentia, quæ parcò assueta victu, delitiarū cohibet appetitū: sed vę illorū (*Manichæorum*) dogmati, apud quos etiā ieiunando peccatur. Damnant enim creaturarū naturā in Creatoris iniuriam, & contaminari edentes asserunt ijs, quorum non Deū, sed diabolum conditorem esse definiunt, cùm prorsus nulla sit substantia mala, nec ipsius mala sit vlla creatura.

Cap. 5. Vos autem Catholicæ matris sancta generatio libertatem vestram congrua ratione moderamini, scientes quoniam bonum est & à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendū est, ita discernere cibos, vt vsus semoueatur, non natura damnetur.

Prosper. 460.

De vita contemplatiua lib. 2. cap. 22. Veraciter abstinentes, escarum non naturas, sed concupiscentias damnant, ac voluptates suas desiderati cibi vel potus abusione mortificant.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatib. cap. 69. Sacratę Deo virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castigādi corporis abstinētibus à vino vel carnibus nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est.

Fulgentius. 500.

De Fide ad Petrū cap. 3. Humiles Christi serui, qui cupiunt Domino suo sine impedimento, & absq; animi noxia occupatione seruire, cōiugia omninò non appetunt, & à carnibus & vino abstinent, in quantū corporis valetudo permittit: non quia peccatū est aut coniugē habere, aut vinū carnesq; percipere: Nā & B. Apostolus dicit: *Quia omnis crea-* 1 Tim. 4.
tura Dei bona est, &c. Ideoq; serui Dei in eo, quòd à carnibus, & à vino abstinēt, nō tanquā res immūdas refugiūt, sed mūdioris vitę instituta sectātur.

Cap. 42. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnē creaturam Dei bonam esse, & nihil reijciendum, quod cum gratiarū actione percipitur, & Dei seruos, qui à carnibus, aut vino abstinent, nō tanquā immunda, quæ à Deo facta sunt, respuere, sed à fortiori cibo & potu pro sola castigatione corporis abstinere.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 29. Litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solēnitate soluatur. Quo triduo omnes abstineant, & Quadragesimalibus cibis vtantur.

Concilium Gerundense. 517.

Canone 3. Secunda Litania facienda Kalen. Nouemb. ea tamen cōditione seruata, vt si ijsdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomada; secundùm prioris abstinentiæ obseruantiam, à quinta Feria incipiatur, & in Sabbati vespere missa facta finiatur: quibus tamen diebus à carnibus & vino decreuimus abstinendum.

Benedictus Abbas. 530.

In Regula cap. 36. Carniū esus infirmis omninò debilibusq; pro reparatione concedatur. At vbi meliorati fuerint, à carnibus more solito omnes abstineant.

Gordianus. 560.

Vita S. Placidi cap. 52. Non diebus, non noctibus à colloquijs diuinis & psalmodia cessabat, omni tempore quadragesimalem vitam ducens, vinum nunquā bibens. In Quadragesima Dominica die, tertia & quinta Feria pane tātùm & aqua contentus erat, alijs diebus omninò nihil recipiens.

Fortunatus. 570.

In vita S. Radegundis cap. 7. In mensa sub sladone silgineum panem absconsum, vel hordeaceum māducabat occultè, sic vt nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo B. Medardo cōsecrante velata est, vsq; ad finem, præter legumen & olera, non

pomum, nō piscem, non ouū, vel aliud quid edit. Potum verò, præter aquam mulsam atq; pyratiū, non bibit: non vini puritatem, non medi decoctionem, ceruisiæque turbedinem.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 1. Dialog. cap. 1. Honoratus ab annis puerilibus ad amorem cælestis patriæ per abstinētiam exarsit: cumq; tam magna cōuersatione polleret, seq; iā ab otioso quoq; sermone restringeret, multum per abstinētiam carnem domaret, die quadā parentes eius vicinis suis conuiuium fecerunt, in quo ad vescendum carnes paratæ sunt: quas dum ille ad esum contingere per abstinentiæ amorem recusaret, cœperunt eum parētes eius irridere, ac dicere: comede, nūquid piscem in his mōtibus tibi allaturi sumus? Illo verò in loco pisces audiri consueuerāt, non videri. Sed cùm his sermonibus Honoratus irrideretur, repentè in conuiuio aqua ad ministerium defuit, & cum situla lignea, sicut illic moris est, mancipium ad fontem perrexit: dumq; hauriret aquā, piscis situlam intrauit. Reuersumq; mancipium ante ora discumbētium piscem cum aqua fudit, qui ad totius diei victū potuisset Honorato sufficere. Mirati sunt omnes, totaq; illa parentū irrisio cessauit. Cœpêre namq; in Honorato venerari abstinentiam, quam ante deridebant, sicq; à Dei homine irrisionis detersit opprobria piscis allatus de fonte.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 44. Nō quia carnes malæ sunt, ideo prohibentur: sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt: fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum esca ventri, & venter escis.

Eligius. 640.

Homilia 9. de vulnerato & Samaritano: Et quia, fratres mei, multa illicita cōmisistis, debetis abstinere à licitis: Licitū enim est homini comedere carnem, & bibere vinum, & cætera corpori necessaria, quæ non cum saturitate pœnitētes debent sumere, sed cum sustētatione corporis, vt quæ ventri subtrahunt, erogent pauperibus.

Hom. 16. Diebus Quadragesimæ vos omnibus modis à cōiugum commixtione vestrarum, sicut decet Christianos, abstinere oportet: Nā, vt quidam sapiens ait: Similis reatus est fideli Christiano diebus Quadragesimæ etiā cum propria vxore concumbere, sicut & carnes in cibo sumere.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 10. In Kalend. Ianua. prǽter piscem & olus, sicut & in illis quadraginta diebus, cǽteris carnib. abstinetur, & à quibusdā etiam nec vinū bibitur.

Concilium Toletanum octauum. 654.

Cap. 9. Quisquis absq; ineuitabili necessitate, atq; fragilitate, & euidenti languore, seu etiā impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit Resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carniū abstineat gulam, quia sacris diebus abstinētiæ oblitus est disciplinā. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiāt.

Fructuosus Episcopus Bracharensis. 655.

Apud Smaragdum Abbatē in Regulā Benedicti cap. 39. & apud Gratianum dist. 5. de Consecratione: Carnem cuiquam Monacho nec sumendi, nec gustandi est concessa licentia: non quòd creaturam Dei iudicemus indignam: sed quòd carnis abstinentia vtilis & apta Monachis æstimetur: seruato tamen moderamine pietatis erga ægrotorum necessitudines, vel longè proficiscentium, &c.

Aribo Frisingensis. 760.

Vita S. Corbiniani cap. 13. Cùm quadam die ad Tusciæ partes peruenisset sexta Feria ieiunij, in qua abstinere oportebat ab esu carnium, videntes hi, qui præerant itineri, quòd hora gustandi tardius protrahebatur, dixerunt, vt vel paululum repausarent. His dictis, is, qui alimenta ad mensam Pontificis ministrabat, dixit se ad esum Episcopi nihil prǽter carnē habere, quā eo die nō comestutum Episcopum nouerat. Hoc eo dicente, vir Dei sursum aspiciens, vidit aquilā in aëris altitudine volantē, & ait: Ecce auis, per quam nobis Dominus misericordiæ suæ largitate daturus est alimēta. His dictis, ab intuētium oculis longius aquila recessit, & de tāta altitudine oculorū acie piscem in maris fluctibus vidēs, submissis alis arreptum ad littus perduxit. Illis ergo pergētibus, quidam cocus Pontificis more itinerantiū hoc videns, ad littus cucurrit, inuenit aquilā in piscis adhuc viui capite sedentem, piscemq; palpitātem. Qui cùm aduenisset, aquila piscem dimisit, & auolauit. At cocus arreptum piscem obtulit Pontifici, & factū aquilæ enarrauit. Magnitudo verò piscis tanta erat, vt non solùm Pontifici sufficeret, sed etiam cunctis, qui apud illum comederunt.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Episcoporum Metēsium, de S. Arnulpho: Post aliquot verò annos, cùm ad Episcopatus ascendisset officium, ei die quadam piscator quidā piscem attulit. Quem ille sibi (quia carnibus abstinebat) ad refectionē vespertinā iussit pparari, &c.

Rerum Roman. lib. 16. Anno 19. Iustiniani facta est inopia frumenti, vini, & olei, ac pluuia magna: & factus est terræmotus magnus Constantinopoli, & euersio die sancto Paschæ, & cœpit vulgus abstinere à carnibus mēse Februario: die quarta autem prǽcepit Imperator alia hebdomada carnem apponi: & omnes carniū venditores occiderunt, & apposuerūt, & nemo emebat, aut edebat. Porrò Pascha factum est, & inuentus est populus ieiunās hebdomada superflua.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 34. Cōstituimus, vt quatuor anni tempora ab omnibus cum ieiunio obseruentur, &c. Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, Feria quarta & sexta & Sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur.

Leo Quartus. 847.

De Consecratione distinct. 3. De esu carnium apud nos vetustissima & non improbāda traditio semper est tenēda, vt à cœnæ termino, quæ fit in principio noctis quartæ Feriæ, quæ lucescit in quarta Feria, vsque ad diluculum quintæ Feriæ; & similiter à cœna noctis sextæ Feriæ, quæ lucescit in sexta Feria, non imperitè ieiunatio vsq; ad Sabbati lucem, quantum de diei parte aliquis ieiunare maluerit, vel debuerit, protendatur.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonum est in cibo cum gratiarū actione sumere quicquid Deus edēdum præcepit: abstinere aliquibus, non quasi à malis, sed quasi nō necessarijs non est malum. Pro amore castigandi corporis abstinentibus à vino, vel carnibus, nihil credere meriti accrescere, non est Christiani, sed Iouiniani.

De Institut. Cleri lib. 2. cap. 25. Legūtur aliqui Sanctorū per biduanas, siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendisse: pleriq; quòd nec vinū, nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint præter panem siccum & olera: alij, quòd ab omni carne se abstinuerint, quòd nec pane in cibo vsi sint, sed paucis caricis

corpus

corpus suum sustētauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiæ.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap.4. Quot temporibus vel diebus in circuitu sit anni à carnibus abstinendum nunc vobis, qui rudes estis, & in fide quodammodò paruuli, superfluè ducimus exponendum: verùm interim in diebus ieiuniorum, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ præcipuè Domino supplicandum est, modis omnibus est à carnibus abstinendum, &c. In sexta Feria omnis hebdomadæ, & in cunctis Vigilijs insignium festiuitatum à carnium esu cessandum, & ieiunijs incumbendum, &c.

Cap.5. Quarta Feria si quis vult, potest omninò carnes comedere: sexta verò Feria, passionem Dominicam & Apostolorum mœstitiam recolentes, ab omnium carnium epulis & pinguedine gustus noster arcendus est.

Petrus Damianus. 1060.

Epistola 1. ad fratres, qui indicta sibi mandata erant transgressi: Pleraque capitula ad continentiæ pertinentia disciplinam, quę inter vos regulariter constituimus, ita nunc obliuioni sunt tradita, ac si deliro cuilibet fuerint opilioni mādata, videlicet vt vinum vtroq; Quadragesimali tēpore non bibatur, nō piscis edatur, vt nisi pręcipuis festiuitatibus, molis legumina non terantur, vt vespertinę refectioni pulmentarium non pararetur, &c. Verùm ista dicētes, nec cum illis nos sentire quis iudicet, qui prohibent à cibis, quos Deus creauit, nec Apostolicæ contraire sententię, qua nos mā- 1 Cor.10 ducare præcipit quæcunque apponuntur, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Aliud est enim quòd creaturas Dei bonas indifferenter asserimus, aliud quòd pudicitiæ sobrietatiqúe seruandæ castigatione corporum prouidemus. Bonum erat quippe in paradiso lignum, à bono scilicet opifice conditum: bo- Gen.2. num nihilominus non fuit manducare: sed dum bonum bono non bene iungitur, mors protinus ex virulento semine superbiæ generatur. Quod enim bonum fuerat per naturam, malum factum est per inobedientiæ culpam.

Gregorius Septimus. 1070.

De consec. dist.5. Quia dies Sabbati apud sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est habitus: nos eorundem auctoritatem sequentes, salubriter admonemus, vt quicunque se Christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnium eadem die (nisi maiore festiuitate interueniente, vel infirmitate impediente) abstineat.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap.4. prioris ad Timotheum: Multum interest inter abstinentes à cibis propter sacratam significationem, vel propter corporis castigationem; & abstinentes à cibis, quos Deus creauit, dicendo quòd eos Deus non creauit. Nam & primi patres nostri à quibusdam cibis abstinuerūt, non tamen eos damnandi, sed significandi gratia: & nunc fideles, non quia cibos putent immundos, sed edomandi corporis causa, proter animam in orationibus amplius humiliandam, non solùm à carnibus, sed à quibusdam terrę fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes. Manichæi verò ipsam creaturam negabant esse bonam, & dicebant esse immundam.

Bernardus. 1130.

Homilia 66. in Cantica: Hinc quoque hæreticos se probantes non sanè quia abstinent, sed quia hereticè abstinent. Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Nū redarguimus Pau- 1 Cor.9 lum, quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: Ephes.5 aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli, &c. Hereticus aliter. Nēpe horret lac, & quicquid ex eo cōficitur, postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocēt. Cæterùm quid sibi vult, quòd ita generaliter omne, quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Verumtamen si de regula medicorum hęc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola: etiam virtutem approbamus, qua carnē domas, frænas libidinem. At si de insania Manichęi præscribis beneficentię Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam & blasphemiam: te magis immundū dixerim, qui immundū quid putas.

Otto Frisingensis. 1150.

Lib.7. Chronicorum cap.35. Abstinent Monachi omnes communiter à carnibus. Alij ab omnibus delicatioribus cibis, vinoqúe se cohibentes, legumine interdum, interdum cum pane vtuntur & aqua.

Adam Victorinus. 1180.

Dialogo de instructione animæ: Durum tibi videtur & graue, quòd quamdiu nulla corporeæ debilitatis ægritudine grauaris, carnium tibi esus subtrahitur, dum certè omnium tibi aliorum ciborūm genus liberalissimè conceditur. Vilissimum profectò atque turpissimum mihi prorsus videtur, quòd qui sanctæ religionis habitum assumpserunt, atque nulla infirmitate sunt debilitati, nimiam in præparandis multiplicandisqúe, atque exquisitam prorsusqúe superfluam in variandis, & condiendis ferculis curā impendūt.

Conradus Vrspergensis. 1220.

In Chronicis de anno 1124. Otto Episcopus Bambergensis Pomeranos conuersos docuit, secūdùm sanctorum Patrum instituta, vt sexta Feria abstineant à carnibus & lacte, more cæterorum Christianorum.

Rodericus Toletanus. 1240.

Rerum Hispanicarum lib.8. cap 14. In Quadragesima ad tantæ necessitatis angustias peruenerunt, quòd ipse Pontifex cum fratrum capitulo potius carnes comedere, quàm terram deserere decreuerūt, nisi Dominus aliter prouideret. Sed Dei abundantia pietati misericorditer sic prouidit, vt prædicto Pontifici alimonia non deesset.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de ieiunio cap.4. In ieiunio Quadragesimali, quod cæteris ieiunijs arctius obseruatur, carnes, oua, & lacticinia, quoad esum interdicuntur, & prohibentur. Ratio autem huius est: quia ieiunium est ab Ecclesia institutum præcipuè ad repressionem carnalis concupiscentiæ: & ideo Ecclesia illos cibos ieiunantibus interdicit, qui communiter in comedendo maximam delectationem habent, & maximè prouocant ad libidinem. Huiusmodi autem sunt carnes animalium in terra quiescentium, &c.

Hugo Pratensis. 1310.

Sermone 3. Quæritur, quæ cibaria in ieiunijs

possint comedi? Ad quod dicendū: quòd carnes, oua, caseus, vbiq; & totaliter sunt phibita in Quadragesima. Extra verò Quadragesimā in ieiunijs Ecclesię similiter carnes sunt vbiq; prohibitę: oua verò, & caseus possunt comedi, vel nō comedi, secundū Ecclesiæ consuetudinē diutius approbatā.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap 53. Multi quartis & sextis Ferijs ieiunare consueuerunt: multiquè abstinent à carnibus quarta Feria, quia tūc caro Christi fuit vendita.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de ieiunio: Quæritur, si dies Natiuitatis Domini occurrat in die Veneris, vtrum liceat carnes comedere? *Solutio.* Dicendum est, quòd sic, exceptis vouentibus & professis voto, vt quia vouerunt nō comedere in sexta Feria. Quæritur, quæ cibaria sint comedenda diebus ieiunabilibus? Illa cibaria, quę non mouent ad concupiscentiam, vel quæ minus mouēt. Ideo carnes, cùm citò conuertantur in materiam seminis, sunt prohibitæ: pisces autem non: quia non ita conformantur complexioni hominum, nec ita citò conuertuntur in materiam seminis, sicut carnes. Vinum autem, licet inflammet concupiscentiam, tamen non prohibetur ieiunantibus: quia eius inflammatio non tantum durat, quantum inflammatio concupiscentiæ, quę procedit ex comestione carnium. Item vinum non prohibetur propter digestionis impedimentum, quæ nimis debilitaretur.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homilia 15. Carnem siue in Monasterio, siue extra, nunquam comedimus: pisces hîc in rure campestri verò rarissimè videmus: nemo inter nos vnquam lautiora vidit cibaria: delicata habere nec possumus, nec quidem debemus esculenta. Cibaria autem nostra sunt ordeum, auena, faba, pisa, olera, lac quoque, caseus, & oua. Ex his vitæ nostræ quotidiana percipimus sustentacula: quorum ne consurgat fastidium, fames incitat appetitum. Pisces extra tempus ieiunij Quadragesimalis adeò nobis sunt rari, vt vix in mense semel pauci afferantur ex Nabo flumine, atque minutissimi.

Erasmus Roterodamus. 1530.

De amabili Ecclesiæ concordia: Delectum ciborum ac ieiunia non indixit Ecclesia, nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaque qui piscium esu periclitantur, aut ieiunio & valetudinem corporis, & animi vigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat Ecclesiæ constitutio. Qui verò sentiunt se ex abstinentia carnium, & ieiunio & corpore & animo melius habere, quę rogo contumacia est, velut in odium Ecclesię hoc reijcere, quod tantam adfert vtilitatem?

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 47. Huic ieiuniorum obseruationi iungendus est ciborum delectus, itidem consensu totius Ecclesiæ ad nostra vsque tempora retentus: monendiquè sunt fideles, vt diebus ieiuniorum, similiter sextis Ferijs & Sabbatis, à carnium & aliorum ciborum esu, quos Ecclesiæ consuetudo per eos dies huc vsque vitare perseuerauit, extra legitimam necessitatis excusationem, sibi temperent, non quidem ab ijs, velut immundis, abstinentes: sed edomandi corporis causa, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

ELEEMOSYNAM INDIGENTIBVS DARE ESSE OPVS BONVM, DEO ACCEPTVM, DANTI BONO ANIMO DE SVIS MERITORIVM.

NEGANT.

Anno ante natu Christum 400. PLATO lib. 11. de Legibus: *Nemo in nostra ciuitate mēdicus esto: quicūque id tentauerit, et miserabilibus precibus stipē victūq; collegerit, eū fori præfecti è foro, ædiles è tota vrbe, agrorū præfecti toto agro, extra imperij fines exterminato, & ab eiusmodi animali regio sit immunis.*

200. Plautus apud Lactantium libro 2. cap 2. *Malè meretur, qui mendico dat, quod edat. Nam & illud quod dat perit: & illi producit vitam ad miseriam.*

60. Cicero in Officijs: *Largitio, quæ fit ex re familiari, fontem ipsum benignitatis exhaurit: ita bonitate benignitas tollitur, qua quò in plures vsus sis, eò minus in multos vti possis. Quid autem est stultius, quod libenter facias curare vt id diutius facere non possis?*

Anno post natu Christum 270. *Manichæi benignitatem & humanitatem, quæ in pauperes exercetur, reprehendunt. Hinc est quòd mendicāti homini, qui Manichæus non sit, panem, vel aliquid frugum, vel aquā ipsam, quæ omnibus vilis est, dari prohibent: ne membrum Dei, quod his rebus admixtum est, suis peccatis sordidatum, à reditu impediat.* Augustinus libro 2. de moribus Manichæorum, & libro 6. contra Faustum, Athanasius epistola ad solitariam vitam agentes.

340. *Georgius quidam Arij sectator iussit ea, quæ eleemosynis destinata essent, diripi. Eusebiani eos, qui eleemo-*

eleemosynas tribuebant, verberabant. Athanasius epistola ad vitam solitariam agentes.

360. *Messaliani inhumanitatem in mendicos introduxerunt, negant eos, qui mundo renūtiauerint, vel omninò quicquam boni agere voluerint, ijs quicquam erogare oportere, qui stipem publicè mendicant, aut desertis viduis, aut ijs, qui varia pericula subierunt, aut corpore mutilati, aut morbo afflicti, aut creditorum sæuitiam, aut barbarorum excursiones, aut alias id genus calamitates experti, rerum suarum iacturam fecerunt: sed sibi ipsis, qui pauperes spiritu re vera sint, omnia suppeditanda esse aiunt.* Nicetas Orthodoxæ fidei lib. 4. hęresi 36. Damascenus de Messalianis. Euthymius in Panoplia parte 2. titulo 22.

400. *Vigilantius Gallus prohibebat Hierosolymam in vsus sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi.* Hieronymus contra Vigilantium.

1150. *Cathari nullas, aut paucas eleemosynas faciunt, & quas faciunt, eas ad ostentationem faciunt.* Guido de Catharis.

1250. *Syriani auaritiæ studentes, minimè eleemosynas largiuntur.* Borchardus in descriptione Terræ sanctæ.

1315. *Lollardi peccatoribus dandam esse eleemosynam negant.* Thomas VValdensis Tomi 1. libro 4. art. 1. cap. 49.

1390. Ioannes VVicleuus art. 20. Constantiæ damnato: *Conferens eleemosynam fratribus, ipso facto est excommunicatus.*

1400. Ioannes Hussus Sermone habito Pragæ ad Clerum: *Aspice quid facit multa, magna, sed inordinata eleemosyna distributio. Et concipies quia facit litem in pauperibus, & consumptionem inutilem: quæ si sparsim daretur, magis foret fructifera, & minus pauperum turbatiua.*

1522. VVitembergenses in Staturis Germanicè editis anno 1522. *Si quis peregrinus apud nos studijs incumbere volet, ipse sibi de victu prouidebit. Nos enim hîc nulli permittimus, vt mendicet, & victum petat.*

1525. Philippus Melanchthon in editione prima Locorum communium de discrimine veteris & nouæ Legis: *Sicut in hoc non edis aut bibis, vt necessitati corporis seruias: ita nec in hoc largiare eleemosynam, vt iustificeris, &c. Quàm non iustificat edere, bibere, dormire, stare, sedere: tam non iustificant, non modò Circumcisio, sed & moralia illa; castitas, seruire fratrum necessitati, & similia. Sola enim fides iustificat.*

1552. Lutherani in Confessione VVirtembergensi: *Eleemosynam vehementer commendamus, sed quod alicubi dicitur:* Eleemosynam delere peccatum, sicut aqua extinguit ignem, *iuxta fidei analogiam intelligimus. Quid enim opus fuisset ad delenda peccata passione Christi Filij Dei, si peccata delerentur merito eleemosynæ? Et quis vsus esset ministerio Euangelij, si eleemosyna diuinitus fuisset ordinata pro organo, quo applicaretur nobis meritum Christi?*

1560. *Magdeburgenses,* Centuriæ 6. cap. 4. columna 282 *recensentes seculi illius errores, Iustum Orgelitanum in Cant. Cassiodorum in Psalm. Gregorium Magnum in Iob, nimium eleemosynis tribuisse asserunt.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deuteronomij 15. *Vers.* 7. Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. 11. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

Tobiæ 4. 7. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

Tobiæ 12. 8. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.

Psalm. 40. 1. Beatus vir, qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.

Prouerb. 13. 8. Redemptio animæ viri diuitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

Prouerb. 14. 21. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. 31. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

Prouerb. 15. 27. Per misericordiam & fidem purgantur peccata.

Prouerb. 25. 21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da illi aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

*Prouerb.*28.27.Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

Ecclesiastici 3. 33. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.

Ecclesiastici 12.1. Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

Ecclesiastici 17.18. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum.

Isaiæ 58.7. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.

Danielis 4.24. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.

Matth. 6.1. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cęlis est. Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Matth. 19.21. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. 29 Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Matth. 25.40. Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Lucæ 6.38. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Lucæ 11.41. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Lucæ 14.13. Cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Lucæ 16.9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Actor. 10. 4 Corneli *(inquit Angelus)* orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

1. *Cor.* 16.1. De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam Sabbati vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

2. *Cor.* 9 7. Hilarem datorem diligit Deus.

Hebr. 13. 16. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

Iacobi 1. 27. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est: Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 3. cap. 4. Quid enim, si quæ sunt non viduæ, aut si qui non vidui, egent tamen ope propter paupertatem, aut valetudinem infirmã, aut egent ad alendos filios? oportet te prospicere omnibus, omnesque curare: Qui enim dona afferunt, non ea ex tempore dant viduis, sed potius omninò conferunt, quæ voluntaria nominant: vt tu Episcope, qui calamitosos noris, tamquam bonus dispensator, dona illa optimè dispertias, ac distribuas. Scit enim Deus eum, qui dedit, quãuis tu, eo absente, egentibus diuidas. Atque ille quidem habet beneficentiæ mercedem, tu verò dispensationis recta conscientia administratæ laudem. Dicite, quibuscunque dona dispertitis, quis illa dederit, vt nominatim pro eo precẽtur: Oportet enim omnibus hominibus benignè facere sine studio scrutandi hunc vel illum, quicunque sit: Dominus enim ait: *Omni petenti à te da,* scilicet omni verè indigenti, siue amicus sit, siue inimicus, siue cognatus, siue alienus, siue vxorem non duxerit, siue duxerit. In vniuersa enim Scriptura hortatur Dominus, vt pauperibus suppeditemus. Lucæ 6.

Lib. 7. cap. 13. Si habes, da tuis manibus, vt peccatis tuis redimendis operam des: *Eleemosynis* enim, inquit, *& fide eluuntur peccata.* Ne dubita largiri pauperi, neque largiendo murmures: cognosces Prou. 19

enim

enim quia F. remunerator. *Qui miseretur*, inquit, *pauperis, fœneratur Deo*: quantum autem fuerit ab eo datum, tanta fiet ei remuneratio. Ne repellas
Prou. 21 indigentem: *qui enim*, inquit, *aures obturat, ne audiat opem rogantem, ipse vocabit alij auxilium, & non erit qui exaudiat eum.* Habe omnia cum fratre tuo communia, & ne dixeris propria esse: omnibus fuit instructa à Deo communis participatio.

Ignatius. 100.

Epistola ad Heronem: Pauperes ne negligas, vbi
Prou. 15 tibi copia fuerit: *Eleemosyna enim & fide peccata expiantur.*

Hermas. 120.

Libro 3. Similitudine 10. Dic omnibus, vt non cessent, quicunque rectè facere possunt, bona opera exercere. Vtile est illis. Dico autem omnem hominem de incommodis eripi oportere. Is enim qui eget, & in quotidiana vita patitur incommoda, in magno tormento est, ac necessitate. Quisquis igitur huiusmodi animam eripit de necessitate, magnum gaudium sibi acquirit.

Polycarpus. 140.

Epistola ad Philippenses: Cùm potestis beneface-
Tob. 4. re, nolite differre: quia *eleemosyna à morte liberat.*

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum Pium: De communicatione facultatum cum egentibus, & quòd nihil sit ad gloriam aucupandam faciendum, hæc præcepit: *Omni petenti date, & mutuo sumere volentem ne auersemini. Si namque mutuo his datis, à quibus vos recepturos speratis, quid noui facitis? faciunt hoc & publicani. Vos autem ne vobis thesauros reposueritis in terra, vbi ærugo & tinea corrumpit, & prædones effodiunt: sed recondite vobis thesauros in cælis, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit.*

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Stromaton: Re vera Dei est imago homo benefaciens. Qua in re ipse etiam beneficio afficitur: sicut gubernator simul seruat & seruatur.

Lib. 4. Stromaton: Misericordes esse vult, non solùm qui faciunt misericordiam, sed etiam qui misereri volunt, etsi non possunt, quibus adest, vt sponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam, facere misericordiam; vtpote egenti opem ferre, vel ægrotanti inseruire, vel ei adesse, qui est in aliqua calamitate, nec possumus, vel propter paupertatem, vel morbum, vel senectutem (nam ea quoque morbus est naturalis) exequi institutum, ea quę cupimus, & ad quæ interno animi motu ferimur, non potentes efficere. Eundem autem honorem consequentur ij, qui voluerunt cum ijs, qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, etsi alij superent facultatibus.

Origenes. 230.

Lib. 2. in Leuiticum: Audi nunc quātę sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Et ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum: secunda remissio est in passione martyrij: tertia est,
Lucæ 11. quæ eleemosyna datur. Dicit enim Saluator: *Verumtamen date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*, &c. Cùm eleemosynam feceris, & erga indigentes affectum misericordiæ solicita pietate dependeris, altare sacrum pinguibus hœdis onerasti.

Ad cap. 12. epistolæ ad Romanos: Aliud est dare indigenti, & aliud affectu misericordiæ cum indigente partiri. Et ideo non vult in tali opere esse tristitiam. Qui enim erogat pecuniam suam, si infidelis sit, & recepturum se desperet, necessariò, tamquam qui eam perdiderit, contristatur. Qui verò cū fide & spe hoc agit, certus quòd cùm parua hæc pro mandato Dei expendit indigentibus, sibi opes cælestium diuitiarum, insuper autem & æternam conferant vitam.

Gregorius Neocæsariensis. 260.

In Paraphrasi Ecclesiastis cap. 11. Iustum est egenti panem, & ea, quæ ad vitam tuendam necessaria sunt, impartiri. Quamuis enim id statim perdidisse quibusdam videaris, vt si panem in aquam coniecisses: tamen progressu temporis nequaquam infrugifera tibi apparebit beneficētia. Quin liberaliter quoque porrige, pluribusquè tuas facultates diuide.

Athanasius. 340.

Epistola ad solitariam vitam agentes: Christus nos admonet, vt pauperum memores essemus. Et venden-da esse bona, & danda in eleemosynam. Et: Matt. 19.
Esuriui, inquit, *& dedistis mihi quod comederem; sitiui, & dedistis potum.* Matt. 25. *Quatenus enim vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* Isti autē Ariani, vt reuera Christo infesti, eius voluntati hac in parte obsistere conati sunt. Cùm enim à fratribus in egenos & viduas, quibus in Ecclesijs, quæ per Ducem in Arianorum potestatem concesserant, sedere non liceret, ac proinde in locis per clericos, in quorum tutela erant assignatis versarentur, eleemosynas benignè cōferri conspicerent, non ferētes hāc pietatē, miseros illos ferire, ac verberibus insectari cœperunt, criminibus quoque in donatores eleemosynarum intentatis, eos eo nomine apud Ducem accusârunt.

Libro de Virginitate: Magnum munimentum est ieiunium, oratio item, & eleemosyna, cùm ex morte hominem liberent.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi 8. Poterit sanè aliquis etiam per pecunias iustificari. *Esuriui*, inquit, *& dedistis mihi manducare*, omnino id per pecunias. Et vis nosse, quòd bona, & opes possunt esse ostium regni cælorum? *Vende omnia quæ habes*, inquit, *& da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis.*

Basilius Magnus. 370.

Homilia 6. in ditescentes auaros: Quid stultius quā laboribus nunquam finiendis se conficere, ac summo cum studio ędificare, nec minore cura eadem demoliri. Habes si vis apothecas, ventres pauperum, thesauriza tibi thesaurum in cælo. Quę illic reconduntur, neutiquam depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries, aut erodit, nulli suppilant prædones.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 16. quæ est de pauperum amore: Charitatis præcipuam partem in eo sitam esse comperio, vt pauperes amore ac beneuolentia complectamur, atque eorum, vt qui nobis cognatione coniuncti sunt, calamitatibus moueamur, & doleamus. Neque enim vllus omninò cultus Deo perinde gratus est, vt misericordia: (quandoquidem nec aliud quicquam est, quod Deo magis conueniat, vtpote quem misericordia & veritas pręcedant, & cui misericordia ante iudicium offerenda sit:) nec vlli alij rei potius, quàm benignitati benignitas ab eo rependitur, qui iustè remetitur, atque in pondere & mensura misericordiam ponit.

Nectarius Constantinopolitanus. 380.

Narratione, propter quam causam in primo Sabbato ieiuniorum celebramus memoriam Sancti Martyris Theodori cap. 9. Hęc cùm sciamus, ô dilecti, ipsi quoquè aliquid conferamus Deo, qui donat talia. Quid autem offeramus aliud, nisi eleemosynam. Nulla

enim re ex omnibus ęquè ac ea solet Deus delectari, maximè cùm ipsum tempus pulcherrimè nos ad hoc adhortatur. Est enim ieiunij tempus, & sancti ieiunij, in quo purificatio animæ & corporis ijs, qui id verè exercent, per copiosam eleemosynæ largitionem.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 2. Paschali: Habeamus in cunctos imaginem bonitatis eius, pœnitentia emendemus errores, oremus pro inimicis, pro detractoribus, oleo eleemosynæ peccatorum sordes lauemus, captiuorum vincula nos videantur astringere, & propitium illis imprecemur Deum. Et his, quorum corpora morbus regius occupauit, & iugi tabe membra soluuntur, propter repositam in cælis mercedem, solicito ministerio seruiamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 34. in Genesin: Hic erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quò datis paruis adipiscamur magna. Quomodo enim paria sunt, dic obsecro, dare parum argenti, & obtinere peccatorum remissionem? pascere esurientem, & in die illa horribili fiduciam assequi, &
Matt. 25. audire verba nulli regno conferenda: *Esuriui, & dedisti mihi quod comederem?* Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illum inopia vexari, vt & ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiduciæ materiam illuc præmitteres, &c. Itaque dum cogitas, quòd propter te, & propter tuam vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, ne absque misericordia transeas, sed esto fidelis eorum, quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorum dispensator, vt adiutus illius penuria, tibi supernam concilies gratiam. Et glorifica Dominum Deum tuum, quòd propter te & salutem tuam permittat illum in paupertate versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere, &c. Nullum enim omninò aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum nostrorum incendium, vt eleemosynę largitas: ista & peccatorum nostrorum abolitionem operatur, & magnā nobis fiduciam conciliat, & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

Homilia 33. ad populum Antiochenum: Ars omnium artium quæstuosissima est eleemosyna. Si enim artis est proprium ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius, clarum est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm & æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cęlis, & æterna parat illa tabernacula. Hęc lampades nostras non sinit extingui, nec sordidis indutos vestibus in nuptijs videri; sed lauat, & niue mundiores reddit, &c. Non sinit nos eò decidere, vbi di-
Lucæ 16 ues ille: nec audire verba tremenda, sed in Abrahę sinus deducit.

Homilia 36. Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. *Qui non diligit fra-*
1 Ioan. 4 *trem suum,* inquit, *Deum non nouit:* tu verò quomodo diligis, neque parua hæc & vilia volens ei cōmunicare? &c. Dic enim mihi, nisi foret eleemosynæ subsidium, cùm multis criminibus admissi nos vltionis reos statuissemus, nónne multum doleremus? nónne diceremus: vtinam per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinam pecunijs Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus: si mors redimi posset, ille omnia sua dedisset: multò magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia, temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam ęternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Nilus. 420.

In Capitibus paræneticis cap. 55. Pauperes foueto: ipsi enim iudicem nobis conciliant. Inopiæ Sanctorum subueni: per eos enim tibi cum Deo contigit societas.

Cap. 82. Si vis manuū tuarum labores diuinos, & non terrenos fieri, quædam ex ijs communicabis cum egentibus.

Cap. 178. Si seminaueris pauperibus, quę tua sunt serito: aliena enim zizanijs sunt amariora.

Cap. 185. Si poculum frigidæ aquæ iustificat misericordem, quanta putas retributio expectat distribuentem omnia pauperibus?

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 20. c. 8. Etiam per charitatis affectum peccatorum moles obruitur: *Charitas enim operit mul-* 1. Pet. 4.
titudinem peccatorum. Similiter etiā per eleemosynarū fructū vulneribus nostris medela pręstatur: quia, *sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extin-* Eccl. 3.
guit peccatum.

Isidorus Pelusiota. 430.

Lib. 2. epist. 151. Cùm eleemosynam singulari amore cōplecteretur, id tamen studiosè captabat, vt obscura & incognita esset ea benignitas: quòd exploratum haberet, eleemosynam in hoc maximè sitam esse. Nam si ostentationis particeps est, ij, qui ea funguntur, non mihi benignitatem exhibere, verùm eorum, qui beneficio afficiuntur, calamitates exaggerare videntur, diuinum opus molestissimo morbo labefactare. Nam dum humani ac liberales vocari cupiunt, aliorum miserias euulgare minimè detrectant. At clarus ille vir, non modò largiendo, sed etiam occultè id faciendo, eos, qui in paupertatis fornace versabantur, velut rore quodam perfusos recreabat.

Epist. 214. Eleemosynam à probro & contumelia puram atque immunem esse oportet. Nā qui ei hæc adiungunt, fragranti vnguento cœnū admiscent, atque accipientium animas percutiunt, &c. Quocirca pauperibus leniter & placidè respondere oportet, ac pro viribus præbere, atque eleemosynam, tamquam ingenuam quandam & nobilem virginem, occultare, ac nō omnibus eam propalare.

Sozomenus. 430.

Lib. 7. c. 26. Epiphanius cùm largus esset in pauperes, & eos, qui vel naufragijs, vel alijs infortunijs afflicti erant, postquam iam olim suas ipsius facultates insumpserat, exigēte necessitate, etiam pecunias Ecclesiæ erogabat. Fuerant hæ sanè multæ: vndiq; enim multi, quibus opes suas in pios vsus conuertere decretum fuerat, & viuentes illius Ecclesiæ tradiderunt, & moriētes reliquerunt. Considerabant enim, quòd ille, qui & rerum dispensator, & numinis diuini cultor bonus erat, munera, quæ contulerāt, ex ipsorū sententia distributurus esset. Aiūt igitur, quodā tempore paucis admodū reliquis pecunijs, Ecclesiæ dispensatorem indignatum fuisse, & quasi nimis profusum reprehendisse: sed illum ne sic quidem abstinuisse à munificentia sua erga egenos declaranda. Erogatis igitur cunctis, accessit quidam ad lomunculam, in qua dispēsator habitabat, & crumenam multis nummis aureis refertā dedit. Sed cùm neq; qui dederat, neque qui miserat, manifestus esset: videreturq; meritò insolens, hominem quemquā in tantarum pecuniarum largitione seipsum præbere ignotum, tū verò omnes rem di-

uinitus

unitus esse gestam agnouerunt.

Cyrillus. 430.

Apud Damasc. lib. 2. Parallelorum c. 16. Eleemosyna peccata expurgat, iudicium superexaltat, supplicij flammam mitigat, iudicem flectit, vel, vt rectius loquar, cum Deo copulat, in Sanctorum chorum ac numerum ascribit, in supernã ciuitatem attollit, cælorum regnum conciliat, gloriam immarcessibilem, spem firmam ac stabilem, & quid non denique eorum, quæ ad constantẽ animi hilaritatem momenti aliquid habent? Qui paupertate atque inopia laborantibus opes suas impertit, nunquam pauper erit. *Qui* enim *miseretur pauperu,* inquit ille, *fœneratur Deo.* Soluẽdo est hic debitor: fidus hic, qui accipit: scit quod datum est cum fœnore dissoluere. Diues ac liberalis est, qui hominis ad misericordiã propensi depositum accepit.

Isaac Presbyter. 450.

De mundi contemptu c. 8. Si habes quid vltra necessitatem tuã diurnam, pauperibus illud eroga, & eris cum securitate. Offer orationes tuas, id est, loquere cum Deo, sicut filius cum patre suo. Nihil facit ita appropinquare Deo, sicut eleemosyna: nihil ita facit mentis tranquillitatem, sicut paupertas, quę voluntariè sustinetur.

Victor Antiochenus. 460.

Ad Marc. c. 9. Ne quis paupertatem prętexat, illos etiam, qui aquæ duntaxat frigidæ poculũ obtulerũt, vbi aliud, quod offerri possit, ad manum nõ fuerit, sua mercede haud frustratũ iri pmittit.

Titus Bostrensis. 460.

Lucæ 12 Ad Lucæ c. 16. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.* Et quidem lex hæc diuinę voluntatis citra vllam controuersiam est vtilis & salutaris: verùm humana mẽs est admodum infirma, & ad res terrenas plus satis semper incuruata. Propter hęc ergo Dominus per similitudinem, hoc loco propositam, facilem expeditamque salutis viam nobis ostendit: tantùm non eiusmodi oratione omnes compellans. Si qui ex vobis sunt, qui omnibus omnino, quas in terra possident, opibus, simul & semel deserttis, sublimem illam vitæ conuersationem capessere non volũt, minimum ex eo, quod à necessario sumptu redundat, pauperum æconomi sint; quò nimirum vel hac qualicunque facultatum suarũ communicatione, multis amicis, multisque misericordiæ testibus hic comparatis, quando olim è caduca hac, terrenaque vita excedent, in eorum tabernaculis eum locum aliquem inueniant, quibus in hoc seculo benignè quandoque fecerant. Quòd si verò ne hoc quidem facere in animum induxerint; verùm omnia, quæ gratis à Domino acceperunt, suis tantùm sumptibus, & voluptatibus consecrare, aut in momentaneos honores cõuertere perrexerint, obliti Dei dicentis:
Deut. 15. *Aperiendo aperies viscera tua fratri tuo egeno,* aliorumque omnium, quæ diuina Scriptura de subleuanda miserorum inopia passim præcipit, morte iam illis insultante, & ab omnibus, quę in bonis habebant, ipsos vel inuitos submouente, & extrahente, à sua villicatione omninò amouebuntur. Et quod his grauius est, propter inclemẽtem illam duramque, & inhumanam in pauperes voluntatem, æternorum tabernaculorum loco, æternum inextinguibilemque ignem sortientur.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 5. Ecclesiastis: Monet, vt partem sibi decentius decretam accipiat, hoc est, hæreditatem ac sortem, quæ sit illi stabilis, ac perpetuò duratura. Ea verò est, dispergere pauperibus opes suas, & de huiusmodi dispensatione solidam lętitiam capere. Hoc enim est verè donum Dei, in eleemosynis, & charitate pauperum, vitam operamque consumere. Tunc verò vt magis illi persuadeat partem hanc sibi propriam capere, hoc est, bene suis vti diuitijs, vt ita stabiles illi fiant, reuocat illi in memoriam breuitatem vitæ huius, cùm dicit, quòd non multos recordabitur dies vitæ suæ. Huiusmodi autẽ hominis occupatio in pauperibus subleuandis, & acceptissima est Deo, & misericordis cor animamque lætificat.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 14. Optat verò aliquis vestrum agnoscere, quantum sit bonum, quanta gratia eleemosynæ? Magna profectò est, quæ potest peccata dimittere, vt ait Propheta: *Redemptio animæ sunt pro-* Prou. 15.
priæ diuitiæ. Et alio loco: *Eleemosynis redime peccata* Dan. 4.
tua.

Iustinianus. 530.

In Authent. de sanctiss. Episc. § Sed neque, Col. 9. Si quis voluerit aliquid suarum rerum offerre Ecclesię, non solùm non prohibemus, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animæ suæ facere.

In Authent. vt determinatus sit numerus Clericorum, §. Sicut enim: Expensæ, quæ fiunt ex Ecclesiasticis quæstibus, circa pios erogentur actus, & Deo placentes, & illis hæc ministrentur, qui pro veritate egent, & non habent aliundè alimentorum occasionem. Hoc enim Dominum Deum placat.

Agapetus Diaconus. 540.

In expositione capitum admonitoriorum, cap. 6. Vestimentum inuetustabile, est beneficentię amictus; & incorrupta stola est, charitas erga pauperes. Quàm igitur oportet, qui piè regnare vult, talium indumentorum pulchritudine animam exornare? Amoris enim in egenos qui indutus est purpura, cælestis quoque regni compos efficitur.

Cap. 44. Inexhaustæ sunt beneficẽtiæ opes. Nam largiendo acquiruntur, & dissipando colliguntur. Has tuo infixas animo habeas, munificentissime Imperator, largire omnibus affatim petentibus abs te: infinitas enim habebis pro his remunerationes, quum tempus reddendi vicem venerit.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

In Leuit. lib. 3. cap. 11. Ea, quæ nutriunt animam, id est, bonas actiones nos viuificamus, si bene ijs vtamur: sin autẽ malè, non viuificamus, sed mortificamus. Qui enim ex iniquitate facit eleemosynam, mortificat eius virtutem siue potentiam.

Lib. 7. cap. 25. Omnes iustitias Dei, omnia eius iudicia prius custodiamus, & postea faciamus. Custodiamus non corrumpentes intentionem eorum, sed districtè custodiẽtes, & immutabiliter: veluti si quis eleemosynam operari vult, nec proximo nocens operetur; neque si pauper est, ipse rapiat diuitũ pecunias, vt prębeat pauperibus. Deus enim eleemosynam ex iustitia offerri vult.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali c. 175. Narrauit nobis quidam Patrum de Zenone Imperatore, dicẽs, quòd mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vacabat in templo Dominæ nostræ sanctæ Dei Genitricis, orans eam, & deprecans, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone Imperatore. Cùm ergo multis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei Genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam sæpè facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valde misericors, & eleemosynas faciens.

Cap. 185. Cùm in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm essem in ciuitate Nisibæ, erat ibi Christiana mulier virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxori suæ: Demus hæc numismata fœneratori, vt aliquod solatium ex

eis capiemus. Ea enim sigillatim consumimus, & deficiunt. Respondens autem illa bona vxor ait viro. Si placet ea fœnerari, veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis ea, non solùm non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virum suũ, duxit in sanctam Ecclesiam. Habet autem Ecclesia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergo induxisset illum in Ecclesiæ porticum, ostendit ei pauperes, dicens: Illis si præbueris, Deus Christianorum ipsa accipit. Isti enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cœpit erogare pauperibus. Reuersiq; sunt in domum suam. Cùm verò post menses tres necessitate sumptuum angustarentur, ait vir vxori suæ: Soror, nihil, vt video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, & nunc angustamur inopia. Respondit mulier, & ait illi: Profectò dabit. Vade vbi illa dedisti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abijt in sanctam Ecclesiam, veniensque in loco, vbi erogauerat numismata pauperibus, & circuens totam Ecclesiam, neminem vidit, qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes denuò sedentes. Cùm ergo cogitaret in seipso, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, aspexit ante pedes suos in marmore iacere numisma vnum ex illis, quę pauperibus ipse erogarat, inclinansque se, & accipiens illud, abijt in domum suam, & ait coniugi suæ: Ecce profectus sum in Ecclesiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, vt dixisti, nullusque mihi aliquid dedit, nisi quòd hoc numisma ibi positum vidi, vbi ego prius erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui tibi hoc inuisibiliter præstitit. Ille enim inuisibili potestate manus suæ disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodie, rursusque ipse prouidebit nobis. Abijt ille, & emit sibi panem, & vinum, & piscem, & veniens domum dedit vxori. Quæ accipiens piscem, cœpit ipsum purgare, exenteransque illum, inuenit in visceribus eius lapidem valde mirabilem, ita vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamen sciebat quid esset. Seruatum autem ostendit reuertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipse miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen quid esset. Cùm autem comedisset, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illum, si quid fortassis pretij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipse quid esset, vtpote simplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abijt ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenitque illum iam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò considerans lapidem dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo soluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem venditor quia illuderet sibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo persoluere? Existimans trapezita, quòd ita ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterum se irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numismata accipe. Ille autem tacebat, nihil respondens. Cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numismata emptor ascenderet, & se daturum ea iu[illegible]amento affirmaret, cœpit ille amplius lapidē æstimare. Paulatim verò emptor ascendens vsq; ad trecenta numismata [illegible] [illegible] illa vēderet. Ipse igitur dato lapide, acceptaq; pecunia, venit ad vxorē suā gaudens. Quæ cum vidisset illum exultantē dixit: Quanto illũ vendidisti? Putabat autem, quòd illum quinque, vel decem minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa vxori suæ dicens, tanto se illum vendidisse. Illa verò summam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Christianorum qualis est, quàm bonus, quā gratus, quàm diues: Vides quia non solum quinquaginta numismata tibi reddidit, quæ tu illi mutuasti, sed paucis diebus ipsa tibi sextuplicata restituit? Agnosce igitur, quia non est Deus alius, neq; in terra, neq; in cęlo, nisi ipse solus. Ille verò miraculo admonitus, cũ experimento didicisset & ipse veritatē, effectus est repente Christianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem nostrum Christum, cum Patre, & Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimę vxori suæ.

Leontius. 620.

In vita Ioan. Eleemos. Humilis Zacharia (inquit ad ministrum suum) esto misericors, & verbũ promissionis habe ex Deo per infirmitatē meam, quia neq; in vita mea, neq; post mortē deerit tibi Deus. quod seruat vsq; hodie. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed nō dimittit quicq̃, quod nō statim det pauperibus, propemodum constringens & in nihilũ redigēs domũ suā. Multoties in exultatione inuenerunt eum quidam dicentē Deo: Sic sic, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim, quoniam tu diues Dñe, & vitæ nostræ miserator es. Porrò aũt, quando iuxta euentũ non habet ad horā aliquid quod det à se petenti, contristatus dicit ad tabernariũ, aut negotiatorē: da mihi vnum tremissem, id est, tertiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno mense, vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniā esuriunt valde, qui in domo mea sunt. Et sumens dat egenti, rogans vt nemini dicat.

Ibidem. Non iustum est, (*inquit Ioannes eo die, quo in Patriarchā electus esset*) ò fratres, ante alterius cuiusquam curam habere, quàm Christi. Omni verò multitudine, quæ conuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente dicit iterum ille beatus: Euntes ergo per totam ciuitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus, qui hi domini essent, sed rogantibus dicere, & mirantibus, quinā Patriarchæ domini existerent, respondit rursus Angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, & cælorũ regnũ donare poterũt. Et cùm hoc multa velocitate vidisset factũ Christi imitator, præcepit eis per singulos dies stipendia tribui, & per propriũ dispensatorem præberi ijs sufficientem necessitatē: plus autem erant quàm septem millia quingenti. Tũc quasi pastor verus, & non mercenarius, cũ sacrosancto ouili, & cum conuenientibus sanctis viris Episcopis ad Ecclesiam sanctā pergens, consecratus est de diuino iudicio. Cùm essem (inquit Patriarcha) adhuc in Cypro iuuenis quasi annorum quindecim, vidi vna noctium in somnis puellam quandam, cuius species supra solē splendebat, ornatam supra omnem humanum sensum, quæ venit, & stetit ante lectum meum, & pulsauit me in latere. Expergefactus verò vidi eam in veritate stantē, & ęstimaui eam esse mulierē. Figura igitur crucis signatus, dixi ei: Quę es tu? Et quomodo ausa es intrare ad me, dum dormirem? Habebat aũt & coronam de oliuarum ramis super caput suũ. Tunc illa hilari vultu, & subridendo dicit mihi: Ego sum prima filiarum Regis. Cùm hæc audissē, statim adoraui eam. Tunc dicit mihi: Si me possi-

... amicam, ergo te ducam in cõspectum Imperatoris. Etenim nemo habet potestaté apud eũ, sicut ego. Ego quippe feci eum in terris hominem fieri, & saluare homines. Et hæc dicens, disparuit. Ego verò in memetipsum reuersus, intellexi visionẽ, & dixi: Credo, cõpassio ac Eleemosyna est, & ideo habet in capite ex oliuæ folijs coronam. Etenim veraciter compassio, & benignitas erga homines Deum carne vestiri fecit. Statim ergo vestij me, & nullum domus meæ excitans, in Ecclesiam abij. Erat enim iam aurora. Et cùm irẽ obuiam fratri frigore vexato, expoliaui me induméto caprino, & dedi ei, dixiq; intra me: Ecce in hoc sciam, si vera est vtiq; visio, quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate testante, nondum Ecclesiam cõprehenderã, & subitò obuians mihi quidã, albis indutus vestimentis, dat mihi ligaturam centum numismatũ, dicens: Accipe hæc frater, & dispensa vt vis. Ego autem præ gaudio statim hæc suscipiens, reuersus sum, volens ei reddere ligaturã illam, quasi nihil indigens, & amplius non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non esse phantasiam. Ex illa verò hora sæpe dabam confratri aliquid, & dicebã: Videbo si Deus mittat mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tẽtassem Dñm malè faciens, & satisfactũ mihi esset diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima tentando intentabilem. Adriõne existente eadẽ populi multitudine in ciuitate, quidã peregrinorũ videns tantã compassionẽ eius, voluit tentare eum, & indutus vestimenta vetera, accessit ad eum, euntẽ ad visitãdos, qui in Nosocomio, id est, in In[fi]rmario iacebãt, (bis enim per hebdomadã, vel ter ibat illuc,) & dicit ad eũ: Miserere mei, quoniam captiuus sum. Dicit datori, da ei sex numismata. Deinde cùm hęc accepisset, vadit, & mutat habitũ, & obuiat ei aliundè, & procidit ei dicens: Miserere mei, quia coarctor. Dicit denuò Patriarcha datori, da ei sex aureos nũmos. Cũ verò isset, dicit ille distributor ad aurẽ illius Patriarchę: Per orationes tuas domine, idẽ ipse accepit secundò. Fecit verò seipsum Patriarcha tamquã nesciret. Venit itaq; tertiò iterum accipere, & tetigit dator Patriarchã qui aurum ferebat, significans quòd ipse esset. Tunc respõdit ei Dei amicus ille veraciter misericors. Da ei duodecim numismata, ne forte Christus meus sit, & tentet me. Referebat semel coram omnibus iste Sanctus dicens: Habebam, inquit, ministrũ in apotheca mea in Cypro fidelem valde, & virginẽ vsq; ad obitum suum. Hic narrabat mihi, quia in Africa existente me, facta est res huiusmodi. Permanebam enim, ait, cum quodam telonario diuite vehementer, & immisericordi. Semel ergo pauperibus in hyeme sedẽtibus ad solem, seq; calefacientibus cœperunt singuli domos eleemosynariorũ collaudare, & pro ijs orare per singulos eorum: similiter & domos eleemosynam non facientiũ vituperare. Inter quæ venit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperũt singuli interrogare proximum: Verè tu frater accepisti aliquãdo de domo illa benedictionẽ? Et omnibus interrogãtibus inuicẽ, nullus inuẽtus est accepisse aliquãdo de domo eius aliquid. Dicit ergo vnus ex ijs: Quid dabitis mihi, & ego accipiam ex eo hodie benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & stat foris portam domus, expectans quando ad domum suam reuerteretur. Ex dispensatione Dei peruenerunt simul ipse ingrediens portam, & animal portãs siligines à mancipio causa prandij ipsius. Videns autem egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit siliginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille vero suscepit eam, & abijt, vt satisfaceret cum fratribus suis, quòd ex ijsdem manibus accepisset eam. Itaque post duos dies ægrotauit mirum in modum vsque ad mortem idem Telonarius, & vidit in somnis seipsum rationem ponentem, & omnes actus suos super stateram appendi. In vna quidem acie congregabantur Mauri quidam deformes, altera autem acies erat aliorum quorundam candidatorum & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipsi appenderẽt ẽ cõtra aduersum mala opera, quę collecta erant à Mauris, in acie ipsorum nimis turbabantur, & tristabantur, & mente consternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergo nos nihil hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, nisi vnam siliginem, quam dedit ante duos dies Christo, & ipsam non voluntariè. Et mittentibus eis siliginem æqualitas facta nõ est. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerunt ei, candidati: Vade, & auge siliginem hanc, aliàs verò Mauri isti te apprehẽdent. Euigilans ergo agnouit, quæ visa sunt ab eo, non esse mendacia, sed vera. Omnia verò, quæ à iuuentute sua commiserat, & quorum ipse erat oblitus, videbat Æthiopes illos congregare, & deportare ad libram, & dicebat: Papè, si vna siligo, quam iactaui per furorem, ita profuit, à quãtis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et de cætero ita modestus, & prudens, atque summus eleemosynator factus est, vt etiam corpori proprio non parceret, &c. Si proprio sanguini non pepercerunt quidam hominũ, sed hunc dederunt in manus fratrum, imo Christi, quomodo putas nos cum alacritate & humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo, & egenis, atque pauperibus, vt recompensationem recipiamus à iusto, & mercedem redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? *Qui nunc seminat parcè, parcè & metet: qui* verò *seminat in benedictionibus* id est, large & magnanimiter, *multiplicitèr & metet*, id est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendunt.

Ioannes Damascenus. 730.

Lib. de die iudicij: Attendite fratres, quòd Dominus illis, qui ad dexterã futuri sunt, promisit dicere: *Venite benedicti: quia esuriui, & dedistis mihi mãducare.* Illis verò, qui ad sinistram erunt, dicturus est: *Discedite à me maledicti: quia esuriui, & non dedistis mihi manducare*, &c. Non dixit: *Discedite à me* quia furtum & homicidium fecistis, & alia mala, sed ait: quia de substantia vestra pauperibus non dedistis. Sicut illos, qui ad dexteram futuri sunt, sola misericordia liberabit: ita eos, qui ad sinistram sunt, sola auaritia condemnabit. Non ideo audituri sunt: *Venite benedicti*, quia non peccastis: nec illis dicturus est: *Discedite à me maledicti*, quia peccastis: sed quia peccata vestra eleemosynis redimere noluistis. Nullus sine peccato esse potest, sed peccata sua omnis homo (Deo adiuuante) eleemosynis potest redimere. Dominus enim ait: Qui esurientem non pauerit, & nudum non vestierit, mittetur in ignem æternum. Et si cum diabolo condemnatur, qui pauperi non dederit, vbi damnandus est, qui tulerit alienum? & in inferno damnatur, qui peregrinum non susceperit in domo sua, vbi damnandus est, qui foras expellit? Si in ignem mittitur, qui nudum non vestiuit, vbi damnandus est, qui expoliauit? Tenete vos, fratres, ad eleemosynam, vel misericordiam: quia eleemosyna non patitur operarium suum ire in tenebras. Sicut enim ait Daniel Propheta: *Consilium meum Rex tibi placeat: peccata tua eleemosynis redime*, & si neglexeris, sine causa ad cælum pulsabis, &c.

Historia Barlaam & Iosaphat Cap. 15. Dixit Iosaphat ad senem: Quanam igitur ratione pecuniarum thesauros illuc præmittere queam, vt eorum, cùm hinc abscessero, fructum ab omni furto & interitu alienum nanciscar, quonamq; item

... mundi ... præsentes odium demonstrare, regnumque sempiternum consequi possim, aperte mihi velim explices. Ait igitur Barlaam: Diuitiæ ad sempiternam regionem per pauperum manus præmittuntur. Ait enim quidam sapientissimus Propheta Daniel nomine, ad Regem Babylonis: *Propter hoc, Rex, consilium meum tibi placeat, & peccata tua eleemosynis redime, atque iniquitates tuas in misericordiis pauperum.* Quin etiam Saluator his verbis vtitur: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Multaque de eleemosyna & largitione erga pauperes in Euangelico volumine inculcat. Ad hunc scilicet modum quam tutissime fortunas tuas omnes per egentium manus illuc præmiseris. Nam quicquid in eos beneficij contuleris, Dominus sibi adscribens, magno cũ fœnore tibi repẽdet. Etenim eos, qui ipsius amore prẽditi sunt, beneficiorũ remunerationibus semper superat. Ad hunc, inquã, modum huius seculi, cui diu iam non sine ingenti afflictione seruijsti, surreptis thesauris, ex his præclarè viaticum tibi in futurum comparabis, atque alieno eos eripiens, tibi ipsi prius recondes: per fluxa nempe & caduca hęc bona, ea, quæ firma & stabilia sunt, emes.

Dan. 4
Lucæ 16

Basilius Imperator 860.

Exhortationum ad Leonem filium cap. 5. Imminentem mortis etiam mouet eleemosyna, secundùm id, quod vulgo fertur, vitam quoque posse emi pecunia: quoniam se muneribus concuti interdum patitur Deus, ad vitam & salutem nobis indigentibus concedendam. Diuitias ergo caducas super terram spargens, immortales tibi coaceruas in cælo: ita tamen, vt nihilominus etiam terrenas hic insuper acquiras. Siquidem inexhaustus est beneficentiæ thesaurus: dum enim spargitur, colligitur: & dum donatur, recipitur. Neque solùm eos, qui illum possident, facit hic opulentos, sed illic etiam beatos.

Leo Imperator cognomento Philosophus. 880.

In encomio Ioannis Chrysostomi: Ante omnia autem docendo alendos esse pauperes, alebat eorũ, ... ipsos nutriebant, animas nouus ille frumentator; vtpote, quod omnium bonorum operationem contineat & comprehendat eleemosyna, quæ etiam docuit *Quod vni horum fecistis,* sic omnia comprehendere. Diuini itaque viri audientes orationem, adeo trahebantur omnes ad ea obseruanda, vt in dispergendis opibus, ij, qui eis abundabant, fierent pauperiores ijs, qui erant olim pauperes: perfectè autem fierent in Christo diuites, & thesaurum cælestem acquirerent. Propter hæc ... hæc ... introduxit ...

Ioannes Eleemosynarius.

Theophylactus. 900.

Ad caput 1. Lucæ: Quia duos morbos eis exprobrauit, ... remedio eleemosynæ vtrumque ... nat, quę prima est ianua detficantis charitatis. ... enim affuerit dilectio, vbi manebit auaritia & inuidia?

Ad caput 3. epistolæ ad Titum. Non tantum a ... pauperibus vtilitatẽ per nostram eleemosynam ... quantum nobis per illos. Dimissionis enim peccatorum, & fiduciæ erga Deum pauperes nobis sunt auctores.

Simeon Metaphrastes. 950.

In encomio S. Georgij Martyris: At ne illi per angustam portam intrare aggredienti terrenarum facultatum cumulus impedimento foret, necessario ... iudicauit, vt diuino præcepto ritè vteretur, quod ait. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni & sequere me,* &c. Cum igitur ex ea re animum perfectè confirmasset, eumque diuino amori affixisset, auaritiæ, qua animorum corruptela est, impulsorem diabolum euertit, & primam hanc coronam aduersus illum arripuit: ipsorum denique pauperum precibus seipsum communiuit, & ex ipsis victoriæ spem bonã certa fide collegit. Ita fidenti animo, tamquã leo, cum crucem suam sustulisset, ad bellum contra impietatem gerendum prosilijt. Bene enim norat sapiens ille vir eleemosynis & multa fide peccata expurgari, quæ sunt victoriæ impedimenta. *Eleemosyna enim à morte præter cętera liberat.*

Matt. 19

Tob. 12

Suidas. 970.

In voce eleemosyna. Fraudatio est aliena rapere & detinere: cum verò eleemosynam non damus, atque ac fraudatores punimur.

Euthymius. 1080.

Ad caput 25. Matth. Meritò qui misericors fuit regnum possidet: quia charitatem, quę virtutum caput est, opere cõpleuit. Eius enim pars est eleemosyna. Qui verò immisericors, in ignem ablegatur: quia loco dilectionis odium possedit, quod caput est vitiorum, & eius præcipua pars est inhumanitas. Ille quoque misericordem humanumque Deum imitatus est, hic autem immisericordem inhumanumque diabolum.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis regiæ cap. 9. Recipit Deus id, quod à nobis debetur, non manibus suis, sed pauperum & opis egentium. Nam sic eum accipere à nobis consentaneum est, & nobis ipsum vicissim largiri.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 39. Præsident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti. Neque enim pretio vlla res Dei constat. Etiam si quod arcæ genus est, non de ordinaria summa, quasi redemptæ religionis congregatur: modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, & si modò velit, & si modo possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis vorarinis dispensatur, sed egenis alendis humandisque, & pueris, ac puellis re ac parentibus destitutis, ... ijs, duntaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suę fiunt.

Cyprianus. 250.

In libro de opere & eleemosynis. Cum Dominus adueniens sanasset illa, quæ Adam portauerat, vulnera, & venena antiqui serpentis curasset, legem dedit sano, & præcepit, ne vltra iam peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam ... salutis aperiret, vt sordes postmodum ... eleemosynis abluamus. ... Scripturis diuinis Spiritus ...

[illegible] [illegible] [illegible] nam illa Cor[illegible] [illegible] purgantur. Ita di[illegible] *[illegible] eleemosyna ex[illegible]* [illegible]. Hic quoque [illegible] indicitur, & probatur, quia [illegible] lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis [illegible], ita eleemosynis atque operibus iu[illegible] delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & [illegible] operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cum denotarentur discipuli eius quod ederent, nec prius manus abluissent, respondit, & dixit: *Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est: verum date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt:* docens scilicet, & ostendens, non manus lauandas esse, sed pectus; & sordes intrinsecus potius, quàm extrinsecus detrahendas. Verum qui purgauerit quod est intus, eum quoque [illegible] quod foris est repurgasse, & emundata mente [illegible] quoque & corpore mundum esse cœpisse. Porro autem monens & ostendens vnde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri; & quia [illegible] quærit, quos magno pretio redemit, post Baptismi gratiam sordidatos docet denuo [illegible] purgari, &c. Raphael quoque Angelus pa[illegible], & vt eleemosyna libenter & largiter [illegible], dicens. *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, [illegible] eleemosyna a morte liberat, & ipsa purgat [illegible].* Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus [illegible], nisi eleemosynis adiuuentur: deprecationes [illegible] parum ad impetrandum valere, nisi [illegible] & operum accessione farciantur. Reuelat Angelus, & manifestat, & firmat eleemosynis [illegible] nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam [illegible] periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari.

[illegible] de [illegible] abusionibus seculi c. 4. Quartus abusionis gradus est diues sine eleemosyna, qui super[illegible] quæ custodienda in posterum recon[illegible] [illegible]tibus & nihil habentibus non distribuit. Per quod [illegible]citur, vt dum in terra quæsita [illegible] cura custodit, cælestis patriæ perennem thesaurum amittat. Ad quem thesaurum Dominus Iesus adolescentem diuitem, qui eum de im[illegible] interrogauerat, ita respondens inuitat: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cælo.* Quem thesaurum nullus vnquam hominum habere potest, nisi qui pauperibus [illegible] [illegible], aut qui per seipsum pauper est. Non ergo dormiat in thesauris suis, qui pauperes [illegible] non sinit. Diues namque, etsi multa congregauerit, his frui solus nequaquam potest; [illegible] [illegible] hominis natura multis rebus non [illegible]. Quid ergo stultius est, quàm propter [illegible] hominis victum & vestitum totam regni [illegible] perdere perennem iucunditatem, & æter[illegible] æterni cruciatus absque consolationis præ[illegible] subire? Quod igitur aliquando per necessitatem amittendum est, pro æterna remuneratione sponte distribuendum est.

Lactantius. 300.

Libro [illegible] cap. 12. Captiuorum redemptio magnum [illegible] præclarum iustitiæ munus est. Itaque [illegible] [illegible] inquit Tullius, etiam Reipub. est [illegible] seruitute captos. Hæc est grauium [illegible] magnorum. Proprium igitur [illegible] pauperes, & redimere ca[illegible], si [illegible] hæc faciant, gra[illegible].

[illegible] mortalis [illegible] patitur [illegible] ab omni macula [illegible] debent

ergo largitionem [illegible] peccata cæteris aboleri. Vere [illegible] iusti & [illegible] talis viri opus, diuitias suas in sola iustitia collocare. Si Deorum cultores simulachra insensibilia excolunt, & quicquid pretiosi habent in ea conferunt, quibus nec vti possunt, nec gratias agere, qui acceperint: quãto iustius est & verius, viuentia Dei simulachra excolere, vt promereare inuenire viuentem? Quæ sicut vsui habent quicquid acceperint, & gratias agunt: ita Deus, in cuius conspectu bonum feceris, & probabit, & mercedem pietatis exoluet.

Hilarius. 350.

In Psalm. 118. *[illegible] mandatum tuum [illegible].* Non ab omnibus omnia expectantur, neque vniuersi vniuersa ad summam placendi implere [illegible]. Alius ieiunio placet, alius simplicitate [illegible] promeretur, alius vitia eleemosynis redimit, alius [illegible] consummat.

In Psalm. 132. [illegible] nostra opera sint in [illegible] id est, in nudis vestiendis, in esurientibus cibandis, in sitientibus potandis, in afflictis [illegible], in [illegible] adiuuandis, in omnibus diligendis. Hæc enim nos in hac corporis nostri [illegible] sanctificant: hæc Deo placita & [illegible] sunt.

Ambrosius. 370.

Sermone [illegible] *de Natali Domini.* Nullum est tam graue delictum, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentium criminum globos [illegible] lentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt [illegible] offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis.

De [illegible] & [illegible] cap. [illegible] Habemus [illegible] plura subsidia, quibus peccata nostra redimimus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, & pretiosa est misericordia [illegible] *[illegible] liberat.* Et alibi [illegible] Euangelio Dominus [illegible] *mammona iniquitatis.*

Lib. 1. *Officiorum cap.* [illegible] [illegible] quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. [illegible] pauperes, vt communes [illegible] naturæ, quæ omnibus ad vsum [illegible] fructus [illegible], vt quod habes largiaris pauperi, & consorti, & conformem [illegible]. Tu nummum largiris, ille vitam accipit [illegible] dat, ille substantiam suam æstimat: tuus denarius census illius est. Ad hæc plus ille tibi confert, cùm sit debitor salutis. Si nudum vestias, [illegible] iustitiam; si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem, ille tibi acquiret Sanctorum amicitias, & æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia: corporalia seminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, vellere [illegible] agnorum [illegible] calefacti sunt humeri eorum. [illegible] eorum: ostium meum omni venienti patebat.* Pauper [illegible], de cuius domo nunquam vacuo sinu pauper exiuit. Neque enim quisquam magis beatus, quàm qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis ærumnam: in die iudicij habebit salutem à

Domino, quem habebit suæ debitorem misericordiæ.

Prudentius. 380.

In Hymno ieiunantium:

Est quippe & illud grande virtutis genus,
Operire nudos, indigentes pascere,
Opem benignam ferre supplicantibus,
Vnam [illegible] sortis humanæ viçem
Inter potentes atque egenos [illegible]
[illegible] beatus qui [illegible] porrigit
Laudis rapacem, prodigus [illegible]
Cuius [illegible] dulci [illegible]
[illegible] perennes [illegible]
Ditatque fructus fœneratus [illegible]plex.

Gaudentius. 390.

De Natali Domini [illegible], & pro pauperibus Tractatu 13. Dominus sibi præstitum reputat, quicquid egeno præstiteris. Vnde legimus: *Qui miseretur pauperis, [illegible] fœneratur.* Recipiet enim magna pro modicis, & cælestia pro terrenis, ab ipso Dei Filio sempiterno.

Hieronymus. 390.

Epistola 27 in Epitaphio Paulæ cap. 8. Solent pleræque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à ceteris retrahere: quo illa omnino carebat vitio. Ita enim [illegible] suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuersus est: quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi, illud semper replicans: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Et: *Facite vobis amicos de [illegible] mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula.* Et: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda [illegible].* Et verba Danielis [illegible] regem Nabuchodonosor monentis, vt eleemosynis redimeret peccata [illegible] his lapidibus pecuniam [illegible] [illegible] sæculo transiturι sunt, [illegible] qui voluuntur super terram [illegible] in Apocalypsi Ioannis [illegible] ciuitas [illegible] quæ in sapphirũ, & smaragdum [illegible], & cęteras gẽmas esse vertet [illegible].

[illegible] Abundantia tua multorum [illegible], vt & horum diuitiæ [illegible] indigentiam [illegible] redundarent. Fecisti tibi amicos [illegible] mammona, qui te reciperent in [illegible] [illegible] res, & Apostolicorum [illegible] virtutibus coæquanda quando, [illegible] suis, credentes [illegible] afferebant [illegible] ante pedes Apostolorum [illegible] auaritiam esse calcandam. Sed Dominus [illegible] quærit animas credentium, quàm [illegible]: *Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ.* [illegible] quidem diuitias proprias intelligere [illegible], non de rapina, [illegible] illud [illegible] melior est in [illegible], [illegible] proprias cognoscamus thesauros [illegible] absconditos, quos nec fur potuit suffodere, nec latro violentus eripere.

[illegible] ad Oceanum [illegible]. Omnem censum, quẽ [illegible], erat autem amplissimus, & respondens generi eius, dilapidauit, & vendidit, & in pecuniam congregatum, vsibus pauperum præparauit, & prima omnium [illegible] instituit, vt [illegible] colligeret de plateis, & consumpta [illegible] atque inedia [illegible] [illegible] Describam ego [illegible]

[illegible] quos pedes, [illegible] [illegible] etiam purgamenta [illegible] nibus [illegible] [illegible] gio, & pedore [illegible] ait? quoties lauit putru[illegible] quam alius aspicere non [illegible] propria manu, & [illegible] ans [illegible] irrigabat. Scio multos diuites [illegible] machinari gloriam [illegible] diam per aliena ministeria, & [illegible] non manu. Quos quidem non reprehendo, & [illegible] teneritudinem animi nequaquam [illegible] infidelitatem sed sicut imbecillitati [illegible] tribuo, sic perfectę mentis ardorem in cælum laudibus fero.

Cap. 5. Magna fides illa contẽnit. Scit quid Lazaro diues purpuratus aliquando non [illegible] quali superba mens retributione damnata [illegible]. Ille, quem despicimus, quem videre non possumus, ad cuius intuitum nobis vomitus erumpit, [illegible] similis est, de eodem nobiscum forma[illegible] ijsdem compactus elementis, quidquid [illegible] & nos pati possumus. Vulnera eius [illegible] propria, & omnis animi in alterum [illegible] mentis in nosmetipsos cogitatione frangitur.

Non mihi, si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox,
Omnia morborum percurrere nomina possim,

quæ Fabiola in tanta miserorum refrigeria commutauit, vt multi pauperum sani languentibus inuiderent. Quamquam illa simili liberalitate [illegible] gi Clericos, & Monachos, ac virgines [illegible]. Quod monasterium non illius opibus sustentatum [illegible] quem nudum, & clinicum non Fabiolæ vestimẽta texerunt? In quorum se indigentiam [illegible] dit præceps & festina largitio? Angusta misericordiæ eius Roma fuit. Peragrabat ergo insulas, & totum Etruscum mare, Volscorumque prouincias, & reconditos curuorum litorum sinus, in quibus Monachorum consistunt chori, vel proprio corpore, vel transmissa per viros sanctos ac fideles munificentia, circumibat.

[illegible] Qua ego [illegible] ram [illegible] mentum [illegible] atque diuitias, [illegible] verterent in [illegible], vt de quibus poterant per eleemosynas [illegible] opera suam animam liberare, [illegible] materiam arrogantiæ.

[illegible] Da pauperibus eleemosynam, & [illegible] Domino gratias age Domino, quia tibi [illegible] vnde des fratri. Magis tu agito gratias Christo, quando dederis quàm frater, qui ex [illegible] quod à te acceperit, tibi aget gratias. Grande nobis beneficium præstant pauperes. Peccata, quæ [illegible] liter lauare non possumus, exting[illegible] Quid scriptum est? *Sicut aqua extinguit [illegible] eleemosyna extinguit peccata.* Hoc præstat eleemosyna, quod & baptisma. Quomodo baptisma nobis peccata dimittit, ita & eleemosyna [illegible] peccata dimittit. *Sicut aqua extinguit [illegible] mosyna extinguit peccata.* Peccatis enim gehennæ ignes præparati sunt. Hos autem extinguit eleemosyna.

[illegible] ad Hedibiam quæst. 1. Interrogas, quo modo perfectus esse quis possit, & quo [illegible] debeat vidua, quę sine liberis [illegible] [illegible] Domini nostri responsio [illegible] Si vis esse perfecta & tollere [illegible] Dominum Saluatorem, & imitari [illegible] *Ecce nos dimisimus omnia,* [illegible] *omnia, quæ habes* [illegible] Saluatorem. Non dixit, [illegible] quis: quos etiam [illegible] præferretur; [illegible]

[illegible] gradus, [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] dignitatis [illegible] Apostolicæ, [illegible] habes, [illegible] [illegible] Saluator [illegible] nudam solamque crucem nudus sequaris & solus. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte [illegible] quæcunque [illegible], da filijs, da propinquis. Nemo te reprehendit, si inferiora sectaris. [illegible] illam scias [illegible] præ[illegible], quæ elegerit [illegible]ma. Dices: Hoc Apostolorum est, & viduam mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolũ cõmonentem: *[illegible] alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate vestra abundantia illorum sustentet inopiam: [illegible] illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.* [illegible] inquit Dominus: *Qui habet duas tunicas, det unam non habenti.* Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpium niues, quæ non duabus & tribus tunicis, [illegible] pecudum pellibus repelluntur? Quicquid [illegible] corpori nostro sufficere potest, & humanæ [illegible] imbecillitati, quos nudos natura protulit, hoc vna appellanda est tunica: & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, [illegible] diei victus appellatur. Vnde præceptum est: *Non cogitetis de crastino*, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: *Habentes*, inquit, *victum & vestitum, his contenti simus.* Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, & in illo debitricem esse te noueris.

Chromatius. 400.

In Cap. 6. Matth. Vult Dominus opus misericordiæ non esse publicum, sed occultum, id est, vt [illegible] propter hominum laudem, sed propter Deum [illegible] operemur, à quo expectamus gloriam, & futuræ benedictionis mercedem. Huius [illegible] fidelis operis eleemosynã sub religiosæ taciturnitatis silentio Salomon, Ecclesiam collaudans, olim protestatus est, dicens: *Speciosæ sunt genæ tuæ præter taciturnitatem tuam.*

Augustinus. 400.

De verbis Domini Serm. 25. cap. 3. Diues & pauper duo sibi sunt contraria: sed iterum duo sunt sibi necessaria. Nullus indigeret, si inuicem se supportarent; & nemo laboraret, si se ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper propter diuitem factus est. Pauperis est orare, & diuitis erogare. Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperũ, cito reddit [illegible] [illegible] fructũ. Via cæli est pauper, per quem venitur ad Patrem. Incipe ergo erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, [illegible]m in hac vita resolue, vt [illegible] ad cælũ [illegible] ascendere. Abijce abs te diuitiarum onera, [illegible] vincula voluntaria, abijce anxietates & [illegible] [illegible] pluribus in annis inquietant. Da pauperi, vt possis ipse accipere. [illegible] pauperi, si non vis damnis exuri: da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliuiscere quod es, & attende quod futurus es. Præsens vita fragilis est, & ad mortem procliuis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuiti [illegible], quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid [illegible]itteremus, non ad inane hospitium ve[illegible]. Quod enim pauperi damus, ante nos [illegible]timus: quod autem rapimus, hic totum [illegible]mus.

[illegible] *cap. 1* Recens Euãgelica lectio admonuit [illegible] amicos de mãmona iniquitatis [illegible], qui [illegible] recipiãt, & ipsi sint in æterna tabernacula. [illegible] habebunt tabernacula æterna, nisi [illegible] Dei? Et qui sunt, qui ab ipsis accipiendi [illegible] tabernacula æterna, nisi qui [illegible] indi-

[illegible], & quod [illegible] opus est [illegible] [illegible]ant?

Sermone 50. de Tempore cap. 1. Qui sunt pauperes, quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælũ de terra migramus? Da, laturarius [illegible] ad cælum portat quod das. Quomodo, inquis, ad cælum portat? En video, quia manducando consumit. Prorsus non tenendo, sed [illegible] do transportat. An excidit tibi: [illegible] *percipite regnum* [illegible] *Cum* [illegible] *ex minimis meis* [illegible]

Cap. [illegible] Quàm multa possent in impios [illegible] quærerent, quare imus in ignem æternum? [illegible]re, quæris adulter, homicida, fraudator, [illegible]ge, blasphemator, infidelis? Nihil horũ [illegible] *[illegible]urim, & non dedistis* [illegible] mouerit, sicut moueor. Et vere mira [illegible] Huius autem admirabilis rei rationem colligo, vt possem, quam vos non [illegible]o. Scriptum [illegible] *[illegible] ignem* [illegible] Item scriptum est [illegible] *de* [illegible] Item scriptum est [illegible] *[illegible] eleemosynis redime* [illegible] multa alia sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur, quia valet eleemosynam ad [illegible] & [illegible] peccata. Proinde illis, [illegible] plus illis, quos coronaturus, [illegible] imputabit, tanquam dicens: Difficile est, vt [illegible] aminem vos, & appendam [illegible] diligentissimè facta vestra, non inueniam vnde vos damnem: sed ite in regnum: *Esuriui enim* [illegible] *mihi manducare.* Non ergo [illegible] in regnum, quia non peccastis: sed quia vestra peccata [illegible] redemistis. Rursus & illis: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.* [illegible] tanquam noxij, olim rei, sero tremuerunt [illegible] peccata sua, quando auderent dicere, immeritò se damnari, immeritò in se hanc deprom[illegible] iusto[illegible] sententiam? Considerantes [illegible] as, considerãdo omnia vulnera animæ sux, [illegible] do auderent dicere [illegible] hoc dicitur [illegible] bus ante in Sapientia [illegible] est [illegible] *aduersò iniquitates eorum.* Sine dubio [illegible] iustè damnari pro [illegible] & criminibus suis, & quasi eis diceret: Non [illegible], vnde [illegible] quia *esuriui, & non dedistis mihi manducare.* [illegible] ab illis omnibus vestris [illegible] uersi, illa omnia crimina atque peccata [illegible] synis redemissetis, [illegible] rarent vos, & à reatu [illegible] uerent. *Beati enim* [illegible] *[illegible] præstabitur.* Modo [illegible] nium. *Iudicium* [illegible] *[illegible]ordiam.*

Cap. 11. Breuiter ergo [illegible] considerent, quantum [illegible] tuisse esurientem, & q[illegible] templisse esurientem. [illegible] melius pœnitẽtia peccat[illegible] rur aliquid pro futura, [illegible] diæ sterilis fuerit.

Sermone 76. de Tempore [illegible] bus peccatorum, [illegible] perum & miseric[illegible] peccatis non [illegible] præcipitur, gaudens, [illegible] vt indigeat. Sed [illegible] terius misera in pauperem [illegible] stat, quod misericordia [illegible] Domino [illegible] scat in paupere Christum, qui [illegible] alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obliuisceris? Domini vox est: *Si in alieno* [illegible] *[illegible], quod vestrum est, quis dabit vobis?* Talem enim Luc. 16

[illegible] exhalare [illegible] pauper ipse fuisse. Cæterum [illegible] Deû [illegible] promittere nolueris, aut cum tibi Dominus ad [illegible] dederit, ut dispenses, eius despicias [illegible]. Semper enim tibi Dominus [illegible] dispensatoria [illegible] commendauit, quæ re sua pauperibus te [illegible] re præcepit. Cur dantis iussa contemnis? Cur [illegible] destituis? Cur Dominû iubentem [illegible] audis? Facilè enim poterit pecuniam [illegible] amittere, qui quod accepit in lucrum [illegible] erogare, &c.

Libro [illegible]. *Homil.* [illegible]
40 Psalmi. *Beatus qui intelligit* [illegible]. Felix operarius [illegible] qui [illegible] comparauerit cælum, [illegible] delictorum [illegible]. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & [illegible] habet Spiritum sanctu [illegible] causis [illegible] felix viuit, & securus iam moritur, [illegible] patrimonium, [illegible] debitorem fecit Dominum, dum [illegible] alterum dando. Accepit ipse [illegible] comparauit, vitæ cælestis se faciens [illegible]. In die iudicij nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem, &c. Perfecta [illegible] misericordia, vt [illegible] occurratur esurientibus, quàm roget [illegible]. Non enim est perfecta misericordia, quæ [illegible] extorquetur. Sed si [illegible], sequitur pallor in facie, pené [illegible], & [illegible], nisi [illegible] suspectus. [illegible] pietate [illegible] rogantem, ne quod debetur Domino, vendices tibi, &c. Magnum opus est eleemosyna, vt faciat homo quod fecit Deus, qui hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbique fuisset abundantia, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam [illegible] *ignem: sic & eleemosyna ex-* [illegible]. In horreis nostris habemus abundantiam, quæ flammas nostras [illegible] extinguat, [illegible] gehennæ stat misericordia, & [illegible] permittit in carcerem [illegible]. [illegible] miserebitur [illegible], quia nemo esuriet in inferno [illegible], nec habebis post mortem [illegible] illic aliquando mendicare, quia [illegible] tempus miserendi.

[illegible] Remedia peccatorum, fratres, [illegible]. *Eleemosyna enim a mor-* [illegible] Latro- [illegible] hominum, vt flammas æternas [illegible] Iacobus in epistola sua dicit: [illegible] *Iudicium sine* [illegible]. Sed talis [illegible] misericordia, fratres, quæ suscipiatur [illegible] quæ peccata purget, non [illegible]. De bono, de iusto labore, de [illegible] pauperem [illegible]. Fratres, non [illegible] misericordia [illegible]. Deus qui quem de frau- [illegible] Propheta dicit: [illegible]

[illegible]

[illegible] Quos [illegible] ullis, plangis. Qu [illegible] obliti [illegible] quanti [illegible]. Ego [illegible] Vincunt [illegible] tuam [illegible] ceras [illegible] quod [illegible] & lætaris [illegible] vicem rependere [illegible] & cum amic [illegible] rogantem pauperem [illegible] bonis [illegible] pauperem rogantem contemnis. Obliti [illegible] dum Prophetæ, [illegible] inquit, [illegible]
animal [illegible] Prou. [illegible]
tem. Inclina aurem tuam, audi [illegible] & fame pereuntes, vt [illegible] Deus [illegible] tribulantis. Da, de quo [illegible] Ipse te diuitem fecit, ideo [illegible] Ipse se dicit accipere, quod [illegible] collatum conclamat, quod in cor [illegible] fuerit seminatum. Sicut in Euangelio [illegible], *Fa-*
cite vobis amicos de mammona iniquitatis [illegible] Luc. 16.
vos in æterna tabernacula. Ecce habes, Christiane, æternum tabernaculum, si [illegible] victû. Si quid das, illuc transmittis tibi in [illegible] ro repone non vt [illegible] carnaliter [illegible] spiritaliter glorieris. [illegible] vnde ventrem [illegible] sed vt de flammas extinguas: quia scriptum est: *Eleemosyna à morte liberat, & non patitur* [illegible] Tob. [illegible]
in tenebras. Misericordia est, fratres, [illegible] & peccata dimittit [illegible] Salomon dicit: [illegible] non habenti, [illegible] vt de quo habes, [illegible] non [illegible]. [illegible] egentis inopiam. [illegible] in [illegible] quod non [illegible]. Ventre pleno [illegible], & vacuum pauperis ventrem non consideras. [illegible] est tibi de [illegible] honestis vestibus veteris, & nudum, & trementem frigore non vestis.

Paulinus Nolanus. 410.

[illegible] 12. Commendemus ergo securi nunc [illegible] in pauperibus suis Christo, vt ex [illegible] in iisdem gloria participare possimus. Propterea enim Dominus [illegible] *Facite vobis amicos de mammona* [illegible] modo omnipotens faciat de [illegible] iniquitate iustitiam [illegible] *in æterna tabernacula.* [illegible] Euangelicus sermo patefecit, [illegible] consilium communi [illegible] diuitiæ [illegible] Apostolus [illegible] abundantia ad inopiam [illegible] abundantia ad illorum [illegible] Seminemus [illegible]

[illegible] futurâ. [illegible] Pascat [illegible] pauper, [illegible] Videte [illegible] [illegible] tum, [illegible] cum [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] & [illegible] [illegible].

[illegible] Sua cum pane [illegible] chrysmate [illegible] animę intendens. Verè colcius [illegible] & [illegible] lucis, vt memoriæ [illegible] ita credis, operatus es vacuis manibus, viuis viua dependens. Itaque [illegible] patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Roma stipem meritant, multitudinem in aulam Apostoli congregasti, &c.

Seuerus Sulpitius. 410.

In vita [illegible] *Martini cap.* [illegible] Quodã tépore, cum iam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet, media hyeme, quę solito asperior inhorruerat, adeo vt plerosque vis algoris extingueret, [illegible] habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum: qui cum prætereuntes, vt sui misererentur oraret, omnesq́ miserũ præterirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nihil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaq; ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partemq́ eius pauperi tribuit, reliqua rursus induitur. Interea de circunstantibus ridere nõnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur: multi tamé, quibus erat mens sanior, altius gemere, qui simile nihil fecissent, cum vtique plus habétes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cum se sopori dedisset, vidit Christũ chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitũ: intueri diligentissimè Dominum, vestemqúe, quã dederat, iubetur agnoscere. Mox ad Angelorũ circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorum suorum qui ante prædixerat: *Quamdiu fecistis hæc vni ex hisce minimis, mihi fecistis*, se in paupere professus est fuisse vestitum. Et ad confirmandum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere.

Leo Primus. 450.

Sermone [illegible] *de* [illegible] *Pentecostes* Tunc demum ad animæ [illegible] proficit medicina ieiunij, cùm abstinentia ieiunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergo scimus apud misericordem Deum [illegible] [illegible] excellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: *Date eleemosynam, & omnia munda* [illegible] si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam misericordiæ operibus adiuuemur.

[illegible] *Sermone* [illegible] *in Quadragesima:* In pauperes quoque & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exerceatur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiunijs nostris egentium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fideliũ magis Dominus delectatur, quàm ista, quæ pauperibus [illegible] impenditur, & vbi curam misericordiæ [illegible], ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. [illegible] in ijs expensis defectio facultatum, [illegible] ipsa benignitas magna substantia est [illegible] largitatis deesse [illegible] Christus [illegible] In omni [illegible] illa in[illegible] manus, quæ panē [illegible] co-

gando multiplicat [illegible] [illegible] dixit [illegible] [illegible] di[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Christi [illegible].

[illegible] *de Collect*[illegible] [illegible] Scripturarum [illegible] testimonijs edocemur, [illegible] meritum, & [illegible] ad [illegible] vnumquemque [illegible] [illegible] quoties misericordia sua inopiæ [illegible]. Prompta ergo & facilis, [illegible], apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquemque id præstare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & dispensationem diuinę pietatis agnosce. Idcirco enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui pauperem ab egestatis labore, te à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas Creatoris, vt vno facto duobus vellet esse succursum!

[illegible] Etsi non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Habeant in hoc misericordię cõmercio etiam pauperes lucrũ, & ad sustentationem egentium, de quantacunque substantia aliquid, quod eos non cõtristet, excerpant. Sit diues munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior. Quanuis enim maior [illegible] [illegible] de maiore semente, potest tamen etiam de exigua satione multus fructus prouenire [illegible]. Iustus enim est iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

Sermone [illegible] *de Collectis*: Nõ solùm spiritales opes & dona cælestia Deo donante capiuntur, sed etiam terrenæ, & corporeæ facultates ex ipsius largitate proueniunt; vt merito rationem earum quæsiturus sit, quæ non magis possidenda tradidit, quàm dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei iustè & sapiēnter vtendum est, ne materia boni operis fiat causa peccati. Nam diuitiæ quidem, quantum ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonæ sunt, & humanæ societati plurimum prosunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxuriosus prodigit, aut auarus abstrudit, vt tam pereãt male conditæ, quam insipienter expensæ &c. Sed forte sunt aliqui diuitum, qui licet nullis largitionibus pauperes Ecclesiæ soleant adiuuare: alia tamen mandata Dei custodiunt, & inter diuersa fidei & probitatis merita venialiter sibi æstimant vnã deesse virtutem. Verùm hæc tanta est, vt sine illa cæteræ, etsi sint, prodesse non possint. Quamuis enim quis fidelis sit, & castus, & sobrius, & aliis maioribus [illegible] insignibus, nisi misericors tamen si non est, misericordiam non meretur. Ait enim Dominus: *Beati misericordes*, [illegible] Illo magno summoq́ iudicio [illegible] [illegible] largitatis benignitas, vel [illegible] [illegible] pro plenitudine omnium [illegible] & pro sum[illegible] [illegible] communi [illegible] per vnum b[illegible] [illegible] producantur [illegible] & per vnum [illegible] mittantur [illegible]. Nemo igitur [illegible], de [illegible] bonæ vitæ [illegible] [illegible] opera charitatis [illegible] [illegible] eleemosynarum [illegible] [illegible] enim [illegible], mortem [illegible] [illegible] [illegible] extinguunt. S[illegible] [illegible] fructu [illegible] vacuus [illegible] [illegible] [illegible] Salom[illegible]

omnibus salubre: si seruat charitas, cunctis debet esse commune, vt omnibus donetur æterna felicitas. Qui ergo tantam virtutem accipit à Domino, vt omnia, quæ in mundo sunt, cælestis regni amore contemnat, quæ habet vendat, & egenis expendat. Qui verò tantæ virtutis nondum est, de his, quæ habet, inquantum habet, eleemosynam faciat: tantum operetur bona voluntas, quantum suppetit facultas. Perfectus possideat primum virtutis locum: imperfectus perueniat saltem ad secundum: efficiatur ille gloriosè dignus, sit iste laudabiliter largus: sit ille sanctæ paupertatis ardentissimus amator, sit iste sanctorum pauperum pijssimus consolator. Habeat iste apud Deum patronos pauperes, quos ille se gaudet virtutis habere cōsortes: sit ille talis, qui cum Domino iudicaturus sedeat; sit iste talis, qui ad dexteram iudicandus assistat. Sit ille talis, qui æterna tabernacula perpetuo iure possideat; sit iste talis, quem ille recipiat. Admonet enim nos
Lucæ 16. Dominus, dicens: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna tabernacula.*

Laurentius Nouariensis. 500.

Homil. de Pœnitentia: Nō audisti quid scriptū est?
Eccles. 3. *Sicut aqua extinguit ignē, sic eleemosyna extinguit peccatum.* Magna hæc sententia, definat querela, definat dubitatio. Nā vbi eleemosyna, ibi aqua; & vbi aqua, ibi spiritus; vbi spirit', ibi remissio, &c. Porrige modicum, & promerere multum. Eroga terrena, & exige sempiterna: sicut fecit Zachæus, qui dum terrenam dispergit substantiam, non solùm congestam molem fontibus eleemosynæ diluit, sed etiam hæres regni cælestis, & filius Abrahæ esse promeruit. Vidisti elegantissimum documentum, vidisti Zachæum nefas auaritiæ eleemosynæ imbribus expiantem. O quàm singulare salutis compendium, erogare pauperibus, & ablui de peccatis! Eleemosyna subitò conuersum hominem de peccatis non solùm purificauit, sed etiam coronauit, & fecit de publicano paradisi ciuem.

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad sororem:

——————*Pars auget, & altera sumptas*
Imminuit retinēs, quas sola eleemosyna seruat: (&c.
Crescit enim in cumulos quicquid confertur egenis.
Felix illa manus, largis quæ prouida donis
Accensum pura fouit pinguedine lumen:
Tantum namque olei vasis infunditur amplis,
Quantum in quis miserans misero porrexit egeno.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 40. Eleemosyna propriè fit purgatio
Eccl. 3. peccatorum. Legitur enim. *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum.*

Fortunatus. 580.

In vita S. Germani cap. 4. Cæterùm quibus illic eleemosynis profusus extiterit, illa res vna testis est, cùm iam rebus reliquis pauperibus erogatis, nec panis ipse resideret, quatenus fratres reficeret: insurgentibus aduersum se illis, retrudens se in cellulā, amarè fleuit, ac doluit. Inter hæc autem, ipso orante, quædam Anna nobilis matrona duorum cum pane saumariorum dirigit onera. Sequenti etiam die cum annona destinauit plena nihilominus carpenti vehicula, ita videlicet, vt exinde Monachi cùm saturarentur cibo, terr[e]rentur miraculo.

Cap. 1[.] Quadam vice Childebertus Rex, cùm ei [...]sset sex millia solidorum pauperibus erogan[d]a, expendens tria millia, reuertitur ad palatium [...] interrogatusq; à rege, si adhuc resideret, [quod] egenis tribueret, respondit, medietatem resedisse, nec inuenisse se inopes, quibus mox totum expenderet. Cui rex inquit: domine dona quod restitit: Nam Christo largiente, quod donetur, non deficit. Incidens igitur aurata missoria, ac argentea vasa comminuens, quicquid primum habuit dat sacerdoti, ne perderet. Erat ergo spectanda contentio inter sacerdotē & principem: faciebāt apud se de misericordia pugnam, & de pietate certamē: thesauro videlicet vt spargerent, & de suis talentis egeni [d]itescerent; vt festini ad futura lucra bratteum semen sererent, & post messores accederent aurulentam per segetem.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro de gloria Confessorum cap. 107. Fuit vir vitæ venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus: Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius Euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus,* Matt. 19.
& habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim vēditis omnibus, quę habebat pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadā verò die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium. Quæ respondit: Non est nobis amplius quàm vnus panis. Cui ille: Vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum. Sed illa, quasi strenua reseruari cupiens, ne aliquid deesset, porrigere noluit. Interea aduenerunt quidam dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ & vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas vnam eis cum tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatum, & ideo hāc nauem esse mersam. Perrexit ergo cum coniuge, quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium.

Historia Francorum lib. 5. cap. 19. Cùm Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tyberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapiētem, eleemosynarium, inopumq; optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris, quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta eum frequētius increparet, quod Remp. redegisset in paupertatem, diceretq; Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis: aiebat ille: Non deerit fisco nostro, tantùm pauperes eleemosynam accipiāt, aut captiui redimātur: Hic est enim magnus thesaurus, dicēte Domino: *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo neque tinea corrumpit: & vbi fures non effodiunt, neque furantur.* Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt nobis Dominus augere dignetur in sæculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatiū, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua, Domine, frontem nostram munimus, & pectora, & ecce crucem sub pedibus conculcamus.

mus.

mus. Et dicto citius, iussit eam auferri, detossaq; tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habenté: nuntiantesq;. iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam, iussuq; eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantius vt consueuerat, subministrat nec ei Dominus quid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadã ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit. ibiq; in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentiq; reposuit: ibiq; interfectis conscijs, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit: defunctoq; Narsete, hæc sub terra latebant. Cumq; supradictus senex huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cęsar edicam. Cui ille Dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare nõ possum. Tunc Cæsar Tyberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedẽte verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientesq; ad cisternam, deopertamq; ingrediuntur, in qua tantum aurum argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 3. Dialogorum cap. 1. Cùm sæuientium Vuandalorum tẽpore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multiq; essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus cuncta, quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigentibusq; largitus est. Cumq; etiam nihil omninò superesset, quod petẽtibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vuandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius pretium postulauit, si fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnoperè petenti fœminæ quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud, nisi se inuenit, petentiq; fœminæ respondit, dicens: Mulier, quod possim dare non habeo, sed memetipsum tolle, seruũ me ris tui esse profitere, atq; vt filium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionẽ potius credidit, quàm compassionẽ. At ille, vt erat vir eloquentissimus, atq; apprimè exterioribus quoq; studijs eruditus, dubitanti fœminæ citius persuasit, vt audita crederet, & pro receptione filij sui in seruitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexêre igitur vterq; ad Africam. Procedente autem Regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac prius petijt, vt ei filium donare debuisset. Quod cùm vir barbarus typo superbiæ turgidus, gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solum facere, sed etiã audire despiceret, vidua subiunxit, dicens. Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihiq; vnicum filium redde. Cumq; ille venusti vultus hominem cõspexisset, quam artem nosset inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquã nescio, sed hortũ [illegible] excolere scio. Quod vir gentilis valde libenter [illegible] pit, cùm in nutriendis oleribus quia peritus [illegible] audiuit. Suscepit itaq; seruuum, & [illegible] vi[illegible] reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cumque idem regis gener crebrò ingrederetur hortũ, suumq; hortulanum quædam requireret, & sapiẽtem valde hominem videret, amicos cœpit familiares deserere, & sæpius cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam olera, virentesq; herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curam horti remeare. Cumq; hoc diutius ageret, quadam die suo domino secum secretius loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorum regnum qualiter disponi debeat prouide: quia rex citius & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiẽs, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapiẽti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audisset, illicò respondit: Ego vellem hunc, de quo loqueris, hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens. Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaq; ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc locutus est, agnoscas. Factumq; est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæq; & virentia delaturus aduenit. Cumq; hunc rex subitò conspexisset, intremuit: atq; accersito eius domino, sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod prius absconderat, indicauit, dicens: Verum est quod audisti. Nam nocte hac in somnio sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum, quod aliquando acceperam, eorũ mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit: nam ego hunc tanti meriti virum popularem, vt conspicitur, esse non suspicor. Tunc gener regis secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit, &c. Certior factus eum Episcopum esse, valde pertimuit, atque humiliter obtulit, dicẽs: Pete quod vis, quatenus ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait. Vnum est quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cũcti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò dies Vuandalorũ Rex occubuit, & flagellũ, quod ad suam perniciem, dispẽsante Deo, pro fidelium disciplina tenuerat, amisit.

Lib. 2. Dialogor. cap. 28. Eo quoq; tempore, quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei (*Benedictus*) diuersis indigentibus Monasterij sui cuncta tribuerat, vt penè nihil in cellario, nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret. Tũc quidam Subdiaconus, Agapitus nomine, aduenit, magnoperè postulans, vt sibi aliquantulum olei dari debuisset. Vir autem Domini, qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cælo omnia reseruaret, hoc ipsum parum, quod remanserat olei, iussit petenti dari. Monachus verò, qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cumq; post paululum, si id, quod iusserat, datũ esset, inquireret, respondit Monachus se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tunc iratus alijs præcepit, vt hoc ipsum vas vitreũ, in quo paruum olei remansisse videbatur, per fenestram projicerẽt, ne in cella aliquid per inobedientiam remaneret. Factumq; est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat, saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum venit in saxis, sed sic mansit incolume, ac si proiectum minimè fuisset, ita vt neq; frangi, neq; oleum effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum, [illegible] tribui. Tunc

[illegible]

[illegible] oleum quod [illegible] ora do- [illegible], pauimentum loci, in quo incubuerat, [illegible] benedictus Dei famulus vt aspe [illegible] orationem compleuit, atque in pa- [illegible] oleum defluere cessauit. Tunc [illegible] fratrem latius admonuit, vt [illegible] disceret & humilitatem. Idem vero [illegible] correptus erubuit: quia venera- [illegible] virtutem omnipotentis Dei, quam ad- [illegible] insinuauerat, miraculis ostendebat, nec [illegible] quam de eius promissionibus du- [illegible], qui in vno eodemque momento pro [illegible] pene vacuo plenum oleo dolium red- [illegible].

Isidorus Hispalensis. 620.

[illegible] lib. 3 cap. 6[illegible]. Grauiter in Deum de- [illegible], qui diuitijs a Deo concessis, non in rebus [illegible], sed in vsibus prauis vtuntur. Ne [illegible] impertire pauperibus, oppressis sub- [illegible], & inde magis augent delicta, [illegible] debuerunt. Hoc habet tantum bo- [illegible] praesentium rerum, si vitam reficiant [illegible].

Eligius. 640.

[illegible], de pace seruanda: Omnes in commune [illegible], quod omni ordini, atque omni con- [illegible] arium est aetati, vt iuxta facultatem [illegible] operibus eleemosynę insistentes, [illegible] omnibus, quibus indigent proximi, sic [illegible] iant, quomodo sibi, si necesse fuerit, de- [illegible]. Sic enim dicitur: *Qui habet du- [illegible] non habenti: & qui habet escas, similiter fa- [illegible].* [illegible] quis vestrum huc vsque aliena rapu- [illegible] dare incipiat: & qui hactenus sua [illegible], iam nunc, quia Deo foeneratur, re- [illegible] centuplum, ea largius expendat.

Audoenus. 660.

[illegible] lib. 1. cap. [illegible]. Si pauperem vidisset, sus- [illegible], si diuitem, ad [illegible] dum cohorta- [illegible]. D[illegible] inuocans, pro eius se nomi- [illegible] omnia facere. Nemo pauperum ab eo va- [illegible] est, illud Domini in Euangelio ali- [illegible] commemorante: *Beati misericor- [illegible].* Itemque il- [illegible] *aqua [illegible] peccatum.* Et illud. *Date eleemosynam, & omnia [illegible] sunt vobis.* Nam sicut de beato Iob [illegible], [illegible] eius omni aduenienti patebat, vt & ipse [illegible] posset voce libera proclamare: [illegible] patuit. Erat pes claudorum, oculus [illegible] orum, orphanorum pater, ac viduarum [illegible] non carcere clausis, non aegritudine [illegible] vnquam, quatenus facultas suppe- [illegible] auxiliu[m], sed misericorditer [illegible], omne semper eis admin[illegible] [illegible]. Quem enim caecum non suum vocauit [illegible] non eius sustentauit [illegible] assiduus iugiter a ministris [illegible] ad bellum praeparabat [illegible]

[illegible]

[illegible] Valde [illegible] quibus peccata [illegible].

[illegible]. 700.

In Prouerbia Salomonis [illegible] Multi multa pauperibus, [illegible] aliena [illegible], ac fragibus, quae vi, vel fraude rapuerant, tribuunt. Multi largiuntur de [illegible], sed largiendo Dominum non honorant: quia fauore humano, & non amore superni inspecto- ris faciunt. Qui ergo proficuum sibi eleemosynae fructum fore desiderant, & de suis proprijs, & in Conditoris honorem, qui sua benigna clemen- tia largiri abunde dignatus est, tribuat: vt scilicet homines, qui eius plasma, qui ad eius imaginem sunt facti, re[illegible], nos autem veri fidelesque eius dispensatores bonorum inueniamur.

Historia Anglicana lib. 3 cap. 6. Osvvaldus regni cul- mine sublimatus, nihilominus pauperibus & pe- regrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur, quod tempore quodam, cum die sancto Paschae cum Aidano Episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrum ipsius, cui suscipiendoru[m] inopum erat cura delegata, & indicasse regi, quia multitudo pauperu[m], vndecunque adueniens ma- xima, per plateas sederet, postulans aliquid elee- mosynae a rege. Qui mox dapes sibimet appositas pauperibus afferri, sed & discum confringi, atque ijsdem minutatim diuidi praecepit. Quo viso Pontifex, qui assidebat, delectatus tali facto pie- tatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueterascat haec manus. Quod & ita, iuxta votu[m] benedictionis eius, prouenit. Nam cum interfe- cto illo in pugna, manus cum brachio a caetero essent corpore resecatae, co[n]tigit vt hactenus incor- ruptae perdurent. Denique in vrbe regia, quae a regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo inclusae argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno a cunctis honore venerantur.

Alcuinus. 750.

De virtutibus & vitijs cap. 17 de Eleemosyna. Scien- dum est esse pietatis opus, vt de his, quae nobis caelestis Pater misericorditer contulit, nos inopes alios adiuuemus, &c. Felix illud est horreum, & omnium fructuum multiplicatione [illegible], de quo egenorum, [illegible], & peregrinorum sa- turatur esuries, [illegible] sub diuersis molestijs iustitia Dei [illegible], vt & miseros pro patientia, & [illegible] pro beneuolentia co- ronaret. [illegible] pro peccatis [illegible] [illegible], & velo- [illegible]

[illegible]

[illegible] sunt genera eleemosynæ [illegible] vna corporalis, [illegible] dare [illegible] po-
tuerit: altera spiritualis, [illegible] delinquentem [illegible] in viam deducere veritatis.

Haymo. 820.

In cap. [illegible] ad Hebr. [illegible], quæ [illegible] largitur in terra, a Deo recipitur in cælo. [illegible] attendere quod [illegible] sit redditurus, quam accepit. Tu enim terram dedisti, ille cælum reddet: temporalia dedisti, æterna merceberis.

Homil. [illegible] *Pentecost.* Quæ pœna præparata est raptoribus, quando diues ille, qui aliena non legitur rapuisse, sed sua non dedisse, in inferno sepultus esse memoratur? Si enim in inferno cruciatur, qui sua non dedit, qua pœna puniendus est, qui aliena tollit? Non solum rapina, sed etiam superflua tenacitas inferni pœnam meretur.

Æmoinus. 825.

De gestis Francorum lib. 3. cap. [illegible]. Cum Tiberius Imperator Remp. gereret, & multas [illegible] eleemosynas erogaret, magnam ei Dominus auri copiam subministrauit. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, Dominicæ crucis vexillo [illegible], & ait: Crucem Domini, qua [illegible] frontem [illegible] munire debemus, indignus [illegible] calcamus. Et simul cum verbis [illegible] tabulam auferri a pauimento: qua amota, reperiunt & aliam simili signaculo expressam: post hanc quoque reperiunt & tertiam. Quibus ablatis, inæstimabilis diuque occultatus in lucem profertur thesaurus, quem [illegible] morem pauperibus erogauit. Narsetis quoque thesaurum, in [illegible] Italiæ vrbe terra defossum, quidam [illegible] mendicantes [illegible], inuentum in simile opus [illegible].

Hericarius. 840.

In vita Caroli Magni. Circa pauperes sustentandos, & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynam vocant, deuotissimus erat, vt qui non in patria sua solum & in suo regno eam facere curauerit, verum trans maria, in Syriam, & Aegyptum, atque Africam, Hierosolymas, Alexandriam, atque Carthaginem, vbi Christianos in paupertate [illegible], penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat.

Rabanus Maurus. 8[illegible]0.

[illegible] Eleemosyna non solum [illegible] & in vestitu, [illegible] consistitur [illegible] miseri-
cordiam [illegible] corporalem, [illegible] spiritualem.

[illegible] 870

[illegible]

[illegible]

[illegible] 900.

Libro de [illegible] Non [illegible] meri [illegible] illa [illegible] acceptum est, quam [illegible] Dominus [illegible]

[illegible] vt [illegible] dona [illegible] illum officia[illegible]

[illegible] 970.

[illegible] optime [illegible] quando quæ ventri subtrahimus, pauperibus erogamus. Hinc Propheta nos admonet [illegible] *sanctificate ieiunium*. Ac si diceret: Quod tempore ieiunij, vt affligatur, subtrahitur corpori, pro sanctificatione & benedictione animæ, porrigitur pauperi. Scriptum est enim: [illegible] *tuum vt per[illegible]* [illegible]

[illegible]

[illegible] 97[illegible].

[illegible]

ci pauperem vacuum abire siuit, immane horrendumq; nefas reputans, si quod natura commune constituit, hoc velit homo ceu proprium vsurpare. Quapropter nec Dominici corporis membrum esse, qui pauperum indigentijs nollet subuenire, vigilanter disputabat. Nam si patiente vno corporis membro compatiuntur cætera, manifestum est, eiusdem corporis membrum nō esse, quod patiente alio compassionis affectum nescit habere. Vbi verò illa defecerunt, quæ ex iure Ecclesiæ ministerio pauperum cōpetere potuissent, thesauros Ecclesiæ, quos ipse multiplices parauerat, iubet distribui: docens ex hoc ornatissima quæque Ecclesias possidere, vt tempore felicitatis sint honestati, tempore verò necessitatis sint vtilitati.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap.9.posterioris ad Corinth. Quanto maiori affectu piæ compassionis quis indigentiæ proximi subuenit, tanto maiorem sibi frugem acquirit æternæ refectionis.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap.10.posterioris ad Corinth. Sicut ille qui seminat, in præsens perdit, quod in futuro multiplicatum recipiat: sic qui dat eleemosynam, ad præsens perdit, quod centuplicatum colliget in gloria.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epistola 61. In foro candidatis diuitibus rei suam committunt actionem: in cælo autem nulli melius pro reis agunt, quàm pauperes aduocati: pauperes ante supremum tribunal in propulsandis dilationibus obtinent principatum. Vnde fit, vt bene speret de iudice, quisquis pauperum meretur interuentum: pro quo eorum voces conualescunt, sententiam non timet capitalem. Hos igitur tibi compares, hos facias aduocatos, horum inopiæ copiæ tuæ subueniant. Illis egentibus egere Christum crede.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronicis de anno 606. Hoc tēpore pauper quidam, cùm à nautis eleemosynam peteret, nec acciperet, dicente nauclero, desiste eleemosynam petere à nobis, quia nihil præter lapides habemus: cùm subiecisset pauper: omnia ergo vertantur in lapides: quicquid manducabile in naui erat, in lapides conuersum est, colore & forma eorum permanente.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Speculo Ecclesiæ: In nullo melius, quàm in pauperibus, potestis peccata vestra redimere, & æternas diuitias acquirere.

Bernardus. 1130.

In Cœna Domini Serm.3. Quis tibi donauit quod habes? Nonne pauperis Dominus? Nonne pauperis & tui Creator? nonne natura vos creauit æquales, & vna eademq; conditione estis exituri? Cur te non tangunt confinia sortis? Suscipe miserum, recollige mendicum & peregrinum, refice famelicum, vesti nudum, & operibus misericordiæ incumbe prout potes. Cùm pauper petierit, manum aperire non differas. Nam eleemosynam tuam cum paupere suscipit Christus. Tu autem, mi Lector, ne pauperē quæso abhorreas, sed tam citò cùm illum videris, adorare ne negligas: licet sit scabiosus, siue leprosus, veste sordidus, anhelitu fœtidus, tamen brachijs charitatis astringe, & quod à te petierit charitatiuè impende. In veritate donas Christo, accipit Christus: ipsemet testis est, ipse mentiri non potest: & in die iudicij tibi redditurus est æternam mercedem.

Epist.129. Serite, plantate, negotiamini, vt antiqua mala non solùm non iteretis, sed etiam de iustis laboribus vestris expiare & delere possitis. Scriptum quippe est: *Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ.* Et rursum: *Date eleemosynam, & omnia munda vobis.* Prou.13. Luc.11.

Hildegardis. 1170.

Lib. 2. visione 6. c.38. Quoniā difficile est homini, vt asperè & secundùm quod iustum est pœniteat: ideo matrem sibi eleemosynam assumat, quatenus cum ea id perficiat, quod corpori suo laboriosum est. Nam quemadmodum mater necessitati filij sui subuenire non cessat, quāuis ille iam educatus esse videatur: ita etiam eleemosyna teneritudini corporis in pœnitentia hominis succurrit, quamuis idem homo in maceratione corporis sui pœnitendo fortis appareat.

Innocentius Tertius. 1200.

Dominica 9. post octauam Pentecostes Serm.1. Hic est fructus, hæc merces, hoc præmium præmissæ parabolæ, vt per eleemosynam temporalem acquiratur gloria sempiterna. *Mammona* lingua Syriaca diuitiæ nuncupantur. Præcepit ergo Dominus, vt de Mammona iniquitatis faciamus nobis amicos, id est, vt iniquas diuitias pauperibus erogemus: quatenus per erogationem earum iniquitas deleatur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 4. post octauā Pentecost. Dominus ad eleemosynam nos inuitans, ait: *Date, & dabitur vobis.* Date beneficium, & dabitur vobis præmium: date transitoria, & dabitur vita æterna: date paleam temporalium, & dabitur vobis granum æternorum. O admirabile commercium! Teste enim Augustino, Remedium peccatorum medicina est eleemosynarum, &c.

Guilhelmus Peraldus. 1250.

Dominica 2. in Aduentu Sermone 2. super epistol. Eleemosyna duodecim bona facit, propter quæ multum est eleemosynis insistēdum. Peccato obstat, Deum placat, bona temporalia multiplicat, gratiam conseruat, diabolum impugnat, ea quæ petit à Deo impetrat, ab omnibus benedici facit, ad bonum finem perducit, morienti societatem facit, in infernum ire non permittit, in iudicio benedictionem impetrat, in regno cælorū locum assignat.

Iacobus Genuensis. 1280.

Domin.9. post Trinitat. Sermone 2. Bonus eleemosynarius faciet sibi in vita amicos, in morte, & post. In vita, quia per eleemosynā expellit frigus culpæ, cùm sit ignis. Vnde dicitur Eccle.3. *Sicut in sereno glacies, ita soluentur peccata tua.* Generat benedictionem gratiæ, cùm sit semen Dei. Secundò in morte, quia eleemosyna animā sibi associat. Ambrosius: Non sunt hominis bona, quæ secum ferre non potest. Sola eleemosyna comes est defunctorum. Hostes fugat, viam demonstrat. Prou.16. *Donum dilatat viam eius.* Tertiò prouidet sibi post mortem: quia eleemosyna animam ab inferno liberat. Tobiæ 3. *Eleemosyna non patitur animam introire in tenebras.*

Hugo Pratensis. 1300.

Dominica 2. post Trinitat. de epistola: Ad eleemosynam faciendam quinq; nos inducere debent. Primò, quia extinguit peccandi concupiscentiā, quæ militat in membris nostris. Secundò, reducit hominem ad viam veritatis. Exemplum de Cornelio centurione, &c. Tertiò, conseruat pacem, & bonum statum hominis, & terræ, & totius regni. Quartò, tenet Deū, ne proferat sententiam mortis contra peccatores. Quintò, homini parat palatium æternale.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap.3. Eccles. Eleemosyna resistit peccatis, pœnam

nam pro ijs debitam auertendo, propter quod Daniel dicebat regi Nabuchodonosor: *Peccata tua eleemosynis redime.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi part.1.cap.38. *Vendite quæ possidetis,*) etiam necessaria: *& date eleemosynam*, quæ ad idem regnum via est: *Facite vobis sacculos*, id est repositoria bonorum, & loca ad reponendum mercedem eleemosynarum vestrarum, quæ non veterascũt, & deficiunt, scilicet reponendo eleemosynam in manus pauperum, qui vobis per hostes, & fures transeuntibus, pecuniam vestram vsque ad tutũ locum portent, ne eam amittatis, thesaurum non deficientem in cælis, & æternũ: quia merces eleemosynæ in æternum manet in cælis. Nam fructus eleemosynæ auget merita, quæ sunt thesaurus indeficiens in patria. Et si per eleemosynam habemus in cælo thesaurum meritorium, ibi cor nostrum suspiret, & expectet thesaurum præmiorum.

Guido Carmelita. 1340.

De Catharis fol.75. Nullas, aut paucas eleemosynas faciunt, & quas faciunt, eas faciunt ad ostentationem. Isti errant, quia eleemosyna à peccato & à morte liberat. Tob. 4. & 12. Vnde Dominus eos, qui misericordiam fecerunt, ponet à dextris, quibus dicet: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum*, scilicet cælestis beatitudinis.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædic.cap.de Eleemosyna: Eleemosyna satisfacit pro peccatis preteritis: Daniel.4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Resistit peccatis futuris, sicut aqua igni, ne comburendo procedat. Eccles.3. Impetrat notitiam rectæ vitæ, & disponit viam ad gloriã, sicut patet de Cornelio: meretur augmentum gratiæ: purgatorij ignem extinguit, & ab eo facientem liberat, antequam illum intret, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Eleemosyna: Eleemosyna est res sancta, augens præsentia, minuens peccata, coniungens Angelis, separans à dæmonibus, peccatorem suo Creatori recõcilians, quasi murus inexpugnabilis circa animam.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De compunctione & contemplatione Christianæ perfectionis: Nullum prorsus tam graue delictum est, quod nõ eleemosynis & oratione purgetur. Nam sacro testante eloquio: *Sicut aqua ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Fructuosa satis ad promerendam gratiam stipendia pro Christo pauperibus erogata fore noscuntur. Ipsa supplent defectus largientium, & Altissimum interpellant.

De institutione & regimine Prælatorum, cap. octauo: Nihil planè hac hortatione melius, nihilq; vtilius, quàm dare videlicet Deo gratis, quod ad vsum & tempus præstitum est, & ex hoc præmia tam immensa, tamqúe sublimia recipere, in hoc seculo pariter, & in futuro. Hoc nempe verè thesaurizare est, propriasqúe possidere diuitias, abscondere scilicet eleemosynam in sinu pauperis, terrenam substantiã erogare egentibus, frangere esurienti panem, peregrinos in hospitium ducere, vestire nudum, ac necessitatem patientibus facultates hilariter ministrare. Bona siquidem negotiatio hæc est, quæ misericordẽ in momento diuitem facit, & in tuto collocat acquisita, atque Deum in die necessitatis & mortis reddit homini placatum.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap.25.Matth. Quamuis Christus in pauperibus spiritu specialiter sit, & opera eis impensa sibi facta profiteatur, tamen meritorium est quibuscunque pauperibus benefacere propter Deum.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Super Decreto parte 2.de pænitentia dist.1 cap.Quãobrem num 1. Sicut homo miseriam à se expellit quantum potest, ita misericors miseriam alienam expellit ei subueniendo: quæ quidem subuentio fit per hoc, quod ei communicat sua bona: vnde ipsa communicatio bonorum propriorum ad miserum, eleemosynæ nomen accepit: hæc autem communicatio non potest esse meritoria, & virtuosa, nisi quando propter Deum fit.

Ioannes Murmellius. 1508.

Lib. 4.Elegia 8.

Sed tibi proueniunt, quæ donas omnia iustè:
Sanguine sunt nullo munera parta tuo.
Suppeditante Deo passim succurris egenis,
Et miseris certam ferre paratus opem:
Vestitum nudo, sitienti pocula præbes,
Et saturas epulis pallida membra fame.
Sic emitur cælum, superas sic itur ad arces:
Pauperis in speciem munera Christus habet.
Sicut aqua flammã feruens extinguitur ignis,
Crimina delentur per pietatis opus.

LIBER QVARTVS: DE CONSILIIS EVANGELICIS, ET VITA MONASTICA.

ARTICVLVS PRIMVS.

CONSILIA EVANGELICA

NEGANT.

Anno post natū Christum 170 ENCRATITÆ, auctore Tatiano, docuerunt omnes Christianos debere à nuptijs abstinere, & cælibes viuere, & sic continentiam volebant esse præcepti, non consilij. Irenæus lib.1.cap.30.

200. *Apostolici affirmabant, non posse saluari eos, qui non viuerent in cælibatu ac paupertate more Apostolorum.* Epiphanius hæresi 61. Augustinus hæresi 40.

366. *Iulianus Apostata lege lata decreuit, ne se Christiani vlla ratione defenderēt, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur iniustè, & rationem legis reddens, dicebat, velle se Christianos cogere, vt Euangelium obseruarent, quo præceptum esset, vt nihil possiderent, & percutienti vnam maxillam, alteram præberent.* Nazianzenus oratione 1. in Iulianum.

400. *Pelagianorum quidam,* vt apparet ex epist. Augustini 89. *docere videbantur, neminem saluum esse posse, nisi omnia venderet, & daret pauperibus, quasi non consilium, sed præceptum hoc esset.*

400. *Iouinianus dixit, nullum esse consilium vel præceptum continentiæ, cùm eiusdem meriti sint virgines & maritatæ.* Hieronymus lib.1. contra Iouinianum, Augustinus hæresi 82.

1390. *Ioannes VVicleuus* articulo 21. Constantiæ damnato sess. 8. *dicit eos, qui ingrediuntur religiones, eo ipso reddi ineptos ad seruanda mandata Dei: ex quo sequitur, continentiam, obedientiam, & paupertatem religiosam non consuli in Euangelio, sed prohiberi.*

1520. Martinus Lutherus libro de votis Monasticis: *Hic incidunt duo eorum principia fidei, seu potius perfidia tractanda: quorum est primum, Euangelium non esse omnibus commune, sed partitum in consilia & præcepta: suam verò monasticen sequi consilia, non tantum præcepta, quæ reliquo vulgo proposita sunt. Hic verò non vno, neque paruo errore labuntur. Et vt omittam, quòd hac distinctione sese ignorare testantur, quid sit propriè Euangelium (dum præcepta & consilia ex ipso faciunt) quod est meræ promissiones Dei, exhibita beneficia hominibus annuntiantes, &c. Si probare poterimus, non esse consilia, quæ illi iactant & vouent, nonne deprehendemus eos damnabiliter errare, & super mendacia impietatis niti eorum vota? Nam asserere consilia, quæ consilia non sunt, & diuina mandata soluere, quid est nisi veritatem Dei negare, & in mendacium mutare, imò & Deum blasphemare? An non est blasphemia, si Deus dicat: Hoc est meum præceptum: & illi dicant in nomine Domini contra eum: Non est præceptum, sed consilium? &c. Consilia quæ illi fingunt fermè sunt, quæ Christus Matth. 5. docet &c. vendenda & relinquenda omnia, & veniendum post Christum, omnibus sese submittere, etiam indignioribus. His adde virginitatem & continentiam, &c. Esse autem hæc omnia non consilia, sed necessaria mandata, primùm hoc probat, &c.*

1530. Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ capite de votis Monasticis: *Euangelium non consulit discrimina vestitus, ciborum, abdicationem rerum propriarum. Hæ sunt traditiones humanæ.*

In Locis communibus de discrimine consiliorum & præceptorum: *Inscitia iustitiæ fidei multos errores peperit. Hinc manauit imaginatio eorum, qui finxerunt in Euangelio tria consilia tradi, de non vindicando, de desertione facultatum, & de virginitate. Longum esset omnes errores recensere, qui in hoc deliramento continentur.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 12. *Apertè docent, se plus oneris suscipere, quàm suis Christus imposuerit: quoniam scilicet Euangelica consilia, de diligendis inimicis, de non appetenda vindicta, de non iurando, &c. se seruaturos promittant, quibus non sunt communiter astricti Christiani. Nulli vnquam veterum hoc in mentem venit: omnes vna voce clamāt, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum. Et hæc ipsa nominatim, quæ isti boni interpretes Christum consuluisse duntaxat nugantur, nulla dubitatione vbique docent.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Esaiæ 56. vers.3. Non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui,& tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis,quod non peribit.

Matth.19.21. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes,& da pauperibus.

Lucæ 10.35. Et altera die protulit duos denarios,& dedit stabulario,& ait: Curã illius habe: & quodcunque supererogaueris,ego cùm rediero reddam tibi.

1.Cor.7.25. De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Origenes. 230.

Ad cap 15.ad Romanos: Ea, quæ supra debitum facimus,non facimus ex preceptis:verbi causa:virginitas non ex debito soluitur: neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.

Eusebius Cæsariensis. 320.

De Demonstratione Euangelica lib.1.cap.8. In Ecclesia Dei duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram,& communem hominum viuendi rationem excedens,non nuptias,non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens,& soli diuino cultui,ex immenso rerũ cælestium amore,addictus, &c. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior: hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit,& iustè militantibus quæ sint agenda describit: agros quoque,& mercaturam,aliumq; magis ciuilem viuẽdi morem, adiuncta religione nõ negligit. Ijs autem, qui hunc modum elegerunt, & exercitationum tempora: & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.

Athanasius. 340.

De humanitate Verbi post medium: Quis hominum vel post mortem, vel in vita seruandæ virginitatis fuit? At non contra arbitratus est eam virtutem præstari non posse? Attamen Saluator noster & omnium Rex Christus tantum valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplinæ virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur.

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate: Voluit Dominus eximiæ virtutis meritum non iussionis necessitati obnoxium fieri, sed egregij ac singularis animi specimen atque inditium esse, dum sponte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra naturæ humanæ modum est,desiderio affectuq; virtutis efficeret. Cõiugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit: Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur astricta,quæ incorruptionis excellentem virtutẽ Creatori & auctori legis iure pretiosi muneris offert.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 3. quæ est inuectiua prima in Iulianum: Adhæc, quomodo illud nõ animaduertis, omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutis arcem & verticem Christianos coarctans, quòd in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt,nec sine periculo pretermitti possunt. alia non necessitate constringunt, sed in arbitrio ac voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, præmijs ac honore afficiantur: qui autem minus ea expleuerint,nihil periculi pertimescant.Etenim si fieri posset, vt quàm optimi omnes essent, & ad summum virtutis fastigium peruenirent, hoc quidẽ præclarissimum & perfectissimũ esset. Quoniam autem diuina ab humanis dirempta sunt, atque alij quidem nullo non virtutis genere excellunt, alij autem bene secum agi putant,si vel mediocritatem assequantur, quæ hæc tua ratio est, dum ea indicis & præscribis, quæ non omnium sunt, aut eos pro damnatis habes, qui non custodiunt?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia octaua de Pœnitentia: Nequaquam Dominum incuses: haud mandat impossibilia: multi ipsa superant mandata. *Et infra, postquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei:* Non cogo,non grauo, sed proficientem quidem coronabo: non proficientem non punio.

Homilia 21.in priorem ad Corinthios: Nec mihi dicas: Non est hoc, aut illud prohibitum, propter quod offenditur, aut permittitur. Nam ego tibi dico maiora; nempe quòd etiamsi ipse Christus permiserit, videris autem lædi quempiam, desiste,& ne vtere permissione. Nam hoc quoque fecit Paulus, qui cùm liceret accipere concedente Christo,non accepit. Etenim cùm benignus sit Dominus,suis præceptis admiscuit multum mãsuetudinis, vt non solùm ex iussu, sed etiam animi libero faciamus arbitrio. Potuisset enim, si hoc voluisset,præcepta magis intendere, & augere,& dicere: Qui non perpetuò ieiunat,puniatur: qui non exercet virginitatem, det pœnas: qui se non omnibus exuit facultatibus, luat vltimum supplicium: sed non hoc fecit, tibi præbens,vt si velis contendas, vt laudem & honorem consequaris. Propterea & quando disserebat de virginitate, dicebat: *Qui potest capere,capiat.* Et in diuite alia quidem præcepit,alia verò permisit libero animi arbitrio. Nonenim dixit: Vende quæ habes, sed: *Si vis perfectus esse,vende.* Matt 19.

Theodoretus. 450.

Ad caput septimum prioris ad Corinth. *De virginibus præceptum Domini non habeo*)Dominus enim, cùm dixissent Apostoli: *Si ita est lex vxoris, expedit vxorem non ducere,* respondit: *Non omnes capiunt verbum hoc.* Et rursus: *Qui potest capere, capiat.* Propterea quoque diuinus dixit Apostolus: *Præceptum Domini non habeo.* Si ergo legem non accepisti, quid sibi vult, quod dicis: *Consilium autem do.* Non legem fero, sed consilium affero.

Matt.16.

1.Cor.7

assero. Etenim Deus, cùm quæ sunt secundùm naturam præcepisset, adhortatur ad ea, quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurum, vt quidam huic rei, tamquam rei nouæ, contradicerent, consilio adiecit: *tamquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis.* Cum solita modestia Apostolicam auctoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per misericordiam Domini vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis? *Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse. Alligatus es vxori? Noli quærere solutionem.* Illud, *existimo*, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum, & bonorum optimum ac præstantissimum: sed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio, & transgressio, & eorum qui transgrediuntur punitio: & ideo quæ magna sunt non præcipit, sed ad ea hortatur.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 1. Sic igitur Patres nostri non solùm præcepta Dei obseruauêre debita, sed & gratuita munera pariter obtulêre: qualia virginitatem, castitatem, inopiam omnium. Hęc enim, quæ non præcipiuntur, sed offeruntur, dona sunt. Neq; enim cuiq; omnium aliquando præceptum est, ne vxorem ducat, ne filios generet. Non item cogitur quisquam sua venundare, & dare pauperibus. Nam cùm legis peritus ille ad Dominum venisset, dicens: *Domine, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Respondit de præceptis: *Non homicida, non fur, non adulter esto.* Respondente exinde illo, quòd hæc omnia à iuuentute sua obseruasset, intulit: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Non dixit: *Vende omnia quæ habes*, tamquam imperans, sed tamquam consulens: illud enim *si vis*, consulentis est, non imperantis.

Matt. 19.

Maximus Monachus. 640.

Centuriæ 4. de Charitate cap. 67. Quæ à nobis secundùm Deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim ex non præcepto, sed quasi aliquis diceret voluntaria oblatione ista fieri. Nimirum ex præcepto fit, vt Deum & proximum diligamus, vt inimicos amemus, ne adulterium committamus, ne quem occidamus, & id genus alia, quæ transgredientes condemnamur. Cæterùm non ex pręcepto est virginitas, cœlibatus, paupertas, vita eremitica, & id genus alia plura. Hæc donorum rationem habent, vt si qua præcepta ex infirmitate implere nequiuerimus, per dona optimum illum Dominum placare studeamus.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 4. Nazianzeni: In lege nostra quædam necessariò obseruanda sunt, eaque violantibus periculum impendet. Quædam rursus in voluntate & electione, non autem in necessitate posita sunt: quę qui custodiunt, honorem & præmium consequuntur; qui autem non custodiunt, nullo propterea in periculo versantur. Atque ea quidem necessariò obseruanda sunt, quæ non custodientibus pœnam minantur. Cuiusmodi est illud: *Quicumq; irascitur fratri suo sine causa, reus est iudicio*, cæteraq; generis eiusdem. Ea autē in voluntatis libertate consistunt, quæ in eos, qui minimè custodiunt, pœnæ comminationem adiunctam non habent. Quo in genere illud est: Iniuriā non vindicare, nec iudicio prosequi. Et illud: *Qui te angariauerit mille passus, vade cum eo duo:* & quæcunque his similia sunt. Hęc enim ijs quidē, à quibus custodiuntur, honorem conciliant; nullum autem supplicium ijs, qui ea non exequuntur. Matth. 5. Matth. 5.

Theophylactus. 900.

Ad caput 4. prioris ad Thessalon. *Scitis enim quæ præcepta dederimus vobis per Dominum nostrum Iesum Christum.* παραγγελία, id est, præceptum, vel interdictum, est de ijs, quę fugienda sunt, quæ si fiant, pœnam ferunt: non peracta verò, nil merentur præconij. Sunt autem quædam, quæ non sunt præcipienda, hoc est cum minis exigenda, sed in animo atque arbitrio auditorum relinquenda, vt facultates omnes vel relinquere, vel in pauperes spargere, virginitatis statum seruare, vel permanere cœlibem. Nam *qui potest capere capiat*, inquit Dominus. Matt. 19.

Ad Titum 1. Quin etiam secundùm præceptum illud mihi est iniunctum, pro eo quod est vel inuitus ista cogor facere. Res enim quæ transiguntur, nonnullæ ex mandato fiunt, nonnullæ per adhortationem. Quemadmodum: *reconciliare fratri tuo*, mandatum est, & qui non facit istud, punitur. Quod verò ait: *Vende omnes facultates tuas*: Et: *Qui potest capere, capiat*, adhortatio est: & qui non facit, non punitur.

OEcumenius. 1080.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Quoniam ad maiorem venit doctrinam, timet illam purè nudisque verbis iubere, casum veritus eorum, qui aggrederentur. Idcirco non tamquam præceptum, sed quasi consilium tradit illud.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De habitu virginum prope finem: Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum: sed cùm habitationes multas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinentes.

1 Cor. 7. De Natiuitate Christi: *De virginibus*, ait Apostolus, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus.* Vult, & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneant: quę verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum, quæcunque auctoritate diuina immobilia constant, sit maneant; quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem. Quia etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior est tamen continentia, & virginitas excellentior, quam non cogit necessitas, aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quòd si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat. Quia qui mundum vicit, victoriā suis promittit militibus, & qui victores sunt sui, cęlo vim inferunt. Quoniam scriptum est: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Matt. 11.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Parmenianum: A Paulo cùm quęreretur, quid de virginibus præciperet? Respondit, sibi de virginibus nihil esse mandatum: confessus est, se duo testamenta, hoc est, duos denari-

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Esaiæ 56. vers. 3. Non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

Matth. 19. 21. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

Lucæ 10. 35. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curã illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.

1. Cor. 7. 25. De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Origenes. 230.

Ad cap 15. ad Romanos: Ea, quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis: verbi causa: virginitas non ex debito soluitur: neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.

Eusebius Cæsariensis. 320.

De Demonstratione Euangelica lib. 1. cap. 8. In Ecclesia Dei duo modi viuẽdi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum viuendi rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerũ cælestium amore, addictus, &c. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior: hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus quæ sint agenda describit: agros quoque, & mercaturam, aliumq; magis ciuilem viuẽdi morem, adiuncta religione nõ negligit. Ijs autem, qui hunc modum elegerunt, & exercitationum tempora: & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.

Athanasius. 340.

De humanitate Verbi post medium: Quis hominum vel post mortem, vel in vita seruandæ virginitatis fuit? At non contra arbitratus est eam virtutem præstari non posse? Attamen Saluator noster & omnium Rex Christus tantum valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplinæ virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur.

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate: Voluit Dominus eximiæ virtutis meritum non iussionis necessitati obnoxium fieri, sed egregij ac singularis animi specimen atque inditium esse, dum sponte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra naturæ humanæ modum est, desiderio affectuq; virtutis efficeret. Cõiugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit: Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur astricta, quæ incorruptionis excellentem virtutẽ Creatori & auctori legis iure pretiosi muneris offert.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 3. quæ est inuectiua prima in Iulianum: Adhæc, quomodo illud nõ animaduertis, omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutis arcem & verticem Christianos coarctans, quòd in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt alia non necessitate constringunt, sed in arbitrio ac voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, præmijs ac honore afficiantur: qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant. Etenim si fieri posset, vt quàm optimi omnes essent, & ad summum virtutis fastigium peruenirent, hoc quidẽ præclarissimum & perfectissimũ esset. Quoniam autem diuina ab humanis dirempta sunt, atque alij quidem nullo non virtutis genere excellunt, alij autem bene secum agi putant, si vel mediocritatem assequantur, quæ hæc tua ratio est, dum ea indicis & præscribis, quæ non omnium sunt, aut eos pro damnatis habes, qui non custodiunt?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia octaua de Pœnitentia: Nequaquam Dominum incuses: haud mandat impossibilia: multi ipsa superant mandata. *Et infra, postquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei:* Non cogo, non grauo, sed proficientem quidem coronabo: non proficientem non punio.

Homilia 21. in priorem ad Corinthios: Nec mihi dicas: Non est hoc, aut illud prohibitum, propter quod offenditur, aut permittitur. Nam ego tibi dico maiora; nempe quòd etiamsi ipse Christus permiserit, videris autem lædi quempiam, desiste, & ne vtere permissione. Nam hoc quoque fecit Paulus, qui cùm liceret accipere concedente Christo, non accepit. Etenim cùm benignus sit Dominus, suis præceptis admiscuit multum mãsuetudinis, vt non solùm ex iussu, sed etiam animi libero faciamus arbitrio. Potuisset enim, si hoc voluisset, præcepta magis intendere, & augere, & dicere: Qui non perpetuò ieiunat, puniatur: qui non exercet virginitatem, det pœnas: qui se non omnibus exuit facultatibus, luat vltimum supplicium: sed non hoc fecit, tibi præbens, vt si velis contendas, vt laudem & honorem consequaris. Propterea & quando disserebat de virginitate, dicebat: *Qui potest capere, capiat.* Et in diuite alia quidem præcepit, alia verò permisit libero animi arbitrio. Non enim dixit: Vende quæ habes, sed: *Si vis perfectus esse, vende.* Matt. 19.

Theodoretus. 450.

Ad caput septimum prioris ad Corinth. *De virginibus præceptum Domini non habeo)* Dominus enim, cùm dixissent Apostoli: *Si ita est lex vxoris, expedit vxorem non ducere,* respondit: *Non omnes capiunt verbum hoc.* Matt. 16. Et rursus: *Qui potest capere, capiat.* Propterea quoque diuinus dixit Apostolus: *Præceptum Domini non habeo.* Si ergo legem non accepisti, quid sibi vult, quod dicis: *Consilium autem do.* 1. Cor. 7 Non legem fero, sed consilium affero.

affero. Etenim Deus, cùm quæ sunt secundùm naturam præcepisset, adhortatur ad ea, quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurum, vt quidam huic rei, tamquam rei nouæ, contradicerent, consilio adiecit: *tamquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis.* Cum solita modestia Apostolicam auctoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per misericordiam Domini vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis? *Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse. Alligatus es vxori? Noli quærere solutionem.* Illud, *existimo*, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum, & bonorum optimum ac præstantissimum: sed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio, & transgressio, & eorum qui transgrediuntur punitio: & ideo quæ magna sunt non præcipit, sed ad ea hortatur.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 1. Sic igitur Patres nostri non solùm præcepta Dei obseruauêre debita, sed & gratuita munera pariter obtulêre: qualia virginitatem, castitatem, inopiam omnium. Hæc enim, quæ non præcipiuntur, sed offeruntur, dona sunt. Neq; enim cuiq; omnium aliquando præceptum est, ne vxorem ducat, ne filios generet. Non item cogitur quisquam sua venundare, & dare pauperibus. Nam cùm legis peritus ille ad Dominum venisset, dicens: *Domine, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Respondit de præceptis: *Non homicida, non fur, non adulter esto.* Respondente exinde illo, quòd hæc omnia à iuuentute sua obseruasset, intulit: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Non dixit: *Vende omnia quæ habes*, tamquam imperans, sed tamquam consulens: illud enim *si vis*, consulentis est, non imperantis. Matt. 19.

Maximus Monachus. 640.

Centuriæ 4. de Charitate cap. 67. Quæ à nobis secundùm Deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim ex non præcepto, sed quasi aliquis diceret voluntaria oblatione ista fieri. Nimirum ex præcepto fit, vt Deum & proximum diligamus, vt inimicos amemus, ne adulterium committamus, ne quem occidamus, & id genus alia, quæ transgredientes condemnamur. Cæterùm non ex præcepto est virginitas, cœlibatus, paupertas, vita eremitica, & id genus alia plura. Hæc donorum rationem habent, vt si qua præcepta ex infirmitate implere nequiuerimus, per dona optimum illum Dominum placare studeamus.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 4. Nazianzeni: In lege nostra quædam necessariò obseruanda sunt, eaque violantibus periculum impendet. Quædam rursus in voluntate & electione, non autem in necessitate posita sunt: quę qui custodiunt, honorem & præmium consequuntur; qui autem non custodiunt, nullo propterea in periculo versantur. Atque ea quidem necessariò obseruanda sunt, quæ non custodientibus pœnam minantur. Cuiusmodi est illud: *Quicũq; irascitur fratri suo sine causa, reus est iudicio*, cæteraq; generis eiusdem. Ea autẽ in voluntatis libertate consistunt, quæ in eos, qui minimè custodiunt, pœnæ comminationem adiunctam non habent. Quo in genere illud est: Iniuriã non vindicare, nec iudicio prosequi. Et illud: *Qui te angariauerit mille passus, vade cum eo duo:* & quæcunque his similia sunt. Hęc enim ijs quidẽ, à quibus custodiuntur, honorem conciliant; nullum autem supplicium ijs, qui ea non exequuntur. Matth. 5. Matth. 5.

Theophylactus. 900.

Ad caput 4. prioris ad Thessalon. *Scitis enim quæ præcepta dederimus vobis per Dominum nostrum Iesum Christum.* παραγγελία, id est, præceptum, vel interdictum, est de ijs, quę fugienda sunt, quæ si fiant, pœnam ferunt: non peracta verò, nil merentur præconij. Sunt autem quædam, quæ non sunt præcipienda, hoc est cum minis exigenda, sed in animo atque arbitrio auditorum relinquenda, vt facultates omnes vel relinquere, vel in pauperes spargere, virginitatis statum seruare, vel permanere cœlibem. Nam *qui potest capere capiat*, inquit Dominus. Matt. 19.

Ad Titum 1. Quin etiam secundùm præceptum illud mihi est iniunctum, pro eo quod est vel inuitus ista cogor facere. Res enim quæ transiguntur, nonnullæ ex mandato fiunt, nonnullæ per adhortationem. Quemadmodum: *reconciliare fratri tuo*, mandatum est, & qui non facit istud, punietur. Quod verò ait: *Vende omnes facultates tuas*: Et: *Qui potest capere, capiat*, adhortatio est: & qui non facit, non punitur.

OEcumenius. 1080.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Quoniam ad maiorem venit doctrinam, timet illam purè nudisque verbis iubere, casum veritus eorum, qui aggrederentur. Idcirco non tamquam præceptum, sed quasi consilium tradit illud.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De habitu virginum prope finem: Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum: sed cùm habitationes multas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinentes.

1 Cor. 7. De Natiuitate Christi: *De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus.* Vult, & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneant: quę verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hũc modum, quæcunque auctoritate diuina immobilia constant, sic maneant; quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem. Quia etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior est tamen continentia, & virginitas excellentior, quam non cogit necessitas, aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quòd si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat. Quia qui mundum vicit, victoriã suis promittit militibus, & qui victores sunt sui, cęlo vim inferunt. Quoniam scriptum est: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Matt. 11

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Parmenianum: A Paulo cùm quęreretur, quid de virginibus præciperet? Respondit, sibi de virginibus nihil esse mandatum: confessus est, se duo testamenta, hoc est, duos denari-

os erogasse: explicati quodammodo sumptus erant. Sed quia qui sauciũ quodãmodo commendauerat, promiserat se redditurum, quicquid in curam amplius erogasset, post impensos duos denarios, non præcepta, sed consilium erogat Paulus ad virginitatem. Nec impedimento est voluntati, nec nolentes impellit, aut cogit. *Qui dederit*, inquit, *virginem suam, bene facit; & qui non dederit, melius facit.* Hæc sunt verba consilij, nec sunt vlla præcepta coniuncta.

Ambrosius. 370.

Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus: 1 Cor. 7 *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino?* Præceptum non habet, consilium habet. Nõ enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec auctoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo, qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora, quàm Apostolorum consilia? Apostolus dicit: *Consilium autem do*: isti dissuadendum putant, ne qua studeat virginitati, &c. Bonum ergo consilium: quia in consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum astringit inuitos. Si qua ergo secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, nõ habet quòd accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideo sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore quàm ferre posset laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tamquam bonus medicus, qui & fortioribus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, alijs dat consilium, alijs demonstrat remedium. Rom. 14. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis 1. Cor. 7. cibum expectet. Meritoqué adiunxit: *Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatẽ, potestatem autem habens voluntatis suæ, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit.*

Hebr. 13. *Libro de viduis*: Honorabile coniugium, sed ho-1 Cor. 7. norabilior integritas. Nam & *qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit.* Quod igitur bonum est, non vitandum est; & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideo bene Apostolus dixit: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est; vbi consilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet; consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideo lex Iudæis data est: gratia autem electioribus reseruata est. Lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum operum, tum propositis etiam præmijs prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consi-Matt. 19 lij, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat. Præceptũ etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cũ se præcepta legis memorasset implesse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominũ. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex namque forma mãdati est, vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit: *Non occides*: vbi præcepit. Luc. 17 In alia: *Si vis perfectus esse, vende omnia tua.* Ergo hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: *Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Hoc virgo non dicit: non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo nobis erit?* &c. Matt. 19. Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram, &c. Virgo prouocatur consilijs, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpe repetitum. Et primò dixit: *Bonum est mulierem non tangere.* 1. Cor. 7 Et iterum: *Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum.* Et tertiò: *Bonum est illis si sic maneant, sicut & ego.* Et quartò: *Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino: & hoc honestum esse.* Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat alijs, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè cõprehendi, nec fastidiosius æquari? Quænam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Hieronymus. 390.

Aduersus Iouinianum libro 1. cap. 7. Proponit ἀγωνοθέτης præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: *Qui sitit, veniat ad me, & bibat: qui potest capere, capiat.* Non dicit: Velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille saturabitur. Et ideo plus amat Christus virgines, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisqué gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.

Epistolæ 22. cap. 8. *De virginibus*, inquit Apostolus, *præceptum Domini non habeo.* Cur? Quia & ipse vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Quare ergo non habet Domini de virginitate præceptum? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur. Quia si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, Angelorumqué vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum est.

Augustinus. 400.

Sermone 61. de Tempore: Aliud est consilium, aliud præceptum: consilium datur, vt virginitas cõseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur: *Qui potest capere, capiat.* Matt. 19. De iustitia verò non dicitur: Qui potest facere, faciat: sed: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Matt. 5. Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

In Enchiridio ad Laurentium cap. 121 Quæcunque ergo mandat Deus, ex quibus vnum est: *Non mæchaberis*, & quæcunque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus vnum est: *Bonum est homini mulierem non tangere*, tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

De adulterinis coniugijs libro 1. cap. 14. Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cùm licere no-

Matt. 17. ret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impẽdimus. Unde prior ipse Dominus cùm se tributum non debere monstrasset, soluit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Iam verò Apostolus quemadmodum ista commendet, eius verba testantur, vbi dicit: *Cùm enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacerem:* cùm paulò superius dixisset: *Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit?* &c. Item alio loco, de quibusdam, quę ad escam pertinent: *Omnia,* inquit, *mihi sunt licita; sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis. Deus autem & hunc, & has euacuabit.* Item alibi de hoc ipso: *Omnia licita sunt, sed non omnia expediunt: Omnia licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed id quod alterius est.* Atque vt ostenderet, vnde loqueretur: *Omne,* inquit, *quod in macello venit manducate, nihil interrogantes propter conscientiam* Et tamen alibi: *Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Itemque alibi: *Omnia quidem munda, sed tamen malum est homini, qui per offensionẽ manducat.* Quid est, *omnia licita sunt?* Ipsum est, omnia quidem mũda. Et quid est: *sed non omnia expediunt?* Ipsum est, sed malum est homini, qui per offensionem manducat. Ita ostendit ea, quæ licita sunt, id est; nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hęc sunt, quæ amplius erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideo dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita.

1. Cor. 9.

1 Cor. 12

1 Cor. 10

1 Cor. 8. Rom. 14

Libro de sancta Virginitate cap. 14. *De virginibus,* inquit, *præceptum Domini non habeo.* Præcepto enim quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. Proinde quia vxorem ducere vel nubere peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto vetaretur: propterea præceptum Domini de virginibus nullũ est. Sed quoniam deuitatis remissisue peccatis, adeũda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in ęternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendę parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis *Consilium,* inquit, *do, tamquam misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis essem.* Neque enim inuidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis. *Existimo itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Hoc est,* inquit, *vnde præceptum Domini non habeo, sed consilium do:* hoc est, *de virginibus existimo bonum esse propter præsentem necessitatem.* Noui enim, quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, vt ea, quę Dei sunt, minus cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac salute manentium. *Stella enim ab stella differt in claritate sic & resurrectio mortuorum.*

1. Cor. 7.

1 Cor. 15

Libro 2. Quæstionum Euangelicarum cap. 19. Stabulum est Ecclesia, vbi reficiuntur viatores, de peregrinatione redeuntes in æternam patriam. Altera dies est post resurrectionem Domini. Duo denarij sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad Euangelizandum cęteris: vel promissio vitæ pręsentis & futuræ. Secundùm enim duas promissiones dictum est: *Accipiet in hoc seculo centies tantum & in seculo futuro vitam æternam consequetur.* Stabularius ergo est Apostolus. Quod supererogat aut illud est consilium, quod ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do:* aut quòd etiam manibus suis operatus est, ne infirmorum aliquem in nouitate Euangelij grauaret, cùm ei liceret pasci ex Euangelio. Matt. 19

Cap. 30. loquens de præceptis & consilijs: In illis Dominus imperat vobis; in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet vobis.

Sermone 18. de verbis Apostoli cap. 11. Ambierunt virgines illam maiorem pulchritudinem cordis sui, tamquam dicerent: Quid iubes? Ne adulterę simus? hoc pręcipis. Amando te plus facimus, quàm iubes.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 4. ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem suum prætermissum à præuijs, nec curatum miseratus accessit, & iumento suo, hoc est, Verbi incarnatione suscepit, & oleò gratiæ ac vino passionis suę commendatũ stabulario, profectò illi magistro gentium, in duobus Testamentis denarij mercede sanauit, redditurus illi & beatæ virginitati de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas: quia hoc consilium præcepto adijciens, de suo supererogauit.

Sedulius. 450.

Ad caput 7. prioris ad Corinth. Si Dominus virginitatem imperaret, condemnare videretur coniugium, & seminarium hominum excideret, vnde virginitas procreata est. Quare præceptũ Domini de virginibus nõ habuit: quia maioris mercedis est, quod non cogitur, sed offertur.

Fulgentius. 500.

Prologo in libros ad Monimum: Quid est, *si quid supererogaueris,* nisi si quid à me magis acceperis? Nã & ipse, qui supererogabat, in eo quod non acceperat præceptum, sed dabat ex charitate consilium, misericordiam se profitebatur vtique consecutum.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 15. Moralium cap. 11. Carnis virginitas nequaquam iussa est, sed tantummodò laudata. Nam si illa iuberetur, nimirum coniugium iam culpa crederetur: & tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quàm acceperunt præcepto: sic plerunque peruersi quique in prauis actibus exerceantur, vt plus inueniãt in peruersa operatione quod faciãt, quã ex vsu reproborum iniquitatis accipere exempla potuerunt.

Lib. 26. cap. 20. Alij non iudicantur & regnant, qui etiam pręcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed pręstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: *Vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.* Et de quibus Propheta ait: *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui.* Et de quibus Salomon, cùm de sanctæ Ecclesiæ sponsa loqueretur, intulit dicens: *Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ.* Hi itaque in extremo iudicio non iudicantur, &

Matt. 19.

Isaiæ 3.

Prou. 31

tur,& regnant: quia cum auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta deuotione executi sunt, quàm iuberi generaliter audierunt. Speciali namque iussione paucis perfectioribus,& nõ generaliter omnibus dicitur hoc,quod adolescens diues audiuit: *Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo,& veni,& sequere me.* Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis astringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est,quod per sacram Scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur & pereunt,qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ita non iudicantur & regnant,qui suadente pietate etiam vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiũt. Hinc est,quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quàm institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset, vt Euangelium prędicans,de Euangelio viueret, & Euangelium audientibus contulit,& tamen Euãgelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergo iste iudicetur vt regnet, qui minus, quod seruaret,accepit; sed maius,quod viueret,inuenit? Dicatur igitur rectè: *Iudicium pauperibus tribuit*: quia quanto huic mũdo magna humilitate despecti sunt, tanto tũc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt.

Matt. 19.
Marc. 10.
1 Thess. 2.
Iob 36.

Beda. 700.

Ad cap. 10. Lucæ: *Et quodcunque supererogaueris, ego,cùm rediero,reddam tibi.*) Supererogat stabularius,quod in duobus denarijs non accepit,cũ dicit Apostolus: *De virginibus aũt præceptum Domini non habeo,consilium autem do.* Itemque: *Et Dominus ordinauit his,qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere: sed non vsi sumus hac potestate,ne quem vestrum grauaremus.* Cui rediens quod promiserat debitor reddet,quia veniens in iudicio Dominus dicit: *Quia super pauca fuisti fidelis,super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.*

Haymo. 800.

Ad Euangelium Dominicæ 14. post Pentecosten: Supererogat stabularius quãdo hoc agit homo Doctor ex voto, quod nõ accepit ex præcepto. Quod fecit Paulus Apostolus, quando habens licentiam,vt Euangelium annuntians, de Euangelio viueret,noluit vti hac potestate,sed die prædicabat, & noctibus laborabat, vnde sibi suisqúe victum & vestimentum tribueret. Samaritanus cùm redierit,quod supererogauit reddet ei, quando in iudicium veniens,pro maiori labore prædicationis maiorem retribuet retributionem.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. *De virginibus præceptum Domini non habeo.* Quia Dominus virginitatem laudauit, non tamen præcepit, ne videretur nuptias damnare,sed dixit: *Sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei: qui seipsos castrauerũt*,subdit: *Qui potest capere capiat. Consilium autẽ do,*) quod non displiceat alijs. *Tamquam misericordiam consecutus à Domino,vt sim fidelis.*)subaudis,consiliator, & idoneus in dandis salutaribus consilijs.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios: De coniugatis dedi præceptum Domini, quod acceperam ex Euangelio,& subieci consilium meum. Sed *de virginibus non habeo præceptum Domini*,quod vobis proferam: quia Dominus nulla præcepti necessitate virgines coegit sic permanere,sed in arbitrio voluntatis eorum posuit,vt si vellent nuberent, vel virgines permanerent. Nam maioris est mercedis,quod non cogitur,sed offertur. Quia si fuisset imperata,nuptiæ fuissent ablatæ.

Bernardus. 1130.

Libro de præcepto & dispensatione cap. 1. Prima quæstio circa regulam nostram versatur, de qua (nisi fallor) & reliquæ omnes, aut penè omnes oriuntur. Quęritis nempe,regularis illa institutio quomodo, & quatenus sit pensanda profitentibus eã: vtrum videlicet cuncta, quæ continet, putanda sint esse præcepta,consequenter & damnosa transgredienti: an consilia tantùm vel monita, & ob hoc nullius,aut non magni ponderis sit ipsorum professio; nullius, aut non grauis culpę ipsorum præuaricatio: an certè quædam sint deputanda imperijs,quędam pro consilijs reputanda: quò partim ea liceat,partim non liceat omninò prætergredi? &c.

Cap. 2. Itaque, vt sentio ego, Regula S. Benedicti omni homini proponitur,imponitur nulli: prodest,si deuotè suscipitur,& tenetur: non tamen, si non suscipitur, obest. Quod autem in voluntate est suscipientis,non in potestate proponentis, voluntarium meritò dixerim,non necessarium. Attamen hoc ipsum,quod dico volũtarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit deinceps tenendum,profectò in necessarium sibi ipse conuertit,nec iam liberum habet dimittere,quod ante tamen non suscipere liberum habuit,&c. Omnia S. Benedicti instituta,exceptis sanè nonnullis de spiritualibus,verbi causa,charitate, humilitate,mansuetudine,quę non tã ipsum constat instituisse,quàm Deum,& ob hoc penitus non esse mutãda, de cætero reliqua vniuersa non profitentibus quidem monita tantùm seu consilia censenda sunt,nec grauant non obseruata,cùm tamen profitentibus in præcepta, præuaricantibus in crimina fiant: siue illis voluntaria, vel factitia; istis necessaria,& tamquam naturalia non immeritò reputantur.

Thomas Aquinas. 1250.

Prima secundæ quæst. 108. art. 4. Hæc differentia est inter consilium & præceptum, quòd pręceptum importat necessitatem,consilium autem in optione ponitur eius,cui datur. Et ideo conuenienter in lege noua, quę est libertatis, supra pręcepta sunt addita consilia,non autem in veteri lege,quę erat lex seruitutis. Oportet igitur, quòd præcepta nouæ legis intelligantur esse data de his, quę intelliguntur esse necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit: consilia verò oportet esse de illis, per quę melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius, & spiritualia bona,in quibus æterna beatitudo consistit. Ita quòd quantò plus inhæret vni eorum, tantò plus recedit ab altero,& è conuerso.

Contra impugnantes religionem cap. 2. Doctrina Euangelica non solùm præcepta, sed & consilia continet. Conuenientissimè ergo doctrinam Euangelicam docet, qui non solùm præcepta, sed etiam consilia seruat: cuiusmodi sunt religiosi.

Contra Gentiles lib. 3. c. 139. Consiliũ non datur, nisi de meliori bono. Dantur autem consilia in lege diuina de paupertate,continentia, & alijs huiusmodi. Hæc igitur meliora sunt, quàm matrimonio vti,& temporalia possidere.

Bonauentura. 1260.

In quarta Dieta,de consilijs Euangelicis cap. 1. Post tractatum de præceptis,dicendum est de consilijs Euangeliorum. Hæc est enim quarta dieta salutis, scilicet de præceptis ad consilia Euangelica,

[illegible] perfectionis [illegible] in qua fuerunt [illegible] ambulabat [illegible] perti-
[illegible] religio [illegible] religi-
[illegible] communi.

Ioannes Scotus. 1300.

[illegible] *Dist.* [illegible] *quæst.* [illegible] Notandum generaliter, quod promissio facta de consilio obligat ad non [illegible]ndum. Qui enim contemnit consilium, [illegible] contemnit consulentem. Et ideo nolens ser[uare Euan]gelicum consilium, quasi contemnens illud, tamquam irrationabile, & infructuosum, peccat mortaliter. Quapropter videant mordentes paupertatem Euangelicam, ne fortè, si nolint seruare, quia non est necessarium, contemnāt [illegible] sic paruipendentes contemnunt Christum, qui hanc suasit obseruari, tamquam meri[torium] [illegible] ad vitam æternam.

Rainerius Pisanus. 1300.

In Pantheologia de donis Spiritus sancti cap. 16. Tale consilium est, quod datur de paupertate Matt. 19. *[Si vis] perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes.* [Quod] est consilium, non præceptum. Et de virginitate [1.] Cor. 7. *De virginibus,* scilicet quòd nubant, [vel] perpetuo contineant, *præceptum Domini non* [habeo.]

Ludolphus Carthusianus. 1330.

In Vita Christi parte 2. cap. 12. Præceptis & prohibitionibus tenemur, sed consilijs & permissionibus [illegible]mur. Nam consilium pertinet ad perfectos, præceptum autem ad perficiendos: sed permissio pertinet ad imperfectos: prohibitio verò [illegible]. Ad obseruantiam quidem præceptorum [illegible] est obseruantia consiliorum. Sunt [autem] duodecim Consilia Euangelica, quæ Christus addidit ad præcepta. Primum est paupertatis, quod consistit in abdicatione proprietatis. Vnde [est] illud: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ* [habes,] [illegible] *sequere me.* Secundum est obedientiæ. Tertium est castitatis. Quartum consilium est charitatis. Vnde est illud. *Diligite inimicos vestros.* Illud quantum ad dilectionem affectus, est præceptum: sed quantum ad dilectionem effectus, est consilium. quia inimico velle gratiam & gloriam, est necessitatis; sed impendere opera beneuolentiæ, & ostendere illi signa beneuolentiæ, est consilij & perfectionis. Quintum consilium est mansuetudinis. Vnde illud: *Si quis te percusserit in maxillam vnam, præbe ei & alteram,* id est paratus sis & aliam percussionem sustinere patienter. Et istud est consilium patientiæ, respectu læsionis corporum. Sextum est misericordiæ & erogationis. Vnde est illud. *Omni petenti te tribue,* nō propter se, sed propter bonum commune Et illud: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* [illegible] proximum in extrema necessitate, est necessitatis [illegible]; sed dare quibus egemus, est consilij. Septimum est de simplicitate verborum. Vnde est illud: *Sit sermo vester: est, est; non, non:* id est, si affirmatio vel negatio est in ore, sic etiam in corde. Et illud: *Audistis quia dictum est antiquis, non periurabis: ego autem dico, ne omnino iuretis.* Iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est; [non iu]rare autem, quantum ad perfectionem pertinet, consilij est. Octauum est de vitanda occasione peccandi. Vnde est illud: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te.* Vbi, secundùm [illegible], nullum membrum abscindendum præ[cipitur], sed occasio peccandi: quia non solum [illegible] etiam occasiones peccandi sunt [vitandæ.] Nonum est de rectitudine intentionis, [illegible] operis vel finis. Vnde est illud: *At* [illegible] *vt*
videant homines [illegible]. Et illud: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Decimum est de conformitate operis, & doctrinæ. Vnde est illud: *Qui fecerit, & sic docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum, &c.* Vndecimum est de vitanda solicitudine. Vnde est illud: *Nolite solliciti esse.* Et illud: *Nolite cogitare de crastino, &c.* Duodecimum consilium est de fraterna correptione. Vnde est illud: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Matth. 6.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 17. post Trinitatis: Non aliud sunt consilia Dei, quàm virtutum semitæ, puta obedientiæ, castitatis corporis, & paupertatis. Ista, inquam, vocatio & priori celsior est, & multum diuersa ab illa, quæ ad præceptorum executionem vocat. Vt autem cōsilijs Dei in hac vocatione dignè obtemperetur, Ecclesia sancta, ex sancti Spiritus instinctu atque suasu, religiosas congregationes & Monasticos Ordines instituit, in quibus memorata Dei consilia possint adimpleri. Qui licet numerosas habeant constitutiones, atque decreta, ad hunc tamen finem omnia tendunt.

In Ferijs Paschalibus Serm. 4. Ex instrumento veteri præcepta habemus: ex nouo autem non præcepta tantùm, sed etiam consilia Saluatoris. Et præcepta quidem omnia nobis illicita interdicunt, & pertinent ad infirmos, & imperfectos: consilia verò pro perfectis sunt, & charioribus filijs Dei, qui contendunt intrare per arctam viam, quæ ducit ad vitam, quam alioqui pauci apprehendunt. Sicut enim corporaliter infirmis multa propter ipsorum ægritudinem admittuntur: ita & illis, qui sola præcepta sectantur, multa licita sunt atque concessa, quæ secretioribus atque singularibus Dei amicis haudquaquam licita sunt. Proinde quisquis optima rectissimaque cupit ambulare via, in qua minimum fallatur decipiaturque, ille pergat in Emaus, vt videlicet iuxta consilia vitam suam appetat instituere: verbi gratia, sectando Christi paupertatem, in castitate, in obedientia, hoc est vera resignatione viuendo, aliaque virtutum arripiendo exercitia, ad quæ Christus ipse suo nos exemplo inuitat, & dirigit verbo. Hoc pacto quisquis viuit, secundùm consilia viuit, & in Christo viuit, & Christus in illo, eidemque multo semper vicinior est Christus, quàm sit ipse sibi.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. [illegible]. Obseruant quoque consilium ex affectu mentis, quem à se præciderunt venenum amoris inordinati. Tales in communi charitate morantur. Illi verò, qui seruant actualiter & mentaliter præcepta pariter & consilia, sunt in statu perfectæ charitatis, & cum vera simplicitate seruant Iesu Christi consilium, &c. Perfecti consilia realiter obseruant: mundum, & omnes eius diuitias affectuose relinquentes, macerando corpus cum abstinentia, vigilia, & oratione continua. Illi verò, qui viuunt in charitate cōmuni, non relinquendo diuitias eorum actualiter, non priuantur ex hoc æterna vita: quia non obligantur ad hoc ex præcepto: sed si volunt eas habendo possidere, faciunt, vt iam dixi, &c.

Thomas Waldensis. 1410.

Tom. 3. Tit. 9. cap. [illegible]. Tantum distant professor simplicis mandati & professor consilij, quantum à coronato pro præmio seruus inutilis.

Bernardinus Senensis. 1430.

[illegible] *de summa perfectionis Euangelicæ.* Quod intelligens vera Sapientia Dei Christus, tam admirandæ sapientiæ consilia dedit, in qui-

bus

[illegible] totum [illegible] sapientia [illegible] religionis, quæ opp[illegible] sapientiæ mundi. Primum est [illegible] obedientia, contra mundi superbiam: secundum castitas, contra mundi luxuriam: tertium paupertas, contra mundi auaritiam. Per obedientiam anima subijcitur Deo, per castitatem caro spiritui subiugatur, per paupertatē verò corpori nostro subijcitur totus mundus.

Laurentius Iustinianus. 1440.

De contemptu mundi cap. 5. Nouus apparens in assumpta humanitate præceptor, nouæ religionis rudimenta instituit, ac nouæ vitæ mandata proposuit, vt abolitis consuetudinibus antiquis, expoliatoque vetere homine cum actibus suis, noua fierent omnia, & in nouitate vitæ incedere inchoarent mortales, qui eousque solo carnis ac naturalis rationis ducebantur impulsu. Equidem quod consuluit Sapientia, suasit Verbum, atque consummauit in opere idem Dei & hominum Mediator, carnalis sensus, rationalis intelligentię, naturalis ordinis, socialisq́ue vitę supergreditur limites. De contemptu mundi ingessit scientiam, exemplum præbuit, formam dedit, atque pręmiorum illius sublimitatem indicauit, dicēs: Matt. 19. *Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Cap. 11. Consiliorum Christi ea lex est, vt quisquis ea implere voluerit, omninò studeat abnegare quod est: sic ipsum Dominum in Euangelio [illegible]

Ioannes de Turrecremata. 1[illegible]

Tractatu in Regulam D. Benedicti. [illegible] nitio sius consilium à præcepto in [illegible] quia præceptum semper est su[illegible] lium verò & admonitio, non m[illegible] est, sed etiam paris aut inferioris. [illegible] Matth. 18. *Si peccauerit in te frater [illegible] ter te & ipsum solum.* Secundò, quia p[illegible] se adimplendi necessitatem importat: consilium verò & admonitio ex natura sua non, sed [illegible] one ponitur eius, cui datur, secundum [illegible] gorij cap. 3. Quod præcipitur [illegible] quæst. [illegible] præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri: si non fiat, pœnam habet. Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas seruantis, vel imperantis est. Tertiò, quia præceptum obligat ad culpam: admonitio verò de sui natura non obligat; sed ex contemptu potest obligare. Non enim sine culpa potest esse, quod aliquis contemnit admonitiones maiorum illorum, quibus obedire tenetur.

Gabriel Biclius. 1480.

In die S. Ioannis Euangelistæ. Non obligat consilium ad sui obseruantiam, alioquin non esset consilium, sed pręceptum: obligat tamen ad non contemnendum, tanquam inutile.

ARTICVLVS SECVNDVS.

MONASTICAM VITAM, VT ANTIQVISSIMAM, SIC OMNIVM PIORVM ENCOMIIS CELEBRATAM, AD RECTIVS ANIMVM PIIS OPERIBVS EXCOLENDVM VALERE.

NEGANT.

LVCIVS *Arianorum Episcopus ad Monasteria furores suis arma conuertit, [illegible] eremum, & bella quiescentibus indicit. ter mille simul atque eo amplius [illegible] per [illegible] solitudinem secretam & solitaria habitatione dispersos oppugnare parans, aggreditur [illegible] armatam equitum ac peditum manum, tribunos, præpositos, & bellorum duces [illegible] educ[illegible] suis barbaros pugnatiores elegit. Quo cùm venisset, nonam belli speciem [illegible] ster suo [illegible] gladijs obiectare ceruices [illegible] nihil aliud dicere nisi, [illegible] ad quid venistis?* R[illegible]nus lib. [illegible] cap. 4. Socrates lib. 2. cap. 1[illegible]

Valens Impe[illegible] Monachos [illegible] Monachos [illegible] arma [illegible] [illegible] militare [illegible] Hieronymus in Chronicis.

Eunapius [illegible] libro de vitis Philosophorum [illegible] *Christiani [illegible] Deum [illegible] Monachos [illegible] homines quidem [illegible] sed vitam turpem pecorum more [illegible]*

D[illegible] priorem professionem [illegible]

[illegible] Hieronymus [illegible]

[illegible] Monachi [illegible] omnes [illegible] se clauserint [illegible] Et [illegible] Hieronymus contra Vigilantium.

[illegible] nem [illegible] Monachorum [illegible] Augustinus [illegible]

[illegible]

400. *Rutilius Numatianus Ethnicus, Christianæ religionis hostis insignis, libro primo Itinerarij Monachorum vitam sic carpit:*

Processu pelagi iam se Capraria tollit:
Squallet lucifugis insula plena viris.
Ipsi se Monachos Graio cognomine dicunt,
Quòd soli nullo viuere teste volunt.
Munera fortunæ metuunt, dum damna verentur;
Quisquam sponte miser, ne miser esse queat?
Quænam peruersi rabies tam stulta cerebri,
Dum mala formides, nec bona posse pati?
Siue suas repetunt ex fato ergastula pœnas
Tristia, seu nigro viscere felle tument:
Sic nimiæ bilis morbum assignauit Homerus
Bellerophontæis sollicitudinibus.

650. *Lampetiani liberum vitæ institutum Monachis tam in vestitu, quàm in alijs rebus permittunt.* Damascenus de hæresibus.

700. *Constantinus Copronimus totus in hoc erat occupatus, vt Ordinem Monasticum deleret, idq; ex eo tempore, quo regnare cœpit.* Theosterictus oratione funebri in sanctum Nicetam.

830. *Theophilus Imperator,* in suis Constitutionibus, *edixit, ne Monachis vllam vrbem intrare liceret, nec tutum erat illis alibi conspici: Monasteria fecit mundana hospitia.*

1130. *Arnoldus Brixianus Monachorum acerrimus hostis fuit.* Guntherus lib 3.

1200. *VValdenses dixerunt mendicantium religiones fuisse malorum dæmonum inuentum.* Alphonsus contra hæreses.

1250. *Gulhelmus de sancto Amore scripto libro persuadere conatus est, hominem non posse saluari in Ordine mendicantium Monachorum.* Alphonsus contra hęreses.

1300. *Gerhardus Sagarellus & Dulcinus Nouariensis dicunt, quòd omnes Ordines religiosorum sint ad fidei Catholicæ detrimentum.* Nicolaus Eymericus part. 2. quæst. 11.

1390. Ioannes VVicleuus articulo 21. Constantiæ damnato: *Si quis ingreditur religionem tam professionatorum, quàm mendicantium, redditur ineptior & inhabilior ad obseruanda mandata Dei.*

Articulo 45. *Augustinus, Benedictus, Bernardus damnati sunt, nisi pœnitentiam egerint de hoc, quòd habuerunt possessiones, & introierunt Religiones.*

1424. *Ziska Hussitarum Dux multis victorijs indies elatior factus, magis ac magis in Ecclesias ac Monasteria sæuiebat, Sacerdotes ac Monachos qui alicuius erant existimationis apud Catholicos, aut cremabat viuos, aut alijs exquisitis supplicijs interimebat: viliores verò exectis testiculis dimittebat, vt plebi ludibrio essent.* Cochlæus libro 5. historiæ Hussitarum.

1520. Martinus Lutherus de votis Monasticis: *Cupio eradicata, & extincta, & abolita esse vniuersa Monasteria. Quæ vtinam Dominus igne & sulphure cœlesti ad exemplum Sodomæ & Gomorrhæ demergat, adeò, vt ne memoria quidem illorum superfit. Neque satis fuerit illis Anathema imprecari,* &c. *Vota Monastica sunt impia, Gentilia, Iudaica, sacrilega, mendacia, erronea, dæmoniaca, hypocritica, Apostatica, etiam Sanctorum exemplis aduersaria. Quare cum omni fiducia reuocanda, & discernenda sunt, etiamsi pia & seria opinione emissa fuerint.*

In prioris ad Corinth cap. 7. *Qui cœlibem in Monasterijs vitam degunt, idolo Moloch corpora sua cremant.*

1530. *Philippus Melanchthon,* in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de votis Monasticis, *dicit Monasticam vitam recens esse excogitatam: vota atque opera Monachorum nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisaicas, atque Mahumeticas appellat.*

1540. *Ioannes Caluinus,* lib. 4. Instit. cap 13. *Monasteria dicit esse lupanaria, vota Monastica retia vocat Satanæ. Monachos omnes appellat Sophistas cucullatos, qui ab Ecclesia defecerunt, & se totos diabolo consecrârunt.*

1560. Magdeburgenses, Centuria 10. cap. 4. vbi agunt de Monachis & Eremitis eius seculi: *Sed quis,* aiunt, *hæc hominum monstra non execretur, vt inimicos humanæ societatis, & contra secundam tabulam delinquentes?*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Lucæ 1. Vers. 80. Ioannes puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.

Actorum 2. 44. Omnes, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis: collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.

Liturgia Iacobi Apostoli.

Pro ijs, qui in Virginitate & castitate in Monasterijs, ac venerando connubio degunt, Dominum oremus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchiæ cap. 6. Initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo Monachorum est sancta distinctio, expiatione omni tota virtute atque exactissima suarum operationum castitate mundata: omnis item sacræ operationis spiritualiter speculatrix, & particeps facta, Pontificumque consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & Pontificalibus traditionibus conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia ediscens, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vnde sancti præceptores nostri diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partim Therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu, atque cultu: partim Monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro primo Allegoriarum in Matth. *Erunt duo in lecto.*) In lecto esse Monachos significat, qui amant quietem, alieni à tumultu generis humani, & Domino seruientes.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi. Pastores fient quasi lupi, Monachi expetent quæ sunt mũdi, diuites animum misericordiæ exuent, pauperi non succurrent principes.

Eusebius Cæsariensis. 320.

Ecclesiast. historia libro 2 c. 16. Iam verò Philo cũ eorum viuendi rationem, qui apud nos ἀσκηταὶ, id est, Monachi religiosique, virtutis studio, & exercitationi maximè dediti, appellati sunt, quàm accuratissimè percenseat: cumque eos viros, qui eius ætate tam piam, tamque Apostolicam vitam agerent, quique ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propius ad Iudæorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solũ, sed sententia & opinione vehementer approbasse. Primùm ergo in eo libro, quem de Vita in contemplatione posita, siue de Supplicibus inscripsit, simulatque se nihil à veritate alienum, nihil suo Marte, & suopte ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerauit, eos θεραπευτὰς, id est, curatores, vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem secutas, θεραπευτρίδας, id est, curatrices, seu cultrices vocatas tradit; talesque eius appellationis causas refert, vel quod tamquam medici, curatione adhibita eorum mentes, qui ipsos adirent, à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integram valetudinem restituerent, vel quòd syncero ac puro cultu, religioneque erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio, illis istud nomen imposuerit: siue reuera ab initio auctores eius religionis, cũ adhuc Christianorum appellatio nusquam pene locorum diuulgata esset, eos ita nominarit, longa oratione disquirere nõ est opus. Verùm, vt ad rem redeamus, principio illos facultates suas opesque abijcere, & simul [illegible] diuinam viuendi rationem [illegible], suis se bonis omnibus ac fortunis prorsus exuere, testatur [illegible] quibusque vita curis [illegible], [illegible] vrbium mœnia progressos in locis [illegible] hortis, à populi conspectu remotis domicilia rum suarum collocare.

Lib. 8 cap. 10 Petrus ἀσκητὴς, id est, Religiosus vel Monachus, vitam solitariam, & meditationi deditam secutus, Cæsareę per ignem, velut aurum purissimum, fidem in Christum Dei, generoso & excelso animo accuratè probauit.

Concilium Nicenum Primum. 325.

Can. 6. ex Arabico translato: Vt Religiosi, tum Monachi, tum Moniales habeant alia indumenta, & alios mores quàm habent laici.

Athanasius. 340.

Præfatione in vitam Antonij: Optimum, fratres, instis certamen, aut æquari Aegypti Monachis, aut superare nitentes virtutis instantia. Etenim apud vos iam plurima sunt Monasteria, Monachorum quoque nomen est celebre, & hanc voluntatem iustè quisque mirabitur.

In vita S. Antonij: Erant in monte Monasteria tamquam tabernacula, plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium: tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auidita te ad charitatem mutuam, & misericordias indigentibus exhibendas, iugi studio laborarent: qui infinitam regionem quandam, & oppidum à mũdana conuersatione seiunctum, plenum pietatis, & iustitiæ videbantur incolere. Quis tantum Monachorum agmen aspiciens, quis virilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio susurronis, sed multitudo abstinentium, & certamen officiorum erat, non in hãc statim erumperet vocem? *Quàm bona domus tua Iacob, tabernacula tua Israel? tanquam nemora obumbrantia, tanquam Paradisus super fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa sunt à Domino, tanquam Cedri Libani circa aquas.* Num. 24

Quæst. 19. Quando homo relicto mundo asperioris vitæ in deserto exercitium subierit, à sancto Spiritus igne calefactus, à suis affectibus arescit, & ab omni repurgatur immunditia, atque per virtutes accepta Deo fit hostia.

Basilius Magnus. 370.

Sermone Commonitorio ad complexum monastici propositi: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Dei ista sunt verba, quæ siue vitæ huius, in qua nunc sumus, siue consequentis refectionem significant, illud certè planum est, ea hortari nos, vt qua quidem deposita superuacanearum diuitiarum sarcina, eaque in egentes distributa, qua verò, vt innumerabili penè, quę ex studio opes congerendi cumulatim accreuit, peccatorum multitudine per largitionem & confessionem reiecta, crucem gestaturi, ad Monachorum accedamus vitam. Quocirca qui sibi proposuit Christo obedire, & ad vitæ genus rerum omnium possessione nudũ, neque vllis distractum seculi huius curis festinat, verè admirabilis ille est, beatusque dicendus. Matth. 11

De Institutione Monachorum Sermone 2. Monachorum vitæ ratio vnum sibi tantummodò propositum habet, animæ salutem, & quicquid prodesse ad eum finem potest, id vt tamquam Dei mandatum cum timore obseruet. Neque enim ipsa Dei mandata quicquam aliud spectant, nisi vt salutem adipiscatur is, qui ipsis auscultauerit. Conuenit igitur, vt quemadmodũ qui in baln[illegible]

[illegible] iungitur, vestimentis se omnibus denudantes, & qui colendę pietatis causa ad solitariam vitam accedunt, omnium rerum vitæ huius materia carent, genus vitę, quod est secundum Philosophiam, ingrediantur. Deinde oportet, vt qui ad [illegible] hoc vitæ genus aspirat, is pecunia se omnes spoliet, &c.

Epistola ad Gregorium Theologū de vita in solitudine [illegible]da, narrans seculi huius molestias: Harum, [illegible] vna est, separatio à mundo vniuerso. Est [illegible] recessus à mundo non extra mundum corpore esse, cęterùm à consensu corporis mutuaque affectione animum abrumpere, non ciuem esse, [illegible] domum habere, nihil proprium possidere, &c.

Ephræm. 370.

Paræresi 49. de differentia atque præstantia vitæ Monasticæ supra vitam secularem: Primùm quidem, qui cupit fieri Monachus, renunciat seculo, renunciat propriæ voluntati, accipitque crucem suam, & Saluatorem nostrum Christum sequitur. Non contentiosè agit, non maledicit, non peierat, non [illegible] amat, non meditatur verba mendacia per loquacem & nugacem Philosophiam: temperans est, non deliciatur, cunctos Dei Angelos sibi amicos habet, inimicum autem diabolum: non affligit agricolam, non violat viduam, non rapit quę [illegible] sunt, non sęuit in orphanos, non furit in [illegible], contentus viuit pręsentibus: non est sollicitus de familia, aut quomodo vxori placeat: non cogitat stipendia facere suismet filijs, aut quo pacto filias nuptui tradat: non est constrictus distractionum vinculis, verùm suæ dat operam saluti. non est elatus, verùm humiliter sentit & agit, verum benignus est & mansuetus: psallit, & non tragœdias excitat: precatur, & non mente vagatur: non fluctibus & vndis negotiorum huius vitæ agitatur: non curat quomodo gloriam atque existimationem sibi terrenam comparet. Pro tibijs ac tympanis, alijsq́ instrumentis musicis Domino psallit & orat.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. in Apologetico: Nihil mihi tam optandum cuiquam esse videbatur, quàm vt occlusis sensibus, atque extra carnem mundumque positus, & in seipsum collectus, nec, nisi quantum necessitas exigit, quicquam humanarum rerum attingens, atque secum ipse & cum Deo colloquens, superiorem ijs rebus, quæ in aspectum cadunt, vitam agit, diuinasque species puras semper, nec terrenis vllis & errantibus formis admixtas, in seipso circunfert, Deique rerum ac diuinarum purum speculum omnino est, indiesque efficitur, ac lucem per lucem assumit, clariorem videlicet per obscuriorem, iamq́ futuri æui bonum spe percipit, & cum Angelis versatur, ac licet adhuc in terris sit, terram deserit, atque à spiritu sursum collocatur.

In definitionibus Iambicis: Quid Monachus? est qui viuit Legi & Deo.

Oratione 2. in laudem Basilij Magni: Ac propterea aduersus Basilium Ecclesiæ pars selectior & sanctior concitatur; si modò sapientiores ij habendi sunt, quàm plerique, qui seipsos à mundo [illegible]runt, ac vitam suam Deo consecrârunt. Nazaræos nostrates dico, atque in huiusmodi [illegible] studium atque operam ponentes, [illegible] Quis magis quàm Basilius, aut virginitatem [illegible] habuit, aut carni leges imposuit? Cuius [illegible] virginum cœnobia? cuius præcepta illa [illegible], quibus cùm omnes sensus coercebat [illegible] omnia componebat, &c. Cùm [illegible] solitaria vita, & ea, quæ societate gaudet [illegible] plurimum inter se dissiderent [illegible] rent, & egregiè eas inter se reconciliauit, ac permiscuit, pietatis nimirum gymnasia & Monasteria extruens, &c.

Carmine ad fictos Monachos:

Ast ego. Tune sileo Lachrymas, ieiunia, noctes
Insomnes, genuum vulnera tunc taces?
Queis veri Monachi perimunt sua corpora morte?
(Nam iubeo falsos ipse valere greges)

Carmine 18. de Virtute:

Vitam intuentes fugiter qui cælitem
Christo dicârunt, non comam, aut opes suas:
Sed castitatem corporis, cui nihil habent
Quod comparari possit in bonis suis.
Hos Nazaræos dico, qui nouo agmine
Omnes abundant conditis intus bonis.

Epiphanius. 380.

Hæresi 80. In singulis Monasterijs tum in Ægyptiorum regione, tum in alijs omnibus sic laborant ad iustitiam, velut apis in manibus quidem habens ceram opificij, in ore verò guttas mellis, cùm propria hymnifera voce vniuersorum Dominum iuxta proprium sensum laudat.

Marcus Eremita. 390.

In Disputatione: Verè Monachi non sunt eiusmodi, imò contra aliorum vitia compatiendo dissimulant; sua verò declarant Deo, ideoq́ apud ignaros homines parui fiunt: quia non tam student hominibus placere, quàm Deo: in hoc quidem rectè placentes, illo verò seipsos condemnantes: Vtroque tamen nomine accepturi remunerationem à Domino dicente: *Qui se exaltat, humiliabitur.* Lucæ 14.

Oriesiesis. 390.

De Institutis monasticis: Itaque fratres charissimi, qui Cœnobiorum vitam & pręcepta sectamini, state in arrepto semel proposito, & implete opus Dei, vt pater, qui primus instituit Cœnobia, gaudens pro nobis loquatur ad Dominum: sicut tradidi eis, sic viuunt, &c. Vigilemus attentius, & sciamus, quòd magnam nobis Deus præstiterit gratiam per patrem nostrum Pachomium, vt renuntiaremus seculo, & omnem solicitudinem mundi, vt curas rerum seculariũ pro nihilo poneremus, &c. Nolite quæso obliuisci semel arrepti propositi, & traditiones Patris nostri scalas putemus ad cælorum regna tendentes.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In comparatione Regis & Monachi: Solitudo iustos in hac vita bonis multis cùm repleuerit, à vitę exitu hilares & ludibundos ad Dei & Seruatoris tribunal ducit, quo potissimum tempore eorum, qui imperio functi fuerint, bonam partem magnas peccatorum in vita admissorum pœnas luere videas, &c. Quòd si & noctis tempus examinare voluerimus, Monachum quidem videbimus Dei optimi cultu, ac precibus insignem multo ante gallinaceos tempore canentem, Angelis conuictoribus vtentem, cum Deo colloquentem, cælestibus bonis fruentem.

Libro 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ: Monachi conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilque deterius Angelis affecti sunt. Ve enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus secundisque rebus gloriantur elati, alij extremis malis & incommodis oppressi gemũt, sed omnes pariter in gaudio, & quiete, summaq́ue illa & cælesti gloria exultant; ita fieri quoque perspicias in Monasterijs, nullus ibi paupertatem [illegible] orat, nullus diuitijs honestior est. Inde id, quod omnia peruertit, & perturbat, *Meum & tuum* penitus eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod [illegible]

nè mirabilius est, vnus etiam locus quę omnibus animus est. Omnes eadem sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui, eadem libertate liberi: vnę omnibus illic diuitiæ, quæ veræ diuitiæ sunt. Vna gloria, quę verè gloria est. Non enim in appellationibus, sed in ipsis rebus bona eorum consistunt. Vna ibi voluptas, &c.

Homilia 8. in Mattheum: Si quis nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso quouis omnem illam eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cælestium conuersationem in terris micantem. Atque hæc non in viris solùm, verùm etiam in fœminis splendere conspicias. Non ita varijs astrorum choris cælum fulget, vt Aegyptus innumeris Monachorum ac virginum distinguitur habitaculis.

Homilia 69. in Mattheum: Ferte obsecro, vt facile videatis Monachorum & crucifixorum vitam, quæ onerosior vobis ac molestior solet videri, multò hac tenera molli, & flexibili iucundiorem esse, ac magis expetendam. Cuius rei vosipsos audeo testes citare, qui in periculis nonnunquam vestris, ne in calamitates & ærumnas incidatis, mortem optatis: & illos, qui in montibus & speluncis degunt, qui cælibem vitam, & minimè negotiosam viuunt, beatos verò, & ex animo appellatis, &c. Forum, & vrbes, & tumultus platearum fugientes, in montibus viuere maluerunt, vbi nihil sibi cum hic secularibus rebus commune est, vbi nihil humanarum rerum perturbat, non mœstitia, non dolor, non acerbior cura, non pericula, non insidiæ, non liuor, non turpis amor, non aliud huiusmodi, sed quæ sunt futuri regni iam meditantur. Valles & montes apud fontes, in solitudine ac tranquillitate habitantes, & cum Deo ipsi colloquentes, &c.

Nilus. 420.

De Auaritia oratione 3. Monachus, qui nihil possidet, est pugil inuictus, & cursor leuis, qui vocationis brauium celeriter assequitur. Monachus auarus cumulari prouentibus gaudet, pauper autem spiritu precibus & lectionibus incumbit. Monachus auarus auro studet arcam implere, pauper spiritu thesaurum in cælo reponere.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 18. cap. 4. Tria sunt in Aegypto genera Monachorum: quorum duo sunt optima, tertium tepidum atque omni modo euitandum. Primum est Cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur: cuius generis maximus numerus Monachorum per vniuersam commoratur Aegyptum. Secundum est Anachoretarum, qui prius in cœnobijs instituti, iamq; in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegêre secreta, cuius professionis nos quoque optamus esse participes. Tertium reprehensibile Sarabaitarum est.

Cap. 5 Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicę sumpsit exordiũ. Nam talis extitit Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in Actis Apostol. ita describitur: *Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat.* (Actor. 4.) Talis, inquam, tunc erat omnis Ecclesia, quales nunc perpaucos in Cœnobijs inuenire difficile est. Sed cùm post Apostolorum excessum tepescere cœpisset credentium multitudo, ea vel maximè, quę ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus Apostoli, pro ipsis fidei rudimentis, ac inueterata gentilitatis consuetudine, nihil amplius expetebant, nisi vt ab immolatitijs idolorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine temperarent, (A[illegible]) atque ista libertas, quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius Ecclesiæ, quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescente quotidie vel indigenarum numero, vel aduenarum, primę illius fidei refrigesceret feruor, non solùm hi, qui ad fidem Christi confluxerant, verùm etiam illi, qui erant Ecclesiæ principes, ab illa districtione laxati sunt, &c. Hi autem, quibus adhuc Apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorũq; consortio, qui sibi, vel Ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis, & secretioribus commanere, & ea, quæ ab Apostolis per vniuersum corpus Ecclesiæ generaliter meminerant instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt: atque ita coaluit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorũ contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo, quòd à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio, mundiqúe istius conuersatione secernerent, Monachi, siue μονάζοντες, à singularis ac solitariæ vitę districtione nominati sunt. Vnde consequens fuit, vt ex communione consortij Cœnobitæ, cellæqúe ac diuersoria eorum Cœnobia vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum Monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primum est, quodqúe per annos plurimos solum inuiolabile vsque ad Abbatis Pauli vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc adhuc in districtis Cœnobijs cernimus residere vestigia.

Cap. 6. De hoc perfectorum numero, &, vt ita dixerim, fœcundissima radice sanctorum etiam Anachoretarum post hæc flores fructusqúe prolati sunt. Cuius professionis principes hos, quos paulo ante memorauimus, sanctum videlicet Paulum, & Antoniũ nouimus extitisse. Qui non, vt quidam pusillanimitatis causa, nec impatientiæ morbo; sed desiderio sublimioris profectus, contemplationisq; diuinę, solitudinis secreta sectati sunt, &c.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Epistola Ephesi ad Monasteriorum præfectos scripta: Licet inimicus sit iam debellatus: attamen nonnullis curarum reliquijs adhuc distenti, vestris ad Deum precibus egemus. Quapropter necessum est, vt vos, qui vestram vitam Deo consecrastis, puras ad illũ manus leuetis, atque idipsum identidem nostri causa factitetis. (Extat in Con[cil.] Ephesin. Tom. 2. cap. 21.)

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 129. Dei regnum Monastica vita est, vt quę nulli vitiosę affectioni succumbat, verùm alta sapiat, ac virtutes cælo superiores præstet.

Epist. 278. Monastica vita, ô amice, omnium Dei mandatorum imitatio est, ac receptaculum. Etenim ab ira, improbitate, fastu, pecuniarum studio, sui ipsius amore remota est, obedientiam colit, omnibus inseruit, à corpore omnino aliena est, ac spiritus duntaxat propria: linguã ad gratiarum actionem procliuem, atque orationem vtilem habet, ad maledictum immota est: persuasione & obsequio cuncta facit, atque ad moderatoris nutum & arbitrium, quem & tempus, & labor, & diuinus calculus ad antistitij gubernacula collocauit, vt qui ventorum impetus & cognitos habeat, & vitet.

Sozomenus. 440.

Lib. 1. cap. 12. Per id temporis, qui monasticum

vitæ

vitę genus excolebant, cùm Ecclesiam maximè omnium illustrare, tum religionem Christianam suis pijs viuendi institutis magnopere dilatare visi sunt. Nam talis, & tam sapiens vitæ ratio, ad homines à Deo tamquam res planè vtilissima delata, multiplicem scientiarum cognitionem, & argutam disserendi subtilitatem, veluti rem superuacaneam, & otium, quod in præstantioribus studijs ponendum est, sibi surripientem, & ad vitam rectè instituendam nihil afferentem adiumenti, penitus contemnit: solaqúe hæc naturali quodam & minimè curioso prudentiæ genere docet ea, quæ vitiositatem vel omnino tollunt, vel vehementer diminuunt. In nullo bonorum numero ducit ea, quæ inter vitiositatem & virtutem media interiecta sunt: sed his solùm, quæ sunt verè bona, lætatur, atque eum, qui à malo quidem abstinet, sed bonum non facit, improbum putat. Nam non virtutem ostentat, sed eam exercet sedulò: proqúe nihilo ducit illam gloriam, quæ ab hominibus colligi solet. Animi quoque perturbationibus viriliter resistit, & neque naturæ cedit necessitatibus, neque corporis imbecillitati succumbit: sed diuinę mentis nacta virtutem, ad omnium rerum opificem Deum semper aciem intendit, cum noctes diesqúe sanctè colere, & precibus atque orationibus placare non cessat. Atque animi puritate, & pijs vitæ actionibus Deum religiosè colere exorsa, expiationes, aspersionesqúe, & id genus alia aspernatur. Nam peccata solùm habet pro inquinamentis. Quin etiam casus extrinsecus inuectos euincit, & omnibus (verè dixerim) dominatur: atque neque perturbatione vlla, qua vita solet implicari, neque necessitate à proposito depellitur: neque onerata contumelijs discruciatur, neque incommodis affecta se vlciscitur, neque morbo aut inopia rerum necessariarum pressa animo cadit: imò verò de his omnibus gloriatur, & per totam vitam nihil aliud meditatur, quàm vt res aduersas toleranter ferat, mansuetudinem colat, paucis contenta sit, & quantum in humana natura situm est, ad Deum quàm proximè accedat, &c. Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit Propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoræus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos vndique in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se pio & seuero vitæ generi dicasse. Quorum domicilia, victus rationem, & institutionem vitæ talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore à Monachis in Aegypto obseruatam videmus.

Libro 6. cap. 34. de Monachis Edessenis: Quibus omnibus communis disciplina fuit animæ quàm maximam curam gerere, eamqúe consuetudine ad res huius seculi relinquendas paratam efficere: in precibus, ieiunijs, & diuinis hymnis magnam vitæ partem consumere: pecuniam, ciuilium rerum tractationem, indulgentiam curamqúe corporis omnino contemnere.

Socrates. 440.

Lib. 4. cap. 18. Ea loca, quæ dicuntur ἀσκητήρια, id est, in quibus Monastica viuendi disciplina excolitur, quamquam fortasse in Ægypto ante longum temporis spatium initium sumpsêre: tamen ab Ammone viro sanctissimo fuêre multo magis aucta amplificataqúe.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. histor. libro 4. cap. 26. Erant eodem tempore alij vitæ monasticæ disciplina valde præstabiles. Nam in solitudine Chalcidensi Abitus, Marcianus, Abraames, & alij pręterea non pauci, in corporibus, perturbationibus obnoxijs, vitam ab omni perturbatione vacuam traduxerunt. In Apamea item Agapetus, Simeones, Paulus, & alij in eo vitæ genere facilè primas tulerunt. In solitudine porrò Zeugmatensi Publius, & Paulus. In Cyrestensi quoque vir ab omnibus laudatus Acepsemas se conclusit in cellulam, & eum vitæ modum sexaginta annos continuos transegit, neque visus à quoquam, neque cuiquam locutus. In solitudine etiam Antiochena Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames, & alij quoque, qui imaginem Dei, ad cuius similitudinem conditi erant, integram conseruârunt. Atque tum horum, tum illorum vitam scriptis prodidimus. Itemqúe mons, qui vrbi illi amplissimæ imminet, huiusmodi floribus pratensibus pulchrè vestitus est. Nam in eo cum magna nominis celebritate vixit Petrus Galata, & eius gentilis Ægyptius. Quin etiam Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, & alij quàm plurimi, vulgo quidem ignoti, Deo autem penitus perspecti & cogniti.

Græcarum affectionum libro 9. de legibus: Montani quoque vertices ab eo, quo tenebantur, errore liberati iam sunt. Vbi enim prius obscœnę aræ dæmonum præstigijs, imposturisqúe seruiebant, ibi nunc insident Monachorum chori, qui Christum crucifixum, Patremq; illius Deum, & Spiritum sanctum laudant.

Valentinianus & Martianus Impp.

457.

L. generali C. de sacrosanctis Ecclesijs: Generali lege sancimus, siue vidua, siue diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, siue quocunque alio nomine religiosi honoris vel dignitatis fœmina nuncupata, vel testamento, vel codicillo suo (quod tamen alia omni iuris ratione munitum sit) Ecclesię, vel martyrio, vel clero, vel monachio, vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacunque re vel specie, crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmumq; consistat.

Isaac Presbyter. 460.

De contemptu mundi cap. 15. Monachus est, qui sedet extra seculum, & semper supplicat Deo, vt adipiscatur futura bona.

Synodus Chalcedonensis. 460.

Can. 4. Qui verè & syncerè monasticam vitam aggrediuntur, digni conuenienti honore habeantur. Quoniam autem nonnulli monachio prętextu vtentes, & Ecclesias, & negotia ciuilia perturbant, temerè & citra vllam discriminis rationem in vrbibus circumcursantes, quin etiam Monasteria sibi constituere studentes, visum est, nullum vsquam ædificare, nec construere posse Monasterium, vel oratoriam domum, præter sententiam ipsius ciuitatis Episcopi: Monachos autem, qui sunt in vnaquaque regione & ciuitate, Episcopo subiectos esse, & quietem amplecti, & soli ieiunio & orationi vacare, in quibus ordinati sunt locis fortiter perseuerantes, nec Ecclesiasticis, nec secularibus negotijs se ingerere, vel communicare, propria relinquentes Monasteria, nisi quandoque à ciuitatis Episcopo eis permissum fuerit. Nullum autem in Monasterijs seruum recipi, ad hoc vt fit Monachus, præter voluntatem domini sui.

Leo & Anthemius Impp.

470.

Lege seruis, C. de Episcop. & Cler. Seruis, si dominorũ fuerint voluntate muniti, solitariam vitam participandi licentia non denegetur: dum tamen eorum domini non ignorent. Quòd si ser-

uis suis ad Monasteriorum cultum migrandi tribuerint facultatem: eorundem seruorum dominio, donec iidem serui in eodem Monachorum habitu durauerint, spoliandos esse censemus: alioquin, si relicta fortè vita solitaria ad aliā quamlibet sese conditionem transtulerint, certum est eos ad seruitutis iugum, quam monasticæ professionis cultu euaserant, reuersuros.

Zeno & Anthemius Impp. 473.

Leg. 29. C. de Episcopis & Clericis: Qui in Monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi ciuitate, seu alijs quibuscunque ciuitatibus conuersandi: exceptis duntaxat apocrisarijs, quibus licentiam damus volentibus, vt apocriseon solarum causa exire possint.

Diadochus. 480.

De perfectione spirituali cap. 40. Non oportet, vt hac spe vllus monasticam vitam capessat, ne hic inueniat satanas facilem animam ad rapiendum eam ad se, sed vt solummodò tales euadamus, qui in omni sensu & plenitudine cordis Deum amemus: quod quidem est amare ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente In quo enim hoc gratia Dei operatur, peregrinatur à mundo, quāuis in mundo sit.

Dorotheus Abbas. 500.

De renuntiatione Doctrina 1. Antonius, Pachomius, Macarius, cæterique Deiferi Patres intellexerunt proculdubio sese, quòd mundani essent & seculares, nequaquam posse ad virtutem conscendere. Quare sibi ipsis duriorem vitam, peregrinamque stationem, quam nos solitariam vocamus, & eremiticam appellamus, excogitārunt, cœperuntque ilicò mundum deserere, & vastas eremos incolere, ieiunijs, vigilijs, ac nudæ terræ indormitionibus, alijsque afflictionibus seipsos macerantes: renuntiarūtque omninò patriæ, affinibus, pecunijs, agris, & possessionibus, atque (vt breuiter dicam) in cunctis mundum sibiipsis crucifixêre.

Iustinianus. 530.

Nouella 5. de Monachis. Præfatio: Conuersationis Monachalis vita sic est honesta, sic commendare nouit Deo ad hoc venientem hominē, vt omnem quidem humanam eius maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundùm mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem. Si quis igitur futurus est Monachus perfectus, indiget & diuinorum eloquiorum eruditione, & conuersationis integritate, vt tanta dignus factus sit mutatione.

Nouella 133. cap. 1. Solitaria vita, atque in ea contemplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deum adducat, neque ijs tantùm, qui eam incolunt, commodet; sed etiam omnibus alijs puritate sua, & apud Deum interpellatione, competentem de se vtilitatem præbeat. Vnde & olim ea res Imperatoribus studio fuit habita, & nos non pauca de dignitate & honestate eorum legibus complexi sumus. Sequimur enim sacros in hoc Canones, & sanctos Patres, qui hæc comprehenderunt legibus, &c. Ac descripsimus quidem iam constitutionem, quæ vult, vt Monachi, etsi magno continentur numero, secundùm formam Cœnobiorum (vt appellant) in commune vitam degant, neque proprias habeant possessiones, neque opes accumulent, neque clam testibus viuant: sed & communiter cibum capiant, & in cōmuni loco cubent, & vndique bene compositam persequantur vitam, testesque sint inuicem mutuæ honestatis, &c.

Nouella de non alienandis aut permutandis bonis Ecclesiæ cap. 11. Quia verò cognouimus aliquod pessimum delictum factum & apud Alexandrinos, & apud Aegyptios, iam autem & in alijs quibusdam imperij locis quosdam præsumere ipsa venerabilia Monasteria vendere, aut permutare, aut donare, (in quibus & altare collocatum est, & sacrum exhibitum ministerium, quale moris est in sanctissimis Ecclesijs celebrari, sacris quippe lectis Scripturis, & sacrosancta & ineffabili communione tradita, & Monastica illic facta habitatione) ita vt hæc mutarentur ex sacro & Deo amabili schemate ad priuatam mansionem & statum: hæc omninò de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum casum imponimus accipiētibus: venditorem quoque damnificamus & rei casu, & pretij amissione, sanctissimæ Ecclesiæ eius loci & venerabilibus Monasterijs hoc tribuentes: quatenus ipsi prouideant, vt quod malè alienatum est, rursus ad Monasticam reuocent figuram.

Cyrillus Eremita. 530.

De S. Saba Abbate: Si terrestris Regis miles, (*inquit Sabas ad parentes, qui ipsum à vita Monastica professione ad militiam terrestrem conabātur auocare,*) qui conspectus fuit ordinē deserere, magnas luit pœnas: quātum est periculum, si quis eius, qui est verè rex, miles effectus, & in numeros illius ascriptus, proprium ordinem reliquerit, & tam paruam militiam ea permutauerit?

Procopius Gazæus. 530.

Ad Esaiæ cap. 62. Seminis appellatione vel doctrinam, vel discipulos decet intelligere, qui ipso oculorum sensu, propter operū bonitatem, cogniti velut Sanctorum discipuli, semen à Deo benedictum existunt. Cuiusmodi sunt sancti Monachorum cœtus, de quibus apud Paulum in hæc verba legimus: *Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus.* Galat. 5.

Procopius Cæsariensis. 540.

De ædificijs Iustiniani orat. 5. Montem Sina Monachi incolunt, quorum vita sedula quædam meditatio mortis est, solitudine sibi gratissima liberius perfruuntur: hisce Monachis, postquam nihil habuit Iustinianus Rex quod optarent (nempe humana omnia contemnentes, nihil possidere, non curare corpora, nulla re oblectari studebāt) templū extruxit, extructumque Dei Genitrici consecrauit, vt hîc iam liceat ipsis preces effundere, obire sacra, & vitam degere.

Euagrius. 600.

Lib. 1. cap. 21. Eudocia Imperatrix sancta ædificauit Monasteria, & loca illa, quæ Lauras vocant: in quibus tametsi varia ratione viuitur, tamen vitæ institutio ad vnum eundemque finem spectat, eumque sanctissimū. Nam alij gregatim vitam degunt, nihil rerum, quæ animos hominum ad terram deprimere solent, possident. Quippe aurum illis non suppetit. Quid dixi aurum? imò ne propria vestis, aut cibariorum quicquam. Nam quo pallio aut tunica vnus iam induitur, alter vestitur eodem paullo post, adeò vt omnium vestitus vnius esse videatur, & vnius omnium. Quin etiam mensa communis apponitur, non opiparis instructa delicijs, aut alio quouis cibariorum genere: sed oleribus solùm & leguminibus apparata, ijsque eatenus suppeditatis, quatenus solùm satis essent ad viuendum. Porrò autem in precibus solùm, quas communiter inter ipsos ad Deum fundunt, se dies noctesque defigunt: sicque atterunt sese, sic laboribus affligant, vt mortui insepulti super terram iacentes videantur, &c.

Antio-

Antiochus. 610.

Homil.89. Facultatum omnium possessio ablegata semel à quopiam, & excussa, nihil obscurè declarat, synceram esse Monachi conuersationem, qui nullum possidet peculium. Monachus aquila est altiuola. Inops Monachus liber fit paucorum vsu, vt quàm plurimis perfruatur.

Homilia 102. Monachus sui ipsius potestatem non habet: illius enim addixit se & mancipauit seruituti, cuius accensus est militiæ, & ascriptitius. Ceruicem enim illius substrauit iugo, qui ipsum delegit, vt eos denietat.

Homilia 105. Monachis peculiari quadam prærogatiua vel in primis conuenit, quòd institutum vitæ prorsus Angelicæ vltronei delegerunt.

Eustachius. 620.

In vita Eutychij: Vir admirandus blandas vitæ voluptates, & sensus pulchrè cõmutauit, dansq; temporaria, vt acciperet sempiterna, propter excellentem cognitionis magnitudinem, imitatus est Apostolos, qui relictis omnibus secuti sunt Christum, se totum solitariæ vitæ tradidit, Monachi veste induens, & re atque habitu & sermone philosophiam illam amplectens, quam ex vtero matris adamauerat: imitatus est Heliã Thesbitem, & Ioannem Baptistam, qui exercitationis viam imitari volentibus ostẽdentes, solitudinem primi coluerunt. Quamquam magnus Eutychius non solitudinem, non Carmelum; sed Amaseorũ Metropolim elegit, vbi desiderio suo satisfaceret. In hac enim ciuitate sanctum est Monasterium, quod sanctissimi quõdam Episcopi Meletius, & Vranius, & Seleucus exædificandum curãrunt. Ac Meletius quidem, & Seleucus, cùm sanctissimam Amaseorũ Ecclesiam rexissent, in ea sanctè dormierunt, & in hodiernum vsq; diem miracula & curationes operantur. Nam de magno quidẽ Seleuco miraculum celebratur, quod per illum Deus, cùm adhuc viueret, operatus est, &c.

Matt. 19.

Maximus. 640.

De Charitate Centuria 2. cap. 54. Monachus est, qui mentem suam à rerum terrenarum amore segregatam habet, atq; per continentiam, & charitatem, & psalmodiam, & precandi assiduitatem in Deo amando & colendo perdurat.

Synodus Sexta in Trullo. 710.

Can. 40. Quoniam Deo hærere per secessum ex vitæ strepitu ac perturbatione valde est salutare, oportet nos non sine examinatione eos, qui vitam Monasticam eligunt, intempestiuè admittere, sed nobis à Patribus traditum decretum in eis quoque seruare, vt vitæ secundùm Deum professionem, vt iam firmam & à scientia ac iudicio factam, tunc admittamus, post rationis complementum. Qui ergo Monachicũ iugum est subiturus, ne sit minor q̃ decem annos natus, eius quoq; rei examinatione in Præsulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilius existimet ad introductionem & constitutionem in vita Monastica.

Can. 41. Eos, qui in vrbibus, aut vicis, vel in clausuris (ἐγκλείστραις) volunt secedere, & sibi ipsis separatim, seu in solitudine mentem adhibere, prius quidem in Monasterium ingredi oportet, & Anachoreticam, hoc est, ab alijs separatam ac semotam viuendi rationem exercere, & spatio triennij ei, qui præest mansioni, in Dei timore parere, & obedientiam in omnibus, vt æquum est, implere, &c.

Can. 43. Licet omni Christiano ἀσκητικὸν βίον, id est, vitam exercitatricem eligere, & rerum ad vitam pertinentium deposita tempestate, Monasterium ingredi, atque instar Monachi tonderi, in quacunque prolapsione deprehensus fuerit. Seruator enim noster Deus inquit: *Eum, qui ad me venit, non eijciam foras.* Tanquam ergo monachali vitæ agendę instituto in pœnitentia nobis vitam describente, ei, qui ad illud germanè ac syncerè accedit, acquiescimus ac fauemus. Ioan. 6.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam cap. 12. Posteaquam crudeles illi, ac belluini tyranni miserè perierunt, persecutioq́ue finem accepit, multi pij sic se comparabant, vt omnes vitiosarum affectionum actiones amputarent, seipsosq́ue ab omni carnis ac spiritus inquinamento repurgarent. Quoniam autem hoc non alia ratione, quàm per mãdatorũ Christi obseruationem à se præstari posse intelligebãt, mandatorum porrò obseruationem ac virtutum cultum in medijs mundi tumultibus ægrè consequi se posse perspiciebant, nouum quoddam, & ab alijs diuersum vitæ genus sibiipsis instituerũt, ac iuxta diuinam vocem relictis omnibus rebus, hoc est, parentibus, liberis, amicis, cognatis, opibus, delicijs, cunctisq; mundi commodis cõtemptis, in solitudines, tamquam exules quidam, sese contulerunt, *egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* In solitudinibus errantes, in Hebr. 11. montibus, & speluncis, & in cauernis terræ, ac seipsos ab omnibus terrenis iucunditatibus ac voluptatibus procul remouentes, atque adeò panis etiam & graui vestimentorum penuria laborantes. Quod vt facerent duplex eos causa impellebat: altera, vt vitiosarum affectionum materias minimè cernentes, earum cupiditates radicitus ex animis suis euellerent, earumq; memoriam obliterarent, & diuinarum ac cęlestium rerum amorem & desiderium in seipsos insererent: altera, vt per afflictionem corpus conficerent, animoq́ue ac voluntate Martyres effecti, ea gloria, quam ij, qui martyrio perfuncti sunt, obtinent, minimè carerent. Ad hunc igitur modum optima consideratione adhibita, Monasticam ac solitariam vitam consectati sunt, &c.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 20. A pręsenti statuimus non fieri duplex Monasterium, quoniam hoc fit multis scandalum & offensio: si qui autẽ volunt cum cognatis mundo renuntiare, & vitam sequi Monasticam, viros quidem oportet in virorum Monasteria discedere: fœminas autem ingredi in mulierum Monasteria. Hoc est enim Deo acceptum. Quæ autem hucusque duplicia fuerunt, seruentur secundùm Canonem sancti Patris nostri Basilij, & secũdùm eius cõstitutionem, quæ sic definit: In vno autem Monasterio ne versentur Monachi & Monachæ. Adulterium enim habet intercedentem conuersationem. Nec Monachus liberè cum Monacha loquatur, nec Monacha cum Monacho seorsum confabuletur, nec cubet Monachus in Monacharum Monasterio, nec Monacha seorsum comedat.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in Sanctum Nicetam: Totum eius viri (*Constãtini Copronymi*) propositum & studium erat omnino in ea re occupatũ, vt Ordinem monasticum deleret, idq; ex eo tempore, quo regnare cœpit.

Nicephorus Philosophus. 830.

Oratione funebri in S. Antonium Patriarcham: Cùm ad duodecimum peruenisset annum, ad res diligentius considerandas se applicans, (ô mentem stabilem, ô bonum propositum!) genus vitæ discreuit & elegit: alijsq; reiectis ad monasticam intuens flagrabat cupiditate. Rerum enim principia à fine diiudicata præbent tutam electionem eius, quod est melius. Non enim quod proportioni ætati responderet, procedens habuit iudiciũ,

sed in iuuenili corpore canam ostēdebat intelligentiam, per ea, quæ operabatur, suam cum eo, quod est bonum,& honestum, indicans cōiunctionem. Et ijs, ad quæ se extēdebat, significabat incorruptæ mentis stabilitatem: & gloriam quidem despiciens, respuens autem quicquid non fert ad Deum, elegit eam, quæ fert ad ipsum, asperā quidem, sed quæstuosam viā, & quæ sola potest bonos mercatores transmittere ad illam verè pretiosam margaritam, &c. Apostolorū sequens doctrinas & traditiones, & eis suam vitam semper componens, factis germanum confirmauit martyrium, in eo quòd Martyrū zelum haberet pro pietate, & quotidie sua moreretur conscientia, monasticorum laborum diuturna & acerba perpessione: quod martyrica virtute nulla in re est abiectius.

Synodus Constnatinopolitana sub Photio. 870.

Canone 1. Res adeo veneranda, & honorabilis, & à beatis & sanctis Patribus nostris iam olim pulchrè excogitata, Monasteriorum ædificatio, hodie malè geritur. Nonnulli enim suis copijs & facultatibus nomen Monasterij imponentes, & eas Deo sanctificare profitentes, se eorū, quæ sunt consecrata, dominos esse inscribunt, & sola appellatione Deo dicare machinari decreuerunt. Eandem enim potestatem etiam post consecrationem sibi vsurpare non erubescunt, quam prius habere non vetabantur: & tanta rei cauponatio adhibita est, vt multa eorum, quæ sunt consecrata, ab ijs ipsis, qui consecrârunt, vendita cernantur, &c. Propterea sancta definijt Synodus, vt nemini liceat Monasteriū ædificare absque Episcopi sententia & consilio. Illo autem sciente atque permittente, & eam, quam debet, orationem peragente, vt ab antiquis piè & religiosè cautum est, Monasterium quidem ædificetur: omnia autem, quæ ad ipsum pertinent, cum illo ipso in breui inscribantur, & in Episcopalibus archiuis reponantur, &c.

Canone 5. Quę temerè & sine iudicio & probatione fiunt renuntiationes, bono monastico Ordini magnum afferre incommodum inuenimus. In monasticam enim vitam se facilè inijcientes, & ad asperam, & laboriosam exercitationem se segniter gerentes, ad carnalem & voluptuariam vitam rursus miserè reuertuntur. Propterea ergo statuit sancta Synodus, vt nemo monastico habitu dignus putetur, prius quàm triennij tempus, ad experientiam ijs relictum, eos esse probatos, & tali vita dignos ostenderit.

Leo Philosophus Imp. 880.

Constitut. 6. Quo tempore eos, qui Monasticam vitam subire desiderant, re cōcupita potiri oporteat, id quia non vnum atque idem, sed aliud atque aliud, à diuinis nostris Patribus præstitutum sit, vt ad hunc etiam tractatum dijudicandum, & quæ subesse videtur contrarietatem conciliādam me componerem effectū est. Itaque quæ magnus ille ac admirādus decernit Basilius (vt videlicet, qui monachicum habitum ambiunt, decimo sexto primùm, aut decimo septimo ætatis anno digni illo habeantur,) quæq; sancta sexta Synodus mandat, anno decimo, qui istiusmodi vitam capessērent, suscipiēdos esse monens, hæc cum sanctissimo Patriarcha, Deoq; amantissimis Metropolitanis expendentes, neutram sacrarum legum diximus esse contemnendā: sed contra ad vtrumcumque tempus religioso habitu, qui illū sumere cupiunt, dignos haberi iubemus, &c.

Epist. ad Amphil. can 18.

Can 40.

Constit. 8. Subit mirari quomodo lex vetus ijs, qui Monasticæ vitæ exercitationi se emancipassent, deinde verò stationē suam & ordinem deseruissent, quomodoq; sacræ literæ habent, tāquam canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristinæ vitæ cœnosam cloacā reuerti essent, ac prophanorū in habitu statuq; se ipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari, omninoq; perfici permiserit. Iubet enim, vt qui semel Monasticæ vitæ institutum reliquerint, vnde flagitiosè exissent, reuerterentur: qui verò iterum id ausi essent, ex eo tempore pulsi monachatu, inter cohortales prouincialis cohortis recenserentur. Atqui si, vt desertor Ordinis, profanorū habitu indueretur, id illi statuto pulchrū visum fuit, quid causæ est, cur ipsum ab initio ita non vestierit; sed vt qui Monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam, quamlibet inuitus, denuò cogeretur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putauit, quare in eodem decreto nō consistit, sed tanquam ipsum placiti sui pœniteat, miserum illum Monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam verò id nobis esse fas videtur, neque qui in diuinæ militiæ legiones receptus sit, hunc in mundanis militijs placet collocari. At contra, quod Ecclesiastico Ordini obseruari debere visum est, vt si quis sæpius vitam Monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos iubemus: Si enim qui vitam Monasticā exuit, mundanæ voluptatis velut asylo cōcitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, quum si rursum ad hoc faciendū animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat, vt is non omnibus modis Monasticæ vitæ institutum iterum communi viuendi modo mutet?

Constit. 10. Quàm præstans Monasticæ vitæ professio sit, quiq; suaue illud & beatum iugum suscipiunt, quanta illi reuerentia & honore digni sint scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperationi eximamus, hæc statuere visum est, & cēsemus. Quanto enim illa admirabilior est diuiniorq;, tāto maiore, & quidem quanto maxima attingi cum veneratione, nequaquam verò ingratitudinis & improbitatis velamen ac prætextum Monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet, &c.

Theophylactus. 900.

Ad caput duodecimum Lucæ: Omnis, qui in solitaria vita actiuam vitā agit, & seruiles affectiones, iram, & concupiscentiam gubernat, & suam cuique mensuram tritici in tempore distribuit, iram quidem ita, vt odio habeat odio habentes Dominum, & suas inimicitias aboleat: concupiscentiam verò ita, vt necessariam carnis gerat curam, & omnem in Deū dirigat: omnis, inquam, talis beatus est, & assequetur etiam contemplationem, & super omnia quæ Domini sui sunt constituetur.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Euphrasines: Beati, qui suscipiunt vitæ genus monasticum: quoniam & hic sic viuunt, vt parum, aut nihil ab Angelis differant, & postquā hinc excesserint, vita fruuntur æterna.

In vita sancti Theodosij Cœnobiarchæ: Cùm itaque templum extructum, & ædificatum est monasterium, vel, vt melius dicam, virtutum habitaculum, aut tabernaculum in terra, quod est reuera terra superius & cæleste, quod quidem est & magnitudine maximum, vt quod paulatim creuerit ijs, quæ factæ sunt, accessionibus, & abundat bonis omnibus, non ijs solis, quæ sunt ex spiritu & virtute, sed ijs etiam, quæ sunt ad vsum corporis.

Suidas. 960.

In voce μόναχος: Sacrum Monachorum institutum ordo est altior ijs omnibus, qui initiantur,

omnibus

omnibus purgatus modis, totis viribus & perfecta futurarum actionum castitate: eique fas est contemplari omne sacrificium in cōtemplatione intelligenti, & communione constituta, & Hierarcharū initiatorijs facultatibus tradito, &c. Vnde diuini proceres nostri cognomenta eis sacra indiderunt, ac alij eos θεραπευτάς, cultores, alij μοναχούς, solitarios appellārūt, à Dei puro ministerio & cultu, & impartili & vnica vita, tanquam vniente eos in rerum diuisibilium sacris implicationibus in Deiformem monadem, & Dei amantem perfectionem.

In μοναχὸς βίος: Solitariam vitam amplexi, degant vt solitariam: cui sacerdotium obtigit, sanctè fungatur sacerdotio. Quisque ea tractet, in quibus est exercitatus.

Psellus. 1080.

In Encomio Simeonis Metaphrastis cap.7. His nihilominus refulsit vita Monasticæ exercitationis. Nā hic quoque est carnis consumptio, & deliciæ, non se dedere delicijs in ijs, in quibus non oportet, & à mundo separari, & ad Deum cum ipsis euolare corporibus, & innatis resistere affectionibus, & ijs, quæ à malis spiritibus affluunt extrinsecus. Est igitur amborum præclara vita, &c.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Theophilo: Edixerat Theophilus, ne Monachis vllam vrbem intrare liceret: iusserat omni modo eos arceri, atque adeò non tutum erat eos conspici in ea regione. Abrahamitæ Monachi, liberè in conspectum regis progressi, ex sanctorum Patrum dictis, magni videlicet Dionysij, Hierothei, & Irenæi, demonstrārunt, non nuper viuendi rationem institutionemque Monasticam extitisse, sed perantiquam esse.

Ioannes Zonaras. 1100.

De Imperio Constantini, Constantij, & Constantis, Tom.3 Annalium: Iulianus in Persidem ingressus, dæmonem in Occidentem misit, qui ei inde celeriter responsum perferret. Eum dæmonem quidam Monachus progressu per decem dies prohibuit, ita vt dæmon progredi non valens, ad Iulianum redierit. Iuliano causam moræ sciscitante: Non modò, inquit dæmon, tardè, sed etiam re infecta redij. Expectabam enim dum Publius quidam Monachus precandi finem faceret, qui cùm decem dies continenter precaretur, non potui iussum tuum exequi. Hoc audito, Iulianus graui indignatione concitus, minatus est se à reditu gentem Monachorum deleturum. Hoc cùm quidam procerum eius audiuisset, admiratione ductus, post reditum suū omnia pauperibus distribuit: atque ad senem istum profectus, præclarus Monachus euasit, omnibus prædicans Monachorum vim, qua aduersus tenebriones dæmones sunt prædti.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 7. de Manuele Comneno: Monasterium in Ponti faucibus extruxit, in quo celeberrimos quosque & præstantissimos Monachos collocauit, ea ratione, vt solitariam & quietam vitam sine vlla solicitudine possent degere. Cùm enim Monachos possessionibus, & negotijs turbatos, & tranquillitate animi & Dei cultu excidere intelligeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas eis possessiones assignauit; sed ex fisco tantum pendi iussit, quantū ad victum, & cultum opus esset.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib.9. cap.14. de duobus Macarijs Monachis: Ambo certè diuini prorsus erant viri, atque in monastica philosophia admirandi, diuinarum prædictionum non inexpertes, dæmonum industrij expulsores, & prodigiorum sanationumque prompti & expediti authores, &c.

Libro 11. cap.41. Omnes isti Monachi longæui fuēre: id quod dispositione & prouidentia Dei mihi factum esse videtur, vt tam diuturno & exacto vitæ instituto incremētum religio caperet, quod non Syros tantùm, sed & Persas, atque Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, & Græcæ superstitionis sectatores plerique, vt cultum suum abnegarent, effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt, vt Philosophiam monasticā summopere colerent, & ad eorum, quos diximus, exemplum Monachorum sodalitatibus præirent.

Georgius Pachymerius. 1300.

Lib.4. Histor. Monachi terrestres, cæli ciues.

Athanasius Patriarcha Constantinopolitanus. 1300.

Epistola 5. Qui Canones seruare non didicit, eum neque baptizare, neque Monachum fieri liceat: qui à monasterio aufugerit, qui receperit, aut ordinauerit, puniatur.

Nicephorus Gregoras. 1320.

Libro 3. de Imperatoris Theodori Lascaris obitu: Imperatorem annum ætatis sextum & trigesimum agentem molestus, ac difficilis, & planè lethalis morbus inuasit: qui paulo ante obitum alacriter Monasticum habitum induit.

Emanuel Malaxus. 1570.

Lib.2. Hist. Ecclesiast. cap.6. Dionysius Patriarcha Constant. mox vrbe cum omni suo peculio, & supellectile, omnibusque rebus, quas habebat, exiuit, & in Monasterium sanctissimæ non manufactæ Deiparæ Cosinissæ prope Cabalam situm intrauit. Ibi vitam pœnitentiæ plenam egit, multa Monasterij illius instaurauit, melius extruxit, eleganter ornauit, ad vsus rectè parauit. Ibi sedēs, pace fruens, extra omnes rixas & offensiones vixit: venerantibus ipsum, quantum satis erat, & Abbate, & senibus, & cunctis Monachis.

Hieremias Patriarcha Constan. 1570.

Resp.1. cap.20. Monasticam vitam cæteraque his similia nominatis opera inutilia. Hoc non est bonum, nec sanctis Patribus consonum. Prodeat statim Basilius Magnus: is ita dicit: Ascetica vita (id est, Monastica vita in studio & exercitatione sita) vnum sibi habet finem propositum, scilicet animæ salutem, & vt omnia, quæ huic proposito inseruiunt, tamquam mandatum diuinum, cum timore Dei obseruet, &c.

Cap.21. Ideo nemo etiam fidelium ausus est Monasticam vitam, & diuino scopo institutam deridere. Etiāsi enim hoc incipere multi fortasse ausi fuerunt, tamen idem fortasse à paucis dignè ad finem vt perduceretur elaboratum fuit.

Resp.2. cap.6. Prisci Monachi necessariò cum tonsura & voto ad monasticam accesserunt vitam: eodem modo etiamnum fit. Ac primùm discipulus atque successor Pauli ille diuinarum rerum studijs eruditissimus Dionysius Areopagita in Ecclesiastica Hierarchia sic dicit: Stat sacerdos ante diuinum altare monasticam precationem reuerenter recitans, &c. *vt supra ex Dionysio.* Sequitur Basilius Magnus, qui in Ascetico suo sermone, qui est de abrenuntiatione vitæ, sic dicit: Venite omnes, &c. *vt supra in eodem Basilio.* Hoc modo Sanctus ille de hoc genere loquitur. Et nos non existimamus malos & inutiles homines foueri, qui in cella & solitaria vita degunt. Appropinquant enim multi huic studiosæ & laudatæ vitæ Monachorum: sed pauci iugū eius suscipiunt. Vi enim agentium est regnum cælorum, & violenti rapiunt id. Vim appellat corporis depressionem & subiugationem, quā sua voluntate sustinent discipuli Christi, &c.

ASSE-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Thelesphorus. 117.

Damasus in vita Thelesphori Thelesphorus natione Græcus ex Anachoreta sedit annos 11. menses tres.

Soter. 161.

Epistola 2 Sacratas Deo fœminas vel Monachas sacra vasa contingere reprehensione plenum est.

Dionysius. 260.

Damasus in vita Dionysij Dionysius ex Monacho, cuius generationem reperire non potuimus, sedit annos sex, menses duos.

Eutychianus. 275.

Apud Iuonem in Decretis lib.3. Nihilominus etiam in quibusdam locis inolitum inuenimus vsum stultitia plenum, & Ecclesiasticæ auctoritati contrarium, eo quòd videlicet nonnullæ Abbatissæ, & aliquæ ex sanctimonialibus viduis, & puellis virginibus, contra fas velum imponere præsumant: Et ideo nonnullæ iniussè velatæ, putant se liberius suis carnalibus desiderijs posse seruire, & suas volũtates explere. Quapropter statuimus, vt si Abbatissa, aut quælibet Sanctimonialis post hanc definitionem in tãtam audaciam prorupe- rit, vt aut viduam, aut puellam virginem velare præsumat, iudicio Canonico vsque ad satisfactionem subdatur.

Marcellus Primus. 304.

Apud Gratianum 2.q.1. Si in minori ætate filij Monasterio fuerint oblati, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt decimo quinto anno à Prælatis moniti, verbis inquirantur, vtrum in ipso habitu perseuerare cupiant, an non?

Iulius Primus. 336.

Epistola 1. Qui talia agere tentauerint, siquidem Clerici fuerint, à proprio gradu decidant. si verò Monachi, aut laici fuerint, anathematizentur.

Ambrosius. 370.

In Psalm.36. Considera aliquem per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitæ attentioris affectum, piæ propositum seruitutis, sedulæ obseruationis officiũ, subitoq; eum esse mutatum, discessisse de Monasterio, valedixisse ieiunijs, continentiæ renuntiasse, indulgere delicijs, studere luxuriæ. Dudum de Monasterijs exierunt, & nunc luxuriæ sunt magistri, disseminatores incontinentiæ, incentores petulantiæ, obtrectatores pudoris.

Epist.82.ad Ecclesiam Vercellensem: Quòd si in alijs Ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expeditur in Vercellẽsi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab Episcopo, Monasterij continentia, & disciplina Ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta Monachorũ teneret, & Ecclesiã regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ & normam integritatis iuuentutem astringat, & versantes intra vrbem abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Heliseus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis tunicis, & caprinis exuuijs induti inopes atque egentes, angustijs & doloribus

b 11. afflicti, in solitudinibus errabãt, inter alta & condensa montium, inuia rupium, speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorum conuersatione dignus orbis terrarum non erat, &c. Hæc patientia in S.Eusebio Monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namq; [illegible] Christianorum deuotione esse præstantiora [illegible] bigat, Clericorum officia, & Monachorum instituta. Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinẽtiam assuefacta atq; [illegible] Hæc velut in quodam theatro, illa in [illegible] Spectatur ista, illa absconditur. Hæc ergo vita in [illegible] dio, illa in spelunca. Hæc aduersum consuetudinem seculi, illa aduersus carnis appetentiam. Hæc subijciens, illa refugiẽs corporis voluptates. Hæc gratior, illa tutior. Hæc seipsam regens, illa seipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi, &c.

Syricius. 390.

Epistola ad Hymerium Tarraconensem cap.6 Præterea Monachorum quosdam atque Monacharũ, abiecto proposito sanctitatis, in tantam protestaris demersos esse lasciuiã, vt prius clanculo, velut sub Monasteriorum prætextu, illicita ac sacrilega contagione se miscuerint postea verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de illicitis cõplexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnãt. Has ergo impudicas detestabilesque personas à Monasteriorum cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus eliminandas esse mandamus.

Cap.13. Monachos quoque, quos tamen morum grauitas ac vitæ & fidei institutio sancta cõmendat, clericorum officijs aggregari & optamus, & volumus.

Concilium IIII. Carthaginense. 398.

Cap.11. Sanctimonialis virgo, cùm ad consecrationem sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniæ aptis.

Hieronymus. 398.

Epistola 1.ad Heliodorum cap.9. O desertum, Christi floribus vernans! ô solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni regis extruitur! ô eremus familiarius Deo gaudens! Quid agis frater in seculo, qui maior es mũdo? Quamdiu te tectorũ vmbræ premunt? quamdiu fumosarum vrbium carcer includit?

Epist.17.ad Marcellam cap.6. Certè flos quidam, & pretiosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta Monachorum & virginũ chorus est. Quicunque in Gallia fuerit primus, huc properat: diuisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, quærit locum fama sibi tantùm, & Scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiæ, quid Aethiopum populos, ipsamque iuxta Aegyptum, fertilem Monachorũ, Pontum, & Cappadociam, Syriam, Cœlen, & Mesopotamiam, cunctaque Orientis examina!

Epist.o.22.ad Eustochium de custodia virginitatis cap.15. Tria sunt in Aegypto Monachorum genera. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant, nos in communi viuentes possumus appellare. Secundum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est. Hi bini vel terni, nec multo plures simul habitãt, &c. His quasi quibusdam pestibus exterminatis, veniamus ad eos, qui plures sunt, & in commune habitant, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint facere diuisi sunt per decurias atque centurias, ita vt nouem hominibus decimus præsit, & rursus decem

præpositos sub se centesimus habeat: manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutum est: nemo pergit ad alium, exceptis his Decanis, quos diximus; vt si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquijs: post horam nonam in commune concurritur, psalmi resonant, Scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus, cunctisq; residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare, dicentis laus in fletu est audientium, &c.

Epist.25.ad Paulam cap.2 Reuera, si seculare desiderium, &, quod Deus à suis auertat, delicias vitæ huius cogitantē mors immatura rapuisset; plangenda erat, & omni lachrymarum fonte ploranda. Nunc verò, cùm propitio Christo ante quatuor fermè menses secundo quodam modo propositi baptismo se lauerit: & ita deinceps vixerit, vt, calcato mundo, semper Monasterium cogitarit, non vereris, ne tibi Saluator dicat: Irasceris Paula, quia tua filia mea facta est filia? Indignaris de iudicio meo, & rebellibus lachrymis facis iniuriā possidenti? scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitem. Hoc est quod mihi Monasterium promittebas, quòd habitu à matronis cęteris separato, tibi quasi religiosior videbaris?

Epistola 41.ad Ruffinum: Audio te Aegypti secreta penetrare, Monachorū inuisere choros, & cælestem in terris circumire familiam. O si mihi nūc Dominus Iesus Christus vel Philippi ad Eunu- [Acto.8.] chum, vel Abacuc ad Danielem translationem [Dan.14.] repente concederet, quàm ego nunc tua arctis stringerem colla complexibus, quàm illud os, quod mecum vel errauit aliquando, vel sapuit, impressis figerem labijs.

Aduersus Vigilantium cap.6. Nec à suo studio Monachi deterrendi sunt à te lingua viperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sint, sapiens quis esse poterit? Et virginitas non erit approbanda: si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt: interibit humanum genus, infantes in cunis non vagient, obstetrices absque mercedibus mendicabunt, & grauissimo frigore solus atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur; atque vtinam hoc omnes essent, quod pauci sunt, [Matt.20.] de quibus dicitur: *Multi sunt vocati, pauci verò electi*: vacui essent carceres. Monachus autem non doctoris, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum: qui sciens imbecillitatem suam, & vas fragile, quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat, atq; frangatur. Vnde & mulierum, maximeq; adolescentularum vitat aspectum, & in tantum castigator sui est, vt etiam quæ tuta sunt, pertimescat. Cur, inquies, pergis ad eremum? videlicet vt te non audiam, non videā: vt tuo furore non mouear: vt tua bella non patiar: ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis: hoc non est pugnare, sed fugere: sta in acie, aduersarijs armatus obsiste, vt postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, gladiū deuitaui: si stetero, aut vincendum mihi est, aut cadendum. Quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? aut scuto, aut pedibus mors vitanda est. Tu, qui pugnas, & superari potes, & vincere. Ego cum fugero, non vinco in eo, quod fugio; sed ideo fugio, ne vincar. Nulla securitas est vicino serpente dormire: potest fieri, vt me non mordeat; tamen potest fieri, vt aliquando me mordeat. Matres vocamus, sorores, & filias, & non erubescimus vitijs nostris nomina pietatis obtendere. Quid facit Monachus in cellulis fœminarū? quid sibi volūt sola & priuata colloquia, & arbitros fugiētes oculi? Sanctus amor impatientiam non habet. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia vitia, quæ vitantur solitudine. Et idcirco vrbiū frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere, quàm voluntas.

Lib.2.Comment.in cap.3.Lament. Hieremiæ: Militum Christi perfectio est, exutam mentem habere à cunctis terrenis negotijs, & tumultu seculi, iuxta illud Apostoli: *Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus*, &c. [2.Tim.2.] eamq;, quantum humana imbecillitas finit, festinat vnire cum Christo. Quam quidem speciem conuersationis boni Eremitæ & Monachi, qui voto Monasticæ disciplinę obligati sunt, imitari contendunt: sed rara est, & paucissimis dono Dei hæc perfectio concessa. Is enim verè, & non ex parte perfectus est, qui & in eremo squalorem solitudinis, & in Cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. Et ideo in vtraq; professione per omnia consummatum inuenire difficile est: quia nec Anachorita contemptum ac priuationem materialium rerum, nec Cœnobita theoricā ad integrum potest assequi puritatem: sed tamen quantum superexcellat serenitas tranquillæ vitæ turbulentiam secularis conuersationis, nouit qui hāc expertus est, & Dominicum iudicium in Euangelio inter duas mulieres cernit, ad Marthā dicens: *Martha, Martha sollicita es, & turbaris circa plurima: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* [Luc.10.]

In Psalm.115. Sicut Martyres laudant Dominum purè in regione viuorum: ita & Monachi, qui die ac nocte psallunt Domino, debent eandem puritatem habere Martyrum, siquidem ipsi Martyres sunt. Quod enim faciunt Angeli in cælis, hoc Monachi faciunt in terris.

Gaudentius. 400.

Tractatu de dedicatione Basilicæ Sanctorum: In ipsa maxima Cappadociæ ciuitate, quæ appellatur Cæsarea, vbi habent ijdem quadraginta beatissimi Martyres insigne martyrium, reperimus quasdam Dei famulas, Monasterij sanctarum virginum dignissimas matres, prorsus Mariæ & Marthæ consimiles, quas meritò diligat Iesus, natura, fide, & integritate germanas.

Ruffinus. 400.

Lib.2.cap.8. Florebat ea tempestate Aegyptus non solùm eruditis in Christiana philosophia viris, verùm etiam his, qui per vastam eremum commanentes, signa & prodigia Apostolica simplicitate vitæ & cordis synceritate faciebant. Ex quibus interim, quos ipsi vidimus, & quorū benedici manibus meruimus, hi sunt: Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scythi, Pambus in Cellulis, Moses & Beniamin in Nitria, &c.

Augustinus. 400.

In Ioannem Tractatu 97. In Antiochia primùm post Ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus Apostolorū, & Monasteria & Xenodochia postea sunt appellata nouis nominibus: res tamen ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur.

In Psalm.75. Quid est, *primam fidem irritam fecerunt*? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergo positus in Monasterio frater dicat: Recedo de Mo-

Cap.5. Cumq; ab Hilario iam reuerso gratissimè fuisset susceptus, haud longè sibi ab oppido Monasterium collocauit.

Cap.7. Iam verò sumpto Episcopatu (*Turonico*) qualem se, quantumq; præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui prius fuerat. Eadē in corde eius humilitas, eadē in vestitu eius vilitas erat. Atq; ita plenus auctoritatis & gratiæ, implebat Episcopi dignitatem, vt non tamen propositum Monachi virtutemq; desereret. Aliquādiu igitur adhærente ad Ecclesiā cellula vsus est. Deinde cùm inquietudinē se frequentantiū ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus Monasteriū sibi statuit. Qui locus tā secretus & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur: reliquā planitiem Liger fluuius, reducto paululum sinu clauserat: vna tantùm, eademq; arcta admodum via adiri poterat. Ipse ex lignis contextā cellulam habebat: multiq́ue ex fratribus in eundem modum: pleriq; saxo superiecti montis cauato receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplū beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquā propriū habebat, omnia in mediū conferebantur. Non emere aut vendere (vt plerisq; Monachis moris est) cuiquā licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur, maiores orationi vacabant. Rarus cuiquā extra cellulā fuit egressus, nisi cùm ad locum orationis conueniebāt. Cibū vnà omnes post horam ieiunij accipiebant. Vinū nemo nouerat, nisi quem infirmitas coēgisset. Pleriq; camelorū setis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eo magis sit mirum necesse est, quòd multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coegerant. Pluresq; ex his postea Episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut Ecclesia, quę nō sibi de Martini Monasterio cuperet sacerdotem?

De Virtutibus Monachorū Orientalium Dialog.1.cap.4 Longū est, si omnia cupiam referre, quæ vidi: tamen pauca perstringam è pluribus. Haud longè ab eremo contigua Nilo multa sunt Monasteria: habitant vno loco plerunq; centeni: quibus summū ius est sub Abbatis imperio viuere, nihil arbitrio suo agere, per omnia ad nutū illius potestatemq; pendere. Ex his, si qui maiorem virtutem mente conceperint, vt acturi solitariam vitam se ad eremum conferant, non nisi permittente Abbate discedunt. Hæc illorū prima virtus est parere alieno imperio. Transgressis ad eremum Abbatis illius permissione panis vel quilibet cibus alius ministratur, &c.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist.3. Sed super hoc institutum concludā: ita Domini gratiam farina nostra in fratris Victoris manu sensit, vt quæ vix ante sufficiebat panibus, nunc abundet & pultibus, fraternitatemq; monacham, vespertinis post ieiunia cibis auidam, duplici ministerio fermentatis vtribus, aut soluto farre distentat.

Natali 10. sancti Felicis:

Vita prior pereat, pereat ne vita futura:
Sponte relinquamus mundum, non sponte cauendum,
Sponte nisi fugimus: moriamur, ne moriamur:
Lethalem vitam vitali morte tegamus.
Terrena intereat, fulgeat cælestis imago,
Et Christo vertatur Adam, mutemur & istic,
Vt mutemur ibi, qui nunc permanserit in se,
Idem & in æterno non immutabitur à se.

Paulus Orosius. 420.

Lib.7.cap.33. Valens Imperator velut effrenatæ libertatis audacia legem dedit, vt Monachi, hoc est, Christiani, qui ad vnū fidei opus, dimissa secularium rerū multimoda actione, se redigunt, ad militiam cogerentur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines, arenasq; diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem, periculosissimamq; serpentū abundantiam conuersatio humana non nosset, magna habitantiū Monachorū multitudo compleuerat. Huc Tribuni & milites missi, qui sanctos ac veros milites Dei, alio nomine persecutiōis abstraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorū.

Hilarius Arelatensis. 440.

In vita sancti Honorati: Verùm ille tam integram in sacerdotio Monachi humilitatem cōseruabat, quàm plenè Monachus sacerdotij merita possederat. Industria illic sua sufficiens electis Dei Ecclesiæ templum excitatur, apta Monachorū habitaculis tecta consurgūt, negatæ à seculis aquæ largiter fluunt. Quæ adhuc terra, quæ natio in Monasterio illius ciues suos non habet? Quā ille barbariē non mitigauit? Quoties de immanibus belluis quàm mites fecit columbas?

Leo Magnus. 450.

Epistola 92. ad Rusticū Narbonensem Episcopū cap.12. Propositum Monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deseri nō potest absq; peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet reddere. Vnde qui derelicta singularitatis professione, ad militiam, vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgādus est. Quia etsi innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electionē tamē meliorē deseruisse transgressio est.

Faustus Rhegiensis. 460.

Institutione ad Monachos: Dico, charissime, non grandis spes est, si nauis in fluctibus constituta, licet ipsa non pereat, tamē iacturam maximam de honore ac mercibus suis faciat, & ad portum vacua perueniat: sic non grande gaudium est, si aliquis ad seculi fluctus reuertens, nomen atque habitum professionis suę custodire videatur, anima verò eius negligentijs tabescat ac defluat. Et quid grauius, quando subitò tanquam aliquis repentinus eradicarius de loco, ad quem te Dominus tuus vocauerat, in quo te primùm post mala seculi quasi in portum de tēpestate induxerat, obliuisci subitò fraternæ societatis, & consolationis, & loci illius, in quo primùm dulcissimū immutationis habitum & nomen secularis exueris?

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 28. Quomodo nauis, postquā pelagi fluctus euaserit, si in portu destinata nō fuerit, de minutissimis guttis impletur & mergitur: sic & Monachus, deuictis & superatis seculi tempestatibus, & mundi huius criminibus, quasi periculosis fluctibus, cùm ad portum Monasterij venerit, si subrepentia, & minuta, & quotidiana peccata, de animæ suæ sentina exhaurire neglexerit, in ipso portu naufragij discrimen incurrit, &c. Sicut gaudendum est de illo, qui ad Monasterium veniens, mansuetudinem, obedientiam, & patientiam voluerit mitis & humilis exhibere: ita è contrario, lugendum est de illo, qui corpore tantùm de seculo exisse videtur, corde tamen in mundo aut remansisse infideliter, aut infeliciter redijsse cognoscitur, & pro humilitate profert superbiam, pro patientia iracundiam, contemptum pro obedientia, pro charitatis medicamento malitiæ effundit venenum.

Saluianus Massiliensis. 480.

De Prouidentia Dei lib.8. Ita igitur & in Monachis, hoc est sanctis Dei Afrorum probatur odium: quia irridebant scilicet, quia maledicebāt, quia insectabantur, quia detestabantur, quia omnia in illo pene fecerunt, quæ in Saluatorem

nostrum Iudæorum impietas fecit, &c. Eos non sine causa oderunt, in quibus omnia sibi æmula & inimica cernebant. Illi enim viuebant iugiter in nequitia, isti in innocētia: illi in libidine, isti in castitate: illi in lustris, isti in monasterijs: illi prope iugiter cum diabolo, isti sine cessatione cum Christo. Non sine causa itaq; istud fuit, quòd intra Africæ ciuitates, & maximè intra Carthaginis muros, palliatum & pallidum, & recisis comarū fluentium iubis ad cutem tonsum videre, tam infelix ille populus, quàm infidelis sine conuitio atque execratione vix poterat. Et si quando quis Dei seruus aut de Aegyptiorum Cœnobijs, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis Eremi venerandisq; secretis, ad vrbem illam officio diuini operis accessit, simul vt in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam cōstitutos, cap. 3. Si quis de religioso proposito, à disciplinis monasterialibus eruditus, ad munus clericale accedat, imprimis eius vita præteritis acta temporibus inquiratur.

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad sororem de consolatoria castitatis laude cap. 3.

Sed tibi cùm geminum tetigerunt tempora lustrum,
Mox stola syncero velat te candida cultu:
Virginis os habitumq; decens, quem mater amictum
Religiosa suis manibus confecerat, &c.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 19. Sanctimoniales, quantumlibet vita earum & mores probati sint, ante annum ætatis suæ quadragesimum non velentur.

Cap. 27. Monasterium nouū, nisi Episcopo aut permittēte, aut probante, nullus incipere aut fundare præsumat. Monachi etiam vagantes ad officium clericatus, nisi eis testimonium Abbas suus dederit, nec in ciuitatibus, nec in parochijs ordinentur.

Cap. 28. Monasteria puellarū longius à Monasterijs Monachorum aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutionē hominū collocētur.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 23. Monachus in Monasterio conuersus, si postea pellici aut vxori fuerit sociatus, tantę prę-uaricationis reus, nunquam Ecclesiastici gradus officium sortiatur.

Eugippius. 510.

Vita S. Seuerini cap. 43. Grande nefas est peccata sectari hominem secularem, quanto magis Monachos, qui blandimenta seculi, quasi atrocem bestiam fugientes, Christum cunctis affectibus prætulerunt, quorum incessus & habitus creditur esse documentum.

Cassiodorus, 540.

In Psalm. 103. Illic passeres nidificabunt, herodij domus dux eorum. Passer minuta & cautissima nimis auis est, Monachorum significans paruitatem, qui in cedris Libani, id est, in patrimonijs potentium Christianorum, velut in quibusdam ramis, Monasteria sibi, quasi nidos aliquos, ædificare monstrantur, eorumq; robore sustentati, velut passeres laudes Domini assidua voce præcinunt Cælestis in terra vita, imitatio fideliū Angelorum, spiritualiter in carne viuere, & mundi vitia non amare, vitam præsentem contemnere, & futuræ beatitudinis gaudia semper exquirere: ad postremum ipsius templum fieri, cuius imaginem conditio humana suscepit. Amœnus reuera paradisus, in quo tanta florēt poma virtutum. His enim tale propositum est, hostes suos non reluctando vincere, sed patiendo superare: triumphus illis omnis est in proprij corporis passione, & tunc aduersarios efficaciter vincunt, quando laudabiliter succumbunt. Reuera milites Christi, qui nullam præsumptionem in humanis viribus ponunt, sed aduersa omnia virtute Domini superare se posse confidunt. Hi enim cum alijs non habent iurgia, sed secum semper litigant: miserentur omnibus, sibi solis nō parcunt, & cælesti charitate flammati, bona, quæ sibi euenire cupiunt, alijs communicare contendunt. Sed magna est gloria illi arbori, vbi nidus iste compingitur. Audiat enim à Domino fuisse plantatum, qui tale continere noscitur institutum.

Concilium Aurelianense Quintum. 548.

Canone 19. Quæcunque puellæ seu propria voluntate Monasterium expetunt, seu à parentibus offeruntur, annum in ipsa, qua intrauerint, veste permaneant. In his verò Monasterijs, vbi non perpetuò tenentur inclusæ, in qua veste intrauerint triennium permaneant, postmodum secundùm Mōasterij statuta, in quo loco elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant. Quæ si deinceps sacra loca relinquentes, propositū sanctum seculi ambitione transcenderint, illæ, quæ in domibus proprijs tam puellæ, quàm viduæ, commutatis vestibus conuersantur cum his, quibus coniugio copulantur, Ecclesiæ communione priuentur. Sanè si culpam sequestratione sanauerint, ad communionis gratiam reuocentur.

Turonensis secunda Synodus. 570.

Cap. 16. Si qui in Monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde licentiam habeant euagandi, nec (quod absit) vllus eorum coniugem ducere.

Cap. 17. Vt mulier intra septa Monasterij nullatenus introire permittatur. Si Abbas in hac parte, aut Præpositus negligens apparuerit, qui eam viderit, & non statim eiecerit, excommunicetur.

Matisconense Primum Concilium. 573.

Cap. 19. Licet priori titulo legatur definitum, quid de puellis, quæ se diuinis cultibus aut parentum, aut sua voluntate dicauerint, debeat obseruari: tamen quia Monacha nomine Agnes, quæ de Monasterij septis fuga ante aliquot annos discesserat, in eodem Monasterio est reuocata, & dicitur (instigāte diabolo) agellos, vel quascunq; res ad se pertinentes, aliquibus potentibus velle donare, dummodo per eorum patrociniū se possit de intra Monasterij sui septa subtrahere, & voluptatibus seculi clandestina vel singulari habitatione vacare: ideo præsenti constitutione sancimus, vt tam illa, quàm quæcunque alia Monacha, quæ sub hac argumentatione se de religionis habitu ad illecebras seculi, aut res suas, pro tam iniqua inde liberationis causa, quibuscunq; dare censuerit, tam illa, quæ hoc dare voluerit, quàm illi, quicunque hoc acceperint, tam diu sint à communionis gratia sequestrati, quàm diu res ipsas eis, à quibus has acceperant, digna pœnitentiæ satisfactione restituant.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 10. cap. 29. de S. Aredio: Construxit templa Dei in honore Sanctorum, expetijtq; eorum pignora, ac ex familia propria tonsuratos instituit Monachos, Cœnobiumq; fundauit, in quo non modò Cassiani, verùm etiam Basilij, & reliquorum Abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebrātur regulæ, Beata muliere victum atque vestitum singulis ministrāte.

Libro 6. cap. 8. Eparchius Petragoricæ vrbis incola fuit, sed post conuersionem Clericus factus, Engolismum veniens, cellulam sibi ædificauit; in qua

[illegible] pauper Monachus, in oratione [illegible] assidue. Eū si aliquid auri argenti[illegible] [illegible], aut in necessitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum distribuebat.

Gregorius Magnus. 590.

[illegible] epist. [illegible]. Et tibi gratum confidimus, si [illegible] viri venerabilis Episcopi Paulini peregrinationis onera releuentur, & sub eius regimine communi mercede B. Theodori Monasterium, in ciuitate tua fundatum, studiosius omnipotenti Deo deseruiat. Quod etiam te iam voluisse facere, [illegible] ratione didicimus. Ideoq; rectori patrimonij nostri præcepimus, vt Monachos Monasterij [illegible] Episcopi perquisitos ad vnum cōgreget, & in eodē monasterio, cum ijs, qui nunc ibi [illegible], collocare non differat, quatenus eo rectore [illegible] animarum suarum curam exerceant.

Epist. [illegible]. Si quos à clericatu in monachicā conuersionem venire cōtigerit, non liceat eis ad eandē [illegible] Ecclesiā, cuius pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare: nisi talis vitæ Monachus fuerit, vt Episcopus, cui ante militauerat, sacerdotio dignū præuiderit, vt ab eo debeat [illegible] in loco, quo iudicauerit, ordinari. Proptereà experientiæ tuæ iussione præsenti mandamus, vt neque Monacho vlterius de monasterio [illegible] monasterium liceat migrare, neque eorum aliquem peculiare quidquam habere permittas.

Isidorus Hispalensis. 620.

[illegible]. Primū Monachorū [illegible] cœnobitarū, id est, in cōmune viuentiū, [illegible] illorū, qui tēporibus Apostolorū [illegible] vendita & distributa omnia sua [illegible], qui habitabāt in sancta cōmunione [illegible] dicentes aliquid propriū, sed erāt illis omnia cōmunia, & anima vna, & cor vnum in [illegible] institutione monasteria sumpsê[illegible]. Secundū genus est Eremitarum, qui [illegible] recedentes, deserta loca & [illegible] sequi atq; habitare perhibētur, [illegible] scilicet Heliæ & Ioannis Baptistæ, [illegible] secessus penetrauerunt. Hi quippe [illegible] mundi contemptu, sola solitudine delectantur, herbis tantùm arescentibus victitantes, [illegible] solo, qui eis per certa temporū interualla [illegible] & aqua cōtenti, sicq; secretissimi penitus [illegible] hominū conspectu remoti, diuino [illegible] perfruūtur, cui puris mētibus [illegible] nō solum mundū, sed etiā [illegible]. Tertiū genus est [illegible] conuersatione [illegible], procul ab [illegible] præbentes ac [illegible] contemplatione [illegible] viuentes [illegible], id est [illegible] examinati [illegible] omnibus disciplinis Monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem per obedientiam [illegible].

Concilium Toletanum Quartum. 6[illegible]3.

[illegible]. Monachum aut paterna deuotio, aut propria professio facit. Quicquid horum fuerit [illegible]. Proinde his ad mundum reuertendi [illegible] aditum, & omnes ad seculum [illegible].

[illegible]. [illegible] Monachorum propositum [illegible] quia meliorē vitā sequi cupiūt, liberos [illegible] in monasterijs largiri oportet [illegible] aditum eorum, qui ad [illegible] transire nituntur.

Concilium Anglicanum. 673.

[illegible]. Quæ Monasteria [illegible] nulli Episcoporū liceat ea inquietare, [illegible] quicquam [illegible] abstrahere [illegible] Monachi non [illegible] ad locum, [illegible] absque [illegible] Abbatis, sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.

Beda. 7[illegible]0.

Hist. Anglicana lib. 3. cap. [illegible]. [illegible] Ecclesiæ per loca, [illegible] verbo Dei populi gaudentes, [illegible] possessiones & territoria ad instituenda Monasteria: imbuebantur præceptoribus Scotis [illegible] Anglorum, vnà cum maioribus studijs & [illegible] one disciplinæ regularis. Nam Monachi [illegible], maximè qui ad prædicandum [illegible]. Monachus ipse Episcopus Aidanus, cuius Monasterium in cūctis penè Septentrionaliū Scotorū & omniū Pictorum Monasterijs nō paruo tempore arcem tenebat, regendisq; eorum populis præ[illegible].

Cap. 8. Earcongota filia Regis Angliæ [illegible] rum fuit virgo virtutum, indesinēter sem[illegible] seruiens Deo in Monasterio, quod in regione Francorum cōstructum est ab Abbatissa Fara, in loco, qui dicitur Brige. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum Monasterijs constructis, multi de Britannia monasticæ cōuersationis gratia Francorum vel Galliarum Monasteria adire solebāt: sed & filias suas ijsdē erudiendas, ac sponso cælesti copulandas mittebant: maximè in Brige, & in Cale, & in Andilegum monasterio. Huius virginis Deo dicatæ multa quidem ab incolis loci illius solent opera virtutum & signa miraculorum vsque hodie narrari.

Luitprandus rex Longobardorū. 7[illegible]5.

In Legib. tit. 22. §. 1. De his fœminis, quę velamē sacræ religionis suscipiunt, atque à parentibus suis Deo vouentur, atque ipsæ eligunt religionis habitum & vestem monasticā induere, quamuis nam à sacerdote consecratæ non sint, placuit pro Dei amore, vt in ipso habitu in omnibus perseuerēt.

Bonifacius Moguntinus. 7[illegible]0.

Epist. ad Zachariā Papam. Est locus [illegible] in eremo vastissimæ solitudinis in medio nationū prædicationis nostræ, in quo Monasteriū cōstruentes, Monachos constituimus sub Regula sancti Patris Benedicti viuentes, viros strictæ abstinentiæ, absque carne & vino, absque sicera & seruis, proprio manuum suarum labore contentos. Hūc locum per viros religiosos & Deum timētes, maximè Carlomannum quondam Principem Francorum, iusto labore acquisiui, & in honorem S. Saluatoris dedicaui.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap. 5. Cōstituimus, vt Monasteria tam viroru quàm puellarum secundùm Ordinem regulariter viuant.

Cap. 6. Cōstituimus, vt nulla Abbatissa duo Monasteria habere præsumat, nec extra Monasteriū licentiā habeat exire, nisi hostilitate cogente: sed Dominus Rex, quando aliquā de ipsis Abbatissis ad se venire iusserit, semel in anno, per consensum Episcopi, in cuius parochia est, [illegible] cum aliqua veniat ex sua [illegible] fuerit, & alibi omnino non [illegible] nec per villas, nec per alia loca demorari, [illegible] quam celerius potuerit ambulare [illegible].

Stephanus S[illegible]. 7[illegible].

Epistol. ad P[illegible]. [illegible] seruos Dei Monachos, qui pro officio [illegible] morabantur, plagis maximis [illegible] laniauerūt, & sanctimoniales [illegible] reclusas, quæ ab infantia [illegible] pro Dei amore [illegible] abstrahentes, cum [illegible] crudelitate polluerunt.

Paulus Diaconus. 7[illegible].

De gest. Longobardorum lib. 6. cap. 13. Monasterium

bat. Si autem tam irreuerens & pertinax est, vt ad Monasterium redire, & propositum Monachi reluctauerit obseruare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto Canone in Concilio Chalcedonensi cap.4. Papæ Syricij 6. Leonis 26. quatenus retrusus ergastulo, decoqui possit pœnitudinis igne purgatorio.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 2. Annalium de anno 868. Ferūt de gentis Bulgarorum Rege, quòd tanta perfectione post perceptam Baptismi gratiam cœperit, vt diebus ornamentis regijs indutus coram populo procederet, noctibus verò sacro vestitu latenter Ecclesiā intrans, super pauimentum ipsius Basilicæ substrato tantùm sibi cilicio, prostratus in oratione iaceret, non post multum tempus diuina inspiratione commotus, regnum terrenum dimisit, vt in cælis æternaliter regnaret cum Christo. Et ordinauit in suum locum Regem filium suum maiorem natu, comam capitis deposuit, habitúque sanctæ cōuersationis suscepto, Monachus effectus est, eleemosynis, vigilijs, & orationibus, die noctuqúe intentus.

Notgerus. 960.

Vita S. Remacli cap. 11. Ex voluntate Dei, inquit Rex, & vestro, cæterorumq; nobis fideliū consensu, duo statuimus condere Monasteria intra fines Arduennę. In quibus degant viri religiosi, Monasticæ vitæ cultores, qui pro nostra & successorum nostrorum incolumitate, & totius regni stabilitate & tranquillitate, atque eorum, qui curis regni distinentur, conseruatione, Deum omnipotentem deprecentur.

Smaragdus Abbas. 960.

Ad cap. 1. Regulæ S. Benedicti: De hoc Cœnobitarū perfectorum numero & vita dixerim fœcundissima radice, sanctorum & Anachoretarum post hæc flores fructusq; prolati sunt. Cuius professionis principes fuerunt Paulus & Antonius, qui non, vt quidā, pusillanimitatis causa, nec impatientiæ morbo, sed desiderio sublimioris profectus, contemplationisq; diuinæ solitudinis secreta sectati sunt.

Ioannes Decimus tertius. 970.

Epist. ad Theodoricū Metensem Episc. Cōuenit nos Apostolico moderamine sancta venerabilia loca, quæ dudum fuerant in ruinis, magnaq; inopia & paupertate degentia, oportunè ordinare, seu ad meliorem fine dubio statū perducere, præsertim vbi illa petantur, quæ non ad cōmodum temporale, sed ad perpetuam prouidentiā pertinēt Domino seruientiū animarum, scilicet, vt venerabilis locus, qui à Theodorico dilectissimo filio nostro in vno conglobatus atque annexus est, cum proprijs congregationibus, quæ regulariter in psalmis, hymnis, & orationibus Deo Saluatori nostro Iesu Christo peruigiles excubias exhibent, ab insolentijs exterioribus circummunitæ iugiter valeant pij famulatus officia in Monasterio sancti Vincentij exhibere: & quoniā cōstat tuam religiositatem huius priuilegij Apostolicā confirmationem postulare à nobis, propter immutationes temporaliū rerū, variosq; hominum casus, munitionem S. Vincentij Martyris Christi, cum omnibus ad idem Monasteriū pertinentibus, atq; corroborationem tui tuæq; cōgregationis, & successorum tuorum, in perpetuum fieri censuimus, quatenus nunc (sicut à te disponūtur) ita in posterum vsq; in finē conseruentur: & vt illa cōgregatio inconcussa in vnū Deum perseuerans, sedulas laudes Deo persoluere valeat; & sicut à Deo eorum studia imbuta sunt iugiter perseuerare liceat, atq; sub vno Abbate iam prædictus locus constituius, in honore S. Vincentij indiuisus sit, & indiuisa congregatio.

Petrus Damianus. 1050.

Serm. 5. de S. Nicolao Episc. Contemne igitur hæc omnia, quæ omnia contemnenda sunt, & de his omnibus fac sarcinam tuam, contemptum mundi. Decursa verò hac regione, & quod pretiosius est inde sublato, transi ad secundā, quæ est paradisus claustralis: verè claustrum est Paradisus, hic prata virentia Scripturarū, præterfluens lachrymarum vndositas, quam de purissimis affectibus, amor ille cælestis eliquat. Hic sunt arbores erectissimæ, chori Sanctorū, nullaq; est, quæ nō multa fructus gaudeat vbertate. Hæc est illa sublimis mensa, in qua Deus est & cibans, & cibus, munerans & munus, offerens & oblatum, conuiua & conuiuiū. Hic aggestæ sunt omnipotentis diuitiæ, hic refusa est gloria Angelorū. Putasne nullas hic esse nundinas, & otiari illos, qui habitant vnius moris in domo? Videas hunc sacris lectionibus intendentem, illū incumbentē orationibus, hunc pro suis excessibus lachrymantē, illū in Dei laudibus exultantem, hunc vigilantē, ieiunantem illum, & officia pietatis sibi ad inuicem inuidere. Nocte cōsurgunt ad confitendum Deo: vespere, mane, ac meridie narrant & annuntiant laudem eius: & omnis illorum sedulitas in orbem diuini rotatur obsequij. Curre ergo per omnes, curre per singulos, & de vniuersis ac singulis fac sarcinam tuam, formam viuendi.

Epist. 3. cap. 11. Profectò Monachus, si ad proferendos fructus boni operis sit intētus & feruidus, nihil inter homines potest esse præstantius: alioquin si frigidus & infœcundus arescat, ac dormiens stertat, iure, tanquam vitis alga, despicitur, & ipsis quoque secularibus non æquatur.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Epist. 5. Multi dicunt: Grauius Deus irascitur peccante Monacho, quàm alio: quia de proposito altiori cadit. Hoc verū est, quàm diu cadit in peccato. Sed certè benignius & familiarius suscipit Deus Monachum pœnitentē, si ad suū propositum redit, quàm nō Monachū, qui ad idem propositum non venit. Multa de Monachicæ vitæ altitudine & celsitudine, de quiete & iucunditate dicere possem, si epistola modum non excederet. Festina ergo ad tantum bonum: quia nullo bono efficacius venies ad summum bonum.

Epistol. 11. Certus esse debes, quia cùm teipsum Deo totum vouisti, & reddidisti per Monachicam professionem, soluisti omnia minora vota quarumlibet actionum, quæ prius sine iureiurando, & fidei alligatione promisisti.

Edinerus Anglus. 1100.

Vita Anselmi lib. 1. Ter, inquit Anselmus, antiquus serpens, insurrexit in Osbernum Monachū, quia de peccatis, quæ post baptismum admiserat, priusquam à parentibus ad seruitium Dei in Monasterium offerretur, illum diabolus accusauit. De peccatis etiā, quæ post oblationē parentum ante professionem suam fecerat, illum accusauit: de peccatis nihilominus, quæ post professionem ante obitum egerat, illum accusauit. Sed ter cecidit in semetipsum. Quia peccata, quæ in seculo cōstitutus admiserat, per fidem parentū, quando eum Deo obtulerunt, deleta inuenit. Et peccata, quæ postmodum in Monasterio degens ante suā professionem fecerat, in ipsa professione deleta inuenit. Peccata etiam, quæ post professionē ante obitum suum egerat, per veram cōfessionem & pœnitentiam deleta atque dimissa in ipso eius obitu diabolus confusus inuenit.

Franco Affligeniensis. 1110.

Epistol. quòd Monachus abiecto habitu non possit saluari: De quorum collegio ille tuus nescio quo no-

mine cēsendus, q iam nec clericus, nec Monachus: vtpote, qui alterius habitum proiecit, alterius illicitè vsurpauit, sicut à patre suo didicit, in operimentum nuditatis suæ folia fici modò consuit, quicquid libet licere sibi asserit: vt pridie Monachus, hodie sit clericus; cras vel perendie, nisi q corio suo metuit, miles futurus. O ordo, sine ordine! ô defectus, non profectus! ô quanto melius, ô quanto salubrius piissimo illi & omnipotēti medico vulnera sua detegeret, emplastrumq; pretioso sanguine Agni incōtaminati confectum putridis vulneribus, die noctuq; lachrymando, gemendo, suspirando ab eo inquireret, &c. Monachus renuntians parentibus, facultatibus, voluptatibus, ad extremum, quod & suum est, & propriæ voluntati renuntians, ac iugo obedientiæ Christi ceruicem humiliter inclinans, manū ad aratrum mittit: quæ si aliquando diabolo suadente proiecto habitu repetit, procul dubio retro respicit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Lib. 1. de pietate cap. 8. Ordines habitumq; Monasticum secundum baptismum sancti Patres dicere non dubitauerunt.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In speculo Ecclesiæ: Recordemur, quòd seculum pro suprema patria reliquimus, & quòd claustralem seruitutem pro æterna libertate subiuimus. Claustralis namque disciplinæ obseruatio est quasi cuiusdam camini examinatio, in qua rubigo peccatorū nostrorū debet purgari, & imago Dei in animabus nostris reformari. Postquam verò in igne tribulationis, vt aurū, probabimur, tunc de fornace sumpti, in palatio cælestis regis Angelis coæquabimur. Qui enim Monachi nuncupamur, intus Martyres computamur, si pro confessione factis exæquamur. Martyres namque quamuis grauia, tamen breuia sunt perpessi supplicia. Claustralis enim inclusio, regularis districtio, vestium abiectio, potatorum inuectio, iuge silentium, alienum imperium, crebra ieiunia, assidua flagella, iuges vigiliæ, quotidianarū horarū excubiæ, insuper confessionis confusio, pœnitentiæ amaritudo, publica corā fratribus obiurgatio, vel corporis castigatio, orationū instantia, lectionum vigilantia, hæc omnia sunt magna carnis cruciamenta. Et ideo quantum ab argento auri pretium, tantum differt ab alijs iustis nostræ remunerationis præmium.

Hugo Victorinus. 1130.

Sermone 72. Per speciosa deserti cōuenienter intelligimus sanctos viros solitarios, qui à mundi strepitu remoti, in saltibus nemorum & locis desertis habitant, & eadem loca sua sancta cōuersatione decorant & adornāt. Ex his speciosis deserti Helias extitit, dum ad torrentē Carith solus pluribus diebus sedit, & dum in deserto Bersabeæ, sub iunipero quieuit, dumq; in monte Sinai in spelunca mansit. Ex speciosis, imò speciosissimum deserti B. Ioannes Baptista fuit, qui pilis camelorum indutus, locustas & mel syluestre in deserto comedit, & aquam bibit. Speciosa quoque deserti fuerūt innumerabiles Aegyptiorū Monachorum multitudines, ex quibus alij in alijs locis deserti habitabāt, centeni ac milleni. Speciosa deserti sunt multa millia Monachorum, seu Canonicorum in saltibus nemorū, aut locis solitarijs hodie degentiū, vt sunt Carthusienses, Cistercienses, Præmonstratēses, & illi, qui dicuntur de magno monte, & alij plures Eremitæ, vel Anachoritæ, plures pariter aut pauciores, soliue locis desertis commorantes, & ipsum desertum suæ sanctitatis perfectione decorantes. Tales enim vniuersi desertum speciositate suæ iustitiæ adornant, in eo conuersantes religiosè, exemplo, verbo, silentio, abstinentia, labore, continentia, labore manuum, asperitate vestium, duritia lectorum, continuatione vigiliarum, spiritualium in dulcia cantuum, instātia orationum, eleemosynæ largitate, hospitalitatis humanitate, cunctarum denique exercitatione virtutum, ac bonorum exhibitione operum. Ista ergo reuera speciosa deserti sunt, & in his, quæ dicta sunt, non in carne, sed in spiritu mirabiliter quotidie pinguescūt. Dum enim carnem macerant, spiritū impinguant: dum carnem debilitant, spiritū roborant: dum carni foris parum auferunt, intus spiritui multum conferunt. *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis eorum, supra modum in sublimitatem æternam gloriæ pondus operatur in ijs.*

Bernardus. 1130.

Apologia ad Guilbelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcunq; Monachum, cur adhuc viuo, videre ad id deuenisse Ordinem nostrum, Ordinem scilicet, qui primus fuit in Ecclesia, imò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior Angelicis ordinibus, nullus vicinior ei, quæ in cælis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorem: cuius Apostoli institutores, cuius hi, quos Paulus tam sæpe sanctos appellat, inchoatores extiterūt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod suum esset quispiam retinuisset, *diuidebatur* (vt scriptum est) *singulis prout cuique opus erat.*

De præcepto & dispensatione cap. 23. Audire & hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ instituta Monasterialis disciplina meruerit hāc prærogatiuam, vt secundum baptisma nuncupetur? Arbitror ob perfectam mūdi abrenuntiationem, & singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens vniuersis vitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio, professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit: imò diuinā in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar baptismi. Et quasi denique secūdò baptizamur, dum per id, quòd mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursum Christum induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ita & in sancti huius secunda quadam regeneratione propositi de tenebris æquè, non vnius originalis, sed multorum actualium delictorum in lumen virtutum euadimus, redaptantes nobis illud Apostoli: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit.*

Petrus Cluniacensis. 1140.

Lib. 3. epist. 20. Vnde & ipse Dominus, vt non mitigari, sed vehementius instigari, solitudine atque ieiunijs inimicum salutis humanæ demonstraret, & suos ad ei resistendum præpararet: non priusquam in desertum à spiritu duceretur, nec antequā quadraginta diebus ac noctibus ieiunaret, diabolū ad se tentandū admisit. Testes sunt & Patres antiqui, Antonius, Hilarion, Macarius, & cæteri ob solitariam conuersationem acrioribus aduersarij impugnationibus fatigati. Nam claustralium communiter viuentium cohabitatio castrorum ad pugnam ordinatorum multitudini videtur comparari: vbi quisque tanto securius aduersus aduersarium dimicat, quanto sibi vicinius adiutorium de commilitonis dextera sperat. In illo enim prælio non solùm de sua quilibet præliator virtute præsumit, sed etiam de aliorum dextera, læuaq́ue compugnantium viribus quandoque magis, quàm de suis confidit.

Otto

Otto Frisingensis. 1150.

Lib.7. Chronicorum cap. 35. Igitur exceptis his, qui piè, sobriè, iustè, ex Clericis & laicis, sua tam quam non sua possidentes, fratrum necessitatibus misericorditer deseruiunt, diuersa sunt Sanctorum agmina, qui proprijs desiderijs, facultatibus, parentibus, iuxta mandatum Euangelicum, abrenunciantes, crucemq; mortificationis in carne iugiter portantes, cælesti desiderio pleni, Christum sequuntur. Quorum alij in vrbibus, castellis, vicis, & agris commorantes, proximis normā rectè viuendi verbo & exemplo tribuunt: alij quidem commanentiam hominum aspernantes, & quieti suæ amplius prouidentes, frequentiam fugiunt, solique Deo vacantes ad syluarum abditorumq; locorum latibula se conferunt. Illi lucem suam coram hominibus lucere ad gloriam Dei non abnuunt. Isti mortuos se mundo cognoscentes, vitam suam cum Christo in Deo in præsenti abscondunt, gloriamq; suam, donec Christus vita eorum gloriosus appareat, enitescere nō cupiunt. Atque tamen omnes, vitæ & conscientiæ puritate ac sanctimonia cælesti, etiam Angelicam in terris vitam degunt. Commanent autem cor vnum & animam vnam habentes in vnum in Cœnobijs, vel Ecclesijs, somnum simul capiunt, vnanimiter ad orationem surgunt, in vna domo reficiuntur, pariter orationi & lectioni, operiq; die noctuq; ita indefessa incumbunt vigilantia, vt excepto illo, quo lassa quieti membra, vilibus & vilissimis stramentis, seu sago tradunt momento, aliquod horarum spatium, sine diuina occupatione nefas arbitrentur effluere.

Petrus Blesensis. 1160.

Epist.40. Disciplina Monastica vnica est clauis innocentiæ, religionis anchora, custos Ordinis, & per quam spiritualiter motus animi reuocantur à malo, & stabiliuntur in bono.

Hildegardis. 1160.

In Quæstionum solutionibus: Eremitæ, siue Monachi, qui propter Christum seculo renunciauerūt, sine societate secularis pompæ viuere debent, sicut virgo post votum sine memoria viri: quia virgines & Monachi inter Angelicos ordines idem sunt. Quoniam sicut Angeli nihil aliud, quàm faciem Dei inspicere desiderant; sic & ipsi omnibus pompis secularibus abiectis, Agnum Dei, Christum scilicet, crucem eius baiulantes, sequuntur, in quibus propter verum contemptum seculi rutilantes flores Dominicæ passionis generant.

Ioannes Salesbertus. 1160.

Lib.7. Polycraticon cap.21. Claustrales, qui planè verè religiosi sunt, dum professionibus seruiunt, ab hac malitia immunes sunt. Nulla vita fidelior, nulla simplicior, nulla felicior, quàm eorum, qui in claustris fideliter degunt, & humiliter abiectione sua gaudentes, obedientes Prælatis suis, in omni subiectione & reuerentia, nec appetentes sub obedientiæ nomine dominatum, aut traudādi, aut vagandi, aut otiandi licentiam, vasa sua possidentes in sanctificatione & honore, præstolantes in silentio & patientia salutare Dei, à detractione & murmure alieni, excipientes ab ore Domini in quiete verbum, quod potest saluare animas suas, grata miscentes cum Deo colloquia, & quasi terrestres Angeli sunt, totius mundanæ perturbationis ignari.

Cap.22. Sancti sunt vtique Cistercienses Monachi, sancti Cluniacenses, sancti Monachi & Canonici regulares, & in his, sicut stella à stella differt in claritate, sunt alij alijs sanctiores: & quamuis professionem protelsio antecedat, in quauis eorum fortè reperientur, qui possint sanctis superioribus adæquari.

Helmoldus. 1170.

In Chronico Slauorum lib. 3 cap. 9. Quid olim erat vita Monachorum, nisi puritas innocentiæ, semita iustitię, viuendi forma, via paradisi? Hæc enim est Angelorum socia, Apostolorum æmula, Martyrum lætitia, Confessorum gloria, Virginū corona. Hanc Pręcursor Domini Ioannes, primus Eremiticam vitam ducens, docuit, Christus in deserto ieiunans confirmauit, Eremitarum signis & virtutibus extulit, & Cœnobitarum innumera multitudo toto orbe terrarum dilatauit. Hanc vt cognouerunt Principes, glorificauerunt, eamque super aurum & topazion diligentes, patrimonia latissima conferendo, copiosissimè dilatauerunt.

Adam Victorinus. 1180.

In Dialogo de instructione animæ, capite de lege claustrali: Suauis profectò, & non dura; lenis, & non grauis est lex claustri, pręsertim eis solùm, qui eam humiliter, & perseueranter tenere voluerit. Nam in claustro scrutaris profunditates, sacrarum Scripturarum expositionem, narrationes diuinę legis, exemplorum & dulcissimum percipis ruminasq; cibum Psalmorum.

Concilium Lateranense sub Alexandro Tertio. 1180.

Parte 1. cap.10. Monachi non pretio recipiantur in Monasterio, non peculium permittantur habere, non singuli per villas & oppida, seu ad quascunque Parochiales mittantur Ecclesias: sed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus maneant, nec soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictionem expectent.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. in Festo omnium Sanctorum: Propter hoc summum bonum adipiscendum & obtinendum deseruistis seculū, & eremum elegistis, non quamcunque, sed illam videlicet, quam Pater & Patronus noster B. Benedictus elegit, in qua vitam Monasticam constituit, & Monasteriū ordinauit. Cuius vtique statuta non solummodò propter votum, sed etiam propter locum tenemini custodire.

Adilredus. 1200.

In Speculo amoris cap. 47 Seculi abrenuntiatio, castitatis propositum, cuiuslibet arctioris vitæ professio, inter voluntaria sacrificia computantur.

Concilium Lateranense sub Innocentio. 1215.

Cap.12. Diœcesani Episcopi Monasteria sibi subiecta ita studeant reformare, vt cùm ad ea Visitatores accesserint, plus in illis inueniant quod commendatione, quàm quod correctione dignū sit, attentissimè præcauentes, ne per eos dicta Monasteria indebitis oneribus aggrauentur. Quia sic volumus superiorum iura seruari, vt inferiorum nolimus iniurias sustinere.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib.8. cap.19. Duplex est religiosorum crucifixio, hominis interioris, per alienam compassionem; & hominis exterioris, per propriam carnis mortificationem. Crux dicitur à cruciatu: Crux Monachorum rigor Ordinis est, tum propter vigilias & orationes, tum propter ieiunia & castigationes, tum propter silentium & opera manuum, tum propter carnis continentiam & vestimentorum strati q; duritiem. Qui autem sunt Christi qui cum Apostolo dicere possunt: *Christo confixi sumus cruci:* carnem suam crucifixerunt, id est, cruci affixerunt cum vitijs operum, & concupiscentijs desideriorum pugnantes. Nec ponuntur illi duo genitiui plurales instrumentaliter, Galat. 2

munditia & castitas, contra diaboli superbiam obedientia & humilitas. Quid plura? Ibi aduersus huiusmodi hostium ictus & iacula ieiunijs, vigilijs, orationibus, alijsque regularibus disciplinis atque armis spiritualibus humana fragilitas pugnando ac resistendo protegitur. Imò verò ibi non sufficit peccatis atque vitijs pugnando resistere, sed ea deuota religio satagit vincendo repellere, repellendo purgare, purgando radicitus extirpare.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 1 libro 3. art. 1. cap. 6 Cœnobitæ religiosi nostri communiter viuentes, nihil addunt culpabiliter religioni Christi vulgari ex vi status: quia in his additis planè imitantur Apostolos, & primos credentes: de quibus etiam tunc vel multi, vel maior pars religiosi erāt, & astricti regulis religionis perfectæ, & distincta à religione Christi vulgari. Et ne foret contentio de nomine, imò & Monachi appellati ab Apostolis, & nomine gaudentes religionis, distinctæ à cæteris Christi vulgaribus, dicente Dionysio de Ecclesiastica Hierarchia cap 7. loquendo de religiosis temporis illius: Diuini nostri Duces, &c. *vt supra.*

Thomas Malleolus Campensis. 1420.

De Imitatione Christi cap. 17. Oportet vt discas teipsum in multis frangere, si vis pacem & concordiam cum alijs tenere. Non est parum in monasterijs, vel in congregatione habitare, & ibi sine querela conuersari, & vsque ad mortem perseuerare. Beatus quidem, qui ibi bene vixit, & feliciter consummauit, &c. Habitus & tonsura modicum conferunt, sed mutatio morum, & integra mortificatio passionum, verum faciunt religiosum.

Laurentius Iustinianus, 1430.

De vita solitaria cap. 12. Nusquam conuenientius, quæ memorata sunt, valebis perficere, quàm in remotis Cœnobijs sanctorum Deo dicatis: nempe si in his laudabiliter fueris conuersatus, quemadmodum multimodam experientiam tentationum, ita singularium percipies rudimenta virtutum. Vbi quæso melius, quàm ibi misericordiæ opera, & mutuæ charitatis poteris complere officium, visitando ægrotos, docendo inscios, & reliqua, quæ ad vtriusque hominis beneficium spectant, peragendo? Ibi sanè in gerendis aliorum oneribus, perferendis infirmitatibus, communicandis laboribus, ac tribulationibus sustinendis, optimè patientiæ perficitur virtus. De obedientia verò quid memorem, cùm sine illa in Cœnobio nil agere liceat? ipsa namque vigilijs mensuram imponit, tempus indicit cellę, operi manuum iniungit ministerium, ori silentium imperat, diuinas inuitat ad laudes, orationi horas debitas ordinat, totumq; sic prudenter religioni cōcordat, vt humanæ saluti nihil congruentius, nihilq; securius Cœnobitarum institutionibus conuenire noscatur.

Dionysius Carthusianus. 1450.

De Reformatione Claustralium articulo 3. Monachus est, qui solùm quæ Dei sunt agit, cogitat, loquitur: Christo vnitus omni tempore, loco, & negotio. Hęc (*Climaci*) descriptio datur de Monacho, secundùm completam monasticæ vitæ perfectionem. Quia ad hoc ordinatur & tendit institutio regularis, atque professio monachalis, vt Monachus, quantum possibile est, in hac vita trāscendat & deserat vniuersa carnalia, transitoria, & mundana, omnes suas actiones, cogitationes, affectiones, & locutiones secundùm legem diuinam, & regulę suæ, aut statutorum tenorem dirigens, & disponens: sicq; solùm quæ Dei sunt, id est, quæ Deo sunt placita ac diuina agit, cogitat, loquitur, Christo vnitus actualiter, aut saltem habitualiter, in omni loco, tempore, & negotio: quoniam taliter se habendo non peccat: & quamuis venialia, non tamen mortalia conuersationi suæ miscentur.

Æneas Syluius. 1460.

Epistola ad Morbisanum Turcarum Principem: Quid dicemus de religiosis domibus, in quibus Angelica ducitur vita, & pro peccatoribus assiduè effunduntur preces Domino, nec vnquam cessant diuinæ laudes & psalmodię? Benedictus Nursiensis apud nos multorum Monachorum doctor & pater extitit, apud Gręcos Magnus Basilius: secuti sunt Bernardus Abbas Claræuallensis, & Bruno, qui Carthusiam instituit. Quotidie sanctorum virorum apud nos augetur numerus, ædificantur noua monasteria, & sancta renouantur instituta. Quos fructus edit Seraphicus Franciscus eximius paupertatis amator? Quot eum discipuli secuti sunt, quot sub eius regula viri sanctissimi floruerunt? Antonius Patauij iacens miraculis clarus: Bernardinus Senensis in Aquila, quem nostra ætas quasi alterum Paulum prædicantem audiuit.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Philo.

De vita contemplatiua siue de supplicum virtutibus: Postquam de Esseis disseruimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minus inuidiosum dictu est, plerisque felicius: ordo postulat, vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplatione deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, sicut poëtæ scriptoresq; solent, destituti vera honestaq; materia, sed simplicissimè veritatem sectando, quam vix vlla eloquentia potest assequi: conabimur tamen, & operam ei nauabimus pro viribus. Non debet enim huiusmodi virorum virtus eximia causam præbere silentij his, qui nihil honestum putant tacendum dissimulandumque. Institutum autem huius philosophię mox apparet ex ipsis appellationibus: vocantur enim Therapeutę, Therapeutridesqúe, hoc est curatores, & curatrices, siue cultores & cultrices vero nomine; vel quia profitentur medicinam præstantiorem ista vulgata per oppida omnia. Hæc enim medetur solis corporibus: illa & animas liberat morbis grauibus, & aduersus medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiscentiæ dolores, timores auaritiæ, &c. Relictis igitur facultatibus & auocamentis omnibus, fugiunt sine respectu fratrum, liberorū, parentum, vxorumqúe, & deserunt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsas denique patrias, in quibus geniti educatiqúe sunt: quandoquidem consuetudo magnum momentum habet ad allectandos animos. Demigrant autem non in aliam ciuitatem, sicut serui, qui se vendi heris alijs impetrant, miseri, vt qui seruitutem mutant, non effugiunt. Quæuis enim ciuitas, vel optimè ornata legibus, plena est tumultu plurimo, quem nemo sapientiæ sectator sustineat: sed extra mœnia degunt in hortis, aut villis solitarijs, amantes solitudinem, non hominum odio, sed ad cauẽdos congressus cum dissimilibus, quos sciunt moribus bonis officere. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, meritò vt absolutæ probitatis receptum à Gręcis atq; Barbaris, maximè tamen in Ægypto frequentatur

per præ-

per præ[illegible] singulas, [illegible] circa Alexandriam. Ex omnibus autem locis optimus [illegible] Therapeutarum, tamquam in [illegible] patriam colonias mittitur in locum quendam aptissimum, situm ad stagnum Mariam. Singuli habent sacras ædiculas, quę Semnea vocant, [illegible] monasteria, vbi solitarij, sanctę vitę mysterijs [illegible] operam, nec cibi potusve quicquam eo inferunt, aliudve in vsum corporis, sed Legem tantum, & Prophetarum oracula diuinitus prodita, hymnosque, & quædam alia pietati scientiæque promouendæ vtilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, vt ne in somnis quidem aliud eis obuersetur, quàm imagines diuinarum pulchritudinum. Quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam: oriente sole petentes diem verè felicem, vtque mentes eorum cælesti repleantur lumine: occidente vero, vt anima in totum exonerata sensibus, molesque rerum sensibilium, veritatem vestiget in consistorio domestico: medium vero matutini vespertinique temporis interstitium totum meditationi attribuitur. Versantes enim sacra volumina, dant operam Philosophiæ per manus acceptæ à maioribus, scrutando eius allegorias; quoniam sub opertis verbis latere credunt secreta naturę coniecturis explicanda probabilibus. Habent etiam priscorum cōmentarios, quia huius sectæ auctores multa monumenta reliquerunt de allegorijs eiusmodi: ad quorum imitationem posteri se accommodant. Itaque non solùm contemplantur, sed etiam cantica hymnosque in Dei laudem componunt, vario metrorum carminumque genere, rythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciem. Per sex dies seorsum quisque in suis illis modò dictis Monasterijs philosophantur, non progredientes foras, imò ne prospicientes quidem. Septima verò conueniunt in cœtum communem, & iuxta ætatis ordinem considunt, decenti habitu manus continentes sub pallio, &c.

Iosephus.

Antiquitatum Iudaicarum libro 18. cap 2 Miranda est etiam Essenorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros longè superant, multis iam seculis triti in eius continuis studijs. Facultates omnes in commune [illegible], nec aliquis diues magis [illegible], quàm quiuis nihil possidens. [illegible] viuunt virorum supra quatuor millia, [illegible] habentium, [illegible] quod alterum ad iniuriam committi [illegible] perniciosè [illegible] alteram tranquillitatem [illegible] commodam. [illegible] per se ipsi [illegible] [illegible] Quæstores [illegible] probos, ex sacerdotum numero, qui [illegible] re [illegible] & frugum prouentu cibos ei[illegible] ant.

De bello Iudaico lib. 2 cap. [illegible] Tria sunt [illegible] genera Philosophiæ: [illegible] vnum [illegible] sæi profitentur, alterum Sadducæi: tertium [illegible], quod etiam probabilius habetur, Esseni [illegible] genere quidem Iudæi, verum inter se mutuo [illegible] coniunctissimi: & qui præter cęteros voluptates quidem quasi maleficia vitarent, continentiam vero seruare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel humani generis successionem censeant perimendam, sed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentia præstare: legemque sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret, sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium, &c. Sectæ verò suæ studiosis non statim cum eis vna collectio, sed per integrum annum extrinsecus commoranti, cuique eundem victus ordinem tribuunt, dolabellam quoque, & quod prædictum est perizoma, & albam vestem tradentes. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibū, & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat, neque tamen in conuictum assumitur. Post ostentionem quippe continētiæ, duobus annis alijs eius mores probatur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur, &c. Viuunt autem quàm [illegible] simè, ita vt plurimi eorum vsque ad centenariam perueniant ętatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem bene in omnibus ordinatam.

ARTICVLVS TERTIVS.

FACVLTATES SVAS RELINQVERE PROPTER CHRISTVM CONSILII ESSE EVANGELICI, ET MERITI SINGVLARIS: ERGO NON LICERE MONACHIS POST PRÆSTITVM PAVPERTATIS VOTVM PROPRIVM obtinere.

NEGANT.

[illegible] Hæreticorum cuiusquam Vigilantium

[illegible]

nem intret, quæ possessiones habeat; vel nisi talis sit, qui de labore manuum viuere possit. Alphonsus contra hæreses.

1260. *Gulhelmus de sancto Amore tractatum scripsit contra Monachos mendicantes, quo persuaderè conatur, paupertatem habitualem esse licitam, non autem actualem: hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cùm necessitas vrgeret, hac tamen necessitate seclusa, illicitam esse voluit paupertatem, per quam aliquis renuntiat omnibus, quæ possidet, vt liberius Deo seruire liceat.*

1390. *Ioannes VViclenus dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere Religiosos paupertatem voentes.* Thomas VValdensis Tomo 1. lib. 4. art. 1. cap. 16.

1520. Lutherus contra triginta duos articulos Louaniensium Thesi 59. *Paupertas, quam vouent, est rapina orbis terrarum, & opes mundi, sicut scriptum est:* Ecce peccatores abundantes in seculo obtinuerunt diuitias.

De votis Monasticis: *Votum paupertatis videtur à Satana in hoc effectum, vt Religiosi prætextu eius liberi fiant à iuuanda paupertate aliorum, & ab impendendis operibus misericordiæ.*

1540. Philippus Melanchthon in Locis communibus de discrimine consiliorum & præceptorum: *Euangelium nec consulit, nec præcipit discedere à facultatibus, nisi eripiantur: nec præcipit, nec consulit res in commune conferre.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 19. *Vers.* 21. Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. 27. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Actor. 4. 32. Multitudinis credentium erat cor vnũ, & anima vna: nec quisquam eorum quę possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. 34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat.

Actor. 5. 1. Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia vxore sua: & adferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt. Surgentes autem iuuenes amouerunt eum & efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & vxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ad eam: Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & exspirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Hegesippus. 160.

Lib. 5. cap. 24. Nulla est passio, quæ magis virtutem animi effœminet, quàm cupiditas diuitiarum.

Athenagoras. 170.

Apologia pro Christianis Corporibus & vitiis nostris, postquam renuntiatum à nobis est opibus, insidiantur, & criminum aceruos aduersus nos deblaterant.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Pædagogi cap. 3 Aurum enim & argentum, & priuatim & publicè est inuidiosa, vt semel dicam, possessio, si vsum excesserit: rara ad acquirendum, difficilis ad custodiendum, &c. Quocirca dicit Dominus: *Vende quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Sequere Deum nudus ab arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tuum est, quod bonum est, quod auferri non potest, in Deum fidem, in passum confessionem, beneficentiam in homines possidens: quod quidem est beneficentia pretiosissima.

Lib. 2. Stromaton: Paupertas est existimanda, nō facultates diminuere, sed augere insatiabilitatem. Non est enim paupertas pecuniæ paucitas, sed insatiabilitas: quæ si recesserit, qui bonus est, diues quoque fuerit.

Origenes. 230.

Hom. 16 in Genesin: Vis scire quid intersit inter sacerdotes Dei, & sacerdotes Pharaonis? Pharao terras concedit sacerdotibus suis: Dominus autẽ sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed
Num. 18 dicit eis: *Ego sum pars vestra.* Obseruate ergo, qui hæc legitis, omnes Domini sacerdotes, & videte, quæ sit differentia sacerdotum, ne fortè qui partem habent in terra, & terrenis cultibus ac studijs vacant, non tam Domini, quàm Pharaonis sacerdotes esse videantur. Ille enim est, qui vult sacerdotes suos habere possessiones terrarum, & exercere agri, non animæ culturam; ruri, & non legi operam dare. Christus autem Dominus noster sa-
Lucæ 14 cerdotibus suis quid præcepit, audiamus: *Qui non abrenuntiauerit*, inquit, *omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Contremisco hæc dicens, &c. Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid possidentem, & eum, qui nõ renuntiat omnibus, quæ possidet. Et quid agimus? Quomodo hæc aut ipsi legimus, aut populis exponimus, qui non solùm non abrenuntiamus his, quæ possidemus: sed & acquirere volumus ea, quę nũquam habuimus, antequàm veniremus ad Christum? Nunquid nam, quia nos redarguit conscientia, tegere, & non proferre quæ scripta sunt possumus? Nolo duplicati criminis fieri reus. Confiteor hæc palam, populo audiente, confiteor hæc scripta esse, etiamsi nondum implesse me noui. Sed ex hoc saltem commoniti festinemus implere, festinemus transire à sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat & ille, qui dicebat:
2 Cor. 6. *Tanquam egentes, multos autem locupletantes: vt nihil habentes, & omnia possidentes.* Paulus hic est, qui in talibus gloriatur. Vis audire quid etiam Petrus de seipso pronuntiet? Audite eum cum Ioanne pariter profitentem, & dicentem: *Aurum & argen-*
Actor. 3 *tum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge, & ambula.* Vides sacerdotum Christi diuitias, vides nihil habentes, quanta & qualia largiuntur. Istas opes largiri non potest terrena possessio.

Athanasius. 340.

In vita D. Antonij: Post mortem parentum, annorum circiter decem & octo, seu viginti, cum sorore admodum paruula derelictus, & domûs, & sororis honestam curam gerebat. Necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) accurrens, recordabatur, quomodo & Apostoli omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorem, & multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis venditis, pretia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæue, aut quanta spes iisdem reposita esset in cęlis. Talia secum voluens, intrauit Ecclesiam, & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus, & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo.* Quo audito, quasi diuinitus huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hæc esset Scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statimq; regressus possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autẽ ei trecentæ palmæ vberes, & valde opimæ, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi, aut sorori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo pretio indigentibus dedit: paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursum autem Ecclesiam ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio
Matth. 6 dicentem: *Nolite cogitare de crastino*, reliquam quoque portionem pauperibus distribuit, neque se versari passus est domi: sed sorore fidelibus ac notis Virginibus commendata, vt earum nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Macarius Ægyptius. 370.

Homilia 11. Pręcepit ergo nobis vt egrediamur è mundo, & renuntiemus omnibus, quę videmus: neque geramus solicitudinem terrenam; sed noctu diuqúe stemus ad ianuam expectantes, quando clausa corda aperiat Dominus, & effundat in nos donum Spiritus sancti. Iussit ergo, vt relictis auro, argento, & cognatione, vendamus quæ habemus, & distribuamus pauperibus, & thesaurizemus ea, quæramusqúe in cælis. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Nouerat enim Dominus, quòd inde Satanas vires accipiebat, ad traducendas cogitationes in solicitudinem rerum materialiũ & terrenarũ. Propterea Deus consulens animæ tuę, iussit omnibus rebus renũtiare: vt vel inuitus quæras opes cælestes, & habeas ita cor tuum apud Deum: quia si volueris reuerti ad possessiones, nihil ex ijs, quæ in mundo sunt, reperies te possidere: & ob id (velis, nolis) cogêris mittere ad cęlestia, vbi ea thesaurizasti ac deposuisti. *Vbi enim est ibi thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* In Lege itaque præcepit Deus Mosi facere serpentem æneũ, & hunc exaltatum ad summitatem ligni affigere: & quicunque à serpentibus percussi erant, spectantes serpentem æneum sanabantur. Quod quidem non sine dispensatione fiebat: vt qui terrenis curis, idolorum cultura, voluptatibus Satanæ, & quacumque impietate detinebantur, hoc saltem modo erigerentur aliquatenus ad superiora: & mortui, quo ad hæc inferiora, oculos attenderent ad sublimia: & rursum ab illis promouerent ad id, quod est altissimum: & ita paulatim gradientes ad sublimiorem, & superiorem progeniem, cognoscerent esse quendam Altissimum supra omnem creaturam. Eadem ratione iussit te Deus pauperem fieri, & omnibus venditis largiri pauperibus, vt postmodum (etiam si velis) denuò repere super terram non possis. Itaq; incipe scrutans cor tuum disputare cum cogitationibus tuis, inquiens: *Cùm nihil possideamus super terram, transeamus ad cælum, vbi thesaurum habemus,* & vbi negotiati sumus.

Matth. 6 (margin, beside "thesaurizemus ea")
Num. 21 (margin, beside "In Lege itaque")

Basilius Magnus. 370.

In Regulis fusius disputatis interrogatione 9. Cùm Dominus noster Iesus Christus dixerit: *Vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.* Et item: *Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam:* Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à suis discedat, hunc huiuscemodi curam, de parte patrimonij sui, nullo modo oportere negligere, cõtraq; illud accurare, vt cùm eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam veluti rem iam Domino consecratam summa cum religione distribuat, vel ipse per se, si huiuscemodi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos ante maxima adhibita diligentia delegerit, quiqúe certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cùm illud persuasum sit, non vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectione, opera vsus sit. Etenim si, qui prefectus est procurandæ regię pecuniæ, esto de rebus ijs, quæ partę iam sunt, nihil interuerterit omnino, ad seqúe transtulerit: is tamen, si quæ pręterea acquiri potuerant, negligentia sua non acquisiuerit, sed passus sit deperire, nihilominus tamen vtique in crimine est: quàm graue tandem censere debemus

Matt 19. (margin, beside "Vende,")
Lucæ 12. (margin, beside "Vendite, quæ possidetis")

iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis vindicandis lentè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est: *Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?* Hier. 48.

In constitutionibus monasticis cap. 19. Perfectissimã ego vitæ communionem illã appello, à qua priuata omnis rei cuiusquè exclusa possessio est, & eliminata: itemqué vnde dissensio omnis, ac perturbatio omnis, contētio omnis abest, & rixæ: contraq; vniuersa cõmunia, animi, mentes, corpora, eaq; quibuscunq; necessariò ad victum, cultumq; vtimur: communis Deus, cõmunis pietatis mercatura, cõmunis salus, cõmunia certamina, cõmunes labores, communia præmia, & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto quid est tandem, quod iure æquiparari possit? quid eo beatius dici? quid hac coniunctione, vnitate, & necessitudine aptius excogitari? Quid mutua inter se morum, animorumqúe contemperatione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos per exactam morum & disciplinæ similitudinem adeò in vnum veluti coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus modò animus esse videatur, vicissimq; plura corpora mentis vnius instrumenta cernãtur. *Et paulò post:* Hi liberatoris nostri, eiusqúe vitæ, dum inter nos versaretur, institutorum veri perfectiqúe imitatores existunt. Quemadmodum enim ille coacto discipulorum choro communia cuncta, seqúe ipsum communem Apostolis præbuit: item hi quoque Antistiti suo obtemperantes (qui modò vitæ suæ præscripta rectè conseruant) genus viuendi Apostolorum ac Domini imitantur. Hi vitę diligenter communitate retenta, Angelorum viuendi ritũ æmulantur. Nulla est inter Angelos lis, nulla contentio, nulla cõtrouersia: sed cùm habeat quisque quæ omnium sunt, omnes tamen integras apud se suas diuitias conseruant. *Et post pauca:* Hi perfectè rerum omnium paupertatem tenent, in quibus nihil proprium cuiusquã sit, sed cõmunia omnium omnia.

Constitutionum Monasticarum capite 35. Debet autem pietatis cultor, qui eam, quam supra exposuimus, in vita communitatem amplexus sit, ab omni priuata rerum, quæ in materia consistũt, possessione liber esse. Etenim nisi hoc facit, primùm quidem societatis exactam disciplinam priuata possessione corrumpit; tum ipse etiam magnopere de se indicio est, vt qui Deum perpetuò ijs alimenta suppeditaturum diffidat, qui in nomine ipsius congregati sint, neque illud audierit, quod dicitur à Propheta: *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Vel eos nimirum, qui intelligẽtia percipiuntur, prudentię scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illorum est, multo certè verisimilius ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominum congregata multitudo fit. Aut igitur necessarium nihil nobis deerit, si Christus nobiscum adfuerit. Siquidem neque Israelitis in vasta illa solitudine ipsorum vsui necessarium quicquam defuit. Aut si etiam defuerit, ad probationem nostram satius est inopia laborare, & cum Christo esse, quàm disiunctos ab eius societate in rerum vitæ huius omnium affluentia versari. Porrò incommodum, quod ex huiusmodi possessione nascitur, nequaquam hîc tantùm resistit, sed vlterius etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disiunctionem, ac defectionem à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo non est, quid est tandem, quod ipse possidere seorsum velit? cùm id certum sciat, Christi beneficio seruos ipsius in necessariarum rerum copia assiduè versari. Proinde perspicuum est, qui talis sit, eum de præcidenda, & morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere ac prodere paratus sit, & alter Iudas efficiatur, nempe, qui à furto exordiatur, & in proditionem desinat: quando vt ille Dominum, sic iste veritatis verbum prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea societate, ad quam aggregati sumus, disiungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clanculariumquiduis moliri, aut eiusmodi, quod exempli peruersitate reliquorum fratrum saluti possit obesse, dum aliquis neglecto Dei timore, & legibus Spiritus sancti violatis, societatem primùm expilare: (societatis enim expilatio est, rei cuiuscunque & vndecunque in priuatum vsum seuocatio:) deinde defectionem etiam, ac separationem cogitauerit, quî defendi potest, hunc non verbum veritatis prodidisse, & alterum Iudam factum esse? qui, quantum in re ipsa sit, veritatem prodat? Quocirca omni modo fugiendum nobis est, ne priuatim omninò quicquam possideamus, præter ea, quæ promiscuè omnibus simul comparantur. Psal. 36.

De institut. Monachorum Ser. 1. Danda omnino sedulò opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, neúe simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri, atque vouere: sed postquam humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de pretio autem callidè postea nescio quid interuertit, eiusmodi aduersum se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitę professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibiqúe vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hîc Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, ne sacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursum communis vitæ contaminet. Actor. 5.

Oriesiesis. 380.

De Institutis monasticis: Magnam nobis Deus pręstitit gratiam per patrem nostrum Pachomium, vt renũtiaremus seculo, & omnem sollicitudinem mundi, vt curas rerum secularium pro nihilo poneremus. Quæ nobis occasio relicta est, vt habeamus quicquam proprium à funiculo vsque ad corrigiam calciamenti, cùm habemus præpositos, qui pro nobis cum timore ac tremore solliciti sunt tam in cibo, quàm in vestitu, & corpusculi languore, si fortè obuenerit, vt in nullo timeamus, & per occasionem carnis animæ emolumenta perdamus? Liberi sumus, iugum de ceruicibus nostris mundanæ seruitutis abiecimus, cur rursum volumus reuerti ad vomitum nostrũ, & aliquid habere vnde solliciti simus, & perdere metuamus? Ad quos vsus superfluum palliolum, aut epulæ lautiores, aut melior lectus, cùm omnia in commune sint pręparata, & cruce Christi nihil durius?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 16. quæ est oratio de pauperum amore:

Pulchra res inopia, & pecuniarum contemptio testis est Zachæus, atque etiam Christus. Ille, dum domum suam Christo ingredienti omnes propemodum opes suas dono obtulit: hic, dum diuiti illi perfectam vitam hac re definiuit.

Carmine de beatitudinibus,& spiritualis vitæ regulis:

Felix,qui multis iunctis non plurima versans
Distrahitur, pectus sed dedit omne Deo.
Felix,qui Christum fortunis omnibus emit,
Cunctorumq; crucem,quam gerit,instar habet.

Euagrius. 380.

Apud Nicephorum libro 11. cap. 43. Ex fratribus quidam vnicum Euangelij librum in bonis suis habuit: quo & ipso vendito, pretium eius ad esurientium alimēta dedit, memoria digno verbo illo addito: Propter illud oraculum librum vendidi,quod dicit: *Vende ea, quæ habes, & da pauperibus.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

In locum Pauli ad Romanos: *Salutate Priscam & Aquilam.* Cùm dicit: *Si vis perfectus esse,* consulendo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere & legem ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult quod præcipit: qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicqúe faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit: *Vade, vende facultates tuas*, sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res sitæ sint.

Homilia 11. in epistolam ad Hebræos,in Moral. Sunt & aliæ quoque hostiæ verè holocausta, nempe Martyrum corpora: illic & anima & corpus. Illa magnum habent odorem suaueolentię. Potes tu quoque,si velis,tale offerre sacrificium. Quid enim si igne corpus non combusseris? Sed potes alio igne, vt puta igne paupertatis voluntariæ, igne afflictionis. Licere enim delicatè lauteqúe & splendidè vitam agere: laboriosam autem & acerbam vitam eligere, & corpus morte afficere,an non est oblatio holocausti? Corpus tuum morte affice,& crucifige, & ipse quoque accipies coronam huius martyrij. Nam quod illic operatur ensis, hoc hîc faciat prompta animi alacritas. Non vrat, neque detineat amor pecuniæ,sed vratur & extinguatur ipsa turpis & nefaria cupiditas igne spiritus, concidatur gladio spiritus.

Ioannes Cassianus. 410.

Collatione 24. cap 26. Multò credibilius est,multoqúe manifestius, eum,qui aliquid secularium vel affectuum, vel bonorum Christo suadente contempserit, à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem, quam inter parentes & filios atque germanos,coniuges,vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat, ac fragilē. Deniq; etiā boni ac pij cū adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquam ac substantijs excluduntur, communio quoque consortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem,atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Si ergo istis, quibus carnalis charitas copulatur affectibus,dilectionis nostræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali maior centuplo suauitas, ab illa quæ eis inuicem per commixtionem sexuum præbebatur. Pro lętitia quoque illa,quam in vnius agri,ac domus possessione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, qui in adoptionem transiens filiorum Dei, vniuersa quæ æterni sunt Patris,vt propria, possidebit,& affectu atque virtute, ad imitationem veri illius filij proclamabit: *Omnia quæ habet Pater,mea sunt:* nec iam cum illa pœnali distentionis ac sollicitudinis cura, sed securus ac lætus, velut in proprijs vbique succedet,audiens quotidie sibimet ab Apostolo pędicari: *Omnia vestra sunt,siue mundus, siue præsentia, siue futura.* Et à Salomone: *Fidelis viri totus mundus diuitiarum.* Habes ergo istam centupli retributionem, in magnitudine meriti,& in discretione tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aut ferri,aut vilioris cuiusquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, sed auri quispiam reddidisset,non etiam amplius quàm centuplum restituisse videretur; ita cùm pro contemptu voluptatum atque affectuum terrenorum spiritualegaudium & pretiosissimæ charitatis iucunditas repensatur, etiamsi ipse sit numerus, centuplo tamen hęc maior atque præclarior est, &c. Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mundi & aliorum commodorum nobis in hoc seculo Christus restituit, transeamus,præcipuè secundùm Euangelium Marci ita dicentis: *Nemo est qui reliquit domum,aut fratres,aut sorores,aut matrem,aut filios, aut agros propter me, & propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.* Centuplam namque fratrum parentúmve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius, vel matris,seu filij pro Christi nomine charitate contempta, in omnium, qui Christo deseruiunt, dilectionem syncerissimam transit,pro vno scilicet tot inueniens patres, fratresqúe feruentiore ac præstantiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monachorum habitacula tamquam propria possidebit, in quacunque orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodo enim non centuplum,& si Domini nostri sententiæ superadijci aliquid fas est, plus quàm centuplum recipit,qui decem vel viginti seruorum ministeria infida,& coactitia derelinquens,tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ita esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus, matribusqúe, ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratresqúe innumeros, domos quoque & agros, seruosqúe fidelissimos, absque vllo solicitudinis labore conquiritis, qui vos, vt proprios dominos submissè suscipiunt,amplectuntur,fouent,venerantur officijs,&c.

Libro 7. de institutis Cœnobiorum capite 14. Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis Patribus æquali detestatione damnatur. Vnus hic,cuius superius descripsimus labem, qui decipiens miserabiles quosque, ea quæ ne antea quidem,cùm in seculo degerent, possidebant, congregare persuadet. Alius,qui hęc, quæ in primordiis suæ renuntiationis abiecerant, postea resumere ac rursum desiderare compellit. Tertius, qui

Ioan. 16

1. Cor. 3

Marc. 10

[illegible] conciliante [illegible], &
[illegible] quos [illegible]
[illegible] ac
[illegible] spiritali [illegible] cun-
[illegible] pere-
[illegible] quæ [illegible] ab-
[illegible] ad Euangelicam
[illegible] nunquam peruenire concedit
[illegible] exempla in Scripturis
[illegible] inuenimus non leui pœna fuisse
[illegible]

[illegible] Trisphoriensis. 440

[illegible] Habes in diuinis Scripturis
[illegible] rerum, quas feris, fructus Cer-
[illegible] certaminum palmas,
[illegible] susceptâ paupertate centu-
[illegible] illic bona pollicente
[illegible] ac Saluatore & pro lubitu
[illegible], & palæstris, corru-
[illegible] coronam tibi nectente Paulo.

[illegible] Vitæ huius ignominia nun-
[illegible] futuram gloriam parturit, & vi-
[illegible] paupertas cælestes opes parit. Tunc
[illegible] bona, cùm finem acceperint
[illegible]

Sozomenus. 440.

[illegible] Quorum calumnijs persuasus Sa-
[illegible] Persarum, primò omnium tributis im-
[illegible] affligit Christianos, quòd ipsorum
[illegible] voluntariam egestatem excole-
[illegible]

Theodoretus. 450.

[illegible] *Patrem PP.* Quòd autem, cùm tot
[illegible] Episcopus, non domum posside-
[illegible] non obulum, non sepulchrum;
[illegible] tam amplexus sim paupertatem, &
[illegible] parentibus obuenerant, post illorum
[illegible] distribuerim; norunt omnes, qui
[illegible] habitant.

[illegible] Antiochenus. 460.

[illegible] cap. 10. *Vade, quæcunque habes vende, &*
[illegible] *habes thesaurum in cælo.*) En quanta
[illegible] quales coronæ ijs hic præponantur,
[illegible] paupertatis stadio impigrè
[illegible] adolescens tentator accessisset.
[illegible] hæc illi præmia nequaquam pro-
[illegible] nunc autem hæc illi tanta ob oculos po-
[illegible] onem promittit, quo
[illegible] ad se pelliceat. *Et habebis*
[illegible] *cælo.*) Rectè [illegible] Christus hoc
[illegible] vitæ æternæ, seu thesauri meminit, quâ-
[illegible] de pecunijs erat sermo: spondet au-
[illegible] maioraque redditurum, quàm e-
[illegible] quæ in pauperes erogare iubebatur,
[illegible] tanto maiora, quantum cælum maius
[illegible]

[illegible] Presbyter Antiochenus. 470.

[illegible] *cap. 9.* Si posi eris ami-
[illegible] paupertatis, & per gratiam Dei
[illegible] liberatus, & in tua pau-
[illegible] mundum, caue ne pro-
[illegible] egestum diligas pro ele-
[illegible] animam tuam in
[illegible] vt alijs largiaris, &
[illegible] subiectione passionis
[illegible] & excidas à [illegible], &
[illegible] sollicitudines [illegible]
[illegible] gradu tuo [illegible] est
[illegible] supplicio [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ha-

les, simul illas & purge. Quod [illegible] habes, noli habere. Munda igitur cellam à superfluitatibus & delicijs. Quia hoc te adducit ad abstinentiam etiam inuitum & nolentem.

Procopius Gazæus. 550.

In cap. ut 2. Esaiæ: Paupertas, quę iniustè partis opibus caret, est dux & magistra ad pietatem. Diuitię verò contumeliæ, & iniuriarum hortatrices. Quò fit, vt in terra thesauros colligere Christus prohibuerit.

Iustinianus Imperator. 530.

In Authentica de Monachis & Ascet. col. 1c. Nullus omnino quicquam habeat proprij, sed diu noctuque in commune viuant, & noctu eandem inter ipsos cum diebus habeant obseruationem.

De Monachis, § Illud quoque collat. 1. constitut. 5. Ingressi Monasteria ipso ingressu se suaq; dicant Deo: nec ergo de his testentur, vtpote nec domini rerum.

Æneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Neque enim ipse ignoras paupertatem, & morbum, & ipsam mortem, neque turpia, neque mala esse, vel Socrati, atque ipsi quoque Philosophiæ videri: quippe quæ ipsa multis sæpe saluti fuêre. Ipse enim Socrates in paupertate quasi superbiebat, eamq; diuitiarum nomine quasi dignam ducebat, & Philosophiæ sociam atque amicam appellabat.

Procopius Cæsariensis. 540.

De ædificijs Iustiniani oratione [illegible] Montem Sina Monachi colunt, quorum vita sedula quædam meditatio mortis est, solitudine sibi gratissima liberius perfruuntur. hisce monachis, postquam nihil habuit Iustinianus Rex quod optarent, (nempe humana omnia contemnentes, nihil possidere, non curare corpora, nulla re oblectari studebant,) templum extruxit, extructumq; Dei Genitrici consecrauit.

Cyrillus Eremita. 540.

Vita S. Sabæ cap. 12. Cùm nescirent ergo parentes, quid agerent, cesserunt filij constantiæ, & tandem vel inuiti concesserunt quidem, vt abiret: cum autem vehementer rogârunt, vt suæ pecuniæ acciperet aliquid ad parandum viaticum, quo opus habet peregrinatio. Atque illi quidem prompto & alacri animo Sabæ præbebant viginti aureos: ipse vix tribus acceptis, eisque, quòd rogarent parentes, ne eos despiceret, soluit Alexandria vnà cum Ioanne. Quòd autem propter parentes eos tres aureos acceperit, non est procul quærenda probatio. Cum enim iam venisset in Monasterium, eos ferês, dat in manus Theoctisto, ipse nihil volens habere proprium, & alioqui ne malignus hinc acciperet occasionem suggerendi ei cogitationem auaritiæ.

Antiochus. 600.

Homilia 89. de inopia. Facultatum omnium possessio ablegata semel à quopiam & excussa, nihil obscurè declarat, syncéram esse Monachi conuersationem. Qui nullum possidet peculium Monachus, aquila est altiuola. Inops Monachus liber sit paucorum vsu, vt quàm plurimis perfruatur. Qui peculio exuit se, vtique nouit quæ inquilinus est, & ad iena super terrâ. Ex eo enim quod nihil [illegible] secum rei temporariæ ac secularis, [illegible] prodit se sempiterna illa exspectare. Qui se exuit possessione facultatum, Heliæ comparatur [illegible] imitator, Ioannis item, & eorum, qui [illegible] Qui talibus [illegible]

[illegible] *nisi* [illegible] *in futuro vitam æternam*. Qui [illegible] super ter-
ram [illegible] versatur, conversationem vero iam in cælis [illegible] cõparauit. Propterea enim merito cum Angelis congreditur familiariter, choro ac [illegible] tur iustorum. Dum enim hæc [illegible] & repudiat terrena, vel ipsa imaginatione colligit iam & contemplatur cælestia. Non vides quanto inter se dissideant discrimine, hæc corruptiua [illegible] se, & possedisse incorrupta: hæc qualiacunque, quia nostra non sunt, reliquisti, & illis perfrui, quæ parata sunt diligentibus Deum, *quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt*. Quisquis mundi [illegible] osor est & mammonæ, perspicuum euadit, quia hic mũdi opificem diligit. Inferioribus enim transmissis, præstantiora nihil obscurè expetit. Generosæ prorsus, ac Deum syncerìter amantis animæ argumentum est, nihil mundi possidere velle. Qui eiusmodi est, hæres quidem Dei, cohæres autem fit Christi. Qui igitur adipisci vult margaritum illud multo pretiosissimum, præsentium bonorum omnium possessionem à se cum gaudio excutiat, vt agrum sibi comparet, in quo vitæ quidem thesaurum inuenit eatenus retrusum & reconditum. Tunc enim locum quis nanciscitur, in quo gratia Dei delituit, cùm têporales hasce diuitias omnes à se abiecerit. Rationi prorsus cõsentaneum est, vt nos (quibus datum est semel nosse pietatis viam) vniuersa, quæ adsunt, dispèrdamus. nimirum vt ex his, quæ supersunt, iuxta imperium Domini, dispensemus facultates, vt ne dum prætexìmus in singulos dies nos velle implere mandata, deprehendamur malè fuisse morigeri tam salutari mandato. Primum enim, quod ex huiusmodi abdicatione facultatum proficiscitur, ingenua est, & perquàm honesta libertas curæ omnis, & quæ hinc etiamnum resilit, paupertas nullis patens insidijs.

Gregorius Alexandrinus. 620.

In vita Ioannis Chrysostomi. Excursò non ita multo post tempore, & ipsius beata mater finem vitæ accepit, relictis ei diuitijs permultis in auro, veste pretiosa, prædijs, mancipijs, iumentis, alijsque id genus peculijs, ac perquàm multis facultatibus. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos [illegible] cunctanter dilargitus est. quod autem nulla insigni nota erat percussum, in Ecclesias dispartiuit, ac finitima Monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas pretiosas Reliquias: seruos & ancillas ad vnum omnes seruitutis vinculo emancipatos, afferuit libertati. His tandem exolutus vinculis negotiorum, superfluè mentem vrgentium, quicquid resederat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intemperie & molestia exactorum publici tributi.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 2 de Charitate num 88. Omni possessione caret, qui omnibus suis possessionibus renuntiauit, neque omnino quicquam super terram præter corpus possidet, erga quod omni quoque affectu posito, soli Deo & pijs hominibus suarum rerum dispensationem credidit.

Ioannes Damascenus. 730.

In historia Barlaam & Iosaphat cap. [illegible]. Iosaphat [illegible] illud ipsum, nempe omnia [illegible] vsque ad [illegible] [illegible] quemadmodum superius [illegible] ab Apostolorum do[illegible] vestræ solerti[illegible] [illegible]

[illegible] *Iustitiam* [illegible] eandem antiquitus [illegible] Dominus [illegible] [illegible] dum [illegible] ad vitam æternam [illegible] tactabant se [illegible] quæ [illegible] [illegible] *pecunias habent* [illegible] [illegible] Ad [illegible] mœstitia [illegible] Erat enim admodum [illegible]. Cùm igitur Iesus eum mœrore affectum [illegible] dixit: *Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei* [illegible] *Facilius enim est* [illegible] *foramen acus transire quam diuitem intrare in regnum Dei*. Hoc igitur mandato audito, [illegible] [illegible] studuerunt, vt ab huiusmodi opum [illegible] se abstraherent, ac per largitionem erga pauperes, dispersis omnibus facultatibus, [illegible] que diuitijs sibi ipsis reconditis, crucem [illegible] runt, Christumque secuti sunt: sic [illegible] quidam, velut à me dictum est, [illegible] gerentur, quidam autem religiosæ [illegible] tione concertarent, atque, quantum ad [illegible] iusce Philosophiæ rationem attinet, nihilo [illegible] inferiores essent. Quocirca illud scias [illegible] gis nostri, ac Dei mandatum hoc esse, [illegible] homines sempiternorum bonorum [illegible] redduntur. Cùm igitur, inquit Iosaphat, [illegible] tiqua ac necessaria huiusmodi Philosophia [illegible] quid causæ est, quamobrem hodierna [illegible] sint, qui hanc vitam imitentur? Respondit [illegible] nex: Multi quidem eam imitari [illegible] num imitantur. At multo plures cunctantur, ac moras nectunt. *Pauci enim sunt, vt ait Dominus, qui per arctam & angustam viam incedunt* [illegible] *per facilem & latam, quamplurimi*. Nam qui semel pecuniarum cupiditate, & vitiorum, quæ ex voluptatibus oriuntur, amore correpti, [illegible] & inani gloriæ addicti sunt, vix ab ipsis [illegible] possunt, vt qui alieno domino, quique omnia, contra ac Deus, imperat, atque ipsos tanquam catenis quibusdam vinctos tenet, [illegible] ciparint. Animus quippe, cum semel salutis suæ spem abiecerit, habenas suas [illegible] à ratione cupiditatibus permittens, quaquauersum fertur.

Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus. 800.

In vita Ioannis Damasceni cap. 16. Cùm duæ [illegible] Dominicæ sententiæ propositæ essent, altera, [illegible] hoc statueret, vt facultates suas venderet, [illegible] peribus distribueret: altera, vt domos, & agros, aliaque omnia Domini causa relinqueret, [illegible] comparauit, vt nec in priori temporis [illegible] biterendum putaret, ne forte [illegible] ram afferret: nec item in secunda [illegible] suas temero relinqueret, inter eos, qui [illegible] ipsi coniuncti erant, lites atque conflictationes orirentur, alijs nimirum aliud quoddam hæreditatis capessendæ ius proferentibus. [illegible] ter vtrumque graditur, atque cont[illegible] suis in pauperes, captiuos, seruos [illegible] libertate donauerat) & cognatos [illegible] que diuinis templis consecratis, quemadmodum ex matris suæ vtero nudus exierat, [illegible] cessarijs indumentis exceptis, nudus è [illegible] excessit. Ac Hierosolymam profectus, [illegible] [illegible] venerandis locis adoratis [illegible] [illegible] cat. perfunctus fuisset, [illegible] [illegible] sitis flagrans, in [illegible] [illegible] diuini viri Sabæ [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] habens. &c.

Theodorus Studites. 830.

Oratione funebri in sanctum Platonem cap. 9. Cùm omnia, & paternam etiam domum vendidisset, pauperibusqúe pecuniam distribuisset, ac seruos ipsos libertate donasset, & duabus sororibus pauca quædam reliquisset, exijt è loco, in quo erat, eo proposito, quo Abraham olim exierat, &c. Genes. 12
Talem ad perfectam veramqúe in Patrem beneuolentiam ostendendam se præstabat, vt cùm paterna quidem omnia officia in potestate haberet, animum ipsum à terrenarum rerum amore sic alienum seruaret, vt ne oboli quidem vnius esset dominus.

Synodus Constantinopolitana sub Photio. 870.

Canone 6. Monachi nihil debent habere proprium, sed omnia eorum Monasterio ascribi. Dicit enim beatus Lucas de ijs, qui credunt in Christum, & Monachorum institutionem describunt, quòd nemo quicquam eorum, quæ aderant, proprium esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et ideo ijs, qui Monachi esse volunt, prius datur facultas de suis rebus testandi, ac disponendi, & quibuscunque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim Monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium Monasterium habebit, & nullam de rebus proprijs curam gerere vel disponere ijs permissum est. Si quis autem deprehensus fuerit possessionem aliquã, quæ Monasterio non ascripta fuerit, sibi priuatim attribuere, & acquirendarum possessionum cupiditati seruire, ea quidem ab Episcopo recipiatur, & in multorum præsentia vendita, pauperibus & mendicis distribuatur.

Theophylactus. 900.

In caput 19. Matthæi: Ne quis suspicetur quod dictum est solis congruere discipulis, dilatat promissionem ad omnes, qui similia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis ædibus supernã Hierusalem, pro matre presbyteram Ecclesiam, pro patre Presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptijs? absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se cura.

Ad caput 10. Marci: Cùm solus Petrus rogasset, omnibus generaliter Christus loquitur, dicens: *Omnis, qui reliquerit vxorem, vel patrem,* Hæc dicit, non quòd velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari: sed docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos, quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia, propter Euangelium, centupla omnia accipiet in præsenti seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergo & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit, Quid confert vxor domui viri? Omnino curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostolis. Quot mulieres fuêre, quibus cura erat de amictu & esu illorum, & quæ ministrarunt eis, qui nihil horum curabant, sed solùm sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent & amico affectu erga se essent. Et Petrus, qui vnam domum reliquerat, postea omnium suorum discipulorum domos habebat. Et nunc quoque vbique terrarum erecta sunt templa in nomine eius, quæ sunt claræ domus.

Ad caput 18. Lucæ: Postquam autem adolescentis se omnia hęc seruasse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: *Omnia quæcunque habes, vende,* inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. *Et distribue,* non diuitibus cognatis, sed *pauperibus.* Habuit autem & distribuendi verbum Emphasin quandam, vt cùm dijudicatione, & non fortuitò dispergantur bona Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: *Et veni, sequere me:* Hoc est, & in omnibus alijs esto discipulus meus, & semper sequere, non hodie quidem, cras autem non, &c. Postquam diues audijt, abijciendas diuitias, mœrore affectus est. Vnde dicit Dominus admirabili figura, quomodo difficile sit habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit, quòd impossibile sit eos regnum cælorum ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales. Possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adhærent pecuniæ, & difficile abstrahitur, qui à talibus est comprehensus, &c. Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima templa, & res familiares, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliaq; omnia; in futuro autem seculo non agros tales, multiplices & corporales retributiones, sed vitam æternam.

Simeon Metaphrastes. 970.

De S. Ioanne Eleemosynario: Cùm aliquando incidisset in vitam Serapionis Sidonij, non cessabat virum illum admirari, & res illius narrare, quemadmodum cùm aliquando in egentem incidisset pauperem se pallio exuit, & dedit ei. Deinde cùm obuiam factus esset alteri algenti, similiter ei præbuit tunicam: de cætero sedit nudus, vlnis solùm tenens Euangelium. Deinde ab aliquo interrogatus, quisnam eum nudasset. Hoc, inquit, ostendens Euangelium. Cùm verò eo quoque vendito, pro eo acceptum pretium distribuisset pauperibus, cuidam discipulo, qui eum rogauit: Vbi est, pater, paruum Euangelium? Crede mihi, inquit, Fili, parens ei, qui dixit; *Vende quæ habes, & da pauperibus:* ne ipsi quidem libro, in quo hoc scriptum erat, statui parcere. Matth.

De S. Melana: Cùm autem hi præclari sua cœpissent, vt volebant, dispensare, non longo abhinc tempore magnas illas suas pecunias in pauperes exhauserunt. Neque enim vllus alius, excepto Imperatore, de diuitijs cum eis contendisset: tam magna vis pecuniæ, & prope incredibilis, ex agris eorum quotannis redibat, auri, vt aiunt, duodecim millia. Illi autem hoc vniuersum distribuebant pauperibus, atque illos ipsos agros postea vendiderunt. Hoc verò est argumentum eorum diuitiarum. Eorum enim domum, quæ erat adeò splendida, & magnifica, nullus Romanorum potuit iusto pretio emere. Igne autem postea à barbaris exustam, cùm multum de pretio remisissent, eam quoque similiter vendiderunt, maius quiddam quàm Iob, vt mihi videtur hac in re facientes. Nam ei quidem paupertas fuit inuoluntaria, hi autem lubentes ex ditissimis facti sunt pauperrimi. Et eius quidem vxor non magno & forti animo ferebat quod contigerat. Melana autem nõ solùm quod ad se attinebat libenter faciebat: sed etiam maritum faciebat participem sui instituti.

De S. Ephræm: Ephræm nunquam fuit crumena, non virga, non pera, neque aurum, neque argentum: sed nec in terra vllam habuit possessio-

nem. Bonum enim Regem audiui, inquit, in suis Euangelijs præcipientem: *Nihil in terra possideritis*. Quocirca nec affectione quidem tale quid habuit.

Euthymius. 1080.

Ad caput 19. Matthæi. Marcus & Lucas manifestius de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore rependi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multò plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodo variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præsenti seculo? Quomodo? sicut acceperunt Apostoli, & Martyres, cæterique omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebant apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò omnes ipsos colentes, ipsorumque curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos. Nam hæc sunt propria patris: matres quoque omnes pari modo se habentes: vxores verò omnes ministrantes, subseruientes, ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios præterea omnes discipulos. Ad hæc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quodque omnium est maximè admirabile, omnia hęc habebant cum persecutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 6. Synodi Constantinopolitanæ octauæ: Si quis, postquam Monachus factus fuerit, aliquid ex ijs rebus sibi priuatim tribuere conatus fuerit hoc quidem Præfectus, vel Episcopus recipiat, & vendat in multorum hominum præsentia, vt sit ab omni calumnia, & reprehensione remotus, & pretium mendicis diuidat. Monachus autem, qui quæ ad Deum pertinent surripuerit, more illius Ananię pœna castigabitur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. 4. aduersus Marcionem cap. 14. *Beati mendici* (sic enim exigit interpretatio vocabuli, quod est in Græco) *quoniam illorum est regnum cælorum*. Iam hoc ipsum, quod à benedictionibus cœpit, Creatoris est, qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce, quàm benedictionis dedicauit. *Eructauit* enim, inquit, *cor meum sermonem optimum*. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque Testamenti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirū est, si & ab affectibus Creatoris ingressus est per huiusmodi dictionē, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus Saluatoris.

Lucæ 6.

Psal. 44.

Vrbanus Primus. 224.

Epistola ad omnes Christianos. Quicunque vestrum communem vitam susceptam habet, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat: sed hoc, quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi acquirat. Quoniam satius est non vouere, quàm votum, pro vt melius potest, non perficere.

Minutius Felix. 230.

In Octauio. Quòd plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria: animus enim vt luxu soluitur, ita frugalitate firmatur; & tamen quis potest pauper esse, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo diues est? Magis pauper ille est, qui cùm multa habeat, plura desiderat. Dicam tandem quemadmodum sentio. Nemo tam pauper potest esse, quàm natus est. Aues sine patrimonio viuunt, & in diem pascua pascuntur: & hæc nobis tamen nata sunt, quę omnia si non concupiscimus, possidemus. Igitur vt qui viam terit, eo felicior, quo leuior incedit: ita beatior in hoc itinere viuendi, qui paupertate se subleuat, non sub diuitiarum onere suspirat: & tamen facultates, si vtiles putaremus, à Deo posceremus vtique. Indulgere posset aliquantum, cuius est totum: sed nos contemnere malumus opes, quàm continere: innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus: malumus nos bonos esse, quàm prodigos: & quod corporis humana vitia sentimus & patimur, non est pœna, militia est. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur, & calamitas sæpius disciplina virtutis est: vires denique & mentis & corporis sine laboris exercitatione torpescunt.

Cyprianus. 250.

Libro de lapsis: Decepit multos patrimonij sui amor cæcus: nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerūt, quos facultates suæ velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ: quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincta, & anima præclusa: vt serpenti terram secundùm Dei sententiam deuoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus cupiditatibus inhærerent. Et idcirco Dominus bonorum Magister, & præmonens, & consulens in futurum: *si vis*, inquit, *perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me*. Si hoc diuites facerent, per diuitias suas non perirent: thesaurum in cælo reponentes, hostem nunc & expugnatorem domesticum non haberent: esset in cælo cor, & animus, & sensus, si thesaurus esset in cęlo. Nec vinci à seculo posset, qui vnde vinceretur in seculo non haberet. Sequeretur Dominum solutus & liber, vt Apostoli, & sub Apostolis multi, & nonnulli sæpe fecerunt, qui & rebus suis, & parentibus derelictis, indiuiduis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo possunt, qui patrimonij vinculo detinentur? Aut quomodo cælum petunt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degrauantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur: census sui serui, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat, dicens: *Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & muscipulam, & desideria multa inutilia, & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem, & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, naufragauerunt & inseruerunt se doloribus multis*. Dominus autem quibus nos præmijs ad contemptum rei familiaris inuitat? Parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus pensat? *Nemo est*, inquit, *qui relinquat domum, aut agrum, aut fratres, aut parentes, aut vxorem, aut filios, propter regnum Dei: & non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem venturo vitam æternam*. Quibus cognitis, & de Domini pollicentis veritate cōpertis, non tantùm timenda non est eiusmodi, sed & optanda iactura, ipso denuo Domino prædicante & monente: *Beati eritis cum vos persecuti fuerint homines*, &c.

Matt. 19.

1. Tim. 6.

Marc. 10.

Lucæ 6.

Matt. 19.

De oratione Dominica: Dominus perfectũ & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atque in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condat in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam Dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber facultates suas, ad Deũ ante præmissas, ipse quoq; comitatur.

De opere & eleemosynis: Cogitemus, fratres dilectissimi, quid sub Apostolis fecerit credentiũ populus, quando inter ipsa primordia maioribus virtutibus mens vigeb[...] quãdo credẽtium fides nouo adhuc fidei calore feruebat: domicilia tunc & prædia venundabant, & dispensandam pauperibus quantitatem libenter & largiter Apostolis offerebant, terreno patrimonio vendito atq; distracto, fundos illuc transferentes, vbi fructus caperent possessionis æternæ: illic comparantes domos, vbi inciperent semper habitare.

Pontius Diaconus. 260.

Oseæ 6.

In vita D. Cypriani: Deinde quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam non pro conditione natiuitatis, sed pro fidei festinatione didicisset, statim rapuit, quod inuenit promerendo Domino profuturum: distractis rebus suis ad indigentiam multorum pauperum sustentandam, tota prædia pretio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua pernitiosius nihil est; & misericordiam, quã Deus etiam sacrificijs prætulit, quam nec ille, qui legis mandata seruasse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus esse, quàm disceret.

Ambrosius. 370.

Prou. 19.

Psal. 33.

In caput 6. Lucæ: *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatioq; virtutum; quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna. Nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mũdi cupiditate pressus, emergendi non habet facultatem, &c. Non omnes beati pauperes, paupertas enim media est: possunt & boni esse, & mali pauperes: nisi fortè ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: *Quia melior est pauper iustus, quàm diues mendax*: *Beatus pauper, qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum.* Pauper à crimine, pauper à vitijs, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper, illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vnde plenè Matthæus aperuit, dicens: *Beati pauperes spiritu*: Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Epistola 36. ad Sabinum Episcopum: Paulinũ splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus tam suis, quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque valedicat, quò impẽsius Deo seruiat, &c.

Hieronymus. 390.

Matt. 19.

Ad Heliodorum epistola 1. cap. 6. Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & veni sequere me.* Tu autem perfectum te fore pollicitus es. Nam cùm, derelicta militia, te castrasti propter regnũ cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet; aut, si quid præter Christũ habet, perfectus non est: &, si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. *Os autem, quod mentitur, occidit animam.* Igitur, vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominũ fefellisti, si perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: *Non potestis duobus dominis seruire.* Et audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpe: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Et ego onustus auro arbitror me Christum sequi? *Qui dicit se in Christum credere, debet, quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare.* Quòd si nihil habes, vt te responsurum scio; cur tam bene paratus ad bella non militas?

Sap. 1.

Matth.

Lucæ

Ad caput 19. Matthæi super ea verba: *Si vis perfectus esse, &c.* In potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti: Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Saphyra, sed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur, &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter: *Reliquimus omnia.* Et quia non sufficit tantũ relinquere, iungit quod perfectum est, *& secuti sumus te.* Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autem dixit illis: *Amen dico vobis, quòd vos, qui secuti estis me, &c.* Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Crates fecit Philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed *qui secuti estis me*: quod propriè Apostolorum est, atque credentium.

Actor.

Ad Demetriadem de seruanda virginitate epist. 8. cap. 7. Apostolici fastigij est, perfectæquè virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, imò tibi, diligens credita est dispensatio, quanquam in hoc omni ætati, omniquè personæ libertas arbitrij relicta sit. *Si vis*, inquit, *perfectus esse*. Non cogo, non impero, sed propono palmam, ostendo præmia; tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus, quàm sapienter Sapientia sit locuta: *Vende quæ habes.* Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: *Si vis perfectus esse*, non partem bonorum tuorum vẽde, sed omnia: Cumq; vendideris, quid sequitur? *Et da pauperibus.* Non diuitibus, non propinquis, nõ ad luxuriam, sed ad necessitatem, siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem: laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta cõuiuia. In Actis Apostolorum, quãdo Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & pretia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturq; singulis prout cuiq; opus erat. Ananias & Saphyra, dispẽsatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerãt, partemq; sibi iam alienæ substantiæ reseruarunt, metuentes famem, quam vera fides non timet: præsentem meruêre vindictam, non crudelitate sententiæ, sed corre-

Actor.

Act. 6.

Ptionis exemplo. Deniq; & Apoſtolus Petrus nequaquam imprecatur ijs mortem, vt ſtultus Porphyrius calumniatur: ſed Dei iudicium prophetico ſpiritu annuntiat, vt pœna duorum hominum ſit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ conſecrata es, tua non tua ſunt, imò verè tua, quia Chriſti eſſe cœperũt, quæ, auia viuente vel matre, ipſarum arbitrio diſpenſanda ſunt. Sin autẽ obierint, & ſomno Sanctorum requieuerint: ſcio enim & hoc illas optare, vt te habeant ſuperſtitem, cùm ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, firmiorq; ſententia: facies quod tibi viſum fuerit, imò quod Dominus imperat, ſcitura te nihil habituram, niſi quod in bonis operibus erogaueris.

Quæſtione 1. ad Hedibiam epiſtola 150. Interrogas, quomodo quis perfectus eſſe poſſit, & quomodo viuere debeat vidua, quæ ſine liberis derelicta eſt. Hoc idem in Euangelio Legis Doctor interrogat:
Matt. 19. *Magiſter, quid faciens vitam æternam poßidebo?* Cui reſpondit Dominus: *Mandata noſti?* dicit ille: *Quæ?* Ieſus autem dixit: *Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falſum dices teſtimonium: honora patrem & matrem: & diliges proximum vt teipſum.* Et illo dicente: *Hæc omnia feci,* Dominus intulit: *Vnũ tibi deeſt: ſi vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me.* Itaque & ego tibi Domini noſtri reſpondebo ſermonibus: Si vis eſſe perfecta, & tollere crucem tuam, & ſequi Dominum Saluatorem, & imitari Petrũ dicentem: *Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus*
Marc. 10. *te. Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem.* Non dixit: da filijs, da fratribus, da propinquis, quos etiamſi haberes, iure ijs Dominus præferretur: ſed da pauperibus, imò da Chriſto, qui in pauperibus paſcitur. Qui
2. Cor. 8. cùm diues eſſet pro nobis pauper factus eſt, &c.
Marc. 10. Dicunt Apoſtoli ſe omnia, quæ ſua fuerant, dimi-
Matt. 19. ſiſſe: & mercedem pro hac virtute audacter expoſcunt. Quibus reſpondit Dominus: *Omnis, qui reliquit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam poßidebit.* O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris ſemper viuentia, & habere Dominum debitorem: ſi quæ autem vidua habet liberos, & maximè ſi nobilis familiæ eſt, egentes filios non dimittat, ſed ex æqualitate eos amet, & vt meminerit primũ animæ ſuæ, & ipſam putet eſſe de filijs, & partiatur potius cum liberis, quàm omnia filijs derelinquat: imò Chriſtum liberorum ſuorum faciat cohæredẽ. Reſpondebis: difficile eſt, durum eſt, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi re-
Matt. 19. ſpondentem: *Qui poteſt capere, capiat.* Et ſi vis eſſe perfecta, non tibi iugum neceſſitatis imponit; ſed poteſtati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis, fac, quod fecerũt Apoſtoli: *Vende omnia quæ habes, & ſequere* Saluatorem, & nudam ſolamq; crucem nuda ſequaris & ſola. Non vis eſſe perfecta, ſed ſecundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia quæcunque habes, da filijs, da propinquis, nemo te reprehendit, ſi inferiora ſecteris, dummodo illam ſcias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apoſtolorum eſt, & virorum: mulierem autem nobilem nõ poſſe omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apoſtolum commonentem:
2. Cor. 8. *Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: ſed ex æqualitate, veſtra abundantia illorum ſuſtentet inopiam:* vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vnde inquit Dominus: *Qui habet du-*
Luc. 3. *as tunicas, det alteram non habenti.* Ananias & Saphira Apoſtoli meruêre ſententiam, quia ſua timidè reſeruârunt. Ergone, inquies, puniendus eſt, qui ſua non dederit? Minimè: ideo puniti ſunt, quia mentiri voluerunt Spiritui ſancto, & reſeruantes neceſſaria victui ſuo, quaſi perfectè ſeculo renuntiantes, vanam gloriam ſectabãtur. Alioqui licet liberè dare, vel non dare: quanquam ei, qui cupiat eſſe perfectus, præſens paupertas futuris diuitijs compenſanda ſit.

In cõſolatione ad Pammach ſuper obitu Paulinæ vxoris epiſt. 26. cap. 3. Parua dimiſimus, & grãdia poſſidemus. Cẽtuplicato fœnore Chriſti promiſſa reddũtur. In tali & Iſaac quondã agro ſeuerat, qui para-
Gen. 26. tus ad mortẽ, ante Euangeliũ Euangelicam porta-
Matt. 19. uit crucem. *Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. Si vis perfectus eſſe:* ſemper grandia in audientium ponuntur arbitrio: & ideo virginitatem Apoſtolus non imperat, quia Dominus diſputans de Eunuchis, qui ſe caſtraſſent propter regna cælorum, ad extremum intulit: *Qui poteſt capere, capiat: Non*
Rom. 9. *eſt enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei. Si vis perfectus eſſe.* Non tibi imponitur neceſſitas, vt voluntas præmium conſequatur. *Si vis ergo eſſe perfectus,* & deſideras eſſe, quod Prophetæ, quod Apoſtoli, quod Chriſtus eſt: *vende,* non partem ſubſtantiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occaſio ſit, & cum Anania & Saphira pereas, ſed *vniuerſa quæ poßides.* Cumq; vendideris, *da pauperibus,* non locupletibus, non ſuperbis: da quo neceſſitas ſuſtentetur, non quo augeantur opes.

Cap. 4. Pars ſacrilegij eſt, rem pauperũ dare non pauperibus. Et tamen nõ eſt ſatis perfecto & conſummato viro opes contemnere, pecuniam diſſipare, & proijcere, quod in momento & perdi & inueniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus præſtare, quàm mundi Philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtum ſequaris. Chriſtum autem ſequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes eſt, &c.

In vita Hilarionis: Parentibus iam defunctis partem ſubſtantiæ fratribus, partem pauperibus largitus eſt, nihil ſibi omnino reſeruans, timẽs illud de Actibus Apoſtolorum Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel ſupplicium, maximèq; Domini memor dicentis. *Qui non renuntiauerit omnibus quæ* Lucæ 14.
habet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Chriſto, ſolitudinem, quæ in ſeptimo milliario à Maiomæ Gazæ emporio, per littus eũtibus Aegyptum ad læuam flectitur, ingreſſus eſt.

Chromatius. 400.

In cap. 5. Matth. Hos vtiq; pauperes ſignificat eſſe beatos, qui contemptis mundi diuitijs, ſpretaq; ſeculi facultate, vt Deo fierẽt diuites, mũdo pauperes eſſe voluerunt. Hi tales pauperes quidem ſeculo eſſe videntur, ſed Deo diuites ſunt; egentes ſeculo, ſed Chriſto locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primi in ſe Apoſto-
li præbuerunt, qui cõtempta omni facultate, ſta- Matt. 4.
tim ſecuti Domini vocẽ, ipſius eſſe diſcipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apoſtolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuerſis rebus ſuis poſſeſſionibuſq; diſtractis, ſub hac deuota paupertate Domini diuitias quæſierunt. Vnde & Apoſtolus in tali paupertate diuitias ineſſe cæleſtes oſtendit, dicens: *Tanquam nihil* 2. Cor. 6.
habentes, & omnia poßidentes. Inde denique Petrus, cùm aſcendens in templũ à claudo eleemoſynam
peteretur, ait: *Argentum & aurum non eſt mihi: quod* Acto. 4.
autem habeo, hoc tibi do. In nomine Domini Ieſu Chriſti

[illegible] pauperitas, quæ enim [illegible] mundi [illegible], tantum [illegible] non [illegible] vel aurum, [illegible] reddit cor [illegible] Cæsaris in nummo, [illegible] Christi imaginem in [illegible]. De huiusmodi pauperibus [illegible] Dominus loquitur, & quibus & [illegible] *pauperes, & [illegible] & [illegible] in seculum se-[illegible] populi, & [illegible]* [illegible] Iste pauper clamauit, & Dom-[illegible] eum. Talium ergo pauperum Do-[illegible] regnū cælorū, qui se causa rel-[illegible] seculo pauperauerunt, vt locupletē [illegible] Spiritum possiderent: vel certè beatos [illegible], qui nulla superbia diaboli inflan-[illegible] ambitione seculi extolluntur, sed hu-[illegible] spiritus cum fidei deuotione custodiūt.

Augustinus. 400.

Epist. 89. ad Hilarium: Audi iam pauca de diui-[illegible] quod in epistola tua sequitur inquirēdum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem ma-[illegible] in diuitijs suis regnum Dei non posse in-[illegible], nisi omnia sua vendiderit, nec ei prodesse, [illegible] ex ipsis diuitijs mandata fecerit, &c. Magi-[illegible] mandata legis ab ista excellētiore per-[illegible] distinxit. Ibi enim dixit: *Si vis venire ad vi-[illegible] mandata.* Hic autem: *Si vis perfectus esse, [illegible] vende omnia quæ habes, &c.* Cur ergo negamus [illegible], quamuis ab illa perfectione absint, veni-[illegible] ad vitam, si mandata seruauerint, & de-[illegible] dabitur illis; & dimiserint, vt dimitta-[illegible]. Hac lege & conditione, non illi tan-[illegible] mentis excellentia perfectionis consili-[illegible], vt vendita sua pauperibus distri-[illegible] humeris ab omni huius seculi sarcina [illegible] Christi sarcinam ferrent: sed [illegible] infirmior, & illi gloriosissimæ [illegible] minus idoneus, qui tamē se meminit [illegible] esse Christianum, cùm audierit sibi pro [illegible], quod nisi hæc omnia dimiserit, dimissu-[illegible] Christum, apprehēdet potius turrim for-[illegible] à facie inimici, &c. Renuntiat etiam di-[illegible], si quas habet, aut sic, vt eas omnino nō [illegible], totas distribuat indigentibus, & super-[illegible] exoneretur sarcinis; aut sic, vt plus diligens [illegible], spem ab ijs transferat in ipsum, atque [illegible], vt facilè tribuens & communicās, [illegible] in cælo, paratusque sit quemadmo-[illegible], & filios, & fratres, & vxorem, hoc [illegible] relinquere, si talis conditio propo-[illegible] fuerit, vt nisi dimissis Christo eas habere non [illegible]. Nam si aliter huic seculo renuntiat, quan-[illegible] accedit ad fidei sacramentum, facit quod de [illegible] S. Cyprianus ingemuit, dicens: Seculo ver-[illegible] renuntiantes, & non factis, &c. Multi, [illegible] rerum suarum venditione piguerat ante per-[illegible] Christi imitata passione sunt repente perfe-[illegible] nonnullam infirmitatem carnis & san-[illegible] diuitijs perfecerunt, subitò aduersus [illegible] fide vsque ad sanguinem certarūt. [illegible] non prouenit corona martyrij, neque [illegible] de vendendis rebus suis con-[illegible] præclarum receperunt, [illegible] criminibus, [illegible] sitienti potum de-[illegible] peregrinanti m suscē-[illegible] Christo subli-[illegible] sta-[illegible]

[illegible] omnia sæcularia loqui [illegible] tentantibus ad meliora sic excitentur, vt [illegible] damnent, & [illegible] hæc scribo, perfecti [illegible] qua Dominus [illegible] est, quando ait diuiti [illegible] *[illegible] quæ habes, [illegible] & habebis thesaurum in cælo, & [illegible]* vehementer adamaui, & non [illegible] adiuuante fecit. Nec [illegible] non fui, ideo minus [illegible]. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores [illegible] fuerunt, sed totum [illegible] dimiserunt, [illegible] & illud, quod habet, & quod [illegible]. Quantum autem in hac perfectionis via [illegible], magis quidem noui ego, quàm [illegible] homo: sed magis Deus, quàm ego. Et [illegible] propositum quantis possum viribus [illegible] tor, & in nomine Domini habeo [illegible] tes, quibus hoc per [illegible] persuasum est. Nec ta-men, vt [illegible] sana doctrina teneatur, [illegible] qui illa non faciunt, vana contumacia [illegible] mus.

Epistola [illegible]: Hæc sunt, quæ vt obser-[illegible] præcipimus in Monasterio constitutæ. Pri-mum propter quod estis in vnum congregata, vt vnanimes habitetis in domo, & sit vobis cor vnum, & anima vna in Deo; & non dicatis ali-quid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuique vestrum à Præposita ve-stra victus & tegumentum: non æqualiter omni-bus; quia non æqualiter valetis omnes, sed vni-cuique sicut opus fuerit. Sic enim legitis in Acti-bus Apostolorum: *Quia erant [illegible] omnia communia, & distribuebatur singulis prout cuique opus erat.* Quæ aliquid habebant in seculo, quando ingressæ sunt Monasterium, libenter velint illud esse commu-ne. Quæ autem non habebant, non quærant in Monasterio, quæ nec foris habere potuerunt; sed tamen earum infirmitati quod opus est tribua-tur, etsi paupertas earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire. Actor. 2. & 4.

Sermone 49. de diuersis cap. 1. Nostis omnes, aut penè omnes sic nos viuere in ea domo, quæ dici-tur domus Episcopi, vt quantum possumus imi-temur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuū Apostolorū: *Nemo habebat [illegible] erant illis omnia communia.* Quia forte aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ [illegible], vt hoc sic nouerint, quomodo volo vos nosse, di-co quid sit quod breuiter dixi. Ego, (quem Deo propitio) videtis Episcopū vestrum, iuuenis ve-ni ad istam ciuitatem, vt multi vestrum nouerūt. Quærebam vbi constituerem Monasterium, & vi-uerem cum fratribus meis: spem quippe omnem seculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsiui esse quod sum, &c. Et quia hic disponebā esse in Monasterio cum fratribus, co-gnito instituto & voluntate mea, beatæ memo-riæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est Monasterium. Cœpi boni proposi-ti fratres colligere, compares meos, nihil haben-tes, sicut nihil habebam, & imitantes me: vt quo-modo ego tenuem paupertatulam meam vendi-di, & pauperibus erogaui; sic facerent & illi, qui mecum esse voluissent, vt de cōmuni viueremus. Commune autem nobis esset magnum & vberri-mum prædium ipse Deus. Perueni ad Episcopa-tum: vidi necesse habere Episcopū exhibere hu-manitatem assiduam quibusque venientibus siue transeuntibus. Quod si nō fecisset, Episcopus in-humanus diceretur: si autem cōsuetudo illa in Mo-nasterio permissa esset, indecens esset. Et ideo vo-lui habere in ista domo Episcopi mecum Mona-sterium clericorum. Act. 2. & 4.

Cap. 2. Ecce quomodo viuimus: nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed

forte

[illegible] *Ab ipso [illegible]* [illegible] Testamentum fecit. Pauperem se dicit noster, nobiscum in communi debet esse, [illegible] haeredem instituit. O quam vellem illius societati [illegible] eius natus non de arbore, quam plantauit Dominus? Sed Ecclesiam scripsit haeredem. Nolo munera illa [illegible] amaritudinis [illegible]. Ego illum Deo quaerebam: [illegible] professus erat, hanc [illegible], hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret. Habebat aliquid, non sic nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus inde mihi dolor est fratres.

[illegible] *Cap. 4.* Qui societatem communis vitae iam susceptam, quae laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, a voto suo cadit, & a professione sancta cadit. Obseruet iudicem, sed Deum, non me. Ego scio quantum malum sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. *Vouete, inquit, & reddite Domino:* Et: *Melius est non vouere quam vouere & non reddere.* [illegible] Virgo si nunquam fuit in Monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in Monasterio non compellitur. Si autem coepit esse in Monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidia ruit: sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: interius sanctitatem: Nam clericatum propter populum suum Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis est onus, quàm honor. Sed *quis sapiens, & intelliget haec?* Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est *quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum.* Si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens Clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foris seruat sanctitatem, dimidius cecidit: si vero intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatē simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum: nemini eum tollo nolenti mecum communiter viuere, seu habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, nō habere aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem: & videat, vtrum habere possit felicitatis aeternitatem.

Deut. 32

Psal. 132.

Seuerus Sulpitius. 410.

In vita S. Martini cap. 26. Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur: praestantissimumque nobis praesentium temporum illustris viri Paulini exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus Euangelica praecepta complesset. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandū, beatumque esse praesens seculum tantae fidei, virtutisque documento, cum secundum sententiam Domini, diues & possidens multa vendēdo omnia & dādo pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

Possidius Calamensis Episcopus. 430.

In vita Augustini cap. 2. Mox (post baptismum) ex intimis cordis medullis ad Deū conuersus, spem omnem, quam habebat in seculo, dereliquit, iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quaerens: sed soli Deo cum suis [illegible], in illo, & ex illo pusillo grege [illegible], quem Dominus alloquitur, dicens: *Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Vendite quae possidetis, & date eleemosynam, facite vobis sacculos qui non veterascunt [illegible]* [illegible] quod [illegible], idem vir [illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] Tellam [illegible] pauper Christi [illegible].

Sixtus Tertius. 435.

[illegible] Cum [illegible] conspiciant, laudabilis est ille, qui [illegible] eius erogauerit, & secundum [illegible] doctrinam sufficientia fuerit [illegible]. Sed ille maiori laude dignus [illegible] non tantum Testamenti veteris, sed & noui [illegible] mandata praesertim [illegible] Dominus Saluator noster suo tam verbo, quàm exemplo docuerit. Verbo, quod dixit: *Omnis qui non renunciauerit omnibus quae possidet, non potest esse meus discipulus.* Exemplo autem, quòd eum secundum assumpti hominis formam tam pauperem fuisse legimus, vt nec vbi caput declinaret proprium possideret. De quo & B. Apostolus testatur, dicens: *Qui pauper factus est, cum diues esset, vt illius inopia vos ditaremini.* Ostendere voluit, tum maximè nos caelestibus diuitijs locupletādos fore, cum terrenas opes Christi spreuerimus exemplo.

Matt. 8.

2. Cor. 8.

Leo Magnus. 450.

Sermone de Festo omnium Sanctorum. De quibus pauperibus Veritas loqueretur, forte esset ambiguum, si dicens: *Beati pauperes*, nihil adiecisset, quo intelligenda pauperum qualitas, & sufficere videretur ad promerendum regnum caelorum ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cum dicit: *Beati pauperes spiritu*, ostendit eis regnum caelorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum magis, quàm indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis illius bonum facilius pauperes, quàm diuites assequantur; quum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & illis in diuitijs familiaris elatio, &c. Beata illa paupertas, quae rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit: sed caelestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimae paupertatis exemplum primum post Dominum Apostoli praebuerunt qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem caelestis magistri, à captura piscium, in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suae imitatione fecerunt, quando illis primis [illegible] Ecclesiae vnum cor omnium, & anima vna erat credentium, qui vniuersis suis rebus possessionibusque [illegible], per deuotissimam paupertatem bonis [illegible] aeternis, & ex Apostolica praedicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

Prosper. 460.

Libro 2. de vita contemplatiua cap. 9. Quisquis omnibus quae habuit dimittis aut vendītis, sit tel [illegible] contemptor, cum Praepositus fuerit factus illae Ecclesiae, omnium, quae habet Ecclesia, [illegible] sanctus Paulinus [illegible] moniis [illegible] ingentia praedia, quae fuerant [illegible] pauperibus erogauit, sed cum postea factus fuisset Episcopus, non contempsit Ecclesiae facultates [illegible]

[illegible]

Hilarius? Nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis fieret Arelatensis Ecclesiæ Episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homil.23. Peculiarius istud ad professionem nostram pertinet, nihil in hac vita consolationis requirere, nihilque quietis recipere, vel bona in vita sua, sed honores fugere, subiectione atque abiectione gaudere, paupertatis studium quærere, & non solùm facultates, sed etiam ipsas cupiditates de cordibus eradicare. Nihil enim interdum possidere, necessitatis est, nihil per auaritiam cupere, virtutis. Et ideo hunc sibi specialiter modum ponere religiosus debet, vt tantum habeat, quantum necessitas poscit. Habendi enim amor, nisi ad integrum resecetur, ardentior est in paruis, & plus torquetur in minimis. Et nisi ex toto corde & affectu pauper sis, paupertas ipsa non virtus, sed miseria iudicanda est.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.71. Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi Dominum in simul donare, & absolutum solicitudine cum Christo egere.

Saluianus Massiliensis. 480.

Ad Ecclesiam Catholicam lib.2. Licet vetus decreti largam cunctis ampliandarum opum dederit facultatem: omnes tamen Leuitas & Sacerdotes intra certum habendi limitem coarctauit: quos scilicet neque segetem, neque vllum omninò fundum habere permisit. Ex quo intelligi potest, an ea nunc Deus noster velit in Euangelio viuentes clericos suos mundanis post se hæredibus derelinquere, quæ adhuc in lege positos ne ipsos quidem voluit possidere. Vnde est, quòd Saluatoris, in Euangelio, non vt cæteris voluntarium, sed imperatiuum officium perfectionis indicit. Quid enim illum laico adolescenti dixisse legimus?
Matt. 19. *Si vis esse perfectus, vende quæ habes, & da pauperibus.*
Quid autem ministris suis? *Nolite,* inquit, *possidere*
Matt. 10. *aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam.* Videte, quanta sit in vtroque hoc Dei sermone diuersitas. Laico dixit: *Si vis, vende quæ possides.* Ministro autem: Nolo possideas. Sed & hoc parum existimauit, vt possessionem ei substantiæ amplioris auferret, nisi etiam peram ipsam acturo iter longum Apostolo sustulisset, & vnius eum tunicæ singularitate mulctasset. Et quid postea? Nec hoc satis est, nudis quoque insuper seruos suos lustrare pedibus orbem terrarum iubet, & calciamenta plantis gelu rigentibus tulit. Quid dici amplius potest? Pedum de Apostoli manu rapuit, & peragrantibus vniuersum mundum ministris suis vsum vnius virgulæ non reliquit. Et post hæc parum est successoribus eorum, id est, Leuitis ac Sacerdotibus, tanta diuinarum administratione fungentibus, si ipsi tantùm diuites fuerint, nisi etiam hæredes diuites relinquant.

Libro 3. Et ego eos pauperes esse volo, sed vt habeat tamen præmium suum ipsa paupertas, ac præclara demutatione eligant inopiam ex copia, vt ex inopiæ electione copiam consequantur.

Benedictus Abbas. 530.

Cap.33. Regulæ: Præcipuè hoc vitium radicitus amputandum est de Monasterio, ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine iussione Abbatis, neque aliquid habere proprium, nullam omninò rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omninò. Quippe quibus nec corpora sua, nec voluntatem licet habere in propria potestate: omnia verò necessaria à Patre Monasterij sperare, nec quicquam liceat habere quod Abbas non dederit, aut permiserit, omniaque sint omnibus communia, vt scriptum est, nec quisquam Act. 4.
suum aliquid esse dicat, vel præsumat. Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel & iterum: si non emendauerit, correptioni subiaceat.

Cap.58. de disciplina suscipiendorum fratrum: Res, si quas habet, aut eroget prius pauperibus, aut facta solenniter donatione, conferat Monasterio, nihil sibi reseruans ex omnibus: quippe qui ex illo die nec proprij corporis potestatem se habiturum sciat.

Cassiodorus. 540.

Libro 6. Variarum, Formula 20. Pecunijs potest indigere mediocris, bonorum talenta non potest habere, qui iustus est. Non pauescas largas consulum manus. Habent & boni pauperes diuitias suas. Illud ergo à te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi thesauro, vnde nunquam nascitur pœnitudo! Quia nec tenuis efficeris, cùm plura concedis: quinimò tantum locupletior redderis, quantum te bonæ conscientiæ sparsisse cognoscis.

Dinamius Patritius. 570.

Vita S. Maximi cap.3. Porrò etiam omnium facultatum suarum copiam deserens, Lirinense Monasterium petijt, vbi sempiternas diuitias iustus inueniret: Euangelica secutus præcepta, sciens se perfectum fieri non posse, nisi venderet omnia sua, & à cunctis opibus alienum se faceret. In ea autem congregatione cùm omnes perfecta charitate diligeret, ipse itidem ab omnibus amabatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib.10. cap.1. Gregorius de Senatoribus primis ab adolescentia deuotus Deo, in rebus proprijs sex in Sicilia Monasteria congregauit: septimum intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit, & qui ante serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimusque Leuita ad adiutorium Papæ asciscitur.

De gloria Confessorum cap.107. Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus, Tharasiam similem sibi sortitus coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius Euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis the-* Matt. 19.
saurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus, quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Dialogorum cap.55. Neque hoc silendum

Alcuinus. 750.

Præfatione Commentariorum in Ecclesiasten Salomonis: Mementote vos aliena dispensare, nō propria possidere: de quibus ipsa Veritas ait: *Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?* Alienæ sunt à nobis huius seculi facultates, id est, extra nostram sitæ naturam. *Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus.* Nostra autem possessio regnum cælorū, nostra vita Christus est, nostræ opes sunt spiritalium operum fructus: Quas congregare vos filij charissimi omni intentione exhortor: nec in incerto diuitiarum sperare, quæ aut deserunt possidentem, aut à posidente deseruntur. In quas mentis nostræ intentionem Spiritus sanctus per Prophetam anhelari prohibuit, dicens: *Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Quarum copia est aliorum inopia. De quibus Dominus in Euāgelio ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Idcirco iniquas nominauit huius seculi diuitias, quia Mammona Syra est lingua, & Latinè diuitiæ dici possunt, quia diuitiæ aut per iniquitatem congregantur, vel iniquè pauperibus subtrahuntur. De quarum vana possessione in huius seculi delicijs penè sapientissimus Salomon totum composuit librum, cui titulus est, Ecclesiastes, dicens in Capite libri: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.* Si omnia vanitas, quæ vtilitas est diuitias retinere caducas?

Haymo. 800.

In explicatione Euangelij de Martyribus, ad illa verba: *Beati pauperes spiritu:*) Et quæ virtus talem inter reliquas beatitudines tenere debet principatum, nisi spontanea paupertas? Ex ipsa enim cæteræ virtutes exordium quoddam & originem sumunt: sicut deniq; ex vna radice arboris multi rami & folia prodeunt, sic ex spontanea paupertate multæ virtutes generantur. Qui enim spontaneam amat paupertatem, erit misericors per largitatem, & non tenax per auaritiā. Erit consequenter & mitis, quia diuitias nō quærit per iactantiam, qui paupertatem diligit cum humilitate. Erit & pacificus, quia non erit occasio rixandi, vbi non est voluntas acquirendi. Habebit etiam & cordis munditiam, quia sicut illi, qui diuitias diligunt, turbulenti sunt animo; ita qui spontaneam paupertatem amant, *soliciti sunt, quæ Dei sunt, quomodo placeant Deo.* Sed illud diligenter considerandum, quia illa paupertas laudabilis, quæ aut habere non cupit, aut si fortè habet, propter Deum distribuēda relinquit. Vnde Matthæus Euangelista, vt hanc paupertatem ad beatitudinem pertinere ostenderet, cum additamento
Matt. 5. ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Alij enim sunt pauperes spiritu, & rebus; alij nec rebus, nec spiritu; alij rebus, & non spiritu; alij spiritu, & non rebus. Rebus sunt pauperes, & non spiritu, qui nihil habentes, multa habere concupiscunt. Spiritu sunt pauperes, & nō rebus, sicut illi, qui secundùm Apostolum tanquam nihil habentes, & omnia possidentes sunt: quales fuerunt Abraham, Iacob, & Dauid, qui regali solio sublimatus erat, pauperem se ostendit
Psal. 39. spiritu dicens: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Et
Psal. 87. iterum: *Egens sum, & in laboribus à iuuentute mea.* Nec rebus, nec spiritu sunt pauperes, diuites superbi, qui facultatibus locupletati, nihilo minus mente sunt turgidi, de quibus dicitur in Psalmo:
Psal. 72. *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias.* Rebus, & spiritu sunt pauperes perfecti Monachi, qui propter Deum omnia relinquentes, nec corporis proprij potestatem in suo arbitrio relinquunt: & ideo quanto hîc propter Deū sunt pauperiores, tanto in futura gloria erunt ditiores, iuxta promissionem Domini dicentis: Matt. 19
Omnis, qui reliquerit domum, agros, patrem, & matrem, fratres, & sorores, vxorem, & filios propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Synodus Moguntina sub Rabano. 834.

Cap. 14. Nullus Monachorum aliquid proprietatis habeat, & res seculares, quibus renuntiauit, nullatenus sibi vsurpet, nec Parochias Ecclesiarū accipere præsumat sine consensu Episcopi.

Rabanus Maurus. 840.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi Dominum simul donare, & absolutum solicitudine indigere cum Christo.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita sancti Gregorij libro primo, cap. 6. Septimum, intra Romanæ vrbis mœnia, sub honore S. Andreæ Apostoli, iuxta Basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad Cliuum Scauri Monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro, gemmisq; radiante Bustogis, simulq; supellectilibus reliquis in vsum pauperum erogatis, ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuq; desideratum Monachicum capiens indumentū, primò sub Hilarionis, deinde sub Maximiani venerabilium Patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit.

Paschasius Ratbertus. 880.

In vita S. Adelhardi: Exutus his omnibus, & sanctificatus, Dei agente gratia factus est discipulus Saluatoris. Legerat ergo: *Nisi quis renūtiauerit omnibus, quæ possidet, adhuc & semetipsum, non potest meus* Luc. 14.
esse discipulus. Et ideo deposuit aselli onera, vt facilius arctam & strictam viam mandatorum Dei curreret. Quibus depositis Corbeiæ, imò Christi ibidem expetijt fontem.

Smaragdus. 970.

Ad cap. 33. Regulæ Benedicti: Quid proprium potest habere sanctus Monachus, qui nec corpus suum, nec voluntatem suam in suam propriam reseruauit potestatem; sed totum abnegauit sibi, vt sequeretur Christum? Quid de mūdo habere potest proprium, cui mundus crucifixus est, & ille Galat. 6.
mundo? Qui semel mortuus est mundo, nec desiderando, nec possidendo res mundi, debet iterum viuere mundo? semel enim relicto implicare se non debet mundo.

Notgerus Leodiensis. 980.

Vita S. Remacli Episc. cap. 22. Si minores fortassis adsint facultates, nolite conqueri:

Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus,

& ipsa nos natura quotidie admonet quàm paucis, quàm vilibus, quàm paruis egeat.

Non opibus mentes hominum curæq; leuantur.

Petrus Damianus. 1050.

De contemptu seculi epist. 12. cap. 3. Quis, rogo, Ananiam & Saphirā rebus proprijs abrenuntiare coēgit? sed quia vterque pro sustentanda quasi longa vita retinuit aliquid, repentinæ mortis sententiam non euasit. Et quia nequaquam iuxta abrenuntiatorum regulam contenti sunt viuere, iuxta præuaricatorum animaduersionem coacti sunt immaturo exitu infeliciter expirare. Et quidem illi, vtpote rudes, & ad fidem primò venientes, necdum fortasse ad plenum Euangelica præcepta didicerant, &c. Nos autem, qui cuncta sacri eloquij volumina nouimus, qui innumerabilium sanctorum Patrum vitas atque præcepta, post illud aureum Apostolorum seculū existentium, præ oculis assidua discussione versamus,

ante tribunal Christi quid excusationis obtendere, quod tergiuersationis argumentum poterimus inuenire? Ecce longè nobilioris quæstus obtentu, quæstus, & lucra terrena nō modò reliquimus, sed & perpetuam eorum abrenuntiationem nō homini, sed Deo potius professi sumus. Si ergo adhuc marsupio nostro nummus includitur, si ad interni spectatoris iniuriam quātumlibet pecuniæ reseruatur, quid illi in reddenda ratione dicemus? qua nos defensionis arte purgabimus? &c.

Cap.4. Qui ad ea, quæ reliquit, terrena quælibet congerendo reuertitur, sicut alienus est à seculo, quo se decreuit exuere, ita etiam regno Dei aptus vltra non est, quod indubitanter acceptum noluit possidere. Fatuus nimirum viator, nec eò reuerti potest, vnde irreuocabiliter prodijt; & quò ire disposuerat, nō peruenit. Enimuerò cùm mundo renuntiauimus, proprietatem nostram cælum esse constituimus, & nos illius proprietas consequenter effecti sumus, vt & ille esset portio nostra, & nos peculiariter hæreditas sua, &c. Quapropter, ô Monache, vis in tuo loculo recondere Christum? Excute prius nummum: neque enim in vno receptaculo congruè sociatur. Nam si vtrumque simul incluseris, alterum sine altero vacuus possessor inuenies. Quanto quippe in egenis mundi lucris copiosior fueris, tanto à veris diuitijs ærumnosius inanescis. Nummus ergo si est, in aliena protinus iura concedat, vt vacuam tui pectoris arcam Christus inueniat. Magnus quippe hospes in diuersorij tui quærit angusta descendere, atque idcirco solus vult, & sine consortibus habitare. Cedat, cedat terrena pecunia, vbi cælestis thesaurus admittitur.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vnius Martyris: Abnegare proprias res tantùm est perfectorum, qui implentes non solùm præcepta, sed etiam consilia Christi, dicentis: *Si vis perfectus esse, vade, & da quæ habes pauperibus, & veni, & sequere me*, omnia relinquunt, & nudum Christum nudi sequuntur. Tenemur quidem ex mandato fratres mei omnes tam perfecti, quàm imperfecti cupiditatem & amorem abnegare, sed ipsas res relinquere ex mandato non tenemur, sed ex consilio admonemur, eò quòd exoneratus, & nudus magis expeditus sit ad viam percurrendam.

Anselmus. 1080.

Ad cap.19. Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum est, qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextra ad cælestia refertur. Cùm ergo centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quòd autem subdit: *Et vitam æternam possidebit:* expositio est, & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Theodoricus Abbas S. Trudonis. 1100.

Vita S. Bauonis cap.7. Bauo facta solenniter donatione, omnes possessiones suas ad loca Sanctorū cōtradere: peculiare, quod nullum vel rarum ex priori erogatione remanserat, in vsus pauperum iterum contradere: nihil sibi ex omnibus reseruare: postremò sibimetipsi abrenuntiare, & crucem Christi lætis humeris portare. Laudent alij Pompeios, Metellos, & Marios, triumphali largitione auram popularem venantes: mihi videtur pauper pro Christo Bauo plus laudādus, qui omnem gloriam suam habens ab intus, in triumphato seculo præcones habuit Sanctorum Ecclesias, & mendicantium cateruulas. Quid enim hac virtute mirabilius? quid hac constantia robustius? Virum nobilis familiæ & Senatorum genus, tam obfirmato animo pompam seculi & diuitias, in quibus totus educatus fuerat, calcâsse, vt tum demum se æstimaret verè diuitem, cùm pro Christo assumpsisset spontaneam paupertatem? Alij pecunias mittant, & de superfluis suis æra in Euangelicum corbanan proijciant: teste Veritate, nemo plus misit, quàm qui de omnibus nihil sibi retinuit. Lucæ 21. Marc. 12.

Vita S. Romoaldi cap 2. Hic denique sceptro regni potiturus erat, generis insignia, delitiarum commoda, Præsulatus culmina lubrica æstimauit: & vt de bonis caducis & transitorijs fortunæque fallaci subiectis ad immarcessibiles diuitias mentem aspiraret, voluntaria paupertate sacratissimus Dei seruus carnem propriam domans, mentem syncceram & solidam Creatori suo cum omni deuotione dedicauit: vt in persona eius impleretur quod dictum est: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

Hugo Victorinus. 1130.

In Regulā D. August. cap.1. Et non dicatis aliquid proprium, &c. Nō debemus aliquid habere propriū, aut quicquam dicere meum, sed nostrum: vt dicatur, nostra capa, nostra tunica, nostra domus, & in cæteris similiter. Omnia enim in communi debemus habere, & omnia cōmuni nomine appellare, &c. Ergo non debemus habere propria, sed sint nobis omnia communia. Partes sibi faciunt homines in hoc seculo: alius argentum & aurum: alij domos & familias: alius nomen grande, potentiam & gloriam. Iste hoc, alius aliud, diuersi diuerso modo. Pars verò piorum ipse est Deus. Et nos, si volumus habere talem partem, talem hæreditatem, vt est Dominus, tales oportet nos exhibere, vt digni simus eum possidere, & possideri ab ipso. Ergo si volumus in hæreditatem possidere Deum, nihil debemus habere extra Deum. Nam nimis est auarus, cui non sufficit Deus. Quia si quippiam aliud quærimus, verbi gratia, aurum, argentum, possessiones: cum istis partibus pars fieri Dominus dedignatur.

Bernardus Abbas. 1130.

Vita S. Malachiæ cap. 24. A die primo conuersionis suæ vsque ad extremum vitæ, sine proprio vixit: non seruos, non ancillas, non villas, non viculos, non denique quicquam redituum Ecclesiasticorum seculariúmve vel in ipso habuit Episcopatu. Mensæ Episcopali nihil prorsus constitutum vel assignatum, vnde Episcopus viueret. Nec enim vel domum propriam habuit.

In Festo omnium Sanctorum Serm. 1. Diligenter attende, quòd Dominus non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam ijs apud diuinæ bonitatis misericordiam, hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominū hoc in loco nō de huiusmodi fuisse locutū, sed de his, qui possunt dicere cum Propheta: *Voluntariè sacrificabo tibi.* Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarēt magis in sensu suo. Hos discernit quod dictū est: Psal. 53. *Spiritu:* id est, spirituali voluntate. *Beati* verò *pauperes spiritu*, id est, spirituali intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem: *quoniam ipsorum est regnum cælorum*, &c. Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & Martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas vo-

luntaria

luntaria est. *Beatus vir, ait Propheta, qui post aurum non abijt, nec sperauit in thesauris pecuniæ.*

Alexander Tertius. 1160.

In Concilio Lateranensi parte 27. cap. 5. Priori & fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ viuentibus in primis id statuimus, vt professionē maiori Priori omnes laici faciant, in manu eius se absque proprio victuros promittentes, &c. Nullus proprium habeat: si quid acquisierit, rectori suo assignet.

Ioannes Salesberiensis. 1160.

Lib. 5. Polycrat. cap. 17. Fœcunda virorum paupertas naturam optimam bene viuendi ducem imitatur, quæ & virtutum parens & custos est, solaq; securitatem parit, quæ sola parit incentiua bellorum. Non habet iurgia, quæ contentionis causas ignorat: trepidat orbis, & Cæsaream manum solus pauper non timet. Vtique si ob aliam causam non fugerentur, aut contemnerentur diuitiæ, nisi quia sapientiæ vias sapiunt spinis, eas oportuerat non amari.

Adam Victorinus. 1180.

Dialogo de instructione animæ, capite de proprietatis vitio professis omnibus detestando maximè: Quomodo tibi graue peccatum non est, proprium aliquid habere, cùm tibi B. Augustinus prohibeat aliquid etiam dicere proprium? Estne peccatū graue furtum, mēdacium, sacrilegium, apostasia? Qui certè proprietati student, fures sunt, & mendaces: sunt quoq; sacrilegi, sunt & apostatæ. Iam enim ad vomitum redeunt: quibus in facta professione renuntiauerant, iterum possidere nituntur. Vide igitur vt sine agnitione & licentia Prælati tui nihil prorsus habeas, ne Ananiæ & Saphyræ in crimine socius fias, quorum certè quàm grauis extitit culpa, subsequens innotuit grauissima pœna.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistola ad Abbatem & Conuentum Sublacensem: Prohibemus quoque in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehēsus habere, regulari monitione præuia, de Monasterio expellatur, nec recipiatur vlterius, nisi pœniteat secūdùm Monasticam disciplinam. Quòd si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subteretur, secundum quod B. Gregorius in Dialogo narrat se fecisse. Vnde si quicquam fuerit alicui specialiter destinatū, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellario assignetur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Moribus cap. 9. Paupertas, seu quæcunque alia priuatio, occasio est etiam positionū, & rerum verissimè existentium. Et si fortè non possit esse causa efficiens, & per se, quemadmodū priuatio, & defectus cibi in stomacho occasio est famis, causa verò efficiens est virtus appetitiua gustabilis. Dicimus igitur, quòd illud nihilū & vacuum paupertatis fundamētum est, & firmamentum virorum perfectorum. Quemadmodū enim auari & cupidi firmamentum & fundamentum suum habent diuitias, sic viri sanctitate perfecti paupertatem istam. Et hoc est, quod legitur Prou. 10. *Substātia diuitis vrbs fortitudinis eius.* Hoc est, quod legitur Iob 26. *Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.* Aquilonem vocans Ecclesiam de gentibus, quoniam ad Aquilonem maximè erant gentes eo tempore conuertendæ. Eandem vocans & terram, cui benedixit Dominus, Aquilonem. super hoc fundabat vacuum, & hanc terram appendebat super hoc nihilū, quando fundamentum Christianæ religionis ponebat, dicens Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Expressius autem in Euangelio Matth. 7. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Et Lucæ 6. *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Et Lucæ 10. *Nolite portare sacculum & peram.* Non aliter in eis fundaturus Ecclesiam, hoc est, in Apostolis, nisi prius eos ad illud nihilū deduxisset, & ipsos in eo stabilisset atque firmasset. Denique hoc nihilum fundamentum est omnis religiōis, professionis, & Ordinis. Vnde & nullus religionem aliquam intrat, nisi in isto nihilo primò fundatus fuerit & firmatus, nisi ad illud voto se astrinxerit, & in illo se perpetuò permansurum promiserit. Diuites enim, religionem intrantes, quasi cameli gibbosi per foramen acus intrant, & ideo gibbositatem sacculorum & marsupiorum temporalium bonorum prius deponunt, alioquin non intrant. Ego sum, dicit Paupertas, mater religionis, & nutrix, & custos, &c.

Thomas Aquinas. 1250.

2a. 2æ. q. 186. in resolutione argumenti ad secundum: Ille, qui omnia sua dimittit propter Christum, non exponit se periculo, neque spirituali, neque corporali. Spirituale enim periculum ex paupertate prouenit, quando nō est voluntaria. Quia ex affectu congregandi pecunias, quem patiuntur illi, qui inuoluntariè sunt pauperes, incidit homo in multa peccata: secundùm illud 1. ad Timor. vlt. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Iste autem affectus deponitur ab his, qui voluntariam paupertatem sequuntur: magis autem dominatur in his, qui diuitias possident. Corporale etiam periculum non imminet illis, qui intentione sequendi Christū omnia sua derelinquunt, diuinæ prouidentiæ se committentes.

Bonauentura. 1260.

In Apologia Pauperum 2. responsionis particula 3. articulo 1. Euāgelicæ paupertatis est, possessiones terrenas, quantum ad dominium & proprietatem, derelinquere, vsum verò non omnino reijcere, sed coarctare; iuxta illud, quod dicit Apostolus: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cōtenti simus.* 1. Tim. 6
Ex his potest intelligi paupertatis Euangelicæ ratio, scilicet quòd ipsa sit virtus temporalium abdicatiua bonorū, qua quis nihil propriū habens, sustentatur de non suo. Ideo paupertatis Euangelicæ duplex est modus, duplexque perfectio. Cùm enim duplex sit rerum dominium, scilicet, priuatum & commune: vnum quidem spectans ad determinatam personam, alterum verò ad determinatū Collegium: & primum abdicari possit, retento secundo: possit etiam secundum abdicari cum primo, duplex erit, secundùm hunc duplicem modum, paupertatis perfecta professio, &c.

Vita S. Francisci cap. 7. Inter cætera charismatum dona, quæ à largo datore Frācīscus obtinuit, prærogatiua quadam speciali promeruit, in diuitias simplicitatis excrescere, per altissimæ paupertatis amorem. Hanc Filio Dei vir sanctus familiarem attendens, & iam quasi toto orbe repulsam, charitate sic studuit desponsare perpetua, quòd non solùm pro ea patrem matremq; reliquit, verùm etiam quæ habere potuit vniuersa dispersit. Nemo tam auri, quàm ipse cupidus paupertatis, nec thesauri custodiēdi solicitior vllus, quàm iste huius Euangelicæ margaritæ. In hoc præcipuè suus offendebatur aspectus, si quicquam videret in fratribus, quod paupertati nō per omnia consonaret. Reuera ipse à principio religionis vsque ad mor-

ad ... rtem tunica, chordula, & femoralibus do... nes, ut communis fuit Christi Iesu paupertatem, & Mat... frequenter cum lachrymis reuoc... bat ... in mentem, inde hanc virtutem asserens esse re... gi..., qui ... Rege Regum, & in Regina matre ipsius tam præstanter effulsit. Nam & fratribus in concl... quærentibus, quæ virtus magis ami... cum redderet Christo, quasi secretum sui cordis aperiens, respondebat: Paupertatem noueritis, fratres, spiritualem viam esse salutis, tamquam humilitatis fomentum, perfectionisque radicem, cuius est fructus mul...iplex, sed occultus.

Ioannes a S. Geminiano. 1300.

In Summa lib. ... cap. 22. Diuitiæ sunt causa timoris & persecutionis, & paupertas est causa securitatis. Nam si arbor non haberet fructus, non inueniretur, qui projiceret lapidem super eam, vel ramum traheret: cum autem abundat fructibus, vix transit aliquis, qui non projiciat super eam lapidem, vel ramum frangat: sic qui diuitias habet, insidias latronum, & oppressiones principum, & exactiones violentorum officialium non euadet, &c.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Eleemosyna cap. 35. Paupertas est dispositio, & via ducens ad perfectionem, & est effectus vel signum perfectionis. Primò paupertas est dispositio, vel via ducens ad perfectionem, quod sic probo. Perfectio, ad quā paupertas disponit, consistit in vacatione mētis ad Deum: tentio autem mentis in Deum, & vacatio mentis in Deo, consistit in contemplando Deum, & amando, & eius voluntatem implendo, & ideo ad amputandam solicitudinem bonorum corporaliū, datur consilium de paupertate, Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c.* Et hoc, vt animus hominis ab affectu temporalium auertatur, & sic liberius in Deum contemplando, amando, & eius voluntatem implendo feratur. Secundò dico, quòd paupertas est effectus vel signum perfectionis. Cuius ratio est, quia cùm mens vehementer amore & desiderio alicuius rei afficitur, consequens est, quod alia postponat: & ideo ex hoc, quòd mens hominis amore & desiderio in diuina fertur, sequitur, quòd omnia, quæ possunt ipsum impedire & retardare, quo minus feratur in Deum, abjiciat.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 105. art. 1. In paupertate voluntaria propter Christum assumpta, in qua consistit perfectionis status, quatuor modi inueniuntur secundùm Hieronymum. Primus modus fuit Apostolorum, & aliorum fidelium in primitiua Ecclesia, qui vendebant possessiones, & de pretio ipsarum prouidebatur vnicuique sicut opus erat. Secundus modus fuit, & est, quorundam Monachorum, qui habentes possessiones in cōmuni, de fructibus & prouentibus ipsarum prouidentur omnibus necessaria vitæ. Nullus namque debet eligere talem paupertatem, in qua subtrahat sibi possibilitatem prouidendi in necessarijs. Tertius modus fuit, & est adhuc quorundam Religiosorum, qui mundum spernentes, de labore manuum suarum victum, & vestitum, & alia necessaria eis subministrant, quo modo Apostolus vsus est quandoque, ne offendiculū daret Euangelio. Quartus modus est quorundam Religiosorum mendicantium, qui spiritualibus vacantes, & doctrinam Euangelicam prædicantes, de his, quæ à personis fidelibus offeruntur, in voluntaria paupertate viuunt. Quamuis ergo omnes i... modi viuendi in voluntaria paupertate sint boni & m...ij, iste tamē quartus perfectior, & secu... ... dicitur, propter quatuor. Primo, quia so... ...m minus habet an...xam, quàm alij m... Secundò, quia ad spiritualium contemplationem maiorem dispositionem habe... coniunctam. Tertiò, quia ad recompensationem eorum, quæ recipiunt, maiora bona subministrant. Quartò, quia ad imitationem modi viuendi Christi & Apostolorum maiorem conformitatem habet; scribitur enim Lucæ 8. quod mulieres multæ sequebantur Christum, ministrantes sibi de facultatibus suis, &c.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 33. Voluntaria paupertas est quoddam genus martyrij: quia vt ubique oportet vincere animam quoad delectabilia huius mundi. In regno quoque includuntur duo, scilicet diuitiæ & damnatio. Promittitur ergo regnum pauperibus, per respectum ad diuitias: quia qui propter Christum abrenuntiant diuitijs temporalibus, in futuro gaudebunt æternis.

Rupertus Holcotius. 1340.

Ad cap. 2. Sapien. lect. 22. De paupertate sciendum est, quòd triplex in hominibus reperitur paupertas. Est enim paupertas egestatis, paupertas honestatis, & paupertas vanitatis. Prima miserabilis, quia virtuti contraria: secunda commendabilis, quia virtuosa & voluntaria: tertia est vituperabilis, & nulli necessaria, & talis fuit paupertas quorundam philosophorum tempore Ioannis Euangelistæ, qui pro vana gloria mundi gemmas pretiosas fregerunt, in signum mundani contemptus. Primam paupertatem, quæ vocatur egestas, sustinent isti, qui inuoluntariè sunt pauperes, qui si possent, libenter haberent diuitias: isti Deum accusant de iniquitate, proximum de tenacitate, fortunam suam de infelicitate, & hi sunt pleni murmurationibus, furtis, & mendacijs, & licet vitiosi sint vt plurimum, tamen pium est eorum defectibus subuenire. Secunda est paupertas honestatis, & est voluntariè assumpta, propter Christum, qua non solùm homo solicitudinem seculi deserit, imò indigentijs multis se exponit. Et isti triplicem securitatem habent. Nam sunt Christo similiores in conuersatione, validiores in tentatione, beatiores in remuneratione, &c.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 1 lib. 4. art. 1. cap. 16. Ab initio electis Christi pauperibus placuit hæc disciplina paupertatis, & semper grata fuit perfectis studentibus Iesu Christi: non tamen semper placuit, imò displicuit scholaribus talibus, qualis ille iuuenis Euangelicus, qui tristis abscessit. Sed ne solus abscederet, moderni Doctores, diuitiarum palpones, comites itineris cum eo vadunt, laudantque sententiam iuuenis cupidi: laudemus & nos decretum pauperis Christi nostri. O me miserum, qui dum profitebar pauperem fratrem Carmelitam, non satis dilexi paupertatem, nec adhæsit anima mea ex integro post Iesum Christum.

Ioannes Gerson. 1420.

Secunda parte contra proprietarios. Paupertatis votum, castitatis quoque, & obedientiæ tendit sursum in Deum, &c.

Parte 3. Paupertatis voto abjicitur solici... rei exterioris consilio diuinæ legis. Matth... perfectus ... &c. Paupertas non contrariatur virtuti, nec est prodigalitas abjicere om... propter Christum, cùm hoc facit Religiosus d... sententiæ, rationis, & charitatis, &c. Sileat ergo Vigilantius hæreticus cum suis complicibus & ... toribus: sileant quoque Propri... ... defensores & fautores, eōuertantur... ... suæ & soluant vota, quæ ...

[illegible] Fac qui [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 1430.

[illegible] *de paupertate cap.1.* Non misceri [illegible], æterna caducis, spiritualia [illegible]: propterea necessarium est, cupi[illegible] perfectionem quietis pertingere, vt [illegible] paupertatis virtutem teneant, & ipsam pro [illegible] collocent. Facile namque proficere po[illegible] si hanc temporalium possessionem non [illegible]. Nam paupertas spiritus est cum spi[illegible] intentione voluntaria abdicatio tempo[illegible]. Est etiam quædam manuductrix in via, [illegible] ad cælum, vnctio athletica, & exerci[illegible] magna & mirabilis. Est quoque portus tran[illegible] nutrix confidentiæ, quietis fundamen[illegible], [illegible]onis adiutorium, peregrinationis ex[hortatio], perfectionis porta, sine qua nemo co[ram] Deo in spiritu diu perdurare poterit.

Dionysius Carthusianus. 1460.

A[illegible] cap.5 Matt.art.9. *Beati* sunt iam in spe, imò [illegible] re, loquendo de beatitudine viæ, *pau[peres]*, id est, temporalibus bonis carentes, *spiritu*, [illegible], cum affectu cordis, ita quòd diuitias non [illegible], sed contemnunt, & in paupertate sua [illegible] nihil proprium possidentes: dicentes [illegible]: *Omnia arbitror vt stercora, vt Christũ lu[crifaciam]*. Hæc est paupertas Euangelica, quam [illegible] Christus, dicendo: *Qui non renũtiat omni[bus] [illegible], non potest meus esse discipulus.* Itemq́;: [illegible] *esse, vade, & vende omnia quæ habes, &* [illegible]. Hæc est paupertas illa ditissima, de [illegible] loquitur: *Altißima paupertas eorum* [illegible] *diuitias simplicitatis eorum.* Hæc quoque [illegible] paupertas potentissima, de qua Petrus claudo [illegible] *[ar]gentum, ait, & aurum non est mihi, quod autem* [illegible] *do tibi &c.* Hæc paupertas contemnit o[illegible] [illegible]riora, honores atque diuitias, quantũ [illegible] est, quatenus summo enti, in quo o[illegible], omnia pulchra ac desiderabilia su[illegible] [illegible]ssimè continentur absoluta, tota & li[illegible] mente adhæreat homo, qui tanto minus Deo coniungitur, quanto amplius transitoriis implicatur, & per diuersa distrahitur. O amanda, veneranda, & amplectenda paupertas, cuius [illegible] Christus dedit exemplum, propter nos pauper factus, cum esset diues.

Ioannes de Turrecremata. 1470.

Tractatu 92. in Regulam Benedicti: Attendendum est hic, quòd grande periculum sit Monacho aliquid habere proprium: quia B. Benedictus hoc vitium non simpliciter vitium, sed nequissimum appellat, id est, pessimum. Et in hoc cognoscitur, quòd nequissimus est Monachus, qui habet, vel habere proprium desiderat.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa 2 partis Aedificatorij animi Tractatu 3: Primum votum est paupertatis, vt scilicet aliquis sine proprio viuat, dicente Domino Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me.* Primum fundamentum religiosæ structuræ & perfectionis diuinæ charitatis est voluntaria paupertas.

Ioannes Murmellius. 1508.

Lib.2. elegia 16. ad amicum quendam de laude paupertatis:

Non tua centenis scinduntur iugera bobus,
Diuite non arca fulua metalla tegis.
Te tamen & mœror refugit, curæq́; relinquunt:
Tranquillus lætos transigis vsque dies.
Vt quondam fertur, cum chara vxore Philemon
Pauper in exigua consenuisse casa:
Qui paupertatem nec iniqua mente ferebat,
Nec regum miseras despiciebat opes.
Cuius ad hospitium dignatus Iuppiter ire,
Mercuriusq́; suo cum genitore fuit.
Sic tua decurrit populo mirabilis ætas,
Vt certè nullum ferre puteris onus.
Spernis enim, solida nitens virtute, caducas
Diuitias, soli fidus & ipse Deo.
Optima dux vitæ quantum natura requirit
Nosti, cui satis est panis & haustus aquæ.

ARTICVLVS QVARTVS.

CASTITATEM ESSE CONSILII EVANGELICI, DEO MAGIS, QVAM CONIVGIVM PLACERE: ERGO MONACHOS ET MONIALES POST PRAESTITVM VOTVM, CONTINENTER DEBERE VIVERE.

NEGANT.

HERMES Trismegistus lib.9. qui inscribitur Sermo vniuersalis: *Maxima in vita [illegible] est prudentibus filiorum procreatio. & maximum infortunium, & impie[tas] [illegible] aliquem ex hominibus excedere. & pœna iste dat post mortem [illegible].*

[illegible] lib. 6. de Leg[ibus]: *Quod si quis in cælibe vita ad annum [tri]gesimum quin[tum] [illegible], damnis & mul[c]ta quotannis plectitor, si de maximo censu est, [illegible] septuaginta, si de tertio sexaginta, si de quarto, tri[gin]ta. Si [illegible] non soluerit decuplum debeto: om[illegible] honore [illegible] nullum [illegible] &c.*

[illegible]

[illegible] Hieronymus [illegible]

[illegible] Augustin[us] [illegible]

[illegible] *a Gerbardo S*[illegible] *eodemq; loco* [illegible] *e.* Guido de illorum erroribus.

Lollardi [illegible] *sub terra non* [illegible] *esse peccatum asserebant.* Trithe[mius] in C[hronico] [illegible] Hirsaug[iensi] [illegible]

Martinus Lutherus epistola ad VVolfgangum [illegible]: [illegible] *quam omnia* [illegible] *qua Deus* [illegible] *Omnes* [illegible] *ad* [illegible] *procreandi* [illegible] *sumus,* [illegible] *membra* [illegible] *Q*[illegible] *adeo* [illegible] *Angelum esse* [illegible] *a Deo* [illegible] *Deus reprobat illud* [illegible]

[illegible] *conjugali* [illegible] *Crescite, & multiplicamini* [illegible] *intermittere,* [illegible] *in mea potestate* [illegible]

[illegible] Ambrosium Catharinum: [illegible] *Angelica* [illegible]

[illegible] caput 7. prioris ad Corinthios: [illegible] *sobolem conditi sumus, &* [illegible]

In Colloquiis Germanicis capite de [illegible] *qui cælibatum* [illegible] *omnium* [illegible] *Hieronymo* [illegible]

De [illegible] *quod* [illegible] *non aliter* [illegible]

Huldericus Zvvinglius in cap. [illegible] Matth. *Quod* [illegible]

[illegible]

[illegible]

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

[illegible] 19.11. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim [illegible] de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab homin[illegible] [illegible] eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest [illegible].

[illegible] 7. 8 Dico non nuptis & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & [illegible] 25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem [illegible] misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc [illegible] esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. [illegible] Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem [illegible] cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus [illegible] mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & [illegible]. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat viro. 37. [illegible] in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens [illegible] voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit. Igitur [illegible] matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. [illegible] alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, li[illegible] cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, [illegible] meum consilium. Puto autem quod & ego spiritum Dei habeam.

[illegible] 14. 4 Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim [illegible] sequuntur Agnum quocunque ierit.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

[illegible] *Apostol.* [illegible] *cap.* [illegible] De virginitate [illegible] non accepimus. Quare hanc rem [illegible] cuiusque voluntatis permittimus, vt [illegible] Illud modò monemus: ne quid facilè, [illegible] promittatur. Siquidem Salomon ait: [illegible] *quam factum non reddere.* [illegible] hæc virgo [illegible] corpore & anima, & [illegible] Dei, & domus Christi, vt Spiritus san[illegible].

[illegible] 100.

[illegible] Eæ, quæ in virginitate [illegible] Christi sacerdo[illegible] [illegible] altare Dei. [illegible] qui castè, si quis continen[illegible] [illegible] extollatur, ne perdat mercedem, &c. [illegible] virginum & [illegible] viduarum, [illegible]

[illegible] Virgines [illegible] Christum [illegible] Patrem [illegible] a Sa[illegible] vestræ sancti[illegible] [illegible] Naue, vt Melchisedech, vt [illegible] [illegible] [illegible] Eliæ, vt Clementis, qui [illegible] [illegible] Christi [illegible]

[illegible] 150.

[illegible]

Iustinus. 160.

Apologia 2. ad Antoninum [illegible] Permulti profectò vtriusque sexus, & sexaginta & septuaginta nati annos apud nos, qui à pueris sunt disciplinam Christi assectati, incorrupti & cælibes perdurant. & glorior me per omne genus hominum nostrorum tales monstrare posse.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 2. [illegible] *in Marcum* Hi sunt, qui supra terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum Dei, & ij faciunt vnum tricesimum, quod ad coniuges pertinet: aliud sexagesimum, quod ad viduas respicit: [illegible] aliud centesimum, virginibus fruct[illegible].

A[illegible] 180.

Oratione pro [illegible] Reperire est apud nos permultos & viros & [illegible] [illegible] consenescunt, spe illa adducti, quod in tali vitæ genere conuersari [illegible] Deo possunt. Quod si virginitas & Eunuchismi [illegible] nos ad Deum adducunt, quarum rerum cogitationes [illegible] earum facta [illegible] magis [illegible]

Clemens Alexandrinus. 200.

[illegible] *Stromaton* Est con[illegible] Deo [illegible]. Non solùm enim [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible]

[illegible] autem [illegible] carnem subiectum à coniugali coniunctione [illegible] [illegible]derant, indocti sunt, & impij, & absque [illegible] [illegible]s.

Libro 3. Stromaton. My[illegible]cè admodùm & sanctissimè nos docens Apostolus, eam, quę verè gra[illegible] electio[illegible] non quod alia tanquam mala reprobet, sed quod bonis [illegible] meliora esse, significauit dicens: *Quare & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit*, ad id, quod honestum est, & facultatem præbeat, indiuulsè Domino assidendi.

1 Cor 7

Ammonius Alexandrinus. 230.

In Harmonia quatuor Euangeliorum cap. 9. Difficultate attenta, quæ incidit in re vxoria, cœlibatum prætulit, Eunuchos esse nonnullos testatus, qui se castrarent regni cęlestis gratia: verùm id negotij ad paucissimos, quibus concessum sit, pertinere.

Origenes. 240.

Libro 7. contra Celsum: Apud alios quoque, vt putantur, deos virgines exiguæ numero, siue ab hominibus custoditæ, siue non, videntur perseuerare in castitate, religionis gratia: Cęterùm apud Christianos non propter humanos honores, non propter mercedes pecuniarias, non propter gloriolas viget virginitatis studium: & quamprimùm habuerunt Deum in notitia, conseruantur à Deo in hac mente laudabili, & pietatis officijs, pleni omni bonitate & iustitia.

Tractatu 7. in Matthæum: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.)* Quoniam quidam calumniantur, quod Christus ait: *Quibus datum est*, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autem prȩualentes. Quibus est respondendum: Siquidem simpliciter accipimus, quod dictum est: *sed quibus datum est*, non autem attendimus, quòd alibi dicit: *Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit*, &c. Quis est ergo qui petit? Qui credit Christo dicenti: *Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis.* Debet autem qui petit omnia facere, quantum ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi, quod ait: *Sine intermissione orate.* Vtile est autem scire, quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. Et quod ait: *Dico vobis, etsi non dabit et surgens propterea, quod amicus est eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit.* Et addit: *Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur. Sunt eunuchi, qui ex vtero matris suæ sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus facti sunt: & sunt eunuchi, qui seipsos eunuchos fecerunt: qui potest capere, capiat.*

1. Cor. 14.

Lucæ 11

Ad cap. 2. ad Romanos: Quòd verò dicunt: Si necessaria non erat illa pars membri, fieri à Creatore non debuit: si necessaria facta, non debet auferri: interrogemus eos & nos, si necessariam dicant filiorum procreationem. Necessariam sine dubio respondebunt. Erunt ergo culpabiles, qui continentiæ & virginitatis obtentu, necessarijs naturæ officijs non ministrant: & erunt cogendi ad nuptias, qui secundùm Euangelij leges seipsos castrauerunt propter regnum Dei, habentes exempli huius auctorem, cùm multos alios Sanctorum, [illegible] ipsum Dominum Iesum.

Lucæ 20

Libro 10 [illegible] ad Romanos: Saluator dicit in Euāgelio: *Cùm feceritis omnia, quæ præcipio vobis, dicite, quia serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.* Ea verò, quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis: verbi causa virginitas non ex debito soluitur. Neque enim per præceptum

Lucæ 17

[illegible] petitur, sed supra debitum offertur. Audi enim [illegible] Paulum dicentem: *De virginibus præceptum Domini non habeo.*

Eusebius Cæsareensis. 320.

Libro 4. vita Constantini cap. 26. Alij sunt liberi viuunt, non quòd sobolis propagationem successionemque abhorreant, sed quod animum Philosophiæ amorem [illegible] anteponant. Præterea castitatem & [illegible]tatam virginitatem multæ mulieres sacris [illegible] constanter retinuêre, cùm omni pudicitia & sanctitate perfusa vita se totas corporibus & animis Deo consecrarent. Quid ergo? [illegible] hoc dignum existimari debet, an potius admiratione quadam, & approbatione? Etenim [illegible] in hoc vitæ genus voluntas magni facienda, sed eam rectè factis tueri, & vsque ad extremum persequi, longè supra naturam est.

Cap. 28. Imperator maximis eos honoribus prosequebatur, qui vitam suam cælesti Philosophiæ dedicassent. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter colebat: quòd in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarant, inhabitare crederet.

Libro 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 16. ex libro Philonis Iudæi de Vita contemplatiua quadam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Marci: Cùm temperantiam, *inquit*, quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera supra ædificant, &c. Ista Philonis tam perspicua, tamque rata testimonia, de nostrę religionis viris solùm tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen [illegible]tioribus argumentis (quæ apud nullos alios præterquam solos Christianos, religionis Euangelicæ professores, reperiuntur) obsecutus, de contumacia, & incredula mentis sententia tandem desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarũ complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem ac desiderium, quo incenduntur, summa cura, & cogitatione amplexantur, obseruantque. In cuius peruestigatione dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitus respuũt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima Dei amore inflammata ex se potest procreare.

Synodus Gangrensis. 330.

Cap. 21. Hæc scripsimus, non eos, [illegible] Ecclesia Dei secũdùm Scripturas [illegible] in continentię eligunt, vituperantes, [illegible] qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur aduersus simplices, &c. Nos & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam, quę cum castitate & religione suscipitur, approbamus, & nuptiarum castum vinculum honoramus.

Athanasius. 340.

In Apologia ad Imperatorem Constantium: Dei Filius Dominus & Saluator noster Iesus Christus homo propter nos factus, profligata morte & [illegible] à corruptione & corruptione [illegible] inter cætera noua sua largitione [illegible] virginitatis exemplar Angelicæ [illegible] [illegible] Verbi [illegible] [illegible] virginitatis mandatum [illegible]

duntaxat apud nos Christianos. Atque in eo magnum documentum est, apud nos esse veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatę memoriæ religiosissimus pater tuus Constantinus Augustus in pretio habuit, & tua religiositas sępius eas in suis scriptis religiosas & sanctas nominauit.

Libro de Virginitate seu de meditatione: Si enim, qui se mundo copulant, relinquuntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur, quāto magis virgo cōtinens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est, &c. Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis. O Virginitas opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarcessibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium sancti Spiritus, ô virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inuenitur, ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprędicata: ô continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate possidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona. Beatus est, qui te tenet: beatus, qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulum fatigatus, multum in te gaudebit.

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate statim à principio: Magnū re vera quiddam ac præclarum virginitas est, quę (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Hęc autem profectò non à corporibus ad animas manat, sed cum incorporalis animæ propria & pręcipua sit, eius pretiosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. *Et post libri medium*: Virginitas vitam nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit, &c. Pręoccupārūt virtutis opera virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: Hic enim Angelorum instar, neque nubunt, neque nubentur, verùm & virtute animæ & corporis integritate Angelis æquales sunt, &c. Nusquam Dominus virginitatem inter veteris vel noui Testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum non iussionis necessitati obnoxium fieri, sed egregij ac singularis animi specimen, atque indicium esse, dum sponte sua nulla imperij necessitate cogente, quod mādata omnia excellit, & supra humanæ naturæ modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit: Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur astricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem Creatori & auctori legis iure pretiosi muneris offert, &c. Quocirca quoniam integerrima hæc castitas pretiosissima omnium est, maximaque possessio, hisque, qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutamque, & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem, &c. *Et*
56 *Esaiæ verba de Eunuchis interpretatus, ait*: Pro humano nomine Angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet, vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorādum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea, intra septa habitantes, non Angelorum iam naturam tantum ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficientes, verùm & locum inter Angelos habeant illustrem, atque insignissimum, nomenque pro eximiæ virtutis splendore indelebile, &c. Cùm virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorāt huiusmodi, quamuis ignorantiam simulent, quæ sponsi dexteram, & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltra esse sponsam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumēti necessarij prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio, &c. Non se fallat, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur. Primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisqúe malum: deinde, quia causa non esset libera: neque enim est mortuus vir eius, vt cui velit nubat: viuente immortali viro meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit.

Epistola 183. ad Virginem lapsam: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo ac Angelis & hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum, & concilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit: *Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion?* Esai.
Quomodo autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremię obambulāt, dixerit? Vidisti, quę fecit mihi virgo Israel? Ego Hier.
despondi ipsam mihi in fide, & integritate, & in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & miserationibus, quemadmodum per Oseam ipsi promisi. Oseę
Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commisceri.

Gregorius Nazianzenus. 380.

De Virginitatis laude:

Salue virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignara thalami. Nam magnus coniugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis, &c.
Tum denique nostro
Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Instabilem mundum abrumpens, abruptaque, mundo:
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ,
Quantum animus carni præstat, conuexaque cæli
Regia tellurem superat, quantoue fugaci
Illud in æternum durans præstantius æuum est,
Quanto mortali melior Deus.

De Pudicitia:

Bonum ligari nuptijs, castè modò;
Deoque plus des, quàm thoro connubij:
At præstat esse liberum vinculis tamen,
Deoque totum, rebus & superis dare.
Est numen innux, Angelus non est caro:
At coniugata labis & plena est hyle,
Et cura prolis coniugis, & est nuptijs:
At cura Christi cœlibi. Si par Deo
Est vxor, est par cœlibi vita thorus.
Sin prorsus impar, impares vitæ quoque.

[illegible] patres, ne probrum [illegible],
[illegible] non thori vitam [illegible].
[illegible] pudicitiam iugali do quidem,
[illegible] carpunt decus &c.

Oratione [illegible] quæ est in laudem sororis Gorgoniæ Pudicitiæ quidem laude adeò excellit, vt cùm in hæc duo cunctis vita diuisa sit, nempe in matrimonium, & cœlibatum, atque hic quidem sublimior & diuinior sit, verùm laboriosior & periculosior, illud autem humilius, sed tamen tutius. vitatis vtriusque molestijs, quicquid in vtroque pulcherrimum erat, elegerit, atque in vnum copularit, alterius nimirum sublimitatem, alterius securitatem. fueritque citra supercilium pudica, cœlibatus bonum matrimonio admiscens, illudque ostendens, neutrum horum aut Deo nos omninò astringere, aut ab eo dirimere: ita vt alterum natura sua prorsus fugiendum sit, alterum omni ex parte laudandum, & amplectendum, verum mentem esse, quæ & virginitatem & coniugium pulchrè regat & moderetur, atque hæc instar materiæ cuiusdam ab artifice ratione dirigi, & ad virtutem elaborari.

Oratione 31. quæ est in illud: *Cùm consummasset Iesus hos sermones*, &c. Bonum est matrimonium: sed, quòd virginitate prǽstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior ac præclarior esset. Nolite hoc moleſtè ferre, quæ matrimonij iugo subiectæ estis. Cæterum tacite, vt inter vos quasi vinculo constringamini, & virgines, & vxores, atque vnum sitis in Domino, mutuumque aliæ aliarum ornamentum. Non esset cœlebs, nisi matrimonium esset. Vnde enim in hanc vitam virgo prodijsset? Non esset honorificum & venerãdum matrimonium, nisi virginem proferret, tũ Deo, tum vitæ, &c. Quæ sub iugo est, aliqua ex parte Christi est: quæ virginitatem amplexa est, tota Christi sit. Illa mundo non prorsus alligetur: hæc nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugatæ est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinem te aggregasti, qui iugum nesciunt, ne in carnem prolabaris, ne in materiam deijciaris, ne cum materia matrimonio iungaris, etiamsi alioqui in cœlibatu perstes.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma: Nondum carni copulatus es? ne baptismi perfectionem extimescas. Puritatis tibi ratio etiam inito matrimonio constabit. In me hoc periculum recipio, ego harum nuptiarum conglutinator, ego auspex. Nec enim quia honoratior est virginitas, idcirco turpe & ignominiosum est matrimonium.

Cyrillus Hierosolymitanus. 380.

Catechesi [illegible] Ac præcipuè de temperantia sermonem audite, secundùm ordinem solitariam vitam agentium, & virginum vitam æqualem Angelis ducentium. Magna vobis reposita est fratres corona. Ne parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Hebr. 12. Estne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vẽdidit primogenita sua? sed [illegible] in libris Euangelicos inscriptus cùm sis, propter institutum continentiæ, caue igitur ne deleâris propter scortationem: neque [illegible], cum magno opere studes temperantiæ, [illegible] illos, qui occupati sunt nuptijs [illegible]. Honorabile Hebr. 13. enim coniugium, & thorus immaculatus, dicit Apostolus, & tu, qui id ignoras, nunquid non ex nuptijs natus es? Non ergo [illegible] quòd aurum possides, argentum reprobes.

Catechesi 12. [illegible] doretur qui de Virgine natus est

[illegible] coronam. [illegible] eorum ordo & [illegible] qui solitariam vitam agunt, castitatis gl[illegible] neque enim priuamur castitatis [illegible]. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator, [illegible] Dominus triginta trium annorum. Itaque si [illegible] ratur Virgo [illegible] nouem mensium tempus, multo magis nos propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum Dei gratia curramus, *[illegible], & virgines, senes cum iunioribus* non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam. Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio. parcamus corporibus, quæ lucere debent sicut sol. Ne propter paruam voluptatem tantum ac tale corpus polluamus. Paruũ enim est ad horam peccatũ: longæua autem est ex eo, & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria Virgine habebunt partem.

Catechesi 15. Inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in Scripturis habet virginitas, & castitas, cuius gratia lucebis sicut Angelus.

Ephræm. 380.

Sermone de Castitate: O castitas, cui abominationi sunt deliciæ, venustas corporis, & ornatus vestium. O castitas dapibus, epulis, ebrietatiq; inimica. O castitas oculorum frǽnum, quæ è tenebris ad lucem totum corpus transfers. O castitas, quæ carnem castigas, & in seruitutem redigis, ac cęlestia velocissimè penetras. O castitas, mater dilectionis, & Angelicæ vitę ratio. O castitas, quæ mundo es corde, ac dulci gutture, hilarique aspectu. O castitas, quæ homines Angelis similes reddis. O castitas, quæ Dei amicum ita exaltasti in patria externa, vt & eos, qui emerant ipsum, redimeret. O castitas donum Dei, benignitatis, disciplinæ, cognitionis, atque scientiæ plena. O castitas portus tranquillus, in summa pace ac securitate constitutus. O castitas cælestis prudentia, & sancta prędicatio. O castitas, quæ cor possidentis te lætificas, & animæ ad cælestia alas adiungis. O castitas, quæ spiritale gaudium paris, & mœrorem aufers. O castitas, quæ malum odio habes, & bono adhæres. O castitas, quæ passiones minuis, & animum à perturbationibus liberas. O castitas, quæ iustos illuminas, & diabolo tenebras offundis, celerique cursu ad brauium supernæ vocationis in Christo contendis. O castitas, quæ pigritiam depellis, & patientiam adfers. O castitas onus leue, quod in aquis non submergitur, [illegible] diuitię in anima hominis Christum [illegible] conditæ: quas qui possederit, in tempore [illegible] tatis inueniet. O castitas pulchra possessio, quæ à feris non vastatur, & ab igne non comburitur. O castitas, quæ in manibus haud pœnitendas contines diuitias, desidiamque fugas. O castitas currus spiritalis, possessorem suum in sublime euehens. O castitas, quæ in mansuetorum & humilium animis habitas, homineśque diuinos efficis. O castitas, quæ rosæ instar in medio animæ & corporis flores, vniuersamque domum odoris fragrantia [illegible]. O castitas prǽcursor atque cohabitator Spiritus sancti. O castitas, quæ Deum places, [illegible] promissa perfers, & apud quoscunque [illegible] gratiam inuenis. Hanc Sancti [illegible] Hanc sanctus Ioannes Euangelista amplexatus [illegible] [illegible] super pectus Domini [illegible] recumbere meruit. O castitas, quæ [illegible] solum, sed & ab ijs, qui ad pœnitentiam conuersi sunt, possideris atque [illegible]. [illegible]

nos serui benedicti Saluatoris toto pectore diligamus, complectamurqúe, vt inhabitantem Spiritum Dei in nobis gaudio perfundamus.

Sermone de Virginitate: De Virginitate & animę sanctificatione à Paulo Apostolo optimo consiliario omnes docemur, quippe qui virginitatis gradum & pręstantiorem, & superiorem mundo arbitratur. Nam *qui vxorem habet*, inquit Apostolus, *sollicitus est quomodo placeat vxori*. At qui in virginitate permanet, cogitat quę sunt Domini, & quomodo placeat ei. Illa cura sæpe abducit ad pœnam, hæc verò in vitam ducit æternam.

1 Cor. 7.

Amphilochius. 380.

Homilia in Purificationem Dei Genitricis: Multi quidem non vulgares, sed viri summi atque pręstantes virginitatem admiratione magna prosequuntur: idq; non immeritò faciunt, cum verè sit admirabilis, vt Angelorum naturæ cognata, & eundem cursum sibi proponens, quem & naturæ illę incorporeæ propositum habent. Ecclesię sanctæ lampadem gestans, vt mundum superans, vt affectus & perturbationes carnis conculcans, vt appetitum refrænans, vt cum Eua non communicans, vt à dolore ac tristitia liberata, vt castitati adhærens, &c. Verè igitur virginitas ipsa est admirabilis, vt possessio quædam à seruitute libera, vt germen nunquam exarescens, sed semper virens ac florens, vt vitæ institutio insignis, vt exercitationis & vitę laudabilis ornamentum, vt humano habitu superior, vt corporeis affectibus pura, vt denique vna cum sponso Christo in thalamum regni cęlestis ingrediens. Virginitatis igitur multiplex gloria talis tantaqúe est, cui hæc, & his similia conueniunt. *Deinde cùm & coniugium commendasset, subdit:* Cùm ergo tam eximium sit coniugium, quid virginitas erit coniugij flos? Non enim ex alia re, quàm ex coniugio virginitas gignitur. Hęc autem cùm dicimus, inter virginitatem & nuptias contentionem aut pugnam non introducimus, sed vtriusque bona, vt par est, admiramur: quandoquidem tam coniugij, quàm virginitatis curam habet Dominus ipse, qui non alterum alteri, tanquam in trutina opponit, sed facit, vt in vtraque parte Dei timor adsit. Nam si pietas absit, & Dei timor, neque virginitas ipsa veneranda, neque sunt nuptiæ honoratæ.

Epiphanius. 380.

Hæresi 58. *Et sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum*) Quinam igitur hi fuerint, quàm generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem, & Iacobus filij Zebedęi, qui manserunt in virginitate, neque tamen proprijs manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronæ certaminis huius abstulerunt. Post ipsos verò quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à Monasterijs, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt: velut etiam Helias in veteri Testamento reperitur, & Paulus dum dicit: *Dico autem inconiugatis, bonum est ipsis si sic manserint, vt & ego: si verò se non continent, contrahant matrimonium* Quomodo igitur ipse mansit? siquidem enim resectus erat, & secundùm ipsum manserunt assimilati ipsi, vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodo exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? sed & matrimonium contrahant, & ne vrantur. Vides quòd de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

Hæresi 61. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: *Si nupserit virgo non peccauit.* Quomodo igitur hoc cum illo cōcordat? Imò etiam illam virginem dicit, quæ non e dicata Deo, sed propter penuriam raritatis in ill tempore eorum, qui in Christum credebant, n cessariò sic fiebat.

In Compendiaria doctrina fidei Catholicæ: Ecc'esi stici ordinis veluti fundamentum est sancta vi ginitas, quam multi sanctè magna cum laude pe petuò conseruant, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

De vera & incorrupta virginitate cap. 1. Ego ta excellens hoc & admirabile bonum, quantum me erit, prędicare nunquam desinam: propriam qúe virginalem laudem, ac maximè omnium a commodatam, rectè agentibus naturaliter ines dixerim, atque ex ipso magis nomine cognos quod cum ipsa re simul enuntiatur. Etenim q nuptijs se continet, eum castum & incorruptu didicit appellare hominum consuetudo. Magr igitur huius, & diuini muneris vel ex eo solo c stenditur excellentia, quòd, cùm multa sint, & la quidem magna, quæ in perfecto virtutis offi cio elucent, hęc tamen vna virtutis ex omni bus incorruptionis nomine, ac laude ornata e Ergo quę laus virginitatis est? vt scilicet statu at quis virtutem ipsam omni laude pręstantio rem esse.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro de Virginitate cap. 10. Mihi ipse persuadec virginitatem coniugio multò esse pręstantiorem neque tamen propterea connubium in mali pono: quin etiam ipsum magnis laudibus af fi 10.

Cap. 11. Virginitas est bonum: id ego quoqu fateor. Atqui nuptijs etiam melior: & istud tib assentior: ac si libet, illud adiungam, tanto nup tijs eam pręstare, quanto cælum terræ, quant hominibus Angeli antecellūt, ac si quid prætere audendum est, etiam magis. Nam si neq; nubun Angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carn & sanguine coagmentati sunt, in terris præter ea non commorantur, non cupiditatum aut libidinum perturbationibus sunt obnoxij, non cibi indigent aut potus, &c.

Cap. 12. At humanum genus, cùm natura beatis illis mentibus inferius sit, omni vi studioq; contendit, vt, quoad eius fieri potest, illas assequatur. Quomodo? Non nubunt Angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo. Assistentes illi semper ad Deum, eidem inseruiunt: & istud ipsum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentè & assiduè Deo seruire, neque vlla inde re distrahi possint, &c. Videsne virginitatis præstantiam? Quomodo terrarum incolas sic afficiat, vt ijsdem illi, quibus cælites, muneribus perfungantur, & qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipsos æmulos studij efficiat Angelorum? &c. Pijs autem virginibus multa & maxima præstò erunt bona, & planè ea, quæ non modò supra sunt oculorum & aurium sensum, sed omnem hominum mentem & cogitationem superant.

Cap. 34. Etiamne, quæso, nuptias quisquā cum virginitate conferre, vel omninò in eius conspectu ponere audeat? At non id permittit D. Paulus, qui magnum inter vtrumque ponit interuallum. *Hæc* enim, inquit, *cogitat quæ Domini sunt: illa autem cogitat quæ sunt mundi*, &c. Quò magis (virginitas) diutiusq; seruatur, eò maiorem habet laudem: coniugio verò cùm quis ad satietatem abutitur, tum maximè omni laude priuatur. *Hoc autem dico*, inquit, *secundùm indulgentiam.* At cui indulgentia tribuitur, nullus ipsi ea in re locus ad laudem

relinquitur. De virginibus autem cùm dissereret, *Praeceptum*, inquit, *Domini non habeo, consilium autem do.* An igitur propterea coniugium virginitati confert? minimè id quidem. Nam de virgine consilium dat, hic tribuit indulgentiam, neutrũ certè iubet, &c. Quòd si eius sententiam nosse vis, audi quę dicat ipse: *Volo*, inquit, *oẽs homines sicut meipsum* continentes esse. Si vis omnes vti se contineant, neminem vis iungi coniugio. At enim eos, qui connubio iungi volunt, neque propterea prohibeo, neque accuso: omnes tamen oro, & opto ab omnibus, vt similes mei sint: concedo illis connubium propter fornicationem: quòd verò illud mihi optatius est, propterea dixi initio: *Bonum esse homini mulierem non tangere.*

Cap. 36. Cùm illud acceperis ab eo: *Vnusquisque proprium donum habet*, ne concidas animo, neve sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore, aut studio meo opus est: donum enim eam Paulus vocauit: neque enim ita dixit, quòd continentiam in numerum cęlestium munerum vellet referre, sed modestię causa donum appellauit. Non enim adeò & à seipso, & à Christo dissentiret, cuius illud est; *Sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt* Matt.19 *propter regnum cęlorum.* Et illud: *Qui potest capere, capiat.* Sibi certè, ijs condemnatis, quę, cùm viduitatem elegissent, non manserunt in sententia, minus ipse constaret. Nam si donum id est, quid ipsis eo minaris? *Habentes damnationem, quia primam fidem* 1 Tim.5. *irritam fecerunt.* Nusquam enim Christus in eos animaduertit, qui dona non habuerunt: at illos semper pœna afficit, qui honestè vitam non agunt.

Marcus Eremita. 400.

In praeceptis salutaribus: Non enim hoc sancimus, aut praescribimus, quasi iugum necessarium tibi velimus imponere, sed amica exhortatione tibi proponimus excogitationem & methodum probam, ad iuuandam virginitatem veram, & exactam temperantiam, atque cõsulimus relinquentes libero tuo arbitrio.

Ioannes Cassianus. 410.

Collat. 12. cap. 4. Ob hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis ac dominatione praepotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, nõ quò adepturum se per illa confidat istã, quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniae desiderio atque amore inflammetur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchrae mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 11. in Genesin: Nos, qui in Christum traducti sumus, vt fructum spiritualem adferamus, etsi matrimonium honore prosequimur, maius tamen illud, quod excellentius sit, magnisq; laudibus apud Scripturam sacram commendatur, omni studio eligimus atque sectamur, vt soli scilicet Deo adhaereamus, nullęq; res mundanae nobis impedimento sint. Qui enim cum vxore est, 1 Cor.7. sollicitus est quae mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 133. Bonum est matrimonium: at melior virginitas. Pulchra est luna: at sol praeclarior.

Lib. 3. epist. 176. *Nunquid*, inquit Paulus, *non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli?* Non quòd ij, qui virginitatem suadebant, & castitatem praedicabant, ac virginum choros moderabantur, cum mulieribus consuetudinem haberent. (Quis enim eos virginitatem suadentes tulisset, siquidem ipsimet in voluptatum cœno sese volutantes deprehensi fuissent?) Non igitur hoc ait: Nam alioquin mulierẽ vxorẽ dixisset: sed quia ipsos sequebantur, et bonis suis paupertatis magistros alebant: idcirco sororẽ quidem dixit, vt castitatem indicaret; mulierem autem, vt naturam declararet.

Epist. 351. Soli eos, qui virginitatem amplexi sunt: lunę autem eos, qui continentiam: ac deniq; stellis eos, qui honorabile connubium amplexi sunt, atque conseruârunt, comparare licet, maximè cùm diuinus Paulus calculum suum addat, ac dicat: *Alia gloria solis, alia gloria lunae, alia stellarum gloria.*

Socrates. 440.

Lib. 4. c. 18. Ammon cùm adolescens esset, à nuptijs abhorruit ille quidem: sed tamen cùm nonnulli amicorum eum hortarentur, ne nõ ita contumeliosè nuptias insectaretur, sed vxorem duceret, illis morem gessit, venitq; ad nuptias. Ac statim vt virginem è thalamo exornatam, & consueta cum pompa in interius deduxerat cubiculũ: tandem vbi necessarij illius decessissent, arrepto in manum libro, epistolas Pauli complectente, primùm epistolam Apostoli ad Corinth. cœpit legere, pręceptaq; illius de nuptijs coniugij exponere: deinde multa aliunde adijcere, docere nuptiarũ incommoda, quàm tristis sit inter virum & mulierem vitae consociatio, quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant, addere etiam molestias, quae in liberorum educatione inesse solent. Postremò virginitatis commoda percensere, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe vacua, sit libera: & quòd virginitas ad Deum nos quàm proximè faciat accedere. Haec aliaq; multa apud vxorẽ virginem elocutus, persuasit illi, vt priusquam congrederentur, eam vitę rationem, quam humana consuetudo postulat, prorsus abijcerent. Ambo igitur quasi fœdere de ea re pacto ad montem, qui Nitria vocatur, recta se conferunt, ibiq; ad exiguum tempus in tugurio aetatem degentes, communem vitę Monasticae disciplinam exercuerũt, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito, sed vnum corpus, vt est apud Apostolum, fuerunt in Christo. Non longo post tempore noua sponsa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiae & castitati colendae te totum dedisti, fœminam in tantillo domicilio conspicari. Quare, si videtur, quisq; nostrum separatim in Monastico vitae genere exercendo se ponat. Hoc itaq; de vtriusque sententia pactum est, atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitę eo pacto contriuit.

Sozomenus. 440.

Lib. 6. cap. 3. Iouinianus misit generale edictum, quod iubebat, vt qui sacratã virginem vel ad nuptias contrahendas pellicere conaretur, vel lasciuo solùm obtutu aspiceret, maximè omnium, si per vim rapere tentaret, capitis supplicio mulctaretur.

Lib. 9. cap. 1. Pulcheria, soror Imperatoris, nondum decimumquintum agens annum, supra aetatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepit. Ac primùm Deo virginitatem suam deuouit, deinde & sorores suas ad idem vitae institutum educauit, ne fortè virum quemquam alium imperio subinduceret, sed potius omnem inuidiae & insidiarum occasionem praecideret. Vt igitur ea, quae constituerat, consignaret, ac Deum ipsum ac sacerdotes, omnesque subditos testes faceret vo-

[illegible] pretiosis admi-
[illegible], & spectaculū omni
[illegible] virginitate sua, & impe-
[illegible] mensam Ecclesiæ Constanti
[illegible] dicauit: idque ipsum, vt cunctis
[illegible], in fronte eiusdem mensæ lite-
[illegible]

Theodoretus. 450.

[illegible] *cap. 13.* Georgius A-
[illegible], quæ perpetuæ castitati se addi-
[illegible] non modo Athanasij denegare com-
[illegible], verum etiam fidei Patrum anathe-
[illegible]are.

[illegible] Pelagius Episcopus Laodicensis, [illegible]ns adhuc esset, duxit vxorem; pri-[illegible]rum die, in ipso nuptiali thalamo, [illegible] castitatem pluris quàm concubitum [illegible], & vt amorem fraternum pro coniun-[illegible] teneret edocuit.

[illegible] *diuinorum Decretorum capite de virgini-* [illegible]us autem Deus non tulit quidem leges [illegible]tate: intellexit enim esse rem supra na-[illegible] eam autem laudibus prosequendo, eos, [illegible]t, ad certamen adhortatus est. Cùm e-[illegible]nt Apostoli: *Sitta est causa hominis cum* [illegible] *expedit vxorem ducere.* Respondens Do-[illegible], dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui-* [illegible] *sunt enim Eunuchi, qui quidem castrati sunt* [illegible]: *& sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt* [illegible] *Dei.* Hoc autem non de testium, sed [illegible]narum cogitationum amputatione dixit. [illegible] subiunxit. *Qui potest capere, capiat.* Qua de [illegible]nus etiam Apostolus, de virginitate lo-[illegible]xit: *Præceptum Domini non habeo.* De virgi-[illegible] enim legem non tulit Dominus: *Consilium* [illegible], &c. Huic nempe, *sic esse*, addidit illud, *ex-*[illegible], non dubitans de ijs, quæ consulebat; sed o-[illegible]em moderans, vt non esset lex. Lex enim [illegible] habet transgressionem: transgressio autem [illegible] inducit supplicium. Ea autem de causa ad-[illegible] illud *Puto*, vt ostenderet, idquod dicitur non [illegible]gem, sed consilium, &c. Hoc autem (*non pec-*[illegible]) dicit de ijs, quę virginitatis pacta conuenta, [illegible] nondum fecerant.

Valentinianus & Marcianus A.A. 457.

[illegible]b. 1 tit. 2. de sacrosanctis Ecclesijs leg. 13. Gene-[illegible] sancimus, siue virgo, siue vidua, siue Dia-[illegible], vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis [illegible], vel quocunque alio nomine religiosi ho-[illegible], vel dignitatis fœmina nuncupata Ecclesię [illegible] reliquerit, &c.

Basilius Seleucius. 460.

Oratione 1. de Verbi Incarnatione: O virginitas, [illegible] quam Angeli hominum ministerio de-[illegible]ur, qui genus nostrum dudum ante auer-[illegible]r, iure meritoq́ exultant.

Procopius Gazæus. 530.

[illegible] fol. 337. Mel significat carnalem [illegible], quæ quidem si non subditur legi, [illegible]nda est: sin verò inter legum li-[illegible] postulat legitimum matrimonium, [illegible] se contineat, non reprobatur [illegible] ad odorem bonæ fragrantiæ [illegible]admodum virginitas & conti-[illegible] inquit *Ne defraudaueritis vos* [illegible] subiungit [illegible] *propter in-*[illegible] *non secundum* [illegible] verba facit. *Beatior erit,* [illegible]

[illegible] 570.
[illegible]es

[illegible]

virginum, vel viduarum, vel Diaconissarum, quę Deo fuerint dedicatæ, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectendos esse decernimus.

Hesychius. 570.

Libro 7. in Leuiticum cap. 27. Tres fructificationes de bona terra Christus proposuit: per centenarium virginitatis & non possidendi, per sexagenarium continentię, per tricenarium casti coniugij vitam designans.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 15. de incorruptibili castitate: Castitas est incorruptibilis naturæ familiaritas. Castitas est Christi iucundum diuersorium, terrestrisq́ clypeus cordis. Castitas excessiua naturę abnegatio, corporisq́ mortalis, atque corruptibilis reuera ad incorpoream, spiritualemq́ substantiam contentio. Castus ille est, qui amore amorem exclusit, ignemq́ igne Spiritus extinxit.

Antiochus. 600.

Homilia 21. de Virginitate: Virginitas cum Angelis ipsis proximè congreditur, ac Deo appropinquat per integritatem ac munditiam. Non igitur mediocris prærogatiua est possessio virginitatis, Angelicæ puritatis æmula cùm sit, eoqúe cælestis, &c.

Homilia 112. de Renuntiatione: Fac repręsentes Ioannem illum Christi Præcursorem, verè Angelum Domini, puritate vitæ pręsignem: aut certè alterum illum Ioannem imitare, Domino tam familiariter ac domesticè notum, quem meritò castimonię virginalis deamabat Iesus. Paulum item sectare, Barnabam, & Timotheum, qui vitæ cursum atque agonem in castitate explicuerunt, nulla asperli labe obscœnæ pollutionis.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 103. Isidorus Abbas in Samo narrauit nobis, dicens: Hic Presbyter fuit valde mirabilis, quem parentes inuitum atque renitentem vxorem accipere compulerunt. Verùm ille non solùm voluptatis illecebra non captus est, quamuis iuuenis existeret, & legitimæ coniunctus vxori: sed & ipsam induxit castè secum & pudicè viuere. Didicerunt ergo ambo Psalterium, amboq́ simul in Ecclesia psallebant, seruantes seipsos virgines vsque in finem.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Seruatoris Natalitia: Deus in terra agit, & quis in cælum non euadat? Deus è Virgine natus in medium prodit, & quis hodie diuinus non efficiatur? quis quò propius ad Deum accedere queat, ad virginitatis sanctitatem non anhelet? continentiamq́ alacri animo non complectatur?

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 4. cap. 67. Quæ à nobis secundùm Deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim non ex præcepto, sed quasi aliquis diceret, voluntaria oblatione ista fieri. Nimirum ex præcepto fit, vt Deum & proximum diligamus, &c. Cæterùm non ex præcepto est virginitas, cœlibatus, paupertas, vita Eremitica, & id genus plura alia. Hæc donorum rationem habent, vt si qua præcepta ex infirmitate implere nequiuerimus, per dona optimum illum Dominum placare studeamus.

Cap. 68. Qui cœlibatum aut virginitatem honorat, ei necesse est, vt habeat lumbos præcinctos, & lucernam ardentem per precationem & contemplationem, & spiritualem charitatem.

Synodus Trullensis 710.

[illegible] ... [illegible] Dominum sum [illegible] ... offer, nobilissimum [illegible] ... vnam proficientissima [illegible] ... O dolor [illegible] societatis [illegible] natus non de arbore, quam plantauit Dominus! Sed [illegible] ipsi [illegible] dem. Nolo munera illa, non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo [illegible] societatem professus erat, hanc [illegible], hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret [illegible] aliquid, non se nostrum socium quem Dei pauperem [illegible] Magnus inde mihi dolor est fratres.

Cap. 4. [illegible] societati [illegible] muris vitæ iam susceptum, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet [illegible] Deum non me, &c. Ego scio quantum mali [illegible], propter sanctum aliquid, nec impleret. *Vouete, inquit, & reddite Domino:* Et: *Melius est non vouere, quàm vouere, & non reddere.* Virgo esse nunquam [illegible] in Monasterio, & virgo [illegible] est, illi nubere non licet, quamuis esse in Monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in Monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatū. interius sanctitatem: Nam clericatum propter populum suum Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis est onus, quàm honor. Sed *quis sapiens, & intelliget hæc?* Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem, & professus est *quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens Clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foris seruat sanctitatem, dimidius cecidit. si verò intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatē simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum neminí eum tollo nolenti mecum communiter viuere. seu habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, nō habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, & videat, verū habere possit felicitatis æternitatem.

Seuerus Sulpitius. 410.

In Vita S. Martini cap. 26. Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur: præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus Euangelica præcepta compleßet. Illum nobis [illegible], illum clamabat imitandū, beatumque esse [illegible] seculum tantæ fidei, virtutisque documento, [illegible] secundum sententiam Domini, diues & possessor multa vendēdo omnia & dādo pauperibus, quod erat factu impossibile, possibile [illegible] exemplo.

Paulinus Nolanensis Episcopus. 430.

[illegible] Mox (post Baptismum) ex animis [illegible] au Dei [illegible], ipsum omnem, quam habebat in seculo, dereliquit, iam non [illegible], non filios carnis, non diuitias, non honores [illegible] quærens, sed soli Deo cum [illegible] [illegible], & ex illo pusillo [illegible], cui Dominus alloquitur, dicens: *Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.* [illegible] ... [illegible], quod dicit Dominus, [illegible] ...

[illegible] ... [illegible]

[illegible] ... [illegible] Dominum [illegible] ... Apostolis [illegible] ... quam propter [illegible] ... [illegible] quæ [illegible] ... [illegible] ecclesiastica [illegible] ...

Cap. 5. [illegible] Testamentum nullum fecit, quia [illegible] semper Christi [illegible].

Maximus Taurinensis 450.

De [illegible]. Cùm multi [illegible] compiciant, laudatus est ille, qui [illegible] erogauerit, & secundum [illegible] Testamenti doctrinam sufficientiæ [illegible], quam [illegible]. Sed ille maiori laude dignus est, qui non tantum Testamenti veteris, sed & noui voluerit implere mandata: præsertim cum hoc Dominus & Saluator noster suo tam verbo, quàm exemplo docuerit. Verbo, quod dixit: *Omnis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus.* Exemplo autem, quòd eum secundum assumpti hominis formam tam pauperem fuisse legimus, vt nec vbi caput reclinaret, proprium possideret. De quo & B. Apostolus testatur, dicens: *Quia pauper factus est, cum diues esset, vt illius inopia vos diuites essetis.* Ostendere vobis tum maximè nos excessibus diuitijs locupletādos fore, cum terrenas opes Christi spreuerimus exemplo.

Leo Magnus. 4[illegible]0.

Sermone de Festo omnium Sanctorum. De qui[illegible] pauperibus Veritas loqueretur, fortè [illegible] ambiguum, si dicens: *Beati pauperes*, nihil adderet, de cuiusce intelligenda pauperum qualitate, & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum, ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cum dicit: *Beati pauperes spiritu*, ostendit eis regnum cælorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum magis, quàm indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis illius bonum facilius pauperes, quàm diuites assequantur, quoniam & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitijs familiaris elatio, &c. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cœlestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primum post Dominum Apostoli [illegible] qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium, in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitiuis [illegible] erat vnum cor omnium, & anima vna [illegible], qui vniuersis suis rebus pos[illegible] sacris, per deuotissimam paupertatem [illegible] æternis, & ex Apostolica præ[illegible] gaudebant nihil habere cum mundo, & omnia possidere cum Christo.

Prosper. 460.

Libro 2. *de vita* [illegible] Quisquis omnibus quæ habuit dimissis aut venditis, fit [illegible] [illegible] Præpositus fuerit factus [illegible] omnium, quæ habet Ecclesia, [illegible] sanctus Paulinus [illegible] praedia, quæ [illegible] [illegible] [illegible] Episcopus [illegible] ...

Hilarius? Nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis fieret Arelatensis Ecclesiæ Episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hęreditatibus ampliauit.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homil.23. Peculiarius istud ad professionem nostram pertinet, nihil in hac vita consolationis requirere, nihilque quietis recipere, vel bona in vita sua. sed honores fugere, subiectione atque abiectione gaudere, paupertatis studium quærere, & non solùm facultates, sed etiã ipsas cupiditates de cordibus eradicare. Nihil enim interdũ possidere, necessitatis est, nihil per auaritiã cupere, virtutis. Et ideo hunc sibi specialiter modum ponere religiosus debet, vt tantum habeat, quantum necessitas poscit. Habendi enim amor, nisi ad integrum resecetur, ardentior est in paruis, & plus torquetur in minimis. Et nisi ex toto corde & affectu pauper sis, paupertas ipsa non virtus, sed miseria iudicanda est.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.71. Bonũ est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi Dominum in simul donare, & absolutũ solicitudine cum Christo egere.

Saluianus Massiliensis. 480.

Ad Ecclesiam Catholicam lib.2. Licet vetus decretũ largam cunctis ampliandarum opum dederit facultatem: omnes tamen Leuitas & Sacerdotes intra certum habendi limitem coarctauit: quos scilicet neque segetem, neq; vllum omninò fundum habere permisit. Ex quo intelligi potest, an ea nunc Deus noster velit in Euangelio viuentes clericos suos mundanis post se hæredibus derelinquere, quæ adhuc in lege positos ne ipsos quidem voluit possidere. Vnde est, quòd Saluatoris, in Euangelio, nõ vt cæteris voluntarium, sed imperatiuum officium perfectionis indicit. Quid enim illum laico adolescenti dixisse legimus? *Si vis esse perfectus, vende quæ habes, & da pauperibus.*
Matt.19.
Quid autem ministris suis? *Nolite,* inquit, *possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam.*
Matt.10.
Videte, quanta sit in vtroque hoc Dei sermone diuersitas. Laico dixit: *Si vis, vende quæ possides.* Ministro autem: Nolo possideas. Sed & hoc parum existimauit, vt possessionem ei substantiæ amplioris auferret, nisi etiã peram ipsam acturo iter longum Apostolo sustulisset, & vnius eum tunicę singularitate mulctasset. Et quid postea? Nec hoc satis est, nudis quoque insuper seruos suos lustrare pedibus orbem terrarum iubet, & calciamenta plantis gelu rigentibus tulit. Quid dici amplius potest? Pedum de Apostoli manu rapuit, & peragrantibus vniuersum mundũ ministris suis vsum vnius virgulæ non reliquit. Et post hæc parum est successoribus eorũ, id est, Leuitis ac Sacerdotibus, tanta diuinarũ administratione fungentibus, si ipsi tantùm diuites fuerint, nisi etiam hæredes diuites relinquant.

Libro 3. Et ego eos pauperes esse volo, sed vt habeat tamen præmium suum ipsa paupertas, ac præclara demutatione eligãt inopiam ex copia, vt ex inopiæ electione copiam consequantur.

Benedictus Abbas. 530.

Cap.33 Regulæ: Præcipuè hoc vitium radicitus amputandum est de Monasterio, ne quis præsumat aliquid dare aut accipere sine iussione Abbatis, neque aliquid habere propriũ, nullã omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neq; graphium, sed nihil omninò. Quippe quibus nec corpora sua, nec voluntatem licet habere in propria potestate: omnia verò necessaria à Patre Monasterij sperare, nec quicquã liceat habere quod Abbas non dederit, aut permiserit, omniaq; sint omnibus communia, vt scriptum est, nec quisquã suum aliquid esse dicat, vel præsumat. Adof. 4. Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehẽsus fuerit delectari, admoneatur semel & iterum: si non emendauerit, correptioni subiaceat.

Cap.58. de disciplina suscipiendorum fratrum. Res, si quas habet, aut eroget prius pauperibus, aut facta solenniter donatione, conferat Monasterio, nihil sibi reseruans ex omnibus: quippe qui ex illo die nec proprij corporis potestatem se habiturum sciat.

Cassiodorus. 540.

Libro 6. Variarum, Formula 20. Pecunijs potest indigere mediocris, bonorum talenta nõ potest habere, qui iustus est. Non pauescas largas consulum manus. Habent & boni pauperes diuitias suas. Illud ergo à te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quanto melius triumphare ex animi thesauro, vnde nunquam nascitur pœnitudo! Quia nec tenuis efficeris, cùm plura concedis: quinimò tantum locupletior redderis, quantum te bonæ conscientiæ sparsisse cognoscis.

Dinamius Patritius. 570.

Vita S. Maximi cap.3. Porrò etiam omnium facultatum suarum copiam deserens, Lirinense Monasterium petijt, vbi sempiternas diuitias iustus inueniret: Euangelica secutus præcepta, sciẽs se perfectum fieri non posse, nisi venderet omnia sua, & à cunctis opibus alienum se faceret. In ea autem congregatione cùm omnes perfecta charitate diligeret, ipse itidem ab omnibus amabatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib.10. cap.1. Gregorius de Senatoribus primis ab adolescentia deuotus Deo, in rebus proprijs sex in Sicilia Monasteria cõgregauit: septimum intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbẽdum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit, & qui ante serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimusq; Leuita ad adiutorium Papæ asciscitur.

De gloria Confessorum cap.107. Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus, Tharasiam similem sibi sortitus coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valde diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius Euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicẽs: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei:* Matt. 19 statim venditis omnibus, quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Dialogorum cap.55. Neque hoc silendum

Alcuinus. 750.

Præfatione Commentariorum in Ecclesiasten Salomonis: Mementote vos aliena dispensare, nõ propria possidere: de quibus ipsa Veritas ait: *Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?* Alienæ sunt à nobis huius seculi facultates, id est, extra nostram sitæ naturam. *Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus.* Nostra autem possessio regnum cælorũ, nostra vita Christus est, nostræ opes sunt spiritalium operum fructus: Quas congregare vos filij charissimi omni intentione exhortor: nec in incerto diuitiarum sperare, quæ aut deserunt possidentem, aut à possidente deseruntur. In quas mentis nostræ intentionem Spiritus sanctus per Prophetam anhelari prohibuit, dicens: *Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Quarum copia est aliorum inopia. De quibus Dominus in Euãgelio ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Idcirco iniquas nominauit huius seculi diuitias, quia Mammona Syra est lingua, & Latinè diuitiæ dici possunt, quia diuitiæ aut per iniquitatem congregantur, vel iniquè pauperibus subtrahuntur. De quarum vana possessione in huius seculi delicijs penè sapientissimus Salomon totum composuit librum, cui titulus est, Ecclesiastes, dicens in Capite libri: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.* Si omnia vanitas, quæ vtilitas est diuitias retinere caducas?

Haymo. 800.

In explicatione Euangelij de Martyribus, ad illa verba: *Beati pauperes spiritu:*) Et quæ virtus talem inter reliquas beatitudines tenere debet principatum, nisi spontanea paupertas? Ex ipsa enim cæteræ virtutes exordium quoddam & originem sumunt: sicut deniq; ex vna radice arboris multi rami & folia prodeunt, sic ex spontanea paupertate multæ virtutes generantur. Qui enim spontaneam amat paupertatem, erit misericors per largitatem, & non tenax per auaritiã. Erit consequenter & mitis, quia diuitias nõ quærit per iactantiam, qui paupertatem diligit cum humilitate. Erit & pacificus, quia non erit occasio rixandi, vbi non est voluntas acquirendi. Habebit etiam & cordis munditiam, quia sicut illi, qui diuitias diligunt, turbulenti sunt animo; ita qui spontaneam paupertatem amant, *solliciti sunt, quæ Dei sunt, quomodo placeant Deo.* Sed illud diligenter considerandum, quia illa paupertas laudabilis, quæ aut habere non cupit, aut si fortè habet, propter Deum distribuẽda relinquit. Vnde Matthæus Euangelista, vt hanc paupertatem ad beatitudinem pertinere ostenderet, cum additamento
Matt. 5. ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Alij enim sunt pauperes spiritu, & rebus; alij nec rebus, nec spiritu; alij rebus, & non spiritu; alij spiritu, & non rebus. Rebus sunt pauperes, & non spiritu, qui nihil habentes, multa habere concupiscunt. Spiritu sunt pauperes, & nõ rebus, sicut illi, qui secundùm Apostolum tanquam nihil habentes, & omnia possidentes sunt: quales fuerunt Abraham, Iacob, & Dauid, qui regali solio sublimatus erat, pauperem se ostendit
Psal. 39. spiritu dicens: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Et
Psal. 37. iterum: *Egens sum, & in laboribus à iuuentute mea.* Nec rebus, nec spiritu sunt pauperes, diuites superbi, qui facultatibus locupletati, nihilo minus mente sunt turgidi, de quibus dicitur in Psalmo:
Psal. 72. *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias.* Rebus, & spiritu sunt pauperes perfecti Monachi, qui propter Deum omnia relinquentes, nec corporis proprij potestatem in suo arbitrio relinquunt: & ideo quanto hîc propter Deũ sunt pauperiores, tanto in futura gloria erunt ditiores, iuxta promissionem Domini dicenti[s]: *Omnis, qui reliquerit domum, agros, patrem, & m[a]trem, fratres, & sorores, vxorem, & filios propter n[omen meum,] centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.*

Synodus Moguntina sub Rabano. 834.

Cap. 14. Nullus Monachorum aliquid propri[e]tatis habeat, & res seculares, quibus renuntiau[it] nullatenus sibi vsurpet, nec Parochias Ecclesia[rum] accipere præsumat sine consensu Episcopi.

Rabanus Maurus. 840.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonum est facultat[es] cum dispensatione pauperibus erogare: meli[us] est pro intentione sequendi Dominum simul d[o]nare, & absolutum solicitudine indigere cu[m] Christo.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita sancti Gregorij libro primo, cap. 6. Septimu[m] intra Romanæ vrbis mœnia, sub honore S. A[n]dreæ Apostoli, iuxta Basilicam sanctorum Ioa[n]nis & Pauli ad Cliuum Scauri Monasterium proprio domate fabricauit. In quo, relictis ser[i]cis, auro, gemmisque radiantibus togis, simulq; s[u]pellectilibus reliquis in vsum pauperum erog[a]tis, ex huius mundi naufragio nudus euasit, diu desideratum Monachicum capiens indument[um] primò sub Hilarionis, deinde sub Maximiani v[e]nerabilium Patrum regimine, multis sibi soci[a]tis fratribus, regulari tramite militauit.

Paschasius Rathertus. 880.

In vita S. Adelhardi: Exutus his omnibus, & sa[n]ctificatus, Dei agente gratia factus est discipul[us] Saluatoris. Legerat ergo: *Nisi quis renuntiauerit omni[bus], quæ possidet, adhuc & semetipsum, non potest me[us] esse discipulus.* Et ideo deposuit a seculi onera, vt f[a]cilius arctam & strictam viam mandatorum D[ei] curreret. Quibus depositis Corbeiæ, imò Chri[sti] ibidem expetijt fontem.

Smaragdus. 970.

Ad cap. 33. Regulæ Benedicti: Quid proprium p[o]test habere sanctus Monachus, qui nec corpus s[u]um, nec voluntatem suam in suam propriam re[]seruauit potestatem; sed totum abnegauit sibi, v[t] sequeretur Christum? Quid de mũdo habere p[o]test proprium, cui mundus crucifixus est, & il[le] mundo? Qui semel mortuus est mundo, nec de[]siderando, nec possidendo res mundi, debet ite[]rum viuere mundo? semel enim relicto implica[]re se non debet mundo.

Norgerus Leodiensis. 980.

Vita S. Remacli Episc. cap. 22. Si minores fortassi adsint facultates, nolite conqueri:

Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus,

& ipsa nos natura quotidie admonet quàm pau[]cis, quàm vilibus, quàm paruis egeat.

Non opibus mentes hominum curæq; leuantur.

Petrus Damianus. 1050.

De contemptu seculi epist. 12. cap. 3. Quis, rogo, Ananiam & Saphirã rebus proprijs abrenuntiare coëgit? sed quia vterque pro sustentanda quasi longa vita retinuit aliquid, repentinæ mortis sententiam non euasit. Et quia nequaquam iuxta abrenuntiatorum regulam contenti sunt viuere, iuxta præuaricatorum animaduersionem coacti sunt immaturo exitu infeliciter expirare. Et quidem illi, vtpote rudes, & ad fidem primò venientes, necdum fortasse ad plenum Euangelica præcepta didicerant, &c. Nos autem, qui cuncta sacri eloquij volumina nouimus, qui innumerabilium sanctorum Patrum vitas atque præcepta post illud aureum Apostolorum seculũ existentium, præ oculis assidua discussione versamus

ante tribunal Christi quid excusationis obtendere, quod tergiuersationis argumentum poterimus inuenire? Ecce longè nobilioris quæstus obtentu, quæstus,& lucra terrena nō modò reliquimus,sed & perpetuam eorum abrenuntiationem nō homini,sed Deo potius professi sumus. Si ergo adhuc marsupio nostro nummus includitur, si ad interni spectatoris iniuriam quātumlibet pecuniæ reseruatur, quid illi in reddenda ratione dicemus? qua nos defensionis arte purgabimus? &c.

Cap. 4. Qui ad ea, quæ reliquit, terrena quælibet congerendo reuertitur, sicut alienus est à seculo, quo se decreuit exuere, ita etiam regno Dei aptus vltra non est, quod indubitanter acceptum noluit possidere. Fatuus nimirum viator, nec eò reuerti potest, vnde irreuocabiliter prodijt; & quò ire disposuerat, nō peruenit. Enimuerò cùm mundo renuntiauimus, proprietatem nostram cælum esse constituimus, & nos illius proprietas consequenter effecti sumus, vt & ille esset portio nostra, & nos peculiariter hæreditas sua, &c. Quapropter, ô Monache, vis in tuo loculo recondere Christum? Excute prius nummum: neque enim in vno receptaculo congruè sociatur. Nam si vtrumque simul incluseris, alterum sine altero vacuus possessor inuenies. Quanto quippe in egenis mundi lucris copiosior fueris, tanto à veris diuitijs ærumnosius inanescis. Nummus ergo si est, in aliena protinus iura concedat, vt vacuam tui pectoris arcam Christus inueniat. Magnus quippe hospes in diuersorij tui quærit angusta descendere, atque idcirco solus vult, & sine consortibus habitare. Cedat, cedat terrena pecunia, vbi cælestis thesaurus admittitur.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vnius Martyris: Abnegare proprias res tantùm est perfectorum, qui implentes non solùm præcepta, sed etiam consilia Christi, dicentis: *Si vis perfectus esse, vade, & da quæ habes pauperibus, & veni, & sequere me*, omnia relinquunt, & nudum Christum nudi sequuntur. Tenemur quidem ex mandato fratres mei omnes tam perfecti, quàm imperfecti cupiditatem & amorem abnegare, sed ipsas res relinquere ex mandato non tenemur, sed ex consilio admonemur, eò quòd exoneratus, & nudus magis expeditus sit ad viam percurrendam.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 19. Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum est, qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextra ad cælestia refertur. Cùm ergo centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quòd autem subdit: *Et vitam æternam possidebit:* expositio est, & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Theodoricus Abbas S. Trudonis. 1100.

Vita S. Bauonis cap. 7. Bauo facta solenniter donatione, omnes possessiones suas ad loca Sanctorū cōtradere: peculiare, quod nullum vel rarum ex priori erogatione remanserat, in vsus pauperum iterum contradere: nihil sibi ex omnibus reseruare: postremò sibimetipsi abrenuntiare, & crucem Christi lætis humeris portare. Laudent alij Pompeios, Metellos, & Marios, triumphali largitione auram popularem venantes: mihi videtur pauper pro Christo Bauo plus laudādus, qui omnem gloriam suam habens ab intus, in triumphato seculo præcones habuit Sanctorum Ecclesias, & mendicantium caterulas. Quid enim hac virtute mirabilius? quid hac constantia robustius? Virum nobilis familiæ & Senatorum genus, tam obfirmato animo pompam seculi & diuitias, in quibus totus educatus fuerat, calcâsse, vt tum demum se æstimaret verè diuitem, cùm pro Christo assumpsisset spontaneam paupertatem? Alij pecunias mittant, & de superfluis suis æra in Euangelicum corbanan proijciant: teste Veritate, nemo plus misit, quàm qui de omnibus nihil sibi retinuit. Lucæ 21. Marc. 12.

Vita S. Romoaldi cap. 2. Hic denique sceptro regni potiturus erat, generis insignia, delitiarum commoda, Præsulatus culmina lubrica æstimauit: & vt de bonis caducis & transitorijs fortunæque fallaci subiectis ad immarcessibiles diuitias mentem aspiraret, voluntaria paupertate sacratissimus Dei seruus carnem propriam domans, mentem synceram & solidam Creatori suo cum omni deuotione dedicauit: vt in persona eius impleretur quod dictum est: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

Hugo Victorinus. 1130.

In Regulā D. August. cap. 1. Et non dicatis aliquid proprium, &c. Nō debemus aliquid habere propriū, aut quicquam dicere meum, sed nostrum: vt dicatur, nostra capa, nostra tunica, nostra domus, & in cæteris similiter. Omnia enim in communi debemus habere, & omnia cōmuni nomine appellare, &c. Ergo non debemus habere propria, sed sint nobis omnia communia. Partes sibi faciunt homines in hoc seculo: alius argentum & aurum: alij domos & familias: alius nomen grande, potentiam & gloriam. Iste hoc, alius aliud, diuersi diuerso modo. Pars verò piorum ipse est Deus. Et nos, si volumus habere talem partem, talem hæreditatem, vt est Dominus, tales oportet nos exhibere, vt digni simus eum possidere, & possideri ab ipso. Ergo si volumus in hæreditatem possidere Deum, nihil debemus habere extra Deum. Nam nimis est auarus, cui non sufficit Deus. Quia si quippiam aliud quærimus, verbi gratia, aurum, argentum, possessiones: cum istis partibus pars fieri Dominus dedignatur.

Bernardus Abbas. 1130.

Vita S. Malachiæ cap. 24. A die primo conuersionis suæ vsque ad extremum vitæ, sine proprio vixit: non seruos, non ancillas, non villas, non viculos, non denique quicquam redituum Ecclesiasticorum seculariúmve vel in ipso habuit Episcopatu. Mensæ Episcopali nihil prorsus constitutum vel assignatum, vnde Episcopus viueret. Nec enim vel domum propriam habuit.

In Festo omnium Sanctorum Serm. 1. Diligenter attende, quòd Dominus non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam ijs apud diuinæ bonitatis misericordiam, hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominū hoc in loco nō de huiusmodi fuisse locutū, sed de his, qui possunt dicere cum Propheta: *Voluntariè sacrificabo tibi.* Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarēt magis in sensu suo. Hos discernit quod dictū est: Psal. 53. *Spiritu:* id est, spirituali voluntate. *Beati* verò *pauperes spiritu*, id est, spirituali intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem: *quoniam ipsorum est regnum cælorum*, &c. Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & Martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria

luntaria est? *Beatus vir*, ait Propheta, *qui post aurum non abijt, nec sperauit in thesauris pecuniæ.*

Alexander Tertius. 1160.

In Concilio Lateranensi parte 27. cap. 5. Priori & fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ viuentibus in primis id statuimus, vt professionẽ maiori Priori omnes laici faciant, in manu eius se absque proprio victuros promittentes, &c. Nullus proprium habeat: si quid acquisierit, rectori suo assignet.

Ioannes Salesberiensis. 1160.

Lib. 5. Polycrat. cap. 17. Fœcunda virorum paupertas naturam optimam bene viuendi ducem imitatur, quæ & virtutum parens & custos est, solaq; securitatem parit, quæ sola parit incentiua bellorum. Non habet iurgia, quæ contentionis causas ignorat: trepidat orbis, & Cæsaream manum solus pauper non timet. Vtique si ob aliam causam non fugerentur, aut contemnerentur diuitiæ, nisi quia sapientiæ vias sapiunt spinis, eas oportuerat non amari.

Adam Victorinus. 1180.

Dialogo de instructione animæ, capite de proprietatis vitio professis omnibus detestando maximè: Quomodo tibi graue peccatum non est, proprium aliquid habere, cùm tibi B. Augustinus prohibeat aliquid etiam dicere proprium? Estne peccatũ graue furtum, mẽdacium, sacrilegium, apostasia? Qui certè proprietati student, fures sunt, & mendaces: sunt quoq; sacrilegi, sunt & apostatæ. Iam enim ad vomitum redeunt: quibus in facta professione renuntiauerant, iterum possidere nituntur. Vide igitur vt sine agnitione & licentia Prælati tui nihil prorsus habeas, ne Ananiæ & Saphyræ in crimine socius fias, quorum certè quàm grauis extitit culpa, subsequens innotuit grauissima pœna.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistola ad Abbatem & Conuentum Sublacensem: Prohibemus quoque in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehẽsus habere, regulari monitione præuia, de Monasterio expellatur, nec recipiatur vlterius, nisi pœniteat secũdùm Monasticam disciplinam. Quòd si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subteretur, secundùm quod B. Gregorius in Dialogo narrat se fecisse. Vnde si quicquam fuerit alicui specialiter destinatũ, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellario assignetur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Moribus cap. 9. Paupertas, seu quæcunque alia priuatio, occasio est etiam positionũ, & rerum verissimè existentium. Et si fortè non possit esse causa efficiens, & per se, quemadmodũ priuatio, & defectus cibi in stomacho occasio est famis, causa verò efficiens est virtus appetitiua gustabilis. Dicimus igitur, quòd illud nihilũ & vacuum paupertatis fundamẽtum est, & firmamentum virorum perfectorum. Quemadmodũ enim auari & cupidi firmamentum & fundamentum suum habent diuitias, sic viri sanctitate perfecti paupertatem istam. Et hoc est, quod legitur Prou. 10. *Substãtia diuitis vrbs fortitudinis eius.* Hoc est, quod legitur Iob 26. *Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum:* Aquilonem vocans Ecclesiam de gentibus, quoniam ad Aquilonem maximè erant gentes eo tempore conuertendæ. Eandem vocans & terram, cui benedixit Dominus, Aquilonem: super hoc fundabat vacuum, & hanc terram appendebat super hoc nihilũ, quando fundamentum Christianæ religionis ponebat, dicens Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Expressius autem in Euangelio Matth. 7. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Et Lucæ 6. *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Et Lucæ 10. *Nolite portare sacculum & peram.* Non aliter in eis fundaturus Ecclesiam, hoc est, in Apostolis, nisi prius eos ad illud nihilũ deduxisset, & ipsos in eo stabilisset atque firmasset. Denique hoc nihilum fundamentum est omnis religiõis, professionis, & Ordinis. Vnde & nullus religionem aliquam intrat, nisi in isto nihilo primò fundatus fuerit & firmatus, nisi ad illud voto se astrinxerit, & in illo se perpetuò permansurum promiserit. Diuites enim, religionem intrantes, quasi cameli gibbosi per foramen acus intrant, & ideo gibbositatem sacculorum & marsupiorum temporalium bonorum prius deponunt, alioquin non intrant. Ego sum, dicit Paupertas, mater religionis, & nutrix, & custos, &c.

Thomas Aquinas. 1250.

2a. 2æ. q. 186. in resolutione argumenti ad secundum: Ille, qui omnia sua dimittit propter Christum, non exponit se periculo, neque spirituali, neque corporali. Spirituale enim periculum ex paupertate prouenit, quando nõ est voluntaria. Quia ex affectu congregandi pecunias, quem patiuntur illi, qui inuoluntariè sunt pauperes, incidit homo in multa peccata: secundùm illud 1. ad Timot. vlt. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Iste autem affectus deponitur ab his, qui voluntariam paupertatem sequuntur: magis autem dominatur in his, qui diuitias possident. Corporale etiam periculum non imminet illis, qui intentione sequendi Christũ omnia sua derelinquunt, diuinæ prouidentiæ se committentes.

Bonauentura. 1260.

In Apologia Pauperum 2. responsionis particula 3. articulo 1. Euãgelicæ paupertatis est, possessiones terrenas, quantum ad dominium & proprietatem, derelinquere, vsum verò non omnino reijcere, sed coarctare; iuxta illud, quod dicit Apostolus: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti simus.* 1. Tim. 6.
Ex his potest intelligi paupertatis Euangelicæ ratio, scilicet quòd ipsa sit virtus temporalium abdicatiua bonorũ, qua quis nihil propriũ habens, sustentatur de non suo. Ideo paupertatis Euangelicæ duplex est modus, duplexq; perfectio. Cùm enim duplex sit rerum dominium, scilicet, priuatum & commune: vnum quidem spectans ad determinatam personam, alterum verò ad determinatũ Collegium: & primum abdicari possit, retento secundo: possit etiam secundum abdicari cum primo, duplex erit, secundùm hunc duplicem modum, paupertatis perfecta professio, &c.

Vita S. Francisci cap. 7. Inter cætera charismatum dona, quæ à largo datore Frãciscus obtinuit, prærogatiua quadam speciali promeruit, in diuitias simplicitatis excrescere, per altissimæ paupertatis amorem. Hanc Filio Dei vir sanctus familiarem attendens, & iam quasi toto orbe repulsam, charitate sic studuit desponsare perpetua, quòd non solùm pro ea patrem matremq; reliquit, verùm etiam quæ habere potuit vniuersa dispersit. Nemo tam auri, quàm ipse cupidus paupertatis, nec thesauri custodiẽdi solicitior vllus, quàm iste huius Euangelicæ margaritæ. In hoc præcipuè suus offendebatur aspectus, si quicquam videret in fratribus, quod paupertati nõ per omnia consonaret. Reuera ipse à principio religionis vsque ad mor-

a [illegible] a, chordula, & fœmoralibus di[illegible] [illegible] fuit Christi Iesu paupertatem, & [illegible] frequenter cum lachrymis reuocabat [illegible] hanc virtutem asserens esse regalem, quia in Rege Regum, & in Regina matre ipsius tam præstanter essulsit. Nam & fratribus in conclaui quærentibus, quæ virtus magis amicum redderet Christo, quasi secretum sui cordis aperiens, respondebat: Paupertatem noueritis, fratres, spiritualem viam esse salutis, tamquam humilitatis fomentum, perfectionisq; radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus.

Ioannes à S. Geminiano. 1300.

In Summa lib. [illegible] cap. 2. Diuitiæ sunt causa timoris & persecutionis, & paupertas est causa securitatis. Nam si arbor non haberet fructus, non inueniretur, qui projiceret lapidem super eam, vel ramum traheret: cùm autem abundat fructibus, vix transit aliquis, qui non projiciat super eam lapidem, vel ramum frangat: sic qui diuitias habet, insidias latronum, & oppressiones principum, & exactiones violentorum officialium non euadet, &c.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Eleemosyna cap. 35. Paupertas est dispositio, & via ducens ad perfectionem, & est effectus vel signum perfectionis. Primò paupertas est dispositio, vel via ducens ad perfectionem, quod sic probo. Perfectio, ad quã paupertas disponit, consistit in vacatione mẽtis ad Deum: tentio autem mentis in Deum, & vacatio mentis in Deo, consistit in contemplando Deum, & amando, & eius voluntatem implendo, & ideo ad amputandam solicitudinem bonorum corporaliũ, datur consilium de paupertate, Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c.* Et hoc, vt animus hominis ab affectu temporalium auertatur, & sic liberius in Deum contemplando, amando, & eius voluntatem implendo feratur. Secundò dico, quòd paupertas est effectus vel signum perfectionis. Cuius ratio est, quia cùm mens vehementer amore & desiderio alicuius rei afficitur, consequens est, quod alia postponat: & ideo ex hoc, quod mens hominis amore & desiderio in diuina fertur, sequitur, quòd omnia, quæ possunt ipsum impedire & retardare, quo minus feratur in Deum, abijciat.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 105. art. 1. In paupertate voluntaria propter Christum assumpta, in qua consistit perfectionis status, quatuor modi inueniuntur secundùm Hieronymum. Primus modus fuit Apostolorum, & aliorum fidelium in primitiua Ecclesia, qui vendebant possessiones, & de pretio ipsarum prouidebatur vnicuiq; sicut opus erat. Secundus modus fuit, & est, quorundam Monachorum, qui habentes possessiones in cõmuni, de fructibus & prouentibus ipsarum prouidentur omnibus necessaria vitæ. Nullus namque debet eligere talem paupertatem, in qua subtrahat sibi possibilitatem prouidendi in necessarijs. Tertius modus fuit, & est adhuc quorundam Religiosorum, qui mundum spernentes, de labore manuum suarum victum, & vestitum, & alia necessaria eis subministrant, quo modo Apostolus vsus est quandoque, ne offendiculũ daret Euangelio. Quartus modus est quorundam Religiosorum mendicantium, qui spiritualibus vacantes, & doctrinam Euangelicam prædicantes, de his, quæ à personis fidelibus offeruntur, in voluntaria paupertate viuunt. Quamuis ergo omnes isti modi viuendi in voluntaria paupertate sint boni & [illegible] iste tamẽ quartus perfectior, & securior esse dicitur, propter quatuor. Primò, quia [illegible] citudinem temporalium minus habet annexam, quàm alij modi. Secundò, quia ad spiritualium contemplationem maiorem dispositionem habet coniunctam. Tertiò, quia ad recompensationem eorum, quæ recipiunt, maiora bona subministrant. Quartò, quia ad imitationem modi viuendi Christi & Apostolorum maiorem conformitatem habet: scribitur enim Lucæ 8. quòd mulieres multæ sequebantur Christum, ministrantes sibi de [illegible] tatibus suis, &c.

Ludolphus Carthusianus. 1330

Vita Christi parte 1. cap. 32. Voluntaria paupertas est quoddam genus martyrij: quia vt vbiq; oportet vincere animam quoad delectabilia huius mundi. In regno quoque includuntur duo, scilicet diuitiæ & damnatio. Promittitur ergo regnum pauperibus, per respectum ad diuitias: quia qui propter Christum abrenuntiant diuitijs temporalibus, in futuro gaudebunt æternis.

Rupertus Holcotius. 1340.

Ad cap. 2. Sapien. lect. 22. De paupertate sciendum est, quòd triplex in hominibus reperitur paupertas. Est enim paupertas egestatis, paupertas honestatis, & paupertas vanitatis. Prima miserabilis, quia voluntati contraria: secunda commendabilis, quia virtuosa & voluntaria: tertia est vituperabilis, & nulli necessaria, & talis fuit paupertas quorundam philosophorum tempore Ioannis Euangelistæ, qui pro vana gloria mundi gemmas pretiosas fregerunt, in signum mundani contemptus. Primam paupertatem, quæ vocatur egestas, sustinent isti, qui inuoluntariè sunt pauperes, qui si possent, libenter haberent diuitias: isti Deum accusant de iniquitate, proximum de tenacitate, fortunam suam de infelicitate, & hi sunt pleni murmurationibus, furtis, & mendacijs, & licet vitiosi sint vt plurimum, tamen pium est eorum defectibus subuenire. Secunda est paupertas honestatis, & est voluntariè assumpta, propter Christum, qua non solùm homo solicitudinem seculi deserit, imò indigentijs multis se exponit. Et isti triplicem securitatem habent. Nam sunt Christo similiores in conuersatione, validiores in tentatione, beatiores in remuneratione, &c.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 1 lib. 4. art. 1. cap. 16. Ab initio electis Christi pauperibus placuit hæc disciplina paupertatis, & semper grata fuit perfectis studentibus Iesu Christi: non tamen semper placuit, imò displicuit scholaribus talibus, qualis ille iuuenis Euangelicus, qui tristis abscessit. Sed ne solus abscederet, moderni Doctores, diuitiarum palpones, comites itineris cum eo vadunt, laudant ꝑ sententiam iuuenis cupidi: laudemus & nos decretum pauperis Christi nostri. O me miserum, qui dum profitebar pauperem fratrem Carmelitam, non satis dilexi paupertatem, nec adhæsit anima mea ex integro post Iesum Christum.

Ioannes Gerson. 1420.

Secunda parte contra proprietarios: Paupertatis votum, castitatis quoque, & obedientiæ tendit sursum in Deum, &c.

Parte 3. Paupertatis voto abijcitur solicitudo rei exterioris consilio diuinæ legis. Matth. [illegible] *perfectus [illegible] &c.* Paupertas non contrariatur virtuti, nec est prodigalitas abijcere omnia [illegible] Christum, cùm hoc facit Religiosus [illegible] tentiæ, rationis, & charitatis, &c. Si [illegible] Vigilantius hæreticus cum suis [illegible] cibus & [illegible] toribus sileant quoque Proprie[illegible] defensores & fautores, cõuertanturq; [illegible] suæ & soluant vota, quæ dist[illegible],

Vi[illegible]an-

[illegible] *[illegible] possi-[illegible]*

[illegible] 1430.

[illegible] Non misceri [illegible], æterna cœlestis, spiritualia [illegible] propterea necessarium est, cupi-[illegible] ad perfectionem quietis pertingere, vt [illegible] paupertatis virtutem teneant, & ipsam pro [illegible] collocent. Facile namque proficere po-[illegible] hanc temporalium possessionem non [illegible]. Nam paupertas spiritus est cum spi-[illegible] intentione voluntaria abdicatio tempo-[illegible]. Est etiam quædam manuductrix in via, [illegible] ad cælum, vnctio athletica, & exerci-[illegible] magna & mirabilis. Est quoque portus tran-[illegible], nutrix confidentiæ, quietis fundamen-[illegible] orationis adiutorium, peregrinationis ex-[illegible], perfectionis porta, sine qua nemo co-ram Deo in spiritu diu perdurare poterit.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 5. Matt. art. 9. *Beati* sunt iam in spe, imò [illegible] in re, loquendo de beatitudine viæ, *pau-[illegible]*, id est, temporalibus bonis carentes, *spiritu*, [illegible], cum affectu cordis, ita quòd diuitias non [illegible], sed contemnunt, & in paupertate sua [illegible], nihil proprium possidentes: dicentes [illegible] Paulo: *Omnia arbitror vt stercora, vt Christũ lu-[illegible]*. Hæc est paupertas Euangelica, quam [illegible] Christus, dicendo: *Qui non renũtiat omni-[illegible] [illegible], non potest meus esse discipulus.* Itemq́; *[illegible] esse, vade, & vende omnia quæ habes, &* [illegible]. Hæc est paupertas illa ditissima, de [illegible] Apostolus loquitur: *Altißima paupertas eorum [illegible] in diuitias simplicitatis eorum.* Hæc quoque [illegible] paupertas potentissima, de qua Petrus claudo [illegible] *argentum, ait, & aurum non est mihi, quod autem [illegible] do tibi, &c.* Hæc paupertas contemnit o-[illegible] exteriora, honores atque diuitias, quantũ [illegible] est, quatenus summo enti, in quo o-[illegible] bona, omnia pulchra ac desiderabilia su-[illegible]issimè continentur absoluta, tota & li-[illegible] mente adhæreat homo, qui tanto minus Deo coniungitur, quanto amplius transitoriis implicatur, & per diuersa distrahitur. O amanda, veneranda, & amplectenda paupertas, cuius s. Christus dedit exemplum, propter nos pauper factus, cùm esset diues.

Ioannes de Turrecremata. 1470.

Tractatu 92. in Regulam Benedicti: Attendendum est hic, quòd grande periculum sit Monacho aliquid habere proprium: quia B. Benedictus hoc vitium non simpliciter vitium, sed nequissimum appellat, id est, pessimum. Et in hoc cognoscitur, quòd nequissimus est Monachus, qui habet, vel habere proprium desiderat.

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa 2 partis Aedificatorij animi Tractatu 3: Primum votum est paupertatis, vt scilicet aliquis sine proprio viuat, dicente Domino Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me.* Primum fundamentum religiosæ structuræ & perfectionis diuinæ charitatis est voluntaria paupertas.

Ioannes Murmellius. 1508.

Lib. 2. elegia 16. ad amicum quendam de laude paupertatis:

Non tua centenis scinduntur iugera bobus,
Diuite non arca fulua metalla tegis.
Te tamen & mœror refugit, curæq; relinquunt:
Tranquillos lætos transigis vsque dies.
Vt quondam fertur, cum chara vxore Philemon
Pauper in exigua consenuisse casa:
Qui paupertatem nec iniqua mente ferebat,
Nec regum miseras discupiebat opes.
Cuius ad hospitium dignatus Iuppiter ire,
Mercuriusq; suo cum genitore fuit.
Sic tua decurrit populo mirabilis ætas,
Vt certè nullum ferre puteris onus.
Spernis enim, solida nitens virtute, caducas
Diuitias, soli fidis & ipse Deo.
Optima dux vita quantum natura requirit
Nosti, cui satis est panis & haustus aquæ.

ARTICVLVS QVARTVS.

CASTITATEM ESSE CONSILII EVANGELICI, DEO MAGIS, QVAM CONIVGIVM PLACERE: ERGO MONACHOS ET MONIALES POST PRAESTITVM VOTVM, CONTINENTER DEBERE VIVERE.

NEGANT.

HERMES Trismegistus lib. 9. qui inscribitur Sermo vniuersalis: *Maxima in vita [illegible] est prudentibus filiorum procreatio: & maximum infortunium, & impie-[illegible] [illegible] quem ex hominibus excedere. & pœnas iste dat post mortem dam[illegible]us.*

Plato lib. 6 de Legibus. *Quod si quis in cælibe vita ad annum trigesimum quin-[illegible] [illegible] damnis & mul[illegible]ta quotannis plectitor, si de maximo censu est [illegible] [illegible] de secundo, septuaginta, si de tertio sexaginta, si de quarto, [illegible] [illegible] [illegible]am non soluerit, decuplum debeto: omnino honorem nullum*

[illegible]

[illegible]

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

[illegible] 19. 11. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

[illegible] 7. 8 Dico non nuptis & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. 25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. 32. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat viro. 37. Nam qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. 39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

[illegible] 14. 4 Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

[illegible] *Apostol. libro* [illegible] *cap. 13* De virginitate [illegible] itum non accepimus. Quare hāc rem [illegible] eiusque voluntatis permittimus, vt [illegible] Illud modò monemus: ne quid facilè, [illegible] pronunciatur. Siquidem Salomon ait [illegible] *quam* [illegible] *non reddere.* [illegible] hæc virgo sit [illegible] corpore & anima, & [illegible] mus Christi, vt Spiritus san- [illegible]

[illegible] 106.

[illegible] Eas quæ in virginitate [illegible] Christi sacerdo- [illegible] Dei [illegible] qui caste si quis continen- [illegible] extollatur, [illegible] &c. [illegible] virginum & cætera viduarum, [illegible]

[illegible] Virgines [illegible] Christum [illegible] Patrem [illegible] Nau[illegible], vt Melchisedech, vt He- [illegible]

[illegible] Christi

[illegible] 170.

[illegible]

Iustinus. 160.

Apologia 2. ad Antoninum [illegible] Permulti profectò vtriusque sexus, & sexaginta & septuaginta nati annos apud nos, qui à pueris sunt disciplinam Christi assectati, incorrupti & cælibes perdurant: & glorior me per omne genus hominum nostrorum tales monstrare posse.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 2. Allegoriarum in Marcum. Hi sunt, qui supra terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum Dei, & ij faciunt vnum tricesimum, quod ad coniuges pertinet: aliud sexagesimum, quod ad viduas respicit: [illegible] aliud centesimū, virginibus fruct[illegible] it.

A[illegible] 180

Oratione pro Christianis. Reperire est apud nos permultos & viros [illegible] es, qui in cælibatu consenescunt, spe illa adducti, quòd in tali vitæ genere conuersari [illegible] Deo possint. Quod si virginitas & Eunuchismus propius nos ad Deum adducunt, quarum rerum cogitationes [illegible] earum facta multo magis [illegible]

Clemens Alexandrinus. 200.

[illegible] Est con[illegible] corporis despi- [illegible] D[illegible] o [illegible] Non solùm enim [illegible] cit, [illegible] &c [illegible] Spiritu sancto [illegible]

[illegible] Qui autem propter odium [illegible] tam [illegible] à coniugali coniunctione liberari [illegible] desiderant, indocti sunt, & impij, & absque ratione continentes.

Libro [illegible] Stromaton: Mysticè admodum & sanctissimè nos docens Apostolus, eam, quę verè grata est, electionem, non quod alia tanquam mala reprobet, sed quod bonis [illegible] meliora esse, significauit dicens: *Quare & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit*, ad id, quod honestum est, & facultatem præbeat, indiuulsè Domino assidendi.

1 Cor 7

Ammonius Alexandrinus. 230.

In Harmonia quatuor Euangeliorum cap. 9. Difficultate attenta, quæ incidit in re vxoria, cœlibatum prætulit, Eunuchos esse nonnullos testatus, qui se castrarent regni cęlestis gratia: verum id negotij ad paucissimos, quibus concessum sit, pertinere.

Origenes. 240.

Libro 7. contra Celsum: Apud alios quoque, vt putantur, deos virgines exiguæ numero, siue ab hominibus custoditæ, siue non, videntur perseuerare in castitate, religionis gratia: Cęterum apud Christianos non propter humanos honores, non propter mercedes pecuniarias, non propter gloriolas viget virginitatis studium: & quamprimùm habuerunt Deum in notitia, conseruantur à Deo in hac mente laudabili, & pietatis officijs, pleni omni bonitate & iustitia.

Tractatu 7. in Matthæum: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.*) Quoniam quidam calumniantur, quod Christus ait: *Quibus datum est*, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autem pręualentes. Quibus est respondendum: Siquidem simpliciter accipimus, quod dictum est: *sed quibus datum est*, non autem attendimus, quòd alibi dicit: *Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit*, &c. Quis est ergo qui petit? Qui credit Christo dicenti: *Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis.* Debet autem qui petit omnia facere, quantum ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi, quod ait: *Sine intermissione orate.* Vtile est autem scire, quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. Et quod ait: *Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea, quòd amicus est eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit.* Et addit: *Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur. Sunt eunuchi, qui ex vtero matris suæ sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus facti sunt: & sunt eunuchi, qui seipsos eunuchos fecerunt: qui potest capere, capiat.*

1. Cor. 14.

Lucæ 11

Ad cap. 2. ad Romanos: Quòd verò dicunt: Si necessaria non erat illa pars membri, fieri à Creatore non debuit: si necessaria facta, non debet auferri; [illegible] interrogemus eos & nos, si necessariam dicant filiorum procreationem. Necessariam sine dubio respondebunt. Erunt ergo culpabiles, qui continentiæ & virginitatis obtentu, necessarijs naturæ officijs non ministrant, & erunt cogendi ad nuptias, qui secundùm Euangelij leges seipsos castrauerunt propter regnum Dei, habentes exempli huius auctorem, cùm multos alios Sanctorum, [illegible] ipsum Dominum Iesum.

Lucæ 20

[illegible] ad Romanos: Saluator [illegible] Eu[illegible]: *Cum feceritis omnia, quæ præcipio vobis, dicite, qui [illegible] sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Ea verò quæ supra debitum facimus, non [illegible] cimus ex [illegible] causa virginitas non ex debito soluitur. Non [illegible] per præceptum

Lucæ 17

[illegible] Paulum [illegible]

Eusebius Cæsariensis. 320.

Libro 4. vita Constantini cap. [illegible] Alij [illegible] viuunt, non quòd sobolis propagationem [illegible] cessionemque abhorreant, sed quòd [illegible] mum Philosophiæ amorem muliebri [illegible] lio anteponant. Præterea castitatem & [illegible] tatam virginitatem multæ mulieres [illegible] constanter retinuêre, cùm omni puritate & sanctitate perfusa vita se totas corporibus [illegible] mis Deo consecrarent. Quid ergo? [illegible] hoc dignum existimari debet, an potius admiratione quadam, & approbatione? Etenim [illegible] sa in hoc vitæ genus voluntas magni facienda [illegible] sed eam rectè factis tueri, & vsque ad extremum [illegible] persequi, longè supra naturam est.

Cap. 28. Imperator maximis eos honoribus prosequebatur, qui vitam suam cælesti Philosophiæ dedicassent. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter col[illegible] in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarant, inhabitare crederet.

Libro 2. Historia Ecclesiastica cap 1[illegible]. ex libro Philonis Iudæi de Vita contemplatiua quædam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Marci: Cùm temperantiam, *inquit*, quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera supra ædificant, &c. Ista Philonis tam perspicua, tamque rata testimonia, de nostrę religionis viris solùm tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, [illegible] hisce etiam voluerit refragari, sic tamen e[illegible] tioribus argumentis (quæ apud nullos alios [illegible] terquam solos Christianos, religionis Euangelicæ professores, reperiuntur) obsecutus, de contumacia, & incredula mentis sententia tandem desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem ac desiderium, quo incenduntur, summa cura, & cogitatione amplexantur, obseruantque. In cuius peruestigatione dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitus respuit neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima Dei amore inflammata ex se potest procreare.

Synodus Gangrensis. 330.

Cap. 21. Hæc scripsimus, non eos, qui [illegible] Ecclesia Dei secundùm Scripturas [illegible] continentię eligunt, vituperantes, sed eos, qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur aduersus simplices, &c. Nos & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam, quę cum castitate & religione suscipitur, approbamus, & nuptiarum castum vinculum honoramus.

Athanasius. 340.

In Apologia ad Imperatorem Constantium: [illegible] Dominus & Seruator noster Iesus Christus [illegible] propter nos factus, profligata morte, & [illegible] seruitute & corruptione humana [illegible] cætera dona sua largitus est [illegible] Angelicæ [illegible] [illegible]

dontaxat apud nos Christianos. Atque in eo magnum documentum est, apud nos esse veram religionem Has præ reliquis omnibus beatę memoriæ religiosissimus pater tuus Constantinus Augustus in precio habuit, & tua religiositas sępius eas in suis scriptis religiosas & sanctas nominauit.

Libro de Virginitate seu de meditatione: Si enim, qui se mundo copulant, relinquuntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur, quãto magis virgo cõtinens relinquére debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est, &c. Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis. O Virginitas opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarcessibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium sancti Spiritus, ô virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inuenitur, ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprędicata: ô continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate possidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona. Beatus est, qui te tenet: beatus, qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulum fatigatus, multum in te gaudebit.

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate statim à principio: Magnũ re vera quiddam ac præclarum virginitas est, quę (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Hęc autem profectò non à corporibus ad animas manat, sed cùm incorporalis animæ propria & pręcipua sit, eius pretiosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. *Et post libri medium:* Virginitas vitam nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit, &c. Pręoccupârũt virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: Hic enim Angelorum instar, neque nubunt, neque nubentur, verùm & virtute animæ & corporis integritate Angelis æquales sunt, &c. Nusquam Dominus virginitatem inter veteris vel noui Testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum non iussionis necessitati obnoxium fieri, sed egregij ac singularis animi specimen, atque indicium esse, dum sponte sua nulla imperij necessitate cogente, quod mãdata omnia excellit, & supra humanæ naturæ modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit: Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur astricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem Creatori & auctori legis iure pretiosi muneris offert, &c. Quocirca quoniam integerrima hæc castitas pretiosissima omnium est, maximaque possessio, hisque, qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutamque, & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem, &c. *Et Esaiæ verba de Eunuchis interpretatus, ait:* Pro humano nomine Angelorum immortalium eis nomen dabo quod non deficiet, vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorãdum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea, intra septa habitantes, non Angelorum iam naturam tantùm ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficientes, verùm & locum inter Angelos habeant illustrem, atque insignissimum, nomenque pro eximiæ virtutis splendore indelebile, &c. Cùm virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorãt huiusmodi, quamuis ignorantiam simulent, quæ sponsi dextram, & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltra esse sponsam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumẽti necessarij prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio, &c. Non se fallat, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur. Primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisqúe malum: deinde, quia causa non esset libera: neque enim est mortuus vir eius, vt cui velit nubat: viuente immortali viro meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit.

Esaiæ 56 (margin)

Epistola 185. ad Virginem lapsam: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo ac Angelis & hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum, & concilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit: *Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion?* Quomodo autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremię obambulãt, dixerit? Vidisti, quę fecit mihi virgo Israel? Ego despondi ipsam mihi in fide, & integritatė, & in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & miserationibus, quemadmodum per Oseam ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commisceri.

Esai. 1 (margin) — Hier. (margin) — Oseæ (margin)

Gregorius Nazianzenus. 380.

De Virginitatis laude:

Salue virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignara thalami. Nam magnus coniugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis, &c.
Tum denique nostro
Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Instabilem mundum abrumpens, abruptaque mundo:
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ,
Quantum animus carni præstat, conuexaque cæli
Regia tellurem superat, quantoue fugaci
Illud in æternum durans præstantius æuum est,
Quanto mortali melior Deus.

De Pudicitia:

Bonum ligari nuptijs, castè modò;
Deoque plus des, quàm thoro connubij:
At præstat esse liberum vinculis tamen,
Deoque totum, rebus & superis dare.
Est numen intus, Angelus non est caro:
At coniugata labis & plena est hyle,
Et cura prolis coniugis, & est nuptijs:
At cura Christi cælibi. Si par Deo
Est vxor, est par cælibi vita thorus.
Sin prorsus impar, impares vitæ quoque.

[illegible] patres, ne probrum [illegible] sit,
[illegible] non thori vitam [illegible].
[illegible] etiam iugali do quidem,
[illegible] carpunt de [illegible] &c.

Oratione [illegible] quæ est in laudem [illegible] Gorgoniæ Pudicitiæ quidem laude adeò excelluit, vt cum in hæc duo cunctis vita diuisa sit, nempe in matrimonium, & cœlibatum, atque hic quidem sublimior & diuinior sit, verùm laboriosior & periculosior, illud autem humilius, sed tamen tutius: vitatis vtriusque molestijs, quicquid in vtroq; pulcherrimum erat, elegerit, atque in vnum copularit, alterius nimirum sublimitatem, alterius securitatem. fueritque extra supercilium pudica, cœlibatus bonum matrimonio admiscens, illudque ostendens, neutrum horum aut Deo nos omnino astringere, aut ab eo dirimere: ita vt alterum natura sua prorsus fugiendum sit, alterum omni ex parte laudandum, & amplectendum, verum mentem esse, quæ & virginitatem & coniugium pulchrè regat & moderetur, atque hæc instar materiæ cuiusdam ab artifice ratione dirigi, & ad virtutem elaborari.

Oratione 31. quæ est in illud: *Cum consummasset Iesus hos sermones*, &c. Bonum est matrimonium: sed, quod virginitate præstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior ac præclarior esset. Nolite hoc molestè ferre, quæ matrimonij iugo subiectæ estis. Cæterum facite, vt inter vos quasi vinculo constringamini, & virgines, & vxores, atque vnum sitis in Domino, mutuumque aliæ aliarum ornamentum. Non esset cœlebs, nisi matrimonium esset. Vnde enim in hanc vitam virgo prodijsset? Non esset honorificum & venerãdum matrimonium, nisi virginem proferret, tũ Deo, tum vitæ, &c. Quæ sub iugo est, aliqua ex parte Christi est: quæ virginitatem amplexa est, tota Christi sit. Illa mundo non prorsus alligetur: hęc nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugatæ est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinem te aggregasti, qui iugum nesciunt, ne in carnem prolabaris, ne in materiam deijciaris, ne cum materia matrimonio iungaris, etiamsi alioqui in cœlibatu perstes.

Oratione 40. quæ est in sanctum Baptisma Nondum carni copulatus es? ne baptismi perfectionem extimescas. Puritatis tibi ratio etiam inito matrimonio constabit. In me hoc periculum recipio, ego harum nuptiarum conglutinator, ego auspex. Nec enim quia honoratior est virginitas, idcirco turpe & ignominiosum est matrimonium.

Cyrillus Hierosolymitanus. 380.

Catechesi 4. Ac pręcipuè de temperantia sermonem audite, secundùm ordinem solitariam vitam agentium, & virginum vitam æqualem Angelis ducentium. Magna vobis reposita est fratres corona. Ne parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Heb.12. Estne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vẽdidit primogenita sua? sed [illegible] ros Euangelicos inscriptus [illegible] cum sis, propter [illegible] tutum continentię, caue igitur ne delearis propter scortationem. neque rursus, cum magn[illegible]re studes temperantię, sis [illegible], qui occupati sunt nup[illegible]. Honorabile Heb.13. enim coniugium, & thorus immaculatus, dicit Apostolus, & tu, [illegible] ignores, nunquid non ex nuptijs natus es? Non ergo [illegible] quòd aurum possides, argentum reprobes.

Catechesi 12. [illegible] Gloretur qui de Virgine natus est Christus, [illegible] statius vel dignissimorum [illegible]. [illegible] ordo & intem[illegible], qui solitariam vitam agunt, castitatis g[illegible] neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator, vir factus Dominus triginta trium annorum. Itaque si veneratur Virgo propter nouem mensium tempus, multo magis nos propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum Dei gratia curramus, *iuuenes, & virgines, senes cum iunioribus* non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam. Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio parcamus corporibus, quæ lucere debent sicut sol. Ne propter paruam voluptatem tantum ac tale corpus polluamus. Paruũ enim est ad horam peccatũ: longæua autem est ex eo, & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria Virgine habebunt partem.

Catechesi 15. Inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in Scripturis habet virginitas, & castitas, cuius gratia lucebis sicut Angelus.

Ephræm. 380.

Sermone de Castitate: O castitas, cui abominationi sunt deliciæ, venustas corporis, & ornatus vestium. O castitas dapibus, epulis, ebrietatiq; inimica. O castitas oculorum frenum, quæ è tenebris ad lucem totum corpus transfers. O castitas, quæ carnem castigas, & in seruitutem redigis, ac cęlestia velocissimè penetras. O castitas, mater dilectionis, & Angelicæ vitę ratio. O castitas, quæ mundo es corde, ac dulci gutture, hilariq; aspectu. O castitas, quæ homines Angelis similes reddis. O castitas, quæ Dei amicum ita exaltasti in patria externa, vt & eos, qui emerant ipsum, redimeret. O castitas donum Dei, benignitatis, disciplinæ, cognitionis, atque scientiæ plena. O castitas portus tranquillus, in summa pace ac securitate constitutus. O castitas cælestis prudentia, & sancta pręedicatio. O castitas, quæ cor possidentis te lætificas, & animæ ad cælestia alas adiungis. O castitas, quæ spiritale gaudium paris, & mœrorem aufers. O castitas, quæ malum odio habes, & bono adhæres. O castitas, quæ passiones minuis, & animum à perturbationibus liberas. O castitas, quæ iustos illuminas, & diabolo tenebras offundis, celeriq; cursu ad brauium supernæ vocationis in Christo contendis. O castitas, quæ pigritiam depellis, & patientiam adfers. O castitas ouus leue, quod in aquis non submergitur, æternæq; diuitię in anima hominis Christum amantis reconditæ: quas qui possederit, in tempore necessitatis inueniet. O castitas pulchra possessio, quæ à feris non vastatur, & ab igne non comburitur. O castitas, quæ in manibus haud pœnitendas continens diuitias, desidiamq; fugas. O castitas currus spiritalis, possessorem suum in sublime euehens. O castitas, quæ in mansuetorum & humilium animis habitas, homines[illegible] diuinos efficis. O castitas, quæ rosæ instar in medio animæ & corporis floret, vniuersamque domum odoris fragrantia reples. O castitas precursor atque cohabitator Spiritus sancti. O castitas, quæ Deum placas, [illegible] promissa periens, & apud quoscunque homines gratiam inuenis. Hanc Sancti cuncti amarunt. Hanc sanctus Ioannes Euangelista amplexus est, amplectandoque super pectus Domini [illegible] recumbere meruit. O castitas, quæ non [illegible] solum, sed & ab his, qui ad [illegible] sunt, possessa atque [illegible]

[illegible] 1

nos serui benedicti Saluatoris toto pectore diligamus,complectamurque, vt inhabitantem Spiritum Dei in nobis gaudio perfundamus.

Sermone de Virginitate: De Virginitate & animę sanctificatione à Paulo Apostolo optimo consiliario omnes docemur, quippe qui virginitatis gradum & pręstantiorem,& superiorem mundo arbitratur. Nam *qui vxorem habet*, inquit Apostolus, *sollicitus est quomodo placeat vxori*. At qui in virginitate permanet, cogitat quę sunt Domini, & quomodo placeat ei. Illa cura sæpe abducit ad pœnam, hæc verò in vitam ducit æternam.

1. Cor. 7.

Amphilochius. 380.

Homilia in Purificationem Dei Genitricis: Multi quidem non vulgares, sed viri summi atque pręstantes virginitatem admiratione magna prosequuntur: idq; non immeritò faciunt, cùm verè sit admirabilis, vt Angelorum naturæ cognata, & eundem cursum sibi proponens, quem & naturæ illę incorporeæ propositum habent: Ecclesię sanctæ lampadem gestans, vt mundum superans, vt affectus & perturbationes carnis conculcans, vt appetitum refrænans, vt cum Eua non communicans, vt à dolore ac tristitia liberata, vt castitati adhærens, &c. Verè igitur virginitas ipsa est admirabilis, vt possessio quædam à seruitute libera, vt germen nunquam exarescens, sed semper virens ac florens, vt vitæ institutio insignis, vt exercitationis & vitę laudabilis ornamentum, vt humano habitu superior, vt corporeis affectibus pura, vt denique vnà cum sponso Christo in thalamum regni cęlestis ingrediens. Virginitatis igitur multiplex gloria talis tantaque est, cui hæc, & his similia conueniunt. *Deinde cùm & coniugium commendasset, subdit*: Cùm ergo tam eximium sit coniugium, quid virginitas erit coniugij flos? Non enim ex alia re, quàm ex coniugio virginitas gignitur. Hęc autem cùm dicimus, inter virginitatem & nuptias contentionem aut pugnam non introducimus, sed vtriusque bona, vt par est, admiramur: quandoquidem tam coniugij, quàm virginitatis curam habet Dominus ipse, qui non alterum alteri, tanquam in trutina opponit, sed facit, vt in vtraque parte Dei timor adsit. Nam si pietas absit, & Dei timor, neque virginitas ipsa veneranda, neque sunt nuptiæ honoratæ.

Epiphanius. 380.

Hæresi 58. *Et sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum*) Quinam igitur hi fuerint, quàm generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem, & Iacobus filij Zebedęi, qui manserunt in virginitate, neque tamen proprijs manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronæ certaminis huius abstulerunt. Post ipsos verò quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à Monasterijs, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt: velut etiam Helias in veteri Testamento reperitur, & Paulus dum dicit: *Dico autem incoiugatis, bonum est ipsis si sic manserint, vt & ego: si verò se non continent, contrahant matrimonium* Quomodo igitur ipse mansit? siquidem enim resectus erat, & secundùm ipsum manserunt assimilati ipsi, vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodo exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? sed matrimonium contrahant, & ne vrantur. Vides quòd de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

Hæresi 61. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: *Si nupserit virgo non peccauit*. Quomodo igitur hoc cum illo côcordat? Imò etiam illam virginem dicit, quæ non est dicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum, qui in Christum credebant, necessariò sic fiebat.

In Compendiaria doctrina fidei Catholicæ: Ecclesiastici ordinis veluti fundamentum est sancta virginitas, quam multi sanctè magna cum laude perpetuò conseruant, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

De vera & incorrupta virginitate cap. 1. Ego tam excellens hoc & admirabile bonum, quantum in me erit, prędicare nunquam desinam: propriamque virginalem laudem, ac maximè omnium accommodatam, rectè agentibus naturaliter inesse dixerim, atque ex ipso magis nomine cognosci, quod cum ipsa re simul enuntiatur. Etenim qui nuptijs se continet, eum castum & incorruptum didicit appellare hominum consuetudo. Magni igitur huius, & diuini muneris vel ex eo solo ostenditur excellentia, quòd, cùm multa sint, & illa quidem magna, quæ in perfecto virtutis officio elucent, hęc tamen vna virtutis ex omnibus incorruptionis nomine, ac laude ornata est. Ergo quę laus virginitatis est? vt scilicet statuat quis virtutem ipsam omni laude pręstantiorem esse.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro de Virginitate cap. 10. Mihi ipse persuadeo virginitatem coniugio multò esse pręstantiorem neque tamen propterea connubium in malis pono: quin etiam ipsum magnis laudibus afficio.

Cap. 11. Virginitas est bonum: id ego quoque fateor. Atqui nuptijs etiam melior: & istud tibi assentior: ac si libet, illud adiungam, tanto nuptijs eam pręstare, quanto cælum terræ, quanto hominibus Angeli antecellũt, ac si quid prætereа audendum est, etiam magis. Nam si neq; nubunt Angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & sanguine coagmentati sunt, in terris prætereа non commorantur, non cupiditatum aut libidinum perturbationibus sunt obnoxij, non cibi indigent aut potus, &c.

Cap. 12. At humanum genus, cùm natura beatis illis mentibus inferius sit, omni vi studioq; contendit, vt, quoad eius fieri potest, illas assequatur. Quomodo? Non nubunt Angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo. Assistentes illi semper ad Deum, eidem inseruiunt: & istud ipsum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentè & assiduè Deo seruire, neque vlla inde re distrahi possint, &c. Videsne virginitatis præstantiam? Quomodo terrarum incolas sic afficiat, vt ijsdem illi, quibus cælites, muneribus perfungantur, & qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis mentibus exęquet, & homines ipsos æmulos studij efficiat Angelorum? &c. Pijs autem virginibus multa & maxima prætò erunt bona, & planè ea, quæ non modò supra sunt oculorum & aurium sensum, sed omnem hominum mentem & cogitationem superant.

Cap. 34. Etiamne, quæso, nuptias quisquã cum virginitate conferre, vel omninò in eius conspectu ponere audeat? At non id permittit D. Paulus, qui magnum inter vtrumque ponit interuallum. *Hæc* enim, inquit, *cogitat quæ Domini sunt: illa autem cogitat quæ sunt mundi*, &c. Quò magis (virginitas) diutiusq; seruatur, eò maiorem habet laudem: coniugio verò cùm quis ad satietatem abutitur, cum maximè omni laude priuatur. *Hoc autem dico*, inquit, *secundùm indulgentiam*. At cui indulgentia tribuitur, nullus ipsi ea in re locus ad laudem

relinquitur. De virginibus autem cùm dissereret, *Præceptum*, inquit, *Domini non habeo, consilium autem do*. An igitur propterea coniugium virginitati confert? minimè id quidem. Nam de virgine consilium dat, hîc tribuit indulgentiam, neutrũ certè iubet, &c. Quòd si eius sententiam nosse vis, audi quę dicat ipse: *Volo*, inquit, *oēs homines sicut meipsum continentes esse*. Si vis omnes vti se contineant, neminem vis iungi coniugio. At enim eos, qui connubio iungi volunt, neque propterea prohibeo, neque accuso: omnes tamen oro, & opto ab omnibus, vt similes mei sint: concedo illis connubium propter fornicationem: quòd verò illud mihi optatius est, propterea dixi initio: *Bonum esse homini mulierem non tangere*.

Cap.36. Cùm illud acceperis ab eo: *Vnusquisque proprium donum habet*, ne concidas animo, neve sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore, aut studio meo opus est: donum enim eam Paulus vocauit: neque enim ita dixit, quòd continẽtiam in numerum cęlestium munerum vellet referre, sed modestiæ causa donum appellauit. Non enim adeò & à seipso, & à Christo dissentiret, cu-
Matt.19 ius illud est; *Sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum*. Et illud: *Qui potest capere, capiat*. Sibi certè, ijs condemnatis, quę, cùm viduitatem elegissent, non manserunt in sententia, minus ipse constaret. Nam si donum id est, quid ipsis
1 Tim.5. eo minaris? *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Nusquam enim Christus in eos animaduertit, qui dona non habuerunt: at illos semper pœna afficit, qui honestè vitam non agunt.

Marcus Eremita. 400.

In præceptis salutaribus: Non enim hoc sancimus, aut præscribimus, quasi iugum necessarium tibi velimus imponere, sed amica exhortatione tibi proponimus excogitationem & methodum probam, ad iuuandam virginitatem veram, & exactam temperantiam, atque cõsulimus relinquentes libero tuo arbitrio.

Ioannes Cassianus. 410.

Collat.12.cap.4. Quò hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, nõ quò adepturum se per illa confidat istã, quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atque amore inflammetur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatus, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.11.in Genesin: Nos, qui in Christum traducti sumus, vt fructum spiritualem adferamus, etsi matrimonium honore prosequimur, maius tamen illud, quod excellentius sit, magnisq; laudibus apud Scripturam sacram commendatur, omni studio eligimus atque sectamur, vt soli scilicet Deo adhæreamus, nullæq; res mundanæ no-
1.Cor.7. bis impedimento sint. Qui enim cum vxore est, sollicitus est quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.2.epist.133. Bonum est matrimonium: at melior virginitas. Pulchra est luna: at sol præclarior.

Lib.3.epist.176. *Nunquid*, inquit Paulus, *non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & reliqui Apostoli?* Non quòd ij, qui virginitatem suadebant, & castitatem prædicabant, ac virginum choros moderabantur, cum mulieribus consuetudinem haberent. (Quis enim eos virginitatem suadentes tulisset, siquidem ipsimet in voluptatum cœno sese volutantes deprehensi fuissent?) Non igitur hoc ait: Nam alioqui mulierẽ vxorẽ dixisset: sed quia ipsos sequebantur, vt homines suis paupertatis magistros alentes: idcirco sororẽ quidem dixit, vt castitatem indicaret; mulierem autem, vt naturam declararet.

Epist.351. Soli eos, qui virginitatem amplexi sunt: lunę autem eos, qui continentiam: ac deniq; stellis eos, qui honorabile connubium amplexi sunt, atque conseruârunt, comparare licet, maximè cùm diuinus Paulus calculum suum addat, ac dicat: *Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia stellarum gloria*.

Socrates. 440.

Lib.4.c.18. Ammon cùm adolescens esset, à nuptijs abhorruit ille quidem: sed tamen cùm nonnulli amicorum eum hortarentur, ne nõ ita contumeliosè nuptias insectaretur, sed vxorem duceret, illis morem gessit, venitq; ad nuptias. Ac statim vt virginem è thalamo exornatam, & consueta cum pompa in interiora deduxerat cubiculũ, tandem vbi necessarij illius decessissent, arrepto in manum libro, epistolas Pauli complectenti, primùm epistolam Apostoli ad Corinth. cœpit legere, pręceptaq; illius de nuptiis coniugi exponere: deinde multa aliunde adijcere, docere nuptiarũ incommoda, quàm tristis sit inter virum & mulierem vitæ consociatio, quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant, addere etiam molestias, quæ in liberorum educatione inesse solent. Postremò virginitatis commoda percensere, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe vacua, sit libera: & quòd virginitas ad Deum nos quàm proximè faciat accedere. Hæc aliaq; multa apud vxorẽ virginem elocutus, persuasit illi, vt priusquam congrederentur, eam vitę rationem, quam humana consuetudo postulat, prorsus abijcerent. Ambo igitur quasi fœdere de ea re pacto ad montem, qui Nitria vocatur, recta se conferunt, ibiq; ad exiguum tempus in tugurio amborum degentes, communem vitę Monasticæ disciplinam exercuerũt, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito, sed vnum corpus, vt est apud Apostolum, fuerunt in Christo. Non longo post tempore noua sponsa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & castitati colendæ te totum dedisti, fœminam in tantillo domicilio conspicari. Quare, si videtur, quisq; nostrum separatim in Monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaq; de vtriusque sententia pactum est, atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitę eo pacto contriuit.

Sozomenus. 440.

Lib.6.cap.3. Iouinianus misit generale edictum, quod iubebat, vt qui sacratã virginem vel ad nuptias contrahendas pellicere conaretur, vel lasciuo solùm obtutu aspiceret, maximè omnium, si per vim rapere tentaret, capitis supplicio mulctaretur.

Lib.9.cap.1. Pulcheria, soror Imperatoris, nondum decimumquintum agens annum, supra ętatem sapiẽtissimum ac diuinum spiritum accepit. Ac primùm Deo virginitatem suam deuouit, deinde & sorores suas ad idem vitæ institutum educauit, ne fortè virum quemquam alium imperio subinduceret, sed potius omnem inuidiæ & insidiarum occasionem præcideret. Vt igitur ea, quæ constituerat, consignaret, ac Deum ipsum ac sacerdotes, omnesque subditos testes faceret vo-

[illegible] ex auro gemmisque pretiosis admi[illegible]m, & spectaculû omni [illegible] pro virginitate sua, & impe[illegible] mensam Ecclesiæ Constanti[illegible] dedicauit idque ipsum, vt cunctis [illegible], in fronte eiusdem mensæ lite[illegible].

T[illegible]reius. 450.

[illegible] *lib. 2 cap. 14.* Georgius A[illegible] virgines, quæ perpetuæ castitati se addi[illegible] non modo Athanasij denegare com[illegible], verùm etiam fidei Patrum anathe[illegible].

[illegible]. Pelagius Episcopus Laodicensis, [illegible] adhuc esset, duxit vxorem; pri[illegible]rum die, in ipso nuptiali thalamo, [illegible] vt castitatem pluris quàm concubitum [illegible], & vt amorem fraternum pro coniun[illegible]ali teneret edocuit.

[illegible] *diuinorum Decretorum capite de virgini-*[illegible]nus autem Deus non tulit quidem leges [illegible]tate: intellexit enim esse rem supra na[illegible] eam autem laudibus prosequendo, eos, [illegible], ad certamen adhortatus est. Cùm e[illegible]nt Apostoli: *Si ita est causa hominis cum* [illegible] *expedit vxorem ducere.* Respondens Do[illegible] dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui-* [illegible] *sunt enim Eunuchi, qui quidem castrati sunt* [illegible]: *& sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt* [illegible] *Dei.* Hoc autem non de testium, sed [illegible]arum cogitationum amputatione dixit. [illegible] subiunxit: *Qui potest capere, capiat.* Qua de [illegible] diuinus etiam Apostolus, de virginitate lo[illegible] dixit: *Præceptum Domini non habeo.* De virgi[illegible] enim legem non tulit Dominus: *Consilium* [illegible], &c. Huic nempe, *sic esse*, addidit illud, *ex-*[illegible], non dubitans de ijs, quæ consulebat; sed o[illegible]m moderans, vt non esset lex. Lex enim [illegible] habet transgressionem: transgressio autem [illegible] inducit supplicium. Ea autem de causa ad[illegible] illud: *Puto*, vt ostenderet, idquod dicitur non [illegible] legem, sed consilium, &c. Hoc autem (*non pec-*[illegible]) dicit de ijs, quę virginitatis pacta conuenta, [illegible] vota nondum fecerant.

Valentinianus & Marcianus A.A. 457.

Cod. lib. [illegible] tit. 2. de sacrosanctis Ecclesijs leg. 1[illegible]. Gene[illegible] sancimus, siue virgo, siue vidua, siue Dia[illegible], vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis [illegible], vel quocunque alio nomine religiosi ho[illegible], vel dignitatis fœmina nuncupata Ecclesię [illegible]quid reliquerit, &c.

Basilius Seleucius. 460.

[illegible]*atione 1. de Verbi Incarnatione*: O virginitas, [illegible] quam Angeli hominum ministerio de[illegible]ur, qui genus nostrum dudum ante auer[illegible]r, iure meritoque exultant.

Procopius Gazæus. 530.

In [illegible] fol. 33[illegible]. Mel significat carnalem [illegible]m, quæ quidem si non subditur legi, [illegible] abijcienda est: sin verò inter legum li[illegible] postulat legitimum matrimonium, [illegible]tatio se contineat, non reprobatur [illegible] facit ad odorem bonæ fragrantiæ [illegible] quemadmodum virginitas & conti[illegible] inquit: *Ne defraudaueritis vos* [illegible] *propter in-*[illegible] *secundum* [illegible] talia verba facit: *Lætior erit,* [illegible]

[illegible] Imperator. [illegible]

[illegible] *ad [illegible]* [illegible]

virginum, vel viduarum, vel Diaconissarum, quę Deo fuerint dedicatæ, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectendos esse decernimus.

Hesychius. 570.

Libro 7. in Leuiticum cap. 27. Tres fructificationes de bona terra Christus proposuit: per centenarium virginitatis & non possidendi, per sexagenarium continentię, per tricenarium casti coniugij vitam designans.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 15. de incorruptibili castitate: Castitas est incorruptibilis naturæ familiaritas. Castitas est Christi iucundum diuersorium, terrestrisque clypeus cordis. Castitas excessiua naturę abnegatio, corporisque mortalis, atque corruptibilis reuera ad incorpoream, spiritualemque substantiam contentio. Castus ille est, qui amore amorem exclusit, ignemque igne Spiritus extinxit.

Antiochus. 600.

Homilia 21. de Virginitate: Virginitas cum Angelis ipsis proximè congreditur, ac Deo appropinquat per integritatem ac munditiam. Non igitur mediocris prærogatiua est possessio virginitatis, Angelicæ puritatis æmula cùm sit, eoque cælestis, &c.

Homilia 112. de Renuntiatione: Fac repręsentes Ioannem illum Christi Præcursorem, verè Angelum Domini, puritate vitæ pręsignem: aut certè alterum illum Ioannem imitare, Domino tam familiariter ac domesticè notum, quem meritò castimonię virginalis deamabat Iesus. Paulum item sectare, Barnabam, & Timotheum, qui vitæ cursum atque agonem in castitate explicuerunt, nulla asperli labe obscœnæ pollutionis.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 108. Isidorus Abbas in Samo narrauit nobis, dicens: Hic Presbyter fuit valde mirabilis, quem parentes inuitum atque renitentem vxorem accipere compulerunt. Verùm ille non solùm voluptatis illecebra non captus est, quamuis iuuenis existeret, & legitimæ coniunctus vxori: sed & ipsam induxit castè secum & pudicè viuere. Didicerunt ergo ambo Psalterium, amboque simul in Ecclesia psallebant, seruantes seipsos virgines vsque in finem.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Oratione in Christi Seruatoris Natalitia: Deus in terra agit, & quis in cælum non euadat? Deus à Virgine natus in medium prodit, & quis hodie diuinus non efficiatur? quis quò propius ad Deum accedere queat, ad virginitatis sanctitatem non anhelet? continentiamque alacri animo non complectatur?

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 4. cap. 67. Quæ à nobis secundùm Deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim non ex præcepto, sed quasi aliquis diceret, voluntaria oblatione ista fieri. Nimirum ex præcepto fit, vt Deum & proximum diligamus, &c. Cæterùm non ex præcepto est virginitas, cœlibatus, paupertas, vita Eremitica, & id genus plura alia. Hæc donorum rationem habent, vt si qua præcepta ex infirmitate implere nequiuerimus, per dona optimum illum Dominum placare studeamus.

Cap. 68. Qui cœlibatum aut virginitatem honorat, ei necesse est, vt habeat lumbos præcinctos, & lucernam ardentem per precationem & contemplationem, & spiritualem charitatem.

Synodus Trullensis. 710.

[illegible] Diaconi [illegible] Dei [illegible] Christi sponsa [illegible] aggregantur.

Thomas Sand[illegible]. [illegible]

Vita S. [illegible] cap. 1: N[illegible] virgin[illegible] praestantius; multa enim ipsius est merces, & praemium virginitatis sponsus immortalis est: qui & immortalitatem his praebet, qui eam exoptant.

Ioannes Damascenus. 7[illegible]0.

Orthodoxae fidei libro 4. cap. 25. Virginitatem carnales homines insectantur, & qui voluptati student, testimonij loco illud proferunt: *Maledictus*
Deut. 25 *omnis qui non suscitat semen in Israel.* Nos vero, Dei Verbi ex Virgine incarnati ope atque auxilio freti, hoc dicimus, virginitatem antiquitus atque ab initio in hominum natura consitam fuisse. Etenim homo ex terra virgine effictus est. Ex solo item Adamo Eua creata est. Virginitas etiam in paradiso vigebat. Ait quippe diuina Scriptura:
Gen. 3. *Nudi erant,* (Adamus scilicet & Eua,) *& non erubescebant.* Postquam autem à diuino mandato recesserunt, nudos se esse agnouerunt, ac pudore suffusi, perizomata sibi consuerunt. Ac posteaquam violato praecepto Adamus audiuit: *Terra es, & in*
Gen. 2. *terram reuerteris,* ac mors per transgressionem in
Gen. 3. mundum introiuit, tum denique Euam vxorem suam cognouit, ac concepit, & peperit. Itaque ne mors genus humanum obtereret, & absumeret, matrimonium inuentum est, vt per liberorum procreationem genus nostrum conseruaretur, &c. Ergo via quadam progrediamur, ac virginitatis, siue etiam castitatis dotes atque ornamenta videamus. Noe, cùm arcam ingrederetur, atque hoc ei munus imponeretur, vt mundi semina custodiret, huiusmodi iussum accepit: *Ingredere,* inquit *tu, & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum.* Quibus verbis eos ab vxoribus distraxit: vt castitatis adminiculo pelagus, atque vniuersum illud mundi naufragium effugerent. At verò consedato diluuio: *Egredere,* inquit, *tu, & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum.* En rursus quo pacto propagationis causa matrimonium permissum sit. Elias deinde, ille, inquam, ignem spirans auriga, ac caelipeta, an non caelibatum amplexus est, eiusque virtutem humana conditione praestantior euectio comprobauit? Quis caelos clausit? quis mortuos ad vitam reuocauit? quis Iordanem scidit? An non Helias? Quid discipulus ipsius Helisaeus? an non, cùm eiusdem virtutis specimen edidisset, spiritus gratiam, quam duplicem petierat, est consecutus? Quid tres pueri? nonne cùm virginitatem coluissent, ignis ardorem superarunt, id videlicet per virginitatem consecuti, vt eorum corpora igne confici minime possint? Nam quid de Daniele dicam, cuius corpus virginitate ita [illegible] est, vt ferarum dentes [illegible]? Quid? an non cùm Deus [illegible] copiam [illegible] facturus esset, [illegible] omni libidine [illegible]

[illegible] patrum [illegible] dicitur, vt matrimonium [illegible] &c. verùm quia [illegible] praestantiorem esse virginitatem [illegible] habemus [illegible] atque [illegible] mortales [illegible] matrimonio fluxit liquidem generis nostri [illegible] excipiamus. Nam illi virginitatis [illegible] matrimonij figmentum [illegible] rum, vt diximus, vitam imitantur. [illegible] quantum Angelus hominem [illegible] virginitas quoque matrimonio [illegible] autem Angelorum [illegible] Christus ipse virginitatis decus atque ornamentum est. Vt qui non modo ex Patre citra fluxionem vllam [illegible] genitus [illegible] sed etiam homo nostri [illegible] ctus, carnem ex Virgine sine virili congressu assumpserit, ipseque veram virginitatem omnibus numeris absolutam in seipso ostenderit. [illegible] inde hanc quidem ille nobis [illegible] praescripsit (*non enim, vt ab eodem dictum est, omnes capiunt verbum istud:*) verùm reipsa nos [illegible] eamque nobis robur conciliauit. [illegible] perspicuum non est, virginitatem [illegible] homines vigere? Ac bona quidem est [illegible] procreatio, quam matrimonium [illegible] item matrimonium ob fornicationem [illegible] putat, atque ob libidinis rabiem, [illegible] videlicet concubitum homines ad [illegible] tia furioso impetu ruere non sinens. [illegible] quam, est matrimonium iis, quibus continentia deest. At melior virginitas, quae animae [illegible] tatem auget, ac Deo precationem, tamquam [illegible] ctum tempestiuum, offert.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 1. Naz[illegible]: Vita [illegible] quodammodo diuisa est, hoc est, in matrimonium, & caelibatum. Ex quibus caelibatus quidem excelsus & diuinus est. Caelibes enim superi sunt, coniugijque expertes, & [illegible] gignunt, nec gignuntur. Matrimonium [illegible] humilius, & abiectius est, atque à virginitatis fastigio longè remotum.

Theophylactus. 900.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios: *Et si nupserit virgo, non peccauit.* Virginem hic dicit, non eam, quae Deo consecrata sit: (ea enim si nupserit, peccauit omnino, vtpote quae [illegible] superinduxerit sponso suo Christo) [illegible] puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit. Nec enim res impura est matrimonium, [illegible]. Quid virginitate honestius, [illegible] nuptiarum turbis, citra [illegible] Domino [illegible] atis, ipsique [illegible] transferentes.

[illegible]

In vita [illegible] [illegible]

tare baptiſmum, ſe à ſe inuicem ſeparârunt ex conſenſu propter regnum cælorum, & ambo de cętero, tanquam fratres, proceſſerant ad impatibilitatem.

Suidas. 970.

In voce ἰλίνη: Helena ſæpe etiam eas, quæ per omnem vitam virginitatem tuerentur, conuocauit, & ipſas in lectulis collocauit, eiſque miniſtrauit.

Theodorus Balſamon. 1160.

Ad Canonem quartum Synodi Trullenſis: Canon Apoſtolico etiam qui qualemcunque fœminam ſtuprauit clericus, deponitur: multò autem magis, qui ſponſam Chriſti, & vas Deo dedicatum polluit, deponetur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de velandis virginibus cap 3 Omnis publicatio virginis bonę, ſtupri paſſio eſt. Et tamen vim carnis pati, minus eſt; quia de officio naturæ venit. Sed cùm ſpiritus ipſe violatur in virgine, ſublato velamine didicit amittere, quod tuebatur. O ſacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt Quid peius aliquis perſecutor feciſſet, ſi hoc à virgine electum cognouiſſet? Denudaſti puellam à capite, & tota iam virgo ſibi non eſt: alia eſt facta.

Cap. 15. Sed enim vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quàm ſemetipſam: etiam fœminarum oculos pati non vult, alios ipſa oculos habet: confugit ad velamen capitis, quaſi ad galeam, quaſi ad clypeum, qui bonum ſuum protegat aduerſus ictus tentationum, aduerſus iacula ſcandalorũ, aduerſus ſuſpitiones, & ſuſurros, & æmulationem, ipſum quoque liuorem.

Cap. 16. Nupſiſti Chriſto: illi tradidiſti carnem tuam, illi ſponſaſti maturitatem tuam. Incede ſecundùm ſponſi tui voluntatem.

Lib. 1. ad vxorem cap 3. Prohiberi nuptias nuſquã omninò legimus, vt bonum ſcilicet. Quid tamen 1 Cor. 7. bono iſto melius ſit, accipimus ab Apoſtolo, permittente quidem nubere, ſed abſtinentiam præferente: illud propter inſidias tẽtationum, hoc propter anguſtias temporum.

Cap. 4. Carnis concupiſcentia ætatis officia defendit, decoris meſſem requirit, gaudet de contumelia ſua: dicit virum neceſſarium ſexui, vt auctoritatis & ſolatij cauſa, vel vt à malis rumoribus tuta ſit. Et tu aduerſus conſilia hęc eius adhibe ſororum noſtrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quæ nulla formæ vel ætatis occaſione preſſæ, maritis ſanctitatem anteponũt: malunt enim Deo nubere: Deo ſpecioſę, Deo ſunt puellę: cum illo viuunt, cum illo ſermocinantur, illum diebus & noctibus tractant: orationes ſuas velut dotes Domino aſſignant: ab eodem dignationem velut munera maritalia, quoties- Matt 22. cunque deſiderant, conſequuntur. Sic æternum ſibi bonum Domini occupauerunt, ac iam in terris non nubendo, de familia Angelica deputantur. Talium exemplis fœminarum ad æmulationem te continentię exercens, ſpiritali affectione carnalem illam concupiſcentiam humabis, temporalia & volatica deſideria formæ, vel ætatis inimicantium bonorum compenſans delenda.

Cap. 6. Quot enim ſunt, qui ſtatim à lauacro carnem ſuam obſignant? Quot item, qui conſenſu pari inter ſe matrimonij debitum tollunt? Voluntarijs ſpadonibus pro cupiditate cæleſti ſaluo matrimonio abſtinentia toleratur, quanto magis adempto?

Cap. 8. Non tantùm virginibus datum opinor, licet in illis integritas ſolida, & tota ſanctitas, de proximo viſura ſit faciẽ Dei: Tamen vidua habet aliquid operoſius: quia facile eſt nõ appetere quod neſcias, & auerſari quod deſideraueris nunquã. Glorioſior continentia, quæ ius ſuum ſentit: quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo felicior haberi, at vidua laborioſior. Illa, quòd bonum ſemper habuit; iſta, quòd bonum ſibi inuenit. In illa gratia, in iſta virtus coronatur. Quædam enim ſunt diuinæ liberalitatis, quędam noſtræ operationis. Quæ à Domino indulgentur, ſua gratia gubernãtur: quæ ab homine captantur, ſtudio perpetrantur. Stude igitur ad virtutem continentiæ, modeſtię, quæ pudori procurat: ſedulitati, quæ nugas non facit: frugalitati, quæ ſeculum ſpernit.

Lib. 1. contra Marcionem c. 29 Sanctitatem ſine nuptiarum damnatione nouimus, & ſectamur, & præferimus, non vt malo bonum: ſed vt bono melius: non enim proijcimus, ſed deponimus nuptias; nec præſcribimus, ſed ſuademus, ſanctitatem ſeruantes, & bonum, & melius, pro viribus cuiuſque ſectando.

Lib. 5. contra Marcionem c. 15. Continentiam & virginitatem nuptijs antepono: ſed non prohibitis. Deſtructores enim Dei nuptiarũ, non ſectatores caſtitatis retundo.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Plerique noſtrum inuiolati corporis perpetua virginitate fruuntur potius, quàm gloriantur. Tantum denique abeſt inceſti cupido, vt nonnullis rubori ſit etiã pudica coniũctio.

Cyprianus. 250.

De diſciplina & habitu virginum: Nunc nobis ad virgines ſermo eſt, quarum quò ſublimior gloria eſt, maior & cura eſt. Flos eſt ille Eccleſiaſtici germinis, decus atque ornamentum gratiæ ſpiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago reſpondens ad ſanctimoniam Domini, illuſtrior portio gregis Chriſti. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Eccleſiæ matris glorioſa fœcunditas: quantoque plus copioſa virginitas numero ſuo addit, tanto plus gaudium matris augeſcit. Ad has loquimur, has adhortamur, affectione potius quàm poteſtate, &c. Si præmium pollicitationis attendas, minus eſt quod laboras: immortalitas perſeueranti datur, perpetua vita promittitur, regnũ Dominus pollicetur. Seruate virgines, ſeruate quod eſſe cœpiſtis, ſeruate quod eritis. Magna vos merces manet, pręmium grande virtutis, munus maximum caſtitatis, &c. Domini vox eſt illa dicentis: *Filij huius ſeculi generant, & generantur*: qui autem habuerint dignationem ſeculi illius, & reſurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt: neque enim incipient mori: æquales enim ſunt Angelis Dei, cùm ſint filij reſurrectionis. Quod futuri ſumus, iam vos eſſe cœpiſtis: vos reſurrectionis gloriam in iſto ſeculò iam tenetis, per ſeculum ſine ſeculi contagione tranſitis. Cùm caſtæ perſeueratis & virgines, Angelis Dei eſtis æquales: tantum maneat & duret ſolida & illæſa virginitas, &, vt cœpit fortiter, iugiter perſeueret, &c. Prima ſententia creſcere & generare præcepit: ſecunda continentiam ſuaſit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis eſt, copiam fœcunditate generantes propagamur, & creſcimus ad humani generis augmentum. Cùm iam refertus eſt orbis, & mundus impletus, qui capere continentiam poſſunt, ſpadonum more viuentes, caſtrantur ad regnum. Nec hoc iubet Do

minus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cùm habitationes multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinetis.

Ioan. 14

Sermone de Natiuitate Christi: Etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior, quam non cogit necessitas, aut mādatum, sed perfectionis suadet consilium.

De disciplina & bono pudicitiæ: Virginitas & continentia extra ius omne sunt, nihil ad virginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine sua transcendit omnes. Si vlla praua hominum leges ausa supergredi conantur, virginitas æquat se Angelis: si verò exquiramus, etiam excedit: dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent Angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futuræ vitæ gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed, quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem: felix, quòd est extra partus dolorem: felicior autem, quòd est extra funerum filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud est, quàm soluta libertas? maritum non habet dominum: virginitas affectionibus omnibus soluta est. Non matrimonijs est dicata, non sæculo, non liberis.

Zeno Veronensis. 200.

Sermone de Continentia: Non nuptias condemno: sed nuptijs meliora præpono, & quidem etiam Apostolo hortante sic Paulo: *Dico autem innuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut ego*, &c. Iam te hîc Christiane cognosce, elige quid velis, remedium, an sanitatem. Denique, si videtur, cōferamus, quæ sit inter virginem nuptamque discretio. Nupta cogitat quemadmodū placeat marito: virgo quomodo placeat Deo. Hęc ex contrarijs ornamentis ornatur: longè illa ornatior, aliundè quia nescit ornari.

Ambrosius. 370.

Epist. 81. Agrestis vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorū, & paupertatem quādam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma, quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulant se ista donare coniugio: sed quę potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: *Erunt ambo in carne vnâ, & in vno spiritu*: sed prius est, quod nati sumus, quàm quod effecti, multoque pręstantius diuini operis mysterium, quàm humanę fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor: sed melius pia virgo pręfertur, dicente Apostolo: *Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi.* Illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ: sed melior virginitas, per quam regni cælestis hęreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit.

Gen. 2.

1. Cor. 7.

Epistola 82. Quid loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergo non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere, aut sustinere non potest.

Libro 1. de Virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è cęlo, quæ sponsum sibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, Angelos, syderaque transgrediens, Verbum Dei in ipso sinu Patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum cùm inuenerit relinquat boni? *Vnguentum enim exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te.* Postremò non meum est illud: quoniam *quæ non nubunt, neque nubentur, erunt sicut Angeli Dei in cælo.* Nemo ergo miretur, si Angelis Dei comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget, hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit: tūc in viero virgo concepit, *& Verbum caro factum est*, vt quod caro factum est, caro fieret Dei, &c. Quod nuptæ præ cæteris concupiscunt, vt sponsi decore se iactent, eo necesse est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: *Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis.* Quis est iste sponsus? non vilibus addictus obsequijs, non caducis superbus diuitijs; sed *cuius sedes in sæculum sæculi: filiæ regum in honore eius*, &c. Ego licet laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis auctor appareat. Ac prius, vbi sit patria definiamus: si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium; in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hîc aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius auctorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei Filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sunt, &c. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licet fœcundo se mulier nobilis partu: quo plures generauerit, plus laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? &c. Audistis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis, quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur, &c. Non vtique dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginitatis enumero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisi habeat vnde nascatur. Bona cum bonis compāro, quo facilius quid pręstet eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eam repeto, quam edidit Spiritus sanctus per Prophetam: *Melior est*, inquit, *sterilitas cum virtute*, &c. Vobis virgines sanctæ speciale pręsidium est, quæ intemerato pudore sacrum Domini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis Angeli militant, quæ Angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim Angelos fecit. Qui eam seruauit, Angelus est: qui perdidit, diabolus, &c. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? *In resurrectione autem neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli*, inquit, *in cælo.*

Cant. 1.

Matt. 22

Ioan. 1.

Psal. 44

Sap. 4.

Matt. 22

Prudentius. 380.

Libro 2 contra Symmachum.

[illegible] & virginibus pulcherrima præmia nostris,
[illegible], & sancto tectus velamine vultus,
[illegible] ignotos, nec nota & publica forma,
Et raræ tenuesque epulæ & mens sobria semper,
[illegible] pudica vita cum fine peracta.

Syricius. 385.

Epistola ad Mediolanensem Ecclesiam, & est apud Ambrosium epist. 80. Nos sanè nuptias non aspernanter accipimus, quibus velamine intersumus sed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramur.

Optatus Mileuitanus. 380.

Libro 6 contra Parmenianum: A Paulo cùm quæreretur, quid de virginibus præciperet: respondit, sibi de virginibus nihil esse mandatum, con[illegible]us est. [illegible] testamenta, hoc est, duos denarios erogasse: explicati quodammodo erant sum[illegible]. Sed quia qui saucium commendauerat, pro[illegible], quicquid in curam am[illegible]sset, post impensos duos denarios, [illegible]pta, sed consilium erogat Paulus ad [illegible]. Nec impedimento est voluntati, [illegible] compellit, aut cogit. *Qui dederit, in[illegible]: qui non dederit, mel[illegible].* Hæc [illegible] verba consilij, nec vlla sunt præ[illegible], ac Virginitas, si illæsa sit, sine mi[illegible] potest. Spiritale nubendi hoc ge[illegible] sponsum iam venerant volunta[illegible], & vt secularibus nuptijs se [illegible] monstrarent, spiritali sponso solue[illegible]n, iam cælestes celebrauerunt nuptias. [illegible] quòd eas iterum crines soluere coëgi[illegible] quòd ab ipsis per vos exacta est profes[illegible]da? Quis est alter spiritalis sponsus, cui [illegible] nuberent? Quando mortuus est cui nup[illegible], vt iterum nubant?

Hieronymus. 390.

Libro 1 aduersus Iouinianum cap. 7. In propatulo [illegible] Apostolus dixit: *De virginibus præceptum Domini non habeo:* profectò, quia præm[illegible] ferat Domi[illegible]: *Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est;* *qui potest capere, capiat.* Proponit ἀγωνοθέτης præmium, inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: *Qui sitit, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat.* Non dicit: Velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisque gratiæ est, offerre quod non debes, quàm reddere quod exigaris. Apostoli vxorum onera contemplati: *Si ita est,* inquiunt *causa [illegible] cum vxore, non expedit nubere.* Quorum Domini sententiam probans: Rectè quidem sentitis, ait, quòd non expedit homini, ad cælorum [illegible], accipere vxorem. sed difficilis res [illegible] *capiunt verbum istud, verùm quibus datum est.* Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos castra[illegible] [illegible] voluntas libenter illos in [illegible] *[illegible] castrauerunt propter regnum* [illegible] nubere noluerunt [illegible], quod [illegible] *propter regnum* [illegible] regnum cæ[illegible] locum non [illegible] inquit. [illegible] virtu[illegible] [illegible] forum s[illegible]

holocaustum offerre Domino, & iuxta eundem Apostolum, esse sanctum & corpore, & spiritu. Hi sunt eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Esaiam, quòd pro filijs & filiabus locum habeant in cælis paratũ. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille reginę Candaces in Actis Apostolorum, qui ob robur fidei viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens successor Petri scribit epistolas, omnemque pene sermonem suum de virginitatis puritate contexuit, & deinceps multi Apostolici, & Martyres, & illustres tã sanctitate, quàm eloquentia viri, quos ex proprijs scriptis nosse per facile est. 1. Cor 7 Esaiæ 56 Hier 38. Actor 8

In epistolam ad Philemonem: Virginitas propterea maiori premio coronatur, quia præceptum Domini non habet, & vltra imperata se tendit.

In Apologia pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium capite 1. Reprehendunt me quidam, quòd in libris, quos aduersus Iouinianum scripsi, nimis fuerim vel in laude virginum, vel in suggillatione nuptiarum, & aiunt condemnationem quodammodo esse matrimonij, in tantum pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ergo, si bene problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quòd ille exæquet virginitati nuptias, nos subijciamus: ille parum, vel nihil; nos multum interesse dicamus. Denique ideirco te post Dominum faciente damnatus est, quòd ausus sit perpetuæ virginitati matrimonium comparare, &c. Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium: centesimum & tricesimum fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licet multum differat in numero.

Epistola 22. ad Eustochium de custodia virginitatis cap. 8. Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere, quæ à Deo benedictę sunt? Non est detrahere nuptijs, cùm illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptæ, cùm à virginibus sint secundæ. *Crescite,* ait, *& multiplicamini, & replete terram.* Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est, &c. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. *De virginibus,* inquit Apostolus, *præceptum Domini non habeo.* Cur? quia & ipse, vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt, cùm de continentia disserens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: *Volo omnes esse sicut meipsum.* Et infra: *Dico autem innuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permaneãt, sicut ego.* Et alio in loco: *Nunquid nõ habemus potestatẽ circumducendi mulieres, sicut & cæteri Apostoli?* Quare ergo nõ habet Domini de virginitate pręceptũ? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbãtur ablatæ: & durissimum erat cõtra naturam cogere, Angelorumque vitã ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare quod conditum est. Genes. 1 1. Cor. 7. 1. Cor 9.

Ruffinus. 390.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap 8. Helena virgines, quas Hierosolymis reperit Deo sacratas, ad prandium inuitatas, tanta deuotione curauit, vt indignum redderet, si famularum vterentur officijs, sed ipsa manibus suis habitu succincta cibum apponit, poculum porrexit, aquam manibus infudit.

Gaudentius. 390.

De lectione Euangelij Tractatu [illegible] Benedixit ergo, quod constituerat à primordio legitimum Christus coniugium, dum pergere ad nuptias non renuit inuitatus: & tamen Virginitatem docuit esse meliorem, dum magis per eam nasci dignatur. Probat etiam illam Virginem esse domicilium futuri Dei, ubi lumen pudoris perpetuum seruet ingressus, dum sine detrimento integritatis maternæ nascitur, sine corruptela conceptus. Ideoque vas electionis Apostolus, ad id bonum quod consecutus fuerat, cæteros inuitabat, dicens innuptis: *Bonum est illis si permanserint, sicut ego.* Exemplo felicitatis hortatur, non legis potestate compellit. *De virginibus* inquiens *præceptum Domini non habeo, consilium autem do, quasi misericordiam consecutus a Domino, vt sim fidelis: quia expedit hominibus sic esse.* Et post longam monitionem qua castimoniæ beatitudinem conditioni prætulit nuptiarum, sententia postrema conclusit: *Igitur & qui dat virginem suam nuptum, bene facit: & qui non dat, melius facit.* Quod ego arbitror non parentibus virginum fuisse à beato Apostolo dictum, quos constat alienæ voluntatis arbitrio dominari non posse: sed vnicuique homini, tam viro, quàm fœminæ optionem fuisse ab eodem Sancto propositam, vt virginem suam, hoc est, carnem suam virginem natam, aut integritati conseruet, meliorem partem liberamque eligens; aut agnita conditione, nuptui eam, si se non continet, tradat. Parentes autem, vel consanguinei quique virginum tam puerorum quàm etiam puellarum, nolo sibi de supradicta libertate arbitrij blandiantur, quòd alienis mentibus eos dominari non posse tractauimus. Imperare quidem perpetuam continentiam non possunt, quia res esse noscitur voluntatis: sed voluntatem tunc in melius nutrire possunt, & debitores sunt vt moneant, vt hortentur, vt foueãt, vt pignora sua Deo magis gestiant obligare, quàm seculo: vt de propinquis seminis sui, vel in cleri ordine dignos altari diuino ministros exhibeant, vel in sanctarum numero fœminarum puellas castimoniæ dicatas enutriant: vt Ecclesiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam consequantur.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 4. Placuit, vt ante viginti quinque annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur.

Cap. 36. Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret.

Augustinus. 400.

Libro de sancta virginitate cap. [illegible] Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non est in potestate, illa non est in æternitate; fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cælum. Profectò habebunt magnum aliquid præter cæteros in communi illa immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. [illegible] qui [illegible] necessarium [illegible] sed propter [illegible] coniugia terrenis [illegible] defenduntur, [illegible] carent [illegible] quod in

[illegible] futurum seculum aliquid [illegible] Hanc [illegible] continentiam nec cordis propria vanitate [illegible] adhibent ex Apostolo [illegible] &c.

Cap. [illegible] Nos secundum Scripturam [illegible] sanamque doctrinam, [illegible] nuptias, & earum [illegible] infra virginalem, vel [illegible] em continentiam consti[illegible] castitatem coniugatorum [illegible] vitam æternam, verum etiam [illegible] riam & honorem, qui [illegible] datur, impedire eorum meritum [illegible] hoc tempore nisi ijs, qui se non continent [illegible] expedire, & tribulationem carnis [illegible] venientem, sine qua nuptiæ [illegible] esse non possunt, nec tacere voluisse Apostolum, vera præmonentem, nec plenius explicare humanum infirmitati parcentem.

Concilium Quartum Carthaginense. 400.

Cap. 11. Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniæ aptis.

Cap. 104. Sicut bonũ est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est, vt si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secundùm Apostolũ damnationem habebunt, quoniam fidẽ castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt.

Seuerus Sulpitius. 410.

Dialogo 2. de virtutibus S. Martini cap. 7. Boues ex parte prata depauerant, porci etiã nonnulla suffoderant, pars cætera, quæ manebat illæsa, diuersis floribus, quasi picta, vernabat. Speciem, inquit Martinus, gerit illa pars coniugij, quæ pecore depasta, etsi non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem. illa verò, quam porci pecora immunda foderunt, fornicationis imaginem fœdam prætendit. Cæterùm illa portio, quæ nullam senti iniuriam, gloriam virginitatis ostendit, herbis fœcunda luxuriat, fœni in ea fructus exuberat, & vltra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. beata species & Deo digna. nihil enim virginitati est comparandum. Ita & illi, qui coniugia fornicationi comparant, vehementer errant. & illi, qui coniugia virginitati æquanda æstimant, miseri penitus, & stulti sunt. Verùm hæc a sapientibus tenenda distinctio est, vt coniugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam, fornicatio deputetur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia de S. Agnete. Hæc dicentes, non vituperamus coniugium sancta communione, sed virginum perseuerantiam honoramus. Non enim virginitas malis rebus superponenda est, sed est omnibus rebus præferenda. Quæ enim est munditia melior, & sanctis sanctior, non indiget malarum rerum vituperatione laudari.

Sixtus Tertius. 433.

Libro de Castitate. [illegible]

[illegible] ..mo promē [illegible] ..am [illegible] monſtrare [illegible] homo [illegible] fuerit de [illegible], quæ humanam cognitionem. Dicis for- [illegible] caſtitatis [illegible] matrimonijs [illegible] Dei [illegible]. Ille coniugia? Dicā [illegible] Deus [illegible] ſit ſimilis, dum [illegible] Neq; enim di- [illegible] non [illegible] diuinam il- [illegible] ſi ut primum virgini- [illegible] illud diuina magnitu- [illegible], amplectenda res homini, quæ Deo [illegible]. Primum virginitatis & incorrupti- [illegible] humani generis principe dedi- [illegible] ſingulariter oſtenſum eſt, ma- [illegible], quàm de matrimonio Deo [illegible] propria formauit manu, hoc [illegible] dereliquit. Quale ergo bonū [illegible] diligenter aduerte, talem te ſemper eſ- [illegible] à primordio Deus hominem fecit, & [illegible] modum parens emiſit. Vide quantæ [illegible] ſit, hoc te perpetuo eſſe quod factus [illegible] naturitatis lineamenta ſeruare.

Prosper. 450.

[illegible] grammat. cap. 74.

[illegible] corpore habetur:
[illegible] anima [illegible] intemerata fides.
[illegible] corpore nil prodeſt cura pudoris:
[illegible] pietas atq; [illegible] vtrumque bonum.

Constantius Presbyter. 4?0.

[illegible] cap. 21. Interrogat Germanus Ge- [illegible] vitæ ſanctimonialis cœlibatum [illegible] Chriſti ſponſalitio titulari. Illa tan- [illegible] delectata, titulum virginitatis [illegible], ſeq; huius profeſſionis iamdudum [illegible] deſiderio profitetur. Exorat, vt, ſi id di- [illegible] duceret, ſanctitatis eius benedictione [illegible] compos redderetur. Rurſus in amplex- [illegible] ſacerdos incumbit, & vt conſtantis [illegible], exhortatur. Interim greſſum diuertit [illegible] maximo populorum agmine pro [illegible], ibiq; inter diutiſſimos Pſalmorum con- [illegible], ac prolixam orationis continuationē be- [illegible] Germanus dexteram ſuper caput virginis in- [illegible] tenuit. Expleta ſolenniter oratione, cibū [illegible] cum gratiarum actione ſumpſerunt.

Gennadius Maſsilienſis 4?0.

De Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 66 Bonę ſunt nu- [illegible], ſed [illegible] filiorum, & compeſcendæ fornica- [illegible]. Melior eſt continentia, ſed non [illegible] ad beatitudinē, ſi pro ſolo amore pu- [illegible] retinetur, ſed ſi & cum hoc affectu cauſ- [illegible] Domino eligatur, alioquin diuortium [illegible] coniugij videbitur eſſe, quam appetitio ca- [illegible]. Virginitas vtroque bono præcelſior eſt [illegible] naturam vincit & pugnam. Naturam co- [illegible] integritate pugnam pace caſtimoniæ, quæ [illegible] amore pudicitiæ in pace eſt.

Salvianus Maſsilienſis. 480.

[illegible] *Catholicam Eccleſiam:* Hæc viduitat [illegible] Nam de coniugibus continentiá pr- [illegible] Dei plen [illegible], dubitate quis debea- [illegible] nolint, qu [illegible] &c. De coniug- [illegible] ad ſacras virgine [illegible] Saluator ipſe dixit [illegible] decem virginum, &c.

[illegible] 490.

[illegible]

co, quòd à carnibus & vino abſtinent, non tam quàm res immundas refugiunt, ſed mūdioris vitæ inſtituta ſectantur. Et ideo quòd cōiugia non habent, non nuptiarum bonum crimen eſſe exiſtimant, ſed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem eſſe non dubitant, iſto quàm maximè tempore, quando dicitur de continentia: *Qui potest capere capiat.* De nuptijs verò dicitur: *Qui ſe non continet, nubat.* In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio ſubleuatur, &c. Matt. 19

Epist. 3. ad Probam cap. 9. Dicimus à ſanctis nuptijs, vbi nubunt, qui ſe continere non poſſunt, ſanctam virginitatem merito potiore diſtare, quantum diſtant à bonis meliora, ab humilibus celſa, à terrenis cæleſtia, à beatis beatiora, à ſanctis ſanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne ſpiritus, ab infirmitate virtus, à fœtu tranſititiæ prolis permanſuri germinis fructus, à tribulatione ſecuritas, à perturbatione tranquillitas: à bono, quod eſt cum anguſtia momentaneum, melius, quod eſt cum lætitia ſempiternum.

Alcimus Auitus. 500.

De conſolatoria Caſtitatis laude, ad Puſcinam ſororem.

Par ergo eſt ſponte ingreſſam ceruice fideli
Sanctum ferre iugum, nec vincla in coniugia ire,
Mundanas odiſſe vias, percurrere mundas.
Illinc nolle thoros, hinc Chriſtum quærere ſponſum,
Ignorare virum, fœtus tamen edere tales,
Quos nunquam poſsit triſtis tibi tollere caſus.
Sic nunquam orba gemes fœcundæ pignora vitæ,
Nec viduam ſponſo metues ſuper eſſe, perennis
Expers ipſa mali, nec te ſententia tanget,
Qua prolis mortiq; parens compellitur Eua,
Occiſam pariens ſobolem vitiente reatu
Plangere, quam ſequitur quæcunque obnoxia mater,
Quæ ſubiecta viro, & dominum paſſura cubilis
Seruit, in obſcœno tolerans connubia lecto.
Quæ captiua thori, nomen comportat inane
Coniugis, vt vana dicatur imagine conſors,
Sola ſubacta iugo non æquam ducere ſortem:
Et cùm longa decem complent faſtidia menſes,
Perfectoq; grauis fœtu diſtenditur aluus,
Semina quæ patris fuerant, hæc pondera matri
Infligunt duros vtero turgente dolores:
Et cum luctato ſoluuntur viſcera partu,
Carnis delicias immenſo tormine pendit, &c.
At longè lateq; tuam diſcernere ſortem
Libertas cum lege poteſt, quæ nescieris, vt te
Impia fallentis non ſtringant gaudia mundi.
Tu Mariam ſequeris, dono cui contigit alto
Virginis & Matris gemina gaudere corona, &c.

Concilium Cæſaraugustanum. 518.

Cap. 8. Virgines non velentur, quæ ſe Deo vouerunt, niſi quadraginta annorum probata ætate, quam ſacerdos comprobauerit.

Primaſius. 540.

Ad cap. 5. prioris ad Timotheum: *Quia primam fidem irritam fecerunt.*)Quia fecerunt ſibi illicitum, quod licebat, vouendo caſtitatem. Hæc verò regula non ſolùm in viduis, ſed etiā in virginibus, continentibusqúe ſeruanda eſt.

Lib. [illegible] in Apocal. Nullus vnquam putauerit virginale decus vel pudicitiæ coniugali, vel viduali continentiæ coæquandū, quod licet multis opus declaretur: cui exponendo B. Auguſtinus procurans, e[illegible] ſuſcipiens exponendum, quid vel [illegible], vel ſenſerit ex eius libro, quem de ſancta virginitate edidit, in hoc opus curaui tranſferre, quo careat virgines præ cæteris honorabi- [illegible], quæ ſuper reſurrectionem fidei

 ſecundum

ſecundum quã virgo eſt omnis Eccleſia, ſe Chriſto vouerunt, etiam carnis integritate ſeruata. Dicit enim: Habent coniugia bonum ſuum, &c. His S. Auguſtini dictis oſtenditur, quali debeat hic locus intentione cognoſci.

Fortunatus. 570.

Lib. 6. Poëmatum, de Berthilda ſacra Virgine:

Signa pudicitiæ debentur præmia ſacra:
Virgo dicata Deo hinc rapienda polo.
Ille tenet cælos, cui tu complexa videris:
Quo tuus eſt ſponſus, hinc eris ipſa ſimul.

Lib. 8. verſ. in laude virginum:

Inter Apoſtolicas acies, ſacroſq; Prophetas,
Proxima Martyribus præmia Virgo tenet.
Splendida ſyderio circundata lumine pergens,
Iungitur Angelicis caſta puella choris:
Fruge pudicitiæ cœli dotante talento
Aeterni regis ducitur in thalamos.
Pulchra corona caput triplici diademate cingit,
Et gemmæ exornant pectora, colla, comam.
Virgo Dei, ſit ſtus cæli, victoria mundi,
Vt ſemper regnes, has pete Regis opes.

Dinamius Patricius. 580.

Vitæ S. Maximi cap. 2. Poſtquã exceſſiſſet ex ephebis, luxuriæ illecebras, & blãdimenta animi magiſterio & cenſura edomabat, vt pollicitatione virginitatis palmam incorruptæ integritatis obtineret, & in regnis cæleſtibus è carne ſub iugum miſſa triumpharet.

Gregorius Turonenſis. 580.

Hiſtoria Francorum lib. 6 cap. 34. Voluit Rex aliam filiam illuc dirigere, quam de Audouera habebat, & eam in Monaſterio Pictauenſi poſuerat: ſed illa diſtulit, reſiſtente præcipuè beata Radegunde, ac dicente: Non eſt dignum, vt puella Chriſto dicata, iterũ ad ſeculi voluptates reuertatur.

Concilium Toletanum Tertium. 590.

Cap. 10. Si quis propoſitum caſtitatis viduæ vel virginis impedierit, à ſancta communione, vel à liminibus Eccleſiæ habeatur extraneus.

Gregorius Magnus. 600.

Lib. 9. epiſt. 39. Si vtriſque conuenit continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare? duobus enim modis ſancti viri etiam à licitis ſolent abſtinere: aliquando vt merita ſibi apud omnipotentem Deum augeant: aliquando verò, vt anteactæ vitæ culpas detergant.

Iſidorus Hiſpalenſis. 620.

De ſummo Bono lib. 2. cap. 40. A Deo datur continentia, ſed: *Petite, inquit, & accipietis.* Tunc autem tribuitur, quãdo Deus gemitu interno pulſatur. Prælatam virginitatem eſſe nuptiarum cõiugio: illud enim bonum, hoc optimum; coniugiũ conceſſum eſt, virginitas admonita tantùm, nõ iuſſa: ſed ideo tantùm admonita, quia nimis excelſa. Geminum eſt bonum virginitas: quia & in hoc mundo ſolicitudinem ſeculi adimit, & in futuro æternum caſtitatis præmium percipit. Virgines felíciores ſunt in vita æterna, Eſaia atteſtante: *[illegible] dicit Dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea, & [illegible] meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus [illegible] ſempiternum dabo eis, quod non peribit.* Nec [illegible]um, quod qui caſti perſeuerant, & virgines, [illegible] Dei efficiuntur æquales. Amanda eſt pul[illegible] caſtitatis, cuius deguſtata delectatio [illegible] quàm carnis. Caſtitas enim [illegible], & pulchritudo inuiolata [illegible]. Caſtitas ſecuritas mentis eſt, & ſani[illegible]. Vnde & aliquos gentilium g[illegible] [illegible] quam veneris abſtinent am[illegible] [illegible] libidines [illegible] ngerent. Luxu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ætamq; [illegible] reducit ad ſenectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit ſanit[illegible]m vulneris. Virginitas autem ſi labitur, nullatenus reparatur. Nam quamuis pœnitendo venia percipiatur incorruptionem, tamen nullatenus recipit priſtinam.

Aldhelmus. 680.

Libro de laudibus Virginitatis cap. 3. Igitur ſi ſanctæ virginitatis gloria Angelicæ beatitudinis germana creditur, & pulchra ſupernorum ciuium ſodalitas merito pudicitiæ prædicatur, debitis attollenda eſt præconijs. Quæ inter cæteras virtutum infulas ſummi principatus ſceptra, & regnandi monarchiam gubernare dignoſcitur. Siquidem & humanis faucibus, & mortalium palato omne quicquid iucundum ac delectabile illatum ſentitur, mellitæ dulcedinis guſtu admodum incomparabiliter præcellit. Ita diuinæ maieſtas (quod tamen cum pace & reuerentia Sanctorum loquar quondam iugalitatis nexibus fœderatorum) omnibus generalium virtutum gradibus, quæ in catalogo chariſmatum enumerantur, ſpeciale virginitatis priuilegium prapoſuit.

Aponius. 700.

Libro 6. in Cantica: Qui pro hominum ſalute per Virginem mundo oſtenſus eſt, integritatis & caſtimoniæ flores toto orbe ſparſit. Cuius pulchritudinis partem, id eſt, fragmen, virginitatem & continentiam oſtendit habere, in quibus Eccleſiæ facies intacti ſanguinis conſeruati pulcherrima demonſtratur. Illud verò quod ait: *Abſque eo, quod intrinſecus latet,* ſolam pro omnibus bonis operibus etiam caſtitatem in his, qui miniſtri ſunt plebis Chriſtianæ, (in qua homines vident caſtitate ſpecioſam Eccleſiam reddere indicat, abſque eo, quod intrinſecus in ſecreto mentis Deo pulcherrimum eſt, & homines latet. Principes autem virginum Eccleſiæ, alteram in veteri Teſtamento, alteram in nouo, duas Marias, ſororẽ Moſi & Aaron, & electam matrem Domini virgines opinor intelligi: quæ primæ cœperunt ſponſæ Eccleſiæ genas mirandas efficere, integritatem ſeruando.

Beda. 720.

In Hexameron: Non damnandæ ſunt nuptiæ, quas ad propagationẽ humani generis, terramq; replendam ſupernæ gratia benedictionis inſtituit: ſed magis honoranda, maiore eſt digna benedictione virginitas, quæ poſtquã impleta eſt terra hominibus, caſta mẽte ſimul & corpore Agnũ quocunque ierit, id eſt, Dominum Ieſum, in cæleſtibus ſequitur, & canticum nouum, quod nemo alius poteſt ei cantare, deſiderat. Deus namq; & Dominus noſter in primordio mundi naſcentis fœminam ex virili latere formauit, vt mutua illorum coniunctione terram eſſe implendã doceret: ipſe in fine ſeculi aſſumpſit virum de carne Virginis, totius contagionis expertem, tota diuinitatis plenitudine perfectum, vt virginitatis ſi gloriam potius, quàm nuptias diligere probaret.

Alcuinus. 750.

De Virtutibus & Vitijs cap. 18. Caſtitas Angelica vita eſt: caſtitas cum humilitate Spiritus ſancti meretur habitationem, quam expellit immunditia libidinis, &c. Quid prodeſt homini filium habere, nutrire, amare, ſi æternis cum nutriat tormentis? Caſtitas hominem cælo coniungit, Angelis facit conciuem.

Ambroſius Anſbertus. 760.

In Apocal. lib. 6. cap. 14. Dignè primitijs [illegible] comparantur ex omnibus frugibus ad [illegible] electis hi, qui virginitatem carnis & co[illegible] re videntur: quia primum [illegible] [illegible] [illegible]mum afferre videntur. [illegible] e [illegible] alij dicantur [illegible]

quam primitias seipsos offerentes centesimū referunt. Quantæ namq; sit celsitudinis virginale decus, apertissimè locus ille Euangelicus indicat, quo cùm discipuli insolubile coniugale vinculū excepta causa fornicationis à Domino audissent, carnis integritatem coniugio præferentes, aiunt
Matt. 19. ad eum: *Si ita est hominis causa cum vxore, non expedit nubere, &c.* O beata virginitas carnis, sed si adfuerit integritas mentis. Nihil enim prodest esse virginem corpore, si contigerit mente corruptū quempiam esse.

Haymo. 800.

Dominica Sexagesimæ: Centesimum fructum virgines proferunt, dum carnis incorruptionē Domino promittunt, tanto magis præmium percepturi, quanto vberiorem & grauiorem Deo fructum proferunt. Cuius perfectio in ipsa digitorū computatione demonstratur, quemadmodū centenarius numerus de læua transit in dextram, & circulum exprimēs fit in modum coronæ, illam immarcessibilem coronam virginis ostendens, quam per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Eunuchis, qui custodierint præcepta mea, & elegerint quæ volui, dabo eis in domo mea, & in muru meo locum.* Qui etiam, si pollutionem non solùm mente, sed etiam corpore fugarint, audiant quod Ioannes ait in Apocalypsi: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt.*

Ad 1. Corinth. 7. Virginitatē seruari honestū est. Ergo omne honestum sanctum: ideoq; virginitas sancta, honesta, & Deo accepta est.

Ionas Aurelianensis. 850.

Libro 3. de cultu imaginum: Nunquid castitas reprobatur, quæ sectatores suos non solùm in futura beatitudine Angelis coæquabit, sed etiam in mortalibus adhuc corporibus imitationem Angelicam videre contendit, dicente Domino: *Quia filij resurrectionis non nubent, neque nubentur; sed sunt sicut Angeli Dei in cælo?*

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonæ sunt nuptiæ, sed causa filiorum, non concupiscentiæ fornicationis obtentu: melior est continentia, sed sibi non sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiæ retinetur: sed si cum hoc affectu causa vacādi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugij esse videbitur, quàm castitas. Virginitas vtriq; bono pretiosior est: quia & naturam vincit, & pugnam. Nam naturam corporis integritate, pugnam castimoniæ pace.

Eulogius Presbyter. 880.

In Martyrio SS. Georgij, Aurelij, &c. cap. 4. Quāobrem, inquit Aurelius ad coniugē, primò omnium munditiæ & castitati studentes, vacemus orationi, quò facilius ad reliqua sanctitatis opera properemus. Fiat dehinc soror, quæ hactenus coniunx fuit, & spreta conglutinatione corporum cœnosa, nouerit mens præstantior, spreto carnis oblectamento, perpetuæ incolumitatis producere germina, si quo modo digni reddamur martyrij præmio.

Cap. 5. Suscipit lætantibus animis venerabilis mulier pium viri consilium, gaudensqúe multis modis in tam subita insperatæ salutis oblatione: Hæc sunt, inquit, quæ semper optabam audire, videlicet vt carne morientes, viuamus spiritu, vnum pariter effecti cum illo, sicut scriptum est:
1. Cor. 6. *Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.*

Hugbaldus Elnonensis. 900.

De S. Rictrude cap. 11. Post abiectas à suis humeris onerosas prædiorum & facultatum sarcinas, post nuncupatum Deo continentiæ votum, pōst acceptum monasticæ religionis habitum, non cōtenta se solā Deo offerre oblationē viuam, sanctam, eiq; placentem: etiam tres filias suas illi obtulit virgines, corde & corpore immaculatas, vt perpetuam seruātes virginitatem, Agnum virginem, Apo. 14.
Virginis matris Filium, quocunque ierit, sequantur, cantentq; ante thronum Dei canticum nouum, id est, cum Agno æternum exultent de carnis seruata integritate & incorruptione. Quod canticum licet audire possint Sancti, nemo tamen dicere poterit, nisi illa candida turba incontaminatorum.

Smaragdus Abbas. 970.

In caput 4. Regulæ Benedicti: Amanda est maximè à Monachis pulchritudo castitatis, quæ zonæ aureæ comparatur. Cuius degustata dilectio dulcior inuenitur, quàm omnis dilectio carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata Sanctorum, securitas mentis, & sanitas corporis. Per hanc homines leuantur ad cælum, & choro sociantur Angelico, &c. Castitas dicitur corporis & cordis incorruptio. Quidam autem dixerunt castitatem esse in mēte, virginitatem in corpore: sed illa est vera & veraciter castitas, quę nec mētem sinit maculari, nec corpus pollui: quæ non solùm in virginibus, sed & in continentibus fulget, & pulchritudinis suæ candore nitescit. Cuius pulchritudinem admirans Scriptura dicit:
O quàm pulchra est casta generatio. Nam virgines feliciores fore in vita ęterna Esaias testatur, dicens: Sap. 4.
Hæc dicit Dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muru meo locum, & nomen melius à filijs & filiabus: Esa. 56.
nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Amanda est ergo pulchritudo castitatis, quæ amatores suos à mundi curis separat, & in Hierusalem cælesti nomen sublimissimum, & lucidissimum locum præparat: quæ suis cultoribus continentiæ præmium, & nomen tribuit filiorum: donat nomen æternum, & choro sociat Angelorū. Amanda est ergo pulchritudo castitatis, quæ virgines & continentes Angelis facit æquales. Castitas enim corporis humilitate & puritate cordis sanctificatur, atque perficitur.

Radulphus Ardens. 1050.

In Festo Innocentium: Culmen omnium virtutū est virginitas. Nec de omni virginitate hoc dico. Est enim quædam virginitas coacta & inutilis, vt illorum, vel illarum, qui propter timorem vel custodiam virgines sunt. Est & virginitas naturalis & vtilis, vt illorū, qui propter dignitatem, ætatem, vel frigiditatem corporis virgines sunt. Est & virginitas virtuosa, & valde meritoria, vt illorum, qui propter ardorem diuinæ charitatis virgines sunt. Hanc virginitatem dico omnium virtutum culmen: vtpotè, quæ omni virtute, omni merito, & martyrio cumulatur. Quæ enim maior est virtus, quod meritum maius, quàm viuere in carne, non secundùm carnem: quàm esse in igne, & non ardere: manere in luto, & non contaminari, & inter malitias huius mundi Angelicam ducere vitam? Quod martyrium maius, quàm seipsum crucifigere, quàm secum quotidie luctari, & suis voluptatibus & voluntatibus abrenuntiare?

Anselmus. 1080.

Ad 1. Cor. 7. *Volo*, si possibile est, *omnes homines esse sicut meipsum*, id est, abstinentes ab omni concubitu, sicut ego abstineo: *sed vnusquisque fidelium habet proprium donum ex Deo: alius quidem sic*, id est, vt sit omninò continens: *alius verò sic*, vt vxori copulatus, nulli alij misceatur. Vbi satis apparet, non solùm continentiam donum Dei esse, sed coniugatorum etiam castitatem. Cùm autem dona Dei esse monstrantur, à quo petenda sint, discitur, si non habentur, & cui sint agēdæ gratiæ, si habētur.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epistola 36. Virginitas maritalis ignara negotij, non labores puerperæ, non noui partus spurcitias experitur. Virginitas nutricis vigilias ignorans, quàm multa supellectile, quibusve sorbitiunculis alumnus indigeat, non inquirit. Virginitas cõtenta paruo, solicita est pro natura, non ambitiosa pro matrona. Virginitas curarum est silentium, pax carnis, vitiorum redemptio, virtutũ principatus. Virginitas Angelicam redolens conuersationem, cantat canticum nouum, canticum felix, canticum quod nemo potest dicere, præter
Apo 14 eos, *qui cum mulieribus non sunt coinquinati.* Cantat aliquid virgo, quod vidua cantare non potest, quod non potest coniugata. Quicquid autem vel coniugata cantat, vel vidua, totum cantare potest & virgo.

Epistol. 79. Ante annos circiter 30. de virginitate seruanda edidi librũ, in quo necesse mihi fuit ire contra vitia, & propter instructionem virginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere. qui sermo offendit plurimos, dum vnusquisque in se intelligens quod dicebatur, non quasi monitorem libenter audit, sed quasi criminatorem sui operis auersatus est, &c. Certè & B. Cyprianus egregium de virginitate volumen edidit, & multi alij, tam Latino sermone, quàm Græco, omniumque gentium literis, atque linguis, præcipuèque in Ecclesijs, virginis vita laudata est.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 10. Gloriosum nomen virginitatis, sed gloriosior est fructus. Cum enim iustus quisque Domini sui vestigia iubeatur sequi quà potest, de virginibus legitur, quòd sequuntur Agnum quocunque ierit. Et cùm vnusquisque gradus coniugatorum vel continentium semper habeat de perpetrata carnis corruptione quod defleat: virginitas intemerata semper habet in auctore suo quo gaudeat. Cuius quanto superior gradus, tanto grauior est casus. Cui perseueranti quanto felicior, & suprema speranda est glorificatio, tanto cadenti miserior & extrema timenda damnatio. Virginitas supernæ ciuitatis est virtus, supernorum ciuium decus, vbi non habet quis de integritate quod perdat, de corruptione quod doleat: quam quisquis in hac mortalitate studiosius æmulabitur, familiarius sponsi virginum visitatione & caritate delectabitur.

Bernardus. 1130.

Super Missus est Homil. 3. Solent virgines, quæ verè virgines sunt, semper pauidæ, & nunquam esse securæ, & vt caueant timenda, etiam tuta pertimescere, scientes se in vasis fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis arduum esse viuere Angelicè inter homines, & in terris more cælestium conuersari, & in carne cœlibem agere vitam.

De Passione Domini cap. 18. de florente lilio castitatis: Non potuit deesse in vite nostra florente flos lilij candentis, excellẽs castitatis insigne. Inter omnes virtutes castitas quadam speciali prærogatiua flos meruit appellari, quæ per lilium figuratur. Castitatis autem nomine hoc tractatu nõ quamcunque accipe castitatem, sed eam, quę virginitas appellatur. Est enim & castitas continentium, seu viduarum, & est castitas maritalis. Sed hę iam minimè flores appellantur, quia virginitatis florem lilij amiserunt. Eos igitur, qui deflorati nõ sunt, id est, virgines, flore lilij in præsenti volumus nuncupari: nec hoc dicendo facimus iniuriam continẽtibus & maritatis. Non enim cùm laudamus castitatem Ioannis, vituperamus coniugium Abrahæ: nec commendando virginitatem Marię, viduitatem Annæ reprobamus. Sed habent singuli merita sua, non parua tamen dignitate distincta. Quis autem fructum tricesimum non laudat in cõiugatis, sexagesimum in viduis, licet his excellenter præferatur fructus centesimus virginitatis? De hac igitur gratia lilij, in quo vitis nostra floruit, locuturi videamus, vera luce nos illuminante, quare tanta virtus per lilium figuretur. Et manifestè quidem occurrit, quia propter candoris mũditiam, qua ille flos cæteris floribus est prælatus. Hinc sanè munditia virginalis meritò figuratur typo lilij. Nullus pręterea alius flos vel ipso prospectu tãtum præ se fert gratiæ, quantum hic vnus: quare meritò mundissima, & omnibus pijs gratiosa virginitas per hunc figuratur florem. Quibus itaque laudibus te efferam ô virginalis candor? prorsus nescio.

De modo bene viuendi Sermone 21. de Virginitate: Moneo te, soror dilecta, mihi vt sis mente & corpore virgo, vt post hanc vitam merearis collocari in cælesti thalamo à Iesu Christo cęlesti sponso. Virginitas non est iussa, sed admonita: quia nimis est excelsa. Duplicatum est bonum virginitatis: quia in hoc mundo solicitudine caret seculi, & in futuro præmium castitatis recipiet. Sine dubio qui casti perseuerant, & virgines, Angelis Dei erunt æquales. Virgines feliciores erũt in æterna beatitudine, Esaia testante, qui ait: *Hæc dicit Dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum.*

De modo bene viuendi Serm. 22. de continentia: Castitatis fructus est suauitas. Castitas est pulchritudo inuiolata Sanctorum: castitas est securitas mentis, & sanitas corporis. Luxuria carnem debilitat, fractamque celeriter ducit ad senectutem. Longa castitas pro virginitate reputatur. Igitur, soror veneranda, amanda est pulchritudo castitatis. Continentes, & castè viuẽtes, Deo in semetipsis præparant habitaculum. Vnde Apostolus: *Castè viuentes templum Dei sunt, & Spiritus sanctus habitat in eis.* Continentia facit hominem proximũ Deo. Ibi habitat Deus, vbi permanet continentia. Castitas iungit hominem cælo. Castitas perducit hominem ad regnum. Castè viuẽtibus promittitur regnum cælorum. Castè viuentes habebunt hæreditatem in cælo. Bona est castitas coniugalis, sed melior est continentia vidualis: optima verò integritas virginalis.

Hugo Victorinus. 1130.

De nuptijs carnalibus vitandis cap. 1. Quieta est continentiæ vita, quam non inquietat vxoris suspicio, non solicitant ancillarum sumptus, nec conturbat filiorum peruersitas. Quæ munditiæ gignit florem, puritatis parit fructum, bonæ conscientiæ profert odorem. Hæc tergit carnis maculas, animam syncerat, restringit cogitationum fluxus.

Sermone 60. Virgines de celsitudine suæ munditiæ in altum se eleuant, & cælestibus bonis, donis suæ puritatis altius cæteris appropinquant. Perfectio namq; virginalis non tam terrena, quàm Angelica vita est: quin semper est Angelis cognata virginitas.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistolarum lib. 6. epist. 40. Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete, quæ vouetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ: non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum. Quanta virginitatis est laus? Merebitur, si perstiterit, Margarita mea, quod nõ meretur Magdalena Maria. Quare hoc? quia non patientia, non humilitas, nec ipsa charitas, non quælibet alia virtus soror dicitur Angelorum, sed virginitas.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Monachos Griseos: Virginitas solem si-

gniti-

[illegible] totum mundum illuminat, quem [illegible] adduxit, qua [illegible] [illegible] dilatatum [illegible] [illegible] qui [illegible] regit, [illegible] Virginitate [illegible] est, quando [illegible] Virgine [illegible]. [illegible] [illegible] varie- [illegible] virgini [illegible] in opere [illegible], vbique [illegible] diuersarum virtutum. [illegible] virginitatem sibi desponsauit, [illegible] ad sinistram partem ceci- [illegible] populum saluationis in Adam [illegible] nominauit, de [illegible] sibi annexit, quæ ma- [illegible] quia vt Deus per Verbum [illegible], ita & virginitas per calorē [illegible] Dei genuit, &c. Virginitas [illegible] & noua sustinet, & ipsa radix & [illegible] omnium honorum: quia sem- [illegible] cum illo fuit, qui sine initio & fi- [illegible].

[illegible] 24. Virginitas est pulcherrimum [illegible] omnia poma cœlestium, & magna [illegible] personis, quæ in palatio in- [illegible] sunt.

Innocentius Tertius. 1200.

[illegible] *Missæ lib. 5 cap. 8 in prima commemora* [illegible] *Missæ*: Ioannes disponitur, [illegible] numeratur propter dignitatem Apo- [illegible] autem commemoratione reperi- [illegible] phano sociatur, propter priuile- [illegible]. *Virgines enim sunt, & sequuntur* [illegible] & propterea cæteris præ- [illegible]. Virginitas enim Ioannis inde maxi- [illegible]: quia Christus in cruce ma- [illegible] virginem virgini commendauit. [illegible] virginitas ex eo maximè cōproba- [illegible], qui ab Apostolis deputatus est [illegible] viduarum, & in hoc, quòd fœmi- [illegible], testimonium meruit syncerif- [illegible].

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

[illegible] Tanta est gloria virginalis, vt An- [illegible] quia qui *non nubent, neque nuben-* [illegible] *Dei*. Hinc est, quòd in taberna- [illegible] opertorio, quod erat de pel- [illegible], quartum fuerat suppositum de [illegible] hyacinthinis per pelles rubricatas de- [illegible], quod est consummatio o- [illegible] hyacinthinas, quæ aërei [illegible] virginitas, quæ, vt quidam dicunt, [illegible] omnē virtutē est, & Angelicā redolet con- [illegible] [illegible] vtroque pede, id est, integritate mentis [illegible]. Apol. Ergo virgines continentibus & [illegible] maiores sunt? Cæsarius: Maiores sunt, [illegible] ad statum: quia dignior est or- [illegible] quàm ordo coniugatorum.

Guilielmus Aluernus. 1230.

[illegible] Tertia species seu pars tem- [illegible], castigando rebellionem & [illegible] eousque inualuerit, [illegible] non quærat, sed [illegible]. Vnde & sanctimo- [illegible], quæ ita omnem [illegible] etiam [illegible]. Acci- [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] re- [illegible]

nionum [illegible] & [illegible]

Thomas Cantipratensis. 1250.

Secunda [illegible]. Ad [illegible] gionis requiritur [illegible], per quæ ho- mo impeditur, [illegible] qui- um. Vsus autem carnalis copulæ [illegible] ne feratur totaliter in Dei [illegible]. Vno modo, propter [illegible] & [illegible] nis, ex cuius frequenti [illegible] con- cupiscentia, vt Philosophus dicit in [illegible] Et inde est, quòd vsus venereorum [illegible] mum ab illa perfecta intentione [illegible]. Et hoc est quod Augustinus dicit in *primo Soli-* loquiorum: Nihil esse sentio, quod magis arce- iciat animum virilem, quàm blandimenta fœ- minæ, corporumque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. Alio modo propter [illegible] nem, quam ingerit homini [illegible] vxo- ris, & filiorum, & rerum temporalium, quæ ad eorum sustentationem sufficiant. Vnde Apo- stolus dicit, quòd *qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, & diuisus est.* [illegible] Et ideo continentia perpetua requiritur ad perfe- ctionem religionis, sicut & voluntaria paupertas. Vnde sicut damnatus est Vigilantius, qui adæqua- uit diuitias paupertati, ita damnatus est Iouinia- nus, qui adæquauit matrimonium virginitati.

Guilielmus Peraldus. 1250.

Dominica [illegible] *Euang.* Virginitas est velut [illegible] *Nil quid ingressus est thesauros* [illegible] Virginitas thesaurus, propter [illegible] puritatem. Iste thesaurus [illegible] quia non est digna ponderatio continentis animæ *Ec- clesi. 26. Et si amissa fuerit,* [illegible] Licet De- us multa miracula in terris fecerit, tamen nulli, si virginitatem amisisset, eam restituit.

Matthæus Parisius. 1250.

In histo. Anglorū de anno [illegible] Fredesuuitha fuerat antiquitus pro reuerentia beatæ Virginis sancti- monialibus deputata, quæ sponsi cælestis amore sponsum contempsit terrenum. Nam cùm regis cuiusdam filius ad virginis nuptias animum ap- plicuisset, precibus tandem & blanditiis [illegible] consumptis, violenter contendit remagere cum puella: quo comperto Fredesuuitha in syluam quandam latenter aufugit: nec tamen latibulum latere potuit amatorem: quia desidia non defu- it, quin diligentius quæreret fugientem. Virgo igitur, iterato iuuenis furore comperto, per oc- cultos tramites Deo comitante Oxoniam de no- cte fugiens peruenit. Cumque manè illuc curiosus amator aduolasset, puella de fuga iam desperans, simulque de latibulo nusquam progredi valens, Dei tutelam sibi, & persecutori pœnam anxia imprecatur. Iamque iuuenis ille cum comitibus portas vrbis subibat, cùm cælesti plaga irruen- te cæcitatem incurrit. Intellecto igitur præ- [illegible] delicto, iuuenis luce priuatus, & Frede- suuitha, vt misereretur, per nuntios exhortata, eadem facilitate lumen recepit, qua imprecante puella incurrerat cæcitatem.

Bonauentura. 1260.

De processu [illegible] Castitatis [illegible] ori- gine cælestis, hanc ipsi Angeli sancti [illegible] Do- mino omnium virtutum [illegible] pri- mitus didicerunt, & indeb [illegible] rūt. & hāc summus & vnus magister noster, qui est in cælis Angelorum magister Christus Domi- nus nobis [illegible] cælesti schola [illegible] decendo [illegible], & matrem gloriosam Virginem perfectā [illegible] [illegible] in cathedram virginalis [illegible]

[illegible] mirandam & imitandam præfecit.

In quarta Diæta cap. 4. Castitas est florens sicut lilium inter spinas. habet lilium incorruptibile, habet pretium impretiabile, habet solium insuperabile, habet pretium inter gemmas, tenet solium super stellas.

David Augustanus. 1270.

In Formula Nouitiorum cap. 1. de obedientia. Qui artem aliquam discere cupit, debet regulas sui doctoris tenere, & proprias adinuentiones relinquere: ita tu nihil facias, quod magistrum tuum nolle præsumas: te enim dedisti ei propter regnũ cælorum, iam non es tuus, sed eius, cui te vendidisti: & ideo nihil licet tibi de te agere, sine eius volũtate: ipse enim est dominus tuæ voluntatis. Cõtrectatio rei alienę domino inuito furtum est, furtum cælo non appropinquat: ipsi rectores nostri sunt vicarij Domini super nos, & nos debemus eis obedire sicut Domino, & non hominibus: quia non propter ipsos, sed propter Dominum nos subiecimus illis.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pãtheologia de virginitate cap. 3. Quicquid Christus elegit & seruauit, omni alio est nobilius: sed Christus matrem Virginẽ elegit, & ipse seruauit virginitatem, & virginem virgini commẽdauit. Ergo ipsa virginitas est nobilior. Sicut actio mentis actionem excellit corporis, & actio vitæ contemplatiuæ excellit actionem vitæ actiuæ: sic virginitas, quæ ad contemplandum ordinatur, est melior vel nobilior matrimonio, quod ordinatur ad multiplicationem prolis.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 19. Matth. *Dicunt ei discipuli.*) Posito eo, quod est necessitatis in virtute continentiæ, consequenter ponitur, quod est supererogationis & consilij, videlicet, continentia ab omni actu venereo. Discipuli enim audientes quòd vinculum matrimonij est indissolubile, dixerunt: *Si ita est causa hominis cum vxore*, quòd non possit eam dimittere, nisi modo prædicto, *non expedit nubere.*) Maius meritum est continere simpliciter, quàm coniugalis continentia. Vnde supradictum est, quòd continentia virginalis habet fructum centesimũ, &c. Illa continentia, quæ est per voluntatem reprimentem concupiscentiam ab actu venereo, illa propriè est laudabilis, &c. *Qui potest capere, capiat.*) Quasi diceret, tantum bonum non est necessitatis, sed supererogationis.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 96. art. 1. Planum est, quod virginitas perfectius est opus, quàm matrimonium.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 64. Tres sunt gradus castitatis. Primus est castitas coniugalis, per quẽ gradum vitatur illicitus concubitus: licito tamen concubitu retento in matrimoniali actu. Secundus gradus est castitas vidualis, per quem euitatur de cætero omnis concubitus, vt animus possit de cætero liberius Deo seruire, licet possit licitè matrimonium contrahere. Tertius gradus est virginalis, qui est superior istis, per quem omnis [illegible] tanquam sponso suo tali Deo [illegible] pulsat.

Ioannes Taulerus. 1350.

In [illegible] [illegible] commendanda est virginitas, quod [illegible] rimum semper in Deum [illegible] Christi sponsa semper ita se gerere [illegible] re cuiquam præter quam [illegible] Deo [illegible] si modò sponsa illius [illegible]

Laurentius Iustinianus. 1440.

De institutione & regimine Prælatorum [illegible] homo, qui post carnis petulantiam [illegible] qui sacræ virginitatis [illegible] tum conclusum [illegible] temq; signatum Christo Domino [illegible] consecrauit. Ipse procul dubio in nuptiali [illegible] terno sponsi conuiuio lætabundus & ga[illegible] tans & laudans Agnum sequitur quocunque [illegible] rit, vnà cum beata Maria Virgine, virginis [illegible] tre, reginaq; virginum, choris virginum [illegible] sicut idem spõsus Dominus Iesus [illegible] virginem perhibet, dicens *Hi sunt*, [illegible] *mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt [illegible] sequuntur Agnũ quocunque ierit. Hi empti sunt [illegible] bus primitiæ Deo & Agno, & in ore ipsorum non est [illegible] tum mendacium: sine macula enim sunt ante [illegible] Dei.*

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Sabbato post Dominicam de passione [illegible] 48. de laudibus virginitatis, articulo 1. cap. 2. Matrimonium liberauit à generali diluuio, sed virginitas liberat à peccato, propter quod diluuium [illegible] ctum. Nam Genes. 6. dicitur. *Omnis [illegible] ruperat viam suam super terram.* Matrimonium [illegible] uauit corpora, sed virginitas animas. Illud liberauit à morte corporali, sed aliud à morte æternali. Sicut igitur salus animæ præfertur saluti corporis, sic virginitas matrimonio anteferetur.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 19. Matt. art. 33. *Sunt eunuchi, qui [illegible] strauerunt.*) Hoc est, vsum genitalium sibi voluntariè subtraxerunt, omnino castè viuendo, *propter regnum cælorum*, id est, amore felicitatis cælestis, vt eam copiosius adipiscantur per hoc, quòd nunc continenter viuunt, vt spirituali dilectione fortius accendantur, diuinorumq; contemplationi liberius, purius, atque stabilius vacent, imo Angelicam vitam ducant in carne.

Ioannes Trithemius. 1490.

Homilia 21. Castitate nihil pulchrius est, quæ conceptum de immundo semine fecit mundum, de hoste quoque efficit domesticum, & de homine terrestri Angelum. Castitas [illegible] virtutum speciosissima, quæ [illegible] amore vsque ad mortem [illegible] inæstimabili præmio [illegible] Castitas Angelorum societati est [illegible] & [illegible] Christianæ mentis medicina. Castitas est [illegible] Christi æterni regis amabi[illegible]lium, & futuræ incorruptionis [illegible] Castitas est plenitud[illegible] cælestis gratiæ, per quam redin[illegible]tur omnis corruptio naturæ.

ARTICVLVS QVINTVS.

OBEDIENTIAM, QVAM INFERIORES SVPERIORIBVS EXHIBENT, ESSE DEO GRATAM ET ACCEPTAM: ERGO MONACHOS POST PROFESSIONEM IVXTA REGVLAM SVIS PRAELATIS OBEDIRE DEBERE.

NEGANT.

LAMPETIANI liber[illegible] [illegible]tutum tam in vestitu, quàm in alijs rebus eti[illegible] Monachis permiserunt. Damascenus de hæresibus.

[illegible] dicunt eos, qui [illegible] gradu perfectionis, in [illegible] libertatis non esse [illegible] obedientia [illegible] præcepta Ecclesiæ obliga[illegible] [illegible] Romana, [illegible] Liber tas. Clemens Quintus de Hæretic. cap. 3. Alvarus Pelagius [illegible] planctu Ecclesiæ lib. 2. art. 52. Antoninus quarta parte Summæ tit. 11. cap. 7. §. 4.

Ioannes Hussus Articulo 12. Constant. æ damnato [illegible] sess. 15. *[illegible] Ecclesia[illegible] [illegible] ad inventionem sacerdotum Ecclesiæ, præter expressam authoritatem Scripturæ.*

[illegible] Lutherus de captiuitate Babylonica: *Christianis [illegible] [illegible] ab Angelis [illegible] volunt. Liberi enim sunt ab [illegible].*

[illegible] Ecclesiast. *Nulla est potestas Ecclesiastica.*

[illegible] Monasticis [illegible] de obedientia Monachorum: *P[illegible] Mo[illegible] paupertatem [illegible] eam faciunt: deinde [illegible] [illegible] mandatum Dei, & sacrilege damnant votum baptismi [illegible] [illegible]. At nisi spiritus in eis sit, & tandem alias quoque [illegible] [illegible] obedientia. Inter omnia vota Monastica nullum est minus [illegible] [illegible]. [illegible] Obedientiam monasticam esse rudem & puerilem obe[illegible] [illegible] iuuentutis institutam nec aliter apud Deum acceptam, nec aliter [illegible] [illegible] & sacrile[illegible] facere vides.*

[illegible] in Colloquio Aldenburgensi: *Opera bona Legis, & noua obedientia non ad regnū Chri[illegible] pertinent. Qui credit Christianus, supra omnem est obedientiam, & supra omnem legem.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deut. 17. [illegible] Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore [illegible] Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

1. Reg. 15. 22. Melior est enim obedientia, quàm victimæ.

Prouer. 15. 28 [illegible] meditabitur obedientiam: os impiorū redundat malis.

Prouerb. 21. 28 Vir obediens loquetur victoriam.

Ecclesiast. 4. 17 Multo enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ.

Eccle[illegible] 3. 1. Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum. & natio illorum, obedientia & [illegible].

Ierem. 35. 1 Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim [illegible] regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere [illegible] & in[illegible] eos in domum Domini in [illegible] exedram thesaurorum, & dabis eis [illegible] [illegible] Iezoniā filium [illegible] Habsaniæ & fratres eius, & [illegible] [illegible], & vniuersam domum Rechabitarum. Et introduxi eos in domum [illegible] [illegible] filiorum [illegible]. Et posui coram filiis domus Rechab[illegible] [illegible] plenos vino, & calices, & dixi ad eos: Bibite vinum. Qui [illegible] [illegible] filius Rechab pater noster præcepit no[illegible] [illegible] vsque in sempiternum. [illegible] [illegible] & omnibus, quæ præcepit nobis, [illegible] [illegible], &c. [illegible] Hæc dicit Dominus [illegible] [illegible] Iuda & habitatoribus Ierusalem: Numquid nō [illegible] [illegible] dicit Dominus? [illegible]

[illegible]

[illegible] Ecce ego [illegible] quem locutus sum [illegible] & non audierunt vocem [illegible] obedistis præcepto [illegible] Israel. Non deficiet [illegible] diebus.

Matt.16.24 Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, [illegible] am, & sequatur me.

Matt.23.2. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. [illegible] quæcunque dixerint vobis, seruate & facite [illegible]

Rom.13.1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta sit. 2. Qui [illegible] testati, Dei ordinationi resistit.

Hebr.13.17. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus 80.

Epistola 1. Petrus [illegible] more diligere. Episcopo [illegible] ctos reliquos Ecclesiæ [illegible] bem sibi commissam [illegible] & mandato instruere, ac dirigere [illegible] & [illegible] scopos tota animi virtute diligere, [illegible] quia oculi sunt illorum. [illegible] omnibus obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, memores scilicet illius Dominici præcepti: [illegible] Ipsi autem [illegible] si exorbitauerint, ab illis nō sunt [illegible] vel arguendi, sed supportandi, [illegible] Ille ergo super eos [illegible] autem [illegible] quoniam maior [illegible] iudicari potest. Nullus se extollat [illegible] ac magistros suos, quia discipulus [illegible] magistrum esse non debet, nec potest. [illegible] Domini, Doctorumque ac Magistrorum [illegible] adimplere, & in Christi nomine [illegible] orare oportet. Obedientia enim & [illegible] quæ Magistris agitur, Domino exhibetur.

Ignatius. 100.

Epistola ad Magnesianos. Hortor, vt hoc [illegible] in Dei concordia [illegible] præsidente Dei loco [illegible] Apostolici, Diaconis [illegible]

Origenes. 230.

[illegible]

[illegible]

Reg. 2 gnus habitus est, qui vocem Dei audiret. Elisæus verò huius adminiculo pallium & gratiã sui accepit Magistri.

Basilius Magnus. 370.

In Constitutionibus Monasticis cap. 20. Oportet, vt qui se ad vitæ huius rationem contulerit, is stabili, firma, immobilisq; voluntatis constantia sit, iudicioq; eiusmodi, quòd à maleuolis spiritibus neque attentari possit, neq; loco depelli: animi præterea firmitate tanta, vt ad mortem vsque Martyrum constantiam præ se ferat, cùm diuinis præceptis retinendis, tum obedientia aduersum magistros suos conseruanda. Siquidem hoc totius vitæ huius instituti caput est. Quemadmodũ enim Deus, qui omnium Pater & est, & appellari sua solius vult dignatione, summam, à quibus colitur, obedientiam requirit: sic qui spiritualis in hominibus pater est, cùm præscripta sua ad diuinarum legum exemplum accommodet, perfectissimam ipse quoque obedientiam requirit. Etenim si qui se alicui artium istarum illiberalium, ac mechanicarũ dediderit, artifici suo quacunque ratione parendum putat, neque vlla in re præceptis eius aduersatur: multo certè credibilius est, qui se ad pietatis religionisq; percipiendam doctrinam contulerunt, eos Antistiti suo libentissimè obsequi, diligentissimè obtemperare.

In Constitutionibus Monast. cis cap. 23. Dixit discipulis Iesus, cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantum non iam regnaturũ eum putarẽt. Quid igitur hęc expectantibus illis & sperãtibus
Matt 10. dixit? *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.* Porrò illi re audita spei suæ summè contraria, nequaquam dixerũt: Alia adducti spe ad te accessferamus, & tu contraria nobis, atque sperauimus, imperas? Horum nihil omninò dixerunt, sed his omnibus auditis, submissa mentis ceruice obedientiæ iugum subierunt, alacriq; animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processêre, tantaq; hæc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrentur, cùm digni habiti sunt, qui
Acto 5. pro Christi nomine illa paterentur. Hanc obedientiam is, qui secundùm Deũ est verè Monachus, Antistiti suo præstet oportet. Siquidem (vt iam dictum est) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eãdem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud Antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet,) quàm is qui personam Christi sustinet, & sequester est inter Deum & homines, eorũ, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo, &c. Quemadmodũ igitur pastori suo oues obtemperant, & viam, quamcũque ille vult, ingrediũtur; sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omnino illorũ iussa curiosius perscrutantes, quando libera sunt à peccato: contraqúe ea summa animi alacritate, summoqúe studio conficere.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 9. quæ est de suis sermonibus, & ad Iulianum tributorum executorem: Ne quis caput sit, qui vix aut manus, aut pes, aut vilius quoddã corporis membrũ est: verùm, quo vocatus est, in eo gradu quisq; maneat, etiamsi alioqui præstantiori dignus sit, plus vtique laudis habiturus ex eo, quòd præsenti acquiescit gradu, quàm si eum quærat, quem non accepit. Ne quis, cùm sine periculo alium sequi liceat, præire cum periculo expetat: nec obedientiæ lex, quæ tam terrena, quàm cælestia tuetur, atque conseruat, infringatur: neque committamus, vt perfectorum multitudo in dissolutam sine vllis præfectis viuendi licentiã recidat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad caput 1. ad Galat. Has ob causas in tumultu ac turbatione sunt res nostræ, adeò vt qui discipuli esse debuerãt, multa repleti mentis elatione, subuerterint ordinem, & quæ erant superiora, facta sint inferiora. Quòd si quis illos vel leuiter accuset, conspuũt eos, quorum imperio subsunt. Ideò faciunt, quòd nos eos perperam à pueris instituimus. Verùm enimuerò etiamsi qui præsunt, improbi forent, innumerisq; scaterent malis, ne sic quidem fas esset discipulo dictis non audientem esse. Etenim si de Iudæorum Doctoribus dictum est, quoniam super cathedram Mosis sedebãt, eos esse dignos, qui à discipulis audirentur, quamquã operibus erant tam malis, vt Dominus præceperit, ne illa imitarentur: qua venia digni erunt, qui Ecclesiæ præsides per gratiam Dei modestè viuentes, conspuunt & conculcant? Quòd si fas non est, vt alius alium iudicet, quanto magis fas non est iudicare Doctores?

Synesius. 410.

Epistola 67. ad Theophilum Episcopũ Alexand. Verùm præualet ex nũc quicquid tuo paterno visum erit capiti. Nam si hoc, quod tibi tum visum fuit, iustum illis fuit, & hoc prætendunt: id quod non amplius tibi videatur, iustum illud aufert mutatioq;. Quare quicquid decreueris, hoc multitudini iustum erit: obedientia enim vita est, mors autem inobedientia.

Palladius. 410.

Historia sanctorum Patrum cap. 87. Quidam Pior nomine, Aegyptius genere, ætate iuuenis, cùm mundo renũtiasset, exijt è domo paterna: & propter insignem amorem spiritalem Deo est professus, se nullum de suis visurum amplius. Quinquaginta ergo post annis soror eius, quæ confenuerat, & ab aliquo resciuerat fratrem suum viuere, veniebat in mentis emotæ periculum, nisi ipsum videret. Cùm autem non posset venire in vastum desertum, rogauit illius loci Episcopum, vt scriberet ad sanctos Patres, qui erant in solitudine, vt ipsum mitterent, & eum videret. Cùm ergo ijs magna vis afferretur, Patribus obediens statuit vno alio assumpto abire, & significauit domui sororis fratrem suum Pior aduenire, & foris stare. Cùm autem sensisset strepitum ostij, & quòd eius soror ei veniret obuiam, Pior clausis oculis clamauit ad ipsam: O soror N. ego sum Pior frater tuus, &c.

Cap. 28. de vita Abbatis Pauli Simplicis: Tunc dicit ei Antonius: Potes esse saluus, si habeas obedientiam, & quod à me audieris, hoc feceris. Paulus dixit: Faciam quæcunque iusseris. Talemqúe vitæ asperæ agendæ rationẽ in illis diebus suscepit Antonius, qualem quando erat in principio iuuentutis. Eius ergo mentem probans Antonius, ei dixit: sta, & ora in hoc loco, donec ingrediar, & adferam tibi quod opereris. Ingressus autem speluncam, per fenestram animaduertit eum in eo loco totam hebdomadã manere immobilem, cùm ab æstu torreretur. Egressus autem post hebdomadam, cùm ex palmis ramos madefecisset, ei dicit: accipe, & cõtexe catenam, vt me vides. Texit senex ad horam vsq; nonã quindecim vlnas magno labore. Cùm autẽ vidisset Antonius id quod contexuerat, id minimè ei placuit, & ipsi dicit: Malè cõtexuisti, retexe, & denuò cõtexe, cùm iam septimo die ieiunus ageret, idq; cùm esset grandis ætate. Is autem eosdem ramos & retexuit, & iterũ contexuit cum magno labore, quòd ex contextura prima fuissent corrugati. Cũ ergo vidisset magnus Antonius eum nec murmurasse, neq; animũ abiecisse, neq; vultũ suũ omnino auertisse, & neq; vel tantillum succensuisse, propter eum est com-

Punctus, & sole occidente ei dicit: Patercule, vis comedamus fragmentum panis? Dicit ei Paulus: Vt tibi videtur, Abba, &c.

Ioannes Cassianus. 430.

De Institutis Cœnobiorū lib. 4. cap. 10. loquens de Tabēsiotarū Monachorū in Thebaide comorantium obedietia: Post hæc tanta obseruantia obedientię regula custoditur, vt iuniores absq; præpositi sui sciētia vel permissu, non solùm non audeant cellam progredi, sed ne ipsi quidē communi ac naturali necessitati satisfacere sua auctoritate præsumant. Sicq; vniuersa complere, quæcūque fuerint ab eo præcepta, tanquam si à Deo sint cælitus edita, sine vlla discussione festinant, vt nonnunquam etiam impossibilia sibimet imperata ea fide ac deuotione suscipiant, vt tota virtute ac sine vlla cordis hæsitatione perficere ea, aut consummare nitantur: & ne impossibilitatem quidem præcepti pro senioris sui reuerentia metiantur. De quorū obedientia speciatim nūc dicere prætermitto. Exemplis enim eam ipsis paulo post tradere suo loco disponimus.

Collat. 2. cap. 11. Hoc igitur modo ad scientiā discretionis veræ peruenire facillimè poterimus, vt seniorū vestigia subsequentes, neq; agere quicquā noui, neque discernere nostro iudicio præsumamus: sed quemadmodū nos vel traditio illorum, vel vitę probitas informārit, in omnibus gradiamur. Qua institutione firmatus, non modò ad perfectam discretiōis rationem quisq; perueniet, verùm etiam à cunctis insidijs inimici tutissimus permanebit. Nullo namq; alio vitio tam præcipitem diabolus Monachū pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis consilijs seniorum in suo iudicio persuaserit ac definitione doctrinave confiderę.

Collat. 4. cap. 20. Vnum sanè atque idem inobedientiæ genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter otij desiderium senioris violare mandatum, tamq; dispendiosum est pro somno, quàm pro vigilantia Monasterij statuta conuellere. Tantum deniq; est Abbatis transire præceptū vt legas, quantum si contemnas vt dormias.

Sozomenus. 440.

Lib. 6. cap. 29. Pior, cùm statuisset ab ineunte ætate vitæ monasticæ se cōsecrare, eo ipso temporis vestigio, quo ea de causa paternis ædibus egressus sit, spopondit Deo, se de cætero neminem ex suis aliquando oculis aspecturū. Post annos quinquaginta soror accepit eum adhuc viuere. Quæ cùm præ immenso gaudio nūtij tam insperati esset penè obstupefacta, quiescere non potuit, nisi fratrem oculis intueretur. Quam ætate prouectā, lamentantem, & implorantē in hac re auxiliū, Episcopus illius loci commiseratus, scripsit ad præsides Monachorum in solitudine degentium, vt Piorem ad se mitterent. Qui iussus, eò profectus est, quippe cùm non posset illis cōtradicere. Nam non fas erat Monachis Aegypti, credo item alijs, imperatis resistere. Ille igitur, vno secū assumpto, venit in patriam. Atque stans pro foribus domus paternæ, signum dedit se venisse. Vbi verò fores crepare sensit, oculis occlusis sororem nomine compellauit, dixitq;: Ego Pior frater tuus, &c.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 1. Si liberari perfectè volumus, & ab hoc seculo discedere, oderimus in primis volūtatem nostram, & sic breui diuino prǽsidio ad impassibilitatem animi perueniemus. Nihil enim a deo adiuuat hominem ad hoc, q̄ sensus suos odisse, &c. Narrare licet & vobis miraculum, quod mea ætate cōtigit, vt intelligatis, tantam esse obedientiæ & abnegatæ volūtatis vim, quæ à morte quoq; eripere & liberare hominē possit. Cùm esſem quandoq; apud Abbatē Seridum, ad eum profectus est ab oris Ascalonicis Monachus, ab Abbate suo cum mandatis missus: imperatū autem ei à seniore fuerat, ad vesperam omnino rediret. Interim oborta est immensa tempestas, imber maximus, tonitrua horrenda, videbaturq; torrēti similis ea inundatio. Volebat infelix reuerti vrgēte senioris præcepto, nos verò è cōtra cohortabamur expectare serenitatē, asserentes periclitari illum maximè in tantis aquarū eruptionibus. Non acquieuit ille nobis vllo pacto, vt maneret. Decreuimus igitur eum adusq; flumen subsequi, spectantes ipsum, cùm illud vidisset, emendaturū cōsilium, & reuersurum. Eò autem postquam vnà peruenimus, exutus ille vestes, eas ceruici collectas imposuit, & accinctus scapulare suū, sese dedit præcipitem in torrentem, statimq; natare cœpit. Formidantibus autem nobis ne mergeretur, subitò in littus alterum (mirabile dictu) conspectus est, & resumptis denuò vestibus, à nobis impetrata venia, discessit. Nos autē plus q̄ dici queat obstupuimus, mirati virtutis vim & potentiam. Nobis enim vix in eum sine tremore contuentibus, ipse solus intrepidus, absq; vlla formidine & periculo enatauit, fretus obediētiæ merito, &c. Vt currus vno equo nō satis commodè trahitur, nisi & alterum appōnas: ita & obedientia humilitatem coniugatā sibi deposcit. Qua sanè gratia & virtute haberi nemo dignus potest, nisi ante consuescat præcidere, & amputare propriam voluntatem, & seipsum postDeum patri suo dedere, atq; ab eo in nulla re postmodum dissentire: sed omnia ipsius arbitrio facere, ea fide & certitudine, ac si Deo in cunctis, non homini pareret.

Doctrina 5. Inter Prouerbia dicitur: *Quibus nō est gubernatio, deciduͦt vt folia: salus autem est in multo consilio.* Prou. 11. Contemplamini sententiæ vim, fratres, contemplamini diuinam Scripturā. Cauere nos admonet, ne nos ipsos informemus, ne persuadeamur esse nos satis nobis ad regimen nostrum. Opus est enim nobis auxilio præter Deum, opus coadiutoribus. Nihil est miserabilius, nil quod citius expugnari queat his, qui nullos duces, nullos auctores habent ad viam Dei.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. de Obedientia: Obediētia est animæ propriæ perfecta abnegatio, per corpus certius ostensa. Aut fortè versa vice: obedientia est mortificatio membrorū in viuente animo. Obedientia est inexaminatus atq; indiscussus motus, spontanea mors, vita curiositate carēs, securum periculum, inmeditata ad Deū excusatio, metus mortis contemptio, tuta nauigatio, confectū dormiēdo iter. Obedientia est sepulchrum voluntatis, & excitatio humilitatis: nihil resistit, nihilquē discernit, mortuus in bonis, aut in his, quæ videntur mala. Nam qui piè animam suam mortificauerit, securus pro omnibus rationem reddet. Obediētia est discretionis depositio inter diuitias discretionis. Initium quidem mortificationis, vel membrorū corporis, vel animæ volūtatis labor est. Medium verò interdum labor, interdū requies. Finis autē iam omni motus perturbatione, omniq; laboris sensu vacat. Tunc demum labore & dolore fatigari deprehenditur, viuens hic beatus mortuus, cùm se animaduerterit volūtati propriæ obtemperasse, metuens scilicet propriæ volūtatis onus. Quicunque ad intellectualis congressionis stadiū exire conamini: quicunq; iugū Christi tollere super ceruices vestras cupitis, & sarcinā vestram alterius collo imponere satagitis: quicunq; venditiones vestras sponte scribere curatis, vt pro illis in æternam libertatem conscribamini: quicunq; aliorū manibus sublati, & natantes mare hoc magnum traijcitis, scitote quòd breuē quandam

& aspe-

[illegible] in quarum [illegible] ad ea, [illegible] & [illegible], at quinæ [illegible] quàm [illegible] tibi, ac [illegible] optima, vsque ad [illegible] vitæ [illegible].

Lau[illegible] 600.

[illegible] peregrinam hâc vi[illegible] hominibus planè inco[illegible] eremi incolæ mittunt [illegible] vt ab eo sciscitaren[illegible] vitæ ratio sibi [illegible] viuendi via, & San[illegible] relicta, aliam quandam [illegible] hortatur per nun[illegible] descenderet. Quod si [illegible] discedere videretur, man[illegible] viuendi via insistendi po[illegible] enim satis posse consta[illegible] Deo duce in eam viam ingres[illegible] non restiterit, aut suæ inseruiret vo[illegible] ipsorum hortationi morem [illegible] inde abstraheretur. Nuntius vbi [illegible] & Patrum mandatum illi expo[illegible] alterum produxit pedem, pa[illegible] subsecuturus, permisit sua ac pro[illegible] via incedere, &c.

An[illegible]us. 610.

[illegible] *Obedientia.* Qui syncero affectu per[illegible] Patrû monitiones sectatur. [illegible] non eorum, quæ per se facit, ac[illegible] gloriam, & illi vniquicquid lau[illegible] dignum magna animi contentio [illegible] potuerit, multa cum alacritate con[illegible] planè obediens, tametsi in vita præ[illegible] conuersatur, tanquã à mun[illegible], & exoticus. Propriam enim volun[illegible] renuntiando cùm à se excusserit, eam perfi[illegible] libertus, quæ Domini est. Atqui talis transit in [illegible] Christi Confessorum. Nec id assequi[illegible], sed & quod reliquum illi est tempo[illegible] incolatus, prorsus viuit curæ omnis liber. [illegible] opere ipso sedulum se probat Domini [illegible]. Ipse enim *factus est obediens vsque ad [illegible] mortem autem cru[illegible].* Sanè obediẽtia est, qua [illegible] detur, & obedit citra vllam diiudi[illegible], adeò vt quod superioris imperio im[illegible], iucundus quis & alacer, nõ item turbu[illegible] expleat. Obedientiæ renuntiatio est pro[illegible] voluntatis, nulla non sui parte perfecta, quæ [illegible] moderatoris sui annutu ad quiduis operan[illegible] nihil turbulentè mouetur. Ad explenda [illegible] mandata obedientia primum sortitur lo[illegible] inter eas virtutes, quæ hominẽ veluti ma[illegible] ducunt, & instituunt ad pietatem, quiddam [illegible] in se complecti perspicitur obedientia. [illegible] illam sui existimationem siue arro[illegible] aspernatur. Iure quidem parens mode[illegible] atque humilitatis.

Daniel Monachus. 640.

[illegible] Inclinans verò ceruicem, [illegible] in Domino, & ei, qui se susceperat, [illegible] cunctarum gubernatori se to[illegible] atque sæuissimos [illegible] transierint. [illegible] volunta[illegible] ac vo[illegible], ac [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] conlatio [illegible] omnibus virtute [illegible] dant ac voluntatem [illegible] vitro [illegible] cui ob Christi [illegible]

Ioannes [illegible]

[illegible] in D[illegible] temporis spatio [illegible] & experimenta [illegible] omnibus [illegible] bat. Non obluctabatur ille [illegible] rabantur. In [illegible] murmur [illegible] in corde [illegible] gitter præteriberet. [illegible] mente, non [illegible] atque in[illegible] ptum & incisum habebat, n[illegible] negotio & edicto hic murmuratione [illegible] Paulus præcipit, ac disceptatione, quod [illegible] let faceret. Nam alioqui quidnam ad eum, qui boni aliquid, quodcunque tandem id fuerit, [illegible] fiet, vtilitatis redire queat, si vel in [illegible] labijs murmur insideat, vel improba cogitatio serpentis in[illegible]star in pectore delitescat. Deinde vt [illegible] suum maioribus obedientiæ certaminibus [illegible] faceret, quid comminiscitur? [illegible] sportas, quas pro opere habebant, in vnum collectas, hoc prætextu vtitur, Ioannem sic alloquens. A[illegible] sportas Damasci carius, quàm in Palæstinæ partibus vendi. Multis porro, [illegible] indigemus. His itaque acceptis, [illegible] ne poteris proli[illegible], neque [illegible] minoris eas vende, quàm [illegible] porrò duplo, quàm par erat, in[illegible] bat. Hæc imperio [illegible] imperantis sermonem [illegible] randam pa[illegible] ille ad mort[illegible] verum obedientia [illegible] structus, humi[illegible] Damascum petit. Qua in vrbe, qu[illegible] & clarus erat, laceris vestibus indutus, ac [illegible]lens, ac sordidus forum peragrabat, vt spor[illegible] as venderet. Cùm igitur [illegible] risum sui excitabat, omnibusque probris & contumelijs exagitabatur. Vnus autem ex [illegible], cum in vrbe clarus & ornatus esset, [illegible] ante ipsum stans, ipsiusque faciem in [illegible] inijciens, quisnam esset, qui tum ita humilis & abiectus ac pannosus esset, agnouit pectoreque grauissimo dolore fracto, ad eum tanquam [illegible] accedit, sportasque emit, persoluto omni eo pretio, quod ab illo postulatũ erat. Quo quidẽ accepto, generosus ille vir ad eũ, à quo missus fuerat, [illegible] terr, ac victoris cuiusdam instar, humi pro[illegible] aduersario, id est, inanis gloriæ ac superbia [illegible] rente, reuertitur.

Th[illegible]us. 820.

Oratione funebri in sanctum N[illegible] Omnem grauitatem, & ad obediendum difficultatem, [illegible] & ab omni curiositate ac simul[illegible] obedientia superauit, &c. Quæ à Præsid[illegible] bantur, tanquam à Deo ipso dicta [illegible] mnem quidem consolatio[illegible] & [illegible] ijciens, fidem autem & certam [illegible] bens, omni[illegible]

Th[illegible] 8[illegible]

[illegible] *Platon[illegible]* Postquã verè [illegible] tiauit, [illegible] non adulterinam, sed germanam, & [illegible] fuit. Illud enim [illegible] gur [illegible], & [illegible] paret. Nam [illegible]

[illegible] *Augustinus.* [illegible]

[illegible] Sit vero ea [illegible] moribus, [illegible] omnibus [illegible] suis [illegible] authoritate, [illegible] charitate [illegible] [illegible] sollicitatur, ho- [illegible] Domini multo [illegible] in vestrum curam [illegible] ur, & si quid ser- [illegible] inter prætereatur; [illegible] corrigatur, quinque curetur, ad [illegible] ita vt ad Presby- [illegible] referat, quod modum [illegible]. Ipsa vero non se existimet [illegible] charitate feruente feli- [illegible] in hominibus prælata sit vo- [illegible] substrata sit pedibus vestris. Cir- [illegible] sam bonorum operum præbeat ex- [illegible] corripiat inquietas, consoletur pusil- [illegible] suscipiat infirmas, patiens sit ad omnes, [illegible] habeat, metuens imponat: Et [illegible] necessarium, tamen plus à [illegible] appetat, quàm timeri, semper cog- [illegible] pro vobis reddituram esse rationem. [illegible] obediendo non solum vestri, verum [illegible] miseremini, quę inter vos quanto [illegible] tanto in periculo maiori ver- [illegible]

[illegible] In illum ordinem Episcoporum [illegible], qui ducitur ab ipso Petro vsque ad [illegible], qui nunc eandem cathedram sedet, [illegible] traditor per illa tempora sub- [illegible] præiudicaret Ecclesiæ, & innocen- [illegible] quibus Dominus prouidens, [illegible] malis: *Quæ dicunt, facite: quæ autem* [illegible] *Dicunt enim, & non faciunt.* Vt [illegible] fidelibus, quæ non in homine, sed in [illegible] collocata, nunquam tempestate sacrile- [illegible]

[illegible] Quo vsque adeò cælestis magister [illegible], vt etiam de Præpositis ma- [illegible] facere, ne propter illos do- [illegible] cathedra desereretur, in qua co- [illegible] bona dicere. Neque enim sua [illegible] Deus qui in Cathedra vnita- [illegible]. Proinde ille verax [illegible] Præpositis sua mala facienti- [illegible] bona dicentibus [illegible] *Quæ dicunt, facite:* [illegible] &c.

Seuerus Sulpitius. 4[illegible]0.

[illegible] *de virtutibus* [illegible] *Orientalis* [illegible] præcipua illi virtus, & prima est obedi- [illegible] adueniens ad Monasterium [illegible], quàm qui tentatus prius fue- [illegible] nullum vnquam recc. saturus, [illegible] difficile, ne ignominiæ tole- [illegible] imperium.

[illegible] eram incredibilis obedi- [illegible] miracula, licet suppetant [illegible] virtutum [illegible] deficient, nulla non [illegible] [illegible]

[illegible] Sed [illegible] [illegible] Hic [illegible] nam olim iubet Magister [illegible] rare præcepto, in [illegible] ingreditur, quæ mox tam audaci [illegible] illis quondam Hebræis pueris, cessere [illegible] Superata natura est, fugit incendium, & qui pu- tabatur arsurus, velut frigido rore perfusus, se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tironem ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pœnite- ret imperio paruisse: qui eo die, quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, inuentus est perfectus: merito felix, merito gloriosus, probatus obedi- entia, glorificatus est passione. In eodem mona- sterio factum, quod dicturus sum, recenti memo- ria ferebatur. Quidam itidem ad eundem Abba- tem recipiendus aduenerat, cùm prima ei lex o- bedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu Abbas storacinam virgam, iampridem aridam manu gerebat: hanc solo fixit, atque illi aduenæ id ope- ris imponit, vt tamdiu virgulę aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem natu- ram erat, lignum aridum in solo arente virisce- ret. Subiectus aduena [illegible] legis imperio, aquam proprijs humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè millia petebatur. Iam- que emenso anni spacio, labor non cessabat ope- rantis, & de fructu operis spes esse non poterat, ta- men obedientiæ virtus in labore durabat. Sequēs quoque annus vanum laborem iam assidui fra- tris eludit. Tertio demum succedentium tempo- rum labente curriculo, cùm neque noctu neque interdiu aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virga arbusculam, quæ hodie intra atrium monasterij est, ramis viren- tibus vidi: quæque quasi in testimonium manēs, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit.

Leo Magnus. 450.

Epistola [illegible] *ad* [illegible] *Episcopum cap.* [illegible] Qui quibusdam sibi scit esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obediētiam, quam exigit, etiam ipse dependat. Sicut non vult grauis oneris ferre sarcinam, ita non audeat alij importabile pondus imponere.

Eucherius Lugdunensis. 4[illegible]0.

Homilia 2. *ad Monachos.* Et hæc omnia animæ detrimenta ex inobedientiæ malo eueniunt, obe- dientes autem & humiliter [illegible] tiones, atque omnes labores [illegible] in compendium mittunt. Sciendum [illegible] quanto humilitate & [illegible] tanto super nos [illegible] Domin[illegible] sentiemus. [illegible]

[illegible] ut non solum nos [illegible] morti [illegible], sed etiam ut vitæ ædificaret exemplo, & [illegible] dicamus: *Ego non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me Patris.* Ire autem post voluntates proprias tam pernitiosum est, ut hoc Dominus iam postmodum iratus pro damnatione [illegible] irroget, dicens: *[illegible]* Quamobrem qui vult [illegible] opera sua vel recta in conspectu Dei, nihil obedientiæ præferat, nihil penitus anteponat, siue senior, siue iunior sit. Nullum sibi finem faciat proficiendi, nullumque terminum constituat acquirendi, cùm sibi dici audiat: Para in exitu opera tua. & iterum: *Non vereris usque [illegible] usque ad mortem.*

Prosper. 460.

In Sententiys cap. 238. Perfectè Deus euidenterque monstrauit, quantum bonum sit obedientia, cum hominem in paradiso positum ab ea re prohibuit, quæ non erat mala: sola ibi obedientia potuit tenere palmam, sola inobedientia incidit pœnam.

Faustus Regiensis. 480.

In Sermone ad Monachos: Sciendum est, quòd quanto humiliores & obedientiores fuerimus Præpositis & patribus nostris, in tantum obediet Dominus orationibus nostris. Videamus quàm acceptabilia sunt Domino vel opera, vel ieiunia illorum, qui suis potius, quàm seniorum voluntatibus obsequuntur. Clamant illi: *quia ieiunauimus, & non aspexisti humiliauimus animas nostras, & nescisti:* & ille respondens: Ideo *quia in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.* Videmus ergo, per inobedientiam animorum opera non respici, ieiunia non audiri, vota non suscipi. Vnde nos amplius illius mandata sectemur: quia ad nos è cœlo descendit, non solùm ut nos redimeret mortis pretio, sed etiam ut vitæ ædificaret exemplo, & cum illo dicamus: *Ego non veni facere voluntatem meam sed voluntatem illius, qui misit me Patris.* Ire autem post voluntates proprias tam pernitiosum est, ut hoc Deus iam postmodum iratus pro damnatione peccati inobedientibus irroget, dicens: *Et dimisi illos secundum desideria cordis illorum.* Quamobrem qui vult opera sua esse recta in conspectu Dei, nihil obedientiæ, nihil præceptis præponat: siue ille iunior, siue senior est, tanto plus debet studere ædificationi & perfectioni. Nullum sibi finem faciat proficiendi, nullum terminum constituat acquirendi.

Constantius Presbyter. 490.

Epistola ad Patientem Episcopum Lugdunensem: Merito inter omnes virtutes obedientia vendicat principatum, quæ facit plerosque tentare quod [illegible] nequeunt. Et ideo digni [illegible] deuotionis laude habendi sunt, qui considerata sua impossibilitate, [illegible] obsequuntur.

Nu[illegible] Catholicus. 500.

De [illegible] & [illegible]: Humilitas si fuerit in [illegible] Obediens [illegible] non hominibus obedit, sed Deo. S[illegible] *[illegible] vos audit, me audit: qui me [illegible]*

C[illegible] Archi[illegible] Pr[illegible]. 506.

[illegible] obedientia, & [illegible]

[illegible]. [illegible].

[illegible]

[illegible] Dei ex[illegible]

Pr[illegible]. 540.

[illegible] inobedientiæ [illegible] quæcumque boni fecerit, [illegible] inquit, *malo quam [illegible]*

Gregorius Magnus. 590.

Libro 35. in cap. 42. [illegible] Sed quia ad [illegible] dendam virtutem obedientiæ [illegible] na se præbuit, libet hanc paulò vigilantius [illegible] que discutere, & quanti sit meriti [illegible] re. Sola namque virtus est obedientia quæ virtutes cæteras menti inserit, insertasque custodit. Vnde & primus homo præceptum, quod [illegible] ret, accepit, cui se si vellet obediens subderet, ad æternam beatitudinē sine labore perueniret. Hinc Samuel ait: *Melior est obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* Obedientia [illegible] ctimis iure præponitur. Quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò [illegible] mactatur. Tanto igitur quisque [illegible] cat, quanto ante eius oculos [illegible] superbia, gladio præcepti [illegible] ariolandi peccatum inobe[illegible] ta sit virtus obedientiæ demonstratur [illegible] igitur melius ostenditur, quid de eius laude [illegible] atur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse conuincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dicitur: *Vir obediens loquitur victorias.* Prou. [illegible]
Vir quippe obediens victorias loquitur, quia dū alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus, &c. Quid ergo mirum, si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ breuitate subijcit, quando hanc Mediator Dei & hominum, & cùm obedientes remunerat, non relinquit. Sciendū verò est, quod n[illegible] entiam malum fieri, aliquan[illegible] obediētiam bonum, quod a[illegible] que enim mala in Para[illegible] Deus homini ne cōtinge[illegible] ius per obedientiæ in[illegible] tus cresceret, dignum [illegible] hiberetur: quatenus [illegible] et, virtus esset, quanto & à bono [illegible] sio se[illegible] humilius exhiberet, &c. [illegible] dum summoperè est, quod obedientia [illegible] si [illegible] aliquid habeat, nulla est [illegible] si de suo aliquid nō habeat, m[illegible] huius mundi successus præcipitur, [illegible] superiori imperatur, is, qui ad [illegible] tæ sibi vi[illegible] ex proprio d[illegible]

[illegible]

meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, inuitus, nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obediẽtia ducitur, cùm mentem ad suscipienda probra huius seculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia & in aduersis ex suo aliquid habere, & rursum in prosperis ex suo aliquid omnimodo non habere.

In 1. Regum caput 3. Samuel puer humiliter homini subiectus, atque obedientię ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, iussus redijt, quid aliud nobis exemplo præbet, nisi altissimæ formam obedientiæ? Vera namq; obedientia nec Prępositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare quisquis perfectè didicerit obedire: quia hoc tantùm bonum putat, si pręceptis obediat.

In 1. Reg. cap. 10. Quia perfecta obedientia, quam hominibus exhibemus, munus est Creatoris, qui septem diebus expectat, oblationem offerre dicitur, & pacificas victimas immolare. Oblatio quidem Domini est, quia hominibus pro Deo offertur, sed oblata hominibus, à Deo suscipitur. Victimę sunt obsequia obedientium: quia cùm hominibus pro Deo subijcimur, superbos spiritus superamus. Cęteris quidẽ virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergo sunt, qui obediunt: quia dum voluntatem suam alijs perfectè subijciunt, ipsi lapsis per obedientiam Angelis dominantur.

In 1. Regum cap. 15. Inobedientes dum tumenti corde maiorum iussa non faciunt, cùm meliorare quod eis iniungitur conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt. Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obedientiam nosmetipsos exhibemus. Samuel ergo subiungens, ait: *Nunquid vult Deus holocausta & victimas? non potius vt obediatur voci Domini?* Quid enim sunt bona electorum hominum opera, nisi victimæ & holocausta? Cùm ergo holocausta & victimas per legem offerri Dominus præcepisset, quid est, quòd Dominus holocausta & victimas nolle dicitur, velle autem vt ei obediatur pollicetur: nisi quia, quæ præter obedientiam fiunt, holocausta & victimę nõ sunt? Quasi dicat: Tũc bona sunt bona opera, quãdo à Præpositorũ conscientia nõ discordant. Si verò hoc ideo dicitur, vt virtus obedientiæ commendetur, liquet, quàm sublime bonum sit, quod victimis & sacrificijs excellit, &c. Longè altioris meriti est, propriam voluntatem alienæ semper voluntati subijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare. Qui perfectè voluntatem pręceptoris sui implere didicit, in cælesti regno & abstinentibus & flentibus excellit.

Ionas Monachus. 640.

Vita S. Columbani cap. 12. Cognouit per reuelationem fratres, qui Luxouij erant, diuersis morborum generibus vexari, nec plures superesse incolumes, quàm qui ęgrotis ministrarent. Egressus itaque de specu, Luxouium venit: cumque omnes afflictos cerneret, iubet omnes surgere, & messem in area virgis cædere. Surrexerunt ergo, quorum conscientiam obedientiæ feruor incendebat, ad areamque venientes, virgis fruges cædere ardenti fide aggressi sunt. Videns autem Pater fidem in filijs, & obedientię gratiam abundare: Sinite, inquit, fessa ægritudine membra à labore recreari. Mirantur obedientes fratres, nullo doloris vestigio remanente, integra se sospitate frui. Iubet Pater apparari mensas, vt vberi gaudio omnes reficerentur. Increpat deinde inobedientes, arguit fidei ignauiam, ægritudinis longam moram denũtiat. Mira vltio. Supra anni tempus immorigeros morbi dolor tam vehementer attriuit, vt vix mortem euaderent, impleueruntque pœnitentiæ mensuram pro admissæ inobedientię ratione.

Theodorus Cantuariensis. 660.

Apud Bedam histor. Anglic. libro 4. cap. 5. Monachi non migrent de Monasterio ad Monasterium, nisi per dimissionem proprij Abbatis; sed in eá permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.

Concilium Anglicanum. 673.

Apud Bedam Anglic. histor. libro 4. cap. 5. Monachi non migrent de loco ad locum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprij Abbatis; sed in ea maneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.

Beda. 700.

In cap. 2. Ioannis: Abraham pro obedientię virtute eximia perpetuæ benedictionis hęreditate donatur. Audiens quanta virtus obedientiæ quãta mercede muneratur, & ipse obedientiam discere atque habere satagis.

Carolus Magnus. 780.

Libro 7. Legum cap. 301. Volumus, atque præcipimus, vt omnes suis sacerdotibus, tam maioris Ordinis, quàm inferioris, à minimo vsq; ad maximum, vt summo Deo, cuius vice in Ecclesia legatione fungũtur, obedientes existant. Nam nullo pacto agnoscere possumus, qualiter nobis fideles existere possunt, qui Deo infideles, & suis sacerdotibus inobedientes apparuerint: aut qualiter nobis obedientes, nostrisque ministris ac legatis obtemperantes erunt, qui illis in Dei causis & Ecclesiarum vtilitatibus non obtemperant.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 9. In omnibus, quantum humana permittit fragilitas, decreuimus, vt Canonici clerici canonicè viuant, obseruantes diuinæ Scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum positi agere præsumant in vnoquoque Episcopatu: & vt simul manducent, & dormiant, vbi his facultas id faciendi suppetit, vel qui de rebus Ecclesiasticis stipẽdia accipiunt, & in suo claustro maneant, & singulis diebus mane primo ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad mensam similiter lectionem audiant, & obedientiam secundùm Canones suis magistris exhibeãt.

VVandelbertus Diaconus. 840.

Vita sancti Goaris libro 1. cap. 8. Nos Monachi obedientiam Prælatis exhibere debemus.

Nicolaus Primus. 856.

Epist. 9. ad Michaelem Imperatorem: Hoc certè Gregorius omnino agere non debuit, etiamsi nulla commissa existerent, pro quibus damnari potuisset. Quoniam Prælati iudicium semper inferioribus formidandum est, ne si ei non obedierint, licet ab eo fortassis iniustè ligentur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa, id est, inobedientia mereantur.

Epistola 10. ad Episcopos Constantinopolitanæ sedi subiectos: Nolite communicare peccatis alienis, nolite nobis inobedientes esse: quoniam inobedientia protoplastum de paradiso expulit. Inobedientia idololatria meritò nũcupatur, sicut S. Samuel ad Saulem meritò loquitur, dicens: *Quasi peccatum ariolandi est, repugnare; & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* Perpendite ergo quantum sit execrabile repugnare, quantum detestandum acquiescere nolle, quod ariolandi peccato scelerique idololatriæ comparatur. Clamat Apostolorum Prin- 1. Reg. 15.

ceps:

Actor.4. ceps: *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.* Et
Rom.13 Coapostolus eius Paulus: *Qui resistit*, inquit, *potestati, Dei ordinationi resistit.* Iudicate ergo, cui potius obediendum sit, Deo, an hominibus. Iudicate, cui potius resistendum sit, potestati, quam in Petro Deus omnipotens ordinauit, quamqúe super cuncta Ecclesia extulit, an ordinationi Gregorij Syracusani.

Notgerus Leodiensis. 970.

Vitæ S. Remacli cap. 22. Obedientiam maioribus exhibete, eorum institutionibus animos accommodate. Tum enim quisque rectè viuit, si curat id esse, quod audit.

Smaragdus Abbas. 970.

In expositione Prologi in Regulam Benedicti: Omnes humanos labores, qui voluntariè fiunt, obedientię labor exuperat. Quid enim fortius esse potest, quàm vt se homo ex omnibus seruum faciat hominum, & cùm sit liber, & honoratus, velut vile mancipium, despectumq; se cunctis exhibeat, & abiectum, ita vt dicat: *Ego autem sum vermis,*
Psal.21. *& non homo?* Quid fortius & durius esse potest, quã vt homo homini voluntariè se in omni subdat obedientia, & duras & contrarias in ipsa obedientia patienter illatas sustineat iniurias? quàm vt omni vilitate & extremitate contentus sit, & ad omnia, quę illi iniunguntur, paratus, & omnibus se inferiorem, & viliorem, non solùm sua lingua pronuntiet, sed etiam corde existimet: & vbicunque fuerit, sederit, vel ambulauerit, inclinato sit semper capite?

Ad caput 5. Regulæ S. Benedicti: Qui cum murmure facit obedientiam, nec ab imperante laudem, nec à Domino recipit mercedem: sed potius ab Abbate corporis disciplinam, & à Domino eam, quæ murmurantibus debetur, iustam recipit pœnam. Infeliciter enim perdit vtrumque, & pœnaliter cõquirit vtrumque. Perdit laudis & mercedis gratiam, & conquirit corporis simul & animę pœnam, &c. Cum magno cordis amore, corporisqúe velocitate fieri debet obedientia, quam ipse Dominus factam in suam recipit personam: vt facientibus eam, cùm retributionis tempus aduenerit, plenissima tribuat præmia. Ipse enim omnibus in laboris obedientia positis, cùm tempus æternæ retributionis aduenerit, dicet: *Venite*
Matth.11. *ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ergo cum magna cordis alacritate debet Monachus obedientiam facere, qui talem sperat ex illa habere retributorem.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 3. de beato Apollinari: Hæc, & multa huiusmodi excusationis verba B. Martyr potuisset obtendere, si indomita ceruice mentis iugum voluisset obedientiæ detrectare. Veruntamen non restitit, non contradixit; sed mox, vt iubentis accepit imperium, omnino credidit necessarium, quod sibi per os magistri ab ipso Domino cognouit iniunctum. Et vt per omnia in virtute obedientiæ B. Apollinaris Abrahæ similis videatur,
Gen.12. sicut illi Deus præcepit, dicens: *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi*, qui nihil hæsitans paruit: sic & iste, mox vt verba Apostolicæ iussionis accepit, protinus ad obediendum spe certa animum roborauit. Et quod docturus erat verbo, operis premonstrauit exemplo. Hoc denique studuit humiliter exhibere subiectus, quod iustè accepturus erat & ipse prælatus.

Vitæ S. Romoaldi cap. 24. Venerius Monachorum consortium deserens, in solitudinem properauit. Vbi per sex annos absque vino omniq; pulmento sub nimiæ districtionis ariditate permansit. Qui Romoaldo interroganti, sub cuius regimine obedientiam exhiberet, respõdit se alieno solutum imperio, hoc sequi, quod sibi vtilius videretur. Cui Romoaldus ait: Si crucem Christi portas, superest vt Christi obedientiam non relinquas. Vade igitur, & consensu à proprio Abbate suscepto, reuertere, ac sub eius dominio humiliter viue, quatenus sancti operis ædificium, quod bona voluntas ædificat, humilitas erigat, atque obedientię virtus extollat. Ille igitur sancti viri documenta gratanter amplectens, Abbatem suum protinus adijt, consensum accepit, & ad dilectam solitudinem quantocius remeauit.

Tractatu de Ordine Eremitarum, & facultatibus Eremi fontis Auellani: De cæteris verò Monasticæ institutionis obseruationibus quicquid in regula & districto Monasterio tenetur, idem etiã hîc cautè & solerter nihilominus custoditur, videlicet de promptissima obedientia, vt quodcunque præcipitur, feruentissimè peragatur: de non dando, vel accipiendo, sine iussione Prioris: de non proprio habendo: vt dum sunt in Claustro, quod est iuxta Ecclesiam, siue in festiuis diebus, siue omnibus, in competentibus horis silentium teneant: vt in Capitulo, in oratorio, in refectorio regularem consuetudinem non postponant: vt cum hospitibus non loquantur, atque ideo à cellulis videlicet ad Ecclesiam siue venientes, siue redeuntes, à censura silentij non recedant.

Radulphus Ardens. 1060.

In Communi vnius Martyris: Abnegare propriam voluntatem perfectorũ est, qui non solùm propria vitia, & proprias res, sed etiam proprias voluntates abnegant, subdentes se mandato spiritualis patris: & iam non quod ipsi voluerunt, sed quod ipse præceperit, faciant. Omnes quidem tenemur malas voluntates abnegare: sed & isti etiam suas bonas voluntates abnegant, vt iam de cętero nec etiam orare, neq; ieiunare, neq; aliquã bonam voluntatem suam facere, nisi iuxta arbitrium & voluntatem Abbatis sui queant: effecti spirituales Iesu Christi imitatores, qui de seipso ait: *Non veni vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.* Ioan 4.

Gregorius Septimus. 1076.

Libro 1. epist. 22. Humilitatis discipuli humilitatem induite, Christi vicem super vos habenti ex debito obedite: consilia & admonitiones eius vero amore amplecti insudate: scientes cùm sibi, Christo, qui pro vobis passus est, obedieritis, eius verò prædicationes iudicia etiam cùm susceperitis, Christi per omnia suscipietis. Ait enim:
Qui vos suscipit, me suscipit: qui vos spernit, me spernit. Lucæ 10
Aliter verò si feceritis, in Christũ peccatis, Christum spernitis, Christi discipuli esse desinitis, Apostolo resistitis, qui ait: *Omnis anima potestatibus*
sublimioribus subdita sit. Cùm ergo mundanis potestatibus obedire præcepit Apostolus, quanto magis spiritualibus, & vicem Christi habentibus inter Christianos? Rom.13.

Anselmus. 1080.

Epistola 6. Non debetis considerare, quàm parua res sit, quam contra prohibitionem facitis: sed quantum malum sit inobedientia, quam pro parua re incurritis. Sola enim obedientia potuit hominem in paradiso retinere, vnde per inobedientiam eiectus est: neque ad regnum cælorum aliquis, nisi per obedientiam reducitur. Pensate, quia si homo per vnam solam inobedientiam in tantam miseriam, quam patimur in hoc mundo, proiectus est: quantum debeamus eam horrere, & obedientiæ bonæ studere. In obedientia totus vigor bene viuendi construitur: in eius negligen-

tia de-

[illegible] *Mon* [illegible] obedientiam [illegible] ac per im- [illegible] di- [illegible]

[illegible] 1100.

[illegible] Monachus sub Abbate [illegible] in omnibus, [illegible] Deum [illegible] professus, [illegible] nunquam clau- [illegible] ut extra clau- [illegible] quam Ecclesiæ villam [illegible] erat. Petitur Abbas [illegible] & per obedientiam iubet peragi [illegible] Non audeat ille recusare, [illegible] illum mutari opor- [illegible] inde quærelæ, placita, [illegible] Monachus [illegible] am- [illegible] Nihil per manens [illegible] nihil quod Deus prohibet, cuius- [illegible] faciat obedientiæ, quæ sibi in- [illegible] ut res Ecclesiæ contra om- [illegible] tueatur, & protegat & de a- [illegible] sub dominium Ecclesiæ [illegible] Si in huiusmodi conuersatur, & [illegible] aliquando pro talibus Missas per- [illegible] quam loquatur, cum fratres in clau- [illegible] & quæ iam similia horum faciat, vel [illegible] quæ ipsi nec faciunt, nec dimittunt: [illegible] quam exercet, hæc cuncta con- [illegible]

Hugo Toletanus, 1120.

[illegible] *super* [illegible] Monachis obedias Prælatis monuit, [illegible] operantibus obedire iussit: vt sic [illegible] David sub Saule, & eundem ho- [illegible] cum Samuele. Inobedien- [illegible] superbos ipsos esse testatur, qui Præ- [illegible] non obediunt, & eis non ve- [illegible] Nec bonis tamen obedias in malum, [illegible] contradicas in bonum.

Bernardus. 1130.

[illegible] *Ecclesiæ, ad Patres in* [illegible] vel apertè, vel occulte sat- [illegible] voluntate, hoc est spiritua- [illegible] si forte sibi qua- [illegible] ipse [illegible] obedit.

[illegible] non omni- [illegible] obedientiæ. B- [illegible] Mariæ & Marthæ, in [illegible] est [illegible] & vir- [illegible] Dei erga peccatores mira [illegible] non & virtus [illegible] Hoc [illegible] quod [illegible] accepta esse potuerunt illi [illegible] obedientiam, vt vitam quam [illegible] factus obediens [illegible]

[illegible]

[illegible] Purgatorium [illegible] dispensatio. Non autem [illegible] imperatum, in [illegible] sed [illegible] quam homini debemus, qui [illegible] Communis [illegible] & hominem. Quia [illegible] Cum magna [illegible] incedendum [illegible] gradus [illegible] scilicet, [illegible] retributionem [illegible] Primus gradus o- bedientiæ est ob[illegible] Secundus [illegible] entiæ gradus est ob[illegible] simpliciter. *Qui* [illegible] Multi [illegible] mus post præcipientis imperium multas faciunt quæstiones cur, quare, quamobrem? solent in- terrogare crebras ingeminare querelas, quærere, quare hoc præcipit? Vnde hoc venit? qui hoc ad- inuenit consilium? Inde murmuratio, inde ver- ba murmurationem & indignationem sententia, & redolentia amaritudinem, inde frequens ex- cusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio a- micorum. Non sic Abraham. Audi quid Domi- nus de simplici populo protestetur: *In auditu*, in- quit, *auris obediuit mihi*, vt videlicet [illegible] vno eodemque momento proc[illegible] & [illegible] im- pertum, & obsequium [illegible] quæ[illegible] Tertius gra- dus est, hilariter obedire [illegible] *ex necessitate.* Serenitas in vultu [illegible] bus, multum colo[illegible] Quartus gradus est obse[illegible] Fide- lis obediens nescit moras, fugit crastinum, igno- rat tarditatem, præripit [illegible] parat o- culos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes: totum se colligit, [illegible] tis colligat voluntatem. Quintus gradus est ad- implere virtute. *Virtute* [illegible] *omnes qui* [illegible] *Domino.* Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, in- desinenter obtemperare. Non qui inceperit, sed *qui perseuerauerit, saluus erit.* Incipere multorum est, perseuerare paucorum. Perseuerantia singu- laris est filia summi Regis, virtutum fructus, ea- rumque consummatio, totius boni [illegible] virtus sine qua nemo [illegible] Deum [illegible] debitur. Sola est quæ [illegible] Regis cubiculum [illegible] decore [illegible]

Sermone [illegible] *de* [illegible] eligit esse in congregatione [illegible] eliget esse magister [illegible] & doce[illegible] in domo [illegible] Propheta [illegible] Spiritum [illegible] Deum & hominem [illegible]

[illegible]

non est hæc virtus patientiæ, sed vt [illegible] malitiæ.

[illegible] de præcepto & dispensatione cap. [illegible] Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quod cunque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum. vbi tamē contraria Deo non præcipit homo. Quod si contigerit, perpendendum indubitanter consulo in Petri

Act. 5. sententiam: *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus*, &c. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo: haud secus omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. Quid enim interest, vtrum per se, an per suos ministros, siue homines, siue Angelos hominibus innotescat suum placitum Deus?

Cap. 13. Imperfecti cordis & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere, seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata authoritas: delicata satis, imò nimis molesta est huiusmodi obedientia.

Hugo Victorinus. 1130.

De claustro animæ, cap. 13. Inobedientiæ morbus ex superbiæ tumore procedens, sicut sanies ex vulnere, sic ex vlcere cordis [illegible] manat. Morbus inobedientiæ languor est animæ. Qui enim operari non vult & potest, viuit, sed languet; viuit potestate, sed languet voluntate. [illegible] bestijs terræ præpositus fuit, per inobedientiæ verò culpam suppositus, etiam nunc muscis & culicibus per posteros seruit.

Hugo Præmonstratensis. 1140.

Vitæ S. Norberti cap. 28. Dæmoniacus iuuenis cum vix à multis circumstantibus teneri posset, iuuenis quidam clericus, humilem de vera obedientia, cui totus deditus erat, sumens fiduciam, dixit: præcipiatur mihi per obedientiam, & tenebo eum, non meis, sed obediētiæ manibus & vinculis. Cui cum præceptum fuisset, & recessissent, ille solus eum tenuit, & vsque ad aquam benedictā adduxit. ponitur in aqua exorcizata, leguntur exorcismi, fiunt adiurationes, leguntur Euangelia, alijs ex fratribus flentibus, alijs in oratione permanentibus, tandem cum fœdissimi fœtoris crepitu exiuit.

Arnulphus Lexouiensis. 1160.

Epistola ad Danielem Priorem S. Barbaræ. Si quis vnquam ratione ab hac vocatione [illegible] auellendus, non debuisti apud fratres tuos, nec apud auctoritatem nostram [illegible], nec propriæ voluntati, cui [illegible], morem gerere, sed [illegible] magis nostra, quàm [illegible] & [illegible] & mandata [illegible].

[illegible]

plenus est. Et de obedientia quidem charitatis [illegible] tibi constat, cum obedientia voluntatis, non necessitatis te impellat. Illa [illegible] & cōtrarijs sibimet [illegible] charitate [illegible]. *Non vim facere* [illegible]. Hęc autem si ad voluntatem [illegible] fuerint, sustinet iubentis imperium [illegible], nihilominė obedit, nisi per necessitatem [illegible] auditor legis [illegible] Legem [illegible] & constitutionem [illegible].

Adam [illegible]. 1180.

In [illegible] [illegible] seniorum [illegible] tam imprudēter condēnare. Nescis quod [illegible] seniorū sunt Dei præcepta? Nescis [illegible] summi Præ[illegible] præsident ignoras, quia qualescunque ipsi sint, successores tamē Apostolorum [illegible] Christi sunt, quibus dictum est à Domino: *Qui vos audit, [illegible]: & qui vos spernit, me spernit?* Nescis quia [illegible] potestas [illegible] à Deo [illegible] itaque qui resistit [illegible] ordinationi resistunt. Qui autem resistunt, quod [illegible], auertat omnipotens Deus à te.

Libro 2. Quæcunque tibi seniores tui secundum Deū vel præceperint, vel prohibuerint, tam obedienter, quàm humiliter & perseueranter accipe, amplectere, & venerare, tamquam de cælo ipsius Dei ore præcepta essent, vel prohibita.

Alexander Tertius. 1180.

Parte 27. cap. [illegible] Priori tam clerici quàm laici, sicut proprio magistro, & animarum rectori, debitam in omnibus obedientiam promittant. Nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem, absque Prioris licentia, vllo modo [illegible], nisi fortè ad religionem migrauerit arctiorem.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistolarum Decretalium libro 2. [illegible] tam clericos, quam laicos [illegible]. Quàm magnum sit bonum obedientiæ, quantique ab omnibus fidelibus [illegible], ex contrario eius euidenter apparet, cum teste Propheta: *Peccatum [illegible]* [illegible] grauiter vindicatum, qui [illegible] in populo [illegible], inobedientes extiterunt [illegible] & rebelles. Ad huius virtutis [illegible] nullus attingere poterit subditorum, nisi prælatis suis iurauerit humiliter obedire.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 3. Aduentus. A nobis non est in[illegible]dum, quàm diu non sunt manifesta vitia [illegible]rum: sed obediendum est eis [illegible], quæ non sunt contra Deum: [illegible] Dominus: [illegible] me spernit. Et in Eccl[illegible] Deum, & [illegible].

[illegible] Domini [illegible] Psalmi [illegible].

Cæsarius [illegible]. 1220.

[illegible]

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Virtutibus cap. 12. Obedientia debetur superioribus, in quantum superioribus, hoc est, quãtum ad magistratum eorum imperare. Quapropter imprimis Deo, deinde ministris ipsius, tam secularibus, quàm Ecclesiasticis debetur, sicut legitur ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus superioribus subdita sit.* Pet. 2. *Regem honorificate: serui subditi estote in omni timore dominis, non tantùm domesticis, & modestis; sed etiam dyscolis.* Quòd obediendum sit ministris propter Deum, ipsa Veritas expressè dicit Matth. 10. *Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, tolerabilius erit terræ Sodomorum in die iudicij.* Et iterum: *Qui recipit vos, me recipit.* Similiter Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit,* &c. Sunt & aliæ quæstiones ferè innumeræ circa iustitiã, & potissimũ circa obedientiã. Verũ videlicet Monachus, sciens se carne esse lubricum, & alijs passionibus carnis infirmum, sciens sibi bene esse in claustro, in mũdo verò præmissis periculis, & alijs exponi, si debeat exire de claustro ad præceptum Abbatis, & recipere Prioratum foris, in medio huiusmodi periculorum multorũ. Quibusdam enim videtur, quòd adeò debet confidere de virtute obedientiæ, vt pericula huiusmodi vincat, & euadat: attendens, quia Petrus virtute huiusmodi fretus atque suffultus, super mare pedibus ambulauit, sicut legitur Matth. 14. Et beatus Maurus S. Benedicti discipulus, longo tractu super aquã simili virtute præditus cucurrit. Verùm priuilegia paucorum siue iubentium, siue obedientium non faciunt legem communẽ: quamquam verum sit, quia Petrus omnipotentis Domini virtute iubentis hęc fecisse merito credendus sit: & Maurus merito tanti Patris iubentis & virtute Dei ab aquis sustentatus sit. Nobis autem videtur, quòd in huiusmodi casu, quem posuimus, si obtinere non potuerit Monachus supplicationis instantia, vt Abbas mandatum huiusmodi reuocet, significare debet illud Episcopo loci, & de ipso similiter, si noluerit adhibere remedium, munire se appellatione: quia procul dubio grauatur manifestè. Nec videtur nobis, quòd Abbas ex potestate, vel officio suo possit huiusmodi pericula pręcipere. Potestatẽ enim illã Deus dedit in ædificationem, & non in destructionẽ, sicut legitur 2. ad Corinth. vlt. Et iterum ibidem: *Non possumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate.* Quòd si quis dixerit, quia illa pericula incerta sunt, quæ dicit se timere Monachus, periculum verò inobedientiæ certum est, & euidens: respondemus, quia non est verum: Non enim est inobedientia vbicunq; non fit iussum, sicut nec iniustitia, vbicunq; non fit iustum. Quemadmodũ enim lapis non est iniustus, quamuis nõ faciat iustum, siue iustè: sic nec iste Monachus inobediẽs est. Vbi non habet quis potestatem imperandi, ibi non habet locum inobedientia, si eidem non paretur: & hoc nobis hîc videtur, quòd non habet Abbas auctoritatem vel potestatem tam periculosa imperandi. Et si quis diligentius consideret, non videtur Abbas imperare vt Abbas, id est, vt pater & minister salutis, sed magis Monachum exponere periculis, & tradere bestijs vitiorum, & dæmonum deuorandum vt hostis. Tolerabilius autem longè esset Monacho illi sententiam excommunicationis incurrere vsque ad expulsionem Monasterij: ad quam si veniretur, necesse habet tunc vel iussum Abbatis implere, vel ad aliud Monasterium se transferre, nisi per superiorem contra hoc remedium obtineret. Vbi verò dubitat subditus, an id licitum, an illicitum sit, quod iubet Prælatus, determinatum est, quia parere debet iussu Prælati. Causa autem in hoc est, quoniam in eiusmodi dubijs ad consilium Prælatorum recurrendum est, & eidem standum. In hoc enim subditis præpositi sunt Pręlati, vt in huiusmodi consulant eidem. Si tamen ea fuerit imperitia Prælati, vt meritò in talibus non sit consulendus, ad prudentiorum consilia recurrendum erit.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda secundæ quæstione 186. articulo 5. Status religionis est quædam disciplina vel exercitium tendendi in perfectionem. Quicunque autem instruuntur vel exercitantur, vt perueniant ad aliquem finem, oportet quòd directionem alicuius sequantur, secundùm cuius arbitrium instruantur, vel exercitentur, vt perueniant ad aliquem finem, quasi discipuli sub magistro. Et ideo oportet, quòd religiosi in his, quæ pertinent ad religiosam vitam, alicuius instructioni & imperio subdantur. Vnde & 7. quæst. 2. dicitur: Monachorum vita subiectionis habet verbum, & discipulatus. Imperio autem & alterius instructioni subijcitur homo per obedientiam, & ideo obedientia requiritur ad religionis perfectionem. Ad primum ergo dicendum, quòd obedire Prælatis in his, quæ pertinent ad necessitatem virtutis, non est supererogationis, sed omnibus commune: sed obedire in his, quæ pertinent ad exercitium perfectionis, pertinet propriè ad religiosos. Et comparatur ista obedientia ad aliam, sicut vniuersale ad particulare. Illi enim, qui in seculo viuunt, aliquid sibi retinent, & aliquid Deo largiuntur, & secundùm hoc obedientię Prælatorum subduntur: illi verò, qui viuunt in religione, totaliter se & sua tribuunt Deo. Vnde obedientia eorum est vniuersalis.

In resolutione ad quartum: Votum obedientiæ ad religionem pertinens, se extendit ad dispositionem totius humanæ vitæ. Et secundùm hoc votum obedientiæ habet quandam vniuersalitatem, licet non se extendat ad omnes particulares actus, quorum quidam ad religionem non pertinent: quia non sunt de rebus pertinentibus ad dilectionem Dei & proximi.

Bonauentura. 1260.

In 4. Dietæ cap. 2. Obedientia est schola Saluatoris, & nobile genus martyrij, palma triumphalis, & scala paradisi. Obedientia est nauis ad cælum transiens, clauis cælum aperiens. Item est summa in merito, vicina Deo, & proxima cælo.

In lib. 2. Sentent. dist. 44. q. 2. Aliter loquendum est de obedientia exigenda Prælato à subdito religioso secundùm obedientiæ perfectionem, aliter secundùm necessitatis obligationem. Si loquamur de ipsa secundùm perfectionem, sic dicendũ est, quod dicit Bernardus: Perfecta obedientia finem nescit, & perfectus obediens non solùm in his, quæ mandat; sed etiam supra omnia, quæ mãdat, promptum habet affectum, ad subiacendum præcepto Prælati, desiderans illum imitari, qui humilians seipsum factus est obediens vsque ad mortem. Si autem loquamur de obedientia secundùm necessariam obligationem, sic habet terminum & mensuram iuxta magnitudinem voti emissi. Non enim amplius tenentur obedire suis Prælatis, nisi in his, quæ promiserunt Domino obseruare, & quę non sunt contraria animæ & regulæ suę. Vnde si Prælatus aliquid pręcipiat, quod sit supra votũ, subditus nõ tenetur ad illud implendum. Et ideo concedendum est, quòd religiosi non tenentur Pręlatis suis obedire in omnibus, licet sanum sit consilium, quòd in omnibus obediant, quæ non sunt contra Deum.

Vita S. Francisci cap. 6. Cùm quæreretur ab eo quis esset verus obediens iudicandus, corporis mortui

mortui similitudinem pro exemplo posuit. Tolle, inquit, corpus exanime, & vbi placuerit pone: videbis non repugnare motum, non murmurare situm, non reclamare dimissum. Quòd si statuatur in cathedram, non alta, sed ima respiciet: si collocetur in purpura, pallescet. Hic verus est obediens, qui cur moueatur, non dijudicat; vbi locetur, non curat; vt transmutetur, non instat; euectus ad officium, solitam tenet humilitatem; plus honoratus, plus reputat se indignum.

Vmbertus Quintus Generalis Minister Prædicatorum. 1260.

Epistola ad suos fratres de tribus votis cap. 5. Vt obedientia vestra omnipotenti Deo sit acceptabilis, studeat quisque habere promptam sine dilatione, deuotam sine dedignatione, voluntariam sine contradictione, simplicem sine discussione, ordinatam sine deuiatione, iucundã sine turbatione, strenuam sine pusillanimitate, vniuersalẽ sine exceptione, perseuerantem sine cessatione.

Engelbertus Admontensis. 1300.

De ortu & fine Romani Imperij cap 17. Omnis status & conditio hominum in præsenti vita exigit subalternationem esse in singulis, & omnibus hominibus secundùm gradum subiectionis, & prælationis, vt subditi & subiecti per Prælatos, tamquam perfectiores, ad perfectionem felicitatis huius vitæ perducantur, secundùm illud Apostoli ad Rom 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, &c.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 2. dist. 44. quæst. 4. Debitum obedientiæ religiosorum ex voto religionis consurgit. Per solum enim votum obligat se vltra communem obligationem necessariam omnibus ad salutem. Votum autem religionis non est ad obediendum in omnibus, sed ad obediendum secundùm regulam, & legitima statuta religionis.

Nicolaus Lyranus. 1320.

In caput 23 Matth. Prælatis etiam malis obediendum, nisi in ijs, quæ sunt manifestè contra Deum. Et sunt habendi in reuerentia, quamdiu tolerantur in suo officio. Quod patet per exemplum Dauid, qui venerabatur Saulem, licet sciret eum malum, & à Deo reprobatum.

Aluarus Pelagius. 1340.

Libro 2. de planctu Ecclesiæ capite 52. Deuter. 17. *Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, morietur* Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Nullam excipit, quamuis perfectam. Heb. 13. *Obedite Præpositis vestris.* Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Ergo quilibet est obligatus ad Canones seruandos, sicut ad præcepta Dei. 1. Petri 2. *Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem: sed sicut serui Dei.* Gal. 5. *Vos in libertatem vocati estis fratres, tantùm ne libertatem detis in occasionem carnis.*

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 3. Trinitatis Sermone 1 Felices Monachi si in obediẽtia perseuerarint. Quodlibet namque etiam vilissimum & minimum opus ex vera peractum obedientia, ratione ipsius obedientiç multò nobilius, Deoq; longè acceptius est, quàm alia omnia, quãlibet etiam magna opera, ex propria voluntate perasta: nec aliquod in hac vita humili & obedienti corde charius dignius q; Deo omnipotenti sacrificium offerri potest. Quicunque sui obedientia viuunt, semper alacriter & sponte obedire, cunctaq; alia, siue venias, vt vocant, siue meditationes, siue orationes, siue alia quæcũque, quolibet nomine censeantur, interim postponere missaq; facere debent: quo fiet, vt ad humilem sui ipsorum tam in spiritu, quàm natura, abnegationem resignationemq; breui pertingant, & purè Deus in ipsis viuat atque nascatur, in eundemque ipsi sine medio ducantur: quibus omnibus frustrantur miserè, quotquot suç proprietati inhærent, nec promptè obedire discunt. Reuera tam præclara virtus obediẽtia est, vt prç cunctis alijs virtutibus singulariter semper Deo placeat, & grata sit, quamlibet etiam minima sint opera, quç ex ipsa peraguntur.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 6 cap. 159. Ille, qui vult Ordinem aliquem sanctum ingredi, debet incedere cum lumine sanctissimç fidei, cum quo lumine cognoscat, quòd eum oportet occidere propriam voluntatem, gladio videlicet odij cuiuscunque sensitiuæ passionis, in sponsam illam assumendo, quam ei assignabit charitas vera, atque sororem suam sponsam, intelligo obedientiam veram atque promptam, cum sorore sua, scilicet placentia, atque nutrice, quç est humilitas: quia si non haberet iuxta se nutricem istam obedientia, procul dubio fame periret.

Cap. 163. O delectabilis obedientia, ô suauis obedientia placida, ô verè dulcis & illuminatiua obedientia, quoniam amoris proprij tenebras expulisti. Tu virtus obedientię viuificas animam, exhibendo sibi vitam gratiæ, qua te in sponsam elegit, & se ipsam voluntate propria priuauit, quæ mortem infert animæ, atque quotidie molestiam.

Stephanus Iuliacus. 1400.

Vita S. Coletæ cap. 7. Fuit etiam obedientiæ virtus eximia in ea. Nam quemadmodum Apostoli Christum vocantem promptè secuti fuêre: ita & illa ad primum sancti Spiritus instinctum lubenti animo se obtulit ad complectendam vitam meliorem, &c. Quid verò post Monasticæ vitæ professionem senserit, ex his, quas subijcimus, eius cõstitutionibus facilè poterit animaduerti: Sorores meæ, inquit, multum diligenter aduertere debetis, quatenus quandocunque per superiores aliquid mandatum, siue prohibitum fuerit, nullatenus vtamini vestro proprio sensu, seu propria voluntate, nec proprijs consilijs: sed magis prõptè ac voluntariè pro amore Domini nostri Iesu Christi debetis obedire, vosq; submittere voluntati & determinationi vestræ præsidentis. Nam melius est proprios sensus, & propriã voluntatẽ, ac propria consilia pro Dei amore relinquere, q̃ omnes mundi diuitias acquirere, sensu proprio cum sua voluntate retentis. Nec credo aliquam viam fore latiorem, nec quæ facilius ducat in æternam damnationem, quàm sit propria voluntas. nec aliquam ex opposito breuiorem ad vitam sempiternam, quàm sponte renuntiare illi.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 1. libro 3. art. 2. cap. 25. Semper tutum est, vt religiosus vir per sanctę obedientiæ viam incedat, nec credat propriæ coniecturæ, ne sibi ipsi sit magister incertus. Quod enim iuuenis expertus sum, dico prouectus: tutius humiliter obeditur, quàm magister contemnitur: & quamuis malus, mò, vt cum æmulo loquar, quamuis diabolus, vel præscitus, quia ratio fidei fideles certificat, quòd propter virum infidelem non poterit vxor fidelis fidem præstitam violare; & secundùm eundem Apostolum, seruus non potest Domino, quamuis infideli & præscito fidem subtrahere seruitutis: & fidei sacramentum, quod Christianus inierit cum pagano, temerare non poterit, secundùm Augustinum epistola ad Publicolam: multò magis fides sanctæ obedientiæ, ob amorem Christi homini prçstita, & voto promissa, euacuari non

1. Cor. 7

Ephes. 5.

ari non potest impune, etiam quamuis discolus sit Prælatus. Quia Samuel non obediuit voci Domini, sed mandato Heli, quamuis reprobi, & à Deo proiecti. Qua fronte ergo abijcitur Prælatus, quem Deus certificè non deiecit? Et hoc dico, cùm regula Apostoli Pauli non sit incerta, quæ di-

Hebr. 13 cit: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete ipsis.*

Ioannes Gerson. 1420.

Tractatu de verbis Domini: *Venite ad me omnes,* &c. Oportet vt ipsa obedientia sit constans, sit vera, sit hilaris, sit affectuosa. Constans illorum obedientia non est, qui ad ea, quæ sibi placuerint, tantùm obedire proponunt. Vera illorum obedientia non est, qui pro lucro, vel commodo temporali obediunt. Hilaris illorum obedientia non est, qui cum murmure, vel responsione, nolentes quæ iubentur perficiunt. Affectuosa illorum obedientia non est, qui etsi respondere non audent, rancorem tamen, & maleuolentiam in pectore versant.

Consideratione 1. pro Religiosis, &c. Censeri debet pro regula generali, illud esse melius, illud pulchrius, illud nobilius, illud vtilius, delectabilius, & honestius, quod est obedientię proximius: sit illa res, in qua obeditur, vilis, abiecta, turpis, inutilis, laboriosa, vana, stulta, quantumlibet inhonesta, solo peccato excluso, &c.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De ligno vitæ parte de Obedientia cap. 3. Tantæ excellentiæ est virtus obedientiæ, quòd hominem fratrem Christi facit. Dum autem Dominus occupatus esset in officio prędicandi, suggessit ei quidam de matre & fratribus, insidias tendens, vt spirituali operi carnē & sanguinem anteponeret.

Mat. 3. Cui Dominus: *Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunq; fecerit voluntatem Patris mei, qui est in cælis, ipse meus frater, soror, & mater est.* Quare sic respondit Dominus Iesus? Vtique propter nos, vt conuersos ad Dominum, iam non solicitet cura parentum carnalium, & necessitudines illorum non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim in mūdo sumus, debitores nos constat esse parentum. Postquam verò per obedientiam nosmetipsos reliquerimus, nos ab eorum necessitatibus cognoscamus esse solutos. Hæc hominem gratum reddit Deo, & ei acceptissimum præstat obsequium. Legitur enim Ecclesiastici 4. *Multò melior est obedientia, quàm stultorum victimæ.*

Ioannes de Turre cremata. 1460.

Tractatu 55. in Regulam D. Benedicti: Status, in quo sub obedientia viuitur, valde est laudabilis, multiplici ratione. Primò quidem, quia per obedientiam virtuti multum adijcitur. Cùm enim sapiens dicat: Hoc solum virtuti adijcies, quod propriæ voluntati detraxeris, multum virtuti adijcitur, cùm per obedientiam propria voluntas omninò amputatur. Est enim obedientia subiectio, qua homo spontaneè, intuitu Dei, alterius hominis subditur voluntati. Secundò, per obedientiam triumphus nobilissimus acquiritur. Nobilissimum genus triumphi est, vincere seipsum, quod facit obediens. Prou. 21. *Vir obediens loquetur victorias.* Tertiò, per obedientiam meritorum abundantia cumulatur. Aliæ enim virtutes multa lucrantur circa vnam materiam: obedientia verò circa omnia, & quasi continuè. Quartò, obedientia hominem de Dei placito certificat. Nisi enim sit malum, quod à superiore præcipitur, sic accipiendum est, ac si à Deo pręciperetur. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Quintò, obedientia hominem à solicitudine sui ipsius exonerat. Alij enim incumbit solicitudo & spiritualiter & temporaliter pro illo, qui in religione est, &c.

Ioannes Tritbemius. 1490.

De nouem ascensionis gradibus Sermone 7. Magna est virtus obedientię, quæ factum opus bonum duplicat, & meritum augens operanti, quasi arborem Deo cum fructu repræsentat. Non vos permoueant verba hominum obedientiam contemnentium, qui libertatem voluntatis subiectioni Monachorum præferunt, & opus bonum ex libertate factum obedientiæ meritis anteponunt. Nam etsi Monachus ex necessitate professionis suæ obediat, bona tamen voluntas, qua se pro Dei amore obligauit ad obedientiam, hanc necessitatem multipliciter commendat.

ARTICVLVS SEXTVS.

VOTA HONESTA DEO REDDENDA: ERGO EOS, QVI VOVERVNT VITAM MONASTICAM, NON POSSE AD SECVLVM REDIRE

NEGANT.

Anno post natū Christū 1260. GERHARDVS *Sagarellus docuit, quòd perfectius sit viuere sine voto, quàm cum voto.* Guido de erroribus Pseudo-Apostolorum.

1520. Lutherus de captiuitate Babylonica: *Vnum hoc addo, quod vtinam cunctis queam persuadere, id est, vt vota omnia prorsus tollerentur, aut vitarentur, siue sint religionum, siue peregrinationum, siue quorumcunque operum, maneremusq; in libertate religiosissima & operosissima baptismi,* &c. *Quare consulo Magnatibus Ecclesiarum, vt omnia ista vota, seu vitas votariorum tollant, vel non probent, & extollant.*

De Votis Monasticis: *Quod ad ipsam voti rationem attinet, neque præcipit, neque consulit Scriptura, vt quicquam deuoueatur. Non probat autem Deus, nisi quod præcipit, vel consulit. Quare non video, quid accedat pietati per votum,* &c.

De Vita coniugali: *Et aduersum hæc nihil te mouebit, etiamsi decies iuraueris, vouerìs mera ferrea*

& adamantina pacta peregeris. Nam vt nihil minus vouere potes, quam vt non sis mas aut fœmina, (& si voueres, stultum esset votum, nec quicquam valeret: non enim potes te alium formare,) tanto minus etiam potes vouere, quòd non velis coire, & multiplicare terram.

Ad Episcopos & Diaconos Ecclesiæ VVitenbergensis de voto Religiosorum disputantes: *Votum religionum, aut quodcunque omnino, quædam lex est conscientiā natura captiuans. Itaq; vouere virginitatem, cælibatum, religionē, & quodlibet sine fide: Tale votū sacrilegum, impium, idololatricum dæmonibus vouetur.*

1540. Philippus Melanchthon disputatione 16 de iureiurando: *Non valent Monachorum vota, quæ sine peccato non possunt præstari.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Institutionum cap. 13. § 7. *Non obscurum est, quanta superstitione in hac parte laborauit mundus aliquot seculis. Alius se abstemium fore vouebat, alius carnis abstinentia se astringebat ad certos dies, quibus singularem aliquam præ alijs religionem subesse sibi vana opinione finxerat. Quædam etiam longè magis puerilia nunc habentur: etsi non à pueris. Fuit enim hoc pro magna sapientia habitum, votiuas peregrinationes ad sanctiora loca suscipere, ac interdum vel pedibus iter conficere, vel corpore seminudo, quò plus meriti ex lassitudine acquireretur. Hæc & similia, quorum incredibili studio mūdus aliquādo æstuauit, si rectè examinentur, non tantū inania deprehēduntur, ac nugatoria; sed manifestæ impietatis.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 28. *Vers.* 20. Vouit etiam *Iacob* votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Numer. 6. 2. Vir, siue mulier, cùm fecerint votum, vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccasque non comedēt cunctis diebus, quibus ex voto Domino cōsecrantur.

Numer. 15. 2. Cùm ingressi fueritis Terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis, & feceritis oblationem Domino in holocaustū, aut victimam pacificam vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solēnitatibus vestris adolentes odorem suauitatis Domino, de bobus, siue de ouibus: offeret, quicunq; immolauerit victimam, sacrificium similæ, *&c.* 8. Quando verò de bobus feceris holocaustū aut hostiam, vt impleas votum vel pacificas victimas, dabis per singulos boues similæ tres decimas conspersæ oleo, *&c.*

Num. 21. 2. At Israel voto se Domino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius. Exaudiuitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius.

Num. 30. 3. Si quis virorum votum Domino vouerit, aut se cōstrinxerit iuramento: nō faciet irritum verbū suum, sed omne, quod promisit, implebit. Mulier si quippiam vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: si cognouerit pater votum, quod pollicita est, & iuramentum, quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: quicquid pollicita est & iurauit, opere complebit: sin autem statim vt audierit, contradixerit pater, & vota, & iuramēta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eò quòd cōtradixerit pater. Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animā eius obligauerit iuramento: quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetq; quodcunq; promiserat: sin autē audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, verbaq;, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus. Vidua & repudiata quicquid vouerint, reddēt. Vxor in domo viri cùm se voto constrinxerit, & iuramento, si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunq; promiserat: sin autem extemplò contradixerit, nō tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit, & iuramento se constrinxerit, vt per ieiuniū vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam: in arbitrio viri erit siue faciat, siue nō faciat. Quòd si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam; quicquid vouerat atque promiserat, reddet: quia statim vt audiuit, tacuit. Sin autem contradixerit postquam resciuit, portabit ipse iniquitatem eius.

Deut. 12. 6. Offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuū vestrarum, vota atq; donaria, primogenita boū & ouiū, *&c.* 11. Illuc omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum: & quicquid præcipuum est in muneribus, quæ vouistis Domino.

Deut. 23. 21. Cū votū voueris Domino Deo tuo, nō tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Si nolueris

pollice-

polliceri, absq; peccato eris. Quod aût semel egressũ est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

*Iudic.*11.29. Factus est ergo super Iephte spiritus Domini, & circuiẽs Galaad & Manasse, Maspha quoq; Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, votũ vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocaustum offeram Domino. 34. Reuertente autem Iephte in Maspha domũ suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris, non enim habebat alios liberos. Qua visa scidit vestimenta sua, & ait: Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es. Aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es, concessa tibi vltione atque victoria de hostibus tuis.

1. *Reg.*1.10. Cũ esset Anna amaro animo, orauit ad Dominũ, flens largiter, & votum vouit, dicẽs: Domine exercituũ, si respiciens videris afflictionẽ famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq; seruæ tuæ sexũ virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.

2. *Reg.*15.7. Dixit Absalom ad Regem Dauid: Vadam, & reddam vota mea, quę voui Domino, in Hebron. Vouens enim vouit seruus tuus, cùm esset in Gessur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino. Dixitque ei Rex Dauid: Vade in pace.

*Psalm.*21.26. Vota mea reddam in conspectu timentium eum.

*Psalm.*49.14. Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua.

*Psalm.*65.13. Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

*Psalm.*75.12. Vouete, & reddite Domino Deo vestro: omnes qui in circuitu eius affertis munera.

Ecclesiastis 5.3. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcunque voueris, redde: multoque melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.

Isaiæ 19.21. Et cognoscetur Dominus ab Aegypto, & cognoscẽt Aegyptij Dominũ in die illa, & colẽt eũ in hostijs & in muneribus: & vota vouebunt Domino, & soluẽt.

1. *Tim.*5.11. Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Primus. 90.

Constitutionum Apostolicarum libro 3. cap. 1. Viduas verò constituite non minoris ætatis, quàm annorum sexaginta, vt quodammodo propter ætatem ipsam pro rato, & stabili habeamus, carere eas suspitione nubendi iterum: si verò adolescentiorem in gradu viduali constitueritis, & viduitatem in adolescentia non ferens, nupserit, gloriam gradus vidualis dedecorabit: rationemqúe Deo reddet, non quidem, quia iterum nupsit, sed quia promissionem suam non seruauit, quæ quasi habenas quasdam Christo dirupit, quia non venit cum fide, & metu Dei ad seruandam promissionem. Quocirca oportet non temere, neque incõsideratè promissionem facere, sed cautè. Melius est enim ei non fecisse votum, quàm fecisse, & non reddere.

1. Tim. 5.

Libro 4. cap. 13. Virgines, quæ Virginitatis votum fecerunt, debent exercendo quæ voto digna sunt demonstrare veram esse promissionem suam studio pietatis factam, & non ad vituperandum coniugium.

Iustinus Martyr. 160.

Quæstione 99. Permisit Deus filiam Iephtę in sacrificio victimam offerri: non quòd humano delectaretur sanguine, verùm vt homines posteri documentum haberent, ne vnquam vota sua Deo infinitè (ἀορίστως) nuncuparent. Multa enim absurda sunt per huiuscemodi generale votum cauenda: quæ ne acciderent, prouidens Deus permisit, vt Iephtæ filia victima sacrificij fieret. Quod sanè quidem minimè delectus, aut instituti principaliter fuit, neque Dei, neque Iephtæ ipsius: sed fortuiti quodammodo euentus, qui votum indefinitum est consecutus. Quapropter cùm Iephte pietatis erga Deum suæ obseruationem, filia sua pro hostia mactanda, declarauerit: nõ immeritò memoria eius in iustorum nomenclaturam est inserta.

Origenes. 230.

Homilia 11 in Leuiticum: Segregati dicimus non locis, sed actibus; nec regionibus, sed conuersationibus. Denique & ipse sermo in Græca lingua, quod dicitur ἅγιος, quasi extra terram esse significat. Quicunque enim se consecrauerit Deo, meritò extra terram, extra mundum videbitur. Potest enim & ipse dicere: *Super terram ambulantes, conuersationem in cælis habemus.* Salomon quoque in Prouerbijs dicit: *Laqueus est viro fortis, citò aliquid de suis sanctificare.* Postea enim quàm vouerit, euenit pœnitere. Et hoc est vtique, quod dicit: ne quis fortè cùm fructus ex area, aut vinum ex torcularibus colligit, & dixerit, volo tantum offerre Ecclesię, vel in vsum pauperum, aut peregrinorum tantum præbere: si postea ex his, quæ vouet, aliquid ad vsus proprios præsumat, iam non de suis fructibus pręsumpsit, sed sancta Dei violauit. Et ideo laqueus fortis est

sanctificare aliquid, hoc est vouere Deo, & postmodum pœnitentia ductum ad vsus proprios ea, quę consecrauerat, reuocare. Sed etsi nosipsos consecramus, & offerimus Deo, aut etiam si alios vouemus, obseruemus hunc laqueum, ne fortè posteaquam nos Deo vouerimus, iterum humanis vsibus, vel actibus subiugemur. Vouet autem se vnusquisque, verbi gratia, sicut Nazaræi faciebant tribus, aut quatuor, aut quot placuisset annis, templa se consecrantes Dei, vt ibi semper vacarent, obseruantes illa, quæ de Nazaræis
Num.6. scripta sunt, vt comam capitis nutrirent, nec ascenderet ferrum super caput eorum, toto voti sui tempore, vt vinum non contingerent, neque aliquid ex vite, & cætera quæcunque, donec completa fuisset voti professio. Sed & alium quis ita vouet Deo, sicut Anna fecit Samuelem. Ante e-
1.Reg.1. nim quàm nasceretur obtulit eum, dicens: *Dabo eum Domino datum omnibus diebus vitæ suæ.* Ex quibus omnibus clarum est, quomodo vnusquisque nostrum, qui vult esse sanctus, consecrari debeat Deo, & nullis præterea negotijs, vel actibus, qui ad Deum minimè pertinent, occupari.

Homilia 24. in Numeros: Cùm venitur ad istum iam profectum, vt lex Dei suscipiatur, & vota Domino offerantur: Vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semetipso, & in substantia sua, quod offerat Deo: non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre: non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se quod offerat Deo,
1.Reg.1. &c. Scio diuersa vota in Scripturis referri. Anna quidem Deo vouit fructum ventris sui, & Samuelem consecrauit in templo. Alius, quod-
Iudic. 11. cunque sibi post victoriam redeunti occurrisset, vouit Deo, occurrente filia, vota lachrymanda persoluit. Alij vitulos, aut arietes, aut domos, aut alia huiusmodi ratione carentia, vota offerunt Deo. Ille verò, qui appellatur Nazaręus, semetipsum deuouit Deo. Hoc est enim votum Nazaræi, quod est super omne votum. Nam filium offerre, vel filiam, aut pecus, aut prædium, hoc totum extra nos est: semetipsum Deo offerre, & non alieno labore, sed proprio placere, hoc est perfectius & eminentius omnibus votis, quod qui facit, imitator est Christi, &c. Qui in castitate viuit, corpus suum vouit Deo, secun-
1 Cor. 7 dùm eum, qui dixit: *Virgo autem cogitat quomodo sit sancta corpore & spiritu.* Nam & hoc ipsum, quod dixit sancta, ad hoc respicit: Sancti enim dicuntur illi, qui se vouerunt Deo. Vnde & aries (verbi causa) si vouetur Deo, sanctus appellatur, quem tonderi ad communes vsus non licet. Sed & vitulus, si deuotus fuerit Deo, sanctus nihilominus appellatur, nec licet eum iugi in opus commune. Ex ijs ergo colligamus, quid est hominem vouere Deo. Si te voueris Deo, imitandus tibi est vitulus, quem non licet humanis operibus deseruire, nihil facere, quod ad homines & ad præsentem pertineat vitam. Sed quicquid ad animam pertinet, & ad diuini cultus obseruantiam, hoc & agendum & cogitandum tibi est. Sed interim præsens lectio continet diuersitates quasdam votorum. Etenim si vir fuerit, qui vouit, liber esse dicitur in votis suis, nulliqúe subiectus. Mulier autem si voueat, siquidem in domo patris sui fit, votum eius in patris pendet arbitrio: & siquidem ille recusauerit, liberabitur: si verò non recusauerit, & ipse, & filia tenentur obnoxij. Quòd si posteaquam non recusauerit pater, non reddiderit votum filia, peccatum ipsi manet.

Gregorius Neocæsariensis. 260.

Metaphrasi in caput 5. Ecclesiastis: Pollicitatio voto facta finem per opus accipiat. Est hoc stultorum proprium, vt reiectitij sint. At tu promissi veritatem præsta, sciens longè tibi satius esse, non vouere, nec facturum aliquid polliceri, quàm post conceptum votum id relinquere.

Eusebius Cæsariensis. 320.

De Preparatione Euangelica libro 13. capite 7. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaqúe ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.

Athanasius. 340.

In Passionem & Crucem Domini: Scire debemus, & nequaquam ignorare, quòd quæcunque promittimus Deo, non ea deinde nostra esse, sed Dei. Et si inde quid defraudamus, ea non nos sumere iam tamquam nostra, sed vt Dei sacrilegio compilare. Neque ista promissio solùm ad pecunias pertinet, sed etiam ad verba professionemque pertingit. Certè diuinum reuera & magnum mysterium nostrum, non in pecunijs habet promissionem suam, sed in professione perfecta, & in fide erga Deum: omnes certè promittimus, & omnes sumus promissionis debitores, adeò vt necessum sit præstare, virginem quidem virginitatem qualem promisit, continentem continentiam, maritatos pudicitiam, & mutuam inter se dilectionem & reuerentiam.

In vita S. Antonij: Ideo precor, vt ad finem propositi omni labore tendamus. Nemo post tergum respiciens, Lothi imitetur vxorem, præsertim cùm Dominus dixerit, nullum ponentem manum super aratrum, & respicientem retrorsum, dignum esse regno cælorum. Respicere autem retrorsum, nihil aliud est, quàm in eo pœnitere quod cœperis, & mundanis rursus desiderijs obligari.

Ephræm. 370.

Adhortatione 1. Quemadmodum si quis votum vouens Deo munus Domino obtulerit, quod sacerdos acceptum, in templo seponit, sique postea pœnituerit eum, qui munus obtulit, non amplius in sua potestate iam est auferre donum, postquam Domino illud obtulit, adeò vt si occultè hoc suffurari molitus fuerit, non iam quasi suum auferre velit, à culpa absoluetur, sed velut sacrilegus punietur: sic quoque, qui Deo suas animas consecrârunt, corporis sui potestatem amplius non habent. Beati, qui hæc seruant, & iustitiam æstimant: Gaudentes enim & collaudantes Deum, in regnum cælorum introibunt.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 1. ad Monachum lapsum: Vide ne fortè, dum vis quæ quibusdam pactus es custodire, transgrediaris pacta à te inita cum Deo, quę professus es coram multis testibus.

Quæstione vel regula 14. fusius explicata: Cæterùm horum vnusquisque si postea, quàm intra reliquorum fratrum societatem ascriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perinde aspici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suæ testem adhibuerit, cuiq; solenni se voto obligarit;

Si verò in Deum quis peccauerit, inquit, *quis orabit pro eo?* Etenim qui seipsum semel Deo deuouit, hic si ad aliud deinde vitæ genus transiuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, cui se consecrauerat, veluti subterfuratus sit. Porrò huiuscemodi hominibus rationi quidẽ consentaneum fuerit, vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne si prætereuntes quidem ea re modo vt tecto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

Sermone 1. de Institutionibus Monachorum: Danda omnino nobis sedulò opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, neue simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. *Acto 5* Licebat enim initio Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri, ac vouere; sed postquã humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de pretio autem callidè postea nescio quid interuertit, eiusmodi aduersum se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibiq; vxorem adiũgere: vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hîc Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, ne sacrilegij crimen incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursum communis vitæ contaminet.

In Psalm. *49. Laus* hic pro glorificatione ponitur: *vota* verò promissiones dicit, & rectè, *Redde.* Transit enim res ista post promissionem in debitum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Tetrasticho *8.*

Nil pollicere, sit licet paruum, Deo:
Nam munus ante iam Dei est, quàm sumpserit.
Fur es tuorum (ô debiti genus nouum!)
Nisi des: docent hoc Saphyra, & vir perfidus.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione 2. de Oratione Dominica: *Cùm oratis*, inquit: non dixit, ὅταν εὔχεσθε, id est, cùm votum facitis: sed, ὅταν προσεύχεσθε, id est, *cùm oratis*, quasi id, quod ad votum pertinet, officium iam ante præstitum esse conueniat, priusquam per orationem Deus adeatur. Sed quænam est horũ nominum, quod ad significationem attinet, differentia? εὐχὴ, id est, votum, quidem promissio est alicuius rei, quæ pietatis nomine dedicetur, & factis destinetur: προσευχὴ autem, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur. Quoniam igitur fiducia nobis, vt liberè loquamur, opus est, cùm supplicaturi pro commodis nostris ad Deum accedimus, necessariò, quod ad votum pertinet, officiũ præcedet, vt eo, quod à nobis præstari decebat, officio functi, ita deinceps confidenter inuicem à Deo beneficium petamus. Quamobrem Propheta: *Vota*
Psal 65. *mea*, inquit, *persoluam tibi, quæ labia mea nuncupauerunt* Et: *Vota facite, ac persoluite Domino Deo vestro.* *Psal 46.*
Ac multis Scripturæ in locis eiusmodi τῆς εὐχῆς, id est, voti significationem videre licet, vt cognoscamus, quòd votum quidem sit doni pro gratiarum actione offerẽdi facta promissio: προσευχὴ verò, id est, oratio, eum, qui post promissi impletionem ad Deum fit, aditum significat. Docet igitur nos verbum Sermo, ne prius aliquid petamus à Deo, quàm aliquid ei munus gratum & acceptũ obtulerimus. Vouere enim prius oportet, deinde orare: perinde ac si quis dicat, sementem prius fieri, quàm fructus percipi oportere. Ergo voti semina prius deijcere, atque ita ex deiectis seminibus adultas iam atque maturas fruges percipere oportet per orationem, remunerationem accipiendo. Proinde quasi colloquium cum fiducia fieri non possit, nisi per præcedens aliquod votũ & donum aditus factus sit, necessariò votum orationem præcedet.

Oratione in diem Natalis Domini nostri Iesu Christi: Habebatur matribus ex lege honor quidam, quo carebant fœminæ, quæ liberos nullos susceperant. Quapropter & hæc (*Anna mater Deiparæ*) imitata id, quod de matre Samuelis scriptum est, ad *1 Reg 1.* sanctum sanctorum accedit, & supplex Deum orat, ne se legis benedictione sinat excidere, cùm nihil vnquam admiserit contra legem. Quòd si mater euaserit, se, quodcunq; pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cùm voti compos effecta filiam suscepisset, eam vocauit Mariam, vt ipso etiam nomine testaretur, acceptum munus à Deo. Illam igitur, cùm iam grandiuscula esset, nec vbere matris amplius indigeret, ducens ad templum, Deo reddidit, & studiosè promissum exoluit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psalm. *49. Redde Altissimo vota tua.*) Hic dicit supplicationes, suadẽs, vt in oratione assiduè perseueremus, & quæ professi fuerimus, cum celeritate reddamus. Pulchrè autem dixit: *Redde.* Post promissionem enim efficitur debitum. Ita etiam Anna reddidit filium, vt debitum maximum. Tu ergo siue promittas eleemosynam, siue vitam pudicam, siue aliquid aliud tale, ad id exoluendũ festina. Si quis autem exactè perpenderit, etsi minimè promittatur, virtus tamen ei debetur. Id autem Christus significans dicebat: *Quæ enim debuimus facere, fecimus.* *Lucæ 17* Atqui dixit parabolã serui, cui erat minimum imperatũ, nempe vt non accumberet, sed transiret, ac ministraret. Porrò autem quidam alius quoq; dicit: *Ne tardaueris reddere votũ tuum.* *Eccle 5.* Pollicitius es? redde, ne fortè mors te inuadat, & id rescindat.

In Psalm. *115. Vota mea Domino reddam.* Vota hîc dicit promissa & pollicitationes. In his enim ærumnis ad Deum confugiebat, & se debitorem ei constituebat, pollicens, si ea mala effugeret, se exoluturum esse sacrificium. Quoniã ergo, inquit, cessauit calamitas, *vota mea reddã Domino coram omni populo.*

In Psalm. 142. Est quidem προσευχὴ & precatio, quæ fit per verba, & est etiam promissum, seu votum. Quocirca suadet etiam quidem Sapiens, dicens: *Ne iteraueris verbum in oratione tua* Nõ autem *Eccle 7.* hortatur, & suadet, vt non eadem bis dicamus, cùm Deum rogamus, & precamur: absit: (iubemur enim perseuerare in orationibus), *Lucæ 11.* sed ne differamus, quando Deo aliquid fuerimus polliciti, & id soluere properemus. Et ideo dicit alibi: *Ne differas reddere votum.* *Ecclef. 5* Futurum enim est incertũ: vel enim morbus, vel quæ præter opinionem accidunt negotia prohibuerint. Quòd si etiã mors interueniens te interruperit, non dabitur tibi venia.

Palladius. 420.

Historia Lausiaca cap. 113. de Philoromo: Is pedestri itinere venit Romam vsque ad orandum in martyrio Sanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vsque ad Alexandriã, cùm vouisset in martyrium venerandi athlethæ Marci. Dignus autẽ sum, inquit, habitus, qui voti gratia bis proprijs pedibus venirem Hierosolyma, ad honoranda loca sancta.

Cap.118.de Ruffino: Viginti & septem annis excipiebat eos, qui veniebant Hierosolyma voti causa, & Episcopos, & Monachos, & virgines, & omnes, qui aduentabant, suis fouebat expensis.

Nilus Abbas. 420.

De interemptione Patrum Sina: Ego autem in tempore illius afflictionis os meum ad Dominũ aperui, & continentiæ, & alterius malorum perpessionis professus sum austeram seruitutem, si te viuum solummodò reciperem, & audiui vocem dicentem: Stabiliet Dominus, stabiliet verbum, quod egressum est ex ore tuo. Nõ oportet autem, ô fili, transgredi professionem, nec eum fallere, qui diuino responso confirmauit promissum. Cùm sic bonum finem votum acceperit, ego quoque, ô pater, inquit puer, tecum prompto & alacri animo laborem suscipiam, & promissi ero socius, quandoquidem sui gratiæ quoque particeps, & beneficij maximũ percepi fructum. Nam tu quidem luctum, ego autem mortis euasi periculum: cùm etiam vniuersum à Deo in tuam gratiam factum sit. Si enim Iephtæ, qui pro consequenda in bello victoria votum fecit, inseruijt filia, Iudic 11. sui cæde & sacrificio, dans seipsam futuram hostiam propter cõseruandam patris existimationem: quisnam ego fuerim, si non velox & præcurrẽs sim debiti paterni exolutor? Itaq; cùm sim Deo redditurus debitum, qui scit exolutionem rursus secunda rependere gratia: & quod redditur debitum, non accipit tanquam debitum: sed hoc accipit loco fœnoris, & se confitetur debere exolutionem in remuneratione grati animi debitoris. Quamobrem cùm me in exoluendo promptum sociũ habeas pater, incipe reddere. Omnino autem Deus, qui nostras nouit vires, conuenienter eis exiget debitum, nec maiores postulabit labores, quàm possit robur præstare, naturæ sciens imbecillitatem. Ego autem his quoq; verbis sum precatus: Os, ô fili, detur exire ad opus, & in rebus conspici: vt & promissum suum finẽ accipiat, fiatq; votum efficax, & merces consequatur labores.

Ioannes Cassianus. 430.

Lib.4.de institutis renuntiantium cap.36. Caue ne quando superbiam, quam nunc incipiens ardore fidei, ac plena humilitate calcasti, cùm cœperis Psalmorum vel professionis huius quandam notitiam degustare, paulatim elatus resuscitare mediteris, ac secundùm Apostoli sententiam, quã destruxisti, iterum reædificans, præuaricatorem constituas temetipsum: sed potius, vt in hac nuditate, quam corã Deo & Angelis eius professus es, ad finem vsque perdures.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.1.epist.461. Si pactorum cum Christo initorum obliuione captus es, submonendi tui causa hæc scripsi: si autẽ, vt homo, mutatus es, fac quãprimùm resipiscas. Etenim Deo munus minimè promisisse periculo vacat: at cùm aliquid voueris, id minimè præstare, cõdemnatione dignũ est.

Socrates. 440.

Lib.7.cap.46. Theodosius Imperator Eudoxiam coniugem Hierosolymam misit. Quippe pollicitus erat, illam hoc votum persoluturam, si filiam in matrimonio collocatam cerneret.

Theodoretus. 450.

Quæstionum in lib.Numer. quæst.11. Quid est hoc: *Quicunque summum vouerit votum*, nempe consecrare sanctimoniam Domino? Votorum species erant permultæ. Quidam enim victimam pollicebantur: quidam pecunias: álij seipsos deuouebant: alij certorum dierum numero se vinum non bibituros, nec caput rasuros. Huius generis erãt, de quibus D.Iacobus diuino Paulo dicebat: *Sunt quidam votum habentes in seipsis, hos assume, & sanctificare cum eis, & impende in illos,* hoc est, præbe tu victimas, quæ secundùm legem offerri solẽt pro illis, Acto. 21. vt tollas suspitionem. De istis hic lex statuit: & iubet eos, qui talem promissionem emiserint, etiam ab aceto, vua, & acinis abstinere cunctis diebus voti sui (votum autẽ appellat promissionem) & non radere caput, donec compleantur dies, quas vouerit Domino: sanctumq; vocat nutrientem comam, tanquam qui consecrarit illam Deo.

In Psalm.65. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerũt labia mea.* Quod, inquit, promisi cùm mœrebam, cumq; obsecrabam, beneuolè persoluam.

In Psalm.75.Vouete, & reddite Domino Deo vestro.) Inuicem iubentur, vt promittãt dona, & promissiones perficiãt. Turpe enim & ingrati animi crimen est, vt finitimi ob timorem hoc faciant, & hi, qui beneficium consecuti sunt, vt ingrati animi morbo laborent. Hoc namque per ea, quæ sequuntur, ostendit: *Omnes, qui in circuitu eius, affertis munera.*

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 5.Ecclesiastis: Votum est, cùm quid Deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autẽ Deo, & pollicemur, non pecunias modò, sed abstinentiam victus, & castitatẽ, & quæ sunt generis eiusdem. Quia ergo stultis persæpe pollicitorum pœnitentia subit ac dolor, nolentes vota persoluere: hortatur, vt citò ac velociter quæ promisimus Deo reddamus. Melius est te non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Malum est proculdubio ac detestabile, si nihil vnquam velis Deo tribuere: multo tamen est peius, si pollicearis te Deo quid daturum, neque persoluas. Duobus igitur propositis malis, bonum dixit, quod minus est malum. Alio quoque sensu intellige: Caue, ne quid temere promittas in cõspectu Dei: quia simul ac reus voti factus fueris, multitudo te circumueniet tentationũ, quæ persoluere promissionem impediat, ita vt ne dormiens quidem sine molestia sis futurus. Vt exempli gratia: pecunias auarus quispiam vouit Deo se redditurum, mox autem nõ interdiu solùm torquetur, & auocatur, rationibus hinc inde subductis, egestatem sibi ac pauperiem ante oculos ponens, sed (vt par est) dormiens quoq; eisdem imaginibus conturbatur, ne vota Deo persoluat. Quanto autem supplicio torquẽdi sint, qui contemnunt vota complere, docent nos in Actibus Apostolorum Ananias & Saphira, repentina morte sublati. Acto.5.

Procopius Gazæus. 530.

In Leuiticum ad finem: Salomon periculosum & graue esse docet, si quis vouerit votum, & deinde id reddere vel noluerit, vel non persoluendi votum consilium inierit. Hanc impietatem vitauit Iephte, cùm diceret nullo modo fieri posse, vt filia liberetur, vel soluatur dura voti necessitate. Non restitit patris sententiæ pia filia, quæ typus fuit casti & puri Christi, qui seipsum permisit voluntati Patris, vt pro nobis atrocissimam obiret mortem. Cæterùm crudelis illa voti persolutio, semel celebrata, postmodum vetita est, vt declararet Christum semel pro mundi peccato diros cruciatus perpessum. Exemplum verò Iephtæ in literarum monumenta relatum est, vt simus cauti, ne quid temere voueamus Domino: aut si quid vouerimus, id bona fide persoluamus. Nam promissiones, quas Deo fecerimus, illibatas conseruari oportet, etiamsi hominis vitam concernant. Proinde Iephtæ exemplum proposuit, qui in re maxima Domino seruauit fidem, vt nos similiter agamus, eiusq; iustitiam imitemur. Iephte promissis stetit, ne deprehenderetur transgredi legem.

legem. Quamuis votum illud reddiderit, non tamen id fecit secundùm scientiam. Animus enim integer & incorruptus magis in hoc facto considerandus est. Vt vniuersalem quandam proferamus expositionem de his rebus, quæ consecratæ fuerint Deo, sic audi: Quædam consecrabantur Domino, & nominabantur sancta: licebat sacerdoti hæc vel retinere, vel alienare. Quædã dedicabantur Domino, & appellabãtur Anathemata: hæc nunquam ad humanos & profanos vsus reuocari poterant, perpetuò consecrata, & diuinis vsibus destinata seruabantur.

In Numeros fol. 427. *Non irritum faciet verbum suum.)* Si enim homini mentiri graue est, quanto magis Deo? Quod verò de sua cuiusq; anima dicit, hoc est, si ciborũ abstinẽtiam vouerit, aut consionem, aut ouem, aut vitulum offerat. Vbi Malachias optima quæque adducere præcipit: *Maledictus*, dicens, *qui in grege suo masculum habet, & votum nuncupans immolat abiectum Domino.* Ipsa sanè Iephte filia mortem subire maluit potius, quàm vt patris votum vanum mendaxq; fieret, quamuis ignoraret, se typum salutaris victimæ, per ipsam figuratam consummare. Quapropter sanè à reprehensione immune hoc factum erat, nec aliquod exemplum habet, eò quòd lex non sit, quod semel signi gratia est concessum, præsertim verò cùm Deus hominum victimas abrogârit.

Euagrius. 590.

Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 20. Septimo Idus Ianuarij postulauimus opem à S. Sergio, votumq; fecimus, si Cabellarij nostri Zadespram vel interficerent, vel captiuum secum ducerent, nos auream crucem lapillis distinctam ad eius templum missuros, qua venerandum eius nomen illustraretur: atque ad quintũ Idus Februarij caput Zadespram ad nos perlatum fuit. Itaq; postulationis nostræ facti compotes, quò res gesta nemini dubia esset, ad venerandum S. Sergij nomen illustrandum, hanc crucem à nobis fabricatam ad templũ eius misimus.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Gregorij Nazianzeni: Mater autem & ipsa sacra, & à progenitoribus sacris originem traxit, atque vt aliorum bonorum, ita pietatis quoque matrimoniũ hæreditate accepit. Quæ cùm masculæ prolis cupiditate flagraret, supplex Deum huiusmodi beneficiorum auctorem precata est, vt se desiderij compotem faceret, eiq; ante conceptionem (ô fidem incredibilem! ô prædicandum animi feruorem!) se nasciturum filiũ oblaturam
1 Reg. 1. pollicetur, quemadmodum Anna Samuelem.
Psal. 144. Quid igitur ille, qui *voluntatem timentium se facit?* per nocturnum visum ei filium nondum procreatum ostendit, puerique vultum & nomen indicat. Hęc verò ipsum, haud ita multo post, quàm in lucem editus fuerat, Deo consecrauit, maternos partus dolores fidei alacritate, & mulierum socordiam largiẽdi liberalitate superans, &c. Cùm ætate adoleuisset, atq; Parthenium mare turbulento tempore atque ad nauigandum incommodo nauigaret, orta tempestate, omnibus mortem corporis deflentibus, ipse animæ exitium atque internecionem extimescebat: & miracula Dei in memoriam reuocans, se facturũ recipit, vt si maris periculo liberaretur, atque expetito baptismo frueretur, ei, à quo salutem accepisset, seipsum consecraret: precibus ipsum flectit, quippe benignum & facilem, precesqúe nostras naturæ suæ suauitate præuertentem. Ita tempestas statim conquieuit, &c. Ac primùm diuino baptismate tingitur, vi & facultate iam ante collustratus, legemq; sibi indicit nunquam iurandi, quamdiu in hac vita versaretur: quam etiam ad ext[remum] vsque diem seruauit.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 20. Cùm bellum in Afri[ca] gererent cum Mauritanis Romani, & plurimi [il]lorum passim cæderentur, militem quendã vn[us] ex barbaris nactus, hastam, vt illum feriret, v[i]brare cœpit. Quod ille cùm cerneret, orare Deu[m] cœpit, ac dicere: Domine Deus, qui apparui[sti] ancillæ tuæ Theclæ, & eripuisti eam de iniquo[rum] manibus, libera & me de hac necessitate, & sal[uus] ex hac acerba morte, mox ibo in eremũ, & aga[m] vitam solitariam. Conuersus autem nemine[m] ex barbaris vidit. Itaque continuò venit ad ha[nc] Lauram Cupatha. Manseratq; iam in spelũca, D[e]o protegente gratia, annos triginta quinque.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 3. Parallelorũ cap. 95. De pollicitationibus, quòd eas explere oporteat, Num. 30. *Omne bonum quod ex ore vestro egressum fuerit, facietis illud: Si qu[is] virorum votum Domino vouerit, aut se constrinxerit i[u]ramento, non faciet irritum votum suum; sed omne, quo[d] promisit, implebit, &c.*

Ioannes Hierosolymitanus. 780.

De institutione Monachorum cap. 35. Vnde cùm cœtus professorum huius religionis audisset, in Hierusalem iuuenculam illam Mariam vouisse De[o] virginalem continentiam; confestim perpendi[t] quòd aduentus Filij Dei propè, & in ianuis erat.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Matthæi: Aliud est votum: aliud oratio. Votum est promissio coram Deo; vt quando promittit quis se abstinere à vino, vel ali[a] quadam re. Oratio autem petitio bonorum.

Ad caput 8. Si illi neque patrem sepeliri licuit, v[t] his, qui Monasticen professi, ad mundana regrediuntur negotia.

Ad caput 1. Nahum: *Redde vota tua*, hoc est, promissiones, quas promisisti, reple, sacra faciens aliaq; legitima persequens. Promiserant enim cùm in captiuitate essent, sese multam Deo redditurus gratiam, multaq; dona gratitudinis symbola, si in patriam reuerterentur, perinde ac in Psalmo 65. & 66. inueniemus.

Suidas. 950.

In voce εὐχὴ: εὐχαὶ, id est, vota, sunt promissiones: *Vota mea Domino reddam*, Psal. 115. Votũ enim promissio Deo, eorum, quæ iuxta religionem dedicantur: προσευχὴ verò votum, id est, precatio, quæ cum supplicatione Deo offertur.

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita Iuliani Martyris: Adolescens autem ille honestissimus septem dierum spatio, quod à parentibus impetrauerat, diurna & nocturna tempora in precibus transigebat, à Deo petens, ne pateretur Virginitatem, quam illi seruandam promiserat, quauis causa violari.

Euthymius. 1080.

In Psal. 49. *Redde Altissimo vota tua*, id est, orationes & preces pro salute tua. Debes enim id facere vel per vota, promissiones intellige, quas fecerat Deo. Ita enim se facturos Deo pollicebantur Iudæi, & nos etiam pollicemur tanquam serui.

In Psalm. 55. *In me sunt Deus vota.)* In mea, inquit, memoria illæ laudationis tuæ promissiones sunt, quas me redditurum affirmo. Pollicitus enim fuerat beatus Dauid, se Deum benefactorem suum laudaturum esse.

Nicetas. 1200.

In octauum Nazianzeni Tetrastichon: Nil te Deo daturum pollicere, ne parua quidem & interitui obnoxia, cuiusmodi sunt omnia terrena. Hæc

enim

enim omnia, quæ nobis habere videmur, priusquam aut ab eo accepermus, aut ille à nobis, sine vlla controuersia ipsius sunt, vtpote rerum omnium parentis & opificis, cuiusque munere ac beneficio omnia nobis suppetũt. Quid igitur est quamobrem Deo ea, quæ ab eo condita sunt, te daturum profiteris? quodq; sceleratius est, ne vota quidem tua præstas; contemnens videlicet illud Ecclesiastis: *Melius est non v. uere, quàm quod voueris nõ reddere.* Quid igitur facis, cùm voto eo, quo te obstrinxisti, defungi nõ curas? Nempe aut tua ipsemet furaris: siquidem hoc demus, tua ea esse; aut quæ Dei sunt, nefariè ac sacrilegè surripis, Ananiæ ac Saphiræ instar pecuniã auertens, Deoq; non hominibus mentiens.

Nicephorus Callistus. 1290.

Lib.11.cap.37. Pior admodum adolescens monasticam Philosophiam complexus, cùm paternam relinqueret domum, votum Deo nuncupauit, nunquam se propinquorum suorũ cuiquam in conspectum venturum esse. Postquam verò quinquagesimo anno post sororeius viuere illũ accepit, continere seipsam non potuit; atq; indicio, quod ei prçter opinionem omnem acciderat, in immensam sublata lætitiam, summoperè vt eum videret expetiuit. Quapropter loci eius Episcopum flens atq; vociferans rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eã mitteretur. Ille fœminæ senectutem miseratus, Monachorum Antistitibus, vt Pior veniret, scripsit. Is, vt hoc faceret, iussus, in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suam sorori insinuauit. Et cùm strepitum pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conniuens, de nomine sororem compellans: Ego, inquit, Pior sum frater tuus, conspectu meo, sicuti tibi visum est, fruere. Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desideriũ eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursum discessit, & in regionem solitam reuertit.

Lib.14.cap.2. Pulcheria virginitatem se per omnem vitam Deo conseruaturam esse Deo vouit: deinde vt idem facerent sorores, eis quoque persuasit.

Georgius Trapezuntius. 1460.

In Martyrio Andreæ de Chio cap.3. Verùm dum hęc Constantinopoli fierent, Andreas febribus grauiter laborabat, cælibemq; se perpetuò fore Reginę misericordiæ Virgini vouit, si euaderet. Sedatis ilicò febribus, paulò post quasi ex morte surrexit, & albis se vestimentis induit, vt scilicet nunquã obliuisci posset mundiciem corporis, quã Creatoris obtulit Matri.

Cap.12. Ego cùm inde decimo octauo Martij die soluissem, statim primo die, imò in ipsa soluendi hora, non in paruum incidi periculũ, cùm nimbis contra flantibus, inq; saxa nauem depellentibus, imploraui subitò Martyris auxilium, promisiq;, si ad meos Romam incolumis deuenirem, martyrium eius summatim Latina lingua me conscripturum. Euasi maris & latronum pericula, quodq; miraculo est, senex ægrotusq; hinc recessi, iunior, sanusque, ac multo robustior remeaui, &c. Promissionis autem meæ nunquam mihi venit in mentem, nisi post duos annos, dum Georgij Martyris memoria celebratur. Nam cùm ea die recolerem Georgij dolores, quos ille pro Christo Domino nostro subijt, ilicò pupugit animum promissionis memoria. Itaque statim eo ipso die calamum accepi, & promissionis debitum iam solui.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Ieiunijs cap.11. Sed & illud in medio est, quędam ex his officijs à Deo homini imperata legem constituisse, quædam ab homine Deo oblata votum expunxisse: tamen & votũ, cùm à Deo acceptatum est, legem in posterum facit per auctoritatem acceptatoris: exinde enim faciendũ mandauit, qui factum comprobauit.

Lib. de cultu fœminarũ cap. 9. Nõ enim & ita multi faciũt, & se spadonatui assignãt, propter regnũ Dei tam fortem, & vtiq; permissam voluptatem sponte ponentes? Quidam ipsam Dei creaturam sibi interdicunt, abstinentes vino, & animalibus exulãtes, quorum fructus nulli periculo aut sollicitudini adiacent, sed humilitatem animæ suæ in victus quoque castigatione Deo immolant. Matt. 19

Libro de velandis virginibus cap.11. De cæteris verò, id est, quæ desponsatæ non sunt, viderit parentũ procrastinatio ex angustijs vel scrupulositate descendens, viderit & ipsum continentiæ votum.

Cap.13. Quòd si vnius Victoriati, vel quamcunque eleemosynæ operationem, sinistra conscia facere prohibemur, quantum tenebrarum circumfundere debemus, cùm tantam oblationem Deo offerimus, ipsius corporis & ipsius spiritus nostri, cùm illam ipsam naturam consecramus.

Vrbanus. 224.

Epist.1.cap.2. Ipsæ verò res in ditione singularũ Parochiarum Episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus Episcopi, & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus ministrare cũcta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in ijs egens inueniatur. Ipsæ enim res fidelium oblationes appellãtur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alijs vsibus, quàm Ecclesiasticis, & prædictorum Christianorũ fratrum vel indigentium conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum, atque ad prædictum opus explendũ Domino traditæ. Si quis autem (quod absit) secus egerit, videat ne damnationem Ananiæ & Saphiræ percipiat, & reus sacrilegij efficiatur, sicut illi effecti sunt, qui pretia prædictarum rerum fraudauerunt.

Cyprianus. 250.

Libro 3. ad Quirinum cap.30. Quod quis Deo vouerit, citò reddendum. Apud Salomonem: *Prout voueris votum Deo, ne moreris reddere illud.* De hoc ipso in Deuteronomio: *Si autem voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia inquirẽs quæret illud Dominus à te, & erit in peccatum: ea, quæ egredientur per labia tua, obseruabis: & facies donum, quod locutus es ore tuo.* De hoc ipso in Psalmo 49. *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* De hoc ipso in Actibus Apostolorum: *Cur impleuit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, cum esset fundus in tua potestate? Non hominibus mentitus es, sed Deo.* Et apud Hieremiam: *Maledictus, qui facit opus Domini negligenter.* Eccles. 5. Deut. 23. Acto. 5. Hier. 48.

Hilarius. 350.

In Psalm 64. Deo vouenda sunt cõtemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia. Atq; ideo ait: *Et tibi reddetur votum in Ierusalem.* Vota enim tantùm Ecclesiasticæ religionis vtilia sunt: quæ cùm & dignis Deo cantionibus, & pronofitę

in Eccle-

in Ecclesia obseruantiæ studio probãtur; tum digni erimus, pro quibus Deum sanctus Spiritus interpellet.

Ambrosius. 370.

In cap.20.Lucæ: Quàm grauia vincula promittere Deo, & nõ soluere: *Melius est*, inquit, *non vouere, quàm vouere, & non reddere.* Maior est contractus fidei, quàm pecuniæ. *Redde promissum, dum in hoc corpore es, priusquàm veniat exactor, & mittat te in carcerem. Amen dico tibi, non exies, donec reddas nouissimum quadrantem.*

Lib.1.de Cain & Abel cap.7. Vnde præceptum est: *Si voueris votum, non facias moram reddere illud: Melius est enim non vouere votum, quàm vouere, & non reddere.* Cùm enim moram facis, non reddis. Votum est autem postulatio bonorum à Deo cum soluendi muneris promissione. Et ideò cùm impetraueris quod petisti, ingrati est tardare promissum. Sed interdum aut negligentibus irrepit obliuio impetratorum, aut tumidis & elatis.

Hieronymus. 390.

Epistola 7.ad Lætam cap.3. Hæc retuli, vt moneam quanto metu & cautione seruare debeas, quod Deo spopondisti.

Epistola 8 ad Demetriadem cap.11. Omnium gentium literis atque linguis præcipuè in Ecclesijs Agnes vita laudata est: sed hoc ad eas pertineat, quæ necdum elegerunt Virginitatem, & exhortatione indigent, vt sciant quale sit, quod eligere debeant. Nobis electa seruanda sunt, & quasi inter scorpiones, & colubros incedendũ, vt, accin-
Exod. 12. ctis lumbis, calciatis pedibus, & apprehensis manu baculis, iter per insidias huius seculi, & inter venena faciamus, vt possimus ad dulces Iordanis peruenire aquas, & terrã repromissionis intrare, & ad domum Dei ascendere, ac dicere cum Pro-
Psal. 25 pheta: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum ha-*
Psal. 26. *bitationis gloriæ tuæ.* Et illud: *Vnã petij à Domino, hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Felix illa conscientia, & beata virginitas, in cuius corde, præter amorem Christi, qui est sapientia, castitas, patientia, atque iustitia, cæteræq; virtutes, nullus alius versatur amor, nec ad recordationem hominis aliquando suspirat: nec videre desiderat, quem cùm viderit, nolit dimittere. Sanctum virginum propositum, & cælestis Angelorumq; familiæ gloriam quarundam non bene se habentium nomen infamat.

Epist.14.ad Celantiã cap.9. Duplex, vt vides, malũ, æquale & anceps periculum est. Ex vtroq; artaris, ex vtroque constringeris. Cõtemnere omninò virum atque despicere, apertè contra Apostoli sententiam est: perdere verò tanti temporis castitatem, & Deo non reddere quod promiseras, timendum atq; metuendum est, vt vulgo dicitur: Facile ex amico inimicum facies, cui promissa nõ
Deut. 23. reddas Sic enim Scriptura dicit: *Quòd si voueris votum Domino Deo, non moreris reddere illud. Quia quærens quæret illud Dominus Deus abs te. Et erit tibi in peccatum.*

Concilium Carthaginense Quartum. 395.

Cap.104. Quæ viduæ, quamtumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate, à viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nupti-
1.Tim. 5 as seculares transierunt, secundùm Apostolũ damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritã facere ausæ sunt. Tales ergo personæ fine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent.

Augustinus. 400.

Epist.45. Priusquam esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior: quanuis non sit gratulanda libertas, qua fit, vt non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò, quia tenetur apud Deum sponsio tua, nõ te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tanto (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude, iam tibi non sic licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaq; intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix necessitas, quę ad meliora compellit.

In Psalm.75. super illud: *Vouete, & reddite Domino Deo nostro*) Quisque quod potest voueat, & reddat. Ne voueatis, & non reddatis. sed quisq; quod potest voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: si autẽ de illo, cui vouetis, vouete, securi reddetis, &c. Est quidã modus communis omnibus. Furtum nõ facere, non castimoniali præcipitur, & nuptæ nõ præcipitur: adulteriũ nõ facere omnibus præcipitur, &c. Hoc totũ omnes vouere debemus. Sunt etiã vota propria singulorũ: alius vouet Deo castitatẽ coniugalem, vt præter vxorẽ suã non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virũ suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, etsi experti tale coniugium, vltra tale nihil pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius, quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiãtur, quale illi experti sunt, & reliquerunt: & isti vouerũt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus: magnum votũ vouet. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dicit de talibus Apostolus Paulus, cùm dicat: *viduas adolescẽ-* 1.Tim 5.
tulas si nubere velint? sed tamen ait quodam loco:
Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum 1.Cor 7.
consilium. Ostendit beatiorẽ, *si sic permanserit.* Quid autem ait de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? *Habentes*, inquit, *damnationem, quia* 1.Tim. 5.
primam fidem irritam fecerunt. Quid est, *primam fidem irritam fecerunt?* Vouerũt, & non reddiderunt. Nemo ergo positus in Monasterio frater, dicat: Recedo de Monasterio. Neq; enim soli, qui sunt in Monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi, qui ibi non sunt, ad Deum nõ pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retro respexisti, &c. Quæ respexit ad nuptias, nõ quia voluit nubere, damnatur: sed quia iam ante recesserat, & fit vxor Lot respiciendo retrorsum. Non sitis pigri, qui potestis, quibus aspirat Deus, apprehendere gradus meliores: quia non ista ideo loquimur, vt non voueatis: sed vt voueatis, & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Ergo vouere volebas, & non reddere? Imò vtrumque fac: Vnum fit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Aspice eum, qui te ducit, & non respicies retrò, vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te educit post te est. Ama ducentem, & non te damnat retro respicientem.

Lib. de sancta Virginitate cap. 14. Sed quoniam deuitatis remissis ve peccatis, adeunda est vita æterna: in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis.

Cap. 29. Vos itaq; sequimini eum tenendo perseueranter quod vouistis, ardenter facite cùm potestis, ne virginitatis bonum à vobis pereat, cùm facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec inuidebit, & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vouetis, & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Plerique nostrum matrimonia refutârunt, quæ contrahere Christianis secundùm Apostolum fas est, nisi voto aliquo interdicatur.

Concilium Arausicanum Secundum. 444.

Cap. 11. de obligatione Votorum: Nemo quicquam Domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut 1. *Para 19.* legitur: *Quæ de manu tua accepimus, damus tibi.*

Leo Primus. 450.

Epist. 92. cap. 14. Ambigi non potest, crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impune calcari, quid in ijs manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia in Natali Virginum: Iephte prudẽtia laudabilis est, qui ne votum frangeret, filiam interfecit. *Qui enim amat animam suam, perdet eam.* De voto autem Psalmista ait: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.*

Sedulius. 450.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. *Si acceperis vxorem, non peccasti.*) id est, ante votum virginitatis. *Et si nupserit virgo, non peccabit.*) id est, antequam vouerit virginitatem: quia nuptiæ per se peccatum non habent, sed per solicitudinem seculi sæpe peccatum incurrunt. Aliter illos dicit, si nubant, non peccare, quia nondum vouerunt Deo castitatem: cæterùm, qui vel in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem: *quia primam fidem irritam fecit.* Quod enim erat licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira.

Prosper. 460.

Epigrammate *15.*

Quid voueat Domino quisquis bene corde volutat,
Ipsum se totum præparet, & voueat.
Maior enim nequit offerri hostia mentis in ara,
Nec Christi ex templo suauior exit odor:
Quàm cùm homo castorum profert libamina morũ,
Et de virtutum munere sacra libat.
Sic tamen, vt norit, qui reddit vota Tonanti,
Vnum diuinis cultibus esse locum:
In toto mundo quem vera Ecclesia prælet,
Et sine quo nullum iustitia est meritum.

Saluianus Massiliensis. 470.

Ad Ecclesiam Catholicam lib. 2. Diximus de personis atque officijs singulorum: & hæc omnia ideo, quia, vt supra diximus, quidam Religionem professi, aut nõ debere se sicut cæteros mundiales substãtiam suam Domino, aut certè minus debere arbitrarentur: cùm vtique hoc magis debeant, quia *seruus, qui scit voluntatem Domini sui, & non facit, is vapulet multis*: qui autem nescit, vapulet paucis. Religio autem scientia est Die, ac per hoc omnis religiosus, hoc ipso, quòd religionem sequitur, Dei se voluntatem nosse testatur. Professio itaque religionis non aufert debitum, sed auget: quia assumptio religiosi nominis, spõsio est deuotionis: ac per hoc, tanto plus quispiam debet opere, quanto plus promiserit professione, secundùm illud: *Melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.* Sed forsitan dicit aliquis: Si hæc ita sunt, tutior ergo est irreligiositas, quàm religio. Minimè: religiosus enim per hoc est debitor, quòd profitetur religionem: irreligiosus autem per id, quòd neglexerit religionem: ac per hoc ambo habent pro diuersitate cõditionis debitum suum. Religiosus debet quicquid se professus est agnouisse: irreligiosus verò etiam quod nõ dignatur agnoscere, secundùm quod specialiter sermo diuinus de eo dicit: *Noluit intelligere, vt bene ageret.* Sed tamen qui onerasse religiosos hac re videmur, quia professionẽ nominis sponsionem esse diximus religionis, remoueamus hanc sarcinam, putemus non ita esse quæ dixi: consideremus denique non quid professione, sed quid ratione: non quid voto, sed quid salubritate ipsa facere debeamus.

Lucæ 12.

Eccles. 5.

Psal. 35.

Faustus Rhegiensis. 480.

Sermone ad Monachos: Non bene ingenuus appellatur, qui misera vitiorum seruitute deprimitur. Clamat autem in contumelia disciplinæ, in peccato animæ suæ: Malo discedere, quàm emendare, quàm satisfacere, quàm implere quod præcipis. Quid est hoc aliud, quàm iugum Christi rebelli ceruice discutere? Isti tales nesciunt, quid vouerunt: obliti sunt, propter quid huc venerunt.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. 1. ad sororem:

Deliciæ meæ gnata mea, charissima matri
Pignora grandæua, per ego has te deprecor vlnas,
Fac isthinc abeam promisso libera voto.
Olim ego te genui, Christoq; è ventre dicaui.
Tunc ego quod poteram feci: tu perfice quod iam
Per te sola potes, votoq; adiungito votum:
Exue delicias mundi huius, & indue Christum.

Fulgentius. 500.

De Fide ad Petrum Diaconum cap 3. Sed hęc illorũ sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterùm quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm, si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sentẽtiam damnationem habebit, *quia primam fidem irritam fecit.* Sicut ergo secundùm Apostoli sententiam dignum est, vt vxori vir debitũ reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat; & si nupserit virgo, non peccat: ita secundùm eiusdẽ Apostoli dictum, *qui statuit in corde suo firmus, non habẽs necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis,* & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, ne damnationem habeat, si *primam fidem irritam fecerit.* Similiter & coniugati viri, & cõiugatæ mulieres, si ex cõsensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi deberi commixtionem carnis, quam primitus licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam, quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retro sunt, &

in an-

in anteriora extendens seipsum, secundùm quod
Psal. 75. in Psalmis dicitur: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro*: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoque Deus reddet cælestis regni præmia, quæ promisit.

Epistola 1. de coniugali debito cap. 5. Non quia rebus à Deo concessis vsus hominibus nõ interdicitur, ideo debet homo Deo quod vouerit non reddere,
Psal. 65 cùm scriptum sit: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Et ne sibi quisquam vellet excusationem tribulationis ad frustrandæ licentiã promissionis assumere, nec se putaret voti reum, si se dixisset ad aliquid vouendum non volũtate, sed tribulatione compulsum, docens beatus Dauid omnia esse Deo reddenda, quæ fuerint legitimè duntaxat etiam in tribulatione promissa, cùm dixisset Deo: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea*: cõtinuò subdidit: *Et locutum est os meum*
Deut. 23. *in tribulatione mea.* Nam & in Deuteronomio scriptum est: *Si autem voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia exquirens exquiret Dominus Deus à te, & erit in te peccatum, &c.*

Aurelianense Concilium secundum. 533.

Cap. 12. Ne quis in Ecclesia votũ suum cantando, bibendo, vel lasciuiendo dissoluat: quia Deus talibus votis irritatur potius, quàm placetur.

Arator. 540.

Libro 1. Actuum Apost. de Anania & Saphira:

——— *sed quòd mutata voluntas*
Falsi crimen habet, cumque est iam cautio voti,
Stare decet, nec velle prius violare sequenti,
Ius proprium retinere magis, quàm demere fas est,
Omnibus exemplum sanxit vindicta duorum,
Ne quis dona vocet, quæ sponsio debita poscit.

Concilium Matisconense Primum. 576.

Cap. 12. De puellis, quæ se Deo vouerint, & præclaræ decore ætatis ad terrenas nuptias transierint, id constituendum esse decreuimus, vt si qua puella voluntariè, aut parentibus suis rogantibus religionem professa, vel benedictionem fuerit consecuta, & postea ad coniugium aut illecebras seculi transgredi præsumpserit, vsque ad exitum communione priuetur.

Gregorius Turonensis. 580.

In vitis Patrum de S. Nicetio: Dado vnus ex his pagensibus, cùm in hostilitate illa, quæ apud Conuenas acta est, accessisset, & plerunque in periculis mortis irrueret, vouit, vt si domum reuerteretur incolumis, ad memoratam Ecclesiam exornandam, in honore Beati Nicetij aliqua ex his, quæ acquisierat, largiretur. Rediens igitur duos calices argẽteos detulit, vouitque iterũ in itinere, quòd hos Ecclesiæ conferret, si ad propria sospes accederet. Domũ igitur suam accedẽs, vnum tantummodò dedit, alio Sanctum fraudare procurauit, dãs coopertoriũ sarmaticũ, quo altare Dominicum cum oblationibus tegeretur. Apparuit autẽ illi vir beatus per somnium, dicens: Quousque dubitas, & votum implere dissimulas? Vade, inquit, & calicem alterum, quem vouisti, redde Ecclesiæ, ne pereas tu, & domus tua. Coopertorium verò, quia rarum est, non ponatur super munera altaris: quia nõ exinde plenè tegitur mysterium corporis sanguinisque Dominici. At ille exterritus, nihilque moratus, votum, quod vouerat, velociter adimpleuit.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 32. Moralium cap. 4. Iuramentum proferre, est voto nos diuinæ seruitutis alligare. Et cùm bona opera promittimus, benè nos facere spondemus. Cùm verò abstinentiam cruciatumque carnis nostræ vouemus, malè ad præsens nos nobis facere iuramus. Sed quia nullus in hac vita ita perfectus est, qui Deo deuotus sit, inter ipsa quantumcunque pia vota non peccet, pro peccato agna offerri de gregibus, siue capra præcipitur. Quid enim per agnam, nisi actiuæ vitæ innocẽtia: quid per capram, quæ in summis sæpe extremisque rupibus pendens pascitur, nisi contemplatiua vita signatur? Qui ergo se cõspicit promissa ac proposita non implesse, ad sacrificium Dei sese studiosius debet vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis accingere.

Pastoralis curæ parte 3. admonitione 28. *Melius est nubere, quàm vri.* Sine culpa quippe ad coniugium veniunt, si tamen necdum meliora vouerũt. Nam quisquis bonum maius subire proposuit, bonum minus, quod licuit, illicitum fecit. Scriptum quippe est: *Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retrò aptus est regno cælorum.*

Homilia 20. in Ezechielem: Qui se per fidẽ in conuersatione sancta Domino deuouerũt, holocaustum Domino facti sunt: sed quia adhuc multa in se de corruptibili sua carnę patiũtur: quia adhuc in eis cordis munditia sordidis cogitationibus inquinatur, quotidie ad lachrymas redeunt, assiduis fletibus affliguntur. Sanctorum enim Patrũ dicta & facta considerãt, & cùm se indignos pensant, in portarum ostio holocaustum lauant. Ecce etenim quis pro timore omnipotentis Domini patiens esse deuouit, nulli conuitium pro conuitio reddere, omnia æquanimiter tolerare, & tamen cùm hunc cõtumelia, ab ore proximi illata, subitò percusserit, turbatur: fortè aliquid loquitur, quod loqui non debuit. Certè iste iam holocaustum est, sed adhuc inquinatum, &c. Alius ea, quæ possidet, apud semetipsum decreuit indigentibus cuncta tribuere, nil sibi reseruare, vitam suam soli supernæ gubernationi committere; sed dum præbet pauperibus quæ habet, fortasse cogitatio mentem subrepit, quæ dicit: Vnde viues, si cuncta dederis? Nec tamen desistit tribuere: sed quod lætus dare cœperat, postmodum tristis præbet. Quid huius mens, nisi misericordiæ holocaustum est? sed tamen per tristitiam cogitationis inquinatum. Aut enim deliberare summa nõ debuit: aut post deliberationem nullo modo dubitare. Alius contempta mundi superbia, honores atque dignitates huius seculi decreuit vitare. Vltimum appetit inter homines locum tenere, vt tanto excelsior inueniatur in permanenti gloria, quanto humilior aspicitur in transeunte vita. Is fortassis cùm subitò se à proximo despici agnoscit, dedignatur cur despicitur. Vult quidem in loco humili, sed tamen attendi contemptibilis non vult. Hunc iam deuotio eleuat, sed adhuc infirmitas grauat. Iam ergo per deuotionem holocaustum est, sed adhuc ex infirmitate inquinatũ, &c. Cùm quis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est. Cùm verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est.

Libro 1. epist. 33. Ananias pecunias Deo vouerat, quas post diabolica victus persuasione subtraxit: sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit; cõsidera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nũmos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub Monachali habitu deuoueras, subtraxisti? Considera iudicium Dei, quod mereatur, qui semetipsum Deo vouit.

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap.3. Non licet conuentus in domibus proprijs, nec vigilias in festiuitatibus Sanctorum facere, nec inter sentes aut arbores sacriuos, vel ad fontes vota exoluere: sed quicunque votum habuerit, in Ecclesia vigilet, & matricolę ipsum votum, aut pauperibus reddat, nec subtilia aut pede, aut hominem lineo fieri penitus præsumat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De contemptu mundi: Fac bonum, quod spopondisti, & non sis in verbis facilis, & in factis difficilis. Melius est non promittere, quàm post promissa non soluere: displicent Deo, qui vota sua non reddunt. In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum, & quod incautè vouisti, ne facias. Impia enim promissio cum peccato adimpletur.

Beda. 700.

Historiæ Anglicanæ lib.2.cap.12. Cùm ergo videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem viæ salutaris, & suscipiendum mysterium viuificæ crucis inclinari, ac pro salute illius, simul & gentis, cui præerat, & verbo exhortationis apud homines, & apud diuinam pietatem verbo deprecationis ageret, tandem didicit in spiritu, quod, vel quale esset oraculum regi quondam cælitus ostensum. Nec exinde distulit, quin continuò Regem admoneret explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ærumnis exemptus ad regni fastigia perueniret.

Libro 3 cap.27. Egberthus vir sanctus vouit etiam votum, quia adeò peregrinus viuere vellet, vt nũquam in insulã, in qua natus est, rediret: quòd præter solennem canonici temporis psalmodiam (si non valetudo corporis obsisteret) quotidie psalterium totum in memoriam diuinæ laudis decantaret, quòd in omni septimana diem cum nocte ieiunus transiret.

Alcuinus. 750.

In caput 5. Ecclesiastis: Melius est non promittere, quàm promissa non facere: quia displicẽt Deo vota infidelium, qui non implent quod promittunt Deo. Deus verax est, & veritas, eosque amat, qui veritatis opera faciunt. Consideret homo quid Deo voueat, an implere possit quæ vouere cogitat.

Ludgerus Episcopus Monasteriensis. 780.

De S. Svviberto cap.6. Crescente per momẽta temporum dolore corporis, consilio proborum flexis genibus humiliter Deo vouit Notelinus, deuotè visitare sepulchrũ S. Svviberti, & Ecclesiam eius in fauillas redactam, iuxta facultatem suam restaurare, modò intercessionibus ipsius à Deo recuperaret pristinum visum, & sanitatem corporis. Quo voto coram multis dolenter & deuotè facto, protinus dolor viscerum cessauit, visus rediјt, & ipse surgens, lachrymabili voce Deum deuotissimè laudans, cunctis aperuit, vt meritis S Svviberti liberatus sit, & VVerdam vsque properans, votum cum multa familia deuotè adimpleuit.

Synodus Anglicana. 786.

Extat Cẽturia 8 Magdeb. fol 583.

Cap.18. Dauid Propheta implens votum, nobis præcepit, dicens: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius sunt: afferte munera terribili, & ei qui aufert spiritum principum, terribili apud omnes reges terræ* Salomon quoque ait: *Cum feceris votum, festina reddere illud, ne fortè Dominus irascatur tibi.* Item Scriptura: *Melius est non vouere, quàm p.st votum non reddere.* Vnde obsecramus, vt vnusquisque ad mentem suam reuocet, quicquid in prosperitate & angustia Deo vouit, ne tardet reddere illud: ne fortè iterum in angustijs implicati, audire mereamini: quod dudum pollicitus est mihi, mentitus est; ad seruandam duritiem tuã, *& cor impœnitens, thesaurizasti tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei ideo in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis quod timebatis aduenerit.* Nihil namque damus, aut promittimus, nisi quod prius nobis dedit.

Carolus Magnus. 800.

Lib.1. Legum cap.73. Simul & hoc rogare curauimus, vt omnes vbicunque, qui se voto Monachicæ vitæ constrinxerunt, Monachi & regulariter omnimodis secundùm votum suum viuant, secundum quod scriptum est: *Vota vestra reddite Domino Deo vestro.* Et iterum: *Melius est nõ vouere, quàm vouere, & non reddere.*

Haymo. 820.

In Psalmum 75. Sunt quædam, quæ non essent necessaria ad faciendũ, nisi vouerentur, sicut abstinere ab vxore, à carne. Et ideo sunt alliciendi homines, vt voueant.

VVandelbertus Diaconus. 830.

Vita S. Goaris lib.2.cap.8. Imperator Carolus, qui filijs egressis solus cum suis in naui remanserat, cùm ad prædictum locum tendere vellet, coorta repentè densissima nube, & nebulis tenebrosissimis subsecutis, ita in flumine deerrauit, vt neque ipse, neque comitum eius quispiam, sed neq; nauis gubernator, quò tenderẽt, quoue nauim agerent, vllatenus scire vel videre valerent. Sic per reliquum, quod supererat, diei in pelago fatigati, vix postquam suam culpam Imperator agnoscere, & beato Goari supplicare cœpit, multa iam die, & ingruente nocte in continentem egressi sunt, tribus tamen aut paulo amplius à loco, in quem proposuerat egredi, millibus, vbi & ea manere nocte non sine rerum necessariarum inopia compulsus est Imperator: factoq; die, publicè testatus est, sui esse peccati & meriti, quòd periclitatus in flumine, quòd à commoditate itineris & apparatu regiæ mansionis sit longissimè disparatus: nec frustra sibi hæc accidisse, sed beatum Goarem pœnas pro contemptu meritas repetisse, seq; supplicia expendisse merentem: vouere se, & firmissimè polliceri, nunquam locum viri sanctissimi vlla, quamuis magna, itineris festinantia, si ad eum in vicino veniat, declinaturum, quem tali incommodo sit expertus posse de ijs, qui se negligendum putauerint, expetere quam voluerit vltionem. His votis ad Cellam viginti libras argenti, & pallia holoserica duo misit, nec deinceps omni vita sua, quod vouerat, aliqua ex causa neglexit. Denique is, qui tum Regiæ nauis gubernator fuit, nunc vsque superest, reiq; gestę indubitabile testimonium perhibet.

Concilium Aquense. 837.

Lib.1.c.38. Si illi, qui propria voluntate Deo vouit, & non reddidit, in peccatum reputatur: quod (putas) peccatum Domino sibi reputante incurrit, qui aliorum vota, voluntariè Domino exhibita, auferre præsumit, & tantæ comminationis pœnam non formidat? Quia ergo qui votum vouit, & non reddit, Dominus sibi in peccatum reputat, & quisquis ea, quæ Domino vouit, reddit ei, nullo modo postea auferre licet: multo minus ea, quæ alij vouerunt, & reddiderunt ei, fas est auferre.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psalm.75. Necesse est, vt qui vouet, etiam reddat, quia vouendo se debitorem fecit. Et melius est non vouere, quàm post votum non soluere. Audi quid sit vouendum. Quisquis cogitat quid bene voueat, seipsum voueat, & reddat: hoc debetur,

[illegible]

[illegible] *Leodiensis*. 970.

[illegible] virtutibus exci- [illegible] sub [illegible] Sancto fecit [illegible] oblationem pa- [illegible] delaturam. Quod vt expl- [illegible] se in pedes, stetit, [illegible] cœpit, & abijt. Ibidem [illegible] vocata, eidem omni virtu- [illegible] alida. Etenim iam pene desperas- [illegible] ta signorum, quæ illic fiebant, [illegible] Sanctorum luminarijs deuouit. Mox [illegible] auit, valētia totius corporis statim [illegible]

[illegible] *cap. 6.* Interea S. Trudo etiamnum [illegible] iam virtutis fructus proferebat. [illegible] superbi sanguinis multa generositate [illegible] Maior tamen ei diuini amoris & virtu- [illegible] atque studium inerat, adeò vt quan- [illegible] se obligaret, si Christo opitulante sa- [illegible] literas, se in fundo suo Ecclesiā ex- [illegible], illic Domino perpetuo seruiturū, [illegible] ad Dei cultum & ministerium sibi [illegible] turum. Atq; eo flagrans desiderio, [illegible] afficitur, & Angelica consola- [illegible] modum confirmatur: Noueris fra- [illegible] Angelus, ea vota, quæ Christo puer nū- [illegible] grata, precesque illum admisisse [illegible], quin quod præueniens tibi as- [illegible] adiuuando sit prosecuturus, & at- [illegible] ducturus in effectum.

[illegible] *us Flauiacensis*. 950.

[illegible] *6. in Leuiticum.* Neque enim fas est, [illegible] vouit continentiam, qui virginita- [illegible], qui terrenis possessionibus renuntia- [illegible] suum reuocans, aut carnalem in [illegible] aut diuitias recipiat, & primam sponsi- [illegible] facultatum erogatione se [illegible] confidat.

[illegible] *Abbas*. 950.

[illegible] Cum gaudio san- [illegible] Domino De- [illegible] cum, qui & ab [illegible] sperat accipere re- [illegible] ram. Qui enim cum gaudio & hilari- [illegible] Domino seruit, vel donat aliquid, [illegible] *super & vitam æternam* [illegible].

Fulbertus Carnotensis. 1000.

[illegible] Hac legis obseruatio- [illegible] illum militaribus negotijs [illegible], vt tali in tempore filius [illegible] patrem [illegible]

[illegible]

[illegible] Christi, inquit, [illegible] &c.

Osbertus Cantuariensis. 1020.

Vita S. Dunstani cap. [illegible] Cum iam [illegible] sopito languore, [illegible] Pontificis [illegible] corde, in se rediens, [illegible] rans grauiter erubuit, quod potentior [illegible] tertianæ febris igniculus ad extinguendam carnis [illegible] concupiscentiam, quàm ille ignis, quem vt in fidelium cordibus vehementer arderet, Dominus venit mittere in terram. Versa igitur vice, ardorem ignis diuini in se succendens, carnalibus illecebris funditus renuntiauit, seq; perpetuò virginem perseueraturum diuinitatis confisus auxilio vouit. Luc. 12.

Petrus Damianus. 1040.

De contemptu sæculi cap. 3. Nos, qui vbique terrarum tam largissima Ecclesiarū patrimonia cernimus, vt quotidie, dum mundus imminuta possessione contrahitur, Ecclesia copiosissimè dilatetur, si tamquam de futuris alimentis lucrum carnale reponimus, dum nobis in posterum prouidendo ditescimus, thesauro fidei nos vacuos esse monstramus. De quo Apostolus, *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Et dum cautionem, quam cum Christo pepigimus, frangimus, violatæ fidei potius tormenta metuere, quàm præmia possumus de nostra conuersione sperare. In conuentione etenim pacti, quod inter duos fit, sponsionis vox vtraque parte procedit, vt nimirum vterlibet, qui condicta seruauerit, modū deliberati fructus accipiat: è contra, qui transgressus fuerit, iacturam violatæ sponsionis incurrat. In pactione autem illa, qua cum Deo conuenimus, vox nostra hæc procul dubio fuit, quia Christum sequentes, mundum, & quæ sunt mundi, abrenuntiare promittimus. Diuina autem vox consequenter ad istam respondit: *Amen dico vobis, quia vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel.* Et hoc quidem, si propositæ sponsionis iura seruamus. Alioquin, si post terga respicimus, terribile mox oraculum diuinæ comminationis audimus: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.*

Sermone 2. de Dedicatione Ecclesiæ. Tenemur etiam Domino reddere vota, quæ fecimus. Audite quid dixerit, & quid fecerit Apostolus: *Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei, &c.* Vouit Dauid, & reddidit. *Vota*, inquit, [illegible]. Vouit votum Iacob, & red- [illegible] *Si fuerit*, inquit, *Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c.* [illegible] *Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, &c.* Ipsum vnigenitum Dei Filium [illegible] Patri ac [illegible] Psalmista, qui ait: [illegible] [illegible] &c.

[illegible]. 1060.

[illegible]

[illegible] Domini [illegible] Apostoli [illegible] Christo [illegible] Deo [illegible]. Quoniam [illegible] sed etiam [illegible] abnegauit.

Bruno Carthusianus, 1080.

In caput superioris ad Timotheum [illegible] lasciuientes [illegible] *habentes damnationem, quia* [illegible] baptismo pollicitæ fuerant, vbi diabolo se abrenuntiare dixerunt, cui frangendo votum continentiæ, quam vouerant, se iterum mancipauerunt, pariter [illegible], quia egentes confugerant ad subsidia Ecclesiæ, non amore continentiæ.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. [illegible] *Virginibus in* [illegible] *Monasterio.* Christo voluistis nubere, non clericis: Christo voluistis nubere, non secularium hominum colloquia frequentare.

Hildebertus Cenomanensis. 1100.

Epist. [illegible] Isti itaque duo status, vnus [illegible], alius inferior, qui ante votum sunt voluntarij, post votum vero necessarij, habentes mores & institutiones suas, quæ obseruata, alijs [illegible], alijs acquirunt supplicium [illegible] præmium acquirunt, non obseruata [illegible] æternum merentur supplicium. In his [illegible] ante susceptionem [illegible] est, post susceptionem vero perseuerandum.

[illegible] *Abbas S. Trudonis.* 1120.

[illegible] *Vitæ S. Trudonis.* Ingreditur [illegible] dominum, & toto corpore [illegible] in conspectu Domini [illegible] potissimum habebat, diuino altari [illegible], *cor* scilicet *contritum & humiliatum.* Et cùm aliquamdiu hoc suum holocaustum [illegible] Spiritus igne consummasset, [illegible] quod si aliquando pro [illegible] successor hæreditatis, Ecclesiam, quam [illegible], de suo conse [illegible] dotaret. [illegible]

[illegible]

Rupertus Tuitiensis. 1120.

[illegible]

[illegible] 1130.

[illegible]

[illegible]

Bernardus. 1140.

[illegible] Monachis communis est sententia.

[illegible] votum [illegible] deuotione [illegible]. Quicunque [illegible] desiderat peruenire [illegible] promisit, studeat adimplere. Vnde [illegible] *Vouete & reddite Deo* [illegible] votum, credite [illegible] melius est non vouere, quam post votum promissa non soluere. Sunt [illegible] omnibus communia, [illegible]. Communia vota sunt [illegible] Quod [illegible] qui vouet, [illegible] non potest [illegible] ne voueret, [illegible] qui Deo pollicetur [illegible] quæ Deo promisit, [illegible] quomodo vult Deo [illegible]

[illegible]

[illegible] 1190.

[illegible]

peccatum est mortale: solenne verò violare, peccatum, & scandalum est.

Petrus Cellensis. 1160.

Lib. de panibus cap. 4. Voti præuaricatio, est mortis attractio. Qui citra votum delinquit, est quasi equi pullus, qui sine fræno in præcipitium currit: qui autem contra votum facit, quasi qui corruens in frænum impingit.

Adamus Victorinus. 1180.

In Dialogo de instructione animæ: Promisisti tua professione conuersionem morum tuorum (ô anima): vt si prius inquinata eras, amodò sis casta, & munda: si prius superba & inuida, modò humilis & benigna, &c. Hæc nimirũ vouisti, quando conuersionem morum tuorum promisisti. Quæ ergo vouisti, ne moreris reddere. Vouisti stabilitatem cordis & corporis in domo tua seruandam, quantum ad te pertinet, eam quoque ante vitæ tuæ terminum non dimittes.

Innocentius Tertius. 1200.

In die Parasceues Sermone 1. Votum reddere nec debere, non votum, sed gratuitas dicitur propriè. Is etenim votum facit, qui, quod non debet, gratuitò se facturum promittit. At qui non fornicari promittit, votum non facit: id est, non quod non debet promittit, sed id quod debet reddere decreuit.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

In vita sancti Engelberti lib. 3. Monachus iuuenis, dum vena illi inciditur, ita in brachio intumuit, vt morbus fistulæ timeretur. Dolore vrgente promittit se beato Engelberto psalterium lecturum; ilicò sentit se habere melius. Alius iuuenis monachus tribus mensibus paralysi in brachijs dirè vexatus, vbi ex alio iuuene iam dictò percepit quàm facilè curatus esset à nostri temporis Martyre, vouit se illi quotidianas oblaturum preces, moxq; sanatus est: sed deinde preces illas negligens, pristino dolore cruciatur: resipiscit verò, omissa repetit, redit incolumitas.

Saxo Grammaticus. 1220.

Historia Danica lib. 14. Pro regis pueri salute, & incrementis, tum votis, tum etiam officijs, impensius excubabant. Hunc tandem humani auxilij diffidentia altaribus offerentes, religiosa voti nuncupatione sanxerunt, si paternos honores diuina clementia adipisceretur, susceptum beneficium, quoad viueret, pagani nominis odio pensaturum. Mox voti probator Deus ingenui Principis Conradi patrocinium ei conciliauit. Cuius opera paternorum bonorũ hæres effectus, quamquam voti auctores exhortationis officia non omitterent, &c. à bello aduersus Sclauos continuando, tum auaritia, tum etiam desidia adductus abstinuit, perceptam munificentiam ingrato æstimans animo.

Thomas Aquinas. 1240.

In Quodlibeticis, quodlib. 3. art. 3. Dicere, quòd illi, qui voto, vel iuramento sunt obligati ad intrandum religionem, nõ teneantur intrare, est manifestè hæreticum, &c. Cùm impletio voti pertineat ad latriam, manifestum est, quòd quicunq; dicit votum non esse implendum, loquitur contra primum præceptum primæ tabulæ, quod est de cultu latriæ soli Deo exhibendo. Qui verò dicit iuramentum non esse implendum, loquitur contra secũdum præceptum primæ tabulæ, quod est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanũ.* Vnde manifestè est hæreticus quicunque hoc dicit, nisi fortè dicat, quòd intrare religionem non sit licitum. Iuramentum enim, vel vota facta de rebus illicitis non sunt obligatoria, secundũm illud Isidori: In malis promissis rescinde fidem. Sed hoc est hæreticum dicere. Est enim expressè contra Christi consilia. Vnde quicunq; dicit, quòd ille, qui est obligatus voto, vel iuramento ad intrandum religionem, potest absque peccato in seculo manere, est manifestè hæreticus.

Secunda secundæ quæst. 88. artic. 2. Quædam sunt, quæ in omnem euentum sunt bona: sicut opera virtutis, & alia bona, quæ possunt absolutè cadere sub voto. Quædam verò in omnem euentum sunt mala: sicut ea, quæ secũdùm se sunt peccata, & hæc nullo modo possunt sub voto cadere. Quædã verò sunt quidem in se considerata bona, & secũdùm hoc possunt cadere sub voto: possunt tamen habere malum euentum, in quo non sunt obseruanda: & sic accidit voto Iephte, qui, vt dicitur Iudicum 11. *Votum vouit Domino dicens: Si, &c.* Hoc autem poterat malum euentum habere, si occurrerit ei aliquod animal nõ immolandum, sicut asinus vel homo, quod etiã accidit. Vnde & Hieronym. dicit: In vouẽdo fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius. Præmittitur tamen ibidem, quòd factus est super eum Spiritus Domini, quia fides & deuotio ipsius, ex qua motus est ad vouendum, fuit à Spiritu sancto, propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit, & quia probabile est eum pœnituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum præfigurabat, &c. Maceratio proprij corporis, puta per vigilias, & ieiunia, non est Deo accepta, nisi in quantum est opus virtutis: quod quidem est, in quantum cum debita discretione fit, vt scilicet concupiscentia refrænetur, & natura non nimis grauetur. Et sub tali tenore possunt huiusmodi sub voto cadere, propter quod & Apostolus Rom. 12. postquam dixerat: *Exhibeatis corpora,* &c. addit, *Rationabile obsequiũ vestrum.* Sed quia in his, quæ ad seipsum pertinent, de facili fallitur homo in iudicando, talia vota congruentius secundùm arbitrium superioris sunt vel seruanda, vel prætermittenda: ita tamen, quòd si ex obseruatione talis voti magnum & manifestum grauamen sentiret, & non esset facultas ad superiorem recurrendi, non debet homo tale votum seruare. Vota verò, quæ sunt de rebus vanis & inutilibus, sunt magis deridenda, quàm seruanda.

Articulo 9. Si puer, vel puella, ante pubertatis annos nondum habeat vsum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare: si verò ante pubertatis annos attingit vsum rationis, potest quidem, quantũ in ipso est, se obligare, sed votum eius potest irritari per parentes, quorum curæ remanet adhuc subiectus. Quantumcunque tamen sit doli capax, ante annos pubertatis non potest obligari voto solenni Religionis, propter Ecclesiæ statutum, quod respicit id, quod in pluribus accidit. Post annos autem pubertatis possunt iam se voto religionis obligare, vel simplici, vel solenni, absque voluntate parentum.

De perfectione vitæ spiritualis cap. 11. Triplex commune votum inuenitur, scilicet paupertatis votum, continentiæ, & obediẽtiæ vsque ad mortem. Per votum paupertatis primam perfectionis viam religiosi assumunt, omni proprietati abrenuntiantes: per votum autem continentiæ aggrediuntur viam secundam, matrimonio perpetuò abrenuntiantes: per votum autem obedientiæ maximè viam tertiam assumunt, voluntatem propriam abnegando.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 2. de Luxuria: Septem sunt, quæ aggrauant peccatũ carnis in clericis in sacris Ordinibus cõstitutis. Primum est voti fractio, & ista est circunstantia valde aggrauans peccatum, &c.

De peccato linguæ cap. 19. Specialiter cauere debemus

mus à voto indiscreto, ne scilicet voueamus, q̃d implere nolumus. In quo multum peccant aliqui Claustrales, qui vouent ea, quæ sciunt se non impleturos: in quo etiam aliqui multum peccant, qui suscipiendo sacros Ordines continentiam promittunt, quam tamen non proponunt seruare, quod valde periculosum est.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. dist. 38. q. 1. Duo sunt de essentia voti, scilicet promissio, & obligandi intentio, cùm votum sit obligatio noua & volũtaria: quia de nouo est superaddita, promissio est necessaria: quia verò voluntaria, oportet quòd velit obligari, & quòd se obligare intendat. Sed contingit promittere duplici verbo, scilicet interiori & exteriori. Promissio quantum ad verbum interius cogitationis, & deliberationis, est de necessitate voti simplicis, quod obligat quantum ad Deum, qui intuetur cor: sed promissio quantum ad verbum, vel signum exterius, est de necessitate voti solemnis, quod obligat quantum ad faciem Ecclesiæ, quæ iudicat secundùm ea, quæ patent. Et secundùm hoc duplex datur definitio de voto. Illa magistralis & communis est de voto simplici conceptio melioris propositi, &c.

Quæstion. 2. Votum generaliter loquendo est de ijs, quæ ad Deum pertinent, & faciunt ad salutem: simpliciter verò & propriè est de ijs, quæ promouent ad salutem vltra statum communem. Vnde quæcunque sunt talia, cadunt sub voto: quæ autem his opposita sunt, & quæ ad dispendium salutis vergunt, sub voto cadere non possunt. Quoniam votum debet habere comites, quos habet iuramentum, scilicet, veritatem, iudicium, & iustitiam. Primò namque necesse est, vt in eo sit iustitia, scilicet vt illud, quod vouetur, spectat ad salutem, & sic bonum est, & honestum. Secundò necesse est in eo esse iudicium, vt vouens deliberatè voueat, non præcipitanter. Tertiò, quòd sit in eo veritas, vt discretè, & iustè voueat, & hoc persoluat. Si ergo id vouetur, quod ad detrimentum iustitiæ facit, non est ibi lex voti, nec obligatio, sed ipsi voto fit iniuria: nec est obligatio ad seruandum, sed potius ad pœnitendum, sicut de conscientia erronea iudicatur. Secundùm hanc regulam communem iudicandum est de his, quæ quæruntur in speciali. Quoniam quod quæritur verum votum sit de omni bono, scilicet præcepti, & consilij, dicendum quòd votum propriè accipiendo est de dono supererogationis: largè tamen, si dicatur quæcunque testificatio, potest esse de bono præcepti.

Quæstion. 3. Votum procedit à libera voluntate. Omnis ergo, qui liberè potest facere quod vult, nullo impedimento in se existente, nullo homine de facto præpediente, nullo iure prohibente, potest simpliciter vouere. Qui autem in omnibus subest, nihil potest per se vouere. Qui autem in aliquibus subest, secundùm id, in quo subest, non potest vouere. Quoniam ergo vxor subest viro, & puer patri in regimine vitæ, nihil possunt circa hoc vouere, quod sit stabile, sine eorum auctoritate. Vir autem subest vxori in debito carnis, ideo illud non potest vouere. Religiosus subest in omnibus, quæ sunt infra Religionem, & ideo nihil potest vouere sine Prælati sui voluntate. Sed seruus subest quantum ad seruitium corporale: ideo quod contra hoc fit vouere non potest, nisi domini auctoritate: si quid autem est, quod liberè possit facere, illud potest vouere.

Bonifacius Octauus. 1290.

Sexto Decretalium lib. 3. tit. 15. de Voto, & voti redemptione: Quid votum dici debeat solenne, ad dirimendum matrimonium efficax, nos consulere voluisti. Nos igitur attendentes, quòd voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium Conditore, ipsum in Paradiso & in statu innocentiæ instituente, vnionem & indissolubilitatem acceperit: præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. Reliqua verò vota, etsi quandoque matrimonium impediant contrahendum, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Ad caput 5. prioris ad Timotheum: *In Christo nubere volunt, habentes damnationem.*) Ex hoc patet, quòd loquitur de illis, quæ fecerunt votum continentiæ vidualis, quibus non solùm nubere, sed etiam velle nubere damnabile est: si enim votum non fecissent de hac obseruantia, licitum esset eis velle nubere, & etiam nubere. *Quia primam fidem irritam fecerunt,* factã Deo per votum de continentia viduali.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica q. 96. art. 2. Votũ est promissio spontanea & voluntaria facta Deo. Igitur virginitas seruanda, cùm voto est promissa ac dedicata Deo, cum toto conatu & libera voluntatis operatione. Quia vouere libera operatio est voluntatis. Et hinc est, quòd qui non sunt sui iuris, vouere non possunt.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte prima cap. 54. Dicit Basilius, quòd abnegatio suiipsius, est totalis sui obliuio & recessus à proprijs voluntatibus. Et isto modo relinquere propriam animam conuenit secundo discipulatui. Et nota, quòd hæc omnia prædicta, propter Christum relinquenda, comprehenduntur in professione Religiosorum, etiam hoc modo, & aliter quàm supra. Nam relictio rerum exteriorum, ac etiam propinquorum & amicorum, comprehenditur in voto voluntariæ paupertatis: relictio vitæ carnalis & delectationis corporalis, intelligitur in voto castitatis: relictio propriæ volũtatis, intelligitur in voto obedientiæ.

Vita Christi parte prima, cap. 79. Tria vota communia sunt omni Religioni: super quibus Dominus quemlibet nostrum interrogabit cum exactione magna, quomodo fuerint obseruata: sed timendum est multis, ne ista vota inueniat fracta, vel malè obseruata.

Ioannes Taulerus. 1350.

De Circuncisione Domini Sermone secundo: Certè à voto ipsi Deo præstito nemo potest absoluere, nisi in aliquod melius commutetur. Per votum enim se quisque Deo obligat & obstringit. Vnde si quis plura vota emisisset, vt quòd ieiunijs ac precibus ad certum vsque numerum & tempus insisteret, quòd peregrinationis molestiam subiret, limina Sanctorum inuiseret, & id genus alia pia opera faceret, ab his omnibus absoluitur, dum aliquam subit Religionem, & Ordinem. In Ordine quippe & cunctis virtutibus, & ipsi Deo obligatur astringiturque.

Dominica Lætare Sermone 2. Omnes omnipotenti Deo vouimus, quòd ipsum amore ac intentione prosequeremur, eidemque ad mortem vsque perseuerantem exhiberemus famulatum, quando pri-

do primùm seculo abrenunciauimus,& Monasticen professi sumus. Et ab hoc voto nec Pontifices omnes, nec sacerdotes nos absoluere possent. Et si quæ fides sanctis est habēdā Doctoribus, plus hoc votum obligat, quàm quoduis iuramentum, in iudicio præstitum. Vnde hoc manifestè sequitur, multo magis nos periurij crimen incurrere, quādo sponte animoque deliberato cor & intentionem nostram, quæ Deo semel consecrauimus, alicui tradimus creaturæ extra Deum, quàm si iuramentum violaremus. Et ob hoc noster Ordo institutus est, & hic est finis omnium Religiosarum constitutionum.

Matthæus VVestmonasteriensis. 1370.

In Chronicis de anno 655. Osuuius Rex Northumbriæ, cùm hostes nec pretio, nec precibus mouere posset, ad diuinum confugit auxilium, vt ab impietate barbarica posset liberari, votoque se obligans, ait: Si paganus nescit nostra accipere donaria, offeramus ei, qui nouit, Domino Deo nostro. Vouit ergo, quia si victor existeret, filiam suam Domino sacra virginitate dicaret, simul & duodecim mansiones prædiorum ad construenda monasteria donaret. Et sic paruo stipatus agmine se certamini dedit: denique fertur paganum tricies maiorem exercitum habuisse. Nam ducibus triginta, ad bellum diligenter instructis, Osuuius solus cum filio Aelfrido Christo duce occurrens, illos fugauit, & insequendo peremit. Tunc Rex Osuuius, iuxta quod Domino vouerat, pro collata sibi victoria gratias Deo referens, dedit filiam suam, quæ vix vnius anni ætatem impleuerat, perpetua virginitate consecrandam in Monasterio, quod Insula Cerui nuncupatur.

Ioannes Bromiardus. 1400.

In Summa Præd. Tomo 2 cap. 11. de Voto: Votum tantæ est virtutis & fortitudinis, quòd simpliciter vouentem vsque ad mortem Deo ligat, sicut patet de Religiosis, qui per votum, quod in professione solemnizant, vsque ad mortem in gratia, & vsque in sempiternum in gloria Deo copulantur, ex voto se obligantes Domino. Numer. 21. In tantum enim vouentem ligat, & obligat ad soluendum, quod promisit, quòd Episcopus, propter votum prius emissum, de Religionem ingrediendo tenetur Episcopatum dimittere, & votum suum implere, &c. Ex quo patet, quòd licet sit voluntatis votum emittere, est tamen necessitatis reddere. Ergo *vouete, & reddite Domino Deo vestro.*

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 1 libro 3. art. 1. cap. 17. Sicut retrocedens ab effectu primi voti, scilicet fidei baptismalis, est Apostata fidei: sic retrocedens à secundo voto, scilicet abrenuntiatione diaboli, in generali, est Apostata de religione vulgari. Et sic retrocedens à renuntiatione facta in speciali diuitijs & concupiscentijs, apostatat à Religione perfecta. Et notanter dico, retrocedens: quia quamuis tendat ab vna religione in aliam: puta à vulgari ad perfectam, & à minus perfecta ad magis perfectam, non propter hoc apostatat, imò magis proficit. Sed si à magis perfecta tendat ad minus perfectam, vel ad imperfectiorem peccabiliter oppositam, tunc apostatat, & retrocedit. Quia tunc posuit manum ad aratrum, & retrospexit. Lucæ 9.

Tomo 3. titulo 9. capite 117. Cuius Procurator est VVicleuus, quando tam sedulò prouocat, tentat, instat, vt Religiosi resiliant à proposito, quod professione sacra Deo vouerunt? nonne Satanæ? Qui tentauit omni arte callida Christum à pinnaculo templi deijcere, & ieiunium sacrum soluere, quod elegit, & per saporem lucri secularis Satanam adorare? Hoc idem agit, vt religiosum virum ab arce perfectionis & professionis voto deponat, & sacram eius abstinentiam à mundi conuersatione resoluat, & illecebris seculi se iterum polluat, quod deuouit. Vbi iam sunt leges diuinæ, quas vltimò solet de Ecclesiasticis extorquere? Nunquid recolere potest scriptum esse: *Cùm voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere,* &c. Deut.

Ioannes Gerson. 1420.

De Consilijs Euangelicis & statu perfectionis: Vota suam immediatam obligationem accipiunt à voluntate hominis vouentis: qui quantum vult se ligat & obligat, & pro libitu votum suum qualificat. Præcepta sunt de necessarijs ad salutem, non sic autem vota. Magis autem obligamur ad illa, quæ sunt de necessitate salutis, quàm ad ea, quæ non sic necessariò requiruntur. Proinde vota non habent vim obligandi, nisi ab ipsis præceptis. Vnde tenetur quis vota sua implere, virtute præcepti illius iuris naturalis, quo iubetur promissa reddere.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 1. Sabbato post Dominicam 1 in Quadragesima de sacra Religione Sermone 16. articulo 3. capite 3. Cùm aliquis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est. Cùm verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Quod quidem impletur per tria Religionis vota. Per sacrificij enim oblationem secundùm antiquæ legis mandatum pro peccatis satisfacere oportebat, &c. Sicut ergo holocaustum sacrificium est perfectum, ita per hæc tria sanctissima vota anima se perfectè sacrificat Deo, cui & de exterioribus rebus, & de corpore proprio, & de proprio spiritu medullosum holocaustum offert. Sicque astrictio hęc non solùm de perfectione non minuit, sed culmen perfectionis inducit, quia de nostro facit diuinum, dum non solum actum, sed etiam voluntatem dedicans Deo, totum illud, quod est, offert, & redigit sub iure & dominio Dei.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Tractatu 6. in regulam D. Benedicti. Facere contra votum, est peccatum mortale, vt patet per illud, quod est 1. Timoth. 5. Quòd viduæ, quæ volunt nubere, *damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Nicolaus de Nyse. 1480.

In Summa Aedificatorij animæ tract. 3. Quod fit ex voto, quemadmodum ea, quę ex religione fiunt, magis laudabile est, & meritorium, quàm sine voto, &c. Voti oblatio non minuit, sed auget meritum.

Baptista Mantuanus. 1500.

In Voto pro recipienda sospitate post febrem acerrimam:

Erue me tantis igitur Regina periclis;
Et lacere sparsas collige nauis opes.
Mox vbi liber ero Lauretia templa reuisam,
Et tibi de nostro carmine munus erit.
Carmine persoluam grates, & carmine laudes:
Carmine diuinum testificabor opus.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

MONACHORVM HABITVM

IMPROBANT.

Anno post natũ Christũ 740. CONSTANTINVS Copronymus Monachorum habitum traduxit, & contumeliæ in circo exposuit. Cedrenus in Constantino Copronymo.

1530. *Martinus Lutherus excusso cucullo, passim in suis scriptis habitum monasticum ludibrio proscindit.*

1540. VVolfgangus Musculus in Locis communibus, capite de Votis: *Respondeant Monachi, quo loco cucullos suos habeant, & quomodo ab hypocrisi & superstitione tueantur, quòd singulari & colore, & forma, à consueto sese ac populari amictu disiunxerunt. Sunt qui prætexant nescio humilitatis & innocentiæ indicia.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

4. *Reg.* 1. *Vers.* 7. Cuius figuræ & habitus est vir ille, qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc? At illi dixerunt: Vir pilosus, & zona pelliccea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est.

Matthæi 3. 4. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos.

Hebr. 11. 37. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus, *&c.*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchiæ cap. 6. Ea oratione finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renuntiet diuisibilibus omnibus, non solùm viris, verùm imaginibus quoq; & phantasijs. Deinde exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo, sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans, exutumq́ue veste omni aliam induit, & cum sanctis alijs, qui astant, ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit, &c. Vestis positio, alteriusq́ue assumptio, migrationem illam à media vita, sacra licet, ad perfectiorem significat: sicut in diuina regeneratione promotionem indicabat à purgata vita ad contemplantem illuminantemq́ue habitum illa vestis candentis immutatio.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 76. *Arabico*: Religiosi, tũ Monachi, tum Moniales, habeant alia indumenta, & alios mores, quàm habent laici.

Athanasius. 340.

De Virginitate: Materia tuarum vestium ne sit pretiosa: indumentum tuum fuscum sit, non tinctum, sed natiui coloris, aut saltem album: amiculum fimbrijs careat, eiusdemq́ue coloris sint manicæ laneę brachia obtegentes vsque ad digitos manuum: capilli circumtonsi: crinalis vitta ex lana fit caput astringés: cucullula, & superhumerale lacinias non habeat. Si occurras homini, facie conuelata & cernua esto, neque attollas vlli vultum, nisi duntaxat Deo tuo.

In vita S. Antonij: Vestimentorum meorum (inquit Antonius moriturus) sit ista diuisio: Melotem & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat. Serapio Episcopus aliam accipiat melotem: vos cilicinum habetote vestimentum.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 1. *ad Gregorium Theologum de vita in solitudine degenda*: Et consentaneus quidem fuerit submissis atque abiectis animis tristis oculus atque deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida, adeò quę lugentes consultò meditatoq́ue faciunt, ea suapte animi sponte in nobis, & veluti habitu temerario extitisse videri debent. Tunica cinctu appressa sit corpori, & astricta: cinctus neque muliebrem in modum ilia exuperet, neque prælaxus fluxam tunicam efficiat.

Ephræm. 370.

In doctrina varia de humilitate comparanda cap. 58. Quando quis vitæ renuntians, egressus fuerit ad fratres, ipso adhuc in primordijs religionis constituto,

[illegible]

[illegible] Monacho [illegible] cum foris colo [illegible] Monachi [illegible]

Orbibus. [illegible]80

[illegible] Sufficit nobis habere, [illegible] tunicam [illegible], & alium [illegible], duos cucullos, zo[illegible], & virgam, cui mi[illegible] & dispensatio est credita Mo[illegible].

Epiphanius. 380.

[illegible] filios sanctæ virginis ma[illegible] [illegible]ndos in tonsura, & colere D[illegible] videbitem occulta, & retribuet[illegible] [illegible] hoc honesto habitu propt[illegible] [illegible] à Catholica Ecclesia [illegible] [illegible] à prædicatione A[illegible]

[illegible] Nazianzenus. 380.

[illegible] *est de pace post reconciliationem [illegible] pace habita*: Atque hæc etiam [illegible] pulchra indicia & argumẽta, taci[illegible], sordida nimirum & squallida [illegible] & Apostolicos imitantes, nihil [illegible], apta & moderata tonsura a[illegible] [illegible] zona ob ornatus negle[illegible] [illegible] ornata, pallium nonnihil restri[illegible] [illegible] restringere minimè videatur, gressus [illegible] minimè vagus.

[illegible], Arcadius, & Honorius A.A.A. 390.

[illegible] episcop. [illegible] Mulier & quæ [illegible] corporis sui quæstum faciunt, publicè [illegible] virginum, quæ Deo dicatæ sunt, [illegible].

Ioannes Chrysostomus. 400.

[illegible] Vesti[illegible] [illegible]. Non e[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Apostolos; [illegible] quidem ex [illegible]. Sunt au[illegible] [illegible]ptæ.

[illegible] *ad populum* [illegible] [illegible]

[illegible]

Palladius. [illegible]

[illegible]

[illegible]. 4[illegible]

[illegible]

[illegible] repinam [illegible]

Cap. 2 Itaque Monachum [illegible] Christi in [illegible]cinctu semper belli positum, ac [illegible] oportet [illegible] illos ambulasse, qui in veteri Testamento [illegible] professionis fundauere primordia, Heli[illegible] [illegible]cet, & Heliseum diuinarum Scripturarum [illegible] ritate monstratur. ac deinceps Principes auctoresque noui Testamenti, [illegible], Petrum, & Paulum, cæterosque [illegible] viros, taliter incessisse cognoscimus.

Cap. [illegible] Sunt præterea quædam [illegible] [illegible]rum Monachorum [illegible] cu[illegible] corporis, quam ad morum [illegible] congruentia, quo simplicitatis & [illegible] [illegible] etiam in ipsa vestibus qualitate [illegible]tur. Cucullis namque [illegible] vsque ad ceruicem, humerorumque [illegible] capita contegant [illegible] tur ac noctibus, scilicet [illegible], & simplicitatem paruulorum iugiter [illegible] etiam imitatione ipsius velaminis co[illegible], &c.

Cap. [illegible]. Collobijs quoque [illegible] vix ad cubitorum ima pertingentibus [illegible] circumferunt manus, vt [illegible] actus, & opera [illegible] manicarum, & [illegible] mortificatos [illegible] velaminis [illegible]mentum, &c.

Nilus. 4[illegible]

In [illegible] Inde [illegible] coli non oportebat, tamquam [illegible] turba, despiciamur, & vicinis [illegible] in foro mixti ludibrio [illegible] ris, vt æquum erat, [illegible] viuẽdi ratione, sed habitu [illegible] & tamen cã gloriam [illegible] quæ debetur virtuti, cum laboribus, quibus [illegible] negligamus, & [illegible] personam [illegible] in scena, [illegible] hunc habitum [illegible] dum ablerint &c. [illegible] lo habitu [illegible] instrumenta [illegible] habitu [illegible]

[illegible]. 4[illegible]

[illegible]

[illegible]. [illegible]

[illegible]

[illegible] datur [illegible] neque tamen [illegible] sanctorum Monachorum habitu [illegible] tunicis se induebāt manicis [illegible] se manus habere ab [illegible] da penitus alienas: caput in[illegible], quod cucullum appellare solent, o[illegible] ostenderent, se vitam perinde sim[illegible] atque sinceram degere, atque pueros lacte [illegible] quorum caput, quod in membris obti[illegible], eiusmodi tiaris obuoluitur, vt [illegible] ab æstu & frigore, tum vndique fo[illegible]ueatur. Habebant præterea cingulum, & humerale, quorum altero lumbos circumdantes, humeros & brachia altero amicientes, significārūt, se ad Deo seruiendum, & ad ea opera exequenda, quæ ab eo præcipiuntur, paratos esse.

Theodoretus. 450.

In Historia sanctorum Patrum de Maesima: Aiunt eum neque tunicam, neque cilicium sæpe mutasse, sed ijs, quę in eis fiebāt, rupturis, aliquot pannos consuendo, senectuti hoc modo remedium attulisse.

Esaias Abbas. 460.

Ad fratres Oratione 3. Si proximi tui aut vestem, aut zonam, aut cucullam, aut aliud quippiam videris, id ne concupiscas.

Dorotheus Abbas. 500.

Doctrina 1. Vt enim mundo & rebus eius abrenunciamus, ita & pristinis illius passionibus abrenunciare debemus: discere item, quę vera sit abrenunciatio, & ad quid profecti simus in Monasterium, quidq; nobis innuat habitus noster, atque illi nos adaptare & conformare, certareque pro virili parte, vt patres nostri. Habitus noster is est: Tunica absque manicis, & zona pellicea, analabus, & cucullus. Hæc autē signa sunt omnia. A nobis igitur perdiscendum est, quid hæc habitus nostri signa præ se ferant. Vt quid autem tunicam feramus absque manicis, cum cætera quæque manicas habeant? Manicæ signa sunt manuum [illegible] practicam pertinent. Cùm igitur [illegible] cogitatio aliqua operādi & agendi quippiam per [illegible] hominis manus, vt pote furari vel [illegible], atque, vt dicam breuiter, peccatum aliquod patrare cogitamus, aduertamus tūc oculos mentis ad habitum nostrum, discamusq; abesse illi manicas, id est, non habere nos manus [illegible] operandum quippiam pristini hominis. Habet & tunica signū purpureum. Quid (oro) id igitur? Habet vnusquisque regi militans purpuram in [illegible] sua. Ex quo enim Rex purpuram terre [illegible], omnes eius milites togulis suis purpurea signa apposuere, vt ex his appareat regios sese esse, & regi cōmilitare: sic & nos purpureum signū pro amictu nostro sumpsimus, vt appareat com[illegible] Christo, & quod tot illius gratia perferre debemus, quot ille nostri causa pertulit. Habemus [illegible] & zonam pelliceam circa renes [illegible] quodque accinctì [illegible] & parati laboraturus e[illegible] & sic demum opus [illegible] renes vestro[illegible] nos e[illegible]s. Hal[illegible] medium po[illegible] [illegible] quod [illegible] enim par [illegible] Nos [illegible] ma[illegible]

[illegible] & gratia Dei [illegible] signum gratiæ [illegible], tuentis caput nostrum, [illegible] quæ in Christo est, [illegible], qui nos continuò aggrediuntur, [illegible] percutiunt & [illegible]. Habemus & zonam ad lumbos nostros, signum sanè mortificandi irrationabilis [illegible] nostri. Et Analabum, id est, scapulare [illegible] pendet, quod est crux. [illegible] cucullum [illegible] & puritatis signum. Nobilitem [illegible] nostro, & in alienum schema [illegible]ramus.

Iustinianus Imperator. 510.

Nouella 5 de Monachis cap. 2: Sancimus [illegible] sequentes regulas, eos, qui singu[illegible] conuersationem profitentur, non promptè [illegible] uerendissimis Præsulibus venerabilium [illegible] riorum habitum percipere monachalem, [illegible] per triennium totum tolerare, nondum Monachicum habitum promerentes, sed tonsura & veste eorum, qui laici vocantur, vti, & manere diuina addiscentes eloquia.

Cap. [illegible] Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles aliis Monachis & Præsuli demonstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandritæ: Cum ad Iordanem, in quo Saluator & Deus noster baptizatus est, descendisset, ingressus est in [illegible] Dominæ nostrę Dei Genitricis templum, [illegible] zoba vocatur: cumque ibi precatus [illegible] Archimandritam, & qui cum illo erant patres [illegible] tasset, habitum ab eis monasticum & [illegible] cum efflagitauit. Archimandrita vero [illegible] diuinitus, quis esset, nulla interiecta mora habitum illi concessit, & simul cum reliquis patribus Deum obsecrauit, vt coram ipso & coram hominibus probaretur.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 118. Menas Diaconus Monachus relicto monastico habitu ad seculum redijt. Postea profectus Theopolim, cum [illegible] in Seleuciam, vidit Monasterium S. Simeonis Stylitæ de longè, & ait intra se: Ascendam, & videbo magnum Simeonem: nunquam [illegible] eum viderat. Euntem verò, & iam cœnobio appropinquātem, vt vidit Abbas Simeon, [illegible] agnoscens quod esset Monachus, & quia Diaconus fuisset, vocauit ministrum suum, dicens: Affer huc forfices, & tōde eum, ostendens illum digito. Admiratus ille in verbo tenus, simulque timore magno comprehensus, suscepit tonsuram, [illegible] omnino loquens.

Synodus Trullana. [illegible]10.

Can. 45. Quoniam [illegible] mulierum Monasteria [illegible] amictu dignæ [illegible] omnis generis vestibus [illegible] auro & gemmis [illegible] ornatis, & sic [illegible] apparatu, & [illegible] habitus [illegible] illam [illegible] amictu [illegible] hoc deinceps [illegible]. Neque enim fas est, [illegible] propria voluntate [illegible] vitæ [illegible] [illegible] secundum Deum [illegible] rationem [illegible] est, per eum, qui [illegible] & quorum iam [illegible] memoriam [illegible].

Ioannes Damascenus. [illegible]

[illegible] Vestes nobis [illegible] sunt [illegible] [illegible]

Etenim eadem nobis est tum æstatis, tum hyemis vestis. Quam etiam vt semel induimus, exuere postea nō licet, quousque vetustate confecta prorsus deleatur Ad hunc enim modum & frigoris, & ęstus molestijs corpus affligentes, futuræ immortalitatis vestem nobis comparamus.

Nicephorus Philosophus. 830.

Oratione funebri in S. Antonium Patriarcham: Cùm diuinus Antonius tum esset inter adolescentes, & improuisò esset è porta egressus, contigit currum repente conturbari, quòd eam (*mulierem*) ex alto deorsum deturbasset, nisi eam seruassent, qui cum ipsa ambulabant. Illa autem conturbata eo quod acciderat, venerandum ludificabatur habitum, vt in rebus huiusmodi solent, qui sunt pusilli & abiecti animi. Cui dixit is, qui erat perfectus in iuuentute: Mulier, noli eum incessere maledictis. Meis enim manibus venies ad hunc habitū. Hæc dixit Sanctus: & cùm multi anni præterissent, ad effectum peruenit prędictio, &c.

Synodus Constantinopolitana sub Photio. 870.

Can. 4. Multis modis malignus monasticum venerabilem habitum probrosum efficere contendit, & magnam ad eam rem inuenit eius, quæ pręcessit, hęresis occasionem.

Can. 5. Statuit sancta Synodus, vt nemo Monastico habitu dignus putetur, priusquam triennij tempus, ad experientiam eis relictum, eos esse probatos, & tali vita dignos ostenderit.

Leo Imperator Philosophus. 880.

Constit. 6. D. Basilius eos, qui Monachicum habitum ambiunt, decimosexto primùm, aut decimoseptimo ætatis anno, vt illo digni habeantur decernit: Sexta Synodus mandat, anno decimo, qui eiusmodi vitam capesserent, suscipiendos esse, hæc expendentes, neutram sacrarum legum diximus esse contemnendam: sed contra ad vtrumque tempus religioso habitu, qui illum sumere cupiunt, dignos haberi iubemus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Stephani Monachi: Hæc cùm Abbas, aliaqúe huic proposito conuenientia monuisset, Stephanum tondet, & monastica veste induit, decimum sextum iam vitę annum agentem.

In vita Ioannis Calybitæ: Ad hæc Ioannes: Obtestor te per purissimam Trinitatem, vt hodie me tondeas: quoniam isto Angelico habitu indui vehementer cupio, ac studeo. Tunc Archimandrita puero illi benedixit, cumqúe eum totondisset, habitu induit.

In Martyrio sancti Anastasij. Tradit verò Iustinus Anastasium vni ex discipulis suis: qui cū eum & Græcas literas docuisset, & psalterium, eiusq; institutionem animaduertisset, iam rectè se habere ad vitam monasticam, tonsis statim capillis eius, & in eo factis omnibus, quę lex postulat, eum habitu induit monastico, & ex habitu hoc facit Anastasium, quod prius re erat, & moribus.

Theodorus Balsamon. 1150.

In Canonem 4. Synodi Trullensis: Canone Apostolico 25 etiam qui quamcūque mulierem stuprauit clericus deponitur, multò autem magis, qui sponsam Christi, & vas Deo dicatum polluit, deponetur.

In Canonem 5 Sancti Patres nullum alium præter Cantores & Lectores vxores ducere posse decernunt. Nullum autem alium præter hos, siue Hypodiaconum, siue Diaconum, siue Presbyterum, post ordinationem legitimam vxorem accipere, vel propter Canonis transgressionem deponi.

Nicetas Choniates. 1200.

In Manuele: Denique Manuel Imperator admōta ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulauit. Quo dicto, cùm, vt fieri solet, tumultus esset ortus, & spirituale vestē nigro panno, omnis ornatus expertem, ministri nescio vbi nacti, mollibus & regijs vestibus detractis, & aspero illo diuinæ vitę indumēto illi induto, in spiritualem eum conuestiunt militem, & galea thoraceqúe insigniore ornatum, in cælestis Imperatoris catalogum referunt.

Nicephorus Callistus. 1300.

Libro 9. cap. 14. de Monachis Tabennesiotis: Indumentum illis erat melota seu pellis ouilla: symbolum atque monumentum, vt opinor, generosę & fortis illius Eliæ Thesbytæ, rei venereæ, & concupiscentiæ macerationis atque mortificationis, vt æmulatione & ardore eiusdem cum illo spei, ad continentiam & castitatem strenuè grassarentur. Cæterùm reliquorum quoque Monachorum Ægyptiorum amictus, vt opinio fert, ad exemplum aliquod & specimen arcanioris Philosophiæ spectat. Non enim illi temere à communi habitu vestitū suum mutauêre. Amiculū namque manicis carens, indicium atque institutionē esse arbitror, ne manus ad iniuriam inferendam faciles sint & promptæ: Capitis verò tegmen acuminatum, vt simplices sint, & iniurias non vindicent, pureqúe & innocenter viuant: lactentium puerorum instar, quorum capita eiusmodi lineis mitris operiri solēt, quæ partem rationis principatum imperiumqúe obtinentem tegunt, atque fouent. Zona porrò, & quæ humeros & brachia comprimit cinctura, promptam alacritatem in ministerio Dei subobscurè indicat, vt quæ adimplere iussi sunt succincti perficiant.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Tertullianus, cū quinto Seueri Imperatoris anno Christo nomen dedisset, & toga reiecta pallio vestiretur, vt simplicitati religionis responderet cultus simplicitas, à quodam inconstantia notatus, orationem scripsit de pallio, quæ extat operum eius Tomo 1. folio 5. quam ita concludit: Hæc nimirum indignitas erit, à toga ad pallium? Sed ista pallium loquitur. At ego iam me illi etiam diuinæ sectę commercium confero. Gaude pallium, & exulta, melior iam te philosophia dignata est, ex quo Christianum vestire cœpisti.

Pontius Diaconus. 270.

In vita S. Cypriani: Finge enim tunc illum martyrij dignatione translatum. Quis emolumētum gratię per fidem proficientis ostenderet? Quis virgines ad congruentem pudicitiæ disciplinam, & habitum sanctimonia dignum, velut frænis quibusdam lectionis Dominicæ coerceret?

Marcellus Primus. 304.

Apud Gratianum 20. quæst. 1. Illud autem statuendum esse censemus, vt si in minori ætate filij Monasterio fuerint oblati, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt decimo quinto anno à Prælatis moniti, verbis inquirantur: vtrum in ipso habitu perseuerare cupiant, an non? Si verò permanere professi fuerint, vlterius pœnitendi locum minimè amplecti possunt. Si verò ad secularem habitum reuerti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur:

getur: quia satis inutile est, vt coacta seruitia Domino præstentur.

Syluester. 320.

In Concilio Romano cap. 10. Pudicitia custodita virgo vncta vertice introducatur ad nuptias Christi, velamen capitis ferens, non cordis.

Ambrosius. 370.

Lib. 1. ad Virginem lapsam cap. 5. Non es memorata diei sanctę Dominicæ Resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam?

Lib. 3. de Virginibus: Quoniam quæ habuimus digessimus superioribus libris duobus, tempus est, soror sancta, ea, quę mecum conferre soles, beatæ memorię Liberij præcepta reuoluere, vt quò vir sanctior, eò sermo accedat gratior. Nam is, cùm in Saluatoris Natali, ad Apostolum Petrum, virginitatis professionem vestis quoque mutatione signares, (quo enim melius die, quàm quo Virgo posteritatem acquisiuit?) atque astantibus etiam puellis Dei compluribus, quæ certarent inuicem de tua societate: bonas, inquit, filia nuptias desiderasti.

Epistola 36. de Paulino, qui vnà cum vxore Monasticam vitam amplexus erat: Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrasse à senatu, interceptam familiæ nobilis successionem, ferri hoc non posse? Et cùm ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis: *Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Sed non confusus est Moyses, qui cùm esset ascitus in domum regiam, thesauris Ægypti opprobrium Christi præferendum putauit. Non confusus est Dauid, qui ante arcam testimonij coram omni populo saltauit. Non confusus est Esaias, qui nudus & discalciatus ibat per populos, oracula clamans cęlestia. Quid vtique tam deforme visibili spectaculo, quàm histrionicos simulare gestus, & fœmineo vsu mollire membra? Sed hæc, quæ corporeo aspectu fiunt turpia, sacrosanctæ religionis contemplatione reuerenda sunt, vt qui ista reprehendunt, ipsi in laqueos reprehensionis animas suas induant.

Lucæ 9.

Exod 2.

2. Reg 6.

Esaiæ 20.

Hieronymus. 390.

In vita S. Pauli Eremitæ: Postquam alia dies illuxit, ne quid pius hæres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi vendicauit, quam in sportarum modum de palmę folijs sibi contexuerat, ac sic ad Monasterium reuersus (*Antonius*) discipulis cũcta ex ordine replicauit, diebusq; solẽnibus Paschæ & Pentecostes semper Pauli tunica vestitus est, &c. Obsecro quicunque hęc legis, vt Hieronymi peccatoris memineris: cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quàm regum purpuram cum pœnis suis.

In vita Hilarionis: Igitur sacco tantùm membra coopertus, & pelliceum habens ependytem, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumqúe rusticum, inter mare & paludem vasta & terribili solitudine fruebatur, &c. Super nudam humum, stratumqúe iunceum vsque ad mortem cubitauit: saccum, quo semel fuerat indutus, nunquam lauans, & superfluum esse dicens, munditias in cilicio quærere. Nec mutauit alteram tunicam, nisi cùm prior penitus scissa esset, &c. Octuagesimo ætatis suæ anno, cùm absens esset Hesychius, quasi testamenti vice breuem scripsit epistolam, omnes diuitias suas ei derelinquens, Euangelium scilicet, & tunicam sacceam, cucullam, & palliolum.

Epistola 4. ad Rusticum cap. 2. Tu, si Monachus esse vis, non videri, habeto curam, non rei familiaris, cui renuntiando hoc esse cœpisti: sed animæ tuæ. Sordidæ vestes, candidę mentis indicia sint: vilis tunica contemptum seculi probet: ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoq; dissentiant.

Cap. 7. Vidi ego quosdam, qui postquam renũtiauêre seculo, vestimentis duntaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de pristina conuersatione mutârunt.

Epistola 8 ad Demetriadem de seruanda virginitate cap. 2. Incredibilis animi fortitudo, inter gemmas & sericum, inter eunuchorum & puellarum cateruas, appetisse eam ieiuniorum laborem, asperitatem vestium, victus continentiam. Legerat enim Domini verba, dicentis: *Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*: stupebat ad conuersationem Heliæ, & Ioannis Baptistæ: quorum vterque zona pellicea astrinxit, & mortificauit lumbos suos.

Matth. 11.

4. Reg 1.

Matth. 3.

Cap. 3. His & alijs pluribus inflammata stimulis, omnem corporis cultum & habitum secularem, quasi propositi sui impedimenta, proiecit: pretiosa monilia, & graues censibus vniones, ardentesqúe gemmę redduntur scrinijs: vili tunica induitur, viliori tegitur pallio. & insperata auiæ genubus repente prouoluitur: fletu tantùm & planctibus, quæ esset, ostendit. Obstupuit sancta & grauis fœmina, alienum habitum in nepte conspiciens: mater gaudio stabat attonita: vtraque verum non credere, quod verum esse cupiebat. Certatim in oscula neptis, & filiæ, mater & auia ruunt, vbertim flere prægaudio, iacentem manu attollere, amplexariqúe trepidantẽ, agnoscere in illius proposito mentem suam, & gratulari, quòd nobilem familiã virgo virginitate sua nobiliorem faceret.

Ad Paulinum de institutione Monachi epist. 13 cap. 1. Tunicam mutas cum animo, nec pleno marsupio, gloriosas sordes appetis: sed puris manibus, & candido pectore, pauperem te spiritu & operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi & lurida facie, vel simulare, vel ostentare ieiunia, possessionum reditibus abundare, & vile iactare palliolum.

Ad Marcellam de laudibus Asellæ epist. 15. Cùm primùm Asella hoc propositum arripuit, aurũ colli sui, quod quidem murænulam vulgus vocat, absque parentibus vendidit, & tunicam fusciorem, quam à matre impetrare non poterat, induta, pio negotiationis auspicio, se repente Domino consecrauit: vt intelligeret vniuersa cognatio, non posse aliud ei extorqueri, quæ iam seculum damnasset in vestibus.

Ad Eustochium de obitu Paulæ epist. 27. cap. 1[illegible]. Vnus omnium habitus. Linteamine ad tergendas solũ manus vtebantur: à viris tanta separatio, vt à spadonibus quoque eas seiungeret, ne vllam daret occasionem linguæ maledicæ.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 11. Sanctimonialis virgo, cùm ad consecrationem sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniæ aptis.

Cap. 104. Sicut bonum est castitatis præmium: ita & maiori obseruantia, & præceptione custodiendum est, vt si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à

viro

[illegible] Apostolum [illegible].

[illegible] 400.

[illegible] Non sit notabilis habitus [illegible] affectetis [illegible] placere, sed moribus [illegible] sint vobis tam [illegible] capitum tegmina, [illegible] subter appareant.

Epistola 109. ad [illegible] Scriptum est quidem, [illegible] esse non [illegible] in habitu ornato, auri [illegible] circumpositione, & intortione crinium, & [illegible] huiusmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram adhiberi fermè solent, merito [illegible] sunt. Sed est quidam pro modulo personæ habitus matronalis, à viduali veste distinctus, [illegible] fidelibus coniugatis salua religione [illegible] conuenire.

Innocentius Primus. 406.

Epistola [illegible] Quę Christo spiritualiter nupserunt & velari à sacerdote meruerunt, si postea vel publicè nupserint, vel se clanculo corruperint, non admittendæ sunt ad pœnitentiam a[illegible], nisi is, cui se iunxerant, de seculo decesserit.

[illegible] Hæ verò, quæ necdum sacro velamine [illegible] in proposito virginali semper se permansuras promiserant, licet velatæ non sint, si forte [illegible], his agenda aliquanto tempore pœnitentia [illegible] quia sponsio earum à Domino tenebatur.

Paulinus Nolanus. 410.

[illegible] Epistolas, quas per nostrum illum [illegible] misisti, verè spiritalis [illegible] & pertulit, id est, filius noster [illegible] duplicem gratiam Domini [illegible] perspeximus: ne vel ille ad nos [illegible] veniret, qui nos de tuis [illegible] imbuto affectu desiderauerat: ne vel [illegible] nobis literas Marracinus adferret, qui [illegible] (vt credo) inspirata sibi aut verecundia nos videndi, aut pigritia vltra vrbem iter [illegible] porrigendi, Romæ literas tuas supradicto fratri dedit, gaudens optati occasione cōpendij, [illegible] sibi aduersum tua præcepta cōsultū putabat, [illegible] cogeretur Monachū aut in se (vt iusseras) fingere, aut in me, vt necesse erat, cernere. Sibi ergo habeat ille armilausam suā, & suas caligas, & suas buccas, quarū alia mutare, alia deducere timuit: nos adeant, & [illegible] sant [illegible], & cō pallidi nostri, non vestibus pectis superbi, sed horrentibus cilicijs humiles: nec chlamyde curtalini, sed sagulis palliati: nec balteo, sed reste succincti: nec improba attonsi capitis frōte criniti, sed casta informitate capillum ad cutem cæsi, & inæqualiter semitonsi, & destituta fronte prærasi, & ornatu [illegible] inornati, & decenter inculti sint, & honorabiliter despicabiles, cùm ingenitam quoque speciem corporis pro interiore cultu asper[illegible] etiam studio deformantur, vt fiant [illegible] honesti vultibus, dum perficiantur [illegible] honesti mentibus. Huiusmodi hominum & vultus, & habitus, & odor nauseam illis [illegible], quibus odor mortis est in odorem vitæ, qui [illegible] dulce, quod amarum; & turpe, quod castum; [illegible], quod sanctum est.

Seuerus Sulpitius. 420.

[illegible] Plerique camelorum setis [illegible] mollior ibi habitus pro crimine [illegible] magis est mirum necesse est, quod [illegible] longè al[illegible] etiam [illegible]

[illegible] Quæ nimirum [illegible], quæ non [illegible] Monachis [illegible] super [illegible] sacerdotem.

Constantius Presbyter. 470.

Vita S. Germani [illegible] Indumentum cuculla, & tunica, indifferenter fuere [illegible]. Nam neque hyeme accessit adiectio, neque [illegible] missum est. Quod verum quidem [illegible], nisi fortè donatum est, [illegible] solueretur, cilicio semper [illegible].

Faustus [illegible] 490.

Instructione ad Monachos. Non [illegible] est, si aliquis ad [illegible] atque habitum professionis suæ [illegible] videatur, anima verò eius [illegible], & defluat. Et quid grauius, quando [illegible] aliquis repētinus eradicarius de loco, ad [illegible] te Dominus tuus vocauerat: in quo te [illegible] post mala seculi, quasi in portum de tempestate [illegible] xerat, obliuisci subito fraternæ societatis & consolationis, obliuisci illius loci, in quo primum dulcissimum immutationis habitum & nomen secularis exueris?

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad sororem cap 3.

Sed tibi cum geminum tet gerunt tempora lustrum,
Mox stola sincero velat te candida cultu,
Virgineos habitumq; decens, quem mater amictum
Religiosa suum manu consecrat. &c.

Benedictus Abbas. 510.

Cap. 55. Regulæ. Vestimenta fratribus secundùm locorum qualitatem, vbi habitant, vel aërum temperiem, dentur: quia in [illegible] plus indigetur, in calidis verò minus. Nos in mediocribus locis sufficere credimus Monachis per singulos cucullam, & tunicam [illegible] in hyeme villosam, in æstate [illegible] & scapulare propter opera. Indumenta pedum pedules, & caligas. De quarū rerum omnium colore, aut grossitudine, non causentur Monachi, sed quales inueniri possunt in prouincia, qua habitant, aut quod vilius comparari potest. Abbas autem de mensura prouideat, vt non sint curta ipsa vestimenta vtentibus eis, sed mensurata. Sufficit Monacho duas tunicas, & duas cucullas habere propter noctes, & propter lauare ipsas res.

Concilium Aurelianense Quintum. 549.

Cap. 19. Quæcunque puellæ seu propria voluntate Monasterium expetunt, seu à parentibus offeruntur, annū in ipsa, qua intrauerint, veste permaneāt: postmodum secundùm statuta Monasterij ipsius, in loco, quo elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant.

Concilium Matisconense Primum. 576.

Cap. 5. Vt nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut calceamenta secularia, nisi quod religionem deceat, induere præsumat. Quod si post hāc definitionem clericus aut cum indecenti veste, aut cum armis inuentus fuerit, à seniore ita coërceatur, vt triginta dierum inclusione detentus, aqua tantùm & modico pane diebus singulis sustentetur.

Gordianus. 560.

Vita S. Placidi cap. 1. Et primo quidem non cognouerunt eum, ob id scilicet, quia ex quo beato Benedicto oblatus est, illum vlterius nō viderāt, & post tanti temporis spatium vir factus, & monachali habitu indutus erat.

Martinus Bracharensis. 570.

In Capitulis Græcarum Synodorum [illegible] Non oportet clericum comam nutrire, & sic ministrare, sed attonso capite, patentibus auribus, & secundum Aaron vestem talarem induere, vt sint in habitu ornato.

[illegible] 580.

Lib 6 Carm de Berchilde sacra virgine:

Non cui [illegible] humeros, nec colla [illegible] gemmis
Sed [illegible] casto pectore pura micas.
Mutas [illegible] vestem, [illegible] fulgentis honorem,
Cum thalamis Domini sponsa iugenda venis.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. Dialog. cap. 1. Sanctus Benedictus conuersionis habitum à Romano Monacho accepit.

Libro 1 epist. 33. ad Venantium, qui habitum Monachicum dimiserat. In quo habitu fueris recolis, & supernę districtionis animaduersione postposita, ad quid sis delapsus agnoscis. Culpam ergo tuam pensa, dum vacat; districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce, ne tūc illam amaram sententiam audias, cùm eam iam nullis fletibus euadas, &c. Si Ananias mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit, considera quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed teipsum, quem Deo omnipotenti sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti?

Lib. 10. epist. 22. Quid est habitus Monachi, nisi despectus mundi? Quomodo igitur mundum despiciunt, qui in Monasterio positi aurum quęrunt?

Homilia 17. in Euangelia: Cùm Monachum videmus, admonendus est, vt reuerentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circumspiciat, vt ea, quę mundi sunt, perfectè deserat, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat.

Ionas Scotus. 640.

Vita S. Eustachij cap. 3. Interea peracta legatione sua Eustachius pater remeat, puellam custodia liberat, patrem terribiliter increpat, religionis vestem per Pontificem vrbis illius Gundoaldum nomine induit, sacratque salutaribus sacramentis.

Concilium Toletanum Sextum. 652.

Cap. 6. Procliuis est cursus ad voluptatem, & imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quisquis virorum vel mulierum habitum semel induerit spontaneè religiosum, aut si vir deditus Ecclesię choro vel fœmina fuerit, aut sui delegata puellarum Monasterio: in vtroque sexu præuaricator, ad propositum inuitus reuerti cogatur, vt vir detondeatur, & puella ad Monasterium regrediatur. Viduæ quoque, sicut vniuersalis Synodus iamdudum statuit, professionis vel habitus sui desertrices, superiori sententia condemnentur.

Concilium Toletanum Decimum. 6[illegible]8.

Cap. 6. De his, qui in parua ætate coram parentibus religionis habitū tenuerunt, quoniā vsque huc dissolutæ operationis affectus interdum mutare fecit honestum constitutionis edictum, &c. Ideo, si in qualibet minori ætate vel religionis tonsurā, vel religioni debitā vestē in vtroq; sexu filijs, aut vnus, aut ambo parentes dederint, certè aut nolentibus, vel nescientibus sese susceptam, non mox visam in filijs abdicauerint: sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in cōuentu eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reuerti habitum, ipsis filijs quandoque penitus non licebit: sed conuicti, quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque reuocentur, & sub strenua districtione huiuscemodi obseruantiæ inseruire cogantur.

Beda. 700.

Historia Anglicana libro 3. cap. 26. In magna erat veneratione tempore illo religionis habitus, vt vbicunque Clericus aliquis, aut Monachus adueniret, gaudenter ab omnibus, tamquam Dei famulus, exciperetur.

Libro 4. cap. 27. Cuthbertus à prima ætate pueritię studio religiosæ vitæ [illegible] ardebat [illegible] cunte adolescentia monachicum & nomē assumpsit & habitum.

Luitprandus Rex Longobardorum. 730.

In Legibus titulo 2. §. [illegible]. De his fœminis, quæ velamen sacræ religionis suscipiunt, atque à parentibus suis Deo vouentur, atque ipsæ eligunt religionis habitum & vestem Monasticam induere, quanquam à sacerdote consecratæ non sint, placuit pro Dei amore, vt in ipso habitu in omnibus perseuerent.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine ad faciendum Monachum: Oremus. Deus æternorum bonorum fidelissime promissor, certissime persolutor, qui vestimentum salutare & indumentum æternę iucunditatis tuis fidelibus promisisti, clementiam tuam suppliciter exoramus, vt hęc indumenta, humilitatem cordis, & contemptum mundi significantia, quibus famulus tuus sancto visibiliter est informandus proposito, propitius benedicas, vt beatæ castitatis habitum, quem te aspirante suscepit, te protegente custodiat, & quem vestibus venerandæ promissionis induis temporaliter, beata facias immortalitate vestiri.

Tunc exuatur ab Abbate ipse nouitius proprijs vestimentis, & interroget eum, si propria voluntate abrenunciet mundo, &c. *si omnia ista gratuito animo promiserit, Abbas dicat illi:* Expolia te veterem hominem cum actibus suis, & indue nouum Dominum Iesum Christum. *Resp.* Amen. *Et adijciens dicat:* Accipe hoc salutare indumentum, quod venerabilis Pater Benedictus illęsum custodiuit, vt per eius imitationem, ipsius cœtui aggregatus, ante tribunal Christi valeas peruenire. *Et induat ipsam melotem, toto corpore prostratus ante altare dicat hunc versum:* Suscipe me secundùm eloquium tuum, &c.

Zacharias Papa. 740.

Epistola ad Pipinum: Monachi laneis indumentis iuxta normam & regulam Monasticæ disciplinæ, atque traditionem Sanctorum probabilium Patrum, sine intermissione vtantur. Si enim abrenuntiantes ea, quę seculi sunt, tota se Deo intentione contulerunt, de omnibus illicitis debent abstinere, vt quantum corpori suo sustinuerint laborem, tantum remunerationis præmiū à Deo percipere mereantur.

Adelinus Sagiensis. 880.

In vita S. Opportunæ: Interea appropinquat dies, quo B. Opportuna Episcopali benedictione velamen consecratum capiti suo imponat, & abiectis iucunditatis & secularibus ornamentis, induatur vestibus sacræ religionis. Itaque deposita regia purpura, multum lętatur vili circumamicta tunica, &c. Omnibus seculi rebus valefaciens, & soli Deo vacare cupiens, accepto sanctæ conuersationis habitu, cœtui sanctarum coniuncta est fœminarum, Domino ibidem famulantium.

Ado Viennensis. 880.

Ætate 6. de anno 727. Carolus Monasterium in monte Sarepte, in veneratione S. Syluestri construxit, ibique sub monastico habitu aliquo tempore vixit. Inde ad S. Benedictum in Cassino monte perueniens, Monachis sociatus est.

Hucbaldus Elnonensis. 900.

Vita S. Aldegundis cap. [illegible]. Deducta est Aldegundis à sanctis Episcopis in oratorium [illegible] sacerdotali benedictione [illegible]æ er-

no sponso Saluatori desponderunt, sacrumque velamen in habitum sanctæ religionis super caput eius imposuerunt.

Smaragdus. 950.

In Diademate Monachorum cap. 19. Monachus reuerentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circumspiciat, atque ea, quæ mundi sunt, perfectè deserat, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat.

Anselmus. 1080.

Ad caput 2. epistolæ ad Romanos: Baptismus prodest, si Euangelium obserues: si autem præuaricator legis sis, baptismus tuus nihil tibi valebit. Sic & Monacho cuculla prodest, si Regulam obserues; si autem præuaricator Regulæ sis, cuculla tua inutilis facta est.

De Similitudinibus cap. 92. Quòd Monachus nigras vilesque fert vestes, vt se vilem reputet, peccatoremque commonet. Quòd ijsdem à capite vsque ad pedes tegitur, hoc eum facere à principio vsque ad finem vitæ hortatur. Hæc enim est talaris tunica, & polymita, quam filio suo Ioseph fecisse legitur Iacob Patriarcha. Quòd autem eædem sunt in modum crucis, eum semper habere commonet memoriam Dominicę passionis.

Franco Affligeniensis. 1100.

Epistola quòd Monachus abiecto habitu non possit saluari: Vestimenta in ministerium & ministrorum Dei vsum inuocatione nominis Christi consecrata, in quo sanctificantur omnia, quæ in cælo, & quæ in terra, salutem præstant, sanctitatem multiplicant, si tamen vtentium ijs vita & conuersatio digna fuerit, quibus inuocatio sancti nominis incrementum conferat sanctitatis. Porrò perditè & indignè habitu sancto vtentibus, habitus (non diffiteor) nihil confert salutis, sed est eis testimonium & cumulus damnationis. Non potest ergo (vt asseris) Monachus habitum professionis suæ absque detrimento salutis suę abijcere, & habitum clerici assumere, cui iam omnis habitus illicitus factus est, præter eum, in quo professus est.

Guigo Carthusianus. 1130.

In Meditationibus cap. 2. Continuum mendacium est habitus tuus, & corona tua: quoniam quod deest significant.

Hildegardis. 1150.

Epistola ad Griseos Monachos: Vestitus Monachorum nō à seculo est, sed mirabiliter à Deo, quemadmodum Deus in illis ordinauit, qui hunc primitus ostendendo & docendo protulerunt. Nam cuculla eius ab Angelicis spiritibus præsignata est, qui in faciem Dei, & non in alium aspiciunt: & latitudo eius ad similitudinem nubis tendit: quoniam & Angeli in nubibus multoties visi sunt: & quia etiam vestis innocentię Adæ, quasi lucida nubes erat. Homines itaque isti cuculla caput suum tegunt, ne ad sinistram vel dextram declinantes, rectè coram se in impetu spiritus gradiantur, Deum semper inspicientes, ne de bonis operibus reuertantur.

Abbas Ioachim. 1180.

Ad cap. 4. Hieremiæ: Hic nota pro eo, quòd coruus est vnicolor, & columba discolor, in seipsis datur intelligi, quòd Ordines eorum diuersi erũt quoad habitum, non quoad animum: quia ad vnum granum tendunt, & vno studij proposito & voto concurrunt.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 16. Clerici clausa deferant desuper indumenta, nimia breuitate vel longitudine non notanda: pannis rubeis, aut viridibus, nec nō manicis, aut sotularibus cōsutitijs, seu rostratis, &c. non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra Ecclesiam non gerant: sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, vel personatibus constituti, nisi iusti causa timoris exegerit habitum transformari. Pontifices in publico superindumentis lineis omnes vtantur, nisi Monachi fuerint, quos oportet deferre habitum monachalem.

Saxo Grammaticus. 1220.

Historiæ Danicæ lib. 13. Rex desperato languoris remedio, quia corpori non poterat, spiritui consulere cupiens, regiam vestem cuculla permutat, vocataque militum cohorte, palam regno renuntiat.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de moribus cap. 7. Monachus, aut alterius Ordinis professor, si habitu sui Ordinis abiecto, secularem habitum deferat, Monachus apostata iudicandus est: sic clericus clericali habitu abiecto, si secularem assumpsit, clericus apostata iudicandus est.

Guilhelmus Durandus. 1270.

In Rationali diuinorum lib. 5. cap. 3. Habitus Monachorum habitum imitatur Sanctorum. De Helia namque legitur: *Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus.* Et de ipso, & de illi similibus dicit Apostolus: *Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis.* Et de Ioanne Baptista: *Baptista*, inquit Euangelista, *zona pellicea circa lumbos.* Adhuc cuculla Monachorum sumpta est à collobijs Apostolorum, quæ vt dalmatica formabantur, & in eis forma crucis præferebatur: quia illi se vitijs & concupiscentijs crucifigebant: eius nigredo est mundi contemptus, longitudo perseuerantia in bono. Heb. 2.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Religiosis cap. 2. Cùm habitus exterior sit signum dispositionis mentis, religiosus potest vti habitu bene & malè. Bene quidem potest vti, & sic est laudabilis vilis & humilis habitus in Religiosis, propter quatuor rationes. Prima est, propter pœnitentiæ executionem: secunda est, propter mundanæ gloriæ vitationem: tertia est, propter sui humiliationem: quarta, propter aliorum ędificationem. Prima causa, quare habitus humilis vel vilis est laudabilis, propter pœnitentiæ executionem. Sicut enim tempore solennitatis & gaudij vtuntur personæ cultioribus vestimentis: ita etiam tempore pœnitentiæ vtuntur pœnitentes vilioribus vestimentis. Sed religiosus est in statu pœnitentiæ. Ergo vilitas vestis sibi competit. Secunda est causa, propter mundanæ glorię vitationem. Cùm enim Religiosus sit mortuus mundo, pompam mundi debet contemnere. Signum autem contemptus diuitiarum & fastus mundi est vilis habitus, &c.

ARTICVLVS OCTAVVS.

MONACHORVM ET CLERICORVM TONSVRAM

IMPROBANT.

Anno post natū Christum

1400 VICLEVISTÆ, in libello, quem scripserant ad Parlamentum Regis Angliæ Richardi Secundi: *Dolorosum interludium est hominibus sapientibus videre Episcopos ludere cum Spiritu sancto in collatione suorum Ordinum, qui ipsi dant coronas in characteribus loco alborum cornorum: & hac litera Antichristi introducta in sanctam Ecclesiam ad coronandam otiositatem.*

1430. *Apud Thaboritas sacerdotes neque coronas ferunt, neque barbas tondent.* Æneas Syluius epist. 130.

1520. *Martinus Lutherus*, in libro de Votis Monasticis, de Missa priuata, & alibi *tonsuram clericorum & monachorum miris sannis & ludibrijs proscindit.*

1540. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. § 25. *Radunt eos in vertice, vt corona regale decus significet: assignant & alias rationes. Sūmitas capitis denudatur, vt mens ad Dominum libera demonstretur. Omnia in figuris scilicet, quia* velum templi *nondum* scissum *est. Quousque nos talibus fucis & præstigijs ludent? Cur non magis sanctitatem verè exhibent, quam falsis mendacibusq; signis ipsius speciem simulant?*

1550. *Hortensius Landius, Augustinianæ tonsuræ desertor, libellum emisit in lucem, quem inscripsit de persecutione barbarum, in quo miris sannis Clericorum & Monachorum tonsuram persequitur.*

1560. Magdeburgenses Centuriæ 4. cap. 6. pag. 467. ad dictum Dionysij Areopagitæ de habitu & tonsura Monachi: *Hæc superstitiosa sunt*, inquiunt, *non consentanea sacris literis, nec obseruationi purioris Ecclesiæ.*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchiæ cap. 6. Vbi iste illa omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans, &c. Porrò tonsura crinium vitam mundissimam indicat, & nulla figura fucatam, & quæ nullis fictis coloribus inductis animę deformitatem exornet.

Constantinus Imperator. 320.

In donatione: Ipse Syluester Papa super coronam seu tonsurā, quam habuit ad Dei honorem, & sancti Petri, noluit ferre coronam ex auro, vel margaritis.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 76. Arabico: Vt religiosi, tum Monachi, tum Moniales, habeant alia indumenta, & alios mores, quàm habent laici, & tondeant caput in modum coronæ, & cingant se.

Athanasius. 340.

De Virginitate: Materia vestium tuarum ne sit pretiosa, capilli circumtonsi, crinalis vitta ex lana sit, caput astringens.

Epiphanius. 380.

Hæresi 80. Oportet filios sanctæ virginis matris Ecclesiæ esse reuerendos in tonsura, & colere Deum occultè videntem occulta, & retribuentem in conspicuo: atque hoc honesto habitu propter externos. Alienum est à Catholica Ecclesia saccus conspicuus, & coma extenta à prędicatione Apostolorum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 12. quæ est oratio de pace post reconciliationem Monachorum præsente Patre habita: Atque hæc etiam vitæ Deo gratę pulchra inditia & argumenta, tacitiq; præcones, sordida nimirum & squalida coma, pedes nudi, & Apostolicos imitantes, nihil mortuum ferentes, apta & moderata tonsura, amictus fastum coercens.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 41. Atque aliarum virginum erat huiusmodi habitus, vt essent tonsæ, & haberent cucullos in capite.

Iustinianus Imperator. 530.

Nouella 5. de Monachis c. 2. Sancimus eos, qui singularem conuersationem profitentur, nō promptè mox à Præsulibus habitū percipere monachalem, sed per triennium totum tolerare, nondum monachicum habitum promerentes, sed tonsura & veste eorum, qui laici vocantur, vti.

Cap. 3. Qui triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos alijs Monachis, & Præsuli demōstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. Quem optimus ille pastor & peritissimus medicus per dies septem sic probatum, confessum statim tonderi fratribusq; aggregari permisit.

Leontius Cyprius. 600.

Vita Simeonis Sali c. 7. Quocirca sapiens ille medicus & doctor, cùm ea, quæ ipsi inerat sapientia

[illegible] talibus monitis & pre[illegible] vultisne capitis ve[illegible] adhuc tempore versari in laico habitu, quem hodie geritis? Illi autem vno consilio, vel potius vno sancto Spiritu [illegible] ciderunt ambo ad Præfecti pedes, petentes ab eo, vt eos statim tonderet, & citra dilationem.

Antiochus. 610.

Homilia 89. Nos exuti primum veterem hominem cum actibus suis, quin externè etiam detonsi, nosque ad eleemosynas exponêtes, nudi quoque cura omni & veste in stadium ascendamus exercendæ virtutis.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 118. Menas Diaconus monachus, relicto monastico habitu, ad seculum rediit postea profectus Theopolim, cùm rediret in Seleuciam, vidit monasterium S Simeonis Stylitę [illegible] longè, & ait intra se: Ascêdam, & videbo magnum Simeonem. Nunquam enim eum viderat. Euntem verò, & iam cœnobio appropinquantê vt vidit Abbas Simeon, diuinitus agnoscês quòd esset Monachus, & quia Diaconus fuisset, vocauit ministrum suum, dicens: Affer huc forfices. Cùmque attulisset, ait illi: Benedictus Dñs, tonde illũ, ostêdês eũ digito. Erant enim multi circa columnâ. Admiratus autem ille in verbo senis, simulque timore magno comprehensus, suscepit tonsuram, nihil omninò loquens. Intellexit enim, quia Deus reuelasset seni de se. Cùm minister ergo totondisset illum, ait illi magnus Simeon: Fac orationem Diaconi, & cùm orasset, ait illi iterum. Perge [illegible] habitu, vnde existi.

Concilium Trullense. 710.

Can. 42. Eos, qui dicuntur Eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti, & capite comati vrbes obeunt, & cum viris ac mulieribus versantur, & propriæ professioni faciunt iniuriam, statuimus, si elegerint quidem tõsis comis reliquorum Monachorum amictum suscipere, eos in Monasterio constitui, & inter fratres referri.

Can. 43. Licet omni Christiano vitam exercitationis [illegible] gere, & rerum ad vitam pertinentium [illegible] tempestate, Monasterium ingredi, atque [illegible] Monachi tonderi, in quacunque prolapsione deprehensus fuerit.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria. Tonsura capitis sacerdotis, & rotunda pilorum [illegible] ius media sectio, vice coronæ est spineę, quam Christus gestauit. Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri, quę, cùm missus esset ad prędicationem Domini, ac magistri, ei tonsa est ab iis, qui eius sermoni non credebant, vt illuderetur ab ipsis, eique magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam conuertit.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 19. Nazianzeni. Per exornationem [illegible], profundam tonsuram, atque ad pellem vsque accedentẽ intelligit, ita vt ipsam attingat. [illegible] quippe Monachis decus atque ornamentum est.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 14. Quoniam videmus nonnullos à pueritia [illegible] ram cleri accipientes, nondum accepta [illegible] manuum impositione, & in congregatione in suggestu legentes, & id non canonicè [illegible] hoc a præsenti Canone non fieri permittimus [illegible] autem etiam in Monacho seruari.

Ionnius. 820.

[illegible] Tunc diuino instinctu [illegible] inspiratione principatus & diuini Spiritus, conspirante etiam consilio Imperatoris, [illegible] mutata dignitate, & tonsa coma [illegible] venerando alio sumpto amictu, [illegible] & spiritualibus inuocationibus, sicut Aaron & Phinees, suscipit vnctionẽ honoris sacerdotalis, & ascendit ad altitudinem cathedræ pastoralis.

Leo Imperator cognomento Philosophus. 880.

Constitutione 6. De bonorum dispositione peculiarem sententiam pronuntiamus, vt nempe, qui sextodecimo aut decimo septimo tonderi voluerit anno, de rebus suis quomodo velit statuere, possit.

Simeon Metaphrastes. 950.

De S. Cyro, & Ioanne: Cùm ergo (Cyrus) sic, & propter hęc venisset in Arabiam, statim mutat habitum, vitæ formam & studium, & cùm caput cute tenus totondisset, amictu induitur monastico, & ad viuendi rationem extollitur sublimiorem.

Vita Danielis Stylitæ cap. 5. Cùm præfectus sacri gregis iussisset omnes congregari in Dominico, & Danieli sacram recitasset regulam, tondet ei capillos, & monastico eum induit habitu.

In vita SS. Menæ, Hermogenis, & Eugraphi: Maximinus Imperator Ethnicus: Dic mihi, inquit, ô infelix Hermogenes, quidnam te mouit, vt sineres hunc diutius versari in vanitate, & non solùm eum ab errore non reduceres, sed eiusdem malæ opinionis fieres socius, & tibi præterea caput, ô stolide, tonderes, & reputareris esse vnus ex iis, qui sunt in theatro, histrionibus?

Ioannes Zonaras. 1100.

Tomo 3. Annalium in Romano Lacapeno: Filium natu minimum Theophylactum, cui Pontificatum vrbis Imperatoriç ambiebat, detonsa coma clericum fecit, à Patriarcha Syngelum quoque designatum.

In Romano Argyropolo: Zoë Imperatrix Petrinum profecta, sororem Theodoram pro Monacha totondit.

Theodorus Balsamus. 1160.

Ad Canonem 33. Synodi Trullensis: Nota, quòd simulac acceperunt aliqui tonsuræ characterem à manu Antistitis, eos pro clericis habeat Canon. Audiui etenim nonnullos dicentes, non esse lectorem, nec dici clericum, qui fit in cleri ordinem relatus, sed eum demum esse clericum, qui solùm habet tonsuram: & ideo ei licere in laicalem habitum transmutari. Quod mihi quidem non videtur. Sed & Monachos, qui non habent Episcopales coronas, sed monachicam tonsuram, dicũt nõnulli posse in suggestu legere, & reliqua, quemadmodum & clerici, tamquam monachalis tonsura vtique sufficiat pro tonsura clericali. Mihi autem videtur Monachũ, qui à sacerdote, qui præest, lector est constitutus, in suggestu posse legere. Eum autem, qui habet solam monachalem tonsuram, hoc facere non posse.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responso 2. c. de vita Monastica: Respũdemus priscos Monachos se necessariò cum tonsura, & voto id solitariam contulisse vitam: eadem id ratione etiamnum fieri.

Stephanus Gerlachius.

Epistola Constantinopoli ad Martinum Crusium scripta de Græcorũ [illegible]: Dominus Patriarcha Hieremias vir hilaris & humanus est, hominibus arri[illegible] in medio capitis rasura, in sincipite corolla, in occipitio & temporibus longi capilli, sicut in omnibus illic Monachis.

PROBANT PATRES LATINI.

Anicetus. 154.

Epistola ad Galliæ Episcopos cap. 4. Prohibete, fratres, per vniuersas regionum vestrarum Ecclesias, vt clerici, qui laicis & simplicibus virtutis, honestatis, pudicitię & grauitatis exemplar esse debent, ac seipsos, tanquam signum purioris vitæ, rudioribus ad imitationem prudenter exhibere, iuxta Apostolum, comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphęræ radant: quia sicut discreti debent esse in conuersatione, ita & in tonsura, & omni habitu discreti debent apparere.

1 Cor 11

Marcellus Primus. 304.

Apud Gratianum 20 quest. 1. Illud autem statuendum esse censemus, vt si in minori ætate filij Monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt decimoquinto anno à Prælatis admoniti, verbis inquirantur, vtrum in ipso habitu permanere cupiant, an non?

Ambrosius. 370.

Ad Virginem lapsam cap. 8 Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens, ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præbuerunt.

Prudentius. 380.

Hymno 13. de S.Cypriano:

Vnus erat iuuenum doctissimus artibus sinistris,
Fraude pudicitiam perstringere, nil sacrum putare:
Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulchra,
Quo geniale tori ius solueret æstuante nupta:
Luxuriæ rabiem tantæ cohibet repente Christus,
Discutit & tenebras de pectore, pellit & furorem,
Implet amore sui, dat credere, dat pudere facti
Iamque figura alia est, quàm quæ fuit oris & nitoris:
Exuitur tenui vultus cute, transit in seueram,
Defluà cæsaries compescitur ad breues capillos:
Ipse modesta loqui, spem quærere, regulam tenere,
Viuere iustitia Christi, & penetrare dogma nostrum.
Hinc igitur meritis dignissimus vsque Episcopale
Prouehitur solium Doctor, capit & sedile summum.

Hieronymus. 390.

Epistola 48 ad Sabinianum cap. 3 Moris est in Ægypti, & Syriæ Monasterijs, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renuntiantes, omnes delicias seculi conculcârint, crinem Monasteriorum matribus offerant desecandam, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter ac velato. Nec hoc quisquam præter tondentes nouit, & tonsas, nisi quòd quia ab omnibus fit, pene scitur ab omnibus.

Cor. 11

Epistola ad Augustinum, quæ est inter epistolas Augustini 26 Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes precor coronam tuam.

Augustinus. 400.

Epistola 147 ad Proculianum Episcopum: Honorant nos vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 4. Venio nunc ad maiorem fratris erga me Victoris operam, qua me suis manibus tondere dignatus est, quod ipsum tamen beneficium tibi me debere voluit.

Epist. 7. Monachi non improba attonsi capitis [illegible] [illegible] casta [illegible] deformitate capillum ad cutem cæsi, & inæqualiter [illegible] fronte [illegible], & ornatu pudicitiæ [illegible] [illegible] incultu, & honorabiliter despicabiles, [illegible] in [illegible] quoque speciem corporis pro interno cultu aspernantes, etiam [illegible] [illegible] vt fiant prudenter inhonesti [illegible] [illegible] perficiantur salutariter honesti [illegible].

Eucherius Lugdunensis. 410.

In Natali plurimorum Mart. [illegible] ornantur peccata, vbi radices figunt: quę vbi succisę fuerint, non est vbi crescant. Vnde scriptum est [illegible] *tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.* Vnde & sacerdotes comam nutrire interdicuntur.

Sidonius Apollinaris. 470.

Lib. 4. epist. 13. Nuper rogatus Germanici spectabilis viri Cantilensem Ecclesiã inspexi. Et ipse locositorũ facilè primus, quique post tergũ cum iam duodecim lustra trãsmittat, quotidie tamẽ habitu cultuque cõtinuò nõ iuuenescit solũ, sed quodãmodo repuerascit. Etenim vestis astricta, tonsus cothurnus, crinis in rotæ speciem accisus, barba intra rugarum latebras mersis ad cutem secta forficibus, ad hoc & munere superno membrorum solida coniunctio, integer visus.

Constantius Presbyter. 480.

Vita S.Germani c. 4. Beatus Amator vidẽs Germanũ illustrissimũ nihil oneris portantẽ, præcipit ostiarijs, Ecclesię fores claustris vt arctarent. Ipse verò glomerata secũ turba clericorum atque nobiliũ, iniiciens manus Germanũ apprehendit, & inuocato nomine Dñi cæsariẽ eius capiti detrahens, habitu religionis, reiectis secularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 2. Clerici, qui comã nutriunt, ab Archidiacono (etiamsi noluerint) inuiti detondeantur vestimenta etiam, vel calciamenta, nisi quæ religionem deceant, vti, aut habere non liceat.

Benedictus Abbas. 530.

In Regula c. 1. Tertiũ Monachorũ teterrimũ genus est, Sarabaitarũ, qui nulla regula approbati experientia magistra, sicut aurũ fornacis, sed in plumbi natura molliti, adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur.

Gregorius Turonensis. 580.

Vita Patrum c. 9 Patroclus abijt ad Arcadiũ Biturigę vrbis Episcopum, petijtque sibi comã capitis tonderi, accirique se in ordinem clericorum. Quod Episcopus Domino volẽte sine mora compleuit.

Hist. Frãc. l. 5. c. 5. Trãseũte interea B.Tetrico Episcopo Syluester tõso capite Presbyter ordinatur.

Martinus Bracharensis. 590.

Græcarum Synodorum c. 66. Non oportet Clericos comam nutrire, & sic ministrare: sed attonso capite, patentibus auribus, & secundum Aaron talarem vestem induere, vt sint in habitu ornato.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 8. epist. 23. Monasterijs omnibus fraternitas vestra districtius interdicat, vt eos, quos ad conuertendum susceperint, prius quam biennium in conuersatione compleant, nullo modo audeant tonsurare: sed hoc spatio vita moresque eorum solicitè comprobentur.

Faustus. 600.

In Vita D.Mauri: Dimittens Florum Rex, dixit ad illum: Quæ cum viro Dei de nostra ad [illegible] cum illum inueneris profectione, citius nobis remandare satage. Multum enim [illegible] [illegible] esset, die, quo capitis [illegible] [illegible] [illegible] a de D[illegible]

[illegible]. 6?0.

[illegible] *cap.* [illegible] [illegible]nsuræ Ecclesiasticæ [illegible] à Nazaræis, ni fallor, exortus est, qui [illegible] post vitæ magnæ con[illegible] [illegible] completa, caput radebant, [illegible] capillos in ignem sacrificij ponere iubebâtur, [illegible] perfectionem consecrationis Domino [illegible] Huius ergo exempli vsus ab [illegible] introductus est, vt hi, qui in diuinis [illegible] mancipati Domino consecrantur, quasi [illegible], id est, sancti Dei, crine præciso inno[illegible] &c. Est autem in clericis tonsura signum [illegible], quod in corpore figuratur, sed in ani[illegible]itur, scilicet, vt hoc signo in religione vi[illegible]ur, & criminib. carnis nostræ, quasi cri[illegible]amur, atque [illegible] innouatis sensibus, vt [illegible]ibus innot[illegible]scamus, *expoliantes nos*, iuxta Apostolum, *veterem hominem cum actibus suis, & in[illegible] nouum, qui in agnitionem Dei renouatur* [illegible] renouationem in mente oportet fieri, sed [illegible] demonstrari, vbi mens noscitur habi[illegible]. Quod vero detonso capite inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium regnumque Ec[illegible]issimo figurari. Tiara enim apud [illegible] [illegible]ituebatur in capite sacerdotum. Hæc [illegible] confecta rotunda erat, quasi sphæra me[illegible], & hoc significatur in parte capitis tonsa. Co[illegible] autem, latitudo aurei est circuli, quæ regum [illegible] cingit. Vtrumque itaque signum exprimi[illegible] in capite clericorum.

[illegible] Toletanum Quartum. 646.

[illegible] Omnes clerici vel lectores, sicut Leuitæ [illegible], detonso superius capite toto, infe[illegible] circuli coronam relinquant. Non sic [illegible]sque in Gallicię partibus facere lectores [illegible]tur, qui prolixis, vt laici, comis, in solo ca[illegible] apice modicum circulum tondent. Ritus [illegible] in Hispanijs hucusque hæreticorum fu[illegible]. Vnde oportet, vt pro amputando ab Ecclesijs [illegible], hoc signum dedecoris auferatur, & sit [illegible] tonsura vel habitus, sicut totius Hispaniæ est [illegible]. Qui hoc non custodierit, fidei Catholicæ re[illegible]erit.

Concilium Toletanum Decimum. 6?8.

Cap. 6. Conuicti, quòd tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religi[illegible]is cultum, habitumque reuocentur.

[illegible]fridus Anglus. 680.

Epistola ad Naitanum regem. Neque ob id tantum in coronam attondemur, quia Petrus ita attonsus [illegible], sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est, idcirco & nos, qui per eandem passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum, cum illo in vertice summa [illegible] capitis nostri parte gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia signum sanctæ crucis in fronte portare consueuit, vt crebro vexilli huius munimine a malignorum spirituum defendatur in[illegible], crebra huius admonitione doceatur, se [illegible] carnem suam cum vitijs & concupiscen[illegible] debere: ita etiam oportet eos, qui [illegible] votum, vel gradum clericatus ha[illegible] [illegible]oribus se necesse habent pro Domi[illegible] [illegible]æ frænis astringere, formam quoque [illegible] ipse in passione sua spineam por[illegible], vt spinas & tribulos peccatorum [illegible] portaret, id est, exportaret & aufer[illegible], [illegible] in capite per tonsuram [illegible] & opprobria pro [illegible] prompto animo sufferre, ipso eti[illegible], vt coronam vitæ æter[illegible] Deus diligentibus se, se sem[illegible]

[illegible] 700.

Historiæ Anglicanæ lib. 4. cap. 1. Theodorus S[illegible] conus ordinatus, quatuor expectauit mensi[illegible], donec illi coma cresceret, quò in coronam tonderi posset. Habuerat enim tonsuram more Orientalium.

L. 5. cap. 13. Iucuningus regis Alfridi rogatu in Monasterio inditus, ac monachica est tonsura coronatus.

Vitæ S. Chutberti cap 6. Post dies paucos obtinuit apud Abbatem monasterij, vt accepta tonsura, fratrum iungeretur consortio.

Auctor Ordinis Romani. 7?0.

In Ordine ad capillaturam incidendam: Oratio, cùm quis tonsuratus fuerit: Deus propitiare peccatis nostris, & ab omni seruitute secularis habitus hunc famulum tuum N. dum ignominiam huius mundi deponit, eruere, & conseruare digna-re, vt tua semper gratia perfruatur, & sicut similitudinem coronæ eum gestare fecimus in capite, sic tuam virtutem & hæreditatem sequi mereatur in corde.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis Officijs cap 35 de tonsura clericorum: Fertur beatus Petrus primus sibi huiusmodi tonsuram fecisse, ad similitudinem spineæ coronæ Domini: siue vt clerici à laicis non solùm differant habitu, verùm & tonsura.

Concilium Moguntinum. 813.

Capite 23. De Clericis hoc statuimus, vt hi, qui hactenus inuenti sunt, siue in Canonico, siue in Monachico ordine tonsurati, sine eorum voluntate, si liberi sunt, vt ita permaneant: & deinceps cauendum, vt nullus tondeatur sine legitima ætate, & spontanea voluntate, vel licentia domini sui.

Amularius. 8?0.

De diuinis Officijs libro 2. cap 5. Caput nostrum significat principale mentis nostræ, vbi agnitio Dei est. Agnitio Dei est in mente. Duæ sunt partes animæ, superior & inferior. Superior est mens, in qua est Dei agnitio: illam radere debemus à superfluis cogitationibus, vt oculus intellectus nostri æterna possit intueri. De qua re dicit Gregorius in Moralibus: Quid verò per caput, nisi ea, quæ per principale vniuscuiusque actionis mens ipsa signatur? *Et post pauca:* Caput ergo tondere, est cogitationes superfluas à mente resecare. Inferior verò pars habet capillos, id est, multiflas cogitationes, in qua solemus de temporalibus sæpe cogitare, &c. Capilli in inferiori capitis parte manent: circulus verò capillorũ virtutem æqualitatis rationi vndique consentientem significat. Superiorem partem rasorio sæpe renouamus, cùm forti solicitudine superfluas temporariasque cogitationes de superiori parte animæ resecamus. In inferiori parte coronam portamus, cùm ea, quæ secundùm mundum necessaria gubernare debemus, concorditer cum ratione æquamus.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 2. de institutione cleri cap. 3. de tonsura clericorum eadem habet quæ Isidorus.

Ericus Altissiodorensis. 880.

In vita S. Germani Altissiodorensis Episcopi lib. 1.

Antistes sacri circumfusus agmine cleri,
[illegible] virum primus peruadit inermem,
Magno ausu præsente Deo [illegible] vocato
Nom[illegible] sublimi crinem de vertice carpens,
Mutatumque animo mutauit [illegible] visu,
Promotum [illegible] esse gradu in honore secundi.

Ado Viennensis. 880.

Aetate 6 de anno 717. Amore diuino inflammati, multi Anglorum gentis de Britannia Romã ve-

In die Circumcisionis Domini: Clerici tondentur, & capita eorum raduntur: per quod temporalium abiectio, & superfluorum designatur resectio, & quòd purè & immediatè Deo debent adhærere. Nolite ergo, ô clerici, errare, *Deus nō irridetur*, quales vos exterius ostenditis in corpore, tales sitis interius in mente.

VVilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramentis, de Sacramento Ordinis cap. 3. Per primam tonsuram militię clericali simpliciter ascriptus, non ex hoc alicuius clericalis officij specialem dignitatem adipiscitur.

Thomas Aquinas. 1250.

Lib. 4. Senten. dist. 24. His, qui ad diuina mysteria applicantur, competit tonsura & rasura, in modum coronæ, & ratione figuræ. Quia corona est signum regni, & perfectionis, cùm sit circularis. Illi autem, qui diuinis ministerijs applicantur, adipiscuntur regiam dignitatem, & perfecti in virtute esse debent. Competit etiam ijs ratione subtractionis capillorum, & ex parte superiore per rasuram, ne mens eorum temporalibus occupationibus contemplatione diuinorum retardetur, & ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus temporalibus obuoluatur.

Concilium Oxoniense. 1260.

Capite, Ne clerici comam nutriant: Nec ipsi Decani, & Presbyteri, nec alij clerici comam nutriāt: sed honestè tonsi, & coronati incedant, nisi fortè iusta causa exegerit habitum transformare.

Bonauentura. 1260.

Lib. 4. Senten dist. 24. q. 1. Tonsura vel corona in superexcellenti parte debet poni, vt significetur officium nobilitatis, ad quod parati sunt. Deinde tonsura inferior cum rasura superiori circularem figuram faciunt in capillatura, & illa appellari potest corona: quia signat eos parari ad regale sacerdotium.

Conradus Archiepiscopus Coloniens. 1260.

In Statutis suis cap. 4. Districtè præcipimus, vt clerici tonsuram comæ, quæ clericalis sit, habeāt, & suas coronas competentes, & eas radere non omittant: quod tamen inuenimus aliquos omittere, quod maximè detestamur, dum tales & taliter se gerentes, priuilegio quidem clericali gaudere contendant, & tamen signum istius priuilegij aspernentur.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 31. Cùm modò clerici fiūt, portant tonsuram: cuius mysterium est, quia capilli in capite significant cogitationes in mente: capilli autem in inferiori parte capitis remanēt. Circulus capillorum virtutem æqualitatis rationi vndique consentientem significat. Tunc enim bene gubernantur res temporales, si rationi conuenerint. Et sic clericus, sicut dicit Horatius:

Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone de Officio diuino: Minister in suo habitu debet esse decorus. Primò, quia in capite coronā decoram debet habere. In qua corona tria fiunt, scilicet pilorum abrasio, capillorum detruncatio, & formæ sphæricæ figuratio. Abrasio autem capillorum in superiori parte capitis fit, ad innuendum, quòd inter ipsos ministros & Deum nihil debet esse medium, sed immediatè Deo debēt vniri per vinculū charitatis, per identitatem voluntatis, & per opera pietatis. Capillorum detrūcatio super aures fit, ad innuendum, quòd omnia superflua debent resecare, & superfluas cogitationes abijcere à mente, & ad mandata Dei adimplenda auditum liberum, & expeditum exhibere, & habere. Circularis autem figuratio in modum coronæ fit, ad innuendum quòd Deo seruire regnare est, & quòd sint ministri illius, qui principio caret & fine, & quòd de corona sacerdotalis dignitatis peruenturi sint ad coronam æternæ felicitatis.

Siffridus Archiepisc. Coloniensis. 1290.

In Statutis Colonien. cap. 9. Denuntiamus omnibus, qui gaudere volūt priuilegio alicuius Ordinis clericalis, quòd nos ipsos nō defendemus prętextu priuilegij clericalis vel ordinis, nisi tempore, quo passi fuerint iniuriam, tonsuram & habitum detulerint clericalem.

Bonifacius Octauus. 1300.

In Decretis: Clerici gerant aures patentes, crinibus non opertas, & coronam habeant approbanda latitudine.

Rainerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Ordine cap. 5. Ad receptionem Ordinis requiritur primò dispositio ex parte corporis, scilicet corona. Nam eis, qui ad diuina mysteria applicantur, competit rasura vel tonsura in modum coronæ: quæ quidem tōsura est dispositio cōgrua, non necessaria, ad receptionem Ordinis. Quia tonsura fit in corpore, ordo verò imprimitur in anima.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

Lib. 4. d. 24. q. 4. Per tonsuram clericalem illi, qui tonsurantur, separantur à statu laicorum, & præparantur ad statum ministrorum. Et quia separantur à statu laicorum, ideò deponunt capillos, & tondentur in signum depositionis superfluæ curæ. Cùm verò præparantur ad ministerium Dei, cui seruire regnare est, ideo raduntur in modum coronæ, quæ est signum regale. Religiosi verò Monachi, non clerici, tondentur quidem, quia à secularibus separantur; sed nō in modum coronæ: quia non applicantur ad ministerium diuinum.

Henricus Colonien. Archiepisc. 1320.

In Statutis Colonien. cap. 2. Quilibet clericus, siue secularis, siue religiosus, cuiuscunque dignitatis, conditionis, aut status existat, habeat tonsuram, & coronam in capite, suo Ordini & statui congruentem, quę secundùm sui Ordinis & status decentiam detecta appareat sine fraude in capite non abraso, seu cum forcipe super pectinem detonso, & decurtato, nisi infirmitas, aut alia legitima causa excuset.

VValramus Colonien. Archiepisc. 1336.

In Statutis cap. 18. Nonnulli Clerici coronas nō deferunt, & si ipsas deferunt, in locis hoc faciunt indebitis, retro videlicet in capite, vt dum velint ipsas, de quibus deberent merito gloriari, possint sub crinibus occultare, &c.

Aluarus Pelagius. 1340.

De planctu Ecclesiæ lib. 2. cap. 14. Clericis computatis ad diuina ministeria competit rasura & tonsura in modum coronæ ratione figuræ. Quia corona est signum regis & perfectionis: cùm sit circularis figura, carens angulo, in signum carentiæ sordium. Quia secundùm Bernardum, vbi angulus, ibi sordes. Si igitur alios virtutibus regere, & se sordibus mundare debent: per rasuram autem ex parte superiori capilli subtrahuntur, ne mentes ipsorum per occupationes seculares retardentur à contemplatione diuinorum mysteriorum. Summitas enim capitis est eminētia mētis. Per ipsius ergo denudationem mentis reuelatio designatur. Et quia conuersi Religiosi ministerijs diuinis non occupantur, superius non raduntur, licet inferius tondentur.

Fridericus Archiepisc. Coloniens. 1370.

In Statutis cap. 5. Statuta antecessorum nostrorum

rum edita contra clericos, qui coronam, seu tonsuram Ecclesiasticas debitas, iuxta status & ordinis recepti exigentiam, non deferunt, barbas & comam nutriunt, inuiolabiliter præcipimus obseruari.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 3. titulo 9. cap. 80. In primæuis Ecclesiæ, non Occidentalibus tantùm, vt nunc, sed & Græciæ, & Asiæ, Monachi tondebantur. Nec mirũ. Ipsi enim apud Iudæos, vnde fluxit summa religio, sacerdotes veteres tondebantur, hac ipsa ratione, qua Monachi. Vnde super versum Psalm. 39. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei,* Cassiodorus: Non frustra in comparatione delictorum capilli adducti sunt. Nam in veteri Testamento sacerdotes ipsa similitudine radebantur, vt tali emendatione purgati carnis vitia deposuisse viderentur.

Concilium Constantiense. 1414.

Sess. 43. de vita & honestate clericorum: Inter cæteros Prælatorum & Clericorum excessus hoc maximè inoleuit, quòd spreta in vestibus forma Ecclesiasticæ honestatis, plurimi delectantur esse deformes, & cupiunt laicis conformari: quodq; mente gerunt, habitu confitentur. Vnde præter cætera, quæ circa vestes, tonsuram, & habitum Clericorum tam in formis, quàm in coloribus, atque comam seu capillos, vitamq; & honestatem clericorum iura statuunt, sacro approbante Concilio innouamus, & præcipimus diligenter obseruari, &c.

Raimundus Sebundius. 1430.

Dialogo 6. cap. 81. Quia tales personæ ordinatæ ab alijs distinguuntur, & eleuantur, ideo oportet quòd sit quædam differentia visibilis, & ideo ante omnia tonsura præcedit, per quam tanquã in signo à laicis separantur.

Ioannes Capistranus. 1440.

In Speculo Clericorum: Clerici sunt reges, id est, se aliosq; virtutibus regentes, & ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ex institutione Romanæ Ecclesiæ, in signo regni, quod in Christo expectatur. Ratio verò capitis, est temporalium omnium depositio.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractatu 8 in Regulam Benedicti: Tonsura, cùm sit quædam rasura capitis, significat omnium temporalium rerum depositionem, & abrenuntiationem. Dicuntur ergo tales mẽtiri per tonsuram, & etiam habitu, qui aliud operantur, quàm habitu & tonsura prætendunt. Habitu enim & tonsura prætendunt seculo abrenuntiasse: ipsi verò operibus seculo seruant fidem.

M. Antonius Sabellicus. 1480.

Ennead. 7 lib. 9. Tondentur nouacula à vertice infra dimidium caluæ: capillus infernè recisus, in parui circuli speciem circa aures & tempora totum ambit caput. Vetus, vt mihi videtur, res est, nudatio capitis in ijs, qui sacris initiantur, ac postquam Christiana sit pietas condita, in quibusdam sacerdotijs à veteribus vsurpata. Cæterùm siue à nostris inter ipsa religionis primordia nouiter instituta est, siue veteri ritu sumpta, ita se omnibus initiatorum Ordinibus inseruit, vt nullum sit hodie maius inter mortales sacri profaniq́ue capitis discrimen, etiamsi clerus omnium parcissimè tondetur.

ARTICVLVS NONVS.

MONACHOS ET CLERICOS, QVI DEO ET ECCLESIÆ INSERVIVNT, DOMOS, AGROS, DECIMAS, ET PECVNIAS RECTE A LAICIS ACCIPERE, VT INDE ET IPSI VIVANT, PAVPERIBVS SVBVENIANT, SACRAS ÆDES SARTAS TECTAS SERVENT:

Ergo iniquè facere, qui huiusmodi bona rapiunt, vel repetunt.

NEGANT.

Anno post natũ Christum

350. *AVDEANI Catholicorum Episcopos culpant, quòd sint diuites.* Epiphanius & Damascenus de Audeanis.

400. *Vadiani, seu Anthropomorphitæ, dicebant non licere Episcopis diuitias possidere.* Augustinus hæresi 40.

1140. *Arnoldus Brixiensis volebat, nec clericos proprietatem, nec Monachos possessiones habentes aliqua ratione saluari posse: cuncta hac principis esse, ab eiusq; beneficentia in vsum tantum laicorum cedere oportere.* Otto Frisingensis de gestis Friderici Imp. lib. 2. cap. 20. Guntherus lib. 3.

1180. *VValdenses dixerunt, sacerdotes pauperes esse debere, sola contentos eleemosyna.* Aeneas Syluius histor. Bohemicæ cap. 35.

1200. *Albigenses dicunt, quòd Ecclesia non potest aliquid possidere, nisi in communi.* Antoninus quarta parte Summæ tit. 11. cap. 7. §. 5.

1280. *Gerhardus Sagarellus cum suis Pseudoapostolicis dixit decimas non debere dari sacerdotibus Romanæ Ecclesiæ: quia nõ sunt pauperes, sicut Apostoli.* Guido de hæres. Nicolaus Eymericus par. 12. quæst. 11.

Beguinæ

[illegible] *quod Euangelica perfectio necessario exigit nihil habere in proprio vel communi* [illegible].

[illegible] *dicebat Ecclesiam temporalia bona possidere non posse.* [illegible] Lutzemb [illegible]

[illegible] VVicleuus quarto Trialogi cap.10. *Nos dicimus Principibus quod non solum possunt auferre* [illegible] *Ecclesia habitualiter delinquente, nec solum quod licet illis hoc facere, sed quod debent hoc* [illegible] *poena damnationis gehennæ. Quoniam debent de sua stultitia pœnitere, & satisfacere* [illegible] *Ecclesiam taliter maculauerunt.*

[illegible] de Ecclesia: *Videtur mihi* [illegible] *quod omnes clerici &* [illegible] *Ecclesiæ debent viuere expropriet*[illegible] *sicut Christus: & per locum a maiori, sicut vixerunt* [illegible] *Testamenti. Secundo videtur mihi probabile, quod omnes Patres legis gratiæ, siue Papa siue* [illegible] *qui admiserunt donationes Ecclesiæ, vel consenserunt illi donationi grauiter peccauerunt. Quia contra legem Dei, tam in lege noua, quam in lege veteri deliquerunt.*

Ioannes Hussus Articulo 3. per Alanum Episcopum ex illius libris excerpto: *Sicut Christus non fuit* [illegible] *temporalibus, & Apostoli eius: ita nec Vicarij, nec successores debent temporalia possidere.*

[illegible] *oppido in Æquicolis posito, erant qui dicerent nullum vere Christi Vicarium esse eorum, qui* [illegible] *fuerunt, nisi qui paupertatem Christi imitati sunt.* Platina in Paulo Secundo.

[illegible] *qui se Apostolicos dicunt, omnia communia esse debere dicentes, nihil proprij possidendum esse contendunt: inuehuntur in clericorum diuitias.*

[illegible] in libello, quem Albæ Iuliæ ediderunt, in Antithesibus veri & falsi Christi, tertiam [illegible] hanc ponunt: *Falsus Christus, sicut est Deus æternus, & ditissimus: sic dedit suis sacerdotibus* [illegible] *& multa bona temporalia: Christus autem verus, qui homo temporalis & pauper fuit, pau*[illegible] *vult ministros.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Exod.*22 *vers.*29. Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere: primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque, & ouibus similiter facies.

Leuitici 27.28. Omne quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non veniet, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur. Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. Omnium decimarum bouis & ouis & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

*Numer.*18.8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia, quę sanctificantur à filijs Israel, tradidi tibi & filijs tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur, & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificiũ, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorũ tuorum.

*Numer.*35,1. Hæc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho: Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum: vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis.

*Deuter.*18.1. Non habebunt sacerdotes, & Leuitæ, & omnes, qui de eadem tribu sunt, partem & hęreditatem cum reliquo Israel: quia sacrificia Domini, & oblationes eius comedent, & nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum: Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis. Hoc erit iudicium sacerdotum à populo, & ab his qui offerunt victimas: siue bouem, siue ouem immolauerint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum: primitias frumenti, vini & olei, & lanarum partem ex ouium tonsione, &c.

Iosue 13.33. Tribui autem Leui non dedit possessionem: quoniã Dominus Deus Israel ipse est possessio eius, vt locutus est illi.

4 *Regum* 12.4. Dixitque Ioas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini, accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum, & instaurent sarta tecta domus, si quid necessarium viderint instauratione.

2. *Paral.* 31.4. Præcepit *Ezechias* etiam populo habitantium Ierusalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt possent vacare legi Domini. Quod cùm percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulère primitias filij Israel, frumenti, vini, &

ni, & olei, mellis quoque, & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt.

Tob. 1. 2. Tobias in captiuitate positus, viam veritatis non deseruit. 5. Cùm irêt omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: & pergebat in Ierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiua sua, & decimas suas fideliter offerens.

Ecclesiastici 7. 33. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cum paucis. Datum brachiorum tuorum, & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum.

Ezechiel. 44. 28. Ego hæreditas eorum: & possessionem non dabitis eis in Israel: ego enim possessio eorum. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israel ipsorum erit. Et primitiua omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiua ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, vt reponat benedictionem domui tuæ.

Malachiæ 3. 10. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc dicit Dominus.

Lucæ 10. 7. In eadem autem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua.

1. *Corinth.* 9. 7. Quis militat suis stipendijs vnquam? 9. Scriptum est enim in lege
Deut. 14 Moysi: Non alligabis os boui trituranti. 11. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? 13. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangeliũ annuntiant, de Euangelio viuere.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone 37. Omnium rerum Ecclesiasticarum curam Episcopus gerat, & eas administret tamquam Deo intuẽte. Ne liceat autem ex ijs aliquid sibi vendicare, vel proprijs cognatis quæ Dei sunt largiri. Si autẽ sunt pauperes, vt pauperibus suppeditet; sed non eorum prætextu vẽdat quæ sunt Ecclesiæ.

Canone 41. Præcipimus, vt in potestate sua Episcopus res Ecclesiæ habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sunt creditæ, multo magis oportet eum curam pecuniarũ gerere, ita vt potestate eius indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos, & cum timore omniq; solicitudine ministrentur. Ex ijs autẽ, quibus indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, & ad peregrinorum fratrum vsus ipse percipiat, vt nihil eis possit omnino deesse. Lex enim Dei præcipit, vt qui altari deseruiunt, de altari pascantur: quia nec miles stipendijs proprijs contra hostes arma sustulit.

Constit. Apostol. lib. 2. *cap.* 25. Quæ secundùm Dei mandatum tribuuntur, decimas dico, & primitias, insumat Episcopus, vt homo Dei: quæ causa pauperum sponte offeruntur, distribuat decenter in pupillos, in viduas, in afflictos, &c. Hæc quidem non dicimus, vt Episcopi laboribus vestris non fruamini. Scriptum est enim: *Non obligabis os boui trituranti*: sed vt moderatè cum iustitia. Vt igitur bos, cùm in area operatur, ore non obligato inde pastum capessit, non tamen totum, quod in area est, ab eo depascitur: sic etiam vos, cùm in area, id est, Ecclesia Dei operam exercetis, edite ex Ecclesiæ bonis, vt Leuitæ quoque faciebant, qui in tabernaculo testimonij ministrabant, quod ex omni parte figura erat Ecclesiæ. Hic igitur Leuitæ, qui in tabernaculo assidui erãt, ex ijs, quæ Deo ab vniuerso populo nomine oblationis donabãtur, & ex portionibus, primitijs, & decimis, & ex hostijs, & oblationibus liberè accipiebant ipsi. Quia verò eorũ munus erat ministrare in tabernaculo, idcirco non sunt inter filios Israël datæ eis possessiones: quoniam populi oblationes possessio Leuierãt, & hæreditas Leuiticæ tribus. Vos ergo Episcopi estis hodie populo vestro Sacerdotes, Leuitæ, &c. Ergo oportet vt ponnus fortis, sic quoque fructũ imprimis percipiatis, eumq; cum egentibus communicetis. Oportet namq; vt qui in Ecclesia assidui sunt, Ecclesia eos alat, vtpote sacerdotes, Leuitas, Præpositos, ministros Dei, sicut in libro Numerorum scriptum est, &c. Quæ antea sacrificia, nunc precationes, & obsecrationes, & Eucharistiæ: quę tunc primitiæ & decimæ, & portiones ac dona, nunc oblationes, quæ per sanctos Episcopos offeruntur Domino Deo per Christum, qui pro omnibus mortuus est. Num. 18

Origenes. 230.

Homilia 11. *in Leuiticum*: Inuenimus vasa ministerij sancta vocitari, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata.

Homil. 11. *in Numeros ex cap.* 18. Primitias omniũ frugum, omniumq; pecudum sacerdotibus lex mandat offerri: ita vt omnis, qui possidet agrũ, vel vineam, vel oliuetum, vel etiam hortum, & si quid est, quod exercetur in terris, sed & si quis pecula cuiuscunque pecoris nutriat, offerat ex ijs Deo omne quod primum est, id est, ad sacerdotes deferat: Deo enim offerri dicitur, quod sacerdotibus datur. Et hoc est quod docemur ex lege: quia nemo licitè, nec legitimè vtatur fructibus, quos terra produxit, nec animantibus, quæ pecudum protulit partus, nisi ex singulis quibusque Deo primitiæ, id est, sacerdotibus offerantur. Hanc ergo legem obseruari, etiam secundùm literam, sicut & alia nonnulla, necessarium puto. Sunt enim aliquanta legis mandata, quæ etiã noui Testamenti discipuli necessaria obseruatione custodiunt.

Tractatu 31. *in Matth.* Multa sapientia opus est, qui vult bene dispensare Ecclesiasticos reditus, vt etiam in istis fidelis & prudens dispensator inuentus, beatus efficiatur.

Constantinus Imp. 320.

Extat apud Eusebiũ lib. 2. vitæ Constant. cap. 39.

Epistola ad Prouinciales Palæstinæ: Neque enim si quid ærarium earum rerum, quas ante posuimus, possideat, firmè retinere illi liberum erit: imò verò contra sacrosanctas Ecclesias nihil omnino dicere audeat, & quas res ad tempus per iniuriam possederit, eas Ecclesijs iure restituat. Omnia igitur, quæ rectè vereq; ad Ecclesias pertinere videantur, siue domus, siue agri, siue hortus, vel si quæ sunt alia eiusdem generis, quæ in alicuius possessionem venerint, quò ius nullius, qui ad Rempub. id est, ad Ecclesiam spectat, violetur, sed omnia syncera & simplicia maneant, restitui mandamus.

Edicto ad Anilinum: *extat apud Eusebium libro 10. cap. 5.* Est hæc nostræ clementiæ ratio, & modus, Aniline honoratissime, vt illa, quæ ad alienum ius pertinent, non solùm non perturbare, sed etiam cuique restituere quàm maximè cupiamus. Quare volumus, vt simulac hasce literas à nobis acceperis, si quæ ex his possessionibus, quę ad Catholicam Christianorum Ecclesiã, in quibusque ciuitatibus, aut alijs locis pertinent, etiamsi adhuc à ciuibus, aut ab alijs quibusdam retineantur, eas quàm primùm ijsdem Ecclesijs facias restitui. Quãdoquidem animo instituimus, vt ea, quæ Ecclesiæ ante possederunt, ad ipsarum ius denuò reuertantur. Cùm igitur tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum, enitere atque labora, vt siue horti, siue ædes, siue aliud quodcunque aliquando ad ius ipsarum Ecclesiarũ spectauerit, omnia illis quàm celerrimè reddantur.

Concilium Nicænum Primum. 325.

Can. 63. Arabico: Vt sit in vnaquaq; Ecclesia œconomus, & cum eo alij, qui habeant curam prouentuum & agrorum, & alij villarum & sumptuum quotidianorum, alij frumenti & leguminũ, alij vasorum auri & argenti, & vestimentorum & ornamentorum Ecclesiæ.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 140. Multi totas domos, quas possidebant, ad Ecclesiarum vsum destinari passi sunt: alij verò vltrò quoque omnem suã attulêre substantiam, atque optimã exercuêre negotiationẽ, dum propter cęlestes diuitias pauperes facti sunt.

Epiphanius. 380.

Heresi 80. Ex ipsis Dei sacerdotibus quidam, vnà cum prædicatione verbi imitantes sanctum ipsorum post Deum in Christo patrem, Paulum, inquam, sanctum Apostolum, etiam ipsi pro viribus, etiãsi non omnes, attamẽ plures proprijs manibus operantur, qualem tandem iuxta proportionem dignitati & Ecclesiasticæ curæ assiduitati conuenientem repererint artem: quo cum verbo & prædicatione consciẽtia ipsa gaudeat, dum etiam per manus proprias fructum adfert, & sibi ipsi suppeditat, fratribusqúe ac indigentibus impertit ministerij fructum, ex primitijs inquam, & oblationibus, & ex manuũ labore partis, propter excellentem affectionem erga Deum, proximis vltrò impertiens. Quamquam ipsi ad hoc nõ cogantur, neque deputati sint, sed iustitię labores, & operationem Ecclesiasticam habeant, & secundùm iustitiam alantur: verùm propter excellentem voluntatis promptitudinem ipsi hoc faciãt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 81. in Matthaum: Demus eleemosynam ab omni auaritiæ labe puram: demus non parcè, sed copiosè: veniat in mentem vobis, octo millia Leuitarum Iudæos alere solitos fuisse, & cum his viduas, & parentibus orbos: præterea muneribus alijs subiectos militiæ quoque operam dedisse: nunc autem agros, domos, locationes ædificiorũ, vehicula, equos, mulos, multaq; alia huiusmodi propter vos, & vestrã crudelitatem Ecclesia possidet. Oportebat enim hunc Ecclesiæ thesaurum vos retinere, ac Ecclesiam non paruos ex vestra deuotione consequi fructus. Modò autẽ duo quædam mala committuntur: nam & vos quasi nihil dare debeatis, nihil confertis, & Dei sacerdotes à sacerdotio aliena pertractant. An non poterant etiam tempore Apostolorũ domus, & agri ab Ecclesia possideri? Cuius igitur rei gratia vendentes pecuniam offerebant? Quia id multo melius erat profectò. Nunc verò secularium cura rerum vobis furẽtibus, timor nostros inuasit patres, ne dum colligere, ac nihil seminare studeatis, viduarum, orphanorum, & virginum multitudo fame depereat. Qua re commoti, hæc sibi comparare coacti sunt. Non libenter ad hanc deformitatem se immiserunt, qui desiderabant fructus ex vestra deuotione sic acquirere, vt orationibus solùm attendere possent: nunc verò coëgistis eos eorũ, qui sæcularia gerunt negotia, curam & gubernationem imitari, vnde vniuersa commiscentur atque turbantur.

Homilia 15. ad caput 5. prioris ad Timotheum: Oportet doctoribus necessarium victum affatim ministrari, ne deficiant, neque soluantur: neque nimis occupati, magnis seipsos atque alios priuent: vt spiritualia operentur, nullam secularium habẽtes rationem. Huiusmodi Leuitæ erant, qui nullam secularium rerum habebant curam, quemadmodum laici. Ipsis quoque Leuitarũ cura erat permissa, & lege illis constituti fuerant reditus, decimæ, aurum, primitiæ, vota, & alia plurima. Verùm illis lege ista meritò permittebantur, præsentia tantùm & terrena quærẽtibus. Ergo Ecclesiæ Præsules audenter dixerim nil præter victum & vestitum habere oportere, ne ad ista trahantur desiderio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratiõe in spiritu & veritate lib. decimotertio: Definit decimas Leuitis pro mercede laboris in ministerio suscepti. Neque enim sanctorum hominum labor mercede caret, imò verò præcipuis honoribus afficientur, illustriaqúe sunt eorum præmia.

Sozomenus. 440.

Libro 5. cap. 5. Cùm Constantinus res Ecclesiæ ritè disposuisset, ex vectigalibus cuiusque ciuitatis ea, quæ erant satis ad res comparandas necessaria, clero cuiusque Ecclesiæ erogauit, illudq; lege stabiliuit, quæ lex ex eo tempore, quo moriebatur Iulianus, hactenus diligenter obseruata fuit.

Concilium Chalcedonense. 453.

Canone 26. Quoniam in nonnullis Ecclesijs, vt sæpe à nobis auditum est, Episcopi absq; œconomo tractant res Ecclesiasticas, placuit omnẽ Ecclesiam Episcopum habentem, ex proprio clero œconomum habere, vt nec sine testibus sit Ecclesiæ administratio, nec ideo res eius dissipentur, & probrum ac dedecus sacerdotio inuratur. Si autem hoc non fecerit, eum diuinis etiam Canonibus subijci.

Valentinianus & Marcianus. 453.

C. de sanctis Ecclesiis, l. Priuilegia: Quia humanitatis nostræ est egenis prospicere, & dare operã, vt pauperibus alimenta nõ desint; salaria etiã, quæ sacrosanctis Ecclesijs in diuersis speciebus de publico hactenus ministrata sunt, iubemus nunc quoque inconcussa, & à nullo prorsus imminuta præstari, liberalitatiq; huic perpetuam tribuimus firmitatem.

Leo & Anthemius AA. 468.

Codice de Sanctis Ecclesiis l. 14. Iubemus nulli posthac Archiepiscopo, in hac regia vrbe sacrosanctę Ecclesiæ præsidẽti, nulli œconomo, cui res Eccle-

siastica gubernanda mandatur, esse facultatẽ fundos, vel prædia, siue vrbana, siue rustica, res postremò immobiles, &c. ad quamcunq; transferre personam, &c. Ea, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ iura pertinent, vel posthac fortè peruenerint, tamquam ipsam sacrosanctam & religiosam Ecclesiã intacta conuenit venerabiliter custodiri: vt sicut ipsa religionis, & fidei mater perpetua est: ita eius matrimonium iugiter seruetur illæsum.

Procopius Gazæus. 530.

Ad finem Leuitici: Quędam dedicabantur Domino, & nominabãtur sancta. Licebat sacerdoti hæc vel retinere, vel alienare. Quædam dedicabantur Domino, & appellabantur anathemata. Hęc nunquam ad humanos vel prophanos vsus reuocari poterant: perpetuò consecrata, & diuinis vsibus destinata seruabantur.

Ad illa verba Numę. *Et dabunt Leuitis de sortibus:* Sanctis sufficientem possessionem concedit, non sortitione, verùm dedicatione, ne inopia valde premantur, neue copia emollescerent. Habentes enim victum & amictum, ijs erimus contenti. Ad Dei enim cultum, non agrorum eos consecrauit.

Iustinianus Imp. 530.

In Authent. vt determinatus numerus sit clericorum, §. inuestigantes: Inuestigantes vndiq; inuenimus, quoniam singuli eorum, qui sanctissimas Ecclesias ædificauerunt, non pro ædificio solùm cogitauerunt, sed etiam vt expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus: & determinarent, quantos quidẽ competens esset presbyteros per vnamquamque Ecclesiã, quãtosq; Diaconos masculos atque fœminas, quantos Subdiaconos, & rursus Cantores, atque Lectores, & Ostiarios constitui: & super hæc etiam oratorij expensas definierũt, & reditus proprios dederunt, sufficientes ijs, quę à se constituta sunt.

In Authent. de non alienandis, aut permutandis rebus Ecclesiasticis, &c. Vnam intentionem hanc semper proponimus, omne quicquid prius imperfectũ, aut cõfusum videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare. Quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere, & in alienationibus, quæ fiunt super sacris rebus vna complecti lege, quæ priores omnes & renouet, & emendet, & quod deest adijciat, & quod superfluum est abscindat. A Leone siquidem bonæ memoriæ scripta lex est de alienationibus Ecclesiasticis, cõclusa in huius ciuitatis maiore Ecclesia: & laudamus plurima huius legis cũ omni vehementia & Dei cultura posita. Sed eo, quòd nõ generaliter posita sit in omnibus, egere etiã eã quadã correctione credimus. Ab Anastasio quoq; piæ memorię scripta quædã de talibus lex est, neq; similis priori, &c. Hæc ergo nos omnia emendãtes, vnam existimamus oportere legislationẽ imponere omnibus sanctissimarũ Ecclesiarũ, Xenodochiorũ, & Nosocomiorũ, & Monasteriorũ, & totius sacrati Collegij rebus, & hãc legẽ Leonis pię memorię cõstitutioni adijcere. Vult enim illa neq; Deo amabilẽ Archiepisc. & Patriarchã huius ciuitatis, neq; œconomũ vẽdere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilẽ, domũ forsan, aut agrum, aut colonũ, aut mãcipia rustica, aut ciuiles annonas, (nã & hæc inter immobilia sunt numerãda,) quę cõpetunt Cõstãtinopolitanæ sanctissimę maiori Ecclesiæ: sed neq; pro vlla cõpensatione, aut alia qualibet circumuentione, tale aliquid agi: & interminatur quidẽ emptori rei restitutionẽ, vt reddat per tempora œconomo rerum sanctissimę Ecclesiæ rem, quã ipse perceperit, cum omni medij temporis fructu, & alijs lucris: casu imminẽte pretiorũ ei, qui tale aliquid accipere, aut comparare pręsumpserit: cùm etiã hoc quidem, quod contra leges actũ est, ita ponat, ac si neq; à principio gestum sit. Oeconomũ verò hæc præuaricantem, dare quidẽ de suo sanctissimæ Ecclesiæ iubet omne quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimã Ecclesiã dãnificauit. Super hoc etiã excludit eum officiũ œconomi, & dat actionem Ecclesiæ, non cõtra solos œconomos, sed etiã cõtra successores eorũ: siue ipsi hoc alienauerint, siue pro tẽpore Deo amabilẽ Episcopum, aut aliquẽ aliorum clericorũ videntes alienantem, taciturnitate degeneri & sine libertate passi sunt, & multo potius si cõsentientes & vidẽtes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerũt. Ad hoc autem & tabellionẽ, qui talia confecit instrumenta, perpetuò tradet exilio: nullã ei clementiã, neq; reuersionẽ participãs. Ipsos quoq; maximos iudices, qui ad hæc accedũt, & ministrãt talibus causis, aut cõfici apud semetipsos monumẽta pro cõfirmatione taliũ donationũ, aut aliorũ actuũ patiũtur & cingulo, & dignitate, & substãtia interminatur, excludere, &c. Nos igitur sancimus, neq; sanctissimam maiorem huius ciuitatis Ecclesiã, neq; sub ea constitutas Ecclesias, quarũ ipsa prærogationẽ suscepit, neq; alias omnes Ecclesias, in hac existentes ciuitate, aut circa eius confinia, neq; sub Patriarchica Sede huius felicissimæ ciuitatis cõstitutas, quarum Metropolitas ipse ordinat, neq; aliũ vllũ vndiq; Patriarchã, neq; Episcopũ (dicimus autem & eos, qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Aegypto, & Lycaonia, atq; in Lycia, & eos, qui in Africana prouincia sunt, & cõplexiuè dicẽdo per omnes quæcunq; nostræ sunt terræ, nec nõ in Occidente sunt Deo amabiles Episcopos, ab ipsa seniori Roma vsq; ad Oceanũ consistentiũ sanctissimarũ orthodoxarum Ecclesiarũ) neque cuiuscuis generis piorũ locorũ œconomum, aut monasterij virorũ vel mulierũ Abbatẽ vel Abbatissam, aut quẽlibet omninò præsidentem venerabilibus collegijs licentiam habere alienare rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, &c. nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autẽ nomen generalius ideo posuimus, vt prohibeamus & vẽditionẽ, & donationẽ, & cõmutationẽ, & in perpetuũ extensam emphyteusim, q̃ nõ ꝓcul ab alienatiõe cõsistit. Sed omnes vbiq; sacerdotes ab huiusmodi alienatiõe ꝓhibemus, subditos pœnis, q̃bus Leõis vsa est cõstitutio.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 12. Si quis Episcopus, vel Monasterij præfectus inuentus fuerit ex Episcopatus vel monasterij agris, in principis alicuius, aut magistratus manus alienare, vel alteri personæ tradere, nullius sit momẽti traditio, vt sanctorũ Apostolorum vult Canon, qui dicit: Omnium rerum Ecclesiasticarum curã Episcopus gerat, & ea administret, tanquam Deo intuente. Ne liceat autem quicquam ex eis sibi vẽdicare, vel proprijs cognatis, quę Dei sunt, elargiri. Si sint autẽ pauperes, vt pauperibus suppeditet: sed nõ eorũ prætextu res Ecclesiæ venũdet. Sin autẽ aliqua improba calliditate vtentur, & ab agricola, vel clerico agrũ præses vel magistratus emerit, sic quoq; nullius sit momẽti venditio, & Episcopatui vel Monasterio restituatur. Porrò Episcopus vel Monasterij præfectus, qui hoc fecerit, exturbetur quidẽ Episcopus ab Episcopatu, monasterij verò pręfectus à monasterio, vt qui malè dissipent, quæ non congregauêre.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Basilio: Cùm reditus Ecclesiastici essent attenuati, & periculũ esset, ne penuria olei sacræ lucernæ extinguerẽtur, amplissimi prædij, cui Mantia nomen, donatione & lucernis prospexit, & eius è reditibus liberaliora cantoribus templi stipendia constituit.

ASSE-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Pius Primus. 150.

Epistola 2. Ad Sedem Apostolicam perlatum est, quòd sint inter vos cõtentiones, & æmulationes: & prædia, diuinis vsibus tradita, quidã humanis applicãt vsibus, & Domino Deo (cui tradita sunt) ea subtrahũt, vt suis vsibus inseruiãt. Quapropter ab omnibus illius vsurpationis cõtumelia depellenda est, ne prædia vsibus secretorum cælestium dicata, à quibusdam irruẽtibus vexentur. Quod si quisquam præsumpserit, sacrilegus habeatur, & sicut sacrilegus iudicetur. Ipsos autem, qui hoc agunt, clericos & Domini sacerdotes persequi, eosq; infamare audiuimus, vt malũ super malũ addant, & deteriores fiant, non intelligẽtes quòd Ecclesia Domini in sacerdotibus consistit, & crescit in templũ Dei. Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, & eius prædia & donaria expoliat & inuadit, fit sacrilegus: sic & ille, qui eius sacerdotes insequitur, sacrilegij reus existit & sacrilegus iudicatur.

Vrbanus Primus. 224.

Epistola 1. Scimus vos non ignorare, quia hactenus vita cõmunis inter bonos Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget, & maximè inter eos, qui in sortem Domini sunt electi, id est, clericos, sicut in Actib. Apostolorũ legitur: *Multitudinis credentium erat cor vnũ, &c.* [Acto. 4.] Videntes ergo sacerdotes summi & alij, atq; Leuitæ & reliqui fideles, plus vtilitatis posse adferre, si hæreditates & agros, quos vendebãt, Ecclesijs, quibus præsidebant Episcopi, traderẽt, eò quòd ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quàm futuris temporibus, plurima & elegantiora possent ministrare fidelibus cõmunem vitã ducentibus, quàm ex pretio eorũ: cœperunt prædia & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesijs tradere, & ex sumptibus eorum viuere. Ipsę verò res in ditione singularum Parochiarum Episcoporũ, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsq; adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus Episcopi, & fideles dispẽsatores eorũ, omnibus cõmunem vitam degere volentibus, ministrare cũcta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egẽs inueniatur. Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alijs vsibus, quàm Ecclesiasticis, & prædictorum Christianorum fratrum, vel indigentiũ conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum, atq; ad prædictum opus explendum Domino traditæ.

Cyprianus. 250.

Epist. 34. Cęterùm presbyterij honorẽ designasse nos illis iam sciatis, vt & sportulis ijsdem cũ Presbyteris honorentur, & diuisiones mensurnas æquatis quãtitatibus partiantur, sessuri nobiscum prouectis & corroboratis annis suis. [Lib 4. epist 5.]

Epist. 66. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, nec molestijs & negotijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantiũ fratrum, tamquã decimas ex fructibus accipiẽtes, ab altari & sacrificijs non recedant, sed die ac nocte cælestibus rebus & spiritalibus seruiant. [Lib 1. epist. 5.]

Lucius PP. 254.

Ad Episcopos Galliæ & Hispaniæ cap. 6. Res quoq; Ecclesiarum vestrarum, & oblationẽ fideliũ, quas significasti à quibusdã irruentibus vexari, vobisq; & Ecclesijs vestris auferri, indubitanter maximũ est peccatum, testante ipsa Scriptura, quæ ait: *Qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatũ, homicida particeps est.* Pater ergò noster sine dubio Deus est, qui nos creauit: & mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter generauit. Et ideo qui Christi pecunias & Ecclesię aufert, fraudat, & rapit, homicida in cõspectu iusti iudicis esse deputabitur. Vnde scriptum est: Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit: qui autem pecunias vel res Ecclesię abstulerit, sacrilegiũ facit, &c. Hæc fieri Prophetæ, hæc Apostoli, hæc successores eorũ, & omniũ Catholicorũ Patrũ vetant decreta: & tales præsumptiones, sacrilegium esse dijudicãt. Quorũ nos sequẽtes exẽpla, omnes tales præsumptores, & Ecclesiæ raptores, atq; suarum facultatũ alienatores, vnà nobiscũ à liminibus sanctæ matris Ecclesię anathematizatos, Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus. Et nõ solùm eos, sed & omnes consentientes eis: quia non solùm, qui faciunt, rei iudicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Stephanus Papa. 256.

Epist. 1. Infames eos esse dicimus, qui indigna sibi petunt loca tenere, aut facultates Ecclesiæ abstrahunt iniustè.

Epist. 2. cap. 9. Laicis, quamuis religiosi sint, nulli tamen de Ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur vnquam attributa facultas.

Ambrosius. 370.

De Pœnitentia lib. 2. cap. 9. Sunt, qui opes suas tumultuario mentis impetu, non iudicio perpetuo, vbi Ecclesiæ contulerunt, postea reuocandas putauerunt: quibus nec prima merces grata est, nec secunda. Quia nec prima iudicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt quos pœnituerit opes suas diuisisse pauperibus, sed eos, qui pœnitentiam agunt, hoc solùm pœnitere non debet, ne ipsius pœnitentiæ agant pœnitentiam.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 3. Malachiæ: Quod de decimis primitijsq; diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus atque Leuitis, in Ecclesiæ quoq; populis intelligite: quibus præceptum est, non solùm decimas, & primitias dare, sed vendere omnia quæ habẽt, & dare pauperibus, & sequi Dominũ Saluatorem. Quod si facere nolumus, saltem Iudęorum imitemur exordia, vt pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotibus ac Leuitis honorem debitum deferamus. Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.

Augustinus. 400.

De hæresibus cap. 40. Apostolici, qui se arrogantissimo isto nomine vocauerũt, eò quòd in suã communionem non reciperent vtentes coniugibus, neq; res proprias possidẽtes, quales habet Ecclesia Catholica & Monachos & Clericos plurimos. Sed ideo isti hæretici sunt, quoniã se ab Ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent.

In Psalmũ 146. exponens illa verba Psalmi: *Qui parat terræ pluuiam, producens in montibus fœnum.* Accipe pluuiã, & da fœnum. Etenim ista omnia, quæ Ecclesiæ ad necessitatem seruientium Deo dãtur à diuitibus, quid sunt nisi fœnum? &c. Debetur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut Dominus ait: *Manducate quæ ab ipsis sunt.* [Matt. 10.] Et ne putarent aliquid de suo donare: *Dignus est,* inquit, *operarius mercede sua,* &c. Exime aliquam partem redditũũ tuorum: decimas vis? decimas exime, & quid ait Dominus: *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarũ & Pharisæorũ, non intrabitis in regnũ cælorum.* [Matt. 5.]

Homil. 48. ex lib. 50. Homiliarũ: Maiores nostri ideo copijs omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant: modò autẽ, quia cessit deuotio Dei, accessit indictio fisci. No-

luimus partiri cum Deo decimas, modò autem totum tollitur.

Serm.219 de Tempore: Deus, qui dignatus est totũ dare, decimam à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Sic enim per Prophetam ipse promittit, dicens:
Malac.3 *Inferte omnem decimam in horreis meis, vt sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus: Si non aperuero vobis cataractas cali, & dedero vobis fructum v, quemin abundantiã.*

Sixtus Tertius. 436.

Epistola ad Episcopos Orientales: Cõdemnatus Bassus à Synodo, ita tamen, vt in vltima die viaticũ ei non denegetur, propter humanitatem pietatis Ecclesiæ. Valentinianus quoque Imperator scripto eum condemnauit cum Augusta matre Placidia, & omnia prædia facultatum eius, futuris de talibus dans hominibus formam ita faciendi, Ecclesiæ Catholicæ sociauit.

Possidius. 440.

Vita S. Augustini cap.24. Domum, vel agrum, seu villam nunquam emere voluit. Verùm si fortè Ecclesiæ à quoquã sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur, non respuebat, sed suscipi iubebat, &c. Quidam ex honoratis Hipponensium, apud Carthaginem viuẽs, Ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, & confectas tabulas, sibi vsufructu retento, vltro eidem sanctæ memoriæ Augustino misit. Cuius ille oblationem libenter accepit, congratulans ei, quòd æternæ suæ memor esset salutis. Verùm post aliquot annos, nobis fortè cum eodem cominus constitutis, ecce ille donator literas per filiũ suũ mittens, rogauit, vt illæ donationum tabulæ suo filio redderentur, pauperibus verò erogandos direxit solidos cẽtum. Quo ille Sanctus cognito ingemuit, hominẽ vel finxisse donationẽ, vel eum de bono opere pœnituisse, & quanta potuit, Deo suggerente cordi eius, condolente animo ex eadem refragatione dixit, in illius scilicet increpationem & correctionem. Et tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas, confestim reddidit, pecuniamq; illam respuit, rescriptis eundem sicut oportuit, & arguit, & corripuit, admonens, vt de sua simulatione, vel iniquitate, cum pœnitentiæ humilitate Deo satisfaceret, ne cum tam graui delicto de seculo exiret.

Prosper. 450.

Libro 2. de vita contemplatiua cap.9. Expedit facultates Ecclesiæ possideri, & amore perfectionis proprias contemni: Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates: & ideo quisquis omnibus, quæ habuit, dimissis aut venditis, fit rei suæ contemptor, cùm præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omniũ quæ habet Ecclesia efficitur dispensator. Deniq; sanctus Paulinus (vt ipsi melius nostis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit: sed cùm postea factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimẽto perfectionis posse quæ sunt cõmunia Ecclesiæ possideri. Quid S. Hilarius? nõne & ipse omnia bona sua aut parẽtibus reliquit, aut vẽdita pauperibus erogauit? Is tamẽ cùm merito perfectionis suæ fieret Arelatensis Episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit. Isti ergo tam sancti, tam perfecti Pontifices factis euidentibus clamant, posse & debere fieri quod fecerunt. Qui vtique homines tam seculariũ, quàm diuinarũ literarum sine ambiguitate doctissimi, si scirẽt res Ecclesiæ debere contemni, nunquam eas debuerant, qui omnia sua reliquerant, retinere. Vnde datur intelligi, quòd tales ac tanti viri, (qui volẽtes esse Christi discipuli, renuntiauerunt omnibus, quæ habebant,) non vt possessores, sed vt procuratores facultates Ecclesiæ possidebant. Et idcirco scientes, nihil aliud esse res Ecclesiæ nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperũ, non eas vendicauerunt in vsus suos, vt proprias, sed vt commendatas pauperibus diuiserunt.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 17. Si illi, qui diuites sunt, aridas & contractas manus habuerint ad eleemosynas faciendas, vt quibuscunque seruis Dei, vigilijs, lectionibus, vel orationibus insistentibus, quæ sunt corpori necessaria dare noluerint, efficiuntur velut vlmus sterilis, quæ vitẽ sustinere dissimulat, &c. Audiuimus Apostolum dicentem: *Qui parcè seminat, parcè & metet.* Et post pauca: *Operamini quod bonum est ad omnes, maximè autẽ ad domesticos fidei.* Qui sunt domestici fidei fratres, nisi clerici, boni Monachi, & quicunq; alij serui Dei, impedimenta huius mundi fugientes, Deo vacãtes, lectionibus & orationibus insistentes? Omnibus quidem petentibus secundùm quod possumus dandum est: seruis autem Dei, qui petere à nobis erubescunt, etiamsi non petierint, ingerendum est.

Gelasius. 490.

Epistola 6. ad Episcopos per Lucaniam, Siciliam, & Brutios constitutos cap 29. Quatuor tam de reditu, quàm de oblatione fidelium, prout cuiuslibet Ecclesiæ facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, conuenit fieri portiones. Quarum sit vna Pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem, sic clerus vltra delegatam sibi summam nihil insolenter nouerit expetendum. Ea verò, quæ Ecclesiasticis ædificijs attributa sunt, huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sanctorũ: quia nefas est, si sacris ædibus destitutis, in lucrũ suum Præsul impendia his designata conuertat. Ipsam nihilominus ascriptam pauperibus portionem, quamuis diuinis rationibus se dispensasse mõstraturus esse videatur, tamẽ iuxta quod scriptum est: *Vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in calis est*: oportet Matt.5.
etiam præsenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconijs non taceri.

Symmachus. 500.

Epist.3 ad Cæsariũ cap.1. Possessiones, quas vnusquisque Ecclesiæ proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienare quibuslibet titulis atque distractionibus, vel sub quocunque argumento non patimur, nisi forsitan aut clericis honorum meritis, aut Monasterijs religionis intuitu, aut certè peregrinis (si necessitas largiri suaserit:) sic tamen vt hæc ipsa non perpetuò, sed temporaliter perfruantur.

Concilium Romanum Tertium sub Symmacho. 502.

Cap.6. Quicunque oblitus Dei, & decreti huius immemor, cuius Romanę ciuitatis sacerdotes volumus religiosis nexibus deuinciri, in cõstitutum præsens committens, quicquam de iure titulorũ vel Ecclesiæ præfatæ, quolibet modo, præter aurum, argentum, vel gemmas, vestes quoque, si sunt, vel si accesserint aliqua mobilia, ad ornamẽta diuina minimè pertinentia, perpetuo iure, exceptis duntaxat sub præfata conditione domibus, alienare tentauerit, donator, alienator, ac venditor, honoris sui amissione mulctetur.

Concilium Romanum Sextum. 506.

De inuasoribus rerum Ecclesiasticarum: Quicunque res Ec-

[illegible] vel [illegible] pro [illegible] exemplo [illegible] de quo agitur, [illegible] correxerit, perpetuo anathemate [illegible].

Concilium Agathense. 506.

Cap. [illegible] Statuimus, quod omnes Canones [illegible] [illegible] sine dioecesani Presbyteri, vel clerici de suo iure Ecclesiæ, seu Ecclesiæ, sicut permiserunt Episcopi, teneant: vendere autem, aut donare penitus non præsumant. Quod si fecerint, vel fecerunt, & facta venditio non valeat, & de facultatibus (si quas habent proprias) [illegible] Ecclesiam reddant, & communione [illegible].

Cap. [illegible] Clerici omnes, qui Ecclesiæ fideliter vigilanter[illegible] deseruiunt, stipendia sanctis laboribus [illegible], secundum seruitij sui meritum, vel Ordinationem Canonum à sacerdotibus consequantur.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap. 16. Antiquos Canones relegentes, priora statuta credimus renouanda, vt de his, quæ in altario oblatione fidelium conferuntur, medietatem Episcopus sibi vendicet, & medietatem sibi dispensandam secundùm gradus clerus accipiat, tam de prædijs proprijs, quam de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

Cap. 15. De his, quæ Parochijs, in terris, vineis, mancipijs, atque peculijs quicunque fideles obtulerint, antiquorum Canonum statuta seruentur, vt omnia in Episcopi potestate consistant. De his tamen, quæ in altario accesserint, [illegible] fideliter Episcopis deferatur, duæ Clericis. Dioecesanæ autem, secundùm quosdam, singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen [illegible] sequentes Romanos, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam Episcopi accipiant.

Cap. [illegible] Si Episcopus humanitatis intuitu vineolas, vel terrulas clericis vel Monachis præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiam si longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præiudicium patiatur, nec sæcularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.

Theodoricus rex Gothorum in Italia. 520.

Apud Caßiodorum libro [illegible] epist. [illegible]9 Specialiter Ecclesias ab omni iniuria [illegible] custodiri [illegible] alienas, quibus dum æqualia [illegible] misericordia diuinitatis acquiritur. [illegible] Episcopi Mediolanensis petitione [illegible] præsentibus te affatibus admonemus, vt prædijs vel hominibus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis tuitionem studeas salua ciuilitate præstare. Nec a quoquam cuiuslibet nationis homine contra [illegible] opprimi, quos decet diuinitatis intuitu sublevari.

Concilium Aurelianense Tertium. 527.

Cap. [illegible] Abbatibus Presbyteris, cæterisque ministris [illegible] Ecclesiasticis vel sacro ministerio [illegible] obligare, absque permissu & subscriptione Episcopi [illegible], nil liceat. Quod qui præsumpserit [illegible] communione concessa & [illegible] aut alienatum est, ordinatione Episcopi [illegible].

Concilium Aurelianense Quartum. 547

Cap. [illegible] Episcopus [illegible] facultate [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible] Canones [illegible], [illegible] ad Ecclesiam [illegible] [illegible]

[illegible] vsibus Ecclesiæ [illegible].

Cap. [illegible] Quæcumque [illegible] sub compendio, ac nullo [illegible] de relicta ab hæredibus [illegible] Dei contemplatione [illegible].

Concilium [illegible] Quintum.

5[illegible]

Cap. 13. Ne cui liceat [illegible] vel facultates [illegible] aut Monasterijs, vel [illegible] eleemosyna, cum iustitia [illegible] alienare, atque subtrahere. Quod [illegible], tamquam necator pauperum, antiquorum Canonum sententijs constrictus, ab Ecclesiæ liminibus excludatur, quamdiu ab ipso ea, quæ sunt ablata vel retenta, reddantur.

Synodus Secunda Turonensis. 570.

Cap. 25. Illud quoque quamquam priorum Canonica sit auctoritate præuxum, quod dum inter se sæuiunt Domini nostri, ac malorum hominum stimulo concitantur, & alter alterius res rapida cupiditate peruadit, ne ista [illegible] actione, qua inter se aguntur, Ecclesiastica iura contingere, aut contaminare præsumant, inuiolabiliter obseruandum censemus, vt quicumque tam Ecclesiæ, quàm Episcopi res proprias (quæ & ipsæ Ecclesiæ noscuntur esse, quas Pontifex actoribus Ecclesiæ dignoscitur assignasse) vel Abbatum, aut Monasteriorum siue Presbyterorum, qua[illegible] temeritate peruadere, competere, vel confiscare præsumpserit, tunc reseruato correctionis [illegible] loco a[illegible] Presbyter eiusdem Ecclesiæ, [illegible] peruasorem conuenit [illegible] [illegible] adhuc [illegible] bus fratribus ad [illegible] appellatur. Qui si pertinaciter [illegible] [illegible]sisterit, & se tollere post tertiam [illegible] de re illa aut Ecclesiæ aut propria [illegible] conuenit vt omnes omninò vna [illegible] nostris Abbatibus, ac Presbyteris, vel clero, qui stipendij ex ipso alimento pascuntur, quia nobis nō sunt alia, auxiliante Christo, [illegible] pto clericali choro, necatori pauperum, [illegible] peruadit Ecclesiæ, Psalmus [illegible] dicatur, vt veniat super eū illa maledictio, quæ super Iudā venit, &c.

Capite 26. Placet itaque, ac omnibus nobis conuenit obseruare, vt quia nōnulli [illegible] per quaslibet Scripturas pro captu animi [illegible] tibus suis Ecclesijs aliquid contulisse probantur, quod à diuersis, Deum minus timentibus, [illegible] mortifera calliditate [illegible], alium oblatio illis pertineat ad ruinam, nec intueri [illegible] possint diem iudicij, dum nimiæ cupiditatis [illegible] tur ardore. Quicumque ergo [illegible] fuit, res Ecclesijs delegatas [illegible] præsumpserit retinere, & veritate comperta res Dei seruis eius dissimulauerit reformare, ab omnibus Ecclesijs segregatus, à sancta communione habeatur extraneus.

Gregorius Turonensis. [illegible].

Hist. Fr. [illegible] cap. 34. Chilpericus rex multa Ecclesijs largitus est.

Concilium Matisconense Secundum. 588

Cap. 5. Leges diuinæ, consulentes sacerdotibus ac ministris Ecclesiarum pro hæreditaria portione, omni populo præceperunt, decimas fructuum suorum locis sacris præstare, vt nullo labore impeditiores, legitimè spiritalibus possint vacare ministerijs, quas leges Christianorum [illegible] [illegible] temporibus custodiuit [illegible]. Nunc autem paulatim [illegible] legum penè Christiani omittunt [illegible] ea, quæ diuinitus sancita sunt, [illegible]

[illegible] Comitissæ Ephe- [illegible] totum oration[illegible] [illegible], quod cæterum [illegible] translatum sanct[illegible] [illegible].

Carolus [illegible]. 78[illegible].

[illegible] iuxta sanctorum Pa- [illegible] Ecclesiæ vota es- [illegible], pretia peccatorum, & patrimonia [illegible] quæ non solum habita conseruare, [illegible] multa Deo opitulante conferre o- [illegible] Ecclesiasticis de non diui- [illegible] illius suspicionem dudum conce- [illegible] statuimus, vt neque [illegible] filiorum, & Deo dispensante suc- [illegible] nostrorum temporibus, nullam peni- [illegible] vel iacturam patiatur.

[illegible] Omnibus nos ipsos corrigentes, [illegible] nostris exemplum dantes, qualiter [illegible], vt nullus laicus homo, vel Impe- [illegible] vel Rex, aut aliquis Præfectorum, vel Co- [illegible] seculari potestate fultus, sibi per violen- [illegible], aut à nobis competere, vel quocun- [illegible] inuadere præsumat Monasterium, aut [illegible] quascunque res, de potestate Episco- [illegible] Abbatis, aut Abbatissæ, & incipiat ipse vice [illegible] re, & habere sub se Monachos, & pe- [illegible], quę sunt Christi sanguine com- [illegible] hominem antiqui Patres nomina- [illegible] m, & sacrilegum, & homicidam pau- [illegible] lupum diaboli, intrantem in ouile [illegible].

[illegible] Placuit nobis, & omnibus obseruare [illegible], vt quia nonnulli memores sui per quas- [illegible] pro remedio animæ suæ, de fa- [illegible] suis Ecclesijs aliquid contulisse pro- [illegible], quod à diuersis Deum minus timentibus [illegible] mortifica calliditate tenetur, ita vt alio- [illegible] illis pertineat ad interitum, nec in- [illegible] diē iudicij Dominici, qui hoc [illegible] delectantur ardore. Quicunque im- [illegible] fui, res Ecclesijs delegatas iniu- [illegible] præsumpseritque retinere, & vetitas [illegible] Dei seruus dissimulauerit reforma- [illegible] Ecclesijs segregatus, à sancta com- [illegible] extraneus. Nec aliud mere- [illegible] remedium, nisi cum culpam propri- [illegible] purgauerit. Indignè e- [illegible] permittitur, qui [illegible] rapere, aut iniuste [illegible] vero in hac iniqua defensione per- [illegible] necatores pauperum omnes iudican- [illegible] eorum taliter [illegible].

[illegible] Volumus omnes scire, quòd qui Chri- [illegible] Ecclesiæ pecunias auferūt, resque eius frau- [illegible] vastant, vel diripiunt, homicidæ [illegible] deputentur: quia res pauperum [illegible] pascere debet, diripiunt.

[illegible] Nouimus multa regna & reges [illegible], quia Ecclesias spolia- [illegible] & sacerdotibus, [illegible]

[illegible] quam & [illegible] pœnis sacrileg[illegible] successoribus nostris [illegible] sacrilegus & homicida [illegible] puniatur, & ab Episcop[illegible] [illegible]etur.

Apud Viguleum. [illegible] *de Episcopis Ratisbon*[illegible] Rex Francorum, & Longobardorum, & Patricius Romanorum. Quicquid ob amorem Dei [illegible] sanctorum venerabilium beneuola [illegible] ne dedimus, vel condonamus, hoc nobis ad æter- næ remunerationis præmia capessenda pro[illegible] rum liquidò credimus. Quoniam hoc [illegible] bio ad saluationē corporis & animæ nostræ fore creditur, vt hi, qui in laude Dei sunt, sine querela persistant, & exinde sępius & deuotius in nostra maneant memoria. Igitur notū sit omnibus suc- cessoribus nostris, & fidelibus sanctæ Dei Eccle- siæ, præsentibus & futuris, qualiter nos propter nomen Domini & æternam remunerationem, seu pro opportunitate dilectissimi filij nostri Lu- doici regis absque omnium hominum contradi- ctione confirmamus Ecclesiam Dei liberam esse, & in potestate Imperatorum siue Regum vsque in æuum permanere, quæ est constructa in hono- re Domini nostri Iesu Christi, & matris eius Ma- riæ, &c. iuxta muros ciuitatis nostræ Regens- burg, &c. Proinde nouerit omnium Christi no- strique fidelium vniuersitas, omnia, quæ à patre meo Pipino Rege, & ab Antecessoribus meis, vbi- cunque locorum hactenus tradita sunt & colla- ta, per hanc nostram auctoritatem perennibus temporibus ea videlicet ratione confirmamus, vt neque Dux, neque Episcopus eiusdem loci ali- quam potestatem habeant prænominata bona præfatæ Ecclesiæ auferre, vel abalienare. Sed re- ctor eiusdem loci, suique successores habeant po- testatem, quicquid eis placuerit faciendi ad vtili- tatem tantummodò Monachorum sub sancto or- dine consistentium.

Concilium Foroiuliense. 790.

Cap.14. De decimis vero vel primitijs, saluis scilicet allegoricarum rerum mysticis sacramen- tis, nihil melius puto docere, quàm quod scrip- tum est in Malachia Propheta, dicente Domino: *Inferte omnem* [illegible] *in horreum meum, &* [illegible] Mal. 3
in domo mea, & [illegible] *non aperuero vobis* [illegible] *dictionem vsque* [illegible] *deuorantem, &* [illegible] [illegible] *beatos vos* [illegible] *gentes.* [illegible] & ira Dei ma[illegible] super gentem vel populum, qui hoc Domini præceptum toto corde & bona vo- luntate non adimplet, supra præmiserat dicens [illegible] Qui de [illegible] & læta pe- [illegible] offerat [illegible]

[illegible]

Adrianus Papa. [illegible]

[illegible] Francorum & Longobardorum, & Patricius [illegible] [illegible] nostrum [illegible]

 Adrianus

quia dignus est operarius mercede sua. Hinc Paulus Corinth. loquens. *Nescitis,* inquit, *quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt?* &c. Ita Dominus ordinauit his, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Non conueniens est, vt ille, quem semper oportet astare officio diuino, pro acquirendo occupetur terreno lucro.

Concilium Valentinum. 855.

Cap. 8. Placuit, ne prædia & possessiones Ecclesiarum, voto fidelium collatæ, cupidis ad inuadendum paterent, & ne tali fraude rebus suis vacuarētur, & spoliarentur Ecclesiæ, ne & gloriosorum Principum animi, subreptione quorundam talium deceptiuis callidisqúe mendacijs læderentur: vt si quis non metuens iudicium Dei, & damnationem æternam, & possessiones Ecclesiarum, siue expoliare quæ pertinent ad ius earum præsumpserit, excommunicationis sententiam, quoasque præsumptionis factum re corrigat, secundùm Ecclesiasticam censuram ferat.

Cap 10. Sed & de fiscis & villis, quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati secularium subditas, voluntate eorum ordinari, placuit, vt edictis Principum iussum est, nonæ & decimæ ipsis Ecclesijs, vnde subtractæ sunt, fideliter persoluātur. Hi, qui eas retinuerint, vt sacrilegos nouerint se ab Ecclesiæ liminibus pellendos. Sed & decimas suas omnes fideles promptissimè Deo offerant de omnibus, quę possident, nec vllis oppositionibus, quod statutum est, permutare audeant, ne fortè cogamur eos districtione Ecclesiastica ferire.

Nicolaus Primus. 860.

Dist. 12 q. 2. De rebus, quæ semel Deo contributę atque dicatę sunt, & postea sub occasione concessionis Principum, à quibusdam inuaduntur, atque diripiuntur, sancimus, vt prius consulatis Principem ad relecandam tam præsumptiuam factionem Et cognoscendum, vtrum sit illius concessio, an inuasoris præsumptio. Quòd si Principis inordinata fuerit largitio, & ipse Princeps sit pro emendatione redarguendus: si autem inuasoris declaratur præsumptio, vsque ad emendationem excommunicationis vindicta sit coercendus.

Dist. 15. q 6 Quin etiam præfato fratri nostro, filijsque Treuirensis Ecclesiæ hæc in mandatis damus, vt spirituali simul, & materiali gladio, tamdiu malignos illos, eorumq; fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quæcunque res Ecclesiasticæ hoc facto, vel quocunque pacto distractæ seu direptæ sunt, reuocentur.

Concilium Moguntinum sub Arnulpho. 880.

Cap. 13. Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis, nec alijs possessionibus priuentur, ita vt nouis oratorijs tribuantur.

Cap. 17. Admonemus, atque præcipimus, vt decima omninò Deo dari non negligatur, quam Dominus ipse sibi dari constituit. Timendum est enim, vt quisquis Deo debitum suum abstrahit, Deus propter peccatum suum auferat ei necessaria sua. Qui verò decimas post crebras admonitiones dare neglexerint, excommunicentur.

Concilium Tiburiense, 896.

Cap. 13. De decimis Augustinus Doctor mirabilis, sub breui ratiuncula satis videtur dilucidasse, cùm ait: Decimæ ex debito requiruntur. Quid si diceret Deus, nempe meus es, ô homo: mea est terra, quam colis: mea semina, quę spargis: mea animalia, quæ fatigas: meus est solis ardor: & cū omnia mea sint, tu, qui manus accommodas, solam decimam merebaris, sed seruo tibi nouem: si dederis mihi decimā, multiplicabo nouem. Si ergo quærit aliquis, cur decimæ dentur, sciat; quòd ideò dandæ sunt, vt hac deuotione Deus placatus largius præstet quæ necessaria sunt, & vt ministri Ecclesiæ exinde releuati, liberiores fiant ad spiritualis seruitij expletionem; & vt munus populi ex hinc in quotidiana oblatione Domino immoletur: nec non secundùm statuta Canonum in sustentationem pauperū, & restaurationem Ecclesiarū proficiant. Quatuor enim partes fieri iuxta Canones indicamus de decimis & oblationibus fidelium, vt vna sit Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi Ecclesiarum reseruetur.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 1. Chronicorum: Dagobertus Basilicam S. Dionysij potissimum dilexit, vbi postmodū ingentia dona contulit, & numerosa prędia dedit.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Lib. 4. cap. 15. Cùm Comes Abbatiam à Rege Ottone pro præmio auxilij peteret, respondit Otto: Scriptum est: *Nolite sanctum dare canibus.* Quod quāuis à Doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si Monasteriorum prædia, quę à religiosis viris Deo sunt militantibus tradita, tulero, & seculo militantibus dedero. Tibi verò tam procaciter iniusta petenti sub testimonio totius populi nec hoc, nec aliud vnquam te à me accepturum esse testificor.

Otto Primus Imperator. 950.

In Priuilegio Cœnobij S. Emmerani: Nouerit omnium fidelium nostrorum præsentium, nec non futurorum solertia, quòd nos quasdā iuris nostri, pro remedio animę nostræ, ad Ecclesiam B. Petri principis Apostolorū, S. quoque Emmerani Martyris Christi, in proprium concessimus, id est, in villa Nuchinga, in pago Hertinga, in Comitatu Eberhardi Comitis curtem regalem, id est, cum omnibus appendicijs & adiacentijs suis, iustè legitimeqúe illuc pertinentibus, iure perenni in proprium, curtilibus, mancipijs vtriusque sexus, ędificijs, agris, pratis, pascuis, syluis, aquis, piscationibus, mansionarijs, Barschalckis, aurearijs, brumearijs, cidelarijs, molendinis, vijs & inuijs, exitibus & reditibus, quęsitis & inquirendis, mobilibus & immobilibus. Insuper etiam dedimus ad supradictam Ecclesiam curtem regiam, id est: in villa Helffendorff sitam, cum omnibus suis pertinentibus rebus, curtilibus, mancipijs, &c.

Gregorius Septimus. 1076.

Apud Iuonem lib. 8. in fine, & apud Gratianum causa 16. quæst. 7. Decimas, quas in vsum pietatis concessas esse Canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus: siue enim ab Episcopis, vel regibus, & quibuslibet personis eas acceperint, (nisi reddiderint) sciant se sacrilegij crimen committere, & æternę damnationis periculum incurrere. Oportet autem congruentius nos decimas & primitias, quas intre sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino pręcipiente offerūt, iuxta illud vaticinium Malachiæ Prophetæ: *Inferte omnem decimationem in horreum meum, vt sit cibus in domo mea.* Has verò decimas sub manu Episcopi fore censemus, vt ille, qui cæteris præest, omnibus iustè distribuat, nec cuique personæ honorabilius exhibeat, vnde alij scrupuloso corde moueantur, sed sint omnia communia. Quia inhonèstum videtur, vt alij sacerdotes habeant, alij verò detrimentum patiantur: sed sicut vna est fides Catholica, ita necesse est, vt ille, qui prouisor

est loci,

est loci, quamuis multæ sint Ecclesiæ, omnibus tamen fideliter distribuat.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 9. prioris ad Corinthios: Dominus permisit, non iussit, sacerdotibus vt acciperent sumptus, vt si quis eos non acciperet, maiorem inde mercedem acquireret, sicut & virginitatem laudauit, non præcepit, ad cumulum gloriæ eorum, qui eam seruauerint, &c. *Quis militat suis stipendijs vnquam?* Per has similitudines humanæ consuetudinis ostendit rationabiliter, quia sibi & alijs prædicatoribus licet accipere sumptus. Nam & ipsi spiritualiter Regi Christo militabant, & ideo à Christianis plebibus, tamquam à prouincialibus stipendia sumebãt. Ipsi Ecclesiam quasi vineam plantabant, & idcirco de fructu eius meritò comedebant. Ipsi gregem ouium Christi doctrina veritatis pascebant, & ideò iure de gregis lacte, id est, de cibis eius temporeis accipiebant.

B. uno Carthusianus. 1080.

Ad caput 9. prioris ad Corinthios: *Quis militat suis stipendijs vnquam?* Postquam probauit se Apostolum, probat quòd iure Apostolatus possit accipere temporalia ab his, quibus ministrat spiritualia. Quòd licitum sit ei accipere, probat & humanis rationibus, & per legem veterem, & per Euangelium.

Sigebertus. 1100.

De anno 711. Oda vxor Boggis Aquitanorum Ducis sanctitate claret, quæ Dei Ecclesias sua ditauit munificentia.

Bernardus. 1130.

Sermone 46 super Cantica: Quomodo stabunt Ordines clericorum, & administrationes eorum, si non principum tamquam tignorum beneficio & munificentia sustententur, & protegantur potentia?

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. parte 2. cap. 7. De terrenis bonis ad terrenam vitam pertinentibus, quæ vel possident Prælati in subiectis, vel subiecti possident à Prælatis, quædam Ecclesijs Christi deuotione fidelium concessa sunt possidenda, saluo tamen iure terrenæ potestatis. Sic enim rationabile est, & bonum: quia Deus noster pacis amator est, & nihil inordinatum approbare potest vera iustitia. Sic igitur quando huiusmodi, quæ ad terrenam spectant potestatem, Ecclesijs Christi conceduntur, ij quidem largitores sunt muneris, hoc solum concedere possunt in ea, quod possident: quia nec subiecti id, quod suis superioribus debetur, ad aliam possunt transferre potestatem, nec Prælati in his, quæ iustè à subiectis possidentur, alienos possessores inducere. Hoc est, vt nec Prælati id, quod subditorum est, alijs tribuant: nec subiecti id, quod prælatorum est, immutare præsumant.

Helmoldus. 1170.

In Chronicis Sclauorum libro 1. cap. 78. Henricus Comes Polaborum dedit Episcopo Raceburgensi insulam ad habitandum propè castrum. Præterea trecentos mansos resignauit Duci dandos in dotem Episcopij. Porrò decimas terræ recognouit Episcopo, quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo Episcopi, exceptis trecentis mansis, qui cum omni integritate tam redituum, quàm decimarum sunt Episcopi.

Saxo Grammaticus. 1190.

Historia Danica libro 11. Eginus iisdem fermè temporibus, opitulante rege, Laurentianæ ædis inchoatum à se opus expleuit. Quibus rebus dedicare iussis, mirificam dotis nomine munificentiam erogauit. Nam in æde Laurentiana annua Cãtorum stipendia, Pontificis subsidio fultus, instituit. Ipse enim partim ex fisco suo, regisque latifundijs, partim Antistes ex ante collatis templo beneficijs quotidianos eorum sumptus exhibuit: tantaque inter ipsos religiosi certaminis alacritas fuit, vt vter in Deum venerabilior fuerit, incertũ extiterit. Prima itaque dedicationis die Rex solenniter altaria veneratus, quartam regij numismatis, quartam suæ in ciues exactionis, quartam æstiui census portionem ei, qui pro tempore loci Antistes extiterit, muneris loco perpetuo iure possidendam concessit. Nec parcius priuata Clericorum iura tutatus, ab eis, qui sacrarij rus excolunt, vniuersum penè regiæ pensionis ius ascriptis chori ministris deferendum curauit.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Lib 11. cap 12. Baldeuinus Rex Bedar, Sophir, Caicapham Bethlehemiticæ Ecclesiæ attribuit.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra. lib. 5. tit. 3. de rebus Ecclesiæ non alienandis: Possessiones ad mensam tuam, vel Capituli pertinentes, alienare non debes, aut Ecclesias, in quibus Monachi ministrare consueuerant, clericis vel laicis assignare.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 53. In aliquibus regionibus quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundùm suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine Christiano. Hos nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, vt decimis defraudantes Ecclesias, maiores inde reditus assequantur. Volentes igitur his Ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, vt ipsi domini, talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione decimas Ecclesijs cum integritate persoluant, & ad id si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam compellantur. Illæ quippe decimæ necessariò sunt soluendæ, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

Conradus à Lichtenaw. 1225.

De anno 1220. Fridericus Romæ coronatur in Imperatorem, vbi Imperator de bonis, & prædijs Imperij, in Italia sitis, multa contulit Ecclesiæ Sancti Petri.

Matthæus Parisius. 1240.

In historia Anglicana de anno 1090. Circa hos dies VValbertus de Molbraio Northumbrensis Comes, diuina inspiratione tactus, volens Ecclesiam B. Osvvini iam dudum desolatam restaurare, atque ibi Deo & sancto Martyri Osvvino Monachos seruituros constituere, consilio amicorum suorum Paulum Ecclesiæ S. Albani Abbatem conuenit, petens vt ex Monachis suis aliquos illuc transmittere dignaretur, promittens omnia, quæ ad victum & vestitum necessaria sunt, se eis suppeditaturum. Petitioni quidem Abbas non defuit. Nam quosdam illuc ex S. Albani Monachis mitti procurauit, quos cùm Comes præfatus manerijs, Ecclesijs, reditibus, piscarijs, molendinis, & rebus omnibus locupletasset, & literis suis prædicta omnia ab omni seculari seruitio exempta & penitus libera confirmasset, dedit prædicto Abbati Paulo, eiusque successoribus & Ecclesiæ beati Albani Anglorum Protomartyris, Ecclesiam Tinemutanam, cum omnibus appendicibus suis, pro salute propria & omnium antecessorum suorum, siue successorum in perpetuum possidendam.

Thomas Aquinas. 1250.

Secunda secundæ quæst. 87. in Corpore quæst. 1. Decimæ da-

mæ dabantur in veteri Lege ad sustentationem ministrorum Dei. Vnde dicitur Malachiæ 3. *Inferte omnem decimationem in horreum meum, vt sit cibus in domo mea.* Vnde præceptum de solutione decimarum partim erat morale, inditum naturali ratione: partim autem erat iudiciale, ex diuina institutione robur habens. Quòd enim eis, qui diuino cultui ministrabãt ad salutem populi totius, populus necessaria victus ministraret, ratio naturalis dictat, sicut & his, qui communi vtilitati inuigilant, scilicet principibus, militibus, & alijs huiusmodi stipendia victus debentur à populo. Vnde & Apostolus hoc probat 1. Corinth. 9. per humanas consuetudines, dicens: *Quis militat suis stipendijs vnquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit?* Sed determinatio certæ partis exhibendæ ministris diuini cultus non est de iure naturali, sed est introducta institutione diuina, secundùm conditionem illius populi, cui lex dabatur, &c. Determinatio decimæ partis soluendæ, est auctoritate Ecclesię tempore nouæ Legis instituta, secundùm quandam humanitatem, vt scilicet non minus populus nouæ Legis ministris noui Testaméti exhiberet, quàm populus veteris Testaméti exhibebat: cùm tamé populus nouę legis ad maiora obligetur, secundũ illud Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra*, &c. Et cùm ministri noui Testamenti sint maioris dignitatis, quàm ministri veteris Testamenti, vt probat Paulus 2. Corinth. 3. Sic ergo patet, quòd ad solutionem decimarum homines tenentur, partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiæ, quæ tamen pensatis opportunitatibus temporum & personarum posset aliam partem determinare soluendam, &c.

Bonauentura. 1260.

In tertium Sentent. distinct. 3. quæstione 1. Decimatio fuit actus moralis, sacramentalis, & figuralis. Secundùm quod fuit actus moralis, sic decimatio dicitur alicuius certæ partis donatio, ad sustentationem eorum, qui seruiunt Domino, & deputati sunt cultui diuino, & hoc modo decimatio perseuerat vsque modo, &c.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Ad cap. 47. Genes. *Et statuta cibaria.* Ex hoc loco habetur, quòd illis, qui sunt deputati diuino cultui & studio, debent de victu ab his, qui habent curam regendæ communitatis, prouideri.

Ad caput 18. Numer. in Moralibus: Per hoc, quòd sacerdotibus assignantur primitiæ, & Leuitis decimæ, pro sua familiarumqúe suarum sustentatione ostenditur, quòd in nouo Testamento populus tenetur prouidere seruientibus Deo de victu, & vestitu secundùm rationem statuum & personarum.

Ad caput 9. prioris ad Corinthios: Apostoli fuerunt milites, contra hæreticos insurgentes, & in vinea Domini cultores, & gregis Dominici Pastores; propter quod à populo sumptus eis debebatur.

Ioannes Vigesimus secundus. 1316.

Constitut. 1. Inter cætera, quorum nos cura sollicitat, illa præcipuè meditatio mentem nostram occupat, illaqúe sollicitudo fatigat, vt Ecclesiæ iura non pereant, & si qua fortè sunt deperdita, in statum pristinum restaurentur. Audimus siquidem relatione fideli, quòd quidam, patrimonij B. Petri Comitatus Sabiniæ, &c. ad nos & Ecclesiam Romanam spectantes Rectores, & officiales, diuersas locationes, alienationes, donationes, & concessiones, de terris, castris, bonis, iuribus eiusdem Ecclesiæ sub varijs formis, modis, & tenoribus fecisse noscuntur, &c. Nos igitur volentes super his eiusdem Ecclesiæ honori, & indemnitatibus prouidere, locationes, alienationes, donationes locorum prædictorum factas auctoritate Apostolica reuocauimus, cassauimus, annullauimus, irritauimus, vacuauimus, & nullam decreuimus habere roboris firmitatem, & easdem terras, ciuitates, & castra, bona, & iura ad ius & proprietatem ac dominium eiusdem Ecclesiæ reuocauimus.

Augustinus Triumphus Anconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæstione 92. art. 1. Concessit Christus, vt Apostoli, & omnes prędicatores non de proprio, sed de stipendijs subditorum, quibus prædicabant, possent viuere.

Guido Perpinianus. 1330.

In Confutatione errorum Beguinorum cap. 2. Christus habuit loculos ad suã & suorum necessitaté, Ioannis 13. &c. Constat quòd Ecclesia tempore Pauli reseruabat oblata à fidelibus ad prouidendũ viduis, 1. Timoth. 5. &c. Paulinus Nolanus & Hilarius Arelatenses Episcopi, cùm ex amore perfectionis sua propria reliquissent, facti Episcopi non solùm susceperunt, sed etiam laudabiliter Ecclesiæ facultates communes auxerunt, non ad proprium dominatum, sed ad dispensandum ministris Ecclesiæ & pauperibus. Imò sicut in veteri, sic etiam in nouo Testamento fuerunt multi reges, & Martyres, & Confessores valde perfecti, cùm tamen proprium aliquid possiderent.

Aluarus Pelagius. 1340.

De planctu Ecclesiæ libro 1. capite 68. Christus hàbuit loculos, Ioannis 12. & Ecclesia primitiua pecunias in communi, Actorum 4. & 5. Item si sancti Martyres & Confessores Prælati sciuissent, esse peccatum bona temporalia possidere, nunquam donationes talium recepissent, & dispensassent.

Lupoldus Bebenburgus. 1340.

De veterum Principum Germanorum zelo capite 5. Veteres Germaniæ Principes Ecclesiam grandibus & varijs donationibus extulerunt, eidem plures terras, & ciuitates, & loca, cum suis iuribus, & iurisdictionibus, nec non alia bona immobilia & mobilia copiosa munificentia, & præcipua largitate donando. Pipinus namque Francorum Rex ciuitatem Rauennam cum quinque ciuitatibus adiacentibus Ecclesiæ Romanę donauit. Quam donationem Carolus Magnus eiusdem Pipini filius, tempore Adriani primi, adiunctis duobus Ducatibus Spoletano scilicet, & Beneuentano eidem Ecclesiæ confirmauit.

Petrus Aliacus. 1400.

Homilia facta in Synodo super illa verba: *Designauit Dominus & alios septuaginta duos discipulos:* Primò ministrorum Ecclesiasticorum retributio est corporalis sustentatio, de qua Dominus ait: *In eadem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.* Vbi ostendit Christus, quòd ministri Ecclesiastici, qui populo Christiano in spiritualibus seruiunt, de iure diuino & humano debent ab eo in corporalibus sustentari.

Thomas VValdensis. 1420.

Tomo 1. lib. 3. art. 3. cap. 40. docens quòd nullo modo liceat Principibus vel alijs auferre bona, quæ semel contulerunt Ecclesiæ: Si hæc, *inquit*, animum VVicleui non perforant, sed Scripturam expectat audire, quæ directè mandet oppositum, audiat quid Scriptura dicat, vbi iam pridem dotationé Ecclesię, quãtum fieri potest in Scriptura veteri, diximus

esse

esse fundatam. Dicit enim lex Domini immaculata Leuitici vltimo: *Omne, quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non venditur, nec redimi poterit: quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Nec mirum quòd non solum sanctum, sed & sanctum sanctorum erit, quicquid semel fuerit Domino consecratum, ita vt Oza iam retro cadat, si vel semel ad res sacras manus violentas apponat. Propter hoc etiam res sacerdotales de manu mortua appellantur, non solùm legibus regum, sed etiam lege Dei. Vnde in Leuitico scribitur: *Omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.* Quod de morte naturali non intendebatur, quia homines, & domus consecratæ offerebantur Domino, sed moriebantur morte ciuili, secundùm Nicolaum de Lyra. Quia quantum ad vsus seculi, erant quasi non essent, & ne ficta responsio repelleret veritatem, dicendo hoc esse mandatum veteris Legis, & esse cæremoniale, non morale, vel tale quid, approbatio eius in lege Euãgelij statim occurrit, vbi beati Petri sententia Ananiam & Saphiram repentina morte peremit, quia facultates, quas semel Domino voto suo consecrauerant, subtrahere nitebantur.

Leuit. 27.

Ioannes Gerson. 1425.

Tractatu de contractibus parte 1. consideratione 20. Licitum est Ecclesiasticis de reditibus in communi vel proprio viuere, iuxta determinationem Christi & Apostoli (1. Cor. 9.) & obseruationem totius Ecclesiæ. Denique detrahentes Ecclesiasticæ dotationi, propter hoc damnati sunt, vt hæretici, nouissimè in Concilio Constantiensi. Et hæc est causa, quæ Martyrem Thomam Cantuariensem fecit.

De Concilio generali vnius obedientiæ in schismate: Tempore Syluestri & Constantini Magni placuit Domino ad dilatationem Ecclesiæ inspirare Constantino, quòd tales possessiones daret, tum Ecclesiæ, quòd reciperet. Et durauit huiusmodi dotatio Ecclesiæ vsque ad tempora nostra, per successiones sanctorum Patrum Gregorij, & Ambrosij, & aliorum, quos non est credibile in retentione talium errasse, cõtra Christi iussionem.

De statibus Ecclesiasticis, consideratione de statu summi Pontificis, &c. Consideratione 2. Status prædictus dotandus est vel fouendus pro debita & honesta sustentatione temporalium, sine quibus in hac vita misera spiritualia diu non subsistunt: quemadmodum alter status quicunque Ecclesiasticus inferior seu subditus dotatus est, vel dotandus iuxta sui qualitatem.

Ioannes Capistranus. 1440.

De Papæ & Concil. auctor. fol. 43 Habebat Dominus loculos à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus & alijs indigentibus tribuebat: tunc primùm Ecclesiastica pecuniæ forma est instituta, vt intelligeremus, quòd præcepit nõ esse cogitandũ de crastino, non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecuniæ seruetur à sanctis: sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopiæ timorem iustitia deseratur, quod etiam habetur in Decretis 12. q. 1. Habebat. Et Apostolus dicit 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam?* & infra: *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si carnalia vestra metamus?* &c. *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, & qui altari deseruiunt, cum altario participant?* &c.

Æneas Syluius. 1450.

Apologia ad Martinum Mayer: Quòd si non deberent Ecclesiæ bonis abundare, malè fecisset Constantinus Imperator, qui Romanam tantopere ditauit Ecclesiam, qui (vt ait Damasus ad Hieronymum) multa illi bona concessit: malè fecissent & Carolus Magnus, & pater Pipinus, & Ludoicus filius, qui Ecclesiæ multa donârunt: malè quoque vestri Ottones, qui non solùm Romanam Ecclesiam ditauerunt, sed etiam Theutonicas ditarũt: malè Hẽricus is Imperator, qui Sanctus habetur, & cælo creditur raptus, qui Bambergensem Ecclesiam & fundauit, & ditauit, in qua sepultus claret miraculis: malè Comitissa Mathildis paternam hæreditatem à Radicofono Thusciæ, vsque ad Caperanum Campaniæ medias vrbes & oppida beato Petro tradidisset, seu melius dicam restituisset: malè sanctus Syluester dona Imperij accepisset: malè Damasus, Stephanus, Leo, Adrianus, & Gregorius, in possessione tot bonorum perseuerassent. Prosperi verba hæc sunt: Expedit facultates Ecclesiæ possidere, &c. *vt supra.*

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER

LIBER QVINTVS: DE SACRAMENTIS, BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

ARTICVLVS PRIMVS.

SACRAMENTA VETERIS LEGIS NON HABVISSE EANDEM VIRTVTEM ET EFFICACIAM, QVAM HABENT SACRAMENTA NOVÆ LEGIS.

NEGANT.

MARTINVS Lutherus in Captiuitate Babylonica capite de Baptismo: *Error est Sacramenta nouæ Legis differri à Sacramentis veteris Legis penes efficaciam significationis,&c. Fieri non potest, vt Sacramenta noua differant ab antiquis Sacramentis.*

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. *Hoc dogma Scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris & nouæ Legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud quam Dei gratiam adumbrauerint: hæc vero præsentem conferant, penitus explodendum est.*

In Antidoto Concilij Tridentini ad Canonem secundum septimæ Sessionis: *Vulgare est apud Scholasticos dogma, Sacramenta legis Mosaicæ figurasse gratiam, nostra verò exhibere. Nos autem Deum asserimus semper in suis promissis fuisse veracem: nec quicquam figurasse ab initio, quod non patribus reipsa exhibuerit. Nam sub Moyse constabat Circumcisionis veritas. Et tunc eandem fuisse escam spiritualem, quam participabant, eundemq́; potum spiritualem testis est Paulus.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Psalm. 39. Vers. 7. Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.

Psal. 50. 18. Si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus.

Isaiæ 1. 11. Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum?

Ieremiæ 11. 15. Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?

Amos 5. 22. Quòd si obtuleritis mihi holocautomata & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestrorum non respiciam.

Rom. 4. Apostolus ex professo probat Abrahamum non in Circumcisione, sed in præputio fuisse iustificatum, vt inde admoneat Circumcisionem non esse datam, vt iustificaret. Si enim is, cui ea primo data est, non fuit ex ea iustificatus, quanto minus alij ex ea iustificandi erunt?

1. Corinth. 7. 19. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est.

Galat. 4. 9. Quomodo conuertimini iterum ad infirma ac egena elementa, quibus denuo seruire vultis?

Galat. 6. 15. In Christo enim Iesu neque Circumcisio valet, neque præputium: sed noua creatura.

Philipp. 3. Paulus dicit se arbitrari detrimentum iustitiam, quæ est ex lege, & hoc omnes sentire. Quod certe non diceret, si ex vlla legali cæremonia iustificatus fu-

[illegible] per contemptum [illegible] ... pars illo collomis circumciduntur, quod [illegible] ... [illegible]; concidimus quod temere, & præter artem concisi [illegible]. ... Apostolus ait se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam [illegible] ... fiduciam in circumcisione, aliosque id [illegible].

Coloss. 2.16. Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, [illegible] ... neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi.

Hebr. 7.18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati [illegible] ... eius & inutilitatem.

Heb. 9. Cæremonias veteres dicit fuisse iustitias carnis, & sanctificasse [illegible] ... quinatos, sed solum ad emendationem carnis.

Hebr. 10. dicit legem vmbram habuisse, non ipsam imaginem rerum: nec potuisse accedentes perfectos facere, nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam, quod intelligi debet in ordine ad iustificationem ex opere operato. Nam alioqui negari non potest, quin & placuerint ex obedientia, & deuotione offerentis. Nam vocatur odor suauissimus Domino, Leuit. 1.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 90.

De Ecclesiastica Hierarchia cap. 5. par. 1. Post illam cęlestem supermundanamque Hierarchiam, ad nostra quoque summa illa diuinitas sua sacratissima munera benignè deriuans, cum paruuli (iuxta eloquium) essemus, legale indulsit sacerdotium, obscuris verarum rerum imaginibus & figuris a primitiuis suis remotissimis, signisque haud facile penetrabilibus, ac typis opertam [illegible] neque discerni facilem intelligentiam, congruam, & viribus nostris conuenientem lucem, & imbecillioribus oculis innocuè infulgens. Huic autem legali sacerdotio telete fuit, ad cultum spiritualem, obsequiumque prouectio. Duces vero ad [illegible] hi sunt, qui sanctum illud tabernaculum à Mose sacratius didicerunt, primo scilicet legalium sacerdotum præceptore ac duce. Ad quod sacrum tabernaculum cum imbuendis [illegible] legale sacerdotium [illegible], ad ostensi sibi in Sina montis exemplaris imaginem, omnia quæ secundum legem consummarentur, euocabat. Instructi vero [illegible] dici [illegible], qui suo ordine à legalibus signis ac perfectiorē instructionem promouentur. Porro perfectiorem eruditionem, hierarchiam nostram Theologia vocat impletionem hanc illius, sacrumque appellans finem. Est autem tam cælestis illa perfunctio, quàm legalis: quarū nostra hęc, quod sit media, vtriusque extremitates apprehendit, societate mirabili: ac superiori illi quidem spiritualibus intelligentijs [illegible] communicat, inferiori vero, quod [illegible] carnalibus [illegible] [illegible] in Deum.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone. Nam & ipse Abraham [illegible] præputio cum adhuc esset, [illegible] quæ Deo credidit, iustificatus [illegible], & [illegible] prout Scriptura [illegible] Circumcisionem [illegible] signum, non [illegible] & Scriptura [illegible] genus [illegible] Circumcisione [illegible] Circumcisionem [illegible] istam, & [illegible] iusti [illegible].

[illegible] 180.

Lib. [illegible] Circumcisionem non quasi [illegible] [illegible] Abraham [illegible] Deo, [illegible]

[illegible]

Lib. 2. *contra Celsum.* Quæ verò sunt illę [illegible] [illegible] Iesu [illegible] præterquam [illegible] productus, nisi fortè [illegible] ral: Circumcisione, & sabbatis, [illegible] festorum corporalium [illegible] [illegible] rarumque rerum [illegible] [illegible] ad veram Dei [illegible] [illegible] Deo.

[illegible] Nos [illegible] post [illegible] [illegible] quæ sicut multa alia in figuram [illegible] imago futurę veritatis [illegible], ita & circumcisio illa carnalis [illegible] spiritualis [illegible] [illegible] de qua & [illegible] Dei [illegible] [illegible] Apostolus [illegible] modo Paulus Doctor gentium [illegible] de Circumcisione [illegible] Christi Ecclesiam [illegible] cet: [illegible] Iudæi [illegible] qui circumciduntur in carne [illegible] [illegible] Hæc [illegible] Pauli de Circumcisione [illegible] [illegible] circumcisio [illegible] Dei, quàm carnis [illegible].

Athanasius. 360.

Orat in [illegible] [illegible] [illegible] Circumcisio [illegible] Abraham [illegible] Deo [illegible]

[illegible] cõmunicare [illegible] comitum [illegible] in:

[illegible] 370.

[illegible] com-[illegible] quæ figuris si-[illegible] dif-[illegible] quid cõters [illegible] appellat [illegible] vero tãta est dif-[illegible] & veritatem, inter [illegible] imaginem, & inter ea quę reuera sunt?

E[illegible]. 380.

[illegible] Illic Circuncisio fuit [illegible] tempori, vsque ad mag-[illegible] circuncisionem, hoc est, Baptismum, [illegible] nos a peccatis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

[illegible] in Genes. Attende, quòd Deus Circuncisi-[illegible] statui voluit, non quòd ad animę [illegible]re hæc possit aliquid. sed vt Iudæorũ [illegible] gratitudinis indicium circumferrent, [illegible]num & sigillum, & ne liceret eis commi-[illegible] commixtionibus. Hinc B. Paulus si-[illegible] vocat, dicens: *Et signum dedit Circunci-[illegible].* Nam ad iustitiam ipsa circunci-[illegible] conducit.

[illegible] ingrati, insensatíq́ Iudæi etiã hoc tem-[illegible] rem seruare volunt, puerilemq́ [illegible]. Cuius enim gratia, dic mihi, [illegible] volunt? Nã tunc quidem, vt ne impijs [illegible] commiscerent, hoc in mandatis acce-[illegible] autem per Dei gratiam omnibus ad [illegible] adductis, quæ Circuncisionis [illegible] ad animæ libertatẽ confert car-[illegible] Non audierunt manifestè Deum [illegible] *Et erit in signum Testamenti:* quasi demõ-[illegible], quod ob multam impietatem tali signo [illegible]. Ita enim & in humanis rebus non-[illegible] solet: quando non habemus ali-[illegible], curamus vt ab ipsis signum pigno-[illegible] Similiter & omnium Domi-[illegible] ipsorum animi inconstantiam, hoc ab [illegible] voluit: non vt semper maneat [illegible], sed vt postquam signata finem acce-[illegible] ratur.

[illegible] Cont[illegible] Dei misericordiam, & in-[illegible] enim [illegible] liberum. Et nulla [illegible], quàm hæc so-[illegible] nobilis, & ab alijs [illegible] autem circun-[illegible] medicinam [illegible] nobis [illegible] gratia nos [illegible], & nullum [illegible] Hebr. *[illegible] autem me-[illegible] Testamen-[illegible]* Vide, [illegible] quanto ministeriu-[illegible] illud quidem [illegible] & figura, hoc verò veritas.

[illegible] Alexandrinus. 430.

[illegible] Sacrificamus nunc ma[illegible] Descendit enim cælitus [illegible] ineffabilis naturæ [illegible] Patre per Filium Spiritum [illegible] mus & sancti-[illegible]. Nam [illegible]

[illegible] Israel, absque prudentia [illegible] nos [illegible] Deus, & ex ipsis sumus sacris Scrip-[illegible]. Etenim precipit quidem immolari agnum, [illegible] figuram Christi [illegible] dicit: *[illegible] in pedibus vestris.* Vult [illegible] in peregrinorum humilitate comedere [illegible], vt res ipsæ significent, quòd figuræ non [illegible] di-[illegible]turæ sint, sed quodammodo ad veritatem cor-[illegible]. Igitur cum peruenisset figura ad veritatem, nos pro igne sensibili Spiritum accipientes, rati-onabile implemus ministerium. Ita enim dici-tur Christus baptizare nos in Spiritu sancto & igne, &c. Iam quid sibi vult, dicet aliquis, Circun-cisio? Bona sanè est, & vtilis, si typus esse credatur rei spiritualis: absurdarum enim concupiscenti-arum & voluptatum, quæ sunt in humana men-te, abiectionem significat, quam per Spiritum sanctum in nobis omnibus Christus operatur.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 115. Ac siquidem Circumcisionem, quæ in occulto est, indicat, admirationem suam augeant, ac tum eos prędicent, qui sine circunci-sione cupiditates suas circuncidunt. Si autem signi loco, vt ne gentibus admiscerentur, ipsis da-ta est, non secus atque contumacibus ac feroci-bus equis frænum ac sigillum, haud magnopere ob eam, qua eorum stoliditas, & inscitia notatur, animos efferant. Nam cùm & Abel, & Enoch, & Noë, & Abraham, antequam circuncisio aut visa, aut audita esset, cũ laude atque gloria vixerint, ea certè nõ laudis, aut gloriæ materia est, sed sigillũ.

Theodoretus. 450.

Quæstione 6[illegible]: Quare Deus iussit ip-sum circuncidi? Cùm Deus prędixisset incola-tum, pietati custodiam aliquam molitur, ne ho-minibus impijs permixti, maculent nobilitatem, sed in signum intuentes, indelebilem memoriam eius, qui dedit illud, conseruent. Atque hoc esse verum, testatur desertum. Nam cùm in eo vixis-sent quadraginta annos, superfluam existima-bant Circuncisionem: nempe à cęteris gentibus segregati, & seipsos gubernantes. Quando verò postea ingressi sunt terram promissam, tunc ite-rum Deus omnium præcepit Iesu filio Naue cir-cuncidere omnes, & ita dominium terræ trade-re. Erant enim futuri proximi populis alienis: quamobrem indigebãt necessariò signo quodam, quo illos distingueret ab alienigenis nationibus. Quòd si Iudæi gloriantur de Circuncisione, sci-ant certò, quod non solus Patriarcha circuncisus est, sed etiam Ismael semiseruus, & vernaculi, & Argyronitę similiter & Idumæi, atque qui ex Ce-[illegible] orti sunt. [illegible] quoque didicerunt ab Israelitis circuncidi. Non igitur Circuncisio iustos reddit. Illi enim omnes tanquam impij à diuina Scriptura notantur. Ergo neque Abraham circũ-cisio iustificauit, sed fides illum iustum declara-uit, & illustriorem reddidit virtus. Circũcisio au-tem data est veluti signum fidei.

Procopius Gazæus. 530.

A[illegible] Gene. Ne quis arbitretur Circuncisio-[illegible] fœdus ipsum, sed fœderis signũ & signa-[illegible], vt Apostolus docet in epist. ad Galat. Quod est illud fœdus? Quòd scilicet sit Abrahami & eius [illegible] Deus. Erat igitur fœdus seu testimonium [illegible] sigillo confirmatũ & obsignatum, nec cui-[illegible] refringere, vel aperire, nisi soli hæredi, [illegible] Christo. Is enim cum sua [illegible] de-[illegible] apparuit hæres, signaq́ abstulit, & [illegible] testamẽti virtutẽ explicauit.

Ioannes Damascenus. 730.

[illegible] Circuncisio Abra[illegible]

... & post ... tionis, ac postrema ... nu,quod cum, liberos ... ac ... gentibus, quibuscum degebat, discer... ctō est,quòd cùm Israelitę 40. annis in deserto tecum ipsi seorsim versarentur, nec cū vlla alia gente commercium haberent, ex 135, qui in deserto nati sunt, nullus omnino circuncisus est. At postquā Iosue Iordanem eos traiecit,cū denuo circuncisi sunt, extititq; lex secunda circuncisionis. Nā tēpore Abrahę lex Circuncisionis data est: deinde 40. annis in deserto cessauit: ac secūdo rursus Deus Circuncisionis legem post transmissum Iordanem dedit Iosue. Ex quo perspicuū est, Circuncisionem signum extitisse, quod Israelem à Gentibus, quibuscum versabatur, distingueret. Ea porro Baptismi figura erat. Quemadmodum enim Circuncisio non vtile aliquod ac necessariū corporis membrum, sed superuacaneum excrementum abscindit: ita per S. Baptisma peccatum nol...

... *ctus.* 900.

Ad ... quomodo dixit: *Iustificationes legis*, hoc est, quæ videntur iustificare per operationē ipsorū. Circuncisio enim nō est operatio, sed passio patientis, nempe circuncisi. Ne iustificatio igitur quidem legis dici queat. Nam data est in signum, vt ne cum gentibus Iudæi miscerentur.

Simeon Metaphrastes. 950.

Orat. de Circūcisione Domini: Circūciditur Iesus ex ea lege, quā tulerat, die octauo: non vt doceret circuncidi, sed vt faceret cessare Circuncisionē: vel potius, vt veteris quidem & inutilis euelleret anticipationem, nouæ autē & salutaris aperiret potentiam: vt aboleret quidem eam, quæ est secundùm carnem: produceret autē eam, quæ est secundùm spiritum: & illius quidem argueret imbecillitatem, huius autem ostenderet fortitudinē, &c. Quę est secundùm carnē circuncisio non describitur solùm & adumbratur ... cum ... & cum, quæ ... ne ... sed ... quam in ... sam virtutem ... per quam omnis carnalis hom... gitatio circunciditur, & ... transformatur ... ra & adumbrata præfiguratio ... secundum carnem, circuncisio. Cùm ergo ... imago, & quæ est in spiritu circuncisio, ... cum haberet, necessaria est forte existimata ... dum carnem circuncisio. Cùm autem ea, quæ ... in spiritu, per Christum manifesta fieret, ... sum oportebat omnino quoq; aboleri eam, quæ erat in carne, circuncisionem. Etenim, si hęc circuncisionis, quę in carne fiebat, & animalium sacrificiorum ratio, aut lex fuisset perfecta, vt quæ posset perficere eos, qui illa ritè peragebāt, nullo modo, aut tempore potuisset dissolui. *Verbum enim Domini*, inquit, *manet in æternum*. Quo... autem data erat ad pædagogicam institutionem eorum, qui erant habitu imperfecti, & infantes, vsq; ad tempus correctionis, cùm id, quod est perfectum, suo tempore refulsisset, oportebat omnino id, quod est imperfectū & minus, aboleri, & supprimi oportebat, oriente sole, lunā & stellas obscurari, & minui, & apta vera circūcisione, & ... tu, vmbrosas veritatis imagines, & figuras cedere. Isa. 40

OEcumenius. 1050.

Ad c. 4. epist. ad Rom. Si cùm esset in præputio iustificatus est, certè beatificatio, quę à Dauid dicta est, maiorē locum habet in pręputium, quàm in Circuncisionem. Circuncisio ob has tres causas data est, vt fidei signum esset, vt Abrahę genus manifestaret, demumque vt esset nota ac munimentum indicium puræ ac temperatæ conuersationis. Data est enim, non vt iustitiam operaretur, sed vt sigillum esset ac signum iustitiæ, quæ est per fidem.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200

Lib contra Iudæos c. 2. Si Circūcisio purgat hominem, Deus Adam incircumcisum cùm faceret, cur eum non circuncidit, vel posteaquam deliquit, si purgat circuncisio? Certè in paradiso constituens eum incircumcisum, paradisi colonum præfecit. Igitur cùm neq; circumcisum, neque sabbatizantē Deus Adā instituerit, consequenter quoq; sobolē eius Abel offerentē sibi sacrificia, incircūcisum, nec sabbatizantem laudauit, &c *Cap. 3.* Sed Abraham, inquit, circuncisus est. Sed ante Deo placuit, quàm circuncideretur, nec tamen sabbatizauit. Acceperat enim circuncisionem, sed quæ esset in signum tēporis illius, non in salutis prærogatiuā. Denique sequētes Patriarchę incircuncisi fuerūt, vt Melchisedech, vt qui ipsi Abrahę iam circunciso reuertenti de prælio panē & vinum obtulit incircuncisus. Sed & filius, inquit, Moysi tum ab Angelo præfocatus fuisset, si non Seffora mater eius calculo pręputium infantis circuncidisset. Vnde, inquit, Circuncisionis maximum periculum est, si præputiū carnis quis non circunciderit. Et ideo si salutem omni modo Circuncisio adfert, etiam ipse Moyses in filio suo nō intermisisset, quo minus octaua die circunciderer eum, quando cōstet Sefforam coactam ab Angelo id fecisse in itinere. Consideremus itaque quod non potuerit vnius infantis coacta circuncisio omni populo præscribere, & quasi legem huius præcepti condere in salutem. Nam prouidens Deus, quod hanc circuncisionem in signum, non in salutem esset daturus populo Israel, idcirco filium Moysi ducis futuri ... circuncidi, vt cum compellet per eum dari populo ... circuncisionis, non aspernaretur populus, videns exemplum istud in ducis filium iam celebratum. Dari enim habebat Circūcisio, sed in signum, vnde Israel in ... tempore dignosci haberet, quando secundum sua merita in sanctam ciuitatem ingredi prohiberetur, &c. Hæc igitur Dei prouidentia fuit dandi circuncisionem Israel in signum, vnde dignosci posset, cum adueniret tempus, quo meritis suis in Hierusalem admitti prohiberetur: quod & quia futurum erat, nuntiabatur; & quia factum videmus, recognoscimus. Sicut ergo Circuncisio carnalis, quę temporalis erat, imbuta est in signum populo contumaci, ita spiritalis circuncisio ... in salutem populo obaudienti.

Cyprianus. 25...

Lib. 1. contra Iudæos c. ... Quod ... circumcisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritalis repromissa sit, apud Hieremiam ... Dominus: *Renouate inter vos nouitatem, & ne ... in spinis: circuncidite vos Deo vestro, & circuncidite præputium cordis vestri*, &c. Item Moyses dicit: *In nouissimis diebus circuncidet Deus cor tuum, & cor seminis tui, ad Dominum Deum amandum*, &c. Item quod Adam primus à Deo factus incircuncisus, & Abel iustus, & Enoch, qui Deo placuit, & trāslatus est, & Noe, qui ... terris hominibus ob delicta ... in quo humanum genus seruaretur, ... est, & Melchisedech sacerdos, ... Christus repromissus est ... signaculum feminis ... Domini omnes signantur. Hier. 4 Deut. 30 Gen. 14

... carnalis ... Cypr.

mentum est in vmbra atque in imagine ante præmissum, sed veniente Christo veritate cõpletum. Nam quia octauus dies, id est, post sabbatum primus dies futurus erat, quo Dominus resurgeret, & nos viuificaret, & circuncisionem nobis spiritalẽ daret; hic dies octauus, id est, post sabbatum primus & Dominicus præcessit in imagine: quæ imago cessauit postmodum superueniente veritate, & data nobis spiritali circuncisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendum esse, ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem circuncisionem impediri carnali circuncisione debere.

Ambrosius. 370.

Epist.72.ad Irenæum: Signum circuncisio corporalis, veritas circuncisio spiritualis: illa mẽbrum amputat, ista peccatum.

Ad c.4.ad Rom. Non ergo circuncisio habet aliquid dignitatis, sed signum est tantùm: quod signum ideo accipiebant filij Abrahæ, vt scirentur eius filij esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, vt æmuli essent paternæ fidei.

Lib.1.de Sacram.c.4. Miramur mysteria Iudæorum, quæ patribus nostris data sunt, primùm vetustatem Sacramentorum, deinde sanctitatẽ præstantium. Illud præmitto, quòd diuiniora & priora sunt Sacramenta Christianorum, quàm Iudæorum. Quid præcipuum, quàm quòd per mare transijt Iudæorum populus? vt de Baptismo interim loquamur. Attamen, qui transierunt Iudęi, mortui sunt oẽs in deserto. Cęterùm qui per hunc fontem transit, transit à terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, trãsitus à peccato ad vitã, à culpa ad gratiã, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Cap.6. Si huius Baptismatis forma pręcessit, vides ergo superiora mysteria Christianorum, quàm fuerint Iudæorum.

De his, qui mysterijs initiantur c.8. Probatum est antiquiora esse Ecclesiæ Sacramenta, nunc cognosce esse potiora. Reuera mirabile est, quòd mãna Deus pluerit patribus, & quotidiano cæli pascebantur alimento. Sed tamen panem illum qui manducauerunt, omnes mortui sunt in deserto: ista autem esca, quam accipis; iste panis viuus, qui de cælo descẽdit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunque hunc panem manducauerit, non morietur in æternum: & corpus Christi est.

Augustinus. 400.

Ad Psal.73. Sacramenta non sunt eadem, promissa non eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem: Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem, &c. Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Epist.19.ad Hieronymum: Cur non dicam præcepta illa veterum Sacramentorum nec bona esse, quia eis non iustificantur homines? vmbræ enim sunt prænuntiantes gratiam, qua iustificamur.

Lib.19.cõtra Faustum c.13. Prima Sacramẽta, quę obseruabantur & celebrabantur ex lege, pręnuntiatiua erant Christi venturi, quæ cùm suo aduẽtu Christus impleuisset, ablata sunt, & ideo ablata, quia impleta. Non enim venit soluere legem, sed adimplere. (Matth. 5.) Et alia sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Sabbato post 1. Dominicam Quadragesimæ: *Faciamus hic tria tabernacula.* Primum tabernaculum est Synagoga, secundum Ecclesia, tertium cælum. Primũ quidem fuit Mosi, qui illius populi princeps fuit: secundum autem est Heliæ, de quo Dominus ait: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia:* tertium verò Christi, de quo Apostolus ait: *Non enim in manufacta introiuit Iesus, sed in ipsum cælum, vt appareat vultui Dei pro nobis.* Primum in vmbra fuit & figura: secundum in figura est, & veritate: tertium in veritate sola. In primo ostenditur vita: in secundo datur; in tertio possidetur. Non enim Sacramenta Ecclesiæ, sicut Sacramenta Synagogæ, medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina & remissio peccatorum.

Laurentius Nouariensis. 500.

Homil. de Pœnitentia: Quid circumduceris? signum accepisti de fonte, non desperationis, sed miserationis; non defectionis, sed remissionis; non & vt vnquam desperes. Signum acceperunt Iudæi: Quale? Circuncisionis. Signum acceperunt & Christiani: Quale? Miserationis. Ecce signum in Iudæis, circuncisio carnis. In Christianis, circuncisio cordis. Sed satis hæc illa præstantior. In illa sanguis incisionis, in hac aqua remissionis: ibi plaga carnis, hîc palma pietatis: ibi obseruantia rigida, hîc indulgẽtia regia. Et hoc vtrumque signaculum Christus pendens in patibulo prænotauit, quando de vulnere suo & aquam eduxit, & sanguinem: vt sanguinis signaculum daret Iudæis, aquæ verò indicium Gentibus. Signum ergo accepisti de fonte, non Iudaicum, sed Euangelicum. Ex illa die, illaqúe hora, qua egressus es de lauacro, ipse tibi fons iugis, & diuturna remissio.

Arator. 540.

Lib.2. historię Apostolicæ:

Iam rabidas hominum Paulus superauerat iras
Velificante fide, subitas vomuère procellas
Iudaica de nube doli, non primitus vlli
Posse lauacra dari, quàm circuncisio carnis
Accedat de lege Dei. gens dura quid vltra
Ad lapides, ferrumq; vocas? hoc vmbra figura,
Non species mansura fuit. simulata relinque,
Quæ iam certa vides. Christi processit ab ore
Vita manens, omnesq; iubet de fonte renasci,
Qui veniunt. cur membra secent, partemq; resoluant,
Cùm totum saluare queant? ne quære vetusto
More premi nouitatis opem, deflexaq; retro
Lumina constitui, postquam via rectior omnes
Dirigit, & castis illustrat sentibus orbem.

Beda. 700.

Lib.Quæst.var. Si fides iustificat, sicut scriptũ est: *Iustus autem ex fide viuit:* tunc originalia & actualia peccata per eã remittuntur, insuper etiam augentur merita. Vnde meritò quęritur, cur prouidentiæ diuinæ placuit superinducere circuncisionẽ, aut superinducta quid profit? *Resp.* Misericordia Dei nos semper de virtute in virtutem ascendere cupit, & nihil magis quàm profectum nostrũ desiderat. Sicut ergo primo homini legẽ posuit, qua seruata ad honorem impassibilitatis atq; immortalitatis perueniret: sic & Abrahæ & posteris eius dedit Circuncisionis præceptum, quo completo, ingens obedientiæ illorum accresceret meritum. Vel per carnalem circuncisionem designabatur spiritualis, quæ est cordis munditia, & vitiorum mentis amputatio, vt sicut à cæteris gentibus distabat in interiori homine, sic quoque exteriori homine discerneretur per circuncisionem. Voluit etiam eos Deus hoc signum in corpore suo portare, & quasi sub oculis habere, vt eius significationem frequenti meditatione attenderent, etiam fidei operibus studerent.

Haymo. 800.

Ad c.4.ad Rom. Ne dicerent Iudæi superfluè circuncisum

cuncisum esse Abraham, si per illam non est iustificatus, ostendit illam circuncisionem signum esse iustitiæ, non augmentum, vt significaret iustitiam Christi, quæ est ex fide, &c. Illa circũcisio significabat iustitiam fidei, quæ erat in Abraham, & latebat ibi signaculo vera Circuncisio, qua Christus, qui ex eius genere erat nasciturus, per Baptismi gratiam suos fideles erat à sordibus cunctis peccatorum circuncisurus. Fuit preterea signum Iudæis circuncisio data, quo cognosceretur eorũ gens, vt permixtione non confunderetur, dũ inter gentes multas habitarent: vel cùm inter gentes multas captiui ducerentur, & ignoraretur quòd de genere Abrahę descenderet Christus, ac tã diu mansit in typo ac figura, quousque compleretur aduenięte Christo remoto signaculo, sub quo latebat, id est, eadem circuncisione carnali penitus sublata.

Radulphus Ardens. 1050.

Homil. de Circumcis. Domini: Fuit iusta circuncisio ob tres causas: vt esset in signum magnæ fidei Abrahę; & vt per obedientiam homo circuncidendo mereretur, sicut per inobedientiam primus homo demeruerat; & vt per circuncisionis characterem populus Dei à cæteris discerneretur.

Petrus Alphonsus. 1106.

Titulo 12. Quòd ad gentis discretionem mandata fuerit circuncisio, non ad saluationem, duo sanè habemus argumenta. Vnum quidẽ, quòd præceptum est fieri octaua die, & non antea, propter hoc, quòd nec ante octauam diẽ à matre separetur, nec formido vlla habetur, quòd alijs commisceatur: die autem octaua, qua de illa pollutione mundari mulier & lauari præcipitur, priusquam hoc faciat, puer circunciditur, ne remota matre cambiatur, seu alius commisceatur. Aliud verè, quòd quadraginta annis, quibus in deserto filij Israel morati sunt, omnes, qui ibidem nati sunt, circuncisi non fuerunt: ex quo autem ad terram habitabilem venerunt, ne alijs gentibus miscerẽtur, statim per Iosue à Dño circuncidi iussi sunt. Iof.5.
Quòd autem circuncisionem saluationis causam esse dixisti, vtique Circuncisio tantùm causa non fuit eius rei, imò etiam fides bona, sacrificia, atque opera recta, & post datam circuncisionẽ, & antea, sicut patet in Adam, Seth, Enoch, Mathusalẽ, Noẽ, & Sem, & Iob, & socijs eius, atq; Iudaicis mulieribus, qui omnes sine circũcisione, fide recta saluati sunt ac bonis operibus, &c. Postquam baptismus venit, cùm ipse generalis saluatio virorum ac mulierum sit, iam vltra circuncisio ad salutem necessaria non fuit.

Hugo Victorinus. 1130.

Ad c. 4. ad Rom. Dicunt quidam, quòd tanta fuit efficacia Circuncisionis in tempore legis, quanta est nunc baptismi. Quibus sic obijcitur: In Spiritu sancto renascitur, qui baptizatur, quod nõ credimus fieri in circuncisione. Item in baptismo fit remissio omnium peccatorũ, insuper datur virtus bene operandi, & in bono proficiendi, & in profectu perseuerandi. In circuncisione tantùm fuit remissio omnium peccatorum. Non ergo tantum profuit, vel tantam habuit efficaciam, quantam baptismus.

Eruditionis Theologicæ lib. 2. part. 6. c. 3. Quia Circuncisio eas tantùm, quæ foris sunt, enormitates amputare potest: eas verò, quę intrinsecus sunt, pollutionum sordes mutare non potest, venit post circuncisionem lauacrum aquæ, totum purgans, vt perfecta iustitia signaretur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. Sent. dist. 1. Iam videre restat differentiã Sacramentorum veterum & nouorum, vt Sacramenta vocemus, quæ antiquitus res sacras significabant, vt sacrificia, & oblationes, & huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Augustinus assignat, dicens: Quia illa promittebant tantùm, & significabant: hæc autem dant salutem.

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 13. Chronicorum cap. Quòd non per Circuncisionẽ, sed per baptismũ promissa fuit olim remissio peccatorum: Quòd per baptismũ fieret purgatio peccatorum, non per circuncisionem, quæ fuerat in forma baptismi, Scripturarum voces idipsum apertè declarant. De quo baptismo Esaias ait: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris*, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Epistola ad Arelatensem Archiepiscopum: Notandum tamen est, quanto plus Baptismus hodie cõferat Christianis, quàm quõdam Iudæis circuncisio contulisset, dictum est in fine prędictę auctoritatis, inductæ de Veteri Lege: *Peribit de populo suo.* Gen.17.
In Euangelica verò veritate subiunctum est: *Non intrabit in regnum* Dei. Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perueniebatur ad regnum cælorum, quod vsque ad mortem Christi omnibus fuit obseratum: sed per Sacramentum Baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cælorum etiam peruenitur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Hist. Occident. c. 35. Sacramenta nouæ Legis efficiunt quod figurant. Sicut enim aqua baptismalis exterius corpus abluit, sic anima spiritualiter interius emundatur. Sacramenta verò veteris Testamenti non iustificabãt, sed tantũ significabant. Legalia enim non fuerunt instituta ad iustificandum, sed data fuerunt duris in flagellum, imperfectis in pædagogum, perfectis autem in signum.

Thomas Aquinas. 1250.

Par. 3. q. 61. Sacramenta veteris Legis Apostolus vocat egena & infirma clementa, quia gratiã non continebant, nec causabant: nostra autem Sacramenta gratiam continent, & causant. Galat. 4.

Richardus de Media Villa. 1280.

Libro 4. Sentent. distinct. 1. art. 6. quæst. 4. Conueniens fuit circuncisionis cessatio, quia sicut dicit Apostolus 1. ad Corinth. 13. *Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.* Sed Baptismus est medicina perfectior, quàm circuncisio, quantum ad significationem, & quantum ad gratiæ collationem, & etiam quantum ad ampliorem sui extensionem. Significat enim sanationem morbi expressius, & confert gratiam abundantius, & est Sacramentum communius: quia sibi non propriat nec sexum, nec gentem, &c. Aliorum etiam legalium conueniens fuit cessatio, & propter eorum significationem, & imperfectionem, & humani generis eruditionem pleniorem. Instituta enim fuerunt ad significandam futuram gratiam noui Testamenti, quæ postquam aduenit, talis prę figuratio cessare debuit: quia non conuenit quòd res significetur futura, quæ præsens est, & hanc rationem alio modo tangit Apostolus ad Hebræos 10. cùm dicit: *Vmbram habens lex bonorum futurorum*, &c. Imperfecta etiam erant: quia gratiam, quam significabant, non conferebant: & ideo eorum obseruatio conuenienter fuit mutata in obseruationem Sacramentorum Euangelicæ legis, quæ gratiam conferunt, non tantùm significant. Vnde Apostolus Hebr. septimo: *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem*, &c.

Ioannes Scotus. 1300.

Lib. 4. Sent dist. 2. quæst. 1. Passio Christi cùm esset causa meritoria respectu efficaciæ Sacramentorũ veterum, & etiam respectu gratiæ collatæ antiquis Patribus: tamen maiorem efficaciam habet respectu nostrorum Sacramentorum, & gratiæ nunc conferendæ, quàm tunc: quia iustè obsequium exhibitum ad bonum maius acceptat, quàm præuisum. Trinitas autem nunc confert tanquam propter passionem Christi exhibitam, etiam à nobis creditam, vt exhibitam: tũc autem contulit, vt propter eam à seipso præuisam, & ab alijs fidelibus præcreditam exhibendã. Hinc apparet quare baptismus aperuit ianuam, nõ autem circuncisio, non quidem ex parte meritorũ: quia quantumcunq; magna gratia in virtute passionis Christi præuisę non conferebatur, vt efficax ad finem gratiæ, scilicet ad beatitudinem, nisi prius obsequium illud esset solutum. Minima autem si conferretur, tũc in virtute huius obsequij iam soluti: conferretur tamen vt sufficienter disponens ad beatitudinem.

Hugo Pratensis. 1300.

De Epistola in Circuncisione Domini: Excedit Baptismus circuncisionem in virtute, quantum ad septem. Primò, quia per Baptismum omnes saluãtur, quicunque saluantur. Vnde est Sacramẽtum necessitatis, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit*, &c. Per Circuncisionem autem non omnes saluabantur, nec erat omnibus necessaria. Secundò, quia per Baptismum mundamur & à culpa, & à pœna, & à peccato originali & actuali. Quia, vt dicit Augustinus, in paruulis delet originale, in adultis originale & actuale. Circuncisio autem mundabat hominem solùm à culpa originali, non autem à pœna: quia carentiam diuinæ visionis, quæ erat pœna originalis peccati, non auferebat. Circuncisi enim descendebant ad limbum, sicut alij. Nec etiam inuenitur dictum ab aliquo Sancto, quòd Circuncisio auferet peccatum actuale: sed solum originale, quod verum est principaliter. Sed ex consequenti etiam auferebat actuale, si inueniebat & hoc. Tertiò, quia in Baptismo confertur gratia, & datur Spiritus Sanctus abundè ad vincẽdum ex omni parte peccatum, per quem eneruantur vires peccati, vt concupiscentia non ita dominetur nobis, & per quã habilitantur omnes potentiæ animæ ad bene operandum, & delectabiliter, &c. Circuncisio autem etsi cõferebat gratiam, per quam homo fiebat dignus Deo, non tamen conferebat gratiam abundantem, quæ eneruaret concupiscentiam peccati, & habilitaret potentias animæ, ad faciliter & delectabiliter operandum bonum. Quartò, per Baptismum regeneramur in filios Dei, & renouamur à veteri homine in nouam creaturam. Et ideo statim baptizati dicuntur Christiani, id est filij Dei. Vnde in Baptismo imprimitur character, qui est quoddã signum distinctiuum ponens hominem in speciałem potestatem: per circuncisionem autem non regenerabantur circuncisi in filios Dei magis, quàm alij iusti, qui circuncisi non erant, nec in ipsa imprimebatur character, per quem circuncisus in aliqua excellentia super alios poneretur. Quintò, per baptismum totaliter homo eripitur à potestate diaboli, vt nec hic, nec alibi baptizato dominetur: quia Christus in cruce, in cuius virtute agit Baptismus, diabolum debellauit, & in inferno religauit. Circuncisio autem non totaliter eripiebat à potestate diaboli, quia omnes saltem post mortem incarcerati in inferno detinebantur. Sextò, per baptismum confertur baptizato mirabilis vestis omnium virtutum & donorum Spiritus sancti, quæ virtute passionis Christi in Baptismo confertur, &c. Hanc vestem circuncisio cum tanta virtute non conferebat; quia quamuis conferret gratiam, cum qua virtutes infunduntur, tamen illa gratia pro tunc non faciebat hominem dignum nuptijs æternis, nec per illam tunc ad nuptias ibat. Septimò, Baptismus aperit cælum, in cuius figuram baptizato Christo aperti sunt cæli, Matth 3. Circuncisio autem cælum non aperiebat.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sententiarum dist. 2. Quatuor defectus Circuncisionis à Baptismate. Primus, quantum ad culpam: quia Sacramentũ Baptismi omnem culpã delet sacramentali virtute: de virtute autẽ Circuncisionis non habetur expressè, quòd purgaret omnem culpam. Secundus est, quòd Baptismus absoluit à pœna & culpa: de Circuncisione autem non habetur expressè. Tertius est, quòd Baptismus culpam delet, & absoluit à pœna damni & sensus, quia statim euolant ad gloriam: sed Circuncisio non nisi tantùm pœnam sensus delebat. Quartus, quia Baptismus gratiam completam confert, sed Circuncisio diminutam: ideo dicunt Sancti, quòd solam culpam expellebat.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 10 Hodierna die cessat Circuncisio, & habemus pro ea baptismum, qui est maioris gratiæ, & minoris pœnæ. Nam gratia Baptismi superueniens carnis circuncisionem euacuauit, quemadmodum fructu aduenięte flores decidunt, & marcescunt.

Thomas Argentinensis. 1350.

Libro 4. dist. 1. quæst 3. art. 3. Quamuis Deus tam circuncisis quàm baptizatis contulerit gratiam, tamen baptizatis amplior confertur gratia: quia, vt communiter dicitur, gratia in Baptismo collata magis refrænat fomitem peccati, quàm gratia data in circuncisione. Etiam gratia baptismatis, maximè post mortem Christi, aperuit ianuam regni cælestis, quæ tẽpore Circuncisionis continuè remansit clausa.

Thomas VValdensis. 1416.

Tomo secundo de Sacramento Eucharistiæ cap. 34. Ideo antiqui Patres hanc inuenerunt inter Sacramenta distantiam primam & præcipuam, quòd Sacramenta Iudæorum signa fuerunt & figuræ: nostra veritas reuelata.

Ioannes Gerson. 1420.

Tractatu 9. super Magnificat: Diximus supra quantum virtus Eucharistiæ sacramentaliter operatur in sui digna perceptione. Differt ex hoc maximè à Sacramentis antiquæ legis: quoniam virtus inanis erat, si non ex deuotione suscipiẽtium; aut si virtus erat in circuncisione, erat longè minor.

Eugenius Quartus. 1439.

In Concilio Ferrariensi: Sacramenta nouæ legis multum differunt à sacramentis antiquę legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Super Sent. Tract. 6. part. 3. quæst 2. Circuncisio figurabat gratiam, & conferebat, sed non ita perfectam, sicut baptismus: tempore enim legis scriptę fuit gratia, sed non ita perfecta, sicut fuit tempore nouæ legis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

IN ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM SACERDOTIS MALAM VITAM ET DOCTRINAM NIHIL OBESSE, SI MODO IVXTA INSTITVTVM ET INTENTIONEM ECCLESIÆ SVO MVNERE FVNGATVR.

Anno post natū Christum

NEGANT.

230. *AGRIPPINVS Carthaginensis Ecclesiæ Episcopus docuit ab hæreticis baptizatos esse rebaptizandos.* Augustinus de Baptismo lib.2.cap.6. Vincentius Lirinensis de hæresibus cap.9.

250. *Cyprianus cum multis aliis Africanis Episcopis, Concilio Carthagine celebrato, decreuit baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos: de quo vide eiusdem Cypriani epist. ad Quintum, ad Pompeium, & ad Iubeanum: item Eusebium lib.7. cap.2.*

350. *Donatistæ volebant Sacramenta à Catholicis, quos hæreticos putabant, administrata nullius esse virtutis, & omnes peccatores manifestè arcebāt à Sacramentorum administratione.* Ambrosius ad caput 1. prioris ad Corinth. Augustinus contra epistolam Parmeniani lib.3.cap.2. contra Cresconium lib.2.cap.28.

830. *Luciferiani admittebant quidem baptisma collatum ab hæreticis, sed non Ordinationem.* Hieronymus Dialogo contra Luciferianos.

1140. *Pseudoapostolici negabant homines malos posse efficaciter Sacramenta administrare.* Bernardus Sermone 66. super Cantica.

1180. *VValdenses dicunt, Presbyteros, qui grauiter peccant, nec Eucharistiam conficere, nec alios à peccatis absoluere: quòd Presbyterum non dignitas, sed vitæ meritum faceret, & omnis potestas, tam laicalis, quàm clericalis amittatur per peccatum mortale.* Thomas Aquinas lib.4. contra Gentes, Nicolaus Lyranus ad cap.7. epist. ad Hebræos Guido de VValdensibus, Aeneas Syluius historiæ Bohemicæ cap 35. Antoninus 4. parte Summæ Tit.11.cap.7.§.2.& 5.

1200. *Albigenses dicunt, quòd obest subdito, & Sacramento vita mala Prælatorum: item quòd nullus malus potest esse Episcopus.* Antoninus parte 4. Titu 11.cap.7.§.5.

1300. *Gerhardus Sagarellus, & Dulcinus Nouariensis dicunt, quòd nullus Papa Romanus potest aliquem absoluere à peccatis, nisi sit ita sanctus, sicut fuit B. Petrus Apostolus, viuendo in omnimoda paupertate sine proprio.* Nicolaus Eymericus parte 2. quæst.11.

1390. Ioannes VVicleuus articulo 4. *Si Episcopus vel sacerdos est in mortali peccato, non conficit, non ordinat, non baptizat, non consecrat.*

Secunda parte Sermonum Domini in monte: *Valde iniustus, propter indignitatem personæ, pro qua oratur, communiter non auditur. Quæ ergo euidentia necessitandi Deum ad audiendum sacerdotem reprobum mediante oratione blasphema taliter deprecantis?*

1410. Ioannes Hussius de Decimis: *Quid ergo miri, si ad bonum sensum conceditur, quòd nullus existens in peccato mortali est Episcopus, sacerdos, vel Christianus? Patet verum esse articulum. Si Episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non baptizat.*

1530. *Anabaptistæ docent Sacramenta non esse efficacia, nisi à probis & fidelibus administrentur.* Martinus Kemnitius parte 2. examinis concilij Tridentini, Bullingerus aduersus Anabaptistas lib 3. ca.7.

1540. Caspar Zuenckfeld ius lib. de sacra Scriptura pag.22. *Ministri*, inquit, *Ecclesiæ inepti, & non timentes Deum, ministerium suum in docendo verbo, & porrigendis Sacramentis expedire non possunt.*

1560. *Piggardi*, responsione edita aduersus Lelicienses, *dicunt malum sacerdotem Sacramenta polluere.* In Confessione sua dicunt, *res istas ministeriales ex se non conferre sanctitatem, & eas pollui, si ad earum administrationē malus sacerdos accesserit.* Antonius Possevinus in Examine sectæ Piccardicæ

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth.23.vers.2. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt.

Ioannis 1.33. Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

*Ioann.*11.49. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit

[illegible] Vos [illegible] quicquam, nec cogitatis, quia expedit nobis, vt vnus mo[illegible] pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non di[illegible] esset Pontifex anni illius, prophetauit, quod Iesus moriturus erat pro

[illegible] Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incremen[illegible] Deus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Eusebius. 370.

[illegible] 3. cap. 44. Multi [illegible], cum presbyteri hoc, sacris operantur, [illegible] auersatur, verum per Spiritum sanctum proposita dona consecrant: ac panis qui [illegible] corpus Domini efficitur, poculum [illegible] Domini sanguis. Sunt igitur, qui [illegible] ac rationi consentaneá facere pu[illegible] ipsis epulo sacro excipi recusant, ne[illegible] scilicet hinc se grauius condemnari. [illegible] tu, qui præfectum tuum atque An[illegible] iudicas?

Gregorius Nazianzenus. 380.

[illegible] est oratio in sanctum Baptisma. [illegible], baptizet me Episcopus, atque is Metro[illegible], aut Hierosolymitanus, (non enim lo[illegible] est gratia, sed Spiritus,) isq; etiam nobili [illegible] genere ortus, (graue enim fuerit nobi[illegible] eius, qui baptizat, obscuritatem la[illegible] interri,) aut si Presbyter, saltem [illegible], qui continentiæ laude atq; Angeli[illegible] florear: graue enim fuerit, si [illegible] tempore inficiar, atque comma[illegible] concionatoris aut baptizantis aucto[illegible] iras. Alius horum iudex est, ac re[illegible] arum explorator: quandoquidem [illegible], Deus autem cor intuetur. Tibi au[illegible] ad purgationem satis idoneus est, [illegible] inter probatos censeatur, ac non aper[illegible] atus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui [illegible] indiges, in iudices iudicium ne arripe, [illegible], à quibus purgaris, dignitates excute, [illegible] genitores delectū habe. Est quidem ali[illegible] excellantior, vel inferior: te autem quiuis [illegible] Sic tecum reputa. Sint duo annuli, al[illegible], alter ferreus, atque ambo eandem Im[illegible] imaginem insculptam habeāt, ac dein[illegible] Quid tandem hoc signum [illegible] in cera internosce, [illegible] Dic vtrum è du[illegible] ferreo expressum [illegible] modo [illegible] constat. Discri[illegible] in materia est, non in signo. Sic tibi [illegible] omnes, qui baptizandi munere fungun[illegible] habeantur. Quamuis enim alius ali[illegible] probitate antecellat, eadem tamen Ba[illegible] est: ac quiuis tibi initiator est, qui mo[illegible] fide est informatus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

[illegible] Homilia [illegible]. Hæc dico, non quod in[illegible] sacerdotium assumi probem, sed mi[illegible] lachrymans: non tamen propterea [illegible] sunt, etiamsi malè & viti[illegible]. Tibi autem [illegible] consules, nihil in his, [illegible] sunt, damni accipi[illegible] [illegible] & per vatem [illegible] [illegible] & in [illegible] ore, & [illegible] propter [illegible] [illegible] [illegible] Spiritum [illegible]

inquit, *vos, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas.* Quicquid enim concreditum habet sacerdos, solius Dei donum est. & vbi humanā exercet sapientiā, minor illius gratia apparet. Neque hoc dico, vt pigrius viuamus, sed ne pigré qui vobis præpositi sunt viuentibus, vos his commissi aliquando mala vobis compareris. Et quid sacerdotes dico? Neque Angelus, neque Archangelus quicquam in his, quæ à Deo data sunt, efficere potest. sed Pater, & Filius, & Spiritus sanctus omnia facit. Sacerdos & linguam & manus præbet. Neque enim iustum est, propter alterius malitiam ad salutis nostræ symbola fide accedentes offendi.

In priori ad Corinthios Homil. 8. Cōtingit quidem principes esse malos, & sceleratos, eos autem, qui illorum parent imperio, bonos & moderatos: & laicos quidem in pietate vitam agere, sacerdotes autem in improbitate & nequitia: & neque futurum esset baptisma, nec corpus Christi, nec oblatio per illos, si vbique dignitatem ac merita requireret gratia. Nunc autem etiam per indignos Deus solet operari, neq; baptismatis gratia quicquam læditur à vita sacerdotis. Nam qui accipit, minus esset habiturus. Quamobrem etiam si hæc rarò fiunt, fiunt tamen. Hæc auté dico, ne quisquam ex ijs, qui astant, de vita sacerdotis curiosé inquirens offendatur in mysterijs, quæ peraguntur. Nihil enim adfert sacerdos ad ea, quæ sunt proposita, sed vniuersum est opus Dei virtutis: & ille est, qui nobis exhibet mysteria.

Homil. 11. in epist. ad Thessalon. Gratia Dei per indignos operatur, non propter ipsos, sed propter eos, quibus opitulandum est.

Nilus Abbas. 420.

In quodam fragmento tractatus Parænetici: Non oportet sacerdotes iustè vel iniustè iudicare, vel eos examinare: sed etsi quis in eis labitur, à Deo iudicabitur, & arguetur in hoc & in futuro seculo, vel à maiori sacerdote. Sacerdos non est, qui pro sacerdotis dignitate non viuit. Non oportet offendi propter sacra, quæ celebrantur ab improbo sacerdote: eadem est oblatio, etsi habeat vitam impuram is qui offert. Audiendi sunt doctores & sacerdotes dum docēt, ex diuinis scilicet Scripturis, vt Deo placet, & non secundum proprias cupiditates, vt scriptum est, & non iudicare ipsos, etiamsi malam vitam habeant.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. [illegible] [illegible] temeritatem, & Zosimi audaciam [illegible], verum Dei lenitatem, ad pœnitentiam nos ita expectantis, atque ex impuri manu incensum accipientis. Nam si quis in sceleribus educatus, atque omni sordium ac peccatorum genere [illegible], & iniustus Dei aras attingit, ac sancta profanè tractat, ipse quidem pœnas luet, diuinum autem sacrarium improbis ipsius actionibus minimè contaminatur.

Libro 2 epist. [illegible]. Quandoquidem Zosimi presby[illegible] offensiones, vt scripsisti, eos, qui ab eo baptizantur, [illegible] ac maximi momenti detrimentis [illegible] existimas, rescrib[illegible] ad te quam celerrimè duxi, nimirum quod is, qui initiatur, quantum ad salutaria symbola spectat, ex

Cor. 3

[illegible] diuinis atque omni [illegible] praestantioribus beneficijs fruetur. [illegible] eos autem grauiores [illegible] tamen ijs ad ipsius pœnam atque cruciatũ cumulus accedet, quantus prius in eum honor collatus est, &c. Hæc autem dico, non tanquam omnes sacerdotes tales sint, verum vt illud ostẽdam, quod etiamsi omnes eiusmodi essent, nihil tamen [illegible] ad eum, qui baptizatur, detrimenti redit. Quod si hæc hominum duntaxat rationes esse arbitraris, à diuinis oraculis hoc tibi facere conabor. Quis
Num. 24. enim Balaam illo impurius ac scelestius extitit? Et tamen ipsius lingua Deus ad benedictiones ab
Ioan. 11. usus est? Quid rursus Caiapha sceleratius? Et tamen vaticinatus est, & gratia linguam quidem ipsius tetigit, at non item mentem tetigit. Quòd si quid etiam, quod magis mirandum sit, intelligere cupis, per coruum, hoc est, immundam auem,
3. Reg. 17. cælipetam illum Heliam pascebat. Quocirca ne dubites, quin per flagitiosos quosdam sacerdotes diuina & natura sublimiora beneficia tribuũtur.

Libro 3 epistola 34. Nullo detrimento is, qui suscipit sacrosancta mysteria, afficitur, etiamsi is, qui tribuit, indignus esse videatur, neque incontaminata mysteria conspurcantur, etiamsi sacerdos omnes mortales improbitate superet. Quòd si mihi diffidis, coruum cogita, impurũ inquam illud, atque in pullos suos crudele animal, cuius opera ille in cælum excurrens ac cæli ciuis Elias alebatur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 2[illegible]. Ioannis. Vide insuper sacerdotum dignitatem, quod diuina sit. Dei enim est remittere peccata. Sic igitur illi honorandi sunt, vt Deus. Nam quamuis indigni sunt, quid hoc? Diuinorũ donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos, sicut & per asinam Balaam locutus est. Non enim indignitas nostra gratiã prohibet: atq; ita, quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

Euthymius. 1080.

Ad caput 11. Ioannis: Caiaphas non quòd dignus esset vaticinatus est, sed quòd Pontifex esset anni illius: non propter propriam virtutem, sed propter pontificalem dignitatem. Adhuc enim diuina gratia in templo permanebat, quæ ore illius vtens, cor non tetigit.

Nicetas. 1100.

In Orationem 40. Nazianzeni: Quemadmodum duo annuli, alter auro, alter ferro cõtectus, vnam eandemq; Principis imaginem insculptam habẽtes, ac deinde ceram imprimentes, tamen si mate-[illegible]

[illegible]

Nicolaus Cabasilas. [illegible]

[illegible] Sacerdos omnino [illegible] oblationem &c.

Bessarion Nicenus. 1450.

Libro de Eucharistia. Panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non potentia [illegible], sed eius potentia, qui cuncta ex nihilo produxit, per sacerdotem, tanquam per [illegible] efficitur. Vnde non minus ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quàm à bonis sanctisque consecratur. Ex quo manifestum est, non [illegible] dignitatem, sed ipsum Dominum [illegible] Verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum [illegible] proprium corpus transmutare. Nam si [illegible] ces hoc possent, potius bonorũ virorum [illegible] etsi non sacerdotum, quàm prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficere[illegible] Atque [illegible] esset, atque ab humana salute alienum, ex [illegible] tantum Sacramentum à re dubia dep[illegible] Quippe dubium & ambiguum est, an [illegible] supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futuræ, [illegible] quo fieret, vt & salus, à nobis virtute [illegible] sterij expectata, dubia fore[illegible]

Hieremias Constantinopolitanus. 158[illegible]

Responsio 1. cap. 8. Affirmamus & nos, [illegible] indignis peragantur mysteria, nihil ip[illegible] uentur, sed potius damno afficiantur: tamen eos, qui accipiunt, sanctificari, ac iuuari. Nam etiam per indignos ministros gratia diuina est efficax, & mysteria perficit, &c. Si nihil Deus per sacerdotem operatur, tunc nec lauacrum habes, nec mysteria participas, nec benedictionibus frueris. Non [illegible] Christianus [illegible] [illegible] dignos, etiam indignos? Non omnes [illegible] indignos, per omnes tamen, quamuis indignos, ad salutem populi operatur. Si enim per asinam, & per Balaamum hominem sceleratũ populi causa locutus est, quanto magis per sacerdotem? Quid enim Deus salutis nostræ causa non facit? Quid non loquitur? per quod non agit? Si per Iudam operatus est, & per illos, qui prophetarũt, quibus [illegible] *Non noui vos: recedite à me operarij iniquitatis.* Si tales etiam dæmonia eiecerunt, quanto magis per sacerdotes efficax erit?

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

De Baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Si in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior, & secundum ministrorum merita hæc singularis gratia æstimari, vt melior esset baptismus eius, qui sanctior videretur, & indignior [illegible], qui ab [illegible] acciperetur, quem non amplior æstimatio commendaret. Hæc & in alia Sacramenta [illegible] tur iniuria, vt non in eis vnitas, sed diuersitas haberetur, [illegible] à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis & ponderis, quæ fierent ab indignis. Sic Eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel [illegible]. Absit hoc à fide Catholica [illegible]

[illegible] onis fermentum. Vna nobis fides, vnus Dominus, vnum baptisma: quod si ab [illegible] [illegible] consecratum, non audet [illegible] vel corrigere, quod semel est factum [illegible] per quem [illegible] hoc [illegible] datum, sed gratiæ, & propriè [illegible] hunc esse [illegible] Neque enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut [illegible] in cruce Domini [illegible] omnia peragit Sacramenta.

[illegible] Bonos: Sacramenta [illegible] in [illegible] propria esse [illegible] [illegible] modo d[illegible] [illegible] quamuis ab [illegible] [illegible] permittant, [illegible]

[illegible]

[illegible] 220.

[illegible] volu[illegible] placet, consideremus [illegible] baptizandi [illegible] [illegible] mentis vestræ placita prodat [illegible] m in aquam, & interroga[illegible] Euangelij fidem, [illegible] & confessum Ionam [illegible] in Deū, de resurrectione Iesu Chri[illegible] interrogari in eadem fide, & [illegible] Vniuersi Episcopi dixe[illegible] Illicitas esse sancimus rebapti[illegible] & [illegible] esse alienum à sincera fide & Ca[illegible] disciplina.

Ambrosius. 370.

[illegible] cap. 5. Cum tibi Scri[illegible] Hierobaal preces ignis [illegible] cælo & rursus precante Helia, [illegible] qui sacrificium consecrauit, non [illegible] consideres, sed officia sacer[illegible] Si merita spectes, sicut Heliam consi[illegible] merita spectato vel Pauli [illegible] nobis à Domino Iesu hoc myst[illegible]

[illegible] sancto in Prologo. Non mundat [illegible] non mundauit Petrus, non mun[illegible] Ambrosius, non mundauit Gregorius. No[illegible] sed tua sunt Sacramenta. Ne[illegible] humanæ [illegible] est diuina conferre, sed [illegible] manus & Patris est, qui locutus [illegible] Prophetas, dicens: *Effundam de Spiritu meo [illegible] eorum, & prophetabunt filij & filiæ eo-[illegible]*

Optatus Mileuitanus. 370.

[illegible] contra Parmenianū. Cum ergo videatis oēs [illegible] non dominos, & [illegible] sancta, non per homines, [illegible] quid est, [illegible] homine [illegible] Prophetæ [illegible]

[illegible]

Basilius ad Papam [illegible]

[illegible] Arianis [illegible] Synodo co[illegible] septiformis Spiritu[illegible] ione, Catholicam [illegible] etiam totus Orbis Occide[illegible] custodit, &c.

Collatio Carthaginensis. 40[illegible].

Collatione 14. Qui putant neg[illegible] Baptismum Christi, quia eum & hæretici [illegible] sunt putare negandum esse etiam ipsum Christum, quia eum & dæmones confitentur. Et [illegible] ad Christum venire debent, qui [illegible] communionem baptismum eius habent, non vt quod deerat adsit; sed vt quod inerat, prosit.

Augustinus. 40[illegible].

Lib. 3. contra Donatistas cap. [illegible] Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi impudici sint, & immundi; quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus assistit, siue ad salutem bene vtentium, siue ad perniciem malè vtentium. An vero solis, vel etiam lucernæ lux, cum per cœnosa diffunditur, nihil inde sordium contrahit, & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Lib. 4 cap 4. Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus: si per vitæ meritum, nec iste, nec ille.

Contra Cresconium lib. 4 cap 2[illegible] Non ideo veriora, & sanctiora sunt Sacramenta, quæ ministrantur, quia per meliorem ministrantur. Illa namque per se ipsa vera & sancta sunt, propter verū & sanctum Deum, cuius sunt. [illegible] vt accedens ad societatem populi D[illegible] à quo facilè baptizetur; alium [illegible] briter imitetur. Certus est enim, [illegible] Sacramentum Christi, [illegible] vel non sanctum hom[illegible] m eiusdem Sacramenti [illegible] dignè acceperit, [illegible] congruenter & congruè [illegible]

[illegible] zare per ministerium [illegible] tatem. Bap[illegible] eius potestat[illegible] malus, [illegible]

[illegible]

[illegible] est post Ioannem. Quia quod datum est à Iuda, Baptismum Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi, etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Etenim dictum est de Domino antequam pateretur, *quia baptizabat plures quam Ioannes*: deinde subiunctum est: *quamuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius*. Ipse, & non ipse: Ipse potestate, illi ministerio. Ergo baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, baptizauit Ioannes: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam: quia columbam attendo, per quam mihi dicitur. *Hic est qui baptizat.*

Ioan. 4.

Leo Magnus. 450.

Epistola 79. ad Nicetam cap. 7. Hi, qui baptismum ab hæreticis acceperunt, cum baptizati antea non fuissent, sola inuocatione Spiritus sancti per impositionem manuũ confirmandi sunt: quia formam tantùm Baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam (vt scitis) seruandam in omnibus Ecclesijs prædicamus, vt lauacrum semel initũ nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (vt diximus) sola sanctificatio sancti Spiritus inuocanda est, vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur.

Ephe. 4.

Epist. 92. cap. 16. Hi autem, de quibus scripsisti, qui se baptizatos sciũt, sed cuius fidei fuerint, qui eos baptizauêre, se nescire profitentur, quolibet modo formam baptismatis acceperint, non sunt rebaptizandi: sed per manus impositionem, inuocata virtute Spiritus sancti, quã ab hæreticis accipere non potuerũt, Catholicis copulandi sunt.

Prosper Aquitanicus. 460.

Libro Sententiarum ex Augustino cap. 325. Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui eius dona non seruant: sicut lucis nitorẽ loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudes baptismi perceptione, viue in noui hominis sanctitate, & tenens fidem, *quæ per dilectionem operatur*, habe bonum, quod nondum habes, vt prosit tibi bonum, quod habes.

Galat. 5.

Anastasius Secundus. 496.

Epist. ad Anastasium Imperatorẽ cap. 7. Nam secundùm Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem sacratissimũ Serenitatis tuæ pectus agnoscat, quod nullũ de his, vel quos baptizauit Acatius, vel quos sacerdotes siue Leuitas secundùm Canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acatij portio læsionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita Sacramẽti gratia, minus firma videatur. Nam & baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipiẽtem munus peruenit illibatum: quia vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur ac dicitur: *Hic est qui baptizat Spiritu sancto* [illegible]. Nam si visibilis solis radij, cùm per loca [illegible] nulla contactus inquinatione maculantur, multo magis illius, qui istum [illegible] [illegible] Nam & Iudas, cùm fuerit [illegible] [illegible]

12. [illegible]

[illegible] ea facere. [illegible] ad hominum profectum [illegible] Ecclesia ministerio officio suo [illegible] compleant [illegible] per quem Christus loquitur [illegible] incrementum dat Deus. A Deo autem non quæritur, quis vel qualis prædicet, sed quem prædicet [illegible] etiam bene prædicare Christum [illegible] quo malo diabolus ipse deiectus est, & [illegible] prædicare non desinit.

Cap. 8. Ideo ergo & ipse Acatius, cuius nomen dicimus esse reticendum, malè bona ministrando, sibi tantùm nocuit. Nam inuiolabile Sacramentum, quod per ipsum datum est, aliis perfectionem suæ virtutis obtinuit, ei autẽ obfuit, &c.

Arator. 540.

Libro 2. Actuum Apostolorum:

Cum tamen heretica nigredine plenus [illegible]
Polluitur quicunque lacu, si lumen habere
Ecclesia vult forte pia, non cogit ad [illegible]
Nostra fides hunc ire iterum: quia [illegible]
Dogmata praua trahunt: nec qui, sed quid dare possint,
Explorare solet, post hæc quem vera fateri
Instituêre manus, [illegible] repellitur error
In diuersa trahens, quod Spiritus effugit vnum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 9. Epist. 61. Epistolis vestris studuistis inquirere, sacerdotes ac plebes, quæ Nestorianæ hæreseos errore confusæ sunt, cùm ad matrem omniũ electorum Catholicam Ecclesiam reuertuntur, verum baptizari debeãt, an certè solius veræ fidei confessione eiusdem matris Ecclesiæ visceribus adiungi. Et quidem ab antiqua Patrum institutione didicimus, vt qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut vnctione Chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinũ matris Ecclesiæ reuocentur. Vnde Arianos per impositionem manus Occidens, per vnctionem verò sancti Chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Oriens reformat. Monophysitas verò, & alios ex sola vera confessione recipit. Quia sanctum baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit, cùm vel illi per impositionẽ manus Spiritum sanctum acceperint, vel isti propter professionem veræ fidei sanctæ, & vniuersalis Ecclesiæ visceribus fuerint vniti. Hi vero hæretici, qui in Trinitatis nomine minimè baptizantur, sicut sunt Bonosiani, & Cataphrygæ, illi cum ad Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptismum [illegible] in errore positi, in sanctæ Trinitatis [illegible] minimè perceperunt.

Cap. [illegible] Multi [illegible] cum plus [illegible] in magnũ [illegible] Sacramentorum [illegible] vulneratos [illegible] festucam [illegible] quarum dum [illegible] [illegible] non solum [illegible] [illegible] minus est [illegible]

sanctus in Ecclesia ea sanctificet, & benedicendo benedicat.

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib.6. Etymol.cap.18. Sacramenta ideo fructuosè penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eorundem latenter Sacramentorũ operatur effectum. Vnde seu per bonos, seu per malos ministros, intra Dei Ecclesiam dispensentur: tamen quia Spiritus sanctus mysticè illa viuificat, qui quondam Apostolico in tempore visibilibus apparebat operibus: nec bonorum meritis dispensatorum hæc dona amplificantur, nec malorum attenuãtur. Quia *neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid: sed qui incrementum dat Deus.* Vnde & Græcè μυςήριον dicitur, quòd secretã & reconditam habeat dispensationem.

De diuinis Offic. lib.2.cap.24. Hęretici, si tantũ in Patris, & Filij, & Spiritus S. attestatione docẽtur baptisma suscepisse, non iterũ baptizandi, sed solo Chrismate, & manus impositione purgandi sunt. Baptismus enim non hominis est meritũ, sed Christi. Ideoq; nihil interest, hęreticus, an fidelis baptizet. Habet quidem baptismum Christi hæreticus: sed quia extra vnitatem fidei est, nihil ei prodest. At vbi ingressus fuerit, statim baptisma, quod habuerat foris ad perniciem, incipit illi iam prodesse ad salutem.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Pœnitentiali Rubrica 41. Licet malus sacerdos sit, tamen conficit corpus & sanguinem Christi vt bonus: quia quæ sancta sunt, non possunt pollui. Et licet Sacramenta obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.

Beda. 700.

Ad cap.3. Ioannis: Postquam semel expleta fuerit spiritalis regeneratio, nequaquam potest repeti: siue enim hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisquam in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, à bonis Catholicis rebaptizari, ne confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Gregorius Tertius. 731.

Epistola ad Bonifacium: Quosdam absque interrogatione Symboli ab adulteris & indignis Presbyteris fassus es baptizatos. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesiæ: quia quisquis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatus est, rebaptizari eum minimè licet. Non enim in nomine baptizãtis, sed in nomine Trinitatis huius gratiæ donum percepit. Et teneatur quod Apostolus ait: *Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma.* Doctrinam verò spiritalem talibus studiosius vt impertias demandamus. Ephes.4.

Zacharias Papa. 740.

Epistola 4. ad Bonifaciũ: Retulerũt nuntij tui, quòd fuit in eadem prouincia sacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, nesciens latini eloquij, infringens linguam diceret: Baptizo te in nomine patria, & filia, & spiritu sancta: & per hoc tua reuerẽda fraternitas considerauit rebaptizare. Sed, Sanctissime frater, si ille, qui baptizauit, non errorem introducẽs, aut hæresin, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam (vt diximus) hoc baptizans dixisset, non possumus consentire, vt denuò baptizentur: quia baptizatus ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari debet: sed per solã manus impositionem purgari debet.

Alcuinus. 750.

Ad caput 6. Ioannis: Quòd imminẽte Pascha Dominus turbas reficit; significat, quia quisquis pane diuini verbi, & corpore & sanguine Domini desiderat refici, debet spirituale Pascha facere, id est, de vitijs ad virtutes transire. Item, quando per manum sacerdotis corpus Christi accipis, non sacerdotem, quem vides; sed illum, quem non vides, attende. Sacerdos est dispensator huius cibi, non auctor.

Rabanus Maurus. 840.

De Vniuerso lib.5. cap.11. Sacramenta seu per bonos, seu per malos ministros intra Dei Ecclesiam dispensentur: tamen quia Spiritus sanctus mysticè illa viuificat, qui quondam Apostolico in tempore visibiliter apparebat operibus, nec bonorũ meritis dispensatorum amplificantur, nec malorum attenuantur. Quia *neque qui plantat aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* 1.Cor.3.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap.71. Sciscitantibus vobis, si à sacerdote, qui siue comprehensus est in adulterio, siue de hoc fama sola respersus est, debeatis communionẽ suscipere, necne: respondemus, nõ potest aliquis, quantũlibet pollutus sit, Sacramenta diuina polluere, quę purgatoria cunctarum remedia contagionũ existunt. Nec potest solis radius per cloacas, & latrinas transiens, aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde qualiscunq; sacerdos sit, q̃ sancta sunt, coinquinare non potest: idcirco ab eo vsqu equo Episcoporum iudicio reprobetur, communio percipienda est. Quoniam mali bona ministrando, se tantummodo lędunt, & cerea fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat: & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Sumite igitur intrepidè ab omni sacerdote Christi mysteria, quoniam omnia in fide purgantur.

Paschasius Ratbertus. 880.

De Corpore & sanguine Domini cap.12. Verè credere, & indubitanter scire debemus, intra Catholicam Ecclesiam, vbi Catholica fide hoc mysterium celebratur, q; nihil à bono maius, nihilq; à malo minus percipiatur sacerdote, nihilq; aliud quàm caro Christi & sanguis, dum Catholicè celebratur, cõsecretur. Quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris, & virtute Spiritus S. vt caro Christi & sanguis, nõ alia q̃ quę de Spiritu sancto creata est, vera si de credatur, & spirituali intelligẽtia degustetur. Si enim in merito esset sacerdotis, non ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum sanctum hanc suam efficit carnem, &c. Licet leprosus sit, qui offert, munda tamen sunt, quæ hauriuntur: quia caro & sanguis Saluatoris nullius immunditia sordidantur. Ex officio ergo sacerdotis ista, non ex merito præstantur. Idcirco licet reus sit, officium ministerij sacrum est, & gradus sacerdotij à summo Pontifice Christo compensatur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysterium à quouis indigno, quàm ab Apostolica propagine consecrata exhibeatur: quia non ex eo, sed ex eius officio, à summo Pontifice gratia, quam ipsa veritas repromisit, impletur, vt in nullo sacerdotium eius, & Pontificatus officium alicuius merito minoretur. Virtus enim consecrandi est in eo, quod habet is, qui ordinatur.

Odo Cluniacensis. 920.

Lib.1. Collat.cap.21. Non melior est Baptismus per manus cuiuslibet sancti hominis, quàm per manus peccatoris donatus. Quoniam qualiscunque sit baptizator, Iesus est qui baptizat. Sic & de mysterio altaris debet intelligi: quia scilicet per manus iusti aut iniusti sacerdotis oblationem consecrat ipse Christus.

Luitprandus Ticinensis. 950.

[illegible] quod ligare potest & soluere, non ex vi-[illegible] o, sed ex officio.

Guilielmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi cap. 2. Inuocationes istæ & benedictiões nomine Ecclesiæ, & ex parte totius populi sanctorũ fiunt, & propter hoc audit eos clementissimus Deus, licet per malos eidem ministros offerantur. Quemadmodum enim princeps non vilitatem cursoris, qui ex parte amicorum suorum literas petitorias ei porrigit, sed petitionem ipsam & merita petentium, quidque eum facere deceat, potius attendit: sic clementissimus Deus non vilitatem, aut indignitatem ministrorum Ecclesiæ suæ, petitiones, & vota offerentium, & velut ore ei porrigentiũ; sed potius ipsam Ecclesiam suam, & eius merita, quidque magnificẽtiam misericordiæ suæ facere deceat, attendit. Et sicut solem visibilem, quantumcunq; malitia aperientis fenestram, etiamsi ad furãdum vel occidendum hominem eam aperiat, non prohibet ab infusione luminis, & immissione radiorum, nec ipsum lumen prohibet malitia eiusdem, quo minus ingrediatur, & domui se infundat: sic solẽ intelligentiæ malitia quantumcunque ministri, ministerio suo viam præparantis, lumine gratiæ suæ, & quasi aperiẽtis eam fenestram cordis eius, quem baptizat, non prohibet, nec lumen gratiæ, quo minus interet, auertit.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo historiali lib. 8. c. 25. Sacramento quidem facit iniuriam, qui dicit ipsum pollui per pollutionem ministrorum. Dicimus tamen, quòd Baptisma hæreticorum facit quosdam filios Dei, vt paruulos: quosdam verò non, vt adultos, qui imbuti sunt errore hæreticorum; tamen verum baptisma recipiũt, vnde si veniant ad vnitatem Ecclesiæ, non sunt rebaptizandi, &c.

Thomas Aquinas. 1250.

Libro 4. contra Gentiles cap. 77. Manifestũ est, quòd ministri Ecclesiæ potentiam quandam in Ordinis susceptione diuinitus suscipiunt ad Sacramẽta fidelibus dispensanda. Quod autem alicui rei per consecrationem acquiritur, perpetuò in eo manet. Vnde nihil consecratum iteratò consecratur. Potestas igitur Ordinis perpetuò in Ecclesiæ ministris manet. Non igitur tollitur per peccatum. Possunt igitur etiam à peccatoribus, & à malis, dummodò Ordinem habeant, Ecclesiastica Sacramenta conferri.

Tertia parte Summæ quæst. 64. Sicut ministri Ecclesiæ instrumentaliter operantur in Sacramentis, eò quòd quodam modo eadem ratio est ministri & instrumenti. Sicut autem instrumentum non agit secundùm propriam formam, aut virtutem: sed secundùm virtutem eius, à quo mouetur. Et ideo accidit instrumento, in quantum est instrumentum, qualemcunq; formam vel virtutem habeat, præter id, quod exigitur ad rationem instrumenti, sicut quòd corpus medici (quod est instrumentum animæ habentis artem) sit sanum vel infirmum: & sicut quòd fistula, per quam transit aqua, sit argentea vel plumbea. Vnde ministri Ecclesiæ possunt Sacramenta cõferre, etiamsi sint mali, &c. Ministri Ecclesiæ neque à peccatis mundant homines ad Sacramenta accedentes, neque gratiam conferũt sua virtute: sed facit hoc Christus sua potestate per eos, sicut per quædam instrumenta. Et ideo effectus consequitur in suscipientibus Sacramenta, non secundùm similitudinem ministrorum, sed secundum configurationem ad Christum.

Bonauentura. 1260.

Lib. 4. Senten. dist. 5. q. 1. Malus sacerdos non tantũ Sacramentum, sed & rem dat, non ipse, sed Deus; cùm Sacramenta sunt bona & impolluta. In Baptismo enim nõ mundat, neque interius baptizat minister, sed Deus. Sed cùm Deus lauat interius præcedente lotione exteriori, & exterior displiceat, quomodo consequens est, vt lauante malo sacerdote exterius, Deus lauet interius? Et ad illud notandum est, quòd est quoddam opus, quod habet virtutem à charitate interna solùm: quoddam, quod habet ab institutione diuina. Primũ opus est virtutis & vitij, & à Deo pensatur secundùm qualitatem voluntatis. Secundum est opus Sacramenti, & hoc pensatur secundum meritum & dignitatem Christi instituentis, & tale semper remanet efficax, & impollutũ, nec potest aliquo modo pollui, sicut nec meliorari. Habet enim virtutem à Christo, & non à ministro. sicut semẽ iactum in terram æqualiter fructificat, siue sit bonus qui seminat, siue malus. Nam Sacramenta sunt benedictiones Dei, non malorum.

Dist. 13. q. 2. Sacramentum Eucharistiæ conficiendæ spiritualibus personis commissum est aut ratione sanctitatis, aut ratione auctoritatis. Si sanctitatis, vt dicunt hæretici, tunc ergo nemo scit verum conficiat, & salus nostra pendet ex aliena bonitate.

Guilhelmus Durantius. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. c. 1. In Sacramento corporis Christi nil à bono magis, nil à malo minus perficitur sacerdote, dummodò ille cum cæteris in arca consistat, & formam obseruet traditam à Columba: quia non in merito sacerdotis, sed in verbo conficitur Creatoris. Aurum enim æquè verum est in arca furis, sicut in arca regis. Vnde & Caiphas Pontifex, vnius & verissimi sacerdotis persecutor, quamuis ipse verax nõ esset, quod tamen dedit consilium, verum fuit; sed non solum dedit, sed Dei id est, in forma Ecclesię. Non ergo sacerdotis iniquitas impedit effectum Sacramenti, sicut nec medici infirmitas virtutẽ impedit medicinæ. Quamuis igitur opus operãs aliquod sit immundus, opus tamen operatum semper est mundum.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. quartum Sententiarum dist. 5. quæst. 1. Veritas illius quæstionis patet ex auctoritatibus multis, quòd quacunque malitia minister sit malus, siue hæreseos, siue schismatis, siue morum, salua vnitate Ecclesiæ, si intendit facere, quod facit Ecclesia, & seruet modum Ecclesiæ, verè confert Baptismum, verè habet effectũ in baptizato, non obstãte malitia ministri, nisi obstet malitia suscipientis in hoc, quod recipit à tali ministro. Veritas autem istius solutionis non habet nisi rationem vnam, propter quid scilicet: quia sic placuit Christo instituere, vt malitia ministri non impediret Sacramentum, nec eius effectum, &c. Quòd autem ita fuerit baptismus instituendus, sunt plures rationes congruæ. Prima, quòd rationabile est Deum assistere suo signo practico ad causandum signatum ex denominatione voluntatis suæ, præcedente omnem conditionem ministri, vt sicut illa determinatio sua, qua tribuit signo esse certum, est signum ab ipso immediatè omnino, & primo: ita & assistentia consequens illam determinationem ad cooperandũ sit immediatè ab ipso. Secunda congruentia sumitur ex fine. Quia si baptismus non posset conferri, nisi à bono, non esset in magnum remedium viatoris, sed quasi communiter in detrimentum. Cùm enim quasi nullus posset esse certus de bonitate propria, multò magis nec de bonitate alterius. Ergo si ex bonitate ministri dependeret Baptismus, nunquam posset aliquis esse certus se verè recepisse baptismum, quod est inconueniens.

[illegible] Andreas. 1320.

Lib. [illegible] q. 1. Christus ita Baptismum instituit, quòd siue baptizans sit infidelis, seu hæreticus, vel huiusmodi, si intendit facere, quod facit Ecclesia, vere baptizat, nec est ad hoc alia ratio propter quid, nisi quia Christo placuit sic instituere ex sua liberalitate. Ordo tamen cõgruentiæ est, quia cùm hoc sit Sacramentum necessitatis, Christianus esset valde perplexus, si oporteret suscipere à bono ministro. Quia cùm nullus sit certus de bonitate propria, minus potest esse de bonitate ministri. Et si dicas, quòd non est certus, verum intendet minister talis facere quod fecit Ecclesia, & tamen recta intentio ministri est de necessitate huius Sacramenti: dico, quod non est simile. Satis enim est verisimile, quòd minister exercẽs actum Ecclesiasticum intendat quod intendit Ecclesia.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 7. ad Hebræos: Si sanctitas ministri est de necessitate Sacramenti, nulla erit certitudo in Sacramentis Ecclesię: quia nullus scit certitudinaliter se esse in statu gratiæ, & multo minus potest hoc scire de alio, & per consequens de nullo sciretur, verum esset baptizatus, vel non: nec de quocunq; alio Sacramẽto esset certitudo. Et ideo dicitur, quòd quando aliquis agit in virtute propria, tunc quæritur de ipso quis, vel qualis sit: quia eius bonitas, vel malitia variat solùm actionem propriam: sed quando solùm agit in virtute alterius, non variat. Bona enim eleemosyna datur à bono per malum seruum, & eodem modo Deus confert bonum, & verum Sacramẽtum per malos ministros.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 1. c. 23. Christus est qui baptizat auctoritate & potestate in Spiritu sancto, scilicet in remissionem peccatorum, quę est per Spiritum sanctum, quod est proprium ipsius Dei, scilicet lauare animas per gratiam Spiritus sancti. Alijs verò potestatem non contulit, sed ministeriũ cõmisit. Minister enim ministrat: sed Christus baptizat. Quapropter siue à Clericis, siue à laicis, siue etiã à mulieribus in necessitate imminẽte baptismus detur, non tamen iteratur: & secundùm Bedam, siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisquam in confessione Sanctæ Trinitatis baptizat, valet, & non debet ille à Catholicis rebaptizari, ne confessio, vel inuocatio tanti nominis videatur annullari. Potestas quidem à Domino in neminem transit, sed ministerium in bonos & malos. Ne quis ergo exhorreat malorum ministerium, respiciat in Domini potestatem: veritas enim Sacramentorum non minuitur merito ministrorum.

Guido Carmelita. 1340.

De Valdensibus cap. 7. A quocunque sacerdote, siue bono, siue malo dicatur super panem: *Hoc est corpus meum:* & super vinum: *Hic est sanguis meus:* & dum verba dicuntur à sacerdote cum intentione conficiendi secundùm formã Ecclesiæ, verè vi verborum Christi conficitur Sacramentũ, nec efficaciam verborũ Christi impedit peccatũ ministri. Vnde accedente verbo ad elementum, fit Sacramentũ. Et sicut in baptismo nõ solùm baptizat bonus, sed etiam malus minister, dum formã seruat, & Ecclesiæ institutionem: quia principaliter Spiritus sanctus baptizat: sic siue bonus, siue malus sacerdos, seruãs formã verborũ Christi, & Ecclesiæ intentionem, verè conficit: quia malitia ministri non impedit, cùm principaliter conficiat Christus, cuius verborum virtute cõficitur Sacramentum.

Brigitta. 1346.

Lib. 1 Reuelationum cap. [illegible] Etsi pessimus homo fuerit sacerdos, & dixerit verba [illegible] *[illegible] corpus meum,* ipse consecrat verum corpus Christi.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sent. d. 5. q. 1. art. 1. Supposito, quòd minister in baptizando vtatur debita materia & forma verborũ, & intendit baptizare eo modo, quo intendit Ecclesia Catholica, tunc nõ impeditur Sacramentũ quacunq; etiam malitia minister sit infectus: quia omissione illius, quod non est de substantia Sacramenti, & admissio eius oppositi, non impedit Sacramentum: sed bonitas ministri, dato quòd sit de congruentia, tamen non est de substantia Sacramenti. Maior patet: Minorem probo. Quia ea, quæ sunt de substãtia Sacramẽti, debẽt esse certa: sed bonitas ministri est valde incerta.

Dist. 13. q. 1. Quilibet sacerdos, siue bonus, siue malus, dummodò intendat, quod intẽdit Ecclesia, proferens debitã formam super debitam materiam Eucharistiæ cum intentione cõficiendi id, quod Christus, qui ad hoc fieri instituit, ille verè conficit Sacramentum corporis & sanguinis Domini, non obstante malitia quacunque, vel spiritali ligamine ipsius.

Catharina Senensis. 1360.

Tractatu 3. cap. 115. Petri successores semper habẽt & habebunt eandem auctoritatem, quæ data fuit Petro. Nec ex aliquo defectu, commisso per eos, hæc auctoritas vllo modo minuitur, neque perfectio sanguinis aufertur vel alicui Sacramento: quia hoc venerabile Sacramentum veluti sol ex aliqua immunditia cuiuscunque rei nullatenus inquinari potest. Neq; lux eius amittitur siue minuitur ex quibuscunq; tenebris peccatorũ mortalium, quæ forẽt in eo, qui ministrat, vel in eo, qui recipit. Nam culpa illorũ Ecclesiæ sanctæ Sacramentis omnino nullam facere potest læsionem, neque virtutem illorum in aliquo minuere: sed in eo, qui ministrat irreuerenter, vel indignè accipit, absque dubio gratia minuitur, & augetur in hoc actu culpa.

Ioannes Hildesheimensis Carmel. 1360.

Epistola ad Notarium Solottensis oppidi: Vna est sancta mater Ecclesia, carens tam macula quàm ruga, cui integritatem Prælatorum vita perniciosa non violat, cuius & Sacramenta tantæ sunt viuacitatis & efficaciæ, quòd ab intento fine per ministrorum demerita non deuiant, sed per solam fidei pertinaciam vacillãt. Ad vbertatem sanè fructuum non sunt minus apta grana, quæ leprosa manus seminat, quàm quę terræ sana manus mãdat. Vnus auaritia stimulatus latomus, & alter charitate motus, non minoris proportionis lapides & durationis, nec dissimiles ponunt in fabrica: si tamen sit vnus vt alter artista.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 2. de Sacramentis cap. 1. Non est diffidendum in Sacramentis salutis concurrere caput Ecclesiæ Christum ad salutem plebis: imo modis omnibus confitendum, dicente Christo: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Nobiscũ est in miraculis, nobiscum est in pronuntiatione Euangelij, nobiscum indubiè in Sacramẽtis conficiendis, quia nobiscum est in minoribus sanctificandis. Vnde Apostolus: *Nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* O bone Apostole, nunquid non & per ministeriũ sanctificatur, sed tantum per verbum Dei & orationem? Sed in hoc certificas populum Christianum, toties concurrere Christum ad sanctificandum cibum nostrum mensalem, quoties cum actione percipitur gratiarum. Quia esto, quòd peccator sit, qui ministrat, tamen in salutem Christus per verbum Dei & orationem non aberit [illegible]. Matt. 28. 1 Tim. 4.

Cap.4. Malus minister in baptizato fideli nec gratiam adimit: quia tunc Deus dat per seipsum: nec item malus violat Sacramentum.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Eucharistiæ: Quantum ad id, quod est essentiale in Missa, scilicet Corpus Domini, à quocunque dicatur, æqualiter bona est. Vnde Augustinus lib. de Corpore Domini: In mysterio Corporis & sanguinis Domini nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia nō in merito cōsecrantis, sed in verbo perficitur Creatoris, & virtute Spiritus sancti, & illud dicitur opus operatum.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tom.1. Serm.19. fol.125. Nesciunt distinguere inter sacerdotum gradum & vitam: licet enim vita multorum clericorum sit criminibus plena, autoritas tamen in illa est plena & veneranda.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

In Summa de Ecclesia lib.1. capite 99. Potestas spiritualis in ministris Ecclesiæ sicut per bonitatem vitæ non acquiritur: (superat enim omnem humanam facultatem, nisi diuinitus conferatur:) sic per malitiam non amittitur, &c. Christus iubet malis Prælatis obedire, quod non faceret, nisi in ijs etiam malis existentibus potestas spiritualis maneret. Matt.23.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 7 de Sacramentis in genere Can.12. Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existētem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere, aut non conferre, anathema sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

IN ALIQVIBVS SACRAMENTIS, VT BAPTISMO, CONFIRMATIONE, ET ORDINE IMPRIMI ANIMAE CHARACTEREM, SEV SIGNVM ALIQVOD SPIRITVALE, ET INDELEBILE.

NEGANT.

Anno post natū Christū 1390. IOANNES VViclemus lib.4. Trialogi cap.15. *Characterem Sacramentalē affirmat nec Scriptura, nec ratione posse probari.* Thomas VValdensis Tomo 2. de Sacramentis cap.109.

1520. Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica cap. de Ordine: *Commentum illud characteris indelebilis iam olim irrisum est. Concedo vt Papa hunc characterem imprimat, ignorante Christo: Cæterùm ruat hoc Sacramentum, & commentū aliquando, vix consistet ipse Papatus cum suis characteribus.*

1540. Ioannes Caluinus contra Synod. Tridentinæ sessionis 7. Can.9. *Quod de charactere indelebili fabulantur, veteribus ignotum fuit, & magis consentaneum est incantationibus magicis, quàm sanæ Euangelicæ doctrinæ.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Isaiæ 66. vers.18. Venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam. Et ponam in eis signum.

Ezech.9.4. Signa Thau super frontes virorum gementium & dolentium.

2.Cor.1.21. Qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

Ephes.1.13. In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.

Ephes.4.30. Nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

De Ecclesiastica Hierarc. cap.2. part.1. Quod igitur initium est reuerēdissima Dei mādata peragendi? Quod animales habitus nostros ad alia suscipienda sacrata eloquia, & opera cōmodissimè format: quod nobis, vt ad cælestia præmia subuehamur, viam sternit, & sacratissimæ ac penitus diuinæ regenerationis nostræ traditio.

Parte 3. Hunc ita accedentē diuina maiestas in sui consortiū intus admittit, eique lucē suā perinde atque signū aliquod tradidit, sanctū efficiēs, & sanctorū sortis ordinisque participem.

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptismū: Tesserā duces sub se militātibus dant, vt amici facilius inuicē se noscētes exhortētur, & si cū hostibus cōmisceātur, eò facilius discerni ac separari possint. Quòd si fortè cōmilitonū separatio fiat, nemo te, quarū, nostrarū, an ad-

an aduersarij partibus sis noueris, nisi mysticis signis familiaritatē prætenderas, nisi super te signatū sit lumen vultus Domini: nisi characterē in te agnoscat Angelus, quonā modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquā, dices Dei sum, signa non ostendēs? An ignoras quēadmodū signatas domos in Aegypto exterminator præterijt: in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obsignatus furibus facilè patebit. Ouis absq; nota insidijs protinus est obnoxia. Iuuenis es? ætatem fræno baptismi retine, &c. Baptismus est captiuorum, & æris alieni remissio, peccati mors, animi regeneratio, amictus splendens, character indeprehensibilis.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

In Præfat. Catechescon: Magnū sanè est propositū hoc baptisma, captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimentum candidū, signaculū sanctū & indelebile.

Catech. 3. Aqua sanè mundat corpus, Spiritus autem signat animam.

Catechef. 16. Spiritus sanctus ad hodiernam vsque diem obsignat animas in baptismo.

Catech. 17. Tu quidē accede ad baptismū: accede autem, non vultū tantùm illū visibilē baptizantium respiciēs, sed memineris istius Spiritus sancti, de quo nunc nobis sermo est. Hic enim paratus est obsignare animā tuā, & dare tibi signaculū, quod dæmones tremunt, cæleste quoddam & diuinum, sicut scriptum est: *In quo & credentes obsignati estis Spiritu sancto promissionis.*

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ est in sancta Baptisma: Si per baptismum teipsum præmunieris, ac pulcherrimo & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet & corpus vnctione & spiritu consignans, quēadmodum olim Israël nocturno illo cruore, qui primigenes tuebatur, quid tibi accidet? Audi Salomonis Prouerbia: *Si sederis,* ait, *intrepidus eris: si dormieris, suauem somnū carpes.* Audi etiā quid læti tibi nunciet Dauid: *Non timebis,* inquit, *à timore nocturno, ab incursu & dæmonio meridiano.* Hoc tibi viuo maximum ad securitatem momentum afferet. Pecus enim signata, non facilè insidijs appetitur: quæ autem minimè signata est, à furibus facile capi potest.

Epiphanius. 380.

Hæresi 8. Magna Circūcisio Baptismus, circuncidit nos à peccatis, & obsignat nos in nomē Dei.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Oratione 2. in epist. ad Ephesios: *In quo & credētes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Rursus magnum est indicium curæ ac prouidentiæ, quòd sint signati, non separati: neq; quòd nō solùm sint sorte vocati, sed etiam signati. Quomodo enim si quis eos, qui sorte sibi obtigerunt, manifestos fecerit, ita etiam Deus eos separauit ac secreuit ad credendum: signauit ad hoc, vt sint hæredes in futurum. Quamdiu fuerūt in præscientia, nulli fuerūt manifesti: postquam autē fuerunt signati, fuerūt manifesti, sed nō sicut vos. Erāt enim manifesti pter paucos. Signati fuerūt etiā Israelitæ, sed circūcisiōe, sicut oues & bruta. Nos quoq; signati sumus, sed sicut filij Spiritu.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 1. posterioris ad Corint. *Qui vnxit nos Deus, qui & signauit nos.*) Deus horū bonorū causa est. Ipse enim nobis firmam in Christū fidem donauit: ipse nos vnxit, & sanctissimi Spiritus signaculo dignos duxit, veluti quandā futurorum bonorum arrham, hanc nobis gratiam largiens.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 10. Nunc Spiritus sancti primitias per baptismū accipimus, ac regeneratio nobis alterius vitæ initium, & signaculū, & præsidium, & illuminatio efficitur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 1. posterioris ad Corinth. *Qui & vnxit, & signauit nos:* id est, Prophetas, sacerdotes, & reges nos fecit. Talis enim est, qui baptizatus est: nempe Propheta: quippe qui viderit, *quæ oculus non vidit, nec auris audiuit.* Sacerdos etiam, vt qui debeat seipsum offerre hostiam viuētem, sanctam, bene placentem Deo. Tum Rex, vt Dei summi Regis, & Imperatoris filius factus, futuriq; regni hæres, & qui nunc regnet domineturq; in omnes absurdas cogitationes, cōstitutusq; sit super vniuersum mūdum. Perinde igitur, vt apud priscos sacerdotes & reges inungebantur oleo: sic hodieq; nos Spiritu sancto inuncti sumus, dante Deo arrhabonem in cordibus nostris. Quòd si arrhabonem dedit, totum omninò etiam dabit. Arrhabonem autem appellat, quæ nunc dantur charismata Spiritus.

Ad cap. 1. ad Ephes. Iudæi quidē per Circuncisionem signati sunt, tāquam rationis expertia bruta sigillum carnale recipientes: nos verò tāquam filij Dei, supra quàm carnis patiatur conditio, Spiritu signati sumus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

De Spiritu sancto lib. 1. cap. 6. Sicut Apostolus ad Ephesios ait: *In quo credentes signati estis Spiritu promissionis.* Sancto igitur Spiritu signati sumus, non natura, sed à Deo, quia scriptū est: *Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Signati ergo Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur, ita etiā Spiritu signamur, vt splendorē atq; imaginē eius, & gratiā tenere possimus, quod est vtique spiritale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis cælestis imaginis effigiem. Ephes. 1.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 7. Vnde repete, quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritū consilij atq; virtutis, spiritum cognitionis atq; pietatis, spiritum sancti timoris: & serua, quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus in cordibus tuis.

Augustinus. 400.

De baptismo lib. 6. cap. 1. Satis eluxit pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarij Concilij auctoritate originalis cōsuetudo firmata est, & ouē, quæ foris errabat, & Dominicū characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientē ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quàm improbari.

Contra Cresconiū lib. 1. cap. 30. Vide ergo nos quàm probabilē rationē sequamur, qui ea, quæ schismatici vel hæretici corruperunt, cùm ad nos inde veniunt, corrigimus: quæ verò sicut acceperunt, tenuerunt, agnoscimus & probamus, ne commoti humanis vitijs, vltra iustitiā faciamus vllam diuinis rebus iniuriā, cùm Apostolū videamus etiā in ara gentiliū, à quibus idola colebātur, Dei nomen inuentū cōfirmasse potius, q̃ negasse. Neque enim ppterea immutandus, vel improbandus est regius character in homine, si erroris sui veniā, & militādi ordinem à rege impetrauerit: quia eundem characterē, quò sibi satellites cōgregaret, desertor infixit: aut propterea signa mutanda sunt Acto. 17

ouibus, cùm Dominico gregi sociantur, quia eis Dominicum signum fugitiuus seruus impressit.

In Ioannem Tract. 6. Iam cœpisti cognoscere quid gerendum sit. Verum dicis, quia reus es: non quia (Sacramentum) accepisti, sed quia foris accepisti. Tene ergo quod accepisti, emenda quod foris accepisti. Accepisti rem columbæ præter columbam. Duo sunt quæ audis: accepisti, & præter columbam accepisti. Quod accepisti, approbo: quia foris accepisti, improbo. Tene ergo quod accepisti: non mutatur, sed agnoscitur. Character est regis mei, non ero sacrilegus: corrigo desertorem, non muto characterem.

Epistola 50. ad Bonifacium, loquens de hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus: Sic enim error corrigendus est eius, vt non in ea corrumpatur signaculum Redemptoris. Neque enim si quisquam regio charactere à signato desertore designetur, & accipiat indulgentiam, atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militia, in qua nondum erat incipiat, in aliquo eorum character ille rescinditur, an non potius in ambobus agnoscitur, & honore debito, quoniam regius est, approbatur?

Contra Epistolam Parmeniani libro 2. cap. 13. Si quisquam est, siue desertor, siue qui nunquam omninò militauit, qui nota militari priuatum aliquem signet, nonne vbi fuerit deprehensus ille signatus pro desertore punietur, & eò grauius, quò probari potuerit, nunquam omninò se militasse, simul secum punito, si eum prodiderit, audacissimo signatore? Aut si fortè illum militiæ characterem in corpore suo non militans pauidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusa, ac impetrata iam venia, militare cœperit: nunquid homini liberato atque correcto character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortè minus hærent Sacramenta Christiana, quàm corporalis hæc nota, cùm videamus nec Apostatas carere baptismate, quibus vtique per pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti non posse iudicatur? An dicenda de militia similitudo non fuit, cùm Apostolus de agonisticis certaminibus
2. Tim. 2. clamet ac dicat apertè: *Nemo militans Deo*, &c.

Primasius. 540.

Ad caput 1 ad Ephes. *In quo & credentes signati estis. In quo* Euãgelio, vel in Christo vno charactere signati, & hinc cognoscimini vnus esse grex, quia & vos similiter vt nos virtutes per spiritum operamini, quæ virtutes arrha sunt futuræ hæreditatis.

Ad caput 4. *In quo signati estis.)* Nouum signum habere cœpistis. *In die redemptionis.* In die Baptismi signaculum Spiritus sancti accepistis.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. epist. 32. Illud autem quod dicitis, vt is, qui ordinatus est, iterum ordinetur, valde ridiculum est, & ab ingenij vestri cõsideratione extraneum, nisi fortè quod exemplum ad medium deducitur, de quo & ille iudicandus est, qui tale aliquid fecisse perhibetur. Absit autem à fraternitate vestra sic sapere. Sicut enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem iterũ ordine non debet consecrari. Sed si quis forsitan cum leui culpa ad sacerdotium venit, pro culpa pœnitentia indici debet, & tamen Ordo seruari.

Lib. 12. epist. 32. De dedicationum Ecclesiarum dubitatione, super qua inter cætera nos consuluistis, hoc vos ritè tenere debetis, quod nos ab antecessoribus nostris traditum accepimus, id est, vt quoties tam de Baptismo aliquorum, vel Confirmatione, quàm de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus ratio certa habetur, vtrum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesię consecratę sint, vt baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonicè dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indicijs ostenditur ritè peractũ.

Haymo. 800.

Ad caput 1. posterioris ad Corinth. *Qui signauit nos*, id est, qui assignauit nos, dando signum suum nobis. Dum enim dixit Christus: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos*, signum suum in ijs posuit. *Et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Pignus propriè est, quod propter rem creditam datur, vt dum illa reddita fuerit, istud recipiatur: sed hîc Apostolus potius pro arrha posuit, quę Deo datur, vt certus sit de promisso, & quod minus deest compleatur. Nos ergo arrham seu pignus accepimus, gratiam videlicet Spiritus sancti in baptismate, vt securitatem & certitudinem de promissione ęternæ patrię habeamus.

Ad caput 1. ad Ephes. *In quo credentes signati,*) id est, sigillati vel assignati estis *Spiritu promissionis sancto*, id est, per Spiritum sanctum, qui promissus est à Domino Apostolis, & per quem habemus promissionem vitæ in Baptismo. Assignati ergo sumus Deo per Spiritum sanctum, quem percepimus in Baptismo: quia signaculum similitudinis Dei, quod perdidimus in primo parente nostro, illud recipimus in baptismo, hoc est, innocentiam & sanctitatem animæ, in qua homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei. Non enim in corpore fuit ista similitudo & imago, sed in anima.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 1. ad Ephes. Quia credidistis, signati estis à Spiritu sancto, hoc est, signum accepistis, quo distingueremini à cæteris, quòd Spiritu sancto repleti estis, quem non habent increduli.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Confirmationis: Qui sigillum, siue characterem baptismalem falsificant, cuius veritate tenetur ius hæreditatis æternæ, procul dubio nolle se ostendunt, & ipso facto nullum se ius habere in hæreditate cęlesti: quemadmodum si quis sigillum regium super donatione castri, vel rei alterius sibi facta falsificaret, & eo ipso donationi per illud sibi factę renuntiaret, illam inutilem & irritam sibi redderet: sic & isti donationem cęlestis hæreditatis, in baptismo sibi factam, omninò euacuant, dum sigillum baptismale, siue characterem falsificant, quod est, dum veritatem sanctitatis, quam ipsum designat, & quæ ipsi subesse debet, cuiuscunque peccata mortalia execratione subtrahunt, & diluunt.

Richardus de Media Villa. 1280.

Lib. 4. dist. 5. art. 2. q. 4. Non per quodlibet Sacramentum imprimitur character, nec etiam per actus virtutum. Character est enim signum spirituale, indelebile, distinctiuum; & spiritualis potestas indelebilis, deputata ad aliquod Sacramentum, & hęc communia sunt cuilibet characteri, &c. Sola tria ista Sacramenta Baptismus, Confirmatio, & Ordo imprimunt characterem.

Ioannes Scotus. 1300.

In Reportationibus super quartum Sententiarum dist. 6 quæst. 8. Character est signum spirituale, impressum in susceptione Sacramenti non iterabilis, distinctiuum, remediatiuum, assimulatiuum, configuratiuum, aliud à gratia, prius gratia, dispositio ad gratiam indelebilem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 1. posterioris ad Corinth. *Et qui signauit nos:* Signo crucis in Baptismo & Cõfirmatione,

Ad caput 4. ad Ephes. *In quo signati estis:* Per Sacramentum Baptismi, in quo character imprimitur.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potest. Eccles. q. 58. art. 7. Triplex potentia est in Sacramẽtis spiritualibus. In Baptismo imprimitur potentia recipiẽdi. Baptizatus enim potest omnes perfectiones spirituales & sacramentales recipere. In Confirmatione verò imprimitur potentia resistendi, vt non ibi faciliter recipiatur peregrina impressio contra nomen Christi. Sed in Sacramento Ordinis imprimitur potestas agendi, & administrandi cætera alia Sacramenta. Cùm ergo character & potestas spiritalis in istis tribus Sacramentis à Christo imprimatur indelebiliter, à quo Sacramenta sunt instituta, sicut Papa non potest dispensare in characteris, & dictæ potestatis impressione, vel expulsione: quia ex quo imprimitur animæ, nunquam potest auferri per suspensionem, vel degradationẽ, quinimò in anima separata remanet: sic non potest dispensare in dictorum Sacramentorum reiteratione, &c. Secundùm communiorẽ opinionem in quolibet Ordine imprimitur character: & quantumcunque in minoribus Ordinibus ordinati transferant se ad laicatum, semper tamen in eis remanet characteris impressio: quia si de laicatu ad clericatum reuertantur, non sunt iterum in illis Ordinibus ordinandi.

ARTICVLVS QVARTVS.

BAPTISMVM ESSE PRIMVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, GRATIAM CONFERRE, ET SINE EO NEMINEM SALVARI.

NEGANT.

Anno post natum Christum

180. CAIANI *dicunt, baptisma non esse necessarium: quia fides satis sit.* Tertullianus de Baptismo cap. 13.

200. *Quintilla, ex Caiana hæresi prodiens, baptismum negat.* Tertullianus de Baptismo cap. 1.

270. *Manichæi dicunt, baptismum in aqua nihil cuiquam salutis adferre.* Augustinus hæresi 46.

350. *Archontici execrantur sacrum lauacrum, etiamsi quidam ex ipsis sint præoccupati & baptizati.* Epiphanius hæresi 40.

370. *Seleuciani, & Herminiani baptismum in aqua non recipiunt.* Philastrius & Augustinus de illorum hæresibus.

380. *Messaliani dicebant, baptismum nihil conferre, neque peccati radicem excindere, sed assidua precatione hæc omnia fieri.* Theodoretus lib. 4. cap. 10.

390. *Adelphius nullam vtilitatem ex diuino baptismo ad eos, qui eo vterentur, peruenire dixit: solam autem orationem dæmonem vernaculum eijcere.* Nicephorus lib. 11. cap. 14.

400. *Pelagiani voluerunt baptismum non esse necessarium ad remissionem peccati originalis, sed solùm ad consequendum regnum cælorum.* Augustinus hæresi 69.

420. *Vincentius Victor dixit, aliquos eorum, qui sine baptismo Christi ex hac vita emigrauerint, interim non ire in regnum, sed in paradisum: postea verò in resurrectione mortuorum, etiam ad regni cælorum beatitudinem peruenire.* Augustinus de origine Animæ lib. 3. cap. 14.

600. *Armenij dicunt, quòd Sacramenta nouæ Legis non conferunt gratiam.* Guido de Armenijs, errore 16.

630. *Mahometus vetuit, ne sui baptizarentur.* Cedrenus in Heraclio.

730. *Samson Scotus dicebat sine mystica inuocatione, aut lauacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum, per Episcopalis manus impositionem.* Zacharias Papa epist. ad Bonifacium.

1022. *Stephanus Aurelianensis abnegabat sacri baptismatis gratiam.* Papyrius Massonus lib. 3. Annalium in Hugone & Roberto ex Hugone Floriacense.

1230. *Petrus Ioannis ait, in Baptismo gratiam & virtutes Theologicas non infundi.* Guido de erroribus huius Petri Ioannis.

1350. *Lollardi Sacramentum baptismi deridebant, dicentes: Si baptismus est Sacramentum, ergo quodlibet balneum est sacramentum: & per consequens quilibet balneatus est Deus.* Trithemius in Chronico Hirsaugiensi.

1350. *Flagellantes seipsos virgis concidentes, interim prædicabant, neminem saluari posse, nisi in sanguine, de*

proprio

[illegible] *[illegible] excuſſo baptizaretur. Nam baptiſmum aquæ mutatum eſſe in baptiſmum [illegible].*

[illegible] *non ſolum ad remiſſionem peccati, ſed etiam ad regnum cælorum baptiſma negauit [illegible].* Thomas VValdenſis Tomo 2. cap. 96.

Martinus Lutherus in Captiuitat. Babylonica cap. de Baptiſmo: *Baptiſmus neminẽ iuſtificat, nec [illegible]; ſed fides in verbum promiſſionis, cui additur baptiſmus: hæc iuſtificat, & adimplet id, quod baptiſmus ſignificat.*

Philippus Melanchthon in Locis communibus editis anno 1522. capite de Signis: *Non iuſtificant [illegible] Apoſtolus ait:* Circuncisio nihil valet*: ita baptiſmus nihil eſt, participatio menſæ Domini nihil [illegible] ſunt χαι σ[illegible] diuinæ voluntatis erga te.*

Huldaricus Zvvinglius ad Vrbanum Regium de peccato originali: *Baptiſmi lauacro nullum [illegible] tollitur: baptiſmus eſt Eccleſiæ ſignum, non aliter quàm cum exercitus aliquis ſignatur: non [illegible] hoc contingat Eccleſiæ, ſed quòd ei iam coniunctus eſt, & publicam teſſeram accipit, ſicut nemo [illegible] eò quòd ſignum induit; ſed is, qui in exercitum iam ſcriptus eſt, ſigno publico dignus du[illegible] quo omnibus manifeſtus fiat nomen dediſſe ei duci, ſub quo ſe militaturum promiſit.*

Libro de Baptiſmo: *Ferè omnes, quotquot ab Apoſtolorum tempore de Baptiſmo ſcribere inſtitue[illegible] paucis a ſcopo aberrarunt. Neque enim ex eorum numero quenquam inuenire licet, qui non aquæ [illegible], quod nec illa habet, nec Apoſtoli eam habere docuerunt. Externus baptiſmus, qui aqua conſtat, ad [illegible] ablutionem nihil facit.*

Martinus Bucerus ad caput 3. Matthæi: *Baptiſmus, vt ab homine geritur, nec præcipuè in Chriſtum reſpicit, quid aliud quàm hominis opus eſt? Fatendum ergo erit de baptiſmate ad hunc modum conſiderato, id quod Apoſtolus ſcripſit de Circunciſione, nempe illud nihil eſſe, aut valere; ſed nouam requiri creaturam, & obſeruantiam mandatorum Dei.*

Lucas Sternbergius ſacrum baptiſma reiecit, appellans illud Satanicam inſtitutionem: dixit illos, qui eo vtuntur, non niſi ad tartarum baptizari, & in æternum damnari. Diuinitus enim non baptiſmum, ſed circunciſionem inſtitutam eſſe. Fridericus Staphylus de Lutheranorum inter ſe concordia.

Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 14. §. 17. *Cauendum, ne in errorem nos inducant, quæ ad amplificandam Sacramenti dignitatem paulò magnificentius à veteribus ſcripta ſunt, vt ſcilicet arbitremur latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam, affixamq; eſſe, quæ ipſa per ſe Spiritus ſancti gratiam nobis [illegible], quemadmodum vinum in cratere propinatur: cùm hoc tantùm diuinitus illis iniunctum ſit munus, ſanctificari nobis, ac ſanciri Dei in nos beneuolentiam, nec vlterius proficiant, niſi acceſſerit Spiritus ſanctus.*

Svvenckfeldiani dicunt homines ſine myſterio & Sacramẽtis ſaluari poſſe. Confeſſio Mansfeldenſium cap. de Svvenckfeldianis.

Ioannes Sommerus. Declamatione contra Baptiſmum adultorum, *aſſerit non modò pueros, ſed etiam adultos non eſſe baptizandos: mandatum Chriſti:* Baptizate omnes gentes: *ad eos, qui tunc viuebant, non ad Chriſtianos huius ſeculi pertinere, quorum cùm maiores baptizati ſint, non eſſe neceſſe, vt nepotes baptizentur.*

1592. Franciſcus Puccius Felidinus, Aſſertione de Chriſti Seruatoris in omnibus & ſingulis hominibus efficacitate, Ratione 23. *Abſurdiſſimum eſt credere Deum eſſe iratum, & minimè clementem, & non parcere innumeris mortalibus, non circunciſis, nec baptizatis aliorum culpa: aut ex perdita Adæ maſſa elegiſſe paucos, quos ſeruaret, relictis cæteris in pernitioſo originis vitio, vt multi ſentiunt, ac docent.*

Ratione 56. *Illud non naſci, vel non reformari denuò, intelligendum eſt poſitiuè, non priuatiuè, ita vt rei eſſent non qui carebant illa reformatione, ſed qui illam impugnabant. Quapropter ex verbis ad Nicodemum non probatur quemquam perire defectu Baptiſmi, ſed declaratur pœna imminens peruerſis contemptoribus baptiſmi.*

ASSERVNT SACRÆ LITERAE.

Pſal. 50, *Verſ.* 9. Aſperges me Domine hyſſopo, & mũdabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Ezech. 36. 25. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.

Zach. 13. 1. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ.

Matth. 3. 11. & *Lucæ* 3. 16. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni.

Marci 16. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

Ioan. 1. 33. Hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.

Ioan 3. 5. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

Act. 2. 38. Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

1. *Cor.* 6. 11. Et hęc quidem fuiſtis; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

Galat. 3. 27. Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

*Ephes.*5.25. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea; vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, *&c.*

*Tit.*3.5. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

1.*Petri* 3.21. Saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

*Epist.*4. Sed dicitis fortasse: Quid confert aquę baptismus ad cultum Dei? Primò quidem, quia quòd Deo placuit, impletur: secundò, quia regenerato ex aquis, & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad salutem. Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum Sacramento verus Propheta testatus est, dicens:
Ioan. 3. *Amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua viua, non introibit in regnum cælorum.* Et ideo accelerate. Est enim in aquis istis misericordia eius quędam, quæ ex initio ferebatur super aquas: & agnoscit eos, qui baptizantur sub appellatione triplicis Sacramenti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas, per Baptismum consecratas. Confugite ergo ad aquas istas. Solę enim sunt, quæ possunt vim futuri ignis extinguere. Ad quas qui moratur accedere, constat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt.

Dionysius Areopagita. 100.

*Ecclesiast. Hierarchiæ cap.*3. Sic igitur & sacrum diuinæ generationis Sacramentum, quia primi luminis consortium tradit, omniumqúe diuinarum illustrationum principium est, ex ipso effectu, ipso verissimo illud illuminationis cognomine prædicamus. Etsi enim alijs quoque sacerdotalibus Sacramentis commune est, ijs qui perficiuntur sacri luminis consortium dare: istud tamen imprimis mihi videndi præstitit munus, ipsiusqúe principali maximè lumine, ad alia inspicienda Sacramenta, lucis gratiam cepi.

Iustinus Martyr. 150.

Orat. ad Antoninum Pium: Deinde catechumeni eò adducūtur à nobis, vbi est aqua, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerantur. Nam in nomine cunctarum rerum Parentis, & Seruatoris nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti in aqua tum lauantur: Christus enim ipse dixit: *Nisi regenerati fueritis ex aqua & spiritu, non introibitis in regnum cælorum,* &c. Quandoquidem priorem natiuitatem nostram ignorantes necessitate quadam, liquido genitali satu, mutua parentum mixtione intercedente progenerati sumus, & in malis moribus, prauaqúe consuetudine educti, vt ne necessitatis & ignorantiæ liberi permaneamus, sed delectus ac scientiæ filij fiamus, ac remissionem ante commissorum peccatorum consequamur in aqua: super eo, qui renascendum sibi esse statuerit, atque per pœnitentiam ab admissis delictis resipuerit, Patris rerum omnium, & Domini Dei nomen nominatur, atque idipsum solùm, lauaturū istum ad lauacrū ducentes, inuocamus. Vocatur verò lauacrū hoc illuminatio, quòd eorum, qui hæc discunt, mentes illuminentur.

Quæstione 36. Hoc discrimen est inter baptizatos & non baptizatos infantes, quòd illi bona per baptismum obuenientia consequuntur: hi verò non consequuntur: digni autem fiunt baptismi commodis, fide eorum, qui illos ad baptismum offerunt.

Irenæus. 180.

*Libro 3.cap.*19. Sicut de arido tritico massa vna fieri non potest sine humore, neque vnus panis: ita nec nos multi vnum fieri in Christo Iesu poteramus sine aqua, quæ de cælo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat: sic & nos, lignum aridum existentes, primùm nūquam fructificaremus vitam, sine superna voluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauacrum illud, quod est ad incorruptionem, vnitatem acceperunt: animę autem per Spiritum. Vnde & vtraque necessaria sunt, cùm vtraque proficiant in vitam Dei, miserante Domino nostro Iesu Christo.

Clemens Alexandrinus. 200.

*Libro*1.*Pædagogi cap.*6. Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. *Ego,* inquit, *dixi,* Psal. 81.
Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus: Gratia, illuminatio, perfectū, & lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus: Gratia autem, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur: Illuminatio autem, per quam sanctam illam & salutarem lucem speculamur, hoc est, per quam id, quod est diuinum, perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit, qui Deum nouit? Est enim reuera absurdum, Dei vocari gratiam, quę non sit perfecta & vndequaq; plena. Qui aūt est perfectus, perfecta vtiq; largietur, &c. Qui est solummodò regeneratus, quemadmodum etiam illuminatus dicitur: illuminatus quidem protinus à tenebris liberatur, & ab eo tempore lucem accepit. Vt ergo qui somnū excusserunt, ab eo tēpore protinus intus vigilant: ita etiam qui tingimur, abstersis peccatis, quę diuino Spiritui instar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus Spiritus oculum; quo quidem solo quod diuinum est intuemur, cælitus influente nobis Spiritu sancto.

Origenes. 240.

*Homil.*4.*in Cant.* Amputantur & execantur ab hominibus peccata, cùm in Baptismo donatur remissio peccatorum.

Tractatu 7.*in Matthæum*: Vsque trans Iordanem secutæ sunt Iesum turbæ multę, quas & sanauit in ipsis finibus Iudæę trans Iordanem, vbi baptismus dabatur hominibus. Et forsitan ideo dicitur de turbis sequentibus Dominum ad baptismum Iordanis: *Et sanauit eos ibi.* Verè enim omnes ab infirmitatibus suis spiritalibus saluantur in Baptismo.

*Homil.*14.*in Lucam*: Quia per Baptismi Sacramentū natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizātur & paruuli. *Nisi enim quis renatus fuerit*
ex aqua & spiritu, non poterit introire in regnum cælorū. Ioan. 3.

Gregorius Neocæsareensis. 260.

Orat. in Epiphaniam: Baptiza me (inquit Christus ad Ioannem) qui baptizaturus sum credentes aqua,

tes aqua, Spiritu, & igne. Aqua quidem, quæ valeat peccatorum lutum abluere: Spiritu, qui possit terrenos reficere: igne, qui spinas peccatorũ possit exurere.

Eusebius Cæsareensis. 330.

Vita Constantini lib. 4. cap. 61. Vt verò ei in mentem venit extremus eius vitæ dies, existimaretq; hoc tempus opportunum esse ad delenda illa errata, quæ, quoniam mortalis erat, admiserat; crederetqúe arcanorum mysteriorum efficacia, & salutaris lauacri initiatione mentem expiari: supplicem se Deo offerebat.

Oratione Constantini ad Sanctorum Cœtum cap. 20. Si quæ labes humanorum scelerum residebat, illa vniuersa sacro baptismatis lauacro absterſa est.

Concilium Nicænum. 330.

Libro 3. de sancto Baptismate: Baptisma nostrum non oculis corporis considerandum est, sed mentis oculis. Aquam vides? considera virtutem Dei in aquis absconditam. In sancto enim Spiritu & igni baptizari nos docet Euãgelium. In fide enim baptizantis, & fide baptizati, per sacram inuocationem plenas sanctificatione Spiritus, & ignis diuini aquas considera. *Ipse enim*, inquit, *baptizabit Spiritu, & igne.* Descendit itaque qui baptizatur reus peccatorum, & obnoxius seruituti corruptionis: & ascendit liberatus ab hac seruitute, & peccato, factus filius Dei, & hæres eius gratiæ, cohęres autem Christi, indutus ipsum Christum, sicut scriptum est: *Quicunque in Christum baptizati estis, Christum induistis.* Gal. 3.

Athanasius. 340.

Quæst. 134. Quid est, quod dicit: Et omnes per Moysen baptizati sunt? *Resp.* Baptismi signum erat, quòd per rubrum mare transiuit Israeliticus populus. Nam sicut illi transmissi effugerunt inimicorum insidias, & in deserto nutriebantur manna: sic etiam baptizati liberantur à spirituali Pharaone, & ab Ægyptijs dæmonibus, sustentanturq; supercęlesti pane Spiritus sancti.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Præfatione in Catech. Magnum est sanè propositum hoc Baptisma: captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimẽtum candidum, signaculum sanctum & indelebile, currus ad cælum, deliciæ paradisi, regni cęlestis conciliatio, & charisma adoptionis filiorum.

Catechesi 3. Aqua sanè mundat corpus, Spiritus autem signat animam, vt abluti in corpore aqua munda, & repurgati in corde, accedamus ad Deum. Qui itaque in aquam descensurus es, non aquæ simplicitati mentem adhibe, sed Spiritus sancti virtute salutem suscipe. Nam sine vtrisque ad perfectionem deduci non poteris, & si quis nõ baptizatur, salutem non habet, præter solos Martyres, qui vel sine aqua regno cælesti potiuntur, &c. Descendis quidem in aquam ferens peccata, sed gratię inuocatio signans animam non permittit deinceps ab horrendo illo submergi dracone. Mortuus in peccatis descendisti, & ascendis viuificatus in iustitia. Descendens in aquam, & quodammodo consepultus Christo, sicut ille in petra excitaris, rursus in nouitate vitę ambulans: deinde cùm tibi gratia confertur, tunc rursus tibi aduersus contrarias virtutes dat potestatem.

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptismum: At nunc cùm animam tuam, quam omni scelere contaminatam reddidisti, per Baptismum renouari ac regenerari nuntietur, tantum despicis beneficium, nec vltrò properas, aut id pollicenti sis obuiam. Num non tanti muneris rem miram videre desideras? Quomodo videlicet absque matre regeneretur homo, quomodo vetus, ac secundùm desideria erroris corruptus, rursus in pubertatem, ætatisqúe florem reconcinnetur? Baptismus igitur est captiuorum, & æris alieni remissio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus splendens, character indeprehensibilis, cæli iter, regni cælestis conciliatio, adoptionis gratia, &c. Quoniam non materię alicuius fucum, sed animæ purgationem tibi Rex munificus pollicetur, debebas ad hoc donum accurrere. ô rem admirandam! Renouaris, nec conflaris; refingeris, nec contereris; curaris, nec dolorem sentis: & tamen hanc gratiam non expendis.

De Spiritu sancto cap. 14. Quomodo mare baptismi typum gerens separat à Pharaone: sic & lauacrum hoc à diabolica tyrannide. Illud quidem occidit hostem in sese: moritur & hic inimicitia, quæ nobis fuit cum Deo. Ab illo populus exijt illęsus: ascendimus & nos ab aquis, tamquam ex mortuis viui, seruati per gratiam eius, qui vocauit nos. At vmbra, quam fecit nubes, figura est doni proficiscentis à Spiritu sancto, quæ flammam cupiditatum mortificando, membra nos refrigerat. Quid igitur? Num quia per figuram in Moyse baptizati sumus, ideò protinus exigua est gratia baptismatis?

Cap. 15. Tribus igitur demersionibus, ac totidẽ inuocationibus, magnum Baptismatis mysterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum, qui baptizantur. Itaque si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius aquæ natura, sed ex Spiritus præsentia.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40. quæ est oratio in sanctum Baptisma: Baptismus igitur est splendor animarum, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentum. Baptismus est carnis abiectio, Spiritus affectatio, Verbi participatio, figmẽti correctio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum oppressio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis depulsio, vinculorum solutio, compositionis in meliorem statum conuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & pręstantissimum. Vt enim quędam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latius pateant, & plura complectantur, præcipuamqúe dignitatem habeant: eodem modo baptismus quoque illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate superet. Quemadmodum autem Christus, huius dator, multis ac diuersis nominibus appellatur, ita ipsum quoque donum varia nomina sortitur, siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam accidat (fit enim ferè, vt qui rem aliquam impensissimè amant, nomina quoque ipsa libenter vsurpent) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas multas quoque appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, vnctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac denique excellentissimo quouis nomine appellamus. Donum dicitur, quia ijs, qui nihil prius contulerunt, datur. Gratia, quia etiam debentibus. Baptismus, quia peccatum in aqua sepelitur. Vnctio, quia sacer & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio porrò, quia splendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ nostræ velamen est. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominationis significatio. Huic

catio. Huic gratulantur cœli, hunc Angeli propter splendoris cognationem celebrant. Hic beatitudinis illius simulachrũ gerit: hũc laudibus quidem & hymnis celebrare volumus, verùm pro rei dignitate non possumus, &c. Atque hæc baptismi gratia & facultas est, non orbem terrarum, vt olim, aquis obruens, sed vniuscuiusque hominis peccatum purgans, easqúe obstructiones vel maculas, quæ vitio contrahũtur, prorsus abstergens. Quãdoquidem autem duabus partibus, hoc est, corpore & animo cõstamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit, duabus quoque rebus constat baptismus, aqua scilicet & Spiritu, illa visibili & corporeo modo accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili cõcurrente: illa typica, hoc verò & intimos animi sinus purgante. Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflans, & absque confractione rursus effingens, &c.

Epiphanius. 380.

Hæresi 8. de Epicuræi secta: Magna Circuncisio Baptismus, circumcidit nos à peccatis, & obsignat nos in nomen Dei.

In Ancorato: Aquę non in vno hominis membro fiunt, sed totum hominis corpus purificant, & circumcidunt, & ab omnibus malis liberant.

Gregorius Nyssenus, 380.

Oratione de Baptismo. Baptisma igitur peccatorum expiatio est remissio delictorum, renouationis & regenerationis causa. Regenerationem autem intellige eam, quæ cogitatione cernitur, oculis non videtur. Non enim verè quemadmodum Hebręus ille Nicodemus dixit, atque crassius intellexerat, senem mutabimus in puerum: neque rugosum & canum in tenerum & iuuenem transformabimus: aut iterum hominem in vterum matris reducemus, sed compunctum notis peccatorum & malis moribus inueteratum gratia regia eò redigimus, vt innocens fit sicuti infans. Vt enim modò natus puellus à criminibus & pœnis liber est, ita etiam regenerationis puer non habet, cuius nomine causam dicat, vt qui regio dono causæ dictioni exemptus, & à rationibus vitæ reddendis liberatus sit. Hoc autem beneficium non aqua largitur (esset enim omni creatura sublimior,) sed Dei pręceptum & Spiritus, qui mysticè ad nostram libertatem venit accessus: aqua verò subseruit ad ostendendam purgationem. Quoniam enim sordibus ac cœno fœdatum corpus aqua lauantes purum reddere solemus, propterea etiam in mystica actione eam adhibemus, re sub sensum cadenti, incorporeum splendorem significantes.

Concilium Primum Constantinopolitanum. 380.

In Symbolo: Credimus vnum baptisma, in remissionem peccatorum.

Ioannes Chrysostomus, 400.

Hom. 39. in Genesin: Nam id, quod illic operatur circuncisio in depositionem carnis, hoc agit hîc baptismus in depositionem peccatorum.

Hom. 25. in Ioannem: Quod est matrix embryoni, hoc est fideli aqua: siquidem in aqua fingitur & Genes. 1. formatur. Nam primùm dictum est: *Producant aqua reptile animæ viuentis.* Ex quo autem Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuentium, sed animas rationales & spirituales aqua producit.

Homilia ad Neophytos: Ecce libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo ante captiui: & ciues Ecclesię sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitię in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim tantùm sunt liberi, sed & sancti: sed & iusti: nec solùm iusti, sed & filij: nec solùm filij, sed & hæredes: nec solùm hęredes, sed & cohæredes: non solùm cohæredes, sed & membra: non membra tantùm, sed & templum: nec tantùm templum, sed & organa Spiritus. Vides quot sint Baptismatis largitates? Sed multis quidem videtur cælestem gratiam in peccatorum tantùm remissione consistere: nos autem honores cõputauimus decem. Hac de causa etiam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt ijs addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hęreditas, fraternitas Christi, vt eius mẽbra sint omnes, vt Spiritus habitatio fiat.

Ad cap. 10. prioris ad Corinth. *Nolo vos ignorare, &c.* Transitus ille Iudæorum futuri baptismatis typus erat. Nam ibi aqua, & hîc aqua: lauacrum hîc, & ibi pelagus: omnes hîc in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Postea vis cognoscere illorum veritatem? ibi quidem liberati sunt ex Ægypto per mare, hîc autem ab idololatria: & ibi quidem Pharao submersus est, hîc autem diabolus: ibi Aegyptij submersi, hîc autem vetus homo peccatis defoditur.

Ser. 11. in epist. ad Philippenses: Christus pharmacũ quasi quoddam antidotum lauacrum dedit: ita omnem euomuimus vitiositatẽ: ita omnia simul in fugam se dederunt: inflammatio cessit, febris extincta est, & sanies exiccata. Omnia enim & quę ab auaritia, & quæ ab ira, & cætera omnia mala per Spiritum euanuerunt: aperti sunt cæli, apertę sunt aures, aperti sunt oculi: aptam vocem locuta est lingua, vires acquisiuit anima.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorum: *Et dentes tui sicut greges lotarum.*) Addit vt ex vera cõfessione suorum scelerum in ipso lauacro regenerationis toti mundati sint, & niue candidiores facti, veterem hominem cum malefactis suis omnibus exuerint.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Apologia ad Imperatorem Theodosium: Iustificamur per sanctum baptisma, mortem Christi annunciantes, & simul resurrectionem eius confitentes.

De recta fide ad Theodosium: Præterea, illustrem illam sacri baptismatis gratiam, quæqúe ipsi coheret, viuificationem, & Dei participationem per sanctificationem in Spiritu per Iesum Christum nobis obtingere, inficiari non possumus. Meminimus enim Ioannem dicentem: *Qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare: ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne.* Matth. 3. Iam hîc te interrogo, num Spiritu sancto & igni baptizare opus sit solius humanæ naturæ? Quis quæso isthuc credat? Atque cùm virum illum vocet, tametsi adhuc absentem & inaspectabilem, Spiritu nihilominus sancto & igne baptizaturum prædicat. Immittet autem hic Spiritum baptizatis, non alienum; sed eum, qui ex illo & per illum est.

Libro 2. in Ioannem cap. 42. Quemadmodum viribus ignis intensiùs aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit: sic Spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, quæ baptizati corpus abstergunt.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 37. Nemo ex ijs, qui diuino Baptismatis Sacramento, quod cæleste regnum initiatis aperit, imbuuntur & consecrantur, vt hinc ad salutis tesseram damno atque incommodo affectus, in cura & sollicitudine versetur: nec cùm in peccatum lapsus fuerit, speciosam excusationem ė sacerdotis vitam habere existimet.

Lib. 3. epist. 195. Quoniam magnificentia tua a per literas ex me quæsiuit, quid sit causæ, cur infantes, cùm

tes,cùm peccatis careát, baptizentur necessariò, tibi rescribendum esse putaui. Quidam igitur nimis tenuiter,& ieiunè aiunt eos spurcitiem eam, quæ ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est,eluere. Ego verò hoc quidem etiam fieri persuasum habeo:at non solum, (neque enim id tam magnum esset,) verùm alia quoque multa,naturam nostram longè superantia,beneficia nobis concessa esse. Neque enim natura nostra id duntaxat accepit, quod ad peccatum de medio submouendum ac delendum requirebat:verùm etiam diuinis beneficijs aucta & ornata est.Neque enim solùm supplicio exempta est,atque improbitatem omnem exuit: sed etiam supernè regenita est, (diuina, & omnem orationis vim ac facultatem excedente regeneratione,tamquam ex machina quadam excogitata,) & redempta,& sanctificata, & in adoptionis ius adducta, & iustificata, & Vnigeniti cohæres effecta est,ac per sacrorum mysteriorum perceptionem concorporea ipsi reddita,&in ipsius carnem censetur,&c.Quę cùm ita sint,ò amice,ne hoc existimes, baptismum peccata tantùm delere: verùm & adoptionem, & diuinam cognationem, & sexcenta alia bona procreare.

Theodoretus. 450.

Ad caput 10.ad Hebræos: In Lege vtebantur aspersionibus,& corpus frequenter lauabant. Qui autem ex nouo Testamento vitam instituunt, per sanctissimum baptisma animum expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam.

In Epitome diuinorum decretorum capite de Baptismo: Pro illis aquę aspersionibus sufficit ijs, qui credunt,donum sanctissimi baptismatis. Non solùm enim donat remissionem veterum peccatorum,sed etiam spem inserit promissorum bonorum,& mortis Dominicæ,resurrectionisqúe efficit participes,& doni Spiritus largitur participationem,& filios Dei reddit. Et non solùm filios, sed etiam hęredes Dei,& cohęredes Christi.

Quæst.19.in Leuit. Qui credit Christo Saluatori, sacrosancti baptismatis aqua lustratus, peccatorum maculis abstergitur.

Diadochus. 460.

De perfectione spirituali cap.78. Quia peccato Adæ non solùm lineæ formæ animę sordidatæ sunt, sed corpus quoque nostrum sub interitum cecidit:ideirco sanctum Dei Verbum carnem assumpsit,donauitqúe nobis,vtpote Deus,aquam salutarem per baptismum suum ad regenerationem. Per aquam enim operatione viuifici Spiritus regeneramur,quo confestim anima & corpore mūdamur, si modò toto animo affecti, ad Deum accedimus.Qui igitur in sacro certamine cursores sumus,credimus multiformem illum serpentem per lauacrū incorruptibile ex penetralibus mentis eijci. Neque verò mirari debemus, cur post baptismum turpia cum honestis cogitamus. Sanctus enim baptismus maculam quidem peccati ex nobis delet: illam verò voluntatem nostram duplicem non mutat nunc,neque dæmones, ne nos impugnent,prohibet, aut ne verbis vtantur ad decipiendum,scilicet,vt quod in naturali illo statu positi non custodiuimus, acceptis armis iustitię,virtute Dei custodiamus.

Andreas Cæsareensis. 500.

Ad cap. 22. Apocal. Per fluuium, qui in mortali hac vita ex Ecclesia procedit, regenerationis lauacrum adumbratur. Hoc enim per Spiritum sanctum motum,omnes,quotquot in eo abluuntur,omni niue & chrystallo puriores nitidioresqúe reddit.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap.3.Ecclesiastis: Spiritualis natiuitas per lauacrū regenerationis vnum & idem tempus habet cum morte. Nam qui renascuntur in diuino lauacro,consepulti sunt Christo in baptismate.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap.1.Esaiæ: Quod in lege deficiebat, aduentu suo suppleuit Christus, non corporis,non vestium imperata lotione & munditie, sed animorum per baptismum purgatione, & ad virtutum superstructionem adhortatione. Vt enim eam, quæ per lauacrum est,purgationem sibi vendicat Dei in homines amor:sic scelerum prauos habitus nostra opera exuere,si diuino auxilio voluntas nobis ad virtutem dirigatur, possumus. Neque enim decet quemquam gratia baptismatis innixum otio languere,& à rebus gerendis auocari: cùm purgare quidem,lauacri sit; virtutum autem,splendorem & ornatum addere.

Anastasius Synaites. 580.

Lib.3.Hexameron: Et super aquam quietis educauit,& conuertit, amotis ab aqua veteribus tenebris,& quietis aqua facta baptismatis, in quo depositum est onus peccatorum prǽsentibus, & redundantibus,& fluuium manu vnanimiter tenentibus gentibus,& dicentibus: Exultemus propter salutare nostrum:nos enim induit indumēto salutaris baptismatis,& ornauit tamquam vestimento salutis & incorruptionis.

Hesychius. 600.

Lib.1.cap.5.in Leuit. Aqua baptismatis remissionem præbente, mens diaboli conteritur. Vnde Dauid Deo dicebat: *Tu contribulasti capita draconum super aquas.*

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Aqua mysticè nobis declarat mysticum lauacrum aquę & ignis sancti Spiritus,ad purgationem sordium peccati nostri, & inuestigationem regenerationis,& vitę æternæ restitutionem: per quod baptisma adoptionem filiorum consecuti,liberati sumus à seruitute & potestate diaboli,& accepimus libertatem gratiæ filij Dei: in quo & nos sanctificatos, & purgatos aqua & Spiritu Deo admouit.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib.2.cap.9. Pulcherrimum elemētum est aquæ, atque ad multos vsus accommodatum,eamqúe vim habet, vt non modò corporum,sed etiam animorum,si quidem Spiritus sancti gratia accesserit,spurcitiem eluat.

Historia Barlaam cap.8. Sanctæ huius & incontaminatæ fidei Christianorum velut radix ac certum fundamentum diuini baptismi gratia est, vt quæ omnia à natiuitate contracta peccata expiet,atque ea inquinamenta, quæ ex vitio conflata sunt,prorsus expurget.Sic enim Saluator mandauit,vt per aquam ac Spiritum regeneremur, atque ad veterem dignitatem redeamus:per orationem videlicet,& salutarem inuocationē ad aquā accedente sancto Spiritu. Baptizamur igitur iuxta Saluatoris sermonem in nomine Patris, & Filij,& Spiritus sancti. Atque ita Spiritus gratia in eius,qui baptizatur, anima immoratur, eam illustrans, ac diuinam reddens, atque imaginem illam & similitudinem Dei,ad quam condita est, ipsi instaurans.

Theophylactus. 900.

Ad cap.3.Ioannis: Natiuitas per baptismum,illuminationem præbens animo, regnum Dei, hoc est,vnigenitum illius Filium,videre, hoc est, intelligere dat, &c. Homo cùm ex duobus constet, ex corpore & anima,habet natiuitatis quoque duplicem modum. Aqua enim,si visibiliter accipiatur, ad corporis pertinet purificationem:

Spiritus verò inuisibiliter concurrens, ad inuisibilis animæ regenerationem pertinet. Quòd si rogas, quomodo aqua potest generare? Interrogabo & ego, quomodo semen, & ipsum aquosum existens, potest in hominem transformari? Igitur sicut in corporali semine totum est gratiæ diuinæ, ita & in baptismate aqua subdita est, & Spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imò Dei præsentia.

Ad 3 cap. posterioris ad Corinth. Quemadmodum argentum è contrario solis positum, remittit radios etiam ipsum ex repercussu solis: sic & nos in baptismate per Spiritum purgati, illiusque radijs illustrati, iubar quoddam spirituale, quod sola mente comprehenditur, remittimus: ac transformamur ad eandem imaginem, à gloria Spiritus ad gloriam nostram: eamque talem, qualem par est habere eum, qui à Spiritu Domini, qui nulli est subiectus, illustratus est. Nam cùm Dominus sit, heriles etiam faces & flammam habet. Siquidem omnes fideles Spiritu sancto replentur per baptisma, animaque ipsorum fulget.

Ad caput 1. ad Hebræos: Per baptismum semper præteritorum peccatorum condonationem recipimus, atque potentiam, ne posthac adeò facilè peccatis succumbamus.

Theodorus Abucara. 950.

Disputatione vltima: Christus nos in aqua & Spiritu baptizat, & sanctissimi Spiritus gratia nos confirmat, omneque peccatum, infirmitatem, ac morbum abradit, renouat, restaurat, & pristinis illis viribus, pulchritudinique, quibus ante trãsgressionem anima prædita erat, restituit.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vitæ S. Syluestri cap 13. Hæc est (inquit Syluester ad Constantinum baptizandum) piscina, quam dixerunt ij, qui à te visi sunt, & aqua, quæ est in ipsa, sanctificata inuocatione Trinitatis, purgat animas: tibi autem ea erit & carnis curatio ac purgatio, & morbum tuum fugabit. Ingredere ergo diuinum lauacrum, primum quidem purgandus à peccatis & delictis tuis: deinde etiam à morbo, qui in tuo corpore pullulauit.

OEcumenius. 1050.

Ad cap 6. ad Romanos: Baptizati peccata deponimus, quod Christi mors cœpit efficere, &c. Quãquam enim baptisma non sit mors corporalis, mors tamen peccatorum esse dicitur.

Euthymius. 1080.

Ad caput 5. Ioannis: Probatica piscina figura erat piscinæ sacri baptismi. Sicut enim illa morbos sanabat, ita ista: sed illa quidem corporales, hæc verò spirituales. Illa statuto tempore, hæc autem semper: illa descendente Angelo, hæc adueniente Spiritu sancto. Nam maiora sunt noua veteribus.

Nicetas Serronius.

Ad Orationem 40. Nazianzeni: Hanc gratiam ijs confert baptismus, qui ipsius gratiam agnoscunt. Baptizemur itaque, vt victoriam referamus.

Michael Glycas. 1120.

Parte 2. Annalium: In ipsum Christum in Iordane Spiritus descendebat, non quòd ille Spiritus egeret; sed vti nos disceremus, Spiritum in quemuis hominem, qui baptizatur, descendere, ac eum sanctificare.

Nicetas Choniates. 1200.

Thesauri Orthod. fidei libro 4. hæresi 36. aduersus Messalianos: Diuino baptismate, Christique mysteriorum perceptione, animam, vnam quidem illam, nec duplicis naturæ, vt Euchytæ nugantur, purgari, hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat, quæ remissionem peccatorum spiritualemque cælitus factam regenerationem baptismum vocant, &c. Baptismus à nobis orthodoxis initium & fundamentum fidei censetur, atque adeò causa, quæ diuinum ad nos Spiritum alliciat.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7 cap 33. Antistes ad aquam baptismi respiciens: Hæc, inquit, Imp. aqua diuina virtute, per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, sicut extra corpus hominis abluit: ita etiam animam à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorem radijs solaribus efficit.

Manuel Palæologus. 1400.

In præceptis educationis Regiæ, cap. 27. Arbitrare cor tuum aruum esse quoddam, quod ob ariditatem illam naturæ communem, (de peccato primorũ parentũ, propter quod omni gratia excidimus,) nihil boni producat. Deinde per baptismum, velut aratrum quoddam, repurgatum esse Deo, & per irrigationem vnguenti de duro molle factũ.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responso 1. cap. 7. Baptisma regenerat Spiritu: quia primam, quæ sub innocentiæ statu, generationem amisimus, & in iniquitatibus concepti sumus, & in peccatis concepit vnumquemque nostrum mater sua: quibus malis lauacrum diuinum subuenit, ea expurgans.

Responso 2. capite de Sacramentis: Baptismatis beneficio fit, vt simus, omninoque secundùm Christum subsistẽtiam habeamus. Illud enim nos peccato mortuos & corruptos accipiens, ad vitam introducit. Sed & per huius mysteria, tamquam per quasdam fenestras, in tenebricoso hoc mũdo sol ingreditur iustitiæ, & dignos illuminat. Certè, qui non regeneratus est ex aqua & Spiritu, non potest in vitam ingredi. Et morimur mortem illius, vt pari resurrectione resurgamus, & regni hæredes fiamus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Tholosanos cap. 1. Vos enim estis membra Christi, & corpus immaculatum, nec aliqua in re coinquinatum, neque sordibus obuolutum. Iam enim sanctificati & mundati estis aqua regenerationis.

Cap. 4. Adorate Deum & Saluatorem nostrum Iesum Christum: in cuius nomine nisi quis baptizatus fuerit per aquam regenerationis, saluari non potest.

Tertullianus. 200.

De Baptismo capite 4. Omnes aquæ de pristina originis prærogatiua Sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo. Superuenit enim statim Spiritus de cælis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt, &c. Igitur medicatis quodammodò aquis per Angeli interuentum, & spiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiritaliter mundatur.

Capite 5. Piscinam Bethsaidam Angelus interueniens commouebat, obseruabant qui valetudinem querebantur. Nam si quis præuenerat descendere illuc, queri post lauacrum desinebat. Figura ista medicinæ corporalis spiritalem medicinã canebat, ea forma, qua semper carnalia in figura spiritalium antecedunt. Proficiente itaque in hominibus gratia Dei plus aquis & Angelo accessit: qui vitia corporis remediabant, Ioan. 5.

[illegible]

[illegible] ad baptismi necessitatem, [illegible] credentes tingebantur. [illegible]

[illegible] *cap* 8. Caro abluitur, vt [illegible] sanctificetur.

Cyprianus. 25[illegible].

[illegible] 2. Ergo cum in tenebris atque in nocte [illegible], cumque in salo iactantis seculi nu[illegible] et dubius [illegible] oberrantibus flu[illegible] mea [illegible], veritatis ac lucis [illegible] prorsus ac durum pro illis [illegible] quod in salutem mihi diuina [illegible], vt quis renasci denuo [illegible] vitam lauacro aquæ sa[illegible] quod prius fuerat exponeret, [illegible] compage, [illegible] mutare [illegible] possibilis, [illegible] est [illegible] ac per[illegible] vel [illegible] vel vsurpatum [illegible] & profunda penitus radicis [illegible] &c. Hęc egomet [illegible] &c. [illegible] superioris [illegible] [illegible] Spiritu [illegible]

[illegible]

Ad aquam salutarem, atque ad [illegible] venitur, scire [illegible] diabolus opprimitur, & [illegible]

[illegible]

[illegible] mox in pace beati [illegible] Spiritus sanctus super aquas [illegible] descendit [illegible] ap[illegible]. In baptismo regeneramur ad vitam. Regenerat o per se saluat, mox in pace beati secu[illegible] recipiendos. Confirmatio armat, & instruit ad agones mundi huius, & prælia reseruandos.

Lactantius. 320.

Libro 5. Instit. cap 26. Dei præcepta, quia & simplicia, & vera sunt, quantum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum, qui sit iracundus, maledicus, effrænatus: paucissimis Dei verbis tam placidum quàm ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacem: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam proprijs plenisque manibus largientem. Da timidum doloris, ac mortis: iam cruces, & ignes, & Phalaridis taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem, & sanguinis appetentem: iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem, continuò & æquus, & prudens, & innocens erit. Vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lucubrationibus opus est. Gratis ista fiunt, facilè, cito: pateant modo aures, & pectus sapientiam sitiat. Nemo vereatur nos aquam non vendimus, nec solem mercede præbemus. Dei fons vberrimus, atque plenissimus patet cunctis: & hoc cæleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Num quis hęc Philosophorum aut [illegible] præstitit, aut præstare [illegible]?

Libro [illegible]. Quæ ratio docet, mortalem [illegible] hominem, [illegible] immortalem fieri, cum cœperit ex Deo [illegible] est, [illegible] sequi, quia continetur in Dei cultu, cum [illegible] hominem Deus [illegible] aspectum cœli, ac sui [illegible] cum horto cælesti lauacro [illegible] & [illegible] pius.

[illegible]

[illegible] principaliter [illegible] Ecclesia [illegible]

[illegible]

De [illegible] ... ſtra [illegible] aquam [illegible] gutas aliquan do pr[illegible] ... qua renouatı hum? ne[illegible] ... quam cælis, p[illegible] annos [illegible] decuſſis veterum membris, ſicca[illegible], aut certe [illegible] regis tui [illegible] commacu[illegible]: illa, [illegible] venerandi Spiritus maieſtate decoratur, vt ex ipſo per veteres conſcientiæ cicatrices credentibus hominibus ſalutaris ſanitas irrogetur.

Hilarius. 360.

In Pſalm.63. Quis non [illegible] innocentiam volet, cum peccati remiſſi[illegible]. Sacramentu nouæ natiuitatis [illegible]?

In Pſalm. [illegible] ergo mihi ad ſalutem tanto tempore poſt [illegible] Iordanis tum arefactis (cum populus Hebræus [illegible] terram promiſſionis [illegible] plané. Huius enim primũ aquis [illegible] ablutio, Ioanne pœnitentiam prædicante, [illegible] est, & per quem populo in repromiſſionis terram iter fuerat, per eum nobis [illegible], & nouæ regenerationis lauacro poſſeſſio [illegible] corporum inchoatur, aquis [illegible] maiestate Domini conſecratis, &c. Per has enim Iordanis aquas, in illa, quæ à Prophetis promiſſa ſunt terræ bona greſſu abluendorum corporum tranſitum eſt, & tranſitur, & ibi cæleſtis Sacramenti exordijs lætamur.

Contra Arianos. Sacramento baptiſmi verè filius Dei vnuſquiſque perficitur.

Marius Victorinus. 360.

Libro 4. aduerſus Arium: Omnis, qui baptizatur, & credere ſe dicit, & fidem accipit, Spiritum accipit veritatis, id eſt, Spiritum ſanctum, fitq; ſanctior à Spiritu ſancto.

Ambroſius. 370.

Lib.2. de Pœnitentia cap.2. Impoſſibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Denique Naaman Syrus [illegible] ſuam mundari per aquã poſſe non credidit. Sed quod impoſſibile erat, fecit Deus eſſe poſſibile, qui tantam nobis donauit gratiam.

[illegible] Quænam eſt illa aqua, quæ cõſumit flammas, nec ipſa conſumitur à peccatoribus, ſed gehennæ conſumit incendia? Quæ dum per baptiſmum infunditur, & ipſa in hominibus & caſtari reſtinguit ardorem. Viuit planè in hominibus, ſicut ait Dominus: *Aqua, quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis,* &c. Mirum ergo in modũ aqua Chriſtus vna eademque operatione & viuificat, & extinguit. Viuificat enim animas, delicta reſtinguit, has lauacri ſui refrigerio reparat, illas gurgitis ſui vnda conſumit, &c. Sed nec mirum, ſi in baptiſmi Sacramento aperiatur infernum, cum tunc quoque reſeretur & cælum.

De Sacramentis lib.1.cap.4. Qui per hunc fontem tranſit, tranſit à terrenis ad cæleſtia. Hoc eſt enim Paſcha, id eſt, tranſitus eius, tranſitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad ſanctificationem. Qui per hunc fontem tranſit, non moritur, ſed reſurgit.

De ijs qui myſterijs initiantur, cap.3. Aqua eſt, qua caro mergitur, vt omne abluatur peccatum. [illegible] illic omne vitium.

Cap.9. Si ſuperueniens Spiritus ſanctus in Virginem conceptionem operatus eſt, & [illegible] impleuit, non vtique dubitandum [illegible] ſuperueniens in fontem, vel ſuper [illegible] conſequitur, veritatem [illegible].

[illegible] O aqua, quæ [illegible] lauacrorum [illegible]

[illegible] tua [illegible] lauacri. Ex [illegible] ſecla myſteria [illegible] tuis facis vt [illegible] ea inhabitetur, [illegible] in ſale, in [illegible]

Ad caput 6. ad Romanos. [illegible] aquam [illegible] ma celebrauit, vt [illegible] luit: ita & nos per baptiſmum [illegible] ſpiritaliter purgatos, [illegible] mus, vt quod incorporal[illegible] aluatur.

Libro de ieiunio & Helia cap. [illegible] Non[illegible] qui excuſat ſe à baptiſmate. Ad [illegible] vocaris, ô homo. Purgaris, & [illegible] ris, & non doles, [illegible] ictum mortis non excipis, [illegible] gis.

Pacianus. 370.

Sermone de Baptiſmo. Credendum eſt igitur, [illegible] ſe nos renaſci. Sic enim ait Philippus [illegible] tes. Recipiendus eſt Chriſtus, vt generet [illegible] Ioannes Apoſtolus dicit: *Quotquot* [illegible] *dedit eis poteſtatem filios Dei* [illegible]. Hæc autem [illegible] aliàs nequeunt, niſi Lauacri, & Chriſmatis [illegible] Antiſtitis Sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, Chriſmate ſanctus Spiritus ſuperfunditur. Vtraque vero iſta manu & ore Antiſtitis impetramus, atque ita totus homo renaſcitur, & nouatur in Chriſto.

Optatus Mileuitanus. 370.

Contra Parmenianum lib.3. Hic eſt ille piſcis, qui in baptiſmate per inuocationem fontalibus vndis inſeritur, vt quæ aqua fuerat, à piſce etiam piſcina vocitetur. Cuius piſcis nomen [illegible] appellationem Græcam, in vno nomine [illegible] gulas literas turbam ſanctorum [illegible] tinet ἰχθὺς, quod eſt Latinè, Ieſus Chriſtus [illegible] lius Saluator.

Lib.5. Baptiſma Chriſtianorum Trinitate [illegible] fectũ confert gratiam: ſi repetatur, facit vitæ [illegible] cturam, &c. Quis neſciat ſingulare baptiſma virtutum eſſe vitam, criminum mortem, natiuitatem immortalem, cæleſtis regni comparationem, innocentiæ portum, peccatorum naufragium? [illegible] non [illegible] operarius, ſed [illegible] fides & Trinitas præſtat.

Prudentius. 380.

Periſtephan. Hymno 8.

[illegible] prolata

[illegible] purget aqua

[illegible] pro nomine [illegible]

[illegible] morte tulere viri.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Antra [illegible]

Atria, [illegible] &c.

H[illegible]. 390.

[illegible]

[illegible] Cum in Patre, & Filio, & [illegible] sancto baptizatur homo templum Domini [illegible] vetere æde destructa, nouum Trinitatis delubrum ędificetur: quomodo dicis, sine [illegible] Spiritus sancti apud Arianos peccata [illegible]? quomodo antiquis sordibus animam [illegible] quæ sanctum non habet Spiritum? Neque enim aqua lauat animam, sed prius ipsa [illegible] à Spiritu, vt alios lauare spiritualiter [illegible] *Spiritus Domini*, inquit Moyses, *ferebatur super* [illegible]. Ex quo apparet, baptisma non esse sine Spiritu sancto.

Epist. 83. ad Oceanum cap. 2. Omnia scorta, & publicæ colluuionis sordes, impietas in Deum, parricidium, & incestus in parentes, atque in extraordinarias voluptates vtriusque sexus mutata natura Christi fonte purgantur, &c. Omnia in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo: *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Omnia peccata donata sunt. Bene, & fideliter. Quantam vim habeat baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paululum pòst docebo.

Cap. 3. Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorũ magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus Spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat, &c.

Ad caput 13 Zachariæ: Baptismum in Iordanis [illegible] idcirco quasi pœnitens, cùm esset à peccatis liber, Christus accepit, vt cęteros edoceret mũdatos esse per baptismum, & in filios noua adoptione generari.

Chromatius. 400.

Ad cap. 6. Matthæi: Quia Christus nouum baptisma daturus erat, ad generis humani salutem, & remissionem peccati, prior ipse baptizari dignatus est, non vt peccata deponeret, sed vt aquas baptismi sanctificaret, ad diluenda peccata credentium. Nunquã enim aquæ baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu Dominici corporis sanctificatæ fuissent. Ille ergo baptizatus est, vt nos lauaremur à peccatis: ille cinctus est in [illegible], vt nos à [illegible] delictorum sordibus purgaremur: [illegible] lauacrum regenerationis accepit, vt nos ex aqua & Spiritu sancto renasceremur.

Gaudentius. 400.

De Exodo Tractatu primo: Catechumenis adhuc tantum primitiua dæmonum sunt interfecta: his verò, qui ad gratiam baptismi merentur accedere, totus exercitus diaboli submergitur & necatur. Vt meritò ac verè audiant in Christo renati: *Mensis hic vobis initium mensium primus est in mensibus anni.*

Augustinus. 400.

Libro 1. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 13. Dicimus baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata.

[illegible] cap. 3. Baptismus quidem abluit peccata [illegible], prorsus omnia factorum, dictorum, [illegible] siue originalia, siue addita, siue [illegible]nter, siue quæ scienter admissa sunt; [illegible] aufert infirmitatem, cui regeneratus resi[illegible] bonum [illegible] luctatur

[illegible] ep [illegible] Ex [illegible] ba[illegible] quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata, quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hæc ergo excepta magna indulgentia, vnde incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus, & ingeneratus, & additus, &c.

Tractatu 80. in Ioannem: Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens, &c. Mundatio nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo. Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, vt per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem, etiam tantillum mundet infantem.

Sermone 6. de verbis Apostoli: Quid est secundùm carnem ambulare? carnalibus concupiscentijs consentire. Quicquid in nobis egit concupiscentia carnis pręteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletum est in sacro baptismate: omnia debita deleuit vna indulgentia.

Ad Bonifacium epist. 23. Aqua exhibens forinsecus Sacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ, soluens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerat hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

Libro 1. Retractationum cap. 7. Lauacrum regenerationis purgat à reatu omnium peccatorum, quæ humana traxit natiuitas, & contraxit iniquitas.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 22. Per baptismum totum quod vetus homo gesserat putatur auferri.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12.

Hic reparandarum generator fons animarum
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cælo descendit Spiritus amnem,
Cælestiq; sacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda Deum, sanctamq; liquoribus almis
Edit ab æterno semine progeniem.
Mira Dei pietas, peccator mergitur vndis,
Mox emergit eâ iustificatus aqua.
Sic homo & occasu felici functus, & ortu,
Terrenis moritur, perpetuis oritur.
Culpa perit, sed vita redit: vetus interit Adam,
Et nouus æternis nascitur imperijs.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 2. de Eleemosyna. Quęnam est illa aqua, quæ consumit flammas, nec ipsa consumitur à peccatoribus? Quæ dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem: viuit planè in hominibus, sicut ait Dominus: *Aqua autem, quam ego dabo, fiet ei fons aquæ salientis*, & reliqua. Ioan. 4. Mirum ergo in modum aqua Christi vna eademque operatione & viuificat, & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit: has lauacri sui refrigerio reparat, illa gurgitis sui vnda consumit. Et quod ad maiorem baptismatis pertinet gratiam, apud superos mysterium celebratur, & apud inferos gehenna restinguitur: hîc fluunt aquæ, & illic tepescit incendium: hic in fonte homo mergitur, & illic de Tartaro liberatur. Sed nec mirum, si in baptismi Sacramento aperiatur infernum, cùm tunc quoque reseretur & cælum. Aperiuntur enim hæc elementa, vt ad lauacrum Christi conueniant libertas & gratia. Libertas enim resurrecturis tribuitur, gratia regeneratis: illi eruuntur de pœ-

de pœna, hi assumuntur in gloriam: illi, qui erant serui peccati, liberi fiunt iustitiæ: hi, qui angustijs seculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cæli, aperiuntur & Tartara: inde vt Spiritus sanctus adueniat, illuc vt misericordia Saluatoris accedat: deferatur de cælo vita, mors à Tartaro destruatur.

Sixtus Tertius. 430.

Carmine ad epistylia marmorea, & columnas porphyreticas, quas erexit in basilica Constantiniana ad fontem:

Gens sacranda polis hic semine nascitur almo,
Quam fœcundatis Spiritus edit aquis.
Virgineo fœtu genitrix Ecclesia natos,
Quos spirante Deo concipit, amne parit.
Cælorum regnum sperate hoc fonte renati,
Non recipit felix vita semel genitos.
Fons hic est vitæ, & qui totum diluit orbem,
Sumens de Christi vulnere principium.
Mergere peccator sacro purgande fluento,
Quem veterem accipiet, proferet vnda nouum.
Insons esse volens, isto mundare lauacro,
Seu patrio premeris crimine, seu proprio.
Nulla renascentium est distantia, quos facit vnum
Vnus fons, vnus Spiritus, vna fides.
Nec numerus quemquam scelerum, nec forma suorum
Terreat, hoc natus flumine sanctus erit.

Arnobius Romanus. 440.

Ad Psal. 74. *Tu confregisti capita draconum in aquis*, id est, capita dæmonum in baptismate. Quòd autem aquis dixit, voluit ostēdere, vnum baptisma in aquis posse omnibus celebrari, fluminum, maris, fontium, torrentium, stagnorum. ibi capita draconum confringuntur, id est, in omnibus aquis.

Ad Psalm 104. Non est inuentus in his, qui per aquam transierunt, vllus infirmus. Nullus enim inuenitur in omnibus mille his generationibus baptizatis vel vnus peccatum habens in hora baptismatis. Alioquin si peccatum habet, non credidit, & cum Ægyptijs mersus est. Nam omnes, qui crediderunt, ex hora, qua transierunt, venientes ad consignationem, non inuenitur in tribubus eorum infirmus, omnes firmi sunt. Omnes enim confirmati sunt.

Concilium Secundum Arausicanum. 440.

Cap. 25. Hoc etiam secundùm fidem Catholicam credimus, quòd accepta per Baptismū gratia omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad nostram salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

Petrus Chrysologus. 440.

Homil. 137. Christi baptisma sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere nouum, vt præterita nesciat, non recordetur antiqua: qui de terreno cælestis, iam cęlestia possidet & diuina.

Leo Magnus. 440.

In Natiuitate Domini Sermone 4. cap. 3. Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in hoc solo beatę Virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum. Cuius spiritalem origin[em] in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem Spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & Virginem: vt peccatum, quod ibi euacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.

Sermone 5. cap. 5. Originem, quam sumpsit in vtero Virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit Matri. Virtus enim Altissimi & obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem, eadem facit, vt regeneret vnda credentem.

Sermone 6. cap. 2. Quisquis hominum, in quacunque mundi parte fidelium regeneratur in Christo, intercisso originalis tramite vetustatis, transit in nouum hominem renascendo, nec iam in propagine habetur carnalis patris, sed in germine Saluatoris.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homil. generali de sancta Trinitate. Videamus attentius inter ipsa generationis sacrosancta mysteria quid agat Spiritus sanctus. Secreta & ineffabili potentia lauat culpas, infectas ad infectum redigit maculas, absoluit reas, & purificat conscientias, quarum solus emūdator, solus est cognitor, &c. Ipse ad regenerandas animas steriles benedicit aquas: ipse sacri fontis irriguum illa, qua dudum Mariam locupletauit, virtute fœcundat. occidit peccatum, & viuificat peccatorem. Fuerit is in talibus reus abluitur, & reatus absoluitur, debitum originale vacuatur, pondus perditionis exuitur, & incomprehensibili miraculo, de profundo fontis mortuo resurgente, in fonte mors moritur.

Prosper. 460.

Epigrammate 87.

Si mundo moritur diuino forte renascens,
Fit q; nouus vita, qui sepelitur aqua:
Fracta ati non sunt sacro baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit:
Et quicquid sacri fert mystica forma lauacri,
Id totum implevit gloria martyrij.

De ingratis cap. 18.

——— *Purgat. rug; lauacri*
Munere, nulla mali vmquam vestigia prioris,
Exemptis mundo mutāruit Tartara cælo.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Hom. 5. de Pascha. Ingreditur anima vitales vndas, velut rubras Christi sanguine cōsecratas ingreditur mortiferis plena debitis, paulo post relictis ibus peccatorū ditanda naufragijs. In vno eodemq; vndę salutaris elemento, tanquā Ægyptius peccator perit, tanquā Hebræus iustitia tota permansit. reus diluitur, reatus aboletur. Mira Domini clementia, quæ irreuocabile scelus, & interitus criminum maculas ad infectum reuocat, & peccatorem peccato moriente viuificat. Ecce homo fonte demergitur, & sola secreto munere hominis culpa dānatur. Criminosus tingitur, & solum crimen extinguitur. Quo genere propheticum illud impletur oraculum: *Et operuit aqua tribulantes eos, & vnus ex eis non remansit.* Vnus ex eis id vnicum ac primum illud originale debitum sacri fontis vnda vacuauit. Illud singulare delictū primi parentis interemit. Ostendit hoc in loco magnificentia tanti muneris beatā pręsentiā Trinitatis. Ecce mala innumera antiquis, & recentibus impressa vulneribus, perpetuis gehennę vix expianda supplicijs terna submersione purgantur. Vno momento [illegible] velociter Deo, inter aquarum sinus [illegible] pabula consumuntur. Et ideo beatus [illegible] ait: *Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem.* D[illegible] mergimur [illegible] confinia mortis, & vitæ. [illegible] noxiæ fuerant, illo pri[illegible] ro renascimur [illegible] occ[illegible] [illegible] indiuisibilis sene[illegible] & p[illegible] [illegible] contractæ, [illegible] infantię. Psal. 105.

[illegible] 480.

[illegible] Cur autem ad baptismum [illegible] baptismum non profuisse po[illegible] tam hæretico, in Trinitatis no[illegible], tantum per se virtus ipsa my[illegible], vt si postmodum ad fidem Christi [illegible], baptismatis iteratione non egeat? sed ita [illegible] gratia ablutus iudicetur, vt tantùm be[illegible] Chrismatis induatur, &c. In baptismo [illegible] originale aboletur, & firmum esse ba[illegible] comprobatur, vbi indiuisa Trinitas in[illegible].

Paschasius Diaconus. 500.

[illegible] sancto lib. 1. cap. 5. Per aquam celebratur [illegible] sepulturæ, per Spiritum sanctum cõfer[illegible] vitæ, & spes salutis æternæ. Remoueа[illegible] Spiritus sancti inuocatio, & videamus si quic[quam] prodesse possit aquæ illius sola infusio. Cre[a]tura namque est, quæ sepeliendi committit offici[um]; Deus est, qui beneficium tribuit renascendi.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 4. qui est de Diluuio mundi:

[illegible] autem terris ex hoc iam non erit vltra
Diluuium regnans, carnem quod conteret omnem.
[illegible] quod fuerit, signo monstrabitur vno:
[illegible] similem repetita necem peccata videbunt.
[illegible] tamen erit, terror non deerit alter.
[illegible] Genitor iurans baptisma sacrabat,
[illegible] abluto lymphis purgantibus orbe,
[illegible] haud liceat nobis sperare secundum.

Libro 5. qui est de transitu maris rubri:

[illegible] Christi solennem in morte triumphum
[illegible] agimus, tanta est baptismatis eius
[illegible], quo veteris peccatum expellitur Adam
In nobis, viuitq́; nouus, pereunte vetusto:
Quo mala noxa perit, quo virtus inclyta crescit:
Israel verus sacris quo tingitur vndis.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica: Libanus candor interpretatur: nisi enim quis candorẽ in sacro Baptismate, quo peccatorũ remissio datur, perceperit, ad Christũ venire non potest.

Arator. 540.

Lib. 1. Hist. Apost.

Conspectis properanter aquis ardescere cœpit
Eunuchi fœcunda fides, qui gurgite mersus,
Deposuit serpentis onus, plaudensq; cucurrit:
[illegible] iter, non [illegible] figura
Causa sub obscura regionis imagine lucet.

Libro 2.

——— Nec iam [illegible] Pharao,
Aegyptumq; tenet: mox omnia [illegible] arma
Hic merguntur aquis, quibus [illegible] infans.
Qui captiuus erat: [illegible] quoque [illegible]
Tinguntur, & terris superantur [illegible] draconis.

Iunilius Africanus. 540.

De partibus diuinæ Legis lib. 2. cap. 1[illegible]. Baptisma figura est mortis Domini nostri Iesu Christi, sicut dicit Apostolus: *Quotquot baptizati estis, in morte [illegible] baptizati estis.* Quid enim aut baptismate gra[illegible], vbi à peccato purgamur, & quo filij Dei ef[ficimur] [illegible] morte mœstius, ad quã ipse quoque, [illegible] sponte sumpserit, tamen mœstus [illegible]?

Cassiodorus. 540.

[illegible] Aqua refectionis est baptismi laua[crum] [illegible] anima sterilis ariditate peccati ad bo[illegible] ferendos diuinis [illegible] irri[illegible].

[illegible] In baptismo sic omnia & originalia [illegible] remissa [illegible] vt [illegible]

ſtituat puritati, in qua primus Adam noscitur esse procreatus.

In cap. 1. Cantic. Engaddi fons hœdi interpretatur, per quod significatur baptisma: quia peccatores suscipit, sed immaculatos, & mundatos ab omnibus peccatis reddit.

Fortunatus. 570.

Libro 3. cap. 11.

Ardua sacrati Baptismatis aula coruscat,
Quo delicta Adæ Christus in amne lauat.
Hic pastore Deo puris grex mergitur vndis,
Nec maculata diu vellera gestat ouis.
Traxit origo necem de semine, sed Pater orbis
Purgauit medicis crimina mortis aquis.

Libro eodẽ, Hymno de Resurrectione Domini ad Felicem Episcopum:

Rex sacer, ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cùm puras animas sacra lauacra beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus vndis,
Atque vetus vitium purgat in amne nouo.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Moralium cap. 3. Quisquis regenerationis vnda non soluitur, reatus primi vinculis ligatus tenetur. Quod verò apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierãt, mysteriũ Circuncisionis. Nam quia vnusquisq; cum primi parentis culpa concipitur, Propheta testatur, dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Psal. 5[0]. Et quia is, quem salutis vnda non diluit, originalis culpæ supplicia non amittit, apertè per semetipsam veritas perhibet, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non habebit vitam æternam.* Ioan 3.

Libro 9. epist. 39. Si qui sunt, qui dicũt peccata in baptismate superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum festinant soluere? In quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur, vt absoluta radicitus à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Psalmista ait: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Psal. 7[2]. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes, qui in sancto baptismate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis veluti Aegyptij hostes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus: quia dum in hac vita viuimus, priusquam ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter intercludere festinant. Qui ergo dicit, peccata in baptismate funditus nõ dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Aegyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditus mori: quia nimirum plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: *Qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Ioan. 13. Si igitur peccata in baptismate funditus minimè dimittuntur, quomodo is, qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: *Qui lotus est, mundus est totus.* Nihil ergo ei de peccati sui contagione remanet, quem ipse totum fatetur mundum ipse, qui redemit.

Isidorus Hispalensis. 620.

[illegible] lib. 1. cap. 2[illegible]. Baptismus à pœna æterna, non à præsentis vitæ supplicio liberat.

De Ecclesiasticis officijs lib. 2. cap. 24. Perfectum baptisma cœpit à Iesu: Ipse enim baptizatus primò

n Spiritu sancto, sicut & Ioãnes dicit: *Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, quem vos nescitis: ipse baptizabit vos in Spiritu sancto & igni.* Hæc est perfectio Baptismi. Deus est enim qui baptizat, vt possint & qui baptizãtur fieri filij Dei. Tria sunt autem genera baptismi, quorũ primũ, quo sordes peccatorum per regenerationis lauacrum abluuntur: secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur: tertium est baptisma lachrymarum, &c. Perfectis ætate baptismum vel ad purgationem originalis noxæ, vel ad ablutionem actualis peccati proficere credimus: Paruulis autẽ, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Quamuis autem per regenerationem pereat originale delictum, pœna tamen mortis, quę per præuaricationem mandati introiuit, manet in eis, quos à reatu originis purgat baptisma Saluatoris.

Concilium Toletanum Quartum. 640.

Cap.5. In aquis mersio, quasi ad infernum descensio est: & rursus ab aquis emersio, resurrectio est, &c. Iordanis fluenta cum arca populus Dei semel transijt, per quod significatur simpla mersio baptismatis, cuius Sacramento Ecclesia abluitur, & de seculi huius laboribus, per baptismum, quasi per Iordanem, ad terram cælestis repromissionis ingreditur.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 4. Regum cap.20. Omnes, qui baptizantur, siue senex sit, siue iuuenis, omnes tamen infantes appellantur: quia per Adam & Euam veteres nascuntur, per Christum & Ecclesiam noui regenerantur. Prima generatio perducit ad mortem, secunda generatio perducit ad vitam. Prima generatio filij iræ, secũda generatio vasa misericordiæ, sicut Apostolus dicit: *In Adam omnes moriuntur, in Christo omnes viuificabuntur.* (1 Cor 15) Quomodo Naaman senex septies lauando factus est veluti puer: sic populus gentium, cùm esset peccatis veteribus senex, & multis iniquitatum maculis velut lepra pertusus, per gratiam baptismi ita renouatur, vt in eo nec originalis, nec actualis lepra remaneat, & qui fuerat criminum ponderibus curuus, ad exemplum Naaman renouatur vt paruulus, & prima stola induitur. De qua Apostolus ait: *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* (Gal.3.)

Hildephonsus Toletanus. 680.

Contra eos, qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & eius parturitione. Corruptæ naturæ filij, de concubitu iniquitatis concepti, & in delictis de matris vtero cum doloribus proiecti, non aliud esse queunt, quàm iræ filij. Hinc ergo est, quòd regenerantur ex aqua & Spiritu sancto, vt per hanc regenerationem soluantur ex Christi gratia à delictis primæ damnationis, & adoptentur in filios Dei.

Aponius. 700.

In Cantic. lib.3. Fons hœdi est sacrosancti baptismatis fons, vbi hœdi descendunt, qui erant deputandi à sinistris ante tribunal iudicis, æterno igni tradendi: & ascendunt agni immaculati, qui à dextris iudicis congregentur, æterno regno donandi. Nam certum est vnum esse fontem baptismatis in toto mundo, vbi Trinitatis æternæ inuocato nomine tincti sanctificantur, vt ex hœdis agni efficiantur. Fons enim baptismatis propter peccatores est constitutus, qui hœdi sunt appellati non propter iustos, qui lauari non indigẽt.

Beda. 720.

Libro quæst. quæst.15. In baptismate sine omni pœna, sola & plena gratia aqua generationis totum hominem ablui præcepit, vt in omni parte sua totus interior homo ab omni peccato scilicet tam originali, quam actuali mũdari, & insuper in nouũ splendorem virtutum reformari gratis, & candidari videatur. In quo tanto mysterio suo complendo, idoneum curauit eligere elementũ, scilicet vt non vinum, & oleum, vel quemlibet liquorem pretiosum, &c. Sicut aqua nõ solum præ omnibus liquoribus sordes abluit, sed & candorem reducit: sic gratia baptismi nõ solum sordes omnium abluit vitiorum, sed incendia extinguẽs libidinum, candorem reducit omnium virtutũ.

Ad cap.3. Ioannis: Carnalis generatio visibiliter administratur: spiritualis autem generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidem, qui baptizatur, in fontem descendere videtur aquis immergi: videtur de aquis ascẽdere. Quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè potest videri: sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. filius diaboli descendit, filius Dei ascendit. Sola hoc Ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumq; ludus esse, quod agitur. Vnde in finem videntes gloriam Sanctorum dicent, gementes in tormentis: *Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum.* (Sap.5.)

In Psal.77. In baptismate omnes hostes nostri, id est, omnia originalia & actualia peccata destruuntur.

Alcuinus. 750.

Libro 2. in Ioannem cap.3. Quis sine lauacro regenerationis remissionem peccatorum consequi, & regnum valet intrare cælorum?

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum lib.6. cap.4. al.15.

Fonte renascentem quem Christi gratia purgans,
Protinus albatum vexit ad astra poli.
Mira fides regis, clementia maxima Christi,
Cuius consilium nullus adire potest.

Haymo. 820.

Homilia in Octaua Pentecostes: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu.)* Cõuenienter in ordine baptizandi vtrumque posuit, aquam scilicet, & Spiritum sanctum: quia aqua corpus lauat, sed Spiritus sanctus mẽtem renouat. Superfluè enim aqua esset, nisi Spiritus sanctus peccata dimitteret. Aqua igitur exterius significat, quod Spiritus sanctus interius operatur, id est, mundationẽ peccatorum.

Ad caput 6. ad Romanos: In baptismate tria sunt corporalia & visibilia, & tria incorporalia & inuisibilia. Visibilia, vt sacerdos, corp' baptizandũ, & aqua. Tria inuisibilia, vt fides, & anima quæ abluitur à peccatis, & Spiritus quo operante remissio peccatorum datur.

Angelomus. 830.

Lib.3. Regum cap.8. Baptizato Christo cæli aperti sunt, vt ostenderetur, quia per baptisma, quod nobis ipse consecrauit, ianuam patriæ cælestis deberemus ingredi.

Cap.7. Quicquid visu, quicquid auditu, quicquid olfactu, quicquid gustu deliquimus, totum hoc nobis gratia Dei per ablutionem viuifici fontis relaxat.

Hincmarus. 840.

In vita S. Remigij. Peccata nostra præterita in baptismatis perceptione nobis donata sunt: attamẽ post baptisma multa cõmisimus, sed lauari iterũ baptismatis aqua nõ possumus. Quia ergo & post baptismum inquinamus vitam, baptizemus lachrymis conscientiam.

Rabanus Maurus. 8[illegible]0.

[illegible] in psalmo [illegible] Spiritus gratiæ in [illegible] immacula-[illegible] sanctificauit. [illegible] ipsa [illegible] pulchro [illegible] virtutum. [illegible] per con-[illegible] & [illegible] in prin-[illegible] Spiritus sanctus. Nam sicut aqua [illegible] corpus [illegible] eius mysterio [illegible] & animus. Cu-[illegible] itaque. Inuocato enim Deo descen-[illegible] de cœlis, & medicatis aquis, [illegible] & accipiunt vim pur-[illegible] & anima delictis inqui-[illegible] mundatur.

[illegible] cap. 3. Nunquam ba-[illegible] ipsa filios lucis generare posset, nisi [illegible] Spiritus sancti illuminata esset [illegible] mirabiliter partum spiritalis lucis es-[illegible] Spiritus, qui in primordio simul cum [illegible] purgationi aptam creauit.

[illegible] Synagogæ & Ecclesiæ. 880.

Cap. [illegible] In baptismo omnium peccati [illegible] ferme-[illegible] est [illegible] vsque ad resurre-[illegible] nostram hoc [illegible] carere possemus.

[illegible] In baptismate Spiritum sanctum quisque [illegible] ablutus accipit, & à Deo Pa-[illegible] filius adoptionis gratia incipit, & [illegible] cæ[illegible] iorum ianuam aperiri, & ciuem [illegible] patriæ conformari intelligit.

Pas[illegible] R[illegible]. 880.

De Corpore & Sanguine [illegible] cap. 2. Sic planè ne-[illegible] quod in aqua baptismi, pri-[illegible] à fonte surgat, Spiritus sanctus in [illegible] renascitur, adueniat, etsi non videatur. Quia non minus est diuina virtus prouida & præ-stabilis ad regenerationẽ sacræ adoptionis, quàm fuit prius in natiuitate carnis, vt viuificaret sata hominis membra, licet concepta sint ex delicto.

Cap. 9. Licet omnia peccata donata sunt in ba-ptismo infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psalm. 17. Cùm vnum sit baptisma, & omnia vitia ibi demergãtur præterita, sicut Aegyptij de-mersi sunt in mari rubro, vt nec vnus superesset. Significat enim mare rubrum baptismum, qui sanguine Christi sanctificatus & rubefactus est, ad demergenda vitia potens.

Ad Psalmum 7[illegible]. In baptismate omnes hostes no-stri sub[illegible]guntur: quia peccata originalia & actualia abluuntur. Sed interrumpitur postea: quia etsi omnes æqualiter recipiunt in baptisma-te remissionem peccatorum; non tamen omni-bus est ad salutem. Quia his, qui post re[illegible]rrecti-onem baptismatis apostatant, est ad perditionẽ.

Radulphus Flauiacensis. 9[illegible]0.

[illegible] in Leuiticũ cap. 1. Habes Naaman Syrum, [illegible] lepra sua mundaretur, in typum baptisma-[illegible] peccatorũ lepra abluitur, septies in Ior-[illegible] iussus est.

[illegible] Abbas. 950.

[illegible] aqua & Spiritu regene-[illegible] mutatur hominem, [illegible] qui [illegible] Spiritus voca-[illegible] Spiritus inuisibilis est [illegible] gratiam Dei re-[illegible] & [illegible] filius, [illegible] filios [illegible]

[illegible] Sacra-

[illegible] baptismi la-[illegible] à mor-[illegible] & nos expurgati à pec-[illegible] in nouitate vitæ ambulemus.

[illegible] 1000.

Epist. 1. ad [illegible] Scimus, & vere scimus, nos prima natiuitate [illegible] secunda natiuitate mũ-datos. prima natiuitate [illegible] secunda natiui-tate liberos: prima natiuitate [illegible] secunda natiuitate cælestes. prima natiuitatis [illegible] carna-les, secundæ natiuitatis beneficio [illegible] per illam filios iræ, per hanc filios gratiæ, &c. Vide quid agat artifex misericordiæ. tale tibi inuenit tumuli genus, quo sciret peccata sepelire, & pec-catorem nesciret obruere, vt descendente homi-ne in fontem, tanquam in sepulchrum delicto-rum, reus exiret ad portum, sola paterentur deli-cta naufragium. Proinde aqua & Spiritus sanctus sociantur causis, sed beneficijs separantur. Requi-ritur sanè in baptismatis Sacramento aqua, pro-pter sepulturam: Spiritus sanctus, propter vitam æternam. Remoue Creatoris nomen, & non ha-bet creatura quod præstet.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone de Assumptione Mariæ. Hinc est, quòd in die secundæ natiuitatis nostræ idem Rex & Deus noster maternæ pietatis officium gerens, per aquã regenerationis nos lauit in salutem, ac pro libi-dinosæ mẽtis vmbilico cingulo castitatis nos do-nauit, suæque sapientiæ sale nos condiuit, insuper vestimento iustitiæ velut pannis inuoluit.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 1. in dedicatione Ecclesiæ. Primum est ba-ptismatis Sacramentum. Hoc pretiosius est cun-ctis opibus, & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.

Radulphus Ardens. 1050.

Homilia in Euangelium de Trinitate. In Baptismo Domini sunt: Sacramentũ exterius, & res, & pu-rificatio interior. Sacramentum exterius, id est, exterior ablutio ab exterioribus sordibus fit ex aqua, quando scilicet homo ter in ea mergitur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. purifi-catio verò interior à peccatis fit à Spiritu sancto.

Algerus. 1060.

Libro 3. de Sacramentis cap. 4. Vt gratia Dei omni-modo esset gratuita in Sacramẽtalibus speciebus, non quæsiuit dignitatem, sed aptitudinem. Quia enim aqua extinguit, mundat, & candidat præ cæteris liquoribus, ideo etiam in baptismate car-nis incentiua extinguit, peccatorum tam ori-ginaliũ quàm actualium labem abluit, innocen-tiæ candorem reducit, & dum sic cælestis Patris imaginem reformat, filios adoptionis regenerat.

Anselmus. 1080.

In Euangel[illegible] enarratione cap. 2. Lucæ: Octauus dies, in quo circunciditur infantulus, dies est ba-ptismatis, in quo neophytus quisque [illegible] exuitur la-be primæ generationis, & ascendens de lauacro, fit particeps resurrectionis Christi, quæ die octa-uo [illegible] illustrauit.

[illegible] cap. [illegible] ad Corinth. [illegible] Momento vno [illegible] in baptismo peccatorum [illegible] vnum [illegible] remaneat, quod non re-mittatur.

[illegible] cap. 6. ad Hebr[illegible] Malè tenet baptisma, qui non credit omnia [illegible] peccata ablui, [illegible] ad [illegible] carnalibus [illegible].

[illegible] Omnia peccata [illegible] in bapti-smo, tam [illegible] Qui ergo per baptismum [illegible] facti sumus à peccato [illegible] & re-stau rata [illegible] libertas arbitrij [illegible]

[illegible]

[illegible] 1100.

[illegible] [illegible] percussum, [illegible] populus [illegible] hostis à tergo sequūtur, & [illegible] [illegible] baptismi, per [illegible] [illegible] sanctificatio. Nam [illegible] baptismus, Christi [illegible] Hostes à tergo sequentes [illegible] quia [illegible] præterita per baptismum delentur, &c. Sub [illegible] sione trinæ interrogationis [illegible] chumenus à sordibus vetustatis [illegible], & nouum hominem induit, [illegible] Domini [illegible] turæ consepelitur.

Petrus [illegible]. 1100.

Titulo 12. Baptismus ipse est saluatio virorum, & mulierum, &c. Gratia baptismi confert donū Spiritus sancti, qui corda hominum ita illuminat, ne talia aliquid credere præsumant.

Franco [illegible]. 1109.

De gratia Dei [illegible] [illegible] nobis Sacramentum baptismatis, ecce quid contulit dignitatis, gratiæ, & vtilitatis. Dignitatis, vt nos in filios Dei adoptet. Gratiæ, vt pater [illegible] adoptatos charitate foueat, atque sanctificet [illegible], vt sanctificatos ita de virtute in virtutem [illegible], vt ex nobis ipse sibi semper bene complaceat.

Rupertus Tuitiens. 1110.

De diuinis [illegible] cap. 6. Septies lauatur leprosus, quia in baptismo propria [illegible] operatio septiformis Spiritus sancti, ex quo & renascimur, & remissionem peccatorum accipientes, noui restituimur.

Libro 2. in Exodum cap. 3[illegible]. Primū donum & summa baptismi vtilitas, quæ est remissio peccatorū, sciendum quia non particulariter distribuitur, neque alij plus, alij minus donatur, sed omnium æqualiter pari gratia, in dissimili donationis abundantia, omnium, inquam, peccata absorbentur, & baptismi fluctibus omnes [illegible], cuncti reatus, [illegible] originalis culpæ, quàm actualium criminum [illegible] obruuntur.

[illegible] cap. 1. Vnus est, qui baptizat; vnus & solus hic est, qui sanctificat; vnus est fons, vnus est riuus salutaris baptismi, qui per qualescunque canales influat, hic est qui baptizat, de cuius ore profluit ipsa vis Sacramēti purificans, emundans, viuificans.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis lib. 1. cap. 1[illegible]. Virtutem & efficaciam dat baptismo & baptismus Christi, & sanguis Christi. Ipse enim ad baptismum Ioānis accedēs, vim regeneratiuam contulit aquis, vt efficaciam remissionis haberent, non tamen ex seipsis, sed ex gratia operante per sanguinem [illegible] pro peccatis. In cuius signum quoniam sacrificiorum sanguis fund[illegible] [illegible] lege, etiam ex ipso remissionis efficaciam habuisse creditur.

Bernardus. 1[illegible]0.

[illegible] Cœna Domini. Ad hæc instituta sunt [illegible] Sacramenta [illegible] ad hæc Eucharistiæ [illegible] [illegible]

[illegible]

Deus. [illegible] gratiæ Sacramentum [illegible] rubiginem [illegible]

[illegible]

[illegible] confessionem.

[illegible] in maiori [illegible] post [illegible] [illegible] [illegible] periculum [illegible] criminal[illegible] peruersitatis damnationis causam [illegible] re contigerit. Tamen si ante [illegible] voluerit & petierit baptizari, [illegible] captus articulo [illegible], dum non desit fides recta, spes pia, charitas [illegible] propitius sit mihi Deus, quia [illegible] aquam, si defuerit [illegible] desperare salutem, [illegible] confundere [illegible] charitatem [illegible] si aquam non contemptus, sed solum [illegible] prohibeat impossibilitas.

Petrus [illegible]. 1140.

Libro [illegible] Sent. di[illegible] [illegible] Causa vero institutionis baptismi [illegible] mentis, vt homo, qui [illegible] per gratiam baptismi r[illegible] tione vitiorū, & collatione virtutum [illegible] fit quisque nouus homo, cum [illegible] ornatur virtutibus. A[illegible] peccatorum [illegible] fœditatem, appositio virtutum [illegible] & hæc est res huius Sacramenti, [illegible] munditia.

[illegible] Quid [illegible] [illegible] solet etiam [illegible] qui iam sanctificati Spiritu, cum [illegible] charitate ad baptismum accedūt, quid eis [illegible] baptismus. Nihil enim eis videtur præstare, cum [illegible] & contritionem iā remissis [illegible]. Ad quod sanè dici potest [illegible] gatos, & à [illegible] tamen adhuc teneri [illegible] temporali, qua pœnitentes [illegible] in Ecclesia. Cum autem baptismū percipiunt, [illegible] post conuersionem contraxerunt, [illegible], & ab exteriori satisfactione absoluuntur, [illegible] gratia, [illegible] virtus in eo augetur, vt verè nouus homo [illegible] dici possit. [illegible] quoque peccati in eo [illegible] debilitatum, &c. Quod vero [illegible] satisfactio [illegible], Ambrosius [illegible] super illum locum, [illegible] dona Dei, & vocatio, [illegible] Dei in baptismo non requirit gemitum, [illegible], vel aliquod opus, sed & omnia [illegible].

Richardus [illegible]. 11[illegible]0.

[illegible]

Domin[illegible] baptismu[illegible]

[illegible] in Christo [illegible]

[illegible]

bra Christi, templum Spiritus sancti,& filij Dei.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 4.Chronicorũ cap.18. Quidam nostri temporis Theologi diuinãt, post promulgatam sententiam Euangelij,qua dicitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu,* &c. aliquos sine Sacramento baptismi vel effusione sanguinis ob testimoniũ passionis Christi, vel attestatione Dominica saluari posse, sic ratiocinantes: quòd non alligauit Deus Sacramentis potentiam suam: non bene considerantes quid, secundùm quid loquantur auctores, quid opinando, quid asserendo, quid ex magnitudine doloris semet consolando. Quod tametsi verum sit, Dei potentiam regulis Ecclesiasticis vel Sacramentis non cohiberi: mihi tamen, qui Christiana regula stringor, necessarium erit credere, præter hoc neminem posse saluari. Quare quamuis Deo,tamquam omnipotẽti,Iudæum, vel gentilem, vel non baptizatum, sine effusione sanguinis,vt dictum est, vel attestatione propria, possibile sit saluare: mihi tamen hoc credere erit impossibile, & ita diuina potentia in talibus non sibi, sed mihi alligatur. Et mirum si hoc pietate ducti dicunt, quare nõ eadem pietate hoc de paruulis sentiant. Quòd si obijciunt, quòd isti tanquam adulti credere possunt, quòd non illi:audiant quòd illi solo originali delicto obligati tenẽtur,quòd non isti. Restat ergo,vt nos cum illis, & illi nobiscum, diuinam admiremur in talibus, nõ discutiamus, potentiã,exclamantes cum Apostolo: *O altitudo, &c.*

Godfridus Viterbiensis. 1170.

Parte 13.Chronicorum cap. Quòd non per Circuncisionem, sed per Baptismũ promissa fuerit olim remissio peccatorum: Pro omnibus victimis, quas memorauit Esaias, pro cunctis neomenijs, & Sabbatis, atque alijs solennitatibus, solam baptismi purificationem præcepit: pro cunctis quoque inquinamentis peccatorum, solum lauacrum, quo tantùm peccata abluuntur, solummodò quæsiuit.

Stephanus Eduensis. 1180.

Præfatione ad librum de Sacramento altaris: Sacramentum baptismi ordinatur in aquis regenerationis. Quia sicut aqua sordes exteriores abluũtur: ita spirituali gratia in lauacro regenerationis data mundantur interiora inquinamenta.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2.in Festo Pentecostes: Nomen, id est, inuocatio Trinitatis, sanctificat aquam, vt tingens corpus, purificet cor. Et ideo dicebat, *mũdans eam,* id est, Ecclesiam, *lauacro aquæ in verbo vitæ.* Nam accedit verbum ad elementum, & fit Sacramẽtum.

Ad Psalm.4.Pœnitentialem: Tria pertinent ad effectum baptismi: Remissio culpæ, relaxatio pœnæ, & infusio gratiæ. Primum notatur,cùm dicitur: *Lauabis me.* Secundum, cùm additur: *Dealbabor.* Tertium, cùm adiungitur: *Super niuem. Effundam,* inquit Dominus per Prophetam, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Hierusalẽ in ablutione peccatorũ & menstruatæ.* Cùm igitur audis: *Asperges me hyssopo, & mundabor,* in aspersione sanguinis Christi fidem passionis intellige. Cùm autem: *Lauabis me,* audis, *& super niuem dealbabor,* in ablutione aquæ baptismi Sacramentum agnosce. Porrò, cùm fides adultis sine Sacramento proficiat, vbi Sacramẽtum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: Sacramentũ verò baptismi sine fide adultis nõ valeat, iuxta quod Veritas ait: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quid est, quòd in hoc loco plus attribuitur Sacramento quàm fidei? Nã minus est aspergi, quàm ablui; & mundari, quàm dealbari, maximè super niuem. Sciendum est ergo, quòd fides Christi, quæ iustificat impium, re vera mundat à culpa; sed non semper ab omni pœna: Sacramentum verò baptismi, si dignè sumatur, liberat omninò à culpa pariter & à pœna. Vnde Sacramẽtum regenerationis à Domino appellatur, cùm ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnũ Dei.* Quia per hoc Sacramẽtum homo regeneratur in gratia, liberatur à culpa pariter & pœna. Rectè igitur *lauabis me* per Sacramentum Baptismi, *& super niuem* gratiæ, quæ mundat à culpa, *dealbabor* etiam Sacramenti virtute ab omni pœna, præter illam duntaxat, quam necessitas primæ corruptionis inducit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In die Circũcisionis Domini: Them. de Euãg. Successit Circũcisioni Baptismus, multiplici ratione. Prima, quia Sacramentũ baptismi cõmunius est: cõuenit enim tam maribus, quàm fœminis. Secũda, quia suauius, quòd designatur gratię suauitas, sicut per circuncisionem legis asperitas. Tertia ratione, quia perfectius est,& pleniori gratia accumulatum. In circuncisione enim solummodò peccatum originale dimittebatur, & actualia in adultis: sed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec virtutum possessio, vel augmẽtum conferebatur, sicut in baptismo, vbi nõ solummodò abolentur peccata, sed & gratia adiutrix confertur, & virtutes infunduntur vel augentur. Delet autem baptismus nõ solùm originale, sed omnia peccata actualia: remittitur insuper pœna, & exterior satisfactio: confertur robur baptizato, cumulus gratiæ præstatur, fomes debilitatur, paradisi ianua baptizatis aperitur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramentis cap.1. Virtute benedictionis siue inuocationis diuinę sanctificatio fit. Vt enim iste, qui baptizatur in aqua visibili, siue mergitur, baptizetur aqua salutari, inuisibilis virtus facit benedictionis, siue diuinæ inuocationis, & hoc solo beneplacito, & abundantia diuinæ pietatis, qua electis suis inuocantibus se præsto est Deus, & in istó mysterio tanto promptius est atq; paratius, quanto istud est ad maiorem salutem suscipiẽtis.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4.quæst.8.m.8.art.2.§.1. In Sacramento baptismi, si plenè percipitur eius efficacia & remedium, omnis culpa deletur, & restituitur homo in pristinam innocentiam, quantum ad animam. Si quæratur ratio huius, dicendum, quòd huius ratio causalis fuit diuina liberalitas, quæ tãtam huic Sacramento contulit efficaciam.

§.2. Sacramento Baptismi contulit Deus primos & præcipuos effectus passionis suæ. Passio autem Saluatoris habet duos effectus primos & principales, scilicet mundationem à culpa, & solutionem pretij, quæ fiebant in fluxu sanguinis & aquæ de latere Christi, Ioã.19. In fluxu enim aquæ fiebat purgatio à culpa: in effluxu sanguinis solutio pretij, siue satisfactio damni, quod receperat Deus Pater ex amissione hominis. Istos duos effectus contulit Baptismo, cuius est virtus ex fluxu aquæ & sanguinis de latere Christi.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles lib.4.cap.59. Vita spirituali priuatus est homo in sua origine per peccatũ originale. Et ad hoc quæcunque peccata sunt addita, abducunt à vita. Oportuit ergo baptismum, qui est spiritualis regeneratio, talem virtutem habere, quòd etiam peccatum originale, & omnia actualia peccata commissa tollat. Et quia signum Sacramenti sensibile, congruum

debet esse ad repræsentandum spiritualem Sacramenti effectum: fœditatis autem ablutio in rebus corporalibus facilius & conuenientius fit per aquam, idcirco baptismus conuenienter in aqua confertur per verbum Dei sanctificata.

Ad caput 4. Apocalyps. Triplex est effectus Baptismi. Primus est synceritas à culpa. Baptismus enim à culpa purificat, & ideo dicitur mare. Secundus claritas, innocentia, siue sapientia: quia baptismus clarificat animam ad cognoscendum Dominum per fidem. Tertius firmitas contra vitia, maximè quando gratiæ baptismali susceptæ cooperatur homo, sustinendo viriliter suscepta.

Bonauentura. 1260.

Parte 3. Centiloquij sectione 48. Effectus, qui recipitur in baptismo ab homine humiliter accedente, est characteris impressio, gratiæ infusio, & innocentiæ restitutio, cæli apertio: Gratia, inquam, infunditur regenerãs, rectificans, & purificãs ab omni culpa originali, & actuali, tam mortali, quàm veniali: absoluens nihilo minus à pœna æternali, & ab omni pœna satisfactoria temporali.

Guilhelmus Peraldus. 1260.

Dominica 6. post octauam Pentecostes Serm. 1. de epistola: Primus baptismi effectus est, spiritualium sordium ablutio. Baptismus velut quoddam balneum est, quod cælestis sponsus Ecclesiæ suæ præparauit, in quo ipse primò balneauit se, & contactu corporis sui sanctissimi vim abluendi animas dedit ei. Secundus effectus est baptismi, quòd ignem infernalem, & etiam purgatoriũ extinguit, quantum ad ipsum baptismum, vt de cætero ignis infernalis vel purgatorius non possit in ipsum, nisi ipse peccando reaccenderit eum contra se. Tertius effectus est, quòd ardorem prauarum concupiscentiarũ refrigerat. Minus enim possunt huius ardores in baptizatis, quàm alijs. Quartus effectus est, quòd exercitum diaboli submergit quantum ad potestatem, &c.

Guibertus Tornacus. 1270.

De Officio Episcopi cap. 48. Gratiæ Spiritus sancti, & dona septem in baptismo dantur baptizatis, &c. Virtute Christi datur baptizatis refrigerium contra incentiua vitiorum, & illuminatio contra tenebras cæcitatis, & ignorantiæ.

Aegidius Columnius. 1280.

Tractatu de Paradiso cap. 6. Sicut homo prius non fuit in paradiso conditus, sed positus: sic nos ex primordiali generatione nostra corporali, cùm in peccato nascimur, non habemus quòd sumus filij Ecclesiæ, sed ex regeneratione spirituali, secundùm quam ab hoc peccato absoluimur. Sicut igitur Adam extra paradisum formatus fuit, & per Deum in paradisum positus: sic nos renascimur extra Ecclesiam, sed per gratiam diuinam, & regenerationem in baptismo in Ecclesiam collocamur.

Concilium Viennense. 1305.

In Clementinis cap. 1. de Summa Trinitate: Tam adultis, quàm paruulis, in baptismo informans gratia, & virtutes conferuntur.

Ioannes à S. Geminiano. 1310.

Lib. 1. cap. 10. Fons est sordium ablutiuus, & baptismus omnes sordes abluit peccatorum, scilicet originalis, actualis, & venialis. Baptismus se suscipientes fœcundat, in quantum fructus gratiæ, id est, virtutes confert non habenti, & auget habentibus.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Ad lib. 4. Sententiarum dist. 4. quæst. 3. Baptismus dignè suscipientibus tollit, quantum in se est, omnem culpam, tam originalem, quàm actualem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

In caput 6. epistolæ ad Hebræos: In Sacramento baptismi confertur gratia, quæ de cælo datur.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 21. A morte Christi, & sanguinis effusione habet baptismus virtutem & efficaciam, sicut & alia Sacramenta, siue ante legẽ, siue in lege. Per hunc enim Christus peccata, quę facta sunt, dimittit: adiuuat, ne amplius fiant: perducit, vbi omninò fieri non possunt.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo curatorum Tractatu 2. cap. 7. Effectus principales baptismi sunt delere omnẽ culpam, tam originalem, quàm actualem, & conferre gratiam, & aperire ianuam regni cælestis.

Thomas Argentinensis. 1350.

Ad librũ 4. Sententiarum dist. 4. quæst. 1. articul. 1. Primò, & principaliter per rem Sacramenti hîc debet intelligi gratia gratum faciens: ex consequenti verò per rem Sacramenti hîc debet intelligi omnis culpæ priuatio, æternæ pœnæ remissio, & virtutum infusio. Hæc enim infallibiliter consequuntur gratiam baptismalẽ in tantum, quòd si aliquis confestim moreretur, postquam mediante Sacramento Baptismi recepit gratiam baptismalem, talis immediatè ad vitam æternam auolaret absque omni purgatorio.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 14. Quando anima recipit ab Ecclesia sancta baptismum, aufertur ab ea peccatum originale, infunditurq́ ipsi gratia: & fomes peccati, videlicet inclinatio ad peccandum, ab originali peccato procedens, atque remanens, veluti cicatrix ex vulnere debilitatur, ita quòd si anima voluerit, potest optimè refrænare.

Thomas VValdensis. 1410.

Parte 3. Tit. 8. cap. 69. de Pœnitentia Sacramento: Omnia prorsus delicta, inquit Augustinus, delet sanctum Baptisma, &c. Si ergo sanctum baptismatis Sacramentum, diuino sibi munere coniugato, cuncta peccata dimittit in ministerio sacerdotis, cur aliud æquè Sacramentum remissionis peccatorum indubitanter, quamuis insensibiliter, non delet peccata, ipsum dico pœnitentiæ Sacramentum, in ministerio sacerdotis sacramentaliter absoluentis?

Vincentius Valentinus. 1418.

Dominica in Albis Sermone 6. Anima ante baptismum propter peccatum originale immunda, & abominabilis est, in tantum, quòd si persona moritur ante baptismum, non potest intrare Paradisum: sed in baptismo anima mundatur, & recipit ibi illud pulcherrimum signum characteris.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ, de Sacramento baptismi: Quis sit effectus baptismi liquet ex doctrina magistrorum, qui ponunt triplicem eius effectum. Primus effectus est, omnimoda euacuatio culpæ originalis in paruulis, & tam originalis quàm actualis in adultis, præter exteriorem pœnitentiam. Secundus est debilitatio fomitis. Tertius est collatio gratiæ.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola animæ lib. 7. cap. 70. Anima humana, carni corruptæ putridæ & malis concupiscentijs infectæ copulata, trahit à sua carne omnem corruptionem, & culpam originalẽ, & concupiscentiam maculosam: & ideo necesse est, si debeat à suis sordibus emundari, ad aquas baptismi lauanda festinet: alioquin si nõ fuerit aquis lustrationis repurgata,

[illegible] quod [illegible] Christi.

[illegible] 146[illegible].

[illegible] Cæterorum Sacramentorum [illegible] sanctum [illegible] ianua [illegible] in Ecclesiam, & ab Ecclesia [illegible]. Abluitur namque per hoc [illegible] originale delictum, & vniuersa [illegible] perpetrata facinora, facitque præterea [illegible] Deo, Ecclesiæ filium, Sancti [illegible] dignum, thesaurorum Christi [illegible], innocentiæ candore vestitum, [illegible] Angelis, mysticique corporis Christi membrum [illegible]. Porro qui eo caret, palmes est præcisus [illegible], nullum Deo gratum ferens fructum [illegible] perpetuo æternaliter concremandus.

Concilium Florentinum. 1439.

In Decreto Eugenii Quarti. Sacramenti baptismi [illegible] est, remissio omnis culpæ originalis & [illegible] omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa [illegible]. Propterea baptizatis nulla pro peccatis [illegible] iniungenda est satisfactio, sed morientes [illegible] quam culpam aliquam committant, statim [illegible] regnum cælorum, & ad Dei visionem per[illegible].

Bernardinus Senensis. 1440.

[illegible] Sanctificatio, quæ fit per [illegible], duo bona in homine operatur: Primo [illegible] remouet culpam, secundo confert gratiam.

Dionysius Carthusianus. 1460.

[illegible] Sacramentum [illegible] Christus [illegible] suo baptismo contulit [illegible] puris[illegible] regeneratiuam aquis. [illegible] in Christi baptismo Sacramentum baptismi institutum est. Sed vtendi necessitas post resurrectionem incœpit: tunc enim omnia figuralia in Christo impleta consummataque sunt.

Concilium Senonense. 1528.

Decreto de Baptismo. Cum igitur [illegible] peccatorum, ab inquinamentis & spurcitiis emundatio, salus, renouatio, regeneratio Spiritus sancti, cæteraque id genus, infusionem gratiæ palam insinuent, perspicuum euadit, Baptismi Sacramentum sua virtute gratiam conferre.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 5. in Decreto de originali peccato, Canone 5. Si quis per Christi Iesu Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus; quia nihil est damnationis iis, qui vere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum est creatus, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

ARTICVLVS QVINTVS.

BAPTISMVM IOANNIS NON HABVISSE EANDEM VIM ET EFFICACIAM CVM BAPTISMO CHRISTI AD REMISSIONEM PECCATORVM.

NEGANT.

TERTVLLIANVS [illegible] *baptisma Christi* [illegible] *Ioannis. Nam* [illegible] *aqua. Christus* [illegible] *eundem baptismum* [illegible] Augustinus lib. 2. contra [illegible] [illegible].

[illegible] *quia per aquam* [illegible] *Spiritum.* Euthymius in Panoplia parte 2. tit. 2[illegible].

[illegible] Melanchthon [illegible] Anabaptistas de Baptismo Ioannis & Christi [illegible] [illegible] *ab exte* [illegible].

[illegible]

[illegible]

Magdeburgenses Centuriæ [illegible] Christum [illegible] Quibus verbis [illegible]

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ

Matt.3.vers.7. Videns autem (*Ioannes*) multos Pharisæorum & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, &c. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare), ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.

Matth.21.25 Baptismus Ioannis vnde erat? è cœlo, an ex hominibus?

Actor.1.5. Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

Actor.19.1. Factum est autem cum Apollo esset Corinthi, vt Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inueniret quosdam discipulos, dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est, in Iesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

ASSERVNT PATRES GRÆCI

Iustinus. 160.

Quæstione 37. Baptismus Ioannis procœmium fuit Euangelij gratiæ. Quocirca supra legem fuit. Alioquin non admisisset eos, qui secũdum legem peccauerant: vt in hoc per pœnitentiam & fidem Christi reciperent commissorum peccatorum remissionem.

Origenes. 230.

Tomo 8. in Ioannem. *Ego*, inquit Ioannes, *aqua baptizo*, veluti purgans & deterrens à rebus malis, & ad resipiscentiã inuitans: vt præpararem enim veluti populum instructum ego veni, & ad præparandum locum resipiscentiæ per baptismum post me venturo, qui hac etiam ratione longè potentius, præstantiusq; quàm mea sit potentia, vobis [illegible] futurus est. Siquidem [illegible] baptismus non est corporalis, cum [illegible] repleat [illegible] quicquid [illegible] vel [illegible] demoli[illegible] tantum [illegible], qui [illegible] totum [illegible]

[illegible]

ætati benediceret, tunc [illegible] prædicante Ioanne [illegible] fimum pœnitentiæ, non [illegible] peccatorum, aut a[illegible] [illegible] Non [illegible] Angel[illegible] Verbi Dei.

[illegible]

[illegible] quid Ioannes [illegible] Christi [illegible]

A[illegible]. [illegible]

[illegible] Ioanni [illegible]

Cyrillus [illegible]

Catech. [illegible] minum magnum [illegible] Dominum [illegible]

[illegible]

... in Euangelio Domini nostri Iesu Christi Et Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum maior est nemo, testificatur, dicens: *Nunc quidem illum oportet crescere, me autem minui: nunc vero ego quidem baptizo vos in aqua ad resipiscentiam: ille vero baptizabit vos in Spiritu sancto & igne*, & talia multa. Quantum verò discriminis est inter Spiritũ & aquam: tantundem videlicet est & inter eum, qui baptizat in Spiritu sancto: & eum, qui baptizat in aqua. Ita & de ipso baptismate habet, vt ipse Ioannes, qui tantus, ac talis, & tantopere ab ipso Domino deprædicatus est, liberè prædixerit: *Non sum sufficiens ad hoc, vt corrigiam calceamenti illius soluam*. Itaque ex his omnibus manifestum est, quę sit baptismatis secundùm Euangelium Christi eminentia, quam etiamsi pro dignitate cognoscere impossibile sit, vel pro nostra facultate, eaq; vt à Deo nobis subministratur, ex Scripturis commendare pium est, & vtile. Baptismus itaque per Mosen traditus, primùm peccatorum differentiam obseruauit. Non enim quæuis peccata remissionis gratiam assequebantur. Deinde verò & differentia sacrificia exigebat, purificationem studiose petebat, impurum & maculatum aliquandiu à reliquis separabat, dierum & horarum obseruantiam statuebat: & tunc baptismus illis, à quibus accipiebatur, quasi quædam purificationis erat obsignatio. Ioãnis verò baptisma multis modis excelluit. Nullam enim prorsus peccatorũ faciebat differentiam: nullum exigebat sacrificiorum discrimen: purificationem studiosè non excogitabat, nec dierum aut horarum habebat obseruantiam, nec vllam prorsus faciebat ad gratiam Dei, & Christi ipsius perueniendi dilationẽ. Simul atque accesserat quis, & peccata sua, quantacunque & qualiacunque fuissent, confessus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & consequenti peccatorum remissionem accipiebat. Domini verò baptisma omnem humanã rationem superat, & gloriam habet quodcunque humanum desiderium ac votum excellentem, ac maiore gratiæ & virtutis supereminentia reliqua superat, quàm solis splendor cæteras stellas excellit.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. quæ est oratio panegyrica in sancta lumina. Age de varijs baptismorum generibus aliquid disseramus, vt hinc purgati discedamus. Baptizauit Moses, verùm in aqua, priusq̃ue etiam in nube & in mari. Cæterùm hoc per figurã agebatur, quemadmodum & Paulo placet. Mare enim aquam, nubes Spiritũ, manna panem illum vitæ, potio diuinam potionem adumbrabat. Baptizauit etiam Ioãnes: nõ iam ille quidẽ Iudaico more: (non enim in aqua solùm, sed etiam ad pœnitentiam;) nondum tamen prorsus spiritualiter: nec enim addit, in Spiritu. Baptizat quoque Iesus, sed in Spiritu. Quod quidem perfectum, numerisq; omnibus absolutum baptisma reddit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Matthæum Homil. 11. Postquam Ioannes baptismatis sui professus est simplicitatem, nec quicquam illud amplius habere monstrauit, quàm vt eos ad pœnitentiam duceret: non enim dixit in aqua remissionis; sed pœnitentiæ: tum demum ponit etiam Christi baptisma, ineffabilium donorum liberalitate cumulatum.

Homilia 12. Sancti Spiritus gratia in Christi baptismate est: Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur.

Homil. 4.. ad cap. 19. Acto. *Et cùm imposuisset. illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super illos, & loquebantur linguis, ac prophetabant.)* Ab ipso baptismo prophetant: hoc autem Ioannis baptismus non habebat. Ideo & imperfectus erat. Vt autem talibus digni fierent, prius illos præparauit, atq; hoc volebat Ioannes baptizans, vt crederent in eum, qui post se venturus. Hinc ostenditur dogma magnum, quòd perfectè purgantur à peccatis qui baptizantur. Nisi enim purgarentur, non accepissent illi Spiritum, non tam statim consecuti essent charismata. Et vide quòd duplex donum fuerit, & linguæ, & prophetiæ. Bene autem dixit: Baptisma pœnitentiæ, quod Ioannis est, & non remissionis: adducens illos & suadens, quod absque ea sit illud. Posterius enim dati baptismatis opus, est remissio.

Auctor operis imperfecti in Matthæum apud Chrysostomum. 400.

Homilia 3. Christi baptismus non soluit Ioannis Baptismum, sed in se inclusit. Qui enim baptizatur in nomine Christi, vtrumque baptismũ habet, & aquæ, & Spiritus. Quia Christus Spiritus erat, & corpus suscepit, vt & spirituale & corporale baptisma daret. Ioannis autem baptismus non inclusit in se baptismum Christi: quia quod maius est, minus in se includit; quod autem minus est, maius in se includere nõ potest. Ideo Apostolus, cùm inuenisset quosdam Ephesios Ioãnis baptismate baptizatos, iterum baptizauit eos in nomine Christi: quia in Spiritu non erant baptizati. Si ergo super Ioannis baptisma, quod plenũ quidem non erat, tamen rectum erat, iterum baptismum Christi dare licuit Apostolo, quomodo tu dicis, quia super baptismum meum melius nõ debes baptizare, quod nihil habet in se præter baptismi nomen? &c. Ergo Paulus secutus Christi exemplum, baptizabat eos, qui baptismate Ioannis fuerant baptizati: quoniam & Christus iterum baptizauit eos, qui à Ioanne erant baptizati, sicut Sermo demonstrat, dicens: *Ego quidem baptizo vos in aqua, ille autem baptizabit in Spiritu.* Nec videbatur iterum baptizare, sed semel. In quo enim amplius erat Christi baptismum, quàm Ioannis, in hoc nouum baptismũ videbatur, & non iteratum. Si ergo post baptismum Ioannis, quod etsi perfectum non erat, tamen legitimum erat, baptizabat Christus, vt aliquid amplius daret hominibus, quomodo post impium baptismum non licet dare sanctum?

Acto 19

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 1. in Ioannem cap. 26. Ego, inquit Ioannes, præparando aqua inquinatos peccatis lauo ad initium pœnitentiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Ad hoc enim missus sum, & hoc tam re baptizans, quàm verbis facio, prædicans præparare viam Domini. Maiorum autem rerum, & summæ perfectionis largitor medius vestrûm stetit, quem adhuc, quia carne indutus est, non cognouistis.

Lib. secundo capite 57. in Ioannem: Videbat Euangelista, Spiritus sancti gratia illuminatus, quàm necessarium esset ea narrare, quibus quantum Christi baptismus Ioannis baptismo præstaret, aperiretur: perspexit non multò post aliquos futuros, qui aut nullam inter baptismum & baptismũ differentiam facerent, sed pari laude vtrũque coronarent, aut ob imperitiam & lapsum hominum meliorem esse baptismum Ioannis putarent. Ne igitur temerarij homines aquam Ioannis, qua in pœnitentiam baptizabat, spirituali baptismo Christi anteferre auderent, causas tam turpis temeritatis euertens, ipsum Baptistam exponit huius quæstionis fragilem nodũ dubitantibus suis discipulis dissoluisse. Baptizabat enim Christus per discipulos suos: Ioannes quoque ipse non per alios, sed manibus suis: nec in ijsdem fontibus, in quibus Christus hæc faciebat, sed iuxta Salim,

xia Salim, & in fonte quodam certo atque vicino: vt etiam hac fontis determinatione subobscurè & ænigmaticè subaperiret, baptismū suum, cùm esset imperfectus, introductorium ad perfectiorem fuisse. Nam veluti lex Mosaica futurarum rerum & spiritalis cultus præparatio quædam fuit, occultam veritatem parturiens: sic baptismus Ioannis ad baptismum Christi collatus, præparationis vim obtinebat.

Titus Bostrensis. 460.

Ad cap 3. Lucæ: Baptisma Christi ex vi propria perfectam peccatorum remissionem habet: at verò Ioannis Baptisma, licet peccatorum remissionem adiunctam habebat, non eam tamen ex se habebat, sed ex pœnitentia. Erat enim imperfectum, quamuis cæteris Iudæorum Baptismatis perfectius. Præparabat enim homines ad pœnitentiam: eosdemque, qui Christi aliquando baptismum susciperent, capaces reddebat.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 1. Marci: Ad Baptismi Ioannis vim & rationem quod attinet, obtinebat illud medium quodammodo inter nostrum & Iudæorum: erat namque Iudaico perfectius, nostro verò multis partibus imperfectius. Quare ex ipsa baptismi natura, quo Dominus vsus est, in peccatorum expiationem ablutum non esse, manifestum est: Ipse enim vnus ille erat, & est, qui tollebat, *& tollit peccata mundi: quiq; peccatum non fecit, nec est inuentus in ore eius dolus.* Sed neque ob id quoque Ioannis baptismo initiatus est, quòd Spiritus sancti gratia, aut aliquo eiusdem Spiritus dono indigeret. Siquidem baptisma illud vtriusque vacuum, neutrum per se præstare poterat. At verò multo minus in pœnitentiæ symbolum (quo sensu cæteri ad Ioannis baptismum accedebant) in Iordanis flumine lustratus est, &c.

Nonnus. 500.

Paraphrasi capitis 1. Ioannis:

Sed ipse mihi dixit sua significatiua voce,
Qui me præmisit regeneratorum corpus hominum
Baptizare non ignitis, & Spiritu carentibus lauacris:
Super quem conspexeris leuem descendentem
Spiritum Dei intelligentis, & ibi firmiter manentem,
Hic non illuminatis lucem hominibus præbebit,
Igne baptizans & Spiritu. Et ipsum oculis vidi ego.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 10. Quartum baptisma Ioannis fuit, rudimentariū videlicet illud: eos'q;, qui baptizabantur, ad pœnitentiam ducens, vt Christi fidem postea amplecterentur. *Ego enim*, inquit, *aqua vos baptizo: qui autem post me venit, ipse vos in Spiritu sancto & igne baptizabit.* Itaque Ioãnes homines ad Spiritum per aquam ante purgabat, ac præparabat.

Elias Cretensis. 790.

Acto. 19 *In Orationem 24. Nazianzeni*: Scriptum est, quòd cùm Paulus Ephesum se contulisset, illic'q; discipulos quosdam inuenisset, sciscitabatur ex ijs, in quem baptizati fuissent. Cum'q; respondissent, in Ioannis baptismo, Paulus rudimentariū hunc esse dixit, atq; ad Christum, qui post eum venturus erat, transmittere. Quod illi vt audierunt, statim à Paulo hunc baptismū petierūt, ab eo'q; in Christi nomine baptizati sunt: & cùm manus ipsis imposuisset, venit super eos Spiritus sanctus.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. Matthæi: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*, hoc est, inundabit vos largiter Spiritus sancti gratijs, quia meum, inquit, baptisma non dat spiritalem gratiam, sed neque peccatorum remissionem: ipse autem & remittet vobis peccata, & Spiritum liberaliter dabit.

Ad cap. 3. Lucæ: Prædicauit Ioãnes Baptisma pœnitentiæ populis, hoc est, inuulgauit. Porrò baptisma cooperabatur illis in remissionē peccatorum, quæ per baptismū Christi datur. Neq; enim baptisma Ioannis remissionē peccatorū habebat, sed ad remissionē conferebat: hoc est, præparabat homines, vt acciperent Christi baptisma, quod habebat remissionem peccatorum.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 19. Act. Apost. A Ioannis baptismo vaticinatur, eos'q; inducit dicens, quòd hoc vellet Ioannis baptisma: deinde ostenditur parui momenti fuisse Ioannis Baptisma. Neque enim dixit remissionis fuisse, sed pœnitentiæ: postmodum baptizatos eos in nomine Domini dicit sub manibus Pauli Spiritum sanctum statim accipere.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 1. Marci: Quòd tamen baptismus, quo baptizabat Ioannes, non cōferebat peccatorum remissionem, manifestū est. Siquidē baptismus Ioannis pœnitentiæ solùm erat: Christi verò baptismus remissionis erat. Quā eorū differentiā ipse Præcursor docuit, dicens: *Ego quidē baptizo vos in aqua*, scilicet nuda: *Ipse autem baptizabit vos in Spiritu sancto.* Ante Saluatorem enim nusquam apparet data remissio peccatorū, sed primus Christus hoc donū largitus est per semetipsum, & per suum baptisma. Manifestum est ergo baptisma Ioannis præparationē fuisse ad peccatorū remissionem. Oportet enim vt peccatorē primùm pœniteat, deinde remissionē adipiscatur. Sed iam videamus quid Euangelista dicat: *Fuit*, inquit, *Ioannes baptizans in deserto, & prædicans baptismū pœnitentiæ in remissionem peccatorū.* Non dixit: pœnitentiæ, & remissionis peccatorū, ne putes illud baptisma remissionem quoq; tribuisse, sed addidit: *In remissionem peccatorum*, hoc est, propter remissionem. Nam prædicabat pœnitētiam causa remissionis, vt per pœnitentiam de peccatis redarguti & compuncti, eum feruenter quærerēt, qui tollit peccatū mundi, quo apparente procurrerēt, & peccatorum remissionem ab eo acciperent.

Nicetas. 1200.

In Orationē 39. Nazianzeni: Baptisma Ioannis in aqua quidem fuit, & ad pœnitentiā, cæterùm non in Spiritu: Christi baptisma perfectū est, quoniā in Spiritu. *Hic est enim*, inquit, *qui baptizat in Spiritu sancto*: Et: *ipse baptizabit vos in Spiritu sancto.* Is enim, qui baptizandi munere fungi iubet, baptizare dicitur. Quocirca Ioãnis baptismus puerilis cuiusdam institutionis vice erat: Christi autem baptismus perfectionem afferebat. Ille pœnitentiæ, hic adoptionis: ille secessio erat à peccato, hic adiunctio ad Deum.

In Orat. 42. Nazianzeni: Ad accipiendū Spiritū homines per aquā prępurgabat Ioãnes: *Ego enim*, inquit, *baptizo vos in aqua: ipse autem baptizabit vos in Spiritu sancto.* Prępurgator itaq; Ioannis baptismus erat, ad spiritualem Christi baptismū ducens, qui & purgandi, & perficiendi vim habet.

Nicephorus Callistus. 1300.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 18. Ioannes apertè confirmabat, se præmissum esse ei, qui iam prope adesset, Seruatori Christo, ad occupandas quàm primùm, expediendas'q; vias illius pœnitētiæ disciplina, & aquæ baptismo. Illum autē ipsum iam iam adfuturū, qui igne & Spiritu sancto baptizaturus, atq; triticum, & eos, qui inutilem & infructuosam atq; adeo palearem vitā egissent, discreturus esset. Ad hunc modum præuia Verbi vox ad se accedentes Iordanis fluuij vndis, præcedente peccatorum confessione, immittebat, præcidaneis'q; expiationibus per aquam purgabat & aduenienti illi reponebat, certo'q; reseruabat.

ASSE-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

[illegible] *sp*. [illegible] Baptismus ab Ioanne de[illegible] suc habuit quæstionẽ, ab ipso qui[illegible] propositã Pharisæis, cælestisne is [illegible] an verò terrenus. De quo illi non [illegible] constanter respondere, vtpote non in[illegible], quia nec credentes. Nos porrò quan[illegible]mus, tantulo & intellectu possumus [illegible], diuinũ quidem eum baptismum fuisse, [illegible] tamen non & potestate, quòd & Ioan[illegible] à Domino missum legimus in hoc munus, cę[illegible] humanum conditione. Nihil enim cæleste [illegible], sed cælestibus præministrabat, pœni[illegible] [illegible] præpositus, quæ est in hominis [illegible]. Denique legis doctores & Pharisæi, qui [illegible] luerunt, nec pœnitentiã egêre. Quòd si [illegible] humanum est, & baptismus ipsius eius[illegible] tionis fuerit necesse est, aut daret & Spi[illegible]m, & remissionẽ delictorum, si cælestis [illegible]. Sed neque peccatum dimittit, neque Spiritum [illegible], nisi Deus solus. Etiam ipse Dominus, ni[illegible] ascenderet ad Patrem, aliter negauit [illegible] descensurum. Id quod Dominus non[illegible]rebat, seruus vtique præstare non posset. Adeò postea in Actis Apostolorũ inuenimus, quo[illegible] qui Ioannis baptismum habebãt, non acce[illegible] Spiritum sanctum, quem ne auditu qui[illegible] ergo non erat cæleste, quod cæle[illegible]b.bat, &c. Agebatur itaque baptismus [illegible]æ quasi candidatus remissionis & san[illegible] in Christo subsecuturæ. Nam quòd [illegible]at baptismum pœnitentiæ in remissionẽ [illegible]orum, in futuram remissionem enũtiatum [illegible]. Siquidem pœnitentia antecedit, remissio sub[illegible], & hoc est viam præparare: qui autẽ pręparat, non idem ipse perficit, sed alij perficiendũ [illegible]urat. Ipse profitetur sua non esse cælestia, sed [illegible], dicendo: *Qui de terra est, de terra loquitur: qui [illegible] venit, super omnes est.* Item sola se pœnitẽ[illegible] tinguere, venturum mox qui tingueret in Spi[illegible] & igni.

Annot. *Ex his intelligimus, quomodo sint accipienda [illegible] verba, quæ capite 1. huius libri auctor ponit:* Neque [illegible]m refert inter eos, quos Ioannes in Ior[illegible], & Petrus in Tiberi tinxit: *nam non loquitur de [illegible] baptismo, sed solum de materia, & docet non referre qua quis aqua baptizetur.*

Cyprianus. 250.

Epist. 73. Nec recusabunt baptizari apud nos hę[illegible]tici legitimo & vero Ecclesię baptismo, quando [illegible] nobis didicerint, baptizatos quoque à Paulo eos, [illegible] iam baptismo Ioãnis baptizati fuissent, sicut [illegible]mus in Actibus Apostolorum. Et nunc apud [illegible] de nostris hæreticorũ baptisma occupa[illegible] asseritur, & inuidia quadã quasi rebaptizãdi, [illegible] post hostes Dei nefas ducitur, cùm ba[illegible] inueniamus, quos Ioãnes baptizauerat: [illegible] Ioannes maior inter Prophetas habitus, ille [illegible] gratia adhuc in vtero matris impletus, [illegible] spiritu & virtute subnixus, qui non ad[illegible] Domini, sed Præcursor & prædicator [illegible].

De [illegible] Christi & manifestatione Trinitatis: Bo[illegible] malorum ministeria suffragãtur [illegible] sanctam manibus homi[illegible] Redemptoris, & licet [illegible]am non [illegible] tamen Christus bapti[illegible] Præparabat viam Domini Ioannes, [illegible] vt præcederet [illegible] [illegible] in quo confer[illegible]

retur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Pręcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

Hilarius. 350.

In Matthæum Can. 2. Quia legis opus inefficax esset ad salutẽ, & Ioannes baptizandis in pœnitentiam nuntius extitisset, se quidem baptizare in pœnitentiam dicit, sed fortiorem esse venturum, cuius ferendorum ac soluendorum calciamentorum sit indignus officio: Apostolis circumferendæ prædicationis gloriam derelinquens, quibus speciosis pedibus pacem Dei erat debitum nuntiare. Salutis igitur nostræ, & iudicij tempus designat in Domino, dicens: *Ille baptizabit vos in Spiritu sancto & igni.* Quia baptizatis in Spiritu sancto, reliquum sit consummari igne iudicij.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 3. Lucæ: *Ego (inquit) vos aqua baptizo.)* Citò probauit non esse se Christum, qui visibili operetur officio. Nam cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur: spiritu animæ delicta mundantur. Aliud agimus, aliud inuocamus: licet etiam in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret. Non enim aqua omnis ablutio est, sed hęc inter se diuisa esse non possunt: & ideo aliud fuit baptisma pœnitentiæ, aliud gratiæ est. *Istud* ex vtroque, illud ex vno. Nam cùm communia delicta sint mentis & corporis, purificatio quoque debuit esse communis.

Sermone 16. *de Natali Domini*: Christus erat lucerna ardens: Ioannes autem vt præcedens lucernæ lumen exiguum, ait: *Ecce venit post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* Simul etiã intelligens lumen suum solis radijs offuscãdum, ante prædicit: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Ioan. 3.
Sicut enim lucernæ claritas destruitur solis aduẽtu: ita & Ioannis pœnitentiæ baptismum superueniente Christi gratia vacuatum est.

Optatus Mileuitanus. 380.

Libro 5. *contra Parmenianum*: In hac re omnes discipuli eius sumus, & nos operemur, vt ille det, qui se daturum esse promisit. Et tamen cùm Ioannes infinita millia hominum baptizaret, iam Christo præsente operabatur seruus, & vocabat Dominus antequam baptizandi daret formam. Peractum est non modicum tempus, millia hominum in pœnitentia & remissione tincta sunt peccatorum. Sed nemo tinctus fuerat in Trinitate: nemo adhuc nouerat Christum: nemo audierat esse Spiritum sanctum. At vbi venit tempus plenitudinis, certo tempore dedit leges baptismatis Filius Dei: & dedit viam, qua iretur ad regna cælorum, dum præcepit dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ex ea die oportuit fieri quod mandatum est. Ante tempus noluit emendare quod operatum, ne licentiam rebaptizãdi daret, quamuis alterum fuerit baptisma Ioannis, & alterum sit Christi. Baptisma Ioannis ante leges plenum esse voluit, quod non erat plenum. Et tamen supra memorata millia hominum, qui in eo crediderant, quamuis ignorarẽt Filium Dei & Spiritum sanctum, regnum cælorum eis denegari non potuit. Inde vox Filij Dei dicentis: *A diebus Ioannis vsque in hodiernum diem, regnum Dei vim patitur, & [illegible] faciunt, diripiunt illud.* Ideo dixit: [illegible] patitur,

tur, quia adhuc baptizabat Ioannes. [illegible] alterum tempus erat ante præcepta, [illegible] post præcepta. Qui post præcepta in nomine Saluatoris baptizati sunt, in [illegible] legibus non ac[illegible]runt. Qui ante præcepta, [illegible] vim fec[illegible] sed exclusi non sunt. Ergo ante præcepta [illegible]sma Ioannis, cum esset imperfectum, pro perfecto iudicatum est ab eo, cuius nomen [illegible]. Et quia quasi limes quidam fixus esse iussionis inter tempora antecedentia & sequentia. Cum apud Ephesum baptizarentur aliqui baptismate Ioannis post præcepta, hos videns beatissimus Paulus interrogauit: An accepissent Spiritum sanctum: Dixerunt illi, [illegible] an esset Spiritus sanctus. Et dixit illis, vt post baptisma Ioannis acciperent Spiritum sanctum. Sic enim baptizati erant, quemadmodum multi a Ioanne fuerant baptizati. Sed qui ante leges baptizati sunt, ad indulgentiam peruenerunt, quia præsens fuerat qui indulgentiam daret & non erant ex toto rei, qui legibus non fuerant occupati. Hi vero, qui apud Ephesum post [illegible] baptismate baptizati fuisse leguntur, post leges in sacramento [illegible]rant, quia iam introducti fuerat baptisma Domini, & exclusum fuerat serui. Et ideo quia post mādata diuina legibus debuerant ire in regnum, non per [illegible] [illegible] terminum temporis [illegible] Christus, dicens: *A diebus Ioannis vsque in hodiernum*. Post hodiernum iam non licebat quod heri licuerat. Quare nolite vobis blandiri de dicto Apostoli Pauli, qui non post personam operarij interrogauit, sed post rem: cui res, non persona displicuit. Denique baptisma Saluatoris iussit, vt discerent qui non nouerant: quia non ipsum, sed aliud acceperant. Vos verò quid imitamini? Si res potestis mutare, rectè feceritis: si tamen de lege aliquid faceretis. Paulus dixit: *In quo baptismate baptizati estis?* Et dixerunt: *Ioannis*. persuasit eis, vt baptisma Christi acciperent.

Hieronymus. 390.

Dialogo contra Luciferianos cap. 3. Ioannes Spiritū sanctum non dedit, quem Cornelius Centurio, antequam baptizaretur, accepit? Responde, quæso, cur non dederit? Ignoras? Audi quid Scripturæ doceant: Ioannis Baptisma non tam peccata dimisit, quam baptisma pœnitentiæ fuit, in peccatorum remissionem, id est, in futuram remissionem, quæ esset postea per sanctificationem Christi subsecutura. Si Ioannes, vt confessus est ipse, non baptizauit in Spiritu, consequenter neque peccata dimisit: quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittuntur. Aut si contentiosè argumentaris, ideo Ioannis baptisma dimisisse peccata, quia de cælis fuit: [illegible], quid amplius in Christi baptismate consequamur, quod peccata dimittit, & liberat à gehenna. Quod à gehenna liberat, perfectum est. Perfectum autem baptisma non est, nisi quod in cruce & in resurrectione Christi est. Ita tu peruersè religiosus, dicente ipso Ioanne: *Illum oportet crescere, me autem minui*: dum serui baptismo plus quàm habuit tribuis, Domini [illegible], cui nihil amplius relinquis. Quorsum illa [illegible]? videlicer, vt nunc [illegible] videatur, si [illegible] à Ioanne [illegible]erant baptizati, postea per impositionem manus Apostolorum [illegible] Spiritum sanctum con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Christi [illegible] baptizatos, qui [illegible] [illegible]

[illegible] & in Actibus Apostolorum, [illegible] [illegible] [illegible] Christi [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] Spiritu sancto [illegible] [illegible] [illegible] Trinitatis.

Augustinus. 4[illegible]

In Enchiridio ad Laurentium [illegible] [illegible]bantur, qui baptismate [illegible], quo & ipse Christus baptizatus est, [illegible] præcursorio illius ministerio, [illegible] *viam Domino*. huic vni, in quo solo [illegible] [illegible]rant, parabantur. Huius enim baptismus [illegible] in aqua tantùm, sicut fuit Ioannis, [illegible] in Spiritu sancto, vt de illo Spiritu regeneretur quisquis in Christum credit, [illegible] generatus, regeneratione non [illegible]

Tractatu 5. in Ioannem. Et rursus, [illegible] quod accepit à Ioanne Christus, [illegible] baptismati Christi, permissi sunt & alij baptizari à Ioanne. Sed qui baptizati sunt à Ioanne, non illis suffecit. Baptizati sunt enim baptismo Christi: quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis. Qui accipiunt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quærunt: [illegible] baptismum Ioannis, baptismum Christi [illegible]runt. Ergo Christo suffecit baptismus [illegible]? Quomodo non sufficeret, quando nec [illegible] necessarius? Illi enim nullum Baptisma [illegible]cessarium, sed ad hortandos nos ad baptismum [illegible]um, suscepit baptismum [illegible] tur baptismus serui baptismo Domini, baptizati sunt alij baptismate conserui: sed qui baptismate conserui baptizati sunt, oportebat vt baptizarentur baptismate Domini. Qui autem [illegible]tur baptismate Domini, non opus habent baptismate conserui.

Innocentius Primus. 4[illegible]6.

Epist. [illegible] cap. 5. Baptizatos ritè ab Euangelista Philippo Petrus & Ioannes sola manus impositione consummāt. Illos verò, quos Apostolus Paulus Ioannis baptismate baptizatos reperit, interrogauitque an Spiritum sanctum accepissent, fatentibusque se nec illud quidem nomen audiuisse, iussit eos baptizari. Videtis ergo [illegible] baptizatos, [illegible] dono iterari non pos[illegible] [illegible] aqua lotos baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti necessarium peruidet.

Maximus Taurinensis. 430

Homil. [illegible] in Epiphania Domini. Prædicabat in deserto Ioannes baptismum pœnitentiæ populo peccatori, non quo crimina commissa deleret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratiæ [illegible]abatur, & Properante Saluatore ad[illegible], Ioannes circumstantibus turbis [illegible] in vocem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui [illegible]*. Hoc est dicere, cessate iam [illegible] à baptismo meo, quo pœni[illegible] [illegible] baptista, per quē crimina dimittuntur. [illegible] vlterius à conseruo vestro baptizari [illegible], præsens est Dominus omnium nostrum, qui baptizat ad vitam.

Petrus Chrysologus. [illegible]40.

[illegible] [illegible] Ioannem venia, sed non sine [illegible] [illegible] compara[illegible] [illegible] [illegible] baptisma, quod culpam [illegible], conscientiam non [illegible] [illegible] baptisma Ioānis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Christi [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 450.

[illegible] si quis [illegible] [illegible]mem, [illegible] [illegible] venerandá est, [illegible] baptism[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] ad baptismu[illegible] S. Ioann[illegible] [illegible] baptismi [illegible] gratiam, [illegible] fuis[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] per Spiritum sanctum renascuntur, de qui[illegible] [illegible] ex volunta[illegible] [illegible] neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati [illegible].

[illegible]erius Lugdunensis. 450.

[illegible] *Aduentus* In aqua, nō Spiritu baptiza[illegible] quia peccata non soluebat, sed cor[illegible] sanabat, & Christi baptismum bap[illegible] [illegible]ficabat. Illius ergo baptismus vm[illegible] erat, & significatio melioris bap[illegible].

[illegible] *de Ioanne Baptista*: Ioannes salutem [illegible], Christus contulit: Ille baptizauit in [illegible], iste generauit in gratiam

Arator. 540.

[illegible] Apostolicæ lib. 2.

[illegible] venturi Præcursor in orbe Ioannes
[illegible] baptisma suum Dominoq; parauit
[illegible] mem[illegible] cunctis baptis[illegible] futurum
[illegible] quod [illegible] quod trina potestas
[illegible] sed quod magis eligit huius
[illegible] Christus aquis, formam facit omnibus ad se
[illegible] pio, sacramen deserat vndam
[illegible] mortale genus, quam corpore mundo
[illegible] dignatus erat, cum diluit amnem
[illegible] mergente Deo: tam flumine tacto
[illegible] hoc cessit opus, quod dogmata plures
[illegible] canunt [illegible] lauacrum
[illegible] veniente Dei prænuntius ex quo
[illegible] illa prius, quo fecit tempore Iesus
[illegible] baptisma geri, velut ante Ioannes
[illegible] propriumq; daret. Quæ regula [illegible]
[illegible], vt Christi deberent fonte te[illegible].

Gregorius Magnus. 590.

Super Euangelia Hom 7. *Ego baptizo in aqua.*) [illegible] nō in Spiritu, sed in aqua baptizat. quia [illegible] soluere non valens, baptizatorum cor[illegible] per aquam lauat, sed tamen mentem per ve[illegible] non sanat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptisma non relaxat, nisi vt præcursionis suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præueniret? Et qui prædicando fa[illegible] præcursor Christi, baptizando etiā præ[illegible] eius fieret, imitatione Sacramenti?

[illegible]. Cunctis legentibus liquet, quia Ioan[illegible] [illegible] baptismum pœnitentiæ prædica[illegible] etiam quibusdam dedit, sed tamen ba[illegible] suum in remissionem peccatorum dare [illegible]. Remissio enim peccatorum in solo [illegible] baptismo Christi tribuitur. Notandum [illegible] dicitur *Prædicans baptismum pœniten[illegible] peccatorum*: quoniam baptismu[illegible] [illegible] quia dare nō poterat, præ[illegible] Verbum Patris præ[illegible], ita baptismum [illegible] soluuntur, præcurrere[illegible] peccata [illegible] possun[illegible] [illegible] [illegible] baptismo [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] autem, sed non in toto Iudaica. Non solum enim in aqua, sed etiam in Spiritu sancto: [illegible] solum addidit quod in pœnitentia baptizauit, [illegible] ait Paulus in Act. Apost. [illegible] *baptismo pœnitentiæ [illegible]*. Cur tamen [illegible] baptizare in aqua, vt Christus, qui in aqua & Spiritu sancto baptizaturus erat, Ioannis baptismate manifestaretur in Israel. Cœpit ergo perfectum baptisma à Iesu. Ipse enim baptizauit primus in Spiritu sancto, sicut & Ioannes dicit: *Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos [illegible] ipse baptizabit vos in Spiritu sancto*, [illegible] perfectio baptismi.

Beda. 700.

Ad caput 1. Marci: Cunctis legentibus liquet, quòd Ioannes baptismum pœnitentiæ non solum prædicauit, verum etiam quibusdam dedit: sed tamen baptismum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque quod dicitur: *Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*: quoniam baptisma quod peccata solueret, quia dare non potuit, prædicabat, vt sicut incarnatum Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis: ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata soluuntur, præcurreret suo baptismate, quo peccata solui non possunt.

Alcuinus. 760.

Ad cap. 1. Ioannis: Ioannes non Spiritu, sed aqua baptisat. baptizatorum corpora per aquam lauat, sed tamen mentem per veniam non sanat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptisma nō relaxat, nisi vt præcursionis suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascēdo præuenerat, baptizaturum quoque Dominum baptizādo præueniret? Et qui prædicando factus est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor eius fieret, imitatione Sacramenti?

Ad caput 3. *Respondet Ioannes. Non potest homo accipere quicquam.*) Si meo testimonio creditis, scitote me non esse Christum, sed illum: & illius baptismum esse, in quo remissio peccatorum & Spiritus sanctus datur, non meum, in quo tantummodò pœnitentia datur, & fides in eum, de quo querimoniam nunc habetis.

Hayme. 820.

Ad cap. 6 epist. ad Romanos: Quatuor sunt genera baptismatum: vnum tantum in aquis, sicut fuit baptisma Ioannis, quod remissionem peccatorum non dedit: aliud in igne, vel Spiritu, quo baptizati sunt Apostoli in die Pentecostes: tertium in aqua & Spiritu, in quo sancti Apostoli baptizabant, præcipiente Domino quod genus baptismatis sancta Ecclesia modo retinet. quartum est in sanguinis effusione &c.

Walafridus Strabo. 850.

De rebus Eccl. [illegible] *c. 6.* Baptizauit Ioannes nō in remissioné peccatorū, quod Christi baptismo agi consueuit, sed in pœnitentiam, [illegible] *venturus erat, vt crederent*, hoc est in Iesum D[illegible] etiam testimonium perhibuit, dicens: *Ego [illegible] [illegible] vos [illegible] aqua in pœnitentiam [illegible] post me venturus [illegible] vos baptizabit in Spiritu sancto & igne.*

Rodulphus Arden. 1010.

Dominica [illegible] Ioannes baptismum non solùm prædicauit, sed etiam pluribus dedit: non [illegible] peccata dimitteret, sed quòd ad pœnitentiam homines monebat.

Dominica 4 [illegible] [illegible] inquit Ioannes, *baptizo in aqua*, id est, [illegible] corpora, non animas [illegible]. S[illegible] ergo baptizabat? [illegible] [illegible] nascendo, [illegible] prædicando,

 ita Chri-

ita Christum præcurreret baptizando: secunda, vt populum ad baptismum assuefaceret: tertia, vt populum ad pœnitentiam inuitaret.

Anselmus. 1080.

Ad caput 3. Matthæi: Baptismus Ioannis non conferebat remissionem peccatorum: quia nondum effusus erat sanguis Christi, sed tamen homines lauari consuescebant, &c. Oportebat ergo eosdem rebaptizari in baptismate Christi. Vnde quidam inueniuntur in Actibus Apostolorum baptizati in baptismate Ioannis, rebaptizati à Paulo in baptismum Christi. Sicut ergo Ioannes fuit præcursor prædicationis, ita & baptismatis.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De Diuinis Officiis libro 10. capite 5. Hodierna lectio vnicam baptismi Christi commendat dignitatem, in eo, quod Paulum discipulos, qui baptizati fuerant in Ioannis baptismate, rebaptizasse: imò quia baptizati non fuerant, in nomine Domini Iesu baptizasse commemorat. Causa autem manifesta est, videlicet quia baptismus Ioannis non ad eandem virtutē pertinuit, quam operatur in nobis baptismus Christi. Primò, quia omnes baptizabat in pœnitentiam: Christus verò baptizabat in remissionem peccatorum. Deinde, quod maximū est, Ioannes non baptizabat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quæ sola & vnica regula est baptizandi.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 5. de Baptismo cap. 1. Baptismum Christi prænuntiauit Ioannes suo baptismate, quod sola
Matth. 3. aqua, & non Spiritu fiebat. Vnde ipsemet dicit: *Ego baptizo in aqua in pœnitentiam.* Sola enim corpora abluebat, peccata verò non tollebat. Ad quid ergo vtile? vt præparet ad baptisma Christi, sicuti Catechismus baptismum præcedit.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 6. capite 6. Inter baptisma Ioannis & baptisma Christi hęc distantia est: quòd in baptismo Ioannis per intinctionem aquæ solum Sacramentum dabatur: in baptismate verò Christi, cum Sacramento etiam res Sacramenti percipitur. Ioannes enim peccatores aqua tinxit, & peccata confitentibus pœnitentiam iniunxit: Christus baptizat, & peccata dimittit. Ille baptizans venturum, & baptizaturum in Spiritu prædicauit: hic baptizans ad remissionem peccatorum Spiritum infundit. Illic homines baptizabantur in nomine venturi: hic homines baptizantur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. distinct. 2. Baptismum Christi Ioannes suo baptismate prænuntiauit. qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, non in Spiritu, sicut ipse ait: *Ego baptizo vos in aqua, in pœnitentiam.* Sola enim corpora abluebat: à peccatis verò non mundabat. Baptismus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remissionem: baptismus vero Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans, homines ad pœnitentiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: secundum illud: *Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata sua:* sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo. Ad quid ergo vtilis erat Ioannis baptismus? Quia homines visu baptizandi præparabat ad baptismum Christi.

Petrus de Riga. 1170.

In Aurora
[illegible]

Baptismus Christi solus ad astra vehit. &c
Maxima plebs ad eum properabat: [illegible] Ioannes
Baptizabat aquis, crimina nulla lauans.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ. Forma baptismi Ioannis fuit: *Baptizo te in nomine venturi*, scilicet Messiæ, vel Christi: baptismus eius fuit in aqua tantum, vt homines assuefaceret ac præpararet ad suscipiendum Christi baptismum. Vnde & baptizati à Ioanne, postea baptizati sunt baptismate Christi ex aqua & Spiritu sancto.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summæ quæstione 38. articulo 3. Baptismus Ioannis gratiam non conferebat, sed solùm ad gratiam pręparabat tripliciter. Vno quidem modo, per doctrinam Ioannis, inducentem ad fidem Christi: alio modo, assuefaciendo homines ad ritum baptismi Christi: tertio modo, per pœnitentiam pręparando homines ad suscipiendum effectum baptismi Christi.

Richardus de Media Villa. 1280.

Libro 4. Sententiarum distinctione 2. artic. 2. quæst. 1. Quòd si extendamus nomen Sacramenti ad omne signum rei sacræ, sic baptismus Ioannis erat sacramentum: quia expressè repręsentabat Christi baptismum, res sacras suscipientem. Si autem restringamus nomen Sacramenti ad id, quod sacræ rei signum & causa, sic non erat Sacramentum: quia non conferebat gratiam ex vi Sacramenti. Vnde respectu baptismi Christi debet dici fuisse Sacramentale: quia fuit quædam dispositio, & præparatio ad illius baptismi susceptionem.

Durandus à S. Portiano. 1300.

Libro 4. distinct. 2. quæstione 4. Baptismus Ioannis non conferebat gratiam, quod probatur auctoritate sacrę Scripturæ, & ex determinatione Ecclesiæ, & probabili ratione. Auctoritas Scripturæ habetur Matthæi 3. vbi dicit Ioannes: *Ego baptizo vos in aqua, ipse baptizabit vos in Spiritu sancto:* & Actor. 1 dicit Christus: *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto non post multos hos dies.* Ex quo arguitur, quòd gratia, per quam est remissio peccatorū, non datur nisi per Spiritum sanctum. Sed baptismus Ioannis erat in aqua, & non in Spiritu sancto, vt patet ex differentia, quæ ponitur inter ipsum & baptismum Christi. Ergo baptismus Ioannis non conferebat gratiam.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 3. Matthæi. Baptismus Ioannis ad hoc erat ordinatus, quasi quædam præparatio, & quędam præfiguratio baptismatis ipsius Christi de proximo venturi. Et ideo Ioannes non solum prædicabat, sed etiam baptizabat. Quia sicut sua prædicatione nuntiabat Christum de proximo venturum, sic suo baptismate assuefaciebat homines ad libentius suscipiendum Christi baptismum. Vnde baptismus Ioannis erat quædam protestatio credendi in Christum venturum, & faciendi opera pœnitētię, vt deuotius reciperent ipsum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 1. cap. 17. Baptismus Ioannis disponebat homines ad suscipiendum Christum. [illegible] non baptizabantur ab eo nisi Iudæi, quibus principaliter promissus fuit Christus. [illegible]

[illegible] datur om[illegible] [illegible] in remissionem pec[illegible] *In remissionem* [illegible] dum ad baptisma Ioan[illegible] pœnitentiam, quę baptismo annecte[illegible] ipsa pœnitentia [illegible]. Ba[illegible] quidem Ioannis baptismus pœnitentiæ [illegible] ad pœnitentiam baptizandos mone[illegible] adultos, quos pœnitentes videbat, [illegible]c. Baptismus [illegible] go Ioannis erat ba[illegible] pœnitentiæ, quia pœnitentiam delicto[illegible] [illegible], sed ea relaxare non poterat. Ba[illegible] autem Christi est baptismus gratiæ: quia [illegible] Christo datur, & peccata relaxantur.

Thomas Argentinensis. 1350.

[illegible] 2. q. 2. art. 1. Nulli confertur gratia [illegible] Spiritu sancto: [illegible] baptismo Ioannis non con[illegible]ur Spiritus sanctus, pensato opere opera[illegible]. Ergo non conferebat gratiam ipsis baptizatis. Probatur Minor: quia ex balneatione corporis [illegible] confertur Spiritus sanctus, nisi ex diuina ordinatione hoc esset institutum: sed licet tale [illegible] aut pactum sit in baptismo Christi, ta[illegible] non fuit in baptismo Ioannis. Propter quod [illegible] Christus discipulis: *Ioannes quidem baptizauit [illegible] baptizabimini Spiritu sancto.*

Ioannes Gerson. 1420.

[illegible]r Marcum lectione 2. *Confitentes peccata [illegible]* Quemadmodum Ioannis baptismus nō erat [illegible]calis, sic nec ista confessio: erat tamen v[illegible], & baptismus, & confessio, preparatori[illegible] quoddam, & introductiuum ad vera Sacra[illegible] Baptismi & Confessionis posterius insti[illegible]ta.

[illegible] spiritualis animæ lect. 1. Antiqua iam atque [illegible] a Patrum traditione compertum habemus, quid operabatur baptismus Ioannis, & quid baptismus Christi. Nam cùm baptizari sit nasci denuo, sicut Nicodemo dicebat Christus: tamen interest inter baptismum Ioannis & Christi, quãtum ipsa dispositio ad vitam differt ab introductione eiusdem vitæ spiritualis in nobis. Erat itaque nobis baptismus Ioannis præparatorium ad vitam Spiritus sancti, complendam in suscipientibus sed Christus solus verè viuificabat: quia solus verè baptizabat Spiritu sancto.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 3. Matthæi art. 6. Quæritur, an baptismus Ioannis fuerit Sacramentum, vel solum quid sacramentale? Respondendum, quòd erat Sacramentum: quoniam fuit signum rei sacræ, puta baptismatis Christi. Quamuis enim non contulit gratiam, fuit tamen inchoatio quædam Sacramentorum gratiæ, nouæque Legis: vnde propriè dicitur medium inter Sacramenta veteris Testamenti & nouæ quemadmodum dispositio ad formam media est inter priuationem & formam. Conueniebat enim cum Sacramentis veteris Legis in hoc, quod erat signum duntaxat: cum Sacramentis verò nouæ Legis & gratiæ in hoc, quod de propinquo disponebat ad gratiam, & in forma atque materia conuenientiam habuit cum baptismo. Fiebat namque in aqua, & nomine Christi. Quæritur ergo sub qua forma baptizauit Ioannes? Respondendum, quòd sub ista: Ego te baptizo in nomine venturi. Iuxta illud: *Ioannes baptizauit populum dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent*: hoc est, in Iesum. Quamuis enim Christus tunc venit in carnem, nondum tamen venit ad prædicationem. Sed si baptismus Ioannis non præstitit gratiam, quæritur cur baptizauit? Respondendum, quòd multas ob causas, quarum primam ipsemet tangit Ioannes, loquens de Christo: *Vt manifestaretur (inquit) in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans*, id est, ad hoc, vt ostenderem populo Israel, quòd Christus est, qui baptizat in Spiritu sancto. Ex hoc enim, quòd Ioannes baptizauit, quod nulli Prophetarum ante eum concessum est, concurrebat ad eum populus, sicque omnibus manifestare potuit Christum, cuius fuit ipse Præcursor. Secundò, vt ordinem suæ precursionis in omnibus obseruaret, quatenus sicut Christum preiuit nascendo & prædicando, sic eum quoque præcederet baptizando. Tertiò, vt ad Christi baptismum disponeret. Quod enim catechumenis nondum baptizatis confert instructio fidei, hoc contulit credentibus baptismus Ioannis. Quartò, vt homines ad pœnitendum induceret. Quintò, vt ad suscipiendum Christi baptismum homines assuetos efficeret. Quoniam ergo baptismus Ioannis dabatur in nomine venturi, videlicet Christi, idcirco erat quædam protestatio atq; professio credendi in Christum; & opera pœnitentiæ digna agendi. Ordinabatur quippe adhæc: & quia pœnitentia non competit pueris, ideo non conferebatur, sicut nec fœminis, vt aliqui dicunt, quoniam instruendæ erant per viros. Quamuis autem baptismus Ioannis non contulit gratiam sua virtute, tamen ex fide & deuotione suscipientis, ex sanctitate quoque & precibus dantis præstitit gratiam, sicut & Sacramenta legis, &c. Act. 19.

Gabriel Biel. 1480.

In libr. 4. Sent. distinctione 2. In baptismo Ioannis nihil aliud fuit factum, quàm illud, quod totum Ioannes operabatur, exterior scilicet corporis lotio, ita vt nec pœnitentiam, nec remissionem peccatorum contulerit.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 7. de Baptismo Canone 1. Si quis dixerit baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit.

ARTICVLVS SEXTVS.

INFANTES ESSE BAPTIZANDOS, PROPRIA FIDE CARERE, ET SINE BAPTISMO NON SALVARI.

Anno post natu Christum

NEGANT.

400. P*ELAGIANI promittebant paruulis non baptizatis vitam beatam, sed extra regnum Dei, & tamen baptizandos dicebant, non in originalis peccati, sed in propriorum peccatorum remissionem: aut regni etiam Dei, non æternæ vitæ causâ.* Augustinus hæresi 88. De peccatorum meritis lib. 1. cap. 20. Contra epist. Pelag. lib. 4. cap. 22.

400. *Vincentius Victor docuit, infantes, antequam baptizentur, morte præuentos, peruenire posse ad originalem indulgentiam peccatorum. De infantibus, qui priusquam renascantur*
Sap. 4. *in Christo, præueniuntur occiduo, scriptum esse:* Raptus est ne malitia mutaret intellectum illius. *Augustinus de anima & eius origine lib. 3. cap. 14.*

600. *Armenij aiunt paruulos, qui sine baptismo decedunt, non quidem habere vitam æternam, sed ire in paradisum terrestrem, si modo filij sint fidelium.* Guido de Armenijs.

850. *Hincmarus Laudunensis dixit, infantes non esse baptizandos.* Hincmarus Rhemensis epistola ad eum scripta.

1050. *Berengarius baptisma paruulorum euertens & cassans, in profundum omnium malorum, vtpote postmodum baptizandos, impune ruere suadebat.* Guitmundus Auersanus de Eucharistia lib. 1.

1140 *Petrobrusiani, Henriciani, & Pseudoapostolici paruulis vsu rationis carentibus, eò quòd fidem non haberent, baptisma non esse conferendum dicebant.* Bernardus Epist. 240. & Hom. 66. super Cant. Petrus Cluniacensis in argumento epist. 1.

1160. *Cathari dicunt, Baptismum nihil prodesse paruulis, qui baptizantur. Quia per seipsos baptismum petere non possunt, & quia nullam fidem possunt profiteri.* Eckbertus Sermone 1. de Catharis.

1180 *Albigenses in paruulis baptismum non admittunt.* Petrus Blesensis Sermone de Synodo.

1220. *Petrus Ioannis dicit, quòd in baptismo paruulo gratia ac virtutes non conferantur.* Guido de illius hæresibus.

1300. *Lollardi volunt, quòd fœtus à fidelibus propagatus non sit sacramentaliter baptizandus: imò paruulis dixerunt inutiliter baptisma conferri, secundùm ritum, quem seruat Ecclesia, pro eo quòd quàm citò anima est corpori vnita, infunditur gratia Spiritus sancti, ex quo conficiunt filios fidelium mundos sanctosq; prodire ex vtero.* Thomas VValdensis tomo 2. tit. 5. cap. 153.

1390. *Ioannes VVicleuus,* lib. 4. Trialog. cap. 2. *ait definientes paruulos, sine sacramentali baptismo decedentes, non fore saluandos, stolidos & præsumptuosos esse.*

1523. Martinus Lutherus libro aduersus Cochlæum: *Dicimus ad baptismũ infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerentis, & eis fidem orationibus suis impetrantis. Alioquin mera & intolerabilia esse mendacia, quando baptizans à paruulo quærit, an credat, non baptizaturus, nisi vice eius respondeatur:* Credo. *Vt quid interrogat an credat, si certum est eos non credere, vt Cochlæus contendit? Asserimus paruulos non esse baptizandos, si verum est eos in baptismo non credere: ne illudatur diuinæ maiestatis Sacramentum. Debemus autem & hunc negatæ fidei errorem Sophistis.*

De adoratione Sacramenti ad VValdenses: *Displicet in vobis, quòd paruulos in futuram fidem baptizatis, quam discere debent cùm adoleuerint. Hic dixi, præstare non baptizare paruulum, quàm Sacramentum & nomen Dei in vanum assumere.*

1524. *Balthasar Pacimontanus lectis huiusmodi Lutheri sententijs, nec credens paruulos propriam habere fidem, puerorum baptismum primus hoc seculo impugnare cœpit: & propterea Viennæ Austriæ anno 1528. tanquam hæreticus igne combustus est.* Cochlæus de actis & scriptis Lutheri.

1525. *Thomas Monetarius baptismum infantum non esse ex Deo asserebat, ideoq; spiritali ac meliori baptismo rebaptizari oportere.* Bullingerus aduersus Anabaptistas lib. 1. cap. 1.

1530. Sebastianus Francus epistola de abrogandis cæremonijs: *Quicquid de baptismo puerorum à Papistis didicimus, dediscendum est.*

1540. *Michael Seruetus,* in fine libri de regeneratione, *scribit puerorum baptisma esse horrendam abominationem, Spiritus sancti extinctionem, regni Christi conculcationem, Christi abnegationem, quòd verum baptisma nec possit, nec debeat suscipi.* Confessio Mansfeldensis, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 16. §. 29. Bullingerus contra Anabaptistas lib. 2. cap. 12.

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Dominum nullum damnasse* [illegible]

[illegible] *infantes ex fidelibus parentibus* [illegible] Paulo post addit: [illegible] *baptismum esse tantum obsignationem* [illegible]

[illegible] contra VVestphalum cap. 35. *Si autem prolem contigerit ante* [illegible] *tamen* [illegible] *de eius salute. Quoniam* [illegible] *esse* [illegible]. *Ubi autem non dedit Dominus* [illegible] *ordine Ecclesiae consueto* [illegible] *potest.*

[illegible] *infantes natos ex fidelibus parentibus, vel ex altero duntaxat fideli parente* [illegible] *ante* [illegible] *baptism:*

[illegible] *infantes fidelium & sanctorum parentum Deo gratos & acceptos esse*, [illegible]

ASSERVNT SACRÆ LITERAE.

[illegible] 18. [illegible] 14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cælis est, vt pe[illegible] de pusillis istis.

[illegible] 14. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est [illegible] cælorum. Et cum imposuisset eis manus, abijt inde.

[illegible] 3. 5. Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu san[illegible] potest introire in regnum Dei.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

[illegible] 80.

[illegible] *lib. 6. cap. 15.* Baptizate [illegible] infantes, & educate eos in disci[illegible] admonitione Dei. [illegible] *enim, ait Dominus,* [illegible] *ad me, & ne prohibete eos.*

Dionysius Areopagita. 100.

[illegible] *cap.* 7. Illud verò, quòd [illegible] intelligere diuina, [illegible] communionis [illegible] videtur [illegible] ridendum, si [illegible] edo[illegible] traditiones [illegible]

[illegible] 160.

[illegible] baptismi com[illegible] ad baptismum [illegible]

Irenæus. 180.

[illegible] Christus per se [illegible] & paruulos, & [illegible]

[illegible]

lis, quod ad remissionem deberet, & ad indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur.

Homilia 14 in Lucam: Paruuli baptizantur in remissionem peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo tempore peccauerunt? aut quomodo potest vlla lauacri in paruulis ratio subsistere, nisi iuxta illũ sensum, de quo paulo ante diximus: *Nullus mundus a sorde, nec si vnius diei quidem fuerit vita eius super terram?* Et quia per Baptismi Sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli. *Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest intrare in regnum cælorum.*

Lib. 5 in caput 6. ad Romanos: Pro quo peccato offertur hic pullus vnus? Nunquid nuper editus paruulus peccare potuit? & tamen habet peccatũ, pro quo hostia [illegible] quo mundus [illegible] quis esse, [illegible] De hoc ergo etiam Dauid [illegible] *in peccato concepit me mater* [illegible] enim nullum matris [illegible] Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis [illegible] sepit etiam paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum [illegible] peccati, quæ per aquam & Spiritum ablui deberent, propter quas etiam [illegible] corpus [illegible]

Athanasius. 340.

[illegible] Quòd [illegible] mortem ac triduanam Christi [illegible]

Basilius Magnus. 370.

[illegible]

[illegible] est accom[illegible] propter [illegible] vigiliæ, [illegible] [illegible] vita hominis tota [illegible] aliquo opportunum negotio: ad baptismum [illegible] salutem quodlibet tempus accommodum [illegible] ue dies sit, siue nox, siue hora, seu quodcunque temporis momentum etiam immutilissimum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 40 quæ est oratio in sanctum Baptisma. Sint sanè hæc, dixerit aliquis, quantum ad eos attinet, qui baptisma requirunt. Quid autem de ijs dices, qui adhuc tenera ætate sunt, nec aut damnum, aut gratiam sentiunt? An eos quoque baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum vrgeat. Præstat enim absque sensu sanctificari, quàm sine sigillo & obsignatione abscedere. Atque huius rei nobis ratio est circumcisio, quæ octauo peragi solita, quæ baptismi figuram quodammodo gerebat, atque ijs, qui rationis adhuc expertes erant, offerebatur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 40. in Genesin. Nostra Circũcisio vel baptismatis gratia medicinam habet citra dolorem, & innumera nobis bona adfert, & Spiritus sancti gratia nos implet, & nullum definitum tempus habet sicut illic: sed licet in prima, & media, & vltima ætate hanc non manufactam circuncisionem recipere, in qua nõ sustinetur labor, sed peccatorũ deponuntur onera, & remissio inuenitur omnium peccatorum, quæ per totam vitam gesta sunt.

In Psalm.14. Qui docet de iustitia & cæteris virtutibus, non debet in finem vitę suæ suadere hæc acquirere, sed ab initio, ab ipsis incunabulis, & à teneris vnguiculis cum ijs versari, &c. Adducit quispiam infantem, adhuc vbera sugẽtem, vt baptizetur, & statim sacerdos exigit ab infirma ętate pacta conuenta & assensiones, & minoris ætate fideiussorem accipit susceptorem, & interrogat: *Renuntias Satanæ?*

Homilia ad Neophytos, siue de baptizatis. Hac de causa & infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt ijs addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt Spiritus habitatio fiat.

Homilia de Adam & Eua: Ideo prædicat Ecclesia Catholica vbique diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.3.epist.195. Quoniam magnificentia tua per literas ex me quæsiuit, quid sit causę, cur infantes cum peccatis careant, baptizentur, necessariò tibi rescribendum esse putaui. Quidam igitur nimis tenuiter & ieiunè aiunt, eos [illegible] eam, quę ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est, eluere. Ego vero hoc quidem etiam fieri persuasum habeo [illegible] solum (neque enim id tam magnum [illegible] alia quoque multa, naturam nostram longè superantia, beneficia nobis concessa esse, &c.

Theodoretus. 450.

In [illegible] Sermon [illegible] baptismus [illegible] [illegible] peccatum mundum [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 500

[illegible]

[illegible] paruulos non [illegible] [illegible] peccatorum [illegible] in æternum.

Iustinianus Imperator. [illegible]

In Authent. [illegible] Pueros, qui [illegible] quaerunt, etiam absque hac [illegible] gnari baptismate admittimus.

Apud Photium in Nomocanone [illegible] *cap.9.* Græci seu pagani, qui [illegible] tatis sunt, citra dilationem [illegible] adoleuerint, non ante bap[illegible] turas & sacrosanctos Canones [illegible]

Anastasius Synaites. 580.

Lib.6.Hexam. Lauacrum eorum, qui [illegible] tur in Christo, habet veram & perfectam [illegible] nem primi parentis Adam, quę ad [illegible] abnegationis & peccati. Propter quam [illegible] sam infantes quidã illuminati, cum [illegible] cuiusmodicumque ea sit, iniquitat[illegible] di, & Spiritum acceperint, & Christ[illegible] ti, sæpe in ipsa hora, aut post ba[illegible] nulli culpæ, aut vitio affines, & [illegible] Paulus. Necesse est enim [illegible] ex duobus aut quod non sit [illegible] mum & Spiritum a primi parentis Ad[illegible] & abnegatione, quod nulli vnquam [illegible] mentem, aut quod, &c.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Lib.2.in Leuit.c.6. Similiter vel si [illegible] quispiam baptizatus fuerit, qui needum [illegible] peccauit, mũdatur. Et quid opus est ei mund[illegible] Ad hoc ei opus est, quia nemo est mundus [illegible] Nam licet vnius diei vita sit super terram, [illegible] tamen, quam ex Adami successione & g[illegible] ne traxit, retinet.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali c.165. Et viri quidem [illegible] erunt, mulieres autem, [illegible] nuper baptiza[illegible] cis filijs, tenuerunt, & [illegible], &c.

Maximus Monachus. 640.

Ad c.7. Eccles. Hierar. Pueros [illegible] quid dicat pater de eo, q[illegible] Hęc autem tamquam [illegible] cepit, vt manifestum fit, qu[illegible] sermones ad eos, à quibus interroga[illegible] erit.

Concilium Trullanum. 700.

Can.53. Quoniam spiritalis [illegible] sinitas, corporum coniunctione ma[illegible] nullis autem locis cognouimus [illegible] sancto & salutari [illegible] post ea quoque cum [illegible] trimonium cõtrah[illegible] nihil hatenus [illegible]

Can.84. Canonicos Patrum [illegible] infantibus quoque [illegible] stantur firmi [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nicephorus Constantinopolitanus. 8[illegible]

[illegible] Infantes [illegible] [illegible] [illegible]

Theophylactus. [illegible]

[illegible]

[illegible] manus dixerit, [illegible] & gra[illegible]co-[illegible] illo puero Ecclesiæ immiscendū.

Leo Imperator Philosophus. 880.

[illegible] De infantibus eundem ad mo-[illegible] constituimus, vt si non inquietentur, inimi-[illegible] naturæ casus superent, antequā gratiæ splē-[illegible]ur, quadragesimus dies expectetur. [illegible] octauo à partu die aliquis baptizari [illegible] id absurdum fuerit, verum hęc obtine-[illegible] nulla necessitas, quæ mortem minetur, exi-[illegible]. At si periculum aliquod emergat, intra octa-[illegible] sacram lotionem peragi oportebit, ne [illegible] illuminatus, neque sacri lauacri, atque adeò [illegible] boni expers decedat.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita [illegible]. Melanæ Romanæ: Atque quod natū qui-[illegible] fuerat, erat masculinū: simulatq; autem na-[illegible] sancto baptismate fuit regeneratū, ab hoc mūdo decedens, ad eum, qui illic est, trāsmittitur.

[illegible] Stephani Monachi c. 2. Vt igitur in lucem est [illegible] eum, vt magnus Germanus prædi-[illegible] Stephanum appellārunt. Quandoquidem [illegible] baptismi quoque luce collustrare eum [illegible]bat, qui ante etiam, quàm in lucem prodi-[illegible] illustratus erat, ad magnæ Sophiæ baptisteri-[illegible] est, clarissimoq; illi Germano in manus [illegible]. Qui statim eum baptizat, atq; vngit: eum, [illegible] qui spirituale Ecclesię vnguentum futu-[illegible] erat.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Can. 8[illegible]. Synodi Trul. Patres in præsenti Cano-[illegible] statuerunt, quę & qui Carthagine con-[illegible] iusserant: vt scilicet baptizarentur, de [illegible] dubitabatur an baptizati essent, si nec illi [illegible] probare possent se fuisse baptizatos eò quòd [illegible], quid sibi in infantia factum sit, quæ ętas [illegible] dicitur, nec testes adducunt eos fuisse baptizatos. Est enim timendum, ne propter dubi-[illegible] infantes sacro baptismate, & regno cæ-[illegible] quod per id datur, priuentur, prout est vox [illegible] dicentis: *Nisi quis per aquam & Spiritum re-[illegible] fuerit, non intrabit in regnum cælorum.*

Zaga Zabo Æthiops. 1536.

In Conf. fidei Aethiopicæ: Masculi apud nos bapti-[illegible] ad quadragesimum diem, mulieres verò ad octuagesimum, nisi aliqua interuenerit ægri-tudo, vt opus sit festinatione. Quòd si ante tempus constitutum baptizentur, infantibus non licet lacte matris lactari, sed nutricis tantùm: id quidem donec matres purificentur: & ea ipsa die, qua pueri baptizantur, venerabile corpus Domini accipiunt, sub exigua panis specie.

Hieremias Constantinop. Patriarcha. 1580.

Resp. 1. c. 9. Nonò dicitur, baptizádos esse infantes, nec adultiorem ętatem expectandam esse. Hoc apud nos quoque fit; vt ne quid accidat re dilata.

INFANTES NOSTRO SECVLO adhuc baptizant Christiani

Constantinopoli in Thracia.

Probat Hieremias Patriarcha præcedenti testimonio.

In Æthiopia.

Ordo Baptismi Aethiopum: Postea detrahunt vestes eorum, qui baptisandi sunt, & omnia ornamenta, & erigunt manus eorum dextras, & aspicere faciunt ad Occidentem, & abnegant Satanam, qui habent ætatem ipsimet: si autem infans sit, qui spondent, loquuntur pro eo, &c. Sacerdos interrogat eos: An nō creditis? Ipsi autem ter dicūt: *Credimus, credimus, credimus*, qui quidem ętatem habent. At pro infantibus, qui nesciunt loqui, respondent qui vades sunt.

In Moscouia.

Ioannes Faber de religione Moscouitarum: Baptismum pro Sacramento primo adeoq; præcipuo ducunt: quapropter hoc si quisquam neglexerit, deriseritq;, mortis pœna afficitur. Baptisant itaq; pueros in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Sigismundus Liber Baro in Herberstein, &c. de rebus Moscouiticis capite de Baptismo: Nato infante mox accersitus sacerdos ante ianuam habitationis, in qua est puerpera, certo stando recitat orationes, puerorque nomen imponit. Deinde quadragesimo communiter die, nisi fortè puer ęgrotet, defertur in templum, & baptizatur, & ter in aquam totus immergitur. Aqua baptismaris singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portā effunditur. Semper in templo baptisantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obsit: nec vnquam aqua tepida, nisi pueris infirmis vtūtur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

Epist. [illegible]. Quantùm verò ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sint, cōstitutos baptisari nō oportere, & considerandam esse legem Circuncisionis antiquę, vt intra octauum diem eum, qui natus est, baptisandum & sanctificandum non putares; longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed vniuersi potius iudicauimus, nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in Euangelio suo dicat: *Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare*: quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdēda est. Quid enim ei de-[illegible] qui semel in vtero Dei manibus formatus est? [illegible] denique apud omnes, siue infantes, siue [illegible] natu, vnam diuini muneris æqualitatē, [illegible] diuinę Scripturæ fides, cùm Heli-[illegible] super infantem Sunamitis viduæ filiū, qui [illegible]cebat, ita se Deū deprecans superstra-[illegible] capiti, & faciei facies applicaretur, & [illegible] membra singulis paruuli mem-[illegible] iungerentur. Quæ res si se-[illegible] nostræ & corporis qualitatem cogitetur, adulto & prouecto infans non posset æquari, nec cohærere, & sufficere possent parua membra maioribus. Sed illic æqualitas diuina & spiritalis exprimitur, quòd pares atque æquales sint omnes homines, quando à Deo semel facti sunt; & possit ætas nostra in incrementis corporum, secundùm seculum, non secundùm Deum habere discrimen: nisi si & gratia ipsa, quæ baptisatis datur, pro ętate accipientium vel minor, vel maior tribuitur: cùm Spiritus sanctus non de mēsura, sed de pietate atque indulgentia paterna æqualis omnibus præbeatur. Nam Deus vt personam non accipit, sic nec ætatem, cùm se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionē æqualitate librata præbeat parem, &c. Si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, Galat. 2 cùm postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcirco, frater charissime,

hęc fuit in Concilio nostra sententia à baptismo atque à gratia Dei, qui omnibus misericors, & benignus, & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuersos obseruandum sit, atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos, & recens natos obseruãdum putamus, &c.

Ambrosius. 370.

Lib.10.epist.84. Hinc erat illa humanæ naturæ fraudulenta laudatio, & illæsę per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo posteris asserebatur nocuisse, nõ transitu: & quàm illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatur baptismatis paruulorum, qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolui.

De mysterio Paschæ c.5 Hinc vitalis lauacri sacræ Ecclesiæ editi puerperio infantes, paruulorum simplicitate renati, baratro innocentis perstrepunt conscientiæ. Hinc casti patres, pudicęque etiam matres, nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splendet ornatus.

Lib.2.de Abraham cap 11. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Vtique nullum excipit, non infantem, non aliqua præuentum necessitate. Habeant illam opertam pœnarum immunitatem, nescio an habeant regni honorem.

Ad cap 1.Lucę. *Iordanis conuersus est retrorsum,*
Psal.113. significauit salutaris lauacri futura mysteria, per quę in primordio naturę suæ, qui baptisati fuerint paruuli, à malitia reformantur.

Damasus. 380.

Epist.4. Chorepiscopo non licet præsente Episcopo infantem tingere, aut signare.

Syricius. 390.

Epist.1.ad Himerium c.2. Sicut sacrã ergo Paschalem reuerentiam in nullo dicimus esse minuendam: ita infantibus, qui necdum loqui poterunt per ætatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri vnda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostram perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari, exiens vnusquisque de seculo, & regnum perdat, & vitam.

Hieronymus. 390.

Dialogo.3 contra Pelagianos c.6 *Critobulus*: Dic quæso, & me omni quæstione libera, quare infantuli baptisentur? *Atticus*: Vt eis peccata in baptismate dimittantur. *Critobulus*: Quid enim commeruêre peccati? *Atticus*: Me interrogas? respondebit tibi Euangelica tuba, Doctor gentium, vas aureum, in toto orbe resplendens: *Regnauit mors ab Adã*
Rom.5. *vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccarunt, in similitudinem præuaricationis Adam, qui est forma futuri.* Qui paruulus est, parentis in baptismo vinculo soluitur: qui eius ætatis est, quę potest sapere, & alieno, & suo Christi sanguine liberatur.

Epist.7.ad Latam c.4. Et quomodo, inquies, peccata patrum filijs non redduntur, nec filiorum
Ezech.18 parentibus, sed *anima, quæ peccauerit, ipsa morietur?* Hoc de his dicitur, qui possunt sapere, de quibus
Ioan.9. in Euangelio scriptum est: *Aetatem habet, loquatur pro se: qui autem paruulus est, & sapit vt paruulus* donec ad annos sapientiæ veniat, vt Pythagoræ litera Y eum perducat ad biuium: tam bona eius, quàm mala parentibus imputãtur. Nisi fortè existimas Christianorum filios, si baptisma non receperint, ipsos tantùm reos esse peccati, & non etiam scelus referri ad eos, qui dare noluerint, maximè eo tempore, quo contradicere non poterãt, qui accepturi erant: sicut è regione salus infantium maiorum lucrum est.

Augustinus. 400.

Cont.Donat.lib.4.c.23. Quod traditum tenet vniuersitas Ecclesiæ, cùm paruuli infantes baptisantur, qui certè nondum possunt corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit: quin etiam flendo & vagiendo, cùm in eis mysterium celebratur, ipsis mysticis vocibus obstrepunt, & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptisari.

Cap.24. Et si quisquam in hac re auctoritatem diuinam quærat, quamquam quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur: tamen veraciter conijcere possumus, quid valeat in paruulis baptismi Sacramentum, ex circuncisione carnis, quã prior populus accepit, quam prius quàm acciperet iustificatus est Abraham. Sicut Cornelius etiam do- Act.10.
no Spiritus sancti, prius quàm baptisaretur, ditatus est. Dicit tamen Apostolus de ipso Abraham: Rom.4.
Signum accepit Circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, qui iam corde crediderat, & deputatum illi erat ad iustitiam. Cur ergo ei præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circunciderct, qui nondũ poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam; nisi quia & ipsum per seipsum Sacramentum multum valebat? Quod in filio Moysi per Angelum manifestatum est, qui cùm adhuc incircuncisus à matre ferretur, præsenti & euidenti periculo vt circuncideretur exactum est; & cùm factũ esset, depulsa est pernicies. Sicut ergo in Abraham præcessit fidei iustitia, & accessit circuncisio signaculum iustitię fidei: ita in Cornelio præcessit sanctificatio spiritalis in dono Spiritus sancti, & accessit Sacramentum regenerationis in lauacro baptismi. Et sicut in Isaac, qui octauo suæ natiuitatis die circũcisus est, præcessit signaculum iustitiæ fidei; & quoniam patris fidem imitatus est, secuta est in crescente ipsa iustitia, cuius signaculum in infante præcesserat: ita & in baptisatis infantibus præcedit regenerationis Sacramentum, & si Christianam tenuerint pietatem, sequitur etiam in corde conuersio, cuius mysterium pręcessit in corpore.

De Genesi ad literam lib.10.c.23. Cõsuetudo matris Ecclesię in baptisandis paruulis nequaquã spernenda est, neque vllo modo superflua deputãda, nec omninò credenda, nisi Apostolica esset traditio. Habet enim & illa parua ętas magnum testimonij pondus, quæ prima pro Christo meruit sanguinem fundere.

Epist.28.ad Hieronym. Beatus Cyprianus non aliquod decretum condens nouum, sed Ecclesiæ fidem firmissimam seruans, ad corrigendum eos, qui putabant ante octauam diem natiuitatis non esse paruulum baptisandum: nõ carnem, sed animam dixit esse perdendam, & mox natũ ritè baptisari posse cũ suis quibusdã Coepiscopis censuit.

Epist.89. Quòd dicunt infantem, morte præuentum, non baptisatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus, & arbitror esse melius, vt Apostolo potius, quã istis credamus. Dicit enim ille Doctor gẽtium, in quo
Christus loquebatur. *Per vnum hominem peccatũ intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, &c. Nam iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* Proinde Rom.5.
isti quem fortè inuenerint infantem, non ex illius vnius hominis concupiscentia procreatũ, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxiũ, nec per Christi gratiam ab illa dãnatione esse liberandũ.

In Enchiridio ad Laurentium cap 43. A paruulo recens nato vsque ad decrepitum senem, sicut nullus prohibendus est à baptismo, ita nullus est,

qui non peccato moriatur in baptismo: sed partiuli tantùm originali, maiores autem ijs omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

Libro 3. de anima & eius origine cap. 9. Noli credere, noli dicere, noli docere infantes antequam baptisentur morte præuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus.

Concilium Carthaginense Quintum. 403.

Cap. 6. Placuit de infantibus, quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptisatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi Sacramentis respondere, absque vllo scrupulo eos esse baptisandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione priuari.

Aurelius, & cæteri Episcopi Africani. 410.

Est inter Epistolas Augustini 90. *Epistola ad Innocentium P.* Paruulos etiam propter salutem, quę per Saluatorem Christum datur, baptisandos negant, ac sic eos mortifera doctrina in ęternum necant, promittentes, etiamsi non baptisentur, habituros vitam æternam, nec pertinere ad eos, de quibus Dominus ait: *Venit Filius hominis quærere & saluare quod perierat.* (Lucæ 19.) Quia isti, inquiunt, non perierant, nec est quod in eis saluetur, vel tanto pretio redimatur: quia nihil est in ijs vitiatum, nihil tenetur sub diaboli potestate captiuum.

Concilium Mileuitanum. 410.

Cap. 2. Item placuit, vt quicunque paruulos recẽtes ab vteris matrum baptisandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorũ eos baptisari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: (Rom. 5.) *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt,* nisi quemadmodum Ecclesia Catholica, vbique diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptisantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

Est inter Epistolas Augustini 92. *Epistola ad Innocentium:* Pueros quoque paruulos, si nullis innouentur Christianæ gratiæ Sacramentis, habituros vitam æternam nequam præsumptione contendunt, euacuantes, quod dicit Apostolus: (Rom. 5.) *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum.*

Innocentius Primus. 410.

Epist. 32. ad Concilium Mileuitanum: Illud verò, quod vestra fraternitas eos asserit prædicare, paruulos æternę vitę præmijs absque baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. *Nisi enim manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis.* Qui autem hanc in ijs sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cùm prædicant hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum. Si ergo nihil volunt officere non renasci, fateantur necesse est, nec regenerationis sacra fluĕta prodesse. Verùm, vt superfluorum hominum praua doctrina celeri possit veritatis ratione discindi, proclamat Dominus in Euangelio, dicens: (Matt. 19.) *Sinite infantes, & nolite eos prohibere venire ad me: talium est enim regnum cælorum.*

Concilium Africanum. 420.

Cap. 77. Placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptisandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptisari, sed nihil ex Adam trahere orignalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit, &c. Propter hanc fidei regulam etiam paruuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionẽ veraciter baptisantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12.

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes niueos corpore, corde, habitu.
Circundansq; rudes festis altaribus agnos,
Cura salutiferis imbuit ora cibis.

Cælestinus Papa. 423.

Epistola ad Galliarum Episcopos cap. 12. Illud, quod circa baptisandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu, cùm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitę adeunt, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur.

Leo Primus. 445.

Epistola 39. ad Leonem Rauennatensem Episcopum capite 1. de paruulis, qui in captiuitatem deuenerunt, & baptismum non reminiscuntur se consecutos: Quorundam fratrum suggestione comperimus, aliquos captiuorum ad sedes suas, libertatemque redeuntes, qui scilicet in captiuitatem illa ętate peruenerint, quæ nullius rei firmam poterat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismi: sed vtrum eiusdem mysterij ante Sacramenta perceperint infantiæ inscientia non posse se reminisci, & ideo sub hoc latentis recordationis incerto animas suas in discrimen adduci, dum sub specie cautionis negatur his gratia, quæ ideo non impenditur, quia putatur impensa. Cùm itaque tribuere talibus Dominici Sacramenta mysterij non immeritò quorundam fratrum formido dubitaret, in Synodali cœtu formã huiuscemodi consultationis accepimus, quã diligentius discuti, & pro vniuscuiusque sensu solicita voluimus ratione tractari, quò ad veritatem, adhibita cognitione multorum, certius peruenire possemus, &c. Cùm itaque baptisatum se nec ille recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, quod nesciat consecratum, nihil est in quo peccatum possit obrepere, cùm in hac parte conscientiæ suæ nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat.

Epistola 86. ad Nicetam: A paruulo recens nato vsque ad decrepitum senem, quamlibet corporis ætatem gerant, sicut nullus prohibendus est à baptismo: ita nullus est, qui non peccator moriatur in baptismo. Sed paruuli originali, maiores autem in his omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addidêre ad illud, quod nascendo traxêre.

Prosper. 460.

De ingratis cap. 6.

Nullus non eget hic sacro baptismate Christi,
Infantesq; etiam purgantur fonte lauacri.

De vocat. Gentiũ lib. 1. capite 22 De paruulis verò, quibus sine vllo bonę voluntatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus causa com-

munis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur, cur isti salui fiant renati, illi pereant non renati, sub illius prouidentia & omnipotentia, in cuius manu est omnis anima viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

Libro 2. capite 20. Cùm omnes homines velit Deus saluos fieri, quid est quòd alienatur à salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum millia extra vitam relinquuntur æternam: quasi ad hoc tantùm conditi sint ab eo, (qui neminem odiēs creauit,) vt quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque enim credi fas est, eos, qui regenerationis non adepti sunt Sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus capite 31. Illud etiam, quod circa baptisandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu: cùm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quàm exorcismis, & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur.

Cap. 34. Quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit eos in remissionem quidem peccatorum baptizari, sed nihil ex Adã habere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur, vnde fit consequens, vt in ijs forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 7. de Pascha: *Nisi*, inquit, *manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quod testimonium contra Pelagij blasphemias euidentissimum atque validissimum est, qui asserere arrepta impietate præsumit, nõ propter vitam, sed propter regnum cælorum baptismũ paruulis conferendum. Sub his enim Domini verbis, quibus Euangelista pronuntiat, *non habebitis vitam in vobis*, apertè intelligenda est omnis anima munere baptismi vacua, non solùm gloria carere, sed vita.

Victor Vticensis. 480.

Libro 2. de persecutione Vandalica: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquę perennis?

Gelasius. 492.

Epistola 5. De paruulis autem quod asserit Pelagius, sine sacro baptismate pro solo originali peccato non posse damnari, satis impia, satis profana propositio est. Quamuis enim recentes ab vtero matrum in remissionem peccatorum baptizari nullus Christianus ignorat, quod vtique non fallaciter, sed veraciter Catholica celebrat Ecclesia, ne in Sacramentis cælestibus (quod absit) mentita videatur: proinde quia propria non habeant vlla peccata, cõstat eis sola prorsus originalia relaxari. Itaque omnibus etiam solis remissis, vitam per baptismum consequuntur æternam: consequens est, vt solis etiam non remissis, ad æternam vitam peruenire non possint.

Fulgentius. 500.

De Incarnatione & gratia Christi cap. 30. Si ergo, vt ad saluandos homines, sicut isti volunt, non excitat, neque mutat, sed expectat hominum voluntates, quomodo infantibus, qui baptizantur, & in eadem infantia moriuntur, donat æternam salutem, quorum bonam nec expectat, nec inuenit voluntatem? Item alios quomodo sine baptismate mortuos æternis cruciatibus damnat, cùm in ijs nullam culpam malæ voluntatis inueniat? Nonne istos inimicos gratiæ Dei, nec defensores humani, sed deceptores arbitrij, ad hoc sua peruersitas cogit, vt Deum putent iniquũ in obitu omnium paruulorum, vbi nulla interueniente vel bonitate, vel malitia voluntatis, alios vident potiri regno, alios interminabili deputatos incendio?

De Fide ad Petrum Diaconum capite 27. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solùm homines iam ratione vtentes, verùm etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue cùm de matribus nati sine Sacramento sancti Baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, ignis ęterni sempiterno supplicio puniendos: quia etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt.

Alcimus Auitus. 500.

Ad sororem de consolatoria virginitatis laude:

Omnibus id verò grauius, si fortè lauacri
Diuini expertem tenerum mors inuida natum
Præripiat, dura genitum de sorte gehennæ,
Qui mox vt matris cessarit filius esse,
Perditionis erit.

Concilium Gerundense. 517.

Capite 5. De paruulis, qui nuper è materno vtero editi sunt, placuit constitui, vt si infirmi (vt assolet) fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, qua nati sunt, si oblati fuerint, baptizentur.

Primasius. 540.

Ad caput 4. epistolæ ad Romanos: Sed fortè dicat aliquis: Caro, quæ ex transgressore venit, iustè trahit originale peccatum: anima verò, quæ innocens nascitur, vnde trahit originale peccatum, vt si non baptizatus infans moriatur, in æternum damnetur? Audiat, & agnoscat, quia magis anima primùm in Adam pro appetitu diuinitatis, quàm caro peccauit.

Fortunatus. 560.

In vita S. Hilarij: Deinde post aliquot dies infans sine baptismi regeneratione defunctus est, duplici morte damnatus, præsentem vitam amiserat, & pœna futuri seculi non carebat.

Concilium Bracarense Secundum. 572.

Capite 7. Placuit, vt vnusquisque Episcopus per Ecclesias suas hoc pręcipiat, vt hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt, si quid voluntariè pro suo offerunt voto, suscipiatur ab ijs: Si verò per necessitatem paupertatis non habent aliquid, quod offerant, nullum ibi pignus violenter tollatur à clericis. Nam multi pauperes hoc timentes, filios à baptismo retrahunt. Qui si fortè, dum differuntur, sine gratia baptismi de hac vita recesserint, necesse est, vt ab illis eorum perditio requiratur, quorum spolia pertimescentes, à baptismi gratia retraxerunt.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap. 3. Ideoqúe præsentibus admonitionibus à suis erroribus vel ignorantia reuocati, omnes omnino à die quadragesima cum infantibus suis ad Ecclesiam obseruare præcipimus, vt impositionem

[illegible] ac facri olei liquore perfuncti, legitimi diei festiuitate fruantur, & facro baptismate regenerentur.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 1 epist. 41. Nos quòd tertiò mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur.

Libro 3. epistola 9. Presbyteri baptizatos infantes signare sacro in frontibus Chrismate non præsumant.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono libro 1. capite 24. Pro solo reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati per lauacrum non fuerint. Proinde Adę causa nuper natus infans, si non regeneratur, damnatur; quia originis noxietate perimitur. Cur paruuli originali peccato carentes per baptismum, & necdum proprium habentes delictum, à bestijs pœnisque cæteris laniantur? Hæc causa est. Baptismus enim à pœna æterna, non à præsentis vitæ supplicio liberat.

De Ecclesiasticis officijs libro 2. capite 24. Paruulis baptismum proficere credimus, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Qui si prius, quàm ex Spiritu sancto & aqua regenerentur, transierint, procul dubio à regno Christi alieni sunt, ipso Saluatore testante: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest regnum Dei introire.* Quicunque proinde paruuli alio protestante baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam ęgri, muti, surdi, quorum vice alius profitetur, vt pro ijs, dum baptizantur, respondeat.

Ioan. 3.

Iulianus Toletanus. 680.

Libro 1. Prognost. cap. 9. Cum paruulis baptizandis quis non ad Christi gratiam propterea prorsus curreret, ne à corpore solueretur?

Concilium Toletanum Duodecimum. 685.

Cap. 2. Etenim paruulorum infantium vita, originali peccato obnoxia, quæ nulli propter ætatem discernendi vel expetendi sensui aptior iudicetur, nisi ex sponsione fidelium baptismi accipiant sacramentum, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria, id appetere possunt. Vnde sicut baptisma, quod nescientibus paruulis sine vlla contentione in fide tantum proximorum accipitur, ita pœnitentię donum, quod nescientibus illabitur, absque impugnantia violationis, hi, qui illud acceperint, obseruabunt.

Beda. 700.

Libro 4. in Cantica: Gratia fidei renatos fonte baptismatis etiam paruulos, atque ipsa paruula ætate defunctos, superna ad gaudia perducit.

Ad caput 7. Marci. Propter humilem matris fidelemque sermonem filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes: quia videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, vel aliquid agere boni possunt, aut mali.

Ad caput 8. Ioannis. Propter hoc ad baptismum curritur, propter hoc etiam sugens paruulus à matre pijs manibus ad Ecclesiam fertur ne sine baptismo exeat, & in peccato, quo natus est, moriatur.

Gregorius Tertius. 731.

Epistola ad Bonifacium. Pro paruulis verò, qui à parentibus subtracti sunt, & an baptizati sunt, an non, ignorant, hos vt baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit qui testificetur, ratio poscit.

Zacharias Papa. 740.

Epistola ad Bonifacium: De baptisatis ab illo falso Episcopo, seu Ecclesijs consecratis, requirit tua fraternitas: Si aut Ecclesias in nomine Trinitatis consecrauit, aut paruulos similiter baptisauit, dum sacerdotio fungebatur, & sic & consecratio Ecclesiarum, & paruulorum baptisma sit confirmatum.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs capite 21. de Sabbato in Albis. Paruuli autem alio profitente fidem illorum idcirco baptisantur, quia adhuc loqui vel credere nequeunt. Quòd si prius, quàm regenerentur, transierint, procul dubio à regno cælesti alieni existunt.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. capite 181. De quibus dubium est, vtrum sint baptisati, an non, omnimodis absque vllo scrupulo baptisentur: his autem verbis præmissis: Non te rebaptiso. sed si nondum baptisatus es, *baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Cap. 185. Placuit, vt populus ad baptismum infantes non afferat, nisi duobus temporibus, si infirmitas non occupauerit.

Haymo. 800.

Homilia de Ascensione Domini: Hic curiosus lector opponere potest: Quid ergo fiet de paruulis, qui nesciunt loqui? Ad quod vera ratio respondere potest: quia sola fides parentum paruulis proficit in baptismo, ita tamen, vt cùm ad legitimam ætatem peruenerint, instruantur, & doceantur.

Æmoinus. 825.

De gestis Francorum libro 1. capite 15. Concipit interea Regina puerum, natumque perducit ad baptismum, quem vocauit Ingomirum. qui in albis positus, spiritum exhalans, vitæ transmissus est perpetuæ.

Libro 4. capite 20. Dagobertus ex Ragintrude filium suscepit, quem cùm Amandus Episcopus iuxta morem fidelium pręsignaret, assistente genitore, pariterque Ariberto Aquitanię rege, finita oratione, & nullo è tanta exercitus multitudine respondente, *Amen*, aperuit Dominus os pueri, qui non plus, quam triginta à natiuitate dies expleuerat, audientibus cunctis respondit, *Amen.* Statim ergo sanctus Antistes eum regenerauit, quem Aribertus Rex de fonte sacro leuauit.

Walafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis capite 26. Hoc ergo sentientes sacræ fidei sectatores, ne perirent paruuli, si sine remedio regenerationis gratiæ defungerentur, statuerunt eos baptisari in remissionem peccatorum. Non sicut hæretici quidam, gratiæ Dei repugnantes, contendebant, nulla necessitate paruulos baptisari: quia nondum peccassent. Quod si verum esset, vel non baptisandi erant; vel si extra necessitatem baptisarentur, imperfectum, & non verum in ijs erat baptismi Sacramentum, quod in symbolo confitemur dari in remissionem peccatorum. Ergo quia omnes, quos gratia Dei non liberat, pereunt in originali delicto, etiam qui sui sceleris non adiecerunt augmenta, ne-

cessariò paruuli baptisantur, &c. Ex hac occasione inuentum est, vt patrini, vel matrinę adhibeantur, suscepturi paruulos de lauacro: & pro eis respondeant omnia, quę ipsi per ætatis infirmitatem confiteri non possunt.

Amalarius Treuirensis. 830.

De officijs Ecclesiasticis lib 1.cap.24. Ex responsione parentum, siue offerentium, qui similitudinem credulitatis paruulorum exercent, agitur in infantibus fides. Solemus enim nominare infantem, & dicere ei · *Credis in Deum Patrem*: Atque respondit offerens: *Credo.* Satis superius demonstratum est ex Euangelico testimonio, quòd fides offerentis possit eum saluare.

Hincmarus Rhemensis Episcopus. 840.

Epistola ad Hincmarum Laudunensem: Tu prohibes Ecclesiæ ab immaculato diuini fontis vtero Domino filios generare, qui venit animas non perdere, sed saluare? Quomodo te prætcrijt, quod in Euangelio legis: *Offerebant*, inquit, *illi paruulos, vt tangeret illos Discipuli autem criminabantur illos offerre. Quod cùm videret Iesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos.* Et tu prohibes offerri Domino paruulos? Si tremendum Dei iudicium te non terruit, timere debueras, ne tu solus hoc ageres, quod nullus Christianorum vnquam facere ausus fuit. Nam de infantibus baptisandis, qui necdum baptisati noscuntur, quoties necessitas exegerit, per beatum Syricium regula Ecclesiastica prolata demonstrat, dicens: In infantibus, qui nondum, *&c. vt supra in Syricio.*

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri libro 1. capite 26. In Ecclesia Saluatoris paruulorum, qui per ętatem abrenuntiare diabolo, & credere non possunt, per corda & ora gestantium salus adimpletur. Quandoquidem in Euangelio dicitur, quòd Iesus videns fidem illorum, dixit paralytico: *Remittuntur tibi peccata tua.*

De Vniuerso lib.4.cap.10. Si paruuli sint, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui illos offerunt, iuxta morem baptisandi, & sic manus impositione, & Chrismate communiti, Eucharistię mysterijs admittantur.

Concilium VVormatiense. 868.

Cap.70. Placuit de infantibus, quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptisatos esse sine dubitatione testentur, nec ipsi sunt per ætatem de traditis sibi Sacramentis idonei respondere, absque scrupulo eos esse baptisandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione priuari.

Concilium Metense. 894.

Cap.3. Nullus alteri suscipiat è fonte infantem, nisi qui professionem Catholicę fidei tenuerit. Et infantem nequaquam duo, vel plures, sed vnus è fonte baptismatis suscipiat.

Smaragdus. 970.

In epistolam de Sabbato Pentecostes: Quia paruuli, necdum ratione vtentes, hęc minimè capere possunt, oportet vt, cùm ad intelligibilem ætatem perueneri nt, doceantur, & fidei Sacramentis, & confessionis suæ mysterijs veraciter credant. Quamuis illi necdum loqui possunt, pro illis & confitentur, & loquuntur, qui eos de fontis lauacro suscipiunt. Nec immeritò dignum est, vt qui aliorum peccatis obnoxij sunt, aliorum etiam confessione, per ministerium baptismatis, remissionem originalium percipiant peccatorum.

Ad caput 2. epistolę D. Petri: *Sinite paruulos venire ad me: talium enim est regnum cælorum* Hanc enim sanctam, puram, & innocentem infantiam per baptismi gratiam casta mater gignit Ecclesia.

Petrus Damianus. 1050.

Epist.12.cap. 16 Certè non ignoramus, cùm pueri catechizantur, sacerdos interrogat quid petis? Vbi non puer, sed alius eius nomine reddit responsum, dicens: *Fidem*, &c. propriè ad puerum pertinet, alius in eius persona respondet.

Algerus. 1060.

Lib.3.de Sacramentis cap.6 Sola fide sine baptismo saluantur homines, vt latro: solo baptismate sine fide, vt pueri.

Anselmus. 1080.

Ad caput 15. Matthæi: Catechizandi, & baptizandi infantes, per fidem scilicet, & confessionem parentum, in baptismo liberantur à diabolo, qui necdum per se capere, vel aliquid boni, vel mali possunt facere.

Ad caput 6. ad Romanos: Profectò paruuli, qui baptisantur in Christo, peccato moriuntur: quia in morte ipsius baptisantur.

Ad caput 7. prioris ad Corinth. Nec paruuli, de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptisati.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Dedicationis: Postquam Ecclesia dilatata est, & congregata in gentibus, nec inter fideles repertus est aliquis adultæ ætatis non fidelis, ne paruuli eorum, de hac vita ante rationabiles annos exeuntes, alieni remanerent à consortio Christi, prouisa est etiam in illis medicina salutis; vt in Sacramento fidei baptisarentur, & per alterius fidem reconciliarentur Deo, sicut per alterius peccatum abalienati erãt à Deo. Institutum est itaque ad hoc nouum Sacramentorum genus, ad catechisandos paruulos, exorcizandos initiandos, & demum baptisandos, in quibus pro paruulo audit Ecclesia, & ad interrogata respondet, donec paruulus ad intelligibiles annos perueniat, & Sacramenta fidei, charitatis, & spei, sibi imposita, per se intelligat.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib.4. cap.18. Postquam Christianitas creuit, & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculosum erat tantam multitudinem differre, propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multæ sunt, maximè propter turbam infantium, ex Christianis parentibus succrescentium, quorum tenera vita persæpe leui occasione succiditur: visum est sanctæ Ecclesiæ, passim indulgentia baptisandi concessa, imò oblata, cuncta anteuenire pericula, baptismi tamen solennitatem vel in paucis cum Dominica resurrectione, cui similis est, celebrare.

Bernardus. 1130.

Epistola 77. Infantes, quando baptizantur, non omnino fide carent, sine qua impossibile est placere Deo: sed saluantur & ipsi per fidem, non tamen suam, sed alienam, qui sine sorde non nascuntur aliena.

Epistola 240. Paruulis Christianorum Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, Saluatore licet piè clamante pro ijs: *Sinite paruulos venire ad me.* Matt. 19
Ergone, qui homines & iumenta saluauit, quemadmodum multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tam multam misericordiam suam peruenire? Quid quæso, quid inuidet paruulis Saluatorem paruulum, qui natus est ijs? &c.

Sermone

[illegible] Ne[illegible] in, cum mare [illegible] Sacramento, quousque [illegible] proprio non tantum [illegible], sed [illegible] paruuli percipere. Nunquid [illegible], vt non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquid minor fide Chananææ mulieris, quam constat & illi & potuisse sufficere, & sibi? Ideo audiuit: *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti.* Nunquid minor fides illorum, qui paralyticum per tegulas demiserunt, animæ illi simul & corporis obtinuêre salutem? Denique habes: *Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et paulò post: *Tolle grabatum, & ambula.* Qui hæc credit, facilè huic persuadebitur, meritò Ecclesiam præsumere non solum paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quæ cum ita sint, nullum præiudicium sustinebunt regenerati de eo, quod dictum est: *Sine fide impossibile est placere Deo,* cùm sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 5. de Sacramento Baptismi cap. 6. Quæritur de paruulis, qui sine baptismate moriuntur, non ex contemptu religionis, sed quia non potest succurri ijs necessitate aliqua, vtrum saluentur? Ad quod dicitur, quod non saluantur: quia non habent fidem, quæ in adultis, cùm non sit contemptus religionis, vicem baptismi supplet. Et quod non saluentur in multis locis ostendit Augustinus, &c.

Libro 2. de anima cap. 28. Si aliqui sub peccato genito obeunt paruuli absque remedio salutari, pertimesce iustitiam Dei, qui nihil debet alicui, sed damnat in singulis malum, quod non fecit in ijs. Si autem paruulos renouat Sacramentis, admirare misericordiã Dei: qui sicut nesciũt culpam, cum qua ex carne nascuntur, sic nesciunt gratiã, qua per Christum renouantur. Non excusat paruulos à culpa, quia eam non norunt: nec excludit gratiam ab ijs, quia eam nesciunt.

Richardus Victorinus. 1140.

Tractatu de iudiciaria potestate. Paruulorum, statim post baptisma morientium, tam est certa saluatio, quàm non credentium certa damnatio.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. [illegible] Paruulis non sufficit fides Ecclesiæ sine Sacramento: quia si absque baptismo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum, damnabuntur, sicut multis Sanctorum auctoritatibus comprobatur, &c. Sicut paruuli, qui sine baptismo moriuntur, infidelium ascribuntur numero; ita qui baptizantur, fideles dicuntur, qui à fidelium consortio non separantur, cùm orat Ecclesia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo sunt, nõ propter virtutẽ, sed propter fidei sacramentũ.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Contra Petrobrusianos lib. 1. epist. 2. Quia non potuit [illegible] corpore, figura veritate aliquo pacto [illegible] apparere, necessariò vos oportet con[illegible] Christianorum paruulos saluari baptisma[illegible], cùm [illegible] Iudæorum paruulos saluari [illegible]

Petrus [illegible]lensis. 1160.

[illegible] Noui Amorrhæi, & noui Phi[illegible], qui nec in paruulis baptismum [illegible], nec in altari Sacramentum corporis [illegible] Domini.

[illegible] Presbyter 1[illegible]0.

[illegible] S. Paschæ, cùm paruuli, [illegible] Ecclesiæ baptizarentur, quidam Iudæus eiusdem ciuitatis, quasi per curiositatem, cum alijs spectatoribus huic se negotio ingessit. Et cùm intra actionem sacrum Chrisma capiti cuiusdã infantuli à Pontifice imponeretur, aperti sunt oculi eius, & vidit Spiritum sanctũ, in specie columbæ, super ipsum infantulum descendentem, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Ad Psalm. 2. Pœnitentialem: Ab hac fœditate vel immunditia purgatur anima paruuli ex aqua & Spiritu per baptismum.

Decretalium Constitutionum lib. 3. titulo 42. Asserũt quidam paruulis inutiliter baptisma conferri: quod nituntur probare, illud primò & præcipuè inducentes, quòd cum secundùm verbum Iacobi Apostoli dicentis in epistola sua: *Charitas operit multitudinem peccatorum:* & iuxta illud testimoniũ Veritatis in Euangelio: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam multum dilexit:* non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur paruulis, qui nec sentiunt, nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus & consentientibus tantùm infunditur: peccatum non dimittitur in baptismo. Ad id taliter respondemus, quòd Baptisma successerit Circuncisioni, & Circuncisio tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini cõferretur, ne baptismus, qui succedit loco illius, & generalior tamen existit, cùm tam viri quàm fœminæ baptizẽtur, minoris videatur effectus; tam adultis, quàm paruulis est conferẽdus. Sicut enim sine distinctione qualibet Mosaica lex clamabat: *Anima, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo:* ita nũc indistinctè intonat vox Euangelica: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ intrabit in regnum Dei:* ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Sacramentum baptismi, quod ad inuocationẽ indiuiduæ Trinitatis cõsecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis, in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

Iacobus Vitriacus. 1230.

In Octaua Epiphaniæ: Alij accipiunt fidem & rem Sacramenti: sicut hi, qui contriti accedunt, & similiter paruuli, qui in fide Ecclesiæ baptizantur: qui non solùm Sacramentum, sed & rem Sacramenti, videlicet diuinam gratiam suscipiũt, cum fide, & alijs virtutibus, quæ eis in habitu à Domino conferuntur. Sicut enim filia mulieris Chananææ in fide matris suæ sanata est à Domino: sic paruuli in fide matris Ecclesiæ per baptisma saluantur.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In speculo Ecclesiæ cap. 14. Per virtutem verborum & baptismi effugatur diabolus ab infante, delenturq́ eius originale peccatum, quod traxit à parẽtibus, & infunditur gratia in baptizatũ. Et si infans fuerit in periculo, nec sit copia sacerdotis, laicus, vel etiã mulier debet dicere: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.* Et ponere aquam super puerum, & imponere sibi nomẽ, & hoc sufficit ad salutem infantis.

Guilhelmus Aluernus Parisiẽsis Episc. 1230.

De vitijs & peccatis cap. 7. Qui cum solo originali peccato discedũt, & nullũ ei, dum viuerẽt, actuale addiderunt, vt paruuli, medium inter gehennam & purgatorium locum, vbi tanquam lepra originali immundi à consortio locis Sanctorum seclusi, perpetuam mansionem sunt habituri.

Alexander Alensis. 1240.

Parte 4. q. 8. m. 8. art. 3. 2. Paruulis confertur gratia sanctificantis, siue purgationis à peccato ori-

ginali in baptismo, & hoc merito passionis Christi, & alienæ fidei, & virtute Sacramenti.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad Psalm. 27. Ecclesia orat pro paruulis baptizatis, nō quia dubium sit ipsos saluari, sed vt innuatur, quòd hoc non habent ex suis meritis, vel natura, sed sola gratia.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summæ q. 69. Pueri credunt nō per actum proprium, sed per fidem Ecclesiæ, quæ eis communicatur, & huius fidei virtute conferuntur eis gratia & virtutes.

Bonauentura. 1260.

De vita Christi cap. 23. Hoc quotidie contigit in pueris, qui baptizantur: qui si ante annos discretionis moriantur, in alterius fide gratiam suscipiunt, qua per meritum Christi saluantur.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Quia paruuli per se renuntiare diabolo, & credere non possunt, per eorum corda & ora, per quos offeruntur, hoc faciunt. Vnde congruè prouisa est eis medicina salutis, vt in Sacramento fidei baptizentur: & per alterius fidem Deo reconciliantur, qui per alterius peccatum à Deo alienati esse noscuntur.

Guilhelmus Durantius. 1280.

Rationalis diuinorum lib. 6 cap. 83. Si mater in partu moritur, incidatur: & infans viuus de ventre extrahatur, & baptizetur &c. Sicut paruuli alieno errore damnati fuerant, sic ex aliena professione saluari posse necesse est.

Concilium Viennense. 1305.

In Clementinu T. de summa Trinitate & fide Catholica: Baptismum celebratum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti credimus esse tam adultis quàm paruulis perfectū remedium ad salutem.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Libro 4. Sent. dist. 4. quæst. 5. Nulli ætati, cui imminet periculum damnationis, deest remedium salutis, vt patet per Augustinum libro 83. Quæstionum, vbi comparat ætates hominis statibus mūdi. Sed paruulis inest causa suæ damnationis, scilicet originale peccatū, & periculū ex morte. Ergo non deest eis remediū salutis. Non est autem nisi baptismus. Propter quod, qui dicit baptismū non esse eis conferendum, contradicit diuinæ misericordiæ, quæ pronior est ad miserēdum, quàm ad condemnandum. Iuxta quod notandum est, quòd non solum licitum est tunc paruulis cōferre baptismum, sed etiam periculosum est differre propter tria. Primò, propter imbecillitatem naturæ in pueris, ex qua frequenter, & quasi subitò imminet eis periculum mortis, & per consequens periculum damnationis. Secundò, propter infestationes dæmonum, qui non habent tantam potestatem in baptizatis, sicut in non baptizatis. Tertiò, quia homo firmius inhæret his, quæ à puero recipit.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 2. cap. 82. Per alios paruuli credunt in Ecclesia, sicut ex alijs trahunt peccata, quæ illis baptismo remittuntur confessione aliena. Pium est enim, vt id, quod per alienum peccatum amiserunt, per alienum auxilium, vt Ecclesiæ & patrinorum, in quibus credere dicuntur, recuperare & recipere possint.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo Curatorum parte 2. cap. 5. In paruulo sufficit fides & intentio eorum, qui eum offerūt ad baptismum.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. Sent. dist. 4. q. 1. artic. 2. Omnes paruuli, qui baptizantur, recipiunt Sacramentum & rem Sacramenti. Quia quicumque intrat in vitam æternam, necesse est quòd habeat gratiā & virtutes, & sit emundatus à culpa, & absolutus à pœna, quæ sunt res Sacramenti: sed paruuli, qui immediatè moriuntur post baptismum, sine omni interuallo purgati intrant in vitam æternam, vt fide tenemus.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 3. titulo 5. cap. 35 4. Tam necessarius est Baptismus aquæ nostris nascentibus, quàm necessaria erat circuncisio Ioanni, Abrahæ, Isaac, & cæteris Patribus, &c. Audiat Guilhelmus, audiant VVicleuistæ, quòd hæc consuetudo matris Ecclesiæ de baptizandis paruulis nec spernenda, aut superflua iudicanda, sed credenda Apostolica extat traditio, nec tantùm propter paruulum, sed propter paruuli credentis in Christo prolatū testimonium Augustini. Habet enim, inquit, illa parua ætas magnum testimonij pondus sic in baptismo, sicut in martyrio.

Ioannes Gerson. 1420.

De vita animæ spiritali Lection. 2. Si quis obijciat de paruulis, quos obligauit Deus ad baptismata suscipienda, & taliter quòd in vtero materno, si moriātur absque huiusmodi baptismo, quē constat eos non solùm ignorare, imò nec habere posse, damnabuntur. Respondemus, quòd nec ibi est præceptum quale loquimur, cuius transgressio scilicet imputetur ad culpam nouam actualem. Sed est ibi quoddam statutum diuinum, quo non obseruato, non redditur hæreditas in Adam promissa.

In Compendio Theolog. de septem Virtutibus: Ad id, quod quæritur, vtrum paruuli baptizati fidem habeant, dicunt quidam, quòd nec fidem habeant, nec cæteras virtutes, eò quòd hæ non conferuntur eis in baptismo, sed tantùm purgatio ab originali peccato. Dicunt tamen, quòd si anima paruuli post baptismum separetur, in illa separatione illi infundi fidem cæterasq; virtutes ab ipso Deo. Alij dicunt paruulis plenè fidem & cæteras virtutes in baptismo infundi, sed non vsus earū.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De perfectionis gradibus cap. 14. Pueris discretione carentibus huiusmodi carnis Christi manducandi non est indicta necessitas. Abluti enim lauacro sancto, sanctificato per verbum, etiā absque sumptione Sacramenti Eucharistiæ in fide saluantur Ecclesiæ.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa orthodoxa fidei lib. 4. cap. 97. Secundùm Apostolum ad Roman. 6. *sicut per vnius delictū omnes moriuntur: sic per Christum omnes iustificantur.* Quemadmodum itaq; infantes originale peccatū à primis parentibus cōtrahunt: ita in Christo regenerari & baptizari possunt.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canone Missæ lectione 26. Baptismus tollit peccatū originale, & cōfert gratiā infanti baptizato.

Baptista Fulgosius. 1490.

Dictorū factorumq; memorabilium lib. 1. cap. 8. Anno 1315. Comitissa Hollandiæ vno partu 363. pueros peperit, qui omnes viui baptizati sunt.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 7. de Baptis. Can. 13. Si quis dixerit, paruulos, eò quòd actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cùm ad annos discretiōis peruenerint, esse rebaptizandos: aut præstare omitti eorū baptisma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

ARTICV-

ARTICVLVS SEPTIMVS.

BAPTISMVM IN PERICVLO MORTIS, VBI NEC SACERDOS, NEC ALIQVIS CLERICORVM HABERI POTEST, A LAICIS, NON SOLVM VIRIS, SED ETIAM MVLIERIBVS COLLATVM, VERVM ESSE SACRAMENTVM.

NEGANT.

Anno post natū Christum 1550.

IOANNES Caluinus Epist.51. *Baptismum obstetricibus permittere, impia profanatio est.*

In appendice ad libellum de veræ Ecclesię reformatione: *Ex eodem principio fluit & istud delirium, quod mulieres facit baptismi administras, in casu, vt vocant, necessitatis: me verò, qui hanc alieni muneris illicitam esse vsurpationem dico, toto errare cælo superciliosè pronuntiat.*

1560. Theodorus Beza in abstersione calumniarum Heshusij: *Tanti mox fieri cœpit baptismi necessitas, vt domestica ac priuatæ baptizationes ipsis etiam laicis, quos vocarunt, permissæ fuerint, quadam videlicet commiseratione, qui ante obitum requirebant baptismi solatium. Inde ortus superiore longè deterior error: nempe à vita æterna excludi, quotquot quouis modo baptizati non essent.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exod.4.vers.24. Cumque esset (*Moyses*) in itinere, in diuersorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum. Tulit ilicò Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui.

2.Machab.6.9. Erat ergo videre miseriam. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos circuncidisse: quas infantibus ad hubera suspensis, cùm publicè per ciuitatem circumduxissent, per muros præcipitauerunt.

Actor.9.17. Et abijt Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei (*Paulo*) manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas: vt videas, & implearis Spiritu sancto. Et confestim ceciderunt ab oculis eius tamquam squamæ, & visum recepit: & surgens baptizatus est.

Ananias [illegible]c Presbyter, [illegible]c Diaconus baptizans Paulum.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Sozomenus. 440.

Ecclesiastica Historia lib.2.cap.16. Alexander Episcopus, cùm solus esset, oculosq; ad mare conuertisset, vidit lōgè ab se pueros in littore colludētes, & consuetudinem quodammodo Episcoporum, & Ecclesiæ ritus quadam imitatione exprimentes. Tandem cùm arcana mysteria imitando adumbrare inciperent, animo conturbatus est. Pueros ad se adduci iubet, percontatur ab illis de genere ludi, quibus verbis, quibusve actionibus in eo vsi sint. Indicant Athanasium Episcopum & principem ludi fuisse, puerosq; quosdā, nondum initiatos mysterijs, ab illo baptizatos esse. A quibus Alexander sciscitatur, quid sacerdos, & Episcopus ludi ipsis dixerit, feceritve, & quid ipsi vel respondissent, vel ab eo didicissent. Vbi Alexander comperit, vniuersum ordinem ac ritum Ecclesiasticum ab illis exquisitè seruatum, consilio sacerdotum, quos circa se habebat, approbauit baptismū, & pueros semel in animorum simplicitate diuina gratia imbutos, rebaptizandos non censuit.

Nicephorus Confessor. 800.

Canone 6. Infantes non baptizatos oportet, si quo loco moriatur quis, vbi non sit sacerdos, baptizari. Quòd si vel seruus, vel quilibet alius, modò sit Christianus, baptizet, non peccat.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib.3.cap.37. M. Aurelio Antonino imperiū administrante, Iudæus quidam in solis aridisq; locis iter faciens, cōmuniter cum viatoribus Christianis Psalmos canebat. Cùm verò morbo repentino ita affligeretur, vt crederetur moriturus, atque ibi in locis illis permansurus esse, magna contentione viatoribus suis obsecrando institit, ne eum ita præsidio omni destitutū relinquerent, sed vt diuini lauacri participem facerēt, ac deinde abirent. Vt autem illi, neque qui præstare hoc posset, (sacerdote enim opus erat,) neq; aquæ copiam adesse, quæ in baptismo perficiendo, & consuetudine antiqua, & lege certa & inuiolata requirerentur, causati sunt, & propterea in tantarū rerum penuria petitioni eius non annuerunt: Iudæus porrò in sententia sua permansit, & iureiurando

rando eos, vt sibi satisfacerent, adegit. Illi itaque, detractis homini vestibus, arena, quæ ibi erat, pro aqua vsi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, tertiùm arena in eum coniecta, baptizârunt. Per hanc tam insolitam & admirandam sacrorum mysteriorum initiationem, imbecillitate omni tamquam vinculo quodam is solutus, longè melius quàm illi validus iam prorsus iter fecit. Postquam autem domum sunt reuersi, rem eam ad Dionysium Alexandriæ Episcopum retulerunt. Ille verò admiratione stupens, Ecclesiam de ea consuluit. Cui visum est, aqua insuper ad eum modum initiatum, iuxta Ecclesiæ traditionem, abluendum esse: vt ita, quod sacro ei deesset, sarciretur. Simile quiddã accidisse sub Athanasio Magno, historiæ tradũt. Verùm æuo etiam nostro idem factum esse nouimus. Christianorũ pueris Hebræus puer familiaris erat: & cùm eis ad mare colentibus natandi incessisset cupiditas, consecutus est eos Iudæus. Hunc per ludum pueri nudum ad mare stantem baptizârunt, principio statim non inuitum: posteaquam verò & tertiam diuini numinis appellationem nominârũt, & simul tertiam mersionem peregerunt, extrema lineæ vestis textura discissa, & qui circa hæc frequentatur, imaginario amictu facto, in capite eius arcanam mysticamq; galeam adumbrârũt: deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt mysteria omnia absoluerunt: postremò & circum vicinum templum psallentes obambulârũt. Vt verò etiam templum ingressi sunt, diuinam receperunt remunerationem (ἀντίδωρον.) Idem porrò ex æquo, qui ita baptismo initiatus erat, fecit. Quã rem per diligentem inquisitionem cognitam, qui ibi sacris præfuit, ad Ecclesiam Constantinopolitanam renunciauit. Eò puer etiam accitus: cùm quidem Iudæi, ne id fieret, multa molirẽtur. Atque ibi quoq; decretum, vt etiã in illo quod deesset, iuxta mysterij executionem compleretur. atque id ita est factum. Qui puer, vbi ad iustam ætatem peruenit, in sacerdotij ordinẽ est allectus: & æditus, seu custos maximi templi factus etiamnum ibi viuit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Baptismo cap. 17. Superest ad concludendã materiolam de obseruatione quoq; dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidẽ habet ius summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. Quo saluo, salua pax est. Alioquin etiam laicis ius est. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest, nisi Episcopi iam, aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur, dicentes, Domini sermo non debet abscondi ab vllo. Proinde & baptismus æquè Dei census ab omnibus exerceri potest: sed quanto magis Laicis disciplina verecũdiæ & modestiæ incumbit, cùm ea maioribus competat, ne sibi assumant dicatum Episcopi officium Episcopatus. Aemulatio schismatum mater est. Omnia licere dixit sanctissimus Apostolus, sed nõ omnia expedire. (1. Cor. 6) Sufficiat scilicet in necessitatib⁹, vt vtaris, sicubi aut loci, aut tẽporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim cõstantia succurrentis excipitur, cùm vrget circunstantia periclitantis. Quoniam reus erit perditi hominis, si superfederit præstare, quod liberè potuit.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap. 4. Sine Episcopi iussione neque Presbyter, neq; Diaconus ius habet baptizandi: quod frequenter, si tamen necessitas cogat, scimus etiam laicis licere.

Ruffinus. 400.

Ecclesiast. hist. lib. 1. cap. 14. Alexander Episcopus Alexandrinus videt eminus puerorũ supra oram maris ludum, imitantium, vt fieri solet, Episcopum, atque ea, quæ in Ecclesijs geri mos est. Sed cùm intentius pueros inspectaret, vidit ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus ilicò, vocari ad se clericos iubet, atque eis quid videret ostendit. Tum abire eos, & comprehẽsos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo percunctatur. Illi pauidi, negare primò, deinde rem gestam ordine pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi istius puerilis fuerat Episcopus simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab illis, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat. Vbi videt secundùm religionis nostræ ritum cuncta constare, collocutus cum Concilio Clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimplere ea, quæ à sacerdotibus mos est.

Augustinus. 400.

Libro 2. contra Parmenianum cap. 13. Etsi laicus aliquis pereunti dederit Baptismũ necessitate compulsus, quod cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autẽ necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed etsi nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quãuis rectè possit dici illicitè datum, &c. Et hæc quidem alia quæstio est, verũ & ab ijs, qui nunquam fuerunt Christiani, possit baptismus dari, nec aliquid temerè inde affirmandum est, sine auctoritate tanti Concilij, quantum tantæ rei sufficit. De ijs verò, qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint.

Ad Fortunatum: In necessitate, cùm Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inueniuntur, & vrget periculum eius, qui petit, ne sine Sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare Sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam & Brutios constitutos cap. 9. Diaconi absque Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, nisi longius constitutis extrema necessitas compellat. Quod & laicis Christianis facere plerumq; conceditur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Eccles. lib. 2. cap. 24. Constat baptisma solis sacerdotibus esse traditum, eiusq; mysteriũ nec ipsis Diaconibus explere est licitum, absque Episcopis, vel Presbyteris, nisi illis procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quod & laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quisquam sine remedio salutari de seculo euocetur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 26. In hoc, & similibus, non tribuitur quibuscunque baptizãdi indiscreta licentia, cùm Concilio Carthaginensi mulieres prohi-

[illegible] baptizare [illegible] administratur per [illegible] inevitabilis necessitas poscit, melius baptizari vbicunque, & à quocunque in nomine Trinitatis, quàm periclitantem sine remedio deperire.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 4. A quodam Iudęo, nescitis vtrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, & quid inde sit agendum consulitis. Hi profectò, si in nomine Trinitatis, vel tantùm in nomine Christi (sicut in Actibus Apostolorum legitur) baptizati sunt (vnum quippe idemque est, vt S. Ambrosius exponit) constat eos non esse rebaptizandos denuò.

Vrbanus Secundus. 1086.

Epistola ad Vitalem Presbyterum. Super quibus consuluit nos dilectio tua, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, vt & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit, & quòd spiritualium parentum filij, vel filiæ, ante & post compaternitatem geniti, possunt legitimè coniungi, præter illam personam, per quam compatres sunt effecti.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramento Baptismi cap. 8. Constat baptisma solis sacerdotibus esse traditum, eiusque ministerium nec ab ipsis Diaconis expleri est licitum absque Presbytero, vel Episcopo, nisi, his procul absentibus, languoris cogat vltima necessitas, quod laicis fidelibus plerumque permittitur. De his, qui à mulieribus baptizantur, quæritur vtrum rebaptizari debeant? Quidam dicunt, quòd rebaptizandi sint, pro ista auctoritate ex Concilio Carthaginensi quarto; Mulier baptizare non præsumat. Sed non est præsumptio, quod necessitas cogit. Isidorus quoque dicit, qui à mulieribus baptizantur, rebaptizandi non sunt.

Ioannes Gratianus. 1140.

De consecrat. dist. 4. de Baptismo, ex Carthaginensi 4. Concil. Mulier, quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere, vel aliquos docere non præsumat, nisi necessitate cogente. Vnde Vrbanus Papa II. Super quibus consuluit, &c. *vt paulò ante.*

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis cõsecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis, in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ. Non solùm vtriusque sexus fideles, sed & Saraceni, & hæretici in necessitate possunt baptizare sub inuocatione Trinitatis, dũmodo quod intendit Ecclesia, ipsi intendant facere, licet ex baptismo nullum crederẽt fructum prouenire. Regulariter tamen propter Sacramẽti reuerentiam à sacerdotibus debet conferri, nisi in articulo necessitatis aliter fieri oporteat. Vnde mimicè & ioculatoriè baptizati in forma Ecclesiæ, cum intentione faciẽdi hoc quod facit Ecclesia, non sunt rebaptizandi, ne fiat iniuria Sacramento, quod non dependet ex virtute ministrantis. Intentio enim baptizantis necessaria est, &c. Si laicus in necessitate mortis imminentis puerũ baptizauerit, sacerdos, si puer superuixerit, reliqua, quæ ad solennitatem pertinent, [illegible] suppleat, & laicos diligenter instruat de forma baptizandi, & de virtute huius Sacramenti, quæ ad solum Christum pertinet.

Thomas Aquinas. 1250.

In lib. 4. Sentent. d. 5. Baptisma inter alia Sacramenta est maximæ necessitatis, tum, quia pueris non potest aliter subueniri, tum, quia etiam nec adultis, quantum ad remissionem totius pœnæ: & ideo ea, quæ ad necessitatem Sacramenti requirũtur, debuerunt esse communissima, & ex parte materiæ, scilicet aquæ, quæ vbique haberi potest; & ex parte ministri, vt quilibet homo baptizare possit. Et sanctificatio materiæ, & benedictio præcedens baptismum, non est de necessitate Sacramenti, sed de solennitate. Et peccat, si aliquis nõ ordinatus baptizet, nisi necessitate imminente, tamen Sacramentum confert.

Richardus de media Villa. 1280.

In lib. 4. Senten. dist. 6. art. 4. q. 1. Quia baptismus est Sacramentum necessitatis ad salutem, potestas conferendi verum baptismum concessa est cuilibet homini in casu necessitatis, sicut in tali casu licitum est baptismum celebrare in aqua non sanctificata. Casu tamen necessitatis excepto, nõ debet baptizare nisi sacerdos, nec nisi in aqua sanctificata.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 1. cap. 23. Christus est qui baptizat. Quapropter siue à clericis, siue à laicis, siue etiam à mulieribus imminente necessitate baptismus detur, non tamen iteratur.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. Sent. dist. 5. q. 1. artic. 2. Cùm baptismus sit Sacramentũ maximę necessitatis, ideo istud Sacramentũ & quantũ ad materiã, & quãtum ad ministrũ, est omnibus alijs Sacramẽtis minus limitatũ. Vnde sicut in necessitatis articulo omnis aqua est vera materia baptismi: tamẽ nõ ingruẽte necessitate, ad reuerentiã Sacramẽti homo nõ debet baptizari, nisi in aqua benedicta, seu per benedictionẽ sanctificata: sic eodem modo, quantum ad ministrum in necessitatis articulo, quilibet homo potest baptizare: sed non imminente necessitate, tũc ad honorem Sacramenti solus sacerdos debet baptizare: quia tantummodò sacerdoti cõuenit baptizare ex officij auctoritate: licet alijs conueniat ex permissione iuris. Posito tamen casu, quòd aliquis baptizetur in aqua non benedicta, & à ministro non sacerdote, cùm tamen congruè possit habere sacerdotem, qui eum baptizaret in aqua sanctificata, ille quidem esset baptizatus, nec esset rebaptisandus: quamuis baptisans grauiter peccaret, ac etiam baptisatus, si fuerit rationis capax, & nouerit statutum Ecclesiæ.

Concilium Florentinum. 1439.

In literis Vnionis. Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos, vel Diaconus; sed etiam laicus, vel mulier, imò etiam paganus, & hæreticus baptizare potest, dummodò formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

ARTICV-

ARTICVLVS OCTAVVS.

AQVAE BAPTISMALIS CONSECRATIONEM, ET AQVÆ BENEDICTAE VSVM

IMPROBANT.

Anno post natū Christum

1180. *Valdenses derident & subsannant omnes benedictiones, quas Ecclesia facit super panem, aquam, & oleum.* Rainerus in fragmento, quod extat apud Claudium Coisordium contra VValdenses, Aeneas Sylulus hist. Bohem. c.35.

1300. *Flagellantes dicebant, aquam benedictam, qua aspergimur in Ecclesiis, nihil habere efficacia.* Bernard. Lutzenb.

1315. *Gualterus Lollardus consecrationes & benedictiones salis & aquæ nihil esse dicebat.* Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, de anno 1315.

1400. *VVicleniſtæ dicunt, benedictiones salis, aquæ, vini, & olei nihil habere efficaciæ.* Bernard. Lutzenb.

1430. *Thaboritæ baptisma simplicis vndæ volunt, nullam aquam benedicunt.* Aeneas Sylulus epist. 130.

1500. *Pigardi simplici aqua baptizant, nec salem, nec aquam benedicunt.* Ioannes Schlechta epistola ad Erasmum.

1520. *Martinus Lutherus,* libro de visione Danielis contra Catharinum, *damnat omnes creaturarum benedictiones.*

1540. *Ioannes Caluinus,* lib. 4. Institut. c. 10. §. 20. *ait aquæ lustralis institutionem nullo modo à spiritu Apostolico proficisci potuisse, quandoquidem nihil aliud sit, quam baptismi profanatio, & quasi repetitio.*

Cap. 15. §. 19. *Inuenta est,* inquit, *aquæ benedictio, vel potius incantatio, quæ veram aquæ consecrationem pollueret.*

1560. Magdeburgenses Centur. 2. c. 2. fol. 121. *Ascribunt aquæ consecrationem Alexandro Primo. Verum hæc omnia Ethnico alicui Pontifici, qui tum Romæ adhuc sua collegia habebat, potius tribui possunt, quàm Episcopo Ecclesiæ.*

1570. *Tilmannus Heshusius inter sexcentos Papistarum errores, loco 27. ponit vsum aquæ lustralis, quam vocat manifestam magiam, præter verbum Dei.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Num. 8. *vers.* 6. Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, & purificabis eos iuxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ.

Numer. 19. 20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ: quia sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus.

Ephes. 2. 2. In quibus aliquando ambulastis, secundùm seculum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ.

1. *Timot.* 4. 4. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per Verbum Dei & orationem.

PROBANT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apostol. lib. 7. cap. 44. Postea venit ad aquã, & benedicit, ac laudat Deum omnipotentẽ, Patrẽ Vnigeniti Dei, &c. Et nunc deprecetur sacerdos instante baptismo, & dicat: Aspice è cælo, & sanctifica hanc aquam: tribue autẽ gratiam, & vim, & qui baptizatur secundùm mandatum Christi tui, cum eo crucifixus, commortuus, cõsepultus, & consuscitatus sit, in adoptionem, quæ in eo fit, vt mortuus quidem fit peccato, viuat autem iustitiæ.

Lib. 8. cap. 29. Si Episcopus non aderit, benedicat Presbyter præsente Diacono. Dicat autem in hũc modum: Domine Sabaoth, Deus virtutum, qui dedisti aquam ad bibendum, & oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ. ipse etiã nunc sanctifica per Christum hanc aquam & oleum, ex nomine eius, qui obtulit, & tribue ei vim sanandi, & depellendi morbum, fugandi dæmones, expellendi insidias, per Christum spem nostram.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 2. At verò Pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrē prosicifcitur, eiusque aquas sancta prece, ac inuocatione sanctificans, terque in eas ad crucis effigiem sanctissimum fundens vnguentum, illasque hoc ritu perficiens, iubet adferri hominem, &c.

Constantinus Magnus. 320.

In donatione: Benedicto fonte, illic me trina mersione vnda salutis purgauit.

Concilium Nicænum Primum. 325.

Canone 68. Arabico: Transacto anno, debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in Baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma, sed sicut oleum infirmorum, & sicut aqua ad mundationem immunditiæ eorū, qui comederunt morticinium. Et sic debet benedicere ijs sacerdos, & aspergere eos aqua ista. Et ipsi etiā, qui asperguntur, debent lugere, & mundabuntur ab immunditia sua, remittetur que eis peccatum.

Basilius Magnus. 370.

In Psal. 28. In vniuerso orbe baptismatis administratur mysteriū, diuina inuocatione aquarum sanctificante naturam.

Libro de Spiritu sancto cap. 27. Consecramus aquā baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum, qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne à tacita secretaque Traditione?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechef. 3. Nam & illa, quæ in aris offeruntur, cùm natura sint pura, inuocatione dæmonū impura efficiuntur: sic contra aqua simplex per sancti Spiritus Christi & Patris inuocationem accepta virtute sanctitatem consequitur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Orat. de Baptismo: Audi igitur contra à nobis, quòd aqua, quę benedicitur, purgat & illuminat hominem.

Orat. aduersus eos, qui differunt baptisma: Prudenter reputans, quod omnis locus communis est Domino, & omnis aqua apta est ad vsum baptismatis, si modò inuenerit fidē eius, qui id accepit, & benedictionem sacerdotis sanctificantis.

Epiphanius. 380.

Hæresi 30. Templum autem maximum prius in vrbe fuit, & puto Adrianum hoc vocatum fuisse. Cùm verò hoc Adrianum imperfectum permansisset, ciues ad publicum balneum id instaurare conabantur: quo comperto, Iosephus ex hoc occasionem habebat, & vbi inuenisset id per lapides quatuor cubitorum, ac quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere Ecclesiæ structuram. Erat autem opus calce, & alia materia. Caminos itaque extra vrbem multos facere iussit, fortè septem numero: fornaces autē vernacula lingua vocant. At verò callidi Iudæi à præstigijs apud ipsos fieri solitis non abstinuerunt. Incantationibus enim quibusdam, ac curiosa sedulitate ignem ligare ac disperdere generosi illi aggressi sunt, sed non perfectè potuerunt. Cessabat itaque ignis, & non operabatur: sed extra propriam, vt ita dicam, naturam cōstitutus erat. Vbi autem hi, qui combustilem materiam igni addere iussi erant, ligna videlicet, siue sarmenta, nihil effecissent, Iosepho rem ipsam significārunt. Commotus igitur vir ipse, & zelo Domini correptus, extra vrbem currit: & vbi aquam in vase afferri iussisset, accepto vase aquæ, coram omnibus magna voce crucis signaculum proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu sic dixit: In nomine Iesu Nazareni, quem crucifixerūt Patres mei, & omnium horum circunstantium, fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis incantationis & magiæ, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentię ignis ad perficiendam domū Domini: & sic accepit aquam in manum, & de aqua singulos fornaces respersit, & dissoluta sunt incantamenta, & ignis coram omnibus emersit. Turbæ verò pręsentes clamore edito: Vnus Deus, qui Christianis auxiliatur, secesserunt.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Lib. 1. Paschali: Aqua in baptismate aduentu Spiritus sanctificatur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psal. 22. Aqua primatum tenet in elementis: sed cùm aquæ elementum acceperit Spiritum S. fit Sacramētum, & iam non erit aqua potationis, sed sanctificationis: non erit aqua communis, sed refectionis. Per istam aquā educit purgatos, facit perfectos, ratione charitatis & gratiæ, illuminans & replens eos, vt vbi abundauerat peccatū, faceret diuites in gratia. Rom. 5.

Sermone in Pentecoste de Spiritu sancto: Spiritu S. sacerdotes ordinantur, Doctores declarātur, vnguentum consecratur, aquæ purgantur, dæmones abiguntur.

Palladius. 400.

Historiæ sanctorum Patrum cap. 19. & 20. Aegyptius quidam captus amore cuiusdā mulieris ingenuæ, quæ viro nupserat, cùm non posset eam inescare propter pudicitiam & castitatem erga suum maritum Parthenicum, conuenit improbus præstigiatorem, dicens: Aut eam incita, vt me amet: aut arte tua effice, vt eius maritus eam dimittat. Cùm ergo præstigiator satis ab eo accepisset, vsus est suis præstigijs, & incantationibus: & cùm non posset eius animum mouere, vt ei assentiretur, efficit, vt videretur ijs, qui eam intuebantur, equa. Cùm ergo foris venisset eius maritus, aspexit vxorem suam in forma equę: cumque in suo lecto cubuisset, alienum ei videbatur, quòd in suo cubili equa iaceret. Flet ergo maritus eius, & lamentatur, quòd vxorem nō inueniat, & quòd existimans se alloqui bestiam, responsum non assequatur, &c. Quæ cùm esset adducta ad Macarium, aquam benedixit, in caput eius nudum effudit, statimque effecit, vt omnibus videntibus fœmina videretur.

In vita Macarij apud Surium: Posthæc adducitur ad Macarium in mei præsentia puer quidam, qui sæuissimi dæmonis spiritu laborabat. Cumque vnā super caput eius manum posuisset, & ad cor ipsius aliam, tamdiu deprecatus est Deum, quamdiu suspendi in aëre eum faceret: qui puer in morem vtris totus inflatus, supra quàm æstimare quis posset, intumuit, & subitò aquam ex omni parte membrorū cum clamore maximo vocis effudit. Itaque omni illo tumore residente, ad pristinam sui corporis redijt sanitatem. Quem sancto perunctum oleo, & benedicta perfusum aqua, proprio reddidit patri, præcepitque, vt per quadraginta dies nec carnes eum edere, nec vinum bibere permitteret, & sic eum perfectæ reddidit sanitati.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 15. cap. 4. Abbas Abrahā cùm metēdi gratia ad Aegyptū de eremo diebus Quinquagesimæ perrexisset, & à muliere quadam paruulum suum lactis inopia iam tabidum atque seminecem præferente lachrymosis precibus fuisset obstrictus, calicem ei aquæ potandum impresso crucis signaculo dedit, cuius haustu cōfestim mirum in modum arida iam penitus vbera copia lactis redundante confluxerunt.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. hist. lib. 5. cap. 21. Venit fortè Apameam Præfectus Orientis, duobus ducibus, cum duobus hominum millibus comitatus: qui quidē plebe,

...xerat, totam domum aspergens, eam à spiritibus immundis liberauit.

Seuerus Alexandrinus Patriarcha. 700.

De ritibus Baptismi. *Sacerdos dicit:* Domine Deus Creator omnis creaturæ, visibilis pariter & inuisibilis, respice in hanc creaturam, istas videlicet aquas, & inde ijs redemptionis gratiã, benedictionem Iordanis, sanctitatem Spiritus. Fugiãt ab ijs omnes, qui lædunt figmentum manuũ tuarum, quoniam nomen tuum Domine inuocatum super ijs est. *Hic ter insufflat sacerdos in aquas in figura crucis, & pronus ait:* Collidatur, ô Domine, caput draconis illius homicidæ subter signaculum crucis tuæ, & fugiant tenebriones inuisibiles, atq; aerei, neque delitescat illis aquis tenebrosus dæmon, neque cum ijs, qui baptizantur, descendat impurus tenebrarum spiritus, obsecro à te Domine Deus, quoniam fœdissimas cogitationes loquitur cum mentis emotione. (*Tum suspendit vocem sacerdos, & qualibet inuocatione facit quatuor cruces super aquas, digitumq; suum demittit primùm ab Oriente, dein ab Occidente, tum à Septentrione, & Meridie aquarum.*) Sed tu Domine infer eas cruces aquis istis. Aquæ quietis, aquæ lætitiæ, aquæ secretò reconditæ in morte vnici Filij tui, aquæ expiationis omnis labis & immundiciei, tum carnis, tum spiritus purgatrices, vinculorum solutio, noxarum remissio, &c. Miserere nostri omnipotens Deus, & super istas, quæ sanctificantur, aquas, ex apparata habitatione tua, & è sinu tuo nequaquam spectabili immitte Paracletum tuum.

Leo Imp. 880.

In Encomio Ioannis Chrysostomi. Cùm Sanctus aquã attulisset, rogat Episcopum, vt facto signaculo ægrotæ mulieri aquam aspergat. Hoc cùm factum esset, statim mulier accepit sanitatem.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Ioannis Chrysostomi: Ioannes calamitatis infirmi pueri misertus, aquam iubet afferri: quã cùm ter quidem signasset in nomine S. Trinitatis, & ter ea aspersisset illum, qui ægrotabat, sanum, & à morbo liberum reddidit ei, quæ genuerat.

In Martyrio Stephani Romani Pontificis cap. 4. His auditis, statim beatus Pontifex hominem illum adduxit ad locum quendã, qui vocatur Titulus Pastoris, cumq; & ipsum, & eius filiam Catechismo instruxisset, iussit eos ieiunare vsque ad vesperam. Cùm autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, & Nemesium in aquã demisit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Euthymius. 1080.

Parte 2. Panopliæ tit. 20. Crux manu signata res omnes sanctificat, quibus adhibetur, vt aquam baptismi, & oleum, & Chrisma.

Mar- Michael Chindisi, filius Eliæ Patriarchæ Antiocheni Anno 1167.

Lib. Ceremonialis, seu de ritu consecrationũ: Dicimus, quod hæc aqua benedicta fuit instituta in Sede Antiochena Syriorũ à tempore Apostolorũ sanctorum, sed ordine determinato, ac præfixo ritu non vtebantur vsq; ad tempora Domini Iacobi, qui fuit ordinatus Episcopus ciuitatis Ve-hoia anno 6[illegible]. & D. Gheuardi Edaame, qui fuit ordinatus Patriarcha anno 6[illegible]. Verùm D. Iacobus ritum ordinemq; eius annotauit in libro suo Thesaurorum cap. [illegible] Gheuardus autem scripsit, ac disposuit, & confirmauit eadem in cap. 3. libri, quem fecit aduersus Macedoniũ, cum super fundamenta Acoluthiæ (quæ labore & diligẽtia S. Proculi Cõstantinopolitani constituta fuit) fabricasset eam, quam sanctam Acoluthiam scripsit cap. [illegible] sui libri, qui appellatur Ecclesiasticus. Et confirmarunt, ac firmiter stabilierunt eam hi duo præfati Sancti ex reformato exemplari magni Epiphanij, &c.

In cap. 21. suæ Syntaxeos: Acceperunt enim omnes præfati modum ordinis eiusdem orationis & vsus ex Clemente Pontifice Romano, qui eius ordinem incœpit, dedit, ac posuit in Ecclesia, cùm eleuaret ac sublimaret eam in Acoluthiam Apostolicam, quemadmodũ attestati sunt isti SS. Patres, & alij, præter eos, vt Eusebius, Laodiceus, Anatolius, Eusebius, Gregorius Neocæsariensis, Ephræm, Basilius, & præter hos multi alij. Verùtamen isti, qui commemorati sunt, diligenter laborârunt, ordinârunt, statueruntq;, deinde necessarium esse fidelem quemq; sanctam Ecclesiam ingredientem signari debere hac aqua in modum crucis, vel aspergatur necessarium fore, & postea accedere ante sancta Sacramenta. Ac etiam subinde statuerunt, quòd aut in die Epiphaniæ, vel in die Cœnæ Domini decentissimum est vt benedicatur, ac aduertenter custodiatur, seruetur q; à festo ad festum, vt supra, in phialis integris vitreis. Dixerunt autem, quòd si necesse fuerit ex aliquo accidenti aquam consumi, ac in Ecclesia non reperiri, permittit necessitas denuò posse benedici, eo tempore, quo deficit, & decreuerunt: decentissimũ esse eam Episcopũ benedicere. At cùm Episcopus non occurreret, concesserunt vt Archipresbyter eam benediceret, & ordinârunt vsum ac ministerium illius benedictioni accommodatum. Hoc autem fecerũt propterea, quia inuentæ sunt nationes ex fidelibus, sub cura & potestate Sedis Antiochenæ existẽtes, diuersi ritus, & habitibus patriæ, distantes, ac idiomate differentes, qui æstimârunt, ac acceperunt hanc aquam, sicut aquam baptismi, & legebãt super eam orationes, quæ aquæ baptismali propriæ sunt. Quocirca coacti sunt adducere demonstrationes, testimonia, & rationes, nempe quòd hæc aqua benedicta differebat ab ipsa baptismatis, sicut differt & distat oleum benedictum ab oleo sancto Chrismatis, & Sacramenta viuificantia à pane benedicto, sed nõ consecrato, & propterea elegerunt, & ordinârunt, vt ad hanc benedictionem deseruirent Psalmi & Lectiones ei accommodatæ ex lege Mosi, ac Prophetis, Actibus quoque Apostolorum, nec non ex Euangelio, vitæ cantus, ac sacræ nuncupatæ, & compleuerunt hanc benedictionem per orationem, quæ propria est ei.

NOSTRA MEMORIA RITVM benedictionis aquæ adhuc seruant Ecclesiæ

In Græcia.

Euchologion Græcorũ fol. 112. *In Ordine paruæ benedictionis.* Pro huius aquæ sanctificatione, virtute, & operatione, & Spiritus S. missione, Orem'.
Chorus: Kyrie eleison.
Pro accessione in hanc aquam purgatiuæ supersubstantialis Trinitatis operationis, Oremus.
Chorus: Kyrie eleison.
Vt hæc aqua fiat animarum, & corporum medela, & omnis imminẽtis exercitus auersio, Orem'.
Chorus: Kyrie eleison.
Vt demittas in ipsam gratiam redemptionis, & benedictionem Iordanis, Oremus.
Chorus: Kyrie eleison.
Vt Dominus Deus constituat filios & hæredes regni ipsius per huius aquę transumptionẽ & aspersionem, Oremus.
Chorus: Kyrie eleison.
Deinde dicit hãc Orationem: Domine Deus noster, qui magnus es consilio, & operibus admirabilis, qui ex luto viuentes oculos operatus es, & lauare iussisti, lumen habitare præparasti verbo, qui ad uersan-

uersantium passionum turbines, turbas, & dolorem ferentes, voluptatum turbas recondere facis. Tu humanissime Rex, qui dedisti nobis niueo fulgore lucentem ferre stolam ex aqua & Spiritu, etiam per huius aquæ transumptionem, & aspersionem tuam, nobis demitte benedictionem abstergentem passionum sordes, &c. Inclina Domine aurem tuam, & exaudi nos, qui in Iordane baptizari passus es, & sanctificans aquas, benedic etiam nos, per inclinationem propriæ ceruicis significantes ipsum seruitutis statum, & fac nos dignos impleri sanctificatione tua, per huius aquæ transumptionem, vt sit nobis Domine in salutem animæ & corporis.

Deinde capiens pretiosam crucem benedicit aquas, ter demittens, & attollens ipsam rectam. Mox post sanctificationem sic aspergit totum populum, & mansionem: populus autem canit præsentem versiculum: Pauperes sancti fontem medicinę possidentes, remedia prębete omnibus indigētibus, tanquā maximis muneribus digni effecti à perenni fonte Saluatore nostro: dicit enim vobis Dominus tanquam imitatoribus Apostolorum: *Ecce dedi vobis potestatem contra Spiritus immundos, vt ipsos eijciatis, & curetis omnem infirmitatem, & languorem.*

In Armenia.

Pontificale Armeniorum: *In Canone benedictionis aquæ:* Adiuro te creatura aquæ in nomine ✠ Patris omnipotentis, & in nomine Iesu ✠ Christi Filij eius Domini nostri, & in virtute Spiritus ✠ sancti, vt fias aqua adiurata & benedicta ad propulsandam & effugandam omnem potestatē inimici, & eundem inimicum eradicare valeas, vnà cum angelis suis apostatis per virtutem eiusdem Domini nostri Iesu Christi.

Adiuratio aquæ: Adiuro te substantia aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Filij eius Iesu Christi, & in gloria sancti Spiritus, vt fias efficax per adiurationem homini, ad fugandam nequitiam Satanæ, & ipsum Satan valeas radicitus euellere cum omnibus angelis eius.

Oratio aquæ: Domine Deus Saluator hominū, qui cōfirmasti vniuersa super aquas, inclina ad preces nostras, & hanc *(vnam ex quatuor elementis)* aquam præparatā multiplici vsui benedic ✠ per infusionem gratiæ tuæ, ad effugandas dæmones, ad pellēdos morbos, & ad omnia, quæ resperserit, in domibus & locis Christianorum mundanda, & ad propulsandum malū, & etiam in quem locū peruenerit, recedat spiritus nequam, & morbus, & immunditia, & aura corrumpens, & omnes insidiæ dæmonum, & tribuat sanitatem propter inuocationem sancti nominis tui, & potentiam Domini nostri Iesu Christi.

Et hic miscetur sale aqua, & signatur ✠ cruce cum gratiarum actione, seruaturque in Ecclesijs.

Benedictio aquæ: Deus, qui ob salutem humani generis tribuisti in manu præcipuorū Sacramentorum aquæ substantiam, intēde nunc Domine voci precationum nostrarū, & elemētali aquæ huic, quæ est purgatrix corporalium sordium, virtutē benedictionis tuæ infunde, vt creatura hæc tua, quæ inseruit venerabili tuo Sacramento, effectū nunc sumens diuinæ gratiæ, abijciat dæmones, morbosq; pellat, vtq; domus, vel loca fidelium, in quibus hæc aspersa fuerit, careant omni immunditia, liberentur ab omni nouo flagello, neque in illis vltra residat spiritus pestilēs, nec aura corrumpens, & recedant omnes insidiæ latentis inimici, & si quid fuerit contrarium vel obnoxium incolumitati, seu etiam quieti habitantium in dictis locis, aspersione huius aquæ annihilatū effugiat, vt salus expetita per inuocationē sancti nominis tui defensa sit ab omnibus impugnationibus. Per Dominū nostrū Iesum Christū. *Hic Sacerdos accipiat sal, & in crucis forma mittat in aquam, dicendo:* Commistio hæc salis & aquæ fiat in nomine ✠ Patris, & ✠ Filij, & ✠ Spiritus sancti.

Oremus. Deus inuictæ virtutis auctor, & indeclinabilis imperij rex, qui semper magnificus es, & potens triumphator, qui reprimis vires dominationis aduersarij nostri, qui satanicam virtutem, & iracundiam omnipotenti virtute tua expugnas, nunc cum timore & tremore supplices deprecamur te, vt hanc creaturam salis & aquæ dignanter suscipias, & gratia tua illustres, & tua solita pietate sanctifices, vt vbicunque fuerit aspersa hæc, per inuocationem nominis tui sancti omnis impugnatio immundi Spiritus abijciatur, terrificusque conatus venenosi inuisibilis serpentis procul pellatur, & gratia Spiritus tui sancti vbiq; nobis exposcentibus tribuatur. Amen.

Diebus Dominicis hora competenti secundùm consuetudinem sacerdos genibus flexis coram sancto altari illud primùm aqua benedicta aspergit, tum populum, & interim canitur versiculus: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, &c.

Ecclesia Syriaca, siue Chaldæa.

Ex libro Ceremoniali, seu de ritu consecrationum Mar-Michaelis Chindesi, filij Eliæ Patriarchæ Antiocheni, quem scripsit anno 1167. Ordo seruandus circa orationes & Lectiones dicendas in aquæ benedictione hic est. Sustollens minister Diaconus vas huius aquæ, quo scilicet vtuntur passim ad eam aspergēdam, cum altero vase hoc maiore ad modum peluis, incedens, & cum eo totus cleri apparatus præcedens, dicunt suaui quadam modulatione ex Psalmo: *Vox Domini super aquas multas.* Et illud. *Viderunt te aquæ Deus, viderunt te, & timuerunt.* Cùm verò ministrata fuerint prædicta vasa vsque ad locum, vbi aqua est benedicenda, qui sustulit vas illud paruum aquæ, collocet illud super mensam, vel sedem aliquam ante presbyterium Capellæ, præparatam crucem Cantores pariter super dictam mensam ponentes, rectè collocent in suo stipite, & qui benedicit aquam, incipiens sic dicit: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut,* &c. dicentes Chori hinc inde dispositi responsa alternatim Psalmi: *Miserere mei Deus.* Deinde Orationes Chonune appellatæ in secundo tono alternatim pariter cantentur cum cantico: *Cantate Domino dulciter:* & deinde: *Magnificat anima mea Dominum,* &c. Deinde Orationes Sedro: deinde qoloququoio sic appellatæ: deinde Psalmus; *Quid est tibi mare quod fugisti,* eodem ordine alternatiuo seruato: deinde leguntur Lectiones Mosi ex Genesi: *Et seruum Abraha decem camelos,* vsque, *nuntiauit fratri suo verba hæc.*

Deinde dicuntur Litaniæ, postea Sedro, altera scilicet oratio prænominata, deinde, *Sapientia diuina animaduertis.*

Demum oratio, quæ sequitur in hunc modum: Magnus es nimis Domine, & mirabilia opera tua, & non est sermo sufficiens, qui laudem & gloriam admirādæ tuæ maiestatis intellectu personare queat, &c. Tu Domine, qui hominem diligis, veni etiam nunc mediante descensu Spiritus sancti, & benedic aquas istas: tribue illis gratiam Iordanis ✠, fac eas benedictionis fontes, munera sanctitatis, relaxationem & expiationem peccatorum ✠, sanitatem infirmorum ✠, auxilia debilium, quibus appropinquare nequeunt aduersæ virtutes, plenas Dei virtute, adeò quòd omnes, qui fuerint hac aqua respersi, & qui ex his cōmunicauerint

✠, in animarum medicinā & corporum ✠, in expiationem siue mundationem passionum vel concupiscentiarum, in sanctificationem domorum ✠, custodiā aduersitatum ac malorū omnium. Tu enim es, qui per aquam & Spiritum renouasti naturam nostram, quæ ob peccatum tabefacta fuerat. Tu es, qui tempore Noë aquis peccatum demersisti. Tu es, qui genus Hebræorum per aquas maris à seruitute Pharaonis liberasti. Tu per ignem & aquas per manus Eliæ Prophetæ liberasti Israel ab errore Baal, & benedicens tu aquas istas per gratiam tuam, concede omnibus illis, qui tetigerint eas, aut eis communicauerint, aut quouis modo recta fide vtantur, ✠ benedictiones sanctitatis, ✠ mundam sanitatem, medicinale restauratorum refrigerium, auxilium, liberationem à passionibus animæ & corporis, vt per elementa, & homines, & Angelos, & per visibilia scilicet & inuisibilia laudetur nomen tuum per omnia honorabile & benedictum, Deus noster cum Patre, & Spiritu sancto, ex nunc, & vsque in seculorum secula. *Clerus respondet*, Amen.

Ecclesia Æthiopum in India.

Libro sacerdotali, quem Sincsar appellant: *Sacerdos aquam benedicturus, signat se prius signo Crucis, præmissaq; ex animo oratione Dominica, recitat reuerenter Psalmum* Miserere mei Deus, *ac deinde dicit orationem, quæ sequitur:*

Gratias agimus, siue benedicimus ei, qui fecit bona super nos, Deo videlicet misericordiæ, Patri Domini nostri Iesu Christi. Orate: Domine Deus incipe omnia, Pater Domini nostri Iesu Christi, gratias agimus tibi propter omne opus, quatenus liberasti nos, & auxilio fuisti nobis, & custodisti nos, defensorq; factus es nobis, corroborasti ac peruenire fecisti nos vsque ad hanc horam, & propter hoc petimus ac requirimus, ob aduentum tuum amore ipsius hominis mundo exhibitum.

Hîc dicit Diaconus: Attendite, & expetite.

Deinde dicit Sacerdos: Da nobis perficere hunc diem sanctè in omnibus temporibus vitæ nostræ, in omni pace cum timore tuo: ✠ omnem autem seruitutem, vel inuidiam, ac omne consilium, & Satanæ omnia opera, consiliumq; hominum malorum, & inimici secretum, incursum scilicet aduersus nos ac molestiam ✠ fac distare, & recedere à me pariter, & ab omni populo tuo, ac etiam ab isto loco sancto tuo, omnia deinde bona, quæ bonificant, & quæ etiam viuificant, præcipe vt ea loquamur, &c.

Hîc legitur Euangeliū S. Ioannis, &c. Deinde Marci, &c. Demum submissa voce claudit hanc benedictionem cum Credo, & Aue Maria.

In Ordine Baptismi Aethiopum: *Postea dicit sacerdos sequentem orationem super fontem:* Deus Prophetarum, Domine Apostolorum, qui nuntiasti aduentum Christi tui per os Prophetarum sanctorum, antequam mitteres Ioānem Prophetam, qui præcederet ante te, rogamus te, & quæsumus ô amator humani generis pro famulis tuis, qui venerunt ad te, & virtus tua adsit huic fonti, &c.

Et insufflat in aquam in modum crucis, dicens: Sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, & sint in ablutionem regenerationis, & in vitam æternam, Amen. O sancte tona super hanc aquam, & da ei gratiam, salutem, & benedictionem Iordanis, vt ab ea fugiant omnia, quæ malignantur aduersus creaturas tuas.

Diaconus dicit: In Orientem aspice sacerdos, & dissipentur coram signo crucis omnes vires eorum, qui sunt in aqua & terra, qui non videntur, nec lateat in hac aqua superbia tenebrosa, nec descendat cum ijs, qui baptizantur, malignus spiritus, qui obtenebret eorum mentem, & perturbet cor. Rogamus te omnes, Domine, vt facias hanc aquam esse aquam quietis, Amen, &c. Aquam salutis, Amen. Vt sit in ablutionem turpitudinis animi & corporis, Amen. Aqua in absolutionē & remissionem omnium peccatorum, Amen: lumē animæ & corporis, Amen: ablutio in regenerationem, Amen. Domine Deus noster, qui sedes super Cherubin, intende oculos; qui habitas in cælo, aspice, & visita creaturam tuam: da huic aquæ donum Iordanis magnum, potens, & cæleste, & descendat Spiritus sanctus super eam, Amen. Dona ei benedictionem Iordanis, da ei virtutem, vt sit aqua vitæ, aqua sanctitatis, aqua mundationis peccatorum, Amen: aqua lotionis & regenerationis, Amen. Dona ei, vt si quis est latens extra eum spiritus malignus, non reuertatur amplius ad eos, qui baptizantur, Amen: nec spiritus diei, Amen: nec spiritus noctis, Amen: nec spiritus aëris, Amē: nec spiritus superbiæ, qui sub terra est, Amen: at arce omnes malignos spiritus virtute & benignitate tua, & frangantur coram signo crucis Filij tui, Amen.

Zaga Zabo Episcopus Aethiops in confessione fidei Aethiopicæ: Et aqua, qua baptizantur apud nos, Exorcismis consecratur, & benedicitur.

Franciscus Aluaresius lib. de regno Pretiosi Ioannis cap. 37. Monachi & sacerdotes semper habēt in promptu vas æneum aqua benedicta refertum. Nam qui illis in plateis fiunt obuiam, huiusmodi ab ijs aquā cum benedictione petunt, qua cibum & potum aspergunt.

Hieron. Osorius lib. 3. de gestis Emanuelis regis Lusitaniæ fol. 119. Christiani in India in ingressu tēpli perinde atq; nos facimus, lustralibus aquis aspergūtur.

Ecclesia Moscouitica.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiæ Europeæ: Moscoitæ aquam baptismatis pro singulis infantibus consecrant. Quos etiam, qui grauius aliquid deliquerint, aqua sacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel stagno secundum morem consecrato, hauriunt, & pro abstergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo referuant.

Sigismundus Liber Baro &c. in Comment. rerum Moscouitarum c. de Baptismo: Aqua baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portam effunditur.

Antonius Posseuinus commentario primo de rebus Moscouiticis: Aegroti vix vllum remedium adhibent, quàm vel cremati vini, vel aquæ, in quam Sanctorum Reliquias posuerint, potum: vel aquæ, à sacerdotibus orationibus sanctificatæ, aspersionē. D. Nicolaum magnopere venerantur, quem non depictum tantùm, sed penè totum exsculptum vidimus non procul à Nouogardia magna, cùm Monachi nobis obuiā venissent, in altera patina aquam benedictam & crucem, in altera verò panem & sal, vt solent, offerentes.

PROBANT PATRES LATINI.

Alexander Primus. 110.

Epistola ad omnes Orthodoxos: Aquā sale conspersam populis benedicimus, vt ea cūcti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificat, multo magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat. Et si sale asperso per Helisæum Prophetā sterilis aqua sanata est: quanto magis diuinis precibus sacrata 4. Reg. 2

sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, & mundat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis, versutijs homines defendit? Nam si tactu fimbriæ vestimenti Saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, (Marc. 14) quanto magis virtute sacrorum ipsius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? *Nota quòd ait: Benedicimus. Non enim hic Alexander, vt quidam hoc loco non satis intellecto asserunt, primus aquam benedici instituit, sed hoc ab Apostolis manasse supra ex Clemente probatum est. Vnde non tantùm Latinorum, sed etiam Græcorum, & aliorum Ecclesiæ hunc benedicēdi modū obseruant, & magnifaciunt. Verùm hic Pontifex consuetudinē Romæ benedicendi aquam hic approbat, & ab omnibus sacerdotibus faciendū esse mandat.*

Tertullianus. 200.

De Baptismo cap. 4. Omnes aquæ de pristina originis prærogatiua sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo. Superuenit enim statim Spiritus de cælis, & aquis superest, sanctificās eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt.

Cap. 9 Hæc est aqua, quæ de comite petra populo defluebat: Si enim Petra Christus, sine dubio aqua in Christo baptismum videmus benedici.

Cyprianus. 250.

Lib. 1. Epistol. 12. *Epistol. 70.* Oportet ergo mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere: quia per Ezechielem Prophetā Dominus dicit: *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs vestris.* (Ezec. 36.) Quo modo autem mundare, & sanctificare aquā potest, qui ipse immūdus est?

De stella, & Magis, & Innocentium morte: Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio consecrârunt, tradentes posteris formam, vbi necessitatis articulus excluserit moram, non minus ad lauacrum animę sanguinem efficacem, quàm sanctificatas verbis solennibus aquas; maximè cùm nec sanguinis hoc elemento careat, sed aquarum motu per totum corporis alueū fluat.

Concilium Carthag. 250.

Cap. 18. Sedatus à Tuburbo dixit: In quantum aqua sacerdotis prece in Ecclesia sanctificata abluit delicta, in tantum hæretico sermone velut cancer infecta cumulat peccata. (Apud Cyprianum.)

Ambrosius. 370.

Lib. 1. de Sacramentis cap. 5. Quare prior descendit Christus, postea Spiritus, cùm forma baptismatis, & vsus hoc habeat, vt ante fons consecretur, & tunc descendat, qui baptizandus est? Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismū facit: secundò super creaturam aquæ inuocationē, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Christus autem ante descendit, secutus est Spiritus. Qua ratione? vt non quasi ipse egere Dominus Iesus sanctificationis mysterio videretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 3. Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis ad nullos vsus futurę salutis est. Cùm verò salutaris fuerit crucis mysterio cōsecrata, tunc ad vsum spiritualis lauacri & salutaris poculi tēperatur. Sicut ergo in illū fontē Marach Moyses misit lignū, hoc est, Propheta, ita (Exod. 15) & in hunc fontem sacerdos prædicationē Dominicæ crucis mittit, & aqua fit dulcis ad gratiam.

De Spiritu sancto lib. 1. cap. 7. Habes in Euangelio, quia Angelus secūdùm tempus descēdebat in natatoria, & mouebatur aqua, &c. (Ioan 5.) Quid in hoc typo Angelus, nisi descensionem Spiritus sancti nuntiabat, quæ nostris futura temporibus aquas sacerdotalibus inuocata precibus consecraret?

Augustinus. 400.

Lib. 50 Hom. Hom. 27. Quia baptismus, id est, salutis aqua, non est salutis, nisi nomine Christi cōsecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, cruce ipsius aqua signatur.

De Baptismo contra Donatistas lib. 6. cap. 25. Si nō sanctificatur aqua, cùm aliqua erroris verba per imperitiam precator effundit, multi nō solùm mali, sed etiā boni fratres, in ipsa Ecclesia non sanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerint recitatæ, & multa in eis reperiūtur contra Catholicā fidem. Nunquid si manifestarētur aliqui baptizati, cùm illæ preces super aquam dictæ fuissent, iuberentur denuò baptizari? Quid ita? Quia plerunque precis vitiū superat precātis affectus: & quia certa illa Euangelica verba, sine quibus nō potest baptismus cōsecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuētur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quēadmodum dæmoniū Christi nomine excluditur, &c. Si aliquis malus atque peruersus precem integram dicat, & nulla ex parte fidei Catholicæ aduersam, non ideo ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam afferat precem, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi consecrari non potest: & ipse sanctificat Sacramentum suum.

Serm. 19. de Sāctis: Huius mysterio rudes catechizantur, eodē mysterio fons regenerationis consecratur, eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt.

Constantius Presbyter. 470.

Vita S. Germani cap. 16. Tūc Episcopus inducit me in locū, vbi remissio fit omniū peccatorum, & de more sacerdotali aquis benedictis aquam baptismi mihi tradidit, replens circa me, & in me vniuersa officia gratiæ spiritualis.

Victor Vticensis. 480.

De Persecutione Vandalica lib. 2. Inquit Dominus per visionem ad cæcum: Et illa hora, qua Episcopus benedicet fontē, vt baptizentur accedentes ad fidē, continget oculos tuos, & videbis lumen, &c. Eugenius Pontifex pergit comitante officio Clericorum ad fontem, vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cælum, crispantem benedixit alueum fontis.

Cyprianus Arelatensis. 500.

In vita Cæsarij Arelatensis cap. 19. Elpidius Diaconus & medicus, regię potestati sedulis officijs cum primis familiaris & intimus, diabolica infestatione non solùm diuersis vexabatur insidijs, sed saxorum quoque imbre crebrò in suis ædibus appetitus est. Orat igitur sanctum Cæsariū, vt suis precibus eas mali dæmonis iniurias à se auertat. Venit ad eius domum vir beatus, eamque sanctificaturus benedicta aqua conspergit: mox adeò omnis illa vexatio profligata est, vt deinceps nihil eiusmodi acciderit.

Concilium Agathense. 506.

Apud Gratianū distinct. 50. c. In capite Quadragesimæ: Tunc resurgens Episcopus ab oratione, manus super pœnitētes imponat, aquam super eos benedictam spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum operiet.

Vigilius Papa. 538.

Epist. ad Eleutherium cap. 4. De fabrica verò cuiuslibet Ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco cōsecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerunt, nihil iudicamus officere, si per eam minimè iactetur aqua exorcizata. Quia consecrationem cuiuslibet Ecclesiæ, in

qua

qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantùm scimus esse Missarum.

Gordianus Siculus. 560.

Vita S. Placidi cap. 53. Rogauit idem sanctus Episcopum, vt totius Monasterij ambitum aqua exorcizata respergeret, & orationem daret, sicque in eum sanctus Domini ingressus est cum suis ad habitandum.

Gregorius Turonensis. 580.

De vita Patrum cap. 4. Quintianus Episcopus Hortensiæ veniam benignissimè indulgens, benedictam aquam domui transmisit, illaque per parietes aspersa, omnis ægritudo protinus depulsa est, ac magna ibi virtus apparuit. Nã & qui morbum incurrerant sanati sunt, & qui sanati erant, vltra non incurrerunt.

De gloria Martyrum cap. 25. Tunc cum Exorcismo sanctificata aqua, consperso desuper Chrismate, omnis populus pro deuotione haurit, & vas plenum domũ pro saluatione reportat, agros, vineasque aspersione saluberrima curaturus.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 9. epist. 71. ad Mellitum: Cùm verò Deus omnipotens ad reuerendissimum virum fratrẽ nostrum Augustinũ Episcopũ vos perduxerit, dicite ei, quòd diu mecum de causa Anglorum cogitans tractaui, videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeãt, sed ipsa, quæ in ijs sunt, idola destruantur: aqua benedicta fiat, in ijsdem fanis aspergatur, altaria construantur, Reliquiæ ponantur.

Libro 1. Dialogorum cap. 10. Gothus verba Fortunati Tudertini Episcopi despiciens, cùm ante beati Petri Ecclesiam venisset, equi eius pes lapsus est, qui cum eo corruit, & eius coxa mox fracta est, ita vt in duabus partibus os esset diuisum, leuatusq; in manibus reductus est ad hospitium. Qui festinus misit, & pueros, quos præmiserat, reduxit, & viro venerabili Fortunato mandauit, dicens: Rogo te Pater, mitte ad me Diaconum tuũ. Cuius Diaconus cùm ad iacentem venisset, pueros, quos redditurum se Episcopo omnino negauerat, ad medium deduxit, eosque Diacono illius reddidit, dicens: Vade, & dic domino meo Episcopo: quia maledixisti mihi, ecce percussus sum: sed pueros, quos quæsisti, recipe, & pro me, rogo, intercede. Susceptos itaque paruulos Diaconus ad Episcopum reduxit, cui benedictam aquam Fortunatus statim dedit, dicens: Vade citius, & eam superiacentis corpus proijce. Perrexit itaque Diaconus, & benedictam aquam super membra illius aspersit. Res mira, & vehementer stupenda, mox vt aqua benedicta Gotthi coxam contigit, ita omnis fractura solidata est, & saluti pristinæ coxa restituta, vt hora eadem de lecto surgeret, & ascenso equo ita cœptũ iter ageret, ac si nullam vnquam corporis læsionem pertulisset.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 5. cap. 4. de Ioanne Hagulstadensi Episcopo: Miserat mulieri, quæ infirma iacebat, de aqua benedicta, quam in dedicationẽ Ecclesiæ consecrauerat, per vnum de his, qui mecũ venerant, fratribus, præcipiens vt gustandam illi daret, & vbicunque maximum ei dolorem inesse didicisset, de ipsa eam aqua lauaret. Quod vt factum est, surrexit statim mulier sana, & non solùm se infirmitate longa carere, sed & perditas dudum vires se recuperasse sensit.

Vita S. Cuthberti cap. 25. Veniens ad ægrotum, statim benedixit aquam, dedit ministro Comitis dicens: Vade, præbe languenti: qui dictis parens, attulit aquam ægrotanti; quam dum tertiò ori eius infunderet, continuò contra morem se demisit in soporem.

Cap. 29. Cumque lotis de more hospitalitatis manibus resedisset Antistes, cœpit Comes referre illi de languore coniugis desperatæ, obsecrans, vt ad aspergendam eam aquam benediceret. Annuit deprecanti vir Dei, & allatam benedicens aquam, dedit Presbytero, præcipiens vt super languidam aspergeret. Qui ingressus cubiculum, aspersit ægrotam & lectulum eius: sed & os illius aperiens, gustum salutiferi haustus immisit: mox vt eam aqua benedicta tetigit, plenam mentis & corporis sanitatem recepit.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 6. cap. 77. In Sabbato sanctæ Paschę vel Pentecostes, si qui velint aquam consecratã ad aspersionem in domos suas recipere, ante Chrismatis infusionem accipiant.

Æmoinus. 825.

Lib. 1. cap. 16. Exornatur Baptisterium, descendit rex, velut alter Constantinus, in sanctificatum fontis alueum.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 29. Aquam aspersionis cum sale benedici, & in habitaculis fideliũ spargi, Alexander Papa constituit. Sicut enim populus prior, legalibus institutis deseruiens, sanguine lustrabatur, ita nouus Christianorum populus Baptismi Sacramento renatus dignè aqua benedicta aspergitur: vt sicut sanguis agni in postibus ad repellendum percussorem ponebatur, ita mysteriũ aquę corpora, & loca muniat renatorũ. Exod 12. & 24.

Vita S. Galli lib. 1. cap. 6. Beatus Columbanus iussit aquam adferri, & benedicens illam aspersit ea templũ, & dum circuirent, dedicarunt Ecclesiã.

Grimoldus Abbas. 830.

Lib. Sacramentorum cap. 115. *Benedictio aquæ:* Deus, qui ad salutem humani generis maxima quæque Sacramenta in aquarum substantia condidisti, adesto propitius, purificationibus pręparatis virtutem tuæ benedictionis infunde, vt creatura ministerijs tuis seruiens, ad abijciendos dæmones, morbosque depellendos diuinæ gratię sumat effectum, vt quicquid in domibus, vel in locis fidelium hæc vnda resperserit, careat immunditia, liberetur à noxa, non illic resideat spiritus pestilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidię latentis inimici, & si quid incolumitati habitantium inuidet, aut quieti, aspersione huius aquæ effugiat, vt salubritas per inuocationem tui nominis expetita, ab omnibus sit expugnationibus defensa.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib. 1. cap. 25. De Consecratione Baptisterij: In prima oratione mundatur & serenatur habitaculum hospitis, qui Deum debet suscipere, & deprecatur eius aduentus, &c. Eiecto illo hospite, munitur aqua crucis signaculo, vt non habeat locum redeundi diabolus. Per inuocationem sanctæ Trinitatis, exemplo baptismi Christi, Trinitas adest in nostro baptisterio per inuocationem sacerdotis. Prima benedictio Patrem inuocat, quæ dicit: *Benedico te creatura aqua per Deum viuum*, &c. Secundæ benedictioni Filius adest: Benedico te & per Iesum Christũ Filium eius vnicum, &c. Spiritus sanctus introducitur in nouissimo, & est omnis deprecatio, vt sicut Dominus iussis suis aquam fecit obtemperare in superioribus miraculis, ita & nunc eo iubente efficiatur non solùm habilis ad abluenda corpora, sed etiam ad purificationem mentis.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione cleri lib. 1. cap. 25. Sicut aqua expurgat exterius corpus, ita latenter eius mysterio per Spiritum sanctum purificatur & animus, cuius sanctificatio ita est. Inuocato enim Deo descen-

dit Spiritus sanctus de cælis,& medicatis aquis sanctificat eas de semetipso,& accipiunt vim purgationis,vt in eis caro & anima delictis inquinata mundetur.

Cap.28. Post hęc consecratur fons, & ad ipsum baptismum Catechumenus accedit.

Lib.2.cap.55. Benedicitur sal & aqua in diuersos vsus fidelium: ad homines infirmos, contra phantasiam inimici,ad morbos auferendos.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita S.Gregorij lib.2.cap.37. Præcepit quoque Gregorius,vt in Anglorum gente idolorum fana non destrueret, sed sanctitatis aqua respersa in Basilicas dedicaret.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 9. *Extende*, inquit, *manum super mare*: in signum huius manus extentæ, & venti flantis adhuc in Ecclesia in Sabbato Paschali sacerdotes aquas baptismi consecrantes,findunt aquas manu, & sufflant eas flatu, & apponunt cereum accensum, in typum columnæ ignis, quæ præcedebat eos per noctem.

Concilium Nannetense. 900.

Cap.4. Cùm Sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe,quàm citius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum,& per omne cubiculum aspergat cum Antiphona: *Asperges me Domine hyssopo*,&c. Et Versu: *Exurgat Deus.*

Cap.5.(vt citatur à Rhegino ne lib.1.de disciplina Ecclesiastica cap. 110. & apud Burchardum: Omnibus Dominicis diebus quisquis Presbyter in sua Ecclesia ante Missarum solénia aquam benedictam faciat in vase mundo,& tanto mysterio conueniente, de quo populus intrans Ecclesiam aspergatur,& pro animabus ibidem quiescentibus oret, qui volet in vasculis suis excipiat ex ipsa aquam, & per mansiones, & agros,& vineas, & super pecora quoque sua,atque super pabula eorum, nec non super cibum,& potum conspergat.

Ratherius Veronensis. 940.

In vita S.Vrsmari: Vir Domini pręcepit sibi aquam cum sale deferri, quibus benedicens iussit spargi per cuncta Monasterij loca, & sic omnis pauor cum authore suo Satana discessit.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Vita S.Aechardi cap.15. Erat planè viro Dei familiaris consuetudo,cùm fratres post labores diurnos somno recrearentur, vt pastor sollicitus supra gregem Dominicum vigilias insomnes duceret, & claustra Monasterij, & singula familię Dei habitacula precando muniret, crucem Dominicam secum gestans, & aquam exorcizatam ad effugandas importuni hostis insidias.

Burchardus VVormatiensis. 1010.

Admonit.32. Omni die Dominica ante Missam aquam benedictam facite,vnde populus aspergatur,& ad hoc solum vas habete.

Petrus Damianus. 1050.

Epist.15.de contemptu mundi c.18. Huic Presbytero planè tantam diuina dispensatio contulerat gratiam, vt cùm sanctificatam à se aquam frugibus per agros aspergeret: non vlterius vermiculorum,non erucarum, non denique locustarum fruges lęsura pestis aliquando remaneret,sed mox agmine facto omnes abscederent, postquam eos aquæ sanctificatio conspersisset.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap.46. Alexander Papa,quintus à B.Petro constituit, vt sal & aqua benediceretur ad conspergendum populum, & habitacula eorum:quod & nos in omni Dominica iuxta Canones sequimur.

Iuo Carnotensis. 1090.

Sermone de Sacramento Dedicationis: Primò itaque aquam benedicimus,cui & sal admiscetur: Aqua etenim pœnitentiæ figuram gerit,quę velut aqua peccatorum maculas abluit: quam tunc benedicimus, cùm virtutem pœnitentiæ populis ad fidē venientibus prædicamus. Cui admiscetur sal, id est,Euangelica doctrina,fluxa auditorum corda suaui mordacitate constringens, & ad conseruandam vitæ nouitatem sapienter componens. Ista aqua ad quandam Baptismi imaginem gyrādo tunc Ecclesiā exterius aspergimus, quia vbi more baptisatorum non potest fieri trina mersio,necesse est,vt qua possumus Sacramenti similitudine trina fiat aspersio.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronicis de anno 858. In Parochia Moguntina malignus spiritus euidens nequitię suæ dedit indicium. Nam primò lapides iaciendo, & parietes domorum quasi malleis pulsando, inde manifestè loquendo, furta etiam prodendo, discordias inter vicinos seminando,homines inquietabat,&c. Propter hoc presbyteris Litanias agentibus,& benedictam aquam spargentibus, inimicus lapides iaciendo, multis cruentatis,tandem aliquandiu quieuit.Presbyteris recedentibus,inimicus flebiliter vlulans, tandem Presbyterum quendam nominatim exprimens,se quādo aqua benedicta spargebatur sub cappa ipsius,quasi familiaris sui, latuisse professus est, accusans eum cum filia procuratoris concubuisse.

Lisiardus. 1100.

Vita S.Arnulphi Suessionensis cap.38. Episcopus aquam cum Exorcismis consecrauit, qua adolescens dæmoniacus conspersus mox à dæmone liberatus est, & mentis bene compos effectus, pacem & concordiam sanctè coluit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib.7.cap.10. Consecratio fontis in nomine sanctę Trinitatis, & maximè inuocatione perficitur Spiritus sancti.

Cap.20. Proprium hoc habet hæc dies, quam fecit Dominus, idque ab ea omnis prima Sabbati, quòd aqua benedicta populis aspersis agitur processio solennis: veruntamen hac ipsa prima & principali Dominicarum omnium non benedicitur,neque die sancto Pentecostes: quia in præteriti Sabbati vespera sumpta est de sacro fonte baptismi, antequam immergatur aliquis, & antequam Chrisma immissum sit. Non enim ad hoc aspergimur,vt rebaptisemur,sed diuini nominis gratiam super nos cum huiusmodi memoriali baptismatis nostri frequēter inuocare debemus. Et idcirco singulis aspergimur Dominicis, quia in sacrosācta primę huius Dominicæ vespera Baptismum vniuersaliter sancta celebrat Ecclesia, pro causa superius memorata. Vnde & inter aspergendum hac die canimus: *Vidi aquam egredientem de templo*,&c.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis lib.2.par.9.cap.2. Aqua sanctificata fideles asperguntur, & habitacula fidelium lustrantur ab illusione,& infestatione malignorum spirituum,&c. Nos per singulos dies Dominicos sal & aquam simul miscendo benedicimus,vt hac aspersione fideles,& habitacula fidelium contra spirituales nequitias muniamus.

Bernardus. 1130.

In vita Malachiæ cap.22. Filius regis Scotię infirmabatur ad mortem,quem rogatus vt sanaret, aquam benedixit, aspersit iuuenem,& intuens in eum ait: Confide fili,non morieris hac vice. Di-

xit hoc,

[illegible] hoc, & sequenti die [illegible] fecit, [illegible].

[illegible] N[illegible]. 1140.

[illegible] ad [illegible] [illegible] Aqua b[illegible], & corpus Domi[illegible], verum [illegible] recalere [illegible], frater ille rustica[illegible], sicque tandem liberatur.

Petrus Cluni[illegible]. 1140.

Libro 1. Miraculorum sui temporis cap. 7. In monasterio Celli[illegible] quidam ægrotus per aliquot di[illegible] vitę mortisque confinia laborabat. Noct[illegible] suis diem precedente, qui sunt, in[illegible] rustici isti deformes & rostrati, quos huc [illegible]re, & paulatim totam domum implere [illegible]. Ad quod cum famulus respondisset: Neminem in domo illa haberi, se tantùm cum socio [illegible] excubare, admirans ille adiecit: Non cernis, ait, tetros homines omne huius domus spatium [illegible] leuisse, quorum horrenda species, & rostris longissimis facies exacutæ terrorem mihi non parum important? Tunc demum famulus intellexit (vt sæpe postmodum ipse mihi narrauit) nõ hominum, sed malignorum spirituum hanc esse frequentiam. Vnde alta voce socium vt surgeret inclamans, vas, quod fortè cum aqua benedicta in proximo dependebat, fide plenus arripit: & sanctificatum elementum huc illucqúe confidenter aspergens, omnia illius habitaculi loca infundit. Hoc dum faceret, clamare ille fortiter cœpit: [illegible], eia fac quod facis: insta, perurge aduersarios, quoniam ecce velut à facie gladij fugientes, summa cum celeritate contendunt: & quia [illegible]untur, in alterum impingentes, pri[illegible] sequuntur, violenter impellunt. Quo [illegible], instare acriter, & aqua benedictionis filios maledictionis à domo excludere contende[illegible]. Quibus penitus exclusis, & ille à dæmonum [illegible] liberatus, & quantum ad similia valeat salutaris aquæ cum fide aspersio demonstratum est.

Guilhelmus Abbas. 1140.

Vitæ S. Bernardi libro 2 capite 3. de quodam dæmoniaco. Orante Abbate, & fratribus in oratione prostratis, quasi ardentibus paleis, quę in lecto conti[illegible]bantur, diabolus vreretur, tormento æstuantis vi diuina propinquante, passionem clamoribus testabatur. Iubet ergo vir sanctus in os patientis aquam benedictam infundi. quam ille pressis labijs & dentibus non admittens, vix tandem cu[illegible] dissoluente pressuram, vellet, nollet, intra fauces & guttur recepit: confestimqúe vt penetrans sanctificatio ad interiora descendit, [illegible] antidoto, vis maligna erupit, & vomitu sordidissimo quasi torrentis impulsu, festina præcipitatione rotatus, cum ingenti contumelia dæmon exiuit, &c.

Petrus Cellensis. 1160.

De Panibus cap. 25. Ecce populus Christianus suscipit aspersionem aquæ sanctificatæ per inuocationem sacerdotalem, & summi nominis adiurationem, vt sumpta virtute illius aquæ, quæ de templo eius egrediebatur, à latere dextero, demergat tam originale peccatum (tanquam Pharaonem,) quàm omne delictum, velut Aegyptium insequentem.

Clemens Tertius. 1190.

Epist. ad Saguntinum Episcopum. Ecclesias, quæ [illegible] vel [illegible] sunt effusione pollutæ, ci[illegible] Clericis conuocatis, cum processione, & aquæ benedictę aspersione, prout in Ordinario [illegible] scriptum, poterit emundare.

[illegible]. 1200.

[illegible] cap. 2[illegible]. Sale [illegible], [illegible] Baptismatis [illegible] sacerdotis, quem in fonte [illegible], quæ Spiritus sanctus [illegible] hominis [illegible] Ecclesiæ infudit, quoniam in [illegible] creatione Spiritus Domini aqu[illegible] sicut scriptum est: *Spiritus Domini ferebatur super aquas* [illegible] præsens ibi erat.

Innocentius Tertius. 1200.

In Festo Pentecostes Sermone 3. Inuocatio Trinitatis sanctificat aquam, vt tingens corpus, purificet cor.

Epist. ad Clerum Cremonensem: Cum quędã dęmoniaca mulier ad sepulchrum Honoboni deducta fuisset, ne aliqua fraus lateret, eadem primò non benedicta aspersa fuit, qua se aspergi patienter permittens, secundò respuit aquam benedictam.

Ad Senonensem Episcopũ: Cœmiteria, in quibus excommunicatorum corpora sepeliri contigit, reconcilianda erunt aspersione aquæ solenniter benedictę, sicut in dedicationibus Ecclesiarum fieri consueuit.

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis officijs cap. 110. Consideremus interim quatuor esse genera aquæ benedictæ: aqua videlicet, in qua fit iudicium purgationis, illa, quæ in Ecclesię dedicatione sanctificatur, & qua diebus Dominicis aspergimur; atque aqua baptismi, qua aspergi solebamus priusquam Chrismate vngeremur, quod in quibusdam locis etiamnum obseruatur. Sed postea interdictum est, ne stultus quispiam & rerum imperitus huius aquæ aspersione se iterum à peccatis mundari putet, cùm euidenter satis manifestum sit, neminem posse bis baptizari.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Legibus cap. 27. Sal & aqua per Exorcismos, & benedictiones virtutem effugandi dęmones, & benedicendi recipiunt.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quest. 5. memb. 1. art. 2. Aqua benedicta valet ad dimissionem venialium peccatorum, licet non instituta sit à Domino ad hoc, & ex sua vi fiat, sicut est de Baptismo, & ipsis Sacramentis nouæ legis. Illud autem, ad quod principaliter fuit instituta aqua benedicta, hoc fuit ad cohibitionem potestatis dæmonum, vbi aspergeretur.

Guibertus Tornacus. 1270.

Tractatu de officio Episcopi cap. 13. Posthæc aqua benedicitur cum sale & cinere addito vino mixto aquę. Aqua populus, sal doctrina, cinis memoria passionis Christi, vinum iocunditas diuinitatis, aqua passibilitas humanitatis, quæ duo coniunguntur, quia istę duæ in Christo vniebãtur. Aspersoriũ de hyssopo, quo Ecclesia aspersa mundatur, humilitas, per quam anima sanctificatur: funditur aqua benedicta ad basin altaris, quia Deo humiliter committendum est, quod excedit vires humanas in diuinis mysterijs.

Guilhelmus Durantus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 4. Sacerdos Dominicis diebus celebraturus, alba & stola paratus, priusquam planetam induat, vt liberius vacare possit, aquam ex institutione Alexandri Primi benedicit, Altare, Ecclesiam, & populum aqua benedicta cõspergit, vt omnis spirituum immũdorum spurcitia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquæ exorcizatæ inest, & etiam, quia omnis Christianorum populus baptismatis Sacramento renatus: ita ministerio aquæ lota renatorum corpora diluit, sicut sanguis agni à pri-

sco po[illegible]-

sco populo ad repellendum percussorem in postibus ponebatur.

Lib.6.cap.82. In benedictione baptismi sunt sex: quoniam sacerdos orat, aquam manu tangit, vocem mutat, cereus immergitur, & alij cerei illuminantur, insufflat sacerdos, & Chrisma miscet. Primò orat Deum Patrem, &c. Deinde ter tangit aquam manu, primò diuidens aquam in modum crucis, per quam Baptismus maximam efficaciam recipit, vt aqua Spiritu S. fœcundetur, & spiritus immundus expellatur.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi par.1.cap.12. Consuetudo est, vt aqua benedicta habeatur ante fores Ecclesiæ, vt ingressuri eius aspersione purificentur etiam à venialibus, qui de mortalibus sibi conscij non existunt. In cuius figura labium cum aqua erat ante ostium Tabernaculi, & ibi Aarō, & filij eius, ingressuri Tabernaculum, lauabant manus, & pedes.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 11.post Trinitatis Venialia peccata multis modis delentur, puta contritione, Dominicæ orationis prolatione, aquæ lustralis aspersione.

Thomas VValdensis. 1400.

Tom.3.tit.5.cap.51. Consecratio fontis exigitur fieri priusquam abluat baptisatum: quia prius necesse est, vt Spiritus S. feratur super aquas, & terra nuda humanę carnis appareat satis aptata germinibus, &c. Primæua Ecclesia prius consecrauit fontem, quàm baptisatum immitteret, & vbi oportunitas adsuit, Spiritum S. inuocat, cruce signando sanctificat, trina immissione sancti Chrismatis ad modum crucis aquam perficit, & enuntiat propheticum melodima: pro nunc autem illum Dauidicum versum: *Vox Domini super aquas:* ita vt verum semper erat, ab initio aquas nō

Psal.28.

sanctificare, nisi sanctas, & Spiritu sancto emundatas.

Ioannes Gerson, 1420.

In Summa Theologica de Baptismo: Aqua benedicta valet contra diabolicas impugnationes exteriores.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tract. de aqua benedicta: Est aqua sale conspersa pro fugandis dęmonibus precum diuinarum verbo per ministrum Ecclesiæ exorcizata, siue consecrata.

Hieronymus Sauonarola. 1470.

De Veritate fidei lib.3.cap.16. Aqua benedicta fontem lachrymarum insinuat, ad diluendas fidelium culpas.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 57.in Canonem Missæ: Dum aquam benedictam ad tumulos spargimus, dæmones, ne orationes fidelium impediant, & ne corporibus illudant, fugamus.

Baptista Mantuanus. 1500.

Libro 9. Fastorum, de Matthæo Apostolo:

Vertit & excelsa molis delubra Tonanti
Sacra, sacerdotes, hymnos, ritumq́; perennem
Instituens, regem ac populum lustralibus vndis
Lauit, & Aethiopas Christum diffudit in omnes.

Concilium Moguntinense. 1549.

Cap.39. Veterem morem in Ecclesia sequimur, dum salem, aquam, & cæteras quasdam res, in vsum fidelium, per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet, qui secum reputauerit, Ecclesiam inter cætera salutis & vtilitatis suæ, tum augendę, tum conseruandæ præsidia etiam exorcizandi potestatem contra insidias dæmonum, aliasq́ noxias pestes auertendas accepisse.

ARTICVLVS NONVS.

OLEI ET CHRISMATIS BENEDICTIONEM, QVÆ FIT CERTIS ORATIONIBVS ET SIGNO CRVCIS PER EPISCOPVM: ET EIVS VSVM IN BAPTISMO, CONFIRMATIONE, ORDINATIONE SACERDOTVM, &c.

Anno post natū Christum

IMPROBANT.

290. NOVATIANI *ys, qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt.* Theodoretus lib.3. hæret. fab.

370. *Donatistæ ampullam Chrismatis, vt frangerent, per fenestram iactauerunt.* Optatus libro 2.

1150. *Petrobrusiani & Henriciani irridebant Chrismatis & olei consecrationem.* Petrus Cluniacensis.

1390. Ioannes VVicleus in articulis à Bertoldo VVildungensi collectis: *Quantum ad oleum, quo Episcopi vnguunt pueros, & peplum lineū, quod complexum est capiti, videtur quod sit leuis, infundabilis ex Scriptura & quod ista conformatio inducta super Apostolos blasphemat in Deum.*

1500. *Picardi de loco consecrato nihil tenent.* Ioannes Schechta Bohemus epist. ad Erasmum.

1520. Martinus Lutherus lib. de Missa angulari: *Deus Purgatorium extinxit: an etiam tantum m[illegible]*

in omnibus manibus suis adhuc habeat, vt rancidum Chrisma præter suam vtilitatem per mera figmenta humana introductum possit efflare?

1550. Ioannes Caluinus lib 4. Instit. cap. 19. §. 10. *Constituunt sacram hanc vnctionem maiori in veneratione habendam esse, quàm Baptismum. Quid hic dicas, nisi planè furiosos esse, qui suis inuentionibus ita blandiuntur, vt præ ipsis sacrosanctas Dei institutiones securè contemnant? Os sacrilegum, tu ne pinguedinem fœtore duntaxat anhelitus tui inquinatam, & verborum murmure incantatam, audes Christi Sacramento opponere, & conferre cum aqua verbo Dei sacrificata?*

1551. Confessio Saxonica exhibita Concilio Tridentino: *Forma consecrandi oleum magica & execrandæ sunt: ideo nec vnctiones illæ, in quibus vsu est eius olei, tolerandæ sunt.*

1560. Theodorus Beza epistola 8. *Chrisma & Exorcismus, quantumuis vetusta, optimo iure abdicata sunt.*

Responsione ad Franciscum Balduinum: *Si qua vnquam ceremonia abijcienda fuit, Chrismatis vsus penitus fuit abolendus.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 30. *Vers.* 30. Aaron & filios eius vnges, sanctificabisque eos, vt sacerdotio fungantur mihi, Filijs quoque Israel dices: Hoc oleum vnctionis sanctum erit mihi in generationes vestras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis.

1. *Reg.* 10. 1. Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius (*Saulis*,) & deosculatus est eum, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius.

1. *Reg.* 16. 12. Erat autem (*Dauid*) rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie, & ait Dominus: Surge, & vnge eum: ipse est enim. Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius: & directus est Spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epist. 3. Baptizetur vnusquisque vestrum in aquis perennibus, nomine trinę beatitudinis inuocato super se, perunctus primùm oleo per orationem sanctificato, vt ita demum per hęc consecratus possit percipere locum cum Sanctis.

Constit. Apost. lib. 3 *c.* 16. Tu ergo Episcope ad exemplum illud vnges oleo sancto caput eorum, qui baptizantur, siue viri sint, siue mulieres, in typum spiritualis baptismi.

Cap. 17. Baptismus datur in mortem Filij: aqua adhibetur pro sepultura, oleum pro Spiritu sancto, sigillum crucis pro cruce, Chrisma confirmatio confessionis est.

Lib. 7. *cap.* 23. Vnges eum prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremò signabis vnguento Chrismatis, vt sit oleum vnctionis participatio Spiritus, aqua symbolum mortis, vnguentum Chrismatis sigillum pactionum. Sin autem non fuerit oleum, neque vnguentum Chrismatis, satis est aqua, tum ad vnctionem, tum ad sigillum.

Cap. 43. Benedicitur hoc oleum ab Episcopo in remissionem peccatorum, & præparationem baptismi: Sic enim inuocat Deum, vt sanctificet oleum in nomine Domini Iesu Christi, & tribuat ei gratiam spiritalem, & vim efficientem, & remissionem peccatorum, & præparationem confessionis baptismi, vt is, qui vngitur, remissa omni impietate, dignus baptismo fecūdùm Vnigeniti pręceptum efficiatur.

Lib. 8. *cap.* 29. Aquam & oleum benedicat Episcopus: si verò non aderit, benedicat Presbyter: dicat autem in hunc modum: Domine Sabaoth, Deus virtutum, qui dedisti oleum ad exhilarandam faciem, in exultationem lætitiæ, etiam nunc sanctifica per Christum hoc oleum ex nomine eius, qui obtulit, & tribue ei vim sanandi, & pellendi morbum.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 2. Cùm illum, qui baptizatur, ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vnctionis oleum. At verò Pontifex trino crucis sanctę signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominē tradit. Ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiusque aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, terque in eas ad crucis effigiem sanctissimum fundens vnguentum, illasque hoc ritu perficiens, terque ad numerum sacræ effusionis carmen pronuntians, semel scilicet per sancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem baptizandum.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Non minus quoq; Chrisma & vnguentum omne, siue olei, siue aloe, siue aliorum ex vnguentorum compositione vnctionem huius fuisse itidem ostendimus, verbo dicente: *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis supra consortes tuos.* Psal. 44. Nam reges omnes & vncti huic accepto tulerūt, quòd & reges & vncti vocati sunt. Quemadmodū & ipse à Patre accepit, quòd rex Christus, & Sacerdos, & Angelus sit, & quæcunque eiusmodi alia habet, aut habuit.

Quæst. 137. Oleo inungimur, vt Christi vnctique fiamus: vnguento autem ad recordationem eius, qui vnguenti vnctionem sepulturam tuam esse putauit.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib. 1. *ad Autolycum*: Quis mortalium, qui progreditur in hanc vitam, quę certaminum arena est, non oleo inungatur? Quodnam opus ornatum haberi potest, nisi perungatur, & quasi splendore illustretur? Præterea aër, & omnis, quæ sub cælo est, creatura, quodammodo spiritu & lumine inungitur, & tu recusas macerari Dei oleo? Certè nulla ex alia re Christianorum nomen traximus, quàm quòd diuino oleo perfundimur.

Origenes. 230

Homil.

Homil. 9. in Leuit. Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.*

1. Pet. 2

Homil. 7. in Ezechielem: Cùm aliquis accepit hoc oleum, quo vngitur sanctus, hoc est, sanctâ Scripturam, instituentem quomodo oporteat baptisari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & pauca commutans vnxerit quempiam, & quodammodo dixerit, iam non es catechumenus, sed consecutus es lauacrum regenerationis: talis homo accepit oleum Dei, & incessum, & ponit illud ante faciem idolorum.

In caput 6. ad Romanos: Omnes baptizati sumus secundùm typum traditum, & in Chrismate visibili.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Demonstratione Euangelica lib. 1. cap. 10. *Parasti in conspectu meo mensam contra eos, qui affligunt me: pinguefecisti in oleo caput meum.* Palam in his significat mysticam vnctionem, & odorum afferentiam, mensæ Christi sacrificia.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Can. 68. Arabico: Transacto anno debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in baptismo, neque sicut benedicimus Chrisma, sed sicut oleum infirmorum.

Synodus Laodicensis. 360.

Can. 48. Oportet, qui illuminantur, post baptisma inungi supercælesti Chrismate, & esse regni Christi participes.

Basilius Magnus. 370.

De Spiritu sancto cap. 27. Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, & ipsum, qui baptisatur, ex quibus Scripturis? nonne à tacita traditione? Ipsam porrò olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? nonne ex arcana hic traditione?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Mystag. Postea exuti, vncti estis oleo, exorcismis sanctificato, à summis capillis ad infimos vsque pedes peruncti estis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Christi. Illud verò exorcizatum oleum symbolum est pinguedinis Christi nobiscum communicatæ, & quòd omne vestigium diabolicæ operationis in nobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquam vehementissima quędam flamma, vrit dęmones, & in fugam conuertit: sic etiam exorcizatum hoc oleum per orationem, Deiqúe inuocationem tantam virtutem consequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget, verùm etiam omnes inuisibiles dæmones repellat.

Catechesi 3. Mystag. Et nobis, postquam ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est Chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus, &c. Corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò sancto, viuificoqúe Spiritu sanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circumferebat: simulqúe efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam Dei intueri. Deinde verò aures inunguntur, vt ad audiendū diuina mysteria aures accipiatis, de quibus dicebat Esaias: *Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum.* Et Dominus in Euangelio: *Qui habet aures ad audiendum, audiat.* Postea nares, vt diuinum accipientes vnguentum, dicatis: *Christi gratus odor est Deo in his, qui saluantur.* Tūc verò & pectus inungitur, vt induti thoracem iustitiæ, fortiter aduersus insultus diaboli consistatis, &c.

Amphilochius. 370.

In vita D. Basilij: Maximus Episcopus baptisauit Basilium & Eubulum, atque vngens sancto Chrismate, tradidit illis viuificam communionem.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 5. quæ est oratio ad patrem & Basilium post reditum ex fuga: Idcirco me Pontificem vngis, & podêre cingis, capitiqúe cidarim imponis, atque holocausti spiritualis altari admoues, & initiationis vitulum mactas, manusqúe Spiritui consecras.

Oratione 40. quæ est Oratio in S. Baptisma: At si per baptismum teipsum præmunieris, & pulcherrimo ac firmissimo auxilio tibi in futurum caueris: animum scilicet & corpus vnctione, & spiritu cōsignans, quemadmodum olim Israel nocturno illo cruore, qui primigenos tuebatur, quid tibi accidet?

Synodus I. Constantinop. 380.

Can. 7. Arianos, Macedonianos, Nouatianos, &c. recipimus, dantes quidem libellos, & omnem hæresin anathematizantes, quę non sentit, vt sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & signatos siue vnctos primùm sancto Chrismate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures: & eos signantes dicimus signaculum doni Spiritus sancti.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In cap. 4. Matthæi: Athleta ante certamen vngitur, vt luctetur: sic homo spiritualiter ideo oleo Chrismatis vngitur, vt contra diabolum quasi spiritualis athleta luctetur.

Homil. de Spiritu sancto: Spiritu sancto reges inunguntur, sacerdotes ordinantur, Doctores declarantur, Ecclesię sanctificantur, altaria fundantur, vnguentum consecratur, aquæ purgantur, dæmones abiguntur.

Homil. 12. in Primam ad Corinth. Deus vnguento te honorauit, tu autem te probro & dedecore afficis, & cùm oporteat te fronti crucem imprimere, quæ certā & indubitatam prębet tutelam, tu his dimissis, ad Satanicam deturbaris amentiam?

Homilia 6. in 2. ad Colossenses: Inungitur baptisandus more athletarum, vt qui stadium sunt ingressuri.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 55. Esaiæ: Illud vnguentum Propheta significat, quo in baptismo vngimur, quod est symbolum Spiritus sancti.

Theodoretus. 450.

In Compendio hæretic. fab. lib. 3. Nouatiani pœnitentiam à suo conuentu arcent penitus, ijsqúe, qui ab ipsis baptisantur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca etiam eos, qui ex hac hæresi Corpori Ecclesię coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt.

Timotheus Constantinopolitanus. 520.

De differentia eorum, qui accedunt ad nostram fidem: Inuenimus tres ordines eorum, qui accedunt ad sanctam fidem nostram. Primus ordo est eorum, qui sancto baptismate indigent. Secundus autem eorum, qui non baptisantur, sed sancto Chrismate inunguntur. Tertius ordo est eorum, qui nec baptisantur, nec inunguntur: sed solùm anathematizant suam hæresin. Et qui baptisantur, sunt Marcionistæ, Saccophori, &c. Qui autem sancto Chrismate vngūtur, sunt Tesseraſdecitæ, Nouatiani, Ariani, Macedoniani, Apollinaristę. Qui neque baptisantur, neque inunguntur, sed suam hæresin anathematizant, sunt Meletiani, &c.

Procopius Gazæus. 530.

In Exodum fol. 304. *Ablues eos aqua, &c.*) Sic & nos abluti, & repurgati sacro baptismate, recipimus gra-

mus gra-

mus gratiam cælestem, lætitiæ induti tunicam, sicut scriptum est: *Induite Dominum Iesum Christum.* Oleo inungit capita, quemadmodum habet illud Scripturę elogium: *Impinguasti oleo caput meum.* Illa vnctio indicat spei alacrem hilaritatem, quę adest vitæ Sanctorum: vel significat visitationem cælestem, qua nos visitauit Christus.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 3. Cononem Presbyterum Alexandrinum genere Patres iusserant vt baptizaret accedentes. Ipse igitur sancto Chrismate vngebat, & baptizabat eos, qui ad hoc veniebant.

Seuerus Alexandrinus. 650.

De Baptismo: Tunc signat oleo oliuæ sacerdos eum, qui baptisatur, tribus crucibus super frontem eius factis, atque in hunc modum dicit: *Signetur talis N. oleo lætitiæ aduersus omnem efficaciam inimicam:* & vngit omnia illorum membra, manus, & pedes, & nares eorum, tum demum induuntur suis vestimentis.

Synodus Tullensis. 710.

Can. 95. Eos, qui rectæ de fide sententię accedunt, & parti eorum, qui ex hæreticis seruantur, subiecta consequentia, & consuetudine recipientes, Arianos quidem, Macedonianos, & Nouatianos, & Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, dantes libellos, & omnem hæresin anathematizantes, quæ non sentit, vt sentit sancta Dei vniuersalis & Apostolica Ecclesia, sancto primū Chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures imprimentes, dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria post initium: Vngi oleo baptisatos, est instar olei, quo sacerdotes & reges inungebantur, vt etiam Christus vnctus est, tanquam rex & sacerdos, vnctione incarnationis. Est quoque ad id, ne possit diabolus nos superare peccati mortis potentia, quę est mors ex transgressione Adam in nos delapsa.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 10. Oleum ideo ad baptisma adhibetur, quia vnctionem nostram designat, Christosque nos efficit, ac Dei misericordiam per Spiritum sanctum nobis pollicetur. Nam & columba ijs, qui salui & incolumes à diluuio euaserunt, olei ramum attulit.

Methodius Constantinopolitanus. 830.

De ijs, qui abnegarunt per diuersos modos: Si puer quidam apprehensus fuerit, & abnegauerit, seu metu, seu ignorantia, & inscitia, is propitiatorias preces septem diebus accipiat, & octauo die lauetur, & à lauacro linteo accinctus Chrismate inungatur, vt solent inungi, qui baptizantur, & ferat vestes nouas secundū ordinem illorum, qui baptizantur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 10. Lucæ: Quotidie, qui baptisantur, liberātur à vulneribus animę, oleo quidem vnguenti vncti: statim autem communicantes, & diuini sanguinis participes fiunt.

Ad cap. 2. Nahum: Præterea sacrum baptisma, & vnctio ingentia sunt, & solida munimenta, ad quæ festinant religionis Christianæ nondum imbuti sacris, simulac agnouerint eum, qui seruare potest, Christum.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Stephani Monachi: Germanus Patriarcha eum statim baptisat, & vngit: eum, inquam, qui iam spirituale vnguentum Ecclesiæ futurus erat.

Vita S. Syluestri cap. 14. Hæc cùm audisset Imperator, & lętus vltimam exuisset tunicam, & probrum carnis subiecisset oculis, & vnctus fuisset sancto Chrismate, ingressus est piscinam.

Mar-Michael Chindisi Antioch. 1167.

De ritu consecrationum: Aqua benedicta differt ab aqua baptismatis, sicut differt & distat oleum benedictum ab oleo sancto Chrismatis, & Sacramenta viuificantia à pane benedicto, sed nō consecrato.

Isaacius Angelus. 1185.

Constitut. 3. Propositum est, quosdam eorum, qui ad Metropoles, vel ad Archiepiscopatus electi sunt, & ordinati, cùm vxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem, quin primarij sacerdotij Chrismate inungerentur, sed &c.

Simeon Thessalonicensis. 1200.

Lib. 2. de mysterijs: Dicitur magnum Chrisma, & sanctificatum non à presbyteris, sed per preces & benedictiones Patriarcharum & Episcoporum, qui Petri & Ioannis sanctificandi vim habent, & necesse est, vt quisque fidelis hoc signetur in baptismo, vt qui baptisatus est, baptismum diuinissimum habeat in se consummatum.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

De Liturgia cap. 29. Etiam sanctissimum vnguentum, quod eiusdem esse ordinis cum diuina communione dicit beatus, oratione peragitur & sanctificatur. Quòd autem operando Sacramento deseruiat, & sanctificet, nulla est pijs dubitatio, & sacerdotis & Pontificis ordinatio, simili modo per orationem peragitur: Oremus enim, inquit, pro ipso, vt veniat in ipsum gratia sanctissimi Spiritus. Post impositionem manus, is, qui ordinat, ad Clerum clamat, & in ea, quæ fit in Latinorum Ecclesia Pontificis ordinatione, postquam infudit vnguentum in caput eius, qui ordinatur, qui ordinat optat locupletem Spiritus S. gratiam in eum descendere, &c. Altare, super quod panis ponendus est, vnguento sanctificatur, quod quidem vnguentum precibus conficitur.

Nicephorus Callistus. 1290.

Lib. 7. cap. 33. Et iam oleo inunctus Constantinus lauacrum ingreditur, atque more recepto sanctissimæ Trinitatis fit inuocatio.

Curopolata. 1400.

De officialibus Palatij Constantinopolitani fol. 186. Patriarcha vngit ad formam crucis caput regis diuino vnguento, pronuntians interea magna voce: *Sanctus*, &c.

Marcus Ephesius. 1450.

De Eucharistia: Oratio, & benedictio, & Chrisma, quo vngimur, & sacerdotes ipsos, & alia omnia Ecclesiæ mysteria peragit per sancti Spiritus gratiam.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respon. 1. c. 2. Mox quoque is, qui baptisatur, sacro vnguento vngendus est.

Respon. 2. cap. 4. Chrismate inungimur, vt chrismatis regij fiamus participes.

CHRISMATE INVNGVNTVR

Christiani Æthiopes.

Ordo Baptismi apud Aethiopes: Postea vngit sacerdos frontem eorum, qui baptisandi sunt, scapulas eorum, vlnas, & granum pectoris, interiorem & exteriorem partem manuum, & summitatem digitorum, dum dicit: Vngo te in nomine vnicæ Ecclesiæ, quæ est Concilium, seu congregatio Apostolorum Domini, oleum hoc deleat omne opus inimici, quod aduersatur.

Christiani Moscouitæ.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiæ Europææ, de Moscouitis: Postea puer in templum defertur, hocque modo baptizatur. In aquam immersus, Chris-

sus, Chrismate, quod hebdomadæ Pascham præcedentis sexta Feria consecratum est, inungitur.

Sigismundus Liber Baro de rebus Moscouiticis c. de Baptismo: Baptisatus mox inũgitur Chrismate, quod consecratum est in hebdomada magna.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Baptismo cap. 7. Exinde egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione, de pristina disciplina, qua vngui oleo de cornu in sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est: vnde Christus dicitur à Chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis: quia Spiritu vnctus est à Deo Patre, sicut in Actis: *Collecti enim sunt verè in ista ciuitate aduersus sanctum Filium tuum, quem vnxisti.* Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodo & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur: spiritalis effectus, quòd delictis liberamur.

Leuit 18. 1 Reg. 15 Actor. 4.

De resurrectione carnis cap. 8. Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecretur.

Libro 1. contra Marcionem capite 14. Sed ille quidem vsque nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit; nec oleum, quo suos vngit.

Fabianus. 237.

Epistola 2. cap. 1. Literis vestris inter cætera insertum inuenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos, à vestro, nostroqué ordine discrepare, & non per singulos annos in Cœna Domini Chrisma conficere: sed duos, aut tres annos confectionem sancti Chrismatis semel actam conseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperire: nec necesse fore per singulos annos Chrisma conficere, sed dum vna confectio Chrismatis abundat, aliam fieri necesse non habere. Errant enim, qui talia excogitant. In illa enim die, postquam Dominus cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisqué reliquerunt) Chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur, atque confirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda: ita ipsius sancti Chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda. Quia nouum Sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesijs cremandum. Ista à sanctis Apostolis, & eorum successoribus accepimus, vobisqué tenenda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia & Antiochena à tempore Apostolorum custodit: hęc Hierosolymorum & Ephesinorum tenet. In quibus Apostoli præsidentes, hæc docuerunt, & vetus Chrisma incendi, & non amplius, quàm vno anno vti, permiserunt, atque deinceps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Cyprianus. 250.

Libro 1 epist. 12 *Epistola 70.* Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur oleum, in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam: vnde nec vnctio spiritalis apud hæreticos potest esse, quando constet oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omninò non posse.

De vnctione Chrismatis & alijs Sacramentis Hodie vnguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentulę & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illectę delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ, diligunt ac sequuntur aromatum largitorem. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus, qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quę secundùm quasdam naturales rationes emollit ac temperat spissamenta humorum, quos solet intrinsecus astringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Non hęc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur: sed adest veritas signo, & Spiritus Sacramento: vt & ipsis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur auctoritas, deiformi conuersatione, & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris mysterijs inesse pinguedinem. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo inuncti cum spiritalibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus spurijs imbui possumus.

Concilium Romanum. 320.

Cap. 5. Constituit etiam Syluester Episcopus vrbis Romę, vt nemo Presbyterorum Chrisma conficeret.

Concilium Secundum Arelatense. 320.

Cap. 17. Bonosiacos ex errore venientes, dum interrogati fidem nostram ex toto confessi fuerint, cum Chrismate, & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de his, qui mysterijs initiantur cap. 6. Post hæc ascendisti ad sacerdotem, considera quid secutum sit: nonne illud, quod ait Dauid: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbã, barbã Aaron.* Psal. 132. Hoc est vnguentum, de quo Salomon ait: *Vnguentum exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te,* &c. omnes in regnum Dei & sacerdotium vngimur gratia spiritali. Cantic. 1.

De Sacramentis libro 1. capite 2. Venimus ad fontem, ingressus es, considera quos videris, quid locutus sis considera, repete diligenter. Occurrit tibi Leuita, occurrit Presbyter: vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen seculi huius luctaturus: professus es luctaminis tui certamina: qui luctabitur, habet quod speret; vbi certamen, ibi corona.

Libro 3. capite 1. Hesterno die de fonte disputauimus, cuius species veluti quædam sepulchri forma est, in quem credentes in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum recipimur, & demergimur, & resurgimus, hoc est resuscitamur. Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum, supra caput. Quare supra caput? Quia *sensus sapiẽtia in capite eius,* Salomon ait. Eccles. 2.

Pacianus. 370.

Epistola 1. ad Simpronianum. Si ergo & lauacri & Chrismatis potestas maiorum charismatum ad-

Episco-

... ligandi quoque ius ... ſoluendi.

Epiſt. 1. Veſtræ plebi vnde Spiritus, quam non conſignat vnctus ſacerdos?

Optatus Mileuitanus. 370.

Contra Donatiſtas lib 2. Ampullam Chriſmatis per feneſtram, vt frangerent, iactauerunt: & cùm caſum adiuuaret abiectio, non defuit manus Angelica, quæ ampullam ſpiritali ſubuectione deduceret, proiecta caſum ſentire non potuit, Deo muniente illæſa inter ſaxa conſedit.

Lib. 7. Oleum enim ſimplex eſt, & nomen ſuum verum ac proprium habet: confectum iam Chriſma vocatur, in quo eſt ſuauitas, quæ cutem conſcientiæ mollit, excluſa duritia peccatorum: quæ animum innouat leuem, quæ ſedem Spiritui ſancto parat, vt inuitatus illic, aſperitate fugata, libenter inhabitare dignetur.

Prudentius. 380.

Hymno 6. ante ſomnum:

Cultor Dei memento, te fontis & lauacri
Rorem ſubiſſe ſanctum, te Chriſmate innotatum.

In Pſychomachia Luxuriæ & Sobrietatis:

Vt mitra cæſariem cohibens aurata vrilem
Combibat infuſum croceo religamine nardum,
Poſt inſcripta oleo frontis ſignacula, per quæ
Vnguentum regale datum eſt, & Chriſma perenne.

Contra Symmachum lib. 1. de plebis ad Chriſtum conuerſione:

Coetus ... magnis Lateranas currit ad ædes:
Vnde ſacrum referat regali Chriſmate ſignum.

Hieronymus. 380.

Contra Luciferianos cap. 4. Sine Chriſmate & Epiſcopi iuſſione neque Presbyter, neque Diaconus ius habet baptizandi.

Ad cap. 3. *Sophoniæ*: Sacerdotes, (*intelligit per Antonomaſiam Epiſcopos*,) qui dant baptiſmum, & ad Euchariſtiam Domini aduentum imprecantur, faciũt oleum Chriſmatis, manus imponunt, Catechumenos erudiunt, Leuitas, & alios Antiſtites conſtituunt, &c.

Damaſus. 380.

In vita Syluestri: Hic conſtituit, vt baptiſatum liniat Presbyter Chriſmate leuatũ de aqua, propter occaſionem tranſitus maris.

Epiſt. 4. Chorepiſcopis non licet ſacerdotes ordinare, nec vngere, nec Chriſma conficere, nec Chriſmate baptiſatorum frontes ſignare.

Concilium Carthaginenſe Secundum. 385.

Cap. 3. Chriſmatis confectio, & puellarum cõſecratio à Presbyteris non fiant.

Concilium Carthaginenſe Tertium. 398.

Cap. 36. Presbyter Chriſma nunquam conficiat.

Auguſtinus. 400.

In Ioannem Tract. 33. Chriſti nomen à Chriſmate dictum eſt: χρῖσμα autem Græcè, Latinè vnctio nuncupatur. Ideo autem nos vnxit Chriſtus, quia luctatores contra diabolum fecit.

Tract. 118. Poſtremò quid eſt, quod nôrunt omnes, ſignum, niſi crux Chriſti? quod ſignum niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium; ſiue ipſi aquę, ex qua regenerantur; ſiue oleo, quo Chriſmate vnguntur; ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.

Tractatu 3 *in Canonicam* 1. *Ioannis*. Vnctionis Sacramentum eſt virtus ipſa inuiſibilis: vnctio inuiſibilis Spiritus ſanctus.

Lib. 15. *de Trinitate cap.* 26. Vnxit eum Deus Spiritu ſancto: non vtique oleo viſibili, ſed dono gratię, quod viſibili ſignificatur vnguento, quo baptiſatos vngit Eccleſia.

Concilium Primum Toletanum. 400.

Cap 20. Quamuis penè vbique cuſtodiatur, vt abſque Epiſcopo Chriſma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouincijs Presbyteri dicuntur Chriſma conficere, placuit ex hoc die nullum niſi Epiſcopum Chriſma conficere, & per Diœceſin deſtinare, ita vt de ſingulis Eccleſijs ad Epiſcopum ante diem Paſchæ Diaconi deſtinentur, aut Subdiaconi, qui confectum Chriſma ab Epiſcopo deſtinatum, ad diẽ Paſchæ poſſint ad tempus deferre.

Innocentius Primus. 410.

Ad Decentium Eugubinum cap. 3. Presbyteris, ſeu extra Epiſcopum, ſeu præſente Epiſcopo baptiſant, Chriſmate baptiſatos vngere licet: ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum, non tamẽ frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis.

Synodus Arauſicana. 441.

Cap. 1. Nullus miniſtrorum, qui baptiſandi recipit officium, ſine Chriſmate vſquam debet progredi: quia inter nos placuit ſemel in baptiſmate chriſmari. De eo autem, qui in baptiſmate chriſmatus non fuerit, in Confirmatione ſacerdos commonebitur.

Concilium Vaſenſe. 442.

Cap 3. Per ſingula territoria Presbyteri, vel miniſtri ab Epiſcopis, non (prout libitum fuerit) à vicinioribus, ſed à ſuis proprijs, per annos ſingulos petant Chriſma, appropinquante ſolennitate Paſchali: nec per qualemcunque Eccleſiaſticum, ſed ſi qua neceſſitas, aut miniſtrorum occupatio eſt, per Subdiaconum: quia inhonorium eſt inferioribus ſumma committi.

Leo Primus. 450.

Sermone 4. *de Natiuitate Chriſti cap.* 5. Permanete ſtabiles in fide, quam confeſſi eſtis coram multis teſtibus, & in qua renati per aquam & Spiritum ſanctum accepiſtis Chriſma ſalutis, & ſignaculum vitę æternæ.

Epiſt. 75. *cap.* 5. Intercepta eſt (*per Eutychianos*) ſacrificij oblatio, defecit Chriſmatis ſanctificatio, & parricidialibus manibus impiorũ omnia ſe ſubtraxêre myſteria.

Eucherius Lugdunenſis. 450.

Dominica 4. *poſt Pentecoſten*: Quemcunque liquorem in oleum infundas, oleum ſemper deſuper natat: oleo baptiſmus ſanctificatur, oleo Eccleſia conſecratur. Nos quoque ideo toties oleo ſumus inuncti, vt ſemper miſericordiæ memores ſimus, & nunquam pietatis & miſericordiæ obliuiſcamur.

Proſper. 460.

In Sententijs Auguſtini Sent. 3.12. Chriſti nomen à Chriſmate, id eſt, ab vnctione. Quia ideo omnis Chriſtianus ſanctificatur, vt intelligat ſe non ſolũ ſacerdotalis, ſed & regiæ dignitatis eſſe conſortem, atque etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Fauſtus Rhegienſis. 480.

De libero arbitrio cap. 15. Cui ad baptiſmum ſponte venienti baptiſmum non profuiſſe poteris edocere, cùm etiam hæretico, in Trinitatis nomine regenerato, tãtum per ſe virtus ipſa myſterij conferat, vt ſi poſtmodum ad fidem Chriſti tranſeat, baptiſmatis iteratione non egeat: ſed ita operante gratia ablutus iudicetur, vt tantùm benedictione Chriſmatis induatur?

Amœnus. 480.

In Enchiridio veteris & noui Teſtamenti:

Montis Oliuiferi Chriſtus de vertice ſurſum
Ad Patrem redijt, ſignans veſtigia pacis.
Frondibus æternis propinquis liquitur humor,

Qui probat infusum teris de Chrismate donum.

Vigilius Tridentinus, 480.

Contra Eutychen lib.5. Iacob & Esau gentium & Iudęorum gerunt figuram. Primus ergo populus gentium, cuius Iacob pręformabat imaginem, à rore cæli & pinguedine terræ, hoc est, Christo, qui est Deus & homo, benedictionis sortitus est gratiam, frumenti, & vini, & olei est abundantia cumulatus, hoc est, corporis & sanguinis Christi, & Chrismatis eius mysterio consecratus.

Gelasius, 490.

Epist.6. Nec minus etiam Presbyteros vltra modum suum tendere prohibemus: nec Episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere: non conficiendi Chrismatis sibimet arripere facultatem.

Laurentius Nouariensis. 500.

Homil.1.de Pœnitentia: Mox vt ascendisti de sacro fonte, vestitus es veste alba, & vnctus es vnguento mystico, facta est super te inuocatio, & venit super te trina virtus, quæ vas nouum noua hac perfudit doctrina, &c. Nam in fonte Baptismi quid aliud est, quàm aqua, & Chrisma, & vestis alba? Huic mulieri pro aqua, fletus fuit; pro Chrismate, vnguentum; pro veste, capilli.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. ad Sororem:

Ecce tibi è multis vnum, quo cætera noscas,
Exemplum, Dominus plebem cùm fortè doceret,
Peruigili tuta supremo attendere fini,
Cælorum regnum, quæ Christi Ecclesia facta est,
Virginibus sacro signatis Chrismate censet.

Remigius Rhemensis. 500.

In Epitaphio Clodouei:

Mox purgatus aquis, & Christi fonte renatus
Flagrantem gessit infuso Chrismate crinem,
Exemplumq́; dedit, sequitur quod plurima turba
Gentilis populi.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica, numero tertio: Quicunque Christiani à Christo nomina traxerunt, ipsiqúe Chrismate perunguntur, atque in eius nomine baptisati sancto Spiritu adimplentur. *Vt vnguentum quod descendit à capite in barbam Aaron*, quod virum perfectum & fortissimum declarat, id est, sacer Spiritus, qui à Deo diffusus est in Christo, &c.

Arator. 540.

Lib.1. Act. Apost.

————Cælum petiturus, oliuæ
Progreditur lustrare nemus, quâ germine sacro
Luminis & pacis locus est: vult inde reuerti,
Vnde creaturam signata fronte micantem
Diuinus commendat odor, cum desuper vnctos
Abluit interius Christi de nomine Chrisma.

Gregorius Turonensis. 570.

Histor. Francor. lib.5. cap.11. Auitus Episcopus Iudæos aqua abluens, & Chrismate liniens, in sinu matris Ecclesiæ congregauit.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.37. Item placuit, vt si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit Chrisma benedicere, deponatur. Nam antiqui hoc Canones vetuerunt.

Fortunatus. 580.

Libro 1. Carminum, quomodo Iudęi crediderunt Christo:

Ecce dies aderat, qua Spiritus almus ab alto
Missus apostolicis fluxit in ora viris.
Res sacra ruricolas, vrbanos excitat omnes,
Certatimq́; aditus ad pia festa ruunt.
Abluitur Iudæus odor Baptismate diuo,
Et noua progenies reddita surgit aquis:
Vincens ambrosios suaui spiramine rores
Vertice perfuso Chrismatis efflat odor.

Concilium Hispalense Secundum. 619.

Cap.7. Quantùuis Chorepiscopis cum Episcopis plurima mysteriorum cōmunis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris Legis, quædam nouellis & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint: sicut Presbyterorum & Diaconorum consecratio, constitutio altaris, benedictio vel vnctio. Siquidem nec licere iis Ecclesiam vel altaria consecrare, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptisatorum frontem signare, auctoritate Canonum præcipitur.

Martinus Bracarensis. 620.

In capitulis Græcarum Synodorum c.51. Omni tempore liceat Episcopo Chrisma conficere, & per diœceses suas destinare, ita vt ad dirigendum Chrisma Diaconus, aut Subdiaconus ante diem Paschę de singulis Ecclesiis ad Episcopum destinetur.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officiis lib. 2. cap.25. Chrismatis vnguentum Moses primùm in Exodo iubente Domino composuit, quo primi Aarō, & filii eius in testimonium sacerdotii & sanctitatis peruncti sunt. Deinde quoque & reges eodem Chrismate sacrabantur, vnde & Christi nuncupantur, sicut scriptum est: *Nolite tangere Christos meos*: eratqúe eodem tempore in sacerdotibus & regibus tantùm mystica vnctio, qua figurabatur Christus. Psal.104
Vnde & ipsum nomen à Chrismate ductum est. Sed postquam Dominus noster, verus rex, & sacerdos æternus à Deo Patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli Pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione Chrismatis cōsecratur, pro eo quòd membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideo post lauacrū vngimur, vt Christi nomine censeamur.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap.56. Iudæi, qui iam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, quia iam constat eos diuinis mysteriis sociatos, & baptismi gratiam suscepisse, & Chrismate vnctos esse, & corporis & sanguinis Domini factos esse participes, fidem, quam susceperunt, tenere cogantur.

Concilium Toletanum Vndecimum. 674.

Cap.8. Qui pro collatione Chrismatis pretia vel præmia, nisi voluntariè oblata, susceperit, excommunicationi subiaceat.

Aponius. 700.

In Cantica lib.1. Per sacri Chrismatis oleum in baptismo Spiritus sanctus immunditur.

Beda. 700.

Ad cap.22. Lucę: *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum.* In montem Oliuarum discipulos educit, vt omnes in morte sua baptisatos, altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmandos esse designet.

Ad cap.8. Act. Presbyteris siue extra Episcopum, siue pręsente Episcopo baptisare, & Chrismate baptisatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis.

Gregorius Tertius. 730.

Epistola ad Bonifacium: Illos, qui baptisati sunt, oportet per manus impositionem & sacri Chrismatis vnctionem confirmari.

Zacharias Papa. 736.

Epist. ad Bonifacium: Quinta Feria Paschæ sacrum Chrisma consecratur.

Synodus Francica. 740.

Can.2. Presbyter in Cœna Domini semper nouum Chrisma ab Episcopo quęret.

Carolus Magnus. 790.

Lib.1.Legum c.99. De Presbyteris, qui accipiendi Chrismatis gratia ad ciuitates in Cœna Domini venire soliti erant, sancitum est, vt de his, qui longè positi sunt, de octo vel decem, vnus ab Episcopo eligatur, qui acceptum Chrisma sibi & socijs diligenter perferat. Hi verò, qui nõ longius à ciuitate, quàm quatuor aut quinq; millibus habitant, more solito ad accipiendum per se Chrisma veniant.

Lib.3.cap.55. Vt Presbyter, qui sanctum Chrisma donauerit ad iudicium subuertendum, postquā de gradu suo fuerit depositus, manū amittat.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.27. Presbyteri sub sigillo custodiant Chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ vel maleficij donare inde præsumant. Quod si fecerint, honore priuentur.

Æmoinus. 825.

De gestis Francorum lib 1.cap.16.de Clodouei Baptismo: Cùm fortè, qui Chrisma ferebat, interclusus à populo deesset, ecce subitò non alius sine dubio, quàm sanctus apparuit Spiritus in columbę visibili figuratus specie, qui rutilanti rostro sanctum deferens Chrisma, inter manus deposuit sacerdotis, vndas fontis sanctificantis.

Amularius Treuirensis. 830.

De rebus Eccles.lib.1.c.27. Sacerdos, qui vngit neophytum, verbis suæ orationis solutionem vinculorum, & alligationem vulnerum commonstrat, dicendo: *Deus omnipotens Pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quiq; dedit tibi remissionem omnium peccatorum.* In istis verbis & curationem intelligimus plagarū, & solutionē vinculorū. Postea addit memoratus sacerdos: *Ipse linit te Chrismate salutis in vitā æternā.*

Concilium Meldense. 845.

Cap.8. Vt nullus Episcoporum, vel quilibet minister Ecclesiasticus propter sacrum Chrisma aliquid muneris accipiat, neque denarios, vel quælibet munuscula.

Hincmarus. 850.

In vita S.Remigij: Cùm nõ adesset, qui Chrisma deferre debuerat, ecce subitò colūba cælitus delapsa, ampullam cum rostro detulit, de quo Pontifex regem Clodoueum in baptismo liniuit: hæc ampulla in Rhemensi quoque Ecclesia adhuc seruatur, etiam inde Reges Francorū inunguntur.

Rabanus Maurus. 850.

Lib.1.Instit.cap. 28. Bene quidē baptismo continuatur Chrismatis vnctio, quia Spiritus sanctus, qui per illud Chrisma suę virtutis admixtione signat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbę specie descendit: cuius videlicet typum pręferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuę virentibus folijs, significans vtique, quòd Spiritus sanctus per Chrismatis vnctionem in baptismate vigorem confert fidelibus cælestis gratiæ.

Concilium VVormatiense. 868.

Cap.2. Chrisma conficere nullus præter Episcopum pręsumat. Nam illi soli hęc dignitas concessa est.

Smaragdus. 970.

In Epistolā in Sabbato Pentecostes: Pectus enim qui baptisatur refertum semper esse debet, & diuini odoris nectare, & spiritali vnctione delibutum. Vnde etiā his, qui baptisandi sunt, pectus de oleo, & scapulæ tanguntur, vt illius olei, sancti videlicet Spiritus vnctione liniti, cõtra omnia prospera, siue aduersa sint circunspecti, &c. Baptisatorū capita Chrismate liniuntur, vt in regno & in sacerdotio Ecclesiæ Christiani nominis prærogatiuam accipiant, & eius membra, qui eos redemit, effici queant.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epist.1. Quod nimirum ipsa baptisantis ministri verba patenter insinuant, cùm baptismi sacra munera non à se arroganter dari, sed ab ipso Deo auctore profitetur sub verbis huiusmodi: *Deus, qui te regenerauit ex verbo & Spiritu, ipse te linit Chrismate salutis.*

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de Cœna Domini: Hodie sacrum Chrisma conficitur, per quod in nobis omnium cælestium charismatum significatio designatur. Hoc videlicet illud sacrosanctum esse Chrisma cognoscitur, quod non solùm sacerdotes, reges, atq; Prophetas in veteri Testamento vnxit: sed etiam sanctos Apostolos, Martyres, & Confessores sanctificauit in nouo. Hodie nos etiam oleo diuinę virtutis inungimur, vt in spiritualis palestræ certamine colluctātes, de subactis atq; conuictis hostibus triūphemus, &c. Quilibet ad regenerationis gratiā veniēs, prius sacri baptismatis vndis immergitur, vt post modum diuini Chrismatis mysterio cõsignetur.

Anselmus. 1080.

In prioris ad Cor.c.9. Omnis Christianus, qui in arena huius mundi contra diabolum luctatur, ab omnibus, quæ Christianum ad terram implicāt, debet abstinere. Nam & ideo Chrismate sumus vncti, quia luctatores sumus effecti.

Iuo Carnotensis. 1100.

Serm.de Sacramentis dedicationis: Deinde oleo sancto vncti fuistis in capite, vt charitas, quę per Spiritum sanctum datur, semper abundet in corde, secundùm illud verbum Sapientiæ: *Oleum de capite tuo nunquam deficiat.* Eccles. 9.

De Sacram.neophytorum: Post abrenuntiationem vngitur Catechumenus oleo sacro in pectore, tāquam muniatur aduersus hostē inuisibilem, ne ei immunda & noxia persuadeat desideria. Vngitur & inter scapulas, vbi est vigor portandi oneris, vt accipiat fortitudinē ad portandū pondus diei & æstus, sicut bonus athleta, &c. Cõpletis baptismi Sacramentis, cùm baptisatus de sacro fonte ascēderit, sacro Chrismate vngitur in vertice, vt cognoscat se ꝓmotū esse in regiū genus, & sacerdotale.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib.5.c.16. Erat tēpore veteris Legis mystica vnctio tantū in regibus & sacerdotibus, qua Christus rex summus & sacerdos verus præfigurabatur. Sed postquā per seipsum veniens Christus Dei Filius à Deo Patre cęlesti, & vero vnguento est delibutus, iā nō soli Pontifices & reges, sed & omnis Ecclesia vnctione Chrismatis ꝑ manuū impositionē consecratur, &c. Chrisma Spiritus sancti signum est, cuius & virtutem continet.

Bernardus. 1130.

Ser.44.in Cantica: In hoc typo quotquot baptisandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali vngere consueuit.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.dist.23. Non omne oleū ad vnctionem sanctificatū Chrisma vocatur: sed illud solum, quod miscetur cū balsamo: quo capita regū & Pontificū vngūtur, quo etiā baptisatos vngit sacerdos in vertice, & Pōtifex per manus impositionē confirmandos vngit in fronte. Est & alia vnctio, qua Catechumeni, & neophyti vnguntur in pectore, & inter scapulas, in perceptione baptismi.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Lib.6.epist.1. Vt quid enim iā baptisatus vngitur, nisi vt iam collata, non conferenda baptisato per

Spiritû Dei remiſſio demonſtretur? Hoc quia ſemel factum ſufficit, quia ſemel remiſſa peccata ſimplex ſacri Chriſmatis vnctio oſtendit, iterandum eſſe nulla ratio perſuadet.

Godfridus Viterbienſis. 1170.

In Chronicis par.15.

Nunc baptiſatur Clodoueus in vrbe Remenſi:
Angelus è cælis oleum dedit omnipotentis,
Gratia baptiſmi quo celebrata fuit.

Helmoldus Presbyter. 1170.

Lib.4.Chronic.c.15. In Sabbato S.Paſchæ, cû Coloniæ paruuli iuxta morem Eccleſię baptiſarentur, quidâ Iudæus eiuſdê ciuitatis, quaſi per curioſitatê cû alijs ſpectatoribus huic ſe negotio ingeſſit. Et cùm intra actionê ſacrûChriſma capite cuiuſdam infantuli à Pontifice imponeretur, aperti ſunt oculi eius,& vidit Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ ſuper ipſum infantulum deſcendentem.

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis officijs c.95. Chriſma initiû traxit à veteri Teſtamento, quando Dñs præcepit Moſi, vt conficeret Chriſma, quo vngeret tabernaculû in dedicatione, & arcam Teſtamenti: atque Aaron, & ſacerdotes ſimiliter illo vngebantur, & Reges: Moſes tamen nô legitur vnctus fuiſſe, niſi vnctione ſpirituali, quêadmodû & Chriſtus. Voluit nihilominus Chriſtus materiali nos inungi vnctione, vt per illâ materialê côſequamur ſpiritualê. Inungitur enim quilibet Chriſmate bis in vertice à communi ſacerdote, & in frôte ab Epiſcopo.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra.lib.1.tit.15.de ſacra Vnct.c.1. Cùm veniſſet ad Apoſtolicâ Sedem Bracharenſis Epiſcopus, qui in côſecratione ſua ſanctâ non acceperat vnctionê: quia apud vos non conſueuerunt Pontifices, cùm conſecrantur, inungi, nos quod illi defuerat, mâdauimus in eo ſuppleri, faciêtes caput eius,& manus per Albanenſem Epiſcopû ſacro Chriſmate deliniri,&c. Scire te volumus, duas eſſe ſpecies vnctionis: exteriorem, quæ materialis eſt & viſibilis: & interiorê, quæ inuiſibilis eſt & ſpiritualis. Exteriori videlicet inungitur corpus, interiori inuiſibiliter inungitur cor. Vnctio viſibilis & exterior, ſignû eſt interioris & inuiſibilis vnctionis: Vnctio verò inuiſibilis & interior, non ſolùm eſt ſignum, ſed etiam Sacramentum: quia ſi dignè ſumitur, vel agit, vel auget abſque dubio quod deſignat. Ad exhibendum exteriorem & viſibilem vnctionem benedicitur oleum, quod dicitur Catechumenorum vel infirmorum,& conficitur Chriſma, quod ex oleo fit & balſamo myſtica ratione. Per oleum enim nitor conſcientiæ deſignatur, iuxta quod legitur: *Prudentes virgines acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus*: per balſamû odor famæ exprimitur, propter quod dicitur: *Sicut balſamum aromatizans odorem dedi.* Hoc ergo Chriſmate vngi debet Epiſcopus, non tam in corpore, quàm in corde, vt & interius nitorê conſcientiæ quantum ad Deum,& exterius habeat odorem famæ quo ad proximum. Hoc vnguento caput & manus Epiſcopi conſecrantur. Inûgitur caput, propter auctoritatem & dignitatem; & manus, propter miniſterium & officiû. In nouo Teſtamento non ſolùm reges & ſacerdotes vnguntur, ſed etiam omnes Chriſtiani, bis ante baptiſmum, ſcilicet oleo benedicto primùm in pectore, deinde inter ſcapulas: & bis poſt baptiſmum, primùm in vertice, demum in fronte. In pectore nâque baptizandus inungitur, vt per S.Spiritus donum abijciat errorem & ignorantiam,& ſuſcipiat fidem rectam: *quia iuſtus ex fide viuit.* Inter ſcapulas, vt per Spiritus S.gratiam excutiat negligentiam & torporem,& bonam operationem exerceat. In vertice baptizatus inungitur, vt ſit paratus omni petenti de fide reddere rationem: quia per caput intelligitur mens. In fronte vngitur baptizatus, vt liberè confiteatur quod credit. Ante baptiſmum igitur vngitur oleo benedicto, & poſt Baptiſmum Chriſmate ſancto, quia Chriſma ſoli competit Chriſtiano,&c. Vngitur præterea, ſecundùm Eccleſiaſticum morem, cùm côſecratur altare, cùm dedicatur templum, cùm benedicitur calix, non ſolùm ex mandato legis diuinæ, verû etiam exemplo beati Syluestri, qui cùm conſecrabat altare, illud Chriſmate pervngebat.

Matt. 25. Eccl. 24.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Fer.5.in Cœna Domini: In hac nocte ſanctæ vnctiones conſecrantur, Chriſma conficitur.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3.Summæ q.66.art.10. Vſus aquæ adhibetur in baptiſmo, quaſi pertinens ad ſubſtantiam Sacramenti: ſed vſus olei vel Chriſmatis adhibetur, ad quandam ſolennitatem. Nam primùm baptiſandus vngitur oleo ſancto,& in pectore,& in ſcapulis, quaſi athleta Dei. Poſt baptiſmû verò ſtatim ſignatur in cerebro à Presbytero cû ſacro Chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt Chriſti regni particeps fiat, & à Chriſto Chriſtianus poſſit vocari.

Bonauentura. 1260.

In lib.4.Sent.diſt.7.q.3. Fit inunctio in pectore, & in ſcapulis, vt ſignificetur gratia inunctionis ad Deum amandum,& eius onera portanda: poſt baptiſmû fit inunctio Chriſmatis in vertice, vt ſignificetur apertio mentis imputribilis ad contemplandum ęterna. Chriſma enim confectum eſt ex oleo lucente,& balſamo conſeruante.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Epiſcopi c.41. Eſt aliud oleum, quod dicitur ad Catechumenos: illo vnguntur Catechumeni, vt ſi quę maculæ inhæſerint corpori aut menti, recedant ad tactum olei.

Cap.42. Eodem die conſecratur oleum ſanctum, quod Chriſma dicitur,&c. In veteri Lege ſoli Reges & Pontifices, ſeu Prophetæ illo ſacro oleo vngebantur: nunc vniuerſaliter omnis Eccleſia vngitur, vt non diſcordet corpus à capite, neque re, neque nomine.

Durandus à Sancto Portiano. 1310.

In lib.4.Sent.d.6.q.4. Olei inunctio ſignificat expeditionem hominis ad pugnam contra hoſtem.

Diſt.7.q.2. Chriſma eſt materia Sacramenti Côfirmationis conueniens, & non quodcunque Chriſma, ſed conſecratum per Epiſcopum.

Guido Rocherius. 1330.

In manipulo Curatorum par.1.tit.2.c.8. Tertiò ſacerdos facit ei, quem baptiſat, crucem de oleo exorcizato in pectore,& inter ſcapulas,& ſignat quòd baptizandus debet eſſe fortis ad luctandum contra diabolum, & ad portandum onera pœnitentiæ: & iſta fiunt mediante oleo diuinę gratiæ. Poſt baptiſmum autem tria facit ſacerdos baptiſato: quia primò vngit eum Chriſmate,& ſignat virtutem gratiæ Spiritus S.quam ſuſcepit in baptiſmo.

Thomas VValdenſis. 1414.

Tomo 2.cap.113. Nemo dicat, qui vult eſſe fidelis, quòd Sacramentum Confirmationis fiebat ſine vnctione per ſolam manus impoſitionem à Chriſto, & Apoſtolis. Non enim minus manus imponit, qui vngendo imponit. Et hoc affirmat Fabianus: Iſta à Sanctis Apoſtolis, & ſucceſſoribus eorum accepimus,&c. Non ergo poterit eſſe recens obſeruantia, quam omnes iſtæ Eccleſiæ Apoſtolicæ ab Apoſtolis acceperunt, & retinent. Non facilè reperies aliquem de Antiquis in hac re ſcribentem, niſi huiuſmodi ſtatim recolat vnctionis.

Ioannes

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Baptismo: Baptizandus quatuor locis inungitur: in fronte, vt fidem publicè protestetur: in vertice, vt agenda subtilius ab eo intelligantur: inter scapulas, vt iugũ Christi suauius portetur: in pectore, vt dulci corde Deus diligatur. Alio modo dicitur, quòd vnctio Chrismatis in vertice designat descensum Spiritus sancti.

Eugenius Quartus. 1430.

In Concilio Florentino: Secundum Sacramentum est Confirmatio, cuius materia est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedicto: forma autem est: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis.* Et cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Secundæ partis Destructorij tractatu 2. Chrisma confectũ ex oleo oliuæ & balsamo sanctificato: oleũ nitorem habet, ideo signat castitatẽ vel munditiam. Item supereminet liquidis, & est materia inflammabilis, ideo signat caritatem: balsamũ autem, quod habet bonũ odorẽ, signat bonã famam.

ARTICVLVS DECIMVS.

IN ADMINISTRATIONE QVORVNDAM SACRAMENTORVM, VT BAPTISMATIS, EVCHARISTIAE, MATRIMONII, &c. CEREORVM ET LVMINVM VSVM

IMPROBANT.

Anno post natũ Christum

400. VIGILANTIVS *Gallus reprehendebat Catholicos, quòd sole adhuc fulgente moles cereorum ad memorias Martyrum accendebant.* Hieronymus contra Vigilantium cap. 2.

1414. Ioannes Hussus Serm. de Exequijs: *Ad quid nimis multa candelarũ consumptio, qua vanam gloriam comparantibus, & inuidiam pauperibus paru?*

1520. Martinus Lutherus in Confessione: *Lampades, cerei, & quæcunque huius generis, sunt indifferentia, & proinde libera esse iudicamus.*

De formula Missæ: *Sequitur Euangelij lectio, vbi nec candelas, nec thurificationem prohibemus, sed nec exigimus: esto liberum.*

1530. Huldaricus Zuinglius Responsione ad Lutheri Confessionem par. 3. *De Lampadibus, aut cereis dicimus, quatenus hæc eò loci, & superstitionis per abusum deuenerunt, vt boni alicuius operis, aut meriti spem inde concipiant homines, (quod periculum circa lampadum aut cereorum consuetudinem plerunque versari solet,) eatenus illa etiam omitti, & relinqui debent.*

1550. Ioannes Caluinus in Catechismo Ecclesiæ Geneuensis de Baptismo: *Luminaria, aliaq; pompæ eius generis à Deo nunquam instituta sunt, sed ab hominibus introducta: sensimq; eò progressa superstitio est, vt maiori in pretio atque honore haberentur, quam ipsum Christi institutum.*

In Reformatione Ecclesiæ: *Arrisit oleum, & cerei, & similes nugæ.*

1560. Theodorus Beza epist. 8. *Placuit alijs, vt ex tenebris ad lucem translatis, cereos accensos præberi, &c. Quæ omnia si velim persequi, quis tandem erit histrionicarum potius ineptiarum, quàm Christianorum rituum finis?*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exod 25. vers. 37. Facies & lucernas septem, & pones eas super cãdelabrum, vt luceant ex aduerso. Emunctoria quoque, & vbi quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant auro purissimo. Omne pondus candelabri cum vniuersis vasis suis habebit talentũ auri purissimi.

Exod. 27. 20. Præcipe filijs Israel, vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloque contusum: vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, extra velum quod oppansum est testimonio.

Leuitic. 6. 12. Ignis autem in altari semper ardebit.

Leuitici 24. 1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum testimonij in tabernaculo fœderis.

PROBANT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 3. Ne liceat aliquid aliud ad altare offerre, quàm oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.

Canone 71. Si quis clericus, vel laicus à sancta Ecclesia ceram vel oleum auferat, segregetur.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. historia lib. 6. cap. 8. In magna & solenni Paschatis Vigilia oleũ Diaconis & ministris Ecclesiæ defuisse perhibent. Vnde cùm vniuersam multitudinem grauis quędã ægritudo, & demissio animi occuparet, Narcissum ferunt his, qui luminaria apparabant, præcepisse, vt aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirent, & ad ipsum adferrẽt. Quo absque mora peracto, eũ super aquam orauisse, mandauisseq́; vt cum vera & constanti in Dominum fide eam in luminarium vasa infunderent. Quod vbi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & diuina virtute, naturam aquæ in olei naturam commutatam: & pro certo illius miraculi indicio fratres complures, qui illic erãt eo quidem tempore, permultum ex illo oleo reseruãrunt, ex quo etiam aliquantulum ad nostram vsque ætatem custoditum est.

Vita Constantini lib. 4. cap. 66. Milites arreptum cadauer (Constantini) aurea capsula includunt, & vndique purpurea veste contectum Constantinopolim perducunt. Ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatorijs ædibus celso atq; edito loco deponunt, luminibusq́; circum funus aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuẽtibus præbebant, & sanè eiusmodi, quale nunquam in terris vllum à condito mundo sub sole visum est.

Athanasius. 340.

Epistola ad omnes Orthodoxos de persecutione Arianorum: Ista Arianis licentia data, multò teteriora, quàm in bello committebant, cùm omnia diriperent, cereos Ecclesiæ idolis adolarent. In summa, magna vbique Ecclesiæ depopulatio.

Oratione de ijs, qui vita excesserunt, apud Damascenum oratione de defunctis: Etiamsi in aëre collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Christi Dei ope, oleum ac ceram ad ipsius sepulchrum accendere ne recuses. Grata enim & accepta hæc Deo sunt, ingensq́; ab eo præmium referunt.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Oratione de Occursu Domini: Læti hodie lampades ornemus, tanquã filij lucis; ceras veræ luci Christo offeramus: quoniam *lumen ad reuelationẽ gentium* mundo apparuit, ideo lumine ex lumine supra niuem resplendeamus, supra lac dealbati, supra sapphirum illuminati, supra immaculatas columbas in cælos euolantes, ita in nubibus ad Dei occursum occurramus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 4. quæ est inuectiua secunda in Iulianum: Constantius defunctus publicis præconijs, faustisq́; ominibus, ac celebri pompa deducitur, religiosisq́; etiam his nostris officijs, hoc est, nocturnis orationibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Christiani pium è vita discessum ornandum existimamus.

Oratione 10. quæ est in laudem Cæsarij: Ac nunc nobis magnus ille Cæsarius seruatus est, cinis pretiosus, mortuus laudatus, ex hymnis ad hymnos transmissus, ad Martyrũ sacraria cum pompa ductus, sanctis parentum manibus honoratus, materna cereorum gestatione, pietatem mœrori subrogante, &c.

Oration. 40. quæ est in S. Baptisma: Lampades, quas accendis (*in baptismo,*) illius luminum gestationis figuram gerunt, cum qua splendidæ & virgines animæ splendidis fidei lampadibus Christo sponso obuiam prodibimus, nec per ignauiam & socordiam dormientes, ne inscientibus nobis is, cuius aduentus expectatur, inopinatò adsit, nec alimento, & oleo, bonisq́; operibus carentes, ne à nuptiali cubiculo excludamur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Epistola ad Olympium Monachum de obitu sororis Macrinæ cap. 24. Ego igitur feretrum subiens illum aduocaui, vt alteram partem sustineret: posteriores verò feretri partes subierunt duo alij de clero insignes viri: ex vtraque autem parte procedebat non exiguus Diaconorum ministrorumq́; numerus, qui omnes ordine progredientes accensos cereos manibus gestabant.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad cap. 4. ad Hebræos: Dic mihi quid volunt istæ lampades tam splendidæ? Nonne sicut athletas defunctos producimus?

Homilia 70. ad populum Antiochenum: Quid enim ardentes sibi lampades volunt? nonne tanquam athletas defunctos comitamur?

Socrates. 430.

Ecclesiast. histor. lib. 6. cap. 8. Erant cruces argenteæ excogitatæ, quibus lucernæ cereæ imponebãtur, sumptu Eudoxiæ Imperatricis suppeditatæ.

Sozomenus. 430.

Ecclesiast. hist. lib. 8. cap. 8. Ioannes Chrysostomus veritus, ne qui ex sua Ecclesia pellicerentur, populum suum ad consimilem canendi modum excitauit: & hi breui tempore illustriores facti sunt. Siquidem crucis argentea signa facibus accensis eos præcedebant: & Eunuchus coniugis Imperatoris in hoc præfectus erat, vt & sumptus his rebus necessarios, ac hymnos procuraret.

Marcus Gazæus. 440.

In vita Porphyrij: Baptizato iuniore Theodosio, & ab Ecclesia egresso in Palatium, licebat intueri virtutem eorum, qui præerant multitudini, & vestem eorum refulgentem. Erant enim omnes candidati, vt existimaretur multitudo esse niue repleta. Præcedebant autem Patritij illustres, & omnis dignitas cum ordinib' militaribus, omnes portantes cereos, vt putarentur astra cerni in terra.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. Hist. lib. 5. cap. 36. Postea verò ipsę etiam Ioannis Chrysostomi Reliquiæ fuêre Constantinopolim vrbem primariam traductæ. Itaque fidelis hominum cœtus, pelagus nauigiorum multitudine velut continentem efficiens, Bosphori ostium ad Propontidem situm luminaribus cooperuêre.

Cyrillus Eremita. 540.

De vita S. Euthymij: Cumq́; sanctum illud beati viri corpus cum lampadibus & hymnis proprijs credidisset manibus, transfert ad eam ædem, quã ipse reuerenter fuerat fabricatus.

Iustinianus Imper. 540.

In Authen 67. vt nullus fabri. orat. dom. & in Præfatione: Plurimi nominis causa ad opus sanctarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt vt expensas quoq; eis deponant decentes, & ad luminaria, & ad obseruan-

[illegible] ad [illegible] sed [illegible] constitutas.

[illegible] 5[illegible]0.

[illegible] omnibus mo- [illegible] bus, & [illegible] Reliquiæ, & à [illegible] portata.

Georgius Presbyter 6[illegible]0.

[illegible] Synodi cap. [illegible] autem sup[illegible] in eius ex- [illegible] num militum [illegible] udenter audax fa- [illegible] gressum esse, nempe vt magiæ execranda [illegible] piacula. Nocturna autem visione, & diur- [illegible] qui illi soli apparebant, terroribus esse in- [illegible] acerbè periret, adeo vt mu- [illegible] sceleratus, templum illud, vel potius tem- p[illegible] Christum verum Deum nostrũ honoraret, [illegible] placaret. Et ex eo tempore omnem Babylonicum exercitum à S. Templo arcuisse, & hospitalem mansuetudinem, [illegible] barbaricæ ferociæ minimè respondentem iis, qui in ipsa vitam agunt, ostendisse.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

Epist. ad Thomam. Nec quẽquam offendat, quòd [illegible] Sanctorum imagines lumina & suauecolen- [illegible] thymiamata accenduntur: Symbolicos enim ista fieri in honorem illorum opinandũ est, quorum cum Christo requies, quorum honor ad ipsum recurrit.

Theophanes Presbyter. 850.

[illegible] S. Nicephori. Hæc voce flebili sup- plicans sanctissimus Patriarcha Methodius, nocturnum Psalmorum cantum & mysticum sa- [illegible] cum populo fideli perficiens, præcla- [illegible] tumulo corpus retexit, quod vndeviginti annorum spatio integrũ omnino purumq́ꝫ man- serat: & in arca ab ipso repositum, & sacerdotum [illegible] sublatum, cum luminibus & frequenti Psalmorum cantu in nauim, ad hoc paratam, il- [illegible]. Sed cùm fretũ traiecisset, arcam illam [illegible] sam ad magnam vsque Ecclesiam gestarũt. Atque inde rursum, assiduis diurnis, nocturnisq́ꝫ Psalmorũ cantibus vicissim vtentes, & cum omni luminum genere per mediam vrbem ipsum gestantes, in SS. Apostolorum templo collocârunt.

Simeon Metaphrastes. 950.

De dormitione Deiparæ cap. [illegible]2. Cùm in eo sacrum illum thesaurum posuissent, omne statim studium a[illegible] runt, vt in templo esset perpetua hymnodia, perpetuus odor aromatum, & assiduus splendor luminum.

De gestis & consummatione sancti Cornelij cap. [illegible] Cùm magistri excessum, vt par est, deplorassent, & [illegible] cereos accendissent, & Hymnos, qui dici solent in excessu, cecinissent, & quæcunq́ꝫ de more Christiani faciunt, peregissent, &c.

Theodorus Balsamon. 1160.

In Canonem 3. Apostol. Incensum & oleũ propter sacrificium non offertur, sed ad templi illuminationem, & veræ luci & Deo gratiarum exhibendam actionem.

Nicolaus Cabasilas. 1360.

De Liturgia cap. 15. Dum tertia Psalmodia canitur, Euangelium introducitur, stipatum lampadibus, omnibus ijs deducentibus, qui sunt ministri altaris.

Cap. 24. Sacerdos procedit comitatus lampadibus & suffitibus, & ita se habẽs, altare ingreditur.

Nicephorus Callistus. 1290.

Eccles. hist. lib. 2 cap. 22 de Exequijs Dei Genitricis: Deinde cereis ardentibus prælatis, & vnguentis, floribusq́ꝫ sparsis, diuinis patribus & Apostolis mirifica quædam carmina concinentibus, intellectualis illa & spiritalis arca ex Sion in Gethsemane fertur.

Libro 3. cap. 37. de pueris, qui tanquam sacerdotes puerum per iocum baptizabant. Deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt mysteria omnia absoluerunt.

Lib. 24. cap. 50. Eudocia Imperatrix aliquando die festo Paschæ templum ingressa, in lucernarum rationem decies mille sextarios olei retulit.

Philotheus Constantinopolitanus. 1360.

In Ordine instituendi Diaconum. Quòd si non est versuum repetitio, sacerdos induit se, postquam primus Psalmus dictus est, & dicit magnã Collectam, & præeunte Diacono cum cereo, sacerdos sacris ianuis egressus solito more totũ populum incendit.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus Palatij Constantinopolitani fol. 86. Magnus Domesticus stat ad sinistrum latus Imperatoris, cum spatha: lampadarius vero secũdùm Magnum Domesticum fert diuini cultus ampullam cum accensa lampade.

Fol. 102. Lampas præfertur Imperatori propter illum sermonem, qui dicit: *Ita luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.*

Fol. 144. Quando Imperatori à Protopapa exhibetur lampas, & principibus reliquis omnibus, tum qui intus, tum qui extra triclinium versantur, vt etiam fit die luminarium: quã lampadem fert Imperator, dum Euangelium legitur, &c.

Fol. 148. Egreditur Protopapa ex Ecclesia cum Archidiacono & Lectoribus quibusdam, traditq́ꝫ Imperatori lampada. principes verò administri dant omnibus principibus cereos, vt etiam in diebus festis, quos ante diximus.

Ecclesia Græca. 1[illegible]00.

In sacris mysterijs ante Consecrationem: Quibus absolutis, tenẽs sacerdos lampadem cum thuribulo dextra manu, altè dicit: Sapientia lumen Christi appareat omnibus.

Ecclesia Aethiopica. 1530.

In Canõe vniuersali: Ministri accẽdunt lumina, & preparãt alia necessaria, & dicunt: Gloria Christo.

PROBANT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

De [illegible] Paschæ cap. 5. Hinc casti patres, pudi- [illegible] matres nouellam per fidem stirpem pro- [illegible] innumeram: hinc sub fidei arbore ab- [illegible] innocui cereorum splendet ornatus.

Prudentius. 380.

[illegible] Laurentio. Tyrannus ait ad Laurentiũ

[illegible]

[illegible] ttem p[illegible]?

[illegible]

Libent vt auro Antistites:

Argenteis scyphis ferunt

Fumare sacrum sanguinem:

Auroq́ꝫ nocturnis sacris

Astare fixos cereos.

Hymno ad incensum Cerei Paschalis:

Inuentor rutili dux bone luminis,

Qui certis vicibus tempora diuidis:

Merso sole chaos ingruit horridum,

Lucem Christe tuis redde fidelibus.

Quani-

Quamuis innumero sydere regiam,
Lunariq; polum lampade pinxeris,
Incessu solidi lumina nos tamen
Monstras saxigeno semine quærere.
Hoc signas opere, Conditor inclyte,
Lumen veridicum mentibus omnium
In Christo Domino quærere iugiter,
Quem petram loquitur Doctor egregius.
Ne nesciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis vnde genus venit, &c.

Hieronymus. 390.

Aduersus Vigilantium cap.3. Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria, iam sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ
Matt. 25. semper habent accensas lampades suas: & ad Apo-
Luc 12. stolos dicitur: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Et de Ioanne Baptista:
Ioan. 5 *Ille erat lucerna ardens & lucens*: vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Psalte-
Psal. 118. rio legimus: *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis.*

Epistol.27 ad Eustochium in Epitaphio Paulæ cap.13. Translata Episcoporum manibus, & ceruicem feretro subijcientibus, cùm alij Pontifices lampadas, cereosq; præferrent, alij choros psallentium ducerent, in media Ecclesia speluncæ Saluatoris est posita.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap.6. Acolythus cùm ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat: sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari.

Augustinus. 400.

Ad Psal.65. Noli festinare ad aquam: per ignem transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in Sacramentis, & in catechizando, & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerumque immundi spiritus clamant: ardeo, si ille ignis non est? Post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum: vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.

Serm. 215. de Tempore: Qui possunt, aut cereolos, aut oleũ, quod in cicindelibus mittatur, exhibeãt.

Paulinus Nolanus. 420.

Natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niueis ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris:
Nocte dieq; micant: sic nox splendorq; diei
Fulget, & ipsa dies, cælesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Natali 6.

Ast alij pictis accendant lumina ceris,
Multiforesq; cauis lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas.

Drepanius Florus. 480.

De Cereo Paschali:

Nox sacris operanda tuis tantum prece pura,
Simplicibus votis, manibusq; ad celsa supinis
Te colimus, Natumq; tuum, quem [illegible] tuentem,
Et tibi consortem verbo genitore creasti,
Ignea quem celsi linquentem mœnia cæli,
Visuramq; suas hominis sub imagine terras
Intacto prægnans vtero dedit innuba mater.
Hunc vt per totam [illegible] dicere noctem
Infestimus claros sanctis altaribus ignes,
Vestibus innumeris teretis circumque [illegible] gyro
Æquoream cohibet formatrix cera papyrum
——— *Iam latera [illegible] lentum*
Nigrantes tenuat vario splendore tenebras,
Vbertas stuppæ feruet [illegible]
Vt dum sacra pio peraguntur [illegible],
Æmula sydereis vigilent [illegible]
Hæc tibi, nempe tui Patris [illegible] pro[illegible]
Multa luce micans, terra nox splen[illegible] in o[illegible]
Nox claro mage clara die: gens nulla [illegible]
Vsque adeò subiecta polo est, quam [illegible]
Sydus & æternæ priuent inclementia brumæ,
Quæ te, Christe, neget rutilum qua flam[illegible]
Sol agit, occiduis quà meta secunda diei est,
Et quà prima patet rediture ianua lucis.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib.2. Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus ad visendos Dei Martyres occurrerint, [illegible] testantur viæ & semitæ: quæ cùm agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrẽs turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes, suosq; infantulos vestigijs Martyrum proijcientes, ista voce clamabant, &c.

Ennodius Ticinensis. 500.

In benedictione cerei: In huius cerei luminis corpore te Domine postulamus, vt supernæ benedictionis munus accommodes, & si quis hunc senserit aduersus flabra ventorum, aduersus spiritus procellarũ tua iussa faciens, sit illi singulare perfugium, sit munus ab hoste fidelibus.

Gordianus. 560.

Vita S. Placidi cap.21. Anniuersario passionis die B. Placidi & sociorũ eius adueniente, turba multa cum cereis, & thymiamatibus ad sanctiss. Placidi Martyris & sociorum eius sepulchra conuenientes, die noctuq; ad eius honorem persistentes in Ecclesia, Domino laudes decantabant.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.25. Placuit, vt de rebus Ecclesiasticis tres æquæ fiant portiones, id est, vna Episcopi, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminarijs Ecclesiæ, de qua parte siue Archipresbyter, siue Archidiaconus illam administrans, Episcopo faciat rationem.

Concilium Bracarense Secundum. 573.

Cap.2. Episcopus tertiam partem ex quacunque oblatione populi in Ecclesijs parochialibus non requirat, sed illa tertia pars pro luminaribus Ecclesiæ, vel recuperatione seruetur, & singulis annis Episcopo inde ratio fiat. Nam si tertiam illam partem Episcopus tollat, lumen & sarta tecta abstulit Ecclesiæ.

Fortunatus. 580.

Lib.4. de Iudæis conuersis

Vndique rapta manu lux [illegible] prouocat astra,
Credas vt stellas [illegible] comas.
Lacteus hinc [illegible] color est, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.
[illegible] quam tunc fuit illa coruscans
Diuersis linguis quæ dedit vna loqui.

Corippus Grammaticus. 580.

De laudibus Iustini Imp.

——— *Vasa aurea mille*
Mille columnarum species argentea [illegible]
Quæ super impositis [illegible]
Cerium alta species [illegible]
Tempus in æter[illegible]

——— *Tota populus processit ab aula,*
Mœstaq; funereas accendunt agmina ceras:
Omnis in exequias sexus conuenit & ætas.

Gregorius Turonensis. 580.

Historiæ Francorum lib. 5. cap. 11. de Baptismo quorundam Iudæorum: Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota ciuitas de grege candidato.

Libro 8. cap. 10. Rex conuocato clero ac populo, ac cereorum innumerabilium ornatu ad basilicam S. Vincentij Clodouei corpus detulit tumulandum.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 12. epist. 9. Cùm ergo pro Ecclesia B. Pauli Apostoli solicitudo debita nos commoneret, ne minus illic habere luminaria idem præco fidei cerneretur, qui totum mundum lumine suæ prædicatiōis impleuit: vtile iudicauimus eandē massam, quæ aquas Saluias nuncupatur, cum omnibus fundis suis luminaribus deputare.

Lib. 1. Dialog. cap. 5. Quadam die, dum in eadem Ecclesia oleum deesset, & prædictus Dei famulus vnde lampades accenderet omnino non haberet, omnes lampades Ecclesiæ impleuit aqua, atq; ex more in medio papyrum posuit. Quas allato igne succendit, sicq; aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisset.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 7. Originum cap. 12. Acolythi Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando Euangelium legendum est, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab ijs, & deportantur, non ad fugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitię demonstrādum, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur:
Ioan. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Eligius. 640.

In die Purificationis sanctæ Mariæ Homilia secunda: Quia verò consuetudo est Ecclesiastica, vt hac die gestantes manibus lumina Missarum solennia celebremus, breuiter dicendum est, quæ sunt huius exordia, &c.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 8. Lucerna & cereus in peruigilijs apud quasdam Ecclesias non benedicuntur, & cur à nobis benedicantur, inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius Sacramentum hæc solenniter benedicimus, vt sacræ resurrectionis Christi mysterium, quod tempore noctis huius votiuè aduenit, benedictione sanctificati luminis suscipiamus.

Beda. 700.

De Temporum ratione cap. 10. Secundum mensem Numa dicauit Febrno, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrariq; eo mense ciuitatem necesse erat, quo statuit vt iura Dijs Manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinē bene mutauit Christiana religio, cùm in eodem mense die Sanctæ Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnos modulando deuota per Ecclesias congruasq; vrbis loca procedit, datosq; à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes: & augescente bona consuetudine, idipsum in cæteris quoque eiusdem B. Matris festiuitatibus agere didicit.

Zacharias PP. 740.

Epist. 12. ad Bonifaciū: De igne Paschali quod inquisisti, à sanctis priscis Patribus, ex quo per Dei ac Domini nostri Iesu Christi gratiam & pretiosu sanguine eius Ecclesia dedicata est, quinta Feria Paschæ, dum sacrum Chrisma consecratur, tres lampades magnæ capacitatis ex diuersis candelis Ecclesiæ oleo collecto, in secretiori Ecclesiæ loco ad figuram interioris tabernaculi insistente, indeficienter cum multa diligentia inspectæ ardebūt, ita vt oleum ipsum sufficere possit vsque ad tertium diem. De quibus candelis Sabbato sancto pro sacri fontis baptismate sumptus ignis per sacerdotem renouabitur.

Alcuinus. 750.

De Ecclesiasticis Officijs cap. 17. de Cœna Domini: Accenduntur hac nocte lumina viginti quatuor, & extinguuntur per singulas Lectiones, & Responsoria, quæ fiunt septuaginta duæ illuminationes, & extinctiones: tot enim horis iacuit Dominus in sepulchro. Lumen & cantus, gaudium & lætitiam significat: extinctio luminum septuaginta discipulorum defectum, siue mœstitiā Apostolorum, quam pertulerūt per septuaginta duas horas, quæ consecratæ sunt Christi sepulturæ. Hoc enim ordine per singulas noctes extinguuntur. In initio primi Psalmi est custos paratus cum canna in loco dextræ partis Ecclesiæ, & mox vt primam Antiphonam audierit, extinguit primam lucernam. In fine verò sequentis Psalmi ex parte sinistra, tutat aliam, in medio tertiam, hoc ordine de alijs prosequitur. His omnibus extinctis, simili modo in matutinis per singulas Antiphonas extinguuntur, &c. Eadem die, hora nona scilicet, quando dies sunt longiores, seu hora quinta, quando sunt breuiores, excutitur ignis de lapide in loco foris basilicam, & illuminatur candela. De quo igne nouo illuminatur à māsionario Ecclesię lampas vna, & seruatur vsque in Sabbatum sanctum ad illuminādum cereū, qui eodem die est benedicendus. Supra scriptam candelam illuminatam ponit Mansionarius in summitate cannæ, ita vt respiciat Ecclesiam, quam sunt ingressuri, prosequente eum populo cum summo silētio atque inclinatione. Ipsa verò Ecclesia absque lumine erit. Custodes autem lampades septem ante altare ita præparatas habeant, vt absque vllo impedimento cuiuscunque retardationis manu mansionarij possint accēdi: deinceps verò à custodibus omni lumine decoretur Ecclesia.

Cap. 39. de celebratione Missæ: Cerei quoq; Euangelium præcedentes, demonstrant gratia Euangelij mundum, qui erat in tenebris peccatorū, illuminatum.

Ambrosius Kn¹bertus. 770.

Sermone de Purificatione B. Mariæ: In tāta reuerentia hic dies habetur à Romanis, vt in ea cuncta ciuitatis turba in vnum collecta, immensis cereorū luminibus coruscans, Missarum solennia deuotissimè concelebrēt: nullusq; aditum publicè stationis intret, qui lumen manu non tenuerit: tanquam scilicet Dominum in templo oblaturi, imò etiam suscepturi fidei lumen, quo interius fulgent, exterius oblationis suæ religione demonstrent.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 30. Cereum benedici nō solum in principalibus Ecclesijs, sed etiam in parochijs, Zozimus Papa cōstituit. Quod ipsum in Concilio Toletano ostenditur quosdam Hispanorum obseruasse, quosdam neglexisse.

Concilium Aquisgranense. 837.

Lib. 1. cap. 29. Item in eodē Leuitico: *Ignis autem in altari semper ardebit, &c.* Multum ergo hæc verba Leuit. 6
legis ponderanda & pertimescenda sunt his, qui vnde ignis perpetuus, id est, luminaria in Basilicis Deo dicatis, concinnari ex fidelium oblationibus debent, auferre præsumunt. Quoniam si filijs Aaron Nadab, & Abiu, pro eo quòd per suā Leuit. 16
negligen-

negligentiam ignis, qui in altari iubetur esse perpetuus, extinctus est, & propterea ignem alienum coram Domino offerre præsumpserũt, ob id igne egresso à Domino deuorati sunt, meritò, quod nõ sine magno animi mœrore prosequimur, horribili morte deuorandi sunt hi, qui ignem Domini in Basilicis sibi dicatis & consecratis audacter extinguunt. Et si quæritur, quando illum extinguant, manifestum est, quòd quando illud auferunt, vnde idem ignis Domino nutriri debet, tũc illum extinguunt.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis obseruationibus lib.3.cap.18. Excellentior locus, in quo legitur Euangelium, eminentissimam doctrinam Euangelicæ prædicationis, atque manifestissimam auctoritatem iudicãdi signat. Status cereorum monstrat inferiorem esse Legem & Prophetas Euangelio. Euangelio reposito post lectionem in loco suo, cerei extinguuntur, quia finita prædicatione Euangelij, Lex & prophetia cessabunt.

Lib.4.cap.22. Quòd lumen nobis extinguitur his noctibus (*ante Pascha*) videtur nobis aptari ipsi soli iustitiæ, qui extinctus est, & sepultus tribus diebus, & tribus noctibus.

De Ordine Antiphonarij cap. 44. Reseruetur ignis de sexta Feria, vt illuminetur cereus, qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictionis illuminatus est: & cùm benedictus est, ab eo illuminetur secundus cereus. Cætera luminaria extincta permaneant vsque ad nouissimam Litaniam, quæ pertinet ad officium Missæ de resurrectione Domini: tunc accendantur luminaria Ecclesiæ & neophytorum, vt significetur, resurrectione Christi de terra illuminandum orbem terrarum.

Rabanus Maurus. 850.

De Instit.Cleri lib.2.cap.33. Ethnicorum lustrandi consuetudinem bene mutauit Christiana religio, cùm in mense eodem die S. Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnis ac modulationibus deuotis, per Ecclesias, perque congrua vrbis loca procedit, datosque à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes, non vtique in lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed in perennem regni cælestis memoriam.

Cap.37. In Parasceue in Ecclesia luminaria non accenduntur: quia in ipso, Redemptore crucifixo, sydera obscurabantur.

Cap.38. In Sabbato sanctæ Paschæ, Archidiacono cereum benedicente, aptè quidem fit, vt in consecratione luminis, paschalis celebratio incipiat, quæ æternæ lucis nobis contulit claritatem.

Hincmarus. 850.

De vita S.Remigij: Assumpta igitur palla de beati sepulchro, componunt eam in modum feretri, accensisque super crucem cereis, atque super ceroferarijs, dant voces in canticis.

Ericus. 880.

In Euangelium de Purificatione Mariæ: Hoc die festiuitatis B.Mariæ plebs, clerusque, & sacerdotes cum cereis & hymnis Ecclesiarum loca circumeunt, in perennem memoriã regni cælestis, quando, iuxta Euangelicam parabolam, omnes electi cum lampadibus sponso & sponsæ sunt occursuri, & supernæ claritatis thalamum intraturi.

Remigius Antisiodorensis. 880.

De celebratione Missæ: Cerei Euangelium præcedentes, demonstrant gratiã Euangelij, ad immundum, qui erat in tenebris peccatorum, illuminandum.

Odo Cluniacensis. 910.

De translatione corporis S.Martini: Ab Episcopis & Abbatibus, à Clero & virginibus, à populis & Baronibus, à pueris etiã & senibus, in Ecclesiã suam cum cereis & crucibus, cum hymnis & laudibus gloriosus Antistes gloriosè deducitur.

Notgerus Leodiensis. 950.

Vita S.Remacli lib.2.cap.4. Vbi paululum extra pagum Solomoniam processimus, multa nos hominum turba prosequente, cerei, qui ante loculũ, quo B.Remacli corpus asseruabatur, ferebantur, paulo ante vi ventorum extincti, rursus accensi sunt diuinitus.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S.Dunstani cap.1. Pater S.Dunstani, & mater ad Dei seruitium præparabant ambo cereos, quos pro ritu ipsius diei (*Purificationis Mariæ*) Deo offerrent deferentes. Iam Missæ officiũ celebrari cœperat, & immensus populus, immensa luminum claritate refulgens, in domo Dei laudibus diuinis intendebat.

Radulphus Ardens. 1060.

Homilia in Purificatione Mariæ Virginis: Quia hodie ille sanctus senex sic à Spiritu sancto illuminatus, vt lumen totius mundi agnosceret & baiularet, hinc inoleuit mos in sancta Ecclesia, vt omnes luminaria accensa hodie quasi Christum in manibus baiulemus. Ignis enim diuinitatem, cera, quæ apis virginalis est opus, humanitatem ex Virgine sumptam demonstrat.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationib.cap.11. Iuxta Romanum Ordinem nunquam Missas absque diuino lumine celebramus: non vtique ad depellendas tenebras, cùm sit clara dies, sed potius in typum illius luminis, cuius Sacramenta ibi conficimus, sine quo & in meridie palpabimus, vt in nocte.

Anselmus. 1080.

In Euangelica enarratione Luc.2. Magna est gloria Hebræis credentibus, quòd ex eorum genere carnem assumpserit Deus, qui & gentes per fidẽ suam illuminauit, dicens: *Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.* Ioan. 12. Vnde pulcher Ecclesiæ mos inoleuit, vt fideles in hac celebritate cereos siue candelas offerant. Nam quia Christus hodie in templo est oblatus, ipsi mystica oblatione sua hoc ipsum repræsentant, dum singulis recurrentibus annis, ad domũ Dei cereos in hac die portant. Cereus enim vel candela Christum significat. Et quia vnusquisque deuotus ad hanc solennitatem veniens, Christum lumen verum affert in pectore, ideo conuenienter cereum præsentat in oblatione. In cereo quippe tria offeruntur, cera, lychnus, & flamma: cera, quam apis virgo confecit, significat Christi carnem, quam Maria virgo genuit: interior autẽ lychnus animam, flamma verò superiorem diuinitatem.

Iuo Carnotensis. 1100.

De Sacramentis Neophytorum: Ad vltimum datur cereus accensus in manus baptizati, quatenus implere doceatur illud Euangelij: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Matt. 5. Quod si perseueranter fecerit, non cum fatuis virginibus extincto lampade à ianua sponsi repelletur, sed cum prudentibus glorificandus colligetur.

Sermone de Purificatione B.Mariæ: Sicut S. Simeon in manibus accepit infirmitatem, sed intus agnouit maiestatem, infidelitatis nostræ tenebras interiores illustrantem: sic quisque fidelis hoc sacramentum repræsentans, ceram in manibus portat, quasi carnem fragilem, sed superferri videt lucem, exterioris huius aëris tenebras illuminantem.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Libro 3. de Sabbato Pascha: Quidam etiam de fonte eleuatis mox lumen dare solent, quatenus splendidis operum lampadibus sponso venienti occurrant.

In Gemma animæ lib. 1. cap. 18. Lumen Spiritum sanctum significat, ideo cum lumine Missa celebratur: quia hoc Sacramentum per Spiritũ sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illuminantur. Lumen enim lætitiam designat.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 3. cap. 25. In Purificatione B. Mariæ ideo candelas portamus, vt felici gaudio iusti Simeonis aliquatenus participemus, qui Christum infantem gestans in vlnis agnouit, & confessus est, paratum *ante faciem omnium populorum lumen ad reuelationem gentium.* Hoc enim signo commoniti exterius, *ipsum* verum lumen, quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ*, in mẽte nostra fidei vlnis arctius astringimus, & absentiam eius corporalem sursum tendentibus desiderijs, gementes quærimus, quærentes gemimus. Eius ergo visibile signum portamus omnes in manibus, quem iam visibiliter portare, sicut Simeon, nec necesse habemus, nec possumus.

Lib. 5. cap. 26. Quòd candelæ extinguuntur, illud significat, quòd crucifixo Domino tenebræ factæ sunt super terram ab hora sexta vsque ad horam nonam. Imò id ipsum significat extinctio candelarum, quod tenebræ illæ significârunt, scilicet excœcationem Iudaicæ gentis, &c. Numerosa quippe luminaria, quæ surgentes ad vigilias ardentia reperimus, vniuersos significant Sanctos, qui prophetico sermone lucentes, solemq; iustitiæ nasciturum, & passurum, tanquam stellæ præuiæ nuntiantes, lumen scientiæ populo illi diuersis temporibus infundere missi sunt.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis lib. 3. cap. 21. In principio officij ad noctem Paschæ pertinentis, in qua Christus resurrexisse creditur, benedicitur cereus. Cereus namq; ad memoriam reducit nobis columnam populo Israelitico datam à Deo in deserto, quæ erat eis nubes ab æstu protegens in die, & columna ignis lucem præbens in nocte: columna autem illa, & cereus iste figuræ sunt Christi, qui & ab æstu vitiorum protegit, & lucem sapientiæ infundit.

Bernardus. 1130.

Sermone 2. de Purificatione B. Mariæ: Processuri sumus bini & bini, candelas habentes in manibus, ipsas quoque succensas, nec quolibet igne, sed qui prius in Ecclesia sacerdotali fuerit benedictione consecratus.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Lib. 2. de miraculis sui temporis cap. trigesimo: Mos est Romanorum, festũ Assumptionis Matris Domini inter vniuersas anni festiuitates præcipuo honore colere, speciali deuotione venerari. Vnde est, quòd inter plura deuoti animi sui erga præfatam Virginem signa cereos maximos faciunt, & eos ante paratos Vigilia festiuitatis ad Ecclesiam deferunt, atque vespertina hora, vel circa accendunt.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone 1. de Purificatione Mariæ: Quis est hodie, qui cereũ ardentẽ gestans in manibus, non statim illius senis recordetur, qui hodie Iesum accipiens in vlnas suas Verbum in carne, tanquam lumen in cera, ipsum esse lumen ad illuminationem gentium perhibebat?

Innocentius Tertius. 1200.

De mysterijs Missæ lib. 2. cap. 8. Ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia Lex & Prophetæ cum Psalmis Christi prænuntiauerunt aduẽtum, Christo attestante, qui ait: *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.* In maioribus autem solennitatibus septem candelabra coram Pontifice deferuntur, per quod illud ostẽditur, quod Ioannes in Apocalypsi scribit: *Conuersus*, inquit, *vidi septem candelabra aurea, &c.* Lucæ 24. Apoc. 1.

Cap. 9. In quibusdam Basilicis circa mediũ Chori manipulus stuppæ super columnam appenditur, cui Pontifex ignem apponit, vt in conspectu populi subitò comburatur, per hoc secundũ aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos, & seculum per ignem.

Sermone 1. in festo Purificationis: Quid est autem, quòd in hoc festo cereos portamus accensos? Hoc ex libro Sapientiæ potest conijci, vbi leguntur idololatræ obscura sacrificia facientes. Gentiles enim Februarium mensem inferis dedicauerunt, eò quòd, sicut putabant, sed errabãt, in principio eius mensis Proserpina rapta fuerat à Plutone: quam quia mater eius Ceres facibus accensis in Aethna tota nocte per Siciliam quæsisse credebatur, & ipsi ad commemorationem ipsius, facibus accensis in principio mensis vrbem de nocte lustrabant: vnde festum illud appellabatur Amburbale. Cùm autem sancti Patres consuetudinem istam non possent penitus extirpare, constituerunt, vt in honore B. Virginis Mariæ cereos portarent accensos. Et sic, quod prius fiebat ad honorem Cereris, modò fit ad honorem Virginis. Ob hoc quoque in Purificatione Virginis cereos accensos portamus, vt purificati per gratiã, cum lampadibus accensis, quasi prudentes virgines, ad nuptias ingredi mereamur.

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis officijs cap. 81. Ideo in festo Purificationis Mariæ candelas portamus, vt per hoc imitemur sanctas virgines, quarum beata Maria Virgo caput est, vt nimirum accensa in nobis lampade castitatis, cum ea templum gloriæ ad verum sponsum ingredi mereamur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Candelam accensam baptizatus in manibus accipit: quia gratiam Dei, & lumen fidei in baptismo suscipit.

Honorius Tertius. 1220.

Cap. Sanè cùm olim, de celebratione Missarum: Sacerdos Eucharistiam in decenti habitu, superposito mũdo velamine ferat, & referat manifestè ac honorificè ante pectus cum omni reuerentia ac timore, semper lumine præcedẽte, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi: Vt ergo ipsa gratia Spiritus sancti sciatur ibi operari, adhibentur & alia, sal, oleum, lucerna.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Histor. Specul. lib. 9. cap. 23. Cùm lumen ponitur in manu paruuli, non illuminatur propter hoc anima: sed per hoc significatur, quòd anima illuminatur spiritualiter in baptismo.

Bonauentura. 1260.

In librum 4. Sentent. dist. 7. q. 3. agens de ceremonijs Baptismi: Vltimò ponitur cereus ardens in manibus, vt sit *lucerna pedibus eius verbum Domini, & lumen semitis eius.*

In explicatione Missæ: Si vnum lumen tantùm ad Missam habeatur, ante Euangelium ad sinistram partem altaris ponendum est, quia cereus fidem signat.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone de officio diuino: Ad Euangelium deportatur lumen, thus, & crux, ad innuendum, quòd ille, qui debet Euangelizare verbum Dei, debet habere lumen bonæ doctrinæ.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. cap. 80. de benedictione Cerei in Sabbato sancto: In principio officij totus in Ecclesia debet ignis extingui, & nouus de lapide percusso elici. Ignis vetus veterē significat Legem, cuius figuræ in morte Christi completæ fuēre, & ideo velut extinctæ cessare debuerunt: sed de lapide, id est, de Christo, qui est lapis angularis, qui verbere Crucis percussus, Spiritum sanctum nobis effudit: vel de crystallo inter solem & lunam mediante, id est, de Christo, qui fuit mediator inter Deum & homines, qui, sicut ipse testatur, venit mittere in terram ignem, nouus ignis elicitur, dum per eius passionem vel resurrectionem Spiritus sanctus nobis effunditur, cui præbet alimentum Sacramentum, id est, Christus, qui est vitis vera: crystallus quoque perlucida, est Christi humanitas resurrectione splendidissima. Adhuc nouus ignis ideo benedicitur, vt sicut ille, qui est lumen indeficiēs, illuminans omnem hominem, venientem in hunc mundum, igne illuminauit Moysen: ita illuminet sensus & corda nostra, vt ex his tenebris ad lumen & vitam æternam mereamur peruenire. Rursus extinctis Ecclesiæ luminaribus, & igne de petra cum chalybe excusso, ignis aqua aspergitur benedicta, quia extinctis Apostolis, qui lumen mundi à Christo dicti sunt, de Christo petra excussus est ignis charitatis, cum chalybe lanceæ vulnerantis, dum sanguis & aqua de eius corpore sancto emanauerunt, à quibus habent efficaciam Sacramenta, quibus mediantibus in amore Domini inflammamur aqua gratiæ perfusi. Benedicitur autem ideo, quoniam ex simplici sua natura absq; benedictione non potest transire ad significationē mysterij columnæ ignis: benedicitur etiam propter gloriam resurrectionis eius, quem & Pater benedicit, & quia per ipsum ipse Christus visibiliter ad memoriam reducitur: benedicitur quidem etiam præsente Episcopo, vel sacerdote à Diacono, qui est minoris Ordinis, quia Christus resurgens à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ se manifestans, voluit per debiliorem sexum gloriam suæ resurrectionis Apostolis nuntiari, &c.

Cap. 82. Datur baptizatis candela illuminata in manu baptizati, vt cùm Dominus ad nuptias venerit, sit semper paratus ei in aula cælesti occurrere cum luminarijs virtutum, & bonorum operum.

Durandus à S. Portiano, 1300.

In librum 4. Senten. dist. 6. quæst. 4. Tria alia pertinentia ad Exorcismum sequuntur baptismum, scilicet chrismatio in vertice, quæ significat gratiam Christi descendisse in baptizati mentem: traditio cerei accensi, in signum charitatis fidei: & candida vestis, &c.

Guido Rocherius. 1330.

In manipulo Curatorum parte 1. tract. 2. cap. 8. Sacerdos tradit ei, quem baptizat, cereum ardentem, & signat lumen lumen fidei, quod datur in baptismo.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi 1. parte cap 12. Nos in ista die Missarū solennia celebrantes, cereum accensum (per quem significatur puer Iesus) in manibus baiulamus: & processionem facientes, vsque ad altare deferimus, & offerimus, recolentes illud lumen ineffabile, quod Maria & Simeon hodierna die portauerunt in manibus suis.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Canticum Simeonis: Tres sunt processiones præcipuæ in Ecclesia: prima in Purificatione Mariæ, secūda in celebritate Paschæ, tertia in Ascensione. Prima fit cum lucernis, secunda cum floribus & palmis, tertia cum vexillis & crucibus. Quæ omnia credenda sunt nullatenus spirituali vacare mysterio. In prima processione, quæ fit cum lucernis, significatur cordis illuminatio, ac totius vitæ munditia, &c. Omni tempore, sed in ipsa maximè Purgationis festiuitate lucernas portare monemur, vt ipso lumine non solùm manifesta, sed occulta dedecoris diligenter quærere, & inuestigare; arguere, & accusare; damnando flere, & flendo purificare valeamus.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 3. titu. 5. cap. 52. Atque statim accipit baptizatus cereum ardentem in manu, dicente ipsi Presbytero: *Accipe lampadem ardentem, custodi baptismum, serua mandata, vt cùm Dominus venerit ad nuptias, possis ei occurrere.*

Ioannes Gerson. 1430.

In Summa Theologica de Sacramento Eucharistiæ lib. 4. Lumen præcedit Euangelium, ad denotandum, quòd lumine Euangelij totus mundus illuminatur: & aliquando accenduntur duo cerei, ad denotandum, quòd Christus misit discipulos suos binos, & binos prædicare Euangelium Testamenti. Quòd autem aliquando vnus cereus accensus præcedit, sicut in diebus ferialibus, significat, q; Christus in primo aduentu à paucis fuit notus, vel quòd in primo aduentu vnum solum præcursorem habuit, scilicet B. Ioannem Baptistam. Quòd autem duo cerei præcedunt in diebus solennibus, repræsentat, quòd Christus in secundo aduentu ab omnibus cognoscetur, & quòd in secundo aduentu habebit duos præcursores, Enoch & Eliam.

Vincentius Valentinus. 1430.

Sermone de Purificat. B. Mariæ: In signum huius (*quòd fides absque operibus mortua sit*) portamus candelas accensas in manu, quæ significant vnà quæ sunt in Christo: cera mollis significat carnem Christi, quam habuit passibilem, quæ liquefacta fuit in passione: lychnum album significat animam Christi purissimam: lumen verò significat Christi diuinitatem immensam.

Hieronymus Sauonarola. 1470.

De veritate fidei lib. 3. cap. 18. Ipsa assidui luminis lampas, in templo ardens, peruigilem Spiritus sancti irradiationem & gratiam, qua semper Ecclesia vegetatur, significat.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missæ lectione 13. Debet altare igne, siue lumine, celebrationis tempore esse fulgidum. Significat autem ignis, siue lumen, fidē populi, quæ non debet esse absconsa sub modio, sed manifestè posita super candelabrum, vt ingredientes Ecclesiæ vnitatem, *videant opera ex fide relucentia, & glorificent Patrem, qui in cælis est.*

Lection. 57. Dum cerei circa altare, feretrum, aut tumulos incenduntur, ex persona defunctorum, Christum verum lumen & æternum, eiusdemque fidem, qui lumen est intellectus & viatoris, profitemur.

ARTICV-

ARTICVLVS VNDECIMVS.

BAPTISTERIA IMPROBANT.

Anno post natu Christum 1580.

IOANNES Casimirus in Ecclesiastica Reformatione art.8. *Nulla Baptisteria in Ecclesia ferenda sunt.*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast.Hierarch.cap.4. Vnde (vt reor) purganti quoque baptisterio iactibus in crucem formatis infundēs Pōtifex, palam speculatiuis oculis indicat, ad ipsam vsque mortē per crucem Iesum pro diuina generatione nostra, sacro ipso,& qui teneri à morte non posset, descensu inferna penetrantem.

Athanasius. 340.

Epistol.ad omnes Orthodoxos, cùm per Arianos persecutio fieret: Quid similiter in bello aut persecutione factum est vnquam? siquidē & Ecclesijs,& Baptisterijs flammæ iniectæ.Magnus agitur luctus & eiulatus per ciuitates.

In vita Antonij: Proh scelus,horret animus replicare, quæ gesta sunt. Virginum, matronarumqúe ereptus pudor, sanguis ouium Christi, in Christi templo effusus, veneranda respersit altaria: Baptisterium pro voluntate gentilium pollutum est.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 1. Mystagogica: Primùm ingressi estis in porticū domus Baptisterij,& stantes versus Occidentem,mandari vobis audistis,vt protensa manu,tanquam præsenti Satanæ renuntiaretis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 60.ad populum Antiochenum: Nonne vides eos, qui fiunt hic filij, quo modo non seruis opus demandauit,sed ipsi astant baptisterio?

Socrates. 440.

Lib.7.cap.4. Atticus Iudæū fidei articulis instituens, & spem in Christū ei annuntians, iubet ad baptisteriū in lectulo deportari. Iudæus paralysi oppressus, simul ac baptismū syncera fide receperat, & ex lauacro baptismatis erat elatus, cōfestim morbo liberatus est, & ad sanitatē restitutus.

Cap 17. Cumq; vestem splendidā pro Iudæo baptizando emisset,& alueum baptisterij aqua impleri iussisset, Iudæum eò deduxit, vt illi baptismum impertiret.

Anastasius Ancyranus &c. Galatiæ Episcopi. 453.

Extat in Concilio Chalcedonensi.

Epistol.ad Leonem Imper. Quis enim valeat abstinere, licet animum habeat adamante fortiorem, audiens in sacris locis nullum fuisse pudorē seruatum, sanctumq; locum cōmunis redemptionis nostræ, hoc est, venerabile baptisteriū,multorum virorū,quantum ad eorum attinet voluntatē, inuasione fuisse temeratum, dum diuina omnia nequaquam iniuriarum moli succumbant, & hæc perpetrata ab illis forsitan,qui peccatorū redemptionem ibidem susceperunt?

Episcopi Ægyptiaci. 460.

Extat apud Euagrium lib.2.c.8.

Epist.ad Leonem Imp. Beatus ille Proterius, quò impetū illorū,qui ad necem illi inferendā accurrebant,effugeret,ad venerandū se recepit baptisterium (quem locum maximè omniū etiā barbari & agrestes homines,qui sacratū eius decus & gratiam inde emanantē penitus ignorāt, violare etiamescūt. At isti tamen, qui propositū ab initio Timotheo consiliū reipsa perficere nitebantur, ne in puris illis & inuiolatis quasi adytis Proterium seruari passi sunt, neq; sanctimoniā loci,neq; tempus (solennis enim dies festus salutaris Paschatis tunc celebrabatur) reuerentes, neq; reformidātes sacerdotij dignitatem, quæ inter Deum & homines mediatrix est, innocentem occidunt.

Theodorus Lector. 500.

Lib.1. Basiliscus ad Ecclesiam se recepit, & ad baptisterium cum coniuge sua Zenonide fugit.

Concilium Quintū Constantinopolitanū. 536.

Actione 1. Stephanus, & alter Stephanus dixerūt: Cùm essemus in baptisterio Neophytorum, sine tunicis & calceamentis existentiū, Diaconis ipsos exorcizantibus, venit Episcopus noster Petrus, & eiecit nos foras cum Neophytis.

Euagrius. 590.

Lib.2.cap.8. Quidam ex Alexandrinis Timothei suasu Proterium abeuntē, confugientemq; ad baptisterium, visceribus eius gladio transfixis, conficiunt.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato Spirituali cap.214. Soruba vicus quidam est ad radices montis, in quo sita est Cœanensium ciuitas. In eo baptisteriū est, quod in sanctis Epiphanijs sudat: qui sudor per tres horas continuis incrementis augetur, & post baptisma peractū decrescere incipit, & tribus alijs horis sensim deficit.

Cap.215. Est in Castello Cedebratis baptisteriū, quod in Paschali sanctæ resurrectiōis festiuitate, cùm sit lapis vnus, ex se ipso continuò impletur, duratq; aqua illa vsq; ad Pentecosten,moxq; transacta Pentecoste euanescit. Vtraq; ista miracula in prouincia Lyciæ fiunt.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Martiani Presbyteri: Sed quomodo pulcherrimi quoq; ab eo constructi illuminatorij, quod quidem solemus vocare baptisterium,paucis explicare quis possit pulchritudinē,quod videntibus cum admiratione magnam profundit voluptatem? Comprehensum enim est à quinque porti-

porticibus, sicut Probaticam quoque aiunt Piscinã, quæ est in Hierusalem.

Michael Glycas. 1120.

Parte 4. Annalium: Quanquam Ariani quidam constanter asserunt Constantinum Imperatorem ab Eusebio Nicomediæ Episcopo baptizatũ esse: non tamen dubium est, quin magni huius Imperatoris baptisterium, quod adhuc Romæ conspicitur, illustri ratione veritatem commonstret.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 2. Thesauri Orthodoxæ fidei: Deinde sacerdotali stola ornatus sacerdos, in baptisterio, præsentibus alijs quoque fidelibus, quotquot adesse volunt, baptizandum accersit, & ante sacrum lauacrum sistens retectum caput habentem, ait illi, &c.

Nicephorus. 1300.

Ecclesiast. hist. lib. 13. c. 20. Hæc prolocutus Arcadius, in sacrum baptisterium ingressus est.

Lib. 16. c. 8. Basiliscus his rebus cognitis, statim sententiã mutauit, & imperiali corona sacræ mẽsæ imposita, supplex cum Zenonide ad baptisterium confugit.

PROBANT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 1. Vt intelligatis, quid sit secũdum tabernaculum, in quod vos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare cõsueuit, hoc est, ad baptisterium, vbi virga Aaron floruit: antea arida erat, postea refloruit. Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte irriguo florescere.

Lib. 5. epist. 33. Die Dominica post Lectiones, atque tractatum, demissis Catechumenis, Symbolũ aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam Basilicæ.

Damasus. 380.

Epist. 4. Chorepiscopo non licet populum benedicere, nec ante Episcopum in Baptisterio, aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere, aut signare.

In Pontificali, in Syluestro Primo: Fontem sanctum (*fecit,*) vbi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide Porphyretico, & ex omni parte coopertum intrinsecus, & foris, & desuper, & quantum aqua continet, ex argento purissimo libras *3008.* in medio fontis columna Porphyretica, quæ portat phialam ex auro purissimo, pensantem libras *50.* vbi ardent balsami libræ ducentæ, annexum ex stipa amianti: in labro fontis Agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras *30.*

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Carthagine Innocentia religiosissima fœmina in mamilla cãcrum habebat, admonetur in somnis appropinquante Pascha, vt in parte fœminarum obseruanti ad baptisterium, quæcunque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum signo crucis Christi: fecit, & sanitas confestim secuta est.

Paulinus Nolanus. 410.

Epist. 12. ad Seuerum: Tu verò etiam Baptisterium Basilicis duabus interpositum condidisti, vt nos in horum quoque operum, quæ visibiliter extruuntur, ædificatione superares, &c. De baptisterio igitur erunt isti versus:

Hic reparandarum generator fons animarum
Viuum diuino lumine lumen agit.
Sanctus in hunc cælo descendit Spiritus amnem,
Cælestique sacras fonte maritat aquas.

Concilium Arausicanum. 440.

Cap. 19. Catechumeni nunquam admittendi sunt etiã inter domesticas orationes, aliàs ad baptisterium Catechumeni nunquam admittendi.

Leo Magnus. 450.

Epist. 83. Presbyteris non licet coram Episcopo in baptisterium introire, nec præsente Antistite infantem tingere.

Sidonius Apollinaris. 480.

Libro 4. epist. 15. Nam baptisterium, quod olim fabricati estis, scribitis iam posse consecrari. Ad quæ festa vos voti, nos ministerij, officij multos, fidei totos causa solicitat.

Ennodius Ticinensis. 500.

Epistola ad Eutalium: Versus in baptisterio Vgello facti, vbi picti sunt Martyres, quorum ibi Reliquiæ conditæ sunt:

Conditor Armenius, supero qui dignus honore est,
Hic peperit fontem viuificantis aquæ, &c.

Concilium Ilerdense. 524.

Apud Gratianum de consecratione dist. 4. Omnis Presbyter, qui fontem lapideum habere nequiuerit, vas conueniens ad hoc solummodò baptizandi officium habeat, quod extra Ecclesiam nõ deportetur.

Fortunatus. 570.

In Baptisterium Moguntinum:

Ardua sacrati baptismatis aula coruscat,
Quo delicta Adæ Christus in amne lauat.
Hic pastore Deo puris grex mergitur vndis,
Ne maculata diu vellera gestet ouis.
Traxit origo necem de semine, sed Pater orbis
Purgauit medicis crimina mortis aquis.
Hanc tamen Antistes Sidonius extulit arcem,
Qui Domini cultum templa nouando fouet.
Struxit Berthoare, voto complente sacerdos,
Qua decus Ecclesiæ cordis amore placet.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 10. cap. 28. Rex postquã conualuit, accessit Parisios, exinde ad Rotoialensem villam ipsius vrbis properans, euocato puero iussit baptisterium præparari in vico Nemptodoro.

Cap. 31. paulo ante finem: Basilicas S. Perpetui adustas incendio reperi, quæ in illo nitore vel pingi, vel exornari, vt prius fuerant, artificum nostrorum opere imperaui. Baptisterium ad ipsam Basilicam ædificari præcepi, in quo sancti Ioannis cum Sergij Martyris Reliquias posui, & in illo priore baptisterio sancti Benigni Martyris pignora collocaui.

De vita Patrum cap. 7. Gregorius Lingonẽsis, cùm apud Diuonense castrum moraretur assiduè, & domus eius baptisterio adhæreret, in quo multorum Sanctorum Reliquiæ tenebantur, noctu de strato suo consurgens, ad orationem Deo tantùm teste pergebat, ostio diuinitus reserato, attenteque psallebat in baptisterio.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 2. epist. 56 (al. 57.) Pridem præcepimus, vt de Monasterio S. Andreæ Baptisterium propter Monachorum insolentias debuisset auferri, atque in eodem loco, quo fontes sunt, altare fundari.

Libro 11. epist. 24. Fraternitate tua indicante didicimus, in ciuitate Tarentina, in qua præesse dignosceris, in Ecclesia S. Mariæ Baptisterium te nouiter construxisse: & ideo frater charissime

præsen-

præſenti auctoritate ſuſcepta, tui deſiderij complebis effectum: quatenus per ſacrum lauacrum peccatorum illic maculæ deleantur.

Iſidorus Hiſpalenſis. 620.

Epiſt. ad Ludefredum (apud Gratianum diſt. 25.) Ad Theſaurarium pertinet Oſtiarij baſilicarum ordinatio, cura baptiſterij ordinandi, præparatio luminariorum in ſacrario.

Concilium Hiſpalenſe. 625.

Cap. 5. Sed neque coram Epiſcopo licet Chorepiſcopis in baptiſterium introire, nec præſente Antiſtite infantem tingere, aut ſignare.

Concilium Antiſiodorenſe. 614.

Cap. 14. Nõ licet in Baptiſterio corpora ſepeliri.

Aldhelmus. 670.

De laudibus virginitatis cap. 23. Cyprianus in baptiſterio regeneratus, ſupernorum Sacramentorum efficitur impauidus prædicator.

Beda. 700.

Hiſtor. Anglic. lib. 2. cap. 14. Paulinus Epiſcopus baptizabat in fluuio Sualua. Nondum enim oratoria & baptiſteria in ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ poterant ædificari.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 19. de Sabbato Sancto: His expletis, procedit Pontifex ad fontes benedicẽdos, cum omni decore proſequẽte eum clero, ſeu populo.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap. 7. Vt publicum Baptiſteriũ in nulla Parochia eſſe debeat, niſi vbi Epiſcopus conſtituerit, cuius Parochia eſt: niſi tãtùm, ſi neceſſitas euenerit, pro infirmitate, aut pro aliqua neceſſitate Presbyteri, quos Epiſcopus in ſua Parochia cõſtituerit, in qualicunq; loco euenerit, licentiã habeãt baptizandi, vt omnino ſine baptiſmo nõ moriãtur.

Paulus Diaconus. 780.

De geſtis Longobard. lib. 4. c. 18. Qui cùm Garibaldũ Ducẽ ipſo ſacratiſſimo Paſchali die ad orationẽ in B. Ioãnis Baſilicam venturũ ſciret, ſuper ſacrũ baptiſterij fontem conſcendens, eleuato enſe antiſu eundem in ceruicem percuſſit, caputq; protinus amputauit.

Concilium Rhemenſe. 813.

Cap. 7. Baptiſterij, & catechumenorum ventilata eſt ratio, vt ſacerdotes plenius intelligerent, qualiter cõdignis ordinibus efficerẽt Chriſtianũ.

Æmoinus. 825.

Hiſt. Franc. lib. 1. cap. 16. Exornatur baptiſterium, deſcendit rex, velut Conſtantinus, in ſanctificatum fontis alueum.

Amalarius Treuirenſis. 830.

De Eccleſiaſticis officijs lib. 1. cap. 25. de Conſecratione Baptiſterij: Per inuocationem S. Trinitatis, exẽplo baptiſmi Chriſti, Trinitas adeſt in noſtro baptiſterio per inuocationem ſacerdotis.

Hincmarus. 850.

In vita S. Remigij: Interea eundi via ad baptiſterium è domo regia præparatur, velis & cortinis depictis ex vtraque parte protenditur, & deſuper adumbratur, plateæ ſternuntur, Eccleſiæ componitur baptiſterium, balſamo & cæteris odoramẽtis conſpergitur, talemq; gratiam Dominus ſubminiſtrabat in populo, vt exiſtimarent ſe paradiſi odoribus refoueri.

Clemens Quintus. 1305.

Tit. 15. de Baptiſmo & eius effectu: Præſenti prohibemus edicto, ne quis de cætero in aulis, vel cameris, aut alijs priuatis domibus: ſed duntáxat in Eccleſijs, in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati, aliquos (niſi Regum vel Principum, quibus valeat in hoc caſu deferri, liberi extiterint, aut talis neceſſitas emerſerit, propter quã nequeat ad Eccleſiam abſque periculo propter hoc acceſſus haberi) audeat baptizare.

VVernerus Roleuingius. 1470.

De laudibus VVeſtphaliæ: Prope Rullam Oſnaburgenſis diœceſis eſt Parochialis Eccleſia dicta Belem, olim Bethlehem: in qua VVideckinus baptizari elegit, Carolo eum de fonte leuante. In eadem Eccleſia eſt baptiſterium pretioſum vſque hodie in ſignum huius ſolennis reuocationis perſeuerans.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

AD BAPTISMVM ADHIBENDOS ESSE PATRINOS, COMPATRES, SVSCEPTORES, FIDEIVSSORES.

NEGANT.

Anno post natum Christum 1540. *ANABAPTISTÆ multa inutiliter garriunt de ſponſione, quæ in baptiſmo fit, ac rem admodum exaggerant, eaq; abominanda faciunt, in quibus nulla eſt abominatio. Etenim in noſtris Eccleſiis nullos ſponſores poſtulamus, qui de fide ſpondeant, ac ſi in ipſis poſitum eſſet fidem poſtea dare, ſed tantùm teſtes in baptiſmo adhibemus, qui teſtentur parentes petere, vt infans ſigno fœderis in fœdus recipiatur.* Bullingerus de Anabaptiſtis.

1560. Magdeburgenſes Centuriæ 7. libro 2. cap. 6. *De Patrinis, ſeu fideiuſſoribus, qui obtuliſſent infantes aut adultos ad baptiſmum, & pro iis fideiuſſiſſent, nihil legitur in ſcriptis Apoſtolorum. Actor. 2. conuerſi ab Apoſtolis, ſe ipſos ad Baptiſma offerunt. Et ridiculum fuiſſet, ſi Apoſtoli noluiſſent baptizare priuſquam fideiuſſores afferrent: Vbi enim eos Eunuchus in ſolitudine ſibi comparaſſet?*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarc. cap. 2. Porrò qui tam sublimium ac tam cęlestiũ munerũ sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oratq; vt se ad Pontificem ducat, secuturum omnia quæcunque sibi tradentur penitus & ex toto animo spondens: precaturque tum, vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitæ suæ suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius amore sacro succenditur, celsitudinem tamen rei, humanamq; infirmitatem metientẽ, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturum, quod ille postulat, benignissimè pollicetur, assumensq; hominẽ, ad Pontificem ducit, &c. Accusans autem (iuxta quod à susceptore fuerat edoctus) impietatem, & veri boni ignorantiam, orat, vt diuinis mysterijs frui mereatur, &c. Mandat Pontifex sacerdotibus, vt baptizati & susceptoris nomen asscribant.

Cap. 7. Naturales oblati paruuli parentes puerum vni ex fidelibus tradant, præclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer fit, quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque Præsul spondentem puerum iuxta sanctam educaturum vitam requirit, vt abrenuntiationem profiteatur.

Iustinus. 150.

Quæst. 56. Digni fiunt pueri baptismi commodis, fide eorum, qui illos ad baptismum offerunt.

Synodus Nicæna. 325.

Canone Arabico 21. Nemo fidelium cum patre aut matre spirituali matrimonium contrahat, id est, cum patrinis aut matrinis, & qui hoc commiserit, habeatur tanquam ethnicus.

Canone 22. Viri non teneant in baptismo puellas aut mulieres; neque mulieres teneant masculos: sed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant masculos.

Basilius Magnus. 370.

Epistol. 328. ad Posthumianum: Primò baptismate initiatus es ad pietatem: vtinam te è sacro fonte leuassem. Recordor enim adhuc verborum tuorum, quæ, quod mirum est, adhuc insonant auribus meis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 12. in 1 ad Corinth. cap. 4. A primis annis spiritualibus armis filios muniatis, & cruce sibi signandam frontem erudiatis, & priusquã per se facere possunt, vos ipsi crucẽ eis imprimite, præsertim quos in baptismo suscepistis.

In Psal. 14. Adducit quispiam infantem adhuc vbera sugentem, vt baptizetur, & statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conuenta, & assensiones, & minoris ætate fideiussorem susceptorem interrogat.

Iustinianus Imp. 530.

In l. Si quis alumnam, C. de nuptijs: Ea persona omnimodè ad nuptias venire prohibenda est, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, à sacrosancto suscepit baptismate, cùm nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & iustam nuptiarum prohibitionẽ, quàm huiusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.

Concilium Sextum Constantinopolitanum. 680.

Canone 6. Constitutum est à sanctis Patribus, vt nullus chrismetur, neque baptizetur, neque à lauacro fontis alium suscipiat, neque coram Episcopo ad confirmandum quemlibet teneat, nisi Symbolum & Orationem Dominicam memoriter tenuerit.

Synodus Tullensis. 710.

Canone 53. Quoniam spiritualis necessitudo, seu affinitas, corporum coniunctione maior est, in nonnullis autem locis cognouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus eorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, vt in posterum nihil fiat eiusmòdi.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Michaele: Occurrit mulierculæ, cuius filium ex sacro susceperat fonte: ἔτυχε δὲ τῆς ταύτης παῖδα ἐκ τοῦ θείου λουτροῦ νοθετησάμενος.

Theodorus Balsamon. 1150.

In Canon. 53. Synodi Tullensis: Tempore sanctissimi Patriarchæ domini Nicolai in sacro Chartophylacij decreto constitutio posita est, quæ habet his verbis: Vir longè clarissimus Gregorius Siccus hodierno die descriptionem attulit, quæ sic habet: Maria habens germanum filium Constantinum ex diuino & sancto baptismate fuit Irenes susceptrix, genuit Constantinus Theodorum, & Irene Theodoram: & rursus genuit Theodora Annam: volens ergo Theodorus legitimo matrimonio Annæ cõiungi, sciscitatur, vt sciat an hoc fieri liceat. Lectus est ergo in Synodo 53. Canon sanctæ & Vniuersalis Synodi in Trullo, &c.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi: Tunc obuoluit eos sacerdos ad Occidentẽ, & profert ipse sacerdos pro baptizatis hanc abrenuntiationẽ tribus vicibus, sponsoribus ter, vt ipse, respondentibus: *Abrenuntio.* Et post: Tunc sacerdos deducit eum de medio aquarum, & dat eum susceptori suo, atque hanc vocem profert: *Duo sunt, &c.*

Pachomius Metropolita. 1560.

Epistola ad Theodosium Protonotarium: Alter casus hic est, quidã suscepit è sacro baptismate puerum nomine Ioannem, idem suscepit & alium puerum, alio patre natum, diuersæ familiæ Demetrium nomine. Habet hic Demetrius sororem nomine Mariam, non susceptam à susceptore fratre eius Demetrij. Alius enim ex diuino lauacro suscepit eam: hanc Mariam in matrimonium Ioannes ille petit.

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In Ordine Baptismi: Postea abnegat satanam qui habet ætatem ipsemet: si autẽ infans sit, qui spondent loquuntur pro eo, &c. Ipsi ter dicunt: *Credimus, credimus, credimus,* qui quidem ætatem habent: & pro infantibus, qui nesciunt loqui, respondent qui vades sunt.

Christiani in Moscouia nostro seculo.

Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiæ Europeæ, de Ruthenis: Fideiussores, vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interrogãti, an diabolo infans renuntiaret, correspondent, toties in terram expuunt.

Ioannes Faber de religione Moscouitarum: Prius verò quàm apud eos baptismus administretur, orationes fiunt frequentes ac deuotæ à sacerdote, à parentibus, à patrinis, à proximis, ab amicis. In cuius rei testimonium adhibentur patrini, pro more etiam nostro, quibus ex pollicitis incũbit, vt

huius

huius baptismi memores esse velint, vt puerum olim, cùm ætas patitur, aut expostulauerit, in fide erudire non negligant.

Sigismundus Liber Baro &c. de rebus Moscouiticis cap. de Baptismo: Susceptores ex voluntate parentum assumuntur, & quoties, præeunte certis verbis sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Hyginus. 138.

De Consecratione distinct. 4. In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione vnus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt.

Tertullianus. 200.

Lib. de Baptismo cap. 18. Itaque pro cuiusque personę conditione, ac dispositione, etiam ętate, cunctatio baptismi vtilior est, præcipuè tamen circa paruulos. Quid enim necesse est, si non tam necesse, sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & prouentu malæ indolis falli.

De Corona militis cap. 3. Inde suscepti lactis & mellis concordiam prægustamus.

Augustinus. 400.

Serm. 116. de Temp. Non solùm exemplis, sed etiam verbis eos ad omne opus bonum admonere debetis: præcipuè tamen, qui filios aut filias excipere religioso amore desiderant, & antequam baptizentur, & postquam baptizati fuerint, de castitate, de sobrietate, de humilitate, de pace eos admonere, vel docere non desinant, & agnoscant se fideiussores esse ipsorum.

Serm. 131. de Temp. Discat quisque fidem Apostolicam, quam professus est per ora gestantium in baptismo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

De Nomine Christiano Ideo fratres tam illos, quos de fonte excipitis, quàm illos, qui de vobis nati sunt, semper castigate & corrigite, vt iustè & sobriè viuant.

Leo Primus. 450.

Distinct. 4. de Consecratione: Non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quàm vnus, siue vir, siue mulier. In Cōfirmatione quoque idipsum fiat.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 15. Si paruuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui offerunt eos.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 3. Elpidoforus in Ecclesia Fausti baptisatus, quem venerabilis Muritta Diaconus de alueo fontis suscepit generatum.

Gregorius Turonensis. 570.

Histor. Francorum lib. 5. cap. 22. Samson Chilperici regis filius baptisatus, & ab ipso Episcopo susceptus, lustro vno, nec perfecto, defunctus est.

Lib. 6. cap. 27. Chilpericus rex Parisios ingressus, dies Paschæ cum multa iucunditate tenuit, filiumque suum baptismo tradidit, quem Ragnemodus ipsius vrbis sacerdos de lauacro sancto suscepit, ipsumque Theodoricum vocitari pręcepit.

Lib. 8. c. 37. Posthæc Gildeberto regi filius natus est, qui à Magnerico Treuirorum Episcopo de sacro fonte susceptus, Theodebertus est vocitatus.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. Dialog. cap. 32. Quidā Curialis in Valeria prouincia sacratissimo Paschali Sabbato iuuenculam cuiusdam filiam in baptismate suscepit.

Lib. Sacramentorum de Baptismo infantum: Deinde eo tenente infantem, à quo suscipiendus est, interrogat eum sacerdos ita: *Quis vocaris?* Respons. N. *Credis in Deum Patrem? &c.*

Deusdedit PP. 613.

Epistola ad Gordianum Episcopum Hispalensem: Peruenit ad nos Diaconus vester, vestræ Sanctitatis epistolas ferens, quòd quidam viri, etiam & mulieres, pręterito Sabbato Paschali die, pro magno populorum incursu, nescientes proprios filios suscepissent ex lauacro sancto. Cupis ergo scire, si pro tali accedenti ratione debeant ad suum proprium redire vsum, an non, &c.

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap. 24. Non licet Abbati filios de baptismo habere, nec Monachis commatres habere.

Isidorus Hispalensis. 620.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 24. Paruuli alio profitente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, & surdi, quorum vice alius profitetur, vt pro ijs dum baptizantur respondeat.

Beda. 700.

Histor. Anglorum lib. 4. cap. 13. Erat rex gentis illius Edilualch nō multò ante baptizatus in prouincia Merciorum, præsente ac suggerente rege Vulfhere. A quo etiam egressus de fonte loco filij susceptus est, in cuius signum adoptionis duas illi prouincias donauit, Vectam scilicet insulam, & Meanuacorum prouinciam in gente Occidentalium Saxonum.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis cap. 19. de Sabbato sancto Paschæ: Post horam tertiam Sabbato præparantur ad Ecclesiam, qui baptizandi sunt, simul cum patrinis, & matrinis, & ordinantur ab Acolytho masculi ad dextram, fœminæ verò ad sinistram: & tunc, qui possunt, reddunt orationem Dominicam, & Symbolum, siue patrini pro ipsis, atque matrinæ eorum, qui eos suscepturi sunt.

Cap. 21. de Sabbato in Albis: Patrini paruulorum, qui baptizantur, prouidere debent, vt cùm ad intelligibilem ætatem peruenerint, fide & bonis moribus instruant, orationem Dominicam, & Symbolum eos instanter erudiant. Quòd si neglexerint, norint se rationem pro ijs reddituros ante Dominum, quorum sponsores extiterunt.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum libro 4. cap. 17. Regina Persarum priuato habitu propter Christianæ fidei amorem Constantinopolim venit: ibiqúe ab Imperatore honorificè suscepta, post aliquot dies, vt desiderabat, baptismum consecuta, & ab Augusto de sacro fonte leuata est.

Luitprandus Rex Longobardorum. 735.

In Legibus Longobardicis Tit. 24. §. 6. Præcipimus, vt nullus pręsumat commatrem suam vxorem ducere.

§. 7. Sed nec filiam, quam de sacro fonte leuauit.

§. 8. Neq; filius eius præsumat filiā ipsius vxorē ducere, qui eum de fonte suscepit: quia spiritales germani esse noscuntur, & qui hoc malum facere pręsumpserit, perdat omnem substantiam suam, & filij, qui de tali illicito matrimonio nascuntur, hæredes esse non debent.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 2. Legum cap. 46. Parentes filios suos, & pa-

trini eos, quos de fonte lauacri suscipiunt, erudiri summopere studeant. Illi, quia eos genuerunt, & eis à Domino dati sunt: isti verò, quia pro ijs fideiussores existunt.

Lib. 5. cap. 100. Nullus proprium filium aut filiam de fonte baptismatis suscipiat: nec filiolam, nec commatrem ducat vxorem: nec illam, cuius filium vel filiam ad Confirmationem tenuerit. Vbi autem factum fuerit, separentur.

Concilium Quartum Arelatense. 800.

Cap. 19. Parētes filios suos, & patrini eos, quos de fonte lauacri suscipiunt, erudiri summopere studeant: illi, quia eos genuerunt; isti, quia pro ijs fideiussores existunt.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 47. Præcipimus, vt vnusquisque Compater spirituales filios Catholicè instruat.

Cap. 55. Nullus proprium filium, aut filiam de fonte baptismatis suscipiat: nec filiolam, nec cōmatrem ducat vxorem: nec illam, cuius filium aut filiam ad Confirmationem duxerit.

Æmoinus. 825.

De gestis Francorum lib. 4. c. 20. Amandus filium Dagoberti regis regenerauit, quem Albertus rex de sacro fonte leuauit.

Concilium Parisiense. 826.

Lib. 1. cap. 54. Qui alios de sacro fonte suscipiunt, quiquē ad percipiendum Sancti Spiritus donum coram Pontificibus pro alijs Patroni existunt, intelligere debent & vim tanti Sacramenti, & quid pro alijs spondeant.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 26. Et hac igitur occasione inuentum est, vt patrini, vel matrinæ adhibeantur, suscepturi paruulos de lauacro: & pro ijs respondeant omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatem confiteri nō possunt: pariterquē debet spiritalis pater, vel mater ei, quem de fonte regenerationis suscepit, cùm ad intelligibilem peruenerit ætatem, insinuare confessionem, quam pro eo fecit, vt qui aliena confessione, sicut paralyticus, fide portantium meruit à peccatorum solui languore, studeat saluti præstitæ viuere non indignè, & sua impleat executione, quod illorum confessus est ore, si non vult saluatione carere, quam illorum meruit fide. Non autem pater debet, vel mater suam de fonte suscipere prolem, vt sit discretio inter spiritualem generationem atque carnalem. Quòd si casu euenerit, non habebunt deinceps carnalis copulæ ad inuicem consortiū, qui in communi filio cōpaternitatis spirituale vinculum susceperunt.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 1. cap. 26. In Ecclesia Saluatoris paruulorum, qui per ætatem abrenuntiare, & credere non possunt, per corda & ora gestantium salus adimpletur. Quādoquidem fit, quod in Euangelio legitur, quòd Iesus videns fidem illorum dicit paralytico: *Remittuntur tibi peccata tua.*

Nicolaus Primus. 860.

Epistola ad Episcopum Salonitanum: Nosse desideras an mulier, quæ viri ex alia fœmina filium de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari.

Concilium Metense. 894.

Cap. 3. Nullus alteri suscipiat à fonte infantem, nisi qui apprimè signaculum, id est, abrenūtiationem diaboli, & professionem Catholicæ fidei tenuerit: & infantem nequaquam duo, vel plures, sed vnus à fonte baptismatis suscipiat: quia in huiuscemodi secta diabolo datur locus, & tanti ministerij reuerentia vilescit. Nam vnus Deus, vnum baptisma, vnus qui à fonte suscipit debet esse pater vel mater infantis.

Regino Prumiensis. 910.

In Chronicis de anno 572. Post idem tempus coniunx regis Persarum nomine Cęsarea, pro Christi amore priuato habitu venit Constantinopolim, & post aliquot dies baptizata, ab Augusto de sacro fonte leuata est: quam vir eius requirens, cum quadraginta militaribus viris pacificè Cōstantinopolim venit, à quo satis dignè susceptus, cum omnibus, quos secum adduxerat, baptizatus est, & ab Augusto de fonte leuatus, multisquē muneribus honoratus cum coniuge ad patriam repedauit.

De anno 781. Carolus iter pergens celebrauit Pascha Romę, & ibi baptizatus est filius eius Pipinus ab Adriano Papa, qui & ipse eum de sacro fonte suscepit.

Smaragdus. 920.

In Explicatione epistolæ de Sabbato Pentecostes: Paruuli, quamuis necdum loqui possunt, tamen pro illis & confitentur, & loquuntur, qui eos de lauacro fontis suscipiunt, nec immeritò dignum est, vt qui aliorum peccatis obnoxij sunt, aliorum etiam confessione per ministerium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorū.

Alexander Tertius. 1059.

Ad Episcopum Salernitanum: Tolerabilius nobis videtur, vt etiam post compaternitatem geniti simul possint copulari, præter illam personam, per quam compaternitas contrahitur, nisi consuetudo Ecclesię, quę scandalum generet, aliter se habeat.

Iuo Carnotensis. 1090.

Sermone de Sacramentis Neophytorum. Fideiussores ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam tenete, & illis, quos excepistis, ostendite. Prętereà docendus est vnusquisque Christianus, vt eum, qui se de sacro fonte suscepit, ita diligat, sicut patrem, nec filius cum filia, nec filia cum filio patris sui spiritualis coniugium ineat, quod non esset dicendum coniugium, sed potius incestum contubernium.

Sermone de Sacramento dedicationis: Manibus patrinorum ad Ecclesiam fuistis delati.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronic. de anno 778. Leo Copronymus Telericum Bulgarorum dominum ex sacra piscina suscepit, & honorauit magnificè pariter, & ornauit, & Patricium fecit.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Speculo Ecclesiæ: Patrini, qui fideiussores sunt coram Deo pro baptisatis infantibus, eos Symbolum & Orationem Dominicam doceant.

In Prolegomenis super Psalmos: Infantes in baptismate fidem suam per patrinos pronuntiant.

Hugo Victorinus. 1130. *

De Sacramentis libro 2. par. 6. cap. 12. Patrini vocantur, qui paruulos ad baptismum offerunt, & pro ipsis spondendo quasi fideiussores ad Deum fiunt. Hi propterea Patrini vocantur, quia regenerandos ad vitam nouam offerunt, & quodammodo adiutores fiunt ipsius regenerationis nouæ. De quibus placuit Patribus, vt per singulos baptisandos patrini singuli admitterentur, id est, vnus tantùm, siue vir, siuē mulier. Propterea fortassis, ne spiritualis cognatio, cui reuerentiam exhibere oportebat, passim diffusa, in matrimonij copula obesse posset. Sed quædam Ecclesiæ hanc consuetudinem non obseruant, plures ad susceptionem paruulorum admittentes. Hoc similiter sancitum est, vt alium in Baptismo, vel in Confirmatione filiolum non suscipiat, qui ipse baptisatus non est, vel confirmatus.

Petrus

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.Sent.dist.42. Quòd compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis, nec mater filiæ, vel filio spirituali ex Concilio Moguntinensi docetur,&c. Ex his apparet,quòd aliquis filiolam suam,vel commatrē non potest sibi copulare nuptialiter,& si præsumptum fuerit, separandi sunt.

Dist.6.de Responsione Patrinorum: Cuncti ad baptismum venientes, fidem suam profiteri debent, & exponere ad quid petendum veniant ad Ecclesiam: si paruulus est, non valens credere, vel loqui, alius pro eo respondet. Vnde Isidorus: Paruuli alio profitente baptisantur.

Ioannes Beletbus. 1200.

De diuinis officijs cap.90. Si adultus sit baptisandus, respondeat se abrenuntiare: si non sit adultus, respondeat susceptor pro eo. Verùm nullus in susceptorem admitti debet, nisi orationem sciat Dominicā,& minus Symbolum calleat, quod tenetur suos docere filios.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ. Patrini, qui de sacro fonte baptisatos suscipiunt, quantum in ijs est, fidei illorum fideiussores sunt: vnde pro ipsis *Credo* respondent,& illos pro posse suo custodire debent, ne à fide & iustitia deuient.

Conradus à Lichtenavv. 1230.

In Chronicis de anno 1224. Otto Episcopus Bambergensis,qui Pomeranos conuertit, docuit eos, vt infantes in Sabbato sancto & Pascha cum candelis,& veste candida, & patrinis comitantibus ad baptismum deferant, ac ne ipsi parentes liberorum suorum testes sint,sed patrinos adhibeant, quibus eandem fidem, amicitiamqúe,quam carnalibus debent parentibus,adhibere studeant.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3.quæstione 68.articulo 7. Paruuli & nouitij indigent speciali cura præter communem, & ideo requiritur,vt aliquis suscipiat baptisatū de sacro fonte.

Artic.8. Vnusquisque obligatur ad officium, quod accepit:dictum est autem,quòd ille,qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi,& ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret, sicut eo tempore & loco,in quo baptisati inter fideles nutriuntur.

Bonauentura. 1260.

In 4.Sentent.dist.6. Patrini vocantur,qui paruulos ad baptismum offerunt: quia regenerandos ad nouam vitam offerunt,& in oblatione,& in responsione quodammodo faciunt ad ipsorum regenerationem,& ideo rectè patrini dicuntur.

Guilielmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib.6 c 82. Circa patrinos, qui in Baptismo & Cōfirmatione necessarij sunt, dicendum est, quòd vbi infans fari vel credere nescit,patrinus interrogatur,& respondet pro eo, & in eius fide & professione baptizandus saluatur,&c.Sunt autem quatuor genera personarum, quas Ecclesia non suscipit in patrinos. Primum genus est Monachus,Abbas,Abbatissa, Moniales, & huiusmodi : secundum genus sunt infideles: tertium illi, qui nondum sunt confirmati : quartum vir & vxor simul.

Richardus de Media Villa. 1280.

In lib.4. Sentent distinct.42. artic.1. quæstione 5. Cognationis spiritualis tres sunt species,paternitas,compaternitas,fraternitas. Prima contrahitur inter regenerantem & regeneratum : & sicut in generatione carnali duo sunt, scilicet pater & mater, sic in spirituali administrans Sacramentum est pater,quia personam repræsentat Dei: tenentes autem illum, qui regeneratur, sunt sicut mater: quia repræsentant personam Ecclesiæ,& ideo inter regeneratum,& dantem Sacramentum contrahitur paternitas spiritualis: similiter inter eum,& ipsum tenentem.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 1.cap.24. *Et adduxit eum ad Iesum.)* Ex hoc accepit Ecclesia, quòd in Sacramento Baptismi & Confirmationis vtitur adducentibus,qui præsentent suscipientes Sacramentum,qui Patrini solent vocari.

Thomas VValdensis. 1414.

Tom 3.tit.5.c.46. Quòd iam non vnus, sed tres sunt patrini, alterutriusque sexus, bene tradidit in quibusdam Ecclesijs Patrum industria, propter mysterium Trinitatis, quod maximè in baptismi officio notandum est, sicut mandabatur à Christo,maximè post ampliationem numerosam fidelium, ex quibus ille numerus nusquam deerit baptizando, alioquin solus erit propter mysterium Deitatis.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ cap. de Baptismo: De Patrinis tangendum est,qui sint, ad quid tenentur, in cuius persona respondeant,an excusentur à mendacio.Solutio secundùm Hugonem de S.Victore: Patrini vocantur, qui paruulos ad baptismum offerunt, vt regenerentur ad vitam nouam. Et scias, quòd patrini idonei non possunt esse infideles,cùm teneantur instruere paruulum in fide Catholica,quod non potest infidelis: item religiosę personæ, propter suspectam familiaritatem, quę generatur per talem generalem compaternitatem.

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap.19. Non rarò ex impedimentis cognationum spiritualium difficultates & pericula solent euenire,ad quæ cohibenda decernimus, ne cuiquam siue ex sacro fonte leuando,siue ad sacram Confirmationem tenendo plures, quàm vnum patrinum liceat adhibere.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess.24.can.2. Docet experientia,propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus non sine magno peccato perseueratur: vel ea nō sine magno scandalo dirimūtur. Volens itaque sancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis spiritualis impedimento incipiens,statuit, vt vnus tantùm siue vir, siue mulier,iuxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum vnus,& vna baptizatum de baptismo suscipiant:inter quos,ac baptizatum ipsum,& illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatiqúe patrem & matrem tantùm spiritualis cognatio contrahatur.

ARTICVLVS DECIMVSTERTIVS.

IN BAPTISMO DIABOLO ET POMPIS EIVS RENVNTIANDVM, AC INSVFFLANDVM ESSE.

NEGANT.

Anno post natū Christum 1540. WOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus de Baptismo: *Non video, quomodo defendi queat, quòd baptizandus infans interrogatur, num Satanæ operibus ac pompis renuntiet, & à patrinis respondetur, quòd renuntiat. Nam planè absurdum est requirere ab infante, quod Deus ab eo non requirit, nec ille per ætatem exprimere potest.*

1580. Ioannes Casimirus Comes Palat. in Reformatione Ecclesiastica art. 10. *Quæstio ad baptizandum:* Abrenuntias diabolo, *nihili æstimabitur, & prorsus antiquabitur.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Prin.us. 80.

Lib. 7. Const. Apost. cap. 41. & 42. Discat Catechizatus, quæ sunt de renuntiando diabolo, & asscribendo se Christo: oportet enim primùm quidem abstinere à contrariis; deinde verò ad mysteria ingredi: prius, inquam, cor suum repurgare, eiecta omni maleuolentia, macula, & ruga; & postea participem fieri Sacramentorum, &c. Ergo qui baptisatur, cùm renuntiat diabolo, recitet hæc: *Renuntio Satanæ, & operibus eius, & pompis eius, & cultui eius, & angelis eius, & inuentis eius,* &c.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchia cap. 2. Post sacram precem Pontifex illum, qui baptisandus est, discingit quidem, & ministrorum manibus exuit: deinde Occidentem versus illum statuens, intendentem, manusquè impingentem, ad eandem regionem conuersus, insufflare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenuntiationem profiteri. Et cùm post trinam abrenuntiationis contestationem, tertiò se ille abrenuntiare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientemquè in cælum, atque intendentem manus, Christo, sacrisquè omnibus diuinitus traditis, consentire iubet.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Stromaton: Maleficarum enim, vt puto, potestatum est opus, proprij habitus aliquid conari sigillatim operari, vt nos, qui eis abrenuntiauimus, in certamine superent, & suos efficiant.

Lib. 1. Pædagogi cap. 6. Eodem modo nos quoque nostrorum peccatorum moti pœnitentia, ipsorum detrimentis renuntiantes, baptismo percolati, ad æternam quoque lucem recurrimus, filij ad patrem.

Origenes. 230.

Homil. 12. in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus est verbis, & quid denuntiauerit diabolo, non se vsurū pompis eius, ac voluptatibus pariturum.

Homil. 2. in Psal. 38. Ecce iste, inquit diabolus, qui mihi & operibus meis renuntiauit in baptismo, meis rursus operibus se inseruit, meisquè legibus paruit.

Constantinus Imperator. 310.

In priuilegio Romanæ Ecclesiæ: Deinde per manus impositionem Clericorum vsque ad Præsulem veni, ibiquè renuntians Satanæ, ac pompis & operibus eius, vel vniuersis idolis manufactis, credere me professus sum in Deum Patrem.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi prima Mystagogica: Primùm ingressi estis in porticum domus Baptisterij, & stantes versus Occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tanquam præsenti Satanæ renūtiaretis, &c. Veruntamē audis, quòd nutu manus tanquam ad præsentem dicitur: *Renuntio tibi Satana:* doceris mox & alteram renuntiationis partem addere: *Et omnibus tuis operibus.* Postea dicis: *Et omni pompæ tuæ.* Dicis præterea: *Et omni tuo cultui.* Cùm itaque Satanæ renuntiaueris, & omne cum illo pactum rescideris, aperitur tibi paradisus Dei.

Basilius Magnus. 370.

Libro de Spiritu sancto cap. 27. Reliqua item, quæ fiunt in baptismo, velut renuntiatio Satanæ & angelis eius, ex qua Scriptura habemus? Nonne ex priuatâ & arcana hac Traditione? Nonne ex doctrina, quam Patres nostri in silentio, quod curiosos & otiosos submouet, seruarunt?

Ephræm. 370.

De Abrenuntiatione in sacro Baptismate facta, & quomodo ea requiretur à nobis in extremo iudicij die: Abrenuntiatio, quam in baptismo facimus, nominata quidem apparet parua: cæterùm intellecta admodum magna: quam qui seruare valuerit, beatissimus erit. Paucis namque verbis cuncta, quę nominantur mala, quæquè odit Deus, valere iubemus, & abrenuntiamus: cuiusmodi sunt non vnum duntaxat, non duo, nec decem: sed quodcunque appellatur malum. Puta: *Abrenuntio Satanæ, & cunctis operibus eius.* Quibus, inquam,

operibus? Audi, fornicationi, adulterio, immūditiæ, mendacio, furto, inuidiæ, veneficio, diuinationi, &c. Abrenuntio, inquam, ebrietati, superbiæ, lasciuiæ.

De Pœnitentia cap. 5. Testatur baptisandos suam fidem coram multis testibus professos esse, ac dixisse: *Abrenuntio tibi Satan, & omnibus operibus tuis.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psalmum 14. Adducit quispiam infantem adhuc vbera sugentē, vt baptisetur, & statim sacerdos exigit ab infirma ętate pacta cōuenta, & assensiones, & minoris ætate fideiussorē accipit susceptorē, & interrogat: Renūtiat Satanæ, & nō dicit, In finem: vel, Cum Christo cōiungitur in finem: sed statim in principio vitæ petit renuntiationes, & coniunctiones.

Homil. 21. ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quā dum sacris initiareris emisisti: *Abrenuntio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo.*

In c. 2. ad Coloss. Diximus: Renuntiauimus Satanæ, & coniungimur tibi Christe, &c. *Renuntio tibi Satana, & pompæ tuæ, & seruituti tuæ, & angelis tuis.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib. 7. contra Iulianum: Vbi deposuerimus tenebras à mente nostra, & dęmoniorum turbis valedixerimus, omnemqúe ipsorum pompam & cultum prudentissimè respuerimus, & tunc veritatis lumine mentalem cordis oculum dilatauerimus, agnoscentes eum, qui natura, & verè omnium natiuitatis auctor est, & maximus rex & Deus, confitemur fidē in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & ita ad alterius vitæ exordium venientes, ingressi veræ pietatis semitas, Christo annuente iustificamur.

Procopius Gazæus. 530.

In cap. 35. Genes. Docet pręsens exemplum veræ religionis asseclas, quomodo eundum sit in domum Domini, maximè eo tempore, quo lauamur Baptismi sacro liquore. Quapropter ibi dicimus: *Indico tibi, ô Satana, tueq; pompæ, & omni tuo cultui bellum.*

Primasius. 540.

Ad cap. 6. epist. ad Romanos: In exemplo Christi ad eum imitandum consepelimur in baptismo, vt mortui veteribus criminibus, renuntiemus diabolo, & pompis eius.

Anastasius Synaites. 560.

Lib. 11. Hexameron: Testes inimicitiarum huius mulieris sunt pastores, qui eam publicè docent quotidie dicere: *Renuntio Satanæ malo serpenti, & eius cultui, & eius deceptioni, & eius idolis, & eius facultatibus, & eius libaminibus, & eius seruituti.*

Elias Cretensis. 780.

In Orat. 4. Nazianzeni: In diuino nostro ortu, quemadmodum sacerrimus Dionysius inquit, ad sacerdotem quidem is adducitur, qui spirituali regeneratione donandus est: ipse autem & pedes eius, adhibita ministrorum eorum, qui ad hoc constituti sunt, opera, calceis nudat, & corpus vniuersum detegit. Postea eum ad Occasum intuentem statuens, manusqúe in altum extensas habentem, ac veluti aliquid repellentem, ter eum aduersus Satanam exufflare iubet, atque insuper abrenuntiationis verba profiteri.

In Orat. 19. Nazianzeni: Qui diuinam natiuitatem, & spiritualem regenerationem consecuturi sunt, recto corpore stantes, ac nunc ad Occidentem, nunc ad Orientem sese conuertentes, atque aduersario quidem, ipsiusqúe operibus renuntiantes, ad Christum, & Christianam vitam se adiungunt.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

Lib. de ritibus Baptismi: Tunc obuoluit eos sacerdos ad Occidentem, & profert ipse sacerdos pro baptisatis hanc abrenuntiationem in tribus vicibus, sponsoribus ter, vt ipse, respondentibus: *Abrenuntio Satanæ ego N. qui baptizor, & omnibus operibus eius, & omnibus angelis eius, & omnibus eius viribus, & omni eius malitiæ, & omni eius superbiæ, & omni eius errori mundano, & cuilibet ei consentienti, & eum sequenti.*

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In ordine Baptismi: Postea abneget Satanam, qui habet ætatem ipsemet; si autem infans sit, qui spondent loquuntur pro eo, & dicunt hoc modo: *Abrenuntio tibi Satana, & omnibus operibus tuis immundis, omnibus ministris & incantationibus tuis malis, & omni virtuti tuæ, omnibus principibus tuis, omnibus fraudibus tuis, & omnibus adulationibus & illecebris tuis malis, & tenebricosis, & omni iurisdictioni & infidelitati tuæ,* &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Corona militis cap. 3. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius.

Ad Martyres cap. 8. Christianus etiam extra carcerem seculo renuntiauit.

Lib. de Spectaculis c. 4. Cùm aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos diabolo, & pompæ, & angelis eius ore nostro contestamur. Quid erit summum ac præcipuum, in quo diabolus, & pompę, & angeli eius censeantur, quàm idololatria? Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitatè præiudicatum erit, etiam ad spectacula pertinere renuntiationis nostræ testimonium in lauacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis eius sint mancipata. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad nostram ejerationem pertinebit.

Cap. 24. Hoc erit pompa diaboli, aduersus quā in signaculo fidei eieramus. Quod autem eieramus, neque facto, neque dicto, neque visu, neque prospectu participare debemus. Cæterùm nonne eieramus, & rescindimus signaculum, rescindendo testationem eius?

Lib. de Idololatria cap. 6. Quomodo renuntiauimus diabolo & angelis eius, si eos facimus? Quod repudium diximus his, non dico cum quibus, sed de quibus viuimus?

De habitu muliebri cap. 2. Hi sunt angeli, quibus in lauacro renuntiamus.

Cyprianus. 250.

De Oratione Dominica: Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renuntiauimus, & diuitias eius, & pompas fide gratiæ spiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus, & victum.

Ad Fortunatum de exhortatione Martyrij c. 7. Quod nos admonens Dominus in Euangelio suo, & docens ne ad diabolum rursus, & ad seculum, quibus renūtiauimus, & vnde euasimus, reuertamur, dicit: *Nemo retro attendens, & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei.* Lucæ 9

Epist. 7. Seculo renuntiaueramus, cùm baptizati sumus: sed nunc verè renuntiauimus seculo, quando tentati, & probati à Deo, nostra omnia relinquentes, Dominum secuti sumus, & fide ac timore eius stamus ac viuimus. *Libro 1. epist. 5.*

Ambrosius. 370.

Lib. 1. Hexameron cap. 4. Derelinquit ac deserit, qui abluitur, intelligibilem illum Pharaonem principem istius mundi, dicens: *Abrenuntio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis, & imperijs tuis.*

Libro de Sacramentis cap. 2. Quando te Leuita interrogauit: *Abrenuntias diabolo, & angelis eius?* Quid respondisti? *Abrenuntio.* Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ series cautionis.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 2. Ingressus es regenerationis Sacramentum, repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renuntiasti diabolo & angelis eius, mundo & luxuriæ eius, ac voluptatibus: tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium.

Lib 9. in Lucam cap. 20. Non potest quis esse Domini, nisi prius renuntiauerit mundo: sed omnes renuntiamus verbo, non omnes renuntiamus affectu. Nam cùm Sacramenta suscipimus, renuntiamus.

Pacianus. 370.

Parænesi de Baptismo: Soluti itaque de vinculis, vbi per Baptismi Sacramentum ad signum Domini conuenimus, diabolo, & omnibus angelis eius renũtiamus, quibus ante seruiuimus, ne iam illis vlterius seruiamus, sanguine Christi & nomine liberati.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 6. Amos: In mysterijs primùm renuntiamus ei, qui in Occidente est, nobisq́ue moritur cum peccatis, & sic versus Orientem pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei nos seruituros esse promittimus.

Ad cap. 5. Matthæi: Quidam disserunt, in baptismate singulos pactum inire cum diabolo, & dicere: *Renuntio tibi diabole, & pompæ tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est.* Si seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes erimus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi: sin verò quicquam trangressi fuerimus eorum, quę diabolo spospónderamus, trademur iudici, ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem.

Ad Psal. 118. Pactum fuit Israeli cum Deo, quando dixit ad Moysen: *Omnia quæcunque dixerit Dominus faciemus*: sed & nunc nos paciscimur in baptismo, & abrenuntiamus diabolo, & operibus eius: pro transgressoribus ergo huius pacti Propheta tabescebat, sicut & Paulus, qui dicebat: *Quis vritur, & ego non vror?*

Augustinus. 400.

Lib. 2. de Symbolo cap. 1. Ex qua re nobis factus est aduersarius diabolus, nisi ex hac, quia videt liberos, quos tenebat ante captiuos: quia videt sanos, quos suis iaculis prostrauerat vulneratos: quia videt vestiri denuò immortalitate, quos nudauerat propinando iniquitatem: quia muscipulæ eius comminutæ sunt, & nos eruti sumus: *Adiutorium nostrum in nomine Domini?* Si adiutoriũ nostrũ in nomine eius est, renuntiemus diabolo, põpis, & angelis eius. Hoc audistis, hoc & vos professi estis, renuntiare vos diabolo, pompis, & angelis eius. Videte dilectissimi, quia hanc professionem vestram in curiam profertis Angelicam: nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non à quolibet homine, sed à superiore cęlitus potestate. Optimi iam tyrones Dei, fortes milites Christi, dum arma Sacramẽtorum suscipitis, pugnam aduersus diabolum indicitis: dum eius operibus renuntiatis, vehementius in vos eius furias prouocatis.

Psal. 123.

Lib. 3. cap. 1. Petrus alloquens fideles: *Vos*, inquit, *tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritualem.* Quisquis huic ædificio coniungi desiderat, renuntiet diabolo, pompis, & angelis eius. Pompæ diaboli sunt quęque illicita desideria, quę turpant, non quæ exornant animam: vt sunt desideria carnis, desideria oculorum, ambitiones seculi, &c.

Cap. 2. Postquam homo renuntiando diabolo excludit pessimum inuasorem, introducat optimum possessorem, credat in Deũ Patrem omnipotentem.

Lib. 4. cap. 1. Diabolo vos renuntiare professi estis: in qua professione, non hominibus, sed Deo & Angelis eius conscribentibus, dixistis: *Renuntio.* Renuntiate non solùm vocibus, sed etiam moribus; non tantùm sono linguæ, sed etiam actu vitę, &c. Scitote vos cum callido, antiquo, & veternoso inimico suscepisse certamen: non in vobis post renuntiationem inueniat opera sua, ne iure vos attrahat in seruitutem suam. Fidelis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenens promissionis tuę fidem. Quid tibi cum pompis diaboli, quibus renuntiasti? Noli te fallere: odit enim tales Deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit vitę suę desertores.

De peccatorum meritis & remissione cap. 19. Si propterea rectè fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur non prius etiam pœnitentes habentur, cùm per eorundem verba gestantium diabolo & huic seculo renuntiare demonstrantur? Totum hoc fit in spe, vi Sacramenti, & diuinę gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. de Quadragesima cap 2. Nunc autem in toto mundo potestas diabolo antiquæ dominationis aufertur, & innumera illi captiuitatis vasa rapiuntur. Renuntiatur atrocissimo prædoni à populis omnium nationum, omniumq; linguarum, & nullum iam genus hominum reperitur, quod non tyrannicis legibus reluctetur, dum per omnes fines terræ regeneranda in Christo multorum millium millia pręparantur, & appropinquante nouæ creaturæ ortu, spiritalis nequitia ab ijs, quos possidebat, excluditur.

Saluianus Massiliensis. 480.

De Prouidentia lib. 6. Quæ est in baptismo salutari Christianorum prima confessio? quæ scilicet, nisi vt renuntiare se diabolo, ac pompis eius, atq; spectaculis, & operibus protestentur? Nam spectacula, & pompæ, etiam iuxta nostram professionẽ, opera sunt diaboli. Quomodo igitur, ô Christiane, spectacula post baptismum sequeris, quæ opus esse diaboli confiteris? Renuntiasti semel diabolo, & spectaculis eius, & per hoc necesse est prudens & sciens, dum ad spectacula remeas, ad diabolum redire te cognoscas. Vtrique enim rei simul renuntiasti, & vnum vtrumque esse dixisti. Si ad vnum reuerteris, ad vtrumque remeasti: *Abrenũtio* enim, inquis, *diabolo, pompis, spectaculis, & operibus eius.* Et quid postea? *Credo*, inquis, *in Deum Patrem, & Iesum Christum Filium eius.* Ergo primùm renuntiatur diabolo, vt credatur Deo: quia qui non renuntiat diabolo, non credit Deo: & ideo, qui reuertitur ad diabolum, relinquit Deum.

Adelinus Sagiensis. 520.

In vita S. Opportunæ: Obseruate, quod promisistis in baptismate: scilicet, Ren[illegible]tiate hosti antiquo, & omnibus pompis eius.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum ad Catechumenum faciendum:

dum: Deinde vocato nomine eius, dicat: *Abrenuntias Satanæ?* Respondet: *Abrenuntio. Et omnibus pompis eius?* Respondet: *Abrenuntio. Et omnibus operibus eius?* Respondet: *Abrenuntio.*

Homilia 29. In die baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis abrenuntiare promisimus. Itaque vnusquisque vestrum ad considerationem suam mentis oculos intendat: & si seruat post baptismum, quod ante baptismum spospondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat. Sed ecce si quod promisit minimè seruauit, si ad exercenda praua opera, ad concupiscendas mundi pompas dilapsus est, videamus si iam scit plangere, quod errauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis libro 2. capite 24. Duæ sunt pactiones credentium: prima pactio est, qua renuntiatur diabolo, & pompis eius, & vniuersæ conuersationi eius: secunda pactio est, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profitetur.

Audoënus. 650.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Considerate, quale cum Deo pactum inijstis, & vosmetipsos explorate, num post hanc promissionem opera maligni dæmonis, cui abrenuntiastis, secuti sitis. Abrenuntiastis diabolo, & omnibus pompis eius, id est, idolis, sortibus, augurijs, furtis, fraudibus, fornicationibus, ebrietatibus, & mendacijs; quę planè sunt opera illius.

Beda. 700.

Libro 4. in Lucam: De hæretico quolibet, vel Schismatico, vel etiam malo Catholico, tempore baptismatis, spiritus immundus, qui in eo prius habitauerat, ad confessionem Catholicæ fidei, abrenuntiationemqúe mundanæ conuersationis eijcitur.

Quæstio. super libr. Reg. libro 4. capite 26. Vt cuncta hic baptismi scires Sacramenta præmonstrata, in quo abrenuntiare Satanę, fidem confiteri pręcipimur, negauit se Naaman vltra Dijs alienis litaturum, soli per omnia Domino seruiturus.

Auctor Ordinis Romani. 730.

In Ordine, vel denuntiatione scrutinij ad electos: Tunc in primis inuocato nomine infantis, Presbyter dicat: *Abrenuntias Satanæ?* Resp. *Abrenuntio. Et omnibus operibus eius?* Resp. *Abrenuntio. Et omnibus pompis eius?* Resp. *Abrenuntio.*

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 19. de Sabbato sancto Paschæ: Primò paganus, vt Catechumenus fiat, accedens ad baptismum, renuntiet maligno spiritui, & omnibus damnosis eius pompis. Exsufflatur etiam, vt effugato diabolo, Christo Domino paretur introitus, &c. Postea dicitur ei: *Abrenuntias Satanæ?* Respondet: *Abrenuntio. Et omnibus operibus eius?* Respon. *Abrenuntio.*

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum cap. 190. Placuit fideles intelligant pactum, quod cum Deo in baptismate fecerunt: à multis ergo ex toto, & à multis ex parte transgreditur. Quid sit abrenuntiare diabolo, & pompis eius, & omnibus operibus eius, instruantur fideles. Si verò iura humanę pactionis firma conseruantur, quantò magis feruentius iura tanti pacti, quæ cum Deo sunt, irreuocabiliter sunt obseruanda?

Haymo. 820.

Ad cap. 1. ad Romanos: Tempore Baptismatis profitemur nos credere in Deum Patrem, & Dominum Iesum Christum, & in Spiritum sanctum: abrenuntiare quoque diabolo, & omnibus pompis eius, omnibusqúe operibus eius. Si ergo hoc obseruamus, fidei obediamus: sin autem minus, infidelitatis arguimur.

Ad cap. 2. ad Colossenses: Quando interrogante sacerdote, iuxta fontem stantes, abrenuntiamus diabolo, & omnibus pompis eius, tunc quasi morimur: cùm verò in fontem descendimus, tunc quasi in sepulchro sepelimur: & cùm de fonte eximus mundati, tunc quasi resurgimus.

Synodus Turonensis. 820.

Cap. 18. Episcoporum sit magna solicitudo Presbyteris suis tradere baptismi Sacramentum, & quid in eodem renuntiandum, quidúe credendum sit. Renuntiatur ergo diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius. Opera eius intelliguntur, & sunt; homicidia, fornicationes, adulteria, ebrietates, & multa alia his similia, quæ nimirum diabolico instinctu prius cogitatione mentis concipiuntur, quàm opere perpetrantur. Pompæ verò eiusdem sunt, superbia, luxuria, iactantia, elatio, vana gloria, fastus, & alia quàm plurima, quæ ex his oriri videntur.

Concilium Parisiense. 829.

Libro 1. cap. 9. Constat vnumquemque fidelem Deo in baptismate duarum pactionum nexibus se obligare. Altera, qua abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius: altera verò, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profitetur. Vnde etiam sub eiusdem sanctæ Trinitatis inuocatione baptismatis gratiam consequitur. Cùm ergo post huiusmodi abrenuntiationem, quibuslibet illecebris vitiorum illectus, ad ea, quibus renuntiauit, redit, nec non & post tantę fidei perceptionem in apostasiam prolabitur, vtriusque pactionis trãsgressor efficitur.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. de Instit. Cler. cap. 27. Catechizandi ordo hic est; primùm interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus damnosis eius operibus, ac fallacibus pompis: vt primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psalm. 77. In Baptismo mundo & omnibus pompis eius abrenuntiauimus.

Concilium Metense. 890.

Cap. 3. Nullus alteri suscipiat à fonte infantem, nisi qui apprimè signaculum, id est, abrenũtiationem & professionem Catholicæ fidei tenuerit.

Smaragdus. 970.

In Epist. Sabbati Pentecostes: Operibus misericordię bene exuberat, si abrenuntiando diabolo, & operibus eius, dominationem illius aspernatur, & iugum, quod se premebat, illius olei vnctione facessat, & impleatur illud propheticum: *Computrescat iugum à facie olei.* Abrenuntiare enim poni solet pro eo, quod est spernere, eijcere, contradicere. Quam abrenuntiationem rectè confessio sanctæ Trinitatis sequitur, vt vbi superabundauit peccatum, superabundet & gratia: Satanæ enim à fidelibus abrenuntiatur, vt Domino Seruatori liberius seruiatur. Abrenuntiatur enim operibus eius, nec minus interea pompis eius abrenuntiatur, quæ vtique opera sunt Satanæ.

Præfatione in Regulam D. Benedicti: Duabus vici-

bus abrenuntiatio fit Monachorum, siue omnium debet esse fidelium: Satanæ enim, qui & diabolus nuncupatur, primò in baptismo ab omnibus fidelibus renuntiatur, vt liberè Saluatori Domino seruiatur.

Radulphus Ardens. 1050.

In Euangelium de Ascensione Domini: Dicet aliquis: Ego credo, & baptisatus sum: ergo saluus ero. Verum frater dicis, si tenes pactum, quod in baptismo pepigisti. In baptismo quippe promisisti te abrenuntiaturum diabolo, pompis, & operibus eius. Si autẽ ad opera diaboli relapsus es, pactum fregisti, & fides, & baptismus tibi inutilis factus est.

Gregorius Septimus. 1070.

Lib. 7. epist. 10. Quisquis dignè vult pœnitere, necesse est vt ad fidei recurrat originẽ, & quod in baptismo promisit, scilicet diabolo, pompisq; illius abrenuntiare, & in Deũ credere, videlicet rectã de eo sentiendo, mandatis ipsius obedire, solicitus sit vigilanter custodire.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap. 5. prioris ad Timoth. Tales viduæ habent damnationem, quia sic frangendo vota, fecerunt irritam fidem, quam in baptismo pollicitæ fuerant, vbi diabolo se abrenuntiare dixerant, cui, frangendo votum continentiæ, se iterum mancipârunt.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacram. Neophytorum: Paruulus ad baptismum oblatus, interrogatur à sacerdote: *Abrenuntias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius?* respondetur per ora gestantium: *Abrenuntio.*

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone in Cœna Domini: Mundo per abrenuntiationem cum Christo crucifigimur, & in morte eius per baptisma consepelimur, cùm ter vndis immersi, quasi terra operimur. Chrismate signati albis vestiuntur, quia immortalitate redimiti, per mortem in regno Dei reges & sacerdotes coronabuntur. Per cereum, qui illa die consecratur, columna ignis, quę præcessit filios Israel ab Ægypto per mare rubrum ad terram repromissionis, designatur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. par. 6. capite 11. Oblatus ad baptismum paruulus, & interrogatus à sacerdote, an abrenuntiet Satanæ, & omnibus operibus eius, atque omnibus pompis eius: per ora gestantium respondet: vt qui aliena iniquitate obligatus est, aliena fide & confessione soluatur.

Bernardus Abbas. 1130.

De modo bene viuendi Serm. 62. Sunt quædam vota omnibus communia, quędam verò specialia. Communia vota sunt ea, quę in baptismo promisimus, scilicet, vt non peccaremus, vt diabolo, & operibus eius abrenuntiaremus. Specialia vota sunt, quando aliquis hoc, vel illud se facturum promittit.

Rupertus Lincolniensis. 1140.

Ad caput 2. Ecclesiastica Hierarchia Dionysij: Postquam hæc fecit, statuit eum accedentem nudum, non tamen omnimodè, & discalceatum aspicientem Occidentem, & manuum ad hanc regionem erectione obscuræ malitiæ renuntiantem, seu exprobrantem communiones, hoc est, prędicto corporali aspectu & manuum erectione significantem se renuere omnes huiusmodi communiones, exufflatione corporali tanquam exufflantem habitum dissimilitudinis.

Innocentius Tertius. 1200.

Ser. de die Parasceues: Nonne in baptismo diabolo, & operibus eius abrenuntiasti?

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis Officijs cap. 90. Exorcista debet prius interrogare baptizandos, num etiam abrenuntient Satanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer si sit adultus, respondeat se abrenuntiare: si non sit adultus, pro eo susceptor.

Ioachim Abbas. 1200.

Ad cap. 2. Hieremiæ: In baptismo pompa diaboli, & mundani fauores renuntiantur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Nolite errare, Deus non irridetur: sicut in baptismo exterius promisistis, ita in spiritu & veritate interius obseruetis. Abrenuntiastis enim diabolo, & omnibus põpis eius, id est, peccatis mortalibus, & eorum circunstantijs, & mundanæ vanitati. Qui autem malis operibus baptismi pactum irritum facientes euacuant, licet ore Deum confiteantur, operibus negãt, &c. Baptisati abrenuntiant diabolo, & omnibus operibus eius, & pompis eius. Abrenuntiant diabolo, quia in Adam fuit inobedientia: abrenuntiant operibus eius, quia in Adam fuit malus actus: abrenuntiant pompis eius, quia in Adam fuit superbia & elatio.

Guitbertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Quia paruuli per se renuntiare diabolo, & credere non possunt, per eorum corda & ora, per quos offeruntur, hoc faciunt.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 6. cap. 82. Baptizandus, cùm primò ad Ecclesiam venit, priusquam immergatur, interrogatur, vtrum renuntiet diabolo, &c. quod potius per vsum, quàm per aliquam Scripturam introductum est, secundũ Augustinum: & Ecclesia respondet: *Renuntio.*

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 48. art. 1. Quilibet fidelis in baptismo fidelitatem promittit Deo, renuntiando diabolo, & omnibus pompis eius.

Catharina Senensis. 1360.

Tract. 6. cap. 155. Christi vicarius in manu cuiuscunque percepto baptismo, vbi sponte promittat diabolo, & ipsi mundo, cum omnibus pompis eius in veritate renuntiare, ponit & exhibet, & obedire promittens accipit huiusmodi clauem obedientiæ.

Thomas VValdensis. 1414.

Tom. 3. tit. 1. cap. 49. Dominus dispensaturus Ecclesiam, primò omnium iubet eam abrenuntiare diabolo. Hoc est enim, quod primò omnium ad sacrum fontem sacerdos interrogat: *Abrenuntias Satanæ?* Et iterum: *Et omnibus operibus eius?* Et tertiò: *Et omnibus pompis eius*, respondente ipso continuò: *Abrenuntio*, dedit eo ipso chirographum baptismati, professione solenni, quo coram Deo teneatur obnoxius.

ARTICVLVS DECIMVSQVARTVS.

EXORCISMOS ENERGVMENORVM ET CATECHVMENORVM IMPROBANT.

Anno post natum Christum

230. VLPIANVS *Iurisconsultus Ethnicus*, apud Iustinianum de varijs extraordinarijs cognitionibus, l. Præses prouinciæ, &c. *negat per Exorcismos quicquam effici, & Christianos id asserentes impostores vocat.*

400. *Iulianus Pelagianus nolebat nascentes esse sub diabolo, & sic accusabat Ecclesiam, in qua baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi vt ab ijs princeps mundi mittatur foras.* Augustinus de nuptijs & concupiscentia lib. 2. cap. 28. & 29.

1530. VVolffgangus Musculus in Locis communibus c. de Baptismo: *Nec illud in vsu fuit Apostolis, quòd Exorcismis inter baptizandum vtuntur, quibus diabolum adiurant, vt ex baptizandis infantibus egrediatur: faciunt hoc prorsus sine exemplo Christi vel Apostolorum. Quis enim illorum vnquam Satanã adiurauit, vt egrederetur ex eo, qui peccatis esset obnoxius, & mente, non corpore ab illo obsessus? Scio Exorcizandi vsum fuisse in Ecclesia temporibus Cypriani & Augustini: verùm non quæro quid fecerint Patres, sed quid Christus instituerit, & quid Apostoli fecerint.*

1540 Ioannes Caluinus ad cap. 22. Act. *Papistæ suis Exorcismis affigunt gratiæ causam, suisq; Exorcismis contaminant Christi nomen.*

Lib. 4. Instit. c. 15. §. 19. *Exufflatio ad baptismum ianuam aperire visa est. Etsi me non latet, quàm vetusta sit aduentitiæ huius farraginis origo: respuere tamen mihi, & pijs omnibus fas est, quicquid ad Christi institutionem addere homines ausi sunt.*

1560 M. gdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 6. *De baptizandis prius Exorcizatis & adiuratis, neque præceptum, neque exemplum extat in sacra Scriptura.*

1566. Beza epist. 8. *Placuit alijs, ex diaboli regno ad Christum transeuntes, certis Exorcismis & flatibus eripi ex Satanæ potestate: quæ omnia si vellem prosequi, quis tandem erit histrionicarum potius ineptiarũ, quàm Christianorum rituum finis?*

1570. Nicolaus Hemmingius ad cap. 2. posterioris ad Thessalonic. *Recitantur ad baptismum magici satis Exorcismi, quibus contaminant non parum baptismum, & Christi institutionem quodammodo fœdant, qui vult omnes contentos esse simplici mandato sine additamento.*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Eccles. Hierar. c. 2. Postea verò quã illi discerpsēre, sacram effundit precem, quam cùm omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidē ipsum (qui baptisandus est) Antistes, & ministrorũ manibus exuit: dein Occidentem versus illum statuens, intendentem, manusqúe impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare ter illum Satanam iubet, ac prętereà abrenuntiationem profiteri.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Dei nominis potentiam dæmones tremunt & reformidant: & hodie quoque illi per nomen Iesu Christi crucifixi sub Põtio Pilato, qui Iudęæ procuratorem egit, adiurati nobis parent; vt inde etiam omnibus pateat, Patrem ei tantam dedisse potentiam & virtutem, vt & dęmonia nomini ipsius, & passionis ipsius obitæ functioni subiecta sint.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Eccl. historia lib. 6. c. 35. Nouatum omnino præterijt, vnum solum oportere esse in hac Ecclesia Catholica Episcopũ, in qua non ignorabat Presbyteros esse sexaginta sex, Diaconos septē, Subdiaconos septē, Exorcistas, & Lectores vnà cũ Ostiarijs 52. Non certè est eius generis ille quidem, cuĩ ex Satana (qui ingressus in illum, diu est in intimo pectore commoratus) primùm data fuit credendi occasio. Qui quidem, vbi Exorcistarum pręsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum incidisset, vt iam fermè mori putaretur, in lecto baptismum accepit.

Concilium Antiochenum. 340.

Cap. 10. Chorepiscopis constituere permittitur Lectores, & Subdiaconos, atq; Exorcistas, quibus sufficiat istorum tantùm graduum licentiam accepisse.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

In Præfatione Catecheseon: Exorcismos studiosè suscipe, etiamsi inspiratus iam sis, & exorcizatus: salubris enim est tibi res ista. Nam vt rude infectumq; aurũ, vel adulteratũ, multisq; alijs cõmixtũ mineris, vti cum ære, stanno, ferro, plumbo, si cupimus aurum tantùm habere, non poterit illud sine igne ab diuersis à se metallis purgari: sic absque Exorcismis anima progredi non poterit: diuini enim sunt, atq; ex diuinis Scripturis collecti. Quemadmodum aurifabri per quædam subtilia instrumenta sufflantes ventulum igni, & aurum in fornace conflantes, excitantesq; propositam flammam, id quod quęrũt reperiunt: sic cùm Exorcistæ per Spiritum S. incutiunt timorem, & in corpore, tanquam in fornace, animam accendunt, fugit tunc inimicus dæmon, adest autem sa-

lus, & spes vitę ęternæ assistit: deniq; anima repurgata à peccatis, salutem consequitur, &c. Ne imiteris illos, qui nulli vacant meditationi, ac reuerentiam adhibe, cùm fit Exorcismus, quousque alij exorcizati aderunt, viri cum viris, & mulieres cum mulieribus.

Catechesi 1. Suscipe cælestem thesaurum, & in Exorcismis studiosè verseris, assistas Catechesibus, & quæ in illis dicuntur memineris.

Catech. 2. Mystagogica: Deinde verò iam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos vsque peruńcti estis. Vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquam vehementissima quædam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem, Deiq; inuocationem, tantam virtutē consequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget: verùm etiam omnes inuisibiles dæmones repellat.

Concilium Laodicænum. 370.

Can. 26. Non oportet exorcizare eos, qui necdum sunt ab Episcopis ordinati, neque in Ecclesijs, neque intra domos.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat. 44. quæ est Oratio in sanctum Baptisma: Ne Exorcismi medicinam respuas, nec ob illius magnitudinem animo concidas. Nam id quoque velut lapis quidam Lydius est, ad quem exploratur, quàm syncero quisq; pectore ad baptismum accedat.

Concilium Constantinopolit. Primum. 385.

Can. 7. Et alias omnes hæreses suscipimus, & prima quidem die eos Christianos facimus, secunda Catechumenos, tertia verò die eos exorcizamus, & tū in Ecclesia eos perseuerare facimus, & audire Scripturam, & tum demū baptizamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. de Adam & Eua: Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerso mundo, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu, quòd cùm ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quàm Exorcismis & insufflationibus clericorū spiritus ab ijs immūdus abigatur, & deinde vasa eius eripiantur in possessionē trāslata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, & dona dedit hominibus.

Homil. ad baptizandos: Et vellem hoc quidem primùm meo declarare sermone, cur maiores nostri totius anni diebus præteritis, hoc in tempore Ecclesiæ filios consecrare voluerunt, & cur post nostrum magisterium imbuti, pedibus nudis, vno tantùm vestimento concesso, ad voces Exorcizantium accedunt. Non enim temere, nec sine ratione & hunc habitum, & hoc tempus illi constituerunt.

Ad cap. 12. Marci: Exorcizamus Catechumenos, qui sunt baptizandi, &c. Exit spiritus immundus ab homine, cùm per fidem baptizatus in nomine Christi, desierit esse diaboli, & factus fuerit Dei.

Theodoretus. 440.

Historia Religiosa cap. 9. de Petro Eremita: Narrabat vitam Monachorum Antiochiæ, & quantas vires haberēt aduersus dæmones: & has quidem, vtpote puellas, ludo delectatas, dæmoniacas & insanas egisse, illum autem ipsum famulum, monastica veste ex caprina pelle confecta indutum, illas monasticè adiurasse.

Synodus Constantinopolitana Secunda. 540.

Act. 1. Stephanus & alter Stephanus dixerunt: Cùm essemus in baptisterio Neophytistarū sine tunicis & calceamentis existentium, Diaconis ipsas exorcizantibus, venit Episcopus noster Petrus.

Iacobus Diaconus. 570.

In vita S. Pelagiæ: Mox Episcopus Pelagiam exorcizauit, & baptizauit, cumqúe imposuisset ei signum Domini, & cruce eam signasset, Dominicum ei corpus tradidit.

Synodus Tullensis. 710.

Can. 95. Eunomianos, Montanistas, & Sabellianos, cùm ad rectam de fide sententiam volunt accedere, recipimus, & primo quidem die eos Christianos facimus, secundo autem Catechumenos, deinde tertio adiuramus, simul etiam ter in faciem & aures inspirantes, & sic initiamus, & diu in Ecclesia versari, & Scripturas audire facimus, & tunc ipsos baptizamus.

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annal. fol. 95. Hanc ob causam Dominus, cùm ex mortuis resurrexisset, rursus discipulos afflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctū.* Nec enim ferre poterat, vt non de integro Spiritus sancti participes esse declaremur: quem etiam hodie sacerdos ei, qui baptisatur, afflat, quasi vitę eius restituens animam ex Adami transgressione mortuam.

Nicetas Serronius.

In Orat. 40. Nazianzeni: Exorcismus est cōscripta verborum series, in qua is, qui baptizat, diabolū, Dei nomine adiuratum, ab eo, qui baptizatur, excedere, ac procul cedere iubet.

Simeon Thessalonicensis. 1200.

Lib. de mysterijs Missæ, explicans Cæremonias Baptismi: Secunda oratio Exorcismus est, diabolum repellens, & omnem operationem eius exagitans, eumqúe ab hoc fugere iubet: Similiter & tertia oratio, quæ Exorcismus etiam est, dæmones diuino nomine expellit.

Nicetas Choniates. 1200.

Libr. 20. Orthod. fidei, de Ordine, qui tum obseruatur, cùm quis à Saracenismo ad nostram fidem accedit: Postridie verò per Exorcismum seu adiurationem religione obstringitur: Sacerdos enim illū denuò in templum ducit, & insufflans ter in faciem eius, & aures eius, tandemqúe etiam Exorcismorum orationes adijciens, eum rursus signo crucis munitum à se dimittit, atque ita denuò Catechumenus, seu discipulus in Ecclesia moratur, & Scripturas audit. Deinde peractis omnibus baptismi cæremonijs dignus habetur, qui diuina regeneratione expietur.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

Expositionis Liturgiæ cap. 1. In alijs Sacramentis multa talia inuenies, quemadmodum in baptismo eos, qui sunt baptizandi, & calceos, & vestes oportet exuere, & ad Occidentem respicientes, manus extendere, & insufflare. Sed hęc quidem illic docent, quantum maligni odium in nobis essę oporteat, & quomodo necesse est eum se gerere, qui verus Christianus futurus est.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi: *Et imponit eis manus sacerdos, atque hanc adiurationem dicit, in omni inuocatione faciens crucem super vultum eorum*: Te inuocamus, Domine Deus noster, ipsum Creatorem rerum omnium visibilium, huic figmento manum imponentes: ✠ & signamus in nomine tuo, Pater, & Fili, & Spiritus: mutumqúe reddimus in nomine tuo, per omnia sancto, omne dæmonium, & spiritum malum & impurum, vt procul sint ac recedant à figmento & imagine tua, & ab opere manuum tuarum. Exaudi nos, & eos obiurga, tuosqúe purga seruos ab omni efficacia aduersa-

rij il-

[illegible], & rebellis, & [illegible] Dei figmentum. ✠ Adiuro te [illegible] titudinis inimice, ac sanctarum legem transgressor, ad gloriam summi regis dis- [illegible] cum timore, & subditus esto illi virtutis Domine, qui mandato suo terram super aquas collocauit, & firmauit: & arenam terminum mari imposuit, &c. ✠ Adiuro te per eum, qui legionem dæmoniorum [illegible] per porcos [illegible], Pharaonem vero [illegible] m corde, vnà cum curribus, & equitibus eius submersum fecit, &c.

Christiani in Moscouia nostro tempore.

Ioannes Faber lib. de Religione Moscouitarum, agens de Baptismo: Prędictis itaque orationibus, atque etiam Exorcismis, cùm puer fortioribus naturæ viribus apparet, totus immergitur.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Præscriptione aduersus hæreticos cap. 41. Ipsæ mulieres hæreticę quàm procaces, quæ audeant docere, contendere, Exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere?

In Apologetico aduersus gentes cap. 23. Atque omnis hæc nostra in dæmones immundos dominatio & potestas de nominatione Christi valet, & de commemoratione eorum, quæ sibi à Deo per arbitrum Christum imminentia expectant. Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subijciuntur seruis Dei, & Christi: ita de contactu, afflatuque nostro, contemplatione, & repræsentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus nostro imperio excedunt inuiti & dolentes, & vobis præsentibus erubescentes.

Lib. de spectaculis cap. 26. Itaque in Exorcismo cùm oneraretur immundus spiritus, quòd ausus esset fidelem aggredi: constanter & iustissimè quidem, inquit, feci, in meo eam inueni.

De corona militis cap. 11. Et quos interdiu Exorcismis fugauit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super luncho, quo perfossum est latus Christi.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Dęmones adiurati per Deum verum, & solum, inuiti miseris corporibus inhorrescunt: & vel exiliunt statim, vel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.

Cyprianus. 250.

Lib. 2. epist. 2. Inde iam facultas datur, castitate sobria, mente integra, voce pura, virtute syncera, in medelam dolentium vulnerum posse venenorum virus extinguere, animorum desipientium labes, reddita sanitate, purgare, infestis iubere pacem, violentis quietem, ferocientibus lenitatem, immundos & erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere, vt recedant duris verberibus vrgere, conflictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnę propagantis extendere, flagris cedere, igne torrere. Res illic geritur, nec videtur. occulta plaga, & pœna manifesta.

Ad Demetrianum: O si audire eos velles, & videre quando à nobis adiurantur, & torquentur dæmones spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus eijciuntur, quando eiulantes, & gementes voce humana, & potestate diuina flagella & verbera sentientes, venturum iudicium confitentur.

Cornelius. 250.

Epist. 1 ad Fabianum Antiochenum: Nesciebat N[illegible] in Ecclesia vnum esse Episcopum debere, Presbyteros 46 Diaconos 7. Subdiaconos 7. [illegible]thos 42. Exorcistas, & Lectores, & Ostiarios 52.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Resurrectione: Immundi Spiritus, cùm diuina eiuratione in eculeo torquentur, nolentes & inuiti compelluntur.

Lactantius. 300.

Libro 4. epist. 27. Nunc satis est figni huius potentiam, quantum valeat, exponere. Quãto terrori dęmonibus sit hoc signum, sciet qui viderit, quatenus adiurati per Christum de corporibus, quæ obsederint, fugiant, &c. Illi nequissimi spiritus vbi adiurantur, ibi se dæmones confitentur: vbi coluntur, ibi se Deos mentiuntur.

Concilium Romanum Primum. 370.

Cap. 7. Pontifici subditi sint Presbyteri, Subdiaconi Diacono, Exorcistæ Lectori, in omni loco repræsentantes obsequium.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 4. contra Donatistas: Neminẽ fugit, quòd omnis homo, qui nascitur, quamuis de Christianis parentibus nascatur, quòd sine spiritu immũdo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi & separari. Hoc Exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur, & in loca deserta fugatur. Fit domus vacua in pectore credentis, intrat Deus, & habitat ibi, Apostolo dicente: *Vos estis templum Dei, & in vobis Deus habitat.* 1 Cor. 3. Et cùm Deo vnusquisque plenus sit, de quo fur diabolus aliquid inuolare contendit, vos rebaptizando exorcizatis hominem fidelem, & dicitis Deo habitanti: Maledicte exi foras, vt cõpleatur quod à Deo dictum est per Ezechielem Prophetam: *Et maledixerunt mihi.*

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Sacramentis c. 5. Forma baptismatis & vsus hoc habet, vt ante fons consecretur, & tunc descendat, qui baptizãdus est. Nam vbi primùm ingreditur, sacerdos Exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationẽ, postea & precẽ defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ.

Paulinus Presbyter. 380.

In vita D. Ambrosij: Per idẽ tempus, cùm vir illustris Probus puerũ suum Notariũ, qui spiritu immundo grauiter vexabatur, direxisset ad Episcopum, egressum vrbe dimisit diabolus, timens ad virum sanctum perduci. Atque ita puer quamdiu Mediolani apud Episcopum fuit, nulla comminatio diaboli apparuit. Sed vbi egressus Mediolano est, & prope vrbem peruenit, idem spiritus, qui illum antea habuerat, vexare cœpit. Qui cùm interrogaretur ab Exorcistis, cur quamdiu Mediolani fuit, non in illo apparuisset, confessus est diabolus timuisse se Ambrosium, & ideo recessisse ad tempus, atque expectasse in illo loco, vbi ab illo recesserat, donec reuerteretur: quo reuertente, vas, quod deseruerat, repetisset.

Prudentius. 380.

In Apotheosi contra Iudæos:

Audiat insanum bacchantis energima monstri,

Quod [illegible], [illegible]
Et cr[illegible] [illegible]
Nom[illegible] Chri[illegible]
Ferre potest, agitant [illegible]
Quot laudata De[illegible] Christi
Intonat Antistes Domini, [illegible],
Exue te membris, & [illegible].
Mancipium Christi fur [illegible] me [illegible]
Desine, Christus ad[illegible] humani corporis [illegible].
Non licet vt spolium rapias, cui Christus in[illegible].
Pulsus abi ventose liquor, Christus iubet, ex[illegible].
Has inter voces medias Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iupiter ignes.

Syricius. 384.

Ad Himerium Tarraconensem cap. 2. His solis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi conuenit Sacramenta, qui ante quadraginta vel eò amplius dies nomen dederint, & Exorcismis, quotidianisque orationibus & ieiunijs fuerint expiati.

Concilium Quartum Carthaginense. 398.

Cap. 7. Exorcista cùm ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptisatum, siue catechumenum.

Augustinus. 400.

Libro 1. de Nuptijs & concupiscentia cap. 20. In veritate, non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renuntiant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Libro 2. cap. 17. & 18. Ab hac fide Apostolica & Catholica veracissima cum Pelagianis iste discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, ne paruuli portentur ad Christum, vt eruantur à potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur. Et sic accusat Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua vbique omnes baptisandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi vt ab ijs princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur, cùm ex Adam nascuntur.

Cap. 29. Hos (*Patres, quos Augustinus pro testimonio citabat*) iste (*Iulianus*) audeat dicere Manichæos, & antiquissimâ Ecclesiæ Traditionem isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur, &, vt dixi, exsufflantur paruuli, vt in regnum Christi, à potestate tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum eius eruti, transferantur.

Contra Iulianum lib. 1. cap. 4. Si verum est, quod audiuimus, te infantulum baptisatum, etiam tu, quamuis à tuis proprijs peccatis innocens, tamen ex Adam naturaliter natus, contagium mortis antiquę prima natiuitate traxisti, & in iniquitatibus conceptus es: profectò exorcizatus, & exsufflatus es, vt à potestate erutus tenebrarũ, transfereris in regnum Christi.

Libro 6. cap. 5. Verum est, quod antiquitus veraci fide Catholica & prædicatur & creditur per Ecclesiam totam, quæ filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum, & à principe mortis erueret, quod in libro meo, cui velut respondes, à me positum est [illegible] commemorare timuisti, tanquam ipse [illegible] orbe exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua princeps mundi à paruulis ejicitur foras, contradicere voluisses.

[illegible] lib. 2. cap. 10. [illegible], quia [illegible] peccatorum remissio [illegible]; sed [illegible] præsto contrarij [illegible] potestate, & [illegible] lum omnibus [illegible] dentibus [illegible] mum Redemptorem [illegible], qui pro nobis [illegible] vt vasa eius eriperet: quia [illegible] solum est hominibus, verum & Angelis [illegible] tiis.

De Peccatorum meritis & remissione lib. 1. cap. 34. Quid in paruulo agit Exorcismus, si in familia diaboli non tenetur? Quomodo dicitur ei [illegible] rat (*aduersarius meus Pelagianus*) cum renuntiat diabolo, cuius in eo nihil esset?

Libro 4. de Symbolo cap. 1. Omnia Sacramenta, quæ acta sunt, & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei, Exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus: hæc omnia, vt dixi, escæ sunt, quæ vos reficiũt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos mater exhibeat Christo.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 4 S. Felicis:

——————— Primis Doctor seruiuit in annis,
Inde gradum cepit, cui munus voce fid[illegible]
Adiurare malos, & sacris pellere verbis.

Epistola 17. Sit nobis clausula, commendatio Cardamatis: quem gratulamur de benedictione manus tuę ita esse renouatum, vt et assumpta de Exorcistæ nomine grauitas reuerentiam dederit.

Epistola 23. Cardamas nobis tam bellus apparuit, vt Clericum probabilem hominibus, & Exorcistam dæmonijs terribilem videremus.

Cælestinus. 420.

Epist. ad Galliæ Episcopos cap. 12. Illud etiam, quod circa baptisandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu, cùm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius ad fontem vitæ adeunt, quàm Exorcismis & Exsufflationibus Clericorum spiritus ab ijs immundus abigatur: vt tunc verè appareat, quomodo princeps mundi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 52. Vbi imperio Christi fugatus est diabolus, patescunt clausa, vincula soluuntur, sermo redditur, auditus redit, homo reparatur, & solus diabolus deflet diuturna se possessione detrusum. Hinc est quòd veniens ex gentibus impositione manus, & Exorcismis ante à dęmone purgatur, & apertionem aurium percipit, vt fidei capere possit auditum, vt possit ad salutem prosequente Domino peruenire.

Leo Primus. 45?.

Sermone 2. de Quadragesima cap. 2. Renuntiatur atrocissimo prædoni à populis o[illegible] nationum omniumque linguarum, & [illegible] hominum reperitur, quod no[illegible] [illegible] ctetur, dum per om[illegible] [illegible] in Christo multorum [illegible] præparantur: & appropinquante [illegible] orum, spiritalis nequitia [illegible] [illegible] ludit[illegible]r. Fremit ergo [illegible] ror, & nouum quęrit [illegible] antiquum.

[illegible] c. 6. His ita[illegible]

[illegible] ambigebat [illegible] multa, [illegible], in baptizandis electis, qui [illegible] Apostolicam regulam, & Exorcismis [illegible], & ieiunijs sanctificandi, & frequenti[illegible] [illegible]onibus sunt imbuendi, duo tantum [illegible], id est, Pascha & Pentecoste esse seruāda.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 31. Cum siue par[uu]li, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sa[cr]amentum, non prius fontem vitæ adeūt, quàm Exorcismis & Exufflationibus clericorum spiritus ab ijs immundus abigatur.

Gelasius. 490.

Epist. 5. Hinc est, quòd exufflantur & catechizantur infantes: & quia in opere Dei, quo in auctore suo bene sunt instituti, opus diabolicæ malignitatis accessit, eruti de potestate tenebrarum, ad filij Dei fortem, purgationemque legitimam transferuntur.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 29. in Euangelia: Sacerdotes Christi, cùm per Exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia eijciunt?

Libro Sacramentorum: *Et exufflat ter in faciem, dicens:* Exi ab eo Satana, redde honorem Deo viuo & vero, redde honorē Iesu Christo Filio eius, & Spiritui paracleto, &c.

Ergo maledicte diabole recognosce sententiam tuam, & da honorem Deo viuo & vero: da honorem Iesu Christo Filio eius, & Spiritui sancto, & recede ab hoc famulo Dei: quia istū tibi Deus, & Dominus noster Iesus Christus ad suam sanctam gratiam, & benedictionem, fontemq́ baptismatis vocare dignatus est, & hoc signum sanctæ crucis, quod nos fronti eius damus, tu maledicte diabole nunquam audeas violare.

Exorcizo te immunde spiritus, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt exeas, & recedas ab hoc famulo Dei N. Ipse enim tibi imperat, maledicte damnate, qui pedibus super mare ambulauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib. 2. cap. 20. Catechumeni primùm exorcizantur, deinde salem accipiunt, & vnguntur. Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritum, in energumenis, siue Catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia vel violenta incursio expulsa fugetur. Quod significat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exijt ab illo dæmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in ijs, vt ei renuntient, atque eruti à potestate tenebrarū, in regnum sui Domini per baptismatis Sacramētum transferantur.

Aldhelmus. 670.

Lib. de laudibus virginitatis cap. 23. Cyprianus actu[u]m Ecclesiastico Exorcismo catechizatus, & parturientis gratiæ vulua in baptisterio regeneratus, [s]upernorum Sacramentorum efficitur impauidus prædicator.

Beda. 700.

[illegible] *Marci:* Sacerdotes Christi cùm per Ex[orcismi] gratiam manus credentibus imponunt, [& habitare] malignos Spiritus in eorū mente con[tradicunt], quid aliud faciunt, nisi dæmonia eij[ciunt]?

[illegible] *cap. 11.* De homine tempore baptismatis [illegible]ndus, qui in eo prius habitauerat, [illegible]m Catholicæ fidei, abrenuntiatio[illegible] conuersatione eijciatur, locaq; [illegible], &c.

[illegible] 750.

Ordo de Sabbato sancto: [illegible] *manu super [illegible] Catechumen[orum]:* Nec te lateat Satana, imminere tibi tormenta. Proinde [illegible] d[a] honorem Deo viuo, in cuius nomine præcipio tibi vt exeas.

Al[cuinus]. 750.

De officijs Eccle[siasticis] c. 19. de Sabbato S. Paschæ: Primò paganus, vt Catechumenus fiat, accedens ad baptismum, renuntiet maligno spiritui, & omnibus damnosis eius pompis. Exufflatur etiam, vt fugato diabolo, Christo Domino paretur introitus. Exorcizatur, id est, coniuratur malignus spiritus, vt exeat, & recedat, dans locū vero Deo.

Cap. 35. Exorcismus Græcè, Latinè dicitur sermo adiurationis, siue increpationis. Inde Exorcista adiurator. Illorum officium est, vt manus ponant super dæmoniacos, & per inuocationem nominis Dei repellant dæmones ab ijs, dicentes: *Adiuro te immunde spiritus per Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vt ab hoc famulo Dei recedas.* Illud ministerium, vt Canones dicunt, nemo debet vsurpare, nisi qui idem officium habet, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, aut Exorcista.

Haymo. 820.

Dominica 3. in Quadragesima: Omnis Catholica Ecclesia credit, quòd per vndam baptismatis, & gratiam Spiritus sancti omnibus peccatis dimissis, dæmonis potestas excluditur. *Reuertar in domū, vnde exiui:* Tunc varijs modis mentē hominis tentare incipit, quem per baptismum reliquerat.

Homilia de Ascensione Domini: Quotidie Ecclesia spirituales virtutes operatur, quas per Apostolos prioribus tēporibus operabatur. In nomine enim Christi dæmonia eijciuntur, cùm per ministeriū sacerdotale & gratiam Exorcismi ab illorū mentibus, qui in nomine S. Trinitatis baptizantur, illorum potestas excluditur.

VValafridus Strabo. 830.

Lib. 1. de officijs Ecclesiasticis: Exorcismus verbum increpationis est aduersus diabolū, vt discedat, & concluditur sic: *Per Dominū nostrū Iesum Christū, &c.* Hęc coniuratio, seu increpatio ad diabolū digna est habere nouissimum iudicium, in quo iudicādi sunt mortui, & viui, & seculum per ignem.

Amalarius Treuirensis. 830.

Lib. 1. de Ecclesiasticis officijs cap. 24. Credimus per confessionem porrigentium infantem ad fontes expelli dæmones à catechumenis. Paruuli per fidem & confessionem parentum liberantur à diabolo in baptismo, &c.

Hincmarus. 850.

De SS. Martyribus Marcellino & Petro lib. 3. cap. 13. Obsessa puella cùm ante tumbam sacra corpora continentem venisset, & Presbyter super caput eius Exorcismum secundùm consuetudinem perlegisset, & deinde dæmonem qualiter, & quando in eam fuisset ingressus percontari cœpisset, non barbara lingua, quam sola puella nouerat, sed Romana locutione Presbytero respondit, &c.

Rabanus Maurus. 850.

De institut. Cleric. lib. 1. cap. 27. de Catechizandi ordine: At postquam se per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenuntiationem à prioris possessoris se alienauit seruitio, exufflatur ab eo sęua tempestas, vt per primum sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus: signansque se homo signaculo sanctæ crucis, tam in fronte, quàm in corde, vt ipse apostata diabolus in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signum, iam

sibi deinceps illud sciat esse alienum, &c. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, ne baptismum consequatur: sed magis honorem Deo Creatori suo exhibens, reddat opus factori suo.

Smaragdus. 970.

In Epist. de Sabbato Pentecostes: In Catechumenorum facie à sacerdote per exufflationẽ signum crucis fit, vt diabolus fugetur, & Christo via præparetur, vt qui in latebras à persuasione sua generis humani, quod in primordio sui spiraculũ vitæ acceperat, habitator erat, eius virtute, & sacratissimo signo per ministerium sacerdotum exire cogatur: qui & in discipulos insufflasse, & spiritus immundos increpasse legitur. Vnde & exorcizatur idem malignus spiritus, vt exeat, & recedat ab illo plasmate, quod iamdudum per peccatum primi hominis possidebat. Exorcismus præterea est sermo increpationis siue coniurationis. Vnde & in Actibus Apostolorum Exorcistæ fuisse leguntur: & sancta Ecclesia inter gradus Ecclesiasticos Exorcistarum etiam ministerium habet. Sciendum namque est, quia cùm exorcizatio fit, ille procul dubio exorcizatur, qui & baptismati, & saluti fidelium, & omnibus virtutibus contrarius est.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 15. cap. 20. Age ergo, quid est, quòd in faciem Catechumeni sacerdos insufflat, dicens: *Exi ab eo immunde Satan: da honorem Deo viuo & vero, da honorem Spiritui sancto?* Quibus vtique verbis patenter ostenditur, quòd per illam hominis insufflationem, arcano nimirum diuinę virtutis agente mysterio, & spiritus malus expellitur, & Spiritus Sanctus introire dignatur.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationib. cap. 7. Secundùm Romanam auctoritatem nullam orationem, *per eum, qui venturus est*, concludimus, nisi sit Exorcismus, in quo diabolus, per diuinum iudicium, vt à creatura Dei discedat, exorcizatur, siue adiuratur. Nam in alijs orationibus, quas *Per Dominum nostrum cõcludimus*, Patrem, vt nobis per amorem Filij subueniat, imploramus: in Exorcismis autem diabolum per Dei iudicium vt fugiat, increpamus.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramento dedicationis: Primò manibus patrinorum ad Ecclesiam fuistis delati, & Sacerdotibus, vel Exorcistis ad catechizandum oblati.

Serm. de Sacram. Neophytorum: Inde est, quòd qui Sabbato sancto sunt baptizandi, quarta hebdomada Quadragesimalis obseruantiæ catechizandi, & exorcizandi deferuntur ad Ecclesiam, &c. Catechizatur ob hoc, qui ad fidem vocatur, vt ad quod vocatur, proprio moueatur voluntatis arbitrio. Exorcizatur, vt ab eo diaboli potestas iniqua depellatur, &c. Non creatura Dei in infantibus exorcizatur, & exufflatur; sed ille, sub quo sunt, qui sub peccato nascuntur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De officijs Ecclesiasticis lib. 7. cap. 1. Diabolus, cui per Christianæ fidei professionem in sacro fonte renuntiatur, in quem iudiciales sententiæ proferuntur, habens iram magnam, sæuiebat in cordibus impiorum, & tuba diuini nominis offensus, illorum cœcitate & insania pro suis aduersus Deum armis vtebatur. Et sicut in Apocalypsi legimus: quia canente tuba magnus mons ardens iracundia confugiebat in profundum cordis impiorum, & diuinis Exorcismis, per quos eiectus fuerat, maleficij crimen effingens, leges è contra dictabat.

Apoc. 8.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. part. 6. cap. 10. Exorcistæ sunt, qui super Catechumenos, siue Energumenos inuocant nomen Domini Iesu, diuina virtute obiecta, adiurantes eum, vt egrediatur ab illis. Rectè ergo post catechizationem Exorcismus sequitur, vt ab eo, qui iam fide instructus est, aduersaria virtus pellatur.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 3. Exorcistis, cùm ordinantur, dat Episcopus librum Exorcismorum, dicens: *Accipite, & habete potestatem ponendi manus super energumenos, & catechumenos.*

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis officijs cap. 90. Exorcista debet prius baptizandos interrogare, num etiam abrenuntient Satanæ, & omnibus eius pompis. Postquam à sacerdote satis in fide instructi sunt, atque Exorcistæ super eos fecerint adiurationes, ab Ostiario in Ecclesiam introducuntur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Exorcismi non solùm ad decorem præmittuntur, sed per eos virtus & malitia diaboli debilitatur, vt in baptismo cedat Spiritui sancto, & tunc planè Exorcismus suum consequitur effectum.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 5. cap. 10. Sentiũt, & timent dæmones pœnam sibi pręparatam, hinc est, quòd omnes Exorcismi, qui ad illorum nequitiam eneruandam fiunt, per ignem & extremum iudicium concluduntur.

Alexander Alesius. 1230.

Part. 4. q. 7. m. 2. Etsi per baptismum pellitur potestas diaboli à baptizato: nihilominus tamen, quia potest præstari impedimentum baptizando à diabolo, ne suscipiat baptismum, per Exorcismum potestas pellitur, ne præstet ei homini impedimentum, & ideo quantum ad hoc necessarius est Exorcismus.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Lib. 8. Speculi historialis c. 23. Exorcismus idem est, quod adiuratio, qua sacerdos adiurat dæmones, dicens: *Exi ab eo immunde spiritus.* Et dicunt multi, quòd per Exorcismum expellitur diabolus, non quantum ad peccatum; sed quantũ ad hoc, quòd non habeat potestatem nocendi paruulo corporaliter: alij dicunt, quòd quantum ad diminutionem peccati. Vnde dicunt, quòd si paruulus decederet statim post Exorcismum, minores tenebras pateretur, quàm si non esset exorcizatus, & magis perciperet de luce spiritualiũ: Nobis autem videtur, quòd per Exorcismum non expellitur diabolus, sed significatur expellendus.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 16. Marci: Quotidie dæmones ab obsessis expelluntur corporibus, & per Exorcismũ virtus eorum ab infantibus exufflatur.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. q. 71. artic. 2. Quicunque sapienter aliquid facere proponit, prius remouet impedimẽta sui operis. Vnde dicitur Hieremiæ 4. *Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas.* Diabolus autem hostis est humanæ salutis, quæ homini per baptismum acquiritur, & habet potestatem aliquam in homine, ex hoc ipso, quòd subditur originali peccato, vel etiam actuali. Vnde congruenter ante baptismum expelluntur dæmones per Exorcismos, ne salutẽ hominis impediant, quam quidem expulsionem significat Exufflatio: Bene-

dictio autem cum manus impositione præcludit, ne expulsus redire possit.

Art.3. Quidam dixerunt ea, quæ in baptismo aguntur, nihil efficere, sed solùm significare; sed hoc patet esse falsum, per hoc, quòd Ecclesia imperatiuis verbis in Exorcismis vtitur, ad expellendam dæmonum potestatem, puta cùm dicit: *Ergo maledicte diabole exi ab eo, &c.* Et ideo dicêdum est, quòd aliquem effectum habêt, indifferêter tamen ab ipso Baptismo.

Bonauentura. 1260.

In lib.4. Sentent. dist 7. qu.3. Exorcismi in baptismo sunt ad solennitatem, & ad cohibendum diabolum, vt non possit occidere paruulû, nec fortiter vexare adultum, vt retrahat à baptismo. Vnde non est contra vexationem, quam fecit in corpore, sed quàm faceret. Quia diabolus ex quo videt hominem præparari ad baptismum, ipsum vexaret. Vnde Gregorius dicit, quòd illos pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Primò exufflatur in hoc, vt virtus diaboli exterior expellatur, & interior expellenda significetur. Secundò signum crucis fit in pectore, & in fronte, vt dæmon cognoscat se expellendû tam in occulto cordis, quàm in aperto confessionis.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib.6. cap.82. Post interrogationem & responsionem sacerdos ter in faciem baptizandi exufflat, ad notandû, quòd sæua potestas, id est, malignus spiritus, ab eo exufflatur, id est, exufflando expellitur, seu in proximo expellenda significatur, vt per piû sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiês spiritus malignus. Hæc autem exufflatio, siue exorcizatio, etsi non prosit aliquid ad vitam, quia adhuc in eis mors manet, prodest tamen, vt ei inimicus minimè nocere possit. Adest enim Spiritus sanctus non solùm verbis, quæ dicuntur in nomine suo; verùm etiam significationibus, quæ fiunt in honore suo.

Durandus à S. Portiano. 1300.

In librû 4. Sentent. dist.6. q.4. Exorcismus est idem quod adiuratio, per quam dæmonis potestas arcetur, ne impediat baptizandum à susceptione Sacramenti. Et istud fit rationabiliter ante baptismum. Quia sicut est in generatione naturali, sic videtur quòd debet esse in generatione spirituali. Sed in generatione naturali sic est, quòd generans prius remouet dispositiones, impedientes susceptionem formæ, antequam introducat formam. Ergo similiter in regeneratione spirituali, quæ est per baptismum, prius remouenda sunt ea, quæ possunt impedire susceptionem vitæ spiritalis: vt est potestas dæmonis, quam accepit in hominem ex peccato primorum parêtum, quàm introducatur per baptismum vita spiritualis. Illud autem fit per Exorcismum. Ergo Exorcismus debet præcedere baptismum.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib.4. Senten. dist.2. q.1. Exorcismus non est Sacramentum, sed habet aliquam vim expellendi dæmones.

Guido Rochertus. 1330.

In manipulo Curatorum part.2. cap.8. Exorcismus idem est quod adiuratio, quia adiuratur dæmon, vt recedat de anima baptizandi, & det locum Spiritui sancto aduenienti.

Thomas VValdensis. 1414.

Tom.3. tit.5. cap.48. Exorcismus requiritur contra spiritum immundum, quem toties increpans Christus quandoq; solo iussu, vel alijs medijs priori destituebat hospitio: hic ergo Catechumenis oportunus est, prout scribit Isidorus lib.2. de officio cap.20.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib.4. de Sacramêto Baptismi: Exorcismus dicitur illa adiuratio, quæ fieri debet antequam ministretur baptismus, & ibi fiunt plura. Primò insufflatio, ad expellendam virtutem dæmonis, & potestatem: quia diabolus propter peccatum hominis in hominem potestatem accepit, & etiam in illa, quæ veniunt in vsum hominis, vnde tam adulti, quàm paruuli debent exorcizari, ad expulsionem tam noxiæ potestatis.

ARTICVLVS DECIMVSQVINTVS.

CONFESSIONEM FIDEI REQVIRI IN BAPTISMO.

NEGANT.

Anno post natiuitatem Christum 1540.

WOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus de Baptismo: *Si baptizandus sit infans, nec fidei confessio, nec fides ab illo, sicut ab adulto, poscatur: quãdoquidem omnino absurdum est, id requirere ab infante, quod nec ipse Deus ab illo requirit, nec ille per ætatem vel habere, vel exprimere potest. Quapropter non video quomodo defendi queat, quòd baptizandus infans interrogatur, num credat in Deum Patrê omnipotentem Creatorem cæli & terræ, & illius loco à testibus ad trinam de fide interrogationem tertiò respondetur, quòd credat: hæc consuetudo tam absurda, vt defendi nequeat.*

1560. *Beza,* epistol.8. *simili modo inuehitur in Confessionem fidei, quæ exigitur in baptismo.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apostol. lib.7. cap.42. Post renuntiationê verò, cùm ascribitur Christo, dicat: Ascribor, & credo, & baptizor in vnum ingenitum solum verum

rum Deum omnipotentem, Patrem Christi, conditorem & opificem omnium, ex quo omnia: & in Dominum Iesum Christum vnigenitum eius Filium, primogenitum omnis creaturæ, & ante secula volente Patre genitum, non factum, per quem omnia facta sunt in cælis, &c. Post hāc professionem venit ordine ad vnctionem olei.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarc. cap. 2. Post trinam abrenuntiationis contestationem, cùm tertiò se ille, qui baptizandus est, abrenuntiare professus fuerit, ad Orientem illum traducit Antistes, aspicientemq; in cælum, atque intendentem manus, Christo, sacrisq; omnibus diuinitus traditis consentire iubet. Postquā hoc ille fecerit, rursus ter illum profiteri monet. Trina verò confessione peracta, rursus ille orans benedicit, eiq; manus imponit.

Origenes. 230.

Homil. 5. in Numer. In Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet: sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu, quo geritur, explicandæ, vel eorū, quæ gerūtur in baptismo verborum, gestorumq;, & interrogationum, ac responsionum quis facilè explicet rationem?

Constantinus Imp. 320.

In priuilegio Romanæ Ecclesiæ: Coram omni populo professus sum, me credere in Deū Patrē omnipotentem, factorem cęli, & terræ visibilium & inuisibilium, & in Iesum Christum eius Filium vnicum, &c.

Synodus Laodicensis. 368.

Canone 46. Baptizandos oportet Symbolū fidei discere, & quinta Feria vltimæ septimanæ vel Episcopo, vel Presbytero reddere.

Canon. 47. Qui in ægritudine cōstituti baptismū perceperunt, facti sani fidei Symbolum doceantur, & nouerint qua donatione digni habiti sint.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi Mystagogica: Cùm itaq; Satanæ renuntiaueris, & omne cum illo pactum rescideris, aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit. Et huius rei symbolum est, cùm ab Occasu conuerteris ad Ortum, quæ lucis est regio. Tunc admonebaris, vt diceres: Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctū, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt, in sequentibus verò mysticis instructionibus in sancta sanctorum ingrediemur.

Catechesi 2. Postea deducebamini ad sanctū diuini baptismatis lauacrum. Atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & confessi estis salutarem confessionem, & immersi ter in aquam, rursus emersistis.

Basilius Magnus. 370.

Libro 3. ad Eunomium: Credere prius oportet, & postea baptismate consignari.

Ephræm. 370.

De Pœnitentia cap. 5. Testatur baptizandos suam fidem coram multis testibus professos, ac dixisse: *Abrenuntio tibi Satan, & omnibus operibus tuis.*

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Vnumquemq; in fide instructum, & ad sacrum lauacrum accedere volentem, non solùm sinere debetis, vt indicet se filijs vestris in Domino, quòd credat, sed etiam vt prolatis verbis, veluteadem omnium mater Ecclesia nostra, & vestra recepit, doceat ac dicat: *Credo in vnū Deum Patrem omnipotentem, &c.*

Ioannes Chrysostomus. 400.

In prioris ad Corinth. cap. 15. Nam post arcana illa verba & metuenda, post horribiles Canones dogmatum de cælo transmissorum, etiam hoc ad finem, cùm baptizaturi sumus, adiungimus, dicereq; iubemus: *Credo in mortuorum resurrectionem,* & super hanc fidem baptizamus.

In Cap. 1. ad Ephes. orat. 1. Quid iucūdius illa confessione, quæ ante & post lauacrum fit?

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad cap. 25. Esaiæ: Idcirco etiam sacri baptismatis tempore fidei confessionem exhibentes, etiam carnis resurrectionem futuram expectamus, itaq; credimus.

Lib. 12. in Ioannem c. 64. Quòd Dominus Petrum ter interrogauit, hinc Ecclesia regulam tertiò interrogandi eos accepit, qui ad baptismum accedunt, vt terna Christi confessione fidelibus communicentur.

Lib. 7. contra Iulianum: Vbi deposuerimus tenebras à mente nostra, & dæmoniorum turbis valedixerimus, confitemur fidem in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.

Sexta Synodus Constantinop. 680.

Cap. 7. Constitutum est à SS. Patribus, vt nullus chrismetur, neque baptizetur, neque à lauacro fontis alium suscipiat, nisi Symbolum, & orationem Dominicam memoriter tenuerit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Epist. ad Hebr. *Et resurrectionis mortuorum:*) Hoc enim & in baptismate efficitur per figurā immersionis in aquā, & in confessione confirmatur. Confitemur enim credere resurrectionem mortuorum.

Nicetas. 1200.

In oration. 40. Nazianz. Interrogati in baptismo quomodo se habeat anima nostra erga Deum, & quam in eum fidem habeamus? ℞. Nos ipsius partibus adiungi, atque vt vno verbo dicam, fidei Symbolo profitemur.

Libro 20. Thesauri Orthodoxæ fidei: Primùm, qui ad fidem orthodoxam accedit, duas hebdomadas ieiunat, orationemq; illam ediscit, quæ nobis à Domino nostro Iesu Christo in SS. Euangelijs est tradita, quam sacrum fidei Symbolum subsequitur, &c. Anathematismo imposturarum Mahometicarum Christianæ fidei confessio subijcitur: *Credo in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, indiuiduam Trinitatem, &c.*

Seuerus Alexandrinus. 1280.

In Ordine Baptismi: Postquam autem abrenuntiauerunt, conuertit eos sacerdos ad Orientem, & ait tribus vicibus: *Consentio tibi Christe Deus ego talis N. qui baptizor, & omni doctrinæ, quæ reuelata est à te diuinitus per Prophetas, & Apostolos, & SS. Patres. Confiteor quoque, & credo, & baptizor in te, & in Patre tuo, & in Spiritu sancto tuo, &c.* Tunc dicit: *Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ.*

Christiani in Æthiopia nostro seculo.

In Ordine Baptismi: Postea vertunt eorum facies ad Orientem, & erigunt manus eorum dextras altè, & dicunt: *Credo in te Christe Deus meus, credo legi tuæ salutiferæ.* Postea sacerdos dicit Symbolum fidei, & qui baptizandi sunt vnà cum eo dicunt: *Credimus in vnum Deum Dominum Patrem omnipotentem, & in vnicum Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, &c.* Sacerdos deinde interrogat eos: *An non creditis?* Ipsi autem ter dicunt: *Credimus, credimus, credimus.*

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De spectaculis cap.4. Cùm aquam ingressi, Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos diabolo, & angelis eius ore nostro contestamur.

Cyprianus. 250.

Libro 1. cap.12. *Epist.70.* Sed & ipsa interrogatio, quæ fit in baptismo, testis est veritatis. Nam cùm dicimus: *Credis in vitam aeternam, & remissionem peccatorum per S. Ecclesiam,* intelligimus remissionem non nisi in Ecclesia dari.

Epist.76. Quòd si aliquis illud opponit, vt dicat, eâdem Nouatianum legem tenere, quam Catholica Ecclesia teneat, eodē Symbolo, quo & nos, baptizare: eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum S. ac propter hoc vsurpare eum potestatem baptizandi posse, quòd videatur in interrogatione baptismi à nobis non discrepare: sciat quisquis hoc opponendum putat, primùm non esse vnam nobis & Schismaticis Symboli legem, neque eandem interrogationem. Libro 1. epist. 6. Nam cùm dicunt: *Credis remissionē peccatorum, & vitam aeternam per sanctam Ecclesiam,* mentiuntur in interrogatione, quando non habeant Ecclesiam. Tunc deinde voce sua ipsi confitentur, remissionem peccatorum non dari, nisi per sanctam Ecclesiam posse: quam non habētes, ostendunt remitti illic peccata non posse.

Hilarius. 350.

In Matth. Can.75. Venturi ad baptismum prius confitentur se credere in Filium Dei, & in passione, & in resurrectione eius huic professionis Sacramēto fides redditur. Atque vt hanc verborum sponsionem quędam ipsarum rerum veritas consequatur, toto in ieiuniis passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino passionis societate iunguntur.

Ambrosius. 370.

Lib.2. de Sacramentis cap.7. Interrogatus es: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Dixisti, *Credo:* & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: *Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius?* Dixisti, *Credo:* & mersisti: ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertiò interrogatus es: *Credis & in Spiritum sanctum?* Dixisti: *Credo:* tertiò mersisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.

Libro de Spiritu sancto cap.11. In mysterijs interrogatio trina defertur, & non confirmatio trina celebratur. Non potest quis nisi trina confessione purgari.

De his, qui mysterijs initiantur cap.5. Descendisti, recordare quid responderis, quòd credas in Patrē, credas in Filium, credas in Spiritum sanctum. nō habes illic: credo in maiorem, credo in minorem, credo in vltimum: sed eadem vocis tuæ cautione astringeris, vt similiter credas in Filium, sicut & in Patrem credis.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap.5. Solenne est in lauacro post Trinitatis confessionem interrogare: *Credis sanctam Ecclesiam Catholicam? credis remissionem peccatorum, &c.*

Ad Pammachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani cap.4. Consuetudo apud nos eiusmodi est, vt ijs, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publicè tradamus sanctam & adorandam Trinitatem, &c.

Ruffinus. 390.

In Explicatione Symboli: In Ecclesia vrbis Romanæ mos seruatur antiquus, apud eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publicè, id est, fidelium populo audiente, Symbolum reddere: & vtiq; adiectionē vnius saltem sermonis eorum, qui præcesserunt in fide, non admittit auditus.

Augustinus. 400.

De fide & operibus cap.9. Spado, inquiunt, (*qui solam fidem requirūt*) ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quàm, credo Filium Dei esse Iesum Christum, & in hac professione continuò baptizatus est. Actor. 8 Num ergo placet, vt hoc solùm homines respondeant, & continuò baptizentur: nihil de Spiritu sancto, nihil de S. Ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum: postremò de ipso Iesu Christo nihil, nisi quia Filius Dei est, non de Incarnatione eius ex Virgine, de ascensione, ac sede ad dextram Patris aliquid dicendum est catechizanti, ac profitendum credenti? Si enim Spado cùm respondisset: *Credo Filium Dei esse Iesum Christū,* hoc ei sufficere visum est, vt continuò baptizatus abscederet, cur non id sequimur, atque auferimus cætera, quæ necesse habemus, etiam cùm ad baptizandū temporis vrget angustia, exprimere, interrogando vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiamsi ea memorię mandare non valuit? Si autem Scriptura tacuit, atque intelligēda admisit cætera, quæ cum illo spadone baptizando Philippus egit, atq; in eo, quod ait: *Baptizauit eum Philippus,* intelligi voluit omnia cōpleta, quæ licet taceantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo, etiam in eo, quod scriptum est euangelizasse Philippū spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in Catechismo dicta esse, quæ ad vitam, moresq; pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum.

Cap.20. Iste curationis ordo est, vt baptisandi credant in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, eo ritu, quo Symbolum traditur: & à mortuis operibus agant pœnitentiā, omniumq; se omninò præteritorum remissionem in baptismo acceptutos esse non dubitent.

Gennadius Massiliensis. 470.

De dogmatibus Ecclesiasticis cap.74. Baptisandus confitetur fidem suam coram sacerdote, & interrogatus respondet: hoc & Martyr coram persecutore facit, qui & confitetur fidem suam, & interrogatus respondet. Ille post confessionem vel aspergitur aqua, vel intingitur: & hic vel aspergitur sanguine, vel contingitur igne.

Primasius. 540.

Ad cap.6. prioris ad Timotheum: *Confessus es bonam confessionem,* in baptismo, *coram multis testibus.* Coram sacerdotibus & ministris, atq; Virtutibus cælestibus ac diuinis.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum de Catechizandis infantibus: Sacerdos deinde interrogat Symbolum: *Credis in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ?* ℟. *Credo. Credis & in Iesum Christū Filium eius vnicum Dominum nostrum natum & passum?* ℟. Credo. *Credis & in Spiritum sanctum, &c.* ℟. Credo.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib.2. cap.24. Duæ sunt pactiones credentium: prima pactio est, qua renuntiatur diabolo, & pompis eius: secunda pactio est,

est, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profitetur.

Audoenus. 650.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Abrenuntiastis diabolo, & pompis eius, contra verò dixistis: *Credere vos in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum Filium eius vnicum.*

Aponius. 700.

Lib. 1. in Cantica: Hunc cibum Ecclesia de supradictis vberibus in baptismatis suscipit Sacramento, vbi trina confessione Patris, & Filij, & Spiritus sancti notitiæ odorem cognoscit.

Ordo Romanus. 730.

De renuntiatione scrutinij ad electos: Deinde dicat sacerdos: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Resp. *Credo.*

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 19. de Sabbato sancta Pascha: Et tunc, qui possunt, reddunt orationem Dominicam, & Symbolum: siue patrini pro ipsis, atque matrinæ eorum, qui eos suscepturi sunt.

Haymo. 820.

Feria 2. post Oculi: Vt cuncta hîc baptismi scires Sacramenta præmonstrata, in quo abrenuntiare Satanæ, fidem confiteri præcipimur, negat se Naaman vltra dijs alienis litaturum, soli per omnia Domino seruiturus.

Walafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 26. Patrini vel matrinæ adhibentur, suscepturi paruulos de lauacro, & pro ijs respondent ad omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatem confiteri non possunt.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 1. Institut. cap. 27. Catechizandi ordo hic est: primùm interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus pompis eius, &c. Deinde Apostolicæ fidei ostenditur ei Symbolum, & exquiritur ab eo, si credat *in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrũ, & in Spiritum sanctum vnum Deum in Trinitate, & vnitate.* Si confiteatur *vnam esse sanctam & Apostolicam Ecclesiam,* si credat *remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem.* Hæc ergo omnia si verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem.

Smaragdus. 970.

In Expositione epist. de Sabbato Pentecostes: Post Exorcizationem Symboli sequitur traditio. Quod Symbolum Græcè, Latinè indicium, vel signum, vel collatio interpretatur. Fides, quæ in hoc Symbolo continetur, ita ab his, qui baptizandi sunt, intelligi debet, vt credant in Deum, &c.

Burchardus Wormatiensis. 1020.

Libro 6. de Sacramentis Ecclesiæ: Accipit Catechumenus sal, vt putrida & fluxa eius peccata sapientiæ sale diuino munere mundentur: deinde Symboli Apostolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à prisco habitatore derelicta ornetur, & præparetur habitatio Deo.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 12. cap. 16. Cùm pueri catechizantur, sacerdos interrogat: *Quid petis?* Vbi non puer, sed alius vice eius reddit responsum, dicens: *Fidem,* & cætera propriè ad puerum pertinent, alius in eius persona respondet.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Traditur nouæ vitæ auditoribus Symbolum fidei, quod per duodecim Apostolos ordinatum est, & totidem sententijs comprehensum, &c. Exinde exquiritur ab eo, si credat *in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum, & in Spiritum sanctum vnum Deum in Trinitate, & in vnitate.* Hæc omnia si profiteatur se credere, iam incipit in eo mori vetus homo.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 7. cap. 10. Quid intelligimus per annulum, nisi fidei signaculum? nam Catechumenus, dum baptizandus fidei sacræ, quam firmiter tenet, Symbolum reddit, profectò illam tabulis cordis eius inscripsit.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. p. 6. cap. 11. Deinde interrogatur, an credat in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum &c. Sub hac igitur fidei responsione, trina mersione à sordibus vetustatis abluitur.

Ioannes Belethus. 1200.

De diuinis Officijs cap. 110. Consecrata aqua veniunt baptisandi, vel à susceptoribus adferuntur, & baptisantur: sed prius tamen de fide interrogantur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Paruuli ante Baptismũ catechizantur, vt agnoscant patrini se obligari ad instruendum eos, cùm habuerint vsum rationis. Qui etiam pro ipsis respondent: *Credo,* non quia paruuli in actu fidem suscipiant; sed quia fidei suscipiunt Sacramentum, & fideles efficiuntur.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 8. cap. 23. Catechismus est idem, quod instructio baptisandi. Nam in primitiua Ecclesia adulti baptisabantur, sed ante instruebantur in fide. Igitur, vt ostendatur vnus esse baptismus, fit etiam modò sic in paruulis, licet quamdiu sint paruuli, non sint susceptibiles disciplinæ. Et cùm patrinus respõdet; *Credo,* vel volo baptisari, respondet pro paruulo: sed impropriè loquitur, & est sensus iste: paruulus paratus est suscipere fidem & baptismum.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. q. 8. art. 2. §. 2. Offerens paruulum non respondet pro se, dicendo: Credo, abrenuntio, & huiusmodi, sed pro paruulo: vnde sensus est: *Credo,* id est, Sacramentum fidei percipio, vel suscipere præsto sum, vnde potest esse sensus: ad credendum me obligo.

Guitbertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Quia paruuli per se renuntiare diabolo, & credere non possunt, per eorum corda & ora, per quos offeruntur, hoc faciunt. Vnde congruè prouisa est ijs medicina salutis, vt in Sacramento fidei baptisentur. Et quòd per alterius fidem Deo reconcilientur, qui per alterius peccatum à Deo alienati esse noscuntur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 6. c. 83. Baptisandus interrogatur, vtrum credat in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & respondet: *Credo.* Interrogatur etiam, si credit in sanctam Ecclesiam Catholicam, remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem.

Ioannes Gerson. 1420.

In Sũma Theologica de Baptismo: Catechismus institutus est tribus de causis: prima, propter instructionem de articulis fidei, ad fidei conceptionem: secunda, propter responsionem, ad fidei professionem: tertia, propter spõsionem, ad fidei obseruationem.

ARTICVLVS DECIMVSSEXTVS.

TRES IN BAPTISMO IMMERSIONES IMPROBANT.

Anno post natu Christum 370.

EVNOMIANI *eos, quos baptizant, semel tantùm mergunt.* Concilium Constantinopolitanum primum cap.7.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Can.49. Si quis Episcopus aut Presbyter non trinam mersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus: in morte mea baptizate: sed: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierar. cap.2. Ille quidem à sacerdotibus se tenentibus in aquam ducitur ad Pontificis manum. Pontifex autem supernè astans, cùm rursus per aquas sub Pōtificis manu sacerdotes eius, qui initiatur, inclamauerint nomen, ter illum Pontifex mergit: hac trina illius immersione, & emersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans.

Origenes. 230.

Libro 2. de Principijs: Salutaris Baptismus non aliter, nisi excellentissima omni Trinitatis auctoritate, id est, Patris, & Filij, & Spiritus sancti cognominatione completur.

Constantinus Imp. 320.

In Priuilegio Romanæ Ecclesiæ: Benedictionis fonte, illic me ternaimmersione vnda salutis purificauit.

Athanasius. 340.

Quæst.124. Quòd infantē ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem, & triduanam Christi resurrectionem significamus.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechef.2. Postea deducebamini ad sanctum diuini baptismatis lauacrum: & tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aquam, rursus emersistis, atque ita per hæc symbola triduanam Christi significastis sepulturam. Nam & Saluator noster tribus diebus & tribus noctibus fuit in visceribus terræ.

Basilius Magnus. 370.

De Spiritu sancto cap.15. Tribus igitur demersionibus, ac totidem inuocationibus, magnū baptismatis mysterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorū, qui baptizantur.

Cap.27. Iam ter immergi hominē, vnde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, velùti renuntiare Satanæ, & angelis eius, ex qua Scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana hac Traditione? nonne ex doctrina, quam Patres nostri in silentio, quod curiosos & otiosos submouet, seruarunt?

Gregorius Nyssenus. 380.

Orat. Catechetica cap.35. Descensus autē in aquā, & quòd in eam homo ter demissus sit, alterū continet mysterium. Sicut Christus, postquam sub terra positus, tertio die reuersus est ad vitam: ita etiam, qui secundùm naturā corporis est illi coniunctus, ad idem, quod ab ipso rectè gestum est, intuens, ad vitæ, inquam, finem, pro terra aqua ei infusa, in tribus ambitibus imitatus est triduanam gratiam resurrectionis.

Oratione de S. Baptismate: Nos baptisma assumentes ad imitationem Domini & doctoris & præceptoris nostri, in terra quidē non sepelimur, sed ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa, sicut Saluator in terra, nos abscondimus, idq; cùm ter simul facimus, triduò peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus, eaq; facimus, nō silentio mysteriū assumentes, sed triū sanctarū hypostaseon, in quas credidimus, in quas etiā speramus, ex quibus nobis contingit, vt & nunc simus, & rursum futuri simus, nominibus super nos pronuntiatis.

Synodus Constantinopolit. Prima. 380.

Can.7. Eunomianos, qui in vnam demersionem baptizantur, ad Ecclesiā venientes admittimus, sed postea baptizamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. de fide in Patrē, & Filium, & Spiritū sanctum: Omnibus mysterijs veluti sigillū imponens Dominus, in tribus mersionibus aquæ vnum baptisma discipulis suis tradidit, dicēs: *Eūtes docete, &c.*

Homil.24. in Ioannē: In aqua, tanquā in sepulchro, caput immergentibus vetus homo sepelitur, & submergitur, deinde nobis emergentibus, nouus resurgit inde. Vt facilè nobis est immergi, & emersos respirare: ita Deo veterē sepelire hominem, & nouum induere. Præterea ter istud fit, vt hinc Patris, & Filij, & Spiritus sancti virtutem hęc omnia implere intelligas.

Isychius Hierosolymitanus. 490.

Lib.4. in Leuiticum cap.14. In nomine Patris, atq; ipsius vnigeniti Filij, & sancti Spiritus etiam baptisma agitur, in quo in morte Christi baptizamur, & totū ipsum mysteriū in eo sanctificatur.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Nam per immersionem in aqua, & emersionem, triplicemq; mundationem, triduanam sepulturam, & resurrectionem ipsius Christi repræ-

repræſentamus, & confitemur.

Ioannes Damaſcenus. 730.

Orthodoxa fidei lib.4.cap.10. Baptiſmus mortis Chriſti figuram præfert: baptiſmus ſiquidem per triplicem immerſionem tres dies, quibus Dominus tumulo conditus iacuit, ſignificat.

Epiſtola de Triſagio: Enimuerò ſi quis ex nobis ſciſcitetur, quid ſit cauſæ, quamobrem cùm alicui baptiſmum exhibemus, ter eum mergimus, quidnam aliud reſpondebimus, quàm quòd ob vnamquamq; perſonam eum immergimus. Nam alioqui nouies immergendus eſſet. Id quod fieri non poteſt. Eaq; etiam ratione ad vnamquamq; immerſionem nomen eius è tribus perſonis pronuntiamus.

Theophylactus. 900.

Ad cap.3.Ioannis: Symbola ſepulturæ & reſurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres merſiones triduanæ ſepulturæ ſymbola ſunt: deinde regreditur homo, ſicut Dominus, fulgidior, & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem ſubmerſit.

Simeon Metaphraſtes. 970.

De rebus geſtis & conſummatione S. Cornelij cap.2. Vas è cælo ter demiſſum, ſignificabat ternã in Baptiſmo demerſionem.

Ioannes Zonaras. 1100.

In Can.50. Apoſtol. Hic Canon tria baptiſmata tres immerſiones intelligit, in vno myſterio, ſcilicet in vno baptiſmate: ſic vt ad vnamquamque immerſionem baptizans addat vnũ ſanctæ Trinitatis nomen. Nam ſemel eum, qui baptizatur, in ſacrum lauacrum demergere, & in mortẽ Domini duntaxat vnam celebrare immerſionem, ſceleſtum ac nefarium eſt: atq; ſic baptizans ordine mouetur.

Theodorus Balſamon. 1160.

In Canonem Apoſtolorum 50. Statuit hic Canon per tres immerſiones peragi oportere myſterium ſacri baptiſmatis, ſcilicet in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. ſemel autem baptizare propter vnitatem Deitatis, & Trinitatem perſonarum: vel propter mortẽ Chriſti in cruce, & eius triduanam reſurrectionem. Dicit enim Apoſtolus: *In morte eius baptizati ſumus:* Baptiſmata autem hîc pro immerſione accipiẽda ſunt. Eum quidem certè, qui per vnam immerſionem in mortem Domini baptizat, Canon dicit deponendum, vt qui præter Domini doctrinam faciat, & apertè impius ſit.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib.4.Orthodoxa fidei cap.32. Exempli gratia proferam illa, quæ in baptiſmatis regeneratione fiũt. Ibi enim qui redemptionis aqua luſtrantur, verè ſepeliuntur, vereq; reſurgunt. Eò enim quòd ter aqua luſtramur, vnà cum Chriſto ſepelimur, denuoq; cum Chriſto iiſdem luſtrationibus reſurgimus, ab illa veteri mortalitate liberati, quam ex Adami lapſu contraxeramus.

Theodulus.

Ad cap.6.ad Romanos: Nam tres obitus & ortus, hoc eſt, triplex illa tinctura, mortem & reſurrectionem ſignificat.

Nicolaus Cabaſilas. 1250.

Expoſitionis Liturgiæ cap.5. Et quid hoc eſt? imitari eius mortem. Et quomodo? Cùm corpus in aqua, tanquam in ſepulchro abſcondimus, & hoc ter oſtenderimus, tanquam iam mortis, & ſepulchri nos ſocios acceperit, noua ſua vita dignatur.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptiſmi: Et dimittit eum ſacerdos in baptiſterium, reſpiciens ad Orientem, dextramq; ſuam capiti eius, qui baptizatur, imponit, & ſiniſtra ſua ter attollit ex aquis, à fronte, à tergo, & altero laterum eius, atque in hunc modum ait: *Baptizetur talis N. in nomine Patris, amen. & Filij, amen: & Spiritus Sancti ad vitam ſeculorum.* Tunc educit eum è medio aquarum, & dat eum ſuſceptori ſuo.

Hieremias Conſtantinop. 1570.

Reſpon.2.cap.4. Certè qui non eſt regeneratus aqua & Spiritu, non poteſt vitam ingredi. Et morimur mortem illius, vt pari reſurrectione reſurgamus, & regni hæredes fiamus, tripliciter coronati, quando Trinitas accinitur, tribus immerſionibus, non trina infuſione vtentes. Baptizabãt enim veteres, non manibus ſuis aquam baptiſando aſpergentes, ſed trina immerſione, hoc Euangelij ſequentes: *Aſcendit ex aqua.* Ergo ante deſcenderat: Ecce immerſio, non aſperſio.

Chriſtiani in Æthiopia noſtro ſeculo.

In Ordine Baptiſmi: Sacerdos autem eos ſuſcipit, & ter mergit, dicens: Ego baptiſo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Chriſtiani in Moſcouia.

Ioannes Faber de religione Moſcouitarum: Prælectis itaq; orationibus atq; Exorciſmis, cùm puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus mergitur: alioqui aqua tingitur. Conſperſio enim minus ſufficiens eſſe iudicatur.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Corona militis cap.3. Deniq; vt à baptiſmate ingrediar, adituri conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ eius, & angelis eius, dehinc ter mergitamur.

Aduerſus Praxeam c.16. Et poſt reſurrectionem ſpondens miſſurum ſe diſcipulis promiſſionẽ Patris, & nouiſſimè mandans, vt tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, non in vnũ. Nam nec ſemel, ſed ter ad ſingula nomina in perſonas ſingulas tingimur.

Ambroſius. 370.

Lib.2. de Sacramentis c.7. Interrogatus es: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Dixiſti: *Credo,* & merſiſti, hoc eſt, ſepultus es. Iterum interrogatus es: *Credis in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, & in crucem eius?* Dixiſti: *Credo,* & merſiſti: & ideo Chriſto es conſepultus. Qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurget. Tertiò interrogatus es: *Credis in Spiritum ſanctũ?* Dixiſti: *Credo,* & tertiò merſiſti, vt multiplicem lapſum ſuperioris ætatis abſolueret trina confeſſio.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduerſus Luciferianos cap.4. An neſcis, etiam Eccleſiarum eſſe morem, vt baptizatis poſtea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus ſanctus? Exigis vbi ſcriptum ſit? In Actibus Apoſtolorum. Etiamſi Scripturæ auctoritas non ſubeſſet, totius orbis in hac parte conſenſus inſtar præcepti obtineret: Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Eccleſijs obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerunt, velut in lauacro ter caput mergitare. Acto.19.

In cap.4.Epheſ. Eodem modo & in Patrem, & in Filium, & in Spiritum ſanctum baptizamur, & ter mergimur, vt Trinitatis vnum appareat Sacramentum, &c. Poteſt vnum baptiſma & ita dici, quòd licet ter baptizemur, propter myſterium

um Trinitatis, tamen vnum baptisma reputetur.

Augustinus. 400.

Homilia 91. de Tempore: Quando in salutari lauacro tertiò Christiani mergũtur, tunc Aegyptij, id est, originalia peccata, vel actualia crimina quasi rubro mari sepeliuntur.

Sermone 201. de Tempore: Mysterium Trinitatis in Sacramento Baptismatis demonstratur, dum tertia vice vetus homo mergitur, vt nouus surgere mereatur.

Homilia 4. Postquam vos credere promisistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus: qui ordo baptismatis duplici mysterij significatione celebratur. Rectè enim tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Sanctæ Trinitatis. Rectè tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui etiam die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demersio, typum Dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo cõsepulti estis in baptismo, & cum Christo resurrexistis in fide: vt peccatis abluti, in sanctitate virtutum Christum imitando viuatis.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermon. 113. *Consepulti sumus cum illo per mortem.*) Audiant fideles, quemadmodum triduana Domini sepultura trina demersione figuratur in baptismo: & resurrexisse cum Christo, etsi necdum corpore, vitæ iam nouitate congaudeant.

Leo Primus. 450.

Epistola 4. cap. 3. Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis ad instar est de sepulchro.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 3. de Pascha: Ecce mala innumera, antiquis & recentibus impressa vulneribus, perpetuis gehennæ ignibus extirpanda, terna submersione purgantur.

Paschasius Diaconus. 500.

De Spiritu sancto lib. 2. cap. 5. Sicut Christus triduana morte sepulchro conditus fuit: ita nos inter aquæ elementũ, id est, inter cognatæ creaturæ sub trina submersione depositi, dum descendimus, sepelimur; dum emergimus, suscitamur.

Pelagius. 555.

Apud Gratianum de Consecrat. dist. 4. Multi sunt, qui in nomine solummodò Christi vna etiam immersione se afferunt baptizare. Euangelicum verò præceptum, ipso Domino ac Saluatore nostro Iesu tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione, sanctum baptisma vnicuique tribuere, dicente Domino discipulis suis: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Gregorius Magnus. 590.

Lib. Sacramentorum de Baptismo infantium: Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione, tantùm sanctam Trinitatem semel inuocans, ita dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris*, & mergat semel: *& Filij*, & mergat iterum: *& Spiritus sancti*, & mergat tertiò.

Libro 1. epist. 41. De trina verò mersione baptismatis, nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis: quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanæ sepulturæ Sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismate vel semel, vel ter immergere, quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed quia nunc hucusque ab hæreticis infans in baptismate tertiò mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo: ne dum mersiones numerant, diuinitatẽ diuidant, dumq; quod faciebant faciunt, se morem nostrum vicisse glorientur.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro de Viris Illustribus capite 26. Ioannes Cappadox antiquorum Patrum sententias de trina immersione collegit.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 5. De Baptismi Sacramẽto, propter quod in Hispanijs quidã sacerdotes trinam, quidam simplam mersionem faciunt, à nonnullis schisma esse conspicitur, & vnitas fidei scindi videtur. Nam dum partes diuersæ in baptizandis aliqua contrario modo agunt, alij alios non baptizatos esse contendunt. Proinde quid à nobis in Sacramenti diuersitate faciendum sit, Apostolicæ Sedis informemur præceptis, non nostram, sed paternam institutionem sequentes. Beatæ ergo memoriæ Gregorius, Romanæ Ecclesiæ Pontifex, &c. efflagitante Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate quid potius esset sequendum, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis, *&c. vt supra.* Quapropter, quia de vtroque Sacramento, quod fit in sancto baptismo, à tanto viro reddita est ratio, quòd vtrumque rectum, vtrumque irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia habeatur: propter vitandum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, simplam teneamus baptismatis mersionem, ne videantur apud nos, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Et ne fortè cuiquam sit dubium huius simpli mysterium Sacramenti, videat in eo mortem & resurrectionem Christi significari. Nam in aquis mersio, quasi ad infernum descensio est: & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & Trinitatem personarum ostendi. Vnitatem, dum semel mergimus: Trinitatem, dum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizamus. *Libro 1. Registri epist. 41.*

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis cap. 19. de Sabbato S. Paschæ: Deinde sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur, & rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem S. Trinitatis, ad eandem renouatur imaginem: & qui tertio gradu peccati, hoc est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatur de fonte, vt per gratiam surgat ad vitam.

Haymo. 820.

Ad caput 14. epistol. ad Roman. Quia bonis operibus abundabat, postea correptus à Domino abundauit altiori sensu, ter illos mergendo.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 26. Alij trinam immersionem volunt, in similitudinem triduanæ sepulturæ, vt in Canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo obseruat. Alij vnam propter diuinitatis vnitatem contendunt, vt in Concilio Toletano plenissimè habetur: vbi etiam commemoratur quòd Beatus Gregorius interroganti super hæc Leandro inter cætera ita responderit: quia in vna fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diuersa.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri libro 1. capite vicesimooctauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum Catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem S. Trinitatis ad eandem renouatur imaginem: & qui tertio gradu peccati, id est, consensu concidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte per gratiam resurgit ad vitam.

Paschasius Ratbertus. 880.

De Corpore & sanguine Domini cap.15. Quando in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ter mergimur in fonte, tunc vtique baptizamur, non in virtute illius & potestate, qui hæc dicit, sed in virtute Christi, qui hoc præcepit.

Smaragdus. 970.

In Epist. Ephes. 4. In Patrem, & Filium, & Spiritum sanctū baptizamur, & ter mergimur, vt Trinitas vnum appareat Sacramentum.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epistol. ad Adeodatum: Sicut Dominus noster Iesus Christus tribus diebus, & tribus noctibus corporaliter sub terræ sepulchro conditus fuisse describitur: ita homo sub cognato terræ elemento, trina vice demersus operitur, ac sic vitalis imitatione mysterij, dum demergitur, sepelitur; dum educitur, suscitatur.

Radulphus Ardens. 1050.

In die S. Trinitatis: Sacramentū exterius, id est, exterior ablutio ab exterioribus sordibus, fit ex aqua, quando scilicet homo ter in ea mergitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Purificatio verò interior à peccatis, fit à Spiritu sancto.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap.6. ad Romanos: Quemadmodum ipse fuit sepultus corpore: sic peccatum nostrum lateat, & sepeliatur sepulchro aquæ. Sicut ipse tribus diebus in sepulchro iacuit: sic nos tribus vicibus sepulturæ Sacramenta signamus: & dum tertiò ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimitur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Sub responsione trinæ interrogationis trina immersione Catechumenus à sordibus vetustatis abluitur, & nouum hominem indutus, triduanæ Domini sepulturæ consepelitur.

Sermone de Sacrament. Dedicationis: His documentis instructi, accessistis ad aquam, & fonte salutis abluti estis, vbi, secundùm Apostolum, per trinam immersionem Christo consepulti estis.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Cœna Domini: Triduo Domino consepelimur, cùm ter vndis immersi, quasi terra operimur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 6. cap.11. Sub hac fidei responsione trina immersione à sordibus vetustatis abluitur, & nouum hominem indutus, triduanæ morti Christi consepelitur.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. Sentent. dist.3. De immersione verò si quæritur quoties fieri debeat, præcisè respondemus vel semel, vel ter pro vario Ecclesiæ more. Vnde Gregorius: De trina immersione, *&c. vt supra.* Secundùm hoc licet non modo ter, sed etiam semel tantùm immergere. Ibi tamen semel tantùm immergere licet, vbi consuetudo Ecclesiæ talis existit: si quis verò id facere incipiat, vbi consuetudo talis non est, vel semel tantùm mergēdum asserat, reprehensibilem se constituit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

De Octaua Epiphaniæ: Quoniam in fide Trinitatis fit baptismus, triplex fit in aqua submersio, in qua etiam triduana Christi sepultura exprimitur.

Thomas Aquinas. 1250.

In Symbolum Apostolorum cap.13. Sicut Christus fuit tribus diebus in sepulchro, ita in baptismo fit trina immersio in aquam.

Ioannes Duns Scotus. 1300.

In Reportationibus super 4. Sententiarum dist. 3. quæst.4. De necessitate ministri est ter immergere, nisi causa rationabili excusante: quia illud est rationabile, quòd fit, & trina tamen propter hoc, quod per baptismum consepulti sumus Christo, & Christus triduum fuit in sepulchro. Excusari potest minister à trina immersione, vt si minister sit impotens, & sit vnus magnus rusticus, qui debet baptizari, quem nec posset immergere, nec eleuare, nec etiam oportet, quòd persundatur aqua, vt ibi sit ita modicum de aqua, vt fortè non posset pes eius ablui, vel etiam si tempus sit ita frigidum, & puer ita debilis, quòd si semel immergeretur, fortè moreretur. Et tunc, vel est pars principalior abluenda, vel potest fieri aqua tepida, vel quouis alio modo videbitur rationabiliter expedire. Istis tamen casibus cessantibus, ter immergendus est baptizandus.

Thomas Argentinensis. 1360.

In lib.4. Sententiarum, quæst.1 art.4. Vtrum de necessitate baptismi sit trina illa immersio? Dico, quòd non. Vbi tamen consuetudo est, quòd baptizandus ter mergatur, grauiter peccaret, qui illam consuetudinem non obseruaret. In casu tamen potest excusari, puta si baptizandus est adeò debilis, quòd periculosum esset ipsum immergi: tunc enim sufficit vna mersio, vel etiam sola aquæ aspersio super ipsum baptizandum.

Thomas VValdensis. 1414.

Tom 3. tit.5. cap.51. Sic itaque ad Orientem facie versa sacerdos baptizandum mergit, perficiens trina immersione mysterium. Nam sicut sepultura eius fuit triduana velatio eius super superficie terræ: ita & ter sub vndis tegitur baptizandus.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro 4. de Sacrament. Baptismi: Quoties puer debet immergi? *Solut.* Secūdùm consuetudinē Ecclesiæ vel semel, propter vnitatē diuinæ essentiæ: vel ter, propter Trinitatem personarum.

ARTICV-

ARTICVLVS DECIMVSSEPTIMVS.

SAL IN ORE BAPTIZATI PONENDVM.

NEGANT.

Anno post natum Christum 1560. WOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus capite de Baptismo: *Salis vsus in veteri Testamento à Mose illis, qui sub lege erant, præscriptus. Si Christo placuisset, vt ab ipsius ministris ad ritus Mosaicos respiceretur, & ex illis pro ipsorũ arbitratu desumeretur, vel significasset hoc ipse, vel fecissent hoc Apostoli. Quare & hunc salis vsum, quem adhibent baptismo,* ἐθελοθρησκείαις *Episcoporum tribuendum censemus.*

ASSERVNT.

Origenes. 230.

Homilia 6. in Ezechielem: *Neque sale salita.*) Et hoc crimẽ est Hierusalẽ, quia non fuerat digna sale Dei. Ego si credidero Domino meo Iesu Christo, ipse me sal faciet, dicet que mihi: *Vos estis sal terræ.* Si credidero Spiritui, qui in Apostolo locutus est, sale condior, & possum præceptum custodire, dicens: *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus.* Grande opus est insaliri. Qui sale conditur, gratia plenus est. Nam & in communi Prouerbio salsus dicitur gratiosus, & è contrario insulsus, qui non habet gratiam. Si igitur gratia nobis à Deo venit, & complemur dono eius, sale salimur. Oportet ergo eũ, qui renascitur, vtique in Christo renascentẽ rationabile & syncerũ lac desiderare: & priusquã rationabile, & sine dolo lac desideret, debet sale saliri, & pannorũ inuolucris colligari, ne dicatur ad eum, sale nõ est salitus, & pannis nõ est inuolutus.

Matt. 5.

Col. 4.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 22. Lucæ loquens de Baptismo: Per te fœtor tabidæ carnis aboletur, & pereuntia situ viscera aspersio sale in multam seruantur ætatem.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 5. Placuit, vt etiã per solẽnissimos Paschales dies Sacramentũ catechumenis non detur, nisi solitum sal. Quia si fideles per illos dies Sacramẽtum nõ mutãt, nec Catechumenis oportet mutari.

Augustinus. 400.

Libro 1. Confessionum cap. 11. Audierã ego adhuc puer de vita æterna nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri, descendentis ad superbiã nostram, & signabar iam signo crucis, & condiebar eius sale iam inde ab vtero matris meæ.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum de Ordine ad Catechumenum faciendum: *Inde verò benedicit sal hoc modo:* Exorcizo te creatura salis, in nomine Dei Patris omnipotentis, & in charitate Domini nostri Iesu Christi, & in virtute Spiritus sancti. Exorcizo te per Deum viuum, & per Deum verũ, qui te ad tutelam humani generis procreauit, & populo venienti ad credulitatem per seruos suos consecrari præcepit, vt in nomine S. Trinitatis efficiare salutare Sacramentũ, ad effugandum inimicum, &c. *Postea interrogat nomina eorum, & ponit de ipso sale in os ipsorum, & dicit:* Accipe salem sapientiæ in vitam æternam.

Deusdedit Papa. 615.

Epist. ad Gordianũ Hispalensem Episcopũ: Septẽ sunt dona baptismi, à primo pabulo sacrati salis, & ingressus sanctæ Ecclesiæ, vsque ad Confirmationem Spiritus sancti per Chrisma.

Isidorus Hispalensis. 610.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 20. Sal autem in mysterio Catechumenis dandus, à Patribus ideo est institutus, vt eius gustu condimentũ sapiẽtiæ percipiant, neque desipiant à sapore Christi, nec sint fatui, & retrò respiciant sicut vxor Loth.

Beda. 700.

In libros Regum: Sal sapientiæ cęlestis, quo modò initiantur Catechumeni, in cunctis operũ nostrorum sacrificijs offerre iubemur.

Ordo Romanus. 730.

In ordine vel denũtiatione scrutinij ad electos: *Postea benedicat salem hoc modo:* Exorcizo te creatura salis, in nomine Dei Patris omnipotentis, &c. *Et mittat in ora infantium de ipso sale, per singulos dicendo:* Accipe salem sapientiæ in vitam æternam.

Sequitur oratio: Deus patrũ nostrorũ, Deus vniuersæ conditor veritatis, te supplices exoramus, vt nos famulos tuos respicere digneris propitius, vt hoc primum pabulum salis gustantes, non diutius esurire permittas, quo minus cibo expleãtur cęlesti, quatenus sint semper nomini tuo seruiẽtes.

Alcuinus. 750.

De Ecclesiasticis officijs cap. 19. de Sabbato Paschæ: Catechumenus salem accipit, vt fluxa & putrida eius peccata sapientiæ sale diuino munere mũdentur.

Carolus Magnus. 790.

Libro 7. Legũ cap. 190. Per solennissimos Paschales dies Sacramẽtum Catechumenis nõ detur, nec ijs, qui à liminibus Ecclesiæ sunt exclusi, neque ijs ante Canonicã reconciliationẽ, qui publicã gerũt pœnitentiã: sed tantũ benedictum sal à sacerdotibus pro communione tribuatur.

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 1. cap. 27. Datur sal benedictũ in os pueri, vt per sal typicum sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltro putrefiat, sed magis illæsus seruetur, ad maiorem gratiam percipiendam.

Rodulphus Fuldensis. 860.

Vita S. Liobæ cap. 16. Aquã allatã sale, quod à S. Bonifacio benedictũ indesinenter secum habebat, aspersit dicẽs: Ite, & hãc aquã in flumẽ refundite, omnisque populus ab eo loco deorsum hauriat, & contra impetũ sæuiẽtis incendij certatim mittat. Quòd cùm fecissent, omnis illa ignium violentia, quasi cælitus immisso imbre ita restincta est, vt nihil ædificiorum postea attingeret.

Smaragdus. 970.

In epist. de Sabbato Pentecostes: Idcirco hi, qui baptizandi sunt, salem in Sacramento accipiunt, vt eius gustu condimentum sapiētiæ percipiant, neq; à sapore Christi desipiant, & sint insulsi & fatui.

Berno Augiensis. 1010.

Serm. de Assumptione Mariæ: In die secundæ natiuitatis nostræ per aquam regenerationis nostræ nos lauit; suęque sapientiæ sale condiuit.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 15. cap. 20. At fortassis è contrario dicitur, quia nōnulla videntur inesse illis initiādę fidei rudimentis, quę nequaquam adhibentur consecrationis peragendę mysterijs, vt videlicet sal, quod in neophytos mittitur; aqua, cui baptizandus immergitur; Chrisma etiam, quo linitur, &c.

Iuo Carnotensis. 1100.

De Sacramentis Neophytorum: Postea datur sal benedictum in os pueri, vt per typicum sapientiæ salem conditus, fœtore careat iniquitatis, nec à vermibus vitiorum vltra putrescat, sed incorruptus seruetur ad percipiendā plenā Christi gratiā.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis cap. 18. Postea datur sal benedictū in os baptizandi, vt sale sapientiæ sit conditus.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Sale, quod in ore baptizādorum ponitur, instruimur, vt omni sacrificio nostro sal discretionis & sapientiæ apponamus.

Gulhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramētis c. 1. In baptismo necesse est & sal adhiberi, ad condiendū & conseruandum, vermesq; vitiorū & putredines corruptionis consumendū.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo hist. lib. 8. ca. 23. Salis linitio signat discretiones, quæ dantur in baptismo.

Albertus Magnus. 1240.

In lib. 4. Sent. dist. 1. Qui baptizatur, accipit sal in ore, vt sapori sapientiæ pręparetur, & fœtor fomitis restringatur.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quæst. 71. arti. 2. Sal in os missum significat receptionem doctrinæ.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sent. dist. 7. q. 3. Sal in ore ponitur, vt significetur, quòd per baptismum sapor sapientiæ pręparetur, & fœtor restringatur.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 41. Sal etiā datur ijs, qui baptizantur, vt condiantur sapientia, vt non desipiant à fide Christi, nec retro aspiciant, sicut vxor Loth, quæ versa est in staturam salis, hoc est, ne retrocedant, nec malum exemplū præbeant, nec in via cū vxore Loth remaneāt, sed se & alios cōdiāt. Gen. 19.

Gulhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuin. lib. 6. c. 82. Primū baptismi donum est salis collatio: datur enim secūdùm Rabanum & Bedā sal benedictum in os baptizandi, vt per sal typicū, id est, figuratiuū, sapientiæ sale cōditus, iniquitatis fœtore careat, id est, carere significetur, ne à vermibus peccatorū vltra putrescat, sed magis illæsus seruetur, ad maiorē gratiā percipiendā. Sal quoq; significat prima fidei documenta, sine quorū cōdimēto insulsus est omnis homo.

Durandus à sancto Portiano. 1300.

In li. 4. Sent. dist. 6. q. 4. Quædā fiūt in Exorcismo, quorū virtus est solū in significādo: quædā autem, quorū virtus est in efficiendo. Illa, quæ solùm significant, si fint in factis absq; verbis: vt sal in ore positum, & linitio narium & aurium cum sputo, & vnctio olei in pectore, & inter scapulas. Primū enim significat discretionē diuinæ sapientiæ, &c.

Guido Rochertus. 1330.

In Manipulo Curatorū tract. 2. cap. 8. Sacerdos ponit ei, quem baptizat, sal in ore: quod significat sapientiam iuxta doctrinam Apostoli: *Omnis sermo eius debet esse diuinæ sapientiæ sale conditus.*

Thomas Waldensis. 1420.

Tō. 3. cap. 48. tit. 5. Habet & sal exorcizatū sua mysteria, vt diabolū ab hac habitatione signata asperitate repellat, vt fluxū verborū sapientię siccitate refręnet, & vt à fatua cōuersatione vitā & sensum, quos iā Christo dedicauit, iugi aspersiōe coerceat.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theol. de Sacramento Baptismi: Salis in ore appositio fit propter doctrinæ fidei confessionem.

Græci nostro seculo.

Euchologiū Græcorū c. 63. Deus & Saluator noster, qui præsens fuisti in Hiericho cum Elisæo Propheta, & amaras aquas sale curasti, ipse nunc benedic salem hunc, &c.

ARTICVLVS DECIMVSOCTAVVS.

IN BAPTISMO TANGI CVM SPVTO NARES ET AVRES IMPROBANT.

Anno post natum Christum 1540. WOLFFGANGVS Musculus in Locis Communibus de Baptismo: *Sputum, quo non illuminant, sed conspurcāt infantem, ex miraculoso Christi facto Ioannis 9. sumpserūt, quo ille oculos cæci nati sputo ac luto oblitos aperuit: viderunt hoc factum Apostoli, & tamen nemo ex illis sputo suo oculos baptizando illinuit. Ipsius Christi sputū quis fidelium non optet vel sibi, vel suis? at sputum ex ore peccatoris, ac plerumque scortatoris, nescio an quisquam sit, qui admodum affectet.*

1550. Ioannes Caluinus in Ecclesiæ Reformatione: *Absurdum, & ridiculum, parumq; congruens est, quòd sputo summa paruulorum labra irrigant. Sputo Christus attigit os muti, cui sermonem restituere volebat. Quàm præpostera est æmulatio, cùm idem in paruulis tentant? Ludibrium hoc vnde emerserit nescitur, nullum certè grauem auctorem habet.*

Theodo-

1560. Theodorus Beza responsione ad Balduinum: *Requiris in baptismo Exorcismos, cereos, sputa, cruces, & quid non? At tu, transfuga, abi in malam crucem, quam Ecclesias nobis commissas istis sordibus rursum inquinari patiamur.*

PROBANT.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Sacramẽtis cap. 1. Ergo quid egimus Sabbato? nempe apertionẽ. Quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos, & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus erat. Et ait, *Epheta*, quod Hebraicum verbum est, & Latinè
Mat. 7. dicitur adaperire. Ideò ergo tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuę ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis, &c. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis ęternæ, & fit in te fidei deuotionisque plena fragrantia.

Libro 3. de Sacramentis c. 2. Quando dedisti nomẽ tuum, tulit baptista lutum, & liniuit super oculos tuos. Quod significat vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam tuã recognosceres, vt pœnitentiam ageres delictorũ, hoc est, sortem humanę generationis agnosceres.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 1. Aperite aures, & bonum odorem vitæ ęternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite, quod vobis significauimus, cùm apertionis celebrantes mysterium, diceremus: *Epheta, quod est adaperire*, vt vẽturus vnusquisque ad gratiam, quid interrogaretur cognosceret, quid responderet meminisse
Mat. 7. deberet. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, cùm mutum curaret & surdum.

Petrus Chrysologus. 450.

Sermone 52. Hinc est, quòd veniens ex gentibus impositione manus & Exorcismis anteà dæmone purgatur, & apertionem aurium percipit, vt fidei capere possit auditum, vt possint ad salutem prosequente Domino peruenire.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum, ad catechizandum infantem: Deinde verò tangat ei nares & aures (cum digito) de sputo, & dicat ad aurem dextram: *Epheta, quod est adaperire.* ad nares: *In odorem suauitatis.*

Beda. 700.

Homilia in Euangelium Dominica 12 post Trinitatis: Quòd ait: *Epheta*, id est, *adaperire*, propter aures dicit sanandas, quas surditas diutina clauserat, sed ad audiendum iam tactus patefecit ipsius. Vnde credo mos increbuerit Ecclesiæ, vt sacerdotes illius his, quos percipiendis baptismi Sacramentis præparant, prius, inter cætera consecrationis exordia, de saliua oris sui nares tangant, & aures, dicentes: *Epheta.* saliua quidem oris sui gustum, quo initiandi sunt, supernæ sapientię designant: per tactum verò narium, vt abiectis delectationibus noxijs, solùm Christi semper amplectantur
2. Cor 2. odorem, de quo dicit Apostolus: *Christi bonus odor sumus in omni loco:* & vt meminerint, se iuxta exem-
Iob 27. plum S. Iob donec superest halitus in ijs, & spiritus Dei in naribus eorum, non loqui iniquitatem labijs, nec lingua mendacium meditari debere.

Ordo Romanus. 730.

De denuntiatione scrutinij ad electos: Memorata quinta Feria apud cultores Ecclesiæ, *In apertione aurium*, dicitur.

Eadem die agitur scrutinium tertium, quod est maximum inter septem scrutinia. Eadem die tanguntur aures & nares Catechumenorum digitis Presbyterorum.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis capite 19 de Sabbato sancto Pascha: Tanguntur & nares, vt quamdiu spiritum naribus trahet in fide accepta perduret, &c. Inde tangit eis nares, & aures de sputo, & dicit ad aurem dextram: *Epheta, quod est, adaperire:* ad nares: *in odorem suauitatis.*

Haymo. 820.

Dominica 13. post Pentecosten: Pulcherrimo ordine Dominus prius digitos in auriculas surdi mittit, deinde linguam sputo tetigit, & postremò ait: *Epheta, quod est, adaperire*, vt ordinatissimum officium baptizandi sacerdotibus demonstraret. Quoniam hi, qui baptizantur, prius Spiritus sancti gratia sunt illuminandi: deinde à Doctoribus instruendi, & postremò ad cõfessionem fidei vocandi. Vnde cõsuetudo est sacerdotum, vt eorum linguam, & nares, quos catechizant, sputo tangãt, ipsius Domini verba dicentes: *Epheta.*

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib. 1. cap. 27. Tanguntur ei nares & aures cum saliua, & dicitur illud verbũ, quod Christus dixit ad surdum & mutum: *Epheta, quod est, adaperire.* Hoc enim Sacramentum hìc agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis, & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem Catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares, ad accipiendum odorem notitię Dei: vt aperiantur illi & aures, ad audiendum mandata Dei, sensuq; intimo cordis reponendum.

Smaragdus. 970.

In explicatione epistolæ de Sabbato S. Pentecostes: Tanguntur de sputo nares & aures, & dicitur: *Epheta*: nares, vt Christum in odore vnguento-
rum sequantur, & dicant: *Trahe me, post te curremus*, Cantic. 1.
& cum Apostolo profiteantur, dicentes: *Christi bonus odor sumus.* Tanguntur & aures, vt audientes 2. Cor. 2.
verba Dei, & facientes ea, similes sint viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, & spirituali auditu semper spiritualia auscultent. Non absre sputo tanguntur nares & aures, vt qui expuens linguam muti tetigerat, & sputo lutum fecerat, & oculos cæci nati aperuerat, nunc per ministerium sacerdotum, & auditum spiritualem ijs, qui baptizandi sunt, tribuat, & rectè loquendi, id est, veram fidem confitendi, facultatem prębeat, & nares, quibus bonum Christi odorem capiant, aperiat.

Radulphus Ardens. 1050.

Hom. 12. post Trinitatis: *Epheta (quod est aperire)* dicit, quando iussu potentissimo cor ad intelligẽdum, & linguam ad eloquendum Dei verbum iubet aperiri. Vnde & hæc verba in Catechismo baptisandorum dicuntur, cùm de saliua aures eorum & nares tanguntur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Postea tanguntur ei aures, & nares cum saliua. Saliua quippe à capite descendit in os, supernam significans sapientiam, cuius tactu & aures cordis aperiuntur, ad intelligendum verbum Dei; & nares, ad repellendum fœtorem noxiarum delectationũ.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. [illegible] cap. 18. Deinde tanguntur aures & nares cum saliua, quæ quoniam à capite descendit, supernam signat sapientiam. Cuius tactu & aures cordis aperiuntur, ad intelligendum verbum Dei; & nares cordis, vt sentiant fragrantiam vnguentorum Christi, & dicat cor eam sentiens: *In odorem vnguentorũ tuorum currimus.*

Lib.2.par.6. cap.10. Postea tanguntur ei aures,& nares saliua: vt tactu supernæ sapientiæ & aures eius aperiantur, ad audiendum verbum Dei; & nares similiter, ad discernendum odorem vitæ & mortis. Hoc est Sacramētum apertionis, quod Dominus in Euangelio significauit, quando au-
Mat.7. res & os tetigit surdi & muti, dicens: *Ephета, quod est adaperire.*

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Baptismi cap.1. Adhibentur autem & sufflatio, & sputi linitio, quę eiusdem gratiæ habēt significationem, licet ad aliud & alia comparatione.

Vincentius Burgundus Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib.8. c.23. Similiter & saliua sacramentalis est, & significat sapientiam diuinā.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quæst.71. art.2. Sal in os missum,& narium & aurium sputo linitio significat receptionem doctrinę fidei, quantum ad aures: & approbationem, quantum ad nares: & confessionem, quantum ad os.

Bonauentura. 1260.

In lib.4. Sent. dist.7. quæst.3. Fit linitio aurium & narium cum sputo, vt significetur gratia ad discernendum & obediendum.

Guilhelmus Durandus. 1260.

In Rationali diuinorum lib.6. cap.82. Secundum est aurium & narium cum sputo linitio. Quod fit, primò exemplo Christi, qui lutum cum sputo faciens, *mutum & surdum sanauit, & oculos caeci nati liniuit, & expuens linguam eius tetigit, & digitos in eius auribus imponens dixit: Epheta, quod est adaperire.* Secundò, secundùm Rabanum, hoc Sacramentum ideo agitur, vt per saliuam typicam, id est, figuratiuam sapientiæ Domini, & per sacerdotis tactū, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem Catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares, ad capiendum odorem notitię Dei: vt aperiantur ei aures, ad audiendum mandata Dei: vt aperiantur ei sensus in intimo corde, ad respondendum sacerdoti de articulis fidei interroganti. Digiti ergo, qui in aures mittuntur, sunt verba siue dona Spiritus sancti. Tertiò, per hoc, quòd aures saliua tanguntur, significatur & petitur, quòd doctrina, quæ de ore Altissimi fluxit, per aures eius intret, eique suaue redoleat: saliua nempe Christi, id est, dulcedo verborum ex ore eius defluentium,& ipsa Christi diuinitas nos sanat. Quartò, nares tanguntur, vt diuinam suscipiant virtutem, per quam bonum à malo discernant odorem, & sanam doctrinam separare valeant à fœtore hæreticæ prauitatis. Quintò, ad notandum, quòd quandiu spiritum naribus trahet, in fidei pręcepta manere debet,& vt aures verbis Euangelicis pateant,& vanas & inutiles fabulas à se repellant. Sextò, secundùm Ambrosium, propter gloriam siue dignitatem muneris & operis non tangitur os cum saliua, sed nares, vt bonum odorem accipiant pietatis æternæ.

Guido Rocherius. 1333.

In manipulo Curatorum capite 8. de annexis Baptismo: Tertiò sacerdos ponit ei, quem baptizat, sal in ore, quod signat sapientiam, iuxta doctrinam Apostoli ad Coloss. omnis sermo eius debet esse conditus sale diuinę sapientiæ.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica: Aurium cum sputo linitio adhibetur propter fidei approbationem, quæ significat doctrinę fidei receptionem. Narium cum sputo linitio significat doctrinę fidei approbationem.

ARTICVLVS DECIMVSNONVS.

MVNDAE AC CANDIDAE VESTIS VSVM IN BAPTISMO

IMPROBANT.

Anno post natum Christum 1560. THeodorus Beza epistola 8. *Placuit alijs, vetere homine deposito, nouum induentes amictu albo donari. Quæ omnia si velim persequi, quis tandem erit histrionicarum potius ineptiarū, quàm Christianorum rituum finis?*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchia cap. 2. Assumentes autem baptizandum sacerdotes, susceptori, sui que accessus duci consignant, & vnà cum ipso illum vestē baptizali munditię congruam induunt: sicque indutum rursum ad Pontificem ducunt, &c. Deinceps ita initiatum candētes induunt vestes. Dum enim virili atque ad Dei imaginem formata constantia nullis perturbationibus cedimus, & ad vnum illud gratia sumit, ac lucentis vitæ fulgore euadit prorsus illustre.

Origenes. 230.

Homil.12. in Exodum: Lota sunt vestimenta tua cùm venisti ad baptismi gratiam. Purificatus es spiritu, purificatus es corpore, mundatus es ab omni inquinamento carnis & spiritus.

Constantinus Imperator. 320.

In Priuilegio Romanæ Ecclesiæ: Syluester leuato me de venerabili fonte, indutoque vestibus candidis, septiformis gratiæ sancti Spiritus consignationem adhibuit, beati Chrismatis vnctione.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Catechesi 5. Mystagogica: Exutis vestibus antiquis, & iis, quę sunt secundùm Spiritum albæ, indutis,

perpe-

perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideo dicimus, quasi alba te semper vestimenta habere sit necesse: sed quòd his, quæ verè alba, splendida, & spiritualia sunt, vestiri te oporteat.

Amphilochius. 380.

De vita Basilij Magni: Maximus Episcopus vnà cũ Basilio descendit in aquas, eumquée baptizauit. Basilius baptizatus exiuit ab aquis. Admirans autem Maximus Episcopus Basilij in Deum amorem, orans induit eum resurrectionis Christi vestimentis.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 83. in cap. 26. Matthæi: Hæc est dignitas vestra, hæc stabilitas, hæc corona præcipua, non vt tunicam induti candidissimam per Ecclesiam ambuletis.

Socrates. 430.

Lib. 7. cap. 17. Iudæus acriter instat, vt baptismo donetur: Paulus Episcopus quoniam illum tam obnixè baptisma petentem mora nolebat offendere, parat res ad baptismum necessarias: cũque vestem splendidam pro illo emisset, & alueum baptisterij aqua impleri iussisset, Iudæum eò deduxit, vt baptisma illi impertiret.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 8. Postquam igitur omnes cesserunt, baptisatus fuit Nectarius, & sacri baptismatis cõuenienti habitu etiamnum indutus, communi Synodi suffragio Constantinopolis est Episcopus declaratus.

Theodoretus. 450.

Eccles. hist. lib. 3. cap. 3. Constantius contra Magnetium bello suscepto, toto suo exercitu in vnum coacto, omnes cohortatus est, vt diuina perciperent mysteria. Oportere dixit singulos stolam illã pretiosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cũ primis necessaria est. Quòd si quispiam eam vestem accipere recuset, eũ inde domum abire iubet. Nam se nolle cum hominibus non initiatis mysterijs bellum gerere.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 9. Ecclesiastis: *In omni tempore candida sint vestimenta tua.*) Hoc est, actiones & opera, quæ virtutis normam sequuntur: nec non tradita nobis indumenta per lauacri regenerationem, quæ procul dubio cãdida asseruantur per omne tempus, quo à peccatorum sordibus abstinemus.

Iacobus Diaconus. 530.

De vita sanctæ Pelagiæ: Mox Episcopus Pelagiam baptizauit: octauo autem die, quando albam vestem deponere debuit, nocte nobis prorsus inscijs illa surrexit, deponensque baptismatis vestem, cilicineam induit.

Procopius Gazæus. 534.

Ad cap. 35. Genesis: Vestitum quoque in baptismo mutamus, scilicet exuentes veterẽ hominem, & induimus nouum, qui subinde renouatur ad imaginem eius Dei, qui ipsum condidit.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 207. Sumentes ergo puellam baptizauerunt, & albis induta rursus ab ijs subuecta est: quam cùm deposuissent, euanuerunt. Vicini ergo cùm ita illam albis indutam viderent, dicunt ei: quis te baptizauit?

Ioannes Damascenus. 730.

In Iambis Tetrastichis de Epiphania:

Alba nunc induatur veste mortalium
Natura, lapsu iam excitata olympico:
Puras per vndas mystici baptismatis
Turpes priorum criminum abstergat notas.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 3. Ioannis: Tres mersiones triduanæ sepulturæ symbola sunt: deinde regreditur homo sicut Dominus fulgidior, & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem submersit.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Stephani Papæ cap. 12. Stephanus Tertullium ad Christianam fidem conuersum docuit de regno Dei, sempiternæ vitę mysterijs initiauit, sanctissimoque baptismate purgauit, atque illum adhuc alba veste indutum, ordinauit Presbyterum.

Vita S. Syluestri cap. 14. Hæc cùm audisset Imperator Constantinus, & lętus vltimam exuisset tunicam, & vnctus fuisset sancto Chrismate, ingressus est piscinam, & baptizatus est: cùm autem vestem candidam induisset luminosam, dixit ijs, qui aderant.

Nicolaus Cabasilas. 1250.

Expositionis Liturgiæ cap. 1. Qui in baptismo sunt baptizati, & calceos & vestes oportet exuere.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. cap. 33. Constantinus oleo iam vnctus, lauacrum ingreditur, vnà cum ipso Crispinus etiam filius eius diuinum participat lauacrum, & ambo candidam vestem induerunt.

Lib. 12. cap. 12. Nectarius baptismo initiatus, etiamnum mystica veste indutus, communibus Synodi suffragijs Episcopus Constantinopoli declaratus est.

Christiani in Æthiopia nostro sæculo.

In Ordine mysteriorum Sacramenti Confirmationis: Tunc induunt, qui baptizati sunt, vestem albam, & coronam super capita sua ex myrtho, & palma, & rubeam vestem vndulatam & frigiatam seu acu pictam.

PROBANT PATRES LATINI.

Zeno Veronensis. 260.

Inuitatione 2. ad fontem: Gaudete, in fontem quidem nudi demergitis; sed ætherea veste vestiti, mox candidati inde surgitis, quam qui non polluerit, regna cælestia possidebit.

Ambrosius. 370.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 7. Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium, quòd exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ casta velamina, de quibus dixit Propheta: *Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.* Qui enim baptizatur, & secũdùm Legem, & secundùm Euangeliũ videtur esse mundatus. Secundũ Legẽ, quia hyssopi fasciculo Moyses aspergebat sanguinem agni: secundùm Euangelium, quia Christi erant candida vestimenta sicut nix, cùm resurrectionis suę gloriam in Euãgelio demonstraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Vnde & per Esaiã Dominus ait: *Si fuerint peccata vestra sicut Phœnicium, vt niuem dealbabo.* Hęc vestimenta habens Ecclesia, per lauacrum regenerationis assumpta, dicit in Canticis: *Nigra sum, & decora filiæ Hierusalem. Nigra,* per fragilitatẽ conditionis humanæ: *decora,* per gratiam. *Nigra,* quia ex peccatoribus: *decora,* fidei sacramento. Hæc vestimenta cernentes filiæ Hierusalem, stupefactæ dicunt: *Quæ est hæc, quæ ascendit dealbata?* hæc erat nigra, vnde nunc subitò dealbata?

Psal. 50. Esa. 1. Cant. 1.

Paulinus Nolanus. 420.

Epiſtola 12.

Vnde parens ſacro ducit de fonte ſacerdos
Infantes niueos corpore, corde, habitu.
Circumdat & rudes feſtis altaribus agnos,
Pura ſaluiferi imbuit ora cibi.

Arnobius Iunior. 430.

Ad Pſal. 104. Ideo eduxit populum ſuum in exultatione, in Alleluia, in albis veſtibus, & electos ſuos in lætitia.

Victor Vticenſis. 480.

De perſecutione Vandalica lib. 3. Fuit quidam Elpidiphorus nomine, qui dudũ fuerat apud nos in Eccleſia Fauſti baptizatus, quem venerabilis Muritta Diaconus de alueo fontis ſuſceperat generatum. Poſt verò dum apoſtataret, tantæ extitit feritatis aduerſus Eccleſiam Dei, vt ſuperior omnibus executor perſecutionis fuiſſet inuentus, &c. Cùm Elpidiphoro ſedente & fremente, honorabilis ſenior cœpiſſet extendi, priuſquam exueretur, clam furtò neſcientibus cunctis, illa, quibus eum ſuſcipiens de fonte dudum texerat, ſabana baiulabat. Quibus ventilatis, ſimulque in oſtenſione cunctorum extentis, in his verbis totam ad fletum & lachrymas commouiſſe dicitur ciuitatẽ. Hæc ſunt linteamina Elpidiphore, miniſter erroris, quæ te accuſabunt, dum maieſtas venerit iudicantis, cuſtodiente diligentia mea ad teſtimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyſſo putei ſulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte ſurgentem: hæc te acrius perſequentur, flammantem gehennam cũ cœperis poſſidere, quia induiſti te maledictionem ſicut veſtimentum, ſcindens atque amittens veri baptiſmatis, & fidei Sacramentum.

Gelaſius. 490.

Epiſtola ad Epiſcopos per Lucaniam conſtitutos: Deuotis virginibus non niſi aut in Epiphaniarum die, aut in albis Paſchalibus, aut in Apoſtolorum natalibus ſacrum velamen imponatur.

Iunilius Africanus. 550.

De partibus diuinæ legis libro 2. capite 18. Typis accidunt quędam ante legem, quędam ſub lege, &c. Sub gratia quædam, vt baptizatorum indumenta, & ſacerdotũ veſtes, & Dominici corporis participatio, &c.

Fortunatus. 560.

De Reſurrectione Chriſti lib. 3.

Rex ſacer, ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cùm puras animas ſacra lauacra beant:
Candidus egreditur nitidis exercitus vndis,
Atque vetus vitium purgat in amne nouo.
Fulgentes animas veſtis quoque candida ſignat,
Et grege de niueo gaudia paſtor habet.

Pelagius Secundus. 580.

Epiſtola ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ: Inuenimus has nouem Pręfationes in ſacro Catalogo tantummodò recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Eccleſia hactenus ſeruauit, vnam in Albis Paſchalibus, aliam in Aſcenſione Domini, &c.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. Sacramentorum, in Ordine baptiſmi infantium: Et veſtitur infans, dicente Presbytero: *Accipe veſtem candidam & immaculatam, quam perferas ſine macula ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt habeas vitam æternam, Amen.*

Aponius. 700.

Lib. 6. in Cantica: Loti ſemel ſalutifero fonte, nunquam ſtolam candidiſſimam, quam ſuſcipiunt in baptiſmate, inquinare docentur.

Beda. 700.

Vita S. Patritij lib. 2. Tunc baptizauit filias Regis duas S. Patritius, & induit eas veſte alba, & candida. Quæ cùm eſſent baptizatæ, &c.

Hiſtoria Anglicanæ lib. 2. cap. 14. Baptizati ſunt tempore ſequenti & alij liberi regis Eduini, quorum primi albati adhuc rapti ſunt de hac vita, & Eboraci in Eccleſia ſepulti.

Alcuinus. 750.

De officijs Eccleſiaſticis capite 19 die Sabbato Paſchæ, agens de Cæremonijs in Baptiſmo: De fonte per gratiam ſurgit ad vitam: deinde albis induitur veſtimentis propter gratiã regenerationis, & caſtitatẽ vitæ, & Angelici ſplendoris decorem, &c. Pontifex dat ſingulis ſtolam candidam, Chriſmalem, & decem ſiliquas, & ſic veſtiuntur. Et poſtquam induti fuerint, dat Põtifex ſuper eos orationem, &c.

Cap. 21. de Sabbato in Albis: Hodie albati, qui in Sabbato ſancto baptizati fuerunt, veſtibus albis exuuntur. Albati autem propter veſtes albas vulgò appellantur. A Sabbato vſque ad Sabbatum portantur albæ veſtes, quæ nobis ſpeciem præſtant, quales eſſe debeamus in nouo Teſtamẽto, & qualia corpora recepturi in octaua die, in qua pręſentari nos oportet ante Dominum, cum ipſo pignore, quod accepimus in Baptiſmo. Alba autem veſtimenta albatorum opera ſunt iuſtorum, munda, & candida omni tempore. Quòd verò in Sabbato exuuntur ipſa veſtimenta, hoc ſignificat, quòd anima cuiuſcunque fidelis migrãs è corpore inueniet Sabbatum, id eſt, requiem, & veſtimenta ſua dimittet, id eſt, corpus, vt recipiat illud iterum in nouiſſimo die.

Æmoinus. 825.

Hiſt. Franc. lib. 4. cap. 1. Theodeberti filius in albis nouæ regenerationis adhuc conſtitutus, innocentem exhalauit ſpiritum.

Amularius Treuirenſis. 830.

De Eccleſiaſt. Officijs lib. 1. cap. 29. Albati propter veſtes albas vulgò appellantur. Scio eorundem veſtimentorum ſignificationem diligenter explanatam ab Archiepiſcopis, qui fuerunt tempore beatiſſimæ memoriæ Caroli ad eundem, eius tamen admonitione.

Hincmarus. 840.

In vita S. Remigij. Baptizatus eſt puer regis Clodouei, quem Inguemirum vocauit, quique in albis deceſſit.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. Inſtit. cap. 29. Poſt baptiſmũ traditur Chriſtiano veſtis candida, deſignans innocentiam & puritatem Chriſtianam, quam poſt ablutas veteres maculas, ſtudio ſanctæ conuerſationis immaculatam ſeruare debet, ad præſentandum ante tribunal Chriſti. Cuncti verò renati albis induuntur veſtibus, ad myſterium reſurgentis Eccleſiæ, &c.

Smaragdus. 970.

In Epiſt. Sabbati Pentecoſtes: Quia in baptiſmi ratione omnia redolent myſterijs, & exuberant Sacramentis, opportunum erat, vt nouus homo noua acciperet veſtimenta, & purgatus veteris noxæ colluuione, candidarum veſtium indueretur nitore.

Burchardus Wormatienſis. 1020.

Lib. 6. de Sacramentis Eccleſiæ: Baptizatus tunc albis induitur veſtimentis, propter gaudium regenerationis ad caſtitatem vitæ, & Angelici ſplendoris decorem.

Algerus. 1060.

De Sacramento Corporis & ſanguinis Domini in

Prologo: Aliqui panem & vinum, non mutatum, sed solum Sacramentum; sicut aquam baptismatis, vel oleum Chrismatis, corpus Christi non verè, sed figuratè dici volunt: sicut illud: *Accipe vestem candidam, quam praferas ante tribunal Christi*: nec tamen ipsam, sed ab ipsa significatam.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs libro 7. cap. 10. Cùm autem candidam vestem is, qui baptizatur, accipit, quæ vtique nouam Christi consolationem significat,
Galat. 3. dicente Apostolo: *Omnes, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis*: profectò primam illi stolam
Lucæ 15 induit Pater, *vt manducemus*, inquit, *& bibamus, quia filius meus hic mortuus erat, & reuixit.*

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Gemma animæ libro 1. cap. 243. Baptizati ideo albas vestes portant, quia amissam innocentiam se recepisse insinuant.

Sermone in die Cœnæ Domini: Chrismate signati albis vestiuntur: quia immortalitate redimiti, per mortem in regno Dei reges ac sacerdotes coronabuntur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 6. capite 11. Exinde traditur Christiano vestis candida: vt qui primæ natiuitatis decorem vetustatis pannis obfuscauerat, habitu regenerationis gloriæ præferat indumentum.

Robertus Lincolniensis. 1160.

Ad caput 2 Ecclesiasticæ Hierarchiæ Dionysij Areopagitæ: Ostendit quam Theoriam significet vestis alba, & per albedinem vestis luciformis, qua induitur consequenter baptizatus, significat baptizatum splendificatum, & clarificatum gratia, & donis Spiritus sancti secundùm omnes vires.

Conradus à Lichtenavv. 1220.

In Chronicis de anno 1124. Otto Bambergensis Episcopus Pomeranis à se conuersis iniunxit, vt infantes suos in Sabbato sanctæ Paschæ & Pentecostes cum candelis & cappa, quæ dicitur vestis candida, & Patrinis comitantibus ad baptismum deferant, eosque veste innocentiæ indutos, per singulos dies vsque ad octauum diem eiusdem Sabbati celebrationi diuini officij interesse sinant.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Octaua Epiphaniæ: Alba vestis, qua is, qui baptizatur, induitur, stolā innocentię signat, quę nobis in baptismo redditur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramentis Baptismi: Licet vestis candida in baptismo eandem gratiam significet, quam & aqua, tamen aqua expressioris est significationis.

Albertus Magnus. 1240.

In lib. 4. Sententiarum distinctione 7. Post baptismum fit vnctio Chrismatis, deinde fit vestitio de vestimento candido, in signum innocentiæ, quæ accipitur in baptismo; & gloriæ, quę accipitur in resurrectione.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quæstione 66. articulo 10. Vestis candida traditur baptisato, non quidem ea ratione, quòd non liceat ei alijs vestibus vti: sed in signum gloriosæ resurrectionis, ad quam homines post baptismum regenerantur: & ad significandam puritatem vitæ, quam debent post baptismum obseruare.

Parte 3. quæstione 71. articulo 3. Aliquid est in baptismo, quod nihil efficit, sed solum significat, sicut quòd datur ijs vestis cādida, ad significandam nouitatem vitę.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sent. distinct. 7. quæstione 3. Qui baptisatur, vestitur vestimento mundo, & albo, vt significetur candor innocentiæ, & stola resurrectionis.

Durandus à Sancto Portiano. 1300.

In libr. 4. Sent. distinctione 7. quæst. 4. Datur in baptismo candida vestis, in signum innocentiæ restitutæ.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo Curatorum parte 1. tractatu 2. cap. 8. Sacerdos tradit ei, quem baptisat, vestem albam, & signat innocentiam baptismalem.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 3 tit. 5 cap. 52. Circa fidem huius mysterij assumpta, vel ascendens noua proles de sancto lauacro, & inuncta Chrismate, indumentum album accipit de candore sine macula, audiens dicentem Apostolum: *Induimini Dominum nostrum Iesum Christum*, timens improperium nuditatis, Rom. 12
quam improperauit Ezechiel capite 16. *Non es aqua lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis*: Baptismi immersionem intelligens per aquam, & in Catechismo salis mysterium, & talibus ad finem Sacramenti inuolutione pannorum, pannum candidum, quo baptisatus inuoluatur, intelligens.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Sacramento Baptismi: Alba vestis designat innocentię puritatem.

ARTICVLVS VIGESIMVS.

CONFIRMATIONEM ESSE SECVNDVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, A SOLIS EPISCOPIS ADMINISTRARI, GRATIAMQVE CONFERRE.

NEGANT.

Anno post nu Christum

250. *NOVATVS in lecto decumbens baptizatus fuit sine consuetis Ecclesiæ cæremonijs: nec postea, vbi conualuit, eà, quæ omissa fuerant, adimpleri curauit, nec signaculo Spiritus sancti confirmatus fuit. Hinc eius sectatores eos, quos tingunt, Chrismate non obsignant.* Theodoretus libro 3. Hæreticarum fabularum de Nouato.

350. *Arianos Sacramentum Confirmationis neglexisse, atque contempsisse inde patet, quòd conuersos ad Ecclesiam Episcopi Catholici sacro Chrismate inunxerint*, vt patet ex Concilij Nicæni Canone 31. Arabico, Arelatensis Synodi 2. Can. 17. Synodi Constantinop. primæ Can. 7. Synodi Trullensis Can. 95.

360. *Donatistas contumeliosos fuisse in Sacramentum Chrismatis*, scribit Optatus libro 2. contra Parmenianum.

600. *Armenij negant Sacramentum Confirmationis.* Guido errore 21. Armeniorum.

1315. *Flagellantes dicebant Sacramentum Confirmationis nihil esse.* Bernardus Lutzemburg.

1390. *Ioannes VVicleuus*, libro 4. Trialogi cap. 14. *non omninò videtur hoc Sacramentum respuere, tamen non vult posse probari ex Scripturis, & apertè reprehendit Catholicorum sententiam, imò dicit quibusdam videri à diabolo introductam Episcoporum Confirmationem, cum omnibus suis ritibus: nec reprehendit, sed potius indicat, sibi placere sententiam huiusmodi.*

1430. *VValdenses, seu potius Picardi, Confirmationem, quam Chrismate Pontifices inducunt, inter Ecclesiæ Sacramenta minimè contineri aiunt.* Æneas Syluius historiæ Bohemicæ cap. 35. & epist. 130.

1520. Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica: *Mirum quid illis in mentem venerit, quòd Sacramentum Confirmationis fecerunt ex manuum impositione.*

1530. Philippus Melanchthon in Locis Communibus: *Ritus Confirmationis, quam nunc retinent Episcopi, prorsus est otiosa cæremonia.*

1540. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19 §. 5. *Posterior ætas re propemodum obliterata, fictitiam nescio quam Confirmationem pro Dei Sacramento posuit: Confirmationis virtutem esse finxerunt Spiritum sanctum, conferre ad gratiæ augmentum, quæ in baptismo collata sit, ad innocentiam: sed vbi Dei verbum, quod Spiritus sancti præsentiam hic promittat?*

1560. Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. fol. 422. *De Confirmatione subsecuta baptismum, in aliarum præterquam in Occidentalium historijs nihil legitur.*

ASSERVNT SACRÆ LITERAE.

Actor. 8. *Vers.* 14. Cùm autem audissent Apostoli, qui erant in Ierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei: miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

Act. 19. 5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

2. *Cor.* 1. 21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

Ephes. 4. 30. Nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

1. *Ioannis* 2. 27. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium.

[illegible] 80.

[illegible] Omnibus [illegible] mora [illegible] [illegible] ab Episcopis, ut [illegible] gratiam percipe [illegible] C[illegible] per aquam, & postm[illegible] Spiritus gratia ab Episcopo con[illegible] perfectus Christianus [illegible] sedem habere inter per[illegible] [illegible] incuria, aut volunta[illegible] [illegible] Patre accepimus, & ex [illegible] Apostolis [illegible] Domino, docuerunt & [illegible] ostendat in se simili[illegible] [illegible] qui eum genuit, Patris.

[illegible] 3. cap. [illegible] Datur baptismus in mortem Filii Dei aqua adhibetur pro sepultura, oleum pro Spiritu sancto. Vnguentum est Confirmatio professionis.

Lib. 7. cap. 23. Vnges prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremò signabis vnguento Chrismatis, vt sit oleum vnctionis participatio Spiritus, aqua sit symbolum mortis, vnguentū Chrismatis sigillum pactionum.

Dionysius Areopagita. 100.

[illegible] Hierar. c. 2. par. 2. Sic indutum baptisatum ad Pontificem ducunt: ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum signans, sacratissimæ cōmunionis participem facit.

Par. 3. Diuinus Pontifex sacræ vnctionis inchoat munus: sacerdotes autem post ipsum vnctionis officium peragunt: ita inunctum ad sacra certamina in figura euocantes, in quibus sub editore munerum Christo cōstitutus est, &c. Illa perficiens vnctio ita facit perfectum fragrantia suauissimi odoris insignem: quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio diuino Spiritui quæ fuerint perfecta coniungit. Porrò aduentum illum secretissimum Spiritus, qui intelligibiliter odore suaui fragrantes facit ac perficit, cum sit prorsus ineffabilis, illis spiritualiter intelligendum dimitto, qui diuini Spiritus sanctam & deificam societatem in anima sua percipere meruerunt.

Cap. 4. Et quod præterea diuinius est, ad omnis sacræ rei consecrationem vtitur vnguento diuino, apertè indicans sanctificantem eum, qui sanctificatur. Idcirco & sacræ regenerationis perfectionis donum, & gratia vnguenti sacratissima consummatione perficitur, &c. Sed & qui sacratissimo regenerationis mysterio consecratur, adventum sancti Spiritus consummans inunctio largitur vnguenti, significāte sacra descriptione signorum ab ipso, qui propter nos in assumpta carne diuino Spiritu sanctificatus est, immutabili substantialis deitatis habitu sanctissimum Spiritum dari.

Clemens Alexandrinus. 200.

[illegible] Stromaton. Quare non amplius baptismum [illegible] consentaneorum, nec beatum Signaculū, *[illegible] Sacramentum vocat,* nec Filius, nec Pater, [illegible] naturarum distributio.

[illegible] 3. c. [illegible] Episcopus adolescentem [illegible] concreditum in domum suam rec[illegible] [illegible] pro suo, in officio continuit, fouit [illegible], ad extremum baptismi Sacramento [illegible]. Postea vero, vbi sigillo Domini [illegible] *Confirmationis* tanquam perfecta [illegible] custodia obsignasset, nonnihil [illegible] obseruatione in eo instituendo [illegible].

Origenes. 230.

[illegible] pec[illegible] [illegible] puritatem [illegible] quam supernè diximus [illegible] Spiritus per olei imaginem designatur, vt non solum purgationem consequi [illegible] tur à peccato, sed & Spiritu sancto repleri.

Ad cap. 6. epistolæ ad Romanos. [illegible] sumus secundum [illegible] Ecclesiæ traditionem [illegible] aquis istis visibilibus, & Chrismate visibili.

Constantinus Imperator. 32[illegible].

In Priuilegio Romanæ Ecclesiæ. Syluester beato me de venerabili fonte, induto vestibus candidis, septiformis gratiæ Spiritus sancti consignatione adhibuit beati Chrismatis inunctione, & vexillum sanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicens: *Signet te Deus sigillo fidei suæ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in consignatione fidei:* cunctusque clerus respondit: *Amen.*

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiasticæ Historiæ libro 6. cap. [illegible] Nouatus vbi Exorcistarum præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum, vt iam ferè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus baptismum accepit. Verum morbo tandem elapsus, neque cętera, quibus post baptismum, secundùm Ecclesiæ Canonem, imbui oportuerat, acquisiuit, neque sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quæ quidem neutiquam potitus, quomodo quaso Spiritum sanctum adeptus?

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 55. Arabico. Chorepiscopus, cùm visitat Ecclesias, & Monasteria, quæ sub potestate sua sunt, debet interrogare, an habeant filios, aut filias, & facere, vt ad se adducantur, & signet eos signo crucis, & oret super eos, & imponat manus, & benedicat.

Synodus Laodicensis. 360.

Can. 48. Oportet eos, qui illuminantur, post baptisma inungi supercęlesti Chrismate, & esse regni cælestis partic[i]pes.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 3 Mystagogica. Sicut panis Eucharistiæ post illam sancti Spiritus inuocationem non est amplius panis communis, sed Christi corpus: sic sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare velit) commune, postquam iam consecratum est; sed est Chrisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiā habet. Quo frons, & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto viuificoque Spiritu sanctificatur. Ac primum quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circumferebat, simulque efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam Domini intueri.

Amphilochius. 380.

In vita S. Basilij: Maximinus Episcopus baptizauit Basilium, & Eubulum, vestiuit albis, atque vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis viuificam Communionem.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione [illegible] quæ est oratio in sanctum Baptisma. Si per baptismum te ipsum præmunieris, & pulcherrimo & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet ac corpus vnctione ac Spiritu consignans, quemadmodum olim Israel nocturno illo cruore, qui primogenitos tuebatur quid

Epiphanius. 380.

Hæresi 21. Simon Magus libanissat ad Apostolos, & ipse similiter cum aliis baptizatus est à Philippo. Omnes vero, præter ipsum, [illegible] magnorum Apostolorum præsentiam, & per impositionem manuum ipsorum acceperunt Spiritum sanctum. Nam cum Philippus Diaconus esset, non habebat potestatem imponendi manus, vt per hoc daret Spiritum sanctum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad cap. 8. Act. Apostol. Quare non acceperunt Spiritum sanctum cùm baptisarentur? vel fortaßis, quia Philippus in hoc Apostolos breui venturos honorabat, vel quòd hoc donum non habebat. Erat enim ex septem illis, id quod magis videtur dicendum. Vnde mea sententia hic Philippus vnus è septem erat, secundus à Stephano. Ideo & baptisans Spiritum sanctum non dabat. Neque enim facultatem habebat. Hoc enim donum solorum Apostolorum erat. Considera autem, quod illi non egreßi erant: dispensatum autem est, vt ij egrederentur, qui & gratia posteriores erant, propter hoc, quòd nondum acceperant Spiritum sanctum. Nam virtutem quidem acceperant faciendi signa, non autem dandi aliis Spiritum sanctum. Igitur hoc erat in Apostolis singulare: vnde & præcipuos, & non alios videmus hoc facere.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad caput vltimum Esaiæ: Signati sumus Spiritu redemptionis, & omnium cordibus impressus & formatus est Christus participatione Spiritus sancti.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 450. Philippus eos, qui Christiana doctrina in Samaria imbuti fuerant, baptismi aqua tinxerat. Petrus autem & Ioannes Apostoli, ab Hierosolymis ad eos descendentes, Spiritus sancti gratiam ipsis porrexerunt. Quòd si is, à quo baptismum acceperant, ex Apostolorum classe, & numero fuisset, Spiritus donandi potestatē profectò habuisset. At verò baptisabat duntaxat, vt discipulus: Apostoli autem gratiam expiebant & perficiebant, vt qui huiusmodi muneris tribuendi potestatem, atque auctoritatem diuino beneficio acceperant.

Theodoretus. 450.

Ad caput 1. Canticorum: Sacri baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, post Satanæ abnegationem, & Dei confeßionem, veluti signo ac nota quadam regia, spiritalis vnguenti Chrismate muncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctißimi Spiritus gratiam suscipiunt.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 96. Arianos, Macedonianos, & Nouatianos recipimus, dantes libellos, & omnem hæresin anathematisantes, quę non sentit vt sancta Dei vniuersalis, & Apostolica Ecclesia, sancto primùm Chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures imprimentes, dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti.

Theophylactus. 900.

Ad caput 8. Actor. Sacrum baptisma, & vnctio [illegible] & solida sunt nutrimenta, ad quæ tellitur [illegible] Christianę nondum imbuti fa[illegible]

OEcumenius. 1050.

[illegible] qui baptisma [illegible]

[illegible] Philippus [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] Spiritus [illegible] [illegible] communis [illegible] Apostoli [illegible] tem Diaconus [illegible] positionem [illegible] posset.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 48 [illegible] sanctum [illegible] ter Christum, sed [illegible] preces, & in uocationem [illegible] dicitur, & eos, qui inunguntur, sanctificet, & regni cęlorum faciat participes, &c. Quia baptismus typus est sepulturæ & resurrectionis Christi Domini nostri, rectè baptismi tempore [illegible] luminantur, Chrismate inunguntur, [illegible] lliantur, & cum Christo resurgant.

Simeon Thessalonicensis. 1200.

Libro 2. de Sacramentis. Petrus & Ioannes [illegible] ponebant manus, & accipiebant Spiritum sanctum, quod est Chrisma. Impositio enim manuum præbet Chrisma: sicut fiebat ab Apostolis, & per eos à multis aliis. Et tunc quidem manuum impositio, nunc verò pro impositione manuum est illud sanctificatum, & dicitur manum Chrisma. Sanctificatum dico, non à Presbyteris, sed per preces & benedictiones Patriarcharum & Episcoporum, qui Petri & Ioannis vim sanctificandi habent. Et necesse est, vt vnusquisque fidelis hoc signetur in baptismo, vt [illegible] baptisatus est, baptismum diuinißimum habeat in se consummatum.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. Orthodoxæ fidei inrefutatione Me[illegible]rum: Manuum impositio sola diuini Spiritus accessum suggerit: in Apostolis iam efficax fuit, vt palam Spiritus descenderet.

Seuerus Alexandrinus. 1240.

In ordine baptismi: Tunc [illegible] oleo [illegible] sacerdos eum, qui baptisatus, tribus crucibus [illegible] per frontem eius factis, atque in hunc modum dicit: Signetur talis N. oleo [illegible] omnem efficaciam immissam ad insidiationem [illegible] bona [illegible] in Ecclesia sancta Catholica & Apostolica, signaculo [illegible]tionis, filiorum adoptionis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.

Hieremias Constantinopolit. 1580.

Responsione 1. cap. 2. Mox is, qui baptisatus est, sacro vnguento vngendus est. Chrisma enim hoc sigillum & signum Christi est, nos [illegible] adepti in vnguento, Christiani appellamur, & ad Dominum Christum pertinemus. Non enim dedignatur de nomine suo nominari nos, quia & filios Dei adoptiuos vocat, & [illegible] gratia. Vngens autem baptisatum sacerdos, Signaculum doni, inquit, Spiritus sancti. Amen. [illegible] [illegible] eum est, baptismati [illegible] subiungi, nec in tempus differri, sed [illegible] illius verendæ con[illegible]

Cap. [illegible] Sacramenta ritus [illegible] Catholicæ sententium Christianorum Ecclesia [illegible] Septem: Baptisma, Chrisma [illegible] diuina Communio, Manuum impositio, [illegible] nium, Pœnitentia, & sacrum [illegible] [illegible] signaculum [illegible] imaginem [illegible]

... inspiratione homo initio in anima ... accepit. Ideo etiam Spiritus vis Chrismati ... & suauolentia illius hoc praeditum est, & significatio signaculumque Christi est.

... 2. capite de Sacramentis. Chrismate primum sigillum imprimitur, quod in anima ex diuina inspiratione accipimus. Propterea & vim seu efficaciam ipsius Spiritus, ac suauolentiam gerit, & signatio est Christi.

Christiani Æthiopes nostro tempore.

In Ordine Mysteriorum, siue administrationis Sacramenti Confirmationis: Orationes, quas dicit sacerdos, cum imponit manus super eos, qui confirmandi sunt: *Gratias agimus tibi Domine, &c.* Postea sacerdos accipit balsamum, & orat super ipsum dicens: *Deus, in quo potestas est qui solus factor es omnium mirabilium, confirma virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamum: fiat san...um, Amen. fiat signũ vitæ, Amen. & confirmatio famulis tuis, Amen.* Postea vngit frontem, dorsum, & oculos eorum in figuram crucis, & dicit: *In vnctionem gratiæ Spiritus sancti, Amen.* Postea imponit manum super eos, & dicit: *Benedicti sitis benedictione Angelorum cælestium: benedicat vobis Dominus Iesus Christus: Accipite Spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, &c.*

ASSERVNT PATRES LATINI.

Hyginus. 140.

Apud Iuonem libro 1. & Gratianum de consecratione distinctione 4. In Catechismo, & in Baptismo, & in Confirmatione vnus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non tamen est consuetudo Romana: sed per singulos singuli suscipiunt.

Tertullianus. 200.

Libro de Baptismo cap. 8. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum sanctum, &c.

Ad Martyres cap. 3. Christus Iesus, qui vos Spiritu vnxit.

De Præscriptione aduersus hæreticos capite 36. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis literis miscet, & inde potat fidem eam: aqua signat, Spiritu sancto vestit, Eucharistia pascit, martyrio exhortatur, & ita aduersus hãc institutionem neminem recipit.

Cap. 40. Tinguit & ipse quosdam, vtique credẽtes & fideles suos: signat illic & frontibus milites suos: celebrat & panis oblationem.

De Resurrectione carnis cap. 8. Caro vngitur, vt anima consecretur: caro signatur, vt & anima muniatur: caro manus impositione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur.

Vrbanus Primus. 220.

Epistola ad Vniuersos: Omnes fideles per manus Episcoporum impositionem Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Quia cùm Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

Cornelius Papa. 250.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Nouatus vbi Exorcistarum præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam grauem morbum, vt iam ferè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus, baptismum accepit, si modò talem hominem baptismum accepisse dicendum sit: verùm morbo tandem elapsus, neque cætera, quibus post baptismum secundum Ecclesiæ Canonem imbui oportuerat, consecutus est, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquam potitus, quomodo quæso Spiritũ sanctum adeptus est? *Extat apud Eusebium lib 6. cap. 35.*

Fabianus. 237.

... Sicut ipsius diei (*Cœnæ Domini*) solennitas per singulos annos est celebranda: ita ipsius sancti Chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda: quia nouum Sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum.

Cyprianus. 250.

Epistola 72. Eos, qui sunt foris extra Ecclesiam tincti, & apud hæreticos & schismaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos, atque ad Ecclesiam, quæ vna est, venerint, baptizari oportet, eò quòd parum sit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant & Ecclesiæ baptismum. Tunc enim demum plenè sanctificari, & filij Dei esse possunt, si Sacramento vtroque nascantur. *Nota, Vtroque Sacramento, id est, Baptismo & Confirmatione.* *Lib. 2. epist. 1.*

Epistola 73. ad Iubaianum: Illi, qui in Samaria crediderant, fide vera crediderant, & intus in Ecclesia, quę vna est, & cui soli gratiam baptismi dare, & peccata soluere permissum est, à Philippo Diacono, quem ijdem Apostoli miserant, baptizati erant. Et idcirco, quia legitimum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat: sed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

De vnctione Chrismatis: Sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, & adest veritas signo, & Spiritus Sacramento, &c. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur; consilium, & fortitudo cælitus illabitur; scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritualibus nequitijs colluctamur.

Pontius Diaconus. 270.

Vita S. Cypriani cap. 9. Quis denique tot Confessores, frontium notatarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum Martyrij superstites reseruatos, incentiuo tubæ cælestis animaret?

Eusebius Papa. 305.

Epistola 3. Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab alijs, quàm ipsis Apostolis legitur, aut scitur esse peractum: neque ab alijs, quàm ab illis, qui Apostolorum tenent locum, vnquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & vacuum, nec inter Ecclesiastica reputabitur Sacramenta.

Melchiades. 311.

Ad Episcopos Hispaniæ: Quæsistis, vtrum maius esset Sacramentum manus impositio Episcoporum, aut Baptismus: scitote vtrumque magnum

esse Sacramentum. Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis Pontificibus, quod à minoribus perfici non potest: ita & maiori veneratione venerandum, & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum (præueniente morte) saluare sine altero po-
Ioel 2. test, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: *In diebus illis, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei. Quòd in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis, &c.

Concilium Eliberinum. 320.

Can.38. Peregrè nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus) baptizare, in necessitate infirmitatis positum Catechumenũ, ita vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap.8. De Arianis, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur, placuit. Si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostrę fidei sacerdotes Symbolum. Et si peruiderint, in Patre, & Filio, & Spiritu sancto eos esse baptizatos, manus eis tantùm imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum.

Concilium Arelatense Secundum. 325.

Cap.17. Bonosiacos autem, ex eodem errore venientes, (quos, sicut Arianos, baptizari in Trinitate manifestum est) dũ interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum Chrismate & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.

Pacianus. 360.

Sermone de Baptismo: Hæc autem compleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & Chrismatis, & Antistitis Sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, Chrismate Spiritus sanctus superfunditur. Vtraque verò ista manu & ore Antistitis impetramus.

Epistola 1. ad Sympronianum: Si ergo & Lauacri & Chrismatis potestas, maiorum & longè charismatum ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, ligandi quoque ius adfuit atque soluendi.

Epistola 3. Vestræ plebi vnde Spiritus, quam non consignat vnctus sacerdos?

Optatus Mileuitanus. 370.

Lib.7. contra Donatistas: Oleum simplex est, & nomen suum vnum & proprium habet: confectum iam Chrisma vocatur, in quo est suauitas, quę cutem conscientiæ mollit, exclusa duritia peccatorum, quæ animum innouat leuem, quæ sedem Spiritui sancto parat, vt inuitatus illic, asperitate fugata, libenter inhabitare dignetur.

Ambrosius. 370.

Libro de his, qui mysterijs initiantur, cap. 7. Repete, quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientię & intellectus, Spiritum cognitionis atque pietatis, Spiritum cõsilij atque virtutis, Spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Lib.3 de Sacramentis cap. 2. Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij atque virtutis, Spiritus cognitionis atque pietatis, Spiritus sancti timoris, septem quasi virtutes Spiritus. Et omnes quidem virtutes ad Spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tã principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Istæ sunt septem virtutes, quando consignaris.

Lib.6. cap.2. Ergo accepisti de Sacramentis, plenissimè cognouisti omnia, quòd baptizatus es in nomine Trinitatis. In omnibus, quæ egimus, seruatum est mysterium Trinitatis. Vbique Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vna operatio, vna sanctificatio, etsi quædam veluti specialia esse videantur. Quomodo? Deus, qui te vnxit, & signauit te Dominus, & posuit Spiritum sanctum in corde tuo. Accepisti ergo Spiritũ sanctum in corde tuo. Quomodo? Habes hoc in Canticis Canticorum, Christum dicentem ad Ecclesiam: *Pone me sicut signaculum in corde tuo, sicut signaculum in brachijs tuis.* Cant.8. Ergo vnxit te Deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia crucis ipsius signatus es forma, ad illius passionem: accepisti signaculum, ad illius similitudinem, vt ad ipsius formam resurgas: ipsius viuas figura, qui peccato crucifixus est, & Deo viuit. Et tuus homo vetus, in fontem demersus, peccato crucifixus est, sed Deo resurrexit. Deinde habes alibi speciale, quòd te vocauerit Deus, in baptismate autem quasi specialiter crucifigeris Christo. Deinde quasi specialiter, quando accipis spiritale signaculum, vide distinctionem personarum esse, sed connexum omne mysterium Trinitatis.

Lib. 1. de Spiritu sancto c.6. Sicut in Christo morimur, vt renascamur: ita etiam Spiritu signamur, vt splendorem atque imaginem eius & gratiã tenere possimus, quod est vtique spiritale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem, &c. Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc, quàm corporis esse signaculum, docet Propheta, qui dicit: *Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo.* Psal. 4.

Damasus. 380.

Epistola 4. de Chorepiscopis: Non licet Chorepiscopis sacerdotes consecrare, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare, &c. Quòd autem solis Apostolis, eorumque successoribus proprij sit officij tradere Spiritum sanctum liber Actuum Apostolorum docet, pręsertim cùm nullus ex septuaginta discipulis, quorum isti in Ecclesia speciem gerunt, legatur donũ sancti Spiritus per manus impositionem tradidisse. Actor.8.

Prudentius. 390.

In Psychomachia de luxuria & sobrietate:

Vt mitra cæsariem cohibens aurata virilem
Combibat infusum croceo religamine nardum,
Post inscripta oleo frontis signacula per qua
Vnguentum regale datum est, & Chrisma perenne

Libro 1 contra Symmachum:

Omnis, qui celsa scandit Cœnacula vulgus,
Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obses,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde sacrum referat regali Chrismate signum.

Hieronymus. 390.

Dialogo aduersus Luciferianos cap 4. Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus, nisi

per manum Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit: & multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Alioquin si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in villulis, aut in castellis aut in remotioribus locis per Presbyteros & Diaconos baptizati, ante dormierunt, quàm ab Episcopis inuiserentur. Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quędam, & ab hominibus eminens detur potestas, tot in Ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes. Inde venit, vt sine Chrismate, & Episcopi iussione, neque Presbyter, neque Diaconus ius habeant baptizandi: quod frequenter, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis, &c. Si illud obijciendum putas, quia *cum audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum venissent ad eos, orauerunt pro eis, vt acciperent Spiritum sanctum: nondum enim ceciderat super vllum illorum.* Cur ita factum sit, in consequentibus disce. Ipse enim ait: *Sed solum baptizati erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum sanctum.*

Augustinus. 400.

Tractatu 6. in epistolam Ioannis: Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus: & loquebantur linguis, quas nō didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare: signa erant tempori opportuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis Spiritum sanctum: quia Euangelium Dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum: significatum est illud, & transijt. Nunquid modò quibus imponitur manus, vt accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur, vt linguis loquantur? aut quando imposuimus manum istis infantibus, attendit vnusquisq; vestrū, vtrū linguis loquerētur? Et cū videret eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit, vt diceret: Non acceperunt isti Spiritum sanctum? Nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum est? Si ergo per hæc miracula modò testimonium præsentiæ Spiritus sancti non fit: vnde cognoscit quisque accepisse se Spiritum sanctum? Interroget cor suum: si diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo: videat, probet seipsum coram oculis Dei: videat, si est in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ.

Libro 15. de Trinitate capite 26 Neque enim aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis Præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniā, non ait: Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed *cuicunque, si quis imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum.* Quia neque Scriptura superius dixerat: Videns autem Simon, quod Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat: *Videns autem Simon, quod per impositionem manuū Apostolorum daretur Spiritus sanctus.* Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum non solum dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo. Propterea dictus est *plenus gratiæ.* Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: *Quoniam vnxit illum Deus Spiritu sancto.* Non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia.

Libro 2. contra literas Petiliani cap. 104. In hoc vnguento Sacramentum Chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus.

Innocentius Primus 410.

Epistola ad Decentium Eugubinum cap. 3. De consignandis infantibus manifestum est, non ab alio, quàm ab Episcopo, fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus solis deberi, vt vel cōsignent, vel paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verùm & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit, Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam Presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum Paracletum. Actor. 8.

Concilium Arausicanum. 440.

Cap. 1. De eo, qui in baptismate, quacunque necessitate faciente, Chrismatus nō fuerit, in Confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter nos Chrismatis ipsius non nisi vna benedictio est. Non vt præiudicans quicquam dico, sed vt necessaria habeatur Chrismatio repetita.

Cap. 2. Hæreticos, in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderent, si desit Episcopus, à Presbyteris cum Chrismate, & benedictione consignari placet.

Leo Primus. 450.

Epistola 88. Chorepiscopis nec erigere altaria, nec Ecclesias vel altaria consecrare licet, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis vel conuersis ex hæresi paracletum Spiritum sanctum tradere, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum, & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur. Quoniam quamquam consecrationem habeāt, Pontificatus tamen apicem non habent. Quę omnia solis deberi summis Pontificibus auctoritate Canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigiū summi Pontificis demonstretur.

Epistola 37. cap. 2. Quòd si ab hæreticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus Sacramentum regenerationis iteretur: sed hoc tantum, quod ibi defuit, conferatur, vt per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur.

Sermone 4. de Natiuitate Domini cap. 4. Permanete stabiles in fide, quam confessi estis coram multis testibus, & in qua renati per aquam & Spiritum sanctum, accepistis Chrisma salutis, & signaculum vitæ æternæ.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia in die Pentecostes: Aduertamus summæ diuitias bonitatis: quod nunc in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentiū populo donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio ei, qui iam renatus in Christo est, conferre aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium Baptismatis, mysterium Confirmationis? Aut, quantum video, non totum de fonte

suscepimus, & post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita est dilectissimi, attendat charitas vestra. Sic enim exigit militaris ordo, vt cũ Imperator quẽcunq; in militiã receperit numerũ, nõ solum signet receptum, sed etiam armis competentibus instituat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militiam, da ei adiumenta militiæ. Nunquid prodest, si quisquam parentium magnam paruulo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Ita Paracletus regeneratis in Christo & consolator, & tutor est. Ergo Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes ad pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismo alimur, post baptismum roboramur. Ac sic continuò transituris sufficiunt regenerationis beneficia, victuris autem necessaria sunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat mox in pace beati seculi recipiendos: Confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius & prælia reseruandos.

Prosper. 460.

Sentent. 342. Christi nomen à Chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Gelasius. 490.

Ad Episcopos per Lucaniam, & Brutios, & Siciliam constitutos cap. 7. Baptizandis, consignandisq́ue fidelibus pretia nulla præfigant, nec illationibus quibuslibet impositis exagitare cupiãt renascentes. Quoniam quod gratis accipimus, gratis dare mandamur.

Alcimus Auitus. 500.

Libro ad sororem:

——— *Dominus plebem cùm fortè doceret*
Perungit cura supremo attendere fini,
Cælorum regnum quæ Christi Ecclesia sancta est,
Virginibus sacro signatu Chrismate confert.

Synodus Aurelianensis. 500.

Apud Gratianum de consecrat. distinctione 5. Ieiuni ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, & moneantur confessionem facere prius, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere. Quia nunquam erit Christianus, nisi Confirmatione Episcopali fuerit Chrismatus.

Primasius. 540.

In caput 13. ad Hebræos: Donum Spiritus sancti datur in baptismo, per impositionem manus Episcoporum, quæ omnia gratis à Deo dantur.

Ioannes Tertius. 560.

Ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Perlatum est ad Sedem Apostolicam, quòd quidam Chorepiscopi, vltra modum suum progredientes, donum Spiritus sancti per impositionem manuum tradant, & alia, quæ solis Pontificibus debentur, contra fas peragant. Præsertim cum nullus ex septuaginta discipulis, quorum speciem in Ecclesia gerunt, legatur donum Spiritus sancti per manus impositionem tradidisse. Quod autem solis Apostolis, eorumque successoribus, proprij sit officij tradere Spiritum sanctum, liber Actuum
Act. 1. Apostolorum docet.

Fortunatus. 570.

Vita S. Maurity capite 15. Sequente die beato Mauritio Episcopo in beati Petri Basilica san-ctam solennitatem [illegible] tente puero [illegible] nuum suatum [illegible] daret, antequam ob[illegible] cta corporis & sanguine [illegible] paulululum Præsule puer e[illegible] tem sanctę solen[illegible] ri, qui absque Chrismatis don[illegible] cognito, totum id [illegible] chrymis multo tempore irremediabi[illegible] culpam lugens inobedientiæ.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 3. epist. 9. Presbyteri baptizatos infantes sacro signare in frontibus Chrismate non præsumant: sed Presbyteri baptizatos vngant in pectore, vt Episcopi postmodum vngere debeant in fronte.

Libro 11. epist. 22. Relatum est nobis, sanctę memoriæ decessoris mei temporibus, per seruum Dei Diaconum, qui tunc Ecclesiastici patrimonij curam gessit, fuisse dispositum, vt sacerdotes per vniuersas diœceses vestras constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, vltra modum grauari minimè debuissent.

Ad cap. 1. Cantic. In Engaddi balsamum nascitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur, quo dona Spiritus sancti exprimuntur.

Libro Sacramentorum, de baptismo infantum: Si Episcopus adest, statim cõfirmari eum oportet Chrismate, & postea communicare.

Homilia 17. in Euang. Per nos quidem fideles ad sanctum baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionem nostrarum manuum à Deo Spiritum sanctum percipiunt, atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt, & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2 cap. 26. Sed quoniam post baptismũ per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos: sic enim legitur: *Factum est dum Apollos esset Corinthi,* Act. [illegible]
Paulus peragratis superioribus partibus, &c. Item [illegible] loco: *Cum audissent qui erant Hierosolymis, [illegible] &c.* Act. [illegible]

Lib. 6. Etymol. cap. de officiis. Sunt Sacramenta Baptismus, & Chrisma, Corpus & sanguis. Quę ob id Sacramenta dicuntur, quia sub tegumẽto corporalium rerum virtus diuina secretius virtutem eorundem Sacramentorum operatur. Chrisma Grecè, Latinè vnctio nominatur. Nam sicut in baptismo peccatorum remissio datur, ita per vnctionem sanctificatio Spiritus adhibetur.

Synodus Toletana Quarta. 640.

Cap. 15. Iudæi, qui iam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, quia iam constat eos diuinis Sacramentis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & Chrismate vnctos esse, & corporis & sanguinis factos esse participes, fidem, quam susceperunt, tenere cogantur.

Aponius. 700

Lib. 1. in Cantica: Quę cibũ Ecclesia in baptismatis suscipit Sacramento, vbi trina confessione [illegible] tris, & Filij, & Spiritus sancti notitię o[illegible] noscit, cùm ei doctrinæ lac triformem [illegible] redemptionis medullam: liquorem scilicet baptismatis candidissimum, suauemq; [illegible] is Christi, & pinguissimum [illegible] sacri Chrismatis oleum, per quod Spiritus sanctus [illegible] ur, &c. Hoc Ecclesię vnguentum [illegible] it virtutis, flagrantię [illegible] & [illegible] es credentes sanissimos reddat, [illegible] es cõstituat, & eius od[illegible] Occasum omnem mundum [illegible]

Beda. 700.

In Psal. 26. Quia intendit ad nostram instructionem, per vnctionem vertit se ad nos, dicens: *Dominus illuminatio mea*, id est, Dominus animam meam, quæ prius in tenebris infidelitatis fuit, illuminauit per notitiam fidei, datā mihi & in prima vnctione olei, quando Satanæ & pompis eius abrenuntiaui, & in secuda vnctione Chrismatis, quando nominis eius manifestè professor fui, &c. Potest quoque *illuminatio* ad primam tantùm vnctionem, in qua simpliciter abrenuntiamus Satanæ, referri; *salus* vero ad secundam, in qua magis firmamur, quia & nomen Christi in ea profitemur. Et ab eo nomē accipimus, scilicet vt Christiani dicamur, & cōgruè fidelis anima hic agit de duabus primis vnctionibus, vt quia se non ingratam de his ostendit, ad tertiā, quā desiderat, perducatur. Sciendum autem, quòd illa vnctio, quę per manuum impositionem ab Episcopis quasi alia à duabus prædictis, & vulgo Confirmatio dicitur, eadē est cum secunda: propter arrogantiam tamen nō concessa, est singulis sacerdotibus, sicut & multa alia.

In caput 22. Lucæ: In montem Oliuarum discipulos educit, vt omnes in morte sua baptizatos altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmãdos esse designet.

Ad cap 8 Actuū Apost. Philippus, qui Samariæ euangelizabat, vnus è septem fuit. Si enim Apostolus esset, ipse vtique manum imponere potuisset, vt acciperent Spiritum sanctum. Hoc enim solis Pontificibus debetur. Nam Presbyteris siue extra Episcopū, siue pręsente Episcopo baptizent, Chrismate baptizatos vngere licet, nō tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradūt Spiritum paracletum baptizatis.

Marcellinus Presbyter. 730.

Vitæ S. Suuiberti cap. 63. Sācti illi Episcopi rudem populum documentis Euangelicis informârunt, Catechumenos baptizârūt, neophytos confirmârunt, sacros Ordines celebrârunt.

Auctor Ordinis Romani. 730.

Fol. 76. *Oratio post Confirmationem* Deus, qui Apostolis tuis sanctum dedisti Spiritum, & per eos, eorumq; successores cæteris fidelibus tradendum esse voluisti, respice propitius ad humilitatis nostræ famulatum, & præsta, vt eorum corda, quorū frontes sacro Chrismate deliniuimus, & signo crucis designauimus, idem Spiritus sanctus adueniens, templum gloriæ suæ dignanter habitando perficiat.

Gregorius Tertius. 731.

Epist 2. ad Bonifacium: Illi, qui baptizati sunt per diuersitatem & declinationem linguarum gentilitatis: tamen quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem & sacri Chrismatis vnctionem confirmari.

Epistola 4. ad Bonifacium: De homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit, denuò illi talis reiteratio prohibenda est.

Synodus Francica. 742.

Quandocunque iure Canonico Episcopus circumit parochiā ad populos confirmandus, Presbyter paratus sit ad suscipiēdum Episcopum cum collectione & adiutorio populi, qui ibi cōfirmari debet. Et in Cœna Domini semper nouum Chrisma ab Episcopo quærat.

Willibaldus Eilstetensis. 750.

Vita S. Bonifacij cap. 20. In confinio Desterlech & Westerlech in campo Bornæ erat festum Neophytorum, ob Confirmationis diem, & nuper baptizatorum ab Episcopo manus impositionis prædicatione. Nam longe lateque vnusquisque dispersus, ad propriam reuersus domum est, vt secundum definitam sancti Episcopi sententiam vt iuersi prædestinato Confirmationis die præsentarentur.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 19. de Sabbato sancta Paschæ: Nouissimè per impositionem manus à summo sacerdote septiformis gratiæ Spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs, qui fuit in baptismo per gratiam donatus vita æterna, &c. Postquam vestiti fuerint (*infantes baptizati*,) deportantur ante Pontificem ad confirmandum, quibus dat singulis stolam candidam Chrismalem, & decem siliquas, & sic vestiuntur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. legum cap. 83. Omnes maximā curam habeant, ne sine Confirmatione Episcopi vitam finiant, animaq; periclitetur.

Cap. 174. Annuntiēt Presbyteri populis, vt quàm citius potuerint, suos infantulos ad confirmandum Episcopo præsentare faciant.

Concilium Cabilonense secundum. 813.

Cap. 27. Dictum nobis est, quòd quidam de plebe bis & ter ab Episcopis, ignorantibus ijsdē Episcopis, confirmentur. Vnde nobis visum est, eandem Confirmationem, sicut nec Baptismum, iterari minimè debere.

Haymo. 820.

Homilia in Feriam 2. Paschæ: Baptizatos vngit Ecclesia, dum per impositionem manus Episcopi Spiritus septiformis inuocatur.

Ad cap. 6. ad Hebræos: *Impositionis manuum.*) Impositionem manuum appellat Confirmationem, per quam plenissimè creditur accipiendus Spiritus sanctus, quod post Baptismum ad confirmationem vnitatis in Ecclesia à Pontificibus fieri solet.

Ad cap. 13. Gratia hîc accipitur pro fide perfecta cum executione bonorum operum, & remissione peccatorum, quam pecipiunt electi tempore baptismatis: donum etiam Spiritus sancti, quod datur tam in baptismate, quàm per impositionem manus Episcoporum; quæ omnia gratis à Deo dantur.

Concilium Parisiense. 829.

Libro 1 cap. 33. Perlatum est ad nos, quòd in quibusdam prouincijs pleriq; Episcopi post perceptionem cibi & potus solēniter soleant per impositionem manuum tradere Spiritum sanctū. Quod tam excellenti ministerio prorsus non conuenire, & ita deinceps fieri non debere, omnibus nobis visum est: Quoniam credibile est, & auctoritas Ecclesiæ ita se habet, vt sicut Apostoli vnanimes existentes, Dominumque collaudantes, & benedicentes, ita nimirum ieiunantes accipere meruerint paracletum Spiritum sanctum, eosq; non nisi ieiunos, sicut eorum acta docēt, alijs eum tradidisse manifestum est. Sicut enim Baptismus, excepta infirmorum causa, non nisi à ieiunis celebratur sacerdotibus, ita etiam traditio Spiritus sancti, excepta præmissa causa infirmorum, non nisi à ieiunis celebranda est Pōtificibus. Dignum quippe est, vt Pontifices Christi primùm ieiunando ac orando in cordibus suis domum pręparent Spiritui sancto, & sic per impositionem manuum cæteris fidelibus eum tradant orando.

Walafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiast cis: Cōfirmatio & tunc ad primos Ecclesiæ pastores pertinuit, & nunc pertinere non dubitatur. Vnde in Canonibus sæpe interdicitur Presbyteris, ne Chrisma conficiant neq; baptizatos in fronte consignent: quod solis debetur

Episcopis. Quòd si à Diacono, vel quolibet alio homine baptizatus casu ante Confirmationem transierit, credendum non est perire propter hoc, quia sub fide, qua credidit, poterit esse saluus, si eum post commissa peccata non perimant.

Amalarius Treuirensis. 830.

Lib 1. cap. 27. Per manus impositionem intimauit Paulus Apostolus accipere Spiritum sanctum credentes, imponendo manus discipulis, quando venit Ephesum, & interrogauit eos dicens: *Si Spiritum sanctum recepistis credentes? &c.* Non nego posse hominem accipere Spiritum sanctum sine impositione manus, si eum Dominus dare voluerit: sed eum oppidò constringit Apostolica obseruatio, quam exercuerunt per manus impositionem, & cura præsens Ecclesiastica, qui per negligentiam perdit manus impositionem.

Concilium Meldense. 845.

Cap. 6. Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet & Pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ita etiam traditionem Spiritus sancti à ieiunis Pontificibus conuenit celebrari. *Extat apud Gratianum de Consecratione dist. 5.*

Rabanus Maurus. 850.

De Institutione Cleri lib. 1 cap. 30. Nouissimè à summo Sacerdote per impositionem manus Paraclectus traditur illi Spiritus sanctus, vt roboretur per Spiritum sanctum, ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vita donatus æterna. Signatur enim baptizatus cum Chrismate per sacerdotem in capitis summitate: per Pontificem verò in fronte, vt priori vnctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio, ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, vt eiusdem Spiritus sancti gratia septiformis cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse Spiritus sanctus, post mundata & benedicta corpora, atque animas, libens à Patre descendit, vt vas suum sua visitatione sanctificaret, & illustraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt signaculo fidei, quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum, & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius seculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Nec mirum, si homo bis eodem Chrismate ad accipiendum Spiritum sanctũ vngatur, cùm idẽ Spiritus bis sit Apostolis datus, id est, in terra semel, quando post resurrectionem suam Dominus insufflauit in eos, & dixit: *Accipite Spiritũ sanctum, &c.* Et de cælis semel, quando post Ascensionem Domini in die Pentecostes in linguis igneis super Apostolos venit, & omnium gentium linguis eis loqui concessit, &c. Sicut in baptismo peccatorum remissio datur ad veniam, ita per vnctionẽ sanctificatis Spiritus datur ad gloriam.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. vbi agit de baptizatis ab hæreticis: Purgati iam fidei integritate confirmentur manus impositione. Si verò paruuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui illos offerunt, iuxta morem baptizandi, & sic manus impositione & Chrismate communiti Eucharistiæ mysterijs admittantur.

Nicolaus Primus. 860.

Rodolpho Bituricensi Episcopo: De his, qui filiastros suos ad Cõfirmationem coram Episcopis tenent, id est, qui filios vxoris suæ de viro priori, dum Chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si in scientia, sicut asseris, fiat, licet sit peccatum, non tamen vsque ad separationem coniugij puniendum est: lugeant tamen, & digna pœnitentia hoc diluentes, Domino dicant: *Delicta ignorantiæ nostræ ne memineris.*

Smaragdus. 970.

In diademate Monachorum cap. 71. Spiritus sancti gratiam, quã baptizati per manus impositionem, & Chrismatis inunctionem accepistis, nolite praue viuendo extinguere; sed eam integram & inuiolatam in vestro corde & corpore seruate. Vnde ad Ephesios idem Apostolus ait: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* Signaculum enim sancti Spiritus in die, quo baptizati sumus, & confirmati, accepimus: quod vtique fideliter seruare debuimus.

Cap. 63. Post acceptam sacri baptismatis vndam, post susceptam per impositionem manus Episcopi Spiritus sancti gratiam, potissimum est homini impleri cognitione voluntatis Dei.

In epistolam de Sabbato Pentecostes: Baptizatus vnctione sancti Chrismatis liniatur, vt septiformis gratiæ Spiritus cum Patre & Filio per Chrismatis vnctionem concedatur, & non solum sancti Spiritus, sed totius etiam Trinitatis habitaculum effici mereatur.

Abbo Floriacensis. 980.

Vita S. Eadmundi cap. 8. Ob compendium, inquit rex, perennis vitæ sanctificati Chrismatis perunctione ter delibutus sum. Primò quidem accepta stola lauacri salutaris: secundò per Confirmationem exhibitã maiusculo Pontificali signaculo: tertiò vbi vestra & totius populi communi acclamatione vsus sum hac regni pertunctoria potestate.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone 1. de Pentecoste: Spiritus sancti gratiam primò in sacro fonte baptismatis, deinde per impositionem manuum Episcoporum plenius percipimus.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 1. in Dedicatione Ecclesiæ: Secundum Sacramentum est Confirmatio: in baptismate Spiritus datur ad veniam, hic ad pugnam. ibi mundamur ab iniquitatibus, hic virtutibus præmunimur. Nõne in superliminari fronte domus nostræ terrestris consecrata manus sacri Chrismatis imprimit vnctionem? Nec quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus Episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni homini, vel omni sexui tradidit auctoritas antiquorum: Confirmationis autem insigne sola Pontificalis persona suæ vendicat dignitati. Inde est, quòd Decretales paginæ, & SS. Patrum instituta decernunt, nõ esse differendam post baptismum Sacramenti huius virtutem, ne nos inermes inueniat fraudulentus ille contortor, à quo nemo vnquam nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusque foris vnguento, illo sanati, isto confortati, securius descẽdamus ad singulare certamen.

Radulphus Ardens. 1060.

In Festo omnium Sanctorum: Signemus, inquit, id est, discernamus & confirmemus, ego interius, & mei ministri exterius. Ego interius fide crucis, ministri mei exterius signo crucis. Ego interius oleo inuisibili, & mei exterius oleo visibili. Fide enim crucis & oleo gratiæ spiritualis Christus externus suos à non suis discernit, contra persecutiones munit, in bono confirmat, & constantes facit: Ministri verò Christi eos visibili cruce & oleo visibili exterius signantes, eos interius discerni, muniri, & confirmari demonstrant.

[illegible] 1060.

[illegible] O[illegible]im, qui a athletis [illegible] obnoxium, [illegible] humana fragili[illegible] Chrismate in bapti[illegible] & in Confirmatione perungitur, vt sic da[illegible] spiritus gemina dilectionis, animam fide il[illegible], dilectione inflammet, spe cælesti muni[illegible] [illegible]ret.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 1. prioris ad Corint. Nam & ideo Chri[illegible] sumus vnct, quia luctatores sumus effecti.

Ad cap. 1. posterioris ad Corint. *Dedit in cordibus nostris pignus Spiritus*, quando per impositionem manuum accepimus Spiritum sanctum in pignus futuræ beatitudinis.

Iuo Carnotensis. 1100.

Serm. de excellentia sacrorum Ordinum. Christianam militiam in baptismate professi estis, & arma spiritualia contra hostes inuisibiles per manus impositionem accepistis, in castris Domini tanquam gregarij milites aliquandiu militastis.

Sermone de conuenientia veteris ac noui Testamenti: Populi baptizati quasi panes oblationis liniuntur, cùm per manus impositionē sacro Chrismate, ad agonem fortiter tolerandum contra spirituales nequitias, confirmantur.

Edinerus. 1100.

Vita S. Anselmi lib. 2. Quo facto venerunt ad Episcopum honorati quidam de indigenis viri, flexis genibus obsecrantes, quatenus filios eorū per impositionem manus suæ sacri Chrismatis vnctione signaret. Ad quod mox ita respondit: Et hos, pro quibus petitis, libens in hac causa suscipiam, & alios hoc Sacramento egentes, si præsto fuerint, non abijciam. Qua illi facilitate responsi, benignitatem viri admirātes, magnificè lætati sunt, & gratias egerunt, confirmatisq; pueris suis, illicò totam vrbem his, quæ ab eius ore acceperant, impleuerunt. Videres ergo viros ac mulieres, magnos ac paruos è domibus ruere, certatimq; currendo ad nostrum hospitium prędicti Sacramenti gratia properare. Plures siquidem anni apud eos transierant, in quibus nullus Episcoporum illic fuerat, tali officio passus occupari.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

Libro 5. de diuinis officijs cap. 16. Postquam per se[illegible]lum veniēs Christus Dei Filius à Deo Patre cælesti, [illegible] vero vnguenti est [illegible], iam non soli Pontifices & reges, sed & omnis Ecclesia vnctione Chrismatis per manuum impositionem consecratur. Quod solis debetur Episcopis, vt consignent, & Spiritum paracletum tradant. Quod nō solū consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verùm & [illegible] Actuum Apostolorum. &c. Enitē ali[illegible]quis dicat: Quid mihi prodest post baptismatis mysterium mysterium Confirmationis? Nam si [illegible] adiectione noui generis [illegible] [illegible] non totum de fonte suscepimus. Non ita [illegible] negligendum est. Nam quid prodest, si [illegible] parentum magnam paruulo conferat [illegible] tutorem Paracle[illegible] in Christo custos, & con[illegible] qui possent, suadente d[illegible] perdere [illegible] haberent tutorem. Igi[illegible] Spiritus sancti signum [illegible] & [illegible] Et [illegible] nobis [illegible].

[illegible] frontibus nostris ex ipso [illegible] Christus ex[illegible].

corporumq; [illegible] habeat.

Hugo [illegible]. 11[illegible].

De Sacramento [illegible] cap. [illegible]. Manus impositio, quæ vsitato nomine Confirmatio vocatur, qua Christianus vnctione Chrismatis per impositionem manus [illegible], solis Episcopis, Apostolorum vicarijs, [illegible] Christianum consignent, & Spiritum paracletum tradant, sicut in primitiua Ecclesia Spiritum sanctum per impositionem manuum dandi soli Apostoli potestatem habuisse leguntur.

De Sacramentis fidei lib. 2. parte 15. cap. 1. Tria sunt genera olei sancti: primum est oleum vnctionis: secundum est oleum principalis Chrismatis: tertium est oleum, quod dicitur oleum infirmorū. Chrisma Græcè, Latinè dicitur vnctio. Et tamen cùm omne oleum ad vnctionem faciendam sanctificetur, non omne oleum principalis Chrismatis vocatur, nisi illud solum, quo principalis vnctio perficitur, quod etiam singulariter Chrisma nominatur. Chrisma enim est oleum cum balsamo mixtum, quo vnguntur capita regum, & Pontificum, quo etiam baptizatos sacerdos vngit in vertice, sicut eodem Pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte.

Bernardus. 1130.

In vita Malachiæ: Malachias vsum saluberrimū Confessionis, Sacramentū Confirmationis, Contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabāt, aut negligebant, de nouo instituit, &c. Puerum mente captum ex his, quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione sanauit.

Petrus Lombardus. 114[illegible].

Lib. 4. dist. 7. Nunc de Sacramento Confirmationis addendum est: de cuius virtute quæri solet. Forma enim aperta est, scilicet verba, quæ dicit Episcopus, cùm baptizatos in frontibus sacro signat Chrismate. Hoc Sacramentum ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorū ab alijs, quàm ab ipsis Apostolis legitur peractum, nec ab alijs, quàm ab ipsis, qui locum eorū tenent, perfici potest aut debet. Virtus huius Sacramenti est donatio Spiritus sancti ad robur, qui in baptismate datus est ad remissionem, &c. Hoc Sacramentum tantum à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & Baptismus, nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec Baptismus vel Ordo. Nulli enim Sacramento facienda est iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandum iteratur.

Odo Parisiensis Episcopus. 1175.

In Statutis Synodalibus capite quarto: Sacerdotes frequenter moneant populum ad Confirmationem puerorum. Post Baptismum debet suscipi Sacramentum Confirmationis. Quod si confirmandus adultus fuerit, confiteatur prius, & postea confirmetur. Sæpe dicatur Laicis, ne expectent diu, ad confirmandum pueros, aduentum Episcopi: sed adducant eos ad eum, nisi adesse audierint propè.

Innocentius Tertius. 1200.

L. [illegible] apud Constantinopolim. Peruenit sanè ad audientiam nostram, quod quidam [illegible] sacerdotes apud Constantinopolim ea Sacramenta præsumant fidelibus exhibere, quæ ab Apostolorum tempore rite fuerunt solis Pontificibus reseruata, vt est Sacramentum Confirmationis, quod chrismando renatis soli debent Episcopi per manus impositionem conferre, *ad ex[illegible]*, & sui erroris fomentum solam consuetudinē prætendentes, cùm diuturnitas temporis peccata non minuat, sed augmentet,

gmentet, quæ tanto grauiora existunt, quanto intelligentem animam diutius detinent alligatam. Volentes igitur hæc, & alia, quæ oculos diuinæ Maiestatis offendunt, de agro Dominico extirpari, discretioni tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus omnibus Latinis Presbyteris apud Constantinopolim constitutis districtè prohibeas, ne talia de cætero sua temeritate præsumant: quæ licet non sint à fidelibus contemnenda, tutius tamen est ea sine periculo ex necessitate, quæ legem non habet, omittere, quàm vt ab his, quibus ea conferre non licet, ex temeritate, quæ lege damnatur, non sine graui periculo inaniter conferantur: cùm vmbra quædam ostendatur in opere, veritas autem non subeat in effectu.

Patriarchæ Constantinopolitano: Per frontis Chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio: quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur & robur. Vnde cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos vel Presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus Sacerdos, id est, Episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarij sunt Episcopi, quòd per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In Vigilia Pentecostes: In Baptismo Spiritus sanctus confertur ad purgationem, & innocentiam, & virtutum infusionem: in Confirmatione datur ad robur, & ad pugnam. *Et* hoc modo solebat dari in primitiua Ecclesia per solam manus impositionem: nunc autem propter Sacramenti reuerentiam istud solennius efficitur. Hodie enim ad hoc, quod sit Confirmationis Sacramentum, quatuor exiguntur: intentio, officium seu dignitas confirmantis, forma verborum ad hoc instituta, quæ est: *Consigno te signo sanctæ crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Hæc forma, vel æquipollens ad Confirmationem exigitur. Quartum autem est sancti Chrismatis in fronte inunctio. Sicut autem in Baptismo character imprimitur animæ ad distinctionem, vt scilicet baptizatus ab infidelibus discernatur: ita in Confirmatione imprimitur character animæ, ad elegantiam & præeminẽtiam, qui signum est roboris, & interioris vnctionis. Insignitur enim anima quasi charactere nouæ armaturæ, sicut aries robustus ductor gregis solet signari ad præeminentiam. Est enim Sacramentum Confirmationis character siue signaculum Christianæ religionis, ex intentione & officio confirmantis, & verborum benedictione, ac Chrismatis vnctione proueniens. Hæc enim quatuor de substantia sunt huius Sacramenti.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In Speculo Ecclesiæ cap. 14. de septem Sacramentis: Secundum Sacramentum est Confirmatio, quæ Spiritum sanctum in Baptismo receptum confirmat, & conseruat. Infra quinque annos ad vltimũ postquam infans natus fuerit, potest confirmari de manu Episcopi, & debet bene informari, antequam fuerit confirmatus. Parentes itaque debent se custodire, ne ipsimet teneant suum infantem coram Episcopo ad confirmandum.

Gulhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramentis capite de Sacramento Confirmationis: Propter vestiendã animam humanã meritò est Sacramentũ Baptismi, & propter eandem armandam est Sacramentũ Confirmationis, &c. Frustra autem Sacramento isto roborari seu confirmari quærunt, qui debilitates suas amant, & dimittere nolunt. Debilitates autem sunt ægritudines & vulnera peccatorum, [illegible] & onera eorum. Ista enim sunt quæ [illegible], quæ [illegible] borationem, siue confirmationem [illegible] tiuntur. Præterea soli [illegible] & [illegible] di sunt ad Sacramentum illud accedere v[illegible] vt omnia ista deserant. Per hæc enim infirmiores sunt hostibus suis & inferiores.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad Psal. 26. Primò iustus vngitur in Baptismo in signum futuri regni. Secundò in Confirmatione, quando ei datur augmentum gratiæ, & tunc iam regnat quasi super vnam tribum, licet multos habeat impugnatores. Quia illud Sacramentum datur ad robur.

Thomas Aquinas. 1250.

In Tractatu de articulis fidei cap. decimoquarto: Secundum Sacramentum est Confirmationis, cuius materia est Chrisma confectum ex oleo, quod significat nitorem conscientiæ; & balsamo, quod significat odorem bonæ famæ, per Episcopum benedicto. Forma autem huius Sacramenti est talis: *Confirmo te signo crucis, &c.* Minister huius Sacramenti est solus Episcopus. Effectus huius Sacramenti est, quòd in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt scilicet Christianus audacter confiteatur nomen Christi. Et confirmandus in fronte vngitur, in qua est sedes verecũdiæ, vt scilicet nomen Christi confiteri non erubescat, & præcipuè crucem eius, quæ est Iudæis scandalum, gentibus autem stultitia, & propter hoc iterum signo crucis signatur.

Contra Gentiles lib. 4. cap. 60. Conuenienter hoc Sacramentum à solis Pontificibus confertur, qui sunt quodammodo duces exercitus Christianorum, vt sic, qui hoc Sacramentum suscipiunt, ad spiritualem militiam quodammodo videãtur ascribi. Vnde & ijs manus imponitur, ad designandam deriuationem virtutis à Christo.

Bonauentura. 1260.

Parte 3. Centiloquij cap. 49. Gratia, quæ confertur in Confirmatione, est gratia gratum faciens. Gratia autem gratum faciens dicitur dupliciter: aut gratum faciens de non grato, & talis est gratia Baptismatis, & pœnitentialis; aut est magis gratũ faciens de iam grato, & talis gratia datur in Confirmatione, quæ gratiam prius receptam ampliat & confirmat. In isto Sacramento aliud est, quod est tantùm signum, vt est forma audibilis, & materia visibilis: aliud, quod est tantùm res, vt gratia corroborans, & cõfirmans: aliud est, quod est res & signum, vt est character.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap. 43. Hoc igitur oleo sancto quod Chrisma nominatur, confirmandus consecratur, in qua Confirmatione datur Spiritus sanctus ad robur. Hæc autem sunt verba, quæ [illegible] fert Episcopus: *Confirmo te signo crucis, & [illegible] salutis, in nomine Patris, &c. Signo* enim *crucis* [illegible] vt ex ignominia crucis non cõfundatur [illegible] humanitatem. Distinguuntur enim nomina [illegible] sonarum, vt confiteatur trium personarum [illegible] nitatem. Vt autem innotescat ei status [illegible] cramenti effectus, dicitur: *Chrismate* [illegible] perpendens se locum tenere pugilis. D[illegible] per potẽtiam suam hunc pugilem r[illegible] pientiam illuminat, & per boni[illegible] Sic enim pugiles inunguntur, vt [illegible] & sic pugil noster luctans cõtra [illegible] suam impedientia Deificationem, [illegible] superans Christi [illegible] conformator [illegible] hoc salutem consequitur.

Gulielmus [illegible]

[illegible] Confirmationis [illegible] [illegible] sal [illegible]

Ioannes Duns Scotus. 1300.

[illegible] *dist.* 7. *q.* 1. Confirmatio est vnctio hominis [illegible] Chrismate sanctificato facta in fronte [illegible] signo crucis à ministro idoneo simul [illegible], & verba certa cum intentione debita [illegible], ex institutione diuina, significans efficaciter vnctionem interiorem per gratiam roborantem, datam ad confitendum fidem Christi [illegible] Materia remota est Chrisma sanctificatum, sicut aqua in baptismo. Materia propinqua vnctio, sicut in baptismo ablutio.

Durandus à sancto Portiano. 1310.

Libro 4. *sent. dist.* 7 *quæst* 3 Solis Episcopis competit ex officio confirmare, & hoc rationabiliter. Primò, quia concordat Scripturæ. Non enim legitur hoc Sacramentum tempore Apostolorum ab alio fuisse collatum, quàm ab Apostolis, quorũ vicem gerunt Episcopi. Secundò ex determinatione Ecclesiæ, quæ habetur de Consecratione dist. 5. Tertiò ex probabili ratione, quia ad illum, qui est supremus in aliquo statu, pertinet ordinare & disponere de illis, qui sub ipso in aliquo gradu [illegible] populo communi: sicut & ad principem exercitus pertinet ordinare de centurionibus & decurionibus. Sed Episcopus in ordine Ecclesiasticæ Hierarchiæ est supremus. Ergo ad Episcopum pertinet illa Sacramenta dispensare, per quæ aliquis constituitur in aliquo gradu super [illegible] communem. Hæc autem sunt Confirmatio, per quam aliquis efficitur miles fidei defendendæ, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

In caput 8. *Actuum Apostol.* Philippus erat tantùm Diaconus, propter quod, licet posset baptizare, non tamen manus imponere, nec per consequens [illegible] Spiritus sancti in signo visibili dare. Hoc [illegible] pertinebat ad Apostolos. Vnde & soli Episcopi, qui sunt successores eorum in nouo Testamento, manus imponunt. Propter quod Philippus significauit Apostolis, vt aliqui eorum venirent [illegible] Samariam, vt supplerent illud, quod [illegible] non spectabat.

Antonius Andreas Franciscanus. 1320.

In [illegible] quartum Sententiarum distinct. 7. *quæst.* 1. Confirmatio potest sic describi: Confirmatio [illegible] Sacramentum vnctionis hominis viatoris consentientis, vel libero arbitrio nunquam vsi, [illegible] in fronte, in signum crucis, cum Chrismate sanctificato à ministro idoneo, cum intentione [illegible] vngente, & verba debita proferente, [illegible] efficaciter ex institutione diuina [illegible] animæ per gratiam roborante, ad confitendum cum fiducia fidem Christi.

[illegible] Est necessarium ad salutem habenti [illegible], & locum suscipiendi eum quia [illegible], videretur rectè [illegible] mortaliter, & ita [illegible]

[illegible] 1330.

[illegible] Christus manus imposuit [illegible] & initiauit Sacramentum [illegible] postea [illegible] Vnde paruuli in frontibus [illegible] ab Episcopis, [illegible] in Ecclesia [illegible]

[illegible] Confirmationis [illegible]

[illegible] 1384.

[illegible] cap. 1. Confirmatio est consignatio [illegible] cum Chrismate in fronte baptizati ab Episcopo [illegible] forma verborum, ad audacter confitendum nomen Christi.

Cap. 7. Effectus huius Sacramenti est, quia Spiritus sanctus ad robur & audaciam confitendi nomen Christi in eo datur. Vnde nisi [illegible], impedimentum ex parte suscipientis, in Sacramento isto datur noua gratia, vel antiqua augetur.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. *dist.* 7. *quæst.* 1. *art.* 1. Gratia gratum faciens confertur in Confirmatione. Quia cuicunque datur Spiritus sanctus, illi datur gratia gratum faciens: sed ordinatè suscipienti Sacramentum Confirmationis datur Spiritus sanctus. Præterea nullus confirmatur in bono nisi per gratiam, qua est gratus Deo: sed per illud Sacramentum confirmatur homo in bono. Propter hoc enim dicitur Sacramentum Confirmationis.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo secundo de Sacramento Confirmationis cap. 111. In Baptismate charitas infunditur: in Confirmatione & Episcoporum manus impositione diffunditur. Vnde hoc Sacramentum directè intellexit Apostolus, cùm diceret: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Tomo 3. *titulo* 6. *de Confirmatione baptizati cap.* 55. Confirmationis venerabile Sacramentum, peracto solenni baptismo, si Episcopus adsit, subsequitur. Quæ Ecclesiastica regula modò seruatur, copulans Sacramenta, sicut Paulus ipsa coniunxit, Heb. 6. *Non rursum iacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum,* vbi statim Baptismo Sacramentum impositionis manuum per Confirmationem annectit.

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis Moralibus: Sacramentum Confirmationis, ad robur institutum, tenetur quilibet Christianus, habens vsum rationis, non contemnere, præsertim in imminente periculo confessionis Christi, coram infidelibus faciendæ.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola animæ cap. 71. Sicut in Baptismo homo quasi modò genitus infans abluitur à sordibus, & emundatur: ita in Sacramento Confirmationis crescit, augmentatur, & roboratur. In his enim, quæ ad corpus pertinent, primo videmus hominem de vulua nasci, secundò natum crescere & roborari: ita in spiritualibus homo primum de vulua, hoc est, de fonte Ecclesiæ mysticè generatur; deinde in spirituali vita per Confirmationis Sacramentum augetur, & roboratur. Et quia in ista roboratione fit noua operatio, & nouus animæ effectus, ideo [illegible] etiam debuit institui Sacramentum, & à primo distinctum. Verùm quia in quolibet Sacramento oportet, vt visibile proportionetur rei inuisibili, ideo Chrisma, quod est compositum ex oliuo & balsamo, cum verbis gratiam operantibus, istis scilicet: *[illegible] te signo crucis, confirmo te Chrismate salutis,* huius Sacramenti virtutem optimè repræsentat.

Bernardinus Senensis. 1430.

[illegible] Sermone [illegible] In Cõfirmatione præ-

paratur [illegible] Chrifti. In fronte [illegible], vt recipiente fidei Chrifti fine erubefcentia prædicetur.

Concilium Ferrarienfe. 1439.

In doctrina de Sacramentis: Secundum Sacramentum eft Confirmatio, cuius materia eft Chrifma confectum ex oleo, quod nitorem fignificat confcientiæ: & balfamo, quod odorem fignificat bonæ famæ, per Epifcopum benedicto. Forma autem eft: *Signo te figno crucis, confirmo te Chrifmate falutis.* Ordinarius minifter eft Epifcopus. Et cum cæteras vnctiones fimplex facerdos valeat exprimere, hanc non nifi Epifcopus debet conferre: quia de folis Apoftolis legitur, (quorum vicem tenent Epifcopi,) quòd per manus impofitionem Spiritum fanctum dabant. Loco autem illius manus impofitionis, datur in Ecclefia Confirmatio.

Dionyfius Carthufianus. 1460.

Summæ orthodoxæ fidei libro quarto capite 96. In fpirituali vita poft baptifmum, qui eft fpiritualis regenerationis principium, & gratiam præftans, fequitur Confirmatio, per quam homo in gratia confortatur, & perfectam fpiritualem ætatem, feu fpirituale augmentum fortitur, quemadmodum Melchiades Papa affirmat. Hoc Sacramentum Chriftus inftituit, non exhibendo, fed promittendo, dum dixit: *Nifi ego abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Quoniam enim in hoc Sacramento confertur plenitudo gratiæ Spiritus fancti, ideo non fuit inftituendum, nifi poft Chrifti Afcenfionem.

Capite 97. Sicut augeri non poteft, nifi qui genitus eft: fic confirmari non valet, nec Confirmationis characterem recipere poteft, qui baptizatus non eft. Character ergo Confirmationis characterem baptifmalem præexigit, &c. Sacramentum Confirmationis gratiam gratum facientem impendit. Sed dandum non eft, nifi gratiam habentibus: Confirmatio namque roborat, id, quod inuenit.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei libro tertio cap. decimoquinto: Secundum eft Sacramentum Confirmationis, per quod [illegible]

[illegible] Quia [illegible] Chrifti [illegible] Sacramentum [illegible] mum, quod Confirmationis [illegible] Ecclefia. Quemadmodum [illegible] vexillis principum militant [illegible] fuam geftant: fic qui hoc Sacramentum [illegible] figno crucis, in quo Chriftus [illegible] triumphauit, infigniti pectore [illegible] em [illegible] ent, ac ftrenuè dimicare. [illegible] fronti hoc fignum affigitur, oleo & balfamo [illegible] libutæ, vt indicetur eos, qui ita funt infigniti, nihil prorfus erubefcentes, inuictiffimi [illegible] Chrifti crucem fanctiffimam prædicare debere. Iure etiam hoc Sacramentum à folis Pontificibus irrogatur, tamquam à ducibus Chriftiani exercitus.

Concilium Senonenfe. 1528.

De Sacramento Confirmationis: Sacramentum Confirmationis Chriftus inftituit, cum paruulis manus imponeret. Vnde nunc impofitio manuum, nunc Confirmationis appellatum eft Sacramentum. Baptifmo fiquidem regeneramur ad vitam, poft baptifmum hoc Sacramento confirmamur ad pugnam: in baptifmo abluimur, poft baptifmum hoc Sacramento roboramur: cuius conferendi poteftas Epifcopis à Chrifto conceffa: donum Dei eft, quod afferuit Petrus pecunia poffideri non poffe. Act. 8.

Concilium Tridentinum. 1560.

Seßion. feptima de Confirmatione Canone 1 Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiofam cæremoniam effe, & non potius verum ac proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuiffe, quàm Catechefim quandam, qua adolefcentiæ proximi fidei fuæ rationem coram Ecclefia exponebant, anathema fit.

Canone 2. Si quis dixerit, iniurios effe Spiritui fancto eos, qui facro Confirmationis Chrifmati virtutem aliquam tribuunt, anathema fit.

Can. 3. Si quis dixerit, fanctæ Confirmationis ordinarium miniftrum non effe folum Epifcopum, fed quemuis fimplicem facerdotem, anathema fit.

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER SEXTVS: DE EVCHARISTIA.

ARTICVLVS PRIMVS.

IN EVCHARISTIA SVB SPECIEBVS PANIS ET VINI VERAM IESV CHRISTI CARNEM, AC VERVM EIVS SANGVINEM EXHIBERI.

NEGANT.

Anno post natum Christum 32. C*APARNAITÆ litigabant ad inuicem, dicentes:* Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? *Ioannis 6.*

80. *Simon Magus, & Menander, quia non credebant Christum habere veram carnem, eiusdem in Eucharistia præsentiam confiteri nolebant.* Ignatius apud Theodoretum Dialogo 3.

250. *Paulus Samosatenus ex eo, quod legebatur apud Lucam:* Et diuidite inter vos: *& illud:* qui pro vobis fundetur, *concludebat sanguinem Christi in mysterio esse passibilem & corruptibilem, vt hominis tantùm; quasi hic diuidi sanguinem, esset corrumpi.* Dionysius Alexandrinus epistola aduersus Paulum Samosatenum.

430. *Nestoriani voluerunt Eucharistiam extra vsum non esse Sacramentum.* Cyrillus Alexandrinus epistola ad Calosyrium.

450. *Manichæi, quia Christum corpus exangue habuisse sentiebant, sanguinem redemptionis nostræ omninò haurire declinabant.* Leo Papa Serm. 4. in Quadragesima.

600. *Armeny dicebant, sacrificium panis Christi, non Christi, sed diuinitatis corpus existere: Eucharistiam non verum Christi corpus & sanguinem, sed eius tantùm signum esse.* Euthymius parte 2. Panopliæ tit. 20. Guido de Armenijs.

730. *Iconomachi dicebant, in Eucharistia panem & vinum repræsentare solummodò corpus & sanguinem Christi.* Concilium Nicænum secundum actione 6. Ioannes Damascenus Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Theophylactus ad caput 26. Matth.

800. *Pauliciani, Manichæorum & Valentinianorum hæresin sectantes, dicebant Eucharistiam esse verba illa Domini:* Accipite, comedite, bibite: *neque enim panem aut vinum adhibuisse.* Euthymius in Panop. parte 2. titulo 21.

860. *Ioannes Scotus Benedictinus librum de Eucharistia scripsit, qui postea in Synodo Vercellensi lectus, omnium indicio damnatus est.* Lanfrancus lib. de Eucharistia.

880. *Bertramus Presbyter edito de Eucharistia libro, qui adhuc typis impressus extat, in quæstionem vocat, an sit verè in Eucharistia illud corpus Domini, quod de Virgine natum est.*

1022. *Stephanus quidam, Dominici corporis & sanguinis consecrationem negans, Aureliæ in Francia comburitur.* Ioannes Floriacensis epistola ad Oliuam Abbatem.

1050. *Bogomili dicunt, Eucharistiam nihil aliud esse, quàm Pater noster.* Euthymius in Panoplia parte 2. titulo 23.

1060. *Berengarius Diaconus Andegauensis docuit, Panem & vinum in Eucharistia post consecrationem esse tantùm figuram & Sacramentum, non verum corpus & sanguinem Christi.* Lanfrancus, Guitmundus, & cæteri, qui hoc tempore contra Berengarium scripserunt. *Postea voluit esse quidem in Eucharistia corpus Christi, sed cum pane & vino.* Guitmundus lib 1. Concilium Romanum sub Gregorio.

1070. *Noui Manichæi apud Aganenses Sacramentum altaris purum panem esse dicunt.* Radulphus Ardens Dominica 8. post Trinitat.

1140. *Petrobrusiani, & Henriciani docuerunt, semel tantùm, hoc est, in vltima Cœna Domini, Apostolis Christi corpus verè datum esse sub specie panis & vini: deinceps nec factum, nec fieri posse: sed meram esse deceptionem, quod sacerdotum ministerio fieri dicitur, aut creditur.* Petrus Cluniacensis Tractatu de Sacrificio.

1150. *Petrus Abailardus, & Arnoldus Brixiensis dicebant, post consecrationem panis & calicis, priora acciden-*

accidentia, quæ remanent, pendere in aere. Bernardus epist.118.

1190. *Constantinopoli quidam negabant Christi corpus incorruptibile, quale nunc est in cælo, esse in Eucharistia.* Nicetas in Alexio Angelo.

1200. *Albigenses dicebant, corpus Christi non aliter esse in pane altaris, quàm in alio pane, & in qualibet re.* Cæsarius Heisterbachius lib.5.cap.22. Bernardus Lutzemburgus de hæresibus, Gaguinus lib.6. in Almerico.

1315. *Lollardi non credebant Sacramentum Dominici corporis, & hostiam consecratam fictitium Deū appellabant.* Ioannes Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de hoc anno.

1330. *Flagellantes Sacramentum altaris corpus Christi realiter continere negant.* Bernardus Lutzemb. de hæresibus.

1390. Ioannes VVicleuus Articulo 1. *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini, manent in Sacramento altaris post consecrationem.*

Articulo 3. *Christus non est in eodem Sacramento identicè, realiter, & in propria præsentia corporali.*

1430. *Thaboritæ non verum Christi corpus in Sacramento altaris, sed repræsentationem quandam esse contendunt.* Aeneas Sylnius epist.130.

1440. *Piggardi in Sacramento Eucharistiæ nihil esse diuinitatis credunt, sed solum panem & vinum consecratum, signis quibusdam occultis mortem Christi repræsentantem.*

1520. Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica: *Permitto, qui volet, vtramque opinionem retinere: hoc solum nunc ago, vt scrupulos conscientiarum de medio tollam, ne quis se reum hæreseos metuat, si in altari verum panem, verumq; vinum esse crediderit: sed liberum esse sibi sciat, citra periculum salutis, alterutrum imaginari, opinari, & credere, cùm sit hic nulla necessitas fidei. Transubstantiatio potestate diuina facta pro figmento humanæ opinionis haberi debet: quia nulla Scriptura, nulla ratione nititur.*

In Sermone de Sacramento Cœnæ, & in libro, qui inscribitur: *Quòd verba Christi*: Hoc est corpus meum, *adhuc firmiter stent*, & in Confessione de Cœna Domini, explicat modum seu rationem, quomodo corpus Domini cum pane coniungitur, ac dicit. *Corpus Domini per vnionem ad Verbum id assecutum esse, vt sit vbicunque est Verbum. Quod si vbique est, certè etiam in pane Cœnæ Domini erit.*

Libro contra Regem Angliæ: *Impius est*, inquit, *& blasphemus, si quis dicat panem transubstantiari: Catholicus autem, & verè pius, qui contrarium docuerit.*

1525. Andreas Carlstadius Dialogo de Cœna: *Hic versus*: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, *plena & perfecta sententia est, quam aliàs in Euangelijs, quamquam alijs verbis, Dominus posuit, vbi nullam de Sacramentis fecit mentionem. Matthæi 26. Ioannis 3. & 6. Nam pronomen,* Hoc, *habet magnum H. Maiuscula autem litera indicat initium nouæ sententiæ. Est itaque hic versus insertus sermoni de Cœna Domini, vt aliquid solet interponi, quod præsenti sermoni inseruit, & tamen per se sermo est perfectus. Bonum esset, si interpretes Græcum pronomen τοῦτο reliquissent, & Latino sermone permiscuissent, & si ita legeretur: τοῦτο* est hoc corpus meum: *Germanicè:* Tuto ist der leib mein/ welcher fur euch gegeben wirdt. *Tum vtique homines cogitassent, quid vocula τοῦτο sibi vellet. Τοῦτο est Græcum pronomen, indicans nomen neutrum: iam verò vocabulum ἀρτος, Latinè panis, est masculinum: ideoquè pronomen τοῦτο ei adiungi non potest. Nec consistit illorum opinio, qui dicunt panem esse corpus Christi. Nam id non fert Græcus sermo: vt nec in Latina lingua rectè dicitur: Istud panis est corpus meum, sine in Theutonico sermone:* Der brot ist mein leib. *Ego semper sic sensi, Christum demonstrato suo corpore dixisse:* Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. *Nam Christus non demonstrat panem. Non enim dicit: Hic panis est corpus meum. Qui autem dicunt panem esse corpus Christi, ex semetipsis loquuntur mentientes. Hæc oratio*: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, *est conclusa punctis: habet puncta & fines, quibus indicatur, hunc versum*: Hoc est corpus meum, *non esse connexum cum præcedentibus, sed per se esse distinctum sermonem: ideò necesse habeo fateri, Christum dicendo*: Hoc est corpus meum, *corpus suum, non panem demonstrasse, &c. Corpus Christi non est in pane Cœnæ sacræ, nec sanguis ipsius in calice. Debemus autem panem Domini in commemoratione aut notitia comedere corporis ipsius, quod pro nobis tradebat.*

1527. Huldaricus Zuinglius epistola ad Eslingenses: *Nos ex verbo Dei asserimus, Christum edere idem esse quod in ipsum credere, neque ipsum manducari à quopiam corporaliter. Etenim de naturali suo corpore dixit*: Me non semper habebitis.

In Subsidio de Eucharistia Tom.2.fol.249. *Cùm tredecima lux Aprilis appeteret, visus sum mihi in somno multo cum tædio denuò contendere cum aduersario Scriba, sicquè obmutuisse, vt quod verum scirem, negante lingua beneficium suum, proloqui non possem: qui me angor, vt solent nonnunquam somnia fallaci ludere nocte, (nihil enim aliud quàm somnium narramus, quod ad nos attinet, tametsi leue non sit, quod per somnium didicimus gratia Deo, in cuius gloriam ista prodimus) vehementer turbare videbatur. Ibi ἀπὸ μηχανῆς videbatur monitor adesse (ater fuerit, an albus nihil memini: somnium enim narro) qui diceret: Quin ignaue respondes ei, quod Exodi 12. scribitur:* Est enim Phase, hoc est, transitus Domini. *Protinus vt hoc phasma visum est, simul expergefio, & è lecto exilio, locum apud Septuaginta vndique primùm circumspicio, & de eo coram tota concione pro viribus dissero: qui sermo vbi acceptus est, omnibus sacrarum litterarum candidatis totam nebulam discussit.*

Contra Struth. Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, *hoc est, hæc est significatio, typus, figura, vel etiam festum gratiarum actionis, eò quòd Christi corpus pro nobis in mortem traditum sit.*

Confessione ad Carolum: *Quòd Christi corpus per essentiam, aut realiter, hoc est, ipsum corpus naturale, in Cœna adsit, aut ore accipiatur: veluti Papistæ, & quidam, qui ad ollas Ægyptiacas respectant, perhibent: id verò non tantùm negamus, sed errorem esse, qui verbo Dei aduersetur, constanter asseueramus.*

Ioanne.

1530. Ioannes Oecolampadius de verbis Cœnæ: *Nobis hoc sat fuerit euicisse, Christũ corpore in cælo consistere, & non esse in Sacramento. Barbaries plusquam Scythica aut Diomedæa est, in panis inuolucro, ceu in ænigmate, ipsam hospitis carnem quærere. Rusticitas est, & stupor, non obseruare, nec agnoscere, in quo hospes beneuolentiam suam doceat, & pro spirituali carnalem quærere Cœnam. In pane non est contenta caro Christi, &c.* Est, *pro significat:* corpus, *pro figura corporis interpretari, vtrumque mihi arridet.*

1540. VVolffgangus Musculus in Locis Communibus, etsi fateatur singula sacra benedictionis verba propriè accipienda esse, tamen *modum,* inquit, *prædicati non possumus statuere proprium, (nisi confusionem intolerabilem in hanc causam inducere velim,) sed sacramentalem & Sacramento conuenientẽ: vtpote panis, quatenus est Sacramentum corporis Domini, hactenus est corpus Domini pro nobis traditum ratione & modo Sacramento conuenienti: quemadmodum ratione & modo naturæ ipsius naturaliter est panis.*

1540. *Henricus Bullingerus Decad. 5. de Cœna Domini:* Hoc est corpus meum, *id est, hoc est, memoraculũ, memoriale, vel memoria, symbolum, vel sacramentum corporis mei pro vobis traditi. vel: hoc significat corpus meum. Hic calix, vel ipsum vinum potius in calice, significat, aut repræsentat vobis sanguinem meũ, semel effusum pro vobis.*

In Apologia pro Zvvinglio: Hoc est corpus meum, *interpretatur, hæc est obsignatio corporis mei.*

1550. Ioannes Caluinus in defensione 2. contra VVestphalũ: *Quod mihi criminis loco imputatis, si doceã, ore nihil præter signum recipi, adeò non recuso, vt hinc de tota controuersiã iudiciũ fieri maximè cupiam, &c. Ego quamuis substantia carnis Christi animas nostras verè pasci statuam, substantialem præsentiam tamen nõ minus hodie, quàm olim repudio. Efficaciter exhiberi in Cœna Christi corpus dixi, non naturaliter: secũdùm virtutem, non secundùm substantiam. Ego Christum in cælesti sede relinquens, arcana spiritus eius influentia contentus sum, vt nos carne sua pascat, &c. Carnis substantiam ore vorari non credimus. Carnalem præsentiam oppugnare nobis ad extremum vsque spiritum decretum est.*

Admonitione vltima: *Neque tamen declinandæ tantùm idololatriæ causa præsentiam corporalem tollimus, sed quò melius pateat, quàm detestabile sit commentum de corporali præsentia.*

1550. Petrus Viretus, *Metonymiam,* inquit, *quam eorum aures in verbo* Est *respuunt, collocemus in nomine corporis, vt corpus accipiatur, pro corporis figura & significatione.*

1550. Ioannes Campanus Iuliacensis ait: *Accipite, comedite,* Hoc est corpus meum, *hoc est, hic panis est corporalis creatura a me creata, propterea meum corpus appello.*

1550. Caspar Suenckfeldius, libro de duplici statu Christi artic. 17. & 18. *docet, Christi corpus in cælum assumptum, planè Deum essè factum, & ita in Cœna quidem adesse corpus Domini, sed quod iam sit diuina essentia.*

1550. *Ioannes à Lasco Polonus,* Tract. de Ecclesiæ Sacramentis *affirmat verba Christi hoc modo exponi debere:* Hoc est corpus meum, *id est, hic est visus & ius communionis vobis delata, hoc est, ius & visus in corpore & sanguine meo. Vel, hoc est meritũ, & gloria passionis, mortis, & resurrectionis mei corporis. Vel, hæc est qualitas propria mei corporis: vel, in hoc Sacramento mysterium mei corporis designatur: vel, hæc est forma, cæremonia, & actio externa meæ Cœnæ: vel, est panis & poculi impetrata participatio: vel, hæc est communio, ius, & societas mei corporis: vel, hæc est extrema volũtatis meæ contestatio.* Eodem libro *aliquoties asserit pronomine demonstratiuo* Hoc *in verbis Christi:* Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, &c. *non ipsam substantiam panis vel vini, vel panem & vinũ in calice demonstrari: sed ad totam externã Cœnæ actionem, formã, ac cæremoniam referendum esse pronomen illud.* Ait ibidem: *Non ipsa corporis & sanguinis Christi substantia per manus ministri in Cœnæ elementis distribuitur, sed societas potius ac communio, seu ius donatum morte Christi in corpore & sanguine ipsius.*

Libro contra VVestphalum: *Quod ad me attinet, libenter agnosco, me spiritualem duntaxat carnis Christi manducationem agnoscere, tam in vsu ipso, quàm extra vsum Cœnæ: vt carnalẽ nullam omninò agnoscam, qualiscunque tandem modo statuatur: sed sub spirituali Sacramentalem quoque complectimur.*

1550. Petrus Martyr in disputatione Oxoniẽsi ait: *Verbum* Est *in verbis Cœnæ debere exponi Sacramentaliter, & per significationem, quòd corpus & sanguis Christi per signa significentur: corpus Christi adesse in Cœna spiritualiter seu sacramentaliter, id est, per efficacem significationem animo & fide, hoc est, spiritualiter seu Sacramentaliter verè adesse fidei nostræ.*

Idem in Dialogo *asserit, panem & vinũ tantùm esse typos & signa corporis & sanguinis Christi.*

1550. Rodolphus Gualterus in epist. ad Romanos Annot. 66. *Lutherani ipsum corpus Christi in terris hisce adesse dicunt: Nos in cælis monstramus: Christi verò virtutem & gratiam vbique diffusam esse, & in Sacramentis, ex ipsius institutione, nobis obsignari, & repræsentari sentimus.*

1553. Ioannes Leonardus in gladio versatili fol. 81. verba Christi: *Hoc est corpus meum,* ita exponit: *Hæc res est corpus, quod relinquo vobis, loco rei inuisibilis corporis mei, quod pro vobis & redemptione vestra datur ad mortem, in hostiam, vnicum & æternum sacrificium. Hoc est corpus, quod visibiliter offertur, vt inuisibiliter cum meo corpore participetis, donec veniam videntibus omnibus gloriosus ad iudicium. Hoc corpus & Sacramentum panis sic à Patre meo & à me ordinatum est, & erit vobis in memoriam mei, & rei visibilis mei corporis, quod nunc datur, vt spolietur ab hac corruptibilitate, & fiat gloriosum & incorruptibile, & ascendam ad Patrem, ad interpellandum pro vobis. Hoc est corpus, simile corpori mystico electorum meorum, &c.* Hoc est corpus meum, *id est, cum hoc signo & Sacramento panis est verum corpus meum, quod non erit vlterius, prout nunc est visibile.* Sed accipite, & manducate *cum fide hoc Sacramentũ, & cum eo vobis erit virtute diuina facta participatio veri mei corporis. Hoc erit corpus visibile, quod datur vobis cum corpore meo inuisibilis participationis, in pignus nimiæ charitatis. Et similiter hic calix Testamentum & Sacramentum est nouum, quod erit vobis in signum, memoriam, mysterium, veram similitudinem, & pignus visibile veri mei sanguinis, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum.*

1579. *Ambrosius VVolffius*, libro de Augustana Confessione, *scribit panem esse corpus Christi, & vinum esse sanguinem Christi significatiuè, non aliter ac clauis tradita sit domus, sceptrum sit imperium, & annulus sit hereditas.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Matth.*26.*vers.*26. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit: deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicē, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionē peccatorum.

Marci 14.22. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens, fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur.

Lucæ 22.17. Accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos, dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Et accepto pane, gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meū, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicē, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Ioannis 6.51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

1.*Corinth.* 10.16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus.

1.*Corinth.*11.23. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit dicens: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. *29.* Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ASSERVNT OMNES OMNIVM gentium Liturgiæ.

Liturgia D. Petri, qua primùm Romani vsi sunt.

Domine Deus noster, qui te obtulisti pro huius mundi vita, respice in nos, & super panem istum, & calicem hunc, & fac eum immaculatum tuum corpus, & pretiosum sanguinem in perceptionem animarum & corporum. Quam oblationē tu Domine in omnibus quæsumus benedictam, ascriptam, acceptabilemque facere digneris, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui.

Canon Missæ, qua Ecclesia Latina plus mille annis vsa est.

Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictā, adscriptā, ratam, rationabilē, acceptabilemq; facere digneris, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui, Domini Dei nostri Iesu Christi.

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuū, in conspectu diuinæ Maiestatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ, auctore D. Iacobo fratre Domini.

Rogamus, vt Spiritus sanctus adueniens sancta, bona, & gloriosa sua præsentia sanctificet, & efficiat hunc panem corpus sanctum Christi tui: & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui, vt fit omnibus ex his sumentibus in remissionem peccatorum.

Liturgia Ecclesiæ Alexandrinæ, auctore D. Marco Euangelista.

Dedisti nobis, Domine, sanctificationem in participatione sanctissimi corporis & pretiosi sanguinis vnigeniti Filij tui. Precamur & obsecramus te, generis humani amator, bone Domine, largire nobis communionem sancti corporis & pretiosi sanguinis vnigeniti Filij tui in fidem inconfusam, in charitatem non fictam, in abundantiam pietatis, &c. Per sumptionem intemerati corporis tui, & pretiosi sanguinis tui emitte inuisibilem dextram tuam plenā benedictionū, &c.

Liturgia Ecclesiæ Æthiopum, primùm à D. Matthæo illorum Apost. conscripta.

O amator hominum, humiliter imploramus, vt faciem tuam super hunc panem, & calicem in hoc altari portatili ostendas. ✠ Benedic, ✠ sanctifica, ✠ munda, & transfer panem in carnē tuam immaculatam, & vinū hoc in sanguinem tuum pretiosum.

Liturgia Ecclesiæ Cappadociæ, auctore D. Basilio.

Deinde Diaconus, capite parumper inclinato, ostendit orario sanctum panem, & dicit: Benedic Domine sanctum panem. *Et sacerdos surgēs sancta dona ter signat, dicens mysticè*: Panem hunc, ipsum pretiosum corpus Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi. *Diaconus*. Amen. *Et rursus Diaconus*: Benedic Domine Sanctum calicem. *Sacerdos autem benedicens dicit*: Hunc calicem ipsum pretiosum sanguinem Domini & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi.

Iam non communis panis est.) *Inuisibili Spiritus sancti operatione, virtuteq; consecrationis euenire docet, vt ea desinat communis ipsa natura & substantia panis, quæ antea sub suis accidentibus latebat, transeatq; in immortalem, cælestem, & Deo iunctam Christi carnem, cuius participatione corporibus nostris, ex priore Adami noxa morti & corruptioni subiectis, ius, arrha, virtus, certaq; expectatio vitæ immortalis conferatur: quod ex vulgari pane nunquam accideret. Hanc esse germanam huius loci intelligentiam, idem ipse Irenæus conspicuum facit.*

Lib. 5. *Libro 5. cap. 2.* Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia: quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius? Quemadmodum & beatus Apostolus ait in ea, quæ est ad Ephesios

Ephes. 5 epistola: *Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius:* nō de spirituali aliquo, & inui-

Lucæ 24 sibili homine dicens hæc: (*Spiritus enim neque ossa, neque carnes habet:*) sed de ea dispositione, quæ est secundùm verum hominem, quę ex carnibus, & neruis, & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur; & de pane, qui est corpus eius, augetur.

Hippolytus. 220.

Orat. de Antichristo: Lugebūt etiā Ecclesiæ luctū magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus: sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, pretiosumqúe corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis.

Ammonius Alexandrinus. 230.

In Harmonia quatuor Euangeliorum cap. 15. Mox accepto pane, deinde vini calice, corpus esse suum ac sanguinem testatus, manducare illos iussit, ac bibere, quòd ea sit futurę calamitatis suę mortisqúe memoria.

Origenes. 230.

Homilia 13. in Exodum: Volo vos admonere religionis vestrę exemplis: nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur: Reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quòd si circa corpus eius cōseruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini, quomodo putatis minoris esse piaculi, verbum Dei neglexisse, quàm corpus eius?

In Numeros Hom. l. 7. Antea in ænigmate fuit baptismus in nube & mari, nunc in specie regeneratio est in aqua & Spiritu sancto: tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro Ver-

Ioan. 6. bi Dei est verus cibus: sicut ipse dicit: quia *caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.*

Homil. 5. in diuersos: Quando sanctum cibum illudqúe incorruptum accipis epulum, quando vitę pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians teipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito. *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.

Lib. 8. contra Celsum: Quocirca Celsus, vt Dei ignarus, gratias dęmonibus reddat, nos verò conditori omnium Deo gratias agentes, & pro collatis eius in nos beneficijs, actis gratijs, oblatis panibus vescimur, qui vtique per precem efficiuntur corpus sanctum, & sanctificans eos, qui sano proposito, & mente ipsa vtantur.

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Sixtum Papam: Nam qui gratiarum actiones audiuisset, qui Amen vnà pronuntiasset, qui astitisset mensæ, qui manus ad sanctum illud alimentum capessendum porrexisset, qui illud recepisset, qui tam longo tempore fuisset corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps, eius baptisma non audebam de integro renouare.

Petrus Alexandrinus. 280.

Sermone de Pœnitentia Can. 8. Ijs autem, qui proditi sunt & exciderunt, qui & ipsi ad certamen accesserunt, seesse Christianos confitentes, & in custodiam cum tormentis coniecti sunt, æquum est in exultatione cordis vires simul addere, & eis in omnibus communicare, & in orationibus, & in participatione corporis & sanguinis Christi, & sermonis adhortatione: vt qui constantius decertauerint, ipsi quoque supernæ vocationis brauio dignentur.

Eusebius Cæsariensis. 320.

De Demonstratione Euangelica libro 1. capite 12. Quando huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corpusqúe item illius, salutaremqúe sanguinem, vt noui Testamenti institutum habet, accepimus, rursus à Propheta Dauid instruimur ad dicendum: *Parasti in conspectu meo mensam contra eos, qui affligunt me. Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians quàm præstantissimus?* Palam in his mysticam significat vnctionem, & horrorē afferentia mensæ Christi sacrificia.

Apud Damascenum in Parallelis libro 3. capite 45. Multi peccatores, cùm Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auersatur: verùm per Spiritum sanctum proposita dona consecrat. Ac panis quidem pretiosum corpus Domini efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis.

Concilium Nicænum Primum. 325.

Lib. 3. cap. de diuina mensa, & de eo, quod in ipsa est, mysterio corporis & sanguinis Christi: Iterum etiam hìc in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum: sed attollentes mentem, fide intelligamus situm in sacra illa mensa Agnum illum Dei tollentem peccata mūdi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus, & sanguinem nos verè sumētes, credere hęc esse nostræ resurrectionis symbola: Propter hoc enim neq; multum accipimus, sed parum: vt sciamus, quòd non satietati, sed sanctimoniæ sumimus.

Can. 18. Peruenit ad sanctum magnumqúe Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus Presbyteris gratiam sacrę communionis Diaconi porrigant. Hoc neque Canon, neque consuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his, qui offerunt, dent corpus Christi.

Magnes. 350.

Ad Theosthenem lib. 3. Si igitur de corpore prędicatur terra ratione originis antiquæ, erat autem terra ratione creationis propria Christi creatura, & ex hac panis & vinum extiterunt, ex ipso rursus corpus hominis: hoc autem corpus Christus induit, meritò, cùm accepisset panem & vinū, dixit: *Hoc est corpus meum, &c.* Non enim figura est corporis, aut sanguinis, vt quidam stupida mente nugati sunt, sed potius verè corpus & sanguis Christi, &c. Quandoquidem verò corpus à terra terra existit, ex terra autem panis, item & vinum: quomodo non est alius ausus dicere: *Caro mea verè est cibus, sanguis meus verè est potus?* nempe quia nullus est Creator terræ, nisi hic: nullius est creatu-

ra, nisi Filij Dei: idcirco dixit: *Hoc est corpus meum:* mea enim, & non est alterius creatura terræ. Omnes enim post terram geniti sunt, corpus à me accipientes: ego verò ante terram à nullo hanc accipiens, ex hac corpus, id est, ex mea creatura accepi, sumens carnem. Ex meo igitur meum vobis propono charisma, ex terra vobis panis ad alendum extitit, terra verò mea creatura est: ex terra similiter extitit corpus, & hęc mea massa. Ex vnione igitur, qua vnitus sum, sanctus cum terreno, do panem & vinum, iubens esse corpus meum & sanguinem. Etenim si Abraham, aut alius quispiam ex iustis ac sanctis dixisset: *Caro mea est cibus, & sanguis meus potus*, valdè mentiri ausus esset: aut si dixisset: *Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus*: non enim hoc ipsius, sed alterius esset substantia: neque manducata vitam manducantibus prębérent: siquidem quod non habet verbum viuens vnitum cum corpore, quod fuit terrenũ, ad æternam vitam edentes non adduceret. Christus ergo proprium corpus & sanguinem dedit credentibus, immisso ijs vitali pharmaco diuinitatis. Cùm igitur eam, quæ caro est, vocat panem; & eum, qui sanguis est, vocat vinum, docuit nos conuenienter rationi, ex terra esse corpus, similiter & panem: & vnius generis substantiam in corpore & pane. Cæterùm panis communis, ex terræ cultura elaboratus, etsi caro quædam terræ est, tamen vitam æternam præbere non promittit: sed breue solatium vescentibus tribuit, citò eo extincto sine diuino spiritu. Panis verò in beata Christi terra virtute diuinitatis vnitę confectus, solo gustu immortalitatem homini adfert: mysticus enim panis, cùm benedictionem Patris habeat inseparabilem: illam dico, quę in corpore & sanguine eius facta est, vnit comedentẽ corpus Christi, eumqúe membrum Christi efficit. Vt enim charta vim, quã per literas magistri accepit, discipulo tradit, & per eam cum magistro illum vnit: sic corpus, quod ille panis mysticus est, & sanguis, qui illud vinum, immortalitatem intemeratę diuinitatis participanti tribuunt ex semetipsis, & per eam ad mansionem incorruptibilem Creatoris reducunt. Caro enim Saluatoris manducata non corrumpitur, nec sanguis hic potatus consumitur: quin potius, qui edit, ad incrementum virium diuinarum venit: quod verò editur, consumi non potest, quoniam naturæ inconsumptibili quadã ratione cognatum & inseparabiliter est coniunctum.

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione de Baptismo ad finem: Debemus itaque attendere, quod sit iudicium eius, qui indignè edit ac bibit. Non si qui fratrem quoque per cibum contristat à charitate excidit, sine qua magna quoq; charismata, & iustificationes quoque operantia nihil prosunt, quid de eo dicẽdum est, qui otiosè & inutiliter edere audet corpus, & bibere sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & hac ratione plus aliquanto contristat, & infestat Spiritum sanctum, dum sine socia charitate vescitur? Iudicemus itaque hoc, ne nobis ipsis viuamus, sed ei, qui pro nobis mortuus est & resurrexit, Christo Iesu Domino nostro, edamus ac bibamus. Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini, ad rememorationem eius, qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solùm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat ac bibat, sed & euidenter ostendere, & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit.

Sermone 2. de Baptismo cap. 3. Si tales minæ aduersum eos positę sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quę ab hominibus sanctificantur, quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini vocem, tanto grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes vel tauros, &c.

Epistola ad Cæsaream Patritiam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, & pulchrum est, & valde vtile, ipso manifestè dicente: *Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Ioan. 6. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quàm plurimis modis viuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac alijs diebus, si qua memoria fuerit Sancti alicuius.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 3. Mystagogica: Panis Eucharistiæ post Spiritus sancti inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi.

Catech. 4. Mystag. Cùm igitur Christus ipse sic affirmet, atque dicat de pane: *Hoc est corpus meum*, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente: *Hic est sanguis meus*, quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilæę, sola voluntate, & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutasset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupẽdũ miraculum operatus est, & nõ multò magis corpus, & sanguinẽ suũ filijs sponsæ dedisse illũ cõfitebimur? Quare cũ omni certitudine corpus & sanguinẽ Christi sumamus. Nã sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis. χριστοφόροι γενόμεθα, Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus, atque ita, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur, &c. Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi: & vinum, quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur: non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 2. in sanctum Pascha: Quin potius sine pudore ac dubitatione corpus ede, & sanguinem bibe, si modò vitæ desiderio teneris, nec sermonibus de carne fidem abrogans, nec ad eos, qui de passione habentur, impingens.

Oratione 3. qua est Inuectiua prima aduersus Iulianum: Tune aduersus Christi sacrificium cum tuis piaculis? tune aduersus eum cruorem, quo mundus purgatus est, cum tuis cruoribus? tune bellum aduersus pacem?

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione Catechetica cap. 37. Cùm autem solum illud corpus, quod Deum suscepit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat. Vt ergo fides ad id, quod est consequens, aspiciens, de sensu proposito nullam habeat du-

l... autem oportet nostram orationem paulisper immorari in naturali corporis consideratione. Quis enim nescit quòd nostri corporis natura ipsa per se non habet vitam in quadam propria corporis substantia: sed per quandam affluentem ei virtutem, & seipsam cõtinet, & manet in essentia, perpetua motione ad se attrahens id quod deest, & repellens id quod est superuacaneum. Et quomodo vter aliquis aliquo humore plenus, si in fundo exeat id, quod in eo est positum, in magnitudine suam nõ seruauerit figuram, nisi superné pro eo quod exijt ingrediatur aliud ad id quod exinanitur: adeo vt qui videt magnitudine distentum huius vasis ambitum, sciat eum non esse proprium eius quod apparet: sed id quod influit, cùm in eo fuerit, figurare id quod continet magnitudinem. Ita etiam corporis nostri constructio, nihil quidem habet proprium nobis cognitum ad sui constitutionem, per eam autẽ, quæ intromittitur, virtutem manet in essentia Ea autem virtus alimentum & est, & dicitur. Præterea autem non idem omnibus quæ aluntur corporibus: sed quoddam vnicuique congruens attributum est ab eo, qui naturam dispensat & administrat. Nam alia quidem animalia aluntur effossis radicibus: alia autem aluntur herbis, aliquorum autem nutrimentum sunt carnes. Homini autem præçipuè est panis, & ad humoris perdurationem & conseruationem potus, non ipsa sola aqua, sed vino sæpe condita, ad opem ferendam interno nostro calori. Qui ergo ad ea aspicit, potestate aspicit ad corporis nostri magnitudinem. Nam cùm illa in me fuerint, fiunt sanguis & corpus, nutrimento per vim alterandi congruenter redacto ad formam corporis. His à nobis hoc modo distinctis ac declaratis, ad ea, quæ sunt proposita, reuocanda est cogitatio. Quærebatur enim quemadmodum quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributum, & ipsum minimè diminutum. Fortasse ergo non procul absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia, seu consistentia est ex alimẽto: id autem est cibus & potus, est autẽ in cibo panis; in potu autem aqua vino condita. Dei autem Verbum, sicut prius est definitum, quod est Deus & Verbum, humana est natura contemperatum, & cùm esset in nostro corpore, non aliquam aliam humanæ naturę innouauit constitutionem: sed per ea, quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergo in nobis, sicut iam sępe dictum est, qui panem vidit, humanum corpus videt quodammodò, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ita illic quoque quod Deum suscepit corpus, cùm panis alimentum accepisset, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoque pro certo & constanti est in illa carne, nempe quòd illud quoque corpus pane continebatur, Corpus autem Dei Verbi inhabitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Rectè ergo nunc quoque Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione Verbi, quod tanquam in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vnde in illo corpore transmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia, & quodãmodo ipsum quoque erat panis: & hic similiter panis, sicut di-
Tim. 4. cit Apostolus, *sanctificatur per verbum Dei & orationem*, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, sed à Verbo, quemadmodum dictum est, transmutatus: nempe, *Hoc est corpus meum*. Cum autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit. Quomodo autem per durum & solidum alimentum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus, eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergo hanc quoque partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei constitutionem: manifestatum autem Verbum propterea se admiscuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt communione diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnem inserit omnibus credentibus, commistus & contemperatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cum eo quod est immortale, sit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat, virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

Libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Is igitur mirabilis sine agricultura panis varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem, virtutem suam commutat. Nam cùm sit panis, ignorat labe fieri, sic in carnem verti, nouit holus imitari: quicquid denique assumenti conueniens & expetitum sit, vt Apostolus vult, qui hanc nobis mensam pręparauit, in id commutatur. Sic enim diuinus ille vir perfectioribus solidorum, & in carnis speciem hunc cibum fieri docet, infirmioribus holus, infantibus lac.

Ephræm. 370.

Adhortatione 3. Draco ille quasdam cogitationum sordes, atque quisquilias occultè subseminat, ad conturbandum fratrem, ne pura mente immaculatis Saluatoris nostri Dei attendat mysterijs.

Epistola ad Ioannem Monachum: Potissimum autem participatione nos sanctorum & immaculatorum mysteriorum dignos exhibeamus.

De extremo iudicio, & de compunctione: Calix tremendi tui sanguinis lumine ac vita plenus ecce nobis præsto est, &c Qui enim indignè addiuina participanda mysteria accesserit, seipsum condemnat, non purificans se.

De natura Dei non scrutanda capite 5. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus quòd Agnum ipsum integrum comedis, ignis immortalis sunt mysteria Christi: noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris. Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mẽtem, omnemqúe sermonem, quod fecit nobis vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis carne vestitis, corpus scilicet & sanguinem suum.

Macarius Ægyptius. 380.

Homilia 27. In Ecclesia offertur panis & vinum, antitypon carnis & sanguinis Christi. *Ne quis verò male intelligat, aut interpretetur, subiungit*: *καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες ἐκ τοῦ φαινομένου ἄρτου τὴν σάρκα τοῦ κυρίου ἐσθίουσι*, id est, Qui sumunt ex eo, qui apparet panis, carnem Domini comedunt.

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelium habet, quòd surrexit in Cœna, & accepit hęc, & vbi gratias egisset dixit: *Hoc meum est, hoc & hoc.* Et videmus, quòd non æquale est neque simile, non imagini in

carne,

carne, non inuisibili deitati, non linea mentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere: *Hoc meum est, hoc & hoc*. Et nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod autẽ audiuimus, id credimus, quod est ipsius: Dominum verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, totum mouẽtem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 1. Paschali: Dicit nempe Origenes Spiritum sanctum nõ operari ea, quæ inanima sunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod asserens, non recogitat aquas in baptismate mysticas aduentu Spiritus sancti consecrari, panemque Dominicum, quo Saluatoris corpus ostenditur, & quem frangimus in sanctificationem nostri: & sacrum calicem, quæ in mensa Ecclesiæ collocantur, & vtiq; inanima sunt, per inuocationem & aduentum sancti Spiritus sanctificari.

Epistola 2. Homines duntaxat participant corpus & sanguinem Christi, non dæmones. Christus enim hominibus dixit: *Accipite, & manducate, & bibite. Hoc est corpus meum*, &c. Altera die Pascha celebremus, adiungentes his reliquas hebdomadas, in quibus Pentecostes festiuitas texitur, & prębentes nos dignos communione corporis & sanguinis Christi. Sic enim merebimur accipere regna cælorum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Eadem habet Homilia 60. ad populũ Antiochenũ.

Homil. 83. ex capite 26. Matthæi: Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostrę absurdum esse videatur, quod dicit, superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius, quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus, nõ illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptui facillimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit: *Hoc est corpus meum*, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur; quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet, ac renouatio, intelligibile quiddam est. Nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicũt, vellem formam & speciem eius, vellem vestimẽta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis, &c. Nõ sunt humanę virtutis hæc opera, quę tunc in illa Cœna confecit: ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat, & transmutat, ipse est, &c. Animam prius tradam meam, quàm Dominicum alicui corpus indignè, sanguinemque meũ effundi potius patiar, quàm sacratissimum illum sanguinem pręterquàm digno concedam.

Sermone admonitorio de Eucharistia in Encænijs: Papè mensa mysterijs instructa est, & Agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluit, Seraphim astãt sex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ Virtutes pro te cum sacerdote intercedũt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est, & non erubescis, reuereris, & cõfunderis, neque Deum tibi propitium facis?

Oratione de S. Philogonio: Quid enim excusabimus, aut quam veniam obtinebimus, si cùm ipse nostra causa descenderit è cælis, nos ad illum vel ex ædibus ire grauemur? Cùm alienigenæ barbarique ex Perside accurrant, vt illum videant in præsepi iacentem, tu verò ne breue quidem spatium emetiri sustines, vt hoc felici spectaculo perfruaris? Nam si cum fide accesserimus, procul dubio videbimus illum in præsepi iacentem. Siquidem hæc mensa vicem explet præsepis. Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fascijs inuolutum, sicuti tunc: sed vndequaque Spiritu sancto conuestitum. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quę dicuntur.

Homilia 24. in prioris ad Corinthios cap. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?*) Quid dicis, ó beate Paule? volens auditori pudorem suffundere, & reuerendorum mentionem faciens mysteriorum, benedictionis calicem vocas illum terribilem & maximè formidandum calicem? Certè, inquit: non est paruum, quod dictum est. Nam quando dico benedictionem, explico omnem thesaurum Dei beneficentię, & magna illa dona in memoriam reuoco, &c. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?*) Valde fideliter dixit, & terribiliter. Hoc est autem quod dicit: Id quod est in calice, est id quod fluxit è latere, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis vocauit, quòd eum habentes in manibus, sic eum hymnis & laudibus prosequimur admirantes, ineffabile donum stupentes, benedicentes, bonisque verbis prosequentes, quòd eum ipsum effudit, ne maneremus in errore, & non solùm effudit, sed etiam eum ipsum nobis impertijt. Quãobrem si sanguinem, inquit, cupis, non aram idolorum brutorum cæde; sed meum altare, meo cruentum sanguine, &c.

In caput 11. Homil. 27. Nescis quàm multa mala proficiscantur ex delicijs? Risus intempestiuus, verba insolentia & incomposita, vrbanitas & facetiæ exitio plenę, nugę inutiles, ea quę nefas quidem est dicere. Et hæc facis Christi mensa exceptus? illo die, quo dignus es habitus, qui eius carnes lingua tangeres? Quicunque sis ergo, ne hæc fiant, manum tuam expurga, & castiga linguam, & labia, quę ingressui Christi fuêre vestibula.

Ad caput 1. ad Ephesios Homil. 3. De corpore à nobis agitur, & hoc, quod ab illo nihil differt, nec distat. Quicũque corporis sumus participes, quicunque gustamus sanguinem, cogitemus quòd illius sanguinem gustemus, qui supra sedet, qui adoratur ab Angelis, qui propè accedit ad illam virtutem, in quam non cadit interitus. Heu mihi, quàm multæ viæ nobis patent ad salutem! Nos corpus suum fecit, suo corpore nos impertijt, & nihil ex his auertit nos à malis?

Ad populum Antiochenum Homilia 2. quæ est contra auaritiam: Helias meloten discipulo reliquit, Filius autem Dei ascendens suam nobis carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus: Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit. Ne igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatẽ timeamus. Qui enim sanguinem suum pro nobis effundere non dubitauit, & carnem suam & sanguinem suum nobis communicauit, nihil pro salute nostra recusabit.

Libro 3. de Sacerdotio: Dũ conspicit Dñm immolatum, sacerdotẽ sacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum etiam turbam circumfusam

pretioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiamne te inter mortales versari, atque in terra consistere censes? An nō potius è vestigio in cælos trāsferris? An non carnis cogitationem omnem abijciens, nudo animo, mente pura circumspicis quę in cælo sunt? O miraculum! ô Dei benignitatem! qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac complecti. Fit aūt id nullis præstigijs, sed apertis ac circunspicientibus circūsistentium omnium oculis.

Homilia de proditione Iudæ: Iudas Christum triginta denarijs paciscebatur, vt venderet, & Christus ei sanguinem, quem vendidit, offerebat, vt haberet remissionem peccatorum, si tamen impius existere noluisset. Nam adfuit Iudas, & illius sacrificij communicationem meruit. Sed iam ad terribilem nos mensam cum debita reuerentia, cum congrua vigilantia opportunum tempus inuitat: nullus ibi Iudas reperiatur, nullus malignus accedat. Et nunc ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem: sed ille, qui crucifixus est pro nobis, Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. *Hoc est*, ait, *corpus meum*: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram*, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum, ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesię vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatem.

Nilus. 420.

Citante Turriano libro 4. cap. 19. pro epist. Pontif. Post inuocationem illam tremendam, & aduentum Spiritus sancti viuifici, non iam nudum panem & commune vinum mensæ imposita credimus esse, sed corpus & sanguinē pretiosum Christi, quæ eos purgant, & hæredes vitæ sempiternæ faciunt, qui cum timore & desiderio communicant.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorū c. 7. *Vmbilicus tuus crater tornatilis.*) Sacerdotalis dignitas in tam diuino & salutari sacrificio, & tam ineffabili Sacramento nūquam caret vero corpore & sanguine Iesu Christi: cui populus per fidem charitatemque miscetur, id quod per aquam illam, quam sacerdos vino miscet in calice, apertissimè docetur, &c. Ecclesiæ caput Christus est, huic sancta omnium fidelium membra firmissimè adhærēt, ijque præcipuè, qui ministri fideles diuinissimum eius corpus administrant, & sanguinem salutis æternæ Christiano populo salutarem cibum & potum, ijs solis notum, qui gustarunt. Vt enim collū capiti proximum est, atque coniunctum: sic veri ministri Dei sacratissimo corpori & sanguini Iesu Christi sanctissimè & proximè adhærent, suntque ipsius collum maximè eburneum, quoties pura conscientia & syncera animi caritate diuina ipsa mysteria immaculatè celebrant, atque contrectant vnà cum Diaconibus.

Palladius Diaconus Helinopolitanus. 420.

In Dialogo de vita Ioannis Chrysostomi. Præclarè tu quidem, atque sapiētissimè occurristi, Pater, præsertim illuminans animos, qui per Scripturarum imperitiam in his semper offendunt. Profectò enim gymnasium per longa tempora Ecclesia fuit, victores suos, viros ac mulieres ostendens non frustra Christi carnem eatenus comedisse.

Marcus Anachoreta. 420.

Explanans locum illum in priore ad Corinthios epistola: Vno spiritu potati sumus, *ait per sanctam Eucharistiam panis & vini fieri nos participes diuinitatis Christi*: Dominus enim, *inquit*, non per animam, sed per proprium Spiritum facit nos participes Spiritus Dei, id est, diuinitatis. Ait enim Paulus: *Vno spiritu potati sumus*. Vt enim vinum cum bibente miscetur, & qui bibit vinum, est in vino, & vinum in eo: sic sanguis Christi miscetur cum bibente, & per ipsum efficitur particeps Spiritus Dei.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 22. cap. 7. Tanta autem cor nostrum humilitatis debemus vallare custodia, vt hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus, nequaquam nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, vt si hæc, quæ supra dixi, per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communione sacri corporis esse credamus. Primùm, quia cælestis illius Mannæ tanta maiestas est, vt nemo hac lutea carne circumdatus, per suum meritum eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deinde, quia nullus ita circumspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant: quia impossibile est, vt non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut obliuione peccetur.

Proclus Constantinopolitanus. 428.

De traditione diuinæ Liturgiæ: Per has igitur preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificium panem & vinum aquæ permixtum ipsum illud corpus & sanguinem Seruatoris nostri Iesu Christi efficiat.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu lib. 13. Ac mensa quidem propositionum panes habens, incruentam hostiam significat, qua benedicimur, dum panē manducamus illum, qui de cęlo est, Christum scilicet, qui etiam nostri similis factus est.

Epistola ad Calosyrium: Nec dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente: *Hoc est corpus meum*: sed potius suscipe verba Saluatoris in fide. Cùm enim veritas sit, non mentitur. Infaniunt igitur dicentes, mysticam benedictionem à sanctificatione cessare, si quæ reliquiæ remanserint eius in diem sequentem: Non enim mutabitur sacrosanctum corpus Christi, sed virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iugis in eo est. Virtus enim viuificatiua Dei Patris vnigenitum Verbū est, quod caro factum est, non desinens esse Verbum, sed efficiens carnem viuificatiuam. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiseris, reperies hūc imbibitum qualitate illius. Igitur viuificatiuum Dei Verbum vniens seipsum propriæ carni, fecit eam viuificatiuam. Nunquid ergo quoniam in nobis vita Dei est, Dei verbo existēte in nobis, viuificatiuum erit nostrū corpus? Sed aliud est secundùm participationis habitudinem nos habere in nobis Dei Filium: aliud ipsum fuisse factum carnem, id est, corpus sumptum ex alma Virgine proprium corpus effecisse. Decebat ergo eum nostris quodammodo vniri corporibus per sacram eius carnem & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua, in pane & vino. Ne enim horreremus carnē & sanguinem, apposita sacris altaribus, cōdescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatis vim vitę, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ, quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis. Vnde subdit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Epistola ad Nestorium. Dum vnigeniti Filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundùm carnem, & resurrectionem ex mortuis annuntiamus, assumptionemque in cælos confitemur, incruentũ in Ecclesijs perficimus cultũ, atque ita ad mysticas accedimus benedictiones, ac sanctificamur, participes facti sanctę carnis pretiosique sanguinis Seruatoris nostri omniũ Iesu Christi, nec vt communẽ carnem accipimus, absit: neque tamquam viri sanctificati, & Verbo secundùm dignitatis vnitatem coniuncti, vtpote velut diuinam inhabitationem adepti, sed vt verè viuificatricem & ipsius Verbi propriam. Cùm enim vita sit secũdùm naturam, vt Deus, quoniam vnum cum carne sua viuificatricem eam ostendit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 123. Vt Iosephus Domini corpus sindone inuolutũ sepulturæ mandauit, per quod vniuersum mortalium genus resurrectionẽ percepit: eodem modo nos propositionis panem in sindone sanctificantes, Christi corpus sine dubitatione reperimus.

Epist. 109. Cùm Deus & Saluator noster in mystica mensa communẽ panem proprium incarnationis ipsius corpus reddat, quid tu, ô vesane, eum quiddam factitium, aut creatum, aut seruilis naturæ esse doces?

Theodoretus. 450.

Dialogo 2. *Eranistes:* Quid existimas donum altaris, quod per sacerdotis inuocationem offertur? *Orthodoxus:* Ego cibum & potum, vt ex sui natura est, iudico. *Eranistes:* Sed quid facta sanctificatione, reputas? *Orthodoxus:* Corpus & sanguinem Christi. *Eranistes:* Credisne, quòd etiam corporis & sanguinis Christi isthinc particeps redderis? *Orthodoxus:* Credo.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Cùm ad Apostolos dicit: *Hoc est corpus meum:* item: *Hic est sanguis meus*, certò apud se statuant vult, posteaquam benedictio & gratiarum actio ad panem vel calicem propositum accesserit, per panis quidem symbolum corporis Christi, per calicem verò eiusdem sanguinis participes se fieri. Nam circa corpus & sanguinem in communem mortalium omnium salutem & peccatorum remissionem passionis Christi Sacramẽtum præcipuè transactum est.

Titus Bostrensis. 460.

Ad Lucę cap. 15. *Adducite vitulum saginatum.)* Illum, inquam, vitulum adducite, qui pro terrarum orbe immolatus, eisque, qui vera resipiscentia ducuntur, donatus est, hoc est: tremendorum mysteriorum illum participem facite.

Procopius Gazæus. 480.

In Exodum folio 253. *Et baculi sint in manibus vestris.)* Hoc loco iubetur baculus ille capi, quo in protectione sustentemur, ne scilicet audientes sanguinis & passionis Dominicæ mentionẽ claudicemus. Edamus autem corpus, & bibamus sanguinem, nihil etiam dubitantes quòd sint vita, & viuificent.

Nonnus Panopolitanus. 500.

In Paraphrasi Ioannis cap. 8.

Verè hominum vita est nostra libatio carnis,
Exhibet & verum sanguis potabilis haustum.
Hac duo qui gustat, mecum ipse habitans habitatur,
Estque ergo mecum veluti constrictus eodem,
Sumque huic firma domus tollens, tollendus ab illo.

Olympiodorus. 500.

Ad cap. 9. Ecclesiastis: *Vade, & comede panem tuum.) Verbum caro factum* homines cohortatur ad mysticam sui corporis participationem: cùm propter nostram salutẽ carnem assumpserit. Approbat ergo hoc fieri, cõgaudet mysterijs ritibusque Ecclesiæ.

Ioannes Maxentius. 510.

Dialogo 2. contra Nestorium: Panis ille, quem vniuersa Ecclesia in memoriam passionis participat, corpus eius est.

Cyrillus Eremita. 510.

In vita S. Euthymij: Aiunt quoque, vt mihi postea narrauit Cyriacus, qui hæc audierat ex Terebone & Gabrielio, qui audierant eum aliquando dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo seorsim versabantur, quòd sæpe videret terribilem Angelorum visionem vnà secum Deo ministrantem, & sacra contrectantem, & quòd in Dominici corporis sumptione aliquos quidem ex ijs, qui accedebant, videret illuminari, aliquos autem velut obscurari, & morte affici, quicunque scilicet erant indigni ea luce & splendore.

Eutychius Patriarcha Constant. 580.

Apud Nicetam libro 3. Annalium de gestis Alexij Angeli lib. 3. Totũ igitur sacrosanctum corpus & pretiosum sanguinẽ Domini accipit homo, etsi horum partem aliquã acceperit. Distribuitur enim impartibiliter inter omnes propter immistionẽ, vt vnum sigillũ omnes imagines suas omni materiæ imprimit, & vnum manet, etiam post communicationem non imminutum, non mutatum in ea, in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint: eodemque modo vna vox ab aliquo prolata, & in aëre diffusa, in eo, qui eam protulit, tota manet, & per aërem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minusve percipiente: sed tota est indiuisibilis, & integra apud omnes, etsi decem millium numerum superent, quamuis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox, quàm aër ictus. Nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium, & sanctam & immortalem resurrectionem, sanctum & viuificum corpus & sanguis Domini per sacrificia in res solidas impositus minus, quàm commemorata exempla, suas vires minuens, exprimatur, & totus in totis inueniatur.

Anastasius Antiochenus. 580.

Aduersus Gainitas: Absit vt dicamus sanctam Communionem antitypon corporis Christi, aut nudum panem, quin potius verè corpus & sanguinem Christi.

Hesychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 2. in Leuit. cap. 8. Propterea carnes cum panibus comedi præcipit, vt nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est, sicut corpus Christi panis viui, qui de cęlo descendit.

Euagrius. 590.

Lib. 4. cap. 35. Vetus consuetudo fuit Constantinopoli, vt si quando multę admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequẽtabant, accerserentur, easque manducarent.

Ioannes Climacus. 590.

Gradu 15. Sancta Ecclesia recipiens hæreticos, post integram & puram suæ hęreseos abrenuntiationem facit eos dignos corpore & sanguine Christi.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 48. Quo allato, assumpsit sacrum & pretiosum sanguinem magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

Cap. 78. Quo corde, homo, quibus manibus sumis sanctum & pretiosum corpus Domini nostri Iesu Christi?

Eustathius

Eustathius Presbyter. 610.

In vita Eutychij Patriarchæ: Cùm igitur sacrificium totum explesset bonus pastor, & vniuerso populo fideli sacrosanctum & salutiferum Domini nostri Iesu Christi corpus distribuisset, in sanctū Episcopium reuersus, modicum cibum cum solitis fratribus hilari vultu cepit.

Leontius. 610.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Vade prius, inquit Ioannes, reconciliare fratri tuo, & tunc veniens immemor malitiæ suscipe immaculata corporis Christi mysteria.

Georgius Presbyter. 620.

In vita Theodori Archimandritæ: Ingressus Theodorus in oppidum, iussit vt adolescens, qui oris titubantia prope mutus & elinguis erat, se in Ecclesiam sequeretur, & cùm diuina mysteria distribuisset, præcepit vt adolescens accederet, & pro illo precatus Deum ter insufflauit: cumque illum signo crucis obsignasset, sanctum Christi corpus impertiuit: In nomine, inquiens, Domini nostri Iesu Christi loquere: & Dei gratia statim locutus est: Amen.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

In vita Mariæ Aegyptiacæ: Dominica, quam primam ieiuniorum hebdomadam nominari mos est, agebantur pro consuetudine diuina Sacramēta, & vnusquisque particeps efficiebatur viuifici & intemerati corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi.

Maximus Monachus. 640.

Citatur à Græcis Responsione 1 ad Claudium Cardinalem Guisianū.

In expositione Liturgiæ: Vbi sacrosanctum & omnipotentē Dei Spiritū receperint, panis quidem in pretiosum & sanctum corpus eius mutatur: vinum verò in ipsum sanguinem eius sanctum & immaculatum.

Concilium Sextum Constantinop. 680.

Act. 8. Ita quippe accedimus ad benedictiones arcanas, & sanctificamur, participes effecti tam sanctæ carnis, quàm pretiosi sanguinis Christi omnium nostrorum Saluatoris: & non vt communem carnem suscipimus, absit: neque iterum vt viri sanctificati, & copulati Verbo, per vnitatem dignitatis, siue vt diuinam inhabitationem habentis, sed sicut verè viuificatricem, vt propriam eiusdem Verbi.

Concilium Trullense. 710.

Can. 26. Presbyter per ignorantiam illicitis nuptijs implicatus, nec publicè, nec priuatim benedicat, nec Christi corpus alijs distribuat, nec aliquod aliud ministerium obeat.

Canone 102. Corpus Christi & templum hominem ad imaginem Dei creatum diuinus Apostolus magna voce appellat. Omnē ergo sensibilem creaturam superans is, qui salutari passione cælestem dignitatem est assecutus, Christum bibens vel comedens, æternę vitæ adaptatur, animam & corpus diuinæ gratiæ participatione sanctificans. Quare si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat communio, manus in crucis formam figurans, sic accedat, & gratiæ communionem accipiat.

Germanus Patriarcha Constantinop. 725.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam Victimam sacrificatis; quòd viuas passiones Christi annūtietis, &c. Ipse dixit: *Hoc est corpus meum, hic sanguis meus:* Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersæ Ecclesiæ, hoc facere: *Hoc* enim (ait) *facite in meam cōmemorationē.* Nō sanè id facere iussisset, nisi vim inducturus fuisset, vt id facere liceret. Et quæ est deprecatio? Spiritus sanctus, virtus quę ex alto, Apostolos armauit, vt eis à Domino dictum fuerat: *Sedete in vrbe Hierusalem, donec induamini virtute ex alto.* Hoc opus, est eius ingressus: non enim semel egressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum & erit in perpetuum, & in æuum hoc, per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit: ac non sanctum Spiritum duntaxat misit Dominus noster, vt maneat nobiscum; sed & ipse pollicitus est se mansurum nobiscum, *vsque ad consummationem seculi.* At Paracletus incōspicuus adest, quia ipse corpus non gestauit: Dominus verò conspicitur, & tangi se patitur per tremenda & sacra mysteria; vt qui nostram naturam acceperit, eamque gestet in secula. Hæc sacerdotij virtus, hic sacerdos: non enim semel cùm se obtulerit, & sacrificārit, sacerdotio defunctus est; sed hoc perpetuò nostrum ministerij munus obit; quo & aduocatus est pro nobis apud Deum per æuum. Propterea nulla fidelibus de sanctificatione Donorum dubitatio superest, neque de alijs Sacramentis, an secundùm propositum & preces sacerdotum compleantur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 4. Orthodoxæ fidei cap. 14. Quamobrem si sermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcunque voluit fecit: si dixit, *Fiat lux, & facta est lux: Fiat firmamentum, & factum est:* si *verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum:* Gen. 1. Psal. 32.
si cęlum, atque terra, aqua item, & ignis, & aër, & omne eorum ornamentum, Domini verbo completum & absolutum est, atque hoc etiam nobilissimū animal, quod homo nuncupatur: si ipsemet Deus Verbū, posteaquam ita voluntas ipsius tulit, homo factus est, atque ex puris & immaculatis sanctę ac semp. Virginis sanguinibus carnē sibi ipsi sine semine condidit, quid tandem afferri potest, quin ex pane corpus suū, ex vino & aqua sanguinē suum efficere queat? Dixit antiquitus: *Producat terra herbam virentem:* atque ea etiamnum orto imbre fœtus suos producit diuino præcepto impulsa, ac roborata. Dixit Deus: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. &: Hoc facite in meam commemorationem:* atque omnipotenti ipsius præcepto, donec ipse veniat, hoc efficitur, (his enim verbis vsus est: *Donec veniat,*) ac pluuia huic nouæ segeti existit sancti Spiritus vis inumbrans. Quēadmodum enim quicquid Deus fecit, id sancti Spiritus opera fecit: eodem modo nunc quoque Spiritus operatio ea, quæ naturam superant, efficit, quæque nisi sola fide capi & intelligi nequeunt. *Quo tandem modo mihi fiet istud?* aiebat sancta Virgo: *Quoniā virum non cognosco.* Respondet Archangelus Gabriel: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Tu quoque nūc quæris, quomodo panis corpus Christi, & vinum cum aqua coniunctum sanguis Christi fiat? Tibi item respondeo: Spiritus sanctus superuenit, eaque efficit, quæ orationis facultatem, & mentis intelligentiam excedunt. Panis porrò, & vinum eam ob causam adhibentur, quia Deo nota & explorata est humana imbecillitas, quippe quę vt plurimū ea, quæ consuetudine minimè trita sunt, grauiter ferat & auersetur. Quo fit vt ille, pro ea, qua vti solet erga nos, indulgentia, per ea, quæ naturę vsitata ac familiaria sunt, ea, quę naturam superant, efficiat. Et quemadmodum ipse, quoniam in hominum more positum est, vt aqua lauentur, & oleo vngantur, idcirco in baptismo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulauit, fecitque illud lauacrum regenerationis: eodem modo, quoniam ita fert hominum vsus atque consuetudo, vt panem edant, vinumque & aquam bibant, idcirco diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eaque corpus

Gen. 1. Matt. 26. Lucæ 1.

& sanguinem suũ fecit, vt per vsitata naturæque consentanea ad ea, quæ supra naturam sunt, assurgamus. Sanè corpus diuinitati verè vnitum est illud corpus, quod ex sancta Virgine ortum est: non quod assumptum illud corpus è cælo descenderit, sed quia panis ipse & vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur. Quòd si quo pacto id fiat, requiris, sat tibi sit audire, quod per sanctum Spiritum id fiat, quemadmodum & ex sancta Dei Matre per Spiritum sanctum Dominus sibi ipsi & in seipso carnem condidit. Nec quicquam amplius nobis perspectum & exploratum est, quàm quòd verbum Dei verum est & efficax atque omnipotens: Nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quòd quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum in comedentis & bibentis corpus & sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt, atque à priore ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis ac vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem & aduentum mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnum & idem. Nec verò panis & vinum corporis Christi figura sunt (absit enim hoc:) verũ ipsummet Domini corpus diuinitate affectum: quippe cũ Dominus ipse dixerit: *Hoc est* non corporis signum, sed *corpus*: nec sanguinis signum, sed *sanguis*.

In historia Barlaam cap. 19. Ab omni labe pura Christi mysteria accipe, certissimè credens, Dei nostri corpus & sanguinem esse, quæ hominibus fide dignis prædictis ad peccatorum veniam dono dedit. Christus enim ea nocte, qua tradebatur, testamentum nouum discipulis suis & Apostolis, ac per eos omnibus, qui in ipsum credituri erant, in hæc verba sanxit: *Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum.* Eodemque modo sumptum calicem ipsis porrexit, dicens: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem.* 1. Cor. 2.
Ipse igitur Dei sermo viuus & efficax, atque sua virtute nihil non efficiens, per diuinum & sacrosanctum sermonem, ac Spiritus sancti aduentum, ex oblationis pane & vino corpus suum ac sanguinem efficit, atque immutat: & iis, à quibus cupido animo percipitur, sanctitatem & lucem affert.

Cosmas Hierosolymitanus. 740.

Hymno 6. de magna Feria quinta: Dominus ens omnium & conditor Deus, fabricatum impassibilis mendicans tibi ipsi vniuisti, & Pascha quibus debebas mori ipse ens, teipsum præposuisti, manducate clamans corpus meum, & fide firmabimini.

Liberatorium omnis mortalis generis proprium, ô bone, tuos discipulos bibere fecisti, lætitiç calice impleto: ipse enim teipsum sacrificabas, bibite clamans sanguinem meum, & fide firmabimini, &c.

Legis amicitiæ infamis Iscariota opinione oblitus, quos lauit præparauit in proditionem pedes, & tuum comedens panem (corpus diuinum) eleuauit supplantantium in te Christe, & clamare non intellexit Dominum laudate opera, & superexaltate ipsum per secula,

Capiebat redemptorium peccati corpus stultus, & corpus fusum pro mundo diuinum, sec non venerabatur bibens, quod vendebat pretio.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 1. Nazianzeni: Per externum sacrificium illud, quod per panem ac vinum peragitur, intelligit, quç quidem in sacra mensa proposita, per ineffabilem quandam omnipotentis Dei vim & facultatem in Christi corpus ac sanguinem verè cõmutantur. Etenim ne carnem & sanguinem, in sanctis Ecclesiarum mensis proposita, conspicientes, horrorem concipiamus, idcirco Deus ad infirmitatem nostram se demittens, propositis rebus viuificam vim immittit, atque ea ad carnis suæ operationem transfert. Nec verò, quin hoc verum sit, vllo pacto ambige, cùm ipse apertè dicat: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus.* Quin potius Saluatoris sermonem fide accipe: Nam cũ verus sit, minimè mentitur.

In Orationem 4. Incruentam victimam panem & vinum dixit, quæ per arcanam quandam atque omni sermone præstantiorem facultatem in Christi corpus verè commutantur: quibus perceptis, viuificam & sanctificatricem Christi virtutem suscipimus.

Concilium Nicænum Secundum. 790.

Actione 6. Legas quousque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verùm ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam Patribus piè sanè visum est, ἀντίτυπον, hoc est, exemplar similis formç nominare. Quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arianæ infamiæ expugnator clarus. Item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator, qui apertam & plenam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur. Hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: *Edite meum panem, & bibite vinum, quod commiscui vobis:* hîc, inquit, per panem & vinum antitypa membrorum corporalium Christi prædicat. Prou. 9.
Ille verò, ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscunt, in precatione diuinç Anaphoræ sic alicubi legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes antitypa sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps sequuntur sententiam Patris amplius confirmant, quòd ante sanctificationem antitypa vocauerit, post consecratonem autem corpus Domini & sanguinem Christi, atque ita esse creduntur.

Ignatius Nicænus. 820.

In vita S. Tarasij: Tarasium moderatus amictus reddebat splendidum, & legali holocausto erant sacratiora, quæ ab illo offerebantur, vt qui Agnum, qui tollit peccata mundi, Christum sacrificaret sacris inuocationibus, & fidelium distribueret manibus, & omnes aspergeret pretioso illo sanguine, quem ostendens dabat ad debitorum animæ solutionem.

Constantinus Tyus. 860.

Oratione in S. Euphemiam: In arca autem diuina fuerat ara collocata, quæ subter sanctissimas habebat Reliquias: super eam autem peragebatur intemerati corporis & sanguinis Domini nostri Christi Dei incruentum mysterium.

Photius Constantinopolitanus. 870.

Ad prioris ad Corinth. cap. 11. Quid est panis? Corpus Christi. Quid autem efficiuntur hi, qui participant? Corpus sanè Christi. Nam participantes corpus Christi, nos quoque illud efficimur. Quoniam vnus panis est Christus.

Theophylactus. 900.

In Matth.

In Matth. cap. 26. Dicens: *Hoc est corpus meum,* ostendit, quòd ipsum corpus Domini est panis, qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit: Hoc est figura, sed: *Hoc est corpus meum.* Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideo panis quidem apparet, sed reuera caro est. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: *Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

In Marci cap. 14. Cùm benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod nos etiam facimus, preces adiungendo. *Hoc est corpus meum, hoc,* inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Non dixit, figura est carnis meæ, sed *caro mea est.* Et quomodo, inquis, caro non videtur? ô homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt, quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem videntes, non ferremus, sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus nostræ infirmitati condescendēs, speciem quidē panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat.

In Ioannis cap. 6. Attende autem, quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: *Panis, quem ego dabo,* figura est carnis: sed, *caro mea est.* Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti Spiritus in carnem Domini. Et ne quem conturbet, quòd credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodo (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga communionem. Nunc aūt condescendente Domino nostrę infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Theoctistis capite 13. Cùm essem (*inquit venator Euboicus*) nauigaturus ad venationem, accepta in pyxide parte diuinæ carnis Domini, eam tuli ab beatam Theoctisten. Cùm venissem autem in insulam, & declinâssem in ædem Dei Matris, eam non offendi: an autem adesset, & lateret, quoniam mecum ascenderant quidam ex socijs: an verò abesset, nescio. Hoc tantùm scio, me eam non offendisse. Atque alij quidem profecti sunt in syluā venaturi: ego aūt clam reuersus sum in templum, & protinus sacrosancta mulier (*Theoctistes*) apparuit, induta tunica, quam à me prius acceperat. Cùm autem in terram me proiecissem, accurrit, & cum lachrymis dixit eminus: Nequaquam hoc facias, ô homo, diuinum donum afferens: ne vras miseram, diuina dedecore afficiens. Me itaque tunica apprehensum erexit: ego autem eduxi è sinu meo pyxidem cum carne Domini. Cùm autem illa in terram cecidisset, diuinum donum accepit, & lamentationibus ac lachrymis terram rigans, dixit: *Nunc dimittis* ancillam tuam *Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Quoniam remissionem peccatorum in manibus accepi. Nunc abibo, quò tua me iubet potentia.

OEcumenius. 1050.

Ad prioris ad Corinth. cap. 11. Pro sanguine irrationalium Dominus proprium dat sanguinem, vt ostendat vetus Testamentum antea hoc delineasse.

Euthymius. 1080.

Ad Matthæi cap. 26. Vt vetus Testamentum hostias & sanguinem habebat, ita sanè & nouum, corpus videlicet & sanguinem Domini. Non dixit, hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei: sed: Hæc sunt corpus meum, & sanguis meus. Oportet ergo non ad naturam eorum, quæ proponuntur, aspicere; sed ad virtutem eorū. Quemadmodum enim super naturaliter assumptā carnem deificauit: (si ita loqui liceat,) ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum, & in ipsum pretiosum sanguinem suum, & in gratiam ipsorum.

Michael Glycas. 1100.

Parte 3. Annalium: Et quidem ante discipulos ipsemet proprium corpus, & sanguinem participauit. Quamobrem istud? ne scilicet rursum discipuli perturbarentur, quemadmodum ante acciderat, cùm Christum dicentem audiuissent: *Nisi comederitis carnem Filij hominis, & sanguinem eius biberitis, vitam in vobis nullam habebitis.* Quo quidem tempore ab eo recedentes, non amplius cum ipso ambulabant. Quamobrem ne rursus eiusmodi quiddam ipsis accideret, vt qui carnem comesturi & bibituri sanguinem essent: primus ipse carnem suam degustauit, vt qui citra omnem vacillationem & ipsos hisce rebus saturare vellet. Itaque, ceu dictum est, corpus & sanguinem proprium cum ipsis communicat, hęc verba subijciens: *Hoc in mei recordationem facite.*

Nicolaus Methonensis. 1130.

Oratione de Eucharistia: Mysticam hanc & incruentam consecrationem, qua panem & calicem consecratos in corpus & sanguinem Domini trāsmutari credimus, à quonam principium accepisse dicas? nonne ab ipso Deo & Seruatore nostro Iesu Christo, quemadmodum nos sacra docent Euangelia? Prorsus ab eo, &c. Quid hæsitas? quid omnipotenti impotentiam attribuis? Nonne ipse est, qui ex nihilo omnia vt essent fecit? vnus trium personarum diuinitatis; qui postremis temporibus incarnatus est, & panem in suum corpus transmutari iussit? Quid requiris causam & ordinem naturæ panis trāsmutationis in Christi corpus; & aquæ viniq́ue in sanguinem; cùm supra naturam, rationem, mentem, & cogitationem, ex Virgine sit natus? Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in cælos eius assumptionem, & alia Christi miracula supra naturam, mentem, & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quòd Christum non Deum verum ac Filium Dei confiteris, sed Arrianismum, vel potius Iudaismum recipis. At fortassis dubitas minimeq́ue credis, quòd non videas carnem & sanguinem, sed panem & vinum. Qua de re scias oportet, tu qui ingrato iniquoq́ animo erga beneficium affectus es, Deum, qui omnia nouit, cùm humanissimus sit, prouidè hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem se demittens, ne auersarētur multi arrhabonem æternę vitæ, & ægrè ferrent, carnem & sanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ consuetis hoc fieri voluit, ijs suam diuinitatem coniungens, cùm dixit: *Hoc est corpus meū,* &: *Hic est sanguis meus,* Et: *Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes in remissionem peccatorum:* & rursum: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita:* Et: *Nisi mandu-*

manducetis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Hoc facite in meam commemorationem. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, viuũ, siue corpus Christi, quod perfectũ etiã post passionẽ permãsit & integrũ, (neque enim os eius contritũ est,) & à diuina vita inseparabile planè, quale ipse primus noster ac magnus Põtifex & sacrificus victimaque suis ipsius discipulis tradidit: ijque denuò, qui ab initio suis ipsi oculis Verbum intuiti sunt, eique ministrârunt, Catholicę Ecclesiæ ab extremis ad extremos vsque orbis terrarum limites tradiderũt, &c. Quòd si is, qui per se in aliquod humanorum vitiorum delapsus est, & indiscretè accessit, vt indignè communicans, tanta mulctatur condemnatione: qui in ipsam consecrationem peccat, & immediatè ipsum Dominicum contumelijs afficit corpus, atque negat, traditionemque abrogat, & auctorem, qui tradidit, conculcat, quanam fuerit, & quanto magis deteriori ac maiori dignus tum accusatione, tum supplicio? Horrorene plena sunt ea dicta? Reliquumne est vllum noui facinoris, preuaricationis, impietatis genus, quod ad hanc sceleris audaciam accedere possit? Verùm libera, ô Domine, per tuam misericordiam ab hac impostura & dementia omnes eos, qui non rectè confitentur, quem consecramus panem & vinum, corpus perfectum & sanguinem pretiosum esse Christi tui.

Cyrus Theodorus Prodromus. 1200.

Tetrasticho in S. Basilium, quomodo incredulo Hebræo carnem & sanguinem esse panem & vinum, quæ apud nos sacrificantur, persuaserit:

O cultor vmbrarum, caue rem vmbratilem
Nostrum sacrificium putes: Panem vides,
Purissimus tamen Agnus est: vinum vides,
Illud quidem est calens cruor: Propius vide.

In eundem:

Intuitus panem, & nigrum in cratere Lyæum,
Riserat Hebræus sacra mystica Christicolarum.
Hoc vbi Basilius persenserat, vtraque edenda
Porrigit: illa statim cruor & caro versa resultant.

Nicetas Choniates. 1200.

De gestis Alexij Angeli: Cùm in quæstione esset, vtrum Christi corpus post perceptionem incorruptibile sit, quale post passionẽ & resurrectionem fuit, an corruptibile, vt ante passionem: alij dicebant, incorruptibile esse, quòd diuinorum mysteriorum perceptio confessio sit, & recordatio quædam Domini propter nos mortui & rediuiui, vt magnus in Theologia Cyrillus tradit: quam partem quisque acceperit, ab eo Christum integrum percipi, quem Thomas palparit, eumque comedi post resurrectionẽ, vt Ioannes Chrysostomus affirmat, his verbis: *O rem miram!* qui ad dexteram Patris sedet, in nostrûm peccatorũ manibus inuenitur. Item: Quamcunque partem acceperis, eum totum accipis, qui à Thoma palpatus est. Et alio loco: Floruit in Lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, comeditur post resurrectionem. Neque enim aliud id est, quod percipitur, quàm illud corpus, quod morte superata vitam nostram auspicatum est. Vt enim parum fermenti totam massam fermentat, & sibi similem & parem reddit, vt D. Apostolus ait: sic immortale factum Dei corpus, cùm in nostro corpore fuerit, totum id in se commutat & transfert, &c.

Samonas Gazæus. 1229.

Disputatione de Eucharistia: Sacerdos panem super mensam sanctam deponit, pariter & vinum, & comprecando inuocatione sancta Spiritus sanctus descendit, & superuenit in ea, quæ sunt proposita, & igne suæ diuinitatis in corpus & sanguinem Christi panem & vinum commutat, non minus quàm iecur alimentum in corpus cuiusdam hominis.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia cap.1. Sanctæ sacrorum mysteriorum celebrationis opus & effectus quidem est, donorum in diuinum corpus & sanguinem mutatio. Finis autem, vt fideles per ipsa sanctificentur, peccatorum remissione, & regni cælorum hęreditate simul accepta.

Cap. 16. Pretiosa dona in ipsum Dominicum corpus mutantur, quod resurrexit, quod cælos ascendit.

Cap. 27. Deinde procedit sacerdos, & orat, & supplicat, diuinas illas voces ipsius Vnigeniti Seruatoris nostri etiam in donis propositis applicãs, vt suscepto eius sanctissimo & omnipotente Spiritu, conuertatur quidem panis in ipsum pretiosum & sanctum eius corpus & sanguinem. Hæc cùm orauit, & dixit, vniuersum sacrificium peractum & perfectum est, & dona sunt sanctificata, & hostia integra & perfecta effecta est, & magna hostia, & victima, quæ pro mundo mactata est, supra sacram mensam sita cernitur: Panis enim non amplius figura Dominici corporis, neque donum ferens imaginem veri doni, neque ferens aliquam descriptionẽm ipsius Seruatoris passionum, tamquam in tabula: sed ipsum verum donum, ipsum sanctissimum corpus Domini, quod omnia illa verè suscepit, probra, contumelias, vibices, quod crucifixum, quod interfectũ, quod sub Pontio Pilato pulchrum testimonium confessum est, &c. similiter & vinum ipse sanguis, qui exilijt occiso corpore: hoc corpus, & sanguis, qui ex Spiritu sancto constitutus est, natus ex Maria Virgine.

Georgius Pachymerius. 1290.

In caput 3. de Ecclesiastica Hierarchia Dionysij: Ipse Pontifex ad illa prototypa ipsum Domini venerabile corpus & sanguinem adducit, credẽs quòd ea, quæ proposita sunt, in ipsum corpus & sanguinem conuertantur, virtute sancti & omnipotentis Spiritus.

Nicephorus Callistus. 1300.

Eccles. Hist. lib. 1. cap. 28. Cum verò rursum discubuisset Christus, mysticum tradidit sacrificium horrendorum simul & viuificorũ nostrorum mysteriorum pane fermentato, & vino ex vite expresso. Eaque cum per gratiarum actionem & sanctificationem benedixisset, discipulis dedit: & cùm verè corpus & sanguinem suum esse, quasi fide sua interposita, confirmasset: accipere & participare eos illa, quippe nulla re à diuina carne sua discrepantia, (κατά μηδὲν τῆς αὐτοῦ θείας σαρκός διαφέροντα,) iussit: atque id, ad eũdem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad synceram euidentemque sui memoriã, per manus tradidit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De sacrificio maxymo sectione 4. Audis quid hoc significat, ad aliam mensam formidabilissimam? quia carnea illa illius mensæ erant, hæc spiritualia; illa visibilia, hæc inuisibilia, & intemerata mysteria, quamquam sacerdotum manibus propter summam eius bonitatem tractentur, & quia illa non mysteria, sed figurę tantùm: quia id erat tantùm, quod oculis cernebatur; hęc verò mysteria, non figura, sed ipsa veritas: & quia aliud est visibilis species, aliud quod per eam intelligitur: nam in visibili pane verum Christi corpus continetur, quod Angeli tantùm vident, & venerantur, icirco formidabilissima, & alia mensa dicitur; non

[illegible]

[illegible] 1450.

[illegible] Apostolis, & [illegible] myste[illegible] accepimus, apud eorum [illegible] Dominicis verba [illegible] Eucharistiæ do[illegible] ipsum Dominicum corpus & sangui[illegible] transmutari [illegible] prius recitatur ver[illegible] omnes [illegible] & nos [illegible] me[illegible] tum [illegible], vim potentiam[illegible] facultat[illegible] in [illegible] dona ad trans[illegible] quæ [illegible] sequitur postea, ora[illegible] sacer[illegible] reipsa trans[illegible] in ipsum [illegible] pon illud [illegible] Dominicum.

[illegible] 1460.

[illegible] impossibi[illegible] Dominica [illegible] Eucharistiæ [illegible] & luce cla[illegible] est, quem lateat, [illegible] panis & vini in corpus & sangui[illegible] Christi in instanti [illegible] humana [illegible] opus est, & [illegible] hujus Sacramenti esti[illegible] instar ipsius Sacramenti, eximiæ [illegible] virtut[illegible]. Christi verò diui[illegible] nihil efficacius esse [illegible]. Quamobrem fateri necesse est, Dominicis [illegible] verbis, & nullis alijs, diui[illegible] conficere posse. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam confici posse negauerit quispiam, &c. Atqui panis & vini in corpus & sanguinem [illegible] non poten[illegible] tium [illegible], sed [illegible], qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tanquam per in[illegible] strumentum quoddam, efficitur. [illegible] non orationis [illegible], sed [illegible] propriis suis verbis, à sacerdote pro[illegible] panem & vinum in proprium corpus trans[illegible] &c. [illegible] corpus & sanguinem [illegible], quam quibusuis [illegible] Patris ac Spiri[illegible] hoc diuino opere transub[illegible] corpus & sa[illegible] credi.

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1557.

[illegible] Christi [illegible]

[illegible] Patriarchæ [illegible]

[illegible] 1583.

In Profess[illegible] Credimus quoque [illegible] baptismo, & in sacrificium, quod est corpus & sanguis Christi.

Græci Veneti. 1570

Responsione ad Claudium [illegible] Quæstione 1. Credimus, ac confitemur, panem in Christi corpus, ac simili ratione vinum in Christi sanguinem ita mutari, vt neque panis, neque substantiæ ipsius accidentia maneant; sed in diuinā substantiā transelementent[illegible] di quo magis illius Patris Chrysostomi testimonium, cuius extant verba in Euangelij per Matthæum memoriæ proditi [illegible] capit. audito. Cum Christus ait: *Hoc est corpus meum*, [illegible] quam [illegible] non signum, sed ipsum Domini corpus esse demonstrat. Non [illegible] *Hoc est corpus meum.* [illegible] sit mutatio, tamen [illegible] atur.

Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus. 1580.

Responso 1. cap 17. de vsu Sacrament[illegible] Qui operationis sanctorum mysteriorum proprium opus hoc statuunt, vt Dona (intellige panem & vinum) in diuinum Christi corpus transmutentur: finem verò hunc, vt fideles ijs sanctificentur, nos tales beatos prædicamus, &c. Donorum consecratio, ipsa sacrificatio mortem eius annunciat, & resurrectionem, & assumptionem, quia honorabilia hæc dona in ipsum Domini [illegible] transmutantur corpus, quod hæc omnia [illegible], scilicet quod crucifixum fuit, quod [illegible], quod in cęlos ascendit, &c. Quam [illegible] cet, nihil nisi panis est, [illegible] Dei. Postea autem verus panis fit, & [illegible] mutatur: cuius rei ratio & modus [illegible], nullo ore humano explicari [illegible]. [illegible] à nobis quidem oblatio [illegible] sacrificium, specierumque [illegible] corpus & sanguinem Domini [illegible] dam ratione Deus sua gratia [illegible] perfectionemque adiungit, [illegible] entium [illegible] Eucharistia, & rationalis cultus [illegible] seu ritus [illegible] verborum [illegible] Eucha[illegible].

[illegible]

[illegible]
Euchar[illegible] Sacram[illegible]

ASSERVNT PATRES LATINI

A[illegible] Pap[illegible]. [illegible]

E[illegible]stola [illegible] tractatores à [illegible] personis [illegible] sed ipse p[illegible] templo [illegible].

Alexander Papa. 110.

Epistola [illegible] In sacramentorũ quoque oblationibus, quę inter Missarum solennia Domino offeruntur passio Domini miscéda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur.

P[illegible] Papa. 150.

Apud Burchardum, libro [illegible] *capite* [illegible] *apud Iuonem in Decreto* [illegible] *& Gratianum de Consecrat. dist.* [illegible]. Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corradatur, & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap. 6. *Panem nostrum quotidianum da nobis* [illegible], spiritaliter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Christus, & vita panis. *Ego sum*, inquit, *panis vitæ.* Et paulo supra: *Panis est Sermo Dei viui, qui descendit* [illegible]. Tum quod & corpus eius in pane censetur: *Hoc est corpus meum.* Itaque petendo panẽ quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius.

Cap. [illegible] Similiter de stationum diebus, non putant plerique [illegible] orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotũ Deo obsequium Eucharistia [illegible], an magis Deo obligat? Nonne [illegible] statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini, & reseruato vtrumque [illegible], & participatio sacrificij, & executio [illegible].

[illegible] Caro abluitur, vt anima [illegible] caro [illegible], vt anima [illegible] caro [illegible] vt & anima [illegible]

[illegible]

[illegible] assistunt [illegible] corpus [illegible] Caro [illegible] talem, hunc panem [illegible] panem corporis [illegible] rebat veritatis, ergo panem [illegible] nobis. Faciebat ad [illegible] nis crucifigeretur. Cur autem panem [illegible] um appellat, & non magis peponem [illegible] cibum cordis loco h[illegible] fuisse istam figuram corporis Christi [illegible] per Hieremiam [illegible] *tum, dicentes:* [illegible] scilicet crucem in corpus eius [illegible] nator antiquitatum [illegible] casse panem, [illegible] cant panem. Sic & in calice [illegible] tum constituens, sanguinis [illegible] substantiam corporis confirmauit [illegible] corporis sanguis [illegible] manifestius Genesis in bened[illegible] ius tribu carnis censor Christi [illegible] tunc Christum in [illegible] *in vino* [illegible] stolam & amictum carnem [illegible] num sanguinem. Ita & nunc sanguinem [illegible] vino consecrauit, qui tunc vinum in [illegible] gurauit.

Libro 4. Carminum aduersus Marc[illegible] pite 1.

Atque sacerdotes [illegible]
Ipse Patris [illegible]

Libro 5 cap. 8.

Accepitque panem [illegible]
Corpus [illegible]
Pro vobis [illegible]
[illegible] *panem* [illegible]
[illegible] *corpus* [illegible]
[illegible]
[illegible]

Pontianus Papa. [illegible]

Epistola 1. Sacerdotes propriorem [illegible] conficiunt, & populo tradunt.

Cyprianus. 250.

Epistola 54. At verò nunc [illegible] tibus pax necessaria [illegible] communicatio [illegible] & hortantes [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] tractus est. [illegible] & integris vulneratus miratur [illegible] quòd [illegible] Domini corpus inquinatis manibus [illegible] polluto Domini sanguine [illegible] sacrilegus irascitur.

[illegible] Panis iste, quem Dominus di[illegible] porrigebat, non effigie, sed natura muta[illegible] omnipotentia Verbi factus est caro: & sicut in [illegible] Christi humanitas videbatur, & latebat [illegible] ita Sacramento visibili ineffabiliter di[illegible] essentia, vt esset religioni circa Sa[illegible] [illegible] & ad veritatem, cuius corpus & sanguis Sacramenta [illegible], sincerior pateret ac[illegible] vsque ad par[illegible]ionem Spiritus.

Concilium Arelatense Secundum 320.

[illegible] In secretario Diacono inter Presby[illegible] non liceat, vel corpus Christi præsen[illegible] Presbytero tradere non præsumat. Quod si [illegible], ab officio Diaconatus abscedat.

Iuuencus. 330.

[illegible]

[illegible] dedit, palmis sibi frangere panem,
[illegible] tradit [illegible]
[illegible] proprium se tradere corpus.
[illegible] Dominus [illegible]
[illegible] potumq. [illegible]
[illegible] cruorem
[illegible] populi [illegible]
[illegible]

[illegible] Afer. 350.

[illegible] ergo [illegible] vitam [illegible] substātia. Etenim [illegible] accipimus corpus Christi est, ipse autem [illegible], quærimus [illegible] diutiæ [illegible] illo corporaliter habitent.

Iulius Firmicus Maternus. 350.

[illegible] Christi im[illegible] m bibimus, nostro sanguini [illegible] est.

Hilarius 350.

[illegible] verè [illegible] *carne factum est*, & nos [illegible] Dominico sumimus, quo[illegible] maneri in nobis [illegible] nostræ [illegible] [illegible] & [illegible]

[illegible]

[illegible]

Ambrosius 370.

[illegible] quod Christi corpus accipimus [illegible] probemus [illegible] non hoc esse quod natura formauit [illegible] quod benedictio consecrauit: maioremq. vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens, &c. *[illegible] alia mira [illegible] narrauit Moyses, Helias, & Heliseus, considera.* Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam cōuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentū illud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantū valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorū? De totius mundi operibus legisti: *Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.* Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas, &c. Ipse clamat Dominus Iesus: *Hoc est corpus meum.* Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post cōsecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verū est. quod os loquitur, mens interna fateatur, &c. Liquet, quòd præter naturæ ordinem Virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine?

Libro [illegible] cap. 4. Tu forte dicis: Meus panis est vsitatus [illegible] verba Sacramētorum [illegible] de pane fit caro Christi. [illegible] quomodo [illegible] Consecratione [illegible] est, & [illegible] qua omnia, quæ dicimus [illegible] tione petimus [illegible] ris: vbi venitur [illegible] mentum, iam non [illegible] vtitur sermonibus [illegible] conficit Sacramentum [illegible] Dominus, & [illegible]

[illegible]

[illegible]

militantium. [illegible] sumptum, ita etiam [illegible] sanguinis [illegible] vt nullus horror [illegible] tamen oper[illegible] quia quod accipis, corpus Christi est.

Capit. 5 Antequam consecretur, panis est; vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique [illegible] *Hoc est enim corpus meum.* [illegible] Christi [illegible] vinum & aqua [illegible] Christi [illegible] rata fuerint, [illegible] sanguis [illegible] damus. Ergo vide [illegible] sermo Christi [illegible] Dominus [illegible] umaccipimus & sanguinem. Numquid dubitemus de eius [illegible]?

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Donatistas. Quid tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quò Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus: vnde à multis pignus salutis aeternae, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quae essent de pace condita. *Depone* inquit, *munus tuum ante altare, & prius concordatum fratre tuo, vt possit pro te sacerdos offerre.* Quid enim est altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocari cõsueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitat? &c. Hoc tamê immane facinus [illegible] est, dum fregistis etiam calices [illegible] Christi portatores.

Damasus. 380.

Ep. 3 & 4 ad P[illegible] Episcopum Numidiae: Chorepiscopi [illegible] sacerdotes locum habeant, & ministerio [illegible] terorum contenti sint. Quod verò eis non licet Episcopo praesente, nisi illo iubente, Sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo [illegible] posito populum docere, aut salutare, nec plebem exhortari: quae omnia solis Pontificibus [illegible] ex superioribus, quàm ex [illegible] aut sacris Canonibus [illegible].

Hieronymus. 390.

[illegible] vt de his quicquid [illegible] Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, [illegible] Christiani sumus.

[illegible] mensa [illegible] vt supra [illegible] rum pre[illegible]

[illegible] audiamus pa[illegible] discipulis [illegible] Nec [illegible] Dominus Iesus [illegible]

[illegible]

[illegible] Christi, [illegible]

[illegible]

Ad Marcum [illegible] Christi [illegible]

[illegible]

Ad [illegible] Christi [illegible] corpus & [illegible] tem, inter exemplaria futurorum & [illegible] per exemplaria praefigurabantur.

Ruffinus. 390.

In Psalm. 22 Parasti mensam Dominus [illegible] in Sacramento [illegible] manducandum, & sanguinem suum [illegible]

Gaudentius. 400.

Tractatu 2. de [illegible] per singulas [illegible] arum domos in mysterio panis ac vini [illegible] molatus, viuificat creditus, [illegible] ficat consecratus. Haec agni caro, [illegible] Panis enim, qui de caelo descendit, [illegible] *ego dabo caro mea est, pro seculi vita.* [illegible] specie tum sanguis eius [illegible] in Euangelio dicit. *Ego* [illegible] sanguinem suum esse [illegible] passionis eius offertur. Vnde beatissimus Patriarcha Iacob de Christo prophetauerat, dicens: *[illegible] bit in vino stolam suam:* quippe nostra corpora [illegible] mentum suo proprio erat sanguine [illegible] Ipse igitur naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus [illegible] potest, & promisit: efficit propriū corpus [illegible] de aqua vinū fecit, & de vino sanguinem [illegible] *O altitudo diuitiarum sapientiae* [illegible] *est,* inquit, *Domini:* [illegible] num putes, quod caeleste [illegible] qui transit in illud, & facit [illegible] sanguinem, &c. Quod annunciamus [illegible] quia quod accipis, corpus est illius [illegible] & sanguis est illius sacrae vitis. [illegible] consecratum, & vinum discipulis [illegible] sic ait: *Hoc est corpus meum,* [illegible] Credamus cui credidimus, nescit [illegible] veritas, &c. Non intringamus os [illegible] fidelissimum. *Hoc est corpus meum* [illegible] Si quid autem superfuerit [illegible] cuiusque sensu, quod [illegible] rit, ardore fidei co[illegible].

Augustinus. 420.

Libro 3. de Trinitate cap. [illegible] Nec linguas [illegible] eius, nec membra [illegible] fecit sonos linguarum [illegible] conscriptas pelliculas, corpus Christi [illegible]

[illegible]

batur, quis nouit hominum? ſicut infantes non nouerint quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vſum religionis aſſumatur. Et ſi nunquam diſcant experimento, vel ſuo, vel aliorum, & nunquam illam ſpeciem rerum videant, niſi inter celebrationes Sacramentorum, cùm offertur & datur, dicaturq́ue illis auctoritate grauiſſima, cuius corpus & ſanguis ſit, nihil aliud credent, niſi omnino in illa ſpecie Dominum oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo, liquorem illum omninò fluxiſſe.

Contra aduerſarium Legis & Prophetarum lib. 2. ca. 9 Mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum carnem ſuam nobis manducandam, bibendumq́ue ſanguinem dantem fideli corde atque ore ſuſcipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere; & humanum ſanguinem potare, quàm fundere.

Cōtra literas Petiliani lib. 2. cap. 37. Aliud eſt Paſcha, quod adhuc illi Iudæi de oue celebrant, aliud autem, quod nos in corpore & ſanguine Domini accipimus.

Ad Pſal. 33. Concione 1. Ferebatur Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus
Matt. 26. ſuum, ait: *Hoc eſt corpus meum.* Ferebat enim illud in manibus ſuis.

Sermone ad Neophytos: Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod manauit de latere Chriſti. *Citant Paſchaſius epiſt. ad Frudegardum, Iuo epiſt. 284.*

Libro Sententiarum Proſperi, citante Gratiano diſt. 2. de conſecratione: Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: ſacrificiū Eccleſiæ duobus modis confici, duobus conſtare, viſibili elementorū ſpecie, & inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine: & Sacramento, & re Sacramenti, id eſt, corpore Chriſti: ſicut Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine, cùm ipſe Chriſtus verus ſit Deus, & verus ſit homo: quia omnis res illarum rerū naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, Sacramento & re Sacramēti, id eſt, corpore Chriſti. Eſt igitur Sacramentum & res Sacramenti corpus Chriſti. Item caro eius eſt, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus; & ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie & ſapore potamus: caro videlicet, carnis; & ſanguis, eſt Sacramentum ſanguinis: carne & ſanguine vtroque inuiſibili, ſpiritali, intelligibili, ſignatur viſibile Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus & palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & diuina maieſtate.

Apud eundem Proſperum citante Gratiano diſt. eadem: Cùm frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiuſq́ue ſanguinis de latere effuſio deſignatur? Nos autem in ſpecie panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, carnem & ſanguinem honoramus: nec ſimiliter comprehendimus has duas ſpecies, quēadmodum ante conſecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur ante conſecrationem panem eſſe & vinū, quod natura formauit: poſt conſecrationem verò carnem Chriſti & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit.

Maximus Taurinenſis. 430.

Dominica in Ramis Palmarum: Legimus in libris Moſi, de Manna vermiculos procreatos: digna planè & iuſta cōparatio. Siquidem de Manna vermiculus gignitur, & Dominus Chriſtus de Virgine procreatur. Quin potius ipſam Mariam Manna dixerim, quia eſt ſubtilis, ſplendida, ſuauis, & Virgo: quæ velut cælitus veniens, cunctis Eccleſiarum populis cibum dulciorem melle defluxit: quem qui edere ac manducare neglexerit, vitam in ſemetipſo habere non poterit, ſicut ipſe Dominus ait: *Niſi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum ſanguinem, non habebit vitam in ſemetipſo.*

Arnobius Iunior. 440.

Ad Pſal. 4. *A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati ſunt.)* Accipimus frumentum in corpore, vinum in ſanguine, oleum in Chriſmate.

Petrus Chryſologus. 440.

Sermone 31. Tetigit veſtimentum mulier, & curata eſt, & ab antiquo eſt abſoluta languore. Miſeri, qui quotidie corpus Domini tractamus, & ſumimus, & à noſtris vulneribus non curamur. Nō Chriſtus infirmantibus, ſed fides deeſt.

Serm. 34. Audiant Chriſtiani, qui quotidie corpus Chriſti attingunt, quantam de ipſo Chriſti corpore ſumere poſſunt medicinam, quando mulier totā rapuit de ſola Chriſti fimbria ſanitatem.

Serm. 95. Chriſtus corpus ſuum Eccleſiæ tranſmiſit ad menſam, vt eſſet cæleſtis caro manducaturis gentibus ad ſalutem: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quemadmodum autem manduca- Ioan. 6.
tur caro Chriſti, quomodo bibitur & ſanguis eius, norunt illi, qui ſunt Sacramentis cæleſtibus inſtituti.

Eucherius Lugdunenſis. 450.

Homilia 5. de Paſcha: Recedat omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor eſt muneris, ipſe etiam eſt teſtis veritatis. Nam inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo, ſecreta poteſtate conuertit, ita dicēs: *Accipite, & edite: Hoc eſt enim corpus meum:* & ſanctificatione repetita: *Accipite, & bibite: hic eſt ſanguis meus.* Ergo ſicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cælorum, profunda fluctuum, vaſta terrarum: pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis Verbi præcipit virtus, & ſeruit effectus. Nec dubitet quiſquam primarias creaturas nutu potentię, pręſentia maieſtatis in Dominici corporis tranſire poſſe naturam, cùm ipſum hominem videat artificio cęleſtis miſericordię corpus Chriſti effectum. Sicut autem quicunq; qui ad fidē veniens, ante verba baptiſmi adhuc in vinculo eſt veteris debiti: his verò commemoratis mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendę verbis cæleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequam innouatione ſummi numinis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & vini: poſt verba autem Chriſti, corpus & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum autem eſt, ſi ea, quæ verbo creare potuit, poſſit creata conuertere? Imò iam minoris videtur eſſe miraculi, ſi id, quod ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam conditum in melius valeat commutare.

Leo Magnus. 450.

Sermone 6. cap. 2. de ieiunio ſeptimi menſis: Tunc ſacrificij munda eſt oblatio, & miſericordiæ ſancta largitio, quando ij, qui iſta dependunt, quid operentur intelligunt. Nam dicente Domino: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis:* ſic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis. Hoc enim ore ſumitur, quod fide creditur: & fruſtra ab illis *Amen* reſpondetur, à quibus contra id, quod accipitur, diſputatur.

Sermone 7. de paſſione Domini cap. 1. Vt ergo vmbræ cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſeruatio nouo tollitur Sacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem

fanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.

Epistola 23 ad plebem Constantinopolitanam: In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore iacuêre, vt nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter cõmunis Sacramenta fidei teneatur? Quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cælestis cibi in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Sermone 4. de Quadragesima: Manichæi ore indigno corpus Christi accipiunt, sanguinem autem redemptionis omninò haurire detrectant.

Sedulius. 460.

Libro 4. Paschali:

Nec Dominum latuêre doli, scelerisq́; futuri
Prodidit auctorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat. Nam corporis atque
Sanguinis ille sui postquam duo munera sanxit,
Atque cibum potumq́; dedit, quo perpete nunquam
Esuriant sitiantq́; animæ sine labe fideles, &c.
Fonte renascentes membris, & sanguine Christi
Vescimur, atque ideo templum Deitatis habemur.

Claudius Marius Victor. 460.

Libro Commentariorum in Genesim lib. 3.

Melchisedech Rex ille Salem, qui munere tali
Mystica præmisit summi libamina Christi:
Cuius de manibus sumens Ecclesia corpus
Viuificum panem, cælesti pota cruore est.

Hilarius PP. 464.

De Consecrat. dist. 2. Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in Manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur: *Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, inuenit minus.* Non est omninò quãtitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus Sacramenti spiritualis. Exo. 16.

Ibidem: Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.

Saluianus Massiliensis. 480.

Libro 2. ad Ecclesiam toto orbe diffusam: Sed quærit fortasse aliquis, quid sit istud, quòd nunc plus exigit Deus à Christianis per Euangelium, quàm à Iudæis ante per Legem? Aperta est istius rei ratio. Ideo enim maiora nũc Domino nostro soluimus, quia maiora debemus. Iudæi habebant quondam vmbram rerum, nos veritatem: Iudæi fuerunt serui, nos adoptiui: Iudæi manna manducauerũt, nos Christum: Iudæi carnes auium, nos corpus Dei: Iudæi pruinam cæli, nos Deum cæli.

Victor Vticensis. 480.

Libro 1. de persecutione Vandalica: Ariani tempore, quo Sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes, maximo furore corpus Christi & sanguinem pauimento sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt.

Lib. 3 Frater alius, metuẽs ne fidem negaret, clamabat: Noli frater, nõ ita iurauimus Christo. Accusabo te cùm ante thronum eius terribilem venerimus, qui super corpus & sanguinem eius iurauimus, vt pro eo inuicem patiamur.

Vigilius Tridentinus. 480.

Libro 3. contra Eutychen: Christianus populus à Christo, qui est Deus & homo, benedictionis sortitus gratiam, frumenti, vini, & olei est abundantia cumulatus: hoc est, corporis & sanguinis Christi, & Chrismatis eius mysterio consecratus.

Gelasius. 49[illegible].

De Consecratione dist. 2. Comperimus, quòd quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineant: qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diuisio vnius eiusdemq́; mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. 5. de transitu maris Rubri cap. 10.

Ergo agnosce tuum in nobis, Rex Christe, cruorem,
Atque tuos educ Aegyptiæ carcere seruos,
Et quocunque loco sanctus mactabitur Agnus,
Inq́; cibos sanctum porrexerit hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera vindex.
Præterea veterem exutos formamq́;, virumq́;,
In vitæ nouitate tuum fac sumere corpus,
Et sacrum æterni calicis potare cruorem.

Cap. 20.

Sic longæua fuit, sed non damnosa vetustas,
Dum sacrum populo victum candentia Manna
Ferrent, & cæli frugem terrena viderent.
Mystica quæ longè prædiceret ante figura,
Virgineo ex vtero, purum sine semine, Christi
Edendum, nobisq́; aliquando corpus edendum:
Quas caperet pascendus homo, de sede superna
Illabente Deo, sanctis altaribus escas.

Remigius Rhemensis. 500.

Carmine, quod sacro Calici insculpsit, vt refert Hincmarus in eius vita:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
Iniecto, æternus quem fudit vulnere Christus:
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Arator. 540.

Libro 1.

Iura ministerij sacris altaribus apti
In septem secuêre viros, quos vndiq; lectos
Leuitas vocitare placet: quàm splendida cœpit
Ecclesia fulgêre manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & latices cum sanguine porrigat Agni, &c.

Libro 2.

Agnus Christus inest, panis quoq; Christus habetur
De cælo, quod & ipse docet: qui corpore Iesum
Sumpserit, hoste caret: nec iam sua iura Pharao,
Aegyptusq; tenet.

Cassiodorus. 550.

In Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum.*) Cui potest veraciter & euidenter aptari, nisi Domino Saluatori, qui corpus & sanguinem suum in panis & vini erogatione salubriter consecrauit, sicut ipse in Euangelio dicit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, &c. Sed in ista carne & sanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat: ne, sicut dicit Apostolus, *qui Domini corpus indignè manducat, iudicium sibi manducet*: sed viuificatricem substantiam, atq; salutarem, & ipsius Verbi propriam factam, per quam peccatorum remissio, & æternæ vitæ dona præstantur. Ioan. 6. 1 Cor. 11.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 3. Vt Corpus Domini in altari, nõ in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Lib. 1. de gloria Martyrũ cap. 86. Deflemus scelera nostra, & plangimus, cùm nos immundos esse nescimus, & ad ipsum altare Domini accedẽtes audacter, sanctũ corpus eius, & sanguinem, cùm simus actu polluti, potius ad iudicium sumimus, quàm vt veniam consequamur.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 22. in Euangel. Quid sit sanguis Agni, nō iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super vtrumq; postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In vtroque enim poste sanguis Agni est positus, quādo Sacramentum passionis illius, cùm ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, vt imitari illius passionem necdum velit, in vno poste sanguinem posuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est.

Libro 4. Dialogorum cap. 58. Hæc singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem Vnigeniti per mysterium reparat, qui licet *resurgens à mortuis iam non moritur*: tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis, non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionē vnigeniti Filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus & inuisibilibus fieri?

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 1. Officiorum cap. 18. Panis, quem frangimus, corpus Christi est, qui dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.* Vinum autem sanguis eius est. Hæc autem duo sunt visibilia; sanctificata tamen per Spiritum sanctum, in Sacramentum diuini corporis transeunt.

Concilium Hispalense Secundum. 625.

Cap. 7. Chorepiscopis non licet præsente Episcopo Sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere.

Eligius. 640.

Homilia 8. Sicut verè carnē corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo, qui ex Maria Virgine natus est, Iesus Dei Filius est, non quemadmodum alij homines per gratiam, sed natura Filius ex substantia Patris: ita vera est caro, & verus est sanguis eius, quem ad manducandum & potandū in mysterio sumimus, sicut ipse testatur. Et nos, qui verè sub mysterio carnem & sanguinem corporis eius sumimus, per ea naturaliter vnū cum eo efficimur: in quibus manet post cōsecrationem similitudo panis & vini, ne sit cuidam horror cruoris, sed manet in eis gratia redemptionis. De naturali enim in nobis Christi veritate ipse ait: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, &c. Ioan 6.
De veritate carnis & sanguinis eius nullus relictus est ambigendi locus.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Pœnitentiali Rubrica 41. Licet malus sit sacerdos, tamen conficit corpus & sanguinē Christi vt bonus: quia quæ facta sunt, non possunt pollui. Et licet Sacramēta obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.

Concilium Toletanum XII. 686.

Cap. 5. Ergo modis omnibus tenendū est, vt quotiescunq; sacrificans corpus & sanguinē Iesu Christi in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi se participem præbeat.

Beda. 700.

In librum Boetij de Trinitate: Panis fit corpus Christi. Transit enim substantia panis in corpus Christi, non forma, sed potius hæ subsistunt in aëre, vel sine substantia. Si enim hic contingat, quod alibi est impossibile, non est mirum, cùm etiam ipsum corpus Christi ineffabili modo conceptum sit, & tota incarnatio mirabili modo processerit. Dicunt tamen quidam, quòd nihil transit in corpus Christi, & sic exponunt illam auctoritatem. Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate cōmutat, id est, sub ijsdem accidentibus esse facit. Cùm autem quæritur ab ijs, quò deueniat substantia panis, quæ ante sub illis accidentibus fuerat? dicunt illam relabi in primordiali materia, vel perire ex toto. Nō enim habet pro inconuenienti, si creatura pereat transfusione, sicut fit aqua mixtum, per transfusionem scilicet vini & aquæ.

Homil. in Epiphania Domini, ad illa verba Euangelij: *Vidit Ioannes Iesum venientem ad se*, &c. Lauat nos Christus à peccatis nostris quotidie in sanguine suo, cùm eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur, cùm panis & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur: sicq; corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad pernitiem ipsorum funditur & occiditur: sed fidelium ore suam sumitur in salutem. Huius rectè figuram Agnus in Lege Paschalis ostēdit, qui semper populū de Aegyptia seruitute liberans, in memoriam eiusdem liberationis per omnes annos immolatione sua populū eundem sanctificare solebat, donec veniret ipse, cui talis hostia testimonium dabat, oblatusq; Patri pro nobis in hostiā, odoremq; suauitatis, mysterium suę passionis, oblato Agno, in creaturam panis viniq; transferret, Psal. 109.
sacerdos factus in æternum secundùm ordinem Heb. 7.
Melchisedech.

Ad Lucæ cap. 22. Finitis Paschæ veteris solemnijs, quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis agebantur, transijt ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesia frequentare desiderat: vt videlicet pro agni carne vel sanguine suæ carnis sanguinisq; Sacramentum in panis viniq; figura substituēs, ipsum se esse monstraret, *cui iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es* Psal. 109
sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis Officijs cap. 39. de celebratione Missæ: Hoc corpus, hic sanguis, non in spicis, sed in Sacramentis colligitur: & cōsecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Et ille quidem panis, & illud vinum, per se irrationabile est: sed orat sacerdos, vt ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotente Deo consecratus, rationabilis fiat, transeundo in corpus Filij eius, &c. Sicut diuinitas Verbi Dei vna est, quæ totum implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus illud corpus consecretur, non tamen sunt multa corpora Christi, neque multi calices; sed vnum corpus Christi, & vnus sanguis cum eo, quod sumpsit in vtero Virginis, & quod dedit Apostolis. Diuinitas enim Verbi replet illud quod vbiq; est, & coniungit, & facit, vt sicut ipsa vna est, ita coniungatur corpori Christi, & vnum corpus eius sit in veritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plus, siue minus quis inde percipiat, omnes ęqualiter corpus Christi integerrimè sumunt, & generaliter omnes, & specialiter vnusquisque.

Vsuardus. 800.

In Martyrologio 15. Augusti: Romæ via Appia, natale S. Tharsitij Acolyti & Martyris: qui cùm quodam die deferret Christi Corporis Sacramenta, nec vellet ea discutientibus prodere paganis, indignum iudicans porcis prodere margaritas, tam diu est fustibus ac lapidibus maceratus ab eis,

ra, nisi Filij Dei: idcirco dixit: *Hoc est corpus meum*: mea enim, & non est alterius creatura terræ. Omnes enim post terram geniti sunt, corpus à me accipientes: ego verò ante terram à nullo hanc accipiens, ex hac corpus, id est, ex mea creatura accepi, sumens carnem. Ex meo igitur meum vobis propono charisma, ex terra vobis panis ad alendum extitit, terra verò mea creatura est: ex terra similiter extitit corpus, & hęc mea massa. Ex vnione igitur, qua vnitus sum, sanctus cum terreno, do panem & vinum, iubens esse corpus meum & sanguinem. Etenim si Abraham, aut alius quispiam ex iustis ac sanctis dixisset: *Caro mea est cibus, & sanguis meus potus*, valdè mentiri ausus esset: aut si dixisset: *Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus*: non enim hoc ipsius, sed alterius esset substantia: neque manducata vitam manducantibus pręberent: siquidem quod non habet verbum viuens vnitum cum corpore, quod fuit terrenū, ad æternam vitam edentes non adduceret. Christus ergo proprium corpus & sanguinem dedit credentibus, immisso ijs vitali pharmaco diuinitatis. Cùm igitur eam, quæ caro est, vocat panem; & eum, qui sanguis est, vocat vinum, docuit nos conuenienter rationi, ex terra esse corpus, similiter & panem: & vnius generis substantiam in corpore & pane. Cæterùm panis communis, ex terræ cultura elaboratus, etsi caro quædam terræ est, tamen vitam æternam præbere non promittit: sed breue solatium vescentibus tribuit, citò eo extincto fine diuino spiritu. Panis verò in beata Christi terra virtute diuinitatis vnitę confectus, solo gustu immortalitatem homini adfert: mysticus enim panis, cùm benedictionem Patris habeat inseparabilem: illam dico, quę in corpore & sanguine eius facta est, vnit comedentē corpus Christi, eumqúe membrum Christi efficit. Vt enim charta vim, quā per literas magistri accepit, discipulo tradit, & per eam cum magistro illum vnit: sic corpus, quod ille panis mysticus est, & sanguis, qui illud vinum, immortalitatem intemeratę diuinitatis participanti tribuunt ex semetipsis, & per eam ad mansionem incorruptibilem Creatoris reducunt. Caro enim Saluatoris manducata non corrumpitur, nec sanguis hic potatus consumitur: quin potius, qui edit, ad incrementum virium diuinarum venit: quod verò editur, consumi non potest, quoniam naturæ inconsumptibili quadā ratione cognatum & inseparabiliter est coniunctum.

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione de Baptismo ad finem: Debemus itaque attendere, quod sit iudicium eius, qui indignè edit ac bibit. Non si qui fratrem quoque per cibum contristat à charitate excidit, sine qua magna quoq; charismata, & iustificationes quoque operantia nihil prosunt, quid de eo dicēdum est, qui otiosè & inutiliter edere audet corpus, & bibere sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & hac ratione plus aliquanto contristat, & infestat Spiritum sanctum, dum sine socia charitate vescitur? Iudicemus itaque hoc, ne nobis ipsis viuamus, sed ei, qui pro nobis mortuus est & resurrexit, Christo Iesu Domino nostro, edamus ac bibamus. Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini, ad rememorationem eius, qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solùm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat ac bibat, sed & euidenter ostendere, & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit.

Sermone 2. de Baptismo cap. 3. Si tales minæ aduersum eos positę sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quę ab hominibus sanctificantur, quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini vocem, tanto grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes vel tauros, &c.

Epistola ad Cæsaream Patritiam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, & pulchrum est, & valde vtile, ipso manifestè dicente: *Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Ioan. 6. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quàm plurimis modis viuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac alijs diebus, si qua memoria fuerit Sancti alicuius.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 3. Mystagogica: Panis Eucharistiæ post Spiritus sancti inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi.

Catech. 4. Mystag. Cùm igitur Christus ipse sic affirmet, atque dicat de pane: *Hoc est corpus meum*, quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente: *Hic est sanguis meus*, quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilæę, sola voluntate, & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutasset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupēdū miraculum operatus est, & nō multò magis corpus, & sanguinē suū filijs sponsæ dedisse illū cōfitebimur? Quare cū omni certitudine corpus & sanguinē Christi sumamus. Nā sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis. χριστοφόροι γινόμεθα. Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus, atque ita, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur, &c. Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi: & vinum, quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur: non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 2. in sanctum Pascha: Quin potius sine pudore ac dubitatione corpus ede, & sanguinem bibe, si modò vitæ desiderio teneris, nec sermonibus de carne fidem abrogans, nec ad eos, qui de passione habentur, impingens.

Oratione 3. qua est Inuectiua prima aduersus Iulianum: Tune aduersus Christi sacrificium cum tuis piaculis? tune aduersus eum cruorem, quo mundus purgatus est, cum tuis cruoribus? tune bellum aduersus pacem?

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione Catechetica cap. 37. Cùm autem solum illud corpus, quod Deum suscepit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat. Vt ergo fides ad id, quod est consequens, aspiciens, de sensu proposito nullam habeat dubitatio-

...itam enim, oportet nostram orationem paulisper immorari in naturali corporis consideratione. Quis enim nescit quòd nostri corporis natura ipsa per se non habet vitam in quadam propria corporis substantia: sed per quandam affluentem ei virtutem, & seipsam cōtinet, & manet in essentia, perpetua motione ad se attrahens id quod deest, & repellens id quod est superuacaneum. Et quomodo vter aliquis aliquo humore plenus, si in fundo exeat id, quod in eo est positum, in magnitudine suam nō seruauerit figuram, nisi supernè pro eo quod exijt ingrediatur aliud ad id quod exinanitur: adeo vt qui videt magnitudine distentum huius vasis ambitum, sciat eum non esse proprium eius quod apparet: sed id quod influit, cùm in eo fuerit, figurare id quod continet magnitudinem. Ita etiam corporis nostri constructio, nihil quidem habet proprium nobis cognitum ad sui constitutionem, per eam autē, quæ intromittitur, virtutem manet in essentia. Ea autem virtus alimentum & est, & dicitur. Præterea autem non idem omnibus quæ aluntur corporibus: sed quoddam vnicuique congruens attributum est ab eo, qui naturam dispensat & administrat. Nam alia quidem animalia aluntur effossis radicibus: alia autem aluntur herbis, aliquorum autem nutrimentum sunt carnes. Homini autem præcipuè est panis, & ad humoris perdurationem & conseruationem potus, non ipsa sola aqua, sed vino sæpe condita, ad opem ferendam interno nostro calori. Qui ergo ad ea aspicit, potestate aspicit ad corporis nostri magnitudinem. Nam cùm illa in me fuerint, fiunt sanguis & corpus, nutrimento per vim alterandi congruenter redacto ad formam corporis. His à nobis hoc modo distinctis ac declaratis, ad ea, quæ sunt proposita, reuocanda est cogitatio. Quærebatur enim quemadmodum quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributum, & ipsum minimè diminutum. Fortasse ergo non procul absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia, seu consistentia est ex alimēto: id autem est cibus & potus, est autē in cibo panis; in potu autem aqua vino condita. Dei autem Verbum, sicut prius est definitum, quod est Deus & Verbum, humana est natura contemperatum, & cùm esset in nostro corpore, non aliquam aliam humanæ naturę innouauit constitutionem: sed per ea, quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergo in nobis, sicut iam sępe dictum est, qui panem vidit, humanum corpus videt quodammodò, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ita illic quoque quod Deum suscepit corpus, cùm panis alimentum accepisset, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoque pro certo & constanti est in illa carne, nempe quòd illud quoque corpus pane continebatur, Corpus autem Dei Verbi inhabitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Rectè ergo nunc quoque Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione Verbi, quod tanquam in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vnde in illo corpore transmutatus panis, transiit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia, & quodāmodo ipsum quoque erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit
Tim. 4 Apostolus, *sanctificatur per verbum Dei & orationem*, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, sed à Verbo, quemadmodum dictum est, transmutatus nempe, *Hoc est corpus meum*. Cùm autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit. Quomodo autem per durum & solidum alimentum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus: eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cum fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergo hanc quoque partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei constitutionem: manifestatum autem Verbum propterea se admiscuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt communione diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnem inserit omnibus credentibus, commistus & contemperatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cum eo quod est immortale, sit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat, virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

Libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Is igitur mirabilis sine agricultura panis varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem, virtutem suam commutat. Nam cùm sit panis, ignorat labefieri, sic in carnem verti, nouit holus imitari: quicquid denique assumenti conueniens & expetitum sit, vt Apostolus vult, qui hanc nobis mensam pręparauit, in id commutatur. Sic enim diuinus ille vir perfectioribus solidorum, & in carnis speciem hunc cibum fieri docet, infirmioribus holus, infantibus lac.

Ephræm. 370.

Adhortatione 3. Draco ille quasdam cogitationum sordes, atque quisquilias occultè subseminat, ad conturbandum fratrem, ne pura mente immaculatis Saluatoris nostri Dei attendat mysterijs.

Epistola ad Ioannem Monachum: Potissimum autem participatione nos sanctorum & immaculatorum mysteriorum dignos exhibeamus.

De extremo iudicio, & de compunctione: Calix tremendi tui sanguinis lumine ac vita plenus ecce nobis præsto est, &c. Qui enim indignè ad diuina participanda mysteria accesserit, seipsum condemnat, non purificans se.

De natura Dei non scrutanda capite 5. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus quòd Agnum ipsum integrum comedis: ignis immortalis sunt mysteria Christi: noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris. Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mētem, omnemque sermonem, quod fecit nobis vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis carne vestitis, corpus scilicet & sanguinem suum.

Macarius Ægyptius. 380.

Homilia 27. In Ecclesia offertur panis & vinum, antitypon carnis & sanguinis Christi. *Ne quis verò male intelligat, aut interpretetur, subiungit:* *καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες ἐκ τοῦ φαινομένου ἄρτου τὴν σάρκα τοῦ κυρίου ἐσθίουσι*, id est, Qui sumunt ex eo, qui apparet panis, carnem Domini comedunt.

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelium habet, quòd surrexit in Cœna, & accepit hęc, & vbi gratias egisset dixit: *Hoc meum est, hoc & hoc.* Et videmus, quòd non æquale est neque simile, non imagini in

carne,

carne, non inuisibili deitati, non linea mentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere: *Hoc meum est, hoc & hoc*. Et nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod autē audiuimus, id credimus, quod est ipsius: Dominum verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, totum mouētem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 1. Paschali: Dicit nempe Origenes Spiritum sanctum nō operari ea, quæ inanima sunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod afferens, non recogitat aquas in baptismate mysticas aduentu Spiritus sancti consecrari, panemque Dominicum, quo Saluatoris corpus ostenditur, & quem frangimus in sanctificationem nostri: & sacrum calicem, quæ in mensa Ecclesiæ collocantur, & vtique inanima sunt, per inuocationem & aduentum sancti Spiritus sanctificari.

Epistola 2. Homines duntaxat participant corpus & sanguinem Christi, non dæmones. Christus enim hominibus dixit: *Accipite, & manducate, & bibite. Hoc est corpus meum*, &c. Altera die Pascha celebremus, adiungentes his reliquas hebdomadas, in quibus Pentecostes festiuitas texitur, & præbentes nos dignos communione corporis & sanguinis Christi. Sic enim merebimur accipere regna cælorum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Eadem habet Homilia 60. ad populū Antiochenū.

Homil. 83. ex capite 26. Matthæi: Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur, quod dicit, superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius, quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus, nō illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptui facillimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit: *Hoc est corpus meum*, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet, ac renouatio, intelligibile quiddam est. Nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicūt, vellem formam & speciem eius, vellem vestimēta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis, &c. Nō sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa Cœna confecit: ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat, & transmutat, ipse est, &c. Animam prius tradam meam, quàm Dominicum alicui corpus indignè, sanguinemque meū effundi potius patiar, quàm sacratissimum illum sanguinem præterquàm digno concedam.

Sermone admonitorio de Eucharistia in Encænijs Papè mensa mysterijs instructa est, & Agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluit, Seraphim astāt sex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ Virtutes pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est, & non erubescis, reuereris, & cōfunderis, neque Deum tibi propitium facis?

Oratione de S. Philogonio: Quid enim excusabimus, aut quam veniam obtinebimus, si cùm ipse nostra causa descenderit è cælis, nos ad illum vel ex ædibus ire grauemur? Cùm alienigenæ barbarique ex Perside accurrant, vt illum videant in præsepi iacentem, tu verò ne breue quidem spatium emetiri sustines, vt hoc felici spectaculo perfruaris? Nam si cum fide accesserimus, procul dubio videbimus illum in præsepi iacentem. Siquidem hæc mensa vicem explet præsepis. Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fascijs inuolutum, sicuti tunc: sed vndequaque Spiritu sancto conuestitum. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quæ dicuntur.

Homilia 24. in prioris ad Corinthios cap. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?*) Quid dicis, ò beate Paule? volens auditori pudorem suffundere, & reuerendorum mentionem faciens mysteriorum, benedictionis calicem vocas illum terribilem & maximè formidandum calicem? Certè, inquit: non est paruum, quod dictum est. Nam quando dico benedictionem, explico omnem thesaurum Dei beneficentiæ, & magna illa dona in memoriam reuoco, &c. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?*) Valde fideliter dixit, & terribiliter. Hoc est autem quod dicit: Id quod est in calice, est id quod fluxit è latere, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis vocauit, quòd eum habentes in manibus, sic eum hymnis & laudibus prosequimur admirantes, ineffabile donum stupentes, benedicentes, bonisque verbis prosequentes, quòd eum ipsum effudit, ne maneremus in errore, & non solùm effudit, sed etiam eum ipsum nobis impertijt. Quāobrem si sanguinem, inquit, cupis, non aram idolorum brutorum cæde; sed meum altare, meo cruentum sanguine, &c.

In caput 11. Homil. 27. Nescis quàm multa mala proficiscantur ex delicijs? Risus intempestiuus, verba insolentia & incomposita, vrbanitas & facetiæ exitio plenæ, nugæ inutiles, ea quæ nefas quidem est dicere. Et hæc facis Christi mensa exceptus? illo die, quo dignus es habitus, qui eius carnes lingua tangeres? Quicunque sis ergo, ne hæc fiant, manum tuam expurga, & castiga linguam, & labia, quæ ingressui Christi fuēre vestibula.

Ad caput 1. ad Ephesios Homil. 3. De corpore à nobis agitur, & hoc, quod ab illo nihil differt, nec distat. Quicūque corporis sumus participes, quicunque gustamus sanguinem, cogitemus quòd illius sanguinem gustemus, qui supra sedet, qui adoratur ab Angelis, qui propè accedit ad illam virtutem, in quam non cadit interitus. Heu mihi, quàm multæ viæ nobis patent ad salutem! Nos corpus suum fecit, suo corpore nos impertijt, & nihil ex his auertit nos à malis?

Ad populum Antiochenum Homilia 2. quæ est contra auaritiam: Helias meloten discipulo reliquit, Filius autem Dei ascendens suam nobis carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus: Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit. Ne igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatē timeamus. Qui enim sanguinem suum pro nobis effundere non dubitauit, & carnem suam & sanguinem suum nobis communicauit, nihil pro salute nostra recusabit.

Libro 3. de Sacerdotio: Dū conspicit Dnm immolatum, sacerdotē sacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum etiam turbam circumfusam

pretioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiamne te inter mortales versari, atque in terra consistere censes? An nō potius è vestigio in cælos trāsferris? An non carnis cogitationem omnem abijciens, nudo animo, mente pura circumspicis quę in cælo sunt? O miraculum! ô Dei benignitatem! qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac complecti. Fit aūt id nullis præstigijs, sed apertis ac circunspicientibus circū sistentium omnium oculis.

Homilia de proditione Iudæ: Iudas Christum triginta denarijs paciscebatur, vt venderet, & Christus ei sanguinem, quem vendidit, offerebat, vt haberet remissionem peccatorum, si tamen impius existere noluisset. Nam adfuit Iudas, & illius sacrificij communicationem meruit. Sed iam ad terribilem nos mensam cum debita reuerentia, cum congrua vigilantia opportunum tempus inuitat: nullus ibi Iudas reperiatur, nullus malignus accedat. Et nunc ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem: sed ille, qui crucifixus est pro nobis, Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. *Hoc est*, ait, *corpus meum*: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram*, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum, ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesię vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatem.

Nilus. 420.

Citante Turriano libro 4. cap. 19. pro epist. Pontif. Post inuocationem illam tremendam, & aduentum Spiritus sancti viuifici, non iam nudum panem & commune vinum mensæ imposita credimus esse, sed corpus & sanguinē pretiosum Christi, quæ eos purgant, & hæredes vitæ sempiternæ faciunt, qui cum timore & desiderio communicant.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorū c. 7. *Vmbilicus tuus crater tornatilis.*) Sacerdotalis dignitas in tam diuino & salutari sacrificio, & tam ineffabili Sacramento nūquam caret vero corpore & sanguine Iesu Christi: cui populus per fidem charitatemque miscetur, id quod per aquam illam, quam sacerdos vino miscet in calice, apertissimè docetur, &c. Ecclesiæ caput Christus est, huic sancta omnium fidelium membra firmissimè adhærēt, ijque præcipuè, qui ministri fideles diuinissimum eius corpus administrant, & sanguinem salutis æternæ Christiano populo salutarem cibum & potum, ijs solis notum, qui gustarunt. Vt enim collū capiti proximum est, atque coniunctum: sic veri ministri Dei sacratissimo corpori & sanguini Iesu Christi sanctissimè & proximè adhærent, suntque ipsius collum maximè eburneum, quoties pura conscientia & syncera animi caritate diuina ipsa mysteria immaculatè celebrant, atque contrectant vnà cum Diaconibus.

Palladius Diaconus Helinopolitanus. 420.

In Dialogo de vita Ioannis Chrysostomi. Præclarè tu quidem, atque sapiētissimè occurristi, Pater, præsertim illuminans animos, qui per Scripturarum imperitiam in his semper offendunt. Profectò enim gymnasium per longa tempora Ecclesia fuit, victores suos, viros ac mulieres ostendens non frustra Christi carnem eatenus comedisse.

Marcus Anachoreta. 420.

Explanans locum illum in priore ad Corinthios epistola: Vno spiritu potati sumus, *aut per sanctam Eucharistiam panis & vini fieri nos participes diuinitatis Christi*: Dominus enim, *inquit*, non per animam, sed per proprium Spiritum facit nos participes Spiritus Dei, id est, diuinitatis. Ait enim Paulus: *Vno spiritu potati sumus.* Vt enim vinum cum bibente miscetur, & qui bibit vinum, est in vino, & vinum in eo: sic sanguis Christi miscetur cum bibente, & per ipsum efficitur particeps Spiritus Dei.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 22. cap. 7. Tanta autem cor nostrum humilitatis debemus vallare custodia, vt hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus, nequaquam nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, vt si hæc, quæ supra dixi, per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communione sacri corporis esse credamus. Primùm, quia cælestis illius Mannæ tanta maiestas est, vt nemo hac lutea carne circumdatus, per suum meritum eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deinde, quia nullus ita circumspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant: quia impossibile est, vt non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut obliuione peccetur.

Proclus Constantinopolitanus. 428.

De traditione diuinæ Liturgiæ: Per has igitur preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificium panem & vinum aquæ permixtum ipsum illud corpus & sanguinem Seruatoris nostri Iesu Christi efficiat.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu lib. 13. Ac mensa quidem propositionum panes habens, incruentam hostiam significat, qua benedicimur, dum panē manducamus illum, qui de cęlo est, Christum scilicet, qui etiam nostri similis factus est.

Epistola ad Calosyrium: Nec dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente: *Hoc est corpus meum*: sed potius suscipe verba Saluatoris in fide. Cùm enim veritas sit, non mentitur. Insaniunt igitur dicentes, mysticam benedictionem à sanctificatione cessare, si quæ reliquiæ remanserint eius in diem sequentem: Non enim mutabitur sacrosanctum corpus Christi, sed virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iugis in eo est. Virtus enim viuificatiua Dei Patris vnigenitum Verbū est, quod caro factum est, non desinens esse Verbum, sed efficiens carnem viuificatiuam. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiseris, reperies hūc imbibitum qualitate illius. Igitur viuificatiuum Dei Verbum vniens seipsum propriæ carni, fecit eam viuificatiuam. Nunquid ergo quoniam in nobis vita Dei est, Dei verbo existēte in nobis, viuificatiuum erit nostrū corpus? Sed aliud est secundùm participationis habitudinem nos habere in nobis Dei Filium: aliud ipsum fuisse factum carnem, id est, corpus sumptum ex alma Virgine proprium corpus effecisse. Decebat ergo eum nostris quodammodo vniri corporibus per sacram eius carnem & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua, in pane & vino. Ne enim horreremus carnē & sanguinem, apposita sacris altaribus, cōdescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatis vim vitę, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ, quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis. Vnde subdit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Epistola ad Nestorium: Dum vnigeniti Filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundùm carnem, & resurrectionem ex mortuis annuntiamus, assumptionemquè in cælos confitemur, incruentū in Ecclesijs perficimus cultū, atque ita ad mysticas accedimus benedictiones, ac sanctificamur, participes facti sanctę carnis pretiosique sanguinis Seruatoris nostri omniū Iesu Christi, nec vt communē carnem accipimus, absit: neque tamquam viri sanctificati, & Verbo secundùm dignitatis vnitatem coniuncti, vtpote velut diuinam inhabitationem adepti, sed vt verè viuificatricem & ipsius Verbi propriam. Cùm enim vita sit secūdùm naturam, vt Deus, quoniam vnum cum carne sua viuificatricem eam ostendit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 123. Vt Iosephus Domini corpus sindone inuolutū sepulturæ mandauit, per quod vniuersum mortalium genus resurrectionē percepit: eodem modo nos propositionis panem in sindone sanctificantes, Christi corpus sine dubitatione reperimus.

Epist. 109. Cùm Deus & Saluator noster in mystica mensa communē panem proprium incarnationis ipsius corpus reddat, quid tu, ô vesane, eum quiddam factitium, aut creatum, aut seruilis naturæ esse doces?

Theodoretus. 450.

Dialogo 2. *Eranistes*: Quid existimas donum altaris, quod per sacerdotis inuocationem offertur? *Orthodoxus*: Ego cibum & potum, vt ex sui natura est, iudico. *Eranistes*: Sed quid facta sanctificatione, reputas? *Orthodoxus*: Corpus & sanguinem Christi. *Eranistes*: Credisne, quòd etiam corporis & sanguinis Christi isthinc particeps redddaris? *Orthodoxus*: Credo.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Cùm ad Apostolos dicit: *Hoc est corpus meum*: item: *Hic est sanguis meus*, certò apud se statuant vult, posteaquam benedictio & gratiarum actio ad panem vel calicem propositum accesserit, per panis quidem symbolum corporis Christi, per calicem verò eiusdem sanguinis participes se fieri. Nam circa corpus & sanguinem in communem mortalium omnium salutem & peccatorum remissionem passionis Christi Sacramētum præcipuè transactum est.

Titus Bostrensis. 460.

Ad Lucę cap. 15. *Adducite vitulum saginatum.*) Illum, inquam, vitulum adducite, qui pro terrarum orbe immolatus, eisquè, qui vera resipiscentia ducuntur, donatus est, hoc est: tremendorum mysteriorum illum participem facite.

Procopius Gazæus. 480.

In Exodum folio 253. *Et baculi sint in manibus vestris.*) Hoc loco iubetur baculus ille capi, quo in protectione sustentemur, ne scilicet audientes sanguinis & passionis Dominicæ mentionē claudicemus. Edamus autem corpus, & bibamus sanguinem, nihil etiam dubitantes quòd sint vita, & viuificent.

Nonnus Panopolitanus. 500.

In Paraphrasi Ioannis cap. 8.

Verè hominum vita est nostra libatio carnis,
Exhibet & verum sanguis potabilis haustum.
Hæc duo qui gustat, mecum ipse habitans habitatur,
Estque iugo mecum veluti constrictus eodem,
Sumque huic firma domus tollens, tollendus ab illo.

Olympiodorus. 500.

Ad cap. 9. Ecclesiastis: *Vade, & comede panem tuum.*) *Verbum caro factum* homines cohortatur ad mysticam sui corporis participationem: cùm propter nostram salutē carnem assumpserit. Approbat ergo hoc fieri, cōgaudet mysterijs ritibusquè Ecclesiæ.

Ioannes Maxentius. 510.

Dialogo 2. contra Nestorium: Panis ille, quem vniuersa Ecclesia in memoriam passionis participat, corpus eius est.

Cyrillus Eremita. 510.

In vita S. Euthymij: Aiunt quoque, vt mihi postea narrauit Cyriacus, qui hæc audierat ex Terebone & Gabrielio, qui audierant eum aliquandò dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo seorsim versabantur, quòd sæpe videret terribilem Angelorum visionem vnà secum Deo ministrantem, & sacra contrectantem, & quòd in Dominici corporis sumptione aliquos quidem ex ijs, qui accedebant, videret illuminari, aliquos autem velut obscurari, & morte affici, quicunque scilicet erant indigni ea luce & splendore.

Eutychius Patriarcha Constant. 580.

Apud Nicetam libro 3. Annalium de gestis Alexij Angeli lib. 3. Totū igitur sacrosanctum corpus & pretiosum sanguinē Domini accipit homo, etsi horum partem aliquā acceperit. Distribuitur enim impartibiliter inter omnes propter immistionē, vt vnum sigillū omnes imagines suas omni materiæ imprimit, & vnum manet, etiam post communicationem non imminutum, non mutatum in ea, in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint: eodemque modo vna vox ab aliquo prolata, & in aëre diffusa, in eo, qui eam protulit, tota manet, & per aërem tota ad aures perfertur, neminè auditorum plus minusve percipiente: sed tota est indiuisibilis, & integra apud omnes, etsi decem millium numerum superent, quamuis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox, quàm aër ictus. Nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium, & sanctam & immortalem resurrectionem, sanctum & viuificum corpus & sanguis Domini per sacrificia in res solidas impositus minus, quàm commemorata exempla, suas vires minuens, exprimatur, & totus in totis inueniatur.

Anastasius Antiochenus. 580.

Aduersus Gainitas: Absit vt dicamus sanctam Communionem antitypon corporis Christi, aut nudum panem, quin potius verè corpus & sanguinem Christi.

Hesychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 2. in Leuit. cap. 8. Propterea carnes cum panibus comedi præcipit, vt nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est, sicut corpus Christi panis viui, qui de cęlo descendit.

Euagrius. 590.

Lib. 4. cap. 35. Vetus consuetudo fuit Constantinopoli, vt si quando multę admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequētabant, accerserentur, easquè manducarent.

Ioannes Climacus. 590.

Gradu 15. Sancta Ecclesia recipiens hæreticos, post integram & puram suæ hęreseos abrenuntiationem facit eos dignos corpore & sanguine Christi.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 48. Quo allato, assumpsit sacrum & pretiosum sanguinem magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

Cap. 78. Quo corde, homo, quibus manibus sumis sanctum & pretiosum corpus Domini nostri Iesu Christi?

Eustathius Presbyter. 610.

In vita Eutychij Patriarchæ: Cùm igitur sacrificium totum explesset bonus pastor, & vniuerso populo fideli sacrosanctum & salutiferum Domini nostri Iesu Christi corpus distribuisset, in sanctũ Episcopium reuersus, modicum cibum cum solitis fratribus hilari vultu cepit.

Leontius. 610.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Vade prius, inquit Ioannes, reconciliare fratri tuo, & tunc veniens immemor malitiæ suscipe immaculata corporis Christi mysteria.

Georgius Presbyter. 620.

In vita Theodori Archimandritæ: Ingressus Theodorus in oppidum, iussit vt adolescens, qui oris titubantia prope mutus & elinguis erat, se in Ecclesiam sequeretur, & cùm diuina mysteria distribuisset, præcepit vt adolescens accederet, & pro illo precatus Deum ter insufflauit: cumque illum signo crucis obsignasset, sanctum Christi corpus impertiuit: In nomine, inquiens, Domini nostri Iesu Christi loquere: & Dei gratia statim locutus est: Amen.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

In vita Mariæ Ægyptiacæ: Dominica, quam primam ieiuniorum hebdomadam nominari mos est, agebantur pro consuetudine diuina Sacramẽta, & vnusquisque particeps efficiebatur viuifici & intemerati corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi.

Maximus Monachus. 640.

Citatur à Græcis Responsione 1 ad Claudium Cardinalem Guisianũ.

In expositione Liturgiæ: Vbi sacrosanctum & omnipotentẽ Dei Spiritũ receperint, panis quidem in pretiosum & sanctum corpus eius mutatur: vinum verò in ipsum sanguinem eius sanctum & immaculatum.

Concilium Sextum Constantinop. 680.

Act. 8. Ita quippe accedimus ad benedictiones arcanas, & sanctificamur, participes effecti tam sanctæ carnis, quàm pretiosi sanguinis Christi omnium nostrorum Saluatoris: & non vt communem carnem suscipimus, absit: neque iterum vt viri sanctificati, & copulati Verbo, per vnitatem dignitatis, siue vt diuinam inhabitationem habentis, sed sicut verè viuificatricem, vt propriam eiusdem Verbi.

Concilium Trullense. 710.

Can. 26. Presbyter per ignorantiam illicitis nuptijs implicatus, nec publicè, nec priuatim benedicat, nec Christi corpus alijs distribuat, nec aliquod aliud ministerium obeat.

Canone 102. Corpus Christi & templum hominem ad imaginem Dei creatum diuinus Apostolus magna voce appellat. Omnẽ ergo sensibilem creaturam superans is, qui salutari passione cælestem dignitatem est assecutus, Christum bibens vel comedens, æternę vitæ adaptatur, animam & corpus diuinæ gratiæ participatione sanctificans. Quare si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat communio, manus in crucis formam figurans, sic accedat, & gratiæ communionem accipiat.

Germanus Patriarcha Constantinop. 725.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam Victimam sacrificatis; quòd viuas passiones Christi annũtietis, &c. Ipse dixit: *Hoc est corpus meum, hic sanguis meus:* Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersæ Ecclesiæ, hoc facere: *Hoc* enim (ait) *facite in meam cõmemorationẽ.* Nõ sanè id facere iussisset, nisi vim induturus fuisset, vt id facere liceret. Et quæ est deprecatio? Spiritus sanctus, virtus quę ex alto, Apostolos armauit, vt eis à Domino dictum fuerat: *Sedete in vrbe Hierusalem, donec induti sitis virtute ex alto.* Hoc opus, est eius ingressus: non enim semel egressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum & erit in perpetuum, & in æuum hoc, per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit: ac non sanctum Spiritum duntaxat misit Dominus noster, vt maneat nobiscum; sed & ipse pollicitus est se mansurum nobiscum, *vsque ad consummationem seculi.* At Paracletus incõspicuus adest, quia ipse corpus non gestauit: Dominus verò conspicitur, & tangi se patitur per tremenda & sacra mysteria; vt qui nostram naturam acceperit, eamque gestet in secula. Hæc sacerdotij virtus, hic sacerdos: non enim semel cùm se obtulerit, & sacrificârit, sacerdotio defunctus est; sed hoc perpetuò nostrum ministerij munus obit, quo & aduocatus est pro nobis apud Deum per æuum. Propterea nulla fidelibus de sanctificatione Donorum dubitatio superest, neque de alijs Sacramentis, an secundùm propositum & preces sacerdotum compleantur.

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 4. Orthodoxæ fidei cap. 14. Quamobrem si sermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcunque voluit fecit: si dixit, *Fiat lux, & facta est lux: Fiat firmamentum, & factum est:* si verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cęlum, atque terra, aqua item, & ignis, & aër, & omne eorum ornamentum, Domini verbo completum & absolutum est, atque hoc etiam nobilissimũ animal, quod homo nuncupatur: si ipsemet Deus Verbũ, posteaquam ita voluntas ipsius tulit, homo factus est, atque ex puris & immaculatis sanctę ac semp Virginis sanguinibus carnẽ sibi ipsi sine semine condidit, quid tandem afferri potest, quin ex pane corpus suũ, ex vino & aqua sanguinẽ suum efficere queat? Dixit antiquitus: *Producat terra herbam virentem:* atque ea etiamnum orto imbre fœtus suos producit diuino præcepto impulsa, ac roborata. Dixit Deus: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. &: Hoc facite in meam commemorationem:* atque omnipotenti ipsius præcepto, donec ipse veniat, hoc efficitur, (his enim verbis vsus est: *Donec veniat,*) ac pluuia huic nouæ segeti existit sancti Spiritus vis inumbrans. Quẽadmodum enim quicquid Deus fecit, id sancti Spiritus opera fecit: eodem modo nunc quoque Spiritus operatio ea, quæ naturam superant, efficit, quæque nisi sola fide capi & intelligi nequeunt. *Quo tandem modo mihi fiet istud?* aiebat sancta Virgo: *Quoniã virum non cognosco.* Respondet Archangelus Gabriel: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Tu quoque nũc quæris, quomodo panis corpus Christi, & vinum cum aqua coniunctum sanguis Christi fiat? Tibi item respondeo: Spiritus sanctus superuenit, eaque efficit, quæ orationis facultatem, & mentis intelligentiam excedunt. Panis porrò, & vinum eam ob causam adhibentur, quia Deo nota & explorata est humana imbecillitas, quippe quę vt plurimũ ea, quæ consuetudine minimè trita sunt, grauiter ferat & auersetur. Quo fit vt ille, pro ea, qua vti solet erga nos, indulgentia, per ea, quæ naturę vsitata ac familiaria sunt, ea, quę naturam superant, efficiat. Et quemadmodum ipse, quoniam in hominum more positum est, vt aqua lauentur, & oleo vngantur, idcirco in baptismo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulauit, fecitque illud lauacrum regenerationis: eodem modo, quoniam ita fert hominum vsus atque consuetudo, vt panem edant, vinumque & aquam bibant, idcirco diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eaque corpus

Gen. 1. Psal. 34. Gen. 1. Matt. 26. Lucæ 1.

& sanguinem suũ fecit, vt per vsitata naturæque consentanea ad ea, quæ supra naturam sunt, assurgamus. Sanè corpus diuinitati verè vnitum est illud corpus, quod ex sancta Virgine ortum est: non quod assumptum illud corpus è cælo descenderit, sed quia panis ipse & vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur. Quòd si quo pacto id fiat, requiris, sat tibi sit audire, quod per sanctum Spiritum id fiat, quemadmodum & ex sancta Dei Matre per Spiritum sanctum Dominus sibi ipsi & in seipso carnem condidit. Nec quicquam amplius nobis perspectum & exploratum est, quàm quòd verbum Dei verum est & efficax atque omnipotens: Nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quòd quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum in comedentis & bibentis corpus & sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt, atque à priore ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis ac vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem & aduentum mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnum & idem. Nec verò panis & vinum corporis Christi figura sunt (absit enim hoc:) verũ ipsummet Domini corpus diuinitate affectum: quippe cũ Dominus ipse dixerit: *Hoc est* non corporis signum, sed *corpus*: nec sanguinis signum, sed *sanguis*.

In historia Barlaam cap. 19. Ab omni labe pura Christi mysteria accipe, certissimè credens, Dei nostri corpus & sanguinem esse, quæ hominibus fide dignis præditis ad peccatorum veniam dono dedit. Christus enim ea nocte, qua tradebatur, testamentum nouum discipulis suis & Apostolis, ac per eos omnibus, qui in ipsum credituri erant, in hæc verba sanxit: *Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur in remissionem peccatorum.* Eodemque modo sumptum calicem ipsis porrexit, dicens: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem.* Ipse igitur Dei sermo viuus & efficax, atque sua virtute nihil non efficiens, per diuinum & sacrosanctum sermonem, ac Spiritus sancti aduentum, ex oblationis pane & vino corpus suum ac sanguinem efficit, atque immutat: & ijs, à quibus cupido animo percipitur, sanctitatem & lucem affert.

1. Cor. 2.

Cosmas Hierosolymitanus. 740.

Hymno 6. de magna Feria quinta: Dominus ens omnium & conditor Deus, factorum impassibilis mendicans tibi ipsi vniuisti, & Pascha quibus debebas mori ipse ens, teipsum præposuisti, manducate clamans corpus meum, & fide firmabimini.

Liberatorium omnis mortalis generis proprium, ô bone, tuos discipulos bibere fecisti, lætitiæ calice impleto: ipse enim teipsum sacrificabas, bibite clamans sanguinem meum, & fide firmabimini, &c.

Legis amicitiæ infamis Iscariota opinione oblitus, quos lauit præparauit in proditionem pedes, & tuum comedens panem (corpus diuinum) eleuauit supplantantium in te Christe, & clamare non intellexit Dominum laudare opera, & superexaltate ipsum per secula,

Capiebat redemptorium peccati corpus stultus, & corpus fusum pro mundo diuinum, sed non venerabatur bibens, quod vendebat pretio.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 1. Nazianzeni: Per externum sacrificium illud, quod per panem ac vinum peragitur, intelligit, quę quidem in sacra mensa proposita, per ineffabilem quandam omnipotentis Dei vim & facultatem in Christi corpus ac sanguinem verè cõmutantur. Etenim ne carnem & sanguinem, in sanctis Ecclesiarum mensis proposita, conspicientes, horrorem concipiamus, idcirco Deus ad infirmitatem nostram se demittens, propositis rebus viuificam vim immittit, atque ea ad carnis suæ operationem transfert. Nec verò, quin hoc verum sit, vllo pacto ambige, cùm ipse apertè dicat: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus.* Quin potius Saluatoris sermonem fide accipe: Nam cũ verus sit, minimè mentitur.

In Orationem 4. Incruentam victimam panem & vinum dixit, quæ per arcanam quandam atque omni sermone præstantiorem facultatem in Christi corpus verè commutantur: quibus perceptis, viuificam & sanctificatricem Christi virtutem suscipimus.

Concilium Nicænum Secundum. 790.

Actione 6. Legas quousque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verùm ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam Patribus piè sanè visum est, ἀντίτυπον, hoc est, exemplar similis formę nominare. Quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arianæ insaniæ expugnator clarus. Item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator, qui apertam & plenam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur. Hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: *Edite meum panem, & bibite vinum, quod commiscui vobis*: hîc, inquit, per panem & vinum antitypa membrorum corporalium Christi prædicat. Ille verò, ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscunt, in precatione diuinę Anaphoræ sic alicubi legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes antitypa sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps sequuntur sententiam Patris amplius confirmant, quòd ante sanctificationem antitypa vocauerit, post consecrationem autem corpus Domini & sanguinem Christi, atque ita esse creduntur. Prou. 9.

Ignatius Nicænus. 820.

In vita S. Tarasij: Tarasium moderatus amictus reddebat splendidum, & legali holocausto erant sacratiora, quæ ab illo offerebantur, vt qui Agnum, qui tollit peccata mundi, Christum sacrificaret sacris inuocationibus, & fidelium distribueret manibus, & omnes aspergeret pretioso illo sanguine, quem ostendens dabat ad debitorum animæ solutionem.

Constantinus Tyus. 860.

Oratione in S. Euphemiam: In arca autem diuina fuerat ara collocata, quæ subter sanctissimas habebat Reliquias: super eam autem peragebatur intemerati corporis & sanguinis Domini nostri Christi Dei incruentum mysterium.

Photius Constantinopolitanus. 870.

Ad prioris ad Corinth. cap. 11. Quid est panis? Corpus Christi. Quid autem efficiuntur hi, qui participant? Corpus sanè Christi. Nam participantes corpus Christi, nos quoque illud efficimur. Quoniam vnus panis est Christus.

Theophylactus. 900.

In Matth.

In Matth. cap. 26. Dicens: *Hoc est corpus meum*, ostendit, quòd ipsum corpus Domini est panis, qui sanctificatur in altario, & non respondens figura Non enim dixit: Hoc est figura, sed: *Hoc est corpus meum.* Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideo panis quidem apparet, sed reuera caro est Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: *Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

In Marci cap. 14. Cùm benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod nos etiam facimus, preces adiungendo. *Hoc est corpus meum, hoc*, inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Non dixit, figura est carnis meæ, sed *caro mea est.* Et quomodo, inquis, caro non videtur? ô homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt, quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem videntes, non ferremus, sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus nostræ infirmitati condescendēs, speciem quidē panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat.

In Ioannis cap. 6. Attende autem, quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: *Panis, quem ego dabo*, figura est carnis: sed, *caro mea est.* Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti Spiritus in carnem Domini. Et ne quem conturbet, quòd credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodo (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga communionem. Nunc aūt condescendente Domino nostrę infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Theoctistæ capite 13. Cùm essem (*inquit venator Euboicus*) nauigaturus ad venationem, accepta in pyxide parte diuinæ carnis Domini, eam tuli ab beatam Theoctisten. Cùm venissem autem in insulam, & declināssem in ædem Dei Matris, eam non offendi: an autem adesset, & lateret, quoniam mecum ascenderant quidam ex socijs: an verò abesset, nescio. Hoc tantùm scio, me eam non offendisse. Atque alij quidem profecti sunt in syluā venaturi: ego aūt clam reuersus sum in templum, & protinus sacrosancta mulier (*Theoctistes*) apparuit, induta tunica, quam à me prius acceperat. Cùm autem in terram me proiecissem, accurrit, & cum lachrymis dixit eminus: Nequaquam hoc facias, ô homo, diuinum donum afferens: ne vras miseram, diuina dedecore afficiens. Me itaque tunica apprehensum erexit: ego autem eduxi è sinu meo pyxidem cum carne Domini. Cùm autem illa in terram cecidisset, diuinum donum accepit, & lamentationibus ac lachrymis terram rigans, dixit: *Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Quoniam remissionem peccatorum in manibus accepi. Nunc abibo, quò tua me iubet potentia.

OEcumenius. 1050.

Ad prioris ad Corinth. cap. 11. Pro sanguine irrationalium Dominus proprium dat sanguinem, vt ostendat vetus Testamentum antea hoc delinisse.

Euthymius. 1080.

Ad Matthæi cap. 26. Vt vetus Testamentum hostias & sanguinem habebat, ita sanè & nouum, corpus videlicet & sanguinem Domini. Non dixit, hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei: sed: Hæc sunt corpus meum, & sanguis meus. Oportet ergo non ad naturam eorum, quæ proponuntur, aspicere; sed ad virtutem eorū. Quemadmodum enim supernaturaliter assumptā carnem deificauit: (si ita loqui liceat,) ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum, & in ipsum pretiosum sanguinem suum, & in gratiam ipsorum.

Michael Glycas. 1100.

Parte 3. Annalium: Et quidem ante discipulos ipsemet proprium corpus, & sanguinem participauit. Quamobrem istud? ne scilicet rursum discipuli perturbarentur, quemadmodum ante acciderat, cùm Christum dicentem audiuissent: *Nisi comederitis carnem Filij hominis, & sanguinem eius biberitis, vitam in vobis nullam habebitis.* Quo quidem tempore ab eo recedentes, non amplius cum ipso ambulabant. Quamobrem ne rursus eiusmodi quiddam ipsis accideret, vt qui carnem comesturi & bibituri sanguinem essent: primus ipse carnem suam degustauit, vt qui citra omnem vacillationem & ipsos hisce rebus saturare vellet. Itaque, ceu dictum est, corpus & sanguinem proprium cum ipsis communicat, hęc verba subijciens: *Hoc in mei recordationem facite.*

Nicolaus Methonensis. 1130.

Oratione de Eucharistia: Mysticam hanc & incruentam consecrationem, qua panem & calicem consecratos in corpus & sanguinem Domini trāsmutari credimus, à quonam principium accepisse dicas? nonne ab ipso Deo & Seruatore nostro Iesu Christo, quemadmodum nos sacra docent Euangelia? Prorsus ab eo, &c. Quid hæsitas? quid omnipotenti impotentiam attribuis? Nonne ipse est, qui ex nihilo omnia vt essent fecit? vnus trium personarum diuinitatis; qui postremis temporibus incarnatus est, & panem in suum corpus transmutari iussit? Quid requiris causam & ordinem naturæ panis trāsmutationis in Christi corpus; & aquæ viniquè in sanguinem; cùm supra naturam, rationem, mentem, & cogitationem, ex Virgine sit natus? Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in cælos eius assumptionem, & alia Christi miracula supra naturam, mentem, & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quòd Christum non Deum verum ac Filium Dei confiteris, sed Arrianismum, vel potius Iudaismum recipis. At fortassis dubitas minimequé credis, quòd non videas carnem & sanguinem, sed panem & vinum. Qua de re scias oportet, tu qui ingrato iniquoq; animo erga beneficium affectus es, Deum, qui omnia nouit, cùm humanissimus sit, prouidè hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem se demittens, ne auersarētur multi arrhabonem æternę vitæ, & ægrè ferrent, carnem & sanguinem intuentes. Itaque rebus naturæ consuetis hoc fieri voluit, ijs suam diuinitatem coniungens, cùm dixit: *Hoc est corpus meū*, &: *Hic est sanguis meus.* Et: *Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes in remissionem peccatorum:* & rursum: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et: Nisi

[illegible] corpus [illegible] sanctum [illegible] Christi [illegible] sanctam, [illegible] corpus [illegible] [illegible]

[illegible] Domini [illegible] verba, quæ panem & [illegible] corpus & sanguinem [illegible] [illegible] in corpus & sanguinem Christi [illegible] [illegible] pertegerit, vt ante [illegible]

[illegible] 1450.

[illegible] Apostolis & eorum [illegible] Ecclesiæ [illegible] Liturgiæ [illegible] accepimus, apud [illegible] nullum [illegible], [illegible] Domini [illegible] duntaxat sanctificari & [illegible] Eucharistiæ donum, & in ipsum Domini [illegible] corpus & sanguinem transmutari [illegible] excitatur verba apud omnes [illegible] & nos ad memoriam rei tum [illegible] vim potentiamque quasi [illegible] dona ad transmutationem [illegible] postea, orationem [illegible] sacra transmutare [illegible] illud corpus & sanguinem [illegible].

[illegible] 1460.

[illegible] impossibile [illegible], quàm Dominum [illegible] Eucharistiæ Sacramentum [illegible] & luce clarius [illegible] est, quem lateat, [illegible] panis & vini [illegible] corpus & sanguinem Christi in instanti [illegible] substantio humana [illegible] excedit, [illegible] que opus est, & [illegible] etiam huius Sacramenti efficientia verba, instar ipsius Sacramenti, eximiæ [illegible] virtutis [illegible]. Christi verò diuinis verbis nihil esse [illegible], nihil efficacius esse [illegible] manifestum est. Quamobrem fateri necesse est, Domini [illegible] illis verbis, & nullis alijs, diuinum [illegible] Sacramentum [illegible]. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam confici posse negauerit [illegible], &c. Atque panis & vini in corpus & sanguinem [illegible] transmutatio non [illegible] [illegible] potentia, quæ ex nihilo cuncta produxit, per [illegible] tanquam per instrumentum quoddam, [illegible]. Ex quo manifestum est, non orantis [illegible], [illegible] ipsum [illegible] propriis suis verbis, à [illegible] panem & vinum in proprium [illegible] transmutari, &c. Quomodo [illegible] [illegible] corpus & [illegible] [illegible] Patrem [illegible] [illegible] vinum in corpus & [illegible] credi.

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1516.

[illegible] Christi [illegible] Domini [illegible] Christi [illegible]

[illegible] 1553.

In Professione fidei: Credimus quoque [illegible], & in sacrificium, quod est corpus & sanguis Christi.

Græci Veteri. 1570.

Responsione ad Claudium [illegible] Credimus, ac confitemur, [illegible] Christi corpus, ac simili ratione vinum [illegible] Christi sanguinem ita mutari, vt neque panis [illegible] substantiæ ipsius accidentia maneant; [illegible] in [illegible] substantiam transelementetur, de quo magni illius Patris Chrysostomi testimonium, cuius extant verba in Euangelij per Matthæum memoriæ prodita [illegible] audito. Cum Christus ait: *Hoc est corpus meum*, panem, qui [illegible] non signum, sed ipsum Domini corpus [illegible] demonstrari. [illegible] *Hoc est corpus meum*. [illegible] sit mutatio, tamen [illegible] atur.

Hieremias Patriarcha C[illegible] nus. 1580.

Responso 1. cap 1[illegible]*. de vijs Sacramentorum* [illegible] operationis sanctorum mysteriorum proprium opus hoc statuunt, vt Dona (intellige panem & vinum) in diuinum Christi corpus transmutentur: finem verò hunc, vt fideles ijs sanctificentur, nos tales beatos prædicamus, &c. Donorum consecratio, ipsa sacrificatio mortem eius annunciat, & resurrectionem, & assumptionem, quia honorabilia hæc dona in ipsum Dominicum transmutantur corpus, quod hæc omnia [illegible], scilicet quod crucifixum fuit, quod [illegible], quod in cœlos ascendit, &c. Quamdiu [illegible] iacet, nihil nisi panis est, [illegible] Dei. Postea autem verus panis fit, & [illegible] mutatur: cuius rei ratio & modus [illegible], nullo ore humano explicari [illegible]. [illegible] à nobis quidem oblatio [illegible] sacrificium, specierumque [illegible] corpus & sanguinem Domini [illegible] dam ratione Diuina gratia [illegible] perfectionemque [illegible], mysteriorum [illegible] entium procum [illegible]. [illegible] Eucharistia, & [illegible] calices [illegible] ritu [illegible] quod sola [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Christi [illegible] Spiritus Sancto [illegible] corpus & sanguinem Christi [illegible] panem & vinum [illegible]

ASSERVNT PATRES LATINI

Anacletus P[illegible]. [illegible]

Epistola 2 cap. 2 [illegible] corporis tractatores à [illegible] personis infamari [illegible], sed ipse pro [illegible] templo [illegible]

Alexander Papa. 110.

Epistola 1. c. 4. In Sacramentorū quoque oblationibus, quę inter Missarum solennia Domino offeruntur passio Domini miscēda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur.

Pius Papa. 150.

Apud Burchardum [illegible] *capite 2* [illegible] *in Decreto* [illegible] *16.* [illegible] *Gratianum de Consecrat. dist.* 2. Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corradatur, & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap. 6. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,* spiritaliter potius intelligamus Christus enim panis noster est, quia vita Christus & vita panis. *Ego sum,* inquit, *panis vitæ.* Et paulo supra: *Panis est sermo Dei viui, qui descendit de cœlis.* Tum quod & corpus eius in pane censetur: *Hoc est corpus meum.* Itaque petendo panē quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius.

Cap. [illegible] Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotū Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nonne solennior erit statio tua, si & ad arā Dei steteris? Accepto corpore Domini, & reseruato vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

[illegible] Caro abluitur, vt anima [illegible], caro vngitur, vt anima consecretur [illegible] vt anima illuminetur; caro [illegible] Christi [illegible], vt & anima [illegible]

[illegible]

[illegible] Hoc est corpus meum [illegible] panem [illegible] corpus suum [illegible] Ergo panem [illegible] nobis. Faciebat ad veritatem Marcionis [illegible] nis crucifigeretur. Corpus eum panem [illegible] um appellat, & non magis [illegible] cum cordis loco habuit, [illegible] fuisse istam figuram corporis Christi [illegible] per Hieremiam [illegible] *Venite, coniciamus lignum in panem eius,* scilicet crucem in corpus eius [illegible] nator antiquitatum [illegible] vollit [illegible] casse panem, [illegible] can panem. Sic & in calice [illegible] tum constituens, in sanguine [illegible] substantiam corporis confirmauit. [illegible] corporis sanguis [illegible] manuel [illegible] Genesis in benedictione [illegible] ius tribu carnis censu Christi proc[illegible] tunc Christum in Iuda [illegible] *in vino stolam suam* [illegible] stolam & amictum [illegible] monstrans [illegible] num sanguinem. Ita & nunc sanguinem [illegible] vino consecrauit, qui tunc vinum [illegible] figurauit.

Libro 4. Carminum aduersus Ma[illegible] pite 4.

Atque sacerdotes [illegible]
Ipse Patris [illegible] *perfecta* [illegible]

Libro 5 cap. 8.

Acceptum panem [illegible]
Corpus ait, [illegible]
Pro vobis [illegible] *semper quod* [illegible]
[illegible] *creatura panem* [illegible]
[illegible] *corpus* [illegible]
[illegible]
[illegible] *simul de* [illegible]

Pontianus Papa. 232.

Epistola 1. Sacerdotes propria [illegible] conficiunt, & populo tradunt.

Cyprianus. 250.

Epistola 54. At vero [illegible] non infirmis [illegible] necessaria est [illegible] [illegible]

[illegible]

Domini corpus inquinatis [illegible] pollu[to] Domini sanguin[em] bibat, [illegible] sacrilegus irascitur.

[illegible] Panis iste, quem Dominus di[scipulis] porrigebat, non effigie, sed natura muta[tus] omnipotentia Verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas. ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infundit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio, [&] ad veritatem, cuius corpus & sanguis Sacramentum [illegible], sincerior pateret accessus, vsque ad par[ticip]ationem Spiritus.

Concilium Are[la]tense Secundum. 320.

Canone 15. In secretario Diacono inter Presbyteros [se]dere non liceat, vel corpus Christi præsente Presbytero tradere non præsumat. Quod si fecerit, ab officio Diaconatus abscedat.

Iuuencus. 330.

Libro 4.

[illegible] dicta dedit palmis sibi frangere panem,
[illegible] tradit, [illegible]
[illegible] docuit proprium se tradere corpus.
[illegible] Dominus, vinoq[ue] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Victor [illegible] 350.

[illegible] ergo [illegible] vitam [illegible] substantia. Etenim [illegible] corpus Christi [illegible] ipse autem [illegible] quærimus [illegible] diuitiæ [illegible] Christo corpora [illegible] habitant.

Firmicus Maternus. 350.

[illegible] religionum. Christi immortalem sanguinem bibimus, nostro sanguini [illegible] est.

Hilarius. 350.

[illegible] Si verè [V]erbum caro factum est, & nos [illegible] Verbo Dominico sumimus, [illegible] manere in nobis [illegible]

[illegible]

Ambrosius. 370.

[illegible] corpus [illegible] mus [illegible] mus non hoc esse quod natura [illegible] benedictio consecrauit, maioremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens, &c. [illegible] *alia miracula narrauit Moyses, Helias, & Heliseus,* [illegible] Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantũ valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorũ? De totius mundi operibus legisti: *Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.* Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas, &c. Ipse clamat Dominus Iesus: *Hoc est corpus meum.* Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post cõsecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verũ est. quod os loquitur, mens interna fateatur, &c. Liquet, quòd præter naturæ ordinem Virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine?

Libro 4. de Sacramentis cap. 4. Tu fortè dicis, Meus panis est vsitatus, sed panis iste panis est ante verba Sacramẽtorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. [illegible] Consecratio [illegible] est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. [illegible] quæ omnia, quæ dicuntur, [illegible] oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non [illegible] sermonibus [illegible]

[illegible]

[illegible] Christi [illegible]
[illegible]
quia quod accipis, corpus Christi est.

Capite 5. Antequam [illegible] tem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: [illegible] *Hoc est enim corpus meum.* [illegible] Christi calix est vini & aquæ [illegible] verba Christi operata fuerint, [illegible] sanguis [illegible] qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens [illegible] sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipimus & sanguinem. Numquid debemus de eius fide & [illegible] dubitare?

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra [illegible] Quid [illegible] tam sacrilegū, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quò Deus omnipotens inuocatus sit, quò postulatus descendit Spiritus sanctus: vnde à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quæ essent de pace condita. *Depone* inquit, *munus tuum ante altare, & prius concordia cum fratre tuo, vt possit pro te sacerdos offerre.* Quid enim est altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocari cōsueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitat? &c. Hoc tamē immane facinus [illegible] est, dum fregistis etiam calices sanguinis Christi portatores.

Damasus. 380.

Epistola 4. ad Prosperum Episcopum Numidiæ: Chorepiscopi inter sacerdotes locum habeant, & ministerio Presbyterorum contenti sint. Quod verò eis non liceat Episcopo præsente, nisi illo iubente, Sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec [illegible] populum docere, aut [illegible] exhortari: quæ omnia solis Pontificibus [illegible] ex superioribus, quam [illegible], aut sacris Canonibus [illegible].

[illegible]ymus. [illegible]

[illegible] vt de his quicquam [illegible] qui Apostolico gradui [illegible] Christi corpus sacro ore conficiunt, [illegible] Christiani sumus.

[illegible] mensa [illegible] sup[illegible] [illegible] prę[illegible]

[illegible] mus pa[illegible]

[illegible]

[illegible] Christi [illegible]

[illegible]

Rufinus. 390.

In Psalm. 2[illegible] Parauit mensam Domi[illegible] in Sacramento [illegible] dedit carnem [illegible] manducandum, & sanguinem suum [illegible]

Gaudentius. 400.

Tractatu 2. de [illegible] per singulas [illegible] arum domos in mysterio panis ac [illegible] immolatus, viuificat creditus, consecratus sanctificat consecratus. Hæc agni caro, hic [illegible] Panis enim, qui de cælo descendit, ait [illegible] *ego dabo caro mea est, pro sæculi vita.* [illegible] speciem sanguis eius [illegible] mitur quia [illegible] in Euangelio dicit. *Ego* [illegible] *vera* [illegible] sanguinem suum esse [illegible], quod in figura passionis eius offertur. Vnde beatissimus Patriarcha Iacob de Christo prophetauerat, dicens: [illegible] *in vino stolam suam:* quippe nostri corporis [illegible] [illegible] suo proprio erat sanguine ablu[illegible] Ipse igitur naturarum Creator & Do[illegible] producit de terra panem, de pane rursus [illegible] potest, & promisit efficit proprium corpus [illegible] de aqua vinū fecit, & de vino sanguinem suum [illegible] *O altitudo diuitiarum sapientiæ* [illegible] *est,* inquit, *Dom*[illegible] num putes, quod cælestè effectum [illegible] qui transit in illud, & fecit illud [illegible] sanguinem, &c. Quod an[illegible] quia quod accipis, corpus est illius [illegible], & sanguis est illius sacræ vitis. Nam [illegible] consecratum, & vinum discipulis [illegible] sic ait: *Hoc est corpus meum. Hic est* [illegible] Credamus cui credidimus, [illegible] veritas, &c. Non intremiscimus [illegible] [illegible]mum. *Hoc est corpus meum.* [illegible] Si quid autem superfuerit [illegible] cuiusque sensu, quod [illegible] rit, ardore fidei concremetur.

Augustinus. 430.

Libro 3. de Trinitate [illegible] Nec linguam eius, nec membranas, [illegible] ficantes sonos [illegible] conscripta [illegible] corpus Christi [illegible]

[illegible]

batur, quis nouit hominum? ficut infantes non nouerūt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento, vel suo, vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes Sacramentorum, cùm offertur & datur, dicaturq; illis auctoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso, liquorem illum omninò fluxisse.

Contra aduersarium Legis & Prophetarum lib.2.ca.9 Mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem fideli corde atque ore suscipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere; & humanum sanguinem potare, quàm fundere.

Cōtra literas Petiliani lib.2.cap.37. Aliud est Pascha, quod adhuc illi Iudæi de oue celebrant, aliud autem, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.

Ad Psal.33.Concione 1. Ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus
Matt.26. suum, ait: *Hoc est corpus meum.* Ferebat enim illud in manibus suis.

Sermone ad Neophytos: Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod manauit de latere Christi. *Citant Paschasius epist. ad Frudegardum, Iuo epist. 284.*

Libro Sententiarum Prosperi, citante Gratiano dist.2. de consecratione: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: sacrificiū Ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare, visibili elementorū specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: & Sacramento, & re Sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cùm ipse Christus verus sit Deus, & verus sit homo: quia omnis res illarum rerū naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ duobus, Sacramento & re Sacramēti, id est, corpore Christi. Est igitur Sacramentum & res Sacramenti corpus Christi. Item caro eius est, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus; & sanguis eius, quem sub vini specie & sapore potamus: caro videlicet, carnis; & sanguis, est Sacramentum sanguinis: carne & sanguine vtroque inuisibili, spirituali, intelligibili, signatur visibile Domini nostri Iesu Christi corpus & palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & diuina maiestate.

Apud eundem Prosperum citante Gratiano dist.eadem: Cùm frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus has duas species, quēadmodum ante consecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinū, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.

Maximus Taurinensis. 430.

Ioan.6. *Dominica in Ramis Palmarum:* Legimus in libris Mosi, de Manna vermiculos procreatos: digna planè & iusta cōparatio. Siquidem de Manna vermiculus gignitur, & Dominus Christus de Virgine procreatur. Quin potius ipsam Mariam Manna dixerim, quia est subtilis, splendida, suauis, & Virgo: quæ velut cælitus veniens, cunctis Ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit: quem qui edere ac manducare neglexerit, vitam in semetipsu habere non poterit, sicut ipse Dominus ait: *Nisi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso.*

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psal.4. *A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt.)* Accipimus frumentum in corpore, vinum in sanguine, oleum in Chrismate.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 31. Tetigit vestimentum mulier, & curata est, & ab antiquo est absoluta languore. Miseri, qui quotidie corpus Domini tractamus, & sumimus, & à nostris vulneribus non curamur. Nō Christus infirmantibus, sed fides deest.

Serm.34. Audiant Christiani, qui quotidie corpus Christi attingunt, quantam de ipso Christi corpore sumere possunt medicinam, quando mulier totā rapuit de sola Christi fimbria sanitatem.

Serm.95. Christus corpus suum Ecclesiæ transmisit ad mensam, vt esset cælestis caro manducaturis gentibus ad salutem: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quemadmodum autem manducatur caro Christi, quomodo bibitur & sanguis eius, norunt illi, qui sunt Sacramentis cælestibus instituti. Ioan.6.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5.de Pascha: Recedat omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam est testis veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate conuertit, ita dicēs: *Accipite, & edite: Hoc est enim corpus meum:* & sanctificatione repetita: *Accipite, & bibite: hic est sanguis meus.* Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: pari potentia in spiritualibus Sacramentis Verbi præcipit virtus, & seruit effectus. Nec dubitet quisquam primarias creaturas nutu potentię, pręsentia maiestatis in Dominici corporis transire posse naturam, cùm ipsum hominem videat artificio cęlestis misericordię corpus Christi effectum. Sicut autem quicunq; qui ad fidē veniens, ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti: his verò commemoratis mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendę verbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam innouatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? Imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare.

Leo Magnus. 450.

Sermone 6.cap.2.de ieiunio septimi mensis: Tunc sacrificij munda est oblatio, & misericordiæ sancta largitio, quando ij, qui ista dependunt, quid operentur intelligunt. Nam dicente Domino: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: & frustra ab illis *Amen* respondetur, à quibus contra id, quod accipitur, disputatur.

Sermone 7.de passione Domini cap.1. Vt ergo vmbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruatio nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem

san-

Homilia 22. in Euangel. Quid sit sanguis Agni, nō iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super vtrumq; postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In vtroque enim poste sanguis Agni est positus, quādo Sacramentum passionis illius, cùm ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, vt imitari illius passionem necdum velit, in vno poste sanguinem posuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est.

Libro 4. Dialogorum cap. 58. Hæc singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem Vnigeniti per mysterium reparat, qui licet *resurgens à mortuis iam non moritur*: tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis, non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionē vnigeniti Filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus & inuisibilibus fieri?

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 1. Officiorum cap. 18. Panis, quem frangimus, corpus Christi est, qui dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.* Vinum autem sanguis eius est. Hæc autem duo sunt visibilia; sanctificata tamen per Spiritum sanctum, in Sacramentum diuini corporis transeunt.

Concilium Hispalense Secundum. 625.

Cap. 7. Chorepiscopis non licet præsente Episcopo Sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere.

Eligius. 640.

Homilia 8. Sicut verè carnē corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo, qui ex Maria Virgine natus est, Iesus Dei Filius est, non quemadmodum alij homines per gratiam, sed natura Filius ex substantia Patris: ita vera est caro, & verus est sanguis eius, quem ad manducandum & potandū in mysterio sumimus, sicut ipse testatur. Et nos, qui verè sub mysterio carnem & sanguinem corporis eius sumimus, per ea naturaliter vnū cum eo efficimur: in quibus manet post cōsecrationem similitudo panis & vini, ne sit cuidam horror cruoris, sed manet in eis gratia redemptionis. De naturali enim in nobis Christi veritate ipse ait: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, &c. Ioan 6. De veritate carnis & sanguinis eius nullus relictus est ambigendi locus.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Pœnitentiali Rubrica 41. Licet malus sit sacerdos, tamen conficit corpus & sanguinē Christi vt bonus: quia quæ facta sunt, non possunt pollui. Et licet Sacramēta obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.

Concilium Toletanum XII. 686.

Cap. 5. Ergo modis omnibus tenendū est, vt quotiescunq; sacrificans corpus & sanguinē Iesu Christi in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi se participem præbeat.

Beda. 700.

In librum Boetij de Trinitate: Panis fit corpus Christi. Transit enim substantia panis in corpus Christi, non forma, sed potius hæ subsistunt in aëre, vel sine substantia. Si enim hìc contingat, quod alibi est impossibile, non est mirum, cùm etiam ipsum corpus Christi ineffabili modo conceptum sit, & tota incarnatio mirabili modo processerit. Dicunt tamen quidam, quòd nihil transit in corpus Christi, & sic exponunt illam auctoritatem. Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate cōmutat, id est, sub ijsdem accidentibus esse facit. Cùm autem quæritur ab ijs, quò deueniat substantia panis, quæ ante sub illis accidentibus fuerat? dicunt illam relabi in primordiali materia, vel perire ex toto. Nō enim habet pro inconuenienti, si creatura pereat transfusione, sicut fit aqua mixtum, per transfusionem scilicet vini & aquæ.

Homil. in Epiphania Domini, ad illa verba Euangelij: *Vidit Ioannes Iesum venientem ad se*, &c. Lauat nos Christus à peccatis nostris quotidie in sanguine suo, cùm eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur, cùm panis & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur: sicq; corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad pernitiem ipsorum funditur & occiditur: sed fidelium ore suam sumitur in salutem. Huius rectè figuram Agnus in Lege Paschalis ostēdit, qui semper populū de Aegyptia seruitute liberans, in memoriam eiusdem liberationis per omnes annos immolatione sua populū eundem sanctificare solebat, donec veniret ipse, cui talis hostia testimonium dabat, oblatusq; Patri pro nobis in hostiā, odoremq; suauitatis, mysterium suę passionis, oblato Agno, in creaturam panis viniq; transferret, Psal. 109. sacerdos factus in æternum secundùm ordinem Heb. 7. Melchisedech.

Ad Lucæ cap. 22. Finitis Paschæ veteris solemnijs, quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis agebantur, transijt ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesia frequentare desiderat: vt videlicet pro agni carne vel sanguine suæ carnis sanguinisq; Sacramentum in panis viniq; figura substituēs, ipsum se esse monstraret, *cui iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es* Psal. 109 *sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis Officijs cap. 39. de celebratione Missæ: Hoc corpus, hic sanguis, non in spicis, sed in Sacramentis colligitur: & cōsecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Et ille quidem panis, & illud vinum, per se irrationabile est: sed orat sacerdos, vt ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotente Deo consecratus, rationabilis fiat, transeundo in corpus Filij eius, &c. Sicut diuinitas Verbi Dei vna est, quæ totum implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus illud corpus consecretur, non tamen sunt multa corpora Christi, neque multi calices; sed vnum corpus Christi, & vnus sanguis cum eo, quod sumpsit in vtero Virginis, & quod dedit Apostolis. Diuinitas enim Verbi replet illud quod vbiq; est, & coniungit, & facit, vt sicut ipsa vna est, ita coniungatur corpori Christi, & vnum corpus eius sit in veritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plus, siue minus quis inde percipiat, omnes ęqualiter corpus Christi integerrimè sumunt, & generaliter omnes, & specialiter vnusquisque.

Vsuardus. 800.

In Martyrologio 15. Augusti: Romæ via Appia, natale S. Tharsitij Acolyti & Martyris: qui cùm quodam die deferret Christi Corporis Sacramenta, nec vellet ea discutientibus prodere paganis, indignum iudicans porcis prodere margaritas, tam diu est fustibus ac lapidibus maceratus ab eis,

quo-

quousque exhalaret spiritum. Et reuoluto eius corpore, sacrilegi discussores nihil inuenire potuerunt Sacramentorum Christi.

Haymo. 820.

In passionem Christi secundùm Marcum: Quia panis confirmat cor hominis, & vinũ auget sanguinem in homine, meritò idem panis in carnem Domini mutatur, & idem vinum in sanguinem Domini transfertur, non per figuram, neque per vmbram: sed per veritatem. Credimus enim quia in veritate caro est Christi, similiter & sanguis. Sed quia humana fragilitas non consueuit carnibus crudis vesci, & sanguinem potare, trãslata est eadem caro in panem, & idem sanguis in vinum.

*In prioris ad Corinth. cap.*11. Sicut caro Christi, quã assumpsit in vtero virginali, verũ corpus eius est, & pro nostra salute occisum: ita panis, quẽ Christus tradidit discipulis suis, omnibusq; prædestinatis ad vitam æternam, & quem quotidie consecrant sacerdotes in Ecclesia cum virtute diuinitatis, quæ illum replet panem, verũ corpus Christi est. Nec sunt duo corpora illa caro, quã assumpsit, & iste panis; sed vnum verum corpus faciũt Christi, in tantũ, vt dum ille frangitur & comeditur, Christus immoletur & comedatur: & tamen integer maneat & viuus. Et sicut illud corpus, quod in cruce deposuit, pro nostra salute & redemptione est immolatum: ita quotidie ad nostram salutem & redemptionem iste panis Deo offertur. Qui licet panis videatur, corpus est Christi. Dominus enim & Redemptor noster, consulens nostræ fragilitati, quia cognouit nos fragiles esse ad peccandũ, tradidit nobis hoc Sacramentũ, vt quia ipse iam non potest mori, & nos quotidie peccamus, habeamus verum sacrificium, quo possemus expiari. Ideoq; quia vnum corpus faciunt, & pro nostra redemptione offeruntur, dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Amalarius Treuirensis. 820.

De Officijs Ecclesiasticis lib.3. cap.24. Sacerdos gratias agit in Hymno: *Verè dignum & iustum est:* benedicit in præsenti loco, frangit circa communionẽ. Hic credimus naturam simplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilẽ, scilicet corporis & sanguinis Christi.

Cap.25. Mira & magna fides sanctæ Ecclesiæ, quę suis oculis videt, quod mortalibus deesse videt, quid credere debeat, quamuis nondum videat quod in specie est. Credit sacrificium præsens per Angelorum manus deferri ante conspectum Domini, & sentit mandendum esse ab humano ore. Credit namque corpus & sanguinem Domini esse, ac hoc morsu cælesti benedictione impleri animas sumentium.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap.16. Christus in Cœna sua, quam ante traditionem suam vltimam cum discipulis habuit, post Paschæ veteris solennia, corporis & sanguinis sui Sacramenta in panis & vini substãtia eisdem discipulis tradidit, & ea in commemorationẽ sanctissimæ suæ passionis celebrare perdocuit.

Cap.17. Cùm ipse Filius Dei dicat: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus:* ita intelligendum est, eadem redemptionis nostræ mysteria & verè esse corpus & sanguinem Domini, vt illius vnitatis perfectæ, quam cum capite nostro iam spe, postea re tenebimus, pignora credere debeamus.

Strabus. 840.

In cap.11. prioris ad Corinth. Nos incerta relinquẽtes, quod ex auctoritatibus certum est profitemur, scilicet substantiam panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Dominici cõuerti: modum verò conuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia accidentia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur.

Christianus, qui & Druthmarus. 840.

Ad Matth. cap.26. *Cœnãtibus illis.*) Sicut si aliquis peregrè proficiscens, dilectoribus suis quoddam vinculum dilectionis relinquens, eo tenore, vt omni die hæc agant, ne illius obliuiscantur: ita & Dominus præcepit nos agere, transferens spiritualiter panem in corpus suum, & vinum in sanguinem, vt per hæc duo memores essemus quæ fecit pro nobis de corpore & sanguine suo, vt non simus ingrati amantissimæ charitati ipsius.

Rabanus Maurus. 840.

De Institut. cleri lib.1. cap.31. Hæc duo, panis & vinum, dum sunt visibilia: sanctificata tamẽ per Spiritum sanctum, in Sacramentum diuini corporis transeunt.

Hincmarus Rhemensis. 850.

In vita S. Remigij: Beatæ Christi passionis ad altare memoria replicatur, cùm panis & vini creatura in Sacramentum carnis, & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur.

In encomio S. Remigij: Vera est caro, & verus est sanguis eius, quæ ad manducandum, & potãdum in mysterio sumimus, sicut ipse testatur. Et nos, qui verè sub mysterio carnem & sanguinem corporis sui sumimus, per ea naturaliter vnum cum ipso efficimur. In quibus manet post consecrationem similitudo panis, ne quidam sit horror cruoris, sed manet in eis gratia redemptionis.

Florus Magister. 860.

Ad Canonem Missæ: Hoc corpus, & hic sanguis, non in spicis & in Sacramentis colligitur, sed certa consecratione mysticus fit nobis, nõ nascitur. Cùm panis & vini natura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur, manducatur Christus. Per partes enim manducatur in Sacramento, & manet integer totus in cælo, &c. Calix, quem sacerdos Catholicus sacrificat, non est alius, quàm quem ipse Dominus Apostolis tradidit.

Remigius Antissiodorensis. 870.

Ad Psalm.21. Panis & vinum à Christiana veritate dicuntur, non quòd naturã panis & vini post consecrationem in se retineant, nisi quantum ad speciem, & saporem, & odorẽ. Illi namq;, qui carnem in vtero Virginis assumptam Verbo suo personaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora nostra imperij sui potẽtia faciet immortalia, panis & vini naturã in sui corporis & sanguinis naturam transferre possibile est.

De celebratione Missæ: Si in veritate corpus Christi est, quare appellatur mysteriũ? Propterea vtiq;, quia post consecrationem aliud est, & aliud videtur. Videtur siquidem panis & vinum, sed in veritate est corpus Christi & sanguis. Consulens ergo omnipotẽs Deus infirmitati nostræ, qui vsum non habemus comedere carnem crudam, & bibere sanguinẽ, facit vt in pristina remaneant forma illa duo munera, & est in veritate corpus Christi & sanguis.

Paschasius Corbeiensis. 880.

De Corpore & sanguine Domini cap.1. Licet figura panis & vini hic sit, omninò nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa veritas ad discipulos: *Hæc,* inquit, *caro mea est, pro mundi vita.* Et vt mirabilius loquar, non alia planè, quàm quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro. Hæc, inquam, ipsa est, & ideo Christi caro est, Ioan.6.

quæ

quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur.

Cap.19. Cogita igitur, si quippiam corporeum potest esse sublimius, cùm substantia panis & vini in Christi carnem & sanguinem efficaciter interius commutatur, ita vt deinceps post consecrationem iam vera Christi caro & sanguis veraciter credatur, & non aliud quàm panis de cælo à credentibus æstimetur.

Cap.20. Licet igitur panis in carnem, & vinum conuertatur in sanguinem, veluti à natura probatur: tamen altius consideranda sunt hæc, vbi non modò caro aut sanguis Christi in nostrã conuertuntur carnem, verùm nos à carnalibus eleuant, & spirituales efficiunt.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Capite 8. Credendum, & indubitanter sciendum est, quòd idem homini & Sacramentum, & res Sacramenti est corpus Christi, verum sanguinis & corporis sui Sacramentum, secundùm speciem videlicet panis & vini visibile Sacramentum est. Aliàs nobis inuisibile, secũdùm hoc, quòd de Virgine natus est, & in cruce pependit, & ad cælos ascendit, & sedet ad dextram Patris, res Sacramenti est. Sic ergo credimus, quòd ante consecrationem panis & vinum est, post consecrationem corpus Christi verum, sanguis Christi verus est: non tantùm verũ sacramentaliter, sed etiam verum essentialiter. Cùm autem dicimus corpus Christi, & sanguinem, nec corpus exanguẽ intelligimus, nec sanguinem à corpore diuidimus, sicut est fusus è corpore, vel stillans aut manans à vulnere: sed idipsum totum indiuisum in vtraque specie credimus, totum simul in cælis, & vbicunque conficitur à ministris, vel contrectatur ab hominibus Christianis. Qualiter autem fieri possit, vt transeat substantia panis in substantiam corporis & sanguinis Christi, etsi ratione comprehendere non possumus, purè tamen credere debemus. Ante benedictionem Dominus quidem panem accepit, fregit, dedit discipulis; non iam panem simplicem, sed corpus suum & sanguinem.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Libro 14. in Leuiticum cap.4. Si loco illi tanta exhibebatur reuerentia, in quo vitulorum & hircorum sanguis offerebatur; quid illi honoris habendum est, in quo populus sacratũ Christi corpus assumit, & beatum sanguinis ipsius haustum, in quo sacrosancti latices veternas diluunt culpas?

Smaragdus Abbas. 970.

In Diademate Monachorum cap.49. In veteri Testamento eo tempore tantùm, quo sacerdotes præsto erant altari, ab vxorum suarum se continebant concubitu: nunc autem quia quotidie corpus Domini aut conficiendum nobis est ad altare, aut sumendum, à carnali concubitu quotidie nobis est abstinendum.

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epistola ad Adeodatum: Christus quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo pòst à nostris visibus sublaturus fuerat in cælum, ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine, corporis nihilominus & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibili creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennijs operatur. De quo sub hora passionis suæ ipse familiaribus suis ait: *Hoc est corpus meum*, & paulo pòst: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis fundetur, &c.* Cùm verò in omni re sint erga nos inæstimabiles diuitiæ Dei, adeò vt maiestate abscondita corruptibile pro nobis corpus induerit, contumelijs & passionibus se subdiderit, quo opẽ ferret assumptó homini, quid indignũ Deo iudicari potest, qui vterum Virginis subijt, si virgineis creaturis infunditur, quæ licet simplicis naturæ paulo ante præferant imaginem, postmodum cælestis ibi sanctificatione inspirata maiestas vera diffunditur, & quæ substantia panis & vini apparebat exterius, iam corpus Christi & sanguis fit interius, &c. Dubitari etenim nefas est, vt ad cuius nutũ cũcta subitò ex nihilo substiterunt, si pari potentia in spiritalibus Sacramentis terrena materies naturę & generis sui meritũ transcendens in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat: *Hoc est corpus meum*, & paulo post: *Hic est sanguis meus, &c.* Si Deũ omnia posse credis, & hoc consequitur vt credas, nec humanis disputationibus discernere curiosius insistes, si creaturas, quas de nihilo potuit creare, has ipsas multo magis valeat in excellentioris naturæ dignitatem conuertere, & in sui corporis substantiam transfundere.

Berno Abbas Augiensis. 1020.

Sermone de Natiuitate S. Mariæ: Dominus noster Iesus Christus est frumẽtum nostrum, cuius quotidie, licet indignè, non solùm pane, qui est vera eius caro, in sacro altari pascimur, verũ etiã sanguine potamur.

Osbertus Cantuariensis. 1020.

Vita S. Dunstani cap.44. Reuersus deinde ad altare, panem & vinum in corpus & sanguinem Iesu Christi immaculata benedictiõe cõuertit. Vbi verò ad benedictionẽ super populũ vẽtum est, iterũ populo prædicaturus ab altari digreditur, & ebriatus Spiritu Dei, sic de veritate corporis Christi, sic de futura resurrectione, sic de vita perenni tractauit, vt ipsius perpetis vitæ ciuem loqui putares.

Glaber Rodolphus. 1045.

Lib.5. Histor. Corporis & sanguinis Domini Iesu Christi viuificans confectio existimetur nullatenus in se pati dispendium, aut casu aliquo incurrere periculum. Si quando autem videtur cõlabi seu deperire per negligentiam sibi tractantium, restat ijsdem, si non alacriter pœnituerint, damnationis iudicium.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de Mariæ Virginis Natali: Hic, dilectissimi fratres mei, hîc rogo perpẽdite, Dei Genitrici quãtas illi post Deum de nostra redemptione gratias agere debeamus. Illud siquidem corpus Christi, quod beatissima Virgo genuit, quod in gremio fouit, quod fascijs cinxit, quod materna cura nutriuit, illud, inquam, absque vlla dubietate, non aliud, nũc de sacro altari percipimus, & eius sanguinem in Sacramentum nostræ redemptionis haurimus. Hoc Catholica fides habet, hoc sancta Ecclesia fideliter docet.

Sermone 2. de S. Ioanne Euangelista: *Cælum,* inquit ipse pius Iesus, *& terra transibunt, verba autẽ mea non transibũt.* Sicut enim dixit Matri: *Hic est Filius tuus*, ita dixit discipulis: *Hoc est corpus meũ.* Et tantus fuit in illis verbis effectus, vt illicò panis ille, quẽ dabat, Dominicum fieret corpus. *Dixit* enim, *& omnia facta sunt: mandauit, & creata sunt.*

Theoduinus Leodiensis Episcop. 1050.

Epistola ad Henricum Gallorum Regem: Fama supremos Galliæ fines prætergressa, totam Germaniam peruasit, iamq́ omnium nostrum repleuit aures, qualiter Bruno Andegauensis Episcopus, item Berengarius Turonensis, antiquas hæreses modernis temporibus introducendo, affirmant, corpus Domini in Eucharistia nõ tam corpus esse, quàm vmbram & figuram corporis Domini.

Radulphus Ardens. 1050.

Homilia in epistol. de Cœna Domini: Hæc est forma

verborum, quam dum sacerdos profert, sacerdos inuisibilis visibilem panẽ vertit in corpus suum.

Lanfrancus. 1050.

Aduersus Berengariũ de corpore & sanguine Domini. Ecclesia Christi sic panem in carnem, vinum credit conuerti in sanguinem, vt tamẽ salubriter credat, & veraciter recognoscat, Sacramentũ esse Dominicæ passionis, diuinæ propitiationis, concordiæ, & vnitatis, &c. Confitetur Ecclesia, toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandũ proponi in altari, sed inter sacrandum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Nõ tamen panem negat, imò confirmat: sed panem, *qui de cælo descendit, & dat vitam mundo:* panẽ, quem Ambrosius & Augustinus eisdem verbis vocant ἐπιούσιον, id est, supersubstantialem. Quia caro Christi omnibus creatis substantijs maior existit, omnes creaturas excellentissima dignitate præcellit, &c. Credimus igitur terrenas substantias, quæ in mensa Dominica per sacerdotale ministerium diuinitus sanctificãtur, ineffabiliter, incomprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentiam Dominici corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam alijs qualitatibus, ne percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperẽt: ipso tamen Dominico corpore existente in cælestibus ad dextram Patris immortali, inuiolato, integro, illæso, vt verè dici possit & ipsum corpus, quod de Virgine sumptum est, nos sumere, & tamen nõ ipsum. Ipsum quidem quantum ad essentiam veræq; naturæ proprietatẽ atq; virtutem: non ipsum autem, si spectes panis viniq; speciem, cęteraq; superius comprehensa. Hanc fidem tenuit à priscis temporibus, & nũc tenet Ecclesia, quæ per totum diffusa orbem Catholica nominatur.

Adelmanus Brixiensis. 1050.

Epistola ad Berengarium: Qui dixit in principio: *Fiat lux, & facta est lux* de nihilo, non potuit dicendo de pane: *Hoc est corpus meum,* ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam vertit in vinum, non efficacius poterat, (si quid tamen de Deo efficacius dici debet,) sonante vocaliter eadem virtute, vinũ ipsum in sanguinẽ suum transferre? Quòd si quos mouet, cur hoc Sacramentum non visibiliter trãsmutetur in speciem carnis & sanguinis, attendãt quod Apostolus ait: per fidem ambulamus, & nõ per speciem. 2 Cor. 5. Heb. 11.

Hugo Lingonensis. 1050.

Epistola ad Berengarium: Dicis, nimis extensè loquens, in huiusmodi Sacramento corpus Christi sic esse, vt panis & vini natura & essentia non mutetur, corpusq; quod dixeras crucifixum, intellectuale constituis: in quo euidẽtissimè patet, quòd incorporeum confiteris. Qua in re vniuersalem Ecclesiam scandalizas, ipsumq; tuum offendis auctorem, qui palpabile obtulit, quod incorporeum affirmas. Nam si panis & vini natura & essentia reali principalitate post consecrationem persistunt, translatum nihil potest intelligi, & si quod adiunctum est sola sit intellectus potentia, reuera non capitur, quomodo vel vnum vel idem sit, quod adhuc non ad hunc modum subsistit, &c. Sicut non capis quomodo *Verbum caro factum est:* sic non potes iterum capere quomodo panis iste mutetur in carnem, & vinum in sanguinem transformetur, nisi te docuerit omnipotentiæ fides.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 10. Ita iuxta Romanum ordinem in altari componenda sunt, vt oblata in corporali posita, calix ad dextrum latus oblatæ ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de latere Dominico profluxisse credimus. Nam oblatam, siue panem in verum Christi corpus, sicut & vinum in sanguinem Dominicum conuerti non dubitamus.

Guitmundus Auersanus. 1060.

De veritate Eucharistiæ contra Berengarium libro 1. Tota hostia est corpus Christi, vt nihilominus vnaquæque particula separata sit totum Christi corpus: nec tamen tres particulæ separatæ sunt tria corpora, sed vnum corpus. Nam ipsæ etiam particulæ à se tãquam plures differunt: quia quod corporis totius vna est, hoc & cæteræ sunt. Itaque iam nec plures particulæ dicendæ sunt, sed vna potius hostia integra & indiuisa, licet officio sacerdotis videatur quasi diuidi, propter magnum mysterium, quod ita oportuit celebrari. Similiter etsi dentibus vel alio aliquo modo hæc frangi videntur, intelligimus non hæc frangi, quia nihil aliud in toto, quàm in qualibet veluti particula separata credimus contineri, &c. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Propterea ipsi, qui sumimus communionem huius sancti panis & calicis vnum Christi corpus efficimur, &c. Idem quoque dicimus, etiamsi mille Missæ eodem tempore celebrentur. Nam ita in singulis totum credimus esse Christum, vt nec plures Christos, nec diuisum Christum faciat aut sacerdotum diuersitas, aut locorum, &c. Nunc contra illos habẽda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt substantiam corporis Christi cibo inesse Dominico, panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius & sanguinem verti nequaquam credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquam subtiliori ratione hæresin alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore deiectos: nam aliàs idem sunt, &c. Cùm istæ causæ nihil valeant, nec alias ipsi afferant, quæ insania est, vt Christum, vt ita dixerim, sua auctoritate impanent, & inuinent? Et quidem Christum incarnari humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum Christus ostẽdit, Apostoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari, vel inuinari Christum nulla expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus, exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vnde igitur eos malus error iste peruasit? Beatus sanè Ambrosius, libro de Sacramentis de his copiosè differens, non in pane & vino corpus & sanguinẽ Domini latere, sed panem & vinum in corpus & sanguinem Domini commutari docuit. Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem, gratiasque agens, & benedicens, ait: *Hoc est corpus meum.* Non ait: In hoc latet corpus meum. Nec dixit: In hoc vino est sanguis meus: sed dixit: *Hic est sanguis meus.*

Bruno Carthusianus. 1080.

In caput 11. prioris ad Corinthios: Accepit panem, id est, veram substantiam panis, & agens gratias Deo Patri de hoc, quia, sicut per eum disposuerat, humanum genus redimebat, & in obedientia Patris perseuerabat. In his verbis, quibus Christus gratias egit Patri, dicitur substantia panis & vini apposita in altari transire in veram carnem & verum sanguinem Christi.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad caput 7. epistolæ ad Hebræos: Sacerdotes quotidie panem & vinum offerunt Deo pro salute fidelium:

[illegible] panis & vinum fiunt corpus & sanguis Christi, ac permanent in æternum, ita vt [illegible] vitam æternam dignè accipientibus conferant.

Ib. cap. 11. Caro Christi, quam ex altari sumimus, idcirco velamen appellatur, quoniam [illegible] nostris in Sacramento velatur. Nam sensus nostri aliud renuntiant, & aliud fides. Visus enim persuadet nobis esse solummodò panem secundùm panis speciem; fides autem insinuat esse carnem viuam & viuificatricē, gustus panem in sapore, auditus etiam illud idem in fractione; fides verò integrum Agnum à fidelibus sumi, sine aliqua ipsius læsione. Non enim sumimus carnem exanimem, sed consecratione & operatione diuina viuentem.

Anselmus Laudunensis. 1100.

In caput 11 prioris ad Corinth. Sciēdum est, quòd in prolatione verborum illorum, *Hoc est corpus meum,* &: *Hic est calix sanguinis mei* &c. mysterium cōsummatur, & panis in corpus Christi cōuertitur. Nos incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum est profitemur, scilicet substantiam panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Domini conuerti: modum verò cōuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remaneut de priore substantia accidētia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur. Si verò quæritur, vbi fundentur, dicimus nobis potius videri, quòd sint sine subiecto. Credere debemus panem & vinum, quæ Christus in Cœna discipulis dedit manducandum & bibendum, in verum corpus, & in verum sanguinem Christi ibidem conuersum, cùm prius panis verus, & vinum verum essent.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de conuenientia veteris & noui Testamenti: Offertur principaliter à ministris panis & vinū, in Christi corpus sacerdotali benedictione commutanda.

De excellentia sacrorum Ordinum: Dominus noster Iesus Christus post cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem suum commutauit.

Epist. 235. In his specialiter intenditur, vt illa dona, quæ iam vocantur sacrificia, in Christi corpus & sanguinem commutentur, vel commutata salutaria nobis efficiantur.

Epistola 284. Quærit fraternitas tua, vtrum Dominus noster Iesus Christus in cœna, quam fecit cum discipulis ante passionē suā, dederit eis corpus suum passibile, cùm nos illud de mensa altaris accipiamus impassibile. Ad quam quæstionem si tibi respondeatur, discipulos Christi corpus tale accepisse, quale tunc erat: nos verò tale accipere, quale nunc est, non video quæ auctoritas contradicat, non video quæ rationis violentia me vrgeat; imò si aliter dicerem, repugnantem mihi viderem rationem & auctoritatem. Nam corpus illud, quod tūc discipulis suis Dominus commendabat, adhuc fuisse passurum, nemo est qui abnuat: sicut tu ex auctoritate Dominica in literis tuis posuisti. Hoc corpus, *quod pro vobis tradetur.* Passibile autem fuisse, quod passurum erat, quis audeat negare? Impassibile verò nunc esse quod sumimus, tu ipse [illegible] auctoritate Apostoli cōfirmasti, quod [illegible] *ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* Quomodo enim si figulus daret [illegible] vas fictile ante fornacem crudum & infirmum, post fornacem verò redderet idem coctum & firmum, & humanæ vtilitati commodum, quam vtilitatem habere non posset, nisi coctum prius esset: sic Christi corpus ante passionem, [illegible], datum est discipulis passibile, quod per passionem [illegible] nunc [illegible] impassibilitatem. Nec cuiquam [illegible] profunditas ad [illegible] illa passibilis corporis [illegible] glorificatio impassibilis & immortalis, &c.

Algerus. 1100.

Libro 1. de Sacramentis cap. [illegible] [illegible] *substantia panis & vini [illegible] Christi mutetur* Sed iterū test. B. Ambrosius [illegible] sermonem Christi operatorium esse, vt panis & vinum sint quæ erant, & in aliud commutentur, videntur astruere, vt sint substantialiter quæ erāt, & in aliud mutentur. Quod tamen tolerabiliter dictum est, nisi à prauo interprete intolerabiliter exponatur. Si enim intelligitur, vt panis & vinū sint quæ erant non secundùm substantiam, sed secundùm formam & cæteras suas qualitates ibidem remanentes, & secundùm substātiam in aliud mutentur: quamuis aliquantulum impropriè, tamen tolerabiliter & verè dictum erit. Quicquid enim mutatur in aliud, in aliquo desinit esse quod fuerat, siue substantialiter, siue accidentaliter. Sed in pane & vino, cùm in corpus Christi mutantur, accidentia esse non desinūt: sed omnia remanent: ergo panis & vini substantia esse desinit.

Cap. 8. Sacramentum panis & vini ita mutatur, vt substantialiter non sit quod ante fuerat: sed substantia eius corpus Christi fiat, forma verò remanens, ipsum significet & contineat. Hanc autem panis & vini substantiam ideo Christus in suo Sacramento remanere non voluit, ne si duæ substantiæ veritates, panis scilicet communis noster, & ipse viuus & verus panis in eodem Sacramento essent, errorem gignerent veritatis, dum ibi esset & ipse verus panis, quia vita æterna, & panis communis, suo modo verus, quia temporalis vitæ substantia. Facilius enim & certius creditur corpus Christi in illo Sacramento fieri & esse, vbi corporaliter non fuerat, non solum pro Sacramento, sed & pro miraculo, dum ibi panis desinit esse, quod fuerat.

Hildebertus Cennomanensis. 1109.

De Missæ mysterijs:

Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram,
Vel vinum fertur, cui superaddit aquam.
Vtraque danda Deo præsignauere figuræ,
Traditio docuit, sanctior vsus habet.
Vtraque sub typico ritu formamq; futuri
Melchisedech Domino sacrificando ferunt.
Vtraque discipulis cœnantibus ipse Redemptor
Tradidit in corpus vtraque versa suum.
Visus & ipse placet, quo sic mactetur in illis,
Vt sit in exceptis inuiolata caro, &c.
Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,
Mysterio simplex, vtilitate triplex:
Vtq; fides adsit, terrorq; recedat & horror,
Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

Zacharias Chrysopolitanus. 1100.

De Euangelica cōcordia lib. 4. Tria distingui oportet, quæ & sancti Doctores asserunt, & Ecclesia firmiter tenet. Vnum est, quòd panis & vinum per consecrationem vertuntur in verum corpus & sanguinem Christi. Secundum est, quòd visibiles species panis & vini sensibus nostris subiacent, æquè post consecrationē, vt ante: oculis enim sine omni delusione cernimus & formam, & colorem, tam panis, quàm vini; gustu, & odoratu absque fallacia probamus saporem; tactu molle, vel durum; auribus fractionem percipimus. Tertium verò est, quia corpus Christi in humana forma, impassibili, incorruptibili localiter in cælo est. Tenet igitur Ecclesia corpus Domini localiter in cælo esse. tenet verò corpus

…it Deus, sequitur quia ad conuertendum panem in corpus suum, & vinum in sanguinem suum omnimodè, sicut & ad vniuersa, potens est.

Hildegardis. 1150.

De corpore & sanguine Christi fol.108. Virtus Altissimi, quæ in vtero Virginis carnem operata est, super altare ad verba sacerdotis oblationem panis & vini in Sacramentum carnis & sanguinis conuertit, virtute sua illud fouens.

Epistola ad Moguntinenses: In eadem virtute altissimi Dei oblatio panis cum vino & aqua in carnem & sanguinem Saluatoris, quam de Maria Virgine assumpsit, ad verba sacerdotis transsubstantialiter, quemadmodum lignum in ardentem carbonem per ardorem ignis, mutatur.

Sugerius. 1150.

De vita Ludoici Grossi: Hanc sacratissimam corporis Eucharistiam illud idem credamus corpus, quod assumptum est de Virgine, quod discipulis suis ad confœderandum, & vniendum, & in se commanendum contradidit: hunc sacratissimum sanguinem illum eundem, qui de latere eius in cruce pendentis defluxit, & firmissimè credimus, & ore & corde confitemur.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de Panibus cap.1. Est autem mensa altaris, vbi veritate corporis & sanguinis Christi existẽte, sed sub specie visibilis panis & vini latẽte, memoria Dominicę passionis, cum effectu nostrę redemptionis, si adsit integritas fidei, quotidie tam vtiliter, quàm fideliter recolitur, &c. Veraciter quod de Virgine sumptum est corpus immaculatum, quod in cruce sub Pontio Pilato à Iudæis clamantibus, *crucifige, crucifige*, & à Gentilium militibus appensum est, & immolatum, manu sacerdotali contrectatur, & vi verborum Christi conficitur, & fidelibus populis traditur: mediantibus quidem pristinis & consuetis speciebus panis & vini, carnem veram, & verum sanguinem Christi percipimus.

Guntherus. 1170.

De gestis Friderici libro 3.

Iamq́; dies aderat, qua Christus mystica Cœna
Discipulis statuens conuiuia, corporis esu
Ipse sui, potuq́; sacri satiare cruoris,
Post agni carnes, prisca libamina legis,
Nos voluit, veram panis laticisq́; figuram
Prætendens oculis, sed certè pabula vitæ
Sensibus infundens, cùm iam cessante vetusti
More sacri, noua iura nouus statuisse sacerdos
Creditur altaris, quæ tradita primitus vno,
Ac suscepta modo, tenet Ecclesiasticus ordo.

Petrus de Riga. 1170.

In Aurora:

In Cœna panem Iesus accepit, benedixit
Acceptum, fregit, discipulisq́; dedit,
Dicens: Accipite, gustate fideliter, Hoc est
Quippe meum corpus, panis imago manet.
Accipiens calicem, grates egit, benedixit,
Dicens: Ex isto quisque liquore bibat.
Ille noui Testamenti sanguis meus extat, &c.
Verborum virtus agit, vt transumptio fiat:
Panis cum vino fit caro, fitq́; cruor.
Dum Dominus profert hæc verba duo sacra, panis
Fit corpus, vinum sanguis ad illa duo.
Et verbis illis tunc vim concessit eandem,
Vt sic posteritas verba per illa sacret.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone 5. de Purificatione Mariæ: Tales oportet nos esse, cùm corpus Christi consecramus, cùm consecratum manducantes sacrificamus, cùm vobis idem corpus in salutem corporis & animæ porrigimus: tales etiam vos esse oportet, cùm sacrum Sacramentum de manibus nostris accipitis, scientes quòd *qui corpus Christi indignè accipit, & sanguinem eius indignè bibit, iudicium sibi manducat & bibit.*

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib.4.cap.17. Si ad prolationem istorum verborum: *Hoc est corpus meum*, panis mutatur in corpus, & ad prolationem istorum verborum: *Hic est sanguis meus*, vinum mutatur in sanguinem, prius proferantur ista verba, quàm illa. Prius ergo mutatur panis in corpus, quàm vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quòd cùm totum est dictum, totum est factum, nolentes, vel non valentes ipsius conuersionis determinare momentum. Alij verò dicunt, & bene, quòd licet ad prolationem præcedentium panis à natura mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium vinum præterea mutetur in sanguinem, nunquam tamen est corpus sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrum est sine anima, sed sub forma panis sanguis existit in corpore per mutationem panis in corpus, & è conuerso. Non quòd panis in sanguinem, vel vinum mutetur in corpus: sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, non ex vi Sacramenti, sed ex naturali concomitantia.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap.1. Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad percipiendũ mysterium vnitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria quinta de Cœna Domini, Themate ex epistola sumpto: Sub speciebus panis & vini corpus & sanguis sumitur, vt per hoc significetur, quòd Christo debeant incorporari, & esse de vnitate Ecclesiæ, & charitatem habere, qui ad tantum Sacramentum volunt accedere, alioquin qui aliter accedit, iudicium sibi manducat & bibit. Facta autem transsubstantiatione, licet formę sensibiles panis & vini remaneant, scilicet color, sapor, forma, seu rotunditas, figura, & quantitas, & alia huiusmodi: substantiæ tamen panis & vini non remanent. Nisi enim remanerent formæ exteriores, nõ possemus videre vel palpare Christi corpus, quod est glorificatum & subtile. Potuit tamen Dominus corpus suum & sanguinem sub speciebus carnis & sanguinis ministrare & sumenda instituere: sed noluit, multiplici ratione. Primò, vt fides haberet meritum, cui humana ratio non præberet experimentum, dum aliud ibi cernit oculus, & aliud credit animus, &c.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib.9.cap.1. Forma huius Sacramenti attenditur in verbis & in rebus. In verbis: quia cùm hæc verba proferuntur: *Hoc est enim corpus meũ.* Et post: *Hic est sanguis meus*, conuersio fit panis & vini in corpus & sanguinem Christi, &c. Modus conuersionis est ineffabilis. Panis, vt dictum est, cùm hęc verba proferuntur: *Hoc est corpus meum*, Dei virtute, per ministerium sacerdotis, transit in corpus Christi: simile intelligas de vino, manentibus tamen accidentibus, colore scilicet, pondere, & sapore.

Franciscus Asisias. 1220.

Admonitione ad fratres: Qui vident Sacramētum, quod sanctificatur per verba Domini super altare, per manum sacerdotis in forma panis & vini; & non vident, & credunt secundùm spiritum, & diuinitatem, quòd sit veraciter corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi, damnati sunt, ipso Altissimo attestante, qui ait: *Hoc est corpus meum*, &c. Nos videntes panem & vinum oculis corporeis, videmus & credimus firmiter eius sanctissimum corpus & sanguinem viuum esse & verum.

Gregorius Nonus. 1225.

Lib. 1. Decretalium cap. 1. Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus homo saluatur. In qua idem ipse sacerdos est & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtique Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus, secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, eorumq; successoribus Iesus Christus.

Guilielmus Aluernus, 1230.

De Sacramento Eucharistiæ cap. 1. Pia ac veridica fides in isto Sacramento tenet & prædicat, videlicet, quòd panis materialis atque visibilis aduenienti pani viuifico, velut Creatori honorem deferens, locum suum relinquit, & formam visibilem sacramentali seruitio & mysterio ipsius: & hæc est intentio verbi Transubstantiationis: transitus scilicet substantiæ panis materialis atque visibilis ad aduentum viuifici panis, saluata forma, id est, varietate accidentium ad ministerium Sacramenti. Non enim potest dici generatio viuifici panis ibi fieri, cùm eius forma substantialis ibi non maneat, immò esse desinat: neque corruptio panis materialis, cùm prius esset illæsus & integer. Et materia ipsius formam panis vitæ non inducat, neque materia ipsius panis vitæ addatur vllatenus, vel accrescat. Si enim alterutrum horum esset, non effugeremus vllatenus, quin generatio eius fieret, quæ est acquisitio formæ substantialis in priori materia, aut incrementum eiusdem, quod non est nisi acquisitio materiæ in priori forma. Cùm autem in verbis Sanctorum legitur, quòd iste panis fit corpus Christi, vel conuertitur in ipsum, ad intellectum, & intentionem, quam diximus Transubstantiationem, referendum est.

Ioannes Parisiensis. 1230.

Tractatu in VValramum Episcopum: Qui sic adhæret vni modo defendēdi veritatem, vt omnem alium modum abijciat, veritati facit præiudicium. At ego dico, sed quisquis alio modo, quàm veritatis in veritatem quærit assurgere, ille facit præiudicium veritati. Qui enim vult assentiri Deum Patrem Filium generare perennem per modum generationis nostræ & decisionis ex carne, articulo diuinæ genituræ præiudicat, & non proficit illi, quod credit: ita qui credit carnem Christi substantialiter existere in Sacramento, veritatem credit: sed qui crediderit illam impanatam, & per illum impanationis modum ibi existere, quia falso modo verum credit, nihil credit, & sanctæ communionis articulum afficit detrimento.

Innocentius Quartus. 1240.

In apparatu super Decretales: Licet tantùm panis transubstantietur in corpus, & vinum in sanguinem: tamen sub vtraque specie Christus integer est. Non enim corpus sine sanguine & anima, nec sanguis sine corpore & anima.

Alexander Alesius. 1240.

Parte quarta, quæst. decima, artic. 5. membr. 5. §. 1. Est autem multiplex ratio, quare congruit quòd panis conuertatur in corpus Christi, & non maneat simul sub signo cum corpore Christi. Vna ratio est, idololatriæ euitatio: si enim sub Sacramento maneret panis, fortasse quoque adoraretur indistinctè cum Domino. Alia est, efficacior deductio ad ipsum Christum comprehendēdum: species enim panis, quæ modò deducit immediatè ad Dominum Christum comprehendendum & venerādum, tunc mediatè deduceret: quia primò deduceret ad comprehensionem panis, & post ad comprehensionem Domini. Alia est, spiritualior refectio: modò illa refectio est spiritualis omnino, tunc esset in parte carnalis: quia tunc cibus carnalis assumeretur, & non solùm spiritualis. Alia est, veritatis insinuatio, scilicet, vt credatur quòd sit tantùm cibus animæ, non corporis; & quòd hoc cibo fit vnio spiritualis, nō corporalis.

Albertus Magnus. 1240.

Libro de mysterijs Missæ: *Benedixit, & fregit.*) Postquam panem in corpus suum transubstantiauit. *Hoc est corpus meum.*) Forma est Sacramenti, qua omnis sacerdos deinceps debuit vti, vt continetur Matthæi vigesimosexto, & Marc. decimoquarto. In hanc enim formā Verbum increatum descendit in verbum creatum, & sua inuisibili potentia operatur trāsubstantiationem panis in corpus Christi.

Thomas Aquinas. 1250.

In Sequentia Festi Corporis Christi:

Docti sacris institutis, panem & vinum in salutis consecramus hostiam.

Dogma datur Christianis, quòd in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.

Quod non capis, quod non vides, animosa firmat fides, præter rerum ordinem.

Sub diuersis speciebus, signis tantùm, & non rebus, latent res eximiæ.

Caro cibus, sanguis potus, manet Christus tamen totus sub vtraque specie.

A sumente non concisus, non confractus, non diuisus, integer accipitur.

Sumit vnus, sumunt mille, quantum isti, tantum ille, nec sumptus absumitur.

Fracto demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.

Nulla rei fit scissura, signi tantùm fit fractura, qua nec status, nec statura signati minuitur.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij cap. 9. De Sacramēto Eucharistiæ hoc tenendum est, quòd in Sacramento verum Christi corpus, & verus sanguis, non tātùm significatur, verùm etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet, & vini, tamquam sub vno, & non sub duplici Sacramento. Hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quæ fit in prolatione vocalis formæ, à Domino institutæ super panem, scilicet: *Hoc est corpus meum*: super vinum verò: *Hic est calix sanguinis mei.* Quibus verbis cum intentione conficiendi à sacerdote prolatis, transubstantiatur vtrumque elementum secundùm substantiam in corpus & sanguinem Iesu Christi, remanentibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totus, non circunscriptibiliter, nec localiter, sed Sacramentaliter totus Christus.

Matthæ-

Matthæus Parisius. 1270.

In Historia Anglicana de anno 1087 Eodem anno Berengarius Turonensis prolabitur in hæreticam prauitatem. Hic panem & vinum in altari posita, post consecrationem sacerdotis, verum & substantiale corpus Domini esse, sicut sancta & vniuersalis Domini Ecclesia prędicat, denegabat. Imprimis autem afficiebatur omnis Gallia eius doctrina. Siquidem per egenos Scholares, quos quotidianis stipendijs sustentabat, eandem passim diuulgabat. Vnde Leo Papa, qui Victori successerat, soliditati Ecclesiæ Catholicę prouidens, Vercellis Concilium statuit contra ipsum: vbi tenebras nebulosi erroris eius Euangeliorũ fulgore detexit. Sed licet primum iuuentutis calorem aliquarum hæreseon defensione infamauerit, æuo maturiore tamen ita resipuit, vt citra cõtrouersiam à quibusdam Sanctus habeatur: vtpote in multis operibus bonis, & maxima humilitate, & eleemosynarũ largitionibus approbatus.

Gulielmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 4. Christus virtute diuina nobis occulta primò confecit Sacramentum, & postea formam expressit, sub qua posteri benedicunt. Ipse namque virtute propria benedixit: nos verò ex illa virtute, quam indidit verbis. Cùm ergo sacerdos illa Christi verba pronuntiat: *Hoc est corpus meum, &: Hic est sanguis meus*, panis & vinum in carnem & sanguinẽ conuertuntur illa verbi virtute, qua *Verbum caro factum habitauit in nobis*: qua *dixit, & facta sunt*; *mandauit, & creata sunt*: qua fœminam mutauit in statuam, & virgam conuertit in colubrum: qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in vinum. Nam si verbum Heliæ potuit ignem de cęlo deponere, nõne verbum Christi poterit panem in carnem mutare? Certè maius est de nihilo creare quod non est, quàm quod est in aliud transmutare.

Angela de Fulgineo. 1300.

Via, qua possimus sequi vestigia Saluatoris nostri cap. 67. Antiquum est hoc Sacramentum, quantum ad figuram; nouum, quantum ad exhibitionem, & veritatem ipsius Sacramenti, in quo creatura recipit magnam nouitatem: quia bene scimus, & per fidem tenemus, sine aliqua dubitatione, quòd ille panis, & id vinum per diuinam potentiam infinitam, ad illa sanctissima verba ordinata, quæ dixit Christus ordinator Deus humanatus, & quæ debet dicere, & dicit sacerdos eius minister, substãtialiter fit Christus, ita quòd illa substantia panis & vini trãsubstantiatur, & fit corpus Christi, & Christus Deus & homo est in illo mysterio cõsecrato, remanẽte colore, & sapore, & virtute, & forma, & modo, & tota qualitate ipsius panis & vini, non ipso, sed per diuinã potentiã supra eorũ propriã naturã in seipsis. Hic enim est color in seipso, & sapor in seipso, & forma in seipsa, & qualitas in seipsa. Vnde grandis est ista nouitas in vnitate, quam facit diuina sapientia sua summa charitate, & infinita potestate, & summa bonitate, quam facit Creator in sua creatura.

Albertus Patauinus. 1300.

Sermone 245. Exprimit huius alimenti dignitatem, & excellentiam, dicens: *Hoc*, quod accipitis; hoc, quod manducatis, *est corpus meum*, & credit, quòd dicendo, *Hoc est corpus meum*, ipse, qui mentiri non potest, quæcunque dixit, & facta sunt, panem conuertit in corpus suum. Vbi aduertendum, quòd si Iesus acceptum panem manibus cõuertit in corpus suum, patet quòd corpus proprium ipse tenebat in manibus.

Sermone 246. Catholica sententia est, quòd substantia panis & vini non manet in hoc Sacramento, sed transit in substantiam corporis & sanguinis: manent tamen priora accidentia panis & vini, scilicet quantitas, figura, color, pondus, durities, mollities: etiam odor, sapor, atque cætera accidentia. Vnde Augustinus epistola ad Irenæum: Sub speciebus, inquit, panis & vini Christi corpus & sanguinem sumimus. Transit ergo substantia in substantiam, prioribus manentibus accidentibus.

Durandus à Sancto Portiano. 1320.

Ad lib. 4. Sentent. dist. 10. quæst. 1. A principio Ecclesiæ fuit articulus fidei ab omnibus confessus, quòd verum corpus Christi esset realiter in hoc Sacramento, & non figuratiuè, nec sicut in signo tantùm, nec per solam communicationem idiomatum.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 26. Matth. Istud Sacramentum sub duplici specie institutum est, scilicet panis & vini: quia panis conuertitur in corpus, & vinum in sanguinem. Et istæ conuersiones fiunt separatim: quia Christi sanguis fuit separatus à corpore, vel à carne in passione. Hoc autem Sacramentum institutum est quasi quoddam memoriale illius passionis. Et ideo consecratio carnis & sanguinis fit sub speciebus distinctis. Considerandum etiam, quòd sub vtraque specie est totus Christus. Quia sub specie panis est totum corpus ex vi conuersionis vel Sacramenti: Sanguis autem, & anima, & diuinitas sunt ibi ex concomitantia naturali & inseparabili. Similiter sub specie vini sanguis est tantùm ibi ex vi Sacramenti, cætera ex concomitantia.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 2. cap. 56. Multa mirabilia sunt in hoc Sacramento. Primum, quòd ibi est corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce, & sicut iam est in cælo, nec tamen excedit illius paruæ formæ terminos, vel quantitatem. Vnde mirum est, quomodo tam modica specie tantus homo lateat. Secundum est, quòd ibi sunt accidentia sine subiecto. Tertium est, quòd panis ita conuertitur in corpus Christi, quod tamen non est materia corporis, nec etiam animæ. Quartum est, quòd corpus non augetur ex multarum hostiarum consecratione, & è conuerso non minuitur ex earum sumptione. Quintum est, quòd idem corpus simul in pluribus locis, id est, sub omnibus hostijs consecratis est. Deo enim conuenit esse vbique simpliciter & propriè: creaturæ verò in loco tantùm esse: corpus verò Christi medio modo habet se. Cùm enim sit creatura, non habet coæquari Creatori in hoc, quòd sit vbique: cùm verò sit vnitum diuinitati, debet in hoc alia corpora excellere, vt simul & semel possit in pluribus locis esse, sub isto videlicet Sacramento. Sextum est, quòd cùm diuiditur hostia, non diuiditur Christi corpus; sed sub qualibet parte totus est Christus. Vnde hęc fractura in forma est panis, non in Christi corpore. Quia totus Christus indiuisus sumitur sub qualibet parte: sicut in integro speculo fit vnius & eiusdem formæ numero, & totius integræ formę ad quamlibet speculi fracturam reflexio.

Aluarus Pelagius. 1330.

De planctu Ecclesiæ lib. 2. cap. 52. Videndo corpus Christi, vident per fidem diuinitatem eius, quæ coniuncta est carni Christi. Quamquam ipsum in hoc altissimo Sacramento corporaliter videmus sub illis visibilibus speciebus latentem, si veraciter in ipsum credimus.

Iacobus Lausannensis Dominicanus. 1340.

Sermone 1. de Cœna Domini: Nulla res creata po-

test vnam substantiam in aliam permutare, nisi cum tempore & successione. Hic autem panis subitò in corpus Christi transubstantiatur, propter quod hoc fit virtute diuina, quæ verbis Sacramentalibus talem virtutem indidit.

Nicolaus Gorranus. 1340.

Sermone 1. de Cœna Domini: *Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator*, antiquitus dixit Isaias. Verbum propositum, sed his diebus præcipuè videtur impletum. Nam cùm esset præsens sub specie panis & vini, non videbatur: cùm esset omnipotens, occidebatur: cùm esset immensus, sepeliebatur. Ergo verè absconditus quoad præsentiam corporalem in Sacramento.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 7. post Trinitatis: Dum anima fidelis fideliter secum cogitat, in hoc dignissimo Sacramento præsentia adesse illius corpus, sanguinem, & animam, diuinitati vnita, qui per diuinã præsentiam suam cælum, & cuncta, quę in eis sunt, implet; meritò consolatoria sæpe fiducia & omni pace repleri potest.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. Sent. dist. 10. q. 2. art. 1. Corpus Christi sub speciebus panis continetur realiter continentia præsentiali.

Art. 2. Licet ex vi Sacramentalium verborum principaliter sub specie hostię sit substantia corporis Christi, in quam conuertitur substantia ipsius panis: tamen concomitanter est ibi anima, & quantitas, & cętera accidentia, sine quibus non habet esse corpus Christi.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 2. cap. 78. Ego sum eis lectus, atque mensa. Verbum verè dulce, omni suauitate plenum, est eis cibus: tum quia cibum animarum gestant in isto glorioso Verbo, tum quia vobis à me datus est in cibum, dum videlicet in altari recipitis in venerabili Sacramento carnem, & sanguinem eius, in quo Deus & homo verissimè continetur.

Tractatu 3. cap. 110. Totam diuinam essentiam in hoc venerabili Sacramento recipitis sub albedine panis illius. Et sicut non potest diuidi sol: ita diuidi non valet in hac albedine panis, vel hostię totus Deus, atque totus homo: quamuis in mille diuideretur particulas hostia, si possibile foret, sub qualibet particula totus Deus, & totus homo contineretur.

Ioannes Rusbrochius. 1380.

In Speculo æternæ salutis cap. 7. Materia est panis & vinum, Forma autem Domini verba, quibus ait: *Hoc est corpus meum, &: Hic est sanguis meus*. Cùm enim diceret: *Hoc est corpus meum*, panis substantiam in sui corporis substantiam conuertit, non quòd panis rediret in nihilum, sed in ipsius Domini corpus transiret; non nouum corpus, sed illud idem, quod assidebat mensę, quod cum discipulis suis edebat, hoc ipsum, inquam, corpus etiam Sacramento discipulis suis coram exhibuit.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Concionatorum capite de Eucharistia, articulo 1. Infidelibus mirabile videtur, quomodo natura panis & vini potest conuerti in carnem & sanguinẽ Christi, per verba à sacerdote dicta: sed hoc eis mirabile esse non deberet, si alia non solùm Dei, sed etiam inferioris naturæ opera considerarent. Virtute enim solis, & planetarum, & elementorum, natura humorum, quæ est circa vinearum radices, conuertitur in vinum; & virtute naturæ humanæ panis & potus conuertitur in naturam carnis, & sanguinis humani. Qui ergo ista vident, & concedunt, quare etiam à fortiori ratione non fatentur, quòd virtute potentiæ ipsius Dei infinitæ natura panis & vini conuerti possit in naturam Christi? Ex quo enim virtutem inferiorem & finitam hanc mutationem facere posse concedunt per potentiam naturalem, quam Deus eis dedit: necessariò sequi videtur, quòd cõcedant, quòd Deus virtute infinita naturas mutare possit, qui non tantum alijs dedit potentiæ, quin plus sibi reseruauit. Illa ergo mutatio non fit virtute sacerdotis, sed virtute verborum Dei, qui, teste Psalm. 32. *Dixit, & facta sunt*. Qui ergo verbo suo omnia fecit de nihilo, potest etiam verbo suo vnam mutare naturam in aliam, dicendo: *Hoc est corpus meum.*

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 2. de Eucharistia Sacramento capite 21. Sacramentum Eucharistię est inuisibilis gratia, corpus & sanguis Christi secundùm suam substantiam sub visibili forma panis & vini.

Concilium Constantiense. 1415.

Sessione 13. Firmissimè credendum est, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone de Cœna Domini: Si miraris, quo pacto panis transubstantietur in verum Christi corpus, considera quomodo panis materialis & vinum conuertitur in stomacho tuo partim in carnem, partim in sanguinem, partim in ossa, partim in neruos, partim in medullam, partim in crines, partim in vngues: quomodo petrę durissimæ cõuertuntur etiam in ventre columbarũ, & ferrum in struthiocamelo: denique cinis mutatur in vitrum, ouum in pauonem, parua glans in tam magnam quercum. Mille, & mille tales sunt mutationes, de quibus non scitur alia ratio, nisi quòd videntur ad oculum. Quare ergo Dominus noster non potest aliqua, quæ non possumus nos percipere?

Raymundus Sebundius. 1430.

In Viola animæ cap. 72. Si potuit Deus verbo naturam creare, quare non poterit naturam, cùm voluerit, verbo traducere? Nunquid erit infirmior sermo Christi transmutando naturam, quàm creando? Vt autem noueris, quòd Christi verba id realiter efficiunt quod dicunt, his rationibus poteris edoceri. Prima ratio, Omnino necesse est, quòd verba Creatoris ascendant vnum gradum supra verba creati hominis: sed hominis verba semper significant aliquid. Ergo Dei hominis verba, vltra id, quod significant, etiam faciunt, quod dicunt. Secunda, si creatura habet virtutem transmutandi in se aliam creaturam, (nam caro humana mutat panem in suam substantiam,) multo magis verba Christi sua virtute panem in altari vertunt in suam carnem, & vinum in sanguinem.

Laurentius Iustinianus. 1440.

De triumphali Christi agone cap. 4. Comedunt Apostoli, atque de Verbi manibus suscipiunt, non vitulorum, non hircorum carnes, seu azymos panes, pro vt accidentia illa protendebant oculis, naribus insinuabant, ac manibus palpanda suadebant, sed reuera corpus Christi verum; quod de Maria Virgine per Spiritum sanctum conceptum fuit, & natum; quod loquebatur, videbatur, tangebatur; quod nimirum in cruce pependit, expirauitque. Non denique similitudinem illius, neque aliud, sed ipsum verissimum, idem in quantitate, in substantia, in identitate, ex anima & carne constitutum, vnitum Verbo, humanisque membris compositum atque perfectum, sub di-

[illegible] operatur, [illegible] vt plurimi [illegible] humanitatis [illegible] [illegible] numero [illegible] in maiori maius, [illegible] minori mi[illegible] vbique in singulis locis & hostijs, [illegible] prorsus Angelicam [illegible], sub diuina con[illegible] virtute.

Concilium Florentinum. 1430.

[illegible] 2. Hoc sacro vniuersali approbante Florentino Concilio diffinimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, in azymo siue fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, &c. Sacerdos in persona Christi veraciter conficit hoc Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

Antoninus Archiepiscopus Florentinus. 1450.

Tertia partis Summæ tit. 1[illegible]. cap. 4. In isto mirabili Sacramento non est aliqua materia communis, quæ ante consecrationem fit sub forma substantiali panis & vini, & post consecrationem sub substantiali forma corporis Christi: sed totum transit in totum, materia cum forma substantiali panis & vini transit in materiam & formam substantialem corporis Christi. Quomodo autem conuertitur? Deus operatur. Ita autem est hoc mirabile, vt nec oculus intellectus Angelici, absque lumine gloriæ, hoc possit intueri quomodo Christus sit in Sacramento. Remanent autem accidentia panis & vini, id est, color, figura, sapor, & huiusmodi mirabiliter sustentata sine subiecto: dicente sacerdote verba cõsecrationis *Hoc est corpus meum*, totus Christus in carne & anima & deitate est in Sacramento.

Stephanus Bruleuerus. 1460.

Tractatu de Missarum valore. Tanta est potestas, & tam honorifica collata à Christo sacerdotibus, vt nulla maior seu honorabilior possit alicui creaturæ puræ communicari. Quid enim potentius, quid honorificentius, quàm transubstantiare creaturam in corpus Creatoris? quàm Creatorem manibus carnalibus contrectare? quàm alijs & hæc seipsum propinare, & largiri? In isto Sacramento continetur Christus veraciter, & non fictè, sicut dixerunt quidam hæretici, sed est ipse verus Christus, qui natus est de Virgine.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

In meditationibus. Quid hoc Sacramento mirabilius? In ipso namque panis in corpus, & vinum in sanguinem Christi substantialiter conuertuntur.

Nicolaus de Nyse. 1470.

Sermone de Corpore Christi. Firmiter credendum est, quod cum Dominus dixit (*Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.*) panem & vinum conuertit in carnem suam & sanguinem. Et eandem virtutem transubstantiandi illis verbis contulit in posterũ. Ipse ergo Christus est, qui consecrat hoc Sacramentum: sacerdos autem tantùm minister est, proferens verba in persona Christi. Vnde cùm tibi ministratur hoc Sacramentum, noli attendere manum sacerdotis ministrantis, sed manum Christi consecrantis: quia sic accipere debes, quasi de propria manu Christi. Notandum autem, quod cum Dominus dicit *Hoc est corpus meum*, sensus est: Hoc, quod continetur sub specie panis, est corpus meum, quod nunc do vobis & quod pro vestra redemptione tradetur: & fit transubstantiatio in [illegible] prolatæ orationis.

Rodolphus Agricola. 1470.

[illegible]

[illegible] sequimur, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in villa [illegible] [illegible], quid ergo [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] qui [illegible] sub [illegible] discipulis corpus [illegible] Quid calcatas siccis [illegible] pedibus aquas ductibus tumidas commemorem?

Petrus Carmelitanus. 14[illegible]0.

In Fastis, de Festo Corporis Christi.

Cum venit [illegible] sacerdos
Supplicitèr [illegible] Virginis,
Quodq; [illegible] nomine corpus
Credite. [illegible]
C[illegible] duplex [illegible]
[illegible] modice, [illegible] parua [illegible]
Tanta est diuinis collata potentia verbi:
Efficitur Christus, quæ fuit ante Ceres.

Angelus Politianus. 1490.

Lib. 4. epist. 2. Quare pridie quàm naturæ satisfaceret, cùm quidem in villa Caregia cubaret æger, ita repente concidit totus, nullam vt iam suæ salutis spem reliquam ostenderet. Quod homo, vt semper cautissimus, intelligens, nihil prius habuit, quàm vt animę medicum accerseret: cui de contractis tota vita noxijs Christiano ritu confiteretur. Nocte dein media quiescenti, meditanti que, sacerdos adesse cum Sacramento nuntiatur. Ibi verò excussus: Procul, inquit, à me hoc absit, patiar vt Iesum meum, qui me finxit, qui me redemit, ad vsque cubiculum hoc venire: tollite hinc, obsecro, me quamprimum: tollite, vt Domino occurram. Et cum dicto subleuans ipse sese quantum poterat, atque animo corporis imbecillitatem sustentans, inter familiarium manus obuiam seniori ad aulam vsque procedit. cuius ad genua prorepens supplex, ac lachrymans: Tune, inquit, mitissime Iesu, tu nequissimũ hunc seruum tuum dignaris inuisere? At quid dixi seruum? Imò verò hostem potius, & quidem ingratissimum. qui tantis abs te cumulatus beneficijs, nec dicto tibi vnquam audiens fuerim, & tuam toties maiestatẽ læserim. Hæc, atq; alia cùm diceret lachrymans ipse, lachrymantibusque, qui aderant, vniuersis, iubet eum tandem sacerdos attolli, atque in lectulum suum, quo Sacramentum commodius administraretur, referri. Quod ille cùm aliquandiu facturum negasset, tamen ne seniori suo foret minus obsequens, exorari se passus, iteratis eiusdem [illegible] sententiæ verbis, corpus & sanguinem Dominicum plenus iam sanctitatis, & diuina maiestate verendus accepit.

Petrus Burrus Ambianensis Canonicus. 1490.

Libro Carminum Hexametrorum de sacerdotij dignitate:

Cui regum, cui, inquam, verendi adm[illegible] ultus
Azym[illegible] in corpus? [illegible] in sanguinis vndam
[illegible] Christi [illegible] cælum terra [illegible]?
P[illegible] hoc & cunct[illegible] admiral[illegible]
[illegible] hominum, non Angelus [illegible] illud
Pos[illegible], non ipsa Dei sanctissima Mater.

Marcus Antonius Sabellicus. 1490.

Lib. 4. Exemplorum cap. [illegible] Tam ritè hęc sancita, quàm illud abrogatum, ne animales hostiæ veteri instituto mactarentur: sanctior ritus, quem diuina instituit sapientia, vt panis, quem mysticè Palæstinus senex obtulit, & vinum modico ver

[illegible] plenitudinem [illegible] panem vulgatum in corpus & sanguinem transferret, conficeretque Sacramentum, quo neque maius, neque sanctius sit vllum, nec maiore veneratione dignum.

Baptista Mantuanus. 1 00.

Lib. 6. Fastorum de Eucharistia:

Post epulas Christus, mortem passurus acerbam,
Instituit sacrum, quod tunc mœrore labantes
Prosternente animos fuit hac transferre necesse.
Non fuit ex auibus, non ex cerealis arista
Fruge, nec ex gregibus sacrum, teneroue iuuenco:
Qualia gentiles, & gens Iudæa solebant
Reddere cœlitibus: sacrum fuit ipse, sacerdos
Ipse fuit, sed se velauit imagine mira.
Nam quæ panis erat, quæ vini essentia quondam,
Fecit vt in Christi corpus, sacrumque cruorem
Transiret salua, saluis virtute figuris.
Hue æterna suas tulit omnipotentia vires,
Omnia quæ peragit, seu sint ingentia, seu sint
Parua, pari conatu fit: sunt omnia quæ vult
Obuia: perficit quæ vult habet omnia nutu.

Erasmus Roterodamus. 1530.

Libro 19. Epistolarum, Epistola ad Conradum Pellicanum, quæ incipit: Euangelii vigor: Ad id (*videlicet non esse verum corpus Christi in Eucharistia*) semper negaui me posse animum inducere, præsertim cùm Euangelicę & Apostolicæ literæ tam euidenter nominant *corpus, quod datur, & sanguinem, qui effunditur:* cùm hoc mirificè congruat ineffabili Dei erga genus humanum charitati, vt quos redemit corpore & sanguine Filij sui, eos voluerit eiusdem carne & sanguine, modo quodam ineffabili pascere, & hac arcana Filij præsentia, ceu pignore, consolari, donec redierit gloriosus & omnibus conspicuus, &c. Hactenus cum omnibus Christianis adoraui Christum pro me passum in Eucharistia. Nec adhuc video quicquã, [illegible] communi [illegible] opinione recedam. Nullæ [illegible] [illegible] à communi sententia Christiani orbis.

Aduersus Leopoldi librum, qui inscriptus [illegible] *opiniones de Cœna Domini:* Nusquam voco panem symbolicum, sed hoc [illegible] conceptu [illegible] Leopoldus [illegible], quod additur Canoni. Hic enim [illegible] Sacramento Eucharistiæ loquens, cibum mysticum [illegible], quod sub speciebus visibilibus [illegible] gratia Spiritus inuisi[illegible]. In Carmen [illegible]:

Mysticum ille cibum [illegible],
Qui panis vinique palam [illegible] imagine Christum
Ipsum præsentem vere exhibet.

Atque hic locus clarè docet, me non sentire, quod Carlstadius docuit. An non satis euidenter profiteor illic esse Christum substantialiter, cum dico *Exhibet?* Nec hoc contentus, addo *Ipsum*, excludens figuram. Nec hoc contentus, addo *vere*. Quid abest, nisi *substantialiter?* Atque hanc vocem non recipit carminis ratio, nec Latini sermonis elegantia.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 13. cap. 4. Quoniam autem Christus, Redemptor noster, corpus suum id, quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hęc Synodus declarat, per cõsecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Domini nostri Iesu Christi, & totius substantię vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

Canone 1. Si quis negauerit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, vnà cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit, tantummodò esse in eo, vt in signo, vel figura, aut virtute: anathema sit.

ASSERVNT IVDÆI VETERES

Rabbi Nehumias.

In epistola Arcanorum: Dico, quòd si quis mortalium posset audire atque percipere cantum illum adeò suauem atque mellifluum, quem Angeli côcinunt, anima eius seiũgeretur à potentijs corporis, & cũ illa cantus dulcedine coniuncta egrederetur. Qualis etiam debeat esse sacerdotis vita, hoc sacrificium pertractantis, Dominus ipse insinuat, cùm de nostri temporis sacrificio, & consecrantis qualitate ita Leuit. 21. cap. inquit: *Et sanctificabis eum, quia panem Dei tui ipse offert, vel erit sacrificans.*

R. Moses Hadarsan.

In Commentarijs super illud Psalmi 136. *Qui dat panem vel cibum omni carni:* Amplius dictum est verbum notum: *Qui dat panem omni carni.* Hoc est, quod dictum est Psalmo 3[illegible]. *Gustate & videte, quoniam bonus est Deus.* Quia panis, quem dat omnibus, ipse est caro eius & dum gustatur panis, conuertitur in carnem Et hoc est, quod dictum est *Et videte, quoniam bonus est Deus.* Et erit hoc mirabile magnum.

Rabbi Cahana.

Ad cap. 49. Genes. *Ligans ad vitem ciuitatem suam,* &c. Hæc verba *Ligans ad vitem ciuitatem suam*, ostendunt, quod sacrificium, quod fiet ex vino, nõ solum transmutabitur in substantiam sanguinis Messię [illegible] conuertetur in substantiam corporis eius. Verba autem illa: *Et ad palmitem, ô fili mi,* [illegible], quod [illegible] & Dei Filius vnietur asino, id est, materiæ suæ. Quoniam hamor, id est, asinus, materialis interpretatur. Vt enim asinus fert onera & vestes viatorum: ita Rex Messias delicta totius orbis super se portabit, iuxta illud Esaiæ 53. dictum: *Et Deus obuiare fecit in eo peccatum omnium nostrum.* Cum autem dicitur: *Lauabit in vino vestem suam, & in sanguine vuę pallium suum*, id est, diuinitatem suam. Quia pallium totum hominem circundat, ita Deus totum replet mundũ *Rubiciores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores:* hoc est, in sacrificio, quod fiet ex pane, non obstante quòd album sit velut lac, conuertetur substantia in substantiam corporis Messiæ: eritque in ipso sacrificio substantia sanguinis Messiæ rubra, vt vinum. Erunt enim in sacrificio vini sanguis & caro Messię, & eadem erunt in pane, quoniam corpus Messiæ non potest diuidi, sicque ratio postulat. Nam si caro & sanguis diuisa essent, distinguerentur ab inuicem. Corpus autem Messiæ non potest diuidi, sicut scriptum est Exod. 12. *Et substantiam eius non confringetis in eo.* Præterea caro sine sanguine, & è conuerso, sunt res mortuæ. Corpus vero Messiæ post resurrectionem, quia glorificatum erit, semper viuet. Et hoc est illud *Dauid Rex Israel in æternum viuit.* Oculi autem & dentes ideo dixit, vt venustior fiat oratio, & sensus occultetur.

Rabbi Iudas.

Ad cap. 28 Num. [illegible] Quare dicatur *panis* [illegible]

tabitur ex substantia panis, cùm sacrificabitur, in substantiam corporis Messiæ, qui descendit de cælis: & idē ipse erit sacrificium. Ideo'q; dicit: *Respicietis ad offerendum mihi*, id est, offerri me. Eritq́ue inuisibilis, atque impalpabilis. Cuius rei fidem facit zelus Heliæ. Et Magistri aiunt, eam ob rem dictum esse *panem faciem*, quia in ipso sacrificio erunt duæ substantię, diuinitas & humanitas.

Rabbi Barachias.

In Ecclesiasten: Quid est quod fuit? Ipsum est quod erit. Quemadmodum fuit redemptor primus, id est, Moses: ita erit & redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit descendere Manna, sicut scriptum est Exodi 16. *Ecce ego pluam vobis panem de cælo*: ita quoque Redemptor vltimus, id est, Messias, erit placenta frumenti in terra.

Rabbi Simeon filius Iohai.

Libro, qui inscribitur: *Reuelatio secretorum*: Tūc Deus misericordia implebitur, & virtute ingenti sanctorum verborum, quæ ab ore sacerdotū manabunt, illud sacrificium, quod in vnoquoque altari celebrabitur, in corpus Messiæ conuertetur.

Rabbi Salomon.

Ad Psalm. 72. *Erit placenta frumenti in terra, in vertice montium.*) Magistri nostri exposuerunt, hoc esse genus placentarum in diebus Messię. Vnde in libro Siphræ habetur: In diebus Messiæ frumenta producent placentulas, sicut est plenitudo volę seu palmulæ manus, & venies, & accipies inde plenitudinem placentulæ rotundæ instar volæ manus, iuxta refectionem tuam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

EVCHARISTIAM RITE SVMENTI GRATIAM CONFERRE.

NEGANT.

Anno post natū Christum

150. ARCHONTICI *mysteriorum participationem, & bonitatem reprobant, velut quasi aliena, & in nomen Sabaoth facta.* Epiphanius hæresi 40.

380. *Messaliani dicunt carnem Domini sumptam in Eucharistia nec prodesse, nec obesse.* Theodoretus, Damascenus, & Nicephorus de Messalianis.

600. *Armenij dicunt, quòd Eucharistia dignè suscepta non operetur remissionem peccatorum.* Guido de Armenijs.

1110. *Tandemus corporis & sanguinis Christi perceptionem ad salutem nihil prodesse dicebat.* Auctor vitæ S. Nortberti cap. 34. Robertus Montanus in Appendice Sigeberti de anno 1110.

1180. *Noui Manichæi Eucharistiam Romana Ecclesia asserunt esse vanum & inane Sacramentum: eius loco confingunt quendam panem, quem appellant panem benedictum, seu panem sanctæ orationis, quem in principio mensæ suæ benedicunt, frangunt, & distribuunt.* Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 13.

1200. *Albigenses Sacramentum corporis & sanguinis Christi blasphemant.* Cæsarius Heisterbachius lib. 5. cap. 21. Bernardus Lutzemb. de hæresi.

1520. Martinus Lutherus in Resolutionibus & Assertionibus: *Vsitata, sed hæretica sententia est: Sacramenta noua legis dare gratiam non ponentibus obicem.*

1521. Philippus Melanchthon in Locis Communibus editionis primę capite de Signis: *Non iustificant Signa, vt Apostolus ait:* Circumcisio nihil est, *ita baptismus nihil est, participatio mensæ Domini nihil est, sed testes sunt, καὶ σφραγῖδες diuinæ voluntatis erga te.*

1527. *Ioannes Oecolampadius*, Libro de verbis Domini, *gloriatur Zvvinglium probasse, fidem nihil egere corporea manducatione: ipsemet asserit, fideles accedere ad Eucharistiam sacram magis propter proximum, quàm propter seipsos: Illos enim semper edere carnem Christi, licet externis symbolis panis & vini in mensa Domini externa & visibili non vtantur.* Ibidem *affirmat, non magnopere necessariam esse manducationem corporis Christi in Cœna: quandoquidem fides nostra non egeat vlla re externa, vbi vera fuerit.*

1530. Vldaricus Zvvinglius epistola ad Principes Germaniæ in Comitijs Augustæ congregatis: *De Sacramentis symbolicè quæ dicta sunt, symbolicè capiamus, demus gloriam Deo, non ministrorum sanctitati, non elementorum, aut Sacramentorum efficaciæ. Cùm enim, vt in Baptismo & Eucharistia irrefragabile est, id, quod Sacramentis significatur, antequam Sacramentis vtamur adsit, quæ, malum, ratio est, Sacramentis ea tribuere, quæ antea habuimus: cùm Sacramenta id modò quod habemus confiteantur, testentur, exerceant?*

De Cœna Dominica ad Matthiam Albertum Rutlingium: *Eucharistiæ vsus non tollit peccata; sed symbolum eorum est, qui firmiter Christi morte exhaustum & deletum peccatum esse credunt.*

In Exegesi: *Corpus Dominicum etiamsi corporaliter ederetur, nunquam tamē hoc secum adferet, quòd mentem confirmet, ac Euangelion præsens tribuat, peccatorumq́, veniam. Nobis cōtra videtur, carnem Christi*

sti in Cœna corporaliter edi asserere, veram pestem esse, qua propediem repullulante ac grassante, iri vastatum Euangelium, Nam si fidem confirmet, & peccata remittat, quis non conuertetur ad operum vomitum? Negamus corporis carnalis ad animam adhibitionem quicquam ad iustificationem facere, fidem confirmare, peccata dimittere, &c. *Caro Christi nihil prodest ad viuificandum scilicet si comedatur.*

In Præfatione Exegesios: *Si Christi carnem nunquam, quatenus caro est, edas, nihil de beatitudine tua cadet.*

De vera & falsa religione *scribit carnem Christi comestam planè nihil prodesse.*

1530. Andreas Carlstadius Dialogo de Cœna Domini: *Perinde est si quis dicit: Si te angunt peccata, accedas ad mensam Domini, & accipias corpus Christi, ac si dicas: quando esuris, accipe pugnum hordei, & comede, vt habeas remissionem peccatorum,* &c. *Qui in sacra Cœna quærunt remissionem peccatorum, pani hoc attribuunt, & adimunt Christo,* &c. *Sacramentum non est panis vitæ. Impossibile est panem sacræ Cœnæ esse panem vitæ.*

1550. Rodolphus Gualterus in epistolā 1. ad Corinth. fol. 170. *Errant, qui corpora nostra ad resurrectionem pasci docent: quasi verò non eorum quoque corpora resurrectura sint, qui & Cœna nunquam communicarunt, & à fide Christiana prorsus alieni sunt. Similis prope illorum error est, qui ex Cœna viaticum quoddam finxerunt, quo iam morituros instrui oporteat, & ij in domos priuatas eam deferentes, ex publica priuatā faciunt.*

1570. *Germanus Bauarus*, in Examine contra Selneckerum. *scribit esse abominationem Papisticam, æquè detestandam vt Missa sacrificium, docere, homines credentes in Cœna, accipientes verum corpus Christi, accipere vnà remissionem peccatorum.* Ibidem *negat corporalem manducationem Christi conferre salutem & vitam: negat etiam, nos ea, quæ ore fit, manducatione corporis Christi vniri cum Christo.*

1580. *Daniel Tossanus*, contra Marbachium pag. 196. *asserit Antichristi esse figmentum & somnium, docere & credere, veram manducationem & bibitionem corporis & sanguinis Christi in Cœna sacra conducere ad vitam & salutem æternam.*

ASSERVNT SACRÆ LITERAE.

Matthæi 26. *Vers.* 28. Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

Marci 14. 24. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur.

Lucæ 22. 19. Et accepto pane, gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. 20. Hic est calix, nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Ioannis 6. 32. Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. 35. Ego sum panis vitæ. 48. Ego sum panis vitæ. 51. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. 53. Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus; qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. 58. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

1. *Corinth.* 10. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

1. *Corinth.* 11. 23. Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib. 8. cap. 14. Qui pretiosum corpus & pretiosum sanguinem participauimus, agamus gratias: quia dignatus est nos communione sanctorum suorum mysteriorum, & obsecremus, vt non fiat nobis in iudicium, sed in salutem, in vtilitatem animæ & corporis, in custodiam pietatis, in remissionem peccatorum, in vitam futuri seculi.

Ignatius. 90.

Epistola ad Ephesios: Date operam, vt crebrius congregemini ad Eucharistiam, & gloriam Dei. Quando enim sæpius in idem loci conuenitis, labefactantur vires Satanæ, & ignita illius ad peccatum iacula irrita resiliunt, &c. Mente indiuulsa frangentes panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamque in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 1. Vnaquæque sacramētalis institutio id agit, vt nostras vitas, in plura diuisas, in vnicum illum statum (quo Deo iungimur) colligat, diuiduorumque nostrorum diuina colle-

na collectione nobis eius, quod verè vnum est, societatem vnitatemque indiuiduam largiatur. Dicimus ergo, cætera sacrarum rerum signa, quarũ nobis societas indulgetur, huius diuinis profectò consummantibusque muneribus perfici. Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum illud Eucharistiæ augustissimumque Sacramentum compleat: quæ singula cùm peraguntur, & eius, qui perficitur, collectionem ad vnum illud vnicum sacratius operetur, & diuinitus indulto Sacramentorum cęlestium munere, ipsius ad Deum cõsortium peragat, atque perficiat. Finis ac principalis omnium ratio in eo est, vt diuinorum mysteriorum is, qui perficitur, particeps fiat, meritò sacerdotalis sacrosancta prudentia, ex rerum effectu, proprium illi verumque cognomen inuenit.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 34. Quemadmodum qui à terra panis est, percipiens inuocationem Dei, non iã communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cęlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 2. Pædagogi cap. 2. Bibere Iesu sanguinem est participem esse incorruptionis Domini, &c. Eucharistiæ qui per fidem sunt participes, sanctificantur & corpore & anima.

Origenes. 240.

Libro 8. contra Celsum Actis gratijs oblatis panibus vescimur, qui vtique per preces efficiuntur corpus sanctum, & sanctificans eos, qui sano proposito & mente ipsa vtuntur.

Homilia 6. in diuersos: Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum; quando vitæ pane, & poculo frueris; manducas & bibis corpus & sanguinem Domini; tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur.

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Erat quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitæ partem integrè, & incorruptè transegisset, tempore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Quin in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus, & absque sensu vixit: quarto autem die paululum releuatus, nepotem ad se accersit, sicque alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate obsecro, & me ocyus dimittite. Aliquem ex Presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterum fuit mutus. Puer currit ad Presbyterum, nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus accedere ad eum non poterat; sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent è vita emigraturi, sanctorum mysteriorum participes fierent? sicque cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguam quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens, vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, redijt. Cui iam appropinquanti, priusquam cum eo, quod gestabat, intraret ædes, Serapion denuò recuperata voce dixit: Venisti fili? Tametsi Presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportarat, madefactam in os senis infudit: atque ille simulatque eam pedetentim per fauces dimiserat, extremum illicò spiritum edidit.

Eusebius Cæsareensis. 320.

In Catena Græcorum in Psalm. 21. Panis vitæ ab illo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim: *Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitam mundo affero.* Et rursus: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, &c.*

Athanasius. 340.

Tractatu de verbis Euangelij: *Quicunque dixerit verbum aduersus Filium hominis, &c.* Hac de causa meminit ascensus in cælum Filij hominis, vt corporalem cogitationem ab eis auelleret, & posthæc discernerent carnem, de qua fuerat locutus, cibum è supernis cælestem, spiritualem alimoniam ab ipso dari. *Quæ enim dixi vobis*, inquit, *spiritus & vita sunt.* Quod idem valet, ac si diceret: Quod quidem ostenditur, ac datur pro mundo, dabitur alimonia, vt spiritualiter hæc in vnoquoque digeratur, fiatque omnibus conseruatiuum ad resurrectionem vitæ æternæ.

Magnes. 350.

Ad Theosthenem: Panis in beata Christi terrà virtute diuinitatis vnitæ confectus, solo gustu immortalitatem homini affert: Mysticus enim panis cùm benedictionem Patris habeat inseparabilem, illam dico, quæ in corpore & sanguine eius facta est, vnit comedentem corpus Christi, eumque membrum Christi efficit. Vt enim charta vim, quam per literas magistri accepit, discipulo tradit, & per eam cum magistro illum vnit: sic corpus, quod ille panis mysticus est, & sanguis, qui illud vinum, immortalitatem intemeratæ diuinitatis participanti tribuunt ex semetipsis, & per eam ad mansionem incorruptibilem Creatoris reducunt. Caro enim Saluatoris manducata nõ corrumpitur, nec sanguis hic potatus consumitur: quin potius, qui edit ad incrementum virium diuinarum venit: quod verò editur consumi non potest, quoniam naturę inconsumptibili quadam ratione cognatum, & inseparabiliter est coniunctum.

Ephræm. 360.

De extremo iudicio & compunctione: Calix tremendi tui sanguinis, lumine ac vita plenus, nobis ecce præstò est. Hoc nobis calice intelligentiam lumenque largire, vt cũ fide, & desiderio, ac sanctificatione ad ipsum accedamus, fitque nobis in remissionem peccatorum, & non ad iudicium. Qui enim anima indignè ad diuina participanda mysteria accesserit, seipsum condemnat, non purificans se, vt te Regem ac Dominum in pectoris sui thalamum suscipiat. Est enim nostra anima sponsa sancta facta immortalis sponsi. Nuptiarum autem copulę diuina sunt Sacramenta, per quæ sancta anima iungitur sponso, dum cum timore ac tremore dignè sumuntur.

Basilius Magnus. 370.

Sermone 1. de Baptismo cap. 3. Quòd qui per baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debeat, circa finem Euangeliorum scriptum est: *Acceptum igitur Iesus panem gratijs actis fregit, ac dedit discipulis, & dixit: Accipite, edite, Hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur: hoc facite in mei rememorationem. Et acceptum quoque poculum gratijs actis dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim ille meus sanguis noui Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem.* Attestatur istis & Apostolus, dicens: *Ego enim accepi à Domino, &c.* Quid itaque vtilitatis habent hæc verba? vt edentes ac bibentes perpetuò memores simus eius, qui pro nobis mortuus est, ac resurrexit, &c. Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini ad rememorationem eius, qui pro nobis est mortuus, ac resurrexit, non solum pu- 1. Cor. 11.

lùm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat ac bibat: sed & euidenter ostendere, & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est, ac resurrexit, in eo, quòd & mortificatus est à peccato, mundo, & sibi ipsi, & Deo viuit in Christo Domino nostro.

Ad Cæsaream Patriciam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrum est, & valde vtile, ipso manifestè dicente: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua fuerit memoria Sancti alicuius.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione Catechetica cap. 37. Quoniam homo est duplex, vt qui sit compositus ac contemperatus ex anima & corpore, necesse est vt qui seruantur, sequantur eum qui ducit ad vitam. Ergo anima quidem cum ipso contemperata per fidem, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet societatem. Corpus autem alio modo venit ad participationem & contemperationem eius, quod dat salutem. Quomodo enim qui venenum sumpserunt dolo & ex insidijs alio medicamento extinguunt vim, quæ affert interitum. Oportet autem sicut exitiale, ita etiam salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ita cùm id gustauerimus, quod nostram dissoluit naturam, rursus necesse est, vt opus habeamus eo, quod cogit ac conciliat id, quod erat dissolutum: vt cùm intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellat affectionem. Quid hoc ergo est? Nihil aliud quàm illud corpus, quod & morte ostensum fuit esse potentius, & nostræ vitæ fuit initium. Quomodo enim parum fermenti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam conspersionem: ita corpus à Deo morte affectum cùm fuerit intra nostrum, totum ad se transmutat & transfert. Quomodo enim cùm quod est exitiale mistum fuerit cum sano, quidquid est contemperatum, simul redditur inutile: ita etiam corpus immortale, cùm fuerit intra eum, qui sumpsit, vniuersum quoque transmutat in suam naturam. Sed fieri non potest, vt sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionem misceatur visceribus. Necesse est ergo, eo modo quo natura potest, spiritus viuificam suscipere virtutem. Cùm autem solum illud corpus, quod Deum suscepit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 51. in Matthæum: Tangamus ergo etiam nos fimbriam vestimenti eius, vel potius, si volumus, ipsum totum habemus. Non enim vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, non vt tangamus solum modò, sed vt comedamus, & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, non est, vt tantummodò propositum corpus recipias, verùm etiam multo magis, vt mundo corde tangas, vt sic adeas, quemadmodum ad ipsum Christum. Quid enim si vocem eius non audis? nonne vides iacentem? imò verò & loquentem per Euangelistam ipsum audis. Credite igitur omnes, quia etiam nunc in illa Cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illam & hanc. Non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur: sed & hanc, & illam ipse efficit.

Homilia 83. Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Veniat in mentem tibi, quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quam Angeli videntes tremunt, nec absque pauore, propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur, Christi corpus vnũ, & caro vna facti sumus.

Homilia 24. in epist. 1. ad Corinthios: Hæc autem ideo dico, non vt non accedamus, sed ne temerè & inconsideratè accedamus. Nam sicut temerè & citra discrimen accedere est periculum, ita mysticarum illarum cœnarum non esse participes, est fames & mors. Hæc enim mensa est neruus nostræ salutis, mentis vinculum, fiduciæ fundamentum, spes, salus, lux, vita. Si cum hac mensa illuc excesserimus, cum magna fiducia sacra ascendemus vestibula, veluti quibusdam armis aureis vndique muniti. Et quid dico futura? Hic enim terram tibi cælum facit hoc mysterium.

Homilia 45. in Ioannem: Necessariò discendum quàm admiranda mysteria, & cur data sint, & quænam eorum vtilitas. *Vnum corpus sumus, & membra ex carne & ossibus eius.* Quare initiati eius præceptis parere debēt.] Vt autem non solùm per dilectionem, sed reipsa in illam carnem conuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cùm enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suũ se nobis cõmiscuit, & in vnũ nobiscũ redegit, vt corpus cũ capite vniretur. Hoc enim amantium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suũ amorem præ se ferentes dicebant: *Quis daret nobis, vt eius carnibus impleremur?* Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantùm videri permittens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri. Ab illa igitur mensa, tamquam leones ignem spirantes, surgamus diabolo formidolosi, & caput nostrum intelligamus, & quam in nos præ se tulit charitatem, &c. Hic sanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic sanguis pulchritudinem, atque nobilitatem animæ, quam semper irrigat, & nutrit, languescere non finit. Hic mysticus sanguis dæmones procul pellit, Angelos & Angelorum Dominum ad nos allicit: dæmones enim, cùm in nobis Dominicũ sanguinem vidēt, in fugam vertuntur: Angeli autem concurrunt. Hic sanguis effusus, vniuersum abluit orbem terrarum: hic nostrarum animarum salus est: hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc incenditur: hic igne clariorem nostrã mentem reddit, & auro splendidiorem. Iob 31.

Homilia ad Neophytos: Cùm te egredientem post Dominicum conuiuium viderit inimicus, post cælestes epulas, tamquam ignem leonis ore flammantem fugit, & deserit omni vento velocior, nec

or, nec appropinquare contendit: & cùm cruentam linguam tuam de longè ille crudelis perspexerit, mihi crede, non stabit: & cùm os tuum senserit rutilare, gressum suum retro cum timore torquebit. Vis huius sanguinis audire virtutem? &c.

Palladius. 410.

Historia sanctorum Patrum cap.19. de Macario curante mulierem magicis præstigijs in formam equi versam: Eam sic curatam admonuit vir Dei, sic dicens: Nunquam Ecclesiam deseras, nunquam abstineas à communione Christi Sacramentorum. Hęc enim tibi acciderunt, quòd iam quinq; hebdomadis non accessisti ad intemerata Seruatoris nostri Sacramenta.

Capite 52. de Abbate Apollo: Oportet, si fieri potest, Monachos quotidie communicare Sacramentis. Qui enim ab ijs se procul amouet, Deus quoque procul ab eo recedit. Qui autem hoc facit assiduè, assiduè suscipit Seruatorem. Est enim vox salutaris: *Qui comedit carnem meam, & bibit meum sanguinem, manet in me, & ego in eo.* Hoc confert Monachis salutaris passionis commemorationem continenter facientibus, quotidie etiam se præparare, vt omni ex parte digni sint, qui suscipiant cælestia Sacramenta. Quandoquidem sic quoque consequimur remissionem peccatorum. Ioan.6.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Ioannem libro 4.c.14. *Nisi manducaueritis*, inquit, *carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*) Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundùm naturam ille est, qui ex viuo Patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum viuificat. Coniunctum enim ineffabiliter est Filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcirco corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquam quòd Dei Patris Verbum & templum à Virgine sumptum, idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ Verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur Saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, qui vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis non solummodò verbo atque imperio, vt Deus, vtebatur: verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat: vt reipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret, suum, non alterius corpus esse, &c. Christus non verbo solùm, sed & tactu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoque suũ viuificare posse. Quòd si solo tactu suo corpora redintegrantur, quomodo non viuemus, qui carnem illã & gustamus & manducamus? Reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui, &c.

Cap.16. Mannæ alimentum non ęternam vitam, sed breue famis remediũ adferebat. Non ergo erat cibus verus, id est, panis de cælo. Sanctum verò Christi corpus, ad immortalitatem & vitam æternam nutriens, cibus est. Ita inquit: *Sed aquam illi ex petra biberunt.* Quid igitur inde lucrati sunt, qui mortui fuerunt? Non igitur erat potus ille verus: sed verus potus est sanguis Christi, quo radicitus mors euertitur, atque destruitur.

Cap.17. Quoniam res ardua est, & fide magis, quàm alio modo recipitur, ideo multis atque varijs modis mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & basin fidem esse confirmans. *Qui manducat*, inquit, *carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Sicuti enim si quis liquefactæ cerę aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiscеat: necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungatur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur, &c. Sicut *parum fermenti* (vt ait Paulus) *totam massam fermentat*: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo, &c. Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè sanctequé viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem solùm, verùm etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat, Christus sęuientem morborum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit.

Tomo 4. Pentabibli, quæ est in cap 156. Synodi Ephesinæ: Vt enim corpus ipsius Verbi, quod secundùm veram & inexplicabilem vnionem suum fecit, viuificum est: sic etiam nos, si carnem sanctam & sanguinem eius participemus, omninò viuificamur, manẽte in nobis Verbo, diuinè quidem per Spiritum sanctum, humanè verò per carnem sanctam & pretiosum sanguinem, &c.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat.7.cap.30. Nec enim secundùm Euangelij sententiam, quam incongruè huic sensui coaptatis: *Nolite sanctum dare canibus*, ad dæmonis escam sacrosancta communio, & non potius ad purgationem, ac tutelam corporis, animæqúe peruenire credenda est. Quæ ab homine percepta, eum, qui in membris eius insidet, spiritum, seu in ipsis latitare cognoscitur, velut quoddam exurens fugat incendium. Hoc namque modo curatum & Abbatem Andronicum nuper aspeximus, aliosqúe quamplures. Magis namque ac magis inimicus insultabit obsesso, cùm eum à cælesti medicina viderit segregatum: tantoqúe dirius ac frequentius attentabit, quanto eum à spiritali remedio longius senserit abdicatum.

Theodoretus. 450.

Ad cap.10. prioris ad Corinthios: Qui sacra mysteria percipimus, nonne ipsi Domino communicamus, cuius & corpus & sanguinem esse dicimus? quandoquidem vnius panis sumus participes.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad caput 5. Ecclesiastæ: Qui diuinius & sublimius loquentem potest audire Ecclesiasten, cùm meminerit pertinere ad se illud Euangelij: *Qui habet aures audiendi, audiat*: idem profectò nouit, qui solus sit bonus. Vnus enim bonus est Deus. Idẽ quoque nouit, quòd qui manducat carnem Filij hominis, & biberit eius sanguinem, futuræ felicitatis partem hic aliquam, fruitionemqúe accipit. Matth 19. Mar.10 Lucæ 18. Ioan 6.

Nonnus Panopolitanus. 500.

Ad caput 6. Ioannis:

Verè hominum vita est nostra libatio carnis,
Exhibet & verum sanguis potabilis haustum,
Hæc duo qui gustat, mecum ipse habitans habitatur,
Estq; iugo mecum veluti constrictus eodem,
Sumq; huic firma domus tollens, tollendus ab illo.

Procopius Gazæus. 50.

In Exodum fol.253. Hoc loco iubetur illa capi, qua in profectione sustentemur, ne scilicet audientes sanguinis & passionis Dominicæ mentionem claudicemus. Edamus autem corpus, & bibamus sanguinem, nihil dubitantes, quòd sint vita, & viuificent.

Fol.295. Vitam acquirimus ex participatione Spiritus, & vitam recuperamus in sancta Christi mensa, fidem in ipsum intra nos recipientes.

Cyrillus Eremita. 540.

In vita S. Euthymij: Aiunt verò eum quoque aliquando dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo seorsum versabantur, quòd sępe videret terribilem Angelorum visionem, vnà secum Deo ministrantem & sacra contrectantē, & quod in Dñici corporis sumptione aliquos quidē ex ijs videret illuminari, aliquos autem veluti obscurari, & morte affici, quicunq; scilicet erāt indigni ea luce.

Timotheus Presbyter Hierosolymitanus. 570.

Oratione de Simeone, qui Christum vlnis excepit: Diuinæ ac mysticæ mensæ operam demus, per quā mundus formatur, per quam terrarum orbis consistit, per quam regnum conseruatur, per quā Ecclesia augetur, per quam Deus sanctificatur in Christo Iesu Domino nostro.

Anastasius Synaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Accede cū fide, & efficaci pœnitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seu nuntius, qui offert incruentum sacrificium. Tu autem indignè accedis? Angelus te nequaquam purgabit à peccatis.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandritæ: Ingressus vir beatus in oppidum, iussit vt adolescens, qui oris titubantia propè mutus & elinguis erat, se in Ecclesiā sequeretur: & cùm diuina mysteria distribuisset, pręcepit, vt adolescens accederet, & pro illo precatus Deum, os illi aperuit, & ter insufflauit: cùm illum signo crucis obsignasset, sanctū Christi corpus impertiuit: In nomine, inquiēs, Domini nostri Iesu Christi loquere: & Dei gratia statim locutus est. Amen.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Ijs, qui Sacramentum istud per fidem dignè percipiunt, in peccatorum remissionem, & vitam æternam, animique & corporis præsidium cedit: ijs contra, qui perfidè indigneque suscipiunt, in pœnam & supplicium: haud secus videlicet ac Domini mors credentibus quidem vita & incorruptio extitit ad sempiternæ beatitudinis oblectationem, incredulis autem, Dominique carnificibus, in pœnam & cruciatum sempiternum.

Historiæ Barlaam & Iosaphat cap. 12. Alij procul inter se constructis ædiculis, Dominicis diebus ad vnam & eandem Ecclesiam pergunt, ac diuina mysteria, hoc est, incruentum puri corporis ac pretiosi sanguinis Christi sacrificium percipiunt: quæ quidem Dominus pijs in peccatorum remissionem, ac tum animi tum corporis illuminationem, & sanctificationem donauit.

Oratione versibus Anacreonticis conscripta:

Omnesq;, Christe, noxas
Mihi remitte quæso:
Vt corde labe puro,
Et mente cum tremente,
Fractaq; vi doloris,
Sumam sacram Synaxin,
Qua viuit, & Deus fit
Quicunque corde puro
Edit, bibitq;. Sermo
Hic namque fluxit à te:
Quisquis bibet cruorem
Meum, meamq; carnem
Edet, manebit in me:
In hoc quoque rursus ipse
Manebo. Verus hic est
Sermo Dei supremi:
Nam qui sacram Synaxin,
Eiusq; suscipit vim,
Non solus ille, non iam
Est ille solus, inquam,
Sed, magne Christe, tecum,
Qui lumen es refulgens.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 4. Nazianzeni: In mystica mensa proponitur caro Dominica, & sanguis Dominicus; quę cùm sanctè & dignè percipimus, atque animæ vitijs mortem afferimus, aduersus dæmonas, & impuras perturbationes in procinctu stare, ijsq; superiores esse possumus. Diabolus enim eos, qui diuina mysteria pio ac reuerenti animo sumunt, pertimescit.

Theophylactus. 900.

Ad caput 6. Ioannis: Non nudi hominis caro est, quæ manducatur; sed Dei, & quæ deificare valet, vtpote contemperata deitati. Ista etiam verè est cibus, eò quòd non ad paruum tempus duret, neq; corrūpatur sicut corruptibilis cibus, sed æternæ vitę sit subsidiū. Similiter & potus sanguinis Dñi verè est potus: quia nō ad tempus sufficit siti; sed semper absq; siti conseruat, nec indigere permittit Ioan. 6. bibentē: sicut ad Samaritanā dicebat: *Qui bibet ex aqua, quam ego dabo, non sitiet.* Nam quisquis gratiam sancti Spiritus per sumptionem diuinorum mysteriorum susceperit, neque famem spiritualem, neque sitim patietur qualem increduli.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Stephani Iunioris: Quid an tu quoque corporis & sanguinis Christi antitypa ab Ecclesia proscribes? & quæ imaginem, & verā illorum figuram teneant: quæ & adoramus, & osculamur, & eorum perceptione sanctitatem consequimur?

OEcumenius. 1050.

Ad caput 10. prioris ad Corinth. Agglutinat nos Christo sanguis ipsius, propter ipsam participationē, non secus ac membra capiti.

Euthymius. 1080.

Ad caput 6. Ioannis: *Qui edit carnem meam, in me manet, & ego in illo, &c.) In me manet*, id est, vnitur mihi per transumptionem & communicationem meæ carnis, meique sanguinis, & vnum corpus mecum efficitur, ac particeps vitæ, quæ in me est. Quòd si ille in me est, & vtique ego in illo.

Nicetas Choniates. 1200.

Thesauri Orthod lib. 4. cap. 36. Diuino baptismate, Christique mysteriorum perceptione, animam purgari, hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat. Diuina munera cibum esse nouimus, qui nunquam absumatur & pereat: qui Manna ipso longè sit melior. Hoc enim Hebræi Aegypto exeuntes in solitudine comederunt, & mortui sunt: illa verò immortalitatem conferūt, Esa. 6. multoque melius animam ab animalibus maculis inhærentibus expurgant, quàm carbo ille, qui forcipe à Cherub Esaię oblatus est. Vt vno verbo absoluam, nihil aliud illa sunt, quàm copula quidem cum Christo, veraque vitæ causa. Christus Ioan. 6. enim in Euangelijs dixit: *Qui manducat carnem meam, in me manet, & ego in eo.*

Nicolaus Methonensis. 1130.

De corpore & sanguine Christi: Quis verò est scopus & finis huius traditionis? Quid aliud quàm participatio Christi, & vita in Christo participantium æterna? *Si quis enim*, inquit, *comederit ex hoc pane, viuet in æternum*, &c. Causa huius traditionis est magni huius beneficij recordatio. Corpus & sanguis Christi ea sunt, quæ hoc ritu perficiuntur: ritus finis participatio Christi, & vita æterna:

quod idem est, ac si diceres, participantium deificatio.

Samonas Gazensis.

De corpore & sanguine Domini: Hoc igitur corpus, & hunc sanguinem assumimus in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, Domino nostro ita dicente: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.*

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 13. cap. 37. Ioannes Chrysostomus, cùm res suas disposuisset, linguam ad docendum mouisset, lætius se ita, vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornasset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria, inquit, tibi Domine de rebus omnibus.

Bessarion. 1460.

De Sacramento Eucharistiæ: Sacrum diuinumque est Eucharistiæ mysterium, per quod filij Dei, & hæredes, & cohæredes, & eiusdem cum Domino corporis efficimur, cùm dignè eo participamus.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons. 2. de Sacramentis: Diuina Eucharistia, in qua corpus & sanguis Christi est, vitam & sanitatem hanc conseruat & continet. Vt enim salua maneant, quę creata sunt, & in vita perseuerent, panis ille vitæ facit: & viuimus in Christo, dum dignè vescimur, sicut ipse ait: *Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in ipso.* Seruit fide dignè sumentibus ad remissionem peccatorum, ad vitam æternam, ad munimentum ac custodiam animi & corporis: indignè verò sine fide participantibus ad supplicium ęternum.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Burdegalenses cap. 3. Sacrificium Deo Creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo: nec solùm in ara sanctificata, sed *vbique offertur Deo oblatio munda*, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Ipse enim corpus habens immaculatum, & sine peccato, quia *conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine*, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere: nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Dominus noster iussit agere in sui commemorationem.

Tertullianus. 200.

De Resurrectione carnis cap. 8. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima Deo saginetur.

Cyprianus. 250.

Libro 1. epist. 2. *Epist. 54.* Nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est: nec morientibus, sed viuentibus communicatio à nobis danda est, vt quos excitamus, & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus: sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cùm ad hoc fiat Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersariũ volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus.

De Oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti, & non communicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prędicante, & monente: Ioan. 6. *Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita.* Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute: comminante ipso, ac dicente: *Nisi ederitis carnem Filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis.* Et ideo panem nostrum, id est, Christum, dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

De Cœna Domini: Sed ex quo à Domino dictum est: *Hoc facite in meam commemorationem: hæc est caro mea, & hic est sanguis meus*: quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste supersubstantialis & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.

Hilarius. 350.

Libro 8. de Trinitate: De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro, & verè sanguis est. Et hæc accepta & hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit.

Iulius Firmicus Maternus. 350.

De errore prophanarum religionum capite 19. Alius est cibus, qui salutem largitur, & vitam: alius est cibus, qui hominem summè Deo & commendat, & reddit. Alius est cibus, qui languentes releuat, errantes reuocat, lapsos erigit; qui morientibus æternę immortalitatis largitur insignia. Christi panem, Christi poculum quęre, vt terrena fragilitate contempta, substantia hominis immortali pabulo saginetur, &c. Salutaris cibi gratiam quęrite, & immortale poculum bibite. Christus vos epulis suis reuocat ad lucem, & graui veneno putres artus, & torpescentia membra viuificat. Cælesti cibo renouate hominem perditum, vt quicquid in vobis mortuum est, diuinis beneficijs renascatur. Didicistis quid vos facere conueniat, eligite quod vultis. Inde mors nascitur, hinc immortalis vita donatur.

Ambrosius. 370.

Libro 5. de Sacramentis cap. 4. Tu audis, quòd quotiescunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est: quia sub peccato sumus: Medicina est cæleste ac venerabile Sacramentum: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quotidie si accipis, quotidie tibi hodie est. Si tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit.

De ijs, qui mysterijs initiantur cap. 8. Ista esca, quam accipis; iste panis viuus, qui descendit de cælo, vitę æternę substantiam subministrat, & quicunque hunc panem manducauerit homo, non morietur in æternum.

In Psalm. 118. Sermone 15. vers. 4. Habes Apostolicum cibum, manduca illum, & nō deficies. Illum ante manduca, vt postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas Sacramenti, ad illud poculum, quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam inducat de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis, solicitudinesq; deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, sed resurgit; animus non confunditur, sed consecratur.

Hieronymus. 390.

Libro 14. in Ezechielem: Sanguis Christi est pretiosus, in quo redimimur in passione Domini Saluatoris, cuius carnibus alimur, & cruore potamur.

Ruffinus. 390.

Ad Psalm. 22. *Et calix meus inebrians quàm præclarus est.*) Verè præclarus, quo sanguis offertur immaculatus: hoc poculo fidelium inebriatur affectus, & lætitiam induit de remissione peccatorum, quod significat oleo caput impinguatum. Hoc pane cor iusti confirmatur, hoc oleo lætificatur, hoc calice inebriatum mutatur à peccatis, per misericordiam abluitur, virtutibus deriuatur.

Augustinus. 400.

Ad Psalm. 33. Accesserunt Iudæi ad Christum, vt eum crucifigerent: nos ad Deum accedamus, vt corpus & sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt, nos manducando crucifixum & bibendo illuminamur.

De peccatorum meritis lib. 1. cap. 24. Optimè Punici Christiani baptismū ipsum nihil aliud quàm salutem, & Sacramentum corporis Christi nihil aliud quàm vitam vocant. Vnde nisi ex antiqua, vt existimo, & Apostolica traditione, qua Ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum, & participationem Dominicæ mensæ, non solùm non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitā æternam posse quemquam hominum peruenire.

De verbis Domini in Euangelio Lucæ Sermone 33. capite 5. Nolite parare fauces, sed cor. Inde commendata est ista Cœna: Ecce credimus in Christum, quem fide accipimus. In accipiendo nouimus quid cogitemus: modicum accipimus, & in corde saginamur. Non ergo quod videtur, sed quod creditur, pascit.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 400.

In vita S. Ambrosij: Honoratus sacerdos Ecclesię Vercellensis descendens obtulit S. Ambrosio Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit Spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute escæ esset animę refectio, Angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris, & Helię societate lętetur.

Gaudentius. 400.

Tractatu 2. A Christo instituti, sacrificij cælestis causam rationemqúe noscamus, inenarrabili dono eius sine fine gratias relaturi. Nam illud verè est hæreditarium munus Testamenti eius noui, quod vobis ea nocte, qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit. Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac vita alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus de hoc seculo recedentes: vnde dicebat idem
Ioan. 6. Dominus: *Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis* Voluit enim beneficia sua permanere apud nos, voluit animas pretioso sanguine suo semper sanctificari, per imaginem proprię passionis.

Paulinus Nolanus. 420.

Epistola 12. ad Seuerum:

In cruce fixa caro est, qua pascor: de cruce sanguis
Ille fluit, vitam quo bibo, cord'a lauo, &c.
Carne tua viuat, tuus illi pocula sanguis
Præbeat, in verbo viuat agatq; tuo.

Arnobius Iunior. 430.

Ad Psalm. 33. *Gustate corpus, & videte quàm suauis est Dominus.* Vitam enim habet in semetipso, qui manducauerit carnem eius, & biberit sanguinem eius.

Leo Primus. 445.

Epistola 23. ad Constantinopolitanos: In illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cęlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Sedulius. 450.

Libro 4. Paschali:

——— Nam corporis, atque
Sanguinis ipse sui postquam duo munera sanxit,
Atque cibum potumq; dedit, quo perpete nunquam
Esuriant, sitiantq; animæ sine labe fideles, &c.
Fonte renascentes, membris & sanguine Christi
Vescimur: atque ideo templum deitatis habemur.

Claudius Marius Victor. 460.

Libro 3. in Genesin:

Cum de manibus sumens Ecclesia corpus
Viuificum panem, cælesti pota cruore est.

Gelasius. 490.

Aduersus Nestorium & Eutychen: Certè Sacramēta, quę sumimus, corporis & sanguinis Christi, diuina res est, propter quod & per eadem diuinæ efficimur consortes naturæ.

Cassiodorus. 540.

Ad Psalm. 109. In ista carne & sanguine nil cruentum, nil incorruptibile mens concipiat, ne, sicuti dicit Apostolus: *qui Domini corpus indignè manducat, iudicium sibi manducet*: sed viuificatricem substantiam, atque salutarem, & ipsius Verbi propriam factam, per quam peccatorum remissio, & æternæ vitę dona prestantur. 1. Cor. 11.

Arator. 540.

Lib. 2. Hist. Apostol.

Agnus Christus inest, panis quoque Christus habetur
De cælo, quod & ipse docet: qui corpore Iesum
Sumpserit, hoste caret: nec iam sua iura Pharao,
Aegyptumq; tenet.

Fortunatus. 580.

Ad Orationem Dominicam: Iste panis non est communis cum reliquo: quia ille corpus protegit, iste nouit animas enutrire; & qui illum manducat, esurit: qui autem isto fruitur, nulla fame torquetur. Et ideo tantò magis iste cibus quærendus est; quantò plus reficit epulatus. Quòd verò quotidianū panem petimus, hoc insinuare videtur, vt communionem corporis eius, si possibile est, omni die sumamus. Quia cùm ipse vita nostra sit, à nutrimento peregrinos nos facimus, si ad Eucharistiam tardi accedamus.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 5. epist. 43. Peruenit ad me, quosdam vestrū ignorantia vel necessitate deceptos, his, qui ab Apostolica Sede, culpa, sicut nostis, exigente, communione priuati sunt, communicasse: quosdam verò de salubri discretione, protegente Domino, suspendisse: & quantum de constantibus gaudeo, tantum de deuiātibus ingemisco. Quoniam sacrę communionis mysteria, quę ad absolutionem vobis diuina pietate concessa sunt, in detrimentum magis suę animæ perceperunt.

Isido us

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 1. cap. 24. Qui scelerate viuunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant, nihil ad emundationem sibi proficere, dicente Propheta: *Quid est, quòd dilectus meus facit in domo mea scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas?* Et Apostolus: *Probet seipsum*, inquit, *homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.*

Eucherius Gallus. 640.

In librum 4. Regum: Communionem corporis & sanguinis Domini viuificare manifestum est.

Beda. 700.

Ad Psal. 21. *Edent pauperes.*) Ego quidem reddam vota, de quibus votis edent pauperes, id est, mundi contemptores edent quidem realiter, si ad Sacramenta referatur, & saturabuntur æternaliter, quia intelligent in pane & vino, visibiliter sibi proposito, aliud inuisibile, scilicet corpus verum & sanguinem verum Domini, quæ verus cibus & verus potus sunt, quo non venter distenditur, sed mens saginatur.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs cap. 39. de celebratione Missæ: Quam hostiam offert Ecclesia? Nonne quam à Deo accepit, id est, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem sanctum salutis perpetuæ? In hoc pane vita æterna est, sicut ipse panis viuus de seipso ait: *Ego*
Ioan. 6. *sum panis viuus. Qui manducat panem hunc, viuet in æternum.*

Haymo. 820.

Ad Psal. 22. Non solùm Dominico corpore à vitijs mundamur, virtutibus replemur; sed etiam contra omnem persecutionem sustentamur.

Ad cap. 10. prioris ad Corinth. Diuinitatis plenitudo, quæ fuit in illo, replet & istum panem, & ipsa diuinitas Verbi, quæ implet cælũ & terrã, & omnia, quæ in eis sunt, ipsa replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per vniuersum orbem sanctificatur, & facit vnum corpus Christi esse: & sicut ille panis, & sanguis in corpus Christi transeunt, ita omnes, qui in Ecclesia dignè comedunt illud,
Ioan. 6 vnum corpus Christi sunt, sicut ipse dixit: *Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in eo.*

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso libro 5. cap. 11. Verè caro Christi est cibus, quia verè pascit, & ad vitam æternam hominem nutrit: & sanguis eius verè est potus, quia esurientem animam, & sitientẽ iustitiam, in æternum veraciter satiat. Temporalem quippe vitam sine isto cibo & potu possunt habere homines, æternam omninò non possunt: quia iste cibus & potus æternam societatem capitis membrorumque suorum significat. *Qui manducat*, inquit, *carnem meam, & bibit meum sanguinem: ipse in me manet, & ego in eo.* Huius rei Sacramentum, id est, vnitatis corporis, & sanguinis Christi, de mensa Dominica assumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res verò ipsa omni homini ad vitam, nulli ad exitium. Quicunque enim particeps fuerit, idẽ Christo capiti membrũ associatus in regno Christi. Quia aliud est Sacramentum, aliud virtus Sacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute Sacramenti homo interior satiatur. Ergo quia panis corpus confirmat, ideo ille corpus Christi congruenter nuncupatur.

Ad caput 4. Esther: In hoc conuiuio non carnales epulæ, sed spirituales sapientiæ, & virtutum dapes, à dignè conuiuantibus sumuntur, vbi sacrosancta mysteria corporis & sanguinis Domini fideles quique salutis suæ remedia percipiunt, in quibus pastus vitæ æternæ consistit.

Paschasius Ratbertus. 870.

De corpore & sanguine Christi cap. 9. Quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mysticè immolatur, & passio Christi in mysterio traditur: vt qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorum per hæc Sacramẽta corporis & sanguinis Christi relaxet.

Erricus. 880.

In Homil. Stabulum, in quod illum duxit, præsens sancta Ecclesia accipitur, in qua sancta Dei animalia (hoc est, fideles) frumento verbi Dei iugiter aluntur, & sacratissimo Dominici corporis pane confirmantur.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 14. in Leuiticum: Si loco illi tanta exhibebatur reuerentia, vbi vitulorum tantùm, & hircorum sanguis offerebatur, quid illi honoris habẽdum, in quo populus sacratum Christi corpus assumit, & sanguinis bibit haustum: in quo sacrosancti latices veteres diluunt culpas?

Fulpertus Carnotensis. 990.

Epistola ad Adeodatum: Christus aduersus quotidianas nostræ prolapsionis offensas sacrificij placabilis nobis prouidit expiamenta, vt quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo pòst à nostris visibus sublaturus fuerat in cælum, ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine, corporis nihilominus & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit.

Guitmundus Auersanus. 1060.

De Eucharistia Sacramento lib. 2. De hoc certè vniuersalis Ecclesia est testis, quia quotiescunque id sumimus, nos vtique Christianos esse, id est, spiritualiter natos ostendimus. Cõsequenter ergo & concrucifixos, & commortuos, & consepultos Domino nostro per baptismum in mortem, sed & cõsurrexisse nos declaramus. Per hanc quoque vitia expellimus, per hanc nos in noua vita confirmari confidimus, per hanc postmodum perfectos ad regnum æternum nos ascensuros speramus.

Algerus. 1060.

De Eucharistia lib. 1. cap. 11. Quamuis corpus Christi & sanguis spiritualis cibus & potus sit, & spiritualiter sumi iubeatur: non tamen ita per omnia accipiendum est spiritualiter, vt tantum animæ, & non corpori nostro salutem æternam operetur. Ait enim Ambrosius in epist. 1. ad Corint. Calicẽ mysticum ad tuitionem corporis & animæ percipimus. Caro Saluatoris pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra effusus est, vt totum hominem saluum faceret.

Cap. 22. Non est sine magno gratiæ priuilegio, quòd Deus etiam corporaliter humani corporis & cordis vti dignatur diuersorio, nec tantùm ad hospitandum, vt in templo suo, sed ad incorporandum sibi, vt membrum capiti suo. Quid enim ad salutem nobis deerit, cùm ille, qui salus est omniũ, nobis vnitus fuerit? &c. Cùm corpus Christi sumpserimus, & corpus eius facti fuerimus, transibit ipse in nobis ad Patrem, transibimus & nos in illo: vt cum illo in tanti transitus labore vnum facti, vnum semper simus in peruentionis gaudio.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 10. prioris ad Corinth. Participatio calicis & panis Dominici facit, vt anima nostra, & corpus tandem cõformetur animæ & corpori Christi secundùm receptionem eiusdem beatitudinis. Tunc autem hoc erit, si quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter mãducetur spiritualiter bibatur, &c. Sicut Iudæi participes fiebant altaris per esum hostiarũ, sic nos efficimur

participes Christi per esum carnis eius: quoniam vera carnis substantia, quæ in Christo est, in nos transit. Quoniam sacrificium illud idem, quod erat in altari transibat in eis, qui comedebant de illo. Similiter & qui idolothyta sacrificia manducant, fiunt socij dæmonum.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De officio Missæ:

Si qua fides Patribus, quos vita beata perennat,
Esca sit hac anima, qua modò carnis erat.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De operibus Spiritus sancti lib.3. de Sapientia lib.2. cap.18. Huius Sacramenti virtus, non vtcunque testimonium, sed ipsum est vitæ ac salutis nostræ
1.Cor.11. Testamentum: ait enim: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hic calix nouum Testamentum in meo sanguine, qui pro vobis fundetur.* Hoc testimonium testimonio, quod aduersus nos habebat diabolus, quadam oppositione propria oppositum est. Quia videlicet contra cibi vetiti culpam, cibi & potus gratia est: contra serpentis venenum, sancti Spiritus antidotum est. Et hoc vtique Sacramentum ab eadem Domini nostri Iesu Christi passione habet venæ suæ principium.

Lib.2. in Apoc. cap.2. Hoc lignum vitæ, quod est Christus, dum nos corpore & sanguine suo reficit, iam nunc resuscitat animam à morte peccati, & carnem nostram in nouissimo die resuscitabit.

Bernardus. 1130.

De Cœna Domini: Audistis formã Sacramenti, audite efficaciam & communionẽ corporis, & sanguinis Domini: Et nos Iesu Christo, & Iesus Christus in nobis, in vnitate fœderatur inenarrabili,
Ioan.6. sicut ipse dixit: *Qui manducat carnem meam, &c.* Hic pereat physicale nutrimentum, cibus iste non est ventris, sed mentis. Non est enim datus ad ruinas huius vitæ, quæ vapor est, ad modicum parens: sed ad æternam vitam animæ conferendam. Ipse est panis Angelorum, qui nescit putrescere, non vadit in secessum, sed tendit in excelsum. Illuc reducit hominem, vnde traxit imaginem.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesiæ cap.7. Per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia: quia nõ tantùm in hoc Sacramento gratia sumitur: sed etiam ipse à quo est omnis gratia. Hæc Eucharistia dicitur diuina, quia dignè sumentes diuinos, & diuinitatis participes facit. Hoc Sacramentum firmamẽtum est contra hostes, de quo Ecclesia in Propheta: *Parasti in conspectu meo mensam, &c.* Hoc Sacramentũ viaticum est ascendẽtium de exilio ad patriam, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist.12. Institutum est hoc Sacramentum duabus de causis: in augmentum virtutis, scilicet charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 1. epist. 2. Iste panis viuus in æternum victuras animas reficit Christianorum.

Petrus Blesensis. 1160.

Epistola 114. Magna est & supereminens cælestis dignitas Sacramenti, & quis poterit ad eam? Scio quia hostia hæc singulariter animas ab interitu saluat, dum vnigeniti Dei mortis salubre mysterium repræsentat.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Moguntinenses: Per hoc Sacramentum corporis & sanguinis Iesu Christi, qui panis viuus est, animæ saluandorum reficiuntur.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap.17. Sacramentalis sumptio alijs est ad vitam, alijs ad ruinam. In talibus enim remuneratur solius fidei & dilectionis effectus. De pane & vino fit hoc Sacramentum, ad significandum, quòd sicut panis cor hominis confirmat, vinum lætificat: ita hoc Sacramentum est fortitudo, & salus, & perfecta lætitia corporũ & animarum.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ libro 4.cap. 44. Panis iste si dignè manducetur, impinguat: & calix iste, si dignè bibatur, inebriat, non corpus, sed cor: non ventrem, sed mentem. Vnde: *Poculum tuum inebrians quàm præclarum est!* Per huius ergo Sacramenti Psal.22.
virtutem vniuersę virtutes augẽtur, & omnium gratiarum fructus exuberant. Is enim in hoc Sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. Per crucis mysterium eripuit nos à potestate peccati: per Eucharistiæ Sacramentum liberat nos à voluntate peccandi. Nam Eucharistia si dignè sumatur, à malo liberat, & confirmat in bono, venialia delet, & cauet mortalia. Vnde cùm præmittimus in oratione Dominica: *Panem nostrũ ἐπιούσιον, id est, supersubstantialem, da nobis hodie,* statim adiungimus: *Et dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem: sed libera nos à malo.* Quia per panem istum cælestem liberamur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc Sacramentũ salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori non potest: per hoc Sacramentũ, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorum quotidie consequamur.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria 5. in Cœna Domini: Proposuit nobis Dominus carnem suam in edulium per cibum humanitatis, inuitans nos ad gustum diuinitatis, vt gustemus, & videamus, *quoniam suauis est Dominus:* qui non solùm humanitate sua nos reficit, sed diuinitate sua mentes nostras impinguat, dum illam puro corde recipimus. Vt enim suã erga nos charitatem ostenderet, & nostram erga se charitatẽ accenderet, non solùm dedit se in pretium, vt nos redimeret, sed insuper in cibum, vt nos alendo reficeret, & contra crebros casus humanæ fragilitatis subueniret.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Eucharistiæ cap.7. Piè creditur, vt hi, qui ea fide, qua decet, reuerentiaq́; & deuotione, ac desiderio obtinendi veniã ac liberationem à peccatis, quorum se reos cognoscunt, quæq́; deserere nituntur, & ad istud Sacramentum accedũt, non fraudari spe sua & desiderio, vt à fonte sanctificationis omnium gratiarum vacui recedant, & à medicina tantæ salutis cum suis morbis & vulneribus reuertantur. Non enim panis vitæ tantùm esca esurientibus: sed etiam salus est ægrotantibus, & sacrificium reconciliationis iram Dei timentibus. Est etiam interpellator pro omnibus ad se fugientibus. Est etiam miserator veniæq́; largitor humiliter peccata confitentibus, & veniam ex corde poscentibus. Non enim ibi tantùm sacrificium est, aut Sacramentum: sed etiam ibi Deus est, cui offertur, & qui sacrat & sanctificat pia fide, humili spe, & timorata reuerentia accedentes.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4.q.10.m.8.a.2. Hoc Eucharistiæ Sacramento augentur virtutes: nec ex hoc sequitur, quòd contingat peruenire ad summum gradum virtutis in via, frequenti sumptione huius Sacramenti: quia tantùm hoc Sacramentum datur in robur, medicinam, & remedium: magis fit hæc augmentatio ad robur, ne succumbat tentatione aduersitatis; & in remedium, ne succumbat tentatione voluptatis; & in medicinam, quantum ad curationem venialium, & quantum ad augmentum, secundùm

cundùm essentiam virtutum. Vnde quantum ad tria augentur hoc Sacramento virtutes, scilicet quantum ad roborandum contra tẽtationem aduersitatis: vnde dicitur panis confirmans cor hominis. & quantum ad efficaciam efficiendi animã sobriam contra incentiua voluptatis.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap.6.Matth. Hic panis origine cælestis est, substantialiter deificus est, causaliter viuificus est, sacramentaliter vnitiuus, effectu viaticus est, specie tenus æternæ fruitionis designatiuus.

Thomas Aquinas. 1250.

In expositione Missæ cap.3. Sacramentum altaris sumptum tria operatur; primùm, peccata purgat: secundò, virtutes roborat: tertiò, vitam æternam resuscitat.

Opusculo 57. Nullum est Sacramentum isto salubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, & mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur.

Vrbanus Quartus. 1260.

Constitutione de Festo corporis Christi: Dedit Christus nobis se in pabulum, vt quia per cibum homo corruerat, per cibũ ipse releuaretur ad vitam. Cecidit homo per cibũ ligni mortiferum, releuatus est homo per cibum ligni vitalis. In illo pependit esca mortis, in isto pependit vitæ alimentum. Illius esus meruit læsionem, istius gustus intulit sanitatem: gustus sauciauit, & gustus sanauit. Vide quia vnde vulnus est ortum, prodijt & medela: & vnde mors subijt, exinde vita euenit. De
Gene.2. illo siquidem gustu dicitur: *Quocunque die comederis, morte morieris.* De isto verò legitur: *Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum.* Ioan.4. Hic est cibus, qui plenè reficit, verè nutrit, summeq́ impinguat; nõ corpus, sed cor; non carnem, sed animã; non ventrem, sed mentem.

Richardus de media villa. 1280.

In lib.4.Sent.dist.12.art.3.qu.1. Principalis effectus huius Sacramenti est, iam vnitum corpori Christi mystico per charitatem plus vnire & incorporare: & quia augmentum vnionis venialia impediunt aliquo modo, in quantum scilicet minuunt charitatis feruorẽ, ideo ex consequenti, per susceptionem huius Sacramenti venialia remittuntur: nec oportet, quòd omnia, sed secundùm suscipientis dispositionem, aliquando etiam remittuntur mortalia.

Hugo Pratensis. 1300.

Dominica Resurrectionis de epistola: Corpus Christi dignè sumptum sex effectus optimos operatur in nobis. Primus effectus est, comedentis in Christũ transformatio: quia iste cibus non conuertitur in comedentem, sicut alij cibi; sed comedens transformatur & cõuertitur in Christum comestum & sumptum. Secundus effectus est, vitæ collatio: habet enim corpus Christi vitam conferre dignè sumenti. Ioan.6. *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Si enim lignum vitæ plantatum in medio paradisi habebat virtutem vitam in hominibus perpetuare, multo magis corpus Christi dat vitam æternam. Tertius effectus est, mentis illuminatio: habet enim corpus Christi mentem illuminare, quia ipse est lux. Quartus effectus est, cælestis ductio: habet enim corpus Christi dignè sumentem ad cęlos ducere. Quintus effectus est, Angelorum assimulatio: quia cùm corpus Christi sit panis Angelorum, iuxta illud: *Panem Angelorum manducauit homo*, habet homines ipsum dignè sumentes Angelis assimulare, & filios Dei efficere. Sextus effectus est, omnis saporis suauitas & refectio. Habet enim corpus Christi dignè sumenti omnis saporis suauitatem conferre: quia qui dat se, omnia sua dare videtur.

Reinerus Pipernus. 1300.

In Euangelium Ioannis: Vtilitas istius Sacramenti magna est, & vniuersalis. Magna quidem, quia efficit in nobis nunc vitam spiritualem, & tandem æternam. Nam cùm hoc Sacramentum sit Dominicæ passionis, continet in se Christum passum. Vnde quicquid est effectus Dominicæ passionis, totum est etiam effectus huius Sacramenti.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap.6.Ioannis: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis.*) Sicut enim in vita corporali cibus est necessarius ad vitam conseruandam: ita in vita spirituali hoc Sacramentum est necessarium: quia est vitæ spiritualis conseruatiuum. Quia sicut baptismus est quædam spiritualis generatio: ita Eucharistia est quædam spiritualis nutritio.

Qui manducat.) Hic ostenditur huius Sacramenti vtilitas, quæ est augmentatio in vita spirituali. Sicut cibus corporalis non tantummodò nutrit & conseruat vitam, sed deducit ad perfectam quantitatem: sic hoc Sacramentum perducit hominem ad cõsummationem gratiæ, quæ est gloria æterna.

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone 1. de Festo venerabilis Sacramenti: Ea huius dignissimi Sacramenti natura est, vt quicquid malum, superfluum, inutile est, consumat, reijciat, expellat: quo facto, Deus & gratia subintrãt. Tum verò Deus in hoc Sacramẽto attractus, seipsum foras exerit, & operatur in omni hominis vita, in amore siue voluntate, in intentione, in cogitationibus, cuncta hæc magis noua, puriora diuinioraq́ efficiens. Præterea Sacramentum istud omnẽ cordis cæcitatem eliminat, homini suipsius confert notitiam, eumq́ tam à seipso, quàm creaturis omnibus abstrahere, abscindere, auertere se docet, sicut scriptum est: *Cibauit illum pane vitæ & intellectus.* Eccl 15.

Gerhardus Zuthphaniensis. 1390.

Libro de spiritualibus ascensionibus cap 31. Sunt in hac Cœna multa omni deuotione & reuerentia deuoluenda, omniq́ pietate colẽda. Sicut hic cibus bene & dignè susceptus confert animæ gratiam, ita malè dispositis maiorem infert culpam & mortem.

Philippus Montis Galerij. 1400.

Concione de corpore Christi: Quia inter Sacramẽta Ecclesiæ altissimum Sacramentum Eucharistiæ est, in se nobilius, & plures effectus nobis similes in se habet, ideo præ cæteris appretiari debet, & deuotius venerari. Nam quantæ pretiositatis in se sit, ex hoc potes aduertere, quia in ipso veraciter continetur ille, qui est. Non potest esse maioris dignitatis, cùm sit verus Filius Dei Christus, in hoc Sacramento contentus, nos satiat spiritualiter, nos viuificat mentaliter, nos conseruat æternaliter.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monastica conuersationis cap.19. Ex ipso Sacramento Eucharistiæ dignè sumentes maximum consequuntur spiritualem profectum. Nam viuificantur interius, corpori Christi incorporantur, spiritualiter reficiuntur, deuotione augmentantur, dulcedine nutriuntur, charitatis scilicet ad Deũ, & dilectionis ad proximum, & suauitatis in seipsos. Fit quoque ex ipsa sumptione in illis fomitis mitigatio, gratiæ collatio, virtutum roboratio, peccatorum remissio, contra diabolum armatio, spei eleuatio, amoris excitatio, fidei commendatio, Angelica conuiuatio, regni cælestis largitio, intellectus illuminatio, & omnium bonorum participatio.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola animæ cap.72. Manducans Christum, non

in te Christus mutatur, sed tu mutaris in Christo: formam, & imaginem & Christi similitudinē verè recipiens, atque ita Christo coniungeris, & eius membrum efficeris. Hinc iam intelligis quomodo hoc Sacramentum scala sit, in qua per res visibiles (vt sunt forma panis & vini) homo ascendit ad Christum, & Christus descendit ad hominem, &c. Sicut panis & vinum sunt ipsius corporis plena refectio: ita corpus Christi, quod sub his speciebus continetur, optimo spiritali cibo animam refocillat. Sicut panis supra omnes cibos corpus nutrit & sustentat, & vinum lætificat & inebriat: ita corpus & sanguis Christi animam reficit, nutrit, lætam, iucundam, & ebriam reddit.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Serm. 54. fol. 396. de quatuor primis fructibus Sacramenti. Primus quidem fructus viuificatio dictus est, eò quòd animæ vitam præstet. Et hoc triplici ratione. Primò, ratione contenti: secundò, ratione repræsentati: tertiò, ratione modi sumendi. Primò autem confert animæ vitam ratione contenti: nam in hoc Sacramento continetur veraciter ipse Christus. Vnde quemadmodū ipse carnem nostram assumens contulit mundo ipsam gratiæ vitam: sic in homine sacramentaliter viuēs, vitam gratiæ operatur. Propterea quandoq; virtute huius Sacramenti fit homo de attrito contritus. Secundò confert animæ vitam ratione repræsentati. Repræsentatur enim in eo Christi passio. Propterea, quòd Christi passio fecit in mūdo, hoc efficit sanctum Sacramentum in homine dignè & humiliter præparato. Tertiò confert animæ vitā ratione modi sumēdi. Sumitur enim per modum cibi ac potus. Propterea omnem effectum, quem cibus materialis & potus facit, quātum ad vitam corporalem: quia videlicet sustentat, auget, reparat, & delectat: idem efficit hoc Sacramentum sanctissimum, quantum ad vitam spiritualem.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

In Meditationibus: Quid hoc Sacramento salubrius, in quo purgantur vitia, virtutes augentur, & mens omnium charismatum abundantia impinguatur?

Nicolaus de Nyse. 1475.

Secunda partis Destructorij tractatu 2. Sacramētum Eucharistiæ multum valet ad expugnandum inimicum, in quantum est signum passionis Christi, per quam victi sunt dæmones.

ARTICVLVS TERTIVS.

LAICORVM SVB VNA PANIS SPECIE COMMVNIONEM APPROBANDAM, ET IN ECCLESIA VSITATAM ESSE.

DVBITANT, AVT NEGANT.

Anno post natum Christum

1410. P*ETRVS Dresdensis, & Iacobellus Misnensis primi docuerunt, non posse laicos saluari, nisi de calice Domini biberent.* Aeneas Syluius histor. Bohemorum cap. 35. Antonius Bonfinius Decad. 3. lib. 3. Ioannes Cochleus Histor. Hussiticæ.

1414. *Ioannes Hussius non admodum contendit de Communione sub altera, vel sub vtraque specie.* Vnde epist. 48. *De Sacramento Calicis,* inquit, *habetis scriptum, quod scripsi Constantiæ. Si potest fieri attentetis, vt saltem permittatur per Bullam illis dari, qui ex deuotione postulauerint, circunstantijs adhibitis.*

1428. Ioannes de Perzibram Bohemus in professione fidei cap. 19. *Omnes,* inquit, *fideles possunt licitè & Catholicè de illo pane edere, & de illo calice bibere; iuxta institutionem Christi.*

1520. Martinus Lutherus in doctrina de Communione sub altera, vel sub vtraque specie varius est, & parum sibi constans, quòd vno modo aiat, altero negat. Testantur eius quæ sequuntur verba.

De Captiuitate Babylon. cap. de Eucharistia: *Prima captiuitas huius Sacramēti est quo ad eius substantiam, quam nobis abstulit Romana tyrannis, non quòd peccent in Christum, qui vna specie vtuntur, cùm Christus non præceperit illa vti, sed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens:* Quotiescunque feceritis hæc, in mei memoriam facietis. *Sed quòd illi peccant, qui hoc arbitrio volentibus vti, vtramque dari prohibent: culpa non est laicis, sed sacerdotibus. Sacramentum non est sacerdotum, sed omnium: nec domini sunt sacerdotes, sed ministri, debentes reddere vtramque speciem petentibus, quotiescunque petierint. Itaque non hoc ago, vt vi rapiatur vtraque species, quasi necessitate præcepti ad hoc cogamur: sed conscientiam instruo, vt patiatur quisque tyrannidem Romanam, sciens sibi raptum per vim ius suum in Sacramento, &c. Concludo itaque, negare vtramque speciem laicis esse impium & tyrannicum, nec in manu vllius Angeli, nedum Papæ & Concilij cuiuscunque.*

In declaratione in Sermonem de Eucharistia à se habitum: *Non dixi, neque consului, neque est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramque speciem porrigere, nisi ita institueretur, aut præciperetur aliquo generali Concilio.*

De Formula Missæ: *Simpliciter, iuxta institutum Christi, vtraque species & petatur & administretur: Concilia nec moramur, nec audire volumus in his, quæ manifestè sunt Euangelij. Quin amplius dicimus: Si*

quo casu Concilium id statueret, aut permitteret, tunc minimè omnium nos velle vtraque specie potiri; imo tunc primùm in despectum tam Concilij, quàm statuti sui, vellemus aut alterutra tantum, aut nequaquam vtraque potiri, ac planè eos anathematizare, quicunque authoritate talis Concilij vel statuti vtraque potirentur.

In Assertionibus artic.16. *Consultum mihi videtur nunc, vt non modo per Concilium, sed per quamque diœcesin, quilibet Episcopus, etiam inuito Papa, Christum secutus in Euangelio, rursus vtramque speciem laicis daret, &c. Nam hoc ego dico, si quis sciens omittat desiderare saltem alteram etiam partem Sacramenti, licet neutra necessaria sit, cùm fides sola hic sufficiat, impium eum esse, & Christum ab eo negari.*

Epist.ad Bohemos: *Quamuis pulchrum quidem esset, vtraque specie in Eucharistia vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam Christus vtique præcepit, sectari, quàm de speciebus contendere.*

Ad Christianam nobilitatem: *Non sum auctor, vt Bohemi ad alteram Sacramenti speciem cogantur, sed vt eo, quo velint, modo relinquantur. Episcopus tantùm curet, ne discordia ex hoc diuerso communicandi modo oriatur, sed familiariter eos instruat, neutrum esse cum errore coniunctum, quemadmodum omni errore vacat, quod Sacerdotes alio quam laici habitu vtuntur.*

Tomo 2. Germanico folio 100. in alia edit. Tom.7.fol.360. lib.de vtraque specie Sacramenti: *Si veneris ad locum, in quo vna tantùm species ministratur, accipe tantùm vnam, quemadmodum ibi accipiunt: si præbentur duæ, duas accipe, nec quicquam singulare infer, nec te multitudini oppone.*

1525. Philippus Melanchthon in secunda editione Locorum Communium impressa Argentorati anno 1525. fol.78. *Errat*, inquit, *qui putat impium edere carnem suillam: errat item, qui putat impium abstinere à suilla. Media sunt hæc, & in arbitrio nostro posita: sic & de Eucharistia iudico, non peccare, qui scientes huius libertatis, & credentes, alterutra Signi parte vtuntur.*

Idem Philippus, in postrema editione horum Locorum, *scribit omnino necessarium esse vtriusque speciei vsum.*

1550. *Ioannes Caluinus*, Lib.4. Institut.cap.17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto Articulorum Parisiensi. artic.6. *pro vtraque specie huius Sacramenti pluribus pugnat.*

1560. *Hermannus Hammelmannus de Commun. sub vtraque specie proprium librum edidit.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Lucæ 24. vers.30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eũ.

Hunc locum de Communione sub vna panis specie interpretantur.

IOANNES CHRYSOSTOMVS *Homil.16. operis imperfecti in Matthæum:* Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum: vtpote signans panem tuum, quem manducas, sicut ait Apostolus: *Sanctificatur per verbum & orationem:* sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur, quod videtur; sed etiam illud, quod intelligitur. De sanctificato igitur pane licet & animalibus iactare, & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset, quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur; omnes de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via non solùm benedixit panem: sed de manu sua dedit Cleophæ, & socio eius. Et Paulus nauigans, non solùm benedixit panem: sed & de manu sua porrexit Lucæ, & cæteris discipulis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

1.Tim.4. Luc.24. Act.27.

AVGVSTINVS *de Consensu Euangelistarum lib.3. cap.25.* Oculis eorum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentis eorum, quòd oportebat Christum mori & resurgere, similé aliquid oculi eorum passi sunt, &c. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio, vsque ad Sacramentum Panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

ISYCHIVS HIEROSOLYMITANVS *Lib.2. in Leuiticum cap.9.* Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionem, per mysticæ Cœnæ, & panis fractionem manifestatum, quod apertè quidem tradit Lucas.

BEDA *ad cap.24. Lucæ:* Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, &c. Non incongruenter accipiamus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est hæc facta permissio, vsque ad Sacramentum Panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

THEOPHYLACTVS *ad cap.24. Lucæ:* Insinuatur autem & aliud quiddam: nempe quòd oculi eorum, qui benedictum panem assumunt, aperiuntur, vt cognoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

Actor.2.vers.42. Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

Actor.20.7. Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat, &c.

Interpretantur hæc loca de Eucharistia.

IOANNES CHRYSOSTOMVS *Homil.17. operis imperfecti in Matthaeum*: Et Paulus nauigans non solùm benedixit panem, sed & de manu sua porrexit Lucæ & cæteris discipulis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum, nec infidelibus porrigendum: quia non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

BEDA ad cap.20. Actuum Apostolorum: *In vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem.)* Id est, die Dominico, qui est primus à Sabbato, cùm ad mysteria celebranda congregati essemus.

IONAS AVRELIANENSIS *lib.3. de Imaginibus*: In Actibus Apostolorum Apostoli leguntur omni die in templo, & circa domos docuisse, & in panis fractione mysteria corporis Domini celebrasse.

CHRISTIANI IN SYRIA: Vbi noster textus habet Actor.2. *In Communione & fractione panis*, Syriacus textus habet: *In fractione Eucharistiæ.* Quod probat Syros ante plures annos hunc locum non de communi pane, sed de Eucharistia intellexisse.

IOANNES CALVINVS, *licet aduersarius, tamen Act.20. eodem nobiscum modo locum interpretatur*: Quamuis, *inquit*, interdum Hebræis panis fractio conuiuium domesticum significet, hoc tamen loco de sacra Cœna duabus rationibus inductus interpretor. Nam cùm ex sequentibus colligere promptum sit, non paucam hominum multitudinem illic fuisse collectam, cœnam priuata in domo posse instrui consentaneum non est. Deinde narrabit postea Lucas Paulum non cœnæ tempore, sed post mediã demum noctem panem sumpsisse. Huc accedit, quòd non vescendi causa cibum dicit cepisse, sed tãtùm vt gustaret.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Ignatius. 100.

Epistola ad Ephesios: Obedientes Presbytero & Episcopo, impręuaricabili sensu frangentes panẽ, qui est medicamentum immortalitatis, antidotũ non moriendi.

Irenæus. 180.

Epistola ad Victorem: Presbyteri illi, qui te anteiuerunt ętate, tametsi minimè illud ita obseruabãt: his tamen Episcopis, qui in alijs Ecclesijs idem sic obseruabant, Eucharistiam miserunt.

Origenes. 230.

Homil.13. in Exodum: Volo vos admonere religionis vestræ exemplis. Nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligẽtiam decidat. Quòd si circa corpus eius conseruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini, quomodo putatis minoris esse piaculi, verbum Dei neglexisse, quàm corpus eius?

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Fabium Antiochenũ: Erat Serapion apud nos fidelis senex, qui lapsus sæpe in Ecclesiam recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum dilapsus, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit. Quarto autem die paulatim releuatus, nepotem ad se accersit, sicq; alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate obsecro, & me ocyus dimittite: aliquem ex Presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterum fit mutus. Puer currit ad Presbyterũ: nox iam erat: ille fortè morbo vexatus, ad eum accedere non poterat: sed tamen quoniam à me ei fuerat præceptum, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè, si antea, dum integra valetudine erãt, supplices petiuissent) participes fierent, sicq; cum pace dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce discederent, βραχὺ τοῦ παιδαρίῳ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν, ἀποβρέξαι κελεύσας, καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι: id est, puero breuiculũ seu pauxillum Eucharistiæ dedit *(vt de aliquo toto, & solido scias esse desumptam)* præcipiẽs, vt eam madefactam in os senis infunderet. Quam puer secum adferẽs, redijt: cui iam appropinquanti, priusquam cum eo, quod gestabat, intraret ædes, Serapion denuò recuperata voce dixit: Venisti fili? tametsi Presbyter non potest venire, tu tamen præsta quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. ἀπέβρεξεν ὁ παῖς, καὶ ἅμα τε ἐνέχει τῷ στόματι. Particulam, quam apportarat puer, madefecit, & simul in os senis infudit, atque ille, simulatq; eam pedetentim per fauces dimiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

Concilium Nicænum. 330.

Canone 63. Arabico: Oeconomus Ecclesiæ habeat curam loci, in quo sancta Eucharistia seruatur. *Intellige speciem panis ad communicãdos peregrinantes & infirmos.*

Basilius Magnus. 370.

Epistol. ad Cæsaream Patriciam: Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiã, non præsente sacerdote aut ministro, communionem propria manu sumere, nequaquam esse graue superuacaneum est demonstrare: propterea quòd longa cõsuetudine hoc ipso rerum vsu confirmatum est: omnes enim in eremis solitariã vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruantes à seipso communicant. In Alexandria verò & Aegypto vnusquisque eorum, qui sunt de populo, vt plurimum habet communionem in domo sua. Semel enim sacerdote sacrificium consecrante & distribuente, meritò participare & suscipere credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est virtute siue vnam partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.

Amphilochius. 380.

In vita Basilij: Cùm sacris operaretur, diuidens panem in tres partes, vnam quidem communicauit timore multo: alteram autem reseruauit consepelire secum: tertiam verò imposuit columbæ aureæ, quæ pependit super altare.

Euagrius. 600.

[illegible] Vetus fuit consuetudo Constanti[illegible], vt quando multæ admodum particulæ [illegible] immaculati corporis Christi Dei nostri su[illegible], pueri impuberes, qui scholas frequenta[illegible] accerserentur easque manducarẽt. Quod cùm [illegible] filius cuiusdam hominis, Hebræi qui[illegible], arte autem vitrarij, vnà cum pue[illegible]. Qui cùm à parentibus percũctanti[illegible] causam moræ respondit, vt se res habuit, [illegible] pueris pariter comedisse. Hebræus bile, [illegible], & iracundia inflammatus, in clibanum ar[illegible], in quo vitrum formare solebat, puerum [illegible]. Postquam verò mater puerum quæritãs [illegible] reperire non potuit, passim per totã vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autẽ post ad ostium officinæ viri sui cõsistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat: mater effractis foribus, intro irrumpit, videt puerum in medijs carbonibus candentibus cõsistentem illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæsus manserit? mulier, inquit, veste amicta purpurea crebro ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem, cibum denique dedit quoties esuriebam.

Ioannes Moschus. 620.

In prato spirituali cap. 79. Catholicus cuiusdam hæretici seruus in Seleucia, iuxta prouinciæ consuetudinem, die sancto Cœnæ Dominicæ sumptam communionem inuoluit in linteo mundissimo, & in armario reposuit. Contigit autem, vt post S. Pascha vir ille fidelis mitteretur Constantinopolim, negotij cuiusdam gratia, dimissa per obliuionem sancta communione in armario: dedit autem clauem eius domino suo. Quadam die aperiens armarium dominus, inuenit in eo linteolum, inuolutasque in eo sanctas particulas Communionis. Contristatus est autẽ in hoc, & hæsitabat quidnam de illis faceret. Nam ex ipsis communicare nolebat, eò quod essent sanctæ Catholicæ Ecclesiæ: ipse verò Seuerianæ hæresis. Et tunc quidem dimisit eas in armario, vt erant, cogitans quòd rediturus esset seruus, & ipse sumpturus eas. Cùm autem venisset Cœna Domini, neque seruus ille fidelis rediisset, voluit eas dominus ipsius comburere: ne rursus & in secundum annũ seruarentur. Apertoque armario, videt omnes particulas culmos & spicas germinasse. Vnde ingenti timore comprehensus in nouo admirandoque spectaculo, sumens sanctas particulas, & cum omni domo sua clamãs, Kyrie eleison, currit ad S. Ecclesiam, & ad Episcopũ Dionysium.

Simeon Metaphrastes. 950.

De Martyrio SS. Indæ & Domnæ. Huius præclaræ opes erant, duæ floreæ in nudo solo stratæ, verè generosorum & beatorum Domnę & Indæ magnifica supellex, fictile præterea thuribulum, & lucerna & lignea arcula, in qua reposuerant sacram oblationem, cuius fiebant participes.

Ioannes Sacranus. 1500.

In Elucidario errorum ritus Ruthenici cap. 18. Consecrant pro bellantibus panem simulagineũ in corpus Christi, & laicis in bella procedentibus tradunt in manus, qui cùm sunt cum hoste conflicturi, & iam manus conserturi, replent vas escarium, aut pocularium, quod in promptu fuerit, aliquo liquore, qui tunc occurrerit, & illic pane illo posito, seipsos ordine communicant.

Gilbertus Genebrardus. 1580.

Libro de Græcorum ritibus: Paschatis festo post auricularem confessionem communicant Gręci, sed sub vtraque specie: ad ægrotos tamen panis duntaxat species defertur.

Ioannes Latiscius. 1590.

Ad caput 11. Theologiæ Moscouiticæ fol. 115. Peracto sacro, panes, ex quibus sunt particulæ excisæ, astantibus distribuuntur. Quæ autem supersunt consecrata, ea in vsum & peregrè euntiũ, & morientiũ seruantur. Tum enim frustulum vino superinfuso emollitum, quasi quoddã viaticum expetentibus datur.

Hypatius Ruthenorum legatus. 1595.

In sua fidei professione: Fateor etiã sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro 2. ad vxorem cap. 5. Non sciet maritus quid secreto ante omnem cibum gustes? Et si sciuerit, panem non illum esse credit, qui dicitur. Et hæc ignorãs quisque, rationem simpliciter sustinebit, sine suspicione panis an veneni? sustinent quidem, sed vt inculcent, vt inludant huiusmodi fœminis, &c.

Cyprianus. 250.

Lib. de Lapsis: Cùm quædam mulier arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere, & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documẽto vnius ostensum [illegible], Dominum recedere, cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, [illegible] gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente [illegible].

[illegible] Demissus, & adhuc gerens secum, [illegible], Eucharistiam.

Ambrosius. 370.

[illegible] Qu[illegible]

igitur obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem? qui priusquam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cùm ea, qua veheretur, nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit, nõ vt curiosos oculos insereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxiliũ. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatãs iuuaretur: quoniam fidei solius arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum satis credens, alia auxilia non desiderauit. Nec destituit spes, nec fefellit opinio. Denique primus seruatus ex vndis, & in portum terrenę stationis euectus, Pręsulem suum, cui se crediderat, recognouit, statimque vbi etiã cæteros seruulos vel ipse liberauit, vel liberatos cõperit, negligens facultatum, nec amissa desiderãs, Dei Ecclesiam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius esse officium.

Hieronymus. 390.

[illegible]

num,cap.6 Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles sem per corpus Christi accipiant: quod nec reprehendo, nec probo: vnusquisque enim in suo sensu abundet. sed ipsorum conscientiã conuenio, qui eadem die post coitũ communicant, &, iuxta Persium, *noctem flumine purgant.* Quare ad Martyres ire non audent? quare non ingrediuntur Ecclesias? an alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum.

Augustinus. 400.

Homilia 26. quinquaginta Homiliarum: Quanta solicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus cadat in terram: tanta solicitudine obseruemus, ne verbũ Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat; quia non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

Sermone 252. de Tempore: Mulieres quomodo nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mundum accipiant, vt cum bona conscientia Christi Sacramenta suscipiant.

Concilium IIII. Carthaginense. 400.

Cap.38. Diaconus præsente Presbytero Eucharistiam corporis Christi (si necessitas cogat) iussus eroget.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 410.

In vita S. Ambrosij: Honoratus sacerdos cùm in superiori domo se ad quietem composuisset, tertiò vocẽ vocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Qui descendens obtulit S. Ambrosio Domini corpus, quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute escæ anima refectior Angelorũ consortio lætetur.

Prosper Aquitanicus. 460.

De Promissionibus & prædictionibus lib.4. ca.6. de puella dæmoniaca: Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumens in Monasterio mansit. Accidit autem, vt quintusdecimus Dominicus illucesceret dies, ascendente nobiscum sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solitò offerretur, puellam præpositus ad altare perduxit, eo incessu ac habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis, poculisq; mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari, clamore fletus sui cunctis astantibus gemitus, lachrymasq; induxit, quibus tantum malum auferendum præsens plebs Dominum exorabat. Peracto itaq; sacrificio, cùm eadem inter cæteras breuem particulam Corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens traijcere non valuit, nondum dæmone fugato. Manu igitur faciem eius sustentante sacerdote, ne sanctum proijceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locum illum, quem diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit, Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Saluatoris transglutisse puella clamauit.

Audelinus Sagiensis. 520.

In vita S. Opportunæ: Cùm iam prægrauante corporis infirmitate, duodecimo die sciret adesse horam vocationis suæ, præcepit sacerdotibus pro animæ suę commendatione Missarum solennia celebrare: quod cum factum esset, iussit Dominicum corpus afferri, & sibi dari: quo accepto, corpus tuum Domine, inquit, proficiat mihi ad saluationem animæ meæ.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap.3. Vt corpus Domini non in ar[illegible] sub Crucis titulo componatur.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro de vita Patrum cap.3. Sciens S. Gallus, re[illegible] lante Domino, se post triduum migraturum, con[illegible] uocat populum, & omnibus confracto pane com[illegible] munionem sancta ac pia voluntate largi[illegible]

De gloria Patrum lib.1. cap.86. Recolo, quod in ado[illegible] lescentia mea gestum audiui. Dies passionis [illegible] Polycarpi Martyris magni, & in Ricom[illegible] co ciuitatis Auernę eius solennia celebra[illegible] Lecta igitur passione cum reliquis lectioni[illegible] Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad [illegible] offerendum aduenit, acceptaq; turre Diaco[illegible] qua mysteriũ Dominici corporis habeba[illegible] cœpit ad ostium, ingressusq; templum, vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius, [illegible] in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, [illegible] eam manus Diaconi potuit assequi. Quod no[illegible] credimus actum de causa, nisi quia poll[illegible] in conscientia. sępius enim ad eodem adu[illegible] rebantur admissa: vni tantùm Presbytero [illegible] bus mulieribus, ex quibus vna mater m[illegible] hæc videre licitum fuit: cæteri non vide[illegible] eram, fateor, & ego tum temporis huic [illegible] sed hæc videre non merui.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap.6. Quæcunque reliquiæ sacrificiorum post sanctam Missam in sacrario superfuerint, quarta vel sexta Feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducãtur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias vino conspersas percipiant.

Gregorius Magnus. 600.

Libro 3. Dialog. cap.3. Agapitus Missarum solennia exorsus, sacrificium in conspectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto, ab altari exiens claudi manum tenuit, atque assistente & aspiciente cum vniuerso populo, mox à terra erexit: cumq; ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est.

Beda. 700.

Anglicana historia lib.4. cap.14. scribẽs de puero ægroto: Credens verbis pueri Presbyter, vocatisq; fratribus parare prandium, Missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit: simul & infirmanti puero de sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri præcepit: quibus ita gestis, non ita multo post puer defunctus est.

Cap.24. Rogauit ergo Cedmon ministrum suum vespere incumbente nocte, qua de seculo erat exiturus, vt in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquã adhuc moriturus esse videbatur: fecit tamen quod dixerat. Cumq; ibidem positi vicissim aliqua gaudente animo vnà cum eis, qui ibidem antea inerant, loquerentur ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset trãscensum, interrogauit omnes, si Eucharistiam intus haberent. respondebant, quid opus est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscũ velut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu interrogauit, si omnes placidum erga [illegible], & sine querela controuersiæ ac rancor[illegible] haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem a[illegible] illum, & ab omni ira remotam h[illegible] vicissim rogabant, ut placidam erga [illegible] gereret. Qui con[illegible] respondit: Pla[illegible] mentem, filioli, erga omnes famulos Dei [illegible] sicq; cælesti muniens se viat co vitæ [illegible] gressui parauit.

Lib.2. cap. [illegible] Circa annum ab Incarnatione [illegible] [illegible]

modi perturbationis procellam etiam mors Sabereti regis Orientalium Saxonum: qui, vbi regna perennia petens, tres filios suos, qui pagani perdurauerunt, regni temporalis hæredes reliquit. Cœperunt illi mox idololatriæ, quam viuente eo aliquantulum intermisisse videbantur, palam seruire, subiectisq́; populis liberam idola colendi dare licentiã. Cumq́; viderent Pontificẽ celebratis in Ecclesia Missarũ solẽnijs Eucharistiam populo dare, dicebãt, vt vulgo fertur, ad eum barbara inflati stultitia: Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro Saba (sic namque eum appellare consueuerant) dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis? Quibus ille respondebat: Si vultis ablui fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes: sin autem lauacrum vitæ cõtemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. At illi: nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia nec illo opus nos habere nouimus, sed tamen pane illo refici volumus. Cumq́ue diligenter ac sæpe ab illo admoniti essent, nequaquam fieri posse, vt absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ communicaret, ad vltimum furore commoti, aiebant: Si non vis assentiri nobis in tam facili causa, quã petimus, non poteris iam in nostra prouincia demorari.

Carolus Magnus. 800.

Lib. 1. Legum, cap. 160. Vt Presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, vt quando quis infirmatur, aut paruulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine Communione moriatur.

Vsuardus. 800.

In Martyrologio: Tharsitium cùm Pagani inuenissent Sacramentum Corporis Domini portantem, cœperunt disquirere quid gereret. At ille indignum ratus porcis margaritas prodere: tam diu ab illis fustibus ac lapidibus est mactatus, quousque spiritum exhalaret. Et reuoluto eius corpore sacrilegi discussores nihil Sacramentorum Christi in eius manibus ac vestibus inuenerunt.

Aemoinus. 825.

De gestis Francorum libro 5. cap. 19. Cibus Ludoici Imperatoris ægrotantis per quadraginta dies erat Dominicum corpus, laudante eo iustitiam Dei, & dicente: Iustus es Domine, vt quia Quadragesimæ tempus non ieiunans exegi, saltem coactus idem tibi ieiunium exoluam.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 880.

Cap. 8. Duplici specie Sacramentum accipimus propter remedium corporis & animæ. Et cùm idẽ in vtraque sumatur specie, sufficit vnam tantùm speciem exhibere multitudini. Et ne fortè periculum fiat calicis, solam panis speciem dari non est incongruum: ita tamen, vt nec contemptu religionis, nec vitio leuitatis fiat.

Burchardus VVormatiensis. 1000.

Admonitione 15. Super altare nihil ponatur, nisi capsa & Reliquiæ, aut fortè quatuor Euangelia, aut pixides cum Corpore Dominico ad viaticum pro infirmis.

Rudolphus de S. Trudone. 1115.

In carminibus de Sacramento:

Hic, & ibi cautela fuit, ne Presbyter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi:
Namque potest fundi leuiter, simplexq́; putaret
Quòd non sub specie Iesus sit totus vtraque.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Libro de incendio oppidi Tuitiensis capite quinto: Pixidem ligneam, & in ea corpus Dominicum habuerat secus altare de more repositum, in fenestra siue absida introrsus in muro tegulis ligneis compacta, cum ostiolo & sera. Erant autem cum iam dicta pixide & alia vascula, ad sacrum ministerium pertinentia, videlicet alia pixis hostias continens non consecratas, ampulla quoque vinaria, & ipsa stannea, & vasculum thuris, & candelæ, & aliquid lini, quorum meminisse nos exigit causa tanti miraculi. Denique in illa fortitudine vehementis incendij, cùm non solùm ipsa Basilica, verùm etiam totum castelli spacium quasi vnus esset caminus, multò maior quàm ille Babylonicus ignis, cuius flamma diffusa est supra fornacem quadraginta nouem cubitis, cùm fragmenta quoque trabium ardentium decidentia, signa quoque metallica miro modo ardẽdo sponte concrepantia, & concrepando ardentia, de altitudine ardentis camponariæ turris excidissent, non solùm fracta, sed etiam penè liquefacta, & taliter prolapsa omni materia coangustatum intra muros Basilicæ amplius sæuiret incendium, arsit simul & ipsa absida cum omnibus supradictis, quæ intus erant reposita, nimirũ leuiter & citò pro magnitudine incendij, sicut stipula vel quasi exiguum fœni: sola autem pixis illa cum corpore Dominico incolumis, & intacta permansit. Mox ergo vbi sacerdos iam dictus accessum habere potuit, dolens, vt fatebatur, quia cùm turbaretur instante incendio, & aliqua exportaret, vel exportari faceret, oblitus fuerat tollere corpus Dominicum, amouit quantocyus congeriem lignorum, fauillarumq́ue ardentium, & introspiciens reperit hoc insigne miraculum. Protinus excipiens, & cunctis videntibus, qui aderant, illud fidei nostræ Sacramentum demonstrans, atque diuulgans, venit ad me gaudens, & suam oblitus negligentiam, propter abundantiam lætitiæ, licet non sine tristitiæ nebula, pro damno quod acciderat. Dan. 3.

VVilhelmus Abbas sancti Theodorici. 1160.

Lib. 1. Vita S. Bernardi ca. 11. Agebatur solẽnitas quędam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacra communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum cæteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem nolebat, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora traijcere: & diu multumq́ue conatus, cùm nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis Sexta, Patrem sanctum traxit ad partem: cuius pedibus aduolutus, cũ multis ei lachrymis quod patiebatur, aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum confitentem absoluit, & extunc sine difficultate recepit Dominica Sacramenta.

Elisabetha Schonaugiensis. 1170.

Libro 1. Viarum Dei: Factum est in vna dierum, vt veniret quidam ex fratribus, ferens in pixide diuinum Sacramentum Dominici corporis, vt opus esse videbatur cuidã sorori infirmæ. Cumq́; staremus in circuitu eius, & ego, & quædam sorores loquentes mecum de eo, ecce cor meum liquefactum est, & penè factum in ecstasi, & ecce claritas magna refulsit in pixide, & introspexi cùm tamen adhuc esset clausa: & apparuit species veræ carnis in ea: dicens quidem ista contremisco, sicut & tunc videns contremui.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 20. Statuimus, vt in cunctis Ecclesijs Chri-

sima & Eucharistia sub fideli custodia, clauibus adhibitis, conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia vel nefaria exercenda: si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur. Et si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat vltioni.

Honorius Tertius. 1217.

Libro 3. Decretalium cap. Sanè: Sacerdos doceat populum, vt, cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerĕter inclinet: idem faciens, cùm eam defert ad infirmos: quā in decenti habitu, superposito mundo velamine, ferat, & referat manifestè ac honorificè ante pectus cum omni reuerentia, & timore, semper lumine praecedente, cùm sit candor lucis aeternae.

Conradus Vrspergensis Abbas. 1230.

In Chronicis de anno 1124. Iniunxit Pomeranis, vt dum sani sunt veniant ad sacerdotes Ecclesiae, vt confiteantur peccata sua, & corpus Domini accipiant.

Alexander Alesius. 1230.

In librum quartum Sententiarum quaest. 11. memb. 2. artic. 4. §. 3. Integrè sumitur Christus sub vtraque specie: benè licet sumere corpus Christi sub specie panis tantùm, sicut ferè vbique à laicis fit in Ecclesia, &c. Ecclesia istud Sacramentum dispensare consueuit sub specie panis tantùm, tum propter periculum effusionis, quod fortè accideret, si sub specie vini dispensaretur; tum propter vitij infidelitatis amotionem, quod se non immeritò simplicium mentibus ingereret, si semper sub speciebus panis & vini daretur. Quòd si ita fieret, possent simpliciores credere, quod Christus non contineretur integrè sub altera specie, sicut contigit quandoque. Vnde religiosis quibusdam petentibus & instantibus, vt sub vtraque specie sumerent Sacramentum, sacerdote quodam pio celebrante, cùm faceret fractionem, concauum patenae totum visum est repleri sanguine, ad quod obstupuerunt ipse & circunstantes: sed cùm coniungeret partes hostiae, totum visum est reintrare, & petitioni & tentationi illorum penitus fuit satisfactum.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In speculo historiali lib. trigesimosecundo capite 85. de Edmundo Cantuariensi: Cùm verò iam cerneret sibi diem imminere nouissimum, iussit afferri sibi corpus Domini gloriosum, extenditque dexteram ad ipsum corpus Domini, & cum ingenti fiducia dixit ei: Tu es Domine, in quem credidi, quem praedicaui, quem veraciter docui, &c. Post perceptionem itaque viatici tota die illa tam iucundus erat & hilaris, ac si esset ab omni aegritudine liber & immunis.

Thomas Aquinas. 1250.

De Sacramento altaris libro 4. cap. 29. Quaeritur, quare populus non accipit sanguinem sub specie vini, sicut sacerdos? Huius triplex est ratio. Prima est, ad habendum vas cōgruum huius sanguinis continentiuum. Sicut enim vinum vas specialius & diligentius praeparatum, in quo seruetur, exigit, quàm panis: sic sub specie vini sanguis Christi sumendus solis sacerdotibus conceditur, tanquam vasis Domini ad hoc specialiter consecratis, & sacra religione constrictis, & virtutum pulchritudine excellentius praeornatis, &c. Secunda ratio est, vitandi periculum effusionis propter multitudinem, quae se circa altare comprimit. Hinc est, quòd Dominus in Coena Apostolis paucis, & vt suis sacerdotibus non solum corpus in specie panis, sed & sanguinem in specie vini dedit, & caet. Tertia ratio est, ad praecauendum erroris periculum. Si enim populus rudis acciperet sanguinem sub specie vini, vix crederet illum esse sub specie panis, cùm tamen veraciter sit sub vtraque specie. Nam sicut sub specie vini consecrati Christi est sanguis per Transubstantiationem: ita ibi est corpus per annexionem. Et sicut sub specie panis est corpus Christi per Transubstantiationem: ita ibi est sanguis eius veraciter per annexionem. Haec enim duo, corpus Christi & sanguis; imò haec quatuor, corpus, sanguis, anima, & Deitas Dei iam vltra non possunt separari. Vnde sicut sumit sacerdos sanguinem Christi Sacramentaliter de calice: sic populus sumit eum intellectualiter sub specie panis de ipso corpore Christi, & est eis tam vtilis, & tam dulcis, vt sacerdotibus, qui sumunt eum sub specie vini de calice.

Bonauentura. 1260.

In librum quartum Sententiarum dist. 11. Fideles accipiunt perfectum Sacramentum sub vna specie: quia ad efficaciam recipiunt: sed quantum ad significantiam, sufficit quòd Ecclesia facit in eorum praesentia, nec oportet quòd ipsi recipiant, propter periculum erroris: quia non crederent simplices, se in altera tantùm specie totum Christum recipere. Exemplum patet de eo, quòd esset sanguis in specie panis.

Richardus de media Villa. 1280.

In librum quartum Sententiarum distinct. 11. quaest. 6. Communiter non debet hoc Sacramentum dari populo sub vtraque specie, propter periculum effusionis sanguinis, & etiā, secūdùm aliquos, propter periculum erroris: ne scilicet communis populus crederet Christum nō esse totum sub vtraque specie.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Ad cap. 9. Prouerb. In vtraque specie communicabant antiquitus fideles: sed propter periculum effusionis sanguinis ordinatum est, quòd datur laicis sub specie panis tantùm.

Ad caput sextum Ioannis: Non est intelligendum, quòd Sacramentum sub vtraque specie sit fidelibus exhibendum, sed tantùm hoc modo à sacerdote sumendum: licet enim in primitiua Ecclesia populus sub vtraque specie communicaret, tamen postea prouidè ordinatum est, vt non communicet sub specie vini, propter periculum effusionis.

Albertus Patauinus. 1320.

Sermone 246. Christus totus est sub specie panis, & totus sub specie vini continetur. Ideo patet, quòd sub panis specie recipiunt corpus Christi fideles, qui calicem Domini non biberunt. Sed quare ijs non ministratur sanguis? Respondeo, illud videtur omitti propter effusionis periculum. Congruit etiam inter ministros Ecclesiae & populum esse differentiam: populo sufficit esse de corpore Christi, sed ministros Ecclesiae oportet esse quasi animam corporis, dirigendo populum subditum.

Richardus Nortingamus. 1320.

Ad cap. 11. prioris ad Corinth. Triplex causa potest assignari, quare sanguis non est tradendus fidelibus sub specie vini. Vna, propter periculi vitationem: quoniam enim sanguis fluxibilis naturae est, citò ac facilè posset effundi. Vnde propter vitandum periculum, ne effunderetur, cùm fidelibus traderetur, praeordinatū est, vt non tradatur sanguis sub specie vini, sicut corpus sub specie panis, &c. Ne ab infidelibus credatur, non esse corpus Christi sub vtraque specie, ideo sub vna specie tantùm traditur fidelibus.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo Curatorum de Eucharistia: Dictis duabus orationibus, sacerdos recipit istud Sacramentum sub specie panis & vini: laicis verò non datur species vini, propter periculum effusionis.

Thomas Argentinensis. 1360.

In librum quartum Sentent. distin.11. Licet in passione Christi sanguis eius à corpore fuerit separatus, vsque ad horam, qua surrexit à mortuis, & per consequens, qui consecrasset in tempore medio, ille sub speciebus panis habuisset corpus sine sanguine, & sub speciebus vini habuisset sanguinem sine corpore: tamen post resurrectionem Christi sanguis eius semper mansit vnitus corpori, & in sempiternum sic manebit: ideo qui post resurrectionem consecrauit, vel in futurum consecrabit, propter vnionem realem sanguinis & corporis Christi, sub vtraque specie, panis scilicet & vini, habet corpus & sanguinem Domini Iesu Christi. Ideo communi populo secundùm consuetudinem Rom. Ecclesiæ veritas corporis & sanguinis datur tantummodò sub specie panis, & hoc propter vitandum periculum effusionis vel distillationis sanguinis, quod posset accidere, si sub specie vini rudi, immorigerato, & impetuoso populo sanguis traderetur.

Concilium Constantiense. 1414.

Session.13. Hoc præsens sacrum generale Concilium, in Spiritu S. legitimè congregatum, declarat, decernit, & definit, quòd licet Christus post cœnā instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum auctoritas, ac laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi Sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso, vel admisso. Et sicut hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque, & à laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur: cùm firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cùm huiusmodi cõsuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologiæ de Sacramento Eucharistiæ, capite de qualitate seu conditione recipientium: Quare non datur populo sub vtraq; specie? Dicitur, quòd triplex est ratio. Vna, quia non legitur Christus corpus suum sanguini intinctum præbuisse. Nec est contrarium de Iuda, cui videtur Dominus intinctum panem porrexisse: quia secũdùm Augustinum prius verum corpus dedit, & postea panē vsuralem intinctũ. Alia causa est imminens periculum, quia scilicet facilius gutta sanguinis caderet, quàm mica hostiæ: quia in hostia partes cohærent sibi, non sic in sanguine. Tertia causa est præcedens signum, quia in Lege, qua in sacrificijs offerebant libamina, de libamine nihil habebant offerentes; sed sacerdotes tantùm, licet de alijs haberent. Vt ergo veritas congruat signo, non datur populo Eucharistia cum sanguine.

Concilium Basileense. 1431.

Sessione 30. Decernit ac declarat sancta Synodus, quòd fideles laici siue Clerici communicantes, & non conficientes, non astringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Sacramentum Eucharistiæ. Sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis, secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi, ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerẽtia ipsius Sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem, siue obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè cõmunicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigẽdum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm: sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à Doctoribus diuinæ Legis iam à longæuo tempore commendata pro lege habenda est, nec alicubi licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

Æneas Syluius. 1460.

Epist.130. post medium: Quæ sunt de necessitate Sacramentorum, immutabilia perseuerant: quæ secundùm ritum sunt, immutare Ecclesia potest, &c. In Eucharistia, sicut ante probatum est, non est vsus vtriusque speciei populo necessarius: adimi ergo altera species non ineptè potuit: quia non est hoc Sacramentum variare, sed vsum, &c. Non subtracta vini specie subtrahitur Sacramentum: quia totum in altera sumitur. Rectè igitur & sanctissimè Romana Ecclesia in huius obseruantia Sacramenti sese habet.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad caput sextum Ioannis: *Nisi biberitis sanguinem filij hominis:)* Verba inducta intelligenda non sunt, quasi sanguis Christi seorsim sumendus sit à vulgo communicante. In primitiua Ecclesia hoc fiebat: sed nunc ordinatum est aliter, propter effusionis periculum. Sanguinem Christi accipit populus spiritualiter, & etiam aliquo modo realiter: quia in Sacramento corporis continetur & sanguis, sicut è cõtra. Licet enim Transubstantiatio panis directè comitetur ad carnem Saluatoris, & conuersio vini ad sanguinem eius: ex naturali tamen concomitantia sub vtraque specie sunt quatuor: quia sub specie panis est Corpus eius, vi conuersionis; Anima verò, Sanguis, & Verbum sunt ibi, ex naturali sequela; cùm non sint separata ad inuicem. Pariformiter sub specie vini est sanguis directè, puta ex vi conuersionis: Caro autem, Anima, & Verbum concomitanter.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 84. in Canonem: Olim quæstio illa poterat esse dubia, vtrum populus fidelis participaturus Eucharistiam teneatur sumere sub vtraque specie: sed nunc post determinationem Concilij Constantiensis, veritatem Catholicam determinantis, dicere Communionem sub vtraque specie esse de necessitate salutis omni fideli, est hæresis, ibidem publicè condemnata. Et ideo superfluum est, nunc velle ad probationem oppositæ veritatis multum niti: cùm omni humana probatione maior est Ecclesiæ auctoritas, in cuius fidei obsequium intellectum nostrum captiuare tenemur.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess.21. cap.1. Sancta Synodus declarat, nullo diuino præcepto laicos & Clericos non conficientes obliga-

obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraq; specie sumendum, neque vllo pacto salua fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat.

ADVERSARIORVM OBiectiones.

Hactenus Græcorum ac Latinorum exempla & testimonia recensuimus, quibus meridiana luce clarius demonstrauimus, Communionem sub vna specie, & in Græca, & in Latina Ecclesia inde vsque ab Apostolorum tempore receptam fuisse.

Sed obijciunt Aduersarij, Christum in vltima Cœna discipulis vtramque speciem porrexisse: in Corinthiorum Ecclesia vtriusque speciei fuisse vsum: & ab eo tempore vsque ad hanc diem, apud Græcos, publicè in Ecclesia laicis non solùm sub panis, sed etiam sub vini specie Eucharistiam administrari.

Concedimus Christum in vltima Cœna discipulis vtramque speciem porrexisse: sed quia illi duodecim discipuli erant, & sacerdotes, quibus in sacrificio Missæ vtraque specie vtendum est, hæc de laicis & sacerdotibus non conficientibus accipi non possunt. Propterea eosdem discipulos, vel potius eorum aliquos post resurrectionem in Emaunte, vt supra quorundam Patrum auctoritate ostendimus, etiam sub vna specie communicauit.

Sed obijciunt Christum dixisse: Bibite ex hoc omnes: *item,* quod vobis dico, omnibus dico.

Respondeo: Christus loquitur tantùm præsentibus Apostolis seu sacerdotibus, & quod illis dixit, dixit omnibus sacerdotibus, & non laicis: alioquin & laicis dixisset: *Accipite Spiritum sanctum, quorumq; remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Quod ad Græcæ Ecclesiæ cõmunicandi populum laicũ sub vtraq; specie morẽ attinet, fatemur apud eos fuisse, & adhuc esse hanc cõsuetudinem, vt in templis, vbi sacrificium corporis & sanguinis Christi publicè peragunt, populum laicum sub vtraque specie communicent. Fuit idem mos quoque aliquando in primitiua Ecclesia apud Latinos aliquos: cùm tamen interim Græci & Latini antiquissimi, vt ex superioribus patet, infirmos, & absentes, seu aliquò profecturos sub vna panis specie communicarent; nec vnquam vel Græci, vel Latini in quæstionem vocârunt, essetne licitum vel illicitum, communicare sub vna, vel sub vtraque specie: sed semper, quamdiu non erat ab Ecclesia definitum, arbitrarium iudicârunt. At verò nunc, quia & ab Ecclesia definitum in generalibus Concilijs, peccant ij, qui contempta eorum auctoritate, vna specie contenti esse nolunt.

Quòd si omnino eodem, quo Christus, modo discipulis corpus & sanguinem suum distribuit, laici sunt communicandi, cur non eodem, quo Christus, modo communicantur tantùm numero duodecim post sumptam cœnã, & post pedum lotionẽ? Sed quia non per omnia eodẽ, quo Christus, modo primùm est hoc Sacramentum administratum, Ecclesia in honorem tanti Sacramenti non nisi ieiunos communicat, nec pedum lotionem vt necessariã requirit, nec duodenos solùm, sed vel cẽtenos, vel plures, vel pauciores communicat: non solùm masculos, sed & fœminas.

ARTICVLVS QVARTVS.

SACRIFICIVM MISSAE IMPROBANT.

Anno post natũ Christum

1050. BOGOMILI *mysticum venerandũ sacrificium contemnunt, atque despiciunt, & sanctam corporis & sanguinis Domini communionem dæmonum, qui in templis habitant, sacrificium appellant.* Euthymius Panopliæ parte 2. titulo 23. cap. 17. Harmenopulus de sectis.

1150. *Pseudoapostoli negant Missam esse sacrificium, nec celebrari debere asserunt.* Petrus Cluniacensis epist. 1. contra Petrobrusianos.

1200. *VValdenses semel tantùm in anno, id est, in Cœna Domini Missam celebrant, & illam absque forma verborũ Christi (*Hoc est corpus meum*) septies dicendo* Pater noster. *Guido de VValdensibus.*

1300. *Arnoldus de Villa noua dixit, quòd in sacrificio Missæ non laudatur Deus opere, sed ore solùm.* Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 11.

1315. *Lollardi Missas vanitatem esse dicebant, & nullius vel reuerentiæ, vel vtilitatis.* Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

1390. Ioannes VVicleuus articulo 5. in Constantiensi Concilio damnato: *Non est fundatum in Euangelio, quòd Christus Missas ordinauit.*

1520. Martinus Lutherus in Colloquijs conuiualibus fol. 352. b. *Malo admittere, vt nullus rusticus sacerdotibus, Monachis, atque Ecclesiasticis aliquid det, imò Turcas potius, aut Tartaros tolerabo, quàm vt Missa maneat.*

Libro contra Regem Angliæ: *Manifestum est, sacerdotes in Missa id omittere, quod Christus fecit in Cœna: & id facere, quod Iudæi fecerunt in cruce Christo.*

Libro contra Oecolampadium ac Zvvinglium: *Maxima sunt peccata mea, quòd tam sanctus fui*

Monachus,

Monachus, ac tot Missis per annos quindecim Dominum meum tam grauiter offendi.

Ad cap.66. Esaiæ: *Monachi quoties Missam celebrant, grauius peccant, quàm si cædem faciant. Est enim blasphemiæ opus.*

1550. Ioannes Caluinus lib.4. Instit.cap.18. *Horrendæ abominationis fuit, cùm signum extulit Satan, quo non modo obscuraretur & peruerteretur, sed penitus abolita & obliterata euanesceret, & ex hominum memoria excideret sacra Christi Cœna: nempe cùm pestilentissimo errore totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium & oblationem esse ad impetrandam remissionem peccatorum.* Scribit deinde, *se verbo Dei clarissimè comprobaturum, hanc, quantumuis fucatam & splendidam, insigni contumelia Christum afficere, crucem eius sepelire, mortem eius in obliuionem tradere, fructum, qui ex ea proueniebat, tollere.*

1560. Nicolaus Hemmingius ad caput 2. posterioris ad Thessal. *Missa abominabilius idolum est, quàm vllum ethnicum idolum vnquam fuit.*

1580. Iacobus Herbrandus in posteriori disputatione de Missa: *Constanter affirmamus, Missam esse cultum impium, & idololatria plenum.*

PROBANT SACRÆ LITERAE.

Gen. 14. *Vers.*18. At verò Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi,) benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cælum & terram.

*Malach.*1.10. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab Ortu enim solis vsque ad Occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

Lucæ 22.19. & 1. *Cor.*11.24. Hoc facite in meam commemorationem.

*Act.*2.42. Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

*Act.*13.2. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus. *Græcè*: λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ: Cùm autem sacrificarent Domino, & ieiunarent.

*Hebr.*13.10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.

PROBANT VARIARVM GENTIVM Liturgiæ.

Liturgia Ecclesiæ Romanæ à D. Petro Apostolo tradita.

Hostiam tibi Domine destinatam in oblationem sanctifica, & per eam nos clementer suscipe, per Dominum nostrum Iesum Christum. Te igitur, benignissime Pater, supplices rogamus, ac petimus, vt accepta habeas, & benedicas hæc dona ✠, hæc munera ✠, hæc sancta sacrificia ✠ illibata. Imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, &c. Deprecamur, vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hanc oblationem, hanc hostiam irreprehensam. Imprimis quæ tibi offerimus pro sancta tua Catholica & Apostolica Ecclesia. Memento Domine seruorum tuorum, qui offerunt hanc hostiam laudis pro se ipsis, & suis omnibus, pro redemptione animarũ & corporum, pro spe salutis & incolumitatis suæ.

Tua ex tuis offerimus venerandæ Maiestati tuæ de donis tuis & charismatibus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Super quæ propitio & sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti dignatus es dona pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quemadmodum tibi primus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium & immaculatam hostiam, supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc administrari per manum sancti Angeli tui, in illud sublime altare tuum, coram diuina Maiestate, &c.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ à D. Iacobo primum conscripta.

Domine, Domine, qui visitasti nos in misericordia, & commiseratione, & nobis abiectis peccatoribus, ac indignis seruis tuis concessisti, vt confidentes accederemus ad sanctum altare tuũ, & offerremus tibi verendum hoc & incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorãtijs, &c. Placeat tibi Domine, vt nos ministri simus tui noui Testamenti, ac sacrificij immaculatorum tuorum mysteriorum, & admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admisit: daque nobis Domine, vt tibi cum omni metu ac pura conscientia hoc sacrificium spiritale, atque incruentum offeramus: quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam Spiritus tui sanctissimi. O Deus respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intuere, idque accipe, vt Abel dona accepisti, Noe sacrificia, Mosis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti: ita quoque è manibus nostris, qui peccatores sumus, recipe munera hæc proposita, per tuam benignitatem: & fac, vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit per Spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostro-

rum,& eorum,quę populus per ignorantiam admisit.

Liturgia Ecclesiæ Alexandrinæ, auctore D. Marco.

Purga cor nostrum ab omni inquinamento, vt corde puro & pura conscientia tibi hoc Thymiama offeramus,in odorem suauitatis,& in remissionem peccatorum nostrorum,& totius populi tui,&c. Thymiama offerimus coram sancta gloria tua,quod assumas in sanctum & supercæleste,& intellectuale tuum altare,&c. Per quem (*Christum*) offerimus rationabilem & incruentam λατρείαν,seu oblationem hanc,quam offerunt tibi Domine omnes gẽtes,ab Ortu solis vsque ad Occasum,à Septentrione ad Meridiem: quia magnum nomen tuum in omnibus gentibus,& in omni loco incensum offertur nomini tuo sancto, & sacrificium,& oblatio.

Liturgia Ecclesiæ Æthiopum, cuius primum auctorem ferunt D. Matthæum Apostolum.

Quando sacerdos offert hostiam super altare, dicit orationem sequentem: Domine Deus noster,qui suscepisti sacrificium Abel in deserto,& Noe in arca,& Abrahæ in summitate montis,& Heliæ in monte Carmeli,& Dauid in area Orna Iebusæi,& oblationem pauperculæ viduę in templo sancto: sic oblationem meam,& omnium famulorũ famularumque tuarum,offerentium in nomine sancto tuo suscipe,& pro meis & eorum peccatis sit redemptio:& sicut nos offerimus, ita mercedem nobis retribue,in præsenti seculo, & in futuro, & in secula seculorum, Amen.

Oratio oblationis sacræ: O amator hominum,humiliter imploramus,vt faciem tuam super hunc panem, & calicem in hoc altare portatile ostendas: ✠ benedic,✠ sanctifica,✠ munda,& transfer panem hunc in carnem tuam immaculatam, & vinum hoc in sanguinem tuum pretiosum:fiat sacrificium ardens & acceptabile,medela & salus animæ & corpori nostro,&c. Præsta Domine sicut eis officiũ hoc sacerdotale in Ecclesia sancta tua tribuisti: ita bonitatem & clementiam tuam imploramus,ô amator hominum, vt absoluant nos seruos tuos,& omnes capita sua inclinantes, ante conspectum tuum in hoc sacrificio sancto tuo.

Liturgia Ecclesiæ Mediolanensis primùm à Barnaba tradita, postea à B. Ambrosio locupletata.

Orationes secretæ ad munus oblatum: Omnipotens sempiterne Deus,placabilis & acceptabilis sit tibi hęc oblatio, quam ego indignus pro me misero peccatore, & pro delictis meis innumerabilibus tuę pietati offero,&c. Te igitur supplices rogamus & petimus, vti accepta habeas & benedicas ✠ hęc dona, ✠ hæc munera, ✠ hæc sancta sacrificia illibata: Imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica,&c. Petimus & precamur,vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus Angelorum tuorum,sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel,& quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech.

Liturgia Ecclesiæ Cappadociæ à D. Basilio conscripta.

Tu es,qui offers & offerris,& qui suscipis & impertis Christe Deus noster. *Alta voce Sacerdos:* Tua ex tuis tibi offerentes in omnibus & per omnia,&c. Tu Domine ostendisti nobis magnum istud salutis mysterium,tu dignos nos fecisti miseros,& indignos seruos tuos fieri ministros sancti altaris tuis idoneos nos fac virtute sancti tui Spiritus in ministerio isto,vt indamnabiliter stãtes in conspectu sanctæ gloriæ tuæ offeramus tibi sacrificium laudis. Tu enim es operans omnia in omnibus. Da Domine & pro omnibus nostris peccatis,& populi tui ignorantia acceptabile, & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo.

Liturgia Ecclesiæ Syriæ, quam se à Basilio Magno accepisse dicunt.

Dignos efficito nos,qui puro corde stemus coram te,tibiqúe ministremus,atque offeramus sacrificium hoc reuerendum & incruentum,ad abolenda delicta nostra,& pro piaculo populi tui, eorumqúe peccatorum, quæ ille per inscitiam admisit,ac pro tranquilla requie eorum,qui ante hac occubuerunt,&c. Sancte sanctorum Domine Deus virtutum, offerimus tibi sacrificium hoc reuerendum & incruentum pro Ecclesijs tuis sanctis,quæ à finibus terræ vsque ad fines eius existunt.

Liturgia Ecclesiæ Constantinopolitanæ, auctore Ioanne Chrysostomo.

Suscipe Domine Deus supplicationẽ nostram: fac nos dignos offerendo tibi preces & hostiam incruentam pro vniuerso populo tuo,&c. Adhuc offerimus tibi rationabile ac incruentum hoc obsequium,& precamur, & deposcimus, vt mittas Spiritum sanctum tuum super nos, & super hęc apposita munera. Propter infinitã clemẽtiam tuam inconuertibiliter & inalterabiliter homo factus es, & Pontifex noster extitisti, & mysterij huius,ac incruentæ hostiæ Sacramentũ nobis tradidisti,vt omnium Deus. Fac me dignũ sacerdotij gratia indutum assistere sanctæ huic tuę mensæ,& consecrare sanctum corpus tuum & pretiosum sanguinem: nec reprobes me à pueris tuis,sed concede à me peccatore offerri tibi hæc Sacramẽta. Tu enim es offerens & oblatus, suscipiens & distributus,Christus Deus noster.

Liturgia Ecclesiæ Armeniorum.

Sacerdos: Tu Domine,qui tibi offerimus hanc oblationem suscipe in cõspectu tuo collocatam, & coequa illam corpori & sanguini Domini nostri Iesu Christi,&c.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone 3. Apostolorum: Si quis Episcopus aut Presbyter præter ordinationem Domini,quam de sacrificio instituit, alia quędam, puta aut mel, aut lac,aut pro vino siceram supra altare obtulerit, deponitor.

Epistola 2. Summoperè omnibus Presbyteris, & Diaconis,ac reliquis clericis attendendum est, vt nihil absque Episcopi licentia agant. Non vtique Missas sine eius iussu quisquam Presbyterorum agat.

Epistola 3. Hic ergo,hoc est,in præsenti vita, positos,oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sacrificare & Missas celebrare non licet,nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato.

Constitut. Apost. lib. 8. cap. 5. Da ipsi (*Episcopo*) Dñe omnipotẽs per Christum tuum participationem Spiritus sancti,vt habeat potestatẽ remittẽdi peccata,secundùm mandatum tuum: item dãdi cleros,id est,sortes, vt tu iussisti,ac soluendi omne vinculum,

vinculum, secundùm potestatem, quam Apostolis dedisti, placendiqúe tibi in mansuetudine, & corde mundo, offerendo tibi sine culpa semper, & sine crimine sacrificium mundum, & incruentum, quod per Christum constituisti mysterium noui Testamenti, in odorem suauitatis per sanctum tuum Filium Iesum, &c. Postquam sic precatus est Episcopus, vnus ex Episcopis offerat: (θυσίαν) hostiã in manus ordinati, & mane in solio à reliquis Episcopis collocetur.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarchiæ cap. 3. Inspiciamus per singula mysterij sanctissimi ritum exactissimamqúe confectionem, & quid spiritaliter signet indagare pergamus. Itaque Pontifex quidem vbi orationem sacram supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem phani ambitum circuit: demum ad sanctum altare iterum rediens, Psalmorum incipit melos, concinẽtibus secum sacra carmina omnibus Ecclesiastici ordinis gradibus: deinde ministrorum officio sanctarum Scripturarũ lectio suo ordine recitatur. Posthæc extra delubrum Catechumeni fiunt, & cũ ipsis energumeni, & ei quoq; qui in pœnitentia sunt. Manent autem intus soli, qui diuina spectare merentur atque percipere. Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus astãt, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus, sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cùm ante præcesserit ab omni clero vniuersalis laus & confessio. Adhæc venerandus Antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus nuntiat; & cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica Sãctorum recitatio fit. Vbi verò manus tum Antistes, tum sacerdotes aqua lauerunt, Pontifex ad medium diuini assistit altaris: circunstant autem soli cum sacerdotibus electi quique ex ministrorum numero. At verò Pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima conficit mysteria, & quę ante laudauerat, venerandis operta & abdita signis, in conspectum agit, diuinaqúe munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur, & reliquos vt communicẽt hortatur. Sumpta demum atque omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finem mysterijs imponit. Ac multi quidem sola in signa diuina prospiciunt, ipse autem semper diuino spiritu ad excelsa signorum initia felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiaqúe singulari, diuini capacioris q; sensus attollitur, &c.

Epistola ad Demophilum: Cùm aliquando in Cretam venissem S. Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra fermè omnes aptissimus. Deniq; nunquam sacra mysteria celebrare cępit, nisi prius inter eas preces (quæ antea consummantur) sacra illi ac propria visio apparuisset.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smyrnenses: Non licet sine Episcopo baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque dochen celebrare. *Vetus translatio habet*: Missam celebrare.

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Sanè quidem similę quoque oblatio, ô viri, dicebam, pro ijs, qui à lepra purgabantur, vt offerretur, tradita, figura fuit panis Eucharistiæ, quem in recordationem passionis, quam pro ijs sustinuit hominibus, quorum animi ab omni purificãtur prauitate, Iesus Christus Dominus noster facere præcepit, vt gratias ageremus Deo, cùm pro eo, quòd mundum cum vniuersis, quas complectitur, rebus, hominis gratia crearit: tum ob id etiam, quòd ab omni, in qua fuimus, malitia nos liberarit, ac principatus potestatesqúe perfecta occiderit occidione, per eum qui de consilio & voluntate eius factus est patibilis. Proinde de sacrificijs à vobis Iudæis tum oblatis Deus per Malachiam ait: *Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus, & sacrificia vestra non suscipiam de manibus vestris. Ab Ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco adolentur odoramenta nomini meo. victimaq; pura: quia magnum est nomen meum in gentibus: vos autem polluistis illud.* De nostris verò Gentium, quæ in omni loco offeruntur, sacrificijs, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ, iam tum locutus prædixit, nos quidem glorificare nomen eius, vos autem profanare, &c. A nemine sanè Deus hostias accipit, nisi à sacerdotibus suis. Vniuersos igitur, qui per nomen ipsius sacrificia offerunt, quę Iesus Christus fieri tradidit, hoc est, in Eucharistia panis & calicis, quę in loco omni à Christianis fiunt, præuertens Deus gratos sibi esse testificatur. Quæ autem à vobis & à vestris illis sacerdotibus offeruntur, renuendo abiicit, inquiẽs: *Et sacrificia vestra non suscipiam ex manibus vestris: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus: vos autem prophanatis illud.* Mal. 1.

Irenæus. 180.

Aduersus hæreses lib. 4. cap. 32. Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: *Hoc est corpus meum.* Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quę est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis pręstat, primitias suorum munerum in nouo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens:* manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem in loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus. Matt. 26. Mal. 1.

Hippolytus. 220.

De consummatione mundi & Antichristo: Lugebũt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus; sed Ecclesiarum ædes tugurij instar erunt, pretiosumq; corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, &c. Tunc dicet his, qui à dextris erunt: *Venite benedicti*, venite Pontifices, qui purè mihi sacrificium die nocteqúe obtulistis, & pretiosum meum sanguinem immolastis quotidie.

Origenes. 240.

Homilia 13. in Leuiticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam: Ista, *inquit*, commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus.

Libro 8. contra Celsum: Videtur ad eum solum pertinere offerre iuge sacrificium, qui se perpetuę deuouerit castitati.

Methodius Patarensis. 260.

De rebus, quæ ab initio mundi contigerunt, & deinceps contingent: Et tolletur honor à sacerdotibus, & supprimetur mysterium Dei, & quiescet omne sacrificium ab Ecclesijs, & erunt sacerdotes sicut populus in eodem tempore, seu in septimo hebdomatico tempore.

Constantinus Imperator. 320.

Epistola ad Episcopos Tyri collectos: Et vos, qui eius diuinitati pro nobis sancta debetis offerre mysteria, nihil, nisi quod ad contentiones inducat, & odia operamini.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Demonstratione Euangelica libro 1. capite 10. Itaque post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumque eximium Patri suo operatus, pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Hoc etiam Prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat spiritu diuino prouiderat, vaticinatus est, vbi ait:
Psal. 39. *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis, & statuit supra petrã pedes meos, & direxit gressus meos, & immisit in os meũ canticũ nouũ, carmen Deo nostro.* Quod porrò sit hoc nouum canticum, declarat deinceps, vbi ait: *Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probasti. Tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem Deus voluntatem tuam.* Et adiungit: *Annuntiaui iustitiam in Ecclesia magna.* Sic planè docens pro antiquis sacrificijs & holocaustis Christi aduentum, per assumptionẽ humani corporis, eiusque corpus perfectum Deo oblatum esse, ipsumque hoc Ecclesiæ suæ nuntiat cum gaudio tamquam ingens mysterium, quod Prophetica voce in capite libri propositum expressumque sit. Cùm ergo huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporisque item illius, salutarisque sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus à Propheta Dauid instruimur ad dicendum:
Psal. 22. *Parasti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians quàm præstantissimus?* Palam igitur in his significat mysticam vnctionem, & horrorẽ afferentia mensæ Christi sacrificia, quibus operantes, incruentas & rationales, eique suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminentissimum omnium ipsius Pontificem edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoque Propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequam fieret prædicauit. Dicit igitur sic:
Esa. 55. *Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum: quoniam fecisti res mirabiles.* Et quęnam hæ sint res mirabiles planè deinceps ostendit, dicens: *Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus, bibent lætitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus: Consiliũ enim hoc in omnes gentes.* Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia, quæ bonæ cuiusdam fragrantiæ, vnguentique vnctionem, non Israel, sed omnibus gẽtibus promittebant. Ex quo non immeritò propter vnguẽti vnctionem Christianorum appellationẽ consecutę sunt. Sed vini quoque lætitiam gentibus vaticinatur, in eo noui Testamenti, quod à Christo conditum est, mysterium subobscurè significans. Quod sanè apud omnes gentes in præsenti tempore perspicuè celebratur. *Et paulo ante, cùm de gentibus & Iudæis ad Christum conuersis ageret.* Meritò sanè, *inquit*, quando illius memoriam corporisque eiusdem & sanguinis recordationem quotidie celebrant, & ad longè præstantius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquitus fuerit.

Cap. vltimo: Sacrificamus Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificium Deo plenum, secundùm nouum Testamentum hostiam mundam.

Oratione de laudibus Constantini: Quis alius, solo Seruatore nostro excepto, sacrificia rationalia sanguinisque expertia, precibus & arcana quadam diuinæ laudis celebrandæ ratione suis discipulis obeunda tradidit? Qua de causa tum altaria in toto orbe terrarum constructa sunt, tum augustę sanctæque Ecclesiæ ædificatę, tum diuina sacrificiorum sola mente & ratione perceptorum ministeria soli Deo destinata.

Concilium Nicænum. 325.

Can. 14. Nec regula, nec consuetudo tradidit, vt Diaconi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, sacerdotibus, qui offerunt, Christi corpus porrigant.

Inter Diotyposes, quæ in fragmentis eius Synodi Græcè inueniuntur: In hac diuina mensa ne ad propositum panem & calicem humiliter intenti simus, sed mente in altum sublata, fide cogitemus: κεῖθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτ[illegible] ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα, [illegible], quòd positus sit in illa sacra mensa Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: qui sine mactatione à sacerdotibus immolatur, & honorabilem ipsius sanguinem.

Athanasius. 340.

Apud Damascenum Sermone de defunctis: Hęc, quę pro defunctis fiunt, accepta sunt Deo, & ab ipso retributionem accipiunt: Oleũ enim & cera holocaustum est, incruentum verò sacrificium propitiatio existit.

Concilium Laodicense. 360.

Can. 58. Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue Presbyteris fieri.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 19. quæ est Oratio in Gordium Martyrem: Domus orationis prophanorum manibus vastabantur, aræ sanctissimæ euertebantur, nec erat oblatio vlla, nec thymiama. Diuinę rei nullus iam locus erat amplius relictus.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 5. Deinde verò postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus, qui egent auxilio, cùm hoc sacrificium offerimus: postea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt: maximum credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij.

Macarius Ægyptius. 370.

Homilia 27. Illo tempore Magnates nouerant venturum esse Redemptorem: sed passurum esse non nôrant: nec in animum eorum ascenderat, offerendum esse in Ecclesia panem & vinum, exemplar exhibens carnem ipsius, & sanguinem, sumentesque de pane non visibili modo, & eo quo editur alia caro: sed spirituali & inuisibili spiritaliter Domini carnem edere.

Amphilochius. 380.

In vita Basilij: Elapso aliquanto tempore, rogauit Basilius diuinitus sibi dari gratiam, sapientiam, & intellectum, vt proprijs sermonibus posset illi incruentum offerre sacrificium, & vt adueniret in ipsum Spiritus sanctus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 3. quæ est inuectiua 1 in Iulianum Apostatā Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quēadmodum narrant, qui ipsius arcanis gloriantur. (Proh in quos sermones incurrere cogor?) impuro & nefario sanguine lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponēs, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio, manusque suas profanat, vt nimirum eas ab incruento sacrificio, per quod nos Christo ipsiusque passionibus & diuinitati communicamus, elueret ac repurgaret.

Oratione 4. quæ est 2. inuectiua in Iulianum: Sed quid hæc colligo? Ad præsentia & nostra me conuertam Non iam in sacras nostras ædes prauos oculos iniicient. non iam aras à purissimo & incruento sacrificio nomen habentes scelesto sanguine contaminabunt: nec loca non adeunda per impia altaria probro ac dedecore afficient.

Oratione 19. quæ est Oratio funebris in laudē patris sui mortui. Cùm nunquam non dolore premeretur, & quidem persæpe singulis diebus, atque interdum etiam horis, ex sola Liturgia robur concipiebat, ac morbus, tamquam ex edicto & imperio fugatus, se subducebat.

Oratione 3[illegible] quæ est Oratio in electione Eulalij Doarensis [illegible] Episcopi: Et postea manus has sursum ad Deum tendes? postea dona offeres? postea orationes pro populo fundes?

Ad Episcopos & sacrum Clerum de confusione Ecclesiastici ordinis:

O qui sacra Deo offertis sine sanguine Mystia.

Epiphanius. 380.

Hæresi 55. contra Melchisedecianos: *Obtulit ipsi Abram panes & vinum*, &c. Quandoquidem ex ipso ex Circuncisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo, quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei instrueretur, ad hoc, vt ne se iactans Circūcisio de sacerdotio, contradicere possit sacerdotio sanctæ Ecclesiæ: Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam: qui verò ab Abrahamo descenderunt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem, cùm rursus esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter Scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron, natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo, & huc vsque, dum non amplius semen secundùm successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur.

Epistola ad Ioannem Hierosolymitanum: Cùm enim vidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in Monasterio consisteret, & sancti Presbyteri, Hieronymus & Vincentius, propter verecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij, quæ Christianorum præcipua salus est, inuenire autem & comprehendere seruum Dei non posses, qui te, eo quòd graue onus sacerdotij nollet suscipere, sæpe fugiebat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psalm. 95. Vide quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quę est incruenta hostia. Thymiama verò purum sacras appellat preces, quæ post hostiam offeruntur. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mēsa, cælestis summeque venerandum sacrificium, &c. Est igitur primum sacrificium spirituale illud ac mysticum donum, alterum sacrificium est Martyrium, tertium deprecationis, quartum iubilationis.

Lib. 3. de Sacerdotio: Dum conspicis Dominum immolatum, sacerdotem sacrificio incumbētem, ac preces fundentem, tum verò turbam circumfusam pretioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiamne te inter mortales versari, atque in terra consistere censes? &c. Adest sacerdos, non ignem gestans, sed Spiritum sanctum: is preces diuturnas fundit, vt gratia in sacrificium influens, per illud ipsum omnium animos inflammet, & puriores reddat argento igni excocto purgatoque. Hoc ergo mysterium, omnium maximè horrendum verendumque, quis tādem, qui sanus sit idem minimè sit, quique è potestate non exierit, fastidire ac despicere poterit?

Libro 6. de Sacerdotio. Per id tempus & Angeli sacerdoti assident, & cælestium Potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur.

Homilia 27. in Acta Apostol. Ideo in mysterijs inuicem salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terrę, & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.

Homilia in Encenijs: Papè mensa mysterijs instructa est, & Agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, ignis spiritualis è sacra mensa refluit.

Homil. 61. ad populum Antiochenum: Ad mensam veniente Domino, seruos, qui Dominum offenderunt, adesse non oportet, sed procul arceantur: ita scilicet & hic, dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis dominica: cùm audieris, *oremus omnes communiter:* cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & Angelos descendere.

Oratione 24. in primam Epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem Testamento, quoniam affecti erant imperfectius, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse sustinuit suscipere, vt ab illis abduceret, quod ipsum quoque erat amoris ineffabilis. Hic autem in eo, quod est longè horribilius & magnificentius, sacram constituit operationem, vt qui & ipsum mutarit sacrificium, & pro cæde brutorum se ipsum iussit offerri.

Homilia 2. in secundam epistolam ad Timotheum in Moral. Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit ipse Christus discipulis, quamque sacerdotes modò quoque conficiunt.

Oratione 17. in epistolam ad Hebræos Eundem semper offerimus: non nunc quidem alium, sed semper eundem. Quamobrem vnum est sacrificium propter hanc rationem. Quoniam multis in locis offertur, multine sunt Christi? Nequaquam, sed vnus vbique est Christus. Quomodo ergo multis in locis oblatus, vnū est corpus, & nō multa corpora: ita etiam vnum est sacrificium Pontifex noster ille est, qui illam obtulit hostiam, quæ nos mundat. Illam nunc quoque offerimus, quæ tunc fuit oblata, quæ non potest consumi. Hoc fit in recordationem eius, quod tunc factum est. *Hoc enim facite, inquit, in mei commemorationem.* Non aliam hostiam sicut Pontifex, sed eandem semper facimus, vel potius hostię seu sacrificij facimus recordationem. Lucæ 22.

Synesius. 410.

Epistola 57. Per hunc aggreditur me tentator, vt altaris Liturgiam relinquam.

Epistola 58. Multum aberit, vt in communionem

memoriam peragere. Hoc enim nobis præcepit ipse Dominus: *Hoc facite in meam commemorationem*, vt per figurarum contemplationem, earum, quę pro nobis susceptę sunt, perpessionum recordemur, & in benefactorem beneuolentiam conseruemus, & futurorum bonorum perceptionem expectemus.

Iustinianus Imperator. 530.

C. de Episcopis & Clericis L. 41. Sacerdotes omne studium, omnemq́ cogitationem circa diuinam Liturgiam & res Ecclesiasticas cõsumere debent, &c. Qui constituerunt, vel fundarũt sanctissimas Ecclesias, pro sua salute & cõmunis Reipub. reliquerunt illis substantias, vt per eas debeant sacræ Liturgię fieri, & vt in illis à ministrantibus pijs clericis Deus colatur.

Nouel. Const. 7. apud Iulianum Patricium: Nemini liceat in posterum cuiuscunque Monasterij impiam venditionem, vel donationem, vel permutationem contrahere, vbi altare est collocatum, est & sacra Missa facta, &c. Nã si tale aliquid admissum fuerit, refutari oportet, vt iterum in sanctissimo Monasterio sacra procedat Missa.

Apud eundem: Si quis in domo sua oratorium habuerit, non audeat in ea sacram facere Missam, nisi clericos Catholicæ fidei habuerit deputatos ex iussione religiosissimi Episcopi illius ciuitatis.

Apud eundem Const. 115. Si quis diuinis mysterijs intrando Ecclesiam iniuriam fecerit, iubemus eũ tormentis subiectum in exilium mitti: si verò diuina mysteria conturbauerit, vel celebrare prohibuerit, capitali supplicio puniatur.

Synodus Constantinopolitana. 536.

Actione 1. Acclamauit illis sanctissimus Archiepiscopus noster hæc: Quoniam magna hora est, & iustum est nos diuinam celebrare Missam, per quam colitur Deus, in vtilitatem animarum nostrarum sufficiant hæc.

Timotheus Alexandrinus. 540.

Narratione de maximis miraculis sancti & gloriosi Martyris Mena: Constantinus iussit quoque Ecclesias ædificari in nomine omnium Sanctorum & gloriosorum Martyrum. Similiter autem iussit etiam mundum & incruentum Christo Deo nostro quotidie offerri sacrificium, ad conuersionem & pœnitentiam omnium fidelium.

Cyrillus Eremita. 540.

De S. Ioanne Silentiario: Tanta verò ei aderat compunctio, vt ipse vehementer lachrymaretur in tempore incruenti sacrificij, & non posset se continere.

De S. Euthymio: Vnicuique eorum fuit ædificata cella, & quotidie sacra peragebãtur mysteria, &c. Vna Sabbatorum Euthymius quidem Deo ministrabat, & ei incruentum obtulit sacrificium: Domitianus verò astabat ad dextram cum mystico illo ventilabro, cùm iam esset peragenda ter sancti glorificatio.

Andreas Hierosolymitanus. 560.

Homilia in Dominicam Palmarum: Poterimus & nos eum sumere, qui pro nobis semper sine mactatione immolatur: θύεται γὰρ ἐν ἀντιτύποις συμβόλοις ἱεροθετούμενος: immolatur enim pro nobis in symbolis antitypis consecratus.

Anastasius Synaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Neminem iudicate, præcipuè autem Dei sacerdotem: sed accede cum fide, & efficaci pœnitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seu nuntius, qui offert incruentum sacrificium. Tu autem indignè accedis? Angelus te nequaquam à peccatis purgabit.

Eustachius Presbyter. 600.

In vita S. Eutychij Patriarcha: Cùm igitur sacrificium totum explesset bonus pastor, & vniuerso populo fideli sacrosanctum & salutiferum Domini nostri Iesu Christi corpus distribuisset, in sanctum Episcopiũ reuersus, modicum cibi cum solitis familiaribus hilari vultu cepit, &c. Diuina caligo sanctum operuit altare, super quo cùm incruentum sacrificium obtulisset, fideli populo distribuit.

De quatuor Patriarchis Constantinopoli congregatis: In magnam Ecclesiam ingressi sunt, diuinum incruentumq́ue sacrificium obtulerunt, semel & solum Christum Dominum pastorumq́ue principem imitati, qui vnica oblatione sanctificauit vniuersos, semel passus in fine seculorum.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 199. Contigit autẽ sanctum senem præsente illo sacrificium offerre. Dixit autem ei Diaconus: Verba, quę in offerendo dixisti, rectæ fidei non sunt, sed hæreticorum, &c.

Alexander Monachus. 600.

In vita D. Barnaba: Hæc cùm dixisset Barnabas, vnà cum omnibus Deum orauit, multusq́ue fletus hominum fuit, eò quòd dixerat, tempus propè esse, quo à corpore dissoluendus foret. Ipse verò cùm panem & calicem sumpsisset, & diuinæ Liturgię ordinem totum compleuisset, vnà cum fratribus particeps factus est Eucharistiæ Sacramentorum.

Leontius. 620.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Cùm ergo ad sanctum Dominicum diem peruenisset, & sancto altari astitisset, vt incruentum, id est, impollutum sacrificium offerret, iam Diacono generalem orationem penè consummante, sanctum velamen exaltaturo in mentem venit, &c.

Georgius Presbyter. 640.

In vita Theodori Archimandrita: Et gratias agens Deo dixit ad populum: Reuertamur in Ecclesiam filij Dei: Deus enim celeriter misericordiam suam nobis ostendet. Reuersi igitur in S. Euenici templum, diuinum sacrificium peregerunt, &c. Cùm beatus Theodorus sacrificaret, dum, vt regionis est mos, discum in sublime tolleret, vt sanctum panem ostenderet, sanctus ipse accepti sacrificij panis super disco per se cœpit sublimis extolli, & tamquam exultans & saliens sursum deorsumq́ue cunctis spectantibus ita moueri, vt omnes, qui aderamus, illius ascendentis descendentisq́ue motum & sonitum videntes audientesq́ue, admiratione & timore propter miraculum repleremur.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 28. Quoniam in diuersis Ecclesijs intelleximus, vua ad altare allata, ex quadam quæ inualuit consuetudine, ministros, postquam hanc incruento oblationis sacrificio coniunxerint, vtraque simul populo distribuere: simul etiam esse decernendum perspeximus, vt nullus sacerdos hoc amplius faciat: sed ad viuificationem & peccatorum remissionem solam oblationem populo impertiat.

Canone 32. Quoniam ad nostram cognitionem peruenit, quòd in Armeniorum regione vinum tantùm in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum sacrificium peragunt, &c. Iacobus frater Domini, & Basilius mystico nobis in scriptis sacrificio tradito ita tra-

[illegible]

[illegible] 900.

[illegible] facere [illegible] secundum ordinem [illegible] Christum [illegible]. Nos [illegible] Sab[illegible] offer[illegible] Manit[illegible] igitur [illegible] Christo hoc dictum [illegible] Solus [illegible] confecrauit, [illegible] ac Melchi[illegible]. [illegible] vero [illegible] Quoniam [illegible] cum corpore, quod pro nobis immolauit, apud Deum [illegible] Patrem intercedit, &c. vel quia [illegible] fit, & [illegible] in perpetuum obl[illegible] nostros ipsum habet Pontificem & [illegible] atque [illegible] ipsam hostiam, [illegible] ipsam pro nobis sanctificat, & frangi[illegible] Quoties enim hęc fiunt, mors D[illegible] annunciatur.

[illegible] manet sacerdos in perpetuum.) Dicimus Christum, cum æternus sit & immortalis, reuera [illegible] esse sacerdotem. Nam & nunc [illegible] pro nobis offert [illegible] per ministros suos.

[illegible] Suboritur hic quæstio, Nam & nos hostias incruentas offeramus? [illegible], omni [illegible] ceterum [illegible] facimus mortis Domini [illegible] via ipsa, non multa; quando qui[illegible] semel [illegible] est. Nam cur [illegible] semper of[illegible] memoriam illius oblationis [illegible] iam nunc facta [illegible]. Nam quod id [illegible] in hoc sol[illegible] Neque [illegible], & illic [illegible]. Quemad[illegible] Christus [illegible]. Nam [illegible] offerimus, [illegible]

[illegible] 910

[illegible]

[illegible] Podi[illegible]

[illegible] 1000

[illegible] Neque [illegible] hostia [illegible] Cruce [illegible] ci.

[illegible] Qui multos, inquit [illegible], & [illegible] singulis annis offerunt hostias [illegible] Quid ergo? [illegible] offerimus hostias sanguine carentes [illegible] mortis Christi memoriam [illegible] Christi corpus semper [illegible] vnum Christi, [illegible] Iudæorum [illegible] ctimas, nempe [illegible] suæ hostiæ nostræ [illegible] vnica tamen [illegible]

Ioannes Z[illegible] 1000.

In Can. 3. [illegible] is illud, quod agitur [illegible] rium, hoc ipsum [illegible] dicit Ob quod [illegible] Apostoli [illegible] aliud ad sacrificium [illegible]

Georgius Cedrenus. 1100.

In Monomacho: Ad id [illegible] ustantum in [illegible] oribus solennitatibus in magno Dei templo, & in Sabbatis ac Dominicis [illegible] incruentum sacrificium porrigebatur [illegible] nequaquam. Hunc defectum Monomachus [illegible] suppleuit, vt quotidie [illegible] in templo, laudabili [illegible] instituto, quod [illegible] tinet.

Nicolaus [illegible] 1150

Oratione de [illegible] dentes, ita offer[illegible] corpus Christi [illegible]

[illegible] 1300

[illegible] 1560.

[illegible]

[illegible] 1560

[illegible]

[illegible] ... cere, ne fiat iniquitatem [illegible] ... amplius occidi vel pat[illegible] ... quemadmodum Christus semel [illegible] ... [illegible]atus, non amplius moritur [illegible] in consummatione seculi, & semel [illegible], vt multorum peccata [illegible]. Quid ad hæc ergo dicendum est? Sa[illegible] ... quam panis sanctificetur, [illegible] ... [illegible], peragitur: sed eo [illegible] ... quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia, quæ de [illegible]o creduntur, conseruari, & nihil [illegible] ... [illegible]idere. Quænam autem ea sunt? Sacri[illegible] ... hoc non esse imaginem & figuram sacrificij [illegible] ... verum sacrificium: non esse [illegible] ... id, quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus, & præterea vnum esse Agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed reipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est ouis sacrificium, quę ab eo quod non est m[illegible]nò occisum, in occisum fit mutatio, hoc etiam hic [illegible]. Pan[illegible] ... enim, qui est insacrificatus, mutatur tunc in id, quod est sacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato in ipsum corpus Christi, quod verè mactatum est. Vnde quemadmodum in oue mutatio verè sacrificium operatur: ita iam hic propter hanc mutationem id, quod peragitur, verum est sacrificium. Mutatur enim non in figuram, sed in rē mactationis: in ipsum corpus Christi, quod sacrificatum est, &c.

Nicephorus Callistus. 1300.

Libro 1. cap. 28. Cùm discul[illegible] ... mysticum tradidit sacrificium horr[illegible] ... simul, & viuificorum nostrorum m[illegible] ... um, pane fermentato, & vino ex vite ex[illegible] ... m per gratiarum actionem & [illegible] ... nem benedixisset, discipulis dedit, & eũ verè corpus & sanguinem suũ esse, [illegible] ... interposita, confirmasset, accipere & [illegible] ... quippe nulla re à diuina [illegible] ... atque id, ad eundem mo[illegible] ... in futurum deinceps fidelibus faciendum, [illegible] ... euidentem [illegible] memoriam, p[illegible] ... tradidit.

L[illegible] D[illegible] Luciano Ma[illegible] re illud est dec[illegible] ... moriturum [illegible], cùm v[illegible] tyrannica neque [illegible] ... [illegible] ... [illegible]

[illegible]

Grac. Veteres. 1[illegible]

[illegible] ... pastores [illegible]

Germanus [illegible] [illegible]

De [illegible] ... quæ ad hoc mysterium [illegible] ... cessarium ad hoc sacrificium [illegible] ... [illegible] ... Materia primum panis [illegible] & vinum scilicet ex vite [illegible] ... tertium sacerdos. Nam qui [illegible] ... est, qui gradum sacerdotalem non habet [illegible] ... cium nunquam [illegible] ... quartum [illegible] quintum altare, id est, mensa à [illegible] ... crata.

Græci Veteres. 1570

Ad [illegible] ... Quale sacrum hoc [illegible] ... tiarum, an pro peccatis expiatorium [illegible] ... tionem tibi diuinus ille Cabasilas [illegible] ... Theologi soluent. Nam 52 cap[illegible] ... quit. Dignum quoque & illud [illegible] ... ratur: cum sacrum hoc & gra[illegible] ... sa sit institutum, & sup[illegible] ... non ab vtroque nom[illegible] ... actione tantum? Nimirum [illegible] ... in eo locum sibi vendicat. Plu[illegible] ... tias agendi, quàm supplicandi occasi[illegible] ... Quippe cùm plura acc[illegible]perimus, [illegible] ... quę petimus, hæc [illegible] ... Quæ supplicamus vt con[illegible] ... rum, quę accepimus. Acc[illegible] ... quod attinet, &c. Itaque tam [illegible] ... paret, propriè diuinum h[illegible] ... rium, & gratiarum actionis [illegible] ... est demonstratum.

Hieremias Constantinopolitanus. 15[illegible]

Respons. cap. 1[illegible] Dominus noster [illegible] ... stus tota, quam salutis nostræ c[illegible] ... œconomia seu dispensatio [illegible] ... antequam ad suum Patrem [illegible] ... sacrificium [illegible] ... mysteria seu Sacramenta [illegible] ... magnificæ, qua [illegible] ... humiliatis. H[illegible] ... [illegible], vt fertur, [illegible] ... fratrem. Iam [illegible] ... præstantiores [illegible] ... in hac vita [illegible]

[illegible]

Proprium opus hoc statuunt, vt dona in diuinum Christi corpus transmutentur: finem verò hunc, vt fideles ijs sanctificentur; peccatorumque se remissionem, regni hæreditatem, & id genus alia, accipere credant, nos tales beatos prædicamus, &c. Cùm ex his, tum ex omnibus, quæ geruntur in sacrificij administratione, sanctificamur, in quibus videmus Christum typicè figuratum: & illa, quæ ad salutem nostram tum fecit, tum passus est. Etenim in Psalmis, & lectionibus, & tota sacerdotis operatione, Domini œconomia & administratio significatur: principia eius, primis sacrificij partibus repræsentantibus: media, secūdis: reliqua, postremis: ita vt ij, qui hæc exactè intuentur, possint illa oculis subiecta habere. Donorum enim consecratio, ipsa sacrificatio, mortem eius annuntiat, & resurrectionem, & assumptionem: quia honorabilia hæc dona in ipsum Dominicū transmutantur corpus. Quæ sacrificium antecedunt, significant ea, quæ mortem præcesserunt: aduentum scilicet Domini, exhibitionem, perfectam manifestationem: quæ verò sequuntur, promissionem Patris annuntiant. In tota hac sacra actione velut vna imago est vnius corporis, & summæ, totam Saluatoris inter homines conuersationem continentis: omnes eius partes, ab initio ad finem vsque, sicut inter se connexę & aptę sunt, sub aspectum subijciens & repræsentans.

Hypatius Ruthenorum Legatus. 1595.

In sua fidei Professione: Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium sacrificium pro viuis & defunctis.

PROBANT PATRES LATINI.

Anacletus. 103.

Epistola 1. cap. 2. Deo sacrificantes perfectè, non debent vexari, sed portari, consolari, atque ab omnibus venerari. Ipsi autem, quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, vt Dño perfectè in sacratis Deo sacrificare locis probentur. Ait namque auctoritas legis diuinæ: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quē videris; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Episcopus Deo sacrificans, testes, vt præfixum est, secum habeat, & plures, quàm alius sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, sic maioris testimonij incremento indiget. In solennioribus quippe diebus aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimētis in fronte, & à tergo, & Presbyteri è regione dextera, lęuaque, contrito corde & humiliato spiritu ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbentes sacrificio.

Deut. 12.

Alexander. 109.

Epistola 1. capite 4. In Sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ita vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantùm & vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri; sed vtrumque permixtum: quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò veritas nos instruit, calicem & panem in Sacramento offerre. Quando ait: *Accepit Iesus panem,* &c. Crimina enim atque peccata oblatis his Domino sacrificijs delentur. Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sępius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi: nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris: ita potius excoli, & venerari debet.

Telesphorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter capite 2. Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent, & Hymnum Angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nuntiatus est, &c. Reliquis temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur. Ab Episcopis autem idem Angelicus Hymnus pro tempore & loco Missarū in solennijs celebrandus est, atque solenniter recitandus.

Pius. 142.

Epistola ad Iustum Episcopum: Antequam Roma exisses, soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignauit: vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus.

In Codice 5. librorum lib. 2. cap. 117. Vt de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationibus, quę supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis Presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti, vt post Missarū solennia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico accipiant.

Anicetus. 154.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 29. & Iuonem parte 2. cap. 38. Panes, quos Deo in sacrificium offertis, aut à vobismetipsis, aut à vestris pueris coram vobis nitidè ac studiosè fiant, & diligenter obseruetur, vt panis, & vinum, & aqua, sine quibus Missæ nequeunt celebrari, mundissimè, atque studiosè tractentur, & nihil in eis vile, nihil nō probatum inueniatur.

Soter. 163.

Apud Gratianū de Consecr. dist. 1. Hoc quoq; statutū est, vt nullus Presbyterorū Missarum solēnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, & ipse tertius habeatur: quia cùm pluraliter ab eo dicitur: *Dominus vobiscum,* & illud in secretis, (*Orate pro me,*) aptissimè conuenit, vt ipsius respondeatur salutationi.

Tertullianus. 200.

Libro de cultu fœminarum cap. 11. Vobis mulieribus nulla procedendi causa non tetrica. Aut imbecillis aliquis ex fratribus visitandus, aut Sacrificium offertur, aut Dei verbum administratur.

Libro ad Scapulam cap. 2. Itaque & sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro, & ipsius.

Libro de Oratione cap. 14. Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obsequi-

obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nōne solénior erit statio tua, si & ad arā Dei steteris? Accepto corpore Domini, & reseruato vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

De velandis virginibus cap. 9. Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui: sed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec vllius virilis, nedum sacerdotalis officij sortem sibi vendicare.

Fabianus. 237.

In Codice Decretorum sexdecim librorum libro 5 cap. 9. Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes, vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

Cornelius. 250.

Epistola ad Lupicinum Viennensem Episcopum. Sciat, frater charissime, arcam Domini vento persecutionis acerrimè commoueri, & edictis Imperatorum Christianos vbique tormentis varijs affici. Nam in vrbe Roma Imperator adhuc constitutus est. Vnde neque publicè, neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.

Cyprianus. 250.

Libro 2. epist. 4. *Epist. 16.* Et nos quidem vestri diebus & noctibus memores, & quando in sacrificijs precē cum pluribus facimus, & cùm in secessu priuatis precibus oramus, coronis ac laudibus vestris plenam à Domino fauentiam postulamus.

Libro 3. epist. 8. *Epistola 60.* Vt eos in mentem habeatis in orationibus vestris, & eis vicem boni operis in sacrificijs & precibus repræsentetis, subdidi nomina singulorum, &c.

Libro 1. epist. 4. *Epist. 68.* In ordinationibus sacerdotum non nisi immaculatos, & integros Antistites eligere debemus, qui dignè & sanctè sacrificia Domino offerentes, audiri in precationibus possint, quas faciunt pro plebis Dominicæ incolumitate, &c. Plebs à peccatore Præposito separare se debet, nec se ad sacerdotis sacrificia miscere.

Epistola 73. Quia Nouatianus altare collocare & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare videamur.

Libro 3. epist 25 *Epist. 77.* Illic sacerdotibus Dei nunc facultas nō datur offerēdi & celebrādi sacrificia diuina.

Libro 1. epist. 9. *Epist 66.* Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent.

Libro 2. epist. 3. *Epist. 63.* In calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, quidam non hoc faciūt, quod Iesus Christus Dominus & Deus noster, sacrificij huius auctor & doctor, fecit ac docuit.

De Oratione Dominica: Quando in vnum cū fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus.

Felix Primus. 275.

Epist. 2. In præfata constituimus Synodo, vobisque & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, vt super memorias Martyrum Missæ celebrentur: ne memoriæ eorum à talibus possit extingui, aut veneratio possit prohiberi.

Eutychianus. 275.

Apud Gratianum 11. q. 3. c. Si quis: Si quis Episcopus, aut Abbas Presbytero, aut Monacho suo iusserit Missas pro hæreticis cantare, non licet, & non expedit obedire eis.

Marcellinus Papa. 306.

Epistola 1. ad Salomonē Episcopum: Epistolæ tuæ sermo, & cōmonitorij series, & libelli tui textus eloquitur, quòd quidam errore decepti, dicunt ideo Patrem maiorem Filio esse, quia illi soli sacrificium immolatur. Quibus cōpetens & congruū reddatur responsum: quia sicut Patri, ita etiam Filio, non solùm Christianis temporibus, verùm etiam priscis temporibus à sacerdotibus, varijs multisq; modis ꝓbamus sacrificiū fuisse oblatū, &c. Sacrificiū itaq;, quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solū Deo Patri; sed etiā Filio communi deuotione offertur: quoniā nec Patri sine Filio potest offerri, neque Filio sine Patre sacrari.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 15. De Diaconibus, quos cognouimus multis in locis offerre, placuit minimè fieri debere.

Cap. 20. Peregrino Episcopo locus sacrificandi detur.

Eusebius Papa. 309.

Apud Gratianum de consec. dist. 1. Consulto omnium statuimus, vt sacrificium altaris non in serico pāno, aut tincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto, sicut corpus Dñi in sindone linea munda sepultum fuit.

Syluester Papa. 320.

In Actis Concilij Romani: Hic etiam in memorata Synodo constituit, omnium cum cōsensu, vt nullus Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cęterò voluerit esse sacerdotij.

Iulius Papa. 336.

Epist. ad Episcopos Aegypti (vt citatur à Burchardo lib. 5. c. 1. Iuone parte 2. c. 2. Gratiano de Consec. d. 2. c. 7. Micrologo c. 19.) Cùm omne crimen atq; peccatum oblatis Deo sacrificijs deletur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur? Audiuimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apostolicas institutiones, lac pro vino in diuinis sacrificijs dedicare: alios quoq; intinctam Eucharistiam populis pro complemēto communionis porrigere: quosdam etiam expressum vinū in Sacramento Dñici calicis offerre: alios verò pannū lineum musto intinctū per totū annum reseruare, & in tēpore sacrificij partem eius aqua lauare, & sic offerre. Quod quàm sit Euangelicæ & Apostolicæ doctrinę contrariū, & cōsuetudini Ecclesiasticæ aduersum, nō difficile ab ipso fonte veritatis probatur, à quo ordinata ipsa Sacramentorū mysteria ꝓcesserūt. Cū enim Magister veritatis verū salutis nostrę sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantùm & calicem sub hoc Sacramento cognouimus dedisse.

Hilarius Pictauiensis. 350.

Lib 3. ad Constantiū Imp. Mediolanensem pijssimā plebem tu furore terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt Sancta sanctorū, viā sibi omni per populū crudelitate pādentes, protraxerunt de altario sacerdotes. Leuius te putas, scelesté, Iudæorum impietate peccasse? Effuderunt quidem illi Zachariæ sanguinem, sed quantum in te, concorporatos Christo à Christo discidisti.

In Psal. 67. Ad Ecclesiæ decus detracta ab diabolo gentium spolia diuidantur, atq; etiam ex his spolijs domus pulchritudo perficitur, cùm in sacerdotes Dei ad mysterij sanctificationem, ab aris templisque dæmonum abstrahuntur.

Marius Victorinus Afer. 360.

Lib. 1. aduersus Ariū. Sic rursus & Paulus in epistola ad Titum, populū περιούσιον, circa substātiam, hoc est, circa vitam consistētem populum: sicuti & in oblatione dicitur: *Munda tibi populum, circumvitalem, æmulatorem bonorum operum, circa tuā substantiam venientem.* Tit. 2.

Lib. 2. Hinc oratio oblationis intellectu eodē precatur Deū: σῶσον περιούσιον λαόν, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

Ambrosius. 370.

Epistola 33. ad Marcellinã sororem suam de tradendis Basilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum dimissis Catechumenis Symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam Basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quòd ad Portianam Basilicam de Palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptũ cognoui à populo Castulum quendam, quem Presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deũ cœpi, vt subueniret, nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute nõ solùm populi, sed etiã pro ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis Presbyteris & Diaconibus eripui iniuriæ virum.

Libro 1. Officiorum cap. 41. de S. Laurentio: Quò progrederis, inquit ad Sixtum, sine filio pater? quò sacerdos sancte sine Diacono properas? nũquam sine ministro sacrificiũ offerre consueueras. Quid ergo in me displicuit pater?

Cap. 48. Vmbra in Lege, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Ante agnus offerebatur, offerebatur vitulus; nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud Patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio: quia perfectio omnis in veritate est.

Ad Psalm. 38. Vidimus principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quòd Christi corpus offertur, imò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Ad caput 4. prioris ad Timotheum: Prophetia est, qua eligitur, quasi doctor futurus idoneus: manus verò impositiones, verba sunt mystica, quibus confirmatur ad hoc opus electus, accipiens auctoritatem teste conscientia sua, vt audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.

Libro 4 de Sacramentis cap 6 Et dicit sacerdos: Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cælum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicẽ vitæ æternæ: & petimus, ac precamur, vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus Angelorum tuorũ, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech.

Oratione prima præparante ad Missam: Summe Sacerdos, & verè Pontifex Iesu Christe, qui te obtulisti Deo Patri hostiã puram & immaculatam pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuã ad manducandũ, & sanguinẽ ad bibendũ, & posuisti mysteriũ illud in virtute Spiritus sancti, dicens: *Hoc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis:* Rogo per hanc ineffabilem charitatẽ, doce me seruum tuum indignũ, quẽ inter cætera dona tua ad officiũ sacerdotale vocare dignatus es, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuæ, &c. Propter magnã clemẽtiam tuam, concede mihi hodie & semper Missarum solennia puro corde & pura mẽte celebrare. Mortifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi veram & perpetuã castitatem, cum cæteris bonis tuis, quæ tibi placent in veritate, vt sacrificium laudis casto corpore, & mundo corde valeam tibi offerre. Quanta enim Domine Iesu Christe cordis cõtritione & lachrymarum fonte, quãta reuerẽtia ac tremore, quanta corporis castitate & animæ puritate istud diuinum ac cæleste sacrificium est celebrandum, vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur, vbi adest præsentia Angelorum, vbi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus. Quis dignè hoc celebrare poterit, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum?

Libro 10. epist. 85. Quia ipse Martyr esse nequeo, hos vobis Martyres acquisiui. Succedant victimæ triumphales in locũ, vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hũc ergo locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dextram portionem, locus iste Martyribus debetur.

Exhortatione ad Virgines: Te nunc Domine precor, vt supra hanc domum tuam, supra hæc altaria, quæ hodie dedicantur, supra hos lapides spirituales, quibus sensibile tibi in singulis templum sacratur, quotidianus Præsul intendas, orationesque seruorum tuorum, quæ in hoc loco funduntur, diuina tua suscipias misericordia. Fiat tibi in odorem sanctificationis omne sacrificium, quod in hoc templo fide integra, pia sedulitate defertur. Et cùm ad illam respicis hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur, respicias etiam ad has piè hostias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio.

Damasus. 380.

In Pontificali de Alexandro Pontif. Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotũ, quando Missæ celebrantur.

De Sixto: Constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus Hymnũ decantaret: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.*

De Telesphoro: Hic fecit, vt in Natali Domini nostri Iesu Christi noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare: quia ea hora Dominus ascendit in crucem: & vt ante sacrificium Hymnus diceretur Angelicus, hoc est: *Gloria in excelsis Deo.*

De Felice: Hic constituit super sepulchra aut memorias Martyrum Missas celebrari.

Epistola 4. de Chorepiscopis: Non licet illis publicè in Missa quemquam pœnitentem reconciliare.

Hieronymus. 390.

Ad caput primum epist. ad Titum: Si laicis imperatum est, vt propter orationem se abstineant ab vxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas? 1. Cor. 7

Ad caput 26 Matth. Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui cõfortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum, vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. Gen. 14

Epistola 150. ad Hedibiam quæst. 2. Dominus dedit nobis panem verum, ipse conuiua & conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur: illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus, & quotidie in sacrificijs eius de genimine vi-

tis veræ rubentia musta calcamus.

Aduersus Vigilantium cap.3. Malè facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli ossa veneranda, secundùm te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum arbitratur altaria: idq; nō solùm vnius vrbis, sed totius orbis faciūt Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur Basilicas mortuorum.

Libro 1. aduersus Pelagianos cap.9. Quæ sunt rogo inimicitiæ contra Deum, si Episcopus, Presbyter, Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida veste processerint?

Lib.3.cap.5. Sic docuit Christus Apostolos suos, vt quotidie in corporis illius sacrificio credētes, audeant loqui: *Pater noster, qui es in cælis, &c.*

Libro 1. aduersus Iouinianū cap.19. Si laicus, & quicunque fidelis, orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper offerenda sunt pro populo sacrificia, semper orandum est.

Aduersus Luciferianos cap.2. Quamobrem oro te, vt aut sacrificandi ei licentiam tribuas, cuius baptisma probas; aut reprobes eius baptisma, quem non existimas sacerdotem. Neque enim fieri potest, vt qui in baptismate sanctus est, sit apud altare peccator.

Ruffinus. 390.

Lib.1.cap.22. Ecclesiast. hist. Ea tempestate facies Ecclesiæ fœda, & admodum turpis erat, ara nusquam, nec immolatio, nec libamina.

Gaudentius. 400.

Tractatu 2. Et ideò discipulis fidelibus mādat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indefinenter illa vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, vsquequo Christus iterum de cælis adueniat, quo & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium populi, exemplar passionis Christi ante oculos habētes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam sumentes ac pectore, redemptionis nostræ indelebili memoria teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam sempiterni tutaminis consequamur.

Syricius. 390.

Epistola 1.cap.5. De quibus, quia iam suffugium non pœnitendi habent, id diximus decernendū, vt sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamuis non mereantur, intersint: à Dominicæ autē mensæ conuiuio segregentur: vt hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & alijs exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur.

Concilium Carthaginense II. 390.

Capite 3. Reconciliare quemquam in publica Missa presbytero nō licere, hoc omnibus placet.

Cap.8. Nec illud prætermittendū est, vt si quis fortè Presbyter ab Episcopo suo correptus, aut excommunicatus, tumore vel superbia inflatus, putauerit separatim Deo sacrificia offerenda; vel aliud erigendum altare contra Ecclesiasticam fidem disciplinamq; crediderit, non exeat impunitus, &c. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Si superbia inflatus secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat.

Concilium Carthaginense IIII. 400.

Cap.41. Diaconus tempore oblationis tantùm, vel lectionis, alba vtatur.

Cap.84. Vt Episcopus nullū prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam Catechumenorum.

Augustinus. 400.

Epistola 23. ad Bonifacium: Nonne semel Christus immolatus est in seipso, & tamen in Sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur? Nec vtique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omninò Sacramenta non essent.

De Tempore Sermone 91. In lectione, quæ nobis ad Missas legenda est, Fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israel, post transitum maris rubri, venerunt ad aquam amaram.

De Tempore Sermone 251. In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque otiosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiā pergentibus. Neque enim in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & syluas, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque, quod detestabilius, ad Ecclesiam aliqui venientes, non intrant, non insistunt precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem, sed quando lectiones diuinæ intus leguntur, tūc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis studens calumnijs impugnare, aut videlicet in alea, vel in iocis inutilibus insudare.

Sermone 4. de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum: *Tu es sacerdos in æternū, &c.*

Lib.83. Quæstionum cap.61. Ipse est sacerdos noster in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui seipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, & eius sacrificij similitudinem celebrandam in suæ passionis memoriam commendauit: vt illud, quod Melchisedech obtulit Deo, iam Gen.14 per totum orbem terrarum Christi in Ecclesia videamus offerri.

De Ciuitate Dei lib.10.cap.20. Vnde verus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei, & hominum homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo & vnus Deus est: tamē in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret, cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos, & offerens ipse, & oblatio. Cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: quæ cum ipsius capitis corpus sit, seipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnū per multa figuraretur, tamquam verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroq́ue sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserūt.

Libro 16.cap.22. Cùm Melchisedech Abrahæ benediceret, ibi primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum.

Lib.22.cap.10. Nos Martyribus nostris nō templa, sicut Dijs, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo, & Martyrum, & nostro, sacrificium immolamus. Ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur: Deo quippe, non ipsis sacrificat; quam-

[illegible]

[illegible] *Presbyter* [illegible] 400.

[illegible]

[illegible] 402.

[illegible]

[illegible] 410.

[illegible] Patre, [illegible] potest.

Sulpitius [illegible] 420.

[illegible] Maximum [illegible] Ergo hoc [illegible] pauper [illegible], cum et Archidiaconus dare [illegible], ac [illegible]. Nec mora, sanctus, [illegible] non videntes, [illegible] amphibalum sibi [illegible] latenter [illegible]uxit, pauperem [illegible] contectum discedere iussit. Dein paulò post Archidiaconus ingressus, admonet, pro consuetudine expectare in Ecclesia populum, illum ad agenda solennia debere procedere. Cui ille respondens ait, pauperem prius (de se autem dicebat) oportere vestiri: se ad Ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet. Diaconus verò nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo, veste nudum interius nō videbat, postremò pauperem non comparere causatur. Mihi, inquit, vestis, quæ præparata est, deferatur; pauper non deerit vestiendus. Arctatus demum clericus, è proximis tabernis bigerricam vestem breuem atque hispidam, quinque comparatam argenteis, rapit, atque ante Martini pedes iratus exposuit: [illegible] vestem, sed pauper hic non est. Ille [illegible] iubet eum paulutum stare pro foribus, [illegible] procurās, dum sibi vestem [illegible] laborans, ut [illegible]. Sed quando in sanctis [illegible] ribus, velint, nolint, [illegible]. Ergo hac igitur oblaturus sacrificium [illegible]. Quo quidem die [illegible] ium, sicut est [illegible] capite illi [illegible] conten[illegible] producere

Theodoretus [illegible] 430.

[illegible] Noctu allantibus, & videntibus, [illegible] pariter [illegible] antibus, obdormiuit in [illegible] suis enutritus in bona se[illegible] pro eius corporis [illegible] commendanda, sacrificium Deo [illegible] est.

[illegible] Presbyter. 430.

[illegible] profect [illegible] ad [illegible] cum [illegible] Deo com[illegible]

Concilium [illegible]

[illegible]

[illegible] quod apud [illegible] immolabiliter Deo propit[illegible] [illegible]

Concilium [illegible]

[illegible]

Leo Primus. 450.

Sermone [illegible] *de Pascha Domini*. Nunc [illegible] cessante, om[illegible] corporis & [illegible] verus Agnus [illegible] qui tollit peccata mundi, & [illegible]

Epist. [illegible] Alexandr[illegible] est sacrificij oblatio, defecit Chrismatis [illegible] catio, & parricidalibus manibus [illegible] omnia se subtraxere mysteria.

Epistola [illegible] *ad* [illegible] *Alexandrinum* [illegible] *2.* Vt in omnibus obseruantia nostra concor[illegible] illud quoque volumus [illegible] vt cum solenni[illegible] or festiuitas [illegible] populi frequentioris indixerit, & ad [illegible] multitudo conuenerit, quā recipere Basilica [illegible] nō possit, sacrificij oblatio [illegible] iteretur: ne his tantum admissis ad hanc [illegible], qui primi aduenerint, videatur hi, qui postmodum confluxerint, nō recepti [illegible] pietatis & rationis sit, vt quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem vt quædam populi pars sua deuotione priuetur, si vnius tantum Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. de Pascha. Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus Christus, necessarium erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysteriū, quod semel offerebatur in pretium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & [illegible] victima [illegible] in memoria, & semper præsens esset in gratia.

[illegible]r. 450.

De Prom[illegible] *parte 5. cap 6* Accidit, vt q[illegible] decimus Dominicus illucesceret d[illegible] sacerdote, vt matutin[illegible] sacrificium solito more offerretur, & [illegible] sacrificio, &c.

Concilium Arelatense. 453.

Can. [illegible] Quicunque ab hac die, contra ea, quæ [illegible] comprehensa, clericū ordinare præ[illegible], [illegible] qua ei potuerit hinc [illegible] Missas facere non præ[illegible] si quis obseruare noluerit, & contra [illegible] fratrum faciens, Missas celebrare [illegible] omnium fratrum charitate [illegible]

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homil. [illegible] Rogo vos fratres, [illegible] aut alijs maioribus [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Qui nos [illegible] morientes? à [illegible] tus [illegible] ndus est consuetus?

Ful[illegible]. 5[illegible].

Lib[illegible] 2 ad Mo[illegible] cap. 2 [illegible] terrogatiõ de sacrificio [illegible] Christi, quod [illegible] lari. Hanc etiam [illegible] palmarem interrogatio[illegible] est, vt hæretici, priuati [illegible] veritatis, [illegible] & propositionibus veritatem [illegible] quibus facilimè superan[illegible].

Cap. [illegible] Vnum de Pr[illegible] testimonium proferemus, quo possit [illegible], Prophetas sanctos diuinitus [illegible], certo fidelissimoq; vaticinio [illegible], [illegible] quoq; tempore Testamenti spiritales h[illegible], non Patri tantùm, sed etiam Filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimon[illegible] de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sophonias quippe dicit: *Sustin[illegible] me, dicit Domin[illegible], quia iudicium me[illegible] in congregationem gentium [illegible] [illegible] eos iram furoris [illegible] consummabitur [illegible] transferam super populos [illegible] Domi[illegible]* [illegible] hac, rogo, vaticination[illegible] [illegible] manif[illegible], &c. [illegible] agnoscer[illegible] [illegible]

Soph. 3.

[illegible]

[illegible]

[illegible] Episcopos à communione [illegible], [illegible] quidquid [illegible] ergo tempore [illegible] Missarum, a nomin[illegible] Vnquam [illegible] ritu Catholico & C[illegible] nominati Antistites [illegible]?

[illegible] præsumpserit, præter consensum [illegible] mathis, dum [illegible] suarum [illegible] persoluitur.

E[illegible] D[illegible]. 5[illegible].

Libi[illegible] [illegible] ſtruum torrentis [illegible] tros Episcopos à communione Papæ [illegible] [illegible] & quidquid [illegible] uorat[illegible] ergo tempore [illegible] Missarum, a nomin[illegible] fuerit? Vnquam [illegible] ritu Catholico & C[illegible] nominati Antistites [illegible]?

Concil[illegible] A[illegible]. [illegible]

Cap. [illegible] Si quis [illegible] bus legitimus est [illegible] tium in agro [illegible] tibus, [illegible] ibi Missas [illegible] familiæ [illegible] ordinatione [illegible]. [illegible] verò, Natali Domini, Epiphania [illegible], Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali S. I[illegible] Baptistæ, & si qui ma[illegible] bentur, non nisi in [illegible], aut [illegible] teneant. Clerici v[illegible] suprà [illegible] mus, [illegible] mittente Episcopo [illegible] fuerint, à communione [illegible].

Cap. 47 Missas [illegible] tenere spe[illegible] ordine [illegible] nedictionem sacerdotis populus [illegible] sumat. Quod si fecerint, ab Episcopo [illegible] confundantur.

Concilium Gerundense. [illegible]

Cap. [illegible] Institutio Missarum [illegible] M[illegible] Ecclesia agitur, ita in D[illegible] Terraconensi prouincia [illegible] quàm psallẽdo vel m[illegible] uetur.

Felix Quartus. 524.

Epist. 1 Ecclesiar[illegible] celebratio non al[illegible] no [illegible] &c. [illegible] Missam [illegible]

[illegible]

ipso officio expedito, sacerdotes possunt ad vespertina officia conuenire.

Primasius. 540.

Ad caput 2. posterioris ad Timotheum: Hæc omnia plenissimè demonstrant, Apostolum Paulum sacris initiasse, & in sacerdotem ac Episcopum creasse ad Missarum sacrificia celebranda Timotheum.

Ad cap. 10. Epist. ad Hebraos: Quid ergo dicēdum est? Nunquid & sacerdotes nostri quotidie non idem agunt, dum offerunt assiduè sacrificium? Offerunt quidem, sed ad recordationem mortis eius: & quia nos quotidie peccamus, & quotidie indigemus mundari: quia ille nō potest iam mori, dedit nobis hoc Sacramentum corporis & sanguinis sui, vt sicut passio illius redemptio & absolutio mundi fuit: ita etiam ista oblatio redemptio & mūdatio fit omnibus in vera fide offerētibus, bonamq; intentionem habentibus, &c.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica: Quando Ecclesias ad solum vsque demoliti sunt, & altaria simul cum Euangelijs cremauerunt: quando sacerdotes concluserunt ad metalla condemnatos: quando nec sacrificandi locus, nec baptizandi libertas, nec communicandi est attributa licentia: cùm hæc persecutores agerent, tum quodam modo sponsæ Christi, hoc est, Ecclesiæ, quasi quoddam pallium abstulerunt.

Aurelius Cassiodorus. 540.

In Psalm. 109. Quem ordinem per mysticam similitudinem Melchisedech iustissimus Rex instituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas perijsse, quæ fuerunt ordinis Aaron, & Melchisedech manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramētorum erogatione celebratur.

Vigilius PP. 543.

Epistol. 1 ad Eleutherium cap. 5. Ordinem precum in celebritate Missarum in nulla festiuitate significamus habere diuersum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap. 4. Laici secus altare, quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos tam ad Vigilias, quàm ad Missas stare penitus non præsumant.

Fortunatus. 580.

De S. Martino lib. 4.

Nobile quin etiam ex præfecto Arborius effert
Signum, quod vidit se teste fidelis in vrbe
Immaculata Deo cùm dona imponeret aræ,
Et pater attonitus ceremonia diua sacraret,
Munera vel Christi benediceret ore sacerdos
Imposita altari rata corporis atque cruoris,
Emicuit subito manus alma decore superbo
Nobilium vario lapidum splendore coruscans.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. 5. cap. 14. Nobis autē Missas celebrantibus, in sanctam Basilicam, experta reperiens ostia, ingressus est. Post Missas autem petijt, vt ei eulogias dare deberemus.

De gloria Confessorum cap. 95. Factum est autem dum Missæ celebrarentur, resolutis neruorum arentibus ligaturis, gratias Confessori referens, ad sanctum altare accedens, gratiam benedictionis accepit incolumis.

Reccaredus Rex Hispaniæ. 590.

In Concilio Toletano tertio: Propter roborandam gentis nostræ nouellam conuersionem, omnes Hispaniarum & Galliciæ Ecclesiæ hanc seruent regulam, vt omni sacrificij tempore, ante communicationem corporis & sanguinis Christi, iuxta Orientalium partium morem, recenseant sacratissimum fidei Symbolum.

Gregorius Magnus. 590.

Homil. 37. in Euangelia: Mittamus ad hunc legationem nostram flendo, tribuendo, sacras hostias offerendo. Singulariter namquè ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionē nostram passionem illius reparamus.

Lib. 4. Dialogorum cap. 58. Debemus Deo quotidiana lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima ab interitu animam saluat, quę illā nobis mortē Vnigeniti per mysteriū reparat. Qui licet *resurgens à mortuis iam nō moritur, & mors ei vltra non dominabitur:* tamen in semetipso immortaliter atque incorruptibiliter viuēs, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis iam non in manus infidelium, sed in ora fideliū funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti Filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorū choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Faustus Cassinas. 600.

In vita D. Mauri: Mane facto Simplicium Presbyterum asciscens, vt sacrificium nostræ redemptionis pro eadem anima Deo offerret, imperauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 1. Officiorum cap. 15. Ordo Missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à sancto Petro est institutus, cuius celebrationem vno eodemq; modo vniuersus peragit orbis.

Cap. 18. Sacrificium, quod à Christianis Deo offertur, primùm Christus Dominus noster instituit, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinem suum priusquam traderetur, &c. Hoc sacrificium Christianis celebrari præceptum est, relictis ac finitis Iudaicis victimis, quæ in seruitute veteris populi celebrari imperatæ sunt.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 2. in Genesim cap. 18. Sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nūc à Christianis offertur Deo toto terrarum orbe.

Eligius. 640.

Homilia 8. Epulæ istæ nunc in Ecclesia per totum orbem dilatata celebrantur. Quotidie enim in sancta Ecclesia vitulus iste sacerrimus Deo Patri per sacerdotes offertur, & in vitam æternam pascit percipientes: quia cùm quotidie immolatur, semper integer permanet, & immaculatus, & viuus.

Concilium Bracarense Tertium. 670.

Cap. 1. Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur? Audiuimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apostolicas

institutio-

institutiones, lac pro vino in diuinis sacrificijs dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum vinum in Sacramento Dominici calicis offerre. Quod quàm sit Euangelicæ atque Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum, non difficile ab ipso fonte veritatis probatur.

Cap.3. Cùm sacerdos ad solennia Missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis ac sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus.

Concilium Toletanum Duodecimum. 680.

Cap.5. Relatum est nobis, quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in vna die videntur offerre: sed in vna die, si plurima per se Deo offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus à communione suspendant, & in sola tantùm extremi sacrificij oblatione communionis sanctæ gratiam sumunt, quasi non sit toties illi vero ac singulari sacrificio participandum, quoties corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi immolatio facta constiterit. Nam ecce Apostolus dicit: *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Certum est, quòd hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt Dominici Sacramenti. Quicunque ergo sacerdotum deinceps diuino altario sacrificium oblaturus accesserit, & se à communione suspenderit, ab ipsa, qua se indecenter priuauit, cõmunionis gratia anno vno repulsum se nouerit. Nã quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificãs particeps esse cognoscitur? 1.Cor.10

Beda. 700.

Historia Anglicana lib.4.cap.22. Multi hæc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide & deuotione pietatis ad orãdum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domino victimas sacræ oblationis pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quòd sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam.

Lib. 2. de Tabernaculo cap.2. Passionis Dominicę, per quod vtrique in veteri & nouo Testamento sumus redempti, Sacramentum, illi in carne & sanguine victimarum, nos in pane & vino celebramus.

In Psal.109. Hinc panem & vinum quotidie offert Ecclesia, imitando vitæ eius humilitatem & passionem.

Lullus. 740.

Epistola ad Denehardum, & cæteros: Illas Missas, quæ pro tempestatibus solent fieri, celebrare vos Presbyteri recordamini. Misimus vobis nomina Romani Episcopi, pro quo vnusquisque vestrum triginta Missas cantet.

Ionas Abbas. 730.

In vita S.VVolfrani: Dum nauigaremus in Frisiam, positis nobis in medio mari, quod adiacet regioni Morinorum, adfuit hora, qua sacrificium Deo victimæ salutaris immolandum erat. Et celebrante S. Pontifice VVolfrano Missarum solennia, ventum est ad locum, vbi minister patenam Præsuli porrigere debuit: extensaque manu, expectabat horam, qua susciperet eam. Sed dum minister eam abluere vellet, in mari ex eius manibus elapsa est. Finita oratione, imperat Diacono, vt in eum, in quem patena ceciderat, locum mitteret manum. Quo facto, ab imo maris eadem patena diuinitus reuecta, eiusdẽ ministri manibus inhæsit, sicque commistionem corporis & sanguinis idem sanctus Præsul faciens, nomenque Saluatoris glorificans, sacrosancta Missarum solennia compleuit.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap.39. de celebratione Missarum: Celebratio Missæ in commemorationem passionis Christi peragitur. Sic enim ipse præcepit Apostolis, tradens ijs corpus & sanguinem suum: *Hoc facite in meam commemorationem,* hoc est, in memoriam passionis meæ: tanquam diceret: Quòd pro vestra salute passus sum, ad memoriam reuocate, & pro vestra vestrorumqúe salute eadem proferre curate. Hanc Petrus Apostolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebrasse, &c.

In vita S.VVillebrordi cap.20. Eò veniens, mox in eodem Monasterio Missa pro infirmis celebrata, aquã benedixit, qua illorũ domos aspergi iussit.

Carolus Magnus. 780.

Lib.5. Legum cap.111. Sancitum est, vt nullus Presbyterorum in domibus ab Episcopis nõ consecratis oblationem offerre quoquo modo præsumat.

Cap.219. Vt vnusquisque Presbyter Missam ordine Romano cum sandalijs celebret. Et vt hoc populo nuntietur, quòd per omnes dies Dominicos oblationes Deo offerant, & vt ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.

Lib.6.cap.173. Placuit, vt fideles sacerdoti in omnibus obediant, & instruãtur, pro quibus Missa vel sacerdotes constituti sint, & intelligant vim & mysterium Dominici corporis & sanguinis, & Missæ, siue precum, quæ in ea à sacerdote fiunt.

Lib.7.cap.201. De Missis nullus laicorum ante discedat, q̃ Dominica dicatur oratio: & si Episcopus præsens fuerit, eius benedictio expectetur, neque ante Missam expletã quis egredi præsumat.

Haymo. 800.

In priori ad Corint. cap.11. Sicut illud corpus, quod in cruce deposuit, pro nostra salute & redemptione est immolatum: ita quotidie ad salutem nostram, & redemptionem iste panis Deo offertur, &c. Tradidit nobis hoc Sacramentum, vt quia ipse iam mori non potest, & nos quotidie peccamus, haberemus verum sacrificiũ, quo possemus expiari. Ideoque quia vnum corpus faciunt, & pro nostra redemptione offeruntur, dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

VVandelbertus Diaconus. 830.

In vita S. Goaris: Erat ei solennis consuetudo, vt omni die Missarum solennia celebrans, sacrificium corporis & sanguinis Christi pro statu Ecclesiæ offerret, psalteriumque ex integro orãdo intentè compleret.

Amularius Treuirensis. 830.

De Officijs Ecclesiasticis lib.3.cap.25. Precatur sacerdos, vt præsens oblatio ita sit accepta in conspectu diuinæ Maiestatis, quatenus sumpturi eam simul fiant cælestes, & gratia Dei repleti. Mira & magna fides sanctæ Ecclesiæ, quæ in suis oculis videt, quod mortalibus deest: videt quid credere debeat, quamuis nondum videat quod in specie est. Credit sacrificium præsens per Angelorũ manus deferri ante conspectum Domini, & sentit mandendum esse ab humano ore, &c.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap.16. Christus noui Testamenti noua mysteria ad instruendũ nouum hominem tradidit: & morte sua vetera perficiens, resurrectione sua noua firmauit. In Cœna siquidẽ, quam ante traditionem suam vltimam cum discipulis suis habuit, post Paschæ veteris solennia, corporis & sanguinis sui Sacramenta in panis & vini substantia eisdem discipulis tradidit, & ea in commemorationem sanctissimæ suæ passionis ce-

lebrare

lebrare perdocuit,&c.Ergo nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offertur: quia nec Christus aliter, quàm pro populo suo passus est; nec aliter populus, quàm per passionē Christi potest saluari. Quia verò Christus sacerdos esse dicitur secundùm ordinem Melchisedech, quod Apostolus Paulus copiosissimè astruit, salua multiplicium ratione figurarū, quibus idē sacerdos Dei summi Iesus Christus Filius Dei, qui semetipsum Patri pro nobis obtulit, pronūtiasse cognoscitur, congruum genus sacrificij Dominus noster sacerdos verus in corporis & sanguinis sui mysteriū prouidere dignatus est: vt videlicet sicut Melchisedech ante Circuncisionem & Legis cæremonias, viuens ex fide, panem & vinum legitur obtulisse: ita ipse Dominus, Pontifex factus secundùm ordinem, non Aaron, sed Melchisedech, iustus & iustificans eum, qui ex fide est, post expletionem Legis, easdē species sacrificij fidelibus suis tradidit.

Concilium Arelatense Quartum. 813.

Cap.2. Vt pro excellentissimo & gloriosissimo domino nostro Carolo rege seu liberis eius oēs Episcopi, Presbyteri, seu Abbates & Monachi in vnum collecti, in quantū extremitas nostra præualet, psalmodiam, Missarū solennia, atq; Litaniarum officia omnipotēti Deo deuotissimè exoluant, decreuimus.

Angelomus. 830.

Ad 1. Regum 21. Erant in veteri Testamēto præcepta Legis carnalia, erat sacrificium secundùm ordinem Aaron: & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secūdùm ordinem Melchisedech.

Hildoinus. 840.

In vita Dionysij: Beatus Dionysius, vbi post multas & pernecessarias populi (qui eū sequendo carcerem irruperāt) exhortationes, & ad absentes directa institutionū pręcepta, Dominicarū Missarū solennia (vt cōfirmarētur participatione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi fideles) velut iam in cælis positus celebraret, hora, qua frangebatur panis sanctus, quo ipse & populus communicare debebat, resplenduit huiusmodi lux de cælo super eum, & in omnes, qui aderāt ibi, qualem nemo eorum antea viderat.

Rabanus Maurus. 850.

De instit. Cleri lib.1.cap.32. Missa est legatio inter Deū & homines, cuius legationis officio fungitur sacerdos, cùm populi vota per preces & supplicationes ad Deum offert. Et bene hoc tempore sacrificij fit, quando illius passionis memoria celebratur, Christi videlicet Mediatoris Dei & hominum, qui semetipsum obtulit Patri pro nobis. Hunc autem morem sacrificij primùm Dominus noster Iesus Christus & magister instituit, quādo commendauit Apostolis suis corpus & sanguinem suum.

Eginardus. 850.

In historia Petri & Marcellini Martyrum:

Sed non valens, quod volebat,
Pia plebs perficere,
Loco fixos retentauit,
Donec Christi famulus
Marcellinus obtulisset
Salutarem hostiam.
Nam in specu, quo futura
Sperabatur passio,
Martyr Christi celebrauit
Missarum solennia.
Queis completis, abstulerunt,
Quos abire iusserat.

Florus Magister. 860.

In expositione Canonis: *Imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica.)* Sic omninò dignum fuit, vt inciperet sancta oblatio, videlicet pro Ecclesia Dei sancta Catholica, toto terrarum orbe diffusa, &c. *Qui tibi offerunt hoc sacrificiū laudis.* In quibus verbis fideliter considerandū est, quòd tota Ecclesia offerat Deo hoc sacrificiū laudis: & quia de omni multitudine circunstātium fideliū dicitur: *Qui tibi offerunt.* Quod enim adimpletur pprię ministerio sacerdotū, hoc generaliter agitur fide & deuotione cunctorū. Offerunt ergo sacerdotes Ecclesiæ, offert per ipsos & in ipsis tota Ecclesia Deo sacrificiū laudis, quod à cultoribus suis sibi offerri ipse præcipit dicēs: *Immola Deo sacrificiū laudis, & redde Altissimo vota tua.* Hoc sacrificium offert deuotio fidelium pro se, suisq; omnibus, id est, ad se vel genere, vel familiaritate, vel qualibet alia conditione, sub eiusdem fidei professione pertinentibus, tam viuentibus videlicet, q̄ mortuis. Et hoc qua spe fideles faciant subiungitur, quia non pro aliquo tēporali lucro, sed solummodò pro redēptione animarum suarū, pro spe salutis & incolumitatis suæ, pro spe videlicet æternæ salutis. Nec solùm pro æterna salute, sed etiam pro temporali incolumitate, id est, corporali sanitate.

Milo Eluonensis. 870.

Libro de Sobrietate:

Non fecus immeritam diuino vt munere stolam,
Iusq; ministerij sacris altaribus apti
Indignus sumpsi, temerator, & ante suetus:
Non sic tractaui ceu tantum postulat ordo,
Calicolis astans operator ciuibus audax,
Officio huic impar, cui dignus nullus in omni
Orbe litator erit. qui sacram accedet ad aram,
Cuius corde Pater, Natus manibus, sit in ore
Spiritus, oblati libaminis auctor & actor.

Paschasius Radbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap.9. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemq; mortis passionē semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgēs ad vitam, mors ei vltra non dominabitur: quia profectò Sapiētia Dei Patris necessariū pro multis causis hoc prouidit. Primò siquidē, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest: quia licet omnia peccata condonata sint in Baptismo, infirmitas tamē peccati adhuc in carne manet, &c. Et ideo quia quotidie labimur, quotidie pro nobis Christus mysticè immolatur, & passio Christi in mysterio traditur: vt qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorū per hæc Sacramēta corporis & sanguinis peccata relaxet.

Concilium Nannetense. 900.

Cap.1. Vt Dominicis & festis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, plebem interrogēt, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire. Quem si inuenerint, statim ab Ecclesia eijciant, & ad suam Parochiam redire compellant.

Rosvvita Sanctimonialis. 950.

In vita Dionysij Areopagitæ:

Sed nec carcereis Præsul præclarus in antris
Desinit obsequium Domino persoluere dignum;
Sed docuit plebem studiosè conuenientem,
Ac celebrat sacra solitò solennia Missæ:
Ast vbi cælestem debebat frangere panem,
Lux noua tristifico subitò fulgebat in antro,
In qua sydereæ regnator splendidus aulæ
Scilicet Angelica pariter comitante caterua
Apparens, charum consolabatur alumnum;

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De mysterio Missæ:

Scribere proposui, quid mystica sacra priorum
Missa repræsentet, quidue minister agat.
Pro multis vna, pro quotidie repetitis
Est oblata semel hostia vera Deus.
Inuolucrum Legis Christus patefecit, ouemq;
Significatiuam vera remouit ouis.
Presbyter hanc offert, & in hac cessare figuras,
Remq; figuratam testificatur agi.
Sic etenim templi, sic & Crucis exprimit aram,
Vt sacra commemoret illius, huius agat.
Ergo quid in Missa vel agatur, vel memoretur,
Quæ quibus assimiles sub breuitate canam, &c.
Tempore quo supplex assistit Presbyter aris,
Mactaturq; Patri Filius ipse manens:
Aethra patet, cælestis adest chorus, ima supernis
Iunguntur: fiunt auctor & actus idem.

Epistol.11. Nos quoque, si quid peccatoris, sed sacerdotis possit oratio, ibi pro fratribus nostris agimus, vbi Patri Filius immolatur.

Epist.16.ad Anglorum Reginam: Imitaris quãtum licet sanctas mulieres illas, quæ prius ad crucem cum lachrymis, postea ad monumentũ cum aromatibus accesserunt. Illæ nimirum pio succensæ desiderio, quibus potuerunt studijs & crucifixo cõpassæ sunt, & obsecutæ tumulato: Tu quoq; præsens es, cùm Christus immolatur, cùm traditur sepulturæ; neutrumq; sine tuo celebratur obsequio: cùm ibi luminaria præparas, vbi luminis adesse auctorem & corde credimus, & ore confitemur.

Iuo Carnotensis. 1106.

Epist.284. Cùm Christus semel in distinctione membrorũ suorum in manifestatione corporis sui se obtulerit hostiam viuentem, passibilem, & mortalẽ, quotidie tamen sub velamento panis & vini à sancta Ecclesia immolatur, & non in partes scissum, neque cruentum corpus eius fidelium ore percipitur.

Edinerus Anglus. 1110.

Libro 2.vitæ S.Anselmi: Spiritu fortis, sed carne nimium fragilis, pedes oratorium adire nequibat. Attamen consecratione Dominici corporis, quod speciali quodam deuotionis affectu venerabatur, interesse desiderans, singulis diebus illuc se sella faciebat deferri.

Honorius Augustodunensis. 1126.

In Gẽma animæ lib.1 cap.86. Missam primus Dominus Iesus secundùm ordinem Melchisedech instituit, quando ex pane & vino corpus & sanguinem suum fecit, & memoriam sui à suis celebrari præcepit. Hanc Apostoli auxerunt, dum super panem & vinum verba, quæ Dominus dixit, & Dominicam orationem dixerunt.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib.2.cap.2. Non solùm panem & vinum, quæ corporaliter videtur, sed & quod non nisi fidei oculis aspicitur, Verbum Dei, Filiũ Dei offert sancta Ecclesia, nouũ & verum immolans sacrificium. Quia iam cõcepit corde credendo ad iustitiam, iamq; parit ore confitendo ad salutem.

Cap.10. Aufer à cœtu Ecclesiæ quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias, (*Missa sacrificium.*) & vide quàm meritò dicat ipse Saluator: *Quæ vtilitas in sanguine meo?* Refrigescente enim ea, quæ hoc modo nunc vbique calet eius memoria, refrigescet vniuersa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditum tanti sacrificij ritum quotidie reparat vocem, quotidie laxat os bibentis & vociferantis terræ, scilicet Ecclesiæ, maledictum coarguens Cain. Calente ergo memoria tam celebri, charitas Christi concalescit, perstat super fundamentum suum ædificium fidei, spes quotidiana peccatorum remissione reuiuiscit.

Psal.29.

Odo Cameracensis. 1120.

In Canonem Missæ dist.3. Habet Ecclesia altare visibile in terra, est & altare inuisibile in cælo apud Deum. Hostia, quam in hoc altari Deo offerimus, Deo coniungitur, & fit Deus. In hoc sacrificio cõiunguntur terrena cęlestibus, creatura Deo.

Bernardus. 1130.

Vita Malachiæ Episcopi cap.43. Cùm Sacramenta offerret, & appropiasset ei Diaconus, facturus aliquid pro officio suo, intuitus eum sacerdos ingemuit, quòd sensisset penes illum latére, quod non conueniret. Peracto sacrificio, secretò percontatus de conscientia sua, *confessus est, & non negauit*, illusum sibi per somniũ nocte ipsa. Cui iniungens pœnitentiam: Non debueras, inquit, hodie ministrasse, sed verecũdè te subtrahere sacris, & deferre tantis, tamq; diuinis mysterijs, vt hac humilitate purgatus, dignius exinde ministrares. Item alia vice sacrificante illo, & orante hora sacrificij, ea quidem sanctitate & puritate cordis, qua solitus erat, astante Diacono, visa est columba intrare per fenestram, in claritate magna. Ea sacerdos perfunditur totus, ea subobscurior Basilica tota refulget: Columba verò aliquandiu circumuolitans, tandem residet super crucem ante faciem sacerdotis. Obstupuit Diaconus, & pauens tum pro luminis, tum pro volucris nouitate, &c.

Sermon.2.de Festo omniũ Sanctorum: Sed iam sermo claudendus est: vocant enim nos Missarum adhuc celebranda solennia.

Doctrina Bernardi: Cùm ad Missam ventum fuerit, suscipe inuitãtem ad Missas priuatas, ac si panem Angelorum tibi delapsum de cælo videres.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.dist.12. Quæritur, si quod gerit sacerdos, propriè dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tãtùm immolatus sit? Ad hoc breuiter dici potest: Illud, quod offertur, & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus est in cruce, ibiq; immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in Sacramento: quia in Sacramento recordatio fit illius, quod factum est semel.

Richardus Victorinus. 1140.

Super Cant.cap.30. Semel oblatus est in cruce, multoties in altari pro nobis offertur: & qui iam *non moritur, mors illi vltra nõ dominabitur*, mortis eius mysterium & effectus ad salutẽ nostrã quotidie iteratur. Ibi enim mors Domini annuntiatur.

Petrus Cluniacensis. 1140.

Epistola contra Petrobrusianos: Respondet vobis, ô hostes Dei, Ecclesia Dei, se neque absque sacrificio esse, nec illo suo sacrificio aliquid aliud quàm corpus & sanguinẽ sui Redemptoris offerre. Cur sacrificia Christiana vobis Christianis (si tamen Christiani estis) non placent, cùm signo sacrificiorum semper Deus suos ab alienis discreuerit? *In omni loco offertur nomini meo oblatio mũda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus.* Nonne videtis sicut Legem, sic sacra sacrificia, sic cultum omnem à Iudæis ablatum, & ad gentes translatum? Etsi non eodem ritu celebrentur apud nos sacra, si non eodem ordine constant sacerdotia, Malach.1.

sunt tamen sacerdotia: si non de iisdem rebus fiunt sacrificia, sunt tamen sacrificia: quia alio quidem modo, sed non alij Deo sacra celebrantur, sacerdotia ordinantur, sacrificia exhibentur. Cessit pluralitas Iudaicarum victimarū vnitati victimæ Christianæ. Solus Agnus, qui tollit peccata mundi, altari superponitur Christianorum. Quod semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap.27. Venite sacerdotes, qui quidē immaculatè corpus meum, & sanguinem meum assiduè immolatis.

Potho Prumiensis. 1160.

Libro 2. de statu domus Dei: Denique præter vnū verum, summumque sacrificium, quod secundùm ordinem Melchisedech in consecratione Eucharistiæ offerimus, nullum aliud munus præstantius altari sancto superponimus.

Otto Frisingensis. 1160.

Lib.7.Hist.cap.32. Armeniorum Episcoporum legati ab vltimo penè Oriente summum Pontificem Viterbij adeuntes, nobisque præsentibus ei ex parte illius Ecclesiæ subiectionem omnimodam offerentes, inter cætera formam sacrificij iuxta consuetudinem Romanæ Ecclesiæ sibi tradi petierunt. Quos sanctissimus Antistes Eugenius gratanter suscipiens, Missarum solennijs adhibuit, diligenter ea, quę fiebant ibidem, eos animaduertere monuit. Quod dum faceret, vnus ex ijs, summo Pontifice diuina corporis Christi mysteria agente, splendido fulgore radium solis super caput eius coruscare, & in ipso duas colūbas ascendentes, & descendentes se vidisse perhibuit.

Guibertus Gemblacensis. 1170.

Libro 1. miraculorum S. Martini cap.6. Hortatur leprosum beatus Martinus ad animæ puritatem, Missarum solennijs interesse, & ab ore suo sacratam sumere pacē, ipsum quoque sacris communicare mysterijs. Quibus gestis Missas celebraturus Martinus procedit, leprosus deuotus adest, ab ore Martini pacem accipit, sacrosancta mysteria de sanctis eius manibus sumit. Tum mirū in modum singulare illud sacrificium, quod animæ sanitatem operari consueuit, etiam corporis salutem operatur. Nam qui leprosus & immundus accesserat, viuifico cibo saginatus, sanus & mundus reuertitur.

Stephanus Eduensis. 1170.

De Sacramento altaris cap.9. Vt culpa originalis euacuaretur, semel mortuus est Christus in cruce: vt culpa actualis deleretur, voluit ministerio sacerdotum sacrificari iterata immolatione. Vnde quidam versificator:

Mortuus ille semel, licet vltra non moriatur:
Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.

Ipse sacrifex est, & sacrificium; hostia, & sacerdos: quia Deus est, & homo. Ille in ara crucis hostiam sanctam & Deo placentem se Patri obtulit: iste ipsum eundem offert in mensa altaris.

Cap.13. Subiungitur causa oblationis, cùm dicitur: *Pro se, suisque omnibus.* Offerentes erant pro salute animarum suarum, suisque omnibus, id est, pro amicis, & rebus suis, & amicorum, pro pace illorum, pro reditu peregrinantium, pro sanitate infirmorum, pro conuersione errantium, pro fructibus terræ, pro aëris serenitate, pro alijs cōmodis adipiscendis, vel conseruandis, pro obtinendis successibus prosperis. Habemus enim in ipso consolationem præsentis vitæ & futuræ. *Pro redemptione animarum nostrarum, pro spe salutis, & incolumitatis nostræ.* Facta est redemptio nostra, Christo in cruce semel passo. Nam passione Christi redempti sumus, & liberati de manu inferi. Culpis nostris exigentibus quotidie labimur: ab hoc lapsu iterata immolatione, quæ fit in altari, resurgimus, & renouamur. Immolatio iteratur, non Christus occiditur: sed ipso præsente passio eius repræsentatur.

Helmoldus. 1170.

Libro 2. Chronicorum cap.17. Héricus Abbas cum difficultate magna ascendit, quia corpore exhaustus erat, celebrans ibi diuina, quæ etiā ad omnia illa sancta loca deuotissimè celebrauit, ob memoriam Domini nostri Iesu Christi, &c. Primo semper diluculo completis matutinarū vigilijs, cum pleno officio Missarum solennia celebrans, & hostiam salutarem, tam pro se, quàm pro omni exercitu illo peregrino incessanter offerens.

Innocentius Tertius. 1200.

Libr. de Mysterijs Missæ lib.5. cap.12. Totum officium dicitur Missa, quasi trāsmissio, eò quòd populus fidelis per ministerium sacerdotis (qui fungitur vice mediatoris inter Deum & homines) preces, & supplicationes, & vota transmittat Altissimo. Ipsum verò sacrificiū, id est, hostia, Missa vocatur, quasi transmissa. Primùm nobis à Patre, vt esset nobiscum: postea Patri à nobis, vt intercedat pro nobis ad ipsum. Primùm nobis à Patre, per Incarnationem: postea Patri à nobis, per passionem. Et in Sacramento primùm nobis à Patre, per sanctificationem: postea Patri à nobis, per oblationem. Hæc est sola sufficiens & idonea missio, seu legatio, ad soluendas inter Deū & homines inimicitias, & offensas. Cùm ergo Diaconus ait: *Ite Missa est*, idem est, ac si diceret: Redite ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Extra. de celebratione Missarum cap.3. Excepto die Natiuitatis Dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnam solummodò Missam celebrare.

Cap.9. Dolentes referimus, quòd non solùm quidam minores clerici, verùm etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa comessationes superfluas, & fabulationes illicitas ferè medietatē noctis expendunt, & somno residuū relinquentes, vix ad diurnū concentum animo excitantur, transcurrendo vndique continuata syncopa Matutinum. Sunt & alij, qui Missarum solennia vix celebrant quater in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt: & si quando, cùm hæc celebrantur, intersint, chori silentium fugientes, intendunt exterius collocutionibus laicorū: dumque auditū ad indebitos sermones effundūt, aures intentas non porrigūt ad diuina. Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnū pariter & diurnū, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrēt pariter & deuotè.

Honorius Tertius. 1217.

Extra. de celebratione Missarū cap.10. Sacerdos frequenter doceat plebem suam, vt, cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, idem faciēs cùm eam defert Presbyter ad infirmum.

Cap.12. Cùm cuilibet sacerdoti, quacunque dignitate pręfulgeat, vnam in die celebrare Missam sufficiat: nam & valde est felix, qui celebrat dignè vnam: fraternitati tuæ mandamus, quatenus die Cœnæ Domini in Ecclesia Sypontina duntaxat, in qua teneris Chrisma conficere, Missarum studeas solennia celebrare.

Franciscus Assisias. 1220.

Epistola ad sacerdotes Ordinis sui: Rogo etiam in Domino omnes fratres meos sacerdotes, qui sunt, & erunt, & esse cupiunt altissimi, quòd quandocunque voluerint Missas celebrare, purè faciant

[illegible] sacrin[illegible]u sanctissimi cor[illegible] & [illegible]guinis Domini nostri Iesu Christi, [illegible] & munda: non pro vlla re, ne[illegible] vel amore alicuius hominis, quasi [illegible].

[illegible] Al[illegible]nus. 1230.

[illegible] cap. 2. Missæ [illegible] non est nisi po[illegible] per [illegible]onem diuini nomi[illegible] [illegible]u ventilatio causæ [illegible] per pr[illegible], & mune[illegible] populi, siue potiona[illegible] [illegible]r antidotum, & [illegible]pum, & re[illegible] eiusdem spiritualis, tamquam per pa[illegible] & vinum: & ista quatuor euidenter in commu[illegible]ionis petitionibus continentur.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 22. Lucæ. Eadem die, qua Dominus instituit Sacramentum Cœnæ Dominicæ, instituit & Missam. Ideoque officium Missæ plenè celebramus, cum ornaméntis & ministris, ita quòd nihil horum desit, quæ celebrationi Missæ debeāt adhiberi. Quia incongruum esset de solennitate Missæ aliquid ea die prætermitti, qua instituta est.

Theodorus Thuringus. 1250.

Libro 2. vitæ S. Elisabeth cap. 11. Consueuit B. Elisabeth ab adolescentia sua cum humilitate maxima Missarum semper sacris myst[e]rijs interesse: Oculis namque fidei excellentiam intuens Sacramenti, ad propriæ conditionis paruitatem respiciens, ornatum corporis exteriorem, capitis, pectoris, digitorum, cæterorumque membrorum intra officium Missæ soluit, imminuit, inclinauit, vel penitus remouit. Hora verò Euangelicæ lectionis & Canonis, in qua Dominicum corpus & sanguis immolatur à sacerdote, & sumitur, hanc humiliationem præcipuè studuit exhibere.

Bonauentura. 1260.

De sex alis Seraphim. Missarum celebratio non tantum eius nobis passionis mysterium memorandum ingerit, sed & pœnitétiæ suæ gratiam exhibet, & sub forma Sacramenti nos seipso spiritualiter pascit.

Concilium Oxoniense. 1263.

Paragrapho 14. Ad hæc duximus statuendum, districtius inhibentes, ne sacerdos quispiam Missarum s[illegible] celebret bis in die, excepto die Natiuitatis & Resurrectionis Dominicæ, vel in obsequijs [illegible]anctorum, videlicet cum corpus alicuius in Ecclesia eodem die fuerit tumulandum: & tunc prior Missa de die, posterior verò pro defuncto celebretur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 4. cap. 1. Inter cuncta Ecclesiæ Sacramenta illud constat esse præcipuū, quod in Missæ officio supra mensam sacratissimi celebratur altaris, illud Ecclesiæ præsentās conuiuiū, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ, & vinum, quod miscuit Sapientia, proponens. Hoc autem officium ipse Christus instituit, cùm nouum condidit Testamentum, disponens hæredibus, sicut Pater sibi disposuit, vt super mensam eius edant, & bibant in regno, quod Ecclesia consecrauit.

Cap. 41. Dicitur hostia immolatio, quia ibi Christus sacramentaliter immolatur, qui semel in veritate pro peccatis immolatus est in cruce.

Ioannes Scotus. 1300.

In [illegible] per [illegible] Sententiarum [illegible]. Tempore legis Euangelicæ [illegible] Dominico &

Lucio [illegible]

[illegible] in oblatione sacrificij Eucharistiæ, quod quidem sacrificium [illegible] populo offerre debet, & etiam populus spiritualiter offert, qui tenetur illi adesse oblationi, & tenentur omnes fideles die Dominico integram audire Missam.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte [illegible] cap. [illegible]. Missa est aliquo modo de lege naturæ, diuina, & Euangelica. Lex naturæ vult, quòd quilibet aliquo temporis spatio vacet orationi. Lex Scripturæ præcipit Sabbato vacandum ad orationem: sed Canones ordinauerunt ad istam orationem tempus Missæ, vbi Deus & homo realiter continetur. Ideo (vt dicit Glossa) peccant mortaliter, qui Missam non audiunt: quia præceptum est, nisi cogat necessitas: alijs vero diebus non est præceptum, sed consilium.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo curatorum 1. partis tractatu 4. cap. 7. Nullus debet dicere Missam, nisi semel in die. Valde enim felix est, qui dignè celebrat vnam. Excipitur dies Natiuitatis Domini, qua die celebrantur tres, ita vt illa die sacerdos possit celebrare tres Missas.

Ioannes Taulerus. 1350.

Libro Institutionum cap. 5. Lapsus omni die sacrū vnum siue Missam deuotissimè ingenti cum gratitudine audire non intermittat. In illo namque sacrificio stupenda charitas illa quotidie renouatur, ex qua seipsum Dominus verè suauissimus nobis pauperculis reliquit.

Ioannes Bromiardus. 1380.

De Missa: Magna est Missæ dignitas. Primò spiritum confortat, & roborat: quia sicut capite sumente cibum vtilem, omnia membra fortificantur & confortantur, quæ capiti coniuncta sunt: sic sacerdote, qui in spiritualibus locum tenet capitis, celebrante, & corpus Christi sumēte, omnes audientes Missam, qui locum tenent membrorū, si ei, cuius locum caput ibi tenet, id est, Christo, qui est sacerdos in æternum, charitate coniuncti sint & copulati, spiritualiter confortantur, & corroborantur. Quia sicut ipse sacerdos corpus Christi sumit sacramentaliter: ita ipsi sumunt spiritualiter.

Petrus Aliacus. 1410.

Vitæ S. Cælestini lib. 2. cap. 1. In aurora Missam tam deuotè celebrabat, vt etiam mentes astantium quodam ardore charitatis accéderet. Qua finita, iterum vt prius ad psalmodiam, & orationum suffragia recurrebat.

Thomas VValdensis. 1420.

Tomo 3. titulo 4. cap. 28. Domine Iesu, omnium solennitatum tuarum in terris hæc est maxima sacræ Missæ, ratione sacrificij corporis tui veri, quod in sacris illis mysterijs est Teleta teletarū, communionis nomine inter omnes communiones dignissima.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 4. Sermone 37. de amore incarnante. In festiuis diebus debes offerre animam tuam totam in obsequijs diuinis, istis diebus contemplando, & meditando Deum Creatorem tuum: item in audiendo Missas, & offerre animam cum corpore in Missis, & sic exercendo animam & corpus, & custodiendo festa, Dominus illuminabit tuam animā. Et nota, quòd oportet, quòd homo audiat omni die Dominico, & in omnibus festis præceptis vnam Missam integram ad minus ieiuno stomacho, alioquin non euitat peccatum mortale, quia dicit præceptum Dei: *Sabbata sanctifices.*

Dionysius Carthusianus. 140[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] Casionem salutis [illegible] [illegible]. Quia [illegible] [illegible] nostræ salutis mysteria [illegible] [illegible] ideo in [illegible] celebrantur. [illegible] [illegible] huius mysterij [illegible] quædam præparatio, vt digne [illegible]. Cuius prima pars est laus diuina, quæ [illegible] [illegible] secunda pars continet commemorationem [illegible] præsentis miseriæ, [illegible] dicitur Kyrie [illegible] [illegible] pars agit memoriam cælestis lætitiæ, [illegible] dicitur Gloria [illegible] quarta pars continet orationem, quam [illegible] sacerdos pro populo [illegible] [illegible] [illegible] oratione [illegible] [illegible] in quantum est sacri[illegible] & [illegible] ac sumitur, [illegible] Sacramentum. Primo igitur [illegible] oblatio, secundo consecratur, tertio sumitur.

Gabriel Biel 1480

In Canonem [illegible] Missa valor, & efficaciam habet duplicem: vno modo ex opere operante, alio modo ex opere operato. Ex opere operante, hoc est, ex [illegible] personali [illegible] celebrantis, propter quod confert Deus petita a sacerdote eis, quibus orationem & Missæ sacrificium applicat. Ex opere operato, id est, ex ipsa consecratione, & [illegible] venerabilis Eucharistiæ, non habendo respectum ad personalem sanctitatem, aut meritum sacerdotis. Et hoc potest [illegible]. Vno modo, quod hic valor sit ex diuina institutione, quæ efficaciter se determinauit ad conferendum quendam effectus gratuitos, & salutares, ad confectionem, oblationem, & sumptionem corporis & sanguinis Christi, factam à sacerdote: sicut dicimus de cæteris Sacramentis nouæ Legis, quòd habent virtutem ex Christi institutione.

Fr. Iohan. Roffensis Episcopus. 1530.

De [illegible] Cur Missam vsque adeo execremur, [illegible] constat psalmodia, quæ dicitur Introitus, doxologia, precatione, sacris canticis, [illegible] verborum Propheticorum, [illegible] quam vocant Epistolam, [illegible] Euangelij, professione fidei Catholicæ, [illegible] actione, quam vocant [illegible] [illegible] commemoratione mortis Dominicæ, rursus precationibus, inter quas est precatio Dominica: deinde sequitur pacis [illegible] [illegible]olum, mox communio, rursus [illegible] & precatio. Postremo loco sacerdos [illegible] populum, velut in suam tutelam [illegible] Deo benedictione tradit atque commendat, [illegible] in affectu pietatis mutuaque charitate. Quid in his non pium, ac venerandum?

[illegible] 1540.

C[illegible] Missæ mastigem.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] acceptum, [illegible] primus [illegible] Apostolus Paulus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dominus [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] Dominum [illegible] Christi [illegible] Deo Patri oblaturus erat, [illegible] operaretur: quia tamen per [illegible] [illegible] doctrinam eius [illegible] nouissima, qua [illegible] sæ suæ Ecclesiæ visibile, [illegible] exigit, relinqueret [illegible] semel in cruce [illegible] [illegible] vsque in [illegible] atque illius salutaris [illegible] in remissionem [illegible] rum, quæ à nobis quotidie committuntur, [illegible] [illegible] applicaretur; sacerdos [illegible] ordinem Melchisedech [illegible] tum declarans, corpus & sanguinem [illegible] speciebus panis & vini Deo [illegible] earundem rerum [illegible] noui Testamenti sacerdotes [illegible] merent, tradidit: & [illegible] tio successoribus, vt [illegible] verba: *Hoc facite in* [illegible] semper Catholica Ecclesia [illegible]. Nam celebrato veteri Pascha, [illegible] am exitus de Ægypto multitudo [illegible] el immolabat, nouum instituit Pascha, [illegible] ab Ecclesia per sacerdotes sub signis [illegible] immolandum in memoriam transitus [illegible] mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis [illegible] fusionem nos [illegible] tenebrarum, & in regnum [illegible] hæc quidem illa munda oblatio [illegible] la indignitate, aut malitia [illegible] ri potest: quam Dominus per Malachiam [illegible] mini suo, quod [illegible] in [illegible] tionibus, in omni loco [illegible] [illegible] & quam non obscure innuit Apostolus Paulus, Corinthijs scribens, [illegible] *qui* [illegible] *mensæ Domini* [illegible] biquè intelligens. Hæc [illegible] varias sacrificiorum [illegible] litudines figurabat [illegible] per illa significata, [illegible] summatio & perfectio [illegible].

Canone 1. Si quis [illegible] Deo verum & proprium sacrificium, [illegible] offerri non [illegible] manducandum [illegible].

Canone 2. Si quis [illegible] [illegible] Apostolica [illegible]

ASSERVNT IVDÆI VETERI[illegible]

[illegible]

[illegible]

Rabbi [illegible]

[illegible] Hoc est [illegible] ... Vos vero, qui [illegible] potestis, [illegible] Tunc Angeli [illegible] *Domine Deus* [illegible] *operatus*. Tunc [illegible] virtute ingenti [illegible] Sanctorum [illegible] & omne sacrificium, quod in v- [illegible] in corpus Messiæ co- [illegible] Angeli coram Deo sancto & bene- dicto laudes maximas [illegible] dent, dicentes: *Sanctus* [illegible] *Dominus* [illegible].

Rabbi Ionathas.

[illegible]

[illegible]

[illegible] est hic? Hic [illegible] Rex Messias, sicut dictum est Zachariæ [illegible] *Salvator*. Et quid [illegible] dicendum, cum dicit: *Obtulit panem & vinum?* Hoc est ac si diceret, quod scriptum est Psalm. [illegible] *placentatio* [illegible]. Et hoc est, quod dictum est: *Et ipse erat sacerdos Dei altissimi*. Quod autem per hoc sacrificium omnia sacrificia veteris Legis cessare debebant, ipsum autem nunquam [illegible], ex eo habetur, quod legitur Numer. 28. *[illegible] oblationem meã panis [illegible] offeratis in tempore suo*, & c. [illegible] dices ad eos: *Sacrificia, quæ offerre debetis, Agnos*, &c. Ibi enim sic dicitur R. Phinhas filius [illegible]. Tempore Messiæ omnia sacrificia cessabunt, & sacrificium panis & vini nunquam cessabit, sicut dictum est Genes. 14. *Et Melchisedech* [illegible] &c.

ARTICVLVS QVINTVS.

MELCHISEDECHVM PANEM ET VINVM NON ABRAHAMO IN CIBVM ET POTVM, SED DEO ALTISSIMO IN SACRIFICIVM OBTVLISSE: ET ILLVD SACRIFICIVM FVISSE FIGVRAM CHRI- STI [illegible] Christianorum Missæ.

NEGANT.

[illegible]

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Genes.*14.*Vers.*18. At vero Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedicit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso.

*Psalm.*109.4. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 4. Stromaton cap. 5. Salem enim pax exponitur, cuius Seruator noster Rex describitur: quem dicit Moses Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei altissimi, qui panem & vinum sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Demonstratione Euangelica lib. 5. cap. 3. Et sanè oraculi exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus: sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster: deinde qui ab eo profecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant. Quæ sanè mysteria Melchisedech tanto ante Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Mosis Scriptura testatur, vbi ait,
Gen.14. *Et Melchisedech rex Salem protulit panes & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi: & benedixit Abraham.*

Basilius Magnus. 370.

Ad Psalm. 109. Quid est *secundùm ordinem Melchisedech*, nisi propter mysteria, quòd & ille Abrahæ panem & vinum obtulit?

Epiphanius. 380.

Hæresi 55. Obtulit ipsi Abraham panem & vinum, &c. Quandoquidem ex ipso ex Circuncisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo, quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei instrueretur, ad hoc, vt ne se iactans circuncisio de sacerdotio, contradicere possit sacerdotio sanctæ Ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam: qui verò ab Abrahamo descenderũt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem, cùm rursus esset sacerdotiũ ex Circuncisione per Aaron, &c. natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur. verũ ad id, quod ante Leui & ante Aaron fuit, secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur. Quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo, & huc vsque, dum non amplius semen secundum successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur. Primũ enim [illegible] in preputio per Ab[illegible] perficitur [illegible] sed [illegible] Noe, tertium vero per Melchisedech [illegible] Quando Abraham fuit annorum [illegible] [illegible] minus, tunc Melchisedech ipsi obuiam [illegible] ipsi panem & vinum, [illegible] præfigurans, & [illegible] [illegible] noster dicat: *Ego sum panis vi*[illegible] [illegible] sanguinis ipsius, qui ex latere [illegible] ad purgationem inqui[illegible] [illegible] animarum [illegible]

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 35. in Genesin: Vide propter honorem [illegible] Patriarcham collatum, quomodo Sacramentum [illegible] insinuatur: extulit enim illi panem & vinum. Videns typum, cogita oro & veritatem: & admirare diuinarum Scripturarum accuratam diligentiam, quomodo superioribus seculis, & ab initio futura præsignata sint.

Ad Psalm. 109. Quare dixit: *Secundum ordinem Melchisedech?* Propter Sacramenta, quod [illegible] panem & vinum obtulerit.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica Canticorum: Hic est panis ille, qui de cælo descendit, à pane illo diu antea præmonstratus, quem Melchisedech rex Salem, & Sacerdos summi Dei cum vino obtulit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 431. Melchisedech pane & vino (ἀναιμάκτως) sacrificans, per quæ diuinorum mysteriorum typum adumbrabat.

Libr. 3. epist. 152. Ante Aaronem diuinus & incruentum sacerdotium erat Melchisedech.

Theodoretus. 450.

Quæst. 63. in Genes. Melchisedech typum gerebat sacerdotij Dominici: ideoque Abrahæ panes, & vinum, & massam farinæ vicissim dedit, prout moris erat vnicuique Deo talia offerre. Animaduertebat enim & hoc in typum patefieri.

Ad Psalm. 109. Inuenimus Melchisedech sacerdotem & regem esse: & offerentem Deo non sacrificia ratione carentia, sed panem & vinum. Hæc enim Abrahæ attulit, cum proprij sacerdotij exemplar in lumbis Patriarchæ secũdum Spiritum præuidisset, &c. Sacerdos nunc est Christus, qui ex Iuda secundùm carnem ortus est, non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum [illegible] runt: quandoquidem Corpus suum Ecclesiam vocat.

Hesychius. 600.

Lib. 6. in Leuit. cap. 23. Quia dubium [illegible] erat forsan, à quibus mysteriũ sacr[illegible] Christum est, quod superius di[illegible] tur: habes ecce intelligibilis Melch[illegible] onem, quę in pane & vino [illegible], &c.

Ioannes D[illegible]. 710.

Orthodoxæ fidei lib. [illegible] nigenarum strag[illegible] ille summi Dei sacerdos Melchisedech pane & vino [illegible] illi mysticam hãc adumbrabat, [illegible] & sacerdos ille veri Pontificis Christi [illegible] imaginem præ se ferebat. *Tu enim* [illegible] *dos in æternum* [illegible] *dinem Melchisedech.*

Theophylactus. 9[illegible]0.

Ad cap. 5. ad Hebr. *Secundum ordinem Melchisedech.* Dicant ergo Iudæi [illegible] sacerdos secundum ordinem Melchisedech præter Christum? N[illegible] omnes [illegible] [illegible] Manifestissime [illegible] [illegible] Melchisedech.

Oecumenius. 1050.

Ad cap.5.ad Hebraeos: Melchisedech fuit primus, qui hostiam sine sanguine, panem, inquam, & vinum obtulit, &c. Non ad ipsum tantùm, qui, quae à Deo semel facta est, hostiam & oblationem dixit in aeternum: sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus & sacrificat, & sacrificatur, quiq́ue eis in mystico illo conuiuio ac coena sacerdotij huius tradidit formulam.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Compendio historiarum: Floruit eo tempore Melchisedech, caelebs, sacerdos, & ignotae stirpis, qui incruentam victimam Christi Dei nostri pane & vino iam tum repraesentabat.

Michael Glycas. 1120.

Parte 2. Annalium: Melchisedech incruentum illud sacrificium, quod Christus ipse discipulis tradidit, longè ante repraesentauit. Audi quid in hac parte Chrysostomus tradat: Cùm vellet, inquit, Deus multò ante sacerdotij legalis abolitionem ostendere, per Dauidem inquit: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech:* qui videlicet non legales hostias sacrificauit, sed vota, panem, & vinum obtulit. Idcirco sacris in literis supremi Dei sacerdos appellatur.

Nicetas Choniates. 1200.

Orthodoxae fidei lib.4. haer.32. Aaron & eius consortes animalium visceratione rem sacram fecerunt: pane autem & vino solus omnium Melchisedech: qui Christi etiam, atque initiationis mysteriorum eius typus erat: cui Dauides quoque sacerdotium aeternum vaticinatur.

Haeresi 34. Vno eodemq́ue tempore duos insignes pietate viros, Abrahamum scilicet, & Melchisedechum, floruisse Moses scribit: quorum tamen ille in Circuncisione, hic in praeputio testamentum acceperat. Proinde Christus sacerdos secundùm ordinem Melchisedech nominatur, non solùm quia pane & vino, quemadmodum & ille, mysticè fecit: sed etiam, quia Circuncisionem in praeputio benedixit, quemadmodum Melchisedec in praeputio circumcisum Abraham benedixerat.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

libro 2. epist.3. *Epist.63.* In sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici Sacramentum praefiguratum videmus, secundùm quod Scriptura diuina testatur, & dicit:
Gen.14. *Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum: Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham.* Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psalmis Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium, dicens:
Psal.109. *Ante Luciferum genui te: Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.* Qui Ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendēs: quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, hoc est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem, &c. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotē benedictio circa Abrahā posset ritè celebrari, praecedit ante imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet cōstituta, quā rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui est plenitudo, veritatem praefiguratae imaginis adimpleuit. De Coena Domini significata olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filijs Abrahae facientibus opera illius summus sacerdos panem profert & vinum: *Hoc est,* inquit, *corpus meum.*

Ambrosius. 370.

Lib.4. de Sacramentis cap.6. Et dicit sacerdos: Ergo memores eius gloriosissimae passionis, & ab inferis resurrectionis, & in caelum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitae aeternae: & petimus, ac precamur, vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo, per manus Angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchae nostri Abrahae, & quod obtulit tibi summus sacerdos Melchisedech.

Lib.5. cap.1. Hesternus sermo noster ac tractatus vsque ad sancti altaris Sacramenta deductus est. Et cognouimus Sacramentorum istorum figuram Abrahae temporibus praecessisse, quando obtulit sacrificium sanctus Melchisedech, neque initium habens, neque finem dierum, &c. Diximus ergo, quòd in altari constituatur calix, & panis. In calicem mittitur vinum. Et quid aliud? aqua. Sed tu dicis mihi: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult aquae admixtio?

Ad cap.5. ad Hebr. *Secundùm ordinem Melchisedech.)* Huius ordinem sacrificij *(corporis & sanguinis Domini)* per mysticam similitudinem Melchisedech iustissimus rex instituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas perijsse, quae fuerunt ordinis Aaron, non Melchisedech: sed hoc manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.

Hieronymus. 390.

Epistola 17. ad Marcellam cap 2. Recurre ad Genesin, & Melchisedech regem Salem Hierosolymitanae vrbis principem inuenies, qui iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris corpore & sanguine dedicauit.

Epistola 126. ad Euagrium: Sic & Melchisedech, eò quòd Chananaeus fuerit, & non de genere Iudaeorum, in typum praecessisse sacerdotis Filij Dei, de quo dicitur Psal.109 *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.* Ordinem autem eius multis modis interpretantur: quòd solus & rex fuerit, & sacerdos, & ante Circuncisionem functus sacerdotio: vt non gentes ex Iudaeis, sed Iudaei ex gentibus sacerdotium acceperint: neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi praecepta cōstituunt, Leuit. 8. sed oleo exultationis, & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextra susceperit, sed pane & vino simplici, puroq; sacrificio Christi dedicauerit Sacramentum.

In quaest. in Genesin: Melchisedech praeputium habens, Abrahae benedixit circunciso, & in Abraham Leui, & per Leui Aaron, de quo postea sacerdotium. Ex quo colligi vult *(Apostolus)* Sacerdotium Ecclesiae habentis praeputium benedixisse circunciso sacerdotio Synagogae. Quod autem ait: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech,* mysterium nostrum in verbo Ordinis significatur, nequaquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblato pane & vino, id est, corpore & sanguine Domini Iesu Christi.

Ad Psal.75. Aaron victimas obtulit, Aaron hostiarum sanguinem fudit: Melchisedech nihil horum fecit, sed tantummodò panem & vinum obtulit,

tulit. Hoc ergo fecit Melchisedech, & propterea dicitur, *secundum ordinem Melchisedech.*

Ad Psalm. 109. Hoc solum interpretemur: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.* Hoc solum dicamus, quare dixerit: *secundùm ordinem.* Nequaquam sacerdos eris secundùm Iudaicas victimas, sed eris sacerdos *secundùm ordinem Melchisedech.* Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum: sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus, dedit nobis: ipse est, qui dixit: *Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum: secundùm ordinem Melchisedech* tradidit nobis Sacramentum suum.

Ad cap. 26. Matthæi: Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum, vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

Augustinus. 400.

Ad Psalm. 33. conc. 2. Coram regno ergo Patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eũ, & abijt. Quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium *secundùm ordinem Melchisedech.* Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentem Iudæorum, & venit ad Gentes.

Contra Aduersarium Legis & Prophetarum libro 1. cap. 20. Ibi quippe & hoc dictum est: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Tu es Sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.* Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri toto orbe terrarum: Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quòd Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit: mutauit quippe sacerdotium secundùm ordinem Aaron.

Psal. 109.

De Ciuitate Dei lib. 16. cap. 22. Cùm Melchisedech Abrahæ benediceret, ibi primùm apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur toto orbe terrarum, impleturque illud, quod longè post hoc factum per Prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat adhuc venturus in carne: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Epist. 95. ad Innocentium Pap. Melchisedech prolato Sacramento mensæ Dominicæ, nouit æternum eius sacerdotium figurare.

De Doctrina Christiana lib. 4. cap. 21. In sacerdote Melchisedech Dominici Sacramenti præfiguratum videmus mysterium, secundùm quod Scriptura diuina testatur, & dicit: *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum.* Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psal. Spiritus sanctus ex persona Patris ad Filium dicens: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Gen. 14. Psal. 109

Arnobius Romanus. 440.

In Psalm. 109. Christus per mysterium panis & vini sacerdos factus in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abrahani victor reuerteretur de prælio.

Leo Primus. 450.

Sermone 2. Anniuersario assumptionis suæ ad Pontificatum: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech*: hoc est, non secundùm ordinẽ Aaron, cuius sacerdotium, per propaginem sui seminis currens, temporalis ministerij fuit, & cũ veteris Testamẽti Lege cessauit: sed *secundũ ordinem Melchisedech*, in quo æterni Pontificis forma præcessit. Denique cùm huius diuini sacerdotij Sacramentum etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro & sanguis creauit eligitur: sed cessante priuilegio, & familiarum ordine prætermisso, eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparauit.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. de Paschate: Sacramenti huius formam etiam in Iudæorum paginis inuenimus expressam. Nã de Melchisedech in Genesi legimus: *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum, & benedixit Abrahæ.* Melchisedech autem fuit sacerdos Dei summi, dum à præputio, id est, à gentili Circuncisio futura benedicitur, Ecclesiæ gloria prædicatur, & Synagogæ infidelis plebs ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo Melchisedech, oblatione panis & vini, sacrificium hoc Christi præsignauit: de quo Propheta prænuntiauit: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Claudius Marius Victor. 460.

Lib. 3. in Genesin:

Melchisedech vinumq́, & panem ab cæde reuerso
Obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali
Mystica præmisit summi libamina Christi.

Primasius. 530.

Ad cap. 5. epist. ad Hebr. Quare *secundùm ordinem Melchisedech*, & non secundùm ordinem Aaron dicatur existere sacerdos, diuersæ causæ existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secũdùm legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundùm cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens Deo, non brutorum animaliũ sanguinem: in cuius ordine sacerdotij Christus factus est Sacerdos, non temporalis, sed æternus: nec offerens victimas legales, sed instar illius panem & vinum, carnem videlicet & sanguinem suum, &c. Vnde patet sacrificium pecudũ perijsse, & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech: quia Christus corroborauit, & Ecclesiam tenere docuit.

Aurelius Cassiodorus. 550.

Ad Psalm. 109. Quem ordinem Melchisedech per mysticam similitudinem iustissimus rex instituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas perijsse, quæ fuerunt ordinis Aaron, & Melchisedech potius manere institutum, quod toto terrarum orbe in Sacramentorum erogatione celebratur: quod adhuc Iudæi non intelligunt obstinati.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 18. Sacrificiũ, quod à Christianis Deo offertur, primùm Christus Dominus noster & Magister instituit, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinem suum, priusquam traderetur, sicut legitur in Euangelio: *Accepit Iesus panem & calicem, & benedicens dedit eis.* Quod quidem Sacramentum Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis & sanguinis Christi primus obtulit, primusq́ue mysterium tanti sacrificij imaginariè idem expressit, præferens similitudinem Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi sacerdotis æterni: ad quem dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundùm ordinem Melchisedech.*

De vita & obitu Sanctorum cap. 5. Melchisedech Abraham reuertenti post victoriam benedixit. Idem in typo veri sacrificij de frugibus terræ primus panem & vinum obtulit Deo.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 2. in Genesin cap. 18. Melchisedech sacerdos

Dei summi panem & vinum sacrificium offerens. &c. Sine aliqua sacerdotali genealogia homo extitit ex hominibus, vtpote non ex tribu Leui ortus, sed ex tribu Iuda: ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit: vtiq; propter mysteriũ Sacramenti, quod Christianis celebrare pręceptũ est, vt non secundùm Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christi[illegible] offertur Deo toto orbe terrarum, impletu[illegible] illud, quod longè post hoc factum per Prop[illegible]m dicitur ad Christum, qui fuerat adhuc venturus in carne: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech* Non scilicet secundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quę illis vmbris denotabantur.

Aldhelmus. 670.

Lib. de laude Virginitatis, cap. 28. Melchisedech Patriarchę reducenti prędas obuians, pro sanctitate conuersationis typica persona panis, meriquè libamina litaturus, Redemptoris typicè personam præfigurans obtulit, vt meritò de Christi sacerdotio, quo genuinam obtulit victimam, Dauidica
al.109. concinunt oracula: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Beda. 700.

Ad Psal. 33 Christus legalia sacrificia secundùm ordinem Aaron prius instituta conuertit in sacrificia panis & vini secundùm ordinem Melchisedech, qui primus ea obtulit instituta.

Ad Psal. 109. *Tu es sacerdos*, non secundùm ordinem Aaron, quod sacerdotium fuit ad tempus: sed *secundùm ordinem Melchisedech*, quod est in ęternum. Melchisedech primus panem & vinum obtulit Domino: hoc sacerdotio functus est Christus, quãdo semetipsum in ara Crucis obtulit Deo Patri pro nobis, ipse verus sacerdos & hostia factus.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis officijs cap. 39. de celebratione Missæ Sacrificium Melchisedech tam vera erat significatio sacrificij Christi, vt inde prædictum fit: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Cap. 34. de Ecclesiastico ordine: Melchisedech sacerdos Dei excelsi Deo panem & vinum offerens, noui, hoc est, Euangelici sacrificij modum, qualitatemquè significauit.

Haymo. 800.

Ad cap. 1. ad Romanos: Melchisedech, vt fertur ab Hebræis, considerata mundi fabrica, vnum Deum excellentem creaturis esse dixit: & ideo excellentiora, id est, panem & vinum Deo obtulit vero.

Ad cap. 5. ad Hebræos: Quare secundùm ordinem Melchisedech, & non secundùm ordinem Aaron Christus dicatur existere sacerdos, diuersæ causæ existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secundùm legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundùm cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens Deo & vinum, & non brutorum animalium sanguinem. In cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus: nec offerens victimas legales, sed instar illius panem & vinum, carnem scilicet, & sanguinem suum, de quibus ipse dixit: *Caro*, inquiens, *mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Ista quoque duo munera, panem videlicet & vinum, commisit Ecclesię suę in memoriam sui offerenda. Vnde patet sacrificium pecudum perijsse, quod fuit ordinis Aaron, & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech: quia & Christus illud corroborauit, & Ecclesiæ suę tenendum reliquit.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 16. Christus quia sacerdos esse dicitur secundùm ordinẽ Melchisedech, quod Apostolus Paulus copiosissimè asseruit, salua multiplicium ratione figurarum, quibus idem sacerdos Dei summi Iesus Christus Filius Dei, qui semetipsum Patri pro nobis obtulit, pronuntiasse cognoscitur, congruum genus sacrificij Deus noster, sacerdos verus, in corporis & sanguinis sui mysterium prouidere dignatus est, vt videlicet sicut Melchisedech, ante circuncisionem & Legis cęremonias viuens, ex fide panem & vinum legitur obtulisse: ita ipse Dominus Pontifex factus *secundùm ordinem*, non Aaron, *sed Melchisedech*, iustus, & iustificans eum, qui ex fide est, post expletionem Legis easdem species sacrificij fidelibus suis tradidit.

Angelomus. 830.

Ad 1. Reg. cap. 21. Erant in veteri Testamẽto præcepta Legis carnalia, erat sacrificium secundùm ordinem Aaron: & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 2. in Genesin cap. 16. Quòd ait: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech*, mysterium nostrum in verbo ordinis significatur: nequaquã per Aaronem irrationabilibus victimis immolandis, sed oblato pane & vino, id est, corpore Domini Iesu & sanguine.

Lib. 2. de Vniuerso cap. 1. Melchisedech interpretatur rex iustus. Rex, quia postea imperauit Salem. Iustus, pro eo, quòd discernens Sacramenta Legis & Euangelij, non pecudum victimas, sed oblationem panis & calicis in sacrificium obtulit. Hic ergo in oblatione sua regnum Christi vel sacerdotium figurauit: cuius corporis & sanguinis Sacramentum, id est, oblatio panis & vini in toto orbe offertur.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 880.

Cap. 7. Melchisedech, qui obtulit sacrificium panis & vini, typus est Christi, qui sine matre in cælis, sine patre in terris corpus & sanguinem nobis in remissionem peccatorum dedit.

Paschasius Ratbertus. 880.

Ad illud Matthæi: *Cœnantibus autem ijs, accepit Iesus panem, &c.* Corpus & sanguis in calice ad expletionem factum est veritatis, vt quod in Melchisedech præcesserat, totum compleretur in Christo. Nam quòd calix passionem Christi demonstret, nemo, qui hoc Euangelium legit, ambigit.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum*, non secũdùm ordinem Aaron, qui præcepit offerri hostias, & victimas veteris Testamenti: illa enim sublata sunt, euerso iam templo, remoto illo sacerdotio, pereunte victima & sacerdotio: sed *secundùm ordinem Melchisedech.* Melchisedech rex fuit & sacerdos primus, offerens in figuram nostri sacrificij panem & vinum, & illius sanctæ Eucharistię, quæ in corpore & sanguine Domini quotidie cõficitur in Ecclesia. Et ideo etiam sacrificium Melchisedech dignatus est sacrificio Aaron, quia hoc fuit prius, illud posterius.

De celebratione Missæ: Sacrificium quoque Melchisedech tam verum erat, vt significatio esset sacrificij Christi, & sic, vt inde prædictum fit: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Samuel Marrochianus. 1100.

De ad

De aduentu Messiæ cap. 19. Ipse est, cuius sacerdotium erit secundùm ordinem Melchisedech in æternum, qui obtulit sacrificium panis & vini, & fuit Melchisedech sacerdos Dei altissimi ante Aaron, &c. Melchisedech sacrificium Dei instituit in pane & vino, ex quibus communicauit Abraham amico Dei. Deus etiam per ministerium illorum mutauit sacrificium nostrum, sicut mutauit nomen nostrum, & sicut mutauit legem nostram carnalem in legem spiritualem.

Petrus Carnotensis. 1030.

Paraphrasi in Psal. 109. *Iurauit Dominus*, id est, Deus Pater promisit firmiter tibi homini, *& non pœnitebit eum*, id est, non mutabit hoc, quod sequitur: *Tu es sacerdos in æternum*, id est, non temporalis, sicut Aaron; sed secundùm ordinem Melchisedech: quia Christus panem & vinum in corpus suum & sanguinem consecrauit, sicut Melchisedech Abrahæ, redeunti à victoria quinque regum, panem & vinum obtulit, id est, Domino litauit.

Iuo Carnotensis. 1090.

Epist. 264. Melchisedech commemoratum inter sacra mysteria non alium intelligo, quàm ipsum Regem Salem, cuius sacerdotium cõmendat Apostolus: quia antequam institutum fuisset Leuiticum sacerdotium, in oblatione panis & vini præmonstrauit nobis noui sacerdotij formam, sicut in Abel sacrificio præfiguratam videmus obedientiam.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram,
Vel vinum fertur, cui superaddis aquam:
Vtraque sub typico ritu, formaq; futuri
Melchisedech Domino sacrificasse ferunt.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Aduentu Domini: Abel agnum, Melchisedech panem & vinum, Abraham filium obtulit.

In Gemma animæ lib. 1. c. 86. Missam cum primis Dominus Iesus *secundùm ordinem Melchisedech* instituit, quando ex pane & vino corpus & sanguinem suum fecit, & in memoriã sui celebrare præcepit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 2. cap. 13. Melchisedech nisi seipsum prius obtulisset, & in sublime altare Dei cor suum deposuisset, non potuisset præuidere causas, quarum intuitu panis & vini sacrificium sine exemplo primus obtulit.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesiæ cap. 7. Sacerdos offert dona sacrificando, panem scilicet & vinũ: vtraq; typicè obtulit Melchisedech, vtraque discipulis dedit cœnantibus.

Tractatu 6. de Sacramentis cap. 2. Huius figura Sacramẽti præcessit in pane & vino à Melchisedech oblatis.

Hildegardis. 1160.

Epistola ad Præpositos Moguntinenses: Sacerdotale officiũ in primo sacerdote Melchisedech in vmbra miraculorum Dei ostensum est.

Petrus Riga. 1170.

In Aurora:

Offert Melchisedech, cum pane merum benedicens
Illum, cui decimas de spolijs dat Abram, &c.
Panis cum vino carnem cum sanguine Christi
Signat, quæ patiens obtulit ille Patri.

Godfridus Viterbiensis. 1180.

Par. 4. Chronicorum de Melchisedech:

Sem fuit ille senex, qui Melchisedech memoratur,
Vsque dies Isaac qui peruixisse notatur,
Moreq; Christicolæ sic sua sacra refert.
Sic sua progenies per tempora sacrificauit,
Vsque dies Aaron eadem sacra non variauit:
Sed noua lex Mosi post holocausta dedit.

Parte 13. Quòd panis & calicis Sacramentum Deo placitũ esset loco & virtute holocausti, Scripturarum testimonijs demonstrabimus. Huius sacrificij præfiguratio primo tempore in sacerdotio Melchisedech fuit incœpta & præsignata. Melchisedech autem sacerdos Dei excelsi cùm benediceret Abrahæ ob mysterium futuri holocausti, panem & vinum obtulit Domino in sacrificium: hoc enim fuit primùm in typo Filij Dei Iesu Christi expressit: Dauid etiam ex persona Dei Patris sic dicit: *Ante Luciferum genui te. Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Christus enim tempore suę passionis cùm cœnaret cum Apostolis, impleuit illud tale sacrificium secundùm Melchisedech. Hoc etiam Apostolis in suam commemorationem fieri iussit. Has ergo victimas Iudaicas, quales Aaron obtulit, hodie offerunt credentes, sicut idem Melchisedech rex Salem immolauit, id est, panem & vinum, quod est Corporis & sanguinis Domini verissimum Sacramentum.

Stephanus Heduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 17. Melchisedech in sublime cor suum posuit, & ideo meruit prænoscere, & in sacrificij figura panem & vinum offerre.

Innocentius Tertius. 1200.

Libro 5. de sacro altaris mysterio capite 3. Melchisedech nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minimè præuidisset: quarum intuitu mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium. *Erat enim sacerdos Dei altissimi,* &c. Oblatio Melchisedech tam propriè nouum sacrificium præsignauit, vt inde prędictum sit: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria 5. in Cœna Domini: Hoc est sacrificium veri Melchisedech, qui panem & vinum obtulit summo Deo.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad cap. 14. Genes. Melchisedech proferens panẽ & vinum, non in cibum, sed in Sacramentum: non homini, sed Deo.

Melchisedech Domino panem vinumq; litauit:
Christus idem faciens, pactum vetus euacuauit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Legibus cap. 28. Legimus etiam Melchisedech sacerdotem fuisse Dei altissimi: ritus autem sacrificij eius non legitur, nisi quòd panem & vinum offerebat, & hoc Gen. 14.

Guibertus Tornacus. 1260.

De officio Episcopi cap. 29. De pane & vino habemus præfiguratum in sacrificio Melchisedech Genes. 14.

Reinerus Pisanus. 1300.

In Pantheologia de Eucharistia cap. 5. Tertia figura Sacramenti Eucharistiæ fuit oblatio, quam Melchisedech rex Salem fecit Abrahæ Genes. 14.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 14. Genes. Iudęi aduersarij fidei Christianæ Scripturas, quæ loquuntur de Christo, nituntur deprauare: inter quas est Psalm. 109. in quo fit mentio sacerdotij Melchisedech, & occasione illius Psal. qui de Christo loquitur, passum istum peruersè exponere nituntur, dicentes quòd iste Melchisedech protulit panem & vinum, non in sacrificium: sed magis ad reficiendum Abraham, & populum eius, qui veniebat de prælio. Sed hoc

patet

patet falsum per literam præcedentem & sequentem. Dictum est enim supra, quòd illi quatuor reges, quos debellauerat Abraham, absportauerant de Sodomis vniuersa, quæ ad cibum pertinent, non poterant adhuc omnia consumpsisse, nec fugiendo poterant secum portasse, & ideò Abraham ibi inuenit satis de victualibus pro se, & pro populo suo: & hoc etiam patet per literam sequentem, vbi Abraham de præda nihil voluit retinere, exceptis his, quę comederunt iuuenes, id est, bellatores, qui secum fuerant. Item post illa verba: *Proferens panem & vinum*, immediatè subditur: *Erat enim sacerdos Dei altissimi.* Ex quo patet, quòd causa, pro qua protulit panem & vinum, fuit ad offerendum sacrificium, quod pertinet ad sacerdotis officium. Pro refectione enim bellatorum magis pertinet ad hominem laicum proferre victualia, quàm ad sacerdotem.

Albertus Patauinus. 1320.

Sermone 237. Primi panis scilicet accidentalis figura ponitur Genesis 14. vbi dicitur, quòd Melchisedech rex Salem sacerdos Dei obtulit oblationem Domino panem & vinum: figurauit enim, quòd in specie panis & vini corpus Christi & sanguis essent sumenda.

Ludolphus Carthusianus. 1330.

Ad Psalm. 109. Melchisedech obtulit panem & vinum, prænuntians, & præmonstrans Sacramentum corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini. Sicut enim Melchisedech obtulit panem & vinum in sacrificium: sic Christus consecrauit panem & vinum in corpus & sanguinem suum, & obtulit corpus & sanguinem suum verum panem, & verum vinum, cuius sacrificij similitudinem præmisit Melchisedech.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 3. tit. 4. cap. 39. Abel, Abrahæ, & Melchisedech oblationes figuræ erant expressiores toto tempore naturæ sacræ Christi Eucharistiæ: dum duo primi, qui viuam carnem, tertio, scilicet Melchisedech, copulantur, qui specie panis sacrificauit, & vini: sicut in hoc altari terrestri viuā Agni carnem & sanguinem in panis & vini latentem speciem immolamus.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto connubio Verbi & animæ caput. 24. Ab ipso siquidem mundi exordio, sicut incarnandi Verbi sunt reuelata mysteria: ita frequenter etiam quibusdam corporis & sanguinis instituenda Sacramenta. Hæc namque Melchisedech sacerdoti summo reuelata fuêre. Nam cùm benediceret Abrahæ, à cæde regum reuertenti, pro sacrificio panem vinumque obtulit, in figura spiritualis refectionis.

De Triumphali Christi agone cap. 4. Melchisedech oblatio figura fuit: illa autem Domini Iesu veritas figurata: illius sacrificium terrenum erat, huius verò cæleste: illud corrumpendum, hoc immortale.

Alphonsus Tostatus Abulensis. 1450.

Ad cap. 14. Genesis: Hebræi inuidentes veritati Christianæ, conantur destruere illum passum, qui habetur Psal. 109. in quo Christi sacerdotium statuitur, scilicet: *Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Conantur enim prauè exponere istum passum: quia veritas illius dependit à veritate istius, dicentes, quòd Melchisedech non protulit panem & vinum, offerens tamquam sacerdos, sed solùm ad reficiendum venientes de bello. Sed hoc falsum est: quia non erat necesse, quòd Melchisedech offerret panem, & vinum ad reficiendum: quia Abraham, & qui cum eo venerant, portabant multa victualia, quæ in bello acceperant. Quia illi quatuor reges prędati fuerant de Sodoma, & de alijs ciuitatibus omnia, quę pertinebant ad cibum: sed ista non poterant consumere in tam breui tempore. Ergo manserunt multa in castris, quæ absportauerunt Abraham & sui socij: & hoc manifestatur, quia non solùm habuerunt ad comedendum victualia, sed etiam multa reducta sunt in ciuitates, vnde fuerant sublata. Dicitur enim quòd Abraham nihil voluit accipere de præda, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, qui cum eo erant, & sic in præda erat aliquid, quod comedere possent. Et euidentissimè hoc apparet, quia cùm diceretur, quòd Melchisedech protulerat panem & vinum, subditur causa: *Erat enim sacerdos Dei altissimi:* & sic videtur, quòd illud vt sacerdos offerebat, quasi immolando, non vt quælibet alia persona ad refectionem præsentando, &c. Factum hoc fuit, quia Deus specialiter mouit ipsum Melchisedech, vt in isto actu suo vmbra demonstraretur veri sacrificij, in quo tota Orthodoxorum fides suffulta est.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 14. Genesis: Sacerdotium Christi dicitur secundùm ordinem Melchisedech, pro eminentia veri sacrificij, quod est Christus, seu Sacramentum altaris, super sacrificia legis Mosaicę: sacrificium enim Melchisedech, quod fuit oblatio panis & vini, in Ecclesia continuatur, & consummatur vsque ad finem mundi. Et quantum ad hoc, quod sacerdotium Melchisedech perfectius præfigurauerit sacerdotium Christi, quàm sacerdotium illud legale, obtulit Melchisedech panem & vinum, per quæ vnitas Ecclesiæ designatur, quam Christus per fidem, spem, charitatemque colligit: propterea sub speciebus panis & vini sacrificium Christi & Ecclesiæ frequentatur.

Raphael Volaterranus. 1500.

Libro 17. Antrop. *Melchisedech rex Salem*, id est, Hierosolymæ, sacerdos fuit: qui nouum sacrificij genus Deo panem & vinum obtulit, & Abraham ex victoria redeunti obuiam processit.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Rabbi Samuel.

In Bereschit Rabba ad cap. 14. Genes. Actus sacerdotij tradidit: Erat enim ipse sacrificans panem & vinum Deo sancto & benedicto.

Rabbi Phinees.

Ibid. in cap. 28. Num. Tēpore Messiæ omnia sacrificia cessabūt, sed sacrificiū panis & vini nō cessabit, sicut dictum est Genes. 14. *Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum*: Melchisedech enim Rex Messias excipiet à cessatione sacrificiorum panis & vini, sicut dicitur Psalm. 110. *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Rabbi Moses Hadarsan.

In Bereschit Rabba ad cap. 14. Genesis: Dixit Rabbi filius Enachinam: Iste Melchisedech erat Sem, filius Noe: sed quid vult dicere: *Proferens panem & vinum.* Ostendit, quòd docuit eum sacerdotij actum, qui erat panem & vinum sacrificare. Et hoc est, quod habetur in Psalmis: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Theodorus Bibliander.

De SS. Trinitate lib. 2. pag. 89. Erat apud Veteres Hebræos dogma receptissimum, in aduentu Mes-

tiæ benedicti cessatura esse omnia legalia sacrificia, tantumqúe celebrandum sacrificium Thoda, gratiarum actionis, laudis, & confessionis: & illud peragendum pane & vino, sicut Melchisedech Rex Salem, & Sacerdos Dei altissimi temporibus Abrahami panem & vinum protulit.

ARTICVLVS SEXTVS.

DE SACRIFICIO MISSAE PRAEDIXISSE MALACHIAM

CAP. 1. *Vers.* 10. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis, vsque ad Occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

NEGANT.

Philippus Melanchthon, in Apologia Confessionis Augustanæ, *Caluinus*, lib. 4. Inst. cap. 18. §. 4. *Chemnitius* in 2. parte Examinis pag. 760. *contendunt Malachiam hîc loqui de sacrificijs spiritualibus, ac impropriè dictis.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Marcus Euangelista. 60.

In Liturgia: Offerimus rationabilem & incruentam λατρείαν, seu oblationem, hanc, quam offerunt tibi, Domine, omnes Gentes ab Ortu solis vsque ad Occasum; à Septentrione, ad Meridiem: quia magnum nomen tuum in omnibus Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini sancto tuo, & sacrificium, & oblatio.

Clemens Romanus. 80.

Libro 7. Constitutionum Apostolicarum cap. 31. Die resurrectionis Domini, quem Dominicum dicimus, conuenite sine vlla conuentus intermissione, ad agendum gratias Deo, & profitendum beneficia, quibus nos Deus per Christum affecit, cùm liberauit nos ignorantia, errore, vinculis: vt sic sacrificium vestrum reprehensione careat: sitqúe Deo acceptum, qui de Ecclesia sua œcumenica dixit: *In omni loco offertur mihi thymiama & sacrificium mundum: quia ego sum Rex magnus, Dominus omnipotens, & nomen meum admirabile in Gentibus.*

Iustinus. 150.

Dialogo cum Tryphone: Sanè quidem similę quoque oblatio, ô viri, dicebam, pro ijs, qui à lepra purgabantur, vt offerretur tradita, figura fuit panis Eucharistiæ: quem in recordationem passionis, quam pro his sustinuit hominibus, quorum animi ab omni purificantur prauitate, Iesus Christus Dominus noster facere præcepit, vt gratias ageremus Deo, cùm pro eo, quòd mundum cum vniuersis, quas complectitur, rebus hominis gratia crearit: tum ob id etiam, quòd ab omni, in qua fuimus, malitia nos liberarit, ac principatus potestatesqúe perfecta occiderit occidione, per eum, qui de consilio & voluntate eius factus est patibilis. Proinde de sacrificijs à vobis tum oblatis Deus per Malachiam ait: *Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus, & sacrificia vestra non suscipiam de manibus vestris: ab Ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & victima pura: quia magnum est nomen meum in Gentibus. Vos autem polluistis illud.* De nostris verò gentium, quæ in omni loco offeruntur, sacrificijs, hoc est, pane Eucharistię, & poculo similiter Eucharistiæ, iam tum locutus prędixit, nos quidem glorificare nomen eius, vos autem profanare, &c. A nemine sanè Deus hostias accipit, nisi à sacerdotibus suis. Vniuersos igitur, qui per nomen ipsius sacrificia offerunt, quæ Christus Iesus fieri tradidit, hoc est, in Eucharistia panis & calicis, quæ in loco omni à Christianis fiunt, præuertens Deus, gratos sibi esse testificatur. Quæ autem à vobis (*Iudæis*,) & à vestris illis sacerdotibus offeruntur, renuendo abijcit, inquiens: *Et sacrificia vestra non suscipiam ex manibus vestris: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus. Vos autem prophanastis illud.*

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 32. Christus discipulis suis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: *Hoc est corpus meum:* Matt. 26.
& calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: quoniam ab Ortu Solis vsque ad Oc-* Mal. 1.

casum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Libro 1. Demonstrationum Euangelicarum cap. 10. *Ab Ortu solis vsque ad Occasum nomen meum glorificatum est in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia munda.* Sacrificamus igitur Domino altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificiũ: sacrificamus nouo more secundùm nouum testamẽtum hostiam mundam.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Ad Psalm. 95. Ecclesia, quæ vbique Christum in se circumfert, à nullo prohibetur loco: sed in omni loco sunt altaria, in omni loco doctrina. Hæc prędixit Deus per Prophetam: nam & Ecclesiasticam exprimens synceritatem, & alterius populi ingratitudinem traducens, ad illos loquitur: *Non est mea voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, nec accipiam hostias de manibus vestris: quoniam ab exortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatũ est inter gentes, & in omni loco offertur sacrificiũ nomini meo, & sacrificium purum.* Vide quàm luculenter, quamq́ue dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. Vides vt vbique locorum concessum est Angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circumscriptum, neque altare, neque canticum? *In omni loco thymiama offertur nomini meo.* Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa cæleste summeq́ue venerandum sacrificium.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De Adoratione in spiritu & veritate libro 2. Per Malachiam Prophetam odiosissimis hominibus eadem dicit, atque etiam temporum meminit, quibus per omnes terras sibi incruentæ & spiritualis hostiæ odorem incomparabilem essent oblaturi. Sic enim inquit: *Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus, & sacrificium non suscipiam de manibus vestris: quia ab Ortu solis vsque ad Occasum nomẽ meum glorificatum est in Gentibus.* Mal. 1.

Libro 17. Quamplurimis vrbibus atque oppidis Iudæorum regio plena erat, sed in sola sancta ciuitate & sacra facere, & legem de Pascha seruare præcepit Dominus. In quo illud opinor legis litera nobis adumbrat, non esse fas, neque permissum cuiquam, vt Christi mysterium quomodo libitum fuerit, aut quocunque loco celebret. Locus enim solus est illi congruens, & sanè aptus sancta ciuitas, id est, Ecclesia, in qua & legitimus est sacerdos, & sanctificatis manibus sacra consummantur, & Thymiama omnium præpotenti Deo, & hostia munda, iuxta Prophetæ illius vocem, offertur.

Theodoretus. 450.

Ad Malachiæ cap. 1. *Non est mihi voluntas in vobis, &c.)* Funditus vos reijciam: nam permultum detestor vestra facta: & victimas, quas offertis, execror: quarum loco vniuersum orbem terrarum me summa religione colentem habeo. Nam omnium habitatores terrarum, quas sol oriens & occidens suis radijs illustrat, cùm vbique incensum offerent, tum etiam sacrum purum, & mihi gratum conficient. Cognoscent enim nomen meum, & voluntatem, & debitum honorem pręstabunt, & accommodatum cultum adhibebunt.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

Epistola ad Thomam Episcopum Claudiopoleos: Laudationis sacrificium, quod per Christum Deo Patri repræsentari inquit diuinus Apostolus, quid aliud est, quàm labiorum, nomen illius confitentium fructus, & in viuificis mysterijs diuinissima traditio, quam pręsignificauit Malachias Propheta, velut ex persona loquens Dei: *Ab Oriente Sole vsque in Occasum in Gentibus glorificatum est nomen meum, & omni in loco sacrificium offertur nomini meo?* Sacrificium, inquam, purum. Heb 13.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Mensa Melchisedech mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram & imaginem prę se ferebat: *Tu enim, inquit, es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Psal. 109
Panem hunc panes propositionis adumbrant: hoc videlicet illud est purum & incruentum sacrificium, quod Dominus à solis Ortu vsque ad Occasum oblatum iri per Prophetam prædixit. Mal 1.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Burdegalenses cap. 3. Sacrificium enim Deo Creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbique offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est, cuius corpus & sanguinem in vitam ęternam offerimus.

Tertullianus. 200.

Libro 3. contra Marcionem cap. 22. Psalm. 67. *In Ecclesijs benedicite Dominum Deum*, vt pariter concurreret & Malachiæ prophetia: *Non est voluntas mea, dicit Dominus, & sacrificia vestra non accipiam, quoniam ab Ortu solis vsque in Occasum nomen meum glorificatum est in nationibus, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum:* gloriæ scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni. Quæ omnia cùm in te quoque deprehendantur, & signaculum frontium, & Ecclesiarum Sacramenta, & munditiæ sacrificiorum, debes iam erumpere, vti dicas, spiritum Creatoris tuo Christo prophetasse.

Cyprianus. 250.

Libro 1. contra Iudæos cap. 16. Quòd sacrificium vetus euacuaretur, & nouum celebraretur, apud Malachiam: *Non est voluntas mihi circa vos, dicit Dominus, & sacrificium non accipiam de manibus vestris, quoniam à solis Ortu vsque ad Occasum clarificatum est nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incensi offeruntur nomini meo, & sacrificium mundum: quia magnum est nomen meum apud Gentes, dicit Dominus.*

Augustinus. 400.

Libro 18. de Ciuitate Dei cap. 35. Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum cernimus iam propagatam, Iudæis ex persona Dei apertissimè dicit: *Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab Ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in gentibus,* Mal. 1.

& in omni loco sacrificabitur & offeretur nomini meo oblatio munda, dicit Dominus. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech cùm in omni loco à solis Ortu vsque ad Occasum iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum, quibus dictum est: *Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam munus de manibus vestris,* cessasse negare non possunt.

Libro 1. contra aduersarium Legis & Prophetarum cap. 20. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quòd Deum non pœnitebit, significatio, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe sacerdotium secundùm ordinem Aaron. Vnde & alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter est Israel: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris.* Ecce quod est secundùm ordinem Aaron. Cur autem hoc non accipiat, addit, & dicit: *Quia ab Ortu solis vsque ad Occasum glorificatum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia pura: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Ecce quod est secundùm ordinem Melchisedech.

Oratione contra Iudæos cap. 9. Ecce omnimodo impletum est, quod ait Propheta: *Et sacrificium non accipiam de manibus vestris.* Nam si in terrena Hierusalem maneret vobis templum, & altare, possetis dicere, in eis hoc esse completum, quorum iniquorum inter vos constitutorum sacrificia Dominus non acceptat: aliorum verò ex vobis, atque in vobis acceptare sacrificia, qui Dei præcepta custodiunt, hoc non est cur possit dici, vbi nullus omnino vestrum est, qui secundùm legem, quæ de monte Sina processit, manibus suis sacrificium possit offerre. Neque hoc ita prædictum, atque impletum est, vt vos propheticæ sententię respondere permittat, quia manibus non offerimus carnem, sed corde & ore offerimus laudem, secundùm illud in Psalm. *Immola Deo sacrificium laudis.* Psal. 49. Etiam hinc contradicit vobis, qui dicit: *Non est mihi voluntas in vobis.* Mal. 1. Deinde ne existimetis non offerentibus vobis, nec illo accipiente de manibus vestris, Deo sacrificium non offerri, quo quidem ille non eget, qui bonorum nostrorum nullius indiget: tamen quod sine sacrificio non est, quod non illi, sed vobis vtile est, adiungit, & dicit: *Quia ab Oriente sole vsque in Occidentem nomen meum clarum est factum in omnibus Gentibus: & in omni loco sacrificium offertur nomini meo, sacrificium mundum: quoniam magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Quid ad hæc respondetis? aperite oculos tandem aliquādo, & videte, ab Oriente sole vsque ad Occidentem, non in vno, sicut vobis fuerat constitutum, sed in omni loco sacrificium Christianorum offerri, non cuilibet Deo, sed ei, qui ista prędixit, Deo Israel.

Aurelius Carthaginensis Episcopus. 400.

Epistola ad Marcellinum: Malachias etiam Propheta præuidens sacrificium primi populi cessaturum, & toto orbe terrarum, id est, à solis Ortu vsque ad Occasum æternum sacrificium, glorificato in gentibus nomine Domini, celebrandum, ita loquitur ad Iudęos: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manu vestra, &c.*

Iulianus Toletanus. 680.

Libro 1. contra Iudæos: Ecce dies, qui prænunciati sunt, iam venerunt, nullusque sacerdos est secundùm ordinem Aaron. Et quicunque ex eius genere est homo, cùm videt sacrificium Christianorum toto orbe pollere, sibi autem honorem illum magnum subtractum fuisse, deficiunt oculi eius tabe mœroris, & prælo amaritudinis. De hac igitur reprobatione veteris sacrificij Malachias quoque, clarum indicium ostēdens fidei Christianæ, & reprobationis vestræ, sic dicit: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus nō suscipiam de manu vestra. Ab Ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus.* Mal. 1.

Remigius Antisiodorensis. 850.

Ad cap. 1. Malachiæ: *Non est mihi voluntas in vobis, &c.*) Loquitur Propheta ad sacerdotes, qui illicitas victimas offerebant, & ideo voluntas Dei, quam exacerbabant, non erat in eis: simul etiam docet carnalibus illorum victimis spirituales victimas successuras, nec in vna tantùm prouincia Iudæorum, sed in omni loco offerri Deo mundam oblationem: hoc est sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia.

Guitmundus Auersanus. 1070.

Lib. 3. de Sacramento: Per Malachiā Dominus dixit: *Ab Ortu solis vsque ad Occasum magnū est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.* Quamobrem si Dominus exercituum oblationem, quæ in omni loco ab Ortu solis vsque ad Occasum sacrificatur & offertur nomini suo, mundam dicit, cùm præter hanc nulla possit esse oblatio munda, viderit Berengarius cum suis quàm sit oblatio eorum immunda, quæ non dico in omni loco, sed vix in aliquo esse obtinuit.

Rabbi Samuel Marochianus. 1100.

Libro de aduentu Messiæ cap. 20. Timeo Domine mi, quòd Deus eiecit nos à se, & sacrificium nostrum, & acceptauit sacrificium gentium, sicut dicit per os Malachiæ: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, neque accipiam sacrificium vestrum: quoniam ab Ortu solis vsque ad Occasum eius magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt in nomine meo.* Sacrificium gentium est mundius, quàm sacrificium nostrum.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 1. Malachiæ: *Et offerunt nomini meo oblationem mundam,* oblationem panis & vini, Sacramentum corporis & sanguinis Redemptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, vt exterius nullum habeat cruoris horrorem, & interius, siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum.

Petrus Cluniacensis. 1140.

Libro 1. epist. 2. cap. contra id quod dicunt Petrobrusiani Missam nihil esse, nec celebrari debere: Et Malachias: *Ab Ortu solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio mūda: quia magnū nomē meū in Gētibus, dicit Dominus exercituum.* Et quid vobis, ô bruti homines, restat quęrendum? Nonne videtis sicut Legem, sic sacra, sic sacrificia, sic cultum omnem diuinum à Iudæis ad Gentes translatum? Etsi non eodem ritu celebrantur apud nos sacra, etsi non eodem constant sacerdotia, si non de ijsdem rebus fiant sacrificia, sunt tamen sacrificia.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 1. Malach Rabbi Salomon dupliciter exponit. Vno modo, quia licet gentiles adorent idola vt Deos, tamen dicebāt Deum cęli & terræ excellen-

cellentiorem illis Dijs. Sed ab hac expositione discordat, quod subditur: *Et in omni loco*, &c. Quia si gentiles, cum Deo cæli idola colentes, Deo facerent oblationem, illa non esset munda coram Deo: quia ab idololatris esset oblata, & ideo cum hoc ponit aliam expositionem, dicens, quòd iste passus intelligitur de Iudæis inter gentiles per orbem dispersis, Deum adorantibus deuotè, quorum oratio hic dicitur munda oblatio, & per eos nomen Domini prædicatur magnum in terris gentilium. Sed istud non videtur verum. Non enim est verisimile, quòd illi, qui erant dispersi inter gentiles idololatras, tempore Malachię essent iustiores & mundiores, quàm illi sacerdotes, qui redierant de captiuitate Babylonica: sed magis sequebantur mores gentilium, inter quos habitabant. Propter quod dicendum, quòd iste passus loquitur ad literam de sacrificio nouæ Legis, quod est Eucharistia, quod est mundissimum, & Deo acceptissimum. In omnibus etiam terrę nationibus sunt aliqui Christiani hoc sacrificium offerentes.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

CHRISTVM IN EVCHARISTIA PRÆSENTEM ADORANDVM ESSE.

NEGANT.

Anno post natu Christum 380. DONATISTÆ *inserunt Eucharistiam canibus fundi.* Optatus lib. 2.

1100. *Suriani Sacramentis nostris nullam exhibent reuerentiam, nec assurgere volunt, quando corpus Domini ad visitandos infirmos nostri deferunt sacerdotes.* Iacobus Vitriacus historiæ Orientalis cap. 75.

1180. *Coterelli sacrum Christi corpus pedibus conculcabant.* Guilhelmus Nangianus in histor.

1200. *Albigenses Eucharistiam contemnunt.* Bernardus Lutzenburgensis.

1300. *Beguardi & Beguinæ dixerunt Christum non esse adorandum in Eucharistia Sacramento, quod illud esset imperfecti hominis.* Clemens V. Extra. de hęreticis cap. 3. Aluarus Pelagius lib. 2. art. 52. Antoninus 4. part. tit. 11. cap. 7 §. 4.

1390. Ioannes VVicleuus de Eucharistia cap. 9. *Nimis multi sunt laici, & bestiales, nimis sensibilibus intendentes, & multi, vt ait Apostolus, in adorando hostiam tamquam gentes ad simulachra muta, prout ducebantur captiuati, euntes ad idololatrandum. Qui adorat humanitatem Christi, vt talem in hostia, adorat in ipsa Christum hyperdulia: & nemo ritè adorat ipsam sub ratione propria: & sic verè concluditur, quòd homo sit multiplicius adorandus, quàm hostia: & adorandus tanquam imago Dei, vas virtutum, & sic Christi verius, quàm hostia consecrata.*

1500. *Piggardi in Bohemia docent in idololatriam cadere omnes, quotquot coram Eucharistia genua flectunt, & incuruant, vel illam adorant, cùm in alium finem Sacramentum illud à Christo institutum non sit, nisi ad memoriam passionis ipsius recolendam, non vt hinc inde circunferatur, aut eleuatum à sacerdote videndum ostendatur.* Ioannes Schechta Bohemus epist. ad Erasmum.

1550. Ioannes Caluinus de vitandis superstitionibus: *Quo loco adorationem habebimus, quæ illic pani exhibetur? An non execrabilem idololatriam esse fatebimur? atque adeò crassiorem, quàm vnquam extiterit inter Gentiles?*

1550. *Lucas Sternbergius Eucharistiæ Sacramentum blasphemè irridere solitus, quodam die communicaturus ad sodales, qui minus frequentes conuenerant, dixit: Venite huc, non enim possum solus illum deuorare.* Staphylus de concordia Lutheranorum.

1560. Theodorus Beza de Cœna Domini contra VVestphalum ad caput 34. de adoratione Christi in Eucharistia: *Quid igitur requiris? an vt procumbamus ante mysteria? an vt symbola eleuemus? vt alij in genua prouoluantur, pectus tundant, & cætera eiusmodi faciant? Id verò absit, vt vel faciamus ipsi, vel alijs faciendum præcipiamus. Quid est aliud adoratio absque Dei verbo, quàm mera superstitio?*

1560. Petrus Boquinus in Defensione: *Nos*, inquit, *Paniceum vestrum Deum toti mundo ludibrio exponemus.*

1570. Heerbrandus disputatione de noua Religione Thesi 43. *Panem à se in Deum magica incantatione consecratum circungestant, eumq; miseris & malè persuasis hominibus adorandum proponunt*, &c. *hæc artolatria crassior est, quàm quæ responsione digna sit.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Psal. 71. Vers. 11. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.
Psalm. 96. 8. Adorate eum omnes Angeli eius: audiuit, & lætata est Sion.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

De Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat, venerandis operta & abdita signis, in conspectum agit, diuinaque munera ostendit, &c. Sed ô diuinum penitus, sanctumque mysterium, obducta tibi significantium operiméta signorum dignanter aperiens, nobis palam atque apertè lucesce, nostrosque spirituales oculos singulari & aperto tuæ lucis fulgore imple.

Origenes. 230.

Homil. 5. in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum; quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur: & tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Céturionem, & dicito: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.*

Homilia 13. in Exodum: Volo vos religionis vestræ exemplis admonere: nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo, cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

Mystagogica Catechesi 5. Post communionem corporis Christi accedo ad calicem sanguinis illius, non extendens manus, sed pronus adorationis in modum, & venerationis dicens: *Amen.*

Basilius Magnus. 370.

In Liturgia: Fac panem hunc ipsum honorificum corpus Domini & Saluatoris Dei nostri.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 11. quæ est de Gorgonia sorore: Desperatis omnibus alijs auxilijs, ad mortalium omnium medicum confugit, atque intempesta nocte captata, cùm morbus nonnihil remisisset, ad altare cum fide procumbit, eumque, qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 7. in Matthæum: Imitemur nos saltem deuotionem Magorũ, veroque amore Philosophiæ barbaram consuetudinem subiugemus. Lõgo itinere curramus, vt Christum videre mereamur. Nam & illi nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam vtique Christum videre potuissent. Recedamus igitur à terrenis negotijs, atque curis. Etenim Magi illi cùm adhuc morarentur in Perside, stellam vidêre tantummodò: quia verò à Perside recesserunt, solem ipsum aspexêre iustitiæ: qui certè nec stellam quidem ipsam tamdiu videre meruissent, nisi citò à Perside fuissent profecti. Surgamus ergo etiã nos, & licet oẽs turbentur, nos tamen alacres ac prompti ad pueri accurramus domum. Et si rex, & si populus, & si tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquam tamen accensi desiderij extinguamus ardorem. Sic enim omnia aduersa calcabimus: quoniam & illi, nisi vidissent puerum, nec periculum, quod intentabatur à rege, vitassent. Prius enim quàm puerum cernerent, vndique illis opponebantur timores, conturbationes, atque discrimina. Postquam verò adorârunt, securitas & tranquillitas subsecuta est. Nec iam stella eos, sed Angelus suscipit: quia scilicet adorando facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblatis. Et tu itaque &c. in Bethlehẽ festinus accurre, ac domũ spiritalis panis ingredere, &c. Et si Magus fortè sis, nihil te ad hunc regem introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei Filium, & non quasi conculcaturus aduenias: modò vt honorem ipsum cum gaudio ac tremore offeras: possunt enim vtraque hęc pariter conuenire. Sed caue, ne Herodi efficiaris similis, & dicas: *Vt & ego veniens adorem eum*: cumque veneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutuntur communione mysterij. *Reus est* enim, inquit, *iste corporis & sanguinis Domini.* 1. Cor. 11. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, & regno Christi iugiter inuidentem, longè sanè Herode illo nequiorem, Mammonam scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suosque cultores simulat, & mittit ad Christũ, vt specie quidẽ adorare videãtur: quantum verò in ipsis est, interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, ne quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum, cuncta proijciamus è manibus.

Homilia 61. ad populum Antiochenum, & Homilia 3. ad Ephesios: Cogitemus, quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera, quæso, mensa regalis est apposita, Angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu astas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora, & communica, &c. dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica. Cùm audieris: *oremus omnes communiter*: cùm vela videris retrahi, tunc supernè cęlum aperiri cogita, & Angelos descendere.

Homilia 24. in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij, & barbari longo itinere confecto cum timore, & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, viderent, summa accesserunt reuerentia, & horrore: tu verò non in præsepi id, sed in altari: non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex, vt illi, corpus intueris: sed & eius potentiam, & omnem cognoscis administrationẽ, & nihil eorũ, quæ per ipsum facta sunt, ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horrescamusque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter, neque frigidè accedentes, vehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus; sed ne temerè accedamus.

Homilia 1. de verbis Esaię: *Vidi Dominum*: Miser & infelix oportebat te cum tremore ac reuerẽtia Angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionẽ reddere Conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum, ac saltatorum mores huc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus subsultas, totoque circumageris corpore. Et qui fit, vt non metuas, neque horrescas, hæc audens aduersus talia eloquia? non cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusque motum metitur, & conscientiæ rationem habet? Non cogitas quòd Angeli huic stupendę assistunt mensæ, cumque reuerentia hanc circumuallant?

Homilia 3. de incomprehensibili Dei natura: Tempore illo non solùm homines clamorem illum horribilem reddũt, sed etiam Angeli Domino genua flectunt, & Archangeli rogant: habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationẽ in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt, eoq; arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, &c. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare.

Theodoretus. 450.

Dialogo 2. Mystica signa post sanctificationem intelliguntur ea esse, quæ facta sunt, & credũtur, & adorantur, vt quæ illa sint, quæ creduntur.

Dialogo 3. Non solius hominis corpus, sed Domini nostri Iesu Christi vnigeniti Filij Dei corpus salutem nobis procurauit: sin autem id tibi paruum & vile putatur, quomodo eius typum & figuram venerabilem & salutarem existimas? Cuius autem typus est adorandus & venerandus, quemadmodum est ipsum exemplar archetypum vile & aspernandum?

Iustinianus Imp. 530.

In Authentica de Priuilegijs dotis hæreticis mulieribus non præstandis: Vnde competẽs est iudices respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatẽ: & si non inuenerint Orthodoxæ fidei existẽtes, & percipientes sacrosanctam & adorabilem communionẽ, in sanctissima Catholica & Apostolica Ecclesia à venerandissimis eius sacerdotibus, non permittere frui ex nostris constitutionibus priuilegijs.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 23. Nam si mea sunt turpia illa & scelerata verba, quid est quòd donum cæleste suscipiens adoro? quomodo possum vnà & benedicere, & maledicere?

Ioannes Moschus. 600.

In prato spirituali c. 86. Anachoreta quidam erat in partibus illis solitarius, veniebatq; sancto die Dominico, & sumebat veneranda mysteria.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Quòd sacerdos subleuat diuinum panem, & signum crucis ter facit in aëre cum venerabili & viuifico pane, id innuit, &c.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. c. 13. Proinde summo cum metu, ac pura conscientia, fideq; haudquaquam dubia accedamus: ac profectò sic nobis fiet, quẽadmodum firmè ac constanter credimus. Ipsum porrò omni puritate colamus, hoc est, spirituali ac corporea: siquidẽ duplex ipse est. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam cõpositis crucifixi corpus suscipiamus, atq; & oculis, & labijs, & frontibus impositis, diuini carbonis participes efficiamur, vt ignis desiderij in nobis insiti assumpta ea, quæ ex carbone oritur inflammatione, peccata nostra exurat, ac pectora nostra collustret: demusq; operam, vt per diuini ignis perceptionẽ inardescamus, dijq; efficiamur. Vidit quippe carbonem Esaias. Carbo porrò non simplex lignum est, sed igni vnitum: sic panis quoque communionis non simplex panis est, sed diuinitati vnitus. Esa. 6.

Simeon Metaphrastes. 960.

In vita Stephani Iunioris: Quid an tu quoque corporis & sanguinis Christi antitypa ab Ecclesia proscribes, vt quæ imaginem, ac veram illorum figuram teneãt? quæ & adoramus, & osculamur, & eorum perceptione sanctitatem consequimur?

Euthymius. 1080.

Ad cap. 64. Matth. Ita quoque in adorandis mysterijs faciamus, non ea solùm, quæ præponuntur, intuentes: sed sermonibus eius credentes: cumq; ille dicat: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, & pareamus, & credamus.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

In expositione Liturgiæ cap. 39. Sacerdos aũt postquã particeps fuerit sanctificatorum, ad populũ cõuertitur: & ostẽsis sanctis, vocat eos, qui participare voluerint, & iubet accedere cum timore Dei & fide, neque contemnentes propter id quod apparet, neque dubitantes, quòd sit supra rationem, id quod creditur, sed eorum dignitatẽ agnoscentes, & quod sunt vitæ æternæ causæ ijs, qui illorum sunt participes, credentes accedere: ipsi autem pietatem ostendentes, & fidem, & adorãt, & benedicunt, & Iesum, qui in ijs intelligitur, vt Deum celebrant.

Zaga Zalo Æthiops. 1576.

In confessione fidei Aethiopicæ: Nec sacerdoti, nec laico, vel alij personæ, cuiusuis conditionis sit, assumpta venerabili Eucharistia licet expuere à tempore matutino vsque ad occasum solis: & si spuerit, grauissima pœna mulctatur.

Ecclesia Æthiopica nostro tempore.

In ordine mysteriorum de Sacramento Confirmationis: Rogamus te Domine, & quæsumus, vt facias famulos tuos semper dignos, qui sumãt corpus, & sanguinem venerãdum & sanctum Christi tui.

Ecclesia Græcorum nostro tempore.

In Liturgia mysteriorum ante consecratorum: Tunc capit sacrum panem sacerdos cum accommodata veneratione, & cura, & super patenam sanctam in prothesi ponit cum hac oratione, &c. Statim ingreditur sacerdos ad sanctam mẽsam, & deponit sancta, adorans, & thure adolens omni cum reuerentia, &c. Sacerdos ad diuina dona manum mittens, attingit viuificum panem cum reuerentia, & metu multo, &c.

Græci Venetijs habitantes. 1570.

Ad quæst. 6. Cardinalis Guisiani: Num sacerdos aliquando rem sacram peragit populo non præsente, sed tantùm homine vno? & an laici Eucharistiam congeniculando venerantur? *Respons.* Omninò sacerdos quilibet rem sacram populo nõ præsente peragit, saltem cum puero, qui aliquibus in locis sacræ huius actionis ei respondere possit: cui quidem actioni cùm adsunt laici, ad terram vsque coram Eucharistia religiosa cum reuerentia procidunt.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons. 2. cap. 4: Quapropter cum omni reuerentia, & conscientia pura, & fide non dubitante accedamus (*ad Eucharistiam,*) tum certissimè erit nobis, ita vt credimus non dubitantes. Honoremus verò illam omni munditia tum animi, tum corporis.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Alexander Primus. 109.

Epist. 1. cap. 4. Nihil in sacrificio maius esse potest, q̃ corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut

potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet.

Cyprianus. 250.

De Cœna Domini: Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro. Et sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter se diuina infundit essentia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus & sanguis Sacramenta sunt, sincerior pateret accessus, vsque ad participationem Spiritus.

Ambrosius. 370.

Lib.5.de Sacramentis c.4. Qui vulnus habet, medicinam requirit: vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est cæleste & venerabile Sacramentum. *Panem quotidianum da nobis hodie.* Quotidie si accipis, quotidie est tibi hodie.

De Spiritu S.lib 3.cap.12. Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus, quid sit *scabellum.* Legimus enim alibi: *Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum:* sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur: per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt supra diximus) adorarunt. Neque enim diuisus est Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquam Dei Filius, natus ex Maria Virgine negabatur.

Esa.66.

Oratione 1. Preparatoria ad Missam: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidie in Ecclesia pascimur, & potamur; abluimur, & sanctificamur, atque vnius tuæ, summæq; diuinitatis participes efficimur, &c. Panis dulcissime sana palatũ cordis mei, vt sentiam suauitatẽ amoris tui: sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitã mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus, &c.

Hieronymus. 390.

Ad Psal.98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.*) Multæ de scabello opiniones sunt, sed hic Propheta corpus Dominicũ dicit: in quo maiestas diuinitatis, tamquam super scabellum stat. Sanctũ enim eum dici sæpe docuimus. Quòd autem adorari debeat, eo ascendẽte Apostoli docuerunt, cùm adorãtes egressi sunt in Hierusalem: sed & ad crucem Dominicam, & ad animam sanctam hæc referenda sunt.

Augustinus. 400.

Ad Psal.98. Rursum timeo non adorare *scabellũ pedũ* Domini mei, quia Psalmus mihi dicit: *Adorate scabellũ pedum eius.* Quæro quid sit *scabellũ pedũ eius,* & dicit mihi Scriptura: *Terra scabellũ pedum meorũ,* fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellũ pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cùm de ipsa cõmendatione eiusdem terræ loqueretur: *Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest.* Ideo & ad terram quamlibet, cùm te inclinas atque prosternis, nõ quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est, quod adoras: propter ipsum enim adoras, ideo & hîc subiecit: *Adorate scabellum pedum eius, quia sanctum est.*

Ioan.6.

Epist.118.cap.3. Neuter eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt, &c. ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet illo die prætermittere. Contemptum solũ non vult cibus ille, sicut manna fastidiũ. Inde enim & Apostolus indignè dicit acceptum ab ijs, qui hoc non discernebant à cæteris cibis, veneratione singulariter debita.

Epistol.120.cap.27. Diuites & ipsi quidem adducti sunt ad mẽsam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiam saturantur: quoniam non imitãtur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes: quia Christus pro nobis passus est, *dedit nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius,* &c. *Deus donauit Christo nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine eius flectatur omne genu, cælestium, terrestrium, & infernorũ:* fama celsitudinis, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaque diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant, & adorant, non tamen saturantur: quia non esuriunt, & sitiunt iustitiam.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homil.5.de Pascha: Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & syderibus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium, &c. Cùm ad reuerẽdum altare, salutari cibo potuq; reficiendus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & haustu maximè interiori assume.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Dialogorum cap.58. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros esse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex visibilibus & inuisibilibus fieri?

Fulpertus Carnotensis. 1000.

Epistol.1.ad Adeodatum: Iam nunc ad illud Dominici corporis & sanguinis transeamus venerabile Sacramentum: quod quidem tantum formidabile ad loquendum, quantum non terrenum, sed cæleste est mysterium: non humanæ æstimationi comparabile, sed admirabile; non disputandum, sed metuendum, & corporis & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, nõ inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibili creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennibus operatur.

Algerus. 1060.

De Sacramento altaris lib.2.cap.3. Hac fide ipsum Sacramentum quasi diuinum quiddã adoramus, quasi viuum quiddã & rationabile alloquimur, & rogamus: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis.* Quia nõ quod videtur, sed quod verè est, Christum ibi esse credimus.

Bernardus. 1130.

De Cœna Domini ad Petrum Presbyterum: Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? adora deuotius, & recole frequentius in Sacramento altaris salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam.

Si mem-

Si membrum Christi es, compatere capiti tuo: si frater es Christi, commorere fratri.

Odo Parisiensis. 1175.

In Synodicis Constitutionibus cap. 5. de Sacramento altaris: Frequenter moneantur laici, vt vbicunque viderint deferri corpus Domini, vt statim genua flectant, tanquã Domino & Creatori suo, & iunctis manibus, quoad vsque transierint, orent.

Honorius Tertius. 1216.

Libro 3. Decretalium Titul. 41. de celebr. Missæ: Sacerdos frequẽter doceat plebem suam, vt, cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet: idem faciens, cùm eam defert sacerdos ad infirmum. Quã in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat, & referat manifestè & honorificè ante pectus cum omni reuerentia & timore, semper lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 9. cap. 51. VVido Cardinalis præcepit, vt ad eleuationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum nolæ veniam peteret, sicque vsque ad calicis benedictionem prostratus iaceret. Præcepit etiam idem Cardinalis, vt quoties deferẽdum esset ad infirmum, scholaris, siue campanarius sacerdotem præcedens per nolam illud proderet, sicque omnis populus tam in stratis, quàm in domibus Christum adoraret.

Thomas Aquinas. 1250.

Hymno de Venerabili Sacramento:

Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui,
Et antiquum documentum
Nouo cedat ritui,
Præstet fides supplementum
Sensuum defectui.

Vrbanus Quartus. 1260.

In Clementinis de Reliquijs & veneratione Sanctorum: O excellentissimũ Sacramẽtum, ô adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, deuotis prosequendum obsequijs, & synceris mentibus retinendum.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Aduersus Iudæum impugnatorem Euangelij secundùm Matthæum: Non adorantur species visibiles tanquam Deus, sed ipse Christus inuisibiliter existens sub istis speciebus. Similiter habetur quodammodo Exod. 3. vbi dicitur, quòd Dominus apparuit Mosi in flamma ignis de medio rubi. Et non est dubium, quin Moses adoraret eum, quando Dominus dixit ipsi: *Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est: & ait: Ego sum Deus patris tui*, nec adorauit illum ignem seu flammam tanquam Deum. Sciebat enim Moses hoc impossibile esse, sed adorauit Deum inuisibilem sub similitudine inuisibili apparentem. Et idem dicendum est de apparitionibus diuinis SS. Patribus factis, vt 3. Reg. 19. apparuit Heliæ sub sibilo auræ tenuis, &c.

Aluarus Pelagius. 1330.

De planctu Ecclesiæ lib. 2. cap. 52. Videndo corpus Christi, vident per fidem diuinitatem eius, quæ adiuncta est carni Christi, quanquam ipsum in hoc altissimo Sacramento corporaliter videmus sub illis visibilibus speciebus latentem: sic veraciter in ipsum credimus, & propterea ipse nobis in hoc Sacramento sui memoriam dereliquit, dicens Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Non ergo descendunt à contemplatione adorando carnem illam vnitam inseparabiliter Verbo, sed ascendunt. Nihil enim sic hominem ad Deum trahit, sicut Deum hominem contemplare.

Ioannes Taulerus. 1350.

Serm. de Festo venerab. Sacramenti: Etsi per totum annum quotidie generaliter, specialiter autem in sacro Cœnæ Dominicæ die veneramur, & colimus hoc Sacramentum: sancta nihilominus mater nostra Ecclesia instar omnium aliarum solennitatum hanc specialiter diem in illius honorem instituit atque dicauit, quò videlicet ad nouam quandam speciali cum deuotione tanto Sacramento reuerentiam exhibẽdam prouocemur, & accendamur. Hac de causa multa homines extrinsecus faciunt, templa studiosissimè exornãt, campanas alacriter pulsant, ipsum Venerab. Sacramentum de vno templo ad aliud solenniter defertur, aurum & argentum offertur, organa resonant, cantus eleuatior altiorque concrepat, & id genus alia plura hilariter fideles peragunt, vt scilicet suam erga hoc præstantissimum Sacramentum deuotionem ac reuerentiam indicent, atque declarent, ipsumque simul modis, quibus possint, venerentur & colant.

Thomas VValdensis. 1414.

Tom. 2. cap. 26. Hanc eandem, hanc solam hostiam consecratam, in eadem gloria cõsistentem, cur fideles, si adorent in altari, dicuntur idololatræ? Nos aliam hostiam consecratam nec scimus, nec veneramur ibidem. Sola Christi viua & diuina caro est nostrum eximium Sacramentum, & omnium Christianorum hostia consecrata, nec accidens sine subiecto, nec panis vilis cibarius, vt falsus VVicleuus concedit.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tom. 1. Serm. 20. fol. 129. Templis Dei reuerentia exhibita est propter præsentiam Dominici Sacramenti, quod quidem in hoc seculo est super omnia venerandum. O charissimi quanta reuerentia ac modestia circunspecta ingredimur, & moramur in aulis dominorũ, ac præsentia magnatum, ne quicquam irrisione dignum agamus, seu loquamur: quanto magis in præsentia eius, qui est Rex regum, & Dominus dominantium?

Petrus Apollonius Collatius. 1480.

In Fastis de Festo corporis Christi:

Cùm venerit sacra perfusus veste sacerdos,
Suppliciter posito flectite colla genu:
Quodque feret pura natum de Virgine corpus
Credite, sint oculis altera signa licet.

Erasmus Roterodamus. 1530.

De amabili Ecclesiæ concordia: Si in Eucharistia totus est Christus, cur non est adorandus? vti cùm nullum est Sacramentum tam humile, cui non assistamus nudis capitibus, cùm administratur, velut in Baptismo, in Confirmatione puerorum. Quid sentiunt igitur, qui putant idololatriã esse, si huic Sacramento caput aperiant, etiamsi Christi corpus & sanguis tantũ ibi sint in sacro signo?

Lib. 19. Epistol. Epist. ad Pellicanum, cuius initium est, Euangelij vigor: Hactenus cum omnibus Christianis adoraui Christum pro me passum in Eucharistia, nec adhuc video quicquam cur debeam ab hac opinione recedere, nullis humanis rationibus adduci potero à concordi sententia Christiani orbis.

Concilium Tridentinum. 1560.

Session. 13. Can. 6. Si quis dixerit in S. Eucharistię Sacramento Christum vnigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum: atque ideo nec festiua aliqua peculiari celebritate

venerandum: neque in Processionibus secūdùm laudabilem, & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritū, & consuetudinem solenniter circumgestandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

ASSERVNT ADVERSARIO-rum quidam.

Martinus Lutherus.

Ad cap. 47. Genesis: Nos non tantùm orantes, sed & baptizantes, absoluētes, & absoluti, & accedentes ad sacram Synaxin, quin etiam ad recitationem promissionis, aut textus Euāgelij, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis, siue reuerentiæ & gratitudinis. Etsi in Cœna Dominica nihil aliud porrigeretur, præter panem & vinum, sicut Sacramentarij blasphemant: tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per Verbum in Cœna: ideoq; decebat nos cum reuerentia accedere. Quanto verò magis id fieri par est, quando credimus adesse verum corpus, & verum sanguinem cum Verbo.

Sermon. de Preparatione ad mortem: Omni studio ac vigilantia magnifacienda & honoranda sunt Sacramenta, maximè Sacramentum altaris.

Serm. de triplici Iustitia: Procul dubio multa nō manebit inhonoratio, quæ corpori & sanguini Domini fit.

Contra articulos Louaniensium: In Eucharistiæ Sacramento venerabili & adorabili & exhibetur, & sumitur verè & reipsa Corpus & sanguis Christi tam à dignis, quàm ab indignis.

Ad VValdenses: Cùm hoc verbum rectè consideratur ac creditur, tum adoratio ipsius Sacramenti meridiana luce clarius elucescet: nam qui credit Christi corpus & sanguinē ibi esse, quemadmodum & clarè demōstratum, & vt credamus omnino necessarium est, hic profectò non poterit corpori & sanguini Christi debitam reuerentiam denegare absque grauissimo peccato. Nam omnino fateri cogor ipsum Christum esse præsentem, quando ipsius corpus & sanguis adsunt: illius verba nequaquam mentiuntur, nec ipse à suo sanguine recessit, adeò vt etiam cùm in sepulchro iaceret, Christus tamen omni honore dignus esset.

Georgius Princeps Anhaldinus.

Scribit se de hoc fidei articulo, Christum in e... hostilia præsentem adorandum esse, anno 15 41. cum Luthero contulisse, varijsq; argumentis demonstrasse, Christum non minus in Eucharistia adorandum esse, quàm Spiritum sanctum, si videret ipsum in specie columbæ de cælo descendentem. Quòd si viderem, *ait concione 4. de Sacramento altaris fol. 188.* in genua prouolutus, manibusq; in cælum leuatis, dicerem: Sancte Spiritus miserere mei. Nonne idem mihi igitur faciendum est coram venerabili Sacramento, vbi Christus præsens adest?

Ioannes Brentius.

In Apologia Confessionis VVittebergensis: Confitemur Christum Filium Dei, verum Deum, & verum hominem, semper & vbique siue in cælo, siue in terra, siue in Eucharistia, siue extra Eucharistiam adorandum esse.

Timotheus Kirchnerus.

In Thesauro fol. 586. ex Genes. Tom. 4. fol. 182. cap. 47 hanc Domini Christi in Cœna ex Luthero adorationē confirmat: Cùm in ea, *inquit*, credamus adesse verū corpus, & sanguinem cum Verbo: sic enim Patres adorauerunt Deum, vt promissiones Dei, earumq; signa: sic bonum est, quòd Sacramentum altaris colitur inflexis genibus, quia ibi est verum corpus Domini, &c. Est igitur necessaria adoratio ista, si non corporali inclinatione, at spirituali reuerentia.

ARTICVLVS OCTAVVS.

MIRACVLA AD VERITATEM EVCHARISTIÆ, ET SACRIFICII MISSÆ CONFIRMANDAM DIVINITVS EDITA, A CHRISTI ASCENSIONE, VSQVE AD ANNVM M. D. XCI.

Anno Christi 33.

ET factum est, dum recumberet *Iesus* cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorū. Et dixerunt ad inuicē: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? *Luc. 24.*

Anno Christi 80.

Carpus, vir ob eximiam animi munditiem ad Dei speculationem vltra omnes aptissimus, nunquam sacra mysteria celebrauit, nisi prius inter eas preces, quæ antea consummantur, sacra illi ac propria visio apparuisset. *Dionysius Areopagita epistol. 8.*

Anno Christi 100.

Dionysius Areopagita vbi post multas & pernecessarias populi (qui cum sequendo carcerem irruperant) exhortationes, & ad alacritates directa institutionum præcepta, Dominica Missarum

solennia,(vt confirmarentur participatione Corporis & sanguinis Domini fideles,) velut iam in cælis positus celebraret: hora, qua frangebatur panis sanctus, qua ipse & populus communicare debebant, resplenduit huiusmodi lux de cælo super eum,& omnes,qui ibi aderant,qualem nemo eorum antea viderat: in qua veniens apparuit ei Dominus Iesus Christus, etiam cunctis videntibus, quibus est datum videre, cum multitudine Angelorum. *Hildoinus Abbas in Vita Dionysii Areopagitæ cap.29. Rosvvita Sanctimonialis idem miraculum descripsit vide pag.673.*

Anno Christi 130.

Vna dierum, dum Missarum solennia singularis Pontifex ibidem celebraret,& copia filiorũ eius,quos verbi semine iuxta Apostolum Deo genuerat, deuota sanctis mysterijs interesset:audenter Iudæus Ecclesiam ingressus maligno instigante spiritu, corpus Dominicum suscipere, atque in sterquilinium proijcere molitus est. Qui inter turbas fidelium ad manus viri Dei perueniens, ausu nefario, immundo ore corpus suscepit Dominicum, quod vt animo reijciendi os aperuit, digna vltione percussus,sine affatu verborũ,cunctis videntibus & audientibus, clamare cœpit. Volebat labia iũgere,nec valebat: conabatur verba edere, sed lingua rigida officiũ loquendi non præbebat,& quasi ignitum iaculum in ore portans immẽsis torquebatur doloribus. Resonabat omnis illa Ecclesia ineptæ vocis clamoribus, & tam egregij virtute miraculi Christi fidelium lætabatur conuentus,&c. *Paulus Diaconus vita SS.Syri & Iuuentij cap.8.*

Anno Christi 200.

Est hodie soror apud nos releuationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solennia per ecstasin in spiritu patitur: conuersatur cum Angelis,aliquando etiã cum Domino, & videt,& audit Sacramenta,& quorundam corda dignoscit, & medicinas desiderãtibus submittit. *Tertullian.de anima cap.9.*

Anno Christi 250.

Præsente ac teste me ipso, accipite quid euenerit. Parentes fortè fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerũt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quo populus confluebat, quòd carnem necdum posset edere per ætatem,panẽ mero mixtũ, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui, & indicare nõ potuit,quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis,precis nostrę & orationis impatiẽs,nũc ploratu cõcuti,nunc mentis æstu cœpit fluctuabũda iactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indicijs conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit: faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamẽ Diaconus,& reluctanti licet, de Sacramẽto calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit: sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta maiestas, secreta tenebrarũ sub eius luce detecta sunt, sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem,quæ ad eloquẽdum alienum circa se crimen necdum habuit ętatẽ. At verò ea, quæ ætate prouecta,& in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepsit, nõ cibum,sed gladium sibi sumens,& velut quædam venena lethalia inter fauces & pectus sanguinem admittens, angi, & anima exæstuante concludi postmodum cœpit. Et pressuram iam non persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremẽs concidit. Impunitum diu non fuit,nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen: quæ fefellerat hominem,Deũ sensit vltorem. Et cùm quædam arcam suam,in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius,qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato partem cum cæteris ausus est latenter accipere: sanctum Domini edere, & contrectare non potuit: cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Documento vnius ostensum est, Dominum recedere,cùm negatur:nec immerentibus ad salutẽ prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur. *Cyprianus libro de lapsis.*

Anno Christi 256.

Eodem die idolorũ cultores Diaconũ quendam inuenerunt, Tharsitium nomine, qui purissimum Christi corpus ferebat.Comprehenderũt igitur illum milites: cumq; curiosius ab illo inquirerent, quidnam secum ferret, & ipse indignum iudicaret ante porcos margaritas proijcere,nulla ratione adduci potuit, vt sanctissimum ac purissimum Christi Sacramẽtum impuris hominibus reuelaret. Virgis igitur & lapidibus eò vsque Tharsitium contuderunt, quoad spiritum efflauit. Cùm verò eius corpus exanime per terram volutaretur, curiosi & sacrilegi milites neq; sub vlnis intra manicas,neque sub vestibus aliquid inuenire potuerunt. *Simeon Metaphrastes vita S.Stephani Papæ & Martyris cap.17. Vsuardus in Martyrologio, Guitmundus de corpore & sanguine Domini libro 2.*

Anno Christi 260.

Erat apud nos Serapion fidelis senex,qui tandem lapsus, sæpe in Ecclesiam recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi aliquandò auscultauit.Quin in grauem morbum delabens, triduò deinceps mutus, & absque sensu vixit: quarto autem die paulatim releuatus, nepotem ad se accersit, sicq; alloquitur: Quousq;,fili,me detinetis? properate obsecro, & me ocyus dimittite. Aliquem ex Presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterum fuit mutus. Puer currit ad Presbyterũ: nox iam erat: ille fortè morbo vexatus,accedere ad eum non poterat: sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi,sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè, si antea, dum integra valetudine erant, supplices petiuissent) participes fierent, sicq; cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent, puero exiguam quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens, vt eam madefactam in os senis infunderet.Quam puer secum adferens redijt: cui iam appropinquanti, priusquam cum eo, quod gestabat, intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? tametsi Presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportarat, madefactam in os senis infudit. Atq; ille, simulatq; eam pedetentim per fauces dimiserat, ilicò extremum spiritum edidit. *Dionysius Alexandrinus Epist. ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib.6. cap.36.*

Anno Christi 360.

Quodam tempore D. Basilio diuina celebrante mysteria, Iudæus quidam se, ceu Christianus, populo immiscuit, officij ministerium explorare volens: viditq; in manibus Basilij in partes diuidi infantem: & cùm omnes communicarent, accessit & ipse: dataq; est ei hostia, verè caro facta. Inde accepit & calicem sanguine repletum, vti reuera est: illius quoque particeps effectus, vtriusque seruauit reliquias, & abiens domum, ostendit vxori suæ, in dictorum confirmationẽ, narrauitq; quid suis ipse oculis conspexisset. Itaq; credens, quemadmodum reuera est, tremendum esse mysterium Christianorum, altera luce venit ad Basilium, postulans sine dilatione se Christi signo consignari. Sanctus autem Episcopus nihil procrastinans, sed consuetam Eucharistiam offerens ei, qui vult omnes homines saluos fieri, baptizauit eum cum omni domo sua credentem Domino. *Amphilochius in vita D. Basilij.*

Cyrus Theodorus Prodromus epigrammate in D. Basilium idem miraculum sic describit:

Intuitus panem, & nigrum in cratere Lyæum,
Riserat Hebræus sacra mystica Christicolarum.
Hæc vbi Basilius persenserat, vtraque edenda
Porrigit, illa statim cruor & caro versa resultant.

Anno Christi 370.

Quod vobis leue videtur, facinus immane cõmissum est, vt omnia sacrosancta supra memorati vestri Episcopi violarent. Iusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij. Nam ijdem canes accensi rabie, ipsos dominos suos, quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice, tanquam ignotos & inimicos laniauerunt. *Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Donatistas.*

Quid igitur obseruantiam fratris Satyri erga Dei cultum prædicem? Qui priusquam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cùm ea, qua veheretur, nauis, scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus, solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit, non vt curiosos oculos inferret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum satis credens, alia auxilia nõ desiderauit. Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Deniq; primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis euectus, Præsulem suum, cui se crediderat, recognouit, statimq; vbi etiã cæteros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amissa desiderans, Dei Ecclesiam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuntians nullum referendæ gratiæ maius esse officium. *Ambrosius orat. funebri de Excessu fratris sui Satyri.*

Anno Christi 380.

Gorgonia ægrota desperatis omnibus auxilijs, ad mortalium omnium medicum confugit, atque intempesta nocte captata, cùm morbus non nihil remisisset, ad altare cum fide procumbit, eumq; qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocat. Cumq; caput suum pari cum clamore, lachrymisqúe altari admouisset, nec se prius illud dimissurum esse denuntiasset, quàm sanitatem obtinuisset, ac deinde hoc suo pharmaco totum corpus perfudisset, & si quid vspiam antityporum pretiosi corporis & sanguinis manus recondiderat, id lachrymis admiscuisset (ô rem mirandam) statim liberatam se morbo sentit, atque & corpore, & animo, & mente leuis discedit, pro spei mercede, id quod sperauerat, consecuta, & per animæ robur, robur corporis accipiens. *Gregorius Nazianzenus oratione 11. quæ est in laudem Gorgoniæ sororis.*

Cum hac veste Martinus sacrificium oblaturus procedit. Quo quidem die (mira dicturus sum) cùm iam altarium, sicut est solenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum, crinemq; flamma produceret. Testatur Arborius Expræfectus, vidisse se Martini manum sacrificium offerentis vestitam quodammodo nobilissimis gemmis, luce micare purpurea, & ad motum dextræ, collisarum inter se fragorem audisse gemmarum. *Seuerus Sulpitius de vita Martini Dialog. 2. & 3.*

Idem miraculum sic describit Paulinus Nolanus vitæ S. Martini libro 5.

Sæpe Deus voluit meritum sublime beati
Illustres proferre viros, quo clarius illi
Testibus, extulerat penitus quos gloria mundi,
Prolata in populo virtutum signa micarent.
Nam gesta clarus tum culmine Præfecturæ
Arborius, vidit fulgentum luce micantem
Gemmarum, dum sancta Deo solennia defert,
Martini rutilasse manum, lumenq́, coruscum
Vestire ignitam pretioso murice dextram,
Et collisorum lapidum crepitare fragorem.

De eodem miraculo sic scribit Fortunatus libro 4. vitæ S. Martini:

Nobile quin etiam ex Præfecto Arborius effert
Signum, quod vidit se teste fidelis in vrbe,
Immaculata Deo cùm dona imponeret aræ,
Et pater attonitus cerimonia diua sacraret,
Munera vel Christi benediceret ore sacerdos
Imposita altari rata corporis atque cruoris,
Emicuit subitò manus alma decore superbo
Nobilium vario lapidum splendore coruscans,
Vndiq; visa rotas spargens radiatile lumen,
Brachia purpureis vibrantia fulgura gemmis,
Lumen & ad solis radians lux fulua metallis,
Credula quo potius fierent miracula rerum.
Vir simul ipse potens se tunc Arborius inquit,
Gemmarum grauium crepitantem audisse fragorem.
Sic geminante fide iusti pia dextera fulsit,
Inq́, loco manicæ micuit translata smaragdus.

Epiphanius tempore oblationis nunquam perficiebat oblationem, donec vidisset visionem, consueueratq; beatus præfari verba quædam, & ei statim reuelabatur. Cùm itaque aliquando ter dixisset sermonem, nulla se ei obtulit visio. Cùm is autẽ lugeret, & oraret, vt sibi causa significaretur, primus obseruat Diaconum, qui à sinistris tenebat ventilabrum ministratorium. Quem cùm obseruaret, considerat Epiphanius in fronte eius apparere lepram. Nulli autem erat manifestum, Diaconum eo morbo laborare. Epiphanius itaque manum extendit, & instrumentum leuauit ministratorium, ei benignè dicens: Vade, fili, in domum tuam, & ne modò sumas diuina mysteria. Ipse autem statim egressus est, & iuit in domum suam, datqúe Epiphanius ventilabrum alij Diacono: cumqúe diuina verba incœpisset cum metu, & lachrymis, vbi perfecit, statim vidit visionem. *Ioannes Cyprius vita S. Epiphanij cap. 38.*

Anno Christi 390.

Macarius nobis narrauit (erat enim Presbyter) se obseruasse tempore communionis Christi Sacramentorum, se Marco Exercitatori nunquam dedisse oblationem, sed ei Angelum dedisse ex ara: solum autem se vidisse digitum manus eius, qui dabat. *Palladius historia Sanctorum Patrum cap. 20. Sozomenus lib 6. cap 29.*

Vidimus in Aegypto Presbyterũ virum sanctum, & valde humilem, & assiduè videntem visiones, nomine Ammonam. Is aliquando offerẽs Deo cultum, videt Angelum stantẽ à dextris altaris, & signantem fratres accedentes ad gratiam, & scribentem in libro eorum nomina. Cùm autem non adfuissent aliqui in synaxi, vidit deleri eorum nomina, qui post tres dies sunt mortui. *Palladius histor. Sanctor Patrum cap. 72.*

Anno Christi 400.

Per id tempus, quo sacerdos sacrificium perficit, & Angeli illi assident, & cælestium Potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorẽ, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet vel ex tanto sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret senem quendam virum admirabilem, & cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: deniq; sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat. Alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio doctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quòd qui de hac vita emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum munda ac pura cõscientia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab Angelis eorum animæ, satellitum more stipantibus propter assumptum illud sacrum, rectà in cælum abducuntur. *Ioannes Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio.*

Sectator quidã hæreseos Macedonianæ eiusdem sectæ vxorem habebat: hic enim Ioannem Chrysostomum de syncera erga Deum religione differentem fortè audiuisset, doctrinam amplexus, & vxorem quoque vt sibi consentiret, hortatus est: & quoniam illa notarum mulierum solita consuetudine captiua teneretur, vt maritus, quamuis admonuisset sæpe, nihil tamen proficeret, nisi, inquit, mihi in religione consors fueris, ne in vitæ quidem cõmunione posthac eris. Ibi mulier data fide se id facturam, cum ancilla quadã, quã fidã arbitrabatur, de hac re communicat: eamq; sibi ad fraudem marito faciendam sociam adiungit. Itaq; tempore communionis illa quod acceperat continens, velut oratura procumbit: famula interim astans, furtim porrigit id, quod manibus adueniens ferebat: quod quidẽ simulatq; dentibus admotum esset, in lapidem induruit. Tunc mulier timore consternata, ne quid sibi grauius eueniret, ob tantum miraculum in se diuinitus editum, cum festinatione ad Episcopum accurrit, seipsam indicat, ac lapidem ostendit: qui manifesta vestigia morsus, sed materiam ignotam, & inusitatum quendam colorem referebat. Cumqué profusis lachrymis veniam impetrasset, cum marito deinceps concors vixit. Si cui autem hæc verisimilia esse non videntur, testis est ipse lapis, qui etiamnum hodie inter Constantinopolitanæ vrbis cimelia conseruatur. *Sozomenus libro 8. cap. 5.*

Hesperius vir Tribunitius, qui apud nos in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum habet, vbi cùm afflictione animalium & seruorum domum suam spirituum malignorum vim obnoxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, Presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis & sanguinis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoqué protinus miserante cessauit. *August. de Ciuit. Dei lib. 22. cap. 8.*

Cùm saera perageretur mystagogia, diuinusqué panis esset propositus, (ò tuam Christe potentiam & benignitatem!) infans visus est eodem tempore tribus senibus is panis, qui in sacra mensa erat propositus. Deinde cùm sacerdos ad hoc, vt panem in frusta diuideret, iam manum extendisset, visus est eis Angelus, qui supernè deuolauerat, & gladium in manu habebat. Qui cùm propositum infantem sacrificasset, deinde eius sanguinem fundebat in calicem: & quamdiu sacerdos panem in parua frusta frangebat, tamdiu quoque poterant videre Angelum, secantem partes ex carne pueri. Cùm autem accessisset is, qui errabat senex, vt esset particeps sacrificij, carnis mundæ & cruentæ apertè fuit particeps. Hoc visum ab illo sene, & illius non sanum correxit iudicium, & effecit, vt Deo offerret gratiarum actionem cum lachrymis, alijsq; senibus illius correctio fuit argumẽtum lætitiæ. *Simeon Metaphrastes vita Arsenij Eremitæ capite decimoquarto.*

Anno Christi 418.

Hora circiter septima Missam Dominicam solenniter cœpimus celebrare. Nam dum nos aduenientes ad Christi fidem Iudæos vel exhortamur, vel adnotamus, populus autem tanti gaudij epulis saginatus, carnalium non meminisset escarum, pars diei maior excurrerat. Cùm igitur in Ecclesia, in qua S. Martyris Stephani nuper reconditæ Reliquiæ conquiescunt, nobiscum pariter plebs vniuersa Missam operiebatur, diù quidam Monachi, quos Dominus testes suorum miraculorũ prælegit, in campo, qui ante fores Ecclesiæ protenditur, in herbis accubabant. Erat globus quidã candidissimi luminis, proceritate sui staturã quasi hominis adæquans, instar vasculorum, quæ vulgo ocreæ appellantur: tantæ verò claritatis, & fulgoris, vt visum fuit, quòd frater, qui id prior notauit (sicut ipso referente cognouimus) sol decidere videretur: hic, sicuti istis visum est, quasi trans Basilicam, in quã vniuersus nobiscum populus consederat, lento lapsũ dimittebatur. Verùm ità propinquum putauere, vt se idem frater stupore penitus cursũ præriperet, existimans id post Basilicam decidisse, sed ab illo retractus frater gressum inhibuit. Illa autem ita quidem sibi visum, tamen longius fuisse, non quasi certus, sed vt æstimans astruebat: verùm hoc, vtrum Angelus, an ipse Stephanus, quod visum est fuerit, incertum est. *Seuerus Minoricensis epistola ad omnem Ecclesiam.*

Anno Christi 420.

Sacra Communio ab homine dæmoniaco percepta eum, qui in membris eius insidet, spiritũ, seu in ipsis latitare cognoscitur, velut quoddam exurens fugat incendium. Hoc namque modo curatum & Abbatem Andronicum nuper aspeximus, aliosqué complures. Magis namque ac magis inimicus insultabit obsesso, cùm eum à cælesti medicina viderit segregatum: tantoqué dirius ac frequentius attentabit, quanto eum ab spirituali remedio lõgius senserit abdicatum. *Ioannes Cassianus Collat. 7 cap. 30.*

Anno Christi 450.

Nostris quoque temporibus Aspere VI. Cos. Carthagini constituto, ascendente nobiscum sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solito offerretur, puellam quandam dæmoniacam Præpositus ad altare perduxit, eo incessu & habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis, poculisque mulieres aduenire. Sed vt illa se prostrauit altari, clamore fletus sui cũctis astãtibus gemitus lachrymasq; induxit, quibus tantum malum auferendum præsens plebs Dominum exorabat. Peracto itaque sacrificio, cùm eadem inter cæteras breuem particulam corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens traijcere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus: *Quæ consonantia Christi ad Belial? Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensa Domini participare, & mensa dæmoniorum.* Manu igitur faciem eius sustentante sacerdote, ne sanctum proijceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim locum illum, quem diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit: Sacramẽtum, quod ore gestabat, cum laude Redemptoris, transglutisse puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quòd post octoginta & duos dies diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici. Oblatio itaque rursum gratiarum actionis pro ea fit, sacrificijque percipiens certam partem, prisco est reddita vsui. *Prosper de Promissionibus & Prædictionibus Dei lib. 4. cap. 6.*

1. Cor. 10.
2. Cor. 6.

Anno Christi 460.

Ex hominibus quidem excedit Theodosius: à Ruban verò ad Lauram redit magnus Euthymius, & aliquando quidem vno Sabbatorum ille quidem Deo ministrabat, & ei incruentum obtulit sacrificium: Domitianus autem astabat ad dextram cum mystico illo ventilabro, cùm iam esset peragenda ter Sancti glorificatio, Terebonque Saracenus, & Chrysippi frater Gabrielius, alter quidem prope, alter verò stans intra aram, (ô magnam Christe tuam in Euthymium gratiam,) vident ignem, veluti in quodam diffusum linteo, desuper descendentem: quin etiam ipsum Euthymium, & cum eo Domitianum, intus complexum, sic circa ipsos permansisse ab initio ter Sancti vsque ad completum sacrum ministerium. Terebon autem metu correptus, & exterritus ab ara recessit, & non amplius audacter & temere ingressus est adyta: sed in templi constitit vestibulo, cum magna in Synaxin reuerentia, vt postea mihi narrauit Cyriacus Anachoreta, qui hæc audierat à Terebone, & Gabrielio, qui viderant. Aiunt verò eum quoque aliquando dixisse quibusdam fratribus, qui cum eo seorsim versabantur, quòd sæpe videret terribilem Angelorum visionem, vnà secum Deo ministrantem, & sacra contrectantem, & quòd in Dominici corporis sumptione aliquos quidem ex eis, qui accedebant, videret illuminari, aliquos verò veluti obscurari, & morte affici, quicunque scilicet erant indigni ea luce & splendore. *Cyrillus Eremita in vita sancti Euthymij.*

Anno Christi 490.

Castrum quoddam est inter Persas & Indos nomine Tzundadeero. Cùm rex Coades multas in illo pecunias & lapides pretiosos asseruari audisset, volebat eius rei veritatem cognoscere, verùm dæmones locum illum inhabitantes, Coadem ab eo, quod quærebat, impediebant. Cunctam itaque magiam suam Magi illius impenderunt, sed frustra: adhibita est & Iudæorum magia, neque sic tamen voti compos euasit: cogitauit per Christianos amoliri dæmones illos. Episcopus itaque Christianorum in Persia, peracta super ea re synaxi, & acceptis diuinis mysterijs, & in Christianos, qui aderant, dispensatis, signo crucis dæmones profligauit, & castrum Coadi sine vlla molestia tradidit. *Theodorus Lector lib. 2. Collectaneorum.*

Anno Christi 530.

S. Montanus Toletanus Episcopus ad explosionem infamiæ tamdiu prunas ardentes vestimentis tenuit, donec coram Sedis suæ altari sacro totius Missæ celebritatem per semetipsum expleret. Peractis autem solennibus, nec prunæ ignem, nec vestis inuenta est amisisse decorem. Tum Deo relatis gratiarum actionibus, quia per simplicem naturam ignis cognita esset & fallacia detestabilis accusantis, & innocentia beatissimi sacerdotis. *Ildefonsus libro de viris illustribus.*

Anno Christi 532.

Agapetus orationi incubuit, & Missarum solennia exorsus, sacrificium in conspectu omnipotentis Dei immolauit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atque assistente ac aspiciente populo eum mox à terra in proprijs gressibus erexit: cumque ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est. *Gregorius Magnus libro tertio Dialogorum cap. tertio.*

Anno Christi 550.

Menæ temporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus consuetudo fuit Constantinopoli, vt si quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholam frequentabant, accerserentur, easq; manducarẽt. Quod cùm factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitriarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percunctãtibus ab eo causam moræ, respondit, vti se res habuit, se cum alijs pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore & iracundia inflammatus, in clibanum ardẽtem, in quo vitrum formare solebat, puerum conijcit. Postquam verò mater puerum quæritans reperire non potuit, passim per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem pòst ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata nomine puerum compellat. Puer matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat. Mater effractis foribus intro irrumpit, videt puerum in medijs carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæsus manserit? Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem, cibum denique dedit, quoties esuriebã. Quare ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingendos decernit, patrem autem pueri, qui recusauit in numerum Christianorum ascribi, in Sycis cruci affigendum curauit. *Euagrius lib. 4. cap. 35.*

Recolo, quòd in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi Martyris, & in Ricomagensi vico ciuitatis Auerniæ eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione, cum reliquis lectionibus, quas Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit, accepta turre Diaconus, in qua mysteriũ Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusq; templum, vt eam altari superim-

[illegible] dixerunt [illegible] Greg. de gloria Martyrum [illegible].

Anno Christi 560.

[illegible] quæ indesinenter [illegible] Dominicæ [illegible] Vigilias celebrare Ecclesiam [illegible], [illegible] egredientur è templo. [illegible] vt affirmarent [illegible] galli cantum in ipsa nocte [illegible] Sed cum alius ex genere Senato[illegible] in vico illo [illegible], calidam [illegible] Nec dubitat [illegible]. Verum vbi ea [illegible] verbis sacris, confracto Dominico corpore [illegible] in [illegible] ad ter[illegible] non valu[illegible] Eccle[illegible] Nec casum [illegible] in [illegible], sed per singulos lunares cursus incre[illegible]mentis, [illegible] hæc semper pertulit, quia [illegible] haustu nimio vini minimè infelix abstinuit. *Gregorius Turonensis de gloria Martyrum cap. [illegible].*

Anno Christi 570.

Multi vestrum Cassium Narniensis vrbis Episcopum nouerunt, cui mos erat quotidianas Deo hostias offerre: ita vt penè nullus dies vitæ eius [illegible], quo non omnipotenti Deo hostiam [illegible] immolaret. Cui cum sacrificio valde [illegible] vita: nam cuncta, quæ habe[illegible] in eleemosynis distribuens, cum ad horam [illegible] velut totus in lachry[illegible] cum magna cordis [illegible] & vitam & exitum, [illegible] Diacono, qui fuerat [illegible] cognoui. Aiebat enim, [illegible] per visum Dominum astitit, dicens: Vade, & dic Episcopo: Age, quod agis; operare, quod operaris, non cesset manus tua, Natali Apostolorum venies ad me, [illegible] mercedem tuam. Surrexit Presbyter, sed quia e vicino Apostolorum natali[illegible] imminebat, tam propinqui exitus diem Episcopo nunciare pertimuit. Alia nocte Domini[illegible] vehementer incrépa[illegible] eadem iussionis suæ verba re[illegible] Presbyter [illegible] vt pergeret. sed rursus [illegible] impedimento [illegible] & ad admonitionem [illegible] & quæ viderat [illegible] magna [illegible] Domini apparens, [illegible]

[illegible] Homil. 37. in Euang.

Anno Christi 580.

Hoc quoque, quod audiuimus, quendam apud hostes captiuitate pressum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre consueuerat, qui longo post tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eius coniunx illos fuisse dies, in quibus pro eo sacrificium offerebat, recognouit. Ex qua etiam re, quæ multos ante annos in Sicilia gesta est, certissimè confirmatur. Agathus enim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi & religiosi viri multi testati sunt, atque testantur, cum beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset, vt Romam veniret, vim nimiæ tempestatis incurrit, ita vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, rupto fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repente disparuit. Nauis autem, cui Episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Vsticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cumque die tertio Episcopus nautam, qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparere, vehementer afflictus mortuum credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum, quod mortuo debebat, impendit. & omnipotenti Deo pro absolutione illius animæ sacrificium offerre victimæ salutaris iubet: quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portu venisset, illic nautam reperit, quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & cum qualiter tot diebus in tanto maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quoties in illius tempestatis fluctibus cum eode, quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quoties eo à superiori parte deuersam verso ipse carinæ eius super sederat adiunctus, cum diebus & noctibus hoc incessanter faceret, iamque eius virtus funditus ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Nam quod etiam nunc vsque testatur, dicens: laborans in fluctibus, atque deficiens, subitò mentis pondere sum grauatus, ita vt neque vigilare me crederem, neque [illegible] somno [illegible] & ecce in eodem medio mari [illegible] quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec longe post nauis transiens adfuit, quæ me ab illo [illegible] periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo Presbyter in Vstica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit. [illegible] Dialogorum cap. [illegible].

Cum venissemus Seleuciam, [illegible] Episcopum [illegible] narrauit nobis, dicens: Sub [illegible] Episcopo prædecessore meo tale quiddam contigit. Vir quidam [illegible] negotiator valde re-

[illegible] mario. [illegible] Nam [illegible] quod [illegible] Catholicæ [illegible] ad [illegible] Ecclesiam, ad [illegible] Dei [illegible] terribili [illegible] tres, [illegible] clesia, [illegible] & rustici, [illegible]

Ioannes [illegible] Prato [illegible]

Anno Christi 590.

Materfamilias quædam [illegible] erat in ciui- tate [illegible], [illegible] religionis & [illegible] dio [illegible] & die Dominico ad Ec- clesiam [illegible] Pontifici Ecclesiasticæ [illegible] gratia offer- [illegible] Apostolici [illegible] [illegible]

Anno Christi 600.

Quod [illegible] Ecclesia [illegible] & Apostolicæ Ecclesiæ [illegible] [illegible]

Theodorus Archimandrita [illegible] dum, [illegible] [illegible]

Quadam die, [illegible] [illegible]

[illegible]

Anno Christi 670.

[illegible] ... Comitem videt [illegible] ... conuiteri, rusticum [illegible] atque vxorio vinculo [illegible] respondit, & propter victum [illegible] ... Habebat [illegible] germanum [illegible], cui nomen erat Tunna, Presbyter [illegible] Abbatem Monasterij in ciuitate, quæ hactenus ab eius nomine Tunnacestir [illegible] ... si fortè corpus eius inuenire posset, inuentumque alium illi per omnia [illegible] ... ad Monasterium [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... Itaque [illegible] consensu iudicum quæ esse videbatur, quanta mihi [illegible] ... audiêre, narrârunt [illegible] comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi. *Beda [illegible] li-bro 4. cap. 22.*

Anno Christi 700.

Cùm Treuiris in [illegible] pestis acerrima [illegible] S. VVilbrordum [illegible] gationes, costulantes [illegible] & veniens mox in [illegible] infirmis celebrauit aquam benedictam, qua [illegible] illarum aspergi iussit, & ægrotantibus [illegible] transmisit. Quæ cito diuina [illegible] misericordia conualuêre, nec vllæ in [illegible] prædicta peste exinde moriebantur. *[illegible] vita S. VVilbrordi cap. [illegible]*

Anno Christi 710.

Dum nauigaremus in Frisiam, positis nobis in medio mari, quod adiacet regioni [illegible], adfuit hora, in qua [illegible] victima salutaris immolanda erat. [illegible] nauis immobilis [illegible] S. Pontifice VVilfrando [illegible] tum est ad locum, [illegible] porrigere debuit [illegible] horam, qua [illegible] abluere vellet [illegible] est. Finita [illegible] in quem [illegible] ea diuinitus [illegible] sanctus [illegible] glorificans [illegible] placuit. [illegible]

Anno Christi 780.

VVedekindus Saxonum [illegible] Christianis [illegible] apparatus [illegible] VVedekindus [illegible]

[illegible] dem, qui largiebatur [illegible] mendicos [illegible] deret princ[illegible] tur. Ille nihil a[illegible] duci. Erat tum [illegible] [illegible] velles ind[illegible] habitu[illegible] Volui, [illegible] hoc habitu incognitus (vt sperabam) lustrare secreta gestorum, quæ cognitus non tam fidenter aspicere [illegible] curiositas induxit, vt latibulum quærerem, qui inter tuos nunc in gratiam susceptus, propalam poteram percontari, quæ vellem. Quid igitur, inquit rex, vidisti, quod te videre debeat? Ille, vt adhuc erat rerum Christianarum rudis, [illegible] Vidi, quod mirabar, ante [illegible] te vultu dimisso tristem, incertus quid contigisset, quod tantum regem contristaret. Commemoratio fuit Domini [illegible] passionis, quæ die Parasceues regium vultũ obscurasset. Rursum, inquit, vidi hodierna te die [illegible] solicitum, & ad rem attentissimũ. Posteaquam verò mensam adieras templo mediam, ita hilari mihi conspectus es vultu, vt repentinæ [illegible] mutationis me caperet miraculum. Stupor autem erat videre, quòd [illegible] manu purpurati sacerdotis singuli pulchellum puerum in os susciperent, quem quibusdam ludibũdum arridere, vltrò properare, alijs verò abhorrentem auertisse vultum, & tamen in ora demissum, [illegible] redeunt in aspexi. Hoc quid sit, necdum accipio. Tum rex: Bene, inquit, profecisti, plus tibi aliquid, quàm cunctis sacerdotibus, & omnibus nobis ostensum est. Inde mutata veste manu secum abstractum docuit grande pietatis mysterium in altaris Sacramento. Qua re cognita, exhilaratum ducem orasse, vt proprium illi sacerdotem permitteret, qui diuinæ rei curam haberet, crebriusque in conspectu perageret altaris sacratum ministerium. Rex etiam Pontifi[illegible] illi daturum promisit, modò illi habitationem dignam Episcopo prouideret. *Albertus Crantzius [illegible] Vi[illegible] de [illegible]*

Anno Christi 830.

[illegible] vocatur antiquũ Municipium à vico A[illegible] leugarum spatio disparatum. De cu[illegible] puella quædam contracta à matre atque alijs propinquis suis ad oratorium ad[illegible] cum præ multitudine hominum, qui tum [illegible] propter Missarum audiendarum solennia [illegible] conueneranit, introferri non posset, [illegible] eam ad Orientalem oratorij [illegible] [illegible]

[illegible]

Anno Christi 8[illegible].

[illegible] quod [illegible] capite [illegible] ad Missas cir[illegible] gestari cœpit, & [illegible] [illegible] tum ruit. Post celebrationem [illegible] mansionem deportata est, & ad [illegible] sus in Ecclesiam delata. Ibi cum [illegible] noctabat, statimque [illegible] albescente [illegible] auroræ iubar [illegible], lux magna [illegible] Dei, effugatis ab ea tenebris [illegible] ditus illi, & vocis facultatem co[illegible] puero magnopere c[illegible] qui adstans, [illegible] eam in vno momento ita immutatam, [illegible] cua esset à dæmone, quo plena erat, [illegible] haberet membrorum officium, quo [illegible] rat, &c. Cum adhuc tribus [illegible] ab Ecclesia Padibornensi, iuxta [illegible] lia vocatum in medio campo Missarum [illegible] uere solennia. Quæ antequam [illegible] dem loco quinque pariter homines, [illegible] bilitatibus liberati, causam immensæ [illegible] nis & lætitiæ, tantam Dei virtutem [illegible] pulo præbuere. *Ido Presbyter Pade[illegible] [illegible] latione S. Liborij cap. 18. & 22.*

Anno Christi 8[illegible]0.

Nemo qui Sanctorum vitas & [illegible] gerit, potest ignorare, quòd sæpe hæc [illegible] Corporis & Sanguinis Domini Sacramenti [illegible] propter dubios, aut c[illegible] ad [illegible] tes Christum, visibili specie in [illegible] carnis & sanguinis colore [illegible] [illegible] Christus [illegible] fidem faceret [illegible] vel [illegible] hostia, [illegible] Agnum [illegible] & cruor in calice, qu[illegible] re, vt quod latebat in mysterio, [illegible] dubitantibus in miraculo. Fec[illegible] dium a quibusdam iam credentibus, & [illegible] huc dubitantibus, vt & ipsi fid[illegible] perciperent, & alij de [illegible] rentur, & de Christi gratia [illegible] rius participarent. Na[illegible] sine aspectu credenda sunt, &c. [illegible] Presbyter fuit religio[illegible] frequenter Missarum [illegible] pus S. Nini Episcopi & Confessoris [illegible] gno moderamine [illegible] cerat vitam [illegible] pulsare precibus, [illegible] Corporis Christi [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

... nunc oculis conspi[illegible]. Tum sacerdos cælesti mu[illegible], quod dictu mirum est, [illegible] Chri[illegible] amplexum [illegible] Deo, [illegible] labia Chri[illegible]. [illegible] ita exactis, præclara Dei membra resti[illegible] in [illegible] altaris, & repleuit cælesti pabulo Christi mensam. Tunc rursus homo prostratus deprecatus est Deum, vt dignaretur ipse iterum verti in pristinam speciem. Qui expleta oratione surgens à terra [illegible] Corpus Christi in for[illegible] priorem, vti deprecatus fuerat. Et mira omnipotentis Dei dispensatio, qui ob vnius desiderium ita se præbere dignatus est visibilem, non in figura Agni, vt alijs quibusdam sub hoc mysterio, sed in forma pueri: quatenus & veritas [illegible] in ostenso, & sacerdotis desiderium impleretur ex miraculo, nostraque fides firmaretur ex relatu. Verumtamen non prius idem communicasse pueri corpus & sanguinem legitur, quam rediret in prioris formæ speciem: ne absurdum videretur quod præsumpserat, & fides vberius requiratur intellectus in eodem, quod exterius visu conspexerat. *Paschasius Ratbertus de Corpore & sanguine Domini cap. 14.*

Anno Christi 950.

In ipsa solenni die S. Paschæ, multa fratrum [illegible] astante, dum sanctus sacerdos Vdalricus diuina celebraret mysteria, de[x]tera quædam apparuit superna, quæ cum ipsius dextera diuina [illegible] Sacramenta. Expletis vero Missarum [illegible], quidam Henricus Presbyter, qui eo die [illegible] tanto [illegible] miraculo, [illegible] Episcopum vsque in [illegible]ulum, ad [illegible] popularium [illegible] minus caute [illegible]. Cui vir Dei, melius, inquit, esset tibi tacere, quàm talia in aures vulgi proferre, &c. *[illegible] vitæ S. Vdalrici cap. 3*

Anno Christi 980.

[illegible] inter sancta Missarum solennia [illegible] extenderet, & Deum Patrem omni[illegible] Ecclesiam sanctam Catholicam [illegible] dignaretur [illegible]

[illegible]

[illegible] Missam celebrare incipit, atque sub ipso sacro[illegible], absque vllo humano contactu, Reliquiæ illæ à sinistro in dexteram altaris partem diuinitus transferuntur. Eo viso miraculo, gratias agit Deo, & sine vlla hæsitatione illic quoque vitam monasticam instituit, &c. Alia quoque dæmoniaca ei oblata est: sed ille humanam gloriam fugiens, ait ad eos, qui eam adducebant: Cur ægrotos vestros ad me apportatis? Ducite eam in templum, & orate pro ea: fortassis Dominus exaudiet vos. Ducunt illi eam in Ecclesiam, sed quod hora opportuna esset offerendi sacrificij, ipse illos secutus, Missam celebrauit. Peracto sacrificio, omnes, dempta illa dæmoniaca, exierunt è templo: attamen vnus è capellanis clam se abscondit, scire volẽs, quid vir sanctus acturus esset. Ille vero post breuẽ orationẽ cœpit egredi è tẽplo. [illegible] dæmoniaca suo more debacchans, [illegible] At ille Domino confidens, tamquam [illegible] eam, brachium extendit, clam [illegible] dicens: Exi nequissime. Mox, vt [illegible], intolerabilis extitit fœtor, & mulier cõtestim liberata cecidit, & Deo gratias egit, &c. In [illegible] Ecclesiæ territorio quidã diuturno vexatus morbo, integro ferè anno cibum omnem fastidiuit, ita vt alimenta saluti reparandæ accommoda percipere non posset, &c. Beatus VVolffgangus Missæ sacrificium offert, & per fidelem Presbyterum ægroto illi Dominicum corpus transmittit. Quo ille percepto, paulisper obdormit: deinde cibum potumquè cum accepisset, rursus somno corripitur: sicque & mentis & corporis recuperata sanitate, gratias agit Deo, ac deinceps incolumis permanet. *Anonymus auctor qui eodem [illegible] vixit in eius vita [illegible]*

Anno Christi 9[illegible]4.

Remis in Ecclesia beatæ Genitricis Mariæ, solennitate Annũciationis Domini, dum [illegible] Missarum [illegible] Præsul [illegible] celebraret solennia, [illegible]

Anno Christi 1000

[illegible]

Anno Christi 10[illegible]

Ego [illegible] peccator [illegible] quem [illegible] sub[illegible]ium, [illegible] rum [illegible] tremor prod[illegible] quod [illegible] dū [illegible] referam, [illegible] omnibus [illegible] qui ta [illegible] inobedientiæ [illegible] ad Vigiliam [illegible] tale [illegible] in villa quadam Saxoniæ, vbi [illegible] Ecclesia Magni Martyris [illegible] nomine [illegible] bertus Missam primam [illegible] miterio cum sodalibus [illegible] tribus, choreas ducēs, & [illegible] strepens, ita sacerdotem impedi[illegible], vt ipsa vir[illegible] la nostra inter [illegible] sonarent. Quocirca [illegible] neglecto, imprecatus [illegible] Deo & sancto Magno, vt [illegible] vsque ad annum. Verba [illegible] Presbyteri Ioannes sororem suam [illegible] cantantem per brachium arripuit, statimque illud è corpore euulsit, sed gutta sanguinis non exijt. Ipsa quoque toto anno nobiscum [illegible], choros ducēs, & cantans. Pluuia nō cecidit super nos, nec frigus, nec calor, nec fames, nec sitis, nec lassitudo affecit nos. Indumenta, nec calciamenta nostra atteriuimus, sed quasi vecordes cantabamus. Primùm ad genua, mox ad fœmora terræ demersi sumus. Fabrica tecti aliquando nutu Dei super nos erigebatur, vt pluuias arceret. Tandem euoluto anno H[illegible]ribertus ciuitatis Coloniensis Episcopus nodo, à quo manus nostræ ligabantur, nos absoluit, & apud altare S. Magni reconciliauit. Filia Presbyteri cum alijs duobus spiritum efflauit, cæteri continuis tribus diebus & noctibus dormiuimus, aliqui postea obierunt, & miraculis coruscant: cæteri pœnam suam membrorum tremore produnt. *Extat hoc scriptum apud Guilhelmum Bibliothecarium de gestis Anglorum lib. 2 cap. 17. Referunt, & probant post illum hanc historiam. Vincentius in Speculo historiali, Albertus Stadensis, [illegible] annes de Columna, Matthæus Westmonasteriensis, Hermannus [illegible], Ioannes Nauclerus, Ioannes Trithemius & [illegible] Crantzius in Chronicis, vbi huius ætatis [illegible].*

Anno Christi 1040.

Mulier quędam habens virum ex adulterij fraude [illegible], de consilio alterius mulieris corpus D[illegible] quasi communicatura percepit, quod [illegible] ruans, viro suo [illegible] quibusdam [illegible] propinare voluit. Quod videns [illegible] magno stu[illegible]. Hæc enim particula Dominici [illegible] ad medieta[illegible] panis spe[illegible]. Idcirco [illegible] [illegible] Domini [illegible]

[illegible]

Anno Christi [illegible]

[illegible] miracula [illegible] sanguis [illegible] nitas [illegible] prauitatem, &c. [illegible] terior aliter [illegible] neret, quàm [illegible] intelligant, & [illegible] quàm moder[illegible] huic fidei congrua miracula, [illegible] quibus [illegible] tum [illegible] terra Dei [illegible] [illegible] *d[illegible] omnia.* Quę [illegible] nullus, quisquis [illegible] Sanctorum Patrum [illegible] diosus. *Lanfrancus de Corpore & [illegible]*

Satis mihi placeret [illegible] gentia, vel certè mir[illegible] mysterijs accidit, id [illegible] imius sine dubitatione [illegible] francus se puero in Italiam [illegible] Nam cum Presbyter quidam [illegible] inuentam super altare veram carnem, [illegible] sanguinem secundùm propriam [illegible] guinis speciem sumere trepidaret, [illegible] suo Episcopo consilium quęsiuit [illegible] scopus autem cum multis Episco[illegible] uocatis calicem illum cum eadem ca[illegible] guine Domini diligenter opertum, & [illegible] in medio altaris inclusit, pr[illegible] perpetuò reseruandum. [illegible] *corpore & sanguine Domini [illegible]*

Anno Christi 10[illegible]

Leoni Papæ cum Diaconus [illegible] ce misisset, calicem de altari [illegible] Pro hoc populo orante, Diac[illegible] xatur, confessoque crimine liberatur [illegible] cramentis in quodam altari [illegible] ditur. *Conradus à L[illegible] anno 1[illegible]5*

Anno Christi 106[illegible]

Archiepiscopus [illegible] rum solennia, dum [illegible] *Domini sermone* [illegible] Dæmonis [illegible]

[illegible]

Anno Christi 10[illegible]

[illegible]

[illegible] & capsula [illegible] quantitatem [illegible] Denique [illegible] cùm non solum ipsa Basilica, [illegible] totum castelli spatium [illegible] multo maior [illegible] cuius flamma [illegible] quadraginta nouem cubitis, cum fragmenta quoque trabium ardentium decidentia, signa quoque metallica miro modo ardendo [illegible] pantia, & concrepando ar[illegible] ardentis campanariæ turris [illegible], non solum fracta, verùm etiam [illegible], & taliter prolapsa omni materia [illegible] intra muros Basilicæ amplius [illegible] incendium, [illegible] simul & ipsa absida cum omnibus supradictis, quæ intus erant reposita, nimirum leuiter & cito præ magnitudine incendij sicut stipula, vel quasi exiguum fœnum [illegible]; sola autem pixis illa cum corpore Dominico incolumis & intacta permansit. Mox ergo vbi sacerdos iam dictus accessum habere potuit, dolens, vt iacebatur, quia cùm turbaretur instante incendio, & aliqua exportaret, vel exportari faceret, oblitus fuerat tollere corpus Dominicum, amouit quantocyus congeriem lignorum fauillarumque ardentium, & introspiciens, reperit hoc insigne miraculum. Protinus exclamans, & cunctis videntibus, qui aderant, illud fidei nostræ Sacramentum demõstrans atque diuulgans, venit ad me gaudens, & suam oblitus negligentiam, propter abundantiam lætitiæ, licet non sine tristitiæ nebula, pro damno, quod acciderat. Nox enim quædam adhuc toto illo die erat in cordibus nostris, & quasi graui somno pressi, mentis nostræ oculi nondum valebant prospicere ortum solis, id est, claritatem diuinæ præsentiæ fulgentem circa nos, siue in medio nostrum tribus miraculis, isto prægrandi, & cæteris duobus, quæ supra narraui. Sequens erat dies Dominica, & ego circa horam ferè tertiam perrexi, & multis sequentibus vel præsentibus locum [illegible], & opus [illegible] consideraui admiratione dignum, cum quo & illud accedebat ad gaudium, quod altare considerabamus inuiolatum, cùm cohærentes altari lapides magni, qui coram [illegible] iacebant, fracti, & in frusta diuisi essent, magnis molibus fragmentorum, id est, trabium incendio [illegible]tractarum, & ardendo cadentium. *Rupertus [illegible] de incendio Tuitiensi cap. 3. 4. [illegible]*

Anno Christi 1130.

Fuit quidam clericus in Lesmor probabilis vitæ, [illegible] fidei non ita. Is sciolus in oculis suis, [illegible] dicere In Eucharistia esse tantùmmodò Sacramentum, & non rem Sacramenti, id est, [illegible] sanctificationem, & non corporis veritatem. Super quo à Malachia secretò & sæpe conuentus, [illegible] vocatus ad medium [illegible] tamen [illegible], vt, si fieri posset, [illegible], & non [illegible] retur. Itaque in conuentu Clericorum data facultas homini pro sua sententia respondendi [illegible] non [illegible] defender[illegible] Malachia [illegible] disputante [illegible] [illegible] corre[illegible]

[illegible] dicunt [illegible] cum [illegible] vel ex [illegible] Dominum [illegible] Et [illegible] mors est. [illegible] pulchrè Dominus per [illegible] qui sanis [illegible] Et addit R[illegible] que ipso duce [illegible] in ciuitatem [illegible] cor, & ad miser[illegible] Domino [illegible] accitur Ep[illegible] agnoscitur [illegible] error, confessus reatum absoluitur [illegible] cum, datur reconciliatio, & [illegible] perfid a ore abdicatur [illegible] mor[illegible] rantibus cunctis, sub [illegible] est sermo Malachiæ & Scriptura [illegible] quia *vexatio dat intellectum* au[illegible] *in vita Malachiæ cap.* [illegible]

Anno Christi 1140.

Hugo Victorinus cùm infirmitate [illegible] boraret, & nullum cibum re[illegible] posset, [illegible] tamen Dominicum sibi dari [illegible] tia postulauit. Tunc fratres eius [illegible] dare volentes, simplicem hostiam [illegible] ris Domini sibi detulerunt. Quod [illegible] tum cognoscens ait, misereatur vestri [illegible] mei fratres, cur me deludere voluistis [illegible] non est Dominus meus, quem [illegible] illi stupefacti corruerunt, & corpus Domini [illegible] attulerunt: sed ille videns quòd [illegible] leret, eleuatis in cælum manibus [illegible] scendat Filius ad Patrem, & spiritus ad Deum, qui fecit illum. Et inter hæc verba [illegible] exhalauit, & corpus Domini [illegible] *Iacobus à Voragine Genuensis in historia* [illegible] *in Chronica* [illegible] *Ioannes* [illegible] *cap. de Eucharistia.*

Anno Christi 114[illegible].

Ea tempestate Legati Ar[illegible] rum, eorumque Metropolitan[illegible] licon, id est, Vniuersalem [illegible] est, amplius quàm [illegible] bentem numerum [illegible] Oriente summum [illegible] eique ex parte Ecclesiæ [illegible] nobis cum aliis [illegible] [illegible]

At venerabilis Pater, non suis hoc meritis attribuens, ipsius potius fide cęlitus hoc sibi monstratum affirmabat, vt videlicet Ecclesia, à qua missus ipse fuerat, Sacramentorum virtutem, veritatis luce perfusam cognosceret, ac deinceps, quali ea reuerentia & forma tractare deberet, addisceret. *Otto Frisingensis lib.7.Chronic.cap.32.*

Anno Christi 1150.

Inter eos, qui vexabantur, mulier grandæua, ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad Ecclesiam B. Ambrosij post B. Bernardum à multis tracta est. In cuius pectore pluribus annis diabolus sederat, & iam ita suffocauerat eam, vt visu, & auditu, & verbo priuata, frendens dẽtibus, & linguam in modum promoscidis elephantinæ protendens, monstrum, non fœmina videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris Satanæ colluuia testabantur. Hanc cùm aspexisset vir Dei, nouit inhærentem ei, & inuisceratum diabolum, nec facilè egressurum de domo, quam tanto possederat tempore. Cõuersus igitur ad populũ, cuius innumera aderat multitudo, orare iubet attentius, & clericis ac Monachis secum iuxta altare consistentibus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute, recalcitrans, non sine aliorum iniuria ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuetè ille contempsit, ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione, Deum inuocat adiutorem, & ad immolationem hostię salutaris accedit. Quoties tamen eandem hostiam sacram signat, toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis edito spiritum nequam fortis athleta impugnat. Nam & ille malignus, quoties aduersus eum signum crucis intenditur, percussum se indicans, acrius sæuit, & recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur vir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, & mulieris capiti superimponens, talia loquebatur: Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iã resiste, si potes. Adest ille, qui pro salute nostra passurus: *Nunc*, inquit, *princeps huius mundi eijcietur foras*. Hic illud corpus, quod de corpore Virginis sumptũ est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergo maiestatis terribili potestate tibi, spiritus maligne, pręcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cumq́ue eam inuitus deserens, & manere vltra non valens, atrocius affligeret, tam magnã iram, quàm modicum tempus habens: rediens Pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendamq́ue in populo pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita est mulieri, & iniquus ille viuifica mysteria quantę sint efficaciæ & virtutis non confessione, sed fuga coactus ostendit. Fugato diabolo mulier, quam in tantorum sartagine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore frixerat, mentis suæ compos effecta, redditis cum ratione sensibus, resoluta intra fauces lingua Deum confessa, gratias egit, & intuita curatorem suum, pedibus eius aduoluta est. *Gulhelmus Abbas vita S. Bernardi lib. 2.cap.3.*

Factum est in vna dierum, vt veniret quidam ex fratribus, ferens in pixide diuinum Sacramentum Dominici corporis, vt opus esse videbatur cuidam sorori infirmæ. Cumq́ue staremus in circuitu eius & ego, & quædam sorores, loquentes mecum de eo, ecce subitò cor meum liquefactum est in ecstasi: & ecce claritas magna refulsit in pixide, & introspexi, cùm tamen adhuc esset clausa: & apparuit species verę carnis in eâ. Dicens quidem ista contremisco, sicut & tunc videns contremui. Testis autem est mihi Deus, quia nihil in omnibus his fingo, aut gloriam quærendo locuta sunt. *Elizabeth Schonaugensis lib.1.viarum Dei.*

Erat in Aruernico territorio rusticus quidam habens aluearia, in quibus examina apum melleam fauorũ dulcedinẽ conficere solent. Quas iam dictus rusticus aut euolare, aut emori, aut aliquo casu sibi deperire pertimescens, vsus prauo sortilegorũ consilio, qui diabolica oratione etiã de beneficijs Dei maleficia facere consueuerunt, & ipsis quoque diuinis Sacramentis per artes magicas abutuntur, accessit ad Ecclesiam, & sumpto à sacerdote corpore Dominico, illudq́ue ore retinens, nec deglutire volens, vt iam doctus erat, ad vnum ex iam dictis aluearibus accessit, atque foramini, quod in eo erat, ore adaptato sufflare cœpit. Nam dictum sibi fuerat, quòd si corpore Domini ore retento apibus in vase constitutis insufflaret, nulla deinceps moreretur, nulla recederet, nulla deperiret: sed omnibus integrè conseruatis, de augmento fructus multo amplius quàm ante gauderet. Cumq; auidus lucri anhelitum protrahens vehementer sufflaret, ipso linguæ & aëris impulsu iactum Dominicum corpus in vas illud ad terram corruit. Cùm ecce omnis apum multitudo de intimis egressa ad corpus Domini sui reuerenter accurrit, atque in morem rationabilium creaturarum de terra subleuatum, suis habitaculis cum multa veneratione, homine illo conspiciente, induxit. Quod cernens homo, aut negligens, aut parui pendens quod acciderat, ad alia agenda, ad quæ domestica curã eum vocabat, gressum conuertit. Sed dum iter ageret, repentino & (vt ipse postea narrabat) intolerabili timore turbatus, se nequiter egisse, tandẽ meliùs sanior cogitare cœpit. Vnde compunctus, imò vi interna compulsus, mox retrò pedem tulit, atque in vindictam sceleris sui apes, quarum vitã opere nefario conseruare voluerat, superiniecta multa aquæ violentia enecauit. Quibus extinctis, dum intima fauorum, quos sibi recondere ac conseruare volebat, rimaretur: ecce (mirabile dictu) conspicit corpus Dominicum, quod ex eius ore lapsum fuerat, in formam speciosissimi pueri, velut cùm recens nascitur, immutatum inter fauos & mella iacere. Ad quod miraculum stupefactus intremuit. Sed quid inde agere deberet aliquandiu hæsitans, hoc apud se inuenit cõsilium, vt eum in manibus accipiens, ad Ecclesiam deferret, & quia sibi exanimis videbatur, nullo sciente, solus Deum puerulũ tumularet. Quod dum aggressus esset, eumq́ue in manibus sumens ad Ecclesiam quasi secretò tumulandum portaret, subitò ab indignè ferentis manibus ereptus disparuit. Quæ nuper gesta, ipse quidem ita per ordinem proprio Presbytero, Presbyter autem suo Claromontensi Episcopo, ille verò mihi, ego quoque omnibus istud legentibus scribendo intimare curaui. Nec verò tanti piaculi ex toto in posterum dilata vltio fuit, sed in breui locus ante populosus, vario casu habitatore pereunte, in solitudinem redactus est. *Petrus Cluniacensis de miraculis sui temporis lib.1.cap.1.*

Erat iuuenis quidam mundanæ vanitati deditus: cui cùm diu deseruiret, contigit eum super quadam maritata muliere infamiæ nota aduri. Cumq; per aliquantum temporis hac suspicione apud vicinos quosque teneretur, accidit vt incurreret tantam ægritudinem, quæ de vita eius hominis cogeret desperare: Qui cùm lecto decumbe-

cumberet,& iam iamque morti proximus fieret, inuitatus ad eum est more Ecclesiastico Presbyter,vt eius confessionem susciperet,& ei morienti viaticum salutis humanæ præberet. Cùm verò venisset,hortari eum cœpit,& commonere instãter,vt peccata sua confiteri non erubesceret, crimenque illud,vnde specialiter infamatus fuerat, salubri confessione manifestaret. Acquieuit ille, & scelera sua cõfiteri studiosè aggressus est. Quod dum expleisset,& rursus super præfato crimine à Presbytero interrogaretur, mentitus est dicens, se nullatenus inde reum esse. Cumque Presbyter diutina hominis infamia suspicione actus, ab inquisitione non desisteret,ait ille:Sic (inquit) hoc Domini corpus,quod attulisti, ad salutem suscipere merear,sicut huius rei, quæ mihi obijcitur, aliquando culpam non incurri. Hac Presbyter responsione credulus redditus, ei Dominicam Communionem tradidit. Qua ore suscepta, glutiendi virtus ęgro protinus ablata est. Nam cùm paulo ante quibuslibet etiam grossioribus cibis facilis esset ad ima descensus, hoc paruissimum corporis Christi fragmen,non dicam stomachũ, sed nec etiam guttur vel paululum attingere potuit. Hoc sentiens ille, niti, quantum potuit,cœpit,vt illud deglutire valeret. Quod dum multoties conaretur, & frustrari semper suos conatus cerneret, coactus ipsa glutiendi impotentia, iuxta lectum,quo decumbebat, illud expuendo proiecit. Cuius rei euentu valde territus, Presbyterum,qui discesserat,reuocari rogauit. Redijt ergo Presbyter,& infirmum reuisens, cur se reuocasset quęsiuit. At ille, Spiritu Dei agente compũctus,confessus est se malè egisse,se Deo mentitum fuisse, verumq; ,quod ante negauerat,esse. Quem cum multo gemitu pœnitentem & satisfacientem is, qui aduenerat, Presbyter intuens, compassus confitenti, & mœrore confecto, eum, vt moris est,absoluit,ac rursus Dominico corpore refecit. Quo suscepto, cum tanta illud libertate glutiuit,vt verè tunc appareret, non casu,sed virtute diuina, ne ante hoc suscipere posset, prohibitum fuisse. Post hanc igitur reatus confessionem, & corporis Christi perceptionem paululum superuiuens in pace quieuit. Hoc non à duobus tantùm,aut tribus testibus didici,sed à Priore iam dicti loci honesto & fide digno viro, & fratribus eiusdem Monasterij, ac multis alijs, quorum quidam hoc se vidisse, alij à Presbytero se audiuisse testati sunt. *Petrus Cluniacensis de miraculis sui temporis lib. 1. cap. 3.*

Anno Christi 1154.

Vir Domini Vlfricus hominem,qui se diabolo deuouerat,de faucibus mortis ereptum, in interiorem cellam suam eduxit,tenens eum ibi,donec per confessionem pœnitens ille virus, quod dæmõ infuderat ei,ad pedes Sancti euomuit. Tũc homo viribus resumptis, corpus Domini à Sancto Vlfrico sibi oblatum in specie carnis,& interrogatus,si ex toto crederet: Credo Deum,inquit, quia corpus & sanguinẽ Domini mei in manibus tuis sub specie carnis video ego miser & peccator.Cui vir sanctus:Deo gratias,inquit:nũc simul oremus,vt in specie consueta illud accipere merearis,sicq; communicatum hominem, & in fide confirmatum dimisit. *Matthæus Parisius in Hist. Anglicana de anno 1154.*

Anno Christi 1160.

Eo tempore,quo Canonici vicem Episcopi gerentes cõgregationem pro quadam pecunię summa grauiter affligendo à diuinis suspendissent: in die Assumptionis gloriosæ Virginis,cùm hæc Dei famula nimio affligeretur dolore,propter carentiam Dominici corporis,visum est illi Dominum abstergere lachrymas ab oculis eius,dicentem ei: Hodie mirabilia videbis. Cùm aũt instaret hora sacratissima,qua eleuanda erat hostia: visus est ei eleuare hostiam,quasi in aurea pixide clausam,& sindone velatam.Per quod significabatur,hoc Sacramentum omni humano, siue Angelico intellectu esse absconditum. *Mechtildis virgo lib. 1. Reuelationum cap. 4.*

Anno Christi 1167.

Pleraque tum prodigia in Annales relata reperio. Augustę apud Rhetos hostia in carnem cruentam conuersa est: terræ tremor quarto Nonas Maij orbem terrarum afflixit, vrbes, casas, ædes, templa subuertit apud Longionas. *Auentinus libro 7. Annalium.*

Anno Christi 1180.

Guilhelmus Brito Armoricus de gestis Philippi Francorum Regis lib. 1.

In castro, syluis Aquilina quod vndique cingit,
Cui sanctus nomen Leodegarius aptat,
Dum fortè audiret Missæ mysteria, vidit
Presbyteri in manibus quæ sacra leuantur in hora
Miri splendoris puerum, studioq; frequenti
Angelicos ciues assistere comminus illi:
Quo viso in faciem lachrymis procumbit obortis,
Et Domino cordis totum se mactat in ara,
Qui sua quando vult, cui vult secreta reuelat.

Anno Christi 1181.

In solennitate Paschali apud castrum, quod dicitur Mons aureus, quædam mulier infamis cùm acciperet corpus Domini Iesu Christi in ore suo,non glutiuit illud: imò tulit,& posuit in arca sua,inuolutum pãno lineo. Cùm autem quidam iuuenis amasius eius aperuit arcam eandem, inuenit hostiam Dominici corporis transmutatam in effigiem carnis & sanguinis.Hoc etiam accidit in quadam villa Abbatis sancti Petri Carnotensis cuidam sacerdoti,cùm teneret corpus Christi in manibus suis ad Missam. Simile miraculum accidit iterum in Carnotẽsi Episcopatu tempore Roberti Episcopi Britanni, quòd quidam rusticus posuit corpus Domini in ora capæ suæ,& ibi seruauit illud vsque ad mortem suam,& tunc ibi inuentum est in specie carnis. Idem miraculum accidit cuidam mulieri in Flandria,quòd cùm posuisset in cista sua, postea inuenit in effigie carnis, &c. *Robertus Abbas de Monte de anno 1181. in Appendice ad Chronographiam Sigeberti.*

Apud Aurelianenses die Dominica circa festum B. Laurentij Presbyter celebrans, parauerat duas hostias propter viaticum,& processerat vsque ad orationem Dominicam: videt illam, quam manibus tenebat,rubro colore suffusam, & sanguinem ex ea inter digitos profluentem, eamq; super altare in tribus locis trãsponit,& in singulis,quãtum ipsa continet,tantundem sanguine purpuratur. Populus accurrit,miratur,sacerdos illam sumit,quam ipse parauerat reponẽdam. Rex autem Philippus,qui non longè aberat,accurrit,& vidit hostiã in forma carnis viuidæ,& super corporale sanguinis guttas, siue etiam notas, cùm transponeretur hostia ad modum hostiæ circulatas. Post modicum apud castrum Carolam, itemq; apud Baronam oppidum,& rursum in territorio Vindociensi,atq; iterum apud Atrebatum simile accidit. Hæc autem acciderunt propter hæresin in Vasconia pullulantem. *Vincentius Beluacensis Speculi historialis lib. 29. cap 24.*

Puella quædam in partibus Thuringiæ prope ciuitatem Erpisfordiam ægrotabat: quam dum sacerdos ex more visitaret, dans ei viaticum, ablutionem digitorum fecit in bicario mundo, ipsam aquam ad bibẽdum ei tradens, sicq; discessit.

Illa verò bene suæ mentis compos, dixit his, qui circà ipsam erant: Diligentissimè ipsam aquam operite, quia de digitis sacerdotis vidi portiunculam Eucharistiæ in eam decidere. Quo facto cū ipsa aqua fuisset ei ad bibendum postea allata, & tota mutata fuisset in sanguinem, ipsa quoq; portiuncula, licet minimi formam accipiat digituli, versa in cruentam carnem. His visis terrentur omnes, fit clamor muliercularum accurrentium, clamantium, mirantium, stupētium, & de re tam inaudita sic & sic loquentium. Mittitur, sacerdos vocatur, qui magis stupebat, qui suam in his negligentiam metuebat. Qui etiam timēs officij suspensionem, celare rem voluit, hortans tanti Sacramenti exustionem. Sed cælari nō potuit, quod Deus miraculosè manifestari voluit. Communicatur res pluribus, fit conuentus sacerdotum: qui in perturbatione non habentes consilium, adierunt Archidiaconum. Qui super his timens aliquid dispensare, quæ gesta erant per epistolam significauit Domino Moguntino. Interea ipsum bicarium cum viuifico corpore & sanguine opertum corporali, super altare ponitur, & videntibus cunctis, qui aderant, columba venit super labium bicarij, & diu sedit non sine admiratione cunctorum, quòd corporis sui pondere ipsum vasculum non euertit. In partibus enim illis bicaria quasi ductilia in inferioribus sunt angusta, in superioribus verò ampliora: vnde qui viderant, nō corporalem, sed spiritualem columbam arbitrati sunt, &c. *Helmoldus lib. 4. Chronicorum c. 14.*

Anno Christi 1184.

Cùm Monasteriū indies religione & opibus floresceret, erat vir pastorius, qui sacra die Paschæ de manu sacerdotis accepto venerabili Sacramento, cogitauit curiosius de illo aliquid cōstituere. Nam cùm cerneret ab omnibus summa cum veneratione haberi, indignum ratus in ventrem demittere, asseruauit in ore, & clam egressus Ecclesiam, baculū pastoralem arripuit, & capite fisso Sacramentum immisit, arbitratus gregem suū prosperari patrocinio rei sacratissimæ. Visæ sunt noctibus ardere candelæ, quacunque parte domus conderetur: sæpe locum mutauit, idem prouenit. Id diu præter vxorem nouit nemo, innotuit inde ceteris, peruenit ad sacerdotem, inde ad Pōtificem. Re comperta, vt gesta fuit, summo honore venerabile Christi Sacramentum defertur in Monasterium, ibiq; diu magno populorum concursu inclaruēre Christi mirabilia. *Albertus Crantzius in Vandalia lib. 6. cap. 24.*

Anno Christi 1200.

Religiosis quibusdam petentibus & instantibus, vt sub vtraque specie sumerent Sacramentū, sacerdote quodam pio celebrante, cū faceret fractionem, concauum patenæ totum visum est repleri sanguine: ad quod obstupuerunt ipse & circunstantes, sed cùm coniungeret partes hostiæ, totum visum est reintrare, & petitioni, & tētationi illorum penitus satisfactum fuit. *Alexander Alesius quarta par. Sūma quæst. 11. memb. 2. ar. 4. §. 3.*

Maria Oegniacensis cùm esset aliquando in pago Nitrensi prope Niuellam, & ipsa præsente puer quidam ad ostium Ecclesiæ catechizaretur, vidit impurum dæmonem à paruulo illo cū magna ignominia recedentem: eundem è sacro fonte leuans, apertis oculis vidit Spiritum sanctum in animam eius descendentem: sæpius autem sacram hostiam sacerdote eleuante, inter manus eius vidit elegantissimi pueri speciem, & cęlestium spirituū exercitum cū multo lumine descendentem. Cùm autem post confectionem Sacramenta sacerdos perciperet, videbat in spiritu Dominum in anima illius permanere, eamq́ue mirabili splendore illustrare: vel, si indignè sumeret, Dominum cum magna indignatione recedere. Porrò autem etiam tunc, quando in templo non erat, sed in cellula, opertis ex more oculis velamine candido, orabat, Christo ad prolationem sacrorum verborum in altare descendente, illa mirabiliter mutata, sentiebat aduentum eius. *Iacobus Vitriacus libro 2. cap. 4. vitæ Mariæ Orgniacensis.*

Anno Christi 1218.

Circa hoc biennium iuxta Coloniam in villa, quæ Belle vocatur, gestum est quod dico. Die quadam cùm sacerdos Missam celebraret, & dicto Euangelio hostiam patenæ superpositam super Corporale collocasset, illa mox resilijt. Putās hoc sacerdos casu accidisse, neque hostiam bene locatam, denuò eandem superposuit, quæ remotius eo intuente resilijt, quàm prius: cumq́ue tertiò id tentasset, quasi turbine impulsa, proiecta est de altari. Quo viso territus est valde: & se tanto ministerio indignum reputans, præcepit scholari, vt eadem hostia reseruata, aliam superponeret, quam & consecrauit. Dicta Missa tollens secum hostiam prędictam, Coloniam properauit, inueniensq́ue Priores apud sanctos Apostolos, hostiam eis ostendit, quid de ea actum sit recitauit. Cūctis causam mirantibus, vnus Clericorum hostiam contra lucem leuans, maculam in ea contemplatus est: quam cum in aspectu multorum fregisset, cimex, qui vulgo pediculus parieticus dicitur, apparuit in ea decoctus. Et glorificauerunt Dominum omnes, qui aderant. Haud dubium, quin à sanctis Angelis reiecta est, qui non sunt passi, vt panis tam fœtido vermiculo corruptus per ministerium sacerdotis transiret in corpus Domini sui. *Cæsarius Heisterbachius lib. 9. cap. 65.*

Anno Christi 1220.

Mulier sancta Maria de Niuella, cùm apud Ecclesiā de Oegnies, in qua sunt Canonici Regulares, per dies quadraginta in infirmitate sua nihil penitus māducare potuisset, nihilominus singulis ferè diebus Christi sanctum corpus, absque vlla difficultate cum omni delectatione sumebat. Prior autem eiusdem loci probare volens, vtrum cibum corporalem posset sumere, me præsente, & ipsa ignorante, hostiam non cōsecratam illi attulit: quam cùm summis labijs attigisset exclamans, & panem materialem cum ingenti abominatione ab ore suo propellens, requiem non habuit, donec pluries labia sua, & os cum aqua frigida abluit. Vidi præterea in partibus Pictauię sacerdotem quendam, qui cùm diuina celebrasset, iuxta hostiam, quam pręparauerat, aliam super Corporale iacentem inuenit. Facta autem consecratione, cùm Eucharistiam debuisset percipere, hæsitare cœpit, vtrum vnam vel duas acciperet, statim autem secunda subitò disparuit, expressa formæ suæ vestigia super Corporalia relinquens: quæ mihi sacerdos cum ingenti timore, & magna admiratione ostendit. *Iacobus Vitriacus historia Occidentalis cap. 38.*

Anno Christi 1225.

Eodem anno in vrbe Legre Castrensi obijt puella quædam inclusa, quæ per septennium ante obitum nullum omnino gustauit cibum, nisi quòd diebus Dominicis corporis & sanguinis Domini communionem accepit. Quod miraculum cùm ad audientiam Hugonis Lincolniensis Episcopi peruenisset, fidem non adhibuit veritati: sed incredulus planè, fecit per dies quindecim à Presbyteris & Clericis inclusam prædictam arcta nimis obseruari custodia, quousque compertum fuit, illam in toto termino memorato nullo vsam fuisse corporis nutrimen-

to. Faciem quoque semper habuit vt lilium candidissimum, roseoqúe rubore perfusam, ad indicium pudicitiæ, & munditię virginalis. *Matthæus Parisius histor. Anglorum de anno 1225.*

Anno Christi 1240.

In finibus Charionum in oppido Stain dum Volbertus mysta sacrificat, victima sacrosancta in carnem atque sanguinem cõmutata est: Berchtoldus Patriarcha Aquileiensis, Albertus Goritiæ Regulus spectatum perrexêre. *Auentinus libro 7. Annalium.*

Anno Christi 1260.

Oppidum Duacense amplum & magnum est inter Cameracum & Atrebatum nobilissimas ciuitates. Hic in Ecclesia S. Amati Episcopi cùm sacerdos in Pascha communicato populo corpus Christi super terram stupidus inuenisset, & flexis genibus eleuare tentasset: mox per se in aëra subleuatum panniculo, quo consecratos digitos sacerdos detergere solet, inhæsit. Clamans ergo Presbyter, Canonicos vocat: accurrunt illi, spectant in panno corpus viuificum, in specie faciei venustissimi pueri. Et mox conuocato populo ad spectaculum pręsentatur, & indifferenter nulli tanta cælitus visio denegatur. Hæc cùm audissem fama vulgante, veni in oppidum, quod prædixi, accessi ad Decanum Ecclesię, cui optimè notus eram: petij videre miraculum. Annuit ille, præcepit vt fieret, aperta est theca, cucurrit populus, moxqúe vbi pixis reuoluitur, clamant omnes: Ecce iam video, ecce conspicio Saluatorem. Stabam ego attonitus, nihil videns, nisi tantùm speciem panis albissimi: nihil quidem conscius mihi, quare corpus sanctum cum cæteris non viderem. Nec diu, cùm ista mecum voluebam, ecce vidi faciem in mensuram ætatis plenitudinis Christi, spineam habentem coronam in capite, & duas guttas sanguinis de fronte ex vtraque parte nasi descendentes. *Thomas Cantipratensis lib. 2. Miraculorum cap. 40.*

Anno Christi 1264.

Vulsinijs miranda res visa. Sacerdos quidam ibi, cùm rem diuinam faciens sacram ritè hostiam frangeret, fortè de veritate ipsius Christi corporis dubitauit. Itaque subitò ex ipsa hostia sanguis tantus effluxit, vt multis linteum ipsum guttis imbuerit. Qua re audita, Vrbanus Pontifex attonitus, ipsum ad se deferre linteum iussum, magno Cleri & populi occurrentis honore excepit, eoqúe in Ecclesia Vrbeuitana, in sede ampliore ac digniore reposito, solennem Christi corporis diem decimo post Pentecosten cum insigni pompa in perpetuum celebrandum instituit. *Carolus Sigonius de regno Italiæ libro 19. de anno 1264. Onufrius Panuinius in Platina Vrbanum Quartum.*

Anno Christi 1278.

In ponte super Mosam in Traiecto superiori ducenti homines chorea ludentes xv. Kalend. Iunij, cùm corpus Christi per sacerdotem portaretur ad infirmum nolebant cessare, donec transisset sacerdos. Igitur mox transito ponte Presbytero, pons cecidit, & omnes in fluuio præter vnum submersi fuêre. *Nauclerus Generatione 43. Hermannus Schedelius in Chronicis, Cornelius Cornpolitanus in Chronologia.*

Anno Christi 1280.

Bolsenæ ingens illud accidit miraculum hostiæ consecratæ, firmo, veroqúe Catholicæ fidei erga Saluatorem Iesum Christum argumento, quod est huiusmodi. Sacrificus quidam cùm Missa operaretur, ac manibus hostiam consecratam tenens, apud animum dubitaret, verene sacratissimum illi corpus Christi Sacramentaliter inesset, ecce tum viuus ex ea prorumpere sanguis visus, candidumqúe Corporale, seu linteum substratum inficere, adeò vt plurimis in locis signa cruoris relinquerentur, mox sanguine stillans passim obuolitare, marmoraqúe niuea, quæcunque contigisset, cruoris etiam insignire notis, quæ in hodiernum vsque diem oculis cernere manifestè licet, egoqúe sępissimè vidi, Romanum hac iter agens, &c. *Leander Albertus in descriptione Italiæ in Thuscia fol 104.*

Anno Christi 1288.

In Alemania & diœcesi Leodiensi, in villa Erckel, quædam puella vixit sine cibo & potu vltra triginta annos, cui Plebanus villæ obtulit oblatam non consecratam pro consecrata, quam non potuit deglutire: sed resumpta illa, dedit cõsecratam, quam sumpsit. Ex hoc liquet, quòd corporalem cibum non expetebat, sed magis spiritualem. *Nauclerus Generatione 43.*

Anno Christi 1290.

Iudęus quidam Parisijs per inopem mulierculam, cui vestem, quam ab eo pignoratam habebat, se gratis restituturum promiserat, Christianam hostiam in Paschate assecutus, cùm accenso igne in sartagine eam vellet assare, vt perspexit eam non mutare formam, nec colorem, gladio eam pupugit, ex qua confestim sanguis manauit. Re autẽ detecta, superuenientibus Christianis, hostia in loco ei dicato restituta, Iudæi domus in templum conuersa est: quæ etiam Saluatoris Bullientis nomine compellatur, vbi hostia, gladiusq; etiam nunc ostenduntur. *Fulgosius lib. 1. cap. 6. Nauclerus Generatione 44.*

Anno Christi 1298.

Rumore tum dissipatur, à Iudæis Sacramenta nostra furto ablata, ludibrio, atque in mortario pistillo contusa fuisse, cruorem emanasse, &c. fit tumultus, nemine opẽ ferente, frustra Iudæis quiritantibus, VVirtzburgij, Mergethaimij, Norimbergæ, &c. & alijs oppidis antiquæ Franciæ, atque Boiariæ, Hebræi incolis fauentibus concremantur viri atque fœminę, obstinatissimo animo, cũ paruis liberis, cum rebus, & supellectili omni, ne hæc à Christianis occuparentur, illi sacris nostris lustrarentur, in medium se incendium mittunt. *Auentinus lib. 7. Annalium.*

Anno Christi 1299.

Iudæi perfidissimi corpus Christi sacrum in nocte sanctæ Paschatis emptum à custode Ecclesiæ in ciuitate Franconię, quæ Rutlingen dicitur, per diuersas ciuitates, & castella alijs Iudęis distribuerunt. Quædam religiosæ mulieres, quæ sacras Vigilias ad tumulum crucifixi obseruabant, (sicut moris est in Theutonia) cùm hora Matutinarum de Ecclesia prodeuntes irent ad excitandum Ecclesię Presbyterum, vt crucifixum de monumento ante Matutinas, secundùm consuetudinem, subleuaret, viderenturqúe super domum Iudæi, qui Sacramentum emerat, rutilare luminaria, cumqúe attonitæ starent, & secum quęrerent, superueniens Presbyter interrogat, quid conferant: vidensqúe cum ipsis luminaria, compertoqúe quòd Iudæus cum custode in Ecclesia fuisset, & iuxta altare, cautè vocat iudicem ciuitatis, & quosdam de ciuibus, qui irruentes in domum Iudæi, ipsum & custodem Ecclesiæ ceperunt. Qui statim coacti facinus perpetratum confessi sunt. Iam verò, vt dictum est, idem corpus Christi per diuersas Iudæorum fuerat dispersum mansiones, qui sæpe

dictum

[illegible]

Anno Christi 1300. [year uncertain]

Cum venirem [illegible] ad communicandum, [illegible] & [illegible] in te, & [illegible] dum. Ego autem [illegible] Si omne bonum est in te, quare [illegible] Et statim facta est responsio [illegible] non repellit aliud. Et quando [illegible] ad communicandum, [illegible] est super altare Filius [illegible] & [illegible] humanitatem, & secundum [illegible] cum multitudine [illegible]. Et cum haberem magnum desiderium videndi [illegible] cum Angelis, tunc ostensus est mihi Deus, & videbam eum: non videbam [illegible] secundum aliquam formam, sed [illegible] vnam [illegible] plenitudinem, vnam pulchritudinem, [illegible] omne bonum, & dictum est mihi: O amata, ita stabis coram eo in vita æterna. Quantam autem consolationem recepit tunc anima mea, explicari non potest. A [illegible] autem tempore quando communico, hostia extenditur in ore, & non habet saporem panis, nec carnis istius [illegible] sed [illegible] saporem [illegible] alicui rei [illegible]

[illegible]

[illegible]

Anno Christi 1337. [year uncertain]

Calamitosa gens Hebræorum [illegible] Bauariæ, nomine D[illegible] sito in [illegible] Danubij, maiestatem [illegible] Christi [illegible] Sacramento mirum in modum [illegible] & religionem nostram illusit. Id post [illegible] ignis posuerunt [illegible] tamen ab igne mansit. In [illegible] percusserunt. Quare [illegible] Præfectus oppidi Hart[illegible] D[illegible] ciuibus oppidi Iudæos [illegible] sexus, non [illegible] bitis pœnis [illegible] mentum [illegible] Domini miraculis [illegible] tatur. Herman[illegible]

[illegible]

[illegible]

Anno Christi [illegible]

[illegible] Iunio [illegible] Christi pugionibus & [illegible] copiose [illegible] in oppido [illegible]

[illegible]

Anno Christi [illegible]

[illegible] ad D. Ca- tharinam [illegible] Qui [illegible] centu Iu- daeorum [illegible] pro- [illegible] sanguine [illegible] mi- [illegible] V Venceslaus [illegible] Dux [illegible] mum [illegible] D. Catharinae vinum [illegible] in templo Cathedrali D. Gu- [illegible] *Guicciardinus in* [illegible]

Anno Christi 1384.

[illegible] Osvvaldus Mulser [illegible] ortus [illegible] & ibidem in castello [illegible] berg [illegible] lato, residens, tempore [illegible] Christi fideles ex praecepto Ecclesiae ad Commu- nionem Eucharistiae accedere solent, maiori ho- stia, & non vt caeteri laici communicare [illegible] tur. Ex timore itaque huic sacerdos permittere as- sentiri volebat, sed dum venerabile Sacramen- tum supra linguam antedicti Osvvaldi poneretur, [illegible] miraculo [illegible] terra se aperit, ac [illegible] Osvvaldum [illegible] deglutire vellet, & in illam vsque ad genua [illegible], ille verò mani- bus [illegible] altaris apprehendit [illegible] altare [illegible] co- [illegible] manibusque cessit. Osvvaldus [illegible] praesenti- ans, mox poenitentia ducitur, veniam à Deo pre- catur, cumque hostiam deglutire non posset, [illegible] non permittit [illegible] in sacrarium re- [illegible] illic sanguineo co- [illegible] inde ad nostra [illegible] Ego Ro- [illegible] ipsum, & in eo [illegible] vestigia vidi, & contrectaui, ac [illegible]

Anno Christi [illegible]

[illegible]

Anno Christi [illegible]

[illegible]

Anno Christi [illegible]

Historiam [illegible] culis carnis [illegible] Londini, vbi [illegible] stes, [illegible] recordationis Thomas [illegible] lius & [illegible] tiam [illegible] Norui [illegible] xandro, & aliis [illegible] quod [illegible] [illegible] non [illegible] rentiam [illegible] Et dum [illegible] bus vix [illegible] Thomas O[illegible] gni, & vidit [illegible] scopus statim [illegible] populo [illegible]

[illegible]

Anno Christi [illegible]

[illegible]

ctissima mulier, oratum Laurentium mittunt, quia prope esset Monasterium, vt si gratiam communicandi eo die habere non possent, ipse saltem dignaretur, dum celebraret, pro ancillis suis orare: promittit Laurentius. Cùm autem celebraret ad populum, post eleuatum Sacramentum factus est extra seipsum, detulitque eum spiritus ad illam mulierem, in cella clausam, & contemplationi vacantem, quæ fortè tunc miro desiderio communicandi teneretur, & sacra illi mysteria communicauit, siue in corpore, siue extra corpus, Deus scit. Ab oculis quidem totius populi non discessit, donec ad seipsum reuersus ab illo pietatis officio reliquum Missæ peregit. *Bernardus Iustinianus in vita Laurentij Iustiniani cap. 8.*

Anno Christi 1470.

Tertio idus Nouēb. ferijs D. Martini Episcopi pulchrum fit Brugis miraculum per sacratissimum sanguinem Domini. Mulier quędam infantem enixa, qui videbatur esse mortuus, non cessat inclamare sacrosanctum cruorem Christi pro consolatione, bonaque fide & fiducia sua id omne, quod petijt, obtinuit: post diem tertium quàm erat sepultus, refossus infans reuixit, & baptizatus est. *Iacobus Meierus libro 17. Annalium Flandriæ de anno 1470.*

Anno Christi 1480.

Robertus Saluiatus, Bernardi filius, & D Dominici fratrum consortio iunctus, dum in Monasterio Sancti Marci Florentinæ ciuitatis vitam degeret, geniculi dexterioris abscessu grauiter affligebatur. Quare me familiari medico accersito, malum ostendit. Intumuerat enim genu, tantumque eleuabatur, vt humani capitis magnitudinem æquaret. Hic Chirurgica manu curatus bis iam sanitatem fuerat consecutus. Reuertebatur tamen id malum priore peius. Quare iudicauimus huiusmodi ægritudinem, vbi iam inueterasset, nullo modo citra vstionem finiri posse. Territus ille iudicio nostro, ac propterea medicæ artis spe deposita, ad diuinum confugit auxilium. Erat eodem tempore in eodem Monasterio vir simplex & bonus, fide & charitate pollens, per quem iam Dominus plurima signa fecerat, Dominicus Pisciæ oppido ortus, eiusdem religionis professor. Hunc igitur Robertus ipse conueniens, miserabilibus primùm lachrymis & precibus orat, vt se suis apud Deum orationibus liberet. Quod cùm ille pro sola humilitate abnueret, instat iterum Robertus, nec prius à lachrymis & importunitate destitit, quàm Dei hominem flectit & exorat. Celebratis itaque ex more & peractis Missarum solennibus, cùm ad Robertum ipsum, qui solus celebranti illi ministrauerat, conuersus fuisset, geniculum detegit, & signo crucis super malum impresso: fiat, inquit, tibi secundùm fidem tuam. Quibus verbis omnis prorsus intra paucos dies delituit ægritudo. Quod & nos non solum vidimus, sed & proprijs (vt aiunt) manibus attrectantes geniculum, ipsum detumefactum ac penitus sanescens inuenimus. Et ne quis non omninò virtute diuina factum putet, hic septimus iam annus est, ex quo ille sanitatem adeptus, eam seruauit, & seruat ope diuina. *Antonius Beneuennius de abditis morborum causis capite 9.*

Anno Christi 1492.

Die 22. mensis Octobris in oppido Sternberg, sub dominio Principum Magnopolensium, auxilio Petri sacerdotis, Eleazar Iudæus, & complices Sacramentum Eucharistiæ diuinissimum per hostias, maiorem & minorem obtinentes, has perforarunt, & cruor ilicò prosilijt, quo linteum præcinctum ruborem accepit: quo miraculo territi, ad Petrum id deferunt. Principes autem illustres Baltazar & Magnus fratres, re comperta, cùm vestigia vulnerum, quæ remanserant, cernerent, Iudæos cremari fecerunt xxx. numero. Petrus verò prædictus sacerdos se illis vendidisse confessus est, & quomodo post puncturas Iudæi Sacramentum cruentatum, & panno inuolutum sibi restituerint, & quòd suffoderit in terram, vbi eo indicante inuentum est cruore conspersum: sacerdos degradatus, & incineratus fertur. In eodem autem loco hodie multa miracula fiunt. *Hermannus Schedelius in Chronicis de hoc anno. Nauclerus Generatione 5. Eandem historiam Nicolaus Mareschalcus Thurius certo libro, quem inscripsit, Res à Iudæis in Monte stellarum, ad longum descripsit.*

Anno Christi 1510.

In Februario, intēpesta noctis hora circiter vigiliā noctis secūdā, homo quidā sacrilegus, nomine Paulus Form, patria Pomeranus, & incola Pernagiēsis, sub ditione Ioachimi Marchionis Brandenburgensis Principis Electoris, in villa, quæ vocatur Knobloch, Ecclesiam furtiuè intrauit, atque ciborium frāgens, capsellam, in qua venerabile Sacramentum Eucharistiæ reconditum seruabatur, deauratam, cum hostijs & particulis duabus consecratis furatus est. Sequenti autem die furti pretium æstimans, monstratile cum particula vna Iudæo cuidam emendum obtulit. Nam antea particulam alteram indignus furcifer deglutierat. Iudæus verò capsellam siue monstratile considerans: maius, ait, & multò esset charius, quod his inclusum fuit vasculis, quod si portasses, digno pretio redemissem. At sacrilegus ille excæcatus malitia, de sinu alteram extrahens hostiam, Iudęo appretiandam tradidit. Verùm Iudęus appenso vili pretio, nouem grossis, quorum duo & triginta florenum Rhenensem faciunt, Domini & Saluatoris nostri corpus, sub Sacramentalibus speciebus velatum, ab iniquo venditore emit. Vtcunque actum sit, mordet reum scelus commissum, timetque semper sæua, & perturbata conscientia: fugit mercator iniquissimus ad VVendos: vbi fama præuolante factum omnibus innotuit. Reuersus tandem ad propria, captus, atque in tortura positus, crimen confitetur, & rei gestæ ordinem recitat. Iudæus verò, qui Dominicum corpus emerat, ad nudam superpositum mensam pugione sæpius vibrato transforare tentabat, sed Deo volente inter tot punctiones hostia permansit integra. Quod videns malitia excœcatus Iudęus, in furiam actus, dixit: Si tu es Christianorum Deus, manifesta te in nomine mille dęmoniorum. Quo dicto citius in tres scissa partes, particula sanguineo per circumferentiam maduit rubore. Exterritus Iudæus, particulas panno inuolutas per mensis spatium apud se tenuit, & deinde duobus alijs Brandeburgi, & Stendelij morantibus singulas particulas transmisit, tertia sibi reseruata: quam rursus mensę impositam pugione conficit, vnde sanguinis guttulæ dimanārunt. Consternatus ille, & veritus se proditum iri, particulam absumere nititur, sed non valet: dein mittit in aquam, et illa enatat: tertiò in ignem proijcit, sed nihil hostię nocet. Ad extremum sub Paschatis solennitatem azymos coxit panes, particulamque massulæ azymi panis commiscens in furnum actauit, moxque furnus, alioquin obscurus, resplenduit, & massula illa in Iudæi faciem insiliit. Nouo ille terrore correptus, massulam illam cum particula alteri cuidam Iudæo transmisit.

Iam res erat prolata in publicum, & Marchio Iudæos omnes in sua ditione morantes Berlinum acciri, & in vinculis teneri iussit. Habita autem ex illis quæstione, præter alia flagitia non parum multa, fassi sunt se intra paucos admodum annos septem Christianorum infantes acubus & punctionibus peremisse. Igitur in illos lata sententia quadraginta flammis traditi sunt: tres alij Iudæi Baptisma perceperunt quidem, sed postera die duo capite plexi sunt, tertius pluribus pro eo rogantibus vita donatus, D. Francisci institutum Berlini complexus est. Porrò ter execrandus ille Paulus Form candentibus discerptus ferris, in cinerem tandem voracibus flammis redactus est. Denique Iudæi omnes è tota Marchionis ditione ita proscripti sunt, & extrusi, vt sub pœna capitis omni eis reditu interdictum sit. *Nicolaus Basilius additione ad Chronicon Naucleri, Lanturius Appendice ad Fasciculum temporum, Surius in Chronicis, Rouerus Pontanus libro 5. rerum memorabilium.*

Anno Christi 1512.

Rauenna à Gallo milite direpta crudelissimè est, vt ne sacratis quidem delubris parceretur, quæ omnia spoliata expilataque, etiam sacrarijs ablatis, in quibus sacrosanctum Saluatoris nostri corpus, eo per summum scelus in terram abiecto, continebatur. Quo tempore miraculum ingens magno nostræ sanctæ fidei argumento contigit huiusmodi. Vasco quidam miles, cùm tanto rapiendi furore percitus, vt in maximum templum irruens, quia totum id iam expilatum cernebat, relicta solùm ædicula, sacratissimam hostiam continente, cui ex alijs nemo propter Sacramenti religionem adhuc manus admoliri fuerat ausus, omni numinis metu deposito, arculam pretiosam arripuisset, extractoque per summum nefas venerabili Sacramento, & in terram proiecto, asportaret, hostia mox in columnam quandam spontè subuolauit, in eaque constitit. Verumenimuerò breui mora pœnæ Vascones istos, qui ferè delubrorum, sacrorumque fuère spoliatores, exultare numen siuit. Paucis enim post diebus ab Heluetijs in Italiam accitis maxima nequissimi generis pars vel cæsa, vel in Ticini Padique gurgites detrusa est, vt mox quaterna senaque illorum cadauera simul colligata fluminibus deferri spectarentur. *Leander Albertus in descriptione Italiæ in Romanula 14. regione Italiæ folio 472.*

Anno Christi 1526.

Bruxellæ in hospitio, quod ad aureum cyathum vocatur, hospitis filiolus 24. Augusti in vas aqua plenum primùm præceps prolapsus, deinde submersus, ac per inuocationem cùm vicinorum, tum parentum erga Deum, iuxta venerabile Sacramentum in D. Gudilæ templo miraculis coruscans vitę restitutus est. *Theodoricus Loer de miraculis circa venerab. Eucharistiam Bruxellæ editis.*

Anno Christi 1528.

In pago quodam, cui nomen vetus vicus, rusticus quidam in diuersorio, dum Eucharistiam irridet, subitò exanimatus est, rem sic actam testes docuère. Aedituus quidam rusticus perferebat scriniolum plenum panibus consecrandis, quas hostias vocant: huic comes erat alter rusticus, qui quondam fuerat æditus. Vbi ventum est ad vicum modò dictum, libuit ibi bibere in diuersorio: petit comes ille hostiam dono, illo contento accepit, & incipit per ludibrium consecrare. Cauponaria videns, increpat: ille nihil, inquit, tua refert, abi, apporta vinum: vbi redit mulier, videt hominem collapsum, rogat quid habeat, respondent ibi potantes in alia mensa, forsitan habet illum syncopis: mulier adfert acetum, admonent, sed frustra, erat planè mortuus. Hæc non est fabula, feruntur & alij rumores, verùm nolui parum comperta scribere. *Erasmus Roterodamus libro 20. Epist. Epistola ad Episcopum Leodiensem.*

Anno Christi 1529.

Elizabeth à Geruen Buscoduci vxor Henrici à Geueren è puerperio tali claudicatione contracta, vt non nisi scipionis aut baculi adminiculo vix aliquò proreperet, Bruxellas profecta est: postquam in publica processione quomodocunque poterat secuta esset venerabile Sacramentum, perreptauit tandem & in templum ad venerabile Sacramentum à supplicatione in medio Ecclesiæ in altari repositum. Coram quo magno desiderio, deuotione, fiduciaque in genua procumbens, ex animo Dominum comprecata est. Inter precandum sensit suas precationes à Domino exauditas esse. Eratque illi in loculis nummus offertorius, vt appellant: exurgens igitur alacris & lætabunda, scipiones suos exhibuit D. Sebastiano Michaeli, apud D. Gudilam Sacellano, ibidem hærenti ad recipiendas oblatiunculas. Heus tu, inquit, domine mi, hos tibi accipe scipiones, ego Deo gratia planè conualui. Sacerdos arbitratus mulierculam motæ mentis esse, prorsusque insanire: mulier, inquit, dic quęso quid tandem noui tibi accidit? Domine, inquit, abhinc perpetuum sexennium non licuit absque scipionibus ambulare: at iam nunc, vt ipse coram vides, probè incedo ambuloque. *Theodoricus Loer de Eucharistiæ miraculis.*

Anno Christi 1531.

XXIIII. Iulij accessit D. Gudilam apud Bruxellas Cornelius ab Assendonck Bergensis, adferens secum puerum cereum, simul cum candela cerea, nomine cuiusdam heroidis ab Ettene, in puerperio etiamnum decumbentis, ob filium masculum recens quidem natum, sed nullum vitæ indicium præ se ferentem, quem plerique omnes mortuum esse natum arbitrabantur. Quo viso mater vnà cum obstetrice, cæterisque item mulierculis ibidem obstetricantibus, confugiens ad venerabile Sacramentum Bruxellis in templo D. Gudilæ miraculis celebre, anxiè illi obsecrauit, recipiens sese muneri transmissurum puerum cereum, cereamque candelam. Quo voto suscepto, puer ilicò manifestarium vitalis spiraculi specimen, indiciumque præ se tulit, & iam nunc, vt cuique in propatulo est videre, rectè sibi constat, recteque valet. *Theodoricus Loer libro eodem.*

Anno Christi 1550.

Ob Pauli Tertij Pontificis Maximi obitum sede vacante, pulcherrimam eam imaginem D. Virginis matris, & carmina, vnà cum aurea pene testudine, ingenti ruina ac domo corruisse vidimus: in quo maximum quidem certè contigit, quòd cùm inferius Eucharistia loculo inclusa seruaretur, hinc atque inde ruina & lapidibus maximis decidentibus, & quasi attingere non audentibus, incolumis & intacta permansit, cùm tamen vel ipsa pauimenti marmora in minutissimas partes contracta sint. *Hieronymus Rubeus histor. Rauennatium lib. 3.*

Anno Christi 1556.

Accidit hoc ipso anno in Poloniæ regno res memorabilis. Mulier quædam vilis, Dorothea Lazezka nomine, professione Christiana, in oppidulo quodam Sachazeto, Episcopatus Posnaniæ, dissito ab arce Louitz spatio trium miliarium Polonicorum, cuidam Iudæo nomine Bisheim, vel Benedicto aliquot annis seruierat: hanc Iudæus ille sæpius interpellauit, vt sacrosanctum Christi corpus, more Christianorum cum cæteris acceptũ, ipsi perferret, in eius flagitij præmium promittit mulieri tres daleros, & crocotam rubro colore tinctam, ac sericis fimbrijs obductam, & ornatam se daturum. Fœmina scelerata conditionem accipit, ac in ipso peruigilio Paschę anno currente abit in pagum quẽdam Cotzo dictum, Episcopo subiectum, vbi cum cæteris communicantibus mensam Dominicam impœnitens & sine Confessione accedit, ac instar Iudæ percipit Eucharistiam, ac paulo post extractam sudariolo inuoluit, ac Feria 3. Paschę Sachazetum reuersa, Iudæo hero suo illam tradidit: quo facto tres alij Iudæi, huic oppidulo vicini, puta Michalecus, Sachaus, & Iosephus, ad memoratum Iudæum veniunt, ac sacrosanctam Eucharistiam in suam Synagogam deferunt, atque eam pugionibus, & cultris cõfodiunt: & ecce cõfestim ex illa hostia multus emanat cruor, quem perfidi Iudæi in vitreum calicem colligunt. Non diu latere potuit tam atrox facinus: ante omnes mulier illa scelesta Sachazeti comprehenditur, inde Iudæus eius herus, qui confitentur omnem rem gestam. Per id tempus Poloniæ rex Sigismundus erat Vilnæ, quæ est Lituaniæ Metropolis, ac eius certior factus, mandat eius oppiduli præfecto secundario, vt rem eam diligenter inuestiget, ac si eam ita, vt denuntiatum erat, comperiret, in omnes eius flagitij cõscios extremo supplicio animaduertat. Itaque Dorothea & Iudæus habita quæstione, die Veneris post Christi Ascensionem publicè flammis exusti sunt. Primarius ac generalis illic Præfectus D. Andreas Palatinus Rauensis, iurisdictioni prædictæ vrbis obnoxius, reliquos Iudæos Iosephũ, & Sachaum (nam Michalecus fuga iam elapsus erat) insuper & Iacobum Benedicti Iudæi exusti filium (qui ex impia illa Dorothea prolem, sed sine Sacramento Baptismi defunctã, & paterno inhumatã sepulchro sustulerat) à secundario Præfecto certis rationibus adducto Placentiam Poloniæ dimissos (vbi primarius ille Præfectus moram trahebat) intensa actione criminosa, ad extremum edicto regio, impietatis primùm conuictos, mortis reos decernit, & productos in Plozio Calẽdis Iunij ignibus consumit. Nec verò quenquam lateat, quòd cùm dicta Dorothea abditã prædicto modo gereret viuificam hostiam, & Gotz... uia in villã Latzkam iter domum versus confectura venisset, à canibus Georgij cuiusdam Lazezki patrisfamilias intercepta sit, qui tanto fremitu vestes illius inuolabant ac lacerabant, vt pene ad terram prosterneretur, diuino fortè permissu, nec abiuisset illæsa, nisi succurrissent famuli domus. Sanè ipse rex Polonię fertur hoc miraculo non mediocriter in Catholicæ Ecclesiæ retinenda cõmunione confirmatus esse. *Rouerus Pontanus rerum memorabilium libro 5. Laurentius Surius Commentario rerum in orbe gestarum.*

Anno Christi 1561.

Neomagi accidit Feria 2. Paschæ circiter horam diei nonam, vt sermone in Ecclesia Parochiali simul & Collegiata absoluto, alter Parochorum nomine Antonius Vorstius vnà cum æditiuo accerseretur ad ægrotãtem mulierculam, quæ in solenni die Dominicæ Resurrectionis ob corporis imbecillitatem in templo nõ communicauerat. Decumbebat autem mulier in platea Regularium. Porrò in altiori vici parte, prope vallum oppidi, taberna erat meritoria, in qua parum honestè tunc temporis diuersabantur viri duo iuuenes: vni Nouiomagum patria erat, alteri Traiectum superius ad Mosam. Vtroque ibidẽ tunc ouum Paschale, quod vocant, solito more elixum manibus ostentante, certamen initur inter eos, idq; periculo hauriendi poculi cereuisiarij, vter suum prius ouum glutire queat. Interim aduentat Pastor prædictus cum venerabili Sacramento, ouiculam suam infirmã in vicinia commorantem refecturus. Audita per plateam nola, quæ pręferebatur Eucharistiæ, alter ille, qui Traiectensis erat, in contemptum tremendi mysterij audacter dixit ad sodalem suum: Ego ouum illud, quod manu teneo, citius deglutiuero, quàm ægrotans muliercula Deastrum illum (Teutonicè Das Götzen) dixit, & protinus hians, ouum in os immisit, volens traijcere illud per gulam. Sed ecce præsentissimam Dei vindictam, qua prępeditus nullo modo ouum transmittere potuit. Hærente autem illo in faucibus, cùm miser homo se statim suffocatum iri, nec spem vitæ reliquam videret, oculis horribiliter contortis, conspicit candelam sebaceam ex clauo pendentem; Arripit celerrimè sebaceum, & absque mora inijcit ori, cupiens, conansq; candela tali protrudere ouum, sed frustra. Nihil enim aliud effecit, quàm quòd sebo candelæ in gutture apud ouum relicto, ellychnium, seu fila nuda retraxerit. Hac spe frustratus, humi procumbit instar bouis mactati, memoria, loquendiq; facultate omnino priuatus, & supinus iacens, fuliginosum & velut Aethiopicum induit vultũ, & gutture diuina vltione cõfracto tristissimam efflat animam, Parocho memorato cum sacrosancto illo pane astante. Is enim simulatq; infirmam communionis participem fecisset, ex illa domo rediens, audit miserabiles voces ex taberna vicina resonantes: horrore perculsus introcurrit cum venerabili Sacramento, rogat quid illic sit negotij, audit ex ore præsentium rei gestæ seriem, hominem diuinitus percussum videt humi palpitãtem, & cum morte certantem, & paulo post expirantis guttur fractum, ouo nunc instar tuberis intercutanei in altero colli latere, & non in faucibus residente. Hęc ego ad verbum scribo ex ore eius Parochi D. Antonij Vorstensis, qui apud Neomagenses curam gessit animarum annis 26. & amplius magna cum laude, vsque ad extremos furores Geusiorum, Parochus pariter, & Canonicus ibidem: in præsens autem ob verbi diuini gratiam & bonitatem suam Catholico Resensium gregi gratissimus Pastor. *Tilmannus Bredenbachius Collat. sac. lib. 1. cap. 53.*

Anno Christi 1566.

Nicolaa Petri Obrij lanij filia, vxor Ludouici sartoris, oppido Picardiæ Veuino, ab apparente hominis sepulti, quasi aui sui, specie spiritu, siue pluribus potius dæmonibus correpta fuit, quæ tandem perducta Laudunum ad Episcopum, neque solitis remedijs Ecclesiasticis, neque Exorcismis, neque orationibus, aut signo sanctæ crucis liberari ab vniuersis potuit. Emigrauerant enim ad viginti sex, exorcismis venerandi patris Petri Montani Ord. S. Dominici. Interrogatus à Reuerendissimo dæmon, qui sibi nomẽ Beelzebub indiderat, cur illam Catholicam & pudicam obsideret? Ingressus sum (inquit dæmon mendax) hanc meretriculam Deo mandante, propter populi peccata, vt ostendam me esse diabolũm, vt conuertam, siue obstinatiores reddam Hugono-

[illegible] ... Iudæus hic Christian[illegible] ... [illegible] Vngariam ... [illegible] Interrogauitq; [illegible] Leonem, an aliquã de Sacramen[illegible] ... percepisset. Respondit Leo, se percepisse. [illegible] ... deprom[illegible] ... dum sit donatū [illegible] quod cum [illegible] non posset, Iudæus a[illegible]

[illegible] ... Tres tamen nihilominus incolumes euaserant. [illegible] ... Gubernator vrbis, qui extra murum [illegible], cum [illegible] videret incendium, misit [illegible] in vrbem, vt causam incendij inquirant, & illud cum oppidanis restinguant. Qui cum in vrbem venissent, didicerant Iudæos aliquot [illegible] congregatos [illegible] quid vero [illegible] nemini constare, multis igni absumptis [illegible] Re ad Gubernatorem relata, tres illi Iudæi quæruntur, & [illegible] in vincula coniiciuntur. Habita quæstione, [illegible] solus occultarant, tandem prodere [illegible], rem gestam ordine narrarunt. Gubernator [illegible] vt tantum scelus debitis pœnis expiarent. [illegible] exquisitissimis tormentis [illegible] adactis [illegible] gia collocari [illegible] *[illegible] Mercurij G[illegible]*

ARTICVLVS NONVS.

ALTARIVM CONSECRATIONEM, ET VSVM AD DIVINVM SACRIFICIVM

IMPROBANT.

A[illegible] ... Natiuitatem [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Episcopus & Pastor.*

Ioannes Oecol[illegible]

[illegible]

Petrus [illegible] R[illegible]

[illegible]

Io[illegible] 12. *Mensam* [illegible]

super quod [illegible]

The[illegible] *manerit* [illegible]

Itaque [illegible] *altaria, quod nimirum* [illegible]

conuenire videretur. [illegible] *hanc occasionem* [illegible]

[illegible] *quæ ibi annunciatur,* [illegible]

Ioannes Casimirus Comes Palatinus in Reformatione Ecclesiastica [illegible]

[illegible] *mensa constituantur.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

*Genes.*8.*vers.*20. Aedificauit autem Noe altare Domino, & tollens de cunctis [illegible] coribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.

*Genes.*12.8. Aedificauit quoque (*Abraham*) ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius.

*Genes.*22.9. Venerunt ad locũ, quem ostenderat ei Deus, in quo ædificauit [illegible]

*Genes.*26.25. Aedificauit (*Abraham*) ibi altare, & inuocato nomine Domini [illegible] tendit tabernaculum.

*Gene.*35.1 Interea locutus est Deus ad Iacob: Surge, & ascende Bethel, & [illegible] ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi.

*Exod.*30.1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis Setim habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. Vestiesque illud auro [illegible] tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua.

*Num.*7.84. Hæc in dedicationẽ altaris oblata sunt a principibus Israel [illegible] consecratum est: acetabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, [illegible] riola aurea duodecim. ita vt centum triginta siclos argenti haberet [illegible] lum, & septuaginta siclos haberet vna phiala, &c. 88. Hæc oblata [illegible] tionem altaris, quando vnctum est.

2. *Reg.*24.24. Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti siclis [illegible] ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocausta, & pacifica.

3. *Reg.*18.32. Et ædificauit *Helias* de lapidibus altare in nomine Domini.

3. *Reg.*19.9. Quid hic agis Elia? [illegible]. At ille [illegible] pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum Domini [illegible] altaria destruxerũt, & Prophetas [illegible] gladio, & [illegible]

1. *Esdræ* 3.2. Et surrexit Iosue filius Iosedec, & fratres eius [illegible] bel filius Salathiel, & fratres eius: & ædificauerunt altare Dei Israel, [illegible] eo holocaustomata.

1. *Machab.* 4. [illegible] secundum legem, & [illegible] [illegible] quod fuit prius.

*Matth.*5.24. Si [illegible] offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris [illegible] habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, [illegible] [illegible] & tunc veniens offeres munus tuum.

[illegible] quoniam [illegible] altari [illegible]

[illegible] Domino participes esse, & [illegible]

[illegible]

[illegible]

PROBANT DIVERSARVM NATIonum Liturgiæ.

Liturgia Ecclesiæ Romanæ omnium antiquissima auctore D. Petro Apostolo.

Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum, vt audiam vocem laudis tuæ, &c. vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctū Filij tui corpus, & sanguinē sumpserimus, omni benedictione cælesti repleamur.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ auctore D. Iacobo.

Domine Iesu purga nos omni macula, purosq; nos siste altari tuo sancto, vt tibi laudis sacrificium offeramus, &c. Contremiscimus, & trepidamus ad sanctum altare tuum.

Liturgia Ecclesiæ Alexandrinæ auctore D. Marco Euangelista.

Hinc sanctum ingrediuntur ad altare, & sacerdos sic orat: Sancte, summe, tremende, qui in Sanctis requiescis, Domine, ipse nos sanctifica, nosq; dignare tremendo tuo sacerdotio, nosq; siste venerando altari tuo, cum omni conscientia bona, cordaq; nostra purgato ab omni inquinamento.

Liturgia Ecclesiæ Æthiopum auctore D. Matthæo.

Ante omnia Sacerdos dicit orationes sequentes pro Ecclesia, & altari, & indumentis eorum: Domine Deus noster, tu es solus sanctus, qui omnibus tua virtute sanctificationem dedisti, sic te Domine supplices exoramus, vt super hanc Ecclesiam, & super hoc altare, & super omnia ad sacra mysteria præparata Spiritū sanctum mittere digneris.

Liturgia Ecclesiæ Mediolanensis, primùm à D. Barnaba conscripta, postea à D. Ambrosio aucta.

Oratio, dum sacerdos accedit ad altare: Me quoque, audacter ad tuum sanctum altare accedentem, non sinas perire, sed dignare lauare, ornare, clementer suscipere, Per Christum Dominum nostrum.

Liturgia Ecclesiæ Cappadociæ auctore D. Basilio.

Propter misericordias & miserationes tuas, quas effudisti ditaliter super nos, cōfidentes appropinquamus sancto altari tuo.

Anaphora Ecclesiæ Syriæ auctore Basilio Magno.

Cum fiducia iam accedimus, vt contingamus altare tuum sanctum.

Liturgia Ecclesiæ Constantinopolitanæ auctore Ioanne Chrysostomo.

Tunc vadit Diaconus, & cùm inclinauerit sancto altari, atque ipsum deosculatus fuerit, accepto Euangelio egreditur. Finito Euangelio regreditur ad altare Diaconus. Diaconus dato incenso sancto altari, dat etiam sacerdotibus per ordinem.

Liturgia Mozarabum.

Postea faciunt ad altare exomologesin, & ad altare capite demisso hunc in modum dicunt: Per gloriam nominis tui Christe Fili Dei viui, &c. Mox conuertit se ad librum in dextro altaris cornu positum, & dicit Antiphonam in modum Introitus, &c. Post epistolam libro in alterum cornu altaris translato, continuò dicitur Euangelium, &c.

Liturgia Armeniorum.

Sacerdos vestitus ante altare inclinatus dicit confessionem.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Primus. 80.

Constitut. Apostol. lib. 3. cap. 6. Sciat vidua se esse ad altare Dei, & domi suæ sedeat, neque prætextu vllo in domos fidelium ad accipiendum ingrediatur. Nam neque altare Dei vnquam circumit, quin potius in vno loco collocatum est.

Canone Apostol. 3. Si quis Episcopus, vel Presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationē, alia quædam ad altare attulerit, mel, vel lac, vel pro vino siceram, deponatur.

Canone 31. Si quis Presbyter, cōtempto proprio Episcopo, seorsim congregationem fecerit, & alterum altare fixerit, Episcopo suo in religione ac iustitia nulla in re à se condemnato, deponatur, vt imperium obtinendi cupidus. Est enim tyrannus.

Presbyteri Achaiæ. 90.

De Martyrio S. Andreæ Apostoli cap. 6. Andreas respondit: Ego omni die sacrifico immaculatum Agnum in altari crucis.

Ignatius. 100.

Epistola ad Ephesios: Nemo erret: nisi quis intra septa altaris sit, priuatur pane Dei.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Pontifex quidem, vbi orationem sanctam supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoās, omnē plant ambitum circuit. Demum ad sanctum altare iterùm rediens, Psalmorū incipit melos, &c. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt.

Cap. 4. Hoc etiam sacratius aduerte, quòd diuini quoque altaris consecrationem sanctissimorum mysteriorum lex sacratissimi vnguenti castissimis infusionibus perficit.

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 20. Sacerdotes sunt omnes Domini Apostoli, qui neque agros, neque domos hæreditant hic, sed semper altari & Deo seruiunt.

Cap. 34. Sic & ideo nos quoque offerre vult munus ad altare frequenter sine intermissione.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Numer. cap. 18. Decet enim & vtile est sacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, vt qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuāt: & qui altari deseruiunt, de altari participent. Et sicut hoc dignum & decens est, sic è contrario & indecens, & indignum existimo, & impium, vt is, qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes, & ministros adsistere altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deseruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat solem suum producendo, & pluuias ministrando, nō offerat primitias sacerdotibus. 1. Cor. 9.

Eusebius Cæsariensis. 320.

Ecclesiast. histor. lib. 10. cap. 4. Sanctuario hoc modo absoluto & perfecto, sellisq́ quibusdam in altissimo loco ad Præsidũ Ecclesiæ honorem collocatis, & subsellijs præterea vndique ordine dispensatis decorè eximieq́ exornato, altariq́ denique tamquam sancto sanctorum in medio sanctuarij sito, ista rursus, vt à plebe & multitudine eò non posset accedi, cancellis ex ligno fabricatis circundedit, &c. Augustum porrò, ingens, & vnum altare, quid aliud significat, quàm purum sanctum sanctorum animi, qui est communis omnium sacerdos: cui ad dextram assistẽs magnus ipse totius orbis Pontifex Iesus.

Oratione de laudibus Constantini: Qua de causa tunc altaria in toto orbe terrarum constructa sunt, tum augustæ sanctæq́ Ecclesiæ ædificatæ, tũ diuina sacrificiorum, sola mente & ratione perceptorũ, ministeria soli Deo omniũ moderatori ab omnibus gentibus destinata tributaq́ sunt.

Concilium Nicænum. 325.

Inter diatiposes, quæ in fragmẽtis Synodi inueniũtur: In hac diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum: sed attollentes mentem, fide intelligamus situm in sacra illa mensa Agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum.

Athanasius. 340.

Epistola ad omnes Orthodoxos, cùm per Arianos persecutio fieret: In sacrosanctã mensam (proh) quanta impietas & facinora commissa! Vidisses enim Arianos aues & nuces pineas immolare, idola sua laudibus efferre, in Christum conuitia iacere.

In vita D. Antonij: Magnum quoddam, inquit Antonius, & vniuersis seculis inauditum imminet nefas. Magno fides Catholica turbine subuertetur, & homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini multorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Hæc est causa gemituum meorum, quos audistis. Et facta est vox Domini dicens: Abominabitur altare meum: nec mora visionẽ sequitur effectus. Nam post annos duos sæua Arianorum irrupit insania. Tunc Ecclesiarum fuêre rapinæ, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria, &c. Proh scelus, horret animus refricare quæ gesta sunt. Virginum matronarumq́ ereptus pudor: sanguis ouium Christi veneranda respersit altaria.

Petrus Alexandrinus. 360.

Epistola ad omnes Ecclesias: Nam quæ neque facta sunt, vti scriptum est, neque audita in diebus patrum nostrorum, hæc impij in ipso altari designârunt. Nam velut in prôscenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerũ masculum, qui sexum denegauerat virilem, & muliebrem sibi affinxerat, quiquè tum oculos habebat (sicut scriptis proditum est) stibio oblitos, & vultum simulachrorum more fuco rubentem, habitu muliebri, in ipso sancto altari, vbi pro Spiritus sancti descensu inuocari solet, corpore in orbem acto, & manibus huc illucq́ cum gestu iactatis, saltare compulerunt.

Concilium Laodicense. 368.

Canone 19. Solis licet sacratis ad altare accedere, & communicare.

Can. 44. Nõ oportet mulierẽ ad altare ingredi.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 70. Sublatum est gaudiũ & lætitia spiritualis, in luctum mutatæ sunt festiuitates nostræ, domus precationũ clausæ sunt, altaria cultu spirituali vacant. Nullus amplius Christianorum cœtus.

Epistol. 72. Basilidis Paphlagonici altaria subuertit Eustathius, & proprijs mensis Missæ munus perfecit.

In Gordium Martyrem: Præter hæc domus orationis prophanorum manibus vastabantur, aræ sanctissimæ euertebantur, nec erat oblatio vlla, nec thymiama.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione quarta, quæ est inuectiua in Iulianũ: Non iam gentiles in sacras nostras ædes prauos oculos inijcient: non iam aras à purissimo & incruento sacrificio nomen habentes scelesto sanguine contaminabunt.

Oratione 11. quæ oratio est in laudem Gorgoniæ: Cùm caput suum pari cum clamore, lachrymisq́, quibus abundabat, altari admouisset, nec se prius illud dimissuram esse denuntiasset, quàm sanitatem obtinuisset, statim liberatã se morbo sentit.

Oratione 20. quæ est oratio in laudem Basilij: Verùm Ecclesijs bellum inferentes, in altaribus saltitantes, & incruenta sacrificia hominum & victimarum sanguine contaminantes Ariani, &c. Mulieri cuidã amplissimo loco natæ, cuius maritus non ita pridem extremo vitæ die functus erat, iudicis assessor vim afferebat, inuitamq́ ad nuptias pertrahebat. Illa autem, cùm nulla ratione hanc vim effugere posset, ad sacram mensam confugit, Deumq́ aduersus hanc iniuriam propugnatorem sibi adoptat. Quid igitur per Trinitatem ipsam faciẽdum fuit sacerdoti? Quid aliud, nisi vt eã assereret, retineret, omni cura tueretur, Dei clementię & legi, quæ altaribus honorem haberi iubet, manũ porrigeret; omnia deniq́ prius faceret & pateretur, quàm vt inhumanius vllũ aduersus eam consiliũ iniret, sicq́ & mensam sacrosanctam, & fidem etiam illam, cum qua supplex erat, contumelia afficeret.

Oratione 23 quæ est oratio in laudem Heronis: Adde cædes cædibus, casus casibus succedentes, sancta profanis pedibus conculcata, altaria per obscœnos gestus & impudicas cantiones, atq́, vt audio, (hoccine lingua audax proferret?) saltationes, fœdasq́ membrorum inflexiones probro & contumeliæ habita.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione de Baptismate: Nam & altare hoc sanctum, cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab alijs crustis lapideis, ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed quoniam Dei cultui cõsecratum atq́ dedicatum est, ac benedictionẽ accepit, mẽsa sancta, altare immaculatũ est, quod non amplius ab omnibus, sed à solis sacerdotibus, eisq́ venerantibus contrectatur, &c. Valẽs Imperator ingressus in Ecclesiam, ibi ordinem psalmodiæ, cæremonias ritè celebratas, aras omni decore & reuerentia cultas, populum denique diuino cultui assistentem vidit, admiratus est.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Lib. 6. de Sacerdotio: Per id tempus & Angeli sacerdoti assident, & cælestium Potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò & commemorantem olim quẽdam audiui, cùm diceret, senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa fuissent diuinitus detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum esse à Deo, ac per illud quidem tempus derepente Angelorum multitudinem comperisse fulgentibus vestibus indutorũ, altare ipsum circundantium.

Homilia 16. ad cap. 5. Matthæi: Cùm enim dicitur: *Relinque munus tuum:* non ibi restitit: sed intulit, *ante altare:* rursus ab ipso etiam loco horrorē inijciens, *& vade:* nec tantùm dicit, *Vade*; sed adiunxit, *prius, & tunc veniens offer munus tuum.* Per omnia ista significans: quia per aliquas inter se inimicitias diffidentes, nequaquam mensa illa suscipiat. Audiant hi, qui sacris mysterijs initiati, cum inimicitijs ad communionem altaris accedunt.

Homilia 53. ad populum Antiochenū: Si quis ignem sumens, & fossorium, hanc destruxisset domum, & incendisset, & hoc suffodisset altare: nonne quilibet eum lapidibus obrueret, tanquam profanum & impiū? Quid igitur si quis veraciorem hoc igne flammam inferat, inuidiam dico, non lapidum ædificia destruentem, nec aureum suffodientem altare; sed quod parietibus & altari multo pretiosius est, doctorum ædificationē subuertentem, & corrumpētem, quali pœna dignus esset?

Homil. 61. ad populum Antiochenum: Hic sanguis effusus & cælum facit accessibile, horrenda scilicet Ecclesiæ mysteria, horrendum altare.

In Iuuentinum & Maximum Martyres: Illi videntes altaria subuersa, clausas Ecclesias, sacerdotes fugatos stupebant.

Homilia quòd Christus sit Deus: Cogita tecū quid fit in tam breui tempore omnem sub sole terram tantis Ecclesijs impleri, tantas gentes ad fidem trāsferri, populos persuaderi, vt excitent altaria vbique gentium, in regione Romanorum, Persarum, Scytharum, Maurorū, Indorum, & vltra orbem nostrum. Sunt etiam in Britannicis insulis extra hoc mare sitis fundatæ Ecclesiæ, & erecta altaria.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 72. Ammon aliquando offerens Deo cultum, vidit Angelū stantem à dextris altaris, & signātem fratres accedentes ad gratiam, & scribentem in libro eorum nomina.

Cap. 89. Chronius cùm sexaginta annis aræ assedisset, fungens sacerdotio, non egressus est è deserto.

Cap. 119. Melania vicesimo ætatis suæ anno mundo renuntiat. Et primùm quidē omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cùm conscidisset, res diuersas fecit Ecclesiasticas.

Synesius. 410.

Epistola 57. Per hunc aggreditur me tentator, vt altaris ministerium relinquam. τοῦ θυσιαστηρίου τὴν λειτουργίαν.

Constitutione altera in maximo barbarorum incursu habita ad Thatelaum: Nonne mensas quidem sacras carnificinæ tanquam profanas exposuerunt? vasa verò mystica, quæ publicæ libationi seruierūt, dæmonum destinata cæremonijs ad hostes portantur? Quid horum auris ferre potest pia? &c. Prius in Dei me templum cōferam, (κυκλώσομαι τὸ θυσιαστήριον) aram circuibo, lachrymis pretiosissimum rigabo solum.

Theodosius & Valentinianus. A.A. 430.

C. de his qui ad Ecclesias confugiunt l. 3. Pateant summi Dei templa timentibus, nec sola diuina altaria, (τὰ θεῖα θυσιαστήρια,) & oratorium templi circumiectum, qui Ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientiū sancimus esse proposita: sed vsque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus, &c. Hāc spatij latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei templo, & sacrosanctis altaribus confugientium quenquam manè vel vespere cubare vel pernoctare liceat, ipsis hoc clericis religionis causa vetantibus, ipsos qui confugiunt, pietatis ratione seruātibus. Arma quoq; in quouis telo eos, qui confugiunt, minimè intra Ecclesias habere præcipimus, quæ non modò à summi Dei templis & diuinis altaribus prohibentur, sed etiā cellulis, domibus, hortulis, areis, ac porticibus. Proinde ij, qui sine armis ad sanctissimum Dei templum, aut ad sacrosanctum Dei altare confugiunt, somnum intra templum, siue ipsum altare, vel omnino cibum capere absque aliqua eorum iniuria ab ipsis clericis arceantur.

Theodosius Imperator. 430.

In edicto de his, qui metus causa ad Ecclesiam: Si statuæ complexus propter regiam maiestatem tantum præsidij miseris conciliat, quātum opis debet esse paratum, qui salutis causa ad sacrosancta altaria confugiunt? Pateant proinde trepidis magni Dei templa, famulos fugientes communis suscipiat ara, &c. Nobis igitur imperium moderantibus sacrosancta altaria miseris asylum constituimus, ac definimus.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Apologia ad Imp. Theodosium: Erat autem & aliâ ratione & vtile & necessarium imperio vestro, vt à diuinis arceretur altaribus is, qui illa contaminauit.

Socrates. 440.

Lib. 5. cap. 21. Ecclesiæ Antiochenæ in Syria altare non ad Orientem, sed ad Occidentē spectat.

Sozomenus. 440.

Libro 2. cap. 28. Pridie ante diem dictū Alexander Episcopus ad basin altaris procidens, totam noctem pronus humi iacebat, Deum enixè precatus.

Libro 5. cap. 8. Zeno vbi Episcopatum Ecclesiæ Gazensis suscepit, extra vrbem extruxit Ecclesiā, & altare in ea erexit, Martyrumq; Reliquias ibi reposuit, propter Reliquias Nestoris Cōfessoris.

Lib. 9. cap. 1. Pulcheria Imperatrix ex auro gemmisq; pretiosis admirabile quoddam donarium, & spectaculum omnium pulcherrimum pro virginitate sua & imperio fratris sui sacram mensam Ecclesiæ Cōstantinopolitanæ dedicauit: idq; ipsum vt cunctis esset conspicuum in fronte eiusdem mensæ literis expressit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 199. Eusebius per antiphrasin sic appellatus, vilem aliquam rem & protritam sacerdotium esse arbitratus, illud quoque eis, qui eadem quæ ipse flagitia perpetrant, tribuere non veretur, eisque, qui omni honoris genere digni sunt, expulsis, eos, qui ne in laicorum quidem classe, ac numero censeri merentur, ad venerandum altare subuehit.

Epist. 205. Quod si ita est, à venerando altari teipsum arce.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. hist. lib. 3. cap. 11. Iulianus cùm esset in templo, aduersus sacram mensam minxisse dicitur: atq; Euzoio, eum prohibere conanti, colaphum infregisse, dixisseq;: res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsus destitutas esse.

Cap. 12. Sed tyrāni isti pro his impijs & insanis facinoribus non diu post pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis, interijt: atq; stercus non amplius per partes illas corporis, per quas solebat egredi, emisit: sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eijciendum natæ locum obtinuit.

Lib. 5. cap. 17. Vbi autem tempus postulauit, vt

dona sacræ mensæ offerret, surgit.

In Historia religiosa in Iuliano Sabo: Cùm autem in illa petra Ecclesiam extruxisset, & diuinā aram consecrasset, quæ etiam mansit vsque in hodiernum diem, in suam reuersus est palæstram.

Concilium Chalcedonense. 453.

Actione 1. post orationem Mariani Imp. Post hæc residentibus magnificētissimis & gloriosissimis iudicibus, & amplissimo senatu in medio, ante cancellos sanctissimi altaris: & ex læua quidem parte sedentibus sanctissimis Episcopis, &c.

Cyrillus Eremita. 520.

In vita Euthymij: Terebon Præfectus Saracenorum, & Gabrielius, alter quidem propè, alter verò stans intra aram, vidēt ignē veluti in quodam diffusum linteo desuper descendentem: Terebon autē metu correptus, & exterritus, ab ara recessit.

Iustinianus. 530.

Nouell. Constit. 7 apud Iul. Patricium §. Nemini liceat: Nemini liceat in posterum cuiuscunque Monasterij impiam venditionem, vel donationem, vel permutationem contrahere, vbi & altare collocatum est, & sacra Missa facta.

Hesychius Hierosolymitanus. 580.

Libro 2. in Leuiticum cap. 8. Præcepit Dominus eis, dicens: *Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas.* Et sicut addunt Septuaginta: *in loco sancto.* Est autem locus sanctus altare. Ibi enim Sanctus sanctorum requiescit.

Ioannes Moschus. 600.

In Prato spirituali cap. 4. Leontius Abbas inquit: Quodam die Dominico descendi in Ecclesiam, vt acciperem sacra mysteria, ingressusq; vidi Angelum stātem ad dextrū altaris cornu, & magno pauore correptus, reuersus sum in cellulam meā. Et venit mihi vox de cælo, dicens: Ex quo sanctificatū est altare istud, ego iugiter illi astare iussus sum.

Cap. 10. Anachoreta ingressus vidit Angelū Dei stantem super altare, quod fecerat senior, atq; sacrauerat. Aitq; ad Angelum Anachoreta: Quid hic agis? Cui Angelus ille: Ex quo sanctificata sunt ista, à Deo ipsa mihi credita sunt.

Eustachius. 620.

In vita S. Eutychij: Diuina caligo sanctum operuit altare, super quo cùm incruentū sacrificium obtulisset, fideli populo distribuit, quę quidē distributio ab hora tertia ad nonā vsq; producta est.

Timotheus Presbyter. 640.

Oratione de Propheta Dei susceptore Simeone: Sed hic imponentes finem orationi, vacemus diuinæ & mysticæ mensæ, per quam & mundus est stabilitus, & orbis terræ consistit, & regnū custoditur, & Ecclesia multiplicatur, & Deus sanctificatur.

Synodus Trullensis. 710.

Can. 69. Nulli omniū liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrū altare ingredi, ab eo tamen nequaquam prohibita potestate & authoritate Imp. quando quidem voluerit Creatori dona offerre ex antiquissima traditione.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuas passiones Christi annunciatis, &c. Accedit Sacerdos, conuersatur cum Angelicis Potestatibus, non iam quasi in terreno loco stans, sed in cælesti altari, coram formidabili altari throno Dei assistens, contemplatur magnū & inenarrabile & inuestigabile Christi mysterium.

Ioannes Damascenus. 730.

Oratione prima de imaginibus, reprobans eos, qui nulli materiæ honorem tradi volunt, inter cætera dicit: Nonne materia est vitalis illa mensa, (ἡ ζωήφορος τράπεζα,) quæ nobis vitæ panem subministrat? Nonne Domini corpus & sanguis materia sunt? Aut igitur horū omniū venerationem cultumq; tolle, aut concede, vt Dei, & eorum, qui Deo chari sunt, imagines colantur.

Ignatius Nicænus. 800.

In vita S. Tharasij: Quin etiam hoc quoq; notum facimus coram Deo inprimis honorādæ tuæ purpuræ, quòd intra cancella incruētæ mensę, in qua sacrificium magnæ hostiæ Christi venerabiliter peragitur, non sinemus amplius nobiscum vestrā ingredi potentiam.

Theosterictus. 830.

In vita S. Nicetæ: Illo autē tempore, quo diuinarum rerū mysteria peragebantur, stabat magnus noster Nicetas ante sanctam & sacratā mensam, sancto Dei throno assistens, sacrificium & diuina mysteria obeundo.

Constantinus Tyus. 860.

De vita S. Euphemiæ: In arca diuina fuerat ara collocata, quæ subter sanctissimas habebat Reliquias. Super eam autem peragebatur intemerati corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi incruentum sacrificium.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 13. ad Hebræos: Nos obseruationē habemus, verùm haud eam, quæ fit in huiusmodi cibis, sed super altare, siue incruenta hostia viuifici corporis.

Moses Barcepha. 930.

De Paradiso parte 2. cap. 6 Alij crucē Christi putant arborē vitæ, quia ex ea promanāt omnia bona spiritualia, abolito peccato & execratione: alij sacrā arā, in qua administrātur diuina Sacramēta.

Simeon Metaphrastes. 970.

In Commentario rerū à Philippo Apost. gestarū: Cùm autem sacerdotes, & altaria vbiq; in illis locis statuisset, & construxisset, pro sacrificijs illis, quæ fiebant in dæmonum altaribus, sacrosanctè fecit in eis peragi sacram mysterij celebrationem.

In Martyrio S. Menæ cap. 24. Cùm breui gentiliū fana & aras euertisset, & simulachra deiecisset, vbique crucem fixit, & in Christi nomine construxit altaria.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 13. ad Hebræos: Hic ergo est sanguis, qui per Pontificē, qui apud nos est, super nostrum offertur altare: idcirco fas non est Pontificibus Iudæorum ex hoc altari edere.

Michael Glycas. 1100.

Parte quarta Annalium: Sacra tamē ara propterea relicta fuit, quòd venerabiles Patriarcharū & Apostolorum Reliquiæ ibi sint conditæ.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 31. Synodi Trullensis. Propterea, vt est verisimile, excogitata sunt super altaria, & fiunt ab Antistitibus, qui sunt in regione, quo tempore faciunt Ecclesiæ inthronizationē, vt ponantur supra sanctas mensas oratoriorum, & sufficiant solùm pro eis, quæ sanctū altare perficiūt, & sanctę mensæ tabulæ existimantur, scilicet inthronizatione apertionū & dedicationū, sed vt ostendatur ex Episcopi permissione fieri sacrificium.

Ad Canonē 69. Prohibet præsens Canon, ne laici ad altare ingrediantur, vt quod fit præfinitum eis solis, qui sunt sacris initiati.

Michael Choniates. 1200.

Orat. funebri in Nicetam Choniatem: Ego longè infelicissimus amplam aliunde luctus materiā nactus, cùm ex publicis, tū ex priuatis meis incōmodis, eo præsertim nomine, ꝙ opulentissimū iuxta & celeberrimum templū apud Athenienses mihi cōmissum, cuiusq; adeò spirituali altari præ-sum,

vbi

vbi quàm maximè poteram, sacro ministerio exhibēdo, assiduus inuigilabam, me præsente, proh dolor, atq; his oculis vidēte, à nefandis sacrilegis expilatum & vastatum est.

Nicolaus Cabasilas. 1250.

In expositione Liturgiæ cap.15. Sacerdos, quando est ad altare ingressurus, stans paruo interiecto spatio ante fores, donec completa fuerit psalmodia, orat Deum, vt sancti Angeli vnà cum eo ingrediantur intrante ad altare, & sacrificium contrectēt, & fint cum ipso glorificationis participes.

Cap.29. Neq; enim verbū Domini ab idiota priuataq; persona dictū efficiendi Sacramenti vim ipsi habere dixerint, neq; sine altari: Altare enim, super quod panis ponēdus est, vnguento sanctificatur, quod quidē vnguentū precibus conficitur.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib.8.cap.51. In ea sollicitudine & anxietate trepidans diuinus senex Alexander, rebus omnibus posthabitis, festinabundus ad sanctū confugit altare, τῷ θυσιαστηρίῳ προσφεύγει.

Lib.14.cap.2. Pulcheria Imperatrix admirādum quoddā incredibili pulchritudine ornamētum, exauro & pretiosis lapillis cōfectū, in sacræ mēsę formā redactū, pro virginitate sua fratrisq; imperio, Catholicę Cōstantinop. Ecclesię dedicauit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Primatu Papæ cap.12. Sed ibi oportet esse, vbi Christi signū refulget, & Ecclesię exornantur, nola, imagines, & altaria omnia magno cum cultu conspiciuntur, & adornantur.

Cap.15. Constantinopoli expugnata aræ sunt prophanatæ, templum conculcatum, magna sanguinis effusio secuta.

PROBANT PATRES LATINI.

Euaristus. 100.

Apud Burchardū lib.1.cap.27. Omnes Basilicæ cum Missa debent consecrari: altaria verò placuit non solùm vnctiōe Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Si verò altaria nō fuerint lapidea, ad celebrāda diuina officia nō cōsecrentur.

Pius Primus. 142.

Apud Burchardū lib.5.cap.47. Iuonem parte 2.cap.56. Gratianū de Consecrat. dist.2. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat.

Apud Burchardum lib.3.cap.72. Iuonē parte 1.cap.25. Gratianū dist 33. Definimus, vt nullus de his, qui aut in terram arrepti à dæmonibus elidūtur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel sacris audeāt altaribus ministrare, vel indiscussè se ingerant Sacramentis diuinis.

Soter. 163.

Epistō.2. Sacratas Deo fœminas vel Monachas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incēsum circa altaria deferre, perlatū est ad Apostolicam Sedē: quæ omnia reprehensione plena esse nulli rectè sapientium dubium est.

Tertullianus. 200.

Libro de Oratione cap.10. Ne prius ascendamus ad Dei altare, quàm si quid discordiæ, vel offensæ cū fratribus contraxerimus, resoluamus.

Cap.14. Nonne solennior erit tua statio, si ad aram Dei steteris?

Exhortatiōe ad castitatē cap.10. Si spiritus reus apud se sit, conscientiam erubescit, quomodo audebit orationem dicere ad altare?

Lib. de Pœnitentia cap.9. Presbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes suæ deprecationis iniungere.

Cyprianus. 250.

Libro 1. epist.3. *Epist.55.* Quid superest, quàm vt Ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus sacerdotibus, ac Domini altare remouentibus, in cleri nostri sacrum venerandumq; consessum simulachra atq; idola cum aris suis transeant?

Libro 1. epist.7. *Epist.64.* Audet sibi adhuc sacerdotium, quod prodidit, vendicare: quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit.

Libro 1. epist.3. *Epistol.66.* Singuli diuino Sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent, &c. Non meretur apud altare Dei nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare.

Libro 2. epist.1. *Epistol.72.* Oportet sacerdotes & ministros, qui altari & sacrificijs deseruiunt, integros & immaculatos esse.

Epistola 73. ad Iubaianum: Quia Nouatianus altare collocare, & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare videamur.

Lucius. 252.

Apud Gratianum dist.81. Si post ordinationem suam ministros contigerit propriæ vxoris inuadere cubile, sacrarij non intrēt limina, neq; sacrarij portitores fiant, neque altaria contingant, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiāt, vinum ad altare non suggerant.

Concilium Eliberinum. 320.

Cap.29. Energumenum, qui ab erratico spiritu exagitatur, huius nomē neque ad altare cum oblatione esse recitandum, neque permittendum, vt sua manu in Ecclesia ministret.

Hilarius. 350.

Lib.3. ad Constantium Imper. Mediolanensem pijssimam plebem tu furore terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt Sancta sanctorum, & viam sibi omni per populum crudelitate pandentes protraxerunt de altario sacerdotes.

Optatus Mileuitanus. 376.

Libro 1. contra Parmenianum: Conferta erat Ecclesia populis, plena erat Cathedra Episcopalis, erat altare loco suo, in quo pacifici Episcopi retrò tēporis obtulerunt, Cyprianus, Lucianus, & cæteri.

Libro 2. Basilicas inuasisti, & cùm altare defenderent Diaconi Catholici, tegulis plurimi cruentati sunt, duo occisi sunt.

Libro 3. Dicebatur illo tempore venturos esse Paulum & Macarium, qui interessent sacrificio, & cùm altaria solenniter aptarentur, proferrent illi imaginem, quam primò in altari ponerent, & sic offerretur sacrificium.

Lib.6. Quid enim est tam sacrilegū, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquādo obtulistis) frāgere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt? quò Deus omnipotens inuocatus sit? quò postulatus descendit Spiritus sanctus? vnde à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est? Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quæ essent de pace condita: *Depone, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo*, vt possit pro te sacerdos offerre. Matt.5. Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Quid perditorum conductam referam multitudinem, & vinum in mercedem sceleris datum? Quod vt immundo ore sacrilegis haustibus biberetur, calida de fragmētis altarium facta est. Si liuoris iudicio

non vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari cõsueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momēta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiā vos ipsi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia sanctè, vt arbitrabamini, obtulistis? dum impiè persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: à vobis percussus est in altari.

Ambrosius. 370.

De Helia & ieiunio cap. 10. Venit iam dies Resurrectionis, baptizantur electi, veniunt ad altare, accipiunt Sacramēta, sitientes totis hauriunt venis.

Ad caput 1. Lucæ: Atque vtinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat Angelus, imò præbeat se videndum.

Lib. 1. de Virginibus sub finem: Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dexteram sacerdotis imponēs, precem poscens, nūc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiecta verticem. Num melius, inquit, mater tu me, quàm altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur.

De his, qui mysterijs initiantur cap. 8. Venit igitur (*plebs,*) & videns sacrosanctum altare compositū, exclamans ait: *Parasti in conspectu meo mensam.* Psal. 22.

De Sacramentis lib. 1. cap. 2. Leuitam vidisti, sed minister Christi est. Vidisti illū ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo. Considera vbi accipias Sacramenta cælestia.

Lib. 5. cap. 2. Venisti ad altare, vocat te Dominus Iesus, vel animam tuam, vel Ecclesiam, &c. Quid est enim altare, nisi forma corporis Christi?

Damasus. 380.

Epistola 4. Chorepiscopis nec altare liceat vngere aut sacrare, aut Ecclesias dedicare.

Prudentius. 380.

Hymno de Sancto Laurentio:

Hic primus è septem viris,
Qui stant ad aram proximi,
Leuita sublimis gradu,
Et cæteris præstantior.

Hymno 11. de S. Hippolyto:

Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis,
Propter vbi apposita est ara dicata Deo.
Illa Sacramenti donatrix mensa, eademque
Custos fida sui Martyris apposita
Seruat ad æterni spem iudicis ossa sepulchro,
Pascit item sanctis Tibricolas dapibus.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara,
Spes hominum placida prosperitate iuuat.

Hieronymus. 390.

Epistola 1. ad Heliodorum cap. 7. Alia Monachorum est causa, alia clericorum: Clerici pascunt oues, ego pascor. Illi de altari viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.

Epist. 2. ad Nepotianū cap. 12. Multi ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorū Christi nulla electio est.

Epist. 3 ad Heliodorum cap. 10. Erat sollicitus Nepotianus si niteret altare, si parietes absque fuligine essent.

Epistola 4. ad Rusticum Monachū cap. 8. Ita ergo age, & viue in Monasterio, vt clericus esse merearis: vt adolescentiam tuam nulla sorde commacules: vt ad altare Christi, quasi de thalamo virgo procedas.

Epistola 8. ad Demetriadem cap. 7. Alij ædificent Ecclesias, gemmis aurata distinguant altaria, non reprehendo, non abnuo: vnusquisque in suo sensu abundet, meliusque est hoc facere, quàm repositis opibus incubare: sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus.

Epist. 48. ad Sabinianum Diaconum cap. 5. Nouerat te omnis Italia, vniuersi te stare ante altare Christi ingemiscebāt: nec tu tam callidus eras, vt prudenter tua vitia celares.

Ruffinus. 390.

Ecclesiastica histor. lib. 1. cap. 21. Ea tempestate facies Ecclesiæ fœda, & admodū turpis erat: ara nusquam, nec immolatio, nec libamina.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 23. Cùm altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio.

Concilium Carthaginense Quintum. 400.

Cap. 14. Altaria, quæ passim per agros & vias tanquam memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut Reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 22. cap. 10. Nos Martyribus nostris non templa, sicut dijs; sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorū apud Deum viuunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus.

Contra Faustum Manichæum lib. 20. cap. 21. Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrū sacrificemus: quamuis in memorias Martyrū construamus altaria. Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistēs altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre? &c.

Sermone 11. de Sanctis: Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt: quia super altare corpus Domini offertur.

Sermone 19. de Sanctis: Crucis charactere Basilicę dedicantur, & altaria consecrantur.

De cura pro mortuis agenda cap. 1. In precibus sacerdotum, quæ Domino ad altare eius funduntur, locum suum habet commendatio animarum.

Paulinus Nolanus. 410.

Vitæ S. Martini lib. 2.

Ornatum sanctis altaribus addere gaudens,
Certatim populus studio properabat ouantum.

Epistola 11.

Diuinum veneranda tegunt altaria fœdus,
Compositúque sacra cum cruce Martyribus.

Natali 3. S. Felicis.

Te primus alma pio celebrans altaria cultu
Presbyter instituit placido & moderamine rexit, &c.
Aurea nunc niueis ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris.

Seuerus Sulpicius. 410.

Dialogo 2. de vita D. Martini: Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem (mira dicturus sum) cùm iam altarium, sicut solenne est, benediceret, globum ignis de capite eius vidimus emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum, crinemque flamma produceret.

Leo Primus. 450.

Epistola 88. A multis lachrymabili vultu nobis relatum

relatum est, quòd quidam Germaniarum ac Galliarum vrbium Episcopi frequenter Chorepiscopos, vel Presbyteros destinarent, qui absente Pontifice altaria erigerent, Basilicasque consecrarent. Ne vltra talis à vobis licentia vsurpetur, cõmuni sententia statuendũ oportuit, scientes quia sicut Chorepiscopo vel Presbytero illicita consecratio est altaris, ita & constitutio. Quamuis illis cum Episcopis plurima ministeriorum communis sit dispensatio: quædam tamen auctoritate veteris Legis, quædam nouæ etiam Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum, & Diaconorum, aut virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio vel vnctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec Ecclesias vel altaria consecrare licet.

Petrus Corysologus. 440.

Sermone 165. Cornelius memoriæ beatissimæ pater mihi fuit, ipse me per Euãgelium genuit, ipse Pontifex sacris obtulit & consecrauit altaribus: & ideo mihi clarum colendum mirabile Cornelij nomen.

Saluianus Massiliensis. 470.

Lib. 3. de iudicio & prouidentia Dei: Ecclesias, vel potius templa atque altaria Dei minoris reuerentiæ quidam habent, quàm cuiuslibet minimi ac municipalis iudicij domum. In templa, vel potius in altaria Dei passim omnes sordidi ac flagitiosi, sine vlla penitus reuerentia sacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad exorãdum Deum currere debeant; sed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbandum.

Libro 6. Illustramus donarijs sacra limina, aras muneribus.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 1. Accenditur propter hæc aduersus Ecclesiam Dei Geisericus, Proculum quendam mittit, qui rapaci manu cuncta populatur, atque de pallijs altaris (proh nefas) camisias sibi & fœmoralia faciebat. Qui tamẽ Proculus huius rei executor frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte.

Drepanius Florus. 480.

De cereo Paschali:

Hunc vt per totam possimus dicere noctem,
Inferimus claros sacris altaribus ignes.

Gelasius. 490.

Epistola 6. ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos cap. 28. Nihilominus impatienter audiuimus tantum diuinarum rerum subesse despectum, vt fœminæ sacris altaribus ministrare ferantur: & cuncta, quæ non nisi virorum famulatu deputata sunt, sexum, cui non competit, exhibere.

Symmachus. 500.

Epistola 2. ad Laurentium: Bene venerandis initiandus altaribus, & in laica conuersatione quod sacrum esset elegisti.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 14. Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

Eugippius Abbas. 510.

In vita Seuerini Norici cap. 45. Fredericus verò beati Seuerini morte comperta, pauper & impius, barbara cupiditate semper immanior, vestes pauperibus deputatas, & alia nonnulla credidit auferenda. Cui sceleri sacrilegium copulãs, calicem argenteum, cæteraque altaris ministeria præcepit auferenda. Quæ cùm imposita essent sacris altaribus, nec auderet directus villicus ad tale facinus manus suas extendere, militem quendam Auirianum nomine compulit diripere memorata. Qui quamuis inuitus præcepta perficiens, mox tamen incessabiliter vexatus omnium tremore membrorum, dæmonio quoque corripitur.

Hormisda. 514.

Apud Gratianum dist. 1. de cõsecratione: Nullus Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo sanctificatum est, vel permissum: vt sit discretio inter sacrum & non sacrum, nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur: si verò laicus, anathematizetur.

Concilium Epaunense. 517.

Cap. 26. Altaria nisi lapidea infusione Chrismatis non sacrentur.

Felix Quartus. 526.

Epist. 1. De Ecclesiarum consecratione, & de Missarum celebrationibus non alicubi, quàm in sacratis Dominó locis, absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota noui ac veteris Testamẽti præcepta. Tabernaculum Num. 9.
verò Mosen Domino præcipiente fecisse, & sacrasse cum mensa, & altari eius, & cæteris vasis vtensilibus, ad diuinum cultum explendum legimus, & non solùm diuinis præceptis ac precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei vnctione, Domino iubente, perlinisse nouimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alij, quàm sacerdotes, sacra vnctione delibuti, Dominoque cum vestibus sanctis sacrati, & Leuitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quæ per Mosen conscriptæ sunt, in Lege Domini reperitur, &c. Iudæi ergo loca, in quibus Domino sacrificabant, diuinis habebant supplicatiõibus cõsecrata, nec in alijs, quàm in Deo dicatis locis munera Domino offerebant. Si enim Iudæi, qui vmbræ Legis deseruiebant, hæc faciebant: multo magis quibus veritas patefacta est, & gratia & veritas per Iesum Christum data est, tẽpla Domino ædificare, & (prout melius possumus) ornare, eaque diuinis precibus & sanctis vnctionibus suis, cum altaribus & vasis, vestibus quoque & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensilibus, deuotè & solenniter sacrare, & non in alijs locis, quàm in Domino consecratis ab Episcopis, & non à Chorepiscopis, qui sæpe prohibiti sunt, nisi summa exigente necessitate, Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc, nisi summa necessitas agere compulerit, non in domibus, quia in sacris Canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt: sed in tabernaculis, diuinis precibus à Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra vnctione à Pontificibus delibutis, pro summa necessitate, & non pro libito cuiusquã & pigritia agatur.

Concilium Aurelianense Tertium. 537.

Cap. 15. Episcopus in diœceses alienas ad alienos clericos ordinãdos, vel consecranda altaria irruere non debet. Quod si fecerit, remotis his, quos ordinauerit, altaris tamẽ consecratione manente, transgressor Canonum anno à Missarum celebritate vacabit.

Primasius. 540.

Ad cap. decimumtertiũ epist. ad Hebræos: Altare illud Iudæorum, quod fiebat extra castra, vbi consumebantur carnes, altare Ecclesiæ est, vbi quotidie consecratur corpus Christi. *Habemus ergo altare* Ecclesiæ, vbi consecratur corpus Dominicũ, *de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo*

Alcuinus. 760.

De diuinis Officijs cap.17. de Cœna Domini: Eodem die altaria templi & parietes siue pauimenta Ecclesiæ lauantur, & vasa Domino sacrata purificantur, &c. His finitis nudantur altaria iam circa noctem, sicqúe permanent vsque ad Sabbatum sanctum. Altare Christum significat, qui tunc nudatus est à vestimentis, hoc est, à discipulis, quando relicto eo omnes fugerunt.

Paulus Primus. 760.

Epistola ad Pipinum: Mensam illam, quam olim sanctæ recordationis domino & germano nostro beatissimo Stephano Papę, & per eum beatissimo Petro Apostolo obtulistis, cum hymnis & canticis spiritualibus, Litanię laudes solenniter Deo referentes, infra aulam ipsius principis Apostolorum introduximus, eamqúe vestri missi in sacram confessionem, super corpus scilicet eiusdem cęlorum regni ianitoris ex vestri persona obtulerunt, quam & Chrismate vnctionis sanctificantes, & sacram oblationem super eam imponentes, sacrificium laudis Deo omnipotenti pro æterna animæ vestræ remuneratione, & regni vestri stabilitate obtulimus, decernentes Apostolica censura sub anathematis interpositione nulli vnquã licere eam ab Ecclesia B. Petri abalienare, & ecce memoriale vestrum in eadem Apostolica aula fulgens manet in æternum.

Paulus Diaconus. 780.

De gestis Longobardorum lib.2. cap.9. In Basilica Pauli & Ioannis etiam altarium in honorem B. Martini constructum, propinquam habet fenestram, in qua lucerna ad exhibendum lumen est constituta.

Carolus Magnus. 790.

Lib.1. Legum cap.71. Vnusquisque videat per suam parochiam, vt Ecclesia Dei suum habeat honorem: simul & altaria secundùm suam dignitatem venerentur, & non sit domus Dei & altaria sacrata peruia canibus.

Cap.151. Ecclesię vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur.

Lib.7. cap.134. Statutum est, vt illicitus fœminarum accessus ad altare non fiat: quia contra omnem auctoritatem diuinam, & Canonicam institutionem est, fœminas sanctis altaribus se vltro ingerere, aut sacrata vasa impudenter contingere. Quòd autem mulieres ingredi ad altare non debeant, in Concilio Chalcedonensi, & in decretis Gelasij Papæ copiosissimè inuenitur.

Ludgerus Monasteriensis Episcopus. 800.

Epistola ad Rixefridum Traiectensem Episcopum cap.9. Leo Tertius multa Monasteria, & altaria, ac capellas per Alemaniam & Galliam consecrauit, vbique multas indulgentias conferendo.

Haymo. 820.

In caput 13. ad Hebræos: Altare illud Iudęorum fiebat extra castra, vbi consumebantur carnes: altare Ecclesiæ est, vbi quotidie consecratur corpus Christi, *de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo corporis sui deseruiunt,* fornicatores videlicet, adulteri, & immundi.

Concilium Rhemense. 813.

Cap.50. Obseruandum est, vt mensa Christi, hoc est, altare, vbi corpus Dominicum consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi Sanctorum Reliquiæ reconduntur, vbi vota & preces populi in conspectu Dei à sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honorentur.

Concilium Parisiense. 829.

Lib.1. cap. 45. Quidam nostrorum verorum virorum relatu, quidam etiam visu didicimus, in quibusdam prouincijs contra legem diuinam, Canonicamqúe institutionem fœminas sanctis altaribus vltro se ingerere, sacrataqúe vasa impudenter contingere, &c. Miranda sanè res est, vnde is illicitus in Christiana religione irrepserit vsus, vt quod viris secularibus illicitum est, fœminæ contra fas sibi licitum facere potuerint. Quòd enim mulieres ingredi ad altare non debeant, & in Concilio Laodicensi cap.44. & in Decretis Gelasij titulo 26. copiosè inuenitur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap.4. Romæ in ecclesia B. Petri principis Apostolorum altaria non tantùm ad Orientem, sed etiam in alias partes sunt distributa.

Cap.9. Si Pagani templa & statuas erroris sui testimonia dæmonijs deceptoribus suis per quædam execramenta magis quàm Sacramenta deuouere, & dedicare noscuntur, cur non potius nos templa & altaria nostra, nostræ religiositatis indicia Deo Saluatori nostro per illibata & vera Sacramenta dedicare curemus?

Concilium Aquense. 837.

Libro 1. cap. 17. Quòd si Abraham pro eo, quòd altaria Deo erexit, cultumqúe eius veneratus est, tot à Deo meritorum prærogatiuis donatur: dubium non est, quin altarium sanctorum euersores, & sacrarum rerum, quibus in eisdem altaribus Deo famulandum est, surreptores, damnentur.

Cap.24. Hodie quoque Christiana religio, exemplum sumens ex antiqua Patrum traditione, domos in honorem Dei ędificat ac dedicat, & altaria erigit, eisqúe oleum superfundit, ac sancto Chrismate ea perungit.

Theganus. 840.

De gestis Ludoici Imperatoris cap.6. Perrexit Imperator ad Ecclesiam, quam ipse à fundamentis construxerat, peruenitqúe ante altare in eminentiori loco constructum cæteris altaribus, & consecratum in honorem Domini nostri Iesu Christi.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib.2. cap. 37. Die Parasceues altaria indumentis suis spoliata denudãtur, quia in ea Christus suis vestimentis exutus esse legitur.

Cap.45. Quòd verò altare post aspersionem aquæ Chrismate perungitur, ad imitationem Patriarchæ Iacob factum est: qui post visionem illam terribilem erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper, vocans locum domus Dei. Quòd verò tunc incensum à Pontifice super altare ponitur, significat sacerdotum puram super illud orationem esse debere. Quòd autem subtus tabulam altaris Reliquiæ Sanctorum ponuntur, significat Sanctos sub throno Dei sedes & requiem habere.

Epistola ad Simeonem: Mitto vobis tres vestitus ad tria altaria.

Hincmarus. 880.

Commentario de actione Missæ: Assistit sacerdos altari, & celebraturus mysteria diuina, Ecclesiam salutando orat, & orando salutat, dicens: *Dominus vobiscum.*

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap.9. Hoc die seruatur in Ecclesia, vt si altitudo altaris excesserit breuem staturam sacerdotis, aliquod suppedaneum tempore officiorum admoueatur, quod expleto officio possit remoueri.

Concilium Nannetense. 900.

Cap.3. Sed & hoc secundùm Canonum aucto-

ritatem modis omnibus prohibendum, vt nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut Presbytero ministrare, aut infra cancellos sedere, aut stare.

Regino Prumiensis. 910.

De disciplina Ecclesiastica libro 1. capite 31. Templa altariaqúe, de quorum consecratione dubitatur, sacris initiari debere Concilium Meldense docet.

VVitichindus. 950.

Libro 2. Annalium: Hildebertus Archiepiscopus Moguntinus accedit cum rege Ottone, tunica stricta more Francorum induto, pone altare, super quod insignia regalia posita erant, gladius cum baltheo, baltheus cum sceptro ac diademate. Episcopus accedens ad altare, & sumpto inde gladio cum baltheo, conuersus ad Regem: Accipe hunc gladium, inquit, quo eijcias omnes Christi aduersarios, &c. Hugonem alterum armis edomuit, ac sibi subiectum fecit, cuius fibulam auream regi dono concessam, gemmarum varietate mirabilem videmus in altari Protomartyris Stephani rutilantem.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone de Purificatione Mariæ: Carnis Christi alimento de mensa altaris reficimur.

Petrus Damianus. 1050.

Vita S. Romualdi cap. 2. Tunc beatissimus Martyr sacerdotalibus infulis mirabiliter exornatus, aureum in manu portans thuribulum, cuncta Ecclesię incensauit altaria.

Algerus. 1060.

De Eucharistia cap. 14. Sacerdos vice Christi corpus Dominicum in terreno altari conficit.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. prioris ad Timotheum: Verè corpus Christi fit panis, qui in altari consecratur.

Iuo Carnotensis. 1090.

Quæst 22 Altaria portabilia non aliter consecramus, nisi vel in tabulis ligneis, vel aliquo competēti substractorio compacta, & firmitus sint affixa: vnde licet de loco ad locum portentur, non tamen de loco, in quo consecrata sunt, mouentur: à quo si auulsa fuerint, sicut cætera altaria denuò sunt consecranda.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De mysterio Missæ:

Interea veniens in sacra veste sacerdos,
Altaris dextram dona daturus, adit.

Theodorus Abbas S. Trudonis. 1120.

Libro 2. vitæ S. Trudonis cap. 9. Plectrudis Regina, regale suum aurum in recompensationem æternæ mercedis appendens, vocatis artificibus, altare sanctissimi Patris auro & gemmis decorabile reddidit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 5. cap. 30. Cur altare nudetur scire volentibus facilè liquet, si prius animaduerterint, quid ipsum altare significet. Significat autem Christum: quia sic illud in templo, quomodo Christus toti corpori Ecclesiæ dignitate & honore præeminet. Cùm itaque nudum altare conspicimus, dignum illud memoria, quod magnificè Propheta flebiliter deplorat, nostris intimis personare auribus: *Ecce vidimus eum, & non* Esa. 53
est species ei, neque decor, &c.

Bernardus. 1130.

Sermone in festiuitate omnium Sanctorum: Post hæc illibatum Dominici corporis Sacramentum in altaris mensa sacrosancta percepturi sumus.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistola 1. Nonne & nos Romæ positi frequenter vidimus in cryptis antiquissimis oratoria & altaria, qualia eo tempore (*Petri Apostoli*) fieri poterant, quæ ab eodem Apostolo constructa, & sanctificata, sicut per successionem fama consentiens ac celeberrima protestatur, in monumentum tantæ sanctitatis fidelibus ostenduntur, & ab eisdem fidelibus sanctissimè & deuotissimè deosculantur? Irenæus Lugduni, Crescens Viennæ, Martialis Lemouicis, & vbicunque nomen Christi annuntiauerunt, statim delubra (prout fas fuit) euertentes, aut nouas Ecclesias fundauerunt, aut ipsa templa in Ecclesias conuerterunt: adeò vt & hodie in plerisque locis, sicut ipsi nostris oculis inspeximus, Ecclesiæ, vel Basilicæ ab eis constructę, altaria manibus eorum fundata, & consecrata, in memoriam antiquitatis, & sanctitatis eorum à fidelibus populis reseruata monstrentur.

Alexander Tertius. 1160.

Lib. 3. Decretal. tit. 40. Adhęc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodò superpositus, qui sigillum continet, confractus, aut etiam diminutus, debet continuò consecrari. Propter hoc verò nequaquam reiterare suam consecrationem Ecclesiæ consueuit, licet id quidam Canones innuere videantur.

Odo Parisiensis. 1170.

In Synodicis constitutionibus cap. 5. Summa reuerentia, & honor maximus sacris altaribus exhibeatur, & maximè vbi sacrosanctum corpus Domini reseruatur, & Missa celebratur.

Gulielmus Tyrius. 1180.

Lib. 4. cap. 23. Turcæ deiecerant altaria, & nefandis operibus inquinauerant Domini sanctuarium.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Talibus indumentis sacerdos decenter ornatus, veniens ad altare, confitetur se indignum celebrare tam excellens mysterium: quia in conspectu illius, cuius immolatio repræsentatur, nullus nisi per gratiam suam est iustificatus. Osculatur Euangelium & altare, significans illum, qui osculo suæ Incarnationis fecit vtraque vnum, conuersione Iudęorum & gentium. Tenet dextram partem altaris, quia Christus in Lege promissus, prius Iudęis, quàm gentibus prędicauit.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. in Dedicatione Ecclesiæ: Altare consecratur hoc ordine: supponitur tabula, vngitur mensa, adoletur incensum, vestitur altare: sic demum sacrificium celebratur.

Extra. lib. 3. tit. 40. de Consec. Eccl. C. quod in dubijs: Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, mota vel enormiter fracta fuerit, debet non immeritò consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

Ibidem inc. cùm sis: Noueris igitur, quòd plura in Ecclesia vna altaria, & plures Episcopos simul poteris consecrare.

Dodechinus. 1200.

In Appendice de anno 1135. Dedicatum est altare, quod situm est ad Aquilonem in nouo Monasterio, à D. Adelberto Moguntino Archiepiscopo in honorem Domini nostri Iesu Christi & sanctæ Crucis.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria quinta in Cœna Domini: Hac nudantur altaria, & asperitate aspersorij cum vino & aqua confricantur, & abluuntur. Altare crucem signat, in qua oblata est vera hostia immolationis nostræ.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4.quæst.10.memb.5.art.2.§.3. Magis conuenit, quòd altare consecrationis sit lapideum siue petrinum, quàm de alia materia, scilicet propter lapidis communitatem, fortitudinem siue durabilitatem, & significationem.

Hugo Cardinalis. 1240.

In Psalm.17. Adhuc cùm altaria sacrosancta in Quadragesima velata fuerint, in die Parasceues nudantur, & apparent omnibus.

Rodericus Toletanus, 1240.

Rerum Hispanicarum lib.4.cap.21. Cùm tres essent in palatio mansiones, in prima domo altare maius in honorem S. Mariæ semper Virginis erexerunt: in secunda domo S. Saluatoris & Apostolorum omnium construxerunt: in tertia domo S. Ioannis Baptistæ, & omnium Martyrum & Confessorum. Quibus omnibus dedicatis, prædicta altaria ornamentis aureis liberaliter decorauit, & ad dotem Ecclesiæ possessiones varias cumulauit.

Humbertus Ordinis Prædicat. 1250.

Tertia partis lib.1.cap. Quòd reuerentia iuxta altare sit exhibenda: Multum cauenda est irreuerentia iuxta altare. Ad exhibendam reuerentiam ibi primò mouet præparatio, quam sacerdos & ministri accessuri ad altare faciunt, in ablutione manuum & oris, & ornatu sacrarum vestium, & confessione. Inurbanum enim est, non lotis manibus, id est, operibus ad mensam regis gloriæ accedere.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia Summæ quæst.83 art.3. Ecclesia, & altare, & alia huiusmodi inanimata consecrantur, non quia sint gratiæ susceptiua, sed quia ex cõsecratione adipiscũtur quandam spiritualem virtutem, per quam apta redduntur diuino cultui: vt scilicet homines deuotionem quandam exinde percipiant, vt sint paratiores ad diuina, nisi hoc propter irreuerentiam impediatur. Vnde & 2. Machab.3. dicitur verè: *Dei virtus quadã est in loco. Nam ipse qui habet in cælo habitationem, visitator & adiutor est loci illius.*

Part.4.dist 13.quæst.1.art.2. Sacerdos consecrat super altare ab Episcopo consecrato, & in vasis consecratis per Episcopum.

Bonauentura. 1260.

In explicatione Missæ: Altare, quando ab Episcopo cõsecratur, in quatuor ordinibus ad modum crucis oleo perungitur. Item altare pannis albis & mundis cooperitur, & crux Christi humanitate eius in ea pendente decoratur. Item in altari Sanctorum Reliquiæ absconduntur, & in cruce Domini maxima mysteria reperiuntur.

Guilhelmus Durandus, 1280.

Rationalis diuinorum lib.1.cap.7. Non solùm Ecclesia, verùm etiam altare consecratur, & hoc propter tria. Primò, ad Sacramentum Deo ibi offerendum: hoc autem Sacramentum est corpus & sanguis Christi, quod in memoriam passionis Dominicæ immolatur. Secundò, ad nomen Dei ibi inuocandum. Tertiò, ad cantandum, &c.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Lib.4.dist.13.quæst.2. Altare, super quod celebratur, siue sit immobile, siue sit portabile, debet esse de lapide, & consecratum. Quia sepulchrum Christi, cuius altare est significatiuum, fuit de lapide.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo curatorum de Eucharistia capite 5. De licentia diœcesani Episcopi propter necessitatem potest Missa celebrari in domo alicuius, in aliqua parte apta ad hoc, ita tamen, quòd super altare portatile ponant desuper aliquam tabulam lapideam alicui stipiti annexã, benedictam ab Episcopo, &c. Altare siue sit in Ecclesia, siue extra Ecclesiam, semper debet erigi versus Orientem.

Petrus Aliacus. 1400.

Super Psalm. *Iudica me Deus:* Desiderio & amóre superioris & inuisibilis altaris illius cælestis Hierusalem dèbet sacerdos hoc altare visibile cum modestia introire, æterna, & non caduca petiturus.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 1.lib.2.art.3.cap.58. Consecrationes Basilicarum vel altariũ quid ducis pro nihilo? Omnino necessarias esse, & necessariò iudicauit eas Dionysius sanctificatione Episcopi muniendas. Nec mirum: quòd si templum & altare Iudaicum, non nisi sanctificata & vncta per magnum Legis Pontificem, potuerunt aptè seruire figuris: quanto magis ad immolãdam veritatem corporis Christi oportet & vasa, & domos, & vestes per Pontificem consecrari?

Tomo 3.tit.4.cap.30. Sunt tamen & alia, quæ in mysterijs à Christi corpore cepimus, vt eidem corpori in Sacramento subseruiant: velut est altare ipsum, quod locũ tenet sepulchri, & Corporale linteum, quod vendicamus à syndone.

Ioannes Gerson, 1420.

In Compendio Theologiæ, capite de Eucharistia: Quæritur, si non debito loco, vtpote in altari non consecrato, vel super terram, vbi non est altare, possit celebrare? Respondetur: huiusmodi, si habet intentionem, conficit, sed mortalissimè, qui non in debito loco celebrat: & si posset inueniri, foret degradandus.

De Sacramento Eucharistia lib.5. Altare lapideum conuenit esse, tum propter lapidum communitatem, quia faciliter possunt haberi; tum propter lapidis durabilitatem; tum propter signati congruitatem. Quia altare significat Christum, de quo dicitur 1.Cor.10. *Petra autem erat Christus.* Nec obstat, quòd in Ecclesia Lateranensi sit altare ligneum, super quo dicitur Beatus Petrus celebrasse, vsque ad tempora Beati Syluestri: quia sęuiente rabie persecutionis non erat certa statio Apostolis: sed latitabãt in cryptis & cauernis, & celebrabant in altaribus ligneis. Postea Syluester Papa statuit, vt omnia altaria essent lapidea, & quòd nullus super altare ligneum, nisi solus Pontifex celebret.

Laurentius Iustinianus, 1430.

De Corpore Christi seu de Eucharistia: Aequè in altaris sede quemadmodum in cælo colitur Deus, quamuis aliter. Hinc altaris sacri quanta sit dignitas optimè comprobatur, in quod præsentialiter descendit Deus, & in quo Sacramenta cælestia consecrantur. Illius quippe excellentiam olim Patriarcha Iacob prę uidit in spiritu, &c. Videsne quàm longè antè sacri altaris Patriarchæ huic sint reuelata mysteria? Equidem, vt iste ait, terribilis est altaris locus, in quo Angelorum, Archangelorumqúe millia Domino descendente assistant.

Gabriel Bielius. 1480.

Lect.13.in Canon. Dicitur altare quasi alta ara, ratione situs, quia elementum est super terram. Item ratione sacrificij altissimi, corporis scilicet & sanguinis Domini.

ARTICVLVS DECIMVS.

SACRA VASA, CALICES, PATINAS, ETC.

IMPROBANT.

Anno post natū Christum

NABVCHODONOSOR, & *Balthasar vasa aurea & argentea Hierosolymis ad cultum Dei destinata abstulerunt, & ad prophanos vsus transtulerunt.* Daniel.3.

330. *Ariani sacra vasa temerabant, & polluebant.* Athanasius in vita Antonij.

366. *Iulianus Apostata impuris manibus ausus est sacra vasa contingere. auferre, illis inuersis, & super pauimentum collocatis insidere.* Chrysostomus in Babylam, Sozomenus lib.5.cap.5. *En, dixit, quàm sumptuosis vasis Filio Mariæ ministretur.* Sozomenus lib.3.cap.6.

370. *Donatistæ sacros calices fregerunt, & vendiderunt.* Optatus lib.6.

770. *Habdalas Saracenorum Princeps Ecclesiarum vasa abstulit, & Iudæis vendidit.* Anastasius Bibliothecarius lib.22.Miscel.

1180. *VValdenses calices, patinas, vasaq́; huiusmodi nihil habere momenti asserunt.* Æneas Syluius de Bohemis cap.38.

1200. *Albigensium peruersitas adeò diuinam contempsit seueritatem, vt sacra vasa & calices in despectum Corporis & sanguinis Domini enormiter dehonestarent.* Matthæus Parisius de anno 1213.

1570. Ioannes Casimirus Comes Palatinus in Reformatione suarum Ecclesiarum Articulo 6. *Omnes calices, quos charissimus frater noster Ludouicus princeps Elector Ecclesijs concessit, remoueantur, & nostro ærario applicentur, eorumq́; loco argentei scyphi restituantur.*

PROBANT SACRÆ LITERAE.

Exodi 25.*Vers.*29. Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. 31. Facies & candelabrum ductile de auro mũdissimo, hastile eius, & calamos, scyphos, & sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia. 39. Omne pondus candelabri cum vniuersis vasis suis habebit talentum auri purissimi.

Exodi 37.16. Fecit & vasa ad diuersos vsus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. 23. Fecit & lucernas septem cum emunctorijs suis, & vasa, vbi ea, quæ emuncta sunt, extinguantur, de auro mundissimo. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

Isaiæ 52.11. Mundamini qui fertis vasa Domini.

Danielis 5.1. Balsasar Rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundùm suam bibebat ætatem. Præcepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea, quæ absportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Ierusalem: vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresque eius & concubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea & argẽtea, quæ absportauerat de templo quod fuerat in Ierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, *&c.* 25. Mane, Thecel, Phares, *Hoc est,* numerauit Deus regnum tuum, & cõpleuit illud, appensus es in statera, & inuentus es minus habens: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. 30. Eadem nocte interfectus est Balsasar rex Chaldæus. Et Darius Medus successit in regnum.

1. *Esdræ* 1.7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posuerat ea in templo Dei sui, *&c.* & annumerauit ea Sassabasar principi Iudæ. Et hic est numerus eorum: Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti nouem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi

quadringenti decem: vasa alia mille. Omnia vasa aurea & argentea quinque millia quadringenta: vniuersa tulit Sassabasar cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Ierusalem.

1. *Esdræ* 8, 26. Et appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta: & crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra vt aurum. Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum; vigilate, & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Leuitarum, & ducibus familiarum Israel in Ierusalem, in thesaurum domus Domini.

PROBANT LITVRGIÆ Apostolicæ.

Liturgia D. Petri.

Tenensq; panem sacerdos signat calicem, dicens: Per ipsum, & cum ipso tibi & Patri omnipotenti in vnitate Spiritus omnis honor & gloria.

Liturgia D. Iacobi.

Cùm autem attollunt Diaconi discos & calices, ad impartiendum populo Diaconus ait, &c.

Liturgia D. Marci.

Folio 24. Sacerdos signans patinas & calices, elata voce dicit: *Credo in Deum, &c.*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canon. Apost. 72. Vas aureum, vel argenteum, vel velũ sanctificatum nemo amplius in suum vsum conuertat. Hoc enim fit præter ius & contra leges. Si quis deprehensus fuerit, mulctetur.

Epistola 2. Ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, vrceum siue calicem ad altare non sufferat, &c. Calicem verò ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum tota munditia ministerij minister præparet, ne non bene lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti.

Irenæus. 180.

Lib. 5. *cap.* 2. Quando ergo mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi.

Origenes. 230.

Homilia 11. *in Leuit.* Inuenimus & vasa ministerij sancta vocitata, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus, vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata. Ex mutis quidem animalibus primogenita boum, vel pecorum sanctificari per Legem Domino iubentur, & dicitur: *Ne facias in eis opus vllum, quia Domino sanctificata sunt.* Super vasis verò, cùm in tabernaculo testimonij vasa ministerij, thuribula, vel phialæ, vel cætera huiusmodi vasa sancta appellantur.

Methodius Patarensis. 260.

De rebus, quæ ab initio mundi contigerunt, & deinceps contingent: Contaminabunt sacrificium celebrandum, & ex sacris vasis & calicibus comedẽt, ac bibent.

Synodus Nicæna. 325.

Canone 63. *ex Arabico translato*: Sit in vnaquaque Ecclesia procurator, & cum eo alij, qui curam habeant prouentuum & redituum Ecclesiæ, & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesię.

Athanasius. 340.

In vita Antonij: Nec mora visionem sequitur effectus. Nam post annos duos sæua Arianorũ cœpit insania: tunc Ecclesiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria.

Apologia secunda: Poculum autem mysticum quod, aut quonam in loco à Macario fractum est? Id enim sursum ac deorsum obuolitantes iactitant. Atqui Athanasium ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incessere, nisi ab ipsis submissi instructique fuissent. Nec pudet eos coram Catechumenis, & quod peius est, corã Ethnicis ita de mysterijs tragicari, &c. Atqui locus ille, in quo confractum poculum iactitant, Ecclesia non erat, nec quisquam, Presbyterorum ei loco vicinus, nec dies, quo id factum à Macario volũt, Dominica. Cùm igitur neque Ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies hoc ipsum requireret, quale, aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? Pocula multa passim in ædibus atque adeò in medio foro haberi nemini dubium, quę collisa collidentem non impiant. Mysticum autem poculum, quod impium eum reddit, qui id vltro frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ Præsides inuenias: hic enim vnus vsus est calicis, & præter eũ alius nullus, eoque solo vos legitimo ritu propinatis populo, cumque vos pro Canone Ecclesiastico accepistis, idemque duntaxat penes eos habetur, qui Ecclesijs præsunt. Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & prætereà nullius. Cæterùm vt impius est, qui hunc mysticum calicem frangit: ita multo magis impius est, qui sanguini Christi contumeliam facit: contumeliam autem facit, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. Et hæc quidem à nobis eò dicuntur, non quòd vel schismaticum poculum Macarius fregerit, sed quòd ibi omnino nullum fuerit. Quî enim fieri potuit, cùm nec ipse locus Dominicus esset, neque quispiam ibi Ecclesiasticus, atque adeò ne tempus quidem mysteriorum ageretur?

Concilium Laodicense. 370.

Canone 21. Non oportet Subdiaconos locum habere in Diaconis, & sacra vasa tangere.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 25. *quæ est oratio ad Arianos, & de seipso*: Quorum mysticum sanguinem cum mortifero sanguine permiscui? Quæ vasa ministerio sacro destinata, nec vulgi manibus attrectanda, iniquorum manibus dedidi? Nempe vel Nabuzardæ coquorum principi, vel Balthasaro, qui malè in sanctis poculis perbacchatus est, atque adeò

dignas amentia sua pœnas persoluit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Oratione in Babylam Martyrem: Cæterùm ex eis, qui cum Iuliano erant, patruus, cùm licentiosius insaniam suam cõtra nos prodidisset, ausus impuris manibus sacra vasa contingere, hoc etiam scelere non contentus, sed contumelia vlterius progressus, (vasis enim eis inuersis, & super pauimentum collocatis, atque extensis super ea desedit,) è vestiglo huius illegitimæ sessionis pœnam luit. Illius enim verenda corrupta vermiculos generarunt, ita vt morbum diuinitùs illatum constaret.

Homilia 51. in Matthæum: Ne putemus satis nobis esse ad salutem, si cùm viduas & pupillos spoliaueris, aureum calicem & gemmis ornatum huic mensæ offeras, &c. Non igitur laboremus solùm ad aurea vasa offerenda, verùm multo magis, vt iusto labore acquisita offeramus: hæc enim aurea sunt & pretiosa, quæ auaritia non maculantur. Non enim argentaria, aut auri officina, sed Angelorum celebritas est Ecclesia. Animarũ ergo mũditia opus est, propter quas Deus etiam hæc vasa recipit. Et certè non erat ex argento mensa illa, nec ex auro calix, quo Christus discipulis sanguinem suum præbuit: pretiosa tamen erant omnia, & veneratione plena, quia spiritu abundabant. Vis corpus Christi honorare? ne despicias nudum, &c. Hæc dico, non quia prohibere velim talium vasorum oblationem; sed quia dignum putem misericordiæ & benignitati ante omnia incumbere. Nam Deus & vasa suscipit; sed illa multo magis sunt pretiosa. Et vasa quidem danti sola profuerunt, benignitas verò etiam accipienti. Et ibi quidem ostentatio nonnũquam potest accusari: hîc verò totum animo misericordi tribuitur. Quænam vtilitas est, si mensa hæc multis calicibus aureis ornatur, ipsemet inedia pereat? Calicem aureum facis, calicem aquæ frigidæ non porrigis?

Hom. 3. in epistolam ad Ephes. Quid verò, an non vides vasa abluta adeò nitida & splendida? His longè mundiores oportet esse animas, his sanctiores ac splendidiores.

Homil. 14. Tu stans apud thronum Regis contumelia fratrem afficis? Non vides hæc sancta vasa? Nunquid ad vnum semper est ijs opus? Num audet quisquam eis vti ad aliquid aliud? Tu es his vasis sanctior, & multò sanctior. Cur ergo te ipsum polluis & inquinas?

Synesius. 420.

Constitutione altera, in maximo barbarorum incursu habita: Nonne mensas quidem sacras carnificinæ tanquam profanas exposuerunt? vasa verò mystica, quæ publicæ libationi seruierunt, dæmonum destinata cæremonijs ad hostes portantur? Quid horum auris ferre pia potest?

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu & veritate libro 13. Dũ illa incruenta hostia consecratur, nonne Diaconi sacratiora vasa ferunt, & accuratam in omnibus rebus necessarijs obseruantiam exhibent?

Theodoretus. 450.

Ecclesi. histor. lib. 3. cap. 11. Tyrannus sacra vasa in ærarium Regium inferri mandat. In sacrosanctum autem templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur Iulianus Prefectus, Felix, & Elpidius. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus (Constantinus enim & Constantius splendidè & amplè ea facienda curauerant) ecce, inquit, quàm sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur!

Iustinianus. 530.

L. Sancimus C. de sacris Concilijs: Sancimus nemini licere sacratissima vsquam aurea vasa, vel ad venditionem, vel ad hypothecam, vel ad pignus trahere.

In Authent. de non alienandis rebus Ecclesiasticis capite 7. Iisdem pœnis seruandis etiam aduersus eos, qui sacrata vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut conflant propter alienationem. Nam & illos æqua, aut maiori pœna dignos esse sancimus, quanto etiam circa res Deo dicatas præsumpserint impiè agere: nisi tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redemptionem captiuorum, vbi animæ hominum liberantur à mortibus & vinculis inanimatorum venditione vasorum.

Procopius Gazæus. 530.

In Leuiticum fol. 337. In Ecclesijs offeruntur mystica: sanctum præstat eum tale sacrificium, qui contingit ipsum, nec non sanctitatem trahit ex sanguinis aspersione. At vasa & instrumenta, quæ huic negotio deseruiunt, non ad humanos proferuntur vsus.

Procopius Cesareensis. 550.

De ædificijs Iustiniani oratione 1. Templi huius thesaurum, & commodissima vasa ex argento lapidibusqúe pretiosis deornata, quæ Rex hîc deposuit, nemo exactè satis enarrare potest.

Euagrius. 600.

Lib 6. cap. 20. Dedi mandatum, inquit Chosroes Rex, vt ex eo pretio discus vnus, & vnus calix fierent, qui diuinis mysterijs celebrandis inseruirent.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Calix est loco vasis, quod recipit effusum sanguinem puncti immaculati lateris, & manuum & pedum Christi vnguenti defluxum. Cratera salutare poculum est, quod dedit discipulis suis in Cœna. Poculum rursum est ad exemplum crateræ, quam describit propriè siue Sapientia, siue Filius Dei: Miscuit suum sanguinem loco vini illius, & apposuit in sancta sua mensa.

Ioannes Damascenus. 730.

Lib. 2. Parallelorum cap. 61. De supellectile sacra, & quòd priuato homini vas sacrum tangere non liceat, 2. Reg. 6. *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: Indignatusq́; est Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate; qui mortuus est ibi iuxta arcam Domini.*

Synodus Nicena Secunda. 790.

Actione 5. Habemus alia plurima consecrata vasa: hæc quia in nomine tuo facta sunt, & consecrata, exosculamur.

Synodus Constantinopolitana sub Photio. 870.

Canone 10. Statuit sancta Synodus, eos, qui vnum aliquod in altari sacrorum & sanctorum vasorum, vel vestimentorum ad proprium vsum rapiunt, vel ad profanum vsum conuertunt, absolutæ depositioni subijci. Hoc enim est prophanare: illud surripere. Eos quidem certè, qui extra altare vasa quædam segregata, vel vestes sibi vel alijs præbent, eos Canon quoque segregat, & nos vnà quoque segregamus: eos autem, qui planè surripiunt, sacrilegorum condemnationi subijcimus.

Theophylactus. 900.

Ad Marci cap. 14. Audiui ego aurifabros dicentes, quòd si ego dissectum sacrum vas dem pauperibus, & ego viuam, nec condemner. Audiant ergo, quomodo Christus præferat su i curampauperibus.

peribus. Christi autem corpus propriè est, quod in disco aureo, & sanguis qui in poculo. Qui igitur abstulerit discum pretiosum, & cogit vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita S. Cyriaci: Quadragesimo ætatis anno prouehitur ad honorem presbyteratus: sacrorum autem vasorum & sacri thesauri custodia & Ecclesiæ cura octodecim annis fidei eius fuit credita.

Alexius Comnenus. 1080.

Oratione, quam auream Bullam inscripsit: Præterea cum viris diuino maximè spiritu afflatis de re ipsa consilium iniuimus, & posteaquam certiores facti sumus, satis esse causæ, cur in nos ira diuina excanduisset, quòd profanis sacra venerandaque sanctarum Ecclesiarum vasa contrectassemus: quia nimirum neque res diuinæ profanandæ sunt, necè Dei manibus repetenda, in aliosue vsus conuertenda ea, quæ semel illi consecrata fuerint.

Georgius Cedrenus. 1100.

In Monomacho: Cùm & vasa ad hoc pertinentia Sacramentum ei templo dedicauit aurea, pretiosisque ornata vnionibus & gemmis, quæ magnitudine pretio ac pulchritudine alijs antecellerent, multisque alijs donarijs istud templum exornauit.

Ioannes Zonaras. 1100.

Ad Canonem Apost. 73. Ea, quę Deo separata sunt, vsu communi pollui non oportet: sunt enim sanctificata, seu vas aliquod tale sit, seu pannus, seu oleum sit, siue cera. In Dei nempe templo facta huiusmodi rerum oblatio sanctificat eas. Non igitur auferri oportet de Ecclesia nec ceram, nec oleum, nec vas aliquod, sed neque pannum, qui Deo oblatus sit, & dedicatus, & ista sumere in priuatum aliquem vsum.

Nicephorus Callistus. 1300.

Libro 10. cap. 5. Iulianus Apostata quęcunque Ecclesiæ suppetebant vasa sacra & donaria, ea abstulit, & in idolorum delubris deposuit.

Lib. 14. cap. 22. Acacius Amidensis Episcopus videns multos suorum captiuitate abductos fame perire, cùm multa sint, inquit ad suũ clerum, Ecclesiæ Dei donaria, aurea quidem plurima, multa etiam argentea, quæ benignitate & liberalitate eorum, qui se ad eam contulerunt, parauit, vtendum eis censeo ad Persas captiuos redimendos, & famelicos alendos. Hæc, atque alia his similia locutus, statim diuina illa donaria conflauit, atque ex eis æstimationem militibus, quæ eis visa fuerat, persoluit, & captiuos recepit.

Emmanuelus Malaxus. 1570.

Ecclesiastica historia libro 2. cap. 21. Patriarcha Hieremias templum in monte Atho magnitudine & figura admirabili construxit, vasa præterea pretiosa diuersi generis aurea & argentea dedicauit.

PROBANT PATRES LATINI.

Sixtus Primus. 117.

Epistola 2. In hac sancta Sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisque Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs, quàm à sacratis Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valde est, vt sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis vsibus seruiant, aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus plagam imponat populo suo.

Soter. 163.

Epistola secunda: Sacratas Deo fœminas vel Monachas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Apostolicam Sedem: quæ omnia reprehensione & vituperatione plena esse nulli rectè sapientium dubium est.

Tertullianus. 200.

De Pudicitia cap. 7. Præcedant ipsæ picturæ calicum vestrorum.

Cap. 10. Cui ille si fortè patrocinabitur Pastor, (*Hermas*,) quem in calice depingis.

Cyprianus. 250.

Sermone de lapsis: Vbi verò solennibus adimpletis, calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cęteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertit. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento calicis infudit.

Libro 2. epist. 3. *Epist. 63.* Admonitos autem nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.

Concilium Romanum. 320.

Cap. 9. Nullus Lector vel Ostiarius vasa sacrata contingat.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 6. contra Parmenianum: Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores: quorum species reuocastis in massas, mercem nefarijs nundinis procurantes, ad quam nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum inconsideratè vendidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus ante nos eosdem calices tractabatis. Eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidę mulieres. Emerunt pagani, facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. ô scelus nefarium! ô facinus inauditum! auferre Deo, quod idolis præstes: subducere Christo, quod proficiat sacrilegio.

Ambrosius. 370.

Libro 2. Officiorum cap. 28. In necessitate pro redimendis captiuis vasa Ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. Opus est, vt de Ecclesia mystici poculi forma non exeat, ne ad vsus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra Ecclesiam primùm quæsita sunt vasa, quæ initiata nõ essent, deinde comminuta; postremò conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captiuorum quoque pretijs profecerunt. Quòd si desunt noua, & quæ nequaquam initiata videantur: in huiusmodi vsus, quos supra diximus, arbitror omnia posse conuerti.

Damasus. 380.

Libro Pontificali: Sixtus constituit, vt ministeria, siue vasa sacra non tangerentur, nisi à ministris sacratis. Vrbanus fecit ministeria sacrata omnia argentea, & patenas argenteas xxv. apposuit. Syluester donauit Ecclesiæ Romanæ patenam argenteam pensantem libras viginti ex dono Augusti Constantini: dedit & scyphos argenteos duos, qui pensarunt singuli libras denas: calicem aureum, pensantem libras duas: calices ministeriales quinque, pensantes singulos binas libras: amas argenteas duas, pẽsantes singulas libras denas: patenam argenteam Chrismalem, auro clausam, pensantem libras quinque.

Prudentius. 380.

Hymno de S. Laurentio: Tyrannus:

Soletis, inquit, conqueri,
Sæuire nos iusto amplius,
Cùm Christiana corpora
Plusquàm cruentè scindimus.
Abest atrocioribus
Censura feruens motibus,
Blandè & quietè efflagito,
Quod sponte obire debeas.
Hunc esse vestris orgijs
Moremq; & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro Antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroq; nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Hieronymus. 390.

Epistola ad Theophilum Alexandrinum: præfixa operi Paschali: In opere tuo vtilitatē spectauimus Ecclesiarū, vt discāt, qui ignorant, eruditi testimonijs Scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosqúe calices, & sancta velamina, & cætera, quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadē, qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

Epistola 20. ad Marcellam: Calices mortificationem carnis ostendunt, & semper animū ad Martyrium pręparatum.

Augustinus. 400.

In Psalm. 113. Concione 2. Sed & nos pleraque instrumenta, & vasa, ex huiusmodi materia vel metallo habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quę ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur, in eius honorem, cui pro salute nostra inde seruitur.

Contra Crescenium Grammaticum libro 3. cap. 29. Diocletiano & Maximiano septies Consulibus, Felix flamen perpetuus curator Paulo Episcopo dixit: Proferte Scripturas Legis, & si quid aliud hic habetis, vt & præcepto & iussioni parere possitis. Paulus Episcopus dixit: Scripturas Lectores habent, sed nos quod hic habemus, damus, &c. Sedente itaque Paulo Episcopo, &c. contra scribente Victore Aufidij in breue sic: Calices duo aurei, item calices sex argentei, &c.

Concilium Carthaginense Quartum. 400.

Cap. 5. Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu verò Archidiaconi vrceolum cum aqua, & manutergium.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 12. ad Seuerum: In Secretarijs duobus, quę circa absidem sunt, hi versus indicant officia singulorum. A dextra absidis:

Hic locus est, veneranda penus quo conditur, & quo
Promitur alma sacri pompa ministerij.

Orosius. 420.

Libro 7. cap. 39. Adest Alaricus, trepidam Romam obsidet, turbat, irrumpit: dato tamen præcepto prius, vt si qui in sancta loca, & præcipuè in sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securosqúe esse sinerent. Discurrentibus itaque per vrbem barbaris, fortè vnus Gothorum, idemqúe potens & Christianus, sacram Deo virginem, iam ætate prouectam, in quadam Ecclesiastica domo reperit: cumqúe ab ea argentum & aurum honestè exposceret, illa fideli constantia apud se esse plurimum, & mox proferendum spospondit, ac protulit. Dumqúe expositis opibus attonitum barbarum magnitudine, & pondere, ac pulchritudine, ignota etiā vasorum qualitate intelligeret, virgo Christi ad barbarum ait: Hæc Petri Apostoli sacra ministeria sunt. Præsume, si audes, de facto tu videris. Ego, quia defendere nequeo, contendere non audeo. Barbarus verò ad reuerentiam religionis, timore Dei & fide virginis motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit, qui continuò reportari ad Apostoli Basilicam vniuersa, vt erant, vasa imperauit: virginem etiam, simulqúe omnes, qui se adiungerent, Christianos eodem cum defensione deduci. Ea domus à sanctis sedibus longo (vt ferunt) & medio interiectu vrbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium, disposita per singulos singula, & super capita illata palam aurea & argentea vasa portantur, exertis vndique ad defensionem gladijs, pia pompa munitur, Hymnis Deo Romanis Barbarisqúe concinentibus, publicè canitur.

Maximus Taurinensis. 430.

Sermone quinto de S. Laurentio: Omnem Ecclesiæ censum, cunctaqúe sacra vasa ministerij, ne ea sacrilegus macularet aspectus, conuocatis inopum turbis pia erogatione distribuit.

Prosper. 450.

In Chronicis de anno 442. Gensericus Carthaginem dolo pacis inuadit, omnesqúe opes eius, excruciatis diuerso tormentorum genere ciuibus, in ius suum vertit, nec ab Ecclesiarum spoliatione abstinens, quas & sacris vasis exinanitas, & sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loca, sed suorum magis iussit esse habitacula: in vniuersum captiui populi ordinem sæuus, sed pręcipuè nobilitati & religioni infensus, vt non discerneretur, hominibus magis an Deo bellum intulisset.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica libro 1. Statim sategit Episcopus Carthagine capta vniuersa vasa ministerij aurea vel argentea distrahere, & libertatem de seruitute Barbarica liberare, vt & coniugalia fœdera manerent, & pignora genitoribus redderentur.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 66. Non oportet insacratos ministros licentiam habere in secretarium, quod Græci διακόνον vocant, ingredi, & contingere vasa Dominica.

Eugippius. 510.

In vita Seuerini Norici cap. 45. Fredericus quidam comperta morte Seuerini, sceleri flagitium copulans, calicem argenteum, cęteraqúe altaris ministeria præcepit auferenda. Quæ cùm imposita essent sacris altaribus, nec auderet directus villicus ad tale facinus manus suas extendere, militem quendam Auraicum nomine compulit diripere memorata. Qui quamuis inuitus præcepta perficiens, mox tamen incessabiliter vexatus omnium tremore membrorum, dæmonio quoque corripitur.

Hormisda. 516.

Epistola 73. Suscepimus calicem aureum gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum, & vela duo ministerio Basilicæ B. Petri Apo-

tri Apostoli profutura, à caritate tua directa.

Athalaricus Rex. 520.

Apud Cassiodorum lib. 9. epist. 15. ad Ioannem Papam. Nuper ad nos defensor Ecclesię Romanæ flebili allegatione peruenit, cùm Apostolicæ Sedi peteretur Antistes, quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupatos, ita facultates pauperum extortis promissionibus ingrauasse, vt quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecari.

Felix Quartus. 526.

Epistola 1. Nos Christiani templa Domino ædificare, & (pro vt melius possumus) ornare, eaque diuinis precibus & sanctis vnctionibus suis, cum altaribus, & vasis, & vestibus, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensilibus, deuotè ac solenniter sacrare debemus.

Cassiodorus. 540.

Variarum lib. 12. epist. 20. Quapropter nostra pręceptione commoniti, & regia iussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi auctoribus S. Petri Apostoli sine aliqua dilatione refundite: vt lucrosè reddita, celeriter impetrata videantur, optata referantur manibus Leuitarum ministeria, toto orbe narranda: donetur, quod proprium fuit: quoniam iustè per largitatem recipit, quod sacerdos legibus obligauit. Superatum est exemplum, quod in historia nostra magna attentione retulimus. Nam cùm Rex Alarius vrbis Romæ deprędatione satiatus Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperauit, vt cupiditas, quæ deprędationis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum si reuerendorũ Sanctorum diripere noluit, qui tanta se vrbis vastatione ditauit? Rex autem vester religioso proposito reddidit vasa, quæ iure pignoris propria videbantur effecta.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 28. Item placuit, vt non liceat cuilibet ex Lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi his, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.

Gregorius Turonensis. 580.

Historiæ Francorum libro 3. cap. 10. Childebertus Rex inter reliquos thesauros, ministeria Ecclesiarum pretiosissima detulit. Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretiosis ornata, sed non est passus ea confringi. Cuncta enim Ecclesijs & Basilicis Sanctorum dispensauit, ac tradidit.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 6. epist. 13. Sicut reprehensibile, & vltione dignum est, sacrata quæpiã vasa, pręterquam in his, quæ lex & sacri Canones præcipiũt, venundare, ita nulla est obiurgatione & vindicta plectendum, si pietatis causa pro captiuorum fuerint redemptione distracta, &c.

Epistola 35. Et sacrorum Canonum, & legalia statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captiuorum esse redemptione vendenda. Et ideo quoniam Faustinus lator præsentium, vt filias suas de iugo potuisset captiuitatis exuere trecentorum triginta solidorum probatur debitum contraxisse, ex quibus triginta redditis, ad reliquę quantitatis restitutionem eum certum est non posse sufficere: fraternitatem tuam his hortamur affatibus, vt de argento Meriensis Ecclesiæ, cuius miles esse dinoscitur, quod apud vos est, quindecim ei libras accepto ab eo de suscepto dare modis omnibus debeatis: vt eo venundato, & restituto debito, necessitate valeat obligationis absolui. Sed & illud fraternitas vestra debet esse sollicita, vt si quidem de prędicta Ecclesia vsuale argentum est, supra scriptam quantitatem accipiat: alioquin de sacratis vos vasis hac in re, eam, quã prædiximus, quantitatẽ præbere necesse est. Nam sicut omninò graue est frustra Ecclesiastica ministeria venundare, sic iterũ culpa est, imminenti huiusmodi necessitate, res maximè desolatę Ecclesię captiuis suis præponere, & in eorum redemptione cessare.

Martinus Bracarensis. 600.

Cap. 41. Non liceat cuilibet ministeria tangere, nisi Subdiacono aut Acolytho in secretario vasa Dominica.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 8. Ipsis sacerdotibus propter pręsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis tradita sit à Diacono.

Cap. 10. Subdiaconi cùm ordinantur manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ, cum aqua mantile, & manutergium accipiunt.

Theodorus Cantuariensis. 650.

Libro Pœnitentiali cap 6. Vasa sacra manibus proprijs abluite, & abstergite.

Cap. 11. Ne quis ligneo, aut vitreo calice audeat Missam cantare.

Cap. 12. Ne qua fœmina ad altare Domini accedat, nec calicem Domini contingat.

Concilium Bracarense Tertium. 674.

Cap. 2. Etenim quod & auditui horribile, & visui execrabile iudicatur, relatum est nobis, quòd quidam sacerdotum sacrilega temeritate præcipites, vasa Domini in proprios vsus assumant, epulasq́ue sibi in eis comedendas apponant. Quod malum & obstupescentes deflemus, & deflentes obstupescimus, vt illic humana temeritas sibi epulum præparet, vbi sanctum Spiritum cognoscitur aduocasse: & ibi esum carnium crapulatus assumat, vbi diuina visus est celebrasse mysteria: & in quibus tantùm sibi offerri Sacramenta pro expiatione delictorum præcepit, in his expleat voluntatem ludibrij sui. Et ideo huius de cętero præsumptionis persona, quæ sciendo diuina vasa vel ministeria, aut in vsus suos transtulerit, aut comedere in his, vel poculum sibi sumendum elegerit, gradus sui, vel officij periculum sustinebit, ita tamen, vt si de secularibus fuerit, perpetua excommunicatione damnetur: si verò religiosus, ab officio deponatur.

Beda. 700.

Anglicanæ hist. lib. 2. cap. 20. Attulit quoque secum vasa pretiosa Eduini Regis perplura, in quibus & crucem magnã auream, & calicem aureum consecratum ad ministerium altaris, quę hactenus in Ecclesia Cantij conseruata monstrantur.

Gregorius Tertius. 731.

Epistola ad Bonifacium. In Missarum solennijs obseruandum est, quod Dominus noster Iesus Christus sanctis suis tribuit discipulis. Accepit iamque calicem, & dixit eis: *Hic est calix noui Testamenti in meo sanguine: hoc facite, quotiescunque sumitis.* Vnde congruum non est, duos vel tres calices in altario ponere, cum Missarum solennia celebrantur.

Alcuinus. 750.

De officijs Ecclesiasticis capite de Cæna Domini: Eodem die vasa Domino sacrata purificantur.

Carolus Magnus. 780.

Lib.1.Legum cap.71. Vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur.

Cap.94. De sacris vasis Ecclesiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est, ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solùmodo necessitate redimendorum captiuorum compellente.

Concilium Rhemense. 813.

Apud Burchardum lib.3.cap.97. Expleta Missa calix cum patena, & Sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub sera recondantur.

Æmoinus. 827.

De gestis Francorum lib.2.cap.8. Sanè in thesauris, quos Childebertus auexit ab Hispanijs, reperta sunt Ecclesiastici vtensilia ministerij ex vasis, quę dicunt fuisse Salomonis, sexaginta pretiosissimi calices, quindecim patenę, viginti capsæ Euangeliorum. Quæ omnia, cùm solido fabricata essent auro gemmisque ornata opere inclusorio, Rex tamen integer ab eorum cupiditate (vt erat largissimus) cuncta diuersis præbuit Ecclesijs.

Cap.22. In qua Basilica Rex non minimam vasorum partem, quæ cum à Toleto asportasse memorauimus, cum capsis Euangeliorum, cruces quoque mirifici operis, aliaque deuotus excellentissima contulit munera.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap.24. Vasa quoque, quibus præcipuè nostra Sacramenta imponuntur, & consecrantur, calices sunt, & patenæ. Calix dicitur à Græco κύλιξ, patena a patendo, quod patula sit. Ampulla quasi parum ampla. Zephyrinus Romanus Pontifex patenis vitreis Missas celebrare constituit. Tum deinde Vrbanus omnia ministeria sacrata fecit argentea, & patenas. In hoc, sicut & in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementa temporum decus succreuit Ecclesiæ. Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasis ligneis Sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur: nunc è contra, lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus, &c.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib.3.cap.27. Acolytus inuolutam linteo tenet patenam, Subdiaconus nudam. Vnde liquidò apparet, quod consecrata vasa à consecratis clericis meritò debeant tantummodò attingi. Hoc denique sacerdos expressit, quando reuersus est de Babylone, & vasa sancta sanctis commendauit, dicens: *Separaui de principibus sacerdotum duodecim.* Et paulo post: *Appendi, eis argentum, & aurum, & vasa consecrata domus Dei nostri.* Et iterum: [illegible] *Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum vestrorum. Vigilate, & custodite.*

Concilium Aquisgranense. 837.

Libro 2.cap.22 Si Balthasar pro eo, quòd vasa Domini sibi adferri iussit, vt in eis biberet, quę vtique postea ad imperiũ Cyri templo Domini sunt restituta, & regno priuari, & morte meruit mulctari: quid putas de illis erit, qui non solùm sancta vasa, verùm & iam alias Deo sanctificatas res suis vsibus applicant? Quapropter obseruandum est illis, ne, quod absit, & præsentis & futuræ vitę sobeant mortem.

Hincmarus. 850.

In vita S. Remigij. Sed & versibus metricis [illegible] so compositis, & iussione illius in quodam [illegible] ab eo consecrato, sculptis ita leguntur:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Iniecto æternus quem fudit vulnere Christus.
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos

quod vas vsque ad nostra tempora perdurauit, donec nuper in ea de mortione, quæ [illegible] est Christianorum, vt à ministris diaboli Northmannis redimeret pretium argentei calicis, quos [illegible] state tenebrarum redemerat effusus sanguis Christi, videlicet passionis.

Paschasius Rathbertus 850.

Libro de corpore & sanguine Domini cap. 2 Propter quod & mos bene inoleuit, vt sanguis Christi nunquam in catino, nunquam in cratere, neque in alio vase, quàm in calice consecretur. Sed neque alio nomine, vt fieri solet in alijs quibusque vasis, nisi semper iuxta proprietatem linguarum calix vocatur, vt exinde omnibus calix passionis Christi ad memoriam reducatur. Ex quo nimirum calice, id est, ex eadem morte, sanguis, & per sanguinem vita hauritur ęterna.

Synodus Triburiensis. 895.

Cap.18. Vasa, quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ. De quibus Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur: nunc è contra lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Zephyrinus patenis vitreis Missas celebrari constituit. Vrbanus deinde omnia ministeria sacrata fecit argentea. In hoc enim, sicut & in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementa temporũ decus succreuit Ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui serui patrisfamilias sumus, ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur & amplificetur: statuimus, vt deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Christi in ligneis vasculis vllo modo conficere præsumat, ne vnde placari debet, inde irascatur Deus.

Petrus Damianus. 1050.

Tractatu de Ordine Eremitarum, & facultatibus eremi fontis Auellani: Calices quoque duos argenteos pulcherrimè deauratos hac nobis ratione prouidimus, vt cùm sacra Dominici corporis & sanguinis mysteria vultis accipere, stannum, vel quodcunque vilius metallum vestris labijs nequaquam adhibere sit necesse. Conspicua nihilominus sancto altari tegmina, & celebrandis Missarum solennijs pretiosa contulimus ornamenta.

Anselmus. 1080.

Libro de diuersitate Sacramentorum Tutius puto, vt calix, ne musca, aut aliud indecens in illum caderet, quod sæpè accidisse cognoscimus, operiatur, quàm discoopertus contagiis immunditijs exponatur.

Adamus Canonicus. 1000.

Lib.4.cap.4. Hæc sunt munera, quæ [illegible] ad reędificationem Hamburg. Tres calices [illegible] reos, in quibus erant libræ auri 10 [illegible] Chrismale argenteum, thuribula, & [illegible] argentea, dorsalia nouem, regalia, & [illegible]

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 233. Quæsiuisti, quid mihi significare videatur calicis eleuatio, & eiusdem [illegible] quid significent illæ consignationes, quæ [illegible] per calicem, & intra, & extra [illegible] adhibito Diacono eleuatur, [illegible] eris in cruce cõm [illegible]

iam consecrata, intra, vel supra calicem, signum crucis imprimitur, à latere calicis Orientali vsque ad Occidentalem, & à Septentrionali vsque ad Australem, hoc figurari intelligimus, quod ante passionem Dominus discipulis suis prædixit in commendationem suæ passionis: *Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Hostia quoque, quæ iuxta calicem consignatur, sic debet esse posita, vt sua & calicis positione dextrum Christi latus repræsentet, de quo manauit sanguis redemptionis, & aqua baptismatis, quæ vtraque in calice contineri prudentia vestra non ignorat.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De officio Missæ:

Hinc leuat & calicem, signatq́ue, nec ante reponit,
Quàm super auctoris verba retractet ita.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis libro 2. parte 4. cap. 17. Ara crucem significat, calix sepulchrũ, patena lapidem, Corporalis palla sindonem, qua inuolutum est corpus Christi.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 5. Subdiaconi vasa, in quibus consecratio corporis & sanguinis Dominici fit, portant. Vnde sermo propheticus ad istos dirigitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Ad designandum eorum officium dat eis Episcopus patenam, & calicem. (Esa 52.)

Innocentius Tertius. 1200.

Libro 5. mysteriorum Missæ capite 10. Per calicem passio designatur, secundùm illud, quod ipse Dominus ait: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste.* (Matt. 26.) Duæ verò cruces, quas signat sacerdos in latere calicis, designant duo Sacramenta, quæ de latere Domini profluxerunt, videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis. Corporale autẽ desuper calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. quæstione 10. membr. 5. articulo 2 §. 5. Non licet consecrare in calice lapideo: quia solummodò licet consecrare in vasis factis ex triplici metallo, scilicet ex auro, argento, & stanno.

Concilium Oxoniense. 1260.

Capite de ornamentis Ecclesiæ: Ad exemplum Salomonis, qui omnia vasa domus Domini, ex auro purissimo fabricata, diuino cultui mancipauit, statuimus, vt quælibet Ecclesia calicem habeat argenteum, cum alijs vasis decentibus.

Conradus Episcopus. 1260.

In Chronico Moguntinensi: Erant Moguntiæ calices argentei duodecim, omnes deaurati, eiusdem ponderis cum patenis, scilicet de tribus marcis, dempto calice, qui pertinebat ad maius altare, & is cæteros dimidia marca præcellebat: cuilibet calici erant speciales ampullæ argenteæ, & pixis argentea ad hostias deputata. Præter hos calices erant tres aurei: in vno horum poterat celebrari, qui etiam suas habuit ampullas, & pixidem ad hostias ex auro purissimo & margaritis, & peram ad Corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris. Habebant etiam calices alij suas peras ad Corporalia ex purpura, & aurifrigijs ornatas. Erant fistulæ quinque ad communicandum argenteæ deauratæ. Erant colæ argenteæ nouem, per quas vinum poterat colari, si necesse fuisset: præter eam, quæ attinebat calici aureo, & hæc aurea erat. Hoc aureo calice solus Pontifex vel Prælatus Ecclesiæ maioris, in summis festiuitatibus, vtebatur. Alii duo calices tantæ erant quantitatis, quòd cum ipsis diuina mysteria nequaquam poterant celebrari. Erat enim vnus maior altero. Minor habebat cum patena marcas auri electissimi 18. in cuius pede per circuitum pretiosi erant lapides valde, & in patinæ circuitu limbus eiusdem operis ambiebat, & ipse quidem gemmis pretiosis non carebat. Calix maior quot marcas auri habuerit nescio: certum autem est, quòd spissitudo eius erat digiti, & per totum, tam in pede, quàm supra, gemmis erat pretiosissimis adornatus. Habebat idem calix duas ansas, quæ poterant manus replere leuantis, sicut solent habere mortarij, in quibus piperata & salsa præparantur. Huius patena talis erat latitudinis & spissitudinis, quod ipsi congruebat, & ipsa gemmis per circuitum decorata: hic calix habebat altitudinem vnius vlnæ, & capere poterat dimidium sextarium vini, nec ab omni homine poterat leuari à terra commodè.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 1. cap. 6. Quid si calix consecratus deauretur, nunquid est reconsecrandus? Cùm propter hoc calicis forma non mutetur, idem calix manet. Quare reconsecrandus non est, sicut & Ecclesia reparata, quoniam eadem manet.

Martinus Polonus. 1320.

De anno 1162. Anastasius Quartus dedit Ecclesiæ Lateranensi calicem pulchri operis pondo viginti marcarum.

De anno 1192. Innocentius dedit vniuersis Ecclesijs in Roma vnam libram argenti, pro singulis calicibus earum, non habentium calices argenteos, tali tamen pacto, quòd eos vendere non possent.

Guido Carmelita. 1340.

Hæresi 21. Armeniorum: Sancta Romana Ecclesia propter reuerentiã pretiosissimi sanguinis Christi vtitur calicibus materia pretiosis, scilicet de auro, vel argento. Non enim terreis est vtendũ, propter fragilitatem, & periculum, ne ex fractione sanguinis species cadant, & dispergantur: nec ligneis, propter porositatem, ne species sanguinis ligneos poros subintrent.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro de Sacramento Eucharistiæ: Calix repræsentat sepulchrum seu sepulturam Christi, & debet esse de auro, argento, vel stanno. De ære verò, vel orichalco esse non debet, propter eorum rubiginem, quo prouocat ad vomitum.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

SACRAS VESTES

IMPROBANT.

Anno post natũ Christum

400. *PELAGIANI gloriam vestium & ornamentorum Deo dicebant esse contrariam.* Hieronymus libro 1. aduersus Pelagianos.

450. *Vandali in Africa de sacris pallis & vestimentis vestes sibi fecerunt.* Sigebertus de anno 450.

460. *Proclus Vandalus de pallis altaris sibi camisia & fœmoralia faciebat.* Victor Vticensis lib. 1. de persecutione Vandalica.

1200. *VValdenses sacerdotales vestes, altariũ ornamenta, pallas, & Corporalia nihil habere momenti asserunt.* Æneas Syluius de Bohemis cap. 35.

1430. *Ziska Hussitarum Dux sacerdotes suæ sectæ non permittebat more prisco Missas in habitu sacerdotali & vestibus sacris celebrare.* Ioannes Cochlæus lib. 5. histor. Hussiticæ.

1500. *Piggardorum sacerdotes cum officia Missarum celebrant, absque vllis id sacerdotalibus vestibus faciunt.* Ioannes Schechra Bohemus epistola ad Erasmum.

1520. Lutherus in Confessione: *Vestes Missaticas, templorum ornatus, & alia quæcunque huius generis sunt indifferentia, & proinde libera esse iudicamus: si quis volet, illa per me licet deserat.*

1530. Oecolampadius ad Lutheri Confessionem Responsione 3. *Si Missaticum vestitum & altaria reseruemus, perinde est ac si Israelitæ olim idolorum altaria retinuissent, quamuis idolis non sacrificarent amplius. Quisquis superstitionis instrumenta retinenda esse dicet, is etiam Pontificem exspectare, & optima quæque sperare iubet, donec regnum ipsius restituatur ex integro.*

1530. Zuinglius in expositione fidei Christianæ, describens formam Cœnæ, qua in Heluetia sui vtuntur: *Deinde prodit pastor cum duobus ministris, qui omnes conuertuntur ad populum, ita vt Pastor siue Episcopus in medio illorum stet, non alia veste, quam quæ vulgò vsitata est honestis viris & ministris Ecclesiæ.*

1550. Confessio VVirtembergensis capite de cæremonijs Ecclesiasticis: *Non licet veteres Ecclesiæ ritus restaurare: quod genus vniuersa panoplia vestium Missalium, quam aiunt adumbrare totam passionem Christi.*

PROBANT SACRÆ LITERAE.

Exodi 28. *Vers.* 3. Loqueris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ, vt faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient: Rationale, & superhumerale, tunicam, & lineam strictam, cidarim & balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron, & filijs eius, vt sacerdotio fungantur mihi. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum. Facient autem superhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. 9. Sumesq; duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel; sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Opere sculptoris & cælatura gemmarij, sculpes eos nominibus filiorum Israel, inclusos auro atque circundatos: & pones in vtroque latere superhumeralis, memoriale filijs Israel. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super vtrumque humerum, ob recordationem, *&c.* 40. Filijs Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras in gloriam & decorem: vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo.

1. *Regum* 2. 18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus ephod lineo. Et tunicam paruam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, vt immolaret hostiam solennem.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epist.2. Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur. Quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerũt, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque in baptisterio inferantur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credet obuoluendum, &c. Palla & vela, quę in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eijcientes foras à sacrario velamina Dominicæ mensæ, ne fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluto, & erit hæc operanti peccatum.

Polycrates. 190.

Epistola ad Victorem: His accedit Ioannes, qui super pectus Domini recubuit, qui laminam auream gestauit, qui Martyr & Doctor extitit, qui tãdem Ephesi morte consopitus occubuit.

Origenes. 230.

Homilia vndecima in cap.20. Leuit. Inuenimus & vasa ministerij sancta vocitata, & vestimenta sancta dici, & loca nihilominus, quæ in vrbibus, vel suburbibus posita sunt, & sacerdotibus deputata, &c. super vestimentis etiã stola Pontificis Aaron, & tunica linea, & cætera huiusmodi vestimenta, sancta dicuntur. Similiter & vestimẽta, quæ sancta nominantur, non iubẽtur intra domum vsui deseruire Pontificis, sed in templo esse, & inde omnino nunquam efferri, sed ad hoc tãtùm consecrata esse, vt eis Deo ministrans Pontifex induatur, & sint semper in templo, ad cæteros verò vsus communes vtatur communibus indumentis.

Methodius. 260.

Libro Reuelationum: Quicquid fuerit in Ecclesijs siue aureum, siue argenteum, siue lapides pretiosi, & omnia ornamenta earum, & indumenta etiam sacrata, vel præclara, & quidquid pretiosum erit, illorum erit, scilicet infidelium, in vltimis temporibus.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 63. ex Arabico translato: Vt sit in vnaquaq; Ecclesia procurator, & cum eo alij, qui curã habeant prouentuum & redditũum Ecclesiæ, & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiæ.

Athanasius. 340.

Epistola ad Marcum P. Ariani in tantum nostra vastauerunt, vt nec libros, nec vestimenta Ecclesiastica, aliaq; ornamenta, nec reliqua vtensilia nobis dimitterent.

Concilium Laodicense. 360.

Canone 22. Ministrum oportet orario vti.

Canone 23. Oportet Lectores & Psalmistas orarijs vti, & sic legere, aut psallere.

Basilius Magnus. 370.

In Liturgia: Primùm Patriarchæ cum sequentis ordinis clero Ecclesiasticis vestimẽtis induto offeruntur in sacrario ab oblationarijs mũdatæ & compositæ oblatæ à populo susceptæ.

Amphilochius. 370.

In comparatione S. Basilij & Ephræm: Conspiciebat ipsum stola amictum candida, sacrumq; electum Diaconum circa ipsum albis indutum, ac obseruantem eum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione prima, quæ inscribitur Apologeticus: Illud insuper scio, ne corporũ quidem labes in sacerdotibus aut sacrificijs à censura immunes extitisse, verùm legibus ita comparatum fuisse, vt perfecti perfecta offerrent, nec sacerdotalem stolam, aut vasa aliquod sacrum cuiuis attingere licuisse. Num.4.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Liturgia: His ita peractis, signum dat Diaconus cum orarij sui stola Lectoribus, mox psallere incipiunt: *Sancte Deus, &c.*

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib.1. epist.136. Linteum illud, cum quo Diaconi in sanctis mysterijs munus suum obeunt, humilitatem Domini, qui discipulorum pedes lauit, & extersit, nobis in memoriam redigit. Id autem amiculum, quod Episcopus humeris gestat, atque ex lana, non ex lino cõtextum est, ouis illius, quam Dominus oberrantem quæsiuit, inuentamq; humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque adeò etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni Pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.

Sozomenus. 440.

Libro 4. cap.24. Cùm fames agrum Hierosolymitanum occuparet, multitudo rebus ad victum necessarijs destituta, ad Cyrillum, vtpote Episcopum, opis implorandæ causa confugit. Cui cùm pecuniæ ad eam subleuandam non suppeterent, thesaurum Ecclesiæ, & sacra aulæa vendidit. Quare confecta, fama est quendam animaduertisse mulierem scenicam monumento pretioso, quod ipse Ecclesiæ donauerat, amictam esse, curiosè ab ea quæsiuisse, vnde illud haberet? comperisse mercatorem ei vendidisse, mercatori autem Episcopum.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. histor. lib.2. cap.27. Aiebat Acacius sacram stolam ex aureis filis contextam, quam excellentissimus Imp. Constantinus ad Hierosolymitanam Ecclesiã cohonestandã Macario illius vrbis Episcopo donauerat, vt ea amictus sacrosancti baptismatis ministerium obiret, Cyrillum vendidisse, hancq; mercatam esse sequendam eorum, qui in pulpito scenæ cantare solent, eam induisse, inter saltandum lapsum esse, & casu obtritum interijsse.

Iustinianus Imp. 530.

L. Sancimus C. de sacris Eccles. Sancimus nemini licere sacratissima atque arcana vasa, vel vestes, cæteraq; donaria, quæ ad diuinã religionem necessaria sunt, (cùm etiam veteres ea, quę diuini iuris sunt, humanis nexibus nõ illigari sanxerint) vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere, excepta causa captiuitatis & famis, si in locis his (quod abominamur) contigerit. Nam si necessitas fuerit in redẽptionem captiuorum, tunc & venditionem præfatarum rerum diuinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus. Quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis præferri.

Cyrillus Eremita. 540.

In vita S. Euthymij: Cùm autem ipsi iam aduenissent, diuiniore quadam cõtemplatione magnus correptus Euthymius, colloquebatur & differebat cum Anastasio, tanquã cum Patriarcha Hierosolymorum. Atque, qui aderant, quidẽ omnes admirabantur: Chrysippus verò ipse quoq; obstupefactus, & ad aurem se inclinans Euthymij:

Sed non eſt apud nos, inquit, Patriarcha, ô venerande Pater. Hic autem eſt ſacrorum vaſorum cuſtos Anaſtaſius. Vides quiſnam ſit eius veſtitus? oſtendens eius veſtes. Eæ autem erant ſplendidæ & ſericeæ: quas quidem, inquit, non eſt fas Hieroſolymorum Patriarcham induere. Cùm aliquo autẽ tempore ſe repreſſiſſet ſenex, & veluti ad ſe rediiſſet: Sed mihi crede, fili, inquit, hunc vidi candida veſte indutum, & quali decet indui Patriarcham.

Germanus Conſtantinopolitanus. 720.

In Theoria: Stola ſacerdotalis eſt ad exemplum thalaris Aaron, id eſt, veſtimentum, quod ſacerdotale eſt, indumentum ad pedes vſque honorabiliſſimum, &c. Zonis ſacerdotes deambulare in caſulis, id ſignificat Chriſtum in crucem abeuntem ita geſtaſſe crucem ſuam. Tunica, quæ alba eſt, diuinitatis ſplendorem indicat, & ſacerdotis ſplendidam conuerſationem, &c. Zona, qua præcingitur, declarat maieſtatem, qua Chriſtus regnans magnifica dignitate diuinitatis præcinctus eſt, & vndique ornatus. Caſula denotat coccineam purpuram, quam Ieſu illudentes geſtandam impij dederunt. Eſt etiã ſtola baptiſmi. Humerale eſt Pontificis, ad exemplum ſtolæ Aaron, quam geſtabant legales Pontifices, ſudarijs longis, læuo humero circumponentes, ad ſignificandum iugum mandatorum Chriſti. Humerale autem, quo Epiſcopus circundatur, ſignificat ouis pellem, quam errantem cùm Dominus inueniſſet, ſuper ſuis humeris aſſumpſit, & cum eis, qui non errauerant, recenſuit.

Ignatius Nicænus. 820.

In vita S. Taraſij: Taraſius ſacra veſte ſe induens proficiſcebatur in adytum.

Simeon Metaphraſtes. 950.

Vita S. Artemij cap. 12. Iulianus emiſit Orientis Rectorem, quem vocant Comitem, iubens, vt res quidem Eccleſiarum vexaret & perderet, vbique autem & omni ratione gentilium errorem augeret & extolleret. Ille igitur cùm veniſſet Antiochiã, Eccleſijs quidem aufert quæcunque habebant pretioſa, tam in argento & auro, quàm in ſericis veſtimentis.

Nicetas Choniates. 1200.

In Andronico Comneno: Eo conſilio ab omnibus approbato, & cõmodis pacis vtraque manu amplexis, Nicolaus Pontifex Nicænus ſacra veſte indutus, & diuinis oraculis in manus ſumptis, ſacerdotes & omnem vrbanam multitudinem ſe ſequi iuſſit, ſine vllis armis ſupplices frondes manibus geſtantes, ſubmiſſa voce miſericordiam poſtulantes.

Nicephorus Caliſtus. 1300.

In dedicatione operis ad Andronicum Palæologum: Quis porrò eloquatur, quàm præſtantibus & varijs ſacris veſtibus puro auro pretioſiſque & reſplendentibus lapillis & margaritis ornatis, nihil planè ad magnificentiam reliqui faciens, hierarchiam ſeu Epiſcopatum noſtrũ illuſtraueris? Per quæ omnia incredibilis, plurimumqúe flagrans, tuus in Eccleſiam Chriſti amor & deſiderium magnoperè declaratur.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatij Conſtantinopolitani fol. 130. Dominica adorationis crucis, aſtante circumſtatione pro conſuetudine dierum feſtorum, ſub finem Archidiaconus cum Pſaltis adfert crucem ab Eccleſia palatij, geſtans tum conſuetum ſuum manipulum, tum inſuper etiam penulam, non tamen etiam collarium, ſed orarium.

Emanuelus Malaxus. 1570.

Hiſtor. Eccleſ. lib. 2. cap. 25. de Hieremia: Fecit ſacros ad vſus multarum crucium pallia, ſticharia, horaria, vaſa item argentea decore inſignia, quibus veſtiti & ornati Sacerdotes, & Diaconi, quãdo extra ſacrarium prodeunt, thronumq; illum ſublimem circumeunt, & capita ſua precum recitatione inclinant, ſimilitudinem diuinorũ Angelorum referunt.

Liturgia Æthiopum.

Poſt initium: Ante omnia Sacerdos dicit orationes ſequentes pro Eccleſia, & altari, & indumentis eorum: *Domine Deus noſter, &c.* Finita oratione veſtit altare, & præparantur omnia ad ſacrificium.

Liturgia Armeniorum.

Sacerdos veſtitus ante altare inclinatus dicit confeſſionem.

PROBANT PATRES LATINI.

Anacletus. 84.

Epiſtola prima: In ſolénioribus diebus, aut ſeptẽ, aut quinq;, aut tres Diaconos, qui Epiſcopi oculi dicuntur, & Subdiaconos, & reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis, in fronte, & à tergo, & Presbyteri è regione dextera læuaq; contrito corde, & humiliato ſpiritu, & prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbeant ſacrificio.

Pius. 147.

Epiſtola 2. ad fratrem Iuſtum: Tu verò apud ſenatoriam vrbem Viennenſem eius loco à fratribus conſtitutus, & colobio Epiſcoporum veſtitus, vide vt miniſterium, quod accepiſti, in Domino impleas.

Soter. 163.

Epiſtola ſecunda: Sacratas Deo fœminas vel Monachas ſacra vaſa, vel ſacratas pallas penes vos contingere, & incenſum circa altaria deferre perlatum eſt ad Apoſtolicam Sedem: quæ omnia reprehenſione plena eſſe, nulli rectè ſapientium dubium eſt.

Stephanus Primus. 255.

Epiſtola prima cap. 3. Veſtimenta Eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultusq; diuinus omni cum honorificẽtia & honeſtate à ſacerdotibus reliquiſqúe Eccleſiæ miniſtris celebratur, & ſacrata debent eſſe, & honeſta. Quibus alijs in vſibus (cùm Deo eiusq; ſeruitio conſecrata & dedicata ſint) nemo debet frui, quàm Eccleſiaſticis & Deo dignis officijs. Quæ nec ab alijs debent cõtingi, aut ferri, niſi à ſacratis hominibus, ne vltio, quæ Balthaſar Regem percuſſit, ſuper hæc tranſgredientes, & talia præſumentes, veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iuſtum flagellum ad ima.

Synodus Romana. 320.

Cap. 6. Vt Diaconi non eſſent plus vel amplius per parochiarum examen, niſi duo, & Diaconi Cardinales vrbis Romæ ſeptem, ita tamen vt dalmaticis vterentur, & pallia linoſtmia læuam eorum tegerent.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 1. contra Parmenianum: Erant Eccleſiæ ex auro & argento quamplurima ornamenta, quæ Felix Diaconus nec defodere terra poterat, nec cum portare.

Libro

... Quis fidelium nescit in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa ... nta velamen potuit tangi, non lignū, &c. ... & instrumenta Dominica extorsistis, ... dum fuerant in communione possess ... cum codicibus pallas iudicio superbiæ vestræ vtraque arbitrati estis polluta. Nisi fallor, hæc purificare properastis: lauistis procul dubio pallas.

Ambrosius. 370.

Oratione funebri de obitu fratris Satyri: Ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat.

Damasus. 380.

Libro Pontificali: Stephanus constituit Sacerdotes & Leuitas vestibus sacratis in vsu quotidiano non vti, nisi in Ecclesia tantùm. Syluester constituit, vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto consecraretur, nisi tantum in lineo ex terra procreato, sicut corpus Domini nostri in sindone linea munda sepultum fuit.

Hieronymus. 390.

Epistola 3. ad Heliodorum cap. 5. Erat sollicitus (*Nepotianus*) si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta, vela semper in ostijs, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pia solicitudo disposita non minus, non maius negligebat officium.

Cap. 6. Apprehensa auunculi manu, hanc, inquit, tunicam, qua vtebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi ætate patri.

Libro 1. aduersus Pelagianos cap. 9. Quæ sunt, rogo, inimicitiæ cōtra Deum, si tunicā habuero mundiorem? si Episcopus, Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida veste processerint?

Ad cap. 44. Ezechielis: Per quæ discimus, nō quotidianis & quibuslibet pro vsu vitæ communis pollutis vestibus nos ingredi debere in sancta sanctorum, sed munda conscientia, & mūdis vestibus tenere Domini Sacramenta, &c. Vestibus lineis vtuntur Aegyptij sacerdotes, non solùm intrinsecus, sed & extrinsecus. Porrò religio diuina alterum habitum habet in ministerio, alterū in vsu vitaque communi.

Augustinus. 400.

Quæstionum veteris & noui Testamenti quæst. 46. Sed hinc, inquiunt, videtur Sacerdos fuisse Samuel, quia vestitus erat Ephod, quasi non hodie Diaconi dalmaticis induuntur, sicut Episcopi.

Concilium Carthaginense Quartum. 400.

Cap. 41. Vt Diaconus tempore oblationis tantùm, vel lectionis Alba vtatur.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 3.

Aurea nunc niueis ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica libro primo: Proculus Vādalus rapaci manu cuncta depopulabatur, atq; de pallis altaris (proh nefas) camisias sibi & fœmoralia faciebat. Qui tamē Proculus, huius rei executor, frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte.

Concilium Ilerdense. 524.

Apud Gratianum de Consecrat. dist. 1. Omnis Presbyter ad Corporale lauandum, & ad pallas altaris propria habeat vasa, in quibus nihil aliud fiat.

Felix Quartus 526.

Epistola prima: Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alij, quàm sacerdotes sacra vnctione delibuti, Dominoq; cum vestibus sanctis sacrati, & Leuitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in Lege Domini reperitur, &c. Si Iudæi, qui vmbræ legis deseruiebant, hæc faciebant: multò magis quibus veritas patefacta est, & gratia & veritas per Christum data est, templa Domino ædificare, & (prout melius possumus) ornare, eaq; diuinis precibus, & sanctis orationibus cum altaribus, & vasis, & vestibus quoque, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensilibus deuotè ac solēniter sacrare debemus.

Concilium Aruernense. 535.

Cap. 3. Obseruandum ne pallis, vel ministerijs diuinis, defunctorum corpuscula obuoluantur.

Cap. 5. De opertorio Dominici corporis, seu palla altaris, nūquam sacerdotis corpus, dum ad tumulum euehitur, obtegatur: quia sacro velamine vsibus suis reddito, dum honorantur corpora, altaria polluuntur.

Iunilius Africanus. 540.

De partibus diuinæ Legis lib. 2. cap. 17. Typis accidūt quædam ante Legē, vt Abel à fratre occisus Christi passionem præfigurabat, &c. quædā verò sub Lege, vt ipsius Mosi mors, & Iesu gloria: quædam verò sub gratia, vt baptizatorum indumenta, & sacerdotum vestes, & Dominici corporis participatio, & singula alia.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap. 27. Item placuit, quia in aliquantis huius prouinciæ Ecclesijs Diaconi absconsis infra tunicam vtuntur orarijs, ita vt nihil differre à Subdiacono videantur, vt de cætero superposito scapulæ (sicut decet) vtantur orario.

Cap. 29. Item placuit, vt Lectores in Ecclesia ordinati, in habitu seculari non psallant.

Concilium Matisconense. 580.

Cap. 6. Archiepiscopus sine pallio Missas dicere non præsumat.

Faustus. 580.

In vita D. Mauri: Ille lachrymis perfusus, atque in oratione prostratus, postquam diutissimè orauit, stolam, cum qua eodem anno ordinatus ad ministerium fuerat Leuiticū, & quam iuxta morem gratia sanctitatis primo indesinenter ferebat anno, de sanctissimo collo suo protulit, &c.

Isidorus Hispalensis. 600.

De diuinis Officijs lib. 2. cap. 8. Leuitæ altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeant, candidiq; ad hostias & immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore.

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap. 12. Non licet mortuis nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo vel pallis corpora eorum inuolui.

Cap. 37. Non licet mulieri manū suam ad pallas Dominicas mittere.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap. 39. Si oraria duo nec Episcopo induere quidem licet, nec Presbytero, multo minus Diacono, qui minister eorum est. Vnum ergo orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat. Dextram autem partem oportet habere liberam, vt expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Caueant ergo

amo-

amodò Leuitæ gemino vti orario, sed vno tantum, & puro, nec vllis coloribus aut auro ornato.

Concilium Bracarense Tertium. 674.

Cap.2. Sub hac quoque damnationis sententia & illi obnoxij tenebuntur, qui Ecclesiastica ornamenta, vela, vel alia quælibet indumenta, atque etiam vtensilia, sciendo in suos vsus transtulerint, vel alijs donanda vel vendenda crediderint.

Cap.3. Cùm antiqua & Ecclesiastica nouerimus institutione præfixum, vt omnis sacerdos, cùm ordinatur, orario vtroque humero ambiatur, scilicet, vt qui imperturbatus præcipitur cõsistere inter prospera & aduersa, virtutum semper ornamento vtrobique circumseptus appareat: qua ratione tempore sacrificij non assumit, quòd se in Sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat & in oblatione vel perceptione suæ salutis, scilicet, vt cum sacerdos ad solennia Missarũ accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis & sanguinis Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dinoscitur consecratus, ita vt de vno eodemq; orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis.

Theodorus Cantuariensis. 650.

Libro Pœnitentiali cap.13. Corporale mundissimum sit.

Beda. 700.

Hist. Anglicanæ lib.1.cap.29. Papa misit Augustino Episcopo vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministeriũ Ecclesiæ necessaria: vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoque Ecclesiarũ, & sacerdotalia, vel clericalia indumẽta.

Ad Marci cap.16. Hinc Ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto; sed in lino terreno celebretur: sicut corpus Domini in syndone munda sepultum est, iuxta quod in gestis Pontificalibus à Syluestro legimus esse statutum.

In Collectaneis cap. de septem Ordinibus: Bene etiam orationi conuenit orarium, conueniens officio vestimentum.

Synodus Francica. 740.

Decreuimus quoque, vt Presbyteri, vel Diaconi, non sagis laicorum more, sed casulis vtantur ritu seruorum Dei.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs capite 38. quid significent vestimenta: Per zonam designatur discretio omnium virtutum. Orarium, id est, stola, dicitur eò, quòd oratoribus, id est, prædicatoribus cõcedatur. Admonet illum, qui eo induitur, vt memor sit sub iugo Christi, quod leue & suaue est, esse se constitutum. Dalmatica ob hoc dicitur, eò quòd sit in Dalmatia reperta. Vsus autem Dalmaticarum à B. Syluestro institutus est. nam antea colobijs vtebantur. Colobium verò est vestis sine manicis: significat autẽ in eo, quòd est sine manicis, vnumquemque fidelem exercitatum esse debere ad bona opera exercẽda, &c. Casula, quæ super omnia indumenta ponitur, significat charitatem, quæ alias virtutes excellit.

Carolus Magnus. 790.

Libro primo Legum cap. [illegible] Vt Presbyteri per parochias suas fœminis prædicent, vt linteamina altaribus præparent.

Libro [illegible] Vt [illegible] stolas portent, propter signum castitatis, sicut [illegible]

Concilium Rhemense. 800.

Apud Burchardum libro 3. cap. [illegible] Nullus Presbyter absque amictu, alba, stola, fanone, & casula vllatenus præsumat Missas celebrare.

Cap.9. Expleta Missa calix cum patena & Sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub sera recondantur.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.28. Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiam sacerdotij dignitatis.

Aimoinus. 825.

Historiæ Francorum lib.4.cap.33. Dagobertus Rex Dionysij templum condidit. Nec minor illi in alijs quoque ornatibus intentio. Nam vestibus auro textis, & pallijs holosericis totum interiorem circundedit templi ambitum.

Hincmarus. 830.

In vita Caroli Magni: Vestimentorum sacerdotalium tantam Aquisgrani in templo copiam procurauit: vt in sacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem, qui vltimi Ecclesiastici ordinis sunt, priuato habitu ministrare necesse fuisset.

Amalarius Fortunatus. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib.2.cap.15. Primò notandum est, ita esse clericorum habitum cõstitutum in Ecclesiasticis officijs, vt in omnibus Christiano populo exemplum possit præbere bonæ conuersationis.

Cap.17. Amictus est primum vestimentum nostrum, quo collum vndique cingimus: in collo est namq; vox, ideoq; per collum loquendi vsus exprimitur. Per amictum intelligimus custodiam vocis, de qua Psalmista dicebat: *Dixi, custodiam vias meas, vt nõ peccem in lingua mea: posui ori meo custodiam.*

Cap.18. Postea camisiam induimus, quã Albam vocamus, de qua Hieronymus de veste sacerdotali ad Fabiolam: Secũda ex lino tunica, est poderis, id est, talaris. Et in sequentibus: Hæc adhæret corpori, & ita arcta est, & strictis manicis, vt nulla omnino in veste sit ruga, & vsque ad crura descendat.

Cap.19. Casulam, quæ est generale indumẽtum sacrorum ducum, ante cæteras vestes, quæ sequuntur, præponimus. In illis, quæ supra prætulimus, castigatio corporis à vitijs designatur, excepto in scandalijs. In sequentibus vero opera iustitiæ demonstrabuntur.

Cap.20. Stolam accipit Diaconus, quando ordinatur ab Episcopo. Ipsa enim semper vtitur in opere ministerij. Per stolam designatur onus leue ac suaue, de quo Dominus dicit: *Tollite iugum meum super vos.*

Cap.21. Dalmatica à Syluestro Papa instituta est. Per Dalmaticam intelligimus religionem sanctam & immaculatam, quæ est apud Deum & Patrem, vt visitentur pupilli & viduæ. Ipsa Dalmatica duas coccineas lineas habet retro, similiterq; in anteriori parte. Quia vetus & nouum Testamentum rutilant dilectione Dei & proximi.

Lib.3.cap.19. Interim ponitur sindon in altari. Sindone, quam solemus Corporale appellare, admonetur omnis, scilicet populus, & ministri altaris, necnõ & sacerdos, vt sicut linteum illud castigatũ est ab omni naturali viriditate [illegible] sit mens offerẽtium ab omni carnali [illegible] & sicut illud nitet suo splendore, [illegible] offerentium niteat simplicitate coram Deo.

Rabanus Maurus. 850.

Libro primo de institutione Cleri cap. [illegible] Primum indumentum [illegible]

terpretatur superhumerale lineum, quod significat munditiam bonorum operum. Secūdum est, linea tunica, quæ Græcè ποδήρης, Latinè talaris dicitur, eò quòd ad talos vsque descendat. Cùm constet lino vel bysso cōtinentiam & castitatem significari, strictam habent lineā sacerdotes, cùm propositum continentiæ non eneruiter, sed studiosè conseruant. Tertium vestimentum cingulū est, siue balteum, quo vtuntur, ne tunica ipsa defluat, & gressum impediat, hoc nimirum custodiam mentis significat. Quartum verò, mappula, siue mantile, sacerdotis indumentum est, quod vulgo phanonem vocant, quod ob hoc eorū tunc manibus tenetur, quando Missæ officium agitur, vt paratos ad ministerium mensæ Domini populus conspiciat. Quintum quoque est, quod orarium dicitur, licet hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodò eis personis vti est concessum, quibus prędicandi officium est delegatum, &c. Sextum est Dalmatica, quæ in modū crucis est facta, & passionis Domini indicium est, &c. Septimum sacerdotale indumentū est, quod Casulam vocant, Græci planetam nominant, hęc supremum est omnium indumentorum, & cætera omnia interius per suum munimen tegit & seruat.

Remigius Antisiodorensis. 880.

De celebratione Missæ: Induit Diaconus Dalmaticam in similitudinem crucis, vt qui minister verbi Christi, passionem illius ad memoriam reuocat. Quòd eadem vestis candiditatem habet, ostendit ministrum Christi candorem castitatis mente simul & corpore debere habere, qui auctoritatem prædicandi Euangelium in Ecclesia retinet.

Osbertus Anglus. 1020.

Vitæ Dunstani cap. 32. Ecce dum casulam, qua inter sacra vestiebatur, deponeret Dunstanus, nec vllus adesset, qui eam susciperet, Deo disponente pependit in aëre, ne cadens in terram seruum Dei à sua turbaret intentione.

Concilium Salegunstadiense. 1020.

Cap. 6. Conquestum est etiam in sancto Concilio de quibusdam stultissimis Presbyteris, vt quādo incendium videat, Corporale Dominico corpore consecratum, ad extinguendum incendium temeraria præsumptione in ignem proijciant. Ideoquè decretum est sub anathematis indictione, ne vlterius fiat.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 12. cap. 17. Quis, cùm sacerdotalia cōspicit indumenta, admiratione dignum illis inesse credat, nisi quid in eis figuraliter innuatur intelligat? At si spiritualis intuitus clarescat, animaduertit, cur sandalia clericorum, qui pedes à terra diuidunt, pedum autem superiora ex parte tegunt, sed ex parte non tegunt. Considerat etiam cur poderis vsque ad talos defluat, cur humerale ex lini semper fiat materia. Scrutatur nihilominus cur in modum crucis sit quadrata dalmatica, cur reliquis indumentis sit superimponenda Casula, cur etiam manipulus in sinistra parte gestetur: quia nimirum spiritualium potius, quàm carnalium oculorum, vel nariū pituita detergitur. Nec illud etiam sine causa decernit fieri, cur Diaconus, qui Dalmatica non est indutus, Casula circumcinctus legat: cur etiam ipsa Dalmatica in sinistra sui parte fimbriam habeat.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 8. Solis Subdiaconis inter inferiores gradus Romana auctoritas concedit, vt sacris vestibus induti Epistolam legant ad Missam.

Cap. 9. Diaconus tempore oblationis & lectionis alba indutus esse debet.

Hildebertus Cenomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Interea veniens sacra cùm veste sacerdos,
Altaris dextram, dona daturus, adit.
Vestibus ille sacris tegitur, texit caro Verbum
Tota carens macula, tota sacrata Deo.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de significationibus indumentorum sacerdotalium: De indumētis sacerdotalibus vel de Pontificalibus diligenter considerandum est, quid in moribus sacerdotum significet illa varietas vestium, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum, quum nihil ibi debeat esse ratione carens, sed forma sanctitatis & omnium imago virtutum. Sicut enim bona domus in ipso vestibulo agnoscitur; sic Christi sacerdos cultu sacrarum vestium ostendit exterius, qualis apud se esse debeat interius. Ipse autem sacrarum vestium ritus per Mosen cœpit exordium: quamuis Christiana religio plus intenta rebus, quàm figuris sacerdotes suos non omnibus illis veteribus induit ornamentis, &c.

Epistol. 52. ad Mathildam Angliæ Reginam: Peto etiam, vt ad imprimendam arctius menti meæ tuæ excellentiæ memoriā, poderem, vel aliquam aliam vestem sacerdotalem paruitati meæ transmittas, qualem deceat & Reginam dare, & Episcopum in celebratione diuinorum Sacramentorum induere.

Rupertus Tuitiensis. 1126.

De diuinis officijs lib. 1. cap. 19. Sacerdos in officio altaris capitis sui, scilicet Christi, cuius membrū est, personam gerit. Qui dum amictu caput suum obnubit, donec super os casulæ illum reuoluat, & velut caput aut coronā illi coaptet: illud est, quod in Apocalypsi legimus: Angelum fortem descendisse de cælo amictum nube.

Libro 2. cap. 23. Dum auro, & lapidibus, & sericis vestibus honoratur Christus in altaris apparatu, poterat & hoc dari pauperibus: sed nō ideo iure ornatus mensæ Domini reprehenditur, cuius habitus dum est incultus, non sine culpa eorū despicitur, qui illam ornare posse videntur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. parte 4. cap. 10. Hæc sunt, quæ veteribus noua institutio adiecit, stola, quæ alio nomine orarium vocatur, quæ collo Sacerdotis superimponitur, vt eum iugum Domini assumpsisse significet, quæ à collo per anteriora descendens, dextrum latus ornat & sinistrum: vt doceat ipsum per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & in aduersis debere esse munitum.

Bernardus. 1130.

Sermone de Resurrectione Domini: Ad altaris officium nemo accedit in veste communi, sed quisquis accessurus est, albis induitur.

Hildegardis. 1150.

Secund. Scivias visione 6. cap. 47. Sacerdos, qui hoc Sacramentum celebrat, diligenter eis indumentis, quibus antiqui Patres, edocti per Spiritum sanctum, ad idem officium indui constituerunt, vestitus sit.

Helmoldus. 1160.

Lib. 2. Chronicorum cap. 17. Henricus Imperator de optimis pallijs ad ornatum diuini sacrificij fecit casulas plurimas Dalmaticas, & ornauit Ecclesiam. Erat idem Princeps deuotissimus in ornatu domus Dei.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento Altaris cap. 10. Sacerdos celebraturus sacrosanctū mysterium, quod excellit omne Sacramentum, capitis seu Christi in se vices suscipit. Caput eius amictu velatur, in quo diuinitas velata humanitate figuratur. Alba designat gloriam Dominicæ resurrectionis, quam nuntiantes Angeli apparuerūt in vestibus albis. Ideoq; induitur veste alba, vt cādidatione virtutū ostendatur ornandum esse nouum sacerdotium. Cingulum, quo Alba constringendo renibus coaptatur, mittit nos ad illum Euāgelicum sermonem, quo Dominus ad præcingendum lumbos nostros nos cohortatur. Mappula, qua solent siccari stillicidia oculorum, excitat nos ad vigilādum. Stola circundata collo, ad interiora descendens, significat obedientiam Filij Dei, & iugum seruitutis, quod pro salute humana portauit. Casula vndique integra, vnitatem fidei designat.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Libro 8. cap. 11. Die statuto de publico decreto indictæ sunt vniuerso populo Litaniæ, & assumptis crucibus, & Sanctorum patrocinijs, & Episcopi, & clerus vniuersus induti sacerdotalibus & Leuiticis indumentis nudis pedibus vsque ad montem Oliueti processerunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 1. de mysterijs Missæ cap. 65. Quatuor sunt principales colores, quibus secundùm proprietates dierum sacras vestes Ecclesia Romana distinguit, Albus, rubeus, niger, & viridis. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus Confessorū & Virginum. Rubeis vtendum in solennitatibus Apostolorum & Martyrum propter sanguinem passionis, &c. Licet in Apostolorū Petri & Pauli martyrio rubeis vtendum sit: in Conuersione tamen & Cathedra vtendum est albis. Sicut licet in Natiuitate S. Ioānis sit albis vtendum, in Decollatione tamen ipsius rubeis vtendum est. In commemoratione omnium Sanctorum quidam rubeis vtuntur indumentis, alij verò & in curia Romana candidis. Nigris autem vtendum est in die afflictionis & abstinentiæ pro peccatis, & pro defunctis, ab Aduentu videlicet vsque ad Natalis Vigiliam, & à Septuagesima vsque ad Sabbatum Paschæ. In Innocentum autem die quidam nigris, alij verò rubeis vtendum esse contendunt. Hodie vtimur violaceis, sicut in Lætare Hierusalem, propter lætitiam, quam aurea rosa significat. Romanus Pontifex portat mitram, aurifrigio insignitam; sed propter abstinentiam nigris, imò violaceis vtitur indumentis. Restat quòd diebus ferialibus & communibus viridibus sit indumentis vtendum. His indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Feria 5. in Cœna Domini: Sine sacerdotalibus vestimentis, quia non sunt de substantia Sacramenti, posse quis conficere: multum tamen delinqueret, si in vestibus secularibus conficeret.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missæ: Sacerdos primò capiti amictum superponit, quod Humerale dicitur, quod vsque ad humeros descendit, & inter consecratas vestes computatur. Postea Albam, & cingulo se cingit: postea manipulum in læua manu sumit: stolam longā collo superponit, & eam cancellatā in pectore ad modū crucis iuxta vtrumq; latus cingulo tenus ligamentis applicat. Postea Casulam induit, & sic ad altare procedit. Si quis ex his indumentis per obliuionem aliquid omitteret, grauiter peccaret.

Concilium Oxoniense. 1261.

Capite de ornamentis Ecclesiæ: Ad minus duplicia sint ornamenta sacerdotalia, & vt honor debitus diuinis officijs impendatur præcipimus, vt qui altari ministrant, superpellicijs induantur.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorū lib. 3. c. 1. In quotidiano vsu non est vestibus sacris vtendū, ad notandū quòd sicut mutationē habitus secūdùm literam facimus, ita & secundùm spiritum agamus. Non ergo cum vestibus communis vitæ vsu pollutis in sancta Sanctorum ingrediamur, sed cum conscientia munda, & vestibus mundis, & sacris Domini Sacramenta tractemus.

Ioannes à Sancto Geminiano. 1310.

Lib. 2. cap. 8. Clericorum & ministrorum Ecclesiæ Christi idonietas significatur in vestibus, quibus scilicet induuntur, quando in Ecclesia ministrant.

Guido Rocherius. 1330.

In manipulo Curatorū tractatu 4. primæ partis cap. 8. Omnes vestes, quas induit sacerdos, debent esse sanctificatæ & benedictæ ab Episcopo. Notādum ergo, quòd illa vestis, quæ primò induitur, scilicet illa parua camisia, vel superpellicium, non est de essentia Missæ in simplici sacerdote, sed solùm de bene esse. Quod dico propter Episcopos & Canonicos Regulares, & Capellanos domini Papæ, quorum est talis habitus. Ergo cum illa parua camisia septem sunt vestes, quibus induitur sacerdos in Missa, scilicet illa camisia, amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, & casula.

Guido Carmelita. 1330.

De Armenijs hæresi 21. S: Sacerdotes Leuitici in oblatione sacrificiorum legalium non communibus, sed sacris vestibus induebantur, Exod. 28. longè magis sacerdotes Christi in vero sacrificio & sacratissimo debent sacris vestibus indui, vt obseruat vera Christi Ecclesia Romana & Catholica.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ capite de Eucharistia: Quæritur an sine sacris vestibus possit quis celebrare? Si habet intentionem conficiendi conficit, sed mortalissimè, scilicet qui non in debito loco, vel sine sacris vestibus celebrat. Et si posset inueniri, foret degradandus.

Thomas VValdensis. 1420.

Doctrinalis fidei libro secundo titul. 3. cap. 58. Quia sectatores huius hæresis plerunque consecrationes vestium sacrarum blasphemant, notari potest sub compendio, quod in Exodo iubente Domino consummatur: *Cumq́; inquit, tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo vnctionis, asperges Aaron, & vestes eius, & filios, & vestimenta eorum, consecratisq́; ipsis, & vestibus tolles adipem de ariete, &c.* Hic ecce ritus incœpit consecrandi vestes sacerdotis. Quòd si has oportuit consecrari, in quibus offerri debuerant animalium carnes, quanto magis reuereri debemus sacrum Christi corpus viuum, & ipsum nisi in sacris vestibus nullatenus consecrare? Vnde Felix Papa, *&c. vt supra.* Per hæc prædicta patet necessitas consecrandi vestes, & vasa ad diuinum cultum vtilia, sine quibus suo modo sacris etiam Pontifices gentilium cruentas idolorum aras, ob reuerentiam quamuis nefandi cultus, adire nefas putabant. Exod. 29.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro 2. de spirituali animæ resurrectione: Vsitatus modus est, vt animalis homo, qui nequit percipere ea, quæ Dei sunt, eleuetur & moueatur per delectabilia sensibus. Hinc est quòd docente Spi-

ritu sancto instituta sunt sacerdotalia induméta, ornamenta altarium, vasa aurea, ac ceremoniarum multifarius cultus, quatenus per hæc Catholica commendetur fides, magnifica diuina laus appareat, atque carnalium & infirmorum mentes euigilent, & ex visibilibus discant inuisibilia capere.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 11. in Canonem Missæ: Sacerdos celebrans Christum eiusq; mortem repræsentat, secundùm illud Apostoli 1. Cor. 11. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Congruum est, vt, qui in persona typum Christi gerit pro nobis morientis, appropiatior fiat repræsentator, & similitudinem teneat in vestimentis, & nostræ salutis armis, &c. Vnde amictus, quo caput tegitur sacerdotis, velamen significat, quo perfidi Iudæi in domo Caiaphæ Christi faciem velabant, percutientes, illudentes, ac dicentes: *Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Mat. 26 Alba vestem ludicram & albam, qua Christus velut stultus ab Herode illusus remissus est ad Pilatũ. Planeta, siue Casula vesté purpureã repræsentat, qua in Pilati Prætorio post flagellationem à militibus irrisus, cõtumeliosè salutatus ac percussus, inimicis suis est ostensus, dicente Pilato: *Ecce homo.* Ioan. 19 Zona, manipulus, stola, tria ligamina, quibus in captione, in flagellatione, in crucis baiulatione Dominus ligatus legitur, &c.

Synodus Tridentina. 1560.

Sess. 22. Can. 7. Si quis dixerit Ceremonias, vestes, & externa signa, quibus Ecclesia Catholica in Missarum celebratione vtitur, irritabula impietatis esse magis, q̃ officia pietatis: anathema sit.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

THVRIS VSVM IN DIVINIS OFFICIIS

IMPROBANT.

Anno post natũ Christum 1200. ALMARICVS *thurificationem, qua Ecclesia vtitur, idololatriam vocabat.* Bernardus Lutzenburgus.

1520. Martinus Lutherus in Formula Missæ: *Sextò sequitur Euangelij lectio, vbi nec candelas, nec thurificationem prohibemus: sed nec exigimus. Esto hoc liberum.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exod. 25. vers. 1. Locutusque est Dominus ad Moysen dicẽs: Loquere filijs Israel, vt tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert vltroneus, accipietis eas. Hæc sunt autem, quæ accipere debetis, Aurum, &c. 6. Aromata in vnguentum, & thymiamata boni odoris.

Exod. 30. 1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis Setim. 7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suaue fragrans manè. Quando componet lucernas, incendet illud: & quando collocabit eas ad vesperũ. vret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras. Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem & victimam, nec libabitis libamina.

Exod. 40. 24. Posuit & altare aureum sub tecto testimonij contra velum, & adoleuit super eo incensum aromatum, sicut iusserat Dominus Moysi.

Leuit. 2. 1. Anima cùm obtulerit oblationem sacrificij Domino, simila erit eius oblatio: fundetq; super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotis: quorum vnus tollet pugillum plenum similæ & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino. 14. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino, de spicis adhuc virentibus torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens super ea oleum, & thus imponens: quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti & olei, ac totum thus.

Leuit. 16. 11. His ritè celebratis, offeret vitulum, & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum: assumptoq; thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiama in incensum, vltra velum intrabit in sancta: vt positis super ignem aromatibus, nebula eorum & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur.

Numer. 16. 5. Locutusque est *Moyses* ad Core & ad omnem multitudinem: Manè,

inquit notum faciet Dominus qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi, & quos elegerit, appropinquabunt ei. Hoc igitur facite. Tollat vnusquisque thuribula sua, tu Core & omne concilium tuum: & hausto cras igne ponite desuper thymiama coram Domino: & quemcunque elegerit, ipse erit sanctus. 36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti, vt tollat thuribula, quæ iacent in incendio, & ignem huc illucq; dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorũ: producatq; ea in laminas, & affigat altari, eò quòd oblatum sit in eis incẽsum Domino, & sanctificata sint. 46. Cumq; iacerẽt in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari mitte incẽsum desuper, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit.

1. *Reg.* 2.27. Venit autẽ vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Nunquid non apertè reuelatus sum domui patris tui, cùm essent in Aegypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, vt ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret Ephod coram me.

3. *Reg.* 7.48. Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini; altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream: & candelabra aurea, &c. 50. & thuribula de auro purissimo.

3. *Reg.* 9.25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas super altare, quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: perfectumque est templum.

2. *Para.* 26.16. Cùm roboratus esset *Ozias*, eleuatum est cor eius in interitum suũ, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorũ Aaron, qui cõsecrati sunt ad huiuscemodi ministeriũ. 19. Iratusq; Ozias, & tenẽs in manu thuribulũ, vt adoleret incẽsum, minabatur sacerdotibus. Statimq; orta est lepra in frõte eius corã Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.

Psal. 140.2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

Isaiæ 60.6. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.

Matth. 2.1. Ecce Magi ab Oriente venerunt, &c. 11. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei (*Domino*) munera, aurum, thus, & myrrham.

Lucæ 1.8. Factum est autem, cùm sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secundùm consuetudinem sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret, ingressus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Apparuit autem illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensi.

Apoc. 8.5. Et accepit Angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris.

PROBANT LITVRGIÆ DIVERSARUM GENTIUM.

Liturgia D. Petri.

Oratio Thymiamatis, quando thurificatio peragitur: Deus sancte, & in Sanctis requiescens, lumen habitans inaccessum, ipse Domine tua benigna humanitate cõniue ad plurima nostra delicta: & sicut Zachariæ suffitũ thymiamatis suscepisti, sic de manibus nostris peccatorum hanc suscipe thurificationem in odorem suauitatis, ac nobiscum fac misericordiam tuam. *Postquam thymiama sparsit, obuelat dona, dicẽs:* Obtexit Domine cælos virtus tua, & gloria tua plena est terra. *Tum populo aspergit thymiama. Deinde clara voce Diaconus:* Benedic Domine.

Liturgia D. Iacobi.

Oratio, cùm incenditur thus in ingressu & principio Missæ: Domine Iesu Christe, Dei Sermo, qui te tua sponte Deo ac Patri victimã irreprehensibilem in cruce obtulisti, duplicis ille naturæ carbunculus, qui forcipe labia Prophetæ attigisti, & eius peccata abstulisti, tange & nostros, qui peccatores sumus, sensus, ac nos purga omni macula, purosqúe nos siste sancto altari tuo, vt tibi laudis sacrificiũ offeramus: & præsentem hunc ex nobis inutilibus seruis tuis suffitum recipe, in odorem suauitatis, fœtoremqúe animæ, & corporis nostri fragrantem redde, & vi illa Spiritus tui sanctificante nos sanctifica: solus enim tu sanctus es, qui sanctificas, & sanctificaris.

Sacerdos dicit orationem cùm incenditur thus in ingressu cõgregationis: Deus qui admisisti Abelis dona, Noë & Abrahami sacrificiũ, Aaronis & Zachariæ thymiama, accipe, quæso, de manibus nostris thus hoc, quod tibi adolemus in odorẽ suauitatis, nostrorumq; peccatorum remissionẽ, ac totius populi tui.

Liturgia D. Marci.

Sacerdos, priùsquã Euangeliũ recitetur, incensum offert, dicens: Incensum offerimus corã sancta gloria tua, quod assumas in sanctũ, & supercæleste, & intellectuale tuũ altare. Vicissim nobis mittito gratiam sancti tui Spiritus, quia benedictus es, tu quoque gloriam tuam mitte.

Sacerdos incensum offert ad ὑπόδιον. seu munus honorarium, & sic orat: Domine Deus noster, qui nullis rebus eges, suscipe incensum hoc, quod tibi ab indigna manu offertur, tuaqúe benedictione nos omnes dignare.

Liturgia [illegible]

[illegible]

Liturgia [illegible]

[illegible] Diacono [illegible] ex- [illegible] sancto altari, dat [illegible].

Liturgia [illegible]

Hic Diaconus [illegible] memoriam [illegible] orationem, [illegible] dicens, &c. Deinde circum circa altare [illegible] dicat, &c.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens [illegible]. 80.

Canon. [illegible] Apost. Ne liceat aliquid aliud ad altare offerre, quam oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierarch. c. 3. [illegible] Pontifex quidē, vbi orationem sanctam super altare diuinū peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem sanctum ambitum circuit.

Hippolytus. 2[illegible]0.

Orat. de [illegible] Lugebunt etiam Ecclesiæ luctum magnum [illegible] nec suffitus fiet.

Basilius Magnus. 3[illegible]0.

Oratione [illegible] Nec erat oblatio vlla, nec [illegible] rei nullus iam locus amplius erat [illegible].

Euagrius. 600.

Eccles. Hist. lib. 4. cap. 7. Zolmas deinde thuribulū postulat, & toto choro, in quo simul constiterut, thuris incensi nidore perfuso, se prosternit humi, precibus & orationibus Deum placaturus.

Lib. 5. cap. 21. Signa quoq; diuinitus ostentata antegressa sunt, quæ Mauritium Imperatorem fore præsignificarunt. Nam ad multam noctem ei intra sanctuarium templi sanctæ & castissimæ Virginis Deiparæ Mariæ dedicati thus incensum offerenti, aulæum sacræ mensæ igne conflagrare visum est, adeo vt ingens admiratio & stupor illum [illegible], visionemq; magnopere extimuerit. Cui [illegible] Gregorius illius vrbis Episcopus, dixit: [illegible] exitus [illegible] esse, & summū et splendorem [illegible] portendere.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria. Thuribulum indicat humanitatem Christi, [illegible] & fragrans fumus illū indicat [illegible] Spiritus præcedentē. Nam [illegible] est, si interpretari velis, fragrantissima lætitia. Incensum autem repræsentat aromata illa, quæ offerebant sepeliendo Domino [illegible] myrrha, & thus Magorū [illegible] est precatio bonorum operum, ex quibus fragrantia procedit, [illegible] Apostolus *Christi bonus odor sumus.*

Theophylactus. 900.

In cap. 2. Matth. Obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Aurum quidem obtulerunt [illegible] in [illegible] regibus pendunt [illegible] Deo [illegible] thus adolemus [illegible] mortem.

[illegible]. [illegible]70.

[illegible]

deinde [illegible] laticarum, [illegible].

Euthymius. 1080.

Ad cap. 2. Matth. Salvator quidem [illegible] Magorum [illegible], & hunc [illegible] propterea [illegible] hæc munera. Aurum siquidem regiæ dignitatis erat symbolum [illegible] enim auro tributum regibus pendunt. Thus [illegible] diuinitatis, thure namque Deo adoletur. Myrrha verò mortalitatis.

Ioannes Zonaras. 1100.

Ad Canonem [illegible]. Præterea permissum est & offerri oleum, vt lumen per hoc accendatur vero lumine. Incensum quoq; tēpore sanctæ oblationis.

Theodorus Balsamon. 1160.

Ad Canonem 3. Apost. Incensum & oleum propter sacrificiū non offertur, sed ad templi illuminationem, & veræ luci & Deo exhibēdam gratiarum actionem.

Nicolaus Cabasilas. 1260

De Liturgia cap. 11. Et hæc dicit, & [illegible] panem & calicem pretiosis peplis, & vndiq; suffumigat.

Seuerus Alexandrinus. 1280.

De ritibus Baptismi. Offerimus tibi Domine hūc aromatum suffitum pro seruis illis tuis, qui præparati sunt ad sanctū baptismum tuum, vt in eo obsignentur ad vitam, & generentur ad cultum spiritualem.

Philotheus Constantinopolitanus. 1[illegible]00.

De institutione [illegible]. Præeunte Diacono cum cereo, sacerdos [illegible] At postquam totum templū suffumigauit, [illegible] in vestiarium se confert, vbi [illegible], ingreditur per speciosas portas, [illegible] exclamat: *Domine [illegible].* [illegible] imaginibus thure adoletis, ingreditur [illegible] portas, & accipiet Diaconus thuribulum [illegible] a sacerdote benedictionem, exit [illegible], præeuntibus Lectoribus [illegible], & Diacono cum [illegible].

Georgius Codinus. 14[illegible]0.

De officialibus palatii Constantinopolitani [illegible]. Clausis existentibus Ecclesiæ foribus, [illegible] facit Protopapa.

[illegible] Imperator [illegible] Patriarcha accipit [illegible].

[illegible] Ingreditur Imperator [illegible] sanctū, & accipiens thuribulū [illegible] mensæ sacræ, [illegible] Orientem [illegible], tum ad [illegible] ad Occidentem, [illegible] cum ad Orientem [illegible] ipsumque Patriarchæ. [illegible] thuribulum [illegible].

[illegible]. 160.

[illegible]

Cyprianus. 250.

[illegible]

Juvencus. 330.

[illegible]

Ambrosius. 370.

[illegible] Verum autem nobis quoque [illegible] altaria, sacrificium deferentibus, assistat Angelus, imo prae[illegible] se videndū. Non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur.

Damasus. 380.

In Sotere: Hic constituit ut nulla Monacha pallam sacratam contingeret, nec incensum poneret in sancta [illegible].

In [illegible] Constantino: Thymiamateria duo [illegible] ex auro purissimo, pensantia libras triginta. Donum aromaticum ante altaria singulis annis libras quinquaginta.

Prudentius. 350.

Hymno 12 Epiphaniae:

Videre quam postquam Magi
[illegible]
[illegible]
[illegible] regium
[illegible]

[illegible]

[illegible]

Fulgentius. 400.

Sermo de Epiphania. [illegible] in [illegible] Christo [illegible] gia [illegible] [illegible] Deum, [illegible] vere pro nobis mortuum [illegible] In oblatione thuris [illegible] Patri sacrificium [illegible] oblatione myrrhae [illegible] Christum vere mortuum pro nostra [illegible] credit. In auro vero [illegible]

Corippus Grammaticus Africanus. [illegible]

In laudibus [illegible] Imp.

[illegible]
[illegible]
Obtulit, & [illegible]
Omnipotenti [illegible]

Gregorius Magnus. [illegible]

De Epiphania [illegible] vero Deo [illegible] mortuo [illegible] gi quem adorant [illegible] dicant, auro regē, thure Deū, myrrha [illegible]

Isidorus Hispalensis. [illegible]

Epist. ad Ludifredum: [illegible] Subdiaconis & [illegible] ordinatione [illegible] [illegible] & sacerdoti [illegible] Levitarum ad [illegible] preces dicat, [illegible] cis & Solennitatibus [illegible] pertinet ostiarii [illegible] praeparatio, cura [illegible] [illegible] in sacrario & sacrificia.

Ordo Romanus. [illegible]

[illegible]

Alcuinus. [illegible]

[illegible]

nitur incensum super altare, dicente Sacerdote: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis officijs lib.3.cap.18. Deinde ponit Episcopus thymiama in thuribulum super prunas, vt suauem odorem excitet. Thuribulũ corpus Christi significat, in quo est ignis, scilicet Spiritus sanctus, ex quo bonus odor procedit, quem vnusquisque electorum ad se vult rapere. Idem odor bonam operationem de Christo exire demonstrat, quam qui viuere vult, in suum cor conijcit &c. Ipsum thuribulũ in tribunal ascendit ante Euangelium, vt suauem ibi odorem ministret: Christi enim bona opera præcesserunt Euangelicam doctrinam.

Concilium Rothomagense.

Apud Burchardum lib.3.cap.227. Vt tempore, quo Euangelium legitur, finitoq; Offertorio super oblationem incẽsum, in mortem videlicet Redemptoris nostri, ponatur, decernimus.

Eulogius Toletanus. 880.

In memoriali Sanctorum: Confusi sunt Sacerdotes & ministri altaris: non promit Cantor diuinũ carmen in publico, non Lector concionatur in pulpito, non Sacerdos thus infert altaribus. Quia percusso pastore, dispersionem intulit aduersarius gregi Catholico, priuata prorsus Ecclesia omni sacro ministerio.

Petrus Damianus. 1050.

Vita S. Romoaldi cap.2. Tũc beatiss. Martyr sacerdotalib⁹ infulis mirabiliter exornatus, aureũ in manu portans thuribulũ, cũcta Ecclesię incẽsauit altaria, & hoc facto statim, vnde exierat, redijt.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap.9. Romanus ordo pręcipit, vt incẽsum semper pręcedat Euangeliũ, cùm ad altare, siue ad ambonem portatur: nõ autẽ concedit, vt oblatio in altari thurificetur.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De officio Missæ:

Hac nebula fumi tegitur Leuiticus orans,
Vt pateat nulli, dum thymiama cremat.
Hac prece pro nobis, hac sedulitate precatur
Christus, vt Angelicum transeat in vitium:
Incipit & toto contritus corde, cremansq;
Thuribulo mentis lucida thura precum.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Gemma animæ lib.1.cap.12. Thuribulum significat corpus Dominicũ, incensum eius diuinitatẽ, ignis Spiritũ sanctũ: si argenteũ, demonstrat ipsius humanitatem omniũ sanctitate nitẽtem: si cupreum, declarat ipsius carnem pro nobis fragilem: si ferreum, significat eius carnem mortuam, in resurrectione mortem superantem.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap.2. Matth. Thus tota quidem illi offert Ecclesia, credens & confitens, quia verè Deus est, & omnis in eo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: maximè autem sanctorum ordo sacerdotum, qui propter eum cœlibem ducens vitam, semper altari præsto sunt, offerre illi incensum dignum, & omne sanctum iugiter exequi sacri altaris eius ministerium.

De diuinis Officijs lib.1.cap.29. Ingressus ergo sacerdos, vbi sancto altari assistit, thuribulũ ei, qui incensum adoleat, datur in manu. Nam prædictus
Apoc.8. *Angelus*, sicut in alia periocha Apocalypseos legimus, *stetit iuxta arcam, habens thuribulum aureum in manu sua*, dum in conspectu Ecclesiæ ostẽdit se Dei Filius, habẽs immaculatum corpus, quod & impleuit igne: quia corporaliter in ipso septiformis Spiritus sancti gratia requieuit.

Hugo Victorinus. 1130.

Sermone 36. Thus deuotã significat orationem. Sicut enim thus, in thuribulo igne crematũ, odorifera fumositate sursum ascẽdit, ita deuota oratio, in corde flãma charitatis accensa, intima suauitate ad aures diuinitatis pertingit. Thuribulũ namq; est cor, ignis charitas, thus oratio.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap.12. Tunc sacerdos offert dona, siue libamina cum incenso. Per incensum significatur suauitas, fragrans igne charitatis, &c. Thus in igne, oratio est incensa charitate. Hunc ignem Dei Filius accendit in thuribulo assumptæ humanitatis, vt currẽtes in odore vnguentorum suorum, offeramus ei odorem bonorũ operum.

Ioannes Belethus. 1200.

In explicatione diuini officij cap.161. de celebratione mortuorũ: Ad Missam thus offerri nõ debet, quamlibet hoc tempore ita vsu receptũ sit. Nam in veteri Lege prohibitum fuit, ne pro peccato offerretur oleum lætitiæ, nec thus suauitatis. Vbi enim peccatum, ibi tenebræ, atque isthic non debet esse lætitia, nec suauitas, sed luctus & contritio cordis. Quocirca & exequiæ, quas nos facimus, ob mortuorum commissa celebrantur. Animaduerte in Lege Moysi prohibitum fuisse à Domino, ne thymiama boni odoris, vel thus sibi sacrificium aliquis adoleret in vsus suos, vt odore eius frueretur: quod si quis faceret, periret è populo suo. Atq; ideo moris est in Ecclesia, vt ad altare benedictũ & consecratũ thus offeratur: cùm verò descendit thuribulum vel ad clericos, vel ad laicos, vt tum aliud thus sine benedictione vsurpetur; atque hominibus offeratur.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorũ Missæ lib.2.cap.16. Episcopus ergo thuribulum accipiens à Diacono, sacrũ incensat altare. Quia Christus corpus assumens de genere Prophetarum, factus ex semine Dauid secundùm carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam. Quòd autem Diaconus thuribulum recipit, vt incenset Episcopo, moraliter instruit, quòd si dignè volumus incẽsum orationis offerre, thuribulũ incarnationis debemus tenere: Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta verbum promissionis illius, si quid petierint, credentes in oratione, accipient. Per thuribulũ enim Verbum accipitur incarnatum.

Cap.17. Præter mysticam rationem ob hoc etiã incensatur altare, quatenus ab eo omnis dæmonis nequitia propellatur. Fumus enim incẽsi valere creditur ad dæmones effugandos. Vnde cùm Tobias interrogasset Angelũ, quod remediũ haberent ea, quę de pisce iusserat reseruari, respõdit: *Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius omne genus dæmoniorum extricat.* Tob 6.

Iacobus Vitriacus. 1230.

Historiæ Occidentalis cap.34. Dum altare incensatur, qualiter fracto alabastro domus Ecclesię repleta est ex odore vnguenti memoratur.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missæ: In festis præcipuis calix, & hostia similiter, & altare cum thuribulo incensantur: per quod significatur, quòd fidelis populus, vnà cũ sacerdote, orationes singulas, vel speciales ad Sanctos facere debent, quorum solennitatem specialiter agunt.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi cap.17. Episcopus thus imponit thuribulo, significãs Christum, qui orationes nostro inspirat animo, &c. Deinde sacrum incensat altare: per hanc thurificationem significat omnis dæmoniacæ prauitatis expulsionẽ. Vnde & fumũ

pluris quidam valere ad dæmones effugandos æstimant.

Iacobus Genuensis. 1280.

Sermone de diuino Officio: Sacerdos ante cõsecrationem thurificat, ad ostendendũ, quòd illud sacrificium est, Deo valde odoriferum: vt legitur Ephes. 5. *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo, in odorem suauitatis.*

Thomas VValdensis. 1410.

Tom. 3. tit. 4. cap. 40. Incensum oblationis habet typum, & commemoratio ipsa thuribuli, & oratio terna respondet.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonẽ Missæ lect. 57. Dum thura incẽdimus ex persona defunctorũ, Christũ vnà cũ Patre & Filio & Spiritu sancto vnũ solũ verũ Deũ adoram⁹.

ARTICVLVS DECIMVSTERTIVS.

IN SACRIFICIO MISSAE VINVM AQVA MISCENDVM ESSE.

NEGANT.

Anno post natum Christum

160. HYDROPARASTATÆ *aquã pro vino offerunt.* Theodoretus lib. 1. hæret. fab.

180. *Tatiani in Sacramentis sola aqua vtebantur.* Epiphanius hęresi 46. Nicetas Choniates lib. 4. Orthodoxæ fidei cap. 48.

600. *Armenij in sacrificio vinum non miscent aqua.* Synodus Trullensis Can. 32. Nicephorus lib. 18. cap. 53. Theophylactus ad cap. 19. Ioannis.

1522. *Martinus Lutherus*, libro contra Regem Angliæ scripto anno 1522. *fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare.* & ibidem sic addit: *Meo sensu melius & tutius foret aquam non miscere vino, cùm sit merum figmentum humanum, & sinistram, imò pessimam habet significationem.*

In Formula Missæ, seu Communionis pro Ecclesia VVittenbergensi, anno 1523. edita: *Nondum constitui mecum miscendáne sit aqua vino: quamquam huc inclino, vt merum vinum paretur absque aqua mixtura.*

1550. VVolffgangus Musculus in Locis Communibus cap. de Cœna Domini: *Improbamus vsum illum, quo aqua vino in calice admiscetur à Papistis, idq́; non libera obseruatione, quod ferri posset, sed vsque adeò necessaria, vt eos damnent, qui solo vino absque aqua vtuntur, &c. Non dubito in Oriẽtalibus regionibus, vbi fortissima vina crescunt, catholicum fuisse morem infusa aqua vim vini nonnihil infringere. Ex eo tamen non debebant ponere legem Ecclesijs, & vsum vulgarem mysticis expositionibus palliare, & damnare eos, qui sine aqua mixtione communicant.*

1560. *Petrus Richerus Caluinista* (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quosdã Caluinianos cap. 73.) *affirmat esse hæreticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, qui vino Cœna aquam admiscent, quòd ad puritatem Euangelij adijciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur.*

ASSERVNT LITVRGIAE DIVERSARVM Ecclesiarum.

Liturgia Diui Petri.

Quando commisceret sanguinem & aquam dicit: Vnus militum lancea latus eius pupugit, & exiuit sanguis & aqua, mundi salutis scaturigo.

Liturgia D. Iacobi.

Deinde accipit calicẽ, & dicit: Similiter postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex vino & aqua, & aspiciens in cælum, ac ostendens, tibi Deo & Patri gratias agens, sanctificans, benedicens, implens Spiritu sancto, dedit discipulis suis, dicens, &c.

Liturgia D. Marci.

Similiter & calicem postquam cœnauit accipiens, factaq́; vini & aquæ commixtione, suspiciens in cælum, gratias egit.

Liturgia D. Clementis.

Constitut. Apost. lib. 8. cap. 12. Similiter & calicem, postquam miscuit ex vino & aqua, & sanctificauit, dedit discipulis, dicens: *Hic est sanguis meus.*

Liturgia D. Basilij.

Iterum secretè: Similiter & calicem de genimine vitis accipiens, miscens, gratias agens, benedicens, sanctificans, dedit discipulis suis, dicens: *Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus.*

Anaphora D. Basilij.

Similiter autem & calicem vini postquam cœnauerunt accepit, miscuitq́; aquis, gratias egit, benedixit, sanctificauit, & gustauit, & diuisit discipulis suis & Apostolis sanctis, dicens, &c.

Liturgia D. Ioannis Chrysostomi.

Interprete Erasmo: *Ad infusionem vini dicit sacerdos*: Et vnus militum lancea latus aperuit, & exiuit sanguis: (*& addens aquam dicit*,) & aqua.

Liturgia Æthiopum.

Oratio, quando ponitur vinum & aqua in calice à Diacono: Christe Deus noster, &c.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus Martyr. 160.

Oratione ad Antoninum Pium: A precibus finitis nos inuicem osculis salutamus. Deinde ei, qui fratribus præest, offertur panis, & poculum aquæ & vini: quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum vniuersarum Patri per nomen Filij & Spiritus sancti offert, & gratiarum actionem, pro eo quòd nos hisce donis suis dignatus sit, prolixè exequitur.

Irenæus. 180.

Lib.4.cap.57. Quomodo autem iustè Dominus, si alterius patris existit, huius conditionis, quę est secundùm nos, accipiens panem, suum corpus esse confitebatur, & temperamentum calicis suum sanguinem confirmauit?

Lib.5.cap.2. Quando ergo mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi.

Philo Carpathius. 400.

In Cantica: *Potabo te in vino aromatico.*) Ob id in Sacramento vinum miscetur aquæ, quę vnà cum sanguine ex latere eius effluxit, vt Christo populos fide & charitate iungendos daretur intelligi.

Ad illa verba: *Vmbilicus tuus crater tornatilis.*) Cùm dicit: *Nunquam carens temperamento, vel mixto*, manifestum est de sacerdotali dignitate intelligi: quę quidem in tam diuino, & tam salutari sacrificio, & tam ineffabili Sacramento nunquam caret vero corpore & sanguine Iesu Christi, cui populus per fidem charitatemque miscetur, id quod per aquam illam, quam sacerdos vino miscet in calice, apertissimè docetur.

Proclus Constantinopolitanus. 440.

De ordinatione diuinæ Liturgiæ: Per has igitur preces Spiritus sancti aduentum exspectabant, vt eius diuina pręsentia propositum in sacrificium panem & vinum aqua permixtum, ipsum illud corpus & sanguinem Saluatoris nostri Iesu Christi efficiat.

Theodoretus. 450.

Dialogo 1. In mysteriorum traditione Christus corpus panem appellauit, & sanguinem id, quod in calice infusum & commixtum.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Vinum declarat sanguinem ex latere Christi fluxum. Est autem & mysticũ vinum, quod dedit discipulis in Cœna. Aqua verò demõstrat eam, quæ fluxit ex latere Christi. Vinum simul & aqua, sunt egressi ex latere eius sanguis & aqua, quemadmodum ait Propheta: *Panis ei dabitur ad cibum, & aqua ei ad potum potabilem.*

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. Quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in comedentis ac bibentis corpus ac sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt, atque à priore ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis & vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem & aduentum mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnum & idem.

Samonas Gazensis. 750.

De corpore & sanguine Christi: Christus, cùm sit omnipotens, misericors, clemens, & benignus, noluit nos à se separari: sed perinde atque filios suos secum esse per participationem & communicationem huius panis & vini & aquæ: eò quòd res istæ familiarius naturę nostræ congruant, quæ in corpus ipsius mutantur & sanguinem diuina virtute.

Theophylactus. 900.

Ad cap.19. Ioannis: Confundantur Armenij, qui non admiscent in mysterijs aquam vino. Non enim credunt (vt videtur) quòd aqua ex latere egressa sit, (quod admirabilius) sed sanguis tantùm. Et hoc loco destruunt magis miraculum. Itaque sanguis symbolum hominis crucifixi: aqua verò, quòd is sit super hominem, hoc est, Deus.

Nicolaus Methonensis. 1140.

Ad eos, qui hæsitant de corpore & sanguine Domini: Quid requiris causam & ordinem naturæ panis transmutationis in Christi corpus, & aquę vinique in sanguinem, cùm supra naturam, rationem, mentem, & cogitationem ex Virgine sit natus?

Theodorus Balsamon. 1160.

In Synodi Carthaginensis Canonem 40. Quia nec solus sanguis ex latere Domini effluxit, sed etiam aqua: propterea vino, quod offertur, aqua etiam commiscetur.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib.4.Orthod.fidei cap.18. Neque verò à reliquis impietatibus Tatiani alienum est, quòd in mysticis sacris aqua vteretur, cùm Dominus institutionem suam panis & vini oblatione definierit, vt ex eiusdem latere non aqua solùm, sed sanguis etiam ita defluxerit, vt Deum nullatenus dedecuerit, posteaquam in Dei Patris manum spiritum commendauit.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

De Liturgia cap.8. Infundens quidem in sacrum calicem vinum, & statim aquam, subiungit illud: *Et exijt sanguis & aqua.*

Nicephorus Callistus. 1300.

Libro 18.cap.53. Armenij diuina faciendo vinum aqua non temperatum adhibent, vnam ea in re in Christo naturam designantes, neque sicuti nos calicem miscent, per quam mixtionem duarum naturarum vnionem declaramus.

Marcus Ephesius. 1450.

De corpore & sanguine Christi: Similiter & calicem ex vino & aqua temperatum sanctificauit, deditque discipulis, dicens: *Bibite ex eo omnes. Hic est sanguis meus.*

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responso primo cap. 7. Christus nouum tradidit sacrificium, dum primò panem fregit, discipulis distribuit, eumque corpus suum nominauit: deinde poculum suum eum eis communicauit, plenum vino & aqua commistis: quam mixturam ipsum suum proprium sanguinem pronũtiauit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Alexander Papa. 110.

Epistola 1. In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur: ita vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantùm & vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum: quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur.

Anicetus. 150.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 29. & apud Iuonen parte 2. cap. 32. Panes, quos Deo in sacrificium offertis, aut à vobismetipsis, aut à vestris pueris coram vobis nitidè & studiosè fiant, ac diligenter obseruetur, vt panis & vinum & aqua, sine quibus Missæ nequeunt celebrari, mundissimè atque studiosè tractentur, & nihil in eis vile sit, nihil non probatū inueniatur, iuxta illud, quod ait Scriptura: *Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite.*

Cyprianus. 250.

Libro 2. epist 3 *Epistola 63.* Admonitos autem nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Ioan. 15. Nam cùm dicat Christus: *Ego sum vitis vera*, sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice: quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui Scripturarum omnium sacramento ac testimonio prędicetur, &c. Dominus adueniens baptismi & calicis manifestauit veritatem, qui aquam illam fidelem, aquam vitæ ęternæ pręcepit credentibus in baptismo dari; calicem verò docuit exemplo magisterij sui vini & aquæ coniunctione misceri, &c. Quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentiū plebs ei, in quem credidit, copulatur, & coniungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa non possit ab inuicem separari, &c. Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem vtrumque miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc Sacramentum spiritale & cæleste perficitur. Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum.

Iulius Papa. 336.

De consecratione dist. 2. Calix Dominicus, iuxta Canonum præcepta, vino & aqua permixtus debet offerri: quia videmus populum in aqua intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Ergo cùm in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & iungitur. Quæ copulatio & iunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi esse incipit sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Et ideo nulli deinceps licitum sit, aliud in sacrificijs diuinis offerre, nisi, iuxta antiquorum sententiam, Conciliorum, panem tantùm & calicem vino & aqua permixtum.

Ambrosius. 370.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 4. Ergo didicisti, quòd ex pane corpus Christi fiat, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis.

Cap. 5. Ante verba Christi calix est vini & aquę plenus; vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit.

Libro 5. cap. 1. In calicem mittitur vinum. & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admixtio aquæ? Rationem accipe. Primò omnium figura, quæ ante præcessit tempore Moysi, quid habet? Quia cùm sitiret populus Iudæorum, & murmuraret, quòd aquam inuenire non posset, iussit Deus Moysi, vt tāgeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndam maximam fudit, sicut Apostolus ait: *Bibebant autem de consequenti petra: petra autem erat Christus.* 1. Cor. 10 Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, vt te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est Propheta: virga, hoc est verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est.

In Liturgia: *Oblatio vini aqua mixti in calice*: Suscipe clementissime Pater hūc calicem aqua mixtum, vt fiat Vnigeniti tui sanguis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.

Hieronymus. 390.

In Quæstionibus Hebraicis super Paralip. Et notandum, quòd vinum, quod Deo in sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat.

Ad Marci cap. 14. Accepit Iesus panem, & formans sanguinem suum in calicem, vino & aqua mixtum, vt alio purgemur à culpis, alio redimamur à pœnis.

Concilium Carthaginense Tertium. 396.

Cap. 24. In Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aquæ mixtum.

Augustinus. 400.

Lib. 4. de doctrina Christiana cap. 21. Beatus Cyprianus submisso dicendi genere vtitur in eo libro, vbi de Sacramēto calicis disputat. Soluitur quippe ibi quæstio, in qua quęritur, vtrum calix Dominicus aquam solam, an etiam vino mixtam habere debeat.

Tractatu 120. in Ioannem: *Latus eius aperuit, vnde exiuit sanguis & aqua.* Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret, latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud, sed *aperuit*: vt illic quodāmodo vitæ ostium panderetur, vnde Sacramenta Ecclesię manauerunt, sine quibus ad vitam, quę verè vita est, non intratur. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa salutare illud temperat poculum. Hæc & lauacrum pręstat, & potum.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia quinta de Pascha: Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solùm traditione Dominus, sed etiam genere passionis ostendit, ex cuius sacro latere sanguis & aqua lanceæ illisione profluxit.

Gennadius Massiliensis. 480.

De dogmatibus Ecclesiasticis cap 75. In Eucharistia non debet pura aqua offerri, vt quidam sobrietatis falluntur imagine: sed vinum aqua mixtum: quia & vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cùm dixit: *Non bibā amodò de genimine vitis*: & Matt. 26. aqua mixtum, non quòd post cœnam d[illegible]atur, Ioan. 19. sed quòd de latere eius lancea percusso aqua cum sanguine egressa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expressum ostenditur.

Concilium Aurelianense Quartum. 547.

Cap. 4. Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur aqua mixtum offerre præsumat: quia sacrilegium iudicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimus Saluator instituit.

Martinus Bracarensis. 570.

[illegible]

[illegible] 6[illegible]4

[illegible] Calix Dominicus vino [illegible] permi[illegible] [illegible] in aqua populum [illegible], in vino vero ostendi sanguinem Christi.

[illegible] 700.

[illegible] Quia & nos in Christo, [illegible] oportet, vino Domi[illegible] [illegible] aquam solam, ne[illegible] vinum [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] memb[illegible] esse sign[illegible] [illegible] Christum sine nostræ redemptionis [illegible] vel nos sine illius passione sal[illegible] posse contingat.

[illegible] 750.

[illegible] de celebratione [illegible]: Scr[illegible], quod eundem calicem Dominici san[illegible] nisi mixtum aqua offerre non licet. Quia vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum [illegible] *Non bibam amodo de gen[illegible] vitis huius:* & de la[illegible] aqua cum sanguine egressa, vinum de ve[illegible] cum aqua expressum ostendit.

Haymo 820.

[illegible] secundum Marcum. Quia & [illegible] Christum manere o[illegible] sanguinis aqua misce[illegible], & [illegible] vinum, sicut [illegible] aquæ admixta [illegible] cuiquam licet offerre [illegible] à membris [illegible].

[illegible] 8[illegible]0.

[illegible] Vnà [illegible] [illegible] par[illegible] [illegible] aquæ [illegible] in calice est, [illegible] aqua nec aqua [illegible] Christus [illegible], quam [illegible] populus, [illegible].

[illegible] 8[illegible].

[illegible]

[illegible] 8[illegible].

[illegible]

[illegible] per aquam populus [illegible] [illegible] vino [illegible] sanguis & aqua [illegible].

[illegible] 8[illegible].

[illegible] Hoc enim in Sacra[illegible] quod Dominus [illegible], & suo exemplo facere [illegible]. Ergo [illegible] intermeditatim, & [illegible] Sacramentum corporis & sanguinis Christi [illegible] oportet.

[illegible] 8[illegible]8.

[illegible] vinum cum aqua mi[illegible]. Calix enim Domi[illegible] aqua permixtus debet offerri.

Paschasius Radbertus 8[illegible]0.

De corpore & sanguine Domini, cap. 11. Planè aqua in sanguine quare misceatur, dum [illegible] calicem [illegible] à Christo non legitur, [illegible] causa est, quia de latere Christi [illegible] sanguis pariter & aqua [illegible]. Quod [illegible] mysterium Apostoli planè intelli[illegible] in calice [illegible]: vt ni[illegible] in hoc Sacramento ad comme[illegible]morationem [illegible] quod [illegible] in cru[illegible] in consummationem nostræ redemptionis. Nam postquam [illegible] spiritum, [illegible] vnus militum lancea latus eius aperuit [illegible] vno fonte, manauit sanguis & aqua. Ioan. [illegible]

Remigius Antisiodorensis. [illegible].

Commentario de actione Missæ. Sciendum vero, quod calicem Dominici sanguinis, iuxta obser[illegible]uationem Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ, tra[illegible]ditum nisi mixtum aqua offerre non licet. Quia vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum ait: *Non bibam amodò de hoc genimine vitis.* & de latere eius, quod lancea transfixum est, aqua cum sanguine [illegible], vinum de vera carnis eius vite cum aqua expressum ostendit. Matth. [illegible] Ioan. 19.

Concilium T[illegible] 8[illegible].

Cap. 19. Alexander [illegible] Euaristo dixit: Non debet in calice Domini [illegible] vinum solum, aut aqua sola offerri [illegible] vtrumque [illegible] quia vtrumque ex latere [illegible]. Cuius rei ve[illegible]ritatem in hac [illegible] crede[illegible] & confirmamus [illegible] commixtione vini & aquæ [illegible] vt [illegible] sanguinis Christi, quàm [illegible] popul[illegible] aqua, per quam intell[illegible] humana natura.

I[illegible] 10[illegible].

[illegible] Alexander [illegible] constituit, [illegible] & vinum aqua mixtum in sacrificio Domini offeratur.

R[illegible] 1060

Ad [illegible] Christi non solum sanguis, sed aqua [illegible] & [illegible] Missa con[illegible].

[illegible] 11[illegible]

[illegible]

[illegible] sanguis [illegible]
Sanguis [illegible] simul [illegible], vtrumque [illegible]
Cum [illegible] pendentis viscera Christi
Lancea, manauit sanguis & vnda simul.
Sicut vtrumque simul fluxit [illegible] vtrumque
Vinum deme, crucis non [illegible] aqua.

Samuel Marrocitanus. 1100.

De Aduentu Messiæ cap. [illegible]. Quid Domine panis & vinū mixtum, nisi sacrificium de pane & vino & de aqua, quod fit in altari?

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Offic. lib. 2. cap. [illegible] Alexander ad consecrationem Eucharistiæ instituit, quod sicut de latere crucifixi Domini effluxit sanguis & aqua, sic aqua vino misceatur in ipsa consecratione: nec vinum sine aqua, nec aquam sine vino debere offerri decernens.

Berngosius Abbas. 112[illegible].

Sermone de laude & inuentione S. Crucis. Et ideo, sicut in ipsa sanctæ matris schola didicimus, in sacrificium Domini nec vinum solum, nec aqua sola; sed vtrumque potius miscetur.

Hugo Victorinus. 1130.

Quæst. 91. in priorem ad Corinthios. Quæritur, cur aqua cum vino ponatur in calice Domini? *Solutio.* Aqua populum significat, vnde nec vinū, quo significatur Christus, debet offerri sine aqua: quia Christus non est passus nisi pro populo: nec aqua sine vino vllo modo: quia populus non est redemptus nisi per Christum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 11. Aqua admiscenda est vino: quia aqua populum signat, qui per Christi passionem redemptus est. Calix ergo Dominicus, iuxta Canonum præceptum, aqua & vino mixtus offerri debet.

Hildegardis. 1160.

Lib. 2. Visione 6. Sacramentum in triplici differentia Deo offerendum: in pane, vino, & aqua: idque propter Trinitatis honorem. In vino enim intelligitur Pater, in pane Filius, in aqua Spiritus sanctus.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Aqua vino miscetur, vt vnda regenerans ita sanguini Christi adiuncta intelligatur: quia per alterum sine altero nemo salutem consequatur. Per hos etiam vnio Christi & Ecclesiæ designatur. Vtrumque de latere Christi emanauit, quod nō fuit sine ratione mysterij.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 2. cap. 58. Episcopus aquam vino commiscet in calice, quia Christus populum reconciliauit in morte. Scriptum est enim, quod *aquæ multæ sunt populi multi.* Christus autem
Apoc. 11
sanguinem suum effudit pro populo. Et de latere Christi simul exiuit sanguis & aqua, [illegible]: nec Christus fit sine populo, nec populus sine Christo. quia cum aqua vino miscetur, Christus & populus adunantur. Quapropter [illegible] cum aqua Subdiaconus [illegible], quam Episcopus [illegible] in calicem, vt [illegible] aqua [illegible] separatur à vino, [illegible] populus separatur à Christo.

[illegible]. 12[illegible].

[illegible]

[illegible]. 12[illegible].

[illegible]

[illegible] quàm de [illegible] confirmationem [illegible]

[illegible]. [illegible]

[illegible] Christi [illegible] Aqua [illegible] per obliuionem vel negligentiam [illegible]

Albertus Parisiensis. 120[illegible].

Sermone [illegible]. Quare aqua [illegible]? Vt ostenderetur nostra [illegible] per Christi passionem, & eius passio [illegible] pro nostra dilectione. Aqua enim [illegible] genus humanum.

Alexander Alensis. 12[illegible].

Parte quarta quæst. [illegible] ta vino, est signum [illegible] corporis [illegible] capite Christo.

Vincentius Beluacensis. 12[illegible].

In Speculo hist. lib. [illegible] aqua miscetur, Christo populus [illegible] dentium plebs ei copulatur, [illegible] busdam etiam auctoritatibus [illegible] Christus vinum aqua mixtum [illegible] lis. Si quis tamen non intendens [illegible] resin, obliuione aquam prætermiserit [illegible] esse irritum Sacramentū. Apponenda [illegible] tam parua quantitate, quòd [illegible] no: quia Christus non mutatur in [illegible] Ecclesia mutatur in Christum.

Thomas Aquinas. 12[illegible].

Tertia Summæ quæst. [illegible] *art.* [illegible] V[illegible] fertur in hoc Sacramento, [illegible] Primò quidem, propter [illegible] biliter enim creditur, quòd Dominus [illegible] mentum instituerit in vino [illegible] cundùm morem illius terræ [illegible] tur: *Bibite vinum,* [illegible] hoc conuenit [illegible] Domini [illegible] nis. Vnde dicit Alexander Papa [illegible] Tertiò, quia hoc conuenit ad [illegible] ctum huius Sacramēti, [illegible] stiani ad Christum [illegible] vltimum effectum huius Sacramenti [illegible] troitus ad vitam æternam.

Bonauentura. 12[illegible].

In lib. 4. Sent. [illegible] necessitate, sed [illegible] no, quia adiungitur vino [illegible] tur, & postmodum in sanguinem [illegible] congruitate [illegible] est expressior [illegible] populum, [illegible] vnitatem [illegible]

Guilielmus Durandus. 12[illegible].

[illegible]

Durandus à S. Portiano. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 11. q. 5. Aqua miscenda est vino. Eius tamen mistio non est de necessitate salutis, sed de congruitate.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 56. Panis Sacramentum est corporis, & vinum sanguinis: aqua verò, quæ apponitur, notat similitudinem vel illius aquæ, quę fluxit de latere Christi: vel fidei Ecclesiæ, vt neque Christus sine Ecclesia, neque Ecclesia sine Christo sit, scilicet eius carni & animæ vniatur, & conformetur. Et ideo vinum aqua mixtum offertur, vt ostendatur, quia caput & membra, id est, Christus & Ecclesia, vnum corpus sunt.

Thomas Argentinensis. 1360.

Libro 4. Sentent. dist. 11. par. 2. quæst. 1. art. 1. Huiusmodi vino debet admisceri aqua. Primò, quia sic creditur Christus consecrasse, vt ait Damascenus lib. 4. Communis enim consuetudo terræ sanctæ est, non bibere vinum, nisi sit limphatum, & hoc propter fortitudinem vini crescentis in illa patria. Et ideo verisimile est, quòd Christus, qui ordinatissimam vitam duxit cum discipulis suis, vinum limphauerit, quod consecrauit. Secundò, quia illud est de statuto Ecclesiæ, &c.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 3. tit. 4. cap. 32. *Cùm probasset Ambrosij, Augustini, & aliorum testimonijs aquam vino in sacrificio miscendam esse:* His, *inquit*, Patrum dictis succedit ratio: quia omnibus est Sanctis decretum, quòd à lateris vulnere originem habet mixtio calicis, & ad sanctam Cœnam non recurrunt pro eius sciendà origine, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro 4. de Sacramento Eucharistiæ: Materia debita est, quòd aqua vino misceatur.

Concilium Florentinum. 1439.

Doctrina de Sacramentis: Aqua ideo admiscetur vino, quoniam, iuxta testimonia sanctorum Patrum & Doctorum Ecclesiæ, creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto instituisse hoc Sacramentum: deinde, quia hoc conuenit Dominicæ passionis repræsentationi.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 35. in Canonem: Modica aqua apponi debet, ne vinum distrahatur à sua specie per nimiam aquæ appositionem: sed è conuerso aqua, propter sui modicitatem, à sua specie citò in vinum transeat, & demum totum in sanguinem conuertatur. Et tanto minus de aqua apponendum est, quanto vinum debilius fuerit, & minus substantiosum.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 22. cap. 7. Monet deinde sancta Synodus, præceptū esse ab Ecclesia sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo misceant: tum quòd Christum Dominum ita fecisse credatur; tum etiam, quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit: quod sacramentum hac mixtione recolitur: & cùm aquæ, in Apocalypsi beati Ioannis, populi dicantur: ipsius populi fidelis cum capite Christo vnio repræsentatur.

ARTICVLVS DECIMVSQVARTVS.

SACERDOTES CELEBRANTES OSCVLARI ALTARE, LIBRVM, PACEM: ET ADSTANTES SE MVTVO OSCVLARI OSCVLO PACIS

IMPROBANT.

Anno post natū Christum 1550. IOANNES *Caluinus*, in Ratione reformationis Ecclesiæ, *quòd sacerdos celebrans osculatur altare, librum, &c. inter histrionicos & inutiles gestus recenset.*

PROBANT LITVRGIÆ DIVERSArum Ecclesiarum.

Liturgia D. Iacobi.

Quoniam Deus es pacis, misericordię, dilectionis, commiserationis, & humanitatis, tu & vnigenitus Filius tuus, & Spiritus tuus sanctus, nunc & semper. *Populus:* Amen. *Sacerdos:* Pax omnibus. *Diaconus:* Osculemur inter nos osculo sancto.

Liturgia D. Marci.

Diaconus: Salutate vos inuicem. *Sacerdos salutationi apprecatur:* Dominator Domine omnipotens, aspice de cælo Ecclesiam tuam, & ad omnem populum tuum, & totum gregem tuum, seruaque nos omnes indignos seruos tuos, oues gregis tui; nobisque tuam largire charitatem, & tuum auxilium, & emitte nobis donum sanctissimi tui Spiritus, vt in corde puro, puraque conscientia salutemus nos inuicem osculo sancto, non in dolo, non in hypocrisi, non in alieno adhærentes instituto, sed innocentes, & immaculati, in vinculo pacis & charitatis, vnum corpus, & vnus spiritus, in vna fide.

Liturgia D. Basilij.

Sacerdos: Pax omnibus. *Diaconus:* Diligamus inuicem. *Et dant omnes pacem.*

Anaphora D. Basilij.

Sacerdos: Pax & tranquillitas omnibus vobis. *Populus:* Et spiritui tuo. *Diaconus:* Demus pacem alter alteri cum osculo sancto & diuino, ac charitate Domini nostri Iesu Christi.

Liturgia Chrysostomi.

Et sacerdos deosculatur altare sanctum, & reliqui similiter sacerdotes accedentes deosculantur sanctum altare, & sacerdos & Diaconi osculantur se inuicem. Et post datúm pacis osculum innuit Archidiaconus extra stanti Diacono, vt introitus cancellorum ianuas claudat.

Liturgia Æthiopum.

Diaconus dicit: Orate pro pace perfecta, amabili, salutifera, & Apostolica: salutate vos inuicem: qui communicare non vult, discedat.

Liturgia Armeniorum.

Diaconus monet: Salutate inuicem osculo sancto.

Petrus Bellonius libro 3. Obseruationum cap. 12. Cùm Presbyter Armenius dicit Euangelium, assistentes inuicem sese dextra sinistraque deosculantur.

Liturgia D. Ambrosij.

Pacis nuntiatio: V. Pax & cõmunicatio Domini nostri Iesu Christi sit semper vobiscũ. R. Et cum spiritu tuo. V. Offerte vobis pacem. R. Deo gratias. V. Pax in cælo, Pax in terra, Pax Christi & Ecclesię maneat semper nobiscum.

Liturgia Mozarabum.

Mox fit oratio ad pacem: qua finita, dicit Sacerdos: Quia tu es pax nostra, &c. *Mox sublatis in cælum manibus dicit:* Gratia Dei Patris omnipotentis, & dilectio Domini nostri Iesu Christi, & communicatio Spiritus sancti, sit semper cum omnibus nobis. *Respondet chorus:* Et cum hominibus bonæ voluntatis. *Rursus Presbyter:* Pacem meam do vobis, &c. *Interea sacerdos pacem accipit de patina, dicens:* Habete pacem dilectionis & pacis, vt sitis apti sacrosanctis mysterijs Dei. *Mox dat pacem Diacono, vel puero, puer populo.*

Ordo Romanus.

De celebratione Missæ: Cùm dixerit: *Pax Domini sit semper vobiscum:* mittit in calicem de sancta oblata. Sed Archidiaconus pacem dat Episcopo priori: deinde cęteris per ordinem, & populus separatim, viri & fœminę.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Adhæc venerandus Antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus nuntiat, & cùm se mutuò omnes salutauerint mysticè, mystica sanctorum recitatio fit.

Ignatius. 100.

Epistola ad Antiochenos: Salutate inuicem osculo sancto.

Iustinus. 160.

In Apologia pro Christianis: Precibus finitis, nos osculis salutamus.

Concilium Laodicænum. 360.

Can. 19. Secunda & tertia per exclamationes solitas expleantur, & ita demum pacem sibi inuicem dabunt. Et posteaquam dederit Episcopus osculum pacis, tum laici sibi tribuent. Et ita sancta celebrabitur oblatio.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Epistola 3. Paschali: Salutate inuicem osculo sancto.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In epist. ad Ephesios Homil. 14. Cum Angelis versaris, & contumelia afficis? Dominico osculo dignatus es, & contumelia afficis? Deus os tuum ornauit tam multis hymnis Angelicis, alimento non vtique Angelico, sed superangelico, suo osculo, & suis amplexibus, & contumelia afficis?

Libro 1. de compunctione cordis: Iubet Dominus relinqui donum ante altare, & prius reconciliari fratri, vt ex hoc discamus: quia si nec illo tempore, quo ad ministerium Dei videmur accedere, reconciliationem dissimulari ac differri non patitur Deus: quanto magis curari hoc in alijs temporibus iubet? Nos verò imaginem quidem colimus præcepti, veritatem verò ipsam, virtutemque negligimus. Nam osculum pacis porrigere tempore, quo munera offeruntur, in vsu est: sed vereor, ne fortè plures ex nobis labijs hoc tantummodò faciant, cùm Christus pacem non ex ore, sed ex corde desiderat, & affectu velut proximum, non labijs salutari.

Maximus. 640.

In expositione Liturgiæ cap. 13. Quid significant pacis acclamationes? Per pacis acclamationes, quæ intus ex sacrario fiunt iussu Antistitis in vnaquaque lectione, eas, quæ per sanctos Angelos deferũtur, diuinas susceptiones significari dicebat sapiens senex. Per quas Deus definit eorum certamina, qui legitimè pro veritate contra aduersas potestates decertant, & sub aspectum non cadunt, & congressiones dissoluens, & pacem dans in exinanitione corporis, & prò susceptis pro virtute laboribus, Sanctos impatibilitatis gratia remunerans.

Germanus Constantinopolitanus. 710.

In Theoria: *Pax omnibus.*) Concordiam, & dilectionem, & eundem sensum, inter nos inuicem coalescentes, Domini imitationem ipsi arripiamus, pacem suam relinquentis, & dantis, & exclamantis: Quietam mentem omnes habeamus.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Oratione cap. 14. Alia iam consuetudo inualuit, ieiunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cùm oratione commendabilior ascendit, vt ipsi de nostra operatione participent, quàm audeant de sua pace fratri transigere? Quæ oratio cum diuortio sancti osculi integra, quem Domino officium facientem impedit pax? Quale sacrificium est, à quo sine pace receditur? Quęcũque ratio sit, nõ erit potior præcepti obseruatione, quo iubemur ieiunia nostra celare. Iam enim de abstinentia osculi agnoscimur ieiunantes. Sed & si qua ratio est, ne tamen huic pręceptor tu sis, potes domi fortè, inter quos latere ieiunium in totum non datur, differre pacem. Vbicunque autem alibi operationem tuam abscondere potes, debes memini sse pręcepti, ita & disciplinæ foris & consuetudini domi satisfacies. Sic & die Paschę, quo communis & quasi publica ieiunij religio est, meritò deponimus osculum,

osculum, nihil curantes de osculando quod cum omnibus faciamus.

Hieronymus. 390.

Epist.62.ad Theophilum cap.1. Legimus in Euangelio: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: dimitte ibi munus tuum coram altari, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum.* Si munera nostra absque pace offerre non possumus: quãtò magis & corpus Christi accipere? Qua conscientia ad Eucharistiam Christi accedam, & respondebo *Amen*, cùm de charitate dubitem porrigentis? Quæso te, vt patienter me audias, nec veritatem adulationem putes. Quisquam ne tibi inuitus communicat? Quisquam ne extenta manu vertit faciem, & inter sacras epulas Iudę osculum porrigit? Tu offers osculum, illi colla submittunt. Matt.5.

Augustinus. 400.

Sermone in Vigilia Pascha: Post orationem Dominicam dicitur: *Pax vobiscum*: & osculantur se Christiani in osculo sancto: sed pacis Christi signum, quod ostendunt labia, fiat in conscientia: quomodo labia ad labia fratris tui accedunt, sic cor à corde non recedat.

Innocentius Primus. 410.

Epistola ad Decentium Eugubinum cap.1. Pacem ergo asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter sacerdotes tradere, cùm post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessariò indicenda, per quam constet, populum ad omnia, quæ in mysterijs aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.

Sedulius. 460.

Ad cap.16.epist.ad Romanos: *In osculo sancto.* Ex hoc sermone, alijsque nonnullis similibus, mos Ecclesiæ traditus est, vt post orationem osculo se inuicem suscipiant fratres. Hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus: quo nomine illud docet, vt casta sint oscula, quæ in Ecclesijs dantur: tũ deinde vt simulata non sint, sicut fuerunt Iudæ, qui osculum labijs dabat, & proditionem corde tractabat. Osculum verò fidelis primò, vt diximus, castum sit, tum deinde pacem in se simplicitatemque habeat, in charitate non ficta.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Ecclesiasticis libro 1.capite 15. de Missa & orationibus: Quarta post hæc infertur pro osculo pacis oratio, vt charitate omnes reconciliati inuicem, dignè Sacramento corporis & sanguinis Christi consocientur: quia non recipit dissensionem cuiusquam Christi indiuisibile corpus.

Alcuinus. 750.

De diuinis Officijs capite 17. De Cœna Domini A pacis osculo siue salutatione abstinetur in die Cœnæ Domini, non quòd malum sit, vbi ex charitate profertur: sed ad vitandã pestiferam salutationem, qualem Iudas proditor exercuit.

Cap.39. de celebratione Missæ: Imprecata igitur pace, incipiens à sacerdote, dat sibi mutuò omnis Ecclesia osculum pacis, vt omnibus vera pace vnitis fiat in terris locus Deo. Et hoc ex traditione Apostolorum seruat Ecclesia, cui frequenter ab eis dicitur: *Salutate inuicem in osculo sancto*, id est, pacifico, vero, columbino, non ficto, nec sub dolo, quali vtuntur, qui loquuntur pacem cum proximo suo, in cordibus autem illorum mala sunt. Illi ergo osculo sancto salutant inuicẽ, qui non diligũt verbo & lingua, sed opere & veritate.

Haymo. 800.

Ad cap.16.ad Romanos: *Salutate vos inuicem osculo sancto.* Ex hoc loco, & alijs similibus mos traditus est Ecclesiæ, vt conuenientes fideles in Ecclesia ad audiendum verbum diuinũ, Missarumque celebrationem, post orationẽ osculo dilectionis suscipiant se inuicem.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.44. Oblationem quoque & pacem in Ecclesia facere iugiter admoneatur populus Christianus: quia ipsa oblatio sibi & suis magnum remedium est animarum: & in ipsa pace vera vnanimitas & concordia demonstratur.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesiasticis Officijs libro 1.cap.13. Sexta Feria seu Parasceue à pacis osculo abstinemus: non quòd pacis osculum malum sit, vbi ex charitate vera profertur, sed vt demonstretur, quam iniuriam passus sit Christus à suo proditore, vt & nos vitemus eandem iniuriam in fratribus.

Lib.3.cap.32. Interrogatus sum ab aliquibus, quare non inuicem porrigant sibi oscula viri & fœminæ in officio Missæ? Quibus quamuis tunc non responderem, respondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur sæpissimè viri ac fœminæ, vitandi sunt in Ecclesiæ conuentu: ac ideo sequestrantur viri & fœminæ in Ecclesia, non solùm ab osculo carnali, sed etiam situ locali. Ab his personis dantur oscula mutua in Ecclesia, quę nullam titillationem libidinosæ suggestionis cogunt excitare.

VValafridus Strabo. 830.

De Officijs Ecclesiasticis cap.22. Pacem ante Communionem dari Innocentius Papa in decretis suis constituit, scilicet, vt quod in oratione sancta sub sponsione remissionis præmittimus, pacatos nos ipso opere demonstremus.

Rabanus Maurus. 850.

Lib.1. de instit. Cleri cap.33. Postquam enim ad communicandum, & ad corpus percipiendum peruẽtum fuerit, pacis osculum sibi inuicem tradunt, cantantes: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis*: vt pacifici Sacramentum percipientes, in filiorum Dei numero (remissis omnibus delictis) mereantur copulari.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Canonem Missæ: Imprecata pace, incipiens à sacerdote dat sibi mutuo omnis Ecclesia pacis osculum, vt omnibus vera pace vnitis, fiat in eis locus Domini, sicut in Psalmo: *Et factus est in pace locus eius*: & hoc vtique ex traditione Apostolica seruat Ecclesia, cui frequenter ab ea dicitur: *Salutate inuicem osculo sancto, pacifico, columbino, non ficto, non subdolo.* Psal.75

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap.18. Beatus Innocentius Papa constituit, pacem dari post confectionem Sacramentorum. Cùm pacem damus, dicere solemus: *Pax tecum.* Resp. *Et cum spiritu tuo.* Congruè autem Pax datur ante Communionem: quia *iudicium sibi manducat & bibit*, quicunque non prius fratri suo repacificatus communicare præsumpserit.

Anselmus. 1080.

Ad cap.16. Epist.ad Romanos: *Salutate vos inuicem osculo*, nõ ficto, non subdolo, non libidinoso, sed *sancto*, id est, religioso, & casto. *In osculo sancto*, id est, in pace Christi vos salutate, vt non simulata, vel carnalia, sed religiosa sint oscula vestra. Ex hoc præcepto, & alijs similibus mos in Ecclesia traditus est, vt post orationem osculo se inuicem suscipiant fratres.

Odo Cameracensis. 1100.

In expositione Missæ Canone 4. In consummatione sacrificij osculum sumimus, quo & in sacrificio assensum & participationem ostendimus, & quòd debemus in pace manere signamus.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib. 2. cap 18. Tunc religiosa cõsuetudine legatum nobis à sacerdote damus & accipimus inuicem pacis osculum, gaudẽtes atque commemorantes, quia reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, nosq; colligari debere signãtes osculo pacis, quod est vinculũ perfectionis.

Hugo Victorinus. 1130.

Miscellaneorum libro 1. titulo 6. Dum offertur hostia salutaris, qua Deo nos reconciliari oportet, prius osculo signum pacis offerimus, vt hac præmissa, quæ inter nos constat, pace illam, quæ ad Deum est, obtinere mereamur. Quando autem pro fidelibus defunctis hoc sacrificium salutare immolatur, osculum pacis ad inuicem viuẽtes non accipiunt: quoniã hi, pro quibus viuifica immolatio fit, ab hac vita subtracti, humanæ conuersationis pacem vel concordiam tenere amplius, aut exhibere non possunt.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Osculatur sacerdos Euangelium & altare, significans illum, qui osculo suę incarnationis fecit vtraque vnum, conuersione Iudæorum & gentium.

Cap. 17. Postea *Agnus Dei* cantatur, & osculum pacis inuicem datur: quia Deus Pater Filium suscitauit ad dandam remissionem peccatorum.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 6. cap. 6. Ad designãdum tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare: videlicet vnionem diuinitatis ad animam, diuinitatis ad carnem, & carnis ad animam: vel vnionem, qua vnita est Christo humana natura, sancta Ecclesia, & fidelis anima.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Historiæ Occidentalis cap. 34. Sacerdos resumit, & osculatur patenam: Christus enim resumens oues, quæ aufugerant, stetit in medio discipulorum, dicens eis: *Pax vobis.* In silentio autem post Dominicam orationem ante oculos habeatur silentium illud, quod fuit in sepulchro, post quod silentium dicitur: *Pax Domini*, & per Ecclesiam pacis osculum mutuo datur. Christus enim resurgens pacem dedit discipulis, quæ diffusa est per vniuersam Ecclesiam.

Alexander Alesius. 1230.

Parte quarta quæst. 10. in explicatione Missæ: Ad designandum tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare. Ad significandum verò triplicem pacem, temporalem, spiritualem, æternam, Episcopus celebrans solenniter ter osculatur ministrum: primò Subdiaconum, secundò Diaconum, tertiò Sacerdotem.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missæ: Post hoc osculum pacis amicis porrigimus antequam communicemus, quod Innocentius Papa instituit: in hoc signatur, quòd omnis amaritudo corporis à nobis separãda est. Quia si ab inuicem discordamus, in Christi corpore non manemus.

Gulhelmus Durandus. 1280.

Rationalis diuinorum lib. 4. cap. 9. Post immissum in thuribulo incensum sacerdos sacrum osculatur altare, vt notetur pacificatio cum Iudæis, & ad designandum, quòd Christus ad nos veniẽs, sanctam sibi copulauit Ecclesiã, iuxta illud Epithalamicum: *Osculetur me osculo oris sui.* Cant. 1.

Cap. 53. Populus se in Missa osculatur: primò, quia cùm per immolationem hostiæ salutaris, dimissis peccatis, reconciliemur Altissimo, rectè pacis osculum dari decreuit Ecclesia, cùm pro peccatis immolatur hostia salutaris. Homines igitur osculum, id est, pacis signum sibi inuicem dant, vt ostendant se coniunctos esse in Christi corpore, per quem facta est pax in cælo & in terra, &c.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro de Eucharistia: Nouies sacerdos osculatur altare. Primò antequã incipiat Introitum, per quod designatur, quòd debeat esse recõciliatus Deo, quoad peccati purgationẽ. Secundò ante Collectam primam, dũ dicit: *Dominus vobiscum*, &c.

ARTICVLVS DECIMVSQVINTVS.

OBLATIONES IN MISSA IMPROBANT.

Anno post natũ Christum 1520.

LVTHERVS de Formula Missæ: *Octauò sequitur tota illa abominatio, cui seruire coactum est, quidquid tota Missa præcipit. Vnde Offertorium vocatur. Et hinc ferè sonant, & olent omnia oblationem.*

PROBANT LITVRGIÆ.

Liturgia D. Iacobi.

Meminisse digneris Domine eorum, qui has oblationes obtulerunt hodierno die ad sanctum altare tuum, & pro quibus vnusquisque obtulit, vel in mente habet, & eorum, quos tibi nuper recensui.

Liturgia Æthiopum.

Pro offerentibus munera Sacerdos: Rogemus omnipotentẽ Deũ pro eis, qui obtulerunt munera sanctæ, vnicę, quæ est super oẽs, Ecclesiæ: sacrificium scilicet primarum decimarum, gratiarum actionis signum & monumentum.

PROBANT

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Can. Apost. 3. Si quis Episcopus, vel Presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationem, alia quędam ad altare obtulerit, mel, vel lac, vel pro vino siceram, vel confecta, vel aues, vel aliqua animalia, vel legumina, præter ordinationem, deponatur. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quàm oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.

Const. Apost lib. 2. cap. 35. Atque etiam hoc vos scire oportet, quòd tametsi vos Deus à seruitute ascitorum vinculorum liberarit, indeq; eduxerit, vt recrearet, qui non permisit amplius brutas pecudes pro peccatis immolare: liberârit, inquam, ab emundationibus, à victimis emissariis, à lauationibus assiduis, ab aspersionibus, nondum tamen à pensionibus liberauit, quas sacerdotibus debetis, & quas egẽtibus benignè largiri oportet: Ait enim Dominus in Euangelio: *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Sic igitur abundabit iustitia vestra, si maiorem procurationem sacerdotũ vestrorum habueritis, vestrorumq; pupillorum, & viduarum, & egentium omnium, &c. Sic ergo facies tu, vt Dominus sanxit, dabisqúe sacerdoti, quę ei debentur, primitias areæ, & torcularis, & oblata pro peccatis, vt mediatori Dei, & pro emũdatione & depulsione mali. Tibi enim conuenit, vt largiaris: illi verò, tanquam œconomo & administratori rerum Ecclesiasticarũ, vt dispenset.

Matth. 5.

Cap 36. Ne compareas apud sacerdotes vacuus, & voluntarias tuas oblationes assiduè offer Domino, & ab Ecclesia Christi ne absis.

Lib. 7. cap. 30. Dabis sacerdotibus omnes primitias torcularis, & areæ, vindemiæ, & messis, boum, atq; ouium: vt apothecæ cellarum tuarũ, penuariarũ, & fructus agri tui benedictione afficiantur, vt firmeris in frumento, & vino, atq; oleo.

Iustinus Martyr. 160.

Oratione ad Antoninum Pium: Precationis, gratiarumqúe actionis ratione in oblationibus, quas offerimus, omnibus, quantum facultatis nostræ est, laudamus: solumq; hũc honorem illo dignum esse persuasum habemus, vt quæ ab illo ad alimẽtũ sunt creata, non igne consumamus, sed nobis ipsis & indigentibus prębentes offeramus.

Irenæus. 180.

Lib. 4. cap. 34. Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei: non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is, qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Per munus enim erga Regem & honos & affectio ostenditur: quod in omni simplicitate & innocentia Dominus volens nos offerre prædicauit, dicẽs: *Cùm igitur offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quoniam frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte munus tuum ante altare, & vade primùm reconciliari fratri tuo, & tunc reuersus offeres munus tuum.* Offerre igitur oportet Deo primitias eius creaturæ, sicut & Moyses ait: *Nõ apparebis vacuus ante conspectum Domini Dei tui*: vt in quibus gratus extitit homo, in his gratus ei deputatus, eum, qui est ab eo, percipiat honorem. Et non genus oblationum reprobatũ est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hîc: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantùm, quippe cũ iã non à seruis, sed à liberis offeratur. Vnus enim, & idem Dominus, proprium autem character seruilis oblationis, & proprium liberorum, vti & per oblationes ostendatur indiciũ libertatis. Nihil enim otiosum, nec sine signo, neque sine argumẽto apud eum. Et propter hoc illi quidem decimas suorum habebant consecratas: qui autem perceperunt libertatem, omnia, quæ sunt ipsorum, ad Dominicos decernunt vsus, hilariter & liberè dantes ea, nõ quæ sunt minora, vtpote maiorem spem habentes vidua illa & paupere, hîc totum victum mittente in gazophylacium Dei. Lucæ 21.

Matth. 5.

Deut. 16.

Origenes. 230.

Homilia 11. in Num. Decet & vtile est etiam sacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, & qui altari deseruiunt, de altari percipiant. Et sicut hoc dignum & decens est, sic è contrario & indecẽs, & indignum existimo & impium, vt is, qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros assistere altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deseruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat, solem suum producendo, & pluuias suas ministrando, non offerat sacerdotibus primitias.

Concilium Gangrense. 360.

Can. 7. Si quis oblationes fructuum, vel primitias Ecclesię debitas, voluerit extra Ecclesiam accipere, aut dare præter conscientiam Episcopi, vel huius, cui huiusmodi officia commissa sunt, & non magis cum consilio eiusdem hæc agenda putauerit, anathema sit.

Can. 8 Si quis dederit, vel acceperit fructuũ oblationes, extra Episcopum, vel eum, qui constitutus est ab eo, ad dispensandam misericordiam pauperibus, qui dat, & qui accipit, anathema sit.

Epiphanius. 380.

Hæresi 80. Oblationes accipit à non iniustis, neque iniquè agentibus, sed à iustè viuentibus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 30. quæ est oratio habita in electionem Eulalij Episcopi. Quid ais fili Dathan & Abiron, & dux militaris contumax, qui aduersus Mosen insurgere ausus es? Qui manus in nos, quemadmodum illi linguas in magnum Dei seruum, immisisti? Et postea manus has sursum ad Deum tendes? postea dona offeres? postea orationes pro populo fundes?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro de compunctione cordis: Osculum pacis porrigere tempore, quo munera offeruntur, in vsu est: sed vereor ne fortè plures ex nobis labijs tantummodò hoc faciant, cùm Christus pacem non ex ore, sed ex corde desideret.

Theodoretus. 450.

Eccles. hist. lib. 5. cap. 17. Vbi autem tempus postulauit, vt dona sacræ mensæ offerret Theodosius Imperator, surgit, atque non minorem lachrymarum vim, quàm antea effundens, in sanctuarium ingressus est. Cùm verò dona, vt solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 28. Quoniam in diuersis Ecclesijs intelleximus vuã ad altare allatã ex quadam, quę inualuit, consuetudine, ministros, postquam hanc incruento oblationis sacrificio coniunxerint, vtraque simul populo distribuere: simul etiam esse decernendum perspeximus, vt nullus sacerdos hoc amplius faciat: sed vt viuificationem & peccatorum remissionem solam oblationem, populo impertiat, tanquam primitias autem vuę al-

lationem existimantes sacerdotes, eâ seorsim benedicentes, petêtibus impertiri, ad fructuum datoris gratiarum actionem: per quos corpora nostra diuina dispositione augentur, & aluntur.

PROBANT PATRES LATINI.

Pius Primus. 142.

Apud Burchardum libro 5. cap. 27. & 28. & apud Iuonem par. 2. cap. 37. De oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis Presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti, vt post Missarum solennia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & diebus festis inde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 39. Etiam si quod arcę genus est, non de ordinaria summa, quasi redemptæ religionis congregatur: modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, & si modò velit, & si modò possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humandisquê, & pueris, ac puellis, re ac parentibus destitutis, iamquê domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodijs, duntaxat ex causa Dei sectę, alumni confessionis suæ fiunt.

Libro de Monogamia cap. 10. loquens de fideli vidua: Pro anima mariti defuncti orat, & offert annuis diebus dormitionis eius.

Vrbanus Primus. 224.

Epistola prima: Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alijs vsibus, quàm in Ecclesiasticis conuerti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, atque ad prędictum opus explendum Domino traditę.

Fabianus. 237.

In Codice Decretorum sexdecim librorum lib. 5. cap. 7. Decernimus, vt omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus fiat, tam panis quàm vini, vt per has immolationes à peccatorum suorum fascibus liberentur.

Cyprianus. 250.

De opere & eleemosynis: Locuples & diues es, (*matrona*,) & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis? Intuere in Euangelio viduam præceptorum cælestium memorem, inter ipsas pressuras & angustias egestatis operantem, in gazophylacium duo, quæ sola sibi fuerant, minuta mittentem. Quam cùm animaduerteret & videret Dominus, non de patrimonio, sed de animo opus eius examinans, & considerans, non quantum, sed ex quanto dedisset, respondit, & dixit: *Amen dico vobis, quoniam vidua ista plus omnibus misit in dona Dei: Omnes enim isti de eo, quod abundauit illis, miserunt in dona Dei: hæc autem de inopia sua omnem, quemcunque habuit, victum misit.* Multum beata mulier & gloriosa, quæ etiam ante diem iudicij meruit iudicis voce laudari. Pudeat diuites sterilitatis & infidelitatis suę: vidua, & inops vidua in opere larga inuenitur.

Ambrosius. 370.

Epist. 30. ad Valentinianū Imp. Certè si aliud statuitur, Episcopi hoc æquo animo pati, & dissimulare nō possumus. Licebit tibi ad Ecclesiam cōuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi: munera tua non quęrit Ecclesia, quia templa gentilium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniā aram simulachris fecisti?

Hieronymus. 390.

Epist. 2. ad Nepotianum cap. 5. Sed quasi Leuita & Sacerdos viuo de decimis, & altari seruiens, altaris oblatione sustentor: habens victum & vestitum, his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar.

Lib. 2. ad cap. 11. Hieremiæ: At nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem: nec meminerunt viduæ illius in Euangelio, quæ in Gazophylacium duo æra mittendo omnium diuitum vicit donaria.

Lib. 3. in Ezechielem: Primitiæ ciborum nostrorum sacerdotibus offeruntur, vt nihil gustemus nouarum frugum, nisi sacerdos ante gustauerit.

Lib. 6. in Ezechielem: Publicè Diaconus in Ecclesijs recitat offerentium nomina: tantum offeret illa, tantum ille pollicitus est, placentquê sibi ad plausum populi torquente eos conscientia.

Paulinus Mediolanensis. 400.

In vita Ambrosij: Munera Imperatoris, qui se pro sacrilegio commiscuerat, ab Ecclesia respuebantur, nec orandi illi cum Ecclesia societas tribuebatur.

Augustinus. 400.

Epist. 122. Ora Deum pro eis (*loquitur de virginibus, quæ captiuæ apud Barbaros detinebantur*) & roga, vt etiam doceat ipsas talia dicere, qualia S. Azarias inter cætera in oratione & confessione sua fudit ad Deum. Sic enim sunt illæ in terra captiuitatis suæ, quomodo erant illi in ea terra, vbi nec sacrificare more suo poterant Domino, sicut nec istæ possunt vel ferre oblationem ad altare Dei, vel inuenire sibi sacerdotem, per quem offerant Deo. Donet ergo eis Dominus, vt ei dicant, quod Azarias dixit in consequentibus precum suarum: *Non est in hoc tempore Princeps, & Propheta, & Dux: non holocausta, neque oblatio, neque supplicationes, nec locus ad sacrificandum in conspectu tuo.* Dan. 3.

Epist. 187. ad Bonifacium Comitem, qui quendam ab Ecclesia rapuerat: Oblatio domus tuæ à clericis ne suscipiatur indixi: Communionemquê tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore à me definita tibi pœnitentia & tempore condonato corde contrito & humiliato dignum offeras sacrificium.

Innocentius Primus. 406.

Ad Decentium Eugubinum cap. 2. De nominibus verò recitandis antequam preces sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quàm superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: vt cuius hostiam necdum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quamuis illi incognitum sit nihil. Prius igitur oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, edicenda, vt inter sacra mysteria nominentur, nō inter alia, quæ ante præmittimus, vt ipsis mysterijs viam futuris precibus aperiamus.

Bonifacius Primus. 420.

Lib. 4. Canonum antiquorum cap. 21. Discordantium fratrum oblationes iuxta antiqui Canonis definitionem nullo modo recipiendas esse censemus.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 123. Quia nascentis Christi venit tempus, & miraculum cæleste iam radiat paritura virginitas, atque ortum diuini Regis nobis non stella iam nuntiat, sed ipse solis ascensus, adoraturi occurramus omnes, & muneribus sacris Deum Regemqúe virgineo processisse fateamur ex templo: offeramus munera, quia nascenti Regi semper publica paratur oblatio: offeramus munera, quia indeuotus est satis vacuus adorator. Hoc probat Magus, qui onustus auro, succensus thure, sacratus myrrha, Christi cunabulis inclinatur. Quale est, si quod fecit Magus, non faciat Christianus? Quale est, si ad gaudiũ nascentis Christi fleat pauper, captiuus gemat, hospes lamentetur, eiulet peregrinus? Festa cælestia Iudæus decimis semper honorauit, Christianus quid de se sentit, si vel centesimis non honorat? Doleo, certè doleo, quãdo lego Christi cunabula Magos rigasse auro, & video altare corporis Christi Christianos vacuum reliquisse: & in tempore hoc præsertim, quãdo se pauperum fames vastat: quando se fundit turba lamentabilis captiuorum. Repleamus altare Dei, vt nostra horrea repleat fructuum plenitudo. Certè si non damus, quia nõ accipimus non queramur.

Prosper. 460.

De vita contemplatiua lib.1.cap.21. Lac & lanas ouium Christi oblationibus quotidianis ac decimis fidelium gaudenter accipimus.

Saluianus Massiliensis. 470.

De iudicio & prouidentia Dei: Illustramus donarijs sacra limina, aras muneribus.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Can.16. Antiquos Canones relegentes, priora statuta credimus renouanda, vt de his, quæ in altario oblatione fideliũ conferuntur, medietatem Episcopus sibi vendicet, & medietatem sibi dispensandam secũdùm gradus clerus accipiat, tam de prędijs proprijs, quàm de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.39. Item placuit, vt si quid ex collatione fidelium, aut per festiuitates Martyrum, aut per commemorationes defunctorum offertur, apud vnum clericorum fideliter colligatur, & constituto tẽpore, aut semel, aut bis in anno, inter omnes clericos diuidatur. Nam non modicæ ex ipsa inæqualitate discordiæ generantur, si vnusquisq; in sua septimana, quod oblatum fuerit, sibi defendat.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap.4. Residentibus nobis in sancto Concilio, cognouimus quosdam Christianos, relicto fratrum cœtu, à mandato Dei aliquibus locis deuiàsse, ita vt nullus eorum legitimo obsecundationis parere velit officio deitatis, dum sacris altaribus illam admouent hostiam: propterea decernimus, vt omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis quã vini, vt per has immolationes & peccatorũ suorũ fascibus careant, & cũ Abel, vel cæteris iustè offerentibus, promereantur esse consortes.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.1. Sacramentorum: Deinde cantatur Offertorium, & offeruntur à populo oblationes & vinũ, è quibus in altari ponuntur vt sacrentur, & dicitur oratio super oblata. Qua cõpleta, dicit sacerdos excelsa voce: *Per omnia secula seculorum.*

In Natiuitate Domini: *Oratio super oblata:* Oblata Dñe munera noua Vnigeniti tui natiuitate sanctifica, nosq; à peccatorum nostrorum maculis emunda.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesi.lib.1.c.15.de Missa & orat. Quinta infertur illatio in sanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura, virtutumq; cælestium vniuersitas prouocatur.

Ordo Romanus. 720.

De ordine Processionis: Si quando Episcopus festiuis diebus Missam celebrare voluerit, tũc illo innuente Offertoriũ cantetur à choro, & ille à Presbytero & Archidiacono ad locũ, vbi oblationes à fidelibus laicis, siue viris siue fœminis offerũtur, easdem accepturus ducatur, pręcedẽtibus coram eo Subdiacono cum calice, & Acolytho cum patena. Quò cùm peruenerit, Diaconus à Subdiacono calicem accipiens, omnibus, qui oblationes obtulerunt, eisdem ab eo acceptis, & in patenam impositis, manum suam cum calice ad osculandum præbeat, & illum iterum Subdiacono det ad portandum.

Alcuinus. 750.

Lib.de diuinis Officijs c.39 de celebrat.Missæ: Sequitur deinde offerẽda, quæ inde hoc nomẽ accepit, q; tũc populus sua munera offerat. Sequũtur versus à vertendo dicti, q; in offerenda reuertantur, dũ repetitur offerẽda. Suscipit interim sacerdos à populo oblata, vt ipse, qui est interim inter Deũ & populũ mediator, preces eorũ & vota Dño offerat.

Carolus Magnus. 790.

Lib.6. Legum c.167. Placuit, vt fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant: & si quotidie fieri non potest, saltem Dominica die absque vlla excusatione fiat, & vt prædicationem audiant, &, si fieri potest, omni Dominica die communicent.

Synodus Moguntina. 813.

Cap.44. Oblationes quoque & pacem in Ecclesia facere iugiter admoneatur populus Christianus: quia ipsa oblatio sibi & suis magnum fert remedium animarum, & in ipsa pax vera, & vnanimitas, & concordia demonstratur.

Haymo. 820.

Ad c.4. Oseæ: Ea, quæ nunc in templo Domini offeruntur, in vsum transeant sacerdotum. Vnde & in Canonibus dicitur, vt laici de consecratis non comedant.

Amalarius Treuirensis. 830.

De Ecclesi. Officijs lib.3.c.19. Dum sacerdos suscipit oblationes, cantores cantant. Quandiu enim turba cãtabat, *Osanna in excelsis,* Christus vota eorum suscipiebat. Oblatione suscepta, sacerdos redit ad altare, vt in eo disponat, siue ipse, siue Diaconus, oblationes coram Domino, quas ille immolaturus est in sequentibus Missæ.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib.1.cap vlt. Susceptis oblationibus, reuertitur sacerdos ad altare, & lauat manus suas, & extergit ab actu communium manuum atque terreno pane.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita Gregorij Magni lib.2.cap.41. Matrona quædam B.Gregorio per stationes publicas Missarum solennia celebrãti sólitas oblationes obtulerat, &c.

Remigius Antisiodorensis. 880.

De celebratione Missæ: Sequitur Offerenda, quæ de hoc nomen accepit, quòd tunc populus munera sua offert, &c. Suscipit interim sacerdos à populo oblata, vt ipse, qui est inter Deũ & populum mediator, preces eorum & vota offerat.

Synodus Triburiensis. 895.

Cap.35. Diebus Dominicis, & Sanctorum festis vigilijs & orationibus insistendum, & ad Missas cuilibet populo Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodò Deo vacandum.

Gregorius Septimus. 1070.

ARTICVLVS DECIMVSSEXTVS.

ELEVATIONEM SACRAE EVCHARISTIÆ

IMPROBANT.

Anno post natū Christum 1300. BEGVARDI dixerunt, quòd in eleuatione corporis Christi fideles non debent assurgere, nec ei reuerentiam exhibere. Guido in Summa.

1520. Lutherus de abroganda Missa priuata: *Minister nullo verbo meminit sacrificij inter eleuandum, quod tamen oportuit quàm maximè. Quanquam quid referret, si nihil eleuaretur? Ex hominibus enim ea est eleuatio, non ex instituto Christi.*

1560. Theodorus Beza de Cœna Domini contra VVestphalum cap.36. *Eleuationi quis iam locus esse potest, vbi nulla collectarum oblatio?*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

*Psal.71.vers.*16. Et erit firmamentum in terra in summis montium.

Hebraa veritas habet: Erit pugillus, vel particula frumenti in terra in summis montium. *Respiciens magis sensum, quàm vocis significationem.*

R. Ionathas, qui vixit ante natum Christum, libro Collectionum: Et erit, *inquit*, sacrificium panis in terra in capite montium Ecclesiæ. Videat, qui habet oculos, quòd, sicut dictum est, ille est Messias, de quo loquitur totus Psalmus. Cùm ergo ait: *Et erit placenta frumenti in terra in capite montium*, vult dicere, quòd placenta panis fiet sacrificium in capitibus sacerdotum, qui sunt in Ecclesia. *Petrus Galatinus de arcanis Catholica veritatis cap.4. Claudius Sanctesius de rebus Eucharistia Repet.9. cap.7. Genebrardus in hunc Psalmum.*

PROBANT PATRES GRÆCI.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap.3. Pontifex, cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & Augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat, venerandis operta, atque abdita signis, in conspectum agit, diuinaque munera reuerenter ostendens, ad sacrā illorum cōmunionem & ipse conuertitur, & reliquos vt cōmunicent hortatur.

Basilius Magnus. 370.

Libro de Spiritu sancto cap.27. Inuocationis verba, dum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculū benedictionis, quis scripto reliquit?

Cyrillus Eremita. 520.

In vita S. Euthymij: Propterea statim quoque, cùm hoc primùm offert sacerdos sacrificiū, multitudinem veluti præmunit, & iubet vt canat: *Sursum habeamus corda*, eis acclamās, & cùm ab illis promissum acceperit, sic audet deinceps offerre oblationem. Qua etiam perfecta, ille etiam rursus manus in cælum tollens, & ostendens esse dispensatum pro nostra salute mysterium, clara voce dicit, &c.

Georgius Presbyter. 620.

In vita Theodori Archimandrita: Cùm beatus Theodorus sacrificaret, dum, vt regionis est mos, discum in sublime tolleret, vt sanctum panē ostenderet, sanctus ipse accepti sacrificij panis super disco per se cœpit in sublime extolli, & tanquam exultans, & saliens sursum deorsumque, cunctis spectantibus ita moueri, vt omnes admiraremur.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria. Elatio in altum venerādi corporis repræsentat crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam resurrectionē. Quòd autem subleuat sacerdos diuinū panem, & signū crucis ter facit in aëre cū venerabili & viuifico pane, id innuit: vna quidem crux, quæ sursum designatur, sanctificatū supernum æthere monstrat: media, aërem: infima, quæ fit supra & prope discum, terram, in qua viuificum illud Christi corpus sepultum est.

Ioannes Damascenus. 730.

In Trisagio: In eleuatione panis Eucharistiæ non dicimus τρισάγιος, vel τρισκύριος, ter sanctus, aut ter Dominus, sed vnus sanctus & vnus Dominus Iesus Christus.

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita Ioannis Chrysostomi: Cùm diuinū panem consecrās extolleret, totus à Deo afflatus est. Quid autem horū est incredibile in tam sancta anima? Quibusdam signis videbat Dei spiritum ad dona proposita descendere.

Theodorus Balsamon. 1150.

Ad Canonem 32. Synodi Trullensis: Propter hanc causam feruens aqua in sanctum calicem iniicitur post eleuationem, & fideles ei tanquam viuificæ communicant.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

Expositionis Liturgia cap.36. Et ad mensam sacerdos accessurus, & alios vocaturus, quoniam non absolutè omnibus Sacramentorum communio

est licita, ipse quoque non omnes vocat: sed viuifico pane accepto, & ostenso, eos, qui dignè sunt ipsius participes futuri, vocat: Sancta, inquit, sanctis, propemodum dicens: Ecce panis vitæ, quem videtis. Accurrite ergo participes futuri, non omnes, sed si quis est sanctus.

Cap. 39. Sacerdos postquam particeps fuerit sanctificatorum, ad populum conuertitur: & ostensis sanctis, vocat eos, qui participare voluerint. Ipsi pietatem ostendentes & fidem, & adorant, & benedicunt, & Iesum, qui in ijs intelligitur, vt Deum celebrant.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatij Constantinopolitani fol. 198. Exurgit Imperator solùm in lectione sacri Symboli, & in oratione *Pater noster, qui es in cælis,* & in eleuatione Dominici & sancti corporis. Cùm autem fit eleuatio, si ad communionem paratus nō est Imperator, insidet throno suo vsque ad finem sanctæ Liturgiæ.

Liturgia Æthiopum.

Sacerdos eleuans Sacramentum, dicit alta voce: Domine Iesu Christe miserere nostri. Domine Iesu Christe miserere nostri.

PROBANT PATRES LATINI.

Amalarius Treuirensis. 820.

De Officijs Ecclesiasticis lib. 3. cap. 24. Hic concrepant verba Dominicæ mensæ toto officio Missæ. Canitur hîc accipiens panem, & reliqua. Quod actitatur à sacerdote, quando suscipit oblatam in secreta Missæ, aut quando hic eam eleuat.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri lib. 1. cap. 34. Eleuatio Sacerdotis & Diaconi corporis & sanguinis Christi, eleuationem eius ad crucem insinuat pro totius mundi salute.

Osbertus Cantuariensis. 1020.

In vita S. Elphegi. Corpus illius tanta attenuatū est macie, vt cùm manus cum Sacramento tensas in altum porrigeret, per medias palmarū iuncturas claritas aëris perspici posset.

Radulphus Ardens. 1050.

Homilia in Cœna Domini: Quando sacerdos eleuat hostiam, & ei imprimit crucis signum, eleuationem Christi in cruce repræsentat. Depositio verò vini vel panis in calicem Christi repræsentat sepulturam.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 10. Discooperitur calix dum leuatur, vbi dicitur: *Accipiens & hunc præclarum calicem:* & ibi, *Per ipsum, & cum ipso.* Et hoc fortasse ideo: quia cautius leuatur sine operimento, quàm coopertus.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 233. Cùm panis & calix adhibito Diacono eleuatur, exaltatio corporis Christi in cruce commemoratur.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

De mysterijs Missæ:

Presbyter hinc idem, cùm peruenit ad benedixit,
Imprimit elato mystica signa crucis.
Nec prius in mensam demittit, quàm tua Christe
Verba repræsentans explicet ista super.
Hinc leuat & calicem, signatq́, nec ante reponit,
Quàm super auctoris verba retractet ita.

Hugo Victorinus. 1130.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2 cap. 38. Sacerdos post signa crucis vtraque manu eleuat Sacramentum corporis & sanguinis Christi, & paulò post deponit: quod significat eleuationem corporis Iesu in cruce, & eiusdem in sepulchrum depositionē.

Honorius Tertius. 1217.

Libro 3. Decretalium de celebratione Missarum: Sacerdos frequēter doceat plebem suam, vt cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

In diuina Rhetorica cap. 33. In ipsa hora eleuationis Dominici corporis procidatur corā eo, cum gratiarum actione deuotissima.

De Sacramento ordinis cap. 11. In Missa est tota gratia deuotionis, cùm populis ipse aspectus Redemptoris est manibus sacerdotis eleuatus, qui salutandus & adorādus ipsis in forma illa Sacramenti ostenditur.

Bonauentura. 1260.

In expositione Missæ: Corpus Domini nostri Iesu Christi multis de causis eleuatur à sacerdote in Missa, quarum prima & præcipua est ad gratiam Dei Patris, quam peccatis nostris perdimus, obtinendā. Solo enim peccato offenditur, & irritatur. Sacerdos igitur eleuat in altari corpus Christi, quasi dicat, O pater cælestis peccauimus, & te ad iracundiam prouocauimus, sed nunc respice faciem Christi Filij tui, quem tibi præsentamus.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 41. Dictis verbis illis: *Hoc est corpus meum,* sacerdos eleuat corpus Christi. Primò, vt cuncti astantes illud videant, & petant quòd proficit ad salutem, iuxta illud: *Ego si exaltatus fuero à terra,* &c. Secundò ad notandum, quòd non est aliud dignum sacrificium, imò est super omnes hostias. Tertiò, exaltatio Eucharistiæ in manu sacerdotis, signat Christum verum panem, per Prophetas in Scripturis exaltatum, quando scilicet eius Incarnationem prophetizabant. Quartò significat resurrectionem. Quintò hostia eleuatur, vt populus non præueniens consecrationem, sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare venisse, reuerenter ad terram prosternatur, &c. In eleuatione vtriusque squilla pulsatur. Nam & in veteri Testamento Leuitæ pro tempore sacrificij tubas clangebant argenteas, vt earum sonitu præmonitus foret ad adorandum Dominum præparatus. Ioan. 12

Nicolaus Lyranus. 1320.

Contra quendam Iudæum impugnatorem Euangelij secundùm Matthæum: In processu Psalmi 71. dicitur de Christo: *Erit firmamentum in terra in summis montium.* Vbi litera Hebraica habet: *Erit placenta tritici in terra in capite montium.* Et translatio Hieronymi iuxta Hebraicum habet: *Erit memorabile nomen triticum in terra in capite montium.* Et translatio Chaldaica habet: *Erit oblatio frumenti in terra.* Ex istis tribus videtur, quòd litera nostra fuerit corrupta per scriptores, ponētes *firmamentum* pro *frumentum* ex similitudine dictionum. Patet igitur ex dictis, quòd de rege Messia prædictum fuerit in hoc Psalmo, quòd frumentum futurum erat in terra in summis montium, vel oblatio frumenti in terra in capite montium, quod impletum est in Sacramento Eucharistiæ, in quo Christus sub speciebus panis tritici continetur, & super capita sacerdotum eleuatur, vt à populo adoretur: qui sacerdotes propter altitudinem status montes nominantur.

Ioannes Gerson. 1420.

In Sum-

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Eucharistia: Dictis istis verbis eleuat sacerdos corpus Domini in medio altaris cum magna deuotione & attentione in altum, vt possit videri ab assistentibus. Per quod designatur, quòd Christus in medio mundi eleuatus est in crucem pro redemptione omnium. Sacerdos eleuando nihil debet dicere, nec aliquid inter formam super panem & vinum interponere. Post eleuationem corporis dicit sacerdos: *Simili modo postquam cœnatum est*, &c.

Concilium Treuirense. 1548.

Cap. 18. Sub eleuatione sacræ hostiæ Antiphonę ad hoc sacrificium tantùm pertinentes cantentur: quanquam melius & veteri Ecclesiæ conuenientius esset, præsentiam Dominici corporis in altissimo silentio prostratos contemplari.

Concilium Treuirense aliud. 1549.

Capite de officio Missæ ritè peragendo: In eleuatione corporis & sanguinis Christi, & post, vsque dum cãtatur *Agnus Dei*, sileant organa. Nulla cantetur Antiphona, neque pro pace, neque aduersus pestem, aut mortalitatẽ, sed silenter pro se quisque aut flexis genibus, aut prostratis humi corporibus, passionis ac mortis Christi commemorationem faciat.

Concilium Mediolanense secundum. 1569.

Titul. 2. decreto 6. Cùm corpus Domini nostri Iesu Christi sustollendum est, in Missa cõuentuali, & in ea item Missa, quæ in vnaquaque parochiali Ecclesia à parocho celebratur, tum signum sono campanæ detur, cuius soni significatione fideles, qui in Ecclesia Missæ sacrificio tunc non intersunt, admoniti, ad tanti tamque magni mysterij ac beneficij recordationem animum excitantes, mente supplici religiosas preces Deo adhibeant.

ARTICVLVS DECIMVSSEPTIMVS.

SACERDOTES NON IN OMNI, SED TANTVM IN LOCO SACRO MISSAS CELEBRARE DEBERE.

NEGANT.

Anno post natũ Christum 1180. *WALDENSES dicunt, sacerdotem quocunque loco, quocunque tempore sacrum Christi corpus conficere posse, petentibusque ministrare: sufficere, si verba sacramentalia tantùm dicat.* Aeneas Syluius historiæ Bohemicæ cap. 35.

1520. Martinus Lutherus contra Regem Angliæ: *Nos Papistis & Henricistis istis sanctis libenter fauemus magnificos illos fidei sua articulos, quibus credunt: Esse tantùm in loco sacro & portatili (quod vocant) altari celebrandum. & alios grauissimos his sanctissimis sanctis dignissimos articulos. Nos autem tales fideles merè fatuos & stolidos affirmamus, & Communionem Sacramenti liberam habemus. Libera sunt tempora, horæ, loca, vestes.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 28. vers. 16. Cumque euigilasset Iacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam: pauensque: Quàm terribilis est, inquit, locus iste, non est hîc aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Surgens ergo Iacob manè, tulit lapidẽ, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. Appellauitque nomen vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Vouit etiam votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c. 22. Lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Deuteronomij 12. 4. Non facietis ita Domino Deo vestro: sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum & ouium. 13. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: sed in eo, quem elegerit Dominus, in vna tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcũque præcipio tibi.

Deuteronomij 16. 5. Non poteris immolare Phase in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

1. *Reg.* 1. 3. Et ascendebat vir ille (*Elcana*) de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo. *Ibi enim erat arca fœderis Domini.*

Psal.5.8. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Psal.28.2. Adorate Dominum in atrio sancto eius.

Psal.133.1. Ecce nunc benedicite Domino omnes serui Domini: Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino.

Actor.2.46. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panẽ, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis: collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.

1.Corinth.11.20. Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est Dominicã cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 3. Hic ergo, hoc est in præsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus. Quoniã & in alijs locis sacrificare, & Missas celebrare nõ licet, nisi in his, qbus proprius Episcopus iusserit.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap.3. Itaque Pontifex quidem, vbi orationem sanctam supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoãs, omnem phani ambitum circuit. Demum ad sanctum altare iterum rediens, Psalmorum incipit melos, concinẽtibus secum sacra carmina omnibus Ecclesiastici ordinis gradibus.

Origenes 230.

Tractatu 35. ad cap. 26. Matth. *Tunc venit Iesus cum illis in prædium, quod dicitur Gethsemani.)* Non conueniebat, cùm proderetur, in illo capi loco, vbi manducauerat Pascha. Conueniebat autẽ & priusquam proderetur orare, & orandi eligere locum mundum ad orationem. Sciebat enim sicut differt aër ab aëre mũdiore, sic terra sancti loci & sanctioris, sicut scriptum est: *Locus, in quo stas, terra sancta est.* Exod 3.

Concilium Laodicense. 360.

Canone 58. Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue Presbyteris fieri.

Basilius Magnus. 370.

In Regulis breuioribus, interrogatione 310. *Inter.* Nũquid in communi domo Dominica cœna debet celebrari? *Resp.* Quẽadmodum ratio non permittit, vt vas vllum cõmune in sancta introferatur: eodem modo vetat sancta in domo communi celebrari: cùm ex iussu Dei in veteri Testamento nihil isto modo fieri permittatur. Cùm autem Dominus dicat: *Plusquam templum est hic.* Matt 12. Et Apostolus item: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? laudo vos? de hoc non laudo. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis,* & quæ sequuntur. 1.Cor. 11 Sanè admonemur non debere nos neque communem cœnam in Ecclesia manducare, & bibere, neque Dominicam in priuata domo in cõtumelia habere: extra quam si quis, cùm necessitas poscat, locum ędemve elegantiorẽ deligat in tempore oportuno, &c.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 27. ad cap. 11. prioris ad Corinthios: *Nunquid domos non habetis?* &c. Vides quomodo à pauperũ contumelia ad Ecclesiã crimen transtulit, & asperiorem faciat sermonem? Ecce & quarta accusatio, quando non pauperes tantùm, sed Ecclesia læditur. Quemadmodum enim Dominicam cœnam priuatam facis, ita & locum, tanquam domo Ecclesia vsus. Ecclesia enim facta est, non vt diuisi simus, cùm conuenire oporteat; sed vt diuisi coniungamur. Et hoc conuentus ostendit. Quòd si ad communicandum opus sit Ecclesia, & ad sacrificandum ritus certè.

Procopius Gazæus. 530.

In Leuiticum ad illa verba 6. capitis: *In sanctis locis edentur:)* Nam in Ecclesijs offeruntur mystica. Sanctum præstat eum tale sacrificium, qui contingit ipsum: nec non sanctitatem trahit ex sanguinis aspersione. At vasa & instrumenta, quæ huic negotio deseruiunt, non ad humanos proferuntur vsus.

Iustinianus Imperator. 530.

In Authent. vt in priuatis domibus sacra mysteria non fiant: Et priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima sunt agere: sed publicè sinere procedere in credulitatem & Dei culturam secundùm sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quã cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos, & in his sacra celebrare mysteria: & hinc fieri quædam Catholicæ & Apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitùs horum, quæ sacri sunt mysterij, hoc eis permittimus, &c.

In Nouella si quis in sua domo, ad Iulianum Patritium: Si quis in domo sua oratorium habuerit, nõ audeat in ea sacram facere Missam, nisi clericos Catholicæ fidei habuerit deputatos ex iussione religiosissimi Episcopi illius ciuitatis, &c. Nulla inuidia est vnũquemq; Christianum in proprijs ædibus oratoria habere, & in his orare & psallere sine clericis, sed sacram Missam non faciat.

Isychius. 600.

In Leuit lib.2.cap.8. Propter quod Elias (*secundùm Septuaginta editionem*) carnes manè, panes autem vesperi deferebant corui supernè, præfigurare hoc mysterium Domino volente, quod intus oportet in Ecclesia, in loco sancto, id est, ad altare coqui & comedi: alibi verò nequaquam. Propter quod Paulus Corinthijs præcipiebat: *Conuenientibus autem vobis in vnum, iam non est Dominicam Cœnam manducare: vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum, aut bibendum, aut Ecclesiam Dei despicitis?*

citis? Et hoc ideò, quia ibi absolutè mystica Cœna debeat celebrari.

Concilium Trullense. 710.

Canone 31. Clericos, qui in oratorijs, quæ sunt intra domos, sacrificant, vel baptizant, hoc illius loci Episcopi sententia fieri debere decernimus. Quare si quis Clericus hoc non sic seruauerit, deponatur.

Canone 59. In æde oratoria, quæ est intra domum, baptismus nequaquam peragatur: sed qui ab omnibus sordibus aliena illuminatione digni habendi sunt, ad Catholicas Ecclesias accedant, & hoc illic munere perfruantur.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 7. hist. cap. 46. Constantinus cùm in imperiali palatio suo templum construxit, tum portatilem Ecclesiam aliam sibi fieri curauit, quæ vbicunque locorum esset, & maximè in bello circumferri posset, vt ne in solitudine quidem agẽs, vbi opus esset, Deumq; colere, & diuina mysteria participare deberet, ædibus sacris careret: ad quã veluti ad tabernaculum semper præsto fuère Sacerdotes & Diaconi, sine intermissione mysteria diuina, iuxta statas Ecclesiæ cæremonias obeũtes.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus. 118.

Epistola prima: Deo perfectè sacrificantes, non debent vexari, sed portari, cõsolari, atq; ab omnibus venerari. Ipsi autem quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, vt Domino perfectè in sacratis Deo sacrificare locis probentur. Ait namq; auctoritas diuinæ legis: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Deut. 12.

Syluester Primus. 320.

In epilogo Concilij Romani: Syluester in hac Synodo cõstituit omnium cum consensu, vt nullus Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotij.

Ambrosius. 370.

Ad cap. 11. prioris ad Corinth. Ideo si sic conuenitis, vt vnusquisq; suam sumat cœnã, domi hæc agenda, non in Ecclesia, vbi vnitatis & mysterij causa conuenitur, non dissensionis & ventris.

Augustinus. 400.

Libro tertio quæstionũ super Leuit. quæst. 56. Quicunque occiderit vitulũ, aut ouem, aut capram in castris: & quicunque occiderit extra castra, & ad ostium tabernaculi testimonij non attulerit, in hoc constituit peccatum, & comminatur facienti: non de eis dicit, quæ occiduntur ad vsum vescendi, vel si quid aliud, sed de sacrificijs. Prohibuit enim priuata sacrificia, ne sibi quisque quodammodo sacerdos esse audeat, sed illuc afferat, vbi per sacerdotes offerantur Deo.

Felix Quartus. 524.

Epistolæ primæ cap. 1. De Missarum celebrationibus non alicubi, quàm in sacratis Domino locis absque necessitate magna fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt notæ noui & veteris Testamenti præcepta, &c. Et non in alijs locis, quàm in ædibus sacratis ab Episcopis, & nõ à Chorepiscopis, qui sæpè prohibiti sunt, nisi (vt prædictum est) summa exigente necessitate Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc, si summa necessitas agere cõpulerit, non in domibus, quia in sacris Canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt: sed in tabernaculis, diuinis precibus à Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra vnctione à Pontificibus delibutis, pro summa necessitate, non pro libito cuiusque & pigritia agatur. Satius ergo est, Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis, vbi fieri non oportet, nisi pro summa cogente necessitate. Quoniam necessitas non habet legem.

Concilium Aurelianense. 550.

Apud Burchardum libro 3. cap. 86. Vnicuiq; fideliũ oratorium in domo sua licet habere, & ibi orare: Missas autem celebrare ibi non licet.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 6. Legum cap. 198. Vt nullus Presbyter sacra mysteria nisi in locis ab Episcopo cõsecratis agere præsumat.

Cap. 205. Placuit, vt fideles Missarum celebrationes in locis non consecratis & congruentibus fieri omnino non debeant, nisi causa hostilitatis, vel longinqui itineris, & in altaribus ab Episcopo consecratis fieri necessitas compellat: sacerdotes tamen, qui in locis illicitis & non consecratis Missas canere præsumunt, gradum se sciant amissuros. Melius est enim Missam non audire, quàm eam vbi non licet nec oportet celebrare, vel audire.

Concilium Secundum Cabilonense. 813.

Cap. 49. In quibus locis, & quo apparatu Missarum solennia, exceptis Basilicis, celebrari debeant, & vtrum celebrari debeant, quia in Concilio Laodicẽsi ita scribitur: quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel Presbyteris.

Concilium Rhemense. 813.

Cap. 50. Obseruandum est, vt mensa Christi, hoc est, altare, vbi corpus Dominicum consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi vota & preces populi in conspectu Dei à sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honorentur.

Hincmarus. 850.

Commentario de actione Missæ: Assistit sacerdos altari, & celebraturus diuina mysteria, Ecclesiam salutando orat, & orando salutat, dicens: *Dominus vobiscum.*

Concilium Moguntinum Secundum. 888.

Cap. 9. Missarum solennia non vbique, sed in locis ab Episcopo cõsecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse censemus. Concedimus etiam, vt sicubi Ecclesiæ fuerint incensæ, in Capellis Missas interim liceat celebrare, donec ipsæ Ecclesiæ restaurari queãt. In itinere verò positis, si Ecclesia defuerit, sub diuo, seu in tentorijs, si tabula altaris consecrata, cæteraq; ministeria sacra ad id officium pertinentia adsunt, Missarum solennia celebrari permittimus.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. q. 10. m. 5. art. 2. §. 1. Non licet consecrare, nisi in loco sancto, siue Deo dicato, nisi necessitate compellente, vt dicitur de Consecratione dist. 1. Sicut non alij, quàm sancti, &c.

Concilium Londinense. 1237.

Apud Matthæum Parisium de anno 1237. Prouidè statuerunt sancti Patres, ne in alijs locis, quàm Deo dicatis, nisi necessitatis causa, celebretur officium tam sublime.

Richardus de media villa. 1280.

In lib. 4. Sent. dist. 13. art. 3. q. 1. Communiter non licet Missam celebrare in loco non sacro, vt patet de Consecrat. dist. 1. Nullus Presbyter, &c. Cuius

institutionis ratio fuit: quia in Sacramento altaris, quod in Missa consecratur, continetur ille, qui est summè sanctus, & totius nostræ sanctitatis causa, effectiuè, in quantum est Deus: & meritoriè, in quantum est homo. In casu tamen magnæ necessitatis permittunt iura celebrari in loco non sacro, si tamen tabula sit consecrata, cæteraque sancta mysteria ad illud officium pertinentia ibi adfuerint: sicut cùm Ecclesiæ primæ fuerunt incensæ, vel cùm homines sunt in itinere, cùm Ecclesiæ defuerint, &c.

Petrus Paludanus. 1300.

In lib. 4. Senten. dist. 13. quæst. 2. Non licet consecrare, nisi in Ecclesia consecrata, nisi de licentia Episcopi vel superioris, aut de necessitate: sed in nulla necessitate licet in naui, vel mari, vel super flumina celebrare, vbi probabiliter de effusione sanguinis timetur propter agitationem nauis. Sed non habentibus Ecclesias, licet potius celebrare sub diuo, aut in domibus priuatis, dum tamen necessaria alia habeant.

Durandus à S. Portiano. 1320.

Lib. 4. dist. 13. quæst. 2. Missa non debet celebrari, nisi in Ecclesia consecrata absque licentia Episcopi, vel superioris, vel in necessitate, quādo ad ipsum non possit haberi recursus.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro quarto de Eucharistia: Quæritur, vbi sacerdos debeat Missam celebrare? *Solutio.* In Ecclesia, & super altare, secundùm omnes Doctores Theologiæ, nisi propter aliquam causam fiat quandoque sub tentorio, vel in alio loco honesto, & hoc faciat de licentia superioris.

ARTICVLVS DECIMVSOCTAVVS.

NON QVOLIBET, SED CERTO ET STATVTO TEMPORE MISSAM ESSE CELEBRANDAM.

NEGANT.

1160. *WALDENSES dixerunt sacerdotem quocunque loco, quocunque tempore sacrum Christi corpus conficere posse, petentibusque ministrare: sufficere, si verba sacramentalia tantùm dicat.* Aeneas Syluius Histor. Bohemicæ cap. 35.

1520. Martinus Lutherus contra Regem Angliæ: *Dicat nobis gloriosus assertor Sacramentorum, vnde probetur Missam necessario manè esse celebrandam, aut quomodo hoc non sit contra Christi institutum, si manè celebretur, quod ille vespere fecit, &c. Nos tales fideles merè fatuos & stolidos affirmamus, & communionem Sacramenti liberam habemus, siue per diem, siue per noctem, siue manè, siue vespere: libera sunt tempora, hora, loca, vestes, ritus.*

1540. VVolffgangus Musculus in Locis Communibus c. de Cœna Domini, quando sit administranda: *Nemo cordatus negat commodius esse, vt fiat manè, quam vesperi: quamuis sic conueniebat paratos nos esse, vt perinde simus ad res sacras apti vesperi atque manè. Legali populo expressa temporis determinatione præscriptum fuit: noui verò Testamenti populis libera facta est temporis obseruantia, vt quo tempore commodum est vnicuique Ecclesiæ, liberi faciamus, quod à Domino accepimus.*

ASSERVNT.

Telesphorus. 134.

Epistola prima: Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent. Reliquis enim tēporibus Missarum celebrationes ante horā diei tertiam minimè sunt celebrandæ.

Damasus. 380.

In Telesphoro: Telesphorus fecit, vt in Natali Domini noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tēpore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare: quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem.

Augustinus. 400.

Libro 15. de ciuit. Dei cap. 7. Rectè offertur sacrificium, cùm offertur Deo vero, cui vni tantùmmodò sacrificandum est. Non autem rectè diuiditur, dum non rectè discernuntur loca, vel tempora, vel res ipsæ, quæ offeruntur, vel qui offert, vel cui offertur.

Apud Burchardum lib. 2. cap. 54. Admonendus est populus, vt ante publicū peractum sacrificiū ad cibum non accedat, sed omnes ad publicam sanctam matrem Ecclesiam Missarū solennia & prędicationem audituri conueniant, vt & sacerdotes Missas hora tertia celebrent, vt populus à publicis solennijs non abstrahatur: sed sacerdotes, qui in circuitu vrbis, & in eadem vrbe sunt, & populus in vnum ad publicā Missarum celebrationem conueniant.

Concilium Aurelianense Tertium. 534.

Cap. 14. De Missarum celebritate, in præcipuis duntaxat solennitatibus, id obseruari debebit, vt hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quò facilius intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia in vespertino tempore conuenire: quia Sacerdotem in vespertinis officijs ab Ecclesia, talibus præcipuè diebus, nec decet abesse, nec conuenit.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 37. in Euangelia: Cassius Narniensis Episcopus his auditis, in oratione se cum magna cordis contritione prostrauit, & qui oblaturus sacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pia extensæ orationis magnitudine ad horam nonam vsque produxit.

Amalarius Treuirensis. 820.

De Ecclesiasticis officijs lib. 4. cap. 40. Retulimus in huius operis initio prohibitum esse ab Apostolicis viris celebrari ante horam tertiam Missam, & tamen indidi, quod vidi, hoc est, Leonem nuper Missam celebrare diluculo. Additum est in gestis Pontificalibus, qua de re Missa celebranda sit circa horam tertiam: scilicet, quia eadem hora Dominus crucifixus est linguis Iudæorum. Addidimus etiam propter nostram consuetudinem insolitam, sexta hora rationabiliter posse Missam celebrari: quia sexta hora diei Dominus crucifixus est manibus persecutorum.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 23. Tempus Missæ faciendæ, secundùm rationem solennitatum, diuersum est. Interdum enim ante meridiẽ, interdum circa nonam, aliquando ad vesperam, interdum noctu celebratur. Nam Telesphorus Papa constituit, vt nullo tempore ante horæ tertiæ cursum vllus præsumeret Missam celebrare: qua hora Dominus noster, secundùm Marci Euangelium, crucifixus asseritur.

Ioannes Micrologus. 1080.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 58. Tres sunt horæ in die ex Dominica passione ad celebranda mysteria consecratæ, videlicet, tertia, in qua linguis Iudæorum: sexta, in qua manibus gẽtilium crucifixus est: nona, in qua emisit Spiritum. Inter quas hora tertia in festiuis diebus maximè obseruatur, ea fortasse ratione, quia inter reliquas passionis horas tempori Dominicæ resurrectionis propinquior esse videatur. Sexta verò vel nona ieiuniorum officijs deputantur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis officijs lib. 10. cap. 18. Opportunè Spiritus sanctus, omnium arbiter Sacramentorũ, hora tertia super Apostolos adueniens, viuificis eandem horã dedicauit mysterijs, qua homines adhuc sobrij, & carnalibus cibis adhuc ieiuni, primùm quærere debẽt regnũ Dei, &c. Spiritus sanctus, qui huius & omniũ Sacramentorum auctor & virtus est, cõgruè hora tertia dari dignatus est, vt tempus ostenderet, quo sua quoque Sacramenta dari vel celebrari magis cõueniret. Vnde rectè vniuersalis Ecclesiæ conuentus magis hac hora, nisi fortè dies ieiunij sit, congregari consueuit, & dicta hora tertia, quæ cæteris illustrior est, ob honorem Spiritus sancti, solẽnia Missarum celebrari astantibus choris, cum psallentio communi.

Hildegundis. 1160.

Secundi Scivias visione 6. cap. 38. Hoc sacerdotale officium à prima hora diei vsque ad nonam horam à fidelibus exerceri potest, secundùm quod necessitas temporis in moribus hominum inuenerit.

Ioannes Belethus. 1200.

In explicatione diuinorum officiorum cap. 50. Tribus horis tantummodò regulariter Missa poterit celebrari, tertia nimirum, sexta, & nona. Et quidem tertia ideò, quòd tum linguis Iudæorum sit crucifixus, dum instanter clamarent: *crucifige, crucifige eum*, pertulerit ludibria, maledicta, conuitia, alapas, flagra, insultãtium sputus, & coronam spineam. Sexta verò ob eam causam, quòd tum in crucem actus sit, ac tolerare debuerit clauos rigidissimos, & pocula felle tincta, vt sic tãdem pro nobis immolaretur. Nona demum, quia tũc animum exhalauit, & spiritum Patri commẽdauit. Poterit tamen fieri, vt ante Primam in Dominicę resurrectionis memoriam Missa celebretur, quod Vicarij faciunt, & post Primam ante Tertiam, in eius rei commendationem, quòd Christus inter Primam & Tertiam traditus fuerit Pontio Pilato, Iudæis vociferantibus: *Crucifige, crucifige eum*, ipso tacente. Cantatur ergo Missa diebus festis hora tertia, profestis sexta, & nona in Quadragesima, ac alijs diebus ieiuniorum.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In historia Occidentali cap. 38. Sed & hora, qua Dominus in Cœna memoratum instituit sacrificium, ab Ecclesia non est obseruanda: non enim post horam nonam, qua in cruce mortuus est Dominus, debet sacerdos celebrare. Licet autem ab hora sexta vsque ad nonam in cruce pendens seipsum pro nobis veram hostiam obtulerit, sustinet tamen Ecclesia, ad cautelam propter populũ, & imminentes necessitates huiusmodi tempus in celebrando sacerdotes præuenire.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quæst. 10. memb. 5. art. 2 § 2. Consecratio Dominici corporis, siue Missa diuersis horis secundùm diuersitatem temporum & dierum est celebranda. Nam in diebus ieiuniorum debet celebrari hora nona. Missæ conuentuales regulariter cantantur tribus horis, scilicet tertia, sexta, & nona. Tertia, quia tunc crucifixus est Christus linguis Iudæorum, clamantium, *Crucifige, crucifige eum*: & à militibus verberatus. Sexta, quia tunc immolatus est in cruce manibus Iudæorum vel gentilium. Nona, quia tunc expirauit. Tertia hora cantatur in diebus festiuis: sexta in profestis: nona in Quadragesima, & in diebus ieiuniorum.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. q. 83 art. 2. In celebratione huius mysterij attenditur repræsentatio Dominicæ passionis, & participatio fructus eius. Et secundùm vtrumque oportuit determinare tempus aptum celebrationi huius Sacramenti. Quia enim fructu Dominicę passionis quotidie indigemus, propter quotidianos defectus, quotidie in Ecclesia regulariter hoc Sacramẽtum offertur. Quia verò Dominica passio celebrata est à tertia hora vsque ad nonam: ideo regulariter in illa parte diei solenniter in Ecclesia celebratur hoc Sacramentum. Post cœnam in fine diei hoc Sacramentum Christus consecrauit, & discipulis tradidit: à nobis tamen celebratur hora Dominicæ passionis, scilicet diebus festiuis in tertia, quando crucifixus est linguis Iudæorum, vt dicitur Marci 15. & quando Spiritus sanctus descendit super discipulos: vel diebus profestis in sexta, quando crucifixus est manibus militum, vt habetur Ioan. 19. vel diebus ieiuniorum in nona, quando voce magna clamãs emisit Spiritũ, vt dicitur Matth. 27. Potest tamen tardari, maximè quando sunt Ordines faciendi, & præcipuè in Sabbato sancto, tum propter prolixitatem officij, tum quia Ordines pertinent ad diem Dominicam. Possunt tamen Missæ celebrari prima parte diei, propter aliquam necessitatem.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 4. cap. 1. Celebratur Missa hora tertia, sexta, & nona. Telesphorus Papa instituit, vt Missa ante horam tertiam non dicatur, quod de publicis & popularibus Missis intelligendum est. Quia, sicut ait Augustinus, non deberent in publico fieri, ne populus à publicis, quæ hora tertia dicuntur, retrahatur. Cantatur

autem Dominicis diebus, & festiuis tertia: profestis hora sexta: in Quadragesima hora nona.

Petrus Paludanus. 1320.

In librum 4. Sentent. dist. 13. quæst. 2. conclus. 2. art. 2. Hora prima potest Missa celebrari, quia tunc Christus stetit ante Præsidem: & in aurora, quando lucescit: quia tunc fecerunt consilium contra eum. Vnde ex tunc vsque ad sextam, vel nonam Missæ non solennes possunt celebrari. Hora autem tertia, quando Spiritus sanctus descendit, & Christus linguis crucifixus est; & sexta, quando manibus crucifixus est; & nona, in ieiunijs, & orationibus, & in Quadragesima solennis Missa debet celebrari.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro quarto de Eucharistia: Quæritur, qua hora Missa est celebranda? *Solutio:* Secundùm Compendium septẽ Sacramentorum, diebus Dominicis & festiuis hora tertia regulariter: quia tali hora Christus linguis Iudæorum crucifixus est. In diebus ferialibus Missa est dicenda regulariter hora sexta: quia tali hora manibus militum est crucifixus. In temporibus verò ieiuniorum hora nona: quia tali hora Iesus clamans voce magna, emisit spiritum. Missæ verò priuatæ in aurora possunt dici, vel ad libitum vsque ad meridiem.

Gabriel Bielius. 1480.

Lectione 14. in Canonem: Missæ priuatæ possunt celebrari à principio diei vsque ad horam nonam: Missa publica inclusiuè, siue hora tertia, siue sexta, siue nona celebretur. Satis in hoc concordant Doctores & Ecclesiæ ritus. Etiam prima parte diei Missas celebrare licet: de nocte autem, exceptis noctibus Dominicæ Natiuitatis, & Resurrectionis, non licet celebrare. Quia hoc Sacramentum ad tempus gratiæ pertinet. Iuxta illud Rom. 13. *Nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Et dicit Guilhelmus: Credo, quòd qui scienter ante diem celebrat, cùm hoc sit contra generalem Ecclesiæ consuetudinem, mortaliter peccet, nisi super hoc specialiter per Episcopum, vel superiorem dispensatum sit. Videtur tamen, quòd ille non sit generalis mos Ecclesiæ, cùm in hyeme frequenter celebretur hora sexta post mediam noctem, dum adhuc tenebræ sunt. In casu tamen, vt pro communicando infirmo in mortis periculo constituto, dum aliàs non haberetur Eucharistia, licet ante diem celebrare, secundùm Alexandrum & Petrum de Palude. Principiũ autem diei accipiendum est, non ab ascensu solis super nostrum hemisphærium, quod dicitur principium auroræ: & incipit vna hora & quinta parte horæ ante corporalem solem ortum, secũdùm auctorem libri de corpusculis, & patet per situationem lineæ corpusculi in facie astrolabij. Hæc Scotus.

ARTICVLVS DECIMVSNONVS.

EVCHARISTIAM IEIVNO STOMACHO CONSECRANDAM, ET SVMENDAM ESSE.

NEGANT.

MARTINVS Lutherus de formula Missæ: *Sic de præparatione ad Cœnam hanc sapimus, vt liberum sit ieiunio & orationibus sese componere: sobrios certè oportet adesse ac sedulos, vt maximè nihil ieiunes, ac parum ores.*

Contra Regem Angliæ: *Apud nos non peccat, qui modestè comederit & biberit ante Communionem.*

De abroganda Missa priuata: *Tale est ieiunium, quod natura effinxerunt, vt si quis guttam aquæ vel imprudens glutiuerit, eo die indignus sit communione. O furorem furore furosiorem! Indignum est, inquiunt, vt os Christiani aliud intret priusquam corpus Domini intrauerit. O festinaratio, fortè nec nebulam, nec aërem prius intrare licet os Christiani quàm corpus Domini intrauerit, vt sacerdotibus respiratione, & vita interdicatur vsque post Missam & communionem: cum Christus & Apostoli post cœnam communicauerint, ac ferè fiat, vt moderato sumpto cibo & os mundius, & caput purgatius, & halitus incorruptibilior, totumq́, corpus dignius sit, quàm ieiunis.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 2. Clerici, qui residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conueniant, ne putent sanctæ portioni commiscere cibum, qui per aqualiculos digestus, in secessum funditur. Si ergo manè Dominica portio editur, vsque ad sextam ieiunent ministri, qui eam consumpserunt. Et si tertia, vel quarta hora acceperint, ieiunent vsque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt Sacramenta.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione quadragesima, quæ est Oratio in sanctum Baptisma: Adhæc, ille Paschatis mysterium discipulis

pulis in cœnaculo tradidit, & à cœna, & vnico ante passionem die: nos in templis, & ante cœnam, & post resurrectionem.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 27. in priorem ad Corinthios: Et quando hoc fit, inquit? Semper quidem. Maximè autem in festis, quando maximè non fieri oporteret. Tunc enim post Communionem statim excipit ebrietas, & pauperum despicientia: & cùm sanguinis fueris particeps, quando est tibi tempus ieiunij & sobrietatis, lasciuis, debaccharis, & comessans petulanter insultas. Et si boni quidem quippiam pransus fueris, tibi caues, ne aliquo alio malo cibo priorem corrumpas. Cùm autem in conuiuio spiritu sis pastus, satanicas inducis delicias. Cogita quid fecerint Apostoli, quando sacrarum illarum mensarum fuerunt participes. An non côuersi sunt ad preces & hymnos canendos? non ad sacras vigilias? non ad sacram illam doctrinam, & plenam multa Philosophia? Tunc enim illis res magnas, & admirabiles narrabat, & præcipiebat, cùm abijsset Iudas ad vocandos eos, qui ipsum acturi erant in crucem. Non audiuisti quomodo etiam illa tria millia, quæ perceperant communionem, perpetuò perseuerabant in oratione & doctrina, non in ebrietatibus & comessationibus? Tu autem prius quidem, quàm communices ieiunas, vt quomodocũque dignus appareas. Quando autem communicaueris, cùm te oporteret magis augere temperantiam, omnia perdis. Atqui non sunt paria esse sobrium ante & postea. Nam in vtroque quidem oportet esse sobrium & temperâtem, maximè autem postquam sponsum excepisti. Antea quidem, vt sis dignus accipere: posteà autem, ne appareas indignus ijs, quæ tu accepisti. Quid igitur, oportet ne ieiunare postquam acceperis? Non hoc dico, neque te cogo. Nam est quidem hoc quoque bônum: sed nô ad hoc tibi vim facio, sed suadeo, ne te delicijs ita impleas, vt sis inexplebilis.

Epistola 125. ad Cyriacum exulem: Multa aduersum me struxerunt: aiuntq; me post epulas quibusdam Communionem impertijsse. Hoc si feci, de Episcoporum libro nomen meum expungatur, nec in Orthodoxæ fidei volumine scribatur, (neque enim quicquam eiusmodi perpetraui) ac Christus è regno suo me abijciat.

Concilium Trullanum. 710.

Can. 29. Carthaginẽsis Synodi Canon dicit, vt sancta altaris non nisi à sobrijs hominibus peragantur, excepto vno die in anno, in quo Cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in eis locis occasiones Ecclesię vtiles Patribus hac dispensatione visis. Cùm ergo nihil nos inducat, vt accuratam diligentiam relinquamus: statuimus, Apostolicas & paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesimæ postrema septimana quinta Feria ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro 2. ad Vxorem cap. 5. Latebisne tu cùm lectulum, cùm corpus tuum signas, cùm aliquid immũdum flatu expuis, cùm etiam per noctem exurgis oratũ, & non Magiæ aliquid videberis operari? Nõ sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes? & si sciuerit, panem, non illum credit esse, qui dicitur.

Cyprianus. 250.

Epist. 63. At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa ostenderet occasum & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus.

Eutychianus. 275.

Apud Burchardum lib. 5. cap. 25. Qui acceperit sacrificium post cibum, aut post aliquã modicam refectionem, nisi pro viatico: pueri tres dies, maiores septem, clerici viginti tres dies pœniteant.

Concilium Carthaginense Tertium. 398.

Cap. 29. Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo Cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.

Augustinus. 400.

Epistola 118. ad Ianuarium cap. 6. Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illa vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio dicitur: *Cùm autem illi manducarent,*
Matt. 26. *accepit Iesus panem & benedixit*: cùm etiam superius dixisset: *Cùm serò factum esset, recumbebat cum duo-*
Matt. 20 *decim, & manducantibus eis dixit: Quoniam vnus ex vobis me tradet.* Post enim tradidit Sacramentum. Et liquidò apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim, quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namq; Saluator quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinẽ, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locũ. Nam si hoc ille monuisset, vt post alios cibos semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variasset.

Concilium Hipponense. 417.

Cap. 30. Vt à ieiunis altaris Sacramenta celebrentur.

Sedulius. 450.

Ad cap. 11. prioris ad Corinth. Hic tria principalia peccata in eis reprehendit, vt in sequentibus demonstrat: quòd cibum corporalem in Ecclesia sumebant, quòd ante Communionem corporis Christi ipso cibo vescebantur, quòd nihil pauperibus dabant, & quòd contentiosi erant.

Et ad locum, *suam cœnam præsumebant*: Quia ante sacrificium edebant, & pauperibus nihil offerebant, neque impertiebant. Apud Corinthios quondam, vt alij asserunt, praua inualuit consuetudo, Ecclesias passim dehonestare conuiuijs, quibus vescebantur ante Dominicã oblationem, quam cœnam noctibus adoriebantur: cumq; diuites ebrij ad Eucharistiam venirent, vexabantur inopes fame. Mos iste, vt referũt, de gentili adhuc superstitionẽ veniebat: vnde etiam in quibusdam

busdam locis per Aegypti & Syriæ loca, die Sabbati nocte post cœnã dicitur ad Cœnã conueniri.

Concilium Bracarense secundum. 572.

Cap.10. Cognouimus quosdam Presbyteros in huius præsumptionis audacia retineri, vt Missas mortuorũ, etiam post acceptum merum vel oblationem, ausi sint consecrare: ideoq; hoc præfixę euidentis sententiæ admonitione seruetur, vt si quis Presbyter post hoc edictum nostrũ amplius in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non ieiunus, sed quocunque iam cibo præsumpto, oblationem consecrauerit in altari, continuò ab officio suo priuatus, à proprio deponatur Episcopo.

Concilium Matisconense secundum. 588.

Cap.6. Item decernimus, vt nullus Presbyter cõfertus cibo, aut crapulatus vino, sacrificia contrectare, aut Missas priuatis festisq; diebus concelebrare præsumat. Iniustum est enim, vt spiritali alimento corporale præponatur: sed si quis hoc attentare curauerit, dignitatem amittat honoris. Iam enim de tali causa & in Cõcilijs Africanis definitum est. Quam definitionem nostro quoque dignam duximus sociare decreto, & ad locum: Vt Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo Cœna Domini celebratur.

Concilium Antisiodorense. 615.

Cap.19. Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiaconopost acceptum cibum vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia dum Missæ dicuntur stare.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib.1.cap.18. Hoc sacrificium, quod Christianis celebrare præceptum est, fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod nõ manè, sed post cœnam in vesperum obtulit. Sic enim Christum oportebat id implere circa vesperam diei, vt Dominus hora ipsa sacrificij ostenderet vesperã mundi. Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apostoli, quia necesse erat, vt Pascha illud typicum antea impleretur, & denuò ad verum illud Paschæ Sacramẽtum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quòd primũ discipuli corpus & sanguinem Domini nostri non acceperunt ieiuni. Ab vniuersa autem Ecclesia nũc à ieiunis semper accipitur. Sic enim placuit Spiritui sancto per Apostolos, vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi, & ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur.

Concilium Toletanum Septimum. 652.

Cap.2. Nullus post cibum potumq;, quamlibet minimum, sumptum Missas facere præsumat.

Beda. 700.

Ad cap.22.Lucæ: Similiter ad calicẽ, postquam cœnauit. Quòd si quem mouet, cùm cœnatis Saluator Apostolis suum corpus & sanguinẽ tradiderit, quare nos vniuersalis Ecclesiæ consuetudine ieiuni doceamur eadem Sacramenta percipere, breuiter audiat: idco tunc cœnatos communicasse Apostolos, quia necesse erat Pascha illud typicũ antea consummari, & sic ad veri Paschatis Sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti, tamq; terribilis Sacramenti placuisse Magistris Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatione muniri, primò spiritualibus epulis interius exteriusq; sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus & vilibus escis refici.

Glossa Ordinaria. 830.

Ad cap.26.Matth. Post cœnam Christus corpus suum dedit, quia necesse erat Pascha typicũ prius consummari, & sic veri Paschatis Sacramenta post substitui. Nos verò pro reuerentia tanti Sacramenti prius reficimur Dominicæ passionis Sacramento, quàm corporalibus escis.

Christianus, qui & Druthmarus. 830.

Ad cap.26.Matth. Quòd Dominus Sacramentũ corporis & sanguinis sui post cœnam dare voluit discipulis, & ieiuni illud capere iubemur, hæc est ratio: Dominus ostendit figurale Testamentũ à se præceptum, donec veniret verum: imposuit illi terminum, & dedit initium noui Testamenti. Hac de causa vetus ante nouum celebrauit. Fecerunt autem multo tempore Apostoli similiter, post alium cibum Dominicum sumẽtes. Post verò cùm venirent ebrij ad communicãdum, tunc præceptum est in Synodo, vt vnusquisque homo, si etiam de alijs peccatis purificatus fuerit, prius reficiatur de cibo spirituali, & postmodum de temporali.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap.19. Illud verò, quòd superiores in anniuersario Cœnæ Dominicæ prãsi communicare permissi sunt, ex occasione supra exposita emersisse videtur. Sed à sequentibus honesta & rationabili deliberatione statutum esse cognoscitur, vt omni tempore à ieiunis sacrosancta celebrentur mysteria. Non enim ideò prius prandere, & postea communicare debemus, quia Dominus completor Legis, auctor gratiæ, prius legale Pascha perfecit, deinde Sacramenta Euangelica instituit: sicut nec prius corporaliter cogimur circuncidi, & postmodum baptizari, cùm sciamus Dominum nostrum factum ex muliere, factum sub lege, primò secundùm Legis statuta circuncisum, ac deinceps ad expletionem omnis iustitiæ lauacri salutaris subijsse, nobisq; consecrasse primordia. Ergo à ieiunis semper celebrari debere eadem Sacramenta, & generalis totius iam comprobat vsus Ecclesiæ, & dicta Synodi Bracarensis ostendunt. Vbi etiam supra memorata in die Cænæ Dominicæ communicatio post solutum ieiunium anathematis interpositione abscinditur. Si itaq; illo die post prandium communicare non licet, cui & exemplum Domini, & quorundam assensus suffragari videbatur: multo minus alijs temporibus licet, quibus horum neutrum cognoscitur attributum. Hoc autem ita fieri non solùm honestas sobrietatis, per quam receptacula pectorum tantæ sanctitati percipiendæ præparari conuenit, ne si indignè sumatur, in iudicium transeat medicina: sed etiam ratio necessitatis magna poscebat: quia videlicet prandentes ante communicationem, proficiente (vt assolet) in peius mala consuetudine, de paruis refectionibus vsque ad ebrietatis ingluuiem interdum prolapsos credibile est.

Paschasius Ratbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap.vigesimo: Sacramentum fuit, quòd Dominus post cœnã Apostolis hoc tradidit: sic enim illud oportebat impleri post finem diei ad vesperam: vt hora ipsa sacrificij ostenderet iam finẽ seculi aduenisse, &c. Apostoli ideo ieiuni iam non erant, quia necesse fuit, vt Pascha illud typicum prius compleretur, deinde ad verũ Paschę Sacramentũ transirẽt. Hoc enim in mysterio tunc factum est, vt & vmbra finem acciperet veritate ostensa, & ipsi deinde ad veram mox transirẽt nouitatem. Ex quo factum est, vt ieiuni corpus & sanguinem primitus non reciperent: cæterùm vniuersaliter in Ecclesia oẽs cum summa religione ieiuni communicare consueuerunt. Sic enim placuit Spiritui sancto per Apostolos ordinare, vt in honorem tanti mysterij primitus corpus Christi & sanguis sobriè acciperetur,

peretur, quàm cæteri cibi: & ideo per omnes Ecclesias mos iste satis decenter & prouidè inoleuit.

Anselmus. 1080.

Ad cap.11 prioris ad Corinth. Tangit eorum consuetudinem, quia frequenter in anno certis diebus solebant omnes ad Ecclesiam cõuenire, vt corpus & sanguinem Domini perciperent, & in Ecclesia conuiuium agerent ex oblationibus suis, ad exemplum cœnæ, quam Dominus cum discipulis suis fecit. Sed hanc consuetudinem plurimi eorum peruerterant: & secundùm quod alius alio prior veniebat, offerens cibos suos manducabat & inebriabatur, nõ expectans pauperem fratrem: & postea corpus Domini sumebat, vel cibis suæ mensæ miscebat, non iudicans illud ab alijs cibis differre, &c. *Vnusquisque vestrum suam cœnam*) quod secum attulit, (*præsumit*) id est, ante Dominicam Cœnam, & antequam cæteri conueniant, sumit: (*ad manducandum,*) nõ ad erogandum pauperibus. *Et alius quidem esurit, alius ebrius est.* Et ita iam non estis idonei *Dominicam cœnam manducare*, id est, sacram Eucharistiam percipere, quæ à ieiunis & concordantibus est percipienda. Quamuis Apostoli primò eam non ieiuni perceperint. Placuit enim Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque quia post cibos illud dedit Dominus, propterea pransi vel cœnati fratres ad illud percipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos nũc arguit Apostolus & emendat, mensis suis hoc miscere.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

De diuinis Officijs lib.10.cap.18. Nec cuiquam hæc diuina mysteria post cibũ corporis tradũtur, nisi vrgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4.dist.8. Ideo etiam post alia dedit discipulis hoc Sacramentum, vt hoc vnum arctius memoriæ eorum infigeretur, & ab Ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur: sed potius à ieiunis sumi oportet: sicut Apostolus docet, vt singulari reuerẽtia dijudicetur, id est, discernatur ab alijs cibis, quod Dominus Apostolis discernendum reliquit.

Hildegardis. 1160.

Secundi Sciuias visione 6.cap.39. Hoc officium à sacerdotibus in sacrificio in ieiunio ventris, & nõ in repletione eius celebrandum est: ne coagulatio escarum spirituale desiderium euacuet. Quoniam prius etiam sumi debet spiritualis epulatio, & postea carnalis refectio: & quia etiam spiritus honorandus est, & caro refocillanda. Nam hoc Sacramentum spirituali desiderio, non carnali cupiditate accipiendum est. Et ideo in ieiunio, & non super epulis percipi debet, nisi in necessitate illa, si homo in hac opinione positus est, quòd de mundo transiturus sit.

Petrus de Riga. 1170.

In Aurora:

Sed tempus non seruat idem, quando celebrauit
Hoc Sacramentum vespere Christus homo.
At nos conficimus mensam praeuntibus horis,
Cùm plus sobrius est, plus homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaq; totalis actio debet adi,
Neve rei desit reuerentia debita tanta,
Ieiuno sacrum sumimus ore cibum.

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorũ Missæ lib.4.cap.26. Patet cùm primam acceperunt Apostoli Eucharistiam, non eos accepisse ieiunos. Non ideò tamen calumniandum est Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur. Placuit enim Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti prius in os Christiani Dominicum corpus intraret, sicut vbique mos iste seruatur. Non enim quia post cibos Dominus dedit, ideo pransi vel cœnati debent illud accipere, quemadmodum illi faciebant, quos arguit Apostolus, dicẽs: *Conuenientibus vobis in vnum, &c.* Saluator ergo præscriptis ex causis post cœnam tradidit Eucharistiam: quo autẽ ordine deinceps sumeretur, disponendum Apostolis reseruauit.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In historia Occidentali cap 38. Licet Dominus hoc Sacramentum non dederit ieiunis, nihilominus tamen obseruanda est Ecclesiæ consuetudo, quæ ex institutione Apostolorum, qui ordinauerunt Testamentum eius super sacrificia, ieiunis præcipit hæc Sacramenta sumere.

Bonauentura. 1250.

In lib.4.Senten.dist.8. Ad illud, quod obijcitur: cùm institutum est hoc Sacramentum post cœnam, tunc debemus eo vti, dicendum: quòd hora illa cõueniens fuit primæ institutioni, sed vsui nostro non conuenit: quia institutio respicit effectum Sacramenti, sed vsus vlterius idonietatẽ suscipiẽtis. Et quia homo satur non est idoneus ad spiritualia peragenda, ideo non seruat hoc Ecclesia, nec debet seruare.

Guilhelmus Durandus. 1280.

Rationali Diuinorum lib.4.cap.1.n.20. Sed quia Missa in ieiunio dici debet, ideo, ne minus ieiunent, post vesperas inchoatur, & vsque ad noctem ieiunium protelatur.

Num.27. Sed nunquid pransus cõficit? Respondeo, sic: Licet hoc facere non debeat. Non enim ieiunium est de substantia.

Petrus Paludanus. 1300.

In lib.4.Sent.dist.8.q.2. Eucharistia nõ debet sumi nisi ieiuno stomacho, nisi in necessitatis articulo, vt quando timetur, quòd infirmus non possit expectare crastinum, quin moriatur, vel quin cadat in phrenesin, vel in alium grauem casum, ipsum priuantem à communionis perceptione.

Antonius Andreas. 1320.

In lib.4.Senten.dist.8.q.3. Non est sumẽdum hoc Sacramentum à pransis, pro eo quòd Christus dedit hoc Sacramentum Apostolis post cœnam: quia ipse fecit illud non pro eo, quòd vellet sic à nobis recipi, sed vt magis Sacramentum hoc imprimeretur ipsorum memoriæ. Ideo vltimò ante eius passionem dedit eis hunc cibum. Sed tamen ipse instituit per Apostolos & successores suos, quòd non sumeretur ex tunc, nisi à ieiunis.

Robertus Holcotius. 1330.

Super quartum Sententiarum q.3. litera I. Ex præcepto tenetur, quoties consecrat, ieiunus sumere, *De consecrat. dist.2.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Eucharistiæ: Quantum ad nonam partem, in qua auctor noster restringit illam particulam octauæ, in qua dicitur, sumens Christi corpus debet esse ieiunus, ibi pransus percipere, &c. dicit, quòd pransus potest accipere istud Sacramentum vrgente necessitate, &c. Tamen potius à ieiunis sumi decet, &c. Propter institutionem Ecclesiæ Catholicæ peccat mortaliter, qui pransus celebrat: conficit tamen, dummodò intentionem habeat seruãdi formam & debitam materiam.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canone lect. 10. Licet nõ sit necessariũ eum, qui post dictũ matutinũ in serò bibit, abstinere (*à celebratione Missæ,*) videtur tamẽ, quòd sit valde congruum, cùm matutinale officium ad diem istum pertineat, à cuius principio celebrans tenetur esse ieiunus ieiunio naturę. Dictũ est autẽ regulariter: quia in casu potest sumi & consecrari à nõ ieiuno naturæ. Vnus casus est quasi generalis, quantũ ad sumentes, scilicet corporis infirmitas grauis. Vnde quando timetur periculũ mortis imminentis, periculũ esset negare infirmo, licet prãso, poscẽti Sacramentũ, cùm sit viaticũ: & ideo dandũ est ei, qui proficiscitur ex hoc mũdo, vt per ipsum perueniat ad terminũ. Alius est casus specialis, quoad consecrantẽ, quo etiã nõ ieiunus potest cõsecrare, & sumere, & est casus iste. Minister propinat calicem sacerdoti, & per errorẽ pro vino ponit aquã: Sacerdos supponẽs ministrũ bene fecisse, procedit ad consecrationem & calicis sumptionem, in cuius sumptione aduertit esse aquã: ipsa in ventrẽ traiecta. In quo casu tenetur sacerdos sanguinem de nouo consecrare, & consecratũ sumere: quamuis per aquæ sumptionẽ soluerit ieiuniũ naturæ.

Si quis post mediã noctẽ aliquid sumpserit per modum cibi ac potus, nõ debet illa die celebrare, nec communionem Sacramenti participare. Nec refert, sicut dicit B. Thomas, & post eũ Durãdus, vtrum post cibũ vel potũ dormierit, aut etiam cibus digestus sit, quantum ad rationẽ præcepti.

ARTICVLVS VIGESIMVS.

GESTVS ET CAEREMONIAE ORANTIVM SVNT PECTORIS TVNSIONES, CORDIS SVSPIRIA, OCVLORVM ELEVATIONES, MANVVM EXTENSIONES, GENVVM FLEXIONES, &c. ERGO RECTE FACERE SACERDOTES, QVI in sacrificio Missæ eisdem vtuntur.

NEGANT.

Anno post natu Christum 700. AGONYCHITÆ *quoties orant, genua flectere prorsus nolunt, sed semper stantes precantur.* Damascenus hæresi 91.

1560. *Ioannes Caluinus,* de reformanda Ecclesia, *gestus, geniculationes, & cæremonias sacerdotis sacrificantis, ineptos & histrionicos vocat. Idem faciunt cæteri Caluinistæ.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 9. vers. 29. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de vrbe, extendã palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua. 33. Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua.

Exodi 17. 10. Fecit Iosue, vt locutus erat Moyses, & pugnauit cõtra Amalec. Moyses autẽ, & Aaron, & Hur ascenderũt super verticẽ collis. Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autẽ paululũ remisisset, superabat Amalec. Manus autẽ Moysi erãt graues: sumentes igitur lapidẽ, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autẽ & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est, vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

3. Reg. 8. 54. Factum est autem, cùm complesset Salomon orãs Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

2. Paralip. 6. 13. Stetitque *Salomon* super eam, (*basim æneam*) & deinceps flexis genibus cõtra vniuersam multitudinẽ Israel, & palmis in cælũ leuatis, ait: Domine Deus, &c.

1. Esdræ 9. 5. Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum meum.

Psal. 87. 10. Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

Psal. 140. 2. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Daniel. 6. 10. Quod cùm Daniel cõperisset, &c. fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat.

Matt. 26. 39. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicẽs: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.

Lucæ 18. 13. Publicanus à longè stãs, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.

Actor. 7. 60. Positis autem genibus (*Stephanus*) clamauit voce magna dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum.

Actor.

Actor.21.5. Positis genibus in litore orauimus.
Ephes.3.14. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrē Domini nostri Iesu Christi.

ASSERVNT VARIARVM GENtium Liturgiæ.

Liturgia D. Petri.

Qui tibi offerunt hanc hostiam laudis pro sepsis (*iungit manus, orat aliquantulum pro quibus orare intendit: deinde extensis manibus prosequitur,*) & omniũ, quorum tibi fides & deuotio cognita est, &c. In omnibus protectionis tuę muniantur auxilio, (*iungit manus*) Per eundem Christum Dominum nostrum, Amen. *Tenens manus extensas super oblata, dicit:* Hanc igitur oblationem, &c.

Liturgia D. Iacobi.

Deinde sacerdos inclinans se orat: Clemens, & misericors Domine, &c. *Deinde sacerdos orat ceruice inclinato:* Domine, &c. *Diaconus:* Osculemur nos osculo sancto. Capita nostra inclinemus. *Sacerdos inclinans se hanc orationem dicit:* Tu qui solus es Dominus, &c.

Liturgia D. Marci.

Et post salutationem Diaconus elata voce: Ad offerendum pro more state. *Sacerdos cruce signans patinas, & calices, elata voce dicit:* Credo in Deum, &c. *Diaconus:* Ad orationem state, &c. *Sacerdos autem se inclinans, apprecatur,* &c. *Diaconus:* Qui sedetis, surgite. *Sacerdos orare pergit. Diaconus:* Ad Orientem. *Sacerdos se inclinans orare pergit. Diaconus:* Extendite. *Sacerdos elata voce,* &c. *Diaconus:* Denuò extendite. *Sacerdos elata voce pgit,* &c. *Sacerdos tacitus orat,* &c.

Liturgia D. Basilij.

Tunc ante aduentum Pontificis intrant Ecclesiam Presbyter, & Diaconus, & stantibus ante cancellos dicit Presbyter inclinato capite hanc orationem, &c. Tunc eleuans manus Pontifex dicit secretè, &c. Et exclamat alta voce. Post leuationem manuum petit ministros pro se orare. Diaconus: *Catechumeni inclinate capita vestra.* Modò erigit se Pontifex, & signat. Iterum inclinat se, & dicit, &c. Clerus & populus simul cum illo leuatis manibus. *Diaconus:* Capita nostra Domino inclinemus. *Populus:* Tibi Domine. *Pontifex secretò orat:* Domine Pater miserationum inclinantes tibi sua capita custodi, muni, sanctifica.

Liturgia B. Ioannis Chrysostomi.

Dum hęc cantantur à Lectoribus, inclinat se Diaconus, à dextris stans Sacerdotis, & dicit remissa voce: *Dominum rogemus,* &c. Et erigens se, & tertiò consignans sancta munera dicit, &c. Exaltat vocem. Hac oratione dicta, dicit Diaconus: *Attentissimus.* Et Sacerdos se inclinãs suscipit portionem, quæ est in sancta patena, & modicum sustollens, dicit: *Sancta sanctis.*

Liturgia Æthiopum.

Dicit sacerdos cantando, & extendendo palmas sursum, ita tamen, quòd caput non excedant: *Vnus Pater sanctus, vnus Filius, vnus Spiritus sanctus. Diaconus:* Flectite genua. *Populus:* Ante te Domine flectimus, & te laudamus.

Liturgia Mozarabum.

Postea inclinatus ante altare submissa voce dicit sacerdos, &c. Mox eleuatis manib⁹ dicit, &c. mox sublatis in cælum manibus dicit, &c. Et tundẽdo pectus dicit: *Pone Domine finem peccatis.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Const. Apost. lib. 2. c. 57. Deinde cũcti pariter cõsurgẽtes, & in Orientẽ spectantes, egressis catechumenis & pœnitẽtibus, precentur Deum, qui ascendit super cælum cæli, idque ad Orientem: vnde primus homo neglecto Dei mandato consilio serpentis eiectus est.

Libro 8. capite 6. Et ante omnes respondeant pueri, & inclinantibus eis capita benedicat Episcopus ordinatus huiusmodi oratione, &c.

Cap. 7. Deinde postquã se signauerint in nomine Dei Patris per Christum eius, seque inclinauerint, accipiant ab Episcopo benedictionem.

Iustinus. 150.

Quæstione 115. Si genuum inclinatio in precationibus magis Deo peccatores commendat, quàm si stantes orent, magisque ea res diuinam permouet commiserationem: quapropter diebus Dominicis & à Paschate ad Pentecosten vsque precantes genua non flectunt? Quia vtriusque nos oportuit iugem obtinere memoriam, & ipsius per peccata lapsus nostri, & gratię Christi nostri, per quam à lapsu resurreximus: ea propter genuum per sex dies inclinatio, symbolum & nota est lapsus per peccata nostri. Quòd verò die Dominico genua non flectimus, signũ est, & designatio resurrectionis, per quam gratia Christi & à peccatis, & à mortificata in eis morte liberati sumus.

Dialogo cum Tryphone: Quis enim vestrum ignorat, precationem eam maximè flectere Deum, quę ad commiserationem mouendam lachrymis est comparata ab eo, qui supinus prouoluitur, aut in genua procumbat?

Hegesippus. 160.

Lib. 5. Comment. Iacobus Iustus fixis genibus pro populo deprecabatur in tantum, vt camelorum duritiem traxisse eius genua viderentur.

Marcus Aurelius Antoninus Imp. 180.

Epistola ad Senatum Romanum, scribens de Christianis militibus: Quapropter æquum est, quos impios & à Dijs alienos esse suspicati sumus, vt eos norimus Deum in conscientia suapte spõte illapsum, atque ibi inclusum habere. Nam proijcientes se in terram, non pro me tantùm, sed pro exercitu, qui tum ibi aderat, vniuerso precati sunt, ita vt solatio nobis essent in præsenti fame & siti: in quintum enim iam diem aquam, quòd ea defẽcisset, non ceperamus. Nam in meditullio Germaniæ in medio hostium eramus: simulatque verò illi in terram sunt prouoluti, & Deum precatione inuocarunt, quem ego ignorabam, aqua de cælo est consecuta.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 7. Stromaton: Et caput & manus in cælum extendimus, & pedes excitamus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate spiritus assequentes essentiam, quę apprehenditur intelligentia, & vnà cum verbo corpus à terra abducere conantes, erectam & eleuatam animam, desiderio meliorum cogimus in sancta progredi, magno animo carnis vinculum despicientes.

Origenes. 230.

Homilia 5. in Numeros: In Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia)

genua flectimus orantes,& quòd ex omnibus cœli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus,non facilè cuiquam puto ratione compertum.

Concilium Nicænum. 330.

Canone 20. Quoniam sunt quidam in Dominica die oratione genua flectentes, & in diebus Pentecostes,placuit de hoc sanctæ magnæ Synodo,cunctos in omnibus locis consonanter & consentienter stantes Dominum adorare debere.

Basilius Magnus. 370.

Lib.de Spiritu sancto cap.27. Omnes spectamus ad Orientem cùm precamur.Pauci tamen nouimus, quòd id facientes antiquam requirimus patriam,videlicet paradisum, quem conseruit Deus in Eden ad Orientem. At in prima Sabbati erecti perficimus deprecationes,sed rationem non omnes nouimus. Non solùm enim,quòd veluti simul cum Christo resuscitati, quę sursum sunt quærere debeamus,in die resurrectionis datę nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus, sed quòd is dies aliquo modo videatur imago futuri seculi. Necessarium igitur in hac die Ecclesia suos alumnos docet,stantes absoluere preces suas,vt assidua commonitione vitæ illius nunquam defituræ, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Epistola 66.ad Philagrium: Ac sermo quidem currebat:tu verò, interim dum loquerer, quasi stimuli cuiusdam ictu excitatus, manusqúe ad cælum tendens,atque Orientem versus oculos habens(nam eò aspectus patebat) acclamare cœpisti:Gratias ago tibi Pater, tuorumqúe hominum conditor,quòd nos beneficijs afficis.

Gregorius Nyssenus. 380.

De oratione Dominica Sermone 5. Donec afflictionis locum, ad quem incolendum condemnati sumus,intuemur, quando ad Orientem nos conuerterimus: (nō quòd Deus illic duntaxat videatur: qui enim vbique est,in nulla parte peculiariter ac separatim comprehenditur, nam ex æquo continet res vniuersas, sed quòd in Orientis partibus prima nobis patria sit : dico autem de ea, quam in paradiso habuimus, habitatione, ex qua eiecti sumus:) cùm igitur ad Orientales partes respicimus, & recordamur, quemadmodum ex lucidis & Orientalibus beatitudinis locis eiecti sumus, meritò talem vocē proferimus, qui ex oculis Dei proiecti sumus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro primo de modo orandi Deum: Hiberno tempore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere,&flexis genibus multo cum tremore instare deprecationi.

Nilus Abbas. 430.

De interemptione patrum Syna,&c. Surgens ab eo loco,in quo iacebam,sedi,manus meas complicans genibus, faciemqúe super ea inclinans, sinum implebam lachrymis.

Theodoretus. 450.

In historia sanctorum Patrum de Iuliano Saba: Docuit illos intus quidem communē offerre hymnodiam,post auroram autem duos exire simul in solitudinem: & vnum quidem flexis genibus offerre eam, quę Domino debetur, adorationem: alterum verò stantem Dauidicos Psalmos canere quindecim.

Isaac Presbyter. 460.

De mundi contemptu cap.20. Quę sunt istę? fames, lectio,peruigiles totius noctis vigiliæ iuxta posse vniuscuiusque, multitudo genuflexionum, quæ d faciendum sunt necessariè in horis, die, ac nocte multoties. Fiant autem ad minus triginta qualibet vice, & adoretur crux,& sic deinde recedatur. Alij in vna oratione faciunt per triginta,habentes mentem peruigilem absque violentia & elatione,prostrati in faciem.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 15. Conuenit illis, qui nondum veram cordis orationem possiderunt, corporeæ exercitatio orationis, videlicet manuū extensio, tunsio pectorū,gemituū singultuūqꝫ perturbatio,synceus ac iugis in cęlum conspectus, perpetua genuum curuatio. Quę omnia dum nonnunquam propter præsentes facere non possumus: tunc maximè nos oppugnant dæmones. Exili citò, si possibile est,abscondere modicum secretius, eleua animæ aciem, si potes: sin verò, vel exterioribus luminibus in cælum aspice: extende in figuram crucis immobiles manus,vt per ipsam quoque formam & habitum orantis Amalech confundas & superes.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Orientem versus precari traditum est,vt &reliqua,ab Apostolis sanctis:& ita res habet, propterea quòd spiritalis sol iustitię Christus Deus noster in terra apparuit in Orientis solis sensibilis partibus,vt Propheta inquit: *Oriens nomen ei est.* Et rursum: *Adorate Dominum,qui ascendit cælum cæli secundùm Orientem* Et: *Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Propterea etiam,quòd nos denuò paradisum illum in Eden expetimus & speculamur, ab Oriente recuperatum iri exspectantes,& etiam recipientes ortum illum lucis apparituræ in Domini secundo aduentu & regeneratione.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei libro 4.cap.13. Non temere ac sine causa ad Orientem conuersi, adoramus. Nam quia ex visibili simul & inuisibili, hoc est, ex ea natura,quæ intelligentia percipitur, & ea, quæ in sensum cadit,constamus,duplici quoque proinde adorationis genere illum rerum omnium parentem & architectum afficimus. Quoniam igitur Deus spirituale est lumen,& sol iustitiæ, ac Christus in sacris literis Oriens appellatur, idcirco nobis faciendum est,vt eam partem,qua sol oritur,ipsi adorationis ergò assignemus,&c.

Historia Barlaam cap.21. Barlaam surrexit,atque ad adorandum se præparauit,manibusqúe in cęlum sublatis, his verbis vsus est: Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi,&c.

Concilium Trullense. 710.

Can.101. Si quis immaculati corporis in Synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat Communio, manus in crucis formam figurans sic accedat,& gratiæ communionem accipiat.

Ignatius Nicænus. 820.

In vita S.Tarasij: Habebat precationem, quæ mentem sublime ad cælos euehebat,& soli Deo reddebat familiarem,& coniungebat incorporeis oculis,& expellebat omnem tentationem conuenienter Domini eloquio. Nullum enim tempus erat, quo non habebat solum eum genua flectentem, & surgentem,& manus ad cælos extollentem,& supernè à Deo accipientem illuminationem.

* *Theodorus Studites.* 830.

Oratione funebri in sanctum Platonem: Flectendorum genuum crebritas,à Patribus tradita, & callum,quod eius manus contraxerant, ac terra, in qua genua sua ponebat,huc vsque virtutem illius manifestè prædicant.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Matthæi: Orantes non simpliciter, sed cum omni precatione & rogatione, cum fletu & pectoris compunctu, & complausu, cum inflexione genuū, idque genus similibus, nec statis tantummodò horis, verùm & omni tempore.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S. Pachomij c. 49. Pachomius cùm, vt consueuerat, tota nocte manus in formam crucis extendisset, mãsit immotus, donec peregit orationem.

De rebus gestis S. Cornelij Centur. c. 5. Cū itaq; ad Orientē genu flexisset, dixit ex animo: Deus, qui cōturbas terrā, & montes transfers in cor maris, &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 30. Illuc suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis: capite nudo, quia non erubescimus: denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliant, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani.

De Oratione cap. 13. Atqui cum modestia & humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperatè ac probè elatis. Nec vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille publicanus, qui non tantū prece, sed & vultu humiliatus atque deiectus orabat, iustificatior Pharisæo procacissimo discessit. Sonos etiam vocis subiectos esse oportet, aut quantis arterijs opus est, si pro sono audiamur? Deus autem non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspector.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Cùm erigitur iugum, signum crucis est, & cùm homo Deum manibus pura mente veneratur: ita signo crucis aut ratio naturalis immittitur, aut vestra religio formatur.

Cyprianus. 250.

De oratione Dominica: Adorans nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo Publicanus orauerit: non alleuatis in cœlum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinę misericordiæ implorabat auxilium.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 133. Standum est ergo in domo Domini, quia benedictio stantium placeat, & stantium in domo illa sancta, & cælesti Hierusalem, & Angelorum frequentium, ad quam per hanc Ecclesiæ & conuentus nostri domum scanditur. Eleuandæ manus sunt in sancta, non ad precandum & orandum tantùm, sed & ad operandum.

Ambrosius. 370.

Sermone 61. de Pentecoste: Omni hoc tempore neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus succidimus, sed, sicut Dominica solemus facere, erecti & feriati resurrectionem Domini celebramus.

Hieronymus. 390.

Aduersus Lucifer. c. 6. Indubitata ad Deū fides arduè reperitur: verbi gratia dictū sit, vt quod volumus perspicuū fiat: ad orationē assisto, non orarē, si non crederem: sed si verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, tunderem pectus manibus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerē, iacerē ad Domini mei pedes, eosque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec prius amitterem, quàm misericordiam impetrarem. Nunc verò creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo: aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? siccine putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Danielem inter leones? sic certè latronem in cruce? Ionæ 4. Dan 3. & 4. Lucæ 23

In vita Pauli Eremitæ: Antonius introgressus in speluncam, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extensisque in altum manibus, corpus Pauli exanime. Ac primùm & ipse eum viuere credens, pariter orabat. Postquam verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quòd etiam cadauer Sancti Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

Ad cap. 45. Esaiæ: Moris Ecclesiastici est, Christo genu flectere. Quod Iudæi, mentis superbiam demonstrantes, omnino nōn faciunt.

Proœmio in Epistolam ad Ephesios: Permansit Paulus Ephesi vsque ad Pentecostem, tempus lætitiæ atque victoriæ, quo non flectimus genua, nec curuamur in terram, sed cum Domino surgentes ad cælorum alta sustollimur.

Ad cap. 3. Epistolæ ad Ephesios: Hæc spiritualiter exponentes, non statim iuxta literam orandi cōsuetudinē tollimus, qua Deum genu posito suppliciter adoramus, & fixo in terrā poplite, magis quod ab eo poscimus, impetramus. Legimus enim & Paulum in littore sic orasse, & geniculationes in oratione præceptas. Sed sicut illud ædificat simplices, sicut veram geniculationem esse docemus in animo: quia multi corporale flectentes genu, animæ nequaquam poplitem curuauerūt. Et contra alij, erecto Deum corpore deprecantes, magis se animo curuauerunt. Act. 20.

Ruffinus. 390.

Eccl. hist. lib. 1. c. 12. Alexander nocte sub altari iacens, atq; in oratione & lachrymis totam peruigilem, ducens causam Domino cōmendabat.

Augustinus. 400.

De cura pro mortuis agenda cap. 5. Nam & orantes de membris sui corporis faciunt, quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt: quamuis eorum inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque feruentius. Et nescio quomodo, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdem rursus exterius visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui vt fierent ista, præcessit: quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, vt hęc de suis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili, vbi compungitur, sternitur.

Sermone 10. inter quinquaginta Homilias: Si falsum est, vnde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque Antistites ante altare assistentes cum omnibus facimus, & c. Nam si non habemus peccata, & tundentes pectora dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ex ipso certè & grauiter nullo dubitante peccamus, cū inter ipsa Sacramenta mētimur.

Maximus Taurinensis. 430.

Hom. 3. de Quadragesima: Rectè, frater, frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqueis

auida illa non implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominum tuum, si precibus tuis obuia tibi cordis non obsistat inuidia. Rectè contundes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excusseris.

Homilia 2. de cruce & sepultura Domini: Ipsius enim incessus hominis, cùm manus leuauerit, crucem pingit: atque ideo eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipso quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur. Tunc enim citius nostra exauditur oratio, cùm Christum, quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo Moyses sanctus, cùm contra Amalech bellum gereret, non armis, non ferro, sed eleuatis ad Deum manibus eum superauit.

Homilia 3. de Festo Pentecostes: Hoc omni tempore neque ad obseruandum indicimus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus succidimus: sed sicut Dominica solemus facere, erecti & feriati resurrectionem Domini celebramus.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 30. de genibus flectendis in oratione: Rogo vos & admoneo fratres charissimi, vt quotiescunque iuxta altarium à clericis oratur, aut oratio Diacono clamante indicitur, non solùm corda, sed & corpora fideliter inclinetis. Nam dum frequenter, sicut oportet, & diligēter attendo, Diacono clamante: *Flectamus genua*, maximam partem populi veluti columnas erectos stare conspicio. Quod Christianis, dum in Ecclesia oratur, omnino nec licet, nec expedit. Non enim propter nos, sed propter vos Diaconus clamat: *Flectamus genua*, &c. Et illud similiter admoneo, fratres charissimi, quoties Diaconus clamauerit, vt vos ad benedictionem inclinare debeatis, & corpora & capita fideliter inclinetis: quia benedictio nobis, licet per hominem, non tamen ab homine datur. Nec attendatis, si fortè negligens est, qui exhibet; sed Dominum respicite, qui transmittit. Benedictio enim, quæ vobis datur, ros & pluuia cęlestis esse cognoscitur.

Saluianus Massiliensis. 480.

De iudicio & prouidentia Dei lib. 7. Ad domos videlicet statim Dominicas currimus, corpora humi sternimus, mixtis cum fletu gaudijs supplicamus.

Gordianus. 550.

Vita S. Placidi cap. 35. Sanctus Placidus ad misericordiam flexus, erectis in cælum manibus dixit: Domine Iesu Christe lux vera, &c.

Passionis S. Placidi c. 6. Hæc cùm dixisset, expansis in cælum manibus, & oculis in altum erectis, orauit ad Dominum, dicens: Vnigenite Fili Dei, &c.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 2. Reg. cap. 5. Non est præscriptum quomodo corpus constituatur ad orandum, dum animus Deo præsens peragat intentionem suā. Nam & stantes oramus, sicut scriptum est: *Publicanus autem stans de longè stabat.* Et flexis genibus, sicut in Actis Apostolorum legimus Et sedentes, vt Dauid, & Helias. Nisi autē etiam iacentes oraremus, non scriptum esset in Psalmis: *Lauabo per singulas noctes lectum meum.*

Beda. 700.

Ad 23. Lucæ: Nos exemplo deuotarum Deo fœminarum, quoties Ecclesiam intramus, mysterijs cęlestibus appropinquamus, siue propter Angelicę pręsentiam virtutis, seu propter reuerentiam sacræ oblationis, cum omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad conspectum quippe Angelorum vultum declinamus in terram, cùm supernorum ciuium quę sunt gaudia æterna contem plantes, humiliter nos cinerem esse terramq; recolimus. Et notandum, quòd sanctæ mulieres astantibus sibi Angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Nec quenquam Sanctorū legimus tempore Dominicæ resurrectionis, vel ipso Domino, vel Angelis sibi visis, terræ prostratum adorasse. Vnde mos obtinuit Ecclesiasticus, vt vel in memoriam Dominicæ, vel in nostræ spem resurrectionis, & omnibus Dominicis diebus, & toto Quinquagesimæ tempore, non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus.

Alcuinus. 750.

De Trinitate lib. 2. cap. 5. Cùm ad orationem stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cęlum surgit, & lumen oritur: non tanquam ibi habitet Deus, quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est.

De diuinis Officijs cap. 29. Sabbatum in duodecim lectionibus. Per singulas orationes debemus mētis humilitatem per genuflexionem ostendere, excepto infra Pentecosten. In sola lectione de camino ignis non flectimus genua, quando Nabuchodonosor cōpellebat populum adorare statuam, quam fecerat, vt separata sit nostra oratio, quæ est ad vnum Deum ab errore gentilium.

Synodus Tertia Turonensis. 813.

Cap. 37. Sciendum est, quòd exceptis diebus Dominicis, & illis solennitatibus, quibus & vniuersalis Ecclesia, ob recordationem Dominicæ resurrectionis, solet stando orare, fixis in terram genibus suppliciter Dei clementiam nobis profuturam, nostrorumqúe criminum indulgentiam deposcendum est: cuius rei in Euangelio ipse Dominus nobis dedit exemplum. Sed & Stephanum Martyrem, & Apostolum Paulum eadem fecisse, liber Actuum Apostolorum testis est. Ex quibus intelligi datur, oportere Christianum humiliter ad terram prosterni, ne fortè illi dicatur: Quid superbis terra & cinis? Act. 7.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 25. In nouo Testamento non tantùm orandi, sed etiam genua flectendi copiosa reperiuntur exempla. Nam Dominus Iesus Christus ante passionem suam procidens in faciem suam adorauit Patrem. Et Stephanus positis genibus pro lapidantibus exorauit. De Bartholomæo etiam legitur Apostolo, quòd cēties in die, centies de nocte flexerit genua. Quamuis autem geniculationis morem tota seruet Ecclesia: tamen præcipuè huic operi Scotorum insistit natio: quorum multi pluribus, multi paucioribus, sed tamen certis vicibus, ac dinumeratis, per diem vel noctem genuflectentes, nō solùm pro peccatis deplorandis, sed etiam pro quotidianæ deuotionis expletione, studium illud frequentare videntur. Quibus autem horis vel temporibus inter publica officia, sine genuum flexione orandum sit, Canones loquuntur, id est, in Dominicis & festis maioribus & Quinquagesima. Iuxta quos Canones pœnitentes semper genua flectere debent.

Rudolphus Fuldensis. 870.

Vita S. Liobæ cap. 15. Quo audito mater venerabilis, de eius paucitate iam secura, præcepit omnibus iam oratorium ingredi, & extensis in crucis modum brachijs stare, quoadusque psalterium totum psallendo complerent, &c. Lioba stans ante crucem, extendit manus in cęlum, & cum gemitu ac lachrymis precabatur.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psal. 62. Leuamus manus, vt si opera ab oratione discrepent, fiant orationi consona.

Luitprandus Ticinensis. 9 o.

Lib. 5. cap. 11. Romanus Constantinopoleos Imperator expansis manibus ante crepidinem fusus cum lachrymis Deo preces effudit.

Petrus Damianus. 1050.

De Dominico Loricato cap. 12. Extensis in crucis effigiem brachijs, psalterium, inquit, cœpi. Quo me sic stante decurso, signum protinus horæ personuit, &c. Hac nocte dum solutus sopore surrexi, mox brachijs in modum crucis extensis, psalterium cœpi.

Ioannes Micrologus. 1070.

In Ecclesiasticis obseruationibus cap. 16. Sacerdos per totum Canonem in expansione manuum, non tam mentis deuotionem, quàm Christi extensionem in cruce designat, iuxta illud: *Expandi manus meas tota die.* Esaiæ 65.

Anselmus. 1080.

Ad caput 5. epist. ad Ephesios: Adhæc, solent in oratione flecti genua, vt humilitas interior denotetur.

Bernardus. 1130.

Epist. 351. ad Hugonem: Disce orare Deum, disce leuare cor tuum, cum manibus disce oculos supplices in cælum erigere, & Patri misericordiarum miserabilem faciem repræsentare in omni necessitate tua.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 14. Quare cùm orat Ecclesia, in Orientem persigat intuitus paucis edisseram. Omnis igitur Christianus in oratione constitutus, ad Orientem faciem dirigit. quare? vt antiquam patriam, quam perdidit, perorando requirat: & Paradisum (ex quo pulsus est, quemque ad Orientem Deus plantauerat) syncerìs petitionibus recipiat.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris cap. 12. Talibus indumentis sacerdos decenter ornatus, veniens ad altare confitetur se indignum celebrare tam excellens mysterium. In confessione percutiendo pectus, gemit pro peccatis.

Innocentius Tertius. 1200.

Proœmio in septem Psalmos Pœnitentiales: Quidam iacendo orant, quidam sedendo, quidam stando.

Lib. 5. Mysteriorum Missæ cap. 10. Sacerdos super mensam altaris manus extendit: quia Christus super aram crucis manus expandit, secundùm illud Propheticum: *Expandi manus meas ad populum non credentem mihi.* Esaiæ 65.

Cap. 12. Cùm ad id ventum est: *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis,* sacerdos paululum expressa voce percusso pectore silentium interrumpit, repræsentans contritionem & confessionem latronis, in articulo illo passionis Dominicæ increpantis alterum, & dicentis: *Nos quidem digna factis recipimus.* Lucæ 23.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi 20. Orando manus extendit, quia Christus cùm extendisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, & dixit: *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.* Sicut Moyses contra Amalech in Exodo manus leuauit, & de hostibus triumphauit: sic nos eleuantes manus, hoc est, in Deum dirigentes actus, diabolum superamus, secundùm illud Apostoli: *Leuantes manus puras in oratione.* 1. Tim. 2.

Guilbelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 31. Thurificationis expleto mysterio, sacerdos se inclinando dicit: *Suscipe sancta Trinitas,* &c. Sacerdotis inclinatio Christi humilitatem significat, qui exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missæ lect. 53. Sacerdos hanc dicens orationē, humiliter se inclinat, osculatur altare, manus complicat, & tres cruces format. Inclinatio illa secundùm Innocentium & Alexandrum significat Christi humiliationem & inclinationem, qua imminente passione positis genibus procidit in faciem orans: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.* Vel secundùm alios, significat illam in cruce inclinationem, qua Christus inclinato in cruce capite tradidit spiritum. Vel tertiò sacerdos humiliter se inclinat, vt per signa sensibilia significet internam humilitatem, qua debet supplicans vestiri, vt eius oratio sit acceptior exaudiri, vtque humilitatem corpore demonstret, quam sermone explicat se tenere, dicens: *Supplices te rogamus.* Cancellat etiam sub hac oratione manus suas ante pectus, secundùm quarundam consuetudinem Ecclesiarum, ad designandum, quòd humilitas orationis, per inclinationem designata, tunc primùm digna est exaudiri, dum ex fide procedit pectoris atque mentis. Vel secundùm aliarum consuetudinem Ecclesiarum orat cancellatis manibus ad altare, quasi facto & opere ipso dicat: Obsecro te per passionem & crucem Filij tui, iube hæc, &c. Cancellatio enim manuum, & suppositio ad altare, crucifixionē Christi significat, in quo se obtulit sacrificium pro expiatione peccatorum.

Lect. 60. Cùm post suffragia defunctis petita sacerdos ad viuos rediens, dicit: *Nobis quoque peccatoribus,* vocem exaltat, & pectus tundit: quo aliud significatur secundùm Allegoriam, aliud secundùm Tropologiam. Secundùm Allegoriam vocem exaltat, silentium interrumpens, quo repræsentat confessionem & contritionem latronis in illo Dominicæ passionis articulo, increpantis alterum, & dicentis: *Nos quidem digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit*: desiderans que consortium beatorum, pro quo sacerdos petit in ipsa oratione, dicebat ad Iesum: *Domine memento mei dum veneris in regnum tuum.* Lucæ 23. Vel per exaltationem vocis & tunsionem pectoris exprimitur, quòd centurio, & qui cum ipso erant, visis his, quæ fiebant Christo in cruce pendente, timuerunt valde dicentes: *Verè Filius Dei erat iste. Et omnis turba eorum, qui simul aderant, percutientes pectora sua reuertebantur.*

Lect. 89. Deinde sacerdos redit ad dextrum cornu altaris, & eleuatis manibus ad orationem, populum prouocans dicit: *Oremus.*

FINIS LIBRI SEXTI.

LIBER

LIBER SEPTIMVS: DE POENITENTIA, ET EXTREMA VNCTIONE.

ARTICVLVS PRIMVS.

POENITENTIAM ESSE QVARTVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, LAPSIS POST BAPTISMVM AD RECVPERANDAM GRATIAM NECESSARIVM, EFFICAX, ET SALVTARE.

NEGANT.

MONTANISTÆ *contendunt non posse renouari per pœnitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet Filium Dei, & ad omne penè delictum Ecclesiæ obserant fores.* Hieronymus epist. 54. ad Marcellam, aduersus Iouinianum lib. 2. cap. 2.

Nouatus ad omnes Ecclesias scripsit, vt eos, qui simulachris immolassent, minimè ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad pœnitentiam, remissionem permitterent Deo, sacerdotibus nullam potestatem tribuebat, qua possint pœnitentes, contritos, & confessos absoluere. Cyprianus lib. 4. c. 2. Eusebius lib. 6. cap. 39. Socrates lib. 4. cap. 23. Ambrosius lib. 4. de Pœnitentia cap. 2.

Meletius Thebidos Episcopus lapsos non nisi post longum tempus ad locum pœnitentiæ admittendos esse voluit. Epiphan. hæresi 68.

Acesius Nouatianus non in sacerdotum, sed in Dei solius situm esse potestate dixit, illud peccati genus soluere, quod peccatum ad mortem vocant Scripturæ. Sozomenus lib. 1. cap. 21.

Sympronianus Nouatianæ hæreseos sectator dicebat, solum Deum ignoscere pœnitenti, post baptismum non licere pœnitere, quod mortale peccatum Ecclesia dimittere non possit. Pacianus epist. 1. & 3. ad Sympronianum.

Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica cap. de Baptismo: *Præbuit his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, siue malè positum, siue malè intellectum, quo Pœnitentiam appellat secundam post naufragium tabulam, quasi Baptismus non sit Pœnitentia. Hinc enim, vbi in peccatum lapsi fuerunt, de prima tabula seu naui desperantes, velut amissa, secundæ tantùm incipiunt niti, & fidere tabulæ, id est, Pœnitentiæ.*

Libro eodem prope finem: *Pœnitentiæ Sacramentum signo visibili, & diuinitus instituto caret, & aliud esse non dixi, quàm viam & reditum ad Baptismum.*

Philippus Melanchthon in Locis communibus editis anno 1522. *Pœnitentiam non esse Signum nihil obscurum est. Est enim Pœnitentia vetustatis nostræ mortificatio, & renouatio spiritus. Sacramentum eius vel signum non aliud nisi Baptismus est, atque hic omnium rectissimè vocatur Sacramentum Pœnitentiæ.*

Melchior Hoffmannus asseruit, quòd si quis accepta gratia denuò voluntariè peccaret, hunc nunquam deinceps in gratiam recipi. Bullingerus contra Anabaptistas libro 2. cap. 13.

VVolfgangus Musculus in Locis communibus cap. de Baptismo: *Baptismus est Sacramentum regenerationis, initiationis, & incorporationis in Christum & Ecclesiam eius: qui autem semel regeneratus est è supernis, ac Sacramento regenerationis in gratiam Christi & Ecclesiæ incorporatus, si ab hac rursus gratia prorsus exciderit, fieri non potest, vt denuò regeneretur, initietur, & incorporetur. Quare cùm ipsum Sacramenti mysterium iterari nequeat, rectè sentiunt, qui Sacramentum illius iterari posse negant.*

Ioannes Islebius, à quo Antinomi, docuit Pœnitentiam ex Decalogo non esse docendam, statuit quæcunque sit hominis vita, & quantumuis impura, iustificari tamen eum, si modo promissionibus Euangelij credat. Sleidanus lib. 12.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 17. *Quacunque in parte Sacramentum posuerint, nego iure haberi pro Sacramento, & mendacium & imposturam fuit, quod de Sacramento Pœnitentiæ commenti sunt. Ementitum hoc Sacramentum egregio ornârunt elogio, dicentes secundam esse post naufragium tabulam. Sed*

dictum est Hieronymi. Cuiuscunque sit, quin planè impium sit, excusari nequit.

1560. *Martinus Chemnitius*, in Examine Tridentini Concilij folio 931. *Petrum Lombardum primum esse asserit, qui ex Pœnitentia Sacramentum fecerit, & post eum Scholasticos quæsiuisse quæ sit materia & forma.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

2.Paral.33. Vers.11. Cœperuntque Manassen, & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum.

Ierem.3.22. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras.

Ierem.18.8. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui, vt facerem ei.

Ierem.31.18. Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus, conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.

Ierem.36,3. Reuertatur vnusquisque à via sua pessima, & propitius ero iniquitati & peccato eorum.

Ezech.18.30. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel?

Matthæi 18.18. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Marci 1.14. Pœnitemini, & credite Euangelio.

Lucæ 15.10. Gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

Ioannis 20.22. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apost. lib. 2. cap. 13. Tu ergo Episcope sic iudica, vt Deus: Domini enim est iudicium. Itaque primùm potestate fretus, reum condena: deinde cum misericordia, & commiseratione, & susceptione allice, promissa ei salute, si mores mutet, & peccatorum pœniteat. Pœnitentem verò castigando recipe, memor Domini, cùm dixit, *Gaudium esse in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente.*

Cap.14. Si verò pœnitentem non recipis, obijcis eum insidiatoribus, oblitus quod Dauid ait: *Ne tradas animas bestijs confitentium tibi.* Recipe ergo pœnitentem, nihil addubitans: nec obstent tibi, qui dicunt inhumanè, non oportere talium conuictu contaminari, neque communem cum ijs habere sermonem.

Ignatius. 100.

Epistola ad Philadelphienses: Obsecro itaque vos, quotquot pœnitentia ducti fuerint ad vnitatem Ecclesiæ, recipite illos cum omni mansuetudine, vt per bonitatem & patientiam vestram resipiscentes, ex diaboli laqueis, digni iam Christo facti, salutem consequantur æternam in regno Christi, &c. Omnibus pœnitentibus remittit Deus, si concurrant ad vnitatem Christi, & Episcopi Concilium.

Dionysius Areopagita. 100.

Epistola 8. ad Demophilum: Tu verò, vt tuæ literæ indicant, procidentem sacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem astans calce abiecisti, ac repulisti. Cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur, se ad peccatorum quærenda remedia venisse, neque exhorruisti insuper & sacerdotem optimum lacerare conuicijs, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iustificasset.

Hermas. 120.

Similitudine 8. Quicunque toto corde egerint pœnitentiam, & purificauerint se ab omni nequitia, & non adiecerint adhuc ad delicta sua quicquam, accipient à Domino remedium priorum peccatorum suorum, si nihil dubitauerint de mandatis his, & viuent Deo, &c.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Quem pœnituerit delictorum commissorum, remissionem illorum est consecuturus, &c. Bonitas & humanitas Dei pro sua immensa benignitate etiam peccatores, sicut per Ezechielem promittit, resipiscentes amplectitur tamquam iustos & innoxios.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 3. ad Autolycum: Semper Deus hoc egit, vt humanum genus ad pœnitentiam conuerteret, quò liberarentur ab omnibus peccatis.

Irenæus. 180.

Lib.3. cap.37. Timor Domini initium intelligentiæ: intellectus verò transgressionis facit pœnitentiam: pœnitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. Psal.110.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.1. Pædagogi cap.9. Pulchrum quidem certè est non peccare: pulchrum est etiam, vt & qui peccat, du-

cat, ducatur pœnitentia: quemadmodum optimum quidem semper esse sanum: bonum autem etiam à morbo conualescere.

Lib. 2. Stromaton: Iam ijs, qui vocati sunt, proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ à peccatis, vt fides fundetur. Cùm autem sit Dominus cognitor cordium, & futura præsciat, facilem hominis mutationem, & ad reuertendum propensionem, & diaboli calliditatem ab alto vidit à principio: qui homini inuidens propter remissionem peccatorum, aliquas peccatorum causas seruis Dei suggerit, astutè hoc moliens, vt ipsi quoque cum eo cadant. Dedit ergo, cùm sit multæ misericordiæ, ijs etiam, qui in fide in aliquod peccatum incidunt, secũdam pœnitentiã, quam, si quis tentatus fuerit post vocationem, coactus & callidè circumuentus, vnam adhuc impœnitendam acceperit pœnitentiam.

Libro quem inscripsit: Quis sit ille diues, qui saluetur, de adolescente lapso, & à Ioanne Euangelista, conuerso: Cuius conuersione magnum veræ pœnitentiæ exemplum, præclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique tropheum à peccatis resurrectionis per exteriora pœnitentiæ signa, hominibus proposuit ad imitandum.

Origenes. 230.

Homilia 8. in Numeros: Nostrum est ad emendationem otius festinare, ad pœnitentiam sine dissimulatione conuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei. Statim enim vt conuersus ingemueris, saluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellat Patrem, Dominum nostrum Iesum Christum.

Homilia 1. in Hieremiam: Deus ad benefaciendum promptus est: ad puniendum autem eos, qui pœna digni sunt, dissimulat. Cùm possit quippe tacens sine contestatione venturi punire eos, quos simul dignos supplicio iudicauit, nunquam hoc facit, sed etiamsi condemnauerit, dicit, quod sibi semper dicere propositum est, vt liberarentur à condemnatione per pœnitentiam, qui condemnati fuerant per delictum.

Dionysius Alexandrinus. 260.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Illi igitur diuini Martyres, dum erant apud nos, nonnullos è fratribus, in quibus crimen sacrificandi idolis hęrebat, quiquè à fide excidissent, cùm conuersionem ac pœnitentiam eorum perspicerent, eamquè posse acceptam fore ei, qui omninò non vult mortem peccatoris, satis exploratum haberent, ad se denuò admittunt, recipiunt in Ecclesiam, conuentus cum illis celebrant, ineunt societatẽ, precum & epularum cõmunione vnà vtuntur.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiastica historia libro 6. capite 35. Nouatus Romanæ Ecclesiæ Presbyter, arrogantia quadam & fastidio contra eos elatus, asseruit, non amplius illis (quamuis omnia, quæ viderentur ad veram pœnitentiam, ad conuersionem animorum, ad puram denique confessionem spectare, omninò peragerent) spem vllam salutis omninò reliquam fieri. Vnde propriæ cuiusdam sectæ & erroris eorũ, qui præ inflata quadã mentis insolentia seipsos Catharos, id est, puros & vacuos à labe peccati asseuerant, auctor & dux fuit. Ob quã rem Conciliũ maximum Romę cogitur: in quo sexaginta Episcopi, & Presbyteri totidem, atque amplius, vnà cum Diaconis, in vnum conueniunt. A pastoribus etiam separatim per singulas cuiusque regionis prouincias, quid de ea re agendum esset deliberantibus, colloquia fiunt. A quibus omnibus tandem decernitur, Nouatum, eiusque fautores tanta superbia inflatos, & quotquot illius inhumanissimę, & à fraterna charitate alienissimæ opinioni assentirentur, in eorum numero, qui erant ab Ecclesia exclusi, haberi: fratres autem, qui casu infelici prolapsi fuissent, pœnitentiæ medicamentis curari, & ad sanitatem restitui.

Concilium Neocæsareense. 316.

Can. 1. Presbyter, si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.

Concilium Nicænum. 325.

Canone 18. Arabico: Si qui ex his, qui se Catharos vocãt, ad Ecclesiam accedere voluerint, oportet eos profiteri, quòd sequentur dogmata Catholica, & quòd communicârunt cum pœnitentibus, & cum digamis, & cum ijs, qui in persecutione lapsi sunt à fide.

Canone 19. Si qui ex ijs, qui sine violentia & periculo negauerunt, sicut illi, qui à Regibus & Principibus Gentilium persecutionem patiebantur, perfectè & recto corde voluerint ad fidem redire, recipiendi sunt: sed oportet, vt non prius cum fidelibus communionem habeant, quàm appareat eos pœnituisse peccati sui, & tribus annis pœnitentiam inter audientes agant, & inter pœnitentes annis septem, & postea poterunt intrare Ecclesiam ad orandum cum populo.

Athanasius. 340.

Sermone contra Hæreses: Non audisti, Nouate, humanissimum Deum per Prophetam loquentem: *Nolo mortem peccatoris, sed pœnitentiam?* Non hæc audientes in peccatis permaneamus, absit: sed vt declaretur illius bonitas. Ezec. 18.

De annuntiatione naturali Patris, Filij, & Spiritus sancti fol. 417. Quin & hoc obseruandum est, non dixisse Christum: blasphemanti & pœnitentiam agenti remissionem dandam non esse: sed blasphemanti, & in blasphemia manenti. Quandoquidem nullum peccatum est irremissibile apud Deum in illis, qui verè ex animo, & vt par est, pœnitentiam agunt.

Quæstione 163. Est autem pœnitentia non tantùm inclinatio genuum, sed abstinentia à malo: item labores, lachrymæ, & preces ad Deum pro præteritorum peccatorum remissione. Nam ideo pœnitentia resipiscentia dicitur, quòd mentem à malo ad bonum transferat.

Didymus Alexandrinus. 360.

Apud Damascenum lib. 2. Paral. cap. 86. Præsentem virtutem Deus comprobans, veterum peccatorum obliuiscitur: non resurgere, cùm lapsus sis, verùm in peccato hærere, contemptoris hominis est, ac vehementer stolidi. Eorum, qui ab impietate ad pietatem se cõuerterunt, impietas, quę loci expers est, non inuenitur. Neque enim ab initio erat, neque in sempiternum erit.

Basilius Magnus. 370.

Sermone de Pœnitentia: Nos si ex nouo Testamento ostenderimus, quòd & post baptisma & acceptum Spiritum qui peccauit, à peccato per pœnitentiæ charisma reuocatur, manifestum erit & post baptisma pœnitentię locum esse ijs, qui deliquerunt, &c. Rogemus Seruatorem: Quare ad nos venisti? Respondebit: Non veni seruare iustos, sed peccatores vocaturus ad pœnitentiam. Sciscitemur ab ipso, quid portas in humeris? *Ouẽ*, inquit, *perditã.* Cuius gratia gaudẽt qui sunt in cęlis? *Vnius*, inquit, *pœnitentis gratia Angeli lætãtur*, & tu pœnitẽti hãc inuides lætitiam? Deus illũ cum gaudio complectitur, & tu hoc prohibes? Cupidius ad bonum Deum confugiamus. *Duo*, inquit, *erant, ambo filij*: (non potes dicere, quòd ista pœnitentia fuerit recedentis à gentilismo, sed ambo erant filij, ex

æquo

[illegible] iunior quæ habebat assumpsit, [illegible] consumptis omnibus excidit. [illegible] pœnitere, properauit ad patrem, & quo [illegible] applicaret studiosè cogitauit. Quid [illegible] patrem? *Peccaui contra te, & coram cælo.* Hęc [illegible] consultauit, non ignarus bonitatis paternæ. Venit ad patrem, causam dicturus accessit [illegible] pudore suffusus. Tantummodò voles, & ipse Deus vltro occurret. Cœperat dicere, & mox pater illum complectitur. Considera quæ sint patris viscera, & spem veniæ haudquaquam abscindes: suscepit illum, ac dixit: mactate vitulum, &c. Vehementer volo non peccare eos, qui baptisma susceperunt: si verò citra animi propositum ceciderint aliquando quidam, nolo decernant hic, qui pœnitentiam sustulerunt, nolentes nos vnà cum cruce Christi mortificari.

Ad Monachum, qui exciderat: Tempus adhuc est patientiæ diuinæ, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus correctionis. Lapsus es? Exurge. Peccasti? Quiesce. Ne stes in via peccatorum, sed resili. Quamprimum enim conuersus ingemueris, seruaberis. Est enim sanitas ex laboribus, & ex sudoribus salus.

Ad alium Monachum lapsum: Non cecidit fortitudinis turris, ò frater: non vituperata sunt conuersionis medicamenta: non conclusa est fortitudinis ciuitas. Ne in profundo malorum permaneas. Ne vtaris teipso homicida. Nouit erigere collisos Dominus. Ne fuge procul, sed ad nos recurre.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Si Manasses, qui Prophetam dissecuerat, per pœnitentiam saluatur, tu verò, qui nihil huiusmodi perpetrasti, non saluaberis? Caue ne virtuti pœnitentiæ frustra diffidas. Vis cognoscere quantam vim habeat pœnitentia? vis nosse hæc fortia salutis arma, & discere quàm multis præualeat confessio? centum octoginta millia hostium Ezechias per confessionem in fugam verterat. Magnū quidem id reuera: sed exiguum tamen respectu eorum, quę dicenda sunt. Diuinam sententiam promulgatam hic idem per pœnitentiam reuocauit. Ægrotanti enim illi dixerat Esaias: *Dispone domui tuæ: morieris enim tu, & non viues.* Quæ deinceps expectatio, quę spes salutis, Propheta dicente, quòd morieris? Sed non abstinuit tamen à pœnitentia Ezechias: recordatusque illius, quod scriptum est: *Cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, &c.*

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. quæ est in sancta lumina: Quintum locum lachrymarum baptismus tenet: verùm asperior est & laboriosior: quo quidem ille tingitur, vt qui per singulas noctes lectum suum ac stratum lachrymis lauat, cui ipsæ quoque vitij cicatrices fœtent, qui lugens & contristatus ingreditur, qui Manassis resipiscentiam, ac Niniuitarum humilitatem, cui misericordia impertita est, imitatur, qui Publicani verbis in templo vtitur, ac supra insolentem & superbum Pharisæum iustificatur: qui denique Chananææ in modum deprimitur, & misericordiam implorat, ac micas poscit, hoc est, canis vehementi fame correpti pabulum, &c. Tu verò quid ais? Quam legem statuis, ò noue Pharisæe, ac nomine, non autem animi inductione pure, ac Nouati dogmata cum eadem infirmitate nobis efflans? Pœnitentiam non admittis? Luctibus locum negas? lachrymas lachrymis non prosequeris? Vtinam talem tibi iudicem experiri non contingat. Benignitate Iesu non moueris, qui infirmitates nostras suscepit, & morbos nostros portauit: qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam: qui misericordiam mauult, quàm sacrificium: qui septuagies septies peccata condonat? Quàm beata esset sublimitas tua, si puritas ea esset, ac non fastus, leges supra hominis captum instituens, ac morum correctionem per desperationem tollens, &c. Quid? ne pœnitentem quidem Dauidem admittis, cui Propheticam quoque gratiam pœnitentia conseruauit? nec magnum illum Petrum, qui circa Saluatoris passionem humani aliquid perpessus est? At Iesus eum suscepit, ac per triplicem interrogationem & confessionem triplicem abiurationem sanauit. Quid? ne martyrio quidem perfunctum admittis? (nam id quoque tuę arrogantiæ est) Nec eum, qui scelere sese in Corintho deuinxit? At Paulus charitatem etiam erga eum firmauit, simul atque eum ad meliorem vitæ frugem redijsse perspexit, causamque adfert: ne abundantiori tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est, immodica obiurgatione grauatus & est oppressus.

Ephræm Syrus. 380.

De Pœnitentia & conuersione: Bonus es Domine, & misericors. Et licet semel rapiendo cecidimus, per pœnitentiam sanari studebimus. Si verò vt homines abrepti perturbationibus sumus, ne in finem vsque animum nostrum despondeamus: sed agnoscentes illum, qui nos vocauit, Deum, & vocationem, qua vocati sumus, ipsum dicentem audiamus: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Matt. 3. Neque enim super aliquibus peccatis limitauit pœnitentiam, super quibusdam autem non: sed ad omnem plagam peccati nobis magnus ille animarum nostrarum medicus dedit magnum hoc remedium.

Epiphanius. 380.

Hæresi 69. Si quis præoccupatus fuerit in quocunque sanè delicto, pœnitentiam agat. Suscipit enim Deus pœnitentiam, etiam post baptisma, si quis lapsus fuerit.

Gregorius Nyssenus. 380.

De vita Moysis, seu de vita perfecta: Moyses rursus per lapidem inundare aquis eremum fecit. Quæ res quantum qualeque sit pœnitentiæ Sacramentum, docet. Nam qui postquam semel biberunt è lapide, quamuis ad ventrem & Ægyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnentur: possunt tamen virtute pœnitentiæ lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes, quos delinquendo obserarunt, pœnitendo reserare.

Oratione in eos, qui durius & acerbius alios iudicant: Quid enim est aliud pœnitentia, nisi dissolutio & euersio præteritorum, quæ vel re, vel cogitatione sunt admissa? Qui verò cognita pœnitentiæ vtilitate adhuc in flagitiorum & impietatis cœno volutatur, similis est illi seruo, qui dominum sibi iratum sciens, in eius conspectu sceleratè se gerit, peccatumque duplicat.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Sermone de Pœnitentia: O pœnitentia, quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradisum reseras: quæ contritum sanas hominem, & tristem exhilaras: vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciam das, & reformas vires, gratiamque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu soluis, omnia soluta reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, splendi-

dior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pænitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. O pœnitentia misericordiæ mater, & magistra virtutum, magna opera tua, quibus reos resoluis, ac reficis delinquentes, lapsos releuas, recreas desperatos. Per te nobis Christus regnum cælorum appropriatum designat, dicens: *Pænitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.*

In Proœmio Commentariorum in Esaiam Prophetam: Pęnitentia est medela delictorum, & consumptio, pręuaricatorum legis solutio, loquendi libertas in conspectu Dei, aduersus diabolum armatura simul & gladius, caput ipsius præsecans, salutis spes, euersio ignorantiæ. Ipsa homini cælum adaperit. Eadem ipsum in paradisum introducit euicto diabolo. Quotidie peccas? quotidianam age pęnitentiam.

Homilia 3. in caput 2. Matthæi: Quid agit pęnitentia? cor emundat, sensus illuminat, animas sanctificat, & ad susceptionem Christi pręparat humana pręcordia: quemadmodum magno iudici aut regi aliquo in expeditionem venturo pręparatores præcedunt, sordida abluunt, dira componunt, ne fortè indecorum aliquid videns Rex delicatus abhorreat.

Homilia 20 in caput 6. Matthæi: *Dimitte nobis debita nostra.*) Vidisti certè cumulum misericordiæ. Post tantorum quippe ablutionem malorum, & ineffabilem gratiæ largitatem, iterum peccantibus dignatur ignoscere. Quòd enim fidelibus oratio ista conueniat, & Ecclesiæ regula ipsa testatur, & ipsius orationis exordium. Nondum quippe initiatus baptismatis Sacramento, non potest Deum Patrem vocare. Si igitur fidelibus hæc aptatur oratio: orant autem ministerio consecrati, vt eis peccata donentur, manifestum est, quia neque post baptisma remedium pęnitentiæ denegetur: nisi enim hoc docere voluisset, nunquam sic præcepisset orare. Qui verò commonefacit peccatorum, ac iubet postulare veniam, docetque quomodo veniam consequamur, pronamque hanc viam nobis præstat ac facilem, & nosse profectò se, & docere declarat, posse etiam post baptismum peccata deleri.

Homilia 5. de Pœnitentia: Pęnitentia medicamentum est peccatum extinguens, donum cælitus datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans. Quare non fornicatorem renuit, non ebrium auertitur, non abominatur idololatram, non adulterum repellit, non maledicum insectatur, non reprobat blasphemum, non superbum: sed omnes suscipit, communicat omnibus: virtutis enim digestio pęnitentia est.

Homilia 80. ad Populum Antiochenum: Si fueris antiquatus à peccato, per pęnitentiam te renoua. Num pęnitentem licet saluari? Maximè. Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pęnitentiam egero, saluabor? Maximè. Vnde constat? Ex Domini clementia. Ne tuæ confidas pęnitentiæ: tua namque pęnitentia tanta nequit peccata delere. Si sola foret pęnitentia, iure timeres: sed postquam cum pęnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam. Multum est enim misericors Deus, & tantum clemens, vt neque Filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas: Nimium peccaui, & quomodo possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus, & ita delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. &c. Si vel infinita quis habens vulnera pęnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium. Sicut in corpore vulnera sunt, & medicamina: itidem in anima peccata sunt, & pęnitentia. Et quid loquar, animaduerte. Vulnus & medicamentum, peccatum & pęnitentia.

In caput 4. Genes. Pęnitentia priusquam pœna inferatur tempus habet, & ineffabilem vim.

Palladius. 420.

In historia sanctorum Patrum cap. 130 de virgine, quæ lapsa est, & egit pænitentiam: Ab illo ergo die non amplius conuenit eum, qui ipsam red[illegible]gerat in seruitutem: sed se totam insigniter dedens continentiæ, ægrotis, mancisque, & mutilatis seruiens triginta annos, ita Deum placauit, propitiumque reddidit: vt cuidam sancto Presbytero reuelaretur, illam Deo magis placuisse in pęnitentia, quàm in virginitate. Hæc autem scribo, ne eos, qui multa peccant, & ex animo ac synceré agunt pęnitentiam contemnamus: sicut hæc beata, quæ cor suum contriuit, & in humilitate vitam suam liquefecit, non despecta fuit à Domino eorum, qui ducuntur pęnitentia.

Ioannes Cassianus. 420.

De Incarnatione Domini libro 6. capite 18. Redi ad viam rectam, recipe sensum pristinum, resipisce tandem, si aliquando sapuisti. Regredere ad temetipsum, si tamen habuisti in te quondam aliquid, quò nunc regrediaris. Agnosce Sacramenta salutis tuæ, per quæ innouatus, per quæ renatus es. Non minus tibi nunc opus sunt, quàm tunc fuerunt: vt te per pęnitentiam nunc regenerent, quæ per fontem ante generârunt.

Nilus. 420.

In capitibus Paræneticis: Si sordidum quid à nobis commissum est, pęnitentia id lauemus. Debemus enim puram nostram imaginem & reguiam imitari.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

In Ioannem libro 12. capite 56. Qua ratione diuinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis suis Saluator largitus est? Quia certè absurdum non est, peccata remitti posse ab illis, qui Spiritum sanctum in seipsis habeant. Nam cùm ipsi remittunt, aut detinent, Spiritus, qui habitat in ijs, per eos remittit, & detinet. Erit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis: primùm baptismo, deinde pęnitentia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimonia probatos homines ad baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt: aut Ecclesiæ filios peccantes quidem increpant, pęnitentibus autem indulgent. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios in perniciem carnis tradebat, vt spiritus eius saluaretur: recepitque rursus, ne maiore submergeretur dolore. 1. Cor. 5 2 Cor.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epistol. 408. Præclara quidem & laude digna est pęnitentis animi resipiscentia [illegible] sed pauci eam consequi possunt. Deus igitur, qui nos vitam per resipiscentiam obtinere cupit, de pectore tuo aquam ducet, quæ tibi pro altero quodam lauacro sit, ac voluntaria piscina, conscientiam tuam ab inquinamentis repurgans, vt Angelis, quos in mœrorem coniecisti, lætitiæ causam præbeas.

Basilius Seleucius. 450.

Oratione in Ionam: *Vestiti sunt [illegible] a maiore vsque ad minorem, & clamauerunt ad [illegible] in fortitudine, & conuersus est qui[illegible]* Hæc ve-

ræ pœnitentiæ sunt indicia, lugens anima, lachrymantes oculi, discessio à malitia, impietatis fuga, carnis contritio, animi compressio, iniustitiæ deuitatio. His peccatum purgatur: his diuinum decretum cedere non erubescit. Deus soluit sententiam, & corrigit periculum. Enimuerò humani generis amator vultus appropinquantem veneratur pœnitentiam, supplicanti paret, lachrymantem liberat, compatitur flenti, victoriosum emittit. *Vidit enim*, inquit, *Deus opera eorum, quòd conuersi sunt à vijs suis malis.* Pœnitentia pœnitentiam peperit. Homines mutantur, & Deus pœnitentia ducitur. O diuinam bonitatem, ad qualem dignitatem euexit pœnitentiam? Homines lachrymantur, & Deus mutatur: mortales lugent, & soluit sententiam immortalis. *Non enim vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur ad ipsum, & viuat.*

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum, capite de Pœnitentia: Diuina autem Scriptura non solùm iniquitates, & peccata prohibet; sed etiam ijs medetur, qui eorum vulnera acceperunt. Nouati enim feritatem & belluinam crudelitatem abhorret: & accusat pastores, qui non suarum ouium curam gesserunt. Et dicit ipse Deus: *O pastores, quod infirmum fuit, non confirmastis: & quod ægrum, non curastis: & quod malè habebat, non resecistis: & quod aberrabat, non reduxistis: & quod perierat, non requisistis.* Qui autem eos accusat, qui eam curam non gesserũt, clarum est, quòd vult infirmas oues curari, &c. Sed ij, qui Nouati arrogantiam susceperunt, dicunt non oportere post baptismum ijs, qui peccãt, præbere medicinam, &c. Vt autem fusissimè & copiosissimè eam ignorantiam conuincamus, Aaron in medium producamus. Is enim cùm vnctus, & primus Pontifex creatus, diuini Spiritus gratiam accepisset, impijs iniqui populi cessit petitionibus: construxit autem vituli effigiem, & cum alijs Leuitis sacrificia obtulit: veniam tamen consecutus est, & in Pontificatu ad mortem vsque permansit. Magnus quoque Dauid, cùm esset Propheta, & diuini Spiritus gratiam haberet inhabitantem, fecit duo grauia peccata: sed vulnera curauit per pœnitẽtiam, &c. Porrò autem eandem nobis doctrinam Dominus quoque Christus per suas parabolas præbuit. Nam ouis, quæ perierat, & drachma, quæ exciderat, docent nos curam gerere eorum, qui peccarunt, &c.

Ezech 34.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Petrus per pœnitentiam internumqúe animi dolorem non modò certam veniæ spem, verùm etiam plenam peccatorum omnium remissionem obtinuit. Porrò autem per Sanctorum lapsus admonemur, vt simile quid fortè passi, seduli pœnitentiæ illorum imitatores simus. Siquidem clemens Deus vnicum salutis remedium post casum pœnitentiam nobis reliquit, omnibusqúe peccatoribus clementer proposuit.

Olympiodorus Diaconus. 470.

Ad cap. 22. Iob: Qui in extremis cruciatibus exercetur, si perpessionis suæ causam in peccato intellexerit, atque ad Deum de errato suo confessus se conuerterit, impendentem mortem inhibebit: etiamsi sexcenta quædam sint, quæ mortem accersant, atque lacessant. Pœnitentia enim peccatum delet, placatqúe Deum, vt sententiam reuocet, decretumqúe rescindat. Cognosce pœnitentiæ fructus: Nec enim illa tantùm mortem prohibet, verùm etiam integram valetudinem largitur Deus pœnitentem suscipit ac tuetur, nec patitur eum in mortem incidere.

Nemesius. 470.

De natura hominis cap. 1. Solus homo inter omnia, quæ sunt ratione prædita, habet hoc præcipuum, vt eius erratum pœnitentia condonetur. Nam neque dæmones, neque Angeli per pœnitentiam delictorum veniam impetrare possunt.

Procopius Gazæus. 530.

Ad caput 55. Esaiæ: Non sunt venalia, quæ Dei sunt; neque vino ad libationem opus est, aut ad sacrificium adipe, ex quorum emptione plus laboris & molestiæ, quàm vtilitatis percipitis: cùm ad placationem non sufficiant: sunt enim ista ad eluendas peccatorum sordes inepta, quod pœnitentia & fide in Deum efficitur.

Olympiodorus Monachus. 530.

Ad caput 1. Ecclesiastis: Qui è virtute in vitium ac malitiam decidunt, torrentum ac fluuiorum more ex alto quodam loco in præceps concauũqúe ac terrestre delabuntur. Possunt tamen, cùm ad ipsum iam vitium peruenerint, resipiscere, ad pœnitentiam redeuntes, & per conuersionem reuerti iterum in viam, quæ perducit ad paradisum, vnde homo primus eiectus est.

Iustinianus Imp. 530.

Constitutione 123. Quomodo Monachos oporteat viuere cap. 5. Si quis deliquerit, (nam multa sunt humana, & nullus potest naturã sic retinere, vt non peccet nihil, hoc enim proprium est solùm Dei,) hunc, si quidem mediocre peccatum est, & monere, & suspendere, & pœnitentiæ ei dare tempus, vt meliorem ordinem sumens, mox reuertatur ad semetipsum, & non, quos iam posuit, amittat labores. Si verò maior culpæ sit modus, secundùm cõmissum & medelam correctionis esset, & rursus admonitionem vehementiorem & pœnitentiam fortem exigere: & si quidem valuerit istis modis amouere lapsum, & corrumpi cœptum (hoc autẽ & in mulieribus conuersis, & viris dicimus) grates agere magno Deo, cùm & in cælo fiat magnum gaudium Angelicis Virtutibus, quando aliquis saluus fit peccatorum.

Constitut. 141. De his, qui luxuriantur contra naturam: Quamquam minatus est Deus, & clarè ostendit, quibus secundùm peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramqúe suam in aliud tempus reiecit, nostram expectans pœnitentiam, vt qui nolit mortem nostram peccatorum, sed conuersionem & vitam. Quapropter iustum non fuerit, vt omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiæ, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum iram nobis in die iræ accumulemus, &c. Qui itaque hoc morbi genere contabuerunt, illi non solùm de cætero peccare desinant: sed & ritè agant pœnitentiam, & coram Deo procidant.

Isychius Hierosolymitanus. 590.

Libro 1. in Leuit. cap. 4. Quia omnis eius intentio hæc est, vt omnis homo pœnitens se corrigendo saluetur: propter quod & primam illam vocem Dominus prodidit in Euangelio doctrinalem: *Pœnitentiam agite.* Qui etiam ad hoc se venisse dixit: *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Matth. 3 Lucæ 5.

Libro 4. cap. 13. Leuit. Pœnitentiæ finis, & generalis effectus, peccatorum remissio est, &c. Omnis impietas per mundam pœnitentiam purgatur.

Antiochus. 600.

Homilia 77. de Pœnitentia: Quantum in se habet dulcoris, fratres mei, pœnitentia? quàm suauis est? Aliud prorsus nihil est, quàm sarciendæ vitæ pharmacum salutare, eò maximè, quia suauis

eſt Dominus Deus noſter, malè à nobis commiſſorum facilè immemor, benignus miſerator humani generis, imò animarum noſtrarum amantiſſimus, modis omnibus proſpiciens noſtræ omnium ſaluti. Hic talis nihil tam ſitit, quàm vt reſipiſcamus, noſqúe pœniteat vitæ turpiter actæ.

Thalaßius. 640.

Hecatontade 2. Chriſtus totius mundi Saluator eſt, & pœnitentiam eis, qui eam acturi ſunt, in ſalutem conceſſit.

Ioannes Damaſcenus. 730.

Hiſtoriæ Barlaam cap. 11. Deus Verbum, qui ſalutis noſtræ cauſa humanitatem induit, ingentem naturæ noſtræ imbecillitatem & ærumnam exploratam habens, ne in hac quidem parte nos incurabili morbo laborare permiſit; verùm, vt ſapientiſſimus medicus, lubricæ noſtræ, ac peccandi cupidæ voluntati pœnitentiæ medicamentum admiſcuit, eam videlicet ad peccatorum remiſſionem prædicans. Poſteaquam enim veritatis agnitionem ſuſcepimus, ac per aquam & Spiritum ſanctificati, atque ab omni peccato, & ſpurcitie ſine vllo labore purgati ſumus, ſi nobis in aliqua peccata labi contigerit, non quidem iam ſupereſt altera per baptiſmum regeneratio, quæ in piſcina aquæ per Spiritum comparatur, ac perfectè nos inſtaurat: (hoc enim beneficium ſemel duntaxat conceditur:) verùm per aſperam pœnitentiam, & calentes lachrymas, & labores, ac ſudores, propter viſcera miſericordiæ Dei noſtri purgationem ac remiſſionem peccatorum conſequimur. Etenim per Domini gratiam lachrymarum fons Baptiſmus appellatur: tametſi alioqui labore & tempore opus habeat. Ac complures è multis peccatis eripuit: quoniam nullum peccatum eſt, quod Dei benignitatem vincat, ſi quidem prius reſipuerimus, ac delictorum maculas lachrymis eluamus: ne alioquin mors anteuertens, nos ſcelerum maculis inquinatos hinc eijciat. Non enim eſt in inferno pœnitentia, nec confeſſio. Quamdiu autem vitæ vſura fruimur, dummodò Orthodoxæ fidei fundamentum firmum maneat, etiamſi trabium aliquid, aut tecti labefactetur, quod per peccata corruptum eſt, pœnitentiæ adiumento ſarcire & renouare licet.

Taraſius Conſtantinopolitanus. 790.

Epiſtola ad Ioannem Presbyterum: Pœnitentia inſignis eſt armatura, magna ſalutis via, hoſpitij regni cælorum diſpenſatrix, incorruptibilis vitæ dux, martyricorū certaminum æquiparatio, ad Deum viam indicans, & cum ipſo nos eſſe faciens, humani generis baculus, cadentium & lapſorum ſurrectio. Beati, qui hanc complectuntur, & huic adhærent: qui hanc exercent, cum Angelis vitam æqualem ducunt, ab omni malo declinant, & bonum faciunt. Pœnitentia eſt columna & familiaris dilectionis, eleemoſynæ, ieiunij, temperantiæ, probitatis, honeſtatis, manſuetudinis, &, vt verum vno verbo dicam, hæc omnia pollet pœnitentia. Si quis hanc curam contaminat, & contemnit, non inter ſeruatos, ſed inter perditos numerandus eſt, quorum vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. epiſtolæ ad Galatas: Deinde ſpem eis reditus proponit, inquiens: *Si modò ſine cauſa, ſi ne temerè*, hoc eſt, ſi velitis reſipiſcere, non fruſtra neque temerè à vobis laboratum eſt. Pudefiant hinc, qui pœnitentiam tollunt. Ecce enim ſigna operati ſunt, & Confeſſores, & Martyres fuerunt illi, qui cùm excidiſſent à gratia, non reiecit eos Paulus, ſed ſuauiter ac blandè inuitat, & recipit.

Ad c. 14. Marci: Erubeſcant Nouatiani, qui eos, qui poſt baptiſmum & Sacramētorū communionem peccārunt, non ſuſcipiunt. Ecce & Petrus ſuſcepto immaculato corpore & ſanguine, cùm negaſſet, propter pœnitētiam receptus eſt. Sanctorum enim delicta ideo ſcripta ſunt, vt & nos, ſi quando lapſi fuerimus non animaduertendo, poſſimus in exempla illorum reſpicere, & per pænitentiam corrigi.

Simeon Metaphraſtes. 950.

De S. Auxentio: Debemus omni ſtudio à mortuis operibus recurrere ad opera vitæ per pœnitentiam, vt noſtram recipiamus naturam ſummo Dei munere. Si ergo à nobis expurgemus ſordes, quæ à vitio inuruntur, & quæ latet in anima illuſtremus pulchritudinem, tunc fit intra nos regnum Dei, & eſt intra nos.

In vita S. Abramij Confeſſoris: Non eſt vllum peccatum humanum, pro quo deſperare oporteat. Nullū eſt vulnus adeò immedicabile, quod non curetur, vſtum pulchro igne pœnitentiæ.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 15. Lucæ: Quid dicam, aut quid loquar de ineffabili Dei benignitate? Nam vbi ad immēſum eius pelagus reſpicio, ſermo mihi præciditur, neque quid loquar mihi reliquum eſt: ſolum autem hoc clara & libera voce clamo, quòd res magnas efficit pœnitentia, facilè eum flectens, qui facilis eſt vt flectatur, benignum videlicet Deum noſtrum.

Michael Glycas. 1120.

Parte 1. Annalium fol. 146. Diuinus vir Anaſtaſius Sinaites, quò vehementer deſperatos homines ad conuerſionem inuitet, hæc ad verbum profert: Si Manaſſen Deus per pœnitentiam recepit, auſim dicere, quòd etiam diabolum toto pectore atq; animo reſipiſcentem in gratiam recepturus fuerit, &c. Et quidem pœnitentia lapſis angelis non eſt conceſſa, quia corporis expers eorum natura eſt. Homo enim propter imbecillitatē corporis pænitentiam eſt conſecutus.

Nicetas Choniates. 1200.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 27. Quid Nouatum mouebat, vt eos non admitteret, qui poſt baptiſmum peccaſſent, aut perſecutionis tempore lapſos auerſaretur, prorſus ignoro: niſi quis huiuſmodi cōtentionē hominis perſuaſionē rationis expertē dicere malit, quæ q; ad puritatem nullo modo quemquā deducere queat. Ex quibus enim, quæſo, dictis Euangelicis, ore Dei prolatis, vel etiam Apoſtolicis conſtitutionibus Nouatus hic tātam ſeueritatem hauſit? Nōne Dominus fletum Petri, ab eo abnegatus, admiſit? Nonne eūdem Apoſtolorum coryphæum fratri ſeptuagies peccata eſſe remittenda docuit? Nonne Paulus Corinthium illum, qui nouercam conſtuprauerat, venia poſt lachrymas dignum eſſe cenſuit? eundemqúe reliquo Eccleſiæ cœtui reſtituit?

Nicephorus Calliſtus. 1300.

Eccl. hiſt. libro 12. c. 28. Nihil peccati admittere, non humanæ, ſed diuinæ & immortalis naturę proprium eſt: nos autē per tranſgreſſionem ſemel peccandi hæreditatem adiuimus: delictorum Deus veniam eis concedere iuſſit, qui legitima & conuenienti pænitentia vſi, deinceps ſimul peccatum & auerſantur, & confitentur.

Manuel Palæologus. 1400.

Oratione 6. Fieri nequit, vt ſit pænitentia, quæ omnino pura non ſit. Per hāc enim purificamur. Et quo pacto fieri purificatio per rem non puram poſſit? Etenim vera pænitentia eſt, reſipiſcere de admiſſis, & factis pænitentiam o-

ftede: e ad eum currere, qui feruare poteft, idq; toto corde, tota anima, totis viribus, vt lex prifca loquitur, &c. Si vult omnes faluos fieri, qui pœnitentiam egerint: quæcunque verò vult, poteft, nihil ergo deeft ijs, qui conftituti funt in peccatis, ad hoc, vt falui fiant, quàm vt refipifcere velint, & pœnitentiam factis oftendere.

Hieremias Conftantinopolitanus Patriarcha 1580.

Refponfa cap. 7. Sacramenta ritusq; in Catholica Ecclefia funt feptem. Baptifma, Chrifma fancti vnguenti, diuina Communio, Manus impofitio, Matrimonium, Pœnitentia, & facrum Oleũ.

Cap. 12. Duodecimum veftrum caput afferit, illos, qui poft baptifma peccarunt, cõfequi remiffionem peccatorum, fi conuertentes fe pœnitentiam agant corde cõtrito & fide fumma. Refpondemus, fic ipfi quoque affirmamus, rem verè fic fe habere. Ipfe enim Dominus inquit, non feepies peccata remitti, fed feptuagies fepties vfque, finito numero pro infinito vfus. Et iterum: *Venientem ad me, nequaquam eijciam foras.*

Refponfo 2. cap. de Sacramentis: Pœnitentia verò, vt à lapfu rurfus erigamur, & vitam emẽdemus conuerfione efficit, & confeffione peccatorum, & à malis difceffu. Hoc magnum donum præclarumq; beneficium his eft, qui poft baptifmũ peccârunt. In quo pœnitentiæ Sacramẽto etiam Monafticæ vitæ ordo continetur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de pœnitentia cap. 2. Nam Deus poft tot ac tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam aufpicata, poft condemnatum hominem cum feculi dote, poft eiectũ paradifo, mortiq; fubiectum: cùm rurfus ad fuam mifericordiam maturauiffet, iam inde in femetipfo pœnitentiam dedicauit, refciffa fententia irarum priftinarum, ignofcere pactus operi & imagini fuæ. Itaque & populũ fibi congregauit, & multis bonitatis fuæ largitionibus fouit, & ingratiffimum totiens expertus, ad pœnitẽtiam femper hortatus eft, & prophetando, vniuerforum Prophetarum emifit ora: mox gratiam pollicitus, quam in extremitatibus temporum per Spiritum fuum vniuerfo orbi illuminaturus effet, præire intinctionem pœnitentiæ iuffit, vt quos per gratiam vocaret ad promiffionem femini Abraham deftinatã, per pœnitentiæ fubfignationem ante componeret. Non tacet Ioannes: *Pœnitentiam inite*, dicens: *iam enim falus nationibus appropinquabit*, Dominus fcilicet afferens, fecũdùm Dei promiffum. Cui præminiftrans, pœnitentiam deftinabat purgandis mentibus præpofitam: vti quicquid error vetus inquinaffet, quicquid in corde hominis ignorãtia contaminaffet, id pœnitẽtia verrens & radẽs, & foras abijciens, mundam pectoris domum fuperuenturo Spiritui fancto paret, quò fe ille cum cæleftibus bonis libens inferat. Horum bonorũ vnus eft titulus, falus hominis, criminum priftinorum abolitione præmiffa. Hæc pœnitentiæ caufa: hæc opera negotium diuinæ mifericordiæ curans: quod homini proficit, Deo feruit. Matt. 3.

Ezec. 18. *Cap. 4. Viuo*, inquit, *Dominus*, &c: *Pœnitentiam malo, quàm mortem.* Ergo pœnitentia vita eft, cùm præponitur morti. Eam tu peccator, mei fimilis (imò me minor; ego enim præftantiam in delictis meam agnofco) ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus merfum perlauabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit.

Cap. 7. Nemo idcirco deterior fit, quia Deus melior eft, totiens delinquendo, quotiẽs ignofcitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euafimus femel, hactenus periculofis nofmetipfos inferamus, etfi iterum euafuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & naui & mari dicunt; & Dei beneficium, falutem fuam fcilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam; nolunt iterum diuinæ mifericordiæ oneri effe; formidãt videri inculcare, quod confecuti funt; bona certè follicitudine iterum experiri vitant, quod femel didicerũt timere. Ita modus temeritatis, teftatio eft timoris. Timor autem hominis, Dei honor eft. Sed enim pernicaciffimus hoftis ille nunquam malitiæ fuæ otiũ facit. Atquin tunc maximè fæuit, cùm hominem plenè fentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat, & ingemifcat neceffe eft, venia peccatorũ permiffa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos dãnationis retro fuæ rafos. Dolet, quòd ipfum & angelos eius, Chrifti feruus ille peccator iudicaturus eft. Itaq; obferuat, oppugnat, obfidet; fi qua poffit aut oculos concupifcentia carnali ferire, aut animum illecebris fecularibus irretire, aut fidem terrenæ poteftatis formidine euertere; aut à via certa peruerfis traditionibus detorquere: non fcandalis, non tẽtationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus; claufa licet ignofcentiæ ianua, & intinctionis fera obftructa, aliquid adhuc permifit patere. Collocauit in veftibulo pœnitentiam fecundam, quæ pulfantibus patefaciat; fed iam femel, quia iam fecundò: fed amplius nunquam, quia proximè fruftra. Non enim & hoc femel fatis eft? Habes quod iam non merebaris; amififti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat, vnde reftituas quod amiferas; iterato beneficio gratus efto, nedum ampliato: maius eft enim reftituere, quàm dare: quoniam miferius eft perdidiffe, quàm omninò non accepiffe. Verùm non ftatim fuccidendus ac fubruendus eft animus defperatione, fi fecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat [illegible] peccare rurfus, fed rurfus pœnitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, fed non iterũ liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eft. Gratus in Dominũ extiteris, fi quod tibi Dominus offert, non recufaueris. Offendifti, fed reconciliari adhuc potes.

Calixtus. 218.

Epiftola 2. Si aliquis lapfus quocunq; modo fuerit, non perdamus eum, fed fraterno corripiamus affectu, &c. Sãctus Dauid de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore permanfit. Beatus quoq; Petrus amariffimas lachrymas fudit, quando Dominũ negaffe pœnituit, fed tamẽ Apoftolus permanfit. Et Dominus per Prophetam peccantibus pollicetur, dicens: *Peccator in quacunq; die conuerfus ingemuerit, omniũ iniquitatum illius non recordabor amplius.* Errant enim, qui putãt Domini facerdotes poft lapfum, fi condignam egerint pœnitentiam, Domino miniftrare non poffe, & fuis honoribus frui, fi bonã deinceps vitam duxerint, & fuum facerdotium cõdignè cuftodierint. Et ipfi, qui hoc putant, non folùm errant, fed etiam contra traditas Ecclefiæ claues difputare, & agere videntur, de quibus dictum eft: *Quæcunque folueritis in terra, erunt foluta & in cælo.* Alioquin hæc fententia aut Domini non eft, aut Ezec. 18

vera est. Nos verò indubitanter, tam Domini sacerdotes, quàm reliquos fideles, post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testante Domino per Prophetam: *Nunquid qui cadit, non adijciet vt resurgat? & qui auersus est, non reuertetur?* &c. Et Propheta Dauid pœnitentiam agens, dixit: *Redde mihi lætitiam salutaris tui, & Spiritu principali confirma me.* Ipse namque post pœnitentiam & alios docuit, & sacrificium Deo obtulit, dans exemplum Doctoribus sanctæ Ecclesiæ, si lapsi fuerint, & condignam pœnitentiam Deo gesserint, vtrumque facere posse.

Cyprianus. 250.

Libro 4. epist. 2. *Epist. 52. ad Antonianum*: Cùm Dominus, relictis nonaginta nouem sanis, vnam errantem & lassam quæsierit, & inuentam humeris suis ipse portauerit; nos non tantùm non quæramus lapsos, sed & venientes arceamus: & cùm pseudoprophetæ gregem Christi nunc vastare & lacerare non desinant, occasionem canibus & lupis demus, vt quos persecutio infesta nō perdidit, eos nos duritia nostra & inhumanitate perdamus. Et vbi erit, frater charissime, quod Apostolus dicit: *Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt saluentur,* &c. Et ideo placuit, frater charissime, examinatis causis singulorum libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subueniri: quia exomologesis apud inferos non est, nec ad pœnitentiam quis à nobis compelli potest, si fructus pœnitentiæ subtrahatur. Si prælium prius venerit, corroboratus à nobis inuenietur armatus ad prælium: si verò ante prælium infirmitas vrserit, cum solatio pacis & communicationis abscedit. Neque enim prçiudicamus Domino iudicaturo, quo minus si pœnitentiam plenam & iustam peccatoris inuenerit, tunc ratum faciat, quod à nobis fuerit hîc statutum. Si verò nos aliquis pœnitentiæ simulatione deluserit; Deus, qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his, quæ nos minus perspeximus, iudicet, & seruorum sententiam Dominus emendet, &c. Nec putes, frater charissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quòd lapsis laxata sit pœnitentia, & quòd pœnitentibus spes pacis oblata. Manet verè fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum stabilis & fortis perseuerat integritas. Nam & mœchis à nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur, non tamen idcirco virginitas in Ecclesia deficit, aut continentiæ propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat, nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur, &c. Quòd si inuenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorātibus Domini misericordiam, secūdùm quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi; admittendus est plangentium gemitus, & pænitentiæ fructus dolentibus nō negandus. Et quia apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest: qui ex toto corde pænituerint, & rogauerint, in Ecclesiam debent interim suscipi, & in ipsa Domino reseruari, qui ad Ecclesiam suam venturus, de illis vtique, quos in ea intus inuenerit, iudicabit.

1 Cor. 10

Libro 1. epist. 2. *Epist. 54.* Statueramus quidē iam pridem, frāter charissime, participato inuicem nobiscū consilio, vt qui in persecutionis infestatione supplātati ab aduersario, & lapsi fuissent, & sacrificijs se illicitis maculassent, agerent diu pænitentiam plenam: & si periculum infirmitatis vrgeret, pacem sub ictu mortis acciperēt. Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes sine communicatione, & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata essent; solui autē possent illic, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur.

De Lapsis: Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus, & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: *Cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris.* Et iterum: *Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum vt reuertatur, & viuat.* Et Ioel Propheta pietatem Domini, Domino ipso monente, declarat: *Reuertimini, inquit, ad Dominū Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis,* & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint sacerdotes. Ezec. 18 & 33. Ioel. 2.

Lactantius. 320.

Lib. 6. Instit. cap. 13. Deus purgari homines à peccatis maximè cupit, ideoque agere pœnitentiam iubet. Agere autem pœnitentiam, nihil aliud est, quàm profiteri & affirmare se vlterius non peccaturum. Ignoscitur itaque ijs, qui ad peccatum imprudenter, incautèque labuntur. Veniam non habet, qui sciens peccat.

Cap. 24. Nec tamen deficiat aliquis, aut de seipso desperet, si aut cupiditate victus, aut libidine impulsus, aut errore deceptus, aut vi coactus, ad iniustitiæ viam lapsus est. Potest enim reduci, ac liberari, si eum pœniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciat Deo. Quod fieri posse Cicero non putauit, cuius hæc in Academico 3. verba sunt: Quòd si liceret ijs, qui in itinere deerrauissent, sic viam deuiam secutos corrigere errorem pœnitendo, felicior esset emendatio temeritatis. Licet planè. Nam si liberos nostros, cùm delictorū suorum cernimus pœnitere, correctos esse arbitramur: & abdicatos abiectosque rursus suscipimus, fouemus, amplectimur: cur desperemus clementiam Dei Patris pœnitendo posse placari? Ergo idem Dominus ac parens indulgentissimus remissurum se pœnitentibus peccata promittit, & obliteraturum omnes iniquitates eius, qui iustitiam denuò cœperit operari. Sicut enim nihil prodest malè viuenti anteactæ vitæ probitas: quia superueniens nequitia iustitiæ opera deleuit: ita nihil officiunt peccata vetera correcto: quia superueniens iustitia labem vitæ prioris aboleuit. Is enim, quem facti sui pœnitet, errorem suum pristinū intelligit. Ideoque Græci melius & significantius μετάνοιαν dicunt, quàm nos Latinè possumus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigatque seipsum dementiæ, & confirmat animum suum ad rectius viuendum, tum illud ipsum maximè cauet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur, &c. Nemo potest esse tam prudens, vt non aliquando labatur. Idcirco Deus imbecillitatem nostram sciēs, pro sua pietate aperuit homini portum salutis, vt huic necessitati, cui fragilitas nostra subiecta est, medicina pœnitentiæ subueniret.

In Epitome diuinarum institut. cap. 6. Vltimum ergo remedium illud est, vt confugiamus ad pænitentiam, quæ non minimum locum inter virtute- ha-

tes habet, quia sui correctio est, vt cùm fortè aut re, aut verbo lapsi fuerimus, statim resipiscamus, aut nos deliquisse fateamur, oremusq; à Deo veniam, quam pro sua misericordia non negabit, nisi perseuerabimus in errore. Magnum est pœnitentiæ auxilium, magnum solatium. Illa est vulnerum, peccatorumq; sanatio, illa spes, illa portus salutis, quam qui tollit, viā vitæ sibi amputat: quia nemo esse tam iustus potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria.

Iulius Firmicus. 350.

De erroribus profanarum religionū cap.4. Deus summus per Filium suū Iesum Christum Dominum nostrum volentes liberat, & pœnitentibus libenter ignoscit: nec multa exigit, vt ignoscat, fide tantùm & pœnitētia potestis redimere, quicquid sceleratis diaboli persuasionibus perdidistis.

Hilarius. 350.

Canone 2. in Matth. Pœnitentiam quoque regno cælorum propinquante pronuntiat, per quam est reditus ab errore, & recursus à crimine, & post vitiorum pudorem professio desinendi, vt deserta Iudæa, meminisset eum se suscepturam, in quo cælorum est regnum, non vacuam deinceps futuram, si se à veteribus vitijs pœnitentiæ confessione purgasset.

Canone 18. in Matthæum: Neq; fas est nos ex præscripto legis dandæ veniæ numero concludi, cùm per Euangelij gratiam sine modo nobis à Deo fuerit indulta.

Ad Psalm. 137. Extinguit quoq; insolentē eorū professionē, qui humanæ naturæ & infirmitatis immemores, & immisericordem Deū prædicantes, peccatis pænitētium veniam & solatiū nō relinquūt: cùm ad pęnitentiā, per quā à peccatis desistitur, doctrina Legis, Prophetarum, Euangeliorum, Apostolorum eos, qui peccauerint, adhortetur, vt desperatæ iam spei aliquantulum per eam solatij comparetur, vt amissis licet beatis & maximis & Deo proximis, ne his saltem, quæ talibus sunt secunda, careamus.

Pacianus. 370.

Epistola 1. ad Sympronianum Nouatianum: Nunquā Deus non pœnitenti comminaretur, nisi ignosceret pœnitenti. Solus hoc, inquies, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud, quod Apo-
Matt. 16. stolis dicit: *Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt & in cælis?* &c. Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere nō licebat? An tantū hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & Spiritū sanctum dare solis, & solis gētium peccata purgare: quia totum hoc non alijs, quàm Apostolis imperatum est. Quòd si vno in loco & resolutio vinculorum, & Sacramenti potestas datur, aut totum ad nos ex Apostolorum forma & potestate deductum est, aut nec illud ex decretis relaxatū est. *Ego,* inquit,
1. Cor. 3. *fundamentum posui, alius autem superædificat.* Hoc ergo superædificamus, quod Apostolorum doctrina fundauit. Denique & Episcopi Apostoli nominantur, sicut de Epaphrodito Paulus edisserit:
Phil. 2. *Fratrem & cōmilitonem,* inquit, *meum, vestrum autem Apostolum.* Si ergo & Lauacri, & Chrismatis potestas, maiorum & longè charismatum ad Episcopos inde descendit, & ligandi quoque ius adfuit atq; soluendi. Quod etsi nos ob nostra peccata temerariè vindicamus, Deus tamen illud vt sanctis & Apostolorū cathedram tenentibus non negabit, qui Episcopis etiā Vnici sui nomen indulsit.

Parenesi ad Pœnitentiam: Apocalypsis sępiē Ecclesijs, nisi pœnitētiam egerint, comminatur. Nec vtique non pœnitentibus comminaretur, nisi ignosceret pœnitentibus. Etiam ipse Deus dicit: *Memento vnde excideris, & fac pœnitentiā.* Et iterum: *Cùm ingemueris, saluus eris.*

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Pœnitentia cap. 7. Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtique remissio omniū peccatorum est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrū hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in Pœnitentia? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis, vindicatis vobis Dei gratiam? vbi vultis, repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantię, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint, qui volunt agere pœnitētiam. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum, superbo oculo, & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicentes singuli: Noli me tangere, quia mundus sum, &c.

Cap. 8. Vos (*Nouatianos*) quis ferat, qui putatis vobis non opus esse mundari per pœnitentiam: quia mundatos vos dicitis esse per gratiam, quasi iam peccare vobis impossibile sit?

Lib. 2. de Pœnitentia cap. 7. Lazarum Iudæi interficere volebāt. Nonne meritò eorum successores vos fore cognoscitis, quorum duritiæ hæredes estis? Nam & vos indignamini, & cōtra Ecclesiam congregatis concilium: quia videtis mortuos in Ecclesia reuiuiscere, & peccatorū indulta venia resuscitari. Itaq; quod in vobis est, per inuidiam rursus vultis interficere resuscitatos. Sed Iesus nō reuocat beneficia, imò cumulo suæ liberalitatis amplificat. Reuisit sollicitè resuscitatum, & celebratæ resurrectionis gratia lætus ad cœnā venit, quam ei sua præparauit Ecclesia, in qua ille, qui fuerat mortuus, viuus inter discumbentes cum Christo inuenitur.

Exhortatione ad agendam Pœnitentiam: Baptizatus homo, si postea desertor, violatorq; Sacramēti fuerit, peccat, & Deū repellit à se. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, vbi Deus videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid, quando increpatus à Propheta grauiter, post comminationes terribiles Dei, exclamauit dicens: *Peccaui:* & mox audiuit: *Abstulit peccatum tuum.* Quantum valent tres syllabæ? Tres enim syllabæ sunt: *peccaui*: sed in istis tribus syllabis flamma sacrificij cordis eius ad cœlum ascendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamento, quo erat constrictus, & à Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, cùm defunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiē vadit, regno Dei non priuabitur, & à populo diaboli separabitur.

Ad virginem lapsam cap. 8. Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis necessaria sunt medicamenta. Sed quāta putas & qualis nostra pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pęnitentia non verbis agenda est, sed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium constitutum esse, post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire esto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris, &c. Sed tu, quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari.

Libro 9. epist. 76. Vbi pœna præscribitur, debet esse pœnitentia peccatorum: vbi remissio datur, gratia est. Præcedit pœnitentia, sequitur gratia. Neque ergo pœnitentia sine gratia, neque gratia sine pœnitentia. Debet enim pœnitentia prius damnare peccatum, vt gratia possit abolere. Ideo typum legis accipiens Ioannes, baptizauit in pęnitentia: Christus ad gratiam.

Hierony-

Hieronymus. 390.

Epist.8.ad Demetriadem cap.6. Cytharam assumere iubetur & Tyrus, multis peccatorum confossa vulneribus: vt agat pœnitentiam, & maculas pristinæ fœditatis cum Petro amaris lachrymis abluat. Verùm nos ignoremus pœnitentiam, ne facilè peccemus. Illa quasi secunda post naufragiũ miseris tabula fit: in virgine integra seruetur nauis. Aliud est, quærere quod perdideris: aliud, possidere quod nunquam amiseris.

Epistol.30.ad Oceanum, in Epitaphio Fabiolæ cap.2. O felix pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos, quæ furentem sententiam Dei, confesso errore, mutauit.

Epistol.46.ad Rusticum cap.4. Iusti vocabulũ non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et Matt. 18. non solùm septies, sed septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad pœnitẽtiam, peccata donantur. *Cui plus dimittitur, plus diligit.* Luc. 7.

Epistola 65. ad Pammachium & Oceanum cap.2. Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini & cor rectum. Errauimus iuuenes, emendemur senes: iungamus gemitus, lachrymas copulemus, ploremus, & cõuertamur ad Dominũ, qui fecit nos: non expectemus diaboli pœnitentiam, vana est illa præsumptio, & in Gehennę trahens profundum. Hic autem quæritur vita, aut amittitur.

Ad cap.3. Esaiæ: Secũda post naufragium tabula pœnitentia est, & consolatio miseriarum impietatem suam abscondere.

Ad cap.4. Hieremiæ: Dicẽti populo: *Væ nobis, quoniam vastati sumus:* respondet Propheta, imò per Prophetam Dominus: *Laua à malitia cor tuum Hierusalem,* illa aqua, de qua & Esaias loquitur: *Lauamini, mundi estote:* aqua baptismi salutaris, aqua pęnitentiæ.

In Danielem: Pęnitentia est secũda tabula post naufragium: quia si quis vestem innocentiæ in Baptismo perceptam peccãdo corrupit, pęnitentiæ remedio reparare potest.

Ad cap.14. Oseæ: Nouatiani se καθαρούς, id est, mũdos vocant, cùm sint omnium immundissimi, negantes pęnitentiam, per quam peccata mundan-Psal.50. tur. Iuxta illud, quod scriptum est: *Lauabis me, &* Esa.1. *super niuem dealbabor.* Et in Esaia: *Lauamini, mundi estote.* Lauacrum autem nõ baptismum vocat, sed omnem pęnitudinem, quæ sordes abluit peccatorum.

Ad cap.2. Ioelis: Si post pœnitentiã tantã v bertatem Deus rerum omnium pollicetur, quid respondebit Nouatus, negans pęnitentiam, & reformari posse peccatores in pristinum statum, si digna fecerint opera pęnitentiæ? In tantũ enim Deus recipit pęnitentes, vt vocet eos populum suũ, & nequaquam afferat cõfundendos, & habitaturum se in eorum medio repromittat.

Prudentius. 380.

In Psychomachia:

At vobis contra vinci, & succumbere votum est:
Pœniteat (per si qua mouet reuerentia summi
Numinis) hoc tam dulce malum voluisse nefanda
Proditione sequi: Si pœnitet, haud nocet error.
Pœnituit Ionathan ieiunia sobria dulci
Conuiolasse fauo sumpto, mellisq́; sapore
Heu malè gustato, regni dum blanda voluptas
Oblectat iuuenem, iurataq́; sacra resoluit.
Sed quia pœnituit, nec sors lachrymabilis illa est,
Nec tinxit patrias sententia sæua secures.

Augustinus. 400.

De verbis Domini Sermone 8. cap 1. Quis eum peccatorem mortuum in peccatis resuscitabit, nisi qui se-moto lapide clamauit, dicens: *Lazare, prodi foras?* Quid est autem foras prodire, nisi quod occultũ erat foras prodere? Qui confitetur, foras prodit. Foras prodire non posset, nisi viueret. Viuere nõ posset, nisi resuscitatus esset. Ergo in confessione sui accusatio, Dei laudatio est.

Cap.2. Dicit ergo aliquis: Quid prodest Ecclesia, si iam confessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait: *Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo?* Matt.16. Ipsum Lazarum attende: cum vinculis prodit. Iam viuebat confitendo, sed nõdum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergo facit Ecclesia, cui dictum est: *Quæ solueritis, soluta erunt;* nisi quod ait Dominus continuò ad discipulos: *Soluite illũ, & sinite abire?*

De adulterinis coniugijs cap.28. Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suę pacis exire velle debet mater Ecclesia.

Epist.108. Agunt homines ante baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis, ita tamẽ, vt etiam baptizentur, sicut scriptũ est in Act. Apost. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini Iesu Christi, & dimittetur vobis peccata vestra.* Actor.2. Agunt etiam homines pænitentiam, si post baptismũ ita peccauerint, vt excommunicari, & postea reconciliari mereantur: sicut agunt in omnibus Ecclesijs illi, qui propriè pænitentes appellantur, &c. Est etiam pænitẽtia bonorum & humilium fidelium penè quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa nõ dubitamus in baptismo: sed illa vtique, quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra subrepunt.

Cælestinus. 430.

Epistola 1. ad Episcopos Galliæ: Horremus tantæ impietatis aliquem reperiri, vt de Dei pietate desperet: quasi nõ possit ad se quouis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se expediri desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quàm morienti mortem addere, eiusq́; animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? cũ Deus ad subueniendum sit paratissimus, & inuitans ad pœnitentiam, sic promittat: *Peccator, inquiens, quacunq́; die conuersus fuerit, peccata eius non imputabuntur ei.* Salutem homini adimit, quisquis mortis tempore pænitentiam ei denegauerit.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 84. *Quorum remiseritis peccata:* Vbi sunt, qui per homines hominibus non posse peccata remitti præscribunt? qui semel diabolica impulsione collapsos opprimunt, ne se erigant? qui languoribus curam, vulneribus crudeli spiritu subtrahunt, negantq́; medicinam? qui peccatoribus remittendi & redeundi desperatione impia resultãt? Remittit Petrus peccata, & toto cum gaudio suscipit pænitentes, atque omnibus sacerdotibus hanc à Deo concessam amplectitur potestatem, qui post negationem nisi pænitẽtiam repetisset, Apostolatus gloriam, & vitã pariter perdidisset. Et si Petrus per pænitentiam redijt, quis sine pænitentia subsistit?

Leo Primus. 450.

Sermone 11. de Quadragesima cap.4. Lapsos, & insidiarum suarum fraude deceptos, pænitentiæ lachrymis ablui, & portas misericordiæ Apostolica claue referante, ad remedia recõciliationis admitti videt.

Epist.91.cap.2. Multiplex misericordia Dei ita

lapsibus

lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ.

Victor Cartennensis Episcopus. 460.

De Pœnitentia cap.20. Denique Dominum audi in Euangelio, quibus iaculis feriat peccatorem, vt intelligas quanti faciat Pœnitentiæ Sacramentum.

Prosper. 460.

De vita contemplatiua lib.2.cap.7. Deum sibi facilius placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, sed vltro crimen cognoscunt: qui aut proprijs illud confessionibus produnt, aut nescientibus alijs, quales occulti sunt, ipsi in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam tanquam mortuam plangunt: certi, quòd recôciliato sibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo non solùm amissa recipiant, sed etiam ciues supernæ ciuitatis effecti, ad gaudia sempiterna perueniant.

Claudius Marius Victor. 460.

Libro 2. in Genesim:

At verò nulla est hominis tam dira nefandi
Culpa, Deus quam non animo clemente remittat,
Si modò pœniteat facti.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 6. Erubescimus modò paruo tempore pœnitentiam agere, & non timemus sine vllo termino æterna supplicia sustinere. O infelix homo, de ipso vulnere non erubescis: & de ligatura vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, Pœnitêtia ligatura vulneris. Tu qui pœnitentiam non vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib.2. Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? Quia vobis dictum est: *Quæcunque solueritis in terra, soluta erunt in cælis.*

Gennadius Massiliensis. 490.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.78. Pœnitentia aboleri peccata indubitàter credimus, etiamsi in vltimo vitæ spiritu admissorum pœniteat, & publica lamentatione peccata prodâtur: quia propositum Dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile. Et ideo, quia voluntas eius non mutatur, siue emendatione vitæ, si tempus conceditur; siue supplici confessione, si continuò vita exceditur, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur à perditione pœnitendo, & saluatus miseratione Domini viuat. Si quis aliter de iustissima Dei pietate sentit, non Christianus, sed Nouatianus est.

Fulgentius. 500.

Epist.7.cap.4. Sed forsitan dicitur, illos peccatores posse saluos fieri, qui post peccata merêtur baptismatis ablutione mundari: deinceps autem peccata, quæ videtur baptizatus admittere, irremissibilia permanere. Nunquid non baptizatis loquebatur Ioannes Apostolus, quibus dicebat: *Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris?* 1.Ioan.2
Qualecumque sit ergo peccatum, à Deo quidem potest remitti conuerso: sed ille sibi remitti non sinit, qui desperando contra se indulgentiæ ostium clauserit. Cæterùm veritas nô mentitur, quæ dixit: *Quærite, & inuenietis: petite, & accipietis: pulsate, & aperietur vobis.* Matt.7.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 5.

Pœnitet ambiguè, quem serò pœnitet: Ergo
Præsentis spatium nobis dum creditur æui,
Dum pâtulam cunctis Christi clementia sese
Præbet, præterita plangamus crimina vitæ,
Pœniteatq́, olim negligenter temporis acti,
Dum licet, & sano ingenioq́, animoq́, valemus.

Cassiodorus. 540.

Ad Psal.130. O Pœnitêtia, nimis & absolutè gloriosa; humiliatio, quæ nescit cadere; luctus, qui corda lætificat; lachrymæ, quæ animam rigât.

Iustus Orgelitanus. 540.

In Cantica: Ecclesiæ idcirco tam crebrò, *Reuertere*, dicitur, vt etiam si côuersa deliquerit, desperatione non decidat: sed à peccandi consuetudine spei indulgentia resipiscat. Quæ vox ad Sanctos vbique comprobatur, qui conuersæ pulchritudinem desiderant intueri.

Gildas Badonicus. 560.

In castigatione Ecclesiastici ordinis: Pœnitentiæ tâbula post naufragia peccatorum vtendû, vt auertatur furor Domini.

Gregorius Magnus. 590.

Ad librum 1.Regum cap.1. Qui quotidie delinquimus, quotidie ad lamenta pœnitentiæ curramus: quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in vêtre animæ culpa coadunat.

Lib.7.Moral.cap.2. Per veram pœnitentiâ, quamuis multa & grauissima sint, peccata per misericordiam Dei facilè relaxâtur, & apud misericordiam suam leue est peccatum, quod relaxatur.

Libro 13.Moral.cap.6. Quid in sacco & cinere, nisi pœnitentia? Quid in cute & carne, nisi peccatum carnis debet intelligi? Cùm ergo quidam post lapsum carnis ad pœnitentiam redeunt, quasi saccus super cutem consuitur, & cinere caro operitur: quia culpa carnis per pœnitentiâ tegitur, ne in districti iudicis examine ad vltionem videatur. Infirma autem membra sua sancta Ecclesia cùm à peccatis retrahit, atque ad pœnitêtię remedium ducit, hæc procul dubio fletibus adiuuat, vt ad recipiêdam auctoris sui gratiam conualescât, & per fortes plangit, quod non fecit, quod in membris suis debilibus quasi ipsa fecit.

Lib.2.epist.44. Tribunal iudicis æterni securus aspiciet, quisquis reatus sui conscius, digna eum modò pœnitentia placare contendat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De diuinis officijs lib.2.cap.16. Pœnitentia est medicamen vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lachrymarum. Pœnitentia autem nomê sumpsit à pœna, qua anima cruciatur, & caro mortificatur. Hi verò, qui pœnitentiam agunt, proinde capillos & barbam nutriunt, vt demonstrent abundantiam criminû, quibus caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitijs accipiuntur, sicut scriptum est: *Crinibus peccatorû suorum vnusquisque constringitur. Vir quippe si comam nutriat, ignominia est*, vt ait Apostolus. Ipsam ergo ignominiâ suscipiût pœnitentes pro merito peccatorum. Prou.5. 1.Cor.11.
Quòd verò in cilicio prosternûtur (per cilicium quippe recordatio est peccatorum) propter hædos ad sinistram futuros. Inde ergo confitentes in cilicio prosternimur, tamquam dicêtes: *& peccatum meum contra me est semper.* Ille verè pœnitentiam agit, qui nec pœnitere præterita negligit, nec adhuc pœnitenda committit. Qui verò la- Psal. 50.

chrymas

chrymas indesinenter effundit, & tamen peccare non desinit, hic lamentum habet, sed mundationem non habet. Si qui autem per gratiã Dei ad pænitentiam conuertuntur, perturbari non debent, si rursus post emendationẽ relicta vitia corda pulsent, dum non possunt bonæ conuersationi nocere, si talis cogitatio non erumpat in consensu vel opere. Ferre enim sine perfectione vitiorum cogitationes, non est ad damnationem, sed ad probationem: nec est occasio subeundi discriminis, sed potius augendæ virtutis. Nam etsi quis circa finem suum per pænitentiã desinat esse malus, nõ ideo debet desperare, quòd in termino est vltimæ vitæ: quoniam Deus non respicit quales antea fuimus, sed quales circa vitæ finem existimus. Ex fine enim suo vnumquemque aut iustificat, aut condẽnat. Proinde non dubitamus circa finem iustificari hominem per pænitentiæ compunctionem: sed quia rarò id fieri solet, metuendum est, ne, dum ad finem differtur conuersio, incerta occupet mors prius quàm veniat pænitẽtia. Pro qua re, etsi bona est ad extremum conuersio, tamen multò melior est, quæ longè ante finẽ agitur, vt ab hac vita securius transeatur.

Eligius. 640.

Homil.16. Qui se culpabilem esse cognoscit, ad emendationem vitæ & satisfactionem pænitẽtiæ recurrat: certus de Dei misericordia, qua, si ex toto corde pænituerit, & mala, quæ antea operatus fuerat, vltra non fecerit, veniam à Deo cõsequetur, &c. Sicut impossibile est hominem sine peccato esse, ita sine pænitentia impossibile est hominem saluum fieri.

Concilium Cabilonense. 658.

Cap.8. Pænitentiam peccatorũ, quæ est medela animæ, vtilẽ omnibus hominibus esse censemus.

Beda. 700.

In Psal.10. Per pœnitentiam veteris hominis regeneramur in nouum hominem.

In Esdram lib.3.cap.23. Per Spiritũ sanctum nobis & deuotio pœnitendi infunditur, & pœnitentibus donum veniæ confertur.

Ad caput 7. Lucæ: *Quam cùm vidisset Dominus misericordia motus dixit: Noli flere.*) Desiste, inqt, mortuum flere, quem mox viuum resurgere videbis. Vbi mysticè Nouati dogma confunditur, qui de sua munditia superbè gloriatus, humilem pœnitentium mundationem euacuare conatur, veramq; matrem Ecclesiã, renatorum suorum spiritali extinctione plorantem, spe vitæ redonandæ consolari debere negat.

Ad caput 11. Pœnitentia delictum abolet, sapientia præcauet.

Alcuinus. 750.

Ad cap.7. Ecclesiastis: Cùm Dominus loquatur: *Nolo mortem peccatoris, sed tantùm vt conuertatur, & viuat:* semel peccasse sufficiat: debemus nos erigere post ruinam. Si enim iuxta eos, qui de Physicis disputãt, nouit hirundo pullos suos de sua oculare chelydonia, dictamnum capræ appetunt vulneratæ, cur nos ignoremus medicinam pœnitentiæ propositam esse peccantibus?

Ad Psal.1. Pœnitentialem: Peccatricem animam hortatur hic suo exemplo Dauid, vt non statim desperet, etiamsi grauiter peccarit: sed abluto lachrymis pœnitẽtię consciẽtiæ suæ lecto, ad medicũ Deũ recurrat, q vlcera peccatorũ suorũ sanet.

Gregorius Tertius. 730.

De Pœnitentia in Præfatione: Pœnitentia dicta est à pœnitendo, quòd scilicet aliquis corde pæniteat, & se peccasse coram Deo erubescat. Quia Deo donante nihil potest contra nos diabolus in sua proficere nequitia, si purã volumus agere pœnitentiam.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocalypsin lib.9. cap.19. *Vocabitur fidelis:* Quasi dicat: Qui spem veniæ cõuersis tribuit, non frustrabitur quemquam in suis promissionibus, quia fidelis est in omnibus: sed qui vana securitate prius cõuersionis gratiam à feruore sancti certaminis in tepiditatem veniunt vitæ remissioris, cùm attendunt fidelem veniæ promissionem, debent vtique pertimescere veracem & iustum in suis sententijs iudicem. Vnde & hic dicitur: *Verax vocatur, & iustitiam iudicat:* vbi subaudiendum est: quia si verax est, & iustitiam iudicat, nullum impœnitentem impunitum relinquit, nullũ non conuersum misericordia saluat.

Idiota. 790.

Libro 2. contemplationum: Sicut ipsam animam puram fecit per baptismum, ita rursum hoc tempore puram reddit per pœnitentiæ & reconciliationis gratiam.

Carolus Magnus. 800.

Lib.6. Legum cap.160. Per Spiritum sanctum remissio peccatorum in Baptismo, Cõfirmatione, Pœnitentia, & cæteris Canonicis decretis confertur: & fidelibus in Ecclesia per Christũ, eiusdẽ sancti Spiritus dono, per ministerium sacerdotale, & per pœnitentiam remissio peccatorum indubitanter attribuitur.

Haymo. 820.

Ad cap.6. Epist. ad Hebræos: *Impossibile est iterũ renouari posse eos.* Quid ergo? exclusa est pœnitentia post baptismum, & venia delictorũ? Absit. Duo siquidem sunt genera pœnitentiæ. Vnum quidem ante baptismum, quod & præparatio baptismatis potest appellari: quia iniũgitur illis, qui instituuntur antequã baptizentur, non posse iterum renouari per pœnitentiam, quatenus pœnitentia peracta iterum baptizentur. Alterum autem genus pœnitentiæ est, quo post baptismum delentur peccata, quam beatus Apostolus minimè excludit. Terret ergo omnes, vt timeant post baptismi gratiam grauioribus se peccatis implicare, quia non potest fieri secunda vice renouatio per lauacrum baptismatis.

Libro 1. in Apocal. cap.3. Nunquid illi desperandi sunt, qui post baptismum maculis criminum coinquinantur? Non vtique, quia & illi, si pœnitentiam egerint, lachrymarum fletibus prioris vitæ maculas detergunt, quod est secundum baptismi genus.

Halitgarius Episcopus. 830.

In Præfatione de Pœnitentia vtilitate: Aliquis fortè desperatus dicat: Ego iam baptizatus in Christo, à quo omnia peccata præterita mihi dimissa sunt, vilis factus sum nimis, quò abibo à spiritu, & à facie eius quò fugiam? Quò frater, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in vita es: vnde te auferret, si sanare nollet. Oportet igitur ad pœnitentiam accedere, & fide credere, pœnitẽtia aboleri posse peccata, etiamsi in vltimo vitæ spiritu commissa pœniteat, & publica lamentatione peccata prodantur. Quia propositum Dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile, &c. Certissimæ sunt & fidelissimæ claues Ecclesiæ, quibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum promittitur.

Rabanus Maurus. 850.

De institut. cleri lib.2. cap.29. Pœnitẽtiæ remedium Ecclesia Catholica in spe indulgentię fideliter alligat exercẽdum, & post vnum baptismi Sacramẽtum, quod singulari traditione cõmendatum, solicitè prohibet iterandũ, medicinali remedio pœnitentiæ subrogat adiumentũ: cuius remedio

egere

egere se cuncti agnoscere debent pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus, honorū duntaxat dignitate seruata, ita vt à Sacerdotibus & Leuitis Deo tantùm teste fiat: à cæteris verò, astante coram Deo solenniter sacerdote, vt hic tegat fructuosa confessio, quod temerarius appetitus, aut ignorantiæ notatur contraxisse neglectus: vt sicut in baptismo omnes iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari: ita pœnitentię compunctione fructuosa vniuersa fateamur deleri peccata. Lachrymæ enim pœnitentium apud Deum pro baptismo reputantur: vnde & quamlibet sint magna delicta, quamuis grauia, non tamen est in illis Dei misericordia desperanda.

Libro 8. in Ecclesiasticum cap. 3. Certum est, quòd ille, qui iniquitatem facit, & peccatum vitare non curat, gratam oblationem Deo offerre non potest, nec veniam promereri delicti: sed qui fugit vitia, & digna pœnitentia & lachrymarum effusione delere sua studet peccata, hic Deo acceptabilia offert munera.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 7. Delectabilis tibi Christo conuersio & pœnitentia peccatorum.

Cap. 9. Post peccatum non poterit tibi pœnitentia denegari.

Smaragdus Abbas. 950.

In Diademate Monachorum cap. 14. Tunc de se iudicium quisque sumit, quando per dignam pœnitentiam sua praua opera condemnat: amaritudo pœnitentiæ facit animam & sua facta subtilius discutere, & dona Dei, quæ contempsit, flendo commemorare, &c. Quantumcumque quisque peccator sit & impius, si ad pænitentiā conuertitur, misericordiam consequitur. Festinare debet ad Deum pænitendo vnusquisque, dum potest, ne si tardè voluerit, omninò non possit.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuiticum lib. 3. cap. 1. Non coactam, sed spontaneam agere pænitentiam oportet: nec humano timore ad hoc cōpelli, sed amore diuino, & propriæ salutis intuitu prouocari.

Berno Augiensis. 1020.

De diuinatione dæmonum contemnenda: Donec sumus in hac vita, quantacunque nobis acciderunt peccata, possibile est ablui omnia per pænitentiam, &c. Scimus pænitentiam his concessam, qui contra Dominum deliquerunt in furto, in adulterio, in homicidio, in sacrilegio, vel in his, quæ varijs modis solent per fragilitatem ab hominibus committi.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 3. post Trinitatem: Qui lapsi fuerint, ad pristinum statum cum feruore redeāt, vt de conuersione sua luctū diabolo & Angelis suis faciāt.

Meginardus. 1070.

De fide ad Guntherum: Indubitanter credo pænitentia aboleri peccata, etiamsi in vltimo vitæ spiritu delictorum pæniteat, & publica lamentatione prodantur: quia propositum Dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 9. Matthæi: *Puella dormit:* quia qui peccant in præsenti, nondū mortui sunt, sed dormiunt: quia adhuc per pænitentiā suscitari possunt.

Ad cap. 12. posterioris ad Corinth. Cùm de his tam execrandis libidinum perpetrationibus pænitentiam fieri suadeat Apostolus, patet, quia non est vlla criminum tam horrenda macula, quæ per pænitentiam deleri non possit.

Ad cap. 3. epist. ad Hebræos: Si quis peccauit, vsquequò est hodie, potest reuerti. Nemo igitur desperet, dum viuit: sed neque securus incautè fiat: quia nescit quādo istud sibi hodie determinetur.

Petrus Alphonsus. 1100.

In Dialogo tit. 12. Absq; pænitētia non potest expiatio esse vlla.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 27. Cōpleto Cœnæ mysterio, discipulorum pedes lauit Dominus in Sacramentum pænitentiæ & remissionis: hoc Sacramento designās terreno puluere etiam religiosa corda sordere, & neminem esse mortalium, qui nō egeat pænitentia & peccatorum indulgentiā.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Episto. 46. Neminem serò pænitet, quē mors inuenit pænitentē. In extremo vitæ latro, dum paradisum meruit, exemplum reliquit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

In Zachariam lib. 2. cap. 6. Apostoli Domini post passionem eius, ipso iubente, prædicauerunt: extunc cūctis peccatoribus, quacunque ex gente vel natione confugientibus, quantumlibet criminosis, vel facinorosis patet pænitentiæ asylum, patet eorum violentiæ regnum cælorum.

Ad cap 3. Apocal. Qui post fornicationes & adulteria conuersus pænitentiam egerit, illius nomen non delebitur de libro vitæ.

Hugo Victorinus. 1120.

Eruditionis Theologicæ in Summa Sētent. tract. 6. cap. 10. Sacramentū pænitentiæ redeuntibus ad Deum semper est necessariū. Est enim pænitentia secunda tabula post naufragium. Quia post baptismū si quis vestem innocentiæ peccando amittit, per pænitentiam recuperare poterit.

Eruditionis Theologicæ ex Miscellaneorū lib. 1. titulo 103. Sacramentū pænitentię est exterior exhibitio operis. Res Sacramenti est vera contritio cordis. Si Sacramētum suscipis, operā pænitentiæ facias, habe rem Sacramenti in vera contritione, ne frustra speciem sine veritate ostendas.

Bernardus. 1130.

Sermone 9. super Cantic. Duo sponsi vbera duo in ipso sunt ingenitæ māsuetudinis argumēta, quòd patienter expectat delinquentē, & clemēter recipit pænitentem. Gemina, inquam, dulcedo suauitatis exuberat in pectore Domini Iesu, longanimitas videlicet in expectando, & in donando facilitas. Et audi, quia non hoc sit inuētum meum. Legis profectò de longanimitate: *An diuitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis eius contemnis?* Item: *An ignoras, quia benignitas Dei ad pænitētiam te adducit?* Rom. 2. Ad hoc siquidem diu suspendit sententiam vltionis à contemnente, vt quandoq; exhibeat gratiam remissionis in pænitente. *Non enim vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Ezec. 18.

Serm. 1. in festo Paschæ: Quicunq; post lamenta pænitentiæ non ad carnales redit consolationes, sed in fiduciam diuinæ miserationis excedit, ingreditur nouam quandam deuotionē, & gaudiū in Spiritu sancto: nec tam compungitur præteritorum recordatione peccatorum, quàm delectatur memoria, & inflammatur æternorum desiderio præmiorum: is planè est, qui cum Christo resurgit, qui Pascha celebrat, qui festinat in Galilęā.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 14. Pænitētia longè positis à Deo necessaria est, vt appropinquent. Est enim, vt ait Hieronymus, secūda tabula post naufragiū. Quia si quis vestem innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, pęnitentiæ remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda pænitentia, qua post lapsum resurgimus, dum vetustas

ustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resu-
nitur. Post baptismum prolapsi per pœnitētiam
enouari valēt, sed non per baptismum: licet ho-
nini sæpius pœnitere, sed non baptizari. Bapti-
mus tantùm est Sacramentum, sed pœnitētia di-
itur & Sacramentum, & virtus mentis. Est enim
œnitentia interior, & est exterior. Exterior Sa-
ramentum est, interior virtus mētis est, & vtraq;
ausa salutis est, & iustificationis, &c. His alijsque
estimonijs pluribus euidenter ostēditur, per pœ-
itentiam nō semel tantùm, sed sæpius nos à pec-
atis surgere, & veram pœnitentiam sæpius agi.
Voluntariè enim peccantibus nobis, vt ait Apostolus, *pro
peccatis nō relinquitur hostia*, secūda scilicet, quia se-
nel tantùm Christum oportuit pati, nec relin-
quitur secundus baptismus. Relinquitur verò
secunda pœnitentia, & tertia, & deinceps, vt Io-
nnes Chrysostomus super hunc locum ait.

Petrus Clumacensis. 1150.

Libro 3. epist. 28. Conuersionem morū rursùm
polliceri quid oberit, cùm nō tantùm bis in pro-
fessione, sed etiam millies in cōfessione tam Deo
quàm hominibus quotidie morum conuersionē
& vitæ emendationem cum præteritorum malo-
rum pœnitentia promittere debeat?

Petrus Blesensis. 1160.

Epist. 75. Recipite quæso hominem humiliatū
& compunctum ad pœnitentiam, ne si fortè clau-
datur ei sinus misericordiæ, incidat in desperati-
onis abyssum. Gratius quidem acceptat Deus pœ-
nitentiam peccatoris humilis & contriti, quàm
innocentiam iusti tepidi & remissi.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarū ab inferis cap. 9. His ad con-
tendum exemplis accingere, his ad pœnitētiam
rmare. Differt enim Deus pœnam, vt inueniat
pœnitentiam, & moraturis vtens spatijs, prote-
at patientiam, ne inuadat censura, quod clemen-
ia possidebat: non præterita mala respectat De-
us, nec errata computat, sed correcta laudat. Ha-
bes promissum ad pœnitentiam suadentis tibi, si
non pœnitueris, imputabit. *Et dedi*, inquit, *illi tem-
pus, vt pœnitētiam ageret, & noluit pœnitere.* Huic simi-
liter accidit illud propheticum: *Et dixi, postquam
fornicata es omnia, ad me conuertere, & noluit ad me
conuerti postea*, &c. Magnum est Sacramentum pœ-
nitentiæ. Audi Christum quanti faciat pœniten-
tiam. *Aderant*, inquit Lucas, *ipso in tempore quidam
nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus mi-
scuit cum sacrificijs. Et respondens, dixit illis: Nisi pœni-
tentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

Petrus Cantor. 1170.

Cap. 67. Duas habet manus pœnitētia, laborem
scilicet pœnitentialem, ad delenda præterita pec-
cata; macerationem carnis, ad vitanda futura.
Pro his laboribus dicitur nobis: *Quia Dominus la-
borum nostrorum non eget.* Horū enim debitores su-
mus, vt salutem amissam recuperemus.

Cap. 105. Pœnitentia destructiua est vitiorum,
& inchoatiua virtutum, puta, quæ est secunda ta-
bula post naufragium, contra omnia peccata, &
venena diaboli remedium, & antidotum.

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 2. in Solennitate omnium Sanctorum: Quocir-
ca, fratres, mundate cor vestrum, vt Deum videre
possitis. Cor autem mundandum est scopis illis,
quibus mundata est domus illa, de qua spiritus
immundus exiuit, quam postea scopis mūdatam
& ornatā inuenit. Bona scopa est pœnitentia, bo-
na eleemosyna, bona ieiunium, bona oratio, bo-
næ vigiliæ.

Sermone 1. in Festo conuersionis Pauli: Nullus præ
multitudine & magnitudine peccatorum despe-
ret: quia Deus non solùm recipit pœnitentes, ve-
rùm etiam attrahit peccatores. Nam *à diebus Ioan-
nis Baptistæ regnum cælorum vim patitur, & violēti diri-
piunt illud.* Nullus omninò desperet: quia *Deus pa-* Matt. 11.
tiens, & misericors, & præstabilis super malitia, suauis, & Ioel. 2.
mitis, & copiosus in misericordia omnibus inuocantibus se:
quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuer-
tatur & viuat.

In Psalm. 1. Pœnitentialem: Homo, qui cecidit per
offensam, resurgit per pœnitentiam; vt per eum
decimus Angelorum ordo restauretur.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Si post susceptionem baptismi quisquam
prolapsus fuerit in peccatum, per veram pænitentiam
semper potest reparari.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Sermone in capite ieiunij: Vera pænitentia est se-
cunda post naufragium tabula, per quam non so-
lùm commissa delentur, sed amissa restituuntur:
virtutes infunduntur, & sanitates perficiuntur.
Ipsa enim de impio facit pium, de iniusto iustū,
de inimico amicum, de superbo humilem, de ser-
uo liberum.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In speculo Ecclesiæ cap. 14. Tertium Sacramētum
est pænitentia, quę delet omne peccatum actuale,
veniale, & mortale. Istud Sacramentū cōstituit
Filius Dei, qui de cælo in terram veniens humi-
liter, fecit pęnitentiam nō pro se, sed pro suę gen-
tis saluatione. Et sanctus Ioannes Baptista prædi-
cauit pænitentiam & remissionem peccatorum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Tractatu de Sacramento Pœnitentiæ cap. 1. Pænitenti-
am ex effectibus suis & vtilitatibus laudantes, no-
minare cōsueuimus in publicis exhortationibus
resuscitatricem, succurritricem in prælio occiso-
rum, sanatricem infirmorū, rectificatricem rima-
rum, renouatricem inueteratorum, restitutricem
deperditorum, reconciliatricem offensorum, re-
paratricem defunctorum, releuatricem lapsorū,
reductricem aberrantium, emendatricem forefa-
ctorum, iustificatricem maleficiorum, lotricem
sordidatorum, solutricem malè concreditorum,
liberatricem captiuorum, & felicis cōuiuij com-
municatricem, scilicet in bonos, communicatri-
cem dico malorum, similiter resolidatricem fra-
ctorum.

Tract. nouo de Pœnitentia cap. 1. Secūda tabula post
naufragium (qua post reparationem & liberati-
onem rursus mersi eripimur) pænitentia est, adeò
salubris, & necessaria, vt sine ea baptismus adul-
tos, qui naufragium mortale, præter originale,
passi sunt, liberare non sufficiat.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quæst. 14. membro 5. artic. 2. Pænitētia ite-
rari potest, dum est in hac vita: sed post hanc vitā
non potest. Et ratio, quare pænitentia possit ac
debeat iterari, & baptismus non, est triplex. Vna
est: quia in baptismo imprimitur character, qui
est indelebilis, in pænitentia non. Secunda ratio
est: quia baptismus est contra morbum non itera-
bilem, qualis est morbus peccati originalis; sed
pænitentia est contra morbum iterabilem, qualis
est morbus peccati actualis. Tertia ratio est: quia
baptismus habet totam efficaciā à passione Chri-
sti; pænitentia non, sed ab actu nostro: & ita ba-
ptismus non iteratur, sicut nec passio; pænitentia
verò iteratur, secundū quod volūtas nostra con-
uertitur & reuertitur. Inde est, quòd in baptismo
omnis pœna remittitur; in pænitentia non. Et si
baptismus iteraretur, daretur nobis occasio pec-
candi: non sic in pænitentia, quia bene punit.

Albertus Magnus. 1240.

Ad caput 4. Matth. Pœnitentia est Sacramentum destruens peccatum actuale commissum: & hoc quidem, in quantum contrarium est gratiæ, culpa vocatur: in quantum autem contrariū est virtuti, vocatur vitium. Pœnitentia igitur, quæ est prædicabile primum, est Sacramentum Ecclesiæ, destruens peccatū in se, & omnē peccati effectum.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 2. Apocal. Sine pœnitentia non est salus peccatori.

Tertia summa quæst. 84. art. 1. In Sacramento pænitentiæ sunt actus humani pro materia, qui prouenjunt ex inspiratione interna.

Richardus de Media villa. 1280.

In lib. 4. Sent. dist. 14. art. 7. q. 2. Non est dubium, quin per pœnitentiam, ratione sui actus interioris & exterioris, simul possit remitti tota pœna peccato debita, vel, vt melius dicam, exolui. Tanta etiam potest esse intensio actus interioris, quòd per eius perfectionem & dolorē sensibilem, causatum ex perfectione actus, meretur pœnitens remissionem totius pœnæ peccato debitæ, vel per æquiualentiam soluit totam pœnam peccato debitam: ita quòd, si post completum illius contritionis motum decederet, nullam pœnam in purgatorio sustineret. Hoc autem non conuenit cuilibet contritioni: quia non semper cùm remittitur offensa, remittitur satisfactoria emenda.

Durandus à Sancto Porriano. 1310.

Ad lib. 4. Senten. dist. 14. quæst. 3. Pænitentia, accepta pro habitu, vel pro actu, quo detestamur peccatum à nobis commissum, est virtus, vel actus virtutis, nec est Sacramentum. Vnde de pænitentia sic accepta non procedit quæstio. Alio modo accipitur pænitētia pro actibus exterioribus, qui sunt inter pænitentem & absoluentem, qui actus sunt confessio & absolutio. Et de pænitentia sic accepta dicendum est, quòd sit Sacramentum.

Albertus Patauinus. 1310.

Sermone 5. In Baptismo Originalia, sed in Pænitentia actualia peccata lauantur: huc veniamus lauare facies. quia omnem maculam conscientiæ diluit pœnitentia.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 6. Epist. ad Hebræos: Nouatus dixit, quòd nullus potest resurgere ad pœnitentiam post baptismum. Sed hoc est falsum & erroneum, secundùm quod dicit Athanasius in epistola ad Serapionem, & probat per Scripturam, per illū Corinthiū incestuosum, de quo loquitur Apostolus, (1. Cor. 5.) qui tantæ enormitatis erat, quòd vxorem patris sui habebat: propter quod Apostolus iussit eum tradere Satanæ ad affligendum, vt spiritus saluus fieret in die Domini nostri Iesu Christi: quod non esset verum, nisi pænitentia in eo haberet locum. Item de illo eodem scribitur, quòd de mandato (2. Cor. 2.) Apostoli fuerit iterum receptus ad communicationem fidelium: per quod patet, quòd pænitentia habet locum in cadentibus post baptismum. Item Paulus Apostolus scribens Galatis, qui post receptionem fidei & baptismi fuerant decepti à falsis Apostolis, dicit: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.* (Gal. 4.) Ex quo patet, quòd recepit eos ad pænitentiam post baptismum.

Ad caput 5. epist. Iacobi: *Et si in peccatis fuerit, remittentur ei,* scilicet virtute huius Sacramēti. Consequenter inducit ad reuerenter sumendum pœnitentiæ Sacramentum, quo remittuntur peccata mortalia.

Augustinus Triumphus. 1320.

In Cantic. B. Mariæ Virginis fol. 22 ad quartam quæstionem. Similiter faciunt diuisionem in Sacramentis recipiendis: non magnificant Deum, imò eum fallunt, & decipiunt: vt si quis confiteatur peccatum vnum, & non aliud; vel quòd pæniteat de vno, & non de alio. Stultum namque est dimidiam à Deo sperare veniam. Vult enim totum dimittere, non partē: vel si quis vnum peccatū confiteatur vni sacerdoti, aliud alteri. Diuidūt enim tales Sacramentum. Quia Sacramentum pænitentiæ est vnum, & vnum requirit ministrum, sicut habet vnum auctorem. Vult enim sic confitens aliquid latere Deum, & aliquid sibi esse manifestum.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo curatorum Tractatus 1 secundæ partis de pœnitentia cap. 4. Pænitentia sic perfecta est illa scala benedicta, cum istis tribus gradibus, quam vidit Iacob erectam à terra vsque ad cælum, & Dominum innixum scalæ. Et hoc propter tria. Primò, vt ascendentem per eam fortiter sustineat. secundò, vt si necessitas fortè fuerit, ascendenti per eam manum porrigat: tertiò, vt ascendens per eam, si fortè fatigatus fuerit, in ipsam respiciat, & iactet totam fiduciam suam in eam. Non est enim ita crudelis, vt ipsum cadere permittat.

Guido Carmelita. 1330.

De heresibus Iudæorum cap. 9. Christus discipulos misit baptizare, & pòst baptismū prædicauit pænitentiam, Matt. 4. vt qui peccati sorde post baptismum macularentur, aqua lachrymarū pœnitentiæ lauarentur, & mundarentur, & sacerdotibus in Apostolis potestatem soluendi & ligandi dedit Matth. 17. 18.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Senten. dist. 14. artic. 4. Effectus pænitentiæ sunt multi, & valde gloriosi, quos simul in vna auctoritate coniūgit Chrysostomus in quodam Sermone de Pænitentia, quæ miserante Deo peccata remittit, &c.

Petrus Aliacus. 1400.

Præfatione in Psalmos Pœnitentiales: Vera pænitentia velut scala quædam est, qua homo peccator, qui secundùm Euangelicam parabolam descendit de Hierusalem in Hiericho, rursum in Hierusalem, id est, ad pacis visionem ascendit.

Nicolaus Clamengius. 1410.

De Filio prodigo: *Pater peccaui.* O verbum salutiferum, ô verbum efficax & prævalidum, modò ex animo dicatur: quod & spirituales nequitias potenter expugnat, & diuinæ seueritatem iustitiæ flectit, temperat, mitigat: quod iudicis iram placat, sententiam mutat, decreta reuocat, imò penetranti virtute ad intima misericordiæ viscera irrumpēs, illa mortalibus effundit: quod Niniuitas ab excidio liberat, Dauidem à morte saluat, Ezechiæ annos prorogat: quod postremò publicanum iustificat, latroni paradisum reserat, Magdalenæ ploranti veniam impetrat, & dæmonia septem ab ea fugat.

Ioannes Gerson. 1420.

Tractatu de Oratione, & eius valore: In Sacramento pænitentię datur gratia, & diminuitur, vel tollitur pœna, virtute sacerdotalis absolutionis, si non obsuerit obex, vel fictio.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De perfectionis gradibus cap. 5. Ad quotidiana crimina detegenda pænitentię sunt collata remedia: ad corroborandam debilitatem interioris hominis per pænitentiam iam sanati corporis & sanguinis sui alimoniā Christus impertiri dignatus est, &c. Tria Sacramenta, videlicet Baptisma, Pænitentia, & Eucharistia humanæ saluti prorsus necessaria esse probantur. Omnibus quippe saluandis baptisma suscipere expedit. At verò mortalis seu venialis culpa, in quam ob fragili-

[illegible]em & innatam concupiscentiam facilè quisque impellitur, atque collabitur, quoties acciderit, toties per pænitentiæ medicamentum ab animæ [illegible] pœ[illegible], &c. O beata pœnitentia, [illegible] [illegible] interioris hominis diuinitus imperata, quanta est virtus tua, & quàm efficax est medicina tua? Nullum planè est tam graue, tamque enorme facinus, quod non deleatur effectu. Te enim vnigenitus Dei Filius in exordio suæ prædicationis commendauit, dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Te Præcursor illius, quo *inter natos mulierum* insinuante veritate *nullus surrexit maior*, verbis similibus hominibus prædicauit. Tu es refugium humilium, contritorum leuamen, veniæ porta, spes indulgentiæ, propriæ agnoscendæque infirmitatis magistra, terror dæmonum, virtutum nutrix, gratiarum custos, orationis incentiuum, lachrymarum origo, consequendæ misericordiæ præcursor, amica Angelorum, & spiritualis disciplinæ norma precipua, si tamen interioris & exterioris operis sis exercitio decorata.

Matt. 3

Concilium Florentinum. 1439.

In doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum est Pænitentia, cuius quasi materia sunt actus pænitentis, qui in tres distinguuntur partes: quarum prima est, cordis contritio: secunda, oris confessio: tertia, satisfactio. Forma huius Sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cùm dicit: *Ego te absoluo*, &c. Effectus huius Sacramenti est absolutio à peccatis.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

In Regulam Benedicti tractatu 53. Est magna virtus pænitentiæ, quæ est virtuosa medicina, vt contra eam nulla spiritualis infirmitas prævaleat.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In compendio Theologiæ proposit. 136. Pænitentia est nobis in hac vita maximè necessaria, ac velut alter baptismus, ac secunda post spirituale naufragium tabula.

Ad cap. 2 Matth artic. 6. Pænitentia tripliciter sumitur. Primo, pro Sacramento: secundò, pro virtute morali, quæ est pars iustitiæ: tertio, pro actu pænitentiæ.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib. 3. cap. 15. Quartum [illegible] pœnitentiæ Sacramentum, quod institutum est ad spiritualem sanitatem recuperandam. Sicut [illegible] in acie dimicando plerunque corpus [illegible] rum opportuna medela adhibetur, ne pere[illegible] & in spiritali pugna vulneribus accept[illegible] curandum est, vt per salutiferum pænitentiæ medicamentum ea sanentur, ne lethalem [illegible] quoquo modo inducant.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 6 cap. 14. Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm, excitante Deo per pænitentiæ Sacramentum, merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim [illegible] modus est, lapsi reparatio, quam secundam post naufragiũ deperditæ gratiæ tabulam [illegible] Patres aptè nuncupârunt. Etenim pro [illegible] post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Canone 29. Si quis dixerit, eum, qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere; aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine Sacramento Pænitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusque professa est, seruauit, & docuit, anathema sit.

Session. 14. Can. 2. Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pænitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hęc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideò pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

ARTICVLVS SECVNDVS.

CORDIS CONTRITIONEM ET LACHRYMAS REQVIRI AD POENITENTIAM.

NEGANT.

MARTINVS Lutherus Sermone de Pœnitentia habito anno 1517. *[illegible] ci via paratur, [illegible] mo per discussionem, collectionem, ac detestationem [illegible] quis [illegible] recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando [illegible] rum suorum [illegible] atem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde am[illegible] næ beatitudinis [illegible] æterna damnationis acquisitionem. & alia, quæ possunt d[illegible] tiam excita[illegible] satisfaciendi per bona opera. Hæc autem contritio [illegible] maius peccatorum [illegible] quia solum timore præcepti & dolore damni id [illegible] [illegible] & communic[illegible].*

[illegible] Articul[illegible] 6. *Contritio, quæ paratur per discussionem, collectionem, ac detestationem [illegible] annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando pe[illegible] [illegible] æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis [illegible]*

[illegible] margin note beside Lutherus: [illegible]

Contra Bullam Antichristi, postquam recitauit [illegible] articulum a Leonellamn tum subiungit: *Meus certè est iste articulus, & Christianissimus, [illegible] Papistis non patiar extorqueri.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deuteronomij 4.*vers.*29. Cumque quæsieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ.

Iudith 8.14. Quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus.

*Psal.*6.7 Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

*Psal.*33.19. Iuxta est Dominus ijs, qui tribulato sunt corde.

*Psal.*37.9. Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei: Domine, ante te omne desiderium meum. & gemitus meus à te non est absconditus.
18. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.
Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.

*Psal.*41.4. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.

*Psal.*50 19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatũ Deus non despicies.

*Psal.*101.10. Cinerem tamquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

*Psal.*118 120 Cõfige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui. 136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

Ecclesiastici 1.27. Timor Domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari.

Isaiæ 38 15. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

Isaiæ 66.2. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

*Ierem.*31.19 Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquã ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.

Ioelis 2.12. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.

Matthæi 5.5 Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

*Matth.*26.75. Egressus Petrus foras, fleuit amarè.

Lucæ 7.37. Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuisset Iesus in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: & stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, &c.

Lucæ 18.13. Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2.*Cor.*7.10. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Libro 6 Recognitionu. Potest fieri, inquit Petrus, vt multi temporis negligentiam breuis & assidua reparet diligẽtia. Incertum est enim vniuscuiusq; vitæ tempus: & ideo festinandũ est ad salutem, ne fortè cunctantẽ mors repentina præueniat. Et ob hoc acrius intendendum est, vt dum est temporis spatium, collecta malæ consuetudinis vitia resecentur. Quod non aliter facere poteritis, nisi vt irascamini quodammodo aduersum vosmetipsos pro ijs, quæ inutiliter gessistis ac turpiter. Hæc enim est iusta ac necessaria iracundia, qua vnusquisq; in ijs, quibus errauit, & perperam gessit, indignatur, & semetipsum increpat: ex qua indignatione accẽditur in nobis ignis quidam, qui velut agro sterili immissus, consumptis & excoctis radicibus pessimæ voluntatis, bonũ semini verbi Dei fœcundiorem cordis præparat glebam.

Iustinus. 160.

Dialogo cum Tryphone: Dauidis peccatum tum demum remissum est, cùm ita plorauit & lamentatus est, sicut de eo scriptum est. Verum enim verò, si viro tanto non ante est noxa remissa, quàm pœnitentiam egit: ac tum demum, cùm tantopere fleuit, & res tantas fecit magnus ille rex, & vnctus, & Propheta: quam tandem impuri isti, & nullius mentis comploratiq; adeò homines, nisi lamẽtati fuerint, planxerint, & pœnitentiam egerint, spem

habere possunt, non imputatū illis iri à Domino peccatum?

Irenæus. 180.

Lib.1.cap.9. Nam cùm esset vxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à Mago illo, & secuta eum esset multo tempore, post deinde cùm magno labore fratres eā conuertissent, omne tempus in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc, quam à Mago isto passa esset, corruptelam.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Stromaton: Eorum, quæ fecit, pœnitēs, ea non amplius facit, vel dicit. Propterea autē, qui peccauit, torquens animā, bona facit. Remissio ergo peccatorum differt à pœnitentia. Ambo autem ea ostendit in nostra potestate, &c. Hic autem, qui etiam postea peccauit, deinde pœnitentia ducitur, etiamsi veniam assequatur, debet erubescere, vt qui non amplius lauetur in remissionem peccatorum.

Libro, quis sit ille diues, qui saluetur: de iuuene lapso. Ille vbi hoc audierat, primùm oculis humi defixis constitit, deinde arma abiecit: tum horrore perfusus, grauiter & acerbè lamentatus est, fletu & mœrore, quoad poterat, pro culpa satisfecit: & dextera sola occultata, lachrymarum vnda secundò baptizatur.

Origenes 230.

Homilia 2. in Leuiticum Est dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorū, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ panes die ac nocte.

Petrus Alexandrinus. 300.

De Pœnitentia Canone 11. Memores itaque multorum laborum & miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cùm ipsi etiam pænitentiam egerint, & quod à se factum est per proditionem, in corporis afflictione, & mortificatione defleuerint, oremus pro eorum reconciliatione.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 5. cap. 27. Natalius confessor ab Asclepiodoto & Theodoto fraude & dolo deceptus fuit, & ab illis duobus salario & mercede persuasus, vt illius erroris Episcopus crearetur: tandem per integrā noctem à sanctis Angelis flagris & verberibus vsque adeò acerbè & grauiter cæsus fuit, vt cùm primo manè surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zephyrini Pōtificis se supplicem abijceret: & non modò ad cleri, sed ad laicorum etiam genua aduolueretur, ita vt Christi misericordis Ecclesia illum magnoperè commiserata, lamentis vnà se dederet.

Concilium Nicænum. 325.

Cano. 11. Ab omnibus verò illud præcipuè obseruetur, vt animus eorum, & propositum, vel species pænitentię attendatur. Quicumque enim cū omni timore, & lachrymis perseuerantibus, & operibus bonis cōuersationē suā demonstrāt, licebit Episcopo humanius aliqd circa eos cogitare.

Athanasius. 340.

Libro de Virginitate, seu de meditatione: Magna virtus in lachrymis, & præclara per eas fiunt: magna peccata, & iniquitates per lachrymas obliterantur. Pro teste est mihi Euangeliū: Cùm enim Saluator noster traditus esset Iudæis, Petrusque iureiurando illum abnegarit, antequā gallus cantaret, Dominus autem directo in eum vultu aspexisset, memorque ibi redditus esset verbi Domini, quod ei dixerat: *Antequā gallus canet, ter me negabis, egressus foras amarè lachrymatus est.* Vides qualē remediū in lachrymis? Specta quaeso q iniquitatē deleuerint? Quid enim terrius hoc vitio? Quippe qui ter iureiurando Dominū abnegauerit, tantum tamē scelus per lachrymas deleuit. Vides igitur quantam vim habeant lachrymæ. Quandoquidem illa scripta sunt pro nostra doctrina, vt nos per illam incedentes, vitam æternā possideamus. Non omnes gratiam illam habēt lachrymarum, sed illi duntaxat, qui mētem sursum attollunt, qui terrestriū obliuiscuntur, qui carnis curam non gerunt, qui ignorant prorsus an sit mundus, qui mortificauerunt membra ea, quæ sunt in terra: istis, inquam, solis data est mœstities lachrymarum. Cor enim purum habentes, & perspicaces mentis oculos ij, cùm adhuc in terra sint, pœnas tamen inferorum cernūt, & æterna tormēta, & tenebras extremas, ploratum ac stridorem dentiū: ijdem quoque cælestia dona vident, quæ donauit Deus Sanctis suis, & glorias, & coronas, & stolas candidas, & regalia indumenta, & cellulas lucidas, & delicias inenarrabiles, & vitam æternam. Sed quid est quod amplius dicā? Nisi illud, quod est præ omnibus admirabile, eum scilicet, qui puram habet mentem, Deum interioribus oculis cōtemplari. Quomodo igitur non poterit non plorare & lugere, qui ista videt? Plorat enim & lamentatur, vt vindicetur à diris pœnis, atque iterum plorat ac deprecatur, vt dignus fiat cælestium bonorum muneribus.

Basilius Magnus. 370.

In Ethicis definitione prima: Resipiscentes debent acerbè flere, & quæ reliqua propria sunt resipiscentiæ ex animo ostendere.

Sermone de Pœnitentia: Tertiò Dominum Petrus rogauit, flexerunt lachrymæ eum, qui nostri misertus est.

Regularū fusius disputatarū respons. 10. Quando in rerum natura nihil est, quod non diligentia corrigatur, neque vitiū est vllum adeò graue, quod nō Dei timore peruincatur, qui huiusmodi sunt, ij nullo modo à principio statim sunt desperandi, sed ad idoneas duci exercitatiōes debēt. Porrò illud etiam animaduerti debet, nunquid præoccupatus aliquis in delictis, abiecta omni verecūdia, palam enuntiet occulta dedecoris, ipseque seipsum accuset, simulque num superioris vitæ peccatorum suorum socios præ pudore defugiat, eosque ab sese procul submoueat, velut ille, qui dicebat: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatē:* seque hoc modo ad id, quod sibi reliquum sit vitæ, ante præmuniat, ne in similia de reliquo flagitia delabatur.

Homil. in Psal. 33. Timor verò salutaris, & qui sanctitatis operatorius est timor item, qui studio acquiritur, non qui per affectionem imprimitur animæ, vis enarrem qualis sit? Si quando te senseris ad vnum aliquod cieri ac prosilire peccatum, mihi ad mentem reuoca formidabile illud, nec vlli mortalium tolerabile Christi iudicium, in quo quidem præsidet iudex in alto & sublimi throno.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Beatus Dauid, quamuis audiuerit Dominū transtulisse peccatum ipsius, nō abstinuit tamen à pænitentia: verùm loco purpuræ sacco vtebatur, & loco aurei throni in terra cinerei Rex sedebat: neque tantū in cinere sedebat, verum etiam cinere vescebatur, quemadmodum ipse dicit: *Quod cinerem tanquam panem manducabam & poculum meum cum fletu miscebam.* Vindicabat lachrymis concupiscentem oculū: *Lauabo,* inquiens, *per singulas noctes lectum meum, & lachrymis stratum meum rigabo.*

Didymus Alexandrinus. 370.

Apud Damascenum libro 2. Parallelorū cap. 86. Conceptus de peccatis dolor pænitentis mentem efficit puram, &c. Salutis principiū est sui ipsius condemnatio.

Ephrem. 370.

Sermone de Compunctione: Subitò in memoriam mihi venit terribilis ille Christi ad[uentus] [illegible] contremuerunt omnia ossa mea, corporeque [illegible] anima [illegible] horrui atque sic concussus [illegible] magno cum dolore cordis flere cœpi, & [illegible] dixi: Quomodo ego peccator in illa hora terribili ac formidanda inueniar? Quomodo ego coram tribunali tum tremendi iudicis astabo? quomodo ego elatus & superbus cum iustis atque perfectis consistam? quomodo ego hœdus cum ouibus à dextris Christi [illegible] &c.

Sermone secundo de Compunctione. Compungere ô anima mea, compungere super vniuersis bonis, quæ à Deo accepisti, & non custodisti. Compungere de omnibus, quæ fecisti, malis: compungere in cunctis, in quibus te diu patienter Deus expectauit: compungere, & pœnitentiam age, ne tenebris tradaris exterioribus. Resipisce misera & afflicta anima, ne coram horrendo Christi tribunali contundaris. Heu mihi peccatori, qui puritatem cordis mei ob ignauiam meam contaminaui.

Sermone 3. de Compunctione: Nullo æstimari vendique possunt pretio remedia atque medicamenta cælestia, & sancta. Sed lachrymis illa Saluator, [illegible]que amaro indulges omnibus. Quis igitur non admiretur? quis non obstupescat? quis tantam clementiæ tuæ bonitatem non prædicet Saluator animarum nostrarum, qui pro tuarum curationum præmio etiam nostras suscipere dignaris lachrymas? O lachrymarum vis, quousque [illegible]? quæ multa cum fiducia nullis impedimentis [illegible] ipsum cælum penetras? O vis lachrymarum, quæ, si velis, ante sanctum atque excelsum immaculati Domini thronum cum gaudio assistere potes? O vis lachrymarum, in cuius præsentia atque confidentia Angelorum ordines, cælestesque omnes virtutes semper exultant? O lachrymarum potentia, quomodo in ictu oculi, quasi præpetibus sublata pennis, in cælum reuehis atque ascendis, & postulata à Deo sancto obtines: occurritque tibi hilariter, indulgentiam ac remissionem peccatorum deferens?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione [illegible] Panegyrica in sancta lumina Quintum locum lachrymarum baptismus tenet, [illegible] asperior est & laboriosior. quo quidem ille tingitur, vt qui per singulas noctes lectum suum ac stratum lachrymis lauat, cui ipsæ quoque vitij radices fœtent, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

Homilia ad eos, qui durius & acerbius alios iudicant: Verum, quoniam alius iudicij Dominus, qui in [illegible] millium millia misericordiam tribuit, [illegible] mortem peccatoris, sed expectat, vt [illegible] fit, vt ne illi quidem, qui priorem gratiam [illegible] abiecerunt, merito afficiantur [illegible] sed à posteriore misericordia prior [illegible], & obliuio cum venia coniungitur, vt [illegible] lauacri vim habeat. [illegible] gratiam, quæ paulisper recesserat [illegible] non habes, Pet[rum] [illegible] interroga, & dicet tibi [illegible] peccatum [illegible] nec in Simonem mutatus sit, [illegible] Apostolus, &c. Considera [illegible] Dauid [illegible] &c. Hic [illegible] præclarum [illegible] [illegible] mulieris pulchritudine captus, [illegible] peccatis [illegible], omnes [illegible] à [illegible] adn[illegible] agn[illegible] [illegible] dolore eius [illegible] in speculo videmus expressum. Vbi nunc [illegible], & squal[ore] corpus [illegible] sibi [illegible] ad lugendum præscribit: quod quidem tempus communi laborantium quieti datum est: nunc lachrymas è palpebris suis, tanquam è fontibus, profundens, lectulum irrigat, & quinquagesimum Psalmum nobis elaborat, in quo Deum pœnitentia placantium exemplum [illegible]. Neque verò luctus ipsius inanis fuit. Sed graues eius gemitus misericordiam inuenerunt, vt & imperij dignitate, & amicitia Dei liberè frueretur, &c. Explora celeriter, & diligenter animaduerte morbum, quo affectus es: suscipe ex eo dolorem, quantum maximum potes: affige te, fratresque beneuolos atque vnanimes adhibe, qui simul doleant, adiumentoque sint, vt libereris. Ostende mihi amaras atque vberes lachrymas tuas, vt meas ego quoque commisceam. Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem. Quis enim tam falsò nominatur pater, aut iam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij, vt Iacob visa tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur, vt Dauid luxit Absalonis interitum, &c.

Psal. [illegible]

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro 1. de Compunctione cordis in fine: Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur, & ad animum reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi sunt in gehennam, ac supplicijs tradendi, &c.

Libro 2. Sola est cordis compunctio, quæ sicut ignis omne animæ vitium perurit & adimit, & quantacunque in ea repererit mala, abstergit vniuersa, & penitus delet.

Sermone 2. de proditore & mysterijs Cœnæ Dominicæ: Pretiosus est, fratres charissimi, pœnitentiæ fructus: quia quod defendi non potest, ablui potest. Lauant lachrymæ congeriem peccatorum. Quàm pretiosæ lachrymæ, quæ extergunt culpam, & exigunt veniam! Profuit illi (*Petro*) verè ista amaritudo: quoniam quicquid in eo delicti tabidum fuit, ferramento pœnitentiæ resecauit.

In epistolā 2. ad Corinth. Homilia 4. in Moral. Peccauit etiam Dauid. Videamus igitur quo pacto hic quoque pœnitentiam egerit. Tres totos dies in cinere sedit. At ille quidem hoc non ob peccatum fecit, sed filij causa, calamitate nimirum adhuc temulentus: peccatum autem alio modo abstersit, nempe per humilitatem, per cordis contritionem, per animæ compunctionem, dum etiam illud cauet, ne in eadem relabatur, dum peccati nunquam memoriam abijcit, dum irruentes omnes acerbitates grato animo fert, &c. Cor quippe contritum & humiliatum habebat, quod ipsius peccata maximè abstergebat. Nam in hoc demum confessio, in hoc pœnitentia posita est, &c. Quamobrem tu quoque cor tuum demitte, vt Deum allicias. *Prope enim est his, qui tribulato sunt corde*, &c.

2. Reg.

Cum peccaueris, ingemisce: non quòd pœnas daturus sis, (nihil enim hoc est,) sed quòd Dominum tuum offenderis, tam benignum, tam te amantem, tam denique saluti tuæ appositum, vt Filium quoque suum tua causa tradiderit. Ingemisce igitur, neque vnquam id facere intermitte. Etenim hoc demum est confessio. Non [illegible] lætum, cras [illegible] mœstum [illegible]. Ve

rùm perpetuo in luctu ac tui contritione mane. Matt. 5. *Beati enim* inquit, *qui luget*, hoc est, qui assiduè hoc faciunt. Itaque si te compara, vt semper hoc facias, tibique ipsi animum intendas, ac pectus tuum conteras, non secus ac si quis amisso filio vnicè charo in luctu versetur. Ioel 2. *Scindite etenim*, inquit, *corda vestra, & non vestimenta vestra*. Porrò, quod fractum est, haudquaquam se in altum extulerit: quod contritum est, haudquaquam exurrexerit. Ob eamque causam alter ait, *Scindite*. alter autem, Psal. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*, &c.

Ad populum Antiochenum Homil. 15. Vides quantum ex timore lucri factum est? Nisi bonus esset timor, filijs patres pædagogos non præponerent, non legislatores ciuitatibus vllos magistratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennę namque timor regni nobis affert coronam. Vbi timor est, liuor non est: vbi timor est, pecuniarum amor non vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, nō fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propius audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc solùm est quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multò maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, sed & omnem cū multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor est, ibi & eleemosynæ studium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes, & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem cōsumit, virtutem verò crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non viuit in timore, rectè illum agere non est facilè: sicut vicissim cum timore viuentem, est impossibile peccare.

Homilia 41. Vis perfectam discere pœnitentiam? audi post negationem Petri pœnitudinem. Narrans enim quæ gesta sunt ab eo, nobis Euangelista dicit: Matt. 26. *Egressus fleuit amarè*. Propterea dimissum est ei tale peccatum, quoniam quemadmodum oportebat, pœnitentiam egit, &c. Quoniam par erat, eum altum sapere sibi conscium, quòd plus alijs Christum diligeret, propterea fleuit amarè, & cætera, quæ fletum sequuntur, similia fecit, &c. Pœnitentiam exhibuit beatus Dauid, ita dicens: Psal. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo*. Et olim patratum peccatum, post tot annos, post tot generationes, quasi nuper accidisset, lugebat. Pœnitentem irasci non oportet, neque sæuire, sed conteri tamquā condemnatum, tamquam non habentem fiduciam, tamquam iudicatum reum, tamquam ex sola saluari misericordia debentem, tamquam ingratum erga benefactorem, redargutū, tamquam iniucundum & reprobum, tamquam innumeris dignum supplicijs. Si hæc cogitet, non irascetur, non indignabitur: sed lugebit, flebit, gemet, & conqueretur noctem & diem. Pœnitentem nunquam oportet obliuioni peccatum tradere, sed Deum quidem rogare, ne eius meminerit, ipsum verò nunquā ipsius obliuisci. Si nos eius nō recordemur, Deus ipsius non obliuiscetur.

Homilia 9. de Pœnitentia. Hinc secundam subijcimus viam, super peccatum flere, & dicimus. Quisnam hic labor, non pecuniam [illegible] us effundere, non longas ire vias, nec tale quid dicere, sed peccatum flere duntax[illegible]. Hoc [illegible] Scriptura ind[illegible] cimus, quòd [illegible] Achab D[illegible]us, [illegible] fl[illegible] u[illegible]rit, quo mœstus fuerit. [illegible]eccatum sibi [illegible]mi[illegible]it, atque idem H[illegible]iæ dicit. *N[illegible]nne [illegible]sti bum[illegible]atum Achab coram me, [illegible]* [illegible] *meam*, &c. Petrus tunc sentiens cœpit flere: & non fleuit modò, sed amarè, secundum baptisma per lachrymas ex oculis ostendens. Cumque fleuisset amarè, deleuit peccatum. Non enim paruus fuit reatus, proprium Dominum negasse, sed magnus & fortis, eum tamen lachrymæ delevêre. Defle igitur & ipse super peccatum, neque solùm defle, aut apparenter, sed defle amarè, quemadmodum & Petrus: ex ipso profundo deduc fontes lachrymarum, quò Dominus misericordia motus, tibi dimittat: clemens etenim est: Ipse enim dicit: *Nolo mortem peccatoris, sed potius vt conuertatur, & viuat.* Ezech. 18.

Sermone 6. de Pœnitentia, qui sequitur Homiliam 10. Clamat Hieremias compunctus pro populo: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & flebo vulnera populi mei?* Hier. 9. Sciebat enim quòd lachrymæ iuuarent populum transmigratum, sciebat quòd eius fletibus subueniret: sciebat quòd Deus contritionem quærit, & fletibus flectitur: sciebat quòd Deus lugentes lætificat, & pœnitentibus præsto est, &c. Magnus profectus est lachrymarum, vt plorando seruus propitiet dominum, filius lachrymis mitiget patrem, & asperam matrem plorans paruulus mulceat. Ita ergo & peccator profusis fletibus remouet iram Dei, reformatus in ipso. Cupit videre Timotheum Paulus propter fletum: 2. Tim. 1. *Desidero*, inquit, *videre te, memor lachrymarum tuarum.* Et Dauid dicit: Psal. 94. *Venite adoremus, & ploremus coram Domino, qui fecit nos.* Et iterum: *Fuerūt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.* &: Psal. 55. *Potum meum cum fletu miscebam, stratumq; meum per singulas noctes cum lachrymis rigabam.* Et iterum: *Deus vitam meam annuntiaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo*: tamquam si diceret: Suscipe Domine lachrymas meas, quoniam lachrymæ sunt, quę radunt rudera, & sanant vulnera: lachrymæ sunt, quæ pœnitentiam armant, & indulgentiam prouocant: lachrymæ sunt, quę cælum pulsantes, crimina delent, & conscientiam degrauant. Sonant in ore pœnitentiæ verba, & mouent in pectore pietatis veniam. Et impletur caput aqua, tumescunt oculi, rigantur genæ, decurrunt riuuli, & Deus indulgentiæ mentem exhilarat. Lachrymæ sunt, quæ reconciliant Deo, à peccatis redimunt animam, & sanant languores eius. Sordentem animæ vestem lachrymæ lauant, & dant illi remissionis candorem.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 20 cap. 7. Dum agimus pœnitentiam, & vitiosorum affectuum recordatione mordemur, necessarium est, vt ignem conscientiæ obortus ex confessione lachrymarum imber extinguat.

Sozomenus. 430.

Libro 7. cap. 16. In Romana Ecclesia manifestus est pœnitentium locus. Stant enim in eo mœsti, ac veluti lugentes, finitoque demum Dei sacrificio participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu & lamentatione semetipsos in terram pronos abijciunt. Tum ex aduerso lamentabundus Episcopus accurrens, consimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota denique Ecclesiæ multitudo lachrymis suffunditur.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epistola 2[illegible]0. Pœnitentiæ lachrymæ nō modò reprehensione carent, verùm etiam Deo thymiamatis instar gratæ & iucundæ sunt.

Theodoretus. 450.

In Psal. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum.* Nō me latet magna & grauia commisisse me peccata, veruntamen continenter lachrymor, & ea, quæ à me audacter commissa sunt, deploro, atque meum

[illegible] iniquitate contaminatū semper lachrymis [illegible], [illegible] per hasce illud queā purgationis [illegible] consequar, hoc facere [illegible] am. Id enim significat: *Lauabo per singulas noctes lectum meum.*

Olympiodorus. 500.

Ad caput 7. Ecclesiastis Candida habere dicitur vestimenta, qui lauat per singulas noctes lectum suum, & lachrymis suis stratum rigat, ita sordes peccatorum per pœnitentiam tergens.

Isychius. 580.

In Leuiticum lib. 2. cap. 6. Carnes pœnitentiæ intelligimus ieiunium, vigilias, cilicinum vestimentum cum lachrymis, orationem, eleemosynam. Ex his enim consistit pœnitentia, quæ qui tangit, rectè sanctificabitur.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 7. Sicut ignis stipulam inflammat, & cōsumit: ita castæ lachrymæ sordes omnes & visibiles & inuisibiles consumunt, &c. Equidem ipsam compunctionis vim considerās stupeo, quonam modo ea, quæ luctus & mœror dicitur, gaudium intrinsecus, & lætitiam velut mel & fauum commesta possideat. Profectò Dei donum est huiusmodi compunctio. Est enim in animo iucunda voluptas, Deo latenter mœstos & contritos corde consolante.

Antiochus. 600.

Homilia 90 de luctu. Hæc ideo sunt prodita memoriæ, vt nos ad studium inuitent concupiscendi luctum, vt sint nobis *lachrymæ panes die ac nocte*, vt per singulas quisque noctes stratum nostrum rigemus lachrymarum profluuio, vt decolores notæ peccatorum expientur, quibus circundamur toti, vt sic digni habeamur, quos nuptiali stola conuestiet, & adornet Dominus.

Georgius Pisides. 630.

De mundi opificio:

Et nunc datum: [illegible] caliginosis cordibus
Hæc lumi[illegible] vt præferat claram facem:
Sed enim per ocul[illegible] cum notas turpes trahat,
Rursus per ipsas lachrymas fundit pias,
Egressione vt eluat, qua ingressa sunt.

Ioannes Damascenus. 730.

Historiæ Barlaam & Iosaphat capite 31. Abennar in solitudine degens, caputq́ue cinere sine vlla intermissione aspergens, graues gemitus edens, ac sese lachrymis abluens, solus cū eo solo, qui vbique præsens est, colloquebatur, noxarum suarum veniam ab eo petens. Quin in tantam compunctionis atque humilitatis abyssum se demisit, vt ipsum quoque Dei nomen labijs vsurpare recusaret.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 11. Nazianzeni: Fluminis instar ex oculis lachrymas emittebat, quibus animæ sordes eluuntur. Quæ quidem nisi diuinitus hominibus datæ fuissent, quemadmodum ait sanctus vir ac diuina sapientia præditus Ioannes Climacus, pauci inuenti essent, qui salutem consequerētur. Etenim baptismus quidem pristina vitia expurgat: lachrymæ autem ea, quæ sequuntur. Atque illum quidem cùm nos omnes tenera ætate accipiamus, postea inficimus: per has autem illum repurgamus. Prodibant autem ex ipsius oculis, non simpliciter, sed in corde contrito (vt loquitur Dauid) & spiritu humilitatis: non autem ad inanem gloriam profundebantur, quemadmodum multis contingit. Nam quæ ita mittuntur lachrymæ, ne labes quidem abstergunt. Psal. 50.

Theophylactus. 900.

Ad caput 5. Matthæi: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient.)* Qui propter peccata lugent, non propter temporalia. Lugentes autem dixit semper, & non semel, & non pro nostris tantùm, sed & pro peccatis proximorum. Consolationem verò accipient & hic: qui enim luget propter peccata, gaudet spiritualiter: & illic multo magis.

Ad cap. 7. posterioris ad Corinth. Propter peccata si quis volens tristatur, secundùm Deum contristatur. Medicina enim hæc ad hanc ægritudinem sola commodat, hanc pœnitendam salutem efficiens, (nemo enim seipsum condemnat peccati nomine contristatum,) eaq́ue medela à morte animæ hominem eripit.

Euthymius. 1080.

Ad caput 5. Matthæi: *Beati qui lugent.)* Lugentes dicit, non qui simpliciter lugent, sed qui pro peccatis lugent. *Tristitia mundi,* inquit Paulus, *mortem operatur: ea verò, quæ secundùm Deū est, pœnitentiam in salutem stabilem, &c.* Vt cùm vehemens pluuia impetuosè descenderet, serenitas stabilior esse solet: ita quoque deductis lachrymis tranquillitas & gaudium animi succedit. Vult autem hic sermo non modò de proprijs lugere nos delictis, verùm etiam de alienis. Consolationem verò accipient, siue habebunt. Vbi? & in præsenti, & in futuro. In præsenti ea spe, quòd peccata sua luctu redimant: in futuro verò, non sola remissione, verùm etiam beatitudine.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Pœnitentia cap. 9. Itaque exomologesis prosternendi, & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mæroribus deijcere, illa, quæ peccauit, tristi tractatione mutare: cæterùm, pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, Presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere, &c.

Cap. 12. Si de exomologesi retractas, gehennā in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet, & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.

Libro 4. contra Marcionem cap. 18. Diximus de remissa peccatorum: illius autem peccatricis fœminæ argumentum eò pertinebit, vt cùm pedes Domini osculis figeret, lachrymis inundaret, crinibus detergeret, vnguento perduceret, solidi corporis veritatem, nō phantasma inane tractauerit. Et vt peccatricis pœnitentia secundùm Creatorem meruerit, veniam præponere solitum sacrificio. Lucæ 7. Oseæ 6.

Cyprianus. 250.

Epistola 52. Idcirco frater charissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde, & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omninò censuimus à spe communicationis & pacis, si in infirmitate & periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio compellit. Libro [illegible]

De Lapsis. Agite pœnitentiam plenam, dolentis ac lamen-

lamentantis animi probate mœstitiam. Nec vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt nec intelligant delicta, nec plangant. Vos verò, fratres dilectissimi, quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est, [illegible] ntes ac dolentes peccata vestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vindicantes. Deus quantum patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pęnitentia crimine minor non sit. Putasne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitum, &c. Qui sic Deo satisfecerit, qui pęnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit: exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam: nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

Hilarius. 350.

Ad Psalm. 2. Sed siue conterat, siue confringat, non idcirco existimandus est hæreditatem poscere, vt ad eam perdendum & abolendum cõfringat & conterat, quippe cui cor contribulatum sacrificium fit optimum. Contritio ergo illa, siue confractio est, quæ in nobis corporeas voluptates & secularium vitiorum incentiua comminuit, dignosque nos dignatione Domini præstabit, secundùm dictum Prophetæ: *Cor contritum & humiliatum non spernet.* Psal. 50.

Ad Psalm. 118. Hæc pęnitentiæ vox est, lachrymis orare, lachrymis ingemiscere, & per hanc cõfidentiam dicere: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Hæc venia peccati est, fonte fletuum flere, & largo lachrymarum imbre madefieri. Psalm. 6.

Lucifer Calaritanus. 370.

De regibus Apostaticis: Reuertere toto corde ad Deum, acquiesce his salubribus remedijs, ad criminis tui intelligentiam conspiciendam aperi cordis oculos, ingemisce toto corde, tam te grauiter deliquisse colligens, tunc tui miserebitur ille, qui dixit: *Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris.*

Ambrosius. 370.

Lib. 1. de Pœnitentia cap. 4. Indignatio eius non vltionis executio, sed magis absolutionis operatio est; sic enim dixit: *Si conuersus ingemueris, saluus eris.* Expectat gemitus nostros, sed temporales, vt remittat perpetuos. expectat lachrymas nostras, vt profundat pietatem suam.

Libro 2 cap. [illegible] Sed audiant qui agunt pęnitentiam, quomodo agere debeant, [illegible], quo affectu, qua mentis intentione, qua [illegible] viscerum, qua cordis conuersione [illegible] *Domine, [illegible]* [illegible]

[illegible]

...[illegible] principes, virgines Hierusalem defecerunt [illegible] lachrymis oculi mei caligauerunt. Turbatus est venter meus: effusa est in terra gloria mea. Sic fleuit & Niniue populus, & denuntiatum excidium ciuitatis euasit. Tanta est enim pęnitentiæ medicina, vt mutare videatur suam Deus sententiam.

Lib. 2. cap. 10. Videat te Christus mœrentem [illegible] vt pro vno multi rogent. Ideo Petro [illegible] dimisit, quia amarissimè fleuit. Et tu si amarissimè fleas, Christus ad te respiciet, [illegible] Vsus enim doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias. Renuntiandum sęculo est, [illegible] ipsi mitius indulgendum, quàm natura postulat; interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspirijs, sequestrandus orationibus.

Ad virginem lapsam cap. 8. Pęnitentia non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas, de quãta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & [illegible] iam credas prope ipsas tenebras positum exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium.

Ad Psalmum 37. In orationibus & obsecrationibus cum dolore & lachrymis exigenda pęnitentia est, vt illam gloriam Dei videre mereamur. Neque te moueat, quòd luctus, dolor, commaceratio corporis grauissimæ passiones sunt. Et [illegible] uissimæ videntur, tamen indignæ sunt huius mundi passiones ad superuenturam gloriam. Non [illegible] geat ergo hic leuiora ferre, vt ibi plena laudis & gloriæ possimus adipisci, pro temporalibus laboribus perpetua pręmia reportantes per Dominum Iesum.

Ad cap. 7. Lucæ: Lachrymis confitere delicta, dicat de te quoque iustitia illa cælestis: *Lachrymis suis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit.* Et fortassis ideo non lauit pedes suos Christus, vt eos lachrymis nos lauemus. Et bonæ lachrymæ, quæ non solùm nostrum possunt lauare delictum, sed etiam Verbi cælestis rigare vestigium, vt gressus in nobis eius exuberent. Bonæ lachrymæ, in quibus non solùm redemptio peccatorum, sed etiam refectio est iustorum.

Ad cap. 22. Lucæ: Lachrymæ veniam non postulant, sed merentur. Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis tuam.

Pacianus. 370.

Parænesi de Pœnitentia: Ecce scabellum Propheticum: *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Nolite hanc secturam timere dulcissimi. Sustinuit illam Dauid, iacuit in cinere sordenti, [illegible] super horrente deformis. Ille quondã gemmis assuetus & purpuris, texit in ieiunio animam suam, cui maria, cui syluæ, cui flumina [illegible] promissasque diuitias terra parturiens, & [illegible] dus lachrymis consumpsit oculos illos, quibus gloriam Dei viderat.

Chromatius. 380.

Ad caput 5. Matthæi: *Beati, qui lugent.* Eos beatos esse significat, qui aut propria commissa peccata iugi lachrymarum fletu expiare contendunt, aut qui pio legis affectu iniquitatem [illegible], & peccantium delicta lugere non desinunt.

Hieronymus. 390.

Ad Psalm. [illegible] 7 Sine confusione & mœ[illegible] diminuuntur peccata.

Ad cap. 12. Prouerb. Necesse est, vt [illegible] cem mœror [illegible] salubriter [illemgible] postmodum per iudicium sacerdotis sermo [illegible] reconciliationis lætificet.

Ad caput [illegible] Lamentationum Hieremiæ: [illegible] [illegible] a peccatis obnoxia, dum pro [illegible] [illegible] Domino [illegible] [illegible] dolore [illegible]

[illegible]

omnem luxum pristinum in lachrymas vertit, & tanto fortius constringendo seipsam plãgit, quãto laxius per varia desideria se diutius errasse recolit.

Ad cap. 21. Ezechielis: *Ingemiscite*, inquit, *eiulate*: non leui voce, nec dolore moderato, sed *in contritione lumborũ*, vt gemitus tuus ex imis visceribus, & amaritudine animi proferatur.

Ad cap. 26. Matthæi. Petrus in atrio Caiphæ sedens, non poterat agere pęnitentiam, egreditur foras de impiorum concilio, vt pauidæ negationis sordes amaris fletibus lauet.

Epistola 22. ad Eustochium cap. 3. O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum Monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squallida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat: quotidie lachrymæ, quotidie gemitus: &, si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse luxuria fit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantùm socius, & ferarum, &c.

Epist. 27. ad Eustochium: In Paula fontes crederes lachrymarum: ita leuia peccata plangebat, vt illam grauissimorum criminum crederes ream.

Epist. ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum: Ob id ego Antiochiam, & Innocentius Presbyter Cõstantinopolim vrbes celeberrimas deseruimus, vt in agris & in solitudine pęnitentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus.

Augustinus. 400.

In Psalm. 30. Concione 1. Est quædam confusio temporalis vtilis, perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrescentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde

Rom. 6. dicit Apostolus: *Quam enim gloriam habuistis tunc in his, quibus nunc erubescitis?* Ergo erubescere illos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus: imò si hanc non habuerit, æternam habebit.

Sermone 3. in Natali Domini, qui est septimus de Tempore: Pęnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei. Quando sic pęnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente, iam tunc benè in-

Psal. 50. gemiscis ad Deum, & dicis: *Tibi soli peccaui*, quia nullus hominum sine peccato est. Da Domine misericordiã misero, qui tam diu pepercisti criminoso: Inclinet ad remedium humilitas pęnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Aspice infelicem pietas immensa: respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro.

Libro de Pœnitentia, qui est Homilia 50. variarum Homiliarum: Quid Dauid obtulit Domino, vnde

Psal. 50. illum propitiaret sibi? *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit.* Non solùm ergo deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per pęnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

Cap. 4. Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ, existimet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisque quod per corpus gessit, siue bonum, siue malum: constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens: *Arguam te, & statuam te ante faciem tuam.* Atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per Ecclesiasticam disciplinam à Sacramento cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus alijs vitam æternam, alij in mortem præcipitantur æternam.

Enchiridio ad Laurentium cap. 65. In actione pęnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is, qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. *Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit.* Verùm quia plerunque dolor alterius cor- Psal. 50.
dis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur: *Gemitus meus à te non est absconditus:* rectè constituuntur ab ijs, Psal. 37.
qui Ecclesiæ præsunt, tempora pęnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ.

Paulinus Nolanus. 410.

In Panegyrico Cælsi:

Vertite peruersas conuerso in pectore curas,
Monstrat flere fides vtilibus lachrymis:
Peccato lugere iuuat, contractáq; culpis
Vulnera profusis fletibus abluere.
Qualibus ille suum stratum omni nocte rigabat
Multa gemens Dauid, corde potens humili.
Sic cinerem Rex ille Deo dilectus edebat,
Et sua miscebat pocula cum lachrymis.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 93. O quanta vis in lachrymis peccatorum, rigant cælum, terram diluunt, extinguũt gehennam, delent in omne facinus latam diuina promulgatione sententiam, &c. Præcesserant interuenientes lachrymæ, vt oscula deuota sequerentur, quia lachrymæ satisfactionis sunt documentum: oscula sunt reconciliationis indicia.

Leo Magnus. 450.

Homilia de Festo omnium Sanctorum cap. 3. Luctus hic cui cõsolatio æterna promittitur, nõ est cum mundi huius affectione communis, nec beatum quemquam faciunt ista lamenta, quæ totius humani generis deploratione funduntur. Alia ratio est sanctorum gemituũ, alia beatarum causa lachrymarum. Religiosa tristitia aut alienum peccatum luget, aut propriũ: nec de hoc dolet, quòd diuina iustitia agitur, sed de eo mœret, quod humana iniquitate committitur. Vbi magis plangendus est faciens maligna, quàm patiens.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica in Ramis Palmarum: Cognoscit Petrus reatum suum, cognoscit & voluntatem Domini sui, dolet, & pœnitet, egreditur foras, relinquit concilium malignãtium, locum petit secretum,

lachry-

lachrymis & pœnitentiæ amicum, flet amarè, certissimè intelligens, quia sacrificium Deo spiritus est contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Hic est pœnitentiæ modus. peccasti? quiesce, dole, & lachrymare, & disce cum Apostolo flere amarè.

Homilia 5. ad Monachos: Non putemus tam facilè remitti posse peccata, inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 6. Ideo, fratres charissimi, tempus iudicij, & diem reddendæ rationis sapienter & vtiliter cogitemus, & crimina vel peccata maiora, cum gemitibus & suspirijs, quamdiu viuimus lugeamus.

Homilia 7. Dauid cilicio prostratus, & cōspersus cinere, cum ingenti mugitu, & gemitu pœnitentiam agens, impleuit illud, quod ipse in Psalmis dixerat: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Psalm. 6.

Claudianus Mamertus. 470.

Contra vanos Poetas:

——————Postquam graue dixit
Exitium, fregitq́, reos, auertit & iras
Numinis, impenso lauit sua crimina fletu,
Extremumq́, diem fugit bene versa Niniue.

Saluianus Massiliensis. 480.

De iudicio & prouidentia Dei lib. 2. Et quid posthæc? Agnoscit Dauid reus culpam: humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet, gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpura exuitur, ieiunio exigitur, ariditate siccatur, fletu effunditur.

Alcimus Auitus. 500.

Lib. 4. agens de Niniuitis:

Non plus fatus erat, totus coniurat in omne
Lamentum populus, concurrunt vndique fletus,
Pectora tunduntur, cælum suspiria pulsant,
Mollibus abiectis Cilicum dant tegmina seta,
Inq́, cibos cineres, lachrymas in pocula fundunt.

Cassiodorus. 540.

Ad Psalm. 6. Stratum significat cumulum peccatorum: quod ideo lachrymis rigat, vt eodem saluberrimo imbre resoluto, homo in nouam messem adolescat, fiatq́ue ex peccatore iustus, ex lugente lætus, ex ægroto sanissimus, &c. Est quoddam iudiciale genus, in quo reus conspectibus iudicis præsentatus assistit: peccatum suum lachrymis diluens, & confitendo dissoluens, summum genus defensionis adferens, quo se ipse condemnat.

Ad Psalm. 50. Perfecta pœnitentia est, futura peccata cauere, & lugere præterita.

Ad Psal. 118. *Exitus aquarum* significa lachrymas copiosas, quas tantas dicit fuisse, vt ipsa quoque fontium fluenta transcenderent. Transeunt planè, quando illa sine sensu currunt, ista cordis afflictione fundantur. Nam quod vincere quantitate non poterant, felicissimæ compunctionis quantitate superabant. Has tunc profundimus, quando peccatorum nostrorum recordatione mordemur.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. Moralium cap. 17. Cùm ad mentem malè gesta pœnitendo reducimus, graui mox mœrore confundimur, perstrepit in animo turba cogitationum, mœror conterit, anxietas deuastat, in ærumnam mens vertitur, & quasi quodam nubilo caliginis obscuratur. Hæc namque caligo confusionis eorum mentem salubriter oppresserat, quibus Apostolus dicebat: *Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* &c. Si diem, quam peccati delectationem diximus, tot impeti precibus audiuimus, vt videlicet circundantes fletus expient, quicquid delectatus per negligentiam animus deliquit, quanta animaduersione pœnitentiæ huius diei nox ferienda est, videlicet ipse iam consensus ad culpam? Tanto arctiori manu pœnitentiæ mens à pollutione tergenda est, quanto se per consensum conspicit sordidius inquinatam. Cùm vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudij perturbat, vt nihil ei iam, nisi flere libeat; nihil, nisi quod se terrere possit, attendat. Ponit namque ante oculos illinc districtionem iustitię, hinc meritum culpæ: conspicit quo supplicio digna sit, si parcentis pietas desit, quæ per lamenta præsentia ab æterna eruere pœna consueuit. Rom. 6.

Lib. 9. cap. 24. *Loquar in amaritudine animæ meæ.)* Qui culpas suas detestans loquitur, restat vt has in amaritudine animæ loquatur: vt hæc ipsa amaritudo puniat, quicquid lingua per mentis iudicium accusat. Sciendum verò est, quia ex pœna pœnitentiæ, quam sibi mens irrogat, aliquatenus securitatem percipit, atque ad interrogationem superni iudicis fidentior exurgit, vt semetipsum subtilius inueniat, & erga se quæque quomodo disponantur agnoscat.

Homilia 22. in Ezechielem: Quid est hoc, quod foris concremantur carnes, intus aromata: nisi hoc, quòd quotidie videmus, quia duo sunt compunctionis genera? Quia alij adhuc per timorem plangunt: alij verò iam se per amorem in lamentis afficiunt. Multi namque peccatorum suorum memores, dum supplicia æterna pertimescunt, quotidianis se lachrymis affligunt. Plangūt mala, quæ fecerunt, & incenduntur vitia igne compunctionis, quorum adhuc suggestiones in corde patiuntur.

Faustus Benedictinus. 600.

In vita D. Mauri: Illo planè loco balneo vtebatur. Ibi enim curabat abluere, si quā ex secularium hominum collocutione, aut verbo, aut cogitatione maculam contraxisset, & puluerem humanæ cōuersationis, sine qua hæc humanæ mortalitatis vita non capitur, crebris lachrymarum fontibus expiabat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono libro 2. cap. 13. Ille pœnitentiam dignè agit, qui reatum satisfactione legitima plāgit: condemnando scilicet, & deflendo quæ gessit. Ille pœnitentiam dignè agit, qui sic pręterita mala deplorat, vt futura iterum non committat.

Lib. 6. Originum cap. 18. Perfecta est pœnitentia præterita deflere, & futura non admittere.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 3. in Genesin: Confessioni amaritudo misceatur, vt vera pœnitentia præsignetur. Hac pœnitentia fœcundatur Ecclesia in omnibus gentibus constituta.

In libro 1. Regum: Si quando contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse vt per afflictionem pœnitentiæ cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat, & cùm propositæ potestati deliquerit eius contra se iudicium, à quo sibi prælatus est perhorrescat.

Eligius. 640.

Homilia 11. ad Pœnitentes: Hæc instantius fiunt à nobis, cùm ex recordatione peccati compungimur, & compungendo peccata confitemur, sicq́ue ad remedia pœnitentiæ confugimus. Bonum est homini semper ante oculos propria adhibere delicta,

[illegible] Psalmi sententiam. *Et peccatum meum contra me est semper.* Suo enim Dei tanta de[illegible] peccati recordatio, vt ea, quæ gessit, sem[per] lachrymis confiteatur. Vnde & Psalmus di[cit]: *Conuersus sum in ærumna, dum configitur mihi spina* &c. Ille penitentiam dignè agit, qui reatum suum legitima satisfactione plangit. Omnipotens quippe Deus contritionem quærit, fletibus flectitur, lugentes lætificat, pœnitentibus præsto est. Magnus profectus est lachrymarum: plorando seruus propitiatur Domino, filius lachrymis mitigat patrem, & asperam matrem plorans mitigat paruulus. Ita ergo & peccator fusis fletibus remouet iram Dei. Petrus namque trinam negationem lachrymis deleuit, &c.

Beda. 700.

Ad caput 21. Deuteronomij. Si animam, quæ à Deo pulchra creata est, in gentili conuersatione inuenimus, & sociari illam voluerimus corpori Christi, deposito idololatriæ cultu, induatur lugubribus penitentiæ indumentis.

Ad cap. 8. prioris Esdræ. Multi laboris est, eum, qui accepta fidei Sacramenta peccando contemnit, pristinam recipere dignitatem: quia non huic facilè emendatio per aquam baptismi denuò dari potest: sed infectum scelus longo penitentiæ labore, longis lachrymarum fluentis, districtioris continentiæ sudore eluendum est.

Ad cap. 8. Lucæ. Nos singula vitia deflemus, vt ad gratiam splendoremque venire mereamur æternum.

Alcuinus. 750.

Ad Psalm. 18. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Veram semper agit penitentiam hic spiritus, & non cessat fluentis lachrymarum antiqua delicta diluere, vt tu intelligas, nisi veram penitentiam egeris, tibi facile non dimitti quæ gesseris. Vera est enim penitentia, iugiter fletibus commissa diluere, & abluta non iterare.

De quatuor virtutibus, cap. 11. de compunctione cordis. Compunctio cordis ex humilitatis virtute nascitur: de compunctione confessio peccatorum, de confessione pænitentia, de pænitentia verò prouenit peccatorum indulgentia. Anima hominis, quæ in oratione compungitur, valde illi proficit ad salutem: cùm per orationem compunctio effunditur, Spiritus sancti præsentiam cordibus adesse nostris haud dubium est.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 2. cap. 3. in Apocalypsin: Sed quid de illis dicendum, qui post lauacri vndam maculis criminum vitam inquinant? Currant ad sanguinem Agni, non quo rursum aqua baptismatis in eo tingantur, sed quo lachrymarum fontibus peccatorum maculis abluantur. Non solùm enim hi tantum in sanguine Agni baptizantur, qui per aquam regenerationis transeunt, verùm etiam hi, qui lachrymarum fletibus prioris vitæ maculas detergunt.

Lib. [illegible] cap. 9. Attendat igitur prauus quisque fidelis, qua cordis amaritudine, quo mentis dolore, post fidei agnitionem perpetrata crimina debeat lugere, si ad fidem venientibus primi Ecclesiæ prædicatores, ad abluendam pristini erroris iniquitatem, lamentum pœnitentiæ indixerunt.

[illegible]. 820

Homilia in Dominica 3 Paschæ: *Vertetur in gaudium.* In conualle namque lachrymarum po[siti], sarcina peccatorum grauati, non solùm pro remittendis peccatis [illegible], sed etiam pro expectatione æternæ vitæ quotidie gemunt, dicentes cum Psalmista: *Lauabo per singulas noctes lectum meum,* &c. Et: *Cibabis nos pane lachrymarum.* Et: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ die ac nocte.* Recolunt enim vnde ceciderint, & considerant vbi peruenerint. Dumque reproborum pœnas, & gloriam iustorum ante mentis oculos reducunt in conspectu pijssimi iudicis maculas peccatorum fonte abluunt lachrymarum, dicentes cum Psalmista: *Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.*

Psal. 6. Psal. 41.

Homilia in Feria secunda Litaniarum: Penitentes temporalibus æterna supplicia mutãt, & lachrymis ex vera contritione cordis fluentibus restinguunt æterni ignis incendia.

In Apocal. lib. 1. cap. 3. Nunquid illi desperandi sunt, qui post baptismum maculis criminum vitam coinquinant? Non vtique: quia & illi, si penitentiam egerint, lachrymarum fletibus prioris vitæ maculas detergunt, quod est secundum baptismi genus.

Christianus Druthmarus. 870.

Ad cap. 3. Matthæi: Fructum dignum pœnitentiæ facere, est præterita mala fletibus punire, & bona è contrario agere, & mala commissa eleemosynis redimere.

Angelomus. 830.

Lib. 2. Reg. cap. 23. Sic agamus penitentiam, vt ea, quæ commisimus, perfectè defleamus.

Hincmarus. 850.

De vita S. Remigij. Gennebaldus peccator singultibus & lachrymis per ordinem omnia retulit, quæ commiserat. Quem S. Remigius videns contritum, & penè desperatum, blandè consolatus est, dicens: Nullis vnquam quantiscunque, & qualibuscunque peccatis mortuis gratiam resuscitationis à peccatis denegat Deus. Dignè pœnitentem, & peccata sua deflentem, per ianuam reconciliationis cõmunioni altaris sacrosancti restituit, &c. Quia post baptismum inquinamus vitam, baptizemus lachrymis conscientiam, & quasi quotidiano Iordanis baptismate lachrymis conscientiam nostræ compunctionis ab omni vitiorum subrepentium contagione purgemus.

Rabanus Maurus. 850.

In Ecclesiast. lib. 1. cap. 19. In peccatoris vtique pectore incessanter debet spes & formido coniungi: quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat.

Lib. 6. cap. 7. Quid est aliud penitere, nisi irasci sibi, vt horreat quod fecit, & cruciatus à se exigat, ne iudex iratus potius affligat?

Epistola ad Reginbaldum: Qui veraciter pœnitet, ac per lachrymarum indicia cordis sui contritionem manifestat, leuiori disciplina tractandus est: quòd *cor contritum & humiliatum Deus non spernit: & in quocunque die peccator conuersus pœnitentiam egerit, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur.* Quia suscepit Dominus triduanam pœnitentiam Niniuitarum, & Petri negationem amarissimis fletibus ablutam Dominus indulsit, cùm eum tertia die resurgens inter cæteros discipulos Angelica vocatione ad suam præsentiam & reconciliationem venire iussit.

Ionas Aurelianensis. 850.

De cultu imaginum lib. 1. Peccata, quæ post baptismum committuntur, penitentiæ lachrymis, & eleemosynarum largitionibus diluuntur.

Paschasius Ratbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 8. Vnde postea, si Domi-

si Domini resuscitante gratia & misericordia in corpore Christi talis quilibet fortè reinsertus fuerit, & per pœnitentiam viuificatus, debet non minus de contemptu, quàm de prioris vitæ culpæ reatu, quia salutaria vitæ mysteria sumpsit, medullitus ingemiscere, & ad vberiorẽ amoris gratiam, eò quod euaserit, inardescere.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 5. Omnis diuinæ legis transgressor, intuitu diuini iudicij, meritò confunditur, cùm pro delicti conscientia, & à facie summi iudicis absconditur.

Cap. 17. Tamquam mortuus effici debet, quem prioris vitæ tædet.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuit. lib. 1. cap. 4. Multi est apud Deum meriti cordis contritio & compunctio lachrymarum.
Psal. 50. Quia *sacrificium Deo spiritus contribulatus, & cor contritum & humiliatum Deus non spernit.* Lachrymæ
1 Reg. 1 sunt, quæ Samuelis ortum impetrarunt, quę ape-
Tob. 11. ruerunt Tobiæ oculos, & à nuru eius dæmonium
Tob. 8. excluserunt. Ipsæ sunt, per quas Mariæ Magdalenæ crimina vnius horæ momento deleta sunt.

Lib. 3. cap. 1. Ego peccati notitiam non eam hic accipio, qua vnusquisque, qui malè agit, scit peccatum esse quod agit: sed eum solùm peccata sua veraciter cognoscere existimo, qui peccatũ quàm perniciosum sit, quantaúe pœna plectendum, pauido corde perpendit.

Smaragdus. 960.

Ad caput 49 Regulæ S. Benedicti. Compunctio cordis est humilitas mentis cum lachrymis, exoriens de recordatiõe peccati & timore iudicij. Illa est conuersis perfecta compunctionis affectio, quæ omnes à se carnalium desideriorum affectus repellit, & intentionem suam toto mentis studio in Dei contemplationem defigit.

In Diademate Monachorum cap. 14. Ille pænitentiam dignè agit, qui sic præterita mala deplorat, vt futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum, quasi qui lauet laterem crudum, quem quãto magis lauerit, tanto magis lutum efficit.

Berno Augiensis. 1020.

Sermone de Purificatione Mariæ. Necesse vnamquamque rectè credentis animam prius timore, deinde coniungi amore: prius malorum, quæ gessit, reminiscens, ac pro ijs ad æterna pertrahi supplicia pertimescens, lachrymis irrigatum pro peccato faciat sacrificium: *Sacrificium,* inquit, *Deo spiritus contribulatus:* post amorem cælestium gaudiorum fiat ipsa holocaustum. Et quę prius pro peccato dicebat ingemiscendo: *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo:* postmodum pro cælestis patriæ dilatione holocaustum offerendo, offerat cum gemitu proclamando: *Super flumina Babylonis.*

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 10. Dicis, vt quid percutio carnem? Respondeo, vt quid percutio spiritum? Dicit enim
Psal. 76. Psalmista: *Exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Carnem siquidem & spiritum scopo, qui me deliquisse per carnem & spiritum recognosco. Istum correptionum, illam cum cæteris afflictionibus etiam percussione virgarum, vt quia me læta caro traxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam. Lorica est homo indutus ad carnem, ferreus membra diuulsa circulus ambit, mittit cum labore metanæas, allidit in pauimentum crebrius palmas: vt quid hæc & similia? Vt dum per hæc corpus affligitur, animę refrigeriũ procuretur. Quodcunque enim illud est, per quod caro pœnitentiæ caussa laceratur, atque percellitur, per hoc homo procul dubio ad æternam requiem perducetur.

Anselmus. 1080.

Ad caput 5. Matthæi: Quamuis fidelis res mundi abdicauit, quamuis de iniurijs non diluit, tamen in multa incidit aliquando, & ideo necessariæ sunt lachrymæ, quæ semper abluant, quia semper peccamus, & in miserijs huius mundi nos esse videmus. Dolemus enim de peccatis proximorum. Duo sunt genera compunctionis, quando pro miserijs huius mundi & peccatis nostris gemimus, & pro desiderio cælestium.

De Similitudinibus cap. 101. Vt ergo humiliemur, quid simus, quid nati fuerimus, vel quid fecerimus mente pertractemus, & nos viles peccatores multoqúe supplicio dignissimos fore cognoscemus. Qui se ergo talem iudicat, iam in primo gradu humilitatis stat.

Cap. 102. Secundus gradus est dolor. Nam sunt nonnulli, qui se peccatores esse cognoscunt: sed nullum inde dolorem habere dignoscuntur: quibus necesse est, vt doleant, si veniam mereri desiderent. Quia non valet ad salutem, vt se cognoscat quisquam peccatorem, nisi inde habeat dolorem.

Cap. 144. Sicca pœnitentia est, cùm aliquẽ quidem sui peccati pœnitet: sed humore pietatis, fletúsque ipsius compunctione caret. Humida verò est, cum habet vtrumque, suumque luget peccatum magna cordis contritione. Vt ad hanc ergo tibi prosit pœnitentiam, non iuuenis tantùm, verùm etiam omnis homo erubescat, cùm quid agit illicitum.

Edinerus Anglus. 1100.

Vitæ S. Thomæ Cantuariensis cap. 26. Denique Rex ipse, cùm significatum esset per visionem, nulla alia ratione sperandam esse pacem, nisi conciliato Martyre, corde contrito & humiliato ad monumentum beati Martyris veniam petiturus properauit. Cumqúe Cantuariam venisset, ab æde B. Dunstani vsque ad summum templum, in quo S. Thomas conditus est, nudis pedibus, & communi veste lachrymabundus ingrediebatur, non viarum asperitate, non pedum teneritudine retardatus. Vbi ad Ecclesiæ fores venit, procidit, & adorauit. Porrò ingressus locum illum, in quo vir beatus occisus est, lachrymis infudit: deinde dicta confessione coram Episcopis, cum multo tremore ac reuerentia accessit ad loculum Martyris: atque illic toto prostratus corpore, quos gemitus, quæ suspiria ediderit, quos lachrymarum profuderit imbres, dici satis non potest.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Ecclesiasten: Tempus flendi, præsens vita est: tempus autem ridendi, est futura vita. Qui ergo in præsenti vita quotidianis fletibus & lachrymis purgare peccata sua studuerit, in vita futura ridebit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 18. Apocalypsis: Lamentationes pœnitentium sunt, qui in præsenti peccata sua lamentantur, ne perueniant ad illud væ sempiternum.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 14. capite 2. Pœnitentia alia est interior, alia exterior. Pœnitentia exterior, est in afflictione carnis: pœnitentia interior, est in contritione cordis. Per pœnitentiam exteriorem castigatur culpa praui operis: per pœnitentiam interiorem emendatur culpa prauæ voluntatis. Pœnitentia est dolor commissi præteriti, quando doles te fecisse quod malum est.

Eruditionis Theologicæ ex Miscellaneorum lib. 1. titulo 103. Sacramentum Pœnitentiæ est exterior exhibitio operis: Res Sacramenti vera contritio cordis. Si Sacramentum suscipis, opera pœnitentiæ facias. Habe rem Sacramenti in vera contritione, ne frustra speciem sine veritate ostendas. Tanta est pœnitentia, quanta est contritio tua: quanta est deuotio tua. Contritio pro malo, quod fecisti: deuotio pro bono recuperando, quod amisisti. Opus sine contritione, flos est sine fructu. Contritio sine opere, fructus est sine maturitate.

Bernardus. 1130.

De modo viuendi cap. 27. Propter verecundiam peccati oculos tuos leuare erubesce, ambula demissa facie, mœsta mœrore, incede abiecto vultu: cilicium & cinis inuoluant membra tua, cilicium operiat corpus tuum. Esto semper plangens, semper mœrens, semper suspiria cordis emittens, semper sit compunctio in corde tuo: serui Dei debent semper vigilare, peccata sua cum lachrymis ad memoriam reducere.

Sermone 1. in Vigilia Natiuitatis Domini: Scientia ista in primo gradu operatur pœnitudinem & dolorem, vt risum in luctum, cantum in planctum, gaudium in mœrorem conuertat, & incipiant tibi displicere, quæ vehementer ante placuerant, & illa specialiter horreas, quæ specialiter appetebas.

De conuersione ad clericos cap. 19. Lugeat, sed non sine pietatis affectu & obtentu consolationis: consideret nullam sibi inueniri requiem in seipso, sed omnia plena miseriæ, & desolationis: consideret non esse bonum in carne sua: lugeat plangens dolorem suum: exitus aquarum deducat oculus eius, & palpebra non quiescat. Nimirum purgatur lachrymis oculus ante caligans, & acuitur visus, vt intendere possit in serenissimi luminis claritatem.

Sermone 10 super Cantica: Ecce hoc vnum est vnguentum, quo anima peccatrix suæ conuersionis primordia condire debet, plagisque suis recentibus adhibere. Primum namque *sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Quamdiu ergo non habet, tamquam pauper & inops, vnde sibi melius ac pretiosius componat vnguentum, non negligat parare interim istud, licet de vilibus speciebus: quia *cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.* Tanto autem minus vile diuinis apparebit conspectibus, quãto plus sibi illa viluerit in recordatione peccatorum suorum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. Sét. dist. 16. In perfectione pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet compunctio cordis, cõfessio oris, satisfactio operis, &c. Triplici morti triplici remedio occurritur: Contritione, Confessione, Satisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi: *Scindite corda, & non vestimenta vestra,* &c.

Richardus Victorinus. 1140.

Super Cantica cap. 9 Generalis contritio delet omnia mortalia, occulta atque manifesta peccata, & charitatem restituit, si fuerit amissa.

Petrus Blesensis. 1160.

Epistola 61. Non tam facile sine fletu ac gemitu cordis, acerboque dolore sanantur, quæ conualuerant in præcordiorum medullis. Nec leuiter culpa remittitur, nisi cum qualitate peccati humilitas pœnitentiæ compensetur.

Petrus Cantor. 1160.

Cap. 67. Duas habet manus pœnitẽtia, laborem scilicet pœnitentialem, ad delenda præterita peccata; & macerationem carnis, ad vitãda futura. Pro his laboribus dicitur nobis: quia Dominus bonorum nostrorum non eget. Horum enim debitores sumus, vt salutem amissam recuperemus.

Cap. 105. Quanta debeat esse contritio cordis pro peccato attende in quatuor, quæ gessit Dominus in suscitatione Lazari: turbauit semetipsum, infremuit spiritu, lachrymatus est, clamauit: *Lazare veni foras.*

Innocentius Tertius. 1200.

Ad Psalm. 1. Pœnitentialem: Pœnitentia debet habere tres partes: Contritionem in corde: Confessionem in ore: & Satisfactionem in opere. In contritione debet habere pœnitens timorem de pœna, dolorem de culpa, & amorem de gratia.

Ad Psalm. 3. Pœnitentialem: Tria sunt in vera pœnitentia necessaria, dolor compunctionis in corde, pronuntiatio confessionis in ore, & flagellum satisfactionis in opere. Dolor cõpunctionis non debet esse perfunctorius, sed continuus: non leuis, sed grauis: quia pœnitere est pœnitentiam tenere.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Sermone in capite ieiunij: Compunctio dicitur cordis humiliati cum deuotione seu lachrymis punctio, siue ex recordatione delicti, siue ex beneficiorum recordatione, siue ex timore gehennæ. Compunctio cor hominis purgat, mentem illuminat, spiritum confortat, & corroborat, &c. Oportet, quòd pœnitens cum amaritudine doleat. Ieremias ait: *Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.* Et Ioel: *Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ.* Quoniam igitur Dominus sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, recogitemus annos nostros in amaritudine animæ nostræ, dicentes cum sapiente muliere: *Nolite me vocare Noemi,* id est, pulchram: *vocate me Mara,* id est, amaram, *quia amaritudinibus me repleuit omnipotens.* Talis enim amaritudo vermes malæ conscientiæ, & carnalium desideriorum interimit. Sit igitur pœnitens ita pronus ad lamentationem, quantum fuit pronus ad culpam: & qualis fuit ad peccatum intentio, talis fit ad pœnitendum & lugendum deuotio: vt risus dolore misceatur, & extrema gaudij luctus occupet. Iuxta illud Iacobi: *Miseri estote & lugete.* Et Ezechiel ait: *Panem tuum in perturbatione comede, & aquam tuam cum festinatione & mœrore bibe.* Hic est panis lachrymarum, & refectio pœnitentium, panis subcinericius, & vas aquæ, panis humilitatis, & aqua purgationis. Igitur in amaritudine moretur oculus pœnitentis, & in cubili cordis compungatur: vt nubes tristitiæ, & interioris doloris in pluuiam lachrymarum erumpat, & ex fumo compunctionis lachrymas extorqueat.

Hier. 6. Ioel. 2. Ruth 1. Ezec. 12.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Pœnitentiæ cap. 5. Contritio est confractio, & comminutio, & quasi in puluerem redactio veteris hominis, &c. Hæc eadem contritio vocatur Ioelis 2. *Scindite corda vestra.* Scindenda ergo sunt corda peccatorum, velut virus diaboli, vt tota fœculentia totumque virus peccatorum inde effluat, nec vlla in eis stilla remaneat. Nominatur etiam compunctio, siue propter illud, quia tunc primò sentiuntur spinæ & aculei peccatorum, cùm Spiritus sanctus cor peccatoris infusione gratiæ suæ viuificauerit, & sanctificauerit; siue quia tunc in imo cordis infiguntur.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. quæst. 17. membro 4. art. 1. Ad iustificationem adulti necessariò requiritur Cõtritio. Licet enim ad iustificationem adulti, qui nunquam

addidit mortale actuale originali, quantum est de statu suo, non requiratur: tamen quia addidit veniale, ideo requiritur: quia nullus adultus est, qui non addat venialia, &c. Vnde necessaria est adulto propter venialia, quæ superaddidit, contritio.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica 3 post Epiphaniam: Notatur Contritio, Confessio, & Fides, quæ cuilibet peccatori valde sunt necessaria.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 3. Lucæ: Quatuor ad pęnitentiam pertinent: primum est opus satisfactionis: secundum est voluntarius & affectatus dolor & afflictio pęnitentię assumptæ, &c.

Ad cap. 3. Apocal. Contritio prius turbat animum per dolorem, & sic euacuat humorem peccati: cuius signum est aliquando resolutio in lachrymas.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij cap. 10. Pęnitentiæ partes integrales sunt, cõtritio in anima, confessio in verbo, & satisfactio in facto. Ex quibus tũc pęnitẽtia integratur, cùm peccator omnem mortalem culpam perpetratam & facto deserit, & verbo accusat, & animo detestatur, proponens nunquam iterare peccatum.

In secunda Dieta de Contritione: Contritio est prima pars pęnitentiæ, & debet esse septiformis. Nam debet esse morosa & intenta, non perfunctoria: solitaria, non publica: integra, non diminuta: ordinata, non confusa: propria, non aliena: gemebunda, non deliciosa: iusta, non simulata. Et hæc septem sunt in verbo Esaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.*

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad Psalmi 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum*. Quia de nocte in secreto cubiculi magis erũpebat insignis pęnitentię profluuium lachrymarum, propter peccatum commissum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1. cap. 20. Prima pars pęnitentię est cordis contritio. Est autem contritio dolor voluntariè assumptus pro peccatis, cum proposito seu intentione confitendi & satisfaciendi. Quia nullus verè censetur contritus, nisi habeat propositum huiusmodi. In qua contritione homo singulatim omnia peccata sua ante tribunal conscientiæ suę adducat, vt ibi seipsum accusans, in amaritudine animæ suę de singulis conteratur, & postea confiteatur. De singulis quippe peccatis mortalibus contritio requiritur singularis: diuersorum enim morborum diuersæ sunt medicinę: sed contritio est medicina singularis contra vnum tantùm mortale. Ergo non sufficit vna communis de omnibus peccatis: sed de quolibet mortali tenetur homo specialiter conteri, si habet distinctam peccatorum memoriam.

Ioannes Taulerus. 1350.

Lib. 1. Institut. cap. 1. Peccator, quia malam in creaturis voluptatem ac delectationem quæsiuit, quam in solo Creatore quærere debuisset, ideo cum amara cordis contritione peccata sua deflere, & cum vero dolore, veroqúe se emendandi proposito coram sacerdote se accusare debet. Cæterùm dolor iste siue contritio, non ex seruili quodam timore, neque ex sensuali dolore cum amaritudine seipsum, vt damnum suum plus quàm Dei iniuriam, & offensam lugente procedet. Sed dolor noster atque cõtritio diuina prorsus & supernaturalis erit: qua videlicet homo pro peccatis suis dolens, plus omnipotentis Dei tam grauem multiplicemqúe inhonorationem, contemptum & offensam, quàm suum ipsius damnum ponderat, atque deplorat. Ista contritio ex amore nascitur, qui nunquam absque dulci quodam gustu & consolatione est.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2. Generalis contritio, qua simul & indistinctè conteritur homo de omnibus peccatis, quibus auersus est à Deo, & diuinam bonitatem offendit, necessaria est ad hoc, quod peccata sibi remittantur, & gratia Dei & charitas infundatur.

Catharina Senensis. 1380.

Tract. 6. cap. 155. Egredere de peccato mortali per contritionem cordis, oris humilem confessionem, atque satisfactionem operis.

Petrus Aliacus. 1400.

In Psalm. 1. Pœnitentialem: Tu Domine da mihi laborare non solùm in gemitu cordis, sed lauare lectum meum lachrymis corporis: nec lauare solùm exterius seu superficie tenus, sed etiam rigari intrinsecus, vt fletus meus non solùm ad exteriora corporis, sed vsque ad cordis intima perueniat.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ de Sacramento Pœnitentiæ: Contritio est dolor voluntarius pro peccatis, semper in se puniens, quod dolet admisisse, &c. In contritione enim esse ipsius pęnitentiæ maximè saluatur, eò quòd oportet semper illam actu cum pęnitentia esse.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Fasciculo amoris capite 14. Quis tam iustus est, tamqúe innocens, qui sua quotidiana non debeat flere delicta, cùm Prophetam audiat dicentem: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo?* Psal. 6. Multa planè sunt singulorum delicta, quę diluenda sunt fletibus.

De Obedientia cap. 15. Nullum est tam graue delictum, quod non contritione atque confessione tergatur. Negauit Petrus Dominum, fleuit amarè, & ilicò restitutus est gratiæ. Coram Domino mulier peccatrix ingemuit, pro reatibus suis lachrymas fudit, pedes ipsius plorando lauit, & mox audire promeruit: mulier remittuntur tibi peccata tua.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractatu 43. in Regulam Benedicti: Meritò habendus est magnus dolor & gemitus de peccato commisso: tum propter offensæ diuinæ maiestatis celsitudinem, tum ob diuinæ legis transgressionem, tum ob impiam abusionem beneficiorum Dei, tum ob damnosam separationem à Deo, tum ob ignominiosam captiuitatem à dæmonibus.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib. 3. cap. 16. In pęnitentiæ Sacramento primam partem contritioni iure damus: quę cùm gratiæ sit immunis, manifestum est in hoc Sacramento continuò tolli quod homo incommodum obliquæ mẽtis errantisqúe peccando incurrerat.

ARTICVLVS TERTIVS.

PECCATORVM CORAM SACERDOTE CONFESSIONEM IMPROBANT.

M*ONTANISTÆ erubescunt confiteri peccata.* Hieronymus epist.54. ad Marcellam.

Nouatiani oris confessionem, & sacerdotis sacramentalem absolutionem penitus sustulerunt: velut solus Deus potestatem remittendi peccata sibi perpetuò retinuisset, nec illam a ministris Christi ad ædificationem Ecclesiæ vnquam voluisset dispensari. Colligitur ex Cypriano libro 4. epist. 2. Lactantio, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, Paciano, & alijs, vbi agunt de illorum hæresibus.

Audeani peccatorum quidem confessionem facere iubebant, & absolutionem largiebantur, sed nullam iniungebant pœnitentibus mulctam. Ideo pœnitentes, quia per iocum & ludum confessionem a se exigi intelligebant, grauia peccata celabant, & solum pauca quædam & leuia fatebantur. Theodoretus lib. 4. hæreticarum fabularum.

Messaliani peccata dimittebant, nulla habita ratione pœnitentiæ & Canonum Ecclesiæ. Damascenus de hæresibus.

Iacobitæ dicunt, non esse necessarium confiteri sacerdoti, sed sufficere, soli Deo peccata sua confiteri. Vnde iuxta se ponunt ignem & incensum, quando faciunt confessionem Deo, in signum quod Deus in tali confessione consumit peccata eorum. Guido de Iacobitis cap. 2. Michael Buchingerus in Ecclesiastica historia. Matthæus Parisius in Henrico Tertio. Iacobus Vitriacus historiæ Orientalis cap. 76.

Armenij dicunt, quædam peccata a nullo sacerdote remitti posse: generalem confessionem absque speciali sufficere ad remissionem omnium peccatorum, nec oportere specialiter confiteri. Guido de Armenijs.

Noui Manichæi dicunt, confessionem peccatorum, quæ fit sacerdotibus Romanæ Ecclesiæ, nihil valere penitus ad salutem, nec Papam, nec aliquem alium de Romana Ecclesia habere potestatem absoluendi aliquem à peccatis. Nicolaus Eymericus partis 1. quæst. 13.

Albigenses asserunt, peccata non esse confitenda. Antoninus parte 4. tit. 11. cap. 7. § 5.

Flagellantes mortalia crimina sacerdoti confiteri inutile esse contendunt. Bernardus Lutzenburg.

Ioannes VVicleuus Articulo 7. *Si homo debite fuerit contritus, confessio exterior est superflua & inutilis.*

VValdenses, seu potius Piccardi, dicunt confessionem auricularem nugatem esse: sufficere sua quemque Deo in cubili confiteri peccata. Æneas Syluius Historiæ Bohemicæ cap. 39. Ioan. Schlechta epist. ad Erasmum.

Petrus Oxoniensis peccatorum confessionem in specie, affirmabat non esse de iure diuino: sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiæ. Summa Conciliorum in decretis Sixti 4.

Erasmus Roterodamus, in epistolam Hieronymi ad Oceanum, item ad cap. 19. Act. Apostol. & in Methodo Theologiæ, *docet confessionem secretam singulorum peccatorum non modo non esse iure diuino institutam, aut imperatam, sed neque in vsu antiquæ Ecclesiæ fuisse.*

Martinus Lutherus in Assertionibus art. 9. *Dum volumus omnia peccata pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.*

Contra Latomum: *Nego in totum confessionem esse exigendam.*

In Postilla ad Dominicam Reminiscere: *Nolo confiteri, ob id solum, quia Papa præcepit, & fieri vult. Qui* [illegible] *tem & firmam fidem, quòd dimissa sunt sibi peccata sua, is potest confessionem hanc omittere,* [illegible] *eri.*

Philippus Melanchthon in examine Ordinandorum: *Nulla enumeratio delictorum necessaria est* [illegible] *nusquam extare præceptum diuinum de enumeratione singulorum.*

[illegible] *contra confessionem Lutheri* Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis. [illegible] *Nequaquam eum* [illegible] *obtinent hæc verba, quasi Christus hæc dicendo discipulis peccata remittendi potestatem concedere voluerit, cum non aliud verbis istis innuerit, quam vt Euangelij prædicationem* [illegible] *commissam annuntient, &c. Ligandi & soluendi verba nihil aliud significant, quam credere, & non credere.*

Ioanne Caluinus lib.3 Institut cap.4 §.19. *Nihil mirum, si ... pestilentem, totq; nominibus Ecclesiæ noxiam damnamus, ac sublatam ... Quod si ... esse, & indifferens, quando tamen nulli vsui est, nec fructui, tot autem ... causam dedit, quis non protinus abolendam censeat?*

Defensione 2. contra VVestphalum folio 131. *affirmat, confessionem & absolutionem ... Antichristi Romani lacunis originem suam habere, & ab ipso ... um.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Leuit.5 Vers. 5. vbi nostra Translatio habet. Agat pœnitentiam pro peccato *in Hebræo est idem vocabulum quod Numer. 5. Sic enim legimus.* Et erit, cum peccauerit in vno, ex his confitebitur apertè peccatum, quod peccauit.

Numer.5.6. Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum.

Primum obserua, Confitebuntur, *in Hebraico textu esse in coniugatione Hithpael, quæ auget significationem, ita vt iste textus rectè verti possit:* Expresse, & distinctè confitebuntur. *Deinde illa verba:* Confitebuntur peccatum suum, *in Hebræo habentur cum maiori explicatione. Sic enim legimus:* Confitebuntur peccatum suum, quod fecerunt. *Ex quibus patet, hoc loco præcipi, vt peccatum in specie per manifestam confessionem prodatur. Si enim in genere tantum confiteri sufficeret, non diceret Scriptura* Confitebuntur apertè illud peccatum, quod fecerunt: *sed simpliciter* Confitebuntur peccata sua.

Iosue 7.19. Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.

*Prouerb.*28.13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

Ecclesiastici 4.31. Non confundaris confiteri peccata tua.

*Matth.*3.6. Baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

*Matth.*18.18. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Lucæ 5.14. Vade, ostende te sacerdoti.

Lucæ 17.14. Ite, ostendite vos sacerdotibus.

Ioannis 20.22. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

*Actor.*19.18. Multiq; credentiū veniebant confitentes & annuntiantes actus suos. *Textus Syriacus habet:* Offensas suas.

Iacobi 5.16. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 1. Si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic, qui præest: vt ab ipso per verbum Dei, & consilium salubre curetur, quò possit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere.

Dionysius Areopagita. 100.

Epistola 8. quæ est ad Demophilum Monachum: Tu verò, vt tuæ indicant literæ, procidentem sacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem, nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem astans calce abiecisti, ac repulisti. Cum ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur, se ad peccatorum remedia quærenda venisse, neque exhorruisti insuper & sacerdotem optimum lacerare conuitiis miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iustificasset. Ac tandem, exi, inquiens, sacerdoti, cum similibus tuis contra fas omne irrupisti in adyta, & Sancta sanctorum prophanare ausus es.

Irenæus. 180.

Libro 1. ... cùm esset vxor eius speciosa ... corpore corrupta esset à Mago isto, & secura cum esset multo tempore, ... deinde cum magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc, quam passa esset ab hoc Mago, corruptelam.

Libro 3. capite 4. Cerdon sæpe in Ecclesiam veniens, & exomologesin faciens, sic consummauit, modò quidem latenter docens, modò exomologesin faciens.

Origenes. 230.

Homilia 2. in Leuiticum. Est adhuc septima, licet dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundum eum, qui dicit: *Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.*

Homilia 2. in Psal. 37. *... Pronuntiationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequenter diximus. Vide ergo quid edocet nos Scriptura diuina, quia oportet peccatū non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut ij, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis ...*

[illegible] & [illegible], si vomuerint, [illegible] [illegible] hi, qui peccauerunt, si quidem [illegible] intra se peccatum, [illegible] [illegible], & propemodū suffocantur à phleg[illegible], vel humore peccati. Si autem ipse sui accu[illegible] fiat, dum accusat [illegible] ipsum, & confitetur, [illegible] delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circunspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. proba pri[illegible] medicum, cui debeas causam languoris expo[illegible], qui sciat infirmari cū infirmante, flere cum [illegible], qui condolendi & compatiēdi nouerit di[illegible]plinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui [illegible] prius & eruditum medicum ostenderit, & mi[illegible]cordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius cō silio procurandum est.

Homil. [illegible] *in Lucam* explicans illud: *Vt reue[illegible]ntur ex multis cordibus cogitationes.* Vnde, inquit, & nos, si peccauerimus, debemus dicere: *Peccatum meum notum tibi feci, & iniquitatem meam non abscon[illegible]. Dixi, annuntiabo iniustitiam meam contra me Domi[illegible].* Si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra, non solùm Deo, sed & his, qui possunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: *Ecce de[illegible] nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua.*

Eusebius Cæsariensis. 320.

Libro [illegible] *de Demonstratione Euangelica*: Tales erāt Saluatoris nostri discipuli, & eiusmodi aculeos in auditorum animis relinquebant, vt penetraret ipsorum doctrina in intimos thalamos cordis, & cuiusq; conscientiam ita sauciaret, vt arcana ex latebris proferre, & prauitatem anteactæ vitæ palam confiteri non dubitarent.

Athanasius. 340.

Sermone in illa verba: *Profecti in pagum, qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum*: Nos ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas teipsum discipulis Iesu: adsunt enim, qui te soluant pro potestate ea, quam à Saluatore acceperunt. *Quæcunque enim ligaueritis*, inquit, *in terra, erunt ligata & in cælo: & quæ solueritis in terra, erunt soluta & in cælo.* Et: *quibus remiseritis peccata, remittentur eis.*

Basilius Magnus. 370.

In Regulis fusius disputatis responsione 26. Debet vnusquisque eorum, qui inferiores sunt, si quidem memorabilem vllam progressionem facere [illegible], & ad perfectionem vitæ illius, quæ præceptis Domini nostri Iesu Christi est cōsentanea, peruenire, cùm nullum animi sui motum apud seipsum celatum retinere, tum in sermone nihil [illegible] diligenti ante cura non consideratum pro[illegible], sed mentis suæ arcana aperire fratribus ijs, [illegible] datum illud negotium sit, vt adhibita [illegible] & misericordia, ægrotantes curent. Hoc [illegible] modo [illegible] quod laude dignum sit in [illegible] quod minus probandum, [illegible] atque ex huiusmodi [illegible] exercendi [illegible] nos cōsuetudine per [illegible] accessiones ad perfectionem perueniamus.

In Quæstion. [illegible] *Interrogatione* [illegible] Nun[illegible], dum [illegible] confitetur, etiam [illegible] ipsam adesse? *Respons.* Honestius cautiusq; per antistitam seniori confessio fiet, qui multa experientia edoctus possit & pœnitentiæ & correctionis modum suggerere.

Interrogatione 229. Nunquid flagitiosè facta abiecta omni verecundia enuntiari apud omnes debeant, an apud aliquos tātummodò? Et si hoc, apud quos, & cuiusmodi? *Responsio.* Omninò in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis neququā quibusuis temerè homines aperiunt, sed ijs tantummodò, qui rationem, qua ea curanda sunt, teneant: eodem modo etiā peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare.

Interrogatione 288. Necessariò ijs peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei. Siquidem rationem hanc in pœnitentia etiam veteres illos cernimus secutos fuisse, quando & in Euangelio scriptum est, quòd Ioanni confitebantur peccata sua: & in Actis Apostolis ipsis, à quibus etiam baptizabantur cuncti.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 1. Tempus præsens est tempus confessionis. Confiteare quæ perpetrasti, siue verbo, siue opere: siue noctu, siue interdiu. Confitearis tempore acceptabili, & in die salutis.

Gregorius Nyssenus. 380.

In Ecclesiasten Homil 3. Si autem hæc ita se habēt, & eam quam par fuit affectionem verbum coniecit, vtpote quòd ad cauenda peccata natura sit ingenita eiusmodi affectio, honestum est existimare esse proprium Ecclesiæ documētum, se per peccatorum confessionem, & enuntiationem ret[illegible]gerere. Per hoc enim licet suam animam armare armis pudoris.

Oratione ad eos, qui durius & acerbius alios iudicāt. Afflictionis participem & socium sume sacerdotem vt patrem. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita, animi arcana tanquam occulta vulnera medico retege. Ipse & honoris & valetudinis tuæ rationem habebit.

Epistola Canonica ad Episcopum Mitylenes cap. 1. Rectè habuerit, si hodierno die nō solum eos, qui ex regeneratione per lauacri gratiam transmutati sunt, adducamus, sed etiam qui per pœnitentiam & cōfessionem à mortuis operibus ad viuentem viam ascendunt, ad viuentem spem, tāquam manu, deducamus, à qua per peccatum alienati sunt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Genesim Homil. 20. Qui hæc facit, si voluerit ad confessionem facinorum festinare, & medico ostendere vlcus, qui curet, & non exprobret, atque ab illo remedia accipere, & soli ei loqui, nullo alio conscio, & omnia dicere cum diligentia, facilè sua peccata emendabit. Confessio enim præteritorum est abolitio delictorum.

Homil. [illegible] *in Genesim*: Quia in magnam hāc hebdomadam peruenimus, Dei gratia nunc maximè & ieiunij cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendaq; diligens & pura confessio peccatorum.

Homilia [illegible] *in Ioannem*: In peccatis, quę commisimus, confitendis neminem vereamur, Deū duntaxat, vt decet, formidemus, qui & nunc opera nostra videt, & tunc quos in præsentia non pœnitet damnabit, &c. Commisisti aliquot scelus, aut animo agitasti, homines celas, non Deum, & nihil curas, oculos hominū formidas, &c. Vos autem hortor, dilectissimi, vt etsi nemo opera no-

ſtra videat, vt ſinguli ſuam conſcientiam ingrediantur, & iudicem ſibi rationem cõſtituant, errata ſua in medium adducant, niſi velint in die illa horrenda vniuerſo orbi ea manifeſtè patere. Sanentur iam vulnera, ſumatur pœnitentiæ medicina.

Libro 2 de Sacerdotio: Quamobrem multa quidem arte opus eſt, vt qui laborant Chriſtiani, vltrò ſibi perſuadeant, ſacerdotum curationi ſeſe ſubmittere oportere. *Et paulò poſt*. Equidem complures recenſere poſſim, quos conſtat in extrema mala adactos, non ob aliud, niſi quòd digna ab iis pœna, & quæ peccatis perpetratis par eſſet exigeretur. Neque enim temerè ad diſtrictorum modum oportet & mulctã ipſam adhibere, ſed tamquam coniecturis quibuſdam explorandus eſt delinquentium animus, ne qua fiat, vt dum conſuere vis quod interruptum eſt, ſciſſuram deteriorem facias.

Ioannes Caſſianus. 420.

Eccle 10. Colla. 2. cap. 11. *Si momorderit*, inquit, *ſerpẽs non in ſibilo, non eſt abundantia incantatori*, taciti ſerpentis morſum pernicioſum eſſe deſignans, id eſt, ſi per confeſſionẽ ſuggeſtio ſeu cogitatio diabolica incantatori cuiquam, ſpiritali ſcilicet viro, qui carminibus Scripturarum mederi protinus vulneri, & extrahere de corde conſueuit noxia venena ſerpentis, patefacta non fuerint, ſuccurrere periclitanti perituroue non poterit.

Cap. 12. Occaſionem nobis pernicioſæ verecũdiæ, qua cogitationes malas ſtudeamus obtegere, ac ſalutari eas patefacere confeſſione vereamur, illa præcipuè creat cauſa, qua nouimus quẽdam in Syriæ partibus, vt credebatur præcipuum ſeniorum cuidam fratri cogitationes ſuas ſimplici confeſſione prodenti, poſtmodum quadã indignatione commotum eaſdem grauiter exprobraſſe. Vnde fit, vt dum eas in nobis premimus, ac ſenioribus erubeſcimus publicare, curationũ remedia conſequi nequeamus.

Nilus Abbas. 420.

Ad Chariclem, qui aiebat non eſſe ſatis confiteri verbis & ore, ſed opus quoque eſſe cõfiteri operibus. Robuſtorũ quidem, inquit, & valentium animarum eſt ſic confeſſionem facere, id eſt, cum ieiuniis & vigiliis, humicubatione, ſacco & cinere & eleemoſynis largis & hilariter factis, aliisque fructibus veræ pænitentiæ: tamen ſi quis vel quia non aduertit propter incuriam, aut propter aliquam ex improuiſo neceſſitatem, aut propter imbecillitatẽ, vel ignauiam hæc vltrò non excurrit, confeſſionem quidem eius, quæ labiis fit, non aſpernari Deum, neque ſic confitentem auerſari & repellere, cùm pro omnibus omnium generum peccatis mortuus ſit, ſicuti publicanus ille nullis laboribus aut ſudoribus, ſed ſolis verbis humilitatis, ſola confeſſione oris ſaluus factus eſt, ſimiliter & latro ille.

Sozomenus. 440.

Libro 7. Hiſtor. cap. 16. Cùm prorſus non peccare, naturæ ſit humana diuinioris [illegible] ntibus autem, quamuis frequẽter deliqu[illegible]nt, veniam dare iuſſerit Deus, & ad impetrandam veniam confiteri peccata neceſſarium eſt.

Titus Boſtrenſis. 4[illegible]

In caput [illegible] Sæpe quidem [illegible] vt ii, qui grauit[illegible] malum [illegible] confeſſionem peccatis a[illegible] Alios e [illegible] parum peccarat per ſuperbiam, [illegible] macum aſpernetur [illegible] in [illegible] reatum incidat. Neque enim ob id [illegible] iudicium ſuidet peccator, quòd pauc[illegible] is obſtrictus teneatur [illegible] & propter pauca quoque condẽnatur [illegible] confeſſionem & [illegible]e

paucis illis in medium adferat, quam o[illegible]

Diadochus. 480.

De perfectione ſpirituali cap. [illegible] Oportet [illegible] re ſemper ſenſum cõ[illegible], ne [illegible] ſcientia noſtra ſibi mentiatur, dum ſatis ſe [illegible] Deo confeſſum eſſe ſuſpicatur. Siquid[illegible] maius eſt iudicium Dei conſcientia noſtra, [illegible] etſi exploratum ei ſit pleniſſimè nil ſibi conſcium eſſe, vt beatus Apoſtolus nos docet, cum ai[illegible] *neque meipſum iudico* &c. Etenim niſi vt d[illegible] feſſi fuerimus, metum quendam laten[illegible] pore obitus noſtri in nobis reperiemus.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap. 10. Eccleſiaſtæ: Si peccati ſerpens mordeat in ſilentio, hoc eſt, ita vt peccator admiſſum ſcelus confiteri nolit, nullam poterit ſalu[illegible] præſtare, qui ſancta excantatione curandum ſuſcipiat, peccata ſua non confitentem.

Iuſtinianus Imp. 530.

Conſtitutione 141. de his, qui luxuriantur contra naturam. Qui hoc morbi genere contabuerunt, illi non ſolùm de cætero peccare deſinant, ſed etiam [illegible] agant pænitentiam, & coram Deo procid[illegible] & morbum beatiſſimo Patriarchæ renuntiẽ[illegible] nonemque curationis percipiant, & (prout ſcriptum eſt) fructus producant pænitentiæ, &c. Præ[illegible] mus omnibus deinceps, qui huiuſmodi ali[illegible] ſibi peccati conſcii ſunt, niſi peccare deſierint, & ſeipſos renuntiantes beatiſſimo Patriarchæ ſa[illegible] tis ſuæ curam geſſerint, pro tam impiis actionibus Deum intra ſanctum feſtum placantes, quod acerbiora ſibi accerſent ſupplicia.

Ioannes Neſteuta. 580.

In Nomocanone: Oportet eum, qui confeſſiones ſuſcipit, videre & adoleſcentiam, & vires ſenectutis, & imbecillitatem, & loci differentiam, & modi, per quem malũ factum eſt, an ex cæpto conſilio & præmeditato, an caſu factum eſt, aut ex vino, vel ex ſatietate, vel non ſic, ſed vel metu, vel immoderata poteſtate, vel paupertate, & quę ſunt his ſimilia. Is, qui confeſſiones audit, debet examinare & horam, & locum, & vitam, & prudentiam. Similiter & contritionem, & pudorem, & triſtitiam, & metum, & fidei conſtantiam &c. Hæc omnia debet examinare, qui audit confeſſiones, & ſic pœnas iniunget.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. Ante omnia verò culpas noſtras præclaro iudici noſtro ſoli confiteamur, omnibusque, ſi ille ita iuſſerit, confiteri parati ſimus. Nam in lucem educta vulnera nunquam in deterius proficient, ſed ſanabuntur, &c. Quia habeo nonnullos, qui peccata necdum confeſſi ſunt, quo[illegible] illos iam ad confeſſionem hoc exemplo pro[illegible]co, qua ſine nullus remiſſionem potietur.

Gradu 23. Nihil ita dæmones cogitationes [illegible] contra nos roborat, vt eas inconfeſſas in corde nutrire atque occulere.

Ioannes Moſchus. 600.

In Prato ſpirituali cap. 139. Nocte quadã cùm dormirent Sãctimoniales omnes, illis cõ[illegible], vt veſtimenta ſua acciperent, ac fugerent, [illegible] o quinque omnes à dæmonio correptæ [illegible] Quo facto non amplius exierunt è monaſterio, [illegible] confeſſæ peccata ſua, gratias egerunt Deo.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandritæ [illegible] mi cogitationes viro ſancto patefaciebant, opportuna remedia accipiebant: [illegible] vlcera obtegebant & occultabant, ad[illegible] reſipiſcerent, & pœnitentiam agerent.

Leontius. 620.

In vita Ioannis [illegible]

ea, quæ sanctum protulit, ciuitate existens, cùm audisset venisse Arbodo,& Angelũ ibidem ei apparuisse,& vocationem ad communem Dominũ ei denuntiasse: peccamen grauissimum in se recognoscens, quod nec auditus hominum posse intrare affirmabat, fidem inambiguam sumens, ad sanctum cursu peruenit, & pedes eius comprehendens,cum lachrymis multis clamat,& dicit secretò Sancto: O ter beate habeo misera,quod ad aures hominũ venire non potest,& scio quod si vis,potes id mihi indulgere. Dixit enim vobis Presbyteris Dominus: *Quoniam quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo*, &c. Hæc verba audiens à muliere Sanctus,& timẽs, si petitionem eius refutaret,noxium ei in tormẽtis fieret, dum posset liberari à proprio peccato, per fidẽ, quam habebat in eum,dicit ad eam humiliter:Si vtique credis,ô mulier Deo, per fidelitatem meam ignoscatur tibi crimen, quod dicis,cõfitere mihi hoc. Quæ dixit: Non possum Domine dicere hoc peccatum. Neque enim potest auditus hominis portare illud.Dicit ad eam iterum Sanctus: Et si erubescis, vade & scribe illud,si nosti literas,& adfer mihi. Illa iterum respondit: Verè Domine non possum. Expectans ergo modicum Sanctus tacẽs, dixit ei: Non potes scribere, & sigillare,& afferre mihi? Tunc dixit ei: possum Domine,& hoc facio. Rogo ergo ne soluatur,neque vllo modo inueniatur à quolibet peccatum hoc aliquando. Verbum igitur accipiẽs à Deo honorabilis, quod nullus homo solueret aut legeret eius pyctatiũ, abiens propria manu scripsit peccatũ, & sigillans portauit beato,&c.

Maximus Monachus. 640.

Capitum Oeconomicorum Centuria quarta cap. 62. Omnis confessio humiliat animam,vna quidem gratia Dei iustificatam: altera, quæ accusationibus erudit illam ignauia proprij animi detineri.

Cap.36. Duplex est confessionis ratio, prior quidem consistit in gratijs agendis, ob præstita bona: posterior autem fieri dicitur ad arguenda & examinanda, quæ perperam gesta sunt. Nam confessio dicitur & beneficiorum diuinorum, quibus affecti sumus, cum actione gratiarũ enumeratio, & malè gestorum ab reis emissa relatio. Vtraq; verò humilitatem parit. Etenim tam is, qui bonis acceptis gratias agit, quàm ille, qui ob accepta crimina castigatur, humiliatur. Ille quidem seipsum indicans & vocitans indignum donatis: hic verò dum precatur, vt remissionem accipiat.

Synodus Trullensis. 710.

Can.103. Oportet eos, qui soluendi ac ligandi potestatem à Deo accepêre, peccati qualitatem considerare, & eius,qui peccauit,ad eam conuersationem promptum studium,& sic morbo conuenientem afferre medicinam: ne si in vtroque immoderatione vtatur,ab eius, qui laborat,salute excidat.

Theodorus Studites. 820.

Oratione funebri in S.Platonem cap.8. Quodq; laudabilius est,occultas mentis cogitationes & acta cuidam eorum, qui præerat, sæpius confitebatur. Quæ res magnum religionis illius erat indicium. Idq; cùm perfectè facere solitus esset,ei, qui confessionem ipsius audiebat, admirationem & stuporem afferebat.

Nicephorus Chartophylax, 830.

De ligandi & soluendi potestate ad Theodosium Monachum: Ligandi & soluendi prouincia Pontificibus ipsis à clementissimo Deo nostro demandata est. Siquidem ad Petrum ait: *Quæcunque ligaueritis, ligata; & quæcunque solueritis, soluta erunt.* Vnde olim omnes oportebat ad ipsos Pontifices accedere, suaq; illis occulta prodere, & sic vel reconciliationem, vel repudium ferre. Pontifices verò frequenti multitudinis turbulentia, vt arbitror, defatigati, id operæ ad probatos Monachos transmisêre.

Anastasius Nicænus. 860.

Quæst.6. Sitne bonum confiteri peccata viris spiritualibus? Est bonum,& valde vtile: sed non ijs, qui earum rerum sunt imperiti & rudes, ne per rationis expertem commiserationem ac dispensationem, aut per importunam & à scientia alienam pœnarum,seu pœnitẽtię productionem, te reddat aut cõtemptorem, vt minimè dolentẽ, aut socordem & dissolutum. Si ergo inueneris hominem spiritualem, qui possit tibi mederi,citra pudorem & cum fide confitere ei tanquam Domino,& non homini. Cùm de anima tua agatur,non te pudeat. Est enim pudor, qui inducit peccatum,& est pudor gloria & gratia. Non aduersus animam tuam lædas faciem, nec in tuam ruinam erubescas, nec te pudeat confiteri tua peccata.

Basilius Imp. 870.

Oratione ad Episcopos, qui cum Photio schisma fecerant: Nihil turpe ducamus passionem manifestare, & vulnus ostendere, ac locum pœnitentiæ & medicinæ requirere, atque intra atrium saluantium fieri,ne cõfusionem obedientiam arbitrando,confusionis æternæ sumamus experimentũ. Confusio reuera est, & maximus pudor, imò verò in Deum dimicatio, nolle vnumquemque proprium confiteri peccatum, & humiliari propter Christum,ac lucrari se, & multos.

Theophylactus. 900.

Ad cap.19.Act.Apost. Oportet quemque fidelem peccata prodere, ac sese coarguendo illis renunciare, ne postea amplius eadem committat,vt iustus fiat, prout dictum est: *Dic tu peccata tua prior, vt iustificeris.* Et illud: *Iustus in prima causæ dictione accusator est sui ipsius.*

Simeon Metaphrastes. 970.

In vita S.Syluestri: Syluester dixit ad Imperatorem: Oportet te prius ieiunare, ô Imperator, & Deum placare lachrymis quæcumque peccasti confitentem.

In vita S.Iacobi Eremitæ. Mulier, cùm ad Ecclesiam venisset,vnamquamq; rem ordine Deo ipsi primùm,deinde & sanctissimo viro confessa est: qui & ipse cùm plurimum eam instituisset, eorumq; malorum, quæ commiserat, valde pœnitentem videret,immortalitatis lauacrũ ei dedit.

Theodorus Balsamon. 1170.

In epistolã 1.Dionysij Alexandrini: Existimo,quòd pro iudicio eius, qui audit confessionem, medicina adhibeatur personis & necessitati naturæ.

In Canonem Apost.52. Nota ex præsenti Canone, quòd non solis Episcopis,& sacerdotibus concessum est hominum confessiones audire, & peccata remittere, sed etiam Presbyteri cum Episcopali permissione peccatorum confessiones audiunt, &c. Cùm præsens Canon Apostolicus puniat Episcopos, qui non suscipiunt peccatores, qui conuertũtur: sextus, septimus, & quadragesimus secundus Canon Carthaginensis Synodi non permittat sacerdotibus insciente Episcopo peccatorum enumerationes audire, & peccata remittere: apparet non solùm Monachis sacerdotibus concessam esse peccatorum reconciliationẽ, sed etiã generaliter omnibus sacerdotibus. Quomodo ergo nec à Patriarchis, nec ab Episcopis permittitur sacerdotibus,qui non sunt Monachi, peccatorum hominũ confessiones audire,nescio.

Ego

Ego autem permisi multis in magna Antiochia sacerdotibus, qui erant clerici eiusdem sanctissimæ Sedis, peccatorum confessionem absque vlla prohibitione accipere, & peccata remittere.

Nicolaus Cabasilas. 1280.

Expositionis Liturgiæ cap.29. Sed & illud etiam scimus, quòd post mortem Christi etiam fide, & pœnitentia, & confessione opus est, & sacerdotũ oratione. Nec potest homo solui à peccatis, nisi hæc præcesserint, &c. Peccatorum remissio pœnitentibus datur per orationem sacerdotum.

Nicephorus Gregoras. 1330.

Libro 3. de Germano Patriarcha: Cùm is primum sacrificium cum cæteris Pontificibus peregisset, Michael Imperator ante vestibulum sacri suggestus duo peccata sua, periurium, & filij Imperatoris excæcationem apertè profitetur, sibiq; condonari petit. Primus igitur Patriarcha illi iacenti astans, condonationis syngrapham quandam. & post eum Pontifices, suo quisque ordine eandẽ recitârunt. Ita lętus discedit Imperator tam ob illam condonationem, quàm quod Deum etian sibi placatum & reconciliatum existimabat.

Zaga Zalo Episcopus Æthiops. 1536.

In confessione Fidei: Est etiam moris apud nos, vt mulieres grauidæ ante partus tempus confiteantur, ac corpus Dominicum cõfessæ accipiant, &c. In ipsis etiam Synodorum libris constitutũ est à sanctis Apostolis, oportere nos confiteri, atque eam pænitentiam pro magnitudine singulorum peccatorum à confessore accipere debemus. Præterea hoc familiarissimè vtimur, quod statim ad pedes confessoris, cùm peccatum admissum est accurrimus, & hoc faciunt omnes tam masculi, quàm fœminæ, cuiuscunque conditionis sint, & quotiescunque confitemur, accipimus corpus Domini. Quod si singulis diebus confiteamur, singulis quoque diebus accipimus venerabile Sacramentum. Vtimur semper vno confessore, nec alium accipimus, nisi eo absente, quo reuerso ad ipsum redimus. Et confessores omnium peccatorum dant nobis ex Ecclesiæ potestate absolutionem, &c. Deinde confessionem vocalem omnium meorum peccatorum credo faciẽdam esse apud sacerdotẽ, cuius precibus per Christũ Dominum nostrum salutẽ animæ meæ spero me consecuturum.

Græci Veneti. 1570.

Ad vndecimam interrogationem Claudij Cardinalis Guisiani de Confessione: Omninò peccatorum enumeratio fieri debet, quemadmodum illi magni rerum diuinarum præcones, atque lumina, Basilius & Nyssenus, alijque hos subsecuti Doctores præcipiunt. Et quamobrem is, qui confitetur, viris spiritualibus peccata sua fateri debet, vnà cum loco & modo? Vt nimirum spiritualis pater adhibere medicinam eis, secũdùm instituta sanctorum Patrum possit. Absoluunt autem spirituales Patres ac sacerdotes eos, qui deliquerunt huiusmodi quadam oratione: Benignus ille Deus, qui propter nos abiectos vilesq; homines, & salutis nostræ causa naturam humanam assumpsit, totiusq; mundi peccata tollit, nunc quoque pro benignissima sua misericordia & bonitate tibi hæc omnia condonabit, mi frater, quæ modò coram ipso indignitati meæ recensuisti, remittetq; tibi omnia.

Hieremias Patr. Constantinop. 1580.

Responsione primo cap. 11. de Confessione: Respondemus, talem ministrum debere spiritualem medicũ esse, & bene rerum suarũ peritum. Deinde confitentem, quoad possit & recordetur, peccata particulatim exponere: idq; corde contrito & humiliato. Sic enim is sanatur, si scilicet faciat ea, quæ cõtraria sunt peccatis à se admissis.

Cap.21. Quartò de Confessione & peccatorum remissione scribitis. Ad quod respondemus ex M. Basilio, debere vnumquemque Christianum, si velit egregium progressum pietatis monstrare, & habitum secundùm præcepta Domini nostri viuendi comparare, nullam agitationem mentis occultam secum retinere, nullum verbum absq; examinatione præcedente emittere; sed proferre nudè arcana cordis: non quidem cuiuis, sed his, qui medicinam facere possunt.

PROBANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Pænitentia cap.8. Tantum releuat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ.

Cap.9 Huius igitur pœnitẽtiæ secundæ & vnius, quanto in arcto negotium est, tanto operosior probatio est; vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidẽ vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pænitentia nascitur, pænitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, cõuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: cæterũm, pastum & potũ pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuntiãs pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominẽ, magis releuat: cùm squalidum facit, magis mundatum reddit: cùm accusat, excusat: cùm condemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet.

Cap.10 Plerosq; tamen hoc opus vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre prǽsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecũdioribus corporis contracta vexatione, conscientiã medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expãdens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimento eius acquiro, cùm ipse hominem quodammodo exhortatur: Ne me respexeris, dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc si fortè onerosum est, cùm penes insultaturos in resiloquio consistit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi prostrato superscenditur. Cæterùm inter fratres atque conseruos, vbi communis

spes, metus, gaudium, dolor, passio, quia communis spiritus de communi Domino & Patre, quid tu hos aliud quam te opinaris? Quid consortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuersum, & ad remediũ conlaborare necesse est. In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia vero Christus. Ergo cùm te ad fratrũ genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Æquè illi cùm super te lacrymas agunt, Christus patitur, Christus Patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeone existimatio hominum & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quàm palàm absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. Malo enim ad miserum peruenitur: sed vbi pœnitendum est, desinit miserum, quia factum est salutare. Miserum est secari & cauterio exuri, & pulueris alicuius mordacitate cruciari. Tamen quæ per insuauitatem medentur, & emolumento curationis offensam sui excusant, & præsentem iniuriam superuenturæ vtilitatis gratia commendant.

Cap. 11. Quid si præter pudorem, quẽ potiorẽ putant, etiã incommoda corporis reformident, quod inlotos, quòd sordulentos, quod extra lætitiam oportet deuersari, in asperitudine sacci, & horrore cineris, & oris de ieiunio vanitate? &c.

Cap. 12. Igitur cùm scias aduersus Gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ munimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? Cur cessas aggredi, quod scis mederi tibi? Mutæ quidẽ animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua Chelidonia. Peccator restituendo sibi institutã à Domino exomologesin sciens, prçteribis illam, quæ Babyloniũ regem in regna restituit?

Cyprianus. 250

Libro de Lapsis: Confiteantur singuli, quęso vos fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.

3. *[illegible]* Hæc qui subtrahit fratribus
4. nostris, hos ipsos miseros, vt, qui agentes pœnitentiam veram, Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducãtur, vt magis pereant: & qui erigere se possent, plus cadant. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesim veniãt, & per manus impositionem Episcopi & cleri ius communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & clero imposita, Eucharistia illis datur.

Lactantius. 320.

[illegible] causam, cur [illegible] veteri imperauit, [illegible] figuram [illegible] [illegible] Deus nudari eam iussit, [illegible] non obuolutum pectus habere debemus, id est, ne quod pudendum facinus intra conscientiæ secreta velemus. Hæc est cordis circumcisio, de qua Prophetæ loquuntur, quam Deus à carne mortali ad animã transtulit, quæ sola mansura est. Volens enim vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa circumcisione proposuit, vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniam consequamur, quæ contumacibus & admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem sicut homo, sed intima & arcana pectoris intuetur.

[illegible] damnatis [illegible] vera [illegible] Confessionem: Sed tamen, *inquit*, quia singuli quique cœtus hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est Confessio, & Pœnitẽtia, quæ peccata & vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.

Hilarius. 360.

Can. 18. in Matth. Ad terrorẽ autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile seueritatis Apostolicæ iudicium præmisit, vt quos in terris ligauerint, id est, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ in cælis quoq; aut soluti sint, aut ligati.

Ambrosius. 370.

In Psalm. 37. Plurimum suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam, quam vitare non possumus, pudore releuamus.

Exhortatione ad pœnitentiam agendam: Non solùm post pœnitentiam ab illis peccatis irritus homo obseruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est, quia nescit homo, si possit, pœnitentiam accipere, & confiteri Deo & sacerdoti peccata sua.

Libro 2. de Pœnitentia cap. [illegible] An quisquam ferat, vt erubescas Deum rogare, qui non erubescis rogare hominem, & pudeat te Deo supplicare, quẽ non lates, cum te non pudeat peccata tua homini, quem lateas, confiteri?

Pacianus. 370.

Paranesi ad Pœnitentiam. Rogo vos fratres, etiam pro periculo meo per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam remota etiam & verecunda membrorũ nõ erubescẽtes in ferro, & cauterio & grauissima illa pulueris mordacitate durasse. Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? Et habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quòd si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus membrorum suorum vexatione lætatur, imò pariter dolet, & ad remedium collaborat. In vno & altero Ecclesia est, in Ecclesia verò Christus. Atque ideo qui fratribus peccata sua non tacet, Ecclesiæ lacrymis adiutus, Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo sit, qui bene ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerunt, similesq; sunt illis, qui plagas quidem aperiunt, ac tumores, medicisq; etiam assidentibus confitentur, sed admoniti, quæ imponenda sint, non curant, & quę bibenda, fastidiunt.

Hiero-

Hieronymus. 380.

Ad Ecclesiasten cap. [illegible] Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri ac magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

Ad cap. 16. Matth. Sacerdos pro officio suo, cum peccatorum audiuit varietates, scit quis sit ligandus, quis soluendus.

Epist. 54. ad Marcellam de Montanis. Rigidi sunt, non quo & ipsi peiora non peccent, sed hoc inter nos & illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata, quasi iusti: nos dum pœnitentiam agimus, facilius veniam promeremur.

Ruffinus. 390.

In Psal. 31. Licet Deus dimittat peccata, ex quo homo in voluntate pœnitet, tamen confitendum est ministris Ecclesiæ quia nisi cõfiterentur, ex sua malitia damnarentur.

Augustinus. 400.

Libro 2. de visitatione infirmorum cap. 4. Sũt quidam, qui sibi ad salutem sufficere æstimãt, si soli Deo cui nihil occultum est, sua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubescunt, siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatorem Dominus constituit. Sed nolo, vt ipsa deceptus [illegible] opinione, quatenus confundaris cõfiteri coram Domini vicario, tabescens præ rubore, vel [illegible] sus præ indignatione: Nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Non seducat te somniãtium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorũ confessio. Nos autem non abnegamus, quin sit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorũ, &c. Sed instamur, & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudentium fauces auribus, quoniam prius eget sacerdotis, qui mediator sit ad Deum suum, salubri iudicio: alioquin & sub lege & sub gratia, *Ite & ostendite vos sacerdotibus*, responsum diuinum quomodo consummaretur? *Confitemini alterutrum peccata vestra*, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotũ reconciliationis.

Lucæ 17. Iacob. 5

Cap. 5. Astantem coram te sacerdotem Angelũ Dei existima. *Labia quidẽ sacerdotis*, ait Malachias, *custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, Angelus enim Domini exercituũ est.* Et cum qua & Deũ & Angelum eius decet reuerentia Dei ministrum affari, aperiens penetraliũ tuorũ abditissima latibula conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te non puduit forsitan coram multis, & cum multis facere. Nam humanum est peccare, Christianum est a peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergo qua [illegible] bauit facinora, Dei Angelo [illegible] nihil ob [illegible]

Malac. 2

[illegible] Hæc autem [illegible] mereantur velut [illegible] impulantes [illegible] In nobis [illegible] pro vestibus [illegible] Hæc [illegible] quod facere [illegible] erubuisti [illegible] coram [illegible] tolerare [illegible] Confitere igitur [illegible] remedium [illegible] specialiter [illegible] de quibus non [illegible] generali [illegible] per [illegible]

Lib. 50. Homil. hom. 12. In omnibus [illegible] diuinis, fratres dilectissimi, vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra deleamus [illegible] & humiliter, nõ solũ Deo, sed etiã Sanctis, & [illegible] timentibus confiteri. Sic enim per Iacobum Apostolum nos admonet Spiritus sanctus, dicens: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini &c.* Quomodo enim nobis peccatorum vulnera nunquã deesse possunt, sic & confitendi medicamenta deesse non debent. Non enim [illegible] vult Deus, vt confiteamur peccata nostra, quasi ipse scire non possit: sed quia diabolus hoc [illegible] erat, vt inueniat, quomodo nos ante tribunal [illegible] æterni obijciat [illegible] vt magis [illegible] coram accusare peccata [illegible] Econtrario [illegible] Deus noster, quia pius est, & misericors, vult vt confiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodũ in futuro. Si enim nos cõfitemur, ille parcit: si nos agnoscimus, ille ignoscit.

Homil. 41. Non solùm post pœnitẽtiam ab ebrietate, furto, & cæteris vitijs se homo seruare debet, sed & ante pęnitentiã, dum sanus est: quia si ad vltimũ vitæ steterit, nescit si ipsam pęnitentiam accipere, ac Deo & sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia & ante pœnitentiam bene viuendum est, & post pænitentiam melius.

Homil. 49. cap. 3. Qui post vxores vestras vos [illegible] cito cõcubitu maculastis, si pter vxores vestras [illegible] aliqua concubuistis: agite pęnitentiã, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. [illegible] sibi dicat, occultè ago, apud Deũ ago [illegible] qui mihi ignoscit, quia in corde ago. [illegible] causa dictum est, *Quæ solueritis in terra,* [illegible] *cælo?* Ergo sine causa sunt claues datæ [illegible] Dei. Frustramus Euangelium Dei, frustramus [illegible] Christi? promittimus vobis, quod ille negat [illegible]

In Psalmũ 66. Tristis esto antequam confitearis, confessus exulta, iam sanaberis. [illegible] conscientia saniẽ collegerat, & apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere [illegible] Adhibet medicus fomenta verborũ, & aliquando [illegible] adhibet medicinale ferrũ, in correptione tribulationis. Tu agnosce medici manum, [illegible] in confessione, & defluat omnis sanies.

Innocentius Primus. 4[illegible]

Ad Decentium Eugubinum cap. [illegible] De [illegible] dere æstimando de[illegible] ictorum, sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pænitentis [illegible] lachrymas corrigentis, ac [illegible] mitti, cum viderit congruam satisfactionem.

Paulinus Presbyter. 4[illegible]0

In vita [illegible] [illegible] pœnitentiam [illegible] [illegible] illum [illegible] [illegible] criminũ, quæ illi [illegible] apud quem intercedebat [illegible] [illegible] flere [illegible]

cusatores apud homines.

Maximus Taurinensis. 430.

In Natali Petri & Pauli Homil. 5. Clauis dicenda est, qua ad fidem peccatorum dura corda reserantur, mentium secreta panduntur, & quicquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationabili manifestatione producitur: clauis inquam, quæ & conscientiam ad confessionẽ peccati aperit, & gratiã ad æternitatem mysterij salutaris includit.

Leo Primus. 450.

Epist. 80. Ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta professio publicè recitetur: cùm reatus consciẽtiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quanuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorẽ erubescere non veretur: tamen quia non omnium eiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ pænitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis cõsuetudo, ne multi à pænitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuũt inimicis suis sua facta referari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis pænitentium precator accedit. Tunc enim demum ad pœnitentiam plures poterũt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Epist. 91. Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt nõ solùm per baptismi gratiam, sed etiam per pænitentiæ medicinã spes vitæ reparetur æternæ: vt qui regenerationis donum violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent, sic diuinæ bonitatis præsidijs ordinatis, vt indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. *Mediator enim Dei & hominum homo Iesus Christus* hãc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionẽ pœnitẽtię darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

Sedulius. 460.

Libro 4. Paschali, agens de peccatrice muliere, quæ Domini pedes lauit:

Vtere pace mea: magna est medicina fateri
Quod nocet abscondi. quoniam sua vulnera nutrit,
Qui tegit, & plagam trepidat nudare medenti.

Prosper Aquitanicus. 460.

De vita cõtemplatiua lib. 2. cap. 7. Illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab alijs publicata, si ea cõfiteri aut emendare noluerint, Deũ, quẽ habẽt testem, ipsum habituri sunt & vltorem. Et quid eis prodest humanum vitare iudiciũ, cùm, si in malo suo permanserint, ituri sint in æternum Deo retribuente supplicium?

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homil. 7. Si verò peccata peccatis cœperit addere, & animarum vulnera tegendo & defendendo putrescere, quæ confitendo & pænitentiam agendo curare noluit, timẽdum est, ne in illo impleatur, quod Apostolus dixit: *An ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?*

Homilia 10. Qui se cognoscit de littore continentiæ tempestate libidinis in pelago luxuriæ fuisse iactatum, & castitatis incurrisse naufragiũ, peccatorum confessionem, velut tabulam fractæ nauis velociter apprehendat. Et per ipsam de abysso ac profundo luxuriæ possit euadere, & ad portum pœnitentiæ peruenire, vbi iam tutiore loco spei anchoram figere, & salutẽ perditã valeat reparare.

[illegible] 500.

De Phil[illegible] Si operam medi-cantis expectas, oportet vt vulnus [illegible]

Benedictus Abbas. 530

Regula sue cap. 7. Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas, cordi suo aduenientes, vel mala à se absconsè commissa, per humilem confessionem Abbati non celauerit suo. Hortatur nos de hac re Scriptura dicens: *Reuela Domino viam tuam, & spera in eum.* Et iterum: [illegible] *confitebor aduersum me iniustitiam meam Domine, &c.*

Cassiodorus. 540.

Ad Psal 6. Est quoddam iudiciale [illegible] in quo reus conspectibus iudicis presentatus [illegible] peccatum suũ lachrymis diluens, & confitendo dissoluens, summũ genus defensionis attexens, quo se ipse condemnat. hic non est accusator extraneus, sed ipse accusator est suus: meretur venia qui se non excusat à culpa. Sola igitur necessaria est, quæ dicitur confessio, cùm reus non id quod factum est defendit, sed vt ignoscatur expostulat.

Gregorius Magnus. 590.

Homil. 26. super Euangelia. Omnis peccator, dum culpam suam intra conscientiã abscõdit, introrsum latet, in suis penetralibus occultatur: sed mortuus venit foras, cùm peccator nequitias suas sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur: *Veni foras:* ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuum intra consciẽtiam abscondis? foras iam per confessionẽ egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id est, culpã confiteatur peccator. Venientem verò foras soluant discipuli, vt pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit.

Homil. 40. Lazarus Gentilem populum signaliter exprimit. qui dum conuertitur ad Deum, peccata confiteri sua non erubuit, huic vulnus in cute fuit. In cutis quippe vulnere virus à visceribus trahitur, & foras erumpit. Quid ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnerum ruptio? Quia peccati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestiferè latebat in mente. Vulnera enim cutis in superficiem trahunt humorem putredinis. Et confitendo peccata quid aliud agimus, nisi malũ, quod in nobis latebat, aperimus?

Isidorus. 620.

In Synonymis. Confessio sanat, confessio iustificat, cõfessio peccatis veniam donat, omnis spes in confessione cõsistit. In confessione misericordia est. Nulla tam grauis est culpa, quæ per Confessionem nõ habeat veniam.

Eligius. 640.

Homil 11. in Cœna Domini ad populum & ad pœnitentes: Omnis peccator intra conscientiã abscondit se, introrsus latet, in suis penetralibus occultatur: sed mortuus venit foras, dum peccator nequitias suas sponte confitetur. Lazaro igitur dicitur. *Veni foras,* ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuũ intra consciẽtiam abscondis? foras iam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationẽ lates. Veniat itaq; iam foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem verò foras soluant discipuli, vt pastores Ecclesiæ pœnam amoueant, quã meruit: quia non erubuit confiteri, quod fecit.

Ionas Scotus. 640.

Vita S. Eustasij cap. 1. Quoties illi aliquis ob recipiendam pœnitentiam lapsus suos esset confessus, ita flebat, vt & illum flere compelleret. Causas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur, bonum relinquens exemplum posteris sacerdotibus, vt intercessores apud Deum magis sint, quàm accusatores apud homines.

[illegible] *Primus.* 655.

Cap. [illegible] a sacerdotibus facta confessione [illegible] commentia

[illegible] *Cantuariensis.* 660.

In [illegible] Quidam Deo solummodò confiteri [illegible] peccata, quidā verò & sacerdotibus [illegible] percēsent. Quod vtrumq; [illegible] intra sanctam fit Ecclesiā [illegible] & Deo, qui remissor est peccatorū, confiteamur peccata nostra, & cū Dauid dicamus *Delictum meum* [illegible] *meam* [illegible] *Domino,* [illegible] *peccati mei.* Et secundum Apostoli institutionem [illegible] *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate* [illegible] *vt saluemur.* Confessio itaque, quę Deo fit, purgat peccata: ea vero, quæ sacerdoti fit, docet qualiter purgentur ipsa peccata. Deus namq; salutis & sanitatis auctor & largitor plerunq; hanc præbet suæ potentiæ medicinam inuisibili administratione, plerunque medicorum operatione.

[illegible] addit [illegible] Sacramentum.

Audoenus. 670.

Vita S. [illegible] *cap.* [illegible]. Non post longum spaciū, cum iam Eligius virilem ageret ætatem, cupiens se vas exhiberi Deo sanctificatum, ac metuens, ne aliqua suum delicta pectus fuscarent, omnia ab adolescentia sua corā sacerdote confessus est acta: sicq; sibi austerā imponens pœnitentiā, cœpit fortiter colluctatione carnis spiritus feruore resistere.

Beda. 700.

Ad cap. [illegible] Peccati virus salubriter aperitur in confessione, quod [illegible] latebat in mēte.

Ad cap. [illegible]: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* In hac sententia illa debet esse discretio, vt quotidiana, leuiaq; peccata alterutrum coæqualibus cōfiteamur, eorumq; quotidiana credamus oratione saluari. Porro grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium, qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

Carlomannus Rex. 740.

In edicto, apud Auentinum lib. 3. Cuique tribuno vnus duntaxat sacerdos à sacris, pęnitētia, & confessionibus esto.

Synodus Francica. 742.

Paulo post initium Seruis Dei in exercitum pergere omnino prohibemus, nisi illis tātum modo, qui propter diuinum ministerium, id est, Missarū solemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt, hoc est, vnū vel duos Episcopos, cum Capellanis [illegible] Princeps secum habeat. Et [illegible] vnum presbyterum, qui [illegible] peccata [illegible] iudicare, & [illegible] possit.

[illegible]. 7[illegible]0.

[illegible] ven[illegible] aduerunt, [illegible] omnia peccata sua, [illegible] po[illegible], &c. Quo facto [illegible] & super [illegible] manibus, [illegible]

ita mens mea compungitur, &c.

De vita S. Richar. [illegible] ex prædicatione [illegible] Dei, & aspiratione gratię [illegible] compunctus, ad lachrymas conuersus, confessionem fecit peccatorum, & in conspectu [illegible] Dei ardenter veniam [illegible] absoluit, quod ignoranter [illegible] adolescentiæ [illegible] peccauit.

Aribo Frisingensis. 7[illegible]0.

Vita S. Corbiniani [illegible] *vxorem fratris defuncti.* [illegible] diebus ab eorum se [illegible], eosq; suos iugiter admonere [illegible], vt tam execrabile coniugium relinquerent. Tandem Dei omnipotentis consolante clementia, perduxit eos ad [illegible]arationis suæ promissionem, & venientes ad [illegible] Dei prostrauerunt se ambo, & extensis ad [illegible] eius brachijs, se grauiter peccasse, se nimium [illegible] confessi sunt, & ita pura cōfessione ad pœnitentiæ contigerunt remedia. Quorū capiti [illegible] Dei manus imponens, signo æternæ salutis munire eos curauit, ex humo eos erigens, [illegible] lapsis pænitentiam designauit.

Carolus Magnus. 780.

Libro 7. cap. 29. Quærendum est sacerdoti, cum [illegible] cuiuslibet fidelis confessionē peccatorum, qualiter primo peccatū perpetratū, aut si post [illegible], aut frequenter actum sit, si sponte, si [illegible], si per ebrietatem, aut per quodlibet ingenium factum sit, & cum viderit vnde radix illius processit, tunc congruam adhibeat medicinam.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap. 22. Episcopis & Presbyteris diligenti [illegible] tela pertractandum est, qualiter hominibus sua delicta confitentibus, tempus abstinendi ascribatur, vt iuxta modum peccati pænitentibus abstinentia indicetur.

Concilium Rhemense. 813.

Cap. 12. Ventilata est ratio pœnitentiæ, vt sacerdotes certius intelligerent, quomodo confessiones recipere, & pœnitentiā secundum canonicā institutionem pœnitentibus deberent indicare.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap. 32. Sed & hoc emēdatione [illegible] perspeximus, quod quidam, dum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plenè id faciunt. [illegible] constat hominē ex duabus esse substantijs, anima videlicet & corpore, & interdum animi [illegible], interdum carnis fragilitate peccatur: [illegible] indagatione debēt inquiri ipsa peccata, vt [illegible] plena fit cōfessio: scilicet vt & ea confiteatur, quæ per corpus gesta sunt, & ea, quibus in sola cogitatione delinquitur. Instruendus est itaque peccatorum suorū confessor, vt de octo principalibus vitijs, sine quibus in hac vita difficile viuitur, confessionem faciat, &c.

Cap. 38. Modus pœnitentiæ peccata sua confitentibus, aut per antiquorum Canonum institutionem, aut per sanctarum Scripturarum authoritatem, aut per Ecclesiasticam consuetudinem imponi debet.

Haymo. 820.

In Psal. [illegible] Licet Deus dimittat peccata, [illegible] hom[illegible] voluntate [illegible], tamen [illegible] Ecclesiæ. [illegible] damnarentur.

[illegible] Euangelij Dominicæ [illegible] *sacerdotibus* [illegible] destituunt, [illegible] peccata sua [illegible]tibus confiteri, [illegible] cata sua confirmantur, [illegible]

ipsum mundauerat, ad sacerdotes mitteret.

Ioannes Turpinus. 820.

Lib. de gestis Caroli Magni cap. 23. Accepit ipse Rolandus eodem die Eucharistiam, & delictorum suorum confessionem fecerat, antequam ad bellum properaret. Erat enim mos, vt omnes pugnatores Eucharistia & Cõfessione per manus sacerdotum, Episcoporum, & Monachorum, qui ibi aderant, munirentur, antequam pugnam aut bellum inirent.

Concilium Moguntinum sub Rabano Episcopo. 840.

Cap. 26. Ab infirmis in mortis periculo positis per presbyteros pura inquirenda est confessio, nõ tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda.

Hincmarus. 840.

In vita S. Remigij: Nos si à fundo cordium nostrorum venenum iniquitatum nostrarum per puram confessionem, cum contritione & cordis rugitu euomuerimus, euacuantes nos felle peccatorum, quo repleti sumus, & lachrymis nos eluerimus, replebimur abundantia gratiæ Dei.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 7. in Ecclesiastici cap. 7. Qui trãsgreditur mensurã in concupiscentijs carnis, & aggrauatur eius delictis, necesse est vt per confessionem peccatorũ fœditatẽ euomat, & sic per ieiuniũ & castigationem corporis ad statum pristinę sanitatis redeat.

De institutione Cleri lib. 2. cap. 30. Quorum peccata occulta sunt, & spontanea cõfessione soli tantummodò presbytero, siue Episcopo fuerint ab ijs reuelata, horum occulta debet esse pœnitentia, secundùm iudicium presbyteri siue Episcopi, cui confessi sunt: ne infirmi in Ecclesia scandalizentur, videntes eorum pœnas, quorũ penitus ignorant causas.

Concilium VVormatiense. 856.

Cap. 25. Pœnitentibus secundùm differentiam peccatorum sacerdotis arbitrio pœnitẽtiæ decernuntur. Debet itaq; sacerdos in pœnitẽtia danda singulorum causas singulatim considerare, originem quoq; modumq; culparum & affectus gemitusq; delinquentium diligẽter examinare, manifesteq; cognoscere: tẽporum etiam & personarũ, locorum quoq; & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delictorum atq; gemituum vniuscuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non deflectat.

Remigius Antisiodorensis. 880.

Ad cap. 2. Ioelis: Quid est quod dicit: *Scindite corda, non vestimenta vestra?* ac si diceret alijs verbis, scindite, hoc est, aperite corda vestra per confessionem fidei, vt peccata, quæ intus latent, sacerdoti omnipotẽtis Dei manifestẽtur, & pace facta, precibus tuis iunctæ preces eius valeant te mundare à contagione delictorum.

Paschasius Ratbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 8. Secundùm Apostolum, cùm aliquis infirmatur, prius adhibenda est confessio peccati, deinde oratio plurimorum, post sanctificatio vnctionis.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 4. Cùm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quanto citius ad eum pergat, eum blandè alloquatur, vt omnem spem in Deo ponat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit, pœnitentiam pro culpis commissis spondeat.

Radulphus Flauiacensis. 910.

Lib. 5. in Leuit. cap. 1. Per Doctorum absolutionẽ, nimirum quibus claues commissæ sunt, ad diuinam indulgentiam pertingendum. Doctoribus quippe dictum est: *Quæcũque ligaueritis super terram, ligata erunt in cælis, &c.* Accedendum itaq; ad illos, vulnera per confessionem pandenda, flendũ coram eis, vt sic commissa nostra & meritis leuent, & potestate relaxent.

Cap. 7. Dignum est, vt qui peccatorum suorum confessionem facit, cõsummet eam; omnia, quæ ad memoriam reuocare potest, Domino pandẽs, non alia prodens, alia abscondens.

Smaragdus. 970.

In diademate Monachorum cap. 15. Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atq; ad eius arbitrium, qualiter & quãto tempore iusserit, purificari curemus. Hinc Dauid ait: *Reuela Domino viam tuam, & spera in eum.* Velum quoddã est densitas peccatorum. Hanc reuelamus, quando delicta nostra deuotissimè confitemur.

Notgerus Leodiensis. 980.

Vita S. Remacli cap. 11. Verãm peccatorum cõfessionem faciatis Deo & Prælatis vestris: tentationum impressiones in ipso primo aditu detegatis. Stultorum enim præposterus pudor est, dum cælant vlcera, illis maiores subministrant vires.

Fulbertus Carnotensis. 1000.

Vita S. Aichardi cap. 16. Summa vigilantia vnicuique nostrum obseruandum est, vt quia quantum nos mors vicina manet penitus ignoramus, omnes in communi conscientias nostras confessionis & pœnitentiæ antidoto expiemus. Hac venerãdi Patris exhortatione peracta, vidẽs omnes ad lamenta sese prosternere, in confessione flebili mentium occulta aperire, vigilijs corpora & arduis ieiunijs macerare, &c.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 1. Aegrotus nihilominus in sua petitione perfistẽs, sacerdote iam cum mysterijs accedente, applicans sibi vnũ ex fratribus, nescio quod graue peccatum confitens, insusurrauit in aurẽ. Continuò ille attonitus, vt postmodum mihi retulit, & certum pœnitẽdi calculum, quem præfigeret tam subitò nesciens, licet addubitans, auriculatoriè subloquens, quindecim sibi annos pœnitentię indixit. Mox autem vt sacrosanctum mysterium de manu sacerdotis accepit, cum felle simul & animam exhalauit, quod videlicet fel vsque ad sepulturam ex ore eius effluere non cessauit, adeò vt donec in feretro corpus iaceret exanime, iugiter sanies illa pauimentum Ecclesiæ largius irrigaret. Hoc autem iuxta fidem rei idcirco refero, vt audiãt & pertimescant, qui crimen admissum sub conscientiæ suæ vberibus confouentes confiteri ad obitum præstolantur.

Sermone 2. de S. Andrea Apostolo: Confessio peccatorum purè facienda est: quia non est pars peccatorum dicenda, & altera reticenda: neque leuia confitenda, & grauia diffitenda: nec alter accusandus, & ipse excusandus: sed cũ iusto dicendũ: *Non declines cor meum in verba malitia, ad excusandas excusationes in peccatis.* Psal. 140.

Radulphus Ardens. 1060.

Dominica 6. post Trinitatem: Nõ solùm mala opera, sed etiam malas volũtates euitate, eas deflete, & in iudicio sacerdotum per confessionem supponite. Quanto melius est hic ad horã erubescere coram sacerdote, quàm erubescere in vniuersali iudicio coram Deo & Angelis & Sanctis eius? Quàm melius est hic ad horam flere & tristari, quàm in æternum plorare & cruciari?

Anselmus. 1080.

In Enarratione Euangel. secũdùm Luc. cap. 17. *Ite, ostẽdite vos sacerdotibus.* Id est, per humilem oris confessionem sacerdotibus veraciter manifestate omnes

omnes interioris lepræ vestræ maculas, vt mundari possitis: & quod rogabát, factum est eis dum irent ad sacerdotes, quia scilicet mundati sunt: quoniam peccatores, licet graui criminum lepra sint fœdati, euntes tamen ad confitendum, purgantur in ipsa confessione, propter pœnitentiam, quam acturi sunt. Perueniendum est ad sacerdotes, & ab ijs quærenda solutio, vt qui iam coram Domino sunt mundati, sacerdotum iudicio etiam hominibus ostendantur mundi.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistol.97 Sunt Canonicæ sententiæ, quæ cum excommunicatis orare, vel cibum sumere, vel ijs aue dicere terribiliter contradicunt: sunt & aliæ, quæ confitentium secreta publicare nõ permittunt, &c. Ex his & similibus intelligere potest dilectio tua, quia peccantem, peccata sua secretò confitentem, nõ debemus à nostra communione corporaliter separare, nec contactu cordis eius prauitati cõmunicare. Hoc tenore vtramque sententiam seruabimus, & illam, qua præcipimur excommunicatis non communicare: & illã, qua iubemur confitentium crimina non propalare.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis lib.2.parte 14.cap.1. Quid est: *Confitemini alterutrum peccata vestra?* Non tantùm vnusquisque vnicuique, sed alterutrum, hoc est, inter vos, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti Prælatis: ij, qui potestatem habent, ijs, qui peccata dimittere potestatem habent.

Cap.5 Post contritionem cordis cõfessio quoque oris est necessaria: quia si quis etiam post impetratam veniam peccatorum confiteri ea neglexerit, quasi institutionis diuinæ contemptor, pro contemptu reus erit.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Natiuitate Domini: Peccata publicè gesta publica pœnitentia expianda: occulta verò presbyteris, antequam ad corpus Domini accedatur, aperienda.

Bernardus. 1130.

In Meditationibus cap.9. Sed dicis: Sufficit mihi soli Deo confiteri: quia sacerdos sine eo à peccatis me absoluere non potest. Ad quod non ego, sed B. Iacobus respondet, dicens *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Conueniens namque valde est, vt nos, qui peccando Deo contumaces fuimus, pœnitendo supplices sacerdotibus & ministris eius simus: vt homo, qui ad gratiam conseruandã mediatore non eguit, iam eam recuperare non nisi per mediatorem hominem possit. Gemat ergo, & suspiret, & anxius pro peccato timeat, & expauescat: prosternat se humiliter homini, qui humiliter astare noluit Creatori. Nam & hoc saluberrimum est, vt homo corde pœniteat, & ore delictum suum confiteatur, quatenus Deus, qui prius adest per gratiam, cor ad pœnitentiam compungat: deinde adsit, vt confitenti peccatorum veniam tribuat.

Iacob.5

De interiori domo cap.37. Quòd si fortè pudor est tibi (inquit spiritualis pater ad confitentem) mihi soli peccatori peccata tua exponere, quid facturus es in die iudicij, vbi omnibus exposita tua apparebit conscientia? Nulla est tam grauis culpa, quæ non habeat veniam per puram confessionem. Vitia igitur cordis tui, & prauas cogitationes ilicò manifesta. Peccatum enim proditum citò curatur: crimen verò tacendo ampliatur. Vitium si patet, fit ex magno pusillum: si latet, fit ex minimo magnum. Nam velox confessio velociter medicinam facit.

Sermone 3.de S.Andrea: Videat ordinatus ad dispensationem mysterij huius, de his, qui sub signaculo confessionis accepit, aliquã faciat mentionem, vel alicui loquenti consentiat.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.dist.17 E. Non sufficit cõfiteri Deo sine sacerdote, nec est verè humilis & pœnitẽs, si nõ desiderat & requirit sacerdotis iudiciũ. Sed nunquid æquè valet alicui cõfiteri socio vel proximo suo, saltem cùm deest sacerdos? Sanè ad hoc potest dici, quòd sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt & Deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque sacerdotẽ quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorũ crimina dijudicat.

Dist.21.E. Post hæc cõsiderandum est, quid prosit confessio illa, vbi singula peccata, quæ quisque fecit, non exprimuntur. Sanè dici potest, quòd omnia criminalia semel saltem oportet in cõfessione exprimi, nisi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter saltem ea confitere, quorum memoriam habes: & sic nihil cælasti de sceleribus tuis. Venialia verò, quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata. Perfectius est tamen illa exprimere, si vales. Ideoque quotidie generaliter fit confessio in Ecclesia, pro venialibus scilicet peccatis, q̃ quotidiè admittimus, & pro illis mortiferis, quorũ notitiã non habemus.

Petrus Blesensis. 1160.

Epist 205. *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Vir, in cuius cute varius apparuerit color, veniat ad sacerdotẽ, & ostẽdat se illi.* Per quod intelligi datur, quòd peccati confessio, designata per lepram, facienda est sacerdoti. Verbum enim Augustini est: Nemo sibi dicat occultè: Confiteor, & ago pænitẽtiam apud Deum. Si enim sufficiens esset illa confessio, ergo sine causa claues datæ sunt Petro: frustra etiã dictũ est: *Quodcũque solueris super terram, erit solutũ & in cælis.* Omnia sanè in cõfessione lauãtur, &c. Veniat Christus misericors, & clamet: *Lazare veni foras.* Foras venit, qui per cõfessionẽ interiora cordis aperit. Si verò pudor prohibet confiteri, recolat quomodo libri conscietiarum aperientur coram omnibus in die iudicij, cùm reuelauerit Dominus abscondita tenebrarum. Non ergo pudeat dicere, quod non puduit facere, sed vtili obseruantia confundatur, vt in splendoribus Sanctorum de humilitatis suæ merito glorietur.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de panibus cap.7. Manipulos spicarum ad sacerdotes deferimus, cùm plena & euidenti cõfessione grana simul cum aristis & stipula Prælatis nostris humiliter pandimus. In granis autem etiam bona cogitationum vel operum designantur. Sacerdos autem hũc fasciculum coram Domino eleuat, cùm peccatorum nostrorum grauedinem in cõfessione expositam efficaciter in memoria, & deprecatione sua retinet, Deum super hoc rogans.

Adam Victorinus. 1170.

De institutione animæ: Tamdiu in peccato tuo iaces, quamdiu illud Prælato tuo taces. Si ergo ab hoc peccato tuo absolui desideras, oportet vt illud Prælato tuo per humilem confessionem pandas.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 3 de consecratione Põtificis: Grauius peccat sacerdos, qui peccatum reuelat, quàm homo, qui committit.

Sermone 2.de Martyribus: Debet peccator omnino peccati circunstantias confiteri, secundùm quod maius peccauit, in loco, in tempore, in numero, in persona, secundùm ætatẽ, secũdùm scientiam,

secun-

secundùm ordinem, si facilè, si frequenter, si manifestè, si perseueranter. Hæc omnia crimen exaggerant, & ideo debet singula confiteri, ne delictum alleuiet, vel peccatum excuset. Pudor enim confessionis non modica pars est satisfactionis.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 21. Omnes vtriusque sexus omnia peccata sua confiteantur fideliter semel tantùm in anno proprio sacerdoti vel alieno, prius tamen à proprio sacerdote impetrata venia.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In capite Ieiunij ex Ioele Propheta: In nouo Testamento expressè præcipitur confessio. Vnde Dominus in Euangelio leprosis ait: *Ite, ostendite vos sacerdotibus.* Et Lazarum de monumento suscitatũ obtulit Dominus discipulis soluendum: per hoc ostendens, soluẽdi potestatem discipulis esse concessam. Quomodo enim sanabitur beneficio Ecclesiæ, qui morbum suum non vult aperire? Quomodo enim ius ligandi atque soluendi ad solos sacerdotes pertinet, si quisque arbitrio suo se soluere & ligare potest, & nõ vult se suo sacerdoti ostẽdere? Frustrat enim claues Ecclesiæ, qui sine arbitrio sacerdotis vult pœnitentiam agere, &c. Sit integra confessio, vt omnia peccata, quæ recolit, cum omnibus circumstantijs aggrauantibus peccatum, vni sigillatim, & decenter, cum omni cautela & humilitate confiteatur. Non enim vnum peccatum sine altero dimittitur.

Cæsarius Heisterbacensis. 1220.

Libro 3. cap. 1. Confessio Sacramentum esse dicitur, veteris Testamenti figuris manifestis in illo declarata, verbis mandatis, & exemplis cõfirmata. Leprosus ad arbitrium sacerdotis mundus vel immundus iudicatur. Vnde Saluator cuidam à

Leuit. 13. lepra sanato dixit: *Vade, ostende te sacerdoti.* In quatuor

Matt. 8. verbis huius clausulæ quatuor videtur mihi esse consideráda, quæ maximè in cõfessione sunt obseruanda, videlicet, vt sit festina, vt sit nuda, vt sit integra, vt sit debita, id est, vt fiat proprio Pastori. Ac si dicat Dominus: *Vade*, vt confessio tua sit cita, vel festina: *ostende*, vt sit nuda: *te*, vt sit integra: *sacerdoti*, vt sit debita.

Guilhelmus Aluernus Parisiensis. 1230.

Tract. nouo de Pœnitentia cap. 4. Cura medicinalis sacerdotibus iniũcta est, & omnes eis peccatores, velut ægri medicinis curandi traditi & commissi: quare incumbit eis morbos omnes, & vulnera peccatorum, & totam conscientiam hominum ægrotantium cognoscere. Necesse igitur habent ægrotantes huiusmodi morbos suos, & vulnera sua, & totam consciẽtiam sacerdotibus detegere.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 4. quæst. 18. memb. 4. art. 2. §. 2. Omne peccatum mortale est confitẽdum, siue sit occultũ, siue manifestum. Apertum est confitendum duplici de causa: vna est ex parte audientis, scilicet vt audiat siue cognoscat peccatum, non vt homo, sed vt Dei vicarius, scilicet per testimonium consciẽtiæ accusantis, quæ est testis diuinus: quousque enim sic nouerit, non est eius soluere aut ligare: & ideo oportet cõfiteri peccatũ, quantumcunque fuerit publicum. Alia est ex parte confitentis, vt iustificetur: Quantumcunque enim aliquis ab alio accusetur, nõ propter hoc iustus iudicatur, sed magis iniustus. Quando autẽ homo seipsum, qui est dignus accusatione, accusat, tũc exercet opus iustitiæ. Et ideo Prou. 18. *Iustus in principio accusator est sui.* Similiter & peccatum occultum confitendum est duplici de causa. Vna est ex parte audientis, scilicet obligatio ad pœnã, & absolutio à culpa. Quia enim pro peccato mortali meretur quis pœnam æternam, pro qua immutanda iniungenda est satisfactio temporalis arbitrio sacerdotis, necesse est, quod fiat isti confessio peccati occulti. Ex parte confitentis est causa, vt quod non erubuit in occulto, in conspectu diuinæ maiestatis, erubescat in conspectu sacerdotis. Homo enim carnalis plus erubescit oculos hominis, quàm Dei.

Antonius Paduanus. 1230.

Dominica 14. post Trinitatem: Ibi est vera confessio, vbi fit percussio, id est, peccatorum repræhensio, quæ annuntiat omne, quod intus latet. Bene igitur dicit: *Ostendite vos:* per vos, nõ per alios. Peccasti enim per te, ideo per te debes te ostendere. Sequitur: *Sacerdotibus:* A quibus pœnitentia iniungitur: ideo per ipsos satisfactio figuratur. Per hoc verbum apertè habes, quòd peccatores sacerdotibus se debent ostendere, quibus auctoritas ligandi & soluendi est tradita.

Thomas Aquinas. 1250.

Tractatu de articulis Fidei cap. 14. Secũda pænitentiæ pars est oris confessio, ad quã pertinet vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter, non diuidens ea diuersis sacerdotibus.

Bonauentura. 1260.

Tertia parte Centiloquij cap. 31. Oris confessio debito modo facta debet habere sedecim conditiones his versibus comprehensas:

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Matthæus Parisius. 1270.

In Chronicis de anno 1237. Nestoriani confessiones peccatorum suorum non sacerdotibus, sed soli Deo latenter faciunt, ponentes thus iuxta se in igne, tamquam cum fumo peccata sua ascendant coram Domino. Errant miseri, non intelligentes Scripturas, & pereunt ex defectu doctrinę, vulnera sua medicis spiritualibus abscondentes, quorum est intra lepram & lepram discernere, & peccatorum circumstantias pensando pænitentias iniungere, & secundùm claues sibi traditas ligare & soluere, & pro confitentibus sibi specialiter orare.

Dauid de Augusta Minorita. 1270.

In Formula Nouitiorum cap. 11. Sæpe confitere: ad minus ter in septimana, & simpliciter sicut Angelo, qui secreta cordis tui nouit: non obducas velamina excusationis, vel alleuiationis, nec implicitè, quòd confessor nõ intelligat quid notes: specifica ei quid feceris.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Senten. dist. 16 q. 2. Fit confessio sacerdoti, vt homo erubescat, & peccata sua recognoscat, & de eorum remissione Deo ingratus non existat.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 5. Iacobi: *Cõfitemini alterutrum.*) Ex quo patet, quòd confessio debet fieri non solùm Deo, sed etiam hominibus. Vnde & in Lege veteri sacrificia, quæ offerebantur Deo pro peccatis, offerebantur per manum sacerdotis.

Augustinus Triumphus Anconitanus. 1[illegible]0.

De potestate Ecclesiastica quæst. 65. art. 3. Confessio pœnitentialis vel sacramentalis completè facta semel, habet suum effectum primarium & secundarium.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 1. cap. 20. Secunda pars Pænitentiæ est Confessio oris. Est autẽ confessio, per quã morbus latẽs spe veniæ aperitur. Et est Confessio duplex. Quædam mentalis, quæ fit coram Deo, &

hæc est de iure naturali: quædam vocalis, quæ fit homini, & hæc non est de iure naturali. Igitur ante incarnationem Christi sufficiebat mentalis Confessio, facta soli Deo: quia Deus nondũ erat homo sed postquam Deus homo factus est, requirit ab homine, quòd confessio sibi tamquam homini fiat. Et quia ipse in forma humana nobiscum vbique præsens esse non potest, vicarios suos constituit homines, quorum primus fuit Petrus, cæteri Apostoli, ac consequenter sacerdotes, quibus ipse dixit: *Quæcumque alligaueritis, &c.* Per hoc enim, quòd ministris Sacramentorum dedit potestatem ligandi atque soluendi, insinuauit confessionem ijs tamquam iudicibus debere fieri. Sic igitur Christus instituit cõfessionem tacitè, sed Apostoli promulgarunt eam expressè.

Guido Carmelita. 1330.

De hæresibus Iacobitarum cap. 2. Secundus error Iacobitarum est, quia ad purgandum sua peccata dicunt, non esse confitẽdum sacerdotibus, sed soli Deo. Hic error est contra veritatẽ Sacramẽti pœnitentiæ, quòd secũdùm determinationem Christi, quam sancta Romana Ecclesia sequitur, & tenet, confessio peccatorum est facienda, non solùm Deo, sed etiam sacerdoti.

Ioannes Taulerus. 1350.

In diebus Rogationum: Confessio ab Ecclesia sancta propter mortalia peccata, & de quibus dubiũ est, vtrum mortalia sint nec ne, instituta est. Non autem propter venialia, quæ breuiter & simpliciter sunt explicanda.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4 d. 17 q. 2. art. 1. Vulnus non sanatur, nisi medico manifestetur. Sed sine confessione nõ ostenditur vulnus spirituale sacerdoti, quẽ Deus constituit medicũ huius vulneris. Et hanc rationem videtur innuere Boetius, libro de consolatione dicens: Si opem medicantis expectas, necesse est vt vulnus detegas. Præterea ordo secularis iudicij requirit alteram esse personam rei, & alteram iudicis. Ergo hoc idem requirit ordo iudicij spiritualis, & per consequens in foro conscientiæ vnus homo debet alium iudicare, quod ordinatè fieri non potest sine eius, qui est iudicandus, confessione.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 2. cap. 75. Qui potest habere confessorem, omninò volo & præcipio vt actualiter ipsi ministro confiteatur. Si quis autem habere poterit, & acceptare noluerit, omninò priuatus erit fructu salutiferi sanguinis: tamen etiamsi in extremis tandem confiteri cordialiter & in veritate voluerit, & non potuerit, etiam ad gratiam acceptabitur.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 2. cap. 138. In verbis Christi: *Quorum remiseritis peccata, remittentur eis:* potestatem absoluendi peccatores accipimus sacerdotes. Et magnam auctori, & datori istius potestatis reuerentiam facimus, quoties exequendo concessam, absoluimus delinquentes. Sed quomodo in latibulum peccatorum intramus, nisi per clauem scientiæ præstemus auditum, & peccator circunstantia labiorum accommodet aditum? Aut nonne humanæ leges necessitate quadam decernũt, vt cuicunque potestas aliqua iurisdictione cõmittitur, omnia videantur illi committi, sine quibus expleri non potest? Cõmittit Dominus sacerdotibus suis potestatem vicariam, quorumcunque remittendi peccata: si tamen se humilient: si (vt necesse est) exonant crimen, si se reformare permittant. Ista ergo necesse habet adimplere peccator, si noluerit potestatem irritare Christi, sine quibus commissa potestas impleri non potest.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro de Obedientia cap. 15. Oris pia confessio est perficienda, sic vt edocta per Spiritum sanctum sancta mandat Ecclesia, quã procul dubio quãto quis exercuerit frequentius, tanto erit Deo propinquior, sui interioris hominis perscrutator clarior &c. Huius Sacramẽti minister est homo sed indulgentiæ largitor est Deus. Corporis auditum præbet sacerdos, Dominus autem scrutator est mentium: iuxta doloris mensuram præstatur & donum. Illum planè soluit sacerdos, quẽ præuenit gratia, confessio manifestat. Fœtebat in monumento Lazarus quatriduanus, vocatus à Domino surrexit, exi foras, & ab Apostolis solutus liber est abire permissus. His paucis verbis erudimur, quid in hoc Sacramẽto minister, quid confessio, quidue in spiritu summus operetur sacerdos. Ipsi quippe Domino Iesu in sacerdotis persona peccatorum sunt vulnera aperienda, & palam dicenda, non sub velamine, neque sub ficta palliatione verborum.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Serm. 15. de vera confessione fol. 99 Necessaria est confessori auctoritas, qua possit absoluere pœnitentes. Cùm sacerdos non soluat nisi ligando ad aliquid faciendum, ille solus absoluere potest, qui per imperium potest ad aliquid faciendum ligare. Ideo oportet quòd homo confiteatur proprio sacerdoti, nisi in quibusdam casibus. Alienus autem non potest soluere vel ligare. Proprius verò sacerdos, quo ad hoc, intelligitur omnis ille, qui illius ordinariam curam habet, sicut Papa, Legatus, Episcopus, Parochialis. Sed nec Parochialis ab omnibus absoluere potest, quia exripiuntur Episcopales casus. Talis autem sacerdos proprius absoluere potest subditum suum vbique, siue intra territorium Parochiæ, siue extra, cùm pœnitentia de iurisdictione voluntaria sit.

Concilium Florentinum. 1439.

In doctrina de Sacramẽtis: Ad oris cõfessionẽ pertinet, vt peccator omnia peccata, quorũ memoriam habet, suo sacerdoti cõfiteatur integraliter. Minister huius Sacramenti est sacerdos, habẽs auctoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

Lib. 3. de veritate fidei cap. 16. Cùm ignorata culpa rectum proferri iudicium non possit, necessaria confessio fuit tanquam pars Sacramenti pœnitentiæ secunda, vt quod latebat vulnus, iam patefactum coram Christi ministro oportunam recipiat curationem. Nemo siquidem in propria causa æquus est arbiter.

Erasmus Roterodamus. 1530.

Epist. ad Ludouicum Berum: Nullũ Ecclesiæ Sacramentum non semper veneratus sum. De Confessione Sacramentali nunquã dubitaui, quin eã religiosè velut Christi Spiritu traditam putarim obseruandam: nec vnquã ausus sum aut auderem ad Christi mensam accedere, nisi sacerdoti confessus quæ grauant conscientiam.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 14. Can. 6. Si quis negauerit Confessionẽ Sacramẽtalem vel institutam, vel ad salutẽ necessariam esse iure diuino: aut dixerit, modũ secretò confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper obseruauit, & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.

Can. 7. Si quis dixerit in Sacramento Pœnitẽtiæ ad remissionẽ peccatorũ necessarium non esse iure diuino cõfiteri omnia & singula peccata mortalia, quorũ memoria habeatur, anathema sit.

PROBANT IVDÆI VETERES.

In libro [illegible]*, id est, in expositione minori: Genesis 49. Iuda confitebuntur, vel laudabunt te fratres tui.* Ista confessio est, de qua dictum est à Spiritu sancto per manus Iob cap. 15. *Qui sapientes confitentur* [illegible]*, & non absconderunt à patribus suis peccata.* [illegible] De quibus dictum est hoc? De iustis, qui vincunt ac subiugant fomitem, seu sensualitatem suam, & confitentur actus suos patribus suis. Omnis enim qui confitetur actus suos, dignus est futuro seculo, sicut dictum est Psalm. 50. *Qui sacrificat confessionem, honorabit me; & qui ponit viam, ostendam illi in salutatione Dei.* Et ita tu inuenis in Iuda. In hora enim, in qua peruenit ad eum factum Thamar, confessus est, quemadmodum dictum est Genes. 38. *Recognosce quaeso Creatorem tuum, & non erubescas de carne & sanguine,* id est, de homine. Mox igitur vicit sensualitatem, & confessus est. Omnem autem, qui non confitetur opera sua, Deus sanctus & benedictus maledicit. Sic enim inuenimus in Cain, qui negauit, & dixit Genes. 4. *Nunquid custos fratris mei ego sum?* &c. Vnde Salomon in Prouerb. cap. 28. *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confitetur, & relinquit ea, misericordiam consequetur.*

In libro Sanhedrin Hierosolymitano, capite, quod incipit Nigmar Haddin, id est, *definitum est iudicium:* Omnis confitens habet partem in seculo futuro. Sic enim in Achan reperimus, quod dixit ei Iosue: *Fili mi, da obsecro honorem Domino Deo Israel, & da confessionem, & indica quaeso quid feceris, nec celes à me. Et respondit Achan ad Iosuam, & ait: Vere ego peccaui Domino Deo Israel,* & ita hoc, sicut hoc feci. Et vnde habetur, quod remissum ei fuerit peccatũ? ex quo dictum est ibidem, Iosue scilicet 7. Et ait Iosua: *Sicut turbasti nos, turbat te Dominus in die isto.* In die enim isto, inquit, tu turbatus es: sed nõ eris turbatus in futuro. Hæc omnia traditio.

In libro Ioma, id est, *dierum capite Iom haccipurim, dies propitiationum:* Dixit R. Hurma: Omnis, qui transgressione trãgressus est, necesse est vt singulatim exprimat peccatum, sicut dictum est Exodi 32. *Et fecerunt sibi Deos ex auro,* &c.

ARTICVLVS QVARTVS.

CVLPA DIMISSA, TEMPORALEM POENAM RESTARE EXOLVENDAM: PRO EA SATISFIERI ORATIONIBVS, ELEEMOSYNIS, IEIVNIIS, SVIIPSIVS AFFLICTIONIBVS, ETC.

NEGANT.

NOVATIANI exigebant quidem à lapsis satisfactionis opera, non tamen tantum iis tribuebant, vt iis praestitis poenitentes absoluerent, & in Ecclesiam reciperent. Cyprianus Epistola 52. & cæteri, qui de Nouatianis scribunt.

Audeiani nullam iniungebant poenitentibus mulctam. Theodoretus hæreticarum fabularum lib. 4.

Messaliani eos, qui ad se grauissimis criminibus inquinati confugiunt, nullo extante similu poenitentiæ, sine sacerdotis auctoritate, nulla habita ratione graduum, qui Canonibus Ecclesiasticis excipiuntur, primo quoque die se expiaturos profitentur, dummodo in illam eorum sermone omnium celebratam orationem apud eos exercitati sine dolo, ac simpliciter sacris quæ probant initientur. Damascenus de hæresibus.

Noui Manichæi dicunt suam sectam suscipientibus, esse absolutos ab omnibus peccatis suis, sine alia quacunque satisfactione, & absque restitutione, si haberent aliquid de alieno, dummodo seruent sectam & [illegible]*.* Nicolaus Eymericus parte 2. q. 13.

Picardi poenitentiam à sacerdotibus iniunctam pro peccatis, fucum & techorum hypocritarum esse [illegible] Ioannes Schechra epist. ad Erasmum.

Martinus Lutherus in Assertion bu[illegible] art. 5. *Satisfactionem negant qualem ipsi docent, quod mihi non* [illegible] *probare. Ostendant, si possunt, vbi in tota Scriptura vnus apex, aut iota scribatur pro peccato mortali* [illegible] *debere satisfieri septem annis? Dicant, vbi pro differentibus peccatis differentes poenas statuant Christus & Apostoli? Nonne hæc postea sunt inuenta ab Episcopis? Imo dent vnum ex antiquis Patribus,* [illegible] *quadragena, septena, & similia. Vehementer odi ac sublatum vellem hoc vocabulum Satisfactio,* [illegible] *Scripturis non inuenitur,* [illegible] *periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam* [illegible] *pro* [illegible] *peccat* [illegible] *facere, cum gratis ille ignoscat omnia.*

Sermone de Poenitentia: *Post peccata etiam grauissima satisfactio nulla facienda est à nobis, ne sa*[illegible]

Philippus Melanchthon disputatione de Pœnitentiæ partibus: *Satisfactiones repudiamus, quia multis modis obscurant Euangelion.*

In prima editione Locorum Communium cap. de Pœnitentia *Satisfactio nulla est præter Christi mortem. quæ verò pœnitentibus satisfactiones imponuntur, hominum inuenta sunt.*

In postrema editione Locorum Communium: *Cruciatus vltro accersiti pertinent ad regulam.* Frustra me colunt mandatis hominum.

Ioannes Caluinus lib.3.Instit.cap.4.§.25. *Tertium locum Satisfactionis in Pœnitentia assignant, de qua quicquid blaterant, vno verbo subuerti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti a peccatis præteritis abstinere, nisi de eis, quæ facta sunt, satisfiat Deo: esse autem multa adminicula, quibus peccata redimas, lachrymas, ieiunia, charitatis officia, &c. Talibus mendacijs oppono gratuitam peccatorum remissionem, qua nihil in scripturis clarius prædicatur.*

§.30. docet pœnas peccatorum nullis operibus redimi posse: *Qui fit*, inquit, (loquitur de Lege veteris Testamenti) *vt nullis prorsus operibus admissa delicta procurari iubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirat, nisi quod ita testari vult, vnicum esse satisfactionis genus, quo iudicium suum placatur? Nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur, sed à sua veritate, hoc est, vnico Christi sacrificio æstimabantur.*

§.31.& 32. docet Deum à iustis nullas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Gene.3.Vers.*16. Mulieri quoque dixit *Deus*: Multiplicabo ærumnas tuas, & cōceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.

*Numer.*12.1. Locutaque est Maria & Aaron contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, & dixerunt. Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cùm audisset Dominus, iratus est. 4. Statim locutus est Dominus ad eum (*Moysen*,) & ad Aaron & Mariam: Egredimini vos tantùm tres ad tabernaculum fœderis. Cumque fuissent egressi, descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi, *&c.* 9. Iratusque contra eos, abijt. Nubes quoque recessit quæ erat super tabernaculum, & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatū, quod stultè commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum, quod proijcitur de vulua matris suæ, ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

*Numer.*14.1. Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filij Israel, dicentes: Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine! 10. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis videntibus filijs Israel. Et dixit Dominus ad Moysen: Vsquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quàm hæc est. Et ait Moyses ad Dominum: 19. Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsque ad locum istum. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego, & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto & in solitudine & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam, *&c.* 29 In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes, qui murmurati estis à viginti annis, & supra, & murmurastis contra me non intrabitis terram, *&c.* 32. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum

quadraginta dierum, quibus considerastis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam. 30. Locutusq; est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis.

Thargum, hoc est, Paraphrasis Vnkelos Chaldaica in sacra Biblia ex Chaldæo in Latinum versa à Paulo Fagio Argentorati 1546 Num. 14. Filij quoque vestri morabuntur in deserto quadraginta annis, & luent pœnas peccatorum vestrorum, donec consumantur cadauera vestra in deserto. Iuxta numerum dierum, quibus explorauistis terram, quadraginta scilicet diebus, die pro anno computato, sustinebitis pœnam peccatorum vestrorum: quadraginta annis cognoscetis, quia murmurastis contra me.

Numer. 20.2. Cumque indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen & Aaron, & versi in seditionem, dixerunt: Vtinam perijssemus inter fratres nostros coram Domino. 6. Ingressusque Moyses & Aaron dimissa multitudine in tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, *&c.* 12. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis, *&c.* 22. Cumque castra mouissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom: vbi locutus est Dominus ad Moysen: Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filijs Israel, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis.

Deut. 32.48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens: Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho: & vide Terram Chanaan, quam ego tradam filijs Israel obtinendam, & morere in monte. Quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis: quia præuaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad Aquas contradictionis, *&c.*

2. *Regum* 12. 11. Hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti abscondite: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis. 13. Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum; non morieris. Veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc: filius, qui natus est tibi, morte morietur, *&c.*

2. *Regum* 24. 10. Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus est populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valde in hoc facto, sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad Prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid: Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, nuntiauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugiēs aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad: Coarctor nimis: sed melius est vt incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de manè vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum.

3. *Regum* 21. 27. Cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

2. *Paralip.* 7. 13. Dominus ait: Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.

Tobiæ 4.11. Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.

Psalm. 88.32. Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo.

Psalm. 98. 6. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos. 8 Domine

Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis,& vlciscens in omnes ad inuentiones eorum.

*Prouerb.*16.6. Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

Ieremiæ 18.7. Repentè loquar aduersum gentem,& aduersus regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam; agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.

Ezechiel. 18. 21. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet,& non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet.

*Daniel.*4.24. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum; forsitan ignoscet (*Deus*) delictis tuis.

Ionæ 3.5. Crediderunt viri Niniuitæ in Deum,& prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis, à maiore vsque ad minorem, *&c.* 10. Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt à via sua mala: & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat, vt faceret eis,& non fecit.

Micheæ 7.9. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei: donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum.

*Matth.*3.8. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

Lucæ 7.37. Ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Iesus accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti,& stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius,& capillis capitis sui tergebat,& osculabatur pedes eius,& vnguento vngebat. 47. Propter quod dico tibi (*inquit Christus*) Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Lucæ 11.41. Date eleemosynam,& ecce omnia munda sunt vobis.

1.*Corinth.*9.27. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prędicauerim, ipse reprobus efficiar.

1.*Corinth.*11.31. Quòd si nosinetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

2.*Corinth.*2.6. *agens Paulus de excommunicato, post sufficientem pœnitentiam recipiendo,* ἱκανὸν αὐτῷ ἡ ἐπιτιμία αὕτη. Sufficit illi, qui eiusmodi est, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitutionum Apostolicarum libro 2.cap.16. Cùm verò deliquisse videris, iube eijci foras, acerbè ferens, de quo eiecto doleant item Diaconi, qui eum obseruent,& extra Ecclesiam contineăt, ijdemqúe in Ecclesiam postea ingressi, pro eo te rogent. Postea iubebis ingredi,& facta examinatione, an pœniteat, sitqúe dignus, qui in Ecclesiam ex toto admittatur: castiga illum ieiunijs duarum, aut trium, aut quinque, aut septem hebdomadarum, vt delicti genus,& ratio poposcerit.

Cap. 48. Ne de omni peccato idem iudicium pronuntietis, sed de vnoquoque suum, singulis delictis, tum paruis, tum magnis multa prudentia iudicatis. Aliter, inquam, facto sermone, item aliter proposito, alio modo conuitio, alio suspitione: atque etiam alios quidem solis minis, & terroribus subijcies, alios mulctationi largiendi pauperibus: rursus alios ieiunijs comprimes: item alios ex Ecclesia eijcies, pro magnitudine & grauitate criminis. Siquidem lex non omne delictum eodem supplicio puniebat. Quinimò alio atque alio commissa in Deum, in sacerdotem, in templum, in hostiam: aliter in regem, in ducem, in militem, in subditum, in æqualem, aut in famulum, aut in possessionem: aliter peccata ex consulto, aliter non voluntaria: atque alios quidem morte puniebat, vel cruci affigendo, vel lapidando, alios verò mulcta pecuniæ, vel verberibus, vel talione. Ergo vos quoque diuersa delicta diuersis pœnis plectite, ne qua iniuria accidat, quæ iram Dei prouocet.

Iustinus Martyr. 160.

Dialogo cum Tryphone: Hic verò, qui peccatorum pęnitentiam egerit, accipiet à Deo remissionem peccatorum, non tamen ita, sicut vos seducitis vosmetipsos,& alij itidem vestri hac in re persimiles, qui dicunt, etiamsi peccatores sint, non imputaturum esse Dominum illis peccatum, vt modò Deum agnoscant. Huius rei testimonium vnum habemus Dauidis, qui ei propter gloriationem suam accidit, lapsum. Cuius peccatum tum demum remissum est, cùm ita plorauit,& lamentatus est, sicut de eo scriptum est. Verùm enimuerò si viro tanto non est prius noxa dimissa, quàm pęnitentiam egit,& tum demum, cùm tantoperè fleuit, & res tantas fecit, magnus iste rex, & vnctus, & Propheta, quam tandem impuri isti & nullius mentis comploratiqúe adeò homines, nisi lamentati fuerint, planxerint, & pęnitentiam egerint, spem habere possunt, non imputatum illis iri Dominum peccatum?

Irenæus. 180.

Lib.1.cap.9. Nam cùm esset vxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à Mago isto, & secuta eum esset tempore multo, post deinde

[illegible] in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc, quam [illegible] esset ab [illegible] corruptelam.

[illegible] *cap. 26* Docebat vt facerent præcepta, [illegible] ab initio præcepit Deus, & vt veterem cupiditatem per opera bona soluerent, & sequerentur Christum. Quoniam autem ea quæ possident ir, [illegible] diuisa solutionem faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus facit manifestum. *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si cui quid defraudaui, reddo quadruplum.*

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro [illegible] Stromaton cap. 6. Cùm ergo per multam disciplinam vitia exuerit, qui nobis est fidelis, [illegible] ad maximum supplicium, quod est meliori priori mansione, inferens proprietatem pœnitentiæ eorum peccatorum, quæ admisit post baptismum. Cruciatur ergo adhuc amplius, cum vel nondum, vel ne omnino quidem ea assequatur, quorum videt alios esse participes. Præterea autem pudore afficitur ob ea, quæ deliquit, quę quidem sunt fideli maxima supplicia. Quòd si fortè cessauerint cruciatus in implendis, quas luunt, pœnis, & expiandis, quæ admissa sunt ab vnoquoque, delictis, habent tamen maximum permanentem dolorem, quòd cùm sint inuenti digni alio ouili, non vnà sint cum ijs, qui sunt gloria [illegible] ti propter iustitiam.

Libro, qui inscribitur, quis sit ille diues, qui saluetur, [illegible] ens grauem & insignem conuersionem cuiusdam adolescentis. Vt Ioannem aduentantem agnouit, præ pudore capessit fugam. Ioannes illum pro viribus properè insequitur atque clamans, quid, inquit, fili fugis? Ne formides: adhuc tibi salutis spes reliqua est ego Christo pro te reddam rationem: Christus misit me ad te. Ille vbi hæc audierat, primùm oculis humi defixis constitit, deinde arma abiecit. tum horrore perfusus, grauiter & acerbè lamentatus est. Senem ad se aduentantem complectitur; fletu & mœrore, quoad poterat, pro culpa satisfacit, & dextera sola occultata, lachrymarum vnda secundò baptizatur. Apostolus rata & constanti asseueratione, ei se à Seruatore veniam & remissionem peccatorum precibus suis impetraturum pollicetur, atque ad genua accidens, ipsam manum dexteram, tamquam aqua pęnitentiæ ablutam purgatamque osculatus, illum ad Ecclesiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo inuocat, continuis ieiunijs vnà cum eo se macerat, varijs diuinæ sapientiæ sententijs eius animum, quasi quibusdam lenocinijs mitigat, tranquillatque. Cuius conuersione magnum veræ pęnitentiæ exemplum, pręclarum secundæ regenerationis specimen, illustre denique trophæum à peccatis resurrectionis per exteriora pęnitentiæ signa hominibus proposuit ad imitandum.

Origenes. 240.

In Exodum Homilia 6. Et tamen si quis fortè [illegible] pecuniam à diabolo deceptus accepit, [illegible] vsque [illegible]. *Misericors enim est, [illegible] Dominus,* & creaturæ suæ non vult mortem, [illegible] vt conuertatur & viuat, pœnitendo, flendo, [illegible] quod admissum est.

In Leuiticum Homil. 2. Est adhuc septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiã remissio peccatorum, cùm lauat [illegible] lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, cum non erubescit [illegible] Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, &c. Si in amaritudine fletus luctu, [illegible] rymis & lamentationibus [illegible] fuctus fueris, si carnem [illegible] macerem [illegible] ieiunijs ac multa abstinentia aridam [illegible]ceris, & dixeris, [illegible] cortium contrita sunt ossa mea, tunc sacrificium similam à sartagine, vel à craticula obtulisti te nouens.

Homilia 15. Sed quoniam accidere solet, vt etiam [illegible] bene ędificauerit, & domum sibi cęlestem, bene agendo, & bene viuendo, ac rectè credendo construxerit, incurrat alicuius peccati debitum, & [illegible] crudelissimo fœneratori venundare cogatur te labores suos transfundere in alium, pietas & clementia legislatoris succurrit, vt intra [illegible] tempus redimi possit: si tamen inuenerit, inquit, manus tua pretium quod restituat. Quale pretium? pęnitentiæ sine dubio, lachrymis congregatum, & manibus, id est, labore boni operis inuentum.

In libr. Iudicum Homilia 3. Vide benignum Dominum misericordiam cum securitate miscentem, & ipsius pœnæ modum iusta & clementi libratione pensantem. Non in perpetuum tradit delinquẽtes, sed quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilo minus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione pęnitentiæ. Non expectes vt humiliet te Chusasarton, & inuito necessitas extorqueat pęnitentiam, sed ipse præueni tortoris istius manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo præuenit.

Gregorius Neocæsarcensis. 260.

De ijs, qui Barbarorum incursione idolothyta comederunt, & alia peccata co[illegible]serunt, Canone 11. Fletus, seu luctus est extra portam oratorij: vbi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, vt pro se precentur. Auditio est intra portam in ferula, vbi oportet eum qui peccauit stare vsque ad catechumenos: deinde illinc egredi. Audiens enim, inquit, Scripturas & doctrinam eijciatur, & precatione ne dignus censeatur. Subiectio autem seu substratio est, vt intra templi portam stans cum catechumenis ingrediatur: congregatio seu consistentia est, vt cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non ingrediatur: postremò est participatio Sacramentorum.

Petrus Alexandrinus. 300.

De Pœnitentia Canone 1. de ijs, qui post multa tormenta sacrificârunt: Qui non sponte ad ea deuenerunt, sed à carnis imbecillitate proditi, stigmata Iesu Christi in corporibus ostentant, & anno iam tertio deflent, ijs ab aduentu per reuocationem in memoriam alij quadraginta dies iniunguntur. In quibus & ipsi cùm valde exercitati fuerint, & constantius ieiunauerint, vigilabunt in orationibus.

Canone 5. Quoniam per ignorantiam id eos fecisse non est compertum, eis semestre imponetur in pęnitentia conuersionis. Sic enim ipsi quoque magis iuuabuntur.

Canone 11. Memores itaque multorum laborum & miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cùm ipsi etiam pœnitentiam egerint, & quod à se factum est per proditionem, in corporis afflictione, & mortificatione defleuerint, & se præterea testentur in vita sua fuisse alienos à ciuitate, simul oremus & postulemus pro eorum reconciliatione.

Concilium Ancyranum. 316.

Canone [illegible] qui vi, [illegible] præterea ad [illegible] Quicunque abducti quidem, & læiore habitu [illegible], & veste sumptuosiore [illegible] sunt, & parato prandio, non ægrè id ferentes, [illegible] visum est anno audire, tribus [illegible] ac [illegible] pplice [illegible], soli autem orationi duobus annis communicare,

nicare, & tunc ad id quod perfectum est accedere.

Concilium Neocæsariense. 316.

Canone 2. Fœmina si duobus fratribus nupserit, extrudatur vsque ad mortem. Sed in morte propter humanitatem, si dixerit, quod vbi conualuerit, soluet matrimonium, habebit pœnitentiam. Sed si mortua fuerit mulier existens, vel eius maritus in tali coniugio, difficilis est pœnitentia.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. Histor. lib. 5. cap. 27. Natalius confessor à Theodoto & Asclepiodoto fraude ac dolo deceptus fuit: & ab illis salario quodam & mercede persuasus, vt illius erroris Episcopus crearetur, ea lege nimirum, vt centum quinquaginta denarios menstruos isti ei persoluerent. Qui quidem cùm se in illorum societatem dedisset, per visiones quasdam à Domino ad se demissas sæpenumerò admonitus fuit. Cæterùm quoniam erat primæ apud illos sedis Episcopalis appetitione tanquam hamo inescatus, & turpi quæstu (qui multis adfert perniciem) irretitus, & propterea lentius tardiusquè Dei visionibus animum attēdit, tandem per integram noctem à sanctis Angelis flagris & verberibus vsque adeò acerbè & grauiter cæsus fuit, vt cùm primo mane surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zephyrini Pontificis se supplicem abijceret: & non modo ad clerū, sed ad laicorum etiam genua aduolueretur, ita vt Christi misericordis Ecclesia, illum magnopere commiserata, lamentis vnà se dederet. Attamen ille, licet multis precibus vsus fuisset, & plagarum vibices, quas pertulerat, ostendisset, vix tandem in communionem Ecclesiæ receptus fuit.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone 11. De ijs, qui sine necessitate, vel sine facultatum suarum ablatione, vel sine periculo vllo, vel aliquo eiusmodi, transgressi sunt, quod sub Licinij tyrannide factum est, Synodo visum est, etsi humanitate indigni sunt, clementia tamen & benignitate in eos vti. Quicunque ergo germanè & verè pænitentia ducuntur, tres annos inter auditores exigent vt fideles, & septem annis prosternentur supplices: duobus autem annis absque oblatione erunt, Orationum cum populo participes.

Can. 12. Qui autem à gratia quidem euocati, & primum suum ardorem ostenderunt, & cingula deposuerunt, postea autem vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, vt nonnulli etiam pecuniam profunderent, & beneficijs militiam assequerentur, hi decem annis prosternantur supplices, etiam post triennij auditionis tempus. In his omnibus examinare conuenit consilium & speciem pœnitentiæ. Quicunque enim & metu & lachrymis & tolerantia & bonis operibus cōuersionem & opere & habitu ostendunt, hi impleto auditionis tempore, quod prefinitum est, meritò orationum communionē habebunt cum eo, quòd liceat etiam Episcopo humanius aliquid de ijs statuere.

Concilium Laodicense. 360.

Can. 2. Oporteret eos, qui [illegible] delictis peccant, & in oratione co[illegible] & pænitentia fortiter perseuerant, & [illegible] perfectè conuersi [illegible], tempore pœnitentiæ [illegible] pro delicti proportione dato, propter Dei miserationes & bonitatem [illegible] communionem.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 2. Beatus Dauid, quamuis audiret

Dominum transtulisse peccatum [illegible] tamen à pœnitentia [illegible] præ saccο vtebatur, & loco [illegible] cinereque Rex sedebat, neque [illegible] sedebat, verùm etiam cinere ve[illegible] modū ipse dicit: Quòd *cinerem tanquam panem manducabam.* Vindicabat lachrymis concupiscentiam oculum. *Lauabo,* inquiens, *per singulas noctes lectum meum, & lachrymis stratum meum rigabo.* Cùm [illegible] cipes adhortarentur illum, vt manducaret panem: non patiebatur id sibi persuaderi, [illegible] tum vsque septimum diem ieiunium producebat.

Basilius Magnus. 370.

Homilia 3. quæ est in dictum illud Moysis *Attende tibi ipsi, &c. Attende tibi ipsi* pro delicti proportione, hinc quoque mutueris ex admota [illegible] la valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est & graue peccatum? Multa opus habet cōfessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuulso & continenti ieiunio. Leuis est, nec intoleranda offensio? [illegible] quoque exequetur pænitentia.

Homilia 14. quæ est in ebrietatem & luxum, quo [illegible] die Pascha populum affectum vidit. Medicina [illegible] delicta sedabit: ieiunium ebrietatem curet, [illegible] mus turpes cantus, lachryma risum: pro [illegible] genu Deo flectatur, pro tripudio pectus [illegible] tur, pro vestium sumptu & ornatu humilitas, [illegible] omnibus verò eleemosyna peccata diluat. [illegible] demptio animæ viri diuitiæ. In communi[illegible] societatemquè orandi Deum plures admitte [illegible] rum, qui tribulati sunt, si quo pacto tibi malè [illegible] culpa remittatur.

Epistola ad Amphilochium Canone 58. Qui adulterauit, in quindecim annis Sacramentis non communicabit. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus cōsistens sine Communione.

Canone 59. Fornicator septem annis non communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & in vno solo consistens, octauo autem ad Communionem admittetur.

Ephræm. 370.

De extremo iudicio cap. 5. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem peccatorum nobis requirit: compunctionem dico non vnius diei, sed quæ diebus & noctibus puritate tanquam fons redundat.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 39. quæ est Orat. in sancta lumina: Quintum locuta lachrymarum baptismus [illegible] verùm asperior & laboriosior, quo quidem [illegible] gitur, vt qui per singulas noctes lectum suum [illegible] stratum lachrymis lauat, cui ipsę quoque [illegible] cicatrices fœtent, qui lugens & contristatus [illegible] greditur, qui Manassis resipiscentiam, ac Niniuitarum humilitatem, cui misericordia [illegible] est, imitatur.

Gregorius Nyssenus. 380

Oratione in eos, qui acerbius alios iudicant. [illegible] animus æger est, cur non ad [illegible] ras? cur non ei confitendo morbum ostendis [illegible] vm? Quid pateris, vt depascatur, vt [illegible] inflammetur? Deum offendisti, procreatorem tuum irritasti, eum, qui & præsentis vitæ potestatem habet, & futuræ dominus ac iudex est. Delicijs indulgens in morbum delapsus es [illegible] & ieiunijs cura. Animus [illegible] ia? Adhibeantur temperantiæ medicamenta. Multiloquij, ac nimia pecuniæ cupiditate [illegible] liberalitate & eleemosyna depellitur.

Hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio? quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur. Mendacium te proximè duxit ad interitũ (*Perdes* enim, inquit, *omnes, qui loquuntur mendacium?*) veritatis studio periculum euitetur, &c. Inducantur omnia arma pœnitentiæ, vt securis acies & ictus propulsetur. Quid enim aliud est pęnitentia, nisi dissolutio & euersio præteritorum, quæ vel re, vel cogitatione sunt admissa? Explora celeriter, & diligenter animaduerte morbum, quo affectus es, suscipe ex eo dolorem, quantum maximum potes, affligere, fratresque beneuolos atque vnanimes adhibe, qui simul doleant, adiumentoque sint, vt libereris. Ostende mihi amaras tuas lachrymas, vt meas ego quoque commisceam.

Epistola Canonica ad S. Letoium Can. 2. His itaque hoc modo distinctis, quæcunque quidem peccata ratione præditam animæ partem attingunt, esse grauiora à Patribus iudicata sunt, & maiori ac sufficientiori, & laboriosiori conuersione digna, &c.

Canone 4. Qui fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione expellantur omninò: in tribus autem sint solius auditionis participes: in tribus autem alijs, cum ijs, qui in conuersione substernuntur, precentur, & tunc sint Sacramentorum participes. In ijs autem, qui diligentiori conuersione vsi fuerint, & vita ad id quod bonum redditum est ostenderint, licet ei qui dispensat, pro Ecclesiasticæ œconomiæ vtilitate, tempus auditionis contrahere, & celerius ad cõuersionem deducere, & rursus hoc quoq; tempus contrahere & celerius communionem reddere, & sua probatione eius, cui medela adhibetur, constitutionem iudicet.

Theophilus Antiochenus. 390.

Epistola 1. Paschali: Quapropter positi in certamine & sudore ac labore præsentium, futuram nobis solennitatis cælestis gloriam præparantes, priusquam flemus ante tribunal Christi præterita peccata pœnitentia corrigamus, præsenti fletu redimamus futura gaudia, aculeoque conscientiæ in morem apum noxios peccatorum fucos repellamus, plena ceris & melle aluiaria reseruantes: curemus diuersa vitiorum vulnera & rapinas diuitum, quibus vel maximè hoc hominum genus capitur, crebris commonitionibus reprimamus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Sermone de Confessione peccati: Confessio reddat quod peccatum detraxerat, curet pęnitẽtia quod delictorum macula sordiderat, serpentium virus satisfactionis antidoto recuretur, peccatorum venena precum instantia depellantur, vt Dominum, quem nobis delicta fecerant iracundum, reddant obsequia digna placatum: & qui à nobis fuerat peccatis offensus, confessione nobis reddatur misericors & pius.

Libro 2. de Sacerdotio, non longè à principio: Non temerè ad delictorum modum oportet & mulctam adhibere: sed tamquam ex coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus.

Homilia 41. ad populum Antiochenum: A nobis vltionem sumamus, ita placabimus iudicem.

Homilia 2. de lapsu primi hominis: Ostendit Dominus, quibus officijs possint delicta purgari: ostendit confessione, & deformitate cultus, veniam posse facilimè impetrari.

In Matthæum Homilia 10. Agamus pænitentiam etiamsi indulgentiæ modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verùm etiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitenti autem verò dico, non solùm, vt à malis prioribus desistamus, verùm etiam, vt bonorum operum fructibus impleamur: *Facite*, inquit, *fructus dignos pœnitentiæ.* Quo autẽ modo fructificare poterimus? Si vtique peccatis aduersa faciamus, verbi gratia: Aliena rapuisti? incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus? A legitimo quoque vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? Refer benedictionis verba conuicijs, & percutientes te nunc officijs, nunc beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem tantummodò spicula è corpore euellere, sed etiam remedia adhiberi vulneribus oportet. Delicijs antea & temulentia diffluebas? Ieiunio & aquæ potu vtrumque compensa.

Homilia 42. in Matthæum: Audi Paulum dicentem: *Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur.* Et quonam modo, inquies, à me ipso rationes viuendi & supplicium exigam? largos lachrymarum effunde fluuios, laboribus ac vigilijs teipsum affige, peccata per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, &c.

Concione 4. de Lazaro: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet: cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentẽ, supplicium à se ipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pænitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam, ac charitatem, vt possimus omnes omni modo hîc depositis peccatis multa cum fiducia illuc proficisci.

Synesius. 410.

Epist. 67. Quamquam & lachrymas ex pœnitentia emiserit, populusque supplex illius pœnam deprecatus sit, ego tamen in sententia perseueraui. Soluendi autem auctoritatem ad Pontificalem cathedram remisi. Tantum autem mihi ipsi sumpsi, si appropinquaret Lamponiano obitus, diesque fatalis adesse videretur: omnibus permisi tunc adfuturis Presbyteris, vt communione illum participent. Nemo enim ligatus mihi moriatur. Recuperata autem valetudine, rursus eidem pœnæ obnoxius esto, eque admiranda & humana tua anima veniæ tesseram expectato.

Philo Carpathius. 420.

In Cantica: *Tota pulchra es amica mea.*) Dum fidelis anima à peccatis quotidianis se per pęnitentiam mundat: dum quotidie minora peccata cum lachrymis lauat, & à maioribus sibi cauet, quamuis frequenter peccet: per assiduam tamen pœnitentiam, munditiam suam perpetuò seruat.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 20. cap. 7. Dum agimus pęnitentiam, & adhuc vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est, vt ignem conscientiæ nostræ obortus ex confessione culpæ lachrymarum imber extinguat. Cùm verò cuiquam in hac humilitate cordis & spiritus contritione defixo, atque in labore & gemitu perduranti, horum recordatio fuerit consopita, & conscientiæ spina de medullis animæ gratia Dei miserentis euulsa, certum est eum ad satisfactionis finem, atque indulgentiæ merita peruenisse, & ab vniuersorum criminum labe purgatum.

Collat. 23. cap. 15. Quisquis post baptismum & scientiam Dei in illud mortis corpus irruerit, sciat se

at se non quotidiana gratia Dei, id est, facili remissione, quam momentis singulis exoratus Dominus noster erroribus nostris donare cõsueuit, sed aut diuturna afflictione pœnitudinis, ac pœnali dolore purgandum, aut certè pro his in futurum æterni ignis supplicijs addicendum.

Sozomenus. 440.

Eccles. Hist. lib. 7. cap. 16. In Romana Ecclesia manifestus est pœnitentium locus. Stant autem in eo mœsti, ac veluti lugentes, finitoq; demum Dei sacrificio participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu ac lamentatione semetipsos in terram pronos abijciunt. Tum ex aduerso lamentabũdus Episcopus accurrens, consimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota denique Ecclesię multitudo lachrymis suffunditur. Post hæc Episcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantum satis est pro peccatoribus pœnitentiam agentibus precatus, eos dimittit. Priuatim deinde spõte sua quisque vel ieiunijs, vel lotionũ ciborũue abstinẽtia, vel alijs, quibus iussus est, semetipsum affligens, tẽpus expectat, in quantum Episcopus præstituit. Elapso demum præfinito die, pœna iam quasi debito quopiam exoluta, à peccatis absoluitur, & populo in Ecclesia coniungitur.

Lib. 6. c. 29. Moyses, cùm seruus esset, ex ædibus domini sui propter improbitatem eiectus est, atq; ad latrocinium conuersus, manipulo latronum pręfuit. Qui post multa admissa scelera, post multas cædes factas, repentina facta mutatione, vitæ monasticæ se tradidit, atq; ex insperato ad piè viuendi disciplinæ perfectionem venit. Nam cùm præ firma corporis constitutione, quam ex priore vitæ ratione consecutus fuerat, adhuc efferuesceret, & visis voluptatum sibi obiectis commoueretur, infinitis ferè exagitationis generibus corpus macerare cœpit: nũc exiguo pane siue obsonio vtendo, modò operis faciendo plurimum, aliquando quinquagesies orando, interdum ad sexennium singulas noctes integras ad preces faciendas pedibus consistẽdo, totoq; illo spatio neque flectere genua, neque oculos ad somnum capiendum occludere voluit: non rarò etiam noctu per Monachorum domicilia transiens, hydriam cuiusque clam aqua impleuit. Quæ res erat sanè valde laboriosa. Nam locus vnde aquam hauriebãt ab alijs decem stadia, viginti ab alijs, à nõnullis amplius triginta abfuit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 3. epist. 157. Pęnitentia diuturno tempore vitia curare solet. Nam & laboribus, & ieiunio, & vigilia, & eleemosyna, & precibus, & omnibus id genus rebus opus habet, vt contracta vulnera sanentur.

Lib. 3. epist. 295. Si faciem eius in confessione pręoccupauerimus, hoc est, si ante præstitum diem per res ipsas ei satisfecerimus, in iudicio misericordiam consequemur.

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum Decretorum capite de Pœnitentia: Sunt medicabilia, quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum.

Ecclesiastica Historia libro 5. capite 17. Imperator Theodosius ob cædem Thessalonicæ factam ab Ambrosio excommunicatus, cum gemitu & lachrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso (octo enim menses iam præterierant) Seruatoris natalitia fuêre celebrata. Imperator autem considet in palatio, lamentis se dedens, & magnam vim profundens lachrymarum, &c. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem: sed ad Episcopum, qui in ædicula salutatoria sedebat, accedens, obsecrat, vt vincula sibi soluat. Cui Ambrosius: Quam tu, inquit, pœnitentiam post tam graue scelus admissum ostendis? Quę medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti? &c. Itaque Imperator in sanctum templum ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis, sed pronus humi abiectus, versum illum Dauidis recitauit: *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundùm verbum tuum:* atque capillum manibus lacerans, frontem ferire, lachrymarum guttis solum rigare, veniamqúe supplex petere cœpit.

Victor Antiochenus. 460.

Ad caput 14. Marci: Petrus galli cantu admonitus, & quasi à graui somno excitatus, & clementi simul Domini, quem negauerat, oculo respectus, & in quantam demum calamitatem præceps ruisset edoctus, foras è vestigio egressus, casum suum amarissimè deflere cœpit: & quia ex animo ad se, & ad Deum redijt, suumqúe lapsum vehementer doluit, factum est, vt à gradu & ordine suo non deciderit: quandoquidem per pęnitentiam internumqúe animi dolorem non modò certam veniæ spem, verùm plenam quoque omnium peccatorum remissionem obtinuit.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 2. Euagrius blasphemia oppugnatus, haud inscius blasphemiam à superbia prouenire, & humiliato corpore humiliari pariter & animam, quadraginta dies sub dio pernoctauit, ita vt ex eius corpore vermes scaturirent, vt in agrestibus animalibus solet accidere, & præ labore pus euomeret.

Iustinianus Imperator. 530.

Constitutione 133. Quomodo oporteat Monachos viuere cap. 5. Si quis deliquerit (nam multa sunt humana, & nullus potest naturam sic retinere, vt nihil peccet: hoc enim solius Dei proprium est) hunc si quidem mediocre peccatum est, & monere, & suspendere, & pœnitentiæ ei dare tempus debes, vt meliorem ordinem sumens, mox reuertatur ad semetipsum, & non quos iam posuit, amittat labores. Si verò maior culpæ sit modus, secundùm commissum & medelam correctionis esse, & rursus admonitionem vehementiorem, & pœnitentiam fortem exigere, & si quidem valuerit istis modis amouere lapsum, & corrumpi cœptum, grates agere magno Deo. Si verò potiores vltra medicinam causæ fiant, tunc etiam expelli eum à monasterio, quatenus dans semetipsum ex melioribus ad peiora, ipse suis malis potiatur solus.

Const. 141. ad Constantinopolitanos, de his qui luxuriantur contra naturam: Qui hoc morbi contabuerunt, illi non solùm de cætero peccare desinant, sed etiam ritè agant pœnitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo Patriarchæ renuntient, rationemqúe curationis percipiant, vt (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, vt benignus Deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoq; benignitate.

Hesychius Hierosolymitanus. 580.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 6. *Quicquid tetigerit carnem eius, sanctificabitur.*) Carnes pœnitentiæ intelligimus ieiunium, vigilias, cilicinum vestimentum, cum lachrymis, orationibus, eleemosynis. Ex his enim consistit pænitentia: quæ qui tangit certè sanctificabitur.

Lib. 4. cap. 14. Emundatio lepræ pœnitentia est. Hęc autẽ opera necessaria habet, quæ virtutibus & actio-

... studio delere valeant peccata. Propter quod Ioannes Baptista populo Iudæorum dicebat: *Facite fructum dignum pœnitentiæ.* Considerauit enim decet fungi is legislator eos, qui non omnia possunt, quæ pertinent ad districtam rationem pœnitentiæ, exhibere. Omnis enim habet pœnitentia oratione intenta, ... vigilijs, sacco, ieiunio. Postremò etiam illis, quæ Dauid dicit: *Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Lauabo per singulas noctes lectum meum.*

Ioannes Climacus. 580.

Gradu . Cùm peruenissem ad pœnitentium monasterium, vidi ibi reuera res, & verba, quæ Deo vim inferre possent, habitus & studia, quæ ipsius clementiam celerrimè flecterent. Quosdam enim ex reis illis vidi noctibus totis vsque mane sub dio stare peruigiles, pedesque immobiles tenere; dumque somno miserabiliter depressi agitarentur, vim naturæ inferre, nullamque sibi ipsis requiē omnino indulgere, sed seipsos increpare, ignominijsque & contumelijs afficere. Alios miserabiliter in cælum intuentes, & illic adiutorium cum gemitu, suspirijs, & vocibus inuocantes: alios in orationibus existentes, ac reorum in morē vinctis post tergum manibus, humi luridas facies suas inclinantes, indignosque se, qui in cęlum aspicerent, vociferantes, nec quicquam ad Deum dicere orando præ cogitationum & conscientiæ hæsitatione præsumentes. Nonnullos in pauimento strato cilicio, & cinere sedentes, ac faciem genibus operientes, frontemque in terram collidentes. alios iugiter pectora tundentes, animamque suam ac vitam suspirio ingenti reuocantes, &c.

Gradu 15. Catholica Ecclesia hæreticos quidem, cùm hęresim priorem toto animo repudiauerint, atque anathematizauerint, suscipit ad sanctorum mysteriorum communionem, & vt idoneos admittit: eum verò, qui in fornicationem lapsus fuerit, confitentem, atque peccatum ipsum omnino deserentem introrsus suscipiens, per annos aliquot eum à venerandis immaculatisque mysterijs ex traditione Apostolica separari permittit.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandritæ. Qui occultas animi cogitationes viro sancto patefaciebāt, opportuna remedia accipiebant. Tempus enim pœnitentiæ præfiniebat, quo se vel ieiunijs, vel precationibus, vel eleemosynis expurgarent. Eos verò, qui animæ vlcera obtegebant & occultabant, admonebat, vt resipiscerent, & pęnitentiā agerent. Eos verò, qui se periurijs vel blasphemijs obstringebant, graui obiurgatione repræhendebat, vt ab impia consuetudine desisterent, multisque lachrymis & obsecrationibus, & bonis operibus diuinam iram placarent.

Eutychianus. 600.

Lib. de Pœniten. Theophili. Non eum despexit Dn̄s, sed ei dedit pœnitentiam, diuinā conuersionem, & cùm ad se redijsset ex tanta elatione & negatione, & resipuisset, cœpit suam demittere cogitationem, affligique & cruciari ob ea, quæ malè fecerat, & de cętero vacabat ieiunijs, precibus, & lachrymis, & assiduè benignum & clementem Deū rogabat, vt ei condonaretur iniquitas & peccatum, propter ea quæ malè fecerat, &c. Post eum diem magis vehementer rogans, & faciem suam verberans, super terram ... in maximè venerabili Deiparæ Mariæ, & ... requiescens, neque a solo surgens, ... lachrymis locum ... non cessabat ... ad venerandā & sanctam figuram gloriosissimæ Deiparę Mariæ, &c.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

In vita Mariæ Aegyptiacæ. Decem & septem annos, inquit Maria, publicè conuersata sum in incendio iacens luxuriæ, desiderium habebam insatiabile, ita vt indesinenter me in sterquilinio luxuriæ volutarem. Hierosolymam profecta, templū ingressura diuinitus prohibita, recognoui, quòd squallida actuum meorum scelera mihi introeundi aditum obserabant. Cœpi itaque flens nimium conturbari, & pectus tundere, atque suspiria de profundis cordis proferens, & gemens eiulansque beatissimę Virginis Marię suffragia implorauit. Inde in eremum secessi, & in ea quadraginta septem annis mansi: septendecim annis in hoc deserto feris & indomitis cogitationum bestijs transegi, carnalibus reluctans cogitationibus. Delectabar vini potu insatiabiliter: delectabant me nefanda cantica dæmonum, quę antea didicerā: sed mox lachrymas fundebā, & manibus pectus vulnerabam: & dum plurimas funderem lachrymas, vndique mihi refulgens videbam lumen: ad cōsueta orationum recurrebam arma, in terram me proijciens, eamque lachrymis inundans, Mariam vt succurreret orabam, &c.

Maximus Monachus. 640.

De Charitate Centuria 2. c. 41. Omne fermè peccatum propter voluptatem conficitur: deponitur verò, ac tollitur, aut per laborem & dolorem, aut voluntariam pœnitentiam, aut per condemnationem propriam, quæ per prouidentiam inducitur. *Si enim nos ipsos iudicaremus, non iudicaremur: cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.* 1. Cor. 11.

Concilium Constantinopol. in Trullo habitum Anno 710.

Can. 102. Oportet eos, qui potestatem soluendi & ligandi à Deo acceperunt, peccati qualitatem considerare, & eius, qui peccauit, ad eam conuersationē promptum studium, & sic morbo conuenientem afferre medicinam: ne si in vtroque immoderatione vtatur, ab eius, qui laborat, salute excidat. Non enim simplex est morbus peccati, sed varius & multiformis, & multas inconmodi propagines germinans: ex quibus malū multū diffunditur, & vlterius progreditur, donec viribus medentis resistat. Quare qui medicinæ scientiā in spiritu profitetur, oportet eū primū eius qui peccauit affectionē considerare, & siue vergit ad sanitatē, siue contra, proprijs moribus prouocare, vt per se morbū aspiciat, & quomodo eius, quæ intercedit, vitæ rationis, conuersionisque curā gerat, & si artifici non reluctatur, & vlcus animæ auget per impositorū medicamentorū adiectionē, sic quoque misericordiā, pro vt dignus est, impertiri. Omnē enim rationē init Deus, isque, cui pastoralis traditus est principatus, vt errantē ouem reducat, & ei, quod est à serpente vulneratū, medeatur, & neque per desperationis præcipitia impellat, nec ad vitæ dissolutionē & contemptū fræna relaxet. sed vna quidē omninò ratione, siue per acriora & astringentia, siue per molliora, & leniora medicamenta affectioni resistat. & ne vlcus cicatricē obducat, obnitatur, fructus pœnitentiæ examinans, & sapienter dispensans & gubernans hominem, qui ad superiorem illuminationem vocatur.

Ioannes Damascenus. 710.

In Hist. Barlaā & Iosaphat c. 25. Rex Abenner ad hunc modū ab improba & flagitiosa vitę ratione sese remouens, ac de perpetratis sceleribus pœnitentiam agens, regiū omne imperium filio tradidit. Ipse autem in solitudine degens, caputque cinere sine vlla intermissione aspergens, & graues gemitus edens, ac se lachrymis abluens, solus cum solo, qui vbique præsens est, colloquebatur, noxarum suarū veniā ab eo petens. Quin in tantā compunctionis & humilitatis abyssum se demisit, vt ipsum quoque Dei nomen labijs vsurpare refu-

faret, & vita tandem à filio admonitus, illud pronũtiare auderet. Cùm autem quatuor annos hoc pacto in pœnitẽtia & lachrymis, atque omni virtutis genere transegisset, in lethalem morbũ incidit. Cùm aũt ipsi vitæ finis immineret, in metu animiq; anxietate versari cœpit, mala ea, quæ à se perpetrata fuerant, in memoriam reuocans, &c.

Nicephorus Confessor. 800.

In Canonibus : 10. Bigamus non coronatur, sed in eo punitur, vt annis duobus sacra nõ participet mysteria. 11 Trigamus annis quinque emendetur, & sic admittatur. 12. Qui pulsauerit patrem suum, & sponte occiderit, annis trigintaquinque deget in pœnis homicidæ.

Methodius Patriarcha Constantinop. 800.

Lib. de ijs, qui abnegarunt per diuersos modos & ætates: Sin autem sint adolescentes, vel senes, senioque confecti, si quidem per tormenta negauerũt, clementer ac benignè cũ ijs agatur, sed duas quadragesimas ieiunent, vacantes orationibus, & genuflexiones assiduasq; preces peragentes. Duarum autem Quadragesimarum fine appropinquante, octo diebus preces propitiatorias accipiãt, & sub omnibus, qui inueniũtur, cum sacerdote, qui pro ijs Deum placat, eas faciant, &c. Si qui autem sua sponte ad negandum transfugerunt, ij quidẽ habent Canonem terribilem, sed propter commiserationem duos annos ieiunent, à carniũ, & casei, & ouorum esu, & à vino abstinentes, genuum flexiones facientes, si sint quidem iuuenes ac robusti, quotidie centum diebus ducenties dicentes Kyrie eleison: duobus annis expletis ante octo dies preces propitiatorias accipiant, &c.

Anastasius Nicænus. 860.

Quæst. 76 Etiã si sit sanctus is qui condonat, nisi & is, qui peccauit, apud Deum purè & syncerè pœnitentiam egerit, non ei remittetur. Etenim cùm
Num 12. Maria diuinum Moysen maledicto appetijsset, & à Deo reprehẽsa & lepra affecta esset, Moyses quidem ei condonauit, & pro ea rogauit: Deus autem non prius ei condonauit, quàm separata fuit extra castra septem dies, & tunc fuit curata, & ei est condonatum, vt quæ purè & syncerè apud Deum pœnitentiam egisset, simul scilicet cum ea orante & fratre & vniuerso populo.

Simeon Metaphrastes. 9[illegible]0.

In vita P[illegible] de Monacho, qui Deum negerat: [illegible] magnus Pachomius, vt in quietam cellam [illegible], te includas, & neminem conueniat vsque ad mortem suam, & vt cùm vno die abstinuerit, vescatur solo pane & sale, & aquam solummodò bibat toto vitæ suæ tempore: duas verò paruas storeas faciat quotidie, & vigilet quantum potest: oret autẽ pro viribus, à lachrymis non cesset penitus. Ille verò secedens, vt ei beatus iusserat Pachomius, conduplicauit omnia, quæ ei dixerat vt faceret. Nullum autem omnino conueniebat, nisi solum magnum Theodorum, & paucos ex magnis senibus. Cùm sic autem decertasset decem annos dormijt, de eius requie bonum Dei gratia ferente testimonium magno Pachomio.

In vita S. Iacobi Eremitæ: Hac constanti pœnitentia & confessione vsus, decem annos in spelunca [illegible] git, vel in sepulchro potius, [illegible] ram vitã to[illegible], è loco illo non exijt neque cũ aliquo versatus [illegible] sed amaris lachrymis, gemitibus & lamentis [illegible] tolerabilibus, multaq; compunctione [illegible] us transegit [illegible] is [illegible] hel domada [illegible] [illegible] aperiens, & olera, quæ erant propè [illegible], vbi ipse manebat, colligens, [illegible] comedebat, quantum sibi satis esse [illegible]

[illegible] 1050.

[illegible] *putatione, an plena remissio detur per* [illegible] *Monachalem.* Quot afferemus lachrymas, vt [illegible] baptismi exæquentur? Etenim nisi [illegible] lachrymæ, vt per eas nostræ iniquit[illegible] tur, non inuenientur eis superiores &c. Diuinum quidem lauacrum etiam sine lachrymis largitur remissionem peccatorum. Quamobrem, quod [illegible] lauacro adest potestas, & quòd facilè condonari possunt, quæ ante baptismum peccata sunt, vt quæ sint admissa propter ignorantiam, [illegible] sum est: quę autem post baptismum, multis lachrymis indigent, & non facilè condonantur, quoniam prudentes scientesque peccamus.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 7. Lucæ: Vt enim aũt contingeret, vt anima mea fornicaria, siue voluptatum amatrix, pœnitentia pũgeretur, & lachrymis ablueret fœtorem ipsius peccati, ac suauem ad Deum deferret odorem vnguenti ipsius virtutis.

Theodorus Balsamon. 1180.

In epistolam Petri Alexandrini Can. 11. Et id [illegible] dari à Deo peccatorũ remissionẽ postulabimus, & alijs, qui lapsi sunt, & postea errorẽ reuoca[illegible] runt, & pietatẽ confessi sunt, communicabimus, memores eorum, quæ ante lapsum propter Deum sustinuerunt, certaminum, & etiam bonę con[illegible] postea pænitentiæ, & quòd seipsos testati sunt esse à ciuitate alienos propter peccatum; & non solùm ipsis communicabimus, sed & pro ipsorum propitiatione orabimus, cum alijs, quæ decet, seu cum alijs bonis operibus, quæ debent ab ipsis fieri, ieiunio scilicet, eleemosyna, & pænitentia, per quæ qui pro nobis est aduocatus Patrem nobis propitium beneuolumq; efficit.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib 2. rerum à Manuele Comneno gestarum: Michael Patriarcha summa sede vltro cessit, & in O[illegible] insulam redijt, in qua vitæ inopis, & simplicis institutum à puero fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus, cuiuis Monacho collũ calcandum præbuit, quòd contra quàm sibi expediret, adamatam à primis annis quietem repudiasset, nulloq; cũ fructu sedẽ sublimẽ conscendisset.

Nicephorus Callistus. 1[illegible]00.

Lib. 4. c. 21. Natalius experientia edoctus, quantum malum sit se Deo opponere, sacco [illegible], & cinere conspersus, quàm celerrimè cum ipso [illegible] luculo ad Ecclesiam confugit, & ad Zephyrini Ecclesiæ Romanę pręsidis pedes prouolutus, orationem atque deprecationem pro se ad Deum [illegible] ri rogauit: publicè in media plebe vibices, quas acceperat, plagarum ostentans. Eum verò ita [illegible] lantem, & quiritantem, miseratus ille, [illegible] recta, ad pęnitentiam facile quidem recepit, [illegible] tamen ad communionem admisit.

Gennadius Scholarius. 14[illegible]0.

De Purgatorio cap. 6. Non sola confessio & pœnitentia sufficit, vt peccatorem in regna cœlorum perducat: sed necesse est antea satisfac[illegible] catis, opere simul, & omissione com[illegible] tentia namque, feruidaque confessio, [illegible] viam inueniendę salutis.

Hieremias Constantinop. [illegible]

Resp. 1. cap. 12 Quod Canonicas sati[illegible] peccatorum [illegible] expiationes pe[illegible] [illegible] ita statuimus. Si quidem satisfa[illegible] tanquam quędam curationes, & r[illegible] borum à spiritualibus viris adhibentur, [illegible] habita ratione qua[illegible], aut [illegible] contra superbos, auaros, gulosos, [illegible] omnes, qui se var[illegible] con[illegible] tum hæc ipsa remedia esse, [illegible] [illegible] am [illegible]

antiquos sancti & Deo pleni Patres, eos, qui con[illegible], quique resipiscunt, Canonicè expiari præcipiunt, &c. Neque quemquam absoluimus, nisi primò iustas pœnas, & castigationes illi pro peccatis admissis iniungamus, idque plurimas ob causas. Primum, vt per sponte & voluntarie susceptas afflictiones ab ijs pœnis, quæ illis ipsis inuitis aliquando subeundæ essent, liberentur. Nulla enim res est, quę Deum magis nobis placatum & propitium reddat, quàm sponte & liberè suscepta disciplina, atque correctio. Vnde & Gregorius dicit: Lachrymarum misericordiam & pie[illegible] Deum [illegible] annum [illegible] mali, ardentem [illegible] cupiditatem, [illegible] carne nostra [illegible] placere [illegible], et Contrarijs enim morbis contraria remedia adhibenda esse nouimus.

Capit. 5. Malè peribit, qui in baratrum peccati inciderit, nisi in quinario [illegible], non quidem aqua, sed multo labore, ac longo tempore, pœnitentia accurata, lachrymis, planctibus, & id genus alijs spiritualibus lustrationibus, quę vera satisfactio sunt.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Pœnitentia cap. 5. Ita, qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiæ pænitentiam satisfaciet, eritque tanto magis perosus Deo, quanto æmulo eius acceptus.

Cap. 6. Quã porrò ineptum, quã pænitentiã non adimplere, & veniã delictorum sustinere? hoc est, pretiũ nõ exhibere, ad mercem manum emittere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit. Hac pænitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.

Cap. 7. Non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pænitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursus, sed rursus pænitere non pigeat, pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat iteratæ valetudinis iterata medicina est. Gratus in Dñm extiteris, si, quod tibi Dominus offert, nõ recusaueris. offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidẽ volentem.

Cap. 8. Tantũ releuat confessio delictorũ, quantùm dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consiliũ est, dissimulatio contumaciæ.

Cap. 9. Satisfactio confessione disponitur, confessione pænitentia nascitur pænitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis est disciplina, conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa, quæ peccauit, tristi tractatione mutare: cæterum, pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt pænitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat, [illegible] accusat, excusat, cùm condemnat, absoluit, [illegible] quantum non peperceris tibi, tantum tibi, crede, [illegible] parcet.

Cap. [illegible] Intolerandum est pudori Domino offensionem [illegible] facere, saluti prodacta reformari.

Calixtus. 218.

Epist. 2 Raptores [illegible] leges interficiunt, [illegible] nos misericordia [illegible] sub infamiæ nota [illegible] pænitentiam [illegible] quoque [illegible], qua sunt asperi, delere non possumus. [illegible] eorum per pænitentiam publicam & Ecclesiæ satisfactionem [illegible] quia manifesta peccata non [illegible] correctione [illegible], &c. Nos in[illegible]

dotes, quàm reliquos fideles, post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testãte Domino per Prophetã: *Nunquid qui cadit non adijciet, vt resurgat? & qui auersus est, non reuertetur?*

Fabianus. 237.

Epist. 1 Similiter & ab omnibus, quos Apostolus commemorat, dicens, cum ijs nec cibum sumere: quia & illi, sicut & [illegible], sunt repellendi, & ante satisfactionem Ecclesiæ non sunt suscipiendi: quoniam isti, cum quibus cibum sumere non licet, manifestè apparent sequestrati vsque ad satisfactionem à reliquis fratribus. Quamobrem non debent, nec possunt in accusationem fidelium suscipi, sed etiam ab eorum consortio, vsque ad iam dictam satisfactionem repelli, ne similes eis efficiantur, aut eorum excommunicationi subiaceant: quoniam sic Apostoli statuerunt, dicentes: Cum excommunicatis non est communicandum.

Cyprianus. 250.

Epist. 11. Hęc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros; vt qui possint, agentes pænitentiam veram, Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, vt magis pereant, & qui erigere se possent, [illegible] cadãt. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pęnitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri ius communicationis accipiant: nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseuerãte, nondũ restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur. [illegible] 3. ep. 14

Epist. 26. Eluendæ sunt impio sacrificio manus inquinatę operibus bonis, & nefario cibo ora misera polluta pænitentię sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis nouellandus & consecrandus est animus: crebri pęnitentium gemitus audiantur, & iterum fideles ex oculis lachrymæ profundantur, vt illi ipsi oculi, qui malè simulachra conspexerunt, quæ illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant. Lib. 3. epist. [illegible]

Epist. 27 Omnes quidem viuificari optamus, & vt in statum pristinũ restituantur precibus nostris & gemitibus oramus. Si autem quidam lapsi Ecclesiam se volunt esse: & si apud illos, atque in illis est Ecclesia, quid superest, quàm vt ipsi rogẽtur à nobis, vt nos ad Ecclesiã digne[illegible] admittere? Submissos ergo, & quietos, & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores, satisfacere Deo debent, nec Ecclesiæ nomine literas facere, cùm se magis sciant Ecclesię scribere. Scripserunt [illegible] mihi [illegible] quidam de lapsis humiles, & [illegible], & trementes, & metuentes Deũ, &c. vt à Domino satisfactio sua admitti possit, orantes scripserunt mihi, [illegible] delictum suum cognoscere, & pęnitentiam veram agere, nec ad pacem temerè aut importunè properare, sed expectare præsentiam nostram.

Firmilianus. 250.

Epist. ... apud Cyprianum. Lapsis fratribus, & post [illegible] salutare a Diabolo vulneratis, per pœnitentiam medela quæratur, non quasi à nobis remissionem peccatorū consequantur; sed vt per nos ad intelligentiam delictorum suorum conuertantur, & Domino plenius satisfacere cogantur.

Concilium Elibertinum. 315.

Cap. 5. Si qua fœmina, furore zeli accēsa, flagellis verberauerit ancillam suam, ita vt intra tertium diem animā cum cruciatu effundat, eò quod incertum sit voluntate, an casu, occiderit: si voluntate, post septem annos si casu, per quinque annorum tempora acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quòd si intra tempora cōstituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

Cap. 7. Si quis fortè fidelis post lapsum mœchię, post tempora constituta acta pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit, eum nec in fine habere Communionem.

Lactantius. 320.

Lib. 4. Instit. cap. 17. Volens enim vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, pœnitentiam nobis in illa circuncisione proposuit, vt si cor mundauerimus, id est, peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur.

Libro 6. cap. 13. Circunspice conscientiam tuam, & quantum potes medere vulneribus tuis; nec tamen quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes. Abolentur enim si Deo largiare, quia peccaueris. Nam si fiducia largiendi pecces, non abolentur. Deus enim purgari hominē à peccatis maximè cupit, ideoq; agere pœnitentiam iubet.

Cap. 24. Potest homo reduci ac liberari, si eum pœniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciat Deo: quod fieri posse Cicero nō putauit.

Concilium Arelatense Secundum. 328.

Cap. 10. De his, qui in persecutione præuaricati sunt, si voluntariè fidem negauerint, hoc de eis Nicæna Synodus statuit, vt quinque annos inter Catechumenos exigāt, & duos inter discommunicātes, ita vt communionem inter pænitentes non præsumant. In potestate tamen vel arbitrio sit Episcopi, vt si eos ex animo errorem deflere, & agere pænitentiam viderit, ad communionem pro Ecclesiastica humanitate suscipiat.

Cap. 11. Si qui verò dolore victi, & pondere persecutionis, negare & sacrificare cōpulsi sunt, duobus annis inter Catechumenos, triennio inter pænitentes habeantur, à communione suspensi.

Cap. 12. De his autem, qui in pœnitentia positi vita excesserunt, placuit nullum vacuū communione debere dimitti: sed pro eo, quòd honorauerit pænitentiam, oblatio illius recipiatur.

Cap. 24. Eos, qui falsa fratribus capitula obiecisse conuicti fuerint, placuit vsque ad exitum non communicare (sicut magna Synodus ante constituit) nisi digna satisfactione pænituerint.

Hilarius Pictauiensis. 350.

In Psal. [illegible] *Fontes aquarum deduxerunt oculi mei* [illegible] veterum, vt historia ipsa [illegible] dixerit, tamē quia & [illegible] iam scripserat, tunc, cùm [illegible] Nathan arguēte crimen suum recognouit [illegible] non desinit vere [illegible] lachrymis veteris facti crimen ab[illegible] *aquarum deduxerunt* &c *fontes*, [illegible] Dominū esse trā[illegible] Hæc [illegible] lachrymis [illegible], & per [illegible] dicit: [illegible] Hæc [illegible]

[illegible] est peccati, [illegible] auferre, & longo lachrymarum imbre madefacere.

Canone ... in Matth. Quia charitas plurium peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est, [illegible] pœnæ quadrantem soluimus, nisi pretio ipsius aliquantorum criminum culpa redimamur.

Lucifer Calaritanus. 370.

De regibus Apostaticis. Aperi cordis oculos, ingemisce toto corde, tam te grauiter deliquisse colligens. Idcirco Deus est patiens, & non ilicò sunt repræsentata merita operum tuorum, quia vult te tandem à malis emergere per pœnitentiam, per veram satisfactionem.

Ambrosius. 370.

Libro 2. de Helia & Ieiunio cap. 2. Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es? redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.

Epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem. Quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra.

Libro 1. de Pœnitentia cap. 2. Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pænitētiam: Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus. Ita nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec vos imitatores eiusdem, & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet: quia grauiora peccata maioribus sustentanda fuleris docuit Christi misericordia.

Cap. 16. Volo veniam reus speret, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoscatur obsecret: & cum secundò, & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remissius se supplicasse, fletus augeat miserabilior: postea reuertatur, teneat pedes brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus: *Remissa sunt eius peccata multa quoniam dilexit multum.* Cognoui quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lachrymis, exarasse cōtinuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido mortis speciem spiranti in corpore prætulisse. Lucæ 7.

Libro 2. cap. 5. Verumq; beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, non solum diluere debet lachrymis peccatum suum: sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatum.

Cap. 10. Renuntiandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum, quàm natura postulat: interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspirijs, sequestrandus orationibus, viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, ac totus immutetur.

Ad Virginem lapsam cap. 8. Pænitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas, aut qualis necessaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat. Vide ergo si simplex hoc peccatum adulterij est, at duplex fit per illam [illegible], quæ facta dicitur in occulto, & secundum conscientiæ molem [illegible] tanta est pœnitentiæ magnitudo. Pænitentia ergo à nobis agenda est non verbis, sed actu. Hæc autem sic agitur: si tibi ante oculos ponas, de quata gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas prope ipsas [illegible] tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium sine fine. Cum hæc cerni [illegible], sicut est animo conceperis, qui necessi-

est præuaricatricem animam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remediũ constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium, quantam [illegible] afflictionem, quantum [illegible] laborem, & indecorem subire esto contẽta, dummodo ab æternalibus pœnis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractãs, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. Imprimis omnis vitæ huius cura interimenda tibi est, & quasi mortuam te existimans, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriã occasionem luxuriæ præstiterunt: defluãt oculis lachrymæ, qui masculum simpliciter non aspexerunt: pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur, cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat. quia malè sibi de pulchritudine placuit. Cor verò fit liquefactum sicut cera, ieiunijs inquietans semetipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cum haberet dominationem, male cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseuerans, iudebit sperare, etsi non gloriam, certè pœnæ vacuationem. Peccator ergo si sibi ipsi non pepercerit, à Deo illi parcitur: & si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio cõpensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem.

Pacianus. 370.

Parænesi ad Pœnitentiã: Quare tenacitas humanitate redimetur, conuitiũ satisfactione pẽsabitur, tristitia iucũditate, asperitas lenitate, grauitatem lenitas, honestate peruersitas, & quæcũque cõtrarijs emẽdata proficiũt, &c. Nunc ad eos sermo sit, qui bene ac [illegible] vulnera sua pœnitẽtiæ nomine cõt[illegible] nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerũ [illegible] nouerunt. Similes sunt illis, qui plagas [illegible] aperiunt, ac tumores, medicis quę etiam [illegible] confitentur, sed admoniti quæ imponi [illegible] negligunt, & quæ bibenda fastidiant. Quod tale est, ac si quis dicat: Ecce ego æger, ecce ego vulneratus sum: sed nolo curari stomachum. Hoc erat, sed vide quid stultitis, &c. Per Ecclesiæ fidem rogo vos fratres, per sollicitudinẽ meam, per communes omniũ animas obtestor, & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat opportuna quamprimùm remedia salutis inuadere, deijcere mœroribus animũ, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerari ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuari. In quantum pœnæ vestræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet. Est enim mitis, & patiens, & multæ miserationis, & qui semet iam flectat aduersus malitiam irrogatam. Ecce promitto, polliceor, si ad Patrem vestrum vera satisfactione redeatis, nihil vlterius [illegible], nihil pristinis adijciendo [illegible], etiam humile aliquid ac flebile [illegible] tuo Pater, iam non [illegible] continuò [illegible] dum, & siliquarum esca [illegible].

Concilium [illegible]. [illegible]

Cap. 7 De puellis, quæ [illegible] ad [illegible] [illegible]

Cap. [illegible] [illegible]

[illegible] & sanctum [illegible] dæmonum, [illegible] Synodum Nicænam [illegible] quod in aditus non [illegible], ne [illegible] [illegible] vel solatij ianua desperationis [illegible] acturi verò pœnitentiam [illegible] tis, non sine spe tamen remissionis, quam [illegible] plenè sperare debebunt, qui [illegible] largitatem [illegible] lus obtinet, & tam [illegible] mo desperet.

Siricius. 384.

Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum [illegible] Adiectum est [illegible] Christianos ad [illegible] stasiam (quod dici nefas est) transeuntes, & [illegible] rem cultu ac sacrificiorum contaminatione [illegible] [illegible], quos à Christi corpore & sanguine [illegible] dudum redempti fuerant renascendo, [illegible] abscindi. Et si resipiscentes, fortè aliquando [illegible] rint ad lamenta conuersi, his, quamdiu [illegible] agenda pœnitentia est, & in vltimo fine [illegible] conciliationis gratia tribuenda.

Cap. 6. Præterea Monachorum quosdam, [illegible] Monacharum, abiecto proposito sanctitatis, [illegible] tantam protestaris demersos esse lasciuiã, vt [illegible] clanculo, velut sub Monasteriorum præt[illegible] licita ac sacrilega se cõtagione miscuerint, [illegible] verò in abruptum conscientiæ desperatione [illegible] ducti, de illicitis complexibus liberè filios [illegible] crearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnant. Has ergo impudicas detestabilesque personas à Monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conuentibus eliminandas esse mandamus: quatenus retrusæ in suis ergastulis, tãtum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoquere, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordię intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subuenire.

Hieronymus. 390.

Epistola octaua ad Demetriadem cap. [illegible]. Aiunt [illegible] & nobiles fœminæ, quæ eam viderunt, quæ [illegible] runt, quas de littore Galliarum ad habita[illegible] sanctorum locorum, hostium per Africam [illegible] pulit sæua tempestas, noctibus & [illegible] tantum virginibus Dei, quæ in matris [illegible] mitatu erant, nunquam eam [illegible] quam plumarũ viam mollitie, sed [illegible] nuda humo habuisse pro strato, [illegible] rigasse lachrymis, Saluatoris [illegible] uolutam, vt suum reciperet [illegible] pleret desiderium, vt [illegible] molliret.

Epistola 22 ad [illegible]

cap. [illegible] O quoties ego [illegible] in illa vasta solitudine, [illegible] bus horridum Monac[illegible] putabam me Roman[illegible] solus, quia amaritudine [illegible] sacco membra defor[illegible] Aethiopicæ carnis obduxerat [illegible] quotidie gemitus, & si quando [illegible] [illegible] De cibis vero, [illegible] [illegible] & coctum aliquid [illegible] [illegible] ego, qui [illegible] [illegible] [illegible]

crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum media subiugabam. Nō erubesco confiteri infelicitatis meæ miseriā: quin potius plango me non esse, quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quàm rediret, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam, pertimescebam: & mihimet iratus, & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum, &, vt ipse mihi testis est Dominus, post multas lachrymas, post cælo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, & lætus gaudensque
Cant. 1. cantabam: *Post te in odorem vnguentorum tuorū curremus.* Si autem hoc sustinent illi, qui exeso corpore solis cogitationibus oppugnantur, quid patitur puella, quæ delicijs fruitur? Nempe illud Aposto-
1. Tim. 5. li: *Viuens mortua est.*

Epistola 27. ad Eustochium cap. 7. de obitu Paulæ. Nunquam post viri mortem vsque ad diem dormitionis suæ cum vllo comedit viro, quamuis eū sanctum & in Pontificali sciret culmine constitutum. Balneas, nisi periclitans, non adijt. Mollia, etiam in grauissima febre, lectuli strata non habuit: sed super durissimam humum stratis ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicēda est, quæ iugibus penè orationibus dies noctesque iungebat:
Psal. 6. illud implens de Psalterio: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* In qua fontes crederes lachrymarum: ita leuia peccata plangebat, vt illam grauissimorum criminum crederes ream. Cumque à nobis crebrius moneretur, vt parceret oculis, & eos seruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sæpè depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs. Longus risus perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda. Quæ viro & seculo placui, nunc Christo placere desidero.

Epist. 30. ad Oceanum de obitu Fabiolæ cap. 1. Quis hoc crederet, vt Fabiola, post mortem secūdi viri in semetipsam reuersa, saccum indueret, vt errorem publicè fateretur, & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ, in Basilica quondā Laterani, staret in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata fletus iste non purget? quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant?

Cap. 2. Petrus trinam negationem trina confessione deleuit. Aaron sacrilegium, ob conflatum ex auro vituli caput, fraternæ correxêre preces. Dauid, sancti & mansuetissimi viri, homicidium pariter & adulterium septem dierum emendauit fames: iacebat in terra, volutabatur in cinere, & oblitus regiæ potestatis, lumen quærebat in tenebris, illumque tantùm respiciens, quē
Psal. 50. offenderat, lachrymabili voce dicebat: *Tibi soli peccaui, &c.* Non est confusa Fabiola Dominum in terris, & ille eam non confundet in cælo. Aperuit cunctis vulnus suum, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit. Dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata consedit: vt quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. Descendit de solio deliciarum suarum, accepit molam, fecit farinam, & discalceatis pedibus transiuit fluenta lachrymarum, sedit super carbones ignis: hi ei fuere in adiutorium. Faciem, per quam secundo viro placuerat, verberabat: oderat gemmas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat: sic dolebat, quasi adulterium commisisset, & multis impendijs medicaminum vnum vulnus sanare cupiebat.

Ad cap. 1. Ioelis: *Accingite vos, & plangite.* Qui peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet vel dormiat in sacco, & præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.

Augustinus. 400.

Homilia vltima inter 50. Homil. cap. 4. Iudicet seipsum homo, dum potest, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, etiā præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm ipse in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur. & tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorū membrorum ordine custodito, à præpositis Sacramētorum accipiat satisfactionis suæ modum: vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum.

Cap. 5. Non enim sufficit mores in melius cōmutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur* Matth. 5.
Deus. Non enim dictum est, vt tantùm abstineatis à peccatis: sed *& de præteritis*, inquit, *deprecare Do-* Eccle. 21.
minum, vt tibi dimittantur.

Ad Psal. 44. Differt manū à peccatis tuis, tu noli differre. Conuerte te ad punienda peccata tua, quia impunita esse non possunt. Puniendum ergo erit aut à te, aut ab ipso. Tu agnosce, vt ille ignoscat.

Ad Psal. 50. Implora misericordiam, sed attende iustitiam. Misericordia est, vt ignoscat peccanti: iustitia est, vt puniat peccatum. Quid ergo? quæris misericordiam, peccatum impunitum remanebit? Respondeat Dauid, respondeant lapsi, respondeāt cum Dauid, vt misericordiam mereantur sicut Dauid, & dicant: Non Domine, non erit impunitum peccatum meum. Noui iustitiam eius, cuius quæro misericordiam. Non impunitū erit, sed ideo nolo, vt tu me punias, quia ego peccatum meum punio. Ideo peto, vt ignoscas, quia ego agnosco.

Enchiridio ad Laurentium cap. 65. Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modum sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is, qui cōmisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm dolo-
ris. *Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit.* Psal. 50.
Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur: *Gemitus meus à te non est ab-* Psal. 37.
sconditus: rectè constituuntur ab ijs, qui præsunt Ecclesiæ, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur.

Cap. 70. Sanè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In

melius

[illegible] vita mutanda, & per eleemo[illegible] de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodò, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si nó satisfactio congrua negligatur.

Cap.71. De quotidianis autem breuibus leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere: *Pater noster, qui es in cælis*. qui iam Patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata.

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap.5. Quilibet Ecclesiæ deputatus clericus, si intra ciuitatem fuerit, vel in loco, in quo Ecclesia est, si ad Ecclesiam, aut ad sacrificium quotidianum non venerit, clericus nó habeatur, si castigatus per satisfactionem veniam ab Episcopo noluit promereri.

Cap.16 Deuotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam, nisi peccare desierit: & si desinens egerit aptam pænitentiam decem annis, recipiat communionem. Priusquam autem in Ecclesiam admittatur ad orationem, ad nullius conuiuium Christianæ mulieris accedat. Quod si admissa fuerit, etiam hæc, quæ eam receperit, habeatur abstenta: corruptorem etiam par pœna constringat.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 1. cap. 7 Cæterùm de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pænitentis, & ad fletus, atque ad lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cùm viderit congruam satisfactionem.

Epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ cap. 4. Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia benedictione ordinationis crimina vel vitia putantur auferri: nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consueuit.

Seuerus Sulpitius. 410.

De virtutibus B. Martini Dialogo 2 Coniugium pertinet ad veniam, virginitas spectat ad gloriam, fornicatio deputatur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.

Sixtus Tertius. 430.

De malis Doctoribus & operibus Fidei: Si quis post sanctũ lauacrum fidem dereliquerit, iam non per solam fidem, vt ante baptismum, veniam sperat, sed fletu, planctu, abstinentia, ieiunio, cilicio, etiam & cinere, omniq; genere lamentationis implorat. Sed vnde hic humanis mentibus error obrepserit, ante omnia nosse debemus, qui Christi fidem non tam ad destruenda, quam ad protegenda censeat peccata venisse. Proteguntur enim plurimũ, cùm securitatis solatio nutriuntur. Maxima enim securitas est, vt per fidei suffragium aut paruo supplicio, aut nullo expianda credantur, quæ ante gratiæ tempus seuerius vindicabãtur. Quod si ita est, nescio quomodo Christus Dominus non venerit soluere legem, sed adimplere, si per eius credulitatem disciplina non aucta est, sed minuta. Timoris autem causa sublata est, si pœna dimota est: dimota vero [illegible] vlla pænitendi satisfactione sub [illegible] impunitatis fine conclusa est.

Maximus Taurinensis. 4[illegible]0.

Homilia in die Cinerum Non reprehenditur ille, qui [illegible] corde deuio & [illegible] à tramite [illegible] salutis, redintegrat se Deo mœsta pænitentiæ [illegible] conatur, vt Psalmo 50. [illegible]

B[illegible]. 440.

De recipiendis [illegible] Ianuarium [illegible] egregius & fortis Dauid, qui in adolescentia sua gigantem miræ magnitudinis superauit, postea mulieris ineptæ nuditate superatus, mox vt Prophetæ vocibus quod peccasset agnouit, statim ad pænitentiæ malagma confugiens, cicatrices criminum confessioni, satisfactione sanauit? Nunc emendationis partum esse putas tormentum, si peccator asciscitur in consortium beatorum, quia illorum præmia sua sentit esse tormenta? Si quis laudatur, erubescit: si quis vituperatur, agnoscit. Inter hæc flagella verborum constitutus, satisfactioni [illegible] semper approximat.

Concilium Arausicanum Primum. 440.

Cap.3. Qui recedunt de corpore pænitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eos cõmunicare, quod morientis sufficit consolationi secundum definitiones Patrum, qui huiusmodi communionem congruenter viaticum nominauerũt. Quod si superuixerint, stent in ordine pænitentium, vt ostensis necessarijs pænitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm.167. Si quo forte nostra mens iaculo fuerit confixa peccati, si caro tumescat ex crimine, si vitiorum sanie fragilitas humana corrumpatur, tunc ægris illa, quæ non sanis pænitentiæ medicina succurrat, ferrum compunctionis accedat, apponatur adustio tunc doloris, adhibeãtur suspiriorũ tunc fométa, tumentis conscientiæ feruor tunc euaporet: tunc reatus vlcera lachrymis abluãtur, immunditiẽ corporis cilicia tũc detergant. Ferat amaram pænitentiæ curam, qui seruare debitam noluit sanitatem. Cui vita sua chara est, dura nulla est cura: medicus non sit ingratus, qui per dolorem reuocat ad salutem. Qui innocentiæ creditum seruat, pænitentiæ non soluit vsuram, &c. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum.*) Posuit de caprarum, sed cilicio opus non erat: sed accepit tortuosissimi pilos animantis, nihil habentis recti, nihil gratiæ, nihil decoris: quem natura dedit laboris durum, adduxit magno ponderi, extremæ tradu[illegible] tuti, tali pænitentiæ magister indui de[illegible] vestimento: vt qui à recti detorserant disciplina, & deformes se totos formis reddiderant peccatorũ, magnis pænitentiæ sarcinis subderentur, addicerentur duris satisfactionis angoribus, suspiria compunctionis laboriosa portarent: vt directi attenuati in modum acus, per angustum pænitentiæ foramen ampla remissionis [illegible].

Leo Primus. 450.

Epistola 79. ad Nicetam cap. 5 De ijs Christianis, qui inter eos, à quibus fuerant captiuati, cibis immolatitijs asseruntur esse polluti, consultationi charitatis tuæ hoc etiam respondendum esse credidimus: vt pænitentiæ satisfactione purg[illegible], quæ non tam temporis longitudine, quàm [illegible] compunctione pensanda est.

Epistol. 91 ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum cap. 2. Mediator Dei & hominum homo Christus [illegible] hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus actionem pænitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum, per [illegible] reconciliationis admitterent.

Epist. 92 ad Rusticum cap. 2. [illegible] ipsis ad promerendam misericordiam [illegible] est petenda secessio, vbi illis [illegible] digna fuerit, sit etiam fructuosa.

[illegible] Concilium [illegible]. 45[illegible]

[illegible]

De Pœnitentia cap.24. Confitere, & facienti Dei præueni satisfactionis officio, humilia ante eum cor tuum, & in conspectu eius curua ceruicem, flecte genua, & eliso vultu terræ prosternere.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. ad Monachos: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala, tamquam sagittæ quædam, de conscientia debellentur. Non sufficit dicere summis labijs: peccaui: parce, remitte. Et Saul dixit: *Peccaui*; sed non obtinuit illā veniam, quam Dauid vna pænitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia cōfessionem illam nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia nō compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

Concilium Venetum. 460.

Cap.1. Itaque censemus homicidas & falsos testes à communione Ecclesiastica submouendos, nisi pænitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 1. ad populum in Quadragesima: Perduræ crucis exercitio deceptæ dudum carnis gaudia puniuntur, & sic mortificatione præsenti futura mortis sententia præuenitur: & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur: dumq; exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ardor æternus, &c. Hæc & huiusmodi commissa expiari penitus communi & mediocri, licet secreta, satisfactione non possunt: sed graues causæ grauiores, & acriores, & publicas curas requirunt: vt qui eum plurimorum afflictione se perdidit, simili modo cum plurimorū ædificatione se redimat.

Homilia de verbis Apostoli 1. Cor. 3. *Si cuius opus arserit, &c.* Istis operibus, & similibus minuta peccata quotidie redimuntur. Pro capitalibus verò criminibus non hoc solùm sufficit, sed addendæ sunt lachrymæ, & rugitus, & gemitus, continuata & prostrata longo tempore ieiunia, largiores eleemosynæ, etiam plus quàm nos ipsi valere possumus, erogandæ, vltro nos ipsos à communione Ecclesiæ remouentes, in luctu & tristitia multo tempore permanentes, & pænitentiam etiam publicè agentes.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.53. Quamuis quis peccato mordeatur, peccandi tamen non habeat de cætero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis & orationibus &c. Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata nō grauant. Nam quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor prius publica pænitentia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium, & ad condemnationem sui Eucharistiam percipere. Sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & confesso religionis studio per vitę correctionem, & iugi, imò perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat vt contraria pro ijs, quæ pœnitet agat, & Eucharistiam omnibus Dominicis diebus supplex & submissus vsque ad mortem percipiat.

Cap.54. Pænitentia vera est pœnitenda non admittere, & admissa deflere. Satisfactio pænitentiæ est, causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

Saluianus Massiliensis. 480.

Libro 1. ad Ecclesiam: Quando lugebit, qui dies lugendi perdidit? quando satisfaciet, qui tempus satisfactionis amisit? Ad ieiunia forsitan longa confugiet. Est quidem hoc aliquid: sed eleemosynis misceatur, secundùm illud: *Bonum est ieiunium cū eleemosyna.* Sed quomodo ei exomologesis diuturna opitulabitur iam in extremis sito? Sed cilicio carnes conteret, ac fauilla & cinere sordidabit, vt mollitiem videlicet præteritæ voluptatis præsentium asperitatum duritia compēset, & reatum longarum deliciarum officio patrocinantis soluat iniuriæ. Sed quando hæc tam grandia faciet, & vicino iam exitu à mediocrium actione disclusus?

De Prouidentia Dei lib.2. Dauid agnoscit, scilicet reus, culpam, humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet: gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpura exuitur, diademate exoneratur, cultu & corde mutatur: totum regem cum ornatibus suis abijcit, pænitentem cum patrocinio ambitiosi squalloris assumit, ieiunio exigitur, ariditate siccatur, fletu effunditur, solitudine carceratur.

Concilium Roman. sub Felice III. 487.

Cap.1. Imprimis itaque venientis ad vos, & remedium postulantis solicitè discutienda est professio, & persona decepti, vt medela possit cōgruens exhiberi. Et qui satisfacturus Deo per pænitentiam, se rebaptizatum legitimè doluerit, vtrum ad hoc facinus concurrerit, an impulsus accesserit requiratur, &c. Cùm peccatoris à nobis satisfactio protrahitur, non præter laudem nostram atque lætitiam mens eius ad veniam purgatior inuenitur. Et ideò memineritis, hanc super his nos habere sentētiam, vt seruata discretione peccantium, non eadem cuncti, qui lapsi sunt, lance pensentur: quoniam maioris castigationis vsura exigendus est; cui domus Domini commissa fuerit disciplina.

Gelasius Primus. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam constitutos cap. 23. Viduæ, quæ propria voluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerunt, periculi earum intererit, quali Deum satisfactione placare debeant: quia (iuxta Apostolum) *primam fidem irritam fecerunt.* 1 Tim. 5

Alcimus Auitus. 500.

Homilia 1. de festi Rogationum institutione: Currit quidem tramite vitali, non per Gallias modò, sed penè per orbem totum rogationis obseruantiæ flumen irriguum, & infectam vitijs terram vberi fluxu annuæ satisfactionis expurgat.

Concilium Epaunense. 517.

Cap.29. Lapsis, qui in Catholica fide baptizati, præuaricatione damnabili post in hæresin transierunt, grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas. Quibus nos annorum multitudine breuiata, pænitentiam biennij conditione infrascriptæ obseruationis imponimus, vt præscripto biennio, tertia die sine relaxatione ieiunent, & Ecclesiam studeant frequentare, in pœnitentium loco standi & orandi humilitatem nouerint obseruandam, ac etiam si ipsi quomodo catechumeni procedere commonentur, abscedant. Hoc si obseruare voluerint, constituto tempore admittentur ad altarium, & obseruatio relaxetur.

Benedictus Abbas. 530.

In Regula cap.44. Qui pro grauiori culpa ab oratorio,

oratorio,& à mensa excommunicatur,hora, qua opus Dei in oratorio celebratur, ante fores oratorij prostratus iaceat, nihil dicens, nisi tantùm posito in terra capite,stratus pronus omnium de oratorio exeuntium pedibus, & hoc tam diu faciat, vsque dum Abbas iudicauerit satisfactum esse.

Vigilius Papa. 535.

Epist.ad Cæsariu Arelaten de Pœnitentia Theodoberto Regi Francorum iniurgenda, ob incestuosas nuptias contractas: Si pro obseruatione cælestium mandatorum Catholicæ filios Ecclesiæ opportunè sacerdotes singulos decet instruere, quanto magis his, qui deuotione laudabili de rebus sibi dubijs ad studium veniunt consulendi, competenti necesse est ordine responderi? Hinc est, quòd gloriosi filij nostri Theodoberti interrogationem, qua nos per Modericum virum illustrem legatum suum credidit requirendos, duximus amplectendam:in qua gloriam suam desiderat informari, cuiusmodi pœnitentia possit illius purgare delictum, qui cum vxore fratris sui præsumpsit inire coniugium. Cui nos equidem missis affatibus, quorum tenorem tua fraternitas in subiectis inueniet, hoc indicare curauimus, quoniam tale commissum non parua cordis afflictione valeat expiari. Sed quia modus pœnitentiæ pro sensium potius sacerdotum inspectioni committitur, vt iuxta compunctionis meritum veniæ quoque possit indulgeri remedium : tuæ hoc potius æstimationi credimus relinquendum. Quapropter charitas tua totius facti qualitate ac pœnitentis ipsius compunctione perspecta, prædictum gloriosum Regem filium nostrum & de temporis obseruatione non omittat instruere, & ne vlterius tale aliquid præsumatur instanter exposcat. Illud quàm maximè præcauendum, vt ne ipse, qui hoc noscitur admisisse, ad eosdem vomitus reuertatur, sed diuisis etiam habitationibus commanentes, ab omni suspicione commissi facinoris reddantur immunes.

Cassiodorus. 540.

Ad Psal.6. Dona Domine in satisfactione nostra tota nos charitate compungi, qui nobis salutarem supplicandi regulam præstitisti.

Ad Psal.37. *Et cogitabo pro peccato meo*, id est, talia te donante faciam, quæ meum possint abolere peccatum,scilicet fletus adhibebo, eleemosynas faciam, & ab hoc,quod deliqui,mãdatorum tuorum obseruatione me purgabis.

Concilium Toletanum Tertium, 589.

Cap.11. Quoniam comperimus,per quasdam Hispaniæ Ecclesias, non secundùm Canones,sed fœdissimè pro suis peccatis homines agere pœnitentiam,vt quoties peccare libuerit,toties à presbyteris se reconciliari expostulent: & ideo pro coercenda tam execrabili præsumptione, id à sancto Concilio iubetur, vt secundum formam Canonum antiquorum detur pœnitentia,hoc est, vt priuseum,quem sui pœnitet facti, à comunione suspensum, faciat inter reliquos pœnitẽtes ad manus impositionem crebrò recurrere. Expleto autem satisfactionis tempore, sicuti sacerdotalis contẽplatio probauerit, eum cõmunioni restituat. Hi verò, qui ad propria vitia, vel infra pœnitentiæ tempus, vel post reconciliationem relabuntur,secundùm priorum Canonum seueritatem damnentur.

Gregorius Magnus, 590.

Libro 9.Moralium cap.17. Delinquenti Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit,aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit, *Dominus transtulit peccatum tuum.* Et tamẽ multis post cruciatibus afflictus,ac fugiens, reatum culpæ,quã perpetrauerat,exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes,absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Bene ergo dicitur: *Sciens quòd non parceres delinquenti*, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiã cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatũ maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. 2.Reg 12.

Ad caput 15.lib.1.Regum: Quid prodest confiteri flagitia, si confessionis vocem non sequitur afflictio pœnitentię? Tria quippe in vnoquoque considerãda sunt veraciter pœnitente,videlicet,conuersio mentis,confessio oris, & vindicta peccati. Nam qui corde non conuertitur,quid prodest ei, si peccata confiteatur? Peccatum quod diligitur, confitendo minimè deletur. Nonnulli quidem sunt,qui peccata confitendo aperiunt,sed non cõuertendo nequaquam detestantur. Hi profectò confitendo nihil agunt: quia quod loquendo eijciunt,amando introducunt.Tertia species,id est, vindicta,quasi medicina necessaria est, vt apostema reatus,quod conuersione compungitur, confitendo purgetur,afflictionisq; medicina sanetur. Signum ergo veræ confessionis, non est in oris confessione, sed in afflictione pœnitentiæ. Tunc namque bene conuersum peccatorem cernimus, cùm digna afflictionis austeritate delere nititur, quod loquendo confitetur.

Homil. 34.super Euangelia: Cogitandũ summopere est, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatenus per hoc conditori suo satisfaciat,vt qui commisit prohibita,sibimetipsi abscindere debeat etiam concessa,& se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 2.cap.13. Quamuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse non debet: quia pœnitentis satisfactio diuino tantùm pensatur iudicio, nõ humano. Proinde quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necesse est. Neque enim vnquam oportet pœnitentem habere securitatem de peccatis.

Lib.6. Etymol.cap.19 Pœnitẽtia appellata est quasi punientia,eò quòd ipse homo in se puniat pœnitendo, quod malè admisit. Nam nihil aliud agunt, quos verè pœnitet, nisi vt id, quod malè fecerunt,impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parcẽtibus ille parcit, cuius altum iustumq; iudicium nullus contemptor euadet.

Eucherius Gallus. 640.

In lib.4.Regum cap.5. Per panem subcinericium, quem sibi verus Helias Dominus noster nationũ Ecclesiam præcipit exhibere, quid aliud accipiendum est, nisi pœnitentium satisfactio? Idipsum Psalmographo sub persona pœnitentis canente, cùm dicit: *Quia cinerem tanquam panem manducabam,& potum meum cum fletu temperabam.* His enim satisfactionibus Dominus se pasci hortatur, &c. Psal. 101.

Postquam fidelis quis pristinis initijs per pœnitentiæ satisfactionem sua mortificauerit membra, sublatus à terrenis cupiditatibus,& carnalibus desiderijs,per meditationem legis & Prophetarum, Euangelicaq; prædicatione viuificari meruerit, templumq; fuerit diuinum effectus : illuc intentionem animi contendit dirigere,vbi Christus est.

Eligius. 640.

Homilia 4. in Cœna Domini: Qui peccando ei factus est inimicus, nisi satisfaciendo non potest ei reconciliari, vt fiat amicus.

Homilia 11. Pænitentia satisfactionem ostentat, satisfactio sibi veniam diuina pietate conciliat. Nec enim poterit indulgentia tribui, nisi ira Dei possit confessione placari.

Theodorus Cantuariensis. 650.

26.q.7. *In Pœnitentiali*: Ab infirmis in periculo mortis positis per presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen est imponenda illis quantitas pænitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus & eleemosynarū largitionibus pondus Pœnitentiæ subleuādum, si fortè migrauerint. Si verò conualuerint, pœnitentiæ modum, sibi à sacerdote impositum, diligenter obseruent. Alijs verò pro qualitate peccati pænitentia decernenda est præsidentium arbitrio.

Concilium Cabilonense Primum. 658.

Cap. 8. De Pænitentia verò peccatorum, quæ est medela animæ, vtilem omnibus hominibus esse censemus: & vt pœnitentibus à sacerdotibus (facta confessione) indicatur pœnitentia, vniuersitas sacerdotum noscitur consentire.

Hildephonsus Toletanus. 660.

Sermone in Purificatione S. Mariæ: Immunda nostra pretio quinque siclorum redimimus, cùm quæcunque praua per quinque corporis sensus commisimus, digna satisfactione punimus.

Beda. 700.

In Psalm. 4. *Sacrificate sacrificium.*) q. d. ita dico, vt irascamini præteritis peccatis, vt sacrificetis sacrificium, id est, mortificetis propria vitia vestra, faciendo dignos fructus pænitentiæ: tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quantum digna expetit pænitentia, quod erit sacrificium iustitiæ, id est, iustū sacrificium. Nam nihil iustius est, quàm qui punit aliena peccata, vt puniat propria: & vt quisque tantum se affligat, quantum fœdata eius meruit conscientia, & sic seipsum faciat Deo suaue sacrificium.

Allegoricæ expositionis in Esdram lib. 2. cap. 8. Facile est conuersum quemq; ad fidem agnitionemq; veritatis abrenuntiare diabolo, & confiteri Deū viuum & verū, Sacramenta Christi percipere, hisq; initiatum in remissionem omnium peccatorum templū eius effici, atq; acceptam vitæ innocētiam comitante eius gratia seruare: sed multi laboris est, eum, qui accepta fidei Sacramenta peccando contemnit, pristinam recipere dignitatem: quia non huic facilè emundatio per aquam baptismi denuò dari potest, sed infectum scelus longo pænitentię labore, largis lachrymarum fluentis, districtiori continentiæ sudore eluendum est: cuius emundationi ipsa quoq; consuetudo vitiorum, quasi inimica Samaritanorum turba repugnat: tanto ad superandum difficilior, quanto diutius terram cordis virtute vacuam possidebat.

Gregorius Secundus. 720.

Epistola 8. ad Bonifacium: De his verò dicimus: qui patrem, matrem, fratrem, aut sororem occiderit, vt toto vitæ suæ tempore corpus non suscipiat Dominicum, nisi tempore exitus pro viatico: Abstineat à potu vini, & carnis comestione donec vixerit, ieiunet secundam, quartam, & sextam Ferias, vt sic posset deflens diluere cōmissum scelus.

Concilium Francicanum. 740.

Statuimus similiter, vt quisquis seruorū Dei, vel ancillarū Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, vt in carcere pænitentiam faciat, in pane & aqua: & si presbyter ordinatus sit, duos annos in carcere pænitentiam faciat, & in carcere permaneat. Si autem clericus vel monachus in hoc peccatum ceciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertentem annū ibi pœnitentiam agat.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap. 13. in capite Ieiunij: Qui veram pænitentiam faciunt, agant in ieiunio & fletu, in eleemosynis & orationibus, & perpetrata iterum non faciant.

In Psal. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.*) Veram semper egit pænitentiam hic spiritus, & non cessauit in fluentis lachrymarū antiqua delicta diluere, vt tu intelligas, nisi veram pænitentiam egeris, tibi facilè non dimitti quæ gesseris. Vera est enim pænitentia iugiter fletibus commissa diluere, & abluta non iterare.

Paulinus Aquileiensis. 780.

Aduersus Felicem Vrgel. Eliphandum & Felicem, nouos hostes Ecclesiæ, sed veternosa ferè perfidia pollutos, nisi ab hac stultitia resipiscāt, & per rectæ fidei satisfactionem lamentis se abluant pœnitentiæ, indignos & ingratos eos à consortio Catholicorum perpetua animaduersione eliminare decerno, & à gremio sanctæ matris Ecclesiæ censeo alienos.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 7. Legum cap. 12. Satisfactio pœnitentiæ non est tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione pensanda.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap. 22. Episcopis & Presbyteris diligenti cautela pertractandum est, qualiter hominibus, sua delicta confitentibus, tempus abstinendi ascribāt, vt iuxta modum peccati pænitentibus abstinētia indicetur. Quoniam verò ab aliquibus sacerdotibus indiscretè hæc iudicia proferuntur: ideo necessariū videbatur nobis, vt cùm omnes Episcopi ad sacrum palatium congregati fuerint, ab ijs edoceri, cuius antiquorum liber pænitentialis potissimum sit sequendus.

Concilium secundum Cabilonense. 813.

Cap. 25. Pænitētiam agere iuxta antiquam Canonū constitutionē in plerisq; locis ab vsu recessit, & neq; excommunicandi, neque reconciliandi antiqui moris ordo seruatur: vt à Domino Imperatore impetretur adiutorium, qualiter si quis publicè peccat, publica mulctetur pænitentia: & secundùm ordinem Canonū pro merito suo excommunicetur, & reconcilietur.

Concilium Rhemense. 813.

Cap. 12. Omnibus his actis, ventilata est ratio pœnitentiæ, vt sacerdotes certius intelligerent, quomodo confessiones recipere, & pænitentiam secundùm Canonicam institutionem pœnitentibus deberent indicare.

Haymo. 820.

In Octaua Paschæ: Non solùm quippe iudicio & quantitas & qualitas peccati est cōsideranda, sed etiam persona peccantis, & satisfactio pęnitētis.

Feria 2. post Vocem iucunditatis in Litanijs maioribus: Quòd si sibi ipsis iudices fiant, & velut suæ iniquitatis vltores, hi in se voluntariā pœnam seuerissimæ animaduersionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis, ex vera cordis contritione fluentibus, restinguēt æterni ignis incendia.

Æmoinus. 825.

Historia Francorum lib. 3. cap. 39. Fuit illo tempore reclusus quidam Dei seruus Hospitius nomine, apud Nicensem vrbem, qui catenis super nudum corpus constrictus ferreis, desuper cilicio tegebatur: cęteris quidē diebus purum panē & paucos

dactylos edebat: in Quadragesima verò radicibus earum, quas nemus ferebat, herbarum alebatur. Per quem in terris solo adhuc corpore cõuersantem virtutes multas ad laudem & ad gloriam nominis sui Dominus ostẽdere dignatus est.

Christianus Druthmarus. 830.

Ad cap 3 Matth Fructum dignum pœnitentię facere, est præterita mala fletibus punire, & bona è contrario agere, & mala commissa eleemosynis redimere.

Ionas Aurelianensis. 840.

Libro 1. de cultu imaginum: Peccata, quæ post baptismum committuntur, pænitentiæ lachrymis & eleemosynarum largitionibus diluuntur.

Rabanus Maurus. 850.

De institutione Cleri libro 2. cap. 30. Satisfactio est causas peccatorum & suggestionum excludere, & vltra peccatum non iterare. Reconciliatio verò est, quæ post complementum pænitentiæ adhibetur. Nam sicut conciliamur Deo, quãdo primùm à gentilitate conuertimur: ita reconciliamur, quando post peccatum pænitendo regredimur. Quorum autem peccata in publico sunt, in publico debet esse pænitentia per tempora: quæ pœnitentibus Episcopi arbitrio secundùm differentiam peccatorum decernuntur.

Libro 13. in Hieremiam: Conueniens ordo, vt indictione pænitentiæ prædicetur ieiunium parsimoniæ, vt qui per luxum non cauendo vitia in peccatũ inciderant, per abstinentiã & afflictionẽ corporis eadem peccata abluere contendant.

Hincmarus. 850.

In vita S. Remigij: Vt erat dilectissimus, exempla pænitentium in vnum colligens Genebaldo proposuit, & pænitentiam indixit, factaq; mansiuncula cum lecto in modum sepulchri, & paruis fenestellis ac oratorio, Genebaldum in ea reclusit, in qua reclusione pænitentiæ quantæ contritionis & continentiæ fuerit diuina misericordia demonstrauit.

Nicolaus Primus, 860.

Apud Gratianum 12. q. 2. de viro Frontario: De viro nefando, Burgando nomine, qui rabie insana cõmotus, diabolicis se irretire laqueis non dubitauit, atque gentilium more per abrupta itinera, & compita insidians vobis in vestræ Ecclesiæ villa vnà cum clericis vestris manẽtibus, & populum salubribus instituere dogmatum monitis decertantibus, panéq; spiritualis verbi vacua hominũ corda reficientibus, atque laudabile propriæ salutis desiderium habentibus, sancta Apostolorum Petri & Pauli limina visitare, collectis malitiæ suæ sequacibus, & iniquitatis complicibus, nefarias inuasiones & deprædationes violentas inferre dæmoniaco ausu præsumpsit: & vt epistolæ vestræ textus eloquitur, sacrum altare, sacraque Dominici corporis & sanguinis vasa, insuper & sanctũ Chrisma pollutis arripere manibus, quasi vilia, & ad vsum cõmunem apta, præsumpsit, dilectio nos vestra consulit, si ipsi, vel qui cum eo in tam impio, & iniquo scelere fuerunt, ad pænitentiam quandoq; gratia tracti diuina venire voluerint, quo eos pœnitentiæ vinculo constringatis, nostræ institutionis censurã exposcere curâstis. De quibus (si tamen ita est) iubemus, cùm ad pænitentiam quandoq; reuerti accelerauerint, vno anno extra Ecclesiam Dei consistere, cuius sacratissima vasa extra ritum fidei Christianæ diripiendo auferre non dubitauerunt: secundo verò anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant: tertio verò anno Ecclesiam Dei ingrediantur, & inter audientes astent sine oblatione, non manducantes carnem, neq; bibentes vinum, præter Natalis & Resurrectiõis Dominicæ dies: quarto præterea anno (si his prioribus tribus annis eorum fructuosus fuerit pœnitentiæ labor) cõmuni fideliũ restituantur, totaq; mentis intentione spondentes, talia se vlterius nunquam facturos, corpus & sanguinem Domini suscipere mereantur, & vsque ad septimum annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnium, & vini potatione maneant pœnitentes.

Paschasius Ratbertus. 880.

In vita S. Adelardi: Ipse gloriosus Imperator Loduicus publicã ex nonnullis suis reatibus pænitentiam suscipiens, factus est omnium humilimus: qui quasi regali elatione sibi pessimus persuasor fuerat, vt quorum oculi offenderant in delicto, satisfactione regia sanarentur.

Concilium Moguntinum. 888.

Cap. 16. Qui sacerdotem morti voluntariè tradiderit, carnem non comedat, nec vinum bibere præsumat omnibus diebus vitæ suæ. Ieiunet autem vsque ad vesperam, exceptis diebus Festis & Dominicis: arma non sumat, & vbicunque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed proprijs pedibus proficiscatur. Ecclesiam per quinquennij tempus non ingrediatur, sed cùm sacrarum orationum officia, aut Missarum solennia celebrantur, ante fores basilicæ perseueret, orans ac deprecans Dominum, vt tãto crimine abluatur. Post expletum verò quinquennij tempus ingrediatur Ecclesiam, non tamen communicet, sed inter audientes tantummodò stet, vel dum facultas conceditur, sedeat. Dum autem duodecimi anni cursus fuerit finitus, communicandi ei tribuatur medela. Maneãt tamen in reliquis obseruationibus tres dies per hebdomadã, vt ad perfectionis purificatus mereatur venire culmen.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 7. Dignus Pœnitentiæ fructus est, dolor mali præteriti, satisfactio delicti. Deniq; ista tria consideranda, Pænitentiam, fructum, & dignum. Quæ sunt ista tria? Dolor præteriti, custodia futuri, satisfactio delicti. Tanta est pœnitentia tua, quanta contritio tua, quanta deuotio tua: Cõtritio scilicet pro malo, quod fecisti; deuotio pro bono recuperando, quod amisisti. Noli laborem pænitentiæ verbis exponere, quia tantum profecisti, quantum laborasti. Opus sine contritione, flos sine fructu: contritio sine opere, fructus est sine maturitate.

Cap. 10. Licet Pater misericordiarũ pœnã istam Israelitis indulserit, tamen Moses in Spiritu Dei huius indulgentię terminum fieri per mortẽ peccantium agnouit: vt ipsa mors occumbentiũ vel sic veniã mereretur, quæ ex mentis duritia à malo, quod fecerat, nulla pœnitentia mundaretur. Itaq; licet nobis de peccatis diuinitus venia concedatur, quęrit tamẽ Deus, vt quod malè egimus, per flammam dignæ pænitentiæ exuratur. Proinde peccatori disciplina & misericordia semper adhibenda est, vt quod malè gessit, vltio feriat, & quòd factus à Deo est, misericordia componat.

Concilium Nannetense. 900.

C. 9. Infirmus, qui necessitate mortis vrgente confitetur peccata sua, sub ea conditione à sacerdote reconcilietur, vt si ei Dominus vitam donauerit, sanitatemq; reddiderit, secundùm qualitatem delicti omnino pœniteat.

Regino Prumiensis. 920.

In Chronicis de anno 868. Ad hęc Papa rescripsit, Sedem Sancti Petri semper paratam esse dignam satisfactionẽ suscipere, nec quod diuinæ humanæq; leges iustè decernũt, vnquam repulisse. Itaq; si immunem ab obiectis se sciret, cum omni fidu-

[illegible] Apostolicam adiret, & expetitam be[nedictionem] perciperet. si culpâ autem recogno[sceret], nihilominus tamen absque hæsitatione ve[nire] festinaret, condigna pœnitentiæ remedia [su]scepturus.

Radulphus F[laviacensis]. 950.

Lib. [.] in Leuiticum cap. : Non sufficit peccata destruxisse, nisi congrua satisfactione, quod iniquè perpetratũ est, aboleatur. Vnde monet Scriptura. *De propitiato peccato noli esse sine metu.*

Lib. 18. cap. 4. Venditores huius possessionis hi sunt, qui claues regni cælorum à Domino susceperunt, quibus commissa est potestas vt ligent & excludant peccantes, soluant & introducant pœnitentes. Istis ergo, iuxta Domini præceptum, prouidendum est, vt in hoc mercimonio nõ grauent ciues suos, maiorem satisfactionem exigentes, quàm peccati qualitas requirit. Emptor quoque caueat necesse est, ne Dei dispẽsatorem contristet, si tepida scilicet mente, seu delicti veniam petẽs iustam satisfactionis suæ mensuram non explet.

Rosvvida Monialis. 960.

De gestis Ottonis, agens de Pœnitentia Henrici Imperat.

Adueniens in regalem se contulit vrbem,
In qua natalem regis celebrare perennis,
Depositisque suis ornamentis pretiosis,
Simplicis & tenuis fruitur velamine vestis,
Inter sacratos noctis venerabilis hymnos
Intrans nudatis templi sacra limina plantis:
Nec horret hyemis sæuum frigus furientis,
Sed prono sacram vultu prostratus ad aram,
Corpus frigoriæ sociauit nobile terræ:
Sic mærens toto conamine cordis,
Optans præstari veniæ munus sibi dulcis.

Smaragdus. 970.

In Diademate Monachorum cap. 14. Ille pænitentiam dignè agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit, condemnando scilicet quæ gessit, & tanto inde plorando profundius, quanto in peccando extitit procliuior.

Cap. 6. Prouidendum est his, qui peccata suorũ operum deplorant, vt cõsummata mala per perfecta diluant lamenta, ne plus perstringantur in debito perpetrati operis, & minus soluant in fletibus satisfactionis.

Cap. 29. Nequaquam Deus delinquenti parcit, quoniam peccatorem aut flagello temporali ad purgationem ferit, aut iudicio æterno puniendũ relinquit, aut ipse in se hoc pænitendo punit, quod malè admisit.

Abbo Floriacensis. 1020.

In vita S. Eadmundi: Theodardus conuersus grauiter indoluit, & sibi pænitentiam indicens, diutius se grauibus lamentis dedit, qua tandem peracta, populis suæ diœcesios mandat, vt triduano ieiunio à se diuinę indignationis iracundiam remoueant.

Concilium Salegunstadiense. 1020.

Cap. 18. Quia multi tãta mẽtis suæ fallũtur stultitia, [vt] in aliquo capitali crimine culpati, pœnitentiam à suis Sacerdotibus accipere nolint, in hoc maximè confisi, vt Romam euntibus Apostolicus sibi omnia dimittat peccata. sancto visum est Concilio, vt talis indulgentia illis non prosit, [sed] prius iuxta modum delicti pænitentiam [sibi] datam à suis sacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire si velint, ab Episcopo proprio licentiam, & literas [ad] Apostolicum de iisdem rebus deferendas accipiant.

Petrus D[amianus]. 1050.

[S]ermone de S. And[re]a. N[ec tibi] blandiaris, si grauiter peccanti lenior pænitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cùm in purgatoriis ignibus perficiendum sit, quicquid hic minus feceris quia dignos pænitentiæ fructus quærit Altissimus.

Radulphus Ardens. 1060.

Homil. in Feria quarta in cap. Ieiunij: *Scindite corda, & non vestimenta vestra.* Per hoc satisfactio de commissis peccatis nobis demonstratur, quæ consistit in tribus, in satisfactione operis, in compunctione mentis, in confessione oris. Porro ad satisfactionem operis nos hortatur, cùm dicit: *in ieiunio.* Et quia non sufficit sine cordis pænitudine, & compunctione, subsequenter ad compunctionem mentis nos hortatur, cùm dicit: *in planctu & fletu.* Per fletum quippe & planctum interior compunctio sacerdoti propalatur.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 3. Matth. Pænitere est anteacta deflere, & deflenda non committere. Agere Pænitentiam est post pænitentiam satisfacere, ieiunando, eleemosynas dando, &c.

Ad cap. 11. prioris ad Corint. Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine puniente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap. 12. Epist. ad Heb. Licet peccata dimittat Dominus, nulli tamen pæna remittitur, quin vel in hac vita, vel in futura soluatur, vel ab ipso homine spontanea voluntate, quod opus acceptius est, vel ab alio sibi inferente, sicut per originale probare possumus, quod quidem in baptismo remittitur, pœna tamen eius peccati, mortalitas scilicet, & passibilitas relinquitur.

Hildebertus Cenomanensis. 1100.

Epistol. 50. Oblatio domus tuæ à clericis ne suscipiatur interdixi, cõmunionemque tibi interdico, donec peracto pro ausibus à me definito tibimet pænitentiæ tempore, contrito corde, & humiliato, dignum offeras Deo sacrificium.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 160. Præsentiũ portitor diabolico instinctu quendã Presbyterum castrari fecit. Quod quia inauditũ apud nos fuerit, coacto rigore Ecclesiastico arma ei abstulimus, & quatuordecim annorum pænitentiam ei indiximus, vt diebus sibi præscriptis à cibis lautioribus abstineret, & tam immane facinus eleemosynis & ieiuniis expiaret.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone de Quadragesima: Dum viuimus, & sani sumus, ad pœnitentiam & satisfactionem curramus, ne tenebris mortis præuenti velimus, & nequeamus, &c. Ideo isti dies ad hoc sunt constituti, vt nos orationibus purgemus, & Creatori nostro pro peccatis satisfacere ieiuniis curemus.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu sexto cap. de modo de Pœnitentia: In Pœnitentia consideranda sunt hæc tria: Compunctio, Confessio, Satisfactio. Compunctio est in contritione cordis, quæ nascitur ex recordatione præteritorum malorum, & ex timore iudicij futuri. Satisfactio post confessionem fit per ieiunia, orationes, & cætera opera bona.

Bernardus. 1130.

Serm. 55. in Cant. Vnum tamẽ est, si nosmetipsos diiudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinoque iudicio

subducit, & abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus Spiritualis homo
1 Cor. 2 omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisq; sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantùm feci.

Serm. 66. in Cant. de Pseudoapostolis à lactinijs abstinentibus: Hinc quoq; hæreticos se probant, non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigat?

Tractatu de interiori domo cap. 1. His modis interior conscientia ædificatur; quam vtiq; bonam faciunt præteritorum malorum condigna satisfactio, & instantium malorum cauta prouidaq; declinatio. Condigna satisfactio est malefacta corrigere, & correcta non iterare.

De gradibus humilitatis: Qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: sed quicquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patienter amplectitur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. Sententiarum dist. 15. Non est dicenda illa peccati satisfactio, quam quis agit pro vno peccato dum perdurat in altero. Quia nihil prodest, ieiunare, orare, & alia bona opera facere, nisi mens reuocetur à peccato. Et si aliquando conuersus tacitum peccatum Sacerdoti fuerit confessus, de vtroque imponenda est ei satisfactio: quia de primo condignè non satisfecit.

Richardus Victorinus. 1140.

De Incarnatione Verbi cap. 14. Quibuslibet infidelibus ad Baptisma confluentibus sufficit pœnitentia sola fine satisfactione aliqua: Fidelibus vero peccantibus & pœnitentibus non sufficit pœnitentia sola fine satisfactione condigna.

Petrus Cantor. 1160.

Cap. 167. Age Pœnitentiam condignam & fructuosam, quæ erit, si totius illecebrosæ voluptatis blandimenta contempseris, si te vehementius per pœnitentiam excruciaueris, si vberius fleueris, si largius pauperes sustentaueris, si charitate ardentius flagraueris, si piè, iustè, & sobriè vixeris, tunc quidem præsumes de venia.

Adam Victorinus. 1170.

Dialogo de Institutione animæ: Omnis, qui à peccato suo vult absolui, primo necesse est ei, vt peccatum suum perfectè agnoscat, secundò veraciter pœniteat, tertiò humiliter & integrè confiteatur, quartò bonis operibus satisfaciat.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermon. 1. in solennitate Mariæ Magdalenæ. Quia magnum fuit eius peccatum, magno satisfecit dolore: quia multum, multo satisfecit labore: quia notorium, notabili satisfecit pudore. Hæc tria sunt, quæ dignam satisfactionem perficiunt, dolor in corde, pudor in [illegible], labor in opere, vt, iuxta Salomonis Sapientiam, per quæ quis peccauit, per hæc torqueatur. V[illegible] ergo peccatrix ad fontem misericordiæ [illegible], magno dolore turbata, lachrymis pedes eius rigauit, notabili confusa pudore [illegible] retro secus pedes ipsius, & osculabatur [illegible].

Sermone primo in [illegible] Pontificis. Manus [illegible]que digitos habet, & satisfactio quinq; par[illegible] sunt: asperitas vestis, [illegible] virtus orationis, [illegible] somni, & [illegible] eleemosynæ. De his Propheta dicit in [illegible] *[illegible] me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinum meum conuertebatur. [illegible] media nocte surgebam, ad confitendum tibi.* In his omnibus debet ponere manum super caput vituli, vt rationale sit eius obsequium, [illegible] mentum, si nimis fuerit oneratum, [illegible] parum fuerit oneratum, [illegible]. Se[illegible] dum culpæ sit modus pœnæ, [illegible] qualitas pœnitentiæ. Non sit tam leuis, vt [illegible] nec tam grauis, vt desperetur.

[illegible]. 1200.

In Speculo amoris cap. [illegible]. [illegible] ordo necessarius, [illegible] qui committit illicita, ab vsu licitorum [illegible] restringat: in qua restrinctione duo consideranda [illegible], modus satisfactionis, & necessitas pur[illegible]. Modus satisfactionis, vt secundum modum [illegible] rigor continentiæ extendatur, quatenus [illegible] [illegible] Baptistæ vocem dignos pœnitentiæ fructus faciamus. Verum non satisfactionis modus [illegible] tùm considerandus est, sed etiam purgati[illegible] necessitas perquirenda: nec pro sola satisfactione [illegible] à licitis continendum, sed etiam pro expellendis vel minuendis passionibus, quę vitiosa consuetudine inolescunt, laboriosis operibus [illegible]dum. Sunt enim exterioris hominis exercitia [illegible] terioris hominis instrumenta, quibus & passiones vitiosæ, quæ ipsam hominis [illegible] [illegible] facilius absconduntur, & interioris faciei [illegible] [illegible] quasi confectione quadam asperiori plenius diluuntur.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 21. Omnis vtriusq; sexus fidelis, postquam ad annos discretionis venerit, omnia sua peccata cõfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pænitentiam proprijs viribus studeat adimplere, &c. Sacerdos sit discretus, & cautus, & more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens peccati circunstantias, ex quibus intelligat, quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum.

Iacobus Vitriacus. 1220.

In cap. Ieiunij ex lib. Iocis. Cum Deo pacem habere possumus, si tres legatos pacis, tanquam mediatores, præmiserimus, scilicet veram cordis contritionem, plenam oris confessionem, sufficientem operis satisfactionem, vt dignos pænitentiæ fructus faciamus. Hac enim via, quasi [illegible] nere trium dierum, ad Deum reuerti debemus, vt sicut corde peccauimus per ma[illegible] voluntatem, & ore per indebitam locutio[illegible] & opere per illicitam actionem: ita corde satis[illegible]amus per contritionem, ore per Confessionem, [illegible] explendo pro virili nostra iniunctam pœnitentiam &c. Quia peccauit homo contra Deum, [illegible] proximum, contra semetipsum: Deo [illegible] orationem, proximo per elee[illegible] [illegible] ieiunium & vitæ austeritatem. [illegible] quicquid in mundo est, vel [illegible] concupiscentia oculorum, id [illegible] concupiscentia carnis: contra [illegible] oratione, contra auaritiam [illegible] luxuriam satisfaciendum [illegible].

Guilielmus Aluernus Parisiensis. 1230.

Libro de Sacramento Pœnitentiæ cap. [illegible]. Satisfactio [illegible] est, quâ Deo satisfit, hoc est, Deo [illegible] Deo [illegible] de vita, vel de conuersatione [illegible] pro iniurijs & contumelijs, quas [illegible] cendo irrogauit, &c. Confessor [illegible] satisfactionem, fideliter [illegible] Dei [illegible]

in peccato pœnitentis, vt honore contrario expietur. Verbi gratia: si peccauit pœnitens in loco Dei honori, & gloriæ deputato, puta in Ecclesia, iniungendum est illi, vt in ipsa Ecclesia specialem honorem pro expiatione illius contumeliæ, vel ad tempus, vel perpetuò Deo rependat, &c.

Alexander Alesius. 1240.

Parte quarta quæst. 24 memb. secundo art. primo: Satisfactio Sacramentalis est illa, quæ iniungitur à Sacerdote, & hæc non fit, nisi per opus exterius: & hæc propriè dicitur satisfactio, & est vna pars pœnitentię. Alio modo nomine extenso dicitur satisfactio, opus quodcunque siue exterius, siue interius, quo pœnitens meretur remissionem reatus sui peccati, cuiusmodi sunt opera, quæ superimpendūt pœnitentes operibus iniunctis ab Ecclesia, & huiusmodi sunt de consummatione & securitate satisfactionis.

Thomas Aquinas, 1250.

In Additionibus quæst. 15. & 4. dist. 15. Satisfactio debet esse talis, per quam nobis aliquid subtrahimus in honorem Dei. Habemus autem tria bona corporis, animæ, fortunę. Ex bonis fortunæ aliquid subtrahimus nobis per eleemosynam, ex bonis corporalibus per ieiunium, per orationem bona animæ submittimus Deo.

Quodlib. 3. art. 28. Satisfactio ad duo valet: Valet enim ad expiationem culpæ præteritæ, valet etiam ad cautelam culpę futurę.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Sentent. distin. 18. In peccato duo sunt, Dei offensa, & libido inordinata. Offensa Dei est infinita, at peruersa libido est finita. Pro offensa non satisfit, sed Dei misericordia per suam gratiam remittit: verùm quia iustus est, peruersam libidinem non totam remittit, sed pro illa exigit pœnam condignam.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 15. quæst. 1. a. Satisfactio est operatio exterior, laboriosa vel pœnalis, voluntariè assumpta, ad puniendum peccatum commissum, &c. Satisfactio consistit in actionibus vel passionibus, habentibus rationem pœnæ.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 4. Sentent. dist. 15. quæst. 5. Satisfactio, quam homo potest Deo facere, debet fieri per opera pœnalia: cuius ratio est, quia satisfactio non potest esse, nisi per opera pœnalia: ergo &c. Tres assignantur partes Satisfactionis, scilicet Ieiunium, Eleemosyna, & Oratio, quarum sufficientia potest haberi hoc modo: Satisfactio debet esse talis, qua nobis subtrahitur aliquid, quod sit ad honorem Dei. Habemus autem tria bona in nobis: scilicet bona fortunæ, bona corporis, & bona animæ. Ex bonis fortunæ subtrahimus nobis per Eleemosynam: ex bonis corporis, per ieiunium: Ex bonis animæ, per orationem, submittendo Deo totaliter propriam voluntatem.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 16. Lucæ: Postquam descripta est pœnitentium receptio benigna, hîc consequenter describitur eorum satisfactio condigna, quæ potissimum fit per Eleemosynarum largitionem, secundùm illud Danielis: *Peccata tua eleemosynis redime.* Dan. 4.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi part. 1. cap. 20. Tertia pars pœnitentiæ est operis Satisfactio. Est autem satisfactio, qua pro qualitate culpæ pœna digna exoluitur. Hinc illud Baptistæ: *Facite dignos fructus pœnitentia,* &c. Satisfactio debet fieri per opera pœnalia. Per satisfactionem enim debet vulnus sanari perfectè: sed peccaminum medicinæ sunt pœnę: eæ igitur ad satisfaciēdum sunt necessariæ. Nam licet Deo nihil possit subtrahi, tamen peccator peccando, quantum in eo est, subtrahit quod est ad honorem Dei: & ideo cùm satisfactio sit quasi quædam recompensatio, oportet quòd per eam sibi ipsi pœnitens aliquid subtrahat, quod ad honorem Dei cedat. Hoc autem non potest esse, nisi sit opus bonum, quantum ad Dei honorem, & pœnale opus, quantum ad peccatorem pœnitentem, cui est subtrahendum: sic & Deo satisfacit, & etiam à vitijs & futuris malis, in quantum pœnale, præseruat. Satisfactio ergo debet esse talis, per quam aliquid nobis ad honorem Dei subtrahimus, &c.

Guido Carmelita. 1330.

De Armenijs errore 9. Quamuis peccata Deus remittit quoad culpam per cordis contritionem, & oris confessionem; manet tamen reatus pœnæ, donec satisfecerit pœnitens. Quia si moriatur ante satisfactionem, punietur igne purgatorij in alia vita vsque ad satisfactionem.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 1. Quadragesimæ: Modus technas diabolicas & fraudes euadendi in quatuor partes distinctus est. Prima est, quòd quisque Dei amore peccata libens omnia euitabit, atque in suorum emendationem & satisfactionem peccaminum Christi passionem in suo sensu assiduè meditabitur. Alia est, quòd importunæ naturæ suæ desideria & affectus ex hora in horam magis ac magis edomare & vincere curabit, quantum natura ferre poterit, & pro qualicunque satisfactione, & emendatione malorum desideriorum suorum libenter solus erit, semper bonis actibus intendet, atque in virtuosis se exercebit actibus. Tertia est, quòd amorem hominum quorumcunque, & omnium creaturarum è corde suo profligabit, desiderabitque, vt Deus hic peccata sua puniat, & aduersis se affligat. Sed & ipse pœnis se afficiet, & pro peccatis suis fundet lachrymas.

Dominica septima post Trinitatem Serm. secundo: Ad honorem Christi vitam rigidam & pœnitentialem assumas. Hæc autem Pœnitentia primò quidem in afflicto, pœnis affecto, & patiente corpore, in cibi potusque subtractione, in asperioris vestimenti, stratique durioris vsu, in ieiunijs & vigilijs consistit.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 58. Neque tamen omittitur, quin iustè culpa puniatur, quia reseruatur in futura vita punienda, cùm anima separata fuerit à corpore, nisi quis in præsenti satisfaciat cum sancta Confessione, Contritione cordis, atque debita satisfactione.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Sacramento Pœnitentiæ: Quia Pœnitentia non solùm est satisfactoria pro peccatis, imò etiam medicina contra futura peccata, ideo conueniens videtur, vt talis pœnitentia iniungatur, quæ sit in remedium contra occasiones futurorum peccatorum. Ideo contra verbosos & iracundos orationis pœnitentia iniungatur: quia oratio eleuat mentem ad Deum. Contra gulosos & carnales ieiuniū: contra auaros detur Eleemosyna in pœnitentia. Ad Orationem enim spectant omnia opera spiritualia: ad Eleemosynam verò opera erogationis, & misericordiæ: ad ieiunium opera carnem affligentia; sicut vigiliæ, peregrinationes, disciplinæ, &c.

Laurentius Iustinianus. 1430.

1520. Martinus Lutherus epiſtola ad VValdentes: *Quod negatis Purgatorium, & damnatis Miſſas, per omnia probo.*

De Miſſa priuata: *Tutius eſt Purgatorium negare, quàm Gregorio credere.*

1530 Huldaricus Zvvinglius Epichereſi de Canone Miſſæ: *Orandi & ſacrificandi pro defunctis morem Chryſoſtomus & Auguſtinus tradiderunt ab Apoſtolis vſque ad ſe manaſſe. Quod ego vehementer admiror: & ſi verum eſt, non puto Apoſtolos alia de cauſa, quàm indulgentia infirmitatis hoc quibuſdam permiſiſſe.*

1540. Petrus Martyr ad caput 3. prioris ad Corinthios: *Primò dicit, ſiue ſit, ſiue non ſit purgatorium, certè non eſt articulus fidei: poſtea ait, non eſſe probabile eſſe Purgatorium.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 3. Inſtitut. cap. 5. § 6. *Ex multis blaſphemijs purgatorium conſtructum eſt, & nouis quotidie fulcitur: ſine verbo Dei curioſa audaciáque, temeritate excogitatum eſt. De ipſo creditum eſt, neſcio quibus reuelationibus, Satanæ arte confictis. Purgatorium exitiale Satanæ eſt commentum, quod Chriſti crucem euacuat, quod contumeliam Dei miſericordia non ferendam irrogat, quod fidem noſtram labefacit & euertit.*

1560. Henricus Bullingerus Decadis 4. Sermone 10. *Verum eſt quod Papiſtæ aiunt, veteres oraſſe & ſacrificaſſe pro defunctis. Scio quid Doctor Eccleſiæ inſignis Auguſtinus, quid eloquentiſſimus Chryſoſtomus, aliíque viri vetuſti ac clari hac de re ſcriptum reliquerunt, ſed quæro nũ hi rectè fecerunt: ſcio damnatũ fuiſſe Aerium, quòd huiuſmodi orationes & oblationes improbaret. Afferunt ſecundum Machabæorum librum: ſed is nihil probat, cùm non ſit Canonicus: Adijciunt & Traditionem Apoſtolicam, ſed mihi id non videtur, nec illi vnquam in ſcriptis ita præcipiunt.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

1. *Reg.* 2. *Verſ.* 6. Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit.

Tobiæ 4. 18. Panem tuum, & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue.

Eccleſiaſtici 7. 37. Mortuo non prohibeas gratiam.

Zach. 9. 11. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.

2. *Mach.* 12. 39. Sequenti die venit cum ſuis Iudas, vt corpora proſtratorum tolleret, & cum parentibus poneret in ſepulchris paternis. Inuenerunt autem ſub tunicis interfectorum de donarijs idolorum, quæ apud Iamniam fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos: omnibus ergo manifeſtum factum eſt ob hanc cauſam eos corruiſſe. Omnes itaque benedixerunt iuſtum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifeſta. Atque ita ad preces conuerſi, rogauerunt, vt id quod factum erat delictum, obliuioni traderetur. At verò fortiſſimus Iudas hortabatur populum conſeruare ſe ſine peccato, ſub oculis videntes quæ facta ſunt pro peccatis eorum, qui proſtrati ſunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti miſit Ieroſolymam offerri pro peccato ſacrificium, bene & religioſè de reſurrectione cogitans. (niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia conſiderabat, quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam. Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.

Matth. 5. 26. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem.

Matth. 12. 31. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

1. *Corinth.* 3. 12. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiusque opus manifeſtum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuſcuiusque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit: mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit: ſic tamen quaſi per ignem.

Philippenſ. 2. 10. In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum.

ASSERVNT VARIARVM GENTIVM Liturgiæ.

Liturgia Ecclesiæ Hierosolymitanæ auctore Iacobo Apostolo.

Fac Domine, vt oblatio nostra grata & accepta sit, per Spiritum sanctificata in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum, quę populus per ignorantiam admisit, & in requiem animarum eorum, quę ante nos obdormierunt.

Memento Domine Deus noster spirituum & vniuersæ carnis, quorum memoriam egimus, & quorum non egimus, orthodoxorum & rectè de fide sentientium ab Abel iusto vsque ad hodiernum diem: fac eos requiescere in regione viuentium, in regno tuo, in delicijs paradysi, in sinu Abrahæ & Isaac sanctorum Patrum nostrorum: vnde exulat dolor, tristitia & gemitus: vbi præsidet lumen vultus tui, & perpetuò refulget.

Liturgia Ecclesiæ Romanæ primùm à D. Petro scripta.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsis Domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij & pacis indulgeas, deprecamur.

Liturgia Ecclesiæ Alexandrinæ primùm à B. Marco scripta.

Animabus patrum & fratrum nostrorum, qui antea in Christi fide obdormierunt, dona requiem Domine Deus noster, memor maiorum nostrorum, qui à seculo sunt Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, &c. Deinde lectis defunctorum dyptichis, subiungit sacerdos sese Domino Deo inclinans: Horum omnium animabus Domine Deus noster dona requiem in sanctis tabernaculis tuis, in regno tuo, easque cælorum regno dignare.

Liturgia Ecclesiæ Æthiopicæ, primùm à D. Matthæo scripta.

Memento Domine dormiẽtium Principum, Pontificum, Regum nostrorum, & omnium in recta fide quiescentium.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum, fratrum & sororum, omnium fidelium dormientium, & in signo rectæ fidei quiescentium.

Liturgia Ecclesiæ Mediolanensis primùm à S. Barnaba, postea ab Ambrosio, &c. scripta & aucta.

Pro defuncto Episcopo: Æterne Deus suppliciter deprecamur, vt famulus tuus, cui dedisti Ecclesię tuę gubernacula, nunc carnis ergastulo liberatus, & Præsulibus Apostolicæ dignitatis consociatus, vitæ æternæ præmium consequi mereatur.

Liturgia Ecclesiæ Cappadociæ, auctore Basilio Magno.

Memento Domine omnium dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, & refrigera eos, vbi visitat lux vultus tui.

Liturgia Ecclesiæ Syriæ, auctore Basilio Magno.

Sublata voce Sacerdos orat Deum, vt meminerit Deus omnium, qui transierunt ex mundo, recreet eos in tabernaculo suo, traducat per mansiones horridas, & in tabernaculis luculentis collocet, eruat ex densissimis tenebris, tribulatione & dolore, ne intret cum ijs in iudicium. Si quid vt homines carne vestiti peccauerint, ijs remittat.

Liturgia Ecclesiæ Constantinopolitanæ, auctoribus Andrea Apostolo, & Ioanne Chrysostomo.

Memento Domine, vt bonus, seruorum tuorum, & quæcunque in vita deliquerunt ignosce. Nemo enim sine peccato, nisi tu Domine, qui potes migrantibus dare quietem.

Adhuc offerimus tibi rationabile hoc obsequium pro fidelibus dormientibus, pro fratribus & sororibus nostris, interuenientibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, Confessoribus, & omnibus Sanctis.

Liturgia Mozarabum D. Leandro Hispalensi Episcopo peculiariter vsitata, qua & D. Isidorus, & plures alij post eum in Hispanijs vsi sunt.

Mox fit secundum Memento pro defunctis. Quo peracto, recipit corpus & sanguinem Domini.

Liturgia Ecclesiæ Gotticæ.

Diuersis oblationibus sacris altaribus, vna tamen fidei deuotione collatis, mutuæ inuicẽ solicitudinis vota promamus, à Domini pietate poscentes, vt corda omnium offerentium ad hostiam rationabilis, & complacitæ sibi sanctificationis emundet, & quiescentium animas in sinũ Abrahæ collocare dignetur, & in partem primæ resurrectionis admittat, per Dominum nostrum, &c.

Liturgia Ecclesiæ Armeniorum.

Per hanc oblationem da æternam pacem omnibus, qui nos præcesserunt in fide Christi, sanctis Patribus, Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martyribus, &c. Rogate Dominum pro animabus, quę requiescunt in pace, imprimis Episcoporum hic quiescentium.

Memento Domine, miserere, & fac gratiam animabus requiescentibus, pacifica, illumina eas, & associa eas ad Sanctos tuos in regno cælorum, & fac eas dignas amore tuo.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Epist. 1. Quotidiana Petri prædicatio inter cætera diuina mandata hæc erat: Bonorum, inquit, operum inter cætera semina & negotia sunt, quãtum vnusquisque sapit & potest, totis intimi cordis visceribus Deum orare, pauperes recreare, infirmos visitare, mortuos sepelire, diligenter eorum exequias peragere, proque ijs orare, & eleemosynas dare.

Lib. 8. Apostol. Constit. cap. 41. Oremus pro fratribus nostris, qui in Christo requieuerunt, vt Deus summæ erga homines charitatis, qui animam defuncti suscepit, remittat ei omne peccatum voluntarium, & non voluntarium: & propitius ac beneuolus ei factus, collocet eum in regione piorum, qui laxati sunt, in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob, cum omnibus, qui à seculo condito Deo placuerunt, voluntatique eius paruerunt, vnde fu-

git dolor,

git dolor, mœror & gemitus, &c. Episcopus dicat. Respice hunc seruum tuum, quem in aliam sortem elegisti, & assumpsisti: & condona ei, si quid tum volens, tum nolens peccauit: & exhibe ei Angelos beneuolos: ac colloca eum in sinu Patriarcharum, & Prophetarum, & Apostolorum, & omnium, qui tibi à seculo placuerunt: vbi nō est tristitia, neque gemitus, neque dolor, sed potius chorus piorum laxatus, & terra rectorum simul laxata, & eorum, qui ibi gloriam Christi tui vident.

Capite 42 Exequiæ mortuorum fiant tertio die, adhibitis Psalmis, precibus, & lectionibus, propter eum, qui tertio die à mortuis suscitatus est: die nono, ad recordationem eorum, qui sunt superstites, & eorum, qui defuncti sunt: quadragesimo fiant secundum veterem typum: Moysen enim sic populus fleuit: item anno exacto, ad habendam memoriam ipsius defuncti, & suppeditetur ex bonis eius pauperibus ad recordationem eiusdem.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap 7. parte 2. Postea accedens venerabilis Præsul, precem super defuncto sacratissimam peragit: & post orationē ipse quoque Pontifex defunctum salutat, & post illū qui adstant omnes. Vbi verò cuncti consalutauerunt, super defuncto fundit oleum Pontifex. Et oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cum æqualibus alijs corporibus sanctis.

Parte 3. Accedens deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, postquē precem & ipse eum Præsul salutat, & suo deinceps ordine, qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto: eumquē in luce statuat & regione viuorum, in finibus Abrahę, Isaac, & Iacob: in loco vnde aufugit dolor, tristitia, & gemitus, &c. Quòd autem & iustorum preces etiam in vita ista, & nedū post mortem, ijs solis prosint, qui digni sunt, Scripturę nos edocet sacrosancta traditio.

Hermas. 120.

Visione 3. de triumphantis Ecclesiæ structura, & varijs hominum reproborum ordinibus: An ijs omnibus lapidibus, qui proiecti sunt, nec conueniebant in structuram turris, est pœnitentia, & habebunt locum in turre hac? Habent, inquit, pœnitentiam, sed in hac turre non possunt conuenire. Alio autem loco ponentur multò inferiore, & hoc cùm cruciati fuerint, & impleuerint dies peccatorum suorum: & propter hoc transferentur, quoniam perceperunt verbum iustum. Et tunc illis continget transferri de pœnis, si ascenderint in corda ipsorum opera, quę operati sunt scelesta; quod si non ascenderint in corda ipsorum, non erunt salui.

Origenes. 230.

Homilia 14. in Leuit. Possumus adhuc addere etiam illud, quòd natura peccati similis est materię, quę igni consumitur, quam ædificari Paulus Apostolus à peccatoribus dicit, *qui supra fundamentum Christi ædificant ligna, fœnum, stipulam.* In quo manifestè ostenditur, esse quædam peccata ita leuia, vt stipulæ comparentur, cui vtique ignis illatus diu non potest immorari. Alia verò fœno esse similia, quæ ipsa non difficulter ignis absumat, verùm aliquanto tardius quàm in stipulis immoretur. Alia verò esse, quæ lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminū diutinum & grande pabulum ignis inueniat. Ita ergo vnumquodque peccatum pro qualitate, vel quantitate sui, pœnarum iusta persoluit. 1. Cor. 3.

Homilia 25. in Num. Spectat nos Angelorū chorus, virtutum cœlestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio certamur, quid vnusquisque nostrum manubiarum reportet: & intuentur curiosius, ac sollicitius perscrutantur, quis nostrum auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quisue lapides deferat pretiosos. Requirunt etiam si quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum, si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium, &c. Requiritur ergo diligenter cùm abierimus illuc, quid vnusquisque nostrum deferat, & secundùm ea quæ detulerit, secundùm quod labor eius pro contemplatione exuuiarum probatur, etiam mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia hæc: quæ per ignem, per ignem: quæ per aquam, per aquam. *Vniuscuiusque enim opus quale sit ignis probabit.* Propterea ergo ait: *Hæc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: præter aurum, & argentum, & æramentum & ferrum, & plumbum, & stannum, & omnes, quæ transit per ignem, traducite per ignem, & mundabitur. Sed & in aqua purificationis purificabitur. Omnia quæcunque non transeunt per ignem, transibunt per aquam, & lauabitis vestimenta vestra die septima, & & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra.* Vides quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitę huius? Quod si aliquid est, vt aliquid audeam dicere secundùm Scripturæ diuinę auctoritatem, omnis qui exierit de hac vita, non potest esse mundus. Considera enim diligenter, quid indicet historię textus. Exierunt isti pugnare pro filijs Israel, interfecerunt Madianitas: interficientes autem eos, quantum ad historiæ ordinem spectat, & literam legis, placuerūt Deo: voluntatem namque Dei impleuerunt: tamen hoc ipso, quòd interfecerunt aduersarios, immundi dicuntur effecti, & propterea dicitur ad eos: *Et lauabitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra.* Ergo hi, qui pugnant, pro eo ipso, quòd contigerunt hostes immundos, & quòd ingressi sunt contra eos, & habuerint cum eis certamen, polluti sunt. Et ego ergo, etiamsi vincere potuero diabolum, etiamsi cogitationes immundas & malas, quas cordi meo suggerit, vel repellere venientes, vel ingressas necare intra me, ne ad effectum perueniant, quinetiam, & si calcare potuero caput draconis, hoc ipso tamen pollui me, & inquinari necesse est, quo eum, qui pollutus, & inquinatus est, contigi: & ero quidem beatus, quòd eum superare potui, immundus tamen sum, & pollutus, qui pollutum contigi, & ob hoc purificatione egeo. Idcirco nimirum & Scriptura dicit: *Quia nemo mundus à sorde.* Omnes ergo purificatione indigemus, imò purificationibus. Multæ enim & diuersę nos manent purificationes. Sed mystica hæc sunt & ineffabilia. 1. Cor. 3.

In Psal. 38. Homil 2. Quòd autem crassescat, &, vt ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo, quòd scriptum est: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt.* Carnem sine dubio nominat animas crassiores & peccatrices. Si ergo incrassescat anima, vt efficiatur caro, quid remedij Deus præparet, docet: *In increpationibus, inquit, pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius.* Est ergo opus Dei, vt tabescere faciat, & consumat omne quicquid est crassioris materiæ, quo circundatur anima, vt extenuet, & elimet prudentiam carnis, & ita demum animam ad subtilem rerum cœlestium, & inuisibilium reuocet intellectum. Talia quædam inuenimus sub sacramento non minimo apud Ezechielem Prophetam designari, cùm in lebetem Genes. 6 Ezech. 11

in lebetem, vel cacabum carnes immitti dicũtur, & decoqui, & dicitur quia coctæ sunt, & detabuerunt, vel decoctæ sunt carnes, & excoctum est ius. Scripta sunt hęc iisdem ipsis sermonibus, pro eo, quòd lebetes vel cacabi nos suscipient flãmis succensi, in quos iniiciemur nos, qui animas nostras incarnauimus, vel incrassauimus, si non prius, dum in hoc mundo sumus, peruenerimus per pœnitentiam, vt tabescant carnes nostrę, & crassitudo animę nostræ ad subtilitatem deducatur araneæ. Si hinc adhuc carnes fuerimus egressi, mittemur in illos cacabos, qui succenduntur lignis, vel fœno, vel stipula, id est, operibus nostris, quę superposuerimus fundamento Christi, &c.

Homilia 12. in Hieremiam: Si autem post lauacrum & veniam delictorum rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigijs recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat consideremus: vtrumne egredientes de præsenti seculo, si habuerimus vitia, vel virtutes, recipiemus pro virtutibus pręmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrum horum verum est: quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia, quę meremur. Si enim post fundamentum Iesu Christi non solum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri, vel argenti) superædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cùm anima seiuncta fuerit à corpore? vtrumnam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, & polluas regnum Dei? an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc ęquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primùm propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, vel stipulam? Deus quippe noster apud eos, qui possunt intelligere diuina, ignis dicitur esse consumens. Et cùm dicat Propheta: *Deus noster ignis consumens est*, non apposuit quid consumat, tibi derelinquẽs de manifestioribus intellectum. Neque enim id, quod ad imaginem & similitudinem suam permanet, ignis iste consumit, non proprias creaturas, sed superædificata ligna, fœnum, stipulam, &c. Omnes igitur, quicunque materiam illius ignis habemus in nobis, primùm recipiemus nostra delicta. Sed dicit mihi aliquis de audientibus: Expone & id, quod sequitur: *Duplices iniustitias eorum*. Esto quippe recipio mea peccata, vt compleatur id, quod ab Apostolo dictum est:
1. Cor. 3 *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Lib 8. in epist. ad Romanos cap. 11 Hæc ipsa purgatio, quæ per pœnam ignis adhibetur, quãtis temporibus, quantisve seculis de peccatoribus exigat cruciatus, solus scire potest, cui Pater omne iudicium tradidit.

Eusebius Alexandrinus. 260.

Homilia de Dominica: Memento in oblatione parentum & fratrum, qui iam è vita excesserunt. Hoc enim faciendo magnam requiem defunctis concilias. Comple tuas preces.

Concilium Nicænum. 325.

Canone 65. Arabico: Nuntietur de morte Episcopi omnibus Ecclesijs & Monasterijs illius diœcesis, vt fiat oratio pro eo.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Vita Constantini lib. 4. cap 60. His igitur in opportunum venturæ mortis diem hic locum sibi prouida dispensatione designauit, incredibili fidei propensione prouidens, cùm iam corpus suum communem cum Apostolis appellationem post mortem participaret, fore vt defunctus quoque precationum, quę ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur.

Cap. 71. Populus valde multus vnà cum sacerdotibus non sine lachrymis, & sanè magno cum gemitu preces pro anima Imperatoris (*defuncti*) Deo fundebant. In quo & illi gratum atque optatum pio principi officium præstabant, & Deus ipse singularem beneuolentiam erga famulum suum ostendit.

Athanasius. 340.

Quest. 34. Quid ergo? num sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cùm super illis fiant conuentus, & perictiones bonorum operum & oblationum? Si non aliqua beneficia participarent ex illo, non vtique in cura & exequijs fieret commemoratio. At sicut vitis florescit extra in agro, & odorem eius sentit in vase vinum reclusum, sitque conflorescit etiam ipsum: ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipsis facta, sicut solus ordinat & pręcipit, qui viuorum & mortuorum potestatem gerit Deus noster.

Oratione de his, qui dormierunt: Quòd si etiam in aera is, qui mortem in religione obierit, translatus sit, ne dubites Christi Dei implorata fide, oleum ceramque in sepulchro Dei accendere. Hæc enim accepta grataque sunt Deo, magnamque ab eo remunerationem accipiunt. Est enim oleum & cera holocaustum, hostia autem incruenta propitiatio est: beneficentia verò in egenos omnis boni remunerationis accessio. *Citatur a Damasceno Sermone de defunctis.*

Basilius Magnus. 370.

Ad cap. 4. Esaiæ: *Quia abluet Dominus sordem filiorum & filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem expurgabit de medio eius, in spiritu iudicij, & spiritu ardoris.*) Perspicuè attestantur hęc prædicta esse Ioanni dicenti de Domino: Quia *ipse est, qui vos baptizabit in Spiritu sancto & igne*: de seipso autem: *Ego quidem vos baptizo in aqua ad pœnitentiam.* Et illud: *De spiritu in regenerationem.* Quin etiam tacitè innuit duas esse species baptismatis, ne quando ad tertionem vsque progrediatur baptisma. Illud quidem expurgatio fuit sordium: hoc autem ipsa est regeneratio per Spiritum sanctum, idque examen fit per ignem iudicij. Itaque ablutio quidem illa pro tali depositione peccati accipitur: hoc autem in spiritu iudicij & spiritu ardoris, ad eam refertur probationem, siue examen, quod per ignem fiet in seculo futuro. Equidem peccata per ignorantiam admissa, vtique cùm sint veluti sordes quædam, quæ animæ splendorem exterminant, & natiuo eius decori officiunt, egent purgatione per lotionem. Quæ verò ad mortem ducunt peccata, eorum nempe qui post acceptam cognitionem certa animi destinatione flagitia committunt, sanguis vocantur. Et hæc quidem plecti necesse est ardore, seu exæstuatione iudicij. Itaque quisquis confitetur, seque ablui orat, & emundari, suam quidem iniquitatem fatetur egere ablutione, & peccatum emundatione, dum dicit: *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.* Illi quidem rudes prorsus & inscij diuinorum dogmatum, qui priusquam eruditi essent Dei verbum, peccârunt, tamquam eluuie quadam inquinati, opus habent aspergine aquę, vt eluantur. Qui verò post acceptam vitæ notitiam, consulto ac studio seipsos reddunt obnoxios sanguini, vtique tales opus est purgari per ignem.

Ad cap. 6. *Et in manu habebat carbonem*, &c. Reuera, quo-

ra, quoniam ritus ille, quo apud Iudæos Deus colebatur, subseruiebat exemplari & vmbræ cælestium, cæleste quoddam insinuare intelligendum est altare illud, nempe locum lustrandis animabus accommodatum, è quo ignis ille purificatorius per eas virtutes eximia sanctitate proditus elicitur.

Ad cap 9. *Et erit populus ab igne adustus*. Non omnimodam internecionem & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem, iuxta Apostoli sententiam: Quia *si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus fiet, sic tamen vt per ignem.*

Ephræm. 370.

Oratione ad euersionem Superbiæ: Immundus verè apud Dominum omnis, qui elato est corde. An non consideras illum, per quem transibimus ignem? Quando igitur pertranseuntes eum mundi deprehensi fuerimus & irreprehensibiles, tunc cognoscemus nos ipsos quales sumus. *Dies enim Domini vniuscuiusque opus declarabit*, sicut scriptum est, quia in igne reuelabitur. 1. Cor. 3.

Parænesi 49. de vita Monastica: Contingit superbia: recordatur quòd per ignem transiturus sit. Ista gratiarum sunt dona, rectè Domino seruientibus concessa, & quæcunque decent Sanctos.

In Testamento suo: Ego Ephræm morior. Notum igitur vobis sit omnibus, ô viri Edesseni: Testamentum enim vobis relinquo monumenti, symbolum doctrinæ veritatis, ex ea, quæ mihi gratia, & dono impertita fuit, vt in orationibus mei memoriam faciatis, scientes & cognoscentes me, &c. Et nunc volens, fratres mei, admonere vos, & firmiter stabilire, vt post transitum meum assiduè in vestris orationibus mei memoriam faciatis, accedentes nunc claudite mihi oculos, super eos manus vestras imponentes. Reminiscamini autem mei abiecti in vestris pijs & sanctis orationibus. Etenim in vanitate & iniquitate peregi vitam meam. Accedite igitur ad me fratres, & componentes collocate me. Spiritus enim meus deficit fortiter, & comitamini me Psalmis & orationibus vestris: & assiduè pro mea paruitate offerre dignemini, vt cùm trigesimum diem compleuero, mei memoriam faciatis. Mortui enim beneficio afficiuntur in oblationibus sanctorum viuentium.

Apud Seuerum Alexandrinum: Fide obtulit Abel sacrificium pacificum: Abraham etiam fide obtulit Isaac, qui ambo mortui sunt. Ex hac oblatione patefit, & sentit anima, quando pro ea offertur sacrificium. Non omnis, qui defunctus est, recordari meretur inter propitiatorium. Sunt defuncti, qui ipsum Dei Filium nequaquam agnoscunt. Mortui illi, qui comederunt corpus eius, & biberunt eius sanguinem, hi sunt, quorum æquum est mentionem fieri inter propitiatorium.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 5. Mystagogica Deinde verò postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, & postea facimus mentionem eorum, qui ante nos obdormierunt, primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus eorum suscipiat preces nostras. Deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exemplo vobis demonstrare volo. Scio enim multos dicere, quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos, à quibus offensus est, in exilium pepulerit, postea verò illorum propinqui coronam aliquam connectentes, pro his qui sunt in supplicio exulibus, eidem offerent, nonne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? ad eundem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes, quamuis sint peccatores, non quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 10. quæ est in laudem defuncti fratris Cæsarij: Ac talia quidem sunt, quæ à nobis offeruntur: si autem parua ac meritis quidem inferiora, Deo quoque gratum est quod fit pro viribus. Atque alia quidem persoluimus, alia verò dabimus, anniuersarios honores & commemorationes offerentes, ij quidem certè, qui superstites erunt, &c. O nostrarum animarum custos & benefactor, ô qui omnia facis & tempestiuè, atque, vt ipse pro sapientiæ tuæ atque administrationis altitudine nosti, artifice sermone transmutas, nunc quidem Cæsarium discessus nostri primitias quæso suscipe.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione. quòd non sit dolendum ob eorum obitum, qui in fi[illegible] fferunt: Quamobrem vt simul & humanæ [illegible] relinqueretur dignitas liberæ voluntati [illegible] um auferretur malum, hanc diuina sapientia rationem excogitauit, vt in ijs hominem esse fineret, quæ sibi ipse elegisset, quo, gustatis malis, quæ concupiuerat, experiendoque discens, quæ quibus commutasset, ea cupiditate rursum incenderetur, vt vitiorum perturbationumque, quæ rationi inimicæ sunt, onere deposito, & vel in præsenti vita precibus sapientiæque studio purgatus, (ἢ μετὰ τὴν ἐνθένδε διὰ τῆς τοῦ καθαρσίου πυρὸς χωνείας) vel post obitum per purgatorij ignis fornacem expiatus, ad pristinã vellet redire felicitatem, &c. Sin quò perturbationum impetus ducet inclinabit, bestiarumque pellem ad vitia ministram & adiutricem adhibebit, aliud ei deinde ineundum erit consilium, vt ad bonum perueniat, cùm è corpore egressus, cognita, quæ inter virtutem & vitium est, differentia, nõ poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit, &c. Alijs autem post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus.

Libro de anima & resurrectione: Planè necesse est, vt dum vitiositas purgatorio igni absumitur, anima quoque, quæ cum vitiositate vnita est, in igni sit, donec id, quod inspersum est, adulterinum, materiale, & fucatum, atque corruptum totum aboleatur igni consumptum, &c. Pro quantitate vitiositatis, quæ in vnoquoque fuerit, cruciatus ac doloris modus adhibetur. Non enim par est vtrumque tum eum, qui in malis vetitis tamdiu versatus sit, tum eum, qui in mediocria delicta quædam inciderit, per purgationem vitiosi habitus ex æquo discruciari, atque dolere: sed pro modo ac quantitate materiæ, vel longiore, vel breuiore temporis spatio illa flamma dolorifica, quamdiu fuerit id, quod eam alat, accenderetur. Cui igitur magnum inhæserit onus materiae, in eo necesse est magnam & diutius durantem esse flammam, quæ materiam eam consumat: in eo verò, cui minori spatio temporis ignis ille cõsumens admouetur, tantum de vehementiore atque acriori operatione pœna remittit, quantum,

quod

quod ad modum vitiositatis attinet, subiectum fuerit diminutum.

Apud Damascenum Sermone de defunctis: Nihil inconsultè atque incassum à Christi præconibus atque discipulis proditum est, & in omnibus Ecclesijs Dei obtinuit: verùm id vtile ac Deo gratum est, nempe vt in diuino ac splendidissimo sacro eorum, qui è vita in recta fide discesserunt, memoriam agamus.

Timotheus Alexandrinus. 380.

In Responsis Canonicis Interrogatione 14. Si quis, cũ sui compos non esset, sibi manum attulerit, vel etiam se præcipitauerit, fietne oblatio, an non? *Respons.* Hoc debet clericus discernere, an reuera hoc fecerit, cùm esset emotæ mentis. Sæpe enim ij, qui ad eum, cui hoc accidit, attinét, volentes assequi oblationem, & orationem pro ipso, mentiuntur & dicunt, eum non fuisse apud se: nonnunquam autem propter insultationem hominum, vel aliquo alio modo per negligentiam hoc fecit. Tunc autem non est super eum facienda oblatio. Est enim sui homicida. Oportet ergo clericum accuratè sciscitari, ne in iudicium incidat.

Epiphanius. 380.

Hæresi 75. Aerius quidam rursus exortus, magnum mundo malum, furiosus mente, elatus opinione: Omnem enim hæresin, temeritate eorum quæ facta sunt ab initio vsque ad finem, aut vanæ gloriæ, aut elationis fastuosæ gratia effecit, &c. Erat autem ipsi sermo furiosus magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Qua ratione post mortem nominatis nomina mortuorum? Orat, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omnino preces eorum, qui hîc sunt, prosunt illis, qui isthic sunt: igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam, per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt ne quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur, &c. Quis autem magis de his nouit, hic ne seductus homo, qui etiam nunc superest, & huc vsque in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt, habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quique etiam à patribus suis traditum acceperunt, quemadmodũ etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itẽ que traditiones, &c. Quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile, quid hoc commodius, aut magis admiratione dignum, quòd credunt præsentes, quòd hi, qui decesserunt viuunt, & non sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prędicationem recenseam, quòd spes est orantibus pro fratribus, velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem & preces, quæ pro ipsis fiunt, etiamsi totam culpam nõ abscindant. Verùm enimuerò eò, quòd nos sæpe, dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus facimus memoriam: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes. Ecclesia necessariò hoc perficit traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: *Audi fili sermones patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ*, ostendens per hoc, quod & in Scripturis, & sine scripto docuit Pater, hoc est, Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 6. de Sacerdotio cap. 4. Eum verò, qui pro tota ciuitate, quid dico ciuitate? pro toto terrarum orbe intercedit, & precatur Deum, vt omnium peccatis sit propitius, non viuentium solùm, sed etiam defunctorum, qualem esse oportet?

Homilia 32. in Matthæum: Cur post mortem tuorum pauperes conuocas? Cur presbyteros, vt pro eo velint orare obsecras? Non ignoro te responsurum, vt defunctus requiem adipiscatur, vt propitium iudicem inueniat.

Homilia 61. in Ioannem: Quòd si peccator, qui sæpenumerò Deum offenderit, moritur, is deflendus est, vel potius minimè, cùm nihil illi adferat vtilitatis, sed ea facienda, quæ ei aliquid conferre possunt, eleemosynas, oblationes. Honor mortui non fletus, non eiulatus, sed hymni & psalmi, & vita optima. Vis mortuum honorare? Alia via aggrediẽdum: fac eleemosynas. Quę tibi ex multis fletibus vtilitas?

Homilia 21. in Acta Apostolorum: Est, si voluerimus mortuo leue facere supplicium. Itaque si preces pro illo faciamus continuas, si eleemosynam damus: & si ille indignus sit, nobis Deus placatior erit. Si propter Paulum alios seruauit, & propter alios alijs parcit, quomodo non & propter nos hoc ipsum faciet? Non habet eas, quę factę sunt à se, tametsi factas pro se. Itaque cum fiducia illum deprecabitur tũ vxor, pretiũ redemptionis pro illo deponens: quo pluribus peccatis fuit obnoxius, hoc magis opus est illi eleemosyna. Adscisce viduas, dic nomen. Omnes iube pro illo facere supplicationes, & preces. Placabit hoc Deum, etiamsi non ab ipso factum sit, sed propter illũ alius auctor sit eleemosynæ Et hoc dogma est diuinæ misericordiæ. Multas nobis Deus dedit salutis vias, &c. Nõ frustra oblationes ꝑ defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra eleemosynæ. Hæc omnia Spiritus disposuit, volens vt nos mutuũ iuuemus. Ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temerè Diaconus clamat pro his, qui defuncti sunt in Christo, & pro his, qui illorum memoriam faciunt, &c. Hęc scientes consideremus, quantas consolationes possemus mortuis pro lachrymis, pro lamentis, pro monumentis præstare: nempe eleemosynas, preces, orationes.

Oratione 41. in 1. ad Corinth. Si autem etiam peccator excessit, propterea etiam lætari oportet, quòd interscissa sunt peccata, & vitio non adiecit, & quoad eius fieri potest, ei succurrere, nõ lachrymis, sed precibus, & supplicationibus, & eleemosynis, & oblationibus. Non sunt enim hæc temerè excogitata, neque frustra eorum, qui excesserunt, in diuinis mysterijs meminimus, & pro ipsis accedimus, rogantes Agnum propositum, qui mundi peccatum tulit, sed vt eis inde sit aliqua consolatio: neque abs re is, qui astat altari, dum veneranda peraguntur mysteria, clamat: Pro omnibus, qui in Christo dormierunt, & ijs, qui pro ipsis celebrant memorias. Nam si pro ipsis non fierét commemorationes, ne hæc quidem dicta essent. Non sunt enim res nostræ ludi scenici, absit. Hæc enim fiunt ordinatione Spiritus. Eis ergo opem feramus, & commemorationem eorum peragamus. Si enim Iobi filios expiabat patris sacrificium: quid dubitas, an nobis pro iis, Iob 1.
qui excesserunt, offerentibus, eis existat aliqua consolatio? solet enim Deus etiam alijs pro alijs gratificari. Et hoc ostendebat Paulus, dicens: *Vt ex multis personis eius, quæ in nobis est, donationis per* 2. Cor. 1.
multos gratiæ agantur pro nobis. Ne nos pigeat opem ferre ijs, qui excesserunt, & pro ijs offerre preces: Est enim propositum orbis terræ commune piaculum. Propterea fidenter pro orbe terræ tunc rogamus, & cum Martyribus eos vocamus, cum Confessoribus, cum Sacerdotibus. Etenim *vnum*

corpus omnes sumus, etiamsi sint membra membris splendidiora: & fieri potest, vt veniam eis omni ex parte conciliemus à precibus, à donis, quæ pro eis offeruntur ab ijs, qui cum ipsis vocantur. Cur ergo doles? cur luges, & lamentaris, quando defuncto potest tanta conciliari venia?

In epistolam ad Philippenses Sermone 3. in Morali digressione:) Hos igitur (*defunctos*) lugeamus, opem pro viribus feramus, aliquod ipsis auxilium comparemus, exiguum illud quidem, sed quod tamen auxiliari queat. Quomodo, quaue ratione? cùm ipsi preces fundentes, tum alios, vt pro ipsis fundant, obsecrantes, ac pro ipsis dantes perpetuò eleemosynas pauperibus. Affert hæc res aliquid solatij. Audi enim Deum ita dicentem: *Protegam vrbem hanc propter me, & propter David seruum meum.* Si sola iusti memoria tantum valuit, vbi opera præterea pro mortuo fiant, quid non poterunt? Non frustra hæc ab Apostolis sunt legibus constituta, vt in venerandis, inquam, atque horrificis mysterijs memoria eorum fiat, qui decesserunt. Nouerãt hinc multum ad eos lucri accedere, multum vtilitatis. Eo enim tempore, quo vniuersus populus stat manibus passis, ac cœtus sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum incutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque id quidem de ijs, qui in fide decesserunt. Catechumeni verò neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, vno quodam excepto. Quale verò hoc? licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid percipiunt refrigerationis. Vult enim Deus, nos nobis mutuum auxilium afferamus.

4.Reg.19

Homilia 69. ad populum Antiochenum: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus constiterit populus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Sed hoc quidem de his, qui cum fide migrarunt, &c. Sicut itaque pro viuentibus precamur, qui nihil à mortuis differunt: ita & pro illis quoque licet orare.

Palladius. 400.

Sacræ Historiæ capite 40. Monialis quędam dolore confecta, vt quæ talem subijsset calumniam, quæ ne in eius quidem mentem venerat, nec rem potuisset tolerare, se clam iniecit in fluuium, & sic obijt. Cùm autem id sensisset ea, quæ ipsam fuerat calumniata, & fraternitati tantum attulisset dolorem, ipsa quoque se clam suffocauit, cùm factum ægrè ferret. Cùm autem venisset Presbyter, reliquæ virgines ei rem renuntiauerunt. Iussit itaque pro nulla harum fieri oblationem. Eas autem, quæ non pacem agebant, quę consciæ erant illius quę fuerat calumniata, & quæ dicta sunt crediderant, septennium segregauit, eas excommunicans.

Synesius. 420.

Epistola 44. Quod sunt in rebus publicis carnifices, nempe legum manus, eundem vsum naturæ mundi pœnæ præbent. Dæmones sunt purgatorij, artem exercentes in animabus eam, quam fullones in sordidis vestimentis. Verùm si quis inesset vestimentis sensus, quid ea pati putas, cùm pedibus calcantur, nitro perluuntur, omniquę modo tunduntur ac deraduntur? Per quantos dolores putas elui veteres notas maculasquę fixè inhærentes? Omitto dicere, quòd sordes multis ita penitus atque profundè innatæ sunt, vt auferri nequeant, atque corrumpantur prius quàm ad naturam redeant: quòd vitium illis transierit in naturam, vel propter temporis multitudinem, aut propter magnitudinem. Sic autem affectæ animæ bonum esset, esse mortalem. Nunc autem peccata quidem proportionem habent ad ineluibiles notas ac maculas: anima verò non iam ad vestimentum illud sordidum, atque non perdurabile, sed cùm immortalis sit, immortales dat pœnas, quando peccauerit peccata penitus imbuta & ineluibilia. Verùm qui dat pœnas in vita, in qua peccauit, is non omninò fixè adhærens, agnatumquę habet vitium, sed cùm anima, vt ita dicam, nuper tincta sit, celerrimè lauatur. Quapropter dandæ sunt celeriter, quantum fieri potest, pœnæ hominibus vltoribus, & non dæmonibus.

Atticus Patriarcha Constantinop. 425.

Epistola ad Cyrillum Alexandrinum: Itaque ego eà re persuasus, ne religionis nostrę res ex multitudinis arbitrio, exemplo vno permisso penderent, neve vrbem populari administratione assuefaceremus, nomen id in album referre iussi. Quare, vt equidem puto, neque in sacros Canones commisi, neque iudicio Patrum fraudem feci. Mentio namque eius fit cum cęteris defunctis, non solùm Episcopis, sed & Presbyteris, Diaconis, & laicis ipsis, mulieribusquę, cum quibus omnibus nobis sacerdotij communio, aut earum rerum, quæ in sacra mensa mysticè percipiuntur, participatio non est. Magna est enim inter defunctos & superstites differentia.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 2. cap. 5. de morte Heronis senis: Quamobrem pro meritis laborum tantorum, & annorum numerositate, qua in eremo perdurauit, hac miseratione & humilitate summa, ab his, qui eius compatiebantur exitio, vix à presbytero Abbate Paphnutio potuit obtineri, vt non inter Biothanatos reputatus, etiã memoria & oblatione pausantium iudicaretur indignus.

Socrates. 440.

Libro 7. cap. 25. Atticus Episcopus cùm videret Ecclesiam propterea diuisam esse, quòd Ioannitæ extra illam conuentus agebant, præcepit, vt de Ioanne, sicut & de alijs Episcopis mortuis solet, in precibus mentio fieret. Nam ea ratione complures eorum ad Ecclesiam redituros sperabat.

Theodoretus. 450.

Ecclesiasticæ Historiæ lib. 5. cap. 36. Imperator Theodosius vultu & oculis in sancti illius viri loculo defixis, pro parentibus preces fudit, orauitquę, vt iniuriarum, per ignorantiam factarum, veniam illis tribueret. Iampridem autem eius parentes mortem obierant, illo iam tum valde adolescente orbo relicto.

In Historia sanctorum Patrum de Iacobo Nisibita: Deo preces obtulit pro mortuo, rogans vt ei remitteret, quæ in vita peccauerat, & eum in chorum iustorum dignaretur admittere.

Ad caput 3. prioris ad Corinth. Dicit Apostolus: *Qui saluabitur, sic tamquam per conflatorium ignem, ignem purgantem:* quicquid interuenit per incautelam præteritę vitę, saltem pedum terreni sensus, in quo tamdiu manet, quamdiu quicquid corpulentæ & terreni affectus inhęsit, purgetur, pro quo mater Ecclesia hostias & dona pacifica deuotè offert. *Citantur hæc verba à D. Thoma Aquinate, libro aduersus Græcorum & Armeniorum errores: sed nunc in Græcis & Latinis Codicibus Theodoreti non inueniuntur: non dubium, quin postea à Græculis quibusdam purgatorio infensis abrasa sint.*

Basilius Seleucius. 460.

Concione de exuscitatione Lazari: Si is, qui mortem obijt, peccator erat, Deumque in multis offenderat, non modò plorare oportet, verùm eleemosynas dare, sacrificium altaris offerre, aliaque id genus prestare, quę mortuo aliquam consolationem afferre queant, &c. Si eum vis honorare, qui hinc emigrauit, alio modo honora: multarum conquestionum & vlulatuum loco impende eleemosynas, & aliquid ei vtilitatis adferes.

Diadochus. 480.

De perfectione spirituali cap. 100 Qui tempore mortis vel paulisper formidarint, in multitudine omnium aliorum hominum relinquentur, tamquam iudicium subeuntes, vt igne iudicij examinati, sortes sibi debitas pro ratione factorum à Deo optimo maximo & rege Christo recipiant.

Iustinus Imperator. 520.

Epistola ad Hormisdam: Ergo prior vestræ sedis constituta sequitur, qui non omnes memorias mortuorum iudicet contemnendas, vt indignum habeatur & incongruum, si non placidior omnibus, non solùm defunctis, sed etiam superstitibus vestra diuulgetur in omnes fines terrarum bonitas.

Procopius Gazæus. 530.

Lucæ 12. *Ad caput 6. Esaiæ:* In Spiritu sancto & igne baptizat Saluator, cùm non nisi solo igne diuino
1. Cor. 3. purgari quemquam posse certum sit. *Quale enim cuiusque sit opus ignis probabit: & Saluabitur* ait tamquam *per ignem*. Capit vnus de Seraphim, qui locus est purgationis animarum cælestis; vnde sanctificantibus & lustrantibus potestatibus ignis purgatorius emittitur.

Iustinianus Imperator. 540.

Nouella de Monachis & Ascet. § sancimus, Coll. 10. Sed neque aliam ingressuum occasionem excogitanto, vel viri in muliebria monasteria, vel mulieres in ea, quæ viris deputata sunt, per causam eorum, quæ peraguntur circa exequias, quas scilicet memorias appellitant, in tertium nonnunquam diem conuenientes: item cùm quadraginta excesserint, aut etiam annus.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 4. de somnijs: Tertia igitur die celebrantibus nobis pro dormitione Patris officium consuetum, subitò locus ille, vbi sancti viri corpus iacebat, miri odoris fragrantia repletus est.

Georgius Presbyter. 600.

In Theodoro Archimandrita: Cùm quis illi diceret, matrem suam defunctam esse: falleris, inquit, nam defuncta non est, sed viuit. Preces pro illa fudit ad Dominum, vnius hebdomadæ spacio ieiunans, vt Dominus illi veniam concederet.

Leontius. 610.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Mortalitate aliquando ciuitatem comprehendente, ibat & ipse Sanctus, vt videret funerum obsequia. Valde enim dicebat hoc esse proficuum, & sepulchrorum considerationem. Multoties verò assidebat & his, qui morituri vexationem in exitu animę patiebantur, & ipse eorum oculos proprijs manibus claudebat, memoriam habere ex hoc sempiternam volens, & curam proprij exitus. Pręcipiebat autem & collectiones pro defunctis iniungere, & sine dubio perficere. Etenim dicebat, quia ante paucum tempus captiuus ductus est ad Persas quidam, & descendens in Persiam, retrusus est in carcerem. Quidam ergo fugientes illinc, venientesque in Cyprum, & interrogati à parentibus illius, si fortè vidissent eum, respondentes dixerunt ijs, quia nos proprijs manibus sepeliuimus eum. Non autem erat iste, de quo interrogabant eos, sed alius, indissimiliter eum simulans. Dixerunt verò ijs & mensem, & diem obitus sui. Illi verò tamquam pro mortuo faciebât ei tres collectas per singulos annos. Post quatuor igitur annos venit in Cyprũ, fuga lapsus à Persis. Dixerût ergo ei sui: Verè frater nos audiuimus, quòd mortuus esses, & memoriam tui faciebamus ter in anno. Cùm verò audisset, quòd in anno ter facerent pro eo memoriam, interrogat eos, in quo mense hęc celebrarent, & illis dicẽtibus, sanctis Theophanijs, & Dominica sancta, & sancta Pentecoste, dixit ille: quia tribus istis temporibus anni veniebat quidam candidatus vt sol, & dissoluebat me à vinculis ferreis, & à custodia, & monebat deambulando tota die, & nemo recognoscebat me, & in crastinum inueniebar vincula ferrea portans. Dicebat igitur sanctus Episcopus: quia ex hoc discimus, habere dormientes quietem, quando pro ijs collectas facimus.

Ioannes Moschus. 620.

In Prato spirituali cap. 24. Si quando senex ille mortuum in via reperisset, expletis super Psalmis & orationibus sepeliebat eum.

Cap. 44. Frater quidam semper seni inobediens erat, nec ea, quę ab ipso dicebantur, admittebat. Contigit autem post aliquantum temporis, vt iste moreretur. Contristatus verò senior super illo valde, cœpit orare, & dicere: Domine Iesu Christe verax Deus noster, reuela mihi, quid fit circa fratris animam. Aspexit autem in excessu mentis effectus, fluuium ignis, ingentemque in ipso igne multitudinem, ac medium fratrem illum ad collum vsque demersum. Tunc ait illi senior: Nonne te propter hanc pœnam orabam, vt curam animæ tuæ ageres, fili? respondit frater, & ait seni: Gratias ago Deo, pater, quòd vel caput meum requiem habet. Per orationes enim tuas super caput Episcopi sto.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

In Maria Aegyptiaca: Hæc Zozima cogitante, designata scriptura erat in terra, vbi hæc legebantur: Sepeli Abba Zozima miserę Marię corpusculum, redde terræ quod suum est, & pulueri adde puluerem. Ora tamen Dominum pro me (*defuncta*) transeunte mensis Pharmuthi nocte salutiferæ passionis, post diuinæ & sacrę Cœnæ communionem.

Maximus. 640.

In Responsionibus de obscurioribus locis S. Scripturæ ad Thalassium: Quandoquidem Diadochus iudicandos esse quosdam per ignem, & purgandos in seculo futuro dixit, rogo vt explanes mihi propositum eius. *Respons.* Qui adepti fuerint charitatis perfectionem erga Deum, & alas animæ per virtutem in sublime extulerunt, rapientur, vt est apud Apostolum, in nubibus obuiam venienti. Qui verò non fuerint adepti perfectam charitatem, sed potius peccata habuerunt, vtpote nondum purgati, hi ad tribunal iudicij veniunt, vbi per examinationem bonorum, & malorum operum vsti, à supplicio liberati purgantur.

Ad caput 7. Ecclesiastica Hierarchiæ Dionysij Areopagitæ: Ijs solùm, qui misericordia digni sunt, prosunt preces iustorum, siue viuis, siue defunctis: non tamen peccatoribus, qui digni sunt condemnatione, & hîc, & post obitum, &c. Ab hoc lo-

... incipit exponere, quòd mortuo preces prosint, declaratque hanc etiam ante illa tempora agitatam esse quæstionem.

Germanus Constantinopolitanus.

720.

In Theoria. Fit autem & memoria apud Deum pro defunctis, & spiritibus, & omni carne, vt qui mortuorum & viuentium potestatem habeat, & dominetur supercælestibus, & terrenis, & subterraneis, & vt rege Christo præsente, & vt sancto Spiritu omnes adhortante, viuentes atque vita functos, ad illic moram trahendam, & requiescendum in Domini ac Dei Iesu Christi occursum, vt congregentur, & præoccupent faciem eius, & audiant vocem laudis eius: vt omnium, qui erant in inferis, animarum solutis vinculis, per mortem & resurrectionem Christi, conuocentur omnes eorum animæ cum Prophetis, & Apostolis, & Martyribus, vt vnà ingrediantur, & recumbant cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in mystica mensa regni Christi.

Ioannes Damascenus. 730.

Orati ne quid ii, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & sacrificiis iuuentur: Et quisnam tot de his rebus testimonia in Sanctorum vitis & diuinis reuelationibus sita ordine recensere possit, quibus id perspicuè ostenditur, defunctis, etiam post mortē, preces eas ac Missas, & eleemosynas, quę pro illis fiunt, magnoperè prodesse? &c. Hoc misericors ille vult, gratumque habet, vt nos omnes tum in vita, tum post confectum vitæ curriculum, mutuò alij ab alijs iuuemur. Neque enim alioqui ansam hanc nobis porrexisset, vt eorum, qui è vita migrassent, in incruento sacrificio meminissemus: neque vt tertio, & nono, & quadragesimo die, ac denique anno vertente in eorum memoriā sacra obiremus, (quod quidem citra vllam controuersiam Catholica & Apostolica Ecclesia sine vlla ambiguitate retinet,) nisi hoc in ipsius oculis esset rectum.

Nicephorus Confessor. 800.

Canone 6. Intestatò morientium piæ legationes pro ipsis factæ suscipiendæ sunt, siquidem viuentes eo animo fuerint, vt ita præstarentur.

Anastasius Nicænus. 840.

Quæstione 20. Quęnam peccata condonantur post mortem per Liturgias, Missę sacrificia, preces, & eleemosynas, quæ fiunt pro ijs, qui dormierunt? De his dicit magnus Dionysius: Quòd si sint leuia delicta eius, qui decessit, is accipit aliquam vtilitatem ex eis, quæ pro ipso peraguntur: sin autem sint grauia, Deus illum excludit. Cæterùm oportet nos curam gerere nostrarum animarum, & non sperare concessam esse post mortem oblationem. Prosunt quoque preces pro pijs defunctis. Nam etsi magna crimina non amputant, prosunt tamen: propterea quòd cùm simus homines, sæpe labamur voluntariè & inuoluntariè.

Leo Imperator. 860.

Constitutione 4. Quin verisimile etiam nonnunquam defunctorum memoria instante, ob defectum sacerdotis, pręsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio elabi, vt inde, qui hic viuunt, & quos altera vita tenet, vtrisque non exiguum damnum obueniat.

Theophylactus. 900.

Ad caput 12 Lucæ. Non semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in Gehennam, sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes & distributiones quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his, qui in grauibus peccatis mortui sunt. Non omninò igitur, postquam occidit, mittit in gehennam, sed potestatem habet mittendi: non semper autem potestate hac vtentem, sed valentem remittere quædam, &c.

Simeon Metaphrastes. 910.

Vita S. Pachomij cap. 62. Occurrit Pachomius funeri cuiusdam fratris mortui, qui efferebatur, (vixerat verò in otio & lasciuia) & fratribus illius Monasterij, qui funus prosequebantur cum multa & numerosa psalmodia, cùm illic essent etiam parentes & cognati omnes, & amici defuncti. Qui cùm vidissent Sanctum, deposuerunt lectum, vt pro ipsis & fratre mortuo faceret orationem. Cùm ergo obtulisset plus, quàm rogatus fuerat, eam, quæ Deo debetur, supplicationem, & adorationem, conuersus ad eos, iussit quidem eos cessare psallere. Cùm autem iussisset adferri vestimenta mortui, iussit ea comburi coram omnibus. Deinde sic rursus tolli, & absque ea, quæ de more fit, psalmodia sepeliri reliquias. Fratribus autem, & parentibus, & omnibus cognatis eius, qui decesserat, hoc nouo spectaculo obstupefactis, & rogantibus, vt ei consueta fieret psalmodia, ipse non sustinuit, &c. A me, inquit, ratio habetur animæ, et singularem defensionem & relaxationem comparo per ignominiam: ea de causa non curam gero mortui corporis, sed animæ immortalis, &c. Alioquin si hoc fieri permisero, iudicabor, tanquam qui studeam placere hominibus, & qui pro eo, qui fit ad tempus, apparatu contempserim vtilitatem animæ, quæ est examinanda in iudicio. Deus enim, qui est fons bonitatis, quærit occasiones, per quas possit efficere, vt nobis remittat peccata: vt non solùm in hoc seculo, verùm etiam in futuro veniam consequamur.

In vita Theodosij Cœnobiarchæ: Iubet pater omnia fieri, quæ lex vult fieri mortuis: tertianas, inquam, & nouenas, & consequenter etiam quadragenas, &c.

In vita S. Eusebiæ Hospitæ: Nunc mihi, inquit ad sorores Eusebia, vobis opus est, vt nec cùm recessero me mandetis obliuioni: sed multo magis amorem augeatis, & mei memoriam in vestris sanctis animis descriptam & impressam conseruetis: & quando ad Deum accedetis, & sanctas manus ad ipsum tolletis, meæ quoque humilis & abiectæ, (& quid aliud nisi vestræ ancillæ?) sitis memores. Sic ego ero viua & immortalis, & post finem, si vllus est sensus, valde lætabor. Nūc enim, quantum possum videre, mihi finis imminet, & quædam premit molestia, & inexplicabilis metus cor meum agitat, ne sint mihi impedimento multa mea peccata, & arceant ab ea, quæ ad Deum tendit, via: sed inueniam sacras vestras preces bonas duces, & hanc mihi viam reddentes facilem & expeditam.

Oecumenius. 1050.

Ad caput 3. prioris ad Corinth. Saluabitur ipse quoque, non tamē citra dolorem, vt par est eum, qui transit per ignem, & à concretis leuioribus maculis expiatur. Solus enim *Deus* est, in quem nullum peccatum cadit.

Constantinus Manasses. 1130.

In Annalibus de Michaele Tertio. Cùm Theodora diuinos homines ardenter obsecrasset, vt preces ad Deum pro marito defuncto funderent, idque persuasisset eis, & planè iam certior esset facta Theophilum alterius vitæ supplicijs liberatum

esse: fortè cum sanctis illis hominibus instructo valde opimo conuiuio prandebat.

Theodorus Balsamon. 1180.

In Canonem 4. Apostol. Quomodo autem quæ in memorijs Sanctorum & mortuorum offeruntur, & χανίσκια appellantur, omni genere fructuum ornata ad altare offeruntur, disces ex Athanasij oratione de ijs, qui dormierunt.

Nicetas Choniates 1200.

Libro 4. orthodoxæ fidei ad hæresim 31. At verò alium ignem intelligit D. Petrus, qui scilicet Gehennæ quasi quædam portio fragmentumque sit, ad quem nos quoque tunc admouendi sumus, vt in eo purgati vel dextræ parti, vel sinistræ accenseamur.

Nicolaus Cabasilas. 1260.

De Liturgia capite 42. Duobus modis sanctificare cernitur diuinum hoc & sacrum mysterium. Vno quidem modo, intercessione: oblata enim dona, eo ipso quòd offeruntur, eos, qui offerunt, sanctificant, & eos pro quibus offerunt, & Deum ijs propitium efficiunt. Alio autem modo participatione: quia fit nobis verus cibus & potus, vt dicit Dominus. Horum modorum primus quidem est communis viuis & mortuis: etenim pro vtrisque offertur sacrificium. Secundus autem modus solis viuentibus permittitur. Mortui enim non possunt amplius comedere, nec bibere. Quid igitur? Proptereà nec sanctificantur hac sanctificatione, quę prouenit ex participatione? &c. Deteriori ergo sunt hac in parte conditione mortui, quàm viuentes? Minimè: nam & Christus ipse seipsum communicat eo modo, quo ipse nouit. Et vt id fiat apertum, consideremus causas sanctificationis, an non etiam animæ mortuorum se habent, sicut & viuentium. Quænam sunt causæ sanctificationis? Nunquid corpus habere, pedibus ad mensam currere, manibus sancta accipere, ore sumere, comedere, bibere? Nequaquam: ad multos enim, qui hæc fecerunt, & ita ad mysteria accesserunt, nulla redijt vtilitas, & pluribus malis obnoxij recesserunt. Sed quęnam sunt causæ sanctificationis ijs, qui sanctificantur, & quæ sunt quæ Christus à nobis exigit? Animæ purgatio, in Deum dilectio, fides, desiderium mysterij, alacritas ad participationem, feruens appetitio, sitientes currere. Hæc sunt, quæ hanc sanctificationem attrahunt, & cum quibus necesse est eos, qui accedunt, esse Christi participes, & sine quibus fieri non potest. Sed hęc omnia non sunt corporalia, sed dependent à sola anima. Nihil ergo prohibet etiam animas hoc posse mortuorum, sicut & viuorum.

Cap. 43. Vnde clarum est, quòd qui animas Sacramento perficit, & sanctificat & viuos, & mortuos solus ipse Saluator est. Ex dictis vtique omnibus fit illud manifestum, quod quæcunque ad sacri mysterij celebrationem pertinent, sunt communia & viuis & mortuis.

Cap. 44. Si ergo credendum est animis requiem procedere ex oratione sacerdotum, & oblatione sacrorum donorum, antea credendum est, hoc quoque eo modo fieri, quo solo fieri potest, vt homo quiescat.

Cap. 45. Nudæ corporibus animæ plus habent commodi ad sanctificationem, quam eæ, quæ viuunt in corporibus. Purgantur enim, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis, & donorum intercessionem, nihilo minus, quàm eorum, qui viuunt. Sed non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, &c. Ita etiam pro defunctis, sicut & pro viuis, est diuinum Eucharistiæ sacrificium, & cùm dupliciter, vt dictum est, sanctificetur, ipsi quoque duobus modis sanctificantur. & neutro modo sunt ij, qui migrarunt, deteriori conditione ijs, qui viuunt, sed aliquo etiam modo meliori.

Athanasius Constantinopolitanus. 1300.

Epistola 5. Decet soluere Ecclesijs decimas, & primitias, celebrare memorias Sanctorum, meminisse defunctorum in precibus, abstinere à fornicatione.

Nicephorus Gregoras. 1320.

Libro 3. Nono post obitum Theodori Lascaris die omnes matronę nobiles in Sosandrio Monasterio, vbi cadauer sepultum erat, conueniunt, et de more lugerent, & memoriam eius celebrarent.

Græci, qui venerunt ad Concilium Basileense. 1431.

De Purgatorio igne: *Etsi eo libro ignem Purgatorium verbis negant, reipsa tamen agnoscunt, dum sic scribunt:* Porrò Ecclesiæ pro defunctis preces, cum ijs, quæ ipsorum obitum antecesserunt, precibus coniunctas aliquid præstare posse, hoc etiam prorsus statuimus, credentes ijs, quę de hac re à Patribus sunt decreta, &c. Quod vero rursus Deus post migrationem è corpore peccata remittat ijs, qui venialia commiserunt, quod & primum eorum erat, quæ in quæstionem venerunt, hoc etiam à Doctoribus dicentibus audiuimus, ita vt illi docent, &c. Manifestum cuius est, remissionem quorundam peccatorum nonnullis vita functis concedi. *Quod autem rectius, mala fide omisit interpres.*

Gennadius Scholarius. 1460.

De Purgatorio sect. 1. In tres classes defunctos omnes abire decernimus: Vnam & primam sanctorum esse cœtum virorum, &c. Secundam verò mediorum, siue illorum, qui pœnitentes decesserunt, ac in confessione, & cordis contritione spiritum emiserunt: sed sublata ijs facultate satisfaciendi pro peccatis, vel omissis ipsorum ob repentinam, vt fit, & momentaneam demigrationem, hanc in purgatorio esse dicimus: quodque ij non potuerunt in vita perficere, pro his superstites ad redemptionem opem ferunt, secundùm illius dictum, si fortè quid prosit tibi: idque sanctarum precum beneficio, eleemosynis, sacrificijs, alijsque pijs operibus. Tertiam & vltimam constituimus eorum, qui in mortalibus peccatis ex hac vita migrauerunt.

Sectione 5. Hoc qui nolunt, neque amplectuntur, Ecclesiasticum ordinem tollunt, & mortuorum sacrificia abdicant, & impediunt, quæ non incassum à Doctoribus excogitata sunt. Sed hoc admonendum vtile existimantes, ne cessemus vnquam fratres pro mortuis commemorationem facere: Nam ij magnum leuamen & subsidium sentiunt ex orationibus, precibus, eleemosynis, alijsque pijs operibus, quæ nobis operantibus præstantur. De hoc igitur sacri & diuini Apostoli in suis Constitutionibus præcipiunt, vbi scriptum est. Celebrentur tertiæ mortuorum in Psalmis, lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit: & nonæ, in commemorationem superstitum & defunctorum: & quadragesimę, secundum veterem formam. Audis de sacris Apostolis, qua ratione pro mortuis fidelibus sacrificia, & preces fanciunt adhiberi? Hoc est, quod sæpe diximus, quòd pro Const. Apost. lib. 8. cap. 41.

puro & contrito corde in hac vita pœnitentibus, sed non secundùm præscriptas leges id perficere valentibus mortuis deprecamur. Pro his Deum placare conamur,& inuocamus, precamurque aliquid, vnde ipsis alleuatio & vtilitas accedat.

Zaga Zabo Æthiops. 1530.

In confessione fidei Aethiopica: Diebus Sabbati & Dominicis credimus animas piorum defunctorum in purgatorio minimè cruciari. Quam quietem Deus in his sanctissimis diebus animis concedit, donec inde,finito termino suarum pœnarum,pro facinoribus in hoc seculo meritarum, penitus emergant. Ad quas pœnas minuendas, ac earum cruciatus tempus attenuandum eleemosynas pro defunctis factas credimus ipsis animis in purgatorio degentibus maximè prodesse. Ad quarum animarum remissionem Patriarcha nullas dat indulgentias, id ad solum Deum, ac pœnarum temporis constitutionem credimus spectare.

Græci Veneti. 1560.

Ad Cardinalem Guisianum Quæstione 10. Existimantur post hanc vitam animas supplicijs quibusdam propterea purgari, quòd in hac vita meritas pœnas non dederint? *Responsio*: Eorum hominum animæ, quorum quasi media quædam conditio est, qui scilicet mortiferis in peccatis diem extremum non clauserunt, nec tamen omnino expertes culpę fuerunt, pœnitentiæue fructus declararunt: horum, inquam, animæ creduntur à nostris eiusmodi delictorum ratione purgari, non per purgatorium aliquem ignem, vel determinata certo quodam loco supplicia, sed nonnullæ in ipso diremptu à corpore per solum metum,nonnullę post diremptum à corpore, fortassis etiam apud Orcum detentæ, non quòd in igne supplicioue sint, sed velut in custodia & vinculis coerceantur. His omnibus opitulari preces eorum nomine factas dicimus, concurrente cum his diuina bonitate & clementia, quę ad huiusmodi peccata pleraque conniuet, eaque mox condonat, nimirum si quæ ex imbecillitate humana commissa sunt,vt magnus ille Dionysius ait. Nam alios,vti diximus, expurgat metus: alios tortura conscientiæ, quæ animum acrius rodit,quàm quiuis ignis: alios sola diuinæ gloriæ amissio, & incertitudo eius quod futurum est, num his sint potituri. Quæ omnia quauis alia re magis hominem torquere, ac pœnis subijcere,docet ipsamet experientia. Ab huiusmodi malis vt ij liberentur, qui obdormierunt,à Deo petimus,& liberari credimus.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsione 1.capite 12. Nec viuis tantùm beneficentia, omniaque Deo grata beneficia præstita prosunt; sed illis etiam,qui pia confessione vita excesserunt. Etsi enim valde timendus est Deus, superat tamen bonitas eius: etsi metuendæ sunt minæ Dei, tamen inæstimabilis eiusdem in genus nostrum est amor: etsi horrendas condemnationes infligit, inexplicabile tamen est miserationum eius pelagus. Hinc magnus ille Dionysius: Precatio,inquit, diuinę maiestatis bonitatem orat,velit omnia remittere errata, quę qui obdormiuit humana infirmitate admisit, ac collocare ipsum in regione viuentium,in sinu Abrahę,Isaac,& Iacob,conniuendo bonitate sua ad næuos eius: quandoquidem nemo, vt diuina oracula aiunt,à sordibus mundus est. *Et post citata Gregorij Nazianzeni,& Chrysostomi in eandem sententiam testimonia*: Celebris, *inquit*, Gregorius, cognomento Dialogus (cui Missam celebranti cælestis ac diuinus Angelus concelebrabat) precibus Traianum saluauit: primaria Martyr Thecla Falconellam,multaque alia huius generis in Ecclesiasticis historijs sunt.Sed & diuini Damasceni Sermonem, si quis vult, legat eum, qui de ijs est, qui in fide obdormierunt. Inde intelliget Missas, quæ pro ijs fiunt, & erogationes ipsis prodesse.

Cap. 13. Misericordiam Dei in Missa imploramus,pro viuis mortuisque supplicantes.

Gabriel Patriarcha Alexandrinus. 1595.

Epistola ad Clementem Octauum: Credo quòd si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissorum & amissorum pœnis satisfecerint, coram diuina iustitia eorum animas pœnis purgatorij post mortem purgari, atque vt à pœnis eiusmodi releuentur, prodesse ijs fidelium viuorum suffragia.

Hypathius Ruthenorum Legatus. 1595.

In fidei professione: Constanter teneo purgatorium esse,animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De testimonio animæ aduersus Gentes capite 4. Cui gratiam debes, ossibus & cineribus eius refrigerium comprecaris,& vt bene requiescat apud inferos cupis.

De corona militis capite 3. Oblationes pro defunctis facimus. Harum & eiusmodi aliarum disciplinarum si legem expostules,Scripturarum nullam inuenies. Traditio tibi prætenditur auctrix,consuetudo confirmatrix,& fides obseruatrix.

De Anima capite 35. Hæc erit amicitia obseruatio sponsionis, ne quid eius postea resumas, ex his, quę ei eierasti, quæ illi reddidisti, ne te vt fraudatorem,vt pacti transgressorem iudici Deo obijciat,& iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernũ,vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.

De Monogamia capite 10. Pro anima eius orat, & refrigerium adpostulat ei,& in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.

Exhortatione ad castitatem capite 11. Et iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Stabis ergo ad Deum cũ tot vxoribus,quot illa oratione commemoras, & offeres pro duabus, & commemorabis illas duas per sacerdotem de monogamia, ob pristinum de virginitate sancitum,circumdatum virginibus & vniuiris,& ascendet sacrificium tuum libera fronte.

Cyprianus. 250.

Epistola 52. ad Antonianum: Floret Ecclesia tot virginibus coronata; & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire. Aliud missum in carcerem non *Libro 4. epist. 2.*

rem non exire inde donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei virtutisque accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum, emundari & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere in die iudicij ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.

Libro 1. epist. 9. *Epistola 66. ad plebem & clerum Furnitanorum*: Quod Episcopi Antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens ad tutelã vel curam clericum nominaret, & si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei in sacerdotum prece meretur nominari, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideo Victor, cùm contra formam, nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinũ presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariò factum seruetur à nobis.

Zeno Veronensis. 260.

Sermone de Resurrectione: Hinc vxor amissi mariti desolationem se ferre non posse testatur, frigidũque latus malè dilatato queritur lecto, inuidiosis vocibus Deo concinnat inuidiam: solennia ipsa diuina, quibus à sacerdotibus Deo quiescentes commendari consueuerunt, profanis vlulatibus rumpit.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 4. contra Gentes paulo ante finem: Cur inaniter nostra conuenticula meruerunt dirui? In quibus summus Deus oratur, pax cunctis & venia postulatur magistratibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vinctione.

Lactantius. 320.

Libro 7. Institut. cap. 21. Sed & iustos cùm iudicauerit Dominus, etiam igne examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero præualuerint, igne perstringentur, atque amburentur. Quos autem plena iustitia, & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim in se aliquid Dei, quod vim flammæ repellat ac respuat. Tanta enim vis est innocentiæ, vt ab ea ignis ille refugiat innoxius.

Hilarius Pictauiensis. 350.

Ad Psalm. 59. Est olla secundùm Hieremiam vrens peccata atque tollens, sicuti & Dominus ipse mittere ignem venit super terram, & multi secundùm Apostolum tamquam per ignem erunt salui, cùm defœcatis & perustis vitijs, vt argentum ignitum probabiles iudicentur. Hinc ergo Moab spei suæ olla est, cui etiam ex Moab cruda vtique atque vitiosa iam cælestis illa ad cibũ vitæ sanctificatio carnis est in spe, &c.

Ambrosius. 370.

Oratione de exitu, vita, ac virtutibus Theodosij Imp. Eius ergo principis & proximè conclamauimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris altaribus Honorio Principe. Quia sicut sanctus Ioseph patri suo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit: ita & hic Theodosio patri iusta persoluit, &c. Tu Domine da requiem perfectam seruo tuo Theodosio, requiem, quam præparasti seruis tuis. Illò conuertatur eius anima, vnde descendit, vbi mortis aculeum sentire non possit.

Epistola 8. ad Faustinum: Hanc (*defunctam*) nõ tam deplorandam, quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam arbitror.

Oratione 1 ad Missam: Rogamus te sancte Pater pro spiritibus fidelium defunctorum, vt sit illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium, & refrigerium sempiternum; hoc magnum pietatis sacramentum, &c. placidè ac benignè suscipias hoc sacrificium de manibus, ad salutem omnium tam viuorum quàm mortuorum.

Auctor Commentariorum in epistolas Pauli nomine Ambrosij extantium. 380.

Ad cap. 3. prioris ad Corinthios: Cùm dicit Apostolus: *Sic tamen quasi per ignem*: ostẽdit saluum illum quidem futurum, sed pœnas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfide æterno igne torqueatur in perpetuum, vt aliqua ex parte operæpretium sit credidisse in Christum.

Prudentius. 380.

In Hamartigenia:

Esto cauernoso, quia sic pro labe necesse est
Corporea, tristis me sorbeat ignis auerno:
Saltem mitificos incendia lenta vapores
Exhalent, æstuq; calor languente tepescat.
Lux immensa alios, & tempora vincta coronis
Glorificent, me pœna leuis clementer adurat.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 66. Esaiæ: Sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo: *Non est Deus*, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ sententiam iudicis.

Ad cap. 1. Nahum. Quærat hîc aliquis, si fidelis deprehẽsus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est hoc quod dicitur: *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: aut non punietur, & optandum est adulteris, vt in præsentiarum breui & cita pœna cruciatus frustrẽtur æternos. Ad quod respondebimus: Deum vt omnium rerum, ita & suppliciorum quoque scire mensuras, & non præueniri sententiã iudicis: nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem, & magnum peccatum magnis diuturnisque elui cruciatibus. Si quis autem punitus sit: vt ille in lege, qui Israeliticis maledixerat, & qui in Sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa leuis præsenti supplicio compensata sit.

Ad cap. 7. Michea: Post cruciatus atque tormenta, educta de tenebris exterioribus anima, & reddito nouissimo quadrante, dicet: *Videbo iustitiam eius, & loquar: iustificata sunt iudicia tua Deus.*

Ruffinus. 390.

Ad Psalm. 37. Per ignem intelligi potest examinatio ignis purgatorij, in quo corripientur, qui modò super fundamẽtum Christum infructuosa ædificant: *Detrimentum quidem patientur, sed salui erunt, sic tamen quasi per ignem.* Grauior autem erit ignis ille, quàm quicquid potest homo in hac vita tolerare.

Concilium Carthaginense Tertium. 395.

Cap. 29. Si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, siue Episcoporum, seu clericorũ, siue cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 79. Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere, vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus, & oblationibus commendetur.

Cap.95. Qui oblationes defunctorum aut negant Ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tamquam egentium necatores excommunicentur.

Augustinus. 400.

Libro 2. de Genes. contra Manichæos cap. 20. *Maledicta terra erit tibi in omnibus operibus tuis* &c. Qui enim coluerit agrum suum interius, & ad panem suum quamuis cum labore peruenerit, potest vsque finem vitæ huius hunc laborem pati. Post hanc autem vitam non est necesse vt patiatur. Si quis fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ita nemo euadet istam sententiam. Sed agendum est, vt in hac vita tantùm sentiatur.

Ad Psal.37. In hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non sit opus, propter illos, qui salui erunt, *sic tamen quasi per ignem.* Quare? Nisi quia ædificant super fundamentum ligna, fœnum, stipulam: Si ædificarent autem *aurum, & argentum, & lapides pretiosos*, & de vtroque igne securi essent, nō solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim; *Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Et quia dicitur *saluus erit*, contemnitur ille ignis: ita planè quamuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita.

De ciuitate Dei lib.21. cap.13. Temporarias pœnas alij in hac vita tantùm, alij post mortem, alij & nunc & tunc, veruntamen ante iudiciū illud seuerissimum nouissimumq; patiuntur. Non autem omnes veniunt in sempiternas pœnas, quæ post illud iudicium his futuræ sunt, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdam, quod in isto non remittitur remitti in futuro seculo, id est, ne futuri seculi æterno supplicio puniantur, iam supra diximus.

Cap.16 Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum est, nisi ante illud vltimū tremendumq; iudicium.

De verbis Apostoli, Serm.32. Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quę pro defunctorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur, quàm eorum peccata meruerunt. Hæc enim à Patribus vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro ijs, qui corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium suo loco commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur.

Bacchiarius. 400.

De recipiendis lapsis: Melior fuit concubina Saulis filia Ressa, quæ corpora defunctorum eousq; accincta sacco, hoc est, cilicio custodiuit, donec ijs roraret aqua de cælo, hoc est, donec pro venia eorū misericordiæ cælestis stilla deflueret. Melior est ille Iudas Macchabæus, qui etiam pro fratribus mortuis orationem credidit esse faciendam, quos furata de Lamyrni ciuitate idolorum dona prostrauerunt.

Paulinus Nolanus. 420.

In Paraphrasi Psalmi 1.

In lege lapsus, lege iudicabitur:
Opus per omne currit ignis arbiter.
Quod non cremarit flamma, sed probauerit,
Illud perenni præmio pensabitur.
Qui concremanda gesserit, damnum feret:
Sed ipse saluus euolabit ignibus.

Epist.18. Sed potius, vt orationibus tuis condonetur tibi, vt & illius (defuncti) animam vel de minimo sanctitatis tuæ digito destillans refrigerij gutta respergat, & nobis, dum tempus est recurrentibus ad te & clamantibus: *Pater peccauimus in cælum & in te, iam non sumus digni vocari filij tui*, pro confessione peccati, diuina miseratio te interueniente succurrat.

Epist.19. Ob hoc impensè rogamus, vt quasi frater vnanimes fratres iuuans, & hanc meritis fidei tuæ mercedem accumules, vt pro eo (defuncto) infirmitati nostræ compatiaris, & orandi ab ore cōspires, vt misericors & miserator Deus refrigeret animam illius stillicidijs misericordiæ suæ per orationes vestras. Quia sicut ignis accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita etiam procul dubio ros indulgentiæ eius inferna penetrabit, vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes refrigeremur.

Sixtus Tertius. 430.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Ego duo tantùm loca in Scripturis inueni, Regni & Gehennę, id est, vitæ, & mortis. Purgatorium tamē locum semper excipio: in quo ad tempus piorum animę corporibus solutæ expiātur. Si tu tātùm aliquem reperisti, vbi collocentur illi, qui neq; in regno, neque in Gehenna fuerint, monstrare te conuenit.

Philippus Presbyter. 430.

Ad caput 12. Iob: In spiritu carnis homines peccatores: sed alij sunt factis, alij dictis, alij cogitationibus peccatores. Inter hos verò conflictus subtilissimis insidijs in homine dimicantes: quę insidiæ ita aliquoties, quasi sub speciem boni obductæ sunt, vt fortasse discerni vix possint, & ipsa ignorantia peccatum habetur, potest fieri, vt aliquis Sanctorum hinc subitò exeat, & minus purgatus à talibus, id est, à minimis delictis, velut imparatus abscedat, quæ illi ibidem à misericordissimo Domino concedantur. Quod autem in illo iudicio quædam peccata donētur, ipsius Domini indicare videtur auctoritas in Euangelio, vbi ait: *Qui autem blasphemauerit Spiritum sanctum, nō remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro:* hoc intelligendum est, quòd aliqua exigua præualentibus magnis operibus vel sanctorum intercessionibus remittantur, &c. Secundùm hoc ergo dictū sunt delicta, quæ illic donanda sunt, vbi & indelebile peccatum blasphemiæ Spiritus memoratur. Non enim diceret Dominus: *Hoc peccatum non remittetur*, si alia peccata nōn remitterentur illis. Quæ sint autem illa peccata, vel cuiusmodi sint, solus Deus nouit, qui ea se remissurum esse promittit.

Concilium Vasense Primum. 442.

Cap.2. Horum, qui pœnitentia accepta in bono vitæ cursu satisfactoria compunctione viuentes, sine communione inopinato nonnunquam transitu in agris aut in itineribus præueniuntur, oblationem recipiēdam, & eorum funera, ac deinceps memoriam, Ecclesiastico affectu prosequendam: quia nefas est, eorum commemorationes excludi à salutaribus sacris, qui ad eadem sacra fideli affectu contendentes, dum se diutius reos statuunt, & indignos salutiferis mysterijs iudicant, ac dum purgatiores restitui desiderant, absque Sacramentorum viatico intercipiantur, quibus fortassè nec absolutissimam reconciliationem sacerdos denegandam putasset.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 3. de Epiphania: Felices, qui nūnc bene agunt, vtentes facultate, vel corpore suo contēti, & de suo largi: in se casti, in alios incruenti, ab huius profundi flammea nocte se redimunt. Hæc

pœna illis manebit, qui amisso & non seruato baptismo, in æternum peribunt: ad quos dicetur, vt eant *in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Hi verò, qui temporalibus pœnis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quòd non exeunt inde *donec reddant nouissimum quadrantem,* per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: *Et fluuius rapidus, qui currebat ante eũ,* per vada feruentibus globis horrenda trãsibunt. Quanta fuerit peccati materia, tãta erit pertranseunti mora: quantũ accreuerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit flãmæ rationabilis disciplina: & quantum stulta iniquitas gessit, tantũ sapiens pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodammodo æneæ ollæ animam comparat: *pone ollam super prunas vacuã, donec incalescat æs eius:* illic periuria, iræ, malitiæ, cupiditates, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exudabunt: illic stannum, plumbum diuersarũ passionum, quæ aurum diuinę imaginis adulterauerãt, consumentur. Quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas & lachrymas compendij transactione poterunt. Illic iusti velut per amœnos gurgites incendijs naturam suam mutantibus transmeabunt, intacta ignibus corpora ipsis honorificanda pœnis, quia non sunt onerata peccatis.

Sedulius. 460.

Ad caput 3. priorũ ad Corinthios: Examinationem iudicij igni voluit comparare: quia in igne purgatorio iudicij probabitur.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia de his verbis Apostoli: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet.)* In illo trãsitorio igne, de quo dixit Apostolus: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem,* non capitalia, sed minuta peccata purgantur, &c. Et ideo, qui ab ista pœna, & ab illa purgatoria desiderant liberari, capitalia crimina non admittant, aut si iam commiserunt, fructuosam pænitentiam agant.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib. 2. Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pænitentiæ munus collaturi sunt? qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus sacrificij diuini ritus exhibendus est consuetus?

Boetius. 500.

De consolatione Philosophica lib. 4. Prosa 4. *Discipulus*: Nullane animarum post defunctum morte corpus supplicia relinquis? *Magister*: Magna quidem, quorum alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.

Concilium Valentinum Hispaniæ. 525.

Cap. 4. Recedentem à seculo Episcopum, post oblatum in eius commendatione sacrificiũ Deo, mox sepulturæ tradat diligentissimè.

Concilium Aurelianense II. 533.

Cap. 15. Oblationes defunctorum, qui in aliquo crimine fuerunt interempti, recipi debere censemus, si tamen non ipsi sibi mortem proprijs manibus probentur intulisse.

Primasius. 540.

Lib. 5. in Apocalyp. cap. 19. Regnabunt cum Christo Iesu mille annis animæ scilicet Martyrum, nondum corporibus suis sibi redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ nunc etiam est regnum Christi: alioquin nec ad altare fieret eorum memoria in communicatione corporis Christi.

Martinus Bracarensis. 580.

De Græcorum Synodis cap. 69. Non oportet clericos præsumptores super monumenta in campum imprecatoria portare, aut distribuere Sacramenta; sed aut in Ecclesia, aut in Basilica, vbi Martyrum Reliquiæ sunt positæ, ibi pro defunctis oblationem offerre.

Gregorius Magnus. 590.

Ad Psal. 3. Pænitentialem: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis: sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione præsenti æstimo intolerabiliorem, non solùm in furore æternæ damnationis opto me non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari.

Libro 4. Dialog. cap. 39. Qualis hinc quisq; egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamẽ de quibusdam leuibus culpis esse ante iudiciũ purgatorius ignis credẽdus est, pro eo quòd veritas dicit: Quia *si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro.* In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Matt. 12.

Cap. 55. Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multorum solet animas etiam post mortẽ sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare: ita vt hãc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur.

Faustus Benedictinus. 600.

In vita D. Mauri: Mane autem primo Siricium presbyterum asciscens, vt sacrificium nostræ redemptionis pro eadem anima Deo offerret impetrauit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 1. cap. 18. Sacrificium pro fidelium defunctorũ requie offerri, vel pro ijs orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditũ sit. Hoc enim vbiq; Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nõ pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam cùm Dominus dicat: *Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro*: demonstrat quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatiuo igne purganda.

Eligius. 640.

Homilia de Cœna Domini ad clerum & plebem: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, vt nec ab æterno, quod absit, & nec ab illo transitorio igne exuramur. De quo igne iudicij Dei Apostolus ait: *Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit,* quod de igne purgatorio eum dixisse non est dubitandum.

Theodorus Cantuariensis. 650.

In Pænitentiali: Ab infirmis in periculo mortis positis per presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quantitas pænitentiæ, sed innotescenda: & cũ amicorum orationibus, & eleemosynarum largitionibus pondus pænitentiæ subleuandum, si fortè migrauerint, ne obligati à communione & consortio veniæ fiant alieni. 26. q. 7.

Concilium Toletanum Vndecimum. 660.

Cap. 12. De his, qui accepta pænitentia antequã reconciliẽtur ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in Ecclesijs commẽdetur, & oblatio pro eorum delicto à presbyteris recipiatur.

Iulianus Pomerius. 670.

Apud Iulianum Toletanum lib. 2. cap. 10. Spiritus illi, qui nec tam perfectæ sanctitatis hinc exeunt, vt in Paradisum statim post depositionem suorum

rum corporum possint recipi, nec tam criminosè ac damnabiliter viuunt, aut ita in suis criminibus perseuerât, vt cum diabolo & angelis eius damnari mereantur, Ecclesia hic efficaciter pro ijs supplicante, pœnis medicinalibus expiati, corpora sua cum beata immortalitate recipient, ac regni cælestis facti participes, in eo sine vllo defectu suæ beatitudinis permanebunt.

Iulianus Toletanus. 680.

Lib.2.Prognost.cap.19. Purgatorium ignem post mortem esse, multorum tractatorum cognouimus sententijs euidenter definitum, inter quos Augustinus Doctor egregius, licet eum in hac vita fidelibus accidere posse testatur, tamen & post mortem definit eum quibusdam esse futurũ, contestans, quòd ignis ille purgatorius, qui nunc à quibusdam cõtemnitur, & paruus putatur, multo grauior existat, quàm quicquid homo potest pati in hac vita.

Cap.22. Puto quòd sicut nõ omnes reprobi, qui in æternum ignem damnandi sunt, vna eademq; supplicij qualitate ardebunt: sic omnes, qui per graues purgatorij pœnas salui esse creduntur, nõ vno eodemq; spatio temporis cruciatus spirituum sustinebunt: vt quod in reprobis discretione pœnarum, hoc in istis, qui per ignem saluandi sunt, mensura temporis agitetur. Sed tanto illis minus vel maius ignis purgatorij extendetur supplicium, quanto hic minus vel amplius bona temporalia dilexerunt.

Adamnanus. 680.

De Locis Sanctis: Infra ipsum locum Dominicæ Crucis excisa in petra cripta est, in qua supra altare pro defunctis offerri sacrificium solet.

Beda. 700.

In Prouerb. Salomonis Lib.2.cap.11. Etsi impijs post mortem spes veniæ non est, sunt tamen, qui de leuioribus peccatis, quibus obligati defuncti sunt, possunt absolui, vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absolui. Sed hæc quibuscunq; fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus erratis fiunt.

Ad Psal.37. Corripiuntur in ira Dei, qui Christum fundamentum habent, sed non tantùm aurum, argentum, lapides pretiosos superædificant: sed etiam intermiscent ligna, fœnum, stipulas, id est, committunt quædam venialia peccata, grauiora & leuiora. Et ideo necesse est, vt hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne nunc interim ante diem iudicij ponantur, vt quę in eis immunda sunt, per illum exurantur, & sic tandem idonei esse cum his, qui in dextera coronandi sunt, inueniantur. Nec immeritò tantum timet iste hanc correctionem, quia attendit eam esse grauiorem, quàm quicquid vnquam passi sunt latrones, vel sancti Martyres.

Ad caput 2. Lucæ: *Ipse baptizabit vos Spiritu sancto & igne.* Sunt qui ita exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro baptizemur in igne, vt videlicet, sicut nunc in remissionem omnium peccatorum ex aqua & Spiritu renascimur, ita & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quæ hinc nobis exeuntibus adhæserint, purgatorij ignis, ante vltimum iudicium baptismate permundemur,
1.Cor.3. dicente Apostolo: *Si quis superædificauerit &c.*

Gregorius Secundus. 730.

Epistol.8.ad Bonifacium: Pro abeuntibus consuluisse dignosceris, si liceat pro ijs offerre? Sancta sic tenet Ecclesia, vt quisque pro suis mortuis verè Christianis offerat oblationes, atque presbyter illorum memoriam faciat. Et quamuis peccatis omnes subiaceamus, conuenit tamen vt sacerdos pro mortuis Catholicis memoriam faciat, & intercedat, non tamen pro impijs, licet Christiani fuerint, hoc facere licebit.

Alcuinus. 750.

De Trinitate lib.3 cap 21. De igne iudicij Apostolus ait: *Vniuscuiusque opus quale sit ignis declarabit.* 1.Cor.3
De igne Purgatorio eum dixisse non est dubitandum: quem ignem aliter impij sentient, aliter sancti, aliter iusti sunt sensuri.

In Psalm.1. Pœnitentialem: *Domine ne in furore tuo arguas me.*) Ira æternam impiorum significat pœnam: furor ignem Purgatorium: & de vtraque vir pœnitens liberari se à Deo postulat.

De diuinis Officijs capite 39. de celebratione Missæ: Orat pia mater Ecclesia etiam pro defunctis suis, & eos sacræ oblationis intercessione Deo commendat, certissimè credens, quia sanguis ille pretiosus, *qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum,* non solùm ad salutem viuentium, sed etiam ad salutem valeat defunctorum.

Ambrosius Ansbertus. 760.

In Apocalypsin lib.9.cap.20. Alius ignis, vel aliud supplicium esse creditur, per quod nunc purgandi transeunt illi, qui hic rectè vixerunt, & tamen minima peccata vel nõ vitauerunt, vel commissa non diluerunt, vel certè tempus pœnitentiæ in lamentis non expleuerunt, cùm constet apud inferos nullum posse purgari. Ille sanè veraciter esse creditur, qui supra fundamentum Christi ædificantes, alios eorum examinans vt aurum approbat, alios verò exurens, vt stipulam concremat. Qui etsi in ista adustione detrimentum 1 Cor.3.
patiuntur: tamen per ignem saluantur.

Aribo Frisingensis. 770.

Vita S.Corbiniani cap.16. Vidua ducentos solidos viro Dei obtulit, vt pro viri defuncti anima deprecari diuinam clementiam dignaretur.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6.Legum cap.194. Admoneantur fideles, vt ad suos mortuos non agant ea, quæ de paganorum ritu remanserunt, sed vnusquisque deuota mente, & cum compunctione cordis pro eius anima Dei misericordiam imploret.

Cap.195. Fideles pro defunctis amicorum, & parentibus eorum ieiunia & oblationes triginta dies adimplere faciant.

Haymo. 800.

Libro 2.in Esaia cap.28. In hoc loco consolationem dat peccatoribus. Misericors enim Dominus creaturæ suæ in die iudicij miserebitur, si in illo seculo pœnitentiam ante præoccupationem mortis egerit. Multi namque sunt in igne purgatorio, qui pœnitentiam hic inchoarunt, sed surripiente mortis articulo non ad effectum perduxerunt, qui in die iudicij saluabuntur.

Ad caput 3.primæ ad Corinth. Qui leuia peccata attrahunt, purgantur ab illis, qui à tribulationibus incenduntur in hoc seculo, vel post mortem in igne purgatorio, vel alia afflictione, orationibusq; hominum expiantur.

Valafridus Strabo. 850.

De exordijs & incrementis rerum Ecclesiasticarum cap.21. Totius Ecclesiæ vsus habet, sæpius Missas agere pro viuis, pro defunctis, pro eleemosynis, & alijs diuersis causis, quod etiam officia his attributa testantur.

Christianus Druthmarus. 850.

In Matthæũ cap 24. Quòd dicitur non remittendum *neque in hoc seculo, neque in futuro,* datur intelligi de quibusdam peccatis in alia vita remissionem. Quia quòd de vno negatur, consequens

quens eſt, vt de aliquibus poſſit intelligi, ſicut de otioſo ſermone, & concupiſcentijs, de leuibus peccatis.

Amularius Treuirenſis. 830.

De officijs Eccleſiaſticis lib.3.cap.44. Quando ſtudemus, vt opera amicorum noſtrorum ſint plena coram Deo, triginta diebus pro ijs ſacrificamus. Nō opinor, quòd aliquis velit dicere, quòd non liceat nobis orare quotidie, & ſacrificare pro mortuis: ſed quod agitur in tertia, & ſeptima, & tricesima die, publicè agitur, & generaliter ab omnibus amicis, ac conuenitur ſimul ad hoc in precibus Miſſarum, atque eleemoſynis, & cæteris bonis ſtudijs, &c. Anniuerſaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam neſcimus, qualiter eorum cauſa habeatur in alia vita, &c.

Concilium Cabilonenſe. 831.

Cap.19. Viſum præterea nobis eſt, vt in omnibus Miſſarum ſolennitatibus pro defunctorum ſpiritibus loco competēti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, quo non pro cuiuslibet neceſſitatibus Dominus deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces in Miſſarum ſolennibus Domino fundantur. Antiquitus hunc morem igitur ſancta Eccleſia tenet, vt in Miſſarum ſolennitatibus, & alijs precibus, Domino ſpiritus quieſcentium commendet.

Rabanus Maurus. 850.

De inſtit. cleri lib.2.cap.44. Sacrificium pro fidelium defunctorū requie offerre, vel pro ijs orare, quia per totum orbem hoc cuſtoditur, credimus, quòd ab ipſis Apoſtolis traditum ſit.

Lib.8.in Eccleſiaſt.cap.14. Panis & vini ſacrificiū, in memoriam Dominicę paſſionis oblatum, pręcipuè animarum vulnera curat, cùm per ſacerdotis miniſterium in altari ſimul cum ſacris orationibus Deo offertur.

Ad caput 12.lib.2.Machabæorum: Quòd poſt exitū vitæ præſentis pro fidelium peccatis exorandum ſit, & eleemoſynarum opus agendum, quatenus hi, pro quorum remedio res agitur, à peccatis ſoluantur, & præſens locus oſtendit, & in Euangelio Dominus, vbi de Spirit' ſancti blaſphemia, irremiſſibile illud peccatū oſtendēs, ait: *Qui dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro.* Cùm enim dixerit vnū illud irremiſſibile peccatum, oſtendit alia tam in præſenti, quàm in futura vita poſſe remitti. Matt.12.

Nicolaus Primus. 860.

Ad conſulta Bulgarorum cap.88. Pro parentibus veſtris, de quibus conſuluiſtis, qui infideles mortui, propter peccatum orare non licet, ſecūdùm illud Apoſtoli: *Eſt peccatum ad mortem, non dico vt oretur pro eo.*

Cap.100. Qui in prælio defunctus fuerit, vtrum reportandus ad propria ſit, ſi parentes eius, aut ſocij eius voluerint, ex præcedente capitulo potestis intelligere. Siquidem idcirco, ſi voluerint propinqui, ad propria portandus eſt mortuus, vt eius tumulum intuentes proximi, recordentur ipſius, & pro eo Domino preces fundant.

Joannes Octauus. 8 0.

Epiſtola 204. Nam eodem die, quo de ſeculo migrauit, pro animæ illius requie ſempiterna ſacrificium erimus Domino oblaturi, etiam pro anima Supponis, fraterna moti cōpaſſiōe, omnipotentem Dominum deprecamur, vt ſuorū abſolutionem valeat percipere delictorum.

Altercatio Synagogæ & Eccleſiæ. 880.

Cap.11. Lepra recaluationis, qui negat reſurrectionem; lepra carnis & cutis ſunt Nouatiani qui nuptias damnant. ſicut Heraclitæ, qui negant pueris regna cælorum: ſicut Aëriani, qui prohibent ſacrificia offerre pro defunctis.

Concilium Triburienſe. 895.

Capite 15. Reſtat, propter inſtantem neceſſitatem, vbicumque facultas rerum & opportunitas temporum ſuppetat, ſepulturam morientium apud Eccleſiam, vbi ſedes eſt Epiſcopi, celebrari. Si autem hoc propter itineris longinquitatē impoſſibile videatur, expectet eum terra ſepulturæ ſuæ, quo Canonicorum, aut Monachorum, ſiue Sanctimonialium congregatio ſancta communiter degit, vt eorū orationibus iudici ſuo commendatus occurrat, & remiſſionem delictorum, quam meritis non obtinet, illorum interceſſionibus percipiat.

Regino Prumienſis. 910.

In Annalibus de anno 888. Carolus Tertius hanc probationem patiētiſſimè tulit, ſicuti in proſperis gratiarum vota perſoluit, & ideo coronā vitæ, quam repromiſit Deus diligētibus ſe, aut iam accepit, aut abſque dubio accepturus eſt.

De diſciplina Eccleſiaſtica cap.190. Sacerdotum officium eſt pro concione plebem monere, vt preces pro defunctis faciant.

Luitprandus Ticinenſis. 950.

Libro 4.cap.7.de morte Regis Henrici: Mechthildis vxor regis pro delictorum defuncti viri expiatione celebre exequiarum officium, viuamq; hoſtiam Deo offerre non deſiuit.

Osbertus Anglus. 1000.

In vita S.Dunſtani: Cùm in ecſtaſi videret & audiret, defuncti regis animam Gehennę tradendā, proſtratus, & vbertim flens, non prius ab orando Deum ceſſauit, quàm regis ſpiritum liberatum, & in ſortem pœnitentium cedere cognouit.

Berno Augienſis. 1020.

De officio Miſſæ cap.6. Poſt mortem Chriſti in cruce commemoratio mortuorū aptè ſequitur: quia nec aliorum mortuorum commemoratio aptè agenda eſt, niſi qui in Chriſti morte redempti ſunt, & in Chriſto hanc vitam finierunt.

Epiſtola ad Burchardum Abbatem: Preces pro requie Henrici ad Dominum fundantur aſſiduæ.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de S.Andrea: Nec tibi blandiaris, ſi grauiter peccanti leuior pænitentia, vel à manſueto, vel à diſſimulante dictatur, cùm in purgatorijs ignibus perficiendum ſit, quicquid hic minus feceris: quia dignos pænitentiæ fructus quærit Altiſſimus.

Serm. de S.Nicolao Epiſcopo: Trinæ ſunt diſtinctiones locorum, quas pro diuerſitate meritorū animæ ſortiuntur. Ad cælū namq; ſtatim euolāt eorum, qui domicilio corporis vſi ſunt tāquam carcere, qui defæcatam puramq; ſubſtantiā vtriuſque hominis ſeruauerunt. E contrario qui fecerunt vſque ad mortem quæ digna ſunt morte, locis gehennalibus ſine miſericordia deputātur. Qui verò neutrum, ſed ſunt inter vtrumque, qui mortalia quidem commiſerunt, ſed circa mortem pœnituerunt, pœnitentiam non explentes, indigni vt ſtatim gaudeant, nec digni vt ſemper ardeant, loca purgatoria ſortiuntur, in quibus flagellantur: ſed non ad inſipientiam ſibi, vt ex tortis transferantur ad regnum. Pro his, qui in cælo ſunt, non eſt orandum: quia eos, non pro ijs orare debemus. Pro his, qui in inferno ſunt, ſuſpendendæ ſunt preces, quibus clauſa eſt miſericordiæ ianua, & totius ſpes intercluſa ſalutis. Pro illis tantū vigilandū eſt in orationibus, & ſubueniendum ſacrificio ſingulari, qui locis purgabilibus emundantur, vt benignus Pater pœnitētiam

eorum, In satisfactionem; satisfactionem in glorificationem citò conuertat.

Radulphus Ardens. 1060.

In Dominica Septuagesima: Qui propter curas & carnales affectus à via Dei aliquantulum retardantur, quādo ad metam stadij, id est, ad mortem veniunt, plerumque non statim brauium accipiunt, sed à maculis, quas ex curis & affectibus carnalibus contraxerunt, in igne purgatorio purgantur, & sic tandem brauium consequuntur.

In Commemoratione defunctorum: Defunctorum genera alij sunt valde boni, qui post mortem statim ad requiem transeunt, & hi nostris orationibus & beneficijs non indigent, imò verò nos suis iuuant. Alij sunt mediocriter boni, qui in vera confessione & pœnitentia decedentes, quia nondum sunt perfectè purgati, purgantur in purgatorijs locis, & illis proculdubio orationes, eleemosynæ, ac sacrificia prosunt.

Gregorius Septimus. 1076.

Libro 1. epist. 6. Itaque quid & qualiter de vtroq; factum sit, per hunc mera veritate præcognita, vt orationes ad Deū fieri solicitè procuretis, charitatem vestram valde rogamus: quatenus & illius animam ad gaudia æternæ beatitudinis trāsferat, & nobis ad ferendum onus impositum auxilium suę miserationis impendat.

Libro 5. epist. 10. ad regem Daniæ: Quoniam credimus patrem tuum defunctum lamenta pænitentiæ ante vitæ suæ finem contrito corde arripuisse, veniam posse consequi non dubitamus: imò sui memores in orationibus nostris, sibi concedi charitatis affectu rogamus, & te, vt optimum decet filium, ei succurrere largis eleemosynarum subsidijs & Ecclesiarum orationibus hortamur. Decet enim, vt qui de sui corporalis, & secularis regni spiritualibus auxilijs (prout esse poterit) ne videatur fraudari, quatenus res, quæ tibi decus paterni ministrant regni, manibus pauperum delatæ, cælo patri conferant auxilium requiei.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In Elucidatorio: *Discip.* Quid est purgatorius ignis? *Magist.* Post mortem purgatio erit, aut nimius calor ignis, aut magnus rigor frigoris, aut aliud quodlibet genus pœnarum: de quibus minimum maius est, quàm maximum quod in hac vita excogitari potest, &c. *Discip.* Confert iustis aliquid, quòd in sacris locis tumulantur? *Magist.* Per quosdam iustos loca sacrantur, in quibus tumulantur: cùm autem in pœnis sunt, eo prodest quòd corpora in sacris locis sepeliātur, quia eorum precibus adiuuātur, quibus per sepulturam sociantur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 198. Mathildæ Anglorum Reginæ: Nos pro anima fratris vestri religiosi regis, quòd peccatis nostris exigentibus parum est, deuotas Deo preces effundimus, quamuis animam eius in sinu Abrahæ collocatam, si vita eius ita se habuit, vt dicitur, indubitanter confidamus. Sed quia incertus est status animarum post animal, non videtur otiosum, si pro his intercedimus, qui iam requie perfruuntur, vt eorum requies augeatur, & pro his, qui locis purgatorijs deputati sunt, vt fidelium orationibus indulgentiā consequantur.

Sigebertus Gemblacensis. 1100.

In Chronicis de anno 998. Hoc tempore quidā religiosus ab Hierosolymis veniens, in Sicilia Reclusi cuiusdam humanitate aliquādiu recreatus, didicit ab eo inter cætera, quòd in illa viciniā essent loca eructantia flammarum incendia, quæ loca vocantur ab incolis ollæ Vulcani, in quibus animæ defunctorum luant diuersa pro meritorum qualitate supplicia, ad ea exequēda deputatis ibi dæmonibus, quorum se crebrò voces, iras, & terrores, sæpe etiam eiulatus audisse dicebat plangentium, quòd animæ de manibus eorum eriperentur per eleemosynas, & preces fidelium, & hoc tempore magis per orationes Cluniacensium, orātium indefessè pro requie defunctorum. Hoc per illum Odilo Abbas comperto, constituit per omnia Monasteria sibi subiecta, vt sicut primo die Nouembris solennitas omnium Sanctorum agitur, ita sequenti die memoria omnium in Christo quiescentium celebretur. Qui ritus ad multas Ecclesias transiens, fidelium defunctorū memoriam solennizari fecit.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Libro de mysterijs Missæ:

Neue sepultorum pia mentio prætereatur,
Et bene defunctis, & sibi poscit idem.
Poscit idem sibi, dum sanctis rogat associari,
Quos & nominibus nominat ipse suis.
Cùm viuis veniam, refrigeriumq; sepultis
Impetrat, & partem quam petit ipse sibi, &c.
Nam tres Ecclesiæ sunt partes, vna labora[t]
In terris, partem iam fouet alta quies.
Partem, quæ restat, clementior excoquit ignis,
Excoctaq; patet transitus ad requiem, &c.
Tollimur è medio fatis vrgentibus omnes,
Et trahimur quò nos vita peracta vocat.
Hi nunquam, hi semper, alij plectuntur ad horam,
Purgatisq; datur transitus ad requiem.
Hanc illis altare sacrum, vel criminis expers
Vita, vel obsequijs emptus amicus emit.
Perfectos, valdeq; malos nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta iuuant.
Nam nec iustus eget, nec pessimus ista meretur:
In medio est, veniam cui sacra Mensa parat, &c.
Vnde fit, vt facta quoties assistitur aris,
Particula cedat hostia fracta tribus:
Pars intincta mero pro viuis orat, opusq;
Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgatior vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget, &c.

Odo Cameracensis. 1110.

In expositione Canonis dist. 4. Sumit hinc exordium quarta periodus, quæ confecto corpore & sanguine Christi redit ad rogandum pro mortuis fidentior exaudiri patrocinio sacrificij.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Lib. 3. Commentariorum in Genesim cap. 32. Hęc ante paradisum posita ad custodiendum ligni vitæ aditū cùm legimus miramur; cùm tamen publica fide teneamus & confiteamur, quòd per ignem transituri, & non nisi per Angelorum ministerium examinati, paradisum intraturi simus. Terribile valde est, quod ex hoc loco, cum cæteris Scripturarum locis collato cōcipitur, verbi gratia, cum eo, quod Apostolus dicit: *Si quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentū, &c.* Quid 1. Cor. 3.
enim ex huiusmodi dictis colligimus, nisi ad hoc flammeum gladium atque versatilem ante Paradisum esse collocatum, vt quicumque deinceps admittendi sunt, illuc transeant per examinatorium ignem? &c. Consequimur & nos omnes fundamentum, quod Christus est, habētes alij aurum, vel argentum, alij lapides pretiosos, alij ligna, fœnum, stipulam, id est, diuersorum quinq; ponderum vel modiorum peccata portantes. Et sicut horum alia alijs facilius vel difficilius igni consumuntur: ita quique nostrum pro diuersitate peccatorum alij citius, alij tardius purgati, paradisi felicitatem ingredientur.

Berengosius Abbas. 1112.

Libro 2. de laude sanctæ Crucis cap 11. conferens Constantinum Helenæ matri: Mirum nō est, *inquit*, quòd, ficut catalogus Sanctorum solet vbiq; testari, festiuitas B. Helenę à nobis annua semper debet reuolutione celebrari. Sed quoniam in eodem catalogo de filio Constantino nulla est mentio, sed magis memoria illius omnibus modis inibi obliteratur silentio, ideo vt in regione viuorum & ipse complaceat Deo, necesse est vt oratio fiat ab Ecclesia ad Deum pro eo. Cùm enim in præsentis Ecclesiæ domicilio festiuæ solennitatis officium matri potius debeatur quàm filio (*Constantino:*) ideo in agēdis memorijs mortuorum prouidendum est cunctis, vt memoriam Constantini studeant habere cum defunctis.

Honorius Augustodunensis. 1120.

In Psal. 6. Ira Domini est purgatorius ignis. In ira Dominus hunc corripit, quem per purgatorium ignem in refrigerium ducit. Qui ignis grauior est, quàm si omnes pœnæ, quæ Sanctis à tortoribus illatæ sunt, fierent vna pœna. Hunc tam boni, quàm mali transituri sunt, sic vt nullam læsionem in eo patiantur boni: mali autem sic vt mala, quæ in eis inueniantur, ibi comburantur, vt scribitur: *Quale cuiusque opus sit, ignis probabit. Cu-*
1. Cor. 3. *ius opus arserit, detrimentum patietur: ipse tamen saluus erit per ignem.*

Sermone in diebus Rogationum: Pro omnibus viuis & defunctis orate.

Bernardus. 1130.

Sermone de obitu S. Humberti: Volat irreuocabile tempus, & dum creditis vos cauere istam pœnam minimam, incurritis ampliorē. Illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis cētupliciter quæ fuerint hic neglecta redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

Sermone 66. in Cantica de hæreticis Petrobrusianis: Porrò mortuos viuentium nihilo minus sanctorum, qui decesserunt, suffragijs spoliantes non credunt ignem purgatorium restare post mortē, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit, quoddam peccatum esse,
Matt. 12. quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatione peccati?

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramētis fidei lib. 2. part. 16. cap. 4. Est alia pœna post mortem, quæ purgatoria dicitur. In qua qui ab hac vita cum quibusdam culpis, iusti tamen ad vitam prædestinati exierunt, ad tempus cruciantur, vt purgentur: cuius locus omninò determinatus non est, nisi quia multis exemplis & reuelationibus animarū, in eiusmodi pœna positarum, sæpenumerò monstratum est in hoc mūdo illam exerceri: & fortassis probabilius erit, vt in ijs potissimum locis singulæ pœnam sustinere credantur, in quibus culpam commiserunt. Alia verò, si qua sunt harum pœnarum loca, non facilè assignantur.

Richardus Victorinus. 1140.

Tractatu de Iudiciaria potestate: Illud non audebit aliquis negare, omnes in exitu animas, vel bonam vel malam sententiam accipere, vnamquamque vel ad supplicium, vel ad refrigerium ire: sed puniendi quidam atque saluandi, eo ipso, quo puniūtur purgantur. Vnde & ignis ille purgatorius dicitur, per quem in eis peccati rubigo consumitur.

Ad locum 1. Cor. 3. *Si cuius opus arserit.*) Illud pro certo habemus, quòd quilibet malus operarius per ignem purgatorium purgari non possit, nisi de perpetratis malis veraciter pœnituerit. Sola quidem pœnitentia facit, vt malorum perpetratio purgatorio igne consumi atque deleri possit.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. dist. 21. A. Christus in Euangelio inquit: *Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.* Ex quo datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quòd quædam peccata in futuro dimittentur, si bonis actibus meruerunt in hac vita vt dimittantur ijs. De illis etiam, qui ædificant ligna, fœnum, stipulam, dicit Augustinus, quòd ignem tribulationis transitoriæ inuenient, cremabilia ædificia, quæ secum portauerunt homines, cremantem.

Hugo Eterianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 1. Ponite quęso in cordibus vestris, quid prædicta Deo amabilis societas, Gregorij, Chrysostomi, Ambrosij, Nysseni, Hieronymi, Basilij, Augustini, Ioannis Damasceni, Hyppoliti Martyris, Nili Martyris, Anastasij, Cyrilli, & aliorū, quos sua nomina indicabunt, de humana sentiat anima, quid de pœnitentia & confessione, quid de morte, quid de resurrectione atque iudicio pronuntiet. Similiter autem quàm constanter asserat, quòd ea, quæ piè defunctis fiunt fidelibus (magis autem salutaris hostiæ immolatio) efficacissimam eisdem medelam præstent, peruigili mente animaduertite.

Cap. 13. Scio plerosque vanis opinionibus deformari, putantes non esse orandum pro mortuis, eo quòd neq; Christus, neq; Apostoli eius successores hæc scriptis intimauerint. Nesciunt quidem illi plura esse, ac persummè necessaria, quæ sancta Ecclesia frequētat, quorū traditio ex Scripturis non habetur. Nihilo tamen minus ad cultum Dei pertinent, & vigorem maximum obtinent: quæ si contemnantur, eam fidem, quæ per Euangelium claruit, vulnerabunt.

Cap. 14. Earum traditionum, quas sine scripto fecit Apostolus, vna est pro defunctis exorare: huiusmodi traditionē non solùm Paulus, sed omnis chorus Apostolorum à primordio Ecclesiæ constituit. Hæc quidē traditio, vsu temporis semper emanans ex longa consuetudine, Ecclesiæ Dei radicitus inhæret. Quamobrem sicut multa Sacramenta sine scriptionis intimatione ipsa obseruat: sic pro fidelibus defunctis, non habens emolumentum Scripturæ nouæ legis, preces iugiter ad Dominum sanctè ac piè ab initiò fundit, &c.

Cap. 15. Propterea precor amici ante illā horā leuiora facite onera mea: quia delictū meum non contexero caligine negationis. Effundite preces coram clemente ac misericorde Domino. Exauditurus est certè clamorem vestrum pro me, atq; alijs, qui ad pœnas nondum migrauimus sempiternas. Quando apud vos in mundo eramus, vt vestris iuuaremur obsequijs vtcunque promeruimus. Nō exurimur in ea flamma, in qua diues cruciatur. Nondum chaos magnum nobis obijcitur, nondum regressus obstruitur: præstate auxilia, & offerte pro nobis hostiam redemptionis. Nam talibus suffragijs pœnæ nostræ mitigantur, & tabescunt, locus quietis aperitur, & verum lumen faciei diuinæ, quod erat nobis absconditū, paulisper illucescit.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Epistola ad Arelatensem Episcopum, cōtra Petrobrusianos: Non solùm viuorum saluti, sed & mortuorum spei inuident, & vniuersorum communes & publici hostes effecti, non tantùm viuos occidere, sed & ipsos mortuos, si possibile esset, rursus extinguere moliuntur. Instant mortalibus, vt citò moriantur: mortuis ne ad vitam respirare audeant, aditum intercludunt, &c. Hoc faciunt

quando

quando altaris sacrificia, oblationes, orationes, eleemosynas, vel reliqua bonorum bona viuorum, bonis mortuis prodesse non posse contendunt, & Ecclesiæ Christi tam celebrem, tam antiquum ab ipso Christo, imò ante Christum ab eius cultoribus obseruatum morem, vniuerso orbe reclamante, contemnunt, &c. Orat Ecclesia pro requie vel gloria membrorum suorum, ad statum vitæ alterius translatorum, & quos fide & charitate ad membra Domini sui pertinere cognoscit, à fructu suorum bonorum operum non excludit. Non excludit eos, imò, vt dignum est, plenissimè admittit: vt sicut abiectos à facie Dei, concordans iustitiæ Dei, à memoria sua abijcit sicut perfectos coram facie Dei, certa de misericordia Dei, auxilio suo non indigere cognoscit: sic laborantes sub iudicio Dei, confisa diuitijs bonitatis Dei, quibus potest modis iuuare cōtendit. Habet inde auctoritatem ex verbis Domini Dei sui, à quo per Euangelium audit remitti peccata nō solùm in hoc seculo, sed etiā in futuro. Quando enim de blasphemia Spiritus loquens ait: *Qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro*, ostendit veniam quidem peccatorum in hoc seculo semper dignis concedi; remissionem tamen pœnarum, quas peccata exigunt, in futuro seculo aliquando differri. Quæ secundùm nobis occultas dispensationes iustitiæ & misericordiæ Dei pijs operibus bonorum viuorum, aut tempore breuiantur, aut qualitate mitigātur, ad remedium bonorum, seu imperfectorum bonorum. Quos bonos vocaui, quia non excidunt à salute: imperfectos, quia indigent purgatione. Quæ purgatio ab æterna damnatione secernens, aut per occultum Dei iudicium reis illis pro qualitate reatuum exhibetur, aut per inexhaustam eius bonitatem Ecclesiæ sacrificijs, orationibus, eleemosynis, & his similibus recompensatur. Quia manet verax veritatis sententia, remitti peccata, hoc est, pœnam peccatorum, aliquando in hoc seculo, aliquando in futuro.

Matt. 12.

Godfridus Monumetensis. 1152.

Libro 12. rerum Britannicarum cap. 13. Ecclesiam in honorem sancti Martini ædificārunt, in qua pro ipso (*defuncto rege*) & fidelibus defunctis diuina celebrantur officia.

Elisabeth Schonaugiensis. 1160.

Libro 2. Visionum cap. 3. Post hæc in die, quo secundùm morem Ecclesiæ fidelium defunctorum communis memoria agebatur, in tempore diuini sacrificij vidi quasi versus Austrum montem excelsum valdè, & iuxta illum vallem profundā horribilem nimis. Erat enim plena atris ignibus, quasi obtectis, & non valentibus emittere flammā in altum. Illic tortores spiritus innumerabiles vidi, & animas potestati illorū traditas, quæ horrendo & flebili modo ab illis concutiebantur, trahebantur, & supra modum infinitis modis vexabantur: formas quidem nec in his, nec in illis discreui: hoc tantum intellexi, quomodo hi quidem torquebant, illi verò torquebantur, &c.

Stephanus Eduensis. 1170.

De Sacramento altaris cap. 18. Frangitur hostia in tres partes, & diuiditur sanctæ Trinitati dedicata, quarum vna in calicem demissa sanguini immergitur, pro illa parte Ecclesiæ, quæ naufragio huius seculi agitata, multis perturbationibus passionum concutitur. Aliæ duæ extra calicem sunt, pro illis, quarum vna igne examinatur, quæ est fidelium, altera est Sanctorum, quæ cum Christo regnat in æternum. Tunc deuota memoria Christo præsenti, & ad dexteram Patris sedenti, & interpellanti pro nobis, pro glorificatis gratiæ referuntur: pro viuis, vt illis ascribi mereantur: pro fidelibus, vt à pœnis citius soluantur.

Guerricus Igniacensis. 1180.

Sermone 3. de Purificatione Mariæ. Et quidem dies, qui ad purgandum nobis dati sunt, velimus nolimus implemus: sed væ nobis, si dies implentur, & purgatio minimè impletur, & postea necesse sit illo nos igne repurgari, quo nihil pœnalius, nihil acrius aut vehementius in hac vita potest excogitari. Sed quis ille tam perfectus, tam sanctus, qui cùm hinc exierit, nihil illi debeat igni, qui sic ad purum omnem in se scoriam excoxerit peccati, vt gloriari possit castum se habere cor?

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone in solennitate omnium Sanctorum: Medius exercitus hodie reddit laudes pro exercitu, qui triumphat in cælo; cras fundet preces pro exercitu, qui iacet in purgatorio: pro illo reddit laudes, qui regnat in gloria: pro isto fundit preces, vt euadat à pœna. O quàm rationabilis & salubris est huius obseruantiæ institutio. Quis enim non libenter reddat laudes indiuiduæ Trinitati pro Sanctis, quorum precibus & meritis nos credimus adiuuari, vt vbi sunt, illic simus & nos? Quis non libenter fundat preces indiuiduæ Trinitati pro mortuis, cùm & ipse sit moriturus: vt alij faciant in hac vita, quod sibi vult fieri post hanc vitam?

In Psalm. 3. Pœnitentialem: Quidam transibunt per ignem, & saluabuntur: alij trāsibunt ad ignē, & condemnabuntur. *Nam vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit.* Damnabuntur, qui transibunt ad ignem inferni. Ab vtroque igne petit pœnitens liberari, cùm ait: *Domine ne in ira tua arguas me*, &c. Non solùm arguas me in ira tua; sed *neque in tuo furore corripias me*, id est, non punias me in purgatorio igne, in quo tanta erit incendij vehementia, quod quasi furere videberis etiam in electos, cùm minor pœna, quæ erit in purgatorio, censeatur maior quantalibet pœna, quæ est in hoc mundo.

Honorius Tertius. 1217.

Apud Gratianum de Missarum celebratione, capite Cum creatura: Mandamus, quatenus nullum torporem negligētiæ obrepere vos permittatis, quò minus pro anniuersarijs defunctorum secūdùm temporum congruentiam Missarū solennia conuentualiter celebretis.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Libro 2. vitæ Mariæ Oegniacensis cap. 3. Non diu post, cum in Ferijs Apostolorum Petri & Pauli pro eadem anima deuotè supplicaret, & de eius statu solicita esset, beatissimus Petrus Apostolus ostendit ei animam illam diris purgatorij pœnis affectam, simulque & pœnas ipsas & causas pœnarum indicauit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Prima partis de Vniuerso parte 1. cap. 60. Quoniam manifestum est in quibusdam animabus multa restare purganda, post mortem corporum suorum, antequam purgationem hic compleuerint, quæ pœnitentia est secundùm doctrinam Christianam, quòd vel subitò vel improuisa morte rapiuntur, siue per gladium, siue per suffocationem, siue per passionis alicuius vehementiā, quæ citissimè interficit, necesse est restare, vt compleātur id, quod restat, & deest de purgatione sua. Quare & locus, vt hæc fiant, necessarius est, & hic est, quem purgatorium dicunt, &c. Peccata quædam leuia sunt, pro quibus infernalia supplicia non debentur. Cum huiusmodi autem peccatis im-

poßibile eſt euolare in cælum, quare neceſſe eſt iſtam purgationẽ fieri, & ita in aliquo loco. Hic autem locus eſt, quem quærimus.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. q. 8. memb. 3. art. 5. Vt anima purgetur igne purgatorio requiritur quòd ignis ille habeat virtutem ſupra naturam, quòd ſit aliquid purgabile in anima, & gratia fidei, qua vitium vel labes animæ purgabilis ſit. Quia niſi eſſet gratia, ignis ille non haberet poteſtatem purgãdi. Sed cùm pateat de igne inferni, qui licet ſit ex omnibus conflatus, ſolùm poteſt ad pœnam, non ad purgationem: quia gratia cum vitio facit, quod vitium eſt delebile per corporale agens.

Parte 4. q. 15. m. 4. art. 4. Etſi ignis purgatorius non opponatur reatui, tamen in quantum data eſt ſibi ipſi virtus purgandi animas à reliquijs peccati aliquibus, ignis purgatorius & anima ipſa habent quodam modo illud genus oppoſitionis, quæ eſt inter actiuum & paſſiuum. Vnde ignis purgatorius non dicitur purgare pœnam ſiue reatum, ad quem tenetur ex cõmiſſione peccati, ſed ipſam animam aliquo modo maculatam ex peccato commiſſo. In illo igne citius purgatur vnus quàm alius. Qui enim diutius in peccato permanſit, dignum eſt, vt diutius ſuſtineat pœnam: rurſus qui grauius offendit, dignum eſt, vt puniatur pœna acerbiori, & dilatiõe patriæ longiori: diuina hoc iuſtitia faciente, quæ omnibus decentiſſimè reddit ſtipendia meritorum.

Albertus Magnus. 1240.

In cap. 1. Lucæ: Infernorum tam hi, qui in Limbo Patrum Chriſtum expectabant, quàm illi, qui in purgatorio continuè purgabantur, per ipſum ſunt à captiuitate reducti.

Hugo Cardinalis. 1240.

Ad caput 3. prioris ad Corint. Duo ſunt ignes: vnus purgatorius, qui definit eſſe finita purgatione: in quo pœnæ diuturnitas acerbitate compenſabitur, vt magis puniatur in illo igne, qui maioris pœnæ debitor erit. ſicut è duobus ægrotis in eodem radio ſolis magis læditur vnus quàm alter.

Thomas Aquinas. 1250.

Contra Gentiles lib. 4. cap. 91. Eſt vniuerſalis Eccleſiæ conſuetudo, quæ pro defunctis orat: quæ quidem oratio inutilis eſſet, ſi purgatorium poſt mortẽ nõ ponatur. Non enim orat Eccleſia pro his, qui iam ſunt in termino boni vel mali: ſed pro his, qui nondum ad terminum peruenerũt.

In diſputatis quæſtionibus de peccato veniali articulo 11. Remiſſio venialis peccati in purgatorio, quantum ad pœnam, eſt ex parte purgatorij, quia hoc patiendo exoluit quod debet, & ita ceſſat reatus. Sed quantum ad culpam non remittitur per pœnam, ſed ſecundùm quod actus ſuſtinetur, quia non eſt meritoria. Neque ſecundùm quod recogitatur: Non enim eſſet motus charitatis, quòd aliquis deteſtaretur peccatum veniale propter pœnam, ſed magis eſſet motus timoris ſeruilis vel naturalis. Remittitur ergo in purgatorio veniale quantum ad culpam virtute gratiæ.

Ad caput nonum in Apocalypſin: Vna pars, quæ incepit pœnitẽtiam, & compleuit, huic ſtatim reddetur paradiſus: alia, quæ incœpit, ſed non compleuit, huic debetur purgatorius: alia quæ nec incœpit finaliter, nec compleuit, cui debetur infernus.

Bonauentura. 1260.

Parte 7. Breuiloquij cap. 2. Ignis purgatorius eſt ignis corporalis, quo tantùm ſpiritus iuſtorum, qui in hac vita non impleuerunt pænitentiam & ſatisfactionem condignam, affliguntur ſecundùm plus & minus, ſecundùm quod plus vel minus de cremabili ſecum ex hac vita traxerunt. Affliguntur autem minus grauiter quàm in inferno, & grauius quàm in hoc mũdo: non tamen ita grauiter, quando ſemper ſperent & ſciant, ſe non eſſe in inferno, licet fortè pro pœnarum magnitudine hoc aliquoties non aduertant. Hac autem afflictione ab igne corporali inflicta purgantur ſpiritus à reatibus & ſcorijs, & etiam reliquijs peccatorum, quibus ſufficienter expurgatis, immediatè euolant in gloriam paradiſi.

Ægidius Romanus. 1280.

Tractatu de inferno cap. 11. Præter paradiſum & infernum eſt dare tertium locum, id eſt, purgatorium. Cùm enim multi decedunt cum charitate & gratia: tamen quia non ſufficientem pœnitentiam egerunt in hoc mundo de peccatis ſuis, & quia nullum malum impunitum, ſicut nec bonum irremuneratum, oportet ſic ſe habentes poſt hanc vitam alias pœnas tolerare, & in paradiſum introire, vt ſalui fiant, ſic quaſi per ignem. Non ergo omnes pœnæ purgatoriæ ſunt, vt videtur Plato ſenſiſſe, prout Auguſtinus ei imponit, &c. Dicamus ergo & concludamus, quòd quæcunque mala quis fecerit, dum tamẽ finaliter in charitate moriatur, in alia vita pœnas purgatorias ſuſtinere poterit: quia fortè non ſufficienter in hac vita egerit de peccatis ſuis.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum lib. 4. cap. 45. Hi vocantur quieſcentes in Chriſto, qui in charitate mortui ſunt, habentes tamen aliqua purgabilia, eò quòd non plenè ſatisfecerunt pro peccatis confeſſis, propter quod ad locum purgatorij deſcenderũt. Vbi exiſtentes ſuffragio indigent Eccleſiæ militantis, tamquam non habentes in re pacem & refrigerium gloriæ, licet habeant in certa & infallibili ſpe locũ refrigerij, in quo non eſt ardor pœnarum.

Richardus de media Villa. 1290.

In librum 4. Sententiarum diſt. 45. artic. 2. Fiunt ſuffragia pro triplici genere animarum ſuis iam receptaculis poſitarum. Primò pro valde bonis, ſecundò pro valde malis: tertiò pro mediocriter bonis, & pro mediocriter malis: quia hæc non faciunt niſi vnum. Si pro valde bonis, tunc eis non proficiunt: quia non indigent. Secundò damnatis non proficiunt, quia non ſunt ligati nobis conglutino charitatis. Tertiò tertijs proſunt, non ad augmentum gratiæ, ſed ad pœnæ mitigationem & abbreuiationem.

Hugo Pratenſis. 1310.

Sermone 95. Præcipuè illos iuuare debemus, qui ſunt in purgatorio, qui inciderunt in manus Domini, & complent ibi pœnitentiam. Iob 29. *Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei: quia manus Domini tetigit me.* Hos propter quinque iuuare debemus: primum eſt grauitas pœnarum. Ideo valde ſunt culpandi, qui habent teſtamenta diſpenſare, & alia ſuffragia facere, & differunt, cùm propter illa citius ab illis pœnis liberentur. Secundum eſt arctiſſima paupertas, quia paupertati ſuæ ipſi nullo modo cõſulere poſſunt, nec laborando, nec mendicando, nec mutuo acquirendo, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 7. Eccleſiaſt. Mortuo ne prohibeas gratiam, ſed magis ſepeli corpus, & ora pro anima eius.

Ad cap. 22. *Super mortuum plora.*) Maximè compatiendum eſt mortuis: quoniam non poſſunt amplius ſe iuuare. Ideo dicit: *Super mortuum plora*, ei miſericorditer exequias impendẽdo, & pro ipſo orando.

Ad cap. 3. prioris ad Corinth. Purgatorius ignis idem est cum inferni igne. Sicut enim in eodem igne aurum rutilat, & palea fumat. sic idem ignis purgat electos, & damnat reprobos.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vitæ Christi parte 1. cap. 20. Plus valet hîc in pœnitentia dies vnus, quàm in purgatorio annus.
F. cc 4 Vnde in Ezechiele: *Diem pro anno dedi.* Pœna tamen purgatorij excedit omnem temporalem pœnam huius vitæ.

Parte 2. cap. 87. In purgatorio duplex est pœna: vna damni, de carentia diuinæ visionis: alia sensus, de afflictione caloris, aut frigoris, vel pœnæ alterius generis. & quãtum ad vtrumque, minor pœna purgatorij maior est quàm maxima pœna huius mundi.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica quarta post Trinitat. Serm. 2. Licet aliqui ex his ad purgatorium deducuntur, eo quòd de diuina vocatione non satis dignè, nec quàm debuissent purè vixerint, (tales enim in purgatorij locis pro ratione culparum coqui, & torreri, & supra quàm dici vel cogitari potest, immensos atque grauissimos cruciatus tolerare oportet) deinde tamen pœnis omnibus perpessis, priores vel mille, vel bis mille gradibus superant in cælis.

In Festo omnium Sanctorum: In purgatorio maiorem pro aliqua terrena delectatione, & vno peccato veniali pœnam luemus, quàm sint omnium illorum Martyrum, quorum hodie festa colimus pœnæ, etiam in vnum conflatæ.

Rupertus Holcotius. 1350.

In lib. Sapientiæ lect. 42. Inter defunctos talis inuenitur differẽtia. Aliqui rem pro spe lucrantur: aliqui spe & re priuãtur: aliqui sub spe rem præstolãtur. Primi sunt illi, qui ab omni peccato immunes sunt, & ad nullam pœnam temporalem obnoxij moriuntur. De talibus dicitur Prouerb. 14. *Iustus sperat in morte sua.* Aliqui sunt, qui spe & re priuantur, sicut illi, qui in peccato mortali decedunt. De quibus Prouerb. *21. Mortuo homine impio nulla erit vltra spes.* Tertij sunt, qui sub spe rem prę stolantur, & hi sunt, qui cum peccato veniali, vel cum pœnitentia incompleta decedunt, & ideo ad locum purgationis mittuntur. Istos iuuare suffragijs, & eleemosynis, & operibus pietatis mirabiliter pium est.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu primo cap. 43. Animæ damnatorũ egrediũtur cum odio atq; desperatione: perfectorum verò cum amore, & lumine fidei, & cum vera spe sanguinis & Agni: imperfectorũ autem cum misericordia, & cum eadem fide perueniunt ad purgatorium.

Simon de Cassia. 1370.

In Euang. lib. 8 cap. 23. ad hũc locũ: *Qui autẽ dixerit verbũ contra Spiritũ sanctũ, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neque in futuro:* Quis loquendi modus, aut quæ loquẽdi conditio: *Neque in futuro?* Nam sonare videtur, quòd peccatum aliquod suscipere possit veniam in futuro. Quod si est, quod est illud? Originale, aut veniale, siue mortale? Si autem quod hic non suscipit veniam, neque in futuro suscipiet, superflua est ista negatio: *neque in futuro.* Si peccatũ aliquod in futuro remissionem suscipiet, quam hic primò non susceperit, erunt ergo in futuro seculo Sacramenta: ergo iterum militabit, quæ triumphare dicitur Ecclesia. Ergo non vnum erit iudicium, præsens scilicet & futurum, & quod hic non suscipit, alibi suscipiet, &c. Verum est quòd ista in futuro seculo nõ sunt, licet peccata purgentur, sed purgatio futuri seculi nõ est remissio. Quia nihil ibi purgatur, nisi quod his remittitur. Et multa hic remissa sunt dolore præeunte sacramentali mysterio, quæ per interioris doloris abundantiam, corporis actionem, & pœnam purgata non sunt.

Henricus Suso. 1380.

Sermone in Solennitate Paschali: Quòd si hinc decedens quibusdam maneat culpis obnoxius, ad purgatorij quidem deducetur locũ, & ibi omnes illæ ad purum excoquentur.

Thomas VValdensis. 1410.

Parte 3. titulo 11 cap. 107. Pleni sunt libri sacri, & quanto priores in Ecclesia tanto plentores de hac orationum fide, à sanctis faciendarum in speciali pro viuis & mortuis. Pro quibus impetrandis apud sanctos qui negligit aut contemnit, arbitrãs se sibi aut amicis suis sufficere ad orandum, vicinior hic Deo sibi videtur Iuda Macchabæo, qui sacerdotes templi rogabat pro morguis suis Deum habere propitium.

Ioannes Gerson. 1420.

Epistola de pia memoria defunctorum: Nos debemus libenter pro charis, & omnibus fidelibus defunctis orare: quia hoc est opus summæ charitatis, & misericordiæ. Sicut enim nobis subueniri post mortem desideramus, ita & ijs, quantum melius possumus, Domino opitulante subuenire laboremus.

Alphonsus Tostatus Abulensis. 1430.

Ad cap. 25. Matth. quæst. 681. Nõ est dubium, quin post mortem maneat purgatio quędam, & ad hoc assignetur locus purgatorius. Et patet primò quia 2. Mach. 12 dicitur: *Sancta & salubris cogitatio est, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Sed pro defunctis, qui in paradiso sunt, nõ est orãdum: quia non indigẽt. Etiam pro illis, qui in inferno sunt, non est sanctum orare: quia licet indigeant, non possunt iuuari nostris precibus, cùm à peccatis absolui nequeant, &c. Relinquitur ergo, quòd alij sunt, qui in charitate decedant, & in aliquibus peccatis, quibus competat purgatio, & de his intelligitur, quòd à peccatis soluantur mortui orationibus nostris. Item contra iustitiam Dei loquitur, qui purgatorium negat. Nam aliàs manerent aliqua mala impunita, cùm contingeret aliquos in charitate decedentes, aliqua mala adhuc habere, quæ punitione digna sint, & illa manerent impunita, si nõ esset purgatio post vitam. Ergo poni debet, &c.

Synodus Ferrariensis. 1439.

In literis sancta Vnionis: Definimus si verè pœnitentes in Dei gratia decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis & omissis satisfecerint, eorum animas pœnis purgatorij post mortem purgari, & vt ab huiusmodi releuentur prodesse illis fidelium viuorum suffragia, Missarum sacrificia, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta.

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 64. Sabbato in Albis artic. 1. cap 3. Tria sunt genera mortuorum: quidam sunt valde mali, quibus Ecclesię suffragia minimè prosunt. quidam valde boni, & talibus suffragia minimè necessaria sunt: quidam nõ valde mali sunt, qui venialia habent, vel iniunctam pœnitentiam non compleuerunt, & his debetur purgatoria pœna. Ex quo patet, necessario esse locum, vbi hæc purgatio fiat.

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Super Decretovarte 2 de Pœnitentia dist. 7. C. Nullus: Esse purgatorium patet auctoritate vniuersæ Ecclesiæ, quæ orat pro defunctis. Sed pro defunctis, qui sunt in Paradiso, non est orandum: quia

nus inferior dicitur, nunquam ascendere. Eiusmodi autem sunt, qui in sempiterno exitio prius cæteris existunt, id est, extremè omnino funditusque perierint. Tum illud accepimus, eò descendere homines, qui in diuinis præceptis negligentes sunt neque respondent Amen, propter quod pereunt multi: minus considerantes, quāta illos maneant supplicia. Itaque ad eum locum descendunt, qui nullum habet exitum, & portam, nec in æternum ascendunt, ibi pereuntes: de quo scriptum est: *Sicut nubes absumitur, & transit: sic qui descendit in infernum, non ascendet.* Sed quomodo dicitur: *De ventre inferi clamaui, & exaudisti vocem meam?* Rursus: *Deducit ad inferos, & reducit?* Respondeo, Hic quidem infernus, illic verò infernus inferior intelligendus est. Itaque conciliamus vtrumque locum. Hoc quidem conuenit huic, illud non cōuenit. Ait porrò Nachman: Scito, & intellige eā, de qua sæpe in Scripturis mentio, animæ excisionem siue exitiū magnā spem facere de animorū immortalitate, & mercede ac præmio futuri seculi. Nam quòd sæpe Dominus: *Exscindetur anima ipsa de medio populi sui.* Rursus: *Exscindetur anima ipsa à facie mea* ostendit & docet eandem ipsam, quæ peccauerit, ob peccatum excindi: reliquas, quæ non peccarint, apud se in sublimi luce & splendore victuras, ideoque quasi idipsum exponens: *Anima*, inquit, *ipsa, peccatum eius in ea est.* Hoc enim peccatum, quod in ea est, interitum illi & exitium adfert, abscinditque eam (vt ita dicam) ab arbore, à qua ortum suum & propaginem ducit: atque hoc est, quod aiunt Doctores: *De medio populi sui.* Nam populus suus est in pace, & excisio animæ peccatricis cæterarum animarum, quæ non peccārunt, statum, & consistentiam edocet. Hoc tu intellige.

Ad locum Ezechielis: *Et ego in medio transmigrationis super fluuio Cobar.*) Hic fluuius igneus deriuatur & prorumpit à cōspectu Dei, & decies centena millia Angelorum ipsum circumstant. Iudicium sedit, & libri illic aperti sunt. Nimirum libri aperiuntur. Et tunc abluuntur animæ in eo flumine igneo à sordibus suis, quibus coinquinatæ fuerant in mundo inferiore.

Menachem Sioni.

In Comment. ad Leuit. cap. 16. *Postquam mortuus est, &c.* Doctores nostri illud Zachariæ explicāt in Hagada: *Impij erunt puluis sub plantis pedum iustorū, &c.* Hoc dicere volunt, non omnes eò dignitatis peruenire, vt iustorum plantas contingant, sed si qui ex ijs pij & iusti reperiuntur, qui quidem cōmuni sapientiū appellatione vocantur Poshe Israel, (*Israelitæ transgressores*) quibus est pars in futuro seculo. Quod autem ait: *Sub plantis pedum iustorum*, significatur, venturos illos ad māsionem aliquanto inferiorem ea, in qua iusti sunt, vbi nō fit eiusmodi dolor, angustia, & cruciatus, qui in ipso aditu atque principio: neque ea voluptas atque deliciæ, in quibus sunt iusti, vbi expectant, & eiulantur, & *postquam pœnas debitas luerint expurgatique sint, ascendunt ad amœniorem locum, & delicias abundantem.* Sunt quidam omninò impij, qui in multas generationes, prout Deo visum & libitum est, puniuntur. Eos quippe Deus in angustijs, & pœna sine fine constituit. Atque hoc etiam de animæ consistentia & duratione nos edocet, postquam debitam pœnam, id est, duodecim mensium cruciatus pertulerit.

Abdias Sephorni Medicorum princeps.

Pag. 91. Atque ita quidem intelligendum est, quòd quemadmodum impiorum animæ ad sui cruciatū corpore moriēte corporeis quibusdam affectionibus & qualitatibus ad tempus induuntur: vt mœrore, siti, fame, anxietate, cæterisque pro-

earum iniquitate: sic derepente etiam animæ iustorum pereūte corpore salutis quibusdam quasi indumentis vestiuntur, corporeoque quodam aerio mundissimo, & limpidissimo circundantur, in quo ad tēpus deliciatæ, quò æterni illi luci, & beatitati assuescant, ascendunt sæpius ac descendunt. Non enim ab vno extremo ad alterū subitò ac derepente fit trāsitus, quemadmodum scribunt Doctores nostri. Disce, omnibus duodecim mensibus earum corpora consistunt, animæ verò ascendunt, & descendūt, idque, quemadmodum scripsit Nachman ad illud: *Et apparuit Dominus Abrahæ in querqu Mambre*, apud arcanorum intelligentes vocatur animæ indumentum. Tractatu de Sabbato capite Ioel.

R. Alphesi.

Tractatu Rosch Haschana, id est, de anni principio cap. 1. pag. 216 Tria hominum genera sistentur in iudicio. Perfectè iusti, omninò impij, & mediam sortem tenentes. Primi ad vitam futuri seculi subitò scribuntur, & obsignātur. Secundi perinde etiam ad Gehennam, iuxta Danielis verba: *Multi ex dormientibus, &c.* Medij, quorum paria sunt merita, & demerita, descendunt in Gehennam, ibique expectantes clamant & ascendunt, quemadmodum scriptum est: *Et adduxi tertiam partem ad ignem, ibique expurgaui eos, vt purgatur argentum, & probaui eos, vt probatur aurum.* De ijsdem Anna: *Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit.*

Ibidem ex sententia domus Hillel: Peccatum eorum, qui præuaricatores Israel dicuntur, quòd descendunt in Gehennam, ibique menses duodecim pœnas luunt, & postea expectantes gemunt, & murmurant, eiulātur, & ascendunt, quemadmodum scriptum est: *Et adduxi tertiam partem ad ignem, &c.* At quorum peccata plura sunt, quàm merita, vt libidinosi, reuelatores pudendorum, etiam eò descendunt, & duodecim menses puniuntur: postea absumptis corporibus, animæ igne torquentur, spiritus spargitur sub pedibus piorum, iuxta illud: *Impij erūt puluis sub plantis pedum vestrorum.* At hæretici, & Epicuræi, qui que legē Mosis, & resurrectionem mortuorum negāt, & cùm peccarent ipsi, multos etiam suo exemplo ad peccandū induxerunt (vt Ieroboam filius Nabath) descendunt in Gehennam, & per infinitas generationes ibi puniuntur, iuxta id quod scriptum est: *Videbunt cadauera hominum, &c.*

Schola Schamai prodidit ac dixit: Tres erunt hominum cœtus in die iudicij. Vnus perfectè iustorum: alter perfectè impiorum: tertius eorum, qui medium locum tenent. Primi ad vitam futuri seculi subitò scripti obsignatique sunt. Omninò impij pari etiam ratione subitò in Gehenna scribuntur & obsignantur, iuxta id, quod in Daniele scriptum est: *Et multi ex dormientibus in terra puluere resurgent, &c.* Medij verò, quorum peccata & merita paria sunt, & æqua quasi lance pendūtur, descendunt in Gehennam, ingemiscunt, eiulantur, tandem ascendunt, iuxta illud: *Et adduxi tertiam partem ad ignem, & purgaui eos, vt purgatur argentum: & probaui eos, vt probatur aurum. Ipse inuocabit in nomine meo, & ego respondebo ei, &c.* De ijsdem etiam Anna: *Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit.* Dan 12. Zach 13. 1 Reg. 2.

R. Nisim Alphesij Scholiastes.

Ad caput Rosch Haschana: Tres ordines sistentur in iudicio. Iustissimi, qui virtutum meritis abundāt: impijssimi, qui in peccatis excellunt: alij, qui medio modo se habent, pars ad partem. Hi descendunt in Gehennam, eiulantur, gemunt, flent ob suppliciorum magnitudinem, certo tamen tempore postea ascendunt.

Auctor Catenæ Hebræorum in libros Regum.

Ad 1. Regum 2. *Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit. Mortificat*, nimirum: impios: *viuificat*, iustos: *deducit ad inferos* ad certum aliquod ac definitum tempus, postea verò reducit, & ascendere ex eo loco facit. Pedes piorum suorum custodiet à supplicio & tormentis. Impij in tenebris silebunt, vel excinduntur, sub Angelo nimirum, cui nomen est Dumah, ac nullus est, qui manus Domini possit effugere. Hoc enim est, quod sequitur: *Quia non in fortitudine præualebit vir.*

Ad caput tertium Malachiæ, ad illa verba: *Et adducam tertiam partem ad ignem, vt purgetur, &c.* Tria sunt hominum genera. Vnum extremè impiorum, alterum omninò iustorum, tertium qui medium locum tenent. Perfectè iusti cùm moriuntur subitò atque momento scribuntur in libro vitæ, & sigillo veluti obsignantur, adducunturque ad hortum voluptatis, id est, vitā futuri seculi, de qua scriptum est: *Quàm multa est bonitas tua, quam abscondisti diligentibus te, oculus non vidit Deus absque te.* Hæc enim est merces, præmiumque iustorum. Impij subitò etiā in Gehennam detruduntur, ibique torquentur. Qui medium tenent locum item ad inferos in morte descendunt, ibi tamen anhelantes eiulantur, expectantque exire ad locum quietis & refrigerij. Summum enim duodecim menses sunt in tormentis, cùm impij in multas generationes torqueantur. Est tamen suum cuique distinctum supplicium & pœna: cuncta verò summa iustitia & æquitate administrantur, iuxta illud: *Deus perfectum opus eius: quoniam omnes viæ eius iustæ: Deus veritatis, & non iniquitatis, iustus & rectus est*: quasi dicat: Quæcunque ille erga creaturas exercet, pœnas nimirum, & supplicia, quod attinet, quòd huic grauiora, illi leniora inferat, omnia eū iustissimè disponere. Ideoque septem sunt mansiones in Gehenna, quemadmodum lib. Sahar hagamul, & in vniuerso Scripturæ corpore est animaduertere.

R. Meir Ben Gabai.

Libro de sacro cultu parte 2. cap. 31. Non est æqualis in Gehenna cruciatus & pœna impiorum, quin vniuscuiusque supplicium ab alterius supplicio diuersum existit, atque vnius quidem est grauius quàm alterius: ideoque in Gehenna, qui est tormētorum locus, septem sunt mansiones, quarum frequens est apud Doctores mentio, quibus septē nomina tribuuntur. Septem sunt (inquit Rabbi Iosue F. Leui) Gehennæ nomina, Fouea, Perditio, Puteus corruptionis, Puteus mugitus, Strepitus siue tumultus, Lutum cœni, Vmbra mortis, Terra inferior. Singulæ solitariæ, & à se inuicē separatæ sunt: quamquam omnes in vniuersum vno Gehennæ nomine cēsentur, & septem alijs nominibus, quibus fomes seu peccatū originis appellatur, quodammodo respondent: his scilicet, Malum, Immundum, Inimicus, Petra, Scandalum, Præputium, Absconditum.

Auctor libri Iesod Sirim.

Septem sunt mansiones hominum tormentis post mortem destinatæ: corpora quidem absumūtur in sepulchro, animæ verò igne torquētur. Mansio prima vocatur *Puteus*, estque excelso & sublimi loco, infinitis angelis hominū perditoribus vexatoribusque referta, similis prorsus puteo, in quo nullæ sunt aquæ, ac de ea dictum est: *Vox tumultus de ciuitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.* Hic puniūtur, qui sapientum discipulos contemnunt, qui Dei creaturis maledicunt, & leuibus eiusmodi peccatis inquinantur. Secunda vocatur *Corruptio*, estque ignis subuiridi colore nigricans. Neque enim ibi vlla lux, sed caligo & tenebræ. Hic elati homines, atque superbi, quique in proximorum probris, & cōtumelijs exultant: qui templum quotidie nō frequentant, qui alijs hominibus violentas manus afferunt, qui quempiam probris afficiunt, quique his & similibus alijs alligant se, in hac mansione pœnas luunt. Tertia vocatur *Silentium*, vbi plectuntur, qui famam aliorum lædunt, qui sapientiæ nomine tument, voluntque digito monstrarier & dicier, hic est: qui aliorum dicta & facta peiorem in partem accipiunt, qui mutuò dant ad vsuram, qui alios peccare vident, neque corripiunt. Itaque hi, & si qui sunt similes, hic puniuntur. Quarta *Lutum cœni* appellatur: hîc sunt inhumani homines & inclementes, qui miseris hominibus, & opem suam implorātibus asperius respondent: qui eos affligunt, & si videant in extremis angustijs constitutos, neque iuuant, neque mutuò dant. Tum hi, qui mercenarij pretium detinent, qui mollitia diffluunt, suumque corpus flagitiosè, ac turpiter polluunt, qui iudiciorū corruptelas moliuntur, qui munera à litigantibus accipiunt. hi & similes etiam hoc loco pœnas dant. Quinta mansio est *Scheol, siue fouea & sepulchrum*, vbi sunt hæretici, Epicuræi, legem diuinam ac mortuorū resurrectionem negantes, de quibus dictū est: *Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descēdit ad inferos non ascendit.* Mansio sexta vocatur *Vmbra mortis*: hîc plectuntur adulteri, qui alienum thorum maculant, & eiusmodi sordium amatores. Septima *Inferior terra*: quò qui descenderit, nunquam ascendit. Hîc sunt, qui quæ sequuntur scelera admittunt. Homicidæ, qui nullam fecerint pœnitentiam, Idololatræ, negantes resurrectionem, de quibus est apud Malachiam: *Et calcabitis impios, cùm fuerint sub plantis pedum vestrorum.* Item: *Cōuertimini, & videbitis inter iustum, & impium. & inter seruientem Deo, & non seruientem ei: Quoniam ecce dies succensa quasi caminus, & erunt omnes alienigenæ, & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniēs, dicit Dominus exercituum.* Atque in his omnibus mansionibus ignis noctu, dieque succensus deuorat, & absumit animas impiorum, eorumque omnium, qui vocantur Reschaim. Ac sunt qui duodecim menses, sunt qui septem, sunt qui perpetuò etiam puniantur. Atque hoc est, quod dicitur: *Et videbunt cadauera impiorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*

Midras Ecclesiastis.

Ad illud Ecclesiastis: *Et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*: Simile est hoc cuipiam regi, qui pretiosas vestes inter familiares distribuit. Qui prudentes sunt, eas colligunt, & in vestiarijs seruant: stolidi abeunt, eas induunt, & sordida quæque obeunt ministeria: Rege fortè vestes requirente, prudentes illi nitidas & splendentes producunt: stolidi sordidas & inquinatas. De illis lætatur Rex, his verò succenset. Illis ait: Ponant vestes in thesauris, eantque domum in pace. His verò: Dent vestes meas fullonibus tergendas atque purgandas. Ita Deus sanctus & benedictus de corporibus iustorum ait: *Veniat pax, quiescant in cubilibus suis*: de animabus verò: *Sit anima domini mei ligata in fasciculo viuentium.* De impiorum corporibus. *Non pax, dicit Dominus, impijs*, idem etiam de illorum animis. 1. Reg. 25 Isa. 48.

Auctor libri Abcath Rochel, puluis odoriferus siue pigmentarius.

Pagina 19. Constat profectò eum, qui quamdiu vixit ad carnem corpusque inclinauit, & terrenis

renis affectionibus in hoc fictili vase se totum dedit, cùm compage soluta corpore excesserit, non posse derepente medium sublimis illius lucis & splendoris penetrare, neque tantæ claritatis vim radiosque sustinere. Itaque in certa aliqua mansione tempore ei decreto & constituto moratur vsque ad tempus, quo ad domum Dei ascendat, quo finito sursum conscendet, vt delicijs, & suauitate illa perfruatur, totumque illud palatium lustret, & gloriam & decorem maiorem assequatur, quod ille, antequã in hunc mundum descenderet, minimè obtinuerat, vbi eius anima ligata erit in fasciculo viuentium.

Particula 2. lib. eg. Scito gehennam nihil aliud esse, quàm ignem quendam leuem atque subtilem, qui ob miram subtilitatem animas potest exurere. Verùm enimuerò ipsæ animæ (ait Scriptura) omnes ex igne exibunt, atque eas, quæ peccarunt, ignis absumet, atque deuorabit. Hæ namque ad gehennam inferiorem mittuntur, & iuxta iniquitatem suam ibi puniuntur. Est & iusti anima, in qua ex peccato aliquid est sordium relictum, huius spiritus hoc igne lauatur, dealbatur, mundatur, purgatur, innocensque, purus, mundus, & lotus ad locum gehennæ superiorem ascendit, non aliter vt qui seipsum aqua purgat & abluit, quo mundus fit. Est & alius, qui perinde vt expeditus aliquis viator iter suum conficit, ita ille ignem pertransit, ad hortumque voluptatis, qui in terra est, peruenit: cumque id assecutus sit, vt ad fasciculum viuentium colligi (vt ita dicam) & alligari debeat: perinde etiam velut cursu quodam citus veloxque hunc ignem transit, in quo lauatur & purgatur, vt sic ligetur in fasciculo viuentium. Certè enim animæ lotio atque purgatio nulla alia quàm per ignem existit.

Rabuenaki.

Ad illud Psalm. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Non est iustus in terra, qui non peccet, & cogatur descendere ad inferos, vt abstergat & purget sordes transgressionum, quas admisit, donec purgetur, & mundetur, ascendatque ad locum quietis suæ.

Glossa recondita.

Ad illud Genes. 18. *Et apparuit Dominus*: Gehenna inferior illis Israelitis destinata est, qui non receperunt pactum circumcisionis, nec Deo sancto crediderunt. Sunt autem eiusmodi Idolorum cultores, & qui Sabbatum non custodierunt. Hi enim igne puniuntur, iuxta illud: *De igne exibunt, & ignis absumet eos.* Gehenna superior ijsdem Israelitis, qui legis præcepta violarunt, neque per pœnitentiam conuersi sunt, qui foras pelluntur, donec debitas pœnas receperint, euntque, & totum orbem circumeunt, iuxta illud: *In circuitu impij ambulant.* Ibi ergo pœnas luunt duodecim mensibus: postea verò cum his commorantur, qui pœnas etiam receperunt quisque loco sibi congruenti. Impij verò idololatræ igne & aquis iugiter torquentur, neque inde ascendunt. Iuxta illud: *Et ignis eorum non extinguetur.*

R. Ioseph Albo.

Libro Haibkarim, Oratione 4. cap. 34. pag. 151. Pœna hæc, quam diximus siue corpus ipsum, siue animam simul cum corpore, siue solam eam attingere, pro singulorum hominum statu, & conditione diuersa variaque existit. Nam in quo partim bona, partim mala existunt, fieri nequit, vt in maximis istis, quos diximus, cruciatibus æternum torqueantur. Erit enim tempus, quo supplicium istud & tormenta finiantur. Nempe cùm praua illa peccandi assuetudo detersa, & perpetua quasi obliuione fuerit obtrita, ac iuxta Doctorum nostrorum sententiam (quorum memoria sit in benedictione) tempus illud duodecim mensium erit, ac post duodecim menses continuos, quibus durauit pœna, &c.

R. Isaac Alubab.

In Lucerna lucis conclusione 1. part. 2. cap. 2. Qui libidinis impulsu, quasique coacti à praua concupiscentia peccauerunt, nõ est eis omnimoda perditio, exitiumque decretum, sed pœna quædam temporaria, qua eorum peccata purgentur, quo ad animus mundetur, & dealbetur, redeatque ad locum suum. Ac de ijs quidem dicunt Doctores: Descendunt in Gehennam, ibique cruciantur duodecim menses, quo finito tempore, corpus quidem absumitur, animus verò adhuc etiam igne torquetur, spiritus spargitur sub plantis pedum iustorum: quasi hoc dicerent Magistri: Detineri eorum animas in Gehenna, quòd sint praua desideria sectati, vt ibi pœnas luant, debitisque supplicijs expurgentur, & post expurgationem redeant ad gradum quendam mansionemque aliquã to inferiorem ea, in qua sunt animæ sublimiores. Quocirca optimum est carnem corpusque in hoc mundo affligere, macerare, atque in hac vita, quę velut vmbra transit, ita expurgare, vt delicijs æternis, verisque illis voluptatibus perfruatur.

R. Moses Almosini.

Lib. Thefila Lemose: *Dicite iusto, quoniam bene*: recipiet enim mercedem iuxta opera sua. Atque hoc est, quod ait: *Fructum operum suorum comedent.* Atqui impijs contra accidet. Nam propria cuiusque iniquitas eatenus de eo pœnas sumet, quatenus in hoc mundo impiè vixit. Retributio manuum suarum fiet ei, id est, id, quo seipsum condemnauit, opusque illud, quod sibi veluti circumdedit, tribuetur ei in altero seculo: par pari. Nàm si multum deliquit, multum etiã punietur. Postea tamen veniet ad requiem suam.

Doctrinale Hierosolymitanum.

Tractatu Chaguiga: Quod ex summorum virorum sententia dixi, discipulos sapientium ire in Gehennam: hoc illis commodo est, nempe vt animas suas, quasi vestes, quas in feruentis aquæ caldare conijcimus, crebrisque ac continuis ictibus tundimus, & emundamus, vt mundæ, candidę, & nitentes, ita eas ab omnibus sordibus expurgent: sic anima sapientis discipuli, qui peccauit, postquam ex eo igne egressa sit, ab omni sorde & scoria munda, & pura relinquitur, nitẽtibus certè ac radiantibus oculis splendens, ob diuinæ legis documenta, quę in hac vita didicit, quod aliter accidit plebeio & idiotæ, qui ad gehennã non descendit, nisi vt de admissis peccatis crucietur: quamquam & hic etiam, postquam ex Gehenna egressus sit, ob illius fœderis pactum & meritum, quod pepigit Abraham pater noster, in loco quodam solitario & separato relinquitur, gradu tamen & conditione ab ea, in qua sunt sapientis discipuli, multò inferiore.

Baba Meziha.

Cap. Hazahab: Dixit Rabbi Chanina: Omnes descendunt in Gehennam, tribus tantùm exceptis. An omnes putas? certè: sed ita id intelligi volo: omnes, qui descendunt, rursus ascendunt, præter tres, qui descendunt, & non ascendunt: nempe hi, qui alienas vxores corrumpunt, qui expallescere faciunt, & probro afficiunt proximos suos, qui de ijsdem malam famam spargunt.

In Glossemate eiusdem capitis: Præter tres, qui descendunt, & non ascendunt.) Non ita accipiendum est, vt in perpetuum negentur ascendere, eò quòd mox sequatur: Qui alienas vxores corrumpunt, non habent partem in seculo venturo, quin

potius in hanc sententiam: Omnis qui descendit, subitò ascendit, vt quibus ignis ille gehennæ minimè dominetur, præter tres, qui scilicet non ascendunt illicò. Sunt enim quidam, qui perpetuò crucientur, vt qui præsentibus multis alium expallescere facit. Sunt qui post duodecim menses ascendunt, quod spatium ijs maximè, qui de gente Israelitica sunt, decretum est. Sunt qui duodecim istis mensibus exactis nec puniuntur, nec in vita felici sunt: sed sic manent, nec in bonis, nec in malis. Hæretici autem, Epicuræi, & idololatræ in perpetuis cruciatibus existunt, in generationes & generationes. De quibus illud capite Rosch Haschana, id est, de anni principio scriptis proditum legimus: Absumetur citius Gehenna, quàm isti absumantur.

Nedarim.

Orat. quòd septem res ante mundum extiterint, quarum duæ paradisus voluptatis & gehenna: In gehenna pro mensura factorum, seu multo, seu exiguo tempore puniuntur.

Chelek.

Ad illud Esaiæ: *Ideo dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum.* Ait Res Lakis: *Dilatauit infernus animam suam*, libeli chok, id est ei, qui vel vnum etiam præceptum prætermiserit. Ait Rabbi Iochanan: Non placet id ipsi Domino, vt ita de eo sentias, & tam seuerum iudices. Imò ita accipiendum putamus: *Dilatat infernus os* libeli chok, id est, ei, qui ne vnum quidem præceptum impleuerit. Interpretes verò cæteri: Qui vel vnum præceptum soluerit, hic scilicet cruciatur in gehenna, donec de vno expietur.

R. Bachaye.

Ad cap. 4. Deuteronomij: Ita Magistri in Deuterosi docuerunt: Tres hominum cœtus iudicio sistentur. Vnus perfectè iustorum, alter omninò impiorum, tertius eorum qui medij sunt. Perfectè iusti protinus scribuntur & obsignantur ad vitam futuri seculi. Secūdi ad Gehennam, quemadmodum Daniel ait: *Multi ex dormientibus in terra puluere euigilabunt, hi ad vitam æternam, hi ad opprobrium sempiternum.* En disce, victuros esse impios: at viuificatio illa illis cedet in malum. Damnabuntur enim corpore & animo in gehenna, qui locus est in terra cum septem mansionibus. *Ibique addit*: Qui medium inter impios & iustos locum tenent, clamant & ascendunt: At quorum scelera plura, quàm merita existunt, omninoque hi, qui scelerati Israelitæ dicuntur, eò descendūt, & duodecim menses puniuntur, postea eorum corpore absumpto, animus igne torquetur, spiritus spargitur sub plantis iustorum. Vbi quòd ait corpus absumi, ostendit eos corpore & animo in Gehennam descendere.

Rabuenoki.

In Psalm. 49. *Vt oues ad occisionem positi sunt, mors depascet eos, & dominabuntur eis recti in matutino, & figura eorum ad absumēdum infernum ex domicilio eius. Sed Dominus redimet animam meam de manu inferi: quoniam assumet me Sela.*) *Mors*, id est, Angelus mortis. *Figura eorum ad absumendum infernum*, id est, impiorum effigies ipsum infernum absumet, quasi dicat: Gehenna citius peribit, quàm ipsi perire possint. Ait autem Psaltes: *Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi*, quasi dicat, Redimet & seruabit me, ne eò descendam, atque adeò, si ob admissum peccatum eò venero, ipse pro sua misericordia post aliquod tempus liberabit me, quoniam me ad se suscipiet.

In Psalm. 94. *Vt silere facias eum à diebus mali.* Nam huiusmodi, pœnæ & animaduersiones causa sunt, quo multum temporis de cruciatu gehennæ remittatur. *Quoniam ad iustitiam redibit iudicium*: quoniam afflictiones, & ærumnæ, in quibus sunt, eum fructum illis afferunt, vt in vijs & actionibus suis iustificentur. Exactis verò & finitis tormentis, quæ pro admissis sceleribus perpessi sunt, omnes recti corde simul congregabuntur, vt ferant præmium suum.

Auctor libri Schem Tob, id est, nomen bonum.

Tractatu 5. de Pœnitentia: *Quoniam omne opus adducet Deus in iudicium.*) Sunt qui pro suis quisque iniquitatibus iudicantur & puniuntur per multas generationes: cuiusmodi sunt hęretici, & Epicuræi, quique suo exemplo multos ad peccādum inducunt, & omni pudore deposito palam peccare non verentur: vt qui impudenter contra veritatem & conscientiam legi contradicit. Hi omnes descendunt in puteum corruptionis, & pro mensura scelerum ibi puniuntur. Sūt etiam, qui postquam pro meritis pœnas luerint, vt iumenta exscinduntur ac pereunt, de quibus illud dicitur: *Anima eorum igne vruntur, spiritus verò spargitur sub plantis pedum iustorum.* Sunt qui ad finem vsque integri anni puniuntur, postea aliquantò superius ascendunt, & habitant inter iustos. Ac de his quidem ait Anna: *Deducit ad inferos, & reducit.* Væ autem illi, qui plus corpori, quàm animæ indulget. Est ergo ei, qui potis est facere pœnitentiam, ponderandum, locum esse pœnæ & supplicijs destinatum, & ita redeat ad Dominum toto corde.

Isaac Harama.

Ad illud Genes. *Et vixit Sara*: Tractatu de Sabbato ad calcem scriptum legimus his verbis: Totis duodecim mensibus corpus persistit ac permanet: anima verò ascendit & descendit. Post duodecim menses corpus quidem absumitur, & perit, anima verò ascendit, nec amplius descendit: sed in eiusmodi statibus licet magis ac minus reperire. Est aliquis, cuius anima magis adhæret, & alligata est corpori, quàm alterius: hæc ægrè à corpore soluitur. Nam ea puritate, qua ornatam esse oportuit, destituta, moram trahat necesse est, ac minus facilè, & expeditè ad suum domicilium & habitaculum redeat. Ideo ascendere & descendere cogitur per certa temporum interualla, cōtinua & velocissima quadam agitatione exercita, quo ad quidem vltimò tandem pura ascendit, nec amplius addit vt descendat. Quod certè mysterium innui & obsignari videtur ijs, quę de corui & columbæ ex arca emissione legimus. Nam ij dies, quibus inclusi tenebātur, antequam emissi sunt, proportione quadam illis respondent, quibus anima hominis est in medio huius corporeæ arcis. Nam & coruus immundum animal impios homines significat. Hic enim est, qui egrediebatur & reuertebatur. At columba auis est munda, ideoque iustorum hominum symbolum existit. Atque hoc est, quod dicimus in nostris precationibus: Deus animam mundam, quam dedisti mihi, fac talem tibi restituam.

Ad 21. cap. Leuit. Tres sunt ordines eorum, qui ad iudicium veniunt: Omninò iusti, omninò impij, & medij. Primi de die illo lætantur. Iuxta illud. *Gaudium iusto facere iudicium*: additque Psaltes: *Et iusti latabuntur, & exultabunt coram Deo.* Omnino autem nomen Elohim Iudicem vbique significat. Impij contrario modo se habent, iuxta illud: *Angustia operantibus iniquitatem.* Rursus: *Vt liquefit cera à facie ignis, ita peribunt impij à facie iudicij.* De medijs dicitur: *Et exultate cum tremore.*

R. Dauid Kimhi.

In Psalm. 32. Quamquam intelligeret Dauid, ob maximum peccatum pœnā sibi infligi, eamque recepisset in hac vita: adhuc tamen de eo anxius

& soli-

& folicitus erat, essetne peccatum omninò abstersum atque deletum in hac vita, anne etiam in futuro seculo pœnam aliquam purgatoriam deberet sustinere?

Auctor Scholiorum Beth Ioseph.

Ad Iore deha, vbi de vltimo Legis præcepto: Annis singulis anniuersario die mortis patris ieiunandum est, precesque illæ *Sanctus Sanctus*, &c. recitādæ. Quòd si annus bissextilis est, primo quidem anno primo mense Adar ieiunabitur, & preces recitabuntur: sequentibus verò annis, secundo Adar (in quem cadit Bissextus): cuius ratio inde sumi videtur, quòd finis primi anni pertingit finem duodecim mēsium, iuxta illud vulgatum: Duodecim menses durat supplicium impiorum Israelitarum in Gehenna. Postea enim ascendūt. Menses semper, non annum dicunt. Idcirco duodecim menses numeramus.

Auctor libri Dinim, quem Mahasor vocant.

Requiescat anima eius in cubili suo in pace, iaceat in pace, dormiat in pace, donec veniat consolator, qui pacem audire faciat. Patres æterni, qui dormitis in Hebron, portas horti Eden aperite illi, portas paradisi patefacite illi, atque pacem aduentui illius denuntiate: Custodes Thesaurorum horti Eden patefacite ei portas horti Eden, & ingrediatur N. paradisum, fruaturque fructibus paradisi: expetenda sint ab eius dextra, dulcia à sinistra. Hoc audias ô Domine, eique dicas: in pace esto aduentus tuus.

Precatio alia, quam vocant Hischabo.

Requies firma in superna habitatione, sub alis numinis in gradu Sanctorum & puerorum, tamquam splendor firmamenti, &c. Pars denique bona in vitam venturi seculi, ibi sit portio, tectum, & habitatio celebris animæ sapientis huius. Spiritus Domini quiescere faciat eū in horto Eden, & societur ei pax, & quiescat in cubilibus suis, ambulans ante ipsam, ac omnes defuncti Israelis, ipsius misericordia ac propitiatione.

Precatio alia.

Memor sit Deus animarum eorum, & collocet eas in paradiso cum Abraham, Isaac, & Iacob, & alijs Sanctis.

Ioannes Isaac.

In institutionibus linguæ Hebraicæ impressis Coloniæ 1553. Iudæi se felices arbitrantur, cum filium, cuius opera possint ab inferno liberari, procreauerint Die Sabbati Iudæi in Synagogis pro omnibus, qui constantes in fide sua iudaica occisi, vel cōbusti, vel submersi sunt hoc modo orāt: Meminerit Deus animæ illorū, qui occisi sunt in ciuitate N. propter consacrificationem Dei, cum anima Abrahæ, Isaac, & Iacob, propterea quòd tradiderunt animam suam morti vel supplicio propter consecrationem Dei. Deinde reducunt in memoriam annos illorum, qui dederunt aurum vel argentum pro pauperibus, vel qui dederunt oleum ad lampadas, vel qui aliquando boni aliquid Iudæis præstiterunt, hoc modo: Meminerit Deus animæ N. cum anima Abraham, Isaac, & Iacob, qui dedit viginti aureos in vsum pauperum: pro hac mercede sit anima illius ligata in fasciculo viuentium cum cæteris pijs in Paradiso.

ASSERVNT ETIAM ADVERsariorum quidam.

Mahometus.

In Alcorano Azoara 5. Ignem Gehennæ non nisi numero dierum præterminato sentient, & ad diem veritatis quilibet accedens, operum suorum mercedem accipiet, Deo iudice nociuo nemini.

Azoara 17. Inter hos quidem & illos in quodam quasi limite sublimi stabunt quidā, discretè sciētes horum, & illorum facies, qui nequaquam paradisum ingredientes, sed illud sperando exspectantes, paradiso visis inquient: Saluēt vos Deus oculos suos deuergendo. Illis verò apud inferos dicent: Nonne valuit vobis numerus vester ad resistendum? Tu Deus nunquam nos malis illis associa. Dicent illi: Ecce quibus Deus non mandauit misericordiam suam: sed vos confidenter paradisum intrate, nihil timentes.

Azoara 29. Sciendum quidem neminem esse, qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandauit, proficiscatur, vbi corporaliter etiam increduli perseuerabunt: timentes autem Deum saluabuntur.

Azoara 46. Tunc viri paradisi, mulieresque suæ, similiter de nullis soliciti, puluinaribus sericis accubituri, de fructibus omnibus in vmbra comedent, omne sibi placitum insuper accepturi, verbum salutis & diuinæ pietatis alternatim audient. Increduli vero repellentur illinc. O filij Adæ nonne vobis mandaui, ne Diabolum vestrum hostem sequeremini, sed in me rectam sequendo viam crederetis? Quoniam per ipsum aberrastis, & indiscreti perseuerastis, en hic est infernus, quem vobis nuntiamus. Hodie scietis vos incredulos extitisse, hodie vobis ora vestra suggillabo, manusque nostræ vobiscum sequentur, & pedes erunt testes operum vestrorum. Si vellemus, oculos vestros clauderemus, ne purgatorium ignem transfeundum videretis.

Turcæ moderni.

Ioannes Antonius Menauinus de legibus & religione Turcarum partis 2. capite 2. de Xenodochijs Turcarum: Quod illi ea de causa fieri curārunt, vt in hospitali ex peregrinis conueniant, eoque gaudeant beneficio, & pro ipsorū defunctorum animis sumptis epulis orent.

Cap. 19 de sepultura Turcarum: A sepultura sacerdotes in defuncti ędes reuertuntur, vbi conuiuio lautè apparato, dictis prius pro defuncti anima precibus, se exhilarant; & singuli quinos à defuncti amicis aspros accipiunt.

Martinus Lutherus.

Disputatione habita Lipsiæ cum Eckio, capite de Purgatorio. Ego credo fortiter, imò ausim dicere, scio esse purgatorium, facilè persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem: quemadmodum illud Matthæi 12. inducit Gregorius in Dialogo: *Non remittetur hoc peccatum neque in hoc seculo, nec in futuro.* Admitto & illud 2. Mach. 12. *Sancta & salubris est cogitatio orare pro defunctis*: sed hoc volo, quòd in vniuersa Scriptura non habeatur memoria purgatorij, quæ possit stare & conuincere, &c. Ego nihil de purgatorio noui, nisi animas ibi pati, curandas orationibus & operibus nostris: paratus humiliter doceri, si quæ plura de ipso possunt tradi, &c. Hæc omnia sic volo dixisse, vt ostendam me ignarum esse eorum, quæ in purgatorio agat Deus: nimis eos audere, qui huius ignorantiæ impatientes, potius fingere volunt sua, quàm confiteri se ignorare. Mea probare non possum, sed nec illi sua. Quare rectè mea conclusio id tantùm voluit, esse nec Scripturis, nec rationibus probatum, animas certas esse saltem omnes de salute sua,

ARTICVLVS SEXTVS.

EXTREMAM VNCTIONEM ESSE QVINTVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, ET GRATIAM CONFERRE.

NEGANT.

800 *ARMENII negant Sacramentum extremæ Unctionis.* Guido hæresi Armeniorum 21.

160. *VValdenses dicunt, quòd extrema Unctio sit Sacramentum maledictionis, non benedictionis.* Guido de VValdensibus.

1200. *Albigenses dicunt, extremæ Unctionis Sacramentum nihil esse.* Antoninus 4. parte Summæ titulo 11. cap. 7. §. 5.

Lollardi Sacramentum extremæ Unctionis irridebant, interrogati super eo quid sentirent, responderunt, nos credimus, quòd olera, quanto fuerint plus oleo condita, tanto sint meliora. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi de anno 1315.

Flagellantes nullum Sacramentum extremæ Unctionis agnoscunt. Bernardus Lutzemburg. de hæresibus.

Ioannes VViclefus, lib. 4. Trialogi cap. 25. *contendit hoc Sacramentum neque à Christo, neque ab Apostolis institutum, & propterea non esse verè Sacramentum.*

Thaboritæ de extrema Unctione nihil sentiunt. Æneas Syluius epistola 130.

Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica capite de extrema Vnctione: *Si vspiam deliratum est, hoc loco præcipuè deliratum est. Omitto enim quòd hanc epistolam non esse Iacobi, nec Apostolico spiritu dignam multi probabiliter asserant, licet consuetudine auctoritatem cuiuscunque obtinuerit. Tametsi etiam esset Apostoli Iacobi, dicerem non licere Apostolum sua auctoritate Sacramentum instituere, id est, diuinam promissionem cum adiuncto signo dare.*

Philippus Melanchthon in Locis communibus, capite de extrema Vnctione: *Ritus vnctionis, qui nunc est, tantùm est superstitiosa ceremonia, & accessit mortuorum inuocatio, quæ est impia. Ideo vnctio illa cum suis appendicibus reijcienda est.*

Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 18. *Tertium fictitium Sacramentum est extrema Vnctio. Eiusdem rationis est ista vnctio, cuius est manuum impositio, nempe histrionica hypocrisis, &c. Vt maximè demus vnctionem Sacramentum fuisse earum virtutum, quæ tum per manus Apostolorum administrabantur: nihil nunc ad nos pertinet, quibus virtutum administratio commissa non est.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Marci 6. *Vers.* 13. Et exeuntes (*Apostoli*) prædicabant vt pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabant.

Iacobi 5. 14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Origenes. 230.

Homilia 2. in Leuiticum: Est adhuc septima, licet dura & laboriosa per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundùm eum, qui ait *Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.* In quo impletur & illud: *Si quis infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Concilium Nicænum Primum. 325.

Canone 69. Arabico: Transacto anno debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma, sed sicut oleum infirmorum.

Ephræm. 360.

De vita spirituali ad Monachum nouitium capite 7. Si charitatis officio perfulgens, oleo ægrotantem inungis, fac oculos, manus, linguamque custodias, ne in vllo temperantiæ ac modestiæ fines transgrediaris. Hoc enim deposcit pietas.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Lib. 3. de Sacerdotio: Sacerdotes non solùm cùm nos regenerant, sed postea habent potestatem indulgendi peccata. *Infirmatur quis*, inquit Apostolus, *ex vobis? Accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum.*

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu libro 6. Tu verò, si qua tibi pars corporis dolet, & verè credis hæc verba, *Dominus Sabaoth*, & alias huiusmodi appellationes, quas Deo, qui secundùm naturam est, diuina Scriptura tribuit, vim habere putas pellendi malum illud, pro te ipso preces fundens, hæc verba pronuntia: sic enim rectius, quàm illi facies, neque impuris spiritibus, sed Deo gloriam tribues. Cōmemorabo etenim diuinitus inspiratam Scripturam, quæ ait: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.*

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 6. Marci: *Vngebant oleo multos ægros.*) His similia exponit Lucas quoque. Verùm quod de mystica vnctione, & olei vsu hîc subiungitur, hoc inter Euangelistas solus Marcus commemorat. Interim quæ Apostolus Iacobus in sua Canonica narrat, ab his non dissentiunt. Scribit enim: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo,* &c. Oleum autem inter alia & laborum molestias mitigat, & lumen fouet, & hilaritatem conciliat. Oleum igitur, quod in sacra vnctione adhibetur, & Dei misericordiam, & morbi sanationem, & cordis illuminationem denotat. Dici tamen potest, orationem hæc omnia efficere, oleum autem eorum omnium, quæ fiunt, externum tantùm symbolum esse.

Eustathius Presbyter. 600.

Oratione de S. Eutychio: Qui cùm pro illis ægrotis precatus esset, ambos vnxit oleo sancto, &c. Hæc verba cunctis ægrotantibus, qui ad se accedebant, solitus erat adhibere, quemadmodum & D. Iacobus præcepit: *Infirmatur quis in vobis? vocet Ecclesiæ presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum.*

Theosterictus. 830.

Oratione in S. Nicetam. Erat quidam frater, quē diabolus ad amentiam vsque impulit. Id beatus Nicetas molestè ferens, nos hortatus est, vt ad vesperam vsque ieiunaremus: deinde post perfectum diuinum ministerium, accepit vir sanctus fratrem illum, & super eum precatus est, cumq; oleo sancto, & vnguentis eum vnxisset, rursus in priorem statum eum restituit, cùm prudentem & mentis compotem eum reddidisset.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 6. Marci: Quòd vnxerint oleo Apostoli solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in Catholica epistola dicit: *Infirmatur quis inter vos? Aduocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo,* &c. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam Dei, & gratiam Spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, & gaudium, hilaritatemq; spiritualem accipimus.

Simeon Metaphrastes. 970.

In Commentario rerum gestarum à S. Iacobo Apostolo: Eos, qui sunt sereno & tranquillo animo, docet, vt se muniant oratione: eos, qui ægrotant, vt oleo vtantur, cum oratione sacerdotis ad vnctionem, & id habeant pro morbi medicina: vtpote quòd oratio, cui opera ferant auxilium, maxima possit efficere.

In vita S. Parthenij: Alium autem quendam, nomine Lesbum, ex insula Oa duxerunt ad hominem Dei. Qui quidem à pedibus ad caput vsque erat totus vlceratus, à leproso nihil differens: eū oleo vngens, & precans tribus diebus, sanum remisit ad suos, &c. Quodam die ingressus Martyrium, quod Achilas dicitur, inuenit illic hominem quendam iacentem omninò aridum: cuius miserius, cùm oleum petijsset, flexis genibus cum lachrymis orauit pro ipso benignum & clementem Deum, & cùm deinde surrexisset à precatione, sensim & paulatim eum sancto oleo molliēs, protinus & ipsa hora fecit eum sanum surgere, & iussit eum suis pedibus ad suos redire Deum glorificantem.

Euthymius. 1080.

Ad caput 6. Marci: *Vngebant oleo multos infirmos, & curabant.*) De vnctione olei solus Marcus loquitur. Admonet autem & hoc Iacobus Apostolus in epistola sua Catholica, dicens: *Aegrotat quis inter vos? Asciscat seniores Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit laborantem, & eriget eum Dominus.* Verisimile autem est, etiam Dominum docuisse Apostolos. Erat autem oleum signum hilaritatis, & alacritatis animæ.

Nicolaus Cabasilas. 1270.

De Liturgia cap. 29. Peccatorum quoque remissio pœnitentibus datur per orationem sacerdotum, & vltimum olei Sacramētum: similiter perficit sacerdotum oratio, quòd etiam corporalis morbi medelam, & peccatorum remissionem dat ijs, quibus peragitur, vt habet Apostolica traditio: *Infirmatur quis in vobis?* inquit, *accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent pro ipso, vngentes eum oleo, & oratio fidei seruabit laborantem.*

Georgius Pachymerius. 1300.

Ecclesiasticæ Historiæ lib. 11. Michael Andronici filius ex desperato morbo sancto oleo recreatur.

Græcorum Euchologion. 1536.

Cap. 98. Canon consolationis in peccatoris confessione, quod etiam fit in administranda extrema Vnctione.

Græci Venetijs agentes. 1570.

Responsione 12. Quot, & quęnam sunt Sacramenta? *Respons.* Sunt omnino septem: nimirum Baptismus, Vnctio, Communio, Manuum impositio, Coniugium, Pœnitentia, & Oleum sacrum.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responsione 1 cap. 7. enumerans extremam Vnctionem inter septem Sacramenta: Sacrum verò oleum, inquit, & hoc nobis est traditum, & ipsum est diuinum Sacramentum, diuinæ nobis misericordię typum repræsentans, quod in redemptionem & sanctificationem illis, qui à peccatis conuertuntur, conferri solet, & ex multis infirmitatibus nos subleuat, eosq́ue, qui illo dignè vtuntur, sanctificat.

ASSE-

ASSERVNT PATRES LATINI.

Ambrosius. 370.

In Missali: *Benedictio olei ad vngendum tam infirmos, quàm Catechumenos:* Deus, qui studio salutis humanæ creaturis tuis vim benedictionis indidisti, vt ad animarum nostrarum sanctificationis vtilitatem creaturarum etiam corporalium ministerio nostris salus temporibus tribueretur, infunde sanctificationem tuam huic oleo, vt ab his, quę vnxerit membra, fugatis insidijs aduersariæ potestatis, susceptione præsentis olei sancti Spiritus gratia salutaris debilitationem expellat, & plenam conferat sospitatem, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Hieronymus. 390.

Ad cap 14. Oseæ: Sanctum virum & conuersum ad Dominum oliuę fructiferę comparat, quæ dicit alio loco: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo* Psal. 51. *Dei:* cuius fructum sibi quinque sapientes virgines parauerunt, ex quo vulnerum mitigatur tumor, languentia membra quiescunt, in tenebris lumen accenditur, vnguntur in agone certantes.

In vita Hilarionis: Constantiæ sanctæ fœminæ generum & filiam Hilarion vnctione olei morte liberauerat, &c. Vniuersi agricolæ & pastores à venenatis animalibus & serpentibus percussi, ad Hilarionem confugerunt, quo benedicto oleo vulnera tangente certam salutem resumebant.

Augustinus. 400.

Sermone 215. de Tempore: Quoties aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat, & inde corpusculum suũ vngat, vt illud quod scriptũ est impleatur in eo: Iacob 5. *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum.* Videte, fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

In Tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis: Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non diuini, non fortilegi, non caraij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur; sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumq; benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde corpus Iacob 5. suum vngatur, &, secundùm Apostolum, *oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus*: non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet.

Libro 2. de visitatione infirmorum cap. 4. Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo sancto, in nomine Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum.* Ergo sic roges de te, & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per Apostolum suũ Dominus: ipsa videlicet olei sacrati delibutio intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum suscipere, fili mi, non renuas: quin potius illud auidissimè quæras, fideliter comedas, cibus ille incomparabilis viaticum tibi erit saluberrimum.

In Speculo, in Præfat. Quis ignorat in Scripturis sanctis, id est; legitimis, Propheticis Euãgelicis, & Apostolicis; auctoritate Canonica præditis, quędam sic esse posita, vt tantũ scirẽtur, & crederentur; quædã verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita ne fierent? Horum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt sacramentorum velata mysterijs, quę multa, veteris Testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur, & tractantur. Alia verò etiam nunc facienda sunt, si facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur, quæ ita sunt posita in sacris literis vel iubendo, vel vetando, vel sinendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui Testamenti ad vitam piam exercendam moresq́ue pertineant, hoc opus, quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantum me Deus adiuuat, omnia talia de Canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tãquam speculum congeram. *Cum itaque Augustinus paulo ante finem Speculi sui adferat ex B. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istam:* Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

Innocentius Primus. 406.

Epistola 1. ad Decentium Eugubinum cap. 8. Sanè quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cælestinus Diaconus in epistola sua, esse à tua dilectione positum illud, quod in B. Iacobi Apostoli epistola conscriptum est: *Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & suscitabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei.* Iacob. 5. Quod non est dubium de fidelibus ęgrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo Chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet, in sua aut suorum necessitate ad vngẽdum. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de Episcopo ambigatur, quòd presbyteris licere dubium non est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cęterùm, si Episcopus aut potest, aut dignũ ducit, aliquem à se visitandum, & benedicere & tangere Chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum Chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?

Fortunatus Pictauiensis. 550.

Vita S. Germani Parisiensis cap. 16. Mulier quædam nomine Fauonia in vrbe Parisiaca per nouem dies percipiens nihil præter pulticulam, ore aperto hians, sancto viro oblata est. Hæc velut ferro opposito nulla lege poterat iungere dentes aut labia. Quam in oratorio sacro perungens oleo, palpato vndique capite, sine tarditate sanitati restituit.

Cap. 25. In pago Parisiaco vico nouo res gesta est. Quidam enim in eodem loco impetu lupi rabidi laceratus, & extra sensum effectus, beato sacerdoti est miserabiliter oblatus. Hic ad illa suæ artis recurrens suffragia, mox brachio olei benedicti liquore circumlito, & sacris digitis medicabiliter attrectato, pestis illa, quę viscera dolore grassante peruaserat, loca fugit obsessa, iamq́ue putredine resoluta: Sicque vigori pristino restituto, sine cunctatione, velut experrecto de sopore, dolor omnis recessit, mens redijt.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro 6. Historiæ Francorum cap. 7. Hospitius apprehensa manu cæsarie, attraxit caput illius (*surdi & muti*) in fenestrã; assumptoq; oleo benedictione sanctificato, tenens manu sinistra linguam eius, ori verticiq; capitis infudit, dicens: In nomine

mine Domini mei Iesu Christi aperiantur aures tuę, reseretque os tuum virtus illa, quæ quondam ab homine surdo & muto noxium eiecit dæmonium. Et hęc dicens, interrogat nomen. Ille verè clara voce ait, sic dicor. Cùm hæc vidisset Diaconus. Gratias tibi, inquit, immensas refero Christe, qui talia per seruum tuum dignaris ostendere.

Gregorius Magnus. 590.

Libro Sacramentorum de Feria 5. in Cœna Domini: *Benedictio olei*: Emitte Domine Spiritū sanctum paracletum de cælis in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem corporis, vt tua sancta benedictione fit omni vnguentum tangenti tutamētum mentis & corporis, ad eleuandos omnes dolores, omnesq; infirmitates, omnem ægritudinem corporis, vnde vnxisti reges, Prophetas, Martyres, Chrisma tuum perfectum Domini, à te benedictum, permanens in visceribus nostris, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Theodorus Cantuariensis. 650.

In Pœnitentiali: Pœnitentiæ modum sibi à suo confessore impositum diligenter obseruent: & ideo secundùm Canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus & consolationibus Ecclesiasticis sacra cum vnctione olei animati, secundùm statuta sanctorum Patrum, Communione viatici reficiantur. *Extat apud Iuonem & Gratianum.*

Beda. 700.

Ad cap.6. Marci super ea verba: *Dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabantur.* Dicit Apostolus Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. & si in peccatis fuerit, dimittētur ei.* Vnde patet, ab ipsis Apostolis hūc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione consecrato.

Ad cap.8. Lucæ: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quandam sanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quandiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse, confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cęterisque, quę oportebat, purificationum generibus effugasse, & eiusdem fœminæ corpus ab vlceribus, quæ dęmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curasse. Sed dum vnum de vlceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus posset, quin continuò panderetur, obducere, ab eadem ipsa, quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si, inquit, oleum pro infirmis consecratum eidem medicamento asperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quendam per spiritum, in quadam longius posita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à sacerdote curatam. Fecit vt illa suggesserat, statimq; vlcus remedium, quod ante respuerat, accipere consensit.

In cap.5. Iacobi: *Vngentes eum oleo, &c.* Hoc & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, vt infirmi oleo consecrato vngantur à presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec solùm presbyteris, sed, vt Innocentius Papa scribit, etiam omnibus Christianis, vti licet eodem oleo in sua, aut suorum necessitate vngendo: quod tamen oleum nōn nisi ab Episcopo licet confici. Nam quod ait: *Oleo in nomine Domini*, significat oleum consecratum in nomine Domini: vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomen Domini super eum inuocare debent. *Et si in peccatis sit, dimittentur ei.*) Multi propter peccata in anima facta infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vnde Apostolus Corinthijs, qui corpus Domini percipere indignè soliti erant, ait: *Ideò inter vos multi imbecilles & infirmi sunt, & dormiunt multi.* Si ergo infirmi in peccatis sint, & hæc presbyteris Ecclesiæ confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neq; enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap.40. de infirmis: Iacobus Apostolus dixit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini*, &c. Quod non est dubium de fidelibus ęgrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo perungi possunt, quod ab Episcopo confectum est, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis in sua aut suorum necessitate ad vngendum, &c. Hac auctoritate promulgata, quotiescunque fidelis infirmatur, ingrediuntur fratres ad ægrotum cum aqua benedicta, & cum cereis sine incenso, ante oleū sanctum, & peragunt omnia, sicut in Sacramentorum libro continentur.

Carolus Magnus. 780.

Lib.1. Legum cap.162. Vt presbyter in Cœna Domini duas ampullas secum deferat, vnam ad Chrisma, alteram ad oleū ad Catechumenos inungendum, vel infirmos, iuxta sententiam Apostolicam: *Vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini.*

Libro 6. cap.75. Si infirmitate depressus quis fuerit vitam sine communione non finiat, nec vnctione sacrati olei careat, & si finem perspiciat, sacrosancto corpore Deo anima eius à sacerdote precibus commendetur.

Cap.176. Omnes presbyteri oleum infirmorum ab Episcopo expetant, secumqúe habeant, & moneant fideles infirmos illud exquirere, vt eodem oleo peruncti à presbyteris gratia Dei sanentur, quia oratio fidei saluabit infirmos.

Haymo. 800.

Homilia de Feria 5 Pentecostes: *Vngebant oleo multos ęgros, & sanabantur.* Dicit D. Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.* Vnde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt pontificali benedictione consecrato oleo perungatur ægrotus.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap.48. Secundùm B. Iacobi Apostoli documētum, cui etiam decreta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopo benedicitur, à presbyteris vngi debent. Sic enim ait: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo, &c.* Non itaque paruipendenda est eiusmodi medicina, quæ animę corporisq; medetur languoribus.

Amalarius Treuirensis. 830.

De officijs Ecclesiasticis lib.1. cap.12. Consecratur oleum infirmorum in ipso officio consecrationis corporis & sanguinis Domini. Non habet proprium officium, id est, nec in capite verba salutationis, nec *Oremus*, nec in fine concluditur, vt cæteræ orationes: *Per Dominum nostrum Iesum Christū*: sed tantùm: *In nomine Domini nostri Iesu Christi*. In eo loco, vbi solemus vuas benedicere, ibi consecratur oleum pro infirmo, concluditurq; conclusione: *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas.*

Synodus Moguntina sub Rabano. 834.

Cap. 26 Infirmi secundùm Canonicam auctoritatem orationibus & consolationibus Ecclesiasticis sacra cum vnctione Dei armati, secundùm statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.

Concilium Meldense. 845.

Apud Burchardum lib. 4 cap. 75. Presbyter in Cœna Domini ampullas tres secum deferat, vnam ad Chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos iuxta sententiam Apostolicam: *Vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ,* &c.

Paschasius Ratbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 8. Secundùm Apostolum, cùm aliquis infirmatur, prius adhibenda est confessio peccati, deinde oratio plurimorum, post sanctificatio vnctionis: quia impossibile est per medicinam sanari vllius artis, quem diuina vltio premit.

In vita Adelhardi Abbatis Interea cùm cœpisset idem sanctus Episcopus à nobis percontari, vtrùm benedictionis oleo, sicut à B. Apostolo sancitum est, deberet perungi, interrogauimus eum: vtrùmne vellet, quem proculdubio sticeramus peccatorum oneribus non detineri. Quod ille audiens, erectis in cœlum oculis, cominus obsecrabat vt fieret. Quid putas tunc sanctus agebat animus? Dicebat: *Nunc dimittis seruum tuum Domine,* quia percepi omnia mysterij tui Sacramenta.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 1 de disciplina Ecclesiastica cap. 115. Vnguntur infirmi, postquam ab onere peccatorum per confessionem liberati sunt, circa pectus & scapulas.

Burchardus VVormatiensis. 1020.

Admonitione 21. Infirmos visitate, & eos reconciliate, & iuxta Apostolum oleo sancto vngite.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S. Dunstani cap. 1 Nescis (*inquit religiosa matrona ad Dunstanum Episcopum*) de discessu meo dolas; ocia non pœna infernalis, sed gloria me suscipiet regni cælestis: tantùm precor, vt cras mane ad me venias, & mihi cum Sacramento sacræ inunctionis viaticum Dominici tradas corporis.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 1 in Dedicatione Ecclesiæ. Tertium Sacramentum est Vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis, & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est, quoniam puluis sumus. Ait enim D. Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum,* &c. Solēnis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Videsne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vnde & sancti Patres hāc vnctionem Sacramentum esse sanxerunt.

Anselmus. 1080.

In Elucidario. Quid valet vnctio olei infirmis? Peccata confessa & non iterata, vel quotidiana per hanc vnctionem relaxantur, vt dicitur: *Quia in peccatis est, dimittentur ei.* Si de peccato pœnitentiam non egit, ista vnctio non solùm ei nihil prodest, sed etiam multum obest.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 257. Iam à longo tempore audiuimus languorem tuum, &c. Vnctionem, quam semel accepisti, non æstimo repetendam: quia secundùm institutum Apostolicæ Sedis, genus est Sacramenti. Qui autem Sacramenta Christi & Ecclesiæ repetit, iniuriam ipsis Sacramentis ingerit. Vnctio enim infirmorum publicè pœnitentiæ est Sacramentum, quam non esse repetendam, sicut nec Baptismum, testatur Augustinus, testatur Ambrosius, &c.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

De diuinis offic. lib. 5. cap. 18. In eo loco, vbi solemus vuas benedicere, consecratur oleum pro infirmis, concluditurque conclusione: *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas,* &c.

Vita S. Heriberti cap. 29. Cùm igitur vrgente atque ingrauescente molestia vexaretur, properè Coloniam mittens, Abbatem Heliam accersiuit. Quo veniente, ipse, secundùm præceptum Apostoli, sacro est vnctus oleo in nomine Domini, pariterque corporis & sanguinis Domini Sacramentis munitus.

Gulielmus Malmsberiensis. 1110.

De gestis Anglorum libro 1, cap. 3. Beda sentiens adesse finem vitæ suæ, accitis fratribus, communicat, & inungitur, & osculatur cunctos, & sui memoriam commendat singulis.

Hugo Victorinus. 1120.

De Sacramentis libro 2 parte 15. capite 1. Tria sunt genera olei sancti: primum est oleum vnctionis: secundum est oleum principalis Chrismatis: tertium est, quod dicitur oleum infirmorum.

Cap. 2. Sacramentum Vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Iacobus enim Apostolus ait: *Infirmatur quis,* &c. In quo ostenditur dupliei ex causa Sacramētum hoc institutum esse, & ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuationem.

Bernardus. 1130.

In vita S. Malachiæ Episcopi cap. 32 Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij. Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias vt descenderet priusquam moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & ingrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cùm pararet vngere eam, visum est omnibus differendum potius vsque mane. Erat enim vespera. Acquieuit Malachias, & data benedictione super ægram, exiuit cum his, qui secum erant. At verò post modicum subitò clamor factus est, plāctus & strepitus multus per totam domum: siquidem insonuit, quòd mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito, & secuti sunt eum discipuli eius: & accedens ad lectum, vt certò comperit expirasse, consternatus est animo, sibi imputans, quòd fraudata gratia Sacramenti obierit. Et eleuatis in cælū manibus: Obsecro Domine, inquit, insipienter egi. Ego, ego peccaui, qui distuli: nō ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quam tulerat liceret restituere gratiam. Et stans super eam tota nocte laborabat in gemitu suo, & pro oleo sancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autē: *Vigilate,* inquit, *& orate.* Itaque in Psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et mane facto, exaudiuit Dominus Sanctum suum: quia spiritus Domini erat postulans pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperuit oculos, quæ fuerat mortua, &, vt solent, qui de graui somno eurgilāt, fricans sibi manibus frontem & tempora super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutat eum, & verso luctu in gaudium, stupor apprehendit

hendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum Et vnxit eam nihilominus, sciens in hoc Sacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei saluet infirmum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4 dist. 23. Præter præmissa est etiam aliud Sacramentum, scilicet Vnctio infirmorum, quæ fit in extremis oleo per Episcopum consecrato, &c. Hoc Sacramentum Vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus: *Infirmatur quis in vobis* &c. Ostenditur duplici de causa Sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde constat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuotéque percipit, & in corpore, & in anima alleuiari: si tamen expedit, vt in vtroque alleuietur. Quòd si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam, quæ est animæ, sanitatem in hoc Sacramento acquirit. Et sicut in alijs Sacramentis, ita & in isto, aliud est Sacramentum, aliud res Sacramenti. Sacramentum est ipsa vnctio exterior: res Sacramenti vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contéptu, vel negligentia Sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & damnabile.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 6. epist. 1. Iterari, prout mihi videtur, necesse est infirmorum vnctionem; quia iterari necessarium est peccatorum, propter quam fit illa vnctio, remissionem. Istud indicant & ipsa verba
Iacob. 5. hoc præcipientis Apostoli: *Infirmatur quis in vobis?* &c. Cùm igitur certum sit, causam vnctionis hác esse, vt oratio fidei saluet infirmum, vt alleuet eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittantur ei, cur non iterabitur vnctio præcedente vnctionis causa? Nam si æger post semel redditam sanitatem nunquam deinceps in morbum incideret, si nunquam post primam vnctionem in peccata corrueret, fateor quòd nunquam deinceps vnctionem iam dictam iterari fas esset. Quòd si rursum infirmatus fuerit, si rursum peccauerit, quæ ratio, vt rursum alleuiatur, vt rursum ei peccata dimittantur, denuò eum inungi prohibebit?

Radeuicus Frisingensis. 1160.

De gestis Friderici Imper. libro 4. capite 11. Otto Frisingensis Episcopus lecto cubans, de obitu suo, nequaquam dubius, cùm sacro liquore olei, sicut moris est, perunctus fuisset, de pecunia sua laudabile testamentum ordinauit.

Alexander Tertius. 1170.

Ad Carnotensem Episcopum libro 1. titulo 4. cap. 14. Sacerdos vno præsente clerico, aut etiam solus potest infirmum vngere.

Ad Anatenensem Episcopum: In torneamentis occisus, si corpus Dominicum suscepit, & sacri fuerit olei inunctione perunctus, Ecclesiastica sepultura non est priuandus.

Odo Parisiensis Episcopus. 1175.

In statutis Synodalibus cap. 11. Cum reuerentia deferatur oleum sanctum ad infirmos, & eos vngât sacerdotes cum magno honore, & orationum celebritate, quæ ad hoc sunt ordinatæ. & nihil inde penitus exigatur, siue à paupere, siue à diuite. Sed si quid gratis datum fuerit, gratis accipiant. Ad Sacramentum extremę Vnctionis moneant populum Sacerdotes, non tantùm diuites & senes, sed pauperes & iuuenes omnes, à tempore discretionis, maximè à quatuordecim annis & supra, & ad omnes communiter, vt se paratos exhibeant, cùm necesse fuerit. Doceant frequenter populum, huiusmodi Sacramentum licitè iterari, & sæpe recipi; scilicet in qualibet magna infirmitate, vnde metus est mortis.

Stephanus Eduensis. 1180.

Præfatione in librum de Sacramento altaris: Olei vnctione figuratur operatio diuinæ misericordiæ. Oleum enim sanat, reficit, & supernatat: Dei misericordia contritos sanat, contritiones alligat, esurientes pane indeficiente reficit & satiat, & iudicio superexaltat. Hoc modo in Ecclesiasticis Sacramentis, Spiritu sancto cooperante, inuisibiliter operatur gratia septiformis.

Helmoldus Presbyter. 1180.

Libro 1. Chronicorum cap. 44. Ludolphus venerabilis sacerdos ætate decrepitus, vigore spiritus integer, vbi ægritudine mortali decubuit, misit ad accersendos sacerdotes & religiosos quosque, impetrato sacræ vnctionis officio, conquestus est, &c.

Cap. 95. Cùm fratres Geroldi consummationis finem imminere viderent, impenderunt ei sacræ Vnctionis officium, sicque Sacramentis salutaribus communitus, illucescente die cum tenebris noctis corruptibilem carnis sarcinam deposuit.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra. lib. 1 tit. 5 de Sacra Vnctione cap. Cùm venisset Duæ sunt species vnctionis. Exterior, quę materialis est, & visibilis; & interior, quę spiritualis est, & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus: interiori inuisibiliter inungitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum.* De secunda Ioannes Apostolus ait: Iacob. 5. *Vos vnctionem accepistis ab eo, qua maneat in vobis. Et non necesse habetis, vt aliquis vos doceat, sed vnctio vos docet de omnibus, ita faciatis.* Vnctio visibilis, & exterior signum est interioris & inuisibilis vnctionis. Vnctio verò inuisibilis & interior non solùm est signum, sed etiam Sacramentum: quia si dignè sumitur, vel agit, vel auget absque dubio quod significat. Ad exhibendum autem exteriorem & visibilem vnctionem benedicitur oleum, quod dicitur Catechumenorum, vel infirmorum, & cóficitur Chrisma, quod ex oleo fit, & balsamo mystica ratione.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 8. cap. 77. Magister Ioannes Decanus Aquensis, cùm Scholaris esset, tam grauiter tempore quodam infirmatus est, vt confessus & inunctus, nihil ei nisi mors superesse videretur.

Guillermus Brito. 1220.

Duodecimo Philippidos:

Cumque oleo sancto quasi iam moriturus inunctus,
Iuxta quem Iacobi commendat epistola ritum,
Stramine supposito morientum more iaceret,
Visio cælestis confortat taliter illum, &c.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Vita Mariæ Ogniacensis lib. 2. cap. 5. Quando Vnctionis extremę Sacramentum ipsa præsente ægroti percipiebant, illa Christum cum Sanctorum millibus adesse sentiebat, ægrotumque illum misericorditer corroborantem, dæmones expellentem, animam purgántem, seque, dum membra eius vngerentur, quasi in lumine per totum corpus diffundentem.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In Speculo Ecclesiæ cap. 14. Septimum Sacramentum est extrema Vnctio, quod alleuat infirmos in periculo mortis à pœna corporali & spirituali. Et ideo postquam accepit aliquis sacram vnctionem,

nem, magis debet esse assiduus in diuina contemplatione.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo historiali libro 30. cap. 132. Antonius Monachus facta confessione, & absolutione accepta, cum Vnctione extrema sub Psalmorum cantu expirauit.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles libro 4. capite 73. Quia hoc Sacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic Sacramento, quòd multi intersint sacerdotes, & quòd oratio totius Ecclesiæ ad effectum huius Sacramenti coadiuuet. Vnde Iacobus dicit: *Inducat presbyteros Ecclesiæ, & oratio fidei sanabit infirmum.* Si tamen vnus solus presbyter adsit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cuius minister existit, & cuius personam gerit.

Rodericus Toletanus. 1260.

De rebus Hispaniæ libro 6. cap. 14. Fernandus Rex, exutus regalibus ornamentis, pro venia exorabat, & accepta ab Episcopis pœnitentia, & gratia vltimæ Vnctionis, indutus cilicio, & conspersus cinere, duobus diebus in pœnitẽtia atque lachrymis superuixit.

Bonauentura. 1260.

Parte 6. Breuiloquij cap. 11. Extrema Vnctio est Sacramentum exeuntium ex hac vita, præparans & disponens ad sanitatem perfectam. Valet etiam ad delenda venialia, & ad recuperandam sanitatem præsentem, si infirmo expediat. Ad huius Sacramẽti integritatẽ requiritur oleũ simplex, sed consecratũ, vocalis expressio verborũ & orationũ, inũctio infirmi in septẽ partibus determinatis, scilicet in oculis, auribus, naribus, labijs, manibus, pedibus, & lũbis. Nec debet illud Sacramẽtum dari nisi adultis, & postulantibus, imminente periculo mortis, & hoc per manus & ministerium sacerdotis. Ex quo colligitur, quòd inter hoc Sacramentum, & Confirmationem est differentia septiformis, scilicet in efficacia, in forma, in materia, in suscipiente, in dante, in loco, in tempore.

Guibertus Tornacus. 1270.

De officio Episcopi tractatu 40. Oleum istud medelam præstat infirmis: Dolor enim sequitur ægritudinem, & consolatio dolorem.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorum libro 6. cap. 73. Notandum est, quòd triplex Sacramentum ex eadem substãtia fit olei, ad ostendendum, quòd licèt vnus fit Spiritus sanctus, multiformis tamen est secundùm dona sua, &c. Ad oleum infirmorum pertinet gratia sanitatum, id est, sanitas corporis & mentis. Valet enim contra vtriusque ægritudinem, sicut ex verbis vtriusque benedictionis liquet.

Ioannes Scotus. 1300.

In 4. Sent. dist. 22. quæst. 1. Extrema Vnctio est vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata à sacerdote, simul verba certa, cum intentione debita proferente ex institutione diuina, efficaciter signans curationem venialium, &c.

Clemens Quintus. 1305.

In Concilio Viennensi de priuilegijs, & excessibus priuilegiatorum cap. 1. Religiosi, qui clericis aut laici Sacramentum Vnctionis extremę ministrant, nõ habita super hoc parœcialis presbyteri licentia speciali, excommunicationis incurrant sententiam.

Durandus à Sancto Portiano. 13..

Lib. 4. Sent. dist. 23. q. 1. Quòd extrema Vnctio est Sacramentum, patet, quia omne remedium ordinatum in subsidium vitæ spiritualis, sub rebus sensibilibus appositum, est Sacramentum: Sed extrema Vnctio est huiusmodi. Ergo, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad 6. Marci: *Vngebant oleo multos ægrotos.*) Ex hoc loco patet, quòd Vnctio extrema, quę est infirmorum, à Christo est instituta.

Ad cap. 5. Iacobi: *Inducat presbyteros Ecclesiæ.*) Licet istud Sacramentum fuerit à Christo institutum, tamen per B. Iacobum fuit expressius publicatum. *Et si in peccatis sit,* venialibus, *remittentur ei,* virtute huius Sacramenti.

Franciscus Maronius. 1320.

Lib. 4. Sent. dist. 23. Ideo dicitur extrema Vnctio, quia in fine datur, & est extrema respectu aliarum vnctionum. Sed nunquid hoc Sacramentum est de necessitate salutis? Dicitur, quòd omnes obligantur ad non contemnendum. Vnde qui contemnendo negligit, peccat mortaliter. Efficiens huius Sacramenti est sacerdos ritè ordinatus, aliàs conferre non posset. Causa materialis est oleum purum, sine mixtione balsami. Causa formalis sunt ista verba: *Per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam clementiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum, &c.* Causa finalis est remissio peccatorum venialium, & alleuiatio ægritudinis corporalis.

Guido Carmelita. 1330.

Hæresi 21. Armeniorum: Errant Armenij, negantes Sacramentum extremæ Vnctionis, contra doctrinam Apostoli Iacobi 5. *Infirmatur quis, &c.*

Errore 16 Græcorum: Post Pœnitentiam Sacramentum extremæ Vnctionis purgat reliquias peccatorum.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo curatorum Tractatu 6. primæ partis cap. 2. de effectu extremæ Vnctionis. Effectus huius Sacramenti est iste. Sicut enim est in infirmitate corporali, ita suo modo debet esse in infirmitate spirituali. In infirmitate corporali curatur aliquis ab infirmitate, quia retinet quandam corporis debilitatem, indiget duplici medicina: Vna, quæ fit ægritudinis sanatiua: alia, quæ fit debilitatis, quæ remanet, reparatiua: sic est spiritualiter. Infirmitas enim spiritualis est peccatũ. Vnde Psalmista in persona peccatoris: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum.* Medicina autem sanatiua istius infirmitatis est pœnitentia. Sed postquam sanatus est homo ab ista infirmitate, adhuc remanet in eo quædam debilitas spiritualis. Contra istam infirmitatem ordinatur illud Sacramentum. Vnde effectus illius Sacramenti est sanatio istius infirmitatis spiritualis. Est etiam alius effectus: quia per ipsum peccata venialia, & etiam mortalia oblita remittuntur, & gratia habita augetur, vel noua confertur, si dignè sumatur.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 4. Quadragesimæ Serm. 1. Deus sanctissima nobis contulit Sacramenta, sacrum Baptisma, Confirmationem, Pœnitentiam, Eucharistiam, & extremam Vnctionem.

Præparatione 2. ad felicem mortem: Denique cùm sacro inungitur oleo, corde Deum rogabit, vt sanguis & aqua, quæ ex mortuo atque confosso illius corde promanabant, & in sacri olei vnctione designantur, nobisq; impertiuntur, pauperem ac nudam animam suam ab omni vitiorum sorde abluere dignetur.

Thomas Argentinensis. 1360

Lib. 4. dist. 23. quæst. 1. art. 1. Extrema Vnctio verè est Sacramentum: quia illud, quod per se & immediatè ordinatur ad curationem morbi spiritualis, hoc est Sacramentum verè, & non sacramentale: Extrema Vnctio est huiusmodi. Ergo, &c.

Articulo 3. Primò hoc Sacramentum valet ad spiritualem sanitatem eius, qui suscipit ipsum. Secundò valet Sacramentum istud ad recuperandam sanitatem corporalem, maximè quando ex tali corporali sanitate non impeditur sanitas spiritualis.

Petrus Aliacus. 1400.

Vita S. Petri Celestini lib. 2. cap. 18. Ab illa die cœpit grauissimè infirmari, & certus de morte fecit sibi ministrari extremæ Vnctionis Sacramentum.

Thomas VValdensis. 1410.

Tom. 2. cap. 163. de Sacramento extremæ Vnctionis: Augustinus, & cæteri Patres ad huius Sacramenti exercitium semper assumunt oleum consecratum, &c. Multa bona ex vnctione Ecclesię statim contingunt ægrotis. Ideò magis sunt miseri, si his omissis per diuinationes, aut sortilegia, infinita sibi mala procurant. Ne à dæmonibus petant auxilium, ipse offert Deus per Sacramentum Vnctionis.

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ, de Sacramento extremæ Vnctionis: Extrema Vnctio est linitio sanctificati, facta ad releuationem vtriusque infirmitatis, mentis scilicet & corporis, &c.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola animæ Dialogo 6. cap. 79. Post Sacramentum pœnitentiæ sequitur extremæ Vnctionis Sacramentum, per quod homo recipit bene esse: quia disponitur, & præparatur ad sanitatem, & vigorem spiritalem. Curat enim hæc vnctio omnem languorem & morbum animę, & reliquias omnes eliminat, & nonnunquam etiam corporis ægritudines sanat.

Concilium Florentinum. 1439.

In literis vnionis: Quintum Sacramentum extrema Vnctio est, cuius materia est oleum oliuę per Episcopum benedictum. Hoc Sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet, &c.

Ioannes Capistranus. 1440.

De Papæ & Conciliorum auctoritate fol. 53. Instituit Christus Sacramentum extremæ Vnctionis, quãdo discipulis tradidit infirmos vngere, vt à languoribus sanarentur. Marci 6. *Et vngebant oleo multos infirmos, & sanabantur.*

Bernardus Iustinianus. 1460.

Vita Laurentij Iustiniani cap. 11. Suscepta paulo ante diem sacri olei vnctione, sermonem habuit de mortis vtilitate ac cælesti vita.

Nicolaus de Nyse. 1480.

Secundæ partis Destructorij Tractatu 2. Sacramentum extremæ Vnctionis valet ad inimicum expugnandum, quod confertur ad victoriam obtinendam contra dæmonem in mortis articulo.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessionis 14. Canone 2. Si quis dixerit sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationum, anathema sit.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

LIBER OCTAVVS: DE ORDINE.

ARTICVLVS PRIMVS.

ORDINEM ESSE SEXTVM NOVÆ LEGIS SACRAMENTVM, QVO CERTA GRATIA ET POTESTAS SPIRITVALIS QVIBVSDAM VIRIS TRADITVR, VT CERTVM MVNVS IN ECCLESIA GERANT.

Anno post natum Christum

NEGANT.

380. MESSALIANI *dicunt in clericorum ordinatione Spiritum sanctum non suscipi.* Damascenus de hæresibus.

1140. *Tandemus sacri Ordinis ministros nihil esse dicebat.* Robertus Montensis in appendice ad Sigebertum, Auctor vitæ S. Norberti cap. 34.

1520. Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica capite de Ordine: *Sacramentum Ordinis Ecclesia Christi ignorat, inuentumq; est ab Ecclesia Papæ, &c. Sacramentum Ordinis pulcherrima machina fuit, & est ad stabilienda vniuersa portenta, quæ hactenus facta sunt, & adhuc fiunt in Ecclesia.*

Aduersus Articulos Louaniensium: *Ordo non est Sacramentum, sed officium, aut vocatio ministrorum, qui ad Ecclesiæ gubernationem vocantur.*

Libro de Missa angulari: *Ego non dicam quod Papistæ dicunt, nullum Angelorum, imò ne Mariam quidem consecrare posse: sed è contrario dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea rescirem diabolum sic irrepsisse in officium Pastoris Ecclesiæ in specie hominis vocatum ad prædicandum, & publicè in Ecclesia docuisse, & baptizasse, celebrasse Missam, & absoluisse a peccatis, & tali munere functum, iuxta institutionem Christi, tunc cogeremur fateri, Sacramenta ideo non esse inefficacia: sed verum baptismum, verũ Euangelium in verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi nos accepisse.*

1525. Philippus Melanchthon in locis Communibus impreßis Argentorati Anno 1525. fol. 83. *Duo sunt Signa a Christo instituta in Euangelio: Baptismus, & participatio Mensæ Domini. Quare miramur quid in mentem venerit Sophistis, inter Sacramenta referre ea, quorum ne meminit quidem Scriptura. Nam vnde confictus est Ordo?*

Fol. 91. *Quid in mentem venit, qui Ordinem inter Signa numerant, cùm non sit aliud Ordo, quàm deligi ex Ecclesia eos, qui doceant, qui baptizent, qui mensæ benedicant, & eleemosynas partiantur egenis. Episcopi seu Presbyteri vocabantur qui docebant, laudabant, & benedicebant mensæ: Diaconi, qui eleemosynas partiebantur inter inopes. Nec sic discretæ hæ functiones erant, vt Diacono peculiare esset docere, baptizare, aut benedicere mensæ. imò hæc omnibus Christianis licent. Non omnium sunt claues, sed demandabantur eorum prouincia quibusdam, vt essent qui sibi rem Ecclesiasticam necessariò administrandam esse scirent, & ad quos rite referri posset, si quid incidisset.*

15[illegible]. *Ioannes Caluinus,* lib. 4. Institut. cap. 19. §. 22 *inter quinque falsò nominata Sacramenta Ordini quartum locum tribuit, quod ex se septem alia sacramentalia pariat.*

Ad cap. 6. Act. *Manuum impositio,* inquit, *cum Apostolis in vsu fuerit, ritus est ordinis & decoro congruens, nec tamen quicquam habet per se efficacia, sed vis & effectus a solo Dei spiritu pendet.*

15[illegible]. David Chytræus ad cap. 29. Exodi: *Sciendum est vocatos ab Ecclesia & electos voce Ecclesiæ Dei fungentes ministerio, etiam sine hoc ritu posse docere & Sacramenta administrare. Non enim imprimitur hoc ritu administrationis manuum vllus character ordinato, sed valet ministerium ad salutem omni credenti propter diuinam ordinationem.*

[illegible] Lutherani in colloquio Altenburgensi fol. 591. *Ordinatio ministrorum nusquam appellatur Sacramentum, & ideo Sacramentum esse negant.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Ioannis 20. verſ. 21. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cùm dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.

Actor. 6. 5. Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, &c. 6. Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus.

Actor. 13. 2. Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiſerunt illos.

Actor. 14. 22. Et cùm conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Presbyteros, & oraſſent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderũt.

1. Corinth. 12. 28. Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primò Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum. Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

Epheſ. 4. 11. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti.

1. Timoth. 4. 14. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt: quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij.

1. Timoth. 5. 22. Manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis.

2. Timoth. 1. 6. Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.

Hebr. 5. 4. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem: ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te. Pſal. 2.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Conſtitut. Apoſtol. lib. 2. cap. 27. Quicunque laicus ſine ſacerdote aliquid operatur, inaniter operatur: & vt Ozias, quia fecit, cùm non eſſet ipſe ſacerdos, quæ ad ſacerdotes pertinebant, propter crimen violatæ legis lepra affectus eſt: ſic nullus laicus impunè feret, qui Deum contempſerit, in ſacerdotes eius inſanierit, & honorem ſibi vſurpârit, minimè Chriſtum imitatus, qui *non ſe glorificauit, vt fieret Pontifex*: ſed expectauit, vt Patrem audiret: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Si igitur Chriſtus non vindicat ſibi priuatim gloriam ſine Patre, quomodo poteſt homo ſeipſum in ſacerdotium proijcere, non accepta dignitate à præſtantiore? aut illa facere, quæ ſolis ſacerdotibus licent? Nonne Coritæ, cùm alioqui Leuiticæ tribus eſſent, arſerunt tamẽ, quia ſeſe in Moyſen & Aaron extulerunt, & de ijs, quæ ad ſe non pertinebant, cum eis certarunt?

Lib. 3. cap. 10. Imò neq; laico permittimus facere opus aliquod ſacerdotale, vt ſacrificium, aut baptiſmum, aut impoſitionem manus, aut benedictionem, ſiue paruam, ſiue magnam. *Nemo enim ſibi ſumit honorem, ſed qui vocatur à Domino.* (Heb. 5.) Huiuſmodi namque gratia per impoſitionem manuũ Epiſcopi datur. Qui verò non eſt ad eam electus, ſed potius ſibi eam rapuit, hic ſupplicio Oziæ afficietur. (2. Par. 26.)

Cap. 11. Imò neq; reliquis clericis poteſtatẽ baptizandi facimus, vt Lectoribus, Cantoribus, Ianitoribus, aut miniſtris, niſi tantùm Epiſcopis, & Presbyteris miniſtrantibus Diaconis. Qui verò hoc auſi fuerint, pœnas Coritarũ pendet. (Num. 16.) Neq; Presbyteris poteſtatẽ damus ordinãdi Diaconos, aut Diaconiſſas, aut Lectores, aut miniſtros, aut cantores, aut ianitores; ſed Epiſcopis tantùm. Hic enim eſt Eccleſiaſticus ordo, & concentus.

Lib. 8. cap. 46. Quia hoc plerique negligenter curandum eſſe putauerunt, & ordines confundere, & ordinationem cuiuſque mouere audent, non collatas dignitates ſibi rapiendo, ac per vim poteſtatem ſibi ſumendo, ea dandi alijs, quæ dare non poſſunt: ex quo fit, vt Deum irritent, ſicut Coritæ, & Ozias, qui præter dignitatem, ac ſine auctoritate Dei Pontificatum inuaſerunt: (Num 16. 2. Par 26.) ex quibus illi igne arſerunt, hic lepra in fronte affectus eſt, &c. Scitis enim planè eos, qui à nobis per orationem & manuum impoſitionem Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi nominati ſunt, differentia nominum differentiam rerum declarare: neque enim quicunq; volebat, apud nos manus implebat, vt in illo falſo & adulterino ſacerdotio vitularum, rege Hieroboam, ſed qui vocabatur à Deo. Etenim ſi non eſſet aliqua lex poſita, & aliquod diſcrimen ordinum, ſatis erat vno nomine affectos, omnia iſta miniſteria perficere: verùm cùm à Deo conſequẽtiam rerum didicerimus, Epiſcopis quidẽm aſſignauimus, & attribuimus, quæ ad principatum ſacerdotij pertinẽt: Presbyteris verò, quæ ad ſacerdotium: deinde Diaconis, quæ ad miniſtrandum veriſq;, vt purè & caſtè fiant, quæ ad religionem pertinent. Neq; enim fas eſt Diacono ſacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem

[illegible] fiue paruam, fiue magnam facere, neque Presbytero ordinationes clericorum facere. [illegible] non licet ordinem inuertere, cum [illegible] dissentiones, vt inferiores quæ fua [illegible] per vim fibi vendicent, nouam legem [illegible] in fuum [illegible], ignorantes autem [illegible] contra [illegible] calcitrare.

Dionyfius Areopagita. 100.

[illegible] Hierarch. [illegible] Tempus iam admonet [illegible] diuina ipfiufmodi munia, ipfas exponere [illegible] Ordines, ac distributiões virtutesq; ipforum, & actiones atq; cõfummationes, fubiectamq; illis [illegible] excellentiam ordinũ, vt oftendatur [illegible] noftri perfectio inordinata omnia & incompofita atq; confufa ab fe arcere femper, [illegible] ornatu vero atq; ordinem, & grauitatem in proportionibus fanctorum ordinum fuorũ exhibere. Et quidẽ Hierarchiã omnem [illegible] in [illegible] diftribuerimus numerũ, in libro de cælefti Hierarchia congruè fatis [illegible] expofuimus. [illegible] vt habet noftra traditio) omnẽ facro [illegible] in fanctiffimas celeftas [illegible], & in eos, qui diuina probè callent, aliosq; facratius imbuant, tum in eos, qui ab his fanctiffimè promouentur, &c. Oftenfum eft igitur, Antiftitum ordinem perficientem effe, & perfectionis auctorem: facerdotũ vero illuminantem, atq; ad lucem promouentẽ: porrò miniftrorũ, purgantem atq; difcernẽtem. Videlicet Pontificalis ordo non [illegible] facere folum, verùm & illuminare, & purgare [illegible]. Sacerdotũ verò virtus in fe cum illuminatione habet purgantẽ quoq; fcientiam. Verum quæ inferiores funt, ad præftantiora tranfire nequeunt, propterea q; fas illis non eft ad illiufmodi [illegible] fuperbiã. Porro facratiores virtutes vna cum [illegible], inferiores quoq; fua ipfa perfectiõe fcientiæ facras nequaquã ignorant. Quia tamen diuinarum actionũ imagines funt facerdotales [illegible], ornatiffimi atq; inconfufi diuinarum operationũ ordinis infitos fibi fulgores indicantes, in primas ac medias & vltimas fanctas actiones atq; ordines pontificali difcretione diftributæ funt, [illegible] vt dixi) in feipfis diuinas actiones ordinatas effe atq; impermixtas. Quia enim fumma illa diuinitas eos, quibus fe infinuat, fpiritus purgat primo, confequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit. merito facerdotales, diuinas imagines præ fe ferentes, æmulae [illegible] in ordines, virtutesq; [illegible] diuinas actiones in caftiffimis [illegible] ordinibus cõftanter atq; inconfusè [illegible]. Præful igitur vbi facrandus offertur [illegible] genu pofito ante altare, fupra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumq; Pontificis [illegible] atq; hoc modo à cõfecrante Pontifice caftiffimis imprecationibus cõfummatur. Sacerdos verò coram fancto altari ponẽs vtrumq; genu, in capite habet Pontificis dextrã, & in hũc modũ à facrante Præfule fanctiffimis inuocationibus confecratur. At verò minifter altero tantum coram [illegible] altaribus pofito genu, facrantis fe Pontificis dextram in capite refert, atq; ab eo perinde [illegible] precationibus ad [illegible] commodatis [illegible] [illegible] Pontifice [illegible] & per fingulos facra [illegible] confummata contalutatio fit, &c.

Ignatius. 100.

[illegible] Omnes Epifcopum fequimini, vt Chriftus Patrem, & Presbyterorum collegium vt Apoftolos. Diaconos reueremini, vt à Dei præcepto [illegible], &c. Omnia [illegible] ordine [illegible] in Chrifto. [illegible] Diaconi [illegible] Presbyteris. [illegible] Epifcopo Epifcopi Chrifto, [illegible] Patri.

Origenes. 210.

Homil. [illegible] Nos qui putamur aliquid effe, id eft, qui in clericatus vel in ordine præfidemus, [illegible], vt quidã ex minori gradu ad hũc locũ [illegible] peruenire, nolite [illegible], nõ ftatim in [illegible] faluados, quia clerici fumus. Multi enim & presbyteri pereunt, & laici beatiffimi reperiũtur: [illegible] clericatus & mereamur pariter & [illegible]. Quia igitur funt quidam clerici non [illegible], vt & ipfi ex ordine capiant fructum, [illegible] ornamento fuæ fint dignitati, idcirco aiũt, qui [illegible] Prophetam nunc dicentem (*[illegible] eorum non proderunt illis.*) Vtilitas quippe clericatus non in eo eft, fi aliquis in agmine fedeat presbyterorum, fed fi iuxta locum fuum, & iuxta præcepta Domini dignus incedat. Plus à me exigitur quàm à Diacono, plus à Diacono quàm à laico. Qui vero totius Ecclefiæ arcem obtinet, pro omni Ecclefia reddet rationem.

Concilium Ancyranum. 348.

Cap. 13. Chorepifcopis non licet Presbyteros aut Diaconos ordinare, fed nec Presbyteris ciuitatis fine præcepto Epifcopi, vel literis in vnaquaque parochia aliquid imperare.

Bafilius Magnus. 270.

In Amphiloc. [illegible] Hæc functio perficit religiofos, exornat facerdotes, facris initiat ordinibus, diuina difpenfat dona, atque in tribus diuinæ maieftatis Ecclefijs ternis fanctificationibus fancta pronuntiatur, & in hac etiam noftra terrena Ecclefia ab Archipresbyteris, Presbyteris, & Diaconis fuis exaltatur.

Lib. 2. de Baptifmo cap. 8. Etiamfi audiamus Prophetam dicentem, vos autem omnes facerdotes Dei vocabimini: neque tamẽ omnes mox huiufce facerdotij ac minifterij poteftatem vfurpamus, neq; alius alij datam gratiam licitè poteft ad fe rapere, fed quifque fideliũ proprijs doni Dei terminis [illegible] manet, docente nos Apoftolo, dum ad omnes quidem dicit. *Obfecro autem vos fratres, per miferationes Dei, vt exhibeatis corpora veftra hoftiam viuentem, &c.* Et per mutuam illã membrorum corporis rectam difpofitionem, quam inter fe ad decentem venuftatem pariter & fecuritatem neceffariam habent, normam nobis præfcribit, quàm commode ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Chrifti Iefu, & charifmatum differentia difpofiti effe debeamus. Rom 12.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione in laudem Athanafij quæ eft oratio 21 Sic porrò educatus & inftitutus, vt nunc quoque eos oporteret, qui plebis Antiftites futuri, magnumq; Chrifti corpus tractaturi funt, fecundum magnum Dei confilium ac præfcientiam, in magnum hunc facerdotum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant, numerum afcribitur, ac facrofanctæ ftationis & ordinis honore afficitur, cunctisque Ecclefiafticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, [illegible] quæ media funt refecem Alexandrino populo præficitur.

Gregorius Nyffenus. 370.

Oratione [illegible]. Eadem etiam verbi vis facerdotem augustum & venerandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi fegregatum. Cum enim heri ac tempore [illegible] vnus [illegible] ac plebe effet, repente [illegible] præceptor, præfes, doctor pietatis, mysteriorum [illegible] Præful, [illegible] contingunt ei, cum nihil vel corpore vel forma mutatus fed quod ad fpeciem externam attinet, ille fit, qui erat, inuifibili quadam vi & gratia inuifibilem animam in melius transformatam gerens.

De Virginitate cap. vltimo: Quomodo offeres Deo, tametsi ad hoc vnctus sis, qui non audis legē, quæ prohibet consecrare non castum?

Theophilus Alexandrinus. 390.

Canon. 6. De eis, qui ordinandi sunt, hæc erit forma, vt quidquid est sacerdotalis ordinis consentiat, & eligat, & tunc Episcopus examinet, vel etiam ei assentiente sacerdotali ordine in media Ecclesia ordinet præsente populo, & Episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem nō fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente, decet præsentibus sanctis in Ecclesia ordinationes fieri.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Libro 3. de Sacerdotio Sacerdotium in terra peragitur, sed in rerum cælestium classem ordinemq; referendum est. Atq; id perquàm meritò Quippè non mortalis quispiam, non Angelus, nō Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse Paracletus eiusmodi ordinē disposuit, &c. Tum probè intelliget quanto sacerdotes honore, quanta dignitate, quanta Spiritus sancti gratia dignata fuerit.

Philo Carpathius. 410.

In Cantica: *Et guttur meum.*) Studebat quisquā Christianorum se bene dirigere in Dominum, eidemq; recto animo, & voluntate seruire perfecta: ijq; præcipuè hoc faciunt, quibus ex sacris Ordinibus datum est, & sibi rectè sumere, & cæteris ministrare sanctissimè.

Sozomenus. 440.

Libro 7. cap. 10. Nectarius Episcopus Martyriū, quem vt medicum familiarem, ita commissorū in iuuentute delictorum cōscium habuerat, Diaconum ordinare cogitabat. Cæterùm Martyrius id auersatus est, indignum se esse ministerio diuino asseuerans, astitiq; sibi antea vitæ testem Nectarium ipsum citans. Cui Nectarius: nunquid ego, inquit, idem qui nūc sacerdos sum, vitam meam hactenus multo magis dissolutè traduxi, quàm tu tuam: cùm vel tu ipse id testari possis? Tum ille vicissim: Atq; tu, ô beate, recens baptizatus, ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es. Vtraq; autem hæc peccatorum Deus expiatoria esse constituit. Ac proinde, vt mihi quidem videris, tu ab infantibus iam recēs natis nihil differs.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 5. prioris ad Timotheum: *Manus citò nemini imposueris.* Oportet prius examinare vitam eius qui ordinatur: deinde in ipsum inuocare gratiam Spiritus.

Concilium Chalcedonense. 453.

Canone 2. Si quis Episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, & non venalem gratiam in venditionem deduxerit, & propter pecunias ordinauerit Episcopum, vel Chorepiscopum, vel Presbyterum, vel Diaconum &c. qui hæc tentasse conuictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat.

Leo Imperator. 460.

L. quisquis, C. de Episcopis & Clericis: Quisquis ad consortium se contulerit clericorum, & inter ministros veræ & orthodoxæ fidei maluerit & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate reuocetur. Nec à Dei templis, quibus se consecrauit, importunis intentionibus abstrahatur: sed in eisdem beatissimis ministerijs securus permaneat.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 3. Marci. Inter alia quoque Ecclesiæ duces & pastores admonere per hoc voluit, vt prius in oratione pernoctent, quàm illis manus imponant, quos ad sacrorum ministeriū consecrare deliberatum habent, ne fortè eiusmodi promotio frustra cadat.

Iustinianus Imp. 530.

Nouell. 137. cap. 1. Illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quòd absq; examinatione & rectæ fidei, & honestatis vitæ testimonio ordinantur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & cæteri clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni diuino ministerio inueniantur, quomodo pro transgressoribus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Planè ordinationes sacerdotum cum omni diligentia & rigore fieri oportere docet nos & qui inter sanctos censetur Theologus Gregorius, &c.

Antiochus. 600.

Hom. 123. *Omnia* (iuxta Apostolum) *honestè & secundùm ordinem fiant.* Quid enim indecori faciebat Ozias, Deo dum adoleret incensum? Quid 2. Par. 26
item Saul, victimas dum offerret? Quid porrò ty- 1. Reg. 16
rannici illi dæmones, Dominum verè esse Deum dum profitentur? sed horum Theologia explosa est. Vnusquisq; autem in ordine perstet suæ functionis. Ait enim lex: *Solus Pontifex in sancta sanctorum intrabit semel in anno:* idque ex omni hierar- Num. 4.
chica purificatione, *& sacerdotes cooperiant sancta.* Et: *Leuitæ ne tegant sancta ipsa, vt non moriantur.*

Maximus. 640.

Ad cap. tertium de cælesti Hierarchia Dionysij. Non decet aliquem in sacro gradu constitutum maius aliquid suo ordine facere. Presbyteri debent docere, & munus offerre, non autem ordinare: diaconi debent docere, non tamen baptizare. Non enim dant Spiritum sanctum.

Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus. 780.

Epistola ad Adrianum Papam de non faciendis pecunia Ordinationibus: Quemadmodum diuinus Spiritus est Christo Deo nostro consubstantialis, vos eiusdem futuros partis cuilibet manifestum est, vt fuit demonstratum. Sin autem venditur, absque vlla dubitatione clarum est, non esse eius sancti Spiritus gratiam, sacerdotij scilicet sacrosanctam dignitatem, &c. Nemo emit gratiam: *Gratis,* inquit, *accepistis, gratis date.* Vides quomodo Petrus aduersus Simonem indignatus sit, qui argentum ob Spiritus gratiam obtulerat *Argentum,* inquit, *tecum sit in perditionem: quia Dei donum per pecunias te acquirere putasti* Non possunt ergo dona dari, quæ eius gratiæ æstimationi respondeant.

Nicephorus Philosophus. 820.

Oratione funebri in S. Antonium Patriarcham: Præceptor eius ducit eum ad illum, qui tunc tenebat clauem Pontificalem ciuitatis regiæ, vt initiaretur Chrismate presbyterij. Qui non solùm per gradus intermedios eum deduxit ad indumētum sacerdotij, sed illius testimonio eum etiam ordinauit, vt præesset Monasterio.

Leo Philosophus. 890.

Constit. 7. Statuimus, vt quicunq; clericorum habitum mutare profanorum habitu improbè instituerit, is quotiescunque actus fuerit in eiusmodi vecordiam, secundùm Ecclesiasticum decretum, quantumuis inuitus, in clericorum habitum restituatur: tametsi qui Ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, vt qui per se ipse illo indignum transfugio constituerit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 19. Lucæ: *Dominus dedit seruis suis decē minas:* Serui autem illi sunt hi, quibus, in Ecclesia ministerium concreditum est: decemuirique dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsidentiæ. Ordo enim in Ecclesia perfectam

præsidentium dispositionem habet,& neque plures oportebat esse, neque pauciores, vt exempli gratia:tria hæc videmus esse in Ecclesia,purgationem,illuminationem,& perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt ordines: Diaconi purgant per instructionem, & doctrinam: Presbyteri illuminant per baptismum: Episcopi sacerdotales ordines constituunt, & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides ordines cum operationibus, & neq; plures, neque pauciores præsidentium ordines. Illis ergo seruis distribuit decē minas,hoc est,dona, quæ vnicuiq; data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque est concredita præsidentia,etiamsi indignus fuerit, donum habet ex vnctione sua,id quod magnum diuinæ misericordiæ Sacramentum est.

Ad illud 2.ad Timoth.1. *Admoneo te,vt resuscites.*) Quia,inquit Apostolus, noui te non simulatam habere fidem,excito te,vt gratiam Spiritus,quam accepisti, ad præfecturam Ecclesiæ, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem,quæ Episcopum deceat virtutem, vt hanc semper exuscites, ac virentem & floridam facias. Vt enim ignis lignis indiget: hunc ad modum gratia Spiritus opus habet promptitudine,& attētione,& sobria mente,vt semper ferueat. Nam nisi hæc præsto sint, extinguitur, vt & alio loco dicit: *Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum.* In te quidē habitat ipsa gratia, quam 1.Thes.5 accepisti cùm imponerem ego tibi manus,quando Episcopū re seligebam,& consecrabam.Atqui ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbum,fiducia libertateq; imple, ac fortitudine, itaq; ingenuè.

Simeon Metaphrastes. 950.

Vita S.Menæ cap.24. Ea de causa propter multā in Sanctum reuerentiam,cùm accepissent Episcopi Hermogenem, nihil contradicentem, eum referunt in cleri numerum. Deinde cùm per ordinem Ecclesiasticos omnes gradus trāsiuisset,eum constituunt ciuitatis Episcopum.

Oecumenius. 1080.

In 2.Timoth.1. *Per impositionem manuum mearū.*) Simul enim vt Paulus illi manus imposuit, ordinans ipsum Episcopum, donū quoque in eum superuenit,ad signorum operationem,ad doctrinam,& ad præsidendum Ecclesiæ.

Theodorus Balsamon. 1180.

In Canonem 36. Apostol. Chirotonia hoc loco accipitur pro manuū impositione. Meminit enim Presbyterorum & Diaconorū, qui ex more, qui olim seruabatur, mittebantur in alias regiones, vt docerent populum. Diaconos autem ordinari quidē,id est,charact.rem accepisse didicimus: eligi autem non audiuimus, sicut eliguntur Episcopi,& olim etiam sacerdotes, vt docet Canon 13. Synodi Laodicenæ. Decernit itaque præsens Canon, vt si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus ad docendum pertinentem manuum impositionem acceperit, & suum munus nō impleat, segregetur.

Georgius Pachymerius. 1280.

In Paraphrasi epist.8. Dionysii: Non fas quoq; esse censemus Presbyterum, etiamsi illum cōtingat à rectitudine deflectere, ab ipso suo Diacono, qui te alioqui superior est,in disquisitionē vocari,siue etiam ab alio quouis monasticen professo. Ordo enim est, qui vniuersa cohærescere facit & continet: quando magis sanè addecet ordinē asseruari in nostris nimirum sacris? Quòd si in his permiscetur ordo, reliquū fit, vt in seipsum Deus diuisus credatur. Porrò omne regnum,quodcunque id tandem fuerit, si diuidatur,non iam stabit.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Sacrificio in azymo sect.7. Qui sacerdos nō est, hoc est,qui sacerdotalem gradum non habet, sacrificium nunquam conficiet.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Responso primo cap.7. Sacramenta in Ecclesia Catholica sunt septem: Baptisma, Chrisma sancti vnguenti,diuina Communio, Manus impositio, &c. Manus impositio potestatem & facultatem præbet conditoris.Et quoniam nihil eorum quæ sunt sine ipso constat: ipse verò venit ad ducendum nos, vbi bene nobis sit: hanc suam facultatem receptus à nobis contulit nobis per suum sacerdotium. Indeq; omnes ritus à nobis administrantur: & sine sacerdote nihil sanctum est. Insuper cùm initio rerum nos ad spectabiliū dominos constituisset: nunc iterum præstantiores nos Dominus, sacerdotio tradito, constituit. Claues enim cælorum Apostolis & horum successoribus consecratis tradidit.

Responso 2.cap.4. Ordinatio potestatem & efficacitatem præbet conditionis, quam accipimus per sacerdotium. Per illam omnia sacra à nobis administrantur,nec absque sacerdote quicquam sanctum est.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Exhortatione ad castitatem cap.7. Differentiam inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas; & honor per ordinis consessum sanctificatus à Deo. Vbi Ecclesiastici ordinis est consessus,& offert,& tingit Sacerdos, qui est ibi solus.

Zephyrinus. 200.

Epistola 2. Ordinationes presbyterorum ac Leuitarum,tempore congruo & multis corā astantibus, solenniter agite,& probabiles & doctos viros ad hoc opus prouehite, vt de eorum societate & adiumento plurimum gaudeatis.

Cyprianus. 250.

De cardinalibus Christi operibus,capite de ablutione pedum, Ordinationem Sacramentum vocat, & cum Baptismo confert: Docemur,*inquit*,quæ sit Baptismi,& aliorum Sacramentorum stabilitas. Nam baptismum repeti Ecclesiasticæ prohibent Regulæ & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere: nemo sacros ordines semel datos iterum renouat: nemo sacro oleo lita, iterum linit aut consecrat: nemo impositioni manuum vel ministerio derogat sacerdotum.

Ambrosius. 370.

De dignitate sacerdotali cap.4. Quis dat frater Episcopalem gratiam? Deus,an homo? Respondes sine dubio Deus. Sed tamen per hominē dat Deus: homo imponit manus, Deus largitur gratiā. Sacerdos imponit supplicē dextram, & Deus benedicit potenti dextra. Episcopus initiat ordinē, & Deus tribuit dignitatem.

In 1.Corinth. cap.12. *Diuisiones gratiarum sunt.*) Non hoc humanis meritis vult ascribi,sed gratia Dei ad honorificentiam nominis eius: sicut enim qui dicit Dominum Iesum, in Spiritu sancto dicit,qualisuis sit:nō vtique propriam, sed ordinis per efficaciam Spiritus sancti. Vnde & inter initia dicit: *Neque qui plantat est aliquid; neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

Ad Timoth.cap.4. *Noli negligere gratiam,quæ in te est.*)

te est.) Intentum hunc vult esse & deditum exercitio lectionis, vt omni cura diligentiaq; hoc enitatur, vt exhortetur, & doceat. Exhortatio est, cùm miti verbo aliquos prouocamus ad opus bonum: docere verò, quādo ea, quæ latent, intimamus mentibus audientium. Si enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datam sibi. Ad hoc enim creatur dux populo, vt huius salutis solicitudinem gerat, admonendo, docendo, vt fructum habeat ordinatio: quem ad hoc vtique Deus constituit, vt proficiat saluti plebis suæ. Qui ergo in hac auctoritate positus, indiligens fuerit, Dei contemptor habebitur, minimus in regno cęlorum vocatus. Neq; enim poterit facere, qui nec docere dignatur. Gratiā tamē dari ordinatoris significat per prophetiā, & manuū impositionem. Prophetia est, qua eligitur, quasi doctor futurus idoneus: manus verò impositiōes verba sunt mystica, quibus confirmatur ad hoc opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, vt audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.

Hieronymus. 390.

Dialogo contra Luciferianos confert Ordinationem cum Baptismo, ac probat ordinationem ab hæreticis datam esse ratam, quia baptismus ab eis datus ratus baptismus est.

Ad cap. 58. Esaiæ: Plerique nostrorū χειροτονίαν, id est, ordinationem clericorum, quę non solum ad imprecationem vocis, sed ad impositionē impletur manus, ne scilicet, vt in quibusdā risimus, vocis imprecatio clādestina, clericos ordinet nescientes, sic intelligunt, vt assumant testimonium Pauli, scribentis ad Timotheum: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Nō est enim peccatum leue, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctū canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed affectis suis tribuere, & vilium officiorū ministris, quodq; his dedecorosius est, muliercularum precibus. In quo consideranda loquentis in se Christi Apostoli sapiētia: qui vt ordinationis periculum demonstraret, iunxit tormēta peccantiū: *Neque cōmunicaueris peccatis alienis.* Sicut ergo in ordinationibus malorum particeps est peccatorum, qui tales constituit: sic in ordinatione sanctorum particeps eorum est iustitiæ, qui bonos elegit.

Augustinus. 400.

Lib. quæst. veteris ac noui Testamenti quæst. 93. Quòd insufflasse in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectiōis suæ, & dixisse: *Accipite Spiritum sanctum,* Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. Quia enim omnia in traditiōe Dominica per Spiritum sanctum aguntur, idcirco cùm regula eis & forma traditur huius disciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum.* Et quia verè ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicēs: *Cuius tenueritis peccata, tenebuntur: & cuius remiseritis, remittuntur ei.* Inspiratio ergo hæc gratia quædam est; quæ per traditionem infunditur ordinatis, per quam commēdatiores habeantur. Vnde Apostolus dicit ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij.* Semel ergo fieri oportuit, vt de cætero traditio ista nō sine dono Spiritus sancti esse crederetur.

Libro 2. contra epist. Parmeniani cap. 13. Nam illud, quod quidam eorum veritate cōuicti dicere cœperant: Baptismum quidem non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamē dādi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostēditur causa, cur ille, q ipsum baptismū amittere nō potest, ius dādi amittere possit. Vtrūq; enim Sacramentū est, & quadā cōsecratione vtrūq; homini datur. Illud cū baptizatur, istud cū ordinatur: ideoq; in Catholica vtrūq; non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte veniētes etiā Præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinādi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc iudicatur Ecclesię, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatē honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manēt super eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramēto fiat iniuria. Et si quando ignorāter fit, nec animosè defenditur factum, sed corrigitur cognitū, venia facilis impetratur. Deus enim noster non dissensionis Deus est, sed pacis: nec Ecclesiæ eius Sacramenta in eis, qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt inimici eius sunt. Sicut autem habent in baptismo, quòd per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi, vtrūque quidem ad perniciem suam, quamdiu charitatem non habent vnitatis. Sed tamen aliud est prorsus non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere, &c. Sed si nos malè facimus, ipsi explicent, quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramētum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia baptismū non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunq; Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud nō amittitur, & illud amittitur? Neutri Sacramento iniuria facienda est.

De bono coniugali cap. 24. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregādam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamē in illis ordinatis Sacramētum ordinationis: & si aliqua culpa quisquā ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente.

Libro 1 de Baptismo contra Donatistas cap. 1 Sacramētum baptismi est, quod habet qui baptizatur: & Sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur. Sicut aūt baptizatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum dandi baptismi nō amittit. Nulli enim Sacramento iniuria facienda est. Si discedit à malis, vtrumque discedit: si permanet in malis, vtrūque permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus, quem non potuit amittere, qui ab vnitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui Sacramentum dandi, cùm discederet, non amiserat. Nam sicut redeuntes, qui priusquā recederent baptizati sunt, non rebaptizantur: ita redeuntes, qui priusquam recederent ordinati sunt, non vtique rursus ordinantur: sed aut administrant, quod administrabant, si hoc Ecclesiæ vtilitas postulat, aut si non administrant, Sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ideo eis manus inter laicos non imponitur. Nam neque Sacramentum baptismi, neque Sacramentum dandi baptismi, quando ab eis cum Maximiano discessit, Felicianus amisit. Nunc enim eū secum habent cum eis ipsis, quos, cùm foris esset, in Maximiani schismate baptizauit.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 11. cap. 3. Arianos, cæterasque huiusmodi pestes, quia eorum laicos conuersos ad Dominū sub imagine pœnitentię ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur clericos eorum cum sacerdotij aut ministerij cuiuspiā suscipi debere dignitate: quoniam

niam quibus solum baptisma ratum esse permittimus, quod vtique in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti perficitur, nec Spiritum sanctum eos habere ex illo baptismate, illisque mysterijs arbitramur. Quoniam cùm à Catholica fide eorũ auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt. Nec dare eius plenitudinem possunt, quæ maximè in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius, quàm per fidem, dixerim, perdiderunt. Quomodo fieri potest, vt eorum profanos sacerdotes, dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos (vt dixi) ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipiamus?

Leo Magnus. 450.

Epistola 81. ad Dioscorũ Alexand. cap. 1. Quod ergo à patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatũ, à vobis quoque volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus Sacerdotalis, vel Leuitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati eius noctis, quæ in prima Sabbati lucescit, exordia deligãtur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio cõferatur. Quod eiusdem obseruantiæ erit, si mane ipso Dominico die cõtinuato Sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerũt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentũ negligenter videatur impletum. Et ideò piè ac laudabiliter Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit etiam ipse seruaueris; vt his, qui consecrandi sunt, nũquam benedictiones, nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à vespera Sabbati initium cõstat ascribi, & quæ tantis diuinarũ dispẽsationũ mysterijs est cõsecrata, vt quidquid est à Domino insignius cõstitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. in hac per resurrectionem Christi & mors interitũ, & vita accepit initium: in hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumũt, & inferendum vniuerso mundo Sacramẽtum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, cùm ad eos Dominus introisset, *insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctũ: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt.* In hac denique promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit vt cælesti quadam regula insinuatum & traditũ nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia donagratiarum.

Epistola 87. cap. 1. Vnicuique nostrum dicitur: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis est ille, qui non meruit ordinari? &c. Quid ergo dissimulare audemus, quod in tanti Sacramenti perpetratum iniuriam

Gelasius. 495.

Epistol. 9. cap. 11. Ordinationes Presbyterorum & Diaconorum nisi certis temporibus & diebus exerceri non debent, id est, quarti mensis initio, septimi, & decimi, sed etiam Quadragesimalis initij, ac mediana Quadragesimæ die, Sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas.

Anastasius Secundus. 498.

Epistola ad Anastasium Imper. cap. 7. Nullum de his, vel quos baptizauit Acatius, vel quos sacerdotes siue Leuitas secundum Canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acatij portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.

Cap. 8. Ideo & ipse Acatius malè bona ministrando sibi tantùm nocuit. Nam inuiolabile Sacramentum, quod per illum datum est, alijs perfectionem suæ virtutis obtinuit, ei autem obfuit. Quod cùm ita sit, aliquorum in tantum se extendit curiosa suspicio, vt imaginentur, prolato à Papa Felice iudicio, postea inefficaciter in Sacramentis, quæ Acatius vsurpauit, egisse: ac perinde eos metuere, qui vel in consecrationibus, vel in baptismate mysteria tradita susceperunt, ne irrita beneficia diuina videantur.

Primasius. 540.

Ad cap. 5. prioris ad Timoth. *Manus citò nemini imposueris.*) Non est leue peccatum, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed asseclis suis tribuere, & vilium officiorum ministris.

Concilium Bracarense Secundum. 573.

Cap. 3. Placuit, vt de ordinatione clericorum Episcopi munera nulla accipiant, sed sicut scriptum est, quod gratis donãte Deo accipiunt, gratis dent: Non aliquo pretio gratia Dei & impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio Patrum ita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens: anathema sit danti & accipienti. Matt. 10

Gregorius Magnus. 590.

Ad cap. 10. lib. 1. Reg. *Tulit Samuel lenticulam olei:* Hoc profectò hac vnctione exprimitur, quod in sancta Ecclesia nunc etiam materialiter exhibetur: quia qui in culmine ponitur, Sacramẽta suscipit vnctionis. Quia verè ipsa vnctio Sacramentum est, is, qui promouetur, bene foris vngitur, si intus virtute Sacramenti roboretur, &c. Samuel Saul in principem vnxit. Deus autem ei cor aliud immutauit: Quia sacrorum ordinum Sacramenta ab Ecclesiæ Doctoribus foris accipimus, sed Sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur. Virtus verò Sacramenti gratia est Spiritus septiformis.

Ad cap. 16. lib. 1. Regum: Dauid in medio fratrum vngitur: quia electus Doctor de eo, quod singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: *Et directus est Spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum.* Spiritus quippe Domini post vnctionem dirigitur: quia foris Sacramẽta percipimus, vt intus sancti Spiritus gratia repleamur. Foris namque homo, intus Deus operatur, & non homo. Foris namque homo surgit, intus se Spiritus dirigit. Quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum, cui ordo datur, Spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intus robur sancti Spiritus. Foris ordo committitur, vt quæ Dei sunt, agere debeat: intus dirigitur Spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantũ quia debili cõmittitur, dirigitur Spiritus, vt debi-

Epist.160. Vt Sacramentũ Ordinationis, quamuis ab ordinatoribus ordinationem illicite vsurpantibus semel acceptum, manet in ordinatis sic Sacramentum Coniugij, quamuis ab inobedientibus Presbyteris impositum, manet in coniugatis. Quia virtutem Sacramentorum cassare non possunt praua merita vsurpatorum.

Sermone de significationibus indumentorum sacerdotalium. Vngũtur manus Presbyteris & Episcopis, vt cognoscant se in virtute S. Spiritus hoc Sacramento gratiam consecrandi accipere, & opera misericordiæ erga omnes pro viribus exercere debere. Accipiunt hac vnctione claues regni cælorum, vt quæcunque ligauerint super terrã, sint ligata & in cælis. His ita de ornatu sacerdotali & Pontificali breuiter prælibatis, admonendi estis, vt sicut Sacramenta profunda audistis, sic ea studeatis & corde intelligere, & opere implere.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epist.12. Si vera sunt quæ dicuntur, promotionem tuam Canonica reijciunt, & deijciunt instituta. Quippe non elegit te clerus, sed minæ populares intrusere renitenti. Ordines tibi desunt, quos in promouendis cognouimus inquirendos. Est ætas, quam rigor Canonicus quia in cõsecratis metuit, à consecrandis excludit, &c. In summis sacerdotibus ætas integra postulatur: vnde nec periculum religio metuat, nec reuerentiam dignitas amittat. Præterea quisquis in sacris non fuit ordinibus inuentus, ad summum sacerdotiũ accedere Canonicis prohibetur Ecclesiæ institutis.

Hugo Victorinus. 1130.

Eruditionis Theologicæ de Sacramentis lib.1. cap.32. Post cætera Ecclesiæ Sacramẽta de Ordinibus restat agendum. Septem sunt igitur Ordines ministrantium in Ecclesia, videlicet, Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.distinct.2. Iam ad Sacramenta nouæ Legis accedamus, quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium.

Distinct.24. Illi, in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia Spiritus sancti, cùm ad Ecclesiasticos Ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur. Si autem quæritur, quid sit, quod vocatur Ordo? Sanè dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddã, quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium. Character ergo spiritualis, vbi fit promotio potestatis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi Ordines Sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

Stephanus Eduensis. 1180.

Præfatione in librum de Sacramento altaris: Filius Dei expleta dispensatione à Patre sibi credita, volens nobis relinquere omnia saluti necessaria, visibili materia ordinauit, & fieri præcepit inuisibilia Sacramenta: quorũ virtus inuisibilem operatur effectum, hoc modo in Ecclesiasticis Sacramentis Spiritu sancto cooperãte ordinatis, inuisibiliter operatur gratia septiformis. Licet enim vnus & idem sit Spiritus, qui in singulis prout vult operatur, tamen pro varietate distributionum assignatur diuisio gratiarum. Nam diuisiones fiunt donorum pro qualitate suscipientium. Nulla igitur in Spiritu varietas, sed sine omni alteratione identitas. Hæc est pluuia voluntaria, qua aspergit hominem septiformis gratia. Prima custodit ostium cordis, & vitia introire non permittit: secunda quæ non facienda sciat, intimo mentis legit, & deliberat, vt se & alios erudiat: tertia, &c. Sic fungitur in se homo vice Ostiarij, Lectoris, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, atque Sacerdotis: his virtutibus homo interior adornatur.

Cap.9 de Ordine Presbyterorum: Propterea oleo sancto manus inunguntur, per quod gratia Spiritus sancti eis oblata significatur, & quòd abundẽt operibus misericordiæ designatur. In vnctione visibili, quæ est Sacramentum spiritalis vnctionis, datur potestas ligandi atque soluendi.

Innocentius Tertius. 1200.

Decretalium Gregorij Noni lib.1.tit.14. Cùm cõtingat interdum, quod laici ad Monasteria conuolantes, à suis Abbatibus tonsurẽtur, requisisti, an clericatûs ordo in tonsura huiusmodi conferatur, super quod tibi respondetur: quod cum in septima Synodo sit statutum, vt Lectores per manus impositionem licentia sit vnicuiq; Abbati in proprio Monasterio solummodò faciendi, dummodò ipsis ab Episcopo (secundum morem præficiendorum Abbatum) manus impositio facta noscatur, & constet eum existere Sacerdotẽ per primam tonsuram iuxta formam Ecclesiæ datam, à talibus clericalis ordo confertur.

Constit.83. Licet in ordinationibus Clericorũ illam tui prędecessores diligentiam adhibuerint, vt minus idonei non ordinarentur à vobis, ac ideo post promotionem eorum exceptionẽ non poteris prætendere contra illos, nisi fortè, posteaquam promoti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabundanti tamen facimus in literis nostris apponi, vt si ordinatus, pro quo scribimus, idoneus habeatur, & Ecclesiastico beneficio non indignus, & ab ordinatore, vel successore eius competens beneficium tribuatur.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In speculo Ecclesiæ cap.14. Quintum Sacramẽtum est Ordo, qui confert potestatem ordinatis ad faciendum suum officium, vt ad sacra celebrandũ. Dominus namque Iesus optimus Deus dedit potestatem sacerdotibus, & Prælatis Ecclesiæ, vt alios adiuuarent, & in fide informarent, & ligarent, & soluerent à peccatis, & vt Sacramenta illius ministrarent, & præcipuè Sacramentum Eucharistiæ, quod censetur per virtutem verborum ab ore sacerdotis prolatorum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Ordinis cap.1. Post hæc de Sacramento Ordinis, quod sexto loco superius nominauimus, per viam probationum & declarationum tractare tentabimus.

Cap.2. Ordo est sanctitas prima, siue sanctificatiua, qua diuino cultui exercendo quis sanctificatur, ascribitur, & quodammodò intitulatur, vt in numero ministrorum eiusdem deinceps habeatur. Ordinari nihil aliud est, quàm ad diuini cultus ministerium Pontificali benedictione, & manuum impositione sanctificari.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles lib.4.c.74. Manifestũ est, quòd in collatione spiritualis potestatis quoddam Sacramentum peragitur, quod dicitur Ordinis Sacramentum. Ad diuinam autem liberalitatem pertinet, vt cui confertur potestas, ad aliquid operandum conferantur etiam ea, sine quibus huiusmodi operatio conuenienter exerceri non potest. Administratio autem Sacramentorum, ad quæ ordinatur spiritalis potestas, conuenienter non fit, nisi aliquis ad hoc à diuina gratia adiuuetur. Et ideo in hoc Sacramẽto confertur gratia, sicut & in alijs Sacramentis. Quia verò potestas Ordinis ad dispensationem

 Sacramen-

Sacramentorũ ordinatur: inter Sacramenta autẽ nobilissimũ & consummatissimum aliorũ est Eucharistiæ Sacramentũ, oportet quòd potestas Ordinis consideretur præcipuè ad hoc Sacramentũ.

In supplemento q. 34. art. 3. Sacramentum nihil aliud est, quàm quædam sanctificatio homini exhibita cum aliquo signo visibili. Vnde cùm in susceptione Ordinis quædam consecratio homini exhibeatur per visibilia signa, cõstat Ordinem esse Sacramentum.

Guilelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 1. cap. 9. Sacramentum dignitatis & voluntatis est ordo. Dignitatis, quia à solis Episcopis confertur, & quia non nisi dignus & dignè ad illud est. Voluntatis, quia sine illo quis saluari potest.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 4. dist. 2. q. 1. Illud, per quod homo efficitur dispensator Sacramentorum est Sacramentum: quia causa non est deterior effectu: sed per Ordinem efficitur homo dispensator Sacramẽtorum. Ergo Ordo est Sacramentum.

Augustinus Triũphus Anconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 58. art. 6. Sacramẽtum Ordinis est nisi vnum Sacramentum, non tamen est vnũ nisi vnitate ordinis, quod ipsum nomen importat. Vnde paucitas vel plurificatio ordinum non facit in dicto Sacramento diuersitatem, sed finis, ad quem ordinatur, vtilitatem.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Senten. dist. 24. Ad Ordinis Sacramentũ quatuor requiruntur. Causa efficiens est Episcopus ordinatus, aliàs autẽ nihil faceret: causa materialis persona rationabilis, vtens ratione: causa formalis, signũ sensibile, & verba certa ad hoc ordinata: causa finalis, ad conficiendũ Corpus Dñi.

Guido Rocherius. 1333.

In manipulo Curatorum tract. 5. part. prima cap. 2. Cùm character sit quædam potestas spiritualis, per quam recipiens Sacramentũ imprimens characterem potest facere vel recipere aliquid spirituale, quod non potest ille, qui caret eo ordine: sicut Presbyter potest consecrare, quod non potest facere ille, qui non est Presbyter, & sic in alijs: ideo in quolibet Ordine imprimitur character.

Cap. 4. Cùm in Sacramento Ordinis character sit res & Sacramentum, oportet quòd ad impressionem characteris concurrant duo, quæ requiruntur in omni Sacramento, scilicet aliquod visibile, vel sensibile signum, quod est materia huius Sacramenti, & aliqua verba determinata, quæ sunt verba Sacramẽti. In actu ergo, in quo imprimitur character in Sacramento Ordinis, oportet quòd sint ista duo, scilicet traditio alicuius instrumenti, deputati ad executionem illius Ordinis, & prolatio aliquorum verborum. In Ordine ergo sacerdotij imprimitur character secũdùm Thomam in traditione calicis cum pane & vino, & prolatione verborum, quæ tunc dicit Episcopus, scilicet: *Accipite potestatem consecrandi.* In Diacono imprimitur character in traditione libri Euangeliorum cum his verbis, ad hoc deputatis, &c.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 24. q. 1. art. 2. Licet septe sint Ordines, tamen Sacramentum Ordinis tantum est vnum, &c. Quando vnum Sacramentum non habet diuersos gradus, tunc ex talis Sacramenti collatione, secundùm diuersos suos gradus, poterunt diuersi conferri characteres. Et ideo per Sacramentum Ordinis, non obstante quòd sit vnũ, possunt conferri septem characteres, si conferatur secundùm omnes suos gradus, secundùm quod in suo esse completo claudit in se septem Ordines, ex quibus resultat, tanquam vnum totum potestatiuum ex suis partibus.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 2. de Sacramento Ordinis cap. 116. Ordo est Sacramenta ministrãtium habitudo legitima, cuiq; ministerij sui ratione conueniens. Et hoc modo non intelligitur nomen Ordinis, quod vsu sanctorum etiam suppositis in religione degentibus, sicut & altaris ministris ab antiquo fuit, & est vsque nunc generaliter applicatũ, sicut scribit Homil. 2. super Numeros Origenes. Putasne qui sacerdotio funguntur, & in sacerdotali ordine gloriantur, secundùm ordinem suum incedant, & agant omnia, quæ in illo ordine dignum est? Similiter & Diaconi putas secundùm ordinẽ ministerij sui incedunt? &c.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone habito in Cõcilio Rhemẽsi Dominica 2. post Pascha: *Quomodo prædicabunt*, inquit Apostolus, *nisi mittantur?* Cõfunderetur enim penitus Ecclesiastica Hierarchia, si cuilibet indifferenter auctoritatiuũ prædicationis officium laxaretur.

Concilium Florentinum. 1439.

In Doctrina de Sacramentis: Sextum Sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectione: Diaconatus verò per libri Euangeliorũ dationẽ: Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: & similiter de alijs, per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & defunctis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius Sacramenti est Episcopus.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Cõpendio Theologiæ: Ordo, vt est Sacramentũ Ecclesiæ, est sacrum signaculum, & spiritalis potestas data ministris Ecclesiæ ad consecrandum, tractandum, administrandumq; alijs Ecclesiastica Sacramenta, ac documenta ad prolificandum in Ecclesia spiritaliter. Ad Sacramentũ etiã Ordinis sex concurrũt. Primum est Potestas ordinantis, quem oportet Præsulem esse. Secũdum est vnctio, & contactus eorum, qui ordinantur, & tangendorũ in ipsa Ordinatione. Tertiũ ordo & tenor verborum ab ordinante proferendorum. Quartum intentio ordinantis & ordinati. Quintũ sexus virilis, quia mulier non est capax Ordinis sacri. Sextum, quòd ordinandus sit baptizatus.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib. 3. c. 16. Sicut Sacerdotij officiũ ad duo se extendit, videlicet ad Corporis Christi consecrationem, & ad fideliũ purgationẽ, vt hi à peccatis absoluti, ad perceptionẽ Eucharistiæ reddantur idonei: ita inferiores oportet ordines in vtroq;, vel in altero tantùm obsequiũ illi præstare, &c. Inferiores ordines populo tantùm præparãdo incũbunt. Ostiarij quidẽ infidelibus à cœtu fideliũ coercẽdis: Lectores instruendis in fide Catechumenis: Exorcistæ verò dæmonibus abiurãdis, & ab ijs, qui instructi iam sunt, procul expellendis. Superiores autẽ ordines ad præparationẽ populi, consummationemq; Sacramenti sacerdotio subministrãt. Acolythi enim vasa nõ cõsecrata procurant, & in his Sacramẽti materiã præparant: Subdiaconi materiã nondum consecratam in vasis iam sacris disponũt: Diaconi verò ministeriũ habẽt super materiã iam consecratã, quatenus Christi sanguinẽ fidelibus dispẽsent. Propterea hi tres Ordines: Sacerdotalis videlicet, Diaconatus, & Subdiaconatus sacri dicũtur, quia super aliquo sacro officium acceperunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PRESBYTEROS EPISCOPIS ESSE INFERIORES, DIACONIS SVPERIORES, OMNI HONORE DIGNOS, SOLOS CORPVS ET SANGVINEM DOMINI CONFICERE, PECCATA LIGARE, ET SOLVERE, SI MODO RITE SINT ORDINATI.

Anno post natum Christum

NEGANT.

360 AERIVS *Episcopos & Presbyteros eosdem esse dicebat.* Epiphanius & Augustinus.
370. *Donatistæ in contemptum ministerij raserunt capita Sacerdotum.* Optatus Mileuitanus lib.2.
800. *Pauliciani Sacerdotes Ecclesiæ non recipiunt.* Euthymius in Panoplia.
1110. *Tandemus Sacerdotalem gradum nihil esse dicebat.* Robertus Montanus appendice ad Sigebertum.
1150. *VValdenses dicunt quod auctoritatem absoluendi, & confessiones audiendi habent a nullo nisi a solo Deo: quam habent non sacerdotes, sed puri laici de secta eorum, qui possunt volentes eis confiteri audire & absoluere de omni peccato: & sic laici, & non sacerdotes confessiones audiunt, & confessos de peccatis absoluunt.* Guido de VValdensibus hæresi 5. Aeneas Syluius hist. Bohemicæ cap.35.
1320. *Marsilius Patauinus dicebat, nec Presbyterum ab Episcopo, nec Episcopum a Presbytero differre.* Bernard. Lutzenb.
1350. *Richardus Armachanus.* cap.5.in 11.librum de quæstionibus Armenorũ, *docere conatur, in primitiua Ecclesia inter Episcopos & simplices sacerdotes nullam fuisse distinctionem.* Contra hunc VVidefortus scripsit.
1410. *Hieronymus Pragensis docuit homines vtriusque sexus posse conficere, confessiones audire, & quæcunque alia Sacramenta (prolatis modo aptis verbis) efficere atque conferre: eaq; maioris esse virtutis & efficaciæ, quam illa, quæ a Presbyteris Romanæ Ecclesiæ consecrantur.* Articulo 13.apud Cochlæum histor. Hussiticæ libro 3.
1520. Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica cap.de Ordine: *Esto certus, & sese agnoscat, quicunque se Christianum esse cognouerit, omnes nos æqualiter esse sacerdotes: hoc est eandem in verbo, & Sacramento quocumque habere potestatem: verùm non licere quenquam hac ipsa vti nisi consensu communitatis, vel vocatione maioris. Quod enim omnium est communiter, nullus singulariter potest sibi arrogare nisi vocetur.*

Ad senatũ Pragensem: *Sacerdos in nouo Testamento non fit, sed nascitur: non ordinatur, sed creatur: nascitur autem in baptismo, suntq; prorsus omnes Christiani sacerdotes.*

Libro de Clauibus: *Cessent hominum mendacia, claues sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius tam iure quam vsu & omnibus modis.*

De abroganda Missa priuata: *Inuictis Scripturis firmabimus legitimum illud & vnicum verbi ministerium esse & conuenire omnibus Christianis, sicut & sacerdotium & sacrificium.*

1550. Ioannes Caluinus epist.190. *Totum sacerdotium Papisticum non solum impia est veri mysterij profanatio sed execrabilis in Christum contumelia, vt quisquis est sacerdos Papalis, donec titulum illum abiecerit, Christi seruus esse non possit.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Ioan.20.vers.21. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Actor.14.22. Et cùm constituissent (*Apostoli*) illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, cõmendauerũt eos Domino, in quẽ crediderũt.

1.Timoth.5.17. Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina.

Ad Titum 1.5. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi.

1.Petri 5.1. Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi, passionum &c. 2. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed

spontaneè, secũdùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 2. Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 28. Presbyteris, si assiduè in studio docendi verbũ Dei laborauerint, seponatur dupla etiam portio in gratiam Apostolorum Christi, quorum locum tenent, tamquam cõsiliarij Episcopi & Ecclesiæ corona. Sunt enim consilium & senatus Ecclesiæ.

Exo. 20. *Cap.* 33. Si de parentibus secundùm carnẽ ait diuina Scriptura: *Honora patrem & matrem, vt bene sit tibi.* Et: *Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur:* quanto magis de patribus spiritualibus verbis Dei moneamur, honore & charitate eos prosequi, vt beneficos & ad Deum legatos? qui nos per aquam Deo regenerauerunt, Spiritu sancto impleuerunt, lacte verbi Dei aluerunt, & doctrinæ alimento nutriuerunt, monitis stabilierunt.

Cap. 34. Quanto anima corpore præstantior est, tanto est sacerdotium regno excellentius. Ligat enim, aut soluit supplicio, vel remissione dignos.

Lib. 8. *cap.* 16. Cùm Presbyterum ordinas Episcope, impone ipse manũ capiti Presbyteri, astantibus tibi Presbyteris & Diaconis, & faciendo precationẽ dic: Domine omnipotens Deus noster, respice hunc famulum tuum, suffragio & iudicio totius cleri ordini presbyterorum ascriptum, impleq; illum spiritu gratiæ & cõsilijs, ad opitulandum populo tuo, ad eumq; mundo corde gubernandum, sicut respexisti populum tuum electum, & sicut Moysi seniores eligere iussisti, &c.

Cap. 28. Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictionem accipit ab Episcopo, aut compresbytero: item dat compresbytero; manum imponit, sed non ordinat, neque deponit: Excommunicat autem eos, quos habet infra se, si huiusmodi pœna teneantur.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarch. cap. 1. Sacerdotij quidem nostri functionem, sanctissime fili Timothee, augustioris esse ac diuinæ, & diuinitus indultæ scientiæ actionisq; & perfectionis, his, qui sacratioris doctrinæ institutionem ex sacerdotalibus mysterijs traditionibus acceperũt, de sanctarum Scripturarum maiestate necessariò demonstrare instituí, &c. Habitu præterea & actione dignissima donat, diuini scilicet virtute sacerdotij, ex qua dum ad sacerdotale sacrosanctum munus accedimus, superioribus virtutibus propinquamus, imitando pro viribus illam constantiam ac perpetuam firmitatem.

Cap. 5. Sacerdotum illuminans ordo ad contuenda sacra mysteria eos, qui initiantur, adducit, sub sanctorum tamen Pontificum ordine, cum quibus propria officia peragit.

Epist. 8. *ad Demophilum*: Nefas est sacerdotem à ministris (qui eis superiores sunt) atque tui ordinis viris iudicari; etiam si impius in diuina esse videatur, etiamsi aliquid ex ijs, quæ interdicta sunt, egisse deprehendatur.

Ignatius, 100.

Epistola ad Smirnenses: Sacerdotium est omnium bonorum, quæ in hominibus sunt, apex: qui aduersus illud furit, non hominem ignominia afficit, sed Deum & Christum Iesum primogenitum, qui natura solus est summus sacerdos Patris.

Epistola ad Ephesios: Memorabile sacerdotum vestrorum collegium, dignum Deo coaptatũ est, consentitq; Episcopo vt chordæ ipsi cytharæ: ita colligati consensu & concordi charitate.

Polycarpus. 140.

Epist. ad Philip. Subiecti estote Presbyteris, & Diaconis, sicut Deo & Christo.

Iustinus. 160.

Dialogo cum Tryphone: Neque verò à quoquam Deus hostias accipit, nisi à suis sacerdotibus.

Irenæus. 180.

Libro 4. *cap.* 20. Sacerdotes sunt omnes Domini Apostoli, qui neq; agros, neque domos hæreditant hic, sed semper altari & Deo seruiunt.

Cap. 43. Quapropter eis, qui in Ecclesia sunt, presbyteris obaudire oportet, his, qui successionẽ habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundùm placitum Patris acceperunt. Reliquos verò, qui absistunt à principali successione, & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes, & elatos.

Origenes. 230.

Homilia 6. *super Leuiticum*: Requiritur in ordinando sacerdote & præsentia populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus præcepit in ordinatione sacerdotis dicens: *Oportet autem illum testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.* 1 Tim. 3.

Homilia 3. *in Cantica*: Puto quòd conuenienter hi, qui Episcopatum bene administrant, in Ecclesia trabes dici possunt, quibus sustentatur & tegitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secundo autem horũ loco tigna Presbyteros opinor appellari. Et trabes quidem dici cypressos, quibus & fortitudo robustior, & odor suauitatis inest, per quod & in operibus solidum, & in doctrinæ gratia fragrãtem designat Episcopum. Similiter autem & tigna cedros appellauit, vt per hoc incorruptionis virtutis, & odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse Presbyteros.

Pamphilus Martyr. 290.

Apologia pro Origene: Ita constanter, ita fortiter dimicauit, vt omnia hæreticorum diabolicæ machinationis fundamenta subuerterit: non studiorum laborem, non continẽtiæ, non institutionis, non humilitatis, quæ supra cæteras virtutes eius omnes maximam gratiam continet, nõ illud certè considerãtes, quod presbyterij dignitate in Ecclesia honoratus est.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. Histor. lib. 6 *cap.* 13. Non longo temporis interuallo interiecto, vbi intestinũ & ciuile bellum non exiguũ quidẽ Alexãdriæ exardescebat, egressus est Origenes Alexandria, & cùm non satis tutò se in Aegypto cõmorari posse putaret, iter capit in Palęstinam, & Cæsareæ ludum aperit. Vbi

licet nondum presbyterij gradu potitus, ab Episcopis, qui ibi erant, non ad disputandum solùm, sed ad scripturas etiam aperiendas magnopere in communi Ecclesiæ consessu rogatus est.

Cap. 17. Origenes necessitate negotij cuiusdam Ecclesiastici obeundi flagitante, in Græciam per Palæstinam iter fecit, & Cæsareæ per manuum Episcoporum impositionem munus suscepit presbyterij.

Concilium Neocæsareense. 320.

Can. 9. Si presbyter, qui corpore prius peccauerat, promotus fuerit, & si ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in alijs, propter aliud eius bonæ vitę studium. Reliqua enim peccata dicunt multi manuum impositione tolli. Quòd si ipse non confiteatur, apertè autem conuinci non potuerit, illius quoque ei fiat potestas.

Can. 11. Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiamsi fuerit homo valdè dignus, sed reseruetur. Dominus enim Iesus Christus in trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere.

Synodus Nicena prima. 325.

Can. 60. ex Arabico translato: Si qui sunt ex diœcesi ad sacerdotium, id est, ad sacros ordines eligendi, primùm quidem adducendi sunt ad Episcopũ, postea examinẽt eos Archidiaconus, & Chorepiscopus, & videant an idoneè, & intelligenter legant Scripturas, & an sciant leges sacerdotales, & statuta Ecclesiæ. Qui si fuerint verè approbati, quòd ipsi sciunt ista, sintque verè digni sacerdotio, & à Deo, qui nouit secreta, electi, orabunt pro ijs orationem solitam, vt fiant digni remissione, & accipiant indulgentiam. Postea adducendi sunt ad Episcopum, vt imponat eis manus, & benedicat, eosq́ue ordinet: qui cùm erunt ordinati, debet Archidiaconus adducere eos ad Chorepiscopum, vt moneat eos, ne ministrent in ministerio sacerdotali, id est, sacrificij, sed tantùm orationis, donec didicerint omnes leges sacerdotij. & postea veniant ad Chorepiscopum, vt videat, an in hoc profecerint & iterùm eos de hoc admoneat. Non enim licet, vt vllus ex sacerdotio ministret in sacello, siue capella Diœcesis, sine licentia Chorepiscopi. Quandoquidem ipse est caput illorum. Et si ordinatus non fuerit prope; qui fuerint ordinati, accipiant literas à Chorepiscopo ad Archidiaconum, qui debet tunc suscipere curam eorum, in ijs, quæ ad statuta Ecclesię pertinẽt. Neque debet Chorepiscopus dare illis vllius ministerij curam, secundùm ordinem Ecclesiæ. Nec Episcopus nec Chorepiscopus debent eos à clero remouere sine Archidiacono. Si quidem ipse est, vt ante diximus, nutritus in ciuitate, & habet totius populi notitiam, præestq́ue officio orationis, & omnibus Diaconis. Et quando Episcopus proficiscitur ad villam seu castellum diœcesis, nulli debet Chorepiscopus permittere, vt sine licentia Archidiaconi ordinetur. Nec Episcopus, nec vllus alius sacerdotem ordinare debet, neque religiosum facere, nisi præsente Chorepiscopo. Siquidem ipse quoque pręest officio orationis, & cæteris omnibus, quæ in villis suis fiunt. Et quicunque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Athanasius. 350.

In vita D. Antonij. Beatus Antonius ipsos presbyteros ac sacerdotes in summa veneratione dicitur habuisse, solitusque ijsdem caput submittere, benedictionem captare, & pro magno beneficio ducere, si accepisset.

Epistola ad omnes vbique Orthodoxos, cùm per Arianos persecutio fieret: Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia aut negligenda putetis. Certè ista indignitas rerum in causa est, quòd populi sacerdotesq́ue seorsim sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim præsidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes.

Ephræm. 370.

De Sacerdotio: Sacerdotiũ audacter è terra sursum in cælum volitans, ascendit ad Deum, donec ipsum contueatur inuisibilem, procidensque ante excelsum thronum, instanter pro seruis orat Dominum, lachrymas & gemitus conseruorum deportans, proprioq́ue similiter Domino feruentem deprecationem simul, & pœnitentiam offerens, misericordiam & indulgentiam à Rege misericorde postulans, vt Spiritus sanctus pariter descendat, sanctificetque dona in terris proposita: cumque oblata fuerint tremẽda mysteria, immortalitate plena, præuio sacerdote orationem pro cunctis faciente, tunc animæ accedentes, per illa tremenda mysteria macularum purificationem accipiunt, &c. O potestas ineffabilis, quæ in nobis dignata est habitare, per impositionem manuum sacrorum sacerdotum. O quàm magnã in se continet profunditatem formidabile & admirabile sacerdotiũm, &c.

Basilius Magnus. 370.

De Baptismo cap. 8. Nobis quoque periculum est malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus: maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum, &c. Secundùm prophetiam hostiæ eũ, qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est. Do dicare oportet. Nam etiamsi audiamus Prophetam dicentẽ: *Vos autẽ omnes sacerdotes Dei vocabimini:* neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisque fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, &c.

Ad Esaiæ caput 3. *Et seniorem.*] Inter ea, quæ cõminatur Dominus, est & ablatio presbyteri siue senioris, quòd ex senioris præsentia non mediocre emolumentum in alios resiliat. Quisquis igitur præsidentia cathedræ dignus censetur, tametsi ascriptus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter, aut circumfert characterem presbyterij, par est eum vel maximè esse irreprænhensibilis vitę, & expertem vxoris.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In Apologetico seu oratione 1. Et quis est, qui contra hæc omnia celeritatem potius, quàm securitatem, & vtilitatem exposcat? Quis est, qui veritatis propugnatorem vnius diecula spatio, velut è luto statuam fingit, illum inquam, qui cum Angelis stabit, cum Archangelis glorificabit, ad supernum altare sacrificia transmittet, cum Christo sacerdotio fungetur, figmentum instaurabit, imaginem exhibebit superno mundo, opificem aget, &, vt quod maius est dicam, Deus erit, aliosque Deos efficiet.

Oratione 19. quæ est in laudem patris: Pristinis vestigijs hæsit, adeò vt inter se vtraque pulchrè conuenirent, nempe & ea, quæ sacerdotium præcesserant, cum his, qui in sacerdotio rectè & præclarè gessit, & ea, quæ post susceptum sacerdotium secuta sunt, cum ijs quæ præcesserant. Sacerdotium autem suscepit non ea facilitate, ac confusione, quæ nunc viget, sed nonnullo interiecto temporis spatio.

Oratione 20. quæ est in laudem Basilij: Cùm Basilius prius sacros libros populo lectitasset, qui eos postea enarrauit, nec hunc sacerdotij gradum indignum se duxisset, ita demũ in Presbyterorum,

ac deinde in Episcoporum cathedra Dominum laudat: nec hanc potestatem furatus, nec ea per vim potitus, nec humano fauore, sed diuinitus ac Dei gratia sacerdotium consecutus.

Oratione 21. quæ est in laudem Athanasij: Sic porrò educatus & institutus, vt nunc quoque eos oportet, qui plebis Antistites futuri, magnumque Christi corpus tractaturi sunt, secundùm magnum Dei consilium & præscientiam, quæ magnarum rerum materiam longè ante præstruit, in magnum hunc sacerdotum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant, numerum ascribitur, ac sacrosanctæ stationis & ordinis honore afficitur, cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, Alexandrino populo præficitur.

Carmine ad Episcopos:

O qui sacra Deo offertis non tincta cruore,
Clari custodes animarum, quique Tonantis
Figmentum manibus regitis mirabile vestris,
Quique Deum humano generi sociatis in vnum,
Lux vitæ, fidei culmen, qui lumina mundi,
Doctores vitæ, nullo qua clauditur æuo,
Christiferi, solijs præclaris quique sedetis
Sublimes, &c.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione de S. Baptismate: Eadem verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatũ. Cùm enim heri ac tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repente redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul, eaque contingunt ei, cùm nihil vel corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia, inuisibilẽ animam in melius transformatam gerens.

Oratione in eos, qui alios acerbè iudicant: Sacerdos est aliquis, populique regendi munus sortitus est? priuatorum casus commiseratur, memineritque, se quamuis dignitate præstet ijs, quos gubernat & regit, naturam tamen eandem habere, ideoque posse aliquando in eosdem errores incidere, &c. Alius non est sacerdos, sed vnus è populo? caueat ne grauius iudicando iugum subeat. Nam si is, qui ad expiandum populum delectus est, indiget ipse expiatione, quid fiet illi, qui eiusmodi munus non sustinet? &c. Tam alienus à cædendi acerbitate sacerdos esse debet, tamque promptus & paratus ad excolendam humanitatem, vt etiamsi Dominus aliquem, vti plantam inutilem, excindere iubeat, ipse tamquam institor debeat supplicare, vt ignoscat parumper, & sententiam differat.

In vita Gregorij Thaumaturgi cap. 14. Hæc cùm dixisset, Deo virum offert per sacerdotium, cùm eũ pro more initiatum gratia consecrasset. Omnibus itaque nouum Sacerdotem intuentibus, is rogatus vt verba faceret ad Ecclesiam, statim ab exordio ostendit Alexander, non falsum de eo Gregorij fuisse iudicium.

Epiphanius. 380.

Contra Aerianos hæresi 75. Presbyterorum ordo, cùm possit generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesiæ.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 5. de verbis Esaiæ: *Vidi Dominum, &c.* Sacerdotium principatus est ipso etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas, vmbræ sunt isthæc omnia, vernisque flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiamsi ipsam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen, quantum absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtrique traditæ, videbis sacerdotem multò sublimius rege sedentem. Quamquam enim nobis admirandus videtur thronus regius, ob gemmas affixas, & aurum, quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quicquã habet auctoritatis: verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negotijs pronuntiandi habet auctoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum Rex: *Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Matt. 18 Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem auctoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum, & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens: Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos, qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo maior. Siquidem id quod minus est benedictionem accipit ab eo, quod est præstantius.

Lib. 3. de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijsque inuolutus, beatæ ac immortali naturæ illi fieri propior queat, tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate, Spiritus sancti gratia dignata fuerit: Operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, initiantur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quę ipsa ad dignitatis salutisque nostrę rationem spectãt. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, his commissum est, vt ea, quę in cęlis sunt, dispensent: ijs datum est, vt potestatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. Neque enim ad illos dictũ est: Matt. 16 & 18. *Quæcunque alligaueritis in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cælo.* Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solum. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quęcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnẽ rerum cælestium potestatem à Deo Filio illis traditam? Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam politi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt.

Synesius. 400.

Epist. 66. Alexander Cyrenensis, senatorij ordinis, cùm adhuc adolescens esset, ad vitam solitariam se contulit. Cum ætate autem simul instantia solitariæ vitę procedente, dignatus quidem est Ecclesiastico ministerio, dignatus est autem presbyteri gradu.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 7. Sunt octo presbyteri, qui præsunt huic Ecclesiæ, in qua quamdiu viuit primus presbyter, nullus alius offert, nec iudicat, nec habet sermonem: sed tacitè solum cum eo sedent.

Cap. 89. Chronius dignus fuit habitus presbyteratu, & cùm sexaginta annis ante assedisset, fungens sacerdotio, non egressus est è deserto.

Nilus Abbas. 420.

In quodam fragmento parænetico. Non oportet sacerdotes iustè vel iniustè iudicare, vel eos examinare: sed etsi quis in eis labitur, à Deo iudicabitur, & arguetur in hoc, & in futuro seculo, vel à maiori sacerdote. Sacerdos non est, qui pro sacerdotis dignitate nō vivit. Audiendi sunt Doctores & sacerdotes dum docent ex diuinis Scripturis, vt Deo placet, & nō secundū proprias cupiditates, vt scriptum est, & nō decet iudicare ipsos, etiamsi malam vitam habeant. Et si in fide quidem labantur, tunc non oportet credere, sed eos etiam fugere ac iudicare. Deus quidem non omnes ordinat, sed per omnes operatur, vt seruetur populus. Assuescendo sacerdotes contemnere, Deum quoque contemnimus. Et quemadmodum in periculo versatur is, cui secundùm mundum nec exercitus, nec dignitas regia commissa est, si ea agat, quę ad regiam dignitatem pertinent: ita & qui quæ sunt sacerdotis munera aggreditur, etiam si videatur ijs longè sapientior.

Apud Damascenum lib. 2. Paral. cap. 25. Tanto sublimius est regno sacerdotium, quanto spiritus carne præstantior.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 4. cap. 1. Beatus Paphnutius in tātum huius Danielis virtutibus adgaudebat, vt quem vitæ meritis & gratia sibi parem nouerat, coæquare sibi etiam sacerdotij ordine festinaret. Siquidem nequaquam ferens in inferiore eum ministerio diutius immorari, optāsque sibimet successorem dignissimum prouidere, superstes eum presbyterij honore prouexit. Qui tamen prioris humilitatis consuetudinem non omittēs, nihil vnquam, sibi illo præsente de sublimioris ordinis adiectione donauit: sed semper Abbate Paphnutio spiritales hostias offerente, hic velut Diaconus, in prioris ministerij permansit officio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De recta in Deum fide ad Reginas Commentatio 1. Sanè quibus sacri ministerij prouincia concredita est, ij soli Deo ministrant, neque enim hominibus sacerdotes assistunt, sed Deo.

Comment. 2. Qui in sacerdotum ordinem asciti, eam sortiti sunt prouinciam, vt Christi omnium Seruatoris mysteria edisserant, populoque proponant.

Epistola ad Atticum: Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen ijs solis, qui ad eam vocati sunt, asseruata est, dicamus.

Socrates. 440.

Lib. 1. cap. 20. In ista regione Ischyras facinus, quod multis mortis generibus mulctandum fuerat, ex occulto aggressus est. Nam cūm nunquam sacris fuisset initiatus, presbyteri nomen ipse sibi imposuit, sacerdotisque munera obire ausus est. In quo quidem facinore deprehensus, clam aufugit, & rectà Nicomediam profectus, ad Eusebium tamquam ad profugium se confert. Ille præ odio, quo in Athanasium incendebatur, eum vt presbyterum recipit, ei Episcopatus dignitatem, modo Athanasio crimen inferret, pollicetur.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 151. Deo sacerdos, quoniā ad Deū appropinquat, animalium illorum multis oculis præditorum in morem, omni ex parte oculus esse debet, eorum instar nihil nesciens. Quoniam igitur inscitia laboras, leniter disce, nec clarissimum sacerdotium infama: quod contumelia afficis, vt qui inertia & nundinatione omnes prodideris.

Epist. 349. Si munus verè Deo offerre cupis, muneris sequestrum ne aspernare: cuius administris manibus vti Deus pro sua benignitate minimè dedignatus est. Sacerdos enim, etiamsi inertis atque ignauæ vitæ, vt asseris, maculis contaminatus est, ipse quidem pœnas luet: interim tamen Angelus Domini omnipotentis est: tum quia diuini sacrificij munere perfungitur, tū quia multorum saluti operam nauat.

Lib. 2. epist. 52. Diuina quidem res est sacerdotium, ac rerum omnium præstantissima. In illud autem ij maximè omnium contumeliosi sunt, qui malè illud ac sceleratè administrant. Quos etiam sacerdotio fungi omninò non oportebat, ne stulti atque amentes homines eorum, qui improbè ac flagitiosè id muneris gerunt, crimina in sacerdotium conuertere auderent.

Epist. 2. ?. Qui sacerdotij corona redimitus est, si quidem propriè loqui volumus, terrenarum rerum procurator verius est, quàm is, qui purpuram gestat. Etenim ille animis, hic corporibus dominatur. Quòd si sive dignitatis, vel, vt rectius loquar, officij ac ministerij ignoratione laborās, animarum quidem nullam curam gerat, parietes autem & columnas duntaxat curet, luxuique ac delicijs se addicat, seipsum profectò, non sacerdotium ignominia afficit. At stultorū multi pro eo, atque illud quidem diuinis honoribus efferre, hunc autem accusare debebant, totam accusationem in illud conuertunt.

Theodoretus. 450.

Historia religiosa cap. 13. de Macedonio: Postquam magnus fuisset ordinatus Flauianus, vt magnum Dei gregem pasceret, viri autem virtutem didicit, eum abducit in vertice montis. Cùm autem mysticum esset propositum sacrificium, adducit ad altare, & cooptat in numerum sacerdotum.

Cap. 15. de Acepsima: Cùm autem Ecclesiæ venisset Antistes, eum quidem vrgebat, vt iugum acciperet presbyterij. Noui, dicens, ô pater, & tuæ philosophiæ altitudinem, & quanta sit mea paupertas: sed cùm mihi sit credita pontificatus administratio, ex hac, non ex illa ordino manus imponens. Accipe ergo, inquit, donum sacerdotis, mea quidem dextra ministrante, sanctissimi autem Spiritus gratia suppeditante. Ad hæc fertur dixisse, paucis post diebus hinc migraturus: De his, inquit, minimè decertabo. Si enim essem diutius victurus, omninò fugissem hoc graue & terribile onus sacerdotij, pertimescens reddendum depositi rationem. Quoniam autem non ita diu abhinc recedam, ijs, quæ hic sunt, relictis, iussis non inuitus pareo. Statim ergo nullo ducente hic quidem flectens genua, expectabat gratiam: ille verò manum imponens, erat administer Spiritus. Cùm autē accepto sacerdotio vixisset paucos dies, vitā vitam mutauit, senijque & curæ expertem pro hac, quæ multis curis est obnoxia, accepit.

Procopius Gazæus. 530.

In Exodum folio 308. Sacerdotium excedit omne humanum fastigium, quod Christi supra naturam particeps est. Proinde à terræ contagio abscindens sacerdotes, ascribit eos cælo dicens: *Ne vocaueritis vobis patrem super terram. Vnus enim vobis Pater est in cælis.*

In Numer. fol. 15. Præclara & suspicienda res est sacerdotiū, in quo omnia illustrat Deus, & principium, & finem, & successum.

Iustinianus Imperator. 530.

Nouella 123. cap. 25. Presbyterum minorem viginti quinque annorum fieri non permittimus.

Isychius. 580.

In Leuiticum lib.1.cap.4. Non idonei sumus peccata nobismetipsis dimittere: Christus autem nobis propitiatorem perfecit. Vnde & eius voce sacerdotes in Ecclesiam, vt pote eius officium subeuntes, quibus in persona Apostolorum dicebat: Matt. 16 *Quorum dimiseritis peccata, dimissa sunt: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Lib.6.cap.22. Non qualiscunque dignitas sacerdotij est: huic enim sorte datum est, vt mediator sit inter Deum & homines: & per hanc genus nostrum Creatori reconciliatur. In lingua sacerdotum nexus & absolutio peccatorum nostrorum consistit. Ostendit autem Malachias, quantæ dignitatis sit sacerdos, & quę ab eo oporteat expectari. Mal. 2. *Quia labia, inquit, sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.*

Anastasius Sinaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Imprimis ne Dei sacerdotes de occultis & incertis, quæ de illis audiuisti, peccatis iudica. Ne dixeris, is qui offert, est peccator, cōdemnatus, indignus occultorum peccatorum est iudex & examinator: hoc in te agnosce, quemlibet esse te altiorem, & iusto iudici iudicium permitte. Sit autem sacerdos in decretis de Deo firmus & constans: reliquorum tu non es iudex & inquisitor, sed modum proprium auctoritatemque cognosce. Quid verò, inquit, non exminationibus, Ecclesiasticisque Canonibus est obnoxius sacerdos? Maximè. Sed is per te non iudicabitur, vel examinabitur; sed à Deo, vel sæpe etiam à maiori sacerdote vel Antistite. Tu autem cur Pastorem iudicas, cùm sis ouis? Cur Dei iudicium ac sacerdotalem dignitatem, quæ tibi non est tradita, nec à Deo credita, Pharisaicè accipis? Et ideo rogo vos, neminem iudicate: præcipuè autem Dei sacerdotem: sed accede cum fide & efficaci pœnitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seu nuntius, qui offert incruentum sacrificium.

Eustathius Presbyter. 610.

De S. Eutychio: Cùm triginta esset annorū presbyter creatus est, ætate corporis congruente ad perfectionem accedens. Hanc ætatem Christus super omnia Deus videtur honorasse, qui cùm triginta esset annorum, baptizatus est, me, & quæ mea sunt omnia sumens, vt ego, quæ illius sunt, per personæ coniunctionem acciperem. Cùm igitur in presbyterorum sede consideret, eumque, Psal. 106. vt inquit Dauid, exaltarent in Ecclesia populorum, & in cathedra presbyterorum laudarent, gradum illum quoque exemplo suo decorauit, cùm non simul satus esset atque editus, vt fabulæ Gigantes fingunt; neque vt repentini quidam de vno, tamquam è luto formati, populorum Præsides. Non enim repentè ad eum gradum venit. Nā is non erat, qui gradum persequeretur, sed gradus Psal. 22. ipse illum secutus est, vt ait Scriptura: *Misericordia tua, Domine, subsequetur me.*

Antiochus. 620.

Homilia 123. Rationi prorsus consentaneum est, suū vt sacerdotes imitentur per omnia Pontificem, quemadmodum Christi imitator Pontifex est, bonus vt sit, pia gestet viscera, alat concordiam, nihil non ex æquo & bono faciat ac interpretetur, de se quàm modestissimè sentiat, fraternæ dilectionis obseruans sit, sit hospitalis, omnium malis indolescat & compatiatur, sit misericors. Sacerdotes quos agnouerint à rectitudine deflexisse conuertant, ac reuocēt in viam, nullum non visitent infirmum, prouidam curam agāt viduarum, pupillorum & pauperum.

Concilium Trullense. 710.

Canone 14. Sanctorum diuinorumque Patrum nostrorum Canon in his quoque valeat, vt presbyter ante trigesimum ætatis annum non ordinetur, etiamsi sit homo valde dignus, sed reseruetur. Dominus enim Iesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuas passiones Christi annuntietis, &c. Ipse dixit: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersæ Ecclesiæ hoc facere. *Hoc enim*, ait, *facite in meā commemorationem.* Non sanè id facere iussisset, nisi vim inditurus fuisset, vt id facere liceret. Et quæ est deprecatio: *Spiritus sanctus, virtus ex alto*, quæ Apostolos armauit, vt eis à Domino dictum fuerat: *Sedete in vrbe Hierusalem, donec induamini virtute ex alto.* Hoc opus est eius ingressus. Non enim semel ingressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum, & erit in perpetuum, in æuum hoc. Per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit. Hæc ergo sacerdotij est virtus, &c.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 1. Nazianzeni: Eo nomine etiā Angelus Dei omnipotentis sacerdos appellatur (etiamsi alioqui natura homo) quoniam Dei decreta planè ac dilucidè exponit, nec nisi de legis explanandæ causa linguam mouet. Ac causa quidem, quòd sacerdos talis esse debet, hæc est, quòd Dei Angelus sit. Quod quidem valde honorificum ac formidabile est. Honorificum, inquam, propter sublimitatis ac dignitatis magnitudinem: formidabile autē, propter ruinas, quæ hinc oriuntur: quantumcunque præclarum, tantum etiam formidabile.

Synodus Nicena Secunda. 790.

Can. 14. Quòd ordo in sacerdotio versatur, est omnibus manifestum: & sacerdotij manuum impositiones seruare Deo gratum est.

Ioannes Hierosolymitanus. 800.

Vitæ Ioannis Damasceni cap. 23. Ioannem autem idē Ecclesiæ Hierosolymitanæ gubernator diuinitus accersitū, vt in cathedra seniorū Deū laudaret, presbyterum ordinauit. At ille ad diuini viri Sabę Lauram rursus reuersus, ac domunculam tamquam nidulum quendam sublime volans aquila ingressus, illud Salomonis pręceptū, quod duplici honore presbyteros affici iubet, 1. Tim. 5 haudquaquam in mentem suam iniecit, sed velut hoc dictum commutans, illud secum versabat: presbyteris duplici humilitati studendum esse: religiosę vitæ exercitationem duplo quàm prius maiorem sibi vendicare: presbyteros duplicia certamina perferre, nō modò aduersus corporis vitia, sed etiam aduersus turbulentos & occultos animi motus: qui quidem Monachos, nisi vigilantem animum præbeant, persæpe fugiunt.

Theostericus. 820.

Oratione funebri in S. Nicetam: Cùm igitur pastor ipse illum ita studiosum ac promptum vidisset, qui nondum quinquennium in professione monastica perfecerat, ad presbyterij ordinationem eum promoueri curauit: quam per manus magni Tarasij consecutus est, qui Constantinopolitanæ sedis erat Patriarcha. Cùm igitur presbyter ordinatus fuisset, &c.

Nicephorus Philosophus. 840.

Oratione funebri in Antonium Patriarcham: Cùm autem procedente tempore ad virilem peruenisset ætatem, & virilius actiuam exerceret philoso-

[illegible] lætus est ita præceptor propter incorporeum [illegible] in viri corpore, & tamquam proprii [illegible] ducit ad illum, qui tunc [illegible] pontificalem ciuitatis [illegible] ut [illegible] Chrismate presbyteri. Qui non solum per gradus intermedios [illegible] ordinatus ad induendum sacerdotium, sed illius testimonio eum etiam [illegible], ut præesset ministerio.

Basilius Imperator Constantinop. 860

[illegible] ad Leonem [illegible]. Honora [illegible] Dei, virtutis [illegible] Deum in honore habere, & sacerdotes eius [illegible] tamquam [illegible] Patres, & deprecatores pro nobis apud Deum. Honor enim, qui sacerdotibus debetur, ad Deum refertur. Et [illegible] propter eos ministros suos [illegible] habere [illegible] est, ita propter Deum sacerdotes eius magni [illegible] in pretio haberi, [illegible]. Quemadmodum autem honor, qui eis habetur, ad Deum pertinet: ita eorum contumelia & contemptus longè etiam grauius eius iram prouocat.

Theophylactus. 900.

Ad cap. [illegible] Ioannis: Considera Pontificalis dignitatis virtutem, quomodo plena sit gratia Spiritus, tametsi indigni sint, qui illam gerant. Et honora sacerdotes dignè propter gratiam in eis, non propter eorum voluntatem.

Ad cap. 20. Ioannis: Vide insuper sacerdotum dignitatem, quod diuina sit. Dei enim est remittere peccata. Sic igitur illi honorandi sunt ut Deus. Nam quamuis indigni sint [illegible] quid hoc? Diuinorum donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos sicut & per asinam Balaam locutus est. Non enim indignitas [illegible] gratiam prohibet: atque ita, [illegible] per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

Simeon Metaphrastes. 910.

In vita [illegible]. Talibus consiliis, monitis, & sermonibus persuasus [illegible], Episcopum ad urbem est secutus [illegible] ille in ipso, quæ par erat [illegible] perfectum creasset sa[illegible], cum toto clero & populo cum [illegible], propositam viam iniit.

Suidas. 970.

[illegible]: Si me quis ad sacerdotium vocaret, faterer equidem eam esse Deo gratissimam atque sanctissimam, & tamen timorem imbecillitatis meæ non dissimularem. Itemque [illegible] mitterem, & [illegible] cundans propter ingentem sacerdotii [illegible] cederem, non secundum Pindarum [illegible], sed secundum meipsum deterioratiore.

Oecumenius. 1050.

In cap. [illegible] prioris ad Timotheum: Quam ob causam presbyteros prætermisit? Quia Episcopis ipsos [illegible]: nam quæ dixit de Episcopis, hæc etiam [illegible] presbyteris. Siquidem & ipsi simul ter sunt sacerdotes, & docendi muneris sibi concreditum habent.

In cap. [illegible] ad Hebræos: Significat sermo, quòd licet Christus [illegible] caretem sanguinis hostiam [illegible] ipsius obtulit corpus, tamen [illegible] sacerdotii, [illegible] Deo [illegible] sanguine offerri. [illegible] semel Deo [illegible] est oblata [illegible] hostia, dixit [illegible], in æternum, [illegible] sacerdotes, per quos [illegible] sacrificatur. Quod [illegible] illis tradidit [illegible].

Nicolaus Glycas. 1100.

Parte [illegible] Annalium: Si cognoscere velis [illegible] sacerdotii præstantia, Ioannis Chrysostomi [illegible] aduertito, qui in oratione [illegible] inquit, etiam in ipsis [illegible] autem à nostro sacerdotium illud verius superetur, &c.

*Parte 2. D. Canonum Apostolicorum præterito [illegible] est, vt quisquam earum rerum peragat, quæ ad sacerdotum munus pertinent, etiamsi in extremè casus aliquis, & necessitas vrgeat.

Nicephorus Callistus. 1300.

Ecclesiast. hist. [illegible] lib. [illegible] cap. 17. Sed neque sacerdotalem exhorruerunt [illegible] functionem, quæ media intercedit inter Deum & hominem.

Gennadius Scholarius. 1450.

De sacrificio missæ [illegible]. Ad hoc mysterium tertiò requiritur sacerdos. Nam qui sacerdos nō est, hoc est gradum sacerdotalem non habet, sacrificium nunquam conficiet.

Bessarion. 1460.

De Sacramento Eucharistiæ: Atque panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium [illegible], sed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem tamquam per instrumentum quoddam efficitur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum propriis suis verbis, à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus permutare, &c. Est ad hoc necessarium & idoneus & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habet, & sacerdos factus est.

Hieremias Constantinop. 1580.

Respons. [illegible] cap. [illegible]: Catholica Ecclesia solos vocatos, & obligatos Canonicè, & secundum Ecclesiasticam traditionem impositione manuum creatos, [illegible] infectos, concionari [illegible] ministrare. Errare enim tradit [illegible], qui nihil referre putant, siue laicos [illegible] creari sancta mysteria administrent, siue [illegible], seu canonicè creari, seu minus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

[illegible] Lemouicensis Episcopus. 80.

[illegible] Burdegalen. [illegible] cap. [illegible]: Honorabatis sacerdotes, qui vos suis sacrificiis decipiebant. Ergo multo magis [illegible] Dei omnipotentis, qui [illegible] in calice & viuo pane, honorare debetis.

[illegible]. 90.

[illegible]: [illegible] sacerdotes à proprio ordi[illegible] creentur, & alii sacerdotes [illegible] ordinationem [illegible] quod quidam detrahunt [illegible] Christi [illegible]

Telesphorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter: Dei accusat ordinationem, qui [illegible] constituuntur, sacerdotes accusat, vel [illegible] A quibus se omnes [illegible] solum [illegible] facientibus [illegible] Christus enim Dei Filius [illegible]: Qui [illegible] *Lucæ [illegible]*

Pius [illegible]. 150.

Epistola 2. Ipsos [illegible] qui hoc [illegible], clericos & Domini sacerdotes, [illegible] infamare [illegible] malum [illegible], & [illegible] quod Ecclesia [illegible]

templum Dei. Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, eius prędia & donaria expoliat, & inuadit, fit sacrilegus: sic & ille, qui eius sacerdotes insequitur, sacrilegij reus existit, & sacrilegus iudicatur.

Tertullianus. 200.

De Præscriptionibus aduersus hæreticos cap. 41. Apud hęreticos hodie presbyter, qui cras laicus. Nam & laicis sacerdotalia munia iniungunt.

De exhortatione castitatis cap. 7. fauere videtur Luthero, qui omnes laicos facit sacerdotes, cùm inquit: Vani erimus, si putauerimus quod sacerdotibus non liceat laicis licere. Nonne & laici sacerdotes sumus? Scriptum est: *Regnū quoque nos & sacerdotes Deo & Patri suo fecit. Sed intelligi ita debet, quòd reges & sacerdotes spiritales fideles omnes censeantur, vtpote qui sacrificia spiritalia offerunt: alioquin eodem argumento posset quis concludere omnes reges esse. Quā suam sententiam satis indicat verbis sequentibus idem auctor:* Differentiam inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinis consessum sanctificatus à Deo. Vbi Ecclesiastici ordinis est consessus, & offert, & tinguit sacerdos, qui est ibi solus, &c. — Apoc. 1.

De Monogamia cap. 12. Cùm extollimur & inflamur aduersus clerum, tunc vnum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes: quia sacerdotes nos Deo & Patri fecit. Cùm ad peręquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & pares sumus. — Apoc. 5.

Pontianus. 232.

Ad Felicem Subtribonum De sacerdotibus Domini, quos vos audiuimus cōtra prauorum hominum insidias adiuuare, eorumque causas portare, scitote vos in eo valde Deo placere, qui sibi eos ad seruiēdum asciuit, & familiares in tantum sibi esse voluit, vt etiam aliorum hostias per eos acceptaret, atque eorum peccata donaret, sibique reconciliaret. Ipsi quoque proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradunt. De illis dictum est: *Qui vos contristabit, me contristabit: & qui vobis faciet iniuriam, recipiet id quod iniquè gessit.* Et alibi: *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* Hi enim non sunt infestandi, sed honorandi. In ijs quoque Dominus honoratur, *cuius legatione funguntur.* Hi ergo, si fortè ceciderint, à fidelibus sunt subleuandi, & portandi. Accusandi autem non sunt ab infamibus & sceleratis, vel inimicis, vel alterius sectę, vel religionis hominibus. Si peccauerint, à reliquis arguantur sacerdotibus: sed & à summis Pontificibus constringantur, & non à secularibus, aut malę vitæ hominibus arguantur vel arceantur. — Zach. 2. — Lucæ 10.

Fabianus. 237.

Epistola 2. Deus ergo fratres ad hoc prædinauit vos, & omnes, qui summo sacerdotio funguntur, vt iniustitias remoueatis, & præsumptiones abscindatis, & in sacerdotio laborantibus succurratis, & opprobrijs & calamitatibus eorum locum non præbeatis: sed ei, qui calumniam, & opprobrium patiatur, adiutorium: illum verò, qui calumniam fert, vel opprobriū facit, abscindatis, & Domino in suis sacerdotibus opem feratis. Sacerdotes quoque Dominus sibi elegit, vt sacrificent ei, & offerant oblationes Domino.

Cyprianus. 250.

Libro 1. epist. 3. — *Epist. 55.* Cùm hæc tanta, & talia, & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis auctoritas, & potestas de diuina dignatione firmatur, quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec futuri iudicij vltione terrētur? Neq; enim aliūdè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur.

Epist. 72. Oportet sacerdotes & ministros, qui altari & sacrificijs deseruiunt, integros & immaculatos esse, cùm Dominus Deus in Leuitico loquatur, & dicat: *Homo, in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.* — Libro 2. epist. 3. — Leuit. 21.

Epist. 66. Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari, & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent. — Libro 1. epist. 5.

De vnctione Chrismatis: Non sunt hæreditariæ successiones Pontificum, vel vni Leuiticæ tribui ministeria assignata: sed de omni tribu & gente & lingua, quos dignos & idoneos diuina probat electio, secundùm vitæ, non generis meritum statuit sacerdotes, quibus calicem sanguinis sui inexhaustæ plenitudinis abundantia semper refertum conseruandum tradidit, & erogandum.

Eusebius Papa. 310.

Epist. 3. Caput Ecclesię Christus est, Christi autem vicarij sacerdotes sunt, qui vice Christi legatione funguntur in Ecclesia. Idcirco quicquid ad eorum fit iniuriam, ad Christum pertinet, qui dixit. *Qui vos audit, me audit,* &c. — Lucæ 10.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 19. Presbyteri sine conscientia Episcoporum nihil faciant.

Hilarius Pictauiensis. 350.

Aduersus Constantium Cæsarem: Et tu Paulinum beatę passionis virum blandimento solicitatum relegasti, & Ecclesiam sanctam Treuirorum tali sacerdote spoliasti: edictis fidem terruisti, ipsum vsque ad mortem demulctasti auxilijs, & fatigasti: extra Christianum quoque nomen relegasti; ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montanę, Maximillæque antro prophanatum expectaret: Mediolanensem pijssimam plebem tu furore terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt sancta sanctorum, & viā sibi omni per populum crudelitate pandentes, protraxerūt de altario sacerdotes.

Ambrosius. 370.

Epist. 82. Neque mediocris est virtus sacerdotalis, cui cauendum non solùm, ne grauioribus flagitijs fiat affinis, sed ne minimis quidem, vt sit prōptus ad misericordiā, promissum non remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, mansuetudinem teneat, pietatem diligat.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. Post Episcopum Diaconi ordinem subijcit. Quare? Nisi quia Episcopi & Presbyteri vna ordinatio est. Vterque enim sacerdos est. Sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter Episcopus.

Pacianus. 370.

Epist. 1. Nunquam Deus non pœnitenti comminaretur, nisi ignosceret pœnitenti. Solus hoc (inquies) Deus poterit. Sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud, quod Apostolis dicit: *Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt in cœlis; & quæ solueritis in terris, soluta erunt & in cœlis?* Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere nō licebat? An tantùm hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & Spiritum sanctum dare solis, & solis gentium peccata purgare: quia totum hoc, non alijs quàm Apostolis imperatum est. — Matt. 16.

Damasus. 380.

Epist. 4. Hoc solummodò Chorepiscopis concedatur, vt inter sacerdotes locum habeant, & ministerio presbyterorum contenti sint, atq; mensæ Domini tantummodò participes existant, &c. De presbyteris hæc habeantur, vt sine iussu proprij

Episcopi

Episcopi nihil agant: quia quod rarum est, hoc & pulchrius esse videtur.

Concilium Carthaginense Tertium. 390.

Cap.32. Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo, & necessitate cogente.

Cap.36. Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret, Chrisma verò nunquam conficiat.

Hieronymus. 390.

Epistola 1. ad Heliodorum cap.7. Absit vt de clericis quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedētes, Christi corpus sacro ore cōficiūt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant.

Epistola 3. ad Heliodorum, quæ est epitaphium Nepotiani cap.7. Nepotianus fit clericus, & per solitos gradus presbyter ordinatur. Querebatur se ferre non posse, & iuuenilem ætatem incongruā sacerdotio causabatur: sed quanto magis repugnabat, tanto magis in se studia omnium concitabat: & merebatur negando, quod esse nolebat: eoq; dignior erat: quo se clamabat indignū. Vidimus Timotheum nostri temporis, & canos in sapientia, electumq; à Moyse presbyterum, quem ipse sciret esse presbyterū. Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi cæteras non haberet: inter presbyteros & coęquales primus in opere, extremus in ordine.

Epist.27. ad Eustoch. c.13. Aderant Hierosolymarum & aliarum vrbium Episcopi, & Sacerdotum inferiorum gradus, & Leuitarum innumerabilis multitudo: omne monasterium virginum & monachorum chori repleuerant.

Epist 67. ad Pammachium c.16. A te est coargutus ætatis, qua Paulinianus erat: presbyterū ordinas, & legatū mittis ac sociū, tantāq; habes fiduciā, vt vbi Paulinianum mentitus es puerū, illuc puerū mittas presbyterum; itemq; Theosebam, Tyrię Ecclesiæ Diaconum, facis Presbyterum, & contra nos armas, illiusq; in nos abuteris eloquentia.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap.3. Presbyter cū ordinatur, Episcopo eū benedicente, & manū super caput eius tenente, oēs etiam presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Augustinus. 400.

Epist.19. ad Hieronymum c.4. Quamq̃ secundū honorum vocabula, quę iam Ecclesię vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est, licet etiam à minore quolibet non sit refugienda, vel dedignanda correctio.

Innocentius Primus. 406.

Epist.1. ad Decentium Eugubinum c.3. Presbyteri licet sint sacerdotes, Pontificatus tamen apicē non habent. Licet illis seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo, cùm baptizant, Chrismate baptizatos vngere, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum sanctum.

Seuerus Sulpitius. 420.

Vita S.Martini c.23. Ad medium ferè conuiuium (vt moris est) pateram regi minister obtulit. Ille sancto admodum Episcopo potius dari iubet, expectans atq; ambiēs, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi ebibit paterā presbytero suo tradidit: nullum scilicet existimans digniorem, qui post se prior biberet: nec integrum sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos, qui à rege erant proximi, presbytero prætulisset.

Paulinus Nolanus. 420.

Epist.6. ad Sulpitium: Nos modò in Barcinonensi ciuitate consistimus: post illas literas, quibus rescripsisti die Dñi, quo nasci carne dignatus est, repētina (vt ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, & presbyteratu initiatus sum (fateor) inuitus, non fastidio loci: nam testor ipsum, quia & ab ędituí homine, & officio optaui sacram incipere seruitutem. sed vt aliò destinatus, alibi (vt scis) mente compositus, & fixus, nouum insperatumq; placitum diuinæ voluntatis expaui. Data igitur ceruice in iugū Christi, video maiora me meritis & sensibus opera tractare, iāq; arcanis & penetralibus Dei summi receptum, & insertum cōmunicare cælestia, & Deo propius admotū, in Spiritu ipso Christi, & corpore, & splendore versari. Vix adhuc intellectum sacrę molis capio mentis angustijs, & onus muneris mei (conscius infirmitatis) horresco, &c. Ea conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, vt ipsi Ecclesię non alligarer, in sacerdotum tantùm Dñi, non etiam in locum Ecclesię dedicatus. Veni igitur, si placet, ante Pascha, vt sacras ferias me sacerdote concelebres.

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psal.139. Quid tam magnificum, quàm incremēta diuina conficere? Et quid tam pernitiosum, quàm si quis ea conficiat, qui nullum sacerdotij gradum accepit?

Leo Primus. 450.

Epist.62. ad Maximum Antiochenum Episc. c.6. Illud quoque dilectionem tuam conuenit præcauere, vt pręter eos, qui sunt Dñi sacerdotes, nullus sibi ius docendi, aut prædicandi audeat vendicare, siue sit ille Monachus, siue laicus, qui alicuius sciētiæ nomine glorietur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesię filij quæ recta & sana sunt sapiant, non tamen permittendum est, vt quisq; extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat: cùm in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus nō resultent.

Epist.81. ad Dioscorum Alexandrinum c.1. Quod ergo à Patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, à vobis quoque volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel Leuitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati eius noctis, quæ in prima Sabbati lucescit, exordia deligantur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio conferatur.

Epist.87. ad Episcopos Africanos cap.1. Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari?

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib.2. Quantæ tūc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum, testantur viæ & semitæ: quæ cùm agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat; cereos manibus gestantes, suosq; infantulos vestigijs Martyrum projicientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? Quia vobis dictum est:

Quæcunque solueritis super terram, erunt & soluta in cælo. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? Vobiscum & nos libebat pergere, si liceret, vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Gelasius. 490.

Epist.6.cap.8. Presbyteros vltra modum suum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere: non conficiendi Chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem, non præsente quolibet Antistite, nisi fortasse iubeantur, vel orationis, vel actionis sacræ supplendæ sibi præsumant esse licentiam. Non sibi meminerint vlla ratione concedi, sine summo Pontifice Subdiaconum, aut Acolythum ius habere faciendi: nec prorsus addubitent, si quicquam ad Episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putauerint exequendum, continuò se presbyterij dignitate, & sacra communione priuari.

Concilium Agathense. 506.

Cap.17. Presbyterum vel Episcopum ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perueniat, nullus Metropolitanorum ordinare præsumat.

Hormisda. 514.

Ad Episcopos per Hispaniam constitutos cap.1. In sacerdotibus ordinandis quę sunt à Patribus præscripta & definita cogitetis: quia sicut est caput Ecclesiæ Christus, Christi autem vicarij sacerdotes: sic & in eligendis his curam oportet esse præcipuam. Irreprehensibiles enim esse cõuenit, quos præesse necesse est corrigendis, nec quicquam illi deesse personæ, penes quã est religionis summa & substãtia disciplinę. Æstimet quis pretium Dñici gregis, vt sciat, quod meritũ constituendi deceat esse pastoris. Hoc ita fiet, si non sacerdotij gradus saltu quodam passim laicis transferantur.

Fortunatus. 570.

Vitæ S. Medardi cap.9. Decursis inferiorum graduum ordinibus sacerdotale coactus est ad officium. Simul verò vt tam sublimi promotus est dignitate, quanta corpus suum parsimonia macerauerit, quis posset exprimere?

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.37. Placuit, vt si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit Chrisma benedicere, aut Ecclesiam vel altarium consecrare, à suo officio deponatur. Nam antiqui hoc Canones vetuerũt.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib.5.c.36. Omnes hæc obstupescant, & admirentur, & metuant, ne inferant iniurias sacerdotibus: quia vltor est Dominus seruorum suorum sperantium in se.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.4.epist.31.ad Mauritium Augustum: Sacerdotibus non ex terrena potestate dominus noster (*Mauritius*) citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius serui sunt, ita eis dominetur, vt etiam debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij, aliquando Angeli vocantur. Nam &
Exod.22. per Moysem de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: *Applica illum ad Deos*, id est, ad sacerdotes. Et rursus scriptum est: *Dijs non maledices.* Et
Mal.2. Propheta ait: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Quid ergo mirum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos etiã ipse appellat Deus? Ecclesiastica quoque historia testatur, quia cùm piæ memoriæ Cõstantino principi scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, & eosdem, qui accusati fuerant, Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dij estis, à vero Deo constituti: ite, & inter vos causas vestras discutite: quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos. In qua tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate, quàm illis aliquid præstitit ex reuerentia impensa. Ante eum quippe pagani in Repub. fuerunt, qui verum Deum nescientes, Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum pagani principes honorem impendere sacerdotibus nouerunt, qui Dijs ligneis & lapideis seruiebant?

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap.10. In altario, vbi Episcopus Missas dixerit, Presbyter illa die Missas non dicat.

Isidorus Hispalensis. 620

De officijs Eccles.lib.2.c.7. Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filijs Aaron: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri Testamento, hi sunt, qui nunc appellantur presbyteri, & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores: quia seniores ætate Græci presbyteri vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorũ, & in officio prędicandi.

Concilium Toletanum Quartum. 630.

Cap.20. Quicunque in sacerdotio Dei positi sunt, irreprehensibiles esse debent, Paulo attestante: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* Inoffensos 1.Tim.3.
ergo & immaculatos oportet existere Dei sacerdotes, nec vllo eos fornicationis contagio pollui, sed castè viuentes, mundos seipsos celebrãdis exhibeant Sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, & ab omni inquinamento carnis liberi maneamus, vt mundi corpore, purgati mente, possimus ad sacrificium Christi digni accedere, & Deum pro delictis omniũ deprecari.

Eligius. 640.

Hom.8. in die Cœnæ Domini: Vos etiam sacerdotes, qui per singulas parochias vestræ ordinationis gregi Dominico præestis, admoneo, vt mecũ forma & exemplum bene viuendi sitis omnibus vobis subiectis.

Concilium Bracarense Tertium. 670.

Cap.3. Cùm antiqua & Ecclesiastica nouerimus institutione præfixum, vt omnis sacerdos, cũ ordinatur, orario vtroque humero ambiatur, scilicet, vt qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera & aduersa, virtutum semper ornamento vtrobique circumseptus appareat: qua ratione tempore sacrificij non assumit, quod se in Sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc & retineat vel in oblatione, vel perceptione suæ salutis, scilicet vt, cùm sacerdos ad celebrationem Missarum accedit, aut per se sacrificium Deo oblaturus, aut Sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita vt de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore pręparet crucis.

Beda. 700.

Historia Anglorum lib.5.c.20. Quo in tempore ad iussionem regis presbyter ordinatus est VVilfridus, in eodem monasterio ab Angilberto Episcopo Geuissorum, desiderante Rege, vt vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter indiuiduo comitatu sacerdos esset ac doctor.

Gregorius Tertius. 731.

Epist.2.ad Thuringos: Hortamur vos in Domino, vt dignè suscipiatis ab eo (*Bonifacio*) verbum exhortationis, & Episcopos vel presbyteros, quos ipse ordinauerit, per Apostolicam sibi datam auctoritatem in Ecclesiæ ministerio recipiatis.

Epist.2.ad Bonifaciū: Presbyteros verò, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi, à quibus ordinati fuerint, & dubium est eos Episcopos fuisse, an non, qui eos ordinauerint, si bonæ actionis, & Catholici viri sint ipsi presbyteri, & ministerio Christi, omniq; lege sancta edocti aptiq;, ab Episcopo suo benedictionē presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.

Synodus Francica. 742.

Vnum vel duos Episcopos cum Capellanis Presbyteris Princeps secum habeat. Et vnusquisque præfectus vnum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicere pœnitentiam possit.

Concilium Suessionense. 744.

Vnusquisq; Presbyter, qui in Parochia est Episcopo obediēs & subiectus sit, & semper in Cœna Domini rationem & ordinem ministerij sui Episcopo reddat, & Chrisma & oleum petat.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap 35. de tonsura clericorum: Presbyter Græcè, Latinè senior dicitur, nō propter senectutem, sed propter dignitatem, honorem & sapientiam. Quia quicunque presbyter est, sapiens esse debet, vt intelligat ea quę legit, intelligat orationes, quas dicit in diurnis temporibus & nocturnis, intelligat ea, quę cantat in Missa, &c. Presbyteri potestatem habent catechizandi, baptizandi, infirmos benedicti olei vnguine perungendi: his quoque concessum est officiū prędicandi in Ecclesia. Super hos sunt Episcopi, &c.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap.9. Si quis Presbyter ab Episcopo suo degradatus fuerit, & ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine cōmeatu facere præsumpserit, & postea ab Episcopo suo correptus, & excommunicatus fuerit, si quis cū ipso communicauerit scienter, sciat se esse excommunicatum.

Carolus Magnus. 790.

Lib.5.capitulorum c.37. Vt presbyteri non ordinentur, priusquam examinentur, & ante ordinationem pleniter & studiosissimè instruantur, qualiter se à vitijs cauere debeāt, & qualiter subditos doceant, ne torpentes vel hebetes in doctrina sancta, vel vitio malæ famę eorū neglectu, vel aliqua mala similitudine, quod absit, aspergantur: quoniam detractio sacerdotum ad Christū pertinet, cuius & ministri vel nuntij esse noscuntur. Quia nimis grauiter peccant, qui sacerdotes & ministros Christi detrahunt.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap.12. Presbyter ordinari non debet ante legitimum tempus, hoc est, trigesimum ætatis anni. Sed priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in Episcopio, discēdi gratia officium suum, tam diu, donec possint & mores & actus eius animaduerti: & tunc, si dignus fuerit, ad sacerdotium promoueatur.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap.60. Non debent presbyteri amplius in monasterio puellari immorari, nisi donec Missarum solennia celebrent, aut aliquid ibi de Dei seruitio & suo ministerio expleant.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.28. Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiā sacerdotij dignitatis.

Cap.43. Nullus presbyter solus Missam cantare valet rectè. Quomodo enim dicit: *Dominus vobiscū*, vel: *Sursum corda* admonebit habere, & alia multa his similia, cùm alius nemo cum eo sit?

Haymo. 820.

Ad cap.3.prioris ad Timotheum: Omnis Episcopus presbyter est, & tamen non omnis presbyter Episcopus est.

Concilium Aquisgranense. 830.

Lib.2.c.5. Presbyterorum, qui præsunt Ecclesijs Christi, & in confectione diuini corporis & sanguinis cōsortes cum Episcopis sunt, ministerium esse videtur, vt in doctrina præsint populis, & in officio prædicandi, nec in aliquo desides inuenti appareant.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib.4.c.5. Presbyter Græcè, Latinè senior interpretatur, non pro ętate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatē, quam acceperunt, presbyteri nominātur. Ideò presbyteri sacerdotes vocantur, quòd sacrum dant, sicut & Episcopi. Qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent. Quia nec Chrismate frontem signant, nec paracletum Spiritum dant, quod solis Episcopis debetur.

Nicolaus Primus. 860.

Epist.8.ad Michaelem Imp. Sicut nos propter Deum etiam à non vera dicentibus iniurias nobis illatas æquanimiter ferimus: ita quoque oportet pietatem vestram sacerdotibus, qualescunque sint, propter eum, cui deseruiunt, reuerentiam potius, quàm iniurias exhibere. Sed de his iam cum sancto Papa loquamur vobis Gregorio: In diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij vocantur, aliquando Angeli, &c. *vt supra.*

Hugbaldus. 870.

Vita S.Lebuini cap.5. Igitur vir Domini Lebuinus in talibus virtutum profectibus ætate simul & probitate morum adultus, verè per omnia irreprehensibilis clericus, singulis sensim secundùm instituta Canonica dignitatis Ecclesiasticæ conscensis gradibus, eligitur ad officium presbyteratus, vt qui scientia & operatione perfectus erat, cæteros doctrina instrueret, exemplo ad bene agendum prouocaret.

Paschasius Rathbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 12. Ex officio sacerdotis ista, non ex merito præstantur: idcirco licet reus sit, officium ministerij sacrum est, & gradus sacerdotij à summo Pontifice Christo compensatur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysterium à quouis indigno, quàm ab Apostolica propagine consecrata exhibeatur: quia non ex eo, sed ex eius officio, à summo Pontifice gratia, quam ipsa veritas repromisit, impletur, vt in nullo sacerdotium eius, & Pontificatus officium alicuius merito minoretur. Virtus enim consecrandi est in eo, quod habet is qui ordinatur.

Concilium Triburiense. 896.

Cap.4. Sacerdotes non sunt lacerandi, sed potius coronandi. Quia de his Ecclesiasticus loquitur liber dicens: *In tota anima time Dominum, & sacerdotes eius sanctifica, & ministros illius ne derelinquas, & honorifica sacerdotem.*

Concilium Nannetense. 900.

Cap.8. Sicut Episcopus non plus potest habere,

te est.) Intentum hunc vult esse & deditum exercitio lectionis, vt omni cura diligentiaq; hoc enitatur, vt exhortetur, & doceat. Exhortatio est, cùm miti verbo aliquos prouocamus ad opus bonum: docere verò, quãdo ea, quæ latent, intimamus mentibus audientium. Si enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datam sibi. Ad hoc enim creatur dux populo, vt huius salutis solicitudinem gerat, admonendo, docendo, vt fructum habeat ordinatio: quem ad hoc vtique Deus constituit, vt proficiat saluti plebis suæ. Qui ergo in hac auctoritate positus, indiligens fuerit, Dei contemptor habebitur, minimus in regno cęlorum vocatus. Neq; enim poterit facere, qui nec docere dignatur. Gratiã tamẽ dari ordinatoris significat per prophetiã, & manuũ impositionem. Prophetia est, qua eligitur, quasi doctor futurus idoneus manus verò impositiões verba sunt mystica, quibus confirmatur ad hoc opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, vt audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.

Hieronymus. 390.

Dialogo contra Luciferianos confert Ordinationem cum Baptismo, ac probat ordinationem ab hæreticis datam esse ratam, quia baptismus ab eis datus ratus baptismus est.

Ad cap. 58. Esaiæ: Plerique nostrorũ χειροτονίαν, id est, ordinationem clericorum, quę non solum ad imprecationem vocis, sed ad impositionẽ impletur manus, ne scilicet, vt in quibusdã risimus, vocis imprecatio clãdestina, clericos ordinet nescientes, sic intelligunt, vt assumant testimonium Pauli, scribentis ad Timotheum: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Nõ est enim peccatum leue, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctũ canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed affectis suis tribuere, & vilium officiorũ ministris, quodq; his dedecorosius est, muliercularum precibus. In quo consideranda loquentis in se Christi Apostoli sapiẽtia: qui vt ordinationis periculum demonstraret, iunxit tormẽta peccantiũ: *Neque cõmunicaueris peccatis alienis.* Sicut ergo in ordinationibus malorum particeps est peccatorum, qui tales constituit: sic in ordinatione sanctorum particeps eorum est iustitiæ, qui bonos elegit.

Augustinus. 400.

Lib. quæst. veteru ac noui Testamenti quæst. 92. Quòd insufflasse in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectiõis suæ, & dixisse: *Accipite Spiritum sanctum,* Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. Quia enim omnia in traditiõe Dominica per Spiritum sanctum aguntur, idcirco cùm regula eis & forma traditur huius disciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum.* Et quia verè ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicẽs: *Cuius tenueritis peccata, tenebuntur: & cuius remiseritis, remittuntur ei.* Inspiratio ergo hæc gratia quædam est; quæ per traditionem infunditur ordinatis, per quam commẽdatiores habeantur. Vnde Apostolus dicit ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij.* Semel ergo fieri oportuit, vt de cætero traditio ista nõ sine dono Spiritus sancti esse crederetur.

Libro 2. contra epist. Parmeniani cap. 13. Nam illud, quod quidam eorum veritate cõuicti dicere cœperant: Baptismum quidem non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamẽ dãdi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostẽditur causa, cur ille, q ipsum baptismũ amittere nõ potest, ius dãdi amittere possit. Vtrũq; enim Sacramentũ est, & quadã cõsecratione vtrũq; homini datur. Illud cũ baptizatur, istud cũ ordinatur: ideoq; in Catholica vtrũq; non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte veniẽtes etiã Præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinãdi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc iudicatur Ecclesię, vt prępositi eorum venientes ad Catholicam societatẽ honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manẽt super eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramẽto fiat iniuria. Et si quando ignorãter fit, nec animosè defenditur factum, sed corrigitur cognitũ, venia facilis impetratur. Deus enim noster non dissensionis Deus est, sed pacis: nec Ecclesiæ eius Sacramenta in eis, qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt inimici eius sunt. Sicut autem habent in baptismo, quòd per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi, vtrũque quidem ad perniciem suam, quamdiu charitatem non habent vnitatis. Sed tamen aliud est prorsus non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere, &c. Sed si nos malè facimus, ipsi explicent, quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramẽtum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia baptismũ non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunq; Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud nõ amittitur, & illud amittitur? Neutri Sacramento iniuria facienda est.

De bono coniugali cap. 24. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregãdam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamẽ in illis ordinatis Sacramẽtum ordinationis: & si aliqua culpa quisquã ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente.

Libro 1 de Baptismo contra Donatistas cap. 1 Sacramẽtum baptismi est, quod habet qui baptizatur: & Sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur. Sicut aũt baptizatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum dandi baptismi nõ amittit. Nulli enim Sacramento iniuria facienda est. Si discedit à malis, vtrumque discedit: si permanet in malis, vtrũque permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus, quem non potuit amittere, qui ab vnitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui Sacramentum dandi, cùm discederet, non amiserat. Nam sicut redeuntes, qui priusquã recederent baptizati sunt, non rebaptizantur: ita redeuntes, qui priusquam recederent ordinati sunt, non vtique rursus ordinantur: sed aut administrant, quod administrabant, si hoc Ecclesiæ vtilitas postulat, aut si non administrant, Sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ideo eis manus inter laicos non imponitur. Nam neque Sacramentum baptismi, neque Sacramentum dandi baptismi, quando ab eis cum Maximiano discessit, Felicianus amisit. Nunc enim eũ secum habent cum eis ipsis, quos, cùm foris esset, in Maximiani schismate baptizauit.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 11. cap. 3. Arianos, cæterasque huiusmodi pestes, quia eorum laicos conuersos ad Dominũ sub imagine pœnitentię ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur clericos eorum cum sacerdotij aut ministerij cuiuspiã suscipi debere dignitate: quo-

niam

niam quibus solum baptisma ratum esse permittimus, quod vtique in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti perficitur, nec Spiritum sanctum eos habere ex illo baptismate, illisque mysterijs arbitramur. Quoniam cùm à Catholica fide eorū auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt. Nec dare eius plenitudinem possunt, quæ maximè in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius, quàm per fidem, dixerim, perdiderunt. Quomodo fieri potest, vt eorum profanos sacerdotes, dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos (vt dixi) ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipiamus?

Leo Magnus. 450.

Epistola 81. ad Dioscoru Alexand. cap. 1. Quod ergo à patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatū, à vobis quoque volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus Sacerdotalis, vel Leuitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati eius noctis, quæ in prima Sabbati lucescit, exordia deligātur, hoc est, sub lege diuini officij subtrahantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio cōferatur. Quod eiusdem obseruantiæ erit, si mane ipso Dominico die cōtinuato Sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerūt, eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentū negligenter videatur impletum. Et ideò pie ac laudabiliter Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse seruaueris; vt his, qui consecrandi sunt, nūquam benedictiones, nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à vespera Sabbati initium cōstat ascribi, & quæ tantis diuinarū dispēsationū mysterijs est cōsecrata, vt quidquid est à Domino insignius cōstitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitū, & vita accepit initium. in hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euāgelij tubam sumūt, & inferendum vniuerso mundo Sacramētum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, cùm ad eos Dominus introisset, *insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctū: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt.* In hac deniq; promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit: vt cælesti quadam regula insinuatum & traditū nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

Epistola 87. cap. 1. Vnicuique nostrum dicitur: *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari? &c. Qui ergo dissimulare audeat: quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam

Gelasius. 492.

Epistola 9. cap. 11. Ordinationes Presbyterorum & Diaconorum nisi certis temporibus & diebus exerceri non debent, id est, quarti mensis initio, septimi, & decimi, sed etiam Quadragesimalis initij, ac mediana Quadragesimæ die, Sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas.

Anastasius Secundus. 498.

Epistola ad Anastasium Imper. cap. 7. Nullum de his, vel quos baptizauit Acatius, vel quos sacerdotes siue Leuitas secundum Canones ordinauit, vlla eos ex nomine Acatij portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.

Cap. 8. Ideo & ipse Acatius malè bona ministrando sibi tantùm nocuit. Nam inuiolabile Sacramentum, quod per illum datum est, alijs perfectionem suæ virtutis obtinuit, ei autem obfuit. Quod cùm ita sit, aliquorum in tantum se extendit curiosa suspicio, vt imaginētur, prolato à Papa Felice iudicio, postea inefficaciter in Sacramentis, quæ Acatius vsurpauit, egisse: ac perinde eos metuere, qui vel in consecrationibus, vel in baptismate mysteria tradita susceperunt, ne irrita beneficia diuina videantur.

Primasius. 540.

Ad cap. 5. prioris ad Timoth. *Manus citò nemini imposueris.)* Non est leue peccatum, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed affectis suis tribuere, & vilium officiorum ministris.

Concilium Bracarense Secundum. 573.

Cap. 3. Placuit, vt de ordinationi clericorum Episcopi munera nulla accipiant, sed sicut scriptum est, quod gratis donāte Deo accipiunt, gratis dent: Non aliquo pretio gratia Dei & impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio Patrum ita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens: anathema sit danti & accipienti. Matt. 10

Gregorius Magnus. 590.

Ad cap. 10. lib. 1. Reg. *Tulit Samuel lenticulam olei.* Hoc profectò hac vnctione exprimitur, quod in sancta Ecclesia nunc etiam materialiter exhibetur: quia qui in culmine ponitur, Sacramēta suscipit vnctionis. Quia verò ipsa vnctio Sacramentum est, is, qui promouetur, bene foris vngitur, si intus virtute Sacramenti roboretur, &c. Samuel Saul in principem vnxit. Deus autem ei cor aliud immutauit: Quia sacrorum ordinum Sacramenta ab Ecclesiæ Doctoribus foris accipimus, sed Sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur. Virtus verò Sacramenti gratia est Spiritus septiformis.

Ad cap. 16. lib. 1. Regum: Dauid in medio fratrum vngitur: quia electus Doctor de eo, quod singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: *Et directus est Spiritus Domini in Dauid a die illa, & in reliquum.* Spiritus quippe Domini post vnctionem dirigitur: quia foris Sacramēta percipimus, vt intus sancti Spiritus gratia repleamur. Foris namque homo, intus Deus operatur, & non homo. Foris namq; homo surgit, intus se Spiritus dirigit. Quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum, cui ordo datur, Spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intus robur sancti Spiritus. Foris ordo committitur, vt quæ Dei sunt, agere debeat: intus dirigitur Spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantū quia debili cōmittitur, dirigitur Spiritus, vt debi-

Epist.180. Vt Sacramentū Ordinationis, quamuis ab ordinatoribus ordinationem illicitè vsurpantibus semel acceptum, manet in ordinatis. sic Sacramentum Coniugij, quamuis ab inobedientibus Presbyteris impositum, manet in coniugatis. Quia virtutem Sacramentorum cassare non possunt praua merita vsurpatorum.

Sermone de significationibus indumentorum sacerdotalium. Vngūtur manus Presbyteris & Episcopis, vt cognoscant se in virtute S. Spiritus hoc Sacramento gratiam consecrandi accipere, & opera misericordiæ erga omnes pro viribus exercere debere. Accipiunt hac vnctione claues regni cælorum, vt quæcunque ligauerint super terrā, sint ligata & in cælis. His ita de ornatu sacerdotali & Pontificali breuiter prælibatis, admonendi estis, vt sicut Sacramenta profunda audistis, sic ea studeatis & corde intelligere, & opere implere.

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epist.12. Si vera sunt quæ dicuntur, promotionem tuam Canonica reijciunt, & deijciunt instituta. Quippe non elegit te clerus, sed minæ populares intrusere renitenti: Ordines tibi desunt, quos in promouendis cognouimus inquirendos: Est ætas, quam rigor Canonicus quia in cōsecratis metuit, à consecrandis excludit, &c. In summis sacerdotibus ætas integra postulatur: vnde nec periculum religio metuat, nec reuerentiam dignitas amittat. Præterea quisquis in sacris non fuit ordinibus inuentus, ad summum sacerdotiū accedere Canonicis prohibetur Ecclesiæ institutis.

Hugo Victorinus. 1130.

Eruditionis Theologicæ de Sacramentis lib.1. cap.32. Post cætera Ecclesiæ Sacraméta de Ordinibus restat agendum. Septem sunt igitur Ordines ministrantium in Ecclesia, videlicet, Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.distinct.2. Iam ad Sacramenta nouæ Legis accedamus, quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium.

Distinct.24. Illi, in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia Spiritus sancti, cùm ad Ecclesiasticos Ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur. Si autem quæritur, quid sit, quod vocatur Ordo? Sanè dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddā, quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium. Character ergo spiritualis, vbi fit promotio potestatis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi Ordines Sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

Stephanus Eduensis. 1180.

Præfatione in librum de Sacramento altaris: Filius Dei expleta dispensatione à Patre sibi credita, volens nobis relinquere omnia saluti necessaria, visibili materia ordinauit, & fieri præcepit inuisibilia Sacramenta: quorū virtus inuisibilem operatur effectum, hoc modo in Ecclesiasticis Sacramentis Spiritu sancto cooperāte ordinatis, inuisibiliter operatur gratia septiformis. Licet enim vnus & idem sit Spiritus, qui in singulis prout vult operatur, tamen pro varietate distributionum assignatur diuisio gratiarum. Nam diuisiones fiunt donorum pro qualitate suscipientium. Nulla igitur in Spiritu varietas, sed sine omni alteratione identitas. Hæc est pluuia voluntaria, qua aspergit hominem septiformis gratia. Prima custodit ostium cordis, & vitia introire non permittit. secunda quæ sunt facienda sermonis mentis legit, & deliberat, vt se & alios erudiat tertia, &c. Sic fungitur in se homo vice Ostiarij, Lectoris Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, atque Sacerdotis his virtutibus homo interior adornatur.

Cap.9 de Ordine Presbyterorum: Propterea oleo sancto manus inunguntur, per quod gratia Spiritus sancti eis oblata significatur, & quod abundēt operibus misericordiæ designatur. In vnctione visibili, quæ est Sacramentum spiritalis vnctionis, datur potestas ligandi atque soluendi.

Innocentius Tertius. 1200.

Decretalium Gregorij Noni lib.1.tit.14. Cùm cōtingat interdum, quod laici ad Monasteria conuolantes, à suis Abbatibus tonsurētur, requisisti, an clericalis ordo in tonsura huiusmodi conferatur, super quod tibi respondetur: quod cùm in septima Synodo sit statutum, vt Lectores per manus impositionem licentia sit vnicuiq; Abbati in proprio Monasterio solummodò faciendi, dummodò ipsis ab Episcopo (secundùm morem præficiendorum Abbatum) manus impositio facta noscatur, & constet eum existere Sacerdotē per primam tonsuram iuxta formam Ecclesiæ datam, à talibus clericalis ordo confertur.

Constit.83. Licet in ordinationibus Clericorū illam tui prędecessores diligentiam adhibuerint, vt minus idonei non ordinarentur à vobis, ac ideo post promotionem eorum exceptionē non poteris prætendere contra illos, nisi fortè, posteaquam promoti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabundanti tamen facimus in literis nostris apponi, vt si ordinatus, pro quo scribimus, idoneus habeatur, & Ecclesiastico beneficio non indignus, & ab ordinatore, vel successore eius competens beneficium tribuatur.

Edmundus Cantuariensis. 1230.

In speculo Ecclesiæ cap.14. Quintum Sacramētum est Ordo, qui confert potestatem ordinatis ad faciendum suum officium, vt ad sacra celebrandū. Dominus namque Iesus optimus Deus dedit potestatem sacerdotibus, & Prælatis Ecclesiæ, vt alios adiuuarent, & in fide informarent, & ligarent, & soluerent à peccatis, & vt Sacramenta illius ministrarent, & præcipuè Sacramentum Eucharistiæ, quod censetur per virtutem verborum ab ore sacerdotis prolatorum.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Ordinis cap.1. Post hæc de Sacramento Ordinis, quod sexto loco superius nominauimus, per viam probationum & declarationum tractare tentabimus.

Cap.2. Ordo est sanctitas prima, siue sanctificatiua, qua diuino cultui exercendo quis sanctificatur, ascribitur, & quodammodò intitulatur, vt in numero ministrorum eiusdem deinceps habeatur. Ordinari nihil aliud est, quàm ad diuini cultus ministerium Pontificali benedictione, & manuum impositione sanctificari.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles lib.4.c.74. Manifestū est, quòd in collatione spiritualis potestatis quoddam Sacramentum peragitur, quod dicitur Ordinis Sacramentum. Ad diuinam autem liberalitatem pertinet, vt cui confertur potestas, ad aliquid operandum conferantur etiam ea, sine quibus huiusmodi operatio conuenienter exerceri non potest. Administratio autem Sacramentorum, ad quæ ordinatur spiritalis potestas, conuenienter non fit, nisi aliquis ad hoc à diuina gratia adiuuetur. Et ideo in hoc Sacramēto confertur gratia, sicut & in alijs Sacramentis. Quia verò potestas Ordinis ad dispensationem

Sacramentorū ordinatur: inter Sacramenta autē nobilissimū & cōsummatissimum aliorū est Eucharistię Sacramentū, oportet quòd potestas Ordinis consideretur præcipuè ad hoc Sacramentū.

In supplemento q.34.art.3. Sacramentum nihil aliud est, quàm quædam sanctificatio homini exhibita cum aliquo signo visibili. Vnde cùm in susceptione Ordinis quædam consecratio homini exhibeatur per visibilia signa, cōstat Ordinem esse Sacramentum.

Guilelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib.1.cap.9. Sacramentum dignitatis & voluntatis est ordo. Dignitatis, quia à solis Episcopis confertur, & quia non nisi dignus & dignè ad illud est. Voluntatis, quia sine illo quis saluari potest.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib.4.dist.2.q.1. Illud, per quod homo efficitur dispensator Sacramentorum est Sacramentum: quia causa non est deterior effectu: sed per Ordinem efficitur homo dispensator Sacramētorum. Ergo Ordo est Sacramentum.

Augustinus Triūphus Anconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst.58.art.6. Sacramētum Ordinis est nisi vnum Sacramentum, non tamen est vnū nisi vnitate ordinis, quod ipsum nomen importat. Vnde paucitas vel pluralitatio ordinum non facit in dicto Sacramento diuersitatem, sed finis, ad quem ordinatur, vtilitatem.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib.4.Senten.dist.24. Ad Ordinis Sacramentū quatuor requiruntur. Causa efficiens est Episcopus ordinatus, aliàs autē nihil faceret: causa materialis persona rationabilis, vtens ratione: causa formalis, signū sensibile, & verba certa ad hoc ordinata: causa finalis, ad conficiendū Corpus Dñi.

Guido Raclerius. 1333.

In manipulo Curatorum tract.5. part. primæ cap.2. Cùm character sit quædam potestas spiritualis, per quam recipiens Sacramentū imprimens characterem potest facere vel recipere aliquid spirituale, quod non potest ille, qui caret eo ordine: sicut Presbyter potest consecrare, quod non potest facere ille, qui non est Presbyter, & sic in alijs: ideo in quolibet Ordine imprimitur character.

Cap.4. Cùm in Sacramento Ordinis character sit res & Sacramentum, oportet quòd ad impressionem characteris concurrant duo, quæ requiruntur in omni Sacramento, scilicet aliquod visibile, vel sensibile signum, quod est materia huius Sacramenti, & aliqua verba determinata, quæ sunt verba Sacramēti. In actu ergo, in quo imprimitur character in Sacramento Ordinis, oportet quòd sint ista duo, scilicet traditio alicuius instrumenti, deputati ad executionem illius Ordinis, & prolatio aliquorum verborum. In Ordine ergo sacerdotij imprimitur character secūdùm Thomam in traditione calicis cum pane & vino, & prolatione verborum, quæ tunc dicit Episcopus, scilicet: *Accipite potestatem consecrandi.* In Diacono imprimitur character in traditione libri Euangeliorum cum his verbis, ad hoc deputatis, &c.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib.4 dist.24 q.1.art.2. Licet septe sint Ordines, tamen Sacramentum Ordinis tantum est vnum, &c. Quando vnum Sacramentum non habet diuersos gradus, tunc ex talis Sacramenti collatione, secundùm diuersos suos gradus, poterunt diuersi conferri characteres. Et ideo per Sacramentum Ordinis, non obstante quod sit vnū, possunt conferri septem characteres, si conferatur secundùm omnes suos gradus, secundùm quod in suo esse completo claudit in se septem Ordines, ex quibus resultat, tanquam vnum totum potestatiuum ex suis partibus.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 2 de Sacramento Ordinis cap.116. Ordo est Sacramentum ministrātium habitudo legitima, cuiq; ministerij sui ratione conueniens. Et hoc modo non intelligitur nomen Ordinis, quod vsu sanctorum etiam suppositis in religione degentibus, sicut & altaris ministris ab antiquo fuit, & est vsque nunc generaliter applicatū, sicut scribit Homil.2.super Numeros Origenes. Putasne qui sacerdotio funguntur, & in sacerdotali ordine gloriantur, secundùm ordinem suum incedant, & agant omnia, quæ in illo ordine dignum est? Similiter & Diaconi putas secundùm ordinē ministerij sui incedunt? &c.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone habito in Cōcilio Rhemēsi Dominica 2. post Pascha: *Quomodo prædicabunt*, inquit Apostolus, *nisi mittantur?* Cōfunderetur enim penitus Ecclesiastica Hierarchia, si cuilibet indifferenter auctoritatiuū prædicationis officium laxaretur.

Concilium Florentinum. 1439.

In Doctrina de Sacramentis: Sextum Sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectione: Diaconatus verò per libri Euangeliorū dationē. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: & similiter de alijs, per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & defunctis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius Sacramenti est Episcopus.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Cōpendio Theologiæ: Ordo, vt est Sacramentū Ecclesiæ, est sacrum signaculum, & spiritalis potestas data ministris Ecclesiæ ad consecrandum, tractandum, administrandumq; alijs Ecclesiastica Sacramenta, ac documenta ad prolificandum in Ecclesia spiritaliter. Ad Sacramentū etiā Ordinis sex concurrūt. Primum est Potestas ordinantis, quem oportet Præsulem esse. Secūdum est vnctio, & contactus eorum, qui ordinantur, & tangendorū in ipsa Ordinatione. Tertiū ordo & tenor verborum ab ordinante proferendorum. Quartum intentio ordinantis & ordinati. Quintū sexus virilis, quia mulier non est capax Ordinis sacri. Sextum, quòd ordinandus sit baptizatus.

Hieronymus Sauonarola. 1480.

De veritate fidei lib.3 c.16 Sicut Sacerdotij officiū ad duo se extendit, videlicet ad Corporis Christi consecrationem, & ad fideliū purgationē, vt hi à peccatis absoluti, ad perceptionē Eucharistiæ reddantur idonei: ita inferiores oportet ordines in vtroq;, vel in altero tantùm obsequiū illi præstare, &c. Inferiores ordines populo tantùm præparādo incūbunt. Ostiarij quidē infidelibus à cœtu fideliū coercēdis: Lectores instruendis in fide Catechumenis: Exorcistæ verò dæmonibus abiurādis, & ab ijs, qui instructi iam sunt, procul expellendis. Superiores autē ordines ad præparationē populi, consummationemq; Sacramenti sacerdotio subministrāt. Acolythi enim vasa nō cōsecrata procurant, & in his Sacramēti materiā præparant. Subdiaconi materiā nondum consecratam in vasis iam sacris disponūt. Diaconi verò ministeriū habēt super materiā iam consecratā, quatenus Christi sanguinē fidelibus dispēsent. Propterea hi tres Ordines: Sacerdotalis videlicet, Diaconatus, & Subdiaconatus sacri dicūtur, quia super aliquo sacro officium acceperunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PRESBYTEROS EPISCOPIS ESSE INFERIORES, DIACONIS SVPERIORES, OMNI HONORE DIGNOS, SOLOS CORPVS ET SANGVINEM DOMINI CONFICERE, PECCATA LIGARE, ET SOLVERE, SI MODO RITE SINT ORDINATI

Anno post natum Christum

NEGANT.

370. AERIVS *Episcopos & Presbyteros eosdem esse dicebat.* Epiphanius & Augustinus.

Donatistæ in contemptum ministerij raserunt capita Sacerdotum. Optatus Mileuitanus lib. 2.

800. *Pauliciani Sacerdotes Ecclesiæ non recipiunt.* Euthymius in Panoplia.

1110. *Tandemus Sacerdotalem gradum nihil esse dicebat.* Robertus Montanus appendice ad Sigebertum.

1150. *VValdenses dicunt quod auctoritatem absoluendi, & confessiones audiendi habent à nullo nisi à solo Deo: quam habent non sacerdotes, sed puri laici de secta eorum, qui possunt volentes eis confiteri audire & absoluere de omni peccato: & sic laici, & non sacerdotes confessiones audiunt, & confessos de peccatis absoluunt.* Guido de VValdensibus hæresi 5. Aeneas Syluius hist. Bohemicæ cap. 35.

1320. *Marsilius Patauinus dicebat, nec Presbyterum ab Episcopo, nec Episcopum a Presbytero differre.* Bernard. Lutzenb.

1350. *Richardus Armachanus,* cap. 5. in 11. librum de quæstionibus Armeniorũ, *docere conatur, in primitiua Ecclesia inter Episcopos & simplices sacerdotes nullam fuisse distinctionem.* Contra hunc VVidefortus scripsit.

1420. *Hieronymus Pragensis docuit homines vtriusque sexus posse conficere, confessiones audire, & quæcunque alia Sacramenta (prolatis modo aptis verbis) efficere atque conferre: eaq; maioris esse virtutis & efficaciæ, quam illa, quæ à Presbyteris Romanæ Ecclesiæ consecrantur.* Articulo 13. apud Cochlæum histor. Hussiticæ libro 3.

1520. Martinus Lutherus in Captiuitate Babylonica cap. de Ordine: *Esto certus, & sese agnoscat, quicunque se Christianum esse cognouerit, omnes nos æqualiter esse sacerdotes: hoc est eandem in verbo, & Sacramento quocumque habere potestatem: verùm non licere quenquam hac ipsa vti nisi consensu communitatis, vel vocatione maioris. Quod enim omnium est communiter, nullus singulariter potest sibi arrogare nisi vocetur.*

Ad senatũ Pragensem: *Sacerdos in nouo Testamento non fit, sed nascitur: non ordinatur, sed creatur: nascitur autem in baptismo, suntq; prorsus omnes Christiani sacerdotes.*

Libro de Clauibus: *Cessent hominum mendacia, claues sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius tam iure, quam vsu & omnibus modis.*

De abroganda Missa priuata: *Inuictis Scripturis firmabimus legitimum illud & vnicum verbi ministerium esse & conuenire omnibus Christianis, sicut & sacerdotium & sacrificium.*

[illegible] Ioannes Caluinus epist. 190 *Totum sacerdotium Papisticum non solum impia est veri ministerij profanatio, sed execrabilis in Christum contumelia, vt quisquis est sacerdos Papalis, donec titulum illum abiecerit, Christi seruus esse non possit.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Ioan. 20. *vers.* 21. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Actor. 14. 22 Et cùm constituissent (*Apostoli*) illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, cõmendauerũt eos Domino, in quẽ crediderũt

1. *Timoth.* 5. 17. Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.

Ad Titum 1. 5. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros sicut ego disposui tibi.

1. *Petri* 5. 1. Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum &c. 2. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed

spontaneè, secundùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 2. Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 28. Presbyteris, si assiduè in studio docendi verbū Dei laborauerint, seponatur dupla etiam portio in gratiam Apostolorum Christi, quorum locum tenent, tamquam cōsiliarij Episcopi & Ecclesiæ corona. Sunt enim consilium & senatus Ecclesiæ.

Cap. 33. Si de parentibus secundùm carnē ait diuina Scriptura: *Honora patrem & matrem, vt bene sit tibi.* Et: *Qui maledicit patri aut matri, morte moriatur:* quanto magis de patribus spiritualibus verbis Dei moneamur, honore & charitate eos prosequi, vt beneficos & ad Deum legatos? qui nos per aquam Deo regenerauerunt, Spiritu sancto impleuerunt, lacte verbi Dei aluerunt, & doctrinæ alimento nutriuerunt, monitis stabilierunt. Exo. 20.

Cap. 34. Quanto anima corpore præstantior est, tanto est sacerdotium regno excellentius. Ligat enim, aut soluit supplicio, vel remissione dignos.

Lib. 8. cap. 16. Cùm Presbyterum ordinas Episcope, impone ipse manū capiti Presbyteri, astantibus tibi Presbyteris & Diaconis, & faciendo precationē dic: Domine omnipotens Deus noster, respice hunc famulum tuum, suffragio & iudicio totius cleri ordini presbyterorum ascriptum, impleq; illum spiritu gratiæ & cōsilijs, ad opitulandum populo tuo, ad eumq; mundo corde gubernandum, sicut respexisti populum tuum electum, & sicut Moysi seniores eligere iussisti, &c.

Cap. 28. Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictionem accipit ab Episcopo, aut compresbytero: item dat compresbytero; manum imponit, sed non ordinat, neque deponit: Excommunicat autem eos, quos habet infra se, si huiusmodi pœna teneantur.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastice Hierarch. cap. 1. Sacerdotij quidem nostri functionem, sanctissime fili Timothee, augustioris esse ac diuinæ, & diuinitus indultæ scientiæ actionisq; & perfectionis, his, qui sacratioris doctrinæ institutionem ex sacerdotalibus mysterijs traditionibus acceperūt, de sanctarum Scripturarum maiestate necessariò demonstrare institui, &c. Habitu præterea & actione dignissima donat, diuini scilicet virtute sacerdotij, ex qua dum ad sacerdotale sacrosanctum munus accedimus, superioribus virtutibus propinquamus, imitando pro viribus illam constantiam ac perpetuam firmitatem.

Cap. 5. Sacerdotum illuminans ordo ad contuenda sacra mysteria eos, qui initiantur, adducit, sub sanctorum tamen Pontificum ordine, cum quibus propria officia peragit.

Epist. 8. ad Demophilum: Nefas est sacerdotem à ministris (qui eis superiores sunt) atque sui ordinis viris iudicari; etiam si impius in diuina esse videatur, etiamsi aliquid ex ijs, quæ interdicta sunt, egisse deprehendatur.

Ignatius. 100.

Epistola ad Smirnenses: Sacerdotium est omnium bonorum, quæ in hominibus sunt, apex: qui aduersus illud furit, non hominem ignominia afficit, sed Deum & Christum Iesum primogenitum, qui natura solus est summus sacerdos Patris.

Epistola ad Ephesios: Memorabile sacerdotum vestrorum collegium, dignum Deo coaptatū est, consentitq; Episcopo vt chordæ ipsi cytharæ: ita colligati consensu & concordi charitate.

Polycarpus. 140.

Epist ad Philip. Subiecti estote Presbyteris, & Diaconis, sicut Deo & Christo.

Iustinus. 160.

Dialogo cum Tryphone: Neque verò à quoquam Deus hostias accipit, nisi à suis sacerdotibus.

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 20. Sacerdotes sunt omnes Domini Apostoli, qui neq; agros, neque domos hæreditant hic, sed semper altari & Deo seruiunt.

Cap. 43. Quapropter eis, qui in Ecclesia sunt, presbyteris obaudire oportet, his, qui successionē habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundùm placitum Patris acceperunt. Reliquos verò, qui absistunt à principali successione, & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes, & elatos.

Origenes. 230.

Homilia 6. super Leuiticum: Requiritur in ordinando sacerdote & præsentia populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus præcepit in ordinatione sacerdotis dicens: *Oportet autem illum testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.* 1 Tim. 3

Homilia 3. in Cantica: Puto quòd conuenienter hi, qui Episcopatum bene administrant, in Ecclesia trabes dici possunt, quibus sustentatur & tegitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secundo autem horū loco tigna Presbyteros opinor appellari. Et trabes quidem dici cypressos, quibus & fortitudo robustior, & odor suauitatis inest, per quod & in operibus solidum, & in doctrinæ gratia fragrātem designat Episcopum. Similiter autem & tigna cedros appellauit, vt per hoc incorruptionis virtutis, & odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse Presbyteros.

Pamphilus Martyr. 290.

Apologia pro Origene. Ita constanter, ita fortiter dimicauit, vt omnia hæreticorum diabolicę machinationis fundamenta subuerterit: non studiorum laborem, non continētiæ, non institutionis, non humilitatis, quæ supra cæteras virtutes eius omnes maximam gratiam continet, nō illud certè considerātes, quod presbyterij dignitate in Ecclesia honoratus est.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. Histor. lib. 6 cap. 13. Non longo temporis interuallo interiecto, vbi intestinū & ciuile bellum non exiguū quidē Alexādriæ exardescebat, egressus est Origenes Alexandria, & cùm non satis tutò se in Aegypto cōmorari posse putaret, iter capit in Palestinam, & Cæsareæ ludum aperit. Vbi

licet nondum presbyterij gradu potitus, ab Episcopis, qui ibi erant, non ad disputandum solùm, sed ad scripturas etiam aperiendas magnopere in communi Ecclesiæ consessu rogatus est.

Cap 17. Origenes necessitate negotij cuiusdam Ecclesiastici obeundi flagitante, in Græciam per Palæstinam iter fecit, & Cæsareæ per manuum Episcoporum impositionem munus suscepit presbyterij.

Concilium Neocæsareense. 320.

Can. 9. Si presbyter, qui corpore prius peccauerat, promotus fuerit, & si ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in alijs, propter aliud eius bonæ vitę studium. Reliqua enim peccata dicunt multi manuum impositione tolli. Quòd si ipse non confiteatur, apertè autem conuinci non potuerit, illius quoque ei fiat potestas.

Can. 11 Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiãsi fuerit homo valdè dignus, sed reseruetur. Dominus enim Iesus Christus in trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere.

Synodus Nicena prima. 325.

Can. 80. ex Arabico translato: Si qui sunt ex diœcesi ad sacerdotium, id est, ad sacros ordines eligendi, primùm quidem adducendi sunt ad Episcopũ, postea examinẽt eos Archidiaconus, & Chorepiscopus, & videant an idoneè, & intelligenter legant Scripturas, & an sciant leges sacerdotales, & statuta Ecclesiæ. Qui si fuerint verè approbati, quòd ipsi sciunt ista, sintq́ verè digni sacerdotio, & à Deo, qui nouit secreta, electi, orabunt pro ijs orationem solitam, vt fiant digni remissione, & accipiant indulgentiam. Postea adducendi sunt ad Episcopum, vt imponat eis manus, & benedicat, eosqúe ordinet: qui cùm erunt ordinati, debet Archidiaconus adducere eos ad Chorepiscopum, vt moneat eos, ne ministrent in ministerio sacerdotali, id est, sacrificij, sed tantùm orationis, donec didi erint omnes leges sacerdotij. & postea veniant ad Chorepiscopum, vt videat, an in hoc profecerint, & iterùm eos de hoc admoneat. Non enim licet, vt vllus ex sacerdotio ministret in sacello, siue capella Diœcesis, sine licentia Chorepiscopi. Quandoquidem ipse est caput illorum. Et si ordinatus non fuerit prope; qui fuerint ordinati, accipiant literas à Chorepiscopo ad Archidiaconum, qui debet tunc suscipere curam eorum, in ijs, quæ ad statuta Ecclesię pertinẽt. Neque debet Chorepiscopus dare illis vllius ministerij curam, secundùm ordinem Ecclesiæ Nec Episcopus nec Chorepiscopus debent eos à clero remouere sine Archidiacono. Siquidem ipse est, vt ante diximus, nutritus in ciuitate, & habet totius populi notitiam, præestqúe officio orationis, & omnibus Diaconis. Et quando Episcopus proficiscitur ad villam seu castellum diœcesis, nulli debet Chorepiscopus permittere, vt sine licentia Archidiaconi ordinetur Nec Episcopus, nec vllus alius sacerdotem ordinare debet, neq́ religiosum facere, nisi præsente Chorepiscopo. Siquidem ipse quoque prẹest officio orationis, & cæteris omnibus, quæ in villis suis fiunt. Et quicunque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Athanasius. 350.

In vita D. Antonij Beatus Antonius ipsos presbyteros ac sacerdotes in summa veneratione dicitur habuisse, solitusq́ ijsdem caput submittere, benedictionem captare, & pro magno beneficio ducere, si accepisset.

Epistola ad omnes vbique Orthodoxos, cùm per Arianos persecutio fieret: Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia aut negligenda putetis. Certè ista indignitas rerum in causa est, quòd populi sacerdotesqúe seorsim sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim præsidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes.

Ephræm. 370.

De Sacerdotio: Sacerdotiũ audacter è terra sursum in cælum volitans, ascendit ad Deum, donec ipsum contueatur inuisibilem, procidensq́ ante excelsum thronum, instanter pro seruis orat Dominum, lachrymas & gemitus conseruorum deportans, proprioqúe similiter Domino feruentem deprecationem simul, & pœnitentiam offerens, misericordiam & indulgentiam à Rege misericorde postulans, vt Spiritus sanctus pariter descendat, sanctificetq́ dona in terris proposita: cumq́ oblata fuerint tremẽda mysteria, immortalitate plena, præuio sacerdote orationem pro cunctis faciente, tunc animæ accedentes, per illa tremenda mysteria macularum purificationem accipiunt, &c. O potestas ineffabilis, quæ in nobis dignata est habitare, per impositionem manuum sacrorum sacerdotum. O quàm magnã in se continet profunditatem formidabile & admirabile sacerdotium, &c.

Basilius Magnus. 370.

De Baptismo cap. 8. Nobis quoque periculum est malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus: maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum, &c. Secundùm prophetiam hostiæ eũ, qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est, Deo dicare oportet. Nam etiamsi audiamus Prophetam dicentẽ: *Vos autẽ omnes sacerdotes Dei vocabimini*: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisque fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, &c.

Ad Esaiæ caput 3. *Et seniorem.*) Inter ea, quæ cõminatur Dominus, est & ablatio presbyteri siue senioris, quòd ex senioris præsentia non mediocre emolumentum in alios resiliat. Quisquis igitur præsidentia cathedræ dignus censetur, iamq́ ascriptus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter, aut circumfert characterem presbyterij, par est eum vel maximè esse irrepræhensibilis vitę, & expertem vxoris.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In Apologetico seu oratione 1. Et quis est, qui contra hæc omnia celeritatem potius, quàm securitatem, & vtilitatem exposcat? Quis est, qui veritatis propugnatorem vnius dieculæ spatio, velut è luto statuam fingit, illum inquam, qui cum Angelis stabit, cum Archangelis glorificabit, ad supernum altare sacrificia transmittet, cum Christo sacerdotio fungetur, figmentum instaurabit, imaginem exhibebit superno mundo, opificem aget, &, vt quod maius est dicam, Deus erit, aliosq́ Deos efficiet.

Oratione 19. quæ est in laudem patris: Pristinis vestigijs hæsit, adeò vt inter se vtraque pulchrè conuenirent, nempe & ea, quæ sacerdotium præcesserant, cum his, qui in sacerdotio rectè & præclarè gessit, & ea, quæ post susceptum sacerdotium secuta sunt, cum ijs quæ præcesserant. Sacerdotium autem suscepit non ea facilitate, ac confusione, quæ nunc viget, sed nonnullo interiecto temporis spatio.

Oratione 20. quæ est in laudem Basilij Cùm Basilius prius sacros libros populo lectitasset, qui eos postea enarrauit, nec hunc sacerdotij gradum indignum seduxisset, ita demũ in Presbyterorum,

Nilus Abbas. 420.

In quodam fragmento paranetico Non oportet sacerdotes iustè vel iniustè iudicare, vel eos examinare: sed etsi quis in eis labitur, à Deo iudicabitur, & arguetur in hoc, & in futuro seculo, vel à maiori sacerdote. Sacerdos non est, qui pro sacerdotis dignitate nō viuit. Audiendi sunt Doctores & sacerdotes dum docent ex diuinis Scripturis, vt Deo placet, & nō secundū proprias cupiditates, vt scriptum est. & nō decet iudicare ipsos, etiamsi malam vitam habeant. Et si in fide quidem labantur, tunc non oportet credere, sed eos etiam fugere ac iudicare. Deus quidem non omnes ordinat, sed per omnes operatur, vt seruetur populus. Assuescendo sacerdotes contemnere, Deum quoque contemnimus. Et quemadmodum in periculo versatur is, cui secundùm mundum nec exercitus, nec dignitas regia commissa est, si ea agat, quę ad regiam dignitatem pertinent: ita & qui quæ sunt sacerdotis munera aggreditur, etiam si videatur ijs longè sapientior.

Apud Damascenum lib. 2. Paral. cap. 25 Tanto sublimius est regno sacerdotium, quanto spiritus carne præstantior.

Ioannes Cassianus. 430.

Collat. 4. cap. 1. Beatus Paphnutius in tātum huius Danielis virtutibus adgaudebat, vt quem vitæ meritis & gratia sibi parem nouerat, coæquare sibi etiam sacerdotij ordine festinaret. Siquidem nequaquam ferens in inferiore eum ministerio diutius immorari, optāsq́ue sibimet successorem dignissimum prouidere, superstes eum presbyterij honore prouexit. Qui tamen prioris humilitatis consuetudinem non omittēs, nihil vnquam sibi illo pręsente de sublimioris ordinis adiectione donauit: sed semper Abbate Paphnutio spiritales hostias offerente, hic velut Diaconus, in prioris ministerij permansit officio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De recta in Deum fide ad Reginas Commentatio 1 Sanè quibus sacri ministerij prouincia concredita est, ij soli Deo ministrant: neque enim hominibus sacerdotes assistunt, sed Deo.

Comment. 2. Qui in sacerdotum ordinem asciti, eam sortiti sunt prouinciam, vt Christi omnium Seruatoris mysteria edisserant, populoq; proponant.

Epistola ad Atticum: Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen ijs solis, qui ad eam vocati sunt, asseruata est, dicamus.

Socrates. 440.

Lib 1. cap. 20. In ista regione Ischyras facinus, quod multis mortis generibus mulctandum fuerat, ex occulto aggressus est. Nam cùm nunquam sacris fuisset initiatus, presbyteri nomen ipse sibi imposuit, sacerdotisq́ue munera obire ausus est. In quo quidem facinore deprehensus, clam aufugit, & rectà Nicomediam profectus, ad Eusebium tamquam ad profugium se confert. Ille præ odio, quo in Athanasium incendebatur, eum vt presbyterum recipit, et Episcopatus dignitatem, modo Athanasio crimen inferret, pollicetur.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 151. Deus sacerdos, quoniā ad Deū appropinquat, animalium illorum multis oculis præditorum in morem, omni ex parte oculus esse debet, eorum instar nihil nesciens. Quoniam igitur inscitia laboras, leniter disce, nec clarissimum sacerdotium infama: quod contumelia afficis, vt qui inertia & nundinatione omnes prodideris.

Epist. 349. Si munus verè Deo offerre cupis, muneris sequestrum ne aspernare: cuius administris manibus vti Deus pro sua benignitate minimè dedignatus est. Sacerdos enim, etiamsi inertis atque ignauæ vitæ, vt asseritis, maculis contaminatus est, ipse quidem pœnas luet: interim tamen Angelus Domini omnipotentis est: tum quia diuini sacrificij munere perfungitur, tū quia multorum saluti operam nauat.

Lib. 2. epist. 52. Diuina quidem res est sacerdotium, ac rerum omnium pręstantissima. In illud autem ij maximè omnium contumeliosi sunt, qui malè illud ac sceleratè administrant. Quos etiam sacerdotio fungi omninò non oportebat, ne stulti atque amentes homines eorum, qui improbè ac flagitiosè id muneris gerunt, crimina in sacerdotium conuertere auderent.

Epist. 2.. Qui sacerdotij corona redimitus est, si quidem propriè loqui volumus, terrenarum rerum procurator verius est, quàm is, qui purpuram gestat. Etenim ille animis, hic corporibus dominatur. Quòd si suæ dignitatis, vel, vt rectius loquar, officij ac ministerij ignoratione laborās, animarum quidem nullam curam gerat, parietes autem & columnas duntaxat curet, luxuiq́ue ac delicijs se addicat, seipsum profectò, non sacerdotium ignominia afficit. At stultorū multi pro eo, atque illud quidem diuinis honoribus afficere, hunc autem accusare debebant, totam accusationem in illud conuertunt.

Theodoretus. 450.

Historiæ religiosæ cap. 13. de Macedonio: Postquam magnus fuisset ordinatus Flauianus, vt magnum Dei gregem pasceret, viri autem virtutem didicit, eum abducit in vertice montis. Cùm autem mysticum esset propositum sacrificium, adducit ad altare, & cooptat in numerum sacerdotum.

Cap 15. de Acepsima Cùm autem Ecclesiæ venisset Antistes, eum quidem vrgebat, vt iugum acciperet presbyterij. Noui, dicens, ô pater, & tuæ philosophiæ altitudinem, & quanta sit mea paupertas: sed cùm mihi sit credita pontificatus administratio, ex hac, non ex illa ordino manus imponens. Accipe ergo, inquit, donum sacerdotis, mea quidem dextra ministrante, sanctissimi autem Spiritus gratia suppeditante. Ad hæc fertur dixisse, paucis post diebus hinc migraturus: De his, inquit, minimè decertabo. Si enim essem diutius victurus, omninò fugissem hoc graue & terribile onus sacerdotij, pertimescens reddendum depositi rationem. Quoniam autem non ita diu ab hinc recedam, ijs, quæ hic sunt, relictis, iussis non inuitus pareo. Statim ergo nullo ducente hic quidem flectens genua, expectabat gratiam: ille verò manum imponens, erat administer Spiritus. Cùm autē accepto sacerdotio vixisset paucos dies, vita vitam mutauit, senijq; & curæ expertem pro hac, quæ multis curis est obnoxia, recepit.

Procopius Gazæus. 530.

In Exodum folio 308. Sacerdotium excedit omne humanum fastigium, quod Christi supra naturam particeps est. Proinde à terræ contagio abscindens sacerdotes, adscribit eos cælo dicens: *Ne vocaueritis vobis patrem super terram. Vnus enim vobis Pater est in cælis.*

In Numer fol. 415 Præclara & suspicienda res est sacerdotiū, in quo omnia illustrat Deus, & principium, & finem, & successum.

Iustinianus Imperator. 530.

Nouella 123. cap. 25. Presbyterum minorem viginti quinque annorum fieri non permittimus.

Isychius. 580.

In Leuiticum lib.1.cap.4. Non idonei sumus peccata nobismetipsis dimittere: Christus autem nobis propitiationem perfecit. Vnde & eius voce sacerdotes in Ecclesiam, vtpote eius officium subeuntes, quibus in persona Apostolorum dicebat:
Matt. 16 *Quorum dimiseritis peccata, dimissa sunt: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Lib.6.cap.22. Non qualiscunque dignitas sacerdotij est: huic enim sorte datum est, vt mediator sit inter Deum & homines: & per hanc genus nostrum Creatori reconciliatur. In lingua sacerdotum nexus & absolutio peccatorum nostrorum consistit. Ostendit autem Malachias, quantæ dignitatis sit sacerdos, & quę ab eo oporteat expectari.
Mal.2. *Quia labia,* inquit, *sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.*

Anastasius Sinaites. 580.

Sermone de sancta Communione: Imprimis ne Dei sacerdotes de occultis & incertis, quæ de illis audiuisti, peccatis iudica. Ne dixeris, is qui offert, est peccator, cōdemnatus, indignus occultorum peccatorum est iudex & examinator: hoc in te agnosce, quemlibet esse te altiorem, & iusto iudici iudicium permitte. Sit autem sacerdos in decretis de Deo firmus & constans: reliquorum tu non es iudex & inquisitor, sed modum proprium auctoritatemq; cognosce. Quid verò, inquit, non examinationibus, Ecclesiasticisque Canonibus est obnoxius sacerdos? Maximè. Sed is per te non iudicabitur, vel examinabitur; sed à Deo, vel sæpe etiam à maiori sacerdote vel Antistite. Tu autem cur Pastorem iudicas, cùm sis ouis? Cur Dei iudicium ac sacerdotalem dignitatem, quæ tibi non est tradita, nec à Deo credita, Pharisaicè accipis? Et ideo rogo vos, neminem iudicate: præcipuè autem Dei sacerdotem: sed accede cum fide & efficaci pœnitentia, & pura conscientia ad Dei mysteria, & omnem sanctificationem assequeris. Est enim Dei Angelus seu nuntius, qui offert incruentum sacrificium.

Eustathius Presbyter. 610.

De S. Eutychio: Cùm triginta esset annorū presbyter creatus est, ætate corporis congruente ad perfectionem accedens. Hanc ætatem Christus super omnia Deus videtur honorasse, qui cùm triginta esset annorum, baptizatus est, me, & quæ mea sunt omnia sumens, vt ego, quæ illius sunt, per personæ coniunctionem acciperem. Cùm igitur in presbyterorum sede consideret, eumque,
Psal.106. vt inquit Dauid, exaltarent in Ecclesia populorum, & in cathedra presbyterorum laudarent, gradum illum quoque exemplo suo decorauit, cùm non simul satus esset atque editus, vt fabulæ Gigantes fingunt; neque vt repentini quidam die vno, tamquam è luto formati, populorum Præsides. Non enim repentè ad eum gradum venit. Nā is non erat, qui gradum persequeretur, sed gradus ipse illum secutus est, vt ait Scriptura:
Psal.22. *Misericordia tua, Domine, subsequetur me.*

Antiochus. 620.

Homilia 123 Rationi prorsus consentaneum est, suū vt sacerdotes imitentur per omnia Pontificem, quemadmodum Christi imitator Pontifex est, bonus vt sit, pia gestet viscera, alat concordiam, nihil non ex æquo & bono faciat ac interpretetur, de se quàm modestissimè sentiat, fraternæ dilectionis obseruans sit, sit hospitalis, omnium malis indolescat & compatiatur, sit misericors. Sacerdotes quos agnouerint à rectitudine deflexisse conuertant, ac reuocēt in viam, nullum non visitent infirmum, prouidam curam agāt viduarum, pupillorum & pauperum.

Concilium Trullense. 710.

Canone 14. Sanctorum diuinorumque Patrum nostrorum Canon in his quoque valeat, vt presbyter ante trigesimum ætatis annum non ordinetur, etiamsi sit homo valde dignus, sed reseruetur. Dominus enim Iesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere.

Germanus Constantinopolitanus. 720.

In Theoria: Agnoscite omnes sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuas passiones Christi annuntietis, &c. Ipse dixit: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersæ Ecclesiæ hoc facere. Hoc enim, ait, *facite in meā commemorationem.* Non sanè id facere iussisset, nisi vim indicturus fuisset, vt id facere liceret. Et quæ est deprecatio: *Spiritus sanctus, virtus ex alto,* quæ Apostolos armauit, vt eis à Domino dictum fuerat: *Sedete in vrbe Hierusalem, donec induamini virtute ex alto.* Hoc opus est eius ingressus. Non enim semel ingressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum, & erit in perpetuum, in æuum hoc. Per manum sacerdotum & linguam mysteria conficit. Hæc ergo sacerdotij est virtus, &c.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 1. Nazianzeni: Eo nomine etiā Angelus Dei omnipotentis sacerdos appellatur (etiamsi alioqui natura homo) quoniam Dei decreta planè ac dilucidè exponit, nec nisi de legis explanandæ causa linguam mouet. Ac causa quidem, quòd sacerdos talis esse debet, hæc est, quòd Dei Angelus sit. Quod quidem valde honorificum ac formidabile est. Honorificum, inquam, propter sublimitatis ac dignitatis magnitudinem: formidabile autē, propter ruinas, quæ hinc oriuntur: quantumcunque præclarum, tantum etiam formidabile.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 14. Quòd ordo in sacerdotio versatur, est omnibus manifestum: & sacerdotij manuum impositiones seruare Deo gratum est.

Ioannes Hierosolymitanus. 800.

Vita Ioannis Damasceni cap. 23. Ioannem autem idē Ecclesiæ Hierosolymitanæ gubernator diuinitus accersitū, vt in cathedra seniorū Deū laudaret, presbyterum ordinauit. At ille ad diuini viri Sabę Lauram rursus reuersus, ac domunculam tamquam nidulum quendam sublime volans aquila ingressus, illud Salomonis pręceptū,
quod duplici honore presbyteros affici iubet, 1.Tim 5
haudquaquam in mentem suam iniecit, sed velut hoc dictum commutans, illud secum versabat: presbyteris duplici humilitati studendum esse: religiosę vitæ exercitationem duplo quàm prius maiorem sibi vendicare: presbyteros duplicia certamina perferre, nō modò aduersus corporis vitia, sed etiam aduersus turbulentos & occultos animi motus: qui quidem Monachos, nisi vigilantem animum præbeant, persæpe fugiunt.

Theosterictus. 820.

Oratione funebri in S. Nicetam: Cùm igitur pastor ipse illum ita studiosum ac promptum vidisset, qui nondum quinquennium in professione monastica perfecerat, ad presbyterij ordinationem eum promoueri curauit: quam per manus magni Tarasij consecutus est, qui Constantinopolitanæ sedis erat Patriarcha. Cum igitur presbyter ordinatus fuisset, &c.

Nicephorus Philosophus. 840.

Oratione funebri in Antonium Patriarcham: Cùm autem procedente tempore ad virilem peruenisset ætatem, & virilius actiuam exerceret philoso-

phiam,

[illegible], lætus eius præceptor propter incorpora[illegible] in viri corpore, & tamquam proprium gloriam [illegible]ans, cum duceret ad illum, qui tunc temporis [illegible] pontifi[illegible] ciuitatis regiæ, vt initi[illegible] Christianæ pro[illegible]. Qui non solum per gradus intermedios eum deduxit ad induendum sacerdotii [illegible] testimonio cum eti[illegible], vt præ[illegible] [illegible].

[illegible] Imperator Constantinop. 860.

[illegible] ad Leonem [illegible] c. 2. Honora [illegible] Dei, [illegible] [illegible] Deum honor[illegible] & sacerdotes eius [illegible] tanquam spirituales Patres, & deprecatores pro vobis apud Deum. Honor enim, qui sacerdotibus [illegible] debetur, ad Deum refertur. [illegible] propter [illegible] ministros tuos [illegible] habere [illegible] propter Deum sacerdotes eius magnificere & in pretio habere, [illegible]. [illegible] madmodum autem honor, qui eis habetur, ad Deum pertinet: ita eorum contumelia & contemptus longè etiam grauius eius iram prouocat.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 11. Ioannis. Considera Pontificalis dignitatis virtutem, quomodo plena sit gratia Spiritus, tametsi indigni sint, qui illam gerant. [illegible] honora sacerdotes dignè propter gratiam ineis, non propter eorum voluntatem.

Ad cap. 2[illegible]. Ioannis. Vide insuper sacerdotum dignitatem, quod diuina sit. Dei enim est remittere peccata. Sic igitur illi honorandi sunt vt Deus. Nam quamuis indigni sint, quid hoc? Diuinorum donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos sicut & per asinam Balaam locutus est. Non enim indignitas [illegible] gratiam prohibet: atque [illegible], quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

[illegible] Metaphrastes. 9[illegible]0.

In vita Abramii. Talibus consiliis, monitis, & sermonibus persuasus [illegible], [illegible] Episcopum ad vrbem est secutus [illegible] ille in ipso, quæ par erat. [illegible] [illegible]sset, & sic eum perfectum creasset sacerdotem, [illegible] cum toto clero & populo cum [illegible], [illegible] viam iniit.

Suidas. 970.

[illegible]. Si me quis ad sacerdotium vocare fateretur quidem eam esse Deo gratissimam atque sanctissimam, & tamen [illegible] imbecillitatis meæ non dissimularem. [illegible] [illegible] cedere [illegible] propter ingentem sacerdotii [illegible] cederem, non secundum Pindarum [illegible] [illegible]riore, sed secundum meipsum de præstantiore.

Oecumenius. 1050.

In cap. 3. prioris ad Timotheum: [illegible] ob causam presbyteros prætermisit? Quia Episcopis ipsos [illegible]. nam quæ dixit de Episcopis, hæc etiam optat presbyteris. Siquidem & ipsi similiter sunt sacerdotes, & docendi munus sibi concreditum habent.

[illegible]. Significat sermo, quod licet Christus non [illegible] carentem sanguine hostiam, [illegible] ipsius obtulit corpus: tamen [illegible] sacerdotium, [illegible] [illegible] est. [illegible] sanguine [illegible] Deo [illegible] hostia, [illegible], in æternum, [illegible] sacerdotem, per quos [illegible] Christus sacrificat & sacrificatur. Qui etiam [illegible] illis tradidit sacerdotium.

[illegible] Glycas. 1100.

[illegible] Annalium. Si cognoscere voles [illegible] sacerdotii præstantia, Ioannis Chrysostomi [illegible] aduertito, qui in oratione [illegible] quinta inquit, etiam in ipsis [illegible], quantum à nostro sacerdotium illud veius superetur, &c.

Parte 2. [illegible] Apostolicorum præscriptione [illegible] est, vt quicquam earum rerum peragat, quæ ad sacerdotum munus pertinent, etiamsi maximè casus aliquis, & necessitas vrgeat.

Nicephorus Callistus. 1300.

Ecclesiast. hist. lib. 11. cap. 17. Sed neque sacerdotalem exhorruerunt functionem, quæ media intercedit inter Deum & hominem.

Gennadius Scholarius. 1450.

De sacrificio in azymo sect. 7. Ad hoc mysterium tertiò requiritur sacerdos. Nam qui sacerdos nō est, hoc est gradum sacerdotalem non habet, sacrificium nunquam conficiet.

Bessarion. 1460.

De Sacramento Eucharistiæ. Atque panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium [illegible], sed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem tamquam per instrumentum quoddam efficitur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum propriis suis verbis, à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus permutare, &c. Est ad hoc necessarium & idoneus & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habet, & sacerdos factus est.

Hieremias Constantinop. 1580.

Responsione [illegible]. Catholica Ecclesia solos vocatos, & obsignatos Canonicè, & secundum Ecclesiasticam traditionem impositione manuum creatos, [illegible] mala [illegible] infectos, concionari sinit, & Liturgiæ munus obire. Errare enim [illegible] radicitus [illegible], qui nihil referre putant, siue laicè creati sancta mysteria administrent, siue clerici, seu canonicè creati, seu minus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

[illegible] Lemouicensis Episcopus. 80.

[illegible] Burdegalenses cap. [illegible] Honorabatis sacerdotes, qui vos suis sacrilegiis decipiebant. [illegible] magis sacerdotes Dei omnipotentis, qui [illegible] calice & viuo pane, honorare [illegible].

[illegible]. 90.

[illegible] Reliqui sacerdotes a proprio ordine [illegible] [illegible] alii sacerdotes [illegible] [illegible] præbeant, [illegible] ordinationem [illegible] [illegible] quidam detrahunt [illegible]

Telesphorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter. Qui accusat ordinationem, qui [illegible] constituuntur, sacerdotes accusat, vel [illegible]. A quibus se omnes [illegible] non solum qui faciunt, sed etiam qui [illegible] facientibus [illegible]. Christus enim Dei filius [illegible] *Qui* [illegible]. Lucæ 10.

[illegible]. 150.

Epistola 2. [illegible], qui hoc [illegible], clericos & Domini sacerdotes [illegible] infamare [illegible], & [illegible] malum [illegible], & [illegible]

templum Dei. Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, eius prędia & donaria expoliat, & inuadit, fit sacrilegus: sic & ille, qui eius sacerdotes insequitur, sacrilegij reus existit, & sacrilegus indicatur.

Tertullianus. 200.

De Præscriptionibus aduersus hæreticos cap. 41. Apud hęreticos hodie presbyter, qui cras laicus. Nam & laicis sacerdotalia munia iniungunt.

De exhortatione castitatis cap. 7. fauere videtur Luthero, qui omnes laicos facit sacerdotes, cùm inquit: Vani erimus, si putauerimus quod sacerdotibus non liceat laicis licere. Nonne & laici sacerdotes sumus? Scriptum est: *Regnū quoque nos & sacerdotes Deo & Patri suo fecit. Sed intelligi ita debet, quòd reges & sacerdotes spiritales fideles omnes censeantur, vtpote qui sacrificia spiritalia offerunt: alioquin eodem argumento posset quis concludere omnes reges esse. Quā suam sententiam satis indicat verbis sequentibus idem auctor:* Differentiam inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinis consessum sanctificatus à Deo. Vbi Ecclesiastici ordinis est consessus, & offert, & tinguit sacerdos, qui est ibi solus, &c. (Apoc. 1.)

De Monogamia cap. 12. Cùm extollimur & inflamur aduersus clerum, tunc vnum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes: quia sacerdotes nos Deo & Patri fecit. Cùm ad peręquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & pares sumus. (Apoc. 5)

Pontianus. 232.

Ad Felicem Subscribonum De sacerdotibus Domini, quos vos audiuimus cōtra prauorum hominum insidias adiuuare, eorumque causas portare, scitote vos in eo valde Deo placere, qui sibi eos ad seruiēdum asciuit, & familiares in tantum sibi esse voluit, vt etiam aliorum hostias per eos acceptaret, atque eorum peccata donaret, sibique reconciliaret. Ipsi quoque proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradunt. De illis dictum est: *Qui vos contristabit, me contristabit: & qui vobis faciet iniuriam, recipiet id quod iniquè gessit.* Et alibi: *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit spernit eum, qui misit me.* Hi enim non sunt infestandi, sed honorandi. In ijs quoque Dominus honoratur, *cuius legatione funguntur.* Hi ergo, si fortè ceciderint, à fidelibus sunt subleuandi, & portandi. Accusandi autem non sunt ab infamibus & sceleratis, vel inimicis, vel alterius sectę, vel religionis hominibus. Si peccauerint, à reliquis arguantur sacerdotibus: sed & à summis Pontificibus constringantur, & non à secularibus, aut malę vitæ hominibus arguantur vel arceantur. (Zach. 2. — Lucæ 10.)

Fabianus. 237.

Epistola 2. Deus ergo fratres ad hoc prærordinauit vos, & omnes, qui summo sacerdotio funguntur, vt iniustitias remoueatis, & præsumptiones abscindatis, & in sacerdotio laborantibus succurratis, & opprobrijs & calamitatibus eorum locum non præbeatis: sed ei, qui calumniam, & opprobrium patiatur, adiutorium: illum verò, qui calumniam fert, vel opprobriū facit, abscindatis, & Domino in suis sacerdotibus opem feratis. Sacerdotes quoque Dominus sibi elegit, vt sacrificent ei, & offerant oblationes Domino.

Cyprianus. 250.

Epist. 55. Cùm hæc tanta, & talia, & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis auctoritas, & potestas de diuina dignatione firmatur, quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec futuri iudicij vltione terrētur? Neque enim aliūdè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur. (Libro 1. epist. 3.)

Epist. 72. Oportet sacerdotes & ministros, qui altari & sacrificijs deseruiunt, integros & immaculatos esse, cùm Dominus Deus in Leuitico loquatur, & dicat: *Homo, in quo fuerit macula & vitium, non accedet offerre dona Deo.* (Libro 2. epist. 3. — Leuit. 21.)

Epist. 66. Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari, & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent. (Libro 1. epist. 5.)

De vnctione Chrismatis: Non sunt hæreditariæ successiones Pontificum, vel vni Leuiticæ tribui ministeria assignata: sed de omni tribu & gente & lingua, quos dignos & idoneos diuina probat electio, secundùm vitæ, non generis meritum statuit sacerdotes, quibus calicem sanguinis sui inexhaustæ plenitudinis abundantia semper refertum conseruandum tradidit, & erogandum.

Eusebius Papa. 310.

Epist. 3. Caput Ecclesię Christus est, Christi autem vicarij sacerdotes sunt, qui vice Christi legatione funguntur in Ecclesia. Idcirco quicquid ad eorum fit iniuriam, ad Christum pertinet, qui dixit: *Qui vos audit, me audit, &c.* (Lucæ 10.)

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 19. Presbyteri sine conscientia Episcoporum nihil faciant.

Hilarius Pictauiensis. 350.

Aduersus Constantium Cæsarem: Et tu Paulinum beatę passionis virum blandimento solicitatum relegasti, & Ecclesiam sanctam Treuirorum tali sacerdote spoliasti: edictis fidem terruisti, ipsum vsque ad mortem demulctasti auxilijs, & fatigasti: extra Christianum quoque nomen relegasti; ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montanę, Maximillæque antro prophanatum expectaret: Mediolanensium pijssimam plebem tu furore terroris tui turbasti, tribuni tui adierunt sancta sanctorum, & viā sibi omni per populum crudelitate pandentes, protraxerūt de altario sacerdotes.

Ambrosius. 370.

Epist. 82. Neque mediocris est virtus sacerdotalis, cui cauendum non solùm, ne grauioribus flagitijs fit affinis, sed ne minimis quidem, vt sit prōptus ad misericordiā, promissum non remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, mansuetudinem teneat, pietatem diligat.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. Post Episcopum Diaconi ordinem subijcit. Quare? Nisi quia Episcopi & Presbyteri vna ordinatio est. Vterque enim sacerdos est. Sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter Episcopus.

Pacianus. 370.

Epist. 1. Nunquam Deus non pœnitenti comminaretur, nisi ignosceret pœnitenti. Solus hoc (inquies) Deus poterit. Sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud, quod Apostolis dicit: *Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt in cælis; & quæ solueritis in terris, soluta erunt & in cælis?* Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere nō licebat? An tantùm hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & Spiritum sanctum dare solis, & solis gentium peccata purgare, quia totum hoc, non alijs quàm Apostolis imperatum est. (Matt. 16.)

Damasus. 380.

Epist. 4. Hoc solummodò Chorepiscopis concedatur, vt inter sacerdotes locum habeant, & ministerio presbyterorum contenti sint, atque mensæ Domini tantummodò participes existant, &c. De presbyteris hæc habeantur, vt sine iussu proprij

Episcopi nihil agant: quia quod rarum est, hoc & pulchrius esse videtur.

Concilium Carthaginense Tertium. 390.

Cap.32. Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo, & necessitate cogente.

Cap.36. Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret, Chrisma verò nunquam conficiat.

Hieronymus. 390.

Epistola 1.ad Heliodorum cap.7. Absit vt de clericis quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedẽtes, Christi corpus sacro ore cõficiũt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant.

Epistola 3. ad Heliodorum, quæ est epitaphium Nepotiani cap.7. Nepotianus fit clericus, & per solitos gradus presbyter ordinatur. Querebatur se ferre non posse, & iuuenilem ætatem incongruã sacerdotio causabatur: sed quanto magis repugnabat, tanto magis in se studia omnium concitabat: & merebatur negando, quod esse nolebat: eoq; dignior erat: quo se clamabat indignũ. Vidimus Timotheum nostri temporis, & canos in sapientiã, electumq; à Moyse presbyterum, quem ipse sciret esse presbyterũ. Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi cæteras non haberet: inter presbyteros & coæquales primus in opere, extremus in ordine.

Epist.27.ad Eustoch.c.13. Aderant Hierosolymarum & aliarum vrbium Episcopi, & Sacerdotum inferiorum gradus, & Leuitarum innumerabilis multitudo: omne monasterium virginum & monachorum chori repleuerant.

Epist 67.ad Pammachium c.16. A te est coargutus ætatis, qua Paulinianus erat: presbyterũ ordinas, & legatũ mittis ac sociũ, tantãq; habes fiduciã, vt vbi Paulinianum mentitus es puerũ, illuc puerũ mittas presbyterum; itemq; Theosebam, Tyriç Ecclesiæ Diaconum, facis Presbyterum, & contra nos armas, illiusq; in nos abuteris eloquentia.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap.3. Presbyter cũ ordinatur, Episcopo eũ benedicente, & manũ super caput eius tenente, oẽs etiam presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Augustinus. 400.

Epist.19.ad Hieronymum c.4. Quamq̃ secundũ honorum vocabula, quę iam Ecclesię vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est, licet etiam à minore quolibet non sit refugienda, vel dedignanda correctio.

Innocentius Primus. 406.

Epist.1.ad Decentium Eugubinum c.3. Presbyteri licet sint sacerdotes, Pontificatus tamen apicẽ non habent. Licet illis seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo, cùm baptizant, Chrismate baptizatos vngere, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum sanctum.

Seuerus Sulpitius. 420.

Vita S.Martini c.23. Ad medium ferè conuiuium (vt moris est) pateram regi minister obtulit: Ille sancto admodum Episcopo potius dari iubet, expectans atq; ambiẽs, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi ebibit paterã presbytero suo tradidit: nullum scilicet existimans digniorem, qui post se prior biberet: nec integrum sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos, qui à rege erant proximi, presbytero prætulisset.

Paulinus Nolanus. 420.

Epist.6.ad Sulpitium: Nos modò in Barcinonensi ciuitate consistimus: post illas literas, quibus rescripsisti die Dñi, quo nasci carne dignatus est, repẽtina (vt ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, & presbyteratu initiatus sum (fateor) inuitus, non fastidio loci: nam testor ipsum, quia & ab ędituí homine, & officio optaui sacram incipere seruitutem: sed vt aliò destinatus, alibi (vt scis) mente compositus, & fixus, nouum insperatumq; placitum diuinæ voluntatis expaui. Data igitur ceruice in iugũ Christi, video maiora me meritis & sensibus opera tractare, isiq; arcanis & penetralibus Dei summi receptum, & insertum cõmunicare cælestia, & Deo propius admotũ, in Spiritu ipso Christi, & corpore, & splendore versari. Vix adhuc intellectum sacrę molis capio mentis angustijs, & onus muneris mei (conscius infirmitatis) horresco, &c. Ea conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, vt ipsi Ecclesię non alligarer, in sacerdotum tantùm Dñi, non etiam in locum Ecclesię dedicatus. Veni igitur, si placet, ante Pascha, vt sacras ferias me sacerdote concelebres.

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psal.139. Quid tam magnificum, quàm incremẽta diuina conficere? Et quid tàm pernitiosum, quàm si quis ea conficiat, qui nullum sacerdotij gradum accepit?

Leo Primus. 450.

Epist.62.ad Maximum Antiochenum Episc.c.6. Illud quoque dilectionem tuam conuenit præcauere, vt prӕter eos, qui sunt Dñi sacerdotes, nullus sibi ius docendi, aut prædicandi audeat vendicare, siue sit ille Monachus, siue laicus, qui alicuius sciẽtiæ nomine glorietur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesię filij quæ recta & sana sunt sapiant, non tamen permittendum est, vt quisq; extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat: cùm in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus nõ resultent.

Epist.81.ad Dioscorum Alexandrinum c.1. Quod ergo à Patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, à vobis quoque volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel Leuitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati eius noctis, quæ in prima Sabbati lucescit, exordia deligantur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio conferatur.

Epist.87.ad Episcopos Africanos cap.1. Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari?

Victor Vitensis. 480.

De persecutione Vandalica lib.2. Quantæ tũc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum, testantur viæ & semitæ: quæ cùm agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat; cereos manibus gestantes, suosq; infantulos vestigijs Martyrum proijcientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? Quia vobis dictum est:

Quæcunque solueritis super terram, erunt & soluta in cælo. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? Vobiscum & nos libebat pergere, si liceret, vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Gelasius. 490.

Epist.6.cap 8. Presbyteros vltra modum suum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere: non conficiendi Chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem, non præsente quolibet Antistite, nisi fortasse iubeantur, vel orationis, vel actionis sacræ supplendæ sibi præsumant esse licentiam. Non sibi meminerint vlla ratione concedi, sine summo Pontifice Subdiaconum, aut Acolythum ius habere faciendi: nec prorsus addubitent, si quicquam ad Episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putauerint exequendum, continuò se presbyterij dignitate, & sacra communione priuari.

Concilium Agathense. 506.

Cap.17. Presbyterum vel Episcopum ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perueniat, nullus Metropolitanorum ordinare præsumat.

Hormisda. 514.

Ad Episcopos per Hispaniam constitutos cap.1. In sacerdotibus ordinandis quę sunt à Patribus præscripta & definita cogitetis: quia sicut est caput Ecclesiæ Christus, Christi autem vicarij sacerdotes: sic & in eligendis his curam oportet esse præcipuam. Irreprehensibiles enim esse cõuenit, quos præesse necesse est corrigendis, nec quicquam illi deesse personæ, penes quã est religionis summa & substãtia disciplinę. Æstimet quis pretium Dñici gregis, vt sciat, quod meritũ constituendi deceat esse pastoris. Hoc ita fiet, si non sacerdotij gradus saltu quodam passim laicis transferantur.

Fortunatus. 570.

Vitæ S.Medardi cap.9. Decursis inferiorum graduum ordinibus sacerdotale coactus est ad officium. Simul verò vt tam sublimi promotus est dignitate, quanta corpus suum parsimonia macerauerit, quis posset exprimere?

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.37. Placuit, vt si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit Chrisma benedicere, aut Ecclesiam vel altarium consecrare, à suo officio deponatur. Nam antiqui hoc Canones vetuerũt.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib.5.c.36. Omnes hæc obstupescant, & admirentur, & metuant, ne inferant iniurias sacerdotibus: quia vltor est Dominus seruorum suorum sperantium in se.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.4.epist.31.ad Mauritium Augustum: Sacerdotibus non ex terrena potestate dominus noster (*Mauritius*) citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius serui sunt, ita eis dominetur, vt etiam debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij, aliquando Angeli vocantur. Nam & per Moysem de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: *Applica illum ad Deos*, id est, ad sacerdotes. Et rursus scriptum est: *Dijs non maledices.* Et Propheta ait: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Quid ergo mirum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos etiã ipse appellat Deus? Ecclesiastica quoque historia testatur, quia cùm piæ memoriæ Cõstantino principi scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, & eosdem, qui accusati fuerant, Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dij estis, à vero Deo constituti: ite, & inter vos causas vestras discutite: quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos. In qua tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate, quàm illis aliquid pręstitit ex reuerentia impensa. Ante eum quippe pagani in Repub. fuerunt, qui verum Deum nescientes, Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum pagani principes honorem impendere sacerdotibus nouerunt, qui Dijs ligneis & lapideis seruiebant?

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap.10. In altario, vbi Episcopus Missas dixerit, Presbyter illa die Missas non dicat.

Isidorus Hispalensis. 620

De officijs Eccles.lib.2.c.7. Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filijs Aaron: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri Testamento, hi sunt, qui nunc appellantur presbyteri, & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores: quia seniores ætate Græci presbyteri vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorũ, & in officio prędicandi.

Concilium Toletanum Quartum. 630.

Cap.20. Quicunq; in sacerdotio Dei positi sunt, irreprehensibiles esse debent, Paulo attestante: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* Inoffensos ergo & immaculatos oportet existere Dei sacerdotes, nec vllo eos fornicationis contagio pollui, sed castè viuentes, mundos seipsos celebrãdis exhibeant Sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, & ab omni inquinamento carnis liberi maneamus, vt mundi corpore, purgati mente, possimus ad sacrificium Christi digni accedere, & Deum pro delictis omniũ deprecari. 1.Tim.3.

Eligius. 640.

Hom.8. in die Cœnæ Domini: Vos etiam sacerdotes, qui per singulas parochias vestræ ordinationis gregi Dominico præestis, admoneo, vt mecũ forma & exemplum bene viuendi sitis omnibus vobis subiectis.

Concilium Bracarense Tertium. 670.

Cap 3. Cùm antiqua & Ecclesiastica nouerimus institutione præfixum, vt omnis sacerdos, cũ ordinatur, orario vtroque humero ambiatur, scilicet, vt qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera & aduersa, virtutum semper ornamento vtrobique circumseptus appareat: qua ratione tempore sacrificij non assumit, quod se in Sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc & retineat vel in oblatione, vel perceptione suæ salutis, scilicet vt, cùm sacerdos ad celebrationem Missarum accedit, aut per se sacrificium Deo oblaturus, aut Sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita vt de vno eodemq; orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore pręparet crucis.

Beda. 700.

Historia Anglorum lib.5.c.20. Quo in tempore ad iussionem regis presbyter ordinatus est VVilfridus, in eodem monasterio ab Angilberto Episcopo Geuissorum, desiderante Rege, vt vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter indiuiduo comitatu sacerdos esset ac doctor.

Gregorius Tertius. 731.

Epist.2.ad Thuringos: Hortamur vos in Domino, vt dignè suscipiatis ab eo (*Bonifacio*) verbum exhortationis, & Episcopos vel presbyteros, quos ipse ordinauerit, per Apostolicam sibi datam authoritatem in Ecclesiæ ministerio recipiatis.

Epist.2.ad Bonifaciũ: Presbyteros verò, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi, à quibus ordinati fuerint, & dubium est eos Episcopos fuisse, an non, qui eos ordinauerint, si bonæ actionis, & Catholici viri sint ipsi presbyteri, & ministerio Christi, omniq; lege sancta edocti aptius, ab Episcopo suo benedictionē presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.

Synodus Francica. 742.

Vnum vel duos Episcopos cum Capellanis Presbyteris Princeps secum habeat. Et vnusquisque præfectus vnum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicere pœnitentiam possit.

Concilium Suessionense. 744.

Vnusquisq; Presbyter, qui in Parochia est Episcopo obediēs & subiectus sit, & semper in Cœna Domini rationem & ordinem ministerij sui Episcopo reddat, & Chrisma & oleum petat.

Alcuinus. 750.

De diuinis officijs cap 35. de tonsura clericorum: Presbyter Græcè, Latinè senior dicitur, nō propter senectutem, sed propter dignitatem, honorem & sapientiam. Quia quicunque presbyter est, sapiens esse debet, vt intelligat ea quę legit, intelligat orationes, quas dicit in diurnis temporibus & nocturnis, intelligat ea, quę cantat in Missa, &c. Presbyteri potestatem habent catechizandi, baptizandi, infirmos benedicti olei vnguine perungendi: his quoque concessum est officiũ prędicandi in Ecclesia. Super hos sunt Episcopi, &c.

Concilium apud Palatium Vernis. 755.

Cap.9. Si quis Presbyter ab Episcopo suo degradatus fuerit, & ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine cōmeatu facere præsumpserit, & postea ab Episcopo suo correptus, & excommunicatus fuerit, si quis cũ ipso communicauerit scienter, sciat se esse excommunicatum.

Carolus Magnus. 790.

Lib.5.capitulorum c.37. Vt presbyteri non ordinentur, priusquam examinentur, & ante ordinationem pleniter & studiosissimè instruantur, qualiter se à vitijs cauere debeāt, & qualiter subditos doceant, ne torpentes vel hebetes in doctrina sancta, vel vitio malæ famę eorũ neglectu, vel aliqua mala similitudine, quod absit, aspergantur: quoniam detractio sacerdotum ad Christũ pertinet, cuius & ministri vel nuntij esse noscuntur. Quia nimis grauiter peccant, qui sacerdotes & ministros Christi detrahunt.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap.12. Presbyter ordinari non debet ante legitimum tempus, hoc est, trigesimum ætatis anni. Sed priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in Episcopio, discēdi gratia officium suum, tam diu, donec possint & mores & actus eius animaduerti: & tunc, si dignus fuerit, ad sacerdotium promoueatur.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap.60. Non debent presbyteri amplius in monasterio puellari immorari, nisi donec Missarum solennia celebrent, aut aliquid ibi de Dei seruitio & suo ministerio expleant.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.28. Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiã sacerdotij dignitatis.

Cap.43. Nullus presbyter solus Missam cantare valet rectè. Quomodo enim dicit: *Dominus vobiscũ*, vel: *Sursum corda* admonebit habere, & alia multa his similia, cùm alius nemo cum eo sit?

Haymo. 820.

Ad cap.3.prioris ad Timotheum: Omnis Episcopus presbyter est, & tamen non omnis presbyter Episcopus est.

Concilium Aquisgranense. 830.

Lib.1.c.5. Presbyterorum, qui præsunt Ecclesijs Christi, & in confectione diuini corporis & sanguinis cōsortes cum Episcopis sunt, ministerium esse videtur, vt in doctrina præsint populis, & in officio prædicandi, nec in aliquo desides inuenti appareant.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib.4.c.5. Presbyter Græcè, Latinè senior interpretatur, non pro ętate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatē, quam acceperunt, presbyteri nominātur. Ideò presbyteri sacerdotes vocantur, quòd sacrum dant, sicut & Episcopi. Qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent. Quia nec Chrismate frontem signant, nec paracletum Spiritum dant, quod solis Episcopis debetur.

Nicolaus Primus. 860.

Epist.8.ad Michaelem Imp. Sicut nos propter Deum etiam à non vera dicentibus iniurias nobis illatas æquanimiter ferimus: ita quoque oportet pietatem vestram sacerdotibus, qualescunque sint, propter eum, cui deseruiunt, reuerentiam potius, quàm iniurias exhibere. Sed de his iam cum sancto Papa loquamur vobis Gregorio: In diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij vocantur, aliquando Angeli, &c *vt supra*.

Hugbaldus. 870.

Vita S.Lebuini cap.5. Igitur vir Domini Lebuinus in talibus virtutum profectibus ætate simul & probitate morum adultus, verè per omnia irreprehensibilis clericus, singulis sensim secundùm instituta Canonica dignitatis Ecclesiasticæ conscensis gradibus, eligitur ad officium presbyteratus, vt qui scientia & operatione perfectus erat, cæteros doctrina instrueret, exemplo ad bene agendum prouocaret.

Paschasius Rathbertus. 880.

De corpore & sanguine Domini cap. 12. Ex officio sacerdotis ista, non ex merito præstantur: idcirco licet reus sit, officium ministerij sacrum est, & gradus sacerdotij à summo Pontifice Christo compensatur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysterium à quouis indigno, quàm ab Apostolica propagine consecrata exhibeatur: quia non ex eo, sed ex eius officio, à summo Pontifice gratia, quam ipsa veritas repromisit, impletur, vt in nullo sacerdotium eius, & Pontificatus officium alienius merito minoretur. Virtus enim consecrandi est in eo, quod habet is qui ordinatur.

Concilium Triburiense. 895.

Cap.4. Sacerdotes non sunt lacerandi, sed potius coronandi. Quia de his Ecclesiasticus loquitur liber dicens: *In tota anima time Dominum, & sacerdotes eius sanctifica, & ministros illius ne derelinquas, & honorifica sacerdotem.*

Concilium Nannetense. 900.

Cap.8. Sicut Episcopus non plus potest habere, quàm

quàm vnam ciuitatem, & vir vnam vxorem: ita presbyter vnam tantùm Ecclesiam. Itaque nullus presbyter plures præsumat habere Ecclesias, nisi fortè alios presbyteros sub se habeat, qui nocturnum & diurnum officium solenniter adimpleant, & Missarum celebrationes quotidianis expleant cæremonijs.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 2. in Leuiticum c. 4. Libet nostri altaris Sacramentum inspicere, & qualiter legalibus vmbris conformetur considerare. Sacerdotes enim nostri & ipsi eundem, de quo agimus, vitulum mysticè immolantes, eandem Sacramentis formam verbis, quam lex aspersione sanguinis, repræsentant. Nam altari astans sacerdos noster, inter cætera sic dicit: *Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinæ maiestatis tuæ.* Notum est omnibus, quia sacerdos dum sacra mysteria celebrat mortem Domini iuxta Apostolum annuntians, quasi vituli sanguinem manu portat, &c.

Berno Augiensis. 1020.

De quibusdam ad Missam pertinentibus cap. 2. Id quod excellentissimum est in omnibus Sacramentis Episcopis cum presbyteris est commune, sanctum videlicet corpus & sanguinem Christi quotidie sicut Episcopi, ita & consecrant presbyteri, nec sanctius est illorũ, quàm istorum. Vnde sanctus Hieronymus dicit de presbyteris: Hi nãque in benedictione cum Episcopis consortes sunt mysteriorum, ac nulla in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter eos & Episcopos credenda est distantia: quia & Eucharistiam pridẽ per presbyteros benedictam, si necessitas exegerit, accipere debent.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 15. c. 15. Cùm sacerdos ideo dicatur, quia sacrum det, hoc est, quia Deo sacrificium offerat, quid in Ecclesia sublimius, quid eminentius sacerdotio poterit inueniri: per quod videlicet mysterium Dominici corporis & sanguinis probatur inueniri? Licet igitur Episcopi quibusdam priuilegijs pro magno suo quisque ministerio specialiter potiantur: quia tamẽ id, quod omnibus maius est, commune cum reliquis sacerdotibus habent, cum ijs etiam & ipsi non immeritò sacerdotij nomen tenent.

Gregorius Septimus. 1070.

Lib. 11. epist. 2. Quanta sit sacerdotij dignitas, quãtaq́ue sublimitas Episcopalis, beatus Ambrosius, Doctor scilicet eximius vestram doceat magnitudinem, &c.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 18. Matthæi: Post hæc omnia sequitur excommunicatio, quæ tantùm fieri debet per os Ecclesiæ, id est, per sacerdotem. Sacerdote enim excommunicante, totũ corpus Ecclesiæ operatur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum: Presbyterorum ordo à filijs Aarõ sumpsit exordium, qui cum Episcopis in pluribus commune habent officium; & qui nunc presbyteri vocantur, tunc sacerdotes vocabantur. Distat hoc tantum inter Pontifices & huius temporis sacerdotes: quia scilicet solis Pontificibus addicta est clericorum ordinatio, Basilicarum dedicatio, Chrismatis consecratio, & manus impositio, & communis super populum benedictio: cùm in alijs Sacramentis catechizandi, Missam celebrandi, in Ecclesia Dei verbum faciendi ad populum, communis vtriusque sit dispensatio, &c. Presbyteri cùm ordinãtur, Episcopo eos benedicente, & manum super capita eorum tenente, omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas, iuxta manum Episcopi super capita eorum leuant, & Spiritum sanctum super eos, qui ordinantur, inuocant, &c. In quo apparet quanta sit excellẽtia sacerdotalis officij, per quod quotidie in altari Christi passio celebratur, & reus quisque à peccatis conuersus Deo reconciliatur. Quibus omnibus de sacerdotali ordine breuiter pertractatis, admonendi sunt Christi sacerdotes, quatenus sicut excellunt ordinis dignitate, sic excellant vitæ sanctitate.

Epist. 124. Quidam affirmant dicentes, quascũque personas, & sacrum ordinem non habentes, verba Dñica proferentes, Sacramenta altaris & cætera Ecclesiastica Sacramenta posse conficere, & salubriter accipientibus ministrare. Quorũ fatuitas multipliciter improbari potest, partim ratione, partim diuinorum operum attestatione, postremò sanctorum Patrum irrefragabili auctoritate. Primò namque si à quibuscunque personis diuina Sacramenta confici & tractari possent, ex abundãti constitutus esset in Ecclesia ordo sacerdotalis & Leuiticus: quod impium est aliquẽ arbitrari, cùm hũc vtrumque ordinem & vetus lex primò Domino iubente sub figura constituerit, & Euãgelica vel Apostolica doctrina postmodum in veritate consecrauerit, &c. Quid Aaron nisi summos sacerdotes, quid filij eius nisi minores significant sacerdotes? Qui accipientes à summis sacerdotibus manus impositionem, tamquã per paternam successionem, promouentur ad sacerdotalem benedictionem. Qui ea, quæ intra velum sunt, administrant, dum corpus & sanguinẽ Domini, quę intus aliud sunt, aliud foris apparẽt, mystica benedictione consecrant, & fidelibus populis salubriter administrant. Quid est externus, nisi in presbyterali officio non consecratus? &c.

Hugo Victorinus. 1130.

In Speculo Ecclesiæ c. 5. Ordo Presbyterorum à filijs Aaron sumpsit exordium. Dum isti à triginta annis & supra ordinantur (Episcopo eos benedicẽte, & manus super capita eorum tenente) omnes presbyteri, qui cum eo sunt præsentes, manus cum Episcopo leuantes super eos Spiritum sanctum inuocant. Post inuocationem accipiũt stolam super vtrumque humerum, vt intelligant se debere esse munitos per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt nec eos aduersa frangant, nec prospera extollant. Accipiunt & calicem cum vino de manu Episcopi, & patenam cum hostia, vt intelligant se habere potestatem offerendi Deo hostias placabiles, corpus scilicet & sanguinem Christi. Magna dignitas, mira potestas, excelsum & expauendum officium, hoc ordine non est altius excelsior in Ecclesia.

Bernardus. 1130.

Serm. 2. de Cœna Domini: Audite modò sacerdotes, & obstupescentes admiramini, nulli Angelorum, nullis spiritibus supernis; sed hominibus, nec tamen omnibus, sed ordini vestro tantùm mandatum esse huius Sacramenti celebrationem in altari, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 24. Septimus est ordo presbyterorũ, ad quos pertinet Sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere: qui cùm ordinantur, inunguntur ijs manus, vt intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & stolam, quæ vtrumque tenet latus: quia debent esse muniti armis iustitiæ contra aduersa & prospera. Accipiunt & calicem cum vino, & patenam cum hostijs, vt per hoc sciant se accepisse potestatem placabiles hostias Deo offerendi.

Ioannes Saresbertensis. 1160.

Lib. 8 c. 18. In sacerdotem, etsi tyrannum induat, propter reuerentiam Sacramenti gladium materialem exercere non licet, nisi fortè cùm exauctoratus fuerit, in Ecclesiam Dei cruentam manum extendat, eo quidem perpetuo obtinente, vt ob eandem causam non consurgat in eum duplex tribulatio.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris c. 9. Ordinantur presbyteri, vt sint Episcoporum coadiutores, ad regẽdum & instruendum Dominicum gregem. Sic Moses septuaginta viros prudentes elegit, quorum consilio innumeram populi multitudinem rexit. Inde est, quòd septuaginta discipulorum vices obtinet in ministerium sibi commissum Sicut enim illi missi sunt à Domino in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus, vt ei prędicando & miracula faciendo viã præpararent, & infidelium corda ad fidem conuerterent: ita presbyteri nostri coadiutores baptizando, rudes populos instruendo, communicando, & cætera Sacramẽta dispensando, nostras vices supplere debent. Excipiuntur illa, quibus quadam prærogatiua fulget, & præeminet Episcopalis dignitas, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 1. Mysteriorum Missæ cap. 9. Vnguntur manus presbyteris ab Episcopo, vt cognoscant hoc Sacramento se per Spiritum sanctum accipere gratiam cõsecrandi. Vnde cùm eas vngit Episcopus, dicit. *Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas, per istam vnctionem, & nostram benedictionem, vt quæcunque consecrauerint, consecrentur; & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini.*

Cap. 10. Sex sunt, in quibus communis Episcoporum & presbyterorum potestas consistit, videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere, & ligare.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Sacramentum corporis & sanguinis Domini nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus, secũdùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus Christus Iesus.

Gregorius Nonus. 1222.

Lib. 3 Decret. Eucharistiæ Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramento Ordinis c. 4. Sacerdos non preces suas, sed supplicationes Ecclesię, vt eius ad Deum internuntius, & mediator: & sicut aduocatus non iura sua, vel statuta allegat; sed aliena verba, eius scilicet, cui patrocinium pręstat, in ore gestat; sic sacerdos ex officio publicæ interpellationis verba Ecclesiæ & orationes in ore gestat, & eas quodam modo ore suo Patri misericordiarũ offert, vel porrigit audiendas ex parte Ecclesiæ suæ.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 4. q. 10. memb. 5. art. 1. §. 2. Potestas consecrãdi solummodò est sacerdotum Hęc enim potestas annexa est ordini sacerdotali. Vnde soli sacerdotes possunt consecrare. Hoc autem tenet Ecclesia Romana, informata & edocta ab Apostolis, qui informati erant & edocti à Domino. Vnde qui contrarium asserunt, a fidei veritate deuiant, & infideles iudicandi sunt.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 8. c. 6. Septimus est ordo presbyterorum, quorum est corpus Domini consecrare: quod fecit Dominus in Cœna Licet sacerdotium dignissimum sit, quantum ad dignitatem rei consecratæ, tamen Episcopatus dignior est, quantum ad qualitatem, quia dat potestatem consecrandi.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. quæst. 8 art. 1. Sicut baptizato conceditur à Christo potestas sumendi hoc Sacramẽtum: ita sacerdoti, cùm ordinatur, confertur potestas hoc Sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum, quibus dictum est à Domino: *Hoc facite in meam commemorationem.* Et ideo dicendum est, quòd proprium est sacerdotum conficere hoc Sacramentum.

Bonauentura. 1260.

Lib. 4. Sent. dist. 13. q. 2. Soli sacerdotes conficere possunt hoc Sacramentum & si alij conficiunt, nihil omninò faciunt. Et hoc quidem docet fides nostra, quam ab Apostolis percepimus, & ipsi à Domino Vnde ordinauerunt Ecclesiam secũdùm Dei institutionem. Et quia Apostoli, & eorũ postmodum successores potestatem conficiendi personis spiritualibus contulerint, quas & sacerdotes appellarunt, imò solis illis tenet fides licitum esse. Huic consonat ratio, quòd Sacramentum illud, quod in magna reuerentia habendum fuit, spiritualibus personis commissum est, & cõmitti debuit.

Iacobus Genuensis. 1280.

In historia Longobardica. Accepit Christus personam Episcopi, quando panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutauit, & Apostolis potestatem conficiendi dedit. Et illa maior potestas, quàm vnquam homini data est. Est enim potestas Dei magna facere aliquid de aliquo, sicuti quando fecit hominem de terra, & Euam de costa Adæ. Et alia potestas Dei maior, sicut de nihilo aliquid facere, sicut fecit cælum & terrã Et est tertia maxima, sicut de creatura creatorem. Istam potestatem non dedit Angelis, sed solis sacerdotibus quia diuina virtute in corpus & sanguinem substantiam panis & vini conuertunt.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæ. [illegible] articulo 3. Sacerdotes in regiminis cura pręferũtur regibus, quantum ad præsens, in quatuor. Primò, in temporis diuturnitate: secundò, in operis qualitate: tertiò, in honoris dignitate: quartò in iurisdictionis potestate. Fuit enim regimẽ sacerdotale prius regimine regali: in cuius figura tribus Leui, qui fuit genitus ante Iudam, de quo reges electi sunt, fuit electa ad ministerium sacerdotij: signanter tamen tertius filius Iacob, qui fuit Leui, ad sacerdotium est electus magis, quàm primus, vel secundus. In operis verò qualitate pręferuntur ijs quia cura regiminis Regum extendit se solùm ad tẽporalia; regiminis autem cura sacerdotum respicit spirituale bonum, & illa quæ sunt perfectionis opera. Dicuntur enim sacerdotes quasi sacra dantes, vel sacra recipientes, vel sacra administrãtes. Quòd verò in honoris dignitate eis pręferantur, patet auctoritate Ambrosij 96. dist. c. Domino, &c. In iurisdictionis potestate planum est, quòd eis præferuntur, cùm iurisdictio Regum solùm sit super temporalia, sacerdotum verò potestas ad temporalia & spiritualia se extẽdit. Quibus enim pretiosæ animæ traduntur, eorum potestate indigentibus bona tẽporalia dispensantur.

Guido Carmelita. 1330.

Contra Aërianos: Errant, dicentes presbyterum ab Episcopo non differre, quod est hæreticum. Quia quamuis sub nomine presbyteri vterique aliquando accipiantur, tamen quoad officium & dignitatem sunt distincti

Contra Iudæos errore 9. Sacerdotum ordinem ad conficiendum Sacramentum corporis Domini ipse instituit Matth 26. quãdo ipse Sacramentum

Eucharistiæ instituit, & accipiens panem dixit: *Hoc est corpus meum.* Et similiter calicem, dicens: *Hic est sanguis meus: hoc facite in meam commemorationem.* In quo dedit sacerdotibus potestatem conficiendi corpus & sanguinem Domini.

Rupertus Holcotus. 1340.

In librum Sapientiæ lectione 182. Conficiunt Eucharistiæ Sacramentum solummodò sacerdotes: sicut patet dist. 95. Ecce ego. Sacerdotes verò in Scri-
1. Cor. 11. ptura Angeli nominantur. Mulier debet habere velamen propter Angelos, id est, propter reuerẽtiam sacerdotum, qui Dei nuntij sunt. Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Ratio autem huius denominationis metaphorica est: quia sacerdotem decet Angelum in vndecim cõditionibus imitari, quæ in istis versibus cõtinentur:

Pascit, & hortatur, ducit, vehit, excitat, arcet,
Orat, congaudet, punit, laudat sine sumptu.

Ioannes Taulerus. 1350.

In Natiuitate Ioannis Baptistæ: Attendite quæso quod officium sit sacerdotale, vnde sacerdos est, & appelletur. Hoc nimirum est, vt vnigenitum Filium offerat Patri cælesti pro populo. Atqui vereor multum, quod ipsa quoque luce clarius est, nõ oẽs sacerdotes esse perfectos, imò tales plerosque, vt si in propria persona coram altari assisterẽt, Dei Filium immolaturi, quomodo ex persona id agunt Ecclesiæ, multò magis Ecclesiæ impedimento, quàm auxilio forent, & iram potius Dei omnipotentis succenderent, quàm sopirent. Sed sacrum hoc officium Ecclesiæ loco, & ideo sacramentaliter exequuntur, qua ratione nulli, nisi masculini sexus sit, idemq́ consecratus, officium illud peragere licet, quibus solis, non vllis alijs, sacratissimum Christi corpus conficiendi data potestas est.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sent. dist. 25. art. 1. Simplex presbyter non potest consecrare Episcopum: quia nemo potest dare, quod dignoscitur non habere, vt ait Augustinus. Sed simplex presbyter non habet Episcopalem dignitatem. Ergo per consecrationem non potest eam dare.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo secundo de Sacramento Eucharistiæ cap. 28. Dicit Ecclesia Christi, quòd de lege statuta nec Reges, aut periti de seculo, imò nec Angelus quisquam in cælo habet hanc potentiam consecrandi.

Thomas Malleolus. 1420.

De imitatione Christi lib. 4. cap. 11. O quàm magnum, & honorabile est officium sacerdotum, quibus datum est Dominum maiestatis verbis consecrare, labijs benedicere, manibus tenere, ore proprio sumere, & cæteris ministrare? O quàm mundæ debent esse manus illæ, quàm purum os, quàm sanctum corpus, quàm immaculatum erit cor sacerdotis, quem toties ingreditur auctor puritatis!

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ de Sacramento Eucharistiæ: Habens ordinem sacerdotalem, & solus talis, potest consecrare Eucharistiam, & corpus Christi conficere.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 1. Serm. 20. fol. 134. Honorandus est gradus sacerdotalis ratione potestatis: quia soli habent potestatem corpus Dominicum consecrare. Quæ quidẽ potestas tanta est, quòd primò superat potestatem dæmonum, secundò superat potestatem Angelorum, tertiò superat potestatem Archangelorum, quartò superat potestatem Virginis gloriosæ, & omnium creatorum.

Laurentius Iustinianus. 1440.

Sermone de Christi corpore, seu de Eucharistia: Magna est profectò & admiranda sacerdotum dignitas. Maxima illis est collata potestas. Sua namque prolatione eloquiorum cælestium, & ad eorum pene libitum corpus Christi de panis transubstantiatur materia: descendit de cælo in carne Verbum, & altaris verissimè reperitur in mensa. Hoc illis prærogatur ex gratia, quod nusquam datum est Angelis. Assistunt Deo, illum contrectant manibus, tribuunt populis, in seque suscipiunt.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In lib. 2. Paralip. cap. 26. Cùm dignitas sacerdotij Euangelicæ legis incomparabiliter maior sit legalis sacerdotij dignitate, & ipse Ozias Rex lepra percussus sit, eò quòd actum illius legalis sacerdotij exequi sit conatus, quid damnationis imminet quibusdam sacerdotibus, atque Episcopis Euangelicæ legis, qui cùm in Episcopos & sacerdotes sint consecrati, tamen ex quadam superbia omittunt exequi debitum sui officij, impiè erubescentes celebrare Missarum solennia, Sacramenta conferre, & populo Euangelizare, sicut professi sunt, & tenentur, quasi sint nimis boni ad talia exequenda.

Gabriel Bielius. 1480.

In Canonem Missæ lectione 4. Hæc operatio consecrandi omnium nobilissima est Ecclesiæ militanti concessarum, propter quam meritò sacerdotium venit extollendum, cuius dignitas eximia nullis valet verborum pompis explicari: quoniam & linguas vincit oratorum disertissimas, & culmen eminentiæ cuiuslibet creaturę. Et licet cunctos natura homines æquales, & nulla graduum alteritate dispares produxerit, disponendarum tamen rerum susceptum ministerium hos & illos cęteris prætulit & pręfecit. Quò fit, vt tanto clericalis eminentia terrenos superet principatus, quanto animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cælestibus superantur.

ARTICVLVS TERTIVS.

DIACONOS OLIM NON TANTVM FVISSE DISPENSATORES ELEEMOSYNARVM; SED ETIAM MINISTROS ECCLESIAE AB EPISCOPO ORDINATOS, VT IN SACRIFICIO PRESBYTERIS INSERVIRENT, EVANGELIVM LEGERENT. non tamen pares Presbyteris essent.

NEGANT.

Anno post natum Christum 400. *FALCIDIVS Leuitas sacerdotibus, & Diaconos Presbyteris adæquare contendit,* Augustinus Quæstionum vtriusque Testamenti, quæst.101.

1520. Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica capite de Ordine. *Diaconium est ministerium non legendi Euangelij, aut Epistolæ, vt hodie vsus habet, sed opes Ecclesiæ distribuendi pauperibus, vt sacerdotes leuentur onere rerum temporalium, & orationi ac verbo liberius insistent.*

15[illegible] Philippus Melanchthon in secunda editione locorum Communium fol. 91. *Diaconi erant, qui eleemosynas partiebantur inter inopes*

1550. Ioannes Caluinus lib.4. Instit. cap.19. §. 32. *Posthac ne Diaconos esse patiantur, quos non nisi ad histrionicos ludos instituunt.*

1560. Nicolaus Henningius ad caput 1. epistolæ ad Philippen. *Diaconus accipitur pro administratore eleemosinarum Ecclesiæ, qui accipiendis & distribuendis eleemosynis præficiuntur. Verum Diaconatus, quem postea finxerunt Pontifices, nullum habet in verbo Dei firmamentum.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Actor.*6. *vers.*5. Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.

*Philip.*1.1. Paulus & Timotheus, serui Iesu Christi omnibus Sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis.

1. *Timoth.*3.8. Diaconos similiter oportet esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, &c.

ASSERVNT LITVRGIÆ APOstolicæ.

Liturgia D. Petri.

Deinde clara voce Diaconus: Benedic Domine. *Sacerdos dicit:* Benedictum regnum Patris, & Filij, &c. *Diaconus:* In pace rogemus Dominum pro superna pace, &c.

Liturgia D. Marci.

Sacerdos: Pax omnibus. *Populus:* & spiritui tuo. *Diaconus:* Orate. *Sacerdos sic orat, &c. Diaconus:* Ad orationem state. *Sacerdos orat:* In nos insuffla circumstantes seruos tuos in introitu sacri ministerij, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, cantores, & laicos, &c.

Diaconus Euangelium recitaturus dicit: Domine benedicito, &c. *Diaconus:* State recti. Audiamus sanctum Euangelium, &c.

Liturgia D. Iacobi.

Diaconus: Domine benedic. *Sacerdos ipsi apprecatur, &c. Orans Diaconus respondet:* Dominus benedicat, dignosque nos faciat, &c. *Deinde canere incipit Diaconus in ingressu* Vnigenite Fili Dei &c. *Deinde Diaconus Collectam dicit:* In pace Dominum oremus, &c.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apost. lib.3. cap. Iubemus, vt Presbyter, Diaconus, & reliqui clerici ab vno Episcopo ordinentur, & vt neque Presbyter, neque Diaconus reliquos clericos ex laicis ordinent: sed tantummodò Presbyter quidē doceat, offerat, baptizet.

Diaconus verò ministret Episcopo & Presbyteris, id est, agat Diaconum, & reliqua ne faciat.

Lib.8.cap.17. Diaconum cùm ordinas Episcope imponendo ei manus, præsentibus omnibus Presbyteris & Diaconis, & precando ei dices: Domine Deus omnipotens, auribus percipe preces nostras, & ostende faciem tuam super hunc seruum tuum tibi electum ad ministerium, & imple eum Spiritu sancto, & virtute, sicut impleuisti Stephanum Protomartyrem, & imitatorem Christi tui, & concede, vt in ministerio sibi commisso ad voluntatem tuam cōstanter, extra querelam, & crimen administrato, maiore deinceps gradu dignus habeatur per mediatorem Christum tuum eundemq; vnigenitum Filium tuum.

Cap.28. Diaconus non benedicit, neque dat benedictionem: accipit verò ab Episcopo & Presbytero: non baptizat, non offert: oblatione verò ab Episcopo aut Presbytero facta, ipse Diaconus dat populo, non tamquam sacerdos, sed tamquam qui ministrat Presbyteris.

Epistola 1. ad Iacobum fratrem Domini: Diaconi Ecclesiæ tanquam oculi sint Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ, perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri præcipitio, & proximum esse peccato, vt referant hæc ad Episcopum, &c.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarch cap.3. Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus astant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacris sanctis altaribus imponunt, cùm ante præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque confessio.

Ignatius. 100.

Ad Heronem Diaconum: Nihil sine Episcopis facito: sacerdotes enim sunt: tu verò sacerdotū minister: baptizant, sacrificant, eligunt, imponunt manus: tu verò illis ministras, vt sanctus ille Stephanus Iacobo, & Presbyteris, qui erant Hierosolymis.

Ad Trallianos: Oportet & Diaconos mysteriorum Christi ministros per omnia placere: nec enim ciborum ac potuū ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei administratores, &c. Quid sacerdotium aliud est, quàm sacer cœtus, consiliarij, & assessores Episcopi? Quid verò Diaconi, quàm imitatores Angelicarum Virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent, vt S. Stephanus beato Iacobo.

Ad Philadelphiēses: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi Presbyteris, vt sacrorum administratoribus.

Polycarpus. 140.

Ad Philippenses: Diaconi inculpabiles sint in conspectu iustitiæ Dei, sicut Dei & Christi ministri, & non hominū, non criminatores, neque detractores, neque auari; sed omnia tolerantes &c. Subiecti estote Presbyteris & Diaconis sicut Deo & Christo.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 6. Stromaton cap.6. Nam hic quoq; in Ecclesia progressiones Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum sunt, vt arbitror imitati nes gloriæ Angelicę, & illius œconomię & dispositionis, quam dicunt Scripturæ illos expectare, qui insistentes vestigijs Apostolorum vixerunt in perfectione iustitiæ conuenienter Euangelio.

Origenes. 220.

Homil.2. in Numer. Homo secundùm ordinem suum incedat. Putasne qui sacerdotio funguntur, & in sacerdotali ordine gloriantur, secūdùm ordinem suum incedunt, & agunt omnia, quæ in illo ordine digna sunt? Similiter autē & Diaconi, putasne secundùm ordinem ministerij sui incedunt? Et vnde est, quòd sæpe audimus blasphemare homines, & dicere: Ecce qualis Episcopus, qualis Presbyter, vel qualis Diaconus? Nonne hæc dicuntur, vbi vel sacerdos, vel minister Dei visus fuerit in aliquo contra ordinem suum venire, & aliquid contra sacerdotalem vel Leuiticum ordinem gerere?

Homilia 2. in Cantica: *Vidit & sedem puerorum eius.* Ecclesiasticum puto ordinē dicit, qui in Episcopatus vel Presbyterij sedibus habetur. Vidit & ordinationes siue stationes ministrorum eius. Diaconorum, vt mihi videtur, ordinē memorat diuino astantium ministerio.

Eusebius Cæsareensis. 320.

Eccles. Hist. lib 6. cap.35. Istū igitur lepidū Euāgelij patronum Nouatum omninò præterijt, scilicet vnum Episcopum esse oportere in hac Ecclesia Catholica: in qua tamen non ignorabat Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, &c.

Libro 8. cap.6. Tunc Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Lectoribus, & Exorcistis carceres referti erant.

Concilium Nicenum Primum. 325.

Cap.14. Peruenit ad sanctum Conciliū, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus Presbyteris Sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Sed & illud innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Episcopos Sacramenta sumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & maneant Diaconi intra propriam mensuram, scientes quia Episcoporū quidem ministri sunt: Presbyteris autem inferiores sunt. Accipiant ergo Eucharistiā secundùm ordinē post Presbyteros ab Episcopo, aut à Presbytero. Quòd si nō fuerit in præsenti vel Episcopus, vel Presbyter, tūc ipsi proferant & edant. Sed nec sedere quidem in medio Presbyterorum liceat Diaconis. Extra regulam enim, & extra ordinem est vt hoc fiat.

Athanasius. 340.

In vita Antonij: Omnes clericos vsq; ad vltimū gradum ante se orare compellēs, Episcopis quoq; & Presbyteris quasi humilitatis discipulus ad benedicendum se caput submittebat. Diaconos verò, qui ad eum vtilitatis causa veniebāt, cùm pro adiutorio eorum ijs præsentibus disputaret, ad orandum sibi Dominum præponebat, non erubescens & ipse discere.

Concilium Antiochenum. 340.

Cap.5. Si quis Presbyter vel Diaconus, cōtempto suo Episcopo, seipsum ab Ecclesia segregauerit, & priuatim apud se, collectis populis, altare erigere ausus fuerit, deponatur.

Concilium Sardicense. 350.

Cap.10. Osius Episcopus dixit: Hoc quoq; necessarium existimo, vt cum omni cura & diligētia examinetur, vt si quis diues, vel ex foro S. holasticus, Episcopus fieri dignus habeatur, non prius constituatur, quàm Lectoris, & Diaconi, & Presbyteri ministerium peregerit, vt in vnoquoque gradu, si dignus existimatus fuerit, ad Episcopatus fastigium per progressionem possit ascendere. Habebit autem vniuscuiusque ordinis gradus non minimi scilicet temporis longitudinem, per quod & fides, & morum probitas, & cōstantia, & moderatio possit cognosci. Neq; enim conuenit, vt temere & leuiter ad id accedatur, vt

Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus promptè ac facilè constituatur.

Concilium Laodicense. 360.

Canone 20. Non oportet Diaconum ante Presbyterum sedere, sed sedere cum iussu Presbyteri. Similiter autem haberi honorem Diaconis à ministris, & omnibus clericis oportet.

Canone 21. Non oportet ministros locum habere in Diaconis, & sacra vasa tangere.

Basilius Magnus. 370.

Epist. 1. ad Amphilochium Can. 3. Diaconus post diaconatum fornicatus, à Diaconatū quidem eijcietur: in laicorum autem locum extrusus, à communione non arcebitur.

Epistola 70. Quæ verò ista cōcomitentur neminem latet, etiāsi nos sileamus, exilia Presbyterorum, exilia Diaconorum, totiusq; cleri depopulationes.

In Liturgia: Tunc ante aduentū Pontificis intrant Ecclesiā Presbyter & Diaconus, & stantibus ante cancellos dicit Presbyter hanc orationē, &c. Post Cantores stans Diaconus in secundo gradu ambonis, dicit alta voce: In pace Dominum postulemus, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Epist. 159. ad Amphilochium: Horum è numero est condiaconus noster Euthalius, quem nescio quo pacto, postquam ad sublimiorē gradū migrauit, expungere & dignitate abdicare conantur ij, qui rei militari præfecti sunt. Hoc quæso ne tibi ferendum videatur, verùm & Diacono, & vniuerso Clero, & præsertim nobis, quorum tibi cura est, manum porrige.

Epist. 205. Hic igitur grauis ac venerandus noster Glycerius Vuensis quidem Ecclesię Diaconus à nobis creatus est, vt & Presbytero ministraret, & Ecclesiæ opus curaret.

Epiphanius. 380.

Heresi 79. Neque Diaconis in Ecclesia concreditum est, vt aliquod ministerium perficiant, sed solùm vt administrēt, & exequantur commissa.

Epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum: Ordinauimus in Ecclesia fratrum peregrinorum Diaconū, & postquā ministrauit rursum Presbyterum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 3. de incomprahensibili Dei natura: Energumenos Diaconus tempore mysteriorū adducit, & iubet caput inclinare, cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat.

Homil. 3. in posteriorem ad Thessal. Et stans Diaconus silentio indicto os omnibus obstruit, non Lectori honorem debens hoc facit, sed ei, qui per illum omnibus loquitur.

In Liturgia: Dum hæc cantantur à Lectoribus, inclinat se Diaconus à dextris stans Sacerdotis, & dicit remissa voce: Dominum rogemus, & dicit Sacerdos orationem introitus.

Synesius. 410.

Epistola 58. Porrò talis siue Leuita est, siue Presbyter, siue Episcopus, apud nos in Andronici sortem constituetur.

Epistola 66. Alexander Cyrenensis, cùm adhuc esset adolescens, ad vitam solitariam se contulit. Cum ætate autem simul instantia solitariæ vitæ procedente, dignatus quidem est Ecclesiastica Diaconia, dignatus est & presbyter esse.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 4. cap. 1: Daniel cùm multis iunior esset ætate, ad Diaconij est prælatus officium. In tantum enim beatus Paphnutius virtutibus ipsius adgaudebat, vt quem vitæ meritis sibi & gratia parem nouerat, coæquare sibi etiā saeerdotij ordine festinaret. Siquidem nequaquam ferens in inferiori eum ministerio diutius immorari, optansq; sibimet successorem dignissimum prouidere, superstes eū presbyterij honore prouexit. Qui tamen prioris humilitatis consuetudinem non omittens, nihil vnquam sibi illo præsente de sublimioris ordinis adiectione donauit, sed semper Abbate Paphnutio spiritales hostias offerente, hic velut Diaconus, in prioris ministerij permansit officio.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

De adoratione in spiritu lib. 13. Presbyteris concreditum est altare, & quæ intra velum continētur: quibus etiam dici conuenit: *Et custodient sacerdotium suum*: Diaconis verò illud: *Custodient custodias tabernaculi, & omnia vasa eius, & custodias populi.* Quid? Nonne ipsi præcipiunt clamantes in Ecclesijs, nunc quidem tempus esse, vt populi hymnum dicant, & modestè ac decēter stent: interdum verò vt quiescant, præterea ad orandum excitant? Et dum illa incruenta hostia consecratur, nonne ipsi sacratiora vasa ferunt, & accuratam omnibus in rebus obseruantiam exhibent? Igitur præstantiores quidem sacerdotale munus explent, sed Leuitæ adiuuant, ita vt ordinem Ecclesiastici sacerdotij legis litera prædicare videatur.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 19. Diaconi apud Romanos hactenus non plures sunt quàm septem, ad similitudinem eorum, qui ab Apostolis fuerunt ordinati, inter quos primus erat Stephanus: apud alios verò numerus horum promiscuus est.

Socrates. 440.

Lib. 4. cap. 18. Euagrius Monachus primùm Cōstantinopoli à Gregorio Naziāzeno est ordinem Diaconi consecutus.

Lib. 6. cap. 3. Ioannem, qui cum Basilio primùm Diacono à Meletio designato multum diuq; versabatur, Zeno Episcopus Lectorem Ecclesiæ Antiochenæ cōstituit. Paulò post Diaconatus dignitatem assecutus à Meletio libros de sacerdotio conscripsit. Post ab Euagrio presbyter designatus est.

Lib. 7. cap. 40. Proclus ab ineunte ætate Lector fuit, quem in literis & virtute proficientem, Atticus ad gradum Diaconatus euexit.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 29. Si venerandi altaris Diaconi Episcopi sint oculi, profectò cùm tu Dei permissu ipsis præsis, totus oculus esse debes.

Epist. 157. ad Pansophium Archidiaconum: Si altari Christi ministras, da operā, vt cum ipsis legibus munus tuum administres, mansuetum videlicet atque humilem te prębeas. Neque enim forensem quandam præfecturam atque imperium tractas, verùm pacatum & tranquillum ministerium.

Theodoretus. 450.

Libro 5. Eccles. Hist. cap. 21. Hæc & his similia Episcopus locutus, cùm aquam signo crucis signasset, Equitium vnum ex Diaconis, fide & pietatis studio egregiè munitum, aquam iubet accipere, ocyus ad delubrum currere, & cum fide eam spargere.

Cap. 30. de Ioanne Chrysostomo: Complures, qui eadem lingua loquebantur, Presbyteros, Diaconos & Lectores ordinauit, illisq; vnā tribuit Ecclesiam, quorum opera multos errore lapsos Ecclesiæ reconciliauit.

Concilium Chalcedonense. 453.

Can. 6. Nullum absolutè ordinari placuit, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omninò aliquem eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia ciuitatis, vel pagi, vel mona-

monasterio is, qui ordinatur, designetur.

Procopius Gazæus. 530.

In Numer. fol. 383. Diaconi ministerijs publicis inuigilant, populum de precibus & de reliquis rebus erudiunt, sacra vasa administrant.

In 2. Paralip. Cùm Presbyter præstò non est, ac vsus postulat, Diaconus baptismum administrare cogitur.

Iustinianus Imp. 530.

Nouella vt determinatus sit numerus clericorũ cap. 1. Sancimus nõ vltra sexaginta quidẽ Presbyteros in sanctissima maiore Ecclesia esse: Diaconos autẽ masculos centum, & quadraginta fœminas.

Nouella 123. cap. 5. Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos iure aut lege cognationis tutelam aut curam suscipere hæreditatis permittimus.

Antiochus. 600.

Homil. 123. Hoc tenore vitæ Diaconi etiamnum conuersentur in conspectu iustitiæ Domini, ingrediantur sine querela, tamquam Deo & Christo ministrantes, non item hominibus. Sedulò & accuratè administrent, illam vt defugiant propheticam increpationem, ne illi per oscitantiam se reddant obnoxios, neue priores honoris partes præcerpant, & occupent prætextu tuendi cultus diuini, sed omnia (iuxta Apostolum) honestè fiant, & secundùm ordinem.

Homil. 124. Diaconos oportet, vt mysteria Iesu Christi dum administrant, dent interim modis omnibus operam, grati vt sint omnibus atque amabiles. Non enim esculentorum sunt, atque poculentorum ministri, sed Ecclesiæ Dei subseruiunt. Necesse est igitur hi vt vitent crimina perinde ac ignẽ. Non secus igitur Diaconos obseruẽt omnes atque Christum Iesum, & Episcopũ quasi patrem.

Eustathius. 620.

In vita S. Eutychij: Paulò post & alter Stephanus apparuit, cùm Diaconi iugum subijsset, factis & verbis potens, vita & moribus multos componens ac docens, quomodo diuinum ministerium perficere oporteat. Sed cùm paruo tẽpore in gradu Diaconatus ex diuinorum Canonum prǽscripto mansisset, vt de pluribus bene mereretur, ad Presbyterorum Cathedram prouectus est.

Maximus Monachus. 640.

Centuria 2. de charitate cap. 21. Diaconi rationem sustinet, qui ad sacra certamina mentem perungens, cogitationes quoque affectibus plenas ab illa abigit.

Ad caput 3. de cælesti Hierarch. Dionysij: Diaconi debent docere, non tamen baptizare. Non enim dant Spiritum sanctum, vt neque Philippus in actis sanctorum Apostolorum Diaconus: sed neque offerre debent.

Ad caput 3. de Eccles. Hierarch. Dionysij: Romæ septem tantùm Diaconi altari ministrant, quos præcipuos vt opinor vocat.

Concilium Trullanum. 710.

Can 7. Quoniam in nonnullis Ecclesijs Diaconos officia Ecclesiastica habere didicimus, & ex hoc nonnullos eorum arrogantiâ & licentia fretos, ante Presbyteros sedere, statuimus vt Diaconus, etiamsi in dignitate, id est, quouis officio sit Ecclesiastico, ante Presbyteros ne sedeat.

Canone 14. Sanctorum Patrum Canon in his quoque valeat, vt Presbyter non ordinetur ante trigesimum ætatis annum: similiter nec Diaconus ante viginti quinque annos ordinetur.

Germanus Constantinopolitanus. 725.

In Theoria: In supremis illis splendoribus intelligentium cælestium ministrorum, Prophetarum & hierarcharum sunt Presbyteri 24. Diaconi septem. Presbyteri ad imitationem sunt Seraphicarum potestatum, stolis vice alarum contecti, duabus autem alis labiorũ, hymnum illum voce cantantes, & tenẽtes diuinum & spiritalem carbonem Christum prehensione manus manifestò gestantes: Diaconi verò ad typum Angelicarum potestatum, tenuibus tenuium horariorum alis, vt administratorij spiritus, in ministerium missi, præcurrunt, &c. Diaconi sunt pastores, sacerdotes, Angeli. *Diaconus:* Benedic Domine. *Sacerdos:* Benedictum regnũ Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Theosterictus. 830.

Oratione funebri in S. Nicetã: Athanasius assistebat cogitatione & mente tota intentus, ministerij flabellum tenens: (erat enim Diaconus, qui & postea Presbyter fuit:) stabat, inquam, metuens ac tremens, suasque genas ac pectus lachrymis madefaciens, sic totum sanctum illud & diuinum mysterium complebant.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 19. Lucæ: Tria videmus in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinã: Presbyteri illuminant per baptismũ: Episcopi sacerdotales ordines perficiunt, & constituũt, hoc est, ordinant.

Ad cap. 8. ad Romanos: Cum magna compunctione stabat spiritualis ille homo, & multis gemitibus: cuius hodieque symbolum est Diaconus stans, & ex imo pectore ad Deum preces pro populo effundens.

Simeon Metaphrastes. 970.

In Martyrio S. Marci: Marcus ordinauit Episcopum Anicinum, & tres Presbyteros, & septem Diaconos.

De S. Abramio: Alios quidem Presbyteros, alios Diaconos constituit.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 36. Apostol. Diaconos ordinari quidem, id est, characterem accipere didicimus: eligi autem non audiuimus, sicut eliguntur Episcopi. Decernit igitur præsens Canon, vt si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus ad docẽdum pertinentem manuum impositionem acceperit, & suum munus non impleat, segregetur.

Nicetas Choniates. 1200.

De rebus gestis Alexij Angeli lib. 2. Constantinus Mesopotamianus ex Lectore Diaconum se ordinari voluit, non ferẽdum ratus, nisi sacras etiam dignitates contrectaret. Continuò quod libitum est imperat, ab Imperatore in inclytum Blachernium templũ mittitur, à Patriarcha statim ex Lectore Diaconus creatur, stationem & gradũ principem consequitur. Hoc confecto negotio se relicturum palatiũ, & Imperatori nõ amplius nauaturum operã simulat. Neque enim permittere Canones eundem Deo sacra facere, & ciuilibus rebus vllo modo implicari. Distare illa inter se, neque coniungi posse, quẽadmodum seruire Deo, & seruire mammonæ ex diametro pugnent.

Georgius Pachimerius. 1290.

Ad cap. 3 de cælesti Hierarc. Dionysij: Alius est ordo Presbyterorum, alius Pontificis, alius Diaconi.

Philotheus Patriarcha Constantinop. 1360.

In ordine instituendi Diaconũ: Stat sacerdos è regione sanctarum valuarum: stat etiam Diaconus à dextris sacerdotis, &c. Quo completo Diaconus egreditur, & collocatus in solito loco dicit: Dicamus omnes ex tota anima, & ex tota mẽte nostra, dicamus & reliqua. *Et post exclamationẽ dicit sacerdos:* Pax omnib. *Diaconus:* Capita nostra Domino inclinemus, *& dicit orationem:* Dñe Deus noster, &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus PP. 94.

Epistol.1. In solennioribus diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos secum habeat Episcopus, qui eius oculi dicuntur.

Euaristus PP. 96.

Epistola 1. Diaconi (qui quasi oculi vidētur esse Episcopi) in vnaquaque ciuitate, iuxta Apostolorum constituta, septem debent esse, qui custodiant Episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur à suis, aut verba diuina detrahendo aut insidiando polluantur.

Tertullianus. 200.

De Præscriptionibus aduersus hæreticos cap. 41. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebellium. Vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector.

De baptismo cap. 17. Dandi quidem baptismi ius habet, qui est summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem.

Fabianus PP. 237.

Epist. 1. Septem Diaconos in vrbe Roma, per septem regiones ciuitatis, sicut à Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas & Dominicos dies atque festiuitatum solennia iniuncta sibi obseruant ministeria, & parati omni hora sunt ad diuinum officium, & quicquid ijs iniungitur, peragendum.

Cornelius PP. 250.

Epistola ad Fabium Antiochenum: Nouatus non ignorabat in Ecclesia Catholica oportere esse presbyteros quadraginta sex, Diaconus septē, &c.

Cyprianus. 250.

Lib. 3. epist. 9. *Epist. 65.* Meminisse Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: Diaconos autē post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros.

Libro de Lapsis: Vbi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit: faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturātibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento calicis infudit.

Lucius PP. 252.

Epistola ad Episcopos Galliæ: Quoniam in hac sancta Sede constitutum habemus, vt duo Presbyteri, vel tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticū, &c.

Apud Gratianum dist. 81. Ministri altaris, Presbyteri siue Diaconi ad Dominica tales eligantur officia, qui continentiam seruent.

Caius PP. 282.

Epistola ad Felicem Episcopum cap. 6. De Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorumque, & sequentium clericorum ordinationibus sanctos Apostolos & successores eorum, & præcipuè Anacletum, & prætere alios sufficienter statuisse cognoscimus, &c.

Concilium Eliberinum. 318.

Cap. 33. Placuit in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis positis in ministerio, abstinere se à coniugibus suis, & non generare filios. Quod quicunque fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

Concilium Arelatense Primum. 320.

Cap. 15. De Diaconis, quos cognouim us multis in locis offerre, placuit minimè fieri debere.

Cap. 18. De Diaconis vrbicis, vt nō aliquid per se præsumant, sed honor Presbyteris reseruetur.

Cap. 22. De Presbyteris aut Diaconis, qui solēt dimittere loca sua, in quibus ordinati sunt, placuit vt in his locis ministrēt, quibus præfixi sunt.

Concilium Arelatense Secundum. 322.

Cap. 13. Nullus cuiusque ordinis clericus, non Diaconus, non Presbyter, quacunque occasione faciente, propriam relinquat Ecclesiam.

Cap. 15. In secretario Diacono inter Presbyteros sedere nō liceat, vel corpus Christi præsente Presbytero tradere non præsumat. Quod si fecerit, ab officio Diaconatus abscedat.

Ambrosius. 370.

Libro 1. offic. cap. 41. Laurentius cùm videret Sixtum Episcopum suum ad martyrium duci flere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionem. Itaque his verbis appellare cœpit: Quò progrederis sine filio pater? Quò sacerdos sancte sine Diacono properas? Nunquam sacrificiū sine ministro offerre cōsueueras. Quid ergo in me displicuit pater? Num degenerem reprobasti? Experire certè vtrum idoneum ministrū elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem, cui consummādorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?

De dignitate sacerdotali cap. 3. Aliud est, quod ab Episcopo reqrit Deus; aliud, quod à Diacono; & aliud, quod à clerico; & aliud, quod à laico, &c.

Ad cap. 4. epist. ad Ephes. Euāgelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Quamuis nō sunt sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodū & Stephanus, & Philippus memoratus.

Libro 1. de Sacramentis cap. 2. Leuitam vidisti, sed minister est Christi: vidisti illū ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo.

Optatus Mileuitanus. 370.

Libro 1. contra Donatistas: Quid cōmemorem laicos, qui tunc in Ecclesia nulla fuerant dignitate suffulti? Quid ministros plurimos? quid Diaconos in tertio, quid Presbyteros in secundo sacerdotio constitutos?

Lib. 2. Extendistis enim manum, & super omne caput mortifera velamina prætendistis, vt cùm sint quatuor genera capitum in Ecclesia, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorū, & fidelium, nec vni parcere voluistis, &c. Inuenistis Diaconos, fecistis laicos: agnoscite vos animas euertisse.

Prudentius. 380.

Hymno de sancto Vincentio:

Exclamat hic Vincentius,
Leuita de tribu sacra,
Minister altaris Dei,
Septem è columnis lacteis.

De S. Laurentio:

Hic primus è septem viris,
Qui stant ad aram proximi,
Leuita sublimis gradu,
Et cæteris præstantior.
Claustris sacrorum præerat,
Cælestis arcanum domus
Fidis gubernans clauibus,
Votasque dispensans opes.

Eusebius Vercellensis. 370.

Epistola ad Episcopos Italiæ: Gaudeo non solū ego, vel qui mecum sunt Presbyteri & Diaconi, & cæteri fratres, sed & omnes, qui desiderantes sumus.

Hieronymus.

Hieronymus. 390.

Epistol.85.ad Euagrium: Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit. Cæterùm etiam in Ecclesia Romæ Presbyteri sedent, & stat Diaconi: licet paulatim increbrescentib' vitijs, inter Presbyteros absente Episcopo sedere Diaconum viderim, & in domesticis conuiuijs benedictiones Presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non rectè se facere, &c. Qui prouehitur, de minori ad maius prouehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus, vt Presbyter minor Diacono cõprobetur, in quem crescit ex paruo: aut, si ex Diacono ordinatur Presbyter, nouerit se lucris minorem, sacerdotio esse maiorem.

Ad cap.2. Epist. ad Titũ: Nemo eorũ, qui in Ecclesijs sunt, te segniter agẽte sic viuant, vt sese putet esse meliorem. Qualis enim ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse maiorẽ. Vnde Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populum, cui præsident, conuersatione & scientia præcedant.

Syricius. 390.

Epist.1.cap.13. Monachos quoque clericorũ officijs aggregari & optamus & volumus, ita vt qui intra tricesimum ætatis annum sunt digni, in minoribus per gradus singulos crescente tempore promoueãtur ordinibus: & sic ad diaconatus vel Presbyterij insignia maturæ ætatis consecratione perueniant.

Concilium Carthaginense Tertium. 390.

Cap.4. Placuit vt ante viginti quinque annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur. Et vt Lectores populum non salutent.

Concilium Carthaginense Quartum. 395.

Cap.4. Diaconus cùm ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Cap.37. Diaconus ita se Presbyteri, vt Episcopi ministrum nouerit.

Cap.38. Diaconus præsente Presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus eroget.

Cap.41. Diaconus tempore oblationis tantùm, vel lectionis alba vtatur.

Augustinus. 400.

De moribus Ecclesiæ Catholicæ lib.1.cap.32. Quàm multos Episcopos optimos viros sanctissimosq́ cognoui? Quàm multos Presbyteros, quàm multos Diaconos, & huiusmodi ministros diuinorũ Sacramentorũ? Quorum virtus eò mihi mirabilior & administratiõe dignior videtur, quò difficilius est eam multiplici hominum genere, & in ista vita turbulentiore seruare.

Quæstionũ vtriusque Testamenti quæst 101. Quidam, qui nomen habet Falcidij, duce stultitia, & ciuitatis Romanæ iactantia, Leuitas sacerdotibus, & Diaconos Presbyteris coæquare contendit, nõ dicam præferre: quia stultius est, & fortè incredibile videtur, & nos non emendatores, sed calũniatores habeamur. Qua igitur lege, quaue consuetudine, quonam exemplo hoc aggredi audeat, nullũ scire arbitror, vt istos quibus consessus in Ecclesia datus est, minimè his coæquet, qui ꝓpter ꝙ Antistites Dei sunt, in domo Dei, & in honore Christi cum dignitate cõsistunt. Quæ audacia est Presbyteris ministros ipsorum pares facere? Quę temeritatis præsumptio, sacerdotibus baiulos tabernaculi, & omniũ vasorũ eius & lignorũ concisores, & portitores aquæ conferre? &c. Multum distare inter Diaconũ & sacerdotem liber approbat, quẽ dicimus Actus Apostolorum. Cùm enim ex Samaria credidissent Philippo prædicanti, Diacono ab Apostolis ordinato, *miserunt*, inquit, *ad Petrum & Ioannem, vt venirent, & his, qui crederent, darent Spiritum sanctum per manus impositionem, &c.* Actor. 8. Nunc enim videmus Diaconos temerè quod sacerdotum est agere, & per cõuiuia & in oratione id velle, vt respondeatur illis, cùm istud solis liceat Sacerdotibus. Diaconi ergo ordo est, accipere à Sacerdote, & sic dare plebi, &c. Diaconi creandis Presbyteris in obsequium mittuntur, vt dignos eos fieri sacerdotes omnes intelligant. Exceptis enim sacerdotibus, quibus obsequium debent, omnibus præponuntur Diaconi.

Seuerus Sulpitius. 410.

Vita D.Martini cap.4. Martinus apud Hilarium Pictauiæ Episcopum aliquandiu cõmoratus est. Tentauit autem idem Hilarius, imposito Diaconij officio, sibi eum arctius implicare, & ministerio vincire diuino, &c.

Zosimus. 417.

Epistola ad Hesychium cap.3. Inter Subdiaconos quatuor annos hæreat, & sic ad benedictionẽ Diaconatus, si meretur, accedat: in quo ordine quinque annis, si inculpatè se gesserit, hærere debebit.

Maximus Taurinensis. 430.

In Natali S.Laurentij Hom.1. Beatus Laurentius, cùm in sede gloriosissimi Patriarchæ Diaconatus officio fungeretur, puritate innocentis vitæ fortissimæq́ mortis triumpho Apostolico se consortio copulauit.

Arnobius Iunior. 440.

Ad Psal.135. Aliter lucet in Episcopo, aliter in Presbytero, aliter in Diacono, aliter in cæteris clericis, in quibus prædicatur Dominus.

Concilium Vasense Secundum. 444.

Cap.2. Non solùm in ciuitatibus, sed etiam in omnibus Parochijs verbũ faciendi damus Presbyteris potestatem. Si Presbyter aliqua infirmitate prohibente per seipsum non potuerit prędicare, sanctorum Patrum Homiliæ à Diaconibus recitentur. Si enim digni sunt Diaconi quę Christus in Euangelio locutus est legere, quare indigni iudicentur sanctorum Patrum expositiones publicè recitare.

Leo Primus. 450.

Epist.86 cap.6. Illam quoque partẽ Ecclesiasticę disciplinæ, qua olim à sanctis Patribus & à nobis sæpe decretũ est, vt nec in Presbyteratus gradu, nec in Diaconatus ordine, nec in sequenti officio clericorũ ab Ecclesia ad Ecclesiã cuiq́ transire sit liberum, vt in integrũ reuoces admonemus.

Concilium Arelatense III. 450.

Cap.1. Nullus Episcoporum Diaconum, antequã viginti annos impleat, ordinare præsumat.

Vigilius Tridentinus. 480.

De Sisinnio, Martyrio, & Alexandro: Alexander frater Martyrij Lector haud vnquàm impigrè Deo ad ministerium antelucanum seruiebat, cui in sacrificio Diaconus famulabatur.

Gelasius. 490.

Epist.6. Diaconos propriam constituimus seruare mensuram, nec vltra tenorem paternis Canonibus deputatum quippiam tentare permittimus, nihil eorum penitus suo ministerio applicare, quæ primis ordinibus propriè decreuit antiquitas. Absq́ Episcopo vel Presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis fortasse officijs longius constitutis, necessitas extrema compellat.

Cæsarius Arelatensis. 490.

Homilia 30. Rogo vos, & admoneo fratres, vt quotiescunque iuxta altarium à clericis oratur, aut oratio Diacono clamante indicitur, nõ solùm corda, sed etiã corpora fideliter inclinetis. Nam cùm [illegible] frequẽter, sicut oportet, & diligẽter attẽdo,

Diacono clamante: Flectamus genua, maximã partem populi, velut columnas erectas stare conspicio. quod Christianis, dum in Ecclesia oratur, omnino non licet. Non enim propter nos, sed propter vos Diaconus clamat.

Concilium Agathense. 506.

Cap.16. Episcopus benedictionem Diaconatus minoribus quàm *25.* annorum penitus nõ committat.

Cap.65. Non oportet Diaconũ sedere præsente Presbytero, sed ex iussione Presbyteri sedeat. Similiter & Diaconus honorificetur à ministris inferioribus, & omnibus clericis.

Concilium Aurelianense Primum. 506.

Cap.11. Si Diaconus, aut Presbyter capitale crimen commiserit, simul ab officio & communione pellatur.

Ennodius Ticinensis. 510.

In Vita Epiphanij Ticinensis: Festinabat ad Leuiticam dignitatem conscientia, quam nunquã vota præsumpserant: exigebat cõuersatio, quod desideria penitus ignorabant.

Concilium Aruernense. 535.

Cap.12. Cùm Presbyteri atq; Diaconi sublimi dignitatis apice prærogetur, actibusq; omninò seculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi, repudient, & quisquis est Presbyter atq; Diaconus, diuino munere benedictione percepta, vxoris suæ prius frater ilicò efficiatur ex coniuge.

Arator. 540.

Libro 1. Historiæ Apostolicæ:

Iura ministerij, sacris altaribus apta,
In septem secuere viros, quos vndique lectos
Leuitas vocitare placet: quàm splendida carpis
Ecclesia fulgere manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & laticem cum sanguine porrigat Agni.
Hunc numero delatus honor, sublimia secum
Sacramenta gerit, per quem nunc longius ire
Non patitur mensura via, ne plura locutus,
Inueniar dixisse minus: sacrata ministris
Officium librare suum, quo laudis amictu
Hunc deceat lucere chorum, quem mysticus ordo
Consecrat in numero, cui dant cælestia formam?

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap.11. Nullus clericorum, non Episcopus, nõ Presbyter, nõ Diaconus, non Subdiaconus, quasi Sanctimonialem, aut viduam, aut ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo sua stabilire præsumat.

Concilium Primum Matisconense. 576.

Cap.10. Presbyteri, Diaconi, vel quolibet ordine clerici, ita Episcopo suo obedientiæ deuotione subiaceant, vt non alibi dies feriatos, nisi in obsequio illius liceat tenere aut celebrare.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 4. epist. 44. In sancta Romana Ecclesia dudum est consuetudo valde reprehensibilis exorta, vt quidam ad sacri altaris ministeriũ cantores eligantur, & in Diaconatus ordine cõstituti modulationi vocis inseruiant, quos ad prædicationis officium, eleemosynarumq; studium vacare congruebat. Qua in re præsenti decreto cõstituo, vt in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant, solumq; lectionis Euangelicæ officium inter Missarũ solennia exoluant: Psalmos verò ac reliquas lectiones [illegible] per Subdiaconos, vel, si necessitas fuerit, per minores ordines exhiberi.

Concilium Antissiodorense. 614.

Cap.10. Non licet Presbytero aut Diacono aut Subdiacono post acceptum cibũ vel poculũ Missas tractare, aut in [illegible] Missa dicitur stare.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs ecclesiasticis lib.2. cap.8. Diaconorum ordo à Leui tribu exordiũ accepit. Præcepit enim Dominus Mosi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursum Leui tribus in diuini cultus ministerijs ordinarentur, & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsiq; gestarent arcam, & tabernaculum, & omnia vasa eius, &c. Quam regulam constituerunt sancti Patres in nouo Testamento. In Euãgelio autem primordia eorũ in Actibus Apostolorum ita leguntur: *Conuocantes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, &c.* Ex hinc iam decreuerũt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiori gradu essent cæteris, circa arã Christi, quasi columnæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi enim sunt, quos in Apocalypsi legimus septem Angelos tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce, in modum præconis, admonent cunctos, siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis. Ipsi etiam vt aures habeamus ad Dominum clamant: Ipsi quoque euangelizant: sine ipsis sacerdos nomen habet, officium nõ habet. Nam sicut in sacerdote cõsecratio, ita in ministro dispensatio Sacramenti est. Illi orare, huic psallere mandatur. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Leuitæ inferunt oblationes in altaria. Leuitæ componunt mensam Domini: Leuitæ operiunt arcam Testamenti.

Act. 6

Apoc. 1.

Concilium Toletanum Quartum. 630.

Cap.38. Nonnulli Diaconi in tantã erumpũt superbiam, vt sese Presbyteris anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare præsumãt, presbyteris in secundo choro cõstitutis. Ergo vt sublimiores sibi Presbyteros agnoscãt, tam hi, quàm illi in vtroque choro consistant.

Beda. 700.

Vita S. Chutberti cap.16. Vnde ab illo omnes istius loci Antistites vsque hodie sic Episcopale exercent officium, vt regente monasterium Abbate, quem ipsi cum cõsilio fratrum elegerint, omnes Presbyteri, Diaconi, Cantores, Lectores, cæteriq; gradus Ecclesiastici, monachicã per omnia cum ipso Episcopo regulam seruent.

Alcuinus. 750.

Lib. de diuinis Offic. cap.35. de tonsura clericorũ: Diaconus assumitur, hoc est, eligitur ad seruitutẽ altaris, ministrat Presbytero, ponit linteum in altare, ponit panem & calicem, quæ nec mittendi, nec auferendi potestatem habet Presbyter, si Diaconus adfuerit. Sicut Presbytero cõsecrandi officium competit, sic Diacono ministrandi.

Adrianus Primus. 780.

In capitulis ex diuersis Synodis & Canonibus collectis paulo ante finem: Presbyteri nõ aduersus Episcopũ, non Diaconus aduersus Presbyterum, non Subdiaconus aduersus Diaconum &c. det accusationem aliquam.

Concilium apud Theodonis villam. 812.

Cap.1. Si quis Diaconum calumniatus fuerit, vulnerauerit, vel debilitauerit, & conualuerit, sex Quadragesimas pœniteat.

Concilium Turonense Tertium. 813.

Cap.9. Presbyteri & Diaconi in omnibus Episcopi sui vestigia sectentur.

Concilium Cabilonense Secundum. 813.

Cap.23. Decreuimus secundum institutionẽ maiorum, Presbyterorũ, Diaconorum, & cæterorũ

graduum inferiorum ordinationes statutis temporibus fieri debere.

Haymo. 820.

Ad cap. 32. Esaiæ: Ecclesia in pulchritudine sedet, habens Episcopos, Presbyteros, Leuitas, cæterosq; gradus, quibus ornatur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 31. Diaconi & Subdiaconi Presbyterorũ adiutores sunt, in verbo, baptismo, & quotidiano officio.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 1. Instiut. cap. 13. Ad benedictionem Diaconatus non minoris ætatis quàm 25. annorum accedat. In quo ordine quinq; annis expletis, si inculpabiliter ministrauerit, ad Presbyteratus honorem promoueri poterit.

Regino Prumiensis. 910.

Libro 2. Annalium de anno 870. Carolomannus, cùm adhuc esset puerulus, iussu patris attonsus, clericus effectus est, deinde procedẽte tempore ad Diaconatus officium, quamuis inuitus atque coactus, in præsentia genitoris est ordinatus: legit publicè Euangeliũ, & Pontifici Missam celebranti iuxta morem ministrauit. Post hæc per apostasiam recedens ab Ecclesiastica religione, abijciens ac spernens negligenter gratiam, quæ ei data erat per impositionẽ manus, alter Iulianus efficitur.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 9. Diaconi quoque officium in Missa nihilominus & ipse conuenientius explebit, quàm alius, qui sacris vestibus nõ fuerit indutus. Nam & Diaconus tempore oblatiõis & lectionis alba indutus esse debet.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 4. Epist. ad Ephes. *Alios verò dedit Euangelistas.*) Sicut Lucam, & cæteros, qui Euãgelium ad posteros scriptum transmiserunt: vel etiã qui
Actor. 6. Euangelium prædicabant, & officiũ ministrandi pauperibus habebãt, vt septem Diaconi sub Apostolis: vtrumque enim victum præbebant, & spiritualem, & corporalem. Similiter adhuc deberent agere omnes Diaconi. Inde est etiam, quòd hodie in Missa legunt Euangelium.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum: Diaconorum ordo est in sexto loco, non sine aliquo senarij mysterio, quo propter sui perfectionem significatur operum perfectio, &c.

Bernardus. 1130.

In vita Malachiæ: Infra vicesimum quintũ annum Leuiticum ministerium, intra tricesimum adeptus est sacerdotij dignitatem.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 24. Ad Diaconũ pertinet assistere Sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quę agũtur in Sacramentis Christi, scilicet, in Baptismo, in Chrismate, in patena & calice: oblationes quoq; inferre & disponere in altari. Componere etiam mensam Domini, & vestire, crucẽ ferre, & prædicare Euangelium & Epistolã ad populum. Nam sicut Lectoribus vetus Testamentum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptũ est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio Catechumenorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad Dominũ: ipse donat pacem, & ipse annuntiat.

Innocentius III. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 1. cap. 5. Ordo Diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium. Vnde Dominus
Num. 8 ad Mosen locutus est, dicens: *Applica tribum Leui, &c.* A viginti quinq; annis & supra iussi sunt in tabernaculo seruire, tamquã ætate ad onera portanda robusti, qui possint arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi portare. Quod etiam in nouo Testamento recolitur, cùm Diaconis supra sinistrum humerum stola imponitur, & in diebus ieiunij super eundem humerum casula complicatur.

Guilhelmus Aluernus Parisiens. 1230.

De Sacramento Ordinis cap. 3. Tria sunt Diaconalis officij ordinis ministeria: Primum est Euangelicæ lectionis recitatio: secundum est panis & vini ad conficiendum Eucharistiæ mysterium oblatio seu ministratio. Illa enim recipit in sacro calice & patena sacerdos de manu Diaconi. Tertium custodia & repositio ipsius Eucharistiæ & vasorum sacrorum, videlicet calicis & patenæ, corporalium, ac pallarum. Manifestum autẽ est, quòd ipsa eminẽtissima sanctitas sacratissimę Eucharistiæ, cuius custodia Diacono creditur, causam dedit ordini Diaconali.

Vincentius Beluacensis. 1245.

In Speculo historiali lib. 8. cap. 60. Sextus Ordo Diaconorum, id est, Leuitarum est: quorum est prædicare & sacerdoti ministrare, quo vsus est Dominus prædicando, & carnẽ suam ac sanguinem Apostolis ministrando.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali Diuinorum lib. 2. cap. 9. Diaconus duplex gerit officiũ, scilicet prædicandi populo, vnde lecturus Euangelium, dicit populo: *Dominus vobiscum*: & ministrandi sacerdoti. Nempe propter prædicandi officium casulam super humerum portat, quia prædicator in præsenti vita opera populi portare debet. Pro eo verò quòd sacerdoti ministrat, & quia ꝓpter instãtes necessitates ire atque redire habet, dexterã haberẽ debet liberã.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Senten. dist. 24 q. 1. art. 2. In Ecclesia tantùm sunt septem Ordines, quorũ primus est gradus disponens ad consecrationem Eucharistiæ, & est sacerdotium: secundus gradus est disponẽs ad dispensationem Eucharistię saltem sanguinis, & est Diaconatus, &c.

Thomas Argentinens. 1350.

In lib. 4. Sentent. dist. 24. Diaconus materiã præparat parando calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia consecrãda. Hæc autem sic parata offert Diaconus sacerdoti.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica de Sacramento ordinis: Sextus Ordo est Diaconatus, & est actus istius ordinis ordinare hostias in altari, & vinum, prædicare epistolam & Euangelium, & ministrare sacerdoti immediatius cæteris officialibus. Legere enim Euangelium est actus consequens. Hic ordo à veteri Testamento nomen traxit, scilicet à tribu Leui. Hic ordo ab Apostolis est celebratus, quando, vt legitur in Actibus Apostolorum, septem viros plenos Spiritus sancti ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa manus eis imposuerũt. His, cùm ordinãtur, Episcopus manus imponit, quia ad ministerium applicantur. Ponit ijs orarium, id est, stolã super læuum humerũ, vt per hoc intelligant, se accepisse iugum Domini suaue: accipiunt & textum Euangelij, vt intelligant se esse præcones Euangelij Christi.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Tomo 1. operum minorum, in compendio Theologiæ propositione 38. Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus Ordines sacri vocantur, in quibus & character imprimitur, & habentes eosdẽ ad continentiam sunt astricti.

ARTIC-

ARTICVLVS QVARTVS.

SVBDIACONORVM, LECTORVM, EXORCISTARVM, ACOLYTHORVM, ET OSTIARIORVM ORDINES.

NEGANT.

Anno post natum Christum

1000. *GRÆCI negant Ordines Ostiariorum, Exorcistarum, Acolythorum.* Guido Hæres. 19. Græcorum.

1180. *VValdenses dicunt in Ecclesia tres tantum esse Ordines: Diaconatum, Presbyteratum, & Episcopatum.* Guido de VValdensibus

1300. *Sagarelli dicunt, Ordines Sacerdotum, Diaconorum, & Subdiaconorum esse in fidei detrimentum* Guido de Hæresibus.

1390. Ioannes VVicleffus Trialogi cap. 13. *Tempore Pauli sufficiebant duo ordines clericorum sacerdos videlicet & Diaconus: quia certum videtur, quòd superbia Cæsarea alios gradus inuenit.*

155 *Ioannes Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 19. omnes Ecclesiasticos Ordines deridet, & reijcit.*

ASSERVNT LITVRGIÆ APOstolicæ.

Liturgia D. Marci.

Fol. 10. In saecula viri constantes seruos tuos introitu sacri ministerij, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, Cantores, & laicos, cũ omni plenitudine S. Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ.

Fol. 18. Cum omnibus Orthodoxis Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, Lectoribus, Cantoribus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone 43. Hypodiaconus, aut Cantor, aut Lector aleæ vacans, vel desinat, vel segregetur.

Constit. Apostolic. lib. 3. cap. 11. Neque reliquis Clericis potestatem baptizandi facimus, vt Lectoribus, Cantoribus, Ianitoribus, aut ministris, nisi tantùm Episcopis & Presbyteris ministrantibus Diaconis. Neque Presbyteris potestatem damus ordinandi Diaconos, aut Diaconissas, aut Lectores, aut ministros, aut Cantores, aut Ianitores, sed Episcopis tantùm.

Lib. 8. cap. 21. Hypodiaconum cùm ordinas Episcope, imponas ei manus, & dicas: Domine Deus effector cæli & terræ, qui in tabernaculo testimonij æditnos fecisti sanctorum vasorum tuorum custodes, & ipse nunc respice hunc famulũ tuum, qui ad ministeriũ Hypodiaconi electus est, & tribue ei Spiritum sanctum, vt vasa ad ministrandum tibi sacta dignè attrectet, pareatq; voluntati tuæ semper, per Christum &c.

Cap. 22. Lectorem eligas, cui manu imposita, & preces Deo adhibens dicas: Deus æterne respice hunc famulum tuum, cui Scripturæ tuæ sanctæ ad legendum eas populo committuntur, da ei Spiritum sanctum, Spiritum propheticum, qui Esdram famulum sapientem fecisti ad recitandum leges tuas populo tuo, & nunc obsecratus à nobis, trade seruo tuo sapientiam, & da ei, vt opus sibi iniunctũ rectè perficiendo, dignus appareat maiore gradu, per Christũ Iesum Dominum nostrum.

Cap. 28. Nulli ex reliquis clericis licet opus facere Diaconi. Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lectorem, Cantorem & Diaconissam, si hoc facere opus sit, absente Presbytero. Hypodiacono non licet excommunicare Lectorem, aut Cantorem, aut Diaconissam, aut clericum, aut laicum: ministri enim sunt Diaconorum.

Epistola 2. ad Iacobum fratrem Domini: Tribus gradibus commissa sunt Sacramenta diuinorum secretorũ, id est, Presbytero, Diacono, & *Ministro, &c. De velis ianuarũ cura sit Ostiarijs ex admonitione Maiorum, ne quis negligens aut ignarus ad velum ianuæ domus Domini manus inconditè tergat, sed statim correptus, discat omnis homo quia velum atrij domus Domini sanctum est.

* id est, Hypodiacono.

Ignatius. 100.

Epistola ad Antiochenos. Saluto sanctum Presbyterorum collegium, saluto sacros Diaconos, saluto Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Ianitores, Laborantes, Exorcistas, Confessores.

Ad Philadelphienses: Presbyteri, & Diaconi, & omnis clerus simul cum omni populo obediant Episcopo.

Ad Philippenses. Transmisi vobis literas per Eu

phanium Lectorem, virum à Deo honoratum.

Eusebius Cæsariensis. 320.

Ecclesiast. hist lib 6. cap 35. Istum ergo lepidum Euangelij patronum Nouatum omninò prætcrijt, scilicet vnum esse Episcopũ oportere in hac Ecclesia Catholica: in qua tamen non ignorabat Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas ac Lectores, vnà cum Ostiarijs quadraginta duos.

Libro 8. cap. 6. Multitudo infinita vbique gentium in custodiam côclusa fuit: & carceres passim, qui iam olim homicidis, & mortuorum sepulchris conditorum expilatoribus parati fuerant, tunc Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Lectoribus & Exorcistis penitus referti: adeo vt his, qui maleficijs tenebantur obstricti, nihil illic loci esset reliquum.

Vita Constantini lib. 3. cap. 9. In præsenti choro fuit multitudo Episcoporum ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius: Presbyterorum autem, Diaconorum, Acolythorum, & aliorum, qui istos comitabantur, turba ne numerari quidem potest.

Concilium Nicenum Primum. 325.

Canone 3. Interdixit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omninò, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem.

Athanasius. 340.

Epistol. ad solitariam vitam agentes: Ariani rapuerunt Eutychium Subdiaconum, virum probè Ecclesiæ inseruientem, quem scutieis ad mortem vsque curauerunt verberari.

In vita Antonij: Omnes clericos vsque ad vltimum gradum ante se orare compellebat.

Concilium Antiochenum. 340.

Cap. 10. Chorepiscopis instituere permittitur Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus sufficiat istorum tantùm graduum licentiam accepisse.

Concilium Sardicense. 350.

Can. 10. Episcopus non prius constituatur, quàm Lectoris, & Diaconi, & Presbyteri ministerium peregerit, & in vnoquoque gradu si dignus existimatus fuerit, ad Episcopatus fastigium per progressionem potest ascendere.

Concilium Laodicense. 360.

Canone 21. Non oportet ministros locum habere in Diaconis, & sacra vasa tangere.

Canone 23. Non oportet Cantores, vel Lectores ferre orarium, & sic legere, vel canere.

Canone 24. Non oportet sacratum à Presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel Lectores, vel Exorcistas, vel Ostiarios, vel exercitatorum ordinis, in cauponam ingredi.

Canone 25. Nõ oportet ministrum vel panem dare, vel calicem benedicere.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 70. Quæ verò ista concomitentur, neminem latet, etiamsi nos sileamus, exilia Presbyterorum, exilia Diaconorum, totiusque cleri depopulationes.

In Liturgia: Et cantant Cantores tres vel quatuor versus Psalmi: *Bonum est confiteri Domino.*

Gregorius Nazianzenus. 380.

Epist. 159. ad Amphylochium: Et Diacono, & vniuerso clero, ac præsertim nobis, quorũ tibi cura est, manum porrige.

Ephræm. 370

De vera Pœnitentia cap. 8. Quis adeò lapideo corde sit, qui hic diem illã vltimi iudicij nõ amarissimè fleat? Tũc separantur Episcopi à Corepiscopis, Diaconi à Subdiaconis, Subdiaconique & Lectores à socijs suis.

Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. 380.

Apud Iustinianum C. lib. 1. Titul. 3. l. 6. Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, atque Exorcistas, & Lectores, & Ostiarios, & Acolythos etiam personalium munerum expertes esse præcipimus.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 3. in posteriorem ad Thessal. Quando Lector, cùm surrexerit, dicit: *Hæc Dominus*, &c. Stans Diaconus silentio indicto os omnibus obstruit, non Lectori honorem habens hoc facit, sed ei, qui per illum omnibus loquitur.

In Liturgia: Dum hæc cantantur à Lectoribus, inclinat se Diaconus à dextris stãs sacerdotis, &c.

Philo Carpathius. 410.

In Cantica ad finem: Sũt comites sponsi vel amici, ad sacrum hoc velut epithalamium aduocati, nouem ipsi Angelorum chori: sponsæ totidem fidelium ordines, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Doctores, Pontifices, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi: hique inter se mysteria ipsa nostræ redemptionis & præmia futuræ felicitatis æternæ diuinissimi commentantur.

Sozomenus. 440.

Lib. 4. cap. 2. Erat Martyrius Hypodiaconus, Marcianus verò Psaltes & Lector diuinarũ Scripturarum.

Socrates. 440.

Libro 6. cap. 3. Zenò Episcopus Hierosolymis reuersus, Ioannem Lectorem Ecclesiæ Antiochenæ constituit: qui dum Lectoris occupabat gradum, librum illum, qui contra Iudæos inscribitur, composuit.

Lib. 7. cap. 40. Proclus ab ineunte adolescentia Lector fuit, quem in literis & virtute proficientem Atticus ad gradum Diaconatus euexit.

Theodoretus. 450.

Ecclesiast. Hist. lib. 5. cap. 30. de Ioanne Chrysostomo: Complures Presbyteros, Diaconos, & Lectores ordinauit, illisque vnam Ecclesiam tribuit, quorũ opera multos errore lapsos Ecclesiæ reconciliauit.

Iustinianus Imperator. 530.

Nouella vt determinatus numerus sit clericorum cap. 1. Sancimus non vltra sexaginta quidem Presbyteros in sanctissima maiore Ecclesia esse: Diaconos autem masculos 100. & 40. fœminas: Subdiaconos verò 90. Lectores autem 110. Cantores 25. Ita vt sit omnis numerus reuerendissimorum clericorum sanctissimæ maioris Ecclesiæ 425. & insuper 100. ex ijs qui vocantur Ostiarij.

Nouell 123 de Ecclesiasticis diuersis capitulis cap. 10. Interdicimus sanctissimis Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, Lectoribus, & omnibus alijs cuiuslibet venerandi collegij aut schematis constitutis ad tabulas ludere.

Cap. 13. Presbyterum minorem 35. annorũ fieri non permittimus: sed neque Diaconum, aut Subdiaconum minorem 25. neque minorẽ Lectorem decem & octo annorum.

Georgius Presbyter. 600.

In vita Theodori Archimandritæ: Cùm hæc Theodosius Episcopus accepisset, statim ad eũ in oratorium accessit, & Lectorem declarauit, postridiè Subdiaconum, & Presbyterum instituit. Ecce, inquiens, omnes clerici ordines consecutus es, vt diuina possis mysteria peragere ad eorum, qui accedunt, ædificationem.

Concilium Trullanum. 710.

Canone 4. Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel Lector, vel Cantor, vel Ostiarius cum muliere Deo dicata coierit, deponatur, vt qui Christi sponsæ vitium attulerit.

Can. 14. Subdiaconus ne minor viginti annis ordinetur.

Elias Cretensis. 780.

In orationem 10. Nazianzeni: Cùm primus gradus Presbyterorum sit, secundus Diaconorũ, tertius Subdiaconorum, postremus Lectorum: in singulis tamen horum rursum primum, & secundum, & tertium reperire est.

Concilium Nicenum Secundum. 790.

Can. 14. Quoniam videmus nonnullos à pueris cleri tonsuram accipientes, nondum accepta Episcopi manuũ impositione, & in congregatione in suggestu legentes, & id non canonicè facientes, hoc à pręsenti Canone non fieri permittimus. Hoc autem ipsum etiam in Monacho seruari. Lectoris autem manuum impositionẽ licet in proprio monasterio etiam soli vnicuiq; monasterij præfecto facere, si ipsi præfecto scilicet manus ab Episcopo est imposita, qui fuit & ipse presbyter. Similiter & ex antiqua cõsuetudine Chorepiscopos Episcopi permissu oportet per manuum impositionem Lectores creare.

Leo Imp. cognomento Philosophus. 880.

Constitutione 16 Ciuilis lex statuit ne minor *25.* annis in diuinis officijs creetur Hypodiaconus: decretum sacrum contra statuit, vt qui ad istiusmodi ministerium accedit, hũc vigesimus annus ad ordinationem perducat. Dignum itaq; sacram legem de rebus suis præcipientem audire Imperatoria nostra maiestas rata, & in eandem cum illa sententiam descendit, & statuit, vt qui ad vigesimum annũ peruenit, modò anteactæ vitæ ratio obstaculo non sit, quantum ad ætatem Hypodiaconi officium suscipere non impediatur.

Constit. 75. Sexta Synodus vicenarium Hypodiaconum ordinari posse sanxit: huic verò ciuilis lex contradicens, annis viginti quinq; admetiri iubet. Nos itaq; vt sacram legem sacer ordo sequatur conuenire rati, vt ad Hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis vigesimo admittantur, sancimus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In Martyrio S. Marci: Marcus ordinauit Episcopum Anicium, & tres Presbyteros, septem Diaconos, & vndecim, qui Ecclesiasticum ministerium obirent.

De S. Abramio: Tunc sui cleri accepta parte aliqua, cùm venisset ad vicum, cùm eos elegisset, qui erant virtute insigniores, alios quidem Presbyteros, alios Diaconos constituit, alios cooptauit in alios sacros gradus.

Theodorus Balsamon. 1180.

In tertiam epistolam Canonicam D. Basilij: Definit sanctus per præsentem Canonem, omnes similiter clericos per solam depositionem, seu per motionem à conuenienti sacro ministerio puniri, siue sint ordinati, vt Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi; siue per solum characterem operationem sacerdotalem habeant, vt Cantores, Lectores, Ianitores, & similes.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 2. de rebus gestis Alexij Angeli Constantinus Mesopotamianus ex Lectore Diaconum se ordinari voluit, non ferendum ratus, ni sacras etiam dignitates contrectaret.

Georgius Pachymerius. 1280.

Ad cap. 3. Ecclesiast. Hierar. Dionysij: Ex ministris Hypodiaconis alij quidem portas custodiũt, alij aliud quid agunt.

Philotheus Patriarcha Constantinop. 1360.

In ordine instituendi Diaconũ: Diaconus exit cum sacerdote, prętereũtibus Lectoribus duobus cum facibus, & Diacono cum ipsis tenente incensum. Egreditur etiam retro sacerdos demissam portãs casulam, & sic abeũt ad assuetũ locũ, vbi Lectores manualia deponũt, in medio templi hinc inde.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Anacletus PP. 95.

Epist. 1. Episcopus in solennioribus diebus aut septẽ, aut quinq;, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis in fronte & à tergo stent.

Tertullianus. 200.

De Præscription. aduersus hæretic. cap. 4. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebelliũ, vbi ipsum esse illic promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector.

Fabianus PP. 237.

Epistola 1. Septem Diaconos in vrbe Roma per septem regiones ciuitatis, sicut à patribus accepimus, habemus: qui per singulas hebdomadas & dominicos dies, atque festiuitatum solẽnia, cum Subdiaconibus & Acolythis, ac sequacium ordinum ministris iniuncta sibi obseruãt ministeria, & parati omni hora sunt ad diuinum officiũ, & quicquid ijs iniungitur peragendum, &c. Deniq; septẽ Subdiaconos ordinauimus, qui septẽ notarijs imminerẽt, & gesta Martyrũ veraciter in integro colligerent, nobisq; rimanda manifestarẽt.

Cyprianus. 250.

Libro 3. epist. 5. *Epist. 15.* Cùm vestra scripta legissem, quæ de hoc ad clerũ nostrum per Clementinum Hypodiaconũ nuper feceratis, vt ijs, qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, subueniretur, &c.

Epistol. 24. Fecisse me sciatis Lectorem Saturũ, & Hypodiaconum Optatum confessorem, quos Libro 3. epist. 22. iam pridem communi consilio clero proximos feceramus.

Epistola 55. Legi literas tuas, frater charissime, Libro 1. quas per Saturũ fratrẽ nostrũ Acolythũ misisti. epist. 3.

Epistola 77. Quod hodie etiam geritur, vt per Libro 4. Exorcistas voce humana & potestate diuina fla- epist. 7. gelletur, & vratur, & torqueatur diabolus.

Epist. 78. Quod per Hermianũ Hypodiaconũ, & Lucanũ, & Maximũ Acolythos distribuendum Libro 5. misisti. epist. 4.

Caius. 283.

Epistola ad Felicem cap 6. Illud nos statuẽtes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines Ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis Episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum verò Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exindè, si meretur, Episcopus ordinetur.

Concilium Eliberinum. 318.

Cap. 30. Subdiaconum eum ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerit mœchatus, eo quòd postmodum per subreptionem ad altiorẽ gradum non sit promouendus.

Synodus Romana sub Syluestro. 320.

Cap 7. Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acoly-

thus, Acolytho Exorciſta, Exorciſtæ Lector, Lectori Oſtiarius in omni loco repræſentent obſequium, ſiue in publico ſiue in gremio Eccleſiæ.

Cap.11. Vt nullus ex laica perſona ad honorem Acolythi vſq; ad Epiſcopatum ſubleuaretur, niſi prius fuiſſet Lector annis triginta, deinde vna die Exorciſta, & poſtea caperet onus Acolythi, & faceret in eodem ordine Acolythus annis decem, vt acciperet onus Subdiaconi, & in Subdiaconatu eſſet annis quinque, & deinde ad Diaconatus honorem pertingeret.

Ambroſius. 370.

Ad cap.4.epiſt.ad Ephesios: Paſtores poſſunt eſſe Lectores, qui lectione ſaginẽt populum audientem: Magiſtri verò Exorciſtæ ſunt, quia in Eccleſia ipſi compeſcunt & verberant inquietos.

Damaſus. 380.

Epiſtol.4. Chorepiſcopis non licet ſacerdotes conſecrare, nec Diaconos, nec Subdiaconos.

Syricius. 390.

Epiſt.1.cap.9. Quicumq; ſe Eccleſiæ vouit obſequijs à ſua infantia, ante pubertatis annos baptizari, & Lectorum debet miniſterio ſociari. Qui ab acceſſu adoleſcentiæ, vſq; ad trigeſimum ætatis annum probabiliter vixerit, vna tantum, & ea, quam virginem communi per ſacerdotem benedictione perceperit vxore contentus, Acolythus, & Subdiaconus eſſe debebit: poſt quæ ad Diaconij gradum, ſi ſe ipſe primitus continentia præeunte, dignum probarit, accedat.

Cap.10. Qui verò ætate grandæuus, melioris propoſiti conuerſatione prouocatus, ex laico ad ſacram militiam peruenire feſtinat, deſiderij ſui fructum non aliter obtinebit, niſi eo quo baptizatur tempore ſtatim Lectorum, aut Exorciſtarum numero ſocietur, ſi tamen eum vnam habuiſſe vel habere, & hanc virginem accepiſſe, conſtet vxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud Acolythus & Subdiaconus fiat, & ſic ad Diaconatum proueh atur.

Euſebius Vercellenſis. 370.

Epiſtola ad Epiſcopos Italiæ: Hoc præſtare dignatus eſt Dominus, vt id, de quo eram ſolicitus, non ſolùm literis ſynceritatis veſtræ, ſed & præſentia clarorum noſtrorum Syri Diaconi, & Victorini Exorciſtæ cognoſcere potuerim.

Hieronymus. 390.

Epiſtola 2.cap.6. Si propter officium clericatus aut vidua viſitatur, aut virgo, nunquam domum ſolus introeas. Tales habeto ſocios, quorum contubernio non infameris, ſi Lector, ſi Acolythus, ſi pſaltes te ſequitur, non ornetur veſte, ſed moribus, non calamiſtro criſpent comas, ſed pudicitiam habitu polliceantur.

Epiſtola 91. In ipſo perſecutionis articulo ſancti filij noſtri Aſterij Hypodiaconi, neceſſarij mei, beatitudinis tuæ literæ ad me peruenerunt: quibus ſatisfacis, te contra paruitatem meam librum Romam non miſiſſe. Hoc nec ego factum audieram, quaſi ad me ſcripta per fratrem noſtrum Syſinniũ Diaconum huc exemplaria peruenerunt.

Ad cap.2.ad Titum: Nõ ſolùm Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi debent magnoperè prouidere, vt cunctum populum, cui præſident, conuerſatione, ſermone & ſcientia præcedant: verùm & inferior gradus, Exorciſtæ, Lectores, æditui, & omnes omninò, qui domui Dei ſeruiunt.

Concilium Carthaginenſe Quartum. 395.

Cap.5. Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impoſitionem non accipit, patenam de manu Epiſcopi accipiat vacuam: de manu verò Archidiaconi vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium.

Cap.6. Acolythus cùm ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat: ſed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mãcipari: accipiat & vrceolum vacuum, ad ſuggerendum vinum in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti.

Cap.7. Exorciſta cùm ordinatur accipiat de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt Exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos ſiue baptizatum, ſiue catechumenum.

Cap.8. Lector cùm ordinatur, faciat de illo verbum Epiſcopus ad plebem, indicãs eius fidem, & vitam & ingenium: poſthæc ſpectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus eſt, dicens ad eum: Accipe, & eſto Lector verbi Dei, habiturus, ſi fideliter & vtiliter impleueris officium, partẽ cum ijs, qui verbum Dei miniſtrauerunt.

Cap.9. Oſtiarius cùm ordinatur, poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuerſari, ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradat ei Epiſcopus claues Eccleſiæ de altario dicens: Sic age quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

Cap.10. Pſalmiſta, id eſt, Cantor poteſt abſque ſcientia Epiſcopi, ſola iuſſione Presbyteri officium ſuſcipere cantandi, dicente ſibi Presbytero: vide vt quod ore cantas, corde credas; & quod corde credis, operibus comprobes.

Auguſtinus. 400.

Epiſtola 62. Scriptis tuis reſcriptorũ debitorem me factum eſſe cognoui, reddendi tempus operiebar: & ecce profecturi à nobis chariſſimi fratris noſtri Albini Acolythi grauiſſima occurrit occaſio.

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap.4. Subdiaconus defuncta vxore, ſi aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter Oſtiarios vel Lectores, ita vt Euangelium vel Epiſtolam non legat.

Cap.5. Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel quilibet Eccleſiæ deputatus clericus, ſi intra ciuitatem fuerit, vel in loco, in quo Eccleſia eſt, ſi ad ſacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur.

Innocentius Primus. 406.

Epiſt.4.cap.5. Non citò quilibet Lector, citò Acolythus, citò Diaconus, citò ſacerdos fiat. Quia in minoribus officijs ſi diu perdurent, & vita eorum pariter & obſequia comprobantur, vt ad ſacerdotium poſthac, emenſis ſtipendiorum meritis veniant.

Epiſt.24.cap.5. Quales eligendi ſint ordine clericorum euidens forma declarat, id eſt, qui ab ineunte ætate baptizati fuerint, & Lectorum officio ſociati, vel ſi maiores ſunt, cùm fuerint Dei gratiam conſecuti, ſtatim ſe Eccleſiaſticis ordinibus mancipauerint.

Seuerus Sulpitius. 410.

Vita D.Martini cap.4. Hilarius Exorciſtam Martinum eſſe præcepit; quam ille ordinationem ne deſpexiſſe tamquam humiliorem videretur, non repudiauit.

Paulinus Nolanus. 410.

Epiſtola 5. Prorſus per omnia Cardamas nobis tam bellus apparuit, vt clericum probabilem hominibus, & Exorciſtam dæmonibus terribilem videremus.

Epist.13. Hæc igitur iam in virtute & misericordia Domini reualescente, per charissimum in Domino fratrem Amachium domini & patris nostri Delphini Subdiaconum, quia ipsius occasio præsto erat, scripsimus.

Zosimus. 417.

Epistola ad Hesychium cap.1. Assuescat in Domini castris, in Lectorum primitus gradu diuini rudimenta seruitij, nec illi sit vile Exorcistam, Acolythum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorũ ordinatione temporibus.

Cap.3. Hæc singulis gradibus obseruanda sunt tempora: si ab infantia Ecclesiasticis ministerijs nomen dederit, inter Lectores vsque ad vigesimũ ætatis annum continuata obseruatione perduret. Si maior iam atque grandæuus accesserit, ita tamen, vt post baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas, quinquennio teneatur: exinde Acolythus, vel Subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem Diaconatus, si meretur, accedat.

Leo Primus. 450.

Epist.84.cap.4. Subdiaconis carnale connubium non conceditur. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo aut secundo tertioq́ue seruandum est?

Vigilius Tridentinus. 480.

De SS. Sisinnio, Martyrio, & Alexandro: Martyrius intelligens, se veræ lucis auctore Deogratiam consecutum, inter Lectoris officium sociatus, diuinæ laudis canticum auribus primus surdæ regioni intonuit. Alexander frater Martyrij Lector haud vnquam impigrè Deo ad ministerium antelucanum seruiebat.

Gelasius. 490.

Epist.6.cap.3. Si quis etiam de religioso proposito & disciplinis Monasterialibus eruditus ad clericale munus accedat, imprimis eius vita, prgeteritis acta temporibus inquiratur: si omnibus, vt decet, fulcitur, continuò Lector, vel notarius, vel certè defensor effectus, post tres mẽses existat Acolythus, maximè si huic ætas etiã suffragatur, sexto mense Subdiaconi nomen accipiat: ac si modestæ conuersationis, honestæq́ue voluntatis existit, nono mense Diaconus, completoq́ue anno sit Presbyter.

Concilium Agathense. 506.

Cap.39. Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendę vxoris licentia nõ est, etiam aliorum nuptiarum euitent conuiuia.

Ennodius Ticinensis. 510.

Epistola ad Constantium: Vigilius Subdiaconus vester experiri voluit, quanta mihi à vobis charitas redderetur, & ad occasionẽ profectus summã coniunctionem nostram conatus adducere, statum inter nos amicitiæ dum augetur honoribus vult metiri: hunc, si mereor, ad Diaconi Sacramenta perducatis, vt dignitas præfati ad spem mihi proficiat maiora poscendi.

In vita Epiphanij Ticinensis: Igitur vir insignis Epiphanius, cælestis militiæ tyrocinium sortitus, Lectoris Ecclesiastici suscepit officium, &c. Talis ad decimum octauum ætatis suæ peruenit annũ, in quo secundo à Leuitis numero dedicatus, senum cœtibus adiunctus est. In quo tamen ille Subdiaconi ordine nihil amplius quàm biennio commoratus, meritorum suorum saltibus exiliuit.

Concilium Gerundense. 517.

Cap.6. Placuit à Pontifice vsque ad Subdiaconatum, post suscepti honoris officium, si quis ex coniugatis fuerit ordinatus, vt semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio vita eius debeat clarior apparere.

Concilium Aurelianense Tertium.

Cap.2. Vt nullus clericorum à Subdiacono, & supra, & quos vxores in proposito suo accipere inhibetur, propriæ (si fortè eam habeat) misceatur vxori.

Cap.15. Presbytero, Diacono, & Subdiacono sine Episcopi sui literis ambulanti iuxta statuta priora communionem nullus impendat.

Marcellinus Comes. 540.

In Chronicis: Ioannes Antiochiæ natus, ibique à Meletio eiusdem ciuitatis Episcopo Lector Ecclesiæ ordinatus, per singulos officij gradus ascendit.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap.11. Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, aut Subdiaconus de hac re statuta Patrum vel nostra temerare præsumpserit, excommunicetur.

Concilium Bracarense Primum. 572.

Cap.27. Placuit, vt quia in aliquantis huius prouinciæ Ecclesijs Diaconi, absconsis infra tunicam vtuntur orarijs, ita vt nihil distare à Subdiacono videantur, vt de cætero superposito scapulæ (sicut decet) vtantur orario.

Cap.28. Placuit, vt non liceat cuilibet ex Lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi his, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.

Cap.29. Placuit vt Lectores in Ecclesia ordinati in habitu seculari non psallant.

Cap.38. Placuit, vt ex laico ad gradum sacerdotij nemo veniat, nisi prius anno integro in officio, Lectorum vel Diaconorum disciplinam Ecclesiasticam discat, & sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro 4. Historiæ Francorum cap.6. Cato Presbyter inquit: Ipsos clericatus gradus canonica sum semper institutione sortitus. Lector decem annis fui, Subdiaconatus officium quinque annis ministraui, Diaconatui verò quindecim annis mancipatus fui.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap.16. Illud quoque rectum visum est à nobis disponere, vt quę vxor Subdiaconi, vel Exorcistæ, vel Acolythi fuerat, mortuo illo non secundo se audeat sociare matrimonio.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.4. epist.44. Psalmos, & reliquas lectiones censeo per Subdiaconos, vel si necessitas fuerit, per minores ordines, exhiberi.

Lib.11 epist.54. Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, Cantores, Lectores clericos appellamus.

Concilium Antisiodorense. 614.

Cap.20. Quòd si Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, post acceptam benedictionem filios procreauerit, aut adulterium commiserit, & Archipresbyter hoc Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, integro anno non communicet.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib.2.cap.10. Subdiaconi oblationes in templo suscipiunt à populis. Isti obediunt officijs Leuitarum. Isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi Diaconis ad altare offerunt. De quibus placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia liberi, iuxta quod illis Propheta dicente iubetur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Hi igitur cùm ordinã- Esa.52.

tur, ficut sacerdotes & Leuitę, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ & manutergium accipiunt.

Cap.11 Lectorum ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt Lectores, qui verbum Dei prędicant, quibus dicitur: *Clama, ne cesses.* Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum cōuersatione Episcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum, ad Dei verbum annuntiandū. Qui autem ad eiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuumque ac verborum scientia ornatus. Esa.58.

Cap.13. In primo ordine & ministerio Ecclesię esse Exorcistas secundùm officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quęq; posterius sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eosque, quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei, &c. Hi cū ordinantur, sicut ait Canō, accipiunt de manu Episcopi libellū, in quo scripti sunt exorcismi, accipiētes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Concil. 4 Carthag. c. 7.

Cap.14 Ostiarij sunt, qui in veteri Testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas interiora templi, vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantùm in Ecclesia, qui sunt fideles recipiunt. Intrare enim templum, nisi per eos non possumus: habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quàm reijciendi indignos.

Libro 6. Etymol. cap.12 Acolythi Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab ijs, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lętitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ioan. 1.

Aldhelmus. 680.

De laudibus Virginitatis cap.23. Cyprianus, qui fuerat peruicax fidei refragator, per septenos fidei gradus paulatim proficiens, ad summum Pontificatus apicem feliciter peruenit.

Beda. 700.

In vita S.Felicis: Mox à puero diuino famulatui se subiecit, & crescēte gratia virtutum, primò Lectoris in Ecclesia officium suscepit, ac post ad Exorcistæ gradū prouectus, immundos ex obsessis corporibus spiritus eijcere cœpit.

Vita S.Chutberti cap.16. Omnes Presbyteri, Diaconi, Cantores, Lectores, cęterique gradus Ecclesiastici, monachicam per omnia cum ipso Episcopo regulam seruant.

Alcuinus. 750.

Libro de diuinis officijs capite 35. de tonsura clericorum: Ostiarius ab ostio Ecclesiæ dicitur, quod ita debet prævidere, ne vllo modo paganus ingrediatur Ecclesiam, quia suo introitu polluat eam. Debet etiam custodire ea, quæ intra Ecclesiā sunt, vt salua sint.

Lector dicitur à legendo, eò quòd ministerium legēdi habeat in Ecclesia. Acolythi officium est, vt deportet cereos ante Diaconum, quando legitur Euangelium in Ecclesia.

Exorcistarum officium est, vt ponant manus super dęmoniacos, & per inuocationem nominis Dei repellant dæmones ab ijs dicentes: Adiuro te immunde spiritus, per Deum Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, vt recedas à famulo Dei. Illud ministerium, vt Canones dicunt, nemo debet vsurpare, nisi qui officium habet, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, aut Exorcista.

Subdiaconus subministrer est, eo quòd sub Diacono sit, id est, sub ministro. Illius ministerium est, vt ministret Diacono, id est, deferat ei linteum, super quod consecrandum est corpus & sanguis Domini: deferat ei panem cum oblatis, & calicem in quo vinum & aqua habeatur, quia de latere Domini processit sanguis & aqua.

Adrianus Primus. 780.

In capitulis ex diuersis Synodis & Canonibus collectis, paulo ante finem: Non Subdiaconus aduersus Diaconum, nō Acolythus aduersus Subdiaconū, Exorcista aduersus Acolythum, non Lector aduersus Exorcistam, non Ostiarius aduersus Lectorem det accusationem aliquam.

Carolus Magnus. 800.

Epistola ad clerum Rauennatensem: Habēt proprium officium in Ecclesiastico ministerio Ostiarij, habent Lectores, habent Exorcistæ, habent suum Acolythi officium, habent Subdiaconi: sic & Diaconi, nec non & Presbyteri: & habent distinctionem in vestibus Ecclesiasticis.

Concilium apud Tosodonis Villam. 812.

Cap.1 Si quis Subdiaconum calumniatus fuerit, vulnerauerit, vel debilitauerit, quinque quadragesimis pœniteat.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap.31 Diaconi, & Subdiaconi, Presbyterorum adiutores sunt in verbo, baptismo, & quotidiano officio. Sunt etiam in Ecclesia Exorcistæ dæmonum exclusores. Habēt aulæ potentum ianitores, habet & domus Dei Ostiarios: habet mundus veredarios, commentarienses, ludorum exhibitores, carminum pompaticos relatores: habet Ecclesia Acolythos, atque Lectores, Cantores, atque Psalmistas.

Rabanus Maurus. 850.

Lib.1. de inst. Cleri c.8. *eadem habet quæ Isidorus.*

Nicolaus Primus. 860.

Apud Gratianum dist. 32. Clericus, qui per ordines Ecclesiasticos vsque ad Subdiaconatum castè vixerit, vxorem ducere non potest.

Notgerus Leodiensis. 980.

In vita S.Landoaldi: Ab oratione surrexit, capitis comam sibi abscindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam peregrinādo tamen transcendit per ordinem.

Osbertus Anglus. 1020.

Vita S.Dunstani cap.3. Inter hæc rogatur à suis, quatenus in sortem Domini transeat, & in quibus seruiat Christo, sacros ordines suscipiat. Annuit ipse petentibus, atque vt liberius oratorium frequentare, luminaria accendere, manibus sacerdotum ac Leuitarum aquam fundere, vinum & aquam in Eucharistiam corporis Christi subministrare, legere, atque cantare in officio diei ac noctis posset, minores gradus suscepit.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 11. cap.4. contra sacerdotem luxuriantem: Cùm Dominus dicat: *Nolite sanctum dare canibus,* quod de te iudicium erit, qui corpus tuum, quod vtique sanctum est per consecrationis accessum, non canibus, sed lupanaribus tradis: & cū omnes Ecclesiasticos ordines in te vno habeas metuenda mole congestos, omnes proculdubio fœdas, dum te prostibuli permixtione commaculas. Polluis itaque in te Ostiarium, Lectorem, Exorcistam, omnes denique sacros ordines, pro quibus in districto Dei iudicio redditurus es rationem. Matt. 7.

Ioannes Micrologus. 1070.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 8. Solis Subdiaconis inter inferiores gradus Romana concedit auctoritas, vt sacris vestibus induti Epistolam legant ad Missam.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de excellentia sacrorum Ordinum. Clericorum officia septem gradibus sunt distincta: quia sancta Ecclesia septiformis gratiæ est munere decorata. In his septem officijs primus gradus est Ostiariorum, qui possunt discernere inter bonos & malos, dignos & indignos, & admittere in Ecclesiam quos sciunt esse dignos.

Inde promouetur ad officium Lectorum, vt iam ex traditione Ecclesiæ legat in Ecclesia Propheticas & Apostolicas lectiones, &c.

Tertio loco sequitur ordo Exorcistarum, qui super catechumenos faciunt Sacramenta apertionis, & habent spirituale imperium super spiritus immundos, ad eijciendos eos de corporibus obsessis.

Quarto loco sunt Acolythi, &c.

Quinto loco ordinantur Subdiaconi, qui iam ministerio altaris approximant, qui vasa corporis & sanguinis Domini portant.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. par. 3. cap. 5. In septem graduum promotionibus per spiritualem potestatem altius semper ad sacra tractanda conscenditur. Primus gradus est Ostiariorum, secundus Lectorum, tertius Exorcistarum, quartus Acolythorum, quintus Subdiaconorum, sextus Diaconorum, septimus Sacerdotum, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 24. In Sacramento septiformis Spiritus septé sunt gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistę, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes: Omnes tamen clerici vocantur, id est, sortiti.

Concilium Lateranense sub Alexandro. 1160.

Cap. 12. Clerici in Subdiaconatu, & supra, in minoribus quoque ordinibus, si stipendijs Ecclesiasticis sustentantur, coram iudice seculari aduocati in negotijs fieri non præsumant, nisi propriam vel Ecclesiæ suæ causam fuerint prosecuti.

Alexander Tertius. 1160.

Epistola ad Herfordensem Episcopum. De eo autem, quod quæsiuisti, an liceat extra ieiunia quatuor temporum aliquos in Ostiarios, Lectores, Exorcistas, vel Acolythos, aut etiam Subdiaconos promouere, tibi respondemus, quòd licitum est Episcopis Dominicis diebus vnum aut duos ad minores ordines promouere: sed ad Subdiaconatū nisi in quatuor temporibus, aut Sabbato sancto, vel Sabbato ante Dominicam de Passione, nulli Episcoporum, pręterquam Romano Pontifici, licet aliquos ordinare.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris in Prologo. Sic fungitur homo in se vice Ostiarij, Lectoris, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, atque Sacerdotis, his virtutibus interior adornatur, &c. *Vide capite 1. 2. 3. 4. & quinto.*

Innocentius Tertius. 1200.

Mysteriorum Missæ lib. 1 cap. 7. Acolythi cereos ferunt accensos, dum legitur Euangelium, non vt tenebras aeris illuminent, sed vt proximis opera lucis ostendant.

Cap. 4. Subdiaconi Nathinæorum vices in Ecclesia repræsentant: de quibus rectè Patribus placuit, vt qui sacra mysteria contrectant, legem continentię debeant obseruare.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramento ordinis cap. 3. Nullos ad custodiam sacri loci & vasorum sacrorum, nisi piè sanctificatos ad hoc specialiterque consecratos Ecclesiæ primitiuæ rectores, & institutores, Apostoli scilicet & sancti Martyres duxerunt admittendos. Et hi sunt, quos vocamus Ostiarios seu ianitores, quorum est primus ordo, primaque dignitas, hoc est minima seu infima circa sacras res, quibus diuini cultus honorificentia exterior exercetur in templis. Quia verò verba vitæ inter sancta meritò reputata sunt, quæ etiam sanctissima in ipsa Scriptura vocantur Eccles. 44. ad recitationem eorum similiter sanctificari specialiter ministros proprios voluerūt, & hi sunt, quos vocauerunt Lectores. Nullatenus autem permittebatur alijs recitare, seu pronuntiare in Ecclesia verba vitæ, siue eloquia sacra. Duo autem dederunt causam huic ordini, videlicet sanctitas ipsa verborum, & ędificatio populi, seu eruditio. Cùm enim non sit populo ædificatio seu eruditio salutaris, nisi per verba vitę: hęc autem recitare, siue annuntiare propter eorum venerandam sanctitatem non decet nisi Sanctos, sicut legitur in Psal. *Peccatori autem dixit Deus, quare,* &c. coegit ipsa religiositas Ecclesiæ, vt sanctificaretur ad hoc minister. Deinde verò vt gratia ipsius Ecclesiæ, & potestas, quam à Deo acceperat, videlicet ambulandi super aspidem, & basiliscum, & conculcandi leones infernales, vt virtus fidei & imperiositas super potestates contrarias ad Dei gloriam & ipsius ędificationem & infidelitatis confutationem clarius atque sublimius eluceret, voluit misericors Deus aliquos in Ecclesia sua ea gratia præditos esse, vt instar Patriarcharum sanctorum atque cælestium dæmones coercerent, & de corporibus obsessis proijcerent; istamq́ue gratiam voluit huiusmodi ministris pontificali benedictione & oratione præstari. Claruit autem iste ordo, & ordinis gratia, videlicet coercendi & abijciendi dæmones, sicut & aliorum miraculorum coruscātia in Ecclesia primitiua. Quod & imitari voluerunt ausu temerario septem filij Sceuæ principis Iudæorum, sed temeritas eorum ab ipso dæmone, quem eijcere tentabant, duriter repressa, & atrociter vindicata est, sicut legitur Act. 19. Sic ne aliquis simili temeritate sacris exorcismatibus dæmones eijcere attētaret, statuit Ecclesia primitiua, vt nisi ad hoc instituti & ordinati talia nullatenus pręsumerēt. Quia verò sacratissimū venerādæ Eucharistiæ Sacramentū non decebat absque ornatu & solennitate luminarium celebrari, quæ etiam non parum decoris addunt cultui, & ministerio templi, decuit, & oportuit, vt deputarentur sancti ministri ad ea accendenda & præparanda. Non enim fas erat appropinquare sacris altaribus, maximè tempore, quo tantum Sacramentum celebratur, nisi præsanctificatis. Inter omnia enim, quæ de substantia sunt templi visibilis, altare sanctissimum est, & longè solenniori sanctificatione, quàm cætera consecratur. Ministerium ergo accendendi & thurificandi, seu præferendi luminaria in sacro altari, vel circa vel ante sacratissimam Eucharistiam, tantùm decuit ordini ministrorum, qui Grecè Acolythi, Latinè ceroferarij vocantur. Quibus etiam commissum est, vt ampullas vini & aquæ Diaconis siue ministris porrigerent ad suggerendum vinum & aquam in sacrum calicem. Ad horum ergo ministerium pertinet pelues & mappulas præparare, atque tenere ad abluendas manus sacerdotis, qui præsto est altari. Meritò ergo ista ministeria, quibus tanto Sacramento inseruitur, sanctitatem requirunt ministrorum.

Thomas Aquinas. 1250.

Super 4. Sent. quæst. in corpore quæstionum dist. 24. Ordinum multitudo introducta est in Ecclesia propter tria. Primò propter sapientiam Dei commendandam, quę in distinctione ordinata rerum maximè relucet, tam in naturalibus, quàm in spiritualibus: quod significatur in hoc, quòd regina Saba, videns ordinem ministrantium Salomoni, non habebat vltra spiritum, deficiens in animi ratione sapientiæ ipsius. Secundò ad subueniendum humanæ infirmitati, quia per vnum non poterant omnia, quę ad diuina mysteria pertinebant, expleri sine magno grauamine, & ideo distinguuntur ordines diuersi ad aduersa officia, & hoc patet per hoc, quòd Dominus Nū. 11. dedit Moysi 70. senes populi in adiutorium. Tertiò, vt via proficiendi hominibus amplior detur, dum plures in diuersis officijs distribuuntur, vt omnes sint Dei cooperatores, quo nihil est diuinius, vt Dionysius dicit.

In resolution. argument. eiusdem quæstionis: Quidam sumunt sufficientiam ordinum per quandam aptationem ad gratias gratis datas, de quibus habetur 1. Corinth. 12. Dicunt enim, quod sermo sapientiæ competit Episcopo, quia ipse aliorum ordinator est, quod ad sapientiam pertinet: sermo scientiæ Sacerdoti, quia debet habere clauem scientiæ: Fides Diacono, qui prędicat Euangelium: opera virtutum Subdiacono, qui se ad opera perfectionis extendit per votum continentiæ: interpretatio sermonum Acolytho, quod significatur in lumine, quod defert: gratia sanitatum Exorcistæ: genera linguarum Psalmistæ: prophetia Lectori: discretio spirituum Ostiario, qui quosdam repellit, & quosdam admittit, &c. Alij assignant secundum quandam assimulationem ad cęlestem Hierarchiam, in qua ordines distinguuntur secundùm purgationem, illuminationem, & perfectionem. Dicunt enim quod Ostiarius purgat exterius, segregando bonos à malis etiam corporaliter. Interius verò Acolythus, quia lumen, quod portat, signat se interiores tenebras pellere. Sed vtroque modo Exorcista, quia diabolus, quem expellit, vtroque pede perturbat. Sed illuminatio, quæ fit per doctrinam, quantum ad doctrinam propheticam, fit per Lectores; quantum ad Euangelicam, fit per Diaconos; quantum ad Apostolicam, fit per Subdiaconos. Sed perfectio communis fit per sacerdotium, excellens verò per Episcopum, vt consecratio sacerdotum & virginum, sed excellentissima per summum Pontificem, in quo est plenitudo auctoritatis.

Bonauentura. 1260.

Super 4. Sent. distinct. 24. quæst. 2. in corpore quæst. Sacramentum Ordinis gradus habet plurimos: & primò quidem distinctio est per gradus inferiores & superiores, siue per gradus sacros & non sacros. Ratio autem quare hoc Sacramentum gradus habet, est, quia ordinat ad dispensandum Sacramentum dignissimum, & ad ministrandum in templo Dei. Ad ministerium autem illud concurrunt quædam officia digniora, & quædam minus digna, quæ etsi omnes requirant ministros sanctos, illa tamen, quæ attenduntur circa altare, & circa portationem vasorum sacrorum, & circa oblationem sacrificij consummandi, potissimè requirunt ministros sanctos, secundum illum Esaiæ 52. *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Sanctitas autem vel sanctificatio potissimè consistit in continentia, ideo sunt quidam ordines, qui requirunt continentiam in ministris, quidam verò minimè. Et [illegible] rectè quidam ordines sacri dicuntur, qui [illegible] ratione [illegible] ministerij & sic patet ratio huius distinctionis ordinum per sacros, & non sacros, &c.

Richardus de Mediavilla. 1280.

Super 4. Sentent. distinct. 24. articulo 3. quæstione 1. In Sacramenti confectione deseruiunt tres Ordines, scilicet, Diaconatus, Subdiaconatus, & Presbyteratus. Subdiaconus materiam Sacramenti accipit à populo, & offert Diacono, &c. In digna Sacramenti susceptione deseruiunt quatuor ordines minores. Disponimur enim ad dignam Sacramenti susceptionem & per remotionem prohibentis, & collationem dispositionis conferentis. Prohibens autem quantum in se est, est homo malus, ad cuius exclusionem ordinatur Ostiarius: & etiam malus angelus, ad cuius expulsionem ordinatur Exorcista. Dispositio autem conferens aut disponit ad illuminandum intellectū, ad quod ordinatur Acolythus, cereos ad excitationē deuotionis deportans, &c. Hi tamen ordines quamuis sint Sacramentum vnum vnitate prædicta: non tamen habent inter se ita necessariam connexionem, quin de facto possit suscipi posterior priore non suscepto.

Ioannes Duns Scotus. 1300.

In 4. Sentent. distinctione 24. quæstione 1. articulo 2. In Ecclesia tantū sunt septē Ordines, quorū primus est gradus disponēs ad consecrationē Eucharistiæ, & est sacerdotiū. Secūdus gradus est disponens ad dispensationē Eucharistiæ saltem sanguinis, & est Diaconatus. Tertius est disponēs ad oblationem materiæ Eucharistiæ cōsecrandæ, & est Subdiaconatus. Et patet ratio, quare tres isti gradus Sacramēti dicūtur ordines, quia immediatè disponunt ad actum aliquem vel ministerium circa Eucharistiam, vel eius materiam exhibendam. Vlterius aliqui alij gradus disponunt ad actus aliquos remotè se habentes ad Eucharistiam. Vel ergo ad conuenientem dispositionem in populo ad orandum, & suscipiendum, vel remouendum impedimētum, seu dispositionē inconuenientem. Primo modo dispositio conueniens pertinens ad effectum est deuotio, & ad hanc deuotionem attendit Acolythus, illuminādo cereos. Alia dispositio est pertinens ad intellectum, scilicet cogitatio, & ad hanc agit Lector. Remouere prohibens est arcere indignos, ne approximēt; vel ergo indignos homines, & hoc pertinet ad officium Ostiarij; vel dæmones, & hoc pertinet ad officium Exorcistæ. Ex dictis apparet, quòd non est proprius actus Diaconi legere Euangelium, & Subdiaconi Epistolam; sed isti sunt remoti, & minus perfecti eorum actus. Perfectissimi autem & proprij illorum sunt, quos habet vnus immediatè circa Eucharistiam dispensandam, alius circa materiam eius offerendam.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæstione 97. articulo 1. Subdiaconos, & alios minores ordines procedēte tempore Ecclesia sibi constituit: quamuis aliqui dicant, quòd Subdiaconatus ordo ab Apostolis institutus sit, sed inter sacros non computatus sicut postea numeratus est. Hoc idem patet ex discipulorum Apostolorum traditione. Nam Dionysius, qui fuit discipulus Pauli, capite 5. Ecclesiasticæ Hierarchiæ tres ordines describit, Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum. Et Episcoporum ordinem dicit esse perfectiuum, Presbyterorum verò illuminatiuum, & Diaconorum purgatiuum.

Guido Carmelita. 1340.

Heresi 9. Græcorum Ostiariorum officium [illegible] exercuit Iesus, cum eiecit ementes [illegible] templo. Lectorum officium [illegible]

[illegible] & [illegible] legit illud Esaiæ, &c. [illegible] dum ab [illegible] curauit. Matth. 4. [illegible] Euangelium [illegible] Diaconorum, sic ad legendam [illegible] Apostolicam contentam in epistolis [illegible] quæ supponitur in Euangelio, [illegible] in Ecclesia ordo Subdiaconorum, quorum [illegible] potestas legendi Epistolas [illegible], tam pro [illegible], quàm pro defunctis.

Thomas Argentinensis. 1150.

[illegible] 4. Sententiarum [illegible] 2 [illegible] questione 1 articulo 2

Omnes gradus Ecclesiastici ordinis ordinantur ad Sacramentum altaris quod dicitur Sacramentum vnionis, quia fideles illo Sacramento vniuntur Domino Iesu Christo. Ad quam vnionem duo requiruntur. Primò Christi ad nos approximatio, quæ fit per Sacramenti Eucharistię cõsecrationẽ, & ad illam actum deseruiunt tres sacri ordines, scilicet Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus: quia Subdiaconus materiam pręparat, parando calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia consecranda. Hæc autem sic parata offert Diaconus sacerdoti. Sacerdos autem sic accipiens à Diacono, offert ipsi Deo, & consecrat diuinorum verborum ministerio. Secundò ad vnionem prędictam requiritur, vt nos Christo incorporemur, & hoc maximè fieri potest per istius Sacramenti deuotam & debitam commestionem. quia iste cibus conuertit manducantem in seipsum. Ad hoc autem, vt ista manducatio ordinatè fiat, [illegible] quatuor alij ordines, qui dicuntur ordines minores. Iuuamur enim ad huiusmodi Sacramenti dignam perceptionem vno modo per remotionem prohibentis, alio modo per collationem disponentis. Primum fit dupliciter: Vno modo repellendo hostes visibiles, & ad hoc deseruit Ostiarius, qui custodiens portam Ecclesiæ, solerter antiquitus [illegible] obseruabat, ne aliquis infidelis intraret Ecclesiam, quando Missa celebrabatur, ne per eorum tumultum & irrisionem impedirentur fideles, qui recipere debebant sacram communionem. Alio modo expellendo hostes inuisibiles, scilicet dæmones, & ad hoc deseruit Exorcista, cuius officium est facere coniurationes, vt dæmones ab hominibus exeant, quos quandoque vexare consuescunt. Si iuuamur per collationem disponentis, hoc fit dupliciter: quia vel [illegible] valet ad intellectus informationem, & ad hoc deseruit Lector, cuius est legere prophetias: vel ad affectus inflammationẽ, & ad hoc deseruit Acolythus, cuius officium est accendere cãdelas tempore quo legitur Euangelium, & eleuatur Sacramentum.

Ioannes Gerson. 1420.

[illegible] Theologiæ cap. [illegible] Sacramento [illegible] Ordinum vnus est supremus & principalis, scilicet sacerdotium: alij secundarij & huic deseruientes. Supremus ordo duos habet actus, scilicet principalem qui est conficere corpus Christi; & secundarium, qui est populum pręparare, vt idoneè communicet. Secundarij autem ordines, & [illegible] supremo ordini deseruientes, aut deseruiunt ei, quo ad actum suum principalem, aut quo ad actum suum secundarium. Si quoad actum suum principalem, qui est conficere corpus Christi, tunc est potestas super hostias, ex quibus conficitur corpus Christi. Et hoc potest esse dupliciter. quia aut in comparatione quoad populum, qui eas offerunt in templo, & sic est ordo Subdiaconatus. Subdiaconi enim interest accipere hostias à populo, & reponere in presbyterio, vt ipsas ministrare possit Diacono, vt dicit Isidorus. Aut est potestas super hostias in comparatione quoad sacerdotem, & sic est ordo Diaconatus, cuius est hostias oblatas ponere super altare, & ordinare vt eas ibi consecret sacerdos. Si autem est ordo deseruiens sacerdotio quoad actum suum secundarium, ad pręparandum populum, tunc aut deseruiet ei in amouendo malum, aut in ordine ad bonum. Si primo modo, tunc iterum contingit hoc dupliciter, scilicet aut amouendo malum, quod est ab extra; & sic est ordo Ostiariorum: quorum officium est indignos & viles excludere, ne violent locum communionis fidelium: aut amouendo malum, quod est ab intra; & tunc est ordo Exorcistarum, quorum est arcere vim dæmonis per adiurationes, ne impediant perceptionem Sacramentorum. Si autem ordo deseruit sacerdotio in ordine ad bonum, tunc potest esse dupliciter: aut ex parte intellectus, & tunc est ordo Lectorum, quorum officium est legere apertè & distinctè: aut ex parte affectus, & tunc est ordo ceroferariorum, qui in signum ignis spiritualis accendendi in cordibus nostris cereos flammiferos deferunt, & hi sunt Acolythi, &c.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Tomo 1. operum minorum in compendio Theologiæ propositione 38. Septem sunt partes ipsius (*Ordinis,*) quæ per analogiam ordines nuncupantur, puta Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus, qui & ordines sacri vocantur, in quibus & character imprimitur, & habentes eosdem ad continentiam sunt astricti. Alij sunt quatuor ordines minus principales satis noti, in quorum quolibet character imprimi perhibetur.

ARTICVLVS QVINTVS

CLERICOS, ET MONACHOS REBVS DIVINIS VACARE, HONESTE ET INCVLPATE VIVERE, NON NEGOTIIS SECVLARIBVS, TVRPIBVS LVCRIS, AVCVPIIS, VENATIONIBVS, ALEIS ETC. VACARE debere.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

EXODI 19. *Verſ.* 22. Sacerdotes quoque,qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur,ne percutiat eos.

Leuitici 21.1. Ne contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum. 6.Sancti erunt Deo ſuo,& non pollient nomen eius:incenſum enim Domini,& panes Dei ſui offerunt,& ideo ſancti erunt. Scortum, & vile proſtibulum non ducet vxorem,nec eam quæ repudiata eſt à marito:quia conſecratus eſt Deo ſuo,& panes propoſitionis offert. Sit ergo ſanctus, quia & ego ſanctus ſum Dominus,qui ſanctifico vos. 10 Pontifex,id eſt,ſacerdos maximus inter fratres ſuos,ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum,& cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt,veſtitusque eſt ſanctis veſtibus,caput ſuum non diſcooperiet,veſtimenta non ſcindet.

Eccleſiaſtici 18. 22. Non impediaris orare ſemper & ne verearis vſque ad mortem iuſtificari:quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuam,& noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum.

Iſaiæ 52. 11. Mundamini qui fertis vaſa Domini.

Ieremiæ 23.10. Quia adulteris repleta eſt terra, quia à facie maledictionis luxit terra,*&c.* 11. Propheta namque & ſacerdos polluti ſunt: & in domo mea inueni malum eorum,ait Dominus.Idcirco via eorum erit quaſi lubricum in tenebris: impellentur enim,& corruent in ea:afferam enim ſuper eos mala, annum viſitationis eorum,ait Dominus.

Ezechielis 44.9. Hæc dicit Dominus Deus,*&c.* 10.Leuitæ, qui longe receſſerunt à me in errore filiorum Iſrael,*&c.* 12. Pro eo quòd miniſtrauerunt illis in conſpectu idolorum ſuorum,& facti ſunt domui Iſrael in offendiculum iniquitatis: idcirco leuaui manum meam ſuper eos,ait Dominus Deus, & portauerunt iniquitatem ſuam: & non appropinquabunt ad me, vt ſacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne ſanctuarium meum iuxta ſancta ſanctorum:ſed portabunt confuſionem ſuam, & ſcelera ſua quæ fecerunt.Et dabo eos ianitores domus, in omni miniſterio eius,& in vniuerſis quæ fient in ea.

Matthæi 5.15. Vos eſtis lux mundi. 17. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona,& glorificent Patrem veſtrum,qui in cælis eſt.

Matthæi 6. 24. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.

1.*Corinth.* 4.1. Sic nos exiſtimet homo,vt miniſtros Chriſti,& diſpenſatores myſteriorum Dei.Hic iam quæritur inter diſpenſatores,vt fidelis quis inueniatur.

1.*Timoth.* 3.1. Si quis Epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat. Oportet ergo Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum,ſobrium prudentem, ornatum,pudicum,hoſpitalem,doctorem,non vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum,non litigioſum,non cupidum,*&c.* 8. Diaconos ſimiliter pudicos,non bilingues,non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes: habentes myſterium fidei in conſcientia pura.

2.*Timoth.* 2. Nemo militans Deo,implicat ſe negotiis ſecularibus,vt ei placeat cui ſe probauit.

Tit. 1.7. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Epistola 1. Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes abijcias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, neve in vlla aliqua occupatione prorsus inueniaris, mundialis negotij occasione perplexus. Neque enim iudicem, aut cognitorem secularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare.

Epistola 2. Tales ad ministerium eligantur clerici, qui dignè possint Dominica Sacramenta tráctare. Melius est enim Domini sacerdoti paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quàm multos inutiles, qui onus graue ordinatori adducant, &c. Ideoqúe tam iuuenes, quàm senes, de his, & de omni conuersatione sua, & conuersione, & pœnitentia, valdè esse solicitos oportet, satisqúe agere, vt hęc condignè agant, & de reliquo ornent tam clerici, quàm seculares animas suas ornamentis dignissimis, dogmatibus scilicet veritatis, decore pudicitiæ, splendore iustitiæ, candore pietatis, alijsqúe omnibus, quibus compositam decet esse rationabilem mentem.

Canone 34. *Apost.* Episcopus, Presbyter, aut Diaconus aleæ deditus, aut ebrietati, aut desinat, aut deponatur.

Can. 35. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vsuras exigit ab ijs, quibus mutuo dat, aut cesset, aut deponatur.

Can. 71. Dicimus non oportere, vt Episcopus, aut Presbyter se in populares administrationes deijciat, sed potius Ecclesiæ rebus necessarijs opportunum tempus impendat. Aut igitur obediat, & hoc faciat, & si non hoc faciat, deponatur. *Nemo enim potest duobus dominis seruire*, secundùm Domini præceptum. Matt. 6.

Can. 73. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, qui militiæ operam dat, & vtrumque retinere vult magistratum, Romanum, & administrationem suam, deponatur. Quę enim sunt Cæsaris, Cęsari debentur: & quæ Dei, Deo.

Const. Apost. lib. 2. *cap.* 6. Ne sit Episcopus turpiter quæstuosus, ne se negotijs vitæ implicet, ne pro alijs spondeat, ne causas nummarias defendat, ne sit cupidus præsidendi.

Ignatius. 100.

Epistola ad Heronem Diaconum: Teipsum castum custodi, vt Christi habitaculum: templum Christi es, Spiritus es instrumentũ. Nosti quomodo te enutriuerim, etsi minimus sum, æmulator mei esto, imitare conuersationem meam. Saluto diuinis ornatum dotibus Presbyterium: saluto sanctos Condiaconos tuos, quibus ego fruar & corpore & spiritu.

Epistola ad Antiochenos: Diaconi agnoscant, cuius sint dignitatis, & enitantur, vt inculpati sint, vt sint Christi imitatores.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. *par.* 3. His eo, quo diximus, iure peractis, astans coram signis sanctissimus Pontifex manus lauat cum sacerdotum honestissimo ordine: quòd quidem iuxta Saluatoris eloquium is, qui lotus est, nulla alia, nisi Ioan. 13. tantùm summitatum extremitatumve suarum lotione indigeat: per quam profectò supremam munditiam illud consequitur, vt castissimo in habitu diuinæ speciei constitutus, ad sequentia quoque, ad diuinæ bonitatis imaginem prodeat, vinculis omnibus mortalium affectionum liber atque expeditus, vt qui in vnius omninò transierit speciem: & dum ad vnum rursus singulari illo paucisqúe cognito modo conuertitur, immaculatam eam conuersionem faciet, atque illibatam: quippe qui diuinam plenitudinem integritatemqúe custodiat. Eos enim, qui ad Sacramenta cælestia conficienda procedunt, ea oportet esse munditia, vt ipsas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant, sicqúe reuerẽda mysteria (quantum fas est) similitudine puritatis accedere.

Irenæus. 180.

Lib. 4. *cap.* 44. Qui crediti sunt quidem à multis esse Presbyteri, seruiunt autem suis voluptatibus, & non proponunt timorem Dei in cordibus suis, sed contumelijs agunt reliquos, & principalis consessionis tumore elati sunt, & in absconsis agunt mala. & dicunt, nemo nos videt, redarguuntur à Verbo, qui non secundùm gloriam iudicat, neque faciem attendit, sed in cor, &c. Ab omnibus igitur talibus absistere oportet, adhærere verò his, qui & Apostolorum doctrinam custodiunt, & cum presbyterij ordine sermonem sanum, & conuersationem sine offensa præstant, ad informationem, & correctionem reliquorum.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib. 3. *Pædagogi cap.* 11. Iam verò prohibendus quoque est tesserarum ludus, & prætera ex talorum vsu lucri studium, quod nonnulli acriter persequuntur.

Libro 4. *Stromaton cap.* 6. ad illa verba Pauli: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* Diem allegoricè dicit filium & lucem, & rursus præcepta, arma lucis Metaphoricè. Hac ratione dicunt oportere nos ablutos ad sacrificia & preces, (ἐπὶ τὰς ἱεροποιίας, καὶ τὰς εὐχὰς) ire mundos & splendidos, & hoc quidem fieri symboli, signive gratia, esse scilicet extrinsecus ornatum & emundatum. Emundatio autem est, ea quæ sunt sancta animo agitare & sentire, &c.

Origenes. 240.

Lib. 8. *contra Celsum:* Non Christiani eiusmodi occupationes deuitant, quòd communis vitæ ministeria fugiant: sed quòd seruent se diuiniori, & magis necessario ministerio Ecclesiæ Dei ad salutem hominum, id quod necessarium simul & iustum existimant.

Homil. 5. *in Leuit.* Debent ipsi Ecclesiæ sacerdotes ita perfecti esse, & in officijs semper sacerdotalibus eruditi, vt peccatá populi in loco sancto in atrijs tabernaculi testimonij ipsi non peccando consumant.

In Hieremiam Homil. 7. Nos, qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine pręsidemus, in tantum, vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant peruenire, nosse debetis non statim in eo esse saluandos, quia clerici su-

mus: multi enim & Presbyteri pereunt, & alii beatissimi reperiuntur: sed si ordinem clericatus mereamur pariter, & habeamus. Quia igitur sunt quidam clerici non ita viuentes, vt & ipsi ordine capiant fructum, & ornamento suæ sit dignitati, idcirco aiunt, qui exposuerunt Prophetam nunc dicentem: *Clerici eorum non proderunt eis* Vtilitas quippe clericatus non in eo est, si aliquis in agmine sedeat Presbyterorum, sed si iuxta locum suum, & iuxta præcepta Domini dignus incedat. Verùm, charissimi, nolite putare hoc tantùm de nobis esse dictum: & nos, & vos commonet diuina maiestas, vt iuxta Scripturarum præcepta viuamus, & si sic expedit dicere: *Potentes potenter tormenta patientur.* Plus à me exigitur, quàm à Diacono: plus à Diacono, quàm à laico. Qui verò totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem.

Sap. 6.

Concilium Nicænum. 325.

Canone Arabico 15. Si quis eorum, qui sunt in clero, aut subiectus regulæ, auaritiæ & turpi lucro studeat, aut data pecunia fœnori centesimas exigat, aut sescuplas, deijciatur ex gradu, & sit alienus à regula.

Canone 26. Nullus clericus pro aliquo spondeat, neque testimonium contra illum in causa criminandi dicat: nec eam ad regem deferat, nec ad ea se ingerat, quæ ad alios pertinent, neque seminet dissidia inter fideles; & qui hoc commiserit, eijciatur ex gradu, & prohibeatur communione fidelium.

Canone 52. Nullus sacerdos det fœnori, neque quæstum iniquum faciat, neque societatem cum Iudæis habeat, neque fraternitatem: neque cum ijs cibum aût potum sumat. Siquidem sancti Apostoli hoc statuerunt, & hoc fideles facere oportet, & quicunque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Athanasius. 340.

Quæst. 150. Quid est quod dicit. *Nemo, qui militat, implicatur vitæ negotijs, vt ei, qui se in militiam delegit, placeat?* RESPON. Si ille, qui terreno regi militat, non potest placere, nisi alias vitæ curas reliquerit: quanto magis id in militia, quam sub cælesti rege militamus, fieri conuenit?

Concilium Laodicenum. 360.

Can. 4. Non oportet hominem sacratum fœnerari, & vsuras, & quæ dicuntur sesquialteras accipere.

Cap. 54. Non oportet sacratos & clericos in nuptijs vel conuiuijs aliqua spectacula contemplari, sed priusquã ingrediantur thymelici, surgere, & secedere.

Basilius Magnus. 370.

Præfatione in Ascetica: Ad cælum tuus tibi, ô Christi miles, dirigendus est cursus: obliuiscere quicquid hîc in terris refectionis haberi potest. Miles non domos ædificat, non comparandis agrorum possessionibus vacat, non varijs se quæstuosarum mercaturarum generibus immiscet. *Nemo militans implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit.* Alimenta miles habet à rege: nihil est, quòd in his sibi ipse exquirendis se occupet: vbique ipsi omniũ, qui in ditione regis sunt, ex regis edicto domus patent; nihil est quamobrẽ in extruendis ædificijs labores ipse vllos suscipiat: in plateis tabernaculum sibi ponit, cibum sola necessitate metitur, potio aqua, somni quantum natura requirit.

2. Tim. 2.

Ephræm. 370.

De Sacerdotio: Si quis ad hanc dignitatem velut dignus repertus sit, in eaque sanctè & irreprehensibiliter ambularit, vitam & coronam immarcescibilem sibi ipse conciliat: sed si indignè quis hanc ipsam sibi vsurpare sit ausus, tenebras is sibi exteriores, iudiciumque sibi absque misericordia consciscit.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 1. in Iulianum: Verùm quid antiqua colligo? Quotusquisque est, qui si ad Canones eos & regulas seipsum exigat, quas Paulus de Episcopis, & Presbyteris constituit, nempe vt sobrij & pudici sint, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus rebus, atque huiusmodi, vt ab improbis attingi nequeant, non sese à Canonum rectitudine permultum abesse comperiet? Quid ea referam, quæ Iesus discipulis suis, ad prædicationem eos mittẽs, præscribit: quorum ne singula explicem, hæc summa est, vt virtute tales sint, atque ita expediti & modesti, &, vt vno verbo dicam, cælestes, vt non minus ob eorum vitam & mores, quàm ob sermonem & doctrinam Euangelium currat?

1. Tim. 3.

Gregorius Nyssenus. 380.

Libro de vita Moysis: Hoc fructu, quem Aaronis virga ediderat, qualis debeat esse sacerdotis vita monemur: aspera enim, & continens, duraque debet exterius esse; intus autem, & in occulto suauem quoddam edulium continere; quod tunc manifestatur, cùm maturum fuerit, & corruptus fuerit stypticus ac circumfusus cortex, & lignea nuclei testa defracta. Quare si sacerdotis examinaueris vitam, inueneris que redolentem vnguentis ac rosis, bisso & purpura florentem, ac mẽsis pinguibus inhærentem, in qua non adhibentur nisi defœcata, & clarissima vina, & vnguenta pretiosissima, & quæcunque alia suauia ijs gustatu videtur, quibus hoc seculo frui proposuerunt, rectè in hunc Euangelicis veteris verbis: Fructum video, sacerdotalem arborem non cognosco. Alius est enim sacerdotij fructus ab isto. Ille continentiam habet, iste delicias: ille terrena humiditate non pinguescit, huic nulli è terra voluptatum affluunt riui.

Matt. 12.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil. 83. in Matthæum: Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem perrumpit: os, quod igne impletur spiritali: lingua, quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat tibi in mentem, quo honore honoratus, qua mensa fruaris.

Homilia 40. in Matthæum operis imperfecti: Verè magna confusio est sacerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniũtur fideliores eis, aut iustiores. Quomodo autem non sit confusio esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? &c. Melior est laicus, qui prima facie secularem vitam profitetur, reuera autem complectitur spiritualem: quàm sacerdos, qui in prima quidem facie profitetur vitam spiritualem, reuera autem amplectitur vitam carnalẽ. Et melior est laicus ante Deum pœnitentiam agens, quã clericus permanens in peccatis. Laicus enim in die iudicij stolam sacerdotalem accipiet, & à Deo Chrismate vngetur in sacerdotium: sacerdos autem peccator spoliabitur sacerdotij dignitate, quam habuit, & erit inter infideles & hypocritas, dicente Domino de malo dispensatore: *Si autem cœperit sedere seruus manducare & bibere cum ebriosis, veniet Dominus eius die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum partem q; eius ponet cum hypocritis & infidelibus.*

Lucæ 12.

Lib. 6. de Sacerdotio: Ante Prophetarum tempora ostendere volens Deus hominum peccata longè maiori supplicio expiari, dum à sacerdotibus, quàm dum à priuatis fiunt, mandat vt tantũdem

pro

pro Sacerdotibus, quantum pro vniuerso populo sacrificium offeratur. Quod quidem quid aliud signat, quàm sacerdotis vulnera maiori medicamento atque auxilio indigere, atque adeò tanto, quanto coniuncta simul vniuersi populi vulnera indigent? Porrò maiori nequaquam indigerent, nisi ea grauiora forent. Atqui grauiora certè fiût, non natura ipsa, sed sacerdotis, qui ea commiserit, conditione ac dignitate. Cæterum quid hic nos de viris verba facimus, qui ministerium pertractantes sacris operantur, cùm & sacerdotum filiæ, quibus ipsis nihil cum sacerdotio commune est, propter dignitatem paternam eorundem peccatorum pœnam multò acerbiorem sustineant?

1. Reg. 4.

Synesius. 410.

Epistola 57. Politicam virtutem sacerdotio agglutinare, idem est, quod conuoluere, quæ conuolui non possunt. Antiquum tempus tulit eosdem & sacerdotes & iudices. Etenim Ægyptij Hebræorumque gens multum temporis à sacerdotibus gubernata est. Deinde postquam (vt mihi videtur) diuinum opus humano more fiebat, distraxit Deus vitas: & hæc quidem sacerdotalis, illa principalis facta est. Nam hos quidem in negotiorum syluam conuertit, illos autem coniunxit sibi ipsi. Porrò constituti sunt, vt illi quidem in negotijs, nos autem in precibus versemur. Honestatem postulat ab ambobus Deus. Cur igitur in idem redigis? cur copulare tentas, quæ à Deo separata sunt? Qui non vis vt gubernemus, sed vt perperam gubernemus. Quo quid fieri posset miserius? Patrono habes opus? vade ad procuratorem legum Reipub. Deo aliquid habes opus? Ito ad sacerdotem ciuitatis, non quasi hoc possibile sit, vt omnino côsequare quod vis, sed quòd ego sim omne studium adhibiturus, vt consequaris: & si quis me quiescere permiserit, forsitan aliquando etiam potero impetrare. Contemplatio finis est sacerdotij non falso nomine dicti: contemplatio autem & actio nolunt simul versari. Impetus enim est impetus actionum, quarum nulla est absque perturbatione. Atque oportet vacuam esse absque perturbationibus animam, quæ Dei receptaculum fieri velit. Immundo enim mundum attingere fas (aiunt) non est. *Vacate, & cognoscite, quòd ego sim Deus.* Vacatione opus est ei, qui cum philosophia sacerdotio fungi velit. Non condemno Episcopos, qui versantur in negotijs, sed memetipsum sciens vix ad alterutrum pertingere, admiror eos, qui vtraque possunt. Mihi vires non sunt, vt possim duobus dominis seruire. Si qui vero sunt, qui à rerum diuersarum aggressione non læduntur, illi forsan possent simul & sacerdotio fungi, & ciuitatibus præesse. Solis radius etsi commercium habeat cum luto, purus tamen manet & impollutus: at ego id ipsum faciens, fontibus ac mari habebo opus. Et si Angelo possibile fuisset, plus quàm triginta annos cum hominibus versato, nihil tranere mali ex negotiorum sylua, quod ad a[illegible]tionem attinet, quid opus fuit descendere Filium Dei? At virium abundantia est conuersantem deterioribus manere in ingenio, nulloque modo commoueri. Hæc Dei quidem laus est, homo autem v[illegible] recuset, qui sui metuat ingenij [illegible]mitatem.

[illegible] Cassianus. 430.

C[illegible] cap. [illegible] Notandum tamen quibus de causis [illegible] m[illegible] Dominus [illegible] significauerit [illegible] non fornicationes, non homicidia, non [illegible], non rapinas, quæ [illegible]rtalia esse & d[illegible] nullus ignorat, sed [illegible] impossuit & [illegible]m, & curas huc solicitudines [illegible] sæculares. [illegible] in tantum nemo hominum mundi huius cauet, aut damnabilia iudicat, vt etiam [illegible], quod pudet dicere, semetipsos Monachos nuncupantes, ijsdem ipsis distentionibus velut [illegible]noxijs & vtilibus implicentur. Quæ tria licet secundum literam perpetrata aggrauent animam, atque à Deo separent, ac deprimant ad terrena, [illegible] tamen [illegible] declinatio, & maximè nobis, qui tam longa remotione ab omni sæculi huius conuersatione disiungimur, & istis visibilibus curis atque ebrietatibus & crapulis penitus nulla ratione miscemur. Verùm est alia quoque crapula & ebrietas spiritalis difficilius euitanda, cura quoque ac solicitudo sæcularis, quę nos etiam post omnium facultatum nostrarum perfectam renuntiationem & vini epularumque continentiam cunctarum, & quidê in solitudine constitutos frequenter inuoluunt.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 12 de adoratione in spiritu. Leges igitur hæ sanctificatis hominibus in ipsa functione sacerdotij sunt seruandæ. Electis autem viris, & qui optimi iudicati sunt, fugiendam esse profanam consuetudinem & curam secularem, quæ animum quoque bene firmum ebrium reddere potest, & ad absurdas voluptates propemodum deturbare, perspicuum facit in Leuitico, dicens: *Vinum & siceram non bibetis tu, & filij tui tecum, quando ingredimini in tabernaculum testimonij, aut cum accedetis ad altare, & non moriemini: legitimum sempiternum in progenies ve[illegible]ras, vt distinguatis inter sancta & prophana, & inter munda & immunda, & instruatis filios Israel omnia legitima, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.* Vide igitur vigilandum illis esse: nam tenebris offusa mente, & corde curis oppresso, atque ex ebrietate seculari laborante (sunt enim, qui sine vino sunt ebrij) ministerium sacrum attingere mortis causam affert: mens enim cùm minus rectè suo munere fungitur, ad deformitatem ac vitium tendit, ex quo sacra munera intercidunt, neque adhuc ritè & ordine res geruntur, sed à recto itinere deflectunt. Id autem quibus accidit, eos Deum offendere necesse est, & acerbas luere socordiæ pœnas. Vigilare itaque necesse est, ebrietatemque discutere ex seculari solicitudine profectam. Hoc ipsum facere ipse quoque Saluator hortatur, dicens: *Attendite, ne grauentur corda vestra cura & [illegible] mibus secularibus.* Qualis autem à nobis præstandus sit sobrietatis motus, vel quomodo facti ac puri, & immunes à culpa manere possimus, illicò significauit (*vt distinguas, inquit, inter sanctum & profanum, & mundum & immundum, & instruas filios Israel omnia legitima. quæ locutus est Dominus Deus in manu Moysi.* Hoc autem est apertè dicere, conuenire sacerdotibus, vt ebrietate reiecta, ab hominibus non sanctis, sed profanis atque impuris recedant.

Leuit. 10.

Lucæ 21.

Apologia ad Imperatorem Theodosium. Conuenit ijs, qui ad hoc sunt ordinati, vt in sacerdotio sanctissimè Deo seruiant, vt sobrij sint, & vigilantes, dispiciantque quid illi probetur. & hoc sedulo faciant: paratum illis alioqui vetito exitium, si in ista functione omnino fuerint in socordiam prolapsi.

Isidorus Pelusiota. 440.

Libro 1. epist. 25. Quid tibi vtilitatis adtert locumnis in locum d[illegible]sertum secessio, quam olim studiosè imitatus es, cùm nunc eum minimè imitere, verùm ad priuatas curas te referas, atque [illegible]

solitudine tumult[illegible] & [illegible] hominum cętu remotus perturberis? [illegible]nim externo habitu ac specie quiescer[illegible], mentis autem mutationibus ac perturbationibus inquinari, tum sensum caligine perfundit, tum susceptos iam labores extinguit, atque perturbationibus pronam ac facilem victoriam reddit, efficitque, vt miles abiecto scuto
2. Tim. 2. fugiat. Porrò *nemo militans implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, à quo in militiam ascitus est*: verùm arma omni ex parte gestat, ad id certamen, quod tribuno militari placuerit, se comparans.

Theodoretus. 450.

In Leuit. quæst. 3. Quamobrem sacerdotibus alias leges de nuptijs præscribit? Quoniam temperantiæ typum sacerdotem esse oportet, & vt illud hominum genus syncerum permaneat, nulla contumelia præbens occasionem conuitiari volentibus. Propterea diuinus Apostolus iubet Dei ministrum testimonium habere bonum, etiam ab extraneis: *vt non in opprobrium*, inquit, *incidat & in laqueum diaboli*. Hac de causa scortum Israeliticum interfici iubet: illam autem sacerdotis consimilis sceleris ream flammis exuri: Imò propter querulosam Iudæorum naturam, ne filiæ quidem sacerdotis, quæ maculam aliquam habeat in corpore, permittit ministrare.

Synodus Chalcedonensis. 453.

Actione 6. capite 2. Quoniam aliqui clericorum & Monachorum pecuniæ amore languentes, curis mundanarum rerum semetipsos subijciunt, aut possessionum conductores, aut procuratores constituti, aut in domibus secularium obuersantes, tamquam dispensatores effecti: placuit huic sancto & magno Concilio nullum clericum con-
1. Tim. 3. ducere possessiones, aut procurationem suscipere, nisi fortè ei à proprio Episcopo iubeatur Ecclesiasticarum possessionum habere solicitudinem. Si quis autem post hunc terminum aut ij se conducere præsumpserit, aut per alium quemlibet hanc curam suscipere, hunc Ecclesiastico subdi supplicio: quòd si in contentione persliterit, dignitate priuetur.

Can. 3. Peruenit ad sanctam Synodum, quòd eorum, qui in clerum cooptati sunt, quidam propter turpe lucrum alienas possessiones conducunt, & secularia negotia exercēt, diuinum ministerium negligentes, secularium verò domos subeuntes, & eorum facultatum tractationem ac curationem, propter auaritiam suscipientes. Definit ergo sancta Synodus, neminem deinceps nec Episcopū, nec clericum, nec Monachū vel possessiones conducere, vel secularibus possessionum administrationibus seipsum ingerere: nisi vtique ex lege, ad inexcusabilem impuberum tutelam vocetur, vel ciuitatis Episcopus eum rerum Ecclesiasticarum curā gerere permittat, vel orphanorum, vel viduarum, quibus prouideri non potest. & personarum, quæ Ecclesiastico auxilio maximè indigent, propter timorem Dñi. Si quis autem quæ statuta sunt deinceps transgredi aggressus fuerit, is pœnis Ecclesiasticis subijciatur.

Can. [illegible] E[illegible], qui in clero semel ordinati sunt, & itidem Monachos, statuimus nec ad militarē expeditionem, nec ad secularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc au[illegible], & non pœnitētia d[illegible] reuertuntur, q[illegible] Deum p[illegible] [illegible] anathematizari.

D[illegible] [illegible] 20.

[illegible] miles nequaquam [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Pr[illegible] Gr[illegible] [illegible]

[illegible] damus, [illegible]

[illegible]

Pr[illegible] Gr[illegible]. [illegible]

In Leuiticum ad[illegible] *[illegible]etu.* Non obiter hic lo[illegible]us ac[illegible] aliquid amplius, quàm primo [illegible] rat, nostro intellectui ing[illegible] non nauseet, nauseam in[illegible] precessit, ebrietate & h[illegible] ad sacra a[illegible]ria. Quę enim ratio c[illegible], vt i[illegible], quos mala cupiditas vincit, [illegible] Deum, vt is, inquam, cupiditati [illegible]ter submittat? Per hæc [illegible] nibola [illegible] omnem occasionem, quæ veram rationem [illegible] gradu deijcere, & deturbare queat & [illegible] e terrenarum rerum dulcedine. [illegible] Saluator hæc verba expromit: *Atten[illegible] vestra cura & [illegible]tudinibus seculi aggrau[illegible]* namque, si nomen interpretari velis, [illegible] mnem ebrietatem, etiamsi nō procuret[illegible] ctu vinearum. Nazaręi abstinebant ab o[illegible] quod ebrietatem ciere posset. Proinde [illegible]rebant à sacerdotibus, sacra munera [illegible]bus. Optandum est, vt sacerdotes per to[illegible] vitæ curriculum sint sobrij, & rectè spar[illegible] crosanctæ doctrinæ semina. Sed quia id [illegible] ter obtineri optādo potest, saltem sobrietatis [illegible] memores, vt lamentari possint vitam pecc[illegible] eo tempore, quo sacris se immiscent operationibus. Certè vel imprimis requiritur, vt eo tempore vtantur vili & tristiore dizta, sicuti præs[illegible] symbolum egregiè docere videtur.

Iustinianus Imperator. 520.

C. de Episcopis & clericis l. 51. Generaliter sancimus, omnes viros, reuerendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, & præcipuè Monachos, licet non sint clerici, immunitatem ipso iure omnis habere tutelæ, siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ. Eos tamen clericos & Monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias vel monasteria permanent, non diuagantes, neq; circa diuina ministeria desides, cùm propter hoc ipsum beneficium in eis indulgeamus, vt alijs omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministerijs inhæreant.

In Nomocanone Photij T. 9. *cap.* [illegible] & 19. Episcopus, aut clericus, qui ludit a[illegible], vel cum ludētibus conuersatur, eisque assidet, qui theatra, arenam, circum frequentat, ab omni [illegible] grege [illegible] ministerio clericali, annonisque [illegible] priuetur: & tempus illi ad pœnitētiam d[illegible] inter quod si dignè pœ[illegible]tere videatur, sacerdotali misericordia & indulgentia dignus [illegible]. Si vero in vitijs perstiterit, & ipse cum [illegible] riæ ciuitatis, in qua clericus erat, m[illegible]tur.

Authent. cessat q de sanct[illegible] [illegible] Alium autem fieri susceptorem [illegible] scalium actionum aut cond[illegible] publicarum, aut alienarum possessionum, aut c[illegible]rem domus, aut procuratorem lit[illegible] sorem pro talibus causis Ep[illegible]pum, aut [illegible]mū, aut alium clericum, cuiuslibet [illegible], aut Monachum proprio nomin[illegible] Ecclesiæ, [illegible] monasterij subire non [illegible], [illegible] per hanc occasionem & sanctis domibus damn[illegible] sacra ministeria impediantur.

Isychius Hier[illegible]. 3[illegible]

[illegible] caput 2[illegible]

[illegible]

[illegible]

hominem offerret panes Deo suo, nec accedat ad ministerium eius, si claudus fuerit, &c. Quicunque vnam prædictarum maculam habet, dona Deo offerre, aut ſacrificia non poteſt: quia immaculatum eſſe & integrum ſacerdotem oportet, quem ſicut Moyſes duodecim maculis mundum eſſe præcepit, totidem eas numeratas ſecundùm Septuaginta dinumeratas: ſic & Paulus duodecim conſeruare eum, qui ſacerdotium ſortitus eſt, præcepit
1. Tim. 3. dicens: *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem*, &c. Qui autem diſpenſat quę Dei ſunt, opus habet eos, quorum diſpenſator eſt, virtutibus pręcedere. Nam quomodo illos diſpenſare, quomodo diſponere poterit? Quia autem legiſlator comedere de ſanctis præcepit vnam quamlibet prædictarum macularum habentem; intra velum tamen & altare, corpus videlicet Chriſti, accedere non præcipit, id eſt, miniſtrare: ſic & hoc forſitan in Eccleſijs inuenies cuſtodiri. Si quis enim approbatus fuerit ſacerdotum maculam aliquando habuiſſe animę, & ab ea ceſſauit, ſanctis quidem communicare non prohibetur, miniſtrare autem hunc, qui talis eſt, non licet, nec ad velum accedere, nec ad altare, id eſt, ad corpus Domini, vt eius miniſterium peragat.

Ad cap. 22. Dicens: *De ſtirpe veſtra*, oſtendit quòd ſemper cuſtodiri hoc oporteat pręceptum: vt qui immunditiam in ſemetipſo habet animæ (ſic enim Septuaginta edunt) non ſolùm miniſterio & myſtico officio ſe abſtineat, ſed nec tangat ea, quæ oblata ſunt, neque de eis ſumat. Mundus enim ad munda debet accedere. Si quis autem non ſic accedit, peribit coram Domino, ſemperquè hunc Deus auerſatur, & ab omni repellit participatione & communione ſpiritus.

Antiochus. 610.

Homilia 121. Neceſſe ſit, vt pro ſuis primùm peccatis Deum flectat, & repropitiet ſacerdos, atque
Matt. 23. vtinam ſic: deinde pro populi, iuxta Domini mādatum dicentis; *Munda prius quod intus eſt calicis, & tunc quod deforis.* Qui enim poſſit vnus aliquis, irato aduerſum ſe Deo, ac malè propitio, pro populi exorare peccatis? Offer holocauſtoma tuum, & populo conciliabis placabile numen. Liquet, quòd ſi is primùm ſuas eluat ſordes, vtique & domeſticos expurgabit, &c. Vt igitur dictū mihi ſuperius eſt, neceſſe ſit eū, qui ad id muneris Deo vocante aſciſcitur, offerre dona & ſacrificia pro populo: prius tamē debet is ſuā ipſius animā, corpus item expiare ab omni fæce inueterati hominis, vt iā pro alijs quoq; aulit, nihil diſpari legatione perfunctus, deprecationes offerre Deo, ac imitetur eximium illum Pontificem Zachariam Præcurſoris patrem. De hoc enim cōteſtatur Scriptu-
Lucæ 1. ra: quia *erat iuſtus, incedens in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela.*

Synodus Trullenſis. 710.

Can. 9. Nulli licet clerico cauponariam habere tabernam. Si enim in cauponam ingredi non eſt permiſſum, multo magis & alijs in ea miniſtrare, & in ijs, quæ ne aggredi quidem licet. Si quid autem tale fecerit, vel ceſſet, vel deponatur.

Can. 10. Epiſcopus, Presbyter, vel Diaconus, qui vſuras, vel quæ dicuntur centeſimas accipit, vel ceſſet, vel deponatur.

Can. 50. Nullum omnino ſiue clericum, ſiue laicum ab hoc deinceps tempore alea ludere decernimus. Si quis autem hoc deinceps facere ab hoc tempore aggreſſus fuerit, ſi ſit quidem clericus, deponatur: ſi laicus, ſegregetur.

Synodus Nicæna Secunda. 790.

Can. 15. Quicunque clericorum prædictorum ſacerdotum conſenſu hoc faciunt, non licet eis curas ſeculares, & ad victum pertinentes ſuſcipere, vt qui ſint à Canonibus prohibiti hoc facere. Si quis autem eorum, qui dicuntur maiores, curationem obtinere deprehenſus fuerit, vel ceſſet, vel deponatur: potius autem ad docendos filios & ſeruos accedat, legens eis diuinas Scripturas. Ad hoc enim etiam ſacerdotium ſortitus eſt.

Synodus Conſtantinopolitana ſub Photio.

870.

Can. 11. Presbyteros, vel Diaconos, ſeculares magiſtratus, vel curas ſuſcipientes, vel eas, quæ in magiſtratuum ædibus dicuntur, curationes, diuini & ſacri Canones depoſitioni ſubijciunt. Hoc ergo nos quoque confirmantes, de reliquis quoque, qui ſunt in hæreticorum catalogo, decernimus, quòd ſi quis eorum ſecularia officia aſſumat, vel eas, quæ in magiſtratuum ædibus dicuntur, curationes ſuſcipiat, is ex clero expellatur. Nemo enim poteſt, vt eſt Chriſti veri Dei noſtri vox ab ipſo prolata, eaque longè veriſſima, duobus dominis ſeruire.

Leo Imperator cognomento Philoſophus.

880.

Conſtit. 68. Veteribus quidem legiſlatoribus edicere viſum eſt, ne Monachi, aut quoſcunque ſacer ordo deuinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certè quidem id rectè edixêre. Intellexerunt enim, qui diuino miniſterio conſecrati ſunt, hos ab externarum rerum occupationibus, & moleſtijs liberos eſſe oportere. Quantum autem alendorum, aliorumque regendorum puerorum cura hominum animos diſtrahat, vtque Deum debitè colere non poſſint impediat, nemo ignorat. Cùm itaque non exigua difficultas iſti rei inſit, ac præcipuè propter temporis diuturnitatem, (tota enim plerunque vita tutores laborioſis iſtis curis irretiti tenentur,) rectè illi decretum illud promulgârunt.

Conſtit. 86. Qui à diuina bonitate ad diuinum ſanctumquè altare delecti ſunt, hos non modò à peccati turpitudine mundos eſſe, verum etiam à communis vitæ negotijs & moleſtijs vacare decet. Sicut enim alia incontaminati ſacriquè cultus monumenta vulgari contrectatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati ſacrarij ornamenta communi vſu dedecorari; ſed quem in ordinem conſecrata ſunt, in eodem cōſecrationem puram conſeruare
conuenit. Admodum igitur decenter Apoſtolorum præconum Dei decretum Epiſcopos, ſacerdotes, & clericos, qui ſe aduocationibus, ſponſionibus, redempturis, idve genus alijs rebus dedunt, ſacro ordine denudat. Qui enim attributam ſibi à ſancto Spiritu dignitatem adeò dehoneſtant, & quantum in ipſis eſt, ſublimitatem gratiæ deprimunt, merito cuius beneficij magnitudinem non ſentiunt, eo, vt indigni, priuandi iudicantur. Can. 6. 19. 50.

Conſtitut. 87. Iam verò qui ſacri ordinis homines aleę vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam audent. Quid ita? Nam cùm tranquilla mente, animoque à contemplandis rebus diuinis immoto, quantum humanæ naturę poſſibile eſt, ſummo iſti bono inhæreſcere deberent, è
contrario ad iuueniles luſus deproperant. Quos Can. 41 42.
etiam à ſacerdotio ſuccidi, ſecundum diuinum ſacroſanctorum Apoſtolorum decretum, par eſt. Verum quoniam idipſum etiam præſcriptum mitigat, vt qui non deſiſtunt, pœnam ſubituros edicat: ſtatuimus nos quoque, vt qui aleæ luſu ſacram ſortem contaminant, in Monaſteria relegentur (quam tamen relegationem triennale tempus finiat) & quando delictum ſatis expia-

[illegible] tur, in pristinum statum restituantur [illegible] sum in fritillo vanè tempus terere insti[t]uant, tamquam piaculares ex sacrosancto Eccl[esi]astico statu omninò exturbentur, ab eoque profligantur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 2. posterioris ad Timotheum: *Nemo, qui militat Deo, implicatur vitæ negotiis.* Hæc ad omnes tam Episcopos, quàm Doctores dicta sunt: significantem autem vim habet: *Implicatur.* Reuera namque nexus & serpentes sunt talia. *Negotiis* porrò dicens, tumultus ac turbas notauit, per ipsa etiam vocabula dehortans. Quid teipsum innectis? Quid in turbas & negotia teipsum inijcis & implicas? Solam militiam cura: sic placebis Imperatori tuo Christo, qui te in militiam delegit.

[illegible] [illegible]

Ad caput 8 Matthæi: [illegible] *mortuos suos.* Prohibuit eum [illegible] [ho]norare parentes, sed docuit, [illegible] cælestia appetit, non conuerti ad terrena [illegible] viduis relictis, ad mortifera recurrere [illegible] Deum honorare parentes.

Theodorus Balsamon 180

Ad Canonem 3. Synodi Chalcedonensis. [illegible] nones prohibuerunt Monachos & clericos [illegible] secularium negotiorum suscipere, aliena[illegible] sas & ministeria tractare. Et tamquam [illegible] non obseruatis Canonibus, statuerunt [san]cti Patres eos, qui tale quid faciunt, Ecclesiasticis pœnis teneri.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Telesphorus. 127.

Epistola ad omnes vniuersaliter, cap. 1. Sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione: ita & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis: ita nec Clerici debent eos recipere in impulsationibus suis: quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio Clericorum, ac secularium laicorum. Et sicut hi amplius sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris: ita moribus, & conuersatione, atque sanctitate debent esse distincti.

Cyprianus. 250.

Lib. 1. epist. 8. *Epistola 66.* Grauiter commoti sumus ego & collegæ mei, qui præsentes aderant, & compresbyteri nostri, qui nobis assidebant, fratres charissimi, cùm cognouissemus quòd Geminius Victor frater noster, de sæculo excedens, Geminium Faustinum Presbyterum tutorem testamento suo nominauerit, cùm iam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ne quis de clericis, & Dei ministris tutorem vel curatorem testamento suo constituat: quando singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debeant. Scriptum est

2. Tim. 2 enim: *Nemo militans Deo obligat se molestijs secularibus, vt possit placere ei, cui se probauit.* Quod cùm de omnibus dictum sit: quanto magis molestijs & laqueis secularibus obligari non debent, qui diuinis rebus & spiritalibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare non possunt? Cuius ordinationis & religionis

[illegible] 13 formam Leuitæ prius in Lege tenuerunt, vt cùm terram diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministerijs diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet; sed alijs terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atque alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus, qui nascebantur, decimas reciperet. Quod totum fiebat de auctoritate & dispositione diuina, vt qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare, aut agere [sec]ularia [c]ogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, [vt qui] in Ecclesia Domini or[din]atione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina a[uo]centur, nec molestij[s] & negotijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructib[us] accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, sed di[e] ac nocte cælestibus rebus, & spiritalibus seruiant. Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater ex[iens] ad tutelam vel curam clericum nominaret; [a]c si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideo Victor, cùm contra formam nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis: simul & cęteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius, & Ecclesiæ vacantes ad seculares molestias deuocet. Obseruari enim de cætero poterit, ne vltra hoc fiat circa personam Clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

Epistola 72. Addimus planè & adiungimus, frater charissime, consensu & auctoritate communi, vt etiam si qui Presbyteri aut Diaconi, qui vel in Ecclesia Catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra Ecclesiam steterint, vel apud hæreticos à pseudoepiscopis & antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare vnum atque diuinum sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi cùm reuertuntur, vt communicent laici; & satis habeant quòd admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint. Oportet enim sacerdotes & ministros, qui altari atque sacrificiis deseruiũt, integros & immaculatos esse, cùm Dominus Deus in Leuitico loquatur, & dicat: *Homo, in quo fuerit macula [illegible] um, non accedes offerre dona Deo.* Item in Exodo [illegible] eadem præcipiat, & dicat: *Et [illegible] dum ad Dominum Deum, sanctificentur, ne [illegible] quat illos Dominus.* Et iterum: *Et [illegible] ire ad altare Sancti, non adducent in [illegible] [mori]antur.* Quod autem maius po[test] [illegible] tum, aut quæ macula deterior, quàm [illegible] sus Christum stetisse, quàm Ecclesiam eius [illegible] ille sanguine suo parauit, & condidit, [illegible] quàm Euangelicæ pacis ac dilectionis [illegible] contra vnanimẽ & concordem Dei populum [ho]stilis discordię furore pugnasse?

Concilium Eliberitanum 311

Lib. 1 [illegible]

Leuit. [illegible]

Exod. [illegible]

Cap. ... Presbyteri, & Diaconi de locis ... causa nō discedant, nec circumeundo prouincias, quæstuosas nundinas sectentur, ad victum sibi conquirendum, aut libertum, aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant: & si voluerint negotiari, intra prouinciam negotientur.

Cap. ... Si quis clericorum detectus fuerit vsuras accipere, placuit degradari & abstinere.

Synodus Arelatensis Secunda. 326.

Cap 14. Si quis clericus pecuniam dederit ad vsuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à clero, à communione alienus habeatur.

Hilarius. 350.

In Psal. 1. Illa erit pestilens cathedra, cuius contagium Pilatus manus abluēdo deuitat. Multos enim etiam in metu Dei constitutos, secularium tamen honorum ambitio corrumpit, & volūt Ecclesiæ legibus subditi fori legibus iudicare. Sed quamquam ad hæc ipsa officia, quæ agunt, ferant secum religiosam voluntatem, beneuolos sese continentesque præstando: tamen necesse est eorum, in quibus diuersabuntur, negotiorum quodam pestilenti contagio polluantur. Publicarum enim causarum ordo eos manere volentes etiam in Ecclesiasticæ legis sanctitate non sinit, &c.

Concilium Carthaginense Primum. 366.

Cap 6. Necnfius Episcopus Culusitanus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati vestræ, & displicere vobis, vt qui seruiunt Deo, & annexi sunt clero, non accedant ad actus seu administrationem vel procurationem domorum. Gratus Episcopus dixit: Et Apostolorum statuta
1.Tim.2. sunt, quæ dicunt: *Nemo militans Deo ingerit se negotijs secularibus.* Proinde aut clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio clericorum. Vniuersi dixerunt: Hoc obseruemus.

Ambrosius. 370.

Sermone 78. de eo, quod ait Propheta ad fili-
Esa 1. os Israel: *Caupones vestri miscent aquam vino.* Hoc increpat in eis, cùm functionum diuinarum essent præsules, sectatores facti sunt rerum humanarum, sicut ipse Propheta ait: *Sectamini vnusquisque domum suam.* Quisquis enim sacerdos relicto Pontificatus officio, mundi oblectationibus delectatur, hic aquam vino permiscet, hoc est, rebus sanctis & feruidis inserit res viles & frigidas.

Libro 9. epist. 70. Poposcisti à me institutionis tuę insignia, quoniam nouus accitus es ad sacerdotium. Et quoniam teipsum ędificasti, vt oportuit, ... dignus habitus es tanto munere, quomodo & ... ædifices significandum videtur. Primùm omnium cognosce Ecclesiam tibi Domini commissam, ideoque vitandum semper, ne quid obrepat offensionis, & fiat velut cōmune corpus eius gentilium admixtione, &c.

Matt. 6 *In cap. 2 posterioris ad Timotheum.* Manifestū est, quod dicit: quia *nemo potest duobus dominis seruire.* Negotia enim secularia auaritiæ seruiant necesse est, & nisi menti fuerint, transfigi non possunt. Est ergo, id leue peccatum. Ecclesiasticus autem idcirco Deo se probat, vt huic deuotus officium impleat, quod spospondit, in Dei rebus solicitus,
Iacob 1. à seculari negotio alienus. Non enim conuenit vnum duplicem professionem habere.

Hieronymus. 390.

Epist. 2. ad Nepotianum cap. 1. Clericus, qui Christi seruit Ecclesiæ, interpretetur primò vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim κλῆρος Græcè, sors Latinè appellatur: propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars, clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet; talem se exhibere debet, vt & ipse possideat Dominum, & possideatur à Domino. Qui Dominum possidet, & cum Propheta dicit: *Pars*
mea Dominus. nihil extra Dominū habere potest. Psal. 15.
Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbigratia: si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem; cum istis partibus Dominus pars eius fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hæreditatis eius; nec accipio partem inter cæteras tribus, sed, quasi Leuita, & Sacerdos, viuo de decimis: & altari seruiēs, altaris oblatione sustentor: habens victum, & vestitum, his contentus ero; & nudam crucem nudus sequar. Obsecro itaque, & repetens, iterumque iterumque monebo, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, lucra seculi in Christi quæras militia: ne plus habeas, quàm quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: *Cleri eorum non*
proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores Monachi, quàm fuerant seculares; & clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallace diabolo non habuerant; vt suspiret eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit ante mendicos. Mensulam tuam pauperes, & peregrini, & cum illis Christus conuiua nouerit. Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Hier. 12.

Cap. 19. Procuratores, & dispensatores domorū alienarum, atque villarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates?

Ad cap. 33. Ezechielis: Speculator Ecclesiæ vel Episcopus, vel Presbyter, qui à populo electus est, & Scripturarum lectione cognoscens, & præuidens quæ futura sint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vnde magnopere formidandum est, ne ad hoc officium accedamus indigni, & assumpti à populo negligentiæ nos demus atque desidiæ, &, quod his peius est, delicijs ventris & otio seruientes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium.

Ad cap. 2. ad Titū: Non solùm Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debēt magnopere prouidere, vt cunctum populū, cui prǣsident, cōuersatione, sermone, ac scientia præcedant: verùm & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, æditui, & omnes omninò, qui domui Dei seruiunt. Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse, quàm clericos.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 15. Placuit vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel Clerici non sint conductores, neque procuratores, neque vlli turpi vel inhonesto negotio victū quęrant: quia respicere debent scriptum esse: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 48. Clericus, qui non pro emendo aliquid in nundinis, vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur.

Cap. 18. Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.

Cap. 2 Episcopus nullā rei familiaris curam ad se reuocet, sed lectioni & orationi & verbi Dei prædicationi tantummodò vacet.

Augustinus. 400.

Libro quæstionū veteris ac noui testamenti cap. 12 Fornicari omnibus semper non licet: negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Ante

quam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto iam, non licet.

Sermone 23. de Tempore: Quicunque me audire contempserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio alios adiurare, vel cogere voluerit, & pro se, & pro illis in die iudicij reus erit. Et quia, quod peius est, aliqui etiam clerici, qui hoc deberent prohibere, ipsi cogunt bibere aliquos plus quàm expedit, amodò incipiant & seipsos corrigere, & alios castigare, vt cùm ante tribunal Christi venerint, nec de sua, nec de aliorum ebrietate incurrant supplicium.

Maximus Taurinensis. 430.

Sermone de eo, quod scriptũ est in Euãgelio Matthæi. *Reddite quæ sunt Dei Deo*, &c. Hæc diuina sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri. Quia etiamsi non militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: *Nemo militans Deo obligat se negotijs secularibus.* Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis: sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniæ interiora constringimus: de quo cingulo Dominus ait ad Apostolos suos: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Milites igitur Christi sumus, & stipendium ab ipso donatiuum percepimus, sicut dicit B. Apostolus: *Qui dedit nobis pignus Spiritus*, hoc est, qui Spiritus S. nos remuneratione ditauit. Si qs ergo Christianorũ hoc donatiuo contentus forté non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit, &c. Catholicus clericus, si non contentus stipendijs fuerit, quæ de altario Domino iubente consequitur, sed exercet mercimonia, intercessiones vendit, viduarum munera libenter amplectitur; hic negotiator magis potest videri, quàm clericus.

2 Tim. 2.

Luc. 12.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 26. de fideli dispensatore: Ebrietas in alio crimen est, in sacerdote sacrilegium: quia alter animam suam necat vino, sacerdos spiritũ sanctitatis extinguit, dicente Apostolo: *Spiritum nolite extinguere.*

1 Thes. 5.

Leo Primus. 450.

Epist. 1. cap. 4. Sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere fœnus attẽtet. Indecens enim est, crimen suum commodis alienis impendere. Fœnus autem hoc solum aspicere & exercere debemus, vt, quod hîc misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter & in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

Concilium Andegauense. 453.

Apud Baronium de anno 453. Clerici quoque, qui relicto clero, se ad seculariũ militiã, & ad laicos contulerint, non iniustè ab Ecclesia amoueãtur.

Concilium Veneticum. 460.

Cap. 11. Presbyteri, Diaconi, atque Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia nõ est, etiam alienarum nuptiarum euitent conuiuia, ne his cœtibus misceãtur, vbi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporis choreis & saltibus efferuntur, ne auditus & obtutus sacris mysterijs deputati turpium spectaculorum, atque verborum contagio polluantur.

Cap. 13. Ante omnia à Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Nec qui [illegible] liberum corporis [illegible] mentis habe- [illegible] cum capitis [illegible] probetur [illegible] ad [illegible] labefacta [illegible], aut crimẽ, [illegible] talis non [illegible] iniuriaria [illegible] ebri- [illegible]

[illegible] spatio a [illegible] uendum, aut corporali [illegible] subij- [illegible]

Concilium Turonense Primum. 461.

Cap. 1. Si quis Clericus relicto officij sui ordine laicã voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis pœna feriatur.

Gelasius. 490.

Epistola ad Episcopos per Lucaniam [illegible] *stitutos cap. 17.* Plurimi clericorũ negotiationibus inhonestis, & lucris turpibus [illegible] Saluatore cernentes Euangelica lectione, quod Dominus negotiatores è templo verberatos [illegible] asseritur expulisse, nec Apostoli verba [illegible], quibus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus*: Psalmistam quoq; Dauid surda [illegible] lantes aure cantant. in: *Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potentia Domini.* Proinde huiusmodi aut ab indignis posthac quæstibus [illegible] abstinẽdum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandũ: aut in quocunq; gradu sint positi, mox à clericalibus officijs abstinere cogantur: quoniã domus Dei domus orationis & esse debet, & dici, ne officina negotiationis, & spelunca potius sit latronum.

Ferrandus Diaconus. 500.

In Parænetico ad Reginum Comitem: Sociali vitæ laboribus exercendus, ignorantia puerili [illegible] vt rationalis homo caruerit, aut Deo incipiat, aut seculo militare. Propter hoc Apostolus Paulus *Nemo* (ait) *militans Deo implicat se negotijs secularibus*: ostẽdens esse milites Dei, sicut sunt etiam milites seculi. Duplex ergo militia, duo genera militũ signat. Alios militia corporalis laborare cum mundo, secundùm volũtatem terreni Regis astringit: alios militia spiritualis ad cælestia castra per gratuitam gratiam cælestis imperatoris adducit. Milites seculi passionibus & desiderijs varijs tenẽtur obnoxij: milites Dei carnem suã crucifigunt cum vitijs & concupiscentijs.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 41. Ante omnia Clericis vetetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaq; eum, quem ebrium fuisse constiterit (vt ordo patitur) aut triginta dierum spatio communione statuimus submouendum, aut corporali subdendum supplicio.

Cap. 55. Episcopis, Presbyteris, Diaconis canes ad venandũm, aut accipitres habere non liceat. Quòd si quis talium personarum in hac voluntate detectus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus se suspendat à communione, Presbyter duobus mẽsibus se abstineat, Diaconus vero ab omni officio vel communione cessabit.

Concilium Tarraconense. 516.

Cap. 2. Canonum statutis firmatum est, vt quicunque in clero esse voluerit, emendi vilius, vel vendendi carius studio non vtatur. Certè si hæc voluerit exercere, prohibeatur à Clero.

Concilium Epaunense. 517.

Cap. 6. Presbytero, vel Diacono sine Antistitis sui epistolis ambulanti, communionẽ nullus impendat.

Athalaricus Rex. 52[illegible].

Epistol. ad Clerum Romanæ Ecclesiæ: [illegible] vos, quos iudicia nostra veneramur, [illegible] cis viuite institutis: magnum scelus [illegible] admittere, quos nec conuersationem [illegible] bere secularem Professio vestra cælestis [illegible] lite ad mortalium vota humilia, & credẽdi [illegible] dere mundani corrigetur humano [illegible] ĉta moribus [illegible].

Concilium Aurelianense Tertium. [illegible]

Canone 20. Vt clericus à [illegible]

[illegible] ad vsuras, neque ex præstitis beneficijs quicquam amplius, quàm datur [illegible]. Neque in exercendis negotijs turpis lucri cupiditate versentur, sicut publici negotiatores, qui ad populares penuriam obstruāt, aut sub alieno nomine interdicta negotia audeat exercere. Quod si quis aduersum statuta venire præsumpserit, communione concessa ordine regradetur.

Martinus Bracarensis. 580.

In capitula Græcarum Synodorum cap. 59. Non liceat sacerdotibus, vel clericis, aliqua spectacula in nuptijs vel conuiuijs spectare: sed oportet, antequam ingrediantur ipsa spectacula, surgere, & recedere inde.

Cap. 62. Si quis oblitus timorē Domini, & sanctam Scripturam, quæ dicit: *Pecuniam suam non dedit ad vsuram*, post hanc cognitionem magni Concilij fœnerauerit, & centesimas exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæsierit, aut per diuersas species vini, vel frugis, vel cuiuslibet rei emendo, vel vendendo, aliqua incrementa susceperit, depositus de gradu suo, alienus habeatur à clero. Psal. 14.

Concilium Matisconense Secundum. 588.

Cap. 13. Tractatis omnibus, quæ diuini vel humani iuris fuerunt, & ad finem vsque perductis, putauimus congruum esse, de canibus etiam, vel accipitribus aliqua statuere. Volumus igitur, quòd Episcopalis domus, quę ad hoc (Deo fauente) instituta est, vt sine personarum acceptione omnes in hospitalitate recipiat, canes non habeat, ne forte hi, qui in ea miseriarum suarum leuamen habere confidunt, dum infestorū canum morsibus laniantur, detrimentum versa vice suorum sustineant corporum. Custodienda igitur est Episcopalis habitatio hymnis, non latratibus: operibus bonis, non morsibus venenosis. Vbi igitur Dei est assiduitas cantilenæ, monstrum est, & dedecoris nota, canes ibi vel accipitres habitare.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 8. epist. 11. Perlatum est ad nos, reuerendissimum fratrem nostrum Basilium Episcopum, velut vnum de laicis, in causis secularibus occupari, & prætorijs inutiliter deseruire. Quæ res quoniam & ipsum vilem reddit, & reuerentiam sacerdotalem annihilat, statim vt experiētia tua hoc præceptum susceperit, eum ita ad reuertendum districta executione compellat: quatenus ei illic te insistente quinque diebus sub qualibet excusatione immorari nō liceat, ne si quolibet modo eum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos grauiter incipias esse culpabilis.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 1. & 2. Cleros sors interpretatur: vnde & hæreditas Græcè cleronomia interpretatur. Proinde Clericos vocari aiūt, eò quòd in sortem hæreditatis Domini dentur. Vnde oportet, vt qui Deum hæreditatem possident, absque vllo impedimento seculi Deo seruire studeant, & pauperes spiritu esse contendant, vt congruè istud Psalmistę dicere possint: *Dominus pars hæreditatis meæ.* His igitur lege Patrum cauetur, vt à vulgari vita seclusi, à mundi voluptatibus [illegible] non spectaculis, non pompis [illegible], [illegible] publica fugiant, priuata non [illegible], [illegible] colant, vsuris nequaquam [illegible], [illegible] occupatione [illegible], [illegible] cuiusdam studium appetat amorem [illegible] cunctorum [illegible] [illegible] negotiaque abijciant, [illegible] non [illegible]. Psal. 15.

Concilium Toletanum [illegible]. 633.

Cap. [illegible] [illegible] quoslibet ma[illegible]

[illegible] sacerdotibus negotia sua committuntur. [illegible] quia sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant regibus [illegible] dices, vbi iusiurando supplicij indulgentia promittitur, non vbi discriminis sententia præparatur. Si quis ergo sacerdotum, contra hoc commune consultum, discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, & apud Ecclesiam perdat proprium gradum.

Theodorus Cantuariensis. 660.

In Pœnitentiali rubrica 41. Licet malus sit sacerdos, tamen conficit corpus & sanguinem Christi vt bonus: quia quæ sancta sunt, non polluunt pollui. Et licet Sacramenta obsunt indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.

Beda. 700.

De ratione temporum cap. 6. Ferias habere clerum primus Papa Syluester edocuit, cui soli Deo vacanti, nunquam militiam, vel negotiationem [illegible] ceat exercere mundanam, dicēte Psalmista: *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus.* [illegible] Apostolus. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 122. Clericus vel Monachus neque exactor publicarum, neque conductor aut vectigalium magister, vel curator domus, vel procurator litis, vel fideiussor in talibus causis fiat. Si quis contra hæc statuta fecerit, si Episcopus est, omnes istorum res, ex quacunque causa, vel persona, siue ante Episcopatum, siue postea ad eum peruenerint, Ecclesiæ suæ eas vindicare sancimus: si verò alij clerici hoc fecerint, pœnam pecuniarum, quam Episcopus existimauerit, exigere Ecclesiæ vindicandam.

Cap. 200. Quòd Episcopus, & Presbyter, & Diaconus aleator & ebriosus esse non debeat. Similiter & clerici & laici, si permāserint in alea, communione priuentur.

Concilium Forojuliense. 790.

Cap. 5. Vt secularia negotia vltra modū mensuræ nulli liceat exercere. Ait enim Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit.* Intueri quapropter subtilius libet, cuius nos esse regis milites gratulamur. Et 2. Tim. 2. quia in castris Dominicis militamus, solicitè pensare constringimur, quibus armis muniti, cum tanto aduersario certaminis bella aggressi pugnare valeamus, vt expediti ab omni præsentis seculi impedimento, intrepidi in prima acie persistentes, post palmam victoriæ, triumphatricis gloriæ coronam ab eo rege, qui nos de antiquo hoste triumphauit, suscipere mereamur.

Cap. 6. Item placuit, vt eas prorsus mundanas dignitates, quas seculares viri, vel principes terræ exercere solent, in venationibus scilicet, vel in canticis secularibus, aut in resoluta & immoderata lætitia, in lyris & tibijs, & his similibus lusibus, nullus sub Ecclesiastico Canone constitutus, ob inanis lætitiæ fluxum, audeat, fastu superbiæ tumidus, quandoque præsumendo abuti: nisi fortè, si in hymnis & spiritalibus canticis delectatur, de sacris videlicet Scripturarum voluminibus dignè honesteque compositis vtatur. Ab his igitur non solum non inhibemus abstinere, verum etiam conniuentes licentiæ concedimus votum.

Haymo. 800

In caput 2. posterioris ad Timoth. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Quia nemo potest duobus dominis seruire, Deo, & seculo. Luc. 16. Secularia negotia sunt, per vsuras & adulationes

luer-

lucra temporalia acquirere, beneficium alij, qui regibus & comitibus ideo seruiunt, vt ab eis temporalia accipiant beneficia. A talibus debent se custodire Episcopi: qui (vt Canones dicunt) prædicationi debent semper insistere, & orationi: & non solum Episcopi, sed & omnis ordo Ecclesiasticus debet se, in quantum valet, ab his immunem reddere. Ideoque debet qui Deo militat ab his se remouere.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.10. Discretionem esse volumus atque decreuimus inter eos, qui dicuntur seculũ reliquisse, & adhuc seculum sectantur. Placuit igitur sancto Concilio, vt ita discernantur, sicut in regula Clericorum dictum est. His igitur lege Patrum cauetur, vt à vulgari vita secluſi, à mundi voluptatibus sese abstineant, non spectaculis, nõ pompis intersint, conuiuia inhonesta & turpia fugiant.

Cap.12. Hoc omninò volumus, vt Monachi ad secularia placita nullatenus veniãt: neque ipse Abbas sine consilio Episcopi sui: & cùm necessitas exigit, tunc per iussionem & consilium Episcopi illuc vadat.

Concilium Parisiense. 829.

Libro 1.cap.28. Qui sacris officijs ob meritorũ prerogatiuam sunt applicati, dedecus & valde periculosum est, terrenis actionibus, turpibusque lucris eos implicari. Comperimus igitur nonnullos Presbyteros & Monachos desertores ordinis sui, quod non sine magno animi mœrore prosequimur, adeo villicationes, & negotiationes, diuersaque turpia lucra spectare, vt illud videatur

Esa.24. Oseæ 4 completum, quod dicitur: *Et erit sicut populus, sic sacerdos.* Quod & leges diuinæ, & iura Canonica condemnãt, quantumque etiam id religioni Christianæ contrarium sit, manifestum est. Quòd verò ab huiuscemodi illicito actu vterque ordo, & sacerdotalis & monasticus se cohibere debeat, subter breuiter collecta testimonia declarant.

Lucæ 9. Ait namque Dominus in Euangelio: *Nemo mittens manum ad aratrum, & retro respiciens, aptus est regno*

2 Tim. 2 *Dei.* Et Paulus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit.* Quanquã ergo hæc Euangelica & Apostolica sententia generaliter de omnibus Christianis sit dicta, & ab omnibus obseruanda: specialius tamen atque religiosius ab his obseruari conuenit, qui se diuinæ militiæ deuotius strictiusque manciparunt.

Concilium Moguntinum Secundum. 835.

Cap.13. Prouidendum necessariò est vnicuique Episcopo, qualiter Canonici viuere debeant, nec non & Monachi, vt secundùm ordinem regularem viuere studeant, vt ait Apostolus: *Vnusquisque*

1 Cor. 7 *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat:* & vt à negotijs secularibus omninò abstineant. Multa sunt enim negotia secularia, de his tamen pauca perstrinximus: ad quæ pertinet omnis libido, non solùm immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia, quicquid plus iusto appetit homo, turpe lucrum, munera iniusta accipere, vel etiam dare pro aliquo seculari, cum quæstu pretio aliquem conducere: contentiones, & lites, vel rixas amare, in placitis secularibus disputare, excepta defensione orphanorum aut viduarum, conductores aut [illegible] esse secularium rerum, turpis [illegible] iocularorem [illegible], vel iocum secularem diligere, aleas amare, ornamentum [illegible] proposito suo quærere, in delicijs viuere [illegible], gulam & ebrietatem sequi, pondera iniusta vel mensuras habere, negotium iniustum [illegible]. Nec canes & aues sequi ad venandum, in [illegible] omnibus, & [illegible] [illegible]em in

quibuslibet rebus [illegible] Apostolicum [illegible]

Concilium [illegible]. 8[illegible]

Cap.49. Vt nemo laicorum Presbyterum [illegible] rerum suarum turpi villicatione, & [illegible]

1 Tim. 2 Apostolum seculari, & in [illegible] negotiorum implicare, nec secum aliarum [illegible] tatem præsumat ducere, quo minus [illegible] commissum cogantur negligere. Quod si [illegible] interdicta præsumpserit, excommunicetur.

Nicolaus Primus. 850

Epistola 27. ad Ludouicum & Carolum [illegible] hensibile valde esse constat, quod subinde [illegible] cendo maiorem partem omnium Episcoporum die noctuque cum alijs fidelibus tuis contra piratas maritimos inuigilare, ob idque Episcopi [illegible] antur venire: cùm militum Christi sit Christo

2 Tim. 2 seruire: militum vero seculi, seculo; sicut scriptum est: *Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus.* Quòd si seculi milites seculari militiæ student, quid ad Episcopos & milites Christi, nisi vt vacent orationi?

Concilium Romanum sub Leone IIII. 850.

Cap.6. Sacerdotes, qui ad debita & opportuna officia in Ecclesijs indifferẽtes adesse debent, [illegible] nere aliquo, venatione, aucupio, vel alio rusticorum ministerio omnino non occupentur: nec sine ornatu sacerdotali extra domos suas appareant. Extat [illegible] [illegible]andum

Lupus Ferrariensis. 860.

Epistol.29. Nemo nostrum aliquid sibi vindicat, nec in seculares curas dissipare animum permittitur: & orationum, & abstinentiæ legitimam constitutionem persoluere regulari rigore, cui nos sponte submisimus, coarctamur.

Smaragdus. 970.

Ad cap.4. Regulæ S. Benedicti: Vigesimum pietatis instrumẽtum est à seculi actibus se facere alienum.

2 Tim. 2 *Nemo*, ait Apostolus, *militans Deo, implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit.* Hinc ait Domi-

Lucæ 14 nus: *Qui non dimiserit omnia, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Quisquis ergo à seculi actibus fuerit effici alienus, necesse est vt sacris obtemperando præceptis, ipsi Domino efficiatur propinquus.

Psal. Præceptum est enim Domini: *Declina a malo, & fac bonum.* Proinde à seculi actibus alienus effectus, ad conditorem suum illuminandus accedat Monachus: ipsum iugiter concupiscat, toto corde diligat, & pro illius amore omnes nociuas seculi actiones relinquat, & totam spem suam ex illius dilectione suspendat: quotidie in diuinarum literarum se exerceat campo, & ibi se quasi in speculo diligenter conspiciat totum, & omnia, quæ in se de secularibus actibus respuenda inuenerit, respuat: & quæ tenenda inuenerit, [illegible] teneat: quod deforme inuenerit, [illegible] nat: quod pulchrum, excolat: quod [illegible] uet: quod infirmum, corroboret: à strepitu negotiorum secularium remotissimus [illegible]

Radulphus Ardens. 1010.

In festo S. Lucæ: Prædicator [illegible] ram, id est, onus secularium [illegible] collum mentis eius [illegible] primat, ad [illegible] prædicanda non [illegible]. Hinc Paulus [illegible] quit, *militans [illegible] se negotijs secularibus.*

R[illegible]. 1080

Ad caput 2. posterioris ad Timotheum [illegible] *militans* [illegible] seculo. [illegible]

non contentus stipendijs, quæ de altari Domino iubente consequitur, exercet mercimonia, intercessiones vendit, viduarum munera libenter accipit, hic negotiator magis potest videri, quàm clericus. Multò minus autem licet Monacho, vt sit negotiator secularium mercimoniorum, vel implicatus curis secularibus.

Bruno Carthusianus. 1080.

Ad cap. 2. posterioris ad Timoth. Si bonus miles fueris, secularibus negotijs non implicabis te. *Nemo enim militans Deo im licat se secularibus negotijs,* id est, non intendit discussionibus secularium causarū, sed spiritualium. Habet enim mundus seculares iudices, qui iudicant de temporalibus: Episcopi autem vacare debent doctrinis de spiritualibus.

Hugo Victorinus. 1120.

Libro 2. de claustro animæ cap. 16. Quoniam de curiali monacho pauca dicturi sumus, notandum fateor, vt de Canonico seu conuerso curiali eadē sentiamus, licet enim diuersus sit habitus, idē tamen debet esse religionis affectus, vt non affectent vestibus placere, sed moribus. Cùm ergo dicitur curialis Monachus, ex adiuncto designatur aliquid leuitatis. Qui enim secularium hominū consortium diligunt, qui se consilijs principum libenter ingerunt, qui secretorum conscij sunt, & internuntij curiales possunt appellari. Ordo claustri & ordo curiæ diuersus est valde. Ibi sedes in insidijs, cum diuitibus in occultis, vt interficias innocentem: hic audis, *non sedi in consilio vanitatis, & cum impijs non sedebo.* Ibi insidiaris, vt rapias pauperem: hic dicis, odiui ecclesiam malignantium, &c. Si vis Monachus esse curialis, laudas quod non debes, quod non expedit defendis, quod non licet operaris, loqueris quod non decet.

Psal. 9.
Psal. 25.

Bernardus, 1130.

Libro 3. de Consideratione cap. 11. Forma pretiosarum vestium deformitatis mentium & morum indicium est. Quid sibi vult quòd clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem minus castum minusq; syncerum. Nempe habitu milites, quæstu clericos, actu neutrum exhibent. Nam neque vt milites pugnant, neque vt clerici euangelizant, cuius ordinis sunt? Cùm vtriusq; esse cupiunt, vtrumque deserunt, vtrumq; confundunt. Vnusquisque, inquit, in suo ordine resurget. Isti in quo? An qui sine ordine peccauerunt, sine ordine peribunt? Aut si summè sapiens Deus veraciter creditur à summo vsque deorsum nihil inordinatum relinquere, vereor nō alibi ordinandos, quàm vbi *nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitet.*

1. Cor. 15.

Richardus Victorinus. 1140.

Ad cap. 1. Apocal. Qui se negotijs secularibus implicant, ab internis & æternis seipsos alienāt, nec valent de inuisibilibus magna considerare, qui à visibilibus nesciunt animum reuocare. Si ergo Deo propinquare volumus, ab exterioribus ad interiora mentem reducamus, vt sic in secreto quietis positi, possimus cælestia cōtemplari. Hinc nos admonet sermo diuinus, dicens: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus,* quasi dicat, nisi à mundi perturbationibus vacetis, me contemplari non valebitis. Ab exterioribus igitur vosmetipsos colligite, & interius per quietem quis ego sim videte. Tanto namque mens humana spiritualibus viciniorem facit, quanto longius post se temporalia derelinquit, vel corporalia; & tanto clarius atq; perspicacius summis intendit, quanto ab infimis proprij luminis radios auertit.

Psal. 45.

Arnulphus Lexouiensis. 1160.

Epistola ad Richardum Pictauiensem Archidiaconum: Librū de Ecclesiasticis officijs cò libentius vobis censui transmittendum, quia vellem vos exemptum secularibus, diuinis officijs toto studio mancipari. Quòd si vos ad illa quandoq; necessitas, aut prouentus, aut superior gratia pertrahit, ordinis vestri semper habete memoriam, nec eis vos immisceatis, quorū executio professioni vestræ non congruit; sed eis dimittatis, per quos ea specialius cōuenit expediri. Porrò quædam sunt, quibus vestram vos oportet omninò negare præsentiam, vbi scilicet corporalis pœna, vel iudicium sanguinis fuerit irrogandum: quia forensium legum seueritas in plerisq; mansuetudini miserationis Ecclesiasticæ non concordat.

Alexander III. 1180.

Part. 27. cap. 3. Secūdùm instituta prædecessorū nostrorū sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi vel Clerici causa lucri negotientur, & ne Monachi à clericis vel à laicis firmas habeant, vel laici ad firmam Ecclesias teneant.

Cap. 4. Iubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 16. Clerici officia vel commercia secularia non exerceant, maximè inhonesta: mimis, histrionibus, & ioculatoribus non intendant, & tabernas prorsus euitent. Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint.

Honorius Tertius. 1220.

Extr. de vita & honestate clericorum cap. 16. Ex literis Pontini comitis intelleximus, quòd quidam clerici suæ terræ potius secularibus negotiationibus, quàm officijs diuinis intendunt, & gaudere volentes priuilegio clericali, nolunt statutis patriæ (quibus, quoties expedit, sicut laici se tuentur) in negotiationum quæstibus subiacere. *Et infra:* Mādamus, quatenus si tales, tertiò à te commoniti, ab huiusmodi non resipuerint, sed prætermissis diuinis officijs, negotiationibus institerint supradictis, cùm facto priuilegium abijciāt clericale, tu quo minus, dum his se implicant, de suis facultatibus statutis & consuetudinibus patriæ subiaceant, non defendas eosdem.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Virtutibus cap. 11. Propter hanc causam clerici attonsi sunt in circulum instar pugilum, vt se esse propugnatores animarum agnoscant. Heu quàm turpe est, quamq; erubescendum se pugilem, se propugnatorem animarum tonsura & habitu gerere, & nihil propugnatoriæ strenuitatis, vel pugillaris fortitudinis vel agere, vel habere, in omnibus hostem animarum se exhibere, & muliebrem fragilitatem, atque imbecillitatem vitæ mollitie & infirmitate artuum profiteri?

Thomas Aquinas. 1250.

Secund. 2. quæst. 77. in Resolutione quarti argumenti: Clerici non solùm debent abstinere ab his, quæ sunt secundùm se mala, sed etiam ab his, quæ habent speciem mali: quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc, quod est ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent esse contemptores; tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia: quia difficulter exuitur negotiator à peccatis labiorum, vt dicitur Ecclesiast. 26. Est & alia causa, quia negotiatio nimis implicat animum secularibus curis, & per cōsequens à spiritualibus retrahit. Vnde Apostolus dicit 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Guilhelmus Peraldus, 1260.

Sermone 2 Dominicæ 2. Aduentus: Potestas Eccle-

siastica diei, id est, spiritualibus debet intendere: potestas secularis nocti, id est, temporalibus. Et sicut contra naturam esset, si sol luceret de nocte, sic contra naturam esse videtur, si potestas Ecclesiastica transferat se ad ministrationem temporalium, neglectis spiritualibus. Sicut legitur 2. Mach. 4. *Sacerdotes iam nō circa altaris sacrificia dediti erant, sed contempto templo, & sacrificijs neglectu, festinabant participes fieri palestra.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 29. Omnes Simoniaci à templo Dei vel ante humanos, vel ante Dei oculos eijciuntur, & Dei dono priuantur. Similiter clerici & religiosi, qui in templo Dei sunt deputati, si secularibus & terrenis negotijs se implicēt, meritò eiectionem à Deo, & eius indignationem timere debent.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone in die Ascensionis: Quid de illis loquar, qui more patriæ pro mitris vtuntur galeis, pro veste linea vestiuntur ferrea, arma ferunt, bella gerunt, fundunt sanguinem, Præsules negant, duros exhibent, spiritum nesciunt, carnem fouent, quasi arma militiæ nostræ essent carnalia, & non potentia Dei, ad destruendam omnem altitudinem, extollentem se aduersus scientiam Dei.

Thomas Malleolus. 1430.

De imitatione Christi libro 4. cap. 11. Ex ore sacerdotis nil nisi sanctum, vtile, honestum nasci debet, qui toties Christi fruitur corpore: oculi eius simplices, ab omni fraude alieni sint oportet, qui Christi corpus frequenter aspectant: manus puræ sint, semper in cælum subleuatæ, quę cæli terręq; architectum subinde cōtrectant. Quippe cùm omnibus promiscuè, tum præcipuè sacerdotibus dictum est: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.*

Bernardinus Senensis. 1440.

Tomo 2. Serm. 33. artic. 2. cap. 1. Minimè licet clericis & Ecclesiasticis viris mercatiōi vacare. Ideo dicitur 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Pœna autem clericorum, qui se negotijs secularibus immiscent, est, quòd si se nō correxerint, deponi debent. Nam decet clericos sanctè viuere, & non cupiditatibus, seu mercationibus, vel lucris; sed Deo adhærere, qui summū bonum est.

Dionysius Carthusianus. 1450.

De vita Canonicorum artic. 5. Ministris Ecclesiæ, Clericis seu Canonicis conuenit atque iniungitur diuino cultui insudare, orationi, contemplationi, ac laudibus Creatoris vacare, & omnipotentem tam sibi ipsis, quàm proximis, quorum sustentantur stipendijs exhibere propitium & placatum. Cùm ergo ab actibus istis maximè impediant exercitia bellica, in quibus est inquietudo & solicitudo cordis præcipua, hinc bellare interdicitur ijs, sicut & negotiatio: hinc quoque non debent arma portare, ne occasionem aut incitamentū habeant præliandi, &, ne ostendant se ad pugnam paratos, & ne alios scandalizent.

Articulo octauo: Cùm ergo ad hoc institutus sit, prouisus ac dotatus status Canonicorum, vt quieta, pura, ac libera mente vacent ac seruiant Creatori, & eum meritis suis ac precibus concilient, propitiumq; exhibeant tam sibi, quàm eis, quorum eleemosynis atque stipendijs sustentantur: hinc prohibentur occupationes & actus, qui directè ac vehementer impediunt à prætacta mentis vacatione quieta, ac pura inhæsione cum Deo, ab interna libertate circa diuina, qua exonerantur à curis mundanis secularibusq; negotijs. Hæc autem negotiatio, quæ ordinatur ad lucrum terrenum, mundana commercia, secularia quoque officia, per quæ omnia cor valde dispergitur ad externa, implicatur terrenis, & à spiritualibus ac diuinis retrahitur. Quocirca ait Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.*

Ioannes de Turrecremata. 1460.

Tractatu vigesimotertio in Regulam S. Benedicti: Discipulus perfectionis amator à negotijs secularibus, cuiusmodi sunt curæ terrenæ, negotiationes seculares, solicitudines mundanæ, mercationes, aduocationes, & huiusmodi, sit alienus. Nam vt docet Apostolus 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit*, id est, deuouit. Magnum profectò impedimentum quietis & perfectionis spiritus, est occupatio secularis. Hinc Seneca: Omnia impedimenta dimitte, vaca bonæ menti: nemo ad illam peruenit occupatus.

Dominicus Mancinus. 1480.

De quatuor Virtutibus:

Aspice quàm differs alijs in veste sacerdos,
Tantum differre & moribus ipse velis.
Et quo maior apex cingit tua tempora, tanto
Et morum cura maior habenda tibi.
Non facias vt quisque facit, cùm non tibi quisquam
Collatum fuerit, perfice maius opus.

ARTICVLVS SEXTVS.

CLERICOS, IN MAIORIBVS ORDINIBVS CONSTITVTOS, CONTINENTER DEBERE VIVERE, NEC POSSE VXORES DVCERE.

NEGANT.

Anno post natũ Christum 70. *NICOLAVS Antiochenus, vnus è septem Diaconis, cùm ab initio continuisset se ab vxore sua, ad imitationem eorum, quos Deo addictos videbat, à proposito relapsus, & cum propria vxore coiens, pra intemperantia dicebat, nisi quis Venerem singulis diebus exerceret, non posse eum vita aterna participem fieri. Unde etiam vxorem suam alijs communicabat. Et hinc turpissima secta est, qua placet vsus indifferens fœminarum.* Irenæus lib.1.cap.27. Clemens Alexandrinus lib.3.Strom. Epiphan.hæres.25. Augustinus hæresi 5.

400. *Vigilantiani Episcopi Diaconum nisi prius ducta vxore non ordinabant.* Hieronymus contra Vigilantium.

700. *Vitiza rex facinorosus, timens ne suis criminibus obuiarent, & populum ab eius obedientia renocarent, dedit licentiam, imò praceptum omnibus clericis, vt vxores & concubinas vnam & plures haberent pu..ice iuxta libitum voluntatis, neve Romanis constitutionibus, qua talia probibent, in aliquo obedirent, & sic per eos populus retineretur.* Ro..ericus Toletanus rerum Hispanicarum lib.3.cap.15.

950. *In Anglia quidam cupiebant sacerdotum connubia introducere, quibus Dunstanus Episcopus, opitulante Odgaro principe, restitit.* Polydorus Virgilius lib.6. Historiæ Anglic.

1070. *Henricus Imp. introducere conatus est sacerdotum connubia, & maritos Episcopos design..uit.* Lambertus Schaffnaburgensis in hoc Henrico.

1150. *Petrus Brusius docuit Sacerdotes & Monachos potius debere vxores ducere, quàm scortari.* Petrus Blesensis.

1200. *In Dania quidam persuadere conantur populo, vt sacerdotibus suis matrimonia decernant.* Saxo Grammaticus lib.15. Danicæ.

1390. *Ioannes VVicleuus*, in Sermone Vigiliæ Natalis Ioannis Baptistæ, & de officio Pastorali cap. 29. *reprehendit Catholicos sacerdotes, quòd sint innupti, & coniugium minus amplectuntur.*

1428. *Ioannes Bedericus Orebitarum Dux & Presbyter Stamiensis, calcato iure Pontificio, vxorem publicè duxit, & illa mortua alteram ex Polonia superduxit, ex qua filios sua nequitia sectatores suscepit.* Aeneas Syluius in Histor. Bohemica, & Cochlæus Hist. Hussiticæ lib.6.

1524. *Andreas Carlstadius Archidiaconus VVittembergensis primus sacerdotum in Germania vxorem duxit, & publicas nuptias celebrauit. In cuius laudem VVittembergenses propriam Missam finxerunt, cuius talis est Collecta: Deus, qui post longam, & tam impiam sacerdotum cacitatem beatum Andream Carlstadium ea gratia donare dignatus es, vt primus, nulla habita Papistici iuris ratione, vxorem ducere ausus fuerit, da quæsumus, vt omnes sacerdotes recepta sana mente eius vestigia sequentes, eiectis concubinis, aut iisdem ductis, ad legitimi consortium tori conuertantur.*

1525. *Martinus Lutherus*, Tomo 2. Germanico fol.214. *scribit, si Ecclesia per concilium aliquod facto decreto Ecclesiasticis contrahẽdi matrimonij, vxoresq; ducendi libertatem concederet, tum se potius dissimulaturum, & crediturum, quòd is homo potius in gratia Dei esset, qui toto vita sua tempore, vnum, duo, vel tria scorta haberet, quàm alius quispiam, qui secundùm Concilij definitionem vxorem duceret. Imò non daturum se ait, sub pœna salutis amittenda, ne quisquam huiusmodi Concilij permissione vxorem duceret, sed tum primùm vel continenter viueret, vel si id esset impossibile, in sua scortatione, si meretricem haberet, non desperaret.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

1.*Reg.*21.1. Venit autem Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achimelech, eò quòd venisset Dauid. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum? Et ait Dauid ad Achimelech Sacerdotem, Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & cuiusmodi præcepta tibi de-

derim: nam & pueris condixi in illum, & illum locum. Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinq; panes, da mihi, aut quicquid inueneris. Et respondens Sacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus? Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorũ sancta. Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem: neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, vt ponerentur panes calidi.

Isaiæ 52.11. Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tãgere: exite de medio eius, mundamini qui fertis vasa Domini.

1. *Cor.* 7.5. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apostol. 25. Ex his, qui cœlibes ad clerũ peruenerunt, iubemus vt Lectores tantùm, & Cantores (si velint) nuptias contrahant.

Epistola 2. Ad Dominica ministeria tales eligantur, qui ante ordinationem suam cõiuges suas non nouerint. Quòd si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium vxoris cubile inuadere, sacrarij nõ intret limina, nec sacrificium portet, nec altare contingat, nec ad Dominici corporis portationẽ accedat, nec aquam sacerdotibus ad manus porrigat, nec vrceũ, siue calicem ad altare ferat: sed ostia forinsecus claudat, & minora sectetur officia.

Constit. Apostol. lib 6 *cap.* 17. Episcopum, Presbyterum, & Diaconum ordinari præcipimus, qui sint monogami, id est, vnius vxoris viri, siue vxores eorum superstites fuerint, siue non: post ordinationem tamen, si vxores non habent, præcipimus, vt non liceat amplius ducere: aut si antea duxerant, non aliàs in matrimonium accipere: sed potius, quod cùm haberent, ad ordinationem venerunt, contentos esse.

Origenes. 230.

In Leuiticum Homil. 4. Sacerdos campestri lineo cingitur, vel fœmoralibus vtitur, qui luxuriam fluxæ libidinis cingulo strinxerit castitatis. Ante omnia enim sacerdos, qui diuinis assistit altaribus, castitate debet accingi.

In Numer. Homil. 23. Si oratio iusti sicut incensum offertur in cõspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum: dicit autem Apostolus ijs, qui in coniugio sunt: *Nolite* 1. Cor. 7. *fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi*, certum est quia impeditur sacrificiũ indesinens ijs, qui cõiugalibus necessitatibus seruiunt. Vnde videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.

Libro 8. *contra Celsum*: Cæterùm homines idiotæ ab eis pro nihilo habiti, vt stulti & illiberales, si modò cõmittant se in fide in Deũ, & doctrinam Iesu recipiant, tantum absunt ab omni lasciuia, spurcitia, turpitudine libidinum, vt in morem perfectorum sacerdotum, ab omni coitu abhorrentium, multi eorum in totum castè pureq; viuant, alieni à congressu mulierum etiam legitimo. Et apud Athenienses quidem vnicus Pontifex, ne ipse quidem satis sibi fidens, quòd imperare posset masculis cupiditatibus, cicuta oblitis virilibus, putatur satis idoneus ad castè obeũdas eius ciuitatis solennes cæremonias. At apud Christianos nõ desunt viri, quibus cicuta ad hoc nihil opus est, vt Deo castè seruiant, sed pro cicuta eis verbum Dei sufficit, ad expellendas è cogitatione omnes concupiscentias, & vacandum precationibus.

Concilium Ancyranum. 310.

Canone 10. Quicunque Diaconi constituti in ipsa constitutione testificati sunt, & dixerunt, oportere se vxores ducere, cùm non possent sic manere, ij si vxores postea duxerint, sint in ministerio, eò quòd sit illis ab Episcopo concessum: si qui autem hoc silentio præterito, & in ordinatione, vt ita manerẽt suscepti sunt, postea autem ad matrimonium venerunt, ij à Diaconatu cessent.

Concilium Neocæsareense. 316.

Canone 1. Presbyter, si vxorem duxerit, ordine suo moueatur. Si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.

Concilium Nicænum Primum. 320.

Canone 3. *ex Græco translato*: Omnibus modis interdixit sancta Synodus, neq; Episcopo, neque Presbytero, neq; Diacono, neque vlli clericorum omninò licere habere secum mulierem extraneã, nisi fortè mater, aut soror, aut auia, aut amita, vel matertera sit. In his namq; personis, & harum similibus, omnis, quæ ex mulieribus est, suspicio declinatur. Qui aliter præter hæc agit, periclitabitur de clero suo.

Canone 78. *ex Arabico translato*: Si quis sacerdos lapsus fuerit in peccatum carnis, qui non duxit vxorem, & hoc peccatum nunquam antea commiserit, sed potius bene semper audierit: debet agere pœnitẽtiam in ieiunio & oratione vno anno, & facere eleemosynas secundùm vires, & cessare à ministerio gradus sui, quàm diu durat vnius anni pœnitentia. Quo peracto debet redire ad ministerium, & ad sacrificiũ, sicut prius, & attendere deinceps diligenter, ac cauere sibi per vniuersum vitæ suæ tempus. Si verò ad idem peccatum reuersus fuerit, deponendus est tantùm, & nõ prohibendus communione fideliũ, & sacra communione. Quòd si vxorem duxit, & adhuc vxor viuit, & cũ eo habitat, debet imponi duplex pœnitentia. Idem seruandum est de Diacono, qui si tertiò ad idem scandalum redierit, deponendus est tunc. Quod tamen intelligendum est, si fuerit viduus. Nam si vxorẽ habeat, & cum ea habitet, debet remanere in pœnitentia, & excommunicatus tribus annis. Qua pœnitentia peracta redeat ad ordinem. Quòd si ad peccatum redierit, deponatur solùm: & in vniuersum intelligendum est hoc in omnibus ordinibus. Episcopus verò cùm primùm in hoc peccatum lapsus fuerit, debet ex gradu suo cadere, cui non est pœnitentia imponenda,

nenda, neque communione fidelium, neque communione sacra prohibendus. Sacerdos viduus recipiendus est ad pœnitentiam: qui vxorem habet, non est recipiendus. Diaconus viduus bis est ad pœnitentiam recipiendus; Diaconus coniugatus semel & non erunt prohibiti communione fidelium, neque communione sacra, sed ministerio altaris.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Demonstratione Euangelica lib.1. cap.9. Meritò aliquis quæsierit, &c. quænam causa sit, vt illi quidem in nuptijs, & procreatione liberorũ plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus &c. Aduersus hæc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicũque ante Moysem in laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initiũ habente, tuncque primum existente vita, fuisse memorantur: quæ vero ad nos pertinẽt, tendere ad finẽ. Quare illos magna cum cura sobolis incrementum quæsiuisse, cùm per illud tempus & numerus hominum augesceret, & multiplicaretur, atque indies robur acciperet genus humanum: nobis verò non admodum curæ esset hoc, vt pote cùm res iam interire ac desinere, atque ad extremum finẽ tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitæ consummationem, Euangelicam in foribus esse doctrinã, & renouatio ac generatio alterius seculi, quod breui initet, futurum denũtiatur. Vna igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi. Priscis illis, qui remissiorem ac liberiorem vitã agebãt, nihil erat impedimento ne domum, liberisque præessent, ac pariter diuinæ quoque rei vacarẽt, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduam dare operam poterant, & nusquam ab vllis res externas, à meliore proposito auellebantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecus premant, & quæ in alienas curas vndique trahant, & ab earum rerũ studio, quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait: *Hoc autem dico fratres, tempus breue est. Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam nõ habentes sint, &c.* Causa igitur, ob quam viri sancti priscis tẽporibus magno cum studio liberos susciperent, reddita est: quæ non amplius in nobis locũ habere dicenda est, quippe cùm, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam innumerabiles gentes, & populos, in vrbibus, & regionibus, & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes, & ad sancta Euangelicæ doctrinæ præcepta cõcurrentes. Quibus quidem satis superque sit, si doctores ac prædicatores diuini verbi omnibus & vitæ vinculis, & solicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis, maximè in præsentia vt melioribus studijs vacent liberius, seiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti ijs, qui diuina & incorporea sobole propaganda occupati teneantur, & nõ vnius, neque duorum liberorum, sed aceruatim innumerabilis multitudinis educationẽ, sanctamque disciplinam, ac reliquæ instituendæ vitæ curam susceperint, &c. Oportere enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virũ esse. Veruntamen eos, qui sacrati sint, atque in Dei ministerio cultuque occupati, continere deinceps seipsos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum assumpti sint sacerdotij munus, ijs idem sermo diuinus indulget.

[Cor.1.7.]

Basilius Magnus. 370.

Epistola 1. ad Amphilochium Can.3. Diaconus post Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidẽ eijcietur, in laicorum autem locum extrusus, à communione non arcebitur: quoniam antiquus est Canon, vt qui à gradu exciderunt, hoc solo puniendi modo puniantur, primis, vt existimo legem illam secutis: *Non vindicabis bis in id, ipsum.*

Can.6. Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum coniunctio omnino diuellatur. Hoc enim & Ecclesiæ ad securitatem est vtile, & non dabit hæreticis aduersus nos ansam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.

In caput 3. Esaiæ. Quisquis igitur præsidentia cathedræ dignus censetur, tamque afferri tus est ordini presbyteratus, qui talis est presbyter, aut circunfert characterem presbyterij, par est eum vel maximè esse irreprehensibilis vita, & expertem vxoris.

Epistola 17. ad Paregorium Presbyterum. Nec primi, nec soli, Paregori, sanciuimus, non debere mulierculas cohabitare viris. Lege Canonem à sanctis Patribus nostris in Nicena Synodo constitutum, qui manifestè interdixit, Ne quis mulierculam subintroductam habeat. Cœlibatus autem honestatem suam in eo habet, si quis à nexu mulieris secesserit. Itaque si quis cœlibatum nomine tenus professus, reipsa faciat ea, quæ à coniugatis fiunt, manifestum est, quòd Virginitatis honestatem nuncupatione quidem illius præstet, verùm interea ab inconuenienti voluptate non desistat. Tantò facilius admonitioni nostræ acquiescere poteras, quantò magis liberum esse te à corporalibus affectionibus affirmas. Neque enim credo virum septuaginta annos natum cum huiusmodi affectionibus cohabitare mulierculæ: neque propterea ista determinaui, quòd aliquid absurdi designaueris: sed quòd ab Apostolo edocti sumus, non esse fratri ponendum offendiculum vel scãdalum. Scimus autem vsu euenire, vt quod à nonnullis rectè geritur, alijs in occasionem peccati cedat. Ob hanc causam, constitutionem sanctorum Patrum secuti, præcepimus, vt à muliercula separeris, &c. Eijce igitur illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra.

[Can.9.]

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Tu in libros Euangelicos inscriptus cùm sis propter institutum cõtinentiæ caue igitur ne delearis propter scortationem.

Catechesi 12. Decebat sanè purissimum puritatis doctorem ex puris prodire thalamis. Si enim, qui apud Iesum bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse Iesus quomodo ex viro & muliere proditurus esset?

Epiphanius. 380.

Hæresi 59. Reuera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secũdis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virũ non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterũ, & Episcopum, & Hypodiaconum: maximè vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere & Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, cùm nõ inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum bene disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola cõscientia peragerentur. Dico autem quòd decorum est, propter repentina

ministeria ac necessitates, vt Presbyter, & Diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens, vt ad
1 Cor.7 tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit? vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur.

Hæresi 79. Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? nunquid impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter maius ministerium. Nam postquam prophetauit Moses, non amplius coniunctus est vxori, non amplius liberos genuit: habet enim vitam Domino vacantem, vacare autem Domino non potest, qui mariti officio fungitur.

In compendiaria fidei doctrina: Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens: si verò ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus: si verò non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his, qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus. Nam eum, qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotium suscipere.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 33. in Genesim: Nunc autem necessarium, vt debiti memor sim, & vobis satisfaciam, tametsi vos debiti genus ignoretis, vtpote curis multis impliciti, & soliciti pro vxoribus, & liberis, & quotidiana alimonia, multisq; alijs negotijs. Verùm nos (*sacerdotes*) qui nullis id genus curis turbamur, & vobis debiti memoriam suggerimus, & ad restituendum nos paramus.

Homil. 2. in Iob: Paulus Apostolus, vbi in orbe, adulterijs, fornicationibusque repleto, voluit orbis pastores constituere, & quoniã virtutes rarò inueniebantur, Episcopos ordinans, Tito di-
Tit.1. xit: *Constitue Episcopos, sicut ego disposui: vnius vxoris virum:* non ea ratione, quod id nunc in Ecclesia obseruetur. Oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse. Sed quod id quandoque ad eos, qui in fornicatione erãt, magnum fuit: ideo dicit: *Constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi: Si quis est sine crimine, vnius vxoris vir*: non quod id legis loco posuerit, sed quod errori ignoscebat.

Epistola 125. ad Cyriacum: Quin me quoque cum muliere concubuisse criminantur. Exuite corpus meum, & membrorum meorum mortificationem reperietis. Verùm ad hæc omnia facienda liuore adducti sunt.

Synesius. 410.

Epist. 105. ad fratrem, qua causam reddit recusati sacerdotij: Deus mihi, atque lex, & sacra Theophili manus vxorem dedit. Prædico ego cũctis, & protestor, me hãc nunquam relicturum, neque cum ea clam vt mœchus habitabo: alterum enim minimè pium est, alterum minimè legitimum, sed volam atq; precabor, vt & multi mihi atque probi gignantur liberi. Hoc vnum oportet eum, penes quem ordinandi potestas est, non ignorare, &c. Si hæc sacerdotij leges huius ætatis mihi concedunt, possem sanè sacerdotium accipere.

Ioannes Cyprius. 420.

Vita S. Epiphanij cap 38. Non amplius ordinabat Epiphanius eos, qui haberent vxores; sed viros sanctos, qui exercebant vitam monasticam, & viduos probatos: licebat enim videre Ecclesiã tamquam pulchram sponsam ornatam sacerdotio.

Honorius & Theodosius. A A. 420.

In lege eum qui, C. de Episcopis & Clericis: Eum, qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet. Quicunque igitur cuiuscunque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extranearum sibi mulierum interdicta consortia cognoscant: hac tamen ijs facultate concessa, vt matres, filias, atque germanas, intra domorum suarum septa contineant. In his enim nihil sæui criminis existimari fœdus naturale permittit.

Socrates. 430.

Libro 1. cap 8. Visum erat Episcopis legem nouam in Ecclesiam introducere, vt qui essent sacris initiati (sicut Episcopi, Presbyteri, Diaconi,) cum vxoribus, quas, cùm erant laici, in matrimonium duxissent, minimè dormirent. Et quoniam illis erat propositum de hac re consilium inire, in medio eorum consessu surrexit Paphnutius, ac vehementer vociferatus est, non graue iugum ceruicibus illorum imponendum esse, qui erant sacris initiati: *honorabile esse coniugium inter omnes, & thorum immaculatum, &c.* Illud satis esse, vt qui in Clerum ante ascripti erant, quàm duxissent vxores, hi secundùm veterem Ecclesiæ traditionem, deinceps à nuptijs se abstinerent: non tamen quenquam ab illa, quam iam pridem, cùm laicus erat, vxorem duxisset, seiungi debere.

Lib. 5. cap. 21. Ipse porrò in Thessalia aliam consuetudinem inualuisse noui, [illegible]i qui clericus sit, si cum vxore, quam cùm esset laicus ducebat, postquam clericus factus sit, dormierit, clericatu abdicatus sit: id adeò cùm omnes illustres Presbyteri in Oriente, & Episcopi etiam, modò ipsi voluerint, nulla lege coacti ab vxoribus abstineant.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 2. epist. 284. Palladio Episcopo: Mulierum congressus, vir optime, quantum fieri potest fuge. Nam eos, qui sacerdotum munere funguntur, sanctiores & puriores illis esse oportet, qui ad montes se contulerunt. Siquidem illi & sui, & plebis: hi autem sui duntaxat curã gerunt. Quod si etiam vt cum ipsis congrediaris necessitas aliqua te obstringat, oculos humi deiectos habe, atq; ipsas quoque, quonam pacto spectandum sit, doce. Cumq; pauca, quæ ipsarum animos astringere atque illustrare queant, locutus fueris, statim auola: ne fortè diuturna consuetudo vires tuas emolliat & infringat.

Iustinianus Imp. 530.

C. lib. 1. tit. 3. de Episcopis & clericis. n. 42. l. Omnem: Conuenit igitur huiusmodi eligi & ordinari sacerdotes, quibus nec liberi sint, nec nepotes: etenim fieri vix potest, vt vacans huius quotidianæ vitæ curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne studium, omnemq; cogitationem circa diuinam Liturgiam, & res Ecclesiasticas consumãt. Nam cùm quidam, summa in Deum spe, & vt animæ eorum salui fiant, ad sanctissimas accurrant Ecclesias, & eis omnes suas facultates adferant, & derelinquant, vt in pauperes, & egentes, & alios pios vsus consumantur: indecens est, Episcopos in suũ illas auferre lucrũ, aut in propriam sobolem, & cognatos impendere. Oportet enim Episcopum minimè impeditũ affectionibus carnalium liberorum, omniũ fidelium spiritualem esse patrem.

C. lib. 1. titul. 3. de Episcopis & Clericis. nu 45. Sacris Canonibus neque Deo amantissimis Presbyteris, neque reuerendissimis Diaconis, aut Subdiaconis nuptias contrahere post huiusmodi ordinationem permittentibus: sed solis reuerendissimis Psaltis & Lectoribus id concedentibus, animaduertimus quosdam, despicientes quidem sacros Canones, pueros autem generantes, ex qui-

buldam mulieribus, quibus coniungi secundùm sacerdotalem censuram non possunt. Quoniam igitur pœna facinoris huius in sola sacerdotij erat amissione: sacros autem Canones non minus, quàm leges valere, etiam nostræ volunt leges: sancimus obtinere in illis, & quæ sacris visa sunt Canonibus, perinde ac si ciuilibus inscriptũ esset legibus, & omnes istiusmodi homines tam sacerdotio, quàm diuino ministerio, atque etiam dignitate ipsa, quam habẽt, nudari. Quemadmodum enim sacris Canonibus prohibita sunt talia, sic & secundùm nostras leges rem ipsam prohiberi: & præter supradictam excidendi à ministerio pœnam, ne legitimos quidem & proprios esse eos, qui ex huiusmodi inordinata constupratione nascuntur, aut nati sunt; sed eam, quæ ex talibus seminibus oritur, participari turpitudinem. Tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefarijs natos nuptijs definiũt, ita vt neque naturales, aut nothi, seu spurij intelligantur: sed prorsus, & vndiq; prohibiti, & successionis genitorum indigni, ac nec donationem ab illis capere possint.

In Nomocan.tit.9.cap.29. Si Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus nuptias contraxerit, Canonibus tenetor, (qui Canones non minus q̃ leges valent,) & præterea sacerdotio excidito. Liberi autem, tanquam ex illicitis nuptijs nati, neque naturales, neque nothi sint, neque ex donatione, successione, ficto debito, aut aliorum obligatione quicquam percipiant à patribus suis: sed neque matres vxorum: sed omnia capiat Ecclesia, in qua ille deseruierit.

Authent.Col.1.Quomodo oporteat Episcopos &c.tit. 6.cap.1 Ordinandus Episcopus sit neque vxori alij copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut vxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam, neque seiunctam à viro, neque concubinam: neque filios, aut nepotes habens, neque cognitos legi, neque illi odibiles: alioqui qui præter hoc aliquid agit, & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat foris Episcopatum sectabitur, hanc legem offendens, &c. Prius autem ad monasticam vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, vxori tamen non cohærens, aut filios, aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus Episcopis quærimus, sicut etiam prius duabus nostris constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes vxoribus non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes, à positione legis vxorem habẽti talem imponi ordinationem; quam legem etiam nunc renouamus, ne fortè, si præter hoc aliquid fiat, & ipse cadat sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret.

Cap.5. Neque autem secundas habentem, aut eum, qui habuerit nuptias ordinari in Diaconũ, aut Presbyterum, neque si mulieri iungatur seiunctæ, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinã habeat, sed & ipsam vxorem, si cum castitate, & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quàm cum castitate viuentes, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnius vxoris virum, qui vel fuerit, vel sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secũdum diuinas regulas, & reliquæ virtutis constitutam. Si autem aliquis Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus postea ducat vxorem, aut concubinam, aut palàm, aut occultè, sacro statim cadat ordine, & deinceps idiota fit. Quòd si & Lector secundam ducat vxorem propter quædam, & hoc inuitam irrecusabili necessitate, nullatenus ad altiorem accedat gradum, neque in superiore gradu maneat in sacerdotio: maneat autem in eodem gradu perpetuò.

Nouella 123. de Episcopis & clericis cap. 14. Si verò futurus ordinari Diaconus non habuerit vxorem (sicut prædictum est) continentiam ibi, non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit, posse post ordinationem, & sine legitima vxore honestè viuere. Non valente eo qui ordinat in tempore ordinationis permittere Diaconum, aut Subdiaconum post ordinationem vxorem accipere. Is autem qui permittit Episcopus expellatur ab Episcopatu. Si verò post ordinationem Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus vxorem duxerit, expellatur à Clero, & Curiæ ciuitatis illius, in qua Clericus erat, cum proprijs rebus tradatur. Si vero Lector secundam ducat vxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus, vel sacris Canonibus interdictam, nequaquam ad aliũ Ecclesiasticum ordinem prouehatur; sed etsi quolibet modo ad maiorem ordinẽ perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

Cap.29. Presbyteris, & Diaconis, & Subdiaconis, & omnibus in Clero conscriptis, non habentibus vxores, secundùm sacros Canones, interdicimus etiam nos, secundùm sanctarum regularum virtutẽ, mulierem aliquam in propria domo superinductam habere: tamen citra matrem, aut sororem, aut filiam, & alias personas, quæ omnem suspicionem effugiunt.

Maximus Monachus. 640.

In quæstionibus & responsionibus ad Thalassium: Cur non prohibebantur sacerdotes Legis habere vxores, Sacerdotes vero Christi prohibentur quoad concubitum? Quia scilicet est sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, de quo nõ est literis mandatum duxisse vxorem, quare necessariò, qui secundùm ordinem eius sacerdotio funguntur, non admittunt vxorem.

Synodus Trullana. 711.

Canone 6. Quoniam in Apostolicis Canonibus dictum est, eorum, qui non ducta vxore in Clerũ promouentur, solos Lectores & Cantores vxorem posse ducere: & nos hoc seruantes, decernimus, vt deinceps nulli penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat: si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur. Si quis autem eorum, qui in clerum recedunt, velit lege matrimonij mulieri coniungi, antequam Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, hoc faciat.

Can.12. Hoc quoque ad nostram cognitionem peruenit, quòd in Africa, & Lybia, & alijs locis quidam ex ijs, qui illic sunt religiosissimi Præsules, cum proprijs vxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, vnà habitare non recusant, ex eo populis offendiculum & scãdalum afferentes. Cum itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, vt omnia ad gregis nobis commissi vtilitatem fiant, nobis visum est, vt nihil eiusmodi deinceps vllo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur.

Can.48. Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopatum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentia fruatur.

Leo Philosophus Imp. 890.

Constit 3. Cum decenter inde ab initio de ijs, qui faciendis Deo sacris digni essent, Ecclesiasticus ordo constituerit, non rectè (meo quidem iudicio) qui præsentis temporis consuetudini nituntur, interdum Ecclesiasticam traditionem

contemnunt. Nam vbi illa mandat, vt qui creandi sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voueant; aut si illum seruare impossibile ijs videatur, legitimè matrimonium ineant, ac deinde diuinum ministerium suscipiant: consuetudo, quæ in præsenti obtinet, ijs, quibus matrimonio coniungi in animo est, cōcedit, vt antequam vxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, ac deinde biennium ad perficiendam volūtatem iungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia indecorum esse videmus, iubemus, vt ad vetus Ecclesiæ, & antiquitus traditum præscriptum dehinc creationes procedant. Neque enim dignum est, vt qui spirituali ascēsu supra corporis abiectionem & sordes euecti sunt, hi rursum ad carnis sordes delabantur: sed è diuerso, vt diuinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, conuenientius fuerit.

Constit.79. Quæ semel Deo dedicata sunt, ea deinceps auferri non oportere sancitum est: idq; non solùm in donarijs, verùm multò etiam magis in hominibus, qui per sacrum ordinem diuinæ maiestati consecrati sunt, obseruandum est: tametsi (vt multi sunt hominum lapsus) in statu, in quem tanquā honestè victuri allecti erant, peccatum dominio in ipsos suscepto, exturbet. Non approbantes igitur veteris legislatoris propositum, qui Sacerdotem, Diaconū, aut Hypodiaconum, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium iungatur, omnino à Clericali habitu discedere, atque ad profanam vitam reuerti vult: illud decretum irritum facimus, ac verò statuimus, vt ab ordine, quem ante nuptias obtinuerint, solum recedētes, satis tamen pœnarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu, adeoq; Ecclesiæ ministerio, cuius quidem vsus illicitus non est, iudicio priuentur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum:*) Nōnulli hic dicunt, quòd obscurè & clanculum cœlibem hic indicarit vel petiuerit. Quod si fieri non possit, habeat coniugem vnam, verùm tamen sit tamquam non habeat. Porrò non vt legem sanciat, hæc dicit, quòd omninò oporteat Episcopum vxoratum esse. Qui enim isthuc statuerit, cùm alias dicat: *Volo vos omnes esse sicut meipsum?* Verùm quia tempus ita tum postulabat. At si contingat, inquit, sit vnius vxoris vir. Id ve-
1.Cor.7. rò Iudæorum causa dicebat. Illis enim permittebatur polygamia, hoc est, cum multis connubia iungere.

Ioannes Zonaras. 1100.

In Can. Apost. 26. Presbyteri quidē, & Diaconi, & Hypodiaconi ante Chirotoniā interrogantur, an contineāt, & castè viuere velint, & si quidē pollicentur hoc, ordinantur: sin minus ante ordinationem chirotoniā venire permittūtur ad nuptias: post nuptias autē ad ministeriū deligūtur. Post chirotoniā verò si prædicti mulieres accipiant, à ministerio remouētur. Solis Lectoribus etiā, postquam in Clerum delecti sunt, matrimoniū contrahere licet, in suoq; statu proprio manere.

Theodorus Balsamon. 1160.

In Can. 5. Apostol. Ante sextam Synodum, quæ fuit in Trullo Palatij, licebat Episcopis vxores habere etiam post Episcopalē dignitatē, quemadmodum qui post matrimonium ordinantur Sacerdotes & Diaconi. Quoniam itaq; ante 117. Iustiniani Nouellam, quæ sita est in lib. Imp. 28. tit. 7. licet quauis ex causa mittere suæ vxori libellum repudij, dicit præsens Canon, non licere Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono prætextu pietatis vxorem suam eijcere. Hic autem Canon exoleuit, quod ad Presbyteros & Diaconos attinet. Episcopi enim, vt dictum est, post Episcopatum vxores habere non possunt, quod non possit aliter solui matrimonium, quàm pro causis, quæ in Nouella continentur.

In can. 10. Synodi Ancyranæ: Quicunque Diaconi constituti, &c. Hunc Canonē ne sequaris, qui definit Diaconos posse cū mulieribus matrimonio coniungi postquā ordinati fuerint, quando dum ordinarentur testificati sunt & dixerunt suis Episcopis, necesse esse vt ad matrimonium veniant, & veluti promissionem acceperūt: siue enim hoc prædixerint, siue silentio prætererierint, qui ordinantur, nō permittitur eis, vt post ordinationem cum mulieribus coniungantur. Sextus enim canon Synodi in Trullo deponendos decernit Diaconos, & Presbyteros, & Subdiaconos, qui post ordinationem matrimonium cōtraxerint. Quod si autem contra Canones, nec ex permissione Episcopali, nec ex eo tantùm, quòd non tacuerint conceditur. Lege etiam sextam Nouellam Imperatoris Leonis sapientis dicentis, quòd etiamsi ex consuetudine potestatem habeant ij, qui sunt sacrati, intra biennium post ordinationem præfinitum ducendi vxores legitimas, hoc tamen vt à Canonibus prohibitum obseruari non debet.

Constantinus Harmenopolus. 1180.

In Iustinianæ Constitutionib. lib. 4. titul. de Clericis: Hypodiaconi, & Presbyteri vxores habere prohibentur omnino. Vnde si præter huius constitutionis præscriptum connubio mulieri iungantur, de sacerdotio deijciantur, ac sua spolientur dignitate.

Isaacius Angelus Imp. 1185.

Constit. 3. Propositum est quoldam eorum, qui ad metropoles vel Archiepiscopatus electi & ordinati sunt, cùm vxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem quin primarij sacerdotij chrismate inungerentur; sed eorum vxores eundem rursum mūdanum habitum induere, inuerecundè agentes in ijs ædibus, quas antea habitabant: nec fœmineis introductas esse monasterijs, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quòd sacri, diuinique Canones expressim moneant electos Pontifices à legitimis suis vxoribus, quas ante ordinationem habebant, omnimodo abstinere, vt non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam, vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotij, aut propter matrimonij honestatem, coniunctionem castam præferat, &c. Triste etiam quiddam, nec gratum in pijssimum chartophylacem mea intuens maiestas, definijt, cohortantibus ad id sanctiss. Patriarchis, vxores creatis pontificib. ante ordinationem coniunctas, in muliebria monasteria procul sita ab habitatione Pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonicè apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: & si ipsæ tonsuram recusent, qui ijs ante creationem iuncti erant matrimonio, pontificali solio, & dignitate priuentur, & in eorum locum alij sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam vxorem habebit, non aliter ordinari, quàm si communi coniugum scripto, consensu & placito à seinuicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo & damno iuxta sacros & diuinos Canones procedet, semota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione.

N[illegible] [illegible]

[illegible] in Patriarchicum solium sublimatur Ioannes [illegible] Lopo[illegible] [illegible] habebat [illegible] habitum [illegible] quem [illegible] ei [illegible] indui [illegible] obstitisset. Nam cum corruptio humoris [illegible] multo ante certos annis [illegible] articulos eius [illegible], grauissimè cruciabatur, & de sententia medicorum e carnibus vescendum erat: qua de causa monachicus habitus ei non est concessus.

Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus. 1580.

Respon. 1 cap. 21. Nos illis sacerdotibus, qui in [illegible] perficere non possunt, priusquam [illegible] [illegible] & sacerdotes fiant, [illegible] vxores potestatem [illegible]. Ille autem, qui semel virginitatem professus est, virgo permaneat, nec [illegible] illam amplius licentiam post [illegible] susceptum nubendi damus. *Nemo enim mittens manũ ad aratrum, & respiciens retro, idoneus est [illegible] calorum regno.* Si verò huic humanitus quid contigerit, hunc Ecclesiastica disciplina corripimus, ac ad [illegible] rationem vsque per pœnitentiam, atque confessionem, carnis item mortificationem, ac omnem vitæ continentiam reuocamus, ac velut lustratione quadam expiamus. nihil [illegible] benignissimi Dei misericordiam humanæ eius infirmitati non defuturam.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Calixtus. 218.

Apud Gratianum dist. 27. Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis, concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere, iuxta sacrorum Canonum definitionem, iudicamus.

Concilium Eliberinum. 313.

Cap. 33 Placuit in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, positis in ministerio abstinere se à coniugibus suis, & non generare filios. Quod quicunque fecerit ab honore clericatus exterminetur.

Concilium Romanum. 320.

Cap. 8. Nullum Subdiaconorum ad nuptias trãsire præcipimus, ne aliqua præuaricatione præsumpserit.

Concilium Arelatense Secundum. 325.

Cap. 2 Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo coniugij constitutus, nisi fuerit promissa conuersio.

Cap. 3. Si quis Clericus à gradu Diaconatus in [illegible] mulierem, præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à Communione alienus habeatur.

Ambrosius. 370.

[illegible] Ecclesiam Vnius vxoris virum [illegible] coniugij exortem excludit [illegible] supra legem præcepti est: sed vt [illegible] seruet ablutionis suæ gratiam. [illegible] iterum, vt filios in sacerdotio creare [illegible] autoritate. Habentem enim [illegible], non facientem, neque coniugium [illegible].

[illegible] Veteribus idcirco cõcessum est Leuitis & sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multum tempus orationi vacabant a ministerio aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & magna copia Leuitarum. & vnusquisque [illegible] tempore [illegible] diuinis [illegible] [illegible] Dauid. [illegible] enim [illegible] sacerdotum, [illegible] Vnde [illegible] octauam classem [illegible] contingebat [illegible] agere [illegible] ministerij, [illegible] ad [illegible] Presbyteros, [illegible] Postea [illegible] abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, nec habere dilationem, vt post conuentum legitimè purificentur, sicut veteres. Omni enim hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada, etsi non desint qui prope quotidie baptizentur ægri. Nam veteribus ideo concessum est, quia multo tempore in templo non videbantur, sed erant priuati. Si enim plebeis hominibus orationis causa ad tempus abstinere se præcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis & Sacerdotibus, quos die noctuque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo debent esse cæteris, quia Dei actores sunt.

Orat. 2. ad Missam Peto Domine Deus, vt qui ab ipso pubertatis tempore à carnalis copulæ complexu alienum me esse voluisti, delectationis sensu non tangar.

Lib. 1. Officiorum cap. 50. Inoffensum exhibendum & immaculatum ministerium, nec vllo cõiugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non præterij, quia in plerisque abditioribus locis cùm ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquam vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri Testamento legimus: *Et lauabat vestimenta sua.* Exod. 19. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce Sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta sua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas Sacramentis. Si populus sine ablutione vestimentorum suorum prohibebatur accedere ad hostiam suam, tu illotus mente pariter & corpore, audes pro alijs supplicare, audes pro alijs ministrare?

Syricius. 384.

Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum c. 7. Plurimos Sacerdotes atque Leuitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de coniugibus proprijs, quàm etiam [illegible] sobolem didicimus procreasse, [illegible] tamen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri Testamento sacerdotibus & Leuitis generandi facultas legitur attributa. Dicat [illegible] nunc, quisquis ille est [illegible] quorum [illegible] quòd in Lege Moysi passim sacris ordinibus à Domino [illegible] frena luxuriæ, [illegible] [illegible] sancta [illegible] [illegible] [illegible] lo hab[illegible]

sacerdotes? hac scilicet ratione, ne vel cum vxoribus carnale possent exercere commercium, vt conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam expleto deseruitionis suæ tempore, vxorius vsus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Leui quisque ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Vnde Dominus Iesus, cùm nos suo illustrasset aduentu, in Euangelio protestatur, quia legem venerat implere, non soluere: & ideo Ecclesiam, cuius sponsus est, castitatis voluit splendore radiare, vt in die iudicij, cùm rursus aduenerit, sine macula & ruga eam posset, sicut per Apostolum suũ instituit, reperire. Quarum sanctionum sacerdotes omnes, atque Leuitæ insolubili lege constringimur; vt à die ordinationis nostræ sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus, & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus, sacrificijs placeamus. *Qui autem in carne sunt*, dicente electionis Vase, *Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* Et vbi poterit, nisi in corporibus sanctis Dei Spiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, vt tua sanctitas retulit, ignoratione lapsos se esse deflent, his hac conditione misericordiam dicimus esse non negandam, vt sine vllo honoris augmento, in hoc, quo detecti sunt, quamdiu vixerint, officio perseuerent, si tamen post hæc continentes fuerint se exhibere. Hi verò, qui illiciti priuilegij excusatione nituntur, vt sibi asserant veteri hoc lege concessum, nouerint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indignè vsi sunt, Apostolicæ Sedis auctoritate deiectos, nec vnquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus seipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præsentia cauere nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, Presbyter, aut Diaconus (quod non optamus) fuerit talis inuentus, iam nunc per nos sibi omnem indulgentiæ aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est vt excindantur vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam.

Matt. 5. | Rom. 8. | 1. Cor. 3. | 2. Cor. 6. | Sap. 1.

Epistola 4. ad Episcopos Africæ cap. 9. Prætereà, quod dignum, & pudicum, & honestum est suademus, vt sacerdotes, & Leuitæ cum vxoribus suis non coeant: quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios namque sic Paulus scribit, dicens: *Abstinete vos, vt vacetis orationi.* Si ergo laicis abstinentia imperatur, vt possint deprecantes audiri, quanto magis sacerdos vtique omni momento paratus esse debet, munditiæ puritate securus, ne aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentia, quid faciet? excusabit? quo pudore? qua mente excusabit? qua conscientia? quo merito hic se exaudiri credit, cùm dictum sit: *Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum?* Quã de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. Fortè creditur, quia scriptum est: *Vnius vxoris virum.* Non permanenti in concupiscentia generandi dixit: sed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admisit, qui ait: *Vellem omnes homines sic esse, sicut & ego.* Et apertius declarat, dicens: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.*

1. Cor. 7. | Tit. 1. | 1. Tim. 3. | 1. Cor. 7. | Rom. 8

Hieronymus. 390.

Aduersus Vigilantium cap. 1. Pro nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint; nulli cœlibi credentes pudicitiam, imò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorũ, infantesque de vlnis matrum vagientes, Christi Sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, & Sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes; aut, si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Libro 1. contra Iouinianum cap. 14. Petrus & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant, quo Euangelium nesciebant: qui assumpti postea in Apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cum Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te:* respondit ei Dominus: *Amen dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multò plura in seculo isto, & in seculo futuro vitam æternam.* Si autem nobis illud opposuerit, ad probandum quòd omnes Apostoli vxores habuerint: *Nunquid non habemus potestatem mulieres vel vxores circumducendi,* (quia γυνὴ apud Græcos vtrumque significat) *sicut cæteri Apostoli, & Cephas, fratres Domini?* Iungat & illud, quod in Græcis codicibus est: *Nunquid non habemus potestatem* sorores mulieres, vel vxores circumducendi? Ex quo apparet, eum de alijs sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum, magistris de sua substãtia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatũ. Nam & ordo verborum hoc significat: *Nunquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circumducendi?* Vbi de comedendò, & bibẽdò, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur. perspicuum est, non vxores debere intelligi, sed eas, vt diximus, quæ de sua substantia ministrabant, &c. Aut certè, se γυναῖκας vxores accipimus, non mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores: & ostendit eas germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquam, excepto Apostolo Petro, non sit manifestè relatum de alijs Apostolis, quòd vxores habuerint; & cùm de vno scriptum sit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale Scriptura significat.

Matt. 19. | 1. Cor. 9. | Matt. 27

Cap. 19. Non dicit Paulus: Eligatur Episcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat: sed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Aut permitte sacerdotibus exercere opera nuptiarum, vt idem sint virgines, quod mariti: aut si sacerdotibus nõ licet vxores tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem. Sed & hoc intendum: Si laicus, & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri Lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Eliguntur mariti in sacerdotium. non nego: quia non sunt tanti virgines, quanti necessarij sunt sacerdotes.

Apologia ad Pammachium cap. 3. Ecce perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio: sed tamen easdem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti,

maritum, non mihi irascantur, sed Scripturae sanctae, imò Episcopis, & Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso choro sacerdotali, & Leuitico; qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sed eo loco, vbi de Apocalypsi testimonium posuimus, nonne manifestum est quia de virginibus, & viduis, & coniugibus sensimus? *Hi sunt, qui cantant canticum nouum quod nemo potest cantare, nisi qui virgo est. Hi sunt primitiæ Dei, & Agni, & sine macula.* Si virgines primitiæ Dei sunt ergo viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, hoc est, in secundo & tertio gradu.

Apoc. 14

Cap 8. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, Presbyteri, Diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Ad cap. 1. ad Titum. Si laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu, quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus Regum libros, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi interrogaret vtrum mundi essent pueri à muliere, non vtique aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacasse ab opere coniugali, nequaquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, &c. præcipuè esse debent in Episcopo & inter cunctos laicos eminentia: sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera.

1. Cor. 7.

1. Reg. 21.

Concilium Carthaginense Secundum. 396.

Cap. 2 Aurelius Episcopus dixit: Cùm in præterito Concilio de continentiæ & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres, conscriptione quadam castitatis, per consecrationes annexi sunt. Episcopos, inquam, Presbyteros, & Diacones ita placuit, vt condecet sacrosanctos Antistites, & Dei sacerdotes, nec non & Leuitas, vel qui Sacramentis diuinis inseruiunt, continentes esse in omnibus, quò possint simpliciter, quod à Deo postulant, impetrare, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus, &c. Ab omnibus dictum est: Placet, vt in omnibus, & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deseruiunt.

Concilium Carthaginense Tertium. 397.

Cap. 17. Vt cum omnibus omnino clericis extraneæ fœminæ non cohabitent, sed solæ matres, auiæ, materteræ, amitæ, sorores, & filiæ fratrum aut sororum, & quæcunque ex familia, domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, iam cum eis habitabant, &c.

Cap. 19. Placuit, vt Lectores, cùm ad annos pubertatis venerint, cogantur aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.

Concilium Carthaginense Quintum. 400.

Cap. 3 Cùm de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias, incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diacones, secundùm priora statuta, etiam ab vxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico remoueantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum vniuscuiusque Ecclesiæ consuetudinem obseruari debere.

Augustinus. 400.

De Adulterinis coniugijs lib. 2 cap. 2. Vnde istos, qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugijs hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum: qui plerunque ad eandem sarcinam subeundam rapiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nonne susceptum castè custodiretis officium, repente conuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquam antea cogitastis? sed illos, inquiunt, honor plurimum consolatur. Respondemus: Et vos timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repente atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hæreditate fulgere: quanto magis vos adulteria cauendo viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minus lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap. 1. Placuit vt Diaconi, si vel integri, vel casti sint, & continentis vitæ, etiamsi vxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, vt si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cum vxoribus vixerint, presbyterij honore non cumulentur. Si quis verò ex presbyteris ante interdictum filios susceperit de Presbyterio, ad Episcopatum non admittatur.

Cap. 4. Subdiaconus autem, defuncta vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter Ostiarios, vel Lectores, ita vt Euangelium, vel Epistolam non legat.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 1 ad 1. c. p. 9. Præterea quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenete Ecclesia omnino debet, vt sacerdotes, & Leuitæ cum vxoribus suis non coeant: quia ministerij quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: *Sancti estote, quoniam & ego sum sanctus Dominus Deus vester.* Nā si priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suæ non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebāt, quibus vtique propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, & præterquam ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere: quanto magis hi sacerdotes vel Leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificijs diuinis, vel à baptismatis officio vacent?

Leuit. 11. 20

Lucæ 1.

Epist. 4. Si conuicti fuerint Presbyteri in presbyterio filios procreasse, à sacerdotali remoueantur officio: quia qui Sancti non sunt, sancta tractare non possunt: atque alieni efficiantur à ministerio, quod viuendo illicitè polluerunt.

Sixtus Tertius. 430.

De Castitate: Vsque adeo pristinam immunditiam retinet, vt etiam orationi præiudicet, & ad sacerdotale officium non admittat: aut si ipsa mundata per Christum est, quid est quòd orationem impedit, vel cur etiam sacerdotes necesse est esse continentes?

Concilium Arausicanum Primum. 441.

Cap. 22. Sedit præterea, vt deinceps non ordinentur Diaconi coniugati, nisi qui prius, conuersionis proposito, professi fuerint castitatem.

Cap. 23 Si quis autem post acceptam benedictionem

onem Leuiticam cum vxore sua incontinens inuenitur, ab officio abijciatur.

Leo Primus. 450.

Epistola 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem cap. 4. Nam cùm extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur: vt & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignū est, custodiri: quantò magis in primo, aut secundo, vel tertio seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frænasse detegitur?

. Cor 7.

Epistola 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum cap. 3. Lex continentię eadem est ministris altaris, quæ Episcopis atque Presbyteris. Qui cùm essent laici, siue Lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cum ad prædictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere, quod licuit. Vnde, vt de carnali fiat spirituale coniugium, oportet eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

Concilium Andigauense. 453.

Apud Baronium de anno 453. Diaconi Presbyteris nouerint omni humilitate deferendum esse. Familiaritatem extranearum fœminarum nouerint esse vitandam: sed si qui sint debiles, non nisi à sororibus, aut amitis suis, aut matribus consolentur. Quia sicut bonum non est homini solum esse, ita familiares esse clericos fœminis nō oportet extraneis.

Concilium Primum Turonense. 461.

. Cor 7. *Cap 1.* Si vniuersis fidelibus, secundùm Apostolicam doctrinam, castitas custodienda indicitur, vt qui habent vxores, ita sint, quasi non habentes: quanto magis sacerdotes Dei ac Leuitæ, diuino mancipati altario, custodire debent, vt non solùm cordis, verùm etiam corporis puritatem seruantes, pro plebe supplicaturi, preces illorum ad diuinum mereantur introire auditum? quia secundùm auctoritatem Apostoli, *qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu*, &c. Cùm ergo laico abstinentia impretur, vt possit, orationi vacans, & Deum deprecans, exaudiri. quanto magis sacerdotibus, vel Leuitis, qui omni momento parati esse debent in omni munditia & puritate, securi, ne aut sacrificium offerre, aut baptizare, si id temporis necessitas poposcerit, cogantur imparati aut immundi? Qui si contaminati fuerint carnali concupiscentia, qua fronte excusabunt, &c. quo merito exaudiri se credent?

Rom. 8.

Cap. 2. Et licet à Patribus nostris è commissa, auctoritate id fuerit constitutum, vt quicunque sacerdos vel Leuita filiorum procreationi operam dare fuisset conuictus, à Communione Dominica abstineret, nos tamen huic districtioni moderationem adhibentes, & iusta constitutione mollientes, id decreuimus, vt sacerdos vel Leuita coniugali concupiscentiæ inhærens, vel à filiorum procreatione non desinens, ad altiorem gradum non conscendat, neque sacrificia Deo offerre, vel plebi ministrare præsumat.

Cap 6. Qui verò se sacratis virginibus per cōiunctionem nefandam miscuerit, vel propositum professæ religionis [illegible], vtrique à Communione habeantur [illegible] quia [illegible] [illegible] dei [illegible] Deus [illegible]

pise B. es à laqueo diaboli, à quo [illegible] ab ipsius voluntate, ad auxilium [illegible] certantur?

Concilium Agathense. 506.

Cap. 9. Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati, ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Episcopi auctoritas, quæ est [illegible] Canonibus inserta, seruetur. Quod si ad aliquam formulam illa Ecclesiasticæ vitæ, pariter & disciplinæ, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias [illegible], non prohibuitur [illegible], eis ignorantiæ venia remittitur, ita vt [illegible] abstinere, &c. Si qui autem [illegible] formam viuendi missam à sancto Siricio Episcopo detegentur, neque statim cupiditatis libidinis abscisse, illi sunt modis omnibus submouendi, eò quod post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

Cap. 16. Si coniugati iuuenes consenserint ordinari, etiam vxorum voluntas ita requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conuersi fuerint, ordinentur.

Concilium Gerundense. 517.

Cap. 6. De conuersatione vitæ id statuere placuit, à Pontifice vsque ad Subdiaconum, post suscepti honoris officium, si quis ex coniugatis fuerit ordinatus, vt semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio vita eius debeat clarior apparere.

Concilium Toletanum Secundum. 531.

Cap. 3. Illud verò præterea speciali ordinatione decreuimus, quod nec antiqua Concilia in vniuersis Canonibus siluerunt, vt nullus clericorum à gradu Subdiaconatus & supra, in consortio familiaritatis habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, vel ancillam: sed si sunt ei huiusmodi seruitia, matri, vel sorori, vel alij propinquæ contradat.

Concilium Aurelianense Secundum. 533.

Cap. 8. Si quis Diaconus, in captiuitate redactus, vxori fuerit copulatus, reuersus ab officij omnino ministerio remouendus est. Cui sufficere debet, pro actus sui leuitate impleta pœnitentia, pro satisfactione communio.

Concilium Aruernense. 535.

Cap. 12. Cùm Presbyteri, atque Diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibusque omninò seculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi repudient, & quisquis est Presbyter atque Diaconus, diuino munere benedictione percepta, vxoris suæ prius, frater illico efficiatur ex coniuge. attamen quosdam reperimus ardore libidinis inflammatos, abiecto militiæ cingulo, vomitum pristinum, & inhibita rursus coniugia repetisse, atque incesti quodammodo crimine clarum decus sacerdotij violasse, quod nati etiam filij prodiderunt. Quod quisquis fecisse cognoscitur, omni in perpetuum (quam, admisso iam crimine, perdidit) dignitate priuabitur.

Concilium Aurelianense Tertium. 537.

Cap. 2. Nullus Clericorum à Subdiacono, & supra, & quos vxores in proposito suo accipere inhibetur, propriæ (si fortè iam habeat) misceatur vxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum Canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus in hac vilitate permixtionis viuentem ad officium postea admiserit, & ipse Episcopus [illegible] ad [illegible] dam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.

Cap. 7. Clerici verò, qui cùm vxores [illegible]

rent, benedictione suscepta, coniugia crediderint eligenda, qui volentes absque vlla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus, quas acceperint, excommunicatione percellantur.

Primasius. 540.

Ad cap.3 prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virū.* Si illi nec hoc licet, quod vel laico licet, quid de cæteris sentiendum est. *Diaconi sint vnius vxoris viri.* Non vt, si non habuerint, ducant: sed ne duas habuerint. Si enim digniorem vxor facit, quare non & digami ordinentur?

Arator. 540.

Libro 2.

Altera res etiam superest in carmine ducta:
Sed quibus ex veteri patuerunt omnia fonte,
Ore datas tenui facile est aduertere guttas.
Exodus ille liber memorat velamina sacri
Pontificis, qua nempe queat splendescere veste,
Officijq́; habitum nitido componere cultu,
Qui segmentatus medijs altaribus astat.
Quas inter species parili numerantur amictu
In femore exuuiæ, quibus indumenta pudoris
Progrediens ad templa locet, studeatq́; sacerdos
Renibus ol strictis mysteria castus adire.
Quod statuit lex prisca magis, deuinctaq́; iussit
Tunc hac membra tegi, qua possidet atra libido,
Cùm properat libare Deo, laxata relinquens
Coniugio post sacra tamen, ne parcior vsus
Ad sobolis non staret opus, sterilisq́; marito
Connubij frigeret amor, cùm certa propago
Hoc solenne gerens, nullos admitteret vnquam
Externa de stirpe viros, vbi nomine prisco
Ex adytis perdurat honor, prolesq́; per æuum
Sanctificanda redit, vicibus supplenda creandi.
Ecclesia nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices iubet esse suos, & quærit in omni
Cauta tribu quos ritè probet, nec sanguinis iste,
Sed meriti successus erit.

Concilium Aurelianense Quartum. 547.

Cap.17. Vt Sacerdotes, siue Diaconi cum coniugibus suis non habeant communem lectum & cellulam, ne propter suspicionem carnalis cōsortij religio maculetur. Quod qui fecerint, iuxta priscos Canones ab officio regradentur.

Concilium Aurelianense Quintum. 549.

Cap.4. Si quis Clericus post acceptam benedictionē cuiuslibet loci vel ordinis, ad coniugalē torum iam sibi illicitum, denuò redire præsumpserit, vsque in diem vitę ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorum Patrum Canones) ab officio deponatur, ei tantummodò communione concessa.

Concilium Turonense Secundum. 570.

Cap.10. Nullus clericorum pro occasione necessitatis faciendæ vestis, aut causa ordinandæ domus, extraneam mulierem in domo sua habere præsumat. Et cùm iubeamur victum aut vestitum artificiolo quærere, & manibus proprijs laborare: quid opus est in domo serpentem includere pro veste?

Cap.11. Nullus ergo Clericorum, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus, non Subdiaconus, qua si sanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo sua stabilire præsumat: quę & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror, aut filia: quæ etiam pronior propinquabit ad culpam, dum dignoscitur subiecta dominatui.

Cap.13. Episcopus coniugem vt sororem habeat, & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem, tam Ecclesiasticam, quàm propriam, vt nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat. Et licet (Deo propitio) Clericorum suorum testimonio castus viuat, quia cum illo tam in cella, quàm vbicunque fuerit, secum habitent, eumq́ue Presbyteri, & Diaconi, vel deinceps clericorum turba iuniorum (Deo adiutore) conseruent: sic tamen propter zelotem Deum nostrum, tam longè absint, mansionis propinquitate diuisi, vt nec hi, qui ad spem recuperandam clericorum seruitute nutriuntur, famularum propinqua contagione polluantur.

Cap.20. Archipresbyteri vicani, & Diaconi, & Subdiaconi, non quidem omnes, sed plures in hac suspicione tenentur à populo, quòd cum coniugibus suis maneant. Pro qua re hoc placuit obseruare, vt quotiescunque Archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulauerit, vnus Lector Canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero Clericorum cum illo ambulet, & in cella, vbi ille iacet, lectum habeat pro testimonio, &c. Reliqui Presbyteri, & Diaconi, ac Subdiaconi vicani hoc studio se custodiant, vt mancipiola sua ibi maneant, vbi vxores suæ: illi tamen segregatim solitarij in cella iaceant, & orent, & dormiant, &c. Nam si inuentus fuerit Presbyter cum sua presbytera, aut Diaconus cum sua diaconissa, aut Subdiaconus cum sua subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur, & depositus ab omni officio clericali, inter laicos se obseruare cognoscat: eo tamen permisso, vt inter Lectores in psallentium choro colligatur.

Concilium Matisconense. 576.

Cap.11. Episcopi, Presbyteri, vel vniuersi honoratiores clerici, cùm sublimi dignitatis apice sublimentur, actibus omnino renuntient seculi, & sacro electi ministerio, repudient carnale consortium, ac permixtionis pristinæ contubernium permutent germanitatis affectu: & quisquis ille est, diuino munere benedictione percepta, vxori prius suæ frater ilicò efficiatur ex coniuge.

Fortunatus. 580.

Lib.1. in laudem Leontij Episcopi Burdegalensis, & Placidinæ eius olim coniugis, sacerdotij verò tempore sororis:

Cogor amore etiam Placidina pauca referre,
Quæ tibi tunc coniunx, est modò chara soror:
Chara, serena, decens, solers, pia, mitis, opima
Quæ bona cuncta gerit, quicquid honore placet.

Concilium Lugdunense Secundum. 586.

Cap.1. Sancimus, vt nullum Clericum, ab ordine sancto Antistitis vsque ad Subdiaconi gradum, mulierem, præter matrem, amitam, & sororem in hospitio suo habere liceat. Placuit etiam, vt si quicunque vxoribus iuncti, ad Diaconatus, aut Presbyteratus ordinem quoquo modo peruenerint, non solùm lecto, sed etiam frequentatione quotidiana debeant de vxoribus suis sequestrari. Quòd si (quod Deus auertat) de eorum familiari contubernio post acceptam benedictionem infans natus paruerit, ab officij gradu priuetur.

Concilium Toletanum Tertium. 589.

Cap.5. Compertū est à sancto Concilio, Episcopos, Presbyteros, & Diaconos veniētes ex hæresi carnali adhuc desiderio vxoribus copulari. Ne ergo de cætero hoc fiat, præcipitur, quod & Canonibus prioribus determinatur, vt non liceat eis viuere libidinosa societate, sed manente inter eos fide coniugali, communem vtilitatem habeant, & non sub vno conclaui maneant. Vel certè, si suffragatur virtus, in alia domo suam vxorem

faciat

faciat habitare, vt castitas apud Deum, & apud homines habeat testimonium bonum. Si quis verò post hanc conuentionem obscœnè cum vxore elegerit viuere, vt Lector habeatur.

Concilium Hispalense Primum. 590.

Cap.3. Inter cætera verò cognoscite, à nobis hoc definitum, pro abolendis maculis clericorum: quia quidam Episcoporum, non obseruantes nuper editum Concilij Toletani decretum, minus soliciti in subiectis existunt: placuit proinde, vt si Presbyteri, Diaconi, vel Clerici consortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à se minus remouerint, seculi iudices easdem mulieres, cum voluntate & permissu Episcopi comprehensas, in suis lucris vsurpent, vt vitium hoc, dum sacerdos inhibere non preualet, potestas iudicialis coerceat.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.1.epist.42. Ante triennium Subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliç prohibiti fuerant, vt more Romanç Ecclesiç nullatenus suis vxoribus miscerentur. Quod mihi durum atque incompetens videtur, vt qui vsum eiusdem continentiæ non inuenit, neque castitatem ante promisit, cōpellatur à sua vxore separari: atque per hoc, quod absit, deterius cadat. Vnde videtur mihi, vt à pſenti die Episcopis omnibus dicatur, vt nullū Subdiaconum facere præsumant, nisi qui se victurum castè promiserit: quatenus & præterita mala, quç per propositum mentis appetita non sunt, violēter non exigantur, & futura cautè caueantur. Qui verò post eandem prohibitionem, quæ ante triennium facta est, continenter cum suis vxoribus vixerunt, laudandi atque remunerandi sunt: & vt in bono sic permaneant, exhortādi. Eos autem, qui post prohibitionem factam se à suis vxoribus continere noluerint, nolumus promoueri ad sacrum ordinem: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Lib.3.epist.34. Multorum relatione cōperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt Subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod ne denuò quisquam præsumeret, à Seruo Dei, Sedis nostræ Diacono, ex auctoritate nostri decessoris est isto modo prohibitū: vt eodem tēpore hi, qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum ex duobus eligerent, id est, aut à suis vxoribus se abstinerent, aut certè nullà ratione ministrare præsumerent. Et quantum dicit, Speciosus tūc Subdiaconus pro hac re ab administrationis se suspendit officio, & vsque in obitus sui tempus notarij quidem gessit officium, & à ministerio, quod Subdiaconum oportuerat exhibere, cessauit, &c. De cætero verò fraternitas tua sit omnino solicita, vt quos ad hoc iam officium contigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat; ne si vxores habēt, miscendi se cum eis licentia potiantur, sed ad similitudinem Sedis Apostolieç eos cuncta obseruare, sua nihilo minus districtione constituat.

Lib.8.epist.40. Prius enim quàm scripta ad nos vestra recurrerent, Ioannem Diaconum, qui ab altera parte electus est, paruulam habere filiam ex quorundam relatione cognouimus. Vnde si rationem voluissent attendere, nec alij eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam qua præsumptione ad Episcopatum audet accedere, qui adhuc longam corporis sui continentiam, filiola teste, conuincitur non habere?

Ad Augustinum Anglorum Episcopum cap.2. Si qui verò sunt Clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, sortiri vxores debent, & stipendia sua exterius accipere: quia & de ijsdem à Patribus nouimus scriptum, quod diuidebatur singulis, prout cuique opus erat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs lib.2.c.5. de sacerdotibus: Habebit etiam inter hæc omnia & castitatis eminentiam, ita vt mens Christo dedita, ab omni inquinamento carnis sit munda & libera.

Lib.2.cap.10. Placuit Sanctis Patribus, vt qui sacra mysteria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap.20. Inoffensos ergo & immaculatos decet Dei existere sacerdotes, nec vllo eos fornicationis cōtagio pollui; sed castè viuētes, mūdos semetipsos celebrādis exhibeāt Sacramētis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, & ab omni inquinamēto carnis liberi maneamus, vt mūdi corpore, purgati mente, possimus ad sacrificium Christi digni accedere, & Deum pro delictis omnium deprecari.

Cap.26. Quando Presbyteri, aut Diaconi per parochias constituuntur, oportet eos primùm professionem Episcopo suo facere, vt castè & purè viuant sub Dei timore, vt dum eos tali professione obligauerit, sub sancta disciplina retineantur.

Concilium Toletanum Octauum. 656.

Cap.4. Omnes Episcopi, inter cætera virtutum ornamenta, nitore carnis debent propensius enitêre, vt ex hoc audientes munditiam appetant, ex quo doctores immunditia non deturpat: adeò, vt si deinceps Episcopi detecti fuerint, execrabilibus flagitijs cum quibuslibet fœminis pollui, ac familiari peculiaritate versari, nouerint, se irreuocabili sententia patrum vlcisci, id est, & loci & ordinis dignitate priuari.

Cap.5. Peruenit ad totius Concilij sacrum auditum, quosdam sacerdotes & ministros, obliuiscentes maiorum ac veterum constitutorum, aut vxorum, aut quarumcunque fœminarū immunda societate, & execrabili contagione turpari, & pessima cordis obstinatione, tā sacris literis, quā Patrum regulis obuiantes, nec leui quidem respiramine contemplantes, quod scriptum est: *Sancti estote, quoniam & ego sanctus*, &c. Et cùm hoc verissimè reperire potuerint, oēs placita cautione taliter distringant, vt nunquam vlterius tam abominanda committant. Mulieres verò, seu liberæ sint, seu ancillæ, hac illis turpitudine sociatæ, ita omnimodè separentur, aut certè vendantur, vt vlterius ad consocios sui criminis reuertendi omnem habeant aditum denegatum. Illi verò, si omnino coerceri nequiuerint, vsque ad exitum vitç suæ monasterijs deputati, disciplinis monasticis maneant omnino subiecti. Leuit.19.

Cap.6. Relatum est nobis, quosdam Subdiaconos, postquam ad sacrum huius ordinis peruenerint gradum, non solùm carnis immunditia sordidari, cùm scriptum sit: *Mundamini qui fertis vasa Domini*: sed etiā (quod dictu quoque nefas est) nouis vxoribus copulari, asserentes hoc ideo sibi licere, quia benedictionem à Pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum discisso velamine, id præcipimus obseruari, vt, cùm ijdē Subdiaconi ordinantur, cū vasis ministerij benedictio eis ab Episcopo detur, sicut in quibusdā Ecclesijs vetustas tradit antiqua, & sacra dinoscitur consuetudo substare prolata, omni penitus ab illis sorde mulierū ac familiaritate remota. Quòd si hoc vulnere deinceps fuerint sauciati, mox erunt sub pœnitentiæ oneribus vsque ad extremum vitç monasterijs religandi. Esa.52.

Concilium Toletanum Nonum. 657.

Cap.

Cap.10. Quilibet ab Episcopo vsque ad Subdiaconum deinceps, qui vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio in honore constituti filios procrearint: illi quidē, ex quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur: proles autem tali pollutione nata, non solùm hęreditatem parentum nunquam accipiet, sed etiam in seruitutem eius Ecclesię, de cuius sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, iure perenni manebunt.

Concilium Cabilonense Primum. 658.

Cap.3. Licet iam prioribus Canonibus fuerit statutum, placuit tamen reuocare, vt si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicunque ex sacerdotali catalogò, præter personas, quæ in ipsis Canonibus continentur, cum qualicunque extranea muliere familiaritatē habere præsumpserit, quæ dedecoris vel adulterij possit adferre suspicionem, iuxta statuta Canonum, ab ordine regradetur.

Beda. 700.

Lib.3. de Tabernaculo, & vasis eius, ac vestibus Sacerdotum cap.9. Sine illa castimoniæ portione, quæ ab appetitu copulæ coniugalis cohibet, nemo vel sacerdotiū suscipere, vel ad altaris poterit ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanserit, aut contra vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendum, dicente ipso
Mat. 19. de hoc: *Non omnes capiunt verbum istud.* Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos, qui possunt, inuitat, dicens: *Qui potest capere capiat.* Et paulo post iisdem, qui vel vxorem, vel alios cognatos, & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam ęternam. Vnde certè gratia distinctionis non Moyses hoc vestimento vestiri Aaronem & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: *Vestiesq́, his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo: sed facies,* inquit, *fœminalia linea, vt operiant carnem:* ipsi, inquit, *operiant carnem turpitudinis suæ: tu fœminalia Pontifici & filijs eius facies:* tu castitatis regulam docebis, tu abstinēdum ab vxorio complexu iis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamen violentum huiusmodi continentiæ iugum impones: sed quicunque sacerdotes fieri, ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desistēt. Quod vbi perfecerint, & suscepto semel continētiæ proposito ministros se sanctuarij ac altaris fore consentiunt, aderit lex diuina, quæ velut cęterum illius habitum sacerdotibus congruum imponens, quomodo viuere & docere debeant abundanter instituat, congaudēsq; spontaneæ ipsorum deuotioni, dignum sacerdotij decus, sapientiæ, patientię, mansuetudinis, misericordiæ, &c. superaddat. Mortem namque certissimam incurrit animæ, si quis luxuriosè viuens, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

Ad cap.1. Lucæ: Hoc est quod dixi, quod vicis suæ tempore Pontifices, templi tantùm officijs mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinerent ingressu: vbi nostri tēporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotum ex stirpe Aaron successio quęrebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus abstinendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Zacharias Papa. 740.

Epist.1. ad Bonifacium Episcopū: Quales se esse sacerdotes existimant, aut quid inde sentiunt, dicente Deo: *Sacerdotes mei semel nubant?* Et Apostolus: *Vnius vxoris virum, &c.* Et hoc ante susceptū sacerdotiū vti licitum est. Nam à die suscepti sacerdotij etiam ab ipso proprio coniugio prohibendi sunt. 1. Tim 3
Quomodo sacerdotio fungi considerant, qui talibus sceleribus inuolui esse monstrātur, vt neque seculares fideles his facinoribus obuolutos optemus? Quomodo non pertimescunt diuina mysteria contingere? aut quomodo ad orandum pro peccatis populi accedere præsumunt, dum sacri Canones neque purum Clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptijs præcipiūt? Isti enim è contrario non solùm post susceptum sacerdotium se abstinere ab vna vxore nolūt, imò luxuria obuoluti, peiora secularium scelera cōmittunt, vt plures vxores habere præsumāt, quibus neque vnam concessum est post susceptum ministerium attrectare.

Synodus Francica. 742.

Falsos Presbyteros, & adulteros, vel fornicatores Diaconos, & Clericos de peculijs Ecclesiarum abstulimus, & degradauimus, & ad pœnitentiam coegimus.

Alcuinus. 750.

De Virtutibus & vitijs cap.18. de Castitate: Omnibus castitas semper necessaria est, sed maximè ministris Christi altaris, quorum vita aliorum debet esse eruditio, & assidua salutis prędicatio. Tales enim debet habere ministros, qui à nullo contagio carnis corrumpantur, sed potius continentia castitatis splendeant, & totius honestatis in populo fulgeant exemplo.

Stephanus Tertius. 760.

Apud Iuonem lib. de continen. ordinandorum, & apud Gratianum dist. 31. Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarū, aliter huius S. Romanæ Ecclesię. Nam eorum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi in matrimonio * copulantur: istius autem Ecclesię vel Occidentalium nullus sacerdotum à Subdiacono vsque ad Episcopum licentiam habet coniugium sortiendi.

* Copulantur, *id est, carnaliter se agnoscunt, vt apud Hieronymum epist. 147. ad Amandum: illa secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, à tempore pœnitentiæ non copuletur.*

Carolus Magnus. 780.

Lib.1. cap.98. Statutum est ab Episcopis de Presbyteris, qui fœminam indiscretè secum habitare permittunt, & propter hoc malæ suspicionis opinione denotantur, vt si deinceps admoniti, se non correxerint, velut contemptores sacrorum Canonum Canonica inuectione feriantur.

Haymo. 800.

Ad cap.3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum.* Hoc est, antequam ordinetur, vnam vxorem debet habere, vt non sit bigamus, aut trigamus, postea verò penitus abstinere debet.

Hom. de Confessoribus: In Apocalypsi dicitur: *Isti sunt, qui cum mulieribus non sunt inquinati: Virgines enim sunt.* Quod cùm omnibus fidelibus generaliter obseruandum sit, specialiter tamen ministris Ecclesiastici ordinis custodiendum iniungitur.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap.10. Clerici viduarum ac virginum visitationes frequentissimas fugiant, contubernia fœminarum nullatenus appetant, castimoniā quoq; inuiolati corporis perpetuò conseruare studeāt.

Cap.49. Omnibus igitur Clericis fœminas secum in domibus suis habere vltra licentiam Canonum firmiter sit interdictum.

Concilium Rhemense. 813.

Nicolaus Secundus. 1060.

Ad omnes Episcopos Catholicos. Nullus Missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Vnde etiam ipsa sancta Synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicunque Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorũ, post cõstitutũ beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi Papæ Leonis de castitate Clericorũ, concubinam palam duxerit, vel ductã non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, auctoritate Beatorum Apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnino contradicimus, vt Missam nõ cantet, vel Epistolam aut Euangelium legat, neque in presbyterio ad diuina officia cum iis, qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat.

Alexander Secundus. 1061.

Dist.81. Si quis amodò Episcopus, Presbyter, aut Diaconus fœminã acceperit, vel acceptã retinuerit, à proprio gradu decidat, vsque dũ ad satisfactionẽ veniat, nec in choro psallentiũ maneat, nec aliquam portionẽ de rebus Ecclesiasticis habeat.

Adamus Canonicus. 1080.

Lib 3 c.31. Anno 1049. in Concilio Moguntino multa sancita sunt ad vtilitatẽ Ecclesię, præ quibus simoniaca hęresis, & nefanda sacerdotũ coniugia olographa Synodi manu perpetuò dãnata sunt. Quod veniens domũ noster Archiepiscopus non tacuisse probatur. De mulieribus statuit eandẽ sententiam, quam decessor eius memorabilis Aldebrandus, & antea Libentius inchoauerant; vt scilicet fierent extra synagogam & ciuitatem, ne malesuada pellicum vicinia violaret obtutus.

Gregorius Septimus. 1080.

Lib. 2 epist. 25 ad Annonem Coloniensem Episcopum: Solicitudinem tuam ex parte B. Petri communis Patris & Domini instanter admonemus, vt non solùm in Ecclesiæ tuę diœcesi, sed etiã in omnibus suffraganeorũ tuorũ parochijs Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, admonitionibus tuis castè viuere facias. Quoniam, vt fraternitas tua nouit, cæterę virtutes apud Deũ sine castitate nihil valent, sicut nec sine cæteris virtutibus castitas.

Epist 62. ad Episcop. Aquilegiensem: Decreuimus enim, quòd si quis eorum ordinum, qui sacris altaribus administrant, Presbyter scilicet, Diaconus, & Subdiaconus vxorem, vel concubinam habet, nisi illis omninò dimissis, dignam pœnitentiam agant, sacris altaribus penitus ministrare desistãt, nec aliquo Ecclesię beneficio vlterius potiantur, siue potitis fruantur.

Epist.67. ad Annonem Episcopum Coloniensem: Nouit fraternitas tua, quia præcepta hæc non de nostro sensu exsculpimus, sed antiquorum Patrũ sanctiones, Spiritu S. prædicante prolatas, officij nostri necessitate in medium propalamus. Sed vt ea, quæ dilectioni tuæ iniũgimus, efficacius prosequaris, cum fratribus & Coepiscopis tuis Concilium te cogere suademus, in quo, quàm maximo poteris clericorum cœtu congregato, leges Canonicas, & Sedis Apostolicæ auctoritatem, tuamq; & confratrum omnium pariter promulgabis, quãta castitatis sit virtus, quamq; Ecclesiasticis gradibus sit necessaria latius expones. Subinde firmiter pronuntiabis, non vlterius sibi licere, quod in pœnitentiam sui hactenus vsurpârunt, cùm tolerabilius omninò sit, cessare abstinentia, quàm incestam, vel etiam molestam suo Saluatori ingerere seruitutem, & inde sibi iram coaceruare atque supplicium, vnde præmium debuit emereri.

Lib.4 epist. Nullo modo ministri sancti altaris, in fornicatione existentes, Missę debent celebrare officium: quin etiam extra chorum sunt pellẽdi, quousque pœnitentiæ dignos fructus exhibeant.

Vrbanus Secundus. 1088.

Dist.32. Eos, qui post Diaconatum vxoribus vacare voluerint, ab omni sacro ordine remouemus, officioq; atq; beneficio Ecclesię carere decernimus. Quòd si ab Episcopo commoniti non se correxerint, Principibus indulgemus licentiam, vt eorum fœminas mancipent seruituti. Si verò Episcopi consenserint eorũ prauitatibus, ipsius officij interdictione mulctentur.

Anselmus Cantuariensis. 1090.

Ad c.7. ad Hebræos: Melchisedech sine genealogia est: quia noui Testamenti sacerdotes & ministri vxores habere non possunt: quas si habere voluerint, profitentur se esse sacerdotes Iudaicæ institutionis, non Christianæ.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist.61. Quod apposuistis castitatem eius non fuisse probatã, nec à me in literis meis fuisse commendatam, superfluum mihi visum fuit, post dominum Papam de castitate eius disceptare, cuius præcepto videram eum Romæ in presbyterum ordinari (cuius eadem lex est continentiæ, quę & Episcopi) cuius etiã sacerdotium post literas Papę commẽdatitias legi literis vestris commendatũ, & Episcopum suum, qui eius sacerdotiũ aspernabatur, à vobis vehementer reprehensum.

Epist.220 De Canonico Ecclesiæ vestræ, qui contra prohibitionem vestram matrimoniales tabulas sibi composuit, nullam sententiam ad manũ habeo, quam dilectio vestra ignoret, si scripta apud se reposita diligenter exploret. Verum tamen consilium, quod mihi ipsi darem, si aliquem de commissis mihi fratribus vxoria compede astrictum deprehenderem, tutum esse intelligo: videlicet vt Sacramentum coniugij maneat, Clericus verò, qui postposita clericali continentia de superiori ordine ad inferiorem descendit, stipendia militiæ clericalis amittat. Nouit enim vestra dilectio, quando de laica conuersione in Clericum quis assumitur, non maritali exercitio, sed diuinę tantùm militiæ dedicari. Vnde ab ordinatoribus clericorum, in eorum ordinatione dicitur de eis: *Hæc est generatio quærentium Dominum.* Non quærẽtium coniugium, sed quærentium tantùm Dominum. Quia testatur doctrina Apostolica: *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauerit.* Postquam ergo de inferiori laicorum gradu quis sortitus fuerit superiorem, id est, militiã clericalẽ, & inde se præcipitauerit ad voluptatẽ coniugalẽ, nulla ratio sinit, vt in illo casu positus, illius ordinis dignitate, & vtilitate potiatur, quã misera voluptate commutasse videtur. Ad hoc enim instituta est clericalis militia, vt psalmodiæ & hymnodiæ quotidianum Deo offerat sacrificium: quod offerre iure non poterit, cui, vt plus placeat vxori quàm Deo, lenocinante vxore, & fallente carnis voluptate, operam dare necessarium erit. Cum enim secundùm Apostolum non concedatur laicis orare, nisi eo tempore quo continent: quanto magis semper debent continere, qui tam pro ipsius, quàm pro aliorum delictis iubentur orare? Ad hoc quippe fidelium orationes in stipendia clericorum deputatæ sunt, vt & continenter viuant, & benefactorum suorum peccata sanctitatis intercessione detergere sufficiant, quatenus hi, de quorum eleemosynis viuunt, hoc eorum meritis assequãtur, quod suis meritis assequi non merentur.

Bernardus. 1130.

Ser.65. super Cantica: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt Clerici & sacerdotes, populis, Ecclesijsque relictis, intonsi & barbati apud *eos inter textores &

texti icte plerumque inuenti sunt. An non grauis demolitio ista? An non opera vulpium hæc? Verum non apud omnes fortè ista tam manifesta deprehenduntur: & si sint, non est vnde probentur. Quonam modo capimus illos? Reuertamur ad consortium & contubernium fœminarum. Hoc enim inter eos nemo qui careat. Interroge vnumquempiam horum, Heus tu bone vir, quænam hæc mulier, & vnde hæc tibi? Vxorne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Num soror, num neptis, num aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud, cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarum in ijs, qui vouere continentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eijce fœminam. Alioquin ex hoc vno cætera, quæ non adeò manifesta sunt, procul dubio credibilia fiunt. Sed quo mihi, inquit, Euangelij loco monstras prohibitum istud? Euangelium appellasti? ad Euangelium ibis. Si obedias Euangelio, non facies scandalum. Prohibet enim planè Euangelium scandalum fieri. Facis autem tu, istam non amouendo iuxta constitutum Ecclesiæ. Suspectus eras, at nunc manifestè censebere & contemptor Euangelij, & Ecclesiæ aduersator.

Epist. 203. Nec clerici est pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi vxorem ducere.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libr. 2. part. 1. cap. 4. Voluit sermo Dei in sacro officio ministros Dei ad tegenda infirma corporis proprium ac singulare operimentum habere; vt per hoc ostenderet pudicitiam & castimoniam illorum, præcipuè cùm sancta tractarent, vnicam ac singularem esse debere. Vnde ministri noui sacerdotij hoc operimentum in sacro officio singulare non assumunt, quibus est iniuncta seruandæ castitatis quotidiana necessitas, sicut quotidie est concessa offerêdi potestas.

Petrus Lombardus 1140.

Lib. 4. dist. 37. Sunt igitur quidam Ordines, in quibus nullatenus potest contrahi coniugium: & si inter fuerit copula, fit diuortiû, vt Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus. In alijs verò permittitur sortiri coniugium, nisi religionis habitû sumpserint, vel continentiæ votû fecerint.

Alexander Tertius. 1160.

Salernitano Episcopo par. 18. c. 1. Clericos, in sacris ordinibus constitutos, qui in domibus suis proprijs publicè tenent concubinas, ad eas abiurandas volumus à tua fraternitate compelli, ne in eâdem fornicationem instinctu diabolicę fraudis redeant, & periurij reatum incurrant. Vnde ipsos per suspensionis & interdicti sententiam debes arctius cogere, vt mulieres ipsas à se remoueant, quòd de ipsis sinistra suspicio non possit haberi. Et si qui eorum ad ipsas redire, vel alias accipere fortè præsumpserint, in aliquos eorum debes perpetuam excommunicationis sententiam proferre, vt alij eorum exemplo perterriti, à similibus arceantur.

Arnoldus Bonæuallensis. 1160.

Tract. vlt. de verbis Domini Fœminalia, quæ ad operienda pudenda primo loco posita sunt, tantam edocent oportere esse continentiæ verecundiam, vt ne suspicioni quidem locum relinquat. & ita abscondi quicquid id est inhonestatis notabile, vt nullo casu ad ea intuêda zelotes admittatur aspectus: sed talem se exhibeat conuersatio sacerdotum, quasi sine sexu sit, & omnino abominetur eiusmodi labem: quin etiam confundatur, & erubescat ad membra communia, ipsamque operiat naturam consciam sui, detesteturque quod potest, non quod agit, & quasi emortuas & fœtidas illas partes sepeliat, & abscondat.

Hildegardis. 1170.

Secundi Scitiuas visione 6. Nolo vt duæ copulæ, scilicet spiritualis & carnalis studij in sacerdotibus sint: quoniam sacerdos iustitiam Dei sibi copulabit, ita vt vxor eius sit, cum qua cæteros populos enutriet, & docebit, vt pater filios suos educare & docere solet. Et quomodo aptum esset, vt sacerdos duas copulas in recta mensura exerceret, quę sibi in diuersitate contrariæ sunt? Quomodo? vna carnalis, & vna spiritualis.

Stephanus Eduensis. 1180.

De Sacramento altaris c. 5 Subdiaconi vasa, in quibus fit consecratio Dominici corporis & sanguinis, portant. Vnde sermo propheticus ad istos dirigitur: *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Propterea lex continentiæ, quæ munditiam parat & conseruat, eis indicitur; cuius obseruantia non est naturæ, sed gratiæ. *Quod enim de carne est, caro est: quod de spiritu, spiritus est.*

Innocentius Tertius. 1200.

Serm. 1. de Consecrat. Pontif. Viuamus, fratres charissimi, non solùm castè, sed etiam cautè. Castè, ne contaminemus vnctionem, quam accepimus. Propter quod dicitur: *Si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit,* quasi dicat: Non peccet, non contaminet vnctionem. Cautè, ne corrumpamus alios per exemplum.

De Clericis coniugatis lib. 3 tit. 3. Accepimus autem, quòd quidã Clerici tuæ diœceseos, qui matrimonium contraxerunt, Ecclesiastica beneficia detinere contendunt, in quorum conuersatione cithara cum psalterio malè concordat. Cùm ergo vir cogitet quomodo placere possit vxori, & ideo minus quæ Dei sunt valeat cogitare, cùm quasi diuisus in duo, plenam sui non habeat potestatẽ: vt ei, à quo stipẽdium accepit, plenius famuletur, mandamus quatenus huiusmodi Clericos beneficijs Ecclesiasticis, quæ in tua diœcesi sunt adepti, priues, appellatione remota, præsertim cùm rerum Ecclesiasticarum substantia per tales soleat deperire.

Rodericus Toletanus. 1240.

Rerum Hispanicarum lib. 4. c. 6. Cùm à tempore Vitizę insolens abominatio esset, vt clerus carnalibus coniugijs potiretur, Friola rex intelligens iram Dei pro tanta immunditia æstuasse, iuxta sacrorum Canonum instituta præcepit, vt ministri Ecclesiæ castitate seruata nullatenus matrimonijs vel connubijs fœdarentur. Et licet aliàs austerus & crudelis fuerit, propter hoc, quæ circa Clerum instituit, direxit Dominus manum eius.

Thomas Aquinas. 1250.

In Quæstionibus disputatis de Peccato veniali art. 7. In sacerdote vxorem ducere, est contra præceptum de voto continentiæ implendo, non autem in laico, qui non vouit: & sic illud, quod est veniale, vel nullum peccatum in laico, est peccatum mortale in sacerdote.

Parte 4. Summæ q. 53. art. 3. Quæritur vtrum Ordo dirimat vel impediat matrimonium? Decretalis dicit, quòd qui in Subdiaconatu, & alijs superioribus ordinibus vxores accepisse noscuntur, eos vxores dimittere compellat: quod non esset, si esset verum matrimonium. Præterea nullus vouens continentiam potest matrimonium contrahere: sed quidam Ordines sunt, qui habent votum continentiæ annexum: ergo talis ordo matrimonium impedit.

Primum dicendum, quòd ordo sacer de sui ratione habet ex quadam congruentia quòd matrimonium impedire debeat: quia in sacris ordinibus

...ptus constituti sacra vasa & Sacramenta tractāt, & ideo decēs est, vt mūditiā corporalē per continentiā seruēt. Sed quòd impediat matrimoniū ex cōstitutione Ecclesiæ habet: tamē aliter apud Latinos, quā apud Græcos: quia apud Græcos impedit matrimonium contrahendū solum ex vi ordinis: sed apud Latinos impedit ex vi ordinis, & vlterius ex voto continentiæ, quod est sacris ordinibus annexum: quod etiamsi quis verbo tenus non emittat, ex hoc ipso, quòd ordinem suscepit, secundum ritum Occidentalis Ecclesiæ intelligitur emisisse. Et ideo apud Græcos & alios Orientales sacer ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonij prius contracti vsum. Possunt enim matrimonio prius contracto vti, quamuis non possint matrimonium denuò contrahere. Sed apud Occidentalem Ecclesiam impedit matrimonium, & matrimonij vsum, nisi fortè ignorante, aut contradicente vxore, vir Ordinem susceperit, quia ex hoc non potest aliquod ei præiudicium generari.

Concilium Oxoniense. 1261.

Capite. Quod Clerici non teneant publicè concubinas: Ne Clerici beneficiati, vel in sacris ordinibus cōstituti, in hospitijs suis tenere publicè concubinas præsumant, nec alibi cum scandalo accessum habeant ad easdem.

Cap. Qualis pœna est infligenda concubinis Clericorum: Et si fortè concubinæ eorū, monitione postea proposita, ab eis non recesserint, ab Ecclesijs Dei, quas infamare præsumunt, expellantur, nec admittantur ad Ecclesiastica Sacramenta: & si nec sic duxerint abstinendum, excommunicationis mucrone percellantur, & tum demum contra eas inuocetur brachium seculare. Ipsos autem Clericos per subtractionem officij & beneficij, Canonica admonitione præmissa, volumus coerceri. Item licet legitima testamēta clericorum beneficiatorum decedētium volumus firmiter obseruari, nolumus tamē quòd concubinis suis aliquid relinquant in testamento suo. Quod si fecerint, illud arbitrio Episcopi conuertatur in vsum Ecclesiæ, in qua vixit defunctus.

Durandus à S. Portiano. 1310.

In lib. 4. Sent. dist. 37. q. 1. Ordo sacer impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, non ratione ordinis absolutè, sed ratione voti adiuncti.

Augustinus Triumphus Anconitanus. 1320.

De potestate Ecclesiastica quæst. 92. art. 3. De voto continentiæ Clericorum triplex distinctio est necessaria. Prima est, quia Clerici Orientales & Occidentales in minoribus ordinibus constituti, licitè possunt contrahere matrimonium, & vti cōtracto. Secunda verò est, quia constituti in sacris ordinibus, puta Episcopatu, Sacerdotio, Diaconatu, Subdiaconatu, nec apud Græcos, nec apud nos, possunt matrimonium contrahere, nec vnquam potuerunt à tempore Apostolorum, sicut patet 84. dist. c. cùm in prætérito. Tertia est, quòd constituti in sacris apud Græcos, & in Orientali Ecclesia licitè vtuntur matrimonio contracto. Vnde si sunt coniugati, ad sacros ordines possunt promoueri continentia non promissa. Sed apud nos & in tota Occidentali Ecclesia ad sacros ordines promoueri nequaquam possunt, nisi promissa continētia. Et si sunt coniugati, exigitur, vt ipsi, & eorum vxores, profiteantur continentiam, aliter repelluntur ne ad sacros ordines promoueantur. Votum ergo continentiæ vitæ Apostolicæ in prælatis primitiuę Ecclesiæ planè fuit seruatum, non quidem per ipsius Christi vel Apostolorum præcepti coactionem, cùm sit consilij, & supererogationis opus, sed per ipsorum Apostolorum imitationem.

Ioannes Taulerus. 1350.

Sermone ad populum habito, quo vitia acriter reprehendit. Certè miror vehementer, quòd vlla fœmina tantę præsumptionis est, vt vnquam à sacerdote aliquo tangi ausit. Quòd si iam seculares sacerdotes, prædictis vitijs subiacentes, Iuda traditore peiores sint, nos qui religiosi dicimur, & in sacris ordinibus monasticis viuimus, si similia perpetramus, longè profectò adhuc sceleratiores sumus. Quòd si Prælatus talia admittat, grauiora sunt crimina: si Episcopus, ille adhuc enormius peccat: denique si Papa, huius omnium pessima & grauissima sunt peccata. Quò enim status est altior, tantò casus est grauior, & culpa maior. Si verò aliquid eiusmodi virgo Deo dicata, seu monialis agat, & ipsa valde enormiter peccat: talis enim se Virgini Matri corpore & animo conformare deberet. *Extat in vita Tauleri.*

Catharina Senensis. 1370.

Parte 3. cap. 123. de defectibus ministrorum: Et quod deterius est, ipsi faciunt veluti sponsus, qui sponsam propriam ornat. Ita faciunt isti dæmones incarnati, qui de substantia temporali suarum Ecclesiarum ornant abominabiles, atque dæmoniacas suas concubinas, cum quibus iniquè scelératissimè viuunt, & absque verecundia quacunque faciunt eas ad Ecclesias cum alijs ambulare, atque diuinis officijs interesse, dum ipsi miserabiles in altari consistunt ad consecrandum vnigeniti Filij Dei corpus & sanguinem. O dæmones incarnati, & dæmonibus deteriores.

Thomas VValdensis. 1410.

Parte 2. c. 129. Nullus contemnat hoc Ecclesię de Clericali castitate decretum, tamquam humanum penitus: sed sciat Euangelicum esse, & à legis necessitate descendens Apostolicum institutum, &c. Sic est causa sacerdotum Christi, quòd hostias offerre non possunt, si operi seruiant coniugali. Ideo aut eliguntur virgines, aut vidui, aut post consecrationem in æternum pudici.

Ioannes Gerson. 1420.

Libro de vita spirituali animæ lect. 6. Quòd si quis ex sacerdotibus dixerit, quo pacto poterit absque consensu proprio fieri super se statutum, ne matrimonio iungeretur: respondemus, quòd neque hoc factum est: sed si conqueritur, imputet sibi, qui talem sponte delegerit. Quis cogebat eum? sed & quis cogere poterat? Nullus, si non fortè necessitas publica, aut reuelatio diuina, aut culpa propria, qua sic arceri merebatur, accepisset. Ante votum libertas, post votum factum est necessitas. Quòd si dixerit iterum, quòd consensus mutuus viri ad fœminam facit matrimonium de iure naturali. Constitutio igitur positiua quo pacto valuit inuadere ius illud? Sed neque, inquit, expressè quicquam voui. Respondemus ad vltimū, quod non solùm vouit, sed votum solennizauit per ordinis susceptionem: si nesciuit, sciat, &c.

Dialogo de Perfectione cordis. Clerici vniuersi in sacris ordinibus constituti votum habent castitatis, non qualecunque, sed solenne, quale dirimeret matrimonium iam contractum.

Dialogo de cœlibatu Ecclesi. act. 4. *Natura:* Cur non adijcis tollendum esse votum sacerdotis, cùm non sit ei diuina & essentiali vel inseparabili societate connexum, quicquid sit de monachis, &c. *Sophia.* O quasi steterit in non vouendo tota reformatio, quasi non peccent vxorati, sed nec refert magnopere si votum nequaquam sit annexum esse taliter sacerdotio, postquam ita coniunctum est sibi, vt omnis illud suscipiens, nedum voueat, sed votum etiam solennizet, ma-

[illegible] contra[illegible], non [illegible] quàm in monachis.

Æneas Syluius. 1450.

Epist. 130. contra Thaboritas. Secundum tempora leges variantur humanæ. Neque enim quod semel vtile fuit decretum, semper vtile [illegible]rat. Non errauit Ecclesia primitiua, quæ sacerdotibus permisit vxores: nec errat moderna, quæ subtrahit, &c. Nec nos ad omnia tenemur, quæ Patres in primitiua Ecclesia egerunt. illis vxores fuerunt, nobis desunt, & magis meremur. Quid vos Bohemos, sub norma Latina nutritos, in communione calicis Græcari compellit: cur nō coniugio copulamini, qualiter id cum Græca vellent, quod cum Ecclesia Latina facere non decet.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De vita Canonicorum art. 13. Porrò ministri Ecclesiæ ad castitatem tenentur multiplici ratione: Primò, quia in sua consecratione, seu promotione ad ordines sacros, se ad continentiam astrinxerunt voto, saltem implicitè vel æquiualenter. Quemadmodum enim in decreto copiosè ostenditur, non solùm ad sacerdotium promouendi, sed inferiores quoque sacros ordines suscepturi, castimonium debent vouere. Et dato, quòd modò non voueant explicitè, implicitè tamen promittunt, dum vouent secundùm Canones sacros victuros, & obseruaturos eosdem: votum autem maximè obligat in [illegible] magis quàm mandatum.

Petrus Rauennas. 1490.

• *Sermone, quem habuit in Synodo Caminensi:* Clerici debent continenter viuere. D. 32. per totum. Et ibi per glossam in Summa. Et Episcopus debet cogere eos ad dimittendum mulieres, de quibus est sinistra suspicio, vt in c. Clericos, in c. sunt, de cohab. cler. & mulier. Sed quæro in ista conclusione, an licitum sit audire diuina à notorio fornicatore? Et ista quæstio examinatur per Doct. in cap. Vestra. de cohab. Cler. & mul. Et ibi Abbas dicit, quòd iste passus est periculosus, & de illo sæpe fuit interrogatus à viris timoratæ conscientiæ. Et ibi tandem istam ponit decisionem, quam puto verissimam; quòd si fornicatio est ita notoria, quòd nullam habet dubitationem, sicut videmus in plurimis Clericis, qui tenent ita publicè concubinas, sicut vxores, & publicè nutriunt filios, ita quòd ipsi etiam non audent diffiteri, tunc omninò est abstinendum ab illis, &c. O quot miseri Clerici in Italia, in Francia, in Hispania, & cæteris regionibus, velocius sagitta currunt ad Tartareas oras propter incontinentiam, nec ad hoc aduertunt. & quid proderit in sortem Domini fuisse electos? Gratias ingentes ago Deo meo, quia non permisit me clericalem vitam ducere. Nam defuncta vxore mea prima, suadebant amici & pro[illegible] [illegible] magnum [illegible]. Non enim [illegible] Episcopatum [illegible] quod constantia [illegible]. At [illegible] [illegible] ad secundas [illegible] in meipsum, quod fecissem [illegible] forte peius. Malui potius [illegible] re cum paucis reditibus, quàm [illegible] [illegible]orum reditus possidere, & [illegible] viuere. Nec vnquam me peccati [illegible] tam, libenter erram. Scio tamen [illegible] quòd grande patrimonium grand[illegible] & quanto quisque in superiori est [illegible] tus, tanto in maiori versatur pericu[lo].

Concilium Lateranense. 1511.

Sess. 9. Vt Clerici præsertim caste, contin[enter]que, iuxta Canonum præcepta, viuant, [illegible]mus, vt contra facientes acriter secundum [illegible]nes puniantur. Concubinarij siue laici, siue clerici fuerint, eorundem Canonum pœnis [illegible]tur, neque superiorum tolerantia, seu praua consuetudo, quæ potius corruptela dicenda, [illegible]titudine peccantium, aliave qualibet [illegible] eis aliquo modo suffragetur, sed iuxta [illegible]suram seuerè puniantur.

Concilium Coloniense. 1549.

Cap. 3. De sacerdotibus & clericis benefic[iatis], quibus concubinæ vel fœminæ de contin[entia] suspectæ, seu cum quibus ipsi antehac de fornicatione diffamati fuerunt, manifestè cohabitant, totius Concilij consessu & approbatione decernimus, & pronuntiamus, eos qui tales fœminas apud se detinent, sententiam suspensionis ab officio & beneficio incurrisse. Mandamusque & præcipimus, vt eas tam procul è vicinia submoueant, vt commercijs non detur facilis occasio, & suspiciones omnes vitentur. Ipsas vero fœminas, si posthac in domibus, vel vicinia permanserint, censemus excommunicationis censura plectendas.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 24. Can. 9. Si quis dixerit Clericos, in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam vouerint, habere donum, anathema sit. cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari, &c.

[illegible]

ARTICVLVS SEPTIMVS.

DIGAMOS NON ESSE AD SACROS ORDINES ADMITTENDOS.

NEGANT.

Anno post Christum 1520 MARTINVS Lutherus in Colloquijs conuiualibus German. cap. de Matrimonio: *Valde miror, quod Iurisconsulti adeo offenduntur digamia sacerdotum, quando scilicet post primam, secundam, vel tertiam uxorem defunctam nouam ducunt, putant tales non amplius habere potestatem administrandi Sacramenta: cum tamen confiteantur num Salomonem non modo cum tertiam, seu plures quam mille vxores vno tempore habuisse. & tamen librū conscripsisse qualem nec ad unum omnes Iurisconsulti communibus laboribus edere possent. Hoc quaero. an digamus sit in statu salutis, & an sit Christianus: si propterea non ex statu fidelium eijcitur, si non amittit Spiritus sancti vnctionem, cur non admittitur ad Ecclesiasticum officium?*

1560. Theodorus Beza libro de diuortijs: *Digamos, id est, eos qui plures successiue vxores, vel etiam vnam & eam viduam duxerant, adeo iam olim plerique censuerunt indignos esse sacro ministerio, vt eos non modo a sacris ordinibus, puta Episcopatu, Presbyteratu, Diaconatu, & Subdiaconatu, sed etiam ab ipso clero semel excluserint. Sit hoc quamlibet vetustum, nihilominus tamen iniquissimum esse, nec in Ecclesia tolerabile affirmo.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

1. *Timoth.* 3. *vers.* 2. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum.

1. *Timoth.* 5. 9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor.

Tit. 1. 5. Constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, &c.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus, 80.

Constit. Apostol lib. 2. *cap.* 2. Talem esse oportet Episcopum, qui vnam vxorem duxerit, qui vni tantum nupserit.

Lib. [illegible] *cap.* [illegible] Episcopum, Presbyterum, ac Diaconum ordinari præcipimus, qui sint monogami, id est, vnius vxoris viri, siue vxores eorum superstites sint, siue non, &c. Item ministros, cantores, Lectores, & Ianitores monogamos, id est, [illegible] eorum vnius vxoris virum esse præcipimus.

Canone Apost. 17. Secundis implicitus post baptismum nuptijs, vel [illegible] habens, non potest [illegible] Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus, aut [illegible] ordinis [illegible]ricorum.

Origenes, 230.

Homil. [illegible] *in Lucam*. Ab Ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed & nuptiæ repellũt. Neque enim Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, nec vidua possunt esse digami.

Basilius [illegible]

Epist. ad [illegible] Digamos Canon [illegible] ministerio [illegible].

Ad cap. 3 *Esaiæ*: Oportet vt sit presbyter omnis concubitus expers, aut secundùm legem vnius vxoris vir.

Epiphanius. 380.

Hæresi 59. *aduersus Catharos*: Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea ad omnes æqualiter ferri putauerunt, cum audierint, quod oportet Episcopũ irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, continentem similiter & Diaconum. & Presbyterũ. Reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua eorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorẽ & dignitatẽ, & hæc certè sancta Dei Ecclesia cum syncerttate obseruat.

Incompendiaria editione: Vertex horum omnium, aut, vt ita dicam, genitrix est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidẽ vt plurimũ procedens. si vero non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si vero nõ suffecerint ad ministerium solitariã vitam degẽtes, de his qui cõtinent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatẽ se-

uantibus. Nam eum, qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa Ecclesia ad sacerdotium suscipere: etiamsi is, qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locũ Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, & Subdiaconi. Post hoc sacerdotium deinceps est Lectorũ ordo, ex omnibus ordinibus constans, hoc est virginibus, solitariam vitam degentibus, & continentibus, & viduis, & his qui adhuc sunt in venerando coniugio: si verò opus fuerit, etiam ex his, qui post obitum primæ vxoris secundam duxerunt.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homil.2.in Epist.ad Titũ: Castigat hoc ipso etiã impudicos, dum nõ eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimen dignitatemq́ pastoris assumi. Nam qui defunctæ vxori beneuolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor optimus esse poterit? Nostis enim profectò omnes, quòd etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamẽ ea res accusationibus patet. Nullam ergo occasionem præbere subiectis Præsulem vult.

Theodosius Imp. 430.

Extat in actis concilij Ephesini Tom.5 cap.19

In edicto contra Porphyrium, Nestorianos, & Irenæũ Tyriorum Episcopum: Vt in omnibus & singulis certè constet, quantoperè maiestas nostra impiæ Nestorij fidei æmulos detestetur, qui hac de causa nostram indignationem nuper incurrit, & postea nescio quomodo, per secundas nuptias, sicut accepimus, contra Apostolorum Canonem, Tyriorum Episcopus est creatus, à sancta Tyriorum Ecclesia statim expellatur, ornatuq́ & nomine sacerdotij penitus exutus, priuatus in patrio tantùm solo viuere permittatur.

Iustinianus Imp. 530.

In Authent. Collat.2. Quomodo oporteat Episcopos &c. cap.13. de clericis quales eligendi: Neque autem secundas habentem, aut eum qui habuerit nuptias, ordinari in Diaconum, aut Presbyterum (volumus,) neq; si mulieri cõiungatur seiunctæ, & proprium virum derelinquenti: sed neq; si concubinam habeat, sed & ipsam vxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quàm cum castitate viuentes, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnius vxoris virum, qui vel fuerit, vel sit, & ipsam castitatem eligentem. Quòd si Lector secundam vxorem ducat, propter quædam, & hoc forsan irrecusabili necessitate, nullatenus ad altiorem accedat gradum, neque perfruatur gradu maiori in sacerdotio: maneat autem in eodem gradu perpetuò, sed non ad tertias veniat nuptias.

In Authen. Collat. 9. de sanctiss. Episcopis &c. ca. 12. Clericos non aliter ordinari permittimus, nisi literas sciant, & rectam fidem, vitamq́; habeant honestam: & neque concubinam, aut naturales habuerint, aut habeant filios, sed castè viuentes, aut vxorem legitimam, & ipsam vnã & primam habentes, neque viduam, neque separatam à viro.

Cap.14. Si Lector secũdam ducat vxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus vel sacris Canonibus interdictam, nequaquam ad alium Ecclesiasticum ordinem prouehatur.

Synodus Trullensis. 710.

Can.3. Decernimus, vt qui ex clero duobus quidem implicati fuerint matrimonijs, & ab eo resipiscere noluerũt, dispositioni Canonicæ subijcere: eos autem, qui tali quidem bigamiæ probro & ded[illegible] implicati fuere, ante nostrum autem decret[illegible], quod vtile est, agnouerunt, & malum à se abscid[illegible] hanc adulterinam, & alienam congres[illegible] procul abigerunt, vel eos [illegible] in secundis nuptijs iam mortuæ sunt, vel ipsi etiam ad [illegible] respexerunt, & continentiã didicerunt, & [illegible] suarum iniquitatum obliti sunt, siue sint Presbyteri, siue Diaconi, eos ab omni quidem Sacerdotali ministerio siue exercitio iam cessare, [illegible] aliquo tempore punitos, honore [illegible] cathedra & statione participare, prim[illegible] contentos, & cum fletu à Domino postul[illegible] condonetur peccatum ignorantiæ. [illegible] qui vni quidẽ vxori copulati sunt, si vidua [illegible] quæ accepta est, similiter & eos, qui post ordinationem vni matrimonio se applicarunt, [illegible] Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, [illegible] aliquo tempore à sacro mysterio prohibitos, & punitos, rursus proprijs gradibus restitui, ad aliũ gradum nequaquam promouendos, eis [illegible]rio videlicet dissoluto coniugio.

Photius. 860.

In Nomocanone tit.9.cap.29. Nullus, qui secundam vxorem duxerit, ordinetur Presbyter, vel Diaconus.

Theophylactus. 900.

Ad caput 3. prioris ad Timotheum: *Vnius vxoris virum.)* Nonnulli hic dicunt, quòd obscurè & clanculum cælibem hic indicarit, vel petierit: Quòd si fieri hoc non possit, habeat coniugem vnam, veruntamen sit tamquam non habeat, hoc est, non redigatur in seruitutẽ cupiditatum ipsius. Porrò non vt legẽ sanciat, hoc dicit, quod omnino oporteat Episcopum vxoratum esse. Qui enim isthuc statuerit, cùm aliàs dicat: *Volo vos omnes esse sicut meipsum?* Verùm quia tempus ita tum postulabat. At si contingat, inquit, sit vnius vxoris vir.

Ad cap.1. ad Titum: Vt petulantes ac lasciuos cohibeat, *vnius*, inquit, *vxoris vir.* Qui enim nullã seruat beneuolẽtiam erga eam, quæ obijt, quomodo Ecclesiæ bene præerit? *Oportet autem Episcopum irreprahensibilem esse.* Digamus autem nõ est inculpatus, etsi hoc mundanis legibus placeat.

Simeon Metaphrastes. 960.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Quidam clericus ex ijs, qui secundas nuptias contraxerant, cupiebat à Ioanne Episcopo in Diaconum ordinari, offerens propterea magna munera: sed quod Simon Magus responsum accepit.

Oecumenius. 1050

Ad caput 3. prioris ad Timotheum: *Vnius vxoris maritum.)* Non statuit, vt ab vna vxore pendeat Episcopus, aut vxorem necessario habeat. sed si fiat, inquit, è mundanis, non sit saltem bigamus.

Ioannes Zonaras. 1100.

Ad Canonem 17. Apostol. Diuinum lauacrum sancti baptismatis omnes credimus abluere sordes, ipsis baptizatis illitas ante baptismum, nullum peccatum, quod ante baptismũ fuerit ab aliquo patratum, prohibet ad sacerdotium promoueri baptizatum. Quòd si post baptismum scortatus fuerit, aut nuptijs duplicibus adhæserit, indignus qualicunque sacerdotio iudicatur.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canon. 7. Apostol. Eum, qui post sanctum baptismum digamus fuerit, vel fornicatus sit, [illegible] Canon fieri Episcopum, vel sacerdotale quippiam exercere. Quæ enim ante baptismum omnis generis peccata admissa sunt, [illegible]tur, cùm factus sit nouum opus gratiæ sancti Spiritus. Quomodo autem multi Lectores, qui bigami fuerant, in suis gradibus [illegible], & per Archiepiscopalia pittacia ad [illegible] gradus [illegible] fuit, ignoro &c. [illegible]

vxorem duxerant, non deponuntur, sed potius per Archiepiscopalia pittacia ad maiores gradus promouentur. Nuper autem leges & Canones [illegible] considerantes animaduertimus hunc [illegible] Canonem tractare de Episcopis, Sacerdotibus, Diaconis, & Subdiaconis: non autem etiam de Lectoribus. Illi enim, siue ante ordinationem, siue post digami fuerint, deponuntur. Post characterem autẽ eis permittitur & ignoscitur, sed ad alium maiorem Ecclesiasticum gradum promoueri prohibentur, &c. Quomodo autem Lectores, qui secundas vxores duxerunt per Archiepiscopalia pittacia ad Domesticata & alia Ecclesiastica officia promouentur, nobis dicere necesse est. Dicimus ergo, quòd Ecclesiastica officia abusiuè gradus vocantur. Est enim propriè gradus Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, & Lectorum. Officia autem sunt honores, & victus subministrationes. Vnde qui fuit Lector ab ineunte ætate, & secundam vxorem duxit, fit citra vllum impedimentum clericus Ecclesiasticus, & populi conuocator per pittacia: sed non Hypodiaconus, vel Diaconus. Qui enim hoc ausus fuerit, deponetur.

Zaga Zabo Ethiops. 1536.

In confessione fidei Aethiopicæ. Mortua prima vxore Episcopi aut clerici aliam ducere non possunt, nisi Patriarcha ad id dispensauerit (quod aliquando indulgetur magnatibus, propter publicum bonum) nec habere concubinam, nisi se voluerint à sacris abdicare: quod si fecerint, res diuinas amplius tractare non possunt. Et hoc tam strictè seruatur, vt ij presbyteri, qui secundò vxorem duxerint, ne candelam quidem vnam Ecclesiæ consecratam in manum auderent accipere.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Monogamia cap. 12. Audi & subtilissimam è contrario argumentationem. Adeò, inquiũt, (*intellige orthodoxos*) permisit Apostolus iterare connubium, vt solos, qui sunt in clero, monogamiæ iugo astrinxerit.

Exhortatione ad castitatem cap. 7. Apud nos plenius atque strictius præscribitur vnius matrimonij esse oportere, quos adlegi liceat in ordinem sacerdotalem: vsqueadeò quosdam memini digamos loco deiectos.

* *Libro 1. ad vxorem cap. 7.* Quãtum fidei detrahãt, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ,
disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli de-
1. Tim. 3. clarat, cùm digamos non finit præsidere, cùm vi-
Tim 5 duam adlegi in ordinationẽ nisi vniuiram non concedit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. offic. cap. 5[illegible]. De castimonia autem quid loquar, quando vna tantùm, nec repetita permittitur copula? Et in ipso ergo coniugio lex est, non iterare coniugium, nec secundæ coiugis sortiri coniunctionem. Quod plerisque mirum videtur, cur etiam ante baptismum iterato coniugio ad electionem muneris & ordinatiõis prærogatiuam, impedimenta generentur: cùm etiã delicta obesse non soleant, si lauacri remissa fuerint Sacramento. Sed intelligere debemus, quia in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In coniugio non culpa, sed lex est. Quod culpæ est igitur in baptismate relaxatur. Quod legis est in coniugio non soluitur. Quomodo autẽ potest hortator esse viduitatis, qui ipse cõiugia frequentauerit?

Libro de dignitate sacerdotali cap. 4. *Vnius*, inquit, *vxoris virum*, (1. Tim. 3.) si ad superficiem tantum literæ respiciamus, prohibet digamum Episcopum ordinari: si verò altiorem sensum conscendimus, inhibet Episcopũ duas vsurpare Ecclesias.

Lib. 1. epist. 82. Virtutũ magistèr Apostolus est, qui cum patientia redarguendos doceat contradicentes, qui vnius vxoris virum præcipiat esse, non quo [illegible] [illegible] coniugij: nam hoc supra legem præceptum [illegible], sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, &c. Quod ideo non prætermisi, quia plerique ita argumentantur, *vnius vxoris virum* dici post baptismum habitæ, eò quod baptismo vitium sit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, [illegible] si quis contaminauerit [illegible] corpus cum pluribus, quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed coniugia non resoluuntur, si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo Apostolus legem posuit dicens: *Si quis sine crimine est vnius vxoris vir.* Ergo quia *sine crimine est, vnius vxoris vir*, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & Presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Nicæni tractatus addidisse, neque clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest viduam honorare, consolari viduam, cohortari ad custodiendam virginitatem, & seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non seruauerit? Aut quid interesset inter populum, & sacerdotem, si iisdem astringerentur legibus?

Hieronymus. 390.

Epistola 83. ad Oceanum cap. 2. In vtraque epistola (*ad Timotheum & ad Titum*) siue Episcopi, siue Presbyteri iubentur monogami in clerum eligi.

Libro 1. aduersus Iouinianum cap. 8. Quàm sancta sit digamia hinc ostenditur, quòd digamus in clerum eligi non potest. Et ideo Apostolus ad
Timotheum *Vidua*, inquit, *eligatur, non minus sexa-* 1 Tim 5
ginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum est de viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis.

Concilium Valentinum Galliæ. 390.

Cap. 1. Sedit ergo, neminem post hanc Synodum, qua eiusmodi illicitis vel serò succurritur, de digamis, aut internuptarum maritis, ordinari clericos posse: nec requirendum, vtrumne initiati Sacramentis diuinis, anne Gentiles hac se infelicis sortis necessitate macularint, cum diuini præcepti casta sit forma. Sed quia fratrum nostrorum vel imperitiam, vel simplicitatem, vel etiam præsumptionem damnare non possumus: nec per omnes Ecclesias, quæ sunt iam pridem malè gesta corrigere: placuit etiam, de eorum statu, qui prius ordinati sunt, nihil reuolui, si nulla extrinsecus causa procedit, qua indigni ministerio comprobentur.

Syricius. 390.

Epistola 1. cap. 8. Didicimus etiã, licẽter ac liberè inexploratæ vitæ homines, quibus etiam fuerint numerosa coniugia, ad præfatas dignitates pro-

ut

ut cuique libuerit, aspirare. Quod nô tantum illis, qui ad hæc immoderata ambitione perueniunt, quantum Metropolitanis specialiter Pontificibus imputamus, qui dum inhibitis ausibus conniuent, Dei nostri, quâtum in se est, præcepta contemnunt. Et vt taceamus, quod altius suspicamur, vbi illud est, quod Deus noster, data per Mosen lege constituit, dicens: *Sacerdotes mei semel nubant*? Et alio loco: *Sacerdos vxorem virginem accipiat, non viduam, non repudiatam, non meretricē*? Quod secutus Apostolus ex persecutore prædicator: *vnius vxoris virum*, tam sacerdotem, quàm Diaconū, fieri debere mandauit.

Leuit. 21 / Ezec. 44. / 1 Tim. 3.

Cap. 11 Quisquis sanè clericus aut viduam, aut certè secundam coniugem duxerit, omni Ecclesiasticæ dignitatis priuilegio mox nudetur, laica sibi tantùm Communione concessa.

Concilium Carthaginense Quartum. 398.

Cap. 69. Ordinandi potestate priuetur Episcopus, si sciens ordinauerit clericum eum, qui viduam, aut repudiatam vxorem habuit, aut secundam.

Concilium Toletanum Primum. 400.

Cap. 4. Subdiaconus autem defuncta vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter Ostiarios vel Lectores, ita vt Euangelium & Epistolam non legat, &c. Qui verò tertiam, quod nec dicendum est, acceperit, abstentus biennio, postea inter laicos, reconciliatus per pœnitētiam, communicet.

Augustinus. 400.

De bono coniugali cap. 18. Propterea Sacramētum nuptiarum temporis nostri sic ad vnum virum & vnam vxorem redactum est, vt dispensatorē Ecclesiæ non liceat ordinare, nisi *vnius vxoris virū*. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum, qui Catechumenus, vel paganus habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt: de Sacramento enim agitur, nō de peccato, &c. Non absurdè visum est eum, qui excessit vxorū numerū singularē, non peccatum aliquod commisisse, sed normā quandam Sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticę signaculum necessariam.

Innocentius Primus. 406.

Epist. 1. cap. 6. Ne is, qui secūdam duxit vxorem, clericus fiat: quia scriptum est, *vnius vxoris virum.* Et iterum: *Sacerdotes mei semel nubant.* Et alibi: *Sacerdotes mei non nubant amplius.* Et si ab aliquibus existimetur, ante baptismum si fortè quis accepit vxorem, & ea de seculo recedente, alteram duxerit, in baptismo esse dimissum, satis errant à regula: quia in baptismo peccata remittuntur, non acceptarū vxorum numerus aboletur: cùm vtique vxor ex legis præcepto ducatur, in tantum, vt & in paradiso, cùm parentes humani generis cōiungerētur, ab ipso Domino sint benedicti. & Salomon dicit: *A Deo præparabitur viro vxor.* Quam formam etiam sacerdotes omnes seruare vsus ipse demonstrat Ecclesiæ. Satis enim absurdum est, aliquem credere, vxorem ante baptismum acceptam, post baptismum non computari, cùm benedictio, quæ per sacerdotē super nubentes imponitur, non materiam delinquēdi dedisse, sed formam tenuisse legis, à Deo antiquitus institutæ, doceatur. Quòd si non putatur vxor esse computanda, quæ ante baptismum ducta est ergo nec filij, qui ante baptismū geniti sunt, pro filijs habentur.

1 Tim. 3. / Tit. 1 / Gen. 1. / Prou. 19

Epist. 3. cap. 2. De bigamis autem nec consuli debuit, quòd manifesta lectio sit Apostoli, *vnius vxoris virum*, ad sacerdotium siue ad clericatū admitti debere, & hanc ipsam tamen si virginem acceperit. Nam ea, quæ habuerit ante virum, licet defunctus sit, tamen si clerico postea fuerit copulata, clericus, qui eam acceperit, esse non poterit: quia in lege cautum est: *Non viduam, non abiectam habere posse coniugem sacerdotem.* Leuit. 21

1 Tim. 3.

Zosimus PP. 417.

Epistola 1. cap. 3. Exinde suffragantibus stipendijs, per tot gradus datis propriæ fidei documētis, Clericus presbyterij sacerdotiū poterit promereri, &c. Hac tamen lege seruata, vt neque bigamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus ad hos gradus possit admitti.

Concilium Arausicanum. 440.

Cap. 25. De idoneis autem, probatisque viris, quos clericatui alligari ipsa vitæ gratia suggerit, si fortè inciderint in duplicata matrimonia, vt non vltra Subdiaconatum Ecclesiasticas capiant dignitates.

Leo Primus. 450.

Epist. 1. cap. 2. Constat ad sacerdotium peruenisse viduarum maritos, quosdam etiam, quibus fuerint numerosa coniugia, & ad omnem licentiam vita liberior, ad sacrū ordinem passim patefactis aditibus fuisse permissos, contra illam B. Apostoli vocem, qua talibus reclamat, dicens: *Vnius vxoris virum.* Et contra illud antiquæ legis præceptum, quod dicitur & cauetur: *Sacerdos virginem vxorem accipiat, non viduam, non repudiatam.* Hos ergo, quicunque tales admissi sunt, ab Ecclesiasticis officijs, & à sacerdotali nomine, Apostolicæ Sedis auctoritate iubemus arceri: nec hoc enim sibi poterunt pro arbitrio vendicare, cuius capaces per hoc, quod illis obstiterat, non fuerint. 1. Tim. 3 / Leuit. 21.

Epistola 84. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum cap. 3. In ciuitatibus, quarum rectores obierint, de substituendis Episcopis hæc forma seruetur: vt is, qui ordinandus est, (etiam si bonę vitæ testimonio fulciatur) non laicus, non neophytus, nec secundæ coniugis sit maritus, aut qui vel vnam quidem habeat, vel habuerit, sed nec qui sibi viduā copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, vt hæc, quæ in alijs Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamē habeantur illicita.

Epistola 87. ad Episcopos Africanos cap. 1. Dicente enim Apostolo, vt inter alias electionis regulas, is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse, aut esse constiterit, tam sacra semper habita est ista præceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligendi, eadem intelligatur seruanda conditio, ne fortè illa priusquam in matrimonium eius veniret, qui aliam nō habuisset vxorem, alterius viri esset experta coniugium. 1. Tim. 3.

Concilium Arelatense Tertium. 453.

Cap. 3. Nullus pœnitentem, nullus digamum, nullus viduarū maritos, in prædictis honoribus audeat ordinare, &c. Quicunque ab hac die contra ea, quæ superius sunt comprehensa, clericum ordinare præsumpserit, ab ea die, qua ei potuerit hoc approbari, anno integro Missas facere nō præsumat.

Concilium Andegauense. 453.

Apud Baronium de anno 453. Non nisi vnius vxoris viri, ijdemque virginibus copulati Diaconi vel Presbyteri ordinentur.

Sedulius. 460.

Ad 1. Timoth. 3 *Diaconi sint vnius vxoris viri.*) Nō vt haberent dicit, sed ne duas habuerint.

Hilarius PP. 465.

Epistola ad Ascanium, & vniuersos Episcopos Tarraconenses: Ordinatos Episcopos hac ratione firmamus,

mamus, si nec viduarũ maritus fuerit quisquã, & in vnius virginis nuptias & vota conuenerit, &c.

Romanum Concilium sub Hilario Papa. 466.

Cap.2. Cauendum ergo imprimis est, ne ad sacratos gradus quisquam qui vxorem non virginem duxit aspiret: repellendus est etiam quisque, qui in secundæ vxoris nuptias contra Apostolica præcepta peruenit.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.72. Maritum duarum post baptismum matronarum clericum nõ ordinandum (*dicimus*:) neque eum, qui vnam quidem, & concubinam, non matronam habuit: nec illum, qui viduam, aut repudiatam, aut meretricem in matrimonio sumpsit.

Sidonius Apollinaris. 480.

Lib.7. epist.8. ad Perpetuum: Eucherius & Panuichius ex Canone non requiruntur (*ad Episcopatum,*) qui ambo ad secundas nuptias transierunt.

Gelasius. 490.

Epistola 1. cap.5. Nec fas esse confidat quisque Pontificum bigamos, aut coniugia sortientes ab alijs derelicta, siue quoslibet pœnitentiam agentes, diuinis seruituros applicare mysterijs.

Cap.24. Secundas nuptias sicut secularibus inire conceditur, ita post eas nullus ad clericale finitur venire collegium. Alia est enim humanæ fragilitati generaliter concessa licentia, alia debet esse vita diuinarum rerum seruitio dedicata.

Concilium Agathense. 506.

Cap.1 Placuit de digamis, aut internuptarũ maritis, quamquam aliud Patrum statuta decreuerunt, vt qui hucusq; ordinati sunt, habità miseratione, Presbyteri vel Diaconi nomen tantùm obtineant, officium verò consecrandi Presbyteri, & ministrandi huiusmodi Diaconi non præsumãt.

Concilium Epaunense. 517.

1.Tim.3. *Cap.2.* Ne secundæ vxoris, aut renuptæ maritus Presbyter, aut Diaconus ordinetur, abundè sufficeret ab Apostolo cõstitutum: sed quia præceptum huiusmodi excedi quorundam fratrum simplicitate cognouimus, speciali obseruãtia renouamus, sciente eo, qui contra interdictum ordinauerit, reum fratribus se futurũ: illo autem, qui contra fas honorem prohibitæ benedictionis ambierit, nihil se clericalis ministerij præsumpturum.

Concilium Gerundense. 517.

Cap.8. Si quis de laicis post vxorem, aliam cuiuscunque conditionis cognouerit mulierem, in clero nullatenus admittatur.

Concilium Aurelianense III. 537.

Cap.6. De ipsis quoque, qui ordinandi sunt, clericis regulari custodiatur studio, ne aut duarũ vxorum vir, aut renuptæ maritus, aut pœnitentiam professus, &c. ad suprascriptos ordines promoueatur.

Primasius. 540.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum*:)Si illi nec hoc licet, quod vel laico licet, quid de cæteris sentiendum est? *Diaconi sint vnius vxoris viri*: Non vt si non habuerint, ducant, sed ne duas habuerint: si enim digniorem vxor facit, quare non & digami ordinentur?

Concilium Aurelianense IIII. 547.

Cap.10. Si quis Episcoporũ sciens aut bigamũ, aut internuptæ maritum ad officiũ Leuiticæ dignitatis siue presbyterij, contra ius Canonũ, promouere præsumpserit, nouerit se vnius anni spatio ab omni officio sacerdotij esse suspensum, &c.

Illi verò, qui illicitè promoti sunt, regradentur.

Martinus Bracarensis. 570.

Græcarum Synodorum capitulo 43. Lector, si viduam alterius vxorem acceperit, in Lectoratu permaneat: aut si fortè necessitas sit, Subdiaconus fiat, nihil autem supra. Similiter & si bigamus fuerit.

Gregorius Magnus. 590.

Lib.2. Indictione 10. Epist.25. Præcipimus, ne vnquam illicitas ordinationes facias. Nec bigamũ, aut qui virginem non est sortitus vxorem &c. ad sacros ordines permittas accedere.

Libro 3. Indictione 12. epist.26. Sed ne vnquam ij, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet quales ordinentur, vt prius aspiciatur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit, si studium orationis, si eleemosynæ amorem habuerunt. Quærendum quoq; est, ne fortè fuerit bigamus.

Lib.11. Indict 6. epist 8. De quodã digamo requisiti, an ad sacrũ ordinem potuisset accedere, iuxta Canonicam regulam omnino vetuimus. Absit enim ne vestris temporibus, in quibus tam multa pia ac religiosa agitis, aliquid contra Ecclesiasticum institutum fieri permittatis.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Ecclesiasticis lib.2. cap.5. de sacerdotibus: Quòd verò vnius matrimonij virginalis sint, qui eliguntur in ordinem pontificatus, & in veteri lege mandatum est, & plenius scripsit Apostolus, dicens: *Vnius vxoris virum.* Sacerdotem quærit Ecclesia aut de monogamia ordinatum, aut de virginitate sanctum. Digamus autem haud fertur agere sacerdotium. Leuit.21. 1.Tim.3

Concilium Toletanum IIII. 640.

Cap.18. Non promoueantur ad sacerdotium, qui secundæ vxoris coniunctionem sortiti sunt, aut numerosa coniugia frequentauerunt: qui viduam, vel à marito relictam duxerunt, aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas aut fornicarias habuerunt.

Gregorius Secundus. 716.

Epistol.3 ad Thuringos: Bonifacio dedimus in mandatis, ne vnquam ordinationes præsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus vxorem, ad sacros ordines permittat accedere.

Zacharias Papa. 740.

Epist. ad Bonifacium: Sacri Canones neq; purum clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptijs præcipiunt.

Carolus Magnus. 780.

Libro 6. Legum Francicarum cap.93. Si sacerdotes plures vxores habuerint, sacerdotio priuentur.

Haymo. 820.

Ad caput 3. prioris ad Timoth. *Vnius vxoris virum*, id est, qui ante quàm ordinetur, vnam vxorem debet habere, vt non sit bigamus, aut trigamus: postea verò penitus abstinere debet.

Rabanus Maurus. 840.

De Vniuerso lib.4. cap.10. Maritus duarum post baptismum matronarum clericus non est ordinandus: neque is, qui vnam quidem, sed concubinam, non matronam habuit: nec ille, qui viduam, & repudiatam, vel meretricem.

Hincmarus Rhemensis Episc. 860.

Epistola ad clerum Tornacensem: Cui his literis, &c. secundùm traditionem Ecclesiasticam, dedimus in mandatis, ne vnquam ordinationes præsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem, si de coniugatis agendum est, non est sortitus vxorem, neque illiteratum, vel qualibet parte corporis vitiatum, aut ex publica pœnitentia, vel curia,

ria, aut cuilibet conditioni obnoxiũ, notatum'q;, ad sacros ordines permittat accedere. Sed etsi quos huiusmodi fortè repererit, respectu diuino non audeat promouere.

Epistola ad Clerum Beluacensem: Cùm Canones dicant: nullus ex laicis ordinetur, demonstrant, quòd non de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clerici nasci, & non possunt fieri: sed designata sunt genera, de quibus ad clericatum peruenire non possunt, id est: si quis fidelis militauerit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulauerit: si quis fidelis administrauerit, &c. si quis publicam pœnitentiam pro culpis criminalibus egit. si quis bigamus, vel qui maritus viduæ fuit, vel si concubinam, vel pellicem nouit.

Leo Nonus. 1049.

Contra Nicetam monachum in cap. Seriatim: Seriatim & apertè prosequamur, quod sancta Romana Ecclesia de gradibus clericorum ait: Clericos, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, si extra votum & habitum monachi inueniantur, & continentiam profiteri noluerint, vxorem ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittuntur: non autem viduam, aut repudiatam: quia propter hoc deinceps nec ad Subdiaconatũ prouehi poterunt: quia nec laicus, nisi virginem sortitus vxorem, aut digamus, ad clericatum potest ascendere.

Petrus Damianus. 1050.

Epist 12. cap. 12. Quædam fiunt in Ecclesia, quæ superflua quidem videntur, quantum ad humani generis rationem: diuina autẽ sunt, si ad virtutis intimæ sacramentum respicias. Quis enim non miretur in Canonicis esse sententijs, bigamũ quempiam nullatenus posse ad sacerdotiũ promoueri: in fornicationem verò lapsum etiã sacerdotem peracta pœnitentia ad pristini iuris officium reuocari? &c. Sicut Christus vir est vnius sponsæ, totius scilicet Ecclesiæ sanctæ, quę procul dubio virgo est: quia fidei integritatẽ inuiolabiliter seruat: ita quilibet sacerdos vnius vxoris vir esse præcipitur, vt illius summi spõsi præferre imaginem videatur. In bigamis itaque non mensura peccati, sed forma potius inquiritur sacramenti. Atque in eorum damnatione non reatus aliquis vltione abscinditur, sed mystica veri sacerdotij regula custoditur. Alioquin quomodo inter crimina nominetur, quod licẽter fieri Apostolica doctrina permittitur? Sed sacri Canones eos, qui secundas nuptias improbant, inter Nouatianorum hæresin notant.

Anselmus. 1080.

Ad cap. 3. prioris ad Timoth. Oportet pastorem esse vnius vxoris virum, id est, qui vnam vxorem habuerit, non habeat secundam, &c. *Diaconi sint vnius vxoris viri*, id est, non ordinetur Diaconus, qui duas aut plures habuerit vxores, sed qui tantùm vnam habuit, & ei non misceatur postquam ordinatus fuerit. Ita sint Diaconi viri singularium vxorum.

Alexander Tertius. 1160.

Extra. libro 2. de clericis coniugatis cap. Sanè. Prouideatis attentius, ne deinceps clericus cõiugatus ad Ecclesiastica beneficia, vel sacros ordines, aut administratiões Ecclesiasticas admittatur: nisi fortè castitatem voueret perpetuam, & qui vnicam & virginem habuisset vxorem.

Lucius Tertius. 1180.

Extra de digamis cap. 2. Super eo, quod tua fraternitas de digamis quæsiuit, respondemus, quòd ordinatores eorum potestate & officio ordinandi, & ordinati, si ad sacros ordines fuerint promoti, eis ideo sunt priuãdi, quia in digamis contra Apostolum dispensare non licet, vt debeant ad sacros ordines promoueri, vel in eis, si promoti fuerint, remanere. In ordinatore autem potest dispensatio adhiberi, vt ordinandi potestate & officio non priuetur.

Gregorius Decimus. 1180.

Sexto Decretalium titulo de digamis cap. 1. Altercationis antiquæ dubium præsentis declarationis oraculo decidẽtes, digamos omni priuilegio clericali declaramus esse nudatos, & coercitioni fori secularis addictos, consuetudine contraria non obstante. Ipsis quoque sub anathemate prohibemus deferre tonsuram, vel habitum clericalem.

Cælestinus III. 1190.

Extra. de digamis cap. 3. De digamis presbyteris, & viduarum maritis idem sancimus omninò, vt nec viuentibus vxoribus, nec defunctis ad diuinorum debeant celebrationem admitti, maximè cùm à doctrina sit Apostoli, & institutionibus Ecclesiæ alienum.

Innocentius III. 1200.

Extra. de digamis cap. 4. Cum huiusmodi clericis, qui quantum in ipsis fuit secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tamquam cum digamis non liceat dispensare, licet in veritate digami non existant, non propter sacramenti defectum, sed propter affectum intẽtionis cum opere subsecuto.

Thomas Aquinas. 1250.

Tertia parte Summæ quæstion. 66. in corpore quæst. Aliquis per Sacramentum ordinis minister Sacramentorum constituitur, & ille, qui alijs Sacramenta ministrare debet, nullum defectum in Sacramentis pati debet: defectus autem in Sacramento est, quando Sacramenti signatio integra non inuenitur. Sacramentum autem matrimonij significat cõiunctionem Christi ad Ecclesiam, qui est vnius ad vnam. Et ideo requiritur ad perfectam significationem Sacramenti, quòd vir sit tantùm vnius vir, & vxor sit tantùm vnius vxor: & ideo bigamia, quæ hoc tollit, irregularitatem inducit. Et sunt quatuor modi bigamiæ. Primus est, cùm quis plures habet vxores de iure, successiuè. Secundus, cùm simul habet plures, vnam de iure, alteram de facto. Tertius, cùm habet plures successiuè, vnam de iure, aliam de facto. Quartus, quando viduam ducit vxorem: & in omnibus his est irregularitas adiuncta. Alia autem causa consequens assignatur, quia in illis, qui accipiunt Sacramentum ordinis, maxima spiritualitas debet apparere: tum quia spiritualia ministrant, scilicet Sacramenta: tum quia spiritualia docent, & in spiritualibus occupari debent. Vnde cùm concupiscẽtia maximè spiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficitur, non debet aliquod signum concupiscentiæ permanentis in eis apparere, quod quidem apparet in bigamis, qui vna vxore contenti esse noluerunt: tamen prima ratio est melior.

Bonauentura. 1260.

Super 4. Sentent. dist. 27. quæst 3. in corp. quæst. Sacramentum Ordinis abundat in alijs in ratione signandi, quòd non solùm illud, quod exhibetur exterius, signat, imò ipse suscipiens signum est, & signat ipse Episcopus consecratus, vel Presbyter ordinatus ipsum Christum: & in hac proprietate differt ab alijs Sacramentis, præter quàm à matrimonio, in quo ipse vir, qui est subiectum ipsius Sacramenti, signum est ipsius Christi, sicut mulier est signum Ecclesiæ, & ita concurrunt ad idem significandum. Quoniam ergo de significatione ordinis primaria est, quòd ordinatus signi-

significet Christum, vt sponsum Ecclesiæ; & hoc non potest significare bigamus, qui habuit viduam vxorem: quoniam Ecclesia vnicum habet sponsum, & Episcopus vnicam habet sponsam: hinc est, quòd tales inepti sunt ad ordines, maximè principales & sacros, in quibus homo iam incipit expressè figurare Christum. Vnde bigamia reddit ineptum ad Diaconatum, & Subdiaconatum, & Sacerdotium, & potissimè ad Episcopatum: & ideo in his ordinibus nunquam legitur dispensatum, nec dispensari debet: non quia Sacramentum essentialiter deficiat, imò bigamus recipit characterem: sed quia perfectio Sacramenti in ipso deficit, quæ nulla ratione potest suppleri per hominem, nec repensari: tamen in ordinibus inferioribus ex causa necessitatis dispensationem recipit.

Richardus de Media villa. 1280.

Lib. 4. d. 28. art. 4. quæst. 4. Cum bigamum nō ordinari Apostolicum sit præceptum, cum bigamo dominus Papa dispēsare potest: tamen quia non decet hoc faciliter fieri, propter reuerentiam Apostolorum, ideò cum bigamis dominus Papa non dispensat, nisi exigente necessitate.

Ioannes Scotus. 1300.

Lib. 4. Senten. dist. 33. q. 2. Causa, quare congruit bigamum arceri ab ordinibus sacris, vna communiter ponitur ab omnibus, defectus Sacramēti. Et arguitur sic: Sacerdos, tamquam Christi vicarius, in Ecclesia repræsentans personā Christi, non debet habere aliquid repugnans Christo, in comparatione Christi ad Ecclesiam, & è conuerso. Nunc autem Christus est vnicus sponsus vnius Ecclesiæ, & Ecclesia est vnica sponsa vnici sponsi Christi. Ergo habens oppositum huius non rectè signat vel repræsentat Christum in Ecclesia. Sed bigamus, qui habuit duas, vel vnā, quæ fuit duorum, habet aliquid repugnans isti coniunctioni Christi & Ecclesiæ, Ergo.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 3. titul. 7. cap. 67. Non propter peccatum, sed propter legem ab ordine sacro digami arcentur. Et quamuis lex pondus auctoritatis habet, quia diuina, additur tamen auctoritati honestas, vt in aliquo præcedat populum castitas sacerdotis. Additur item ratio, vt ratio legis conditæ sit ratio Sacramenti. Sacramentum autem est, vt in eo significetur totius Ecclesiæ vnitas Christo subdita vni viro. Quòd item signaculum gerit sacerdos vice Christi ad plebem. Vnde sicut nec Christus potest esse vel carne, vel spiritu bimaritus.

Ioannes Gerson. 1420.

Distinctione magistrali de modo excommunicationis: Est excommunicatio seu irregularitas duplici differentia; quædam est omninò sine peccato, quædam ex peccato existente vel præsumpto. Exemplum primi, sicut bigamia, sicut iudicium latum in causa sanguinis ex officio, &c. quæ distrahunt & impediunt ab exercitio diuinarum ministrationum, nec non & ab ordinum susceptione repellunt.

ARTICVLVS OCTAVVS.

CLERICORVM IMMVNITATEM

NEGANT.

Anno post natum Christum

360. *IVLIANVS Apostata clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria, ipsis a Constantino donata, legesq; eorum causa conditas abrogauit, & eos deniq; curijs addixit.* Sozomenus lib. 5. cap. 5.

700. *Vitiza Hispaniarum rex flagitiosus Ecclesiarum priuilegia & prærogatiuas violat, Iudæos reuocat, & eos maioribus immunitatibus quam quibus Ecclesia solet gaudere donat.* Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 16. & Ioannes Vasæus in Chronicis Hispaniæ.

1329. *Petrus de Cugnerijs impugnauit Ecclesiasticam immunitatem.* Petrus Bertrandus libro aduersus eum scripto.

1330. *Marsilius Paduanus, & Ioannes de Ianduno docuerunt ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quòd Matth. 17. tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate.* Ioannes de Turre Cremata libro 4. Summæ de Eccles. part. 2. cap. 37.

1516. Erasmus Roterodamus ad cap. 17. Matthæi: *Videtur Hieronymus hoc loco id arrogantiæ tribuere, quod Ecclesiastici grauantur tributum pendere principibus, cum hodie summa pietas habeatur pro immunitate clericorum modis omnibus digladiari.*

1525. Martinus Lutherus responsione ad librum Ambrosij Catharini: *Barrabam latronem dimittunt* (Papistæ.) *non contenti Iesum ligasse, & perdidisse, hoc est, vulgus hoc clericale priuilegijs exuunt ab omnibus oneribus & laboribus hominum, vt in otio, securitate, opulentiaq; securissimam Sodomam agunt.*

[illegible] Martinus Bucerus ad cap. 17. Matthæi: *Hic verò liquet, quam nulla ratio fuerit immunitatis*

quam vocant Ecclesiasticam. Quis sanctior Christo? quis spiritalior? quis diuinis rebus addictior? quis vera dignitate præstantior? attamen homo factus, serui formam & personam adeo non fastidiuit, vt nihil prorsus abiectionis & seruitutis detrectarit.

1550. Augustinus Marloratus ad cap. 17. Matth. *Quod si in tributo soluendo emicuit Petri primatus, vnde ista, quam sibi arrogant, immunitas?*

1550. Ioannes Caluinus ad caput 27. Ieremiæ vers. 12. *Clerus Papalis magnifice iactat suam immunitatem, quæ nihil aliud est, quam scelerum licentia.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 47. vers. 20. Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouissimis terminis Aegypti, vsque ad extremos fines eius: præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. 26. Ex eo tempore vsq; in præsentē diem in vniuersa terra Aegypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

1. Esdræ 7. 24. in epistol. Artaxerxis regis: Vobis quoque notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, Nathinæis, & ministris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.

3. Esdræ 8. 24. Vobis autem dicitur, *(scribit Artaxerxes)* vt omnibus Sacerdotibus, & Leuitis, & sacris cantoribus, & seruis templi, & scribis templi huius nullum tributum, neque vlla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem obijcere eis quicquam.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Constantinus Primus Imperator. 320.

Extat apud Eusebium lib. 10. cap. 7. Niceph. lib. 7. cap. 42. & apud Iustinian. cod. de Episc. & Clericis.

Epistola ad Anulinum Proconsulem Africæ: Quoniam multis argumentis constat, religionem, in qua summus & perfectus cultus sacrosanctæ & cælesti Dei potentiæ debitus omnino consistit, neglectam & contemptam, magna pericula Reipub. attulisse: eandemq; sanctè augusteq; obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori prosperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus felicitatem (diuina beneficentia illud largiente) apportasse: visum est, vt illi homines, qui debita cum sanctimonia, & assidua legis diuinæ obseruatione, sua ministeria huic diuinæ religioni excolendæ impertiāt, Auiline honoratissime, pro laboribus suis digna præmia reportent. Quare eos, qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Ecclesia Catholica, cui Cecilianus præest, huic sanctæ religioni sedulò inseruiunt (quos Clericos nominare solent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus Rerump. ministerijs immunes & solutos volo: vt nullo modo per errorē, vel per sacrilegā ac profanam prolapsionem, quæ in huiusmodi negotijs accidere solent, à cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent. Qui quidem cùm sacrum numē summo honore & veneratione prosequantur, incredibile est, quantum Reipub. adiumenti videantur allaturi.

Constantinus Secundus Imp. 350.

Apud Iustinianum C. de Episcopis & Cleric. l. 2. Omnis à Clericis indebitæ conuentionis iniuria, & iniquæ exactionis repellatur improbitas: nullaque conuentio fit contra eos munerum sordidorum: &, cùm negotiatores ad aliquam præstationem competentem vocantur, ab his vniuersis istiusmodi strepitus conquiescat. Si quid enim vel parsimonia, vel prouisione, vel mercatura (honestati tamen conscia) congesserint: id in vsum pauperum atque egentium ministrari oportet: ad id, quod ex eorundem ergasterijs vel tabernis conquiri potuerit, & colligi, collectum id religionis existiment lucrum. Verùm etiam hominibus eorundem, qui operam in mercimonijs habent, Diui Principis genitoris mei statuta multimoda obseruatione cauerunt, vt ijdem clerici priuilegijs pluribus redundarent. Itaque extraordinariorum munerum à prædictis necessitas atq; omnis molestia conquiescat. Ad parangariam quoque præstationem non vocentur, nec eorundem facultates atque substantiæ. Omnibus clericis huiusmodi prærogatiua succurrat, vt & coniugia clericorum, ac liberi eorum quoque, & ministeria, id est, mares pariter ac fœminæ, eorumq; etiam filij & filiæ immunes semper ab huiusmodi muneribus perseuerent.

Constantius Imp. 350.

Extat apud Athanasii Apolog. contra Arianos.

Epist. ad Episcopos Catholicæ Ecclesiæ. Non est derelictus à Dei gratia reuerendissimus Athanasius, tametsi ad breue tempus humanæ probationi subiectus fuerit. Iustum enim, debitumq; iam ab omnia ferente & sustinente prouidentia calculum retulit, eò quòd & voluntate Optimi, & iudicio nostro patriam & Ecclesiam, quam antea diuino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia etiam à nostra humanitate perferri oportet, adeò vt omnia, quæ antea contra eos, qui cum eo communionem celebrārunt, decreta fuēre, obliuioni tradi velim, omnisq; deinceps suspicio contra aboleatur, & immunitas, quam olim habuēre ipsius Clerici, firma illis & rata (prout decet) conseruetur.

Valentinianus, Valens, & Gratianus. *AAA.* 377.

Apud Iustinianum C. de Episcopis & Clericis l. 6. Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos atque Exorcistas, & Lectores, Ostiarios, & Acolythos etiam, personalium munerum expertes esse præcipimus.

Theodosius & Valentinianus. 390.

Apud Iustinianum C. de sacrosanctis Ecclesijs l. 4. Qui sub prætextu Decanorum, seu collegiatorum, cum id munus non impleant, alijs se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credimus esse obuiandum; ne quis sub specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani festinant.

Honorius & Theodosius AA. 400.

Apud Iustinianum C. de sacrosanctis Ecclesijs l. 5. Placet, rationabilis consilij tenore perpenso, distracta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus singularum vrbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius vsurpationis contumelia depellenda est, ne prædia vsibus cælestium secretorum dedicata, sordidorum munerum fæce vexentur. nil extraordinarium abhinc superinductumue flagitetur, nulla translationum sollicitudo signetur. Postremò nihil præter Canonicam illationẽ, quam aduentitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, eius functionibus adscribatur. Si quis contra venerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur.

C. de Episcopis & cler. ul. 1. Placet nostrę clemētiæ, vt nihil commune Clerici cum publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus, cuius corpori non sunt annexi, habeant.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 65. in Genesin: *Hoc mandatum posuit eis Ioseph, vt ita tributum penderent Pharaoni, excepta sola sacerdotum terra.* Audiant, qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotũ idolorũ curam habuerint, & discāt, vt vel saltem parem habeāt honorem his, quibus omnium Dei ministerium creditum, & qui sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, & tantam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ita eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultũ. An nescitis quòd honor ad Deũ ipsum pertinet? Ne igitur respicias eum, cui honos confertur. Non enim propter illum debes quod tuum est facere, sed propter illum, cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertim accipias.

Sozomenus. 440.

Lib. 1. cap. 9. Illud porrò est planè maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumẽtum, quòd clericos vbique per legem ob eam rem conditam immunitate donari voluit: quodque illis, qui erant in iudicium vocati, dedit potestatem, si modò animum inducerent, magistratus ciuiles reijcere, ad Episcoporum iudicium prouocantes.

Libro 3. cap. 16. de Constante & Constantio AA. Istas res quoque auxêre Imperatores, qui non minus studij in Ecclesijs amplificandis, quàm pater posuerunt, clericis, liberis eorum, & familiæ eximios honores, & immunitatem quoque tribuerunt.

Cap. 2. Dedit præterea *Constantius* mandatum, vt literæ contra Athanasium, & eius communionis participes scriptæ, è tabulis publicis eximerentur, atque vt clerici quoque illius pristina immunitate, quæ ipsorum ministerijs tributa fuerat, fruerentur.

Libro 6. cap. 3. Iustinianus Imperator Ecclesijs, & clericis, viduis, & virginibus immunitatem reddidit, & si quid aliud vel ad sumptum, vel ad honorem religionis nostræ à Constantino ac liberis eius aut donatum, aut lege sancitum fuisset, postea autem à Iuliano illis ablatum.

Valentinianus & Marcianus. 450.

C. de sacrosanctis Ecclesijs l. 12. Priuilegia, quæ generalibus constitutionibus vniuersis sacrosanctis Ecclesijs orthodoxæ religionis retro Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri.

Leo & Anthemius AA. 470.

C. de Episcopis & clericis l. 35. Omnia priuilegia, quæ à retro Principibus, aut à nostra serenitate, vel iudiciarijs dispositionibus aut liberalitatibus, pro singulis quibuscunque temporibus ex consuetudine, vel cõstitutione, siue circa ius meatorum, siue in alijs quibuslibet rebus præstita sunt orphanotrophijs, siue asceterijs, vel Ecclesijs, aut prochotrophijs, seu Xenodochijs, vel monasterijs, atque cæteris omnibus, ac etiam rebus iuris eorum ad curam œconomi viri religiosissimi Presbyteri & orphanotrophi, vel ad eos, qui post eum loco eius successerint, pertinentibus, ad similitudinem Zotici beatissimæ memoriæ, qui primus huiusmodi pietatis officium inuenisse dicitur, per hãc pragmaticam sanctionem firma illibataq́ in perpetuum custodiri decernimus. Valde etenim hoc videtur esse necessarium, cùm exinde sustentatio vel educatio orphanis atque egenis, & vsibus Ecclesiasticis, ac prochotrophijs, & asceterijs comparetur. Domus etiam, aliasq́ res superius nominatas ad curam memorati viri pertinentes, vel postmodum quolibet modo ad eius solicitudinem, vel eorũ, qui post eum ad eiusdem orphanotrophij curam vocati fuerint, peruenturas, ad instar maioris venerabilis Ecclesiæ huius inclytæ vrbis omnibus priuilegijs, quæ eadem sancta Ecclesia, vel nunc adipiscitur, vel postea merebitur, perpetuò potiri pietatis intuitu decernimus.

Iustinianus Imp. 530.

C. de Episcopis & clericis l. 52. Generaliter sancimus, omnes viros Reuerendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, & præcipuè Monachos, licet non sint Clerici, immunitatem ipso iure omnes habere tutelæ siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ: & non solùm tutelæ eos esse expertes, sed etiam curæ non solùm pupillorum & adultorum, sed & furiosi, & muti, & c. Eos tamē clericos, & Monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias, vel monasteria permanent, non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides: cùm propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, vt alijs omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministerijs inhæreant. Et hoc non solùm in veteri Roma, vel in hac regia ciuitate, sed & in omni terra, vbicunque Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus.

Leo Philosophus Imp. 870.

Constitutione 68. Veteribus quidem legislatoribus (cùm, vt simile veri est, vniformis & simplex tunc temporis tutela esset, ijsq́ soli, qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) edicere visum est, ne Monachi, aut quoscunque sacer ordo deuinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certè quidem id rectè edixêre. Intellexerunt enim, qui diuino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum re-

rum occupationibus & molestijs liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquin regendorum puerorum cura hominum animum distrahat, vtque Deum debitè colere non possint impediat, nemo ignorat. Cùm itaque non car[illegible] gia difficultas [illegible] temporis diminutio [illegible] vita tutores [illegible] tur rectè (quomodo [illegible] mulgarunt.

ASSERVNT PATRES LATINI

Anacletus. 90.

Epist.1. Priuilegia Ecclesiarum & sacerdotum sancti Apostoli iussu Saluatoris intemerata & inuiolata omnibus decreuerunt manere temporibus. Leges Ecclesiæ Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina iuncia submouemus.

Hieronymus. 390.

Ad cap 17. Matthæi, agens de tributo à Christo soluto. Quòd si quis obijcere voluerit, & quomodo Iudas in loculis portabat pecuniam? Respondebimus, rem pauperum in vsus suos conuertere nefas putauit: nobisque idem tribuit exemplum.

Gregorius Turonensis. 580.

Historia Francorum lib. [illegible] cap 7. In supradicta verò vrbe Childebertus rex omne tributum tam Ecclesijs, quàm Monasterijs, vel reliquis clericis, qui ad Ecclesiam pertinere videbantur, aut quicunque Ecclesiæ officium excolebant, larga pietate concessit. Multum enim iam exactores huius tributi expoliati erant, eo quòd per longum tempus, & succedentium generationes, ac diuisis in multas partes ipsis possessionibus, colligi vix poterat hoc tributum.

Concilium Toletanum III. 589.

Cap.21. Quoniam cognouimus in multis ciuitatibus Ecclesiarum seruos, & Episcoporum, vel omnium clericorum à iudicibus vel actoribus publicis in diuersis angarijs fatigari: Omne Concilium à pietate gloriosissimi domini nostri poposcit, vt tales deinceps ausus inhibeat, sed serui suprascriptorum officiorum in eorum vsibus, vel Ecclesiæ laborent. Si quis verò iudicum, aut actorum, clericum, aut seruum clerici, vel Ecclesiæ in publicis ac priuatis negotijs occupare voluerit, à communione Ecclesiastica (cui impedimentum facit) efficiatur extraneus.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 7. Indict. 2 epist. 116. Theoderico & Theodeberto regibus Francorum: Cùm regni vestri nomen inter cæteras gentes gratia olim Christianæ religionis effulserit, valde studendum est, vt vnde gloriosiores cæteris gentibus eminetis, inde omnipotenti Deo, qui dat salutem regibus, perfectius placeatis, & fidem, quam colitis, adiutricem in omnibus habeatis, &c. Audiuimus autem, quia Ecclesiarum prædia tributa nunc præbeant, & magna super hoc admiratione suspendimur, si ab eis illicita quærantur accipi, quibus etiam licita relaxantur.

Concilium Toletanum IIII. 640.

Cap.46. Præcipiente domino nostro atque excellentissimo Sisenando rege, id constituit sanctum Concilium, vt omnes ingenui clerici, pro officio religionis, ab omni publica indictione atque labore habeantur immunes, vt liberi Deo seruiant, nullaque prædicta necessitate ab Ecclesiasticis officijs retrahantur.

Beda. 700.

Ad cap. [illegible] Genes. Terra sacerdotum, quæ libera fuit, significat Ecclesiam liberam esse à censu mundi.

[illegible] cap. [illegible] Hoc priuilegium, quo sacerdotes & Leuitæ [illegible] Dei ministri à ve[illegible] ctigalibus immunes [illegible] ditur, quòd cætera plebs [illegible] triam perueniens tributa [illegible] discreta omnimodo prohibitione [illegible] gnoscitur, vt hi, qui in seruitio [illegible] occupati erant, à suo famulatu [illegible] nil in terra proprium possidebant, [illegible] ims populi viuebant, ab his nemo [illegible] uenda exigeret.

Ethelbaldus rex Anglorum. [illegible]

Apud Guilhelmum lib. [illegible] cap. [illegible]. Donat[illegible] uente concedo, vt omnia Monasteria, & [illegible] regni mei à publicis vectigalibus [illegible] oneribus absoluantur, nisi in structi[illegible] um & pontium, quæ nulli relaxari [illegible] terea habeant famuli propriam l[illegible] fructibus syluarum, & agrorum, & ca[illegible] um, nec munuscula præbeant vel regi, vel [illegible] cipibus, nisi voluntaria, sed liberè Deo [illegible] ant.

Carolus Magnus. 780.

In Priuilegio dato Vl[illegible] Episcopo [illegible] Insuper verò eidem Episcopo, eiusque [illegible] bus perpetuam concedimus libertatem, [illegible] omni regali imperio absolutionem, nisi [illegible] contingat, vt Imperator Romanorum, & [illegible] Græcorum coniugalia fœdera inter filios [illegible] contrahere disponant. Tunc Ecclesiæ illius Episcopus, cum sumptu à rege vel Imperatore [illegible] bito, laborem simul & honorem illius legationis assumet.

Libro 6. Legum cap. 107. Possessiones ad religiosa loca pertinentes nullam descriptionem [illegible] scant, nisi ad constitutionem viarum [illegible] um, si tamen intra eadem loca habu[illegible] tiones, in alijs verò omnibus habeant [illegible] immunitatem.

Cap. 109. Quæcunque à singulis regibus [illegible] sacrosanctas Ecclesias sunt constituta, vel singuli quique Antistites pro causis Ecclesiasticis impetrârunt, sub pœna sacrilegij, iugi solidata [illegible] tate seruentur.

Cap. 110. Priuilegia, quæ Ecclesiis & Clericis [illegible] singulis regibus vel Episcopis [illegible] bus sunt con[illegible] ssa, [illegible]

Capite 1[illegible]6. Cuncta, quæ circa sanctarum [illegible] Ecclesiarum, eiusque ministros, vel olim [illegible] nauit antiquitas, vel antecessorum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra [illegible] rauit Serenitas, illibata custodiri nunc & [illegible] rum præcipimus.

Cap. 187. Placuit, ne prædia cælestium [illegible] rum dicata, Deoque tradita à quibusdam [illegible] occasione vexentur, aut inuadantur [illegible] immunitatis tuitione perpetua firmitat[illegible] Similiter & homines earum, & omnia, [illegible] [illegible] esse noscuntur. Si quis contra [illegible] imponat sicut de immunitate constit[illegible] pœnitentia publica à sacerdotibus [illegible] satisfactionem mulctetur.

Pipinus Rex Italiæ. 800.

De Legibus Francicis lib. 5. tit. 2[illegible]. [illegible] mus, [illegible] immunitates, quæ sunt [illegible] confirmatæ [illegible]

[illegible] permanere, [illegible] iussio ipsius Caroli regis [illegible].

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. [illegible] [illegible] quis fastu superbiæ elatus, domum Dei du[illegible] contemptibilem, & [illegible] Deo conse[illegible]cratas, [illegible] Dei, siue regiæ immu[illegible] constitutas, [illegible] tracta[illegible] præsumpserit, quasi inuasor & violator domus Dei excommunicatur. Decre[illegible] ipsius domini regis sententia, [illegible] beneuolentiæ contemptor, & constitutionis [illegible] existit. Nihil [illegible] tamē rex sua [illegible] immunitatem, ab omnibus ditioni suæ subiectis illæsam conseruari præcipiat, assensum [illegible] non præbeat [illegible] affirmātibus, [illegible] Dominicas, id est, Domino do[illegible] deditas, ita sub detentione regis, sicut propriæ sunt hæreditates magis [illegible] adseruat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto præstantior est diuina causa mortalium possessione.

Gloss. Ordinaria. 840.

Ad cap. [illegible] Genesis *Præter terram* Hoc significat Ecclesiæ terram, in qua veri sunt sacerdotes, liberam esse à censu mundano, quæ verbo diuino indefinenter pascitur, nec damnum famis spiritualis sustinebit.

Rabanus Maurus. 840.

Lib. 4. in Gene[illegible] cap. 11. Quod dicitur sacerdotes non compulsos esse vendere possessiones, quia illis statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, significat terram Ecclesiæ, in qua veri sunt sacerdotes liberam esse à censu mundiali, quæ verbo diuino indefinenter pascitur, nec damnum famis spiritualis vllum sustinebit.

Concilium Wormatiense. 866.

Cap. 50. Sancitum est, vt vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer absque alio seruitio attribuatur. Et presbyteri in eis constituti, non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de donibus, neque de atrijs, vel hortis iuxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod seruitium faciant, præter Ecclesiasticum. Et si amplius aliquid habuerint, inde senioribus suis debitum seruitium impendant.

Concilium Lateranense sub Alexandro III. 1180.

Parte [illegible] cap. [illegible] Non minus pro peccato eorum, qui faciunt, quàm pro illorum detrimento, qui sustinent, graue nimis esse dignoscitur, quòd in diuersis partibus mundi rectores & consules ciuitatum, nec non & alij, qui potestatem habere videntur, [illegible] Ecclesijs frequenter onera imponunt, & ita grauibus eas crebrisque exactionibus premunt, vt deterioris conditionis factum sub eis [illegible] videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruituti subiectis, sacerdotes [illegible], & eorum possessiones, in pristina libertate [illegible], & de publico [illegible] alimoniam [illegible]. [illegible] verò [illegible] ferè onera sua impo[illegible], & tot angarijs eas affligūt, vt illud [illegible] deplorat [illegible] competere videatur [illegible]. Siue quid[illegible] habet alia sibi [illegible] Ecclesiarum, Cle[illegible]rum, [illegible] cun[illegible]cta volunt ferè compilari. Iurisdictionem etiam & auctoritatem Episcoporum, & aliorum Prælatorum ita euacuant, vt [illegible] in eis [illegible] videatur hominibus remansisse. Super quo [illegible] dum est pro Ecclesiis [illegible]

[illegible], [illegible] Dei, & Ecclesiæ [illegible] penitus abs[illegible] districtione se[illegible] prohibemus, ne de cætero talia præsumant attentare, nisi Episcopus & Clerus tantam necessitatem vel vtilitatem aspexerit, vt absque [illegible] ad releuandas communes necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existimauerint conferenda. Si autem Consules, aut alij de cætero [illegible] præsumpserint, & [illegible] desistere forte noluerint, tam ipsi, quàm eorum fautores excommunicationi noscant subiacere, nec communioni [illegible] fidelium reddantur, nisi satisfactionem fecerint competentem.

Concilium Lateranense sub Innocentio Tertio. 1215.

Cap. 46. Aduersus consules ac rectores ciuitatum, & alios, qui Ecclesias, & viros Ecclesiasticos talijs, seu collectis, & exactionibus alijs aggrauare nituntur, volens immunitati Ecclesiasticæ Lateranense Concilium prouidere, præsumptionem huiusmodi sub anathematis districtione prohibuit, transgressores & fautores eorum excommunicationi præcipiens subiacere, donec satisfactionem impendant competentem.

Rigordus. 1220.

De gestis Philippi [illegible] Franc. [illegible] cap. de libertate Ecclesiarum à Regibus concessa. Igitur Reges Francorum prædictas Ecclesias in sua libertate custodire cupientes, quibuscunque principibus terras custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua & protectione retinere decreuerunt, ne principes, quibus terra custodienda à regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino seruientes, aliquibus angarijs, tallijs, vel alijs exactionibus grauare præsumerent. Verùmtamen, quia Dux Burgundiæ Ecclesias terræ sibi commissæ huiusmodi exactionibus frequētibus contra Regias immunitates grauiter oppresserat, ideo Philippus Rex, audita religiosorum virorum conquestione, ipsum Ducem bis vel ter coram omnibus amicis suis benignissimè commonuit, quòd intuitu Dei, & per fidem, quam regno Francorum debebat, ablata prædictis Ecclesijs restitueret, & de cætero talia non præsumeret. Et si pecuniam illam Ecclesiæ restituere nollet, grauiter in ipsum vindicaret.

Fredericus Secundus Imp. 1230.

Constitutione de statutu & consuetudinibus contra libertatem Ecclesiæ cap. 1. Nos Fridericus Rom. Imperator semper Augustus, hac edictali lege irritamus, & irrita nuntiamus omnia statuta, & consuetudines, quæ ciuitates, vel loca, potestates, Cōsules, vel quæcunque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ, vel Ecclesiasticas personas edere vel seruare aduersus Canonicas vel imperiales sanctiones præsumpserint, & ea de capitularibus suis mādamus, intra duos menses post huius publicationem edicti penitus aboleri, & si de cætero similia attentauerint, ipso iure decernimus esse nulla, & eos sua iurisdictione priuatos superiori protinus applicandam: nec non locum, vbi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcarum præcipimus subiacere: potestates vero, consules, rectores, statutarij, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarij locorum ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas iudicauerint, sint exnūc ipso iure infames: quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non teneri. Quòd si per annum huius nostræ constitutionis [illegible] fuerint contemptores, bona [illegible]

totum nostrum imperiū mandamus impune ab omnibus occupari: saluis nihilominus alijs pœnis contra tales in generali Concilio promulgatis.

Cap. 2 Nulla potestas, vel persona publica, vel priuata collectas, siue exactiones, angarias, vel parangarias Ecclesijs, vel alijs pijs locis, aut Ecclesiasticis personis imponere, aut inuadere bona Ecclesiastica præsumāt. quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia vel ab imperio emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno imperiali subiaceant, quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur.

Alexander Quartus. 1254.

Sexto Decretalium lib. 3. tit. 23. de immunitate Ecclesiarum: Quia nonnulli habentes temporale dominium, vel potestatis gerentes officium secularis, libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam lædere ac minuere tanquam honoris & priuilegij Ecclesiarum inuidi moliuntur: expedit, quòd per diligentiam & auctoritatē Sedis Apostolicæ (quæ curam habet Ecclesiarum omniū & tutelam) contra talium ausus & conamina opportunū remedium apponatur, vt Ecclesiæ ipsæ in plenitudine iuris sui, & libertatis integritate lætentur, ac detestabilis malignorū audacia, & insolentium nefaria temeritas propulsetur. Sanè intelleximus, quòd in regno Franciæ communiæ, scabini, seu consules, & alij domini temporales, & ij, qui iurisdictionem in ipsis communijs, ciuitatibus, castris, & villis temporalem exercent, vel quibus in illis commissa est executio iustitiæ secularis, molesti sunt nimium Ecclesijs super pluribus & infesti: & inter cætera nituntur & student, vt illis collectas, & tallias, & alia huiusmodi eædem Ecclesiæ prætextu bonorum, quæ acquisiuerunt, tribuant & persoluant, vel extra manum suam ponant huiusmodi acquisita. Volentes itaq; super his omnibus (prout expedit) solicitè prouidere, totque temerarijs ausibus congruis præsidijs obuiare, auctoritate Apostolica, præhabita cum fratribus nostris diligenti deliberatione, decernimus, non licere præfatis communijs, scabinis, & ijs, qui in eis iurisdictionem temporalem obtinent, &c. tallias, vel collectas, seu exactiones quascunq; Ecclesijs vel personis Ecclesiasticis imponere, vel exigere ab ijsdem pro domibus, prædijs, vel quibuscunq; possessionibus ab eisdē Ecclesijs vel personis Ecclesiasticis legitimè hactenus acquisitis vel in posterum acquirendis.

Henricus Segusius Cardinalis Hostiensis. 1255.

Lib. 3. Summa aureæ de immunitate Ecclesiæ: Clerici non sunt à matutinarum vigilijs auocandi. 88. distinctione c. finali. 21. q 3. Cyprianus. C. de Episcopis & clericis: Quisquis, & l. omnes, qui vbique, respon. 1. nisi fortè tanta immineat necessitas, quòd de præcepto Episcopi aliud fiat, infra de regul. iuris. quod non est licitum. quæ legem non habet. de consecratione distinct. 1. sicut. & supra de obseruat. ieiu. consilium. per laicum autem nullatenus distinguatur. supra de constit. Eccles. Verùm ad extraordinaria, quæcunque sint illa, etiam superindicta, quæ semper & omnino prohibita sunt, nisi auctoritate Principis eant. C. superindicta l. vnica. lib. 10. quia non est munus publicum, nisi à lege, vel senat. consul vel constitutione Principis inducatur. C. de vaca. mun. pub. l. vnica. lib. 10. omnes Ecclesiæ sunt immunes. 16. quæst. 1. §. Placet. C. de Sacrosanctis Ecclesijs. Placet. C. de Episcopis & clericis. l. 1. 2. & 3. & 3. Esdræ 8. vobis autem dicitur, vt omnibus Sacerdotibus, & Leuitis, & sacris Cantoribus, & seruis, & scribis templi huius nullum tributum, nec vlla alia indictio irrogetur. nec quisquam potestatem habet obijcere eis: excipiunt leges illas, quæ pertinent ad pietatem. puta refectionem pontium, vel viarum. C. de sacrosanctis Ecclesijs, ad instructiones, vel vtilitatem publicam, in duobus casibus tantùm, scilicet cum felix armata, vel Imperator transit. C. de sacrosanct. Eccles. Placet. l. iubemus. Ego puto, quòd hodie omnes sunt immunes à talibus, & maximè Ecclesiæ, respectu laicorum. nam omnes tales exactiones extraordinariæ indebitæ sunt condemnandæ, non obstante abusu contrario. & in authent. de Eccles. tit. §. ad hoc sancimus, & vt nulli iudicum. §. nulli verò licet. collat. . hoc est quod expressius dixit lex, scilicet quæ incipit, hac edictali. §. illicitas. cuius verba sunt hæc: Illicitas etiam exactiones, maximè ab Ecclesijs, quarum abusus iam per longa tempora inoleuit, per ciuitates, & castella, omnimodò condemnamus, & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur. Item alius, scilicet in quadam lege, quæ incipit: Ad decus & decorem. §. item nulla communitas, vel persona publica, vel priuatā, collectas, siue exactiones, angarias, vel parangarias Ecclesiæ, alijsqúe pijs locis imponant, aut inuadere Ecclesiastica bona præsumant. quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia, vel imperio emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno imperiali subiaceant: quod absque satisdatione debita nullatenus remittatur. & nota, quòd omnes sunt illicitæ, nisi princeps præcipiat, vt dictum est, qui tamen ex causa hoc præcipere potest. infra de iniuria. in nostra. aliàs nihil est exigendum: quamuis etiam dicatur, quòd causa pietatis fit. in authent. de mand. prin. §. 1. & §. deinde competens. vbi est hoc expressum, etiam de his, quæ pietatem respiciunt. & §. non permittas, qui loquitur de consiliarijs quæstuosis. & §. eos autem. & præceden. & de defens. ciuit. § sed neque. colum. iij. Episcopus etiam pro rebus Ecclesiæ suæ nullam molestiam patiatur, nec sportulas soluat, qui contra venerit, duplum restituat, & cingulo nudetur. in authen. de sanct. Episc. §. Sportularum. col. 9. per quę omnia iura antiqua, quæ videntur suadere contrarium, corriguntur: cùm enim libertas fauorabilis sit, de facili præscribitur contra seruitutem. infra de priui. cùm olim. §. pen. & c. ex ore §. fin. nōn sic econtra. C. de præscrip. quæ pro libertate, & non aduersus libertatem. l. fin. & Prætores fauent libertatibus. ff. de alien. iudi. mu. causa fac. l. 3. §. 1. vnde & fauores ampliātur, & odia restringuntur. ff. de li. & posthu. cùm quidam. & de iure naturali & primæuo, omnis res libera præsumitur. Instit. de libert. §. 1. Stabilis, quæ debet . libertas. Instit. de iure nat. §. sed naturalis. & de facili redit res ad id, quod vis, & natura sibi ab initio concessit. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. versi. quòd si non toleret. & supra de censi. cùm venerabilis. ergo nisi res probetur serua, hodie præsumitur libera. C. de proba. siue possideas.

Bonifacius Octauus. 1300.

Sexto Decretal. de immunitate Ecclesiarum: Clericis laicos infestos oppidò tradit antiquitas, quod & præsentium temporum experimenta manifestè declarant, dum suis finibus non contenti, nituntur in vetitum, ad illicita fræna relaxant, nec prudenter attendunt, quàm sit eis in clericos Ecclesiasticasue personas & bona interdicta potestas: Ecclesiarum Prælatis, Ecclesijs, Ecclesiasticisqúe personis regularibus & secularibus imponunt onera grauia, ipsosqúe talliāt, & eis collectas imponunt, ab ipsis suorum prouentuum vel bonorum dimidiam decimam, seu vicesimam, vel quamuis aliam portionem, aut quo-

[illegible] Ecclesiarum Praelati [illegible] Apostolicae Sedis licentia non obtenta. Nos igitur talibus iniquis actibus obviare volentes, de fratrum nostrorum consilio, Apostolica auctor. statuimus, quod quicunque Praelati, Ecclesiasticaeque personae, religiosae vel seculares, quorumcunque ordinum, conditionis seu status, collectas vel tallias, decimam, vicesimam, seu centesimam suorum & Ecclesiarum prouentuum vel bonorum laicis soluerint, vel promiserint, aut quamvis aliam quantitatem, portionem, aut quotam ipsorum prouentuum, vel bonorum aestimationis, vel valoris ipsorum sub adiutorii, mutui, subuentionis, subsidii, vel doni nomine, seu quouis alio titulo, modo, vel quaesito colore, absque auctoritate Sedis eiusdem: nec non Imperatores, Reges, seu Principes, Duces, Comites, Barones, Potestates, Capitanei, vel officiales, vel rectores quorumcunque locorum, qui talia imposuerint, exegerint, vel receperint, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Vniuersitates quoque, quae in his culpabiles fuerint, Ecclesiastico supponimus interdicto. Praelatis & personis Ecclesiasticis supradictis in virtute obedientiae & sub depositionis poena districtè mandantes, vt talibus absque expressa licentia dictae Sedis nullatenus acquiescant: quodque praetextu cuiuscunque obligationis, promissionis, & confessionis factarum hactenus, seu faciendarum in antea, priusquam huiusmodi constitutio, prohibitio, seu praeceptum ad notitiam ipsorum peruenerit, nihil soluant, nec supradicti seculares quoquo modo recipiant: & si soluerint, vel praedicti receperint, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 47. Genes. *Et statuta cibaria ex horreis pu[illegible].*) Ex hoc loco habetur, quòd illis, qui deputati sunt diuino cultui, debet de victu ab his, qui habent curam regendae communitatis, prouideri.

Ad cap. 7. Esdrae, ad illa verba: *Vectigal tributū, [illegible] habeatis potestatem imponendi super eos.* Personae seruientes cultui diuino, & vacantes studio, debent a talibus esse immunes.

Petrus Bertrandus. 1330.

Aduersus Petrum de Cugneriis pro Eccles. [illegible]. Dicebat Petrus de Cugneriis, quod Christus ad dandum exemplum soluerat tributum, hoc enim est falsum. Vnde sicut apparet Genes. 47. Terra sacerdotum fuit libera & immunis ab omni tributo & seruitute praestanda. Et si Petrus bene inspexisset testimonium Matth. 17. Christus non soluit tributum, ad praestandum exemplum, imò [illegible] probauit, quod non tenebatur soluere, concludendo *ergo liberi sunt filii,* &c. sed soluit propter scandalum vitandum: *vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare,* &c. Sed fortè diceret [illegible] nos Ecclesiastici Christi exemplo ad euitandum scandalum debemus soluere: sed hoc non valet [illegible], pusillorum [illegible], & Pharisaeorum. Propter scandalum pusillorum, quod est ex ignorantia, & non ex malitia, sunt aliqua [illegible] ad tempus, donec [illegible] instructi, sicut dicit Apostolus Rom. 14. Sed propter scandalum Pharisaeorum, quod [illegible] malitia, non est [illegible]

[illegible] Christus [illegible] & nunc esset [illegible] soluendum propter scandalum vitandum, sed modo non.

Benedictus Vndecimus. 1304.

Extra de immunitate Eccles. Quod olim felicis recordationis Bonifacium Papam Octauum praedecessorem nostrum contra laicos exigentes, [illegible] à Clericis & Ecclesiasticis personis tallias, decimas, vel aliam quotam seu quantitatem aliquam de prouentibus bonorum suorum, aut Ecclesiarum: nec non aduersus soluentes, aut promittentes, vel consentientes solui [illegible] adiectis statutum est quantum ad poenas ipsas, ex causa de consilio fratrum nostrorum restringimus ad exigentes tantummodo, & ad exigendum dantes auxilium, consilium, vel fauorem, non autem quo ad easdem poenas in soluentibus, aut recipientibus à sponte dantibus deinceps vendicet sibi locum. Caeterum attendant sollicite Ecclesiarum Praelati & Clerici Lateranense Concilium, quod in huiusmodi subuentionibus non solum casum necessitatis aut communis vtilitatis, vbi laicorum ad id non suppetant facultates, deliberatione prouida noscitur excepisse, & deinde generale statuisse Concilium.

Carolus Quartus. 1377.

In Legibus Francicis: Etsi Imperialis benignitatis clementia quorumlibet deuotorum fidelium, quos sacrum Rom. ambit Imperium, ex officii debito teneatur necessitatibus & [illegible] consulere, & de opportunis remediis prouidere: ad illos tamen maximè mentis nostrae affectio, quos indebitè pati cognoscimus, quorū oppressionibus Ecclesiastica libertas, quae semper nostris temporibus augeri volumus, in nihilum redigitur, & nimis indebitè pergrauatur, propèdat. Sanè ad Imperialis maiestatis audientiam ex parte honorabilium, Praepositi, Decani, & aliorum Praelatorum & capituli Magdeburgensis Ecclesiae deuotorum nostrorum dilectorum insinuatione, quae quaerulosè supplicater est deducta, peruenit, quod seculares qui sunt in potestatibus, & officiis constituti, videlicet Comites, Duces, Barones, & alii domini temporales, nec non & Consules ciuitatum, villarum, oppidorum dictae Magdeburgensis, Moguntinensis, & Coloniensis prouinciarum, Dei timore postposito, statuta singularia, & iniquas ordinationes motu proprio, & de facto contra personas Ecclesiasticas, & Ecclesiarum libertates, & legitimas, ciuiles, & Canonicas sanctiones, puta quod nulla bona temporalia in Ecclesiasticam libertatem transferantur, &c. Praedicti domini temporales talias indebitè de bonis Ecclesiae, & redditibus exigunt & extorquent, &c. quae omnia & singula, ac inde secuta, cum per sacras & ciuiles & Canonicas sanctiones expressè reprobata sint, & in fraudem Ecclesiasticae libertatis de facto praesumpta, de Principum, Comitum, Baronum fideliumque nostrorum consilio, ex certa scientia Imperiali auctoritate cassamus, irritamus, & annullamus, &c.

Vrbanus Sextus. 1380.

Constitutione: Quia nonnulli diuersarū partium Principes, Marchiones, Duces, Comites, Barones, & alii nobiles, nec non potestates, Capitanei, bailiui, scabini, aduocati, rectores, aliique laici dominium seu iurisdictionem in temporalibus obtinētes, non attendentes quòd laicis in clericos, & personas Ecclesiasticas, & illorum bona nulla sit attributa potestas, nihilominus [illegible]

 [illegible]

stros [illegible] etiam [illegible] in dogmatibus constitutos, propria temeritate bannire, seu rel[illegible] car[illegible] & proscribere non verentur, &c. Nos ad[illegible] [illegible] temeritatem huiusmodi remedium appone[re] cupientes, omnes & singulos talia præsum[entes], & qui huiusmodi sacrilegij participatores, & [fau]tores existunt, excommunicationis sententi[am] incurrere, nec non quamlibet eorunde com[munitatum], ciuitates, terras, oppida, & alia loca, Ecclesiastico interdicto subiacere volumus ipso facto, nullusque ab eisdem sententijs per alium quàm Romanum Pontificē, preterquam in mor[ti]s articulo possit absoluere, nec interdictum huiusmodi per aliam viam laxari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis, & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire.

Concilium Constantiense. 1414.

In confirmatione Constitutionum Frederici 2 Sacrosancta Synodus, &c. intendens & cupiens circa reformationem immunitatis Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum, ac recuperationem bonorum & iurium suorum diligenter intendere, quamuis dudum contra seculares potestates, nec non consules ciuitatum, ac alios, qui Ecclesias, & viros Ecclesiasticos tallijs, collectis, & exactionibus alijs aggrauare nitebantur, in Lateranensi Concilio immunitati Ecclesiæ prouisum fuit, per quod huiusmodi præsumptio sub anathematis districtione prohibita fuit, & illius fautores & transgressores Excommunicationi subiacere præcepit huiusmodi Concilium, donec satisfactionem eorundem impenderent competenter, ac etiam constitutiones, & sententiæ, quæ à talibus vel de ipsorum mandato forent promulgatæ, inanes & irritæ haberentur, &c. Et licet etiam in sacris legibus pro libertate & immunitate Ecclesiastica, siue Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, multa salubria & fauorabilia statuta fuerint, dudum felicis recordationis Honorius Papa Tertius attentè considerans, quòd quondam Fredericus Secundus olim Romanorum Imperator, tunc sub obedientia & deuotione sanctæ Romanæ Ecclesiæ persistens, ad laudem eiusdem Ecclesiæ, & sacri decus Romani Imperij, cupiens, vt expurgatis quorundam erroribus, & iniquis statutis penitus destitutis, de cætero Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ plena vigerent quiete, & secura libertate gauderent: [pi]è & iustè attendens, quòd quorundam peruersorum iniquitas adeò abundauerat, vt non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros Canones statuta sua contingere aduersus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem, edictali lege huiusmodi statuta iniqua irritauerat, & præceperat irrita annunciari, &c. Dictusque Honorius constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui tunc erant, auctoritate Apostolica approbans & confirmans, ipsam mandauit inuiolabiliter obseruari; nec non statuta[ri]os & scriptores prædictos, excommunicatos eadem auctoritate nunciari, &c.

Synodus Basiliensis. 142[illegible]

In Ap[illegible] &c. Ad comp[illegible] [illegible] forum, qui personas, [illegible] bona & iurisd[illegible] turbare [illegible] nos [illegible] [illegible] [illegible]

quidem, cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sub Pharaone fuisset, qui legis diuinæ [illegible] non habebat, qui [illegible] [illegible] sacerdotes [illegible] libertate dimisit, & de publicis [illegible] ministrauit: in Concilio Lateranensi [illegible] munitati prouidendo, sub anathematis [illegible] one prohibitum extitit, ne Consules [illegible] alij prædicti Ecclesias, aut viros [illegible] tallijs, seu collectis [illegible] exactionibus alijs [illegible] re præsumerent, [transgressores], [illegible] r[illegible] præcipiendo anathematis sententiæ [illegible] t[illegible], donec satisfactionem impenderent competen[ter], &c.

Dionysius Carthusianus. 1460

*Ad cap. 47. Gen. S*i gentiles Reg[es] & Princip[es] sic deferebant & prouidebant sacerdotibus [illegible] quanto magis Christiani Principes hoc [illegible] atque Ecclesiasticam libertatem de[fendere] debent?

Concilium Coloniense. 1536.

Part. 9. cap. 20. Immunitas Ecclesiastica [illegible] iustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quæ in duobus potissimum [posi]ta est. Primum, vt Clerici, illorumque possessiones & bona, à vectigalibus, & à tributis, [illegible] muneribus laicis libera sint. Nam [illegible] [au]tate Leuitarum sileamus, non temerè refert Scriptura, Pharaonem totam terram Ægypti [illegible] tributariam fecisse, præter terram sacerdotum, [qui] possessiones, quæ à rege traditæ fuerant [illegible] vendere non sunt compulsi; quin potius [illegible] etiam statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur.

Concilium Moguntinum. 1549.

Cap. 76. Cùm omnibus palam sit, super Ecclesiarum atque eorum, qui in sortem Domini [illegible] [illegible]ti, pro Magistratuum, imò totius Reipublicæ [illegible] apud Deum quotidie interpellant, libertate & immunitate, non tam Pontificio, [illegible] ciuili iure cautum atque prouisum [illegible] tamen infelici hac rerum perturbatione [illegible] arum quarundam bona, imò ipsas [illegible] Ecclesias, in profanos vsus [illegible] munia ciuilia, etiam sordida [illegible] quæstiones contra ipsos, eorumque & Ecclesiarum bona: similiter super causis matrimonialibus, & alijs etiam merè Ecclesiasticis, [illegible] cularibus statibus intentari ac [illegible] adhortamur omnes, & singulos in Domino, [illegible] non diuini iudicij respectu, vel eorum [illegible] quę legibus sancita sunt, memores [illegible] Ecclesiasticę libertatis imminutione [illegible] pressione abstinant. Ecclesias, sacerdotes, [illegible] res ipsorum [illegible] restituant, atque [illegible] munitati & libertati [illegible]

Concilium Treuirense. 154[illegible]

Cap. de immunitate Ecclesiarum [illegible] nullus [illegible] personis Ecclesiasticis, seu [illegible] contra libertatem Ecclesiasticam [illegible] [illegible]tia, angarias, perangarias, [illegible] [illegible]es extorquere, aut imponere [illegible] imò a [illegible] [illegible] [illegible] stituendum, si quis aliquid [illegible] monitione præmissa, [illegible] [illegible] in, iuxta Ecclesiasticam [illegible] [illegible] [illegible]

ARTICVLVS NONVS.

CERTA ORANDI TEMPORA, HORAS CLERICORVM CANONICAS, NOCTVRNOS ET DIVRNOS ECCLESIAE AD COMMVNES PRECES CONVENTVS, HYMNODIAS ET PSALMODIAS

IMPROBANT.

Anno post natum Christum

280. *PAVLVS Samosatenus Psalmos & cantus, qui ad Domini nostri Iesu Christi honorem decantari solent, tamquam recentiores, & a viris recentioris memoriae editos explosit, & in media Ecclesia, solenni Paschatis die mulieres, quae nouas cantilenas in ipsius laudem funderent, parauit.* Eusebius lib. 7. cap. 24.

360. *Hilarius quidam Arrianus irridebat cantus Ecclesiasticos.* Ambrosius oratione contra Auxentium lib. 5. epist. Augustinus lib. 2. Retract. cap. 11.

380. *Donatistae reprehendebant Catholicos, quod diuina cantica Prophetarum in Ecclesia psallerent.* Augustinus epist. 119. cap. 18.

400. *Vigilantius Gallus nocturnas Vigilias execrabatur.* Hieronymus epistola 53. ad Riparium, & aduersus Vigilantium cap. 4.

390. *Nyctazontes, id est, somniculosi superfluas existimant sacras Vigilias, & spirituali operi infructuosas dicentes iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, ad laborem autem diem.* Isidorus Hispalensis de officiis Ecclesiasticis lib. 1. cap. 22.

730. *Habdalas Saracenorum princeps Vigilias nocturnas celebrare, & literas discere prohibebat.* Paulus Diaconus lib. 22. Miscellaneorum.

1140. *Petrobrusiani dicebant, canticis illis, quae Monachi & Sacerdotes in templis personant, Deum irrideri.* Petrus Cluniacensis epist. 1.

1390. Ioannes Vviclefus Tractatu 2. de Sermone Domini in monte cap. 65. *Leuis obedientia est in medio noctis surgere, & dicere Matutinas modo, quo Religiosi nostri priuati faciunt. Ex isto sermone nudo Psalmistae psallimus, ac si nostri religiosi fatui sic argueret: Psalmista sic fecit semel ad minimum, sicut de Aegypto exiuit populus Israeliticus semel in medio noctis, semelque veniet Christus ad iudicium. Ergo illi debent regulariter surgere & dicere illas horas Matutinas.*

De quatuor Sectis nouellis cap. 6. *Illud etiam conscientia onerosum, qui libenter Missas audiunt, & Missas [illegible] dicunt Matutinas, & alias Horas Ecclesiae in qua degunt, & tamen videtur quod melius [illegible] vtilius, & Deo placentius possent tempus suum expendere, & ad vtilitatem Ecclesiae [illegible].*

Thaboritae dicebant in Horis Canonicis cantandis, dicendisque, frustra tempus teri. Aeneas Syluius historiae Bohemicae cap. 35.

Martinus Lutherus in confutatione rationis Latomianae: *Magis credo peccare eos, qui legunt [illegible] Horas, quam qui omittunt. Hypocritae enim sunt, fingunt se orare & loqui cum Deo, cum nihil faciant minus, videnturque tentare & illudere Deum.*

Aduersus Ambrosium Catharinum: *Hic murmurantur & boantur Horae Canonicae ingenti labore, [illegible] tamen vt nunquam orentur.*

Philippus Melanchthon in Locis communibus Manlij capite de Satisfactione: *Doctor Martinus Lutherus in principio suarum disputationum, cum esset oneratus multiplicibus lectionibus, vt non posset [illegible] quotidie suas Horas Canonicas, die Sabbati, quando ei erat otium a lectionibus, septies adhuc recitabat [illegible] Horas Canonicas. Surgebat enim mane hora secunda, & vt poterat celeriter pronuntiabat, continuabat [illegible] ad horam quartam vespertinam. Amsdorffius ad eum dicebat: Quid est D. Doctor, [illegible] Horas [illegible] Si peccasti omissione, iam non potest peccatum corrigi per recitationem. Et dixi [illegible] Me [illegible] labor, sed pertinacia, [illegible] immoraretur stulto isti labori. Tum respondit [illegible] laudat, cum [illegible] mihi pertinaciam. Sic tamen admonitus destitit a tam [illegible] labore [illegible].*

Henric[illegible] ex auctoritate lib. 2. *Ritus ille, quo indocti & conductitii [illegible] verbis etiam [illegible] deciso[illegible] demurmurant [illegible] De Cantico Ecclesiastico pauca dicam. Pauca enim [illegible]*

hoc praecepta lego in Euangelio, & ... Apostolica ... praeclara Ecclesia ... buerunt.

1560. Magdeburgenses Centuriae ... *Pelagius Papa ... vt clerici quotidie Canonicas Horas ... cantarent vt habetur ...*

1568. Confessio Ministrorum Ecclesiae in Heluetia c. p.23. *Horas Canonicas ... horas compositas, & a Papistis cantatas aut recitatas nescimus ... sed ... inde omittuntur ab Ecclesijs.*

1570. *Trinitarij in Transyluania* lib.2.cap.1. *se cantum cum omnibus tubis & organis ...* Antithesibus veri & falsi Christi *(Christum falsum velle in suis templum cantum & organa ... rum nihil huiusmodi approbare,) scribunt.*

PROBANT SACRÆ LITERÆ.

Exodi 15.*Vers*.1. Cantemus Domino: gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare.

Deuter.31.19. Nunc itaque scribite vobis canticum istud, & docete filios Israel vt memoriter teneant, & ore decantent. 22. Scripsit ergo Moyses canticum, & docuit filios Israel.

2.*Esdrae* 9.3. Legerunt in volumine Legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.

Psalm.5.4. Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi, & videbo.

Psalm.54.18. Vesperè, & manè, & meridiè narrabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.

Psalm 62.7 In matutinis meditabor in te.

Psalm.91.3. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.

Psalm.118.55. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam 62. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. 164. Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiae tuae.

Psalm.140.2. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Daniel.6.10. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in coenaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueuerat.

Matth.26.30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti.

Lucae 2.37. Quae (*Anna Prophetissa*) non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Actor.3.1. Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

Actor.10.9. Ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam.

Actor.16.25. Media autem nocte Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebant eos qui in custodia erant.

1.*Cor*.14.15. Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.

Ephes.5.18. Implemini Spiritu, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino: gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo, & Patri.

Colos.3.16. Docentes & commonentes vosmetipsos, in Psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

PROBANT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Const. apost. lib.2.cap.5... Idcirco Episcopi, cum eundum vobis erit ad orationem, post lectionem & cantum Psalmorum, ac post doctrinā de Scripturis dicat Diaconus ex loco vobis vicino voce magna nemo contra aliquem, nemo cum simulatione. Vt si in nonnullis controuersia reperiatur, ... perculsi precentur Dominum, vt fratres ...

Libr ... cap.2... Ad hunc modum precamini ... singulis diebus, ita ad precationem ... vt praestetis vos dignos adoptione patris ...

Libro ... cap. 34. Precationes facite mane, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atque ad galli cantum. Manè gratias agentes, quod ... nos nocte sublata, & reddito die. Tertia ... hora Pilatus iudicium aduersus Dominum ... Sexta, quod ea hora ...

[illegible] quod tum omnia mora, [illegible] crucifixo quia horrerent audaci [illegible] iudæorum, & contumeliam Domini [illegible] non possent. Vespere, quod noctem de [illegible] requiescendum a diurnis laboribus: A[illegible] quod ea hora cantet aduentu diei [illegible] lucis.

Dionysius Areopagita. 100.

[illegible] cap. 3. Rediens Pontifex ad sanctum altare Psalmorum incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnibus Ecclesiastici ordinis gradibus, &c. Porrò Psalmorum sacra sancta modulatio, quæ omnibus fermè sacerdotalibus mysterijs iungitur, & substantiæ ratione cohæret summo omnium principalique mysterio deesse non debuit.

Cap. 4. Iuxta eundem Synaxis modum eorum, qui nec dum initiati sunt, absoluuntur ordines vbi scilicet præcessit Pontificis circum omnem phani ambitum redolens thure profectio, Psalmorumque modulatio, & lectio Scripturarum diuinarum.

Epist. 8. ad Demophilum: Circa mediam noctem, quo tempore consueuerat Carpus semper apud se ad diuinos euigilare hymnos, expergiscitur quidem & surgit, cùm somnos parum quietos, & crebrò interruptos, nec absque perturbatione cepisset. Stans tamen ad diuinam precem, & collocutionem non satis intentè, irreligiosè tristabatur, &c.

Iustinus. 150.

De vita Christiana. Hymni quoque, Psalmi, carmina, & laudes dicendæ, non vt per psalmodiam quis proximo ægrè faciat, & hoc agat, vt ab eo dissentire non videatur, tamquam arte quadam quodammodo illum (quæ canantur) nosse arbitretur, ac proinde contentionis huiusmodi studium inculpabile reddat.

Quæst. 107. In Ecclesijs non vsus carminum per eius generis instrumenta, & alia insipientibus congruentia, receptus est: sed simplex cantio in eis manet. Excitat hæc enim cum voluptate quadam animum ad flagrans eius, quod carmine celebratur, desiderium. Affectiones & concupiscentias carnis sedat, cogitationes malas inimicorum, quos cernere non est, suggestione oborientes amolitur. Mentem ad fructificationem diuinorum bonorum rigat. Pietatis decertatores generosos & fortes per constantiam in rebus aduersis efficit. Omnium rerum, quæ in vita tristes & luctuosæ accidunt, pijs adfert medicinam, &c. Verbum namque Dei est, & id, quod animi cogitatione, quod carminis prælusio, quod carmine ipso, celebratur, ac dæmones fugat atque depellit. Et in rebus denique omnibus, quę pijs eueniunt, animus veræ pietatis virtutibus per carmina Ecclesiastica perficitur.

Clemens Alexandrinus. 200.

[illegible] Stromaton Quod si nonnulli certas ac definitas horas constituunt orationi, vt exempli causa Tertiam, Sextam, ac Nonam: at is, qui est [illegible] præditus, per totam orat vitam, per [illegible] cum Deo studens versari. Reliquit [illegible] omnia, quæ non sunt vti[illegible] iam peruenerit, vt iam hinc acceperit [illegible] eius, qui agit ex charitate. Imo [illegible] triplicem horarum diuisionem, quæ totidem sunt honorata precibus, sciunt, qui norunt beatam sanctarum mansionum trinitatem.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi. Tempore Antichristi Ecclesiarum [illegible] instar erunt, [illegible] corpus & [illegible] Christi non extabit in diebus illis, Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarum recitatio non audietur.

Origenes. 230.

Lib. 3. in Iob Exigetur ergo in die resurrectionis & iudicij ab omni anima Christiana omnium dierum vitæ eius omnis seruitus, quam Deo erat exhibitura, & omne opus sanctitatis, quod per singulos dies erat perfectura, siue in gratiarum actionibus & confessionibus, siue in orationibus ac deprecationibus matutinis & vespertinis, siue in omnibus bonis operibus, quæ in nomine Domini nostri Iesu Christi perficiuntur.

Auctor libri contra Artemonis hæresin. 230.

Apud Eusebium lib. 5. cap. 27. Quot item Psalmi, quot hymni à fratribus fidelibus antiquitus perscripti, qui Christum, Verbum Dei, verum Deum esse concentu quodam concelebrant?

Eusebius Cæsareensis. 320.

Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 27. Fama est, istũ Philippum, (Christianus namque erat) cùm precationum in die postremę vigiliæ Paschatis vnà cum multitudine in Ecclesia particeps fieri vellet, non prius ab Episcopo, qui tum Ecclesię preerat, permissum esse intrare, quàm se confessus fuisset, & inter eos, qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur astricti, locumque pœnitentiam agentibus præstitutum occupabant, se sua sponte collocauisset.

Libro 10. cap. 3. Vna erat sacri Spiritus virtus & potentia, quę per vniuersa Ecclesiæ membra permeauit: vna omnium mens & sententia, vna & eadem fidei propensio ac studium, vna ex omnium ore & consentiens diuinitatis laus perfectus etiam in summis Ecclesię præfectis cultus & obseruantia: accurata sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesię ritus interdum Psalmorum cantu, & cęteris hymnorum diuinitus nobis traditorum recitationibus, nonnunquam diuinis & mysticis ministerijs exequendis celebrati.

Cap. 9. Tunc frequentes conuentus acti, tum festi dies celebrati, &c. tum choris, tum hymnis, tam per singulas ciuitates, quàm per agros primum Deum summum omnium regem esse, huncque reuera esse prædicârunt.

Synodus Nicæna Prima. 325.

Canone Arab. 64. Vt in omnibus horis diurnis & nocturnis, in principio & in fine orationis fiat memoria Episcopi, & oretur pro salute eius, & vt in oratione eius adiuuetur populus.

Athanasius. 340.

De interpretatione Psalmorum: Talis est character libri Psalmorum ad vtilitatem hominũ, in quo alij sunt Psalmi ad castigandas motiones cuiuslibet animi: alij de aduentu Christi in carne frequentiora vaticinia habent, &c. Cur autem modulis & numeris huiusmodi verba continentur, operæpretium est referre. Quidam enim ex nostris simpliciores, tametsi crederent in verba spiritu Dei afflata, tamen persuadent sibi, ob amœnitatem soni, & voluptatem aurium psalmos modulari, quod nequaquam ita est. Non enim dulcedinem aut eloquentiam affectauit sacra Scriptura, sed vtilitatem animæ hac verborum formula quæsiuit: idque vt vbique, ita potissimum ob has duas rationes, quarũ prior est: quia docuit, Scripturam sanctam, non obiter modò, sed & latiori voce Deum celebrare, vno tenore sermonis decurrunt Leges Prophetarumque verba, & quicquid in Biblijs historicum est vnà cum nouo Testamento: fusius contra efferuntur Psalmorum,

Odarum,

Odarum, & canticorum scripta, atque ita seruatur, vt homines pro viribus, omnique ope Dominum adamēt: Posterior verò, quod vt harmonia tibias committens, vnum concentum efficit, ita quoque in anima varijs motionibus cogitandi, cupiendi, noscendi agitata, vnde membris initium operādi desumitur, ratio postulat hominem sibi consonum esse, neque ipsum à sese dissidere, non vt optima quidem cogitet, pessima tamen faciat, &c. aut vt concupiscat mala, sed perpetrandi facultate destituatur, &c. Ne igitur talis turbatio in nobis fit, cupit ratio animam, in qua est Christi sensus, vt Apostolus dixit, sensu illo pro duce vti, & per eum affectus suos exuperare, & in membra corporis imperium habere, vt rationi obediant. Quo, vt in harmonia plectrum, ita ipse psalteriū factus, & spiritui prorsus intentus & adhærens, omnibus membris & motionibus obedientiam prēstet, & inseruiat voluntati Dei. Huiusmodi autem in verbis cōcinnitatis, & nusquam fluctuantis constitutionis imago & forma, est Psalmorum harmonia. Vt enim animi cogitatus verbis prodimus & significamus, ita spiritualis in anima concentus, signum esse volens Dominus melodiam verborum, Psalmos vt modulis canerentur instituit, & cum huiusmodi harmonia recitari voluit. Et inde concinnitas animi, si rectè dispositus & affectus sit, agnoscatur, sicut scriptum est: *Si quis in mœrore est, psallat.* Siquidem ita, id quod in anima turbidum est, asperum & incompositum complanatur, & tristitia mitigatur, nobis psallētibus, &c. Qui secundùm prædictam rationē concinunt, vt melodia verborum ex numeris vocum cum spiritus harmonia congruat, isti psallunt & lingua & mente: nec seipsos solùm, verùm etiam alios, qui audire volunt, magnificè adiu-
1. Reg. 16. uant. Certè beatus Dauid Sauli accinens, non solùm ipse placuit Deo, sed & turbidum insaniæ vitium à Saule propulsabat, & serenitatem eius animo induxit: ita quoq; modulantes Sancti ad trāquillitatem animas populorum, & ad concordiam cælestium tripudiorum cohortabantur.

Lib. de virginit seu de meditatione: Meditare in sacris Scripturis: habe psalteriū, & Psalmos disce. Oriens sol videat librū in manibus tuis. Post Tertiam Synaxes conficies: quoniā ea hora defixū est lignum crucis Sexta hora absolues deprecationes cū Psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniam hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rursum in hymnis, & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorū Deo supplicabis: quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit Spiritum suum. Et post synaxin Nonæ horæ, comede panem tuum, Domino gratias agens in mensa tua, &c. Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Dominum Deū tuū. Ea enim hora surrexit Dominus à mortuis, & Patrem suum hymnis celebrauit, atq; ideò nobis iniunxit, vt eadem hora Deo hymnos diceremus.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 13. Sciunt hoc studiosi Ecclesiæ Psalmistæ, qui Angelicos imitantes exercitus, semper Deum laudibus celebrant: qui digni sunt psallere in hoc sancto Golgatha, & dicere: *Diuiserunt sibi vestimenta mea:*

Concilium Laodicenum. 370.

Can. 18. Semper supplicationes orationum & in Nonas & in Vesperas oportet celebrari.

Basilius Magnus. 370.

Proœmio in Psalmos: Quando Spiritus sanctus nos vidit ęgrè persuaderi ad complexum virtutis, ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quòd toti ad consectandam voluptatē propenderemus, quid fecit? Nimirum Scripturæ suæ dogmatis mistim inspersit concinnam istam numerorum modulationem, vt auribus permulctis, ac delinitis melico vocum concentu, clam ac velut aliud agentes sineremus in animos nostros irrepere eloquiorum vtilitatem, idq; pro more sapientis medici. Is enim pharmacum oblaturus austeriusculum quidem auersanti cibos, nec probè concoquenti, subinde oras calicis prælinit melle. In hoc sanè excogitati sunt concinni isti concentus Psalmorum, vt qui per ætatem pueri etiādum sunt, aut certè morum maturitate nondum incanuerūt, dum in speciem concinunt ac modulantur, re ipsa animas erudiant suas, &c. Psalmus animarum est tranquillitas, arbiter ineundæ pacis, cuius annutu exundantes ac tumultuariæ cogitationes se contrahunt & conquiescunt. Animæ siquidem vim ad iram propendentem edulcat, ac præmollit Psalmus: cùm contra fræno temperantiæ coerceat eam, quæ ad effrænem lasciuiam deuergit. Psalmus amicitiæ est conciliator, vnio dissidentium, pacis inter hostes constabiliendæ sequester est Psalmus, &c. Psalmus est profligandis dæmonibus ac depellendis quoddā amuletum, Angelicæ tutelæ conciliator, scutum securitatis inter timores nocturnos, diurnorum requies laborum, infantium tutelaris protectio, &c. Vox est Ecclesiæ Psalmus. Hic dies festos illustriores reddit ac perfundit gaudio, quum tristitiam alioquin operetur, sed quæ secundùm Deū est: è corde enim lapideo ciet lachrymas. Psalmus opus est Angelorum, cælestis illius Reip. in commune proposita functio, spirituale thymiama. O inuentum sanè quàm admirabile ac sapiens Doctoris, qui excogitauit, quo pacto vna eademque opera ipsi melicos cantus modularemur, & doctrinam animæ salutarem condisceremus.

Regularum fusius disputatarum interrogatione 37. Orationi & Psalmorum modulationi nullum non est tempus idoneum, ita videlicet, vt vel in eo ipso, dum manibus opus tractamus, & lingua nonnunquam munere hoc fungi possimus: Sin id minus, corde certè in psalmis, & hymnis, & canticis Col. 3. spiritualibus Deū collaudemus, &c. Neq; verò tamen, quanquā hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarū actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariā esse cùm naturà, tū ratione docuimus, propterea illę statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est, & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariò huiusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quædā Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque vllius rei curæ ante aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est. *Memor fui Dei, & delectatus sum.* Psal. 76. Neq; corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est: *Orabo ad te Domine: mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi.* Psal. 5. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresq; omnes in vnum congregentur, licet diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idq; ea re, vt admoniti doni Spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, vno eodemque animo cuncti illum venerentur, ab eoq; petant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant, &c. Porrò sexta hora, sanctorum exemplo, necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est: *Vespere, & mane, & meridie narrabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Psal. 54. In qua quidem, vt liberemur ab incursu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam Psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis

necessaria

Act. 3. necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerũt in Actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro ijs omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis euenerint, gratiarum actio succedat: eorumque, quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermissa sint, confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusue, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo comprecabimur, &c. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari Psalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quod id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est Paulo & Sila in
Act. 16. Actis. Scriptum est enim sic: *Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum.* Atque hoc quidem etiam concentor Psalmorum confirmat,
Psal. 118. sic dicẽs: *Media nocte surgebã ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ.* Post anteuertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumque, ne dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitandus, qui dixit: *Preuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua.* Porrò ex his omnibus, quæ diximus, statis temporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitæ propositum est, vt quę acturi sunt, omnia ad laudem Dei, & Christi eius referant.

De institutione Monachorum Sermone 1. qui alijs est Sermo 4. exercitamentorum pietatis: Cùm autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdam interuallis ab illa Psalmodiæ genuque flexionis acri contentione nonnunquam est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximi us ille Dauid ait: *Media nocte*
Psal. 118. *surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustitia tuæ:*
Act. 16. quem sanè Paulus quoque & Silas secuti reperiuntur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde
Psal. 54. idem Propheta: *Vespere, mane, & meridie.* Quin & Spiritus sanctus circiter horam diei tertiam mis-
Act. 2. sus fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cùm propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò nona Dominicæ passionis memoriã refert, illius quę vitæ nostræ causa suscepta est. Verùm quoniam item hoc
Psal. 118. est apud eundem Dauid: *Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitia tuæ*: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quo perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

Epist. 63. Ad id verò, quòd propter psalmodias accusamur, quare potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui nos traducunt: hoc habeo quod dicam: quòd videlicet, qui iam obtinuerũt ritus omnibus Ecclesijs Dei concordes sunt & cõsoni. De nocte siquidem populus consurgens, antelucano tempore domum precationis petit: in q̃ue labore, & tribulatione, ac lachrymis indesinentibus facta ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam instituuntur Et nunc quidem in duas partes diuisi alternis succinentes psallunt: atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentionem, & reiectis vanis cogitationibus mentis soliditatem suppeditant: deinde vni ex ipsis hoc muneris dato, vt quod canendum est prior ordiatur, reliqui succinunt: atque ita psalmodiæ varietate precibusque subinde interfertis noctem superant. Illucescente iam die pariter omnes velut ore vno ac corde vno confessionis psalmum Domino offerunt, ac suis quisque verbis resipiscentiam profitentur.

Ephræm. 370.

De festis diebus, & dignitate diuinorum mysteriorum: In Ecclesia estote assidui, nocturno, matutino, & meridiano tempore viri pariter ac mulieres, diuites ac pauperes, serui ac liberi, senes ac iuuenes ad diuina frequentanda mysteria studiosè concurrite.

In consilio de vita spiritali cap. 15. Si in domo Domini ad diuinum spiritalemque cultum constiteris, in psalmodijs te alacrem promptumq; præbeto. Si autem tacueris, tacebo & ego, tacebit & proximus: vnde necessariò cantum cessare necesse sit. Sed hoc quæso absit: Qui enim Principem aliquem, vel Regem, ex theatro faustis lætisque acclamationibus excipiunt, videantque interea aliquem sibi astantem cum silentio, neque simul cũ ipsis contenta voce acclamantem, hunc quasi loco eiusmodi iudicantes indignum, ex eo deturbant. Quamobrem haud remissè negligenterve oportebit nos supplicationibus hymnisve vacare.

Gregorius Nyssenus. 380.

De feruore Macrinæ virginis cap. 17. Hæc cùm illa persequeretur, diem equidem produci longius optabam, ne dulci sermone aures nostras desisteret oblectare, sed cantantium vox me ad gratias agẽdas vespertinas vocabat. Quamobrem cùm me ad Ecclesiam dimisisset, rursus magna illa precibus ad Deum accessit. Ac nox quidem ita transacta est. *Extat Tomo 4. Surij.*

Oratione de S. Gregorio Thaumaturgo cap. 8. Cùm subijsset templum (in quo scilicet dęmones responsa dabant) dæmones confestim exterruit Christi nominis inuocatione: figura autem crucis aere expiato, illic mansit pro more totã noctem, in orationibus & hymnis decantandis vigilans, adeò vt esset transformatum in domum orationis templum.

Epiphanius. 380.

In Compendiaria doctrina: Hymni matutini in ipsa sancta Ecclesia perpetui fiunt, & orationes matutinæ, simulque psalmi ad lucernam decantati ac precationes.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 4. quæ est inuectiua in Iulianum: Hymnos pro tympanis assumamus, psalmodiam pro fœdis modulationibus, & cantibus, plausum grati animi indicem, & canoram manuum actionem pro theatricis plausibus.

Iambico 18. quod est de Virtute:

Hos Nazaræos dico, qui nouo agmine
Omnes abundant conditis intus bonis:
Quæ sancta honorant virgines vsque ad necem.
Quid Theclam, & omnes cæteras narrem tibi,
Quæ dum Tonanti conditam formam student
Seruare, vita maxima in discrimina
Venêre? Sed, quod omnibus notissimum,
Noctune cernis, vt canat laudes Deo
Natura vtraq; sexus oblitus suæ?
Quot, quamq; sancti? cernis Angelicum chorum,
Qui nunc simul, nunc vicibus alternis canit,
Partim deorsum positus, & partim supra,
Sine fine summi concinens laudes Patris?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 59. ad populum Antiochenum: Dies lucescit, imò verò ante diem gallus cantauit, & non sicut domi, stertunt serui, ianuæ clausæ, omnes mortuis similes sunt dormientes, mulio tintinnabula concutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cum reuerentia somnum deponentes exurgunt, excitante eos prælato, & consistunt sanctum constituentes chorum, & statim manus extendentes, sacros hymnos decantant, &c. Neque cithara, neque fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis, &c. Facto autem die quisque nostrûm alterum vocat, egressorum rationem agit, in forum educit, assistit magistratui, tremiscit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad suum alius opus. Illi verò cùm rursum matutinas orationes celebrauerint, & hymnos, ad Scripturarum lectionem conuertuntur, &c. Tertiam, Sextam, Nonam, & Vespertinas orationes celebrant. Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulæ partes implentur, psalmodijs & hymnis Deum venerantur.

Palladius. 400.

Historia sanctorum Patrum cap. 7. Circà horam nonam licet stare & audire in vnoquoque monasterio hymnos & Psalmos Christo canentes, & preces ad hymnos emittentes, adeò vt existimet quispiam, se sublime elatum transmigrasse in paradisum delitiarum.

Cap. 28. de vita Pauli Simplicis: Post orationes primi somni parum dormiunt: & rursus expergiscuntur ad psallendũ à media nocte ad diẽ vsque.

Cap. 38. de vita Pachomij: Constituit, vt per totum diem facerent duodecim orationes, & in nocturnis vigilijs duodecim, & in matutino duodecim, & hora nona tres. Quando autem videretur comedendum esse multitudini, constituit vt vnusquisque ordo in vnaquaque oratione psalmum prius caneret.

Synesius. 410.

Hymno 1. Te cano sancte Mundi conditor, Tibi me fert nox Rex cantorem: Tibi Lucanos, Matutinos, Vespertinos Hymnos offero.

Ioannes Cassianus. 430.

Lib. 2. Instit. cap. 2. Quidam vicenos seu tricenos psalmos, & hos ipsos antiphonarum protelatos melodijs, & adiunctione quarundam modulationum debere dici singulis noctibus censuerunt: Alij hunc modum etiam excedere tentauerunt: Nonnulli decem & octo. Atque in hunc modum diuersis in locis diuersum canonem agnouimus institutum, totqúe propemodum typos ac regulas vidimus vsurpatas, quot etiam monasteria cellasqúe conspeximus. Sunt quibus in ipsis quoque diurnis orationum officijs, id est, Tertia, Sexta, Nona, id visum est, vt secundùm horarum modum, in quibus hæc Domino redduntur obsequia, psalmorum etiàm & orationum putarent numerum coæquandum. nonnullis placuit senarium numerum singulis diei conuentibus deputari.

Cap. 4. Per vniuersam Aegyptum & Thebaiden duodenarius psalmorum numerus tam in vespertinis, quàm in nocturnis solennitatibus custoditur, ita duntaxat, vt post hunc duę lectiones veteris scilicet ac noui Testamẽti singulę subsequantur. Qui modus antiquitùs constitutus, idcirco per tot secula penes cuncta illarum prouinciarum monasteria intemeratus nunc vsque perdurat, quia non humana adinuentione statutus à senioribus affirmatur, sed cęlitus Angeli magisterio patribus fuisse delatus.

Lib. 3. cap. 3. In Palęstinæ vel Mesopotamiæ monasterijs, ac totius Orientis supradictarum horarum solennitates trinis psalmis quotidie finiuntur, vt & orationum assiduitas statutis temporibus Deo offeratur, & necessaria operationis officia consummatis iusto moderamine spiritualibus obsequijs, nullatenus valeãt impediri. His enim tribus temporibus etiã Danielem Prophetam quotidie fenestris apertis in cœnaculo preces Domino fudisse cognoscimus. Nec immeritò hæc Dan. 6. specialius tempora religiosis sunt officijs deputata. In his siquidem promissionum perfectio, & summa nostræ salutis est adimpleta. Hora namque tertia repromissus olim per Prophetas Spiritus sanctus super Apostolos, in orationum officio constitutos, descendisse primitus comprobatur. Nam cùm propter elocutionem linguarum, quæ ab eis infusione Spiritus sancti profluebat, gens incredula Iudæorum obstupescens pariter & irridens, diceret eos musto repletos: *Stans Petrus in medio eorum ait: Viri Israelitæ, & qui habitatis Ierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea: Non enim, sicut vos existimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia, sed hoc est, quod dictum est,* &c. Quæ Actor. 2. omnia hora tertia videmus impleta, sanctũq; Spiritus vaticinatum per Prophetas aduentum eodem tempore super Apostolos commeasse. Horâ autem sexta immaculatà hostia, Dominus noster atque Saluator oblatus est Patri, crucemqúe pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit, &c. Hora verò nona inferna penetrans, inextricabiles tartari tenebras coruscatione sui splendoris extinxit, portasq; ęius ærreas effringens, ac seras ferreas conterens, captiuitatem sanctorum, quæ clausa tenebris immitis tenebatur inferni, salubriter captam transuexit secum ad cælos, &c. De vespertinis autem sacrificijs quid dicendum est, quę iugiter offerri etiam in veteri Testamento lege Mosaica sanciuntur? Holocausta enim matutina & sacrificia vespertina cunctis diebus in templo, licet figuralibus hostijs, Num. 28. etiam ex eo probare possumus indesinenter oblata, quod à Dauid canitur: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.* Psal. 140. Quo in loco de illo quoque vero sacrificio vespertino sacratius intelligi potest, quod vel vespere à Domino Saluatore cœnantibus Apostolis traditur, cùm initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria: vel quòd ipse die postero sacrificium vespertinum in fine scilicet seculorum eleuatione manuum suarum pro salute totius mundi oblatus est Patri.

Ægyptiaci Episcopi Alexandriæ congregati. 430.

Epistola ad Theodosium Imp. in Actis Concilij Ephesini Tomo 3. cap. 4. Laiè turbabant omnia, adeò vt ne sacrum quidem Pentecostes diem celebrare, matutinaq; & serotina officia de more obire integrum nobis fuerit.

Sozomenus. 440.

Lib. 7. cap. 27. Zenon etiamnum iuuenis mundo ac matrimonio contempto, diligẽtissimus extitit circa ministerium Dei. Aiunt eum, imò & nos quoque vidimus, cùm Maiumanam Ecclesiam gubernaret, iam senem, & natum plus minus annos centum, nunquam vel matutinos, vel vespertinos hymnos neglexisse, nisi fortè morbus ipsum impediret.

Lib. 8. cap. 7. Ecclesia laudabiliter proficiebat, vtpote cùm Deus ipse iniquitatis in illam intentatæ vindex in tempore fuerit. Itaque & cultu diuino augebatur, multoq; promptius ob hanc causam populus Constantinopolitanus matutinis ac vespertinis hymnis vtebatur.

Theodoretus.

Theodoretus 450.

In Philotheo cap.3. de Marciano: Postquam verò inter se mutuum colloquendi complessent desiderium, & alter alterius virtutem didicissent, Nonæ simul peregerunt officium.

Cap.5. de Publio: Diuinum quoddam templum construxit, in quod iussit & hos, & illos conuenire, incipiente die ac desinente: vt vespertinos & matutinos hymnos Deo simul offerrent, in duas quidem diuisi partes, & singuli sua voce vtentes, ex successione autem canticum emittentes.

Cap.21. de Iacobo: Cùm pauci dies præterijssent, meridie consuetum peragens officium: Video, inquit, duos de monte descendentes.

Dorotheus Archimandrita. 520.

Doctrina 11. Tales & vos esse decet erga excitantes vos ad vigilias, ad horas Canonicas, & ad omne opus bonum: habendaque est à vobis temporis ratio, exquirendumque vt diem noctemque transigerimus. Si cum reuerentia & attentione ad psalmodiam & orationem steterimus, nec passi simus nos trahi à cogitationibus, & passionibus nostris, si attentas aures præstitimus diuinis lectionibus, si interrupimus psalmodiam inaniter, extra Ecclesiam & chorum educti.

Procopius Gazæus. 530.

In Esaia cap.1. Choros, & hymnorum modulationem, psalmosque, & cultum Dei præstantiorem Dauid instituit, officiaque Idithun, & Aman, & filijs Core, reliquisque, quibus in choro partes essent aliquæ, descripsit.

Iustinianus Imperator. 530.

C. de Episcopis & clericis l. Omnem 10. Præterea sancimus, vt omnes clerici per singulas Ecclesias constituti, per seipsos psallant nocturna, & matutina, & vespertina, ne ex sola Ecclesiasticarum rerum consumptione clerici appareant, nomẽ quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa Liturgiam Domini Dei. turpe enim est, prò ipsis scriptos necessitate ipsis inducta psallere. Si enim multi laicorum, vt suæ animæ consulant, ad sanctissimas Ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere suum munus? quapropter omnimodo clericos psallere iubemus.

Cyrillus Eremita. 540.

In vita S. Euthymij: Diuinum quidem Ecclesiasticæ regulæ officium attenta mente, & cum cordis contritione, præfinitis peragebat temporibus: non risui & susurris, sicut multi, animum adhibens, sed vt qui astaret ante oculos communis Domini, & regis omnium, & coram eum eo loqueretur.

Iacobus Diaconus. 580.

In vita S. Pelagiæ: Et illa: Oret, inquit, Episcopus Nonnus: quia reuera sanctus vir est, moxque occlusit fenestellam, & cœpit psallere preces horæ Tertiæ.

Antiochus. 600.

Homilia 105. de Psalmodia: Et hæc quiuis, dum afflictione angitur, vociferabitur ad Dominum, qui Canonem alioqui non omittendum negligit reddere Deo, & per hoc, quòd ab opere Dei digreditur ac secedit, tribulatione multiplici attritus eruditur, &c. Verùm, vt diximus, quia sicut ex debito repetimus psalmodiam, tamquam Canonem debitum, ita illam debuimus irreprehensibilem, inculpatamque offerre.

Georgius Presbyter. 610.

In vita Theodori Archimandritæ: Cùm esset vespera, in Ecclesiam ingressus est, & populo benedicens, vespertinas preces pronuntiauit, &c. Media nocte ad nocturnas soluendas surrexit, &c. Ipse Iulij Augusti diebus, posteaquam horæ Tertiæ preces absoluerat, ad eũ locum celeriter contendebat.

Ioannes Moschus 620.

In Prato spirituali cap.136. Narrauit autem nobis Abbas Ioannes eiusdem monasterij Presbyter, dicens: Audiui ab Abbate Sisinio Anachoreta referente, ac dicente: Die quadam eram in spelunca mea propè sanctum Iordanem, & cùm psallerem Tertiam, ecce Sarracena quædam ingressa in speluncam meam, posuit se coram me nudans semetipsam. Ego verò turbatus non sum, sed impleta psalmodia mea, cum omni quiete & timore Dei, dixi ad illam, &c.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

In vita Mariæ Aegyptiacæ: Viginti dierum exigens iter, cùm Sextæ horæ tempus aduenit, stetit modicum ab itinere, & conuersus ad Orientem, agebat solitam orationem. Consueuerat enim in constituto diei tempore figere itineris cursum, & stans psallere, & genu flexo orare.

Constantinopolitana Synodus Sexta. 680.

Cap.7. Dicendum est illis, vt singulis diebus, qui amplius non potest, saltem duabus vicibus oret, manè scilicet & vesperè, dicens Symbolum siue Orationem Dominicam, siue: *Qui plasmasti me, miserere mei:* vel etiam: *Deus propitius esto mihi peccatori,* & Deo gratias agat pro quotidianæ vitæ commeatibus, & quia se ad imaginem suam creare dignatus sit, & à peccatoribus segregare. His actis, & solo Deo creatore suo adorato, inuocet Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Hæc faciant, quibus Basilicæ locus est, in Basilica: qui verò in itinere, aut pro qualibet occasione in syluis aut agris est, vbicunque eum ipsa hora matutina vel vespertina inuenerit, sic faciat, sciens Deum vbique præsentem esse.

Synodus Trullensis. 710.

Can.90. Post vespertinum sacerdotum ad altare Sabbato ingressum ex consuetudine, quæ seruatur, nemo genu flectit, vsque ad sequentem vesperam, in die Dominico, in quo post ingressum in vespertino seu completorio, genua rursus flectentes, Domino preces sic offerimus. Seruatoris enim nostri resurrectionis veluti præcursorẽ noctem, quæ fuit ante Sabbatum, accipientes, hymnos ab ea spiritualiter incipimus, festum ex tenebris in lucem finientes, vt in perfecto & integro die ac nocte nos resurrectionem celebremus.

Thomas Sanctimonialis.

Vita S. Febroniæ cap.31. Hæc cùm dixisset Hieria, aderat Nonæ horæ tempus: postea verò quàm orationem compleuerunt, iterum planxerunt omnes.

Ignatius Nicænus. 820.

Oratione in S. Tarasium: Tunc enim tranquillissimo habitu laudes celebrante Ecclesia, & clamante: Inclina Domine, & exaudi me, ipse pellicium tunc exuit amictum, & relictis vinculis carneis venit ad luminosa cælestium.

Theophanes. 840.

De S. Nicephoro Patriarcha: Hæc voce flebili supplicans sacratissimus Patriarcha Methodius, nocturnum psalmorum cantum, & mysticum sacrificium cum populo peregit.

Theophylactus. 900.

Ad cap.6. Matth. Non statis tantummodò horis orandum, sed & omni tempore.

Simeon Metaphrastes. 950.

De S. Theodora Alexandrina cap.4. Neque hoc tamen prætextu contemptui habebis labores exer-

citationis: sed oportet nihilo fecius vacare ieiunio & orationi,& de more psallere, vespertinam & matutinam glorificationem quotidie peragere: præterea autem hec Horarum, quæ vocantur, vllam prætermittere, &c.

Cap.17. Consuetas preces nunquam neglexeris, neque horas,quę sunt constitutæ fratribus ad conueniendum, Matutini, inquam, Tertiæ,Sextæ, & Nonæ,& Vesperarum.

De S. Abercio: Ex ijs autem,qui aderant, ijs assumptis,qui erant familiares, domum rediȷt, & cùm horæ Nonæ absoluisset hymnos,parum panis assumit.

De S. Theodosio Cœnobiarcha: Ita ab ijs peragebatur hymnodiæ regula,quæ septies in die offerebatur Deo vniuersorum.

De S. Anastasio: Tunc ergo Anastasius, cùm eum præceptor eius multis & pijs monitis esset consolatus, matutinas psalmodias Deo reddidit cum fratribus.

Euthymius. 1080.

In Psalm. 54. *Vespere, mane, & meridie narrabo.)* Tempora significat magnarum trium synaxeon, quas nos congregationes, seu collectas vocare possumus. Vespertinum nimirum, matutinum, & ministerium.

In Psalm. 118. *Septies in die laudem dixi tibi.)* Si septies referri dicamus ad numerũ,diem hic intelliges perfectum, hoc est,diem & noctẽ, & connumera hoc pacto: mediam noctem,diluculũ, manè,tertiam horam,sextam,nonam,& vesperas.

Michael Glycas. 1100.

Parte 4. Annalium: Sub eiusdem Constantij imperio Flauianus Antiochenus duas in partes diuisis qui psallerent,eos Dauidis hymnos alternatim concinere iussit.

Nicephorus Callistus. 1300.

Lib. 12. cap. 47. Zeno à puero coniunctionem fœminæ auersatus, totus in ministerio Dei erat: administrauit quoque Maiumæ Ecclesiam. Atque vbi ad eam peruenit senectutem, vt etiam centesimum attingeret annum, haud vnquam neglexit aut prętermisit receptos statosque vel matutinos vel vespertinos hymnos Dei, & reliquum sacrum ministerium suũ, principio psalmodiarum adesse, eisq; præire solitus, nisi grauis interueniens morbus eum impediuisset.

Philotheus Constantinopolitanus. 1360.

In ordine instituendi Diaconum: Sciendum, quòd nusquam aliàs induitur in vespertino & diluculo, nisi in vespertinis Sabbatorum, & diluculis dierum Dominicalium,&c. Post Completorium dicit Sacerdos vel Diaconus loco assueto magnam collectam.

Georgius Codinus. 1400.

De Officialibus palatij Constantinopolitani folio 90. Psalmis igitur insumuntur horæ (vt mos est) Prima,Tertia,Sexta,& Nona,cum troparijs. Ad finem verò horæ Nonæ dicit protopsaltes versum: *Gloria.*

Folio 162. Ad memoriã magni Chrysostomi discedit Patriarcha ad sanctæ Sophiæ, & ibi audit hymnos vespertinos.

Auctor libri ἄνθος. 1480.

De Horis Canonicis: Matutinus cantus obitur: quia 1. omnis Christianus debet manè celebrare Christum, 2. mulieres manè venerunt portantes aromata ad vngendum Christum, 3. ipse Dominus manè surrexit è sepulchro,&c. Inter matutinum & vespertinum interueniunt aliæ Canonicæ Horæ,quibus canitur Prima hora: quia principium diei est,& monstrat nobis illam lucem, quam Deus nobis donauit,educens nos è tenebris,& in lucẽ ęternæ vitę ponens. Tertia: quia tũc descendit in Apostolos Spiritus sanctus, illuminãs eos,& ipsi mutarũt linguas suas,vt proficiscerẽtur ad prædicandũ Euangelium toti orbi terrarũ. Sexta: quia tũc Christus in crucẽ sublatus fuit,in qua pependit vsque ad nonam: Tunc Deo Patri spiritum suum tradidit. Nona: quia tunc expirauit Dominus. Ideo laudamus eum, quòd mortem sustinuit, vt nos miseros peccatores à morte, in qua diabolus nos detinebat, educeret. Et quamquã anima separata fuit à corpore: tamen deitas inseparata erat: corpus passum est,sed deitas impatibilis mansit. Apodipna(quasi dicas postcœnia)canuntur, quia cubitum ituri sumus. Ideo Deo gratias agimus,petentes, vt nobis sanctum suum Spiritum mittat,qui nos à laqueis diaboli custodiat, ne nos ille ad libidinem suam supplantet. Mediæ noctis canticum, quia dixit Christus: *Vigilate,& orate, quia nescitis qua hora Dominus veniat.* Rursus dicitur: *Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit.*

Moscouitæ.

Sigismundus in Commentario rerum Moscoitarum capite de Communione: Nullus Monachorum, nec sacerdotum,horas Canonicas (vt vocant) orat, nisi habeat imaginem præsentem.

PROBANT PATRES LATINI.

Thelesphorus. 127.

Epistola 1. Has septem hebdomadas omnes Clerici à carne, & delicijs ieiunent,& hymnis, & vigilijs,atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap. 2. Plinius Secundus,cùm prouinciam regeret,damnatis quibusdam Christianis,quibusdam gradu pulsis,ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam,homicidium, adulterium,fraudem,perfidiam, & cætera scelerá prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere.

Cap. 39. Coimus in cœtum & congregationem, vt ad Deum quasi manufacta precationibus, ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata est. Oramus etiam pro Imperatoribus,pro ministris eorũ, &c. Post aquam manualem & lumina,vt quisque de Scripturis sanctis,vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere.

De corona militis cap. 3. Eucharistiæ Sacramentum & in tempore victus,& omnibus mandatum à Domino,etiam antelucanis cœtibus,nec de aliorum manu quàm prędidentium sumimus.

Lib. 2. ad vxorem cap. 4. Quis nocturnis conuocationibus,si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? Quis denique Solennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit? Quis ad conuiuium Dominicum illud,quod infamant, sine suâ suspicione dimittet?

De Ieiunijs cap. 10. Porrò cùm in eodem commẽtario Lucæ, & tertia hora orationis demonstretur, sub qua Spiritu sancto initiati pro ebrijs habe- Act. 2.

Act.10. habebâtur; & sexta, qua Petrus ascendit in superiora; & nona, qua templũ sunt introgressi, cur
Act.3. non intelligamus salua planè indifferentia semper & vbique & omni tempore orandum: tamen tres istas horas, vt insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ publicè resonant, ita & solenniores fuisse in
Dan. 6. orationibus diuinis: quod etiam suadet Danielis quoque argumentum ter die orantis, vtique per aliquarum horarum exceptionem, non aliarum autẽ, quàm insigniorum exinde Apostolicarum,
Act.3. tertiæ, sextæ, nonæ. Hinc itaque & Petrum dicam ex vetere potius vsu nonam obseruasse, tertiò orantem supremæ orationis munere.

Cyprianus. 250.

De Oratione Dominica: In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quando à septima nona cõpletur, per ternas horas trinitas perfecta numeratur: quæ horarũ spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant: & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quòd ante sic iusti precabantur. Nam
Act.2. super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis
Act.10. impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentilibus ante du-
Lucæ 23. bitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit Sed nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus san-
Psalm 5. ctus designabat in Psalmis, dicens: *Rex meus & Deus meus: quoniam ad te orabo Domine: manè exaudies vocem meam: manè assistam tibi, & contemplabor te* Et
Oseæ 6. iterum per Prophetam loquitur Dominus: *Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus, & reuertamur ad Dominum Deum nostrum.* Recedente item sole, ac die cessante necessariò rursus orandum est. Nã quia Christus sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis ęternæ gratiam præbiturum.

Arnobius Rhetor. 300.

Aduersus Gentes lib.4. Nostra scripta cur ignibus meruerunt dari? cur immaniter cõuenticula dirui? In quibus summus oratur Deus, pax cunctis & venia postulatur magistratibus, exercitibus, regibus, &c.

Hilarius. 350.

In Psal.65. Audiat orantis populi consistens quis extra Ecclesiam vocem, spectet celebres hymnorum sonitus, & inter diuinorum quoque Sacramentorum officia responsionem deuotæ confessionis accipiat. Necesse est terreri omnem aduersantem, & bellari aduersus diabolum, vincique resurrectionis fide mortem, tali exultantis vocis nostræ (vt dictum est) iubilo. Sciat hoc Deo placitum esse, hoc spei nostræ testimonium, publicas victricesque exultationis nostræ vo-
Psal. 26. ces personare: Quarum Propheta non negligens est, loco alio memorans: *Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis.* Et ne inanem iubilationis huius doctrinam atque obseruantiam crederemus, alibi protestatur: *Beatus populus, qui scit iubilationem.* Psal. 88

In Psalm.64. Dies in orationibus Dei inchoatur, dies hymnis Dei clauditur.

In Psalm.118. litera Heth: Non vacat totis noctibus somno, nec otiosus lecto continetur: ad confitendum Deo non solùm nocte, sed etiam media nocte consurgit. Meminit hoc esse tempus, quo primitię Aegyptiorum meritissima impiæ obstinationis clade percussæ sunt. His ergo horis non laxatur in somnum, ne gladio Aegypti admisceatur. Hoc noctis tempore introeunte sponso, sapientes virgines in nuptias eum lampadibus introibunt. Vigilat ergo, ne cum stultis mereatur excludi. Hoc tempore psallentibus Paulo & Silæ Apostolis, catenæ & vincula resoluuntur. Non dormit itaque, ne vinctus sit, nec habet eum nocturni temporis somnus, nec ei obliuio officij sui requie mediæ noctis obrepit: surgit enim ad confitendum Deo. Confessio verò non semper ad peccata referenda est, verùm etiam in Dei laudibus intelligenda est.

Ambrosius. 370.

Lib.1. de Virginitate: Considerate cuius Maria soror Moysis speciem tunc gerebat: nonne Ecclesiæ, quę religiosos populi cœtus, qui carmina diuina concinerent, immaculato virgo spiritu copulauit?

Lib.4. Hexameron cap.8. Nihil incantatores valent aduersus Ecclesiam, vbi quotidie Christi canticum decantatur.

In caput 15. Lucæ: Hæc est symphonia, quando concinit Ecclesia diuersarum ætatum atque virtutum velut variarum chordarum indiscreta concordia, Psalmus respondetur, Amen dicitur. Hæc est symphonia, quam & sciuit Paulus. Et ideo ait: *Psallam spiritu psallam & mente.*

Prudentius. 380.

Hymno 1. ad Galli cantum:

Ales diei nuntius
Lucem propinquam præcinit,
Nos excitator mentium
Iam Christus ad vitam vocat.
Auferte, clamat, lectulos
Aegros, sopore desides,
Castiq́, recti, ac sobrij
Vigilate, iam sum proximus, &c.

Hymno 2. Matutino:

Nox, & tenebræ, & nubila,
Confusa mundi, & turbida
Lux intrat, albescit polus,
Christus venit, discedite, &c.

Hymno 3. ante cibum:

O crucifer bone lucisator,
Omniparens, pie, verbigena,
Edite corpore virgineo;
Sed prius in Genitore potens,
Astra, solum, mare quàm fierent, &c.

Hieronymus. 390.

Epist.17. ad Marcellam c.6. Concurrũt ad hæc loca, & diuersarum nobis virtutum specimen ostendunt. Vox quidem dissona, sed vna religio: tot penè psallentium chori, quot gentiũ diuersitates.

Epistola 22. ad Eustochium de custodia virginitatis cap.16. Quamquam Apostolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiam ipse sit somnus oratio: tamen diuisas orandi horas debemus habere, vt si fortè aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, & nonam, diluculum quoque, & vespe- 1.Thes.5.

ram, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referatur Creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, &c.

Epistola 27. ad Eustochium in Epitaphio Paulæ cap. 10. Post virorum monasteriũ, quod viris tradiderat gubernandum, plures virgines, quas è diuersis prouincijs congregârat, tam nobiles, quàm medij & infimi generis, in tres turmas monasteriaq; diuisit, ita duntaxat, vt in opere, & in cibo separatæ, psalmodijs & orationibus iungerentur. Post alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat: sed prima, seu inter primas veniens, cæterarum operiebatur aduentum, pudore & exemplo ad laborem eas prouocãs, non terrore. Manè hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabãt. Nec licebat cuiquam sororum ignorare psalmos, & non de Scripturis sanctis quotidie aliquid discere.

In Psal 64. Matutinis vespertinisq; hymnis Ecclesiæ delectatur Deus per animã fidelẽ, quæ relicto inaniũ superstitionũ ritu eũ deuotè laudauerit.

In Psal. 107. O Monache, qui stas corpore, quare iacet anima tua, & nõ psallis Dño? *Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.* Si psalteriũ es, si cythara es, quare surdus es, & non glorificas Deum?

Hier. 48.

In Psal. 115. Sicut Martyres laudant Dñm purè in regione viuorũ: ita & monachi, qui die & nocte psallũt Dño, debẽt eandẽ habere puritatẽ Martyrũ: siquidẽ ipsi Martyres sunt. Quod enim faciunt Angeli in cælis, hoc monachi faciunt in terris.

Ad c. 6. Dan. Tria sunt tẽpora, quibus Deo flectẽda sunt genua: Tertiã horã, sextam, & nonã Ecclesiastica traditio intelligit. Deniq; tertia hora descẽdit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volẽs Petrus comedere ad orationẽ ascẽdit in cœnaculũ. Nona Petrus & Ioannes pergebãt ad tẽplũ.

Ruffinus. 390.

Eccles. hist. lib. 2. c. 5. Edessæ cũ Imperator Valẽs populos vidisset Ecclesijs eiectos in cãpo habere cõuenticulũ, tanta dicitur iracũdia accensus, vt præfectũ suum pugno percuteret, cur nõ fuissent inde quoq;, sicut iusserat, deturbati. At ille, licet esset paganus, & iniurijs ab Imperatore fuisset affectus: tamẽ consideratione humanitatis altera die ad vastandũ populũ processurus, facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent, ne inuenirentur in loco. Manè processurus, terrorẽ solito maiorẽ per Officium mouet, agitq; omnia quo quã minimi, vel, si fieri posset, nulli periclitarẽtur. Videt tamẽ solito frequentiorẽ populũ tendere ad locum, currere præcipites, & festinare, tamquã vererẽtur, ne qui deessent ad mortẽ. Interea videt quandã mulierculã ita festinã & properã domo sua prorumpere, vt nec clauderet ostiũ, nec operire se, vt mulierũ habitũ decet, diligentius potuisset, infantem quoq; paruulũ secũ trahentẽ, cursuq; rapido, irrupto etiã Officij agmine, festinantẽ. Tum ille vltrà non ferens: Apprehendite, inquit, mulierẽ, & huc deducite. Cumq; fuisset adducta: Quò, inquit, mulier infelix properas tam festina? Ad campũ, ait, quo Catholicorum populus conuenit. Et non, inquit, audisti, quia Præfectus illuc pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, & ideo festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait, martyrium consequi mereatur. Quę cùm audisset vir moderatissimus, redire Officium, & conuerti vehiculum ad palatium iubet. Et ingressus, ait, Imperator, subire mortem si iubeas paratus sum. Opus verò quod præcipis, implere non possum. Cumque edocuisset cuncta de muliere, repressit Imperatoris insaniam.

Libro 2. cap. 9. Basilius Ponti vrbes & rura circumiens, desides gentis illius animos, & parum de spe futura sollicitos stimulare verbis, & prædicatione succendere, callumque ab his lõgè negligentiæ cœpit abolere, subegitque, abiectis inanium rerum & secularium curis, semet notitiam recipere, in vnum coire, monasteria construere, psalmis, & hymnis, & orationibus docuit vacare.

Augustinus. 400.

Libro 9. Confess. cap. 6. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

Cap. 7. Non longè cœperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cùm Iustina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suę causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo, &c. Tunc hymni & psalmi vt canerentur secundùm morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est; & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

Epistola 119. cap. 18. Si eo modo impediat, vt maiora studiorum lucra speranda sint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendũ est, maximè illud, quod etiam de Scripturis defendi potest, sicut de hymnis & psalmis canendis, cùm & ipsius Domini & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta. De hac re tam vtili ad mouendum piè animum, & accendendum diuinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est, & pleraque in Africa Ecclesię membra pigriora sunt: ita vt Donatistæ nos reprehendant, quòd sobriè psallimus in Ecclesia diuina cantica Prophetarum, cùm ipsi ebrietates suas ad canticum Psalmorum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment. Quando autem non est tempus, cùm in Ecclesia fratres congregantur sancta cantandi, nisi cùm legitur, aut disputatur, aut Antistites clara voce deprecentur, aut communis oratio voce Diaconi indicitur?

Sermone 55. de Tempore: Ad vigilias maturius surgite, ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam ante omnia conuenite: nullus se à sancto opere subtrahat, nisi quem infirmitas, aut publica vtilitas, aut fortè certa aut grandis necessitas tenuerit occupatum.

Paulinus Presbyter Mediolanensis. 400.

In vita D. Ambrosij: Hoc tempore primùm Antiphonæ, hymni, ac vigilię in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Cuius celebritatis deuotio vsque in hodiernum diem non solùm in eadem Ecclesia, verùm per omnes penè Occidentis prouincias manet.

Paulinus Nolanus. 410.

Natali 7.

Nostis eum morem, vt ieiunare solemus
Ante diem, & serò libatis vespere sacris
Quisque suas remeare domos: tum ergo solutis
Cœtibus à templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape cœpi meis hymnos
Exultare Deo, & psalmis producere noctem,

Concilium

Concilium Vasense. 440.

Cap.3. Quia tam in Sede Apostolica, quàm etiam per totas Orientales atque Italiæ prouincias dulcis & nimium salubris consuetudo intromissa est, vt κύριε ἐλέησον frequentius cum grandi affectu ac compunctione dicatur: placuit etiā nobis, vt in omnibus Ecclesijs nostris ista consuetudo sancta, & ad Matutinum, & ad Missas, & ad Vesperam Deo propitiante intromittatur.

Prosper Aquitanicus. 450.

De promissionibus & benedictionibus Dei dimidium temporis cap.6. Accidit, vt quintusdecimus Dñicus dies illucesceret, ascendente nobiscum sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solitò offerretur, puellam præpositus ad altare perduxit, &c.

Sedulius. 460.

Ad cap.1.epist.ad Roman. Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui Canonicis orationibus quotidie iuxta ritum Ecclesiasticę traditionis psalmodijs precibusq; consuetis Dominum laudare & rogare non desistit. Et hoc est, Psal. 33. quod Psalmista dicebat: *Benedicā Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.*

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 30. Venientes ad Ecclesiam hoc solùm, quod in Ecclesia expedit fieri, agite, id est, aut orate, aut psallite, vt orando peccatorum veniam accipere, & psallendo ad spiritualem possitis lætitiam peruenire.

Victor Vticensis. 480.

De persecutione Vandalica lib.2. Audiens Episcopus iussit hominem introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis hymni nocturni per totam Ecclesiam canente populo concrepabant.

Sidonius Apollinaris. 480.

Libro 1.epist.2. Antelucanos sacerdotum suorū cœtus minimo comitatu expetit grandi sedulitate, veneratur, quamquā (sit sermo secretus) possis animaduertere, quòd seruet istam pro consuetudine potius, quàm pro ratione reuerentiam.

Alcimus Auitus. 500.

De consolatoria castitatis laude cap.1.

Nam quoties sanctum complexeris ordine cursum,
Alternos recinens dulci modulamine Psalmos,
Quos viuens in corde chelys virtute canora
Interiore sono, & castu concentibus aptat.

Cyprianus Arelatensis. 500.

Cap.6. *Vita S.Cæsarij Arelatensis Episcopi:* De cunctorum profectibus sollicitus & prouidus pastor, mox instituit, vt quotidie Tertiæ, Sextæ, & Nonæ officiū in S.Stephani Basilica clerici cum hymnis persoluerent; vt si quis fortè secularium vel pœnitētium sanctū opus exercere cuperet, absque excusatione aliqua quotidiano posset officio interesse.

Eugippius Abbas. 500.

Vita S.Seuerini cap.9. A discipulorum suorum cellula spiritualis doctor longius habitabat, in orationibus & abstinentia iugiter perseuerans, cum quibus tamen matutinas orationes & propriam noctis principio Psalmodiam solenniter adimplebat: reliqua verò orationum tempora in paruo complebat oratorio, quo manebat.

Concilium Agathense. 506.

Cap.30. Quia conuenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est, sicut vbiq; fit, vt post antiphonas, collectiões per ordinem ab Episcopis vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini vel vespertini decantentur diebus omnibus, & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum, & Missarum, post hymnos capitella de psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mittatur.

Concilium Gerundense. 517.

Cap.10. Item nobis semper placuit obseruari, vt omnibus diebus post matutinas & vesperas oratio Dominica à sacerdote proferatur.

Benedictus Abbas. 530.

Cap.16. Regula: Vt ait Propheta: *Septies in die laudē dixi tibi.*) Qui septenarius sacratus numerus Psal. 118. à nobis sic implebitur, si Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completorijq; tempore nostræ seruitutis officia persoluamus. Quia de suis horis diurnis dixit Propheta: *Septies in die laudem dixi tibi.* Nam de nocturnis vigilijs idem ipse Propheta agit: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro, *super iudicia iustitiæ suæ,* id est, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere, Cōpletorio: & nocte surgamus ad confitendum ei.

Concilium Aurelianense III. 536.

Cap 14. Hora tertia Missarum celebratio inchoetur, quo facilius intra horas cōpetentes ipso officio expedito sacerdotes possint ad officia vespertina in vespertino tempore conuenire. Quia sacerdotē vespertinis officijs ab Ecclesia, talibus præcipuè diebus, nec decet deesse, nec conuenit.

Datius Mediolanensis 540.

Chronicorum lib.1.cap.10. A beato Ambrosio, cūctis fidelibus vrbis astantibus & videntibus, in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Augustinus baptizatus & confirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus sanctus dabat eloqui, *Te Deum laudamus,* cantantes, cunctis, qui aderant, audientibus & videntibus, simulq; morantibus ediderunt: quod ab vniuersa Ecclesia Catholica vsque hodie tenetur, & religiosè decantatur.

Cassiodorus. 540.

Prologo in Psalterium: Psalmi sunt, qui nobis gratas faciunt esse vigilias, quando silēte nocte psallentibus choris humana vox prorumpit in musicam, verbisq; arte modulatis ad illum redire facit, à quo pro salute humani generis diuinum venit eloquium. Cantus, qui aures oblectat, & animas instruit, fit vox vnà psallentium, & cum Angelis Dei, quos audire non possumus, laudū verba miscemus.

Faustus. 570.

In vita D.Mauri: Ea nocte celebrantibus nobis nocturnale officium, aduenerūt illuc duo ex fratribus nostris, &c. Completis hymnis matutinalibus, in vnum conuenimus.

Fortunatus. 570.

Vita S.Germani cap.64. Cùm Bituricas accessisset pro ordinatione Felicis Episcopi, prædicante illo, Segericus quidam Iudæus fidei Sacramento percepto, conuersus est. Habebat enim in Iudaismo coniugem Mammonam nomine, quæ cùm beatum virum nec etiam visu vellet intendere, decantato cursu Tertiæ manum suam Pontifex ad mulieris frontem dignanter admouit.

Libro 2. in laudem Parisiaci cleri:

Miles ad arma celer signum mox tinnit in aures,
Erigit excusso membra sopore thoro.
Aduolat ante alios mysteria sacra requirens,
Vndique quisque suo templa petenda loco.
Flagranti studio populum domus irrigat omnis,
Certatimq; meners quis prior ire valet.
Peruigiles noctes ad summa crepuscula iungens;
Construit Angelicos turba verenda choros.
Gressibus exertis in opus venerabile constans,
Vim factura polo cantibus arma mouet.

Stamina Psalterij lyrico modulamine texens
Versibus orditum carmen amore trahit.
Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans,
Vnde labore breui fruge replendus erit.

Concilium Turonense II. 570.

Cap.24. Licet hymnos Ambrosianos habeamus in Canone, tamen quoniam reliquorũ sunt aliqui, qui digni sunt forma cantari, volumus libenter amplecti eos, &c.

Martinus Bracarensis. 580.

In capitulis Græcarum Synodorum cap.63. Si quis Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si intra ciuitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis & vespertinis horis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à clero, si tamen castigatus veniam ab Episcopo per satisfactionem noluerit promereri.

Gregorius Turonensis. 580.

De Vita patrum cap.3. Adueniente die tertia, quæ erat Dominica dies, albescente iam cælo, interrogat S. Gallus quid in Ecclesia psallerent, dixerunt benedictionem sese psallere. At ille Psalmo quinquagesimo & benedictione decantata, & alleluiatico cum capitello expleto, consummauit totum officium temporis matutini. Quo iam extremo perfunctus officio, ait: Valedicimus vobis fratres. Et hæc dicens, extensis membris spiritum cælo intentum præmisit ad Dominum.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 3. Dialogorum cap.14. Nocte eadem, dum S. Isaac ex more cum fratribus ad exhibendas laudes Domino surrexisset, præcepit dicens, &c.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono lib.3.cap.7. Bonum est corde semper orare: bonum etiam & sono vocis Deum spiritualibus hymnis glorificare. Nihil est sola voce canere sine cordis intentione, sed sicut Apostolus ait: *Cantantes in cordibus vestris*, hoc est, non solùm voce, sed & corde psallentes. Vnde & alibi: *Psallam spiritu, psallam & mente.* Sicut orationibus regimur, ita psalmorum studijs delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exsuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad effectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Christianum non vocis modulatio, sed tantùm verba diuina, quæ ibi dicuntur, debeãt mouere: nescio tamen quo pacto modulatione canẽtis maior nascitur compunctio cordis.

Libro 1. de Offic. Eccl. cap.19. Horã tertiã, & sextã, & nonã Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus precationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariterq́ à tertia ad sextã, atque inde ad nonam per paria lucis interualla, ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud autem occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore descẽdit ad terras, impleturus gratiam, quã Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus per ternas horas Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur, licet & computetur diurna celebritas per quaternarium vsque in vespertinum officiũ: hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariè diuisus in Trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes & vigiliæ militares in quatuor partes diuisæ ternis horarum spatijs secernuntur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusq́ officijs Trinitatis mysterium veneretur.

Dan.26 — Acto 2.

Cap.20. Vespertinum diurni finis officium diurnæ & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri Testamento solennis celebratio est. Deniq; hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerisq; altario aromata & thura mos erat. Testis est hymnidicus ille, regio ac sacerdotali officio perfunctus, dicẽs: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* In nouoq; Testamento eo tempore Dominus & Saluator noster cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initio tradidit, vt tempus ipsum sacrificij vesperum ostenderet seculi. Proinde in honorem ac memoriam tantorum sacramentorum his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus orationum nostrarum, illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Psal. 140

Cap. 21. De completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exemplis, Dauid Propheta dicente: *Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ, aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, & tabernaculum Deo Iacob.* Quis non stupeat tantam in Dei amore animi deuotionẽ, vt somnũ sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricãdum in pectore suo Rex & Propheta reperiret? Psal. 13.

Cap.22. Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus Sanctis. Esaias denique Propheta clamat ad Dominum, dicens: *De nocte vigilat spiritus meus ad te: quia lux præcepta sunt tua super terram.* Item Dauid & Regio & Prophetico sanctificatus vnguento ita canit: *Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo super iudicia iustitiæ tuæ.* Hoc namq; tempore vastator Angelus transiens, primogenita Aegyptiorũ percussit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo Aegyptiorum admisceamur. Iisdem etiam horis, venturum se esse in Euangelio Saluator asseruit. Vnde & ad vigilandum auditores suos exuscitans, dicit: *Beati serui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Et si vespertina*, inquit, *hora venerit, & si media nocte, & sic in galli cantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos parati estote, quia nescitis qua hora filius hominis venturus est.* Siquidem nec verbis solùm docuit vigilias, sed & exẽplo. Namq; testatur Euangelium: *quia Iesus erat pernoctans in oratione* Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes hymnum, audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repentè terræmotu facto, & concussis carceris fundamẽtis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium vincula sint soluta. Vnde oportet his horis psallendi orandiq; frequentiam nos in sanctis habere officijs, finemq; nostrum, vel si aduenerit, sub tali actu expectare securius. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spirituali operi infructuosas, dicentes iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, & diem ad laborem.

Esa.26. — Psal.118. — Exod.12. — Lucæ 12. — Lucæ 6. — Actor.16

Cap.23. De matutinorum antiquitate & auctoritate testis est idem Propheta Dauid, dicens: *In matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.* Et: *Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua* Diluculo autem proinde oratur, vt resurrectio Christi celebretur. Matutina autem luce radiante Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus. Psal.62. — Psal. 118.

Siquidem

Siquidem & eodem tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporaria morte quasi à sopore somni resurgentes euigilabunt.

Concilium Toletanum Quartum. 643.

Cap.2. Vnus ordo orandi atque psallēdi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officijs: nec diuersa sit vltra in nobis Ecclesiastica consuetudo, quia vna fide continemur, & regno. Hoc enim & antiqui Canones decreuerunt, vt vnaquæque prouincia & psallendi, & ministrandi parem consuetudinem teneat.

Cap.12. De hymnis etiam canendis, & Saluatoris & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthæo Euangelista attestante: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti, &c.* Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi Doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo quòd de Scripturis sanctorum Canonum, vel Apostolica traditione non existunt. Respuant ergo & illū hymnum, ab hominibus compositum, quem quotidie publico priuatoq; officio, in fine omnium Psalmorum dicimus: *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui sancto in sæcula seculorum, Amen.*

Matt. 26.

Cap.13. Hymnum quoque trium puerorum, in quo vniuersa cæli terræq; creatura Deum collaudat, & quem Ecclesia Catholica, per totū orbem diffusa, celebrat, quidam sacerdotes in Missa Dominicorum dierum & in solennitatibus Martyrum canere negligūt. Proinde sanctum Concilium instituit, vt per omnes Hispaniæ vel Galliciæ Ecclesias &c. decantetur.

Eligius. 640.

Lucæ 18. 1. Thess. 5.

Homil.11. Ait Dominus: *Oportet semper orare, & non deficere.* Et Paulus: *Semper gaudete, sine intermissione orate.* Quis autē semper orare, ac sine defectu & sine intermissione precibus potest insistere, vt nec alimentum sumendi, nec dormiendi tempus habeat? Cui ergo dicendum est: *oportet semper orare, & non deficere,* nisi ei, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs precibusq; consuetis Dominum laudare & rogare nō desistit? Et hoc est, quod Psalmista dicebat: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.*

Psal. 33.

Iulianus Pomerius Toletanus. 670.

Præfatione in Hildephonsum Toletanum: Digna facundia dominæ suæ libellum hunc exornabat, dum ante horas matutinas solito more ad obsequia Deo peragenda consurgeret, vt vigilias suas Domino consecraret.

Audoenus. 680.

Vita S. Eligij lib.1.cap.10. Sed & alij quàm plures, qui diu noctuq; in eius camera cum omni studio solenniter Canonicum adimplere studebant cursum.

Libro 2. Vita S. Eligij cap.21. Cùm aliquando visitaret diœcesin suam, vt solent Episcopi, quadam ex causa interdixit, ne cursus, id est, preces Canonicæ, & sacrificiū celebrarentur in Basilica quadam, donec ipse iuberet, &c.

Beda. 700.

Ad caput 18. Lucæ: Quis potest ita semper orare, & sine intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui Canonicis horis quotidie iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs, precibusq; consuetis Dominum laudare & rogare non desistit. Aut certè omnia, quæ iustus secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda.

Historia Anglicana lib.4.cap.7. Cùm nocte quadam, expletis matutinæ laudis psalmodijs, egressæ de oratorio famulæ Christi, ad sepulchra fratrum, qui ex hac luce præcesserant, solitas Domino laudes decantarent, ecce lux subitò emissa cælitus, velut linteum magnum venit super omnes.

Alcuinus. 750.

De vita S. Vedasti: Verbum Dei quotidie per loca singula populis prædicabatur, hymnidicas laudes Deo horis Canonicis chorus cantabat in Ecclesijs. *beatum dixerunt populum cui hæc sunt.* Psal. 143.

In Psal. 118. *Septies in die laudem dixi tibi*) Si ad literam velimus hunc numerum aduertere, septem illas significat voces, quibus se monachorum pia deuotio consolatur, id est, Matutinum, Tertia, Sexta, Nona, Lucernaria, Completorium, Nocturnum.

Aribo Frisingensis. 770.

Vita S. Corbiniani cap.23. Cùm quadā die in Episcopio Frisingæ sederet, molestia corporis correptus, solito more in vicinum montem ad oratorium B. Stephani Martyris venire nequiuit, ad matutinas Deo persoluendas laudes: clerum itaq; excitans, illuc ire præcepit.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 6. Legum cap.168. Vt sacerdotes signa tangant horis Canonicis, & illorum officium agant, siue diurnale, siue nocturnale: quia scriptum est: *Sine intermissione orate,* & idcirco nō dimittant horas Canonicas.

Haymo. 800.

In Homilijs æstiualibus Feria 6. quatuor temporum: Aut ergo dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui Canonicis horis quotidie iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs precibusq; consuetis Dominum rogare & laudare non desistit, &c.

Concilium Cabilonense II. 813.

Cap.59. Sanctimoniales in monasterio constitutæ, habeant studium in legendo, & in cantando, in psalmorum celebratione siue oratione. Et horas Canonicas, Matutinam videlicet, Primam, Tertiam, Sextam, Nonā, Vespertinam, Completoriam pariter celebrent.

Concilium Aquisgranense. 816.

Cap.131. Studeant summoperè Canonici prædictas horas *Canonicas* vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persoluere. Mox enim, vt datū fuerit signū, festinatò omnes ad Ecclesiam conueniant.

Cap.136. Expletis religiosissimo obsequio horis competentibus diurnis officijs ab omnibus Canonicis, dato signo deuotissimè ad Completorium celebrandum veniendum est.

Aemoinus. 825.

De gestis Francorum lib.3.cap.44. Gregorius Episcopus vna noctiū post matutinos hymnos strato recumbens, vidit Angelum Dei, &c.

Cap.81. Guntianus Rex Synodum 40 Episcoporum aggregari præcipiens, vt ordo psallendi, qui in loco sanctorum Agaunensium, temporibus Sigismundi Regis, ab Auito & cæteris Pontificibus illius temporis institutus fuerat, in cœnobio, quod ipse fabricarat, teneretur, effecit, &c. In diebus æstiuis sex antiphonę binis Psalmis explicabantur. Porrò toto Augusto, propter crebras festiuitates, manicationes fiebant, (manicare autem mane surgere dicitur.) In Septembri verò septem antiphonę cantabantur, distributis vni-

cuique

cuique binis psalmis. In Octobri octo cum ternis Psalmis. Verùm in Ianuario ac Februario, vt possibilitas sinebat. Hoc tamen obseruantes, ne minus à duodecim psalmorum quantitate ad vigilias dicerent nocturnas. Ad Sextam tamen sex psalmi cum Alleluia, ad duodecimã duodecim, idq; cum Alleluia, psallebantur.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 25. Præmissis his, quæ de ordine Missæ videbantur dicenda, de Canonicarum statutis horarũ, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum est, multa pòst reuelationem Euangelij tempora transisse, antequã ita ordinarentur quarundam per diem & noctem horarum solennia, sicuti nunc habentur. In veteri Exod.29. autem Testamento legimus, quasdam certas orationis horas, *vt tempus matutini & vespertini sacrificij.* Et quòd Daniel legitur ter in die genu in ora- Dan. 6. tione flexisse, non absque ratione fecisse credendum est, &c. Horæ igitur Canonicæ, quamuis omnes rationali auctoritate celebrentur, & nihil in eis obseruetur, quod non exempla vel dicta sanctorum Patrum confirment, tamen quædam manifestioribus sunt dedicatæ documentis, vt Lucæ 6. ipsum Dominum nostrum in oratione legimus Acto.16. pernoctasse: Paulum quoque & Silam noctis medio orasse in carcere terræ motus ostendit. Circa tertiam in Apostolos orantes Spiritus sanctus Acto.10 descendit. Hora sexta Petrus ascendit in cœnacu- & 13. lum, vt oraret: itemq; cum Ioanne in templũ ad horam orationis nonam, in qua etiam oranti Cornelio Angelus apparuit. Testis enim etiam Philo, primitiuam apud Alexandrinos Ecclesiam inter alia bona, hymnos ante galli cantus lucanos celebrasse. Ex his itaq; & similibus intelligimus, apud multos Horas, quæ & nunc celeberrimæ sunt, obseruatas: sed non ea distributione Psalmorum vel orationum, quã nunc vtimur. Quam & circa tẽpora Theodosij senioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus causis. Ambrosius enim Mediolanensis (vt in libris Confessionum suarum beatus Augustinus testatur,) Hymnos diuinæ laudatiõis populo componens, persecutionem Iustinæ Augustæ rerum nouitate leniuit. Quo in tempore (sicutetiã in vita ipsius Ambrosij scribitur) Antiphonæ, Hymni & Vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, &c.

Hincmarus. 840.

De Vita Caroli Magni: Ecclesiã manè & vesperi, nocturnis item horis, & sacrificij tẽpore, quãdo eum valetudo permiserat, impigrè frequentauit.

Amalarius Treuirensis. 840.

Lib. 4. de Ecclesiasticis Officijs cap. 3. Tres horæ diei nobis initiatæ sunt ad adorandum Deũ à Daniele Propheta, de quibus ita scriptum est, in libro eius: quòd cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est in domum suã, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua. Vnde Hieronymus in explicatione eiusdem libri: Tria autem tempora, quibus Deo flectendã sunt genua, tertiam horam, & sextam, & nonam Ecclesiastica traditio intelligit. Deniq; tertia hora descendit super Apostolos Spiritus sanctus. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona Petrus & Ioannes pergebant ad templum. His ita perlectis, inuenimus in libro Esdræ, qui post Danielem fuit, quater in die populum Dei adorasse Dominũ, & confessum esse peccata sua. Ita enim scriptum est in memorato libro: *Conuenerunt filij Israel in ieiunio & saccis, & humus super eos, & separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena, & steterũt; & confitebantur peccata sua, & iniquitates Patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suũ.* Vnde Beda sic in tractatu memorati libri. Quis enim non miretur, tantum populum tãm eximiam habuisse curam pietatis, vt quater in die, hoc est primo mane, tertia hora, sexta, & nonã, quibus orationi siue psalmodiæ vacandum erat, auditui se legis diuinæ contraderet, quò innouatã in Deum mente, purior ac deuotior ad deprecandam eius misericordiam rediret? Sed & nocte quater excusso torpore somni, ad confitendum peccata sua, & postulandum veniam exurgeret? Quorum exemplo reor in Ecclesia morem inoleuisse pulcherrimum, vt per singulas diuinæ psalmodiæ horas, lectio vna de veteri siue nouo Testamento, cunctis audientibus ex corde dicatur, & sic Apostolicis siue Propheticis confirmati verbis, ad instantiam orationis genu flectant: sed & nocturnis horis cùm à laboribus cessatur operũ, liberæ auditui lectionum diuinarũ aures accommodentur.

Rabanus Maurus. 850.

De instit. cleric. lib. 2. cap. 1. Tempore autem, quoniam Canonicas horas ad orandũ à patribus cõstitutas incessanter seruat Ecclesia, quas quasi pro debito exorandi officio statutas nullo modo negligere fas est, vt sunt Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, & cæteræ, quæ similiter obseruantur. Nec enim illud hanc cõstitutionem confundit, quod Psalmista dicit: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Benedicere Psal.33. enim Dominum in omni tempore, est semper illum digna conuersatione laudare: & sine intermissione orare, est omnia in gloriam Dei agere. Supradictæ enim horæ ideo specialiter ad orandum discretæ sunt, vt si aliquo opere fuerimus detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat.

Eulogius Tol[...]nus. 880.

In memoriali sanctorum Martyrum epist. 2. ad Aluarum: Ipso die, quo gloriosarum nobis relatus est sub confessione nominis Christi interitus, omnes ad orationum arma currẽtes, horam nonam in Dei laude persoluimus. Ac deinceps auctis tripudijs vespertinum, matutinum, & Missale sacrificium consequenter ad honorem & gloriam nostrarum virginum celebrauimus, cũctisq; nos illarum patrocinio tutandos fouendosque commisimus.

Regino Prumiensis. 910.

De disciplina Ecclesiastica lib. 1. cap. 185. testatur Monachos suo tempore, Primæ, Tertiæ, & Nonæ, & officia seruitutis iuxta Benedicti regulam persoluisse.

Lib. 6. cap. 7. In Synodo Romana Ioanni Pontifici vitio datur, quòd matutinas & Canonicas Horas neglexerit.

VVitichindus. 950.

Lib. 3. Annalium: Mathilda vxor Imperatoris omni nocte, omnibus modis & omni genere cellulam suam diuinorum carminum melodia implebat: Erat enim ei cellula Ecclesiæ proxima, in qua modicè requiescebat, de qua omnibus noctibus consurgens, intrat Ecclesiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulã, & pro foribus & in via triformiter constitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerẽt. Ipsa intra Ecclesiam in vigilijs & orationibus perseuerans, Missarum solennia expectabat. Otto proxima nocte iuxta morem diluculo de lecto

consur-

consurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Post hæc paululum requieuit: Missarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta morem manus porrexit, paululũ gustauit, iterumq; in lecto requieuit. Cùm autem hora esset, processit lætus, & hilaris resedit. Peracto ministerio vespertinis laudibus interfuit.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib. 17. in Leuit. cap. 5. Quomodo placiturã Deo putatis psalmodiam, in qua vox quidem orantis prætendit speciem, mens autem sine fructu est? Nonne qui psallendi formam nobis tradiderũt, hoc commonuerunt nos, vt seruiamus Domino cum timore, vt psallamus sapienter, & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ? Sub hæreticorum persecutione à patre nostro beatissimo Ambrosio Mediolani psalmodia legitur instituta, ad releuandum tribulationis illius pondus, ne scilicet populus Christianus mœroris tœdio contabesceret. Hanc enim psallẽdi vtilitatem etiam Iacobus Apostolus nobis ostendit, dicens: *Tristatur aliquis vestrũm? oret: aquo animo est? psallat.* Vestra autem psalmodia non solùm mœstos non releuat, sed etiam alacribus nimietate sua fastidium importat. O quantis bonis animas vestras fraudatis, quanta priuatis dulcedine, dum sapienter psallere contemnitis: nec experiri potestis quod canitis: Quia *dulcia*, inquit, *faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* Inde quippe faucibus eius dulcia erãt eloquia diuina, quia voci mens concordabat, & quod sonabat in faucibus, hoc cum magna voluptate interius ruminabat.

Iacob. 5.

Psal. 118.

Luitprandus Ticinensis. 950.

Lib. 6. cap. 7. referens vitia Ioanni Papæ obiecta: Matutinas & Canonicas Horas eum non celebrasse, nec signo crucis se muniuisse professi sunt.

Smaragdus. 970.

In diademate Monachorum cap. 2. Sicut orationibus regimur, ita psalmorum studijs delectamur. Psallendi vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuit, ad effectum pietatis animum inflectit. Dum Christianum non vocis modulatio, sed tantùm verba diuina, quæ ibi cantantur, debeant cõmouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis, maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti, crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsenti pro remedio peccatorum effunditur, psalmorum autem decantatio perpetuam Dei laudem demonstrat in gloriam sempiternam.

Berno Augiensis. 1020.

Vita S. Vdalrici cap. 23. Quorum vnus dixit: Quare non surgis? Debes enim hodie ad S. Ioannem Missam celebrare. Cui alter respondit: quomodo potest hoc fieri, quia pro impossibilitate virium adhuc Primam non expleuit?

Petrus Damianus. 1050

Epist. 13. Frater quidam nostri cœnobij, piæ mentis & rectæ conuersationis vir, hinc aliquãdo transibat, & ecce crinitus quidam, quasi ex Hierosolymitana peregrinatione veniẽs, palmã ferebat in manu. Cumq; peregrinus & monachus inuicem obuij sese altrinsecus pertransissent, ait ille: Completoriũ in lecto nec salus est, nec profectus. Quod frater audiens admiratus expauit, ac repentè post terga respiciens eum videre non potuit. Mox enim, vt verbum protulit, omnino disparuit. Ille verò ad conscientiam mox reuersus, inuenit quia pridiano vespere lassus de via redierat, & fessa membra in lectulum proijciens, iacendo horas Canonicas compleuerat. Vtrum ille Angelus fuerit, an reuera (sicut videbatur) homo, Dei ducimus relinquendum esse iudicio.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica prima post Ascensionem: Surgamus cum Psalmista media nocte ad confitendum Domino: septies ei quoque laudem dicamus, in Matutinis laudibus, in Prima, in Tertia, in Sexta, in Nona, in Vespere, in Completorio.

Ioannes Micrologus. 1060.

De Ecclesiasticis obseruationibus cap. 58. Sunt tres horæ in die ex Dominica passione ad celebranda mysteria consecratæ, videlicet tertia, in qua linguis Iudæorum: sexta, in qua manibus Gentilium crucifixus est: nona, in qua emisit Spiritum. Inter quas horas Tertia in festiuis diebus maximè obseruatur: Sexta, Nona, ieiuniorum officijs deputantur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 220. Ad hoc instituta est clericalis militia, vt psalmodiæ & hymnodiæ quotidianum Deo offerat officium.

Rupertus Tuitiensis. 1110.

Libro 1. de diuinis Officijs cap. 1. Septem Canonicas horas diei non licet à quoquam, qui in conspectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligenter præterire. Hæ siquidem Creatori nostro deferunt laudes, & pro certis & magnis eius beneficijs quasi vectigales sunt gratiarum actiones. Sol namq; verus & dies æternus Christus est, duodecim habens horas spirituales & sempiternè secũ stantes: has septem horas temporaliter currentes clarissimis misericordię suę radijs illustrauit, atque dedicauit, &c.

Bernardus. 1130.

In vita Malachiæ Episcopi cap. 4. Decreta sanctorũ Patrum, præcipueq́ue consuetudines sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in cunctis Ecclesijs *Hyberniæ* statuebat. Hinc est, quòd hodie in illis ad horas Canonicas cantatur & psallitur, iuxta morem vniuersæ terræ. Nam minimè id ante fiebat, ne in ciuitate quidem. Ipse verò in adolescentia cantum didicerat: & in suo cœnobio mox cantari fecit: cùm necdum in ciuitate, seu in Episcopatu vniuerso cantare scirent, vel vellent.

Sermone 3. Quomodo malum duplex cooperetur in bonum: Eundum nobis est. Iam enim campanam audiuimus, iam vespertinæ tempus orationis aduenit.

Hugo Victorinus. 1130.

In speculo Ecclesiæ cap. 3. Octo horas sancti Patres præ cæteris ad laudandum Deum elegerunt. Mediam scilicet noctẽ, diluculum, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas, Cõpletorium.

Eruditionis Theologicæ de officijs Ecclesiasticis lib. 2. cap. 1. Horæ Canonicæ dicuntur Officia constitutis horis regulariter in Ecclesia celebranda. Hæ siquidem Creatori nostro debitæ laudes, & pro certis & magnis eius beneficijs quasi vectigales sunt gratiarum actiones, &c.

Guntherus. 1160.

Libro 9.

Nam cùm more suo primo Rex lucis ab ortu
Ad matutinos diuinæ laudis honores
Omnibus in castris pingues efflantibus auras, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Proœmio in septem Psalmos Pœnitentiales: Secundùm exempla veterum ter aut septies in die est orandum. Nam Daniel ingressus domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusa- Dan. 6.

rusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & orabat, &c. Et Psalmista: *Vespere, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Idem quoque dixit de se: *Septies in die laudem dixi tibi, &c.* Quem numerum etiam nunc Ecclesia in horis Canonicis obseruat. Ter in die, propter fidem indiuiduæ Trinitatis, & septies inter diē & noctem, propter dona Spiritus septiformis.

Psal. 54.

Psal. 118.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Libro 8. cap. 17. Duo quidam conuersi stabant simul vice quadam, & hora Completorij Deo suę seruitutis pensum persoluebant: dicto Completorio respiciens vnus ad cælum, vidit in sublimi crucem splendidam, & in ea Dominum crucifixum, &c.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 18. post Octauam Pentecostes: Exemplo Apostoli orare debent Sacerdotes pro populo. Non solùm autem horas Canonicas persoluere tenentur, quæ pro vniuersali Ecclesia dicuntur, sed insuper ad spirituales orationes pro benefactoribus suis astringuntur cum cordis puritate & deuotione.

Hugo Cardinalis. 1240.

In Psalm. 118. Laudes matutinales summo diluculo, quia tunc resurrexit Christus: postea Primam, quia tunc traditus est Pilato: deinde Tertiam, quia tunc crucifixus: postea Nonam, quia tunc expirauit: postea Vesperas, quia tunc depositus fuit de cruce: postea Completorium, quia tunc sepultus. Matutinas verò nocturnales cantat Ecclesia ad designandum vigiliam Domini, & diligentiam Iudæorum in eius custodia.

Thomas Aquinas. 1250.

De officio Sacerdotis cap. 1. Diuina officia in septē horas Canonicas distinguuntur, scilicet Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, & Completorium.

Secunda Secundæ q. 91. art. 2. Laus vocalis ad hoc necessaria est, vt affectus hominis prouocetur in Deum. Et ideo quæcunque ad hoc vtilia esse possunt, in diuinas laudes congruenter assumuntur. Manifestum est autem, quòd secūdùm diuersas melodias sonorum animi hominum diuersimodè disponuntur: vt patet per Philosophum in in 8. Polit. & per Boëtium in Prologo Musicæ. Et ideo salubriter fuit institutum, vt in diuinas laudes cantus assumerentur, & animi infirmorum magis prouocarentur ad deuotionem. Vnde Augustinus dicit in 10. Confess. Adducor cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, vt per oblectamenta aurium animus in affectum pietatis assurgat. Et ideò de seipso dicit in 9. Confessionū: Fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter.

Bonauentura. 1260.

Vita S. Francisci cap. 16. Solitus erat vir sanctus horas Canonicas non minus timoratè persoluere, quàm deuotè, &c.

Guilhelmus Durandus. 1280.

In Rationali diuinorū lib. 5. de diuinis officijs cap. 1. Nocturnum officium media nocte canitur, reliquæ verò septem Canonicæ horæ de die dicūtur, videlicet, Laudes matutinæ, quæ olim in aurora dicebantur, licet hodie cum nocturnis coniungantur, Prima, Tertia, Sexta, Nona; Vesperæ, & Completorium. Quæ septem horæ vocantur Canonicæ, quasi regulares: quia regulariter à sanctis Patribus obseruatæ sunt.

Clemens Quintus. 1305.

Extra. de celebratione Missarum, & alijs diuinis officijs cap. 1. Graui nimirum turbatione mouemur ex nonnullorum rectorum negligentia, quæ dum spem impunitatis permittit, multam nutrire pestilentiam consueuit in subditis. Pleriq; Ecclesiarum ministri, modestia Clericalis ordinis abiecta, dum offerre Deo sacrificium laudis, fructum labiorum suorum, in puritate cōscientiæ & animi deuotione deberent, horas Canonicas dicere seu psallere, transcurrendo, syncopando, extranea quidem & plerumq; vana prophana & inhonesta intermiscendo colloquia, tardè ad chorum conueniendo, seu Ecclesiam ipsam absque rationabili causa ante finem officij exeundo frequēter, aues interdum portando seu faciendo portari, canesq; secum ducendo venaticos, ac quasi nihil prætendentes de clericali militia, sine corona, vestibus, & tonsura diuina etiam celebrare, aut eis interesse nimis indeuotè præsumunt. Ne igitur transgressiones inualescant huiusmodi, sacri Concilij approbatione hoc fieri prohibentes sancimus, vt in Cathedralibus, regularibus, & Collegiatis Ecclesijs, horis debitis deuotè psallatur: in alijs verò conuenienter & debitè celebretur diuinum diurnum, & nocturnum officium.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Proœmio in Psalterium: Licet hæretici vocales Ecclesiæ cantus reprehendunt, Ecclesia tamen nō sine multa ratione eos instituit. Habet enim huiusmodi cantus seu iubilus multos effectus vtiles: vnus est, quòd cor liquefacit in affectum sanctum. Vnde de Augustino scriptum est, quòd flebat vberrimè in hymnis, in canticis, suauesonantis Ecclesiæ vocibus vehementer affectus. Item iubilus laudis mentem eleuat, oculos cordis attollit: vnde mundi rapiuntur in extasin in huiusmodi iubilatione. Item tristitiam malam depellit. Vnde Glossa super illud Iacobi: *Tristatur aliquis in vobis, oret, ac psallat,* &c. Crebra psalmodiæ dulcedo nociuæ tristitiæ pestem repellit: item pręparat viam cordis Domino ad infusionem multiformium gratiarum.

Guido Rocherius. 1333.

In manipulo curatorum de Eucharistia cap. 6. Horæ Canonicæ dicuntur & cantantur in memoriam passionis Christi. Matutinum namque officium dicitur in memoriam, quòd Christus hora matutinali fuit captus, vinctus, & multipliciter delusus in domo Annæ principis sacerdotum, ad quem tunc fuit ductus. Et debet dici media nocte, iuxta illud: *Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo.* Prima dicitur in memoriam, quòd illa hora Christus in domo Caiphæ fuit ligatus ad columnam, & durissimè flagellatus. Tertia dicitur in memoriam, quòd illa hora Christus fuit ductus ad Pilatum, & crucifixus linguis Iudęorū. Sexta dicitur in memoriā, quòd illa hora Christus fuit spoliatus, illusus, &c. Nona dicitur in memoriam, quòd illa hora Christus felle & aceto potatus expirauit. Vesperæ dicuntur in memoriā, quòd illa hora Christus fuit datus à Pilato Decurioni, & per Ioseph de cruce depositus. Completorium dicitur in memoriam, quòd in illa hora Christus à matre sua tristissima, & ab alijs sanctis mulieribus fuit lamentatus, aromatibus conditus, & fuit positus in sepulchro. Psal. 118.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica vndecima post Trinitatis: Preces horarias cum ingenti deuotione atque animi quanta potestis attentione decantabitis, atq; legetis. Pro conscientiæ tamen securitate noueritis sufficere, quod ad præceptum attinet, si verba integrè dicantur, nec opus est aliquid repetere. Quando quidem verborum prolatione præcepto satisfit, modò spontè non cogitentur ea, quæ verbis lectis contraria sunt.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu

Tractatu primo cap.66. Ad diuinũ officiũ omnes clerici atque religiosi ex debito sunt obligati vsq; ad mortem, quia si non persoluerent illud, indubitanter offenderent. Et si tempore, quo persoluere debent illud, eleuari vel attrahi mentem ex desiderio sentirent, sibi prouidere debent, horam præueniendo, vel saltem postea subsequendo, ita quòd officium debitum nullatenus omittatur.

Radulphus Tungrensis. 1390.

Libro de Canonum obseruantia cap.4. In Lectionibus tam maioribus, quæ in vigilijs nocturnis leguntur, quàm paruulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & capitula appellantur, laudem Dei agimus & pronuntiamus.

Thomas VValdensis. 1410.

Tomo 3.tit.3.cap.23. Notandum est, quòd horis Canonicis, iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs & precibus consuetis, laudandum sine intermissione Deum exponit Beda. Has horas Canonicas à primæuis suis distinxit Ecclesia. Quibus autem occasionibus sic distinxerit Ecclesia, puta Tertiam, Sextam, Nonam, sancti Patres non omiserunt dicere. Vnde libro de Oratione Dominica Cyprianus *&c. vt supra ex Cypriano.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Regulis Moralibus: Horas Canonicas adaptare horis diei, vt primam primæ, tertiam tertiæ, quamuis singularibus personis sit cõgruum, non tamen necessarium. Horas enim quasdam præuenire vel subsequi pia intentione seu vtilitate fas est, vt de serò dicere matutinas, pro mane sequenti, &c.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monasticæ conuersationis cap.17. Psalmodia est quædam Dei ad hominem, atque hominis ad Deum dulcis, læta, ac familiaris allocutio, quæ immensas in se continet delectationes. Ideo indignum est, vt quamdiu anima cum Deo sermocinatur, aliò se diuertat.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 2. de obseruantia Sabbati Sermone 10. fol. 98. Sunt quidam, qui licet non orent continuè, tamen hoc student facere sæpè, scilicet in septem horis Canonicis. Vnde Psal. *Septies in die laudem dixi tibi, &c.* Ad has horas Canonici seu clerici obligantur dupliciter. Primò, ex debito iustitiæ, & ad hoc tenentur religiosi, qui hoc habent ex regula in mandato. Clericis quoque propter hoc à laicis reditus & eleemosynæ datæ sunt, vt ipsi in officio suppleant laicorum vices. Secundò, ex statuto Ecclesiæ. Nam ordinem sacrum nullus conferre debet, nisi beneficiato, vel ei, qui ad suum patrimonium loco Ecclesiasticorum redituum voluerit ordinari. Ideo quilibet habens ordinem sacrum tenetur ad Canonicas Horas: quia Ecclesia ordinando eum, intendit illum ad hoc ministerium obligare. Psal.118.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Super Decreto parte 1. dist.91 num.8. Presbyter & clericus beneficiatus, siue in sacris ordinibus constitutus, ex debito obligatur ad dicendum horas Canonicas, ita quòd omittens eas dicere, nisi ex causa necessaria, peccat contra præceptum Ecclesiæ mortaliter: quia ad hoc persoluendum obligatur, maximè beneficiatus, non modò Ecclesiæ præcepto, sed etiam quodammodo iure naturali.

Plinius Ethnicus.

Libro 10. epistola 2. ad Traianum Imp. de Christianis: Affirmabant hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem conuenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum inuicem, seq; sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati denegarent, quibus peractis morem fuisse rursum coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium.

LIBRI OCTAVI FINIS.

LIBER NONVS: DE MATRIMONIO.

ARTICVLVS PRIMVS.

MATRIMONIVM, SEV LEGITIMAM VNIVS MARIS ET FOEMINÆ COPVLATIONEM, RECTE INTER SACRAMENTA NOVAE LEGIS REFERRI: EIS, QVI NVLLVM CONTINENTIAE VOTVM PRAESTITERVNT LICITVM ET HOnestum esse.

NEGANT.

Anno post natum Christum

50. SIMON *Magus docuit, indifferenter uti fœminis.* Irenæus, Epiphanius, Augustinus, & Theodoretus de illius hæresibus.

60. *Nicolaitæ uxorum communionem introduxerunt.* Epiphanius hæresi 25. Augustinus ad Quodultdeum hæresi 5.

70. *Simonis Magi sectatores nuptias tollunt, arbitrantes eas non esse opus Dei.* Clemens Roman. Constit. Apostolicarum lib. 6. cap. 8.

90. *Saturninus docet, nubere & generare à Satana esse.* Irenæus lib 1. cap. 12.

120. *Gnostici, à Carpocrate orti, uxores communes habent, & liberorum generationem auersantur.* Clemens Alex. lib. 3. Stromat. Epiphanius & Theodoretus de illorum hæresi.

140. *Valentiniani uxores communes habent, alij rursus, à Basilide & Carpocrate occasiones accipientes, indifferentes coitus & multas nuptias induxerunt.* Irenæus lib. 1. cap. 32.

150. *Seuerus fœminam à Satana factam, eosq́ue, qui cum fœmina concumberent, Satana opus adimplere fabulabatur, atque ea de causa nuptias dissuadebat.* Nicetas lib. 4. orthod. fidei hæresi 17.

160. *Hydroparastatæ matrimonium scortationem appellant, & legitimam coniunctionem diabolicam nominant.* Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabul.

170. *Tatianus, à quo Encratitæ, nuptias reijcit, eas à Satana esse dicens:* Irenæus, Epiphanius, & Theodoretus de Tatiano.

180. *Adamiani Adami imitantur nuditatem, quæ fuit ante peccatum: nuptias auersantur, quia nec priusquam peccasset Adam, nec priusquam esset dimissus de paradiso, cognouit uxorem. Credunt quòd nuptiæ futuræ non fuissent, si nemo peccasset.* Augustinus ad Quodnultdeum hæresi 31.

190. *Marcion matrimonium, ut malum & impudicitiæ negotium, reprobat.* Tertullianus lib 1. contra Marcionem, Clemens Alexand. lib. 3. Stromaton, Hieronymus contra Iouinianum.

200. *Montanistæ secundas nuptias pro fornicationibus habent.* August. hæresi 26.

250. *Origeniani reijciunt nuptias, & non cessat apud ipsos libido.* Epiphanius hæresi 63.

270. *Manichæi damnant nuptias.* Epiphanius, Augustinus, & Theodoretus de illorum hæresibus.

280. Hierax: *Concessum erat,* ait, *in veteri Testamento nuptias contrahere: verùm à Christi aduentu non amplius nuptias admitti, neque posse ipsas possidere regnum cælorum.* Epiphanius hæresi 67.

300. *Apostolici se isto nomine arrogantissimè vocauerunt, eò quòd in suam communionem non reciperent utentes coniugibus, & res proprias possidentes, quales habet Catholica Ecclesia.* Augustinus hæresi 40.

325. *Eustathius ita nuptias damnauit, ut diceret nullum eorum, qui sunt in coniugio, in Deo spem habere.* Concilium Gangrense, & Socrates lib. 2. cap. 33.

410. *Priscillianistæ nuptias & procreationem nascentium perhorrescunt.* Leo Primus epist. 17. cap. 7.

600. *Armenij negant in nuptijs aliquod esse Sacramentum, dicentes per illam maris & fœminæ indissolubilem coniunctionem non conferri aliquam gratiam.* Alphonsus Zamerensis cap. de Matrimonio.

1060. *Bogomili nuptias dissoluunt.* Euthymius Panopliæ parte 2.

1118. *Durandus de VValdachia dixit matrimonium occultatum meretricium.* Nicolaus Eymericus parte 2. q. 11. Bernardus Lutzenb. de hæresib.

1140. *Apostolici continentiæ se voto constringentes omnes nuptias damnabant. Postea quidam ex illis non nisi virgines licito matrimonio iungi volebant.* Bernardus serm. 66. in Cantic.

Noui-

[illegible] *Noui Manichæi damnantes Sacramentum Matrimonij, eius loco confingunt esse spirituale matrimonium inter animam & Deum, quando videlicet ipsi hæretici præfecti recipiunt aliquem ad sectam & ordinem suum.* Nicolaus Eymericus part.2.q.13.

12[illegible]. *Albigenses dicunt, quod matrimonium malum est.* Antoninus parte 4.tit.11.cap 7.§ 5.

1520. *Erasmus Roterodamus* ad cap.7.prioris Epist.ad Corinth. *num matrimonium sit Sacramentum in dubium vocat.*

1520. Martinus Lutherus in captiuitate Babylon.cap.de Matrimonio: *Matrimonium non solum sine vlla Scriptura pro Sacramento censetur: verum eisdem traditionibus, quibus Sacramentum esse iactatur merum ludibrium factum est. Matrimonium Sacramentum est non diuinitus institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inuentum ignorantia tam rei, quam verbi adductis.*

1524. *Thomas Muncerus docebat coniugium & thorum coniugalem infidelium & carnalium non esse impollutum, verùm meretricum thorum esse, & diaboli prostibulum.* Bullingerus lib.1.cap.1.de Anab[illegible]is.

1540. *Dauid Georgius Matrimonium suo spiritu renatis discipulis prohibuit. Non enim liberum [illegible] vni astringi, sed alias plures posse habere ad augendam prolem.* Cochlæus de dictis & scriptis Lutheri, Lindanus Dialogo 2. Dubitantij, Basileenses in eius vita.

1540. *Libertini aiunt matrimonium solenni ritu initum coram hominibus carnale esse, sed id solum inter Christianos firmum esse debere, in quo vterque simul cum altero bene est. Simulatq; adultera scortatoris sui tædium ceperit, eum subinde commutare potest. Similiter scortator hac & illac procandi causa se insinuans, vt nouas vxores spirituales acquirat, & quas reperit assumat. Et adeo impudentes sunt, vt talem turpitudinem tegant vocationis prætextu. Quoniam interpretantur id esse vocationē, animi appetitū sequi.* Ioannes Caluinus instructione aduersus Libertinos cap.20. Bullingerus de Anabaptistis lib.2.cap.1.

1550. Ioannes Caluinus lib.4. Instit.cap.19.§.24. *Postremum est matrimonium, quod vt a Deo institutū fateantur omnes, ita pro Sacramento datum nemo vsque ad Gregorij tempora viderat. Ordinatio Dei bona est, & sancta: & agricultura, architectura, sutrina, tonstrina, ordinationes sunt Dei legitimæ, nec tamen Sacramenta sunt. Id enim non tantùm in Sacramento quæritur, vt sit opus Dei, sed vt sit cæremonia exterior, a Deo posita in confirmandam promissionem. Nihil tale esse in matrimonio pueri quoque iudicabunt.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Genes.2 vers.*24. Relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

*Matth.*19.4. Qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminā fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo: sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Marci 10.11. Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

Ioannis 2.1. Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius ad nuptias.

1.*Cor.*7.2. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem nō habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatē non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. 10. Ijs autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

*Ephes.*5.21. Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat, vxor autem timeat virum suum.

1. *Timoth*.4. Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus [illegible] cedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere.

1. *Timoth*.5.14. Volo ergo iuniores (*viduas*) nubere, filios procreare, [illegible] milias esse.

Hebr.13.4. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canone Apost.51. Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omninò ex sacerdotali numero, à nuptijs, carnibus, & vino, nō ꝑpter exercitationē, sed propter abominationem abstinet, oblitus quòd omnia valde bona, & quòd masculum & fœminam Deus creauerit hominem: sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia eijciatur, similiter & laicus.

Constitut Apostolicarum lib. 6. cap. 8 de Simonis sectatoribus agens: Ex quibus, *inquit*, alij plures Deos ponunt &c. alij nuptias improbant, quòd opinentur non esse eas opus Dei: alij quædam genera ciborum tanquam execrabilia eijciunt: alij omni verecundia, & pudore sublato scortantur, vt ij, qui nunc falsò nomine Nicolaitæ vocantur.

Cap 28. Quæ maritos habetis, estote eis subiectæ, eosq́ honorate, ac cum timore & charitate eis seruite, vt Sara fœmina sancta honorem habebat Abrahæ, quem ne nomine quidem suo appellare audebat, sed dominum vocabat.

Ignatius. 100.

Epistola ad Philippens. Non quòd vituperem reliquos diuos, quòd rei vxoriæ se dederint: horū tantummodò memini (opto enim vt dignus sim in regno cælorum ad horum pedes locum mihi dari) vt Abrahæ, Isaac, & Ioseph, Esaiæ, & aliorum Prophetarum: vt Petri, & * Pauli, & aliorū Apostolorum, qui nuptijs operam dederunt, sed studio virginitatis, de qua loquor, illi in mentem mihi venerunt.

* *Pauli nomen in antiquissimis Anglicanis & alijs codicibus non extat. Vnde doctissimi plerique oscitantiam sciolorum aut scribarum censent assumentum.*

Iustinus. 160.

Oratione ad Antoninum Pium. Aut vtimur coniugio propter sobolem, aut abstinentes, in perpetua abstinentia degimus.

Theophilus Antiochenus. 70.

Ad Autolycum lib. 3. Etenim quod ad impiū adulterij & scortationis vitium attinet, pulchrè illi circa philosophiam errârunt, & inter se consenserunt, & primus Plato statim in primo libro, qui de Republica inscribitur, quodammodò lege sanciri vult, vt omnium vxores sint communes, [illegible] exemplum Iouis, & Cretensium legislatorem, vt sub hoc prætextu frequentior & abundantior prouenire soboles, & vt tristitia affecti, [illegible] communem vxorum concubitum consolationem aliquam inde caperent. [illegible], vt [illegible] [illegible] impietatem docere, suadet incestos concubitus, videlicet vt quis cum matre & sorore coeat, quamuis eo tēpore extiterint leges, quæ hanc impietatem prohibebant. Nam etiam Salomon legem tulit, quæ iubet ex matrimonio, vt liberi legitimi [illegible], legitimo, præuenire vo[illegible], [illegible] scortatione, [illegible] adulterio [illegible] [illegible]

Irenæus. 180.

Lib.1.cap 1 Quapropter & omni modo [illegible] tere eos zyzygiæ (id est coniugij) meditari [illegible] sterium.

Lib.1.cap.30. Vt exempli gratia dicamus à Saturnino & Marcione, qui vocantur continentes, abstinentiam à nuptijs annuntiauerunt, frustrantes antiquam plasmationem Dei, & obliquè accusantes eum, qui & masculum & fœminam [illegible] generationem hominum fecit.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 3. Stromaton: Habet enim sicut castitas, ita etiam matrimonium propria munera & ministeria, quæ ad Dominum pertinent, filiorum, inquam, curam gerere & vxoris. Quod enim honestè causatur is, qui est in matrimonio perfectus, est coniugij necessitudo, vt qui omnium curam in domo communi ostenderet, &c. Si peccatum est matrimonium, quod est ex lege, nescio quomodo quis dicet, se Deum nosse, dicens Dei iussum esse peccatum. Quòd si lex sancta est, sanctum est matrimonium. Sacramentum ergo hoc ad Christum & Ecclesiā ducit Apostolus. Quemadmodum, quod ex carne generatur caro est, ita quod ex Spiritu spiritus, non solùm in pariendo, sed etiam in discendo. Iam sancti sunt filij, Deo gratæ oblationes verborum Dominicorum, quæ desponderunt animam. Sunt ergo separata fornicatio & matrimonium, quoniam à Deo longè abest diabolus.

Lib. 4. Stromaton: Sanctificatur itaque, quod per Verbū perficitur matrimonium, si coniugium se Deo submittat, & cum vero corde administretur in fidei certitudine sanctificatorum [illegible] mala conscientia, & ablutorū corpus aqua [illegible] da, & habentium confessionē fidei. Fidelis enim est qui promisit. Oportet autem felix matrimonium, neque vnquam diuitijs, nec pulchritudine censeri, sed virtute.

Origenes. 230.

Homil.11.in Exodum. Bonum est homini mulierem non tangere, saluo tamen remedio his, qui pro infirmitate sua remedio indigent nuptiali.

Lib 8 in epist. ad Romanos: Quoniam videmus nonnullos sanctorum, aliquos etiam sanctorum Apostolorum habuisse coniugia, non vsque [illegible] que possumus de sola virginitate sancire [illegible] quòd neque illi, qui in coniugijs positi sunt, & ex cōsensu vacant orationi, si in cæteris sanctè [illegible] & iustè, negandi sint corpora sua exhibere [illegible] hostiam viuentem, sanctam, placentem. Non [illegible] corpora virginum vel continentium, si [illegible] superbiæ macula, vel mendacij immunditia polluantur, hostiā sanctam & Deo placentem [illegible] da sunt ex sola virginitate corporis [illegible]

Concilium Gangrense. [illegible]

Canone 1 Si quis matrimonium [illegible] [illegible] am, quæ cum marito suo dormit, [illegible] religiosa, abhorreat, & [illegible] [illegible] Dei ingressum [illegible]

Can. 9. Si quis virgo vel continens, à matrimonio tanquam abominando recedens, & non propter ipsam virginitatis pulchritudinem & sanctitatem, sit anathema.

Can. 10. Si quis eorum, qui sunt virgines propter Dominum, insultet in eos, qui vxores duxerunt, sit anathema.

Can. 14. Si qua mulier relinquit maritum, & vult recedere, matrimonium abhorrens, sit anathema.

Athanasius. 340.

Sermone contra omnes hæreticos: Verba faciamus ad infelicem Miluium, arbitrantem se extollere virginem, & coniugium infamare posse, cùm Deus in paradisum Euam ad Adam deducat, ibique loquatur Adam: *Ea de causa relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur ei, & erunt in carne vnam* Ceterùm iste vetus Testamentum non recipit. Quid ergo? Nunquid auscultas in Euangelio Dominū in Cana ad nuptias vocatum, easque benedixisse, & ex aqua vinum fecisse? & rursus alibi Iudæis dicentibus, sibi Mosen concessisse libellum repudij, Christum respondere: *Quos Deus coniugauit, homo ne separet?* Quomodo potest ramus consistere, si non subsit radix? Quomodo virgo esse potuerit, si non habeat patrem & matrem?

Epistola ad Annum Monachum: Qualem ergo vsum precor nominas legitimum, ne illū, quem permisit Deus, cùm crescere, & multiplicari, & terrā repleri iussit? Quem & ipse Apostolus probauit, cùm honorabiles nuptias, lectumque impollutum appellauit? an vagum illum & effusum furtim & libidinosè perceptum?

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 4. Neque rursus, cùm magnopere studes temperantiæ, sis inflatus aduersus illos, qui occupati sunt nuptijs. Nam & hi mundi sunt: *Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus,* dicit Apostolus, & tu, qui id ignoras, nunquid nō ex nuptijs natus es? Non ergo ideo, quòd aurū possides, argentum reprobes: sed in bona cōsistant & hi, qui nuptijs legitimè vtuntur: non autem illis procaciter abutuntur per intemperantiam. Qui norunt tempus continendi, vt vacent orationi: qui vnà cum vestimentis, munda ad conuentus Ecclesiæ afferunt corpora: qui studio liberorum, non studio voluptatis ad nuptias accedunt. Et monogami quoque eos, qui ad secundas nuptias aspirant, non reprobent. Bona est continentia & admiranda, veruntamen per dispensationem fieri potest, vt quis secundam vxorem ducat, ne in errorem incidant impotentes. *Bonum quidem esset illis si permanserint, sicut & ego,* dicit Apostolus: *si autem non cōtinent, nubāt. Melius est enim nubere, quàm vri.*

Basilius Magnus. 370.

Libro de vera virginitate: Tunc legitimum cōstat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm nō voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ita fiunt honorabiles nuptiæ, quando rationem coniugij nō [illegible] obscœna voluptas: sed iacto secundùm leges diuinas sancto fundamento, matrimoniū necessarium, qui voluptas ipsa concubitus, vnamque carnem duos facere deprehenditur. Quia enim præcedens animæ ratio, animas apertè necessitatis ratione coniunxit, meritò ita vnitas carnis quoque, cui alligatæ sunt, vnitas sequitur. Porrò si animæ initio aliud proponant, & caro postmodum ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas sibi alligatas, vt affectioni suæ obsequantur, inducat: carnis tunc vitium sicut animæ huiusmodi congressum execrabilem

reddunt. Quod enim opus neque ratio, quæ animæ inest, neque lex iusta præcessit, id profectò vt iniquum à conscientia damnatur. Iccirco *mulier,* inquit, *alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: si autem mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantum in Domino.* Vide quòd non simpliciter dixerit, *nubat,* sed adiecit, *in Domino tantum.* Nam & quæ per mortem viri liberam cōsequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate potita, vtcunque nubere debet: sed *tantum in Domino.* Quid est autem in Domino nubere? Non autem vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi: sed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideo enim & matrimonij necessitatem Creator in natura constituit.

Amphilochius. 380.

Homilia in Purificationem Dei Genitricis: Nuptiæ honoratæ sunt, & quouis terrestri dono superiores, fœcundæ arboris similitudinem præ se ferentes. Est enim coniugiū ipsum tanquam planta quædam pulcherrima, ex qua virginitas ipsa nascitur, & rationalia animataque germina producuntur. Est, inquam, coniugium benedictio illa, qua mundus creuit, & generis instauratio facta est. Per ipsum enim natura humana reparata fuit, quam cùm Dominus suscepisset, diuinam renouauit. Tale denique coniugium est, vt vniuersum genus humanum contineat, & cum illo versetur, ita vt liberè possit dicere: *Ecce ego & pueri mei, quos dedisti mihi Deus.*

Epiphanius. 380.

Hæresi 67. Sed & eos, qui venerandas nuptias contraxerunt, Deus elegit. Vnumquemque enim in proprio ordine saluare solet. Quomodo enim nōn erunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum cælorum, cùm vocatus sit ipse Saluator ad nuptias, vt nuptias benediceret? Si quidem enim recusasset ad nuptias ingredi, profectò nuptiarū exolutor fuisset, & qui non suscipit vnūquemque iuxta debilitatis ipsius veniam. Venerandæ igitur sunt nuptiæ, quoniam ipse illas decreuit. Quare accedit ad nuptias, vt obturet ora eorum, qui loquuntur contra veritatem. Isthic enim primum signum edidit Iesus in Cana Galilææ, aqua in vinū cōmutata. Sicut enim exortus est à virgine, vt ostenderet lumen à virgine orbi terrarum exortum: ita etiam primum signum in nuptijs fecit in Cana Galilææ, quo virginitatem quidem honoraret per partum, & luminis iactū per ipsam exortum: nuptias verò honoraret, per diuina signa, quæ in nuptijs primùm fecit, aqua in merum transmutata. Similiter autem si alienæ essent nuptiæ, quomodo gentium Doctor præcipit, dum dicit: *Iuniores viduas reijce: postquam enim lasciuierunt contra Christum, nubere volunt, habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerunt.* Quid igitur dicit, quàm nubant, liberos gignent, domū gubernent? Si igitur hæc admittit, quomodo apud te, ô Hierax, nuptiæ reijciuntur post aduentum Christi?

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 11. quæ est in laudem sororis Gorgoniæ: Pudicitiæ quidem laude adeò excelluit, adeoque omnes ætatis suæ mulieres, ne dicam priscas, quarum ingens ob pudicitiam fama est, superauit, vt cùm in hæc duo cunctis vita diuisa sit, nempe in matrimonium & cœlibatum, atque hic quidem sublimior sit, verùm laboriosior & periculosior: illud autem humilius, sed tamen tutius, vitatis vtriusque molestijs, quicquid in vtroque pulcherrimum erat, elegerit, atque in vnum copularit: alterius nimirum sublimitatem, alterius securitatem, fueritque citra super-

cilium pudica, cœlibatus bonum matrimonio admiſcens, illudqúe oſtendens, neutrum horum aut Deo omnino nos aſtringere, aut ab eo dirimere: ita vt alterum natura ſua prorſus fugiendum ſit, alterum omni ex parte laudandum & ampleċtendum. Verùm mentem eſſe, quę & coniugium & virginitatem pulchrè regat, atque moderetur, atque hoc inſtar materiæ cuiuſdam ab artifice ratione dirigi, & ad virtutem elaborari. Nõn enim quia carni copulata erat, idcirco à ſpiritu diſiuncta eſt: nec quia caput virum habebat, ideo primum caput ignorauit: ſed cùm mundo & naturæ paululum miniſtraſſet, quantum carnis lex volebat, vel is potius, qui hanc carni legem indixit, totam ſe Deo conſecrauit.

Oratione 31. quæ eſt in illud Euangelij: *Cùm conſummaſſet Ieſus hos ſermones, &c.* Expedit nubere, id ipſe quoque probo. *Honorabile* enim *connubium, & torus immaculatus*: ſed moderatis expedit, non petulantibus, & libidine perditis. Cùm matrimonium nihil aliud eſt quàm matrimonium, & coniunctio, & prolis ac ſucceſſionis cupiditas, tum bonum eſt matrimonium: plures enim introducit, qui Deo placeant. At cùm carnis molem inflammat, & ſpinis circundat, vitijsque quaſi via inuenitur, tum ipſe etiam dico non expedit nubere. Bonum eſt matrimonium, ſed quòd virginitate præſtantius ſit non dico.

Gregorius Nyſſenus. 380.

Libro de Virginitate cap. 8. Nemo ex ijs, quæ diximus, in opinionem veniat, nos matrimonij improbare inſtitutionem: non enim ignari ſumus, neque illud à benedictione Dei fuiſſe alienum: ſed quoniam hoc ipſum ſatis accuratè defendit communis hominum natura, quæ ſua ſponte ad huiuſmodi res vim inferit ijs, qui matrimonij via quæſita ad liberorum procreationem accedunt: naturæ enim quodammodo reſiſtit virginitas, ſuperuacaneum vtique eſſet admonitiones, atque hortationes de matrimonio diligenter conſcribere: cùm voluptas ipſa oſtendat ſe acerrimum illius patrocinium ſuſcipere: niſi fortaſſe tamen his ſermonibus opus eſſet propter eos, qui Eccleſiæ præcepta, atque Inſtituta corrumpunt: quos cauteriatam ſuam conſcientiam habẽtes vocat Apoſtolus, propterea, quòd ſpiritum ducem relinquendo, dæmoniorum doctrinis cicatrices quaſdam, atque inuſtiones cordibus ſuis imprimunt, præcepta Dei deteſtantes, quaſi impura illa ſint, ad malumque trahant, atque in cauſa ſint malorum, &c. Nos verò de matrimonio ita ſentimus, oportere nos rerum diuinarum ſtudium, curamque huic matrimonij officio anteferre, neque tamen eum deſpicere, qui temperatè illo, ac moderatè vti poteſt; qualis Patriarcha Iſaac fuit, qui non floreſcente ætate, vt affectioni coniugium ſeruiret, ſed exhauſta iam adoleſcentia, ob Dei in ſemine benedictionẽ, Rebeccam in matrimonium duxit: cui cùm vſque ad partum operam dediſſet, rurſus in rebus, quæ oculis non cernuntur, totus fuit, clauſis corporis ſenſibus. Id enim ſignificare mihi videtur hiſtoria, quæ grauem illius Patriarchæ oculorum obtutum commemorat.

1. Tim. 4.

Ioannes Chryſoſtomus. 400.

In Pſal. 43. Qui Dei opus tanta afficit ignominia, quid tandem patietur? & maximè quando hæc facit, qui habet vxorem. Ne mihi dixeris, naturæ cupiditatẽ. Propterea enim permiſſum fuit matrimonium, ne vltra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris ſupplicio. Nam Deus tuæ quieti & honori proſpexit, vt & naturæ rabiem per vxorem compeſceres, & hæc abſque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore libereris.

In cap. 5. ad Epheſios Homil. 20. Reuera enim eſt myſterium, & magnum myſterium, eo, qui procreauit, qui genuit, qui educauit: ea, quæ concepit, quæ cum dolore peperit & afflictione, qui tot ac tantis affecerunt beneficijs, cum quibus diuturnus fuit vſus & conſuetudo, relictis, ei adhærere, quæ ne viſa quidem fuit, & cum eo nihil habet commune, & eam omnibus præferre, reuera eſt myſterium. Et parentes, cùm hæc fiunt, non ægrè ferunt, ſed potius ægrè ferunt ſi nõ fiant, & cùm impenduntur pecuniæ, & fiunt ſumptus, lætantur. Reuera magnum eſt myſterium, arcanam quandam habens ſapientiam. Hoc multis retroactis ſeculis prophetans dicit: *In Chriſto & Eccleſia.* Sed non propter ipſum ſolum hoc dictum eſt. Sed quid? Vt ipſam tamquam propriam carnem foueat, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. *Vxor autem timeat virum.*

Homilia 2. in epiſt. ad Titum: Obſtruere intendit hæreticorum ora, quæ nuptias damnant, oſtendens eam rem culpa carere, imò ita eſſe pretioſam, vt cum ipſa etiam poſſit quiſpiam ad ſanctum Epiſcopatus ſolium ſubuchi.

Homilia 20. in Matthæū: Nuptiæ res honeſta eſt, & quæ genus noſtrum cõtinet, & multorum bonorum cauſa eſt.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 2. in Ioannem cap. 22. Chriſtus profectus ad nuptias non conuiuij gratia, ſed potius miraculi: deinde vt natiuitatis noſtræ principium, quantum ad carnem attinet, ſanctificaret, &c. Quomodo igitur aliter depellenda hæc maledictio erat, ne condemnata nuptiarum ſanctimonia videretur, quàm Saluatoris præſentia? Qui cùm ſit verum gaudium, priſcum nuptiarũ mœrorem præſentia ſua depulit.

Iſidorus Peluſiota. 440.

Libro 2. epiſt. 132. Bonum eſt matrimonium, at melior virginitas: pulchra eſt luna, at ſol præclarior.

Lib. 3. epiſt. 151. Soli eos, qui virginitatem amplexi ſunt: lunæ autem eos, qui continentiam: ac denique ſtellis eos, qui honorabile connubium amplexi ſunt, atque conſeruârunt, comparare licet, maximè cùm diuinus Paulus calculũ ſuum addit, ac dicat: *Alia gloria ſolis, alia gloria lunæ, alia gloria ſtellarum.*

Theodoretus. 450.

In Epitome decretorum diuinorum capite de Matrimonio: Operæpretium autem exiſtimo matrimonij quoque leges perſequi, & eorum, qui illud accuſant, audaciam refellere. Sufficit autem vel ſexus differentia ad oſtendendam cauſam opificij. Eius enim gratia formauit mulierem vniuerſorum effector. Quamobrem eam etiã adiutricem vocauit. *Faciamus enim*, inquit, *Adæ adiutorium ſecundum ipſum.* Non ſolùm autẽ formauit, ſed etiam viro coniunxit, vt vult lex, quæ nunc in vſu ciuili verſatur, & ad virum deduxit, & ipſe fuit & paranymphus, & pronubus: ipſe veluti quoddam donum matrimonio hanc benedictionem obtulit, dicens: *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ipſi, &c.* Si autem malum eſſet matrimonium, non id Dominus Deus à principio conſtituiſſet: non liberorum ſuſceptionem, benedictionem vocaſſet, &c. Ipſe autem Dominus non ſolùm nõ prohibuit matrimonium, ſed etiam in nuptijs conuiuatus eſt, & vinum, abſque vlla agricultura productũ, donũ nuptijs obtulit. Adeò autem legem matrimonij confirmauit, vt etiam eum, qui vellet ſoluere matrimoniũ, præterquã ꝓpter fornicationẽ, alia lege vetuerit, &c.

Gene. 2.

Basilius Episc. opus Seleuciæ. 450.

Oratione 3. de resuscitatione Lazari: Aequum est, vt vnusquisque vxore sua contentus viuat: ad alteram autem animam nequaquam adijciat. Qui enim sua contentus non est, ille salute potiri nullo modo potest, sed omnino pereat necessarium est, &c.

Olympiodorus Monachus. 500.

Ad cap. 3 Ecclesiastis: Opportuno quis tempore suæ commisceatur vxori, cùm appetit filios procreare: prçter tempus verò, cùm voluptatis & cõcupiscẽtiæ causa hoc facit, &c. Tempus amplexandi propriam vxorem, quando tempus orationis non impediat, aliaúe honesta necessitas: tempus est, inquam, licet nobis hoc facere vel propter filios procreandos, vel vt consulamus fragilitati atque innocentiæ nostræ, ne videlicet libidine succensos callidus hostis in adulterium nos prouocet. Tempus verò abstinendi à complexibus, vel propter orationes Deo fundendas, vel vt grauidæ vxori parcamus.

Procopius Gazæus, 530.

Ad cap 29. Genes. Qui sumus in Christo, eiusqúe dogmata sectamur, festinemus ad spirituales fructus edendos: nec tamen interim aspernemus nuptias: verùm eligamus id, quod potius est, scilicet vt adhæreamus Deo, nulloque modo ab eo auellamur.

Iustinianus Imperator. 530.

Authent. 22. de nuptijs: Si matrimonium sic honestum est, vt humano generi videatur immortalitatem artificiosè introducere, & ex filiorum procreatione renouata genera manent, iugiter Dei clementia, quantum est possibile, nostræ immortalitatem donat naturæ, rectè nobis studium est de nuptijs.

Nouella 140. Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisqúe deinceps sobolis series existat, quod regiones & ciuitates frequentes reddat: vnde denique optimæ Reipub. coagmentatio fiat.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Lib. 1. in Leuit. cap. 3. Si non valet virginitatem quispiam consequi, in casto autem coniugio conuersetur, veniam percipit à Domino, qui dixit: *Non omnes capiunt verbum istud*, quando de virginitate Apostolis exponebat: sed tamen inter eos, qui saluantur, necessariò ordinantur, &c. Vult & nuptiarum desiderium offerri Deo, vt prolis causa, non fornicationis proueniat, & honorabile sit coniugium, & thorus immaculatus.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei lib. 4. cap. 25. Nec verò hæc nobis eò dicuntur, vt matrimonium sugillemus, absit: neque enim nos fugit Dominum præsentia sua nuptias benedixisse, atque alium quendam his verbis vsum: *Honorabile enim connubium, & thorus immaculatus*: verùm quia nuptijs præstantiorem esse virginitatem exploratum habemus, &c. Bonum est matrimonium eis, quibus continentia deest. At melior virginitas, quæ animæ fœcũditatem auget, ac Deo precationem tãquam fructum tempestiuum offert: *Honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus.*

Leo Imperator cognomento Philosophus. 880.

Const. 26. Magnum sanè excellensqúe donum à Deo Creatore ad mortales promanauit matrimonium. Non modò enim naturæ mortis ingluuie obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur id, dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verùm etiam per liberorum procreationem permagna aliqui hominum vitæ præstat.

Const. 89. Quemadmodũ adoptionem promiscuè habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine precibus sacrisqúe cæremonijs peragi lege permitteret: non tamen illam parui se pendere putabat: ita & absolutam matrimonij constitutionem, dum id citra iam receptam benedictionem iniri fineret, neglexisse videtur, &c. Itaq; vt adhibitis sacris precationibus adoptionẽ perfici præcipimus: sic sanè etiam sacræ benedictionis testimonio matrimonia confirmari iubemus.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 5. epist. ad Ephes. Non simpliciter ac temerè multum seduloqúe laborat Paulus pro coniugij firmitate, sed quia Deus etiam à principio huius eximiam curam gessit. Adamo enim sororem suam, imò potiùs filiam, & quid dico? carnem ipsius copulauit. Deinde multiplicato genere, latius matrimonium extendit, vt ne dilectionem ad solos cognatos contraheret. Porrò vita nostra per coniugia continetur. Ait ergo: *Vxores subiectæ estote maritis vestris.* Si enim in concordia matrimonium floruerit, pueri pulchrè educantur, & famuli ordinatè se habent, adeoqúe cuncta, tam vicinorum, quàm amicorum sunt in felici statu.

Ad cap. 4. prioris ad Timotheum: Quid igitur? nunquid & nos matrimonium prohibemus? haudquaquam, cæterùm eas, quę nubere nolũt, ad virginitatem adhortamur. Honoratior enim est ipsa. Atque nuptię propterea non sunt ingloriæ, nec honore carent, quemadmodum neque quia aurum pretiosius est, argentum contemnitur, & pretio caret. Quod verò pretiosius est, pretioso pretiosius est; & quod melius est, bono melius est, non malo. Qui ergo potest, virginitatis aurum retineat: si verò non possit isthuc, matrimonij argentum recipiat.

Ad cap. 12. ad Hebræos: Si matrimonio quispiam iunctus est, huic per sanctificationem temperantia hîc denuntiatur: non quòd nuptiæ sint sanctificatio, sed quia inconcussam seruat sanctificationem siue sanctimoniam à baptismate partam, per legitimam mixtionem. *Honorabile* quippe *connubium*, non autem sanctum, sed sanctificationis custos.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 4. prioris ad Timotheum: *Prohibentium contrahere matrimonium.*) Quid ergo? An non & Christiani prohibent contrahere matrimonium? Nequaquam. *Honorabile* enim *est matrimonium, & cubile impollutum*; sed eos, qui contrahere nolunt, hortatur ad virginitatem. Qui autem contrahere prohibent, tanquam à re impura arcent.

Euthymius. 1080.

In Panoplia parte 2. tit. 22. Massaliani nuptias dissoluunt, quamuis Dominus dicat: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et in Cana Galilęæ præsentia sua nuptias honorauit. Et B. Apostolus dicat: *Venerabiles nuptiæ, & thorus immaculatus.* Et hi apertè tum Christo, tum Apostolis aduersantur, qui nuptias maledictis afficiunt, & detestantur.

Nicetas Chomates. 1200.

Lib. 4. hæresi 17. Seuerianus, quia vinum & nuptias execratur, indignum se prodit, qui vnquam in lucem productus sit, & qui calicem Domini sumat. Vtraque enim Christus benedixit, nuptias quidem in præsentia, vinum autem ex aqua nouo & inaudito miraculo factum.

Nicephorus Callistus. 1300.

Eccles. hist. lib. 2. cap. 16. Cùm duo sunt hominum vitæ instituti genera vnius nimirum, eiusqúe in-

ferioris coniugalis consuetudinis: alterius autem supermundanæ & Angelicæ. Deo videlicet dilectę virginitatis, ac solitariæ, purioris que conuersationis: si quis legitimum & impollutum sequatur matrimonium, longè ille quidem à reprehensione abest, sed pauciora ei contingunt charismata & dona: sobriè enim pudicetę & is viuere dicitur, & trigecuplum virtutis fert fructū, difficulter quidem sexagecuplum. Cui verò syncerè Angelicam vitam viuere sit datum, etiamsi ea aspera sit & ardua, facilè tamen ei sit sexagecuplum, atque etiam centuplum ferre fructum.

Lib.8.cap.19. Paphnutius veneratione dignum esse matrimonium dixit, neque castitate, & pudicitia sua id carere.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respons.1.cap.7. Sacramenta ritusque in hac ipsa Catholica rectè sentientium Christianorum Ecclesia sunt septem, Baptisma, Chrisma sancti vngueti, diuina Communio, Manus impositio, Matrimonium, Pœnitentia, & sacrum Oleum, &c. Matrimonium donum quoddam est, à Deo nobis in hoc seculo, ob liberos procreandos, indultum, quamdiu vniuersitas hæc caducarum rerum constat. Non enim volebat Deus illam irrationalem, fluidam, & sordidam in nobis concretionem esse: sed quia vltrò mortui fueramus, permisit successionem generis nostri sic administrari, quemadmodum in animantibus ratione carentibus. vt cognoscamus, quò redacti simus. Id enim tantisper, dum rursus excitet, & immortalitate donet naturam nostram, ille immortalis, qui propter salutem nostram mortuus est, & resurrexit. Ideoque coniugio benedicit ipse, ne benedictionis expers sit principium, velut primitiæ vitæ nostræ, &c. Coniugium initio ab vniuersitatis opifice Deo sancitum est: qui Euę copulauit Adamum. Sed & Dominus in Euangelijs partim illud miraculo honorat: partim Mosaicam legem in speciem reprehendit, quæ libello repudij dato, diuortium concedebat. Ait, non sic ab initio fuisse: sed propter duritiam cordis accipientium legem hoc permissum fuisse. Addit: *Quos Deus iunxit, homo ne separet.* Sed & Apostolus: *Honorabile coniugium, & cubile immaculatum* pronūtiat. Idque mysteriū vocat his verbis: *Mysterium hoc magnum est, nempe ad Christum & Ecclesiā.* Sic ergo mysterium hoc, tū ab antiquo institutum est, tum in nouo Testamento confirmatum est, vt diximus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Epistola ad Tholosanos cap.9. Nec ideo tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cùm & hoc coniugium honestum sit, & constitutū à Deo ab initio mundi, in multiplicationem humani generis. In tantum enim Dominus & magister meus Iesus Christus legitimum & immaculatum thorum connubij approbauit, eis, qui ex sanctificatione & honore castitatis nubere volunt, vt ad
Ioan.2. quasdam nuptias inuitatus, eas pręsentia suæ maiestatis sanctificauerit, & miraculo magnificè stupendo lætificauerit.

Tertullianus. 200.

Lib.2.ad vxorem cap.9. Vnde sufficiam ad enarrādam felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatū Angeli renuntiant, Pater rato habet? Nam nec in terris filij sine consensu patrum ritè & iure nubent. Quale iugum fidelium duorum vnius spei, vnius voti, vnius disciplinæ, eiusdem seruitutis? His Deus pacem suam mittit. vbi duo, ibi & ipse: vbi & ipse, ibi malus non est.

De Monogamia cap.5. Christus vnam habens Ecclesiam sponsam, secundùm Adę & Euæ figuram, quam Apostolus in illud magnum Sacramentum interpretatur in Christum & Ecclesiam competisse.

Cap.11. Vt igitur in Domino nubas, secundùm legem & Apostolum, qualis es id matrimonium postulans, quod eis, à quibus postulas, non licet habere, ab Episcopo monogamo, à Presbyteris & Diaconis eiusdem sacramenti.

Aduersus Valentinianos cap.30. Nā & honorandorum coniugiorum supernorum gratia dicitur apud illos meditandum atque celebrandum semper sacramentum, comiti, hoc est, fœminæ adhęrendo.

De Præscriptionibus aduersus hæreticos cap.40. Diabolus ipsas quoque res diuinorum Sacramentorum in idolorum mysterijs æmulatur. Tinguit & ipse quosdam, vtique credentes ac fideles suos, expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithra: signat illic in frontibus milites suos, celebrat panis oblationem. Quid? quòd & summum Pontificem in vnis nuptijs statuit?

De anima cap.21 Si quia prophetauit magnū illud Sacramentum in Christum & Ecclesiam: *Hoc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea vocabitur mulier: propterea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.*

Cap.27. Concubitum libido, non conditio fœdauit: excessus, non status est impudicus. Siquidem benedictus status apud Deum: *Crescite, & multiplicamini.* Excessus verò maledictus, adulteria, & stupra, & lupanaria.

Lib.1. aduersus Marcionem cap.29. Non tinguitur apud illum caro nisi virgo, nisi vidua, nisi cęlebs, nisi diuortio baptisma mercata, quasi non etiam spadonibus ex nuptijs nata. Sine dubio ex damnatione coniugij, institutio ista constabit. Videamus an iusta: non quasi destructuri felicitatem sanctitatis, vt aliqui Nicolaitæ assertores libidinis atque luxuriæ, sed qui sanctitatem sine nuptiarum damnatione nouerimus, & sectemur, & præferamus, non vt malo bonum, sed vt bono melius. Non enim proijcimus, sed deponimus nuptias: nec præscribimus, sed suademus, sanctitatem seruantes, & bonum, & melius pro viribus cuiusque sectando. Tunc denique coniugium exertè defendentes, cùm inimicè accusatur, spurcitiæ nomine in destructionem creatoris: qui proinde coniugium pro rei honestate benedixit, in incrementum generis humani, quemadmodum & vniuersum conditionis in integros & bonos vsus. Non ideo autem & cibi damnabuntur, quia operosius exquisiti, in gulam committunt. vt nec vestitus ideò accusabuntur, quia preciosius comparati, in ambitionem tumescunt: sic nec matrimonij res ideo despuentur, quia intemperantius diffusæ in luxuriam inardescunt. Multum differt inter causam & culpam, inter statum & excessum. Ita huiusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundùm censuram institutoris ipsius, qui ait: *Crescite, & multiplicamini.* Gen.1.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Nos vnius matrimonij vinculo libenter inhæremus cupiditate procreandi, aut vnam scimus, aut nullam vxorem.

Cyprianus. 250.

De disciplina & bono pudicitiæ: Nam ideo vir suus

fœminę est, vt præter eundem alterum nesciat, & ideo viro reddita est mulier, vt subiecto quod fuerat ei proprium, nihil requirat alienum. Sic & duo erunt in carne vna, vt in vnum redeat quod vnum fuerat, ne separatio sine reditu occasionem præstet alteri. Inde Apostolus: Caput mulieris pronuntiauit virum, vt coniunctione duorum pudicitiam probaret.

De Natiuitate Christi. Etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior est tamen continentia, & virginitas excellentior, quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium.

Lactantius. 320.

Lib 6 cap. 23. de vero cultu: Nec tantùm alienis thoris, quę attingere non licet, verùm etiam publicis vulgatisque corporibus abstinendum Deus præcepit: docetque nos, cùm duo inter se corpora fuerint copulata, vnum corpus efficere, &c. Nondum omnia castitatis officia executus sum, quam non modò Deus intra priuatos parietes, sed etiã pręscriptio lectuli terminat: vt cùm quis habeat vxorem, neque seruam, neque liberam habere insuper velit, sed matrimonio fidem seruet.

In Epitome diuinarum institutionum capite 8. Qui habet coniugem, nihil quęrat extrinsecus: sed contentus ea sola, carnem castiget, inuiolati cubilis sacramenta custodiat. Adulter enim est Deo perinde atque incestus, qui abiecto iugo, vel in liberam, vel in seruam peregrina voluptate luxuriat. Sed sicut fœmina castitatis vinculis obligata est, ne aliud concupiscat: ita vir eadem lege teneatur: quia Deus & viro vxorem vnius corporis compage solidauit. Ideò præcepit non dimitti vxorem, nisi crimine adulterij deuictam, & nunquam coniugalis fœderis vinculum, nisi quod perfidia ruperit, resoluatur.

Ambrosius. 370.

De Abraham Patriarcha lib. 1 cap. 7. Nulli licet scire mulierem pręter vxorem. Ideoque cõiugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. *Vinctus es vxori, noli quærere solutionem:* quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimẽ est adulterij: hoc grauius, quòd putas peccato tuo auctoritatem lege quęrẽdam. Nec hoc solum est adulteriũ, cum in aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij: tamen locus iste docet grauius crimen esse, vbi celebrati coniugij iura temerantur, & vxorius pudor soluitur. Ideoque cùm prætenderet Abimelech, quòd vxorem alienam esse ignorauerit, quam sororem esse vir ipse suam dixerit, respondit ei Dominus: *Et ego cognoui quoniam puro corde fecisti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me. Propterea non sum passus te tangere illam.* Cognoscimus velut præsulem custodemque coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum thorum pollui. Et si quis fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam soluat. Et quia in Deum peccat, sacramenti cęlestis amittit consortium.

Lib. de Viduis. Docemur triplicem esse castitatis virtutem, vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis. Non aliam sic prædicamus, vt excludamus alias. Sunt quibusque professionibus ista conducunt. In hoc Ecclesiæ opulens disciplina, quòd quos præferat habet, quos reijciat non habet, atque vtinam habere nunquam possit. Ita virginitatem prædicamus, vt viduas non reijciamus: ita viduas honoramus, vt suus honor coniugio reseruetur. Non hoc nostra præcepta, sed diuina testimonia docent. Reminiscamur itaque quemadmodum Maria, quemadmodum Anna, quemadmodum Susanna laudentur.

Lib. 6. in Lucam cap. 5. Nec putet aliquis offendiculum esse pietatis, vbi mandatum legis impletur. Si enim *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna*, rectè sacramentum hoc in Christo seruatur, & in Ecclesia.

Ad cap. 5. ad Ephes. *Mysterium hoc magnum, &c.*) Mysterij sacramentum grande, in vnitate viri & fœminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam, quæ nõ discordet à memorato mysterio, flagitat, quam scit ad protectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parẽtibus homo vxori suæ adhæret, ita & relicto omni errore, Ecclesiæ adhæreat, & subijciatur capiti suo, quod est Christus.

Epist. 7. Cùm coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo par est coniugium dici, vbi non est fidei concordia?

Philastrius. 380.

In hæresibus cap. de nuptiarum legitimarum contemptoribus: Quidam sunt hæretici, qui cùm audiunt dixisse Dauid: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea:* æstimant ita dixisse Prophetam, quòd ius nuptiarum legitimum iniquitatem esse dixerit, atque peccatum: cum ante dicatur in Genesis libro: *Nascimini, & multiplicamini, & replete terram.* Et: *Honorandæ nuptiæ, &c.*

Siricius. 384.

Epist. 1. cap. 4. De coniugali autem violatione requisisti, si desponsatam alij puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat omnibus modis inhibemus. Quia illa benedictio, quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cuiusdã sacrilegij instar est, si vlla transgressione violetur.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 19 Matthęi: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.*) Deus coniunxit, vnam faciendo carnem viri & fœminę: hanc homo non potest separare, nisi forsitan solus Deus. Homo separat, quãdo propter desiderium secundæ vxoris primam dimittit: Deus separat, qui & coniunxerat, quãdo ex consensu propter seruitutem Dei, eo quod tempus in arcto sit, sic habemus vxores, quasi nõ habentes.

Aduersus Iouinianum cap. 1. Quæ res mihi aliquam suspicionem intelligentiæ dedit, velle eum ita nuptias prædicare, vt virginitati detrahat. Quando enim minora maioribus coæquantur, inferioris comparatio superioris iniuria est. Neque verò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptijs detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solùm nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solum vasa esse aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare aurum, argẽtum, lapides pretiosos, alios è contrario fœnum, ligna, stipulã. Nõ ignoramus honorabiles nuptias & torũ immaculatũ. Legimus primam Dei sententiam: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram:* sed ita nuptias recipimus, vt virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici, & folijs, culmo, & aristis poma præferantur, & fructus? vt poma ex arbore, frumentum è stipula, ita virginitas è nuptijs. Centesimus, & sexagesimus, & tricesimus fructus, quanquam de vna terra, & de vna semente nascatur, tamen multum

tum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo, & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ, &c.

Cap. 8. Ego libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia digamiã, imò nec trigamiam, & ita licere quinto & sexto & vltra, quomodo & secundo marito nubere: sed quomodo non damnantur & istæ nuptiæ, ita nec prædicantur. Non damno digamos, imò nec trigamos. & si dici potest, octogamos. habeat cui libet octauum maritum, & esse desinat prostituta.

In cap. 4. ad Timoth. Omnis, qui nuptias damnat, non amator, sed inimicus est castitatis: dum & continentibus laudem tollit, & incontinentibus sublato nuptiarum remedio fornicationis facit inire discrimen.

Chromatius. 400.

Ad cap. 5. Matth. Christus iubet matrimonij castum coniugium indissolubili lege seruari, ostendens coniugij legem à se penitus institutam. Ipse enim ait: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Quo dicto & prauam Iudæorum licentiam, & stultam ac miserabilẽ Manichæorũ præsumptionem, qui negant à Deo esse coniugia, huius sententiæ pronuntiatione damnauit, dicens: *Excepta causa fornicationis vxorem non licere dimitti*: apertè demonstrans, eum contra Dei agere volũtatem, qui matrimonium à Deo iunctum illicita diuortij separatione temerare præsumpserit.

Gaudentius. 400.

De lectione Euangelij tractatu 1. qui est in ordine 8. Ideo nuptiarum celebritatem non aspernatur Christus, vt eundem se esse testetur Deum, qui de limo terræ figurauerit ab initio virum & fœminam, ijsdemquè licentiam tribuerit cõiugalem, dicens: *Crescite, & multiplicamini, & implete terram.* Quod Manichæis perditis adeò displicet constitutum: quibus ego ob immunditiam suam puto non vtique rem nuptialem displicere, sed legem, quæ non multas fœminas vni viro, neque vnam fœminam multis viris, sed etiam vnam fœminam vni viro coniungit. Nolunt enim viuere ipsi
1. Cor 7. execrabiles Manichæi iuxta Apostoli Pauli doctrinam; *vt vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaqueque suum maritum.* Benedixit ergo, quod constituerat à primordio, legitimum Christus coniugiũ, dũ pergere ad nuptias non renuit inuitatus.

Augustinus. 400.

De nuptijs & concupiscentia libro 1. cap. 10. Quoniam sanè non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est: nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides: verùm etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniu-
Col. 3. gatis: vnde dicit Apostolus: *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* huius procul dubio Sacramenti res est. vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est *in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius*, hoc est, in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubant fœminę, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius [illegible] vbi interueniente repudio [illegible] conceditur cum alijs alia [illegible] [illegible] etiam sanctum Moysen

Dominus propter duritiam cordis [illegible] permisisse testatur: sed lege Euangelij [illegible] est adulterij: sicut etiam illa si alteri [illegible]. Et Vsqueadeò manent inter viuentes semel [illegible] ra nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus alijs adhæserunt. Cum alijs quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest, cum quo prius adulterium fuit. Ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis. Sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim procul dubio redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc, qui recesserit, ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.

Cap. 21. Respondebit etiam connubij Sacramentum: De me ante peccatum dictum est in Paradi-
so: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quod magnum Gen. 2.
Sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum.

De fide & operibus lib. 1. cap. 7. In Ecclesia nuptiarum non modò vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem alteri tradere: quod in Republica tunc Romana non solùm minimè culpabiliter, verùm etiã laudabiliter Cato fecisse perhibetur.

De bono coniugali cap. 7. Vsque adeò illud fœdus initum nuptiale cuiusdam sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit; & ille huius mali causa est, qui reliquit.

Cap. 15. Semel initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorũ morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita vt iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alijs copulare non liceat.

Cap. 24. Bonum nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramẽti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir eius viuit, nec saltem ipsa causa pariendi. Quę cùm sola sit, qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente, propter quam fiunt, soluitur vinculum nuptiale, nisi coniugis morte. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa [illegible] ab officio remoueatur, sacramento Dñi [illegible] non carebit, quãuis ad iudicium [illegible] Generationis itaq; causa fieri nuptias Apostolus [illegible] Volo, inquit, *iuniores nubere.* Et quasi ei [illegible] ur, Vt quid? cõtinuò subiecit: *Filios procreare, matresfamilias esse.* Ad fidẽ aũt castitatis illud [illegible] *Vxor non habet potestate corporis sui,* [illegible] *vir nõ habet potestate corporis sui,* [illegible] menti sanctitatem illud [illegible]

conciliari: & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentum.

De Genesi ad literam lib. 9. cap. 7. Denique vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis posset esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: imò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonum: sed propter hoc bonum veniale est illud malum: quoniam id, quod bonum habent nuptiæ, & quod bonę sunt nuptiæ peccatum esse nunquam potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne propter vinculum coniugale cum altera vel altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In Sacramento autem, vt cōiugium non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur. Hoc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturę decoratur fœcunditas, vel incontinentię regitur prauitas.

Innocentius Primus. 410.

Epistola 9. Bene constituto matrimonio inter Fortunium & Vrsam captiuitatis incursus fecerat næuum, nisi sancta religionis statuta prouiderent. Cùm enim in captiuitate prædicta Vrsa mulier teneretur, aliud coniugium cum Restituta Fortunius memoratus inijsse cognoscitur. Sed fauore Domini Vrsa reuersa nos adijt, & nullo diffitente vxorem se memorati esse perdocuit. Qua de re, domine fili, meritò illustris, statuimus, fide Catholica suffragante, illud esse coniugium, quod primitus erat gratia diuina fundatum: conuentumq; secundæ mulieris priore superstite, nec diuortio eiecta nullo pacto esse legitimum.

Epist. 22. Vxorem ducere crimen est, annon crimen? Si crimen est: ergo (præfata venia dixerim) erit auctor in culpa, qui vt crimina committerēt in paradiso, cùm ipse eos iungeret, benedixit. Si verò non est crimen, quia quod Deus iūxit nefas est crimen appellare, & Salomon addidit: *Etenim à Deo preparatur vir & vxor*: quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod auctore Deo legitur consummatum? Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum.

Matt. 19. Prou. 19.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia 1. de Epiphania Domini: Vadit ad nuptias Dei Filius, vt quas dudum potestate constituit, nunc præsentia suæ benedictionis sanctificet.

Leo Primus. 450.

Epist. 93. ad Turibium cap. 7. Priscillianistę coniugalem copulam detestantur, quia non est illic libertas turpitudinis, vbi & pudor matrimonij serua tur, & spes sobolis.

Epist. 92. ad inquisitiones Rustici cap. 4. Non omnis mulier iuncta viro vxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuas sunt legitima, & inter ęquales, multo prius hoc ipsum Domino constituente, quàm initium Romani iuris existeret. Itaque aliud est vxor, aliud est concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, vbi dicitur Abrahæ: *Ejice ancillam & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Vnde cùm societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

Gen. 21. Gal. 4.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica secunda post Epiphaniam Domini: Hoc tertio die Dominus ad nuptias venire dignatus est, vt errores eorum destrueret, qui nuptijs contradicunt. Non enim abijcit Deus coniugatos, etsi virgines & continentes mulieres sint. Bonæ nuptiæ, quibus mater Iesu interesse dignatur: bonæ nuptię, ad quas Iesus inuitatur & discipuli eius.

Gennadius Massiliensis. 470.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 63. Bonæ sunt nuptiæ, sed causa filiorum, & fugiendæ fornicationis obtentu.

Faustus Regiensis. 480.

Lib. 1. de libero arbitrio: Non damno nuptias: ordinatio nuptialis ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradiso à Creatore concessum, & earum vsus extra paradisum sumpsit exordium.

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum c. 3. Coniugiū quoq; in primis hominibus Deus instituit, & benedixit: Propter quod Apostolus ait: *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus.* Ideoquę serui Dei in eo, quòd à carnibus & à vino abstinent, non tamquam res immundas refugiunt: sed mundioris vitę instituta sectantur. Et in eo, quòd coniugia non habēt, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant; sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quàm maximè tempore, quando dicitur de continentia: *Qui potest capere, capiat.* De nuptijs verò dicitur: *Qui se non continet, nubat.* In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio: si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè dumtaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec ille mulieri pręter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum nō violet thorum, habebit nōnullum, sed veniale peccatum.

Heb 13.

Matth 19. 1. Cor. 7.

Epistola 1. de coniugali debito, & voto continentiæ à coniugibus emisso cap. 3. Iustitia vtendi coniugij hæc est, vt non explendę libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis namque bonis, quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ congruit, quæ non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non seritur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergo quæri debet ex nuptijs fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocirca si coniugalis vsus eatenus temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nasciturae prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendam celerius spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcunditas prolem, vt & Redemptoris ope homo iam natus reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit auctorem. Coniugatus ergo si

fornica-

fornicetur, damnabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxat vsu aliquantulum intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citius bene operanti atque oranti remittitur, quia ipsi côiugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Et si nuptialis in vxore modestia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Epist. 2. ad Gallam cap. 5. Sancta quidem sunt Christianorum coniugia: quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit auctoritas: *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus.* Non est ergo connubium ex colluuione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo, quòd sibi côiuges inuicem carnis debitum reddunt, in quantum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenus à coniugali charitate, & castitate discedũt. Execratur autem adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantùm legitimè debere cognoscit.

Epist. 3. ad Probam cap. 9 Scimus ergo nuptias nõ esse peccatum, sed Dei opus, & Dei donum: quas ipse Dominus connexuit fidei vinculo, gratificauit benedictionis dono, multiplicauit propagationis augmento. Nouimus *honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum*: Nouimus à Deo non coniugia, sed fornicationes & adulteria iudicanda. *Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.* Fatemur enim à Deo esse nuptiarum fidem, coniugum charitatem, naturæ fœcunditatem.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 1. de origine mundi:

Tum lex coniugij toto venerabilis æuo
Intemerata suo seruabitur ordine cunctis.
Fœmina persistat de semine sumpta virili
Coniugio seruare fidem, nec separet alter,
Quod iungit sociatq́, Deus, cum patre relinquat
Et matrem, iusto constrictus amore maritus:
Nec iam vllos propter rumpant hæc vincla parentes;
Vita sed amborum carnem teneatur ad vnam.
Festiuum dicebat hymen, castisq́, pudori
Taliter æterno coniungens fœdere vota,
Concinit Angelicum iuncto modulamine carmen.

Theodoricus Rex. 520.

Apud Cassiodorum epistol. lib. 2. epistola 10. Non dissimulari potest salua communione, qua viuitur, vt solicitatores publicas habeat genialis thori reuerenda societas, & illud humani generis procreabile Sacramentum scelerata temeritate profanetur.

Epist. 11. Inter cętera humani generis pondera, coniugalis affectus curam sibi præcipuam vendicauit: non immeritò, quia in honore esse meretur, vnde reparatio posteritatis acquiritur. Ideo iura vel diuina vel publica nexum coniugij tanta cautela præcipiunt custodiri, vt crimen sit magnum conscientiæ alienos affectus in reuerentiam non habere.

Iunilius Africanus. 540.

In Genesin: Porrò de homine facto hoc necessariò iterare curauit, dicẽs *Benedixitq́, illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram*: ne quis honorabili coniugio peccatum inesse, thorumqúe fœditati & fornicationi putaret esse cõparandum, &c. Si benedictione Dei crescit & multiplicatur genus humanum, quanta sunt maledictione digni, qui prohibent nubere, & dispositionem cælestis decreti quasi à diabolo compertam damnant? Non ergo damnandę sunt nuptiæ, quæ ad propagationem generis humani, terramqúe replendam supernæ gratia benedictionis instituit.

Concilium Bracarense Primum. 570.

Can. 11. Si quis coniugia humana damnat, & procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichæus & Priscillianus dixerũt, anathema sit.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 36. in Euangelia: *Alius dixit, vxorem duxi, ideo non possum venire.*) Quid per vxorem, nisi voluptas carnis intelligitur? Nam quamuis bonum sit coniugium, atque ad propagandam sobolem prouidentia diuina constitutum; nonnulli tamen non per hoc fœcunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis, & idcirco per rem iustã significari potest non incongruè res iniusta.

In quartum Psalm. Pœnitentialem: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.*) Non ideò homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum sit coniugibus commisceri. Hoc enim opus castum non habet culpam in coniuge: quia nuptiale fœdus non exorbitat à fide. Deus enim copulam maritalem instituit, quando masculum & fœminam in principio creauit. Gen 1.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis Officijs lib. 2. cap. 19. Illæ sunt certæ nuptiæ, quę in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutę sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsæ dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergo quisquã luxuriosè amplius viuit, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum est. Vnde necessum est, vt quotidianis eleemosynis, ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculant. Nuptialia autẽ bona tria sunt: proles, fides, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero, vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium non separetur, neque causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum aũt ideo inter coniugatos dictum est, quia vt non potest Ecclesia diuidi à Christo, ita nec vxor à viro. Quod ergo in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusque viris & vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramẽtum est. Vnde & Apostolus: *Præcipio*, inquit, *non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere*, &c. 1 Cor. 7.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. cap. 18. Illa benedictio nuptiarum primorum hominum, vt crescerent & multiplicarentur, quamuis & in delinquentibus manserit, tamen antequam delinquerent data est, vt cognosceretur procreatio filiorum ad gloriam connubij, non ad pœnam pertinere peccati.

Eligius. 640.

Homilia 16. Quicunque estis coniugati, viuentibus vxoribus vestris, cum alijs fœminis nolite commisceri, & fieri adulteri & fornicarij, &c.

Synodus Anglicana. 673.

Apud Bedam Histor. Anglicana libro 4. capite 5. Nulli liceat nisi legitimum habere coniugium, nullus incestum faciat, nullus coniugem propriam, nisi, vt Euangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quòd si quis propriam expulerit coniugem, legitimo matrimonio coniunctam, si Christianus rectè esse voluerit, nulli alteri co-

puletur; sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

Concilium Toletanum Duodecimum. 680.

Cap.8. Præceptum Domini est, vt excepta causa fornicationis vxor à viro dimitti non debeat: & ideo quicunque citra culpam criminis supradicti vxorem suam quacunque occasione dimiserit, tamdiu ab Ecclesiastica communione priuatus, & à cœtu omnium Christianorum maneat alienatus, quamdiu societatem relictæ coniugis synceriter amplectatur & foueat.

Beda. 700.

Lib.5. in Lucam cap.17. *Vxores ducebant, & dabantur ad nuptias.*) Non hic iuxta vesanum Marcionis, Manichæi, & Tatiani principis Encratitarũ dogma coniugia & alimenta damnantur, cùm in his successionis, in illis naturę sint posita subsidia: sed iuxta quod Apostolus ait: *Omnia mihi licêt, sed non omnia expediunt*: immoderatus potius licitorum vsus arguitur. Neque enim quia hoc agebât, sed quia his se totos dedendo, Dei iudicia cõtemnebant, igne perierunt.

Carolus Magnus. 780.

Lib.6. Legum cap.299. Notum sit omnibus, quòd coniugium à Deo sit constitutum, & non appetendum causa luxuriæ, sed procreationis filiorum, & quòd bonorum coniugatorum vita per Iob sit designata.

Cap.320. Sciendum est omnibus, & firmiter tenendum, quòd hi, qui vxores ducere voluerint, sicut eas castas & incorruptas cupiunt inuenire, sic ad eas casti & incorrupti debent accedere, easque cum benedictione sacerdotis, sicut in Sacramentario continetur, accipere; sed prius eas dotali titulo debent colligare.

Haymo. 820.

Ad Euangelium Dominicæ 2. post Pentecosten: Coniugium est res licita, quia à Deo concessum est, sicut scriptum est: *Erunt duo in carne vna.* Et Apostolus: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* (Matt. 19.)

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Bonæ nuptiæ sunt, sed causa filiorum, non fornicationis concupiscentiæ obtentu.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap.5. Ex omnibus Sacramentis, quæ ad remedium hominis instituta sunt, solum coniugij Sacramentum ante peccatum hominis legitur institutum: non tamen propter peccatum, sed ad Sacramentum solum, & ad officium. Ad Sacramentum, propter eruditionem: ad officium, propter exercitationem. Coniugium constabat in consensu socialis fœderis: officium verò coniugij constabat in copula carnis, &c. Alterius societatis sacramentum in coniugio, alterius societatis sacramentum est in coniugij officio. Propterea natura humana duplici qualitate distincta est, vt in viro quidem robustior, in fœmina infirmior esset. Vir regeret, illa regeretur: animus quasi vir rationalis sibi carnem subijceret, animo cum suis concupiscentijs caro subesset.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Lib.14. in Leuit. cap 9. *Ne prostituas filiam tuam.*) Manifestum est, quia mulier prostituta multis causa perditionis efficitur. Populo itaque Domini, qui se sanctitati illius debet conformare, iustum est, vt tantam iniquitatem lõgè à se repellat, vt *honorabile connubium sit in omnibus, & thorus immaculatus*: fornicatio autem non inueniatur in illis.

Petrus Damianus. 1040.

Sermone 1. de dedicatione, agens de nuptiarum Sacramento: *Hoc magnum est*, ait Apostolus: & Dominus in Euangelio: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quid enim magis vnum, quàm illi, quibus est vna caro, vna mensa, vnus thorus, hæreditas vna? *Honorabile coniugium* (dicit vas electionis) *thorus immaculatus.* Hoc destruuntur incestuosa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica secunda post Epiphaniam: Non damnabiles sunt nuptiæ, vt quidam hæretici prædicauerunt: sed, vt ait Apostolus: *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus.* Quantæ enim honestatis sit coniugium, ostendit eius institutor, tempus, locus, definitio, & bona eius, meritum personarum, & ipsius Domini præsentia. Quis enim constituit coniugium? Dominus Deus, qui nihil nisi bonum instituit. Et quando? Ante peccatum. Bonum igitur est, & fuit, quod ante peccatum fuit. Vbi? in Paradiso, vbi Dominus de latere viri dormientis sumptam costam operatus est in mulierem, quam viro coniunxit. Quid est coniugium? Legitima coniunctio maris & fœminæ, indiuiduam vitę consuetudinem retinens. Si igitur coniugium legitimum est, vtique bonum est. Quæ sunt bona coniugij? Tria, scilicet, fides, Sacramentum, & proles. Coniuges enim debent esse fideles, non solùm Deo & proximo, sed etiam sibi inuicem, vt sicut ad inuicem promittunt, vnio sit animorum, & corporum, & rerum. Sacramentum est, quoniam est sacræ rei signum. Sicut enim mulier de latere viri est formata, & ei coniuncta: ita Christus per sanguinem & aquam, de latere suo fluentem, formatam Ecclesiam sibi sponsam coniunxit, quę sibi filios spirituales per baptismum gignit. Proles est etiam fructus coniugij, propter quam coniuges debent coniungi. Meritum etiam personarum commendat coniugium: quoniam nisi bonum esset, Abraham, Isaac, & Iacob, & cæteri Sancti, coniuges nõ duxissent. Vnde legitur, quòd non minoris meriti fuit coniugium Abrahæ tempore suo, quàm cœlibatus Ioannis tempore suo. Præsentia etiam Christi nuptias commendat, qui, vt pręsens Euangelium testatur, sua præsentia nuptias honorauit, & miraculo decorauit, &c. Accessuri sponsus & sponsa ad Sacramentum nuptiarum, debent de præteritis pœnitere excessibus, & peccata sua confiteri. Percepta benedictione nuptiali, non statim debent sese cognoscere; sed dare honorem Sacramento, & prima nocte cum luminaribus in Ecclesia vigilare, & orationi vacare.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist.53. Quæsiuit à me, quod melius me nouit, vestra prudentia, vtrum mulier, quæ post completa Sacramenta, & officia nuptiarum infra duos aut tres menses peperisse cognoscitur, debeat propter fœdera nuptiarum in coniugio manere, an propter patratum ante nuptias flagitium matrimonij dignitatem amittere, cùm lex Moysis huiusmodi iubeat lapidari. Super qua re non memini me Canonicam inuenisse sententiam, dico tamen sine præiudicio melioris sententię, quia si ante celebrationem Sacramenti coniugalis cognita fuisset mulieris turpitudo, secundùm legum seueritatem non esset honestanda matrimonio, sed asperis obiurgationibus tanquam lapidum iactibus seuera ei esset adhibenda correptio. Verùm postquam simpliciter procedente consensu contracta sunt fœdera nuptiarum, postquam matrimoniales tabulæ datę sunt, & cætera coniugij sacramenta completa sunt, vir & mulier vnũ corpus per commixtionem carnis facti sunt, non intelligo posse dissolui coniugium.

Epistola 180. Ex his & similibus intelligi & probari potest, quia si alligatus non esses vxori, posses deliberare: sed postquam ex pari consensu alligatus es vxori, non debes quærere solutionem. Ita enim ab ipsa mundi creatione naturale & inuiolabile manet coniugij Sacramentum: vt nec prævaricatio originalis illud abstulerit, nec diluuij sententia crimina diluens immutauerit. Quod ergo diuina sententia sanxit, & immutabile fieri voluit, non debet humano interdicto dissiungi, nisi fuerit absque contrahentium factum consensu, aut per se criminosum, id est, adulterinum, aut incestuosum. Quod cùm euenerit, non est differendum, sed separatione sanandum. Vbi verò ista defuerint, siue sint raptores, siue excommunicati, siue quolibet alio vitio coniuges infecti, tamen hæc omnia toleranda sunt prò conseruanda fide coniugij, &c. Sicut Sacramentum ordinationis, quamuis ab ordinatoribus ordinationem illicitè vsurpantibus, semel acceptum manet in ordinatis: sic Sacramentum coniugij, quamuis ab inobedientibus Presbyteris impositum, manet in coniugatis: quia virtutem Sacramentorum cassare non possunt praua merita vsurpatorum.

Epistola 220. Si aliquem de commissis mihi fratribus *Canonicis* vxoria compede astrictum deprehenderem, tutum esse intelligo, videlicet vt Sacramentum coniugij maneat, clericus verò, qui postposita clericali continentia de superiori ordine ad inferiorem descendit, stipendia militiæ clericalis amittat.

Gregorius Septimus. 1070.

Libro 1. epistola 48. Intelligentes errorem vestrũ, de periculo valde timemus: quoniam Sacramenta consortij coniugalis, diuinis sancita præceptis & legibus, inter vos malignis fœdari studijs audiuimus. Scriptum quippe est de coniugali vinculo: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et veritas omnino prohibet, ne vir vxorem suam, nisi fortè causa fornicationis, relinquat.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis libro 1. cap. 29. Tria sunt bona coniugij, Fides, Sacramentum, proles. In fide hic intelligitur fides thori. In prole, grata prolis susceptio, & religiosa educatio. In Sacramento, vt qui maritali copula iuncti sunt, ad spiritualem Christi copulam aspirent: & qui per spiritalem copulam sunt vna caro, adhærendo Christo per charitatem sint vnus spiritus. Est enim maritalis copula coniunctionis Christi & Ecclesiæ Sacramentum, siue cuiuslibet fidelis & deuotę animæ cum Christo.

De Sacramentis fidei libro 2. capite 7. Tria sunt principaliter bona coniugij, quę coniugium comitantur: Fides, Spes prolis, Sacramentum. In fide attenditur, ne prȩter vinculum coniugale cum altera, vel cum altero concumbatur. In spe prolis attenditur, vt deuotè expectetur, amanter suscipiatur, religiosè nutriatur. In Sacramento attenditur, ne coniugium separetur, & dimissus, aut dimissa nec causa prolis alteri copuletur.

De virginitate Mariæ: Coniugium est legitima societas inter virum & fœminam, in qua videlicet societate ex pari consensu vterque semet ipsum debet alteri. Debitum autem hoc duobus modis consideratur, vt scilicet se illi conseruet, & se illi non neget. Conseruet videlicet, ne post talem consensum ad alienam societatem transeat: nõ neget, vt ab ea, quæ ad inuicem est, cõmuni societate se non disiungat. Spontaneus ergo consensus inter virum & fœminam legitimè factus, quo vterque se alteri spondet.

Petrus Lombardus. 1140.

Libro 4. distinct. 26. Cùm alia Sacramenta post peccatum, & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij Sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum à Domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim Scriptura Genesis 2. in Adã misso sopore, atq; vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem ad quem vsum mulier facta esset, post extasin propheticè dixisse: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Coniugij autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles, ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradisum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: secunda, vt natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus: *Crescite, & multiplicamini:* & post peccatum, omnibus penè hominibus per diluuiũ consumptis. Quòd verò ante peccatum institutum fuerit coniugiũ ad officium: post peccatum verò ad remedium concessum, Augustinus testatur, dicens: Fuerunt nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus, alijsq; corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero coniugio vtentem marem vel fœminam. Quòd autem res bona sit coniugium, non modò ex eò probatur, quòd Dominus legitur connubium instituisse inter primos parentes: sed etiam, quòd in Cana Galilææ nuptijs interfuit Christus, easqúe miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Constat ergo rem bonam esse matrimonium, alioquin non esset Sacramentum: Sacramentum enim sacrum signum est. Cùm ergo coniugiũ Sacramentũ sit, & Sacramẽtum signum est sacræ rei, scilicet coniunctionis Christi & Ecclesiæ, sicut ait Apostolus: *Scriptũ est*, inquit: *Relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnũ est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Vt enim inter coniuges coniunctio est secundùm consensum animorum, & secundùm permixtionem corporum: sic Ecclesia Christo copulatur voluntate & natura, qua idem vult cum eo: & ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriusque copulę figura est in coniugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & Ecclesię, quæ fit per charitatem, significat: commixtio verò sexuum, illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem.

Gen. 2. Ioan. 2. Matt. 19. 1 Cor. 7. Ephes. 5

Distinctione 27. Sunt ergo nuptiæ vel matrimonium, viri mulierisqúe coniunctio maritalis, inter legitimas personas indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Ad indiuiduam consuetudinem vitæ pertinet, quòd absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quòd inter eos, dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat: & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quisque sibi.

Lucius Tertius. 1180.

Cap. ad abolendam, de hæreticis: Qui de Sacramento

mento

mento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de Baptismate, seu de peccatorum Confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat, & obseruat: & generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia, vel singuli Episcopi, per diœceses suas, cum consilio clericorum, vel clerici ipsi, sede vacante cum consilio (si oportuerit) vicinorum Episcoporum hæreticos iudicauerint, &c.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra libro 4. tit. 1. de sponsalibus & matrimonijs: Præterea hi, qui de matrimonio contrahēdo purè, & sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt, & modis omnibus inducendi, vt præstitam fidem obseruent.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Sacramentis in generali cap 3. Apparet ex his necessitas Sacramenti matrimonij, quo ab ista inordinatione, seu fœditate sanctificantur coniuges, & à tam incitanti & turpi excessu circumduntur.

Alexander Alesius. 1240.

Parte 3. quæstio. 27. memb. 4. articulo 3. §. 1. Coniunctio maris & fœminæ naturalis est: sed quòd illa coniunctio significet inseparabilitatem vel coniunctionem Christi & Ecclesiæ, & animæ sanctæ ad Deum, hoc habet à diuina institutione: vel dicendum, quòd in omni Sacramento sunt tria: scilicet, similitudo, significatio, & sanctificatio. Similitudinem ergo habet matrimonium ex prima conditione, significationem ex informatione, sanctificationem verò ex redemptione. Ex quo enim creatus est homo & fœmina, fuit naturale, quòd coniungerentur; sed quòd per hoc significaretur coniunctio animæ ad Deum, vel Christi ad Ecclesiam, vel humanitatis & diuinitatis in Christo, istud fuit ab institutione diuina. Quid autem sit sanctificatio, hoc est, gratia in matrimonio, seu in coniunctis per matrimonium, hoc est per passionem Christi, quæ sanctificat omnia Sacramenta, & per ipsum habent omnia Sacramenta virtutem ad sanctificandum matrimonium.

Thomas Aquinas. 1250.

In Summa contra Gentiles libro 4. cap. 78. Matrimonium, secundùm quod consistit in coniunctione maris & fœminæ, intendentium prolem ad cultum Dei generare, & educare, est Ecclesiæ Sacramentum: vnde & quædam benedictio nubentibus per ministros Ecclesiæ adhibetur. Et sicut in alijs Sacramentis per ea, quæ exterius aguntur, spiritale aliquid figuratur: sic in hoc Sacramento, per coniunctionem maris & fœminæ, coniunctio Christi & Ecclesiæ figuratur, secundùm illud Apostoli Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Et quia Sacramenta efficiunt quod figurant, credendum est quòd nubentibus per hoc Sacramentum gratia conferatur, per quam ad vnionem Christi & Ecclesiæ pertineant. Quod eis maximè necessarium est, vt sic carnalibus & terrenis intendant, quòd à Christo & Ecclesia non disiungantur.

Bonauentura. 1260.

In Tractatu 6. partis Breuiloquij capite 13. De Sacramento matrimonij hæc in summa tenenda sunt, quòd matrimonium est legitima coniunctio maris & fœminæ, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Hæc autem coniunctio non solùm fuit post peccatum, verùm etiam ante peccatum. Sed prius institutum fuit Sacramentum coniugij in officium: deinde autem non solùm in officium, verùm etiam in remedium contra libidinis morbum. Prius significabat coniunctionem Dei & animæ: nunc autem præter hoc significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ, & duarum naturarum in vnitate personæ.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sent. dist. 26. quæst. 1. Tenet Ecclesia Sacramentum Matrimonij esse septimum inter Ecclesiastica Sacramenta: & de Sacramentis Ecclesiæ non est aliter sentiendum, quàm sentit Ecclesia Romana.

Hugo Pratensis. 1310.

Sermone 18. Matrimonium Sacramentum est necessitatis. Sicut enim Baptismus est Sacramentum necessarium ad salutem: sic Matrimonium necessarium vniuerso, licet non alicui homini sit necessarium, quia sine ipso mundus deficeret. Et ideo in veteri Testamento erat in præcepto, Genesis 1. *Crescite, & multiplicamini.* Ex quo manifestè patet, quòd bonum est: quia impossibile est esse malum illud, sine quo mundus esse non potest, & quod Deus præcepit fieri.

Durandus à Sancto Portiano.

1310.

In lib. 4. Sentent. distinctione 26. quæst. 3. Duo ponenda sunt in matrimonio, nec opposita eorum possunt teneri vel asseri sine periculo hæreseos. Primum est, quòd matrimonium est licitum. Ideo Tatiani, Marciani, & cæteri, qui nuptijs detrahunt, censentur hæretici. Secundum est, quòd matrimonium est Sacramentum, eo modo, quo sacræ rei signum dicitur Sacramentum, & dicere oppositum similiter est hæreticum. Matrimonium enim initiatum inter coniuges per consensum animorum signat coniunctionem Christi & Ecclesiæ per fidem & charitatem; matrimonium verò consummatum significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ per conformitatem naturæ assumptæ, & sic est Sacramentum.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1360.

Vita Christi parte 1. cap. 21. Dominus sua corporali præsentia nuptias, quas instituit, tanquam licitas & honestas honorare & commendare voluit, ne eas hæretici despicere & damnare præsumerent.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib. 4. dist. 26. quæst. 1. art. 1. Matrimoniū est verū Sacramentū: quia Sacramentum est sacræ rei signum. Sed matrimonium non solùm est signum gratiæ, sicut etiam cætera Sacramenta: verùm etiam est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quæ sunt res sacratissimæ. Præterea: Illud, quod est medium sanctitatis, contra peccatum homini exhibitum per signa sensibilia, hoc est Sacramentum: sed matrimonium est huiusmodi. Præterea: Apostolus loquens de matrimonio ait: *Sacramentum hoc magnum est.*

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Predic. Tomo 2. cap. 5. de Matrimonio: Dignitas istius Sacramenti ex hoc ostenditur, quòd inter omnia Sacramenta fuit prius, & in solenniori loco, id est, in paradiso à Deo institutum. Ex quo patet, quòd vltra alia Sacramenta loci & prioritatis habet præeminentiam: quæ duo procul dubio ipsum Deum multum charum reddunt, quando recta intentione contrahitur, & mundè custoditur.

Thomas Waldensis. 1410.

Tomo 2. cap. 130. de Sacramento matrimonij: Non sunt criminabiles nuptiæ, si quantumcunque vitiosum

tiosum aut sordidum contrahentes, non impossibilem nuptijs gerant affectum.

Ioannes Gerson. 1420.

In compendio Theologiæ de Matrimonio: Quærendum, an hoc Sacramentum conferat gratiam, & efficiat quod figurat. Vbi triplex cadit opinio. Prima dicit, quòd non aliquam conferat gratiam: sed cùm alia Sacramenta significent gratiam & conferant, istud tantùm signet gratiam, sed non conferat. Secunda opinio dicit, quòd conferat gratiā, sed ad recessum à peccato: non tamen in ordine ad bonum. Et dicunt, quòd gratia illa est, quòd virtute huius Sacramenti mitigatur concupiscentia, ne ferueat vltra nuptiarum honestatem. Et hæc opinio probabilior videtur. Tertia satis peritorum opinio est, quòd conferat gratiam etiam ordine ad bonum, non quidem generaliter, sed ad bonum hoc tantum, quod debet facere coniugatus. Et istud bonum est, vt fideliter coniugi assistat, opera sua illi communicet, prolem susceptam religiosè nutriat.

Raimundus Sebundius. 1430.

In Viola animæ capite 81. Cùm Dominus Deus primum hominem conditum in paradiso posuisset, continuò fœminā de sua carne formatam illi in matrimonium copulauit, vt per hanc coniunctionem visibilem alia copula inuisibilis, quæ est hominis cum Deo, & in qua salus hominis consistit, monstraretur, &c. Sacramentum matrimonij, sicut à principio fuit institutum, ad significandam primam coniunctionem spiritualem, quę fuit inter naturam humanam & Creatorem: ita iam de nouo debuit institui, ad significandam nouam copulam, quæ est inter redemptam Ecclesiam & Saluatorem. Est igitur matrimonium & antiquum, & nouum; sed diuersis respectibus, & ideo meritò potest cum cæteris Sacramentis æstimari.

Concilium Florentinum. 1439.

In literis vnionis, de Sacramentis: Septimum est Sacramentum matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundùm Apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est*, &c. Causa efficiens matrimonij regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonij. Primum, proles suscipienda, & educanda ad cultum Dei: secundum est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet: tertium indiuisibilitas matrimonij, propter hoc, quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ.

Ioannes Capistranus. 1440.

De Papæ & Conciliorum auctoritate folio 53. Christus instituit matrimonij Sacramentum, non solùm quando præsentialiter interfuit nuptijs in Cana Galilææ: sed expressius, cùm dicit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.*

Dionysius Carthusianus. 1460.

In Summa Orthodoxæ fidei libro 4. capite 162. Sacramentum aliud non est, nisi quoddam sanctitatis remedium, contra peccatum homini datum sub sensibilibus signis. Hoc autem matrimonio competit. Verba verò, quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma huius Sacramenti: non autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam Sacramentale. Et sicut Pœnitentia non habet aliam materiam, nisi actus pœnitentis sensibiles, ita nec matrimonium. Sed perficitur vtrumque Sacramentum per actus eius, qui Sacramento illo vtitur. In Sacramento quoque matrimonij res illæ, quæ foris apparent, sunt Sacramentum tantùm: interior verò obligatio inde nascens, vnius ad aliam, est res & Sacramentum: sed res tantùm est effectus Sacramenti.

Hieronymus Sauonarola. 1470.

De veritate fidei libro 3. capite 16. Maris & fœminę copula, in quantum Ecclesię bonum concernit, verum est coniugium, ac ipsius Ecclesiæ Sacramentum: ideoque per sacerdotes nubentibus benedicitur, & sicut in aliis Sacramentis per exteriora spirituale aliquid figuratur: ita in hoc Sacramento per maris fœminęque connubium Christi Ecclesiæque coniunctio interuentu gratiæ significatur.

ARTICV.

ARTICVLVS SECVNDVS.

VNVM VNO EODEMQVE TEMPORE VIRVM DVAS VEL PLVRES VXORES HABERE POSSE.

ASSERVNT.

Anno post natum Christum

50. IOSEPHVS Antiquitat.Iudaic.lib.17.cap.1. *Mos nobis est patrius plures simul uxores habere.*

100. *Basilidis & Carpocratis sectatores indifferentes coitus, & multas nuptias induxerunt.* Irenęus lib.1.cap.32.

150. *Iudaeorum Rabini quatuor vel quinque vxores quemque habere permittunt.* Iustinus Dialogo cum Tryphone.

180. *Hermogenem Tertullianus arguit, quòd assiduè nuberet.*

370. *Valentinianus Imperator alteram duxit vxorem priore superstite, nec repudiata, & quò lenius posset videri facinus a se perpetratum, legem tulit, per quam cuiuis duas simul vxores habere liceret.* Socrates lib. 4.cap.26.

Hugo Rex Italiae praeter coniugem suam multas alebat concubinas. Luitprandus lib.4.cap.6.

630. *Mahometus,* in Alcorano Azoara 8.*duas, tres, aut quatuor quemlibet vxores ducere permittit, & aliam pro alia commutare.*

702. *Vitiza Rex Hispaniae vxores multas, & plures concubinas domi habuit, ac proceres regni, exemplum suum vt sequerentur, hortatus est, nec non & plebi idem impunè licere voluit.* Ioannes Vasęus in Chronico Hispaniae de Anno 702.

1460. *Turcae tot vxores ducunt, pellicesq; ex mancipiorum grege numero tot deligunt, quotquot quilibet alere potest: vxores virgines accipiunt, nemine prohibente, donec quinque sibi copulauerint.* Laonicus Chalcocondylas de rebus Turcicis lib.3.

1520. Thomas Caietanus in Commentarijs in nouum Testamentum fol.196. *Neque iure diuino prohibita fuit vxorum pluralitas: multi in primitiua Ecclesia habebant duas vxores, imitantes Patres veteris Testamenti: etiam iure naturae vxorum pluralitas nihil habet indecentiae.*

1525. *Martinus Lutherus,* in explicatione Geneseos, quam edidit Anno 1525. ad cap.16. *quaerit, Vtrum Christiano liceat exemplo Abrahae plures simul vxores habere, ac tandem respondet, id neque esse praeceptum, neque prohibitum: sed liberum. Se quidem nolle hanc nouam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cùm exempla Patrum adhuc sint libera.*

De vita Coniugali: *Si tu nolis,* inquit, *velit alia: recusat vxor, veniat ancilla: dimissa Vasthi, Estheram accipiat.*

In Propositionibus de bigamia editis Anno 1528. Propositione 62.& sequentibus dicit, *apud Ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures vxores habeat: tamen inter Iudaeos non esse scandalum, & ideo non posse ostendi id esse illicitum.*

Propositione 65. *Nota sunt,* inquit, *iura Mosaica de fratris defuncti vxore, & de filia corrupta inuito patre, quae cogunt plurium esse vxorum virum. Quae non magis sunt abrogata, quàm reliqua omnia, id est, libera: nec prohibita, nec praecepta*

Extant Lutheri & Melanchthonis epistolae & consilia per literas data, quibus apertè permittunt, fasq; esse pronuntiant, maritum vnum duas legitimas vxores habere. Staphylus in Apologia.

1530. *Ioannes Oldendorpius, permittente Luthero, priore coniuge adhuc superstite alteram duxit vxorem.* Lindanus in Dubitantio.

1530. *Martinum Bucerum Polygamiam suis commendasse Vintoniensis testatur.*

1540. *Dauid Georgius matrimonium suos discipulos contrahere vetuit. Non enim liberum esse vnum vni vxori astringi, sed alias plures posse habere ad augendam prolem.* Bullingerus lib.2.cap.14.

1540. *Ioannes Bocholdius Leidensis Polygamiam ex professo probauit, & ipse duodecim simul vxores habuit.* Caspar Vlenbergius Causa nona.

1550. *Hetzerus Anabaptista vno tempore tredecim simul vxores duxit.* Feu-ardentius in lib.1.Irenaei cap. 32. Canisius lib.2.cap.12.Marialis.

1550. *Libertini matrimonia dissoluunt, quae appellant carnalia, vbi vxor mariti sui taedium coeperit, promiscuos laudant concubitus, modò alter altera sit contentus, id spirituale vocant matrimonium.* Caluinus de Libertinis cap.20.

1550. Bern rdinus Ochinus lib 2. Dialog. 21. pag. 200. *Paulus Episcopis & Diaconis plures vxores interdicit, cæteris tacitè concedit.*

Pag. 204. *Pauli mens est hæc, quòd Christianis plures vxores habere liceat, at Episcopis non nisi singulas, ne multitudo vxorum à populi salute procuranda auocaret. Dum enim de Episcopis nominatim dicit, se velle vt vnam habeant, non plures, ne si plures habeant, nimium distrahantur mundanis negotijs, facile plures concedit cæteris. Fuit quidem in nouo fœdere Episcopis interdictum, ne plures vxores haberent, non quia plures habere nefas esset, sed ne ab vxoribus distracti corrumperentur. Quamquam illud credo, quemadmodum antiquitus interdictum est, ne reges haberent multos equos, hoc est, multitudinem nimiam, videlicet ne equis confisi, Dei confidentia exciderent: (nam alioqui plures equos habere concedebatur:) ita quoque interdictum illud alterum, non de pluribus vxoribus, sed immodica vxorum multitudine est intelligendum.*

NEGANT SACRÆ LITERÆ.

Genesis 2. Vers. 24. Relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suę: & erunt duo in carne vna.

Matth. 19. 4. Non legistis, quia qui fecit hominē ab initio, masculū & fœminā fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrē & matrē, & adhęrebit vxori suæ: & erūt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo: sed vna caro Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

Matth. 5. & 19. Marci 10 & Lucæ 16. Christus declarat eum, qui dimissa vxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus testimonijs colligitur polygamiam iure Euangelico esse omnino illicitam. Nam ideo mœchari dicitur, qui dimissa priore aliam ducit, quia prior non poterat dimitti: & licet videtur dimissa coram hominibus: tamen adhuc verè est vxor illius, qui eam primò duxerat. Nam si per dimissionem desijsset esse vxor, non mœcharetur illius vir aliam ducens, quemadmodū nō mœchatur, qui priore vxore mortua aliam ducit. Quòd si mœchatur, qui aliam ducit viuente priore: non licet igitur plures coniuges habere, nisi adulteria licita esse velimus: & si non licet aliam ducere, dimissa priore, multo minus retenta priore. Nam si non licet, priore dimissa aliam ducere, quia prior adhuc est vxor: at multo magis est vxor, quæ non est dimissa. Quare viuente priore vxore, siue dimissa, siue retenta, illicitum est ducere aliam.

Paulus, cùm de matrimonio loquitur, semper loquitur de vxore in numero singulari.

1. Cor. 7. 2. Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum. 27. Alligatus es vxori? noli quęrere solutionem.

Idem Apostolus apertissimè scribit vxorem non posse viuente marito alicui alteri nubere.

Rom. 7. 3. Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.

1. Corinth. 7. 10. Ijs autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. 39. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, libera est à lege, cui vult nubat. *Quæ loca prohibent polygamiam ex parte fœminarum expressè, id est, prohibent ne fœminæ sæpius nubant, viuentibus viris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiam virorum, id est, ne viri plures simul vxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi ac naturæ, vt vir plures vxores, quàm vxor plures maritos habeat, vtrūque tamen rationi repugnat.*

NEGANT PATRES GRÆCI.

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum: Legibus humanis duplex contrahentes matrimonium peccatores sunt.

Dialogo cum Tryphone: Rabbini vestri sanè ad hunc vsque diem, & quatuor, & quinque vestrûm quemque vxores habere permittunt: & si quis venustam inspiciens, eam expetiuerit, cùm Iacob Israelis, & aliorum Patriarcharum facta commemorant, tum nihil iniqui agere similia facientes asseuerant: quo quidem etiam miseri & stulti sunt nomine. Nam (sicuti prius dixi) magnorū Sacramentorum œconomiæ & dispositiones in quolibet eius generis facto sunt celebratæ.

Irenæus. 180.

Lib. 1. cap. 32. Alij rursus à Basilide & Carpocrate occasiones accipientes, indifferentes coitus, & multas nuptias induxerunt.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 79 ad Amphilochium: Patres polygamiam silentio prætermisêre, vt belluinam, & ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam maius esse fornicatione peccatum, & ideo consentaneum est, vt ei Canonibus subijciantur, vt scilicet postquam anno fleuerint, & tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

Epiphani-

Epiphanius. 370.

Heresi 80. Et primum quidem, mulieres cum viris simul esse, neque à veteri consuetudine eorum, qui natura coniugia habuerunt, iusta ratio decernit: sed virum & vxorem simul, vnum ad vnam, velut Adam & Eua, & Sara & Abraham se habuit, & Rebecca Isaac cõiuncta fuit. Tametsi enim quidam patres duas aut tres vxores habuerunt: non tamen in vna domo vxores fuerunt. Porcorum enim esset hæc forma, & pecorum talis coniunctio.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 56. in Genesin: Sed audiens, quòd *Iacob* accepit & maiorem natu, & postea minorem, ne turberis: neque iuxta statum, qui nunc est, opera, quæ tunc facta, iudices. Tunc enim quia principia erant, permissum fuit cum duabus, vel tribus, vel pluribus vxoribus misceri, vt humanum genus propagaretur. Nunc verò quia per Dei gratiam humanum genus valde multiplicatum est, & pietas incrementum accepit, adueniens vtique Christus, & virtutẽ in hominibus plantans, Angelosq; (vt ita dicam) ex hominibus faciẽs, omnẽ illam veterem consuetudinem aboleuit. Vides quomodo non oportet consuetudinem prætexere, sed quod iustũ est inquirere? Ecce enim quoniam mala erat hæc consuetudo, explosa est, & non licet vlli eam prætexere.

Homil 63. ex cap. 19. Matthei: Considerãdum est, quòd nõ solùm ab opificio, verùm etiam ab ipso præcepto sententiã suam corroborat. Non enim dixit, quia virum & mulierem vnam solummodò fecit, verùm etiã quia iussit vt vnus vni coniungatur. Nam si voluisset alteram etiam conduci vxorem, vni viro creato multas conformasset mulieres: nunc verò & creationis & sanctionis modo, vnam vni perpetuò coniungi, & nũquam rescindi oportere perdocuit.

Libro de Virginitate cap. 44. Nobis summa hæc virtutis norma olim præscripta non erat, sed & vlcisci iniurias, & conuitia in conuitiatorem iactare, & facere pecuniam, & verè iurare, & oculum pro oculo eruere, & inimicos licebat odisse: neque etiã luxuriosè viuere, aut irasci, aut, vxore eiecta, alteram ducere, erat impeditum: ac neque id solùm, sed duas etiam eodem tempore habere in matrimonio lege permittebatur: magna præterea cùm harum, tum aliarum rerum omnibus indulgentia tribuebatur. Quæ sanè indulgentiæ via post Christi aduentum longè fuit angustior, neque eo solùm, quòd tanta hæc eorum, quæ diximus, licẽtia, quanta verbis exprimi non potest, circuncisa nobis est, sed quòd eam vxorem, cuius suasu, coactuque multa etiam sæpe peccamus, inuiti domi perpetuò habere cogimur.

Auctor operis imperfecti in Matthæum apud Chrysostomum. 400.

Homil. 1. Vis scire quomodo licitum est matrimonium? Quomodo aliquando licuit & sorores habere vxores? quomodo habuerunt Cain & Abel, & non peccauerunt? quia peccatum illud raritas hominum & necessitas excusabat. Postea crescente numero hominum, ipsum malum reuersum est in naturam suam, & cœpit esse peccatum. Remansit autẽ in vsu, vt vni viro liceat habere plures vxores. Amplificato postea mundo, etiam hoc malum recepit naturam suam, & cœpit esse peccatum. Remansit autem in vsu, vt vnus vnam haberet vxorem, &c.

Homilia 32. *Masculum & fœminam fecit eos:* Non masculũ & multas fœminas, vt vni masculo liceat plures fœminas possidere: neque masculos & fœminam, vt vni fœminæ liceat plures viros accipere: sed masculum & fœminam, vt vna fœmina nullum masculum putet factum esse in seculo, præter vnum: vt vnus masculus nullam putet fœminam esse factam in seculo, nisi vnam. Non enim duas aut tres costas detulit de latere viri, & duas aut tres fecit mulieres.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 11. in Genesim: *Iacob dilexit Rachel magis quàm Liam.*) Nihil obscuri est in verbis, nisi quisquam fortassis, qui huiuscemodi res curiosè inuestigare soleat, dubitauerit, cur duas vxores, præsertim, cùm sorores inter se essent, duxerit? Absurdum namque profectò & scelus quoddam esse videtur. Quod paucis persoluendum censeo. Nam maiores nostri operam maximam dabãt, vt complures filios procrearent. Magnã etenim felicitatem id esse arbitrabantur. Quamobrẽ non solùm non duas vxores ducere probro sibi quisque existimabat, sed etiam complures coire fœminas, vt genus humanum propagare possent, rem honestissimam esse censebant. Nam & Deus loco benedictionis procreationem filiorum attribuebat. Atque ita fit, vt non modò illis viris sanctissimis, qui ante Mosen fuerant, hoc munus Deus se largiturum promiserit, verùm etiam his, qui legis disciplinam acceperunt. Dixit enim: *Non enim erit sine fœtu, neque sterilis inter filios Israel.* Exod. 23

Itaque hanc vocem non pro lege accipiemus, sed promissionem potius esse dicemus. Nam ea, quæ penes nos sunt, institutis legibusq; humanis reguntur; quæ verò nostras vires excellũt, ipsamq; naturam sequuntur, nullis humanis legibus, nullis institutis parere dignantur. Quocirca perspicuum cunctis esse debet, quòd non opifex creatorq; noster, neque sterilem fore sine fœtu inter filias Israelis asseruit. Sed si legem obseruauerint, & ipsam quoque sterilem fœcundam euadere posse, sicuti Deus promisit. Ergo maximæ curæ nostris maioribus fuit, felicitatemq; summã existimabant, si complures filios procreare possent. Nos verò, qui in Christum traducti sumus, vt fructum spiritualem afferamus, etsi matrimonium honore prosequimur, munus tamen illud, quod excellentius fit, magnisq; laudibus apud Scripturam sacram commendatur, omni studio eligimus atque sectamur, vt soli scilicet Deo adhæreamus, nullaq; res mundanæ nobis impedimento sint. *Qui enim, inquit, cum vxore est, sollicitus est, quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* 1. Cor. 7.

Theodoretus. 450.

Quæst. 66. in Genesim: Permulti intemperantes inde suæ lasciuiæ sumunt occasionem, quòd Patriarcha Abraham cõcubina sit vsus, &c. Si enim attendamus Patriarcham concupiscentiæ inseruientem, rem reprehensione dignam vocabimus. Si verò vxor naturæ suæ infirmitatem declarans, & à Creatore sterilem sibi factum esse vterum dicens, exponensq; quanto liberorum desiderio teneatur, rogauit ea de causa Abrahã, vt cum Agar congrederetur, quò ipsa liberos inde susciperet, quid peccauit Abrahã? Maximè, cùm neq; natura, neque lex vlla tum scripta plures ducere vxores prohiberet: ipsa verò coniunx sterilis obsecraret virum, ancillæ permisceri: non vt voluptati inseruiret, sed amborum naturæ consuleret, ipsiq; reipsa vocarentur genitores?

Quæst. 84. Multi sibi prætexunt occasionem lasciuiæ, quòd quatuor vxores Iacob habuit. Vniuscuiusque facti scopus inquirendus est. Sic enim iudicantes reperiemus quidem Patriarcham Iacob sibi Rachel solam desponsasse, & præter animi voluntatem Liam attigisse. Mox igitur, vt dolum sensit, ægrè tulit, & cum socero questus est. Balæ verò permixtus est, non voluptatis gratia, sed vt coniugem placaret. Nam cùm Rachel an-

geretur, quòd liberis careret, stolidéq; diceret: *Da mihi liberos, alioqui moriar*: piè quidem obiurgauit illam Patriarcha, & docuit, quisnam esset naturæ creator: & quòd nuptiæ non darent liberos, sed qui nuptijs legem dedit Deus, &c. Ad hæc etiam illud aduertendum est, tunc temporis nondū datam esse vllam legem, quæ multiplices nuptias prohiberet, & quòd felicissimi tunc existimabantur, qui multorum liberorum patres erant.

Basilius Seleuciæ Episcopus. 460.

Oratione 3. de Lazari resuscitatione: Nulla venia dignus est, qui post acceptam vxorem, tantamq; perceptam consolationem, cum summa illius contumelia alteri sese coniungit. Hoc enim nihil aliud est, quàm deplorata quædam mollities: si enim plurimi, quando tempus ieiunium exigit, aut orationem deposcit, à proprijs vxoribus se continent, qui sua non contentus, aliam inducit, quantam putas capiti suo perniciem accersit? &c.

Victor Antiochenus. 460.

Ad cap. 10. Marci: Ad ipsam restitutionem quod attinet, si Deus vna per diuortium dimissa aliam superinduci voluisset, vtique post virum vnum conditum, non vnam, sed multas mulieres efformasset. Nunc verò ex ipsa legis forma, primaq; generis nostri institutione vnum virum vni tantùm mulieri perpetuò citra vllū prorsus dissidium cohabitare debere ostendit. Ex vna namq; radice facti sunt ambo: & in vnum rursum conueniunt ambo.

Olympiodorus. 500.

In Ecclesiasten Salomonis: *Vitam cognosce cum vxore*: Quòd si hæc verba ad vxorē mariti cuiusq; referas, tunc literali sensu nos admonebit, vt iuxta monogamiæ legē vxore vna contenti simus: Coniugalis namque castitas, & obseruantia ipsa quoque nobis est æternæ vitæ conciliatrix. *Vitam* ergo *cognosce*, & viue cum vna, quam dilexisti.

Ad cap. 7. Ecclesiastis: Licebat antiquis Patribus vxores multas accipere, multas diuitias possidere, quæ tamen nobis Euangelica lex coercuit.

Procopius Gazæus. 530.

In cap. 29. Genes. Forsitan alicui absurdum videatur, quòd duas ducit vxores Iacobus, & easdem sorores. Sed is sciat, priscis maximum fuisse studium plurimę procreandæ prolis, quiq; plurimis abundabat liberis, is inter beatos numerabatur. Quapropter nulli prisco seculo dabatur vitio, etiam si quis complures sibi iungebat vxores. Sobolis fœcunditatem ante datam legem loco benedictionis suscipiebant prisci mortales. Etiam illi, qui lege regebantur, multos liberos iudicabant esse benedictionem Domini. His dicitur: *Si legem custodieritis, non erit inter filios Israel sterilis.* Nec tamen lex, sed promissio elargiebatur fœcunditatem. Siquidem non in nobis situm est, vt vel fœcundi, vel steriles simus. At qui sumus in Christo, eiusq; dogmata sectamur, festinemus ad spirituales fructus edendos, nec tamen interim aspernemur nuptias: sed eligamus id quod potius est.

Iustinianus Imperator. 530.

Libro 1. Instit. titulo de nuptijs: Duas vxores habere eodem tempore non licet.

In Authentica de Triente & semisse §. Consideremus: Legitimæ vxori coniunctus, alias insuper inducere non poterit, matrimonio consistente.

Theophylactus. 900.

Ad Matth. cap. 19. Quid igitur Christus? ostendit opus, & legislationem eius, qui nos à principio formauit, esse monogamiam. Ab initio enim vnum coniunxit Deus vni: atque ita non oportet vnum virum coniungi multis mulieribus, neq; mulierem vnam viris multis: sed eos, sicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neq; absque causa cohabitationem diuellere.

Ad Marci cap. 10. Vide autem quid dicat, quòd Deus noluit polygamiam, vt hæc relinqueretur, & altera duceretur vxor; & iterum relinqueretur illa, & assumeretur alia? Nam si hoc esset, fecisset Deus vnum quidem virum, multas autem mulieres. Nunc autem hoc non fecit, sed masculum & fœminam fecit, vnū vni copulari iubēs.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 4. Adam cùm Euam vidisset, dixit: *Hoc est os de ossibus meis, & caro de carne mea, &c.* Considera igitur quomodo post peccatum demum & stoliditatem hominū polygamia increuerit. Adam enim non dicit: *Et erunt* multæ mulieres cum viro *in carne vna*, sed *duo*, hoc est, vir & mulier. Vna verò & plures inter se pugnant. Quamuis autem Moses legislator singulis Iudæorum vxores plures concesserit, in temporis successionē illud permisit, vt & in animalium sacrificijs factum est, vt ab impura filiorum cæde & oblatione abduceret. Sicut verò Christus adueniens animalium sacrificia prohibuit, legis scopum implendo: ita etiam vxorum pluralitatem sustulit.

NEGANT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Exhortatione ad castitatem cap. 5. Vno matrimonio censemur vtrobique, & carnaliter in Adam, & spiritualiter in Christo: Duarum natiuitatum vnum est monogamiæ præscriptum. Vtraque degenerat, quæ de monogamia exorbitat. Numerus matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Gen. 4. Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed & benedicti, inquis, Patriarchæ non modò pluribus vxoribus, verùm etiam cōcubinis coniugia miscuerunt. Ergo propterea nobis quoque licebit in numerum nubere? Sanè licebit, si qui adhuc typi alicuius futuri Sacramenti supersunt, quos nuptiæ tuæ figurent: aut si etiam Genes. 1. nunc locus est vocis illius: *Crescite & multiplicamini*, id est, si nondum alia vox superuenit: *Tem-* 1. Cor. 7. *pus iam in collecto esse, restare vt & qui vxores habent, tanquam non habentes agant.* Vtiq; enim continentiam indicens, & compescens concubitum seminarium generis, absolescit *Crescite* illud & *multiplicamini*. Vt opinor autem vnius & eiusdem Dei vtraque pronuntiatio & dispositio est, qui tunc quidem in primordio sementem generis emisit, indultis coniugiorū habenis, donec mundus repleretur, donec nouæ disciplinæ materia proficeret: nunc verò cum extremitatibus temporum compressit quod emiserat, & reuocauit quod indulserat, non sine ratione propagationis in primordio, & repastinationis in vltimo, semper initia laxantur, fines contrahuntur.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Nos vnius matrimonij vinculo libenter inhæremus: cupiditate procreandi aut vnam scimus, aut nullam.

Lactantius. 320.

Lib. 6. cap. 23. Nec tantùm alienis toris, quæ attingere non licet, verùm etiam publicis, vulgatisq; corporibus abstinendum Deus præcepit: docetq; nos, cùm duo inter se corpora fuerint copulata, vnum corpus efficere, &c. Nondum omnia

castitatis

castitatis officia executus sum, quam non modò Deus intra priuatos parietes, sed etiam præscriptio lectuli terminat: vt cùm quis habeat vxorem, neque seruam, neque liberam habere insuper velit, sed matrimonio fidem seruet.

In Epitome diuinarum Instit. cap. 8. Qui habet coniugem, nihil quærat extrinsecus: sed contentus ea sola, carnem castiget, inuiolati cubilis sacramenta custodiat. Adulter enim Deo est perinde atque incestus, qui abiecto iugo, vel in liberam, vel in seruam peregrina voluptate luxuriat. Sed sicut fœmina castitatis vinculis obligata est, ne aliud concupiscat: ita vir eadem lege teneatur, qua Deus & viro vxorem vnius corporis compage solidauit.

Ambrosius. 370.

Libro 1. de Abraham Patriarcha cap. 7. Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideoq; coniugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas.
1. Cor. 7. Matt. 19. *Vinctus es vxori, noli quærere solutionem*: quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimẽ est adulterij: hoc grauius, quòd putas peccato tuo auctoritatem lege quærendam.

Hieronymus. 390.

Libro 1. contra Iouinianum cap. 8. Melius est enim, licet alterum & tertium, vnũ virum nosse, quàm plurimos: id est, tolerabilius est vni homini prostitutam esse, quàm multis: siquidem & illa in
Ioan. 4. Euangelio Ioannis Samaritana sextum se maritũ habere dicens, arguitur à Domino, quòd non sit vir eius: vbi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui propriè vnus est, esse desijt. Vna costa à
Genes. 2. principio in vnam vxorem versa est. *Et erunt*, inquit, *duo in carne vna*, non tres, neque quatuor: alioqui iam non duo, sed plures. Primus Lamech sanguinarius, & homicida, vnam carnem in duas diuisit vxores: fratricidium, & digamiam eadem cataclismi deleuit pœna, de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distant in numero, tantum & in crimine.

Libro 2. contra Iouinianum cap. 6. Scotorum natio vxores proprias non habet, & quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sectetur exemplũ, nulla apud eos coniunx propria est: sed vt cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt.

Augustinus. 400.

De doctrina Christiana lib. 3. cap. 12. Regno terreno veteres iusti cæleste regnũ imaginabãtur, & prænuntiabant. Sufficiendæ prolis causa erat vxorũ plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo, & ideo vnam fœminam maritos habere plurimos honestum non erat: non enim mulier eo est fœcundior, sed meretricia potiùs turpitudo est, vel quæstũ, vel liberos vulgo quærere. In huiuscemodi moribus quicquid illorum temporum sancti non libidinosè faciebant, quãuis ea facerent, quæ hoc tempore nisi per libidinem fieri non possunt, non culpat Scriptura. Et quicquid ibi tale narratur, non solùm historicè ac propriè, sed etiam figuratè ac propheticè acceptum interpretandum est vsque in finem illũ charitatis, siue Dei, siue proximi, siue vtriusque.

De bono coniugali cap. 7. Quomodo viro possit esse licentia ducendæ alterius, si adulterã reliquerit, cùm mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quæ si ita sunt, tantũ valet illud sociale vinculum coniugum, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilem vxorem, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat quàm vnam viuam: & vtiq; relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regulá præscribere videtur, quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam Sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atq; id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita vt sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi *in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius*, talis est causa cum vxore.

De nuptijs & cõcupiscentia lib. 1. cap. 9. Verùmtamen magis pertinere ad nuptiarum bonum, non vnũ & multas; sed vnum & vnam satis indicat ipsa prima diuinitus facta cõiugij copulá, vt inde cõnubia sumerent initium, vbi honestius attenderetur exemplum. Progrediente autem genere humano, iunctæ sunt quibusdam bonis viris bonæ fœminæ, singulis plures. Vnde apparet & illud dignitatis magis appetisse modestiam, & hoc fœcunditatis permisisse naturam.

Contra Faustum lib. 22. cap. 47. Iam verò filio eius Iacob quòd pro ingenti crimine quatuor obijciuntur vxores, generali prælocutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat: & nũc propterea crimen est, quia mos nõ est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cùm ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus obijcitur sancto viro Iacob? Si naturam cõsulas, non lasciuiendi, sed gignendi causa illis mulieribus vtebatur. Si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur. Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus non licet? Quæ duo quisquis contempserit, etiamsi tantummodò causa generandi vti possit fœminis pluribus, peccat tamen, & ipsam violat humanam societatem, cui necessaria est propagatio filiorum.

Eucherius Lugdunensis. 450.

De quæstionibus difficilioribus veteris & noui Testamẽti: In Genesi: *Interrogatio*: Quid his respondendũ est, qui ob vxores multas incontinentiã Patribus vel Patriarchis nostris obijciendã putãt? *Respond.* Primùm, quòd tunc nondum lege prohibitum: quia consuetudo erat, crimen esse non poterat. Deinde, quòd illa tunc, vel pro loco, vel pro tempore, non improbabilia apud Deum fuerint. Pro loco, sicut & in vna domo in altero angulo aliquid fieri à quolibet domino præcipitur: quod in alio nequaquam fieri permittitur. Pro tempore verò, quòd rudi adhuc seculo præceptum fuerat: *Crescite, & multiplicamini.* Nunc verò iubetur, Gene. 1.
vt, *qui habent vxores, tanquàm non habentes sint*: non quòd iustitia varia sit, sed tẽpora mutabilia, quæ pariter ire non possunt, & diuersis quibusq; temporibus, vel diuersis locis diuersa congruant. Necesse est postremò, quòd in his ex voluntate Domini sub specie gestorum præsentium fieret quædam prænuntiatio futurorum.

Prosper Aquitanicus. 460.

Ad cap. 13. ad Hebræos: Honorabile connubium est amore filiorum legitimè vxorem ducere, temporibus certis ab ea abstinere, nec plures vxores habere: quia ab initio creauit Deus masculum & fœminã, dixitq; eis: *Crescite, & multiplicamini*, &c. Si legitimum non fuerit connubium, neq; amore

filiorum

filiorum, sed causa libidinis explendæ, fuerintque plures vxores, non est honorabile coniugium, neque torus immaculatus.

De promissionibus & prædictionibus Dei parte 1. cap. 25. Duodecim filios, quos duodecim Patriarchas Scriptura testatur, ex suis fœminis suscepit Iacob: Nō quòd liceret sanctos viros plurimas habere mulieres, concupiscentiæ scilicet causa: sed quòd gratia multiplicandæ prolis daret Deus licentiam, qui & vnā permisit, & postea aliquādo prohibuit. Nam cùm in Lege dixerit: *Maledictus homo, qui non suscitauerit semen in Israel:* per Salomonem autem Prophetam huic licentiæ terminum dedit. *Tempus, ait, mittendi lapides, & tempus colligendi lapides: tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu.*

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum cap. 3. Si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit, secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit; id est, si vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamē legitimum non violet thorum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum.

Athalaricus Rex. 520.

Apud Cassiodorum lib. 9. epist. 18. Vno tempore duabus nemo copuletur vxoribus: quia se nouerit suarum rerum amissione plectendum. Nam aut libido est, & rectè perfrui non finetur: aut cupiditas, & iure nuditate damnatur. Si quis autem superflua turpique cupidine, cōiugali honestate despecta, ad concubinæ elegerit venire complexus, si ingenua fuerit, cum filijs suis iugo seruitutis modis omnibus addicatur vxori, vt illi se per honesta iudicia sentiat subdi, cui per illicitam libidinem credidit posse præponi.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Officijs Eccles. lib. 2. cap. 19. Quòd autem non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitus facta coniunctio in exemplū est. Nam cùm Dominus hominem figurasset, eiquè parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, sicquè Adam & mulier Eua vna inter se nuptijs iuncti, formam hominibus de originis auctoritate & prima Dei voluntate sanxerunt. Item secundùm spirituales nuptias, sicut vnus Christus & vna Ecclesia: ita & vnus vir & vna vxor, tam secundùm generis documentum, quàm secundùm Christi Sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicet aliquis, quòd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt. Ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri Sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus: Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explēdæ libidinis causa cum pluribus fornicari. Sæpius autem nubendi licētia iam non est religionis, sed criminis.

Beda. 700.

In caput 19. Matth. Ab initio *masculū & fœminam fecit eos.*) Singulari numero protulit, vt vnius cōiugis consortio necterentur. Præmium nuptiarum ex duobus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui vnus efficitur spiritus.

Angelomus. 830.

In lib. 2. Regum cap. 11. Sed fortasse dicat quis: Si Dauid imaginē Christi gerebat, quomodo multas vxores & concubinas habuisse scribitur, cùm has res Christus exhorrescat & dānet? Hoc enim per figuram fiebat. Multæ enim vxores Dauid multarum gentium & nationum imaginem indicabant, quæ per fidem Christi consortio iungerentur. Concubinæ verò eius significant hæreticorum Ecclesias, quæ sub Christi nominis titulo manere se gloriantur: sed quia propter carnalia lucra sectantur Christum, nō coniuges, sed concubinæ vocantur. Nunc si reges plures habeant vxores vel concubinas, crimen est. Quia enim transierunt figuræ, pro quibus vxorum vel concubinarum venia concedebatur. At nunc quia figuræ transierunt, venia nulla datur.

Nicolaus Primus. 860.

Ad consulta Bulgarorum cap. 51. Si liceat vno tempore duas habere vxores exquiritis: quòd si non licet, scire cupitis, apud quem inuentum fuerit, quid exinde facere debeatis: Duas tempore vno habere vxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum illa permittit. Nam Deus, qui fecit hominem ab initio, masculum vnum fecit & vnam fœminam tantùm, cui potuit vtique si vellet duas vxores tribuere, sed noluit. Scriptum quippe est: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ:* non dixit vxoribus. Et iterum: *Erunt duo in carne vna,* masculus scilicet & fœmina in carne vna, & non tres, aut plures. Itaque apud quem vno tempore duæ vxores inueniuntur, interim priori retenta posteriorem cogatur amittere, insuper & pœnitentiam, quam loci sacerdos præuiderit, compellatur suscipere.

Causa 24. q. 3. An non districta vltione feriendus est, qui in duabus vxoribus adulterium Lamech & flagitium imitatus est, dignoscens, quòd Dominus non nisi post 77. generationes suo salutifero aduentu deleuit, cùm Cain fratricidium septima generatione aquis abolitum sit cataclysmi, id est, diluuij?

Ioannes Octauus. 870.

Epistola 198. Hoc etiam illis pariter iubemus, vt nullus propriam relinquat vxorem, & illa viuente alteram sibi sociare præsumat: nec liceat ei vno tempore duas habere vxores, vxoremue & concubinam.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

Ad cap. 19. Matthæi: *Masculum & fœminam fecit eos:*) Non dicit fœminas, sed fœminam, multiplicationem coniugij excludens, & ad idē adhuc confirmandum dicit: *Propter hoc quidem,* id est, propter hanc vnam coniunctionem, *dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ,* nō vxoribus: *& erunt duo in carne vna,* non tres, id est, in carnali copula. Itaque quia vnum facit carnalis coniunctio, iam non sunt duo, sed vna caro, quod facit coniunctio carnalis.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 33. D. Multiplicatio vxorū generaliter prohibita est. Permissum est autē regi plures habere, sed non multiplicare. Veniēte autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarū ad priorem honestioremquè institutionem, vt vnus vni in figura Christi & Ecclesiæ coniungantur.

Innocentius Tertius. 1200.

Extra. de diuortijs cap. Gaudemus: Quia verò pagani circa plures in simul fœminas affectum diuidunt coniugalem, vtrum post conuersionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immeritò dubitatur. Verùm absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianæ, cùm ab

initio

initio vna costa in vnam fœminam fit conuersa: & Scriptura diuina testetur, quòd *propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. & erunt duo in carne vna.* Nõ dixit, tres, vel plures, sed, *duo*: nec dixit, *adhærebit* vxoribus, sed *vxori.* Nec vlli vnquam licuit in simul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione cõcessum: qui mos quandoq;, interdũ etiã fas cẽsetur, per quam sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio: sic & Patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sanè veridica hæc sententia probatur, etiam de testimonio veritatis, testantis in Euangelio: *Quicũque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod euidenter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cùm non ad imparia iudicẽtur circa matrimonium) reprobandã.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica post Epiphaniam: Per hoc, quod dicitur in Genesi: *Erunt duo in carne vna*, nõ tres scilicet, vel plures, & quod dicit Apostolus: *Vnusquisq; habeat suam, propter fornicationem*, non dicit suas: remouetur vitiũ bigamiæ, quod primò Lamech contra Deum legitur introduxisse, & reputatum est ei ad culpam, quia plures habuit propter explendam libidinẽ. Postea verò, cùm ferè totus mundus coleret idola, paucis in cultu vnius Dei remanentibus, concessum fuit eis ad tempus plures vxores habere, vt multiplicarẽtur, ne cultus Dei obliuioni traderetur.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Libro de Sacramento Matrimonij cap. 9. rationẽ reddens, quare veteribus contra ius naturale sit indulta vxorum pluralitas, sic tandem concludit: Verùm perfectionis Euãgelicæ sidere latius & copiosius radiãte, omnia hæc abrogata sunt, & auctoritate diuina interdicta, sicut legitur Matth. 19 & Lucæ 16. vbi ipsa Veritas ore suo sacratissimo vxorum multitudinem, imò etiam dualitatem prohibuit, & separationem, excepta sola causa fornicationis, interdixit.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo historiali lib. 9. cap. 69. Sciendum, quòd vnicam esse vnius vxorẽ de iure naturali est: sed pro temporis exigentia Dominus dispensauit cum Patribus: quia pauci erant Dei cultores, &c.

Bonauentura. 1260.

In lib. 4. Senten. dist. 33. quærens an sit contra legem naturæ, quòd vnus habeat plures vxores, respondet per hæc verba: Si ius naturale dicatur, quod in lege & in Euangelio scribitur, sic ius naturale est, quod sit vna vnius. *Et erunt*, inquit, *duo in carne vna*, tam in veteri, quàm in nouo Testamento.

Durandus à S. Portiano. 1310.

In lib. 4. Sent. dist. 33 quæst. 1. An modò liceat sub lege Euangelij habere plures vxores ex dispensatione Ecclesiæ? Tenetur communiter, quòd non: quia nullus potest dispensare in statuto Christi. Sed Christus inhibuit pluralitatem vxorum. Apparet per illud, quod dicitur Matth. 19. *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Si ergo dimissa vxore non licuerit aliam ducere, fortiori ratione non licebit aliam ducere obtenta prima. Virtus autem rationis hæc est, vxor dimissa non propter fornicationem, sed ex alijs causis per Christum reprobatis, verè erat vxor, vt prius. Si ergo licuisset ex tunc habere plures vxores, non appareret, qualiter repudians sic vxorem non posset aliam ducere, non obstante, quòd repudiata remaneret vera vxor. Ergo pluralitas vxorum fuit per hoc sic reprobata.

Guido Rocherius. 1333.

In Manipulo curatorum part. 2. tract. 7. cap. 1. Matrimonium est viri & mulieris legitima cõiunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Non autem dicitur viri & mulierum, nec virorum & mulieris: quia nec vnus vir plures mulieres, nec vna mulier plures viros habere potest.

Thomas Argentinensis. 1360.

In lib. 4. Senten dist. 33. art. 3. Nunquam licuit vni viro simul habere plures vxores absque diuina dispensatione: quia quod est contra ius naturæ, hoc nulli licet sine diuina dispensatione: sed vnum virum habere plures vxores, est cõtra ius naturæ, ergo.

Ioannes Gerson. 1420.

In Dialogo de cœlibatu Ecclesiasticorum: Nolo putauerit aliquis multitudine vxorum (dum etiam legaliter actu multis fas esset vti) libidinis ignem, furorem, fomitem, tyrannidem excutere, sed crebrius in malum augere. Docet hoc spurcissima Sacramẽtariorum secta, &c. palam fit venereum furorem plus cedendo fugiendoq; vitari, quàm vtendo.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Propter fornicationem autem vitandam vnusquisque vir vxoratus vxorem suam, id est, vnam ac propriã, non plures, non concubinam habeat.

Pius Secundus. 1460.

Epistola ad Morbisanum Turcarum Principem: Ad illud transimus, quod in vestra lege dulcissimum ac saluberrimum esse putatis, vxores multas ducere. Quod si Deo placuisset, creato homini ab initio non vnam tãtùm sociam præbuisset, seu plurimas: nec dixit Deus: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit* vxoribus suis, sed, *vxori suæ* dixit: Nec amicitia inter virũ & vxorem vera esse potest, vbi non est æqualitas, cùm vir pluribus misceatur, mulier verò vni tantùm adhæreat, cuius est in alias plures distractus amor. Nec propterea numerus hominum augetur, quia plures vni nubant fœminæ: Nam totidem viri priuati coniugio sine prole discedunt, & præsertim cùm mulieres numero pauciores existãt. Iniqua insuper res videtur, & naturali aduersa libertati, vnius vrbis ciuium alios multiplici matrimonio vti, alios in solitudine degere. Nec propterea laudanda consuetudo, quòd in veteri Lege plerosq; sanctos viros pluribus vxoribus fuisse cõiunctos legimus: quia non id ex lege, aut ex voluptate fecerunt, sed diuina quadam dispensatione, & ad sobolem procreandam, quæ cresceret in cultu Dei.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sess. 24. canone 2. Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

ARTICVLVS TERTIVS.

FACTO INTER CONIVGES DIVORTIO, NVLLI LICERE VIVENTE VNO ALTERI COPVLARI.

NEGANT.

Anno post natũ Christum

80. *EBIONITÆ alteris nuptijs disiunctis, alteris copulant, vsque ad secundas & tertias nuptias.* Epiphanius.

180. *Montanus coniugia dissoluere docuit.* Apollonius apud Eusebium lib.5.cap.16.

230. Origenes Homilia 7. in Matthæum testatur, *sibi notos fuisse quosdam Episcopos, qui permiserunt quibusdam vxoribus, quæ cum viris diuortium fecerant, alijs viris nubere.*

380. *Messaliani legitima coniugia passim & sine delectu dirimũt.* Socrates lib.4.cap.31.

400. *Pollentius quidam, contra quem Augustinus duobus libris scripsit, docuit licere vxoribus, quæ cum viris diuortium fecerunt, alijs nubere.*

630. *Mahometus* Azo. ra 8. *aliam vxorem alia permutare concedit.*

1439. In Concilio Florentino Sessione vltima Eugenius Papa Græcis dixit: *Eos grauiter à Latinis accusari, quòd matrimonia dissoluerent, neque illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderũt.*

1500. *Græci diuortium ita permittunt, vt superstite altero coniugum, alter vxorem ducere possit.* Antonius Posseuinus in capitibus, quibus Græci & Rutheni à Latinis dissentiunt.

1520. *Erasmus Roterodamus,* ad caput 7. prioris ad Corinthios, *fusissimè probare conatur, propter fornicationem facto diuortio, licere innocenti coniugi ad alias nuptias transire.*

1520. Thomas Caietanus ad cap.19. Matthæi: *Intellige igitur,* inquit, *ex hac Domini Iesu Christi lege, licitum esse Christiano dimittere vxorem ob fornicationem carnalem ipsius vxoris, & posse aliam ducere vxorem, salua semper Ecclesiæ definitione, quæ hactenus non apparet. Nam Decretales Pontificiæ de hac materia non sunt definitiuæ fidei, sed iudicialis facti. Profitentur enim ipsimet Pontifices, vt patet in quinto capite de diuortijs, & in capite licet, de sponsa duorum, Romanos Pontifices aliquando in his iudicijs matrimoniorum errasse. Nec ex his intelligas vxorem quoque posse dimittere virum fornicantem: Quia Iesus, qui est verus Deus, non hoc concessit, nec ratio par est, vt patet, nec etiam in veteri Lege poterat vxor repudiare virum.*

1520. *Ambrosius Catharinus,* libro Annotationum in Commentaria Caietani in fine, *disputat quæstionem istam, ac tandem concludit, ex Euangelio & Apostolo non posse colligi, non licere, in causa fornicationis aliud matrimonium inire: id tamen varijs Canonibus esse prohibitum, & ideo non debere fieri, nisi ex Ecclesiæ auctoritate.*

1520. Martinus Lutherus de captiuitate Babylon. cap. de Matrimonio: *Hoc miror,* inquit, *cur cælibem cogant esse hominem, qui diuortio separatus est à coniuge sua, nec aliam ducere permittant. Si enim Christus diuortium concedit in causa fornicationis, & neminem cogit esse cælibem, & Paulus magis velit nos nubere, quàm vri, videtur omnino admittere, vt in locum repudiatæ aliam ducat. Quæ res vtinam planè discussa & certa esset, posset consuli infinitis periculis eorum, qui sine culpa sua hodie cælibes esse coguntur.*

Sermone de Matrimonio: *Hic vides, quòd adulterij causa Christus diuortium admittat, vt vtra persona insons fuerit, se permutare queat, &c. Vbi altera, quæris, persona manebit, si fors & ipsa cælebs esse non poterit? Respondeo: Debuit quidem à Magistratu interfici. Quòd si Magistratus hîc gladiũ negligens, adulterum non interimeret, in aliam profugere terram mœchus potest, ibiq́; si cõtinere nequeat, vxorem ducere rursum, &c. Sin quis obijciat, sic latus campus dabitur quibusuis maritis & vxoribus discedendi, & exteras petendi terras, vt illic rursum coniugij pacta feriant. Respondeo: Quid ego aduersum hoc possum? Magistratus in culpa est. Quare adulteri non tolluntur è medio, tum consilio meo non fuerit opus. Nam omnino inter duo mala, alterum potius est, vtpote adulterum propter scortationem vitãdam in exteris terris matrimonio copulari permittere. Arbitror enim eum vel coram Deo tutum esse, cùm vita ei relinquatur* (à Magistratu,) *nec se cõtinere queat. Reperiuntur interdum adeò pertinaces vxores, quæ etiamsi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro sua duritia non curarent. Hic opportunum est, vt maritus dicat: Si tu nolueris, alia volet. Si domina nolit, adueniat ancilla: ita tamen, vt antea iterum & tertiò vxorem admoneat maritus, & coram alijs eius etiam pertinaciam detegat, vt publicè ante conspectum Ecclesiæ duritia eius & agnoscatur, & reprehendatur. Si tum renuat, repudia eam, & in vicem Vasti Ester surroga, Assueri regis exemplo. Porrò hîc tu D. Pauli 1.Cor.7. innitaris verbis:* Maritus proprij corporis potestatem non habet, sed vxor. *Et:* Vxor sui corporis ius non habet, sed maritus. Ne fraudetis vos mutuò,

nisi vterque consenserit. Ecce mutuam hic fraudem vetat Apostolus. Nam in desponsione alter alteri corpus suum tradit, ad Matrimonij obsequium. Vbi ergo alter debitum obsequium negat, tum alteri corpus suum deditum spoliat, & vi aufert, quod propriè coniugij repugnat iuri, imò & coniugium dissipat.

Ad caput 7. prioris ad Corinth. *Si alter cum altero in gratiam redire nolit, sed simpliciter separatus esse velit, & alter continere non valens, comparem habere coniugem cogatur, quid illi faciendum? poteritne cum alio contrahere? Respondeo: Procul dubio poterit. Nam cùm illi praeceptum non sit, vt castè viuat, neque castitatis donum habeat, neque desponsus sibi secum in gratiam redire dignatur, ac sibi corpus ita surripit, cuius expers esse non potest, non compellit eum Deus ad id, quod vires suas superat, ob alterius temeritatem faciendum. Hinc perinde est, ac si desponsus sibi obijsset, &c. Quod hic D. Paulus de Ethnico compare dicit, idem & de pseudochristiano intelligendum est, vt si alter coniugum alterum ad impietatem adigeret, neque illi permitteret Christum vita imitari, tum liber sit, & solutus, vt quicum libuerit se despondeat. Quod si hoc Christiano iure non liceret, cogeretur fidelis suam infidelem comparem sequi, vel inuitus, repugnante natura & viribus suis, permanere cælebs. Quid si secundum coniugium non opportunè caderet, sed rursus maritus vxorem vel impiè viuere cogeret, vel alter ab altero fugeret, an liceret viro toties vxorem ducere, vnde forsan decē vel plures* (vxores) *adhuc viuentes haberet? Rursus licebitne vxori decem vel plures, qui iam omnes profugerunt, habere maritos? Respondeo D. Paulo non possumus os obstruere, neque cum illis luctari, qui eius doctrina, quoties necesse fuerit, vti volunt. Verba eius aperta sunt, fratrem vel sororem liberos esse lege coniugij, si alter discesserit, vel cum hoc habitare non consenserit. Neque semel tantùm vt hoc fiat, dicit, sed liberum relinquit, vt quoties res postulat, vel pergat, vel cōsistat. Neminem enim in incontinentiæ crimen coniectum vult, vt eo captus teneatur aliena temeritatis vel malitia causa.*

1540. Philippus Melanchthon in Locis communibus tractatu de coniugio: *Cùm persona, quæ deliquit, suo scelere dissoluerit coniugium, iudex authoritate Euangelij personam innocentem pronuntiat esse liberam,* & expressè inquit, *concedi ei, vt pro sua conscientia piè aliud contrahat coniugium.*

1540. Martinus Bucerus ad cap. 19. Matthæi: *Iudæis permissum erat ob duritiam cordis dimittere vxores, & alias ducere. Ergo idem licere debet Christianis, quando eadem inuenitur in illis cordis duritia, vt simul commodè habitare nequeant.*

1550. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit cap. 19. § 37. *De matrimonio leges sanxerunt, quibus tyrannidem suam firmarent, sed partim in Deum manifestè impias, partim in homines iniquissimas: quales sunt, ne viro, qui adulteram repudiauerit, alteram ducere liceat.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Matth. 5. vers. 31. Omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.

Marci 10. 11. Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

Rom 7. 1. An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

1. *Cor.* 7. 10. Ijs autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Canon. Apost. 48 Si quis laicus, vxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communione priuetur.

Hermas. 120.

Libro 2. mandato 4. Et dixi illi: Domine, si quis habuerit vxorem fidelem in Domino, & hanc inuenerit in adulterio, nūquid peccat vir si cōuiuit cum illa? Et dixit mihi: Quamdiu nescit peccatum eius, sine crimine est vir viuens cum illa: si autem scierit vir vxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, & permanet in fornicatione sua, & conuiuit cum illa vir eius, reus erit peccati eius, & particeps mœchationis eius. Et dixi illi: Quid ergo, si permanserit in vitio suo mulier? Et dixit: Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quòd si dimiserit mulierem suā, & aliam duxerit, & ipse mœchatur.

Athenagoras. 180.

Apologia pro Christianis: Vel vt natus est vnusquisque nostrūm manet, vel nuptijs copulatur vnicis: secundæ enim decorum quoddam adulteriū sunt. Qui enim vxorem suam dimiserit, & duxerit alteram, adulteratur, inquit Dominus noster, neque illam dimittere concedens, cuius debilitata est pudicitia, neque alteram ducere.

Clemens Alexandrinus. 200.

Libro 2. Strom. cap. 12. Quòd consulat Scriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquā permittat discedere, legem apertè constituit: *Non dimittes vxorem, præterquam propter fornicationem.* Adulterium enim existimat coniungi matrimonio, viuo altero ex separatis.

Origenes. 230.

Tractatu 7. in Matthæum: Scio quosdam, qui præsunt Ecclesijs, extra Scripturam permisisse aliquā nubere viro priori viuente: & contra Scripturam quidem fecerunt dicentem: *Mulier ligata est quanto* Rom 7

tempore viuit vir eius. Item: *Viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro,* &c. Qua enim ratione adultera est mulier, quãuis legitimè nubere videtur, viro viuente: eadem ratione & vir, quamuis legitimè accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitimè secundùm sententiam Christi, sed magis mœchatur, quasi alienam accipiens.

Basilius Magnus. 370.

Epistola 1. ad Amphilochium Canone 9. Vir vxore dimissa (scilicet propter fornicationem) si ad alteram se contulerit, & ipse adulter est: quoniam in causa est, vt vxor adulteretur, & quæ cum eo habitat adultera est, eò quòd alium virum ad se traduxerit.

Epiphanius. 380.

Heresi 59. contra Catharos: Licitum est populo, vt propter imbecillitatem feratur, & vt qui non possunt in prima vxore contenti esse, secundæ post primæ mortem coniungantur. Et qui quidem vnam habuit, in maiore laude ac honore apud omnem concionem habetur. Qui verò non potuit vna mortua contentus esse, ob aliquam scortationem, aut adulterium, aut separatione ob aliquam malam causam facta, eum diuina Scriptura non accusat, si aut vir secundæ coniungatur vxori, aut vxor secundo viro, neque ab Ecclesia & via abdicat, sed suffert propter debilitatem: non vt duas vxores simul habeat, altera adhuc superstite: sed vt ab vna separatus, secundæ, si ita contingat, lege copuletur, diuina Scriptura & sancta Dei Ecclesia eius miseretur.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 17. in Matthaeum: Ille enim etsi alteram non duxerit, hoc ipso se cõstituit criminis reum, quòd adulteram fecit ex coniuge: hic verò accipiendo alienã, adulter effectus est. Nequaquam enim mihi referas, quia illam alter eiecit. Nam expulsa quoque vxor esse eius, qui eam expulit, perseuerat.

Victor Antiochenus. 460.

In cap. 16. Luc. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam ducit, adulterium committit.* Etsi vxor per diuortium à viro diuellatur, attamen ob copulam initio initam iure ab illo seiungi nequit. Quamobrem prima adhuc superstite, alteri se coniungere adulterium vocat. Idem quoque de vxore alteri nubente pronuntiat.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 87. Quæ maritum reliquit, est adultera, si venerit ad alium, vt vult sacer & diuinus Basilius, qui ex Hieremia Propheta hoc optimè collegit. *Quòd si alij viro vxor fuerit, ad maritum suum non conuertetur, sed polluta polluetur.* Hier. 3. Et rursus: *Qui autem detinet adulteram, est & insipiens, & impius.* Prou. 18. Si ita præter rationem à marito recessisse visa sit, ille quidem venia dignus est, hæc verò pœna. Illi autem venia dabitur, vt Ecclesiæ communicet. Sed is, qui legitimè sibi datam vxorem relinquit, & aliam ducit, & Domini sententia est adulterij iudicij obnoxius.

Canone 98. Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc viuo, cui desponsa est, in nuptiarum ducit societatem, adulterij crimini subijciatur.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Quoniam seruandæ pudicitiæ gratia, vel intolerantia quadã, vel alia quauis de causa fiunt diuortia, satius est, vt nulla prorsus fiat seiunctio. Quæ tamen si fieri contigerit, maneat mulier virũ habens, etsi non ad commixtionem, sed saltem vt nullum alium superinducat, vel viro concilietur.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Euaristus PP. 96.

Epistola 2. Sicut vxori non licet dimittere virũ suum, vt alteri se (viuente eo) matrimonio societ, aut eũ adulteret, licet fornicatus sit vir eius; sed iuxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita Ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se segregare, vt alterum (viuẽte eo) accipiat: sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, alterum Episcopum (suo viuente) non accipiat, ne fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est, si se alteri Episcopo iunxerit, aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desiderauerit, per acerrimam pœnitentiam aut suo recõcilietur Episcopo, aut innupta permaneat.

Tertullianus. 200.

Libro 4. contra Marcionem cap. 34. obijcienti Marcioni Christum contrarium esse Mosi, quia prohibuit diuortium, quod ille concesserat, respondet his verbis: Dico enim illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideo quis dimittat vxorem, vt aliam ducat. *Qui dimiserit, inquit, vxorem, & aliam duxerit, adulterium commisit: & qui a marito dimissam duxerit, æquè adulter est,* ex eadem vtique causa, qua nõ licet dimitti, vt alia ducatur: illicitè enim dimissam pro indimissa ducens, adulter est. Manet enim matrimonium, quod non ritè diremptum est. Manente matrimonio nubere, adulteriũ est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit: & quod non prohibuit in totum, permisit.

De Monogamia cap. 9. Qui dimiserit vxorem suam, præterquã ex causa adulterij, facit eam adulterari; & qui dimissam à viro duxerit, adulterat vtique. * Non & nubere legitimè potest repudiata, & si quid tale commiserit, sine matrimonij nomine, non capit * elogium adulterij, quã adulterium in matrimonio crimẽ est? Deus aliter censuit citra quàm homines, vt in totum, siue per nuptias, siue vulgo alterius viri admissio, adulterium pronuntietur à Deo. *Nõ pro nonne. *nomen, siue titulum, & infamiã.

Cap. 11. Per mortem vtique, non per repudium facta solutione: quia repudiatis non permitteret nubere *Apostolus* aduersus pristinum præceptum.

Concilium Eliberinum. 320.

Cap. 9. Item fidelis fœmina, quæ adulterũ maritum reliquerit fidelem, & alterũ duxerit, prohibeatur, ne ducat. Si autem duxerit, nõ prius accipiat cõmunionem, quàm is, quẽ reliquit, de seculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.

Concilium Arelatense Primum. 325.

Cap. 10. De his, qui coniuges suas in adulterio deprehendũt, & ijdem sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere: placuit, vt in quantũ potest, consiliũ eis detur, ne, viuentibus vxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.

Ambrosius. 370.

Libro 8. in cap. 16. Lucæ: *Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.)* Noli vxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis auctorem. Etenim si alienos, multo magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: *Qui dimittit vxorem, facit eam mœchari.* Matt. 5. Etenim cui nõ licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui auctor erroris,

etiam

etiam reus culpæ est. Quo cum parvulis [illegible] mittitur? Quò titubante vestigio grandæva detruditur? Durum si excludas parentem, pignora teneas, ut ad contumeliam charitatis addas etiam pietatis iniuriam. Durius si propter matrem etiam filios simul pellas, cum magis redimere à patre liberi debeant [illegible] parentis. Quam periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quam impium, si eius destituas senectutem, cuius defloraveris iuventutem? &c. Dimittis uxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: *Quæ Deus coniunxit, homo non separet.* Sed nō solum hic cælestē præceptū, sed quoddam etiam opus Dei solvitur. Paterisne oro liberos tuos vivente te esse sub vitrico? aut incolumi matre degere sub noverca? Pone, si repudiata non nubat. Et hæc viro tibi potuit displicere, qui adultero fidem servat? Pone, si nubat: necessitas illius tuum crimen est; & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, utrum aperta criminis cōfessione, an mariti specie adulterium admittas? nisi quòd gravius est, legem crimine fecisse, quàm furtum. Matt. 19.

Hieronymus. 390.

Matt. 5. 1. Cor. 7. *Epist. 30 in Epitaphio Fabiolæ cap. 1.* Præcepit Dominus uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus. Si quis meretrici iungitur, unum corpus facit: ergo, & quæ scortatori impuroque sociatur, unum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur; & solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur; quasi culpam dignitas faciat, nō voluptas: apud nos, quod non licet fœminis, æquè non licet viris; & eadem servitus pari cōditione censetur, &c. Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum, nec Evangelij vigorem noverat, in quo nubendi universa causatio, viventibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, unum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est? quis hoc crederet, ut post mortem secundi viri in semetipsam reversa, quo tempore solent viduæ negligentes, iugo servitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis, saccum indueret, ut errorem publicè fateretur, & tota urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret?

1. Cor. 6.

[illegible] ad [illegible] Reperi [illegible] [illegible] in qua [illegible] [illegible] vir [illegible] adulter [illegible], & Sodomita, [illegible] ab [illegible] ad [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible]

dicat: Ab adolescens vim patior corporis: me ad libidinem ardor impellit: ipsa organa membrorū genitalium, & compositio corporis fœmineos quærit amplexus. Et rursum homicida, in egestate, inquit, eram, indigebam cibo, tegmen corporis non habebam: ideo alienum sanguinem fudi, ne ipse fame & frigore morerer. Responde itaque sorori, quæ à nobis super suo statu quærit, non nostram, sed Apostoli sententiam: *An ignoratis fratres, (scientibus enim legem loquor,) quoniam lex dominatur homini, quanto tempore vivit? Mulier enim, quæ sub viro est, vivente viro alligata est legi. Quòd si mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri. Ergo, vivente viro, adultera erit, si duxerit alterum virum.* Et in alio loco: *Mulier alligata est, quanto tempore vivit vir eius: si autem dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino.* Omnes igitur causationes Apostolus amputans, apertissimè definivit, vivente viro adulteram esse mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris persuasionem, patris auctoritatem, propinquorum catervam, servorum insidias atque contemptum, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet Sodomita, licet flagitijs omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus eius reputabitur, cui alterū virum accipere non licet. Nec Apostolus hæc propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente, Christi verba secutus est, qui ait in Evangelio: *Qui dimittit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam acceperit, adulter est.* Animadverte quid dicat: *Qui dimissam acceperit, adulter est,* sive ipsa dimiserit virum, sive à viro dimissa sit, adulter est, qui eam acceperit. Unde & Apostoli gravem coniugij sarcinam intelligentes: *Si ita est,* inquiunt, *non expedit homini uxorem accipere,* &c. Ergo & ista soror, quæ, ut dicit, vim passa est, ut alteri iungeretur, si vult corpus Christi accipere, & non adultera reputari, agat pœnitentiam, ita duntaxat, ut secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, à tempore pœnitentiæ non copuletur. Quod si ei durum videtur, & semel dilectū non potest derelinquere, nec præferre Domino voluptati; audiat Apostolum conclamantem: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.*

Rom. 7. 1. Cor. 7. Matt. 5. Matt. 19. 1. Cor. 10.

In cap. 19. Matth. Quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret: sic priorem dimittere iubetur uxorem, ut secundam prima vivente nō habeat. Quod enim dicit, tale est: Si non propter libidinem, sed pro [illegible] iniuriam dimittis uxorem: quare expertus infelices priores nuptias, novarum te immittis periculo? Nec non quia poterat evenire, ut iuxta eandem legem uxor quoque marito daret repudium, eadem cautela præcipitur, ne secundum accipiat virum. Et quia meretrix, & quæ semel fuerat adultera, opprobrium non timebat, secundo præcipitur viro, quod si talem duxerit, sub adulterij sit crimine.

Augustinus. 400.

De bono coniugali cap. 7. Usqueadeo fœdus illud initum nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem vivente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit, & ille huius mali causa est, qui reliquit. Miror autem si quemadmodum licet dimittere adulteram uxorem, ita liceat ea dimissa alteram ducere. Facit enim de hac re sancta Scriptura difficilem nodum, dicente Apostolo ex præcepto Domini, *mulierem à viro non debere discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo* [illegible] 1. Cor. 7.

conciliari. cùm recedere vtique & manere innupta, nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo, qui adulter non est, faciat eum mœchari: reconciliari autem viro vel tolerando, si se ipse continere non potest, vel correcto forsitan iustè potest. Quomodo autem viro possit esse licentia ducendæ alterius, si adulteram reliquerit, cum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quæ si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculũ coniugum, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilem vxorem, & ducere de qua filios habet: & tamen non licet & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat, quàm vnam viuam: & vtique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominũ quoddã Sacramentũ adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atque id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnã. Siquidem interueniente diuortio non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita vt sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi Psal. 47. *in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius*, talis est causa cum vxore.

Cap. 15. Semel autem initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam Sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorum morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita vt iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alijs copulare non liceat.

Cap. 18. Sicut duobus pluribusve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarum quippe nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

De adulterinis coniugijs libro 1. cap. 9. Cur ergo, inquit, interposuit Dominus causam fornicationis, & non potius generaliter ait: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur*, si & ille mœchus est, qui dimissa fornicante muliere alteram ducit? Credo, quia illud quod maius est, hoc Dominus commemorare voluit. Maius enim adulterium esse quis negat, vxore non fornicante dimissa alteram ducere, quàm si fornicanté quis dimiserit, & tunc alteram duxerit? non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est vbi fornicante dimissa, altera ducitur. Nam simili locutione vsus etiam Apostulus Iacobi 3 ait. *Scienti igitur bonum facere & non facienti, peccatum est illi.* Nunquid ideo non peccatũ est illi, qui nescit bonum facere, & ideo non facit? Vtique peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat, & non faciat. Nec illud ideo nullum, quia minus.

Capite 11. Restat vt Matthæum intelligamus, à parte totum significare voluisse; eandem tamen tenuisse sententiam, non quidem vt dimittens vxorem & alteram ducens, quidam mœchetur, id est, qui præter fornicationem dimiserit. quidã verò non mœchetur, id est, qui propter fornicationem dimiserit: sed omnis, qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchari minimè dubitetur.

Libro 2. cap. 5. Sicut enim manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur cuiusquam reus criminis, nec illo Sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo. ita manente in se vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur viro: carebit autem si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis Sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam nunquam moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundùm Apostolũ volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideò licere vxori eius alteri nubere. Quamuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cùm dicebat: *Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult, nubat:* 1. Cor 7. sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quã cauendam esse monstrauit, vt & mulier per impudicitiam soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulterium liberata est à priori viro. Quod si ita est à veritate deuium, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est quamdiu vir eius viuit. Quod vt apertius dicam, quamdiu vir eius in corpore est. Pari ergo forma & vir alligatus est, quamdiu mulier eius in corpore est. Vnde si vult dimittere adulterã, non ducat alteram, ne quod in illa culpat, committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quamdiu vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

Cap. 9. Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ coniunctiur esse adulteria? *Mulier enim alligata est viro quamdiu vir eius viuit.* 1. Cor. 7. Ergo consequenter & vir alligatus est, quamdiu mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt alijs coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vnde necesse est ex duobus coniugibus quatuor adulteros fieri, si & illa adultero nupserit, & ille adulteram duxerit. Quamuis enim sceleratius mœchatur, qui nõ causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamen non solùm ipse mœchatur, sed, sicuti est apud Marcum: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam*: & si vxor dimiserit virum suũ, & alij nupserit, mœchatur: & sicut est apud Lucam: *Omnis, qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur.* Lucæ 16.

Libro quinquaginta Homiliarum, Homil. 49. cap. 2. Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis fœminæ habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam, quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere viuo marito. Salua

fornicationis causa licet vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente non licet alteram ducere. Et vobis fœminæ nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet, adulteria sunt, non coniugia. Contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus.

Innocentius Primus. 406.

Epistola 3. ad Exuperium cap. 6. De his etiam requisiuit dilectio tua, qui interueniente repudio, alij se matrimonio copulârunt, quos in vtraque parte adulteros esse manifestum est. Qui verò vel vxore viuente, quamuis dissociatum videatur esse coniugium, ad aliam copulam festinârunt, neque possunt adulteri non videri, in tantùm, vt etiam hæ personæ, quibus tales coniuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundùm illud, quod legimus in Euangelio:
Matt. 19. *Qui dimiserit vxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur.* Et ideo tales omnes à communione fidelium abstinendos.

Concilium Mileuitanum. 410.

Canone 17. Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Primasius. 540.

Ad caput septimum prioris ad Corinthios: Hic propriè loquitur ad coniugatos, ne dimitterent vxores, & alias ducerent, aut pulchras, aut diuites, sicut faciebāt Iudæi. *Vxorem à viro discedere:* Si quis dimiserit vxorē, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. *Quòd si discesserit, manere innuptam.* Non ita discedere, vt alij nubat: si ob aliquam causam discesserit, alij non nubat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Ecclesiasticis officijs libro secundo cap. 19. *Præcipio*, inquit Apostolus, *non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere.* Prohibet enim dimitti quacunque ex causa, ne alijs coniungantur secundùm cōsuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: *Quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur, &c.* Quid ergo, si sterilis est, si deformis, si ætate vetula, si temulenta, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iuratrix & maledica? tenenda est, velis nolis, & qualiscunque accepta est, habenda. Cùm enim esses liber, sponte te seruituti subiecisti, cumqúe habet quis vxorem, vt ait Lactantius, neque seruam, neque liberam habere poterit, vt matrimonij fidem seruet: neque enim, vt iuris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ virum habens ab altero polluitur, & maritus, si alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter sit, quisquis compagem corporis in diuersa distraxerit.

Concilium Anglicanum. 670.

Cap. 10. Nulli liceat, nisi legitimum habere connubium: nullus incestum faciat: nullus coniugem propriam, nisi, vt sanctum Euangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quòd si quisquā propriam expulerit coniugem, legitimo sibi matrimonio coniunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

Beda. 700.

In caput decimum Marci: *Quicunque dimiserit vxorem.*) In Matthæo plenius scriptum est: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Vna ergo solummodò causa carnalis, fornicatio: vna spiritualis, timor Dei, vt vxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse leguntur. Nulla autem causa est Dei lege præscripta, vt viuente ea, quæ relicta est, alia ducatur.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 87. Nullus coniugem, nisi, vt sanctum Euangelium docet, fornicationis causa relinquat: quòd si quis propriam expulerit coniugem, legitimo sibi matrimonio iunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur: sed aut ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

Concilium Foroiuliense. 790.

Cap. 10. Item placuit, vt resoluto fornicationis causa iugali vinculo, non liceat viro, quamdiu adultera viuit, aliam vxorem ducere, licet sit illa adultera: sed nec adulteræ, quæ pœnas grauissimas, vel pœnitentiæ tormentum luere debet, alium accipere virum, nec viuente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito. Nam etsi legatur in sacris Euangelicis paginis, sola fornicationis causa dixisse Dominum, dimittere virum vxorem suam: non tamen legitur concessisse aliam viuente illa in coniugio sibi sociare, prohibuisse quidem modis omnibus non ambigitur. Ait enim: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit mœchatur.* Matt. 5. & 19. Qua de re ita definire prospeximus, vt iuxta eiusdem Domini mellifluam vocem, nemo hæc interdicta violator inculcare præsumat. Sed quoniam in medio ambiguus interponitur sermo, id est, *nisi ob fornicationem*: quæri nimirum potest, vtrum ad solam licentiam dimittēdi vxorem, qui dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, an etiam ad vtrumque dictum refertur, hoc est, ad aliam viuente illa accipiendam, quasi dixerit: *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam, nisi ob fornicationem, duxerit, mœchatur.* Et idcirco peritissimi viri B. Hieronymi libellum commentariorum, recenseri nobis studiosè mandauimus, anxiè vtique cognoscere festinantes, qualiter idem famosissimus Doctor hæc sacrata Dominica verba, iuxta capacioris ingenij sui subtilitatem, sensisse monstraretur. Cuius nimirum sensum sagaciter explorantes, in promptu nihilominus patuit ad solam dimittendi vxorem licentiam pertinere. Nam cùm more suo vir sanctus huius capituli summatim seriem exponendam transcurreret, inter cætera & post pauca sic ait: Et quia poterat (inquit) accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secundam prima viuente non habeat. Non enim debet imitari malum adulteræ vxoris, & si illa duo, imò vnam carnem per scissuras fornicationum diuisit in tres, diuidat in quatuor. Vnde patenter datur intelligi, quamdiu viuit adultera, non licet viro, nec potest impunè secundas contrahere nuptias.

Haymo. 820.

Ad caput 7. prioris ad Corinthios: *His, qui in matrimonio sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, excepta causa fornicationis. Quòd si discesserit causa fornicationis, innupta maneat, aut viro suo reconcilietur.*

Rabanus Maurus. 850.

Apud Nicolaū Gorranum Matth. 19. Vna solummodò carnalis est causa, id est, fornicatio: vna spiritualis, id est, timor Dei, vt vxor dimittatur.

Nulla autem causa est, vt viuente ea, quæ relicta est, alia ducatur. Prouer. 18. *Qui tenet adulteram, stultus est, & insipiens.*

Nicolaus Primus. 860.

Epistola 59. Exquiritis, si dimissa vxore, quam legitimè sponsatam quis duxerit, (quia nomen malum postmodum ei imposuit) absque decreto generalis Synodi, liceat ei aut aliã accipere contra auctoritatem Euangelicam; aut illa superstite, pro vxore concubinam habere: quibus nos, Apostolica auctoritate fulti, secundùm Euangelicam sanctionem omninò resistimus, & nec aliæ vxoris copulam eis, qui talia agunt, dimissa superstite, habere concedimus, neque concubinam habendi licentiam tribuimus.

Ioannes Octauus. 870.

Epistola 65. His autem, quos asseris vxores proprias contra præceptum Domini relinquere, præcipimus, neque virum ab vxore, neque vxorem à viro, nisi causa fornicationis discedere: quòd si ob hoc discesserit, manere innuptum, vel innuptam, aut sibi mutuó recõciliari: quoniam Matt. 19. dicente Domino: *Quod Deus coniunxit, homo non separet:* & ideo cùm priorem legitimo sibi matrimonio iunctam quisquã deserere nequeat, nulla ratione illi prorsus conceditur aliam, viuente priore, conducere: quod si fecerit, & nõ emendare sub satisfactione studuerit, ab Ecclesiæ consortio maneat separatus.

Epist. 198. Hoc etiam cum illis pariter iubemus, vt nullus propriam relinquat vxorem, & illa viuente alteram sibi sociare præsumat.

Concilium Triburtense. 895.

Cap. 46. Maritus, quamdiu ipsa (*vxor adultera*) viuat, nullo modo alteram ducat.

Concilium Nannetense. 900.

Cap 12. Si cuius vxor adulterium perpetrauit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatum, dimittat vxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa verò septem annis publicè pœniteat. Vir verò eius, illa viuente, nullatenus aliam accipiat. Quòd si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat, ita tamen, vt pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia, post septem annos ad communionem vterque accedat. Similis forma & in muliere seruabitur, si eam vir eius adulterauit.

Anselmus Cantuariensis. 1030.

Ad cap. 5. Matth. Præcepit Christus non dimittere vxorem, nisi tantùm excepta causa fornicationis. Si enim ipsa ruperit legem coniugij, potest eam homo à se separare, vt commixtionem illam auferat sibi, quam violauit, sed tamen Sacramentum remanet coniugij, vt non aliam ducat: licitum est eam retinere, si voluerit, iuxta Apostolum, qui iubet aut abstinere, aut reconciliari. Vtrumque enim licitum est.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. *Et vir vxorem non dimittat.*) Subintelligendũ est idem de viro, quod de vxore præmissum est, vt si vir vxorem dimiserit ob fornicationem eius, maneat inconiunctus: aut si se non potest continere, reconcilietur vxori suæ, vel correptæ, vel tolerandæ.

Mulier alligata est legi.) Hæc obligatio non soluitur, etiamsi per repudium adultera coniunx à casto coniuge separetur: nec habet licentiam vt alteri nubat, quamdiu siue castus, siue mœchus, vir eius viuit.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epist. 152. De Hierosolymitanis, quorum vxores fornicatæ sunt, bene mihi videtur sentire sanctitas vestra: quia secundùm Euãgelicam & Apostolicam doctrinam oportet eos aut ad proprias vxores redire, aut eis viuentibus sine vlla carnis commixtione manere, &c. His, *Augustini & Hieronymi*, & alijs eiusmodi auctoritatibus freti, si aliquàndo apud nos causa fornicationis tale diuortium contigerit, censura Ecclesiastica cogimus separatos vel sibi reconciliari, vel sine spe manere coniugij.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Lib. 2. in Genesim cap. 35. Sola fornicationis causa rectè coniugatorum excusantur diuortia, ita tamen vt aut permaneant sic, aut reconcilientur, qui ab inuicem discessêre pro huiusmodi causa.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 7. de Sacramentis cap. 9. Si vir fidelis habet coniugem, neuter eorum, altero viuente, potest alij se legitimè copulare.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 31. Separatio gemina est, corporalis scilicet, & sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi cõsensu causa religionis, siue ad tempus, siue vsq; in finem. Sacramentaliter verò separari nõ possunt dum viuũt, si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiamsi alijs à se discedentes adhæserint.

Dist. 35. Si quis autẽ fornicationis expers fornicariam dimiserit, alij copulari non potest, sed continere oportet, vel ad dimissam redire: sic & de fœmina. Vnde & Apostolus his, qui matrimonio iuncti sunt: *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro reconcilietur, &c.* Ex his ostenditur, q; si causa fornicationis sit separatio, non potest vir vel mulier in aliam trãsire copulam. Possunt autem reconciliari, & cohabitare.

Alexander Tertius. 1160.

De spõsalib. & matrimonijs c. ex parte: Ex parte mulieris nobis intimatũ est, q; Andreas iuramẽtum præstitit, q; eam ab eo tempore pro coniuge teneret, & ei, sicut vxori suæ, fidẽ seruaret. Ipsa quoq; eidem Andreæ iurauit, se illũ pro marito habituram, & fidẽ ei tamquã viro proprio seruaturam. Quo facto prænominatus Andreas reliquit eandẽ. Quia igitur nemini licet vxorẽ suã sine manifesta causa fornicationis dimittere, & tũc eam sibi reconciliari debet, aut ipsa viuẽte continere: Mãdamus quatenus eundẽ, vt superinducta dimissa, ad vxorẽ suã redeat, & eã maritali affectione pertractet, monitiõe pmissa per Ecclesię cẽsurã cogatis.

De diuortijs cap. Quæsiuit: Mulier pro furto vel alio crimine viri sui (nisi fidei suæ religionẽ corrumpere velit) separari non debet, verùm si coniugem suam ad infidelitatis maleficiũ traxerit, à viro poterit separari, ita quòd ei nubere alij non licebit: quia licet separentur, semper tamen coniuges erunt. In viris quoque præsentis sententiæ forma seruetur.

Innocentius III. 1200.

De contemptu mundi lib. 1. cap. 18. Si fœda, si fœtida, si ægra, si fatua, si superba, si iracunda, si quolibet modo vitiosa, nisi propter solam fornicationem, non potest vxor à viro dimitti. Sed nec dimittens potest aliam ducere, nec dimissa alij potest copulari. Nam quicunque dimiserit vxorem suã, nisi ob fornicationis causam, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur.

Decret. Constit. lib. 4. tit. de diuortijs, cap Gaudemus: Si vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod euidẽter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cùm non ad imparia iudicentur) circa matrimonium reprobandam. Qui autẽ secũdùm ritum suum legitimã repudiauerit vxorem, cùm tale repudiũ Veritas in Euangelio reprobauerit, nunquã ea viuente licitè poterit aliã etiam ad fidem Christi cõuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare

tare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum.

Guilielmus Aluernus. 1230.

Lib. de Sacramento Matrimonij cap. 10 Si fornicata fuerit vxor alicuius, vel innupta maneat, vel viro suo reconciliari procuret. Sciendum tamen, quòd ex hac causa non consueuit diuortium celebrari propter fragilitatem temporum nostrorum, videlicet, ne viri cum mulieribus se polluant, & mulieres amplius fornicentur, &c. Salubrius ergo procurat reconciliationem Ecclesia, & sustinet, quòd adultera ad tempus suspendatur à thoro maritali, vt ista vltione & ipsa erubescens humilietur, atque pœniteat; & ira mariti quiescat.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Libro 9. Speculi histor. cap. 73. Non potest alter alterā dimittere, nisi causa fornicationis: sed si tūc dimittat, maneat sine coniuge, vel recōcilietur.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 5. Matthæi: *Et omnis qui dimiserit:* A thoro, non à societate matrimonij: quia illa inuiolabilis, quandiu viuunt legitimi coniuges.

Bonauentura. 1260.

In librum 4. Sentent. distinct. 35. quæstione 4. Diuortium potest fieri dupliciter, aut quia personæ erant illegitimæ ad contrahendum ad inuicem, non tamen simpliciter, & tunc vterque potest alteri nubere. Potest etiam fieri propter crimē fornicationis, & tunc non potest contrahere, nec vir, nec mulier. Quia cùm essent personæ legitimæ, fuit inter eos Sacramentum, quod est vinculum insolubile. Vnde diuortium non est separatio, quātum ad vinculum sacramentale, sed quantum ad debitum & cohabitationem.

Richardus de Media villa. 1280.

In lib. 4. Sentent. distinctione 35. art. 3. quæstione 1. Post diuortium alter coniunx innocens, altero coniuge viuente, nubere non potest alteri: quia nullum impedimentum superueniens matrimonio consummato potest soluere matrimoniale vinculum inter coniuges, quamdiu viuunt. Vnde Apostolus 1. Cor. 7. *Mulier alligata est legi quāto tempore vir eius viuit.* Coniunx autem nocens propter eandem causam alij nubere non potest: etiam quia non congruunt. Si enim alij posset nubere, multis esset occasio adulterandi, vt se transferre possent ad magis desiderata connubia.

Durandus à Sancto Portiano. 1300.

In lib. 4. Sentent. distinctione 36. quæstione 2. Vir dimittens vxorem suam propter fornicationem, non potest alteri nubere: nec vxor dimittens virum propter eandem causam. Cuius ratio duplex est. Prima, quia in noua lege non licet vni viro plures vxores habere: sed istud sequeretur, si viro dimittenti vxorem liceret alteram ducere. Probatio minoris: Vinculum matrimonij non tollitur per sententiam diuortij. Dicit enim Augustinus: Inter viuentes manet coniugale vinculum, quod nec separatio, nec cum alia iūctio potest auferre. Separatio enim matrimonij, quantum ad vinculum, non potest esse, nisi per præcedens impedimentum, quod reddit sequens matrimonium nullum. licet separatio, quoad cohabitationem & thorum, possit esse per fornicationem, manente vinculo matrimonij, & hoc fit per diuortium.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput 5. Matthæi: Non erat licitum dimittere vxorem, nisi propter fornicationem: tūc enim licitū est dimittere quantum ad cohabitationem, & debiti redditionē: manet tamē vinculū per totam vitam. Et ideo dicit, quòd si dimissa nubat alteri, committit adulterium, & similiter qui eam duxerit.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 1 cap 34. Fornicationis causa licitum est vxorem dimittere, quantum ad cohabitationem, & debiti redditionem: manet tamen vinculum matrimonij per totam eorum vitam, & ideo si dimissa nubat alteri, committit adulterium, & similiter qui ducit eam.

Guido Carmelita. 1330.

De erroribus Græcorum cap. 10. Vir non potest vxorem dimittere pro libito voluntatis, sicut Græci delirant: sed tantùm ob causam fornicationis: nec tunc dimittit, nisi quoad thorum, ne commiscendo cum adultera, consentire vxoris adulterio videatur: sed non obstante thori separatione, manet inter eos verum matrimonium & coniugium, sic, quòd, vt dicit Saluator, si vir vxore fornicaria viuēte aliam duxerit, mœchabitur. Vxor etiam, licet quoad thorum dimissa, non potest viro suo viuente alteri nubere, imò qui eam duxerit, mœchabitur: quia non suæ vxori commiscetur, sed adulteræ.

Thomas Argentinensis. 1360.

Libro 4. distinctione 25. & 26. quæstione 1. artic. 1. Facto diuortio inter coniuges, neuter eorum viuente altero potest cum alia persona de nouo contrahere matrimonium. Quia quamuis sententia diuortij se extendat ad separationem thori & habitationis, tamen non extendit se ad dissolutionem vinculi matrimonialis, cuius vinculi ligamen prohibet nouum matrimonium contrahendum, & dirimit de nouo contractum.

Nicolaus Gorranus, 1380.

Ad cap. 19. Matthæi: Separatio coniugij intelligitur dupliciter: vel quoad vinculum, & sic non separantur fideles legitimè coniuncti: vel quoad thorum, & sic possunt separari, vel ex communi consensu, propter diuinum seruitium; vel propter superueniens alterius peccatum, & tunc homo non separat, sed Deus. Rabanus: Vna solummodò carnalis est causa, id est, fornicatio: vna spiritualis, id est, timor Dei, vt vxor dimittatur. Nulla autem causa est, vt viuente ea, quæ relicta est, alia ducatur. Prouerb. 18. *Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica libro 4. de Sacramento Matrimonij: Vir potest vxorem suam dimittere ex causa adulterij, hoc quantum ad thorum: nō tamen potest alteri nubere. Quia vinculum matrimonij perpetuum manet inter virum & vxorem, quamdiu vixerint.

Concilium Ferrariense. 1439.

Tractatu de Sacramentis: Tertium bonum matrimonij est indiuisibilitas, propter hoc, quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesię. Quamuis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est: cùm matrimonij vinculum legitimè contractum perpetuū sit.

Dionysius Carthusianus. 1460.

Ad cap. 19. Matthæi: Quocunque modo separentur coniuges, vinculum matrimonij manet altero viuente.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Sicut vir potest in adulterio deprehensam apud se spe correctionis tenere: sic potest repulsam ad thorum amicitiamq; recipere. Quamuis autem matrimonium soluatur per fornicationem quantum ad thorum, non tamen quantum ad vinculum.

ARTICVLVS QVARTVS.

COGNATIONEM SPIRITVALEM CONTRAHI IN BAPTISMO, ET MATRIMONIVM IMPEDIRE.

NEGANT.

Anno post natum Christum

1520. MARTINVS Lutherus de captiuitate Babylonica capite de Matrimonio: *Debent istæ nugæ compaternitatum, commaternitatum, confraternitatũ, & consilietatum prorsus extingui contracto matrimonio. Quis enim istam cognationem spiritualem inuenit, nisi superstitio humana? Si non licet baptizanti aut leuanti baptizatam aut leuatam ducere, cur licet Christiano Christianam ducere? An est maior cognatio ista ex cæremoniis seu signo Sacramenti contracta, quàm quæ ex reipsa Sacramenti? Vide itaque quam sit libertas Christiana per cæcitatem humanæ superstitionis oppressa.*

1530. Vldaricus Zvvinglius epistola ad Heluetios: *Luce clarius constat, matrimoniorum religionem compaternitatis vincula impedire non posse.*

1540. Philippus Melanchthon in Locis communibus cap. de Coniugio: *Prohibitiones de cognatione spirituali prorsus reiiciendæ sunt, qualis est, ne quis ducat eam, cuius baptismo adfuit.*

1560. Theodorus Beza lib. de diuortijs: *Morem istum sponsoris cuiuspiam in baptismo adhibendi, qui & de natalibus baptizandi testetur, & sanctam eiusdem educationem promittat, non modò non improbo, verùm etiam vt laudabilem studiosè retinendum arbitror: sed quòd inde quæpiam contrahatur affinitatis species, & ea quidem matrimonium veluti incestuosum, & in posterum impediens, & iam consummatum dirimens, non modo absurdum, verùm etiam superstitiosum est commentum, quod vix possis melius, quam ex ea ratione intelligi, qua potissimum nituntur.*

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Concilium Nicænum. 325.

Canone 21. Arabico: Nemo fidelium cum patre aut cum matre spirituali matrimonium contrahat, id est, cum patrinis, aut matrinis: & qui hoc commiserit, habeatur tanquam ethnicus, quousque separentur, & spatio viginti annorum pœnitentiam sui peccati agant.

Canone 23. Neq; vir det filio suo in matrimoniũ eam, quam vxor sua tenuit in baptismo, neque mulier det filiam suam in matrimoniũ ei, quem maritus tenuit in baptismo: quia isti habentur vt fratres & sorores spirituales: & eorum pater & mater similiter vt pater & mater spirituales.

Concilium Chalcedonense. 453.

Apud Gratianum 30. q. 4. Si pater & filius, aut duo fratres cum vna muliere, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus aliquis concubuerit, secundùm antiquam & humaniorem definitionem octo annis pœniteat.

Iustinianus Imperator. 530.

Inl. Si quis, C. de Nuptijs: Ea persona omnimodò ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, à sacrosancto suscepit baptismate: cùm nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem, & iustam nuptiarum prohibitionem, quàm huiusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.

Apud Theodorum Balsamum in Nomocanonem Photij titulo 13. capite 5. Qui cum ea, quam è baptismo leuauit, vel sub matrimonij nomine rem habet, vel aliàs clam congreditur cum ipsa, cum qua coiit, nares amputentur ipsis, scilicet prius à se inuicem separatis.

Sexto decreto lib. Imperialis cap. 10. Qui ex sacro baptismate aliquam suscepit, non potest eã postea vxorem ducere, vt quæ eius filia facta sit, sed nec eius matrem, vel filiam. Nihil enim æquè potest paternam affectionem, & iustam matrimonij prohibitionem introducere, vt eiusmodi vinculum, per quod Deo intercedente eorum animæ coniunguntur.

Synodus Trullensis. 710.

Canone 53. Quoniam spiritualis necessitudo, seu affinitas, corporum coniunctione maior est, in nonnullis autem locis nouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus eorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, vt in posterum nihil fiat eiusmodi.

Ioannes Zonaras. 1120.

Tomo 3. Annalium in Nicephoro Phoca: Cùm autem Patriarcha in noua Regiæ Ecclesia nuptialia sacra perageret, & Imperator in sacrarij aditu iam cancellis appropinquaret: non passus eum Patriarcha de more secum ingredi, dixit: Non debere tam confidentem esse, vt sacrarium intraret, nisi prius pœnas subiret repetiti matrimonij. Eã rẽ ægrè ferens Imperator, Patriarchæ iratus fuit Sed

[illegible] rumore [illegible] etiam Theophanonis liberos è sacro baptismate suscepisse: ab eodem omni confessione [illegible] solo est prohibitus, postulante, vt aut diuortium faceret, aut procul à sacris facesseret. Verum ille Theophanone non abstinuit, flagrante adhuc amore, sed quæstionem ad summos sacerdotes, & Senatus principes retulit: qui responderunt: Eum Canonem, quià Copronymo homine impio constitutus esset, valere non oportere, scriptoque ratum eius matrimonium habuerunt. Sed Patriarcha suum propositum vrgebat, donec Imperatoris pater Bardas Cæsar iureiurando negauit, Theophanonis liberos ab illo ex baptismate susceptos esse: & Regiæ Protopapa Stylianus, qui eum rumorē princeps vulgasse ferebatur, se ea de re neque scire quicquam, nec dixisse ad quenquam in Concilio iurauit. His demum [illegible], Patriarcha Nicephorum recepit.

Theodorus Balsamon. 1180.

Ad Canonem 53. Syn. di Trullensis: Tempore sanctissimi Patriarchæ domini Nicolai in sacro chartophylacio decreto constitutio posita est quæ habet his verbis. Vir longè clarissimus Gregorius Siccus hodierno die descriptionem attulit, quæ sic habet. Maria habens germanum filium Constantinum, ex diuino & sancto baptismate fuit Irenes susceptrix: genuit Constantinus Theodorum, & Irene Theodoram, & rursus genuit Theodora Annam. Volens ergo Theodorus legitimo matrimonio Annæ coniungi, sciscitatur an hoc fieri liceat. Lectus est ergo in Synodo quinquagesimus tertius sanctæ & vniuersalis Synodi in Trullo Canon, &c.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Innocentius Primus. 406.

Apud Gratianum 30. q. 4. Si quis ex vno coniugio filium aut filiam alterius de sacro fonte susceperit, aut ad Chrisma tenuerit, vel Christianitatis ministerium dederit, ambo & vir, & vxor compatres existunt parentibus infantis: quia vir & mulier caro vna effecti sunt.

Symmachus. 500.

Apud Petrum Lombardum lib. 4. Sentent. distinctione 42. Omnes, quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij, vt & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinę mersionis vocabulo mergentibus, vnda baptismi regenerauit.

Gregorius Magnus. 590.

Decreto 4. cum 58. Episcopus facto: Si quis commatrem spiritualem duxerit in coniugium, anathema sit.

Deusdedit. 615.

Epistola ad Gordianum Episcopum Hispalensem: Nullus Christianus suam commatrem in coniugium recipere debet, & qui pręsumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuum, nisi pœnitentiam egerit.

Luitprandus Longobardorum Rex. 735.

In legibus Longobardicis titulo 2. § 6. Pręcipimus, vt nullus pręsumat vxorem ducere commatrem suam.

§ 7. Sed nec filiam, quam de sacro fonte leuauit.

§ 8. Neque filius eius præsumat filiam ipsius vxorem ducere, qui eum de fonte suscepit, quia spirituales germani esse noscūtur. Et qui hoc malum facere præsumpserit, perdat omnem substātiam suam, & filij, qui de tali illicito matrimonio nascuntur, hæredes esse non debent.

Zacharias Papa. 740.

Apud Gratianum dist. 30. q. 3. Pictacium, quod nobis tua venerāda fraternitas obtulit, suscepimus. per quod sciscitari curasti, si liceat filio, cuius pater alterius filiam ex sacro baptismate susceperit, susceptam, id est, spiritualem eius patris filiam (quod dict[u] crudele est) in matrimonium suscipere: quod apud te enormiter dicis contigisse. Sed bene tua sancta fraternitas compertum habet, quod Dominus præcepit per Mosen, dicēs: *Turpitudinem patris tui, vel matris tuæ, vel sororis non reuelabis. turpitudo enim tua est.* Cùm ergo à propria consanguinitate iubemur abstinere, magis à spirituali nostri patris filia (omni excusatione aut argumento seposito) sub nimia districtione nos cauere conuenit, ne in iram illius æ examinationis incidat, si quis tali facinore mixtus, minimè restrinxerit frœna luxuriæ. Vnde etiā oēs omninò cauendi sunt à tali sceleris commixtione, ne in perpetuum pereant: sed hunc, qui huius perniciosę temeritatis auctor, animæ suæ salutem despiciens, impio se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare, & pœnitentię dignè submittere; quatenus ab æterna erutā damnatione animam eius lucreris.

Carolus Magnus. 780.

Lib. 6. Legum cap. 316. Sciendum est omnibus, quòd coniunctio spiritualis commatris maximum peccatum sit, & diuortio separandum, atque capitali sententia mulctandum, vel peregrinatione perpetua delendum.

Concilium Moguntinum. 813.

Cap. 55. Nullus proprium filium de sacro fonte baptismatis suscipiat, nec filiam, nec commatrem ducat in vxorem, nec illum, cuius filium aut filiam ad Confirmationem duxerit.

Æmoinus. 815.

Historia Francorum lib. 3. cap. 6. Et properanti ad aulam occurrit regina, ferens in vlnis paruulam, quam bis (vt ita dicam) generauerat filiam: ad quam Rex, nefandam, inquit, ô regina rem perpetrasti, & regiæ inconuenientem maiestati. Nec potero te habere coniugem, cum commatris adepta sis nomen. Postea Episcopo, qui puellā baptizauerat, in exilium acto, Reginam cum filia sacro adopertas velamine monasterio retrusit, prędia ac facultates ei tribuens, Fridegundem sibi copulauit.

VValafridus Strabo. 830.

De rebus Ecclesiasticis cap. 18. Pater, vel mater non debet suam suscipere prolem, vt sit discretio inter spiritualem generationem & carnalem. Quod si casu euenerit, non habebunt deinceps carnalis copulę ad inuicem consortium, qui in communi filio compaternitatis spirituale vinculum susceperunt.

Nicolaus Primus. 860.

Ad responsa Bulgarorum cap. 2. Ita diligere debet homo eum, qui se suscepit ex sacro fonte, sicut patrem: quinimò quanto præstantior est spiritus carne, quòd illud spiritale est patrocinium, & secundùm Deum adoptio; tanto magis spiritalis pater in omnibus est à spiritali filio diligendus. Marcus enim Euangelista Petri discipulus, & ex sacro fuit eius baptismate filius; quem nisi dilexisset vt patrem, ei non in omnibus obedisset vt filius. Nulla vero inter eos & filios eorum consanguinitas est, quoniam spiritus ea, quæ sangui-

nis sunt, nescit: *caro* enim, secundùm Apostolum, *concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem.* Hæc enim inuicem aduersantur. Est tamen alia inter eos gratuita, & sancta communio, quæ non est dicenda consanguinitas, sed potius habẽda spiritualis proximitas. Vnde inter eos non arbitramur esse quodlibet posse coniugale connubium: quandoquidem nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonium contrahi permittunt. Siquidem primus institutionum liber, cùm de nuptijs loqueretur, inter cætera: Inter eas, inquit, personas, quæ parentum liberorumve locum inter se obtinent, nuptię contrahi non possunt, velut inter patrem & filiam, vel auum & neptem, vel matrem & filium, vel auiam & nepotem, & vsque ad infinitum; & si tales personæ inter se coierint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicũtur. Et hæc adeò sunt, vt quamuis per adoptionem parentum, liberorumúe loco sibi esse cœperint; non possint inter se matrimonio iungi. Itaque eam, quæ mihi per adoptionem filia, aut neptis esse cœperit, non potero vxorem ducere. Et infra: Si quę per adoptionem soror esse cœperit, quamdiu quidem constat adoptio, sanè inter me & eam nuptiæ consistere non possunt. Si ergo inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio iungit; quanto potius à carnali oportet inter se contubernio cessare, quos per cęleste Sacramentum regeneratio sancti Spiritus vincit? Longè igitur congruentius filius patris mei, vel frater meus appellatur is, quem gratia diuina, quàm quem humana voluntas, vt filius eius, vel pater meus esset, elegit; prudentiusque ab alterna corporis commixtione secernimur: quoniã Spiritus sanctus sua nos charitate coadunauit, quàm si vel carnalis necessitudo, vel inuicem nos mutabile cuiusdam corruptibilis hominis arbitrium copulasset.

Apud Gratianum d 33.q.2. Si quis cum matre fornicatus fuerit spirituali, anathematis, vt sciti., percutitur ictibus: similiter autem & illum percutere promulgamus, qui cum illa, quam de sacro fonte baptismatis susceperit; aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cùm sacro Chrismate fuerit vncta, fornicationis scelus perpetrauerit: legitimam tamen si habuit, nõ dimittat vxorem.

Concilium Moguntinense sub Arnulpho Imperatore. 887.

Cap.18. Perlatum est ad nos, quòd quidam Altmannus nomine, sibi commatrem spiritualem ex parochia Arnonis Episcopi scelesto coniugio associasset: sed postea per Sacramenta ab ea separatus, modò iterum eam sibi impia copulatione habet sociatam. Quem quia tale scelus perpetratum habere audiuimus, secundùm constitutionem sancti Gregorij Papæ gladio spirituali percutimus, eũq; anathematis vinculo innodamus.

Concilium Triburiense. 895.

Cap.47. Qui spiritalem habet compatrem, cuius filium de lauacro sacri fontis accepit, & eius vxor commater non est, liceat ei defuncto compatre suo eius viduam ducere in vxorem, si nullam habent consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt coniũgi, quos nulla proximitas carnalis, vel in id generatio secernit spiritalis?

Cap.48. Si quis suæ spiritalis commatris filiam fortuitò, & ita contingente rerum casu, in coniugium duxerit, consilio maturiori seruato habeat, atque honestè legitimo coniugio [illegible] det.

Alexander Tertius. 10[illegible]9.

De cog[illegible]one [illegible] [illegible] p 1. Viri [illegible] filij a[illegible] ante vel post co[illegible] ita

tem geniti possint ad inuicem copulari, Canones secundùm diuersorum locorum consuetudines contrarij inueniuntur. Et licet primus Canon exinde editus natos post compaternitatem ad inuicem copulari prohibeat; alter tamen Canon posterius editus, primum videtur corrigere, per quem statuitur, vt siue ante, siue post compaternitatem geniti sunt, simul possint coniungi, excepta illa persona dumtaxat, per quam ad compaternitatem venitur. Vnde nobis videtur, vt secũdùm posteriorem Canonem debeat obseruari: nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur.

Anselmus. 1080.

In Elucidario: Commatres & filiolæ ideo nobis in copula interdicuntur, quia nobis spiritualiter in Sacramento coniunctæ noscuntur; & indignum iudicatur, vt de spirituali ad carnale descendatur.

Vrbanus Secundus. 1090.

Apud Gratianum dist.30.q.4. Quòd vxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum: sed vt puritas spiritualis paternitatis ab omni labe, & infamia conseruetur immunis, dignum esse decernimus, vt vterque in simul ad hoc aspirare minimè pręsumãt. Quia verò peculiare flagitium commisit, qui duabus commatribus, velut duabus sororibus, nupsit, magna iuxta modum culpæ pœnitentia sibi debet iniungi.

Paschalis Secundus. 1100.

Apud Gratianum dist.30.q.4. Post vxoris obitum cum commatre vxoris viri superstitis coniugio copulari nulla videtur auctoritas vel ratio prohibere. Neque enim cognationi carnis cognatio spiritus comparatur: neque per vnionem carnis ad vnionem spiritus transitur.

Iuo Carnotensis. 1100.

Sermone de Sacramentis Neophytorum: Docendus est vnusquisque Christianus, vt eum, qui se de sacro fonte suscepit, ita diligat sicut patrem, nec filius eum filia, nec filia cum filio patris sui spiritualis coniugium ineat, quod non esset dicendum coniugium, sed potius incestum contubernium.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 7. de Sacramentis cap.12. Sicut autem non licet fieri coniugium in carnali cognatione, ita nec in spirituali. Est autem spiritualis cognatio inter compatrem & commatrem, & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in catechizatione, aut in Confirmatione tenuit. Est etiam spiritualis cognatio inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales: spirituales autem filij sunt, qui de sacro fonte leuantur, vel in catechizatione, vel in Confirmatione tenentur. Quod autem compater vel commater inter se iungi nequeant, nec pater spiritualis suæ filiolæ, nec mater spiritualis suo filio: monstratur ex Concilio Moguntinensi his verbis, *&c. vt supra.*

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.4.dist.42. Spiritualis proximitas est inter compatrem & commatrem, & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in catechizatione aut Confirmatione tenuit, &c. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam suam vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter, & si præsumptum fuerit, separandi sunt.

Hildegardis. 1100.

Visione 4. secundæ partis cap.10. Qui in hac vnctione Spiritus sancti sic vncto adhæserunt, in [illegible]cula [illegible] procreatione illi non coniungantur: quia [illegible] spiritu sancto ei copulati sunt. Quid hoc? F[illegible]des [illegible]ortat hominem ad hanc vnctionem & ideo qui

illum

illum nunc in manibus tenet, fidem designat, quæ carnalia non quærit, sed semper ad spiritualia tendit.

Clemens Tertius. 1190.

De cognatione spirituali libro 4. titulo 11 cap. Martinus Bertam duxit vxorem, Thebergam filiam copulauit Lotharius, qui Bertæ & Martini filium de sacro fonte suscepit. L. verò & B. sublatis de medio, M. cum T. præfata contraxit. Nos autem consultata TT. duximus respondendum, quòd cùm secundùm verbum Domini vir & mulier efficiantur per connubium vna caro, liquidum est Thebergam nec posse matrimonialiter copulari Martino, qui compater eius fuerat, cum quo vna caro Theberga noscitur extitisse.

Innocentius Tertius. 1200.

De cognatione spirituali libro 4. titul. 11. cap. 1. Veniens ad Apostolicam sedem C. Anglicus, Et infra: Mandamus quatenus si constiterit H. mulierem prædicti viri filium de sacro fonte leuasse, antequam eam desponsasset vxorem, vos inter eos diuortium appellatione proposita celebretis.

Ibidem: Tua nos duxit discretio consulendos, an natus ante compaternitatem filiam compatris sui, vel commatris sibi possit matrimonialiter copulare? & si contraxit, an debeant separari, & an conscij talis matrimonij teneantur illud in publico accusare Super quo respondemus, quod huiusmodi personæ non possunt matrimonium contrahere, & si contraxerint, possunt ab inuicem separari; & qui contractum sciuerint, debent Ecclesiæ illud nuntiare.

Gregorius Nonus. 1222.

Ibidem cap 8 Ex literis vestris accepimus, quòd cùm Martha mulier coram officiali Cantuariensi Alarem peteret in virum, & se affidatam ab eo, & carnaliter cognitam per testes idoneos probauisset: dictorum tandem testium dispositionibus publicatis, idem A. excipiendo proposuit, quòd eam habere non poterat in vxorem, pro eo quod ipsum pater mulieris eiusdem, qui sacerdos extitit, baptizauit. Sed cùm idem officialis exceptione huiusmodi non admissa, definitiuam tulerit sententiam contra ipsum, & idem ad Sedem Apostolicam appellarit: mandamus quatenus si ita est, eundem A. super hoc ab impetitione mulieris absoluatis, ipsius eidem mulieri perpetuum silentium imponentes.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Speculi historialis libro 8. cap. 79. Duæ sunt species compaternitatis: vna directa, scilicet cùm ego suscipio de sacro fonte filium Berthæ, vel ipsa meum & istam nunquam potero in vxorem habere. Alia indirecta, quando scilicet vnus coniugũ, postquam sunt vna caro effecti, filium aliorum suscipit. In hoc enim casu ambo parentes infantis compatres efficiuntur, etiam alteri coniugum, qui non suscipit: quoniam communicant sibi coniuges actiones. Tam directa, quàm indirecta compaternitas matrimonium impedit contrahendum, & dirimit iam contractum. Solet autem quæri, an aliquis duas cõmatres possit habere in vxores, vnam post aliam? sed refert, vtrum compaternitas præcedat matrimonium, vel sequatur Si præcedit matrimonium, vel saltem carnalem copulam, sic tè potest: quia per vnionem carnis sequentem non transitur ad vnionem spiritus præcedentem. Si verò sequitur, distinguitur. Et ipsa distinctio his quatuor versiculis comprehenditur.

Quæ mihi, vel cuius mea natum fonte leuauit:
Hæc mea commater fieri mea non valet vxor.
Si qua mea natum non ex me fonte leuauit,
Hanc post fata mea non inde vetabor habere.

Nunc videndum est de paternitate, quæ attenditur inter suscipientem, & susceptum: Nunquam enim potest esse matrimonium inter tales. Similiter nec laicus, nec clericus in minoribus ordinibus constitutus potest matrimonium contrahere cum illa, quam suis manibus baptizauit. De fraternitate spirituali sciendum est, quòd omnes filij duorum compatrum, siue ante compaternitatem geniti sint, siue postea, possunt legitimè matrimonialiter copulari, excepta illa persona, qua mediante compaternitas est contracta. Nam ista persona nunquam potest copulari alicui filiorum patris sui spiritualis. Quæritur autem, si sacerdotis filius, vel alterius viri, qui baptizauit puellam, possit contrahere cum ea, quam baptizauit pater eius. Respondeo: Nequaquam. Imò etiamsi contractum fuerit matrimonium, separandum est. De tribus etiam speciebus cognationis spiritualis dantur tres regulæ. Prima est, quòd vir & mulier spirituali proximitate sibi coniuncti non possunt inter se contrahere. Secunda est, quòd compater & commater cum filijs compatris vel commatris possunt contrahere, excepta illa persona, propter quam contracta est spiritualis proximitas. Tertia est hæc, filij, vel filiæ compatrum vel commatrum possunt inter se contrahere, exceptis personis illis, propter quas contracta est spiritualis proximitas. Per tria verò Sacramenta tantùm spiritualis cognatio contrahitur, scilicet per Catechismum, Baptismum, & Confirmationem. Illa tamen, quæ contrahitur per Catechismũ, adeò exilis est & inualida, quòd vix impediat matrimonium contrahendũ: nunquam autem dirimat contractum.

Thomas Aquinas. 1250.

Parte 3. q. 56. art. 1. Sicut per carnalem propagationem homo accipit esse naturæ; ita per Sacramenta accipit esse spirituale gratiæ. Vnde sicut vinculum, quod ex carnis propagatione contrahitur, est homini naturale, in quantum est res quædam naturæ: ita vinculum, quod contrahitur ex Sacramentorum susceptione, est aliquo modo naturale alicui, in quantum est membrum Ecclesiæ. Et ideo sicut carnalis cognatio impedit matrimonium: ita spiritualis ex Ecclesiæ statuto. Tamen distinguendum est de spirituali cognatione, quæ aut præcessit matrimonium, aut sequitur: si præcessit, impedit contrahendum, & dirimit contractum: si sequitur, tamen non dirimit vinculum matrimonij. Sed quantum ad actum matrimonij est distinguendum: quia aut spiritualis cognatio inducitur causa necessitatis, sicut pater baptizat filium in articulo mortis, & tunc non impedit actum matrimonij ex neutra parte: aut inducitur extra casum necessitatis ex ignorantia, tamen tunc, si ille, ex cuius actu inducitur, diligentiam adhibuit, est eadem ratio sicut & de primo: aut de industria, extra casum necessitatis, & tunc ille, ex cuius actu inducitur, amittit ius petendi debitum, sed tamen debet reddere, si petat: quia ex culpa eius non debet aliquod in commodum alius reportare, &c. Quantò aliquod vinculum sanctius, tantò magis est custodiendum: sed vinculum spirituale est sanctius, quàm corporale. Cùm ergo vinculum propinquitatis corporalis matrimonium impediat, videtur etiam quòd cognatio spiritualis idem faciat, &c.

Bonauentura. 1260.

In 4. Sent. dist. 42. q. 1. Spiritualis cognatio est, & esse debet, & hoc propter conformitatem spiritualium ad carnalia. Sicut enim est carnalis generatio, in qua est vinculum, & quidam amor natura-

lis; sic

lis; sic & spiritualis regeneratio per Sacramenta aliqua, & per illam similiter aliquod vinculum acquiritur,& amor spiritualis,& ideo in illis Sacramentis præcipuè contrahitur,in quibus est regeneratio. Quoniam igitur dispositio ad regenerationem est in catechismo, regeneratio in Baptismo, regenerationis consummatio in Confirmatione, hinc est,quòd in his tribus,secundùm communem opinionem, contrahitur cognatio. Sed tamen quia in Catechismo non est vera regeneratio,ideo non contrahitur ibi vera cognatio, nec alligatio fortis, sed adeò exilis, vt non dirimat matrimonium iam contractum, & vix impediat contrahendum.

Quæst. 2. Cognatio spiritualis potest sequi,aut præcedere matrimonium. Si sequatur,generaliter verum est,quòd non potest infringere matrimonij vinculum: sed tamen quantum ad ius soluendi debitum:quia hoc aut factum est necessitate,vt puta,quando paruulus est in periculo mortis,& non est qui baptizat eum: aut ex ignorantia,aut ex industria. In primo casu simpliciter non amittit ius petendi,nec soluendi. In secundo casu similiter,si fit diligentia,nō amittit. In tertio casu amittit ius petendi,qui facit hoc,tamē,quia non debet peccatum suum alteri imputari, tenetur reddere,&c.

Richardus de Media villa. 1280.

In lib. 4. Sentent. distinct. 42. artic. 1. quæstione 1. Sicut homo per carnalem generationem accipit esse naturæ: ita per generationem spiritualem accipit esse gratię. Et sicut per generationem carnalem contrahit generatus cum parentibus quoddam vinculum,quod vinculum est cognatio carnalis: ita per regenerationem spiritualem contrahit quoddam vinculum cum dante Sacramētum regenerationis,qui est spiritualis pater, personam Dei repræsentans, & cum tenentibus ipsum,dum suscipit Sacramentum, qui repræsentant matrem spiritualem,scilicet Ecclesiam,& illud vinculum est cognatio spiritualis. Vnde spiritualis cognatio est proximitas quædam personarum, proueniens ex datione Sacramenti, vel tentione ad illud, & hæc proximitas si præcedit contractum matrimonij,impedit contrahendū; vel dirimit,si postea contrahatur,de facto.

Bonifacius Octauus. 1300.

Sexto Decretalium lib. 4. tit. 3. de cognatione spirituali cap. 1. Nedum inter baptizatum & illum, qui eū suscepit de baptismo, ac inter eundem baptizatum & suscipientis filios & vxorem, ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem ; imò etiam inter suscipientem,patremque baptizati,& matrem, cognationem spiritalem in baptismo contrahi, iure constat. Quæ cognatio & contrahendum matrimonium impedit,& dirimit post contractum. Ex Confirmatione quoque, seu frōtis Chrismatione, spiritualis cognatio eisdē modis contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & dirimens post contracta.

Ioannes Scotus. 1300.

In lib. 4. Sentent. dist. 42. quæst. 1. Cognatio spiritualis est quoddam vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, specialiter Baptismi & Confirmationis.

Hugo Pratensis. 1310.

Sermone 18. Cognatio spiritualis contrahitur in Baptismo & Confirmatione, vt quando tenes filiam alicuius ad Baptismum, vel Confirmationem,tunc tu illam nō potes accipere, nec aliquis filiorum tuorum.

Guido Rocherius. 1330.

In Manipulo Curatorum de Sacramento Matrimonij: Cognatio spiritualis est propinquitas proueniens ex Sacramenti datione vel susceptione, verbi gratia,sacerdos baptizat puerum,tu suscipies eū, vterq; vestrum pater est spiritualis pueri, & estis compatres.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sentent. distinct. 41. & 42. quæstione 1 art. 3. Spiritualis cognatio tres habet species: quarum vna dicitur paternitas spiritualis: & hæc attenditur inter patrem spiritualem,& filium spiritualem. Est autem pater spiritualis, quantum ad præsens,ille,qui baptizat,& ille,qui suscipit baptizatum de baptismo; ac Episcopus, qui confirmat,& ille,qui tenet eum,qui confirmatur coram Episcopo. Filius autem spiritualis dicitur ille, qui baptizatur,vel confirmatur. Secunda species est compaternitas,& hæc attenditur inter parētes carnales ipsius baptizati vel confirmati, & tam dictos patres spirituales eiusdem. Tertia species dicitur fraternitas spiritualis, & hęc attenditur inter filium spiritualem,& filios carnales sui patris spiritualis. Vnde omnes filij baptizantis,& omnes filij suscipientis aliquem de baptismo,sunt fratres spirituales illius, qui baptizatur & suscipitur de baptismo. Quantum ad primum,sciendum,quòd pater spiritualis non potest cōtrahere matrimonium cum filia spirituali, nec mater spiritualis cum filio spirituali: dato quòd contrahant,est penitus dirimendum. Hic tamen nota,quòd si pater spiritualis contrahat cum sorore suę filiæ vel filij spiritualis, tale matrimonium non est dirimendum.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa Theologica lib. 4. de Sacramento Matrimonij: Quæritur vtrum baptizans possit contrahere matrimonium cum illa, quam baptizauit. Dicendum est,quòd non,quia est filia sua spiritualis,sicut illa,quam suscepit de sacro fonte. 30. quæstione 1. omnes,& per Mag. 41. distinct. 4. Quęritur an filius sacerdotis poterit contrahere cum illa,quam pater suus baptizauit? Dicendum est,quòd non,& matrimonium contractum dissolueretur,sicut inter filiolam & filium. Extra de cognat. spirit. capitulo ex literis. Alia cognatio, seu species cognationis dicitur compaternitas, quæ contrahitur inter generantem carnalem,scilicet patrem & matrem,& regenerantem spiritualem,scilicet baptizantem & suscipientem. Tertia species dicitur fraternitas spiritualis, quæ cōtrahitur inter generatum carnaliter, & regeneratum spiritualiter. Prima species,quæ dicitur paternitas spiritualis,impedit matrimonium,& dirimit: quia pater spiritualis non potest habere filiolam suam,quæ est eius filia spiritualis,nec filius spiritualis matrem spiritualem. Secunda species,quæ dicitur compaternitas repellit vtrosque parentes,tam carnales,quàm spirituales: quia pater carnalis non potest habere vxorem matrem spiritualem filij sui,quæ est eius commater, nec pater spiritualis eius commatrem,quæ est mater carnalis filioli mei.

ARTICVLVS QVINTVS.

CERTOS PROPINQVITATIS ET AFFINITATIS GRADVS APVD CHRISTIANOS CONTRAHENDA MATRIMONIA IMPEDIRE, ET IAM CONTRACTA SEPARARE.

NEGANT.

Anno post natu Christum

1390. IOANNES VVicleuus lib. 4. Trilogi cap. 20. *Non delector in multitudine causarum diuortij, cum multa sint insundabiliter humanitus ordinata: vt patet specialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis fratres & sorores fuerunt ex ordinatione diuina totaliter coniugati: & tempore Patriarcharum, vt Abraham, Isaac, & aliorum satis propinquè cognati. Nec superest ratio, quare non sic liceret hodie, nisi humana ordinatio, quæ dicit non solùm ex cognatione, sed ex affinitate amorem inter homines dilatari: sed causa hæc hominum nimis debilis est.*

1520. Martinus Lutherus de captiuitate Babylonica capite de Matrimonio: *In gradibus affinitatis & consanguinitatis nulla alia attendi debent & possunt, quam quæ in Leuitico capite 18. scripta sunt, quæ & seruari debent.*

Sermone de Matrimonio: *Consobrini inter se Matrimonij lege sociari possunt, diuina & Christiana potestate.*

Ad caput 11. Geneseos: *Loth fuit filius fratris Abrahæ, vtriusque soror fuit Sara & Melcha. Iam duo fratres Abraham & Nachor duas sorores germani fratris filias duxerunt. Ex his concludi potest, quòd nec abrogatum est, nec quisquam inhibere queat, quò minus fratris filiam ducere liceat. Quia Abraham & Nachor fecerunt, qui in Scripturis laudantur, & sanctiores quàm nos fuerunt.*

Ad cap. 36. Geneseos, *probat & confirmat Matrimonium, quod quidam cum propria filia, quam ex propria matre incesto connubio, licet insciens, susceperat, contraxit.*

Idem probat Philippus in Locis communibus Manlij capite de Matrimonio.

1530. Martinus Bucerus ad caput 19. Matthæi: *Consobrinis & fratruelibus connubium inter se contrahere licet, quicquid leges contra Pontificia statuerint.*

1530. *Henricus Octauus Rex Angliæ legitima adhuc vxore superstite primùm ex vxore Thomæ Boleni Annam Bolenam stupro sustulit postea Mariam sororem Annæ Bolenæ constuprauit: denique Annam Bolenam propriam filiam, legitima vxore repudiata, sibi matrimonio copulauit, ac fecit, vt eadem & filia esset, & coniunx.* Guilhelmus Rastallus in vita Thomæ Mori. Nicolaus Sanderus de Schismate Anglicano libro 1.

1550. *Ioannes Caluinus*, libro 4. Instit. cap. 19. §. vltimo, *reprehendit Ecclesiam, quòd gradus cognationis constituerit, præter aliarum gentium & ipsius Mosis politiam.*

1560. *Theodorus Beza*, libro de repudijs & diuortijs, *reprehendit modum supputandi gradus, quo vtuntur Canonici Doctores, tanquam absurdum, & vult solum sequendum esse modum supputandi, quo vtuntur Iurisconsulti ciuiles: leges ciuiles hic seruandas esse, sic vt matrimonia in illis gradibus cognationis, quos ille supputant, non contrahantur: sed si contracta fuerint, negat esse dirimenda.*

ASSERVNT.

Calixtus. 218.

Epistola 2. cap. 3. Coniunctiones autem consanguineorum fieri prohibentur, quando has & diuinæ & seculi prohibent leges. Leges ergo diuinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solùm eijciunt, sed & maledictos appellant. Leges ergo seculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigijs inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus; quia infamiæ maculis sunt aspersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges seculi reijciunt, suscipere debemus, &c. Eos autem consanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt. Talium enim coniunctiones nec legitimæ sunt, nec manere possunt, sed sunt repellendæ. & si quæ ausu temerario tentatæ sint, auctoritate Apostolica rescindendæ veniunt.

Fabianus. 237.

Apud Gratianum 35. quæstione 2. & 3. De propinquis, qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore, vel viro, in quinta generatione coniungantur, in quarta si inuenti fuerint, non separentur. In tertia tamen propinquitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Aequaliter vir coniungatur in matrimonio eis, quæ sibi consanguineæ sunt, & vxoris suæ consanguineis post mortem suæ vxoris. Qui propinquam sanguinis vxorem ducunt, non licebit eis, quandiu vtrique viuunt, alias vxores sibi in coniugio sociare, nisi ignorantia excusentur.

Iulius. 336.

Apud Gratianum 27. quæstione 2. Si quis desponsauerit vxorem, vel subarrauerit, & siue præueniente die mortis, siue irruetibus quibusdam alijs causis, minimè eam cognouerit, neque eius superstes frater, neque vllus de consanguinitate eius, eandem sibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore.

35 quæstione 2. & 3 Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vsque in septimum sui generis gradum vxorem ducere, vel incesti macula copulari. Præterea illud quoque adiecimus, quoniam sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam non licet de consanguinitate vxoris suæ coniugem ducere propter carnis vnitatem.

Ambrosius. 370.

Libro 8. Epist. 66. ad Paternum: Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed consultationem haudquaquam paternam, vt velis filio neptem copulare ex filia, sed nec auo te, nec patre dignam. Itaque quid consulueris, considera. Omne enim quod agere volumus, prius nomen facti eius interrogemus, & tunc vtrum laude an vituperatione dignum sit, existimabimus, &c. Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, hoc est, vt accipiat sororis suæ filiam, diuersa licet matre, quàm socrus editus? Interroga nominum religionem, nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum, cùm hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat. Quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idem auus & socer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur, &c. Quid enim est quod dubitari queat, cùm lex diuina etiam patrueles fratres prohibeat cõuenire in coniugalem copulam, qui sibi quarto socientur gradu? Hic autem gradus tertius est, qui etiam ciuili iure à consortio coniugij exceptus videtur. Sed prius sacræ legis scita interrogemus. Prætendis enim in tuis literis, quòd permissum hoc diuino iure connubium huiusmodi pignoribus existimetur, eò quòd non sit prohibitum. Ego autem & prohibitum assero: quia cùm leuiora interdicta sint, de patruelibus fratribus, multo magis hoc, quod arctioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leuiora astringit, grauiora non soluit, sed alligat, &c. Sed si diuina te prætereunt, saltem Imperatorum præcepta, à quibus amplissimum accepisti honorem, haudquaquam præterire te debuerunt. Nam Theodosius Imperator etiam patrueles fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine, & seuerissimam pœnam statuit, si quis temerare ausus esset fratrum pia pignora, & tamen illi inuicem sibi æquales sunt: tantummodò quia propinquitatis necessitudine, & fraternæ societatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere, quod nati sunt. Sed dicis alicui relaxatum: verùm hoc legi non præiudicat. Quod enim in commune statuitur, ei tantùm proficit, cui relaxatum videtur. Longè diuersa iniuria. Illud tamen licet in veteri Testamento legimus, vt aliquis vxorem suam sororem diceret, istud nauditum, vt quisquam nepté suam in vxorem accipiat, & coniugem dicat.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 15. cap. 16. Cùm genus humanum post primam copulā viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere marium fœminarumque coniunctione opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec essent vlli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas coniuges acceperunt: quod profectò quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente, &c. Ecclesia post Euangelica cõstituta quędam consilia perfectionis addidit, vtpote de continentia ministrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione officiorum, quæ nullatenus respuenda sunt, sed diligenti veneratione recipienda. Consanguineorum ergo coniunctiones quatenus Euangelicis & Apostolicis præceptis non inueniantur prohibitæ: sunt tamen fugiendę: quia Ecclesiasticis institutionibus inueniuntur terminatæ.

Concilium Agathense. 506.

Cap. 61. De incestis coniunctionibus nihil prorsus venię reseruamus, nisi tùm adulterium separatione sanauerint. Incestos verò nullo coniungij nomine deputandos, quos etiam designare funestū est. Hos enim censemus esse: si quis relictam fratris, quæ pęnè prius soror extiterat, carnali coniunctione polluerit: si quis frater germanam vxorem acceperit: si quis nouercam duxerit: si quis consobrinæ suæ se sociauerit: si quis relictæ vel filiæ auunculi misceatur, aut patrui filiæ, vel priuignæ suæ: aut qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit concubitu polluat, aut duxerit vxorem. Quos omnes & olim, atque sub hac constitutione incestos esse non dubitamus, & inter Catechumenos, vsque ad legitimam satisfactionem manere, & orare pręcipimus. Quod ita præsenti tempore prohibemus, vt ea, quæ sunt hactenus instituta, non dissoluamus. Sanè, quibus coniunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugij libertatem.

Concilium Ilerdense. 524.

Cap 4. De his, qui se incestus pollutione commaculant, placuit, vt quousque in ipso detestando & illicito carnis contubernio perseuerant, vsque ad Missam tantùm Catechumenorum in Ecclesia admittantur, cum quibus etiam nec cibum sumere vllum Christianorum (sicut Apostolus iussit) oportet.

Concilium Toletanum Secundum. 531.

Cap. 5. Nam & hæc præcauenda salubriter sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, vsquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari: quoniam scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius.* Leuit. 18. Nec sine denuntiatione fit sententia: Nam paulo post infert, & dicit: *Anima, quæ fecerit de abominationibus istis quippiam, peribit de medio populi sui.* Si quis ergo huius decreti temerator extiterit, ac vetitum violare præsumpserit, tanto grauiori sententia mulctandum se recognoscat, quãto eam propinquiorem, cui copulari se maluit, serie originis esse non ambigit: tantoque annosiori excommunicationis tempore à Christi corpore & fraternitatis consortio sequestretur,

quanto

quanto fuerit propinquioris sanguinis contagione pollutus.

Concilium Lugdunense Secundum.
586.

Canone 4. De incestis verò coniunctionibus hoc placuit custodiri, quod prisca Canonum statuta sanxerunt.

35. quæstione 2. & 3 Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant, neque sine benedictione sacerdotum: Qui autem nupturi erunt, à sacerdote benedicti nubere audeant, nec aliter præsumant.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 12. indict. 7. epist. 32. Progeniem verò suam vnumquemque de his, qui fideliter edocti sunt, & iam firma radice plantati stant inconuulsi, vsque ad septimam obseruare decernimus generationem. Et quamdiu se affinitate agnoscunt propinquos, ad huius copulæ non accedere societatem præsumant: nec eam, quam aliquis ex propria consanguinitate coniugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculauit, in coniugium ducere vlli profectò licet Christianorum, vel licebit: quia incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus. Incestuosos verò nullo coniugij nomine deputandos à sanctis Patribus dudum statutum esse legimus. Ideo nolumus nos in hac re à vobis, siue à cæteris fidelibus reprehendi: quia quod in his Anglorum genti indulsimus, non formam dando, sed consideratione, ne Christianitatis bonum, quod cœperant, imperfectum dimitterent, egimus.

Isidorus Hispalensis. 610.

Libro 9 Etymolog. cap. 6. Hæc consanguinitas, dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens, vsque ad vltimum gradum subtraxerit, & propinquitas esse desierit: eam rursus Lex matrimonij vinculo repetit, & quodammodo reuocat fugientem. Ideo autem vsque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Gregorius Tertius. 730.

Epistola ad Bonifacium: Igitur in primis legebatur, vt quota progenies propinquorum matrimonio copuletur. Dicimus, quòd oportuerat quidem, quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad huius copulæ non accedere societatem. Sed quia temperantia magis, & præsertim in tam barbaram gentem, plus placet, quàm districtio censuræ, concedēdum est, vt post quartam generationem iungantur.

Carolus Magnus. 790.

Lib. 5. Legum cap. 99. Contradicimus quoque, vt in quarta, vel quinta, sextaque generatione nullus amplius coniugio copuletur. Vbi autem prius interdictum factum fuerit inuentum, separetur.

Cap. 158. Nuptias prohibemus incestas, id est, vsque ad affinitatis lineam, vel quamdiu inter se hæreditare poterint, non coniungantur: Quia hæc potius incestiua, quàm coniugia dicenda sunt.

Libro 6. cap. 2.0. In quarta propinquitate carnis, quinta, sextaque, non licet nubere, sicut in lege scriptum est: *Omnis homo ad propinquam sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius,* id est, vsque ad septimum gradum

Lib. 7. cap. 330. Nullus fidelium vsque ad affinitatis lineam, id est, vsque ad septimam progeniem consanguineam suam ducat vxorem: vel eam quoquo modo incesti macula polluat. Si quis verò hoc scienter temerare præsumpserit, si liber est, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos fisco nostro persoluat, & insuper Canonicè vt incestus luat, ac publicè iuxta Canonicos gradus pœniteat. Si autem seruus, vel Ecclesiasticus fuerit, publicè flagelletur, aut decaluetur, & iuxta proprij Episcopi iussionem pœnitentiam publicè & Canonicè agat.

Concilium Moguntinum. 813.

Canone 54. Contradicimus quoque, vt in quarta generatione nullus amplius coniugio copuletur: Vbi autem post interdictum factum inuentum fuerit, separetur.

Rabanus Maurus. 850.

Epistola ad Hubertum: Quod proximis temporibus Romanorum Pontificum scripta continent vsque ad sextam vel septimam generationē coniugij vsum deferendum, magis ex consuetudine humanâ, quàm ex lege diuina, eos præcepisse credendum est, &c. Reor magis sequendum, vt post quintam generationem iam licitum coniugium fiat, quia nec lex diuina contradicit, nec etiam sanctorum Patrum dicta hoc prohibent: si autem & in quinta ab inscijs copula fuerit peracta, melius mihi videtur, vt cum pœnitentiæ humiliatione, si se vxoratus coniunx non vult, Deo satisfaciat, & tamen ei prædicetur, quàm bonum sit, vt ab huiusmodi copula se abstineat: si fortè det illi Deus pœnitentiam, & resipiscat à diaboli laqueis.

Nicolaus Primus. 860.

Ad responsa Bulgarorum cap. 39. De consanguinitate generationum exquiritis, vt quibus vtique fœminis iungi debeatis, liquidò cognoscatis: verum quod leges hinc sanciunt, iam meminimus, & denuò memorare summatim operæpretium ducimus, aiunt enim, ergo omnes nobis vxores ducere licet. Nam quarundam nuptijs abstinere debemus. Inter eas enim personas, quæ parentum, liberorumve locum inter se obtinent, nuptiæ contrahi non possunt, veluti inter patrem & filiam, vel auum & neptem, matrem & filium, auiam & nepotem, & vsque ad infinitum. Inter eas quoque personas, quæ ex transuerso gradu cognationis iunguntur, est quædam similis obseruatio, sed non tanta. Sacri verò Canones, & præcipuè Zachariæ summi Præsulis decreta quid hinc promulgent, Episcopo vestro vobis explorandum relinquimus.

35. quæstione 2. De consanguinitate sua vxorem nullus ducat, vsque post generationē septimam, vel quousque parentela cognosci poterit.

Concilium VVormatiense. 868.

Cap 32. In copulatione fidelium generationis numerum non definimus, sed id statuimus, vt nulli Christiano liceat de propria consanguinitate siue cognatione vxorē accipere, vsque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut memoria retinetur.

Ioannes Octauus. 870.

Epistola 198. Præterea vnum valde illicitum & execrabile malum contra venerabilia sanctorum Patrum decreta eosdem vestros Parochianos committere audimus: hoc est, vt nulla generis consanguinitate custodita, nulla propinquitatis parentela obseruata, vnusquisque suam propinquam, in quocunque fuerint gradu, accipiat in vxorem, atque incesto ac nefario se coniugio copulent, quod licitum facere Christianis non est, dum vsque se generatio cognouerit. Vnde san-

ctissimi prædecessores nostri, Stephanus videlicet, Eugenius, atque Leo Synodali decreto tale nefandum coniugium fieri prohibuerunt, dicentes, vt consobrinam, neptem, nouercam, fratris vxorem, vel etiam quamlibet de propria cognatione nullus præsumat sibi in coniugio copulare: quia scriptum est in Lege Domini: *Turpitudinem vxoris patris, siue vxoris fratris, atque sororis tuæ non reuelabis: turpitudo enim tua est.* Et si Deus Hebraico populo ante incarnationem vnigeniti Filij sui hæc seruanda mandauit, quanto amplius nos, qui Christianæ religionis documenta tenemus, ab illicitis connubijs obseruare debemus, ne demersi in voraginem, ignis æterni concremenur incendio? Si quis verò in hoc nefario coniugio inuentus, in eo permanere voluerit, aut nunc ab vxore solutus, hoc agere tentauerit, sciat se auctoritate Apostolica anathematis vinculo esse innodatum, & nullus sacerdos illi tribuat communionem.

Alexander Secundus. 1060.

35. quæstione 5. Ad Sedem Apostolicam perlata est quæstio, nouiter exorta de gradibus consanguinitatis; quam quidem legum & Canonum imperiti excitantes, eosdem propinquitatis gradus contra sacros Canones, & Ecclesiasticum morem numerare nituntur, nouo & inaudito errore affirmantes, quòd germani fratres vel sorores inter se sint in secunda generatione, filij eorum vel filiæ in quarta, nepotes eorum vel neptes in sexta, taliq; modo progeniem computantes, & in eiusmodi sexto gradu eam terminantes, dicunt, deinceps viros ac mulieres inter se posse nuptialia iura contrahere, & ad huiusmodi profanum errorem confirmandum in argumentum assumunt seculares leges, quas Iustinianus Imperator promulgauit de successionibus consanguineorum. Quibus confisi, ostendere moliuntur, fratres in secundo gradu esse numeratos, filios eorum in quarto, nepotes & neptes in sexto, sic seriem genealogiæ terminantes, numerationem sanctorum Patrum & antiquam Ecclesiæ computationem ad nos vsque perductam peruersa quadam calliditate disturbare nituntur. Nos verò Deo annuente, hanc quæstionem discutere curauimus in Synodo habita in Lateranensi consistorio, conuocatis ad hoc opus Episcopis, & clericis, & iudicibus diuersarum prouinciarum. Denique diu ventilatis legibus & sacris Canonibus, distinctè inuenimus, ob aliam causam alteram legum fieri, alteram Canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil aliud ipsorum graduum mentio facta est, nisi vt hęreditas, vel successio ab vna ad alteram personam inter consanguineos deferatur: in Canonibus verò ob hoc progenies computatur, vt apertè monstretur vsque ad quotam generationem à consanguineorum nuptijs sit abstinendum. Ibi præscribitur, vt hæreditas propinquis modo legitimo conferatur: hic verò, vt ritè, & Canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur. In legibus distinctè non numerãtur gradus, nisi vsque ad sextam: in Canonibus autem vsque ad septimam distinguũtur generationem, &c.

Iuo Carnotensis. 1100.

Epistola 114. ad Mellentinos, &c. Perlatum est ad aures nostras, quòd Mellentinus Comes ducere velit in vxorem filiam Hugonis Crispeiensis Comitis, quod fieri non sinit concors decretorum & Canonum sanctio, dicens: Coniunctione consanguineorum fieri prohibemus. Horum autem consanguinitas nec ignorata est, nec remota, sicut testantur & probare parati sunt præclari viri: eadem sati prosapia. Dicunt enim, quòd Gualterius Albus genuit matrem Gualeranni Comitis, qui genuit matrem Roberti Comitis. Item supradictus Gualterius genuit Radulphum patrem alterius Radulphi, qui genuit Vermandensem Comitissam, ex qua nata est vxor Comitis Hugonis, cuius filiam nunc ducere vult Mellentinus Comes. Si autem prædicta genealogia ita sibi coheret, legitimum non poterit esse coniugium, sed incestum contubernium, nec filios poterit habere legitimos, sed spurios. Vnde vobis ex Apostolica & Canonica auctoritate præcipimus, vt tam calumniosum coniugium in Ecclesijs nostri Episcopatus nec ipsi consecretis, nec ab aliquo, quantum in vobis est, consecrari permittatis, nisi prius in præsentia nostri consanguinitas hæc septimum gradum excessisse legitimè fuerit comprobata.

Epistola 156 Audiui te velle ducere in vxorem Vicecomitissam Blesensem, cuius defuncto marito fuisti consanguineus, sicut mihi scripserunt & probare parati sunt nobiles viri, tam tui, quàm defuncti vicecomitis Roberti consanguinei. Vnde tibi mando, & per legem Christianam interdico ferales & incestas nuptias, quas nec lege poteris defendere, nec legitimos de eis hæredes suscipere, &c.

Epistola 263 ad Regem Angliæ: Audiui vos quondam filiam vestram cuidam vestro parochiano, Hugoni videlicet filio Geruasij desponsasse. Quos quidam parentes eorum gradu consanguinitatis esse testantur genitos, vt inter se nuptias contrahere non possint, nisi incestuosas, & ideo illicitas, &c. Vnde, &c. cupimus, vt honestè, dum fieri potest, tales nuptias fieri non permittatis, ne tale coniugium, si contra leges præsumatur, per leges dissolui mereatur, &c. Misi vobis Genealogiam à trunco suo inchoatam, & vsque ad prætaxatas personas computando descriptam: quatenus ea perspecta, rei veritatem discutiatis, & prudenti consilio ab illicita copulatione prædictas personas desistere faciatis. Non enim poterimus à legum tramite deuiare, si viderimus parochianum nostrum maximè in pacto coniugali aliquod nefarium perpetrare, dicente Apostolica sententia: Incestis coniunctionibus nihil veniæ reseruamus, nisi cùm incestum separatione sanauerint, &c. Genealogia, vt dicitur, sic se habet. Gonnors, & Seufria sorores fuerunt. Ex Gonnors exiuit Richardus: Ex Richardo Robertus. Ex Roberto Gulielmus Rex. Ex Gulielmo Henricus Rex. Ex hoc rege ista, quæ datur filio Geruasij. Item ex Seufria exiuit Ioscelina. Ex Ioscelina Rogerius de monte Gũmeri. Ex Rogerio Mabilia vxor Geruasij Ex ista Mabilia Hugo filius Geruasij, cui ista datur.

Hugo Victorinus. 1130.

Tractatu 7. de Sacramentis cap 11. Cognati in septimo gradu, vel infra non possunt copulari. Cognati sibi scienter copulati, non faciunt coniugium, sed debent separari, & pro incestu pœnitentiæ supponi. Qui autem ignoranter copulantur, de crimine per ignorantiam excusantur, nec tamen asserendum est inter eos esse coniugium, nisi ex permissione Ecclesię, propter vtilitatem aliquam, dispensatiuè sit confirmatum. Sicut autem non licet eis, quatenus se cognati sunt, vsque ad septimum gradum coniungi: ita etiam de duobus legitimè copulatis, cùm vnus moritur, non licet alteri coniugem accipere de cognatione prioris coniugis, vsque in septimam generationem.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 41. Ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem

igno-

ignoranter coniuncti fuerint, in conspectu Ecclesiæ, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati, quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit? Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitimæ personæ: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum Ecclesiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimæ personæ.

Hildegardis. 1160.

1. Scinias Vis. 2. cap. 17. Vt notitia consanguinitatis in propria coniuge nescienda est, ita etiam notitia consanguinitatis prioris coniugis in aliena copula abhorrenda est, nec se homo ad huiusmodi copulam coniungat: sicut & Ecclesia per Doctores suos prohibet, qui ipsam in multa solicitudine & honore stabilierunt. Quòd autem in veteri Testamento homines in consanguinitate sanguinis sui præcepto legis coniuncti sunt, hoc propter duritiam illorum factum est, vt inuicem pacem haberent, & tam firma charitas in eis esset, ne tribus diuisæ coniunctioni gentilium se miscentes, fœdus Dei infringerent.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Lib. 19. cap. 4. Amalricus Rex vxorem duxit Agnetem, quam inuito D. Patriarcha Fulchero ei contradicente sibi matrimonio copulauit, eò quòd quarto consanguinitatis gradu se dicebantur contingere, sicut postea in facie Ecclesiæ per communes consanguineos solenniter est comprobatum: Præsentibus enim D. Amalrico bonæ memoriæ Patriarcha: item Apostolicæ Sedis legato, iuxta iuris Ecclesiastici solennitatem, consanguineis vtriusque corporaliter iuramenta præstantibus, & asseuerantibus sic esse, vt dicebatur, interueniente diuortio, solutum est matrimonium.

Innocentius Tertius. 1200.

Decret. Constit. lib. 5. constit. 23. De infidelibus ad fidem conuersis, vtrum si ante conuersionem suam, secundùm Legis veteris instituta circa gradus consanguinitatis, à Canone denotatos, coniuncti fuerint, separari debeant post baptismum: consultationi tuę duximus respondẽdum, quòd matrimonium sic contractum, non est post baptismi lauacrum separandum: cùm à Iudæis Dominus requisitus, si liceret vxorem ex quacunque causa dimittere, ipsis respondit: *Quos Deus coniunxit, homo non separet*, per hoc innuens esse matrimonium inter eos.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 50. Cùm ergo iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ita esse volumus perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs, vel à nobis, vt si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum, cùm diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat.

Vincentius Beluacensis. 1240.

Speculi historialis libro 8. cap. 78. Filius & filia sunt in primo gradu, filij duorum fratrum in secundo, nepotes eorum in tertio, pronepotes in quarto, vltra quem gradum nulla hodie consanguinitas est, sicut nec vltra septimum olim gradum progrediebatur.

Bonauentura. 1260.

In libr. 4. Sententiar. distinctione 40. quæstione 3. Secundùm tempora nostra matrimonium impeditur à gradibus consanguinitatis vsque ad quartum inclusiuè, sicut patet Extra. de consanguinitate, non debet. In Decretali, edita in Concilio generali. Si autem quæritur ratio huiusmodi, dicendum, quòd huius ratio est statutum Ecclesiæ. Si quæritur vltra, quare Ecclesia statuerit, dicendum, quòd quia potuit, & quia congruum fuit, & quia erat vtile, & quia erat necesse. Primùm quidem potuit. Et quòd potuit probatur per Scripturam: quia in principio in constitutione matrimonij in lege naturæ duæ excipiebantur personæ, scilicet pater & mater. Genes. 2. *Relinquet homo patrem & matrem,* &c. Post processum temporis in lege fuerunt plures excepti, sicut patet Leuit. 18. Si ergo lex Euangelica abundare debet à Mosaicâ, igitur in lege Euangelica plures debuerunt excipi. Sed Christus in propria persona non excipit: igitur si nihil diminutum debet esse in Ecclesia: ergo posse determinandi Ecclesiæ reliquit, maximè Petro & eius successori: quod attendentes sancti Patres, exceperunt multos gradus consanguinitatis, ex quo apparet, quòd & ipsi posse habuerunt. Si autem tu quæras, quare huiusmodi posse Ecclesię reliquit? Dicendum, quòd ratio huius est, quòd hoc Sacramentum in contractu consistit, qui est personæ ad personam. Et quoniam Deus plenam iurisdictionem dedit super spiritualia, & ampliorem, quàm Reges terrę & Imperator habeant super temporalia: Si igitur Regis & principis potentia potest contractus limitare, vt malæ fidei possessor iudicetur, qui contra eorum interdicta veniat, quid mirum si dederit Ecclesiæ posse, imò debet dari, vt possit personarum legitimitatem & idonietatem ad contrahendum determinare. Si tu quæras, quare ipse per se non determinauit, dici potest, quòd secundùm diuersa tempora oportebat diuersas personas & diuersos gradus excipi. Quia igitur statuta diuina non decet sic mutare sicut humana: hinc est, quòd non ipse Christus debuit limitare, sed limitandos Petro & eius successoribus committere. Et sic patet, quòd potuit. Secundùm verò congruum fuit, quòd vsque ad talem gradum consanguinitas protenderetur. Quia consanguinitas ortum habet ex propagatione: propagatio autem est ex semine: semen autem in se naturam habet quatuor elementorum, & quatuor humorum. Et hinc est, quòd consanguinitas tantùm ad quartam generationem debuit terminari, & iterum infra illum gradũ non debuit commisceri, nec matrimonium copulari, nec potestas corporis alij dari. Sicut igitur corpus quatuor constat elementis; ita oportet quatuor gradibus distare, qui debent carnaliter commisceri.

Ioannes Scotus. 1300.

In librum 4. Sentent. distinct. 40. quæstione 1. Sed vnde est, quòd propinquitas talis vel talis simpliciter impedit? *Respondeo:* In lege Euangelica non inuenitur à Christo vlla alia prohibitio vltra prohibitionem legis naturæ: nec etiam explicitè confirmauit prohibitionem super hoc factam in lege Mosaica, sed Ecclesia illegitimauit personas aliquando in gradu remotiori, vt patet de Gregorio & Nicolao: postea in quarto gradu. Et ratio illegitimationis fit propter pacem & amicitiam seruandam in Ecclesia. Vsque enim ad quartum gradum manet amicitia ratione cõsanguinitatis: & ex tunc incipiunt esse quasi extranei & amore contepescere. Et ideo congruum est, tunc per vinculum coniugale tepescentẽ amicitiam reuocare.

Guido de monte Rocherij. 1330.

In Manipulo curatorum tractatu 7. de Matrimonio cap. 4.

cap 4 Gradus in descensu sic copulantur: filius & filia sunt in primo gradu, nepos neptis in secundo, pronepos proneptis in tertio, abnepos abneptis in quarto. In transuersali linea sic computantur: duo fratres sunt in primo gradu, filij duorum fratrum in secundo, nepotes eorundem in tertio, pronepotes in quarto, vltra quem gradum nulla hodie computatur consanguinitas vel protenditur quantum ad matrimonium impediendum, licet antiquitus protenditur vsque ad septimum gradum.

Thomas Argentinensis. 1360.

Libro 4. distinct. 39. & 40. quæstione 1. articulo 2. Fideles prohibentur contrahere matrimonium vsque ad quartum gradum consanguinitatis inclusiuè, & hoc pro tanto: quia vsque ad illum gradum durat ex propinquitate naturali inter homines amicitia. Igitur non est necesse infra illum gradum homines contrahere fœdus amicitiæ, mediante matrimonio. Ista conclusio determinata est per generale Concilium Extra. de consanguinitate & affinitate, cap. Non debet.

Thomas VValdensis. 1414.

Tomo 2. cap. 134. Quòd arguis VVicleff, qui à tempore primi hominis fratres & sorores nuptias inierunt: & tempore Patriarcharum satis propinquè cognati, nec vides rationem, quare non sic hodie: dicetur tibi, quia post conditionem primi hominis paucitas contrahentium in vtroque sexu cognationis deferre non potuit, & necessitas multiplicandi genus humanum ipsam temerare coegit. Tempore quoque Patriarcharum hoc idem causa fidei seruandæ vnius Dei fecit, & in pauco populo fideli, quod prima fecerat paucitas speciei: ideo licuit potius nubere cognatis, quàm idololatris, &c. Ad vitandum malum perfidiæ potius licuit legem laxari, & iungi cognatis, quàm perfidis. At postea multiplicata fideli plebe, lex iterum cognationis fines immunes decreuit à nuptijs. Quod igitur arguis de nuptijs antiquorum: propter arctitudinem temporis priuilegium tantùm fuit, quod legi communi nunquam derogat.

Concilium Tridentinum. 1560.

Sessione 24. Canone 3. Si quis dixerit, eos tantùm consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant aut dirimant, anathema sit.

FINIS LIBRI NONI.

LIBER

LIBER DECIMVS DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

ARTICVLVS PRIMVS.

OMNIA OMNIVM HOMINVM CORPORA ESSE MORTALIA: EIVSMODI MORTEM IMPIIS FORMIDABILEM, PIIS OPTANDAM ESSE.

NEGANT.

Anno ante natiuitatem Christum 330. *THEOPHRASTVS moriens accusasse naturam dicitur, quòd ceruis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maximè interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisset, vt omnibus perfectis artibus omnis hominum vita doctrina erudiretur. Querebatur igitur se tum, cum illa videre cœpisset, extingui.* Cicero libro 3. Tuscul. quæstionum.

310. Epicurus negat mortem ad nos pertinere: *Quod enim dissoluitur,* inquit, *sensu caret: & quod sensu caret, nihil ad nos.* Tertullianus lib. de anima cap. 42.

Anno post natiuitatem Christum 180. *Menander Samaritanus dixit, mortem ad suos non modò non pertinere verùm nec peruenire. In hoc scilicet se à superna & arcana potestate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induerint.* Tertullianus lib. de anima cap. 50. Irenæus lib. 1. cap. 21. Iustinus Apol. 2.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 2. vers. 17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morieris.

2. *Regum* 14. 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.

Iob 14. 5. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est; constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

Psal. 89. 9 Omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

Ecclesiastis 2. 16. Moritur doctus similiter & indoctus.

Ecclesiastis 9. 4. Nemo est qui semper viuat, & qui huius rei habeat fiduciam: melior est canis viuus leone mortuo. Viuentes enim sciunt se esse morituros, &c.
12 Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplò superuenerit.

Ecclesiastici 14. 12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: Testamentum enim huius mundi morte morietur. 18. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deijciuntur; sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

uator noster Iesus Christus corpus suum resuscitauit à mortuis, mors vlterius terribilis non est. & quicunque in Christum fidem habent, eam, vt rem nihili, pedibus terunt, ac potius mortē delegerint, quàm Christi fidem inficientur. Certo enim sciunt, mortuos sese non perire, sed viuere, & incorruptibiles resurrectione fieri. Ille autem sceleratus (qui mortis impetu insultus in nos facere solet diabolus) solutis mortis doloribus solus omninò mortuus relinquitur, cuius rei argumento est, quòd homines, antequam Christo incipiant credere, mortē vt terribilem intuentur & expauescunt. vbi autem ad illius fidem doctrinamq́ transiere, tantopere mortem aspernantur, vt ad eam vltro contendant, testesq́ fiant Christi aduersus mortem resurrectionis. Siquidē etiamnum pueri ætate ad mortem festinant: exercitijs porrò & meditationibus ad id, non viri dūtaxat, sed etiam fœminæ sese instruūt. Nec mirum, cùm iam tam imbecillis sit, vt etiam fœminæ, prius ab ea deceptæ, nunc illam vt mortuam, dissipatamq́ ludibrio habeant, non aliter quàm vbi debellato per legitimum principem tyranno, manibusq́ pedibusq́ eius intra vincula constrictis, omnes quotquot ad id spectaculi superueniunt, ludibrijs ei insultant, probris, verberibusq́ proscindunt, &c. Ergone illud exiguum est documētum de imbecillitate mortis? aut parua est demōstratio victoriæ Iesu Christi de morte illius reportatæ: cùm pueri in Christo, & teneræ puellæ istam vitam contemptui habeant? & moriendi rationes meditentur? Homo certè naturaliter mortem & corporis sui dissolutionem expauescit: attamen, (quod summopere admirandū est,) vbi indutus est fidem crucis, res naturales vilipendit, & mortem per Christum non exhorrescit, non aliter, quam si quis de igne dicat, cui naturalis vis est concremandi, esse aliquid quod illius flammas respuat, &c.

Oratione 2 contra Arianos: Omnibus quidem hominibus communis vitæ exitus est mors, neque vlli defuncto, tametsi inimico, insultandū, cùm incertum sit, num ante vesperam ipse quoque à morte sit apprehendendus.

Rom 8. *In vita Antonij*: Ad inertiam calcandam Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur: similiter & nos humanæ conditionis vitam ancipitem retractantes, non peccabimus. Cum enim excitati à somno, ad vesperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora concedentes, diei lucis non cōfidamus aduentu, & vbique naturæ ac vitæ incertæ memores, Dei nos intelligamus prouidentia gubernari: hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimur: sed nec irascemur quidem aduersus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus: quin potius metu quotidiani recessus, & seiungendi corporis iugi meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium: inuicem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes vltimæ retributionis aduentum: quia maior formido iudicij, & pœnarum timor horridus, simul & lubricæ carnis incentiua dissoluit, & ruentem animam, quasi ex aliqua rupe, fulcit.

Basilius Magnus. 370.

Homilia in Psalmum 115. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.*) Nihil est, ait, quòd cunctemini, ô homines, illustre hoc & honestum adire certamen, neu mortem perhorrete. Neque enim ea est corruptio, sed vitæ occasio, non omnimoda deletio, sed ad honorem pretij ingentis transcensio. Sane lapilli quidam floridis interspersi, & sublucentes coloribus nominari solent pretiosi ab istis diuitiarum heluonibus: re autem vera *pretiosa est mors sanctorum eius*, quum videlicet anima, per vitæ illius curriculum expurgata, ab omni eluuie & inquinamento carnis emancipata, ac libertati reddita, nullam in se retinens maculam aut rugam, duris pro pietate agonibus iam exantlatis probata, insignita corona iustitiæ, &c. quonam pacto non censeri debeat pretiosa hominis istius mors in conspectu Domini? Exitus itaque sanctorum virorum è vitæ istius stadio ne lugeamus, imò fletu magis prosequenda venit ipsa natiuitas, & ex vtero in hanc vitam progressio.

Homil. 4 quæ est de gratiarum actione. De his, qui in Christo obdormierunt, edoctus es, quia corpus quidem hoc seminatur in corruptione, surget incorruptibile: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Qua igitur des gratias? An quia immutandus est mortuo, & innouandus habitus? Atqui mihi vide, vt ne teipsum lugeas, quasi per illius mortem, auxiliari quodā subsidio tuæ ipsius vitæ sis destitutus, &c. Neu illius sortem lamentere querulus, quasi indigna quædam passus sit. Aliquantò enim post, è cælo clangens tuba eundem expergefactura à somno est, ipsumq́ videbis tribunali Christi astantem.

Homil. 5. quæ est in Martyrem Iulittam: Quidni prius assuefecisti mentem, vt de mortali, quæ mortali vitæ propria sunt, cogitaret? Atqui inopinam filij nec præuisam accepisti mortem. Quid? quo primùm die nunciatū tibi est, natum esse filium, si quis te rogasset: id quod tibi natum est, cuiusmodi esse censes, aut quale? quid tu tandem respondisses? Aliud ne aliquid, quam quia homo est, quod natum est? Quòd si homo, vtique mortalis. Quid igitur insolens aut admirabile, si qui mortalis erat, mortuus est? Solem hunc, vt oritur & idem occidit, non perspicis? Lunam nō vides augescere primùm, dein deliquio deficere? Quin terram ipsam contueris nunc progerminantem, mox veluti marcore flaccescētem? Quid eorum, quæ circa nos sunt, solidè consistit? quid vspiam est, quod immotam sortiatur & immutabilem naturam? Suspice cælum, ac despice terram: neutrum perenniter duraturum est. Ait enim Dominus: *Cælum & terra transibunt.* Et cælo sydera sident & collabētur, Sol obtenebrescet, Luna non dabit lumen suum. Quid ergo? admirabile videri debet, si nos, qui portio qualiscunq́ sumus mundi, in eorum partem venimus, quæ propria sunt, & congenita mundo? Hæc tu despiciens, vbi te quoque adorietur aliquid eorum, quæ cæteris communia sunt, ferto id velut oculis conniuentibus, non quidem citra vllam affectionem aut sensum doloris: (nam quæ tandem debetur merces stupidæ isti & insensili indolentiæ?) sed vel cum labore planè intenso, nec vlli explicando angore animi sufferto tamen, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oration. 19 quæ est oratio funebris in laudem patris: Sic enim ij, qui hinc prius excesserint, minus nobis mœroris attulerint, imò etiam lætitia nos affecerint, si nos oratio hinc abductos sursum collocet, atque id, quod in præsens molestum est, in futuro occultet, nobisq́ illud persuadeat, quòd ipsi quoque ad bonum Dominum properemus, atque habitatio peregrinatione melior & præstantior sit: quodquè nauigantibus tranquillus portus est, hoc ijs, qui huius vitæ procellis agitātur, migratio ad alteram vitam existat: aut etiam quemadmodum qui lōgum iter priores confecerunt, minus difficultatis ac molestiæ habēt, quàm qui adhuc iter faciūt, atque in labore versantur: ita tolerabilior & melior eorum conditio

sit,

sit, qui ad illud hospitiū iam peruenerunt, quam qui sinuosum adhuc & præceps huius vitæ iter emetiuntur, &c. Non est, ô mater, eadem Dei & hominum natura, aut, vt in genere loquar, superorum & terrestrium. Apud illos enim constans & immortale est, tum ipsum esse, tum quæcunque ad illud pertinent. Firmorum enim res firmæ sunt. Res autem nostræ quo pacto se habēt? Fluunt, & corrumpuntur, atque aliàs aliam mutationem capiunt. Vita quippe & mors, tametsi plurimum inter se dissidere videantur, inter se tamen quodammodò immeant, atque altera in alterius locum subit. Illa enim à corruptione, matre nostra, incipiens, ac per corruptionem, hoc est, perpetuum eius, quod præsens est, excessum, gradiens, in corruptionem tandem, hoc est, in huius vitæ finem desinit: hæc autem, quæ præsentibus malis liberat, atque etiā sæpe ad supernam vitam traducit, haud scio an propriè mors appellari queat, vtpote nomine magis quàm re formidabilis. Atque absurdè quodammodo & præposterè affecti esse videmur, qui ea, quæ minimè horrenda sunt, extimescimus, quæ autem metuenda sunt, vt optabiliora, complectimur.

Gregorius Nyssenus. 380.

Homil.6.in Ecclesiasten: *Tempus est*, inquit, *pariendi, & tempus moriendi.* Pulchrè in principio verbis hanc necessariam coniunxit coniugationem, cum generatione copulans mortem. Partū enim mors sequitur necessariò, & omnis generatio dissoluitur in interitum, vt propterea & coniunctim ostensa sint mors & generatio, mentione mortis, veluti quodam stimulo, eos expergefaciat, qui in carnalis vitæ profundum sunt immersi, & ad curam futurorum excitet. Hæc tacitè philosophatur in primis librorum suorum inscriptionibus Dei quoque amicus Moses, qui statim cum Genesi, quod est generatio, simul quoque scripsit Exodum, id est, excessum: vt qui ea legerent, quæ scripta sunt, etiam per ipsum ordinem librorum ea discerent, quæ ad se ipsos pertinent. Neque enim fieri potest, vt qui Genesin, generationem, inquam, audierit, non Exodum, id est, excessum protinus cogitet, &c.

Oration. Catechetica cap.8. Sed ægrè fert & indignatur, qui aspicit ad dissolutionem corporis, & graue esse ducit, quòd morte vita nostra dissoluitur. Ex hoc ergo, quòd dolorem affert & molestiam, consideret insigne Dei beneficium. Per hoc enim magis adducetur, vt admiretur gratiam curæ, quam Deus gerit hominis. Viuere est eligendum ijs, qui vitæ sunt participes, propterea quòd fruantur ijs, quæ sunt grata & iucunda. Nam si quispiam in doloribus & angoribus vitam trāsigeret, ei longè præstabilius iudicetur non esse, quàm esse in dolore. Examinemus ergo an is, qui vitā suppeditat, ad aliquid aliud aspiciat, quàm vt vitam in ijs, quæ sunt optima & pulcherrima. Quia enim liberi arbitrij motu attraximus mali societatem, per cuiusdā voluptatis veluti quoddam venenum melle conditum, malum naturæ immiscentes: & ideo à beatitudine, quæ ex impatibilitate intelligitur, excidentes, transformati sumus ad vitium: ea de causa veluti quoddam vas fictile, homo rursus in terram resoluitur, vt secretis, quæ in eo nunc sunt, sordibus, in pristinam figuram reformetur per resurrectionem.

Oratione de mortuis: Posteaquā mortis tanquam partus dolores, quasi obstetrices acciderint, vt in alteram vitam homines [illegible], ipsi quidem, cum ad illam lucē processerint, & purum illum spiritum [illegible] experimento cognoscant, quantum [illegible].

[illegible] 390.

Orat. [illegible]. Mors vobis quotidie [illegible] fetur: ea vos cura sollicitet, quomodo [illegible] exeatis, quomodo potestates [illegible] tis, quæ in aere vobis occurrent.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Genesim Homil.66. Alij quidem [illegible] cati, alij lapidati, mortui sunt & alij [illegible] & varijs pœnis seipsos exposuerunt propter [illegible] tatem, omnes propter Christum Martyres [illegible] sunt: & nullus de illis dicere ausus fuerit, quod ignominiosa sit eorum mors: sed sequetur diuinam Scripturam dicentem: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Et sicut mortem [illegible] rum pretiosam vocauit, audi quomodo & mortem peccatorū malam vocet. *Mors enim*, inquit, *peccatorum mala.* Itaque etiamsi domi suæ moriatur, & muliere, & filijs præsentibus, & [illegible] & notis astantibus, virtute autem careant, mala horum mors est. Sic etsi in aliena terra, etsi super pauimentum quis iacens: & quid dico, si in aliena? etiamsi in latrones incidat, etiamsi à [illegible] stijs deuoretur, virtute autem præditus sit, pretiosa eius mors erit, &c. Hæc autem omnia cogitantes, neque eos, qui in aliena terra moriuntur, miseros dicamus: neque domi suæ mor[illegible] atos dicemus: sed diuinæ Scripturæ canonem sequentes, & claros virtutibus hinc migrantes beatos dicamus: & eos, qui in peccatis moriuntur, miseros prædicemus.

In Psal.110. Etsi mors ex peccato ingressa est, tanta tamen & tam insignis fuit Dei clementia, cura, & prouidentia, vt eam in nostri generis vtilitatem cōuerterit. Quid enim graue, dic quæso, habet mors? an non liberat à laboribus? an non à curis eripit? An nō audis Iob eam laudantem, & dicentē: *Mors homini requies, cuius via est abscondita?* an non ea vitium rescindit? Nam etsi malus fuerit, eo mortuo vitiū resectum est. *Qui enim mortuus est*, inquit, *iustificatus est à peccato*, hoc est, peccatum non amplius adijcit: & si cùm bonus sit, excesserit, in tuto erit ei collata omnis virtus, & in certissimo thesauro, qui eripi non potest, recondita. Quid verò, dic quæso, viuos an non modestiores reddit, & temperantiores? Non vides quod sæpe diuites, qui efferuntur, superbia intumescunt, & supercilia contrahunt, quando viderint corpus iacere surdum & immobile, & filios in orbitate, vxorem in viduitate, & amicos in mœrore, famulosque atris vestibus indutos, & esse denique tristem ac lugubrem totius domus speciem: quomodo se reprimūt & colligūt, quàm humiles & abiecti fiunt, & sunt cōtrito & afflicto animo? Etenim qui millies doctrinam sibi traditam audierant, nec ex ea quidquam lucrifecerant, ex illo spectaculo repente philosophantur, quàm sit vilis & caduca humana natura intelligentes, & quàm instabilis & imbecilla sit eorum potentia, & in alienis calamitatibus præuidentes suas mutationes. Si enim quamuis sit mors, est tamen tantum rapinæ, tantum auaritiæ, tanta aliena habendi & plura possidendi cupiditas, & non secus ac pisces, qui sunt potētiores, imbecilliores deuorant: si non esset mors, quò non processisset auaritia, aut quando conquiesceret, &c. Quid verò? Martyrij coronæ nōne per mortem contexuntur? Quid verò Paulus? nonne innumerabilia erexit trophæa, dicens: *Quotidie morior per vestram gloriationem?* Non enim mors mala est, sed mala est mors mala: & ideo dicit: *Pretiosa est coram Domino mors sanctorum eius.* Alibi autem [illegible] *peccatorum mala.* Hoc dico malū, cum [illegible] alere cōscientia, & multis peccatorum [illegible] tum, & grauatum. Qui enim [illegible] [illegible] tiam, is [illegible] [illegible] ronam.

Homil.25.in Matth.operis imperfecti: Sicut autem omnia mala operatur timor mortis, sic omnia bona operatur contemptio mortis. Qui timet mori, id est, qui nõ sperat viuere post mortem, neque eleemosynas dat, neque orationibus instat, neque ieiunium celebrat, neque paupertatem sustinet, neque opprobrium suffert, neq; damnum substantiæ suæ contentus est pati, neque corporalem: iniuriam sustinet propter Deum. sed hoc suæ lucrum vitæ existimat, si bonis istius mundi feliciter fruitus fuerit: & hoc damnũ vitæ suæ putat, si fuerit alienatus ab istis bonis Quare? quia laborũ suorum præmiũ in resurrectione non sperat. Qui autem non timet mori, id est, qui vitam sperat post mortem: omnia, quæ diximus, libenter sustinet propter Deum, quia laborum suorum mercedem multiplicem indubitanter expectat. Ille est ergo perfectus discipulus Christi, qui hæc omnia patitur, aut pati paratus est.

Homil.41.in epist.1.ad Corinth. At perdidisti filium? Non perdidisti, ne dicas. Res hæc est somnus, nõ mors: est migratio, non perditio: est peregrinatio à deterioribus ad meliora. Ne Deum irrites, sed places & reddas propitium. Nam si forti animo tuleris, erit huic & defuncto, & tibi quædam consolatio: sin contra, iram Dei magis accendis.

In 2.ad Corinth.Homilia 1.in Morali: Si præterea illud consideres, eum, qui vitam cum morte commutauit, ad meliorem regionem migrasse, atque ad præstantiorem sedem transiliisse, teque non filium amisisse, sed in tuto iam loco collocasse. Quamobrem ne dixeris, Iam pater non vocor. Ecquid enim est, quamobrem non iam voceris, cùm filius tuus superstes sit? Num enim puerum amisisti? Nũ filiũ perdidisti? Imò potius adeptus es, tutiusq; possides. Ob idq; non iam hic solùm pater vocaris, sed etiam in cælo, &c. Neque enim iam mortalis, sed immortalis filij pater vocaberis, strenuiq; militis, atque intus perpetuò stantis. Neque enim est, quòd eum idcirco tibi periisse putes, quia non adest. Etenim si peregrè profectus fuisset, non propterea vnà cum corpore propinquitatis quoque nomen abscessisset. Quocirca ne iacentis vultum attende, (sic enim ægritudinem exuscitas) verùm da operam, vt mentẽ ab eo, qui iacet, ad cælum subducas. Non enim cadauer hoc, quod humi iacet, filius tuus est: sed ille, qui auolauit, atque in immensam altitudinem ascendit. Cùm itaque depressos oculos, atque contractum os, & corpus motu carens videris, caue hoc tibi in mentem veniat, quòd os istud non iam loquitur, oculi isti non iam cernunt, pedes isti non iam ambulant; sed omnia in corruptionem abierunt. Caue, inquam, ista commemores, verùm his contraria, nempe, Os istud melius loquetur, oculi isti meliora cernent, & pedes in nubibus sublimes tollentur, ac deniq; corpus istud, quod nunc corrumpitur, immortalitatem induet, illustrioremq; filium meum recipiam.

Homil.3.in epistolam ad Philippenses: Nam & ipsa mors in numero rerum indifferentium est: Non mors malum est: sed post mortem pœnas dare hoc malum est: neque verò bonum est mors; sed postquam decesseris, cum Christo esse, id bonum est: ita planè; vt quæ post mortem, ea demum sint vel bona, vel mala. Igitur non generatim eos, qui moriuntur, lugeamus, neque de viuentibus generatim gaudeamus: sed quid? Lugeamus peccatores non solùm morientes, sed etiam viuentes. De iustis gaudeamus, non solùm dum viuunt, verùm etiam postquam mortui fuerint. Nam illi quidem etiam dum viuunt, mortui sunt: hi verò etiam cùm mortui fuerint, viuunt.

Nilus. 420.

De interemptione Patrum Syriæ: Non enim quòd sit mortuus, neque quomódo vitam finierit reputo: sed considero, quòd omnis peccati effugit periculum. Non quòd corpus sit sauciatum, & mortem acerbam sustinuit: sed quòd puram animam, & nulli reprehensioni affinem, illinc tulit, & spiritum immaculatum Dei commẽdauit manibus.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat.16.cap.6 Postremum illud est, quod generale vitiorum omnium peremptoriũ esse non dubium est, vt se de hoc mundo credat quotidie migraturum. Quæ persuasio non solùm nullam in corde tristitiam residere permittit, verùm etiam vniuersos concupiscentiarũ, ac peccatorum omnium comprimet motus.

Collat.21.cap.8. Theonas dicit, conuersionem melioris vitæ nequaquam esse protelãdam, quia necessitati subitæ mortis vana spes immaturæ non præiudicaret ætatis, quippe quæ infantes, pueros, adolescentes, pari, vt senes, sorte praeriperet.

Isidorus Pelusiota. 430.

Libro 3.epistol.248. Mors, quæ nobilem plantam arefacere videtur, nihil aliud est, quàm animæ & corporis disiunctio. Id si non credis, audi quid dicat Plato: Morte hominem inuadente, mortalis vt videtur, ipsius pars mori videtur: quod autem immortale est, saluum & incolume abit, posteaquam morti velut fasces submisit.

Theodoretus. 450.

De Prouidentia Serm.6. Nec verò ingressum modò in vitam hanc vnum & eundem omnes habemus, sed & exitus omnibus vnus est. Vna & eadẽ mors omnes excipit. Nec enim diuitias mors metuit, nec lancearios satellites timet, nec purpuram horret, quin & muros, turres, regumque aulas contemnit, ac in ipsos thalamos penetrat, lachrymantis non miseretur, orantis precibus non mouetur, donis non corrumpitur, medicam artem non moratur, pharmacorum vires vanas & inefficaces esse ostendit: sæpius etiam nec vltima mandata dare, nec opum hæredem scribere permittit, sed rapit, ruit, animamq; à corpore separat. Finem ergo vitæ communem habent & hi, qui diuitijs superbiunt: & hi, qui cum paupertate confligantur. Tum vbi vitam egressi sunt, eandem etiam è mundo hoc peregrinationem sustinent. Simili enim modo putredo sequitur, & sanies defluit, & vermes enascuntur, & terribilis ille visus extinguitur simul & liquescit: tum insatiabile illud os & lingua rabida vermibus arrodenda, & comedenda proponitur.

Nemesius. 480.

De anima facultate cap.45. Nulla mors mala est, nisi quæ ob peccatum offertur, vt è morte sanctorum hominum cognoscitur: improbus verò, etiamsi in lectulo, etiamsi repente sine molestia vlla vitam finierit, malè mortuus est, vt qui malam sibi sepulturam asciuerit peccatum.

Andreas Cæsariensis. 500.

In Apocalypsi Serm.3. Vt communis præsentis seculi consummatio omnibus est incognita, ita vniuscuiusq; mors quoque incerta. Cæterùm qui corporis mortem adducit, ijs quidem, qui parati sunt, quietis à laboribus auctor est: ijs verò, qui secus comparati sunt, fur est.

Dorotheus Archimandrita. 520.

Doctrina 12. Magna Dei clementia est, fratres, dum in hac vita sumus, sed ignorãtes quàm gra-

uiora

uiora sint, quæ post obitum expectamus, ad hæc tantùm pœnitentia oculos flectimus, quæ profectò grauia non sunt. An ignoratis sententiam senis illius, cùm interroganti fratri & dicenti, quòd mori oporteret, respondit: vt tribulationem fugias illud optas?

Procopius Gazæus. 530.

In Deuteronomion fol. 461. Inobedientia & lignum mortis sibi inuicem respondent. Dilectionem idcirco Domini vitam vocat, vt dierum non sensilium longitudinem, quas induere cùm desideraret sapiens, inquit: *Heu mihi, quòd habitatio mea est protracta*: verùm earum, quibus Sancti bonis fruuntur, & dona eximia accipiunt, & è vita in vitam, è fide in fidem, è virtute in virtutem transeunt. Longæui itaque non vsquequaque dies extendunt, verùm hi, qui præclaræ actionis magnitudine eas augent. Quapropter Iacob confessionem edens: *Velut*, inquit, *pauci sunt dies mei.*

Æneas Gazæus. 530.

In Theophraste: Si mors omnium rerum finis vltimus esset, rectè in quæstionem vocarent homines, quinam fieret, vt homo scelestus in imperio, atque in lauta fortuna vitam suam finiret?

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 6. Omne verbum præcedit cogitatio, mortis autem & scelerum memoria fletum præcedit & luctum, &c. Memoria mortis est quotidiana mors, memoria verò exitus, iugis per horas singulas gemitus. Formido mortis, naturæ est proprietas, quam intulit inobedientiæ peccatũ. Timor autem mortis, peccatorum, quę nulla pœnitentia deleuerit, certum argumentum est. Formidat Christus, non tremit mortem, vt duarum naturarum proprietates apertissimè ostẽdat. Sicut cibis omnibus panis vilior est, & magis necessarius: ita præstat omnibus operibus mortis cogitatio. Memoria mortis his, qui fratrum in medio versantur, labores & exercitatiões parit, imò verò ignominiæ dulcem appetitum: eis verò, qui in solitudine ab omni tumultu remoti degunt, deponere curas omnes persuadet, & orationi perpetuæ insistere, mentemq; diligentissimè seruare: quæ sanè virtutes omnes huius & matres sunt, & filiæ, &c. Probatus ille quidem est, qui mortem diebus singulis expectat: sed ille sanè sanctus, qui hanc horis singulis desiderat. Non omne mortis desiderium probabile, aut bonum est. Sunt enim qui iugiter consuetudinis violentia adacti, peccant, mortemq; cum humilitate optant. Sunt item qui pœnitere nolunt, & eam ex desperatione aduocant. Et sunt, qui per operationem sancti Spiritus suum è corpore excessum quærunt. Hæsitant nõnulli religiosi, cuius rei gratia, cùm tantum nobis beneficij & emolumenti cõferat mortis memoria, ipsius præcognitionem à nobis absconderit Deus, non aduertentes, quòd mirabiliter Deus salutem nostram moliatur. Nemo enim si præscisset mortem suam, ad baptisma, siue ad monasticã vitam protinus accederet, sed omnes dies suos in iniquitatibus conterens, ad ipsum iam exitũ suum ad baptismũ & ad pœnitentiã se conferre festinaret, sed cùm per longam temporis moram vitijs iam esset assuetus, migrasset vtique sine vllo emendationis fructu, &c. Monachus quidam Aegyptius mihi aliquando narrauit, quòd cùm in intimo corde memor mortis penitus fixisset, velletque aliquando necessitate vrgente, carnis huius luto solatij quiddam indulgere, ab huiusmodi memoria, veluti à quodã iudice prohibitus sit, &c. Nemo, qui reuera mortis memoriam agnouerit, peccare vnquam poterit, &c. Sicuti abyssum quidam infinitam esse definiunt, locum enim sine fundo eam vocant, ita & mortis intenta cogitatio ineffabilem & incorruptam castitatem, atque operationem parit.

Georgius Pisides. 630.

De vanitate vitæ:

Sim terra, lutum, puluis, & cinis licet,
Qui rursus in tetrum cinerem transferar:
Nam terra rursus terra fiet, atque mox
Iacebit in cunis feriata terreis.

Maximus Monachus. 640.

Cent. 5 cap. 76. Non puto iustum esse, finẽ huius vitæ mortem appellare: sed recessum à morte, separationem à corruptione, liberationem à seruitute, à turbatione quietem, bellorum ablationẽ, tenebrarum subductionem, remissionem laborũ, feruoris tranquillitatem, velamentum pudoris, affectionum fugam, &, vt in summa dicã, omniũ consumptionem malorum. In quibus quidem, dum per spõtaneam mortificationem præclarè se gererent sancti, seipsos in hac vita peregrinos, & aduenas præstiterunt, strenuè dimicãtes cum mundo, cum corpore, & cum prodeuntibus ab ipsis insultationibus, & vtrimque prouenientem è commercio sensuũ cum sensilibus deceptionem suffocantes, immunem à seruitute ipsi sibi conseruârunt animæ dignitatem.

Ioannes Damascenus. 730.

Historia Barlaam cap. 4. Qui mortem metuunt, id curant, quonam pacto eam effugiant. Qui autem hi sunt, nisi qui fluxis rebus intabescũt, easq; ad stuporem vsque mirantur? Qui quidem cùm in altera vita quicquam boni sese consecuturos esse desperent, à præsentibus diuelli nequeunt, ob eamq; causam mortem timent. At nos, qui iam pridem mundum, & ea, quæ in mundo sunt, odio prosequimur, arctamq; & angustam viam Christi causa ingredimur, nec mortis metu, nec præsentium rerum cupiditate afficimur: verùm futurarum duntaxat rerum desiderio tenemur. Quoniam igitur mors ea, quam nobis infertis, ad sempiternam, & præstantiorem vitam transitus efficitur, idcirco cupiditati potius nobis, quàm terrori est.

Cap. 5 Debitum naturale mors est, hominibus ab initio impositũ, neque vlla ratione ipsius aduentus vitari potest.

Basilius Imp. 860.

In exhortationibus cap. 65. Homo cùm sis, & finem tibi præscriptum esse agnoscas, intelligasq; hominem, nullum esse, cui non sit aliquando moriendum, nullum qui non peccet, nullum qui Dei iudicium euitare queat de his omnibus, quæ in tota vita gesserit, nullũ, cui de mortis suæ termino compertum sit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 5. ad Roman. Cùm Adam cecidisset, etiam ij, qui non comederunt de ligno isto, facti sunt ex illo mortales, perinde ac si ipsi etiá impegissent, quandoquidem ille impegerit.

Ad cap. 5. prioris ad Thessalonic. Si nouisset vltimũ suum diem homo, nihil non scelerum conaretur patrare alijs diebus, deinde fine vitæ appropinquante baptizaretur. Denique plerique si nouissent in crastinum, verbi gratia, sese morituros, innumeris malis hostes affligere meditarentur, tanquã iam de seipsis desperantes, hostiumq; sanguine se explere cupientes: quod nũc nõ fit, mortis terrore eos remorante, vitæq; cupiditate. Præterea vitæ suæ amentiores, præ nimia desperatione ac tristitia perirẽt, si mortis suæ tempus ac momentum compertum haberent. Ad hæc iusti non tantũ mercedis haberẽt periculis obiecti. Existimassent enim, quia compertum haberent se nunc haud morituros, sed post tot, verbi gratia, annos,

propterea sibi non parcere, sed se periculis intrepidè obijcere. Nunc verò, cùm incertum sit, euadantne pericula, an secus, nec vel sic tamen mortem euadere laborant, perspicua eorũ virtus est.

Ad cap.2.ad Hebræos: Mortem metuens, expers est libertatis, omniumq; seruus est: consolationi hoc est fidelibus, qui affliguntur. Siquidem acti illi, & carceribus mancipati, & vincti liberius viuunt, ac suauiorem vitã ducũt ijs, qui olim summis in delicijs vitam ducere videbantur, quando vigebat mors, & vires suas obtinebat.

Simeon Metaphrastes. 950.

In vita Ioannis Eleemosynarij: Vt autem memoriam mortis suæ cogitationi profundè imprimeret, & eam perpetuò haberet præsentem, & ante oculos, quid facit? Iubet sibi extrui monumentum: ei autem finem non imponi, sed semiperfectum sic relinqui. Deinde eos, qui præfecti erant operi, cùm esset festum aliquod insigne, accedentes, in conspectu omnium, qui considebãt, apertè dicere: Monumentum tuum in hodiernum vsque diem est imperfectum domine. Iube ergo vt id finem accipiat, incertum est enim, qua hora fur ingrediatur, nempe mors.

In martyrio S. Arethæ c.19. Cùm res nostræ (*inquit Arethas ad socios*) ad eam adductæ sunt necessitatem, vt vel tyranno parentes, & nos impiè gerentes, vitam agamus miseram: vel non parentes, & pietatem exercentes, beatum finem adipiscamur, studeamus immortalem gloriam consequi per martyrium. Nec me existimet aliquis, tãquam iam senem & plenum dierum finem cupere, & ideo alios ad mortem incitare: sed consideret vnusquisque vestrum, mortem esse commune debitum & iuueni, & seni, & esse ineuitabilem corporis dissolutionem. Itaque non expectetur finis communis, & qui sua sponte venit: sed studeat quilibet, vt sit, quàm fieri poterit, gloriosus & beatus: Quidnam autem dixerit quispiam martyrio gloriosius, aut quæstuosius, aut pijs hominibus beatius? Ego enim, si fieri posset, propter Christum mori sæpe & ipse eligerem, & alijs consulerem: sicq; esset & maior gloria, & lucrum longè copiosius. Sed hoc cùm haberi non possit à natura, quod vel inuitis nobis illa ex se facit, præripiamus cum gloria, & id tanquã propriũ constituentes, astutè fallamus necessitatẽ. Nullus nostrum, ô fratres, sit adeò vitæ cupidus, & adeò pusilli & abiecti animi, vt pro breui & misera vita perdat æternitatem, & quæ nunquam soluitur, beatitudinem.

Theodulus.

In cap.5.ad Romanos: Mors principium ex Adam ducens, nostri omnium peccatorum cooperationem habuit, vt contra omnes esset potens, quod tamen minimè potens futurum erat, si à cunctis cordibus mansissent puri mortales.

Euthymius. 1080.

Ad Psal.67. *Et Domini exitus mortis*:) Ad potestatem, inquit, Dei pertinet, vt à morte quis ad vitã educatur: per mortem verò & illã intelligere potes, quæ corporis operationes extinguit, ipsam nimirum naturalem mortẽ, & illam, quæ virtutis operationes in anima mortificat, quam appellamus peccatum: ab vtraq; enim morte potest nos Deus liberare.

Ad Psal.33. *Mors peccatorum pessima*: Hoc est, laboriosa atq; molesta, quod ex Græcæ dictionis etymologia melius percipitur: tũc temporis etenim certius dignoscunt pœnas sibi fore impositas. Iustorum autẽ mors suauis est, quia gaudia sibi sentiunt præparata.

Ad Psal.115. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Lætor, inquit, moriens: honorata est enim apud Deum mors illorum, qui ei dicati, & sanctificati fuerint. Nam si illorum vita honorata est, multo magis etiam mors, quæ ad ipsum Dominum eos prouehit, sanctorum Angelorum comitatu & societate honoratos.

Demetrius Cydonius. 1300.

Oratione de contemnenda morte: Quod in nobis moritur & paruum est, & nõ idem quod nos, sed nostrum quiddam est, nec sua mutatione contra nos mortis quoq; suffragium ferre potest, quemadmodum nemo corpori malas vestes imputabit, neque si illæ rumpantur, aut deterantur, id corpori accidere censebit, &c. Quod si hominẽ morte penitus deleri contingeret, ne sic quidem mortis memoria affligi oporteret: sed cogitãdum potius esset, quãtis corporis molestijs vita referta sit, & quanto sit leuius, omnis sensus expertem esse, quàm tantã tempestatem, quæ à corpore nobis indies excitatur, tolerare: quam animus neq; frangere neq; ferre potest, cùm compages nostra corporis affectiones ad eum transmittat.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 2. Hæc, quam nos mortem esse putamus, mors non est, sed somnus: olim enim mors talis erat, quæ resurrectione carebat, sed detinebantur in inferno animæ: nunc verò resurrectione nobis à Deo donata, tanquam ex somno resurrecturi sumus, omnes homines tam pij, quàm impij.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Lib. de anima cap.27. Recogita de nouissimis prima: si mors nõ aliud determinatur, quàm disiunctio corporis animæq;, contrariũ morti vita non aliud definietur, q̃ coniũctio corporis animæq;. Si disiũctio simul vtrique substantiæ accidit per mortem, hoc debet coniũctionis forma mãdasse pariter obuenientis per vitã vtriq; substantiæ.

Cap.42. De morte iam superest, vt illic materia ponat, vbi ipsa anima consummat. Quanquam Epicurus vulgari satis opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim dissoluitur, (inquit) sensu caret: & quod sensu caret, nihil ad nos. Dissoluitur autẽ & caret sensu, non ipsa mors, sed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit passionẽ, cuius est actio. Quòd si hominis est pati mortem dissolutricẽ corporis, & peremptricem sensus, q̃ ineptũ, vt tãta vis ad hominẽ nõ pertinere dicatur. Multo coactius Seneca: Post mortem (ait) omnia finiuntur, etiã ipsa. Hoc si ita est, iam & mors ad semetipsam pertinebit, si & ipsa finitur. Eo magis ad hominem, in quo inter omnia finiẽdo, & ipsa finitur. Mors nihil ad nos, ergo & vita nihil ad nos. Si enim quo dissoluimur præter nos, etiam quo cõpingimur extra nos. Si adẽptio sensus nihil ad nos, nec adeptio sensus quicquã ad nos: sed mortẽ quoq; interimat, quia & animam in nobis vt depositũ habitat: & vt de alia prouincia animæ, ita de morte tractabitur, ad quã vel ipsi pertinemus, si ad nos illa non pertinet.

Cap.50. Publica totius generis humani sententia mortem naturæ debitũ pronunciamus. Hoc stipulata est Dei vox, hoc spopondit omne quod nascitur, vt iam hinc non Epicuri stupor suffundatur, negantis debitũ istud ad nos pertinere: sed hæretici Magi Menandri Samaritani furor conspuatur, dicẽtis mortẽ ad suos non modò nõ pertinere, verùm nec peruenire. In hoc scilicet à su-

perna & arcana potestate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induerint, &c. Translatus est Enoch & Helias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Cæterùm morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suò extinguant. Obijt & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes.

Cap. 51. Opus autē mortis in medio est, discretio corporis animæq; : sed quidam ad immortalitatem animæ, quā quidam non à Deo edocti infirmè tuentur, ita argumentationes emendicant, vt velint credi etiam post mortē quasdā animas adhærere corporibus.

Cap. 52. Etsi varij exitus mortis, vt est multimoda conditio causarū, nullū ita dicimus lenem, vt non vi agatur. Ipsa illa ratio operatrix mortis, simplex licet, vis est. Quid enim? quæ tantā animæ & carnis societatē, tantā à conceptu concretionem sororum substantiarū diuellit ac dirimit. Nam etsi præ gaudio quis spiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympiæ filiū amplectitur; etsi præ gloria, vt Clidemus Atheniensis, dum ab histrionibus ob præstantiam auro coronatur; etsi per somniū, vt Plato; etsi per risum, vt P. Crassus: multò violentior mors, quæ per aliena grassatur, quæ animam per commoda expellit, quæ tunc mori adfert, cùm iucūdius viuere est in exultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis est & illa nauigijs, cùm lōgè à Caphareis saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labēte cursu, lætante comitatu, intestino repēte perculsu, cum tota securitate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiam tranquillæ mortis euentus. Nihilo refert integram abire corporis nauem, an dissipatā, dum animæ nauigatio euertatur.

Cyprianus. 250.

Libro de mortalitate: Quæ cæcitas animi, quæue demētia est, amáre pressuras, & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium, quod nūquam possit auferri? Hoc autē fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse, quæ promittit Deus &c. Cuius rei memor
Phil. 1. B. Apostolus Paulus in epistola sua ponit, & dicit: *Mihi viuere Christus est, & mori lucrū.* Lucrū maximū computans iam seculi laqueis nō teneri, iam nullis peccatis & vitijs carnis obnoxiū fieri; exemptum pressuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatū, ad lætitiā salutis æternæ Christo vocante proficisci, &c. Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione cēsetur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedētem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interim differatur, &c. Qualē te inuenit Dominus, cùm vocat, talē pariter & iudicat, &c. Meminisse debemus voluntatē nos non nostram, sed Dei facere debere: secūdùm quòd nos Dominus quotidie iussit orare. Quàm præposterum est, quamq; peruersum, vt cùm Dei voluntatem fieri postulemus, quando euocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & peruicacium more seruorū ad conspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmijs cælestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergo oramus & petimus, vt adueniat regnum cælorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quàm regnare cum Christo? Denique vt manifestius diuinæ prouidētiæ indicia clarescerent, quod Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem, cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur, astitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus aspectu, & quē assistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talē videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit, & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciā vobis? Increpantis vox & monentis est: qui de persecutione solicitis, de accersitione securis nō consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret, audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? Didicit imò nobis remanentibus, vt dum sacerdotem Dei, qui commeatum petebat, increpitum esse cōperimus, qd cunctis expediat agnosceremus, &c. Quòd interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed trāsitus, & temporali itinere decurso, ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citius exoptet? Paulo Apostolo prædicāte:
Nostra autem cōuersatio, inquit, *in cælis est, vnde & Dominum expectamus*, &c. Philip. 3.
Eius est in mundo diu velle remanere, quē mundus oblectat, quem seculum blandiens atq; decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porrò cùm mundus oderit Christianum, quid amas eum, qui te odit, & non magis sequeris Christū, qui te & redemit & diligit? &c. Quis non peregrè cōstitutus properaret in patriā regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventum prosperum cupidius optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam nostram paradisum computamus, parentes Patriarchas habere iam cœpimus, quid nō properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorū numerus expectat, parētum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita.

Epist. 52. Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum. *Lib. 4. epist. 2.*

Hilarius. 350.

Libro 10 de Trinitate: Cùm pro Christo mori vita sit, quid ipse in mortis sacramento doluisse existimandus est, qui pro se morientibus vitam rependat? Et cùm non timendos esse, qui corpus occiderent, monet, ipsum illum mors à timore passionis corporalis exterruit? Tum deniq; quem dolorem mortis timeret, potestatis suæ libertate moriturus? Humano enim generi vitæ mortem aut vis exterior, id est, febrium, vulneris, casus, ruinæ, degrassata in corpus accelerat, aut ipsa natura corporis nostri seuio in eam ipsam mortem victa concedit. Vnigenitus autem Deus ita potestatem habens ponend[illegible]umę, vt resumendæ, ad peragendum in se mort[illegible]cramentum, cùm poto aceto consummasse se omne humanarū passionum opus testatus esset, inclinato capite tradidit spiritum. Si hoc naturæ hominis ius relictum est, vt per se exhalans spiritū requiescat in mortem, & nō dissoluto corpore labefacta anima decedat, vel abruptis, aut perfossis, aut collisis mē-

bris, spiritus tanquam in sede sua violatus, erumpat aut effluat: incidat in Dominum vitæ mortis metus, si quòd emisso spiritu mortuus est, non libertatis suæ ad moriendum vsus est potestate.

In Psal. [illegible] Interceptio quidē corporum adfert temporarium mortis occasum: sed lex constituta moriendi, legem non adimit resurgendi. Quia decernenti legē lex non affert necessitatem: neque sibi Deus ius viuificandi ademit, legem nobis decernendo moriendi. Mors autem in eos tantùm, in quos decreta legitimè est. Viuunt autem Deo omnes, ex cuius lege sunt mortui.

In Psal.62 Sed quia plena omnium anxietatū, ac dolorū ętas nostra est, plus in misericordia Dei spei est, quàm in vita: quia hæc mors ex peccati lege consequitur: hæc vero æternitatem ex morte restituit. Sicuti tritici satio ac dissolutio ipsa tritici conseruatione præstantior est: hoc enim Deus prout vult vestit in spico: ita magnum misericordiæ Dei munus est, si commortui Christo, viuamus in Christo. Nam & ipsa Adæ mors, ne æternitatis pœna maneret, sub misericordiæ significatione est constituta, & Apostolus dissolui se melius sibi esse decernit. Et Propheta gaudium

Psal. 115. mansuræ sibi mortis ostendit, dicens. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius*: quia per eam cum peccati lege resolutis demutationis gloriosæ profectu æternitas animæ corporisque iam sine peccati corpore rependetur.

In Psal.63. Qui prædicabit animæ cum corpore occasum, audiet animam nō esse terrenam, sed ex afflatu Dei ortam elementis corporis admisceri: mortem autem non interitum esse, sed discessionem eius à corpore.

Ambrosius. 370.

Ezech. 18. *Libro de bono mortis cap. 2.* Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptū est: *Anima quæ peccat, ipsa morietur.* Alia mors mystica, quādo quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait

Rom. 6. Apostolus: *Consepulti enim sumus cum illo per baptismū in mortem.* Tertia mors est, qua cursum vitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is, qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato: tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuēda. Quæ cùm absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatiōe vitę istius capimur, & cursum hunc cōsummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quàm voluptatis est, &c. Quid igitur tantopere vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorū? Ipse Dominus ait: *Sufficit*

Matt. 6. *diei malitia sua.*

Cap. 3. Mors igitur solutio est animæ & corpo-

Phil. 1. ris. Denique & in Apostolo docuimus lectum: *Dissolui, & cum Christo esse*, multò melius. Solutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera? quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis contagionibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestijs separare contendant, renuntient voluptatibus atque luxuriæ, fugiant flāmas libidinum?

Cap. 4. Omnifariam igitur mors est bonum: & quia cōmpugnātia diuidit, ne se inuicem impugnent: & quia portus quidam est eorum, qui magno vitæ istius iactati salo, fidę quietis stationē requirunt: & quia deteriorem statum nō efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & pręsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione com-

ponit. [illegible] frustra homines mortem [illegible] naturæ. Nam si recolamus, quod D[illegible] non fecerit, sed postquā homo lap[illegible]um est præuaricationis & fraudis, [illegible] comprehenderit, vt in terram suā terra [illegible], inueniemus mortem finem esse peccati, ne quò esset vita diuturnior, eò fieret culpa numerosior.

Cap. 7. Non quia amara sit mors, sed quia impio amara: & tamen amarior vita, quàm mors. Grauius est enim ad peccatū viuere, quàm in peccato mori, quia impius, quamdiu viuit, peccatū auget: moriatur, peccare desinit. Plerique criminū [illegible] absolutione lætantur. Si emendaturi sunt, [illegible]: si perseueraturi in eis, stultè. quia longè illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum.

Cap. 8. Quòd si terribilis apud viuentes æstimatur, non mors ipsa terribilis est: sed opinio de morte, quam vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque conscientiæ vulnus accuset, nō mortis acerbitatem. Denique iustis mors quietis est portus, nocētibus naufragium putatur. Certè ijs, quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Nō ergo mors grauis, sed metus mortis, &c. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit vita nostra commisit, &c. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt.

Cap. 12. His igitur freti, intrepidè pergamus ad Redemptorem nostrum Iesum, intrepidè ad Patriarcharum concilium, intrepidè ad patrem nostrum Abrahā, cùm dies aduenerit proficiscamur, intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorumque conuentū. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiāsi opera desint, fides opituletur, defendat hæreditas.

Prudentius. 380.

Hymno decimo ad exequias defunctorum:

Hanc tu Deus optime mortem
Famulis abolere paratus,
Iter inuiolabile monstras,
Quo perdita membra resurgant.
Vt dum generosa caducis,
Ceu carcere clausa ligantur,
Pars illa potentior extet,
Quæ germen ab æthere traxit, &c.
Nam quod requiescere corpus
Vacuum sine mente videmus,
Spatium breue restat, vt alti
Repetat collegia sensus.
Venient citò secula, cùm iam
Socius calor ossa reuisat,
Animataque sanguine viuo
Habitacula pristina gestet.
Quæ pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras,
Animas comitata priores, &c.
Mors ipsa beatior inde est,
Quòd per cruciamina lethi
Via panditur ardua iustis,
Et ad astra doloribus itur.
Sic corpora mortificata
Redeunt melioribus annis,
Nec post obitum recalescens
Compago fatiscere nouit, &c.
Iam mœsta quiesce querela,
Lachrymas suspendite matres,

[illegible]
Mors hæc [illegible] vita est.
Sic [illegible] vescunt,
Iam mortua, [illegible],
Quæ reddita [illegible] ab imo,
Veteres [illegible] aristas.
Nunc [illegible] terra fouendum.
Gremioq; hunc concipe molli,
Hominis [illegible] membra sequestro,
Generosa & [illegible] credo.
Animæ fuit hæc domus olim.
Factoris ab ore creatæ,
Feruens habitauit [illegible]
Sapientia principe Christo.
Tu depositum tege corpus,
Non immemor ille requiret
Sua munera fictor, & auctor.
Propriæque ænigmata vultus.

Hymno de diuo Vincentio:
Tormenta, carcer, vngula,
Stridensque flammis lamina,
Atque ipsa pœnarum vltima
Mors, Christianis ludus est.

Augustinus. 400.

Lib. de Prædestinatione & gratia cap. 3. Mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est. Magna est Dei misericordia in hoc, quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis, & cùm quotidie speras, te aliquando conuertas, & in hoc eius magna misericordia. Cæterum si statuisset diem omnibus, faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem veniæ, ne desperando amplius pecces. Deus conuersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit.

Lib. quinquaginta Homiliarũ Homil. 27. Ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursus, ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

In libro Soliloquiorũ animæ ad Deum cap. 2. Importuna mors mille modis quotidie miseros homines rapit. Hunc necat febribus, illũ opprimit doloribus: hunc consumit fames, illum sitis extinguit: hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentium bestiarũ ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miseram vitam finire compellit. Et nunc super hæc omnia magna miseria, quia cùm nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suum. Et cum stare putat, colliditur, & perit spes eius. Nescit enim homo quando, vel vbi, vel quomodo moriatur. & tamen certum est, quòd eum mori oporteat.

Libro 13. de Ciuitate Dei cap. [illegible] Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquam in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius. si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui [illegible] post [illegible] sit, quàm ante annum [illegible], quàm hodie, & hodie, quàm heri, & [illegible]; & nunc, quàm paulo ante [illegible] quoniam quicquid temporis viuitur, de [illegible] viuendi [illegible], & quotidie fit minus [illegible] quod restat, vt omnino nihil [illegible] ad mortẽ.

Cap. [illegible] in paradiso [illegible] viuendo [illegible] gessemus, vt [illegible] nulla esset mors. Nunc autẽ [illegible] est, verum etiam [illegible] est, vt nec [illegible] explicari [illegible], nec vlla ratione [illegible], &c. Non [illegible] incongruè ar- [illegible]

dici [illegible] bouc [illegible] Latina lingua [illegible] paratione [illegible] ab eo, quod [illegible] [illegible] temporis præteriti participio [illegible] co [illegible], quod est moritur, si [illegible] tis temporis verbum, respondens [illegible] est, v litera geminata. Sic enim [illegible] quomodo fatuus, arduus, conspicuus, [illegible] similia, quæ non [illegible] præteriti [illegible] niam nomina sunt [illegible] lud autẽ vt declinetur, [illegible] pro participio præteriti [illegible] Conuenienter [illegible] quod significat, non potest agendo [illegible] lum declinari loquendo non [illegible] potest in adiutorio gratiæ Redemptoris [illegible] tamen secundam mortem declinare [illegible] Illa enim est grauior, & omnium malorum [illegible] quæ non fit separatione animæ & corporis [illegible] æternam pœnam potius vtriusq; complexione [illegible] contrario non erunt homines ante [illegible] post mortẽ, sed semper in morte: ac per hoc [illegible] quam viuentes, nunquã mortui, sed [illegible] rientes. Nunquã enim erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors ipsa sine morte.

De verbis Domini serm. 21. cap. 2. Q [illegible] pœna est, necesse est vt moriamur. & quando [illegible] uius, quomodo nescimus? Pœna certa est, [illegible] incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico?

Cap. 3. Conceptus est puer, fortè nascitur, fortè abortum facit. Ita incertũ est. Fortè crescit, fortè non crescit. Fortè senescit, fortè non senescit. Fortè diues erit, fortè pauper. Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè non habebit. Fortè ducet vxorem, forte nõ ducet. [illegible] quid aliud nominaueris in bonis: respice & mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, fortè non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, fortè non deuoratur. Et [illegible] omnia mala, vbicunq; fortè erit. Fortè non [illegible] Nunquid potes dicere. Fortè moritur, [illegible] moritur?

In Sententijs à Prospero collectis senten [illegible] tijs flores, & maiorũ nobilitate te [illegible] tas de patria, & pulchritudo corporis, [illegible] ribus, qui tibi ab hominibus deferuntur. [illegible] teipsum, quia mortalis es, & qui terra [illegible] & [illegible] ibis. Circũspice eos, qui ante te similibus [illegible] ribus fulsêre. Vbi sunt, quos ambiebant ciuiũ potentatus? Vbi insuperabiles [illegible] Vbi [illegible] conuentus disponebãt, & festa? Vbi [illegible] didi inuecti [illegible] exercitnũ [illegible] ni? Non omnia puluis [illegible] paucis ossibus eorum vitæ memoria [illegible] sepulchra, & vide quis seruus, quis [illegible] pauper, quis diues. Discerne, si potes, [illegible] ge, fortem à debili, pulchrum à deformi [illegible] itaq; naturæ, non extollaris aliquando [illegible] autem eris, si teipsum respexeris.

Epist. [illegible] *ad Hesychium.* Vnusquisq; [illegible] de huius vitæ suæ nouissimo [illegible] in quemquam inuenerit [illegible] in hoc eum cõprehendet [illegible] quoniam qualis in die isto [illegible] die illo iudicabitur. Ad [illegible] angelis [illegible] Marc [illegible] *ergo quia* [illegible] *me* [illegible] *te inueniat* [illegible] *bus* [illegible] elect [illegible]

quod est Ecclesia? Non solùm ergo illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis, qui fuerunt post illos ante nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos, vsque ad eius nouissimũ aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, ꝙ ad defunctos etiam pertineat, quod ait: *Vigilate, ne cùm repentè venerit, inueniat vos dormiẽtes?* Cur itaque omnibus dicit, ꝙ ad eos solos pertineat, qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quomodo dixi? Tunc enim vnicuiq; veniet dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatũ inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, non eorum tẽporibus, cùm hîc in carne viuerent, Dominum esse venturũ: & tamen quis dubitet eos præcipuè vigilasse, & seruasse quòd omnibus dixit, ne imparatos repente veniens inueniret?

Lib. Octoginta trium quæst. quæst. *59. Vigilate, quia nescitis diem neq; horã.* Non modò illius vltimi tẽporis, quo venturus est sponsus: sed suæ quisq; diem dormitionis & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem, quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

Sermone 3 de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiã hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Ezech 18 *Tractatu 33. in Ioannem*: In quo Propheta mihi legis, quia promisit Deus mihi correcto indulgẽtiam: non mihi legis, quia tibi promisit Deus longam vitam. Propter illos, qui desperatione periclitantur, proposuit indulgẽtiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

Tractatu de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ cap. 11. Quomodo stimulat, quomodo metus iste interpellat? Quomodo nomen ipsum à me commemoratum omnium corda percussit? Quomodo timorẽ vestrum teste gemitu declarastis? Audiui, audiui, gemuistis, mortẽ timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis? Quid timetis? ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: serò, an citò, ventura est. Si timeas, non efficies vt non sit quod times.

Cap. 12. Illud potius time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time: quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues: quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus, plus amas mortem quàm vitam. Absit, inquis. Quis est hominum, qui plus amet mortẽ, quàm vitam? Fortè conuinco te, quia plus amas mortem quàm vitam. Ecce vnde te conuinco. Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuũ, bonum eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domũ tuã, bonam eam vis. Quid est ꝙ etiam bonam vis habere mortem? Quotidie enim rogas, vt quoniam mors vẽtura est, bonam mortem tibi det Deus: & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plus ergo amas mortẽ tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere nõ times. Corrige malè viuere, time malè mori. Sed noli timere: non potest malè mori, qui bene vi-

Psal. 115. xerit. Prorsus confirmo, audeo dicere: *Credidi propter quod locutus sum*, non potest malè mori, qui bene vixerit. Iam tu dicis tibi: Num multi iusti naufragio perierunt? Certè non potest malè mori, qui bene vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè non potest malè mori, qui bene vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certè non potest malè mori, qui bene vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire? gladio percuti? à bestijs laniari? mors mala tibi videtur? Nõne has mortes Martyres subierunt, quorum Natalitia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cùm hîc sumus, vel cùm hic audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hîc audimus, nonne Martyres beatificamus? Quære mortes Martyrũ. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Psal. 115 Quicquid ergo est, quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, si eos imitaris. Id age, vt bonam vitam habeas, & quæcunq; occasio fuerit, vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem, nec finem. Nam quasi bona mors diuitis, in purpura & bysso: sed mala mors sitientis, & inter tormenta guttam aquæ desiderãtis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canum, in fame & siti micas de mensa desiderantis. *Mala mors*, auersanda mors. Finem respice: Christianus es, fidei oculũ intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulchrum marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius requiescẽti in sinu Abrahæ? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, quis bene mortuus est, quis malè? Puto quia melius ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes, absit à me. Puto quòd hoc dices. Disces ergo bene mori, si didiceris bene viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

Seuerus Sulpitius, 410.

Epistola ad Bassulam de transitu S. Martini: Grauis quidem (*inquit Martinus moriturus*) est Domine corporeæ pugna militiæ, & iam satis est, quòd huc vsque certaui: sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso, nec fatiscentem causabor ætatem. Munia tua deuotus implebo, sub signis tuis, quoad ipse tu iusseris, militabo: & quamuis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annorũ, & cedere nescius senectuti. At si iam parcis ætati, bonum est mihi Domine voluntas tua: hos verò, quibus timeo, ipse custodias. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum! qui in nullam se partem pronior inclinauerat: nec mori timuit, nec viuere recusauit.

Concilium Mileuitanum. 420.

Canone 1. Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Possidius. 430.

Vita S. Augustini cap. 27. Indicauerat quoq; nobis, se prædicti beati viri Ambrosij, in vltimo vitæ constituti, audisse sapientissimum & pijssimum responsum, & multum laudabat, ac prædicabat. Nam cùm ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis, lecto eius astantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœrẽtibus,

tanti scilicet ac talis Antistitis morte Ecclesiã posse priuari verbi & Sacramenti Dei dispensatione, cum lachrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur, & laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum est: Nec mori timeo, quia bonũ Dominum habemus, ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: Hoc dixerat ad illud, quod homines de homine nôsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quàm de meritis suis, confidere, &c. Cuiusdam quoque coëpiscopi, & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimũ referebat dictũ: ad quem cùm visitandum iam morti appropinquantem ventitâsset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, ne putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquam, bene: si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur, & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timẽtem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia.

Cap. 31. Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & sacerdotes, absque digna & competenti pœnitentia, exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima, qua defunctus est, ægritudine. Nam sibi iusserat Psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi, de pœnitentia scribi, ipsosque quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vbertim flebat. Et ne intentio eius à quoquam impediretur, *cauebat.*

Prosper Aquitanicus. 450.

Epigrammate 50.

Cuncta bonis prosunt, quos & mors ipsa beatos
Efficit, vt sumant præmia principium.
Ille igitur finis malus est, quem pœna sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo absumuntur lachrymæ, cunctiq; labores,
Vt veteris pereant omnia signa mali.

Sedulius. 460.

Libro 4. Paschali:

Dic vbi nunc tristis victoria? dic vbi nunc sis
Mors stimulis horrenda tuis? quæ semper opimis
Instaurata malis, cunctas inuadere gentes
Pœnali ditione soles: en pessima non tu
Peruenis ad Christum, sed Christus peruenit ad te:
Cui licuit sine morte mori, quiq; omnia gignens,
Omnia constituens, te non formauit vt esses:
Semine vipereo, culpa genitrice creatis,
Et venia regnante peris.

In caput 6. ad Romanos: Quinque sunt species mortis. Nam prima mors est separatio animæ à corpore. Secunda separatio animæ à Deo, quæ per peccatũ euenit. Tertia est secundùm illud, quòd auctor mortis ipsius diabolus mors appellatur. Quarta mors, inferni lacus, qua præuaricatrices animæ detinentur. Dicitur verò & illa mors laudabilis, qua peccato quisque moritur, & Christo consepelitur.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 5. de transitu maris rubri:

Non quemquam mors æqua timet, non excipit vllos,
In viuis tantum qui discernuntur, honores.
Pauperis ad fletum nulla pietate mouetur:
Ditibus vt parcat, nullo corrumpitur auro
Angelus, æqualiq; exterminat omnia lance.
Aegrotum sanus, longæuum iunior ante
Migrat, cumq; omnes eadem mors percutit, vnũ id,
Et solum superest vita discrimen in illa,
Viuant vt meritis superata morte, suiq;
Præmia suscipiant dudum promissa laboris,
Qui superum in terra monitis studuêre tenendis.
Contra qui tantùm carni indulsêre, neglecto
Spiritu, in æternos rapiantur protinus ignes.

Boetius. 500.

Metro 7. libro 2.

Mors spernit altam gloriam,
Inuoluit humile pariter, ac celsum caput:
Aequatque summis infima, &c.

Fulgentius. 500.

Libro primo ad Monimum cap. 6. Huic vni morti, quam peccator sibi per contemptum diuinæ iussionis iniustè concupiscendo arcessiuit, duplam Deus mortem iustè iudicando retribuit. Hoc est, Primam, in separatione animæ & corporis: Secundam, in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, qua discedente anima, caro sola moritur: secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem & cum eadem, in qua peccauit, carne torquetur.

Dracontius. 540.

Libro primo Hexameron:

Et vitæ mors meta datur, cum fine malorum.
Magna Dei pietas, semper qui temperat iras:
Vita grauis hominum subducitur impete mortis,
Quæ recidiua magis viuaci corde resurgit.
Mors mundanorum requies est certa laborum,
Et malè viuenti præstatur fine salutis,
Continuans quodcunq; nocet prauumq; bonumq;.

Fortunatus. 590.

Poematũ lib. 11. ad Chilpericum regem, & Fridegundem Reginam:

Aspera conditio, & sors irreuocabilis hora,
Quam generi humano tristis origo dedit:
Cùm suadens coluber protulit ab ore venenum,
Morsu serpentis mors fuit Eua nocens.
Sumpsit ab ipso ex tunc Adam patre terra dolorem,
Et de matre gemens mundus amara capit.
Præuaricando duo probro damnantur acerbo,
Ille labore dolet, hæc generando gemit.
Mors venit inde vorax transmissa nepotibus ipsis,
Hæredesq; suos tollit origo nocens.
Ecce hoc triste nefas nobis genuêre parentes:
Cœperat vnde prius, hinc ruit omne genus.
Primus Abel cecidit miserando vulnere cæsus,
Ac fraterna illi sarcula membra fodiunt.
Post quoque Seth obijt sub Abel vice redditus isdem,
Et quamuis rediit, non sine fine fuit.
Quid Noë memorem laudatum voce Tonantis?
Quem leuis arca tulit, nunc grauis vrna premit.
Sicq; dehinc Iaphet, iusti iustissima proles,
Sancta & progenies tale cucurrit iter.
Quid Patriarcham Abrahã, Isaac, Iacob quoq; dicam,
Cùm de lege necis nemo solutus adest?
Melchisedech etiam Domini sacer ore sacerdos,
Iob quoque seu geniti sic abiêre sui.
Legifer ipse iacet Moyses, Aaronq; sacerdos,
Alloquiisq; Dei dignus amicus obit.

Succes-

Successorq; suus populi dux inclytus Iesus,
Quos legitis libris occubuêre Patres.
Quid Gedeon, Samson, vel quisquis in ordine iudex?
Mortem sub Domino iudice nemo fugit.
Israelita potens David Rex, atque Poeta,
Et situs in tumulo cum Salomone suo, &c.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 13. in Euangelia: Horam vltimam Dominus noster idcirco voluit nobis esse incognitam, vt semper possit esse suspecta: vt dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proinde, fratres mei, in conditione mortalitatis vestræ mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidie & per lamenta præparate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incertum cogitare, &c. Audite quid sapiens Salomon dicat: *Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Quia ergo & venturæ mortis tempus ignoramus, & post mortem operari non possumus; superest, vt ante mortem tẽpora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ipsa cùm venerit vincetur, si priusquam veniat semper timeatur.

Eccles. 9.

Lib. 4. Dialogorum cap. 38. At contra Chrysorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo valde idoneus fuit, sed tantum plenus vitijs, quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora, qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit teterrimos viros, & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumqúe suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimijs & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre. Nunquam tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem, quos ille insistentes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterãt, sed eorum pręsentiam, in confusione, & pallore, & tremore illius, qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorum imaginis huc illucqúe versabatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, aspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibiqúe aderant. Cumqúe constrictus nimis relaxari se iam posse desperaret, cœpitq; magnis vocibus clamare: Inducias vel vsq; manè, inducias vel vsque manè. Sed cùm hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirum constat quia pro nobis ista, non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petijsse quid profuit, qui easdem inducias, quas petijt, non accepit?

In Iob lib. 13. cap. 10. antè 15. Qui considerat qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione, atque vnde in oculis suis iam quasi non viuit, inde veraciter in oculis sui Conditoris viuit. Nil quod transeat appetit, cunctis præsentis vitæ desiderijs contradicit, & penè mortuum se considerat: quia moriturum minimè ignorat. Perfecta enim vita est mortis imitatio, quam dum iusti sollicitè peragunt, culparum laqueos euadunt. Vnde scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Isidorus Hispalensis. 620.

Lib. 3. de Summo bono cap. 66. Solicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ custodire: vt de contemplatione illius animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat, quia scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Audoenus. 670.

Vitæ S. Eligij lib. 2. cap. 16. Diem mortis semper ob oculos statuite, ad vitæ emendationem, quantum potestis, festinate. Nolite negligere, quòd vos pius Dominus peccantes sustinet: quanto enim diutius expectat, vt vos corrigatis: tanto grauius vindicabit, si neglexeritis. Si fortè persuasum habetis, finem mundi procul abesse: certè cogitare debetis, suum cuique impendere finem. Ecce quàm multi, dum viuunt iucundissimè, multaqúe in longum tempus moliuntur, repentè tolluntur è medio, & ex improuiso rapiuntur è corpore? Itaque beatus ille est, qui horam illam semper habuit ob oculos, studuitqúe in ea paratus inueniri, vt possit tanti criminis expers esse. Scire enim debetis, fratres, cum ingenti metu magnisqúe doloribus animam separari à corpore. Veniũt enim Angeli, vt sistant eam ad tribunal tremendi iudicis. Tum verò illa commemorans opera sua mala, quæ die noctuqúe gessit, miserè contremiscit, cupit ea fugere, petitqúe vel vnius horæ dilationem sibi dari. Adsunt eius opera, dicuntqúe illi: Tua sumus, tu nos perpetrâsti. Non te deserimus, sed tecum ibimus ad iudicis tribunal. Interim illa infelicissima cum horrendo timore separatur à corpore, plena peccatis, & summa ignominia. Secùs est de anima iusti, quæ cùm exit è corpore, non timet, nec expauescit: sed potius cum gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, sanctis Angelis eam deducentibus. Illam ergo horam modò timeatis, fratres, ne tunc timere cogamini. Memineritis iugiter vos ambulare in medijs laqueis diaboli: & idcirco semper parati sitis, vt cùm Dominus iusserit vos exire, liberi ab omni labe peccati, ad requiem transeatis. Nec arbitremini vos diu in hoc mundo mansuros: Vbi enim Dominus iusserit, non licebit nec vnius horæ spatio in hac vita consistere. Cauete igitur, ne exitu vestro mœrorem afferatis Angelis, & gaudium inimicis.

Beda. 700.

Lib. 5. Historiæ Anglorum c. 14. Fuit quidam in prouincia Merciorum, cuius visiones, ac verba, & conuersatio plurimis, sed non sibimetipsi profuit. Fuit autem quidam temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro æterna suimet negligentia displicens. Admonebat ergo illum sedulò, vt confiteretur, & emendaret, ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superuentu tempus omne pœnitendi & emendãdi perderet. Verùm ille, licet frequenter admonitus, spernebat verba salutis, seseqúe tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hęc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus Rex, diligebat enim eum, multum hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat: Non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate resurgeret, ne fortè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere noluerat. Fortiter quidẽ, vt sibi videbatur, locutus, sed miserabiliter, vt postea patuit,

dęmoniaca fraude seductus est, cumque morbo ingrauescente, denuò ad eum visitandum ac docendum Rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? Quid huc venisti? Nō enim mihi aliquid vtilitatis aut salutis potes vltra cōferre. At ille: Noli, inquit, ita loqui, vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò ante, inquit, intrauerunt domum hāc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt circa me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitqúe vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia, quæ vnquam bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subitò superuenit exercitus malignorum, & horrendorum vultu spirituum, domumqúe hanc & exterius obsedit, & intus maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille, qui & obscuritate tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicē horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri: quem cùm legissem, inueni omnia scelera, non solùm quæ opere vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo tetris esse descripta literis, dicebatqúe ad illos, qui mihi assederant, viros albatos & præclaros: Quid hîc sedetis, scientes certissimè quia noster est iste? Responderūt: Verum dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestrę ducite. Quo dicto, statim disparuerūt. Surgentesqúe duo nequissimi spiritus, habentes in manibus furcas, percusserunt me, vnus in capite, & vnus in pede: qui videlicet modò cum magno tormento irrepunt mea viscera in interiora corporis mei, moxqúe, vt ad inuicem peruenerūt, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multò post defunctus pœnitentiam, quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœ-

Libro 4. Dialog. cap. 38. nis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuêre, sed pro alijs viderit, qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentię, dum vacat, timerent, ne improuiso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos, siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt meminerimus facta & cogitationes nostras non in ventum diffluere, sed ad examē summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos Angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quòd verò prius candidum codicem protulerunt Angeli, deinde atrum dæmones, illi peruuum, isti enormem, animaduertendum est, quòd in prima ętate bona aliqua fecit, quę tamen vniuersa prauè agendo iuuenis obnubilauit. Qui si è contrariò errores pueritiæ corrigere in adolescentia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curâsset, posset eorum numero sociari, de quibus

Psal. 31. ait Psalmus: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Hanc historiam, sicut à venerabili Antistite Pechtelmo didici, simpliciter ob salutem legentium, siue audientium, narrandam esse putaui.

Cap. 15. Noui autem ipse fratrem, quem vtinam non nossem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus ac maioribus loci, atque ad castigatiorem vitam conuerti admonebatur. Et quamuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum: erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & cæteris vitæ remissioris illecebris, magisqúe in officina sua die noctuq́; residere, quàm ad psallendum atque orandum in Ecclesia, audiendumqúe cum fratribus verbum vitæ concurrere consueuerat. Vnde accidit illi, (quod solent dicere quidam,) quia qui non vult Ecclesiæ ianuam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in ianuam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multum mœrens, ac damnato similis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Satanam immersum in profundum tartari; Caipham quoque cum cæteris, qui occiderunt Dominum, iuxta eum flammis vltricibus contraditum; in quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hęc fratres, cœperunt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus vitam mutandi, cùm ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obijt, & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum, neque aliquis pro eo vel Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem & tenebras. Beatus Protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, misit. At contra faber ille tenebrosę mentis & actionis imminente morte vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius; vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hęc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factū est hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longè lateqúe diffamatum, multosqúe ad agendam & non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Quod vtinam exhinc etiam nostrarum fiat lectione literarum.

In Psal. 7. Quamdiu in carne sumus, locus mortis est semper in nobis.

In Psal. 9. Potestate mortis omnes, qui communiter nascuntur, tenentur.

Alcuinus. 750.

In Quæstionibus in Genesin: Mors hominis est duplex, animæ videlicet, & corporis. Animæ mors est, dum propter peccatum quodlibet animam deserit Deus. Corporis mors est, dum propter necessitatem quamlibet corpus deseritur ab anima. Et hanc duplam mortem Christus sua simpla morte destruxit. Nam sola carne mortuus est ad tempus, anima verò nunquam, qui nunquā peccauit.

Ad cap. 8. Ioannis: Mors corporis, migratio quædam est Sanctis ad meliorem vitam: impijs verò ad pœnas perpetuas.

Idiota. 800.

De contemplatione mortis libro 5. cap. 1. Mors, dulcissime Domine Iesu Christe, nihil aliud est, quā finis, & defectus vitæ, quando scilicet anima desinit corpus viuificare. Mors namque, Domine, non est aliquid positiuum, sed priuatiuum: tu enim Domine mortem non fecisti, *nec lætaris in perditione viuorum*. Verùm sicut cætera omnia, quæ sunt hic, naturaliter corruptioni obnoxia sunt, vt patet in animalibus, arboribus, & fructibus.

[illegible] quatuor [illegible] [illegible] continuè agit in alterum, & [illegible] necesse est, quod corruptio sequatur, & [illegible] deficiat, quia scriptum est: [illegible] *sicut vestimentum veterascet* [illegible] *deficiet*. Ita nos quoque, quia ex elementis contrarijs constamus, ideo varietati & mutabilitati subiecti sumus. Vanitati namque subiecta est omnis creatura. Hinc est, quod necesse est omnes homines per mortem corrumpi & deficere, & multiplici subiacere miseriæ.

Cap. 2. Peccatum præcessit Domine Deus meus, & secuta est mors: quam sanè si cauisset homo, in æternum mortem non gustasset: peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam tu Domine ita [illegible] eras.

Cap. 3. Statutum est, pijssime Domine Iesu Christe, hominibus semel mori. Statutū quidem in pœnam grauissimam, propter peccatum primorum parentum. Ista namque Domine est lex ligans hominem, quæ nunquam habuit, nec habitura est, saltem quantum ad cursum communem, in aliquo exceptionem. Istam enim mortalitatem, id est, moriendi necessitatem, transfuderunt primi parentes in posteros, quia peccauerūt: sicut è diuerso immortalitatem transfudissent si non peccassent. Mortis autem modus est subitus & imperceptibilis, nihilque certius est morte, hora autem mortis ac loco & modo nihil incertius. Nescit enim, Domine Deus meus, homo finem suum, nec quantum ad tempus, nec quātum ad locum, nec quantum ad modum, &c.

Cap. 4. Assidua memoria mortis, benignissime Domine Iesu Christe, prodest ad hominis humiliationem. Vnde antiqui volentes se humiliare, ponebant cineres super capita sua, in memoriam mortis, & quod in cinerem redigerentur, sicut

Gen. 3. scribitur: *Memento homo quia cinis es, & in cinerem*

Iob 34. *reuerteris.* Et alibi: *Quid superbis terra & cinis?* Prodest etiam, Domine Iesu Christe, memoria mortis ad fugienda peccata: nihil enim tam reuocat à peccato, quàm frequens mortis cogitatio,

Eccl. 7. sicut scribitur: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Qui enim recolit mortem, cogitare debet, quòd peccatum causa est mortis, quia sentētia data fuit Adæ, quòd

Gen. 2. quocunque die de fructu vetito comederet, moreretur, &c. Prodest insuper Domine Iesu Christe, ad deprimenda carnalia desideria, & ad abigendas tentationes varias & diuersas, quæ separant animam à te: nihil enim tantum valet ad domanda [illegible], quantum cogitare, qualis sit ipsa futura mors.

Cap. 5. Quocunque se vertat homo, mitissime Domine Iesu Christe, semper habet mortem præsentem: mors vbique nos expectat, vbique nos inuadit. Nostrùm viuere, est mori. nam prima die natiuitatis nostræ vita nostra longior est, quā vnquam postea futura sit: quotidie enim, singulis horis demitur aliquid de illa lōgitudine cursus nostri. Et hinc est, Domine Iesu Christe, quòd quanto plus viuimus, tantò magis vita nostra minuitur. Quotidie namque morimur, & vnum diem de vita nostra mors suberahit nobis, & furatur, & ideo Domine, dum crescimus, vita nostra decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, post adolescentiam. sed & hūc ipsum, quem agimus, diem cum morte diuidimus.

Cap. 6. Insuperabilis est potentia mortis, pijssime Domine Iesu Christe, quia non vnum solū sed omnes superat: scilicet fortes & debiles, lætos & tristes, egenos & diuites, incolas & aduenas, iuuenes & senes, bonos & malos, viros & mulieres. Et, vt omnia flumina [illegible] intrant [illegible] sic quotquot in hanc [illegible] vitam venimus, mare, id est, amaritudinem mortis necessario subintrant: mors enim est omnium pœna, omnium tributum, omnium carcer, omnium domina, omnium receptaculum. Et sicut mare est hospitium omnium fluuiorum, sic mors est finalis repositio omnium mortalium, &c. Hanc autem mortem, benignissime Domine Iesu Christe, nec potentia fortiores, nec scientia doctiores, nec pecunia ditiores, nec eminentia digniores superare valent: [illegible] moritur robustus & sanus, doctus pariter & indoctus, diues & egenus: sic quod nulla ætas, nullus sexus, nulla conditio mortē euadere queat, quæ incessanter quotidie homines deuorat, & suis legibus subiugat.

Haymo. 820.

Ad cap. 2. Ionæ: Nostra mors dupla est: quia in anima morimur per peccatum, & in corpore per pœnam. Christi autem mors simpla tantùm fuit: quia in corpore tantùm mori potuit; in anima verò nunquam mortem admisit, quia nunquam peccauit.

In Psalm. 2. Interitus totius generis humani fit propter inobedientiam primi hominis.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 5. in Ecclesi. cap. 5. Duæ sunt mortes: vna corporis, quæ omnibus hominibus est communis; alia animæ, quæ peccatoribus solummodo est specialis. Vna in præsenti sæculo terminatur, altera autem in æternum non finietur.

Lib. 6. in Ecclesi. cap. 5. Tolerabilius est mortem subire temporalem, quàm æternam in gehenna pro peccatis sustinere combustionem.

Lib. 7. de sermonum proprietate cap. 6. Tria sunt genera mortis, acerba, immatura, & naturalis. Acerba infantum, immatura iuuenum, naturalis senum.

Lib. 9. in Ecclesi. cap. 2. Bonum est cultoribus Christi iudicium mortis præsentis: quoniam per ipsum transeunt ad vitam æternam.

Ioannes Diaconus. 870.

Vita S. Gregorij lib. 4. cap. 86. Si quando quemlibet migrantem videritis, compatimini sorti cōmuni, & nolite de eo iudicare, qui ad tam districti iudicis cum criminatore suo iudicium vadit.

Concilium Nannetense. 900.

Cap. 4. Cùm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum aspergat, cum Antiphona: *Asperges me Domine:* & Versu: *Exurgat Deus.* Deinde dicat orationem *Deus, qui sacerdotibus tuis totam præ cæteris gratiam contulisti,* &c. Deinde cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, eum blandè leniterque alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spondeat: vt substantiam suā, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat. vt peccata sua eleemosynis redimat. vt his, qui in se peccauerunt, indulgeat. vt rectam fidem & credulitatem teneat. vt de Dei misericordia nunquam desperet. Cum his & huiuscemodi allocutionibus fuerit mens releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, denique locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Notgerus. 950.

Vita sancti Remacli cap. 22. [illegible]

clus moriturus) ego viam vniuersę carnis ingredior, nec ad vos deinceps rediturus sum. Vestra itaque, quos desero, solitudo me habet solicitum, non mea abitio, qui Deo me consolante confirmor. Non me terret conditio communis mortalium omnium, quando etiam tota sapientis vita quædam debet esse mortis commentatio. Non potest fœda mors accidere viro forti, non immatura sapienti, non misera eam prouidenti.

Fulpertus Carnotensis. 980.

Vita S. Aichadri cap. 23. Expletis sacræ sepulturæ diebus, suggestum est beato Aichadro de quibusdam fratribus, qui se inconsolabili dolore afficiebant, quòd defunctis superuixissent. Quorum alij morbo, alij senio affecti, ingratam vitam suspirantes, dicebant se longè esse à memoria Dei: alij à primæua ætate Christi militiam assumpsisse, & nec inter extremos consortes mercedem recepisse: alij lõga carnis tentamina tolerâsse, carnem in vigilijs & ieiunijs prolixis macerâsse, & tanto se tempore à regno differri condolebant. Quæ cùm pater venerabilis audisset, iubet fratres coram se adduci, & moderata eos increpatione coercuit in hunc modum: Stulta, inquit, hęc est, fratres, quam de vobis audio, querimonia, & vereor, ne, dum vobis consulere quæritis, Deo cõtraire inueniamini: & vnde ad præmia festinatis, inde à pręmijs longè efficiamini: quasi & nos quoque, si esset ratio, non idem optaremus. Quis enim animam suam nolit ex isto corpore mortis, si liceat, absolui? Sed non licet absoluere nisi ei, qui ligauit. Naturæ vinculo anima coniuncta est corpori. Sed quis auctor naturæ, nisi omnipotens Deus? Et quis hoc animæ & corporis nostri Deo cõplacitum contubernium interrumpere, aut dissociare audeat? Non quia vos ipsi propria manu vobis mortem inferre velitis, sed quia vnũ quodammodò esse videtur, & vitæ finem optare, & mortem sibi accelerare. Sed quis à domino suo depositum sibi ob custodiam thesaurum, antequam reposcatur, eijciat? Nonne is graui pulsâsse iniuria dominum suum condemnabitur? Dei possessio sumus, Deo seruitium debemus: quasi serui expectemus imperium: quasi fideles depositum custodiamus. Non recusemus vitę istius munus, quod dedit nobis: non refugiamus donum cæleste. Ab ipso accepimus, quod sumus: ipsius quoque debet esse, vt quàm diu velit, simus. Vtrũque enim ingrati est, & citius discedere, quàm velit: & diutius viuere velle, quàm velit ipse, qui vitam donauit.

Berno Augiensis. 1020.

Epistola ad Albericum Episcopum: Licet ob primi parentis culpam assiduè carorum mortem cogamur deflere: conuenit tamen in illo cõsolari, qui est primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ.

Ad Burchardum Abbatem: Non sit consolatio ab oculis nostris abscondita: quia ipse, qui mortis venas siccauit, & infernum inter fratres diuidentes confregit, Henricum, vt speramus, de medio mortalium ideo eripuit, vt morte vitam meliorem commutaret: ideoque tristitiæ succedat lætitia, maximè cùm Salomone teste melior sit dies mortis die natiuitatis. quia nimirum cùm peccator moritur, peccare iam desistit. *Iustus verò in memoria æterna erit, & ab auditione mala non timebit.* Nunc igitur, mi pręcordialis amor, omnigena te prece deprecor, vt quia nostri amoris mediastinum nõ tam perdidimus, quàm ante nos ad Creatorem præmisimus, amodò in germano charitatis vinculo arctius ligemur, vt non iam duo, sed vnum semper viuamus in Christo.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone 3. de S. Apollinari: Mirabilis & stupenda victoria est, vbi viuit, qui occiditur; surgit, qui deijcitur; vincit, qui superatur: & postquã mortuus fuerit, omnem aduersæ partis aciem per Imperatoris signa cõuertit. Vbi mors euaditur, cùm subitur: vita incipit, cùm finitur.

Epistola ad Nicolaum Pontificem. Mortem Deus non fecit, cùm ipse potius sit mors mortis, sicut per Oseam dicitur; *Ero mors tua, ô mors.*

Anselmus. 1080.

In cap. 12. Matthæi: Mors nostra non solùm in carne, sed etiam in anima est. In anima, propter peccatum: in carne, propter pœnam peccati.

In caput 5. ad Romanos: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors:* quia si homo non peccasset, nunquam moreretur.

In caput 5 secundæ ad Corinthios: Quamuis à malis ad bona transeamus, tamen ipse transitus aliquantulum amarus est, propter consortiũ quoddam animæ & corporis, & quandam ex his duobus familiaritatem conglutinationis atque compaginis. Et ideo mortis diem differre conantur etiam illi, qui post mortem beatius se credunt esse victuros. Tantam enim vim habet carnis & animæ dulce consortium. *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit,* & propterea non vult anima vel ad tempus ab eius infirmitate discedere, quamuis eam se sine infirmitate in æternum recepturum esse confidat.

In cap. 4. prioris ad Timotheum. Vehementer ab infirmis mentibus nomen mortis pertimescitur, somni autem vocabulum non timetur. Est autem de mortuis, qui diliguntur, quędam tristitia quodam modo naturalis. Mortem quippe horret non opinio, sed natura: nec mors homini accidit, nisi ex pœna, quam præcesserat culpa.

Petrus Alphonsus. 1100.

In Dialogo titulo 10. Quia verò etiam Adæ peccatũ duplex fuit, spirituale scilicet, & corporale: spirituale quidem, quia diabolo potius, quàm Deo credere, quod ad spiritum pertinet, & obedire elegit: corporale autem, quia se in vetiti fructus dulcedine, quod scilicet est corporis, delectauit: ideo mortem carnis, & mortem animæ, pœnam scilicet duplicem ipse sustinuit.

Titulo 11. Adam nisi propter peccatum obijt.

Hugo Victorinus. 1130.

Lib. 1. de anima cap. 2. Dum enim libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diuquè se victurum arbitratur,

Ac multa in longum disponit tempus agenda,

subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima aufertur à corpore, tuncquè cum magno metu, magnisquè doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim Angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi. & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctuquè gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, induciasquè petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitia quoque multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt, multaquè falsa testimonia aduersus illam inuenient, quamquam vera ad damnationem eius possent sufficere. Dæmones verò terribili vultu & horribili aspectu eam terrebunt, ingenti furore eam persequentur, & comprehendent tam terribiliter, quàm horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os aliosquè corporis sensus, per quos solebat egredi, & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se, & videns se solam &

nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mundi, & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tātæ necessitatis: atque dæmonibus tradetur in inferno crucianda. Sic anima peccatoris in die, qua ignorat, & hora, qua nescit, rapitur à morte, & segregatur à corpore, pergitqúe miserijs plena tremens & dolens, & cùm nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit, & pertimescit ante Deum apparere. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationum æstibus agitatur, cùm vrgente solutione carnis, & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat, cui appropinquat: & post paululum hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planè quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ, quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera, quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illa magis, quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitæ huius nequaquam sine culpa transire potuit.

Lib. 3. cap. 23. Considera quomodo morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus, & ibi ad terram proiectus inter longa suspiria, & difficiles singultus, inter diuersos dolores, & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in saniem & fœtorem, erit vermis & cibus vermiū: animam verò mox capient, & rapient laruatæ illæ facies, quę eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dęmones terribiles, & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cum teterrima illa monstra dæmoniorū occursantia sibi cateruatim ruere videbit, aut quis deducet per ignotam regionem?

Libro 4. cap. 13. Introducere debet prudentia aliquos nuntios, qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuntius mortis ingressum postulans admittitur. Qui rogatus, vt dicat quis sit, vnde veniat, quid viderit: se respōdet non aliter quicquam dicturum, nisi summū fiat silentium. Quo impetrato sic incipit: Ego sum timor mortis, & mortem vobis venire nuntio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens. Vbi est mors? *Memoria mortis:* Scio quia non tardat venire, & propè est, sed diem & horam aduentus eius ego nescio. *Prudentia.* Et qui veniunt cum illa? *Memoria:* Mille dæmones, ferentes secum libros grandes, & vncos ferreos, & igneas catenas. *Prudentia:* Quid prætendunt his omnibus? *Memoria:* In libris scripta sunt omnia peccata hominum, & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahāt, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Bernardus. 1130.

Cap. 14. de conuersione ad Clericos: Quid verò in rebus humanis certius morte? quid hora mortis incertius inuenitur? Non miseratur inopiam, non diuitias reueretur, nō generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcit ætati, nisi quòd senibus quidem in ianuis, adolescentibus in insidijs est. Infelix proinde, qui in huius vitæ tenebris & lubrico fidens, perituram insumit operam, nec aduertit quoniam vapor est ad modicum parens, & vanitas vanitatum. Obtinuisti tandē ambitiose quam ex longo concupieras dignitatem? serua quod habes. Implesti pecuniose loculos tuos? solicitus esto ne perdas. Vberes fructus attulit ager tuus? Dirue horrea tua, vt maiora ædifices, muta quadrata rotundis, dic animæ tuæ: *Habes multa bona reposita in annos plurimos.* Erit enim qui dicat: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti, cuius erunt?* Lucæ 12.

Epistola 105. Volo te mortem etsi non effugere, certè vel non timere. Iustus quippe mortem etsi non cauet, tamen non pauet. Denique *si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Moritur quidem & iustus, sed securè: quippe cuius mors vt præsentis est exitus vitæ, ita introitus melioris. Bona mors, si peccato moriaris, vt iustitiæ viuas. Hæc mors necesse est vt præcurrat, vt sequatur illa secura. In hac vita, quamdiu durat, comparato tibi illam, quę semper durat. Dum viuis in carne, morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quàm *beati mortui, qui in Domino moriuntur,* audientes à spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis. Non solùm autem, sed & succedit iucunditas de nouitate, ac de æternitate securitas. Bona proinde mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Econtra mors peccatorum pessima Et audi, vnde pessima. Mala siquidem est in mundi amissione, peior in carnis separatione, pessima in vermis ignisqúe duplici contritione. Eia ergo festina, exi, recede: moriatur anima tua morte iustorum, quo fiant & nouissima tua horum similia. O quàm *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Fuge, quęso, in via peccatorum ne steteris. Quomodo viuere potes, vbi mori non audes? Cum panibus occurrere fugienti paratos nos esse confidito.

Ser. 10. de Psal. Vnde enim, nisi ex separatione animæ & corporis mors procedit? Inde est, quòd mortuum corpus exanime nominatur. Vnde autem separatio hæc, nisi ex flagellis præsentibus, ex qualibet doloris vehementia, ex ipsius corporis corruptione, ex pœna peccati? Meritò timet proinde & odit flagellum caro nostra: quo nimirum ab ipsius animę tam delectabili honorabiliqúe consortio amarum nimis diuortium patiatur. Cæterùm interim quidem donec renouetur, velit nolit, sustineat illud necesse est.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 4. epist. 12. Nam si res bene perpenditur, non est quòd nobis dolorē importet: sed est planè, quòd ingentem lætitiam subministret. Quis enim dolor illis debetur, qui dolorem euaserunt? quę lachrymæ, qui lachrymarum omnem materiam exuerunt? qui ad vitam illam peruenerūt, de qua in Apocalypsi Ioanni vox de cælo ait: *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit vltra, neque luctus, neque dolor.* Apoc. 21

Petrus Blesensis. 1160.

Epistola 16. Mors enim, per quam mirificauit Deus sanctum suum, non est mors, sed dormitio, porta vitæ, introitus ad delicias patriæ cælestis, in potentias Domini, in abyssum charitatis æternę.

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis libro 1. cap. 24. vel iuxta alios 22. Semper vltimus dies primus, & nunquam primus dies vltimus reputatur. Cùm tamen ita semper viuere deceat, tamquam mori semper oporteat. Scriptum est enim: *Memor esto, quia mors non tardat.* Tempus pręterit, & mors appropinquat. *Mille anni ante oculos morientis, tamquam dies hesterna, quæ præteriit.* Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuum totum. Morimur enim, dum viuimus: Eccl. 14

semper,

semper,& tunc tantùm definimus mori,cùm definimus viuere. Melius est ergo mori vitæ, quàm viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi
Eccles. 4. mors viuens. Vnde Salomon: *Laudaui magis mortuos, quàm viuentes: & vtroque feliciorem iudicaui, qui necdum natus est.* Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit,& impediri non valet. Hoc est illud mirabile, quod quanto plus crescit, tanto magis decrescit: quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

Lib. 2. cap 42. Mali siquidem quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est, angustia corporea tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita, ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus, apparet præ nimio dolore seipsos discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexus illi,& vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vnde Prophe-
Psal. 114. ta lamentando ait: *Circumdederunt me dolores mortis.* Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitus non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quando iam penè defatigato corpore,& suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala, quę fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus,& retractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimum turbata, cogitur quasi
Psal. 17. seipsam odisse. Vnde dicitur in Psalmo: *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Nam torrentes cum multo impetu veniunt,& videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò, quę fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quàdo anima iam incipit tam iustè dijudicare,& sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia,& debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dici-
Psal. 114. tur in Psalmo: *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.* Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos, vbi tantus dolor est & timor, quòd misera anima, licet è corpore egressura, quamdiu potest, refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequam de corpore exeat.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Moribus cap. 4. Quid est vulnus in corpore, nisi rima, vel fissura in tabernaculo? Corpus enim non est, nisi tabernaculum militantis in eo spiritus, sicut docet Petrus in 5. 2. *Scio quòd velox est tabernaculi mei depositio,*&c Quid est mors corporaliter, nisi ruina tabernaculi istius? Quanta igitur dementia est, tantoperè curare ruinam, vel fissuram in tabernaculo huiusmodi,& inhabitatorem atque militantem in eo non attendere? Casum equi & huiusmodi ruinam tabernaculi mirabiliter expauescis,& ruinam equitis atque inhabitantis penitus negligis?

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 8. Lucæ: Mors est priuatio vitæ, corruptio principiorum naturæ, expiratio spiritus vehentis virtutes naturales in corpore, destructio organicorum instrumētorum animæ. Et ideo secundùm naturam impossibilis est regressus à morte ad vitam.

Ad cap. 12. Certum est nos morituros, sed incerta est hora mortis, locus,& modus,& ideo sapiens hæc omnia prordinat,& semper eum mors paratum inueniet.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 38. Iob: Mors est corruptio corporis viuentis,& sic propriè ad hominem pertinet, cui præsens sermo dirigitur. Porrò mortis sunt causæ corruptiones, quantum ad virtutes cælestium corporum, per quas primò proceditur ad talem effectum. Est autem difficillimum cognoscere propriam causam corruptionis cuiuscunque rei. Morti autem competunt tenebræ: tum, quia per mortem priuatur homo corporali vsu, cuius cognitio est per lumen; tum etiam, quia post mortem homo in obliuionem quasi in tenebras quasdam vadit.

Bonauentura. 1260.

In septima Diata c. 1. Memoria mortis facit in homine præcipuè sex bona. Primo facit peccata vel vitia fugere: secundò facit mundum contemnere: tertiò facit seipsum despicere,& propter resolutionem ad terram, in sui ipsius cognitionem venire: qui modus cognoscendi, secundùm Philosophum, est certissimus inter omnes: quartò facit vitam præsentem rectè agere: quintò facit rectè temperare præsentem lætitiam: sextò facit rectè diuidere præsentem & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis,& eum diligenter considerat, quasi in medio præsentis & futuræ vitæ se collocat: & ideo rectè videt quid spernere, quid eligere debeat.

Hugo Pratensis. 1300.

Dominica in Passione Domini de Euangelio: Triplex est mors, scilicet, naturæ, culpæ, & pœnæ æternę. Prima mors non est propriè mors, sed quędam separatio animæ à corpore. In qua separatione anima incipit perfectè viuere & beatè. Secunda mors, scilicet culpę, qua Deus, qui est vita animarum, separatur ab anima: & Tertia, scilicet pœnæ, qua anima separatur à gloria, & deputatur tormentis, sunt veræ & totaliter mortes. Qui igitur seruat sermonem Dei, non morietur morte culpæ, vel pœnæ: morte verò naturę, quæ est quędam depositio sarcinæ, morietur, sed resurget gloriosus,& ideo non morietur in æternum, qui seruat sermonem Dei.

Franciscus Petrarcha. 1350.

De rebus familiar. epist. 19. Nimis faciles sumus ad accusandam mortem: nemo deflet quòd nascitur: nemo quòd viuit: at quòd egestatem sentit, quòd labores patitur, quòd senescit, quòd ægrotat, quòd moritur quisque conqueritur, quasi secundùm naturam minus ista, quàm illa sint: & nasci,& viuere,& comedere,& esurire,& dormire,& mori naturalia sunt, vt nemo his mortalium vacet, nisi cui fortè senescendi necessitatem, laborumque molestias, & ægritudinum, necessitas mortis præcipitata remiserit. Quid igitur inutiles querelas effundimus? an quia nobis solis ista contingunt, solis nobis lugere permisimus? an quia omnibus, cunctorum simul in nos lamēta transfundimus,& veluti humani generis procuratores, naturam accusamus immeritam? odiosum sanè negotium,& importunum: illa enim mitissima, nos beneficia eius per impatientiam exacerbauimus, in parentem optimam ingrati, in nosmet impij.

Henricus Suso. 1360.

Epistola ad Moribundum: Si mortis hora dolet,& acerba est, tamen quandoque ferenda est. Nemo vnquam à mortis lege exceptus est: Itaque *qui non est hodie, cras* fortè *minus aptus erit.* Plerunque etiam cum ætate peccata augentur, multique deteriores, quàm priores fiunt. Si præsens mors amara est, tamen omni amaritudini semel finem imponit.

Catharina Senensis. 1370.

Tract. 3. cap. 132. Sicut excellentia iustorum est valde magna, sic è conuerso miseria peccatorum & infelicium valde maior in morte est. Nam in hora mortis procacissimè dęmones eos accusant,

atque molestant, in figura sua se demonstrantes, cum inæstimabili terrore & obscuritate. Tu nosti, quòd est in tantum horribilis, quòd homines experti eligerent potius habere omnes pœnas vitæ præsentis, quàm eos in sua fuga videre. Insuper & misero peccatori renouatur conscientiæ stimulus, qui valdè rodit & cruciat eum inordinatis delicijs, quibus abusus est propria sensualitas, cuius dominationi se subiecerat, de virtuosa ratione faciendo seruam, valde miserabiliter eum accusans.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Præd. cap. de Morte: Deus nos creauit in tali conditione, quòd vitam sine moriēdi necessitate habuissemus, si ei obedientes fuissemus: ex quo ei rebellare peccādo cœpimus, mortis exercitum ad nos humiliandum, conquęrendum, & subiugandum, contra nos ordinauit, qui multis modis, & insidijs diuersis contra nos *gladium vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Psal.7. Quasi gladio suo senes, & quasi sagittis iuuenes occidit: quia sicut qui occiditur gladio, de propinquo occiditur: quia oportet, quòd sit quasi iuxta occisorem: sagittis verò occiditur quis, qui multum distat ab occisore. Sic senes de propinquo occiduntur, quia (etiam secundùm hominum communem opinionem) multū ad mortem appropinquant, antequam ipsa percutiantur. Iuuenes verò quasi de longinquo percutiuntur: quia (secundùm communem hominum opinionem) videntur multum à morte distare.

Thomas Malleolus. 1430.

De imitatione Christi lib.1 cap.23. Cùm tam citò finienda sit vita tua, vide quid agas. Hodie viget homo, cras nusquam extat, & ex hominum oculis sublatus, mox etiam ex eorundem memoria elabitur. O hebetudinem & duritiam cordis humani, quod solū pręsentia cogitans, futuri rationem non habet. Sic te in omni opere & cogitatione gerere debes, quasi statim moriturus. Si tibi bene conscius esses, non multum mortem timeres: præstat peccata timere, quàm mortem fugere. Si hodie paratus non es, quomodo cras eris? Incerta est crastina dies, qui scis an in crastinum victurus sis? Quid prodest diu viuere, quando tam parum corrigimur? Enimuerò longa vita non semper corrigit hominem, quin sæpe culpam auget.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vitæ de Humilitate cap.4. Facile relinquere mundum facit mortis memoria. Nihil enim tam proficit ad contemptum omnium rerum, quàm frequens cogitatio mortis. Quotidie namque morimur, quotidie diminuitur aliqua pars vitę, & tunc quoque decrescimus, cùm vita crescit. Infantiam amittimus, deinde pueritiam, postea adolescentiam vsque ad extremum. Quicquid transit temporis perit, & ipsum, quem agimus, diem cū morte diuidimus. Non ergo laboriosum est relinquere, quod teneri non potest: imò quod singulis amittimus horis. Solicitum quoque exhibet hominem ipsa mortis cogitatio. Congruè vnusquisque diem nouissimum formidare debet, & suum vltimum diem assiduè meditari.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De quatuor hominis nouissimis articulo 6. Aliqui ita indurati sunt corde, quòd nec inspectione morientium, nec ex memoria mortis, nec ex intuitu sepulchrorum, & ossium mortuorum compunguntur: imò ossa illa conspiciunt velut saxa, sepulchra vt fossas siue monticulos, nec plus emolliuntur ex inspectu moriētium hominum, quàm brutorum, & tamquam ipsi non essent mortales, sic aspiciunt morientes. Veruntamen si frequenter & attentè cogitent mortem, & quæ eam sequuntur, dispositionemq́ue morientis, tentamēta, pressuras atque pericula, citò emolliuntur ad pœnitendum, ad metuendum, ad emendandum vitam suam in omnibus.

Michael Verinus. 1480.

In Distichis:

Dulcis amor vitæ dirum (mihi crede) venenum est,
Causaq́ peccandi spes diuturna fuit.
Quàm miserum est nescire mori, vitaq́ cupido
Peccandi multis pabula quanta dedit?

Baptista Mantuanus. 1500.

De contemnenda morte:

Quid mœres? fatumq́ times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Dum trepidas, tuus iste metus mea viscera torquet,
Ex animo in corpus labitur iste timor.
Aegra tuum pallet facies confessa dolorem,
Et confecta premit pectora frigus iners.
Desine tristari, non possidet omnia fatum:
Maxima pars rerum nil timet arma necis.
Nam Deus imperium vitæ præstantius esse,
Atque breues mortem iussit habere manus.
Vnda, solum subeunt mortem, subit ignis, & aer,
Quæq́ suo coitu quatuor ista ferunt.
At quia longè alio sunt edita semine, semper
Frons eadem cælo, syderibusq́ manet.
Ipse tamen rerum Pater omnia vertere posset
In chaos antiquum, materiamq́ rudem, &c.

ARTICVLVS SECVNDVS.

ANTE CORPORVM RESVRRECTIONEM, MVNDVM HVNC, IN QVO AGIMVS, PER IGNEM IVDICATVM, FINEM HABITVRVM: INTERITVRVM, QVOAD FIGVRAM, NON QVOAD SVBSTANTIAM: CAELVM NOVVM, AC TERRAM NOVAM FORE: de die autem illa & hora, nemini mortalium certi quid constare.

NEGANT.

Anno ante natum Christum 470. XENOPHANES *non factum mundum, sed sempiternum & incorruptibilem pronuntiat.* Plutarchus de placitis Philosophorum lib.2.cap.4.

400. *Plato dixit mundum in perpetuum esse fabricatum.* Lactantius lib.7.cap.1.

360. *Aristoteles,* libro 8.Physicorum, *mũdum æternum esse dicit:* libro Meteororum: *Ridiculum est,* inquit, *ob paucas lenesq; nutationes mundi, totius permutationem afferre causam, ac vniuersi cladem colligere.*

200. *Stoici, qui audierant mundum conflagraturum, ad naturales causas eam conflagrationem reuocantes, dicebant, hoc fore, cùm humore consumpto, neque terra ali posset, neque remearet aer.* Cicero lib.2.de natura Deorum.

Cicero lib.2.de natura Deorum ait: *Totum mundum nec ortum esse, nec finem habiturum; sed partes eius aliquas, propter exustiones eluuionesq; terrarum interituras.*

Anno post natum Christum 50. Columella in Prooemio lib de re rustica: *Quas ego causas P.Syluani procul à veritate abesse certum habeo, quòd neque fas est existimare rerum naturam, quam primus ille mundi genitor perpetua fœcunditate donauit, quasi quodam morbo sterilitate affectam, neque prudentis credere tellurem, quæ diuinam & æternam iuuentam sortita, communis omnium parens dicta sit: quia & cuncta peperit, semperq; & deinceps paritura sit, velut hominem senuisse.*

60. Philo Iudæus libro quòd mundus sit incorruptibilis, ait: *Dicere mundum diuinitus occidere, flagitiosissimum est. Neque enim Deus auctor est inordinationis, confusionis, interitus, sed ordinis, venustatis, & vitæ, omnisq; eum causam boni in confesso est, apud eos, qui veritatem profitentur.*

230. Origenes apud Hieronymum epist.59.ad Auitum: Quid cauendum in libris Origenis περὶ ἀρχῶν cap.3. *Rursum ait Origenes de mundo: Nobis autem placet, & ante hunc mundum alium fuisse mundum, & post istum alium futurum. Vis discere, quòd post corruptionem huius mundi alius sit futurus? Audi Esaiam loquentem:* Erit cælum nouum, & terra noua, quæ ego facio permanere in conspectu meo. *Vis nosse, quòd ante fabricam istius mundi alij mundi in præterito fuerint? Ausculta Ecclesiasten:* Quid est quod fuit? Ipsum quod erit. Et quid est, quod factum est? Ipsum quod futurum est. Et non est omne nouum sub sole, quod loquatur & dicat: Ecce hoc nouum est: iam enim fuit in seculis pristinis, quæ fuerunt ante nos. *Quod testimonium non solùm fuisse, sed futuros mundos esse testatur: non quòd simul, & pariter omnes fiant, sed alius post alium.* Esa 65.

250. *Porphyrius Christianos ob hoc maximè arguit stultitiæ, etiam ex oraculis Deorum suorum, quòd istum mundum dicunt esse periturum.* Augustinus de Ciuitate Dei lib.20.cap.24.

380. *Innominati quidam hæretici hunc mundum post resurrectionem in eodem statu, in quo nunc est, dicunt esse mansurum.* Augustinus hæresi 67.

400. *Proclus* in Epicherematibus *mundum ingenitum, & incorruptibilem esse contendit.*

500. *Ioannes Philoponus consummationem sine interitum visibilis huius mundi, ac rursum noui mundi creationem alteram asserit.* Nicephorus lib.18.cap.47.

1200. *Albanenses dicunt, quòd mundus iste semper fuit, nunquam habebit finem: quòd iudicium futurum iam factum est, & amplius non fiet.* Guido de Albanensibus, Antoninus part.4.tit.11.cap.7.§.5.

1300. *Arnoldus de Villa noua dixit, quòd anno 1335. esset mundi finis totaliter ex toto.* Nicolaus Eymericus parte 2.q.11.

1530. Martinus Lutherus Tomo primo Colloquiorum Latinorum fol.48. *In Apocalypsi vsque ad equum album mundus peruenit: non diu stabit mundus, non vltra 100. annos.*

Fol.77. *Si nunc dies extremus non venit, nunquam certè veniet.*

1530. *Michael Stiffelius ex supputatione quadratorum numerorum, tamquam diuina Spiritus sancti patefactione, seriò confirmauit extremum mundi diem anno 1533. ad tertiam Octobris circiter horam decimam*

futurum esse. Hanardus Gamerius [illegible]

[illegible] *Thomas Scherer [illegible] Ioachimo Vadiano per [illegible] currens ac horrendis [illegible] quibus [illegible] clamabat: Diem Domini [illegible] diem Domini [illegible]* Bullingerus contra Anabaptistas libro 2.cap.1.

[illegible] *Huius [illegible] tam certum [illegible] praesentem [illegible] aliqui [illegible] suas opes & facultates [illegible] pose [illegible] tempus [illegible] opum [illegible]* Bullingerus lib.2. contra Anabaptistas cap.[illegible]

1539 *Enthusiastarum [illegible] etiam tempus & diem ipsum, quo Dominus venturus esset, designarent. Hi [illegible] per plateas clamabant: Dies Domini, dies Domini [illegible] diem Domini [illegible]* Bullingerus contra Anabaptistas lib.2.cap.1.

1544 *Andreas Osiander [illegible] in quo annum & tempus extremi diei [illegible] verum ita longinquam constituit, vt [illegible] nemo tamen nostrum hoc ei obiicere possit.* Bullingerus ibidem. Liber impressus est Norimbergæ anno 1544.

[illegible] *Ambrosius Catharinus ad caput 3. [illegible] epistolæ D. Petri:* Nouos autem cęlos, & terram nouam. *Sed in quem [illegible] noua terra [illegible] habitaturus sit [illegible]? Idcirco congruentissime creditur a multis, eos, qui [illegible] merebuntur infernum, nec tamen in Christo recepti fuerint per gratiam, (quales pueri [illegible] baptismo decedentes) [illegible] nouam multo pulchriorem terram puram ab omni inquinamento, & corruptione possessuros, vbi perpetuo laudabunt Dominum Deum.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

*Psalm.*101, *Vers.*26. Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Isaiæ 34. 4. Et tabescet omnis militia cælorum, & complicabuntur sicut liber cæli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea, & de ficu.

Matthæi 24.29. Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in cælo, *&c.*

Marci 13.31. Cęlum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt. De die autem illo & hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater.

Actorum 1.6. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quę Pater posuit in sua potestate.

1.*Cor.*7.31. Præterit enim figura huius mundi.

2.*Thessal.*2.2. Neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

2.*Petri* 3. 7. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. 10. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos verò cęlos, & nouam terram, secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

*Apocal.*6,14. Et cælum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt.

*Apocal.*21.1. Vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abijt, & mare iam non est.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Libro 3. Recognitionum: Necesse est testam ouorum, quamuis pulchrè & diligenter formata videatur, frangi, vt inde pullus procedat: ita & huius mundi necesse est transire statum, vt status ille sublimior regni cælestis effulgeat.

Linus. 90.

De Passione Pauli: Cum venerit iudicare viuos & mortuos, dissoluet mundi huius figuram per ignem, & ante mundi huius constitutionem parata, & à seculis abscondita, militibus suis donatiua, quæ nunquam deficient, & quę omnem excludent indigentiam, largietur.

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum Pium: Enimuero, vt & à nostris Doctoribus accepisse Platonem intelligatis, quod dixit: Deum materia informi versa mundum creasse. verba ipsa primi, vt diximus, Prophetę, & omnibus Græcis scriptoribus vetustioris Mosę audite: per quem propheticus spiritus, quomodo, & vnde Deus mundum condiderit, ostendens ita infit: *In principio fecit Deus cœlum & terram. terra autem erat non aspectabilis, & incondita, & tenebræ erant super abyssum, & Spiritus Dei ferebatur super aquas. Et dixit Deus: Fiat lux, & factum est ita.* (Genes. 1.) Proinde verbo Dei ex subiectis, & ijs, quæ Moses ostendit, rebus factum esse mundum vniuersum & Plato, & qui eadem dicunt, & nos adeò ipsi didicimus, & idem vos credere persuaderique potestis, &c. Et exustionem quomodo per Mosen Spiritus propheticus fore pręmonstrarit accipite, sic autem inquit: *Descendet ignis perpetuum viues, & deuorabit ad imam vsque abyssum.*

In Euersione quorundam dogmatum Aristotelicorum: Vnus Deus est, incorruptibilem obtinens naturam, & essentiam, operandique, cui nihil prorsus intercedat impedimenti, efficaciam, mundi totius architectus. Qui mundus quòd esse cœpit, & aliquid est, & mirè durat, voluntas eius in causa est. Aut enim sine corruptione permanent partes mundi, sicuti cælum & cælestia (ad tempus tamen suum) & quæ sub visum non cadunt virtutes: aut per generationem & corruptionem perdurant vt animantes & plantæ.

Oratione ad Gentiles: Deus confusionem & interitum totius mundi, per quem mali angeli, & dæmones, & homines, non amplius extent, fieri nondum permittit propter semen Christianorum, quod naturæ rerum causam esse nouit, &c. Ita nos exustionem futuram esse dicimus, non sicut Stoici tradunt, iuxta naturæ rerum inter se omnium mutationis rationem, quod turpissimum esse apparet: sed neque iuxta fatum mortales ea, quæ fiunt, perhibemus vel facere, vel pati: verùm consultè, animi destinatione, quemque aut officiosè, aut perperam agere.

Theophilus Antiochenus. 170.

Ad Autolycum lib. 2. Quod pertinet ad conflagrationem mundi, nolentes volentes consentiunt cum Prophetis Philosophi, quamuis temporis respectu his multo sunt iuniores. Attamen [illegible] Lege & Prophetis suffurati sunt. De mundi conflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: *Ecce dies Domini veniet clibanus ardens, & incendet omnes impios.*

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 5. Et quid de Hierusalem dicimus, quam de[illegible] & figuram mundi [illegible] oportet præterire, [illegible] tempore [illegible] ipsius, vt [illegible] quidem in horreum colligantur, paleæ autem derelictę comburantur. [illegible]

Lib. [illegible] Non substantia [illegible] materia [illegible] [illegible] & [illegible] qui [illegible] [illegible]

vetera[illegible] hæc temporalia [illegible] Præterea [illegible] & vig[illegible] iam [illegible], &c.

[illegible] [illegible]

In oratione [illegible] [illegible] conflagratione [illegible] renouatione [illegible] quæ [illegible] ne & [illegible] marcida, quæ [illegible] in vo[illegible] durat[illegible] est: quon[illegible] istiu, qui & [illegible] sunt.

H[illegible]. [illegible]

Oratione de con[illegible]: [illegible] hæc omnia cælum non dabit rorem [illegible] non præbebunt aquam, terra [illegible] suos, mare graui replebitur odore [illegible] calcuntur, morientur pisces maris [illegible] me sitique peribunt. &c. Fluuius [illegible] cum furore, [illegible] maris [illegible] tes, & colles, & mare [illegible] ac [illegible] ram inflammatione dissoluet, [illegible] lo, sol conuertetur in tenebras, & luna [illegible] nem, cælum more libri voluetur. [illegible] tur vniuersa terra, propter opera, [illegible] runt homines, in scortationibus, [illegible] mendacijs. Nam fiet cœlum nouum, & terra noua.

Origenes. 240.

Homilia 5. in Genesin: Apparet [illegible] cissi quædam de consummatione mundi [illegible] immineret per ignem, sed tanquam [illegible] integrè perfecteque didicerant, nescierunt [illegible] Sodomitis regionibus deuastatis igne, [illegible] adhuc spatij integrum resideret in [illegible] erunt in fine seculi terram & omnia elementa [illegible] nis ardore decoquenda, &c.

Libro 3. Periarchon cap. 5. De consummatione mundi primò Iacob indicat, cum [illegible] tur, dicens: *Conuenite ad me filij [illegible] vobis, quid erit in nouissimis diebus [illegible] dies.* Si ergo sunt nouissimi dies, [illegible] cesse est, qui cœperunt. Dauid quoque [illegible] *peribunt, tu autem permanebis,* &c.

In Procem. lib. 1. de Princip. Est [illegible] lud ecclesiastica prædicatione [illegible] mundus iste factus sit, & à certo [illegible] rit, & pro ipsa [illegible]

[illegible]. 280.

Apud E[illegible] [illegible] vt illud dicam [illegible] & terra, & a[illegible] [illegible] equidem ad purgationem ac [illegible] [illegible] tamen ad [illegible] [illegible] a laborauit [illegible] Deus [illegible] ac decen[illegible] surrectione [illegible] [illegible] vniuersa, dixerunt [illegible] Dominus cæli [illegible] ? Et Propheta [illegible] *& terra [illegible]* [illegible] quidem hic [illegible], Vt [illegible] mundi [illegible]

[illegible] ac magis gloriosam [illegible], [illegible] pardicionem dicant, tanquam [illegible] prius figura pereat, per [illegible] illustriorem statum immutationem. Nam [illegible] contrarietas aut absurditas est in [illegible] Scripturis. Preterit enim figura [illegible] & non mundus, vt dictum est.

Eusebius. 320.

De preparatione Euangelii libro [illegible]. De consummatione & immutatione mundi aperte & magna voce Scriptura prædicant, quia [illegible] *bitur cælum sicut liber.* Et rursus [illegible] *nouum* [illegible] *terra noua.* Et rursum *Preterit enim figura* [illegible]

[illegible] 14 & [illegible]

Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit in Timæo dicens: Constituit cęlum visibile, atque tangibile, & propter hæc, & ex istis, & talibus, & ex quatuor numero mundi corpus factum est, proportione conueniens, à cæteris omnibus indissolubile, pręterquam ab eo, qui colligauit. Et post pauca: Tempus igitur cũ cælo factum est, vt simul facta simul etiam dissoluantur, si quando solutio quędã ipsorum fiet. Et post pauca subijcit: Quod ligatum est, solubile est, quamuis si bene aptatum, beneq́ ligatum soluere vult, bonus non sit.

Didymus Alexandrinus. 360.

Apud Eugubinum de perenni Philosophia libro [illegible]. Omnia tempori subiecta senescunt. Nam quæ temporis principium nascendo habuerunt, longo tempore antiquantur. Quod ergo canit Psalmus: *Veterascent & mutabuntur*: designat eum vsum abijsse, ac defecisse, quo rerum ordines sustinebant alebantque. Vt enim indumentum, vbi officio functum fuerit, obuoluitur: sic cælum & terra functa muneribus suis abibunt, rerumque erit restitutio, iuxta dictum Saluatoris: *Cælum & terra transibunt.*

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 15. Veniet Dominus noster Iesus Christus de cælis: veniet autem in consummatione mundi huius [illegible] & [illegible] hic mundus rursus renouabitur quoniam corruptio, & furtum, & adulterium, & omne genus peccatorum effusum est in terram, & sanguis cum sanguinibus commixtus [illegible] vt non maneat admiranda hæc [illegible] plena iniquitate. Pertransibit hic mundus, [illegible] & [illegible] demonstrationem [illegible] Esaiam [illegible] dicentem: *Et complicabitur sicut liber* [illegible] *cadent* [illegible] *nea,* [illegible] *de ficu.* Et Euangelium inquit [illegible] & *Luna* [illegible] *suum,* [illegible] *cadent de cælo.* Non [illegible] quam soli morientes cum & [illegible] rursus excitabuntur. Complicabit autem cælos Dominus, nõ vt perdat eos, sed vt rursus meliores illos excitet. Audi Prophetã Dauid dicentem: *Ab initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanes.* Sed dicet quis: Ecce apertè dicit *peribunt*. Audi quomodo peribunt, statim [illegible] declarat dicens [illegible] *vt vestimentum* [illegible] *tur.* [illegible] hominis dicitur: ita dictum est [illegible] *cor*: & hoc ita, vt [illegible] nostra expectet: sic & cælorũ re[illegible] expectamus, &c. Transibit [illegible] [illegible] & [illegible] hi meliora, sed tempus nemo curiosè inquirat. *Non enim est* [illegible] [illegible] Neque audeas determinare quando hæc fi[illegible] neque rursus [illegible]

Basilius Magnus. 370.

[illegible] N. mal[illegible] mundum hunc, vt nullam aliquando [illegible] ita [illegible] hoc dogma [illegible] consummationem, mun[illegible] ipsa tamen compl[illegible] borum compendio Mose [illegible] Nam quę ex tempore [illegible] necesse prorsus eadem vt aliquando [illegible] consummanda, &c.

Gregorius Nazianzenus. [illegible]

In definitionibus rerum simplicium.

P[illegible] corpora, [illegible]
[illegible] omnia,
Meliore cuncta qua tamen [illegible] statu.

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 23. Si quis [illegible] in mundi motum ordine quodam progredientem, quo temporum interualla notantur, [illegible] quam posse dicat, vt aliquando res secundum oracula diuina moueri desinant: is ne cælum quidem ac terram initio condidisse Deum credit. Nam qui initium quoddam in motu statuit, finem eius aliquem fore non dubitat: perinde atque initium nullum admittit, qui [illegible] non statuit. Nos autem, quemadmodum [illegible] Dei verbo condita esse intelligimus, atque [illegible] nusquam apparentibus, vt Apostolus [illegible] quę cernuntur, facta esse credimus: eadem [illegible] hoc etiam Dei verbum amplectimur [illegible] vniuersas à motu cessaturas necessario prædixit. Curiositatem quidem nostram, inquirentem qui hoc fieri possit, tolli oportet.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia [illegible] ad populum Antiochenum. Quid lucidius sole? & hic deficit. Nec ex hoc tantum ipsius imbecillitatem videre datur, sed etiam in nubium concursibus, &c. Apostolus manifestè dicit, quòd omnis creatura corruptioni nunc seruit, & quare seruit, & quando mutabitur, & in qualem transibit [illegible]. Postquam enim dixit: *Non sunt condigna passiones præsentis temporis ad futuram* [illegible] *quæ reuelabitur in vobis* [illegible], quod [illegible] *creaturæ reuelationem filiorum Dei* [illegible] *creatura subiecta est non sponte, sed* [illegible] *eum, qui subiecit eam in spe.* Quod autem dicit, huiusmodi est: Corruptibilis creatura facta est hoc [illegible] est, [illegible] *subiecta est.* Corruptibilis autem [illegible], Deo sic iubente. Iussit autem sic Deus [illegible] nostram: quoniam enim hominem [illegible] debebat corruptibilem, & ipsa [illegible] debebat. non enim corruptibilia corpor[illegible] incorruptibili [illegible] creatura. Sed [illegible] Non tamen talis remanet, sed & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis [illegible] monstrans quando hoc erit, & per quem, [illegible] *In libertatem* [illegible] *filiorum Dei.* Cum enim resurrexerimus, inquit, & incorrupta sumpserimus corpora, tunc & cæli corpus, & terra, & mundi totius incorruptum erit, & immarcessibile.

Cyrillus Alexandrinus. 4[illegible].

Ad illud Esaiæ: *Quia cæli sicut fumus* [illegible] innouationem, reparationemque ad meliorem statum appositè dixit mortem elementorum. Itaque [illegible] prędicit, quemadmodum corporum humanorum renouationem rerum creatarum, [illegible] resurrectionem. Resolutis autem

elementis, *salutare meum*, inquit, *erit in æternum.*

Libro primo Thesauri capite 7. Absque manibus & materia ex nihilo ad esse cuncta Deus suo verbo produxit, omnem naturam creaturarum superans.

Proclus Constantinopolitanus. 430.

Epistola ad Armenios de fide Quid autem de Scripturis accepimus, nisi quòd Deus verbo suo mūdum condidit, & creaturam, quæ non erat, produxit ex nihilo.

Isidorus Pelusiota. 440.

Apoc 6. Pet 3. Hebr. 4. *Libro 1. epist. 188.* Si cælum instar libri conuoluitur, & astra cadunt, & Orion, & terra, & omnia, quæ ipsius complexu coercentur, igne conflagrant, cunctaque nuda & aperta magno illi dominicę præsentię diei præparantur: ecquid ipsa incuria laboras, ac non, vt rationes redditurus, te pręparas: verùm vt criminum expers, atque incognitus futurus pœnitentiam differs?

Theodoretus. 450.

In Epitome diuinorum decretorum libro 5. capite de creatione: Creationis est opifex, nō qui, vt vult Valentini fabula, ex passione Achamoth formatus est, & post triginta quinque Aeonum productiones, ex conuersione & passione factus est, vt vult Basilides & Cerinthus, nec, vt execrandus Marcion, aliquem alium præter bonum opificem dicimus: sed vniuersorum Deum cum Verbo vnigenito, & sanctissimo Spiritu omnia esse fabricatum & didicimus, & docemus.

Contra infideles libro 4. de materia & mundo: Vehementer Platonem laudo, qui in ijs, quæ ad mūdi finem, consummationemqúe pertinent, proxima nobis sic loquitur: Cælum quidē pulcherrimum rerum omnium, quæ factæ sunt: opifex verò Deus optima causarum omnium, &c. Tempus cum cælo factum est, vt quæ semel facta sunt, simul etiam dissoluantur, si quando vlla ipsorum dissolutio futura sit.

Andreas Cæsareensis. 500.

Ad cap. 6. Apocalypsis: *Et cælum recessit sicut liber inuolutus:* Per hoc significatur, nempe cælum non subiturum aliquem interitum, aut abolitionem: sed tantùm quandam inuolutionem, & ad meliorem statum mutationem. Qua de re Irenæus lib. 5. reprehensionum falsi nominis scientiæ ad verbum ferè ita scribit: Neque enim cæli substantia, aut creaturæ essentia abolebitur. Siquidem qui hanc coagmentauit verus ac stabilis est, sed mundi figura, in quo præuaricatio accidit, in statum primo venustiorem, vt veteres asserunt, transitura est. Hæc magnus Irenæus.

Olympiodorus. 500.

Ad cap. 12. Ecclesiastis. Sicut per verbum Dei creatura mundi creata est, ita & diuino iussu quandoque resoluetur.

Procopius Gazæus. 530.

Præfatione in Genesin: Si mundus Deo est coæuus, sequetur non voluntate Creatoris, sed necessitate mundum esse constructum. Quam igitur gratiam Domino persoluent creaturæ, si præter voluntatem Creatoris, eoqúe inuito in entium numerum relatæ sunt: sed multò absurdius est, quod proponunt: si fuit opifex, necessarium consequium est, vt faciat & opus: cùm nullo modo potuisset inhibere creandi impetū vel ardorem. Quod si verum est, quare à creando quieuit, & non subinde mundos statuit?

Ad caput 3 Genesis: Quidam quoque Ethnici intellexêre mundum esse corruptibilem, non tamen interiturum.

Æneas Gazæus. 510.

In Theophrasto. Putasne fore aliquando, vt mūdus hic dissoluatur? Sic sanè. Is enim, cùm mundus ipse sit corporeus, & sua sponte, atque ex se ipso minimè existat facile est demonstratu. Quid enim dicas? Si corporum generatio, quæ ipsa motus quidam est videlicet, manere vno in loco nolit, ac potius ad vnum illud & perfectum, ex quo prouenit, principium tendat, properet, atque etiam propellatur: neque enim sine causa aliqua fit motus, neque vspiam sistitur, antequam id, quod desideratum est, inuentum sit. inuenietur, quando supremus ille rerum opifex voluerit. Volet autem ille, cùm ei visum fuerit opportunum. Et enim facta iam animarum probatione, & perspicua atque omnibus nota malitiæ reprehensione, hoc omne, quod sensibus expositum est, in id, quod immortale est & æternum, conuertetur, quando conueniens est hominū immortalitati, vt locus aptus atq; accommodus fiat incolarum felicitati. Oportuit in eo, qui periturus est mundus, mortale quoque seu periturum animans esse: ac rursus in illo æterno, æternū atque immortale. Omnium enim rerum vna quędam est concordia: nec est inordinatum, aut ab hac concordia deflectens quicquam, sed singula singulis sunt amica, apta & idonea.

Anastasius Synaites. 580.

In Commentarijs in Hexameron libro 7 Rerum exitum & finem seculi solus scit Creator temporum & vniuersorum.

Isychius. 600.

In Leuiticum lib. 7. cap. 25. Duplex quædam infertur à Deo omnium visibilium consummatio. vna quidem vniuscuiusque nostrum: alia autem communis humani generis, ipsorumque horum, quę hāc, quę nunc est, conuersationē constituunt.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem decimam Gregorij Nazianzeni: Quin etiam cæli ipsi, etsi ingens quædam & eximia creatura sint, tamen ipsi quoque corruptioni subijciuntur: corruptio autem ipsa in renouationem ipsis erit, atque eos ita facilè contrahet, vt quispiam indumentum complicat. Complicabuntur enim, cùm in pręstantiorem formam immutabuntur, ac probam conuersionem subibunt, nimirum à vetustate ad renouationem. Hæc autem ex his, quæ iam diximus, perspicua sunt. Quid enim aliud Dauid, quàm Dei æternitatē ac rerum conditarum immutationem significat, cùm ad Deum ait: *Initio tu Domine terram fundasti & opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut amictum plicabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient?* Cùm igitur hæc contingent, ac cæli mutabuntur, resque conditæ renouabuntur, tum verè ipse quoque Cæsarium videbo.

Basilius Imp. Constant. 860.

Ad Leonem filium cap. 4 Immota fide persuasum habe, corruptioni obnoxium esse mūdum, quippe quem ortum habuisse constat; sed post corruptionem rursus ad incorruptam integritatem esse reuersurum: nihil enim eorum, quę à Deo creata sunt, in nihilum vnquam abibit, etiamsi peccati lapsus & nos, & omnem simul creatam naturam mortali dissolutioni adiudicauit. Ea autem ratione incorruptibilem esse mundum admittit, confitere etiam rediuiuam mortuorum suscitationem, & iustam expecta iudicationem omnium, quę quisque in vita sua gesserit: nihil enim mali impunitum Dei iustitiam effugiet, nihil boni non suo præmio coronatum latebit.

Theophylactus. 900.

[illegible] Volens Dominus discipulos [illegible] [illegible] interrogatione [illegible], dicit, quòd neque Angeli, neque Filius scit. [illegible] Scio quidem, sed nolo vobis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], dicens: Neque Angeli [illegible] [illegible] Ab exẽplo autem intelligas, quod dicimus. Sæpe pueruli vident patres suos tenere quidpiam in manibus, & hoc petunt, patribusque [illegible] [illegible], plorant quod non accipiunt, [illegible] que patres occultant illud quod tenent, & [illegible] manus vacuas pueris, [illegible] illorum [illegible]. [illegible] Dominus, quasi pueros Apostolos alloquens, occultauit diem. Nam si dixisset scio, non dico autem, indoluissent, quòd ab illo non discerent. Quòd autem Dominus [illegible] & diem, & horã, manifestũ, quia seculi conditor est, & quo pacto quod fecit nesciret? Verum vtiliter abscondit Deus consummationem vitæ, siue omnium sit communis, siue vniuscuiusque in singulari, vt dum incertus est finis, semper solliciti simus ac anxij, expectantes illum, & timentes, ne imparatis superueniat.

Euthymius. 1080.

Ad Psalmum [illegible]. *Et sicut opertorium volues eos. & mutabuntur.*) Inuolues dixit, pro coercebis, & contrahes, quod tanta, inquit, facilitate efficies, quãta quis opertorium aut pallium aliquod inuoluit. His autem verbis, summam Christi potentiam, ac robur constituit: quod autem superius dixit, *peribunt*, nunc ait, *mutabuntur*, exponens nimirum, & declarans illa priora verba, & significans, quòd ipsi etiam cæli immutabuntur, ac renouabuntur in incorruptionem. Atque ideò in huiusmodi sententiam Paulus dicebat, quòd *pra*[illegible] [illegible] & [illegible], quòd *cælum reuolu*[illegible] [illegible] dicant, ita exponendum esse [illegible], quòd *sicut opertorium*, seu amictus, [illegible] [illegible] [illegible]: sic etiam & [illegible] [illegible] aduentu, in melius & ipsum [illegible].

Michael Glycas. 1100.

[illegible] Norat Deus, quemadmodum [illegible], quantum mundo temporis ad [illegible] [illegible], & quantum tempus [illegible] igni foret. Propterea præclare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aquæ terram humectare non [illegible] eam, vt [illegible] ab igne [illegible] [illegible], rectè [illegible] aquæ fundamentum illius [illegible] possint. Quæ quidẽ ita se habere [illegible] fundamenti [illegible] inter aquas terram sustinere, Ioannes Chrysostomus in libro de [illegible] illustrius etiam ostendit, his verbis [illegible]. Terrã à fontibus suis desertam, & ab humore, qui à mari ac fluminibus ei velut [illegible], necesse prorsus est exarescere. Et erit aliquãdo [illegible], quum ab igne cuncta exurentur, quemadmodum vates noster Esaias inquit, cum vniuersitatis huius re Deo quasi colloquens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] itaque Deus ex aquis firmamentum condidit, & ipsi quoque cæli nomen dedit: sed propriè cælũ vocatur illud, quod prius est conditum, & quidem ex nihilo.

Theodorus Ducas. 1200.

De Communicatione naturali Serm. 6. Sapientia Deus totum hoc vniuersum cõstituit, & ornauit: sapientia mouet omnia: idem soluet & commutabit hoc vniuersum in melius eadem sapientia, cum volet.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico aduersus Gentes cap. 17. Quod colimus nos, Deus vnus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporũ, spirituum, verbo, quo iussit; ratione, qua disposuit; virtute, qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum maiestatis suæ: vnde & Græci nomẽ mundo κόσμον accommodauerũt. Inuisibilis est, etsi videatur: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inæstimabilis, etsi humanis sensibus æstimetur, adeo verus & tantus est.

*Aduersus Marcionem lib.*1.*cap.* 13. Cùm de mundo, considerando scilicet & magnitudinem, & vim, & potestatem, & honorem, & decorẽ, opem, fidem, legem singulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, cõficiendis, reficiendisque conspirant, vt plerique Physicorum formidauerint initium ac finem mundo constare, ne substantiæ eius tantæ scilicet minus Dei haberentur: quas colunt & Persarum Magi, & Aegyptiorum Hierophantæ, &c.

De Resurrectione carnis cap. [illegible]. Planè apud Philosophos habes, qui mundum hunc innatum [illegible] [illegible] [illegible], quod omnes ferè hæretici, natum [illegible] mundum annuntiantes, [illegible] [illegible] ascribũt. Igitur confide illum totum [illegible] nihilo protulisse, & Deum nosti [illegible], quod tantum Deus valeat.

Minutius Felix. 2[illegible]0.

In Octauio. Cæterum de incendio mundi, aut improuisum ignem cadere, aut difficile non credere, vulgaris error [illegible]. Quis enim sapientium dubitat, quis ignorat, omnia, quæ orta sunt, occidere? quæ facta sunt, interire? Cælum quoque, cum omnibus quæ cælo continentur, ita vt cœpisset, desinere? Fontium dulci aqua, marisue nutritum, in vim ignis abiturum? Stoicis constans opinio est, quòd consumpto humore mundus hic omnis ignescat: & Epicureis de elemẽtorum conflagratione, & mundi ruina eadem ipsa sententia est. Loquitur Plato partes orbis nũc inundare, dicit nunc alternis vicibus ardescere: & cũ ipsum mundum perpetuum & insolubilem diceret esse fabricatum: addit tamen, ipsi artifici Deo soli & solubilem & esse mortalem. Ita nihil mirũ est, si ista moles ab eo, quo extructa est, destruatur. Animaduertis Philósophos eadem disputare, quæ dicimus, non quòd nos simus eorum vestigia subsecuti, sed quod illi de diuinis prædictionibus Prophetarum vmbram interpolatæ veritatis imitati sint.

Nouatianus Presbyter. 2[illegible]0.

Libro de Trinitate. Dei opera peruigili obtutu contemplanda sunt, in quorum sinu carbunculi medius est ignis, siue quoniam ad igneum iudicii diem mundus ille testatur: siue quoniã opera Dei nec sunt tenebrosa, sed vigent. [illegible]

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum. [illegible] in parte [illegible] in primis loco [illegible], [illegible] mundum, non [illegible] viribus stare, [illegible] prius steterat, nec vigore & robore eo valere, quo antea prævalebat, &c. Quodcunque [illegible] nascitur, mundi ipsius senectute degenerat; vt nemo mirari debeat, singula in mundo cœpisse deficere, quãdo totus ipse iam mundus in defectione sit, & in fine.

Lactantius. 320.

In Epitome diuinarũ Institut. cap.11. Cùm cœperit mundi finis vltimus propinquare, malitia inualescet, omnia vitiorum & fraudum genera crebrescent, iustitia interibit, fides, pax, misericordia, veritas non erit, &c. Stellæ omnes decident, nec temporibus sua ratio constabit, hyeme & æstate confusis. Tunc & annus, & mensis, & dies breuiabitur. Et hanc esse mundi senectam & defectionem Trismegistus elocutus est. Quæ cùm venerit, adesse tempus sciendum est, quo Deus ad commutandum seculum reuertatur.

Iuuencus Presbyter. 330.

Præfatione in Euangelicam historiam:

Immortale nihil mundi compage tenetur:
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma:
Non mare, non tellus, non ignea sydera cæli.
Nam statuit Genitor rerum irreuocabile tempus,
Quo cunctum torreus rapiet flamma vltima mundũ.

Hilarius. 350.

In Psalm. 118. in Lamed: Latini interpretes quod est apud Græcos, εἰς τὸν αἰῶνα κύριε, *In æternum Domine*, ambiguè, & minus propriè transtulerunt. Accipi autem æternum ita potest, vt intelligatur nullo, id quod æternum est, fine definere. Seculum verò, quod αἰὼν Græcè est, intra spatium definiti temporis continetur. Non enim ait, in seculum seculi, neque in secula seculorum: sed, *in seculum verbum tuum permanet*; scit post hoc seculum cælum & terram præterire, Domino dicente: [Matt. 24] *Amen dico vobis, cælum & terra præterient, verba autem mea non transient.* Meminit etiã hoc seculum præteriturum esse, vt fit *cælum nouum & terra noua.* Idcirco ait: *In seculum Domine permanet verbum tuum in cælo*: quia postquam hoc seculum transierit, in cælo verbum hoc obedientiæ constitutæ in creaturis, quæ reuelationem filiorum Dei expectant, necesse sit permanere.

Ambrosius. 370.

Ad caput 9. Lucæ: Si mihi crucifixus, scio quia mortuus est, non diligo eum: scio quia præterit, non concupisco eum: scio quia corruptela consumet hunc mundum, quasi fœtidum vito, quasi luem caueo, quasi moriturum relinquo.

Prudentius. 380.

Libro 1. contra Symmachum:

Vtque superstitio veterum procul absit auorum,
Nec putet esse Deum, nisi qui super omnia summus
Emineat, magnique immensa creauerit orbis.

In Apotheosi:

Sed Deus omnipotens orbem sine semine finxit:
Nil erat omne quod est, nil id procedere, & esse,
Atque nouum fieri, mox & grandescere iussum est.

Hieronymus. 390.

Ad caput 65. Esaiæ: Cælum nouum & terram nouam, qui putant omnia interire quæ cernimus, [Matt. 24] Euangelij interpretantur testimonio, *Cælum & terra transibunt.* Et Pauli Apostoli: [2 Cor. 4.] *Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna.* Porrò qui nouitatem, commutationem in melius, & non elementorum arbitrantur interitum, illo vtuntur exemplo: *A principio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, Tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. & quasi amictum inuolues eos, & mutabuntur.* [Psal. 101.] In quo perspicuè demonstratur, perditionem & interitum, non abolitionem in nihilum, sed commutationem sonare in melius. Neque enim illud, quod in alio loco scriptum est: [Esa. 30] *Luna fulgebit vt sol, & sol septuplum lumen accipiet.* interitum significat pristinorum, sed commutationem in melius. Quod vt possit intelligi, nostræ conditionis ponamus exempla. Infans cùm in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, & vir in senem, nequaquam per singulas ætates perit. Idem enim est qui prius fuit: sed paulatim immutatur, & ætati pristinæ perijsse dicitur. Quod intelligens & Paulus Apostolus loquebatur: *Præterit enim figura huius mundi.* Consideremus quid dixerit *figura præterit*, non substantia. Hoc idem significat & Petrus: *Latet eos hoc volentes, quod cæli erant ab initio, & terra de aqua, & per aquam Dei sermone subsistit, per quæ prior mundus tunc diluuio periit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eodem verbo reseruantur igni:* quod quo sensu accipiendum sit, postmodum docet. *Nouos autem cælos, & nouam terram videbimus, & repromissionem eius.* Non dixit alios cælos, & aliam terram videbimus, sed veteres & antiquos in melius commutatos.

Quintus Iulius Hilarion. 390.

De mundi duratione: Cùm hic mundus Creatore Deo constitueretur, videretque omnia suo iussu ex nihilo apparuisse: cælum cum ornamentis suis, (id est, solem, & lunam, & stellas, propter vices & signa temporum luce radiantes) terram &c. Descendet ignis de cælo, & consummabũtur omnes homines, & tunc erit secunda resurrectio omni carni, & iudicabuntur omnes iudicio Dei iusto, pro eo quòd non crediderunt: Et post hoc auferetur cælum hoc, & terra ista; & ciuitas illa, quę in Apocalypsi descripta est, *parata de cælo descendet, cum diuitijs Dei, in qua iusti habitabunt, & erit cælum nouum, & terra noua*, & vtraque in perpetuitate manebunt: impij in ambustione æterna; iusti autem cum Deo in vita æterna.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 20. cap.16. Tũc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuium. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana elementorum corruptibiliũ qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Cap.18. Quærat forsitan aliquis, si post factũ iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponatur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt Sancti, cùm eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit? Possumus respondere futuros eos esse in superioribus partibus, quò ita non ascendat flamma illius incendij, quemadmodum nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint, sed nec ignem conflagrationis illius pertimescet, immortales atque incorruptibiles facti: sicut virorũ trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

Cap.24. Quod de fine huius seculi apertissimè dictum est, nequaquam silentio prætereo: *Primò terram tu fundasti Domine, & opera manuũ tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Quid est quòd Porphyrius, cum pietatem laudet Hebræorum, qua magnus, & verus, & ipsis numinibus terribilis ab eis colitur Deus, Christianos ob hoc maximæ arguit stultitiæ, etiam ex oraculis Deorũm suorum, quòd istum mundum dicunt esse periturum? Ecce in literis pietatis Hebræorum dicitur Deo, quem, confitente tanto Philosopho, etiam ipsa numina

perhor-

perhorrescunt. *Opera,* inquit, *manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt.* Nunquid quando cæli peribunt, mundus, cuius ijdem cæli superior pars, & totus non peribit? &c. Et in literis quidem sacris, quæ propriè nostræ sunt, non Hebræis, nobisque communes, id est, Euangelicis & Apostolicis libris legitur: *Præterit figura huius mundi.* Legitur: *mundus transit.* Legitur: *Cælum & terra transibunt.* Sed puto, quod *præterit, transit, transibunt* aliquanto mitius dicta sunt, quam peribunt. In epistola quoque Petri Apostoli, vbi aqua inundatus, qui tunc erat, periisse dictus est mundus, satis clarum est, & quæ pars mundi à toto significata est, & quatenus periisse dicta sit, & qui cæli repositi, igni reseruandi in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Et in eo quod paulo post ait: *Veniet dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transcurrent: elementa autem ardore resoluentur, & terra, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Ac deinde subiecit: *His omnibus pereuntibus quales oportet vos esse?* Possunt illi cæli intelligi perituri, quos dixit repositos igni reseruandos, & ea elementa accipi arsura, quæ in hac ima mundi parte subsistũt, procellosa & turbulenta, in qua eosdem cælos dixit esse repositos, saluis illis superioribus, & in sua integritate manentibus, in quorum firmamento sunt sydera constituta.

(1. Cor. 7. / 1. Ioan. 2. / Mat. 24. / 2. Pet. 3.)

Proba Falconia. 430.

In Virgilio Centonibus, de iudicio venturo:

Attonitis hæc [illegible], nec plura moratus,
Hic aliud maius [illegible] [illegible]
Iudicium [illegible], & tristes [illegible],
Venturum excidium, vastà conuulsa ruina
Omnia tunc pariter [illegible] miscebit ignis,
Pallentesque polos [illegible], cælique ruinam
Tunc vero [illegible] noua per pectora cunctis
Insinuat pauor & tacitis ventura videbant.

Sixtus Tertius. 430.

Libro de diuitijs: Nihil aurum, nihil argentũ, nihil pretiosorum lapidum coruscantes gemmæ proficient, cùm illa rutilare cœperit dies, olim à Domino destinatus, cùm ipsa etiam ignibus cœperint elementa crepitare, de quo B. Apostolus Petrus: *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transibunt: elementa vero calore soluentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis calore tabescent.*

(2. Pet. 3.)

Libro de Castitate: Sic dicis: Quomodo stabit mundus, quasi æternitatem eius [illegible]: aut ita à Deo constitutum scias, vt perseueret perpetuo: aut si certus es cum quandoque finiri posse, quid de eius stabilitate sollicitus es? sed ne dubites illum finiendum esse, audi Scripturam dicentem: *Quoniam tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent.*

(Psal. 101.)

Arnobius Iunior. 440.

De Deo trino & vno. Mundum quoque ipsum credere [illegible] à Deo factum ex nihilo, sicut legitur in Machabæis: *Aspicite o fili cælum & terram & [illegible], quomodo ex nihilo fecit ea Deus.* Ergo sicut ex nihilo factus est mundus, ita ad nihilum redigendus erit in finem. Quia scriptum est: *Terram tu Domine fundasti, & opera manuum tuarum [illegible], tu autem in æternum manes.* Cælum nouum, & terram nouam, fideliter Dei eloquia repromittunt, in quibus perpetuum cum Sanctis [illegible]

(Mach. 7. / Psal. 101.)

Leo Magnus. 450.

Sermone 2. in [illegible] Domini. Illa virtus, illa sapientia, illa colenda est maiestas, quæ vniuersitatem mundi creauit ex nihilo, & in quas voluit formas [illegible] mensuras terrenam cælestemque substantiam omnipotenti ratione produxit.

Prosper Aquitanicus. 460.

Epigrammat. [illegible]

[illegible] in omni [illegible] omnia condidit vnus:
A quo natura est nulla creata mali.
Et quod non fecit [illegible],
Non habet in rerum conditione locum.

De promissionibus & prædictionibus Dei part. [illegible] cap. 2[illegible]. Petrus Apostolus ait: *Qui autem nunc sunt cæli, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in [illegible].* Et paulo post: *Properantes,* ait, *ad præsentiam Domini, per quam cæli ardentes soluentur, & elementa [illegible] ardore decoquentur.* Fatetur & Sibylla [illegible]:

Omnia [illegible] [illegible]
Sic pariter fontes [illegible]

De prædictionibus Dei cap. 7. Finis diluuij [illegible] anno Noë terminatus finem mundi significat, post sex ætates seculi, & breue Antichristi [illegible].

Claudius Marius Victor. 460.

In Genesin libro 1.

Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus
Annuit, & vero conuictus dogmate credit,
Concedens fecisse Deum qui nunc rerum [illegible],
Et virtute potens, quicquid natura putatur,
Disposuit, iussit, mouit, &c.

Salonius. 480.

In Ecclesiasten Salomonis. Quare Salomon dicit: *Terra in æternum stat:* cùm Dominus in Euangelio dicat: *Cælum & terra transibunt?* Veré, iuxta Domini sententiam, *cælum & terra transibunt* per meliorationem, sed non per ablationem: quia igne iudicij purgata meliorabuntur, quoniam renouabuntur, sed nõ penitus destruentur. Tãtum quippe ardebit sursum, & terra deorsum, quantũ malitia hominum simul & dæmonum coinquinari potuit. Ergo iuxta Salomonis sententiam, terra in æternum stabit, quoniam nunquam destructur, veruntamen renouabitur, & meliorabitur.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 69. Elementa, id est, cælum & terram, non credamus abolenda per ignem, sed in melius commutanda: figuram quoque mundi, id est, imaginem substantiæ transituram.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 3.

Nec porro æternum, mundum, superumque cœuum,
Credere [illegible] stabilem semper tenuisse vigorem:
Nam quod corporibus constat, cœpisse fatendum est.
Corpus enim quod plaga terit, quod tempora soluunt
Atque abolent, [illegible] quod tendit in vltima fine
Principium est. [illegible] quod quæ finita probamus,
Aut [illegible] credi par est, aut nata putari.
Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus
Annuit, & vero conuictus dogmate credit,
Concedens fecisse Deum, &c.

Primasius. 540.

Ad caput 20. Apocal. *Et vidi cælum nouum.*) Tũc figura mundi huius mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuium, vt cælo & terra in melius commutatis, incorruptione & immortalitate sanctorum corporum congrua, vtriusque commutationis qualitate conueniat, mundusque in melius innouatus aptè accommodetur hominibus in melius innouatis. Quod au-

tenuit. *Et mare iam non est*, vtrum maximo ardore siccetur, an & ipsum vertatur in melius, non facile dixerim. Cælum quippe nouum, & terram nouam futuram legimus: de mari autem nouo, me vspiam aliquid legisse non recolo.

Iunilius Africanus. 540.

Ad caput 1. Genesis: Creationem mundi insinuans Scriptura diuina, aptè primo statim verbo æternitatem atque omnipotentiam Dei creatoris ostendit. Quem enim in principio temporũ mundum creasse perhibet, ipsum profectò ante tempora æternaliter extitisse designat. Et quẽ ipsum conditionis initio cælum & terram creasse narrat, tanta celeritate operationis omnipotentem esse declarat, cui voluisse, creasse est.

Paulo ante finem: Sextæ diei vesperam iam nunc appropinquare cernimus, & cùm abundante per omnia iniquitate refrigescet charitas multorũ: adueniet autem multo tenebrosior cæteris, cum apparente homine peccati filio iniquitatis, *qui extollitur atque eleuatur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, tanta fuerit tribulatio, *vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*, & subsequente statim hora vniuersalis iudicij. Septima ætas est perpetuæ quietis in alia vita, in qua requiescit Deus cum sanctis suis in æternum.

Matt.24.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 101. ad illa verba: *Initio tu Domine terram fundasti*, &c. Hic opiniones Philosophorum mirabili breuitate destruxit. Quarum prima est, mundum à nullo esse creatum: secunda, sine fine mansurum. Sed cùm dicitur: *Initio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cæli*, prima illa persuasio nefanda conuincitur. Cùm vero pronuntiatur: *Ipsi peribunt*, finem eos habere declarauit: vt nullus in stellis gentili errore confideret, cùm eas immutandas esse sentiret.

Gregorius Magnus. 590.

In Ezechielē lib. 1. Hom. 8. Mundus quidem iudicij igne cremabitur, sed aqua iam diluuij non deletur.

Lib. 9. epist. 60. In sacra Scriptura ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, quòd præsentis mundi iam terminus iuxta est, & sanctorum regnum venturum est, quod nullo vnquam poterit fine terminari. Appropinquante autem mundi termino, multa imminent, quæ antea non fuerũt, videlicet mutationes aëris, terroresq́ de cælo, & contra ordinem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ.

Isidorus Hispalensis. 620.

De doctrina & fide cap. 36. Elementa, id est, cælum & terram, non credamus abolenda per ignem: sed in melius commutanda: figuram autẽ mundi, id est, imaginem, non substantiam transituram.

Iulianus Toletanus. 680

Lib. 3. Prognosticon cap. 46. Euidenti maiorum sententia definitur, quòd peracto iudicio, tunc desinet esse hoc cælum & terra, quando incipiet esse cælum nouum ac terra noua. Mutatione namque rerum, nõ omnimodo interitu trãsibit hic mundus. Tunc ergo figura huius mundi mundanorum ignium [illegible]flagratione peribit, sicut factum [illegible] irum in[illegible]ndatione diluuij. [illegible] elementorũ [illegible]tates, quæ corporibus no[illegible] congru[illegible], ardendo pe[illegible] ipsa substantia [illegible] qualita[illegible] corporibus immortalibus mira[illegible] mũdus [illegible] accommodetur hominibus, [illegible] melius innouatis.

[illegible]

Ad cap. [illegible] *[illegible]uentur.* [illegible] [illegible] maximus [illegible] tantum con[illegible], vt [illegible] in tantum con[illegible] restituet faciem. Vnde in [illegible] *Nouo vero cælo, & nouam terram.* [illegible] cælos, & aliam terram, sed [illegible] melius commutandos, iuxta hoc [illegible] *Initio terram tu fundasti Domine* [illegible] *arum sunt cæli.* [illegible] *mnia sicut vestimentum* [illegible] *mutabis ea & mutabuntur.* Quæ ergo [illegible] rascent, & mutabuntur, constat pro [illegible] consumpta per ignem, mox [illegible] orem resument speciem. *Præterit [illegible] mundi*, non substantia sicut & car[illegible] substantia perit, sed figura immutabitur, [illegible] do quod seminatur corpus animal[illegible] rituale corpus.

Ad cap. 2[illegible] Apocalyp. Peracto iudicio [illegible] cælum & terra, cùm esse incipit cælum [illegible] & terra noua, mutatione scilicet rerum, non omnino interitu earum. *Præterit enim [illegible] mundi.* Non dixit, & substantia. Eadem namq; [illegible] melius commutanda esse creditur.

Alcuinus. 750.

Ad caput 1. Ecclesiastæ: Signanter dixit *Terra in seculum stat*, non in seculum seculorum; *quia cælum & terra transibunt, & ecce [illegible] erunt omnia noua.*

In quæstionibus in Genesim, Interrogatione [illegible]: Cur signum illud diuersi coloris datur [illegible]? *Resp.* Propter securitatem & timorem: vnde & in arcu idem color aquæ & ignis ostenditur: [illegible] ex parte est cæruleus, & ex parte rubicundus, [illegible] ergo vtriusque iudicij testis: vnius videlicet [illegible] & alterius faciendi: id est, quia mundus [illegible] igne cremabitur, aqua diluuij non delebitur.

Ad Psal. 101. *Sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.*) Fortassis cælum intelligitur coopertorium terræ esse, quod in melius mutandum [illegible] terra designat, vbi dicitur: *Et erit cælum nouum, & terra noua.*

Ambrosius Ansbertus. 760.

Libro 9. in Apocalyp. Patet procul d[illegible] & resurrectio mortuorum, & concrem[illegible]torum simul adueniet, atque omnia Deo [illegible]te per ignem, cùm aduersarios idem igne [illegible]uens in infernum abstulerit, & purgatos quosq; electos ad regnum miserit, tunc cælum nouum & terra noua parebunt. Quod autem de [illegible]tibus elementis dicitur, & locus non est [illegible] ab ijs, ita subaudiendum est, [illegible] tur. Nullum recordationis vestigium ex [illegible] habebunt visione, cùm per ignem m[illegible] transierint. Vnde & Apostolus dicit: *Præterit [illegible] figura huius mundi.* Ac si diceret: Figura [illegible] tura permanet. Potest autẽ per imm[illegible]mentorum depositio corruptionis [illegible] à conspectu sedentis in throno [illegible].

Haymo. 820.

Ad cap. [illegible] prioris ad Corinth. Transibit [illegible] figura huius mundi per ignem, [illegible] stantia renouata per ignem, & m[illegible] vt in æternum terra maneat, [illegible] mon dicit: *Terra in æter[illegible].*

R[illegible] M[illegible]. [illegible]

Libro 4. de [illegible] cap. [illegible] Elementa, [illegible] & terram, non credamus abo[illegible] sed in melius commutanda: figuram [illegible] est, imaginem, non [illegible]

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 3. quæ est de institutione Monialis cap. 5. de die iudicij: Ille dies est, ad quem omnis præcedentium seculorum intentio ac summa colligitur: cui cuncta Scripturarum volumina famulantur. De quo hæc Petrus, vt audientium corda digno terrore concuteret: *Adueniet*, inquit, *dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur.* 2.Pet.3. Vnde mox subditur: *Cùm hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, elementa verò ignis ardore tabescent?*

Anselmus. 1080.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Præterit figura mundi, non natura, vt in aliam speciem mundus vertatur, & de hoc veteri cælo & terra fiat cælũ nouum, & terra noua. Tunc enim figura mundi quotidie senescentis perfectè præteribit, quando conflagratione mundana elemẽtorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt, atque ipsa mundi substantia qualitates habere incipiet, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant, vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 20. Apocalyp. De istis cælis non dubium est, quin perituri sint, videlicet nimio calore soluti, quando super thronum suum magnus iste sedens apparebit. Nam de illis quoque Petrus 2.Pet.3. Apostolus in epistola sua dicit: *Cæli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum.* Mirabilis atque pauenda erit illa fuga cæli, siue cælorum. Neque enim silentio fiet, sed terribiliter audienda est disruptio fugientium, siue fuga disruptorum, seu disrumpentium, sicut vetus disrumpitur vestimentum. Ignis quippe non leuiter tunc suas iussus exercebit vires, vt non parumper cæli crepitent, sicut nunc interdum inualescente æstiuo calore crepitare solent: (quem crepitum Physici dicunt esse tonitru:) sed erit tempestas valida, validusque ignis, qui in circuitu ardebit venientis, vtpote ad vindictam exire iussus impiorum, ad examinanda merita bonorum & malorum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 47. d. Domino veniẽte ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius, & peribit cælũ & terra, non secundùm substãtiam, sed secundùm speciem, quæ immutabitur: Cælum quidem aërium in æthereum. Tãtum enim ascendet ignis in iudicio, quantum ascenderunt aquæ in diluuio.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 9. Cælum & terra dum transire dicuntur, nequaquam de esse ad non esse vergere, velut abolenda, quæ essent transire ad aliud: sed de hoc statu ad aliter esse, id est, ad alium pulchriorem longéq; excellẽtiorem commutanda atque transfiguranda asseruntur.

Hugo Ætherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 26. Veniente Domino ad iudicium, præcedet ante eum fluuius igneus cum multo impetu, quasi mare plenum ventis & æstuans: quo facies mundi ardebit, & cælum, & terra, non secundùm substantiam, sed secundùm formam peribit, tum & mare. Aether dissoluetur, stellæ cadent, sol conuertetur in tenebras & luna: cælum sicut liber inuoluetur. Veruntamen, vt quidam Sanctorum asserunt, tantum ascendet ignis in iudicio, quantum ascenderunt in diluuio aquæ. At verò ille ignis malorum, qui reperti fuerint, erit consumptio, bonis nullam inferens læsionem.

Hildegardis. 1170.

Lib. 3. visione 11. cap. 2. In ipso nouissimo mundi die totus orbis terrarum terroribus concutietur, & tempestatibus quassabitur, ita vt quicquid in eo caducum & mortale est, his calamitatibus finiatur: quia tunc cursu mũdi completo, ipse amplius durare non poterit: sed secũdùm diuinam dispositionem consummabitur. Repentino & inopinato motu in hoc fine elementa relaxãtur, omnes creaturæ commouentur: ignis erumpit, aër soluitur, aqua effluit, terra concutitur, fulgura feruent, tonitrua crepant, montes scinduntur, syluæ ruunt, & quicquid in aere, vel in aqua, vel in terra mortale est, vitam reddit. Ignis enim totum aerem mouet, & aqua totam terram replet, & hoc modo omnia purgantur, vt quicquid in mundo fœditatis est, ita euanescat, quasi non fuerit, velut sal diffluit, cùm in aquam immittitur.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo Natural. lib. 32. cap 102. Quantum temporis vsque ad finem seculi & aduentum iudicis supersit, certum est neminem mortalem esse, qui nouerit, nisi forsitan Dominus alicui speciali gratia reuelauerit. Omnium namq; de hac re calculantium digitos quiescere iubet. *Non est vestrum nosse tempora, &c.* Acto 1.

Cap. 104. Venturum iudicem ignis præcedet, qui faciem huius mundi comburet, peribuntq; cælum & terra, non secundùm substantiam, sed secundùm speciem, quæ mutabitur in meliorem. Cælum dico aëreum, non æthereum. Tantum enim ascendet ignis præambulus iudicij, quantum ascenderunt aquæ diluuij, scilicet 15. cubitis super cacumina montium, vt hanc mũdi partem expurget à peccatis hominum. Terram igitur & mare ex aëris crassitudine conflagrabit, & electos quoque secundùm Apostolum purgabit, in quibus aliquid purgandum extiterit.

Thomas Aquinas. 1250.

In quæstionibus disputatis quæst. 5. articul. 6. Finis mundi non erit, nisi completo numero electorũ: cuius completio est quasi quædam executio totius diuinæ prædestinationis. Vnde non competit reuelationem fieri de mundi fine, nisi ei, cui fuerit reuelatio de prædestinatione diuina, scilicet homini Christo, per quẽ tota diuina prædestinatio humani generis quodãmodo impletur.

Ægidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexameron: Non possumus scire neque diem, neque horam, neque æuum, neque tempus, quando finietur mundus, dicente Christo Matthæi 13. *De die autem illa & hora nemo scit, &c.*

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput primum epistolæ ad Hebræos: Cæli superiores sunt mutabiles de esse ad non esse, si dimittantur à diuina conseruatione, quantum ad situm. Cæli autem inferiores, scilicet ignis, & aër, cum istis modis mutationum, sunt mutabiles, quantum ad alterationem & generationem, & per consequens alia elementa, & mixta ex ijs. In omni autem motu & mutatione est aliqua corruptio secundùm Philosophum, & secundùm Augustinum. Status autem mundi immutabitur in fine: quia cælum cessabit à motu, completo numero electorum, ad quem numerum

merum finaliter ordinatur, & per consequens alteratio & generatio in elementis: quæ etiam elementa per ignem conflagrationis purgabuntur, & ideo tam in cælesti corpore, quàm in elementis erit mutatio, & per consequens peribunt quodammodo à statu, in quo modò sunt. Et quia non corrumpentur quantū ad substantiam, ideo subditur: *Et velut vestimentum.)* Sicut enim cessante frigore mutatur vestis, quæ erat contra frigus necessaria, non quidem tunc mutatur sic vestis, quòd corrumpatur, sed quia frigus cessat: sicut cæli & elementa dicuntur mutari, quia motus cæli, & alteratio elementorum, quæ sunt propter generationem, vt scilicet impleatur numerus electorum, quo impleto cessabunt, manente tamen substantia & elementorum & cælorum.

Ad cap. 2. posterioris Petri: Non solùm terra, sed etiā omnia, quæ in ipsa sunt facta, & de ipsa producta exurentur. *Nouos verò cælos.)* Non dicit alios, sed nouos, id est, eosdem in substantia, in melius tamen immutatos, & sic innouatos.

Ad cap. 21. Apocalyp. *Et vidi cælum nouum, & terram nouam.* Per ista duo intelliguntur elementa media, ignis, aqua, & aër. Hæc enim omnia innouabuntur, & in melius mutabuntur. Ideo subditur: *Primum enim cælum, &c.* Non est per hoc intelligendum, quòd mutetur eorum substantia, sed ea manente, meliorabuntur in qualitatibus & proprietatibus: vt in claritate, diaphonietate, & in similibus, & totum cedet ad gloriam electorum, qui ex creaturis laudant Deum.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sentent. dist. 49. q. 4. Quartò quæritur, vtrum mundus sit per ignem periturus? Veritas determinata, quòd mundus debet iudicari per ignem, sicut semel fuit per aquam: tunc autem non fuerunt omnia consumpta: quia non pisces: sed illo igne omnia consumentur. Non attinget autem nisi ad tria elementa. Comburet enim totum aerem caliginosum, in quo fuerunt facta peccata, vsquequo aquæ diluuij ascenderunt, & totam superficiem terræ, similiter mare, quantum ad aliquas partes. Sed videtur consonum verbo Scripturæ, quòd totus mundus debeat
Matt. 24 comburi. Dicitur enim in Euangelio: *Cælum & terra transibunt*, &c. Et in Apocalypsi: *Vidi cælum*
Apoc. 21 *nouum, & terram nouam. Primum enim cælum iam non est*: nisi sanctialiter exponerent auctoritates: ita videtur Augustinus dicere cap. 20. de Ciuitate Dei, quòd quantum ad qualitatem, quam nunc habent, transibunt: non autem quantum ad substantiam, imò per essentiam sine fine subsistent.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quòd ignis permaximus aduentum Iudicis præueniet, & faciem eius præcedet: quia virtute diuina non solùm ignis, qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & qui super terram sunt, ad mundi conflagrationem concurrent. Per istum ignem quasi simul fiet purgatio iustorum, & punitio malorum, incineratio corporum, & consumptio terræ nascentium. Habebit enim iste ignis officium quatuor ignium, videlicet ignis infernalis, ad reproborum punitionem: ignis purgatorij, ad bonorum à venialibus purgationem: ignis terrestris, ad vegetabilium & sensibilium consummationem, & corporum incinerationem: & ignis elementalis, ad elementorum subtiliationem & innouationis eorum dispositionem. Per hunc ergo ignem ita facies eorum exuretur, quòd figura huius mundi peribit, sicut & olim per diluuium factum fuit.

Guido Carmelita. 1340.

De Albanensibus: Licet mundus non transeat quantum ad substantiam cæli & elementorum: transit tamen quantum ad vitam animalium & hominum, qui tunc non viuent in hoc mundo.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sent. dist. 47. quæst. 1. art. 4. Illa verba B. Petri, & consimilia, vbicunque reperiuntur in Scripturis, quibus cælorum exprimitur dissolu- 2. Pet. 3.
tio, sunt intelligenda de cælis aërijs: sicut etiam intelligendum est illud: *Volucres cæli comederunt illud*, & non de cælis superioribus: quia illi sunt intransmutabiles, quantum ad substantiam, quamuis aliquo modo mutentur in claritate: quia lumen lunæ erit sicut lumen solis, & lumen solis septempliciter, vt dicit Esaias. Nec tamen ista accidētalis mutatio cęlorum erit per ignem, sed immediatè per diuinam actionem.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa de gaudijs Paradisi fol. 433. Post prædicta fiet innouatio, quæ non complebitur quamdiu peccator erit in mundo, nisi quousque detrudatur in infernum: sicut enim ille ignis maximus elementa purgabit, cùm habeat virtutem expulsiuam formæ extrinsecæ, sic mundum innouabit, cùm habeat virtutem subtilitatiuam. Tamen inter purgationem & mūdi innouationem multiplex est differentia. Vna, quia purgatio erit pœnalium qualitatum detractio: innouatio autem erit pulchrioris formæ induitio. Alia differentia erit, quia purgatio erit elementorum ab impuritate, quam habent ex commixtione, ad puritatem mutatio: innouatio verò erit cælorum à statu veteri in statum nouum commutatio, & hoc per cessationem à motu. In cælis enim propter impermixtionem nulla impuritas est, sed tantùm imperfectio motus. Vnde nō erit in ijs purgatio per ignem, sed cessatio à motu, &c. Sic igitur purgabuntur elementa, quòd proscindetur ab igne eius combustibilitas, ab aere obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra grauitas & opacitas. Mundum enim innouari seu pulchriorem formam induere debere ostenditur multiplici ratione. Primò, quia sicut dignum fuit, quod elementa purgarentur, eo quòd infecta fuerant propter peccatum hominis: ita dignum erit, vt mundus innouetur, propter glorificationem hominis. Secunda ratione, vt creaturæ remunerētur pro labore, quo homini seruierūt. Tertia ratione, vt totus mundus, prout possibile est, conformetur homini glorificato.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 2. Serm. 11. de iudicio generali: Primò contemplemur immutationem elementorum. Primò enim terra erit sicut crystallus, & planabitur. Secundò aer erit clarior, nec habebit impressiones, quas patitur modò: quia non erunt nubes, neque venti, neque pluuiæ, neque ros, neq; grando, neque tonitrua, neque fulgura. Tertiò verò ignis & aqua erunt puriores, & manebunt etiam non solùm secundùm substantiam, sed etiam secundùm qualitates suas, quas nunc habent, quātum ad habitum, sed non quantum ad vsum: quia cùm his duobus elementis magis vigeant qualitates actiuę, id est, frigiditas in aqua, & caliditas in igne: magis sunt generationis, & corruptionis principium, & tales effectus eorum non erunt amplius: & propter hoc interire dicuntur. Vel ideo interire dicuntur, secundùm aliquos: quia Dominus intercidet in illis, secundùm Basilium super illud Psalm. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, ita quòd illud, quod est calidum, vstiuum, & frigidum glaciale inferius tendet. Nam de omnibus elementis ignobile tendit deorsum, sicut

grossum, terrenum, opacum, tenebrosum, & huiusmodi, ad cruciādum damnatos, vt verificetur illud Sap. 5. *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.* Perspicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt, & ascendent sursum ad lætificādum beatos. Vnde Tobiæ 13. *Beatus ero, si fuerint reliquiæ* [illegible] *ad videndam claritatem Hierusalem.* [illegible] patet, quod terminabuntur transmutationes elementorum, & generationes animalium, & plantarum, quia eis [illegible] istorum cessabunt. Et propter hoc dicuntur interire elementa, non quoad substantiam, sed quātum ad actionem & passionem.

ARTICVLVS TERTIVS.

ANTICHRISTVM CERTVM QVENDAM HOMINEM FVTVRVM, NONDVM VENISSE, IN FINE MVNDI VENTVRVM, IVDAEVM EX TRIBV DAN NASCITVRVM, HIEROSOLYMIS IN TEMPLO SALOMONIS SESSVRVM, MIRACVLA MENDACIA FACTVRVM, Monarchiam totius mundi euasurum, Christianos toto orbe persecuturum, Enoch & Heliam ei se oppositurος, tandemq; interficiendum spiritu oris Domini.

NEGANT.

Anno post natum Christum 2[illegible]. HIPPOLYTVS *Martyr Antichristum ipsum diabolum phantastico & laruato corpore humano contectum futurum asserit.* Hieronymus in 7. cap. Daniel. Damascenus lib. 4. cap. 28. Theophylactus & Oecumenius in 2. ad Thessal. cap. 2.

1530. Martinus Lutherus ad cap. 49. Genesis: *Vulgata opinio est apud omnes auctores Ecclesiasticos, quòd ex tribu Dan venturus sit Antichristus, quem per Colubrum intelligunt. Sed alienissima est ab hoc loco, & falsissima est opinio: ac puto diabolum huius fabulæ fictorem fuisse, & finxisse hanc glossam.*

1550. *Rodolphus Gualterus,* in Homilijs de Antichristo, *irridet eos, qui ponunt certum quendam hominem fore Antichristum.*

1560. Theodorus Beza ad cap. 2. posterioris ad Thessalonicenses: *Loquitur Paulus de Antichristo, tanquam de vno quopiam homine; cum tamen totum Ecclesiasticæ tyrannidis corpus intelligat, quam quisquis occupat, is est ille sceleratus, de quo hic agitur: sed ita tamen, vt peculiarem aliquam tyrannidem declaret, cui paulatim subseruierunt hæretici, atque etiam per imprudentiam nonnulli ex [illegible] ipsis & orthodoxis Patribus, vt nunc res ipsa patefecit. Itaque manifeste sunt hallucinati, quicunque de vno quopiam homine putarunt hoc intelligi, nisi dent mihi quempiam, qui a Pauli seculo ad diem vsque iudicij superstes maneat.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes. 49. *vers.* 17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo Domine.

Daniel. 7. 24. Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit quòd possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

Daniel. 9. 26. Et ciuitatē & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmauit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

Matthæi 24. 15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.

2. *Thessal.* 2. 2. Non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniā nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur &

clus institutus ego viam vniuersæ carnis ingredior, nec ad vos deinceps rediturus sum. Vestra itaque, quos desero, solitudo me haud sollicitum non mea abitio, qui Deo me consolante confirmor. Non me terret conditio communis mortalium omnium, quando etiam tota sapientis vita quædam debet esse mortis commentatio. Non potest fœda mors accidere viro forti, non immatura sapienti, non misera eam prouidenti.

Fulpertus Carnotensis. 980.

Vita S. Aichadri cap. 23. Expletis sacræ sepulturæ diebus, suggestum est beato Aichadro de quibusdam fratribus, qui se inconsolabili dolore afficiebant, quòd defunctis superuixissent. Quorum alij morbo, alij senio affecti, ingratam vitam suspirantes, dicebant se longè esse à memoria Dei: alij à primæua ætate Christi militiam assumpsisse, & nec inter extremos consortes mercedem recepisse: alij lõga carnis tentamina tolerâsse, carnem in vigilijs & ieiunijs prolixis macerâsse, & tanto se tempore à regno differri condolebant. Quæ cùm pater venerabilis audisset, iubet fratres coram se adduci, & moderata eos increpatione coercuit in hunc modum. Stulta, inquit, hęc est, fratres, quam de vobis audio, querimonia, & vereor, ne, dum vobis consulere quæritis, Deo cõtrarie inueniamini: & vnde ad præmia festinatis, inde à pręmijs longè efficiamini: quasi & nos quoque, si esset ratio, non idem optaremus. Quis enim animam suam nolit ex isto corpore mortis, si liceat, absolui? Sed non licet absoluere nisi ei, qui ligauit. Naturæ vinculo anima coniuncta est corpori. Sed quis auctor naturæ, nisi omnipotens Deus? Et quis hoc animæ & corporis nostri Deo cõplacitum contubernium interrumpere, aut dissociare audeat? Non quia vos ipsi propria manu vobis mortem inferre velitis, sed quia vnũ quodammodò esse videtur, & vitæ finem optare, & mortem sibi accelerare. Sed quis à domino suo depositum sibi ob custodiam thesaurum, antequam reposcatur, eijciat? Nonne is graui pulsâsse iniuria dominum suum condemnabitur? Dei possessio sumus, Deo seruitium debemus: quasi serui expectemus imperium: quasi fideles depositum custodiamus. Non recusemus vitę istius munus, quod dedit nobis: non refugiamus donum cæleste. Ab ipso accepimus, quod sumus: ipsius quoque debet esse, vt quàm diu velit, simus. Vtrũque enim ingrati est, & citius discedere, quàm velit: & diutius viuere velle, quàm velit ipse, qui vitam donauit.

Berno Augiensis. 1020.

Epistola ad Albericum Episcopum: Licet ob primi parentis culpam assiduè carorum mortem cogamur deflere: conuenit tamen in illo cõsolari, qui est primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ.

Ad Burchardum Abbatem: Non fit consolatio ab oculis nostris abscondita quia ipse, qui mortis venas siccauit, & infernum inter fratres diuidentes confregit, Henricum, vt speramus, de medio mortalium ideo eripuit, vt morte vitam meliorem commutaret: ideoque tristitiæ succedat lætitia, maximè cùm Salomone teste melior sit dies mortis, quàm natiuitatis. qui nimirum cùm peccator moritur, peccare iam desinit. *In memoria æterna erit, & ab auditione mala non timebit.* Nunc igitur, mi pręcordialis amor, omni genere prece deprecor, vt quia nostri amoris mediastinum nõ tam perdidimus, quàm ante nos ad Creatorem transmisimus, amoris in germano charitatis vinculo arctius [illegible], vt non iam duo, sed vnum semper viuamus in Christo.

Petrus Damianus. 1050.

Sermone [illegible] da victoria [illegible] deijcitur; vincitur [illegible] tuus fuerit, [illegible] peratoris sig[illegible] subitur vita incipit, cum [illegible]

Epistola ad [illegible] non fecit, cum ipse [illegible] per Oleam dic[illegible]

Rupertus. 1060.

In cap. 12. Matthæi. Mors nostra non solum in carne, sed etiam in anima est. In anima [illegible] peccatum: in carne, propter peccatum [illegible].

In capit. 5. ad Romanos: [illegible] *catum intrauit in* [illegible] *m, & per* [illegible] ti homo non peccasset, nunquam [illegible]

In capit. 5. [illegible] *ad Corinth.* [illegible] quamuis [illegible] tis ad bona [illegible], tamen [illegible] quantulum amarum [illegible], propter [illegible] dam animæ & corporis, & qui [illegible] bus familiaritatem conglut[illegible] paginis. Et ideo mortis diem [illegible] etiam illi, qui post mortem [illegible] victuros. Tantum enim vim [illegible] mæ dulce consortium. *Nemo* [illegible] *suam odio habuit*, & propterea non [illegible] ad tempus ab eius infirmitate [illegible] eam se sine infirmitate in æternum [illegible] esse confidat.

In cap. 4. prioris ad Timotheum: [illegible] infirmis mentibus nomen mortis [illegible] somni autem vocabulum non timetur. Est autem de mortuis, qui diliguntur, quędam [illegible] quidam modo naturalis. Mortem [illegible] opinio, sed natura: nec mors homini accidit, nisi ex pœna, quam præcesserat culpa.

Petrus Alphonsus. 1100.

In Dialogo titulo 10. Quia verò etiam Adæ peccatũ duplex fuit, spirituale scilicet, & corporale: spirituale quidem, quia diabolo potius quàm Deo credere, quod ad spiritum pertinet, & [illegible] dire elegit: corporale autem, quia se in vetiti fructus dulcedine, quod scilicet est corporis, delectauit: ideo mortem carnis, & nihilominus animæ, [illegible] nam scilicet duplicem ipse sustinuit.

Titulo 11. Adam nisi propter peccatum [illegible]

Hugo Victorinus. 1130.

Lib. 1. de anima cap. 2. Dum enim [illegible] iucundè moritur homo in mundo, diu [illegible] rum arbitratur,

Ac multa in longum dispornit tempus [illegible],

subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima aufertur à corpore, tuncque cum magno metu, magnisque doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim Angeli [illegible] ducant eam ante tribunal iudicis metuendi. & tunc illa memorans opera sua mala & [illegible] quæ die noctuque gessit, contremiscit, & [illegible] illa fugere, inducias que petere, dicens: Da [illegible] vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquuntur mala opera dicentia: Tu nos egisti, opera tua [illegible], non te deseremus, sed tecum semper [illegible] cum pergemus ad iudicium. [illegible] tis & multiplicibus criminibus [illegible] multaque falsa testimonia [illegible] illam [illegible] tient, quamquam vera [illegible] possent [illegible] Dæmones [illegible] horribili aspectu eam terrebunt, [illegible] eam perdere [illegible], & comor[illegible] bent tam [illegible] biliter, quàm horribiliter, volentes eam [illegible] & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc [illegible] mens oculis clausis [illegible] ius, per quos [illegible] & delectans in [illegible] territorij [illegible] ad [illegible]

nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mundi, & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tãtæ necessitatis: atque dæmonibus tradetur in inferno crucianda. Sic anima peccatoris in die, qua ignorat, & hora, qua nescit, rapitur à morte, & segregatur à corpore, pergitqúe miserijs plena tremens & dolens, & cùm nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit, & pertimescit ante Deum apparere. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationum æstibus agitatur, cùm vrgente solutione carnis, & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat, cui appropinquat: & post paululum hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planè quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ, quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera, quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illa magis, quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitæ huius nequaquam sine culpa transire potuit.

Lib. 3. cap. 23. Considera quomodo morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus, & ibi ad terram proiectus inter longa suspiria, & difficiles singultus, inter diuersos dolores, & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in saniem & fœtorem, erit vermis & cibus vermiũ: animam verò mox capient, & rapient laruatæ illæ facies, quę eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dęmones terribiles, & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cum teterrima illa monstra dæmoniorũ occursantia sibi cateruatim ruere videbit, aut quis deducet per ignotam regionem?

Libro 4. cap. 13. Introducere debet prudentia aliquos nuntios, qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuntius mortis ingressum postulans admittitur. Qui rogatus, vt dicat quis sit, vnde veniat, quid viderit: se respõdet non aliter quicquam dicturum, nisi summũ fiat silentium. Quo impetrato sic incipit: Ego sum timor mortis, & mortem vobis venire nuntio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens: Vbi est mors? *Memoria mortis*: Scio quia non tardat venire, & propè est, sed diem & horam aduentus eius ego nescio. *Prudentia*: Et qui veniunt cum illa? *Memoria*: Mille dæmones, ferentes secum libros grandes, & vncos ferreos, & igneas catenas. *Prudentia*: Quid prætendunt his omnibus? *Memoria*: In libris scripta sunt omnia peccata hominum, & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahãt, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Bernardus. 1130.

Cap. 14. de conuersione ad Clericos: Quid verò in rebus humanis certius morte? quid hora mortis incertius inuenitur? Non miseratur inopiam, non diuitias reueretur, nõ generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcit ætati, nisi quòd senibus quidem in ianuis, adolescentibus in insidijs est. Infelix proinde, qui in huius vitæ tenebris & lubrico fidens, perituram insumit operam, nec aduertit quoniam vapor est ad modicum parens, & vanitas vanitatum. Obtinuisti tandẽ ambitiose quam ex longo concupieras dignitatem? serua quod habes. Implesti pecuniose loculos tuos? sollicitus esto ne perdas. Vberes fructus attulit ager tuus? Dirue horrea tua, vt maiora ædifices, muta quadrata rotundis, dic animæ tuæ: *Habes multa bona reposita in annos plurimos.* Erit enim qui dicat: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti, cuius erunt?* Lucæ 12.

Epistola 105. Volo te mortem etsi non effugere, certè vel non timere. Iustus quippe mortem etsi non cauet, tamen non pauet. Denique *si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Moritur quidem & iustus, sed securè: quippe cuius mors vt præsentis est exitus vitæ, ita introitus melioris. Bona mors, si peccato moriaris, vt iustitiæ viuas. Hæc mors necesse est vt præcurrat, vt sequatur illa secura. In hac vita, quamdiu durat, comparato tibi illam; quę semper durat. Dum viuis in carne, morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quàm *beati mortui, qui in Domino moriuntur*, audientes à spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis. Non solùm autem, sed & succedit iucunditas de nouitate, ac de æternitate securitas. Bona proinde mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Econtra mors peccatorum pessima. Et audi, vnde pessima. Mala siquidem est in mundi amissione, peior in carnis separatione, pessima in vermis ignisqúe duplici contritione. Eia ergo festina, exi, recede: moriatur anima tua morte iustorum, quo fiant & nouissima tua horum similia. O quàm *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Fuge, quęso, in via peccatorum ne steteris. Quomodo viuere potes, vbi mori non audes? Cum panibus occurrere fugienti paratos nos esse confidito.

Ser. 10. de Psal. Vnde enim, nisi ex separatione animæ & corporis mors procedit? Inde est, quòd mortuum corpus exanime nominatur. Vnde autem separatio hæc, nisi ex flagellis præsentibus, ex qualibet doloris vehementia, ex ipsius corporis corruptione, ex pœna peccati? Meritò timet proinde & odit flagellum caro nostra: quo nimirum ab ipsius animę tam delectabili honorabiliqúe consortio amarum nimis diuortium patiatur. Cæterùm interim quidem donec renouetur, velit nolit, sustineat illud necesse est.

Petrus Cluniacensis. 1150.

Libro 4. epist. 12. Nam si res bene perpenditur, non est quòd nobis dolorẽ importet: sed est planè, quòd ingentem lætitiam subministret. Quis enim dolor illis debetur, qui dolorem euaserunt? quę lachrymæ, qui lachrymarum omnem materiam exuerunt? qui ad vitam illam peruenerũt, de qua in Apocalypsi Ioanni vox de cælo ait: *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit vltra, neque luctus, neque dolor.* Apoc. 21

Petrus Blesensis. 1160.

Epistola 16. Mors enim, per quam mirificauit Deus sanctum suum, non est mors, sed dormitio, porta vitæ, introitus ad delicias patriæ cælestis, in potentias Domini, in abyssum charitatis æternę.

Innocentius Tertius. 1200.

De contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis libro 1. cap. 24. vel iuxta alios 22. Semper vltimus dies primus, & nunquam primus dies vltimus reputatur. Cùm tamen ita semper viuere deceat, tamquam mori semper oporteat. Scriptum est enim: *Memor esto, quia mors non tardat.* Tempus pręterit, & mors appropinquat. *Mille anni ante oculos morientis, tamquam dies hesterna, quæ præterijt.* Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuum totum. Morimur enim, dum viuimus; Eccl. 14

semper,

semper,& tunc tantùm definimus mori,cùm definimus viuere. Melius est ergo mori vitæ, quàm viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi
Eccles.4. mors viuens. Vnde Salomon: *Laudaui magis mortuos, quàm viuentes: & vtroque feliciorem iudicaui, qui necdum natus est.* Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit,& impediri non valet. Hoc est illud mirabile, quod quanto plus crescit, tanto magis decrescit: quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

Lib.2.cap 42. Mali siquidem quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est, angustia corporea tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit,nec est in præsenti vita, ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam,etsi non in omnibus,apparet præ nimio dolore seipsos discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexus illi,& vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vnde Prophe-
Psal.114. ta lamentando ait: *Circumdederunt me dolores mortis.* Non enim est membrum,non articulus in corpore,quod penitus non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est,quando iam penè defatigato corpore,& suis exhausto viribus,anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala, quę fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus,& retractatio ista tam grauis est,quòd anima plurimum turbata,cogitur quasi
Psal.17. seipsam odisse. Vnde dicitur in Psalmo: *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Nam torrentes cum multo impetu veniunt,& videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò,quę fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est,quàdo anima iam incipit tam iustè dijudicare,& sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia,& debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dici-
Psal.114. tur in Psalmo: *Circumdederunt me dolores mortis,& pericula inferni inuenerunt me.* Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos,ad rapiendum se paratos, vbi tantus dolor est & timor,quòd misera anima, licet è corpore egressura,quamdiu potest, refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat,antequam de corpore exeat.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Moribus cap.4. Quid est vulnus in corpore, nisi rima,vel fissura in tabernaculo? Corpus enim non est,nisi tabernaculum militantis in eo spiritus,sicut docet Petrus in 2.1. *Scio quòd velox est tabernaculi mei depositio*,& c. Quid est mors corporaliter, nisi ruina tabernaculi istius? Quanta igitur dementia est,tantoperè curare ruinam,vel fissuram in tabernaculo huiusmodi,& inhabitatorem atque militantem in eo non attendere? Casum equi & huiusmodi ruinam tabernaculi mirabiliter expauescis,& ruinam equitis atque inhabitantis penitus negligis?

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap.8.Lucæ: Mors est priuatio vitæ, corruptio principiorum naturæ, expiratio spiritus vehentis virtutes naturales in corpore, destructio organicorum instrumẽtorum animæ. Et ideo secundùm naturam impossibilis est regressus à morte ad vitam.

Ad cap.12. Certum est nos morituros,sed incerta est hora mortis,locus,& modus,& ideo sapiens hæc omnia præordinat,& semper eum mors paratum inueniet.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap.33.Iob: Mors est corruptio corporis viuentis,& sic propriè ad hominem pertinet, cui præsens sermo dirigitur. Porrò mortis sunt causæ corruptiones,quantum ad virtutes cælestium corporum,per quas primò proceditur ad talem effectum. Est autem difficillimum cognoscere propriam causam corruptionis cuiuscunque rei. Morti autem competunt tenebræ: tum, quia per mortem priuatur homo corporali vsu,cuius cognitio est per lumen; tum etiam, quia post mortem homo in obliuionem quasi in tenebras quasdam vadit.

Bonauentura. 1260.

In septima Diata c.1. Memoria mortis facit in homine præcipuè sex bona. Primo facit peccata vel vitia fugere: secundò facit mundum contemnere: tertiò facit seipsum despicere,& propter resolutionem ad terram,in sui ipsius cognitionem venire: qui modus cognoscendi,secundùm Philosophum, est certissimus inter omnes: quartò facit vitam præsentem rectè agere: quintò facit rectè temperare præsentem lætitiam: sextò facit rectè diuidere præsentem & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eum diligenter considerat,quasi in medio præsentis & futuræ vitæ se collocat: & ideo rectè videt quid spernere,quid eligere debeat.

Hugo Pratensis. 1300.

Dominica in Paßione Domini de Euangelio: Triplex est mors,scilicet,naturæ,culpæ, & pœnæ æternę. Prima mors non est propriè mors, sed quędam separatio animæ à corpore. In qua separatione anima incipit perfectè viuere & beatè. Secunda mors,scilicet culpę, qua Deus,qui est vita animarum,separatur ab anima: & Tertia,scilicet pœnæ, qua anima separatur à gloria, & deputatur tormentis,sunt veræ & totaliter mortes. Qui igitur seruat sermonem Dei, non morietur morte culpæ,vel pœnæ: morte verò naturę,quæ est quędam depositio sarcinæ, morietur, sed resurget gloriosus,& ideo non morietur in æternum, qui seruat sermonem Dei.

Franciscus Petrarcha. 1350.

De rebus familiar. epist.19. Nimis faciles sumus ad accusandam mortem: nemo deflet quòd nascitur: nemo quòd viuit: at quòd egestatem sentit,quòd labores patitur, quòd senescit, quòd ægrotat,quòd moritur quisque conqueritur,quasi secundùm naturam minus ista,quàm illa sint: & nasci,& viuere,& comedere,& esurire,& dormire,& mori naturalia sunt, vt nemo his mortalium vacet, nisi cui fortè senescendi necessitatem, laborumque molestias, & ægritudinum, necessitas mortis præcipitata remiserit. Quid igitur inutiles querelas effundimus? an quia nobis solis ista contingunt, solis nobis lugere permisimus? an quia omnibus,cunctorum simul in nos lamẽta transfundimus,& veluti humani generis procuratores,naturam accusamus immeritam? odiosum sanè negotium,& importunum: illa enim mitissima, nos beneficia eius per impatientiam exacerbauimus,in parentem optimam ingrati, in nosmet impij.

Henricus Suso. 1360.

Epistola ad Moribundum: Si mortis hora dolet,& acerba est,tamen quandoque ferenda est. Nemo vnquam à mortis lege exceptus est: Itaque *qui non est hodie,cras* fortè *minus aptus erit.* Plerunque etiam cum ætate peccata augentur, multique deteriores,quàm priores fiunt. Si præsens mors amara est, tamen omni amaritudini semel finem imponit.

Catharina Senensis. 1370.

Tract.3.cap.132. Sicut excellentia iustorum est valde magna,sic è conuerso miseria peccatorum & infelicium valde maior in morte est. Nam in hora mortis procacissimè dæmones eos accusant,

atque molestant, in figura sua se demóstrantes, cũ inęstimabili terrore & obscuritate. Tu nosti, quòd est in tantum horribilis, quòd homines experti eligerent potius habere omnes pœnas vitæ præsentis, quàm eos in sua fuga videre. Insuper & misero peccatori renouatur conscientiæ stimulus, qui valdè rodit & cruciat eum inordinatis delicijs, quibus abusus est propria sensualitas, cuius dominationi se subiecerat, de virtuosa ratione faciendo seruam, valde miserabiliter eum accusans.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Præd. cap. de Morte: Deus nos creauit in tali conditione, quòd vitam sine moriẽdi necessitate habuissemus, si ei obedientes fuissemus: ex quo ei rebellare peccãdo cœpimus, mortis exercitum ad nos humiliandum, conquęrendum, & subiugandum, contra nos ordinauit, qui multis modis, & insidijs diuersis contra nos *gladium vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Psal. 7. Quasi gladio suo senes, & quasi sagittis iuuenes occidit: quia sicut qui occiditur gladio, de propinquo occiditur: quia oportet, quòd sit quasi iuxta occisorem: sagittis verò occiditur quis, qui multum distat ab occisore. Sic senes de propinquo occiduntur, quia (etiam secundùm hominum communem opinionem) multũ ad mortem appropinquant, antequam ipsa percutiantur. Iuuenes verò quasi de longinquo percutiuntur: quia (secundùm communem hominum opinionem) videntur multum à morte distare.

Thomas Malleolus. 1430.

De imitatione Christi lib. 1 cap. 23. Cùm tam citò finienda sit vita tua, vide quid agas. Hodie viget homo, cras nusquam extat, & ex hominum oculis sublatus, mox etiam ex eorundem memoria elabitur. O hebetudinem & duritiam cordis humani, quod solũ pręsentia cogitans, futuri rationem non habet. Sic te in omni opere & cogitatione gerere debes, quasi statim moriturus. Si tibi bene conscius esses, non multum mortem timeres: præstat peccata timere, quàm mortem fugere. Si hodie paratus non es, quomodo cras eris? Incerta est crastina dies, qui scis an in crastinum victurus sis? Quid prodest diu viuere, quando tam parum corrigimur? Enimuerò longa vita non semper corrigit hominem, quin sæpe culpam auget.

Laurentius Iustinianus. 1430.

In Ligno vitæ de Humilitate cap. 4. Facile relinquere mundum facit mortis memoria. Nihil enim tam proficit ad contemptum omnium rerum, quàm frequens cogitatio mortis. Quotidie namque morimur, quotidie diminuitur aliqua pars vitę, & tunc quoque decrescimus, cùm vita crescit. Infantiam amittimus, deinde pueritiam, postea adolescentiam vsque ad extremum Quicquid transit temporis perit, & ipsum, quem agimus, diem cũ morte diuidimus. Non ergo laboriosum est relinquere, quod teneri non potest: imò quod singulis amittimus horis. Solicitum quoque exhibet hominem ipsa mortis cogitatio. Congruè vnusquisque diem nouissimum formidare debet, & suum vltimum diem assiduè meditari.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De quatuor hominis nouissimis articulo 6. Aliqui ita indurati sunt corde, quòd nec inspectione morientium, nec ex memoria mortis, nec ex intuitu sepulchrorum, & ossium mortuorum compunguntur: imò ossa illa conspiciunt velut saxa, sepulchra vt fossas siue monticulos, nec plus emolliuntur ex inspectu moriẽtium hominum, quàm brutorum, & tamquam ipsi non essent mortales, sic aspiciunt morientes. Veruntamen si frequenter & attentè cogitent mortem, & quæ eam sequuntur, dispositionemque morientis, tentamẽta, pressuras atque pericula, citò emollientur ad pœnitendum, ad metuendum, ad emendandum vitam suam in omnibus.

Michael Verinus. 1480.

In Distichis:

Dulcis amor vitæ dirum (mihi crede) venenum est,
Causaq́ peccandi spes diuturna fuit.
Quàm miserum est nescire mori, vitaq́ cupido
Peccandi multis pabula quanta dedit?

Baptista Mantuanus. 1500.

De contemnenda morte:

Quid mæres? fatumq́ times oblita tui mens?
Stulta quid hoc tantum debile corpus amas?
Dum trepidas, tuus iste metus mea viscera torquet,
Ex animo in corpus labitur iste timor.
Aegra tuum pallet facies confessa dolorem,
Et confecta premit pectora frigus iners.
Desine tristari, non possidet omnia fatum:
Maxima pars rerum nil timet arma necis.
Nam Deus imperium vitæ præstantius esse,
Atque breues mortem iussit habere manus.
Vnda, solum subeunt mortem, subit ignis, & aer,
Quæq́ suo coitu quatuor ista ferunt.
At quia longè alio sunt edita semine, semper
Frons eadem cælo, syderibusq́ manet.
Ipse tamen rerum Pater omnia vertere posset
In chaos antiquum, materiamq́ rudem, &c.

ARTICVLVS SECVNDVS.

ANTE CORPORVM RESVRRECTIONEM, MVNDVM HVNC, IN QVO AGIMVS, PER IGNEM IVDICATVM, FINEM HABITVRVM; INTERITVRVM, QVOAD FIGVRAM, NON QVOAD SVBSTANTIAM: CAELVM NOVVM, AC TERRAM NOuam fore: de die autem illa & hora, nemini mortalium certi quid constare.

NEGANT.

Anno ante natum Christum

470. *XENOPHANES non factum mundum, sed sempiternum & incorruptibilem pronuntiat.* Plutarchus de placitis Philosophorum lib.2.cap.4.

400. *Plato dixit, mundum in perpetuum esse fabricatum.* Lactantius lib.7.cap.1.

360. *Aristoteles*, libro 8. Physicorum, *mundum aeternum esse dicit:* libro Meteororum: *Ridiculum est,* inquit, *ob paucas leuesq́; mutationes mundi, totius permutationem asserere, indeq́; vniuersi cladem colligere.*

200. *Stoici, qui audierant mundum conflagraturum, ad naturales causas eam conflagrationem reuocantes, dicebant, hoc fore, cùm humore consumpto, neque terra ali posset, neque remearet aer.* Cicero lib.2. de natura Deorum.

50 Cicero lib.2. de natura Deorum ait: *Totum mundum nec ortum esse, nec finem habiturum; sed partes eius aliquas, propter exustiones eluuionesq́; terrarum inter ituras.*

Anno post natum Christum

50. Columella in Proœmio lib de re rustica: *Quas ego causas P. Syluani procul à veritate abesse certum habeo, quòd neque fas est existimare rerum naturam, quam primus ille mundi genitor perpetua fœcunditate donauit, quasi quodam morbo sterilitate affectam, neque prudentis credere tellurem, quæ diuinam & æternam iuuentam sortita, communis omnium parens dicta sit: quia & cuncta peperit, semperq́; & deinceps paritura sit, velut hominem senuisse.*

60. Philo Iudæus libro quòd mundus sit incorruptibilis, ait: *Dicere mundum diuinitus occidere, flagitiosissimum est. Neque enim Deus auctor est inordinationis, confusionis, interitus, sed ordinis, venustatis, & vitæ, omniumq́; eum causam boni in confesso est, apud eos, qui veritatem profitentur.*

230. Origenes apud Hieronymum epist.59. ad Auitum: Quid cauendum in libris Origenis περὶ ἀρχῶν cap.3. *Rursum ait Origenes de mundo: Nobis autem placet, & ante hunc mundum alium fuisse mundum, & post istum alium futurum. Vis discere, quòd post corruptionem huius mundi alius sit futurus? Audi Esaiam loquentem:* Erit cælum nouum, & terra noua, quæ ego facio permanere in conspectu meo. *Vis nosse, quòd ante fabricam istius mundi alij mundi in præterito fuerint? Ausculta Ecclesiasten:* Quid est quod fuit? Ipsum quod erit. Et quid est, quod factum est? Ipsum quod futurum est. Et non est omne nouum sub sole, quod loquatur & dicat: Ecce hoc nouum est: iam enim fuit in seculis pristinis, quæ fuerunt ante nos. *Quod testimonium non solùm fuisse, sed futuros mundos esse testatur: non quòd simul, & pariter omnes fiant, sed alius post alium.* (Esa 65.)

250. *Porphyrius Christianos ob hoc maxime arguit stultitiæ, etiam ex oraculis Deorum suorum, quòd istum mundum dicunt esse periturum.* Augustinus de Ciuitate Dei lib.20.cap.24.

350. *Innominati quidam hæretici hunc mundum post resurrectionem in eodem statu, in quo nunc est, dicunt esse mansurum.* Augustinus hæresi 67.

500. *Proclus* in Epicherematibus, *mundum ingenitum, & incorruptibilem esse contendit.*

600. *Ioannes Philoponus consummationem sine interitum visibilis huius mundi, ac rursum noui mundi creationem alteram asserit.* Nicephorus lib.18.cap.47.

1200. *Albanenses dicunt, quòd mundus iste semper fuit, nunquam habebit finem: quòd iudicium futurum iam factum est, & amplius non fiet.* Guido de Albanensibus, Antoninus part.4.tit.11.cap.7.§.5.

1300. *Arnoldus de Villa noua dixit, quòd anno 1335. esset mundi finis totaliter ex toto.* Nicolaus Eymericus parte 2.q.11.

1520. Martinus Lutherus Tomo primo Colloquiorum Latinorum fol.48. *In Apocalypsi vsque ad equum album mundus peruenit: non diu stabit mundus, non vltra 100. annos.*

Fol.77. *Si nunc dies extremus non venit, nunquam certè veniet.*

1530. *Michael Stiffelius ex supputatione quadratorum numerorum, tamquam diuina Spiritus sancti patefactione, seriò confirmauit extremum mundi diem anno 1533. ad tertiam Octobris circiter horam decimam*

futuram

futurum est. Hanardus Gamerius E[illegible]

[illegible] *Thomas [illegible] [illegible] consule [illegible] Ioachimo Vadiano, per orbē curren[illegible], ac horrend[illegible] [illegible] clamabat: Dies Domini a[illegible], diem Domini ven[illegible].* Bulling[illegible] contra Anabaptistas libro 2. cap. 1.

[illegible] *Huius [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible] aliqui ipsorum om[illegible] suas opes & facultates prodegerint [illegible] [illegible] [illegible] absumere posse[illegible] [illegible] enim temp[illegible] [illegible] [illegible] satis opum habere.* Bulling[illegible] lib. 2. contra Anabaptistas cap. 6.

1529 *Ex [illegible] istarum [illegible] temere [illegible] [illegible] etiam tempus & diem ipsum, quo Dominus venturus esset, de[illegible]. Hi [illegible] [illegible] [illegible] per plateas clamabant: Dies Domini, dies Domini [illegible] [illegible] diem Domini [illegible].* Bullingerus contra Anabaptistas lib. 2 cap. 1

1544 *Andreas Osiand[illegible] [illegible] [illegible] edidit in quo annum & tempus extrema dies supputauit: verum ita longinquam constituit, vt etiamsi [illegible] [illegible] nemo tamen nostrum hoc ei obijcere possit.* Bullingerus ibidem. Liber impressus est Norimbergæ anno 1544.

[illegible] *Ambrosius Catha[illegible] ad caput 3. posterioris epistolæ D. Petri:* Nouos autem cęlos, & terram nouam, *Sed in quem [illegible] noua terra [illegible] habitaturus sit [illegible]? Idcirco congruentissime [illegible] a multis, eos qui [illegible] mereb[illegible] infernum, nec tamen in Christo recepti fuerint per gratiam, quales pueri absque baptismo decedentes, [illegible] multo pulchriorem terram puram ab omni inquinamento, & corruptione possessi[illegible], vbi perpetuo laudabunt Dominum Deum.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Psalm. 101, *Vers.* 26. Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Isaiæ 34. 4. Et tabescet omnis militia cælorum, & complicabuntur sicut liber cæli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea, & de ficu.

Matthæi 24. 29. Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in cælo, *&c.*

Marci 13. 31. Cęlum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt. De die autem illo & hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater.

Actorum 1. 6. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quę Pater posuit in sua potestate.

1. *Cor.* 7. 31. Præterit enim figura huius mundi.

2. *Thessal.* 2. 2. Neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

2. *Petri* 3. 7. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. 10. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos verò cęlos, & nouam terram, secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

Apocal. 6. 14. Et cælum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt.

Apocal. 21. 1. Vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abijt, & mare iam non est.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Clemens Romanus. 80.

Libro 3 Recognitionum: Necesse est testam ouorum, quamuis pulchrè & diligenter formata videatur, frangi, vt inde pullus procedat: ita & huius mundi necesse est transire statum, vt status ille sublimior regni cælestis effulgeat.

Linus. 90.

De Passione Pauli: Cùm venerit iudicare viuos & mortuos, dissoluet mundi huius figuram per ignem,& ante mundi huius constitutionem parata,& à seculis abscondita,militibus suis donatiua,quæ nunquam deficient,& quę omnem ex cludent indigentiam,largietur.

Iustinus. 150.

Oratione ad Antoninum Pium: Enimuerò,vt & à nostris Doctoribus accepisse Platonem intelligatis, quod dixit: Deum materia informi versa mundum creasse: verba ipsa primi (vt diximus) Prophetę,& omnibus Græcis scriptoribus vetustioris Mosę audire: per quem propheticus spiritus,quomodo, & vnde Deus mundum condiderit,ostendens ita infit: *In principio fecit Deus cælum & terram: terra autem erat non aspectabilis,& incondita,& tenebræ erant super abyssum, & Spiritus Dei ferebatur super aquas. Et dixit Deus: Fiat lux,& factum est ita.* Proinde verbo Dei ex subiectis,& ijs,quæ Moses ostendit, rebus factum esse mundum vniuersum & Plato,& qui eadem dicunt,& nos adeò ipsi didicimus,& idem vos credere persuaderique potestis,&c. Et exustionem quomodo per Mosen spiritus propheticus fore prę monstrarit accipite,sic autem inquit: *Descendet ignis perpetuum viuēs, & deuorabit ad imam vsque abyssum.* Genes. 1.

In Euersione quorundam dogmatum Aristotelicorum: Vnus Deus est,incorruptibilem obtinens naturam,& essentiam,operandiqúe,cui nihil prorsus intercedat impedimenti,efficaciam, mundi totius architectus. Qui mundus quòd esse cœpit, & aliquid est, & mirè durat, voluntas eius in causa est. Aut enim sine corruptione permanent partes mundi,sicuti cælum & cælestia (ad tempus tamen suum) & quæ sub visum non cadunt virtutes: aut per generationem & corruptionem perdurant vt animantes & plantæ.

Oratione ad Gentiles: Deus confusionem & interitum totius mundi,per quem mali angeli,& dæmones, & homines, non amplius extent, fieri nondum permittit propter semen Christianorum,quod naturæ rerum causam esse nouit, &c. Ita nos exustionem futuram esse dicimus, non sicut Stoici tradunt,iuxta naturæ rerum inter se omnium mutationis rationem, quod turpissimum esse apparet: sed neque iuxta fatum mortales ea,quæ fiunt,perhibemus vel facere, vel pati: verùm consultò,animi destinatione, quemque aut officiosè,aut perperam agere.

Theophilus Antiochenus. 170.

Ad Autolycum lib. 2. Quod pertinet ad conflagrationem mundi, nolentes volentes consentiunt cum Prophetis Philosophi, quamuis temporis respectu his multo sunt iuniores. Attamen ea ex Lege & Prophetis suffurati sunt. De mundi conflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: *Ecce dies Domini veniet vt clibanus ardens,& incendet omnes impios.*

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 8. Et quid de Hierusalem dicimus, quandoquidem & figuram mundi vniuersi oporteat præterire,adueniente tempore præteritionis ipsius,vt fructus quidem in horreum colligatur, Malac. 4. paleæ autem derelictę comburantur? *Dies enim Domini quasi clibanus ardens, & erunt stipula omnes peccatores,qui faciunt iniusta, & comburet eos dies veniens.*

Lib. 5. cap. 36. Non substantia,neque materia cōditionis exterminatur; (verus enim & firmus, 1. Cor. 7. qui constituit illam) sed *figura transit mundi huius*, hoc est,in quibus transgressio facta est: quoniam veteratus est homo in ipsis, & propter hoc figura hæc temporalis facta est,præsciente omnia Deo. Prætereunte autem figura hac, & renouato homine,& vigente ad incorruptelam,vt non possit iam veterascere: erit cælum nouum,& terra noua,&c.

Athenagoras. 180.

Legatione pro Christianis: Hac ratione etiam Stoici conflagratura omnia, & denuò futura dicunt, & renouatum iri mundum. Quòd si mundus, quamquam prouidentia Dei regitur, (nam duplex secundùm eos causa statuitur: principalis vna & efficiens, vt prouidentia: altera verò vt materia, quæ passiones ac mutationes suscipit) in eodem durare statu non potest, quoniam factus est: quomodo Deorum permanebit constitutio, qui & ipsi non suapte natura, sed nati sunt?

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: Deinceps post hæc omnia cælum non dabit rorem suum, nubes non præbebunt aquam, terra denegabit fructus suos,mare graui replebitur odore,flumina desiccabuntur,morientur pisces maris, homines fame sitiqúe peribunt,&c. Fluuius igneus egrediens cum furore, instar maris sæui, exuret montes,& colles,& mare delebit,ac æthera velut ceram inflammatione dissoluet,stellæ cadent de cælo,sol conuertetur in tenebras,& luna in sanguinem, cælum more libri voluetur. Exuretur vniuersa terra, propter opera, quæ in ea corruperunt homines,in scortationibus, adulterijs, mendacijs. Nam fiet cęlum nouum, & terra noua.

Origenes. 240.

Homilia 5. in Genesin: Apparet filias Loth didicisse quædam de consummatione mundi, quæ immineret per ignem,sed tanquam puellæ non integrè perfectéque didicerant, nescierunt quòd Sodomitis regionibus deuastatis igne, multum adhuc spatij integrum resideret in mundo. Audierunt in fine seculi terram & omnia elementa ignis ardore decoquenda,&c.

Libro 3. Periarchon cap. 5. De consummatione mundi primò Iacob indicat,cùm ad filios testatur,dicens: *Conuenite ad me filij Iacob,vt annuntiem vobis, quid erit in nouissimis diebus, vel post nouissimos dies.* Si ergo sunt nouissimi dies, cessare dies necesse est,qui cœperunt. Dauid quoque ita ait: *Cæli peribunt,tu autem permanebis, &c.*

In Procemio libri 1. de Principijs: Est præterea illud Ecclesiastica prædicatione definitum, quòd mundus iste factus sit, & à certo tempore cœperit,& pro ipsa sui corruptione soluendus.

Proclus. 260.

Apud Epiphanium hæresi 64. Non placet autem vt illud dicatur, quod omnia funditus pereant, & terra,& aer,& cælum non futura sint. Exardescet equidem ad purgationem ac renouationem descensione facta totus mundus igne dilutus, non tamen ad perfectum interitum ac corruptionem deueniet. Si enim melius est non esse quàm esse mundum,cur Deus,qui mundum fecit,quod peius est elegit? frustra laborauit? Igitur ad hoc, vt sit,& maneat,creaturam Deus construxit. Manet creatura in melius ac decentius renouata, exultans & gaudens resurrectione ob filios Dei,&c. At si non pereunt vniuersa, dixerint Aduersarij, quomodo igitur Dominus cælum & terram præteritura esse dixit? Et Propheta dixit: *Peribunt cælum velut fumus, & terra velut vestimentum inueterascet?* Quandoquidem hic mos est Scripturis,respondebimus,vt hanc mundi transmutationem

melio-

in meliorem & magis [illegible] interitum ac perditionem [illegible] quam [illegible] prior figura pereat, per [illegible] ad [illegible] statum immutationem. Nam nulla contrarietas aut [illegible] Scripturis. *Præterit enim figura mundi huius*, & non mundus, vt dictum est.

Eusebius. 320.

De præparatione Euangelica lib. [illegible] De consummatione & immutatione mundi aperte & magna voce Scriptura prædicante, quia *conuoluitur cælum sicut liber.* Et rursus: *Erit cælum nouum & terra noua.* Et rursum: *Præterit enim figura sæculi huius.* Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit in Timæo dicens: Constituit cælum visibile, atque tangibile, & propter hæc, & ex istis, & talibus, & ex quatuor numero mundi corpus factum est, proportione conueniens, à cæteris omnibus indissolubile, preterquam ab eo, qui colligauit. Et post pauca: Tempus igitur cum cælo factum est, vt simul facta simul etiam dissoluantur, si quando solutio quædam ipsorum fiet. Et post pauca subijcit. Quod ligatum est, solubile est; quamuis si bene aptatum, benèque ligatum soluere vult, bonus non sit.

Didymus Alexandrinus. 360.

Apud Eugubinum de perenni Philosophia libro [illegible] Omnia tempori subiecta senescunt. Nam quæ temporis principium nascendo habuerunt, longo tempore antiquantur. Quod ergo canit Psalmus *Veterascent, & mutabuntur*: designat eum vsum abijsse, ac defecisse, quo rerum ordines sustinebant alebantque. Vt enim indumentum, vbi officio functum fuerit, obuoluitur: sic cælum & terra functa muneribus suis abibunt, rerumque erit restitutio, iuxta dictum Saluatoris: *Cælum & terra transibunt.*

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 15. Veniet Dominus noster Iesus Christus de cælis: veniet autem in consummatione mundi huius, & creatus hic mundus rursus renouabitur: quoniam corruptio, & furtum, & adulterium & omne genus peccatorum effusum est in terram, & sanguis cum sanguinibus commixtus [illegible] vt non maneat admirandum hæc [illegible] iniquitate. [illegible] restituatur. [illegible] Audi Esaiam Prophetam dicentem: [illegible] Euangelium inquit: [illegible] *& Luna* [illegible] *& stellæ cadent de cælo.* Non [illegible] quam soli morientes: cùm & astra morientur, fortassèque rursus excitabuntur. Complicabit autẽ cælos Dominus, nõ vt perdat eos, sed vt rursus meliores illos excitet. Audi Prophetam Dauid dicentem: *Ab initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt, tu autem permanes.* Sed dicet quis. Ecce apertè dicit, *peribunt.* Audi quomodo peribunt statim enim declarat dicens: *Et omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur* sicut enim [illegible] hominis dicitur [illegible] ita dictum est [illegible] & hoc ita, vt resurrectio [illegible] expectetur sic & cælorũ resurrectio: [illegible] expectamus, &c. Transibũt igitur visibilia, & venient expectata his meliora, sed tempus [illegible] curiosè inquirat. *Non enim est vestrum* [illegible] *tempora* [illegible] *posuit in sua potestate.* Neque audeas [illegible] quando hæc fiant [illegible] que rursus [illegible]

Basilius Magnus. 370.

[illegible] Nam [illegible] ita nec [illegible] Scriptura [illegible] *Præterit enim figura huius mundi. Et cælum & terra transibunt.* Vtrumque [illegible] dogma certo præcinens futuram [illegible] nem, mundique in melius [illegible] tionem, ipsa eadem complectitur [illegible] verborum compendio Moses tradit [illegible] Deus. Nam quæ ex tempore [illegible] esse prorsus eadem vt aliquando [illegible] & consummanda, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

In definitionibus rerum simplicium:

P [illegible] *quam resurgent corpora, atque* [illegible]
In [illegible] *tur, ac tum expleto* [illegible]
Meliore [illegible] *qua tamen veteri* [illegible]

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 23. Si quis intuens in mũdi motum ordine quodam progredientem, quo temporum interualla notantur, [illegible] quam posse dicat, vt aliquando res secundum oracula diuina moueri desinant: is nec cælum quidem ac terram initio condidisse Deum credit. Nam qui initium quoddam in motu statuit, finem eius aliquem fore non dubitat: proinde atque initium nullum admittit, qui finem non statuit. Nos autem, quemadmodum sæcula Dei verbo condita esse intelligimus, atque [illegible] quam apparentibus, vt Apostolus ait, ea, quæ cernuntur, facta esse credimus: eadem [illegible] hoc etiam Dei verbum amplectimur [illegible] vniuersas à motu cessaturas necessario [illegible] Curiositatem quidem nostram, inquirentem qui hoc fieri possit, tolli oportet.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 12. ad populum Antiochenum [illegible] Quid lucidius sole? & hic deficit. Nec ex hoc tantum ipsius imbecillitatem videre datur, sed etiam in nubium concursibus, &c. Apostolus manifestè dicit, quòd omnis creatura corruptioni nunc seruit, & quare seruit, & quando mutabitur, & in qualem transibit finem. Postquam enim dixit: *Non sunt condignæ passiones præsentis temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in vobis* [illegible] quod *expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non sponte, sed propter eum, qui subiecit eam in spe.* Quod autem dicit, huiusmodi est: Corruptibilis creatura facta est: hoc enim est *vanitati subiecta est.* Corruptibilis autem [illegible] Deo sic iubente. Iussit autem sic Deus [illegible] nostrum: quoniam enim hominem [illegible] debebat corruptibilem, & ipsa talis esse debebat, non enim corruptibilia corpora debebat incorruptibili vesci creatura. Sed [illegible]. Non tamen talis remanet, sed & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis: demonstrans quando hoc erit, & per quos, intulit *In libertatem gloriæ filiorum Dei.* Cum enim resurrexerimus, inquit, & incorrupta sumpserimus corpora, tunc & cæli corpus, & terræ, & mundi totius incorruptum erit, & immarcessibile.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Ad illud Esaiæ. *Quia cæli sicut fumus* [illegible] renouationem, reparationemque ad meliorem statum appositè dixit mortem elementorum. Itaque fore prædicit, quemadmodum corporum humanorum renouationem rerum creatarum, quasi à mortuis resurrectionem. Resolutis autem

[illegible] 900.

[illegible] Volens Dominus [illegible] & hæ [illegible] illius [illegible] cognoscere, quòd de [illegible] Angeli, neq; Filius [illegible] Sc [illegible], sed nobis [illegible] [illegible] [illegible], dicens. Neque Angeli sci-[illegible]. Ab exéplo autem intelligis, quòd dicitur. Sæpe pueruli vident patres suos tenere quiddam in manibus, & hoc petunt, patribusq; [illegible] ploraut quod non accipiunt. [illegible] patres occultant illud quod tenent, & ostendentes manus vacuas pueris, fletum illorum [illegible] sic & Dominus quasi pueros Apostolos [illegible], occultauit diem. Nam si [illegible], non dico autem, indoluissent, quod ab illo non discerent. Quòd autem Dominus sciuerit & diem, & horã, manifestũ, quia seculi conditor est, & quo pacto quod fecit nesciret? Verùm vtiliter abscondit Deus consummationem vitæ, huc omnium in communi, siue vniuscuiusque in singulari, vt dum incertus est finis, semper solliciti simus ac anxij, expectantes illum, & timentes, ne imparatis superueniat.

Euthymius. 1080.

Ad Psalmum *[illegible] Et sicut opertorium volues eos & mutabuntur*) Interpres dixit, pro coercebis, & contrahes, quod tanta, inquit, facilitate efficies, quãta quis opertorium aut pallium aliquod inuoluit. His autem verbis, summam Christi potentiam, ac robur constituit: quod autem superius dixit, *peribunt*, nunc ait, *mutabuntur*, exponens nimirum, & declarans illa priora verba, & significans, quòd ipsi etiam cæli immutabuntur, ac renouabuntur in incorruptionem. Atque ideò in huiusmodi sententiam Paulus dicebat, quòd *præ-*[illegible] & Esaias, quòd *cælum reuolu-*[illegible] qui dicant, ita exponendum esse [illegible], seu amictus, [illegible] vsu [illegible], inuoluitur sic etiam & [illegible] meliori [illegible], in melius & ipsum [illegible].

Michael Glycas. 1100.

Parte 1. Annalium fol. [illegible] Nerat Deus, quemadmodum B[illegible] quantum mundo temporis ad [illegible] eius [illegible], & quantum tomen [illegible] ignis foret. Propterea prædixit [illegible] Dauide *Qui terram in aquis fundauit* [illegible] quum aquæ terram humectare non [illegible] & eam, vt immunis sit ab ignis combustione, [illegible] fundamentum illius [illegible] possint. Quæ cum ita se habent [illegible] fundamenti [illegible] aquas terram sustinere, Ioannes Chrysostomus in libro [illegible] illustrius etiam ostendit, his verbis [illegible] Terrã à fontibus suis desertam, & ab humore, qui à mari ac fluminibus ei velut [illegible], necesse prorsus est exarescere. Et erit aliquãdo tempus, quum ab igne cuncta exurentur, quẽ admodum vates noster Esaias inquit, cum vniuersitati huius, e Deo quasi colloquens: *Qui ad abyssum ait: Deserta esto, cunctaque flumi[na] tua ex[siccabo]* [illegible] Deus ex aquis firmamentum condidit, & ipsi quoque cæli nomen dedit, sed propriè cælũ vocatur illud, quod prius est conditum, & quidem ex nihilo.

Theodorus Ducas. 1200.

De Communicatione naturali Serm. 6. Sapientia Deus totum hoc vniuersum cõstituit, & ordinauit: sapientia mouet omnia: idem soluet & commutabit hoc vniuersum in melius eadem sapientia, cum volet.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

In Apologetico aduersus Gentes cap 17. Quod colimus nos, Deus vnus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporũ, spirituum, verbo, quo iussit; ratione, qua disposuit; virtute, qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum maiestatis suæ: vnde & Græci nomẽ mundo κόσμον accommodauerũt. Inuisibilis est, etsi videatur: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inæstimabilis, etsi humanis sensibus æstimetur, adeo verus & tantus est.

Aduersus Marcionem lib. 1. cap. 13. Cùm de mundo, considerando scilicet & magnitudinem, & vim, & potestatem, & honorem, & decorẽ, opem, fidem, legem singulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, cõficiendis, reficiendisq; conspirant, vt plerique Physicorum formidauerint initium ac finem mundo constare, ne substantiæ eius tantæ scilicet minus Dei haberentur: [illegible] colunt & Persarum Magi, & Aegyptiorum [illegible]phantæ, &c.

De Resurrect. carnis cap. [illegible] Planè apud Philosophos [illegible], qui mundum hunc innatum [illegible] [illegible] multo melius, quod omnes [illegible] mundum annuen[illegible] Deo nostro attribuũt. Igitur confide illum totum [illegible] ex nihilo protulisse, & Deum nostri [illegible] Deus valeat.

Minutius Felix. 210.

In Octauio. Cæterum de incendio mundi, aut improuisum ignem [illegible] aut difficile non credere, vulgaris erroris est. Quis enim sapiens [illegible] dubitat, quis ignorat, omnia, quæ orta sunt, occidere: quæ facta sunt, interire? Cælum quoque, cum omnibus quæ cælo continentur, ita vt cœpisset, desinere? Fontium dulci aqua, maria[q]ue nutritum, in vim ignis abiturum? Stoicis constans opinio est, quòd consumpto humore mundus hic omnis ignescat: & Epicureis de elemẽtorum conflagratione, & mundi ruina eadem ipsa sententia est. Loquitur Plato partes orbis nũc inundare, dicit nunc alternis vicibus ardescere. & cũ ipsum mundum perpetuum & insolubilem diceret esse fabricatum: addit tamen, ipsi artifici Deo soli & solubilem & esse mortalem. Ita nihil mirũ est, si ista moles ab eo, quo extructa est, destruatur. Animaduertis Philosophos eadem disputare, quæ dicimus, non quòd nos simus eorum vestigia subsecuti: sed quod illi de diuinis prædictionibus Prophetarum vmbram interpolatæ veritatis imitati sint.

Nouatianus Presbyter. 240.

Libro de Trinitate. Dei opera pertingit [illegible] contemplanda sunt, in quorum sinu carbones [illegible] ignis, hos quoniam ad igneum [illegible] diem mundi [illegible] testimat: illic quoniã opera Dei nec sunt tenebrosa, sed vigent.

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum. Qua in parte [illegible] primo loco [illegible], senuisse iam mundum, non illis viribus stare, quibus prius steterat, nec vigore & robore eo valere, quo antea prævalebat, & [illegible] Quodcunque nunc nascitur, mundi ipsius senectute degenerat; vt nemo mirari debeat, singula in mundo cœpisse deficere, quãdo totus ipse iam mundus in defectione sit, & in fine.

Lactantius. 320.

In Epitome diuinarũ Institut. cap. 11. Cùm cœperit mundi finis vltimus propinquare, malitia inualescet, omnia vitiorum & fraudum genera crebrescent, iustitia interibit, fides, pax, misericordia, veritas non erit, &c. Stellæ omnes decident, nec temporibus sua ratio constabit, hyeme & æstate confusis. Tunc & annus, & mensis, & dies breuiabitur. Et hanc esse mundi senectam & defectionem Trismegistus elocutus est. Quæ cum venerit, adesse tempus sciendum est, quo Deus ad commutandum seculum reuertatur.

Iuuencus Presbyter. 330.

Præfatione in Euangelicam historiam:

Immortale nihil mundi compage tenetur:
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma:
Non mare, non tellus, non ignea sydera cæli.
Nam statuit Genitor rerum irreuocabile tempus,
Quo cunctum torrens rapiet flamma vltima mundũ.

Hilarius. 350.

In Psalm. 118. in Lamed: Latini interpretes quod est apud Græcos, εἰς τὸν αἰῶνα κύριε, *In æternum Domine*, ambiguè, & minus propriè transtulerunt. Accipi autem æternum ita potest, vt intelligatur nullo, id quod æternum est, fine definere. Seculum verò, quod αἰὼν Græcè est, intra spatium definiti temporis continetur. Non enim ait, in seculum seculi, neque in secula seculorum: sed, *in seculum verbum tuum permanet*; scit post hoc seculum cælum & terram præterire, Domino dicente:
Matt. 24 *Amen dico vobis, cælum & terra præterient, verba autem mea non transient.* Meminit etiã hoc seculum præteriturum esse, vt fit *cælum nouum & terra noua.* Idcirco ait: *In seculum Domine permanet verbum tuum in cælo*: quia postquam hoc seculum transierit, in cælo verbum hoc obedientiæ constitutæ in creaturis, quæ reuelationem filiorum Dei expectant, necesse sit permanere.

Ambrosius. 370.

Ad caput 9. Lucæ: Si mihi crucifixus, scio quia mortuus est, non diligo eum: scio quia præterit, non concupisco eum: scio quia corruptela consumet hunc mundum, quasi fœtidum vito, quasi luem caueo, quasi moriturum relinquo.

Prudentius. 380.

Libro 1. contra Symmachum:

Vtque superstitio veterum procul absit auorum,
Nec putet esse Deum, nisi qui super omnia summus
Emineat, magnique immensa creauerit orbis.

In Apotheosi:

Sed Deus omnipotens orbem sine semine finxit:
Nil erat omne quod est, nil id procedere, & esse,
Atque nouum fieri, mox & grandescere iussum est.

Hieronymus. 390.

Ad caput 65. Esaiæ: Cælum nouum & terram nouam, qui putant omnia interire quæ cernimus,
Matt. 24 Euangelij interpretantur testimonio, *Cælum & terra transibunt.* Et Pauli Apostoli: *Quæ enim viden-*
2 Cor. 4. *tur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna.* Porrò qui nouitatem, commutationem in melius, & non elementorum arbitrantur interitum, illo vtuntur exemplo: *A principio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peri-*
Psal. 101. *bunt, Tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & quasi amictum inuolues eos, & mutabuntur.* In quo perspicuè demonstratur, perditionem & interitum, non abolitionem in nihilum, sed commutationem sonare in melius. Neque enim il-
Esa. 30 lud, quod in alio loco scriptum est *Luna fulgebit vt sol, & sol septuplum lumen accipiet*: interitum significat pristinorum, sed commutationem in melius. Quod vt possit intelligi, nostræ conditionis ponamus exempla. Infans cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, & vir in senem, nequaquam per singulas ætates periit. Idem enim est qui prius fuit sed paulatim immutatur, & ætati pristinæ periisse dicitur. Quod intelligens & Paulus Apostolus loquebatur *Præ-* 1. Cor. 7
terit enim figura huius mundi. Consideremus quid dixerit *figura præterit*, non substantia. Hoc idem significat & Petrus: *Lateat eos hoc volentes, quoniam cæ-* 2. Pet. 3
li erant ab initio, & terra de aqua, & per aquam Dei sermone subsistit, per quæ prior mundus mundatus deperiit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eadem ratione seruantur igni: quod quo sensu accipiendum sit, postmodum docet. *Nouos autem cælos, & nouam terram videbimus, & repromissionem eius.* Non dixit alios cælos, & aliam terram videbimus, sed veteres & antiquos in melius commutatos.

Quintus Iulius Hilarion. 390.

De mundi duratione: Cùm hic mundus Creatore Deo construeretur, videreturque omnia suo iussu ex nihilo apparuisse: cælum cum ornamentis suis, (id est, solem, & lunam, & stellas, propter vices & signa temporum luce radiantes) terram &c. Descendet ignis de cælo, & consummabuntur omnes homines, & tunc erit secunda resurrectio omni carni, & iudicabuntur omnes iudicio Dei iusto, pro eo quòd non crediderunt; Et post hoc auferetur cælum hoc, & terra ista; & ciuitas illa, quę in Apocalypsi descripta est, *parata de cælo descendet, cum diuitijs Dei, in qua iusti habitabunt, & erit cælum nouum, & terra noua*, & vtraque in perpetuitate manebunt: impij in ambustione æterna; iusti autem cum Deo in vita æterna.

Augustinus. 400.

De Ciuitate Dei libro 20. cap. 16. Tũc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuium. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana elementorum corruptibiliũ qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Cap. 18. Quærat forsitan aliquis, si post factũ iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponatur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt Sancti, cùm eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit? Possumus respondere futuros eos esse in superioribus partibus, quò ita non ascendat flamma illius incendij, quemadmodum nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint, sed nec ignem conflagrationis illius pertimescẽt, immortales atque incorruptibiles facti: sicut virorũ trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

Cap. 24. Quod de fine huius seculi apertissimè dictum est, nequaquam silentio præteribo: *Principio terram tu fundasti Domine, & opera manuũ tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Quid est quòd Porphyrius, cùm pietatem laudet Hebræorum, qua magnus, & verus, & ipsis numinibus terribilis ab eis colitur Deus, Christianos ob hoc maximæ arguit stultitiæ, etiam ex oraculis Deorũm suorum, quòd istum mundum dicunt esse periturum? Ecce in literis pietatis Hebræorum dicitur Deo, quem, confitente tanto Philosopho, etiam ipsa numina perhor-

perhorrescunt. Terra, inquit, manet in aeternum, & caeli ipsi peribunt. Nunquid quando caeli peribunt, mūdus, cuius ijdem caeli superior pars, & tutior, non peribit? &c. Et in literis quid in sacris, quae propriè nostrae sunt, non Hebraeis, nobisque communes, id est, Euangelicis & Apostolicis libris legitur: *Praterit figura huius mundi.* Legitur: *mundus transit.* Legitur: *Caelum & terra transibunt.* Sed puto, quod *praeterit, transit, transibunt* aliquanto mitius dicta sunt, quàm peribunt. In epistola quoque Petri Apostoli, vbi aqua mūdatum, qui tunc erat, perisse dictus est mundus, satis clarum est, & quae pars mundi à toto significata est, & quatenus perijsse dicta sit, & qui caeli repositi, igni reseruandi in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Et in eo quod paulo post ait: *Veniet dies Domini vt fur, in quo caeli magno impetu transcurrent: elementa autem ardentia resoluentur, & terra, & quae in ipsa sunt opera exurentur.* Ac deinde subiecit: *His omnibus pereuntibus, quales oportet vos esse?* Possunt illi caeli intelligi perituri, quos dixit repositos igni reseruandos, & ea elementa accipi arsura, quae in hac ima mundi parte subsistūt, procellosa & turbulenta, in qua eosdem caelos dixit esse repositos, saluis illis superioribus, & in sua integritate manentibus, in quorum firmamento sunt sydera constituta.

1 Cor. 7.

2 Pet. 3.

Proba Falconia. 430.

In Virgilio Centonibus, de iudicio venturo:

Attonitis haesere animis, nec plura morati,
Hic aliud maius miseris multoque tremendum
Iudicium canit, & tristes denuntiat iras,
Venturum excidium, vastaque conuulsa ruina
Omnia tunc pariter rursus miscerier igni,
Pallentesque polo ... caelique ruinam.
Tunc vero tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor, & tacite ventura videbant.

Sixtus Tertius. 430.

Libro de diuitijs: Nihil aurum, nihil argentū, nihil pretiosorum lapidum coruscantes gemmae proficient, cùm illa rutilare coeperit dies, olim à Domino destinatus, cùm ipsa etiam ignibus coeperint elementa crepitare, de quo B. Apostolus Petrus: *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo caeli magno impetu transibunt, elementa verò calore soluentur. Cum igitur haec omnia dissoluenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem caeli ardentes soluentur, & elementa ignis calore tabescent.*

2 Pet. 3.

Libro de Castitate: Sic dicis: Quomodo stabit mundus, quasi aeternitatem eius legeris: aut ita à Deo constitutum scias, vt perseueret perpetuo: aut si certus es eum quandoque finiri posse, quid de eius stabilitate sollicitus es? sed ne dubites illum finiendum esse, audi Scripturam dicentem: *Quoniam tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli: ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent.*

Psal. 101.

Arnobius Iunior. 440.

De Deo trino & vno: Mundum quoque ipsum credere debemus à Deo factum ex nihilo, sicut legitur in Machabaeis: *Aspice ad caelum & terram & ad omnia quae in eis sunt, & intellige, quomodo ex nihilo fecit ea Deus.* Ergo sicut ex nihilo factus est mundus, ita ad nihilum redigendus erit in finem. Quia scriptum est: *Terram tu Domine fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, tu autem in aeternum manes.* Caelum nouum, & terram nouam, fideliter Dei eloquia repromittunt, in quibus perpetuum cum Sanctis ... inhabitet.

Leo Magnus. 450.

Sermone 2 in Natiuitatem Domini: Illa virtus, illa sapientia, illa coaeterna est maiestas, quae vniuersitatem mundi creauit ex nihilo, & in quas voluit formas atque mensuras terrenam caelestemque substantiam omnipotenti ratione produxit.

Prosper Aquitanicus. 460.

Epigrammat. ...

Ex verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus:
A quo natura est nulla creata mala.
Et quod non fecit ... sapientia Verbi,
Non habet in rerum conditione locum.

De promissionibus & praedictionibus Dei parte 3. cap. 2. Petrus Apostolus ait: *Qui autem nunc sunt caeli, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij.* Et paulo post: *Properantes, ait, ad praesentiam diei Domini, per quam caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore decoquentur.* Fatetur & Sibylla dicens:

Omnia cum subito ... ...
Sic pariter fortes, ...

De praedictionibus Dei cap. 7. Finis diluuij ... anno Noë terminatus finem mundi significauit, post sex aetates seculi, & breue Antichristi spatium.

Claudius Marius Victor. 460.

In Genesin libro 1.

Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus
Annuit, & vero conuictus dogmate credit,
Concedens fecisse Deum qui numine verbi,
Et virtute potens, quicquid natura putatur,
Disposuit, iussit, mouit, &c.

Salonius. 480.

In Ecclesiasten Salomonis: Quare Salomon dicit: *Terra in aeternum stat:* cum Dominus in Euangelio dicat: *Caelum & terra transibunt?* Vere, iuxta Domini sententiam, *caelum & terra transibunt* per meliorationem, sed non per ablationem: quia igne iudicij purgata meliorabuntur, quoniam renouabuntur, sed nō penitus destruentur. Tātum quippe ardebit sursum, & terra deorsum, quantū malitia hominum simul & daemonum coinquinari potuit. Ergo iuxta Salomonis sententiam, terra in aeternum stabit, quoniam nunquam destruetur, veruntamen renouabitur, & meliorabitur.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap. 69. Elementa, id est, caelum & terram, non credamus abolenda per ignem, sed in melius commutanda: figuram quoque mundi, id est, imaginem substantiae transituram.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 3.

Nec porrò aeternum, mundum, superisque coaeuum,
Credere fas stabilem semper tenuisse vigorem:
Nam quod corporibus constat, coepisse fatendum est:
Corpus enim quod plaga terit, quod tempora soluunt
Atque abolent ipso qui tendit in vltima fine
Principium ostendit, quod quae finita probamus,
Aut facta haec retro par est, aut nata putari.
Factum igitur constat mundum, quod quisque subactus
Annuit & vero conuictus dogmate credit,
Concedens fecisse Deum, &c.

Primasius. 540.

Ad caput 21. Apocal. *Et vidi caelum nouum.* Tūc figura mundi huius mundanorum ignium conflagratione praeteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuium, vt caelo & terra in melius commutatis, incorruptione & immortalitate sanctorum corporum congrua, vtriusque commutationis qualitate conueniat, mundusque in melius innouatus aptè accommodetur hominibus in melius innouatis. Quod au-

tem ait. *Et mare iam non est*, vtrum maximo ardore siccetur, an & ipsum vertatur in melius, non facile dixerim. Cælum quippe nouum, & terram nouam futuram legimus: de mari autem nouo me vspiam aliquid legisse non recolo.

Iunilius Africanus. 540.

Ad caput 1. Genesis: Creationem mundi insinuans Scriptura diuina, aptè primo statim verbo æternitatem atque omnipotentiam Dei creatoris ostendit. Quem enim in principio temporũ mundum creasse perhibet, ipsum profectò ante tempora æternaliter extitisse designat. Et què ipsum conditionis initio cælum & terram creasse narrat, tanta celeritate operationis omnipotentem esse declarat, cui voluisse, creasse est.

Paulo ante finem: Sextæ diei vesperam iam nunc appropinquare cernimus, & cùm abundante per omnia iniquitate refrigescet charitas multorũ: adueniet autem multo tenebrosior cæteris, cùm apparente homine peccati filio iniquitatis, *qui extollitur atque eleuatur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, tanta fuerit tribulatio, *vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*, & subsequente statim hora vniuersalis iudicij. Septima ætas est perpetuæ quietis in alia vita, in qua requiescit Deus cum sanctis suis in æternum.

Matt.24.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 101. ad illa verba: *Initio tu Domine terram fundasti*, &c. Hic opiniones Philosophorum mirabili breuitate destruxit. Quarum prima est, mundum à nullo esse creatum: secunda sine fine mansurum. Sed cùm dicitur: *Initio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cæli*, prima illa persuasio nefanda conuincitur. Cùm vero pronuntiatur: *Ipsi peribunt*, finem eos habere declarauit: vt nullus in stellis gentili errore confideret, cùm eas immutandas esse sentiret.

Gregorius Magnus. 590.

In Ezechielè lib. 1. Hom. 5. Mundus quidem iudicij igne cremabitur, sed aqua iam diluuij non deletur.

Lib. 9. epist. 60. In sacra Scriptura ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, quòd præsentis mundi iam terminus iuxta est, & sanctorum regnum venturum est, quod nullo vnquam poterit fine terminari. Appropinquante autem mundi termino, multa imminent, quæ antea non fuerunt, videlicet mutationes aëris, terroresque de cælo, & contra ordinem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ.

Isidorus Hispalensis. 620.

De doctrina & fide cap. 36. Elementa, id est, cælum & terram, non credamus abolenda per ignem: sed in melius commutanda: figuram autẽ mundi, id est, imaginem, non substantiam transituram.

Iulianus Toletanus. 680

Lib. 3. Prognosticon cap. 40. Euidenti maiorum sententia definitur, quòd peracto iudicio, tunc desinet esse hoc cælum & terra, quando incipiet esse cælum nouum, ac terra noua. Mutatione namque rerum, nõ omnimodo interitu trãsibit hic mundus. Tunc ergo figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione peribit, sicut factum est [illegible] aquarum inundatione diluuium. Illa [illegible] conflagratione mundi elementorũ corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus [illegible]. Atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili immutatione conueniant: vt scilicet mũdus in melius immutatus aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Beda. 700.

Ad cap. [illegible] *uenitur.* Q[illegible] ille constitit: ignis, aër, aqua, & terra [illegible] ignis ille maximus assumit [illegible] in tantum consumet, vt [illegible] non in tantum consumet, [illegible] restituet faciem. Vnde in [illegible] *Nouos vero cælos & nouam terram.* Non [illegible] cælos, & aliam terram, sed [illegible] melius commutãdos, iuxta [illegible] *Initio terram tu fundasti Domine* [illegible] *arum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis: & omnia sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis ea & mutabuntur.* Quæ ergo per[illegible] rascent, & mutabuntur, constat pro certo, quod consumpta per ignem, mox [illegible] orem resument speciem. *Præterit enim figura huius mundi*, non substantia: sicut & carnis [illegible] substantia perit, sed figura immutabitur, quando quod seminatur corpus animale, resurget spirituale corpus.

Ad cap. 21. Apocalyp. Peracto iudicio esse [illegible] cælum & terra, cum esse incipit cælum [illegible] & terra noua, mutatione scilicet rerum, non omnino interitu earum. *Præterit enim figura huius mundi.* Non dixit, & substantia. Eadem namque in melius commutanda esse creditur.

Alcuinus. 750.

Ad caput 1. Ecclesiastis: Signanter dixit, *Terra in seculum stat*, non in seculum seculorum; *quia cælum & terra transibunt, & [illegible] erunt omnia noua.*

In quæstionibus in Genesim, Interrogatione 14. C[illegible] signum illud diuersi coloris datur hominibus? *Resp.* Propter securitatem & timorem. Vnde & in arcu idem color aquæ & ignis ostenditur: quia ex parte est cæruleus, & ex parte rubicundus, [illegible] ergo vtriusque iudicij testis: vnius videlicet facti, & alterius faciendi: id est, quia mundus iudicij igne cremabitur, aqua diluuij non delebitur.

Ad Psal. 101. *Sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.*) Fortassis cælum intelligitur cooperto[illegible] um terræ esse, quod in melius mutandum [illegible] terra designat, vbi dicitur: *Et erit cælum nouum, & terra noua.*

Ambrosius Ansbertus. 760

Libro 9. in Apocalyp. Patet procul dubio, quia & resurrectio mortuorum, & concrem[illegible] torum simul adueniet, atque omnia Deo [illegible] te per ignem, cum aduersarios idem ignis [illegible] uens in infernum abstulerit, & purgatos [illegible] electos ad regnum miserit, tunc cælum nouum & terra noua parebunt. Quod autem de tran[illegible] tibus elementis dicitur, & locus non est [illegible] ab iis, ita subaudiendum est, tam[illegible] tur: Nullum recordationis vestigium [illegible] habebunt visione, cum per ignem [illegible] transierint. Vnde & Apostolus dicit: [illegible] *figura huius mundi.* Ac si diceret: Figura [illegible] tura permanet. Potest autẽ per immutat[illegible] mentorum depositam corruptionis [illegible] à conspectu sedentis in throno [illegible].

Haymo. 820.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Tr[illegible] Figura huius mundi per ignem, remanebit [illegible] stantia renouata per ignem, & m[illegible] vt in æternum terra maneat, [illegible] mon dicit: *Terra in æternum stat.*

Rabanus Maurus. [illegible]

Libro 4. de Vniuerso [illegible] Elementa, id est, [illegible] & terram, non credamus [illegible] sed in melius commutanda: figuram [illegible] est, imaginem, non substantiam [illegible]

Petrus Damianus. 1050.

Epistola 3. quæ est de institutione Monialis cap. 5. de die iudicij: Ille dies est, ad quem omnis præcedentium seculorum intentio ac summa colligitur: cui cuncta Scripturarum volumina famulantur. De quo hæc Petrus, vt audientium corda digno terrore concuteret: *Adueniet*, inquit, *dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur*. Vnde mox subditur: 2.Pet. 3. *Cùm hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, elementa verò ignis ardore tabescent?*

Anselmus. 1080.

Ad cap. 7. prioris ad Corinth. Præterit figura mundi, non natura, vt in aliam speciem mundus vertatur, & de hoc veteri cælo & terra fiat cælũ nouum, & terra noua. Tunc enim figura mundi quotidie senescentis perfectè præteribit, quando conflagratione mundana elemētorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt, atque ipsa mundi substantia qualitates habere incipiet, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant, vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 20. Apocalyp. De istis cælis non dubium est, quin perituri sint, videlicet nimio calore soluti, quando super thronum suum magnus iste sedens apparebit. Nam de illis quoque Petrus Apostolus in epistola sua dicit: *Cæli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum.* 2.Pet.3. Mirabilis atque pauenda erit illa fuga cæli, siue cælorum. Neque enim silentio fiet, sed terribiliter audienda est disruptio fugientium, siue fuga disruptorum, seqúe disrumpentium, sicut vetus disrumpitur vestimentum. Ignis quippe non leuiter tunc suas iussus exercebit vires, vt non parumper cęli crepitent, sicut nunc interdum inualescente ęstiuo calore crepitare solent: (quem crepitum Physici dicunt esse tonitru:) sed erit tempestas valida, validusqúe ignis, qui in circuitu ardebit venientis, vtpote ad vindictam exire iussus impiorum, ad examinanda merita bonorum & malorum.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 47. d. Domino veniēte ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius, & peribit cælũ & terra, non secundùm substātiam, sed secundùm speciem, quæ immutabitur: Cælum quidem aërium in æthereum. Tātum enim ascendet ignis in iudicio, quantum ascenderunt aquæ in diluuio.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 9. Cælum & terra dum transire dicuntur, nequaquam de esse ad non esse vergere, velut abolenda, quæ essent transire ad aliud: sed de hoc statu ad aliter esse, id est, ad alium pulchriorem longeq́ excelleriorem commutanda atque transfiguranda asseruntur.

Hugo Ætherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 26. Veniente Domino ad iudicium, præcedet ante eum fluuius igneus cum multo impetu, quasi mare plenum ventis & æstuans: quo facies mundi ardebit, & cælum, & terra, non secundùm substantiam, sed secundùm formam peribit, tum & mare. Aether dissoluetur, stellæ cadent, sol conuertetur in tenebras & luna: cælum sicut liber inuoluetur. Veruntamen, vt quidam Sanctorum asserunt, tantum ascendet ignis in iudicio, quantum ascenderunt in diluuio aquæ. At verò ille ignis malorum, qui reperti fuerint, erit consumptio, bonis nullam inferens læsionem.

Hildegardis. 1170.

Lib. 3. visione 11. cap. 2. In ipso nouissimo mundi die totus orbis terrarum terroribus concutietur, & tempestatibus quassabitur, ita vt quicquid in eo caducum & mortale est, his calamitatibus finiatur: quia tunc cursu mũdi completo, ipse amplius durare non poterit: sed secũdùm diuinam dispositionem consummabitur. Repentino & inopinato motu in hoc fine elementa relaxātur, omnes creaturæ commouentur: ignis erumpit, aër soluitur, aqua effluit, terra concutitur, fulgura feruent, tonitrua crepant, montes scinduntur, syluæ ruunt, & quicquid in aere, vel in aqua, vel in terra mortale est, vitam reddit. Ignis enim totum aerem mouet, & aqua totam terram replet, & hoc modo omnia purgantur, vt quicquid in mundo fœditatis est, ita euanescat, quasi non fuerit, velut sal diffluit, cùm in aquam immittitur.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo Natural. lib. 32. cap 102. Quantum temporis vsque ad finem seculi & aduentum iudicis supersit, certum est neminem mortalem esse, qui nouerit, nisi forsitan Dominus alicui speciali gratia reuelauerit. Omnium namq; de hac re calculantium digitos quiescere iubet. *Non est vestrum nosse tempora, &c.* Acto 1.

Cap. 104. Venturum iudicem ignis precedet, qui faciem huius mundi comburet, peribuntq; cælum & terra, non secundùm substantiam, sed secundùm speciem, quæ mutabitur in meliorem. Cælum dico aëreum, non æthereum. Tantum enim ascendet ignis præambulus iudicij, quantum ascenderunt aquæ diluuij, scilicet 25. cubitis super cacumina montium, vt hanc mũdi partem expurget à peccatis hominum. Terram igitur & mare ex aëris crassitudine conflagrabit, & electos quoque secundùm Apostolum purgabit, in quibus aliquid purgandum extiterit.

Thomas Aquinas. 1250.

In quæstionibus disputatis quæst. 5. articul. 6. Finis mundi non erit, nisi completo numero electorũ: cuius completio est quasi quædam executio totius diuinæ prædestinationis. Vnde non competit reuelationem fieri de mundi fine, nisi ei, cui fuerit reuelatio de prædestinatione diuina, scilicet homini Christo, per quē tota diuina prædestinatio humani generis quodāmodo impletur.

Ægidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexameron: Non possumus scire neque diem, neque horam, neque æuum, neque tempus, quando finietur mundus, dicente Christo Matthæi 13. *De die autem illa & hora nemo scit, &c.*

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad caput primum epistolæ ad Hebræos: Cæli superiores sunt mutabiles de esse ad non esse, si dimittantur à diuina conseruatione, quantum ad situm. Cæli autem inferiores, scilicet ignis, & aër, cum istis modis mutationum, sunt mutabiles, quantum ad alterationem & generationem, & per consequens alia elementa, & mixta ex ijs. In omni autem motu & mutatione est aliqua corruptio secundùm Philosophum, & secundùm Augustinum. Status autem mundi immutabitur in fine: quia cælum cessabit à motu, completo numero electorum, ad quem nu-

merum finaliter ordinatur, & per consequens alteratio & generatio in elementis: quæ etiam elementa per ignem conflagrationis purgabuntur, & ideo tam in cælesti corpore, quàm in elementis erit mutatio, & per consequens peribunt quodammodo à statu, in quo modò sunt. Et quia non corrumpentur quantũ ad substantiam, ideo subditur: *Et velut vestimentum.*) Sicut enim cessante frigore mutatur vestis, quæ erat contra frigus necessaria, non quidem tunc mutatur sic vestis, quòd corrumpatur, sed quia frigus cessat: sicut cæli & elementa dicuntur mutari, quia motus cæli, & alteratio elementorum, quæ sunt propter generationem, vt scilicet impleatur numerus electorum, quo impleto cessabunt, manente tamen substantia & elementorum & cælorum.

Ad cap. 2. posterioris Petri: Non solùm terra, sed etiã omnia, quæ in ipsa sunt facta, & de ipsa producta exurentur. *Nouos verò cælos.*) Non dicit alios, sed nouos, id est, eosdem in substantia, in melius tamen immutatos, & sic innouatos.

Ad cap. 21. Apocalyp. *Et vidi cælum nouum, & terram nouam.* Per ista duo intelliguntur elementa media, ignis, aqua, & aër. Hæc enim omnia innouabuntur, & in melius mutabuntur. Ideo subditur: *Primum enim cælum, &c.* Non est per hoc intelligendum, quòd mutetur eorum substantia, sed ea manente, meliorabuntur in qualitatibus & proprietatibus: vt in claritate, diaphonietate, & in similibus, & totum cedet ad gloriam electorum, qui ex creaturis laudant Deum.

Franciscus Maronius. 1320.

In lib. 4. Sentent. dist. 49. q. 4. Quartò quæritur, vtrum mundus sit per ignem periturus? Veritas determinata, quòd mundus debet iudicari per ignem, sicut semel fuit per aquam: tunc autem non fuerunt omnia consumpta: quia non pisces: sed illo igne omnia consumentur. Non attinget autem nisi ad tria elementa. Comburet enim totum aerem caliginosum, in quo fuerunt facta peccata, vsquequo aquæ diluuij ascenderunt, & totam superficiem terræ, similiter mare, quantum ad aliquas partes. Sed videtur consonum verbo Scripturæ, quòd totus mundus debeat comburi. Dicitur enim in Euangelio: *Cælum & terra transibunt*, &c. Et in Apocalypsi: *Vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum iam non est*: nisi sanctialiter exponerent auctoritates: ita videtur Augustinus dicere cap. 20. de Ciuitate Dei, quòd quantum ad qualitatem, quam nunc habent, transibunt: non autem quantum ad substantiam, imò per essentiam sine fine subsistent.

Matt. 24. Apoc. 21.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quòd ignis permaximus aduentum Iudicis præueniet, & faciem eius præcedet: quia virtute diuina non solùm ignis, qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & qui super terram sunt, ad mundi conflagrationem concurrent. Per istum ignem quasi simul fiet purgatio iustorum, & punitio malorum, incineratio corporum, & consumptio terræ nascentium. Habebit enim iste ignis officium quatuor ignium, videlicet ignis infernalis, ad reproborum punitionem: ignis purgatorij, ad bonorum à venialibus purgationem: ignis terrestris, ad vegetabilium & sensibilium consummationem, & corporum incinerationem: & ignis elementalis, ad elementorum subtiliationem & innouationis eorum dispositionem. Per hunc ergo ignem ita facies eorum exuretur, quòd figura huius mundi peribit, sicut & olim per diluuium factum fuit.

Guido Carmelita. 1340.

De Albanensibus: Licet mundus non transeat quantum ad substantiam cæli & elementorum: transit tamen quantum ad vitam animalium & hominum, qui tunc non viuent in hoc mundo.

Thomas Argentinensis. 1350.

In lib. 4. Sent. dist. 47. quæst. 1. art. 4. Illa verba B. Petri, & consimilia, vbicunque reperiuntur in Scripturis, quibus cælorum exprimitur dissolutio, sunt intelligenda de cælis aërijs: sicut etiam intelligendum est illud: *Volucres cæli comederunt illud*, & non de cælis superioribus: quia illi sunt intransmutabiles, quantum ad substantiam, quamuis aliquo modo mutentur in claritate: quia lumen lunæ erit sicut lumen solis, & lumen solis septempliciter, vt dicit Esaias. Nec tamen ista accidẽtalis mutatio cælorum erit per ignem, sed immediatè per diuinam actionem. 2. Pet. 3.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa de gaudijs Paradisi fol. 433. Post prædicta fiet innouatio, quæ non complebitur quamdiu peccator erit in mundo, nisi quousque detrudatur in infernum: sicut enim ille ignis maximus elementa purgabit, cùm habeat virtutem expulsiuam formæ extrinsecæ, sic mundum innouabit, cùm habeat virtutem subtilitatiuam. Tamen inter purgationem & mũdi innouationem multiplex est differentia. Vna, quia purgatio erit pœnalium qualitatum detractio: innouatio autem erit pulchrioris formæ induitio. Alia differentia erit, quia purgatio erit elementorum ab impuritate, quam habent ex commixtione, ad puritatem mutatio: innouatio verò erit cælorum à statu veteri in statum nouum commutatio, & hoc per cessationem à motu. In cælis enim propter impermixtionem nulla impuritas est, sed tantùm imperfectio motus. Vnde nõ erit in ijs purgatio per ignem, sed cessatio à motu, &c. Sic igitur purgabuntur elementa, quòd proscindetur ab igne eius combustibilitas, ab aere obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra grauitas & opacitas. Mundum enim innouari seu pulchriorem formam induere debere ostenditur multiplici ratione. Primò, quia sicut dignum fuit, quod elementa purgarentur, eo quòd infecta fuerant propter peccatum hominis: ita dignum erit, vt mundus innouetur, propter glorificationem hominis. Secunda ratione, vt creaturæ remunerẽtur pro labore, quo homini seruierũt. Tertia ratione, vt totus mundus, prout possibile est, conformetur homini glorificato.

Bernardinus Senensis. 1430.

Tomo 2. Serm. 11. de iudicio generali: Primò contemplemur immutationem elementorum. Primò enim terra erit sicut erystallus, & planabitur. Secundò aer erit clarior, nec habebit impressiones, quas patitur modò: quia non erunt nubes, neque venti, neque pluuiæ, neque ros, neq; grando, neque tonitrua, neque fulgura. Tertiò verò ignis & aqua erunt puriores, & manebunt etiam non solùm secundùm substantiam, sed etiam secundùm qualitates suas, quas nunc habent, quãtum ad habitum, sed non quantum ad vsum: quia cùm his duobus elementis magis vigeant qualitates actiuę, id est, frigiditas in aqua, & caliditas in igne: magis sunt generationis, & corruptionis principium, & tales effectus eorum non erunt amplius: & propter hoc interire dicuntur. Vel ideo interire dicuntur, secundùm aliquos: quia Dominus intercidet in illis, secundùm Basilium super illud Psalm. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, ita quòd illud, quod est calidum, vstiuum, & frigidum glaciale inferius tendet. Nam de omnibus elementis ignobile tendit deorsum, sicut

grossum, terrenum, opacum, tenebrosum, & huiusmodi, ad cruciãdum damnatos, vt verificetur illud Sap.5. *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.* Perspicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt, & ascendent sursum ad lætificãdum beatos. Vnde Tobiæ 13. *Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam claritatem Hierusalem.* Ex his patet, quod terminabuntur transmutationes elementorum, & generationes animalium, & plantarum, quia esse istorum cessabunt. Et propter hoc dicuntur interire elementa, non quoad substantiam, sed quãtum ad actionem & passionem.

ARTICVLVS TERTIVS.

ANTICHRISTVM CERTVM QVENDAM HOMINEM FVTVRVM, NONDVM VENISSE, IN FINE MVNDI VENTVRVM, IVDAEVM EX TRIBV DAN NASCITVRVM, HIEROSOLYMIS IN TEMPLO SALOMONIS SESSVRVM, MIRACVLA MENDACIA FACTVRVM, Monarcham totius mundi euasurum, Christianos toto orbe persecuturum, Enoch & Heliam ei se oppositurus, tandemq; interficiendum spiritu oris Domini.

NEGANT.

Anno post natum Christum 220. HIPPOLYTVS *Martyr Antichristum ipsum diabolum phantastico & laruato corpore humano contectum futurum asserit.* Hieronymus in 7.cap. Daniel. Damascenus lib.4.cap.28. Theophylactus & Oecumenius in 2.ad Thessal. cap.2.

1530. Martinus Lutherus ad cap.49.Genesis: *Vulgata opinio est apud omnes auctores Ecclesiasticos, quòd ex tribu Dan venturus sit Antichristus, quem per Colubrum intelligant. Sed alienissima est ab hoc loco, & falsissima est opinio: ac puto diabolum huius fabulæ fictorem fuisse, & finxisse hanc glossam.*

1550. *Rodolphus Gualterus,* in Homilijs de Antichristo, *irridet eos, qui ponunt certum quendam hominem fore Antichristum.*

1560. Theodorus Beza ad cap.2.posterioris ad Thessalonicenses: *Loquitur Paulus de Antichristo, tanquam de vno quopiam homine; cum tamen totum Ecclesiasticæ tyrannidis corpus intelligat, quam quisquis occupat, is est ille scelerátus, de quo hic agitur sed ita tamen, vt peculiarem aliquam tyrannidem declaret, cui paulatim subseruierunt hæretici, atque etiam per imprudentiam nonnulli ex sanctis ipsis & orthodoxis Patribus, vt nunc res ipsa patefecit. Itaque manifeste sunt hallucinati, quicunque de vno quopiam homine putârunt hoc intelligi nisi dent mihi quempiam, qui à Pauli seculo ad diem vsque hodiernum superstes maneat.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Genes.49.vers.17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Salutare tuum expectabo Domine.

Daniel.7.24. Porrò cornua decem ipsius regni, decem reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit quòd possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

Daniel.9.26. Et ciuitatẽ & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmauit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

Matthæi 24.15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.

2.Thessal.2.2 Non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniã nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur &

extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei sedeat, ostendens se tanquã sit Deus. Num retinetis quòd cùm adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis: vt reueletur in suo tempore. (Nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.) Et tunc reuelabitur ille iniquus: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: & destruet illustratione aduentus sui eum, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, &c.

Apocal. 13.16. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere charactêrem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet charactêrem aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius. Hîc sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Irenæus. 180.

Lib. 5. *cap.* 25. Et non tantùm per ea, quæ dicta sunt, sed & per ea, quæ erũt sub Antichristo ostenditur, quoniam existens apostata & latro, quasi Deus vult adorari: & cùm sit seruus, regẽ se vult præconari. Ille enim omnem suscipiens diaboli virtutem, veniet non quasi rex iustus, nec quasi in subiectione Dei legitimus: sed impius, & iniustus, & sine lege, quasi apostata, & iniquus, & homicida, quasi latro, diabolicam apostasiam in se recapitulans, & idola quidẽ seponens, ad suadendum quòd ipse sit Deus, se autem extollens vnũ idolum, habẽs in semetipso reliquorũ idolorum varium errorem: vt hi, qui per multas abominationes adorant diabolũ, hi per hoc vnũ idolũ seruiant ipsi, de quo Apostolus in epist. quæ est ad
2. Thes. 2 Thessalonic. 2. ait sic: *Quoniã nisi venerit abscessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollit se super omne quod dicitur Deus, aut colitur: ita vt in templo Dei sedeat, ostendens semetipsum tamquam sit Deus.* Manifestè igitur Apostolus ostendit aduentum eius, & quoniam extollitur super omne quod dicitur Deus, vel quod colitur, hoc est, super omne idolũ. Hi enim sunt, qui dicuntur quidem ab hominibus, non sunt autem Dij. Et quoniam ipse se tyrannico more conabitur ostendere Deum: super hæc autẽ manifestauit & illud, quod à nobis per multa ostensum est, quoniam Hierosolymis templũ per dispositionem veri Dei factum est. Ipse enim Apostolus ex sua persona diffinitiuè templum illud dixit Dei. Ostendimus autẽ & in tertio libro nullum ab Apostolis ex sua persona Deũ appellari, nisi eum, qui verè sit Deus, Patrem Domini nostri, cuius iussu hoc, quod est in Hierosolymis, factum est templum, ob eas causas, quæ à nobis dictæ sunt: in quo aduersarius sedebit, tentãs semetipsum Christum ostendere, sicut & Dominus ait:
Mat. 13. Dan 7. *Cum autem videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem Prophetam, &c. Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod eminebit super reliqua regna, & manducabit omnẽ terram, & conculcabit eam, & cõcidet: de decem cornibus eius decem reges exurgent: & post eos surget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt, & reges tres deminorabit, & verba aduersus altissimum Deum loquetur, & Sanctos altissimi Dei conteret, & cogitabit demutare tempora & legem: & dabitur in manu eius vsque ad tempus temporum & dimidium tempus*, hoc est, triennium & sex menses, in quibus veniens regnabit super terrã.
2. Thes 2. De quo iterum Apostolus Paulus in 2 ad Thessalonicenses, simul & causam aduentus eius annuntians sic ait. *Et tunc reuelabitur iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. & destruet præsentia aduentus sui, cuius est aduentus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & portentis mendaciorum, & omni seductione malitiæ pereuntibus, pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Et ideo mittit eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderũt veritati, sed cõsenserunt iniquitati.* Et Dominus autem hoc idem non credentibus sibi dicebat: *Ego veni in nomine Patris mei & non recepistis me: cùm autem alius venerit in nomine suo, illum recipietis*, aliũ dicens Antichristum, quoniam alienus est à Domino. Et ipse est iniquus iudex, qui à Domino dictus est, quoniam Deum non timebat, neque hominem reuerebatur, ad quem fugit vidua oblita Dei, id est, terrena Hierusalem, ad vlciscendum de inimico. Quod & faciet in tempore regni sui: transferet regnum in eam, & in templo Dei sedebit, seducẽs eos, qui adorant eum, quasi ipse sit Christus. Quapropter ait Daniel iterum: *Et sanctum desolabitur & datum est in sacrificium peccatum, & proiecta est in terra iustitia, & fecit, & prosperè cessit, &c.* Deinde & tempus tyrannidis eius significat (*Daniel*,) in quo tempore fugabuntur Sancti, qui purum sacrificium offerunt Deo. *Et in dimidio hebdomadis*, ait, *tolletur sacrificium & libatio, & in templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem.* Dimidium autem hebdomadis, tres sunt anni, & menses sex: ex quibus omnibus non tãtùm quæ sunt apostasiæ manifestãtur: & quæ sunt eius, qui in se recapitulatur omnem diabolicum errorem: sed & quoniam vnus & idem Pater Deus, qui à Prophetis annuntiatus est, à Christo autem manifestatus. Ioan. 5 Luc. 18 Dan. 8. Dan 9.

Cap. 30. Scientes firmum numerum, *scilicet nominis Antichristi*, qui à Scriptura annũciatus est, id est, *666*. sustineant primùm quidem diuisionem regni in decem: post deinde illis regnantibus, & incipientibus corrigere sua negotia, & augere suũ regnum, qui de improuiso aduenerit, regnum sibi vindicans, & terrebit prædictos, habens nomen continens prædictum numerum, hunc verè cognoscere esse abominationem desolationis. Hoc & Apostolus ait: *Cùm dixerint, Pax & munitio, tunc subitaneus illis superueniet interitus.* Hieremias autem non solum subitaneum eius aduentum, sed & tribum, ex qua veniet, manifestauit, dicens: *Ex Dan audiemus vocem velocitatis equorum eius, a voce hinnitus decursionis equorum eius commouebitur tota terra. & veniet, & manducabit terram, & plenitudinem eius, & ciuitatem, & qui inhabitant in ea*; & propter hoc, non annumeratur tribus hæc in Apocalypsi cum his, quæ saluantur, &c. Cùm autẽ vastauerit Antichristus hic omnia in hoc mundo, regnabit annis tribus & mẽsibus sex, & sedebit in templo Hierosolymis. tũc veniet Dominus de cęlis in nubibus Apoc. 13. Matt. 24. 1. Thes. 5. Iere. 8. Apoc. 7.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi & Antichristo, explicans visionem Danielis 7. *Considerabam,* inquit Daniel, *bestiam,* quartam videlicet, *& ecce decem cornua post eam, in quibus ascedit alterum cornu tanquam pullulans, ac tria se priora eradicabit.* Quod cornu demonstrat pullulum alium non esse, nisi Antichristum, qui suscitabit regnum Iudæorum. Tria cornua, quæ ab eo radicitus euellentur, tres reges indicant, Aegypti, Libyæ, Aethiopum, quos deleturus est acie bellica: quibus omnibus potitus iam tyrannus formidabilis Sanctos affliget, ac persequetur, insurgens in eos. Vides, vt Daniel Nabuchodonosoro regnorum dominationem exposuerit? cernis, vt statuæ formã, omnibus suis lineamentis declarârit? percepisti, qua ratione præmonstrârit nobis quatuor bestiarum ascensum è mari? superest, vt Antichristi peculiaria facinora vobis aperiamus; & quatenus licebit, è Prophetis atq; Scripturis promulgemus eius vagationem per vniuersam terram, & aduentũ nefariũ, &c. Iacob Patriarcha sicuti prophetiam emisit in Iudã, ita & in filium suũ Dan, &c. *Occurrat,* inquit, *ipsi Dan coluber in via, insidens in semita, mordens vngulam equi.* Quis erat serpens, nisi seductor ille, ab initio dictus in Genesi seduxisse

Genes.3. Euam, & Adamum supplantasse? &c. Ille certò nasciturus est de tribu Dan, & veluti rex tyrãnus aciẽ ex aduerso instructurus est, iudex seuerus ac diabolus, vt ait Propheta: *Dan iudicabit populũ suum, vt quæuis alia tribus in Israel.* Sed dicet quispiam, hoc de Samsone dictum esse, qui natus est è tribu Dan, iudicauit populum suum annos viginti. At in parte duntaxat illud à Samsone factũ est; hoc verò vniuersè implebitur temporibus Antichristi. Inquit enim Hieremias in hunc modũ: *E Dan*

Iere.8. *audiemus vocem acutissimam equorum eius, à voce hinnitus equitatus equorum eius concussa est vniuersa terra.*

Gene.49. Et rursus Moses inquit: *Catulus leonis Dan, & exiliet è Basan.* Et ne quis dicat, dictũ hoc ad Saluatorem pertinere, attendat animum: *Dan,* inquit, *catulus leonis;* perspicuum reddit propositum, nominata tribu Dan, de qua nascetur diabolus. Quẽadmodum enim è tribu Iuda natus est Christus, ita nascetur è tribu Dan Antichristus. Cumq; Dominus ac Saluator noster Iesus Christus Filius Dei propter regiam & illustrem naturã, Leo sit ante prædicatus: eodem modo Scriptura, diabolũ ob tyrannicam ac violentam indolem, leonem similiter fore prædicauit: nam per omnia seductor ille vult imitari Filium Dei. Leo Christus, leo quoq; Antichristus. Christus rex cælestiũ atq; terrestriũ: rex etiam nascetur super terram Antichristus. Demõstratus est Saluator vt agnus; ipse quoque nascetur in Circũcisione. Christus misit Apostolos ad omnes gentes: hic itidem mittet Pseudoapostolos. Christus oues dispersas congregauit: hic populum Hebræorum dispersum, ad eundẽ modum congregabit, &c. Ex Hebræis ortus est Christus: hic quoq; nascetur è Iudæis. Christus ostẽdit carnem suam tanquam templum, ac suscitauit tertia die: sic iste Hierosolymis suscitabit tẽplum lapideum, &c. In primordijs suis clemens erit, factus ad dilectionem, quietus, religiosus, pacificus; qui odio prosequatur iniustitiam, detestetur munera, idololatriam non admittat, amet Scripturas, reuereatur sacerdotes, canitiem honori habeat, scortationem repudiet, &c. Postea edet prodigia, leprosos mundando, paralyticos excitãdo, expellendo dæmones; lõginqua non aliter quàm præsentia denuntiabit, excitabit mortuos, viduis opem feret, pupillos tuebitur, cunctos diliget, conciliabit homines contendentes ad amicitiam

Ephes.4. his verbis: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Non possidebit aurum, nec diliget argentum; diuitias non amplectetur. Atque hæc omnia faciet consilio simulato ac fraudulento, quo circumueniat omnes, vt se regem creent. Nam vbi populi ac multitudines tantas eius virtutes atque facultates perspexerint, vno consensu conuenient omnes vnum in locum, ad creandum illum regem. Ac potissimum Hebræorum gens præ omnibus ipsi tyrãno chara erit, dicentq; alius alij: Nũquid in generatione nostra talis, ac tam bonus & iustus homo inueniri potest? Iudæi præcipuè, vt iam dixi, sperãtes se spectaturos illum regem tali in imperio, eum adeuntes his verbis alloquẽtur: Omnes tibi obtemperamus, agnoscimus te iustũ super omnem terrã, omnes à te salutem nos consecuturos speramus, & ex ore tuo iustũ & incorruptum iudiciũ accipiemus. Atq; initio quidem mendax & iniquus ille subdolè gloriam hanc repudiabit: at perseuerantes homines, & obsecrantes, illum declarabũt regem. Postea extollet animum, & qui prius erat mansuetus, euadet ferox: qui dilectionẽ amplectebatur, fiet immisericors: qui animum gerebat submissum, superbus atq; inhumanus euadet: qui oderat iniustitiam, iustos persequetur. Deinde sublatus in regnum suum, bellum instruet, iraq; percitus tres magnos reges percutiet, Aegyptiorum, Afrorum, atque Aethiopum. Inde templum construet Hierosolymis, quod cõfestim excitatum tradet Iudæis. Tum efferetur animo in omnes homines: quinetiam in Deum ipsum contumeliosa verba proloquetur, sperans dolosus ille in posterum se perpetuò regnaturum super terram: ignorans miser regnum suum breui irritum fore: & quamprimùm se recepturum ignem paratum ipsi cum omnibus qui crediderint & seruierint illi. Nam cùm Daniel dixerit: *Testamentum confirmabit multis hebdomada vna,* septem annos declarauit. Dimidium hebdomadæ prædicabunt Prophetæ: *dimidium hebdomadæ,* hoc est, tres annos cum dimidio regnabit Antichristus super terram, post auferetur regnũ illius & gloria. Aduertite qui Deum diligitis, qualis afflictio futura sit illis temporibus. At illis duntaxat temporibus. Tunc Iniquus ille elato animo dæmones suos congregabit humana specie, & eos, qui illum ad regnum inuitârunt, fastidiet, animasqúe multas inquinabit: quippe principes eis constituet ex dæmonibus. Nec iam velut religiosus, sed planè austerus, seuerus, iracundus, plenus excandescentiæ, truculentus, inconstans, terribilis, grauis, odiosus, contemptor, immitis, exitiosus, nequam; in eo studium & operam collocans, vt vniuersum genus hominum in fossam interitus conijciat, signa falsa multiplicabit. Cunctis enim populis fausta omnia acclamantibus propter obiectas species, vehementi & grandi voce clamabit (ita vt moueatur locus, in quo turbæ astiterint ei): Perspicite populi, tribus, ac gentes magnam meam potestatem ac potentiam viresq; imperij mei. Quis princeps tam potens atque ego? Quis Deus magnus, præter me? Potentiæ meæ quis resistet? Transferet montes ante oculos spectantium, siccis pedibus ambulabit super mare, deducet ignem è cælo, conuertet diem in tenebras, & noctem in diem: Solem circumaget quò libuerit. Et vt semel dicam, elemẽta omnia terræ marisq; vi oblatæ apparitionis se coram spectantibus obtemperare sibi demonstrabit, &c. Tunc lugebunt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec Oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instar erunt, pretiosumq; corpus, & sanguis Christi non extabit in diebus illis. Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarum recitatio non audietur, &c. Deinde i

Apostata erit, nascetur perfectè illius organum ex spurcissima & fallacissima muliere, atq; in isto habitu amictus veniet scelestissimus ille vt fur, & vt cũctos decipere possit falsus & irreligiosus impostor, se humilem simulabit, atq; quietum, iniustitiæ osorem, auersorem idolorum, magnum pietatis æstimatorẽ: supra modũ Iudæorũ gentem honorabit, quòd scilicet hi maximè expectent illius aduentum, tanquam ipsius veri Christi, &c.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Orat.14. Equidẽ vereor, ne præsens rerum status ignis illius in expectatione positi sumus quidam sit, ne hic Antichristus superueniat, ac nostros lapsus ac morbos in principatus sui occasionẽ arripiat. Nec enim opinor sanos adorietur, nec charitate septos, ac munitos, verùm regnum in se ipsum prius diuidi oportet, atq; ita fortem eam rationẽ, quæ in nobis est, tentari ac ligari, ac tum vasa diripi, nobisq; eadem accidere, quę nunc hosti nostro à Christo accidere perspicimus.

Orat.47. Quod ad hunc locum attinet, *Abominatio desolationis stans in loco sancto,* aiũt fore, vt Hierosolymitanum templum rursus extruatur, atq; Antichristus à Iudæis Christus credatur, in eoq; sedeat, totiusq; orbis terrarum rex esse videatur. Porrò ad mundi desolationem & vastitatem veniet: Abominatio siquidem desolationis est.

Iambico 15.

Quid est Antichristus? Bellua venenum vomens,
Vir opibus amplis. Quid item defectio?
Apostata ille pessimus, Nuper vigens dominatur.

Ioannes Crysostomus. 400.

In Matt.cap.24.Hom 78. Cùm Antichristus venerit, licentius omni turpi voluptate iniqui, & qui salutem suam desperabunt, vtentur. Tunc ad explendum furorem mentis multi studebunt. Crapula tunc, & temulẽtia summoperè vigebit, quapropter & cõgruo vsus exemplo est. Nam quemadmodum & cùm arca fieret, apertè futurũ prænunciauit diluuium: illi autem non credẽtes, tanquam nullo malo venturo lasciuiebant: sic Antichristus apparebit, post quem consummatio, & intolerabiles pœnæ sequentur.

Homil.49.ex cap.24.Matth.operis imperfect. Si quis autem auditiones quidem præliorũ, fames, & tumultus, & pestilentias intelligat esse omnia hæc mala spiritualia, quæ facta sunt tempore Cõstantini simul & Theodosij vsq; nunc: Abominationẽ autẽ desolationis intelligat esse ipsum Antichristum, qui postmodũ venire speratur, & obtinere loca Ecclesiarum sancta sub specie Christi, &c. In dimidio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus hoc sacrificium Christianorũ tollendũ est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo. Quoniã autem tribus annis & sex mensibus protendendũ est Antichristi regnũ, multæ Scripturæ significãt, maximè tamen in reuelatione sua Ioannes. Et solitudinẽ illã consummatio occupauit. Nam vsq; in finẽ tenebit Antichristus, quẽ Dñs Iesus interficiet spiritu oris sui. De hoc enim & Apostolus ait, dicens: *Nemo vos cõturbet: quia nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius interitus, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei quasi Deus sedeat,* & addidit: *Iam enim mysteriũ iniquitatis operatur.* (2.Thes.2)
Legi quẽdam sic exponentem: Quoniam omnia, inquit, quęcunq; exposuit supra, signa fuerũt pręcedentia diruptionẽ ciuitatis illius & templi: hoc autem quod dicit: *Cùm videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto,* & omnia quæ dicuntur deinceps, signa sunt consummationis futuræ, & venturi Filij Dei, qui & in abominationẽ desolationis ipsum tradidit Antichristũ. Quòd autẽ staturus sit in loco sancto, dicit hoc modo. *Reædificaturus est* (inquit) *sanctuarium quod fuit in Hierosolymis quondã, & ibi staturus:* vt videntes Iudæi credãt in eum, non solùm propter signa eius, sed etiam propter reparationem templi ipsius, æstimantes Prophetas in tempore illo esse impletos, qui de reparatione Hierusalem prophetauerunt: nõ intelligentes quomodo Propheta de reparatione templi spiritualis locutus est, quã Christus impleuit, non de corporali, quã Antichristus est impleturus, &c. Cùm autẽ Antichristus venerit, talis veniet ira, vt & infideles omnino percãt, & fideles plenius coronẽtur. Cùm enim multi Christianorum credentes Antichristo, signum nominis eius in manu dextera, & in fronte susceperint: tum exibunt Angeli cum igneis curribus volãtes per aëra, & inuisibili manu signabunt omnes fideles, in quibus tamen inuentum non fuerit signum Antichristi. (Dan.9.)

Homil.15. in illud Ioannis 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis:* Quemnam non in nomine Patris venturum dixit? Antichristum.

Orat.4.in 2.Thess.2. Quãdo Romanum imperiũ de medio fuerit sublatũ, tunc ille *Antichristus* veniet. Et meritò. Quamdiu enim fuerit metus huius imperij, nemo citò subiungetur. Quando autem hoc fuerit euersum, vacans inuadet imperiũ, hominumq; & Dei imperium aggredietur rapere. Quomodo enim euersa sunt quæ ante id fuerunt regna, vtpote Medorum à Babylonijs, Babyloniorum à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita hoc quoq; ab Antichristo, & ille à Christo, & non amplius retinebit. Et hoc cum magna euidentia nobis tradidit Daniel: *Et tunc,* inquit, *reuelabitur iniquus.* Et quid postea? Prope est consolatio. *Quem Dominus,* inquit, *Iesus interficiet spiritu oris sui, &c.* Quãdo ille *Antichristus* venerit, & nihil bonũ & rectũ, sed omnia iniqua & legibus cõtraria imperanti, ex solis falsis signis credetur, ora eorum obturabit. Nam si Christo non credis, multò magis non oportebat credere Antichristo. Nam ille quidem dicebat se missum esse à Patre: iste autẽ cõtrariũ. Propterea dicebat Christus: *Ego veni in nomine Patris mei, & me non suscepistis. Si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis, &c.* Atqui de hoc (*Antichristo*) quidem multa fuerunt prædicta, nempe quòd iniquus, quòd filius interitus, quòd esset eius aduentus secundùm operationem Satanæ. (Dan.11. / Ioan.5.)

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.11.in Genesim: Nam, vt ipse existimo, neminem alium doloris filium dixerim, quàm populum illum, qui vltimis temporibus seculi oriundus est. Eo etenim tempore filius quoque iniquitatis erit, qui aduersatur, superbitque aduersus omnem, qui dicitur Deus, aut veneratur. Atque ita fit, vt in templo Dei sedeat, & seipsum Deum esse ostendat. Hic certè sanctis repugnabit, & inter eum ferasq; immanes nihil intererit. Vt enim Saluator noster inquit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque erit.* (2.Thes.2 / Matt.24)

Libro 3. in Ioannem cap.6. *Ego* enim, ait, *in nomine Patris mei veni:* (cuncta enim ad gloriam Dei Patris facere vos hortor:) vos autẽ me repellitis: accipietis autem (scio enim vt Deus futura) eum, qui non Deo Patri gloriam referet, sed ad se trãsferre conabitur, & nomini suo cuncta tribuet. Hinc arbitror, beatum quoque Paulum illud de Iudæis, & de iniquitatis filio dixisse; *Quoniam dilectionem veritatis ad salutem suam non receperunt, idcirco mittet eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* (2.Thes.2)

Theodoretus. 450.

In Genesin quæst.109. Ego verò arbitror, Spiritũ diuinum per Patriarcham vaticinatum esse, quæ spectabant ad Saluatorem nostrum, & eadẽ prophetia elocutum esse, quę cõcernunt Antichristũ. Nam illi valde conueniunt, quæ scripta sunt. *Dan enim*, inquit, *iudicabit populum suum, sicut & vna tribus in Israel.* Quemadmodum enim, ait, Saluator & Dominus noster exortus è tribu Iuda, saluaturus est orbem: ita serpens pernitiosus egredietur ex tribu Dan. Siquidem hoc dicit: *Fiat Dan serpẽs in via residens, & in semita, mordens vngulam equi. Et cadet eques retrorsum expectans salutem Domini.* Gen. 49.

Orat.7. in Danielem: *Considerabam cornu, & ecce cornu aliud &c.* Hic Antichristum innuit, qui inter decem cornua exoritur, atque ipsum tria cornua radicitus afferit euulsisse, quo significat illum ex decem, qui eodẽ tẽpore regnabũt, tres reges euersum ire. Et paruum ipsum cornu vocat, vt à parua Iudæorũ tribu natum. Conspicuũ autẽ, vt qui deinde futurus sit illustris. Per oculos verò prudentiã, astutiamq; designauit, qua ille plures decipiet. *Quin etiã os*, inquit, *loquens magna*, hoc est, arrogantia atq; superba. Idq; apertè B. Paulus nos docet, cùm ait: *Ne quis vos seducat vllo modo, quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis &c.* Sicut Dominus per humanam naturam apparens nostræ salutis auctor fuit, ita etiam diabolus sumpto suæ improbitatis idoneo instrumento, per ipsum propriã virtutẽ ostendet, mendacibus signis, & prodigijs, & falsa miraculorum specie erroſos homines seducens. 2. Thess. 2.

In cap.2. Thess. 2. Defectionẽ ipsum vocauit Antichristum, à re ipsa ei nomine imposito: conatur enim à veritate abducere, & efficere vt deficiant. Ipsum autem hominem peccati appellauit, quandoquidem natura homo est, qui omnem operationem diaboli in se suscipit. Filiũ autem perditionis, vt & qui ipse pereat, & alijs interitũ procuret. Imitatur enim capitalis hominum hostis Dei & Seruatoris nostri humanæ naturæ susceptionem, & sicut ipse humana suscepta natura, nostrã procurauit salutem: ita ille cùm eligit hominem, qui possit eius omnem suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur, seipsum Christum & Deũ nominans, & Deos, qui vocantur, falsos esse arguẽs, quorum ipse falsitatem tẽporibus præteritis confirmabat, &c. Statuit enim vniuersorum Deus, vt appareret in ipso tempore consummationis. Dei ergo decretũ nunc prohibet quò minus appareat, &c. Nõnulli dixerũt Neronem esse vocatũ iniquitatis mysterium, vt qui fuerit impietatis artifex. Ego autem existimo Apostolũ significare hæreses, quæ exortæ sunt. Per illas enim multis à veritate abductis, præparat diabolus exitiũ deceptionis. Eos autem appellauit mysteriũ iniquitatis, vt qui haberent cælatum iniquitatis laqueum. Ipse enim apertè à Deo abducet homines. Quamobrem etiam reuelationem eius aduentum vocauit Apostolus. Quod enim clanculum semper confirmabat, id palam & apertè prædicabit.

In Epitome diuinorũ Decretor. cap. de Antichrist. Illud quidẽ necesse est addere ijs, quæ dicta sunt, quòd ante aduentum Domini veniet humanam naturã subiens hominibus pernitiosus, Deiq; aduersarius dæmon, diuini nominis prædo, & sicut olim hoc nomen, nẽpe Deus, suffuratus, id sibi imposuit, suęq; improbitatis & nequitiæ administris, & auxiliatoribus: & persuasit hominibus per manibus hominũ fabricatas statuas & diuinũ honorẽ exhibere: ita Christi Domini appellatiõe vsurpata, omnes quidem, vt semel dicã, decipiet, multis quoq; imponet ex ijs, qui sanctũ & venerabile nomẽ accepẽre, dicens se esse Christum, quem diuini vaticinantes Prophetæ apparitũrum prædicabant. Inescabit autem etiam simplices, & ad capiendum faciles, fraudulentis quibusdam miraculis vtens.

Andreas Cæsareensis. 500.

Cap.18. in Apocalypsin: *Et vidi cùm aperuisset sigillum sextum, &c.* Etsi non desunt, qui hæc omnia ad Hierosolymorum euersionem & obsidionem, quæ à Tito Vespasiano facta est, pertinere existiment, eoq; referant singula, quę hic dicuntur, tropicẽs exponentes; nobis tamen probabilius fit à persecutionis tempore transitum hoc loco fieri ad tempus, quod Antichristi aduentum antecedet, in quod clades & persecutiones, de quibus hic sermo est, incident. Cæterùm calamitates & cruces, quæ tantæ tunc extabunt, quantæ antea nunquam visæ vel auditæ leguntur, haud alio fine prædictæ videntur, quàm vt homines dudum ante de ijs pręmoniti, animum non despondeant, cùm per Antichristũ, eiusdemq; ministros re ipsa irrogabuntur.

Cap.19. Obseruandum est quoq; tribum Dan, quòd Antichristus ex illa nasciturus feratur, cum reliquis tribubus hoc loco non recenseri. Verùm eius loco tribum Leui, quæ olim, quòd sacerdotalis esset, in tribuum diuisionem non veniebat, suffectam esse.

Cap.27. Credibile fit quoq; Euphratis ob id mentionem fieri, quòd Antichristus ex illis locis exoriturus credatur.

Cap.30. Cùm enim Antichristus in omnibus prodigijs signisq; mendacibus veneficorũ omnium princeps, omniumq; præstigiatorum coryphæus futurus sit; vtpote vniuersa diaboli fraude & energia perfectè imbutus; Deus optimus maximus Sanctos illos (*Enoch & Eliam*) verorũ signorũ atq; miraculorũ virtute armabit: quo veritatis ostensione mendaciũ, lucisq; patefactione tenebras redarguant; & seductos partim quidem erudito Doctoreq; digno sermone: partim verò omni plagarum & calamitatum genere: vt sunt terræ siccitas, aëris intemperies, noxia elementorum transmutatio, & alia eiusmodi complura, ad veritatis lucem conuertant: ipsum autem impostorem Antichristum palam reuincãt, publiceq; confundant: Nihil interim incommodi, neq; ab illo, neq; ab vllo alio, donec prophetiam & ministerium suum expleuerint, perpessuri.

Et cùm finierunt testimonium suum, &c.) Posteaquam impostoris fraudem detexerint, inquit, eamqúe modis omnibus vitandam palam ostenderint, bestia, nempe Antichristus, ex obscuris, humidisqúe terræ locis, in quibus diabolus versari solitus est, egressus, secundùm diuinam permissionem interficiet illos, ipsorumqúe corpora per plateas veteris & iam euersæ Hierosolymæ, in qua Christus quoque Dominus noster passus est, vltrò citroqúe iactata, insepulta relinquet. In hac namque ciuitate, ad imitationem Dauidis, regni sedem, vt probabile sit, constituet. In cuius quoque confinio Iesus Christus Deus & Dominus noster natus est secundùm carnem, quò vel hac ratione fidem faciat, se verum esse Christum, implereqúe propheticum illud: *Instaurabo tabernaculum Dauid collapsum*, &c. Quod Iudæi errore decepti, ad illius aduentum transferunt.

Cap.53. Sed neque absonum quoque fuerit, si orbis vniuersi principatum vsque ad Antichristi aduentum, vnam regnantem ciuitatem constituamus: postremam autem Antichristi tyrannidem, quæ modico tempore, si priores Monarchias spectemus, duratura est: siquidem aliæ ex illis super quingentos annos imperârunt: aliæ vltra mille.

Olympiodorus. 500.

In cap. 4. Ecclesiast. Cùm verò mysticum sensum alii aliò referre contendant (nam adolescentem secundum alij Christum Dominum voluni intelligi, alij autem filium perditionis Antichristum) nos vtramque prosequemur expositionē. *Vidi, inquit, cunctos iuuenes, qui ambulant sub hoc visibili Sole;* hoc est, ipsos peccatores, *cum adolescente secundo,* hoc est, Antichristo, *qui exurget pro ipso,* Domino videlicet nostro Iesu Christo, &c. Sed & postremi, qui temporibus Antichristi, scilicet in eū credent, non lætabūtur in eo: neq; enim seruare potest impietas adhærentes sibi. Qui in fine seculi credent in Antichristum, &c. meritò postremi ac nouissimi & habendi sunt, & vocandi, &c. Vocatur & Antichristus adolescens secundus, qui iuuenili temeritate feruidus est in malo, robustusqúe nequitiæ innouator.

Anastasius Sinaites. 560.

Lib. 10. Hexameron: Restat ergo, vt nos ex Iacobi quoque prædictionibus congruenter ostendamus, ex tribu Dan procedere Antichristum, & serpentem mordentem calcaneum equi, qui ita appellatur, vt qui nunc in paradiso nobis proponitur. Patriarcha enim de Christo differēs, sic dicit de Dan: *Dan iudicabit populum suum, sicut vna*
Gen. 49. *tribus in Israel. Et fiet Dan serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi: & eques cadit retrò, expectans salutem Domini.* Ecce habes apertè serpentem, & calcaneum sumi de Antichristo, & ostendere tibi casum eorum, qui mordentur ab ipso, per quem primos parentes Dan deduxit ad impietatem.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 27. Nosse autem operæpretium est, venturum omnino Antichristum esse. Et quidem omnis, qui Filium Dei, ac Deum in carne venisse, ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum vnà cum eo quoque, quod Deus erat, factum esse, minimè confitetur, Antichristus est. Cæterùm peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est. Primùm itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prędicari necesse esse: ac tum ille, ad prodendam Iudæorum impietatem, veniet. His enim
Ioan. 5. verbis Dominus ad eos vsus est: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: veniet alius in nomine suo,*
2. Thes. 2 *& illum accipietis.* Et Apostolus: *Pro eo, quòd amorem veritatis non susceperunt, vt salui fierent propterea mittet ipsis Deus operationem erroris ad credendum mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia.* Ergo Iudęi Dominum Iesum Christum ac Deum, Deiqúe Filium haudquaquam receperunt: impostorem contra, diuinitatem sibi arrogantem, recipient. Nam quòd Dei nomen vsurpaturus sit, Angelus ille Danielem
Dan. 11. docens, his verbis ostendit: *Ad Deos patrum suorum*
2. Thes. 2 *non intelliget* Et Apostolus: *Nemo vos seducat vllo modo: quoniam nisi discessio primùm venerit, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt ipse tanquam Deus in templo Dei sedeat, ostēdens seipsum quòd sit Deus.* Porrò per Dei templum, non templum nostrum intelligit: sed vetus Iudaicum. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersus Christum. Qua etiam de causa Antichristus dicitur. Primùm ergo Euangelium apud omnes gentes prædicetur necesse est, ac *tum reuelabitur iniquus ille, cuius erit aduentus secundùm operationem Satanæ in omni potentia, & signis & prodigijs falsis, & in omni fallacia iniustitiæ ijs, qui pereunt: quem Dominus oris sui verbo interficiet, atque aduentus sui præstantia delebit.* Nec verò, quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit: ita etiam diabolus homo efficietur, (absit enim hoc) verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet. Ex fornicatione itaque, vt diximus, nascetur, & clam educabitur, ac repentè insurget, caputqúe attollet, atque imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludijs bonitatis speciem præ se feret. Cùm autem rerum potitus fuerit, tum verò Ecclesiam Dei persequetur, peruersitatemqúe suam omnem depromet. Veniet autem in signis & prodigijs mendacij fictis, ac non veris, eosqúe, quorum imbecilla, parumqúe firmo fundamento nixa mens est, in fraudem inducet, atque à Deo viuo abstrahet, *ita vt scandalizentur etiam, si fieri potest, electi:* At verò mittentur Enoch & Elias Thesbites, & patrum corda in filios, hoc est, Synagogam ad Dominum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem conuertent: ab eoq; trucidabuntur. At cùm Dominus, quemadmodum sancti Apostoli in cælum euntem viderunt, hoc est, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & potentia veniet, peccati hominem, perditionisqúe filium oris sui spiritu interficiet.

Theophylactus. 900.

In 2. ad Thes. c. 2. Non aderit aduētus Domini, nisi venerit discessio siue defectio, id est, Antichristus: defectionem enim ipsum vocauit, cùm reuera sit, quippe qui multos faciet deficere, etiam electos, si fieri possit. Hominem autem peccati illum ipsum vocat, vt qui omne peccatorū genus peracturus sit, & alios ad peccatum supplantaturus. Filius etiam perditionis est, quandoquidem & ipse sit perditus. Quis autem ille est? nunquid Satanas? haudquaquam, sed homo quispiam, omnem Satanę operationem recipiens, &c. Romanum imperium quando sublatum fuerit è medio, tum ille *Antichristus* veniet. Quamdiu enim huius imperij timor fuerit, non facilè quisquam subijcietur. Eo verò dissoluto, vacuo insidiabitur imperio, eiqúe instabit, conabiturqúe cùm hominum, tum Dei imperium rapere. Nam perinde ac alia, ante Romanum hoc, imperia dissoluta sunt, veluti Medorum à Babylonijs, Babyloniorum verò à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: hunc ad modum Romanum ab Antichristo, is verò rursus à Christo. Atque hæc multa cum perspicuitate Daniel nobis proponit.

Cuius aduentus est secundùm operationem Satanæ Quisnam ille sit, nos docet, nimirum homo satanam in sese habens per se operantem.

Oecumenius. 1050.

In 2. ad Thes. cap. 2. Hominem peccati dicit ipsum Antichristum: neque enim Satanas erit ipse Antichristus, sed homo obsessus, & directus à Satana. Hominem autē peccati ipsum vocat, quòd & ipse plurimum delinquet, & alios ad hoc compellet. Filium verò perditionis eum appellat quòd & ipse perdet multos, & ipse perdetur. Hominem autem Hebręum quempiam dicit ipsum in cuiusvis Magicæ ac venefici) scientia prouectum.

Et nunc quid detineat scitis:) Thronus videlicet & regnum Romanorum, quod nunc impedimē-to est, donec cesset, finemqúe accipiat, *tunc reuelabitur iniquus ille,* hoc est, Antichristus: Vbi enim imperium Romanum fuerit dissolutum, tūc Antichristus rebellione irruet, ac obtinere conabitur, non hominum solùm, verùm etiam Dei im-

periũ. Romanorũ autem imperiũ ipſe Antichriſtus perfectè abolebit: quemadmodum enim Medorum imperium à Babylonijs diſſolutum eſt, & Babyloniorum à Perſis, Perſarum quoque à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita Romanorum ab Antichriſto, & Antichriſti à Domino noſtro.

Euthymius. 1080.

Ad cap. 24. Matthæi: Inter pſeudochriſtos vnus eſt Antichriſtus, poſtremus eorum venturus, cuius Prophetę qui dicuntur, hi ſunt pſeudoprophetæ, de quo etiam Paulus ſcripſit. Poſteaquam enim vocauit eum hominem peccati, filiumque perditionis, addidit: *Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, ac prodigijs falſis.* Hi ergo ſignum ſunt eiuſmodi aduentus.

Ad cap. 5. Ioannis: *Si alius venerit nomine proprio, illum recipietis*: De Antichriſto hoc dicit, qui veniet nomine proprio, ſiue à ſeipſo, tanquam ipſe Deus eſſet, qui ſuper omnes eſt.

Michael Glycas. 1100.

Parte 2. Annalium: Idcirco nemini mirum videri debebit, Antichriſtum quoque, vbi venerit, prodigia multa, portentaqúe editurum. Quòd ſi Simon Magus talia tantaqúe ope Satanæ perfecit, omnino nihil nouum erit, etiam mundi conſummationis tẽpore Satanam organo reperto, quod ipſo quoque Simone magis ſit idoneum & aptũ, nimirum Antichriſto, maiora per ipſum prodigia portentaqúe perficere. Nam & hoc ipſum Apoſtolus de Antichriſto prædicit, his verbis vtens: *Aduentus eius erit efficacitate Satanæ coniunctus*, magnam poteſtatem, prodigia, portentaqúe deſignabit.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de Reſurrectione carnis c. 27. Nam & cùm legimus: *Populus meus, introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat*: ſepulchra erunt cellæ promæ, in quibus pauliſper requieſcere habebũt, qui in finibus ſeculi ſub vltima ira per Antichriſti vim exceſſerint, &c. Hoc ipſo, quo ait, *donec ira prætereat*, quæ extinguet Antichriſtum, poſt irã oſtendit proceſſuram carnem de ſepulchris, in quæ ante iram fuerit illata: nam & de cellarijs non aliud effertur, quàm quod infertur, & poſt Antichriſti eradicationem agitabitur reſurrectio.

Libro de Anima cap. 50. Tranſlatus eſt Enoch & Helias, nec mors eorum reperta eſt, dilata ſcilicet. Cæterùm morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.

Cyprianus. 250.

Ad Quirinum lib. 3. cap. 118. Item de Antichriſto quòd in hominẽm veniat, ad Eſaiam: *Hic homo qui concitat terram, & commouet reges, qui ponit orbem terræ totum deſertum.*

Adhortatione ad Thibaritanos: Scire enim debetis, & pro certo credere ac tenere, preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe, & occaſum ſeculi, atque Antichriſti tempus appropinquaſſe.

De Exhortatione Martyrij ad Fortunatum, in Præfatione: Deſideraſti, Fortunate chariſſime, vt quoniam perſecutionum & preſſurarum pondus incũbit, & in fine atque in conſummatione mundi, Antichriſti tempus infeſtum appropinquare nũc cœpit, ad præparandas & corroborãdas fratrum mentes de diuinis Scripturis hortamenta componerem, quibus milites Chriſti ad cæleſte & ſpiritale certamen animarem.

Lactantius. 300.

Lib. 7. diuinarum Inſtitut. cap. 16. Tum repentè aduerſus eos hoſtis potentiſſimus ab extremis finibus plagæ Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Aſiam obtinebunt, aſſumetur in ſocietatem à cæteris, ac princeps omnium conſtituetur. Hic inſuſtentabili dominatione vexabit orbem, diuina & humana miſcebit: infanda dictu & execrabilia molietur: noua conſilia in pectore ſuo volutabit, vt proprium ſibi conſtituat imperium. Leges commutabit, & ſuas ſanciet, contaminabit, diripiet, ſpoliabit, occidet. Denique immutato nomine, atque imperij ſede tranſlata, confuſio, ac perturbatio humani generis conſequetur.

Cap. 17. Imminente iam temporum concluſione, Propheta magnus mittetur à Deo, qui conuertat homines ad Dei agnitionem, & accipiat poteſtatem mirabilia faciendi. Vbicunque nõ audierint eum homines, claudet cælum, & abſtinebit imbres, & aquam conuertet in ſanguinem, & cruciabit illos ſiti, ac fame: & quicunque conabitur eum lędere, procedet ignis de ore eius, atque amburet illum. His prodigijs, atque virtutibus conuertet multos ad Dei cultum: peractiſqúe operibus ipſius, alter Rex orietur ex Syria, malo ſpiritu genitus, euerſor, ac perditor generis humani, qui reliquias illius prioris mali cũ ipſo ſimul deleat. Hic pugnabit aduerſus Prophetam Dei, & vincet, & interficiet eum, & inſepultum iacere patietur. Sed poſt diem tertium reuiuiſcet, atque inſpectantibus, & mirantibus cunctis rapietur in cælum. Rex verò ille teterrimus erit quidem & ipſe, ſed mendaciorum Propheta, & ſeipſum conſtituet, ac vocabit Deum, & ſe coli iubebit vt Dei Filium: & dabitur ei poteſtas, vt faciat ſigna, & prodigia, quibus viſis irretiat homines, vt adorent eum. Iubebit ignem deſcendere de cælo, & ſolem à ſuis curſibus ſtare, & imaginem loqui: & fient hæc ſub verbo eius, quibus miraculis etiam ſapientium plurimi allicientur ab eo. Tũc eruere templum Dei conabitur, & iuſtum populum perſequetur: & erit preſſura & cõtritio, qualis nunquam fuit à principio mundi. Quicunque crediderint, atque acceſſerint ei, ſignabuntur ab eo tanquam pecudes: qui autem recuſauerint notam eius, aut in montes fugient, aut comprehenſi, exquiſitis cruciatibus necabuntur. Idem iuſtos homines obuoluet libris Prophetarum, atque ita cremabit: & dabitur ei deſolare orbem terræ menſibus quadraginta duobus. Id erit tempus, quo iuſtitia proijcietur, & innocentia odio erit: quo mali bonos hoſtiliter prędabuntur: non lex, aut ordo, aut militiæ diſciplina ſeruabitur: non canos quiſquam reuerebitur: non officium pietatis agnoſcet.

Cap. 19. Hic eſt autem, qui appellatur Antichriſtus: ſed ſeipſum Chriſtum mentietur, & contra verum dimicabit, & victus effugiet, & bellum ſæpe renouabit, & ſępe vincetur, donec quarto prœlio confectis omnibus impijs debellatus, & captus, tandem ſcelerum ſuorum luat pœnas.

Hilarius. 350.

In Matthæum Canone 25. Antichriſtus abominatio à Daniele ex eo dictus, quòd aduerſus Deum veniens, honorem ſibi Dei vindicet. Deſolationis autem abominatio, quia bellis & cædibus terram cum piaculo deſolaturus ſit: atque à Iudæis ſuſceptus loco ſanctificationis inſiſtet, vt vbi Sanctorum precibus Deus inuocabatur, illic ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis ſit.

Ambrosius. 370.

De Benedictionibus Patriarcharum capite 7. *Dan iudicabit populum suum tanquam & vna tribus in Israel. Et factus est Dan ipsi serpens in via, sedens*, &c. Simplex quidem intellectus hęc habet, quòd etiam Dan tribus iudicem dederit in Israel. Etenim post Iesu Naue iudices fuerunt plebis de diuersis tribubus. Fuit autem & Samson de tribu Dan, & iudicauit Israel viginti annis. Sed non hunc prophetia significat, sed Antichristum, qui futurus est ex tribu Dan, sæuus iudex, & tyrannus immanis, *iudicabit populum suum. Tanquam serpens in via, sedens in semita*, deijcere tentabit eos, qui viam ambulant veritatis, supplantare cupiens veritatem.

In Psalm. 40. Vide si piè potes illud aptare, quod in Genesi dixit sanctus Patriarcha Iacob, cùm de filijs prophetaret: *Dan iudicabit populum suum tanquam vna tribus in Israel*. Et: *Fiat Dan sicut serpens in via*, &c. Legimus quidem quòd Samson de tribu Dan iudex fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus, populum supplicijs sacrilegæ impietatis affliget, Antichristus ille, qui sedebit in templo tamquam sit Deus, verè iudicium, quod habet interpretatio. Dan enim iudicium significatur. Et pulchrè dixit, quia populum suum iudicabit, qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius.

In 1. ad Corinth. cap. 4. *Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, quasi morti destinatos*, &c. Hoc ideo personę suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones, & pressuras vltra cęteros passus, sicut passuri sunt Enoch & Elias; qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & muniendas omnes Ecclesias ad resistendum Antichristo, quos & persecutiones pati, & occidi lectio Apocalypsis testatur. Horum ergo tempus suo tempori comparauit Apostolus, dicens: *Quasi morti destinatos*. Ad hoc enim venturi sunt, vt occidantur.

In 2. ad Thessal. cap. 2. Vt locum aut occasionem fallendi, quam se putat habere, non habeat impudentissimus satanas, tempus & signa aduêtus Domini designauit: quia non prius veniet Dominus, quàm regni Romani defectio fiat, & appareat Antichristus, qui interficiet sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine. Sciens enim venturum Dominum ad se comprimẽdum, nomen eius sibi vsurpabit: & vt regnũ eius verum videatur, attrahet secum qui simul cũ co pereant, vt in domo Domini in sede sedeat Christi, & ipsum Deum se asserat, non Filium Dei. Vnde in Euangelio ad Iudæos Dominus ait: *Ego veni in nomine Patris mei, & non me recepistis: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis*. Quamobrem ex circumcisione, aut circumcisum illum venire sperandum est, vt sit Iudæis credendi illi fiducia. Ioan 5.

Hieronymus. 390.

Ad Algasiam quæstione 11. Apostolus exponit, quæ ante aduentum Christi debeant præstolari: vt cùm illa facta viderint, tunc sciant Antichristum, id est, hominem peccati, & filium perditionis, *qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat*, esse venturum. *Nisi*, inquit, *venerit discessio primùm*, &c. vt omnes gentes, quę Romano imperio subiacent, recedant ab eis, *& reuelatus fuerit*, id est, ostensus: quẽ omnia Prophetarum verba prænuntiant, *homo peccati*, in quo fons omnium peccatorum est: *& filius perditionis*, id est, diaboli: ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus: *& extollitur supra omne quod dicitur Deus*, vt cunctarum gentium Deos, siue probatam omnem & veram religionem suo calcet pede: *& in templo Dei*, vel Hierosolymis, vt quidam putant, vel in Ecclesia, vt verius arbitramur, sederit, *ostendens se, tamquam ipse sit Christus, & Filius Dei*: Nisi, inquit, fuerit Romanum imperium ante desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet: qui ideo ita venturus est, vt Antichristum destruat. Meministis, ait, quòd hæc ipsa, quæ nunc scribo per epistolam, cùm apud vos essem, præsente sermone narrabam, & dicebam vobis Christum non esse venturum, nisi præcessisset Antichristus. *Et nunc quid detineat, scitis. Vt reueletur in suo tempore*, hoc est, quæ causa sit, vt Antichristus in præsentiarum non veniat, optimè nostis. Nec vult apertè dicere, Romanum imperium destruendum; quod ipsi, qui imperant, æternum putant. Vnde, secundùm Apocalypsin Ioannis, in fronte purpuratæ meretricis scriptum est nomen blasphemiæ, id est, Romæ æternæ. Si enim apertè audacterque dixisset: Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur imperium: iusta causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam cõsurgere videbatur. Quodque sequitur: *Iam enim mysterium operatur iniquitatis, tantùm, vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus*, hunc habet sensum: Multis malis atque peccatis, quibus Nero impurissimus Cæsarũ mundũ premit, Antichristi parturitur aduentus: & quod ille operaturus est postea, in isto ex parte completur, tantùm vt Romanum imperiũ, quod nunc vniuersas gentes tenet, recedat, & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet fons iniquitatis: *quem Dominus Iesus interficiet Spiritu oris sui*, diuina videlicet potestate, & suæ maiestatis imperio, cuius iussisse, fecisse est: non in exercitus multitudine, non in robore militum, non in Angelorum auxilio, sed statim vt ille aduenerit, interficietur Antichristus: & quo modo tenebrę solis fugãtur aduentu, sic illustratione aduentus sui eum Dominus destruet, atque delebit. Cuius opera, satanæ sunt opera. *Et sicut in Christo plenitudo diuinitatis fuit corporaliter*: ita & in Antichristo omnes erunt fortitudines, & signa, & prodigia, sed vniuersa mendacia. Quo modo enim signis Dei, quę operabatur per Moysen, Magi suis restitêre mendacijs, & virga Moysis deuorauit virgas eorum: ita mendacium Antichristi, Christi veritas deuorabit. Seducentur autem eius mendacio, qui perditioni sunt præparati. Et quia tacita quæstio poterat commoueri: cur enim concessit Deus omnem eum habere virtutem, signa atque prodigia, *per quæ seducantur, si fieri potest, etiam electi Dei?* Solutione pręuenit quæstionem, & quod opponi poterat, antequam opponatur, absoluit. Faciet, inquit, hæc omnia non sua virtute, sed concessione Dei, propter Iudæos: *vt qui noluerunt charitatem recipere veritatis*, hoc est, spiritum Dei per Christum: *Quia charitas Dei diffusa est in corda credentium*: Et ipse dicit: *Ego sum veritas*: De quo in Psalmis scriptum est: *Veritas de terra orta est*. Qui ergo charitatem & veritatem non receperunt, vt Saluatore suscepto salui fierent, *mittet illis Deus*, non operatorem; sed ipsam *operationem*, id est, fontem *erroris, vt credant mendacio*. Quia mendax est ipse, & pater eius. Et siquidem Antichristus de virgine natus esset, & primus venisset in mundum, poterant Iudæi habere excusationem, & dicere, quòd putauerint veritatem, & idcirco mendacium pro veritate susceperint. Nunc autẽ ideo iudicandi sunt, imò procul dubio condemnandi, quia, Christi veritate contempta, postea mendaciũ, id est, Antichristum suscepturi sunt.

In Daniel. cap. 7. Ergo dicamus, quod omnes

scripto-

[illegible] quamuis faciat ille iniquo, maligno [illegible] consilio, &c.

Tractatu [illegible] Ioan Ipsa nouissima hora diuturna [illegible], tamen nouissima hora est. Horam enim pro tempore posuit nouissimo, quia in nouissimis temporibus venit Dominus noster Iesus Christus. Sed dicturi sunt aliqui: Quomodo nouissimum tempus? Quomodo nouissima hora? Certè prius veniet Antichristus, & tunc veniet dies iudicij. Vidit Ioannes cogitationes istas. Ne quasi securi fierent, & ideo non esse horam nouissimam putarent, quòd venturus esset Antichristus, ait illis: *Et sicut audistis quod Antichristus sit venturus*, &c.

Quæst. super Iosue cap. 22. Cùm Iacob filios suos benediceret, talia dixit de isto Dan, vt de ipsa tribu existimetur exsurrecturus Antichristus.

Paulus Orosius. 410.

Præfatione in librum primum: Exceptis videlicet semotisque illis diebus nouissimis, sub fine seculi, & sub apparitione Antichristi, vel etiam sub conclusione iudicij: quibus futuras angustias, quales ante non fuerint, Dominus Christus prædixit.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia [illegible] Hyemali. Priusquam Dominus Christus adueniet, Antichristum regnaturum certum est, qui ita tenebras humano generi suæ prauitatis infundet, vt lucem veritatis nemo penè respiciat, & caligine propria operiens mentes hominum, cæcitatem quandam spiritualibus oculis exhibebit. Ad huius igitur tetram caliginem depellendam, velut fulgur quoddam, Christus adueniet. Et sicut lucescente die nox subuertitur, ita coruscante Saluatore Antichristus effugatur, nec vlterius poterit disseminare iniquitatis suæ tenebras, cùm lumen veritatis effulserit.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica 2. Aduentus: Illud vnum cornu, in cuius ortu tria cornua euulsa sunt, quod habebat oculos, & os loquens ingentia, Antichristus erit, alijs regibus fortior & potentior. Qui postquã tres illos reges superabit, & illorũ regna subiugabit, in tantam superbiam eleuabitur, vt contra Altissimum loqui, & ore nefario Deum traducere non timeat. Plenus etiam spiritu satanæ, virtutes multas, & miracula arte diabolica operabitur. Et alios quidem signis, alios vero gladijs ad suam voluntatem conuertet. Præliabitur autem contra Sanctos, quia veniet Enoch & Elias tunc, quos quia tunc ratione superare non poterit, gladijs interimi faciet.

Prosper Aquitanicus. 460.

De Promissionibus & Prædictionibus Dei. Dimidium temporis lib. 4. c. 9. Daniel Propheta dicit Angelum dixisse [illegible], &c. *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* &c. Hic ostenditur quòd ex Iudæis de tribu Dan, quæ hodieque in Perside est, veniat Antichristus, iuxta propheticam benedictionem Iacob Patriarchæ, dicentis. *Dan iudicabit populum suum sicut alia tribus, fiat coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi* [illegible] Statimque verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens: *Salutare tuum expectabo Domine.*

Dan 11.

Gen. 49.

[illegible]ius. 540.

Lib. 3. in Apocalyps. De tribu Dan Antichristus traditur nasciturus. Non frustra ipsius quoque [illegible] factam æstimo [illegible] nisi vt de præcedentibus expectem[us] [illegible] opere bus veritatem, [illegible] & tribus annis, & mensibus [illegible] Antichri[sti] [illegible] Helia grassantem, tanquam in medio hebdomadis hostiam dicit, sacrificiumque deficere, quod in Ecclesia sol[emn]iter immolatur, Antichristi scilicet malitia præualente.

Iunilius. 540.

[illegible] Sextæ diei vesperam iam nunc appropinquare cernimus, cum abundante per omnia iniquitate refrigescit charitas multorum: adueniet autē multo tenebricosior cęteris, cum apparente homine peccati, filio iniquitatis, *qui extollitur atque eleuatur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*: tanta fuerit tribulatio, *vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi*, & subsequetur statim hora vniuersalis iudicij, de qua scriptum est, *Veruntamen Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Perseuerabit enim sabbatismus animarum sanctarum vsque ad finem seculi, & cum vltima ætas seculi post vesperam suam, de qua præfati sumus, finem, interfecto per Dominum nostrum Christum Antichristo perceperit, &c.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 8. Originum cap. 11. Antichristus appellatur, quod contra Christum venturus est nō quomodo quidam simplices intelligunt, Antichristum ideo dictum, quòd ante Christum venturus sit, & post eum veniat Christus: Non sic, sed Antichristus Græcè dicitur, quod est Latinè contrarius Christo. *Anti* enim Græcè, in Latinum contra significat. Christum enim se mentietur dum venerit & contra eum dimicabit, & aduersabitur Sacramentis Christi, vt veritatis eius Euangelium soluat. Nam & templum Hierosolymis reparare, & omnes veteris legis ceremonias restaurare tentabit.

Beda. 700.

In cap Genes. 48. *Dan iudicabit populum suum:* Dicunt quidam, Antichristum per illa verba prædici de ista tribu futurum: alij de Iuda, à quo traditus est Dominus, &c. Alij hanc prophetiam ad Antichristum transferũt, pro eo, quòd hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordēs. Et q. primus Dan inter tribus Israel ad Aquilonem castra metatus est, illum significat, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, de quo figuraliter Propheta dicit: *A Dan auditus est*, &c. Serpens ille cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis armabitur etiā cornibus potestatis, &c. Cùm venerit Antichristus, occurret post illius vestigia Christus celeri aduentu, vt illum interficiat spiritu oris sui, &c.

In Samuelem [illegible] Relegens historiam Ecclesiasticam, innumera Martyrum gesta reperies, quibus [illegible] immanior temporibus Antichristi conflictio [illegible] huius, hoc est, Ecclesiæ perturbatio, non dubitatur esse ventura. Neque aliud [illegible] duas has vaccas, quæ arcam Domini referentes Israelitis, holocaustū sunt Domino, super Enoch & Elia interpretari, qui tunc Iudæis fidei gratiam aperturi, nec mora ab Antichristo mortē creduntur ille suscepturi.

In Marcum lib. 4. cap 13. Tribulatio Antichristi quanto cęteris, quæ præcessēre, pressuræ pondere grauior, tanto est temporis breuitate moderatior futura. Nam tribus annis & dimidio, quātum de prophetia Danielis & Apocalypsi S. Ioannis conijci potest, Ecclesiam per orbem impugnatura esse creditur.

Libro 6. in Lucam cap 23. Filius diaboli Antichristus, non ab ipso nascendo, sed vt cæteri peccatores, illum imitando vocatur.

In cap. 13. Apocal. ad illa verba: *Et numerus nominis eius 666.* Numerus hominis est, ne eum putemus,

iuxta quorundam opinionem, vel diabolum, vel dæmonem; sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter.

Alcuinus. 750.

Ad cap. 7. Ioannis: In Antichristo iniustitia est, & verax non est, quia gloriam suam quæsiturus est, non eius, à quo missus est, sed venire permissus Omnes ergo pertinentes ad corpus Christi, ne inducamur in laqueum Antichristi, non quæramus gloriam nostram.

Lib. 3. de S. Trinitate cap. 19. Quædam videlicet signa, quæ ipse Dominus in Euangelio ante finem mundi futura esse prædixit, transacta leguntur: quædam verò imminentia quotidie sentiuntur. Quædam itaque nedum acta sunt, sed futura esse certissimè creduntur, id est, fides Israelitici populi, de qua Apostolus ait: *Cùm intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet: & regnum Antichristi & crudelitas eius in Sanctos.* Hæc enim erit nouissima persecutio, nouissimo imminente iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur vniuersa: sed ciuitas Christi ab vniuersa diaboli ciuitate, quantacunque erit vtraque super terram. Cuius persecutionis auctorem esse eundem Antichristum, non dubium est: quẽ Apostolus filium nominat perditionis, atque refugam (apostatam) vtique à Domino Deo, *qui extolletur super omne id quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Ecclesia siquidem sancta non dicitur Deus. Colitur itaque rectè tantummodò sancta Trinitas Deus, cuius honorem impijssimus ille refuga sibi vendicare præsumit: alios adulationibus, alios terroribus, alios signis illicitans, vt se colant pro Deo: cuius persecutionem trium semis annorum spatio excandescere super terrã in Apocalypsi prædicatum est. Sed ne tam immanis & crudelis persecutio improuisa veniens, omnes minus paratos inuoluat, Heliã & Enoch maximos Prophetas venturos esse Ecclesiæ habet fides. per quorum doctrinam populus Israeliticus cõuertetur ad fidem. Qui cùm ipsi primò tres semis annos prædicauerint, in ipsa eadem prædicatione cum alijs fidelibus glorioso coronabuntur martyrio, &c.

Rom. 11

2. Thess. 2

Apoc. 11. & 13.

In quæstion. in Genesin ad finem: *Dan iudicabit populum suum, sicut alia tribus Israel. Fiat Dan coluber in via, Cerastes in semita.*) Dicunt quidam, Antichristum per hæc verba dici de ista tribu futurũ, pro eo quòd hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordens. Inter tribus Israel primus Dan ad Aquilonem castrametatus est: illum significans, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, de quo figuraliter Propheta dicit: *A Dan auditus est fremitus equorum.* Qui non solùm coluber, sed etiam cornutus serpens dicitur, per quem congruè Antichristus asseritur, qui contra vitã fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis armabitur, & cornibus contra potestates.

Ambrosius Ambertus. 760.

Lib. 2. in Apocal. cap. 3. *Ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est.* Quia hæc eadem tentationis hora, non iam venisse, aut in præsenti esse, sed vẽtura prædicitur, melius per hanc Antichristi tempus specialiter comprehendi intelligitur. Tunc enim veniet illa tentatio, quę non per partes, sed totum simul examinabit mundum. Tunc, quod nusquam in retroactis temporibus apparuit, persecutores eiusdem Ecclesiæ miraculis coruscabunt, & hinc tormenta sęuient, illinc miracula suadebunt.

Lib. 5. cap. 11. Quia verò in illis tunc regionibus, in quibus Christus traditur crucifixus, in quibus & caput malorum Antichristus sedebit, atque regnabit, immanior persecutio Ecclesiam vexabit: ideo præ omnibus illa ciuitas, quæ occidit Prophetas, & lapidat eos, qui ad se missi sunt, subaudi terrena Hierusalem, mortua Sanctorum corpora in plateis habere describitur: tanquam scilicet vbi principale certamen erit, ibi mortuorũ corpora multipliciter iaceant. In quibus verbis patenter etiam datur intelligi, quia præ omnibus principaliter tunc Iudaica plebs Antichristo adhærebit, vsquequo Enoch & Elia prædicantibus, qui ex ea fuerint saluandi, reuertantur ad Christum.

Libro 6. cap. 13. *Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.*) Quam potestatem tunc bestiæ tradet, cùm per Antichristum vbique super gentes & regna eleuatus, contra bonos desęuiet & quia non solùm potentia temporali opprimet, verùm etiam signis & virtutibus plures decipiet, idcirco hæc potestas magna vocatur, &c. Nulla ex parte in Antichristo à blasphemijs vacat locus: quia & vocibus Christum abnegans, se pro illo adorandum ingerit: atque in hac pertinacia mentis perdurans, secundùm duritiam suam, & cor impœnitens vsque in finem perseuerat. Si enim ab hac pertinacia resipiscens Christum fateretur verum esse Deum, quem seipsum astirmat, veniæ locus ei quodammodò pateret; sed quia desperans in semetipsum, ad pœnitẽtiam non recurrit, ac per hoc in Spiritum etiam sanctum, per quem remissio peccatorum datur, blasphemiam intorquet, veniam peccatorum accipere non meretur.

Haymo. 800.

In cap. 11. Zachariæ: Pastor stultus & imperitus Antichristus est, qui in fine seculi venturus dicitur.

In cap. 7. Amos: Gog rex locustarum, qui secundũ septuaginta Interpretes positus est, interpretatur tectum, & superba & arrogans quædã fortitudo Antichristi significatur, qui in fine mundi cum innumerabili infidelium multitudine veniens, velut in serotino cunctam herbam terrę, hoc est, omnia infirma & tenera humani generis consumpturus est.

In 2. Thes. 2. Nascetur Antichristus in Babylone, de tribu Dan, iuxta quod Iacob dicit: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.* Et cùm venerit Hierosolymam, circumcidet se, dicens Iudæis: Ego sum Christus vobis promissus. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi, & reædificabunt templum, quod est destructum à Romanis, sedebitque ibi, dicens se esse Christum. Vel etiam in templo Dei, id est, Ecclesia sedebit, ostendens se tamquam sit Deus. Nam sicut *in Christo omnis plenitudo diuinitatis requieuit:* ita in illo homine, qui Antichristus appellatur, eò quòd sit contrarius Christo, plenitudo malitiæ, & omnis iniquitatis habitabit: quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ, &c. Super omnes extollet se Antichristus, etiam supra omne quod colitur, id est, super S. Trinitatem, quæ solummodò colenda & adoranda est omni creaturę. Gen. 49

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 2. cap. 2. *Dan,* iuxta prophetiam Iacob, *coluber in via, cerastes in semita* esse dicitur Dicunt quidam, Antichristum per hæc verba dici, de ista tribu futurum, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordens: & inter tribus Israel primus Dan ad Aquilonem castrametatus est, significans illum, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, & de quo figuraliter Propheta dicit: *A Dan auditus est fremitus equorum:* qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur κέρατα enim Græce cornua dicuntur Serpens ille

cornutus esse perhibetur, per quem digne Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis armabitur etiam cornibus potestatis.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psalm.9. Sicut leo latet in spelunca, vt foris eum non timeant bestiæ, & sic illuc appropient, dum nusquam eius terror apparet, donec exeat, & apertè deuoret: ita Antichristi crudelitas, quadam adulatoria prędicatione, & quibusdam miraculis multos seducet, & quos hoc modo seducere non poterit, varijs supplicijs velut leo violenter inuadet. Hæc omnia ita diligenter de Antichristo describit, & eius membris, vt suos cautos reddat: minus enim lædunt quę præuidentur. Duæ persecutiones fuerunt in Ecclesia: aperta, & fraudulenta. Primo tempore violenta, fraudulenta in medio, quemadmodum per hæreticos & falsos fratres: validissima, & ex his duabus iuncta in fine tempore Antichristi, qui quos non poterit attrahere miraculis, coget minis, quoniam vt leo in spelunca insidiatur.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 890.

Cap.7. Quòd in vespera horror Abraham inuasit, hoc est, quòd in fine mundi Antichristi persecutio horrenda Ecclesiam fatigabit.

Cap.13. Nota quòd castra Dan ad Aquilonem posita sint, ex quo Antichristus futurus erat.

Cap.14. Perfidi Iudęi in fine seculi Antichristum eligent, & verum Christum non recipiunt, iuxta illud: *Ego veni in nomine Patris mei, & me non recipitis: alius veniet in nomine suo, hunc recipietis.* Ioan.5.

Cap.15. Dauid Christus est, qui leonem & vrsum ad oues Christi grassantes interfecit, vrsum diabolum, leonem Antichristum, alterum nunc latenter insidiantem, alterum in fine mundi perfidè sęuientem.

Radulphus Flauiacensis. 930.

Lib.18. in Leuiticum cap.1. *Ecce egressus filius mulieris Israelitis, quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israel, iurgatus est in castris cum viro Israelite:)* Quisquis ille fuerit, cuius iuxta literam iurgium hîc introducitur, ea, quæ dicuntur de eo, ad Antichristi personam congruentissimè referuntur. Nam quòd mulieris Israelitis filius dicitur, præsignare videtur, quòd iniquus ille de Ecclesiasticis parentibus nasciturus sit, & inter filios matris Ecclesiæ fidei Sacramēta primò suscepturus. Vnde & iste inter filios Israel natus perhibetur: alioqui fieri non posset, quod testatur Apostolus, vt ad Ecclesiasticos honores perueniret, & in templo Dei, videlicet in fidelium societate cathedram dignitatis acciperet, nisi eos, à quibus ordinandus est, affectata primitus fidelium forma deciperet. Quo tamen honoris culmine sibi collato, postmodum in superbiam abusurus est, dum *aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ostendens se tanquam sit Deus, &c.* Septimum huius bestię (de qua Apocal. 3.) caput regnum erit Antichristi, quod inter decē cornua quartæ bestiæ paruulum orietur: inter minutias quippe Romani Imperij, quod iam per multa diuisum est, Antichristus consurget, & primò tribus regibus sibi consociatis, & à Christi fide, quā prius tenebant, euulsis: incertum est autem qui illi futuri sint: deinde totum mundum occupabit, & potentior cæteris regibus apparebit. Meritò ergo Ioanni, qui sub Rom. scripsit imperio, de septem regnis istis ab Angelo dictum est: *Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit:* quinque enim ex his regnis, quæ supra memorauimus, iā transierunt: Romani tūc regnabant: Antichristus nondum venerat: qui cùm venerit, sicut ibidem dicitur, oportet illum breue tempus manere. Iste est, de quo dicitur: *Et vidi*, inquit, *vnum de capitibus bestiæ, &c. Vocabatur autem mater eius Salamith, filia Dabri, de tribu Dan.)* Salamith retributio interpretatur, Dabri loquelam sonat. Antichristus igitur, qui per Apostolum perditionis filius vocatur, rectè matrem Salamith habere perhibetur, & ipsam filiam Dabri, id est, loquelæ: quia damnatio, cui ipse destinatus est, blasphemijs illius retribuetur, & ex inde orietur, sicut in Daniele expressum est: *Iudicium*, inquit, *sedit, & libri aperti sunt. Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniam interfecta esset bestia, & periisset corpus eius, & traditum esset ad comburendum igni.* Quòd autem ex tribu Dan esse dicitur homo iste, hîc manifestius Antichristus designatus intelligitur, qui Scripturis hinc atque inde conclamantibus, ex tribu Dan oriturus agnoscitur. Recole prophetiam Patriarchę Iacob: *Fiat*, inquit, *Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Hoc quomodo super Antichristo intelligendum sit, Papa Gregorius latius exponit. Concinit huic prophetiæ etiam quod de tribu Dan sacra in Numeris narrat historia. In dispositione quippe castrorū ad Aquilonis partem positi sunt filij Dan, de quibus etiam statutum est, vt nouissimi proficiscerentur. Cùm autem filij Israel ex Aegypto exeuntes, ad terram transirent Chanaam, si quis regionum situm consideret, aduertere poterit, eos contra Aquilonem, seu certè contra Orientem, cùm deserta circumirent, iter habuisse. Cùm igitur ad Aquilonem tenderent, prima castrorum profectio ad Aquilonem positis danda videretur, aut certè media, si Orientem versus iret exercitus. Apparet itaque mysterij causa factum esse, vt qui primam castrorum frontem tenebant in metatione, postremi essent in profectione. Tribus enim Dan, quę ad Aquilonem castrametatur, illum præsignare videtur, qui de eadem tribu nasciturus, in his, qui à feruore charitatis remoti, & quasi sub glaciali plaga positi sunt, accipiet principatum, & à lateribus Aquilonis, sicut de Ezechiele protulimus, ducet exercitum. Quòd verò nouissima proficiscebatur hęc tribus, sub Antichristi futura temporibus Ecclesiæ postremitas monstrabatur. Nec quemquam moueat, quòd tribus Dan in castris Israel computabatur, cùm Antichristus hostis Ecclesiæ sit futurus: hostis siquidem fidelibus erit, sed tamen ex fidei professoribus maximam multitudinis suæ partem congregabit, &c. Tribus igitur Dan licet filiorum Israel castris annumeretur, non incongruè tamen in Antichristi refertur figuram, qui, vt supra ostendimus, cum magna exercitus sui portione primò castris fidelium consociabitur. Notandum enim, quòd tribū eandem in numerum cæterarum Moses quidem inclusit, sed in Apocalypsi sua, in fine scilicet Canonis, Ioannes exclusit: *Vidi*, inquit, *quatuor Angelos, &c.* Deinde enumerans quot millia de singulis tribubus signata sint, omnes filios Iacob ponit: tribum Dan solam prætermittit, Manassen in loco eius substituens.

Apoc.17. Apoc.13. Dan.7. Gen.49. Num.2.

Bruno. 1060.

Ad Psal.9. *Exacerbabit Dominum peccator*, hoc est, ad iracundiam cōcitabit sua superbia: quòd propriè de Antichristo datur intelligi, qui irritat verum Dominum, quando se sua fallacia non solum terrenum regem, sed etiam rerum omnium Deum prædicabit. Sed hoc erit ei ad ruinā, ideo vt falsus Deus flammis dignis punietur. Non requirit Antichristus, vt sua peccata crudelia dimittantur: quia in conspectu suo non habet Deum, &c. Astus Antichristi comparauit Dauid con-

suetudini latronum, qui se occultant, vt interficiant innocentes. Diuites seculi ditabit, vt eorum gloria alios decipiat: inclinabit se tyrannis, cũm animum suum remiserit in aliquod otium, cessando à tanta persecutione, nimia acquisitioni perditorum satiatus. Post pœnas, afflictionesqúe iustorum cadet nequissimus cum suis sequacibus de sua præsumptione, quando illi superuenerit repentinus interitus.

Ad cap 2. posterioris ad Thessalon. *Quem Dominus interficiet.*) Dicit B. Ambrosius, Iesum se ostẽsurum Antichristo, & clamante Iesu interficietur hic impius; sed quid clamaturus nescimus. Alij dicunt, quòd Michael solo terrore suo interfecturus sit hunc Antichristum. Iesus quidem interficiet eum, & postea destruet eum, damnatum & in corpore, & in anima. Destruet dico illustratione aduentus sui, id est, eo aduenſente ad iudicium in magna claritatis illustratione.

Anselmus Cantuariensis. 1080.

In enarratione Euangelij: Quis vel perfectorum non timebit, quando sub Antichristo immanis illa persecutio vbique feruebit? Timens autem incipiet aliquantulum mergi, quia propter horrorem atrocitatis suppliciorum, quæ Sanctis inferentur, & propter admirationem fallacium signorum, quæ per sequaces Antichristi fient, aliquantulum in corde suo fluctuans, ab inferiori parte animæ sentiet aliquid, quod nisi Christi dextera leuauerit, facilè totus demergi poterit.

In caput 5 prioris ad Thessalonicenses: Post mortem Antichristi quadraginta quinque dies concedentur ad emendationem his, qui ad vitam prædestinati sunt, & in Antichristi persecutione offenderunt Sed qui ad vitã præordinati nõ sunt, nec morte principis sui corrigentur; sed toto corde mundanis inhærentes gaudebunt, vxores ducent, conuiuia facient, & domos ædificabunt, dicentes: Pax est nobis, & securitas, licet princeps noster sit mortuus, & dum ita paratos ac securos se putauerint, subitò iudex apparebit, omnesqúe tales condemnabit.

In caput 2. posterioris ad Thessalonicenses: Sicut Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: ita diabolus erit in Antichristo mundum seducens. Et sicut Christus ait: *Pater in me manens ipse facit opera:* sic diabolus in Antichristo manens, faciet omnia, quæ ille videbitur facere, &c. Occidetur Antichristus, sicutè volumine Danielis intelligimus, in monte Olíueti, in papilione, in solio suo, illo videlicet loco, quo Dominus in cælum ascendit.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 13. Apocalypsis: Ille draco, ille diabolus, nũc alio quidem, sed vicino nomine bestia dicitur non abs re; sed pro nouæ rei magnitudine: quia videlicet qui prius erat diabolus, & draco dicebatur, in homine erit, & homine armabitur, qui & homo peccati, & homo erit filius perditionis. Idcirco pulchrè appellatio quoque mutata est, vt bestia dicatur. Erit enim homo ille secundùm operationem Satanæ, Deo & omni creaturæ infestus, secundùm proprietatem siue etymologiam appellationis. Tradunt nonnulli quòd ille locus maris, vnde nasci debeat, Babylonia sit. Nam, inquiunt, sicut Dominus & Redemptor noster Bethlehem sibi præuidit, vbi pro nobis humanitatem assumere dignaretur: sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur locum nouit aptum, in quo radix omnium malorum oriri debeat, scilicet ciuitatem Babyloniæ. In ipso conceptionis initio diabolus simu introibit in vterum matris eius, & ex virtute diaboli consouebitur, & contutabitur in ventre matris eius, & virtus diaboli semper cum illo erit. Et sicut in matre Domini nostri Spiritus sanctus venit, & eam sua virtute obumbrauit, & diuinitate repleuit, vt de Spiritu sancto conciperet, & quod nasceretur diuinum esset: ita quoque diabolus in matrem Antichristi descendet, & totam eam replebit, totam circumdabit, totam tenebit, totam interius & exterius possidebit, vt diabolo cooperante per hominem concipiat: & quod natum fuerit totum sit iniquum, totum malum.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Sermone ad Aduentum Domini: Illo tempore regnabit Antichristus, qui totum orbem diuersis modis conturbabit. Nam cunctos principes per pecuniam sibi attrahet: cum diuitibus in occultis, vt leo in insidijs, ad decipiendum se tradet: clerum per mundanam sapientiam decipiet, cùm verba contra Altissimum proferet: religiosos signis & prodigijs seducet, quando etiam ignem descenderẽ de cælo faciet: vulgus terrore concutiet, cùm magna persecutione in Christianos sæuiet: Enoch & Eliam interficiet, & omnes sibi resistentes crudeli exanimatione perdet, quem Dominus Iesus spiritu oris sui, seu ministerio Michaelis Archangeli interficiet, ipseqúe tunc ad iudicium veniet.

Berngosius Abbas. 1124.

De mysterio ligni Dominici, & de luce visibili & inuisibili: Hæc est illa lux, per quam Iacob futurorum illustratus scientia: *Fiat,* inquit, *Dan coluber in via, cerastes in semita:* Gen. 49. Antichristum scilicet significans, qui contra electos Dei duplici quandoque debet sæuire dementia, dum & coluber ex astutia, & cerastes vocatur ex potentia.

Richardus Victorinus. 1140.

Libro 5. in Apocalypsin: Tam acerbam merebuntur reprobi vltionem diuinam in diebus Antichristi, vt prorumpant in blasphemiam nominis diuini, &, quod est grauius, non tantùm prorumpent in blasphemiam, sed nec agent pœnitentiam.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum capite 1. Vltimam Ecclesia tam violentam, quàm fraudulentam persecutionem sub Antichristo passura erit, qui ex hoc, quòd Christum se mentiens, Christo per omnia vita & doctrina oppositus erit, Antichristus, tanquam contrarius Christo, vocatur. Græci enim *ἀντὶ* contra dicunt. Porrò de tribu Dan, seruili scilicet conditione, ex illa, quæ dicitur, auctoritate: Gen. 49. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita,* nasciturus creditur.

Capite 6. Tempus quoque tentationis, tribus annis & dimidio, totidem scilicet, quot & Dominus prædicauit, ex hoc, quod ibidem dicitur, Apoc. 12. *vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis,* protendi latenter innuitur. Euidentius autem ex illa auctoritate Apocalypsis: Apoc. 11. *Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus 42.* declaratur. Quam breuitatẽ temporis ex immanitate persecutionis propter electos à misericordissimo iudice prouisam esse Dominus insinuat, cùm ait: *Nisi abbreuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos abbreuiabuntur dies illi.*

Potho Prumiensis. 1160.

Libro 3. de statu domus Dei: Quocirca nobis aperè declaratur, quia illi *negotio, quod perambulat in tenebris,* cui nimirum seruitur à multis, iam iamqúe succedit vltima & periculosissima tentatio,

quan-

quando Ecclesia Christi *ab incursu & dæmonio meridiano*, quasi tempestate sæuissima quassabitur, quando ille *homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, tanquam meridiana lux, apparens in omnibus signis & prodigijs mendacibus, seducet inhabitantes super terram.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica secunda post Octauas Epiphaniæ: Antichristo & discipulis eius opponet Dominus Eliam & Enoch, & Dominus Iesus in propria persona semetipsum opponet Antichristo, vt stultus appareat, postquam fuerit contra Deum supra modum eleuatus.

Vincentius Burgundus Beluacensis. 1240.

In Speculo Naturali libro 32. capite 103. Legitur Antichristus in Babylone de tribu Dan nasciturus, iuxta id quod ait Iacob pater eius: *Fiat Dan coluber in via*, &c. Vnde hæc sola tribus in Apocalypsi subticetur, vbi ex alijs tribubus signati numerantur. Huius *aduentus*, vt ait Apostolus, *erit secundùm operationem satanæ*, quia totum faciet diabolo (qui illum possidebit) instigante, atque cooperante. Nec tamen ita possidebit eum ex toto, vt vniatur ei, sicut humanitati diuinitas in Christo, nec ita vexabit eum, vt careat rationis iudicio, alioquin non imputaretur ei quicquid ageret, sicut nec furibundo.

Albertus Stadensis. 1250.

In Chronicis de anno 1250. Interim & multæ hæreses, & plurimæ turpitudines cũ alijs malis pullulabũt, qui Antichristũ in proximo adesse ostendunt. Immunda quoque mulier immundum filium concipiet. Cùm enim tempus aduenerit, quo iste nequissimus deceptor horribiliter apparebit, dicit virgo Hildegardis, mater illa, quæ istum fallacem in mundũ eijciet, à pueritia sua in puellari ætate diabolicis artibus vitijsque plena, in deserto abiectionis inter nefandissimos enutrita est, ibi parentibus suis eam nescientibus, nec illis, cum quibus moratur, eam scientibus. Quoniam diabolus illuc eam ire persuadet, & ibi eam secundùm voluntatem suam decipiendo componit, quasi Angelus sanctus. Et ideo ab omnibus se separat, vt tanto facilius cælari possit. Vnde etiam aliquibus, sed tamen paucis viris nequissimo latrocinio fornicationis occultè commiscetur, & in tanto studio turpitudinis cum illis se polluit, velut Angelus sanctus feruorem prauitatis illius eam perficere iubeat. Et sic feruentissimo ardore fornicationis istius filium perditionis concipiet, nesciens de quo semine virorum illorum eum conceperit. Sed Lucifer, serpens videlicet antiquus, turpitudine ista delectatus, coagulationem hanc iusto meo iudicio artibus suis inflat, & eam omnibus viribus totam in ventre matris possidet. Sic illo proditore de ventre matris suæ, pleno diabolico spiritu, egrediente, deinde consuetam fornicationem deuitat, & apertè stulto & insipienti populo dicit, quia virum non habet, nec patrem infantis sui sciat, fornicationem, quam perpetrauit, sanctam dicit. Vnde populus illam sanctam putat & nominat. Sic filius perditionis diabolicis artibus vsque ad fortiorem ætatem nutritur, semper noto sibi populo sese subtrahens, nec se manifestabit, vsque dum se plenum & superabundantem in cunctis iniquitatibus cognouerit, &c. A diabolo quippe Antichristus infusus, omnia, quę Deus in antiqua lege & noua constituerat, destruet, & incestum, & alia similia peccata non esse peccata affirmabit, affirmans, quòd omnia castitatis præcepta per ignorantiam facta sunt. Multitudinem populorum seducendo sibi attrahet, & se vt Deum adorari faciet, vt Filius Dei paruum numerum in comparatione numeri sui habeat. Pro redemptione populi sui per occisionem se mori, & per resurrectionem se surgere simulabit, & quandam scripturam in fronte sequentium se scribi faciet, per quam omne malum eis immittet, atque per eandem scripturam contra Baptismum, & contra Christianum nomen arte magica ita eos infundet, vt ab illo discedere non cupiant, & vt secundùm ipsum, quemadmodum Christiani secundùm Christum, omnes vocentur, &c. Tunc Eliam & Enoch eadem vis, per quam prius ablati de medio hominum fuerant, reducet, & quàm diu cum hominibus morabuntur, semper per quadraginta dies reficientur. Maiora signa filio perditionis facient, homines ex omnibus populis ad ipsos current, ad martyrium, quod eis filius perditionis inferet, cum ardenti fide veluti ad conuiuium properantes, multitudo sanguinis eorum sicut riuus effundetur. Hos cùm filius perditionis nec blanditijs, nec minis superare poterit, iubebit eos crudeli martyrio consummari. Sequaces filij perditionis gaudebunt, sed cùm spiritus vitæ eos suscitauerit, ac rursus in nubes sustulerit, gaudium illorum in timorem vertetur. Deinde perditionis filius populum conuocabit, & in cælos ire tentabit. Sed cùm diabolica arte se sursum extulerit, diuina virtute eijcietur, atque fœtor sulphuris & picis eum suscipiet, ita etiam, vt astantes populi ad præsidia montium fugiant. Tantus quippe terror hæc videntes & audientes occupabit, vt diabolo & filio eius abrenuntiantes, ad veram fidem baptismi conuertantur. Post casum Antichristi gloria & laus Christi Filij Dei amplificabitur.

Thomas Aquinas. 1250.

De humanitate Dei cap. 29. Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan, iuxta quod ait Iacob: *Fiat Dan coluber*, &c. Et cùm venerit Hierosolymam, circumcidet se, dicens Iudæis: Ego sum Christus vobis promissus. Tunc cõfluent ad eum omnes Iudæi, & reædificabunt templum à Romanis destructum, & ibi *sedebit, ostendens se tanquam sit Deus.*

Ad cap. 13. Apocalypsis: Cùm Antichristus per aliquod tempus, scilicet per tres annos & dimidium, in magna potestate regnauerit, vili morte interficietur in monte Olíueti, in papilione, in loco, contra quem ascendit Christus ad cælos.

Engelbertus Abbas Admontensis. 1295.

Libro de ortu & fine Romani Imperij capite 18. Appropinquante tempore aduentus Antichristi, veniet discessio primùm regnorum omnium ab imperio, deinde Ecclesiarum ab obedientia Sedis Apostolicæ, & vltimò fidelium à fide. Tunc enim Ecclesię membris influentiam suorum capitum in temporalibus & spiritualibus non capientibus, & per consequens motu ac sensu gratię priuatis, locum & facultatem habebit deceptio, & dominatio Antichristi. Vnde illi, qui studium & ingenium suum adhibent ad deiectionem & detruncationem imperij, videntur directò festinare ad hoc, vt locus & facultas præparetur tyrannidi Antichristi.

Nicolaus Lyranus. 1300.

Ad cap. 2. posterioris ad Thessalonicenses: *Et reuelatus fuerit*, &c. Hic ponitur secundum notabile, quod præcedet diem iudicij, scilicet aduentus Antichristi: cuius primò ponitur superbiæ excessus, secundò tempus veniendi, tertiò dæmonis ef-

fectus. Excessus verò superbiæ erit, quia faciet se sicut Deum adorari. Habebit Antichristus dæmonem priuatum, qui à Deo permissus, faciet multa miracula ad eius nutum pro subuersione fidelium.

Augustinus Triumphus. 1320.

De potestate Ecclesiast. quæstione 21. articulo 4. Ante Antichristi aduentum erit triplex in mundo discessio: quia primò erit omnium hominum separatio à Romano imperio: secundò erit multorum Christianorum discessio à fide Catholica: tertiò erit separatio multarum Ecclesiarum à Romano Pontifice. De prima discessione dixit glossa super illo verbo Dan. 7. *Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terram,* &c. *Porrò cornua decem in capite bestiæ, decem reges erunt.* Quod regnum maius est omnibus, regnum Romanorum est. Per decem verò cornua intelliguntur decem regna, in quæ diuidetur Romanum imperium tempore Antichristi: quia tempore diuisionis prædicti regni, & de ipsis regnis, in quæ diuidetur, orietur Antichristus.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Antichristus quatuor modis subuertendi homines armabitur, scilicet callida persuasione, miraculorũ operatione, bonorum largitione, tormentorum exhibitione. Prædictis quatuor modis multos ad se trahet. Trahet aũtem malos per munera, bonos per tormenta, simplices per prædicationem & miracula. Hic ex parentibus senibus concipietur, & nascetur in Babylone de tribu Dan. Et sicut in Christo *omnis plenitudo diuinitatis inhabitauit*: ita in Antichristo omnis plenitudo iniquitatis inhabitabit: quia in ipso erit malignus, caput omnium malorum, propter quod & filius perditionis vocabitur. Inter occultum aduentum Antichristi, qui est per natiuitatem; & manifestum, qui erit per prædicationem, & apertam persecutionem, venient Elias & Enoch, vt ipsi repugnent, & errantes ad viam veritatis reducant: prædicabunt diebus 1260. id est, tribus annis cum dimidio. Tandem Antichristus occidet eos in Hierusalem, & iacebunt corpora eorum in plateis tribus diebus & noctibus, & dimidio, quia nullus audebit corpora eorum sepelire propter metum Antichristi, vt quicunque viderint timeant eis conformari. Post tres autem dies & dimidium resurgent, & in cælum in nube ascendent. Antichristus verò quindecim diebus regnabit post mortem illorum. Regnabit autem tribus annis & dimidio, & post Dominus potestate sua occidet eum, siue per se, siue per Michaelem Archangelum.

Guido Carmelita. 1340.

De erroribus Abbatis Ioachimi & Petri Ioannis: Quamuis multi dicantur Antichristi, 1. Ioannis 2. tamen vnus est propriè & verè, qui seducet multos, & quem Dominus interficiet spiritu oris sui.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa libro 6. de gaudijs Paradisi: Antichristus ex parentum semine concipietur, & post conceptum descendet spiritus malignus in matris vterum cum virtute, & operatione. Deinde puer nascetur, aletur, adolescet, propter quod & filius perditionis dicetur. Nascetur enim in Babylone ex tribu Dan, sicut dicit Glossa super Apocalypsin. Posthæc veniet in Hierusalem, & circumcidet se, dicens se esse Christum seu Messiam illis promissum: vnde plebs Iudaica specialiter adhærebit ei, &c.

Bernardinus Senensis. 1430

Tomo 2. de iudicio generali Sermone 11. folio 101. Primò consideremus circa iudicium generale occasionem antecedentem, id est, quę erit occasio iudicij generalis, & finis præsentis seculi: ad cuius euidentiam notãdum est, quòd mortuo Antichristo, quem secundùm Apostolum 2. Thessal. 2. *Dominus noster Christus interficiet spiritu oris sui.* Quia secundùm Nicolaum de Lyra de mandato eius fulminabitur per ministerium Archangeli Michaelis, qui etiam interficiet exercitum eius, secundùm Methodium. Ab illo tempore, vsque ad finem mundi, secundùm quosdam, paruum non debet esse tempus secundùm communem cursum. Nam videntes Iudæi se deceptos ab Antichristo, per Enoch & Eliam feruidè conuertentur. Ex hoc manifestè patet, quòd ab illo tempore vsque ad finem mundi tantum spatium temporis debet interuenire, quòd totus populus Israel, atque totus mundus conuertatur ad Christum.

ARTICVLVS QVARTVS.

IN FINE MVNDI OMNIA OMNIVM HOMINVM CORPORA IN EADEM CARNE ESSE RESVRRECTVRA.

NEGANT.

Anno ante natū Christum

470. AESCHYLVS in Eumenid. *Semel mortui nulla est resurrectio.*

300. *Græci Philosophi mortuorum resurrectionem prorsus negabant.* Epiphanius in Ancorato.

270. Theocritus Idyllio 4. *Sperandum est viuis, non est spes vlla sepultis.*

100. *Sadducæi & Samaritani negabant carnis resurrectionem.* Matthæi 22. Actor. 23. Epiphanius hæresi 9. & 13.

50. Catullus ad Lesbiam: *Soles occidere, & redire possunt:*
Nobis cùm semel occidit breuis lux,
Nox est perpetua vna dormienda.

Anno post natū Christum

50. *Hymenæus & Philetus, à veritate excidentes, dixerunt resurrectionem iam esse factam.* 2. Timoth. 2.

60. *Simon Magus, negans carnis resurrectionem, interitum carnis asseruit.* Epiphanius hæresi 21.

80. *Carpocrates dicebat, resurrectionem animarum esse, non corporum.* Irenæus lib. 1. c. 24.

100. Plinius libro 7. cap. 55. Nat. hist. *Similis de asseruandis corporibus ac reuiuiscendis promissa à Democrito vanitas, qui & ipse non reuixit. Quæ (malum) est ista dementia, iterari vitam, mortemq́ue?*

130. *Valentinus asseruit, animam solam, non corpus saluari.* Irenæus libro 1. capite 1. Epiphanius hæresi 31.

160. *Apelles carnis resurrectionem negabat.* Tertullianus de Præscriptionibus aduersus hæreses.

170. *Marcion salutem solùm animarum esse futuram dixit: corpus autem, quoniam de terra sumptum sit, non posse participare salutem.* Irenæus lib. 1. c. 29. Epiphanius hær. 42.

200. *Cecilius irridet Christianos, quòd sese renasci post mortem, & fauillas & cineres afferant, & cælo & astris interitum denuntient.* Minutius in Octauio.

240. *Origenes in Psal. 1. & 65. (*vt referunt Methodius in Aglaophonte, & Epiphanius hæresi 64.*) scribit, corpus non idem numero, sed specie resurrecturum.* Lib. 3. in epist ad Romanos scriptum reliquerat, *in futuris seculis fœminas redigendas in viros, & humana corpora in animas.*

270. *Manichæi corporum resurrectionem tamquam fabulam reijciunt: nullam enim materiam dignam salute existimant, & solas animas resurrecturas dicunt.* Epiphanius, Augustinus, Theodoretus, & Nicetas de Manichæis.

350. *Hierax voluit carnem non resurgere penitus, sed animam solam: spiritalem autem resurrectionem asseruit.* Epiphanius hæresi 67. Ioannes Cyprius vitæ Epiphanij cap. 27. Nicetas Orthod. fidei lib. 4. capite 34.

380. *Ioannes Hierosolymitanus corporis quidem resurrectionem futuram, sed quotidie in generatione filiorum fieri.* Augustinus hęresi 59.

560. *Eutychius Constantinopolitanus Patriarcha scripsit ac docuit, corpora hominum in resurrectione hominum impalpabilia, ventisq́ue, & aere subtiliora, hoc est spiritale quiddam futurum esse, dempta ista mole terrena & graui, idq́ue, ratione glorificationis, quam ibi consequetur.* Gregorius Magnus lib. 14. in Iob cap. 29. Beda lib. 6. in Lucam c. 24. Regino & Sigebertus in Chronicis de anno 580.

600. *Armenij dicunt, quòd omnes in resurrectione generali resurgent in sexu virili, non muliebri: aliqui tamen ex ijs dicunt, quòd non erit resurrectio.* Guido de Armenijs.

860. *Michael Balbus Amoræus resurrectionem mortuorum non credebat.* Zonaras in hoc Michaele.

1180. *Noui Manichæi negant resurrectionem corporum humanorum, loco eius fingentes quædam spiritualia corpora, & quendam interiorem hominem, in quibus dicunt esse futuram resurrectionem.* Nicolaus Eymericus par. 2. q. 13.

1200. *Albigenses corporum resurrectionem negant.* Cæsarius Heisterbachius lib. 5. c. 21. Antoninus parte 4. Summæ tit. 11. c. 7. §. 5.

1250. *Almaricus non credidit corporum resurrectionem.* Cochlæus de dictis & factis Lutheri, Lindanus in Dubitantio.

1545. *David Georgius Sadducæorum renouauit errorem, negans resurrectionem carnis.* Ioannes Cochlæus de actis & scriptis Lutheri de anno 1545.

1550. *Libertini rident omnem spem, quam de resurrectione habemus, idq; iam nobis euenisse dicunt, quod adhuc expectamus. Si quæratur, quomodo id intelligant, nempe, inquiunt, vt homo sciat animam suam spiritum immortalem esse, perpetuò viuentem in cælis, ac Christum morte sua opinationem aboleuisse, eaq; ratione nobis restituisse vitam, quæ in eo est, vt nos minimè mori cognoscamus.* Ioannes Caluinus Instruct. aduersus Libertinos cap. 22. Bullingerus contra Anabap. lib. 2. cap. 14.

1570. *Anabaptistæ carnis resurrectionem expressis & dilucidis verbis nec fateri, nec negare audent.* Protocollum Franckentalense art. 28.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 19. *Vers.* 25. Scio enim quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Isaiæ 26. 19. Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere, quia ros lucis ros tuus.

Ezech. 37. 1. Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne viuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus, tu nosti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis, & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce, ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis: & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui, sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus: & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant. Et prophetaui, sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde.

Daniel. 12. 2. Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium, vt videant semper.

2. *Machab.* 7. 9. Tu quidem scelestissime in præsenti vita nos perdis: sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. Post hunc tertius illuditur, & linguam postulatus citò protulit, & manus constanter extendit, & cum fiducia ait: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero.

Matth. 22. 31. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

Ioannis 5. 28. Qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Ioannis 11. 24. Dicit ei Martha: Scio quia resurget (*frater*) in resurrectione, in nouissimo die.

1. *Corinth.* 15. 51. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

Philip. 3. 20. Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem, qua etiam possit subijcere sibi omnia.

1. *Thessal.* 4. 16. Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Dominò erimus.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Constitut. Apostol. lib. 5. cap. 6. Ipse enim nos excitabit à mortuis Deus omnipotens, per Dominum nostrum Iesum Christum filium suũ, secundùm promissionem suam certissimam: excitabit, inquam, nos cum cæteris omnibus, quicunque à primordio seculi mortui sunt, tales, quales modò sumus, & in hac ipsa forma, qua nunc cõsistimus, ita vt nihil mutilum, aut mancũ habeamus, aut corruptum: siquidem incorrupti, & integri resurgemus. Siue enim in mari interierimus, siue per terram dispersi ac disiecti, siue à bestijs, vel auibus discerpti fuerimus, excitabit nos sua potentia, quia vniuersum manu Dei cõtinetur, &c. Narrant enim auem quandam esse vnigenã, quæ resurrectionem affatim demonstret: hanc dicũt non maritari, & vnicè, atq; solitariè gigni: Phœnicen vocant: qui etiam narrant, quingentesimo quoquo anno in Aegyptum ad aram Solis, quam vocant, cum multo cinnamomo, & casia, ac xylobalsamo volare, & stantem ad oriẽtem solem, vt aiunt, precari, & sponte incendi, atque in cinerem redigi: ex cinere autem vermem renasci, atque ex eo tepefacto formari nouã Phœnicem, & cùm facta est volucris ferri in Arabiam, quæ est vltra tractum Aegypti. Si ergo, vt ipsi aiunt, in aue rationis experte resurrectio apparet, quid nostra inaniter calumniantur? cùm confitemur, qui potuit, quod non erat, efficere vt esset, posse eundem post dissolutionem suscitare. Quia enim compertum & exploratum hoc habemus, idcirco & verbera, & mortes, & persecutiones sustinemus: siquidem frustra ista sufferremus, nisi hæc nobis constarent, quorum præcones esse profitemur.

Libro 6. cap. 11. Iustos & iniustos à mortuis excitandos, & mercedẽ ijs soluendam confitemur.

Dionysius Areopagita. 100.

Ecclesiast. Hierar. cap. 7. Casta sanctarũ animarũ corpora pro sacris sudoribus suis in animarum immutabili secundùm diuinã vitam firmitate ac sede resurrectionem quoq; vnà recipient propriam. Inserta enim animabus sanctis, quibus in hac vita iuncta fuerant, vt Christi effecta membra, diuinam atque immortalem beatamq; recipient requiem. In his est ergo sanctorum quieta obdormitio, in lætitia, & spe immobili, cùm ad sanctorum certaminum peruenerint finem.

Ignatius. 100.

Epistola ad Trallianos: Pater itaque, qui Christũ suscitauit, & nos per ipsum suscitabit, sine quo nemo consequetur vitam æternam.

Polycarpus. 140.

Epistol. ad Philippens. Qui detorserit eloquia Domini ad propria desideria, & dixerit, neq; resurrectionem, neque iudicium esse, hic primogenitus satanæ est.

Iustinus. 160.

Oratione ad Gentiles: Hic (*Plato*) mihi videtur nõ tantùm de iudicio à Prophetis: verùm etiam de resurrectione, quam Græci non credunt, accepisse doctrinam. Cùm enim animam simul cum corpore iudicari dicit, nihil ille aliud significat, quàm fidem se adhibere ei, quæ de resurrectione est, institutioni. Quomodo namque Arideus & reliqui, si corpus, & caput, & manus, & pedes, & pellem habentes in terris reliquissent, tantum apud inferos sustinerent supplicium? haudquaquam certè animas caput, manus, pedes, & pellem habere dicent. Sed enim Plato in Aegypto, postquã in Prophetarum incidit testimonia, doctrina quoque de resurrectione corporis suscepta, cum corpore simul animam iudicari docet.

Oratione ad Antoninum Pium: Imò magis etiam Deo credentes, qui nos emortua atque in terram coniecta nostra ipsorum corpora postliminio recepturos esse speramus, (in expectatione ea) nihil planè Deo impossibile esse affirmantes. Et rem ipsam secum consideranti, quid incredibilius videatur, quàm si in corpore nondum essemus, atque aliquis diceret, ex parua quapiam humani seminis gutta fieri posse, vt ossa, nerui, & carnes ad eam quam videmus conformata effigiem existant? &c. Si quis, inquam, vobis, cùm nondum tales extaretis, neque ex talibus orti essetis, affeueraret, semen humanum, & imaginem (humanam) pictam indicans, ex eo ipso semine naturam huiusmodi fieri posse, num priusquam id factum esset, crederetis? non equidem opinor quempiam contra hoc dicere ausurum esse. Persimili ergo modo, propterea quòd nondum mortuum resurrexisse videritis, vos incredulitas resurrectionis tenet. Sed enim quomodo ab initio non credidissetis possibile esse, vt è tenui gutta tales existerent, & extitisse tamen videtis: eodem modo existimate impossibile non esse, vt dissoluta, atque seminum instar in terram disiecta corpora humana, tempore suo iussu Dei resurgant, & naturam incorruptibilem induant.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 1. ad Autolycum: Deus suscitabit carnẽ tuã, eamq; vnà cum anima immortalitate donabit. Tunc igitur, si nunc fidem habueris, immortalitate amictus, Deum conspicabere: tunc scies & senties, quia impio ore contra ipsum es in hac vita locutus. Si nunc parum credis mortuorum resurrectionem, tunc nolens volens credere cogeris.

Athenagoras. 180.

De mortuorum resurrectione: Atqui vires Dei sufficere ad corporum restitutionẽ indicat vel ipsorum procreatio. Si enim corpora, cùm non essent, condidit, eorumq; principia, vnde originẽ trahunt, procreauit, etiam quomodocunq; dissoluta, cum eadem facilitate instaurabit: id enim illi æquè possibile est. Neque inde hæc ratio labascet, siue ex materia originem rerum deducãt, siue ex elementis, vt principijs omnium, corpora constituant, siue ex semine. Cuius enim est potestatis à sua conditione informem materiam transformare, nullaq; figura indutam, multis & diuersis vultibus exornare, & partes elementorũ in vnum cogere, & semen, quod vnum est, & simplex, in multa diuidere, & quod inarticulatũ est, articulis distinguere, & vitam dare rei inanimatæ: eiusdem quoque potestatis est, & quod dissipatum est, counire; & quod iacet, surrigere; & quod mortuum, denuò viuificare; & corruptibile mutare in incorruptibilitatem: eiusdẽ auctoris fuerit, & eiusdem potestatis & sapientiæ, id quod discerptum est à multitudine omnigenarũ bestiarum, quotquot istiusmodi corpora inuadere solent, aut inde satietatem colligere, ab ipsis separare, rursusq; adiũgere suis membris & partibus: siue illa antea in vnam bestiam, siue in plures abscessẽre, siue inde in alias atq; alias abiẽre, siue cum illis ipsis extabefacta, ad initiales origines rediẽre, prout naturali putrefactione resolui solent.

Irenæus. 180.

Libro 2. cap. 51. Quia enim in corporibus perfi-

ciuntur ea, quæ sunt iustitiæ, manifestum sit. Aut vniuersæ itaq; animæ necessariè succedent in medietatis locum, & iudicium nusquam: aut & corpora, quæ participauerunt iustitiæ, cum animabus, quæ similiter participauerunt, obtinebunt refrigerij locum. Siquidem potens est iustitia illuc transducere ea, quæ participauerunt ei, & verus, & firmus emerget de resurrectione corporũ sermo; quem quidem credimus nos: quoniam & mortalia corpora nostra custodiētia iustitiam resuscitans Deus, incorrupta & immortalia faciet. Deus enim melior est quàm natura, habens apud semetipsum velle, quoniam bonus est: & posse, quoniam potens est: & perficere, quoniam diues & perfectus est.

Cap.62. Adimpleto numero, quem ipse (*Deus*) apud se ante definijt, omnes quicunque sunt descripti in vitam, resurgent, sua corpora & suas habentes animas, & suos spiritus, in quibus placuerunt Deo. Qui autē pœna sunt digni, abibunt in eam, & ipsi suas habentes animas, & sua corpora, in quibus abstiterunt à Dei bonitate: cessabũt vtrique iam generare, & generari, & ducere vxorem, & nubere.

Lib.5.cap.2. Quemadmodum lignum vitis depositum in terra, suo fructificat tempore: & granum tritici decidens in terram, & dissolutum, multiplex surgit per Spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in vsum hominibus veniunt, & percipientia verbum Dei, Eucharistia fiant, quod est corpus & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgēt in suo tempore, Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris. Qui huic mortali immortalitatem circundat, & corruptibili incorruptelam gratuitò donat.

Polycrates. 180.

Epistola ad Victorem: Hi omnes in die aduentus Domini, quo cum gloria & maiestate è cælis venturus est, & omnes sanctos excitaturus, denuò resurgent.

Fratres Lugdunenses & Viennenses. 200.

Epistola ad Fratres in Asia & Phrygia de Martyribus illius temporis, (extat apud Eusebium libro 5. cap. 1.) Martyrum corpora sex dies continuos sub dio iacētia, & maxima ignominia affecta, post autem ab impijs illis & facinorosis carnificibus exusta, inq; cineres redacta, in Rhodanum fluuium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quò nullæ quidem illorum reliquiæ amplius super terram restarent. Ista eo consilio patrabant, quòd Deum se posse vincere, & illis regenerationem corporũ prorsus eripere arbitrati sunt: quò ne vlla quidē (sic enim dicebant) spes resurrectionis illis reliqua fieret: qua freti, inquiunt, non solùm peregrinam quandam, & nouam nobis induxerũt religionem, verùm etiam neglexerunt penitus tormenta, & prompto atque alacri animo ad mortem properârunt. Iam videamus, vtrum sint resurrecturi, & vtrum illorum Deus ipsos iuuare, & è manibus nostris eripere possit.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi: De resurrectione vniuersa, & de regno Sanctorum loquitur
Dan.12. Daniel: *Et multi dormientium excitabuntur è puluere terræ: hi in vitam æternam, illi in contumeliam & igno-*
Esa. 26. *miniam æternam.* Esaias autem dicit: *Resurgent mortui, & excitabuntur qui sunt in monumentis, ac lætabuntur habitantes in terra.* Dominus quoque noster ait:
Ioan.5. *Multi in illa die audient vocem Filij Dei, & qui audierint viuent.* Tunc enim sonabit tuba, & excitabit dormientes è profundissimis terræ, tam iustos, quàm peccatores: omnisq; natura, lingua, gens, & tribus resurgent in ictu oculi, & stabũt super faciem terræ, expectātes iusti atq; terribilis iudicis aduentum, in timore & tremore inenarrabili.

Origenes. 230.

Lib.2.de principijs cap.10. Si confitētur etiam ipsi, quia resurrectio sit mortuorum, respondeāt nobis quid est quod mortuū est? Nonne corpus? &c. Arbitror Apostolo Paulo dicente: *Quia seminatur corpus mortale, resurget spirituale,* istos negare nō posse, quòd corpus resurgat, vel quia in resurrectione corporibus vtamur. Quia ergo, si certum est, quòd corporibus nobis vtendum sit, & corpora, quæ ceciderũt, resurgere prædicantur: Non enim pprié resurgere dicitur, nisi id quod ante ceciderit, nulli dubium est idcirco ea resurgere, vt his iterum ex resurrectione induamur. Alterum ergo hæret ex altero: Nam etiamsi resurgāt corpora, sine dubio ad indumentum nostri resurgunt: & si necesse est nos esse in corporibus, non in alijs, quàm in nostris corporibus esse debemus. Quod si verum est, quòd resurgunt, dubium non est, quin abiecta corruptiōe, & deposita mortalitate, resurgere dicātur à mortuis: alioquin vanum videtur & superfluum resurgere quemquam à mortuis, vt iterum moriatur.

Lib.3 cap.6. Nos qui resurrectionem carnis credimus, immutationē eius tātummodò per mortem factam intelligimus: substantiam verò eius certum est permanere, & volūtate Creatoris sui, certoq; tempore rursus reparari ad vitam, atque iterum permutationem eius fieri, vt quæ primò fuit caro ex terra terrena, tum deinde dissoluta per mortem, & iterū facta cinis & terra, rursum resuscitetur è terra, & post hoc iam velut meritum inhabitātis animæ poposcerit, in gloria corporis proficiet spiritalis.

Proclus. 250.

Sermone de Resurrectione: *Creauit,* inquit Sapientia, *Deus hominem ob incorruptibilitatem, & imaginem propria sempiternitatis fecit ipsum.* Non ergo perit corpus. Homo enim ex anima est, & corpore. Quapropter scias quòd Dominus eadem hæc docere vult, non credentibus Sadducæis in resurrectionem carnis. Hoc enim est dogma Sadducæorū. Vnde concinnata parabola de muliere & septem fratribus, vt sermonem de resurrectione carnis in dubium vocarent: *Accesserunt ad ipsum,* inquit, *Sadducæi dicentes resurrectionem non esse.* Christus igitur, si non esset resurrectio carnis, sed anima solū seruaretur, suffragatus esset ipsis, velut bene & rectè sentientibus. Nunc verò respondit dicens: *In resurrectione neque matrimonia contrahuntur, neque nuptui elocātur: sed sunt sicuti Angeli in cælo:* nō quòd carnem non habēt, sed quòd non matrimonium contrahunt: sed sunt de cætero in incorruptibilitate, & per hoc Angelis assimulatos dicit, vt quēadmodùm Angeli in cælo, sic & nos in Paradiso, neque nuptijs aut conuiuio amplius vacātes, sed vt videamus Deum, & colamus, vitam gubernante nobis Christo, &c. Corporis est resurrectio, non animæ: neque enim stantem quis erigit, sed iacētem: quemadmodum neque sano medentur, sed ægroto. Si quis resurrectionem de anima, & non de carne futuram esse dicere nititur, multa est huius stultitia & temeritas. Dico enim corruptionem primùm, & solutionem animæ talem ostendere, quo ostendat etiam resurrectionem non sanè nugantem, sed palam dicētem aliquid apparere. Attamen dandum est hoc ab ipso, vt mortalem animam decernat. Alterum enim ex duobus concedēdum est, aut vera Dominum pronūtiasse, cùm animam immortalem docuit: & falsum esse, dicere ipsam corrumpi: aut corrūpi, & falsum esse, docere Christū ipsam immortalē,

& inte-

& interitus exortem, tum in sermone de diuite & paupere, tum in Mosis & Heliæ visione. At nihil aliàs Dominus locutus est, aut ementitus. Non enim spectrum, aut visum ostendit discipulis in monte Heliam & Mosen, quo ipsos deciperet, sed id quod erat citra falsitatem, quare indocilis etiam, vt ita dicam, discere potest immortalem & interitus exortem animam ipsum affirmasse. Igitur carnis resurrectio fit, non animæ.

Athanasius. 340.

In Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: & reddituri sunt de factis proprijs rationem.

In vita Antonij: Confido in Domino, quia necessariò resurrectionis tempore hoc corpusculũ resurget incorruptum.

Quæst. 15. Quomodo corpus suũ agnoscet anima in resurrectione, vt non ingrediatur in corpus aliquod alienum? *Resp.* Et hoc est naturæ cõsentaneum. Quemadmodum enim agni à matribus vespere separati, & manè rursus admissi, rectà singuli ad matrem suam sua natura trahuntur: sic etiam cum animabus in resurrectione futurum esse sentiendum est.

Basilius Magnus. 370.

Homilia in Psal. 114. In resurrectiõe nec mas, nec fœmina erit: sed vna quædam omnibus ac vniformis vitæ ratio his, qui suo complacẽt Domino, & habitant in regione viuorum.

Epist. 65. Quemadmodum mors in carne per Adam ad nos transmissa, à diuinitate absorpta est: sic & peccatum insumptum iustitia Christi. Quare nos in resurrectione carnem sumemus neque morti subditam, neque peccato obnoxiam.

Macarius Ægyptius. 370.

Homilia 5. Quemadmodum arbores transacta hyeme, ex vi interiore illas fouente, virtute etiam solis & ventorum, producunt & emittunt folia, flores & fructus tanquam indumenta. Similiter & herbarum flores illo tempore è penetralibus & sinu terræ, & progrediũtur, & ita tegitur & circumornatur terra, & gramen; veluti lilia, de quibus Dominus inquit: *Quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut vnũ ex istis, &c.* Ad eũdem ferè modũ, omnes Dei amantes animæ (hoc est, veri Christiani) habent pro primo mense ξανθικόν, qui dicitur Aprilis: qui quidem est dies resurrectionis, in quo (per virtutẽ Solis iustitię) emergit gloria Spiritu sancti, quæ intus latebat & fouebat corpora Sanctorum: quam quidem gloriam intus occultã in anima habebãt, quoniam illud, quod modò habent, tum emerget extra corpus. Ille, inquam, *mensis primus inter menses anni:* ille gaudiũ parit vniuersæ creaturæ: ille terram aperiẽs, nudas arbores circũtegit: ille omnibus animalibus lætitiæ præbet occasionem: ille suauitate cuncta perfundit: ille denique Christianorum est primus mensis dictus Aprilis, Græcè ξανθικός, quod tempus est resurrectionis, in quo gloria illustrabuntur corpora illorum, beneficio luminis arcani iam nunc in ipsis latentis: hoc est virtutis Spiritus sancti: qui quidem erit illis tunc pro indumento, cibo, potu, exultatione, lætitia, pace, ornamento, & vita æterna.

Matt. 6.

Exod. 12.

Homilia 11. Quemadmodum enim ignis, qui Hierosolymis subseruiebat altari, tempore captiuitatis defossus erat in foueam: & idem, inita pace, reuersisq; captiuis, quasi renouabatur, & pro more seruiebat: ita corpus hoc, modò nobis familiare (quod vbi dissolutũ est, vertitur in lutum) restituitur & renouatur ab igne cælesti, qui suscitat corpora corrupta. Siquidem ignis, qui nũc intùs latet in corde, tum patefit, & suscitat corpora.

Homil. 15 An in resurrectione omnia membra resurgent? *Respon.* Omnia Deo sunt perfacilia: sic itaq; futurum promisit ille, licet infirmitati & cogitationi humanæ videatur hoc tanquam impossibile. Vt enim Deus è puluere ac terra sumens, aliam quandam naturam condidit: nempe naturam corporis, terræ dissimilem, & multa genera creauit, veluti pilos, pellem, ossa, & neruos. Et sicut acus in ignem proiecta, mutato colore vertitur in ignem: non tamen planè deleta est natura ferri, sed subsistit: ita in resurrectione resurgunt omnia membra, *nec* (vt scriptum est) *perit capillus*, lucida redduntur omnia membra, & lumine ac igne tinguntur: mutantur quidem; at nõ (vt quidã aiunt) resoluuntur, aut in ignem euadũt, vt vltra nõ subsistat natura. Petrus enim, Petrus est: & Paulus, Paulus: ac Philippus, Philippus permanet: quisq; in sua propria natura & subsistentia spiritu repletus. Quòd si asseras, resolutam esse naturã: iam non Petrus aut Paulus: sed prorsus & vbiq; Deus: nec qui abeunt in Gehennã, supplicium sentiunt; nec qui migrant in regnum cælorum, beneficentiam experiuntur. Verbi gratia: quemadmodum si hortum varijs arboribus fructiferis consitum, vbi erat pyrus, pomus, & vitis habens fructum & folia, mutari contingat; similiter & vniuersas arbores ac folia, & in aliam naturam conuerti, prioraq; illa euadere lucida: sic etiam homines in resurrectione mutantur, & fiunt membra eorum sancta & perlucida. Lucæ 12.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 18. Magna est Ecclesiæ Catholicæ admonitio, fides de Resurrectiõne, & doctrina valde necessaria: cui quidem multi contradicunt: à veritate verò factum est, vt illi fides habeatur. Contradicunt Græci, non credunt Samaritæ, detrahunt hæretici: multiplex est enim contradictio, sed simplex veritas. Et dicunt ad nos tam Græci, quàm Samaritę: Occidit homo, & mortuus cõputruit, & totus in vermes resolutus est; atque ij vermes quoque interierunt: putrefactio tanta & corruptio corpus excepit, quomodo igitur resurget? Nauigatores à piscibus deuorati sunt, & ipsi quoq; comesti sunt: eos, qui cum bestijs pugnârunt, vrsi & leones vnà cum ossibus cõminuẽrũt, &c. Non pro tua imbecillitate Deum arguas impotentiæ; sed potius illius potentiæ assentiare, &c. Qui ex nihilo nos fecit Deus, nunquid iam existentes, & cadentes, rursus excitare non poterit? Si non credis his, quæ de resurrectione scripta sunt, gentilis existens: ex rerum natura id perspice, & ex his, quæ ad hodiernum vsq; diem apparent, intellige. Seminatur frumẽtum; vel fortè aliud genus seminis, cadens moritur, & quasi putrescit, fitq; omninò ineptum ad cibum: sed mox illud putridum, fit herbidũ, & exile cadens, surgit pulchrum. Frumentũ autem fit propter nos, & propter vsum nostrũ factum est: neq; enim frumenta & semina sunt propter seipsa. Si ergo ista, quæ propter nos nascuntur, mortua reuiuiscunt; nos verò; quorum causa & illa nata sunt, an mortui non excitabimur? Brumale nunc tempus, vt vides: arbores nunc tanquam mortuæ: vbi enim folia ficus? vbi botri vitis? Sed hæc quidem hyeme mortua, Vere autem virentia apparent: & cùm tempus aduenerit, tũc veluti à mortificatione redditur viuificatio. Videns enim Deus tuam incredulitatem in his, quæ videntur, singulis annis resurrectionem efficit: vt ea videns in rebus inanimatis, etiam de animatis rationalibus credas. Si muscæ quidem & apes, aqua suffocatæ, sæpe post tempus anni resurgunt, & serpentum genera hyeme immobilia sunt, æstate verò deinceps consurgunt, (facilè sanè quilibet intelli-

gens his similia dederit exempla) qui irrationabilibus & vilibus vitam præbet super naturam; nonne idem nobis (propter quos & illa fecit) viuificationem donabit? Sed cùm inquirunt Græci resurrectionem mortuorum, manifestius id esse volunt, atque dicũt: quamuis ista quidem excitentur, sed non omninò putrescunt: voluntque apertè videre animal putrefactum, & resurgens. Vidit Deus hanc hominum incredulitatem, & auem quandam in hoc fabricatus est, quæ Phœnix appellatur. Hæc (vt scribit Clemens, & alij complures idem referunt) cùm sit vna tantùm auis, & sola, in terrâ Aegypti in spatio quingentorum annorum venire solet, atque demonstrare resurrectionem: non in locis desertis, ne mysterium id ignoretur: sed in aperta ciuitate consistit, vt contrectetur quod non creditur. Septum enim sibi facit è thure & myrrha, cæterisque aromatibus, & completis annis eò deuenit: moritur apertè, & putrescit: deinde ex putrefacta carne mortuæ vermis quidam generatur, & hic deinceps in auem efformatur. Non diffidas huic: nam & apum genera sic etiam ex vermibus formari vides, & ex ouis humidissimis pennas, & ossa, & venas auium vidisti. Phœnix sanè præfatus excrescens in auem, talis euolat in aërem, qualis & mortuus erat, apertissimè mortuorum resurrectionem demonstrans.

Epiphanius. 380.

In Ancorato: Vbi non dixit diuina Scriptura de resurrectione? Primùm sanguis Abel prædicat: post mortem enim adhuc loquitur. Dicit Scriptura, Enoch transpositus est, & non inueniebatur, & non vidit mortem. Complacuit Noë Deo, arcam construxit ex præcepto Dei, regenerationem sibi ipsi operans ac efficiẽs per propriam domum. Abraham senex acquirit filium, mortificato iam corpore: & ex mortuis Deus spem largitus est, maximè cùm vterus Saræ emortuus esset, & quod inueteratum erat, & fermè ad deletionem peruenerat, iuxta cõsuetum mulierum morem, ipse videlicet reficcatus fons, rursus vim accipit ad seminis deiectionem, & anicula iuuencula fert partum, & Isaac à morte viuens patri traditus est. Deus enim, qui ex resurrectione mortuorum patri filium tradidit viuentẽ, spem prædicabat. Ioseph indicat hanc rem, non in secundo loco ponẽs ossium spem, curam enim habebat talium, nõ velut pereuntium, sed quæ rursus reuictura essent, & præcipiebat ea afferri ex Aegyptiorum regione. Non frustra Ioseph hoc significabat: *Comportate mihi ossa,* dicens: *visitatione enim visitabit vos Dominus.* Si non spes fuisset resurrectionis, qualis esset ossium cura, vt de corruptibilibus ossibus præciperẽt iusti? Prima vox ad Mosen est testimonium Dei: *Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob,* qui in mundo quidem mortui sunt, apud me autem viuunt.

Ephram. 380.

Libro de Pœnitentia cap. 4. Quomodo sustinebimus, cùm audierimus tubæ vocẽ de cælo nimio cum metu resonantem, omnesque à sæculo defunctos, iustos & iniustos, bonos & malos, pios atque impios excitantem? Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ossa, vbi vox tubæ resonuerit, exilient, atque discurrent, artus suos iuncturasque cum festinatione requirentia: cùm viderimus omne hominum genus resurgere, quemlibet ex loco suo, congregarique ad iudiciũ. Cælestis nempe regis iussu terra suos mortuos reddet, mare ibidem suos, & quidquid humanorum corporum vel bestia rapuit, vel vorauit piscis, auisue discerpsit, in priorem statum remeabit, omnesque de ictu oculi resurgent, & ante tribunal stabunt, ita vt ne vnus quidem capillus capiti desit.

Sermone de Resurrectione: Restituet terra corpus hominis quale suscepit, siue id à fera discerptum, siue ab aue comestum, aut à quouis animante deuoratum fuerit, ne vnus quidem capillus hominis in conspectu iudicis deerit. Namque diuinæ voluntatis imperio incorruptionem imitantur omnes, corpusque incorruptum recipient singuli. Cæterùm iustorum corpora septuplum supra solis fulgebunt radios: peccatorum verò tenebrosa inuenientur, & fœtore plena.

Gregorius Nyssenus. 380.

De hominis opificio cap. 25. Lazarus vna voce vitam recuperans, fidem doctrinæ de resurrectione conciliat: vt iam sit expectãdum vniuersè, quod certis in partibus experientia verum esse docuit. Nam & Apostolus memoriæ prodidit, eo tempore, quo instaurabitur vniuersitas rerum, Dominum ipsum quadam quasi cum militari conclamatione, per vocem diuinorum nuntiorũ principis, ac tubæ clangorẽ mortuos ad conditionem interitus expertem suscitaturum: sic nunc etiam Lazarus tumulo conditus, ad vocem imperiumque Domini mortem instar somni excutiẽs, & putrefactione, quæ mortuum continuò occupauerat, abiecta, integer & incolumis de sepulchro prosilit. 1. Thes. 4

Homilia 1. in Cantica: Ostẽdit sanctorum vitam, quæ speratur in resurrectione, per impatibilitatem effectus par Angelis. Quomodo enim post resurrectionem, corpus quidem in id transmutatũ, in quod non cadit, interitus, coniungitur animæ hominis: quæ autem nunc per carnem nobis molestiam exhibent animi perturbationes, non consistent in illis corporibus: sed pacificus quidam status vitam nostram excipiet, prudentia carnis non amplius seditionem exercente aduersus animam: neque bello intestino per motus affectionum repugnante legi mentis, & tanquam captiuam peccato victam adducẽte animam, sed ab omnibus eiusmodi tunc pura erit natura: & amborum vna erit prudentia, carnis, inquam, & spiritus, omni corporali affectione deleta ex natura.

Oratione 3. de Resurrectione: Sublata resurrectione vnus apud omnes obtinens sermo reperietur: *Edamus, & bibamus, cras enim moriemur.* Ad hunc (*resurrectionis*) diem respiciẽs Apostolus, temporariã vitam cõtemnit, & futuram desiderat & affectat: extenuans autem ea, quæ vidẽtur. *Si in hac,* inquit, *vita spem posuimus, maximè omnium hominum miserabiliores sumus.* Propter hanc diem homines hæredes Dei & cohæredes Christi existunt: propter hunc diem pars corporis, quam ante mille annos carniuoræ aues comederint, integra reperietur, & quam vel canes, vel cetea cæteraque animalia marina deuorauerint, vnà cum homine suscitato resurget: quinetiã quod ignis contremauerit, quod vermis in sepulchris absumpserit: &, vt rem in summã conferã, omnia denique corpora, quotquot post generationẽ corruptio aboleuerit, & è medio sustulerit, integra nullaque sui parte carentia reddentur è terra: &, vt Paulus docet, in momẽto oculi perficietur resurrectio. Ictus autẽ seu momentum oculi clausio palpebrarum est. Atque hac velocitate nulla res alia celerior esse possit: neque humano more pro captu tuo reputans descripseris in animo tuo quot sint temporum interualla, primùm vt ossa putrefacta, & in terram redacta, in pristinam duritiem & leuitatem compingantur: vnita verò ex ipsa fractione rursus in aptam & conuenientem cõpagem, & naturalem coëant iuncturam & commissurã: neque verò deinde animaduerteris carnium obductionem & 1. Cor. 15.

neruo-

neruorum productas coniunctiones, venarum arteriarumque tenues & exiles ductus, & quasi alueos sub cute explicatos animarum inenarrabilium & innumerabilium multitudinem ex arcanis quibusdam habitationibus euolantem, earumqúe vnamquamque suum corpus tanquam vestem peculiarem agnoscentem, & in hoc rursus celeriter inhabitantem, certoqúe discrimine vtentem in tanta multitudine spirituum generis eiusdem. Cogita enim ab Adam animas, & ab illo vsque corpora, tot numero domibus solutis ac desertis, patribusque familias ex longa quasi peregrinatione reuertentibus, eaque omnia perfici admirabiliter, & extra communem captum.

Ioannes Chrysostomus. 400.

In Psal.48. Hæc enim mors non perdit corpus, sed consumit interitũ. Substantia enim manet, & resurgit cum maiori & ampliori gloria, sed non omniũ. Resurrectio enim est omniũ communis: resurrectio autem cum gloria, est communis eorum qui rectè vixerunt.

In Psal.111. *Misericors, & miserator, & iustus est Dominus Deus, &c.* Si est autem misericors, & eos, qui peccant, dignos venia esse censet: multo magis eos, qui se rectè gerunt, non relinquet incoronatos, postquam hinc excesserint. Sed & si hîc non reddat, omnino illic reddet. Deinde subiũgit etiã *iustus*, significans quod si iustus sit, vt est, reddet vnicuique secundùm merita, etiamsi hîc non reddat: quod est vel maximum argumentum futuræ resurrectionis. Quando enim multi ex his, qui sunt virtute præditi, cernuntur mala multa perpessi, & improbi impunè & securè viuere: vbinam recipiet vnusquisque pro meritis, si non sit futura resurrectio, & alia vita, iudiciũ, & remuneratio?

Homil.1.de Resurrectione: Quo pacto autem potest resurgere corpus, fieri que corruptionis immune? At cùm Dei potentia operatur, quo pacto non eueniet? Sed quid de eo inquam? Teipsum fecit Deus, vt resurrectionis esses opifex, id quod patet in seminibus, artibus, materijsque metallorũ. Etenim semina, nisi prius moriantur, & putrescant, & corrumpantur, non pariunt aristam. Sicut igitur qui videt ibi granũ quod corrumpitur & dissoluitur, non dubitat de resurrectione, sed certissimam demonstrationem facit. Nam si ita maneret, & non corrumperetur, vel dissolueretur; certum quòd nunquam resurgeret. Sic cogita & de corpore tuo, cùm vides corruptionẽ, tunc potissimum de resurrectione philosophare. Nam mors nihil aliud est, quam plena corruptionis cõsumptio. Neque enim mors simpliciter corpus, sed corruptionẽ corporis absumit, &c. Homo enim nõ est anima sola, sed corpus & anima. Si ergo anima sola resurget, dimidiũ animal resurget, & ita nõ integrum. Sed & de anima non propriè dicitur resurrectio. Resurrectio enim eius est quod cecidit, & quod dissolutũ est. Anima autẽ nõ dissoluitur, sed corpus. Quid ergo id est, quod ait? *Siquidem & induti, non nudi inueniamur?* Sacramentum magnum & ineffabile nobis ibi adumbratur. Quale autem hoc? nempe id quod & in epist. ad Corinthios dicit: *Omnes quidem resurgemus, vnusquisque autẽ in suo ordine.* Quid autẽ est, quod hîc dicitur? hoc videlicet, quod Grecus, & Iudæus, & hereticus, & omnis homo, qui venit in hũc mundũ, in hac nostra resurrectione erit: & hoc est quod manifestat, dicẽs: *Omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur, in atomo, in momento oculi, in illa vltima tuba.* Quia ergo communis est omnibus resurrectio, & pijs, & impijs, & bonis hominibus, vt ne putes iniustum quoddam fieri iudicium, neque dicas ad te ipsum, Quidnam hoc est? ego, qui multo studio & labore, & in miseria vixi, resurgo, & Græcus, & impius, & idololatra, & qui ignorat Christũ, etiam ipse resurgit, & simili honore mecum fruitur. Vt ne talia dicens cõturberis, audi quid dicit: *Siquidem induti, non nudi inueniamur.* Et quomodo dicit, qui indutus est incorruptionem & immortalitatem, vt inueniatur nudus? Videlicet si gloria priuamur, & fiducia ad Deũ destituimur. Etenim peccatorum quoque corpora incorruptibilia resurgunt, & immortalia: sed hic honor fomentũ & viaticum ipsis erunt suppliciorum & vltionis: incorruptibilia enim resurgunt, vt semper vrantur. Nam cùm ille ignis sit inextinguibilis, opus est illis corporibus, quæ & ipsa nunquam consumantur. Ea propter dicit: *Siquidem & induti, non nudi inueniamur, &c.* 2. Cor.5.

In 1.ad Corint.cap.15.Homil.41. Non alia seminatur essentia, alia autẽ resurgit, sed eadem melior, &c. Quid sibi vult quoque figura Ionæ? Non enim alius quidem fuit deuoratus, alius autem in terram eiectus Ionas, &c. Quid ergo dicit: *Non corpus quod futurum est seminas?* Hoc est, non spicam: est enim eadem, & non eadem. Eadem quidem, quoniam eadem est essentia: non eadem autem, quoniam hæc est melior, eadem quidem manente essentia, maiori autem facta specie ac decore: quoniam nisi hoc esset, ne esset quidem resurrectio, nisi esset melius resurrectura.

Homil.8.in 1.Thess.4.cap. Primi resurgunt qui excesserunt, & sic simul fiet occursus. Abel, qui ante omnes decessit, tũc simul ibit obuiã cũ omnibus. Quamobrem in hoc alijs nihilo erũt superiores. Sed qui interijt, qui tot annos fuit in terra, cũ illo ibit obuiam, & omnes alij, &c. In momento enim fit resurrectio, in ictu oculi. Quod autem dicitur, quòd congregãtur, vbique quidem resurgunt, congregãtur autem ab Angelis. Atque illud quidem est Dei potentiæ iubentis terræ vt dimittat depositũ, hoc est vllus, qui inseruiat, sicut tũc vocauit Lazarum, *Lazare veni foras.* Adducere autem, & cõgregare est ministrorum.

Homil.5.ad 2.Timot cap.2. Si iam resurrectio facta est, (*vt dicunt Hymenæus & Alexander*,) non modò hoc afficimur detrimẽto, quòd magna illa priuamur gloria, verùm & iudicij metus excluditur. Quippe si resurrectio facta est, meritorum quoque retributio tollitur. Gratis itaque iusti pressuras doloresqúe tolerãrũt. At id ita falsum est, vt contrà penitus hac etiam in vita & boni spe sua nutriantur, & æternæ felicitatis percipiant gustum, sereno semper tranquilloque animo perseuerantes: & mali conscientiæ suæ flagellis exagitati, quod semper passuri sunt, hic iam incipiant pati.

Ioannes Cassianus. 429.

Lib.5.de Incarnatione cap 7. Resurrectionẽ quasi generationem Scriptura nominat: quia sicut generatio vitam creat, ita resurrectio generat ad vitam. Vnde etiã resurrectio ipsa regeneratio nuncupatur, secundùm illud Domini testimonium. *Amẽ dico vobis quòd vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Eudoxia Imperatrix. 430.

In Homerocentonibus de Resurrectione:

Sed agite vt ego dixero pareamus omnes.
Sic enim edicam, hoc autem & perfectum erit.
Quique mortui sunt, & in inferni domibus,
Rursus resurgent sub tenebris aerosis,
Omnes collecti, & iuuenes, & senes.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.3.c.26.in Esaiam: Prorsus ac omninò reuiuiscent mortui, & mortis imperium in totum abolebitur. Verùm cùm tempus, quo resurrectio futura est, nondum adest, natura hominis interim subcidit, eò quòd moriẽdum est, & mortem

olim

olim in Christo debilitatam, & in nobis quoque ipsis futuram debilem, tempore suo perfert.

Libro 1. in Ioannem cap. 9. Non modò enim ilicò fideles (*anima*) à corporibus non euolant, verùm etiã resurrectionis professione, ac fide immortaliter se victuras cum corporibus credunt.

Lib. 2. in Ioannẽ cap. 145. *Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocẽ Filij Dei.* Nã qui à nihilo cuncta produxit, quomodo non poterit quæ semel producta sunt, ab interitu ad vitã rursus reuocare? Eiusdem certè vtrumq;, ac immensæ potestatis est. Processuros autẽ vtilissimè de monumentis subiecit, peccatores quidem in supplicia sempiterna, istos verò contra in vitam æternam.

Lib. 4. in Ioannẽ cap. 12. Nonne qui Christi etiam fidem non susceperunt, ac ipsius corporis participes facti nõ sunt, resurrectiõis tẽpore reuiuiscẽt? Nonne vniuersum humanũ genus, quod in mortem cecidit, ad vitam recurret? Omnino ita futurum respondebimus: resurgẽt enim mortui, &c. Sed *qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ*, (vt scribitur) *qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.*

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 284. Cùm Deus ex nihilo ea, quæ vult, in ortum producere queat: multò magis ea, quæ iam corpora orta sunt, atq; in terrã redierũt, innouare poterit. Quòd autẽ futura sit, & quonã pacto futura sit resurrectio, & eorũ, quæ seminãtur, arcanum te docebit, & stirpiũ omniũ mortuus hyeme moriẽtium, & Vere ad vitam redeuntiũ.

Lib. 3 epist. 77. Spiritualia futura esse in resurrectiõe corpora duabus his de causis à D Paulo dictũ est: altera, quia leuia, & ætherea, atq; ab omni perpessione & grauitate libera futura sunt: altera, quia diuino duntaxat spiritui cessura sunt. Nunc enim, quamuis ipse adsit, eorũ tamen, quæ geruntur, arbitriũ anima obtinet: tunc autẽ spiritus potius vasa & conceptacula erũt. Neq; enim ipsa solùm, sed etiam anima spiritualis erit, vtpote cuncta ex illius legibus & præscriptis agens. Quòd si quis de peccatorũ corporibus quærat, illud dicemus, quòd iuxta priorem expositionem leuia & ætherea erunt: vel quia ab igne quidem excruciabuntur, sed non absumẽtur: vel quia, etiamsi peccare velint, minimè poterunt.

Theodoretus. 450.

Ad cap. 4. prioris ad Thessal. Adeò citò & celeriter, & in momẽto temporis, omnes, qui mortui sunt, resurgent, vt eos, qui illo tẽpore adhuc erunt superstites, præueniant, & eant obuiam Seruatori vniuersorum.

In cap. 2. epist. ad Hebræos: Deus Sermo homo factus mortis potentiã dissoluit & perfregit: ea autem fracta & dissoluta, resurrectionẽ nobis pollicitus est: resurrectioni autẽ adiuncta est à corruptione ac interitu remotio & immortalitas: incorruptionẽ autẽ assequẽtur etiã ea, quæ vidẽtur.

Dialogo 3. Non sine anima corpus resurrectionem assequitur: sed diuina volũtate renouatum, & coniugi coniunctum, vitam recipit.

Titus Bostrorum Episcopus. 460.

Ad cap. 2. Lucæ: Christus totũ suum corpus ita conseruauit, vt resurrectionis tẽpore nihil eorũ omniũ, quæ ad perfecti corporis constitutionem deposcũtur, omnino desideratũ fuerit: adeoq;, vt integer, omnisq; prorsus vitij, etiã quod ad hanc partem attinet, expers è mortuis in vitã redierit. Nam & nos quoq; communis resurrectionis momento, corpus nostrum integrum, omniquè ex parte perfectum recipiemus.

Victor Antiochenus. 460.

Ad Marc. cap. 12. Quia homines post carnis resurrectionem in multitudinem amplius non diffundentur: sed Angelorum more integri perpetuò incorruptiq; persistent, propterea nuptialis societas & communicatio nulla post hanc vitã & reliqua erit, &c. Quemadmodũ enim Angelorũ multitudo, tametsi ingens, per generationẽ non est multiplicata, neq; vnquã multiplicabitur: sed tantùm per creationẽ: ita quoq; exuscitatorũ hominum multitudo felici illi seculo per generationẽ amplius non propagabitur.

Basilius Seleucius. 460.

Orat. 2. de Lazari resuscitatione, agens cõtra nimium super suos defunctos luctum: O quanta hæc cum insania sunt coniuncta? An non Pagani, qui hæc cernunt & audiunt, cachinno nos excipient? An non religionem nostram fabulã esse credent? An nõ nullam omnino posthac carnis resurrectionẽ superesse dicent? an non quæcunq; Christiani homines ea de re tradunt, meras esse nugas, merasq; imposturas, & hominum commenta asserent?

Nemesius. 480.

Lib. de Natura hominis cap. 1. Est hoc in homine propriũ & eximium, quòd in omni genere animantium eius vnius corpus à morte excitatur ad vitam, & ad immortalitatem contendit.

Andreas Cæsareensis. 500.

In Apocal. cap. 61. Duæ sunt resurrectiones. Prima resurrectio est viuificatio ex operibus mortuis: secunda est ex corporum corruptione in incorruptionem transmutatio.

Olympiodorus. 500.

In cap. 12. Ecclesiastis: Sicut hydrea iuxta fontem attrita, aqua nõ perit, nec euanescit, sed in fontem suum reuertitur, rursumquè cùm quis voluerit, aquam haurire poterit de fonte: ita & corpus, quod in elemẽta resoluitur, in fontem suum, terram videlicet ipsam, redit, paratũ iterũ in membra componi, quando auctor ille voluerit, qui illud ab initio plasmauit.

Procopius. 530.

Ad cap. 9. Genes. Hic est sensus: Si ab feris fueritis deuorati, &c. ex ipsa vos conquiram terra, & instaurabo deperditam hominis naturam. Infra quoque meminit vniuersalis resurrectionis in colloquio Abrahami cum Deo. Idẽ extat in Numerorum libro, vbi inquit: *Dimissus est Aaron, & appositus, vel additus ad suos Patres.* Nã additio est, cùm res subsistens ad subsistentem additur. Et iterum ibidem: *In extremis diebus*, &c. quibus verbis quasi ex professo dierum huius seculi consummationẽ demonstrat. Nam Mosi, qui omnibus admirationi est, pio & iusto quid profuisset illa intima cum Deo familiaritas, si, cùm tot iactatus sit tribulationum procellis, nulla potiretur felicitate, imò ne esset quidem amplius? Huc applicetur ille locus Exodi: *Si non veniam das populo, qui adorauit vitulum aureum, me expunge libro vitæ.* Sed quis erat ille liber à Deo scriptus, & in quem relatus erat Moses? Non dices fuisse tabulas Mosis, quas tandem ipse præ indignatione furiata mente confregit. Liber Dei, qui continet electos, manet integer & incolumis. Euincunt resurrectionem & sequẽtia scilicet, sanguis Abeli clamitans ad Deum: Enochi translatio, quæ sanè apertissimè resurrectionis negotium confirmat. Huc accedit, quòd vestimenta populi Israelitici non attrita sunt in solitudine 40. annis, nec eorum pedes cõsumpti sunt. Hæc omnia sunt quasi symbola resurrectionis, & nos erudiunt, vt credamus mortuorum fore aliquãdo resurrectionẽ, & pios in tuto collocãdos.

Ad Esaiæ cap. 26. Dormitio Sanctorum mors appellatur: at erit eius resurrectionis causa ros ille tuus, id est, à te effusum Verbum illud vnigenitũ, quod viuificas guttas in proprios mortuos instillans, eadem opera & eorum, quæ humanitus admiserunt,

miserunt, medelam adferet, & eorum, qui in terram dispersi sunt, resurrectionem corporũ largitur: non aliter, quàm solet ros ille oculis subiectus, quem paulatim cælo demissum commissa terræ semina nutrire & augere videmus. Qualia de impijs dici certè non possunt. Cadet enim etiam ipsorum terra, ideoq; tanquam Deo exciderint cum animabus ipsis & corporibus pœnas esse luituros significauit.

Aeneas Gazæus. 530.

In Theophrast. *Axith?* Rectè quidem hæc dicis illam (*animam*) sine corpore sentire dolores vllos posse. Sed corpus suum ipsius repetet, quo iam antea publicè atq; in conspectu hominum est vsa: idq; tunc fiet, cùm definitum iudicij tempus postularit, &c. *Theophrastus*: An ergo terrenum hoc corpus resuscitatum iri putas? at id miraculi simile fuerit: quandoquidem diffluxit, & dispersum est: & aliud quidem à piscibus laniatum, aliud autem ab auibus discerptum est: eaq; animalia deinceps ab alijs capta, sic absumpta sunt, vt ne vestigiũ quidem humani corporis vllũ amplius existat, &c. *Axith.* Dic mihi, est ne corpus humanum simplex, an compositũ? *Theoph.* Omninò compositum. *Axith.* Quibus igitur ex partibus compositum putas? ex quatuor dices. *Theoph.* Elementis, inquam. *Axith.* Iam verò si id quod compositũ est, dissoluitur: an non in res eas redit, ex quibus cõpositum fuit? *Theoph.* Omninò. *Axith.* An igitur non humanum corpus, & piscis, & auis, & fera in elementa recurrunt: & vnumquodque in id, ex quo collectum fuerat, redit? *Theoph.* Omnino. *Axith.* Iam si elementa conseruantur, & vnà corporis nostri causa conseruatur: consequens est fore, vt omnia, cùm supremus Opifex vocarit, vndecunque colligantur. Etenim si principio parua quædã, eaq; informis atque humida materia, totum hominem concepit: nõ mirabor ipse amplius, si totius hominis corpus in elemẽta disseminatum, non amplius aut maius, sed priori par reddiderit. Vidi ego grandem, pulchram, amplam, vmbrosam vitem: quæ meas ipsius ædes ornabat, non ab vllo vinitore plantata, neque ab vllo surculo nutrita: sed eam mihi quidam acinus in fundum lapsus totam porrexit. Vbi igitur truncus seu ramus ille latitauit? Vbi tot folia? itemq; fructus vbi delituit? &c. Phœnix auis fertur in quingentos annos vitam producere: tum deinde mortua, totaq; consumpta reuiuiscere. Succurrit etiam ingens animalium copia, quæ ex aliorum animantium interitu generatur. Sed horum nihil Theophrastus admiratur, solumq; hominis corpus reuiuiscere & admirandum & credendum opinatur: qui tamen Atheniensibus indigenas se esse dicentibus fidem habet. Sed naturã hanc ad credendum adeò difficilem, Cõditor eo ipso iam antea sustulit, quòd tanta miracula huic ipsi affinia dedit, vt illud deinceps incredibile videri nequaquam possit: Etenim telluri mãdat, vt multas producat & plantas & bestias, ipse interea ad vberiorem partum innumera semina præparãs, vt ne nouum ei videatur hoc deinceps imperium. Nam si viua atque animata corpora dederit, non erit deinceps nouum quicquã, si hæc eadem hominum corpora solum reddat.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

Lib. 2. in Leuiticum cap. 7. Quicquid tertius inuenerit dies, ignis absumat, per diem tertium, futurum indicans seculum, in ipso quippe generalis est mortuorum resurrectio, quam designat tertij diei facta resurrectio Domini, quæ manè puenit.

Libro 6. cap. 23. Prædicat Saluatoris resurrectionem, quæ memoriale est communis mortuorum resurrectionis, quæ in voce tubarum magnarum & terribilium efficitur, in iussu Dominico, in voce Archãgeli, in tuba Dei, sicut Paulus docuit.

Sophronius Hierosolymitanus. 620.

Epist. ad Sergium Constantinop. Nam & carnis resurrectionem exquirimur confiteri, ad salutarem baptismum accedentes.

Georgius Pisidis. 640.

De mundi opificio:

Et fictor ille corporis, quare minus
Connectet ipsum putre & aggestum solo,
Seu pristinam pelle induat substantiam,
Seu marcido vel flaccido corpusculo
Aeternitatis donet exilem togam?

Ioannes Damascenus. 730.

Libro 4. Orthodoxæ fidei cap. 28. Porrò mortuorũ etiam resurrectionem credimus. Erit enim profectò, erit, inquam, mortuorum resurrectio. Resurrectionem autem dicentes, corporum resurrectionem intelligimus. Resurrectio enim nihil aliud est, quàm secũda eius, quod cecidit, erectio. Animæ enim, cùm immortalitate præditæ sint, quo tandem pacto resurgent? Nam cùm mortem ita definiant, vt sit animæ à corpore disiunctio, non dubium est, quin resurrectio sit iterata animæ & corporis coniunctio, ac secunda dissoluti, ac collapsi animantis excitatio. Ex quo efficitur, vt illud ipsummet corpus, quod interitui dissoluitur, tandem interitus expers ad vitam rediturum sit. Neq; enim ea imbecillitate est is, qui è terræ puluere primùm illud condidit, vt dissolutũ postea, atq; in terrã, ex qua sumptum fuerat, iuxta opificis sententiam reuersum, rursus ad vitam reuocare nequeat. Nam si non est resurrectio, comedamus, & bibamus, ac iucundam, omnibusq; delicijs confertam vitam consectemur. Si non est resurrectio, non est Deus, nec prouidentiã: verùm omnia casu temerè agũtur, & ferũtur. Ecce enim plurimos iustos homines cernimus, qui egeant, & iniuria afficiantur, neq; vlla in hac vitã ope subleuentur: peccatores contra & flagitiosos opibus, atque omni deliciarum genere circumfluẽtes. Ecquis autem mente præditus hoc æqui iudicij, aut sapientiæ ac prudentiæ esse existimet? Erit igitur resurrectio Nam cùm Deus iustitię laude pręstet, ijs quoq;, qui eum patienti animo expectãt, mercedem persoluet. Ac si quidem anima sola in virtutis palæstra decertauit, sola quoque coronã obtinebit; & si sola in voluptatum cœno sese volutauit, sola quoq; meritò pœnas luet. At cùm nec substantiã inter se discretã habuerint, nec anima vel virtutem, vel vitiũ sine corpore coluerit, meritò proinde ambo simul aut præmijs, aut pœnis afficientur. Quin diuina quoq; Scriptura corporum resurrectionẽ testatur, &c. At dicet aliquis: Qui fieri potest, vt mortui reuiuiscãt? O insignem infidelitatem! ô miram amentiã! qui puluerem in corpus sola volũtate commutauit, qui exiguã materiæ, hoc est, seminis guttam in vtero amplificari, variumq; hoc, & multiplex corporis organum efficere iussit, an non multo magis id quod factũ est, ac defluxit, cùm voluerit, excitabit? stolide homo, si ea est obduratio tua, vt te Dei verbis fidẽ adhibere minimè sinat, operibus saltẽ crede.

Elias Cretensis. 780.

Ad Orat. 10. Nazanzeni: Ad quos illud primùm dicendum est, quòd quæ apud homines impossibilia sunt, possibilia sunt apud Deum. Nam alioqui, si humanis rationibus innitamur, ne resurrectionem quidẽ cõfitebimur. Quo enim pacto corpus, quod defluxit, ac fortasse à fera, aut aue, aut pisce deuoratũ est, idq; varijs modis, in extremo die in idẽ colligi poterit? Et tamen ineffabili Dei potentia & colligetur, & resurget, & quęlibet anima suum corpus agnoscet.

Nicephorus Constantinopolitanus. 800.

Epist. ad Leonem III. Surrexit Christus & Deus, mortem pessundans, vniuersæq; carni ad resurrectionem viam patefaciens, & nos, qui peccati casu in mortem concideramus, vnà secum quodammodo suscitãs, &c. Credo, posteaquã mundus hic fuerit innouatus, & quodãmodo transelementatus, & carnis quoque resurrectionem futuram, quò nimirum nostrum mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile incorruptionem.

Basilius Imp. 860.

In exhortationibus cap. 4. Ea ratione incorruptibilem esse mundũ admittens, cõfitere etiam rediuiuã mortuorũ suscitationẽ, & iustã expecta iudicationẽ, omniumq; quę quisq; in vita sua gesserit.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 12. Marci: Erit resurrectio, & non corporalis, sed diuinior quidã vitę status, Angelicus videlicet. Incorruptibiles enim erimus, & ijdẽ qui sumus manẽtes, proptereaq; tollẽtur etiã nuptiæ. Nunc enim nuptiæ propter corruptionẽ fiunt, vt successione generis durãtes homines nõ intereãt: tũc autẽ sicut Angeli absq; nuptiali successione illi ipsi erunt, & nũquam deficiẽt: sic & qui resurgunt sine nuptijs permanẽt, nunquã imminuendi, &c. Resurrectio est eius quod ceciderat surrectio. Immortalis autẽ anima non cecidit, sed corpus hoc: itaq; & resurget iterũ, cõiugali animę complicitũ.

Ad cap. 24. Lucæ: Corpus, quod nunc habemus, animale est, hoc est, ab anima regitur, & à naturalibus, & animalibus qualitatibus ac viribus viuificatur. Quod autem post resurrectionem habebimus, spirituale nominauit Paulus, hoc est, quod à diuino spiritu viuificetur & gubernetur, modoq; indicibili & spirituali ad incorruptionem alteratũ fit, & in ea conseruatũ. Tale igitur oportet intelligere Domini corpus post resurrectionẽ spirituale, & subtile, & alienũ ab omni crassitudine, neq; cibi, neq; alterius cuiusquam indigens: quamuis ad confirmationem illorũ comederit. Quod enim comedit (*Christus*) non secundùm naturam comedit, sed secũdùm dispensationem, ad docendum, quòd illud ipsum corpus, quod passum est, surrexerit.

Ad cap. 6. Ioannis: Duplex est resurrectio: Vna quidẽ cõmunis & generalis, qua omnes etiã peccatores resurgũt: altera, qua soli iusti assumuntur in occursum Domini in aëra, & prius cum magna fiducia Domino occurrũt. Hãc autẽ resurrectionem Paulus ἐξανάστασιν, hoc est, exsurrectionẽ nominat, propter eleuationem à terra. Peccatores enim resurgent quidem ex sepulchris in terrã, de terra autem non exurgent in aërem. Infra enim manebunt sicut condemnati. At ita iusti resurgunt & exurgunt, qui rapiuntur in nubibus, in occursum Domini in aëra. Peccatores autem resurgunt tantùm.

Ad 1. Cor. cap. 15. Primitiæ, adeoq; via resurrectionis Christus est: post ipsum igitur, qui ad eum pertinẽt, hoc est, fideles, & probati in ipso, primi resurgent, illo ex cælis veniente, &c. Est enim par, vt iusti priuilegio quopiam gaudeant, in resurgendo. Cùm enim rapiendi sint in aëra in occursum Domini, præ alijs excitantur. Nam peccatores infra expectant iudicem, ceu condemnati. Deinde omnium rerum consummatio erit, ipsiusq; adeò resurrectionis, ceu omnibus in commune vniuersim excitatis, &c. Vt ne audiens aliquis, quòd caro & sanguis regni Dei hæreditatem non adeant: & rursus quòd mortui resurgent incorruptibiles, existimet ipsa corpora non resurgere, quæ nunc ex carne & sanguine constent, infert (*Paulus*). Resurgent, inquiens, quidem corpora, sed nõ quæ caro & sanguis sint, sed quæ in incorporabilitatem sint transformata. Obserua autem verba hęc aduersus eos, qui dicunt, quòd non eadẽ corpora resurgãt, sed alia. Corruptibile enim hoc, inquit, & mortale hoc, non aliud, sed hoc, cum demonstratione. Itaque corpus quidem idem manet: ipsum enim est quod induitur: mortalitas autem & corruptibilitas aboletur & euanescit, immortalitate & incorruptibilitate ipsum continente, & amplectente.

In 1. Thess. cap. 4. Iussio Dei faciet reddere terram corpora ad immortalitatem trãsformata: vt verò omnes in vnum colligantur per diuersa loca dispersi, vox Archangeli efficiet, Angelis administrantibus.

Simeon Metaphrastes. 950.

In commentario septem Adolescentum, qui Ephesi obdormierunt cap. 11. Erant, qui dicerent, mortuis hominibus consolationem nullam futuram. Alij affirmabant corpus vetustate cõsumptum, ipsum quidem consolationem nullã habiturũ, sed solã animam immortalis vitæ participem futuram. Eiusmodi homines, vanis opinionib. sic decepti, errabant, neque animaduertebant infantem puerum nunquam in ventre matris fuisse sine carne, neque carnem è vulua exijsse sine anima vitali. Item mẽtis oculos claudentes, sacras literas non considerabant, in quibus scriptum est: *Audient qui sunt in monumentis vocem filij hominis, & viuent.* Et alio loco: *Et multi de eis, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobriũ.* Cùm illud etiam in eis scriptum inueniatur: *Ecce ego aperiam sepulchra vestra, & educam vos de sepulchris vestris popule meus.* Hæc sunt diuinarum literarũ testimonia. Sed hæretici homines à recta vitæ semita deuiantes aberrabant, & fidei synceritatem obliquis suarum animarum cogitationibus peruertebant. Ioan. 5. Dan. 12. Ezech. 37.

Oecumenius. 1050.

In 1. ad Corint. cap. 15. Id quod tu seminas, & sepulchro quodammodo occultas & mortificas, Deus resuscitat, & dat suum corpus, cùm iam putrefactum esset ac dissolutum, datq; sicut voluit, nempe decentius ac pulchrius: nonne ergo illud, quod ipsemet propria sententia in terram ac sepulchrum iussit reponi, ac mori, facilius ipsi erit rursum viuificare & resuscitare cùm voluerit ac decreuerit?

In 1. ad Thessal. cap. 4. *Omnes quidẽ resurgẽt, sed nõ omnes adducentur:* Nam adduci significat raptum & inductionem vndique in nubibus cum honore ad iudicem. Etenim credentes, & qui hoc nomen in nullo fucatum habent, in nubibus obuiam Christo rapientur: increduli verò deorsum expectabunt ipsum venientem, indigni qui occurrant.

Euthymius. 1080.

In Psal. 1. *Ideo nõ resurgent impij in iudicio* Vide exquisitum Spiritus loquendi modum: non simpliciter dixit: *non resurgent*, sed apponit, *in iudicio*: resurgent quidem & impij, nõ vt iudicentur, vtpote qui iam iudicati sunt: *Qui non credit in me*, inquit, *iam iudicatus est*: sed vt supplicijs plectantur. Obseruandum est autem, quòd cùm Moses de resurrectione nihil nobis manifestè tradiderit, primus eam Dauid apertius nos docere cœpit.

In cap. 5. Ioãnis: *Quia veniet tempus, in quo omnes, &c.* Tempus dicit consummationis sæculi, & vniuersalis iudicij: eos autẽ, qui sunt in monumẽtis, dicit mortuos, quos simul omnes repente ac virtute arcana coaptabit voce sua, siue iussu, quo tũc per Archangelum clamabit.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 4. Orthodoxæ fidei hæres. 34. Quemadmodum Dominus, soluta mortis tyrannide, monumento

exilijt, discipulisq; astans, & ab ijsdem palpatus, carnem habere deprehensus est: ita & nos resurgemus, eiusq; tribunali cum eodem corpore atq; anima eadem astabimus, cum quibus & huius vitæ curriculũ peregerimus. Origenes enim longũ valeat cum omnibus, qui ab illo stantes, animã corpore nudam iudicium subituram esse tradiderunt, tale hominis idolum ei adaptantes, quales ideæ sunt à Stoicis confictæ, quibus ea etiam, quæ in mundo videntur, creata fuisse docuerũt.

Nicephorus Callistus. 1300.

Libro 14 Histor. cap. 55. Synesius Platonicis sententijs seductus, resurrectionis doctrinã primùm minimè recepit, nefandã eam & detestãdam esse iudicans. Et quamuis ea esset opinione, Ecclesia tamen, vt sacerdotij obiret munus, homini permisit, quæ hoc tum fecit, illa certa coniectura adducta, quòd propter reliquas eius virtutes, eum etiam aliquando tandem flexum, resurrectionis professionem comprobaturũ, diuinamq; gratiam rem illi tantam dedisse, qui multis, magnisq; primarijs donis eniteret, passuram non esse putarent. Neq; illa opinione & spe sua falsa est: Paulò namque post resurrectionem & credidit, & professus est, certam hanc esse, maximeq; conuenire Ecclesiæ ipsi sententiam.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 2. Nunc resurrectione nobis à Deo donata, tanquam ex somno resurrecturi sumus, omnes homines, tam pij, quàm impij.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Sanctorũ fruitione cap. 4. sect. 8. Ea verba beatus Paulus profert ob vniuersalẽ & generalem corporum resurrectionem, quam veluti Christiani omnes futuram esse credimus; quando autem id futurum sit, nobis non est cognitum: verũtamen secundùm sacrarum Scripturarum traditionem, in fine seculorum credimus hanc futuram esse, quando omnis humana natura resurget, & vnusquisque condigna suis operibus reportauerit, siue ea bona, siue mala fuerint.

Hieremias Constantinopolitanus. 1580.

Respon. 1. cap. 1. Resuscitabit vniuersam nostram naturam, ita vt animæ pristinis, cum quibus vixerant, coadunentur corporibus, vna ætate & statura, vt præmia persoluantur vitæ actæ, & incorruptibilia erunt corpora.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 250.

De Resurrectione carnis cap. 1. Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum: illam credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus irridet, existimans nihil superesse post mortem.

Cap. 13. Si parum vniuersitas resurrectionem figurat, si nihil tale conditio signat, quia singula eius non tam mori, quàm desinere dicantur, nec redanimari, sed reformari existimentur, accipe plenissimum atque firmissimum huius spei specimen. Siquidem animalis est res, & vitæ obnoxia, & morti, illum dico alitem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate mõstruosum: qui semetipsum libenter funerans, renouat, natali fine decedens atque succedens iterum Phœnix. Vbi iam nemo, iterum ipse: qui nõ iam, alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam, aut cui alij rei tale documentũ? Psa. 91. Deus etiam Scripturis suis: *Et florebit enim,* inquit, *velut Phœnix,* id est, de morte, de funere: vti credas, de ignibus quoque substantiam corporis exigi posse. Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit: si non & Phœnicibus, nihil magnum: sed homines semel interibunt, auibus Arabiæ de resurrectione securis.

Libro de iudicio Domini contra Marcionẽ cap. 5.

An Deus omnipotens, cuius sub lege reguntur
Omnia, non valeat post mortem reddere vitam?
Aut aliquid Dominus rerum non posse videtur?
Si potuit tenebris pulsis extendere lucem,
Atque omnem verbo subitò componere molem,
Omnia de nihilo quoque voce potente parare:
Cur non ex aliquo posset componere notam,
Quæ fuerat quondam, quam finxerat ante, figuram?
Assimilemq; sibi iubeat resurgere formam?
Cùm sint cuncta Dei; reddit magis omnia tellus:
Iussa retexet enim quidquid contexerat olim.
Si quem fortè rogis aboleuit flamma sepultum,
Aut aliquem cæcis dissecerit æquor in vndis,
Si cuiusq; fame satiârunt viscera pisces,
Aut fixêre feræ crudelia funera membris,
Alitibus tacuit raptato corpore sanguis,
Vltima non Domino rapient sua munera magno.
Apparere Deo viuos de morte necesse est,
Resumptisq; suis homines astare figuris, &c.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Quis tam stultus aut brutus est, vt audeat repugnare, hominem à Deo vt primum potuisse fingi, ita posse denuò reformari? Nihil esse post obitum, & ante ortum nihil fuisse: sicut de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari? Porrò difficilius est id, quod non sit, incipere, quàm id, quod fuerit, iterare. Tu perire & Deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur? Corpus omne siue arescit in puluerem, siue in humorem soluitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, subducitur nobis: sed Deo elementorum custodia reseruatur. Nec (vt creditis) vllũ damnum sepulturæ timemus, sed veterem & meliorem cõsuetudinem humandi frequentamus. Vide adeò quàm in solatiũ nostri resurrectionem futuram omnis natura meditetur: sol demergit, & nascitur: astra labuntur, & redeunt: flores occidunt, & reuiuiscunt: post senium arbusta frondescũt: semina non nisi corrupta reuirescunt: ita corpus in seculo, vt arbores in hyberno, occultãt virorem ariditate mentita. Quid festinas, vt cruda adhuc hyeme reuiuiscat & redeat, expectandum nobis etiã corporis ver est. Nec ignoro plerosq; conscientia meritorum nihil se esse post mortem magis optare, quã credere: malũt enim extingui penitùs, quàm ad supplicia reparari.

Cyprianus. 250.

De Cardinalibus Christi operibus, Sermone de Christi Resurrectione: Inerit resuscitatis corporibus nulli vanitati subiecta libertas, & quæ cogi non possit ad aliquid, in nullo laborãs, iam à spe educta, re ipsa perfruens, nulla expectatione suspensa, & in pace quietissima confirmata; omnisq; expers formidinis, in spiritalibus delitijs iugis illa permansio reflorebit, &c. Resurrectio quidem communis est, & ante tribunal Christi necesse est in corpore iustos stare & impios, Dei hoc dictãte iustitia, vt pietas & impietas in operatoribus debitis stipendijs donarentur; & qui finẽ habere contempserunt in malis, infinita clauderentur vltione in pœnis; & qui gloriati sunt in cruce, cũ crucifixo regnantes, beatæ fierent perennitatis participes.

Zeno Veronensis. 260.

Sermon. de Resurrectione. Quisquis resurrectionem negat, vitam suam inet ipse cōdemnat: cur enim mereatur felicitatē futuri tēporis cernere, quem videas sacrilega incredulitate Dei potentiæ derogare? &c. Phœnix auis illa pretiosa resurrectionis euidenter nos edocet iura: quæ nobilitatem generis sui non à parentibus accipit: non liberis tradit: ipsa est sibi vterque sexus: ipsa omnis affectus: ipsa genus: ipsa finis, ipsa principium: non ex coitu nascitur, nec officio alieno nutritur, nō inuita, non imprudens moritur, sed cùm maturum lethi tempus aduenerit, à semetipsa inuitatis sacris ignibus libentissimè concrematur: sepulchrum nidus est, illi fauillæ nutrices: cinis propagandi corporis semen: mors natalitius dies. Denique post momentum festo exultat in tumulo, non vmbra, sed veritas: non imago, sed Phœnix: non alia, sed quamuis melior alia, tamē prior ipsa, &c. Præterea granum vniuscuiusque frumenti conditum terræ interit: & tamen in eo id, quod intus est, reuiuiscit: nec mortem medullitus capit, sed suum sibi genitale in germen expirans, vetusti corporis superficie deleta, imò in melioris naturæ iura transmissa, felix caput comis virētibus redimitum, quasi ab inferis emersum in superna sustollit, perennitatis gloriam fructu populoso tenturum. Hoc hactenus Paulo firmante: *Stulte tu, quod seminas non viuificatur, nisi mortuum fuerit.* Et subiecit dicens: *Sic & resurrectio mortuorum: seminatur in morte, itu. resurgit in perpetuitatem: seminatur in ignominiam, resurgit in gloria: seminatur in infirmitatem, resurgit in virtutem: seminatur corpus animale, resurgit spirituale.*

Arnobius. 300.

Libro 2. contra Gentes: Audetis ridere nos, quòd mortuorum dicamus resurrectionem futuram? quam quidem nos dicere confitemur, sed à vobis aliter, quàm sentiamus audiri. Quid in Politico idem Plato? Nonne cùm mundus occeperit ab occiduis partibus exoriri, & in cardinem vergere, qui orientis est solis, rursus erupturos homines telluris è gremio scribit, senes, canos, decrepitos, & cùm anni cœperint accedere longiores, per eosdem gradus, quibus hodie nascitur, ad incunabula infantiæ desituros?

Lactantius. 320.

Libro 7. diuinarum instit cap. 22. Deus veniet, vt orbe hoc ab omni labe purgato, rediuiuas iustorū animas corporibus innouatis, ad sempiternam beatitudinem suscitet.

Cap. 23. Non renascentur, quod fieri non potest, sed resurgent, & à Deo corporibus induentur, & prioris vitæ, factorumq; omnium memores erunt, & in bonis cælestibus collocatæ, ac fruentes iucunditate innumerabilium copiarū præsenti Deo gratias agent: quòd malum omne deleuerit, quòd eos ad regnum vitamq; perpetuam suscitarit, &c. Quód si non modò Prophetæ, sed etiam vates, & Poëtæ, & Philosophi anastasin mortuorum futuram esse consentiūt, nemo quærat à nobis quemadmodum fieri possit: nec enim diuinorum operum reddi potest ratio, sed si à principio Deus hominem nescio quo inenarrabili modo instituit, credamus ab eodem restitui veterem posse, qui nouum fecit.

Hilarius. 350.

In Psal. 2. Prout enim ei (*Deo*) placet, & conspectu eius dignum est, confracta reparabit, non ex alia aliqua, sed ex veteri atque ipsa originis suæ materie speciem illis complaciti sibi decoris impartiens: vt corruptibilium corporum in incorruptionis gloriam resurrectio, non interitu naturam perimat, sed qualitatem conditione demutet. Non enim aliud corpus, quamuis in aliud resurget, Apostolo dicente: *Seminatur in corruptelam, resurget in incorruptionem: seminatur in ignominiam, resurget in gloriam: seminatur in infirmitatem, resurget in virtutem: seminatur corpus animale, resurget spirituale.* Fit ergo demutatio, sed non affertur abolitio. Et cùm id, quod fuit, in id, quod non fuit, surgit: non amisit originem, sed profecit ad honorem. 1. Cor. 15.

In Psal. 55. Neque enim resurrecturis omnibus ab exteriore materia corpus acquiritur, neq; peregrinæ originis, externarumq; causarum natura recipitur: sed idipsum in profectum æternę claritatis emergit, fitq; in eo demutatione potius, quàm creatione quod nouum fit.

Ambrosius. 370.

Oratione de fide Resurrectionis: Tribus euidētibus colligitur resurrectionis fides, &c. ratione vniuersitatis, exemplo, testimonio rei gestæ, quia plurimi surrexerunt. Ratio euidens est, quia cùm omnis vitæ nostræ vsus in corporis animæq; cōsortio sit, resurrectio autem aut boni actus præmium habeat, aut pœnā improbi, necesse sit corpus resurgere, cuius actus expenditur. Quomodo enim in iudicium vocabitur anima sine corpore, cùm de suo & corporis contubernio ratio præstanda sit? Resurrectio omnibus erit, sed ideo difficile creditur, quia non nostrum meritum, sed Dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides vsus est mundi, rerumq; status omnium, generationum series, successionum vices, obitus ortusq; signorum, diei & noctis occasus, eorumq; quotidie tanquam rediuiua successio, &c. *Et hoc mortale oportet induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem.* Flos resurrectionis immortalitas est: flos resurrectionis incorruptio est. Quid enim vberius quiete perpetua? quid locupletius securitate diuturna? Hic est multiplex fructus, cuius prouentus pullulat fœcundior hominum naturā post mortem. Sed miraris quēadmodum putrefacta solidentur, dispersa coëant, absumpta reparentur: non miraris quemadmodum semina vapore & compressu terrę soluta viridescant? &c. Sequitur illud, quod gentiles plerumq; perturbat, quomodo fieri possit, vt quos mare absorbuerit, feræ dilacerauerint, bestiæ deuorauerint, terra restituat? Quò ita demum veniatur necesse est, vt non de fide resurrectionis, sed de parte dubitetur. Esto enim vt laceratorum corpora non resurgāt, resurgunt cæteri: nec resurrectio deftruitur, si cōditio excipitur. Miror tamen, cur vel de his dubitandum putent, quasi non omnia, quæ ex terris sunt, in terram redeant, & in terram resoluātur. Mare quoque ipsum quæcunque corpora humana demerserit, vicinis expuit vnda plerunq; littoribus. Quod ni ita esset, difficilè credo Deo foret dispersa connectere, dissipata sociare, cui mūdus obtemperat, muta obsequuntur elementa, seruit natura: quasi nō maioris miraculi sit limū animare, quàm iungere? Auis in regione Arabiæ, cui nomē est Phœnix, rediuiuo suæ carnis humore reparabilis, cùm mortua fuerit reuiuiscit. Solos non credimus homines resuscitari? Atqui hoc relatione crebra, & Scripturarum authoritate cognouimus, memoratā auem quingentorum annorū spatia vitali vsui habere præscripta, eamq; cùm sibi finem vitæ adesse præsaga quadam naturæ suæ æstimatione cognouerit, thecam sibi de thure, & myrrha, & cæteris odoribus adornare, completoq; opere pariter ac tempore intrare illam, atque emori, ex cuius humore oriri vermē, paulatimq; eum in auis eiusdem figuram concrescere, vsumq; formari, subnixam quoque munere remigio pennarum renouatæ vitæ officia munere pietatis ordiri, &c. Si terra renouatur & cælum, cur dubi-

dubitemus hominem posse renouari, propter quē terra facta & cælum est? Si præuaricator seruatur ad pœnam, cur iustus non perpetuatur ad gloriam? Si vermis non moritur peccatorum, quemadmodum interibit caro iustorum? Hæc est enim resurrectio, sicut verbi ipsius sono exprimitur, vt quod cecidit, hoc resurgat: quod mortuum fuerit, reuiuiscat. Et hæc est series & causa iustitiæ, vt quoniā corporis animiq; communis est actus, quæ animus cogitauit, corpus effecit: vtrumq; in iudicium veniat, vtrumque aut pœnę dedatur, aut gloriæ reseruetur.

In 1. ad Corinth. cap. 15. Quamuis ergo generalem tribuerit resurrectionem, vt *sicut in Adam omnes*, siue iusti, siue iniusti, *moriūtur; ita & in Christo omnes*, tam credētes, quàm diffidentes, *resurgant*, licet ad pœnam: increduli tamen viuificari videntur, quia corpora sua recipient, iam nō morituri, sed passuri pœnā in eis sine fine, q̃ credere noluerūt.

Prudentius. 380.

Hymno 3. ante cibum:

Viscera mortua quin etiam
Post obitum reparare datur,
Eque suis iterum tumulis
Prisca renascitur effigies,
Pulvereo coeunte situ.
Credo equidem, neque vana fides,
Corpora viuere more animæ:
Nam modò corporeum memini
De Phlegethonte gradu facili
Ad superos remeasse Deum.

Hymno 10. ad exequias defunctorum:

Nam quòd requiescere corpus
Vacuum sine mente videmus,
Spatium breue restat, vt alti
Repetat collegia sensus.
Venient citò secula, cùm iam
Socius calor ossa reuisat,
Animataq; sanguine viuo
Habitacula pristina gestet.
Quæ pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras,
Animas comitata priores.
Hinc maxima cura sepulchris
Impenditur, hinc resolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.

Contra Marcionem, qui tantùm animam, non corpus simul suscitatum iri nugabatur:

Nosco meum in Christo corpus consurgere: quid me
Desperare iubes? veniam quibus ille reuenit
Calcata de morte vijs, quod credimus, hoc est,
Et totus veniam, nec enim minor, aut alius, quàm
Nunc sum, restituar: vultus, vigor, & color idem,
Qui modò viuit, erit: nec me vel dente, vel vngue
Fraudatum reuomet patefacti fossa sepulchri.
Qui iubet, vt redeam, non reddet debile quicquam.
Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,
Quod truncauit edax senium populante veterno,
Omne reuertenti reparata in membra redibit.
Debet enim mors victa fidem, ne fraude sepulchri
Reddat curtum aliquid: quamuis iam curia vorarit
Corpora, debilitas tamen & violentia morbi
Virius mortis erat, reddet quod particulatim
Sorbuerat, quocunque modo, ne mortuus omnis
Non redeat, si quid pleno de corpore desit.
Pellite corde metum mea membra, & credite vosmet
Cum Christo reditura Deo, nam vos gerit ille,
Et secum reuocat, morbos ridete minaces,
Inflictos casus contemnite, tetra sepulchra
Despuite, exurgens quò Christus prouocat, ite.

Libro 2. contra Symmachum:

Quin & corporibus parilis consortia pœnæ
Decernam, possum quoniam renouare fauillas
Antiquam in faciem, nec desperanda potestas,
Qui potui formare nouum, reparabo peremptum.
Non desunt exempla meæ virtutis, in ipsis
Seminibus natura docet reuirescere cuncta
Post obitum: siccantur enim pereunte vigore
Quo vixère prius, tunc sicca & mortua sulcis
Aut foueis mandata latent, & more sepulchri
Obruta de tumulis rediuiuo germine surgunt.
Nunquid nosse potes, vel coniectare, quis istud
Tam solers opifex struat? aut qua vis agat intus?
Ne vos, ô miseri, Physicorum dogmata fallant.
En ego gignendi Dominus, ac restituendi
Quod perijt, fluxitq;, potens, siccissima quæque
In veteres formas, aut flore, aut fronde reduco.
Idq; ipsum quandoque homini facturus, inani
Surgat vt ex cinere, structuraque pristina constet,
Quæ mihi pro meritis vel per tormenta rependat
Crimina, vel summa virtutis in arce coruscet,
Non peritura dehinc quæcunque in sorte manebit.

Hieronymus. 390.

Epist. 61. ad Pammachiū aduersus errores Ioānis Hierosolymitani, qui Origenē secutus, corporis quidē resurrectionem futurā confitebatur, sed non item carnis, & eorundē membrorū cap. 7. Audit resurrecturos nō in peregrinis alienisq; corporibus, quę assumūtur in phātasmate: sed sicut surrexit Dominus corpore, quod apud nos in sancto sepulchro conditum iacuit: ita & nos in ipsis corporibus, quibus nūc circūdamur, & sepelimur, in die iudicij resurrecturos.

Cap. 9. In Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post cōfessionem Trinitatis, & vnitatē Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione cōcluditur. Et tu in tantum in corporis, & iterum corporis, & tertiò corporis, & vsq; nouies corporis, vel sermone, vel numero immoraris: nec semel nominas carnem, quod illi semper nominant carnem, corpus verò tacent.

Cap. 10. Rursum ait: *Circundabor pelle mea:* Vbi hic corpus æthereum? vbi aëreum, & spiritui & auræ simile? certè vbi pellis & caro, vbi ossa, & nerui, & sanguis, & venæ, ibi carnis structura, ibi sexus ꝓprietas. *Et in carne,* inquit, *mea videbo Deum.* Quādo omnis caro videbit salutare Dei, id est, Iesum Deum, tūc & ego videbo Redemptorē, & Saluatorē, & Deū meū: videbo autē in ista carne, quæ me nūc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat, &c. *Quem visurus sum ego ipse &c.* Is si non in sexu suo resurrecturus est, si non eisdem membris, quæ iacuêre in stercore; si non eosdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos; vbi erit ergo Iob? Iob 17.

Cap. 11. Ego liberè dicam, &c. fidem Ecclesiæ apertissimè confitebor. Resurrectionis veritas Catholicæ, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris intelligi non potest. Vbi caro, & ossa, & sanguis, & membra sunt, ibi necesse est vt sexus diuersitas sit: vbi sexus diuersitas est, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria, &c. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuum operibus, homines resurgere, & sic eos Angelis adæquari. Nec statim superflua videbitur membrorū resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cùm adhuc in hac vita positi, nitamur opera non im-

plere membrorum,&c. Quid potentiam Dei calumniaris? qui potest de medulla illa, & de seminario vestro interiori, non carnes tantùm de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id est, de vilitate carniũ, pretiosa & aërei corporis vina mutare, potest vtique eadẽ potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerũt: quia multò minus est, restituere quod fuerit, quàm facere quod non fuit. Miraris, si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat: cùm de limo terræ, absque vllis ætatũ incremẽtis, consummatus homo factus sit?

Cap.12. Resurrectionẽ carnis, omniumq; membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiungere, multis libris opus erit, &c.

Augustinus. 400.

In Enchiridio ad Laurentium cap.84. Resurrecturam carnem omnium quicunq; nati sunt hominum atque nascentur, & mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.

Cap.86. Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest. Mortuus verò, vbicunq; illi mors potuit euenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

Cap.87. Neque enim & monstra quæ nascũtur & viuunt, quamlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt, ac non potius correcta emendataq; natura.

Cap.88. Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet puluerem cineremve soluatur, in quoslibet halitus aurasq; diffugiat, in quãcunque aliorũ corporum substãtiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; animaliũ etiam hominũ cibum cedat, carnemq; mutetur, illi animæ humanæ in puncto temporis reddit, quæ illam primitus vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit.

Cap.90. Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Cap.91. Resurgẽt Sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate, &c. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animã, & ad vitia, quibus caro aduersus spiritum cõcupiscit, tunc non erit caro, sed corpus, &c. Quantũ autẽ attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionẽ corpus Christi caro appellatũ est. Sed ideo ait Apostolus: *Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale*: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificante spiritu sine sustẽtaculi alicuius indigentia subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminẽ, ita nec intus nos ipsos patiamur inimicos.

Libro 22. de ciuitate Dei cap.14. Infantes non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui. Sed quod eis tardius accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celerrimo recepturi.

Cap.15. Restat ergo, vt suam recipiat quisque mensurã, quã vel habuit in iuuentute, etiãsi senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si ante est defũctus. Atque illud, quod cõmemorauit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi, &c. si de resurrectione corporum dictũ est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formã resurgant corpora mortuorum: sed in ea ætate & robore, vsque ad quam Christum hîc peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse etiam seculi huius doctissimi homines, iuuentutem.

Cap.17. Mihi melius sapere videtur, qui vtrumq; sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis est causa, &c. Qui ergo vtrumque sexum instituit, vtrumq; restituet.

Cap.19. Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quæ praua sunt corrigentur: & quod minus est, quàm decet, vnde Creator nouit, inde supplebitur: & quod plus est q̃ decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quanta erit, vbi *Iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris sui!* Quæ claritas in Christi corpore, cùm resurrexit, ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quàm defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, vt posset agnosci.

Cap.20. Nescio quo autem modo sic afficimur amore Martyrũ beatorũ, vt velimus in illo regno in eorũ corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: & fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideo tamen si aliqua Martyribus amputata, & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorũ, quibus dictũ est: *Capillus capitis vestri nõ peribit.* Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, vt indicia gloriosorũ vulnerũ in illa immortali carne cernãtur, vbi membra vt præciderentur, percussa, vel secta sunt; ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quãuis itaq; omnia quę acciderũt corpori vitia tunc non erũt: nõ sunt tamen deputanda vel appellãda vitia virtutis indicia. Absit autem, vt ad resuscitãda corpora, vitæq; reddẽda, nõ possit omnipotentia Creatoris omnia reuocare, q̃ vel bestia, vel ignis absumpsit; vel in puluerẽ cineremve collapsum, vel in humorẽ solutũ, vel in auras est exhalatũ. Absit vt sinus vllus, secretumq; naturę ita recipiat aliquid subtractũ sensibus nostris, vt omniũ Creatoris aut lateat cognitionẽ, aut effugiat potestatẽ, &c. Etsi omnibus perijsset modis *caro humana*, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vnde vellet, eam repararet omnipotens. Luc.21.

Ruffinus. 400.

In Apologia pro fide sua ad Anastasiũ: Carnis nostræ resurrectionẽ fatemur integrè & perfectè futurã: huius ipsius carnis nostræ, in qua nunc viuimus, non, vt quidam calumniantur, alterius pro hac resurrectionem dicimus: sed hanc ipsam nullo omnino eius membro amputato, vel aliqua corporis parte defecta, sed cui nihil omninò ex omni natura desit, nisi sola corruptio.

In expositione Symboli: Resurrectionis virtus Angelicũ hominibus confert statum, vt qui de terra resurrexerũt, nõ iterum in terra cum pecudibus, sed in cælo cum Angelis viuant, &c. Sed infideles clamãt, & dicũt: Quomodo potest caro, quæ putrefacta dissoluitur, aut in puluerẽ vertitur, maris etiã interdũ profundo sorbetur, fluctibusq; dispergitur, recolligi rursum, & reintegrari in vnũ, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam iterum responsionem sermonibus Pauli faciamus, dicentis eis: *Insipiens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur: Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granũ, vt puta tritici, aut alicuius caterorum seminum: Deus autem dat illi corpus prout vult.* Quod autem in seminibus, quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri vides, hoc in tua carne, quæ lege Dei seminatur in terra, futurum esse nõ credis? Cur, quæso, tam angustus & inualidus diuinæ potẽtiæ æstimator es, vt dispersum vniuscuiusq; carnis puluerẽ in suam rationẽ 1. Cor.15.

colligi & reparari posse nō credas? &c. Vniuscuiusq; carnis substantia, quāuis variè diuerseq; dispersa sit, ratio tamē ipsa, quæ inest vnicuiq; carni, est immortalis: quia immortalis animæ caro est ex eo tempore, quo seminatis in terrā corporibus primùm veri Dei voluntati arrisit, collectū terræ, attractumq; substantiæ suæ sensum reddit, ac reparat in illam speciem, quam mors aliquando dissoluerat. Et ita fit, vt vnicuique animæ nō confusum, aut extraneum corpus, sed suum, quod habuerat, reparetur: vt consequenter possit pro agonibus præsentis vitæ cum anima sua caro vel pudica coronari, vel impudica puniri.

Paulinus Nolanus. 410.

In Panegyrico de obitu Celsi:

Sed quærunt, quali reparetur mortuus omnis
Corpore, quoue modo fiat homo ex cinere.
Si non sufficiunt sacris signata Prophetis:
Muta fidem clamant, credite conspicuis.
Cernite nulla suis emergere semina campis,
Ni prius intereant labe soluta putri.
Nuda feris, vestita legis: iacis arida grana,
Atque eadem fructu multiplicata metis.
O peruersa fides, & diffidentia nobis:
Credere nos terris, & dubitare Deo! &c.
Quòd si terra potest corruptum reddere semen,
(Quod tamen æterni lege facit Domini,)
Difficile omnipotentis opus fore creditur? vt nos
Ex nihilo factos, ex aliquo reparet?
Nullus eram, & faciente Deo sum natus vt essem,
Iam nunc de proprio semine rursus ero.
Nam licet in tenuem redigantur & ossa fauillam:
Corporis integri semina puluis habet.
Cumq; etiam cineres vacuatis terra sepulchris,
Cognato immixtos cespite sorbuerit:
Tunc quoque corporeis hominum vanescere visos
Luminibus, solidos continet omnipotens:
Inq; die magno, qua nunc absumpta putamus
Corpora, cernemus surgere tota Deo,
Nulla cui natura perit: quia quicquid vbique est,
Omne Creatoris clauditur in gremio.
Quos aqua fluminibus, pelagoq; & piscibus haurit,
Quos volucres, & quos diripuêre feræ:
Cunctos terra Deo debet, quia quos aqua mersit
Littore, vel fundo, strata recepit humus:
Quæ licet vna, tamen non vno sumpta sepulchro
Sparsa lecis laceri funeris ossa tegit.
Et quia consumptus simul & consumptor in vno
Telluris gremio morte ferente cadunt:
Siue per egeriem, qua sese animalia purgant,
Reddunt digestis membra vorata cibis:
Humanum corpus transfunditur ex alieno
Corpore, nec perdit vim proprij generis.
Sed licet è membris in humum transmissa ferinis
Membra hominum, viuo semine salua manent:
Et moriente fera, cui fortè cadaueris esca
Humani fuerit, diuiditur ratio.
Namque animal rationis homo est, ideoq; & in ipso
Rex alijs præstat corpore corporibus.
Inde licet possit mutis animalibus idem
Præda dari, tamen his forte coire negat.
Sola resurgendi caro percepturæ vigorem,
Quæ rationalis vas animæ fuerit:
Vt reducem terris animam, compage refecta,
Iam non lapsuro tegmine suscipiat.
Et velut hic omni mens & caro iungitur actu,
Sic & in æternam sint sociata diem:
Vt carpant socio gestorum præmia fructu,
Consortes meriti luce vel igne loci.
Propterea quamuis nos & spirantia cuncta
Vnam sortiti corpore materiam:
Non tamen in vacuum reuocamur morte soluti,
Exortes animæ carnis ab occiduo.
Sed clangente tuba, reddentibus vndique terris,
Nostra ex arcanis corpora seminibus:
Corpore, mente, anima, rursum in sua fœdera nexis,
Integri Dominum sistimur ante Deum.
Si dubitas cineres in corpora posse recogi,
Et fieri reduces in sua vasa animas:
Ezechiel tibi testis erit, cui prodita dudum
Tota resurgendi per Dominum facies, &c.
Cumq; tuba signum Domini aduentantis ab alta
Sede Patris princeps Angelus ediderit:
Primi qui in Christo mortes obière resurgent,
Dignati occursum nubibus ire Deo.
Cumq; omnes, in qua vixerunt carne, reuiuent,
Non omnes verso corpore lumen erunt.
Namque resurgemus, sed non mutabimur omnes:
Hoc discrimen erit gentibus ante Deum,
Incorrupta prophanorum quoque corpora surgent,
Ac tumulis longo pabula supplicio,
Vita erit his sine fine mori, & mors viuere pœnis,
Et durante suas pascere carne cruces, &c.

Maximus Taurinensis. 430.

Sermone in explicatione Symboli: *Carnis resurrectionem.* Hic religionis nostræ finis, hęc summa credendi est. Et reuera quis credens Deo possit de resurrectione dubitare, cùm manifestum sit hanc solam Christo causam fuisse nascendi? Quæ enim alia ratio, quęue vtilitas erat, vt perpetuus carnē dignaretur assumere, nisi vt carnem perpetuitate donaret? Quæ gloria esset Dei Filium crucem nō refugere, mortem expetere, perpeti sepulturam, nisi vitam mortalibus pręstita resurrectione conferret? Posse autem hoc fieri, facit diuinitas fidē, cui totum, quod vult, posse subsistit. Denique vt indubitata resurgendi exempla capiamus, ipse hic mundus, amissa receptaque decoris sui specie, & occidit, & resurgit. Documentum nimirum futuræ resurrectionis accipimus, cùm commendata sulcis frumenta in stipulam suam redeunt, & renouatis frondibus spoliata gelu nemora reuirescunt: cuncta enim, quæ terra producit, aut semine, aut radice multiplicata redduntur.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 62. *Carnis resurrectionem.*) Hoc est totum fidei documentum: si carnem, quę corrupta est, quæ putrefacta est, quæ perijt, per Deum resurgere, repaginari, redire posse credas, quem posse omnia, quando omnipotentem confessus es, tunc iurasti.

Sermone 118. Non solùm, fratres, sine causa credidit, sed & sine causa vixit, qui se ad hoc solum natum credidit, vt periret. Homo quid tibi oritur, quod non occidat? quid tibi quod occiderit non resurgit? Dies manè oritur, & iterum resurgit in manè. serò sepelitur in nocte, & iterum resurgit in manè. Sol quotidie nascitur, quotidie moritur: resurgit ipse quotidie: tempora dum transeunt, pereunt: dum redeunt, reuiuiscunt. Vnde homo si Deo non credis, si non acquiescis legi, si non consentis auditui, vel oculis tuis crede, vel elementis resurrectionem tuam tibi iugiter prædicantibus acquiesce. Certè si ista longè sunt inferiora, quę in tuis manibus sunt, & de morte tuo opere suscitantur, te posse Dei opere doceant suscitari. Vade ad semen, Apostolo te docente: tolle triticum aridum sine sensu, sine motu: duc sulcū, fodi terram, fac sepulchrum, sepeli triticum, inspice quemadmodum morte deperit, humore turgescit, putredine corrumpitur: & cùm peruenerit

nerit ad totum, quicquid desperatio, quicquid incredulitas, quicquid corruptela tibi superius ingerebat: tunc subitò reuiuiscit in germine, in herba pubescit, iuuenescit in caule, maturescit in fruge, & ad illam totam ipsam, quam tu perijsse deflebas, speciem resurgit & formam.

Prosper Aquitanicus. 450.

De Promissionibus & prædictionibus Dei Dimidium temporis cap.18. Hic illa absoluẽda sese ingerit quæstio, quæ insipientium gentiliumquè ore profertur, quomodo resurgant ij, quorum cadauera beluæ bestiæquè comederint, ipsæquè ab alijs bestiis, auibus, canibusquè consumptæ sint: ignorantes omnia, quæ ex terra creata sunt, in eandẽ materiam resoluta recidere, ac facile esse potentiæ Creatoris, ex ea rursum reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera primum ex illa hominem formare, qui non erat. Si quem verò mouet, quòd impij in iudicio non resurgunt, intelligat nõ eos ad iudicium, sed ad pœnam resurgere, iuxta illam Domini sententiam: *Qui non credit, ait, iam iudicatus est.* Fatetur & Sibylla:

Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicat ipse.

Eucherius Lugdunensis. 450.

In Natali plurimorum Martyrum Homilia 2. In hoc, quòd eorum capillos numeratos esse dicit, totam hominis substantiam resurgere, & nihil de ea perire significat. Si omnes enim capilli numerati sunt, omnesquè resurgent, quare & non toti resurgerent? Quis enim credat, vt capillus ex parte resurgat, & ex parte pereat? Sed fortasse inconueniens tibi esse videtur, vt tam longi capilli in homine resurgant. Necesse quidem est, vt totus homo resurgat, sed non est necesse, vt tota hominis substantia sua in ea parte resurgat, vbi prius in corpore fuerat. Sicut enim in vasis aureis & argenteis, cùm iterum conflantur, materia quidem tota seruatur, partium tamen positio non eadem seruatur: vt quod videlicet in fundo, vel in summitate prioris vasis fuerat, hoc in eisdem subsequentibus partibus fiat: ita & in homine substantia tota resurget, tota tamen in eisdem partibus necessariò non resurget. Ac per hoc nihil superfluum, nihil minus, nihil indecens, & inconueniens resurget in homine. Quod enim in alijs partibus superabundat, alijs partibus supplementum dabit.

Claudius Marius Victor. 460.

Lib.1. in Genesin:

Haud aliter bustis mandata resurgere apertis
Corpora, cùm Christi cælo delapsa patenti
Maiestas grauida reserabit viscera terra,
Exilient, Dominumq́, colent terrasq́, poliq́.
Nam quod non habuit, cùm sic è puluere vili
Humanam in formam compactum est corpus honoram,
Perfacilè est rursum integrum vt de puluere reddat,
Quod iam habuit multos calatum terra per annos.
Sic ex antiquis prodibunt iussa sepulchris
Corpora, quæque suas rursum assumentia partes.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 8. quæ est de verbis Apostoli 1.Cor.4. *Cuius opus manserit, mercedem accipiet, &c.* Et ideo mutua vice incipiamus plus dominũ amare, quã seruum, id est, plus factorẽ corporis, quàm corpus: plus dominam, quàm ancillam, id est, plus animam ad imaginem Dei factam, quàm carnem de limo terræ formatam: vt cùm die vltimo caro nostra putrescere cœperit in sepulchro, anima nostra in Abrahæ gremio Angelorũ manibus eleuetur: & in die iudicij, recepto corpore per resurrectionem, audire mereamur: *Euge serue bone, intra in gaudium Domini tui.* Matth.25.

Gennadius Massiliensis. 480.

De Ecclesiasticis dogmatibus cap.6. Omnium hominum erit resurrectio. Si omnium erit, ergo oẽs moriuntur, vt mors ab Adã ducta, omnibus filijs eius dominetur, & maneat illud priuilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Psal.15. Eius enim caro non vidit corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verùm quia sunt & alij æquè Catholici & eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, immutandos ad incorruptionem & immortalitatẽ eos, qui in aduentu Domini viui inueniẽdi sunt, & hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quòd mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus, nisi ex contentione hęreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

Dracontius. 530.

Libro 1. de opere 6. dierum:

Sed ne sit fixum, reditus non esse sepultis
Cordibus illorum, qui legis sancta profanant,
Annua conspiciant agris frumenta renasci
Mortua, per sulcos terram findentis aratri:
Maior & ex trunci surgit radicibus arbor,
Et folijs vestita viret, redeuntibus annis, &c.
Phœnici exactam renouat Deus igne iuuentam,
Combustusq́, senex tumulo, procedit adultus:
Consumens dat membra rogus, sine sorte sepulchri;
Ignibus extinctis iam mortua flamma resurgit,
Redditur ignis edax rediuiuo lumine candens,
Et scintilla vorax incendia vasta reducit,
Et quod fumus erat, stridet iubar ignis anheli, &c.
Tot simul exemplis moniti, defuncta renasci
Credamus virtute Dei, qua cuncta creauit;
Et generata vigent sub nutritore Tonante.

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 1. Omnes resurgere fides Catholica confitetur, sicut dicit Apostolus: *Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur.* 1.Cor.15. Resurget enim iustus vt iudicetur, impius vt sine iudicio puniatur.

Primasius. 540.

Ad caput 10. epist. ad Hebræos: In plenitudine fidei credamus resurrectionem generalem futuram, quasi diceret, quòd non debemus hæsitare omnes homines resurrecturos, sed quosdam ad gloriam, quosdam verò ad pœnam.

Fortunatus. 580.

In Symbolum Apostolorum: Summa perfectionis concluditur, & caro ipsa, quæ cadit, resurrectura erit, immortalis vt maneat: licet resurrectio à paganis, & à quibusdam non credatur: tamen Esaias dicit: *Surgent mortui, & suscitabuntur.* Nec hoc credentibus impossibile iudicetur: quia potuit hominem de terra componere, poterit hunc in Angelum transformare, & post hanc vitam temporalem vitam æternam tribuere.

Gregorius Turonensis. 580.

Libro 10. Historiarum numero 13 Resurrectio sacris literis prædicatur, & Apostolicæ traditionis auctoritate firmatur. Tunc, vt in Apocalypsi est scriptum, *reddet mare mortuos suos.* Impij autem non resurgent vt iudicent, sed vt iudicentur. Denique Apostolus ait: *Omnes quidem resurgemus: Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Gregorius Magnus. 500.

Lib.14. Moralium in Iob cap.30 aliàs 28. Quid enim quotidie nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe

momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dũ superuenientibus noctis tenebris, ea, quæ aspiciebatur, subtrahitur: & quasi quotidie resurgit, dũ lux ablata oculis, suppressa iterum nocte reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbusta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione cessare, & ecce subitò, quasi ex arescenti ligno, velut quadam resurrectione veniente, videmus folia erumpere, fructus grandescere, & totam arborem rediuiuo decore vestiri. Indefinenter cernimus parua arborum semina terræ humoribus commendari, ex quibus non longè post aspicimus magna arbusta surgere, folia, pomaqúe proferre. Quid ergo mirum, si tenuissimum puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactum, cùm vult, in hominem reformet, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat? Quia ergo rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerum specie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia Redemptoris. Venit namque Conditor noster, suscepit mortem, ostẽdit resurrectionem: vt qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneremus, &c. Et quisquis resurrectionis virtutem in se fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & penset quãto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui iam resurrectionem Domini cognouit factam: si & ille suã credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

Cap. 31. al. 29. In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potentię, sed palpabile per veritatem naturæ, &c. In illa cælestis regni gloria caro secundùm naturam erit, sed secundùm passionum desideria non erit: quia deuicto mortis aculeo, in ęterna incorruptione regnabit.

Cap. 33. aliàs 29. Si post resurrectionem corpus palpabile non erit, profectò alius surgit, quàm moritur: quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat?

In Ezechielem lib. 2. Hom. 20. Triste nimis & valde lugubre est, quòd quosdam in Ecclesia stare, & de carnis resurrectione dubitare cognoscimus. Hanc autem antiqui Patres venturam esse certissimè crediderunt, etiam cùm nullum adhuc eiusdem resurrectionis exemplum tenuerunt. Qua igitur damnatione digni sunt, qui & exemplum iam Dominicæ resurrectionis acceperunt, & tamen adhuc de sua resurrectione diffidunt. Pignus tenent, & fidem non habent: Ecclesias replent, sed quia de resurrectione sua dubitant, mente vacua stant.

Isidorus Hispalensis. 620.

De officijs Eccles. lib. 2. cap. 23. Eam quoque spem resurrectionis habemus, vt eodẽ ordine, eademqúe forma, qua ipse Dominus resurrexit à mortuis, nos quoque resurrecturos credamus: in eodem corpore, in quo sumus, vel viuimus, non naturam vel sexum mutantes, sed tantùm fragilitatem vel vitia deponentes.

Eucherius Gallus. 640.

Lib. 1. in Genes. cap. 12. Illud corpus, quod in resurrectione credimus futurum, immortale semel effectum, mori vltra non poterit.

In lib. 1. Regum: In hac vita suam terram quisque circumfert, quam moriente homine recipit terra, consurgenti vtique redditura.

Concilium Toletanum Sextum. 653.

Cap. 1. Christum venturum in fine expectamus seculorum, cum resurrectione omnium æquissimo suo iudicio redditurum iustis præmia, & impijs pœnas.

Concilium Toletanum Vndecimum. 660.

In confessione fidei: Confitemur vera fide resurrectionem carnis omnium mortuorum: nec in aerea, vel alia qualibet carne (vt quidam delirãt) resurrecturos nos credimus, sed in ista, qua viuimus, consistimus, & mouemur.

Iulianus Toletanus. 680.

Libro 3. Prognosticon cap. 16. *Ecce,* dicit Apostolus, *canet tuba, & mortui resurgent, & nos immutabimur.* Sed non sicut bonorum & malorum generalis est omnium resurrectio: ita & communis credenda est immutatio. Nam iuxta quòd beatus Augustinus, Hieronymus, Iulianus Pomerius, cæteriqúe testantur, resurrectio communis erit omnibus bonis & malis: immutatio verò solis danda est iustis: quæ vtique glorificationem insinuat æternæ beatitudinis.

Beda. 700.

Ad Psalm. 1. Duæ sunt resurrectiones, altera prima, altera secunda. Prima est in præsenti, quando aliquis à morte vitiorum per pœnitentiã in anima resurgit: secunda erit in die iudicij, quando boni per immutabilitatẽ & impassibilitatem carnis ita in carne resurgunt, vt nec in ipsa carne aliquid amplius pati possint. Hanc autem secundam resurrectionem nullus habebit, nisi qui primam habuerit. Necesse enim est, vt qui expers fuerit primæ, expers sit & secundæ, &c.

Lib. 1 in Iob cap. 3. Si conceptus moriuntur in vtero, necesse est quia viuũt: aut quicquid moritur, haud dubium quia resurget: & ita quod in membris fœtu de natura minus dederit, hoc in resurrectione in integrum reparabitur.

Ad cap. 12. Lucæ *Capilli capitis vestri numerati sunt.* Derident intelligentiam Ecclesiasticam hoc in loco, qui carnis resurrectionem negant, quasi nos ipsam terrenam materiam, quæ discedente anima fit cadauer, ita resurrectione reparandam dicamus, vt ea, quæ dilabuntur, & in alias atque alias aliarum rerum species formasqúe vertũtur, quamuis ad corpus redeant, vnde dilapsa sunt, ad easdem quoque corporis partes, vbi fuerũt, redire necesse sit. Alioquin si capillis capitis redit, quod tam crebra tonsura detraxit: si vnguibus, quod toties dempsit exectio: immoderata & indecens cogitantibus, & ideo resurrectionẽ carnis non credentibus occurrit informositas. Sed quemadmodũ si statua cuiuslibet solubilis metalli aut igne liquesceret, aut contereretur in puluerem, aut confunderetur in massam, & eam vellet artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparare: nihil interesset ad eius integritatem, quę particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum, ex quo constituta fuerit, resumeret: ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex de toto, quo caro nostra constiterat, eam mirabili & ineffabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem vtrũ capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues, an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur, curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat.

Ad cap. 24. Quia non, sicut Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem, per effectum spiritualis potentiæ: sed palpabile, per veritatem naturæ.

Alcuinus. 750.

In Psalm. 6. Pœnitentialem: Vsque ad terminum huius seculi nobis in hac spe viuendum est, vt modò resurgamus in anima. Qui verò à morte

animæ modo resurgit per verbum Filij Dei, tunc feliciter resurget in carne per Verbum Dei Filium hominis.

Libro 3. de Trinitate cap. 20. Resurgent equidem sanctorum corpora ad gloriam, sine vitio, sine vlla deformitate: in quibus tanta facilitas erit, quanta felicitas. Resurgent & impij, & vnusquisque cũ sua carne, vt cum diabolo & angelis eius puniantur. Vtrum sanè ipsi cum vitijs & deformitatibus eorum corporum resurgant, quæcunque in eis vitiosa & deformia membra gestauerunt, inquirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo. Hoc certissimè sciendum est, quia nemo nisi per debitam misericordiam liberabitur, & nemo nisi per debitum iudicium damnabitur.

Ambrosius Ansbertus. 760.

Lib. 1. in cap. 1. Apocal. *Omnis oculus eum videbit*, subaudi omnis homo, quicunque tunc resurrexerit, siue ad vitam, siue ad mortem. Non autem animalium, quibus non est datum post mortem resurgere: quia nec eis post mortis ruinam vitalis spiritus remanet, quibus solus sanguis ad vitam proficit. *Videbit* verò *eum omnis oculus* in forma serui, in qua ab impijs iudicatus est. Nam in forma diuinitatis ab ipsis videri non potest.

Lib. 3. in Apocal. cap. 4. Prima resurrectio, qua à morte peccati ad vitam iustitię animę resurgunt, toto nunc tempore agitur. Secunda verò, qua de terræ puluere ad vitam corpora redeant, in futurum expectatur.

Lib. 9. in cap. 20. Apocal. Apostolus cùm omnes dicat resurgere incorruptos, quæ sit tamen electorum mentis incorruptio designat, dicens: *Omnes* 1. Cor. 15 *quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.* Ergo quia non solùm incorruptionem corporis, verùm etiam incõmutabilitatẽ mentis recipiunt, ab ea specie, quam nunc habent, tamquam terra & cælum transeuntes, in pulchriorem statũ commutantur: & quasi ipsi iam non sunt, sed alij, dum à vetustate primæ corruptionis, in nouitatem transiunt secundæ regenerationis: non quò (vt quidam hæretici putârunt) veritatem carnis habere desinant: sed quò (vt dictum est) vetustatem corruptionis ac mutabilitatis amittant.

Carolus Magnus. 800.

In Constitutionibus Aquisgrani factis: Diligenter prędicandum est de resurrectione mortuorum, vt sciant & credant in ijsdem corporibus præmia meritorum accepturos.

Haymo. 820.

De Feria tertia Paschæ: Credendum est, carnem nostram in resurrectione absque corruptione vel fragilitate mortis in veritate substantiæ esse resurrecturam, iuxta illud, quod Iob testatur, dicens: *Scio quòd redemptor meus viuit*, &c.

Super 4. cap. 1. ad Thessal. Tam velox erit & celerrima resurrectio electorum, vt illi, qui in corpore viui inuenti fuerint super terram, non potuerint præuenire eos, obuiam eundo per aera Domino, qui in puluere terræ iacebant.

Super Euangelium in Octauis Paschæ. Sit certissima fides omnibus nobis, quia vera resurrectio carnis, quæ præcessit in Christo, sequetur in nobis. Caro ista omnium hominum mortuorum, siue fidelium, siue infidelium, resurget in fine: sed caro infidelium resurget ad pœnam.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso lib. 4. cap. 10. Erit resurrectio mortuorum hominum, sed vna & semel: non prima iustorum, & secunda peccatorum, vt fabula somniatur, sed vna omnium. Et si id resurgere dicitur, quod cadit: caro ergo nostra in veritate resurget, sicut in veritate cadit: & non, secundùm Origenem, immutatio corporum erit, id est, aliud nouum corpus pro carne: sed eadem caro corruptibilis, tam iustorum quàm iniustorum, incorruptibilis resurget, vt vel pœnā sufferre possit pro peccatis, vel in gloria ęterna manere pro meritis. Omnium enim hominum erit resurrectio. Si omnium erit, ergo omnes moriuntur, vt mors ab Adam ducta, omnibus filijs eius dominetur, & maneat illud priuilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Hanc rationem, maxima Patrum turba tradente, suscepimus: verùm quia sunt & alij, æquè Catholici & eruditi, qui credũt anima in corpore manente, immutandos ad incorruptionem, & immortalitatem eos, qui in aduentu Domini viui inueniendi sunt, & hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quòd mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus, nisi contentione hęreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte, &c. In resurrectione ex mortuis sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & fœmina in forma fœminæ, non carens sexu, sed tamen huius vitæ tantum conditione specie naturali, ne nõ sit vera resurrectio, si non id resurgit quod cadit.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psalm. 1. Resurgentium alij surgunt ad iudicium, alii non resurgunt ad iudicium: qui resurgunt ad iudicium, aut iudicabuntur ad salutem iam purgati in purgatorijs: aut ad damnationem, vt illi, quorum perditio non est in hac vita manifesta. Resurgentium non in iudicium, alij non iudicabuntur, quia iudicabunt alios, vt sancti Apostoli, & alij perfecti in Ecclesia: alij non iudicabuntur, quia iam euidenter damnati sunt, non solùm apud Deum, sed apud Ecclesiam, vt gentiles, Iudęi, & hęretici, & illi, qui in criminalibus peccatis præsentem vitam sine confessione & digna pœnitentia finiunt, licet ignoretur ab Ecclesia.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 3. Prima resurrectio animarum est, quę est remissio peccatorum per Spiritum sanctum. Secunda corporum, vbi post septem cursus ætatum ad octauum venitur, id est, ad Sabbatismum, æternali gaudio celebrandum.

Cap. 11. Licet futura sit octaua dies, tamen operis Dei septẽ sunt dies, quia homo, cuius vniuersalis resurrectio est, nõ in alia, sed in ipsa, qua conditus est, specie resurrecturus est.

Radulphus Flauiacensis. 930.

Lib. 6. cap. 5. in Leuit. Consummatio Christi longo interuallo à nostra distinguitur, ipse quippe passus tertia die resurrexit: nós verò, cùm defuncti fuerimus, nostrã resurrectionem in fine temporum expectamus.

Lib. 17. in caput 13. Dies octauus vniuersalem significat resurrectionem: quia Dominus octauo die, post septimam scilicet sepulturæ suæ, resurrexit à mortuis. Hæc omnia manifesta sunt. Cuius diei celebritatem quis dignè possit effari? quia *iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum*: quia gaudium & lætitiam obtinebunt, fugiet dolor omnis & gemitus. In illa die offeret Dei populus holocausta Domino, quando absorbebitur quod mortale est à vita, & tam mente quàm corpore clarificatus diuinis in perpetuum laudibus inhærebit.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 1. post Pascha: In resurrectione corpus septem donis decorabitur. Primum erit subtilitas. Adeò enim tunc subtile erit corpus, quod ob-

ſtantia corpora poſſit penetrare,nec vinculis, nec clauſtris prohiberi queat. Vnde & corpus Chriſti glorificatum potuit clauſo ſepulchro exire,clauſiſque ianuis intrare. Secundum erit velocitas. Nam tantæ velocitatis erit corpus glorificatum, quòd in momento de cælo ad terras, de terris ad cælum,&c.ire poſſit. Hinc eſt,quòd Dominus apparens duobus in Emaus,mox apparuit Petro in Hieruſalem, cùm loca ſexaginta ſtadijs diſtent, &c.

Anſelmus Cantuarienſis. 1080.

In prioris ad Corinth.cap.15. Vnuſquiſque reſurget in ſuo ordine,id eſt, in ſuorum meritorum dignitate:vt etiam plerifque Martyribus præferatur egregius Vincentius, & plerifque ſacerdotibus magnificus Martinus,&c. Quemadmodum ex vna impenſa diuerſorum animantium vna caro eſt:ita & vnius carnis homines diuerſi erunt ex dignitate, cùm reſurrexerint: vt talis vnuſquiſque appareat, qualis meriti fuerit,&c. Reſurgent ſanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſine vlla corruptione, onere, difficultate:in quibus tanta facilitas,quanta felicitas erit. Propter quod & ſpiritualia dicta ſunt, cùm procul dubio corpora ſint futura,non ſpiritus:ſed ſicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen non animal eſt: ita tunc corpus ſpiritale erit:corpus tamen,non ſpiritus erit,&c. Vt radius oculorum tuorum non citius peruenit ad longinquiora,ſed vtraque interualla parili celeritate coniungit:ita, cùm in ictu oculi fit reſurrectio mortuorum,omnipotentiæ Dei & ineffabili nutui tam facile eſt quæque recentia, quàm diuturno tempore dilapſa cadauera ſuſcitare.

Petrus Alphonſus. 1100.

Titulo 3. Dialogi: Omnipotentem mortuos ſuſcitare poſſe non nego: quin omnes homines in die iudicij ab eo reſuſcitandos & confiteor, & credo.

Rupertus Tuitienſis. 1120.

Prologo de S. Trinitate: Homo, cuius vniuerſalis reſurrectio dies octauus eſt,non alia,ſed in ipſa,qua conditus fuit,ſpecie reſurrecturus eſt.

Lib.1.cap.1.in Apocalypſ. Reſurrectio nobis regeneratio erit, quia videlicet naſcendo generati ad corruptionem,tunc reſurgendo regenerabimur ad incorruptionem.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2.parte 7.capite 11. Sunt nonnulli,qui conſiderantes, quòd ſpiritus à carne ſoluitur, quòd caro in putredinem vertitur, quòd putredo in puluerem redigitur, quòd puluis in elementa ſoluitur, vt nequaquam ab humanis oculis videatur,reſurrectionem fieri poſſe deſperant. Et dum arida oſſa inſpiciunt, hæc veſtiri carnibus,rurſumque ad vitam vireſcere poſſe diffidunt: qui reſurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certè hanc tenere ex ratione debuerunt.Quid enim quotidie niſi reſurrectionem noſtram in elementis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis quaſi moritur,dum ſuperuenientibus noctis tenebris ea,quæ aſpiciebatur,ſubtrahitur: & quaſi quotidie reſurgit; dũ lux ablata oculis ſuppreſſa iterum nocte reparatur. Per momenta quippe temporum cernimus arbuſta viriditatem foliorum amittere,à fructuum prolatione ceſſare. Et ecce, quaſi ex areſcente ſubitò ligno, veluti quadam reſurrectione venientè,videmus folia erumpere,fructus grandeſcere, & totam arborem rediuiuo decore veſtiri.

Bernardus. 1130.

Tractatu de diligendo Deum Manebit quidem ſubſtantia,ſed in alia forma,alia gloria,aliaque potentia.

Declamatione de bonis deſerendis: Ipſius meritis te quoque noueris aliquando regenerandum, & conformandum corpori eius in gloria, & claritate, &c. Sedebit ergo corpus immortalitatis & impaſſibilitatis gemina quadam felicitate dotatum,liberum ab omni neceſſitate,& omni corruptione ſecurum, alienum & immune ab omni concupiſcentia,plenum gloria,configuratum denique claritati corporis Chriſti:ſedebit & anima ſic nil metuens, ſic nec cupiens vltra: nimirum plena beatitudine, & ſecura plenitudine frueris, &c.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib.2.diſt.30. Puer,qui ſtatim poſt ortum moritur,in illa ſtatura reſurget,quam habiturus erat, ſi viueret vſque ad ætatem triginta annorum,nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa ſubſtantia, quæ adeò parua fuit mortua,in reſurrectione tam magna erit, niſi ſui in ſe multiplicatione?

Libro 4.diſt.43. Reſurrecturam carnem omnium, quicunque nati ſunt,atque naſcẽtur:& mortui ſunt,& morientur, nullatenus ambigere debet Chriſtianus. Ait enim Eſaias: *Reſurgent mortui, & reſurgent,qui erunt in ſepulchris.* Cauſa reſurrectionis mortuorum erit vox tubæ,quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur,& cuius virtute excitabuntur mortui,& de monumentis reſurgent. Vnde Propheta: *Dabit voci ſuæ vocem virtutis*, id eſt, effectum reſuſcitandi mortuos,&c. Cumque ex prædictis ſanè credi valeat omnes reſurrecturos, credendum eſt etiam,quòd omnes reſurgent incorrupti,non vtique impaſſibiles: quia reprobi mortem patientur æternam:ſed ſine diminutione membrorum, omnia humani corporis habituri membra,nec tamen gloria ac ſpe impaſſibilitatis induentur.

Diſt.44. Omnes in eadem ætate reſurgent, in qua Chriſtus mortuus eſt,& reſurrexit, cuiuſcunque ætatis mortui fuerint.

Otto Friſingenſis. 1150.

Lib.8. Chronic.cap.11. Quòd reſurgant mortui, non ſolùm Euangelia,& Apoſtoli,nouæque legis Doctores affirmant:ſed & antiqui Patres prophetico ſpiritu prædixerunt,&c.

Cap.12. Omnia humana corpora, ſiue aquis abſorpta,ſiue flammis conſumpta,ſiue in viſceribus terræ in cinerem redacta,ſiue à beſtijs deuorata & incorporata,ſiue per diuerſa terrarũ ſpatia diſtracta,& ſeparata fuerint,iuxta Apoſtolum, iuſſu Domini,in voce Archangeli,& tuba Dei ad priſtinam vitæ ſubſtantiam indubitanter redibunt.

Cap.13. De monſtruoſis verò & abortiuis id ſentiendum reor, quòd omne,cui hæc definitio, animal rationale & mortale,congruit,vel ad vitam,vel ad mortẽ reſurrecturum eſſe credamus. Si ergo ſunt aliquæ gentes monſtruoſæ, quæ rationales ſint,& mortales: vel abortiui, qui iam animam habere cœperunt,huic legi ſubiacẽt. Cætera verò ratione carentia, quantumcunque ſimilitudini humanæ accedant,vt ſimiæ, vel quocunque modo humano generi antiquus hoſtis per hoc illudat,vt Fauni,& ſi qua ſunt huiuſmodi,ab hac reſurrectione aliena noſcuntur.

Petrus Bleſenſis. 1160.

Epiſt.16. Cuius anima, diues meritis recedens à corpore, in reſurrectione generali & plena ad antiquum hoſpitium reuertetur, cùm multas virtutes,quaſi merces varias, in vnum faſciculũ quaſi comportauerit,ad cæleſtes nundinas profectura.

Petrus Cluniacensis. 1160.

Libro 2. contra Iudæos: *Caro requiescet in spe.* Quod fit certè aut in alia, aut resurrectionis. Sed in qua alia spe caro mortua sperare potest, nisi resurrectionis? Quid enim aliud caro mortua sperare potest, quàm viuificationem? Quid exanimis nisi animationem? Quid ea, quæ iam cecidit, nisi resurrectionem? Requiescit igitur humana caro in spe resurrectionis.

Guilhelmus Tyrius. 1180.

Libro 19. cap. 3. Sufficit Domini ac Redemptoris nostri doctrina, qua manifestè multis locis in Euangelio carnis resurrectionem futuram docet.

Hildegardis. 1180.

Lib. 3. visione 11. cap. 3. Sed diuino precepto ad resurgendum accepto, mortuorum ossa, vbicunque fuerint, suo loco velut ictu oculi coniunguntur, & sua carne teguntur, nec vllo modo retardantur: sed siue ab igne, siue ab aqua, siue ab aue, siue à bestia consumpta fuerint, citissimè restituuntur: ita quòd ea hoc modo terra reddit, velut sal ex aqua sudat. Quia oculus Dei omnia nouit, nec quicquam eum latere poterit. Ita omnes homines in anima & corpore, sine vlla contractione & abscisione membrorum suorum, sed in integritate & corporis, & sexus sui, velut in ictu oculi resurgent: electi fulgorem bonorum operum suorum habentes, & reprobi nigredinem infelicium actuum suorum portantes, ita quòd ipsorum ibi opera non absconduntur, sed palam in ipsis fulgebunt.

Innocentius Tertius. 1200.

Sermone 2. de Aduentu Domini: A somno mortis corporalis resurgent omnes, à somno mortis spiritualis resurgent quidam, à somno mortis æternalis resurgent nulli. Quoniam omnes quidem resurgemus.

Concilium Lateranense. 1215.

Cap. 1. Omnes cum suis proprijs corporibus resurgent, quæ nunc gestant, vt recipiant secundùm opera sua, siue bona fuerint, siue mala. Illi cum diabolo pœnam perpetuam, isti cum Christo gloriam sempiternam.

Iacobus Vitriacus. 1220.

De Dominica in Albis: Qui de costa mulierē formauit, & virgam aridam modico tempore virescere & frondescere, florere & fructificare fecit, qui aquam in vinum conuertit, qui de cineribus phœnicem reparat, & ministerio hominum cineres in vitrum commutat, qui omnia de nihilo creauit, eadem potestate de cinere corpora suscitabit.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Primæ partis de Vniuerso parte 2. cap. 25. Insipientibus non solùm admirationi est, sed etiam incredibile videtur, quòd de puluere, seu cinere, in quē resoluta fuerunt humana corpora, reformentur in regeneratione, seu resurrectione vniuersali. Hoc autem est eis ex ignorantia, qua ignorant omnipotentiam Creatoris, & mirabilia, atque admirationem excedentia opera eius. Latet enim eos indubitanter, quòd cælos creauerit de nihilo omnipotenti verbo suo, &c.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 3. quæst. 20. memb. 2. art. 4. Secundùm cursum naturæ non debet esse resurrectio ante innouationem mundi. Per passionem igitur Christi fuit meritum nostrę & iustificationis, & resurrectionis, & gloriæ, quoad corpus, & quoad animā. Vnde per sufficientiam restituetur homo per illam in pristinam dignitatem. Sed adhuc non erat effectus productus: quia duplex adhuc erat tentio, scilicet animarum in limbo, & corporum in cineratione. Ad soluendam tentionem animarū, apparuit Verbum in anima apud inferos: similiter ad soluendam tentionem corporum oportet, quòd Verbum cum anima & corpore appareat vniuersaliter, quod fiet post innouationem. Primus effectus, scilicet liberationis animarum factus est statim post passionem: reliquus fiet post innouationem mundi. Proportionalia enim sunt locus & locatum: ideò ad gloriam corporum exigitur innouatio locorum. Secundùm ergo limites rerum non debet esse resurrectio corporum, nisi cùm apparebit in iudicio, innouato mundo. Innouatio autem non debet esse, nisi completa mortali generatione.

Vincentius Beluacensis. 1240.

In Speculo Naturali lib. 32. cap. 105. Sic ergo purgato mundo, & veniente ad iudiciū Dño, emittetur vox illa magna, & manifesta, quę in Euangelio dicitur tuba: hoc erit aliquod præclarū & euidens signum, quod ab omnibus audietur, eiusque virtute mortui resuscitabuntur: boni quidem in gloriam immutati, & in multis bene dispositi: mali verò quantum ad diminutionem membrorum incorrupti, sed prauis & passibilibus corporum qualitatibus deprauati.

Albertus Magnus. 1240.

Super 4. Sentent. dist. 42. Certius, secundùm Catholicam fidem, nobis est, resurrectionem eiusdem carnis numero, in qua nunc viuimus, esse futuram, & vnumquemque in eadem recipere bona vel mala, secundùm quod meruit; quàm quòd sol orietur cras. Quòd enim sol orietur quādóque fallet, scilicet in die vltima: quandoque stabit. Istud autem à diuina veritate est acceptum, quæ non fallit, nec fefellit, nec fallere, nec falli potest.

Thomas Aquinas. 1250.

In expositione Symboli Apostolici cap. 14. Omnes boni & mali resurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet. Non enim erit ibi cęcus, vel claudus, vel aliquis defectus. Omnes resurgent in ætate perfecta, id est, triginta trium vel duorum annorum. Cuius ratio est: quia qui nondum peruenerunt ad hoc, non habent ætatem perfectam, & senes iam hanc amiserunt: & ideo iuuenibus & pueris additur, quod deest: senibus verò restituitur. Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum.*

In compendio Theologiæ cap. 153. Non resumet anima in resurrectione corpus cæleste, vel aerium, vel corpus alicuius alterius animalis, vt quidam fabulantur: sed corpus humanum, ex carnibus & ossibus compositum, corpus organicum, iisdem organis, quibus nunc consistit.

Guilhelmus Peraldus. 1255.

In Summa Tomo 1. de fide cap. 22. de errore negantium resurrectionem corporum: Rationibus sic potest resurrectio corporum suaderi. Omnem iustitiam iudicis iusti, cuius in terra multa fiunt digna prēmio & supplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, necesse est quandoque conuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est. Ergo eius iustitia quandoque conuertetur in iudicium. Sed hoc non fit in præsenti vniuersaliter, cùm mali floreant, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus vnicuique prout meruit. Ergo hominibus, qui sibi seruierunt, mercedem reddet, quod fieri non potest, nisi ipsi resurgant.

Bonauentura. 1260.

In Breuiloquio tract. 7. cap. 5. Omnium hominum corpora in generali resurrectione resurgent, nulla in eis existente distantia, quantum ad ordinati-

onem

onem temporis: sed magis quantum ad ordinationem dignitatis. Nam mali surgent cum suis deformitatibus & pœnalitatibus, miserijs & defectibus, quos habuerunt in statu vitæ. In bonis autem natura seruabitur, & vitia detrahêtur: & omnes resurgent integro corpore, & plena ætate, & debita mensura membrorum, vt sic omnes sancti occurrant in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Hugo Pratensis. 1300.

Dominica resurrectionis de Epistola: Omnino oportet credere, quòd resurrectio sit futura, & hoc propter quinque rationes. Primò, ratione iustitię Dei. Iustum est enim apud Deum & homines, quòd ille puniatur vel præmietur, qui peccauit vel meruit. Sed omnia opera nostra sunt animæ & corporis simul: quia, vt dicit Philosophus, Actus suppositorum sunt, &c. Coniunctum enim ex anima & corpore operatur, & non anima, vel corpus. Sed vt manifestè videmus, in vita ista nec boni præmiantur, nec mali puniuntur. Quia, vt dicitur Iob 12. *Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Dominum.* Multa etiam aduersa patiuntur iusti, imò *per multas tribulationes oportet nos intrare regnum cælorum*, Actor. 14. In separatione autem animæ à corpore, anima vadit ad gloriam, vel in pœnam, corpore hîc in terra remanente. Vt igitur iusta sit retributio, oportet dicere, quòd anima iterum coniungatur corpori, vt simul cum ipso præmietur, vel puniatur, iuxta stipendia meritorum: quod per resurrectionem fiet, &c.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 19. Iob: *In carne mea videbo Dominum.* Hoc dicit contra errorem illorum, qui dicunt resurrectionem futuram in carne corporali cibo indigente: quia talis caro aggrauat animam, & non potest videre sic diuinam essentiam. In resurrectione autem ex gloria animæ ad corpus redundante fiet caro incorruptibilis, in nullo aggrauans animam, nec impediens à diuina visione.

Ad cap. 15. prioris ad Corinth. *Surgent incorrupti*, id est, sine diminutione membrorum. Quicquid enim pertinet ad integritatem naturę, omnibus dabitur, vt communius dicitur: sed quod pertinet ad gloriam, dabitur tantùm electis.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 35. Vniuersaliter omnium corpora & animæ bona vel mala simul recipient, quæ simul meruerunt. Quia enim homo meruit, vel demeruit simul anima & corpore, ideo in futuro punietur, vel remunerabitur simul in vtroque. Hoc autem non potest fieri, nisi fiat resurrectio corporum. Et ideo constat futuram esse corporum resurrectionem.

Cap. 87. Resurrectio tria corriget in natura: scilicet defectum, sicut in pueris, & mutilatis, siue in diminuta natura membrorum: superfluum, scilicet vnguium, crinium, & huiusmodi: errorem, sicut est in monstrositate membrorum. Resurgent quoque corpora eorum numero eadem quæ prius, ex eodem puluere, in quem redacta fuerant, ita quòd in quascunque auras vel sinus puluis ille fuerit dispersus, ad eandem animam redeat, quæ ipsum primitus, vt viueret, & cresceret, animauit. Nec solùm resurgent corpora, quãtum ad membra principalia: sed etiam saluis capillis, & cæteris membris ad decorem facientibus. Resurgent enim homines quantum ad esse, & quantum ad integrum esse, & quantum ad decorum esse. Et hoc in momento, hoc est, breuissimo & angustissimo spatio temporis, &c.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 43. quæst. 1. articulo 1. Resurrectio mortuorum est possibilis potentia actiua, se tenente ex parte Dei. Quia non minus est possibile easdem partes eiusdem totius sibi mutuò reunire, quàm ipsum totum secundùm omnes suas partes de nihilo producere. Sed Deus potest totum hominem, secundùm omnes suas partes, de nihilo producere. Ergo, &c. Præterea si homo esset totaliter annihilatus, posset eum recreare. Ergo hominem morte corruptum potest Deus à morte suscitare. Consequentia patet, quia minus videtur habere de esse possibili, quod est penitus annihilatum, quàm illud, quod est suarum partium dissolutione corruptum.

Ioannes Bromiardus. 1380.

In Summa Prædicantium c. de Resurrectione: Si natura potens est de terra aurum, & alia metalla cum artis supplemento gignere, quis hanc potentiam à Deo auferet, quòd corpora, sicut aurum clara, de terra non possit suscitare? De quo dicit Ioannis 5. *Sicut Pater suscitat mortuos, & viuificat: sic & Filius quos vult viuificat*: qui dicit Ioannis 11. *Ego sum resurrectio, & vita.*

Ioannes Gerson. 1420.

In Compendio Theologiæ capite de articulis fidei: In resurrectione credendum est idem corpus, quod per mortem cecidit, ad eundem spiritum, id est, ad eandem animam rediturum. Argumentum infallibile, quòd resurrectio erit, quotidie habemus: sol occidit, & resurgit: dies sepelitur, & redit: menses, anni, fructus, tempus, semina, cùm transeunt, ipsa moriuntur: cùm redeunt, ipsa sua morte virescunt.

Bernardinus Senensis. 1430.

Sermone 58. Dominica Resurrectionis infra diem c. 2. Quia nec anima sola sine corpore, nec corpus sine anima peccauerunt, vel meruerunt, ideò necesse est de bono, vel de malo simul remunerari: sicut de milite patet: quia non ipse tantùm, sed & dextrarius, in quo pugnauit, à rege stipendia habet: quia bene nutritur, & custoditur: & è contrario de offendentibus Regem. Hinc etiam Apostolus 2. Corinth. 5. ait: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.*

Raimundus Sebundius. 1430.

Dialogo sexto cap. 84. Qui membra sunt Christi, resurgent Christo simillimi, in corpore lucido, agili, impassibili, & immortali. Qui autem Christi sunt aduersarij, dissimiles valde Christo resurgẽt, in corpore tenebroso, ponderoso, grosso, passibili, sed immortali, vt viuant, & vrantur, & sentiant semper.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro de ligno vitæ, parte de charitate capite 8. Resurgent Sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sine vlla corruptione, depositoque omni onere, in quibus tãta facilitas, quanta felicitas erit.

De contemptu mundi capite 12. Diuinis imbuti voluminibus duplicem scimus esse resurrectionem, vnam corporalem, alteram spiritualem. Corporalis quidem vniuersalis erit, & in fine celebrabitur seculorum, quando traditurus est Christus regnum Deo & Patri. Spiritualis autem quotidie agitur per Dominũ Iesum, qui vtriusque auctor est. Sanè vtramque resurrectionem præcedet mors: quoniam nemo resurgere dicitur, nisi qui prius fuerat mortuus. De morte corporali nemo dubitat, quamuis de corporum resurrectione innumeri.

Dionysius Carthusianus. 1460.

In cap. 19. Iob: *De terra surrecturus sum.*) id est, Corpus meum ex cineribus suis reparabitur, &

anima mea illi reunietur: sicquò qui per mortem cecidi, per resurrectionem de terra tunc surgam. Ex hoc elucescit, quòd iuxta sententiam sancti Iob mundus finietur quantum ad generationem, & corruptionem, ac temporis cursum, & quòd generalis resurrectio fiet in termino mundi, non ante, neque postea, neque multoties.

ARTICVLVS QVINTVS.

POST RESVRRECTIONEM VNIVERSALE SECVTVRVM IVDICIVM IN MOMENTO, QVO CHRISTVS IVDEX CVIQVE SECVNDVM OPERA SVA TRIBVET.

NEGANT.

Anno post natum Christum

200. *PRODIANITÆ & Hermionitæ Christum in carne venisse negant, resurrectionem & iudicium non credunt.* Philastrius de Prodianitis.

270. *Manichæi resurrectionem negant, iudicium non sperant.* Philastrius de Manichæis.

360. *Borboriani vitijs implicati seculi, & malis concupiscentijs seruientes, non sperant iudicium futurum, sed potius carnalem concupiscentiam laudant.* Philastrius de Borborianis.

1200. *Albanenses dicunt vniuersale iudicium iam factum esse.* Guido in Summa de Albanensibus.

1530. *Lutherani, quia cuilibet ad solam fidem regnum cælorum promittunt, negant fidelibus hoc iudicium esse metuendum. Hinc illi Augustæ Vindelicorum iudicij extremi effigiem imprimentes, disertis verbis apposuerunt, quemlibet in illa die secundùm fidem remunerandum fore.* Lindanus Dialogo primo Dubitantij ait se huiusmodi effigiem in Sueuia vidisse.

1545. *Georgius Dauid, non Christum, sed se dixit esse illum, qui extremo iudicio totum sit mūdum iudicaturus.* Basileenses in vita huius Georgij, Cochlæus de actis & scriptis Lutheri de anno 1545.

1550. *Ioannes Caluinus,* lib. 2. Instit. cap. 16. §. 18. *asserit Christum in extremo iudicio neminem nostrûm condemnaturum. Hinc egregia,* inquit, *exoritur consolatio, quòd penes eum iudicium audimus: esse, qui nos sibi in iudicando honoris consortes iam destinauit, tantum abest, vt in condemnationem nostram tribunal sit conscensurus, &c. Non modica certè est securitas, quòd non ad aliud tribunal sistemur, quàm Redemptoris nostri, à quo salus sit expectanda. Ergo in hunc finem Pater Filium honorauit, omne iudicium illi deferendo, vt ita conscientijs suorum, terrore iudicij trepidis, consuleret.*

1578. *Nathanael Ælianus,* libro, quem inscribit Mattan Ia, *negat statim post secundum Christi aduentum secuturum iudicium, sed prius fore Christi in terris regnum: ait Apostolicum Symbolum non posse eas Scripturas, quibus suā opinionem se confirmare putat, euertere: denique iudicandi verbū illic non propriè sumi, sed metaphoricè pro regnare, vti apud Hebræos in libris Iudicum Iudices reges significabant.*

1592. Franciscus Puccius de Christi Seruatoris efficacitate paulò ante finem: *Dies, siue tempus diuini iudicij, multa complectetur. Nam aliquot anni terentur in excoquendo & purgando mundo, & in conflictu inter Christum & Antichristum, eorumq; nationes: mille anni quinquies promittuntur pacato Sanctorum regno: aliquod tempus quoque dabitur vltimo conatui Satanæ: cui demum succedet resurrectio, & iudicium mortalium omnium, & status ille consistens, & quietus creaturarum, in quem nulla pugna aut mutatio cadet.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Iob 31. *Vers.* 14. Quid enim faciam cùm surrexerit ad iudicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi? 23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.

Ecclesiastis 12. 14. Cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in iudiciū pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.

Sapien. 5. 1. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabūtur timore horribili, & mirabuntur.

rabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicent intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorũ æstimabamus insaniã, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est. 18. Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturã ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: sumet scutum inexpugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

Isaiæ 3.13. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui & principibus eius.

Isaiæ 13.9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, &c.

Isaiæ 66.15. Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorẽ suũ, & increpationem suã in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad oẽm carnẽ, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

Ierem. 23.19. Ecce, turbo Dominicę indignationis egredietur, & tẽpestas erũpens super caput impiorũ veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat & vsq; dum compleat cogitationem cordis sui: in nouissimis diebus intelligetis cõsiliũ eius.

Daniel. 7.9. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius flammæ ignis: rotæ eius ignis accensus. Fluuius igneus rapidusque egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt, &c.

Ioel. 2.1. Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarũ & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsq; in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti: neque est qui effugiat eum. 10. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde: & quis sustinebit eum? 30. Et dabo prodigia in cęlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.

Ioel. 3.2. Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. 12 Consurgant & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxta est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

Sophoniæ 1.14. Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubę & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos, &c.

Zach. 14.5. Et veniet Dominus Deus meus omnesque Sancti cum eo. Et erit in die illa non erit lux, sed frigus & gelu. Et erit dies vna, quę nota est Domino, non dies, neque nox: & in tempore vesperi erit lux.

Malachiæ 3.2. Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum; & sedebit conflans, & emundans argentum. 3. Et erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui.

Malachiæ 4.1. Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit

Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen [illegible] tam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & [illegible]. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: [illegible] & percutiam terram anathemate.

2. *Mach.* 7.35. Nondum enim omnipotentis Dei & omnia inspicientis [illegible] gisti. Nam fratres mei modico nunc dolore sustentato, sub [illegible] effecti sunt: tu verò iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues.

Matth. 12.36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis [illegible] ris, & ex verbis tuis condemnaberis.

Matth. 24. 29. Statim aũt post tribulationẽ dierũ illorum Sol obscurabitur, [illegible] nõ dabit lumen suũ & stellæ cadẽt de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur. & tunc parebit signũ Filij hominis in cælo, & tũc plangent oẽs tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientẽ in nubibus cæli, cũ virtute multa & maiestate. Et mittet Angelos suos cũ tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsq; ad terminos eorum. 36. De die aũt illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater. Sicut aũt in diebus Noe ita erit & aduentus Filij hominis. Sicut enim erãt in diebus ante diluuium comedẽtes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam: & non cognouerunt [illegible] nec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis, &c.

Matth. 25.31. Cùm autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, &c.

Ioan. 5.22. Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio, [illegible] omnes honorificent Filium. 26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc: quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei.

Actor. 10.42. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.

Actor. 17.31. Statuit (*Deus*) diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate.

Rom. 2.15. Gentes ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die, cùm iudicabit Deus occulta hominum.

Rom. 14.10. Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo
Esa. 45. ego, dicit Dominus: quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

1. *Cor.* 4.5. Nolite ante tempus iudicare: quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

1. *Cor.* 15.51. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

2. *Cor.* 5.10. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

1. *Thes.* 4.15. Nos, qui viuimus, qui residui sumus in aduẽtu Domini, non præueniemus eos, qui dormierũt. Quoniã ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descẽdet de cęlo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgẽt primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiã [illegible] & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

1. *Thes.* 5.2. Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugiẽt. Vos aũt, fratres, nõ estis in tenebris, vt vos dies illa tanquã fur comprehendat.

2. *Thes.* 2.2. Non citò moueamini à vestro sensu, neq; terreamini, neq; per spiritum, neq; per sermonẽ, neq; per epistolã, tanquã per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniã nisi venerit discessio primũ, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. 8. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quẽ Dominus Iesus interficiet [illegible]

& destruet illustratione aduentus sui eum, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs, qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

2. *Pet.* 2. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem iudicij reseruare cruciandos.

2. *Pet.* 3. Hoc primum scientes, quod venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: Vbi est promissio, aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam consistens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum vero hoc non lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos vero cælos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

Iudæ vers. 14. Prophetauit autem de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij.

Apoc. 20. 11. Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt. & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: & dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Clemens Romanus. 80.

Libro 3. Recognitionum. Sicut data à Deo pluuia ex æquo & fruges nutrit, & lolium: messis autem tempore frumenta congregantur quidem in horreum, paleæ vero vel lolium igne consumuntur: ita in die iudicij, cùm iusti introducentur in regnum Dei, iniusti autem abijcientur foras, tunc etiam iustitia Dei ostendetur.

Libro 9. Sicut Sol omnes stellas splendore sui fulgoris obtundit & contegit: ita & mens per scientiæ lucem omnes concupiscentias animæ inefficaces reddit, & otiosas, futuri iudicij memoriam tamquam radios suos emittens, ita vt ne apparere quidem vltra in anima queant.

Iustinus. 150.

Orat. exhort. ad Gentiles. Cùm constitutum nobis sit de vera religione dicere, qua nihil prius atque præstabilius, vt equidem puto, [illegible] arbitratur, qui vitam sibi extra periculum [illegible] itaturus, [illegible] futurum post hanc vitæ [illegible] iudicium, [illegible] quidem non modo maiores nostros, [illegible] Poetas, & legislatores [illegible] sunt sapientes, [illegible] Philosophi, veram atque diuinam [illegible] professi, [illegible] iudicium [illegible] futurum esse [illegible], &c.

Libro de Monarchia Dei. [illegible]

[illegible] in vita [illegible], & [illegible]

[illegible] iudicium [illegible] posse, dominus

cos producere testes habeo: ac primum Sophoclem, de hac etiam re dicentem

Venient enim illa seculorum tempora,
Cùm soluet imbres ignis æther aureus,
Cremabit ergo flamma vigrassans sua,
Et hic & illic summa & infima omnia.
Sic vniuersitate cuncta perdita,
Vndis carebit omnis alueus suis.
Sedes requiret terra, nec posthac aues
Gestabit aer igne vastatus leues.
[illegible] semitas Orcus habet,
[illegible] bonis, sed alteram partem malis.
[illegible] quoque terminus rebus inest:
[illegible] quæ periere, restituet Deus

Sed & Philemonem rursum

An mortuos existimas Nicostrate,
Qui [illegible] omnes peregerunt dies,
Terra [illegible] inde & omni tempore,
Tamquam latentes posse Numen fallere?
[illegible] oculum [illegible] cernentem omnia
[illegible] pius sit vnus & impius,
[illegible] fraudi, rape,
Erras [illegible] habere mentis suum.
Quod [illegible] peraget Deus,
Cuius [illegible] nemo nomen dixerit.

Theophilus Antiochenus. 170.

Libro 2. ad Autolycum. Quod Deus mundum sit

iudicaturum, mala subitò sint deinde impios & sceleratos apprehensura, testatur Aeschylus his verbis: Malum quidem celerè venit mortalibus, inueniunt & delicta eum, qui negligit Themin. Vides iustitiam tantam & occultam dormienti incedenti, & sedenti. Inde proponit decretum, aliud deinceps non inuoluet nox delictum, &c. Præterea quod Deus iudicium sit redditurus in extremo die de periurio & alijs peccatis, Poetæ quoque ferè prædixerunt. Quod pertinet ad conflagrationem mundi, nolentes volentes consentiunt cum Prophetis, quamuis temporis respectu his multo sint iuniores. Attamen ea ex Lege & Prophetis, vt supra monuimus, suffurati sunt, &c. De mūdi cōflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: *Ecce dies Domini venit vt clibanus ardens, & incendet omnes impios.* Similiter & Esaias: *Veniet enim ira Dei veluti inundans grando, & turbo subuertens, veluti impetus aquarum validarum & inundantium, qui omnia fortiter deijcit ad terram.* Hæc quidem Sibylla, & reliqui Prophetæ vaticinati sunt. Verùm & Poetę Philosophiq́ue scripserunt de iustitia, de iudicio, de æterna condemnatione.

Athenagoras. 180.

Legatione pro Christianis: Dici hoc non potest. Quandoquidem namque persuasum habemus, nos rationem reddituros esse de omni vita hic peracta Deo, qui & nos & mundum ipsum fecit: mediocre, humanum, & contemptui obnoxium deligimus vitæ genus: nihil hic nos tanti passuros esse mali existimantes, etiamsi vitam nobis nonnulli adimant, quod conferri possit cum eo, quod istic à magno iudice vitæ per lenitatem, & humanitatem, & æquitatem exactæ reportabimus præmio. Plato quidem Minoem & Rhadamanthum iudicaturum, & punitururum malos dixit. Nos autem, siue Mines sit, siue Rhadamanthus aliquis, siue etiam horum pater, ne eum quidem ipsum effugiturum esse iudicium Dei aimus.

Hippolytus. 220.

Oratione de consummatione mundi. Orietur ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem Solis, denuntians aduentum & apparitionem Iudicis, vt reddat cuique secundùm opera sua, &c. Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint, hic bene merendo, nihil eis debetur, nisi ignis, qui non extinguitur. Humanus enim sum; at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabor; omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo: omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo; sed oleum in vasis vestris non video, &c. Confessi estis me Dominum, sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meę notati estis; sed hoc animi duritia deleuistis, &c. Et discedent hi in supplicium æternum; iusti verò in vitam æternam. Audistis, dilecti, responsionem Domini; cognouistis sententiam Iudicis: didicistis quàm in horrendum iudicium & dies & hora nos maneat: de eo soliciti cogitemus quotidie: hoc diu noctuq́ue meditemur; in domibus, in plateis, in Ecclesijs: ne in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti, ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura; vt nobis quoque dicat ille misericors, hominumque amans Deus: *Fides tua te saluum fecit; vade in pace.* Item illud: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* &c.

Origenes. 230.

In Leuiticum Homilia ... Multi etiam ita & ex Philosophis sapiunt, & futurum esse iudicium credunt. Immortalem namque animam sentiunt, & remunerationem bonis quibusque positam confitentur.

In Numeros Homilia 11. Igitur vnusquisque Angelorum in consummatione seculi aderit in iudicio, educens eos secum quibus præfuit, quos adiuuit, quos instruxit, pro quibus semper vidit *faciem Patris, qui in cælis est.* Et puto etiam illa inquisitionem futuram, non quidem an culturæ hominum Angelus defuerit, sed an culturæ Angelicæ nequaquam dignè segnitia humana responderit. Quod si ita est, erit ergo etiam inter Angelos & homines iudicium Dei: & fortassis iudicabuntur aliqui cum Paulo, & conferentur laboribus eius. & fructibus, qui ex multitudine credentium veniunt: & fortè inuenietur in laboribus superior etiam aliquibus Angelis, & ideo nimirum dicebat: *Aut nescitis quia Angelos iudicabimus?*

Libro 2. De Principijs capite 9. Dubium non est in die iudicij futurum, quòd separentur boni à malis, & iusti ab iniustis, & singuli quique pro merito per ea loca, quibus digni sunt, distribuantur iudicio Dei, &c.

Capite 10. Sed quoniam nos sermo commonuit de iudicio futuro, & de retributione ac supplicijs peccatorum, secundùm quod comminantur sanctę Scripturę, & Ecclesiastica prædicatio continet, eò quòd iudicij tempore ignis æternus, & tenebræ exteriores, & carcer, & caminus, & alia his similia peccatoribus præparata sint: videamus quid etiam de his sentire oporteat, &c.

Tractatu septimo in Matthæum: Omnis vitæ nostræ ratio est ponenda à rege, quando omnes nos præsentari oportuerit ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum: & adducetur ad rationem etiam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, vel si quis aliquando potauerit aliquem calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli. Hæc autem non sic dixi putamus, quasi opus habentia multo tempore, vt ponatur nobis ratio de omnibus actibus vitæ nostræ, &c. Volens Deus ventilare omnium mentes: vt vnusquisque sentiat proprios actus bonos, vel malos, citò omnia ab omnibus omni tempore gesta singulis quibusque faciet in mente ineffabiliter quadam virtute. Nec enim sicut nos volentes in mente facere alicui ea, quæ fecit, opus habemus tempore sufficienti ad consummationem eorum quæ dicuntur à nobis, & in memoriam rediguntur: sic & Deus opus habet tempus, volens nobis in mente facere omnia quæ gessimus in vita, vt cognoscentes vniuersa quæ fecimus, intelligamus propter quę aut punimur, aut honoramur. Si quis autem celeritati diuinæ virtutis circa hæc omnia confitendam non credit, hic nondum intellexit Deum, qui omnia fecit, & non indiguit spatio temporis alicuius, ad faciendam cæli, & terræ, & omnium quę in eis sunt creaturam. Nam etsi videtur in sex diebus fecisse omnia Deus, &c. Attendendum est tamen, & dicendum: quoniam tempus futuri iudicij non opus habebit spatio temporis, sed sicut resurrectio dicitur futura in momento, in ictu oculi, sic puto & iudicium fore.

Homilia 9 in diuersos. Existimo ergo quoniam erit tempus aduentus Christi, quando ... manifestatio futura est Christi ...

[illegible] ... [illegible] palam cum co- [illegible]

[illegible] ... vsque ad finem ipsius [illegible] sunt, ad hunc vltimum diem [illegible] &c.

[illegible] In quod [illegible] Prophetarum libro dicitur, quia in valle Iosaphat Dominus populum suum iudicet. Ipsam autem, vallem Iosaphat paulò post vallem iudicij nominat.

Methodius Patarensis Episcopus. 260.

De rebus, quæ [illegible] mundo [illegible] & quæ deinceps [illegible] cap. vltimo. Tūc apparebit signum aduentus Filij hominis, & veniet in nubibus cęli cum gloria cęlesti, & interficiet Antichristum spiritu oris sui, secundùm expositionē Apostolicam Tunc fulgebunt iusti tanquam stellæ in mundo, verbum vitæ in se continentes: impij autem proijcientur in infernum.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De præparatione Euangelica lib. 11. cap. 2[illegible]. Cūm etiā Scriptura iudicium, postquam hinc abierimus, animarum futurum dictitet, & per alia multa, & per hæc non minus: *Iudicium, inquit, sedit, & libri aperti sunt, & antiquus dierum sedit, & flumen igneum co- [illegible] millia ministrabant ei, & decies centena [illegible] assistebant ei.* Audi etiam Platonem de iudicio dicentem, & fluuij nomine vtentem, multasque piorum mansiones, & diuersa impiorū supplicia, non aliter ferè quàm Hebræorum Scripturam narrantem Scribit enim in libro de Anima sic. Tertius amnis in medio istorum exit, & iuxta ostium in latissimum incidit locū igni ardentem, &c.

Dan 7.

Athanasius. 34[illegible]

De Humanitate Verbi. Te latere nolim, alterum eius (*Christi*) aduentum illustrem & diuinum, nō humilitate contemptibilem, sed gloria magnificum, in expectatione esse, atque imminere, cùm non, vt patiatur, rediturus sit, sed vt fructus suæ crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet & incorruptibilitatem. nec vt iudicetur, sed vt iudicet, secundùm ea, quæ quisque in corpore suo gesserit, siue bona, siue mala sint: vbi bonis quidem regnum cælorum repositū destinatumque est: malorum verò designatoribus ignis æternus & caligo extrema.

Cyrillus Hierosolymitanus. 360.

[illegible] Hic Iesus Christus [illegible] venit rursus de cælis, non de [illegible] Antichristi nūc de terra ven- [illegible] vt videtur, cœperunt multi [illegible]

[illegible] est iudicium, ita vt [illegible] timor in cu- [illegible] proponitur, & [illegible] Quomodo igitur di- [illegible] & quomodo re- [illegible] inquit, [illegible]

B[illegible] 370.

[illegible] si quando [illegible] ad vnū [illegible] nec visu mortaliū [illegible] iudicium, in quo quidem [illegible] throno. Adstabit por- [illegible] omnis præterpida & intremiscens ad [illegible] gloriosum & illustrem aduentum. Eo singulis quique sistentur, de his examinandi, quæ [illegible] in vita. Deinde eos, qui multa [illegible] in vita admiserunt, horrendi quidam [illegible] circunstabunt angeli, ignem [illegible] ignem exspirantes, propter [illegible] vultum præ [illegible] præ mœrore atque [illegible] conspicient barathrum in [illegible] tenebras impermeabiles quidē illas, [illegible] rum, causticas quidem vires habentem, luce vero destitutum.

Ad cap. 13. Esaiæ. Ex quo die dictus est dies Domini appropinquare, multum intercessit temporis, eius propinquitatem contestantibus Prophetis omnibus, vt nemo à spe excideret, quasi ob diuturnam extractionem temporis possit deprehendi imparatius. Siquidem hæc contestatur Sophonias: *Trepidate à facie timoris Domini, quia propè est dies Domini, quia præparauit Dominus victimam suam.*

Ephræm. 370.

Sermone Parænetico de secundo aduentu Domini. Qui vniuerso renunciasti mundo, ne aliam admittas solicitudinem, neque aliud certamen aut cogitationem, præterquam diei illius horribilis, semperque cor, & lingua tua de extremo iudicio meditentur Siue igitur operi, siue orationi intentus sis: siue ambules, siue sedeas: siue comedas, siue ieiunes: siue in cubili tuo vigil iaceas, siue quid aliud agas: non desistat mens tua cogitare, & os tuum loqui de iudicio.

De extremo iudicio & compunctione. Venite vniuersi fratres, consilium à me peccatore, & imperito Ephræm accipite. Iam enim dies illa horrenda, atque terribilis nos occupat, dum nos interim futuri cura, vagamur animo, nolentes breuitatem temporis vitæ nostræ intelligere, & sedulò curare, vt Deum nobis propitium reddamus. Ecce enim dies nostri, & anni, ac menses instar somnij, & vmbræ pomeridianæ prætereūt, vt subitò tremendus ac magnus Domini aduentus acceleret. Verè enim formidabilis erit dies illa cunctis peccatoribus, qui voluntatem Domini pro salute sua exercere noluerunt. Nihil nobis in illa hora proderit, præter bona, quæ hinc detulerimus operā. Futurum enim est, vt vnusquisque nostrum propria facta, ac dicta ante incorrupti atque tremendi iudicis tribunal deferat. Mihi sanè cor tremit, ac renes immutantur, dum cogito de actuum omnium manifestatione, cogitationumque ac sermonum exacta discussione, quæ ibi fiet. Magnus tunc erit timor, ò fratres charissimi, & magnus tremor, ò amici mei. Quis ergo non perhorrescat, aut quis non lugeat ac ploret: quoniam omnia ibi manifestanda erunt, quæ vnusquisque in occulto & obscuro hic gesserit. Horrendum ibi erit iudicium, in quo etiā absque testibus cuncta erunt manifesta, opera atque sermones, cogitationes atque animorum sensa. Vbi etiam adsistent millia milliū & decies dena millia Archangelorum, & Angelorum, Cherubin, & Seraphin, Iustorum & Sanctorum, Prophetarū atque Apostolorum chori.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Iambico [illegible]

[illegible] quique
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Gregorius Nyssenus 380.

De *beatitudinibus Orat.* 1. Dicat nunc mihi quis inanimam pecuniarum materiam futuræ beatitudini præferre? quis auri splendor eiusmodi? qui pretiosorum lapidum fulgores? quis ornamentorum ornatus talis, qualis bonum illud, cuius spes suggerit atque proponit? cum rex creaturæ in sublimi solio gloriæ magnificè præsidens, humanæ naturæ sese reuelauerit, & conspiciendum præbuerit? cum circa ipsum innumerabiles Angelorum visæ fuerint legiones, atque adeò, cum in oculis omnium fuerit arcanum & ineffabile illud regnum cælorum? ac rursus ex contrario demonstrata fuerint terribilia illa supplicia? in medio verò horum omnis hominum natura, qui à prima creatione vsque ad rerum vniuersarum consummationem nati fuerint, tum metu, tum spe futurorum stet suspensa atque sollicita in vtramque partem euentus expectatione sæpe tremens: atque etiam ijs, qui cum bona conscientia vixerint, futurum rei euentum suspectum habentibus? cum alios viderint à praua conscientia in horridas illas ac tetras tenebras, tamquam ab aliquo carnifice trahi? si hic faustis pariter ac gratis ab ijs, qui beneficia acceperint, editis vocibus atque acclamationibus fiducia operum magnificus ac splendidus iudici se sistat: numquid similem ac parem materialibus diuitijs felicitatem ac beatitudinem illam esse existimabit?

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia 47. ad populum Antiochenum. Assistemus tribunali Christi, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ sunt hic videat, in vinculis positos, in metallis, in stercoribus, dæmonibus obsessos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus consternatos luctibus, in captiuitate positos. Non enim hi nunc passi essent, nisi & omnes alios, qui talia peccarunt, vltio maneret atque supplicium.

Homil. 5. ad popul. Antiochenum, & Homil. 5. in epist. ad Roman. Vnusquisque vestrûm, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigat, ne quando cum orbe terrarum condemnemur. Tremendum enim illud subsellium, horrendum tribunal, tremore plena iudicia, ignis fundi[illegible] fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidem, quæ dicuntur in Euangelio, circumcurrentium Angelorum, sponsalis thalami clausi, extinctarum lampadum, [illegible] detrahentium. Et illud perpenda, quomodo omnia à nobis facta occultum, & [illegible] coram tota propalacerentur ecclesia, quomodo non [illegible] [illegible]

[illegible]

Cyrillus Alexandrinus [illegible]

Oratione de exitu animæ & de [illegible] Metuo inexorabilis probatio[illegible] cusatoribus (est iudex ille, [illegible] demonstrationibus, neque [illegible] quæcunque fecimus, diximus, [illegible] medium adiicit ob oculos nostros [illegible] lus est qui adsit, & pœnis eripiat [illegible] mater, non filius, non filia, non [illegible] cognatorum, non vicinus, non [illegible] fessor, non pecuniarum [illegible] abundantia, non potentiæ fastus [illegible] cineris ritu in puluerem abeunt [illegible] [illegible] aut [illegible] stinet sententiam, &c. Pudebit [illegible] hæreticorum secta, operiatur [illegible] pereat Iudæorum collegium [illegible] ora Deum negantium Hebræorum [illegible] animorum probator, renum [illegible] ancipiti ense acutior, penetrans [illegible] nem carnis & spiritus, commi[illegible] dullarum, & [illegible] dex sedebit. [illegible] scio quos [illegible] e, neque [illegible] operum tectorum [illegible] turpem. Non [illegible] decanti, [illegible]

Iulianus Pomerius [illegible]

[illegible]

[illegible] admirabilis, dilectionisque similis apparebit. Ne- que enim quisquam latere poterit, verum omnes in apertum adducentur.

Epistol.22. Per id, quòd viuos & mortuos iudicandos esse ait Scriptura, illud significatur fore, vt anima & corpus simul in iudicium veniant, nec alterum ab altero seiungatur: verum quemadmodum in hac vita communé coniunctionem habuerunt, sic etiam futurum iudicium subeãt.

Theodoretus. 450.

De Græcarũ affectionũ curatione lib.11 de iudicio: Nos iudicem nobis eum expectamus, qui & nos fecit, optimè conscium naturæ illius, quã ipse effinxit, neque eius facta solùm dictaque calletem, sed ipsos quoque internæ cogitationis motus: iudicabit autem nos, huius nostræ humanitatis vestem indutus: suæ namque diuinitatis natura oculis cerni non potest. Hinc & seipsum hominis Filium sæpe appellat, quia videlicet ij, qui iudicabuntur, nostram hanc naturam in eo videbunt. Eam ob rem Paulus Apostolus, cùm apud Athenienses concionaretur, sic inquit: *Tempora igitur ignorantiæ Deus non curans, nunc annunciat omnibus vbique hominibus, vt pœnitentiam agant eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.* (Acto 17.)

Esaias Abbas. 470.

Oratione [illegible]. Ea vos cura soliciter, quomodo coram Deo consistatis in horrendo illo iudicij die, cùm pro cuiusque opere, & sermone, & cogitatione merita præmia tribuẽtur. Omnia enim sunt nuda & aperta oculis eius, cui vobis reddenda est ratio.

Basilius Seleuciæ Episcopus. 480.

Oratione de Transfiguratione Christi: Si repentinam non ferimus fulguris coruscationem, sed ea eum, qui cernit, in humum sæpe deijcit: quid, dixerit quispiam, exorientem eum videns, qui fulgurat? quando sonitus tubarum vocabunt mortuos è sepulchris: quando rumpentur capsæ monumentorum, vinctos emittentes: quando iudicabuntur proposita, facta, & cogitata: quãdo vinctus adducetur diabolus, de quo tyrannicarum [illegible] mentur pœnæ cogitationũ: quando separabuntur greges hominum, vt sciatur quis cuinam sit parti attribuendus, quisnam sit futurus Christi [illegible], aut condemnati latronis: quando simul viuẽtes & mortui cõfluent. Erit enim vna omnium adoratio, quando quidem celeritas resurrectionis faciet eorum, qui immutabũtur, corpora in [illegible] æqualia, conuenienter voci beati Pauli: (1 Thess 4) *Nos viuimus, qui relicti sumus, non præueniemus eos, qui dormierunt.* Nec erit mortuus ijs, qui viuunt, propter sepulchrum tardior. Et omnes eius sententiam expectabunt cum timore, &c.

Olympiodorus. 500.

In Ecclesiasten cap.8. Sapiens omnia suo tempore discretè facit, in iudicioque disponit: nouit ad futurum vniuersalis iudicij tempus, in quo Deus iudex iustus iustitias iudicabit, vnicuique pro dignitate.

In cap.12. Deus adducet omne opus humanum in iudicium, rationem à nobis exigens eorũ, quæ gesserimus in vita, siue illa bona sunt, siue mala, &c. Omnes prædictæ peccatorum animæ, sed fortassis & iustorum animæ admirabuntur & obstupescent, quando adducentur in viam iudicij, & videbunt ex alto veniẽtem in nubibus Filium hominis, in gloria Patris sui, quando mortui resurgent in iussu & voce tubæ Archangeli.

Dorotheus Abbas. 510.

Doctrina 3. Præstet nobis Deus hæc omnia [illegible] tam audire, quàm obseruare, ne in iudicio extremo patrum nostrorum exhortationes optimæ in iudicium & condemnationem nobis fiant.

Ioannes Climacus. 580.

Gradu 20 Sicut impossibile est, vt qui esurit nõ recordetur panis, ita fieri non potest, vt qui saluari cupit, [illegible] extremique iudicij obliuiscatur.

Hesychius Hierosolymitanus. 590.

Lib. 2. in Leuiticum cap.6. Ab omni corruptione mundum est futuri seculi iudicium.

Antiochus. 60[illegible].

Homil.107. Compunctio fletũ parit & lachrymas. Non mediocri negotio obuenit homini, nisi forsan exercitatio prolixior antecesserit; aut cõmemoratio formidabilis illius iudicij, & vicariæ retributionis eorum, quæ iniquè gessimus sermone, opere, cogitatione. Aut certé per pudorem ac dedecus, quod damnandos manet ante illud formidabile tribunal, in conspectu Angelorum & hominum vniuersarumque cælestium Virtutum, cùm nuda & aperta erunt omnia, quando vnusquisque nostrûm præsentabitur pro se responsurus, cùm nemo alteri poterit esse auxilio. Quando cunctis arcana patescent, nulli catenus comperta & explorata, nisi quæ cuiusque conscientia nouit: quin potiùs plurima, quæ ne cor quidem nostrum scit; præter Deum, qui corda scrutatur & renes. Cùm *ignis in conspectu eius procedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius*: quando condemnabuntur, hi quidem in tenebras exteriores ablegandi, quæ paratæ sunt diabolo, & angelis eius: illi verò præcipitandi in ignẽ æternum. Et quidem alij propellentur, addicendi nunquam dormituro vermi, alij voragini tradẽtur tartareæ. (Psal. 49)

Sophronius Hierosolymitanus 620.

Epistola ad Sergium Constantinopolitanũ Christus iterum veniet, iudicium mortuorum & viuorũ facturus, & singulis redditurus secundùm opera, quæ vnusquisque operatus est.

Maximus Monachus. 640.

Centur.4.cap.55. Statera voluntatis cuiusque in iudicio est naturæ sermo, qui motum ipsius ad miseriam aut beatitudinẽ vergere arguit, secundùm quem vitæ diuinæ participes aut expertes esse solemus. Siquidem quatenus sint, aut semper sint Deus præsens complectetur omnes. Quãtum verò ad perpetuam beatitudinem, singulari quodam modo solos Angelos sanctos & homines, relinquens eis, qui non sunt eiusmodi, pro confuso animi fructu miseriam sempiternam.

Constantinus Quartus Imp. 670.

Epistol. ad Synodum Constantinop. Excusantes nos in iudicio Dei, imminẽte nobis, iuxta quod constituti sumus seruare fidem sanctam & immaculatam, quam percepimus vnoquoque proprio sensu abundare, rationem reddituri ante sanctum & terribile tribunal Dei nostri.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib.4.cap.28. Resurgemus animis & corporibus nostris, immortalibus iam & corruptioni exutis, rursus coniunctis, atque horrendo Christi tribunali sistemur.

Oratione de defunctis: At verò in amplissimo illo ac generali theatro quemadmodum actiones omnium detectæ, ita omnium quoque facies omnibus notæ atque conspicuæ erunt, quoad usque omnes extremum à se inuicem seiungantur, atque quem sibi quisque locum parauit, in eum mittatur. Ac iusti quidem cum Deo & secum vnà erunt: peccatores autem in exteris & miseris locis, etsi alij cum alijs, sic tamen, vt mutuò se minimè agnoscant. Nam huiusmodi quoque

solatio

solatio carebunt. Quonam enim alioqui pudore suffundentur ij, qui tum in pudore atque infamia versabuntur, si non omnibus conspicui sint? Etenim tum denique ingens & grauis pudor oboritur, cùm quispiam simul & agnoscit, & agnoscitur. Quisquis enim erubescit, eos demum, quibus notus est, erubescit. Quandoquidem is, qui inter ignotos ignotus versatur, in nulla propemodum infamia versatur, cùm erubescit. Quòd itaque omnes nos mutuò agnituri simus, extra dubitationem omnem & controuersiã est. Ac tum omnes, qui turpiter & fœdè vixerunt, ante omnium oculos coarguentur. Ac proinde ô miseros mei similes, &, vt beati Ephræm verbis vtar, væ ijs, qui in sinistro ordine censebuntur: cõtra beati, ac summè beati, quos Dominus à dextris collocabit, quique benedictam illam vocem audient.

Nicephorus Constantinopolitanus. 800.

Epistola ad Leonem Tertium: Credo denique Christum assumptum esse in cælos, & ad dextram Dei Patris consedisse, & cum assumpto corpore, non absque gloria diuinaque maiestate, olim denuò venturum esse, iudicemque sessurum, & vnicuique iuxta vitæ suæ rationes redditurum. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi.*

Theophylactus. 900.

In Matthæi cap. 16. Iudex enim tunc (*in extremo iudicio*) nos excipiet, dona respuens: nam iuxta opera sua iudicabit vnumquemque. Est autem & metuendus. Veniet enim in gloria sua, & cum Angelis, & non contemptibilis.

In Marci cap. 8. Quẽ igitur puduerit crucifixum confiteri Deum suum, illius & ipsum pudebit. Indignum se illum seruum iudicabit, cùm venerit, non tunc humilis, neque (sicut hic apparebat) contemptus ita, vt quem eius tũc pudere debeat: sed in gloria, & cum comitatu Angelorum.

In Lucæ cap. 17. Sicut proposito cadauere omnes carniuoræ volucres aduolãt: ita & vbi Filius hominis &c. de cælo apparuerit, omnes Sãcti congregabuntur, & ipsi Angeli. Cum illis enim veniet in gloria Patris, & in splendore indicibili: licet tempus illud noctem vocarit, eò quòd repentinũ & inopinatum, vel quia tenebris inuoluentur peccatores. Iustis enim lux orietur, imò & ipsi fulgebunt sicut sol.

Oecumenius. 1050.

In cap. 3. posterioris Petri: Quoniam varijs modis facta est ad salutem vocatio, ac multiplex ab incredulitate perditio, propterea necessarius est ignis cataclysmus: interitus quidem, licet non omninò perfectus, non sanè animarum, sed neque corporum. Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunali Christi, non animis corporibus nudatis, sed vnà cum corporibus, ipsisque incorruptibilibus. Quomodo enim nuda anima referret ea, quæ per corpus peccata sunt? Siquidem non est iusti iudicis, cùm duo in eodem peccauerunt, vnum dimittere, totumque crimen in alterum transferre, &c.

Euthymius. 1080.

In caput 25. Matth. *Esuriui enim, & dedistis mihi edere.*) Hinc manifestum est, quòd ad solos Christianos verba facit, ad quos Euangelij sui verba facta sunt. Nam ad infideles nullus tunc erit ei sermo. Omnes enim simul per se condemnati erunt. Ideo enim dicit: *Non resurgunt impij in iudicio* vt iudicentur, sed vt puniantur.

Nicetas Choniates. 1200.

Libro 4. hæresi 31. Cæteris iudicijs antiquatis, omnique tormenti & inquisitionis genere longum valere iusso, operum nostrorum iudiciũ coram solo Deo nobis superfuturum constat. Nullus enim illic erit, qui rerum administrationem alijs ambitione extorqueat, aut iudicia circumueniat, aut iudicis voluntatem sibi conciliet, aut legem diuinam & insolubilem immutet.

Athanasius Constantinopolitanus. 1300.

Epistola 5. Præterea dicimus de rapiendis obuiam Christo, quando *cæli magno impetu transibunt: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur: qua quidem cùm expectentur, quales quæso, & quàm sanctos esse nos oportet?* Debemus etiam commemorare iudicium extremum, subsellia apposita, præsidentẽ iudicio antiquum dierum, libros apertos, fluuiũ ignis, deinde eos, qui ad dextram erunt, cõmendatos bonis operibus, processuros in resurrectionem vitæ; eos verò, qui ad sinistram, processuros in resurrectionem iudicij.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 2. Rursus futurum est, vt Christus denuò redeat, non velut ante, in vili figura, & statu humili, homoque, quod ad externam speciem attinet, sub qua Deus sit intelligendus: sed instar Dei manifesti, & ceu Vnigenitus Dei Patris Filius, in gloria sua cum omnibus Angelis, cunctisque ordinibus cælestium, quemadmodum Dauid dicit: quòd veniet ad iudicandam terram, & ad iudicandum orbem.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

De Præscriptionibus aduersus hæreticos cap. 13. Regula est autẽ fidei, vt iam hinc quid credamus profiteamur, &c. (*Christum*) venturum cum claritate, ad sumendos Sanctos in vitæ æternæ & promissorum cælestium fructum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo, facta vtriusque partis resuscitatione cum carnis resurrectione.

De Testimonio animæ cap. 4. Iam nunc quod ad necessariorem sententiam tuam spectet, quãtum & ad ipsum statum suum tendit, affirmamus te manere post vitæ dispunctionem, & expectare diem iudicij, proque meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio vtroque sempiterno.

De Spectaculis cap. 30. At enim supersunt alia spectacula, ille vltimus & perpetuus iudicij dies, ille nationibus insperatus, ille derisus, cùm tanta seculi vetustas, & tot eius natiuitates vno igni haurientur.

Cyprianus. 250.

Ad Demetrianum numero 8. Retrò est iudicij dies, quem Scriptura sancta denũtiat, dicens: *Vlulate, proximus est enim dies Domini, & obitus a Deo aderit. Ecce enim dies Domini venit insanabilis indignationis & iræ, ponere orbem terræ desertum, & peccatores perdere ex eo.* Et iterum: *Ecce dies Domini venit ardens velut clibanus, eruntque omnes alienigenæ & omnes iniqui stipula, & succendet illos aduenientes dies, dicit Dominus.* Succendi & cremari alienigenas præcinit Dominus, id est, alienos à diuino genere, & profanos, spiritualiter non renatos, nec Dei filios factos. Euadere enim eos solos posse, qui renati & signo Christi signati fuerint, alio in loco Deus loquitur: quando ad vastationem mundi & interitum generis humani Angelos suos mittẽs, grauius in vltimo comminatur, dicens: *Vadite & cædite, & nolite parcere oculis vestris. Nolite misereri*

vestris.

Esa. 13.

Malac. 4.

Ezech. 9.

ſimoru, aut iuuenu & virgines & paruulos, & mulieres interficite, vt perdeleantur. Omnem autem, ſuper quem ſignum ſcriptũ eſt, ne tetigeritis, &c. Quæ tunc erit fidei gloria, quæ pœna perfidiæ, cùm iudicij dies venerit? quæ lætitia credentium, quæ mœſtitia perfidorum?

Lactantius. 320.

Lib. 7. diuinarũ Inſtitut. cap. 1. Supereſt, vt de iudicio Dei diſſeramus, quod tum conſtituetur, cùm Dominus noſter redierit in terram, vt vnicuiq; pro merito aut præmium per ſoluat, aut pœnam.

Cap. 19. Hic eſt liberator, & iudex, & vltor, & Rex, & Deus, quem nos Chriſtum vocamus, qui prius quàm deſcendat, hoc ſignum dabit: Cadet repentè gladius è cælo, vt ſciant iuſti ducem ſanctæ militiæ deſcenſurum: & deſcendet comitantibus Angelis in medium terræ, & præcedet eum flamma inextinguibilis.

Cap. 20. Poſt hæc aperientur inferi, & reſurgent mortui, de quibus iudicium magnum idem ipſe rex, ac Deus faciet, cui ſummus Pater iudicandi & regnandi dabit maximam poteſtatem.

Iuuencus. 330.

Hiſtoriæ Euangelicæ libro 4.

En hominis natus veniet, Patriq; miniſtris
Stipatus, celſus iudex in ſede ſedebit.
Tunc gentes cuncta diuerſis partibus orbis
Conuenient, iuſtosq; omnes de labe malorum
Secernet, dextraq; li'ens in parte locabit.
At prauos læua deſpectos parte relinquet.
Vt paſtor pecorum diſcernit paſcua mixti,
Lanigeris dextræ permittens mollia partis,
At læuos hirtis dumos tondere capellis, &c.

Hilarius. 350.

Canone 28. in Matthæum: De iudicij tempore, aduentuq; commemorat, quo fideles ab infidelibus ſeparabit, atque ab infructuoſis fructuoſa diſcernet: hœdos videlicet ab agnis: & in dextra ac ſiniſtra collocans vnumquemque, digna aut bonitatis aut malitiæ ſuæ ſede conſtituet: iudicans ſe in minimis ſuis, id eſt, ijs, qui ſibi cum humilitatis ſuæ expectatione famulentur, & eſurientibus ali, & ſitientibus potari, & peregrinantibus confoueri, &c.

Ambroſius. 370.

De fide reſurrectionis: Hæc eſt ſeries & cauſa Iuſtitiæ, vt quoniam corporis animiq; communis eſt actus, quæ animus cogitauit, corpus effecit, vtrumq; in iudicium veniat, vtrumq; aut pœnæ dedatur, aut gloriæ reſeruetur.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 30. Ezechielis: Leo rugiet, & quis non timebit? Dominus locutus eſt, & quis non prophetabit? *Vlulate,* inquit, *Væ, væ dies, quia iuxta eſt dies, & appropinquat, dicit Dominus:* dies nubis, tempus ſiue finis gentium erit. Duplex conſummatio eſt: aut generaliter omnium, quando finis mundi aduenerit: aut ſpecialiter ſingulorum, quando tempus mortis inſtiterit.

Epiſtola 1. ad Heliodorum cap 9. Delicatus es frater, ſi & hic vis gaudere cum ſeculo, & poſtea regnare cum Chriſto. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat, & immortalitatem. *Beatus ſeruus, quem Dominus inuenerit vigilantem.* tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino, lugubre mundus immugiet: tribus ad tribũ pectora ferient: potentiſſimi quondam reges, nudo latere palpitabunt. exhibebitur cum prole ſua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum ſuis ſtultus Plato diſcipulis: Ariſtotelis argumenta non proderunt. Tunc tu ruſticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices. Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præſepio vagijt. Hic eſt ille operarij & quæſtuariæ filius: hic, qui matris geſtatus ſinu, hominem Deus fugit in Aegyptum, &c.

In Regula Monacharum cap. 30. Sic & vos chariſſimæ ſopitæ ſomno quietis & pacis, expectetis ſpõſum & iudicem veſtrum, expectetis magnum & terribilem diẽ iudicij, diẽ videlicet iræ, diem calamitatis: vbi cælum ſimul cum terra pauebit, cælorum omnes mouebuntur virtutes, trementes erunt Angeli ſimul cum Sanctis omnibus: tũc ſingulorum vitæ diſcutientur, diſcrimina & merita apparebunt. Semper tuba illa terribilis veſtris obſtrepet auribus: Surgite mortui, venite ad iudicium. Ecce rex in manu potenti venit, à cunctis vult exigere rationem, certè de cogitationibus intimis, certè de leuibus & otioſis verbis. Si reddere de ſingulis rationem paratæ non eritis, proijciemini in carcerem exteriorem, audietis à iudice: *Ite maledictæ in ignem æternum, paratum diabolo & angelis eius.*

Ruffinus. 390.

In Apologia ad Anaſtaſium: Dicimus quoque iudicium futurum, in quo iudicio vnuſquiſque recipiat propria corporis, prout geſſit, ſiue bona, ſiue mala.

Auguſtinus. 400.

De Ciuitate Dei lib. 20. cap. 30. Nullus igitur vel negat, vel dubitat, per Ieſum Chriſtum tale, quale iſtis ſacris literis pronunciatur, futurum eſſe nouiſſimum iudicium, niſi qui eiſdem literis, neſcio qua incredula animoſitate, ſeu cæcitate, non credit: quæ iam veritatem ſuam orbi demonſtrauêre terrarum. In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium has res didicimus eſſe venturas: Heliam Theſbiten, fidem Iudæorum, Antichriſtum perſecuturum, Chriſtum iudicaturũ, mortuorum reſurrectionem, bonorum malorumq; diremptionem, mundi conflagrationẽ, eiuſdemq; renouationem. Quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt: ſed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet conſequi ad perfectum hominum intelligentia.

Tractatu 24. in Ioannem: Hominibus in iudicio non apparebit niſi Filius. Pater occultus erit, Filius manifeſtus. *Non ergo Pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit Filio,* &c. Ecce forma hominis Chriſti videbitur in iudicio, à pijs & impijs, à iuſtis & ab iniuſtis, à fidelibus & ab infidelibus, à gaudentibus & plangentibus, à confiſis & confuſis.

Sermone 67. de Tempore: Quid faciemus, chariſſimi, in illo metuendo iudicij die, cùm tremente mundo Dominus, præcinentibus Angelorũ buccinis, in illo maieſtatis ſuæ throno, circundatus cæleſtis militiæ luce conſederit: ibique de terræ gremio & antiquo puluere ſuſcitato humano genere, aſtante teſtimonio conſcientiæ ſingulorum, poſitis in conſpectu peccatorũ pœnis, iuſtorumq; præmijs, rationẽ vitæ cœperit poſtulare, & plus tã iuſtus, q̃ miſericors, ſeueritate iudicis contẽptę miſericordię reos cœperit accuſare, & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus infudi ſpiritũ, &c. irridentiũ palmas & ſputa ſuſcepi, acetũ cum felle bibi, flagellis cæſus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfoſſus, vt tu eripereris morti, &c. Cur quod pro te pertuli perdidiſti? Cur ingratæ redemptionis tuæ munera renuiſti? &c. Et quia poſt omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluiſti, ab auditu malo non mereberis liberari. Qui tunc erit ſtridor dentium, cùm Sãctorum

multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregata, peccati populus in profunda tartari, sine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, excludi se tenebris suis à beata Sanctorum luce viderit, & in profundi sinū sine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia, & perpetuam mortem, non moriturus aspexerit?

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola *42.*

Deinde cuncti, tota Sanctorum cohors
Ad corpus illud verticis,
Quò sicut aquilæ congregabuntur pij,
Et vos volantes ibitis;
Quod non valebunt, quos humo tolli vetant
Patrimoniorum pondera.
Cùm prima signum suscitandis mortuis
Cælo tuba intonauerit,
Hi nunc obesi spiritu superbiæ,
Et opibus inflati cauis,
Humi manebunt compediti, nec suis
Sese explicabunt vitijs,
Quibus infideles nunc ligantur, vt volunt,
Tunc attinendi ne volent:
Quia sarcinatos & grauatos rebus suis
Mundi caduci diuites
Portare tenera non valebunt nubila
Ad regis occursum Dei:
Sed hæsitantes in luto fæcis suæ,
Opumque pressos molibus,
A meridiano incendio mundi repens
Ruina mortis opprimet.

Maximus Taurinensis. 430.

Homilia in expositione Symboli: Necesse est, vt hominum genus ille discutiat, qui creauit; & ipse iudicet, qui redemit: iustumque est, vt omnipotēs Dominus mortales suos, quos diuinitatis virtute formauit, Patris pietate saluauit, iudicis examinatione discernat. Nam quid esse potest æquius apud Deum, quàm vt, quorum in seculo fuit vita diuersa, eorum post hoc seculū merita distinguantur? viui autem iudicandi referuntur, ac mortui: vt omnium hominum esse apud Deum cura credatur.

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: Quid faciemus, dum ille aduenerit dies, cùm astantibus Angelis, Archangelis, Potestatibus, & cæteris cælestis militiæ turmis, consistentibus ante Filij Dei tribunal, omnium occulta pādenda sunt, & vniuersorum etiam cordiū secreta reuelanda? cùm vniuscuiusque actus conscientia magis, quàm sermo testabitur: quo celare iam iniustitiam non licebit, quo simulari sanctitas vltra non poterit, quo quis non tam sua prodet gesta, quàm ab his prodetur ipse, quæ gesserit.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 59. Si credimus venturum iudicem, innocentes iudici nos præparemus: iudicem negat esse, aduenire non credit: iudicandum se satis iste diffidit, qui malè viuit. Iudicat viuos, iudicat & mortuos, quos vtique iudicaturus exuscitat.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia 5. ad Monachos: Si volumus intelligere, quàm graues apud se faciat iudex noster hominū culpas, respiciamus ad pœnas. Quantum enim nunc patiens est Deus noster in sustinendis delictis nostris, tam seuerus erit in discutiendis: & sicut inæstimabilem parauit iustis gloriam, ita inæstimabilem parauit improbis pœnam. Ergo suppliciorum acerbitatem è contrario de præmiorum ipsorū magnitudine colligamus. Quia qui nouit remunerare merita, nouit punire delicta. Saluberrima ergo est, & multum necessaria, futuri iudicij recordatio, præteritorum commemoratio, vel deploratio delictorum.

Leo Primus. 450.

Sermone 4. de Collectis: Veniet in maiestatis suæ gloria Dominus, sicut ipse prædixit, aderitque cum eo radians in splendoribus suis, innumerabilis Angelicarum multitudo legionum, congregabuntur ante thronum potentiæ eius omniū gentium populi, & quicquid hominum vniuersis seculis toto terrarum orbe progenitum est, in conspectu iudicantis astabit. Separabuntur ab iniustis iusti, à nocentibus innocentes: & cùm præparatum sibi regnum recēsitis misericordiæ operibus filij pietatis acceperint, exprobrabitur duritia sterilitatis iniustis: & nihil habentes sinistri commune cum dextris, in ignē, ad diaboli & angelorum eius tormenta dispositum, omnipotentis iudicis damnatione mittētur: cum illo habituri pœnæ communionem, cuius elegerunt facere voluntatem. Quis igitur istam sortem æternorum cruciatuum nō pauescat? Quis mala nunquam finienda non timeat?

Prosper Aquitanicus. 460.

Libro 3. de vita contemplatiua cap. 12. Age iam cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium secreta reuelari, & non solùm actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi, quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obtendere poterimus? &c. An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium Sanctorum exempla.

Sedulius. 460.

Elegia de mirabilibus diuinis:

Adueniet Dominus dare digna pijs, mala prauis:
Credite iam miseri, adueniet Dominus.
Visio Christe tui tormentum & pœna malorum est.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 27. Cogitemus illius iudicis incessanter aduentum, qui vtinam sic nos paratos inueniat, quomodo nemo potest dubitare quòd veniat. Quòd si requiras quomodo veniet? In illo vtique corpore, quod pro nostra salute susceptū, pro nostra absolutione natum, & pro nostrorum vulnerum medicina lancea clauisque confixum est. Prima enim erit in reos intoleranda sententia, reuerendarum præsentia cicatricum. Quid igitur illo tempore facturi sumus, quando contra illius crucifixi Domini liuores, notæ peccatorum nostrorum & maculæ libidinum proferentur? Aut quo putas vultu respiciet redemptio nostra perditionem nostram? Tantum grauiora erunt humana delicta, quantum maiora se ostenderint diuina beneficia. Verendum est autem, ne illam vocem resurrectionis, pretiosæ crucis vestigia protestantem, etiam in iudicio suo ad vasa iniquitatis prolaturus sit; *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum,* & agnosce quòd Ioan. 21
pro te impio pietas diuina perpessa sit. Illa vtique clauorum signa, bonis salutaria, malis terribilia, quæ vsque ad diem iudicij non delentur. Et post hæc quid sequitur, nisi illud interpositum inter viuos ac mortuos expauescendum chaos, vastumque discrimen exclusæ à natura viuentium tenebræ exteriores, &c.

Gennadius Massiliensis. 470.

[illegible] *dogmatibus* [illegible] in Symbolo [illegible] Domini viuos & mortuos [illegible], non solùm iustos & peccatores [illegible], sicut [illegible] putat, sed viuos eos, qui [illegible] inuenti [illegible] sunt, [illegible] qui adhuc [illegible], vel [illegible] sunt, vt alij volunt, [illegible], vel [illegible], cum ante [illegible].

[illegible] 430.

In [illegible] Sapiens ad hoc laborat, vt in die iudicij ad [illegible] Domini, id est, in sorte [illegible] stare mereatur, & cum ipsis in æterna beatitudine gloriari. Stulti in die iudicij à sinistris, id est, in sorte reproborum ponentur, & cum ijs in æternum punientur.

Saluianus. 480.

Libro 1 de prouidentia. Nec arbitrandum est in die iudicij illos tantùm a Dei Filio denegandos, qui martyrio Christum [illegible] sed per omnia opera, sermones & cogitationes Christus vel negatus negat, vel confessus confitetur.

Alcimus Auitus. 500.

Libro [illegible] Sententia Dei:

[illegible] sirem
[illegible] luctum,
[illegible] male ducta tempora vitæ,
[illegible] alæ,
[illegible] omnia fulgor.
[illegible]
[illegible]
[illegible],
[illegible], &c.
[illegible]
[illegible],
[illegible].
[illegible] membra
[illegible] poter[illegible]
[illegible] voluntas
[illegible] carere dolendi.
[illegible] feruentis flamma [illegible],
Ambustura suas vt nunquam finiat escas.

Symmachus PP. 500.

In Apologetico aduersus Anastasium Imperatorem: Sic recessit ab humanis mentibus Deus, vt obstinantes contra eius voluntatem, non aspiciant, & in isto seculo diuinum nō deesse posse iudicium, & post huius vitæ cursum illi sit tremendo non defuturus examini, sub quo perniciosorum studia modis omnibus actionum discussa pateant, & patefacta puniantur, nisi qui hæc omninò non credunt, quiue illa se perpetrasse impunè confidunt. Nos autem humani generis conscientiam contestati, qua possumus voce nullatenus cessimus omnipotentem Deum suis causis minimè defuturum, & quantacunque sit humana præsumptio, quantacunque potentia, sub diuino nutu huius atrocitatis venturam sine dubitatione vindicandam. Nam talem ausum neque hic contemnis euasurum, & in illo magno Dei iudicio recepturum, quod [illegible] diuina retributione debetur.

Laurentius N[illegible]. 500.

[illegible] Deus malis vel malorū [illegible] terribilis futuri [illegible] animis. Prouide tibi [illegible] vinarias, [illegible] Conclude eleemosynam tuam [illegible] dies [illegible] Ille namque [illegible] hominibus [illegible] vero

[illegible] *Laurentius.* 580.

[illegible] Nos intelligimus viuos & mortuos, animas & corpora [illegible] iudicandos [illegible] Domino & Malachias ait [illegible] Daniel [illegible] sicut fulgur [illegible]

Libro 2.

[illegible],
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Et tuba terr[illegible]
Hi[illegible] Helias [illegible] Enoch[illegible]
Antecedendo [illegible] Petrus, [illegible] Stephanus
Flore puell[illegible] ferpante [illegible]
Inter virgineos prima Maria [illegible]
Tunc [illegible] terror [illegible]
Quid [illegible] facere!
Mox [illegible] pœna manet [illegible] palma [illegible],
Quisque [illegible] meret.
Sunt [illegible] corpus.
Sed [illegible] sepulchra [illegible].
Cogentur [illegible] rumpi,
Nemo pedem remouet, [illegible] culpa [illegible].
Spe vacuæ [illegible] mittentur in ignes,
Pascendu[illegible].

Gregorius Magnus. 500.

Libro 14. Moralium in Iob cap. 3[illegible] Vitari terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur. Cùm verò in illo tremē[illegible] examine sederit, & videri potest, & placari iam non potest: quia facta prauorum, quæ diu sustinuit tacitus, simul omnia reddet iratus, &c.

Libro 26 cap. 24. al[illegible] Vel certè iudiciū pauperibus tribuit: quia hi, qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij namque iudicantur, & pereunt; alij non iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur & regnant; alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: *Esuriui & non dedistis mihi manducare: sitiui & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non [illegible] me, &c.* Quibus præmittitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Alij verò in extremo iudicio non iudicantur, & pereunt, de quibus Propheta ait: *Non resurgent impij in iudicio*: & de quibus Dominus dicit: *Qui autem non credit iam iudicatus est.* Et de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccauerunt sine lege peribunt.* Resurgunt ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur, quia ad conspectum districti Iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei Sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati [illegible] sua tenebris, eius, quem despexerant, [illegible] redargui non merentur. Illi saltem [illegible] verba audierunt: quia eius fidei [illegible] verba [illegible] Illi in damnatione sua

Matth. 25. (margin, partly illegible)
Malach. 3. (margin, partly illegible)
Matth. 25. (margin, partly illegible)
Psal. 1.
Ioan. 3.
Rom. 2.

æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenus seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt. Isti in perditione sua de lege nihil dicitur. quia nihil legis habere conati sunt.

Cap.25. alias 20. Princeps namque terrenam Remp. regens, aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter exterius hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumque sub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem verò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, condignaque eius malitiæ tormenta retribuit: de malo verò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege nunquam potuit teneri. Ita ergo in extremo iudicio, & legalis illũ inuectio percutit, qui ab eo, quod professione tenuit actione declinauit: & iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei nõ tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quidquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiũt. Quibus iudex veniens in dextera consistentibus
Matt. 25. dicit: *Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere*, &c. Alij autem non iudicantur & regnant, qui etiã præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solũ, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: *Vos, qui reliquistis omnia, &c.*

Homilia 1. in Euangelia: Districtionem venturi
Heb. 10. iudicis Paulus considerans, ait: *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* Hanc Psalmista expri-
Psal. 46. mit, dicens: *Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida.* Districtionem quippe tanti iudicis tempestas ignisque comitabuntur: quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergo diẽ, fratres charissimi, ante oculos ponite, & quidquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per Prophetam dicitur: *Iuxta est dies Domini magnus, iuxta & velox*
Soph. 1. *nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris.* De hac die Dominus iterum per Prophetam dicit: *Adhuc se-*
Agg. 2. *mel, & ego mouebo non solum terram, sed etiam cælum.* Ecce, vt prædiximus, aërem mouit, & terra non subsistit. Quis ergo ferat, cùm cælum mouerit? Quid autem terrores, quos cernimus, nisi sequẽtis iræ præcones dixerimus? Vndè & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quãtum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergo diem, fratres charissimi, tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum namque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

Homilia duodecima in Euangelia: Pensate, fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit. Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente continget in conuentu omnium Angelorum hominumque erubescere. Qui pauor, eum, quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre. Quem diem bene Propheta intuens, ait: *Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, &c.* Pensate ergo, fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborum qua asperitate Propheta vidit amaritudinem, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elementa omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare. Qui & in sponsi nuptijs gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquam iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus subtrahitur. Tunc regni ianua lugentibus clauditur, quæ modò quotidie pœnitentibus aperitur. Erit namque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit.

Isidorus Hispalensis. 620.

De summo bono libro 1. cap. 3. Iudicij diem nouit Christus, sed in Euangelio dicere, & scire discipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: *Dies vltionis in corde meo*, indicat se non nescire, sed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Christi, in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant: diuinitatem vero eius non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtique ad gaudium demonstratur. Pro diuersitate conscientiarum & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius, qui iudicatur: vtrique tamẽ cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi, qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi.

Concilium Toletanum Sextum. 635.

Cap. 1. Dominum nostrum Iesum Christum in fine expectamus seculorum cum resurrectione omnium æquissimo suo iudicio redditurum iustis præmia, & impijs pœnas.

Eucherius Gallus. 640.

In Genesim lib. 2. cap. 20. *Cùm ergo occubuisset Sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans & lampas ignis transiens inter diuisiones illas.* Significat iam in fine seculi per ignem iudicandos esse carnales. Sicut enim afflictio ciuitatis Dei, qualis antea nunquam fuit, quæ sub Antichristo futura speratur, significatur tenebroso timore Abrahæ, circa solis occasum, id est, ad ipsum iam finem, significatur illo igne dies iudicij, dirimens carnales per ignem saluandos, & in igne damnandos.

In libros Regum libro 3. Præsens mundus, qui per metas temporum voluitur, in sua extremitate à Domino est iudicandus.

Audoenus. 670.

Vitæ S. Eligij lib. 2. cap. 16. Considerate fratres, quia oportet me sine cessatione vestros animos ad timendum Dei iudicium, & ad desideranda cælestia præmia excitare: vt vobiscum pariter merear in Angelorum consortio perpetua pace gaudere. Ideoque rogo, vt diem iudicij semper pertimescatis, diem mortis suspectum quotidie ante oculos habeatis. Cogitate quales illuc præsentandi conspectibus Angelorum, vel qualem

pro-

pro meritis vicem recepturi: an positis in illo die illibatum referre, quod in baptismo promisistis, &c. Illum diem timeamus, quem præuidere non possumus: illum formidemus fugere, vt vel hic actus nostros corrigamus. Pensitemus, quis timor tunc erit, cum de cælo Dominus ad iudicandum veniet, ad cuius conspectum cuncta elementa concutientur, cælum cum terra contremiscet, & virtutes cælorum commouebuntur.

Beda. 700.

In Psal. Diem iudicij quidam [illegible] octauum vocauerunt, quantum ad septem millia annorum, quæ ab Adam inceperunt: quibus quasi diebus septem finitis, procul dubio diem iudicij sequi dixerunt, & sibi & alios certum de illa diffecerunt. Sed inconueniens tamen oritur. Scriptura enim tallificatur, quæ dicit: *Non est vestrum nosse tempora.* & rursus: *De hora autem illa* [illegible]. Sed cum Filium nulla occulta Patris lateāt, sciendum est, quòd diem illam quantum ad se non ignorat: sed tamen dicitur nescire, quia discipulos suos, quibus multa alia reuelauit, illam nescire fecit: sicut dicitur: *Tentat vos Dominus vt sciat,* id est, vt vos scire faciat. Remota autem illa temeraria computatione [illegible] iudicij potest optimè octaua vocari hac ratione, quia transactis huius temporalibus [illegible], quæ per septenarium numerum dierum voluuntur, & ideo pro septem diebus accipiuntur, sequitur illa dies octaua, id est, dies iudicij, in qua anima adepta æternitate, nihil iam debebit tempori vel mutationi, &c.

Libro 4. in Marcum cap. 13. Nullus in die iudicij remanebit electus, qui non venienti ad iudicium Domino in aëra occurrat, siue viuens adhuc in corpore repertus, seu de morte iam resuscitatus ad vitam. Veniunt ad iudicium reprobi & ipsi, alij in corpore viuentes inuenti, alij ad vitam à morte suscitati. Sed ea nimirum distantia, quòd iusti congregantur ad gaudium Domini sui: inimici autem eius peracto iudicio dissipentur, & pereant à facie Dei.

Libro 5. in Lucam cap. 17. Extitère nonnulli, qui curricula computantes ætatum certum se consummationis seculi annum, diem, & horam edicerent inuenisse, contra auctoritatem Domini dicentis: *Non est vestrum nosse tempora & momenta.* Secundus Saluatoris aduentus non in humilitate, vt prius, sed in gloria est & maiestate futurus. In aëris medio discrimen geretur, teste Apostolo, qui ait: *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aëra.* Si autem Dominus in iudicio sicut fulgur apparebit, nullus tunc in sua mente latère permittitur: quia ipso iudicis fulgore penetratur. Non ergo eius venturi tempus aut locus potest à mortalibus obseruari, qui fulguris instar, omnibus coruscus videlicet & repentinus adueniet.

Libro 5. in Lucam cap. 19. Nemo sanè arbitretur eos solummodò, quibus gratia prædicationis data est: non autem & eos, quibus prædicatum est, ad iudicium tunc esse vocandos: quin etiam sciat, eos quoque, quibus nunquam est prædicatum, ibidem adesse damnandos.

In cap. [illegible] Ioannis. *Pater non iudicat quemquam:* quia Patris persona hominem non suscepit: nec in iudicio videbitur, sed sola Filij persona, in ea forma, qua iudicaturus est viuos & mortuos. Nec enim [illegible] videbitur in iudicio in ea natura, qua [illegible] substantialis est Deo Patri, sed in ea, qua cōsubstantialis [illegible] & homo factus est.

Alcuinus. 750.

Lib. 2. de Trinitate cap. [illegible] [illegible] Hunc enim ge-

[illegible] nescire fecit Filius, quia nesciē[illegible] est, quod vtile illis fuit nescire, id est, quod [illegible] [illegible], quia vtilius [illegible] [illegible] diem iudicij nescire, quàm scire, vt semper parati essent, [illegible], quia [illegible] Dominus, quam [illegible] inueniret eos.

Libro [illegible] [illegible] hominis [illegible] [illegible] potestatem iudicium facere, quod [illegible] in fine erit seculi, &c. [illegible] ad iudicium viuorum & mortuorum [illegible] [illegible] 80 [illegible] ipse venturus est? [illegible] forma [illegible] [illegible] [illegible] iudex, qui [illegible] quæ [illegible] iudicata est [illegible] [illegible]. Talis apparebit iudex, qualis videri possit & ab eis, quos coronaturus est, & ab eis, quos damnaturus est. Forma ergo serui [illegible] occulta erit forma Dei, quæ iustis videri solummodo permittitur ad æternum beatitudinis [illegible].

Ambrosius Ansbertus. 760.

In caput 1. Apocal. Cum istis nubibus venturum esse ad iudicium humani generis Redemptorem veraciter fatemur. Veniet enim cum nubibus prædicatorum, sicut de illo per Prophetam dicitur: *Ecce veniet Dominus ad iudicium cum senibus populi sui.* Veniet autem cum nube manifestationis, [illegible] vindictæ vltionis: quia & iustos ab ira furoris sui misericorditer tegens, blandè ad regnū vocabit: & reprobos iudicio damnationis [illegible] ter ad laci profunda mittet, &c.

Haymo. 800.

Lib. 2. in Esaiam Multi autumantes dicūt, quod Dominus super montem Oliueti sedebit, ex quo ascendit ad cælos. Dominus non descendet in terram ad iudicium, sed in aëre sedebit in nube, contra montem Oliueti. Non descendet ergo in terram, sed in spatio istius aëris sedebit in nube contra montem Oliueti, constipatus agminibus & Virtutibus cælorum.

In 2. ad Thessalon. cap. 2. Non statim veniet Dominus, vbi fuerit Antichristus interfectus, sed, sicut ex libro Danielis intelligimus, post mortem illius concedentur electis ad pœnitentiam dies quadraginta quinque. Quantumcunque verò spatium temporis sit vsquequò Dominus venit, prorsus ignoratur.

In cap. 3. ad Philipp. Licet omnes in momento resurgant, iusti & impij in die iudicij: soli tamen iusti occurrent Domino in aëra, deportandi ab Angelis: impij verò manebunt in terra, quousque percipient terribilem illam sententiam iudicis: *Ite maledicti, &c.*

Angelomus. 830.

In cap. 1. lib. 3. Regum Quòd Dauid Salomoni filio suo præcepit de iusta retributione eorum, qui sibi solatio fuerunt, vel iniustè nocuerunt, licet ipse patientissimè eos regnans tolerarit, quid melius significare potest, quàm futuram extremi iudicij [illegible] venturi, in qua impij pro mercede perpetuam pœnam, iusti autem æternam beatitudinem percipient?

Hincmarus Remensis. 850.

Epistola ad Hincmarum Laudunensem cap. 4. Habe semper ante mentis oculos quàm terribilis iudex [illegible] sit in [illegible] super filios hominum, quam [illegible] ad iudicandum veniet, cælis & terris ardentibus, & [illegible] cælorum Virtutibus, atq; omnibus creaturis in obsequiū [illegible] terroris commotis, quando [illegible] *ante se* [illegible] [illegible], aduocans cælum desursum, & terram discernere populum suum [illegible] veniet iudicaturus de cognatione [illegible]

bis, & actibus nostris. Qui præueniendus nobis est in confessione, & plorandum ante eum, qui fecit nos. Attendendum est etiam, quæ nobis verecundia tunc erit in conspectu totius humani generis, omniumq; Virtutum cælestium confundi, & post confusionem quæ nos pœna sequetur, cum animam immortaliter morientem reatus inuoluet, & indeficienter non deficientem carnem gehenna consumet, si radices cordis huic seculo perseueranter infixas habuerimus: quia nemo potest hic gaudere cum seculo, & illic regnare cum Domino.

Rabanus Maurus. 850.

Epistola ad Origarium: Scio in quibus angustijs versamur, & sub quibus periculis in hoc mundo cõstituti sumus, ita vt quotidie periclitemur, & imparati ad tribunal iustissimi iudicis hinc rapiamur, vt ibi recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.

Libro 5. de Vniuerso cap. 8. Christus eadem hora, qua resurrexit, adiudicandum venturus est.

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psal. 85. *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio.* Ipse enim videbitur terribilis, qui visus est contemptibilis. Demonstrabit in iudicio potentiam. Apparebit in iudicio homo, sed in claritate. Quia *sicut vidistis eum ire*, dixerunt Angeli, *sic veniet*. Forma hominis veniet ad iudicium: ideo videbunt illum & impij: sed non in forma Dei eum videbunt, quem soli mundi corde videbunt. Apparens ergo in hominis forma dicet: *Ite maledicti in ignem æternum*, vt impleatur quod dixit Esaias: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*: quia in forma, qua æqualis est Patri, eum non videbunt.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 6. Triforme vnius Trinitatis iudicium esse non dubites. Primum, quo diabolus de cælo deiectus est: & vltimum, quo idem in fine mundi cum omni corpore suo in ignem æternum præcipitandus est: medium ipsum diluuium. Primo & vltimo soli reprobi feriuntur, & soli electi reseruantur. Isto autem, id est, medio, nec soli electi reseruantur, nec soli reprobi suffocantur. Credendum enim est, nonnullos ipso diluuio iudicij purgatos, alios per hoc prædaninatos.

Cap. 18. In tribus tremendæ maiestatis iudicijs timeamus Primo, quód diabolus proiectus est é cælo, & homo de Paradiso. Secundo, quod mundus deletus est diluuio. Tertio, mundi conflagratio.

Radulphus Flauiacensis. 950.

Libro 4. in Leuit. cap. 1. Christus non in forma serui, in qua prius visus & despectus est, sed in maiestatis suæ gloria, vt seruos suos glorificet, apparebit. Vnde Apostolus: *Christus*, inquit, *semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem.*

Lib. 12. cap. 1. Cùm ad iudicium suum Christus venerit, vniuersæ credentium multitudinis triplex fiet partitio. Quidam cum eo iudicabunt: quia, teste Esaia: *Veniet ad iudicium cum senioribus populi sui.* Alij iudicabuntur, qui iterum in duas partes diuidentur: alij ad dextram statuentur, alij ad sinistram. Ad dextram positis enumerabuntur eleemosynæ, quas fecerunt. ad sinistram constitutis enumerabitur crudelitas & sterilitas misericordiæ. Audient illi: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*: Audient isti: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Hoc Euangelij lux manifestè declarat, hoc legis vmbra sub ænigmatum suorum figuris occultat.

Petrus Damianus. 1040.

Epistol. 2. cap. 5. His addendus est etiam terror iudicij, vt illius amaritudine valeat omnis falsa dulcedo contemni. Ad euadendas namque diabolicæ pugnæ molestias valenter instigamur, si necessitatis vltimæ periculum prouidè pensamus. Nam si repentinus atque terribilis aduentus Christi dignè perpenditur, quid erit in mundo, vbi mens humana vel decipiatur delectetur? Ille nempe dies est, ad quem omnis præcedentium seculorum intentio ac summa colligitur: cui cuncta Scripturarum sacrarum volumina famulantur. De quo hæc Petrus, vt audientium corda digno terrore concuteret, *Adueniet*, inquit, *dies Domini sicut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur.* Vnde & mox subditur: *Cùm hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, elementa vero ignis ardore tabescent? &c.* Pet. 3.

Anselmus. 1080.

Libro de miseria hominis: In toto mundo angustiæ: hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus. *Iustus vix saluabitur*: peccator sic deprehensus, in quam partem se premet? constrictus vbi latebo? quomodo apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile.

In cap. 14. ad Roman. Iudicantis est sedere, iudicãdorum vero ante iudicem stare. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Qui ergo fratrem iudicat, tantum crimen elationis incurrit, vt Christi tribunal sibi videatur assumere, & eius iudicium præuenire. Cuius iudicij species vt notior fieret hominibus, iudicandi forma ex his, quæ inter homines geruntur, assumpta est, quatenus cognosceremus: quia sicut iudex terrenus celsior est, & quendam locum, qui tribunal appellatur, ascendit, vt ex eo altior & eminentior sit cæteris, qui iudicandi sunt, ne conspectum eius lateant, vel supplicia reorum, vel allegationes innocentium: ita & iudex omnium Christus natura & maiestate cunctis eminentior, introspicit corda & conscientias singulorum, ac manifestabit occulta, vt bonis laudem tribuat, & mali pœnam, quam merentur, accipiant.

In cap. 5. ad Corinth. epist. 2. Eodem modo, & eadem quantitate, qua gessit vnusquisque quodlibet opus, recitabit illud iudicandum ante tribunal iudicis æterni. *Vnusquisque referet propria corporis*, id est, quæ gessit, vel cogitauit, dum in corpore fuit. Neque enim si quis maligna mente atque impia cogitatione blasphemet, & id nullis membris corporis operetur, ideo non erit reus; quia id non motu corporis gessit: cùm hoc per illud tempus gesserit, quo gessit & corpus. *Prout gessit* mente lingua vel manu, dum esset in corpore, referet vnusquisque, etiam paruuli, qui non per seipsos, sed per alios gesserunt. Nam si in illa paruula ætate moriuntur, vtique iudicãtur secundum propria gesta corporis, id est, secundum ea, quæ gesserunt, dum essent in corpore, quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt: quando baptizati, vel nõ baptizati fuerunt.

In cap. 1. ad Thessal. epist. 2. In iudicio videbunt boni & mali formam serui: at deinde cum mali in gehennam præcipitati fuerint, boni sublimabuntur ad videndum claritatem diuinitatis eius: reprobi pro ignorantia & inobedientia sua dabunt malигni pœnas æternas, proiecti à facie Domini.

R[illegible] [illegible]

[illegible] Christ[illegible] [illegible] Prophetæ, [illegible] Propheta [illegible] Regum [illegible]

[illegible] Manifestum est, quod [illegible] Christus [illegible] Prophetæ [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] Christus [illegible] Christum Deum & hominem [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] Cùm memorabuntur an[illegible] conditionis, charitas [illegible] sanguinis, adoptio [illegible] regni cælorũ. Com[illegible] & adimplenda præcepta, colla[illegible] imbecillitas, nostra desidia. O [illegible] conscientia, [illegible] fera, heu quàm in[illegible] de [illegible] tempore pœni[illegible] vultum illum constitu[illegible] inspicere! ô si modò liberet distri[illegible] emendatiore vita mitigare! Tunc accusante [illegible] nullus erit excusator: nunc correcta vita, nullus tunc inuenietur accusator.

Rupertus Tuitiensis. 11[illegible]0.

[illegible] qualiscunque fuerit, quantum[illegible] terribilis [illegible] ille exercitus Babylo[illegible], qui [illegible] in illo tempore subuertit, nul[illegible] potest habere comparationem ad magnitu[illegible], & indignationis, angu[illegible], & tribulationis, quæ super [illegible] vniuerso [illegible].

[illegible] D[illegible] vltimũ iudicium [illegible] aut ex improuiso [illegible] iudicium per aquas [illegible] multa præmisit ad eidem iu[illegible] pertinentia, per quæ non dubitaretur es[illegible], locis [illegible] misericordia pro illis, [illegible] pœnitentiam agere, vel acturos esse præ[illegible] ipsum iudicium.

Honorius Augustodunensis. 11[illegible]0.

[illegible] In die tremendi iudicij quisque vel [illegible] examine damnabitur, vel gratia saluabi[illegible].

Bernardus. 1130.

[illegible] in Psalm. [illegible] [illegible] quidam [illegible] [illegible] altare [illegible]

[illegible]

[illegible] Felix [illegible] relinquentium, & [illegible]

[illegible] Vere [illegible] Propheta [illegible] Hierusalem [illegible]

[illegible] Hierusalem [illegible] in hoc loco Propheta [illegible] Hierusalem no[illegible] designasse, qui in hoc sæculo vitã [illegible] religiosam, moresque supernæ illius Hierusa[illegible] conuersatione honesta & ordinata præ[illegible], & non velut [illegible], qui [illegible] Babylone [illegible] vitam in perturbatione vitiorũ [illegible] confusione vastant. Denique illorum peccata [illegible] præcedentia ad iudicium, [illegible] gent scrutinio, [illegible] supplicio [illegible] & [illegible] peccata [illegible] occulta sunt, hominis & [illegible] & idcirco [illegible] & [illegible] in lucem prodi[illegible].

Epistola ad [illegible]. [illegible] qui malè [illegible] iudicabit [illegible] iudicium [illegible] in iustitia pauperes, & arguet in æquitate [illegible] mansuetis terræ. Veniet proculdubio, [illegible] Prophetam [illegible] in Psalmo [illegible] Quid [illegible] iudicijs, qui ipsas quoque iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet [illegible] iudicij [illegible] valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: [illegible] quidem iudex ille nec fallitur verbis, nec flectitur donis.

Libro de interiori domo c.[illegible] Ipse [illegible] districtus accusator erit. [illegible] spiritus boni & mali [illegible] Deum [illegible] Boni, quia Deo [illegible] mali, quia [illegible] [illegible] iniquitatem. Tot iudicibus & [illegible] assabis, quot præcesserunt te in opere bono. Tot argumentis confunderis, quot tibi præbuerunt bene viuendi exemplum. Tot conuinceris testi[illegible], quot [illegible] bonis sermonibus & [illegible] actionibus. Omnibus populis nudabuntur [illegible] & cunctis agminibus [illegible] tua [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] borrores [illegible] erunt parati, [illegible] tentia [illegible] ad tormenta [illegible]. Tormenta [illegible] illo, & sine temperamento [illegible] timor [illegible], cum terra aperietur [illegible], & [illegible] cades in stagnum sulphuris ardentis & [illegible]. Ignis exterius carnem tuam comburet; vermis interius conscientiam corrodet [illegible] sine fine, sine spe veniæ & misericordiæ. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum non videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

Hugo Victorinus. 1130.

Lib. 1. de anima cap. 2. Iam iam præsentabor ante districtum iudicem, de operibus meis rationem redditurus. Væ mihi misero, cum venerit dies illa iudicij, & aperti fuerint libri, in quibus omnia acta mea, & omnes cogitationes meæ Domino præsente recitabuntur. Tunc demisso capite præ confusione malæ conscientiæ, in iudicio coram Domino stabo trepidus, & anxius. vtpote commemorans scelerum commissa meorũ. Et cùm dicetur de me, ecce homo, & opera eius reducam ante oculos omnia delicta & peccata mea. Quadam namque diuina vi fiet, vt cuique sua opera bona, vel mala in memoria reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset vel excuset scientia conscientiam: atque ita simul & singuli, & omnes iudicentur.

Iudicium faciet gestorum quisque suorum,
Cunctaq; cunctorum cunctis [illegible] patebunt.

Quod enim nunc confiteri erubescimus, tunc omnibus manifestabitur, & quicquid dissimulando tegitur, totum illic vindex flamma comburet.

Ignis [illegible] regnabit habenis.

Quantoq; diutius Deus nos expectat, vt emendemus, tanto districtius iudicabit, si neglexerimus.

Lib. 3. cap. 2[illegible] [illegible] quàm subito venit dies vltima subitò venit, & forsitan hodie erit. Iam adest, iam præsentaberis ante tremendum iudicem: accusaberis de multis & magnis offensis non vno, non paucis, sed innumeris criminibus non paruis, sed immensis. non dubijs, sed certis. nõ breui accusatione, sed tam longa, quàm longa est vita tua. non vno accusatore, sed tot, quot sunt delicta tua. Ipse iudex erit districtus accusator tui. Omnes etiam spiritus boni & mali [illegible] Deo te accusabunt, cum eo. Boni, quia [illegible] æquitatem: mali, quia tuam seruant [illegible]. Tot iudicibus & populis astabis, [illegible] te in opere bono. Tot argumentis [illegible] qui tibi præbuerunt bene viuendi exemplum. Tot [illegible], quot [illegible] monuerunt bonis [illegible] & [illegible]. Omnibus populis nudabuntur iniquitates [illegible], & cunctis [illegible] [illegible]

Petrus Lombardus. 1140.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Ignis [illegible]

[illegible] mundi [illegible] vox audietur [illegible] & separabuntur [illegible] tuor partibus orbis [illegible] gabuntur, & ilico [illegible], malis in terra, [illegible] rentibus.

Innocentius Tertius [illegible]

De contemptu mundi lib. 3. cap. [illegible] erit timor & tremor, quanti [illegible] tus? Nam si columnæ cæli [illegible] uent ad nutum eius, & Ange[illegible] bunt: peccatores autem [illegible] *saluabitur,* [illegible] ea clamat Propheta [illegible] *Domine,* [illegible] *viuens.* [illegible] *ne quis* [illegible] potentissimum, sapientissimum [illegible] Potentissimum, quem [illegible] pientissimum, quem [illegible] simum, [illegible] potest [illegible] tudo qualiter, [illegible] & fortis [illegible] bit pro me [illegible] voluero os [illegible] tem ostendere [illegible] si simplex fuero [illegible] *uit, & recta* [illegible] *nam* [illegible] columnæ [illegible] & Dominus [illegible] tum, & [illegible]

Guilielmus [illegible]. 12[illegible]

[illegible] Dominus [illegible] Christus [illegible] gloria [illegible] [illegible] conspicuum [illegible] [illegible] & [illegible] iustorum, & damnationis [illegible] [illegible] autem est quaestionis multa. [illegible] apparitio [illegible] omnibus [illegible] [illegible] manifestum sit multitudinem illam longè plus quàm centum millia [illegible] [illegible], qualiter à tam longè distantibus [illegible] poterit, & praecipuè in forma humana [illegible] creditur iudicaturus. Secundò [illegible] [illegible] [illegible] iudicandis, [illegible] sermo propheticus, & lex Christianorum [illegible] [illegible] disceptatio autem nulla [illegible], nisi disceptatio audiatur, simi[illegible] nisi sententiae audiantur ab his, contra quos, vel pro quibus ferendae sunt, in vanum, & insipienter [illegible] proferentur. [illegible] igitur, quia non per [illegible] metaphoram, imò iuxta planum literae, disceptatio iudicantis, & [illegible] continentiam intelligi [illegible] in terra [illegible] dicitur, quod fit super terram, & non longè à terra. Solum igitur est planum terrae per hanc expositionem, licet in aere inferiori super vallem Iosaphat, & non longè à terra facturus est ea, quae dixi, etiamsi non tota multitudo hominum in valle illa futura sit. Ibi enim disceptaturus est, & iudicaturus iustus ille iudex, vbi & futurus est tunc. Qualiter autem illic videndus est à tam longè distantibus, hoc & omnipotentissimae virtuti eius attribuendum est, & gloriae tam visus, quàm auditus electorum. &c. Et qui credit ipsum dedisse visum omnibus videntibus, & etiam multoties caecis, non potest dubitare, quin facillimum sit ei, eousque clariorem & ampliorem dare; quatenus hoc requirit iustitia, & iudicium: hoc autem ita dixi, licet manifestum sit omni intelligenti, nullum esse locum difficultati apud ipsum. De damnatis autem non est dubitandum, quin & visibilem, & audibilem eis se tunc exhibeat: haec enim pars non modica futura est poenae ipsorum, videlicet aspectus tremendi iudicis, quo tantopere contremiscent, tanta erubescentia contundentur, vt requiret tunc & magnitudo scelerum, & foeditas vitiorum, & maiestas terrifica iudicantis. Manifestum igitur est tibi per hoc, quia hoc requirit illud iudicium, vt iudex vel sua virtute se malis atque damnandis exhiberet visibilem & audibilem, vel vt hoc operaretur in visu, & auditu eorum, vnde ipsum tunc & videre valeant, & audire.

Alexander Alesius. 1230.

Parte 3 quaest. 25 memb. 5. Ipse iudex Christus dicitur terribilis duobus modis. Terribilis enim potest [illegible] in accessu ad iudicium, vel terribilis in remunerando. Vtroque ergo modo erit terribilis [illegible] reprobis in iudicio: quoniam & in accessu [illegible] ad iudicium, & in remuneratione incutiet eis timorem damnationis aeternae. Primo autem modo, scilicet in accessu ad iudicium, erit terribilis reprobis, [illegible] blandus erit bonis facto [illegible] in remuneratione. Et propter hoc ipse [illegible] terribilis iustis, sed dies eius, qua [illegible] ad iudicium [illegible] tamen erit blandus & [illegible] in remunerando: quia supra condignum [illegible]. Dicitur autem terribilis [illegible] bonis in accessu [illegible] ad iudicium, propter hoc, quod incutiet timorem quendam reuerentiae, non terrorem damnationis, vt malis. Vnde Iob [illegible] [illegible].

[illegible]. 1250

[illegible] Christi [illegible] ad Christi exaltationem [illegible] gloria. Christus [illegible] non in [illegible], quae veniet [illegible] sed in forma gloriosa, ad [illegible]. Vnde dicitur in Euangelio, [illegible] & [illegible] ipsis [illegible] videre quidem, qui [illegible] Esaiae 33. [illegible] ad [illegible] & [illegible] ipsa iudicantis [illegible] & [illegible] Vnde [illegible] Esaiae [illegible] &c. Et quamuis in forma gloriosa [illegible] passionis, non cum [illegible], sed cum [illegible], vt ex his visis & [illegible] qui per passionem Christi se liberatos [illegible] recognoscent, & peccatores tristitiam, qui eorum beneficium contempserunt. Vnde dicitur Apoc. 1. *Videbit eum omnis oculus*.

Bonauentura. 1260.

In tractatu septimae partis [illegible] cap. 1. Sine dubio iudicium vniuersorum futurum est, in quo Deus Pater per Dominum nostrum Iesum Christum iudicabit viuos & mortuos, bonos & malos, [illegible] vnicuique secundum exigentiam merito[illegible] eorum. In hoc autem iudicio fit apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita & demerita vniuersorum [illegible] ipsis & caeteris innotescent, faciente hoc virtute illius libri vitae. Verbi scilicet incarnati, qui in forma deitatis non videbitur nisi à bonis: in forma vero humanitatis, in qua & sententiam promulgabit, videbitur iam à bonis, quàm à malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, & blandus iustis.

Durandus. 1310.

Libro 4. dist. 47. quaest. 1. Tenendum est, quod generale est iudicium futurum: & hoc magis propter auctoritatem sacrae Scripturae, quàm propter aliam rationem, &c. Tempus iudicij non potest esse alicui notum per certitudinem, cum dependeat ex mera Dei voluntate, de cuius expressione Scriptura nihil loquitur. Nec est probabile, quòd Deus alicui reuelauerit, cùm reuelationem eius Filius negauerit Apostolis, vt habetur Act. 1.

Guido de monte Rocherij. 1330.

In Manipulo curatorum parte 3. capite 1. Septimus articulus est de aduentu ad iudicium, scilicet credere, quod Christus in fine mundi in forma humana apparebit, cum virtute magna & potestate, in valle Iosaphat, & ibi iudicabit bonos & malos.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1310.

Vita Christi parte 2. cap. 87. Interfecto Antichristo non statim veniet Dominus ad iudicium: sed concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium Sanctorum, & ad poenitentiam subuersorum. Quantum autem sit spatium inter illos quadraginta quinque dies, & finem mundi nemo scit. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quod ignis maximus [illegible] iudicis praecedet, & faciem eius praecedet: quia virtute diuina non solum ignis, qui est in sphaera sua; sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & qui super terram sunt ad mundi conflagrationem concurrent. Per istum ignem [illegible] purgatio iustorum, & punitio malorum, & incineratio corporum, & consumptio terrae nascentium, &c. Post resurrectionem statim erit iudicium: erit autem in valle Iosaphat, quae sita est ad Orientem inter Hierusalem & montem Oliueti. Ad iudicium ergo [illegible]

[illegible]

gnoscentes [illegible]

Thomas Argentinensis. 1350.

[illegible] Probabile [illegible] nullam aliam creaturam, excepta anima Christi, determinatè cognoscere horam extremi iudicij, absque speciali Dei reuelatione. [illegible] quòd hoc *Pater posuit in sua potestate*, [illegible] ideo nulla pura creatura hoc scire poterit, nisi à Deo hoc fuerit sibi specialiter [illegible] tum. Preterea si illam horam de certo [illegible] liqua creatura, excepta anima Christi, vel [illegible] ret eam cognitione naturali, vel cognitione beatifica, qua res videntur in Verbo seu in diuina essentia. Primum dici non potest: quia nec anima Christi naturali cognitione noscit illam horam, vt sancti Doctores dicunt. Et patet etiam ratione: quia quod aliqua anima cognoscit cognitione naturali, ad illius notitiam cęterę animę eiusdem speciei possunt attingere ingenio naturali. Sed nullius hominis anima indagatione naturalis ingenij ad notitiam istius horę vnquam potuit peruenire. Ergo nulla creatura cognitione naturali cognoscit horam extremi iudicij, &c.

Petrus Herentalius. 1370.

Ad Psal. [illegible] Pensemus charissimi tanti iudicis aduentum, & [illegible] in illo die terror erit, cùm vnusquisque [illegible] de proprijs actibus reddere rationem, [illegible] in merito, prout vixit in seculo, siue bonum, siue malum. Heu quantus in illo die terror erit, cùm quis, rea [illegible] iratū [illegible] nec remediū [illegible] [illegible] Angelorū & [illegible] cūcta cōsc[illegible] [illegible] vniuersis erunt [illegible] Heu dies irę tribulationis & angustię, [illegible] amitatis & miserię, dies [illegible] amaritudinis, cuius horrorem nullus profectò valet ad plenum explicare. Illum tota intentione cogitemus, vitam corrigamus, despiciamus mundum & concupiscentiam eius, [illegible] patienter aduersa.

Petrus Aliacus. 1400.

[illegible] Veniet Christus ad finale iudicium per corporale pręsidentiam, & hic [illegible] ille aduentus, de quo [illegible] Christus in Euangelio hodierno. [illegible] Luc. 21. Tunc [illegible]

[illegible]

[illegible]

ARTICVLVS SEXTVS.

ANIMAS DEFVNCTORVM NEC IN PVRGATORIO, NEC IN GEHENNA INVENIRE LOCVM, QVO ILLVD, QVOD HIC NEGLEXERVNT, VEL POENITENTIA, VEL VLLIS BONIS OPERIBVS EXOLVANT: NEC ILLIC VLLVM vel merendi, vel demerendi locum; sed solum poenam restare.

NEGANT.

... 1517.

MARTINVS Lutherus in Thesibus VVitembergae ad disputandum propositis, Thesi 18. *Necessarium videtur animabus in Purgatorio sicut minui horrorem, ita augeri charitatem. Nec probatum videtur ullis aut rationibus, aut Scripturis, quod sint extra statum meriti seu augendae charitatis.*

In Resolutionibus: *Probo quod augeatur in eis charitas. Apostolus dicit:* Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. *Hae autem poenae* [illegible] *Ergo & Purgatorium* [illegible] *Sunt* [illegible] *In* [illegible] *maxime* [illegible]. *Ergo maxime proficiunt in charitatem.*

In Assertione articulorum a Leone Decimo damnatorum articulo 38. *Animae in Purgatorio non sunt securae de salute, saltem omnes. Nec est probatum ullis aut rationibus, aut Scripturis, eas esse extra statum merendi aut augendae charitatis.*

Art. 39. *Animae in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quaerunt requiem & horrent poenas. Hos articulos disputaui* [illegible] *me esse verum* [illegible] *nec adhuc probatum aliquid* [illegible].

In Disputatione Lipsica. *Non sic de meritis animarum loquor in Purgatorio, quod aliquid* [illegible]*, sed* [illegible] *ampliorem gratiam.*

ASSERVNT SACRAE LITERAE.

Psal. 6 vers. 6. Non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

Eccles. 9.5. Mortui vero nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem. 10. Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.

Ecclesiastis 11.3 Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

Ecclesiastici 14.10. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

Esaiae 55.6. Quaerite Dominum dum inueniri potest: inuocate eum dum prope est.

Matth. 25.6 Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, & ornauerunt lampades suas. Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostrae extinguuntur. Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus: & quae paratae erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissime vero veniunt & reliquae virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Luc. 16.25. Diues in [illegible] non exauditur, nec quicquam [illegible] obtinuit.

Ioan. 9.4. Me oportet operari, &c. donec dies est: venit nox, quando nemo pote-

potest operari.

2. *Corinth.* 5.10. Omnes enim nos manifestari oportet ante [illegible] ferat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum.

2. *Cor.* 6.1. Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei [illegible] (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce, nunc dies salutis.)

Gal. 6.10. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes.

Apocal. 10.6. Quia tempus non erit amplius.

ASSERVNT PATRES GRÆCI

Clemens Romanus. 80.

Constit. Apostol. lib. 2. cap. 13. Quid scis, o homo, qui deliquisti, an diem in hac vita acturus sis, vt tibi pœnitendi potestas? Incertum est enim vitæ huius extremum, & ei, qui in delicto mortuus est, nō erit pœnitendi facultas. Ait enim Dauid: *In inferno quis confitebitur tibi?*

Lib. 2. Recognit. Vnaquæque res suum tempus habet, & locum. Operum hic locus, hoc tempus est, meritorum seculum futurum.

Dionysius Areopagita. 100.

Epistola 8. Cumque illius celebritatis ageretur dies, qui debuerat pro vtrisque benignè orare, atque Dei Saluatoris auxilio alterum ab errore conuertere, alterum bonitate superare, nec desistere, quin eos admoneret per omnem vitam, donec pœnitentiæ tempus superesset, & ita eos ad Dei cognitionem attrahere, vt iam tādem obscura patescerent.

Iustinus Martyr. 160.

Oratione ad Gentiles. Nullum vestrum in maiores vestros extabit delictum, si in contrariam illorum errori sentētiam pedibus ire velitis, quos par est apud inferos, nunc seram nimis, pœnitentiam pœnitentes, in graui esse luctu, ac si quo modo fieri posset, vt vobis inde renunciare valerent, quę sibi post huius vitæ finem acciderint, intelligeretis profectò, quibus vos liberatum iri vellent malis.

Clemens Alexandrinus. 200.

Oratione ad Gentes. Mala consuetudo post discessum ex hac vita vanam pœnitentiam affert cum supplicio.

Origenes. 230.

Ad Psal. 36. Saluator noster ait: *Veniet nox, quando nemo operari potest.* Et hoc dicit de illo tēpore, quod erit post hoc seculum, tempore quo vnusquisque recipiet pœnas. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, cum iam nemo poterit operari aliquid, sed vnusquisque tunc patietur ex operibus suis, quæ hic positus operatus est.

Athanasius. 340.

Quæst. 61: A tempore, quo iam anima est separata, & ex hac vita vsque [illegible], non amplius [illegible] operari bonum. [illegible] dicitur, [illegible]

[illegible]

Oratione [illegible] Non[illegible] parata anima [illegible] peremptio [illegible] sola [illegible] eis dat, vel potum [illegible] rem haud grauatim concedit, [illegible] ministerium præbet ei, qui carcere [illegible] in omni actione ambo sibi inuicem [illegible] mul & capessunt, & [illegible] tur.

Ioannes Chrysostomus. [illegible]

Homilia de Diuite [illegible] agit [illegible] loco, vbi non est pœnitentiæ locus [illegible] cogunt agere pœnitentiam, [illegible] ctus.

Sermone 2. de Lazaro: Donec [illegible] habemus præclaras, simulatque [illegible] mus illuc, non est postea in nobis [illegible] re, neque commissa diluere, &c. [illegible] illuc venerimus misericordiam [illegible] hic non egimus, vt mereremur [illegible] Neque enim qui in præsenti vita [illegible] luerit, postea consolationē aliquam [illegible] *In inferno enim quis confitebitur tibi?*

Homilia 19. in Genesin: Nihil [illegible] do proderit, cùm solutum fuerit spectaculum, [illegible] tempus certaminum ablatum.

Homilia 55. super Ioannem Sanè magnum [illegible] dies est. Dum licet hominibus in me[illegible] hæc durat vita, laborandum est [illegible] futurum tempus, quando [illegible] test.

Homilia 3. ad Philippenses [illegible] spes esse poterit illis, qui cum pec[illegible] cedunt, vbi peccata exurere [illegible] erant in hoc seculo, plurimum [illegible] ctationis & spei imminutam [illegible] illos, [illegible] fore, &c.

Cyrillus Alexandrinus. [illegible]

Ad c. 38. Esaiæ. Qui enim [illegible] rorum porta tenentur, [illegible] doxologias celebrare. Nihil [illegible] quæ operati sunt, [illegible] tius, in quibus reliciti sunt, [illegible] tempus exercitationis [illegible] qui bene faciendi facultatem ha[illegible] neijs affecti sunt, bene [illegible] &c.

[illegible]

[illegible] sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] enim ipsi [illegible] [illegible] [illegible] David post [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ro, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] haberent amplius [illegible] in [illegible] vita.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nullam [illegible] [illegible] [illegible] consecuturus, cum nullus amplius [illegible] pœnitentiæ locus.

Nilus. 480.

De natura [illegible] Solus homo inter omnia, quæ ratione prædita sunt, habet hoc præcipuum, vt [illegible] pœnitentia condonentur, &c. Soli homini [illegible] [illegible] per pœnitentiam omni culpa liberari. Nam soli homini, & omni, & semper, quamdiu in hac vita, hoc datum est. Nam morte [illegible].

Olympiodorus. 500.

In [illegible] In inferno cùm peractæ [illegible] [illegible] qui ibi propter patrata [illegible] ad id tantùm modo delati sunt in infernum, vt æternis torqueantur suppliciis.

[illegible] 500.

In [illegible] Pœnitentia & threni apud eos, qui [illegible] iam mancipati cruciatibus habentur, prorsus inutiles sunt. Nam apud inferos prorsus nulla est redemptio, nec vllus ibi Dominum, [illegible] Psalmistam, confitetur. Quippe cum Spiritus sancti subsidium, quod in hac mortali vita adesse solet, condemnatis non amplius adsit.

Antiochus. 600.

Homilia [illegible]. Quis in inferno relinquitur confessionis locus? [illegible] illic lachrymis, aut suspiriis gemitibus [illegible] [illegible] [illegible] nullum [illegible] [illegible] præfiniri legis tempus prorogari [illegible] potest. Sed neque pœnitentia vlla iam [illegible] [illegible] [illegible] illius vitæ nulli conceditur [illegible].

Ioannes Moschus. 610.

In prato spirituali cap. 30 Tempus hoc nobis ad pœnitentiam indultum est, & valde requiretur à nobis, si neglexerimus.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 2 c. 4. Quod hominibus mors, hoc Angelis lapsus est. Post lapsum enim illis [illegible] pœnitentiæ locus, neque hominibus post mortem.

[illegible] Atque in hac quidam [illegible] quædam & gubernatio est, atque [illegible] quædam prouidentia, qua ij, qui peccarunt, ad pœnitentiam & meliorem frugem [illegible]. Post extremum autem vitæ diem non iam mutationi, non iam pœnitentiæ locus est: [illegible] Deus pœnitentiam non suscipiat, sed [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] animum mouet, ut peccet, atque [illegible] peccati amore, & cupiditate è vita excedit, [illegible] [illegible] moriatur eodem quo modo peccati [illegible], atque in resipiscentia moriatur, [illegible] peccata [illegible] contrahentur. Quemadmodum enim dæmones post lapsum non iam [illegible], nec rursus Angeli [illegible] peccant, sed [illegible] hoc habent, vt nulla iam in eos mutatio cadat: eodem quoque modo homines post mortem id habent, vt mutari iam non possint.

Elias Cretensis. 780.

In Orationem 3. Nazianzeni Quod nobis mors est, hoc Angelis est lapsus. Post lapsum enim nullus est amplius ipsis pœnitentiæ locus, quemadmodum nec hominibus post mortem.

Theophylactus. 900.

Ad cap. 25 Matthæi Post hanc vitam non est tempus pœnitendi, & operandi. Proinde Dominus dicit illis *Nescio vos.*

In caput 13. Lucæ. Virtutis viam ingredi non possumus, postquam hinc migrauerimus. Quandiu enim in hac vita [illegible] mus, iri potest via virtutis.

In caput 6 ad Galatas: Quemadmodum non semper serendi tempus, ita nec semper metendi occasio offertur. Quod sanè & virginum [illegible], & Lazari exemplo [illegible]. Quamdiu autem nobis in hac vita suppetit ætas, non solum in præceptores, sed etiam in gentiles ipsos & Iudæos, quæ bona sunt operemur, hoc est, beneficentia vtamur & eleemosyna.

Euthymius 1080.

In Psalm. 6. Ante mortem pœnitere quem potest, post mortem verò retributionis tantummodò tempus est.

In Psalm 55. Quæ Deo grata sunt faciam donec lucem hanc video, quæ viuentibus lucet. Nam post mortem nullum erit amplius gratificandi tempus.

Ioannes Cantacuzenus. 1360.

Apologia 3. Omnis homo, dum viuit, opera facit quæcunque vult, & animo concipit tam ad salutem suam tendentia quàm ad damnationem & pœnam. Pœnitentiæ vero post mortem locus non est reliquus.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Cyprianus. 250.

[illegible] Confiteantur singuli, quæso vos [illegible] [illegible], dum adhuc [illegible] [illegible], dum admitti confessio [illegible] [illegible] & remissio facta per [illegible] [illegible] grata est.

[illegible] [illegible] quis exomologesin [illegible] Psalmo [illegible] *in inferis* [illegible] Item in Psalm 29. *Nunquid* [illegible]

[illegible] [illegible] *est spe*[illegible] [illegible] in nostram mun[illegible] spiritali, [illegible] [illegible] [illegible] pectoris nostri, vero Euangelij lumine radiata, dicant [illegible] *in conspectu tuo* [illegible] *apud inferos* [illegible].

[illegible] num. 9 Hortamur dum [illegible], aliquid de seculo [illegible], ad veræ [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] & viuit, & qui [illegible] in æternum [illegible] [illegible]. [illegible] excessum [illegible], nullus iam pœnitentiæ locus est, nullus [illegible] effectus hic vita [illegible] [illegible]

[illegible] cultu Dei, & fructu [illegible] prouen[illegible] [illegible] peccatis retardetur, an[illegible] [illegible] veniat ad consequentiam sa[illegible] [illegible] mundo [illegible]

Hilarius, 350.

In Psalm. [illegible] Non confessio peccatorum, nisi in huius [illegible] tempore est, dum voluntati suæ [illegible] permissus est, & per vitæ licentiam [illegible] confessionis arbitrium. Decidentes nam[illegible] de vita, [illegible] de iure decidimus volun[illegible]

In Matthæum Canone 27. Quibus [illegible] *fatuis virginibus* [illegible] morantibus sponsus ingressus est, atque vna cum eo in nuptias sapientes (quæ comparato [illegible] padum lumine opperiebantur) introeunt: id est in cælestem gloriã, sub ipso statim aduentu Domini, cæ claritatis incedunt. Et quia iam pœniten[illegible] nullum est tempus, fatuę accurrunt, aperiri sibi aditum rogant. Quibus respondetur à sponso, quia nescio vos: Non enim in officio aduenientis affuerant, neque ad vocem tubæ excitantis occurrerant, neque [illegible] comitatui adhæserant: sed morantes, & indignæ, introeundi ad nuptias tempus amiserant.

Ambrosius. 370.

De bono mortis cap. 2. Qui hic non recipit remissionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem, quia ad vitam æternam non poterit peruenire: quia vita æterna [illegible] missio peccatorum est. Ideo dixit: *[illegible] mihi, vt refrigerer prius quam abeam, [illegible] non ero.*

Exhortatione ad Pœnitentiam: Age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis pœnitentiam dum sanus es, & [illegible] te nouissimus dies, securus es. Ergo curre, & [illegible]. Si sic agis, securus es: si autem tunc agere vis ipsam pœnitentiã, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.

Pacianus. 370.

Paræneſi ad Pœnitentiam Mementote fratres, quia apud inferos [illegible] exomologesis non est, nec pœnitentia tribui potest, consumpto tempore pœnitendi. Festinate dum in vita estis, dum cum aduersario iter facitis.

Hieronymus. 390.

In Psalm. 105. Nemo est, qui in inferno possit agere pœnitentiam. Confitemini ergo Domino, quoniam in isto tantum seculo misericors est. Hic tansferri potest pœnitentis, quia illic iudex est, non misericors. Hic porrigit manum cadenti: illic sedet iudex. Hoc autem tantum dixi ad eos, qui dicunt, quoniam in inferno est pœnitentia.

In caput 9. Ecclesiastis. Donec viuunt homines, possunt fieri iusti: post mortem nulla boni operis datur occasio. Mortui [illegible] quod semel secum tulerunt è vita. Hæc quodcunque nunc potes, & labora: quia nullus est locus pœnitentię, cùm ad infernum descenderis.

In caput 5. Amos. Solemus in angustijs & tribulationibus dicere: [illegible] mihi liceat exire de corpore, & seculi huius miserijs liberari, nescientes [illegible] quamdiu in hac carne versamur, habemus locum pœnitentiæ: si autem [illegible] mus, [illegible] illud Prophetę: *In [illegible]*

In caput 5. [illegible] [illegible] vita, quam [illegible] nobis [illegible] Com[illegible] vita [illegible] Salomon ait: [illegible]

Ruffinus. [illegible]

[illegible] non erit [illegible]

Augustinus. 420.

In Psalm. [illegible] nondum [illegible] pœnitendi [illegible] hominem [illegible] ferant. [illegible] in certa [illegible]

In Psalm. [illegible] Tempus misericordiæ [illegible] iudicij [illegible] certum. Nemo [illegible] priores annos [illegible] & tunc [illegible] pœnitebit. Modo [illegible] cophinus stercoris, id est, cordis [illegible] marum, ne [illegible] & eradicauerit, iam [illegible] expectatur [illegible] rami, [illegible] rursus [illegible] *qua non facit fructum bonum, excidetur [illegible] mittetur.*

In Psal. [illegible] dives sero [illegible] *Lazarum, [illegible] fratribus meis* [illegible] ceditur fructus pœnitentię [illegible] nō datur, sed [illegible] erit [illegible] salus post pœnitentiam.

In Enchiridio ad Laurentium cap. [illegible] ritum comparatur, quo possit [illegible] releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem speret quod hic neglexerit, cùm obierit apud Deum promereri.

Tractatu 44. in Ioannem: Operetur homo dum viuit, ne illa nocte præueniatur, [illegible] nemo potest operari. Modo est vt operetur [illegible] [illegible] & si modo operamur, [illegible] *[illegible]:* audi promittentem, & ne [illegible] dilationem.

Epist. 54. Morum corrigendorum nullus alius quàm hæc vita locus est. Nam [illegible] vitam quisque id habebit, quod in hac [illegible] acquisierit.

Sermone 66. de Tempore. In hac [illegible] pœnitentiæ patet libertas, post mortem nulla correctionis est licentia. In hoc seculo [illegible] Dei misericordia [illegible] tem pœnitentia non proficit, [illegible] rum nostrorum reddituri sumus.

Petrus Chrysologus. 440.

Serm. 66. Ipse clamans dixit. [illegible] hic clamãtes contempsit [illegible] illic [illegible] est clamor. [illegible] tem. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* [illegible] no qui s[illegible] misericordiæ locus [illegible] spes veniæ? & in hora sententiæ [illegible] gentiæ quis requirit?

Leo Magnus. 450.

Epistola 91. ad Theodorum [illegible] Si autem aliquis eorũ, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus [illegible] munere [illegible] præsentis [illegible] [illegible] humana conuersatione [illegible] in corpore non recepit [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitebitur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli?

Eucherius Lugdunensis. 450.

Dominica 6. post Pentecosten: Postquam via completa fuerit, & vita finita, iam nihil proderit consentire velle.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia ad populum in Quadragesima: Curramus dum lucem habemus, priusquam nos tenebræ comprehendant: quia iam in illo seculo emendationi ac redemptioni prospicere non licebit, sicut dicit diuinus Sermo: *Quoniam nō est in morte, qui memor sit tui.* Sicut ergo ibi nulla timebitur meritorum amissio, ita nulla timebitur remissio peccatorum. Nulla ibi exercendi boni operis licentia conceditur. Nunquid illic pascere quis esurientem poterit, vbi edendi necessitas non erit? vbi cibo ac potu nec impius inter flammas, nec pius inter paradisi delicias indigebit? Nunquid ibi algentem vestire continget, vbi omninò tegendi corporis cura cessabit?

Psal. 6.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 3. cap. 10. agens de damnatione diuitis Luc. 16.

... illle quidem, fusis sed in aera verbis:
... etenim meritis post mortem facta potestas.
... ergo dum vita manet, dum lege vigetis,
... adstat Patris ante tribunal Iesus,
Nec tam obturatis pulsatur ianua valuis.
Dum locus est flendi, dum se clementia Christi
Pandit, flete admissa, nec inde admittite flenda.

Benedictus Abbas. 530.

Præfatione super Regulam suam: Si fugientes Gehennæ pœnas, ad vitam perpetuam volumus peruenire, dum adhuc vacat, & in corpore sumus, & hęc omnia per hanc viam lucis vacat implere, currendum, & agendum est modò, quod in perpetuum nobis expediat.

Cassiodorus. 540.

Ad Psalm. 6. Meritò hic sibi festinat dimitti: quia post lucis occasum non restat nisi sola retributio meritorum. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* subintelligendum ad veniam.

Gregorius Magnus. 590.

Libro 8. Moralium capite 12. aliàs capite 8. Quia dū tempus vitę præsentis abscinditur, ad operationem promerendę veniæ vlterius non reditur, rectè subiungitur: *Nec reuertetur oculus meus, vt videat bona.* Ad videnda bona extincti oculus non redit: quia ad exhibenda recta opera exuta carne anima non recurrit. Hinc est, quòd diues, quem inferni flamma cruciabat, quia semetipsum reparare operando non posse agnouerat: nequaquam iam sibi, sed relictis fratribus prodesse satagebat.

Isidorus Hispalensis. 620.

De Summo bono lib. 2. cap. 13. In hac vita tantùm pœnitentię patet libertas, post mortem nulla correctionis est licentia. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in seculo pœnitentiam operantibus misericordia Dei subuenit: in futuro autem iam non operamur, sed nostrorum operum rationem ponimus.

Beda. 700.

Ad Psalm. 2. Quicquid apud Deum semel damnatur, æternaliter dānatur. Vnde meritò in præsenti locus misericordiæ tantùm esse dicitur. Nullus enim in futuro misericordiam assequetur, nisi qui promeruerit hic eam.

Ad Psalm. 6. Post separationem corporis & animæ nemo mortuus efficitur cum sua vtilitate, id est, nemo, qui in hoc seculo de peccatis suis non compungitur, postquam mortuus fuerit, vtiliter compungitur: quia hîc tantùm locus est misericordiæ, post seculum tantùm locus est iustitiæ.

Ad cap. 16. Lucæ: Finita hac vitâ, in qua tantùm licet operari, nequaquam vltra bonæ conuersationis fructum ligone deuotæ compunctionis licet inquirere.

Ad cap. 9. Ioannis: Nox est, de qua: *Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores.* Operetur ergo homo, ne in illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem. Et si modò operamur, hic est dies, *hic est Christus.* Ibi erit nox, vbi nemo possit operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis.

Alcuinus. 750.

In caput 8. Ecclesiastis: In inferno non est fructuosa pœnitentia, nec aliquis virtutis recursus. Dū in isto seculo es, festina, contende, age pœnitentiam. Dum habes tempus, labora. Libenter enim Deus suscipit pœnitentiam. Et comede panem charitatis, & vinum sapientiæ bibe, vt Deo placeant opera tua.

In cap. 9. Homines dum viuunt possunt iusti fieri, post mortem verò nulla boni operis ijs occasio datur.

Haymo. 820.

Ad Psal. 105. Nisi hic conuersi fueritis, misericordiam non inuenietis: quia tunc est tarda pœnitentia, & non est acceptabilis.

Ad caput 6 posterioris ad Corinthios: Tempus acceptabile ad agendam pœnitentiam, est vsque ad diem iudicij, quæ appellatur dies salutis, in qua nobis salutem ęternā possumus promereri: quoniam apta est ad operandum. De qua dicit Dominus: *Ambulate, dum diem habetis*: huic diei succedit nox, tenebræ scilicet æternæ damnationis, in qua nemo poterit operari, &c. Modò possumus per indulgentiam proficere peccatores, modò velimus obtinere veniam. Erit enim tunc pœnitentia sera & tarda.

Rabanus Maurus. 850.

Lib. 1. in Ecclesiasticum capite 9. In hac vita Deus expectat & accipit conuersionem nostram: in illa autem reddet vnicuique secundùm opera sua.

De vera Pœnitentia cap. 8. In hac vita, quantumcunque acciderint nobis peccata, possibile est ablui omnia per pœnitentiam: cùm autem abducti fuerimus de seculo hoc, iam, etiamsi pœnitebit nos, valde enim pœnitebit, sed nulla erit pœnitentię vtilitas: & licet stridor dentium sit, licet vlulatus, & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obsecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo subueniet: sed ne extremo quidem digito aquam quis infundet linguæ nostræ positæ in flammis. Sed audiemus illud, quod diues ille audiuit ab Abraham: Quia *chaos magnum firmatum est inter nos & vos.*

Remigius Antisiodorensis. 880.

In Psal. 6. Rogo vt hic me iudices, dum tempus est misericordię & salutis: *eripe animam meam*, sed modò, dum tempus est misericordiæ, ne in peccatis moriar. *Quia in morte non est qui memor sit tui* ad pœnitentiam. *In inferno autem quis confitebitur tibi,* vt tu exaudias? Nullus. Ibi enim infructuosa est pœnitentia, vt illius diuitis, &c.

Smaragdus. 950.

In caput 4. Regulæ Benedicti: Adhuc in hoc seculo positis confitentibus Dei misericordia subuenit, post

post mortem autem pęnitentiæ dolor & gemitus animos cruciant, sed à peccati supplicio non liberabunt.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica 1. Aduentus: Hora infructuosa est pænitere post mortem. Pęnitebunt quidem damnati in inferno, & valdè pænitebunt: sed illa pænitentia non erit ad remedium indulgentiæ, sed ad augmentum pęnæ. Pænitentes namque plangēt, ac dicent: Operari dum licuit, voluntas mihi defuit: nunc voluntas tribuitur, sed facultas adimitur. Itaque fratres, dum licet pęniteamus, & bona operemur dum dies est: *quia venit nox, in qua nemo operari potest.* Tunc enim tempus erit non serendi, sed metendi.

Anselmus. 1080.

In Euang. Enar. Post mortem nulla potest inueniri medicina: quia *in inferno nulla est redemptio.* Quisquis enim semel æternæ damnationi traditus est, nunquam vlterius redemptionem consequi potest. Quisquis semel traditus irreuocabiliter fuerit crudelibus angelis, quorum officium est reprobos torquere, nunquam vlterius valet debitum reddere. Quia non potest per pęnitentiam & bona opera quod malè gessit emendare, & propterea semper cogitur pœnas sustinere.

In caput 6. posterioris ad Corinthios: Nunc est lucidum tempus gratiæ, in quo per bona opera possunt homines æternam promereri salutem. Ex quo enim Saluator in carne apparuit, semper est acceptabile tempus, & dies salutis vsque ad finem seculi: vnicuique tamen finitur hoc tempus in hora obitus sui. Dies enim salutis per Christi gratiam est vita præsens, quę apta est ad bene operandum, & concluditur nocte iudicij, in qua nemo poterit operari.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad caput 9. Ioannis: Vsque ad finem seculi dies est, id est, aptum operari tempus est. E contra quod consummationi seculi succedet, nox erit, id est, tempus nulli aptum operationi. Vnde Ecclesiastes dicit: *Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia est apud inferos, quò tu properas.* Ergo quod ait: *Donec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari*, idem est, ac si dixisset, vsque ad finem seculi, cui succedit tempus, in quo nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Hoc enim tempus operationis, illud receptionis est.

Eccl. 9.

Bernardus. 1130.

Sermone ad Clericos de conuersione capite 5. Erit hic reditus sine dubio vel post mortem, cùm vniuersa, quibus ad vagandum foras, & inutiliter sese occupandum, in eam, quæ pręterit, huius mūdi figuram egredi consueuerat, ostia corporis clausa erunt, vt necessariò maneat in seipsa, cui nullus iam pateat exitus à seipsa. Verùm is quidem perniciosissimus erit reditus, & miseria sempiterna, quando iam pænitentia haberi poterit, agi non poterit. Vbi enim deerit corpus, actus non erit. Sanè vbi nulla fuerit actio, nec satisfactio quidem vlla poterit inueniri. Quocirca pænitentiam quidem habere, dolere est: nam pænitentiam agere remedium doloris est. Neque enim carenti manibus erit vltra leuare cor in cælum cum manibus: sed quisquis ante obitum carnis non redierit ad ipsum, in seipso maneat necesse est in æternum. Sed in quali seipso? Qualem se fecerit in hac vita, qualem inuenerit exiens ab hac vita: nisi quòd fortasse erit nonnunquam deterior: nam melior qui malus est, nunquam erit. Habet enim hoc ipsum, quod nunc ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pænitentiam, sed ad pœnam.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei libro 2. parte 16. capite 2. Qui bene mori vult, bene viuat: quoniam ea, quæ post mortem veniunt, contra ea disponuntur, & secundùm ea retribuuntur, quæ ante mortem in vita præcedunt. Vsque ad mortem meritum est, post mortem verò præmium. Mors media est, in qua dies Domini incipit, & dies hominis finē accipit. In die suo homo sibi relinquitur, vt quod vult operetur: in die verò Domini iam in potestate sua non est homo, sed in illius potestate, ad quem venit, vt remuneretur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. dist. 20. Sciendum est, quòd tempus pænitentię est vsque ad extremum articulum vitæ.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis capite 9. Hîc pænitere oportet, delicta confiteri oportet, ne in exitus tempore fidelium aliquis inueniatur reus timiditatis. Formidabile est mysterium mortis, quando quærit animam exercitus ille horribilis.

Innocentius Tertius. 1200.

Dominica nona post Octauas Pentecostes Sermone 1. Post hanc vitam non est locus agendi opus, sed recipiendi pro opere; nec est tempus mendicandi meritum, sed recipiendi pro merito: quia tūc vnusquisque recipiet prout gessit in corpore. *Ligatis manibus & pedibus*, inquit, *proijcite eum in tenebras exteriores.* Ligati manus & pedes operari non possunt. Et diues ille gulosus, qui sepultus est in inferno, frustra mendicabat guttam aquæ de digito pauperis Lazari: frustraquè fatuę virgines oleum à prudentibus mendicare volebant.

De contemptu mundi libro 2. capite 3. de inutili pænitentia damnatorum: Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum enim est, vt qui noluerunt, cùm bene potuerunt, cùm velint, non possint. Dedit enim Deus locum pęnitentiæ, & ipsi abusi sunt.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

De Legibus cap. 21. Existentes in inferno super peccata sua etiam addunt impęnitentiam, & contumaciam, nunquam pęnitentes, nec vnquam pęnitere volentes: quia semper durat in eis Dei iniuria, id est, peccatum: quare semper meritò durat & in eis pœna, & de iure etiam meritorum ipsorum: quoniam propter additionem contumaciæ addi posset eis & pęna: tamdiu enim durat in vnoquoque Dei iniuria, quę non est nisi peccatum, quamdiu idem non emendatur. Alibi autem declaratum est, quia nec pęnitentia, nec emendatio apud inferos est.

Vincentius Burgundus. 1240.

In Speculo Morali parte 1. distinctione 10. Neque in inferno, neque in paradiso habet locum peccatorum remissio.

Thomas Aquinas. 1250.

In lib. 4 Sent. dist. 20. Quamdiu manet homini vsus liberi arbitrij in hac vita, in qua nondum est confirmatum ad malum, potest se præparare ad gratiam.

Bonauentura. 1260.

In librum Sapientiæ capite 12. Locus pęnitentiæ est mundus iste. Post egressum enim de hoc mundo non est pęnitentiæ locus. Propter quod Eccl. 11. dicitur: *Vbicunque ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.*

Ægidius Romanus. 1280.

Tractatu de inferno capite 11. Hexameron: Post diem iu-

em iudicij non est amplius tempus miserendi, & vlterius pœnitentiam agendi, neque merendi, neque demerendi. Propter quod quamdiu sumus in vita ista, quia possumus pœnitentiam agere, multa dicuntur nobis per comminationem, vt conuertamur à via mala.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad Psal. 6. *Quia non est in morte*, id est, post mortem, *qui memor sit tui* memoria fructuosa, quãtum ad eos, qui decedunt in peccato mortali. Ideo subditur: *In inferno quis confitebitur tibi?* scilicet confessione laudis diuinæ, quasi dicat, nullus. Eò quòd *in inferno nulla est redemptio.*

Ad cap. 11. Ecclesiastis: In vita præsenti debet homo de operibus pietatis solicitari, quamdiu potest mereri.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Ad Psal. 6. *In inferno quis confitebitur tibi?* Vtiliter ac fructuosè? quasi dicat, nullus. Sicut diues cõfessus est mala sua, sed frustra. Et ideo rogo hic sanari: quia nullus post mortem & in inferno potest agere pœnitentiam fructuosam. Vnde stultus est, qui non tempus illud præuenit pœnitendo: quia tunc non restat nisi retributio.

Ioannes Taulerus. 1350.

Dominica 4. post Trinitatis: Post præsens sæculum nihil cuiquam vel accedet, vel decedet, nisi ea duntaxat, quæ hic meritus est, siue bona sint, siue mala. Equidem constanter vobis affeuero charissimi, etiamsi dignissima Regina semperquè Virgo Maria, omnesquè Sancti, & Angeli Dei sanguineas lachrymas pro quocunque post huius vitæ decessum effundant, non poterunt tamen vel tenuiter meritam illius essentialem beatitudinem, si saluandus sit, augere: vel ipsum, si damnandus sit, ab inferno liberare. Quamdiu hic viuimus, semper nos diuina misericordia expectat, multoquè ad dandum homini noua dona sine intermissione paratior est Deus, quàm sit homo ad desiderandum.

Catharina Senensis. 1370.

Tractatu 1. cap. 23 Quilibet homo vineam habet in semetipso, videlicet animam suam, cuius colonus est & cultor voluntas vnà cum libero arbitrio, dum viuit in isto breui tempore. Transacto verò tempore, nullum opus in ea facere potest neque bonum, neque malum. Dum autem est in tempore, potest, imò debet viriliter in vinea sua laborare.

Petrus Aliacus. 1400.

Ad Psalm. 1. Pœnitentialem: O pijssime Domine, non immeritò hic festino mihi peccata dimitti, quoniam post mortem, vel in inferno non erit memoria tui, aut confessio peccati, quę scilicet vtilis sit ad veniam. Quia nunc est tempus conuersionis: sed cùm hæc vita transierit, tempus erit retributionis.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monastica conuersationis cap. 14. Donec spiritus mortali corpori copulatus est, donec suprema dies aduenit, & mors præsentis vitæ terminum intercidit merendi, facultas à Deo homini donata est. At vbi finis viuendi adest, pariter & promerendi gratia aufertur. Quantumcunque enim sanctitate homo, dum adhuc in carne degit, ornatus extiterit, quàuis multipliciter sua merita cumulauerit, nil suorum post hanc vitam augere potest gratia meritorum. Propterea donec dies est, quoadusque acceptabile tempus instat, ad promerendum operibus bonis, & misericordiæ actibus vacandum est, ne superueniente noctis caligine repente anima trahatur de corporis carcere absque vlla spe veniæ.

Dionysius Carthusianus. 1450.

Ad caput 9. Ioannis: Cùm hæc vita sit via & cursus ad aliam vitam, nemo potest post hanc vitam mereri, vel pœnitere. In hora quoque iudicij erit tempus non meritorum, sed præmiorum. Non ergo indulta pœnitentiæ tempora negligamus, nec diem aliquam infructuosè perdamus, sed iuxta Salomonis doctrinam, quodcunque potest manus nostra instanter operemur: quoniam citò erit terminus vitæ nostrę.

Ioannes de Turrecremata. 1450.

Tractatu tertio in Regulam D. Benedicti: Si fugere volumus Gehennæ pœnas, & ad æterna peruenire gaudia, dum tempus habemus opportunum bene operandi, quod est tempus vitę præsentis, operemur illa celeriter, quæ in perpetuum nobis expediant, ad gaudium & gloriam perfruenda.

Baptista Mantuanus. 1500.

De Patientia libro 3. capite 21. Quamdiu mortalem hanc vitam viuimus, ex virtute in vitium, ex vitio in virtutem, arbitrio nostro transire permittitur: at postquam de corporis huius tabernaculo eiecti, debitum naturæ persoluimus, nec à vitio in virtutem, nec à virtute in vitium est transitus. Tunc enim & viatores esse definimus, & promerendi ac commerendi statum amittimus.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

ANIMAS HOMINVM INFIDELIVM, ET PLANE IMPIORVM A MORTE CORPORVM STATIM AD INFEROS DETRVDI, IBIQVE PERPETVAS SCELERVM POENAS LVERE.

NEGANT.

Anno ante natum Christum

550. PYTHAGORAS *apud Ouidium 15. Metamorph.*

Quid Styga, quid Cocytum, quid nomina vana timetis,
Materiem vatum falsique pericula mundi?

300. *Epicurus animas apud inferos luere pœnas poetarum figmentum putauit, & inferorum pœnas, quæ feruntur, in hac vita esse interpretatus est.* Lactantius lib. 7. cap. 7.

80. *Lucretius lib. 3. de Natura:*

Atque ea nimirum, quæcunque Acheronte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Cerberus, & Furiæ, iam verò & lucis egenus
Tartarus, horrificos eructans faucibus æstus:
Hæc neque sunt vsquam, nec possunt esse profectò,
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, scelerisque luela.

50. *Cicero,* in Tusculanis quæstionibus, & oratione pro Cluentio, *falsa dicit esse, quæ de inferis traduntur.*

Anno post natum Christum

50. Seneca de consolatione ad Marciam: *Illa, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est: nulla imminent mortuis tenebræ nec carcer, nec flumina flagrantia igne, nec tribunalia: luserunt ista Poetæ, & vanis nos exagitauêre terroribus.*

80. *Iuuenalis Satyra 2.*

Esse aliquos Manes, & subterranea regna,
Et Cocytum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vna transire vadum tot millia cymba
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ore loquuntur.

90 *Lucianus,* libro de luctu, *irridet ea, quæcunque vel Philosophi, vel Poetæ de inferis, & inferorum supplicijs memorant.*

100. Plinius naturalis historiæ lib. 2. cap. 63. *Si vlli essent inferi,* inquit, *iamdudum profectò illos auaritia atque luxuriæ cuniculi refodissent.*

140. *Pausanias,* in Laconicis, *nullos credit esse inferos.*

160. *Gnostici dicunt inferos esse hunc mundum, qui sit secundùm nos.* Irenæus lib. 5. cap. 31.

200. *Tertullianus,* in Apologetico cap. 48. de testimonio animæ cap. 4. *sentit animam sine corpore non posse pati.*

250. Origenes apud Hieronymum ad cap. 14. Esaiæ: *Omnes,* inquit, *animæ apud inferos requiem aliquam accipient: tu solus, diabole, in extremas tenebras relegabere.* Homilia nona in diuersos Matthæi locos, *dicere videtur, ignem inferni esse metaphoricum, in solo conscientiæ & memoriæ afflictione positum.*

1200. *Albigenses dixerunt nihil esse paradisum, neque infernum, sed qui habent cognitionem Dei in se, quam ipsi habebant, habere ipsum in se paradisum: qui vero mortale peccatum, habere infernum sicut dentem putridum in ore.* Cæsarius Heisterbachius lib. 5. cap. 12. Antoninus parte 4. titulo 11. cap. 7. §. 5.

1250. *Almaricus nullum dixit esse infernum, sed qui habet peccatum mortale, illum habere in se infernum.* Bernardus Lutzemburg.

1420. *Barbara Regina Sigismundi Imper. coniunx, nihil credens de anima immortalitate, tam superos quàm inferos ridebat.* Ianus Dubrauius historiæ Bohemicæ lib. 28.

1500. *Hermannus Risvvich dicebat nullum esse infernum, & proinde nostros irridebat, qui hunc existimarent esse.* Bernardus Lutzemb. & Prateolus de hæresibus.

1520. Martinus Lutherus ad cap. 25. Genes. *Hic Papistarum stultitia taxanda est, qui post mortem primum locum dicunt esse damnatorum, qui est cruciatus ignis æterni. Verum an animæ impiorum statim torqueantur post obitum non possum affirmare. Apparet eos dormire, & quiescere, sed nihil assero, &c. In quo statu sint, qui damnantur, nihil possum asserere: in medium relinquo.*

Ad caput 9. Ecclesiastis : *Infernus dicitur vbi continentur anima, & quasi quoddam sepulchrum anima, extra hunc corporalem mundum, sicut terra est sepulchrum corporis: quid autem illud, hoc est nobis incognitum.*

Sermone in Euangelium de diuite & Lazaro : *Tartarus, cuius hic fit mentio, non est ille locus, qui damnatorum tormentis post extremum iudicium deputabitur. Neque enim verisimile est diuitis huius cadauer apud inferos fuisse sepultum, sed magis in superam terram defossum. Quocirca necessarium est, hunc esse aliquem locum, vbi manes agere possint, in quo tamen refocillatio negatur, qui & ipse corporis coagmento nequit constare. Nobis sanè videtur, hunc tartarum nihil aliud esse, quàm ipsius conscientiæ remorsum, qui scilicet fide ac verbo Dei caret, in qua anima sepulta & conclusa vsque ad nouissimum diem contineatur: post quem homo corpore simul & anima ad inferni sedes præcipitabitur. Sicut enim Abrahæ sinus verbum Dei est, in quo fide donati quiescunt, dormiunt, & vsque ad diem iudicij asseruantur : sic è contra infernum esse oportet, vbi Dei verbum desideratur, in quo per incredulitatem impij vexantur, donec vltimus dies appetat, quod nihil aliud esse potest, quam fidei expers & peccatis madens conscientia.*

1540. *Petrus Viretus*, lib. 2. de ministerio Verbi, *scribit, Geneua esse, qui adolescentibus illud occinerent,*

—— Hunc esse beatum
Quique metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis auari.

1540. Ioannes Caluinus ad caput 30. Esaiæ: *Per Tophet Gehennam haud dubiè intelligit: non quòd locum aliquem somniare oporteat, in quo impij mortui concludantur, sed conditionem ipsorum miseram, extremosq; cruciatus & tormenta significat. Inepti & ridiculi sunt Sophistæ, qui de illius ignis natura & qualitate subtilius differunt, atque in eo explicando variè sese torquent. Explodendæ sunt crassæ huiusmodi imaginationes, cùm figuratè Prophetam loqui intelligamus.*

1550. Ioannes Brentius in Lucam: *Cælum omnia comprehendit, & in hoc cælo etiam sunt inferi, cum Satana & angelis eius. Vbi Satan, ibi inferi sunt. Caro Christi est cælum: inferi, Angeli, dæmones vbique sunt absque locorum spatijs.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Num. 16. *Vers.* 31. Confestim igitur vt cessauit (*Moses*) loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, (*Dathan, Core, & Abiron,*) & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo.

Iob 10. 20. Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum. Antequam vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Isaiæ 5. 14. Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosique eius ad eum.

Isaiæ 30. 33. Præparata est enim ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimēta eius ignis & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

Lucæ 16. 23. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris: & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est: vt hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus. 150.

In defensione pro Christianis ad Senatum Romanum: Ne verò quispiam dicat, id quod à Philosophis (vt esse putantur) iactatur, voces esse inanes, & terriculamenta, quæ à nobis de iniustis, in igne perpetuò eos torqueri, referuntur: ac nos, vt propter timorem coacti, non autem propter honestatem libentes homines in vita virtutem sequantur, præcepta dare: paucis ad hoc sic respondebo, &c.

Oratione ad Antoninum : Animas asserimus post mortem quoq; sensu præditas esse, ac iniustorum quidem excruciari, bonorum verò supplicijs liberas feliciter agere.

Dialogo cum Tryphone : Piæ quidem animæ loco meliore manent: iniustæ verò & prauæ in deteriore, iudicij tempus expectantes. Hoc namq; modo quæ dignæ sunt, non moriuntur amplius: illæ autem excrucientur, quòd eas & esse, & excruciari vult Deus.

Quæstione 75. Post exitum animarum è corpore, illicò iusti ab iniustis segregantur: abducuntur enim ab Angelis ad condigna sibi loca. Ac iustorum quidem animæ in paradisum, &c. Iniustorū autem animæ in ipsius Orci loca, pro eo atque dictum est de Nabuchodonosore rege Babylonis: *Infernus subter exacerbatus est in occursum aduentus* Esa. 14.

tui,&c. Et asseruantur quæque in locis se dignis, vsque ad resurrectionis & compensationis diem.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib.1.ad Autolycum: Cui (Deo) te adhortor quoq; obedias: ne, si nunc incredulus es, aliquando credere cogaris magno tuo malo, subditus sempiternis pœnis. Harum pœnarum mentionem fecêre & profani vestri scriptores, Philosophi & Poetæ: at proprio Marte ne somniare quicquam de illis potuêre. verùm expilantes Scripturam sacram, pœnarum illarum mentionem in suis scriptis fecêre, vt sua dogmata magis constabilirent.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.5.Stromaton: Supplicia post mortem & pœnas, quę igne luuntur, à Prophetis barbara Philosophia, & vniuersa Musa poetica, & Græca surripuit Philosophia, &c. Quid verò, nō nouit Plato & fluuios ignis, & terræ altitudinem eam, quæ gehenna vocatur à barbaris, tartarum nominans prophetice, Cocytumque, & Acherontem, & Pyriphlegetontem, & quædam huiusmodi, quæ ad castigationem disciplinamqúe inducunt, loca suppliciorum?

Origenes. 230.

Homilia 9.in Leuiticum: Vis tibi ostendam quomodo istæ duæ sortes semper operentur, & vnusquisq; nostrū aut sors Domini, aut sors apopompęi vel eremi fiat? Considera in Euangelijs illum diuitem viuentem splendidè & luxuriosè, & Lazarum ad ianuam eius iacentem, vlceribus plenum, & cupientem saturari de micis, quę cadebāt de mensa diuitis, quis finis designatur vtriusque. *Mortuus est*, inquit, *Lazarus, & abductus est ab Angelis in sinum Abrahę. Similiter autem & diues, & abductus est ad infernum, in locum tormenti.* Aduertis euidenter loca sortis vtriusque distincta.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Præparatione Euangelica lib.11.cap.20. Cùm etiam Scriptura iudicium, postquam hinc abierimus, animarum futurum dictitet, & per alia multa, & per hoc non minus: *Iudicium*, inquit, *sedit, & libri aperti sunt, & antiquus dierum sedit, fluuius igneus coram eo fluebat*, &c. Audi etiam Platonem de iudicio dicentem, & fluuij nomine vtentem, multasqúe piorum mansiones, ac diuersa impiorum supplicia, non aliter ferè quàm Hebræorum Scripturam narrantem. Scribit enim in libro de Anima sic: &c. Dan 7.

Athanasius. 340.

In Quæstionibus: Peccatorum animæ in inferno positæ sunt, subter omnem terram & mare, vt Psalmus dicit: *Posuerunt me in lacu inferni, in tenebrosis, & vmbra mortis.* Et apud Iob scriptum est: *Ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

Basilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptismum: Mors irruet, te rapientes statim aduolabunt. Quis liberabit? Deus tibi despectus. At, inquis, me tunc exaudiet: tu verò nunc non ipsum audis? Præscriptum tempus aliquod addet. Scilicet quòd dato bene es vsus? Ne miser decipiaris: Nemo te inanibus seducat verbis. Aderit tibi repentinum exitium, ac interitus similis procellæ te euertet. Veniet angelus tristis, per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam: teqúe demum magnoperè cruciatum, & absque voce querentem, præclusc lamentis vocis organo, ad nigra tartara deducet. Heu quantum teipsum affligtabis, quantum pręteritorum pœnitentia consiliorum suspirabis, quando iustorum tot illustribus donis ornatorum videris claritatem: parte altera peccatorum tristitiam in profundis tenebris spectaueris, qualia tunc corde tecum volutabis? Me miserum dices, cur peccatorum grauissimam hanc sarcinam, cùm licuerit, ac tam facilè fuerit, non abieci? O quàm durum malorum aceruum mecum traho? Me miserum quòd hasce peccatorum sordes non ablui, &c. O praua mea consilia: ob breuem peccati voluptatem, æternum crucier? Ob carnis modicas delicias, æterno tradar igni?

Gregorius Nazianzenus. 380.

De natura humana:

Tartara nigra nimis, Phlegethontis verbera dira,
Dæmonas, obscœna carnifices animæ,
Cuncta mali hæc rident, & amant præsentia tantùm:
Non curat pœnas gens scelerata graues.
Vtilius praui esset post funera pœnas
Non dare, quàm pœnas hic dare me sceleris.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oratione prima de pauperibus amandis: An nescitis horum causa in sacro Euangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia? Nonne graues illius cruciatus, & gemitus recensentur, qui in bysso fuerat enutritus? an non in malorum abysso describitur coerceri? Lucæ 16.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Homilia de diuite & Lazaro: Frustra agis pœnitentiam in loco, vbi non est pœnitentię locus: tormenta te cogunt agere pœnitentiam, nō mentis affectus.

Homilia 46. ad populum Antiochenum: Nullus eorum, qui hîc peccata non dissoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: sic omnes animę, cùm hinc migrauerint varijs peccatorum catenis circumdatæ, ad tremendum aguntur tribunal.

Synesius. 410.

Epistola 44. Nunc autem peccata quidem proportionem habent ad ineluibiles notas, & maculas: anima verò non iam in vestimentum illud sordidum, atque perdurabile, sed cùm sit immortalis, immortales dat pœnas, quando peccauerit peccata penitus ineluibilia.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.1.in Esaiam cap.5. Quæ est inferni anima? locus potius est infernus, & animarum miserarum carcer horridus. Animæ igitur eorum, qui in hac vita delicijs & voluptatibus effœminantur, ad infernum descendent, & implebunt quasi eius animum.

Oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam: exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris: paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis: formido pestiferum vermem, quoniam perennis est, &c. Atque si anima in otioso luxu vixisse fuerit deprehensa, durissimam illam vocem audit: *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini.* Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustię: dies tenebrarum, & caliginis. Tunc à sanctis Dei Angelis destitutam inuadunt Aethiopes illi dæmones, eamqúe ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure, solidissimis compedibus reuinctam, in terram tenebrosam, & fuliginosam, Esa. 26.

in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deijciunt. Tunc demerguntur animæ peccatorum in omne æuum crematuræ, quemadmodum Iob ait, in terram atram, & obscurā, in terram noctis æternæ: vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dētium stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes. Væ, væ illic æternum; illic heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem: linguæ non datur assequi cruciatus illic deiectarum animarum: os nullum humanum potest horridum illum timorem planum facere: nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratū illarum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur: clamāt è profundis, sed nemo flectitur: lamētantur, at nullus eripit: exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? vbi gloria inanis? vbi deliciæ? vbi voluptates? vbi petulantia? Iob 10.

Theodoretus. 450.

Dialogo 3. Ergo in hac quidem vita anima effugit mortem, vt quæ sit immortalis: in illa autem vita dabit pœnas, non mortem quidem subiens, sed in vita punita.

Lib. 11. de Fine & iudicio: Plato igitur ita hæc narrauit, vt qui maximè crederet esse apud inferos iudicij ac suppliciorum loca.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 16. de gaudijs animæ: Qui cupiditatibus indulgent suis, nec pœnitētiam agunt, isti in hoc seculo confundentur, destructi atque inuisi erūt: tum verò, cùm ex hoc mundo migrauerint, dedecus eos, & ignominia in gehennam sequetur.

Titus Bostrensis. 460.

Ad cap. 16. Lucæ: Vt oppositæ sunt iustorum & peccatorum voluntates & studia: ita quoque impermutabilis eorūdem est status. Nam vt hi perpetua quiete potiuntur, ita illi perpetua dependent supplicia.

Simeon Stylites. 460.

Sermone de semper mente complectendo suum discessum: Quando ex corpore discedit anima, ingens timor, grande mysterium peragitur, &c. Si in hac vita vixerit propudiosis affectibus obtemperans, carnis delicias sectans, & huiusce mundi vanitatem, in die obitus eius præstò sunt praui dæmones, miseram animam facto orbe cingūt, nec Dei permittunt Angelos admoueri, sed eam occupāt dæmones miseris modis lachrymantem, dimissamque, ac conquerentem, in loca obscura, tenebrosa, & tristia deducentes, vbi cuncti nocentes ad diē iudicij, & æternæ dānationis asseruātur, quò diabolus ipse fuit cum angelis suis præceps datus.

Nemesius. 480.

De animæ facultatibus cap. 4 3. Animā morte non deleri, neque huius vitæ circunscriptione res humanas terminari, & discessus ab vno corpore in aliud, quod doctissimi quique Græcorum probāt, & loca, quæ dicuntur animabus pro cuiusque vita distributa; & supplicia, quibus per se animæ afficiūtur, declarant. Hæc enim etsi in alio quopiam peccant: tamen remanere animam post hāc vitam, & luere pœnam peccatorum confitentur.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 9. Ecclesiastis: In inferno cùm practicæ operationes esse non possint, qui ibi propter patrata supplicia sunt sepulti, ad id tantummodò delati sunt in infernum, vt æternis torqueantur supplicijs.

Ad cap. 11. In quocunque loco, seu illustri, seu tenebroso, hoc est, siue in turpi scelerum statione, siue in honesta virtutum actione, deprehendatur homo cùm moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam vel requiescit in lumine felicitatis æternæ cum iustis, & Christo Domino: vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe horum diabolo.

Ad caput 12. Post hanc vitam tibi accidet non sicut vis, sed torqueberis sicut non vis.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 12. de timore & pœnis inferni: Anima vitijs subiecta, semper à malitia & iniquitate sua torquetur, atque in perpetua memoria dolore & amaritudine est passionum, quæ ipsam adurunt & incendunt. Et præter hæc quis possit, fratres, horrenda illa loca narrare? Tortores terribiles, animas infelices diro cruciatu torquentes, ignem incorruptibilem, & semper ardentem, tenebras inexplicabiles, asperos & rigidos iudices & vltores, atque alia dira & innumerabilia tormenta, &c. Quæ omnia debita proportione animarum delictis, etiam prauis earum voluntatibus accommodata sunt. Vt enim Sancti capiant loca præclara & lucida, Angelorumque delectationem bonitati eorum congruam: sic peccatores habent loca obscura & tenebrosa, horrore & extasi plena. Quid enim magis horrendum esse potest his locis, in quibus dæmonum agmina versantur? Quid magis crudele & durum ea pœna, cui adiudicantur? Cruciātur tamen & ipsi dæmones vnà cum peccatoribus, &c. At omnem horrorem superat, quod Chrysostomus ait: Si non essent scilicet flumina istic, quæ ignem fluerent, non dæmones horrendi, at solùm ex iudicatis: hi gloriā & triumpho cæli donarentur: illi inglorij & inhonorati relinquerentur, ne viderent gloriam Domini. Hanc pœnam, hanc ignominiam, hanc confusionem, omne tormenti genus, omnem gehennam superare. Accedit prætereà casus sui dolor, conscientiæ morsus, & memoria amarissima malefactorū, quæ omnia duriora sunt tormentis inenarrabilibus. Omniū enim memoriā habent istic animæ, quæ in vita hac perpetrārunt, & sermonum, & actionum, & desideriorum, & concupiscentiarum, & horum nihil possunt obliuisci vnquam.

Æneas Gazæus. 530.

In Theophrasto: Cùm immortalis sit anima, ac neque ad inferos demissa pœnā effugiat, sed istic maximè anteactæ vitæ vindictam sentiat, cùm in ima Tartara cecideris, inde nunquam est exitura. Quamobrem insperati lucri vice fuerit, hic ægrotare, egere, seruum esse, cùm is, qui illa perfert, in priuato vitæ genere parum deliquerit, ac deinceps membrorū suorum compactione iam soluta, iamque eius fortunæ suæ causa cognita ac satis deplorata, à supplicijs inferorum liber & immunis euadat.

Ioannes Climacus. 580.

Apud Gennadium de Sanctorum fruitione sectione 6: Peccatorum animas omne vetus ac nouum Testamentum in inferni carcerem ablegari, veluti ad vincula, testatur, vt de diuite illo dixit Dominus. Similiter & Dauid Propheta: *Conuertantur peccatores in infernum.* Nam cùm dicit *conuertantur*, designat eò loci nunc esse animas. Lucæ 16.

Antiochus. 600.

Homilia 95. Pro animæ paranda salute vniuersus hic nobis susceptus est agon: cui aliàs nō mediocre impendet periculum, non leue eam tormentum manet, sed æternum. Quis enim in inferno relinquitur cōfessioni locus? Nullis illic lachrymis aut suspitiosis gemitibus ira flectitur iu-

tui,&c. Et aſſeruantur quæque in locis ſe dignis, vſque ad reſurrectionis & compenſationis diem.

Theophilus Antiochenus. 170.

Lib.1.ad Autolycum: Cui (Deo) te adhortor quoq; obedias: ne, ſi nunc incredulus es, aliquando credere cogaris magno tuo malo, ſubditus ſempiternis pœnis. Harum pœnarum mentionem fecêre & profani veſtri ſcriptores, Philoſophi & Poetæ: at proprio Marte ne ſomniare quicquam de illis potuêre. verùm expilantes Scripturam ſacram, pœnarum illarum mentionem in ſuis ſcriptis fecêre, vt ſua dogmata magis conſtabilirent.

Clemens Alexandrinus. 200.

Lib.5.Stromaten: Supplicia poſt mortem & pœnas, quę igne luuntur, à Prophetis barbara Philoſophia, & vniuerſa Muſa poetica, & Gręca ſurripuit Philoſophia, &c. Quid verò, nō nouit Plato & fluuios ignis, & terræ altitudinem eam, quæ gehenna vocatur à barbaris, tartarum nominans propheticè, Cocytumqúe, & Acherontem, & Pyriphlegetontem, & quædam huiuſmodi, quæ ad caſtigationem diſciplinamqúe inducunt, loca ſuppliciorum?

Origenes. 230.

Homilia 9.in Leuiticum: Vis tibi oſtendam quomodo iſtæ duæ ſortes ſemper operentur, & vnuſquiſq; noſtrū aut ſors Domini, aut ſors apopompęi vel eremi fiat? Conſidera in Euangelijs illum diuitem viuentem ſplendidè & luxurioſè, & Lazarum ad ianuam eius iacentem, vlceribus plenum, & cupientem ſaturari de micis, quę cadebāt de menſa diuitis, quis finis deſignatur vtriuſque. *Mortuus eſt*, inquit, *Lazarus, & abductus eſt ab Angelis in ſinum Abrahæ. Similiter autem & diues, & abductus eſt ad infernum, in locum tormenti.* Aduertis euidenter loca ſortis vtriuſque diſtincta.

Euſebius Cæſareenſis. 320.

De Præparatione Euangelica lib.11.cap.20. Cùm etiam Scriptura iudicium, poſtquam hinc abierimus, animarum futurum dicticet, & per alia multa, & per hoc non minus: *Iudicium*, inquit, *ſedit, &*
Dan 7. *libri aperti ſunt, & antiquus dierum ſedit, fluuius igneus coram eo fluebat*, &c. Audi etiam Platonem de iudicio dicentem, & fluuij nomine vtentem, multasqúe piorum manſiones, ac diuerſa impiorum ſupplicia, non aliter ferè quàm Hebræorum Scripturam narrantem. Scribit enim in libro de Anima ſic: &c.

Athanaſius. 340.

In Quæſtionibus: Peccatorum animæ in inferno poſitæ ſunt, ſubter omnem terram & mare, vt Pſalmus dicit: *Poſuerunt me in lacu inferni, in tenebroſis, & vmbra mortis.* Et apud Iob ſcriptum eſt: *Ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.*

Baſilius Magnus. 370.

Exhortatione ad Baptiſmum: Mors irruet, te rapientes ſtatim aduolabunt. Quis liberabit? Deus tibi deſpectus. At, inquis, me tunc exaudiet: tu verò nunc non ipſum audis? Præſcriptum tempus aliquod addet. Scilicet quòd dato bene es vſus? Ne miſer decipiaris: Nemo te inanibus ſeducat verbis. Aderit tibi repentinum exitium, ac interitus ſimilis procellæ te euertet. Veniet angelus triſtis, per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam: teqúe demum magnoperè cruciatum, & abſque voce querentem, præcluſo lamentis vocis organo, ad nigra tartara deducet. Heu quantum teipſum affictabis, quantum præteritorum pœnitentia conſiliorum ſuſpirabis, quando iuſtorum tot illuſtribus donis ornatorum videris claritatem: parte altera peccatorum triſtitiam in profundis tenebris ſpectaueris, qualia tunc corde tecum volutabis? Me miſerum dices, cur peccatorum grauiſſimam hanc ſarcinam, cùm licuerit, ac tam facilè fuerit, non abieci? O quàm durum malorum aceruum mecum traho? Me miſerum quòd haſce peccatorum ſordes non ablui, &c. O praua mea conſilia: ob breuem peccati voluptatem, æternum crucier? Ob carnis modicas delicias, æterno tradar igni?

Gregorius Nazianzenus. 380.

De natura humana:

Tartara nigra nimis, Phlegethontis verbera dira,
Dæmonas, obſcœna carnifices animæ,
Cuncta mali hæc rident, & amant præſentia tantùm:
Non curat pœnas gens ſcelerata graues.
Vtilius prauis eſſet poſt funera pœnas
Non dare, quàm pœnas hic dare me ſceleris.

Gregorius Nyſſenus. 380.

Oratione prima de pauperibus amandis: An neſcitis horum cauſa in ſacro Euangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia? Nonne graues illius cruciatus, & gemitus recenſentur, qui in byſſo fuerat enutritus? an non in malorum abyſſo deſcribitur co- Lucæ 10.
erceri?

Ioannes Chryſoſtomus. 400.

Homilia de diuite & Lazaro: Fruſtra agis pœnitentiam in loco, vbi non eſt pœnitentię locus: tormenta te cogunt agere pœnitentiam, nō mentis affectus.

Homilia 46. ad populum Antiochenum: Nullus eorum, qui hîc peccata non diſſoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: ſed ſicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: ſic omnes animę, cùm hinc migrauerint varijs peccatorum catenis circumdatæ, ad tremendum aguntur tribunal.

Syneſius. 410.

Epiſtola 44. Nunc autem peccata quidem proportionem habent ad ineluibiles notas, & maculas: anima verò non iam in veſtimentum illud ſordidum, atque perdurabile, ſed cùm ſit immortalis, immortales dat pœnas, quando peccauerit peccata penitus ineluibilia.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Lib.1.in Eſaiam cap.5. Quæ eſt inferni anima? locus potius eſt infernus, & animarum miſerarum carcer horridus. Animæ igitur eorum, qui in hac vita delicijs & voluptatibus effœminantur, ad infernum deſcendent, & implebunt quaſi eius animum.

Oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam: exhorreo tartarum, vt cui nimium inſit caloris: paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis: formido peſtiferum vermem, quoniam perennis eſt, &c. Atque ſi anima in otioſo luxu vixiſſe fuerit de-
prehenſa, duriſſimam illam vocem audit: *Tollatur impius, ne videat gloriam Domini.* Tunc eam Eſa. 26.
detinet dies iræ, tribulationis, neceſſitatis, anguſtię: dies tenebrarum, & caliginis. Tunc à ſanctis Dei Angelis deſtitutam inuadunt Aethiopes illi dæmones, eamqúe ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure, ſolidiſſimis compedibus reuinctam, in terram tenebroſam, & fuliginoſam,

in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deijciunt. Tunc demerguntur animæ peccatorum in omne æuum crematuræ, quemadmodum Iob ait, in terram atram, & obscurã, in terram noctis æternæ: vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dẽtium stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes. Væ, væ illic æternum; illic heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem: linguæ non datur affequi cruciatus illic detẽtarum animarum: os nullum humanum potest horridum illum timorem planum facere: nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratũ illarum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur: clamãt è profundis, sed nemo flectitur: lamẽtantur, at nullus eripit: exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? vbi gloria inanis? vbi deliciæ? vbi voluptates? vbi petulantia? Iob 10.

Theodoretus. 450.

Dialogo 3. Ergo in hac quidem vita anima effugit mortem, vt quæ sit immortalis: in illa autem vita dabit pœnas, non mortem quidem subiens, sed in vita punita.

Lib. 11. de Fine & iudicio: Plato igitur ita hæc narrauit, vt qui maximè crederet esse apud inferos iudicij ac suppliciorum loca.

Esaias Abbas. 460.

Oratione 16. de gaudijs animæ: Qui cupiditatibus indulgent suis, nec pœnitẽtiam agunt, isti in hoc seculo confundentur, destructi atque inuisi erũt: tum verò, cùm ex hoc mundo migrauerint, dedecus eos, & ignominia in gehennam sequetur.

Titus Bostrensis. 460.

Ad cap. 16. Lucæ: Vt oppositæ sunt iustorum & peccatorum voluntates & studia: ita quoque impermutabilis eorũdem est status. Nam vt hi perpetua quiete potiuntur, ita illi perpetua dependent supplicia.

Simeon Stylites. 460.

Sermone de semper mente complectendo suum discessum: Quando ex corpore discedit anima, ingens timor, grande mysterium peragitur, &c. Si in hac vita vixerit propudiosis affectibus obtemperans, carnis delicias sectans, & huiusce mundi vanitatem, in die obitus eius præstò sunt praui dæmones, miseram animam facto orbe cingũt, nec Dei permittunt Angelos admoueri, sed eam occupãt dæmones miseris modis lachrymantem, dimissamq́; ac conquerentem, in loca obscura, tenebrosa, & tristia deducentes, vbi cuncti nocentes ad diẽ iudicij, & æternæ dãnationis asseruãtur, quò diabolus ipse fuit cum angelis suis præceps datus.

Nemesius. 480.

De animæ facultatibus cap. 44. Animã morte non deleri, neque huius vitæ circunscriptione res humanas terminari, & discessus ab vno corpore in aliud, quod doctissimi quiq; Græcorum probãt, & loca, quæ dicuntur animabus pro cuiusque vita distributa; & supplicia, quibus per se animæ afficiũtur, declarant. Hæc enim etsi in alio quopiam peccant: tamen remanere animam post hãc vitam, & luere pœnam peccatorum confitentur.

Olympiodorus. 500.

Ad caput 9. Ecclesiastis: In inferno cùm practicæ operationes esse non possint, qui ibi propter patrata supplicia sunt sepulti, ad id tantummodò delati sunt in infernum, vt æternis torqueantur supplicijs.

Ad cap. 11. In quocunque loco, seu illustri, seu tenebroso, hoc est, siue in turpi scelerum statione, siue in honesta virtutum actione, deprehendatur homo cùm moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam vel requiescit in lumine felicitatis æternæ cum iustis, & Christo Domino: vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe horum diabolo.

Ad caput 12. Post hanc vitam tibi accidet non sicut vis, sed torqueberis sicut non vis.

Dorotheus Abbas. 520.

Doctrina 12. de timore & pœnis inferni: Anima vitijs subiecta, semper à malitia & iniquitate sua torquetur, atque in perpetua memoria dolore & amaritudine est passionum, quæ ipsam adurunt & incendunt. Et præter hæc quis possit, fratres, horrenda illa loca narrare? Tortores terribiles, animas infelices diro cruciatu torquentes, ignem incorruptibilem, & semper ardentem, tenebras inexplicabiles, asperos & rigidos iudices & vltores, atque alia dira & innumerabilia tormenta, &c. Quæ omnia debita proportione animarum delictis, etiam prauis earum voluntatibus accommodata sunt. Vt enim Sancti capiant loca præclara & lucida, Angelorumq́; delectationem bonitati eorum congruam: sic peccatores habent loca obscura & tenebrosa, horrore & extasi plena. Quid enim magis horrendum esse potest his locis, in quibus dæmonum agmina versantur? Quid magis crudele & durum ea pœna, cui adiudicantur? Cruciãtur tamen & ipsi dæmones vnà cum peccatoribus, &c. At omnem horrorem superat, quod Chrysostomus ait: Si non essent scilicet flumina istic, quæ ignem fluerent, non dæmones horrendi, at solùm ex iudicatis: hi gloriã & triumpho cæli donarentur: illi inglorij & inhonorati relinquerentur, ne viderent gloriam Domini. Hanc pœnam, hanc ignominiam, hanc confusionem, omne tormenti genus, omnem gehennam superare. Accedit præterea casus sui dolor, conscientiæ morsus, & memoria amarissima malefactorũ, quæ omnia duriora sunt tormentis inenarrabilibus. Omniũ enim memoriã habent istic animæ, quæ in vita hac perpetrãrunt, & sermonum, & actionum, & desideriorum, & concupiscentiarum, & horum nihil possunt obliuisci vnquam.

Æneas Gazæus, 530.

In Theophrasto: Cùm immortalis sit anima, ac neque ad inferos demissa pœnã effugiat, sed istic maximè anteactæ vitæ vindictam sentiat, cùm in ima Tartara ceciderit, inde nunquam est exitura. Quamobrem insperati lucri vice fuerit, hic ægrotare, egere, seruum esse, cùm is, qui illa perfert, in priuato vitæ genere parum deliquerit, ac deinceps membrorũ suorum compactione iam soluta, iamq́; eius fortunæ suæ causa cognita ac satis deplorata, à supplicijs inferorum liber & immunis euadat.

Ioannes Climacus, 580.

Apud Gennadium de Sanctorum fruitione section. 6: Peccatorum animas omne vetus ac nouum Testamentum in inferni carcerem ablegari, veluti ad vincula, testatur, vt de diuite illo dixit Dominus. Similiter & Dauid Propheta: *Conuertantur peccatores in infernum.* Nam cùm dicit *conuertantur*, designat eò loci nunc esse animas. Lucæ 16.

Antiochus. 600.

Homilia 95. Pro animæ paranda salute vniuersus hic nobis susceptus est agon: cui aliás nõ mediocre impendet periculum, non leue eam tormentum manet, sed æternum. Quis enim in inferno relinquitur cõfessioni locus? Nullis illic lachrymis aut suspiriosis gemitibus ira flectitur Iu-

dicis æquissimi. In nullius item gratiam præfinitæ legis terminus prorogari illic potest: sed neque pœnitentia vlla iam residet. Ab exitu ipsius vitæ, nulli conceditur reditus: quin ad metam vbi peruentum est huius peregrinationis, nihil iam occurret peccatrici animæ non plenum amaritudinis: nihil non plenum intolerabilis molestiæ, & acerbitatis iis, qui indultum ad pœnitentiã tempus neglectum & sine fructu transmiserint. His enim primùm horrenda prorsus, nulliúsque nõ formidabilis facies peccatorum, quæ eatenus admiserint, vltrò se ingeret visendam: dirum planè spectaculum, & omni supplicio amarius. Sed & hos conscientia interiore flagro conscindens, eò adiget, vt continenter vociferentur & eiulent verbis illis, comploratione omni dignissimis: Væ mihi: quid non hunc præuidi diem miser ego? Is quaquauersum circumaget oculos, Angelos illic circumuolitantes intuebitur, à commiseratione vsque adeò abhorrentes, vt vel sola specie incredibilem atque intolerandum incutiant spectatori terrorem. Sub horam tantæ istius adeundæ necessitatis suspirabũt amarius, cùm nunquã finiendis, sed æternùm duraturis tradentur tenebris illis exterioribus cũ fletu & stridore dẽtium: quando nunquam intermorituro vermi arrodẽdi mancipabuntur: cùm in profundam inferni voraginem agentur præcipites, nempe in Tartarum ac Gehennam omni acerbitate superiorem. Hæc planè sunt, sunt (inquam) loca hæc atrocissimi examinis, omni recogitanda circumspectione, quæ peccatrices animas hiulco ore excipiũt.

Leontius. 610.

In Ioanne Eleemosynario: Et iterum dicebat, tanquam de semetipso: Quomodo humilis anima transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationem ponentem tantis exquisitoribus, tam amaris, & immisericordibus? Etenim Sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum. Quia, vt ait, exeunte anima è corpore, *&c. vt supra.*

Maximus. 640.

Epistola ad Cubicularium: Quis, ò dilecte, nostrûm, qui peccatorum sordibus sit inquinatus, sanctorum Angelorum inspectionem non reformidet, à quibus in exitu vitæ constitutus, ex diuino iudicio, per vim corpore pellitur cum indignatione, & inuitus? Quis commaculatam suam sentiens conscientiã, sæuum & immanem malorum dæmonum occursum non timeat, eorum vnoquoque post obitum in aëre incessanter miseram trahente animã? &c. Post subsecutum verò in aëre spiritibus prauitatis iudicium & villicatum, descensus in infernum eum manet, & ibidem domicilium & commoratio: vbi profundæ tenebræ, & silentiũ profundissimum, nullo alio cibo se alentes eò damnatæ animæ, quàm acribus gemitibus, suspiriis, & amarissimis lachrymis, & ob imminentia mala mœstitia: nil aliud semper expectantes, quàm eam, quæ iustum iudicium sequitur, iustam retributionem. Hanc perpetuam tristitiam creat illis resurrectionis expectatio, tremenda Christi aduentus dies, horribilis exhibitio, & præsentatio, & anteactæ vitæ examen, per quam hi, qui ad dextram Christi constituti sunt, arcanorum bonorum promissionem recipient: illi ad sinistram locati, ignem æternum sortientur, ac tenebras exteriores, ac vigilem vermem, & stridorem dentium, & dedecus sempiternum.

Ioannes Damascenus: 730.

Historia Barlaam cap. 8. Proficiscentur, qui virtutibus operam dederunt, ad sempiternam vitã, & lucem omnem orationis vim excedentem, &c. Qui autem turpibus flagitiis se deuinxerint, atque omnes impii & peccatores, ad sempiternum cruciatum: qui quidem Gehenna dicitur, & exteriores tenebræ, & insomnis vermis, & stridor dentium, aliáque innumera tormenta. Quorum omnium nullum æquè graue & acerbum est, atque à Deo abalienari, & à dulcissima ipsius facie abiici, gloriáque illa, quæ nullis verbis exponi potest, orbari, atque inspectante vniuerso orbe traduci, & ignominia, quæ nunquam finem habitura sit, notari.

Cap. 10. Ac corpus quidem *tuum, inquit Barlaam,* perexiguo sepulchro includetur, solum relictũ, atque omni amicorum & cognatorum cœtu destitutum. Facessent autem mundi iucunditates, atque ingens quædam insuauitas, ac fœtida corruptio præsentis pulchritudinis, & fragrantiæ loco tibi vndique affundetur. Anima verò tua inferno addicta, in inferiores terræ partes vsque ad postremam resurrectionem conii ietur.

Theophylactus. 900.

Ad caput 8. Matthæi: Dæmones dogma quoddã instituere volebant, quòd animæ mortuorum fiant dæmones: quod nemo credere debet. Anima enim egressa, in mũdo non errat. Iustorum enim animæ in manu Dei sunt: peccatorũ verò & ipsæ hinc abducuntur, vt anima diuitis.

Ad cap. 19. Ioannis: Animæ iustorum in monumentis non versantur: currunt autem in manus Patris omnium: sed peccatorum animæ in supplicii locum detractæ, hoc est, in infernum depellentur.

Ad cap. 15. prioris ad Corinth. Inuenire queas discrimẽ quoddam inter infernum & mortem: nimirum, quia infernus animas cõtineat, mors verò corpora. Nam animæ sunt immortales.

Occumenius. 1050.

In 2. Thess. 1. *Qui pœnam luet interitum æternum:* Vbi ergo sunt, qui aiunt non duratura in æternum supplicia?

Euthymius. 1080.

Ad Psal. 17. Infernus iuxta Græci nominis etimologiam insuauem & iniucundum significat mortuorum locum, qui sub terra est. Quia igitur accidere solent dolores in partu, atque in generando: *circundederunt me,* inquit, *dolores, qui mortem generant,* mortem, inquam, inferni ministram. Mors enim animam diuidit à corpore. Vnde infernus assumens eam continet. Vel *dolores inferni* eos intellige, qui in infernum deducunt, qui inferni sunt ministri.

Ad caput 16. Lucæ: Infernum dicit supplicii locum. Ex hac autem parabola discimus, quòd in futuro seculo nõ solùm peccatores vident iustos, & iusti peccatores: sed & agnoscunt, quò magis doleant, videntes quibus sint priuati bonis. Iusti verò peccatorum vident supplicia, quò amplius gaudeant quanta effugerunt tormenta.

Michael Glycas. 1120.

Parte 4. Annalium: Quidam adulter defunctus, altero die Psalmos concinens, alta voce clamabat: *Miseremini mei:* deinde surgens narrabat, quo pacto ab Angelis ad scortationis vsque telonium delatus fuisset, & rursus illinc à malis geniis ad Orcum vsque deportatus, quasqúe illic res conspexisset. Hoc modo cùm sibi ac multis aliis indicatione sua profuisset, naturæ debitum persoluit.

Demetrius Cydonius. 1280.

De contemnenda morte: Ac vltionem quidem esse apud inferos eorum, quæ hic delinquuntur, & multis

multis acerbitatibus illic mulctari redundantes huius seculi voluptates: hãc opinionem firmam esse, non doctorum tantùm virorum consensus approbat: sed & diuinæ iustitiæ æqualitas, quam omnes etiam impudentissimi concedunt, ac necesse est hanc sententiam immotam in animis retinere, &c. Quòd si Deus est bonus, necesse est viris bonis coronas, ac improbis supplicia præparata esse: quæ nisi hic luant, necesse est ea illis post obitum reseruari. Si post obitum alij ad coronas, alij ad tormenta adiguntur, cur eam rem morti imputemus, dum vitam magis ob ea, quæ expectanda sunt, criminari oporteret? Non enim morientibus, sed ijs, qui perperam vixerunt, pœnæ destinatæ sunt.

Gennadius Scholarius. 1450.

De Purgatorio sectione prima: Qui in mortalibus peccatis ex hac vita migrauerunt, nullumq́ue sibi pœnitentiæ præsidium, dum viuerẽt, reliquerunt, horum animas statim ad inferos descendere, pœnis tamen disparibus plectendas, sacrũ innuit decretum.

Sectione 2. Pro dimittendis peccatis eorũ, qui in cruciatibus inferni degunt, nõ licet sacrificare.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Tertullianus. 200.

Libro de anima cap.55. Nobis inferi, non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur: sed in fossa terræ, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas.

Cap.58. Omnes ergo animæ penes inferos, inquis. Velis ac nolis & supplicia iam illic & refrigeria: habes pauperem & diuitem, &c. Cur enim non putes animam & puniri & foueri in inferis interim sub expectatione vtriusq; iudicij in quadam vsurpatione & candida eius? quia saluum debet esse, inquis, in iudicio diuino negotiũ suum sine vlla prælibatione sententiæ: tum quia & carnis operienda est restitutio, vt consortis operarum atque mercedũ. Quid ergo fiet in tempore isto? dormiemus? Atenim animæ nec in viuentibus dormiũt: corporum enim est somnus, quorum & ipsa mors cum speculo suo somno. aut nihil vis agi illic, quò vniuersa humanitas trahitur, quò spes omnis sequestratur. Delibari putas iudiciũ, ac incipi? præcipitari, an præministrari? Iam verò quàm iniquissimum etiam apud inferos, si & nocentibus adhuc illic bene est, & innocentibus nondũ. Quid amplius vis esse post mortem, confusa spe & incerta expectatione ludentẽ, an vitæ recensum iam & ordinationem iudicij inhorrentẽ? semper autẽ expectat anima corpus, vt doleat aut gaudeat? nonne & de suo sufficit sibi ad vtrumque titulum passionis, quotiens illæso corpore anima sola torquetur bile, ira, tædio plerumq; nec sibi noto, &c. Adeò nouit & apud inferos anima & dolere & gaudere sine carne: quia & in carne illæsa, si velit dolet, & læsa, si velit gaudet. Hoc si ex arbitrio suo in vita, quanto magis ex iudicio Dei post mortẽ? &c. Ergo propter hoc cõgruentissimum est animam, licet non expectata carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic & ob cogitatus pios, & beneuolos, in quibus carne non eguit, sine carne recreabitur, &c. In summa, cùm carcerem illum, quod Euangelium demonstrat, inferos intelligimus,
Matt 5. & nouissimum quadrantem, modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretamur: nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos, salua resurrectionis plenitudine, per carnem quoque.

De Resurrectione carnis cap.17. Nam & nunc animas torqueri, foueriq; penes inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probauit Lazari exemplum.

Cyprianus. 250.

Libro 1. epist. 3. *Epistola 55.* Vnde & diues ille peccator, qui de
Lucæ 16 Lazaro, in sinu Abrahæ posito, atque in refrigerio constituto implorat auxiliũ, cùm in tormentis cruciabundus flammæ cremantis ardoribus aduratur, inter omnes corporis partes magis os eius & lingua pœnas dat: quia plus scilicet lingua sua & ore peccauerat. Nam cùm scriptum sit *Neque maledici regnum Dei consequentur*: & iterum Dominus in Euangelio suo dicat: *Qui dixerit fratri suo fatue: & qui dixerit Racha, reus erit in gehenna ignis,* 1 Cor 6 Matth. 5.
quomodo possunt cẽsuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non solùm fratribus, sed & sacerdotibus.

Libro de mortalitate: Ad refrigerium iusti vocãtur, ad supplicium rapiuntur iniusti.

De laude Martyrij: Sæuiens locus, cui gehenna nomen est, magno plangentium murmure & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem, sæua semper incendia camini fumantis expirat: globus ignium arctatus obstruitur, & in varios pœnæ exitus relaxatur. Tunc sæuiendi plurima genera: tũ in se ipse conuoluit quidquid ardoris emissi edax flamma cruciarit. Hos, quibus recusata vox Domini, & imperia fuêre contempta, disparibus coërcet exitijs; proq; merito salutis exactæ vires suas suggerit, dum pars sceleris discrimẽ imponit. Et alios quidem moles intolerabilis curuat, alios per abruptum cliuosi tramitis collem vis sæua præcipitat, & catenarum stridentium nexum graue pondus inclinat. Sunt & quos agens strictim rota & indefessa vertigo, & quos tenaci inter se densitate constrictos adhærens corpori corpus includat: vt & absumat incendium, & grauet ferrum, & excruciet turba multorum.

Victorinus Pictauiensis. 270.

De Christo Iesu Deo & homine:

Iunguntur scelesta pio: fit latro beatus,
Et placuit comes ire Deo: sed linquitur alter
Non credens, gemitu expirans in tartara plangit.

Arnobius Rhetor. 300.

Libro 2. aduersus Gentes: Audetis ridere nos, cùm Gehennas dicimus, & inextinguibiles quosdam ignes, in quos animas deijci ab earũ hostibus, inimicisq; cognouimus? Quid Plato idem vester in eo volumine, quod De animæ immortalitate cõposuit? non Acherontem, non Stygem, nõ Cocytum fluuios, & Pyriphlegetontem nominat: in quibus animas asseuerat volui, mergi, exuri? Et homo prudentiæ nõ prauæ, & examinis iudicijq; perpensi, rem inenodabilem suscipit: vt cùm animas dicat immortales, perpetuas, & corporali soliditate priuatas, puniri eas dicat tamen, & doloribus afficiat sensuum, &c. Quamuis enim virlenis, & beneuolæ voluntatis inhumanum esse crediderit, capitali animas sententia condemnari: non est tamen absonè suspicatus iaci eas in flumina torrentia flammarum globis, & cœnosis voraginibus tetra. Iaciuntur enim, & ad nihilum redactæ, interitionis perpetuæ frustratione vanescunt. Sunt enim mediæ qualitatis (sicut Christo auctore cõpertum est) & interire quæ possint, Deum si ignorauerint, vitæ & ab exitio liberari, si ad eius se minas, atque indulgentias applicârint.

Lactantius. 320.

quòd Infernus sit incorporeus, substantia spiritalis, corpori similis: cuius pœna tanto sit intolerabilior, quanto spiritus corpore est subtilior. Omne enim corpus vetustate deficit, diuturnitate dissolutum interibit. Vnde si infernalis ignis est corporeus, restat vt corporalibus instrumentis nutriatur, & sequitur, vt illis consumptis ipse intereat. Sed constat ignem gehennæ non deficere: ergo spiritalis est. Si autẽ est corporeus, sed indeficiẽs creatus est: necesse est, vt animæ & spiritus qualecunque corpus induant, in quo ignem corporeum sentiant.

Paulinus Nolanus. 410.

Epistola 31. ad Alethium: Vnde, credo, illum in Euangelio diuitẽ Tartari, cùm totus (vt clamat) miser cruciaretur in illa ignei gurgitis flamma, solius tamen linguæ refrigerium postulasse, qua sine dubio ideo vehementius cremabatur, quia in Eleazarum ante ianuã suam stratũ, & canibus relictum, sępius superbo auarus ore peccauerat.

De obitu Cælsi:

Disce in Euangelio loca Pauperis, & loca Ditis:
Pauper in Abrahamo, Diues in igne iacet.
Iustitia mutante vices, qui fleuerat illic,
Gaudet ibi, & pleno Paupere, Diues eget.
Iste bona requie fruitur, gemit ignibus ille:
Diues opum pœnas, Pauper opes recipit.
Mendicat Diues modicum de Paupere rorem,
Quem mendicantem spreuerat in superis.
Inde in eum ardentem nec parui pauperis imo
Stillauit digito gutta refrigerij,
De magnis quoniam dapibus nec mica referto
Esurientis in os pauperis exciderat.

Petrus Chrysologus. 440.

Sermone 124. Si est sub terra Tartari carcer, si est χάος ardens, si est infernus sine fine crucians, si est apparitor in istis, qui nos ad ista rapiat post seculi labores: quid stupemus? vbi sumus? quis est iste, qui nos eludit somnus? quæ est ista, quæ nos tenet obliuio lethalis? quare non omnibus contemptis euadendi à malis talibus nobis sola sit cura, ne viuentes mundo, ne alijs currentes, ad tantos, tales, tam crudeles subitò rapiamur pœnas?

Sermone 174. Tui conuiuæ (*alloquitur Herodem*) nunc participes efficiuntur in pœnis, Ioannes cælesti mensa cum choris vescitur Angelorum. Ille audit cælestem iugiter symphoniam, tu audis inferni semper gemitum, & stridorem. Ille meretricis tuæ, saltatricis tuę addictus in pretium, nũc regno, nunc præmijs cælestibus honoratur: tu mercedem sententiæ tuæ cum tua filia in Tartaro percepisti.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Feria 5. post Reminiscere: Infernus pœnarum locus est, in quo iniquorum animæ cruciantur.

Dominica 7. post Pentecosten: Carcer iste infernus est. Qualis minister, talis & carcer. Ille enim crudelior omnibus est, iste formidolosior vniuersis, à quo tenebræ nunquã deficiunt, in quo ignis nunquam extinguitur, in quo vermis nunquam moritur.

Sedulius. 460.

In epist. ad Roman. Quarta mors nominatur inferni locus, quo pręuaricatrices animæ detinentur.

Libro 4. Paschali:

Ambo igitur varium diuerso calle latrones
Aggressi facinus violentum, grande patrârunt.
Infernas adit ille fores, adit iste supernas:
Ille profunda sequens, penetrauit claustra gehennæ:
Abstulit iste suis cælorum regna rapinis.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 24. Arbor enim amœna & sublimis (*diues*) erat in mundo, sed quia ramos misericordiæ non expandit ad Lazarum, flammas recipere meruit in infernum, & ab illo petebat guttam, cui negauerat micam.

Saluianus Massiliensis. 480.

Lib. 3. ad Catholicam Ecclesiam: Diues ille in Euangelio, qui purpura induebatur & bysso, absq; dubio quia locuples in hoc seculo ipse fuerat, etiam hæredes suos morte ditârat, sed nequaquã hoc ei proderat, quòd opibus ac talentis eius germani diuites incubabant: & ille guttam refrigerij impetrare non poterat. Illi erant in abũdantia, sed ille in egestate: illi in gratulatione, sed ille in dolore: illi in diuitijs, sed ille in tormentis: illi fortasse iugiter in luxuria, sed ille semper in flamma. O infelix ac miseranda conditio! Bonis suis alijs præpararat beatitudinẽ, sibi afflictionẽ: alijs gaudia, sibi lachrymas: alijs voluptatẽ breuem, sibi ignem perennem, &c. Torquebatur infelix, & opes suas alijs deuorantibus, ille refrigerij guttam ardens petebat, & impetrare non poterat. Et hoc, si quid addi ad pœnam potest, per illũ sibi tribui postulabat, quem aliquando contempserat.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 3. cap. 10. de diuite Lucæ 16.

Spiritus abstruso sed mox demissus auerno,
Ardet in æternis per sæua incendia pœnis.
E quarum medio sublimi in sede locatum
Haud procul, vt visu coniectat, sed procul inde,
Vt docet euentus, finibus conspexit ouantem
Abrahæ iusti mutatum in paupere vultum,
Nec similem illius, quem dudum è luce receptum,
Quarto fortè die vix quisquam largus humandi,
Ne per corruptum naturæ lege cadauer
Dira frequentato contagia mitteret orbi,
Obtectum laceris tenuis velamine pannis,
Naribus adstrictis nudæ tellure locârat:
Angelicis verò manibus sublime leuatus,
Iam diues, iam sanus erat: contraq; superbus,
Qui malè congestos auri cumulârat aceruos,
Mendicat vel tantùm vnam de paupere guttam,
Arida vt extinctis irroret guttura flammis.

Arator. 540.

Libro 1. Histor. Apost.

Infernum quòd Ebræus ait, iam constat vtrisque
Hinc meritum sentire suum, cùm sydera Martyr,
Carnifices inferna petunt, sors prima reuelat,
Exemplumq; creat, quòd talia bella gerenti
Hoc de fonte fluit, sic occidentibus, vt mox
Tartara succedant, morientibus astra patescant.

Gildas. 560.

De excidio Britãnico: Nam si hæc surdis auribus audias, Prophetas contemnas, Christum despicias, nosq; licet vilissimæ qualitatis simus, nullius momenti ducas, &c. ille profectò te tenebrosus tartari torrens ferali rotatu, vndiquè acerrimis inuoluet semper cruciaturus, & nunquam consumpturus, &c.

Fortunatus. 580.

Libro 4.

Cogentur minimi quadrantem soluere nummi:
Nemo pedem remouet, quò sua culpa trahit.
Spe vacui, paleæ similes mittentur in ignes,
Pascendis flammis sit caro nostra cibus.
Viuunt ad pœnas, æterno ardente camino,
Vt cruciet grauius mors mala non moritur.
Neu fessi recreent animas, longo igne crematas,
Porrigit heu nullas flammiger ignis aquas.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 4. Dialog. cap. 28. Si esse Sanctorum animas in cælo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas, & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam gloriatur, necesse est per omnia, vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. *Petrus*: Et qua ratione credendum est: quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Cap. 29. *Gregorius*: Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cùm incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? *Petrus*: In viuente quolibet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. *Gregorius*: Si incorporeus spiritus, Petre, in hoc teneri potest, quod viuificat, quare nō pœnaliter & ibi teneatur, vbi mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis videndo atque sentiendo puniatur. Ignem namque eo ipso patitur, quòd videt: & quia cremari se aspicit, crematur. Sicque fit vt res corporea rem incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur, vt per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quamuis colligere ex dictis Euangelicis possumus, quia incendium anima non solùm videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis etenim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat voce diuitis, qui Abraham deprecatur, Lucæ 16 dicens: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Dum ergo peccatorem diuitem damnatum Veritas in ignem perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? &c. Si diabolus, eiusque angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum si animæ, & antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta?

Iulianus Toletanus. 680.

Libro 2. Prognostic. cap. 14. In Salomonis libro scriptum est: *Lignum in quocunque loco ceciderit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit*: scilicet quia cùm humani casus tempore, siue sanctus, siue malignus spiritus egredientem animam à claustris carnis acceperit, in æternum secum sine vlla permutatione retinebit: vt nec exaltata, ad supplicium proruat; nec mersa æternis supplicijs, ad remedium ereptionis ascendat.

Beda. 700.

Historia Anglicana lib. 5. cap. 13. His temporibus miraculum memorabile, & antiquorum simile in Britannia factum est. Namque ad excitationem viuentium de morte animæ, quidam aliquandiu mortuus, ad vitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna, quæ viderat, narrauit. E quibus hic aliqua breuiter perstringenda esse putaui. Erat autem paterfamilias in regione Nordam Humbrorum, quæ vocatur Incuningum, religiosam cum domo sua gerens vitam, qui infirmitate corporis tactus, & hac crescente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus est. Sed diluculo reuiuiscens, ac repente residens, omnes, qui corpori flentes assederant, timore immenso perculsos, in fugam conuertit, vxor tantùm, quæ eum amplius amabat, (quamuis multum tremens & pauida) remansit. Quam ille consolatus: Noli, inquit, timere, quia iam verè resurrexi à morte, qua tenebar, & apud homines sum iterum viuere permissus, &c. Narrabat enim hoc modo quod viderat. Lucidus, inquit, aspectu & clarus erat indumento, qui me ducebat: incedebamus autem tacentes, vt videbatur mihi, contra ortum solis solstitialem: cumque ambularemus, deuenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad læuam nobis sita vnum latus flammis feruentibus nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore niuium omnia perflante atque verrente non minus intolerabile præferebat. Vtrumque autem erat animabus hominum plenum, quæ vicissim hinc inde videbantur quasi tempestatis impetu iactari. Cùm enim vim feruoris immensi tolerare non possent, prosiliebant miseræ in medium frigoris infesti: & cùm neque ibi quippiam requiei inuenire valerent, resiliebant rursus vrendæ in medium flammarum inextinguibilium. Cumque hac infelici vicissitudine longè lateque, prout aspicere poteram, sine vlla quietis intercapedine innumerabilis spirituum deformium multitudo torqueretur, cogitare cœpi, quòd hic fortasse esset infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrare sæpius audiui. Respondit cogitationi meæ ductor, qui me præcedebat: Non hoc, inquiens, suspiceris: non enim hic infernus est ille, quem putas. At cùm me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in vlteriora produceret, vidi subitò ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia repleri: quas cùm intraremus, in tantum paulisper condensatæ sunt, vt nihil præter ipsas aspicerem, excepta duntaxat specie & veste eius, qui me ducebat. Et cùm progrederemur *sola sub nocte per vmbras*, ecce subitò apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi, ascendentes quasi de puteo magno, rursumque decidentes in eundem. Quò cùm perductus essem, repentè ductor meus disparuit, ac me solum reliquit in medio tenebrarum & horrendæ visionis. At cùm eidem globi ignium sine intermissione modò alta peterent, modò ima barathri repeterent, cerno omnia quę ascendebant fastigia flammarum plena esse spiritibus hominum, qui instar fauillarum cum fumo ascendentium, nunc ad sublimiora proijcerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in profundum. Sed & fœtor incomparabilis cum eisdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cùm diutius ibi pauidus consisterem, vtpote incertus quid agerem, quò verterem gressum, quiue mihi finis maneret, audio subitò post terga sonitum immanissimi fletus ac miserrimi, simul & cachinnum crepitantem, quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Vt autem sonitus idem clarior redditus ad me vsque peruenit, considero turbam malignorum spirituum, quæ animas hominū mœrentes, eiulantesque, ipsa verò multum exultans & cachinnans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, vt dignoscere potui, quidam erat attonsus vt clericus, quidam laicus, quædam fœmina. Trahentes autem eos maligni spiritus, descenderunt in medium barathri illius ardentis, &c. Interea ascenderunt quidam spirituum obscurorum de abysso illa flammiuoma, & accurrentes circundederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus ignem putidum efflantes, angebant. Forcipibus quoque igneis, quos tenebant in manibus, minitabantur me comprehendere, nec tamen me vllatenus contingere, tametsi terrere præsumebant, &c. Seis (*inquit ductor meus*) quæ sint ista omnia, quæ vidisti? Respondi ego, Non: & ait: Vallis illa, quam aspexisti, flammis feruentibus, & frigoribus horrenda rigidis, ipse est locus, in quo examinandæ & castigandæ sunt

animæ

animæ illorum, qui differentes conuerti, & emendare scelera sua, quæ fecerunt, in ipso tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & sic de corpore exeunt: qui tamen, quia confessionem & pœnitentiam vel in morte habuerunt, omnes in die iudicij ad regnum cælorum peruenient. Multos autem preces viuentium, & eleemosynæ, & ieiunia, & maximè celebratio Missarum, vt etiam ante diem iudicij liberentur, adiuuant. Porrò puteus ille flammiuomus ac putidus, quem vidisti, ipsum est os gehennæ, in quo quicunque semel inciderit, nunquam inde liberabitur in æuũ, &c. Hæc, & alia, quæ viderat, idem vir Domini non omnibus passim desidiosis ac vitæ suæ incuriosis referre volebat, sed illis solummodò, qui vel tormentorum metu perterriti, vel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex eius verbis haurire volebant.

Ad caput 2. posterioris Petri: Iniquos dicit in diem iudicij cruciandos reseruari, non quia etiam ante diẽ iudicij soluto corpore pęnas nõ luũt pro meritis: sed quia grauiora eos in iudicio tormenta expectant corpore recepto, qui nunc in anima sola cruciantur.

Haymo. 800.

Dominica secunda post Pentecosten: Quid est, quòd diues specialiter linguam refrigerari rogat, cùm hinc inde vltricibus pœnis circumsepitur totus, atque cruciatur, nisi quia in ea plus se ardere indicat? Vbi datur intelligi, quia pro qualitate & quantitate peccatorum redditur reprobis pœna peccatorum. Non enim æqualis pœna debetur ei, qui parum peccauit; & ei, qui multum, &c. Non dubium est, animam incorpoream ante iudicium ab igne corporali posse torqueri, cùm hoc in spiritibus immundis possibile demonstretur. Iustum enim est, vt qui in anima simul & corpore peccant, ante iudicium in anima, post iudicium verò in anima & corpore crucientur.

In Esaiam libro secundo cap. decimoquarto: *Infernus subter conturbatus est.)* Hinc discimus, infernum subter terram esse, cuius habitatores hoc in loco nomine inferni designantur, vel angelus, qui præpositus est pœnis inferni.

In caput 13. Oseę: Inter mortem & inferos hoc interest. Mors est, qua anima separatur à corpore. Infernus locus est, in quo animæ recluduntur, siue ad refrigerium, siue in pœnis, pro qualitate meritorum.

Aimoinus. 825.

De gestis Francorum lib. 2. cap. 1. Theodoricus rex tam immanis sceleris pretium luit. Nam nonagesimo octauo post hoc facinus die, subita morte defunctus, indignam vitam digno exitu finiuit. Cuius animam quidam solitarius, apud Liparam manens insulam, vidit inter sanctissimũ Papam Ioannem, & Symmachum exconsulem deductam, in Vulcani demergi ollam, ei loco vicinam, quæ ideo sic dicitur, quòd inibi mare, tanquam æneum vas, feruescat ab igne.

Rabanus Maurus. 8 o.

In caput 3. Hieremiæ: Infernum non irrationabiliter arbitramur esse sub terris, cùm in veteri Testamento de Dathan & Abiron legitur: *Aperuit se terra, & deglutiuit eos, & viui descenderunt ad inferos.* Sed quo itinere illuc animæ transferantur, [illegible] in auctoritate diuina non legitur, habemus incertum. Infernum autem habere inferiorem partem Euangelij locus ille testatur, qui dicit: Cum impium diuitem vltrix flamma torqueret, leuasse oculos suos, & in sinu Abrahæ vidisse Lazarum. Vnde apparet, vtrosque apud inferos fuisse, vt se videre valuissent, & illum ex inferiori loco ad superiora oculos eleuasse. Sed licet vterque apud inferos esse videretur, pro meritorum tamen discretione, superiorem locum Sanctis, inferiorem peccatoribus Doctor Augustinus æstimat deputandum.

Ado Viennensis. 890.

In Chronicis ætate 6. de anno 696. Ebroinus, magnæ impietatis homo, clericaturam abijciens, à Luxouio cœnobio egressus, seductus sine dubio à spiritu mendacij, qui dixerat ei, quòd duodeviginti annis viueret, in Franciam reuertitur. Copijs vndecunque sibi aggregatis, ad Audoënum Episcopum Rothomagensem dirigit. Mox responso inde accepto, tyrannicè contra hostes debacchatus, Leudesium sibi captum occidit. Ac sic principatum vi sub Theoderico rege obtinuit: continuò sanctum Leodegarium diuersis pœnis affectum gladio percussit. Gerinum quoque fratrem eius diu excruciatum peremit; multos cogens in exilium, ablatis facultatibus, de quibus Vulbaldus & Ragnebertus illustres viri, multis pressi iniurijs, virtute venerabiles occumbunt. Vulfuoldo decedente, Martinus & Pipinus iunior filius Ansegisili, regibus decedentibus, dominabantur in Austria. Moto prælio contra Theodoricum regem & Eboinum, Martinus fuga lapsus Lugduno cloaca se reclusit. Pipinus quoque è latere euasit. Ebroinus datis sacramentis, Martinum ad regem Theodoricum venire suadet: ille credulus, mox cum suis interfectus est. Ebroinus crudelitate nimia sæuus, ab Hermenfrido Franco interfectus est, &c. Erat tunc temporis vir oculis cæcatus, vnus de illis, quibus Ebroinus effoderat lumina, in insula Lugdunensis prouinciæ, quæ Barbara dicitur. Qui cùm nocturno tempore super ripam Sicanuæ fluminis orandi gratia resideret, audiuit nauigantium impetum, & magna vi brachiorum contra impetum fluminis insurgentium. Cumq; interrogaret, quò nauigium illud tenderet, vox in auribus eius percrepuit: Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ollam deferimus. ibi enim facti sui pœnas luet. Hoc idem vir audiuit ad consolationem sui, vt sciret quam pœnam persecutores iustorum sentirent.

Smaragdus Abbas. 950.

Ad caput 4. Regulæ diui Benedicti: Expauescendus est Gehennæ locus tam terribilis, vbi est grandis multorum fletus, continuus gemitus, æternus cruciatus, dolor acerrimus, pœnalis sensus. Ibi animæ impiorum torquentur, nec deficiunt corpora puniuntur, nec consumuntur: ignis inextinguibilis durat, vt semper animas reproborum exurat, & ad dolendum magis, quàm ad iuuandum contineat, & viuentes semper in suis flammis minacibus occidat. Omnes enim, qui in gehenna dicuntur occidi, non hoc cum illis agitur, vt consumpti doloribus aliquando deficiant: sed vt in illis pœnaliter viuant.

Frodoardus. 970.

In Chronicis de anno 934. Diaconus quidã nomine Adelmarus languore depressus, spiritum visus est amisisse. sed antequam feretro imponeretur reuersus, ita surrexit validus, vt sibi nihil videretur ægritudinis perpessus fuisse: qui se diuersa suppliciorum vel refrigerij loca vidisse testatur, seque ipsum loco pœnali deputatum, Dei verò Genitricis precibus, beato quoque Martino intercedente, ad agendam pœnitentiam præsenti vitæ redditum.

Radulphus Ardens. 1050.

Dominica prima post Trinitatem: Diues, quem turba ministrorum & amicorum cõfouebat, & palpabat, rapitur per durum ministerium dæmonum, & transfertur in infernum, de purpura & bysso,

byſſo, inaſperitates tenebrarũ: de ſplendidis conuiuijs, in famem & ſitim perpetuã. Qui micas de menſa ſua cadentes eſurienti dare nolebat Lazaro, ad hoc iuſto iudicio adductus eſt, vt ardens guttã aquæ de digito Lazari peteret, & non acciperet. Qui ſi vel micas ei per miſericordiã dediſſet, aliquod refrigerium in pœnis inueniret.

In Communi plurimorum Sanctorũ: Animæ reproborum procul dubio in pœnis gehẽnæ perpetuò cruciantur, quam ſubtus terram credimus, dicente Propheta: *Liberaſti animam meam ex inferno inferiori.*

Petrus Damianus. 1050.

Sermone de S. Nicolao Epiſcopo: Quarta regio, eſt regio gehennalis, regio dura, regio extimeſcẽda, terra afflictionis, terra obliuionis, terra miſeriarum, terra tenebrarum, terra turbinis & caliginis, terra maledictionis & mortis, in qua *nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.* Totus tremo atque horreo ad memoriam regionis iſtius, & concuſſa ſunt omnia oſſa mea. Illic eſt ignis, qui non ſuccenditur: vermis, qui non moritur: frigus horrendum. Ibi fœtor intolerabilis exoritur, percutientes mallei reſonant inceſſanter, offuſæ tenebræ cumulatiùs indenſantur. Illic confuſio peccatorum, horribilis facies dæmonum, inextricabilium vinculorum fertilis multitudo. Ibi fletus & ſtridor dentium, planctus & gemitus, & alternantia mala impios ſine pietate diſcerpunt. Nihil ſic valet ad extirpandas voluptatum radices, quàm iſtorum memoria, & recordatio vulnerũ Domini mei, qui ſtetit ante iudicem.

In vita Odilonis: Sunt vicina nobis (*in Sicilia*) loca, ex quibus grauiſſima flammarum furentium euomuntur incendia: in quibus etiam locis animæ reproborum diuerſa luunt pro meritorum qualitate tormenta. Ad quorũ ſemper exaggeranda ſupplicia innumerabiles ſunt dæmones deputati, qui intolerabiles eorum pœnas quotidie renouant, & eos ad rediuiua ſupplicia indeſinenter inſtaurant.

Bruno Carthuſianus. 1080.

Elegia de contemptu mundi:

Sic viuunt homines, tanquam mors nulla ſequatur,
Et velut infernus fabula vana foret:
Cùm doceat ſenſus viuentes morte reſolui,
Atque Erebi pœnas pagina ſacra probet.
Quas qui non metuit infelix prorſus, & amens
Viuit, & extinctus ſentiet ille rogum.
Sic igitur cuncti mortales viuere curent,
Vt nihil inferni ſit metuenda palus.

Anſelmus Cantuarienſis. 1080.

In Elucidario: Duo ſunt inferni, ſuperior & inferior. Superior infima pars mundi huius, quæ plena eſt pœnis. Nam hîc exundat nimius æſtus, magnum frigus, fames, ſitis, varij dolores corporis, verbera animi, vt timor, & verecundia. Inferior verò locus eſt ſpiritualis, vbi ignis inextinguibilis, de quo dicitur: *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.* Qui ſub terra dicitur eſſe, vt ſicut corpora peccantium terra cooperiuntur: ita animæ peccantium ſub terra in inferno ſepeliantur, vt de diuite dicitur: *Sepultus eſt in inferno.*

Ad cap 8. Matth. Quiſquis ſemel traditus irreuocabiliter fuerit crudelibus angelis, quorum officium eſt reprobos torquere, nunquam vlterius valet debitum reddere: quia non poteſt per pœnitentiam & opera bona quod malè geſſit emendare, & propterea ſemper cogitur pœnas ſuſtinere.

Bernardus. 1130.

Sermone de tranſitu Malachiæ: Eſt enim deorſum nos locus, quem ſibi totum vendicat ignis, adeò vt ne minimam quidem aquæ guttam de Lazari digito miſer ille diues ibi habere potuerit.

De interiori domo cap. 63. Cogita quot animæ in inferno nunc cruciantur ſine ſpe veniæ & miſericordiæ. Si amor Dei te tenere non poteſt, ſaltem teneat & terreat timor iudicij, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, ignis vrens, vermis corrodẽs, fulgur fœtens, flãma tartarea, & omnia mala.

Honorius Auguſtodunenſis. 1130.

In mundi Synopſi lib. 1. cap. 37. Infernus dicitur, quia inferius eſt poſitus. Sicut enim terra eſt in medio aëre: ita infernus eſt in medio terræ. Vnde & nouiſſima terra dicitur. Eſt autem locus igne & ſulphure horribilis, inferius dilatatus, ſuperius coanguſtatus. Hic locus terra mortis dicitur: quia animæ illuc deſcendentes veraciter moriuntur. Hic & ſtagnum dicitur: quia vt lapis mari, ita animæ illi merguntur. Hic terra tenebroſa vocatur: quia fumo & fœtoris nebula obſcuratur.

Hugo Victorinus. 1130.

De Sacramentis fidei lib. 2. part. 16. cap. 3. Quidã putant animas corporalibus pœnis cruciari non poſſe, niſi per corpora, & in corporibus manentes. Quapropter à corporibus exutas animas nullas alias pœnas ſuſtinere credunt, niſi eas ſolùm, quas conſcientia intus accuſatrix irrogat. Sed veriſſimè auctoritate ſacri eloquij, & Catholicæ veritatis probatur teſtimonio, corporali & materiali igne animas etiam nunc ante ſuſceptionem corporum cruciari. Si enim dæmonibus, qui ſunt ſpiritus, corporalis ignis præparatus dicitur, quid mirum eſt, ſi animæ à corporibus exutæ corporali igne crucientur? Sed quomodo, inquiunt, animæ ſine corporibus à rebus corporalibus pati poſſunt? Ecce dicamus: Neſcimus quomodo hoc fieri poſſit: nunquid ideo verum non eſt, quod nos neſcimus quomodo eſt? Tum quid mirum eſt, ſi animæ extra corpora patiuntur? Si læduntur, dum cæduntur indutæ, cur non lædantur, ſi cædantur exutæ? Si affici poſſunt, quando inter ipſas & illud, à quo afficiuntur, medium eſt illud, per quod afficiuntur: nonne probabile eſt, omninò multò magis eas affici debere, quando illi, à quo afficiuntur, immediatè coniungũtur?

Cap. 4. Dicitur infernus eſſe inferior locus, in imo terræ pœnis damnatorum præparatus. De quo tamen omninò certum non eſt, in qua parte eius, id eſt, vtrum intra concauitatem illius, ſiue extrinſecus in aliqua regione ambitus ipſius diſpoſitus ſit: quamuis tamen veriſimilius videatur infra terram quaſi carcerem quendam, & velut ergaſtulum tenebrarum collocatum. In hoc inferno dicunt ignem inextinguibilem, & qui vt ſemper ardeat nutrimento non egeat, ab initio mundi dæmonibus æternaliter cruciandis præparatum, in quo ſcilicet igne etiam homines maligni cum dæmonibus æternam pœnam paſſuri ſunt, quia eis in hac vita poſiti ad culpam conſenſerunt. Ad hunc infernum animæ ſceleratorum à corporibus egreſſæ ſtatim retrudi exiſtimantur: ſicut è diuerſo perfectorum iuſtorum, & qui ab hac vita purgati exeunt, ſine mora ad cælum &c. deduci continuò creduntur.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 2. diſt. 6. Solet quæri, vtrum omnes dæmones in iſto aëre caliginoſo ſint, an aliqui iam ſint in inferno? Quòd in inferno quotidie deſcendant aliqui dæmonum, veriſimile eſt, qui animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui ſemper ſint, alternatis fortè vicibus, non procul eſt à vero, quòd illic animas detinent atque cruciant. Quòd autem animæ malorum illuc deſcendant, atque illuc puniantur, ex eo conſtat, quod

Christus ad inferos descendit, vt iustos, qui ibi tenebantur, educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti. Et sicut tradidit au-ctoritas, cùm iustos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim infernum, non absorbuit.

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 23. Secundùm qualitatem operum, & diuersarum desideria voluptatũ, extendi creditur & mensura pœnarum, iuxta il-
Apoc. 18. lud in Apocalypsi: *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Et in
Sap. 11. libro Sapiētiæ: *In eo, quo quis peccat, & punitur.* Vnde diues ille, qui deliciosè viuens, in lingua plus peccauerat, eandem apud inferos cæteris membris plus ardere demonstrans, gutta aquæ refrigerari petebat.

Hugo Etherianus. 1160.

De regressu animarum ab inferis cap. 12. Vnus igitur gehennæ ignis est in inferno, sed nō vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusq; enim quantum exigit culpa, tantum illic sentitur & pœna. Nam sicut hic vnus sol non omnia corpora æqualiter calefacit: ita illic vnus ignis animas pro qualitate criminum dissimiliter exurit. Nec est in dubitationis parte locandũ, ignem illiusmodi esse corporeum, in quo certum est spiritus cruciari. Adeò pertinax incendio, vt si mare influeret, caloris nullam remissionem sentiret. Similiter autem & intolerabile frigus penes in-
Iob 24. ferna esse dicitur. Scriptum est enim: *Ad calorem nimium transibunt ab aquis niuium.* Quod quidē in constringēdo tam efficax esse putatur, vt igneos montes contactu in glaciem permutaret. Hinc fletus & dentium stridor oboritur. Illic sunt vermes, qui nunquam moriuntur, quibus alimenta præstant vltrices curæ, vipereus liuor, & situs pallens. Illic est palus frequentia dæmonũ horrenda, ad compediendum armata vinculis ferreis: sunt & aliæ formæ quàm plures, præter fidem terribiles. Illic certè riuus est, qui Græcè dicitur ἀχέρων, turbidus, cœnolentus, vasta voragine formidabilis, nebulam exhalans intolerabilis fœtoris. Sed quid tartareas difficultates & ingratitudines numerare conor? Plures sunt quàm lingua exprimere, vel intelligentia hominis explicare, aut comprehendere valeat.

Petrus Blesensis. 1160.

Epist. 61. Quid facies, cùm te charorum consortio resolutionis humanę conditio separabit? cùm tibi ingemiscere, & horrescere cœperit nox æterna? cùm extra diem te traxerit importunus & crudelis exactor per irremeabiles semitas tenebrarum, vt te in id immane & horrendum chaos, regionem mortis æternæ præcipitet?

Hildegardis. 1170.

In Quæstionibus: Ignis gehennæ corporeus est, an incorporeus? Si autem (vt sentiunt multi fideles) corporeus est, nunquid de materia quarta elementorum credēdus est? *Solutio*: Nequaquam. Quia nec ille de his elementis, nec hic ignis ab illo, & ille inuisibilis. Corporales & spiritales pœnæ æquales non sunt, vt etiam corpus animæ dissimile, & vt anima corpori æqualis non est: quia ex corporalibus pœnis corpus arescit & moritur, & in spiritali igne gehennæ spiritus & animæ torquentur, nec tamen in ipsis moriuntur.

Innocentius Tertius. 1200.

Libro 2. de contemptu mundi, siue de miseria humanæ cōditionis cap. 42. Quartus est animę dolor, quando adhuc in corpore posita videt spiritus malignos ad rapiendum se paratos, vbi tantus dolor est & timor, quòd misera anima, licet de corpore egressura, quamdiu potest, refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequam de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias Pro-
pheta: *A prima porta exit clamor, & à secūda vlulatus.* Soph. 1.
Prima porta dicitur, quando anima mala, quàm citò egreditur à corpore, tam citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniūtur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ: post iudicium verò in anima & corpore punientur. Vnde dicitur: *Duplici contritione contere eos.*

Saxo Grammaticus. 1220.

Præfatione in Historiā Danicam: In Islandia mons Hegle, rupem sydeream perpetuæ flagrationis æstibus imitatus, incendia sempiterna iugi flammarum eructatione continuat, &c. Quamobrem animas ob nocentis vitæ culpam supplicijs addictas, illic algoris magnitudine delictorum pendere pœnas existimatum est.

Cæsarius Heisterbachius. 1220.

Lib. 2. cap. 6. Quidam Hildebrandus syluā cum alio quodam suo conciue intrauit, quem, suadente diabolo, cùm soli essent, occidit. Statim data super eum sententia, pœnæ rotali adiudicatus est. Cumq; duceretur ad mortem, sacerdos diligenter eum monuit de confessione & contritione cordis. Et quia miser homo per se surgere nō potuit, nec manum in se subleuantem sensit, miserabiliter respondit: Quid mihi possunt illa prodesse? homo enim damnatus sum. Ait illi sacerdos: Adiuro te per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vt infra hos dies triginta mihi appareas, & sine omni periculo vitæ meę de statu tuo me certifices. Respondit, si mihi licuerit, libēter hoc faciam. Sicq; rotali pœna plexus, de tormento corporis transiuit ad tormētum æternæ damnationis. Nocte quadam infra statutum tempus, sacerdote dormiente in strato suo, tantus esse cœpit circa domum fragor arborum, tam vehemēs flatus ventorũ, vt ipsa animalia stuperent, & vix suis loris infra claustra stabuli retineri possent. Expergefactus sacerdos, respexit ad ostium domus, & ecce ianuæ quasi vi ventorũ impulsæ aperiebantur, viditq; Hildebrandum in camino ardente residentem, sibiq; celerius propinquantem. Territus autem supra modum, se signauit, & vt staret sub inuocatione diuini nominis præcepit. Ecce hîc sum, sicut promisi, inquit. Sciscitante illo de statu suo, respondit: Aeternaliter damnatus sum, æternisq; incēdijs propter desperationē maximè deputatus: si secundùm tuum consiliũ egissem pœnitentiam, per pœnam temporalem euasissem æternam.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

1. Partis de Vniuerso parte 1. cap. 55. Non mirentur, neque ambigant animæ humanę, se posse pati ab igne illo, qui longè fortioris est virtutis igne, qui apud nos est visibilis: cùm ab isto visibili se tam durè, & dirè sentiant cruciari.

Parte 2. cap. 47. Infernum multo minorem esse terra tota dubitari non potest, cùm manifestum sit ex præcedentibus, ipsum esse in medio terræ, & propter hoc partem ipsius terræ non magnam; hoc est, neque medietatem, neque quartam.

Thomas Aquinas. 1250.

Ad cap. 9. Apocal. Dicitur infernus abyssus: quia caret candore & gaudio omni, & quia caret fundamento, id est, fine pœnarum.

In compendio Theologiæ tractatu primo cap. 179. Sanctarum animarum felicitas in solis bonis spiritalibus: pœnæ verò animarum damnatarū ante resurrectionem non solùm erit in malis spiritualibus, vt aliqui putauerunt: sed etiā pœnas cor-

poreas sustinebunt. Cuius diuersitatis ratio est, quia aut animæ Sanctorum, dum in hoc mundo fuerunt vnitæ corporibus, se rebus corporalibus non subiecerunt, sed soli Deo, in cuius fruitione tota eorum felicitas consistit, non autem aliquibus corporalibus bonis: malorū autem animæ, ordine non seruato, se per affectum rebus corporalibus subdiderunt, diuina & spiritualia contemnentes: ita consequens, vt puniantur non solùm ex priuatione spiritualium bonorū, sed etiam per hoc, quòd rebus corporalibus subdantur.

Contra Gentiles lib. 4. cap. 91. Quòd statim post mortem animæ consequantur pœnam vel præmium, si impedimentum non fit, auctoritatibus Scripturæ confirmatur. Dicitur enim Iob 21. de malis: *Ducunt in bono dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* & Lucæ 16. *Mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* Infernus autem est locus, vbi animæ puniuntur.

Ægidius Romanus. 1280.

Tractatu de Inferno cap. 13. Ignis inferni in virtute Dei agit in animam, intentionaliter immutando ipsam, secundùm quem modum eam affligit & cruciat. Et vt magis ad punctum descendamus, dicamus, quòd animæ peccatorū, quia suam rationem & intellectum supposuerunt rebus materialibus, & sensibus, dignum est, vt intellectus in ijs fungatur vice sensus. Et sicut naturalis ignis potest immutare causando intentionalem immutationem: sic ignis inferni causabit virtute diuina in intellectu animæ separatæ, vel causabit in intellectu spiritus maligni intentionalem quādam immutationē factam in sensu, &c. Nunquam dolor animæ existentis in inferno cessabit: quia anima corrumpi non potest tali igne, quia secum non communicet in materia. Dicemus ergo, quòd sicut Deus in beatis est omnia in omnibus: quia quicquid homo desiderabit, erit in Deo suum desiderium adimpletum: sic ignis inferni in anima separata, est quodammodò omnia in omnibus, quantū ad afflictionem: quia ille virtute diuina affligit intellectū, qui fungitur vice sensus, ita quòd non possit de aliquo cogitare. Dicemus ergo, quòd sic affligitur anima per ignem, sicut nunc caro per ignem.

Cap. 14. Infernus est corporalis locus: quia est locus infimus, & ille ignis est corporalis ignis. Anima tamen exuta corpore non est localiter, id est, per commensurationem, sicut corpora, quæ commensurantur loco, sed solùm per applicationem virtutis ad infernalem ignem. Ex qua applicatione infernalis ignis similitudinem suam in intentionalem virtute diuina immutat intellectum, tam animæ, quàm substantiæ separatæ. Ex qua immissione verè cruciantur, tam animæ damnatæ, quàm spiritus mali.

Durandus à S. Portiano. 1310.

Lib. 4. dist. 44. q. 11. Tenēdum sine vlla dubitatione est, quòd tam dæmones, quàm animæ separatæ puniētur igne inferni: sed modum totalem punitionis puto latere omnem hominem, cui Deus non reuelauit, &c. Aliter punitur anima separata ab igne corporeo, & aliter dæmon. Quia ignis inferni non ponitur corporeus, nisi quia afflicturus est corpora damnatorum post resurrectionem.

Albertus Patauinus. 1320.

Serm. 76. Cùm esset in tormentis.) Non vnum, sed plurima, pro diuersitate culparum, sentit inferni supplicia: diuitijs succedit egestas, purpuræ flamma gehennæ, bysso asperitas vermium, epulis esuries, splendori tenebrarum horror. *Crucior in hac flamma.* Non solùm ex flamma, sed in ea etiam cruciatur, ex ipsius quidem ardore & in eius horrore. Iusta quidē pœna ignis est damnatorum animabus, vt qui malis concupiscentijs hîc arserunt, in inferno ardeant igne Gehennæ.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 16. Quamuis animæ corpora non habeāt, tamen in membris pati dicuntur: quia exutæ à corporibus, tales effectus in se sentiunt pro peccatis, ac si in corpore paterentur in membris. In lingua ergo diues cruciari dicitur, id est, in anima, quæ pro peccato linguæ amplius torquebatur: quia per eam plus peccauerat secundùm duo officia naturæ, in quibus lingua deseruit, scilicet gustum & loquelam, in quibus epulones frequenter offendunt.

Guido Carmelita. 1340.

De Armenijs errore 9. Animæ infidelium paganorum sunt in inferno, vbi cum diuite auaro, & epulone cruciantur in flāma ignis æterni. Luc. 16.

Errore 12. Christus non destruxit infernum, imò ibi cruciantur dæmones, & damnatorum hominum animæ.

Ioannes Taulerus. 1350.

Exhortatione fideli, vt nos ad aduentum Domini, & mortem præparemus: Mali angeli nō secus, quàm ferocissimi leones in prædam inhiantes, circumferuntur, & insidiantur morituris, dum horum animas in omnibus viribus, per quas cōsensum aliquando præbuerūt, diabolicis suggestionibus grauissimè constringunt, conātes quibus possunt modis animam secum pertrahere in æternæ damnationis barathrum. Accedunt illuc & infernales dæmonum principes, & principales veluti duces & capita septem peccatorum mortalium: accedunt inquam simul ad moriturum, suum in eo locum requirentes, &c.

Thomas Argentinensis. 1360.

Lib 4. dist. 44. artic. 4. Necesse est quemlibet fidelem Christianum fateri animam hominis damnati, etiam quando est à corpore separata, pati in igne infernali, aliàs non possemus saluare Euangelicam veritatem. Quia, vt patet Lucæ 16. anima diuitis cruciabatur infernalibus flammis. Ergo, &c. Patiūtur animæ & dæmones pœnam damni ex eo, quòd perpetuò se priuatos agnoscunt æternæ felicitatis quiete, & summi boni seu vltimi finis delectabilissima fruitione, quam naturaliter omnis creatura intellectualis affectat. Et patiūtur pœnam sensus ex eo, quòd contra eorum voluntatem flammis infernalibus coniunguntur: quas quidem flammas cōtinuò apprehendūt per modum summè odibilis, & maximè nociui. Ista tamen coniūctio flammarum infernalium aliter se habet ad animas & dæmones, qui pro nunc sunt in inferno, & aliter ad dæmones, qui sunt in isto aëre pro nostro exercitio Nam hi, qui sunt in inferno, coniuncti sunt talibus flammis localiter & mentaliter: sed hi, qui sunt hîc nobiscū, huiusmodi flammis coniunguntur non localiter: quia aliter huiusmodi flammæ comburerent humana corpora vexata per dæmonia, etiam incenderent aërem circa nos, quem inhabitant huiusmodi dæmones.

Laurentius Iustinianus. 1430.

Libro 2. de spirituali animæ resurrectione: Tantæ formidinis est damnatorum cruciatus, vt nullatenus intelligentia naturalis aspicere queat: horret mens, turbatur sensus, viscera quatiuntur, quoties obijcitur animo. Quoniam supra naturam, præter vsum, contra votum, voluntatiq; totum oppositum est, quod in inferno est: non potest suadere ratio, neque experientia mali, vt tormēta ipsa æquanimiter perferantur.

Concilium Florentinum. 1440.

In literis

In literis vnionis: Animæ illorum, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedũt, mox in infernũ descendunt, pœnis tamen disparibus puniendæ.

Antoninus Florentinus. 1460.

1. Parte Summæ titul. 5. cap. 3. Impij cruciabuntur igne: & animæ quidem solæ vsque ad diem iudicij, postea autem animæ simul & corpora: vt sicut cum vtroque peccauit, cum vtroque puniatur. Et hic ignis ita acerrimè cruciat, vt mors dicatur: & ita obscurus est, vt caligo nuncupetur.

Alexander ab Alexandro. 1480.

Genialium dierum lib. 6. cap. 21. In Pelignis oppidum vetustum est, cuius nomen prætereo libens, licet obscura origine, haud tamen ignobile. In eo dominus, qui vrbi præerat, superbè auareque ciuibus imperitabat, ac trucibus dictis factisq́ in subditos seruilem in modum animaduertere solebat, eosq́, licet imperata facerent, neque segniter mandata exequerentur, ob leues plerumque causas pœnis & damno mulctabat. Fortè autem, cùm homo quispiam alioqui bonus, sed tenui re familiari, inops atq́ despectus, ipsius domini venaticum canem, cuius miro studio tenebatur, ita verbere affecisset, vt ob id perijsse putaretur, cùm id dominus rescisset, vehementer offensus, eum truci & minaci vultu grauiter increpitum in pessimum coniecit carcerem: ibiq́ cùm vinctus graui custodia teneretur, post aliquot dies, hi, quibus diligens ipsius cura mandata erat, clauso iam carcere, & tam foribus, quàm omni aditu persepto, ne elabi posset, cùm ad illũ accederent, vt solebãt, in eodem intus carcere nusquã inuenêre: qui diu conquisitus, cùm nõ appareret, nullumq́ effugij vestigiũ extaret, rem ad dominũ detulêre: quod cùm credi vix posset, ipseq́ mirũ in modum obstupefieret, post tres fermè dies, ijsdẽ foribus pessulo firmatis, idem ipse, qui modò carceri addictus fuerat, imprudentibus omnibus, & nemine conscio, rursus in eodem intus carcere intrusus apparuit, custodesq́, vt cibum afferrent, aduocauit: qui cùm properè accessissent, omnesq́ miraculo obstupefierent, eum vultu tetro, & horribili facie, luxatis vstisq́ membris, aliter longè atque pridem fuerat cõspexêre: quem cùm interrogassent, vnde elapsus, & rursus in eodẽ intrusus carcere foret, quibusq́ in locis fuisset, & vnde tam fœdo & tetro cultu emersisset: ipse velut elinguis, cùm nullum proferret verbum, sed attonito stupentiq́ similis foret, vt ad dominum quantocyus admitteretur postulauit, habere quod illi properè nuntiaret, magnum, nec differendum. Cumq́ ad eum protinus admissus esset, rem mirificam & admirabilem, ac dictu audituq́ formidolosa, & vix credenda miracula dicere orsus fuit. Nã se ab inferis remissum enarrauit: siquidẽ cùm diutius carceris squallorẽ ferre nequiret, seu desperatione victus, seu iudiciũ reformidans, inops cõsilij, malum dæmonem, vt sibi præsto esset, seq́ ex tam tetro carcere relaxaret, aduocasse dixit. Nec multò post dæmonem fœdo aspectu, & terribili facie in eodẽ intus carcere aspexisse, & secum pactum fuisse, ab eodemq́ & ferreis claustris, nõ fine graui pressura, extrusum in loca deinde inferna, & profundas vastitates, ac fundum telluris intimè actum esse præcipitem, singulaq́ lustrasse, imperiorumq́ supplicia, & sedes conscelerata, æternasq́ tenebras & ærumnas vidisse, ac loca fœda, & formidolosa, regesq́ & summos duces in abrupto hiatu & profundo voraginis densa mersos caligine afflictari, & furiarum ardẽtibus facibus agitari: gemitusq́, & eiulatus, ac dies noctesq́ ploratus mulierum & virorum audisse, Pontificesq́ vidisse, infulis, & trabeis, purpura, & auro distinctis, ac gemmis ornatos, aliasq́ miserabiles facies, omnis generis hominũ, ætatũ, & ordinũ, in cultu vario afflictas, & iacentes inter præaltas voragines, alios immenso limo haustos, æternis supplicijs & nocte cruciari, ipsorumq́ damnata scelera sempiterno dolore punire: inter quos plures, quos nouerat in vita, annotauit, & præcipuè intimum familiarem, quẽ, dum in vita ageret, æqualem socialemq́ habuerat, allocutum dixit, ab eo probè agnitus, & miti satis sermone requisitus fuit, quid rerũ ageretur, & quid reliqui spei sibi foret. Ipseq́ cùm prægraui seruitio, & crudeli dominatu vsq́ se premi respondisset, illũ mandasse, vt domino enũtiaret, caueret, ne quid tale ageret in posterum, neve graui tributo, & iniquo vectigali subditos opprimeret: namq́ illi vacuam sedem, quam propè cernebat, præstitutam esse prædixit. Et vt haud dubius promissi foret, fidemq́ vt dicti haberet; meminisse, inquit, illũ debere secreti cõsilij, & mutuæ pactionis, quã, dum vnà militarẽt, & in castris agerent, clam iniuissent: quorũ nemo particeps, aut conscius vnquã fuit: quod consilium cùm memoriter ille enuntiasset, & nõ solùm dicta cõuentaq́, sed & singula verba sponsionesq́, quibus vterq́ astrictus erat, recẽsuisset, ipsum dominum ordine hæc audientem, animo serio & attentiore factum, mirum in modũ obstupuisse, ingensq́ animo formido incussa fuit, consideranti quonam modo quæ soli sibi credita, & nulli vnquam enuntiata fuêre, homo ille hebes & tardus ingenio, quasi numine afflatus explorata haberet, eaq́ vultu interrito enũtiaret. Adijciũt miraculo, eundẽ interrogasse illũ, cum quo tunc sermo erat apud inferos, qui nudo cultu, vestitũq́ apparato videbatur, nũquid aliquo cruciatu afflictarẽtur, qui insigni veste & auro cõspicui forent? Illumq́ respondisse, perenni incendio, intercqúe maximos cruciatus & sempiterno dolore vsque premi & afflictari, idqúe tòtum, quod auro & purpura fulgeret, ignem atq́ incendiũ esse. Et cùm ipse id experiri volens, propius manum purpuræ admouisset, admonitum ab eo fuisse, ne tangeret, & tamen efficere nequisse, vt non ex caloris afflatu palmã sibi manus, quã tũc ostẽdebat, incendio & ipsi purpuræ admotã deflagraret. Erat enim pustulis liuẽtibus, & tetris hulceribus, veluti tabe & igne sacro, maloq́, quod latius serpere videbatur, ferè consumpta. Referunt præterea, qui illũ audiuêre, eum, postquã ab inferis emersit, quasi mente cõsternata, hebetiq́ auriũ oculorumq́ sensu affectus foret, semper cogitabundũ, in rarum prodijsse sermonem, vixq́ sæpius interrogatum, colloquenti respondisse. Vultu verò tam tetro, & aspectu tam deformi reuertisse, vt qui dudum à coniuge & liberis probè agnitus foret, is postquã remeauit ab inferis, tam diro vultu, totiusq́ faciei corporis dissimilis effectus est, vt vix eundem illum esse crederent: sæpiusq́ obortis lachrymis, ob faciei diritatem & speciem hominis fœdissimè mutatam, notos affinesq́ ipsum allocutos fuisse, ægreq́, vt ante obitum, qui mox consecutus est, res suas dispensaret, ac liberis, & posteritati consuleret, vitæ spatium habuisse.

ASSERVNT IVDÆI VETERES.

Iosephus.

De bello Iudaico lib. 2. cap. 14. Quorũ manus in seipsos insanierunt, eorum animas tenebrosior Orcus suscipit.

De Machabæis: Tu torquendo torqueris: & in ira patientiæ meæ, tuaq; indignatione nunc ferè consumptus, consumeris, diuini iudicij diem nō effugies. Manet te pœna illa perpetua, quam nec profana mens ferre, nec tua crudelitas declinare vnquam poterit, æterno videlicet peccatrice anima damnata supplicio.

Rabbi Salomon.

Ad illa verba Esaiæ 30. Præparata est ab heri Topheth: Quia præparata est ab heri Topheth, id est, à die secundo post creationem mundi. Topheth, id est, gehenna.

Auctor Glossæ reconditæ.

Genes. 18. Pœna impiorum in Gehenna illa est, quæ in Genesi describitur: *Et Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem.* Non ascendent autem, neque consistent in die iudicij, iuxta id, quod dicitur: *Quos subuertit Dominus in ira sua, & in furore suo* ira quidem sua in hoc mundo, furore suo in futuro seculo. Ait Rabbi Iacob: Impij, qui contempserunt pactum circuncisionis, quod in se receperunt, quiq; palam Sabbatum, & cæteros dies festos violârunt, legemq;, ac resurrectionem mortuorum inficiati sunt, ac cæteri similes, descendunt in Gehennam inferiorem, & ibi puniuntur, neque ascendunt: quamquam in vniuersali iudicio & resurrectione mortuorum iam & ipsi resurgant. Ac de ijs quidem ait Daniel: *Multi ex dormientibus in terra puluere resurgent, hi ad vitam æternam, illi ad opprobrium.* Et illud: *Et erunt opprobrium vniuersæ carni.*

Rabbi Mardochai Nathan.

In Concordantijs Biblicis: Tophet est Gehenna, locus deputatus mortuis.

Elias Leuita.

In Thisbi, in voce Gehenna: Rabini nostri locum, vbi impij post mortē puniuntur, Gehennam vocant, ab eo scilicet, quòd vallis ben Hinnon prope Hierosolymam locus immundus fuit, in quo exurebant filios suos idolo Moloch. Fuit autem locus iste sic denominatus à rugitu & clamore pueri, qui ibi exurebatur.

Rabbi Moses.

Libro de Resurrectione: Supplicium, quo scelerati cruciabūtur, asserunt esse Gehennam. Quem locum esse dicunt flammis ardentem, vbi vnà cum corpore sint exurendi impij, non vno suppliciorum ac pœnarum genere: sed adeò varijs & exquisitis, vt longum sit referre.

ARTICVLVS OCTAVVS.

POST RESVRRECTIONEM ET IVDICIVM IMPIOS CORPORE ET ANIMA PERPETVAS IN INFERNO SCELERVM POENAS LVITVROS ESSE.

Anno post natū Christum

NEGANT.

QVI animas mortales asserunt, corporum resurrectionem non credunt, extremum iudicium inficiantur: denique omnes illi, quotquot infernum de medio tollere, & in fabularū numerum referre conantur, impiorum in inferno supplicia etiam negare certum est.

240. *Origenes docuit, diaboli & impiorum apud inferos supplicia post longissima tempora finem esse habitura.* Athanasius de communi Essentia Patris, & Filij, & Spiri-

380. us sancti, Epiphanius, Augustinus, & Theodoretus d: Origenistis.

Eunomius æterna supplicia ad comminationem solo figmento conscripta esse delirabat. Ioannes Zonaras in Odis de sanctissima Virgine.

600. *Armenij dicunt, quòd non sit infernus, quòd Christus eum destruxerit, cùm ad illum post passionem descendit, & infideles & perfectè mali in Oceano sulphuris cruciabuntur.* Guido de Armenijs.

1350. *Nicolaus de Calabria dixit, quòd in die iudicij Gondesaluus hæreticus pro omnibus orabit damnatis, & eos suis precibus saluabit.* Nicolaus Eymericus parte 2. quæst. 11.

1530. *Anabaptistarum quidam arbitrantur Deum post extremum iudicium omnium miserturum, ipsum non posse in æternum irasci: seculi & æternitatis nomen non semper perpetuitatem, sed quandoque diuturnitatem significare. Itaque tandem aliquando omnes impios vnà cum diabolis saluandos esse.* Bullingerus contra Anabaptistas lib. 2. cap. 15. Confessio Augustana articulo 17.

1560. *Libertinorum quidam Dei misericordiam omnibus omnino hominibus, adeoq; dæmonibus post iudicium pollicentur.* Lindanus in Dubitantio.

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Deuteron. 32. vers. 22. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima, deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

Iudith. 16. 20. Væ genti insurgenti super genus meum, Dominus enim omnipotens

tens vindicabit in eis, in die iudicij visitabit illos. Dabit enim ignē & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant vsque in sempiternum.

Iob 7.9. Sicut cōsumitur nubes, & pertrāsit: sic q descēderit ad inferos, nō ascēdet.

Psalm. 10.6. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Prouerb. 19. 29. Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.

Sapientiæ 6.6. Iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur: Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

Ecclesiastici 7.19. Humilia valdè spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

Ecclesiastici 21.10. Stupa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finē illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

Isaiæ 13.21. Requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebūt ibi vlulę in ædibus eius, & sirenes in delubris voluptatis.

Isaiæ 33.11. Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim; & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex nobis cū ardoribus sempiternis?

Isaiæ 66.23. Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.

Matthæi 3.10. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. 12. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Matthæi 25.41. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

Marci 9.43. Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

2. *Thessal.* 1.8. In flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerūt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi: qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius.

2. *Petri* 2.9. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

Apocal. 14.9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure, in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni, & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius, & si quis acceperit characterem nominis eius.

Apocal. 18.5. Quoniam peruenerunt peccata eius (*Babylon*) vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundùm opera eius: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit: Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.

Apocal. 19.20. Et apprehensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphure.

ASSERVNT PATRES GRÆCI.

Iustinus. 150.

Oratione ad Gentiles: Hæc in primo de Repub. scribit (*Plato*) libro. In decimo autem liquidò & apertè, quæ de iudicio à Prophetis didicerat, eà non tanquam ab illis accepta, obGræcorum metum, sed à quodam, sicuti ei fingere placitum fuit, qui in bello cæsus, cùm duodecimo humari deberet die, in rogum positus reuixit, resque apud inferos visas exposuit, audita verbis huiusmodi ita commemorat: Dixit enim (Erus) affuisse se alteri ab altero interrogato: vbinam esset Arideus ille magnus. Arideus autem iste in ciuitate quadam Pamphyliæ tyrannus fuerat, qui patrem senem & fratrem se maiorem occidit, multaque præterea impia facinora peregit, vti ferebatur. Ait ergo interrogatum illum respondisse: Non venit, neque huc veniet. Conspeximus verò inter dira spectacula & istud, cùm ostio inde redituri appropinquaremus, reliqua omnia iam perpessi: de repente siquidem & illum, & alios propè eum plurimos tyrannos agnouimus. Erant ibi & priuati quidam, qui grauia admiserant scelera, quos se iam reuersuros esse opinantes, ostium non admittebat, sed rugiens reboabat, cùm quis eorum, quorum insanabilis esset malitia, neque dum idoneas dedisset pœnas, redire contenderet. Ibi viri feroces, aspectu truces, & ignei apparentes, vbi mugitum audiuêre, cæteros quidem segregatos abduxerunt: Arideum verò & alios, manibus pedibusque, & item capite obligatos, humique abiectos, atque excoriatos, iuxta viam foràs protraxerunt, super aspalathis & sentibus torquentes & dilaniantes, &c. Hic mihi videtur (*Plato*) non tantùm de iudicio à Prophetis, verùm etiam de resurrectione, quam Græci non credunt, accepisse doctrinam. Cùm enim animam simul cum corpore iudicari dicit, nihil ille aliud significat, quàm fidem se adhibere ei, quæ de resurrectione est, institutioni. Quomodo namque Arideus, & reliqui, si corpus, & caput, & manus, & pedes, & pellem habentes in terris reliquissent, tantùm apud inferos sustinerent supplicium? haudquaquam certè animas caput, manus, pedes, & pellem habere dicent. Sed enim Plato in Aegypto, postquam in Prophetarum incidit testimonia, doctrina quoque de resurrectione corporis suscepta, cum corpore simul animam iudicari docet. Nec Plato id solum, sed etiam Homerus, eodem & ipse in Aegypto edoctus modo, Tityum itidem excruciari dicit, &c.

Irenæus. 180.

Libro 4. cap. 47. Pœna eorum, qui non credunt Verbo Dei, & contemnunt eius aduentum, & conuertuntur retrorsum, adampliata est; non solùm temporalis, sed & æterna facta. Quibuscunque enim dixerit Dominus: *Discedite à me maledicti in ignem perpetuum,* isti erunt semper damnati. Matt. 25

Lib. 5. cap. 27. Venit, &c. ad finem iubere messoribus colligere primùm zizania, & fasciculos alligare, & comburere igne inextinguibili, triticum autem colligere in horreum: & agnos quidem vocare in præparatum regnum, hœdos autem in æternum ignem mittere, qui præparatus est à Patre eius, diabolo, & angelis eius. Matt. 25

Hippolytus. 220.

De Consummatione mundi: *Dicet Christus in illa die:* Omnes, qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint, hîc bene merendo, nihil eis debetur, nisi ignis, qui non extinguitur: Humanus enim sum: at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabor: omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo: omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo; sed oleum in vasis vestris non video, &c. Confessi estis me Dominum, sed verbis meis non paruistis, &c. Discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam.

Origenes. 230.

Homilia 14. in Leuiticum: Absoluitur peccatum per pœnam mortis, nec superest aliquid, quod pro hoc crimine iudicij dies & pœna æterni ignis inueniat. Vbi verò quis accipit peccatum, habet illud secum, ac permanet cum ipso, nec aliquo supplicio pœnaque diluitur, & transit, cum ipso est etiam post mortem: & quia temporalia hic non persoluit, ibi expendit æterna supplicia. Vides ergo quanto grauius sit accipere peccatum, quàm morte mulctari. Hic enim mors pro vindicta [illegible]r, & apud iustum iudicem Dominū non vindicatur bis in idipsum, sicut Propheta dixit. Vbi autem non est soluta vindicta, peccatum manet illis, æternis ignibus exigendum.

In Psalm. 6. apud Pamphilum in Apologia: Possibile est considerare ex his maximè doloribus, quos in hoc corpore positi sentimus, qui quamuis magni sint, breuis certè sunt temporis, pro eo quòd si paulò vehementiores extiterint, continuò etiam vitæ celerem inferunt finem. Denique multi, si res poposcerit, pro pietatis confessione in ipsis tormentis animam reddunt: alij verò in ipso iam coronæ aditu positi denegant fidem, quam vsque ad mortem proposuerant confiteri. Et hoc non vtique diminutione propositi patiuntur, sed vi doloris nimia & insuperabili superati. Si ergo in hac præsenti vita tam intolerabiles sunt pœnarum dolores, cùm iam crassiori anima vtitur indumento: quid putādum est cùm id spiritale effectum ex resurrectione recipiet, & eò vehementius vtique, quò subtilius sentiet vim doloris? Puto enim, quòd quanta differentia est in præsenti seculo nudum verberari quàm vestitum, ad persentiendum scilicet cruciatū, eò quòd vehementius nudum corpus crucient verbera, quàm vestitum: tantam puto futuram differentiam doloris, cùm corpus humanum, crassitudinis huius indumento deposito, velut nudum corpus cœperit sentire tormenta.

Eusebius Cæsareensis. 320.

De Præparatione Euangelica libro 11. capite 20. Pyriphlegethonta verò ignem æternum esse quis dubitabit? Hebræorum enim Propheta similiter clamat: *Quis nuntiabit vobis, quia ignis ardet? quis nuntiabit vobis locum æternum?* Et rursus: *Vermis eorum nō morietur, & ignis non extinguetur.* Plato quoque in Tartarum deiectos impios, non exituros inde asseruit, &c. Quod autem dixit non simpliciter, sed cùm in vehicula conscenderint sua, in Acheronta amnem depelli: quænam alia vehicula denotare potest, quàm corpora, quibus assumptis, vna secundùm Hebræorum Scripturas vitæ retributio fiet? Esa. 66.

Basilius Magnus. 370.

Oratione de futuro iudicio: Sedulò ea mihi considera ac perpende, quæ à Deo horrenda ijs accident, qui tormenta subituri sunt: quomodo scilicet astra obscurabuntur, sol lumine destituetur, & luna splendorem amittet; quomodo fulmina iacientur, & tonitrua clarè disrumpentur; quando super capita aer tenebris obducetur, ita vt vndequaque examen omnis consolationis expers fit ijs, qui iræ tradentur. Nam creatura suo Creatori morem gerens, atque inseruiens, pœnas atque tormenta intentabit iniustis: eos autem, qui spem *Extat in operibus Ephram*

omnem atque fiduciam in ipso collocārunt, omni beneficiorum genere complectetur. Tunc ignis ille, qui in supplicium diabolo præparatus est, & angelis eius, dissecabitur voce Domini: vt cùm duplex insit igni facultas, adustiua vna, illuminatiua altera: acris quidem vis ignis, & punitoria reposita est ijs, qui vstione sunt digni: illustratoria verò his, qui claritate perennis gaudij perfruituri sunt, succedet: ita vt obscurus quidem sit ignis supplicij, vrendi autem vi careat lux illa refocillationis atque quietis. Nec est quòd de eo ambigas: siquidem in retributionibus eorũ, quæ in vita à nobis erunt gesta, natura ignis diuidetur, & lux quidem ad fruitionem, & oblectamentum iustis: vrendi verò vis & dolor ijs, quibus tormenta irrogabuntur, constituetur. Verùm horribilior tenebris, igniqúe illo æterno pudor erit, atque confusio, in qua perpetuò conuersabuntur peccatores, semper ob oculos retinentes vestigia illa peccati in carne admissi, quasi notæ alicuius tinctę, nec eluibilis vnquam, in memoria animæ æternùm duraturæ. Paucorum verò est ad lucem veram accedere, & manifestari velle, & post occultorum reuelationẽ non recedere facie confusa. Dei quippe abalienatio, atque auersio, etiam inter omnes pœnas, quæ in gehenna expectantur, intolerabilior, grauiorqúe est ei, qui patitur, quàm oculo lucis priuatio, etiamsi dolore careat. Quòd si quis omnem simul facultatem, quę ab initio generis humani extiterit, sermone complectatur, & in vnum collegerit, ne minimæ quidem bonorum illorum parti illam inueniet parem.

Homilia in Psalm. 33. Astabit creatura omnis prætrepida, & intremiscens ad ipsius gloriosum & illustrem aduentum. Eò singuli quique sistentur, de his examinandi, quæ quisque gessit in viuis. Deinde eos, qui multa perperam in vita admiserũt, horrendi quidam ac tristes circunstabunt angeli, ignem paratum contuentes, ignem expirantes, propter propositi amarulentiam, vultum præferentes nocti assimilem, pro mœrore, atque hominum odio. Subin conspicient barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignemqúe obscurum, causticas quidem vires habentem, luce verò destitutum. Inde vermium innumerabiliũ genus venenosum ac carniuorum, esitans quidem semper, nec tamen se exatians, intolerabiles dolores morsibus infligẽs. Postremò omnium durissimam pœnã, probrum illud, & verecundiam sempiternam. Hæc tu time, & eiusmodi timore eruditus, quasi frȩno quopiam abarce animam, & inhibe ad vitiosam concupiscentiam propendentem.

Cyrillus Hierosolymitanus. 370.

Catechesi 18. Si peccator est, accipiet corpus æternum, quo sufferre possit pœnas peccatorum, vt perpetuò in igne ardeat, vt nunquam dissoluatur. Et iustè vtrisque his ordinibus Deus hoc præbebit: nihil enim sine corpore à nobis gestum est. Blasphemamus per os, oramus per os, expiamus per os. Luxuriamur corpore, casti sumus per corpus: rapimus per manum, eleemosynas damus per manum, & reliqua similiter. Cùm igitur in omnibus cooperetur corpus, etiam in futuris fructum eius percipiet. Parcamus itaq; (fratres) corporibus, & ne tanquam alienis, illis vtamur. Ne dicamus vt hȩretici, quòd corpus sit tanquam aliena vestis, sed tanquam proprijs parcamus. Oportet enim nos reddere Deo rationem de omnibus in corpore factis.

Ephræm. 380.

Libro de vera Pœnitentia cap. 7. *Interrogatio*: In vnum omnes supplicium abibunt, an varij cruciatus sunt? *Responsio*: Varia sunt tormentorum loca, sicut in Euangelio audiuimus. Sunt enim tenebræ exteriores, haud dubium, quin & aliæ interiores sint: gehennę ignis locus, alius stridori dentium proprius locus est: vermis item immortalis alio in loco est. Stagnum ignis proprius locus est, suoqúe itidem loco ignis inextinguibilis est. Inferi, atque perditio suis terminis constant, & inferiora terræ alius locus. Infernus, quo mittuntur peccatores, & inferni profundum atrocior locus. Inter hæc suppliciorum loca distribuuntur infelicissimi, vnusquisque pro peccatorum suorum modo, siue mitius, siue vehementius, sicut scriptum est: quoniam *spinis peccatorum suorum vnusquisque constringitur.* Hoc autem est & id, quod dicitur: *Vapulabit multis, & paucis.* Sicut autem sunt peccatorum differentiæ, ita sunt & cruciatuum varietates. Dic, inquiunt, nobis precamur, quę sit cruciatus differẽtia? Et ille: Aliter, inquit, cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida, aliter fur, aliter ebriosus, aliter mendax, & aliter periurus. Qui autem odit fratrem suum, cum venefico & homicida iudicatur: qui hæresibus inquinantur, audituri sunt, tollatur impius, ne videat gloriam Domini. Prou. 5.

Cap. 8. Tunc segregantur ab inuicem, iterqúe conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur Episcopi à Cœpiscopis, Diaconi à Condiaconis, Subdiaconisqúe, atque Lectores à socijs suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuerunt, plorabuntqúe velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent Principes, & diuites, & immisericordes, pergentqúe nudi & desolati, huc illucqúe intuentes angustiabuntur, quærentes adiutorium, & nullus erit adiutor, &c. Vt autem breuiter dixerim, tunc iam impelluntur miseri ab angelis terribilibus acti, cæsi, atque flagellati, perguntqúe ad mugientes, & stridentes dentibus, crebriusqúe post tergum aspicientes, si quo pacto iustos, & illud gaudium, vnde ipsi separati sunt, intueri queant: vident autem lucem illam ineffabilem, aspiciunt amœnitates paradisi, vident magna illa & præclara munera, quæ percipiunt à rege gloriæ, qui legitimè certārunt. Intuentur notos dudum, & familiares suos, ęternis gaudijs fruentes, quę ipsi percipere non meruerunt, & lamentantur, ingemiscuntqúe grauiter.

Gregorius Nazianzenus. 380.

Oratione 15. quæ est in plagam grandinis: Mitto dicere futuræ vitę tribunalia, quibus huiusce vitæ indulgentia & impunitas eos (*impios*) tradit: ita vt satius sit nunc castigari ac purgari, quàm ad cruciatum illum transmitti, cùm iam pœnæ tempus erit, non purgationis. Quemadmodum enim, qui Dei memor hic est, morte superior est, idqúe à Dauide optimè dictum est: ita his, qui è vita excesserint, non est in inferno confessio, nec morum correctio. Hic enim Deus vitam & actionem, illic rerum gestarum censuram conclusit. Quid faciemus in die inductionis (terret me quidam Prophetarum) hoc est, diuinæ ad nos expostulationis (siue in montibus & collibus, quemadmodum audiuimus, siue quæcunque tandem illa, & quocunque loco futura sit) cùm nos coarguet, atque ex aduerso stabit, peccata nostra, hoc est, acerbos & amarulẽtos accusatores nobis in faciem statuens: acceptaqúe beneficia cum ijs, quæ iniquè admisimus, ex aduerso conferens, & cogitatione cogitationem verberans, & actione actionem examinans, & imaginis, vitio contaminatæ atq; confusæ, dignitatem à nobis exposcens, postremò nos abducet, à nobismetipsis condemnatos, hucqúe

add-

adductos, vt ne id quidem dicere queamus, nos iniquè supplicio affici: quod quidem hîc apud eos, qui pœnas luunt, nonnunquam hanc vim habet, vt eorum condemnationem & cruciatum leniat. Illic autem quis patronus? quæ causificatio? quæ falsa defensio? quod artificiosum verborum lenocinium? quæ consilij solertia tribunal illud circumscribet, ac rectum iudicium eludet? quod omnia omnibus in statera collocat, actionem, sermonem, cogitationem, virtutesqúe cum vitijs ex aduerso expendit, vt, quod propendet, victoriam obtineat, atque ab ampliore parte sententia stet, post quam non iam prouocatio superest, non sublimior iudex, non alia opera, per quæ quispiam pœnam deprecetur, non deficientibus lampadibus oleum, à prudentibus virginibus, aut à vendentibus acceptum, non diuitis illius pœnitentia, flammæ ardore liquescentis, ac propinquis suis correctionem requirentis, non denique præstitutum vitæ in melius commutandæ tempus: sed & solum, & postremum ac formidabile illud tribunal erit, magisqúe etiam iustum quàm formidabile: imò, vt rectius dicam, idcirco formidabilius, quia iustum. Quo quidem tempore throni proponentur, & antiquus dierum sedebit, & libri aperientur, & igneus fluuius voluetur, & lux à fronte, & paratæ tenebræ.

Gregorius Nyssenus. 380.

Orationis Catecheticæ cap. 40. Neque misera & dolore plena vita eorum, qui peccauerunt, est similis vlli ex ijs, quæ sensum hîc cruciant. Sed & si aliquod ex ijs, quæ illic sunt, tormentis nominatum fuerit nominibus, quæ hîc sunt cognita, non est tamen paruum discrimen. Nam cùm ignem audis, didicisti aliquem ab illo diuersum intelligere, ex eo quòd illi igni aliquid fit additũ, quod non est in hoc. Nam ille quidem non extinguitur: hunc autem multa inuenta sunt, quæ extinguant. Magna est autem differentia inter eum, qui extinguitur, & eum, qui nullam admittit extinctionem. Est ergo aliquis alius, & non hic ignis. Rursus cùm vermẽ audieris, ne propterea quòd idem sit nomen, ad terrestre hoc animal tua feratur cogitatio. Adiectio enim eius, quòd non moriatur, suggerit aliam esse intelligendam naturã, quàm eam, quæ cognoscitur.

De Anima & Resurrectione: Qui semel quicquid in hac vita suaue ac iucundum est elegerit, nec pœnitentia ductus stolidum ac temerarium suum consilium corrigit atque emendat, inaccessum & inuium sibi locum bonorum posthac efficit, cùm hanc ineuitabilem, quæ transiri nõ possit, necessitatem, tanquam barathrum quoddam vastum & inuium, qua transiri non possit, aduersus sese perfoderit.

Ioannes Chrysostomus. 400.

Epist. 5. ad Theodorum lapsum: Hîc habent tam iucunda, quàm tristia finem, eumqúe celerrimum: illic seculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus præsentibus. Cùm ignem audis, ne arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquam intermoritur. Qui peccauerunt, necesse est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi verùm vt continuum supersit viaticum illius supplicij, quod quàm sit horrendum, oratio nequit vnquam explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest, vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium efferuescente, tum gehennę recorderis: & rursus si quando febre acriore conflagraueris, ad flammam, quæ tunc est, progredere: tum probè intelliges, quia balneum & febris adeò nos affligant ac territant: quo animo futuri sumus, quãdo in fluuium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frendemus dẽtibus propter labores & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementius incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem. Quis potest verbis consequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis nostris extabunt? Quemadmodum ignis illic non habet vim resoluendi, sic nec lucere potest, alioqui non essent tenebræ. Huiusmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic, variaqúe tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Cęterùm si quis fortè dubitat, quo pacto satis esse, ac æternũ durare immortalis queat anima, confecta tanta vi pœnarum, is cognoscat quę hîc fiunt: quomodo non rarò multi ad morbum non minus acrẽ, quàm diuturnum suffecerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negotio, non aliter, atque si corpori non indita foret. Quare postquam incorruptibile corpus, insolubileqúe acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hîc quidem non simul contingunt, vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis, non ferentis ea: immortalitate autem succedente, soluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormentorum perimet animam nostram. Sic, inquam, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quàm exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Visne centum annos, aut bis centum? Verùm quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnem vitam, id est fructus rerum pręsentium comparatus ad statum futurorũm bonorũ. Estne qui propterea vt suaue somnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis sic stultus est, vt vltrò ad talem mercedem aduolet? Nihildum equidem delicias, nec amaritudinem, quæ in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilqúe habere fellis: sed quid, obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò lęti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam: & pręterea quia exiguo tẽpore, quę tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruiqúe bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuinę, quòd nobis certamina non in longum tempus præscripsit, breui quidem, & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quę omnino bello debetur, si eam ad infinita secula conferas. Num id animas damnatorum contristabit, quãdo meminerint, quòd occasione emendandi per hos paucos dies non

[illegible] se tradiderunt malis immortalibus [illegible] mus [illegible], [illegible] quiddam patiamur, [illegible] pus est acceptum, [illegible] est salutis dies, dum [illegible] magna pœnitentiæ. Siquidem mala ignium [illegible] cohærentes, [illegible] sunt omnia excipient, multoque illis duriora. [illegible], quæ in gehenna noxijs parantur, multo sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam angustiam, quantum nullum esse potest aliud flagellum: certè hic debitum peccantibus, cuiusmodi per se [illegible], & quàm tormenta reliqua gehennę acerbius mordere, contereręque animas nostras videtur.

Ioannes Cassianus. 4[illegible]0.

De Consolatione Theologica cap. 3. Sed dicere quis valeat, quæ impijs & malè viuentibus tormenta sint præparata? In ipso enim continuæ mortis loco, qui Infernus appellatur, quid aliud nisi ignis flamma, perseuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas esse potest? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibi sanè atroces angeli cōmorantur, quorum brachia sunt vt capita draconum: quorum oculi igneas ex sese sagittas emittunt: quorū dentes vt elephantis prominent, & stimulant ad tormentum vt caudæ scorpionum. Quorum aspectus tremorem inducit, & dolorem, atque mortem. Atque vtinam mors posset in his subuenire angustijs: sed quod est horribilius, ad hoc viuit in tormentis positus, vt cruciatibus gubernetur: ad hoc redintegratur, vt rosus serpentibus, & iteratis subinde iterumque repetitis morsibus attrectetur. Ibi dracones blasphemantium labia vorāt, & regulus diris morsibus miserorum pectora lacerat, atque horribiles diuersi generis belluæ incredulorum animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant, simulque clamor vbique confusus attollitur, quem dira vis tormentorum exagitat, & incendij arsura extorquet. Hęc autem ipsa tribulatio, quæ illic excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur: sed flammarum atroci adustione consumitur, & ad rediuiua incendia iterum, qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis, qui non moritur, & ignis, qui nunquam extinguitur; atque stridor semper dentium sentitur, gehennę lethale frigus, & glacies indeficiens, fames pessima, & sitis immensa, dolor perpetuus, & continuus languor, ignua pestis, & indicibilis lues, tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ: nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera: mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergo [illegible] hæc audiens, & talia sciens non contremiscat?

Cyrillus Alexandrinus. 430.

[illegible] de exitu Animæ. Quàm densa obducentur caligine, quando in ira sua verba ad eos iacitur, quando in furore suo eos perterrebit, inquiens: *[illegible] male [illegible] in ignem æternum, diabolo & eius [illegible]?* Eheu quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore [illegible] Spiritus eorum, cùm exercitus [illegible] Potestates clamabunt: *Auertantur [illegible] peccatores [illegible].* Væ, væ, quale melos succinunt, [illegible], vlulantes, plangentes, dum [illegible] [illegible] nunquam non excarnificandi [illegible]? Heu, heu qualis illius loci facies, vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellant, quem ipse diabolus expauet? Væ, væ qualis est gehenna ignis inextinguibilis, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & [illegible]? Heu qualis [illegible] insomnis, & virulentus vermis? Væ, væ, quàm graues illæ exteriores tenebræ & assiduę? Heu, [illegible] angeli, [illegible] pœnis [illegible], crudeles & immites: [illegible] enim conuiciantur fortiter, & increpant. Tunc rei conclamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates & fluxas fuisse, & caducas cognoscent, quæ [illegible] hic bona esse gaudijsque plena videbantur, [illegible] felle & veneno amariora reperientur. O [illegible] illius tribulationem, ô necessitatem, [illegible] statim à Sanctis grauè dirimi, grauius à Deo [illegible] ignominiosum tum manibus, tū [illegible] ligari: durum in exteriores tenebras [illegible] horridum fremere, dentibus stridere, [illegible] acerbum iugibus pœnis [illegible] laboriosum lingua flammas sustinere: miserrimum [illegible] aquę poscere guttulam, & repulsam accipere: [illegible] rum in ignibus esse, & vociferari, nec tamen [illegible]. Inaccessæ fauces, & immensum chaos, neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur, abitum parare non potest, quia coercetur: custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ, feri & intractabiles flammæ illius ministri: graues illæ, quæ ad supplicium adhibentur, scuticę: firmi vngues, & infracti: prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium, &c. Væ peccatoribus, quoniam iusti in æstimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio. Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur. Iusti in Sanctorum statione, peccatores in perpetuo exilio. Iusti quidem audient illud: *Venite benedicti Patris mei, &c.* peccatores autē illud: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Iusti in paradiso, peccatores in igne voracissimo & inextincto. Iusti denique [illegible] exsultant, peccatores labore conficiuntur: iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: iusti concinunt, peccatores lugent: iusti ter felices, peccatores ter miseri: iusti in cœna, peccatores in specu: iusti in sinu Abrahæ, peccatores in sinu Belial: iusti in quiete, peccatores in pœnis: iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: iusti cum Angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugent: iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: iustos Paracletus consolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: iusti assistunt solio Domini, peccatores astant vltricibus tenebris: iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: iusti cum Angelis viuunt, peccatores associantur dæmonijs: iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentum: iusti sursum, peccatores deorsum: iusti in cælo, peccatores in abysso: iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

Andreas Cæsareensis. 530.

Ad cap. 14. Apocal. cap. 42. *Nec habent requiem die & nocte, &c.* Futuri sęculi statum, in quo impios nullam requiem habituros prædicit, diem ac noctem vocat; non quasi ibi extet spatium, quod diurno solis motu mensuretur, sed quia ad pręsentis temporis consuetudinem, quod per noctes & dies conficitur, numeratur. Aut per diem vitæ ratio, quam Sancti tenent, denotatur; per noctem autem impiorum hominum cruciatus, quos præ cæteris apud inferos luent illi, qui per ea, quæ perpetrant, diaboli studium nefariasque eiusdem blasphemias contra Christum, quasi ad viuum exprimunt.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. vltimum Esaiæ. Postquam eorum promissiones, qui credituri essent, enarrauit, exponit & gloriosum eius aduentum, demonstrans quo tempore Patris gloria, & Angelis eius comitatus, viuos & mortuos iudicaturum venturus sit. Quod autem *sicut ignis* habemus, *in* [illegible] cęteri dixerunt interpretes. Curruũ deinde nomine Angelos, & quæ ipsum ambiunt Potestates intellexit. Ventorum præterea quasi tempestatem adijcit, vt eos, qui digni sunt, vlciscatur. Quod rursus increpationis verbo vsus est, eorum à se reiectionem significauit, qui à se eos discederent, qui sempiterno igni deuoti essent, iussurus fecerat.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 28. R. surgemus igitur, animis nimirũ nostris corporibus, immortalibus iam, atque corruptioni exutis, rursus coniunctis, atque horrendo Christi tribunali sistemur, ac diabolus, & ipsius dæmones, & ipsius homo, hoc est, Antichristus, & impij & flagitiosi homines in ignem æternum, non materialem, sed qualem Deus nouit, conijcientur.

Vita Barlaam cap. 8. Proficiscentur, qui virtutibus operam dederunt, ad sempiternam vitam, & lucem omnem orationis vim excedentem, vt cũ Angelis oblectentur, atque arcanis bonis fruantur, sanctæq; Trinitati purè astent. Qui autem turpibus flagitijs sese deuinxerint, atque omnes impij & peccatores, ad sempiternum cruciatum: qui quidem gehenna dicitur, & exteriores tenebræ, & insomnis vermis, & stridor dentium, aliaq; innumera tormenta. Quorum omnium nullum ęquè graue & acerbum est, atque à Deo abalienari, & à dulcissima ipsius facie abijci, gloriaq; illa, quę nullis verbis exponi potest, orbari, atq; inspectante vniuerso orbe traduci, & ignominia, quæ nunquam finem habitura sit, notari. Posteaquam enim horrenda illa sententia edita fuerit, omnia deinceps immutabilia, & conuersionis omnis expertia manebunt: sic videlicet, vt nec vita læta iustis finem habitura, nec afflictio & pœna peccatoribus terminum acceptura sit. Neq; enim sublimior post eum alter Iudex est, nec per sequẽtia opera purgatio, nec præstitutus emendationis terminus, nec alia vlla ijs, qui in cruciatu versabuntur, ars & ratio: quippe cùm supplicium vnà cum ipsis in sempiternum duret.

Cap. 10. Anima verò tua inferno addicta, in inferiores terræ partes vsque ad postremam resurrectionem conijcietur. Quo scilicet tempore anima recepto corpore suo à Domini facie proijcietur, ac gehennæ, cuius flamma sempiterna est, mãcipabitur. Hęc tibi, atque etiam longè his grauiora contingent, si in infidelitate perstiteris.

Photius. 860.

In caput 2. posterioris ad [illegible]*: Per ignem flammæ* dicit, supplicij genus desigñãs, quo pœnas dabunt, qui Deum non nouerunt, neque obedierunt Euangelio Christi.

Theophylactus. [illegible]

In Matthæum [illegible] æternum, & nunquam [illegible] iam æternam. [illegible] [illegible]num, [illegible] Origenem [illegible] rum finem, & non semper [illegible] sed fore aliquando tempus, quando [illegible] venturi sint [illegible] tur autem ex hoc [illegible] nus dicit: [illegible] niendum.

In caput [illegible] fideles, & [illegible] hoc est, inextinguibili [illegible] inextinguibili [illegible]dentur.

Oecumenius. 1050.

Ad cap. 5. posterioris ad Corinth. [illegible] ab ipso administrata seu peracta [illegible] feret autem iuxta ea quæ fecit, [illegible] la. Quoniam enim ad honesta, & [illegible] non sunt huiusmodi, obsecutum [illegible] quæ vnà etiam cum ipsa retrib[illegible] hoc ora obstruit dicentium, aliud [illegible] corpus. Neque enim cum aliud [illegible] aliud supplicio affici debet.

Ad cap. 1. posterioris ad Thessal. [illegible] *num*: Vbi ergo sunt, qui aiunt, non [illegible] catura supplicia?

Euthymius. 1080.

Ad cap. 25. Matthęi. *Tunc dicet his, qui à* [illegible] *erunt.*) Vides? Regnum quidem hominibus [illegible] tum est: ignis verò dæmonibus. [illegible] tem homines relictis his, quæ regno [illegible] præterunt ea, quę ignem promer[illegible] am ab illo excidentes, ad hunc con[illegible] tur.

Nicetas Choniates. 1200.

Lib. 4. Orthodoxæ fidei cap. 31. Talis [illegible] tabitur, & seruabitur, &c. Sciendũ est [illegible] phasin hoc loco aliam esse ab ea, quæ vulgo [illegible] leuit. Hoc enim loco verbum [illegible] quam salutem promereri sign[illegible] absumi, aut conflagrare. quan[illegible] tem quoque in igne seruari [illegible] que animantia fornacibus a[illegible] dammodo dicuntur, quoties [illegible] ferunt, nec vruntur, aut mutila[illegible] uatus in igne is quoque dici pot[illegible] cum presertim sit immortali [illegible] quod nec incisionibus vllis, nec a [illegible] noxium est.

Manuel Palæologus. [illegible]

Oratione 6. At vbi tristissimam [illegible] oppetierit animus, etiam corp[illegible] surrectionem, quasi mortuum [illegible] omnibus erit. Nam quo [illegible] possit? cùm id, quod ipsum c[illegible] ram vitam, qui Deus est, amiserit.

ASSERVNT PATRES LATINI

Martialis. 100.

Epist. [illegible] *cap.* [illegible] Reuiuiscit anima per Baptismum, & moritur per homicidium. Corpus verò, quod tantũ p[illegible] subditum in [illegible] æternaliter [illegible]bitur cum anima [illegible] verus Deus, & [illegible]

Tertullianus. 200.

[illegible] *& aliis* [illegible]

[illegible] illo iudicatur [illegible] [illegible] retributionem [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] ingeni [illegible] & [illegible] Christiani.

Cap. 4 [illegible] bilem pronuntiando [illegible]

num. Enimuerò nos, qui sub Deo omnium speculatore dispungimur, quibus æternam ab eo pœnam prouidemus, meritò soli innocentiæ occurrimus, & pro scientiæ plenitudine, & pro latebrarum difficultate, & pro magnitudine cruciatus non diuturni, verùm sempiterni, eum timentes, quem timere debebit & ipse, qui timentes iudicat, Deum, non Proconsulem timentes.

Cap. 48. Certè quia ratio restitutionis destinatio iudicij est, eò quòd omnino de iudicio Dei pati debent, necessariò idem ipse, qui fuerat, exhibebitur, vt boni seu contrarij meriti iudicium à Deo referat. Ideoque repræsentabuntur & corpora, quia neque pati quicquam potest anima sola, sine stabili materia, id est, carne: & quod omnino de iudicio Dei pati debent animæ, non sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt.

Lib. de Pœnitentia cap. 12. Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites. Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, quum fumariola quædam eius tales flammarum ictus suscitent, vt proximæ vrbes aut iam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent. Dissiliunt superbissimi montes, ignis intrinsecus fœta. Et quod nobis iudicij perpetuitatem probat, cùm dissiliant, cùm deuorentur, nunquam tamen finiuntur. Quis hæc supplicia interim montium non iudicij minantis exemplaria deputabit? quis scintillas tales non magni alicuius & inæstimabilis foci missilia quædam & exercitoria iacula consentiet?

De Iudicio Domini cap. 9.

Ibit in tenebras ignis & sulphuris altas,
Passuri ardentes iustas cruciatibus iras:
Aeterna Deus ossa iubet descendere pœna,
Ire sub ardorem rabida sine fine gehenna,
Vrgeri molem per stagna rotantia flammæ,
In flammamque iubet conuerti elementa minantem,
Atque omnem cæli descendere nubibus ignem.
Tunc auidus rapido est inclusus tartarus igne,
Atque procellosis flamma intus fluctuat vndis,
Totaque vertentes confundit terra fauillas.
Flammeus est sulcus, dentes vertuntur acuti,
Omnibus & torrens armabitur igneus annis.
Impetu tartareo frendens incendia mundo,
Illic præcipiti cursu torrentur in æstu,
Hinc fugiunt, illinc cursu referuntur acuto:
Obuia fit sæua flamma fugientibus ira,
Agnoscuntque suam iam tum de crimine pœnam, &c.
Est natura loci signatis ignea pœnis,
Infernusque palus candens ardoribus atrox.
Intonat horrificis fremitus pœnale cauum,
Aestuat, & rapitur lato de vertice flamma,
In tormenta ruens, fluctuque & gurgite sæuo,
Turbida cœnoso fundo miscetur arena.
Huc captiua gemens mittetur turba malorum,
Arsurumque nefas, scelerati corporis agmen.
Magnus plangor ibi, luctus sociante boatu,
Stridor rabidus, vlulatus & vnde dolentum.
Exurgent flammæque procul, ætimque sonori,
Ignis inardescet, gemitusque feretur ad auras.
Tunc humana, mali pendet commissa, propago,
Incipietque suas ad cælum tendere palmas,
Et Dominum tunc nosse volet, quem nosse volebat
Antea non, cùm nosse illis foret vtile tempus;
Illic quisque suæ profitebitur effera vitæ,
Iniustasque manus, & sæua crimina mentis,
Horrescetque sua quæ nouerit impia vitæ.

Minutius Felix. 230.

In Octauio: Nec ignoro plerosque conscientia meritorum nihil se esse post mortem magis optare, quàm credere: malunt enim extingui penitus, quàm ad supplicia reparari. Quorum error augetur, & in seculo libertate remissa, & Dei patientia maxima: cuius quantò iudicium tardum, tantò magis iustum est. Et tamen admonentur hominû doctissimorum libris, & carminibus poetarum, illius ignei fluminis, & de Stygia palude sæpius ambientis ardoris, quæ cruciatibus æternis præparata, & dæmonum indicijs, & de oraculis Prophetarum cognita tradiderunt. Et ideò apud eos etiam ipse rex Iupiter per torrentes ripas, & atrã voraginem iurat religiosè: destinatam enim sibi cum suis cultoribus pœnam præscius perhorrescit, nec tormêtis aut modus vllus, aut terminus. Illic sapiens ignis membra vrit, & reficit, carpit, & nutrit, sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absumunt: sicut ignes Aethnæ montis, & Vesuuij montis, & ardentium vbique terrarum flagrant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur. Eos autem meritò torqueri, qui Deum nesciunt, vt impios, vt iniustos, nisi profanus, nemo deliberat, cùm parêtem omnium, & omnium Dominum non minoris sceleris sit ignorare, quàm lædere.

Cyprianus. 250.

Lib. ad Demetrianum: Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vnde habere tormenta vel requiem possint aliquando, vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem. Spectabitur illic à nobis semper, qui hic nos spectauit ad tempus: & in persecutionibus factis oculorum crudelium breuis fructus, perpetua visione pensabitur, secundum Scripturæ sanctæ fidem dicentis: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, &c.* Erit tunc sine fructu pœnitentiæ dolor pœnæ, inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam serò credent, qui in vitam æternam credere noluerunt. Esa. 66. Mat. 9.

Sermone de Ascensione Christi: Continuus erit & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, non erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur, & omni tormento amplius desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltra Deus, neque tunc audiet pœnitentes: sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlterius non descendet. Non vltra videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Lactantius. 320.

Libro septimo diuinarum Institutionum capite 21. Docent nos sanctæ literæ, quemadmodum pœnas impij sint laturi. Nam quia peccata in corporibus contraxerunt, rursus carne induentur, vt in corporibus piaculum soluant: & tamen non erit caro illa, quam Deus homini superiecerit, huic terrenæ similis, sed insolubilis ac permanens in æternum, vt sufficere possit cruciatibus, &

igni sempiterno: cuius natura diuersa est ab hoc nostro, quo ad vitæ necessaria vtimur: qui nisi alicuius materiæ fomite alatur, extinguitur. At ille diuinus per seipsum semper viuit, ac viget sine vllis alimentis, nec admistum habet fumum, sed est purus, ac liquidus, & in aquæ modum fluidus. Non enim vi aliqua sursum versus vrgetur, sicut noster, quem labes terreni corporis, quo tenetur, & fumus intermistus exilire cogit, & ad cęlestem naturã cum trepidatione mobili subuolare. Idem igitur diuinus ignis vna eademqúe vi atque potentia, & cremabit impios, & recreabit: & quantũ è corporibus absumet, tantum reponet, ac sibi ipse æternum pabulum subministrabit. Quod Poetæ in vulturem Tityj transtulerũt. Ita sine vllo virescentium corporum detrimento aduret tantum, ac sensu doloris afficiet.

Iuuencus. 330.

Lib. 4. historiæ Euangelicæ:

At vos insultí iussu succedite flammis,
Et pœnis semper mentem torrete malignam.
Quas Pater horrendis barathri per stagna profundi
Dæmonis horrendi socijs, ipsiq; parauit, &c.
Hæc vbi dicta dabit, meritis sua præmia reddet:
Aeternum miseri pœna fodientur iniqui,
Aeternumq; salus iustis concessa manebit.

Iulius Firmicus Maternus. 350.

De Erroribus prophanarum religionum capite 16. *Veniet enim* (inquit) *dies Domini vt ardens clibanus.* Audisti quid veniat. Nihil est, quod ex te collectum in apothecis Dominicis reponi possit: ardebis vt stipula, cuius inanis vilitas in cineres fauillasq; seruatur: quam rapax ignis violentia congeniti spiritus pascitur. Hic est exitus, finisq; vester. hæc est pœna, quam pro deceptis hominibus Deus statuit: vt perpetuis ardeat flammis, qui contra voluntatem Dei miserum hominem aut decepit, aut perdidit, &c.

Cap. 27. Si pertinaces animi vestri in isto errore permanserint, ardebitis etiam vos pariter cum Dijs vestris, vt quicquid auctores vestri diuina animaduersione meruerunt, etiam ad vestrum exitium hoc societatis consortio transferatur.

Pacianus. 370.

Parænesi ad Pœnitentiam: Timete igitur, dilectissimi, iusta iudicia, omittite errorem, damnate delicias: properat iam tempus extremum. Tartarus & gehenna laxatos impijs sinus pandunt. Post animarum intempestiua supplicia, rediuiuis quoq; perpetua corporibus pœna seruatur. Nemo Tityj iecur credat, & vulturem Poetarum. Ipse sibi materiam reuiuiscentium corporum reparat ignis ęternus. Attendite, si non creditis, aquarum impetus, qui ignibus furit, supplicio nutriente reparabitur. Si de cruciatu Exomologesis retractatis, gehennam recordemini, quam vobis Exomologesis extinguet. Vim eius & de præsentibus æstimate, cuius fumariola quædam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt. Aestuant indefessis flammarum globis Aethna, & Lisaniculus, & Vesuuius Campanus: & quò nobis iudicij perpetuitatem probent, dissiliunt, deuorantur, nec vllis tamen seculis finiuntur. Attendite in Euangelio diuitem solius adhuc animæ suppli- Lucæ 16
cijs laborantem. Qualis tandem illa redituris pœna corporibus? quis in illa stridor dentium? quis fletus oculorum? Mementote fratres, quia apud inferos Exomologesis non est, nec pœnitentia tunc tribui poterit, consumpto tempore pœnitendi. Festinate, dum in via estis, dum cum aduersario iter facitis. Seculares ecce ignes timemus, & carnificum vngulas expauescimus. Comparate cum his æternas torquentium manus, apicesqúe flammarum nulla ætate morientium.

Prudentius. 380.

In Apotheosi, de natura Animæ:

Quæ (anima) *quia materiam peccati ex fomite carnis*
Consociata trahit, nec non simul ipsa sodali
Est incentiuum peccaminis, implicat ambas
Vindex pœna reas, peccantes mente sub vna,
Peccatiq; cremat socias cruciatibus æquis.

Hieronymus. 390.

Ad cap. 30. Esaiæ: *Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum.* Et est sensus: Nequaquam eum virga percutiet, & eam rursus leuabit, ac more cædentium finem faciet verberandi: sed quasi fundatam, & alta radice defixam, in pœnis eius faciet permanere. Quòd si ita intelligitur, vbi erit pœnitentia diaboli? præsertim cùm dicatur peccatoribus: *Ite in ignem æ-* Matt. 25
ternum, quem præparauit Deus diabolo & angelis eius. In tympanis, & in cytharis, & bellis præcipuis expugnabit eos dęmones videlicet, & omnes impios cum gaudio omnium Dominus expugnabit. *Ab heri quippe, & à præterito tempore præparata est à rege Domino Tophet*, id est, lata & spatiosa gehenna, quę eos ęternis adurat ardoribus.

Ad cap. 66. Esaia: Diaboli, & omnium negatorum & impiorum, qui dixerunt in corde suo: *Non est Deus*, credimus æterna tormenta.

Ad cap. 1. Threnorum Hieremiæ: Indicat, quòd extrema vltio omnibus impijs, & peccatoribus infinitæ calamitatis sit, nec aliquando à cruciandi molestia cesset: quia in exterioribus tenebris *vermis impiorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Vbi qui semel ingreditur, vlterius iam egredi non permittitur. Quod ipsa Veritas in Euangelio ostendit, dicens: *Esto consentiens cum aduersario tuo*, & reliqua, *vsque ad nouissimum quadrantem.* Quemadmodum ibi intelligitur, vbi dictum est: *Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis:* semper illum regnaturum, quoniam semper illi erunt inimici sub pedibus: ita & hic accipi potest dictum: *Non exies inde donec soluas nouissimum quadrantem:* semper non exiturum esse, quia semper soluat nouissimum quadrantem, dũ sempiternas pœnas terrenorum peccatorum luit.

Augustinus. 400.

In *Enchiridio ad Laurentium cap. 111.* Post resurrectionem verò facto vniuerso completoq; iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, altera diaboli: vna bonorum, altera malorum: vtraque tamen Angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi: vel vlla conditio moriendi, istis in æterna vita verè feliciterq; viuẽtibus: illis infeliciter in æterna morte sine moriẽdi potestate durantibus: quoniã vtriq; sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio pręstabilius: in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt.

Cap. 113. Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum releuatione vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit communiter omnium vita æterna Sanctorum, quamlibet bonorum distantia concorditer fulgeant.

Sermone 181. de Tempore, siue Sermone in Vigilia Pentecostes 1. cap. 18. Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his, quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone. Ignis hic, qui in pręsenti est vita, absumit cuncta, quæ recipit: ille

verò quos susceperit semper cruciat, & pœnę suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos, quos susceperit, extinguet, aut perimet. Scriptura etenim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœnæ, & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus, quod conferri possit incorruptibilibus, siue bonis, siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus, & fletus, & sera pœnitentia, cessantibus vndique auxilijs, & vndique inualescentibus pœnis: sed solatium quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarum ministri, & facies dira tortorum. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

De triplici habitaculo capite 2. Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vnde in Euangelio legitur: *Illic erit fletus & stridor dentium.* (Matt.13.) *Fletus* namque & liquefactio oculorum ex calore nascitur: *stridor* verò *dentium* ex frigore nascitur. Hinc etiam beatus Iob: *De aquis*, inquit, *niuium transibunt ad calorem nimium.* (Iob 24.) De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera; videlicet, sitis intolerabilis, pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris, pœna timoris, pœna angustiæ, pœna tenebrarum: seueritas tortoris, præsentia dęmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quoad visionem eius, quæ sola omnia supra dicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis perenne, qui subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur, pro delectabili vnius horę somnio. Tanta enim, & talis est omnis huius mundi gloria, ad ęternam comparata gloriam. *Melius erat eis*, quod dictum est de infelici Iuda, non nasci, quàm malis suis meritis plagas inferni sustinere.

Ad Psalm.49. Si possemus facere fratres, vt dies iudicij non veniret: puto quia nec sic erat malè viuendum. Si non veniret ignis Dei iudicij, & sola peccatoribus immineret separatio à facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet ęternitate, & impunitate peccati, plangere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna est, non contemnentibus. Qui dulcedinem sapientiæ & veritatis vtcunque sentire cœperunt, nouerunt quod dico: quanta pœna est tantummodò à facie Dei separari. Qui autem illam dulcedinem non gustauerunt, si nondũ desiderant Dei faciem, timeant vel ignem: supplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur? contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentiæ: non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras. Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, stipulas ad te congeris, veniet ignis. *Ignis in conspectu eius ardebit.* Non erit iste ignis sicut focus tuus: quò tamen si manum mittere cogaris, facies quicquid volueris, qui hoc minatur. Si tibi dicat, Scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum: nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum; facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non semper in dolore futurum. Minatur ergo inimicus tam leue malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te compellere deberent: à bono faciendo, nec minæ terrere deberent. Minis enim Dei, minis ęterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

De ciuitate Dei libro vigesimo primo capite secundo: Quid igitur ostendam vnde conuincantur increduli, posse humana corpora animata atque viuentia, non solùm nunquam morte dissolui, sed in æternorum quoque ignium durare tormentis? Nolunt enim hoc ad Omnipotentis nos referre potentiam, sed aliquo exemplo persuaderi sibi flagitant. Quibus si respondebimus, esse animalia profectò corruptibilia, quia mortalia, quæ tamen in medijs ignibus viuant, nonnullum etiam genus vermium in aquarum calidarum scaturigine reperiri, quarum feruorem nemo impunè contrectat: illos autem non solùm sine vlla sui læsione ibi esse, sed extra esse non posse: aut nolunt credere, si ostendere non valemus: aut si valuerimus siue oculis demonstrare res ipsas, siue per testes idoneos edocere, non satis hoc esse ad exemplum rei, de qua quæstio est, eadem infidelitate contendunt: quia hæc animalia nec semper viuunt, & in illis feruoribus sine doloribus viuunt, suæ quippe naturæ conuenientibus vegetantur illis, non cruciantur elementis: quasi non incredibilius sit vegetari, quàm cruciari talibus rebus. Mirabile est enim, dolere in ignibus, & tamen viuere: sed mirabilius, viuere in ignibus, nec dolere. Si autem hoc creditur, cur non & illud?

Cap.7. Cur itaque facere non possit Deus, vt & resurgant corpora mortuorum, & igne ęterno crucientur corpora damnatorum, qui fecit mundum in cælo, in terra, in aere, in aquis, innumerabilibus miraculis plenum: cùm sit omnibus, quibus plenus est, proculdubio maius, & excellentius etiam ipse mundus miraculum? Sed isti, cum quibus, vel contra quos agimus, qui & Deum esse credunt, à quo factus est mundus, & deos ab illo factos, per quos ab illo administratur mundus, & miraculorum effectrices, siue spontaneorum, siue cultu & ritu quolibet impetratorum, siue etiam magicorum mundanas vel non negant, vel insuper & prædicant potestates, quando eis rerum vim mirabilem proponimus aliarum, quæ nec animalia sunt rationalia, nec vlla ratione præditi spiritus, sicut ea, quorum pauca commemorauimus, respondere assolent: Vis est ista naturæ, natura eorum sic se habet, propriarum istæ sunt efficaciæ naturarum. Tota itaque ratio est, cur Agrigentinum salem flamma fluere faciat, aqua crepitare: quia hęc est natura eius. At hoc esse potius contra naturam videtur, quæ non igni, sed aquæ dedit salem soluere: torrere autem igni, non aquę. Sed ista, inquiunt, salis huius naturalis est vis, vt his contraria patiatur. Hæc igitur ratio redditur, & de illo fonte Garamantico, vbi vna vena friget diebus, noctibus feruet, vi vtraque molesta tangentibus. Hęc & de illo alio, qui cùm sit contrectantibus frigidus, & facem sicut alij fontes extinguat accensam: dissimiliter tamen atque mirabiliter idem ipse accendit extinctam. Hæc & de lapide asbesto, qui cùm ignem nullum habeat proprium, accepto tamen sic ardet alieno, vt non possit extingui. Hæc de cæteris, quę piget retexere, quibus li[c]et vis insolita contra naturam inesse videatur, alia

tamen de illis non redditur ratio, nisi vt dicatur, hanc eorum esse naturam. Breuis sanè ista est ratio, fateor, sufficiensqúe responsio. Sed cùm Deus auctor sit naturarum omnium, cur volunt fortiorem nos reddere rationem, quando aliquid velut impossibile nolunt credere, eisqúe redditionem rationis poscentibus respondemus, hanc esse voluntatem omnipotentis Dei, qui certè non ob aliud vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest, qui potuit creare tam multa: quæ si non ostenderentur, aut à credendis hodieqúe testibus dicerentur, profectò impossibilia putarentur, non solùm quæ ignotissima apud nos, verùm etiam quæ notissima posui.

Capite 9. Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per suum Prophetam Deus dixit, fiet, omnino fiet: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, &c. Verumque autem horũ, ignem scilicet atque vermem, qui volunt ad animæ pœnas, non ad corporis pertinere, dicunt etiam vri dolore animæ serò atque infructuosè pœnitentis eos, qui fuerint à regno Dei separati: & ideo ignem pro isto dolore vrente non incongruè poni potuisse contendunt. Vnde illud Apostoli est: *Quis scandalizatur, & ego non vror?* Eundem etiam dolorem vermem putant intelligendum esse. Nam scriptum est, inquiunt: *Sicut tinea vestimentum, & vermis lignum, sic mœror excruciat cor viri.* Qui verò pœnas & animæ & corporis in illo supplicio futuras esse non dubitant, igne vri corpus, animam autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant. Quod etsi credibilius dicitur, quia vtique absurdum est, ibi dolorem aut corporis, aut animę defuturum: ego tamen facilius extimo, vt ad corpus dicam vtrumque pertinere, quàm neutrum, & ideo tacitum in illis diuinę Scripturę verbis animi dolorem, quoniam consequens esse intelligitur, etiamsi non dicatur, vt corpore sic dolente, animus quoque sterili pœnitentia crucietur. Legitur quippe & in veteribus Scripturis: *Vindicta carnis impij ignis & vermis.* Potuit breuius dici, *Vindicta impij*. Cur ergo dictum est: *Carnis impij*, nisi quia vtrumque, id est, & ignis, & vermis, pœna erit carnis? Aut si vindictam carnis propterea dicere voluit, quia hoc in homine vindicabitur, quòd secundùm carnẽ vixerit) propter hoc enim veniet & in mortem secundam, quam significauit Apostolus, dicens: *Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini?* eligat quisque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animo vermem: hoc propriè, illud tropicè, aut vtrumque propriè corpori. Iam enim satis superius disputaui, posse animalia etiam in ignibus viuere, in vstione sine consumptione, in dolore sine morte, per miraculum omnipotentissimi Creatoris, cui hoc possibile esse qui negat, à quo sit quicquid in naturis omnibus miratur, ignorat.

Esa. 66.

1.Cor.11

Prou.25.

Eccl.7.

Rom.8.

Cap. 10. At verò gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dæmonum: solida hominum, aerea dæmonum, aut tantùm hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes sumendo pœnam, non impertiendo vitam corporalibus ignibus. Vnus quippe vtrisque ignis erit, sicut Veritas dixit.

Epistola 111. ad Iulianum. Verè enim diabolo præparata est gehenna, & omnibus operibus hominum, si faciamus opera diaboli. Vę ijs, quibus præparatur dolor vermium, ardor flammæ, sitis sine extinctu, fletus ac stridor dentium, oculorum lachrymæ, tenebræ exteriores sine luce, pœna inexterminabilis: vbi non est vllus honor, sine agnitio proximi, sed continuus dolor ac gemitus: vbi mors optatur, sed non dabitur.

Libro quarto contra Donatistas cap. 19. Dubitandum non est ipsas pœnas, quibus cruciabuntur, qui regnum Dei non possidebunt, pro diuersitate criminum esse diuersas, & alias alijs acriores, vt in ipso regno æterno pro disparibus ponderibus peccatorum sint disparia tormenta pęnarũ. Neque enim frustra ipse Dominus dicit: *Tolerabilius erit Sodomis, quàm tibi in die iudicij.*

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus, & operibus fidei: De peccatoribus similiter sentiendum est, quòd quisque secundùm peccati sui meritum patiatur & pęnam, in eadem tamen gehenna, & suppliciorum magis inter eos, quàm locorum sit habenda discretio.

Prosper. 450.

Libro tertio de Vita contemplatiuà cap. duodecimo: Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pęnalis sensus, torquent animas, nec extorquent: puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideo sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, ad totam refertur damnati hominis pęnam, quem inefficacis pęnitentiæ ignis exurit, & consumentis conscientię vermis immortaliter rodit. Proinde omnes, qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant: sed vt in illis pęnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima Sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cœlestis extorrem, mori vitę beatæ, morti viuere sempiternæ, in ęternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, Barathri fumantis amara caligine oculos obcęcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducũt, & quę amatores voluptatum suarum tunc suę damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infelicitate miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis, ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisqúe terrenis, cęlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo per-

do perueniunt, nos quoque sufficere iudica[illegible]es, quod de incipientium timore tractauimus, iam de charitate, quod ipse cuius munus est, donauerit, disputemus.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 38. Peccatores cum carne descendent in infernum, iusti cum carne percipient regnum. Quia iustum iudicium Dei erit, vt illa caro, quę hic peccauit, & pœnitentiam non egit, ipsa cum anima in igne crucietur. Similiter & illa caro, quę hic propter Christum cruciatur, ipsa caro & anima cum Christo, & cum omnibus Sanctis in paradiso lętabitur. Et segregabit Dominus ad iudicium iustos ad dexteram, peccatores ad sinistram, & dicturus est peccatoribus: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius.* O quàm terribilem & metuendam vocem! Postquam audita ista vox fuerit, nullum remedium pœnitentiæ currit. Peccatores homines erunt ligna inferni. Alligate fasciculos ad comburendum, hoc est, homicidam cum homicidis, adulterum cum adulteris, rapaces cum rapacibus, & qui hic similes fuerunt in culpa, ibi similiter alligati erunt in tormentis: & quantò maiora commiserunt peccata, tantò feruentius sæuit in illos ignis ęternus. Nemo se circumueniat fratres, omnis homo, qui post Baptismum mortalia commiserit, hoc est, homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, &c. si pœnitentiam non egerit, eleemosynam iustam non fecerit, nunquam habebit vitam ęternam; sed cum diabolo descendet in tormenta.

Antonius Constantiniensis. 480.

Epistola ad Arcadium. Roga, plora, posce auxilium, & mox accipies in mente solatium: time pœnas æternas, vbi semper ardetur, vbi semper in tenebris corpus & anima cruciatur, vbi cum diabolo anima & corpus exuritur: gehennas expauesce, & Christum modò tene: modò est vt aut viuas, aut pereas, nemo te recuperabit, si in ista pugna defeceris.

Faustus Rhegiensis. 480.

Epistola 1. ad Paulinum: Habent sub perennibus malis & supplicia gradus suos, & grauibus obnoxius peccatis, infinitis (licet tamen vtcunque tolerandis): impius verò inauditis cruciatibus torquetur, &c. Legimus inextinguibiles flammas factis capitalibus præparatas, hominē verò in malis suis viuentem, solo baptismate saluatum esse non legimus, &c. Sicut illud, quod promisit Dominus diligentibus se, etiam testimonio Apostoli pro rei magnitudine in cor hominis non ascendit: ita futurorum immensitas cruciatuum angustias humanæ mentis excedet, quæ mala momentanea pœnitentiæ vmbra non remouet, quę fidem sine operibus non repellet, quibus terminum seculorum labentium cursus in flammis inextinguibilibus statuere non valebit, inter quos inexhaustos vapores tardè se anima corporea & sentiet & videbit.

Fulgentius. 500.

De fide ad Petrum Diaconum capite tertio: Qualitas malę vitæ ab infidelitate incipit, quæ ab originalis peccati reatu initium sumit. In quo quisquis viuere ita incipit, vt ante finiat vitam, quàm ab eius obligatione soluatur, si vnius diei, vel vnius horæ spatio anima illa vixit in corpore, necesse est eam cum eodem corpore interminabilia gehennę sustinere supplicia: vbi diabolus cum angelis suis in ęternum arsurus est, qui & primus peccauit, & peccatum primis hominibus persuasit. Vbi cum eo etiam fornicarij, idolis seruientes, adulteri, molles, masculorum concubitores, fures, auari, ebriosi, maledici, rapaces, &c. si ante huius vitę terminum à vijs suis malis conuersi non fuerint, ęternis ignibus exurentur.

Libro 1. ad Monimum cap. 6. Huic vni morti, quam peccator sibi per contemptum diuinæ iussionis, iniustè concupiscendo arcessiuit, duplam Deus mortem iustè iudicando retribuit. Hoc est, Primam, in separatione animæ & corporis: Secundam, in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, qua discedente anima, caro sola moritur: Secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem & cum eadem, in qua peccauit, carne torquetur. Vt cum qua communicauit mortem peccati, quod Dei bonitas interdixit homini: cum ipsa communicet mortem supplicij, quod parauit diuina iustitia peccatori. De hac morte Saluator noster dicit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.*

Cassiodorus. 540.

In Psalm. 20. Illos peccatores, qui se pro actuum suorum malignitate discrutiant, ira Domini dicit esse turbandos, quando audient: *Ite in ignem æternum.* Et istam sententiā consequentur, vt perpetua flamma deuorentur. Matt. 25. Nam iussionem Domini nulla mora subsequitur: sed mox vt discernit, impletum est. Iste tamen ignis sic absumit, vt seruet; sic seruat, vt cruciet, dabiturq; miseris vita mortalis, vt pœna seruatrix.

In caput 8. Canticorum: Infernus eos, quos semel recipit, nunquam restituit, sed semper retinet.

Libro de Anima cap. 19. Dum corpora sensus suos die resurrectionis in illa celeritate, qua sunt omnia creata, receperint, quæ erit calamitas miseris in æternum cruciari, nunquam deficere? Ita enim perpetuæ pœnæ tradentur, vt infaustè semper existere comprobentur. Dolor sine fine, pœna sine requie, affectio sine spe, malum incommutabile. Sic enim varietas vitiosa punitur, vt eius damnatio nullatenus immutetur. Miserrimi omnium, & perdendo quod diligunt, & iugiter patiendo quod nolunt. Aeuum sine dulci vita, mors sine remediabili fine, ciuitas sine lętitia, patria exosa, amara domicilia, cœtus tristium, turba lugentiū, &, quod super omnes confusiones deterius est, illos ibi torqueri secum posse cognoscunt, quos decepti, numina crediderunt.

Gregorius Magnus. 590.

Lib. 9. Moralium cap. 46. aliàs 38. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cùm dicitur: (*Terram miseriæ & tenebrarum.*) Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergo, quæ à conspectu districti iudicis expulsos tenet, miseriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuisos à vero lumine, intus cæcitas obscurat, &c. Natura verò ignis est, vt ex seipso & lucem exhibeat, & concremationem. Sed transactorum vltrix illa flamma vitiorum concremationem habet, & lumen non habet. Hinc est enim, quod reprobis Veritas dicit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Matt. 25. Quorum rursus omnium corpus in vnius persona significans, dicit: *Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores.* Matt. 22. Si itaque ignis, qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is, qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur.

Cap. 47. aliàs 39. Quo modo in supplicijs ordo non erit, dum damnatum quemque iuxta modum criminis retributio sequitur vltionis? Hinc quippe scriptum est: *Potentes potenter tormen-* Sap. 6.

ta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Hinc Apoc.18. in Babylonis damnatione dicitur: *Quantum exaltauit se & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum*. Si igitur iuxta modum culpæ pœna distinguitur, constat nimirum, quòd in supplicijs ordo seruatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta dirimerent, nequaquam iudex veniens dicturum se messoribus esse perhiberet. Matt.13. *Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum*. Si enim nullus in supplicijs ordo seruabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligantur? Sed nimirum fascieulos ad comburendum ligare, est hos, qui ęterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: vt quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat: & qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio subleuat: quosqúe non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimilis angustet afflictio: & par cruciet flamma supplicij, quos in igne luxurię par succendit flamma peccati. Ioan.14. Sicut enim *in domo Patris mansiones multæ sunt*, pro diuersitate virtutis: sic damnatos diuerso supplicio gehēnę ignibus subijcit disparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna, quamuis cunctis vna sit, non tamen cunctos vna eademqúe qualitate succendit. Nam sicut vno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo vno ordine omnes æstuamus: quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis & vna est gehenna, quæ afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit; quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quo modo ergo nullus inesse ordo supplicijs dicitur, in quibus profectò quisque iuxta modum culpę cruciatur?

Cap.48. aliàs 39. Sed sanctus vir postquam vmbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subiungit: quia ipsa quoque supplicia, quę ordinata per iustitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde morientium non sunt, &c. Infernum verò & vmbra mortis obscurat, & *sempiternus horror inhabitat*: quia eius ignibus traditi, & in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloris angustia pulsante se semper pauore feriuntur: vt & quod timent tolerent, & rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant. Esa.65. De his etenim scriptum est: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. Hic flamma, quæ succendit, illuminat: illic, &c. ignis, qui cruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor angustat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: vt quia à voluntate Conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerent, in eorum quandoque interitu ipsa à suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quæ impugnant, cruciatus augeant, & eùm variè prodeunt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguendo seruant: vt sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus viuat qui & ad finem per tormenta properat, & fine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte: finis sine fine: defectus sine defectu: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit: quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent, quamuis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen, vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

Cap.50. aliàs 39. & 40. Et quamuis Angelorum, atque hominum longè sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat, &c. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat euadere? Tota ergo intentione curandum est, vt cùm vacationis tempus accipimus, bene viuendi studio, malorum vltricia tormenta fugiamus.

Libro 4 Dialogorum cap.44. *Petrus*: Scire velim quomodo iustum sit, vt culpa, quæ cum fine perpetrata est, sinè fine puniatur. *Gregorius*: Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt: quia cum fine vixerunt. Nam voluissent vtique, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendūt enim, quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerūt carere peccato, &c. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia, quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt: quatenus tanto magis in æternum gratię diuinę debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala punire conspiciūt, quæ eius adiutorio vicerūt.

Isidorus Hispalensis. 620.

Libro 1. de Summo bono cap.3. Duplex damnatorum pœna est in gehenna; quorum & mentē vrit tristitia, & corpus flamma, iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt, quod perficerent corpore, simul & animo puniantur, & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vnde doleant: & non habere ad consolationē, ne videant vnde gaudeant, apta sit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille Dan.3. ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, sed arsit ad comburenda colligamina vinculorum: ita ignis gehennę & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vnde doleant: & non lucebit ad consolationem, ne videant vnde gaudeant. Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miseriam multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnum in hac vita miseria est, aliud non est: in inferno autē vtrumque est.

Cap.32. Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ita in iudicij die similis culpæ rei suis similibus iungentur, vt ex æquo pœna constringat, quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisque Sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutū glorificabitur: ita vnusquisque impius pro quantitate facinorū condēnabitur, nec deerit in supplicio futuro dānationis ordo, sed iuxta qualitatem criminū, Propheta affirmāte, discretio erit pęnarū. Apoc.18. De charorū quoque suorū supplicijs additur etiā pęna defunctis, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euāgelicus: Luc.16. sicut pro augendo Iudæ supplicio dicit etiā Psalmista: Psal.108. *Cōmotione commoueātur filij eius, & mendicent*. Impij durius ex hoc in iudicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos gloriæ beatitudinem meruisse.

Audoenus. 600.

Vita S. Eligij lib. 2. cap. 16. Quis tunc (*tempore postremi iudicij*) putamus, chariſſimi, mœror erit, quis luctus, quæ triſtitia, quæ anguſtia, cùm hæc fuerit prolata aduerſus impios ſententia? O quàm acerbum tunc erit malis, ſeparari à ſuauiſſimo Sanctorum conſortio! Traditi enim dæmonum poteſtati, ibunt cum corporibus ſuis in ſupplicium æternum. Procul relegati à beata cæleſtis paradiſi patria, cruciabuntur ſine fine in gehenna, nunquam lucem viſuri, nullũ vnquam refrigerium habituri, ſed per infinitas annorum myriades ſemper apud inferos pœnas horrēdas daturi. Nec fatigabuntur vnquam, qui eos torquebunt: nec ipſi qui torquebuntur, vnquam mori poterunt. Sicut enim ibi ignis depaſcit, vt tamen ſemper conſeruet: ſic tormenta ſęuiunt, vt ſemper renouentur. Pro qualitate autem culparum, pœnas illic ſinguli ſuſtinebunt. Auditur illic perpetuus planctus & ſtridor dentium: nulla miſeris erit conſolatio, præter flammas & terrores pœnarum: ardebuntq; ſine fine cum dæmonibus in igne æterno, in omnia ſecula ſeculorum.

Beda. 700.

Ad caput 3. Lucæ: Ignem gehennæ bifaria ratione inextinguibilem vocat, quia neque ille perpetuò poſſit extingui, neque eos, quos cruciat, vnquam extincturus: ſed immortali (vt ita dixerim) ſit morte plexurus.

Ad caput 11. Ioannis: Animæ, dum deſerunt corpora, diuerſas receptiones habent, gaudium bonæ, malæ tormenta: ſed cùm facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur.

Ad 2. Pet. cap. 2. Iniquos dicit in diem iudicij cruciandos reſeruari: non quia etiam ante diem iudicij ſoluti corpore pœnas non luant, ſed quia grauiora eos in iudicio tormenta expectent corpore recepto, qui nunc in ſola anima cruciantur.

Alcuinus. 750.

Lib. 3. de Trinitate cap. 21. Quando extremi iudicij ventilabrum diſcernet frumentum à paleis, vnuſquiſque ſecundùm modum meritorum aut damnabitur, aut coronabitur. Quidam videlicet iuxta peccatorum qualitatem mitius torquentur, qui minorum ſcelerum pondere grauantur.

Ambroſius Anſbertus. 770.

In Apocalypſin lib. 6. cap. 14. *Et fumus tormentorum.*) Fumus quippe indicium dat futurarum flammarum, & quia, quamuis ſine nutrimento lignorum, corporeus tamen manet ignis reproborum: ideo fumum eius ſempiternum dicit eſſe: quia, inquam, ſine ſine reprobos ardere conſpicit, idcirco fumum tormentorum in ſecula ſeculorum aſcendere dicit, quæ magis timore indigent, quàm expoſitione. Apertè namque tormenta impiorum ſine ſine futura denuntiat, &c. Reprobus quilibet in alta currendo vt nubes deficit: quia ſuperbiendo ad interitũ tendit. Quem ſi ſemel pœna in tartarum pertrahit, miſericordia vlterius ad veniam non reducit.

Lib. 7. cap. 16. Erunt ſiquidem tenebræ exteriores, fletus, & ſtridor dentium, Domino in Euangelio de ſeruo nequam dicente: *Mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Matt. 25.
Erit ſitis, ſicut diues ad Abraham dicit: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma.* Luc. 16.
Erit pauor, & horror, vt Iob deprecans Domino dicit: *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, & non reuertar, ad terram tenebroſam, opertam mortis caligine, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.* Iob 10.
Erunt & alia innumera: quia profectò quæcunque mala poſſunt eſſe, nil de his damnatis deerit: de quibus melius lugendo interius, quàm loquendo exterius aliquid proferimus.

Idiota. 800.

Cap. 1. de conflictu carnis: Anima cum carne in gehenna cruciandа eſt.

Cap. 6. de Innocentia perdita: In extremo iudicio omnia facta, vſque ad minimam cogitationem diſcutientur, & damnatis nulla erit amplius via miſericordiæ, ſed in igne æterno ardebunt.

Haymo. 820.

Dominica 2. poſt Pentecoſten: Iuſtum eſt, vt qui anima ſimul & corpore peccant, ante iudicium in anima, poſt iudicium verò in anima & corpore crucientur.

Ad cap. 24. Eſaiæ: *Et poſt multos dies viſitabuntur:*) Origenes dicit: quia poſtquam acceperint à Domino illam ſententiam terribilem: *Ite maledicti in ignem æternum,* poſt multos dies, id eſt, poſt mille annos, finito iudicio, à Domino viſitandi ſunt. Quam ſentētiam nemo ſanctorum Patrum corroborat, ſed omnes denegant, habentes illam ſententiam Domini ante oculos: *Ibunt impij in æternum ſupplicium, iuſti autem in vitam æternam.* Quicquid æternum eſt, ſine termino eſt. Sicut ergo Dominus iuſtis poſuit gaudium æternum, ita impijs ſupplicium æternum.

Libro 4. in Apocalypſin: Cùm ſint in inferno tanta, tamque innumerabilia tormenta, quanta nec dici, nec æſtimari poſſint: breuiter iam in his duobus omnia comprehenduntur tormenta. Erit enim ignis, non ad lucendum, ſed ad miſerorum corpora concremanda. Erit quoque ibi ſulphur, quod & fomentum præſtabit igni, & fœtorē gignet intolerabilem, ac per hoc ex igne fœtor, & ex fœtore ignis procreabitur.

Rabanus Maurus. 850.

Libro 2. in Eccleſiaſten cap. 7. Vindicta carnis impij ignis & vermis: quia caro peccatorũ, quæ luxuria affluebat in mundo, ſimul cum anima pœnis arctabitur in futuro, & igne cruciabitur gehennæ. Vermem autem & ignem eſſe in gehenna ipſe Dominus in Euangelio commemorat, dicēs: *Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam, &c.* In [illegible]me putredinem gehennæ, ſicut in igne ardorem ſignificat: ſiue vermem dicit feram ſcelerum pœnitentiam, quæ nunquam in tormentis cōſcientiam afflictorum mordere ceſſabit: vt ignis ſit pœna extrinſecus ſæuiens, vermis dolor intrinſecus accuſans.

Libro 3. cap. 2. Homo, qui peccatis viuebat, ſi ſe ab ijs non correxerit, atque à delictis non cohibuerit, morte mulctabitur æterna: vbi ſerpentē antiquum, & beſtias diabolicas atrociſſimas ſentiet ſe punire tortores, nec iam ſpem habet euaſionis; nulla requies illi datur, &c.

Libro 5. cap. 1. Ignis gehennæ tam corpus, quàm etiam animam poſt diem iudicij excruciaturus eſt: cuius plagæ non eſt ſanitas. Quia poſtquam homo ſine pœnitentiæ remedio exierit, & illic iuſto Dei iudicio condemnatus fuerit, ſine ſine ardebit.

Libro 9. cap. 1. Verè ibi timor eſt mortis, vbi cōtinuum incendium eſt gehennæ ignis: iracundia perſeuerat, & contentio: quoniam nulla pax ibi eſt, nullaq; doloris mitigatio. Eſaias Propheta de reprobis, & ſupplicio mancipatis longè ante prędixit: *Vermes eorum non morientur, & ignis non extinguentur.* Eſa. 66.
Quid enim horribilius dici, quid

excogitari potest, quàm damnationis vulnera suscipere, & dolores vulnerum nunquam finire? In huius vitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquã mentem metus cruciat, cùm pati iam cœperit, quod metuebat. Inferni ignibus reprobi traditi, & in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloribus semper angustia pulsante, semper pauore feriuntur, vt quod timent tolerent, & rursum quod tolerãt sine cessatione pertimescãt. Hic flamma, quæ succendit, illuminat: illic ignis, qui excruciat, obscurat. Hîc metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor angustat, &c. Horrendo modo erit tũc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet, vt quia à volũtate Conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerent, in eorum quandoque interitu ipsi à suis qualitatibus etiam discordent, quatenus pro se impugnent, cruciatus augeant, & cum variè prodeant, multipliciter sentiãtur: quia inferni supplicia in se demersos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguentes seruant, vt sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus viuat, quia ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat, inferni supplicijs peccatoribus deditis, fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defunctus sine defuncto: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit, & mors perimit, & non extinguit, &c.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuitic. lib. 12. cap. 1. Pœnæ duplicitas ad tempus, & ad qualitatem illius referri potest. Ad tempus, quia cùm reprobi præsentes pœnas iustis intulerint, ipsi post huius temporis dolores æterna incendia sustinebunt. Ad qualitatẽ verò, quia qui corporis cruciatibus bonos affligunt, ipsi & corporis & animæ dolores æternaliter non euadent.

Smaragdus. 970.

In Prologum Regulæ Benedictinæ: Gehenna est locus ignis & sulphuris. Futuri ergo supplicij locus, vbi peccatores cruciandi sunt, huiusce loci vocabulo designatur. Nam duplex in gehenna est damnatorum pœna: illorum enim & mentem vrit tristitia, & corpus flamma. Nam sicut ignis ille camini non arsit ad trium puerorum supplicium, & tamen arsit ad comburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmenta pœnarum, & nõ lucebit ad consolationem gaudiorum.

Ad cap. 4. Regulæ: Futuri supplicij locus, vbi peccatores cruciandi sunt, gehennæ vocabulo designatur. Duplex enim damnatorũ est pœna in gehenna, quorum & mentes vrit tristitia, & corpus flamma. Hunc enim tam terribilem locum nõ solùm Monachus, sed & omnis debet expauescere Christianus. Illuc enim omnes cruciandi proijciuntur damnati. De quibus Dominus ait: *Ligatis manibus & pedibus, proijcite illos in tenebras exteriores:* Matt. 22. *vbi erit fletus & stridor dentium: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Expauescendus est valde terribilis locus iste, vbi est grandis multorum fletus, cõtinuus gemitus, æternus cruciatus, dolor acerrimus, pœnalis sensus. Ibi animæ impiorum torquentur, nec deficiũt: corpora puniuntur, nec consumuntur: ignis inextinguibilis durat, vt semper animas reproborum exurat, & ad dolendum magis, quàm ad iuuandum contineat, & viuentes semper in suis flammis minacibus occidat. Omnes enim, qui in gehenna dicuntur occidi, non hoc cum illis agitur, vt consumpti doloribus aliquando deficiant: sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia iugiter ante oculos mentis nostræ debemus adducere, & gehennam ignis æterni terribiliter expauescere, & insuper diligentissimè, & apertis oculis mentis intẽtissimè cogitare debemus, quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, & in inferni tartarum & gehennæ locum demergi: beatissima omniũ societate priuari Sanctorum, & dæmonibus sociari: fieri cælestis patriæ exortes, & esse inferni habitatores: mori vitæ beatæ, & morti viuere sempiternæ. Ibi enim non sentitur quod illuminat, sentitur tamen quod cruciat: & omnia, quæ ibi sunt sita, non luce, vel gaudio referta: sed doloribus & cruciatibus sunt plena.

Petrus Damianus. 1050.

Epist. 2. Perpende sæpè, quale sit insanabilibus subiacere inimicis, draconibus infœderabilibus interesse, in morte viuere, in ignibus habitare: illud etiam, quando ad cruciandos impios hoc præ cæteris elementum electum sit, vt, cùm fauilla desiliens in quolibet membro vel ad momentum tolerari non possit, vltrices flammæ miseros homines hinc egredientes absorbeant, & infinitè patens vorax gehenna concludat.

Algerus. 1060.

De Eucharistia lib. 2. cap. 5. Mali etiam in corpore vitam æternam habebunt, quam tamen magis mortem dixerim: quia Deo, qui verè vita est, non placebunt. Et ideo sine diuina gratia misera erit æternitas, quia æterna miseria.

Anselmus. 1080.

Libro 20. de Similitudinibus cap. 45. Sicut bonitas hominis boni hominibus est ad lætitiæ incremẽtum: ne dæmonibus & hominibus damnatis erit ad detrimentum. Dæmonibus namq; & hominibus damnatis Sanctorum consummatio erit interminabilis luctus, & æterna dãnatio. Nam cùm iusti obtinebunt corporis & animæ gaudiũ sempiternum, tunc similiter & illi ibunt in supplicium æternum.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Ad cap. 20. Apocal. Impiorum duplex est damnatio. Nam antequam resurgant cum corporibus suis in resurrectione, iudicatæ apud inferos cruciantur animæ impiorum: & postquã resurrexerint, tunc iudicatæ pariter animæ cum corporibus suis cruciabuntur in secula seculorum. Tunc infernus & mors, id est, homines impij, qui à sinistris erũt, cum diabolo & angelis eius mittentur in stagnum ignis.

Hugo Victorinus. 1130.

Libro 4. de anima cap. 13. Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis, qui est in eo, odit se, & omnes alios. Ibi vidi omnia genera tormentorum, quorum minimum est maius omnibus his tormentis, quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibi est fletus & stridor dentium: ibi transitur à frigore niuiũ ad calorem igneũ, & vtrumque intolerabile. Ibi omnes comburũtur, & vermibus corroduntur, nec consumuntur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi væ, væ: væ habent, væ sonant; tortores illic diabolici torquẽt pariter & torquẽtur, & eorum nunquam finis erit, aut remedium. Talis est infernus, & millies peior.

Bernardus. 1130.

Libro Meditationum c. 3. siue lib. 1 de Anima ad Hugonem:

genem: Procul à beata paradiſi patria exulãtes, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquam lucem viſuri, nunquam refrigerium adepturi; ſed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec inde vnquam liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquãdo fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi conſumit, vt ſemper reſeruet: ſic tormenta aguntur, vt ſemper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ pœnã ſuſtinebit vnuſquiſque gehennæ: & ſimilis culpæ rei ſui ſimilibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur niſi fletus & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores atque ſtridores dentium: nihilq; ibi videbitur niſi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monſtra dæmonũ.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis.

Hinc dolor, inde pauor, gemitus, ſtupor, & timor horrẽs. Ardebuntq; miſeri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in ſpiritu per conſcientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, ſine ſpe veniæ & miſericordiæ. Sic tamen morientur, vt ſemper viuant: & ſic viuent, vt ſemper moriantur. Ita anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiſo pro bonis meritis collocatur. Nunc ergo alterum è duobus eligamus, aut ſemper cruciari cum impijs, aut perpetualiter lætari cum Sanctis. Bonum ſiquidem & malum, vita & mors, ante nos ſunt poſita, vt ad quod voluerimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, ſaltem inuitent præmia.

Sermone 8. in Pſal. Qui habitat in adiutorio Altiſſimi: Attamen ſicut *videbit peccator & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet*, (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deijciantur ignis æterni, quò videlicet acrius doleant, videntes quid amiſerint) ſic iuſti quoque videbunt & lætabuntur, conſiderantes quid euaſerint. In illa ergo tãta ſeparatione quemadmodum hœdis agnorum diuiſio grauiſſimi liuoris occaſio fiet, ſic electis è regione conſideratio reproborum, immenſa quędam materia gratiarum actionis & laudis. Vnde enim iuſti tam magnificè gratias agerent, niſi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipſam quoque retributionem cernerent iniuſtorum, à quibus equidem ſola miſericordia Redẽptoris ſegregatos ſeſe eſſe fideliſſimè & deuotiſſimè recordantur? Vnde verò impij tanto animi furore tabeſcerẽt, niſi in regnum ſummæ beatitudinis corã ſeſe vidiſſent alios introduci, & tunc demum in illos ſeſe fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas deniq; immortalis mortis miſerias gemerent eſſe damnatos? *Ibi* enim, inquit, *erit fletus, & ſtridor dentium*. Fletus quidẽ ob ignem, qui nõ extinguitur: ſtridor verò ob vermem, qui non moritur. Planè fletus ex dolore, ſtridor dentium ex furore. Fletum nempe tormẽtorum immanitas, ſtridorem dentium vehementia ipſa tabeſcentis inuidiæ, & obſtinata malignitas extorquebit. Ita ergò *retributionem peccatorum videbis*, ne videlicet ignarus tãti periculi, ingratus aliquando liberatori poſſe fieri videaris. Non ſolùm autem, ſed & ſecuritas perfecta iuſtorum, erit viſa retributio peccatorum: quò videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam vltra vereri malitiam poſſint, &c. Non igitur tibi durum videatur fore quod dicitur: *Oculis tuis cõſiderabis*: quando & ridebis in eorum interitu: non quòd velut quadam immanitate crudelitatis in ipſa tibi vltione complaceat, ſed quòd modus ipſe pulcherrimus diuinæ ordinationis, vltra quàm credi poſſit, iuſtitiæ zelatorem & amatorem æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia conſtituta, & ſuũ cuiq; ceſſiſſe locum, imò in ſuum quemq; ceſſiſſe, plenius & perfectius illuſtrãte veritate cognoſces: quomodo non omnia conſiderare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare libebit? &c. Itaque, *Oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis*. Primò quidem ob tuam euaſionẽ, ſecũdò ob omnimodam ſecuritatem, tertiò quoque ob comparationem, quartò ob ipſius iuſtitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tũc non miſericordiæ, ſed iudicij tempus: nec vlla omnino credenda eſt erga impios futura illic miſeratio, vbi nec vlla ſperanda eſt correctio.

Matt. 13.

Sermone de conuerſione ad Clericos cap. 5. Habet (*malus*) hoc ipſum, quod nunc ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, ſed ad pœnam. Vbi nimirum peccati ipſius & carnis quodammodo ſimilis videbitur eſſe conditio, vt quemadmodum culpa ſemper puniri poterit, nec vnquam poterit expiari: ſic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipſum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidem vltio ſempiterna deſæuiet, quòd nunquam poſſit culpa deleri: & nec ſubſtantia carnis deficiet, ne ſimul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet: nam qui negligit, incidit.

Epiſt. 253. ad Guarinum Abbatem Alpenſem.: Ob hoc procul dubio inflexibilis & obſtinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum eſſe conſtat in pertinaci voluntate: ita vt ſi nunquam moreretur, nunquam vellet peccare deſineret: imò ſemper viuere vellet, vt ſemper peccare poſſet.

Petrus Lombardus. 1140.

Lib. 4. diſt. 49. Sicut boni differenter glorificabũtur, alij magis, alij minus: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut enim *in domo Patris*, id eſt, in regno cælorum, *manſiones multæ ſunt*, id eſt, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuerſæ ſunt manſiones, id eſt, ſuppliciorum differentiæ: omnes tamen æternam pœnam patientur, ſicut omnes electi eundem habent denariũ.

Petrus Cantor. 1160.

Cap. 110. Paueo gehennam, paueo iudicis vultum, ipſis quoque tremendum Angelicis Poteſtatibus: contremiſco ab ira potentis, à facie furoris eius, à fragore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, à tempeſtate valida, à voce Archangeli, *à verbo aſpero*: contremiſco à dentibus beſtiæ infernalis, à ventre inferni, à rugientibus præparatis ad eſcam: horreo vermem rodentem, ignem comburentem & torrẽtem, fumum & vaporem, ſulphur & ſpiritum procellarũ, tenebras exteriores. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum*, vt præueniam fletibus fletum, & ſtridorem dentium, manuum pedumq; dura vincula, & pondus catenarum premẽtium, ſtringentium, vrentium, nec non conſumentium?

Petrus Bleſenſis. 1160.

Epiſt. 61. Qualiter tibi erit, cùm eccleſia Sanctorum perpetua excommunicatione præfectus, videbis Filium Dei militibus ſuis de natura gloriæ largientem, tibi cedere ad miſeriæ cumulum alienam plenitudinem voluptatum? O quàm lugubre erit videre, & perdere Deum! ante ſui Saluatoris perire conſpectum! Vbi tunc erunt animoſitates, de quibus ſola remanſit recordatio, in tui accuſationem, & obligatio in tormentum? Tota hominis miſeri ſubſtantia deuorabitur inextinguibilibus flammis, nec erit ſuppliciorum modus, vel intermiſſio, ſiue finis. Nam finis ibi ſemper incipiet, mors non morietur, nec defectus deficiet, vt damnati hominis cõditio ſemper do-

loris

loris materiam, & mortis æternæ pabulum recidiuet.

Hildegardis. 1170.

Libro 1. visione 2. Infernus latitudinem vitiorū, & profunditatem perditionum in se continet: os etiam velut os putei habet, ignem & fumū cum multo fœtore emittens: quia in voracitate sua submissionem animarum tenet, cùm eis suauitatem & dulcedinem ostendit, eis ad peruersionem tormentorum diuersa deceptione perducit: vbi ardet ignis cum suffusione teterrima fumi, & cū ebulliente mortifero fœtore emanat. Quoniam hæc dicta diabolo & subsequentibus alijs, qui se à summo bono euerterunt, nec illud scire aut intelligere curauerunt, præparata sunt, vnde & ab omni bono eiecti sunt. Nō quòd illud nescierūt, sed quòd illud cum magna superbia contempserunt.

Abbas Ioachim. 1200.

Ad cap. 2. Hieremiæ: Libera Deus, ne olla infernalis nos absorbeat, in quam qui semel inciderit, nō redibit. Ibi non diabolus amplius, quia ipse etiā cum alijs vrgetur ad pœnam: *Spiritus,* inquit, *Domini quasi torrens,* vbi valida sulphuris, vbi rediuiua, & vehemens est, & perpetua pœna ignis inferni.

Innocentius Tertius. 1200.

Lib. 3. de contemptu mundi, siue de miseria humanæ [Eccli. 7.] *conditionis cap. 2.* Vindicta carnis impij vermis & ignis. Vterque duplex, interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & [Esaiæ 66] vrit corpus. *Vermis,* inquit, *eorum non morietur, & ignis non extinguetur.* Dabit Dominus ignem & ver- [Iud. 16.] mes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientiæ tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorū timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicētes: *Quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarū quid contulit nobis?* [Sap. 5.] *Transierunt illa omnia tanquam vmbra, & sicut nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius, cùm præterierit, non est inuenire vestigium. Sic & nos nati, continuò desiuimus esse.*

Cap. 3. Dicent intra se pœnitentiam agentes: *Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos, & collibus, operite nos.* Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum est enim, vt qui noluerunt, cùm bene potuerunt, cùm velint, non possint.

Cap. 4. Pœnæ autem infernales secundùm diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. [Matt. 13.] Secunda frigoris. De his dixit Dominus: *Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus,* propter fumum ignis. *Stridor dentium,* propter frigus. Tertia erit fœtor. [Psal. 10.] De his tribus dicitur in Psalmo: *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.* Quarta, ver- [Isa. 66.] mes indeficientes. Vnde Esaias: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Quinta, mal- [Prou. 19] lei percutientes. Vnde dicit Salomon: *Parata sunt damnationis iudicio blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus.* Sexta, tenebræ palpabi- [Iob 10.] les exteriores & interiores. Vnde Iob: *Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis,* &c. Et alibi: *Vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.* [Psal. 48.] Et in Psalmo: *In æternum non videbunt lumen.* Et ali- [1. Reg. 2] bi: *Impij in tenebris conticescent.* Septima, confusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) [Dan 7.] *Erunt libri aperti,* id est, conscientiæ hominū erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbūtur in excussione scintillarū de igne ascendentiū. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur.

Cap. 6. Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum est enim: *Deuorabit eum ignis, qui non succenditur.* Creditur autem esse sub terris, secundùm illud Esaiæ: *Infernus subter cōturbatus est in occursum aduentus tui.* [Esa. 14.] Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum defert cruciatum, & vbique contra se tormentum incurrit. *Producam,* inquit, *ignem de medio tui, qui comedet te.* [Ezec. 28.] Ignis autem gehennæ semper ardebit, & nunquam lucebit: semper vret, & nunquā consumet: semper affliget, & nunquam deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. *Ligatis,* inquit, *manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium.* Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormenta, vt in eo puniātur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: *Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur.* Vnde qui in lingua peccauerat, cruciabatur in lingua. Propter quod ipse clamabat: *Pater Abraham miserere mei, &* [Lucæ 16.] *mitte Lazarum, vt intingat extremū digiti sui in aquā, & refrigeret linguam meā, quia crucior in hac flamma.* Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat; Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Cap. 7. Reprobi verò non solùm exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluentur: quia spirituali pariter & corporali luce carebūt. Scriptum est enim: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei,* qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autem in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentiunt vim doloris.

Cap. 8. *Dimitte me Domine,* (dicit Iob) *vt plangā* [Iob 10.] *paululum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Ordo quidem erit in quātitate pœnarum, quoniam in *qua mensura mensi fuerint, remetietur eis,* vt qui grauius peccauerunt, grauius puniantur: *Potentes enim potenter tormenta* [Sap. 6.] *patientur.* Sed ordo non est in qualitate rerū, quia *de aquis niuium transibunt ad calorem nimium,* vt subita cōtrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiet cruciatum.

Cap. 9. *Sicut oues in inferno positi sunt, & mors de-* [Iob 24.] *pascet eos.* Dictum est hoc à simili iumentorū, quæ non radicitus euellunt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad pastum: sic & impii quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur.

Ouidius:

Sic inconsumptum Titij semperq́ue renascens,
Sic perit, vt possit sæpe perire iecur.

Tunc erit mors immortalis, tunc viuent mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient, quia vitam habuerūt, & perdiderunt.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Primæ partis de Vniuerso parte secunda capite trigesimo: Habet igitur meritò quæstionem difficile perscrutabilē, cùm corpora illa dānandorū necesse sit immortalia esse, & passibilia, sicut paucis declarabo tibi, qualiter istæ duæ dispositiones, videlicet immortalitas, & passibilitas se compatiantur in eis. Dico igitur, quia iam alibi declarata est tibi per vias multas perpetuitas pœnarū, &

quoniam aliter non esset satisfactum iustitię Creatoris, nisi mali, & incorrigibiles hic, perpetuò torquerentur in vita futura. Perpetuitas autẽ pœnarum non potest esse in subiecto mortali, præsertim in ea magnitudine, & vehementia, qua futuræ sunt, in quibus eas sustinere non possent vllo modorũ corpora, quæ non essent immortalitate firmata. Si verò passibilia non essent, nullæ essent pœnæ corporales, nulli dolores, vt videtur, &c. Iam autem multis experimentis didicisti ex narrationibus authenticis, de quarum veritate nefas est dubitare, multos in medio igniũ homines per bonitatem Creatoris illæsos fuisse seruatos, & tam à lęsione corporũ suorum, quàm ab omni dolore tam corporali, quàm spirituali liberatos. Quia igitur non est maius Creatori ab altero duorũ saluare, vel liberare, quàm ab ambobus simul, quæ est admiratio, aut incredulitas stultorũ de hoc, quòd saluatis corporibus in medio futurorum ignium, & illæsis per omnia, in ipsis per ignem huiusmodi animæ sint torquẽdæ? Facilius enim in se est, non dico quantũ ad omnipotentiam Creatoris, sola corpora sic seruare, quàm animas, & corpora simul. Quòd si dixerit, quia ignes illi infernales incomparabiliter fortiores sunt ignibus seculi ftius: verum vtique dicit: sed ipsa corpora damnãdorum erunt incomparabiliter fortiora ad sustinendum ignes huiusmodi, quàm nostra sint hic ad sustinendum ignẽ seculi præsentis, quanquam omnipotentiæ Creatoris non sit vllo modorum difficile præsentis fragilitatis & infirmitatis corpora ignibus, supple, illis futuris, seruare illæsa.

Cap. 47. Si totum cælum illud, quod magnitudine sua excedit cælum stellarum fixarum, repleturi sunt glorificandi homines, qualiter capiet infernus omnes damnatos? Iam enim alibi didicisti totam terram in vltimitate paruitatis esse comparatione magnitudinis cæli stellarum fixarum. Infernum autem multo minorem esse terra tota dubitari non potest, cùm manifestum sit ex præcedentibus ipsum esse in medio terræ, & propter hoc partem ipsius terræ non magnam, hoc est, neque medietatem, neque quartam. De multitudine verò damnandorum omnis lex determinatum habet apud se, quòd multo maior futura sit multitudine glorificandorum. Non videtur ergo possibile, vt totum cælum multitudo glorificandorum exceptura sit, nisi fortè quis dicat eo tropo replendum esse cælum hominibus huiusmodi, quemadmodum diceretur terra repleta hominibus, aut pecudibus, &c.

Vincentius Burgundus. 1240.

Specul. Historialis libro trigesimosecundo cap. 118. Aeterno igne reprobi æternaliter punientur, &c. Hic est ignis corporeus & subterraneus ad pœnã, thesaurus impijs hominibus ac dæmonibus ab initio pręparatus. Qui dupliciter inextinguibilis dicitur, actiuè scilicet, & passiuè: quia nec extinguet, nec extinguetur: neque enim fomentis alijs, quàm ipsorum damnatorum corporibus nutrietur. Vnde de reprobo in Iob dicitur: *Deuorabit eũ ignis, qui non succenditur.* Cruciatos quoque non extinguet: quoniam ad rediuiua tormenta perpetuò seruabuntur.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap. 7. Matth. Pœna autem æterna est ideò, quia voluntas peccandi est æterna: cùm enim aliquis in causa finalis impœnitentiæ in peccato moritur, voluntas eius in malo obstinatur, & in æternum propter hoc insusceptibilis efficitur, & ideo nunquam ab eo peccatum aliquod soluitur, & cùm pœna peccatorum insequatur, consequens est vt in æternum puniatur.

Thomas Aquinas. 1250.

Quolibet. 7. artic. 11. Corpora damnatorum erũt incorruptibilia, quamuis sint passibilia: incorruptibilitatis autem prima causa & principalis est iustitia diuina, quæ conseruabit corpora damnatorum in pœnis perpetuis.

Quodlibet. 8. Articul. 16. Damnati in inferno existentes, post diem iudicij memores erunt gloriæ Sanctorum, quam ante iudicium, & in iudicio viderunt, & sic cognoscent eos esse in maxima gloria, quamuis non videant ipsos beatos, nec gloriam eorum, & ita inuidia torquebuntur, & sic afflictio, quæ est in ijs nunc ex tali visione, manebit sublata, de quo etiam magis dolebunt, videntes se etiam visione sanctorum indignos reputatos.

Bonauentura. 1260.

Diætæ salutis titul. 10. cap. 1. Primò, pœnæ reproborum erunt acerbissimæ, & intolerabiles. Grauissima enim pœna, quæ in hoc mundo potest tolerari, minor est pœna purgatorij, quantò magis pœna inferni? &c. Secũdò, pœnæ inferni erũt diuersæ. Vnde nota, quòd in sacra Scriptura inueniuntur nouem pœnæ. Prima est, pœna ignis. Secunda pœna est vermis. Ignis ardebit carnem: vermis ardebit mentem. De istis duobus simul dicitur Isaiæ vltimo: *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.* Tertia pœna est fœtor. Psal. 10. *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum,* id est, pœnæ eorum. Quarta pœna est frigus. Iob 24. &c. Quinta pœna erit fames maxima. Esai. 45. &c. Ibi namque est tanta inopia, quòd neque guttam aquæ poterunt habere, vt legitur de diuite &c. Lucæ 16 Sexta pœna est tortor, vel potius tortores &c. Marci 18. Septima pœna est horror, &c. Iob 9. Octaua pœna est tenebra, in qua incarcerabuntur & ligabuntur reprobi, &c. Matt. 22. Nona pœna & quasi principalis erit dolor: qa in illis pœnis non solùm erit acerbitas, sed cõtrarietas, &c. Et ratio est, quia cùm peccator & diabolus in culpa consentiant, iustum est, vt creaturæ in reproborum pœna conueniant. Et notandum, quòd à diuersis causis ipsis reprobis inest dolor. Sunt autem quatuor causæ doloris. Prima est, quia amiserunt bona temporalia huius mundi, &c. Psal. [illegible] Secunda causa est, quia tempus perdiderunt, [illegible]er. 1. &c. Damnati namque darent libenter totum mundum pro vno momento temporis, si possent habere ad pœnitendum. Tertia causa est, quia visionem & gloriam Dei perdiderunt. Vnde dicit Chrysostomus, quòd omnes gehennæ cruciatus sunt carentia visionis Dei. Quarta causa est, quia inferni vilitatem & miseriam acquisierũt. Est enim locus infernalis tenebrosus, & penuriosus: quod erit maxima pœna diuitibus, & hominibus voluptuosis, & magnatibus: quia in vita habuerunt domos sine fumo, & ibi erit fumus continuus, &c. Esaiæ 45. Tertiò est ibidem pœnarũ diuturnitas. Pœnæ enim infernales erũt diuturnæ, imò sempiternæ, &c. Isa. 33. Matt. 25. & Gregorius. Quartó est in inferno pœnarum vniuersitas. Sunt enim quidam dicere volentes, quòd in inferno vniuersæ partes hominis, tam corporis, quàm animæ, post diem iudicij erunt in igne, &c. Matth. 12. Nunc autem videmus, quòd homo non posset sine maximo tormento ignem in parte vnius digiti sustinere per vnam horam: quantus ergo erit dolor, quando totus homo ardebit in igne, &c. Quintò & vltimò istæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuosæ. Pœna enim præsentis vitæ breuis est, leuis, & fructuosa: sed futura est lõgissima, & grauissima, & infructuosa: quia si damnatus flendo tantum de lachrymis emitteret, quantum est de

aqua in mari, non sufficeret ad lauandum maculam vnius peccati mortalis.

Parte 7. Breuiloquij ca. 6. Pœna infernalis est in loco corporali deorsum, in quo æternaliter affligentur omnes reprobi, tam homines quàm spiritus mali. Affligentur autem eodem igne corporali, qui concremabit & affliget spiritus, & etiam corpora, nec tamen corpora illa consumet, sed semper affliget alios plus, alios minus secundùm exigentiam meritorum. Huiusmodi autem afflictioni ignis coniuncta erit afflictio secundùm omnes sensus, coniuncta erit pœna vermis, & carentia visionis Dei: ita quòd in his pœnis erit varietas, & cum varietate acerbitas, & cum acerbitate interminabilitas, vt ad reproborum suppliciorum tormentorum fumus ascendat in secula seculorum.

Ioannes à S. Geminiano. 1300.

In Summa libro 5. cap. 62. Ignis inferni post diem iudicij humana corpora cruciabit, & tamen non occidet, neque consumet, neque incinerabit, cuius exemplum apparet in Salamandra, quæ in medio ignis viuit.

Durandus. 1310.

Libro 4 distin. 44. quæst. 10. Fides tenet, quòd damnati grauissimè affligentur, non solùm in anima, sed etiam in corpore; & non solùm vna pœna sensibili, sed & pluribus, secundùm illud Iob 24. *Ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium*, &c. Corpora damnatorum patientur ab igne passione animali, non reali, qua aliquid transmutatur à sua naturali dispositione. Vnde non calefient ab igne, sed solùm intentionaliter immutabuntur, recipiendo eius similitudinem, & quia apprehendent eum vt nociuum, ideo affligentur.

Guido Carmelita. 1330.

In Summa de Armenijs errore 13. Malorum animæ cruciabuntur in inferno igne æterno, nec inde exibunt, Lucæ 16. nisi in iudicio, post quod animæ damnatorum cum corporibus in infernum reducentur, igne æterno cum diabolo, & eius angelis cruciandæ: quia *in inferno nulla est redemptio.* Vnde Iob 7. *Qui descendit ad inferos, non ascendet.*

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 88. De pœna inferni est sciendum, quòd cùm in damnatis sit diuersitas peccatorum, erit & diuersitas pœnarum. Cùm enim in peccato sit auersio à Creatore, & conuersio ad creaturam, scilicet ad bonum commutabile spreto bono incommutabili, scilicet Deo, & deordinatio voluntatis contra instinctum rationis: meritò pœna variabitur propter ista. Vnde propter auersionem erit carentia visionis Dei: sed propter cõuersionem erit pœna materialis ignis, vel incendij: propter inordinationem autem rationis & voluntatis, erit pœna vniuersi, quæ consistit in afflictiõe varia, acerba, & ęterna. Ibi enim erit calor ignis, rigor frigoris, tenebræ, fumus, lachrymæ interiores, aspectus dæmonum, clamor in perpetuum, mallei percutientium, serpentes & dracones, ariditas sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientiæ, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, & confusio peccatorum omnibus patentium, inuidia, rancor, tristitia, carentia diuinæ visionis, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse, quod omnis creatura appetit, pœna ijs est: quia quærẽt mortem naturalem, & non inuenient. Nam quia homo in suo æterno peccauit, id est, quamdiu vixit, nec voluntas eius finem peccãdi habuit: ideo iustè in æterno Dei iudicio & æternaliter punietur.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. distinct. 44. q. 1. artic. 2. Corpora damnatorum patientur pœnam maximam ab igne infernali. Quia sicut corpora beatorum se habebunt ad gloriam: sic se habebunt corpora damnatorũ ad pœnam: sed corpora beatorum glorificabuntur cælesti gloria, quæ est summa gloria corporalis: ergo corpora damnatorum punientur infernali pœna, quæ est maxima inter omnes pœnas, quibus corpus affligi potest, vt testantur omnes Doctores sancti. Præterea sicut animæ beatorum meruerunt mediantibus suis corporibus: sic animæ reproborum peccauerunt, & demeruerunt mediantibus corporibus suis. Ergo sicut corpora beatorum resuscitabuntur ad percipiendum maximum præmium: sic corpora reproborum resuscitabuntur ad percipiendum maximam pœnam, quæ cõmuniter pœna ignis solet appellari.

Rupertus Holcotus. 1340.

In librum Sapientiæ lectione 55. Postquam Spiritus sanctus declarauit, quòd persecutores iustorum decipiuntur in præsenti per ignorantiam: hic declarat qualiter post mortem puniuntur per pœnarum tolerantiam. Tangit autem septem pœnales conditiones damnandorum, quæ sunt istæ: Deijcientur cum confusione, affligentur cum despectione, repellentur sine responsione, destituentur authenticatione, punientur sine cõsolatione, conterentur sine condonatione, & supprimentur sine recordatione: & ista iustè patientur propter septem malitias, quas tyranni & mali homines persecutores Sanctorũ habuerunt in hac vita.

Ioannes Taulerus. 1350.

Cæcitate 8. cap. 3. Sicut electorũ gaudia sunt æterna, & incomprehensibilia: sic ediuerso damnatorum cruciatus erunt longè grauissimi, maximè horribiles, multi quoque & varij, nec vllo vnquam, quamuis longissimo tempore finiendi, vt vel adamantina pectora, imò ipsum quoque cælum & terra ad lachrymas & miserationem erga illos possent adduci, si diuina id iustitia permitteret. Cùm enim aduersus bonũ infinitum, quod Deus est, peccauerint, iure quoque diuino malum pœnæ debetur eis infinitum: cumq; æternam repudiauerint dulcedinem, iustè ad æternã deuoluuntur amaritudinẽ. Et quia diabolo morem gesserunt in vitijs, vt eidem etiam in pœnis subditi sint, æquissimum planè est. sic &, quandoquidem semper, si potuissent, optassent viuere, & perseuerare in peccatis, in eaq; voluntate mortui sunt, velint nolint, semper quoque in pœnis durare cogentur.

Catharina Senensis. 1360.

Tractatu 1. cap. 42. Pœna erit reprobis aspectus electorum, & cum amarissima pœna diem vltimi iudicij præstolantur, eò quòd apertè cognoscũt pœnarum suarum futurum augmentum. Et ita firmiter erit, quoniã in illa terribili voce, *Surgite mortui, venite ad iudicium*, anima reuertetur ad proprium corpus. In iustis quidem erit glorificatũ, in reprobis autem æternaliter in inferno cruciatum, & intolerabilem verecundiam, & improperium habebunt in conspectu tremendi iudicis, & omniũ beatorum. Vermis eorum conscientiæ crudeliter arboris interiora corrodet, videlicet animã, ac etiam exteriorem corticem, videlicet corpus, &c. Et ita reddetur iniquis ęterna pœna, vt in anima crucientur vnà cum corpore, quo mediante, peccata perpetrauerunt, &c. In illo terribili verbo, quod audient: *Ite maledicti in ignem æternum*, ibit anima cum corpore simul ad cõuersationem atq; societatem dæmonũ absq; remedio cuiuscunq; spei, & sic circũuoluti cum omni putredine totius orbis, punientur diuersimodè, secundùm varias iniquitates eorum.

Ioannes Gerson. 1420.

Sermone primo de omnibus Sãctis: Satis dici nõ potest

est de horrenda tristitia damnatorum, quòd & augebitur per resumptionem corporum, vtique fœdissimorum, & omni cadauere viliorũ: quodq; ab intus, & ab extra erunt in omni acerbissimo cruciatuum genere, foris deuorati ab igne, & ab intus vt clibanus ignis positi. Turpissimis denique vitiorum habitibus fœdabũtur, torquebunturq;: nam & *vermis eorum non morietur, & superbia eorum ascendet semper*, se furiosa rabie in omnipotentem erigens & impingens.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De casto connubio Verbi & animæ cap. 16. Pro diuersitate facinorum varia sunt pœnarum genera. Ignis est ibi corporeus, inextinguibilis, carens necessitate fomenti materialis, diuina tamẽ virtute corpora concremans: spiritus autem non calefaciens, sed crucians. Lucet quidem ad pœnam, minimè autem ad consolationem. Ibi frigus incomparabile est, & dentium stridor: ibi quoque est fumus teterrimus, tenebræ palpabiles, lachrymæ interiores, horrida dæmonum visio, improperij clamor, ariditas sitis, fœtor sulphuris, vermis consciẽtiæ, spiritualia vincula, carcer squalidus, timor crucians, palpitans tremor, anhelus dolor, pudor confundens, inuidia vrens, discerpens rancor, tristitia affligens, carentia diuinæ visionis, omnisq; spei abolitio, & salutis.

Raimundus Sebundius. 1430.

In viola animæ dialogo 6. cap. 36. Duę hæ gentes, vna iustorum, altera impiorum, cùm inter se sint cõtrariæ, contrarias sententias recipient, & contrarias sedes, mercedes, retributiones. Qui enim Lucifero voluntate pessima adhæserũt, sua membra effecti, cum ipso in sempiternis ignibus damnabuntur: qui verò Christum Dominum secuti sunt, cum ipso in æternam gloriam sustollentur. Illi mergentur in profundissima abysso: isti leuabuntur in empyreo cælo. Illi ignibus, isti delicijs donabuntur. Illi habebunt socios dęmones, isti Angelos socios sortientur. Illi præ immensis angustijs vlulabunt, isti præ voluptatum magnitudine gratulabuntur. Illis supereminebit obscurissima & sempiterna caligo tenebrarum, istis autem Deus erit in lucem sempiternam.

Ioannes de Turre cremata. 1460.

In cap. 4. Regulæ Benedicti tractatu trigesimoquinto: Sex sunt considerationes circa qualitatem pœnarum gehennæ, quæ discipulum meritò inducere debent ad expauescendum illam. Prima est, pœnarum acerbitas: secunda est, pœnarum multitudo: tertia, pœnarum diuturnitas; quia fine fine duraturæ sunt: quarta est, pœnarum contrarietas, quæ non ad consolationem, sed ad maiorem punitionem operabitur: quinta est, pœnarum vniuersalitas; punitur enim ibi homo, non in vna parte corporis, sed in omnibus; non modò in corpore, sed in anima; non solùm in vna virtute animæ, sed in vniuersis sensibus, & potentijs, experietur homo suæ damnationis tormenta: sexta est, pœnarum inutilitas; pœnæ enim præsentis seculi sunt meritoriæ & purgatoriæ, & cæt.

Dionysius Carthusianus. 1460.

De quatuor nouiss. mis artic. 36. Qui miratur, quòd Deus naturaliter bonus & pius tam dirè ac æternaliter punit ac vindicat peccatum breue celeriter factum, & finitum, diligenter cõsideret quàm summa, & infinita, & incomparabiliter magna & excellens sit dignitas, & auctoritas, sapientia, & iustitia, beneficentia, bonitas, atque dignatio Dei: sicque intelliget enormitatem peccati, & sciet, quòd Deus iustissimè perpetuam exercet vltionem pro culpis, imò quòd etiam citra condignum puniat peccatores in inferno, id est, minus quàm meruerunt. Insuper sicut terribilitas ac districtio diuini iudicij tanto erunt maiores, quo maior est sapientia, iustitia, auctoritas, bonitas, liberalitas, & misericordia Dei in vita pręsenti: sic vtique tanto intensior ac intolerabilior est pœna Inferni, & vltio Dei, quo dignior, excellentior, sapientior, iustior, melior, ac munificentior est Deus, quem offendunt iniqui.

Articul. 37. In inferno puniuntur aliqui magis, aliqui minus, multipliciter ac acerbè, secundùm quod frequentius aut rarius, feruentius aut minus feruenter, enormius aut minus enormiter peccauerunt. Itaque circa pœnas inferni primò consideranda est earum æternitas, quæ super omnia grauat, premit, contristat, & torquet damnatos, imò (vt super Apocalypsin scribit Albertus) infernale incendium non affligit tam grauiter infelicissimos illos, quantum affligit eos consideratio, quam attendunt & cogitant, se in tot ac tantis tormentis perpetuò permansuros, ex qua cõsideratione oritur intolerabilis desperatio omnis boni. Secundò consideranda est circa pœnas inferni earum acerbitas. Pœna enim ignis acerbissima est: ignis quoq; infernalis omni igne apud nos existente ineffabiliter calidior, pœnaliorq; consistit. Et sicut ignis ille est calidissimus, sic frigus infernale est vehementissimum. Idem dicendum est de cæteris inferni tormentis. Tertiò consideranda est infernalium tormentorum diuersitas: quia iuxta multitudinem, magnitudinemq; culparum, vnusquisque reprobus varijs pœnis torquebitur. Quartò circa pœnas inferni pensanda est earum vniuersalitas: quia in toto corpore, & in singulis membris corporis affligentur iniqui: similiter in tota anima, atque in in singulis viribus eius. Quintò attendenda est circa pœnas inferni desolata & pœnosa societas. Sextò pensanda est dispositio loci. Septimò irrecuperabilitas negligentiæ & amissionis temporis huius vitæ, ac damni inde secuti. Octauò puritas mala illarum pœnarum, quibus nulla consolatio est admixta. Nonò consideranda est pœna damni damnatorũ. Decimò consideranda est grauitas infernalium tormentorum ex parte patientium.

Baptista Mantuanus. 1500.

De Patientia lib. 3. cap. 23. Damnatorum locus, vt est Sanctorum communis opinio, non sub ipso globo, vt Isidorus putat, sed in ipsius globi terrestris medio, tellure ipsa sinũ & quasi aluum aperiente, credendus est. Isidorus autem dixit futurum esse, vt post iudicium Solis & Lunæ orbes ita firmentur, vt huic nostro tantùm hemispherio lucem infundãt, damnatos verò in sempiternam noctem alterius hemispherij relegandos, vbi esse à multis putantur Antipodes. Sed hæc est iam pridem explosa sententia: nam in medio terræ ventre, non in tergo loca illa infamia, *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, ponit Ecclesiæ sanctæ credulitas, & credulitati huic ratio non dissentit. Decet enim eos, qui obstinatè à Deo per prauam voluntatem, & morum obscœnitatem discesserunt, ad infima trudi, & à conspectu solis & cæli, vbi Dei est sedes, sub scabellum pedũ eius, hoc est, sub terram, de qua dicitur, *terra scabellum pedum meorum*, mitti, vt sic impleatur, quod dicitur per Prophetam: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*: nec sub terram solùm, sed etiam in terræ partem abditissimam, & à cælo remotissimam, & mundi centro cognatissimam mitti dicunt, in terram, inquam, miseriæ & tenebrarum, opertam mortis caligine, & à Dei benignitate, & à naturæ beneficijs, & à cę-

lorum influxibus derelictam.

Cap.25. Illic damnatorum est habitatio, qui assiduè coguntur cœca hæc incendia contemplari; tantaqúe ex hac inuita contemplatione, quam in æternum supplicium sibi à Deo datam cognoscunt, surgit indignatio, tantus impatientis animi furor exardescit, vt omni rationis vsu posthabito, cælo & terræ ac Deo ipsi precentur excidium: & quoniam vis concupiscibilis boni placentis abundãtiam, & pœnæ displicentis sentit offensionẽ, irascibilis quoque desideratæ quietis nequitià, concupiscibili impedimenta repellere, fit in animo mœrbr & luctus, & fine vlla consolatione cordolium. Hæc autem prædicti Poëtæ per illa quinq; flumina, quæ apud inferos ponunt, mysticè designârunt. Styx enim est odium, Acheron tristitia, Lethe obliuio, Cocytus luctus, Phlegethon ardor. Odium Dei atque iustitiæ, tristitia de pœnarum acerbitate, obliuio charitatis & spei, luctus ex pœnarum æternitate, ardor ex conscientia culpæ, ardor item corporis post resurrectionem, quod iugiter ardebit, & nõ consumetur: & erit illic mors æterna, quia immortalis miseria, quæ supremo bono, id est, beatitudini opposita, potest summum malum appellari.

ARTICVLVS NONVS.

POST EXTREMVM IVDICIVM CHRISTI REGNVM NON IN TERRIS TERRENVM, SED IN CAELIS CAELESTE: NON AD TEMPVS, SED IN OMNIA SECVLA FVTVRVM ESSE: IN QVO BENEDICTI CVM CORPORE ET ANIMA VIVENT, DEVM VIDEBVNT, ANgelis conuersabuntur, pro meritorum diuersitate diuersis præmijs afficientur, vita æterna, & summa felicitate fruentur.

NEGANT.

Anno post natũ Christum

90. C*ERINTHVS docuit Christi regnũ post vniuersa carnis à mortuis resurrectionem mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum ac stabilitum fore.* Eusebius Hist. Ecclesiast. lib.3. cap.33.

130. *Papias,* in suis Commentarijs, *idem asserit.* Eusebius ibid.

160. *Iustinus,* Dialogo cum Tryphone, *& Irenæus,*
180. quinque postremis capitibus lib.quinti, editionis vltimæ, *Papia errorem secuti, idem sentiunt.*

200. *Tertullianus,* lib.de spe fidelium, *eundem errorem sequitur.*

230. *Origenes,* Homilia 10. in Leuiticum, *sentit eos, qui crediderunt quidem, sed nihil emendationis adhibuerunt, saluari, sed non sine infamiæ nota.* Homil.11.in Numeros *putat in vita futura quosdam homines non Deum, sed Angelos tantùm visuros esse: & Deum homines alios alijs Angelis subiecturũ esse.* Homil.27. in Numeros *dicit animas post resurrectionem non subitò, sed per multas mansiones ascensuras ad summa, donec perueniant ad Patrem luminum.*

260. *Methodius,* Serm.de Resurrectione, *videtur sentire, beatos post resurrectionem non in cælis, sed in paradiso futuros: oportet enim,* inquit, *in propria sui habitus figura vnumquodque creatum manere, vt omnia omnibus sint impleta, cæli Angelis, Throni Potestatibus, Lumina ministris: diuiniores loci & pura lumina ipsis Seraphin, qui assistunt magno senatus vniuersa continenti, mundis hominibus.*

270. *Victorinus Pictauiensis,* in Apocalypsin, *post Iudicium Christi regnũ in terris terrenũ fore autumat.*

310 *Lactantius* lib.7.cap.14. *& 24. eundem errorem sequitur.*

370. *Iouinianus dicebat in regno cælorum par omnium fore præmium.* Hieronymus lib.2.aduersus Iouinianum.

400. *Vincentius Victor dixit aliquas mansiones esse extra regnum Dei earum, quas Dominus esse dixit in domo Patris sui.* Augustinus de anima & eius origine lib.3.cap.14.

600. *Armenij dicunt, quòd homines mediocriter mali post iudicium non ibunt in Paradisum cælestem, sed manebunt in terra: & quòd bonorum animæ ducentur in terram, & ibunt sicut aues super arbores.* Guido de Armenijs.

630. *Mahometus,* passim in Alcorano, *talem post resurrectionem beatorum vitam fingit, qua dulcissimis aquis, salutifero potu, pomis multimodis, fructibus varijs, decentissimis atque mundissimis mulieribus, annulis aureis, vestibus sericis, lectis auleatis, integro omnium rerum honore sine fine fruerentur.*

820. *Michael Balbus Amoratus vanam statuebat esse doctrinam de bonis æternis.* Zonaras in hoc Michaële.

1420. *Barbara Sigismundi Imp. coniunx animas cum corporibus mori, & post hanc vitam, quam viuimus,*

nul-

nullam aliam vitam futuram esse dicebat. Cuspinianus in hoc Sigismundo, Aeneas Syluius epistola 130.

1500. *Iudæi bonorum operum mercedem in præsenti duntaxat vita se accepturos & sperant, & asserunt.* Petrus Galatinus lib.12.cap.6.

1520. Martinus Lutherus in Colloquijs ad mensam habitis fol.454.& 455. *Deus nouam terram creabit, & nouum cælum: quin & noua creabit animalcula, & catellos, quorum cutis erit aurea, & pili de lapidibus pretiosis: non deuorabunt se mutuò animalia, vt sunt bufones, serpentes, & id genus alia, quæ hic venenata sunt, & nocere solent propter originale peccatum. Tum verò nobis non solùm innocua erunt, sed & amicabilia, & grata, vt cum ijs animi causa lusuri simus.* Et paulò superius: *Ibi formicæ, cinipbes, & omnia fœtida, & malè olentia animalia meræ deliciæ erunt, & optimum odorem spirabunt.*

Ad cap.4. posterioris Petri: *Hic quæri potest, an credentes in cælis, vel in terris agent: textus hic sonat, quòd in terra viuemus, ita vt cælum & terra noua erit paradisus, quo Deus habitabit. Nam Deus non solùm in cælis, sed omni loco habitat, propterea electi etiam erunt vbi Deus erit.*

1540. Ioannes Brentius ad cap.2. Lucæ Hom.35. *Etsi inter nos nulla sit publica professio, quòd anima simul cum corpore intereat, & quòd non sit mortuorum resurrectio, tamen impurissima, & profanissima illa vita, quam maxima pars hominum sectatur, perspicuè indicat, quòd non sentiant esse vitam post hanc: nonnullis etiam tales voces, tam ebrijs inter pocula excidunt, quàm sobrijs in familiaribus colloquijs.*

1545. *Georgius Dauid omnino negat æternam beatorum vitam in cælo.* Cochlæus de scriptis & factis Lutheri de anno 1545.

1550. Erasmus Sarcerius ad cap.12. Lucæ: *De inæqualitate pœnarum apertum Dei verbum habemus: de inæqualitate præmiorum nullum verbum.*

1550. Georgius Maior de Dominica Septuagesimæ: *Quod ad principale, & ad summum, & ad vltimum bonum & præmium attinet, nihilo plus accipit Moyses, Helias, Paulus, Baptista, & cæteri præstantissimi viri, quàm accipit Zachæus, mulier peccatrix, Lazarus, & alij. Nihilo plus accipit Petrus, & Apostoli alij deserentes suas facultates, quàm alij eas retinentes, & sequentes Christum. Petrus & Paulus sustinuerunt pondus & æstum diei in vinea Domini colenda, & propaganda annos circiter trigintaquinque aut triginta sex, Baptista biennium, Iacobus frater Ioannis duodecim, & tamen eundem denarium accipiunt.*

1550. Ioannes Spangenbergius in Euangelium Dominicæ 3. Quadragesimæ: *In regno cælorum nullam prærogatiuam relinquit, sed omnes beatos efficit æquales, & eadem illis præmia priuilegiaq́; largitur: quoniam gratuitò ex misericordia Dei per fidem apprehensa, æqualiter omnes beantur.*

1578. *Nathanael Ælianus*, libro, quem inscripsit Matthan Ia, *asserit, Christi regnum non in cælis, sed in terris futurum, quo ij, qui in hac vita propter Christum opes & vitam amiserunt, redimini centuplum recipient, quo Christus suos ab oppressione & seruitute Gentilium liberabit. Post extremum iudicium nullum amplius Christi fore regnum, sed morte de medio sublata, omne imperium Patri tradendum esse: Scripturam Christo in terris, non in cælo regnum promittere.*

1592. Franciscus Puccius de Christi Seruatoris efficacitate, paulo ante finem: *Deinde in primis diebus septimi Angeli clangentis promittitur illustrissima victoria de Satana & de Antichristo: quibus coniectis & conclusis in abyssi carcerem, incipiet regnum illud mille annorum, in quo summa potestas diuinarum humanarumq́; rerum erit penes immortales Pontifices & Reges, sub quorum iudicio & gubernatione sanctissima florebunt omnes virtutes, & exulabunt omnia vitia, & fluent aurea illa Ecclesiæ secula, quæ Prophetæ, Apostoli ac Sibyllæ passim promittunt, ac describunt. Quo tempore elapso fiet resurrectio singulorum hominum.*

ASSERVNT SACRÆ LITERÆ.

Isaiæ 64. *vers.*4. A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

Isaiæ 65.17. Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam: & nõ erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis, & exultabitis vsque in sempiternum in his, quæ ego creo.

*Daniel.*12.3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

*Matth.*13.43. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

*Matth.*25.34. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

Ioannis 14.2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt.

1. *Corint.*2.7. Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscõdita est, quam prædestinauit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.
Esa.64. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum: nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

1. *Corinth.*15.41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum.

Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c.

Apoc.7.14. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

ASSERVNT PATRES GRAECI.

Dionysius Areopagita. 100.

De diuinis nominibus cap.1. Tunc verò, quando incorruptibiles immortalesq; facti erimus, & ad imaginem Christi, beatissima dignati requie, *semper* (vt scriptum est) *cum Domino erimus*, visibili quidem ipsius diuina præsentia castissimè contemplando fruentes, lucidissimis nos circumfulgente luminibus, non secus ac discipulos in sacratissima illa transfiguratione sua. Porrò spiritualis ipsius, & intelligibilis lucis (mente perturbatione omni & materia libera) participes facti, eius, qui sensum omnem superat, vnionis lucidissimorum radiorum incognitis, ac beatissimis iactibus, erimus supercælestes spiritus, & cæt.

Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap.7. Sãctæ animæ cùm in hac vita possint ad deteriora conuerti, in regeneratione id habituræ sunt, vt ex Dei similitudine ad inconuertibile transeant: at verò casta sanctarum animarum corpora, cum quibus vnà & vitæ mortalis iter egerunt, & simul descripta sunt, simulq; certârunt, pro sacris sudoribus suis, in animarum immutabili secundùm diuinam vitam firmitate ac sede, resurrectionem quoque vnà recipient propriam. Inserta enim animabus sanctis, quibus in hac vita iuncta fuerât, vt Christi effecta membra, diuinã atque immortalẽ, beatamque recipient requiem. In his ergo est Sanctorum quieta obdormitio, in lætitia & spe immobili, cùm ad sanctorum certaminum peruenerint finem.

Athenagoras. 180.

Oratione pro Christianis: Longè, quàm sermone dici queat, esse scimus præstabiliorem, quam expectamus excepturam nos vitam, si puri ab omni iniquitate præsentem hanc transmiserimus.

Origenes. 230.

Lib.2.de principijs cap.12. Cùm ergo (verbi gratia) ad cælestia loca peruenerint Sancti, tunc iam rationem astrorum per singula peruidebunt, & siue animantia sunt, siue quicquid illud est, comprehendent. Sed & alias rationes operum Dei, quas eis ipse reuelabit, intelligent. Iam enim tanquam filijs rerum causas, & virtutem suæ conditionis ostendet: & docebit eos, quare illa stella cæli in illo loco posita est, & quare ab alia tanto dirimente spatio separatur.

In Psal.36.Homil.5. Ne fortè ergo aliquid mysticum designet hoc tempus, quo scilicet indicetur futuræ repromissionis, & gratiæ, & hæreditatis spes, talis quædam futura, vt os iustorum non cibis & potu, neque delitijs & voluptatibus, non vescendo epulis, sed meditando sapientiam repleatur. Vltra enim non erit aliquis imperitus in regno Dei, non indocilis permanebit, nullus erit à rerum scientia peregrinus: omnes efficiemur, si tamen merebimur, discipuli sapientiæ. Si *q*uis hic positus imbuitur, & instruitur in his, quæ potuit in carne positus attingere, ibi iam illuminabitur perfectioribus disciplinis, & ea, quæ hic studio ac labore quæsita sunt, ad compendium futuræ inibi institutionis accedent.

Athanasius. 340.

Sermone tertio contra Arianos: In resurrectione neque matrimonium ducunt, neque ducuntur: sed tales sunt, quales ipsi Angeli, & in Christo Iesu noua est creatura, neque vel masculus vel fœmina, sed omnia in omnibus erit Christus. Vbi porrò Christus, quod genus metus, ac periculi erit?

Basilius Magnus. 370.

In exhortatione ad baptismum: Ibi Angelorum millia, primorum parentum conuentus, Apostolorum sedes, tribunalia Prophetarum, Patriarcharum sceptra, Martyrum coronæ, Iustorum laudes cumulatissimè spectabuntur.

Homil.in Psal.45. Definiunt enim quidam ciuitatem, congregationem constabilitam, & legibus administratam. Hęc enim tradita ciuitatis definitio illi, quæ sursum est Hierusalem, cælesti ciuitati maximè conuenit. Nam & ibi primogenitorum ac descriptorum in cælis congregatio, & ob immutabilem Sanctorum vitam, & secũdùm legem cælestẽ gubernatam, stabilis quidem ac perpetua est. Ordinem verò illius & omnem ornatũ perdidicisse, naturæ non est humanæ. Ibi namque sunt *quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ Deus præparauit diligentibus se*, præterquam quia & myriades sunt ibi Angelorum, & Sanctorum, & conuentus festiui, & primogenitorum Ecclesia descriptorum in cælis.

Homil.in Psal.114. Ea viuentium beata regio, in qua non nox, non somnus mortis imitatio quædam, non cibus aut potus humanæ infirmitatis præsidia, non præterea morbus, non dolor aut medicina, vel iudicia, seu mercatus, non artes, non pecunia malorum origo, bellorum materia, inimicitiæ radix: sed regio viuentium, non morientium ob peccatum, sed veram vitam viuentium in Christo Iesu.

Ephræm. 380.

De compunctione cordis cap.7. Surgentes clamabunt omnes, & dicent: Gloria ei, qui nos congregauit, & propter suam clementiam resurgere fecit. Tunc iusti exultabunt, & sancti lætabuntur viri, & veri perfecti monachi cum Martyrũ choro consolabuntur, & à labore abstinentiæ simul requiescent: Martyres coronabuntur, Apostoli & Prophetæ coronabũtur, beatus, qui meruerit in illa hora cum conscientia bona videre, quomodo cum gloria rapientur in nubibus, obuiam immortali sponso, omnes, qui dilexerũt eum, & festinauerunt perficere voluntatem eius. Vt enim vnusquisque hic positus magnificauerit pœnas suas: sic ad excelsa fastigia peruolabit præmiorũ. Et quemadmodum hic vnusquisque cor suũ mundauerit,

dauerit, sic eius gloriam intuebitur: & quomodo quisque desiderauerit eum, sic satiabitur dilectione eius. Admirabitur etiam primus Adam in illa hora, videns magna & terribilia, quomodo ex eo solo & coniuge eius immensæ nationes & multitudines generationũ productę sunt. Magis autem admirabitur, glorificans Conditorẽ Deũ, quomodo ab vna natura, & ex vna creatura exorti in regno cælorum, & in paradiso, & in inferno sortem pro suis meritis susceperint.

Cap.8. Plorate fratres in conspectu Domini, vt gaudere nos faciat in regno suo, in vita illa immortali, vbi fugatur dolor, tristitia, & gemitus: vbi nec lachrymis aliquis, nec pœnitẽtia indiget: vbi non est timor, & tremor: vbi non est mors, & corruptio: vbi non est aduersarius, & impugnator: vbi non est exacerbatio inobedientiæ, & ira contentionis: vbi non est odiũ & inimicitiæ, sed omnino gaudium & lætitiæ, & exultatio, & mensa spiritualibus cibis plena, quam pręparauit Deus cunctis diligentibus se.

Gregorius Nazianzenus. 370.

Iambico 15.

Felicitas quid? viuere beatum, quid &
Cœleste regnum? Visio summi Dei,
Et cum beatis gloriam huic dare Angelis.

Gregorius Nyssenus. 380.

Oration.1.de pauperibus amãdis: At qualem studij, laborisq; finem pollicentur? Nunc quidem præclaram spem, & lætitiæ plenam expectationem: post autem, quando istius assiduè fluentis carnis spolijs exuti immortalitatem induerimus, vitam beatam, nullum finem habituram, nullis malis obnoxiam, in summis & admirandis, quæq; hic à nobis cognitione comprehendi non possunt, versantem gaudijs & voluptatibus.

Theophilus Alexandrinus. 390.

Lib.3.Paschali: Ibi Angelorũ reperiemus choros, & cum eis festa celebrantes, habebimus eos socios mysteriorum Dei, & exultatione ineffabili gestiemus, sapientiæ cum illis Sacramenta discentes, vbi nulla fraudis deceptio est.

Chrysostomus. 400.

Episto.5. ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest: ex ijs tamen, quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcunq; faciemus. *Abiuit,* inquit, *dolor, & tristitia, & gemitus.* Esa.35. Quid igitur ea vita beatius erit? Non est, cur illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumeliosum, nec iniquè oppressum: nemo exasperatum, aut irascentem, aut inuidentem: nemo ardentem absurda cõcupiscentia, aut mœrentem propter sumptum necessarium, aut à magistratu vapulantem. Omnis enim affectuum turba, quæ hîc sedata est, perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium: omnia serenitas, & tranquillitas: omnia dies, & splendor, & lux: lux, nõ quæ nunc est, sed planè alia, quæ hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neq; enim occulitur illic aut nocte aut congressu nubium, nec vrit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omnino alia est conditio, quam demum ad hoc idonei reperti intelligent: non est illic senium, nec senectæ mala, quæquè obnoxia sunt corruptioni, è medio, & è pedibus, quod aiunt, tollentur. Omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria, & quod omnium longè est maximum, continua fruentur conuersatione cum Christo, vnà cum Angelis, cum Archangelis, cum superioribus Potestatibus. Cõtemplare cælum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nunc est, manebit, sed multò pulchrius erit, ac præclarius: & quantum plumbo aurum vibrans aëra, tantum hac rerum præsentium specie futurus ille decor illustrior erit, quemadmodum beatus Paulus ait: *Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis.* Rom.8. Etenim nunc, ceu corruptionis particeps, multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc vniuersa reijciet, nobisquè exhibebit elegantem & incorruptibilem habitudinem. Incorruptibile nanciscetur anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur. Vnde putas tum simultas? vnde pugna? Iucundus nimirum concentus erit in hoc, quòd omnes Sancti perpetuò inter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dæmonũ insidiæ, nullæ minæ, nulla mors, nec ea, qua hic extinguimur; nec altera, quæ hac multò est acerbior: omnis harum rerum expectatio desijt. Et quemadmodum puellus regius primùm alitur cibo non admodum splendido, terretur minis pædagogi, ne per indulgentiam lapsus, paterna se indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus maiestatem, omnia hæc mutat, prasidet cum magna libertate, vestitus purpura, diademateq; ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda successerunt: sic tum eueniet omnibus Sanctis. Atqui sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montem illum oratione pergamus, vbi Dominus transformatus est: contemplemur eum splendentem, sicut resplenduit, quanquam ne sic quidem vniuersum nobis futuri seculi splendorem exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu nostro, neutiquam accurata rei demonstratio, quod è verbis Euangelistæ manifestum est. Quidnam ait? *Splenduit,* inquit, *sicut sol.* Matt.17. Cæterùm incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt. Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læsionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: *prociderunt* enim *in faciem.* Dic obsecro, si quis te in theatrum induceret, vbi magna multitudo hominum sederet, amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio vestitu insignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te assumpturum in numerũ eorum, num omnia faceres, quæ ipse iusserit? Euola nunc in cælos animo, in illud intende theatrum, quod non coijt ex huiusmodi viris. Conuentus est illic eorum, qui exuperant omne pretium auri, lapidum pretiosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formæ, non hominum solùm, sed eorum, qui hominibus antecellunt, Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Potestatum. De rege ipso nihil satis idoneum dici potest, adeò sermonem & mentem omnem excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia. Tantumne bonorum à nobis ipsis summouebimus, quò declinemus exigui temporis laborem? Quòd si quotidie foret infinities moriendum, ferendum tamen esset. Præterea gehennam, tormentaquè omnia conuenit sustinere, vt videre queas Christum venientem in gloria sua, & conscribi ordini Sanctorum. Audi quid

Matt. 17 di quid Petrus dicit: *Bonum est nos hic esse.* Si Petrus, qui vidit obscuram quandam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali aspectu: quid dicemus, quando rerum veritas aderit, quando regijs cubiculis adapertis, contueri licebit ipsum regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, sed per speciem, &c. Quis vel delineabit voluptatem, quæ ex conuictu Christi extabit, aut vtilitatem, aut gaudium? Etenim anima, quæ in propriam redijt naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quisquam vnquam satis explicabit: nec solùm læta bonis præsentibus, sed secura tutaque erit, quòd tanta gaudiorum semina nequaquam defitura sint. Eam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? &c. Quòd si hæc fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animum, licet incerta subitaque sint, in iugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accersitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa, semperque duratura sunt, quæ virtute quoque his præsentibus longè præstant, nedum constantia sua nunquam defitura, & cuiusmodi haudquaquam ascenderunt in cor hominis?

Homil. sexta in epistolam ad Hebræos. Dicit tres esse quietes. Vnam Sabbati, in qua Deus quieuit ab operibus suis. Secundam Palæstinæ, in quam ingressi Iudæi erant, quieturi à multa afflictione, & laboribus. Tertiam, quæ verè est quies, nempe regnum cælorum, quam assecuti verè quiescunt à laboribus & afflictionibus, &c. *In Morali:* Re-uera enim est illa requies, vbi aufugit dolor, tristitia, & gemitus: vbi neque curæ, neque labores, neque angor, neque metus animam percellens & quatiens; sed solus Dei metus plenus voluptate.

Gen. 3. Non est illic: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo:* neque sunt spinæ, neque tribuli. Non est amplius: *In doloribus paries filios tuos, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur.* Omnia sunt pax, gaudium, lætitia, voluptas, bonitas, mãsuetudo. Non est illic æmulatio, & inuidia, non morbus. Non hæc mors corporis, non illa mors animæ. Non sunt tenebræ, neque nox. Omnia sunt dies, omnia lux, omnia sunt mitia ac mansueta, omnia splendida. Non potest capi satietas. Semper erimus in perpetuo bonorum desiderio, &c.

Ioannes Cassianus. 420.

Collat. 1. c. 10. Exercitia Monastica in vita futura cessabunt, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, corpusq́ illud, quod nunc animale est, surrexerit spirituale, & cœperit caro non esse iam talis, vt aduersus spiritum concupiscat.

Cyrillus Alexandrinus. 430.

Libro 12. in Ioannem cap. 58. Nos autem dicimus, nullas corruptionis reliquias, nullum signum, nulla consequentia, vel antecedentia post resurrectionem in hominibus futura.

Isidorus Pelusiota. 440.

Lib. 1. epist. 116. Per iuuentutem resurrectionem à mortuis intelligit, cùm nimirum corruptio immutabitur, & natura ad statũ ab omni corruptione & interitu alienũ iuuenescet. Hunc tu statum quære. Quòd si quis roget, quinam futuri simus, cùm à morte ad vitã redierimus, illud ostendit Dominus, cùm dicit: *Iusti ad vitam æternam, peccatores autem ad pœnam æternam ibunt.*

Theodoretus. 450.

In cap. 2. ad Colossens. In futura vita à corruptione & interitu alienum ac immortale corpus effectum, non potest amplius sordes peccati suscipere.

In Psalmum 91. Quoniam futura vita ab huiusmodi curis est libera, iure requies nuncupatur. Propterea & Paulus exclamat: *Festinemus ingredi in requiem eius.* Et rursus: *Nunquid est Sabbatismus populi Dei?*

Isaac Presbyter. 480.

De Mundi contemptu cap. 17. Multas mansiones Patris sui Saluator vocat mensuras mentium in illa commorantium regione, videlicet discretiones & diuersitates, quibus in animo perfruuntur. Non enim doctrina locorum, sed ordine charismatum multas fore mansiones expressit: sicut quilibet materiali sole iuxta sinceritatem virtutis visus & gratia fruitur, & sicut vna lucerna, in vna domo lucente, fit cuilibet lux diuersa in splẽdores plurimos lumine indiuiso: ita in futuro seculo iusti omnes indiuisi in vna regione morabuntur, quilibet autem ab vno intelligibili sole illustrabitur secundùm mensuram suam, & pro meritis valet gaudium & lætitia.

Olympiodorus. 500.

In cap. 2. Ecclesiastis: In futuro seculo quæcunque nobis in hac vita occurrerint, siue infirmitas, siue prospera valetudo, siue diuitiæ, siue paupertas in obliuionem ibunt.

In cap. 3. Cùm palmam consequetur, deinde in futuro seculo lætabitur in delicijs, & in multitudine pacis.

Andreas Cæsareensis. 500.

Ad cap. 19. Apocal. cap. 56. Cùm varia & magna futuri seculi sint bona, quæ omnem mentem & cogitationem multis partibus superant, illorum vsus & participatio varijs, multisq́ nominibus exprimitur. Quandoquidem propter incomparabilem gloriæ, splendorisq́ magnitudinem, beatorum merces aliquando regni cælestis nomine designatur. Nonnunquam verò, quòd bonorum omnium copia, quæ nunquam deficiunt, affluat, & esculentorum spiritalium omnium apparatu abundat, paradisus vocatur. Quandoque autem sinus Abrahæ appellatur, ea fortassis de causa, quòd vita defuncti ibi sortiantur requiem. Interdum denique thalami & nuptiarum vocabulo insinuantur; idque, vt nobis videtur, non modò propter continuam lætitiam & oblectationẽ, verùm etiam propter sinceram & inexplicabilẽ Dei ad seruos suos coniunctionem; quæ tantum excedit corporum copulam, quantum lumen tenebras, & pretiosum vnguentum cuiusque cadaueris fœtorem & graueolentiam.

Ad cap. 21. Apocal. cap. 66. *Et platea ciuitatis aurũ mundum, tanquam vitrum perlucidum.)* Cùm vna similitudine exacta cælestis illius ciuitatis venustas, plenaque bonorũ eiusdem notitia tradi non possit, sed ad eam rem varijs opus sit exemplis & similitudinibus, propterea ciuitatis illius plateas crystallo, auroque mundo assimilat; quò hinc quidem eius præstantiam, colorisq́ elegantiam colligamus; inde verò eiusdem munditiem & claritatem; quæ duo apud nos in vnũ simul conuenire haud facilè solent. Hæc autem omnia sanctus Euangelista vidit, quantum & quatenus potuit: siquidem exquisita supernæ ciuitatis cognitio excedit omnem auditum, omnemq́ mentis & sensus captum.

Procopius Gazæus. 530.

Ad cap. 3. Genes. Interius tabernaculũ dicit locũ, qui supra cælum, vel firmamentum frequentatur. Pontificem summum vel primum nominat Christum, quòd hic primus in hoc ascenderit,

& nobis

& nobis primam istam habitationem aperuerit Cum Christo etenim in illo cęlo commorabimur, inuisibilibus potentijs seu Virtutibus admixti, vt declarat illud eloquium: *Sunt veluti Angeli, qui in cælis sunt* Imò sunt filij Dei, cùm resurrectionis filij sint. Huc applicetur & testimonium Pauli: *Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in occursum Domini in aera, & sic semper cum Domino erimus.* Igitur eùm duo sint cęli, constat varia esse receptacula, variasque mansiones, & diuersas pro locorum diuersitate. Cęlum quod nunc fastigij vicē sustinet, fundamentum erit summi cęli in vniuersali resurrectione. Nam cælum primum est quasi cętum cæli. Etenim non abs re canit Dauid: *Cælum cæli Domino, & terram dedit filijs hominum.* Quantum autem primum cælum remotum à secundo, tantum distat secundum ab orbe habitabili. Et quidem primum cælum erit domicilium Sanctorum. Quamobrem Scriptura sacra vbique eum locum nominare assolet regnum cælorum.

Mat. 12.
1. Thes.
Psal. 113.

In Deuteronomion fol. 449. *Alia est gloria solis, alia gloria lunæ, alia denique stellarum gloria: ac stella vna ab alia gloria differt*: ita in resurrectione mortuorum quoque excellentior gloria est, ius decem ciuitatum, quàm quinque habere. Vnicuique enim pro dignitate Deus tribuit, & quantitate, & qualitate, & tempore, ac in summa, omnibus quod ęquum est ac iustum adiudicat.

Isychius Hierosolymitanus. 580.

In cap. 12. Leuit. libro 3. Dies octauus, quoniam septimæ diei, quæ imago est præsentis vitę, succedit, figuram gerit futuri seculi, in quo carnem præputij circuncidimus, opera carnis omnia deponentes. tunc quippe non solùm non peccaturi, sed nec comesturi, aut bibituri, aut nupturi sumus. *Erimus autem* procul dubio, sicut ait Dominus, ex corruptibilibus incorruptibiles, *sicut Angeli*, & mundi modis omnibus ex immundis efficimur. *Seminatur* igitur, ait Paulus, *in corruptione*, &c.

In cap. 19 lib. 6. Docere Iudæos de intelligibili requie, & fine mundi volens, quia illo tempore impossibile est cibum conquirere, vel operari, nec circa corporale aliquid occupari, talia eis dicere Moysen præcepit: *Sabbata hodie Domino, non inuenietis illud in agro*, &c. Non sabbatum, sed sabbata, quia intelligibilis requies non ab vno quodam, sed ab omnibus carnalibus vacationem, alienationemque possidet.

Sophronius Hierosolymitanus. 630.

Epist. ad Sergium Patriar. Constan. Vitam illam, quę post præsentem vitam futura est, credimus permansuram, & quidem indesinenter exhilerantem laudabilium operum patratores.

Ioannes Damascenus. 730.

Orthodoxa fidei libro 2. cap. 1. Atque vnum illud seculum secula omnia complexu suo tenet, seculumque seculi dicitur, nimirum præsens hoc æuum & futurum. Secularis autem vita, & secularis pœna futuri seculi æternitatem declarat, neque post resurrectionem suus tempori dierum, noctiumque numerus constabit: verùm vnus potius vesperę expers dies erit, sole nempe iustitiæ probis hominibus splendidè ac lætè illucente, peccatoribus contra vna nox densa sempiterna.

Libro 4. cap. 28. Qui bona egerunt, fulgebunt quasi sol vnà cum Angelis in vitam ęternã, cum Domino nostro Iesu Christo, quem perpetuò cernent, ab eoque cernentur, sempiternamque ex eo voluptatem carpent.

Historia Barlaam cap 8. Proficiscentur, qui virtutibus operam dederunt, ad sempiternam vitam, & lucem omnem orationis vim excedentem: vt cum Angelis oblectentur, atque arcanis visionis fruantur, sanctęque Trinitati purè astent.

Theophylactus. 900.

In cap. 23. Lucæ: Neque enim mihi dicat aliquis quòd idem sit paradisus & regnum. Bona enim regni *neque auris audiuit, neque oculus vidit, neque in cor hominis ascenderunt.* Paradisum autem & oculus Adæ vidit, & auris audiuit de eo: *De omnibus enim lignis*, inquit, *quæ sunt in paradiso, edens comede*: nam licet vnum tantum lignum interdictum sit eis, tamen & ipsum viderunt, & de ipso audierũt, *& in cor hominis ascendit*: lætabatur enim in spiritu Adam, alioqui tantam operationem cum lætitia in agricultura non obiuisset. Atque ideo non est contrarium quod Paulus dicit. Latro itaque paradisum sortitus est, non autem assecutus est regnum: assequetur autem, quandò etiam omnes, quos Paulus enumerauit: nunc autem hoc tempore paradisum habet, qui est pars spiritualis quietis.

In caput 2. ad Ephesios: Hodie quidem plerique sunt increduli, in futuro tamen seculo omnes agnoscent, quid nobis donauerit, cernẽtes in gloria nullis verbis explicabili Sanctos.

In caput 4. ad Hebræos: Quemadmodum sabbatum requies dicitur in Scriptura, & nihil impediuit, quo minus posthac introitus in terram promissionis etiam diceretur requies: sic iam nihil prohibet post hanc rursus requiem vocari futuram, regnum videlicet cęlorũ, in quod qui non crediderunt, non ingredientur.

Moses Barcepha. 950.

De Paradiso parte prima capite decimo: Regnum cæleste illud, quod iustorum delicijs destinatum est, posteaquam reuixerint mortales, vt ait Dominus noster, non esse in terris: sed supra cælum, (hoc est, supra firmamentum) quod proximè supra nos est, multis argumentis comprobatur. Primò enim ipsum vocabulum hoc arguit, quo cęleste regnum, non terrestre à Domino appellatum est: deinde idem ille Dominus dixit: *Vado parare vobis locum*: Et: *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Iam verò dubium nullum est, quin Christus verè in cęlum conscenderit. Pręterea diuus Paulus scribit in hęc verba: *Vos autem accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei viui, ad Ierusalem, quæ est in cælo, & ad cœtus myriadum Angelorum, atque ad Ecclesiam primogenitorum, qui scripti sunt in cælo.* Et alibi: *Scimus enim, quòd quamuis domus hæc vostra, quæ in terris est*, corpus nẽpe, *dissoluatur, structuram tamẽ habeamus, quæ à Deo est, domũ non constructam manibus, in cælo sempiternam.* Ad hoc Ioannes Monachus Sermone priore, quem de Mundo nouo scripsit, sic ait: Enimuerò regnum illud cæleste Christi, non erat sub firmamẽto, sed supra cælum, vbi Potestatum ordines existunt. Liquet igitur cæleste regnum, in quo beati voluptate fruentur, postquam reuixerint, supra cęlum, hoc est, firmamentum id, quod supra nos apparet, positum esse.

Heb. 12
2. Cor

Euthymius. 1080.

Matthęi 13. *Tunc iusti fulgebunt.*) Verùm cùm tunc futurum sit, vt Dei splendor illos circundet, vtique ipsi conformes erunt, ac diuini reddentur, & consequens est, vt sole splendidiores efficiantur. Quomodo ergo dicit, *sicut sol?* Quia noto apud illos exemplo vtendum erat, nec quicquam illis notum erat, quod esset sole splendidius.

ASSERVNT PATRES LATINI.

Martialis. 100.

Ad Tholosanos cap.12. Mementote verò sermonis mei, quem sæpe dicebam vobis, quanta & qualia in cælo præparata sunt sanctis,& timentibus Deum. Omnis enim potentia & gloria in regno Dei indefinenter permanent,quæ nec augeri, nec minui possunt. Ibi enim sunt thesauri sapientiæ & scientiæ perennes in eo, qui nos vocauit in regnum & gloriam suam. Ibi ordines multitudinis laudantium Deum Angelorum & Virtutum,&c. Vbi locum habet virginitas, continentia,castitas, longanimitas, expectatio, charitas. Quò fides & spes,timor & munditia tendunt. Ibi veritas,& iustitia,& pax,& obedientia mandatorum Dei locum paratum habent ab origine mūdi. Multa millia illic Potestatum & Archangelorum, in intima luce gloriam Dei Creatoris sui contemplari desiderant. Hæc autem vobis communia erunt,si proximi Deo fueritis, si amatores eius,si imitatores.

Tertullianus. 200.

In Apologetico cap.18. Sed & obseruantibus quæ præmia destinârit, vt qui producto æuo isto iudicaturus sit suos cultores in vitæ ęternę retributionem: profanos in ignem ęquè perpetem & iugem,suscitatis omnibus ab initio defunctis,& reformatis, & recensitis ad vtriusque meriti dispunctionem. Hęc & nos risimus aliquando, de vestris fuimus,fiunt,non nascuntur Christiani.

De Præscriptionibus aduersus hæreticos capite 13. Regula est autē fidei,vt iam hinc quid credamus profiteamur,&c. Venturum(*Christum*) cum claritate,ad sumendos Sanctos in vitæ æternæ, & promissorum cælestium fructum,& ad profanos iudicandos igni perpetuo, facta vtriusque partis resuscitatione cum carnis resurrectione.

Cyprianus. 250.

Libro 4. epist.6. *Epist.56.* O dies ille qualis & quantus adueniet, fratres dilectissimi,cùm cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare,nobis verò mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti,vt Deum videas: honorari,vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis ęternę gaudium capias? Abraham,& Isaac,& Iacob, & Patriarchas omnes, & Prophetas, & Apostolos,& Martyras salutare; cum iustis & Dei amicis in regno cęlorum datæ immortalitatis voluptate gaudere; sumere illic quod nec oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit? Maiora enim nos accipere,quàm quod hic aut operamur, aut patimur, Apostolus prędicat,dicens: *Non sunt condigna passiones huius temporis ad superuenturam* Rom.8. *claritatem, quæ reuelabitur in nobis*, &c.

De Mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parentes Patriarchas habere iam cœpimus,quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus?

De laude Martyrij: Quibus inquisitus fuit semper Deus,aut notus,nunquam excidit Christi locus,vbi iacet gratia,vbi virentibus campis terra luxurians alumno se induit gramine,& redolente pascitur flore: vbi altum nemora tolluntur in verticem: & vbi arbor densiore coma vestit,quidquid curuantibus ramis scena deiacens inumbrarit. Omnia illic non frigoris,nec ardoris: nec vt in autumno arua requiescant, aut vt iterum vere nouo tellus fecunda parturiat: vnius cuncta sunt temporis: vnius poma feruntur æstatis. Quippe cùm nec mensibus suis tunc luna deseruiat,nec per horarum sol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata concedat. Habet populos quies læta,sedes tenet placida, vbi fons scaturiens medius sinu aluei prorumpentis emergit, & rauco per interualla circuitu sinuosis flexibus labitur, vt in ora nascentium sibi fluminum diuidatur. Hinc ergo magna laus Martyrum, hinc nobilis corona victorum,quibus maiora his repromissa sunt,quibus auctiora sunt præmia.

De Christi Ascensione: *Exultabunt sanè sancti in gloria*, videbunt Deum,& gaudebunt,*lætabuntur*,& delectabuntur,& fruentur gloria, & in felicitate iucundabuntur æterna. Ibi non gustabunt quàm suauis sit Deus, sed implebuntur & satiabuntur dulcedine mirifica: nihil eis deerit, nihil oberit, omne desiderium eorum Christus præsens implebit. Non senescent, non tabescent, non putrescent amplius. Perpetua sanitas, felix æternitas, beatitudinis illis sufficientiam confirmabunt. Non erit concupiscentia in membris, non vltra illa exsurget rebellio carnis, sed totus hominis status pudicus & pacificus,sana ex integro natura,sine omni macula & ruga deinceps permanebit. Erit denique *Deus omnia in omnibus*, & illius præsentia omnes animę & corporis implebit appetitus, cessabuntque de cætero consummatis omnibus ministratorij Angelicarum virtutum discursus: & impleta, ordinataque omnino ciuitate Dei,nec innouabitur,nec mutabitur vltra fixæ & consummatæ beatitudinis status. Psal.149.

Lactantius. 320.

Libro 7. diuinarum Institut. cap.23. Non igitur renascentur,quod fieri non potest: sed resurgent, & à Deo corporibus induentur, & prioris vitæ, factorumque omnium memores erunt: & in bonis cælestibus collocatæ,ac fruentes iucunditate innumerabilium copiarum præsenti Deo gratias agent,quòd malum omne deleuerit,quòd eos ad regnum vitamq; perpetuam suscitarit.

Hilarius. 350.

Ad Psalm.55. Sunt ergo in se vota, quę reddet tum,cùm infirmitas corporum detrahetur,id est, lapsus & lachrymæ: tum cùm corruptionem incorruptio deuorabit,tum cùm mortem potestas immortalis absorbet,tum cùm fit Deus omnia in omnibus,tum cùm lumen viuentium fit in eodem viuentium lumine Deo ipse placiturus.

In Psalm.60. Cùm in tabernaculo Dei habitaturi simus in secula,sine vllo scilicet ętatis modo in æternum fluentibus seculis, temporibusque mansuri. Et quamuis spe reposita iam sancti sint, tamen adhuc sub dispensatione temporum differunt: & qua munitione interim tutus sit, &c. demonstrat,dicens,&c. Hęc enim hęreditas sancti est: vita, & incorruptio, & regnum, & coæterna cum Deo habitatio. Non Israeli tantùm hęc hęreditas scripta est, sed timentibus Dei nomen, &c. Cæterùm ipse in conspectu Dei,ipse manebit æternus: iam omnibus,quos redemit, in reges cælorum,& cohęredes ęternitatis assumptis,tradens eos regnum Deo Patri. Et quia comparticipes, & concorporales,& conformes eius effecti sunt,iam in his nec corruptione, nec morte dominante, cùm in omnem plenitudinem Dei repleantur, subiecit spiritus prophetiæ: *Misericordiam & veritatem quis requiret eorum?* Non inopes iam misericordiæ veritatisque eius hæ scilicet generationes erunt,

erunt, quas in se ex mortuis regenerabit ad vitam, quæque in spe gloriæ Dei manserint: tum cùm in regnum traditæ Deo Patri suscipientur ii reges, consummata in omnes eius misericordia ac veritate, per quem redemptas se gratulentur ad vitam, fitque omnibus accessus ad Patrem.

In Psalm.148. In illo beatæ ciuitatis illius seculo, vbi cornu populi sui Dominus excitabit, & incorruptionem, quæ significatur in cornu, per honorem immortalitatis impertiet. Tum enim cælum nouum, & terra noua erit, cùm his præsentibus dissolutis, noua illa & æterna succedent. Deo confessio eius super cęlum & terram reddetur: quia non in hoc seculo, neque in hoc aere, sed in superioribus locis sedes beati illius regni est constituta. Et quia illud sanctorum est regnum, per quod regnante Domino ad beatum regnum Dei Patris ascendent: Psalmum ita Propheta conclusit: *Hymnus omnibus Sanctis eius, &c.* Sanctorum omnis hic hymnus est, qui Deum non vt cæteri reges, aut principes, aut iudices pro virtutis & confessionis admiratione laudent, sed pro gaudio consummatæ in se beatitudinis & gratulatione cantantium.

Ambrosius. 370.

Ad cap.6.Lucę: *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei, &c.* Sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa pręmiorum. Plus est enim Dei esse filium, quàm possidere terram, & consolationem mereri. Sed quia & primum præmium regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cęlorum est: nunquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Ne fortè mysticè docemur, quia est primum regnum cælorum illud Apostolicum, *Dissolui, & esse cum Christo.* Habes primum regnum, quando Sancti rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aera. *Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam, illi in opprobrium.* Primum ergo regnum cælorum Sanctis propositum est in dissolutione corporis: Secundum regnum cælorum est post resurrectionem esse cum Christo. Cùm fueris in regno cælorum, tunc processus est mansionum: etsi vnum regnum, diuersa tamen merita sunt in regno cęlorum.

Philip.1. 1.Thes.4. Dan.12.

Libro 2. de Abraham cap.1. Manifesta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrumpitur, sensus pereunt, vox amittitur, remanet mens immortalis, incorpoream vitam recipiens. Vnde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, vbi non falsa pro veris, sicut in hac vita, sed viuam rerum cernat substantiam, eò quòd excussa corporis & sensuum, & vocis nebulosa quadam imagine, corruptibilem caliginem deponat, & reuelata facie beatę vitę gratiam lustret obtutu.

Prudentius. 380.

Hymno in Exequijs defunctorum:

Hæc quæ modò pallida tabe
Color albidus inficit ora,
Tunc flore venustior omni,
Sanguis cute tinget amœna.
Nam nulla deinde senectus
Frontis decus inuida carpet,
Macies neque sicca lacertos
Succo tenuabit adeso.
Morbus quoque pestifer artus
Qui nunc populatur anhelos,
Sua tunc tormenta resudans
Luet inter vincula mille.
Hunc eminus aere ab alto
Victrix caro, iamque perennis
Cernet sine fine gementem

Quos mouerat ipse dolores.

Hieronymus. 390.

In Prooemio lib.18 in Esaiam: Nec ignoro quanta inter homines sententiarum diuersitas sit, &c. de repromissionibus futurorum, quomodo debeant accipi, & qua ratione intelligenda sit Apocalypsis Ioannis, quam si iuxta literam accipimus, Iudaizandum est. Si spiritualiter, vt scripta est, disserimus, multorum veterum videbimur opinionibus contraire: Latinorum, Tertulliani, Victorini, Lactantij: Græcorum, vt cæteros prætermittam, Irenæi tantùm Lugdunensis Episcopi faciam mentionem: aduersum quem vir eloquentissimus Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam, & auream atque gemmatam in terris Hierusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, otium Sabbati, circuncisionis iniuriam, nuptias, partus, liberorum educationem, epularum delicias, & cunctarum gentium seruitutem: rursusque bella, exercitus, ac triumphos, & superatorum neces, mortemque centenarij peccatoris. Cui duobus voluminibus respondit Apollinarius.

Augustinus. 400.

Ad Palm.83. *Beati, qui habitant in domo tua.* Possident Hierusalem cęlestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitię. Non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi? &c. *In secula seculorum laudabunt te.*) Hoc erit totum negotium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos auertit, &c. Securi ergo simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei, amor Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Libro 10. de ciuitate Dei cap.16. Illa namque visio Dei, tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet alijs bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

Libro 22. cap.30. Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui *erit omnia in omnibus.* Nā quid aliud agatur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur, nescio. Admoneor etiā sancto Cantico, vbi lego, vel audio: *Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis, quę nunc videmus per vsus necessitatis varios distributa, quoniam tunc non erit ipsa necessitas, sed plena, certa, secura, sempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam sum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinsecus, & extrinsecus per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnę atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione succedent, &c. Certè vbi volet spiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudatus, nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur esse nisi dignus. Vera pax ibi est, vbi nihil aduersi, nec à se-

Psal.83.

ipso, nec ab alio quisquam patietur. Præmium virtutis erit ipse, qui virtutem dedit, eique seipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promisit. Quid est enim aliud, quod per Prophetam dixit: *Ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs:* nisi, ego ero vnde satientur: ego ero quæcunque ab hominibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apostolus, *Vt sit Deus omnia in omnibus.* Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Cæterùm qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quòd nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut nunc non inuident Archangelis Angeli cæteri.

Leuit. 26

1. Cor. 15

Libro tertio de Libero arbitrio capite vigesimo octauo: Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis, atque sapientiæ, vt etsi non liceret amplius in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solû innumerabiles anni huius vitæ, pleni delitijs & circumfluentia temporalium bonorum rectè, meritoque contemnerentur. Non enim falso aut prauo affectu dictum est; *Quoniam melior est vnus dies in atrijs tuis super millia.*

Sermone 59. de Verbis Domini: Alio modo ibi erit castitas coniugalis, alio modo ibi erit integritas virginalis, alio modo ibi erit fructus boni operis, alio modo corona passionis.

Sermone 64. de Verbis Domini cap. 1. Non ergo magnum est diu viuere, aut semper viuere: sed magnum est, beatè viuere.

Cap. 2. Amemus vitam æternam: & ex eo nouerimus, quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præsentis vitæ temporalis atque finiendæ sic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quicquid possunt faciant, non vt auferant, sed vt differant mortem. Quantum laborat homo, quando mors imminet, fugiendo, latendo, quicquid habet dando, & se redimendo, laborando, cruciatus molestiasque sustinendo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo potest? &c. Facilius enim inuenimus *(in vita æterna)* quid ibi nô sit, quàm quid ibi sit, &c.

Cap. 3. Non ibi erit lassari, & dormire: non ibi erit esurire, & sitire: non ibi erit crescere, & senescere, &c. Ecce quanta retuli, & nondum dixi, quid ibi erit. Ecce iam vita est, iam incolumitas est, iam nulla pœna, nulla fames, nulla sitis, nullus defectus; nihil horum, & tamen nondum dixi, *quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.*

1. Cor. 2.

Libro tertio de Symbolo ad Catechumenos capite 12. Facilius possumus dicere in illa vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames: nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Ecce diximus, quid ibi non sit. Quid autem ibi sit vultis nosse? *Hæc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immunditia: vt possit portare Deum, qui est vera, sempiternaque iustitia.

1. Cor. 2.

Paulinus Nolanus. 420.

Epist. 12. ad Seuerum: Tunc reuelanda nobis, cùm specie videbimus, quæ nunc per fidem prouidemus. Itaque hîc seminamus, & ibi metemus: hîc spargimus, & ibi congregamus: hîc viuimus, & ibi conuersamur. Hîc accingimur, & ibi militamus. Hîc pugnamus, & ibi vincimus: vel si istic vincimus, ibi coronamur. Itaque quod istic manu struimus, illic fide condimus.

Natali 8. in Felice:

Omnes, quisque suo radiabunt lumine Sancti,
Dissimili fulgore pares, nec iudice Christo
Alter in alterius meriti dispendia crescent:
Christus erit cunctis regnum, lux, vita, corona.
Cernite distinctos actu, sed honore iugatos
Testamentorum veterisque, nouique, magistros,
In quibus vna dedit geminas sapientia leges.
Atque ita virtutes varias par gloria pensat.
Non Petrus irrupit virga mare, sed neque Moses
Aequoris incessit liquido: tamen vnus vtrique
Fulget honos, vnus quoniam fuit auctor vtrique,
Scindere aquas virga pedibus calcare fluenta, &c.

Maximus Taurinensis. 430.

Hom. hyemali in Vigilia Natalis Domini Quâta nos accuratione æterni regis nostri Iesu Christi natalem suscipere debemus, qui pro deuotione nostra, non nobis temporalem largietur gloriam, sed æternam, nec terreni honoris administrationem dabit, quæ successore finitur; sed cælestis imperij dignitatem, quæ non habet successorem?

Sixtus Tertius. 433.

De malis Doctoribus & operibus fidei: Non quòd negemus iustorum pro laborum diuersitate diuersa esse præmia meritorum, sed in eodem regno, vbi vnicuique pro iusti laboris modo, aut centesimi, aut sexagesimi, aut tricesimi fructus copia reseruetur, & vbi Filius hominis in maiestate Patris cum Angelis suis veniens, reddet singulis secundùm opera sua: & vbi vnicuique secundùm mensurã, qua mensus fuerit, remetietur, &c. & vbi *alia claritas Solis, & alia claritas Lunæ, alia claritas stellarum,* & vbi *qui parcè seminat, parcè & metet:* sed tamen metet: & vbi intelligentes *fulgebunt sicut splendor firmamenti,* & cæteri iustorum *sicut stella,* & multa alia his similia, quæ multimoda Sanctorum merita futura esse testantur.

Eucherius Lugdunensis. 450.

Homilia in Natali vnius Confessoris: Qui plus laborauerit, plus mercedis accipiet. *Stella enim,* vt Apostolus ait, *differt à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum.* Quamuis igitur omnes beati erunt, non tamen omnes æquales erunt. Quod quidem in eo significatur, quòd alij supra decem, alij supra quinque ciuitates constituti dicuntur.

Homilia 1. de Epiphania Domini: Vincamus voluptates, & intentiones nostras, dum veniat tempus illud expectatissimum ac beatissimum, in quo nobis ad seruiendum Deo nostro nulla iam obsistat infirmitas, nulla contradicat miseræ carnis aduersitas, nulla vlterius remaneat pugnandi necessitas. Veniet, inquam, tempus illud, quando iam nulla desideretur cibi, somnique refectio, nulla sentiatur ieiunij lassitudo, nulla timeatur vel de carne inquietudo, vel de hoste tentatio: sed aduersario in inferni profunda contruso, perfruemur hac primùm felicitate, vt incipiamus nec velle vltra peccare, nec posse, cessante omni iniquitate, omni miseria, omni mœrore: totum innocentia, totum lætitia, totum felicitas possidebit. Nullam inferior miseriam, nullam felicior timebit inuidiam: quia exinanita & penitus extincta omni malignitate, transibit in pectora hominum claritas Angelorum, quibus ad-

mixti homines iam cælestes recepta carne sine carnis infirmitate fulgebunt. Et ideo nullum vlterius patiuntur de sempiterna Domini seruitute fastidium, nullum sub perenni laudum suarum exultatione defectum: habebimus plenam beatitudinem inter ipsa immensa beneficia Dei nostri, vt nunquam in referenda gratiarum ei actione lassemur, cohæredes effecti eius, qui regnat in æternum.

Prosper Aquitanicus. 460.

De Vita contemplatiua libro primo capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, felix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permansione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est Angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat: veritas regnat: vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vnde nullus eijcitur beatus: quò nullus miser admittitur.

Cap. 4. Hæc est contemplatiua vita beata, ad quā qui bonorum operum consummationē peruenerint, beatis Angelis similes erunt, & simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hic crediderant, ibi videbunt, sui Creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt: diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum, & inuicem sibi feliciter adhærebūt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ cælestis accipient, atque eius in æternum ciues effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit, & tam perfecta munditia, vt habeant vnde mundatori suo Deo gratias agant, non vnde offensi aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, vt in melius, aut deterius vltra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ, ad Conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona, que naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio: & tota sanitas sine morbo: quoniam quidē quicquid hic corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunque ibi erunt, etsi differentibus meritis ab inuicem distabunt: omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes Sancti, etsi fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterùm in illa tantæ beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideo etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cælestis vna felicitas.

Libro 3. cap. 31. In illa vita beata, ad quam consumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes Sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cælestibus bonis, ad quę peruenire cupiebant, nihil eis deerit, quod vlterius concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, sed quē charitas nutrit, ideo fortassis in seculum seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebūt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

Cæsarius Arelatensis. 470.

Homilia 26. Vita illa, quæ nec oculis potest cerni, nec tacita mentis cogitatione perstringi, quam vtique consequi est facilius, quàm enarrare, cuius erit cursus sine termino, visus sine fastidio, refectio sine cibo, adiutorium sine defectu, requies sine nocte, otiositas sine senio, indeficiens sub nutu Dei charitas, & sub antiquis perpetuisq; gaudijs semper noua iucunditas, & sine vllo amittendi periculo felicitas.

Gennadius Massiliensis. 480.

De dogmatibus Ecclesiasticis capite 54. In diuinis repromissionibus nihil terrenum vel transitorium expectamus, sicut Meletiani sperant: nō nuptiarum copulam, sicut Cerinthus & Marcus delirant: non quod ad cibū, vel ad potum pertinet, sicut Papiæ, auctore Irenæo, Tertullianus & Lactantius acquiescunt. Neque per mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, & Sanctos cum illo in delicijs regnaturos speramus, sicut Nepos docuit, qui primam iustorum resurrectionem, & secundam impiorū confinxit.

Fulgentius. 500.

Epist. 4. cap. 8. Proinde gemamus & fleamus coram Domino, *qui fecit nos*, vt à concupiscentia carnis, & à concupiscentia oculorum, & superbia seculi, quę non est ex Patre, sed ex mundo est, liberet nos: & ad illam nos subiectionem perducat, in qua nobis nihil repugnat ex mortalitatis vitio, sed ex immortalitatis dono totum, quicquid in nobis est, fiat subditum Deo. Tunc enim erit in nobis vera, perfecta, & excelsa humilitas, cùm & in carne, & in mente nostra, nulla remanserit praua cupiditas: nec cogitationibus fatigabitur spiritus, nec laboribus macerabitur corpus: nulla erit solicitudo certaminis, sed perfecta erit securitas pacis: nulla nobis erit iustitiæ indigentia, sed cum delectatione saturitas plena. Ibi erimus enim perfecta celsitudine beati, quia perfecta erimus Deo carnis & spiritus humilitate subiecti. Ibi nec minor erit laudatione nostra dilectio, nec inferior dilectione laudatio. Erit enim plena nostra laudatio, quia tunc in nobis erit Dei proximiq́ue perfecta dilectio. Tunc laudabimus,

& habe-

& habebimus. tunc habebimus, & amabimus: tunc satiabimur cum delectatione, & delectabimur cum satietate.

Epistola 6. cap. 4. Nihil ibi deest, quia totum in illo est. Nihil ibi superest, quia nihil præter illum est. Si qui ergo rerum temporalium & mutabilium amore contempto, in illius dilectionē transeunt, in ipso erunt pleni, in quo nihil indigetur: in eo securi, in quo nihil metuitur: in eo verè semperque gloriosi, cuius vera & sempiterna gloria nec aufertur, nec minuitur, nec augetur. Quis non illius vitæ desiderio, præsentem vitam despiciat? Quis non illius abundantiæ delectamento, diuitias temporis labentis exhorreat? Quis non illius regni dilectione, omnia terrena regna contemnat? Illam ergo vitam tunc accipiemus, si huic nos vitæ mortuos æstimemus: & illas diuitias tunc possidebimus, si hîc pauperes spiritu viuamus: & ad illius regni culmen tunc perueniemus, si hîc humilitatem, quam Deus ille Magister docuit, vero corde teneamus.

Alcimus Auitus. 500.

Libro 2. de Peccato originali:

Angelica qualis narratur gloria vita
Sydereas habitare domos: qualemq; redemptis
Spondet reddendam mortis post tempora Christus:
Queis neque coniugium cura, nec fœdere turpi
Miscuerit calidos carnalis copula sexus.
Quando aberit gemitus, luctus, metus, ira, voluptas,
Fraus, dolor, atque dolus, mœror, discordia, liuor,
Nullus egens, nullus cupiens: sed pace sub vna
Sufficiet cunctis Sanctorum gloria Christus.

Cassiodorus. 540.

De Anima cap. 9. Bonorum dona quis dubitet esse perpetua? cùm se cognoscunt lætitiam percipere, & vlterius tristitiam non timere: mereri gaudium, quod nôrunt esse continuum. Illic animus sua prosperitate non pauescit, sed exultationem propriam semper retinet in æternum cogitata prosperitas.

Ad cap. 4. Canticorum: Sanctorum Doctorum in præsenti tantùm vita necessaria est prædicatio & doctrina: nam in alia vita, postquam apparuerit æterna dies, & finita fuerit nox præsentis seculi, non necesse erit doceri aliquem: quia omnes reuelata facie gloriam Domini contemplabuntur.

Iunilius Africanus. 540.

In Genesin: Adam ita immortalis factus est, vt posset non mori, si non peccaret; si autem peccaret, moreretur: ita verò immortales erũt filij resurrectionis, cũ erũt æquales Angelis Dei, vt nec mori vltra, nec peccare possint. Ideoque caro nostra post resurrectionem nulla eget refectione ciborum: quia nulla ei suppetit à fame, vel lassitudine, vel alia qualibet infirmitate defectio.

Gregorius Magnus. 590.

Homilia 37. in Euangelia: Si consideremus, fratres charissimi, quæ, & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena namque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, non subsidium Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potius dicenda, quàm vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud, quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ ciuitatis quanta sint gaudia. Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ Cõditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardescit animus, iamque illic cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Vnde & Paulus egregius prædicator dicit: *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* Delectat ergo mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum. 2. Tim. 2

Libro 4. Moral. in Iob cap. 31. aliàs 42. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: vt quo hîc alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Vnde in Euangelio Veritas dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Sed in Ioan. 14. eisdem multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diuersitas concors: quia tanta vis amoris in illa pace nos sociat: vt quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio Matt. 20 exultet. Vnde & non æquè laborantes in vinea, æquè cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem mansiones multæ sunt, & tamen eũdem denarium dispares laboratores accipiunt: quia vna cunctis erit beatitudo lætitiæ, quamuis non vna sit omnibus sublimitas vitæ, &c. Erit ergo & in illa beatitudine culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos arctius lætitiæ astringat: vt dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, & eo magis acceptã salutem diligat, quo molestiæ meminit, quam euasit. In illa itaque lætitia sic tunc sine tædio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi, sine vlla cordis caligine animo tenebras videmus.

Homilia 16. in Ezechielem: In retributione vltima, quamuis eadem dignitas omnibus non sit vna, tamen erit omnibus vita beatitudinis. Vnde per semetipsum Dominus dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Sed tamen qui in ea ducti sunt, Ioan. 14. quamuis diuersis horis venerint, vnum denarium perceperunt. Qua itaque ratione conueniant mansiones multæ cum vno denario, nisi quia diuersæ quidem beatorum ciuium dignitates erũt, sed tamẽ vna requies æternæ retributionis? Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diuersitas gaudiorum: quia etsi alter minus, atque alius amplius exultat: omnes tamen vnum gaudium de Conditoris sui visione lætificat.

Eucherius Gallus. 640.

Libro 3. in libros Regum: In vita æterna tanta Dei præsentis gratia munimur, vt nec velimus vltra peccare, nec possimus, neque vllo mortis, siue doloris, siue tentãtis aduersarij metu afficiamur, &c. Quia nimirum ita nos in illa patria diuinæ præsentiæ claritas adimplet, vt nihil aliud visus noster, nihil auditus, nihil olfactus, nihil gustus, nihil tactus dulce habeat, nisi diligere Deum nostrum ex toto corde, tota anima, tota virtute, & proximum tanquam nos ipsos, &c. In regno cælesti Angeli sancti in imagine sui Conditoris, ad quam facti sunt, semper manent, & electi homines imaginem eius, quam peccando amiserant, recipiunt: Scimus enim, inquiunt, *cùm apparuerit, similes ei erimus.*

Libro 4. Absit ergo, vt dicamus illos Sanctos in vita illa Deum clausis oculis non visuros, quem spiritu semper videbunt: sed vtrum videbunt & per oculos corporis, cùm eos apertos habebunt, inde quæstio est. Si enim tantum poterunt in corpore spirituali, eo etiam modo vtique etiam ipsi oculi spirituales, quantum possunt illi: quales habemus proculdubio per illos Deus videri non poterit. Longè itaque alterius erunt potentiæ, si per eos videbitur incorporea illa natura, quæ nõ continetur loco, sed vbique tota est.

Audoenus. 660.

Vitæ

Vita S. Eligij libro 2. cap. 16. Si sic amatis hanc miseram momentaneámq; vitam, &c. quanto magis amanda vobis est illa vita æterna, vbi nullus labor est, vbi summa semper securitas, secura felicitas, felix libertas, libera beatitudo? Vbi, sicut
Matt. 22. Mar. 13. Dominus ait, erimus similes Angelis Dei, & iusti fulgebunt sicut sol. Nulla ibi erit tristitia, nullus labor, nullus dolor, nullus timor, mors nulla, sed perpetua sanitas. Nulla illic existet malitia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, necessitas nulla: non fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo, non vlla inimici tentatio: non peccandi libido, imò nec malè agendi facultas: sed gaudium & lætitia omnia occupabit, hominesquè Angelis sociati, sine vlla carnis infirmitate perpetuò florebunt. Erit illic lætitia certa, requies secura, pax vera, iucunditas infinita. Ibi quicquid semel adepti erimus, nunquam amittemus. Nihil loco illo magnificentius, nihil gloriosius, nihil illustrius, nihil pulchrius, nihil verius, nihil munificentius. Nihil illa bonitate syncerius, nihil illa abundantia copiosius, &c. Iusti autem ibunt in vitam æternam, in illa sine dubio carne, quam hîc habuerunt, &c. Et quanto quisque in hac vita Deo fuit magis obediens, tanto illic vberiorem percipiet mercedem: quantoquè amplius hîc eum dilexit, tanto propius eum contemplabitur.

Beda. 700.

Ad Psalm. 85. Est quædam cęlestis regio Angelorum, in qua est vita ineffabilium Angelicorum gaudiorum: vbi immortalitas, & incorruptio vigent, & vbi omnia per donum, & per gratiam Dei immutabiliter permanent.

Ad cap. 11. Marci: O quanta felicitas Deitatis visioni inter Angelorum choros adesse perpetuò, si tanta transfigurata Christi humanitas, duorumquè societas Sanctorum ad punctum visa delectet, vt eos, ne descendant, etiam Petrus obsequio sistere velit, qui etsi prę stupore humanę fragilitatis nesciat quid dicat, insiti tamen sibi affectus dat iudicium: *Nesciebat* enim *quid diceret*, qui oblitus est regnum Dei Sanctis à Domino, non alicubi terrarum, sed in cęlis esse promissum.

Ad cap. 12. Marci: Si in resurrectione non nubent, neque nubentur, resurgent ergo corpora, quæ possunt nubere & nubi. Nemo quippe dicit de lapide & arbore, & his rebus, quę membra non habent genitalia, quia non nubant, neque nubantur: sed de ijs, qui cùm possint nubere, tamen aliqua ratione non nubant. Quod autem infertur: *Sed sunt sicut Angeli in cælis*, spiritualis repromittitur conuersatio. Sunt enim sicut Angeli in cælis, qui gloria resurrectionis innouati, absque vllo mortis metu, absque vlla labe corruptionis, absque vllo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur. Ad quam necesse est, Angelicæ dignitatis æqualitatem quisquis ascendere desiderat, cum minimis fratribus piè agendo condescendat.

Ad caput 16. Lucæ: Iusti in tormentis semper intuentur iniustos, vt hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt, quod misericorditer euaserunt: tantoquè maiores Redemptori suo gratias referunt, quanto euidentius vident in alijs, quid ipsi perpeti, si essent neglecti, potuerunt. Quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in natura agitur, quod videre non possint.

Ad cap. 17. Lucæ: In illa beatitudinis gloria, de qua Propheta suspirans aiebat, quia *melior est dies vna in atrijs tuis super millia*, tenebrarum interruptio nulla est, nulla saltem memoria miseriæ vel doloris, *quæ prima abierunt*, &c.

Aponius. 700.

Libro 2. in Cantica: Vbi nullus turbidarum cogitationum clamor, nullius desiderio distentatur, adulterij in ea nulla subreptio, nulla peruagatio oculorum, ciborum nulla concupiscentia transcendit certum terminum constitutum: sed sola ibi pax iustitiæ, ibi solum silentium, cultus iustitiæ requiescit: vbi Domino pręsente, nihil aliud pręter diuinos apices motu labiorum ruminando imbuuntur.

Libro 3. Sunt enim testimonia in veteri Testamento Legis, quæ Christum humani generis redemptorem probant venturum, aduenisse, iterum aduenturum in gloria. Ponamus igitur legem diuinam latissimum esse palatium, in quo Rex inhabitat Christus, Sermo omnipotentis Dei Patris, vbi ad ęternam militiam introducuntur credentium animę. Vbi cùm omnes, qui introducuntur, vni militent regi, tamen quantò quis melius ministrauerit, tantò gradum sibi magis bonum acquirit, ex multa fiducia lateribus regis coniunctus.

Alcuinus. 750.

Libro 2. de Trinitate capite 16. Quamuis vsque ad æqualitatem Angelicam humana post resurrectionem natura proficiat, & ad contemplandum Deum glorificata consurgat, videre tamen eius essentiam planè non valet: sed vnicuique Sanctorum ad suę sufficientiam beatitudinis manifestabitur gloria eius.

Libro 3. capite 22. de æterna beatitudine Sanctorum: Quid verò acturi sint in illa requie summę beatitudinis, Psalmista exposuit, dicens; *Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te.* Expressiusquè ipse Dominus in Euangelio, vbi ait: *Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.* Hæc est absque omni perturbatione beata Dei pax, quæ exuperat omnem sensum: in qua videbitur Deus Deorum in Sion, id est, in speculo perpetuæ quietis. Omnia quippe membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus, per vsus necessitatis, distributa habere ministeria, proficient laudibus Dei: Quia nulla erit eis tunc necessitas laborandi: nec vlla cuiuslibet indigentiæ molestia, sed plena, certaque securitas, & sempiterna felicitas, & indeficiens lætitia. Quàm ineffabilis felicitas erit illa, vbi nullum erit malum, vbi nullum deerit bonum. Vacabitur Dei laudibus: quia erit omne bonum in omnibus: vnus amor omnium, vna concordia cunctis: verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: nec ad eum peruenit vllus indignus, vbi nullus permittitur esse indignus, vbi pax, vbi nihil aduersum à seipso quisquam, nec ab aliquo patietur.

Psal. 8[4]. Matth. 5.

Libro septimo in Ioannem cap. 10. Licet in futuro regno mansiones diuersæ sint, propter merita Sanctorum diuersa: tamen quicunque in isto regno erit, beatus erit, & sufficiet sibi quod habuerit: in eo gaudebit quod possidet.

Ambrosius Ansbertus. 770.

Libro sexto in cap. decimumquartum Apocalypsis: Sed mirandum valde est, cur hi, qui summa felicitate perfruuntur, miserorum cruciatus sub oculis habere dicuntur. Quia enim cælestis patrię ciues perfectum gaudium ex visione Conditoris sui habebunt, procul dubio ex miserorum cruciatu nullum mœrorem contrahent: & quia eos minimè ad veniam redire posse considerant, profectò ad eos nulla misericordia seipsos inclinant. Cur ergo in conspectu eorum cruciantur, qui nec illorum miserijs vltra compati, vt pro ijs apud iustum iudicem interueniant, nec de illorum

supplicijs vllum mœrorem habere probantur? Sed sciendum nobis, quia ordinante diuina iustitia hoc ideo fit, vt dum impiorum cruciatus iusti conspiciunt, in Dei laudibus crescant: quia & in se cernunt bonum, quo gratis remunerati sunt; & in illis aspiciunt supplicium, quod misericorditer euaserunt: eritque vt malorum tormentum ad electorum proficiat laudis incrementum. Ita enim tunc pulchra erit vniuersitas, dum & gehenna iustè cruciat impios, & æterna felicitas iustè remunerat pios. Sicut niger color in pictura substernitur, vt superiectus albus vel rubeus pulchrior ostendatur: ita inquam tūc malos bene ordinans Deus, feliciora exhibet gaudia beatorum, ostensis ante oculos eorum supplicijs reproborum. Et quamuis illud ex visione Dominica eorum gaudium non sit, quò crescat: magis tamen auctori suo se debitores sentiunt, quando & bonum cernunt, quod gratis percipiunt, & malum, quod misericorditer euaserunt.

Haymo. 820.

In 1. ad Corinthios cap. 15. Vnus tunc erit princeps Deus Trinitas: quia cessabit omnis creaturæ potestas in Angelis & hominibus. Cessabit timor, regnabit integra charitas, nec iam erit inter præsidentes & subditos vlla dissensio, ac propterea bonorum spirituum, ac iustorum omnium vnus Deus erit.

Super Euangelium in Octaua Paschæ: Animæ fideles cum suis corporibus semper lætabuntur: animæ quoque infideles cum suis corporibus semper torquebuntur.

Ad caput 21. Apocalypsis: Omnem lachrymam ab oculis electorum Deus absterget: quia neque timore arctabuntur pœnarum: neque iam differentur à regno, quod præsentialiter possidebunt: neque etiam aliorum peccata deflebunt: quia iusto Dei iudicio, damnatis reprobis, nullus deinceps peccare poterit.

Angelomus. 830.

Ad caput septimum libri secundi Regum: In Hierusalem omnes electi post diem iudicij translati, absque vlla perturbatione vsque in æternum manebunt.

Ad cap. 6. lib. 3. Regum: In præsenti Ecclesia talem nos ingredi ac ducere vitam necesse est, in qua dilectionem Dei, & proximi, per fidem & operationem, per patientiam & benignitatem seruemus. In futura autem vita Deum & proximos in luce æternę beatitudinis videbimus, eadem vtique dilectione genuina absque vllo prorsus labore, imò magna multitudine diuinæ dulcedinis fruemur.

Rabanus Maurus. 850.

De Vniuerso libro quarto capite decimo: In diuinis repromissionibus nihil terrenum, nihil transitorium expectemus, sicut Meletiani sperant: non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus & Marcion delirant: non quod ad cibum vel potum pertinet, sicut Papia auctore Irenæus, & Tertullianus, & Lactantius acquiescunt: neque per mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, & Sanctos cum illo in delicijs regnaturos speremus, sicut Nepos docuit, qui primam iustorum, & secundam impiorum resurrectionem confinxit, & inter has duas mortuorum resurrectiones gentes, ignorantes Deum, in angulis terrarum in carne reseruandas: quæ post mille annos regni in terra iustorum, instigante diabolo, mouendæ sunt ad pugnam contra iustos regnantes: & Domino pro iustis pugnante, imbre igneo compescendos, atque ita mortuos cum cæteris in impietate mortuis, ad æterna supplicia incorruptibili carne resuscitandos.

In Ecclesiasticum libro sexto capite sexto: Sanctæ animę electorum pennis virtutum semetipsos à terrestrium & præsentium societate subleuant, & sanctis Angelis in cælesti gaudio adsociari appetunt, quibus etiam in futura vita coniungentur, quando Veritas Christus in die iudicij reuertetur, & eos, qui mandata eius bene operando custodierunt, ad semetipsum recolliget: econtrario verò peccatores sine dubio in laqueum perpetuæ mortis cadent.

Capite vndecimo de modo Pœnitentiæ: Præuidit bonitas Dei, vt in hac breui & exigua vita agones essent & labores: in illa verò, quæ ęterna est, corona & præmia meritorum, vt labores quidem citò finirētur, meritorum verò præmia sine fine durarent. Sed hoc sicut lætificat eos, qui per laborum patientiam coronantur: ita affligit & excruciat illos, qui vident se paruo & exiguo deliciarum tempore perdidisse quidem bona æterna, mala verò quæsiuisse perpetua.

Cap. 12. Dicitur de æterna vita quodam loco, quòd aufugiet ibi dolor, & tristitia, & gemitus. Quid hac beatius? vbi non est paupertatis metus, non ægritudo: nemo lęditur iniustè, aut lęditur: nemo irascitur, nemo inuidet: nulla cupiditas exardescit, nullum cibi desiderium, nulla honoris pulsat aut potestatis ambitio: sed omnis vitiorum labes deposita & penitus extincta est, pax cuncta continet, & lætitia: tranquilla sunt omnia, & quieta: iugis splendor, non iste, qui nunc est, sed tanto splendidior, tanto clarior, quanto splendidior est sol lucerna. Nulla ibi nox, nullæ tenebræ, nullus imbrium turbo, nulla frigoris, nulla ardoris asperitas: sed talis quædam erit rerum temperies, quam sciunt illi soli, qui ea digni fuerint perfrui. Non est senectus ibi, nec senectutis miseria: sed omne, quicquid corruptionis est exoluit, & gloria incorruptionis cuncta circundat. Verùm super hæc omnia est, sociari consortijs Angelorum, & Archangelorum, omniumque cęlestium, supernarumque Virtutum contubernijs perfrui. Vltra omnem verò hanc huiusmodi, est gloriam ipsius Domini nostri Iesu Christi ineffabili adipisci conspectu, & maiestatis eius inenarrabili splendore irradiari.

Cap. 13. Conferamus oculos ad montem illum, in quo transformatus est Christus, & intueamur splendorem eius illum, quo tunc in transformatione resplenduit. Nec sic quidem inueniemus nobis cunctam futuri seculi gloriam patefactam. Illa enim transformatio patefacta est, non in quantum futurorum bonorum veritas habet: sed quantum ferre poterant oculi intuentium. Sic enim & Euangelium dicit: *Quia resplenduit sicut sol.* Incorruptorum autem gloria corporum non hoc tantum splendoris emittet, quantum ex ista corruptibili luce procedit: nec talem lucem, qualem nunc mortales oculi capere possunt: sed tantus erit futuræ lucis splendor, quantum corporeus ferre non possit aspectus, cùm tamen illum tulerit, qui in montis f rmatione resplenduit. Vnde ostenditur, quia tantum reuelatum sit, quantum ferre oculi mortalium poterant: nec tamen tolerauerunt ex integro, sed *ceciderunt*, inquit, *super faciem in terram.*

Lib. 3. in Exodum cap. 11. Aeterni regni distributio non indifferenter omnibus datur: sed pro qualitate accipientium, districto diuinitus examine, singulis quibusque distribuitur: corona enim aurea mensę Domini pura, & non interrasilis esset, si claritas futuræ retributionis iustorum æqualis omnibus panderetur, instar videlicet huius mun-

ius mundi solis, cuius splendorem Deus indifferenter super bonos & malos facit oriri. At quia *sicut stella à stella differt in claritate*, ita erit & resurrectio mortuorum, corona mensæ Domini, varijs distincta scripturis, sed competenter ordinatis apposita est. Vna etenim vita futura omnibus est promissa iustis: sed multiformis in illa pro diuersitate meritorum gloria est singulorum.

Remigius Antissiodorensis. 880.

Ad Psalm. 5. Tota hæc vita quasi nox est, quia multis & magnis ignorantiæ & vitiorum tenebris inuoluitur: transacta hac corruptibili vita, cùm *mortale hoc induet immortalitatem*, veniet manè, id est, initium diei nunquam deficientis. Tūc enim *fulgebunt iusti quasi sol in regno Patris eorum*, claritate virtutum splendidi, nullam maculam corruptionis habentes.

Ad Psalm. 91. Requies illa, quæ per Sabbatum futura designatur, nullis tenebris obfuscatur: sed in purissima claritate æternaliter agitur.

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ. 900.

Cap. 3. Si tantum gaudium, & tanta iucunditas est ista vita mortalis, quæ constat ex præsentia spiritus in corpore corruptibili: quanta iucunditas erit vita illa immortalis, ex præsentia Deitatis in spiritu rationali, dum ipse homo quod minus ex dispensatione Creatoris acceperit conditus, per gratiam eiusdem acceperit glorificandus?

Cap. 4. Cùm mortale nostrum induerit immortalitatem, & corruptibile nostrum induerit incorruptionem: cùm mors absumpta fuerit in victoria, & principiū suū repetierit perfectæ libertatis noua creatura: cùm venerit quod perfectum est, & euacuatum fuerit quod ex parte est; & quod videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem à facie ad faciem viderimus, cùm cessante mentis & corporis mutabilitate, liberum arbitrium fuerit liberatum, vt quod volumus possimus, & quod possumus rectè velimus: vbi sicut voluntatem possibilitas, sic possibilitatem præcedit ordinata voluntas; & quibus nunc accidit ex natiua corruptela velle & posse peccare, tunc habuerimus nunquam & nusquam vel velle, vel posse peccare.

Cap. 27. *Filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Ibi non erit amodò labor & luctus, vectigalium debitorum exactor onerosus, non erit ibi lethalis chirographi testator admissus, non hæredum proscriptio, non exilij luctus & vexatio, sed status æternitatis.

Radulphus Flauiacensis. 950.

In Leuiticum libro 4. cap. 1. Cùm vita beata signatur, non immeritò locus mundissimus nominatur: quia felix illa ciuitas confracto peccati aculeo, & prorsus eliminato, non in se hostem habet, cum quo confligere, & de quo triumphare cogatur: sed post multiplices triumphos, iam pace quietissima coronatur.

Libro 16 cap. 1. Triplex est Sabbati figura. Nam in præsenti vita dupliciter obseruatur: in futuro autem Sabbatum sabbatorum, Deo promittente, speratur. Erit enim tunc, vt Esaias testatur, *mensis ex mense, & Sabbatum ex Sabbato.* In mense (Esa. 66.) siquidem fiet dierum collectio, dies autem virtus intelligitur, sicut & peccatum nox. Quantumcunque ergo iustus, dum hic viuit, virtutibus abundet: illi tamen virtutum plenitudini non valet æquari, cùm replebimur in bonis domus Dei quia *mensis* illic erit *ex mense*, id est, à mensium cæterorum exceptus numero, & omnem vitæ præsentis transcendens profectum sanctitatis perfectio. Erit & *Sabbatum ex Sabbato*: quia Sanctorum quies hîc inchoatur, illic verò qualibet ex parte perficitur.

Libro 19. cap. 2. In illa spiritus alacritate, in corporis immortalitate, *alia est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum*; quia, teste Apostolo, *talis erit resurrectio mortuorum.* (1. Cor. 15.) Omnes igitur tunc diuinæ visioni vacabunt, quia diuino munere hoc ipsum percipient: sed tamen alia erit eorum gloria, qui etiam corpore corruptibili grauati, postpositis curis temporalibus, huic sancto negotio se mancipârunt, vt cordis oculum purgarent, & inter tenebras vitæ huius veritatis lumen inquirerent: alia illorum, qui semper, dum hic viuunt, terrenis curis adhærentes, ab amore occupationis huius pessimæ non nisi mortis violentia separantur. Alius erit honor continentium, qui hîc in carne viuentes, extra carnem facti sunt: alius coniugatorum, qui carnis voluptatem non nisi carne deficiente relinquere voluerunt. Dispar quoque futura est remuneratio voluntariæ paupertatis.

Smaragdus. 950.

In Regulam S. Benedicti, in expositione Prologi: In vita æterna non est fletus, nec vllus potest esse gemitus: ibi habebunt omnes Sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi enim erit eis voluntas certa, cupiditas nulla: quia fruentur bonis cœlestibus, ad quæ peruenire cupiebant. Nihil eis deerit, quod vlterius concupiscant, & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectæ nec timoris stimulos passuri sunt, nec dolores.

Petrus Damianus. 1050.

Epistola ad Desiderium Abbatem Casinensem: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant*, &c.) Hoc fiet, cùm veniet Dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum, cùm tenebræ mortalitatis huius & corruptionis pertransierint. De hac contemplatione intelligitur dictum: *Cùm tradiderit regnum Deo Patri*, id est, cùm perduxerit iustos, in quibus nunc ex fide viuentibus regnat, *mediator Dei & hominum homo Iesus Christus* ad contemplationem Dei & Patris.

Radulphus Ardens. 1060.

Dominica prima post Pascha: In resurrectione corpus septem donis decorabitur. Primum erit subtilitas: adeò enim tunc subtile erit corpus, quòd obstantia corpora possit penetrare, nec vinculis, nec claustris prohiberi queat. Vnde & corpus Christi glorificatum potuit clauso sepulchro exire, clausisque ianuis intrare. Secundum erit velocitas: nam tantæ velocitatis erit corpus glorificatum, quòd in momento de cælo ad terras, de terris ad cælum, ab Oriente in Occasum, vel è conuerso ire possit. Hinc est, quòd Dominus apparens duobus discipulis in Emaus, mox apparuit Petro in Hierusalem, cùm loca sexaginta stadijs distent. (Luc. 24) Tertium erit incorruptibilitas: tunc enim corpora non poterunt corrumpi, nec morte, nec senio, nec morbo, nec gladio, nec fame, nec siti, nec aliquo incommodo. Vnde Ioannes: *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum*, &c. (Apoc. 2) Quartum erit fortitudo: tunc enim tantæ fortitudinis erit corpus glorificatum, quòd montes etiam possit euertere, quod nunc Angelos posse credimus. Vnde & lapidem ab ostio monumenti, qui valde magnus erat, quasi plumam Angelus vnus euertit. Quintum erit pulchritudo: tantæ enim pulchritudinis, tantæque gloriæ tunc erit corpus, vt fulgeat sicut sol. Sextum erit voluptas: tunc enim omnes corporei sensus veris, & æter-

& æternis voluptatibus delectabuntur. Septimum erit libertas: adeò enim corpus glorificatum erit liberum, vt ea, quę nobis contraria videntur, ipse possit ostendere: vt cùm subtile sit in sua natura, se corpulentum & palpabile possit ostendere, & cùm voluerit euanescere: vt cùm gloriosum & fulgens sit in sui natura, se subobscurum & visibile possit ostendere: cùm nullius cibi, aut vestis indigeat, possit manducare, & esse vestitum. Quod & de Angelis legimus.

Anselmus. 1080.

Epistola secunda ad Hugonem: Sic aliquem illiteratum, & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis æternę desiderium existimo posse incitari, frater charissime: regnum cęlorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale est, vt eius beatitudinem & gloriam nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Quisquis ibi regnare meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in cælo, & in terra: quicquid verò nolet, nec erit in cælo, nec in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter seipsos inuicem, vt omnes se inuicem diligant, sicut seipsos, sed plus ament omnes Deũ, quàm seipsos. Et propter hoc nullus ibi volet, nisi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes: & quod vnus, vel omnes, hoc ipsum Deus volet. Quapropter quicquid vnusquisque volet, hoc erit, & de seipso, & de omnibus alijs, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volent, hoc erit, & omnes simul cum Deo vnus rex, & quasi vnus homo: quia omnes vnum volent, & quod omnes volent, erit.

Libro de Similitudinibus capite 47. Multi homines, quibus nonnunquam boni mores, & iusta opera proponuntur, cùm, vt se in eis, seculi postposita vanitate, exerceant, admonẽtur, inquirere solent, quamobrem, quo præmio, qua retributione. Respondetur itaque illis quod scriptum est: *quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Quod cùm illi non clarè quid sit aduertere possunt, repetitur hoc ipsum alijs verbis, & dicitur eis: præmium, quod his, qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompensatur, est vita æterna, beatitudo æterna, æterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundum voluntatem, & sine omni indigentia. Hæc ergo cùm illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, vt sunt, videntur: sed quia non intelligunt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subitò quid sit omnium commodorum secundùm voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animo, nec multum efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt hęc illis aliquatenus sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorum more cibandos æstimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edendum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem, & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate prius non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna, quæ diximus, vt inde possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ vt melius eluceant, consideremus quæ in hac vita mens auidius amet humana, & ex his, prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna, &c. Hoc igitur, vt pretaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine perfectius omnes electi habebunt: totidemquè miseriæ genera, quę mali tunc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miserię sic sibi inuicem omnino sunt contrarię, quomodo & ipsi, qui eas accipiunt in remuneratione.

Cap. 48. Partes verò Beatitudinis sunt: pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium, &c. Partes verò miseriæ, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrarię, hæ sunt.

Cap. 49. Turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notandum quòd sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septemquè posteriores ad animę pertinent beatitudinem: sic quoque septem priores huius miseriæ partes corporis, septemquè vltimæ miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergo illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animæ beatitudinem possidebit: quemcunque verò has omnes miserię partes tolerare contigerit, summæ corporis & animę miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita nec vnam illius beatitudinis, & huius miserię partem quisque potest habere, nec rursus ex toto ea carere. In alia verò vita, aut perfectam habens beatitudinem, miseriæ nullatenus subiacebit: aut summæ subiacens miseriæ, omninò beatitudine carebit.

Cap. 50. In illa vita siquidem pulchritudo iustorum solis pulchritudini, qui septempliciter, quàm modò sit, splendidior erit, adæquabitur. Vnde scriptum est: *Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei.* Si verò iniustus fuerit, cœno & omni cadauere fœtidior erit, omniquè fuligine turpior erit. Matt. 13.

Cap. 51. Velocitas, quæ pulchritudine non minus amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsis Angelis Dei ęquè celeres simus, qui à cælo ad terras, & è conuerso, dicto citius dilabuntur. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedem quidem, vel manũ, vel aliquid sui corporis possit mouere. Vnde & illud in Euangelio: *Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.* Matt. 22.

Cap. 52. In futuro seculo sic iustus fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit: & sic è conuerso iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

Cap. 53. Sicut Angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel constringere, quin pro velle suo cuncta penetrent liberrimè: ita non erit aliquod obstaculum, quod nos retardet; nulla clausula, quę nobis vllatenus obstet, &c. In illa etenim vita, si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere permittetur quęcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia, quæ noluerit, cogetur: & ab omnibus, quæ voluerit, prohibebitur.

Cap. 54. Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, astruere licet, sanitatem vitæ futurę ita vigere, & immutabilem ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne, quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis, aut læsionis suspicionem prætendere queat, procul arceat, atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quemlibet iniustum tanta ibi infirmitate scias infirmari, vt nullo postmodum medicamine queat medicari.

Cap 56 In illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inęstimabili dulcedine sui totos eos inenarrabili abũdantia satiabit. Quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiã

ipsa,

ipsa,& cuncta singulatim, singulaqúe membra eorum in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm è contrario, vt dictum est,credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa homo aliquis,qui tam in ipsis oculorum suorum pupillis, quàm & in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat,ita vt nec medullæ, nec intestina,nec omnino quicquam in toto ipso cruciatus immanitate illius careat, vel etiam leuius quàm in oculis aliquatenus sentiat: quid dicam angustiatur? quis hunc æstimet sanæ mentis inter ipsa?

Cap.58. Si bene vixerit nunc,tunc viuet quantum & Deus. Vnde scriptum est: *Iusti autem in perpetuum viuent.* Si verò malè vixerit,non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergo breuius illa vita,cui mors fuerit semper iuncta.

Cap.59. Sapientia, quam omnes in hac vita non vtiliter amant,tanta in futura vita bonis erit, vt eorum,quæ scire voluerint, nihil sit, quod ignorent. Bonus enim perfecta,quæ est Deus,sapientia replebitur, eamqúe facie ad faciem intuebitur. Quam dum ita perspexerit, creaturæ totius naturam videbit,quæ in Deo melius quàm in seipsa consistit. Tunc enim iusti omnia scient, quę Deus fecit scienda, tam ea, quæ prętęrita, quàm quæ postmodum sunt futura. Ibi à singulis omnes,ab omnibus singuli cognoscentur, nec quenquam omnino latebit, qua patria,qua gente, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.

Cap.61. Si autem fueris malus, vera omnino sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insipiens, verùm omnino fias & amens.

Cap.62. Bonum quemque sic Deus, omnesqúe alij sic diligent boni, vt eum habere odio vltra non possint. Quantum namque quisque seipsum, tantum etiam diliget & alterum. Malum autem quemque sic Deus, omnesqúe boni habebunt odio,vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conspecto.

Cap.63. Corpus & anima cuiusque Sancti, imò concordiæ tantę erunt omnes iusti, quantæ in pręsenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eandem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt diuersum,sed eandem semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, Ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa:sed sicut tu quod ille, ita & ille volet in cunctis quod tu: caput namque à suo corpore quonam modo discreparet?

Cap.64. In illa admirabili & glorificata dispositione,& æquè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei,ita quisque quod adeptus fuerit amabit,vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo,sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistent, vt eorum corpus & anima semper diffideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquam cogitauerit : & animæ corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Cap.67. In illa beata supernorum ciuium societate, quemadmodum hi, qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc alijs præstantiores,Dij dicuntur:ita & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem,qua & ipsi,summæ Deitatis gloria pro sua capacitate participat,simili nomine Deos dicendos esse necesse est. Talis honor, vt prælibauimus, iustis pro modo meritorum exhibebitur. Quisquis verò malus è contra sic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vermium etiam dominio subijciatur.

Cap.68. In seculo futuro aut verè prępotens, aut erit quisque omnino semperqúe impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere, omnino poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit: malus verò nihil quod velit agere quibit.

Cap. 69. In seculo futuro aut securitatem quisque perfectam, aut è contra summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit,& nihil ex eo se amissurum timebit.

Cap.70. Malus verò & semper tormenta, quæ patietur,pauebit,& nunquam ex eis euadere poterit.

Cap.71. In seculo futuro aut lætitia, aut tristitia quisque replebitur summa. Bonus enim quisque tunc poterit gaudere, quia prædictas omnes beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergo beatius isto,quo tunc replebitur iustus gaudio? Adhuc tamen ad cumulum beatitudinis suę aliud habebit,vnde magis possit gaudere. Quia enim quisque sic vt se, alterum amabit, patet,quia sic de illius felicitate,vt de sua gaudebit. O quot igitur, & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot ac tantis beatitudinibus Sanctorum iubilabit? Quòd si tantum de alijs, quos vt se diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem supra se diliget, exultabit? Gaudium enim erit ei intus & extra,sursum & deorsum,gaudium circumcirca,vbique gaudium plenum. Malus verò è contra tristitia replebitur summa : quia omnes miseriæ partes,quibus nihilominus se circumseptum sentiet,ineuitabiliter sine fine patietur, & indesinenter.

In cap. 8. ad Romanos: Si quis pateretur omnes pœnarum acerbitates, quę in tempore pręsentis vitę sufferri possunt,non essent omnes illæ passiones dignum meritum ad consecutionem futurę gloriæ,quæ ablato omni velamine reuelabitur in nobis,quando percipimus illud, *quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.*

Hildebertus Cennomanensis. 1100.

Epistola 31. In hoc fructu est regnum sine termino, satietas sine tædio, sublimitas sine discessu, glorificatio sine defectu.

Franco Affligeniensis. 1110.

De gratia Dei Tomo vltimo: Non est humanæ angustiæ illa æternę claritatis gaudia comprehendere, vbi quod contristet nihil interueniet, nihil deerit quod lętificet.

Luctus ibi nullus resonat, quia nec dolor vllus:
Nil ibi quod pigeat, tædeat, aut pudeat.
Non ibi peccatum, quod possidet hic dominatum:
Quòd seruens vitio, non ea sit regio.
Cunctis inuisa mors ipsa nec est ibi visa,
Nec metuenda tibi, vita perennis ibi.
Non opus est aratris illic, aut imbribus atris,
Semina qui foueant, arida ne pereant.
Omnibus est vnus panis, mirabile munus:
Quem semper comedas, nec comedens minuas.
Mirum, sed verum, facies illic noua rerum:
Qui verè cibus est, panis ibi Deus est.

Anxietas, pestis, morbus, languor procul estis.
Terrigenas premitis, caelicolas fugitis.
Qualis ibi vestis sit, adest sacra pagina testis:
Christo vestitur, qui lauacro abluitur.

Rupertus Tuitiensis. 1120.

Libro 2. in Apocalyp. cap. 2. Qui dignè percipit hoc Sacramentum, sic resurget in nouissimo, vt corpore nouo candorem habeat solidum, candorem sempiternum, sitque corpus eius quasi calculus, id est, splendida immutatione solidatum. De quo Apostolus: *Mortui*, inquit, *resurgent, & nos immutabimur.* Immutari namque Sanctorum est tantùm, idemque est, ac si diceret: vltra non moriemur, impassibiles erimus.

Honorius Augustodunensis. 1120.

Dialogo de libero arbitrio & praedestinatione. In caelo nulla est miseria, ideo nullus dolor in inferno positorum tangit praecordia electorum: sed vt noster visus pascitur, si diuersa animalia à nobis in gurgite ludere cernantur, ita ipsi in vniuersa Dei dispositione laetantur.

Hugo Victorinus. 1130.

Libro 4. de Anima capite 15. Omnium (*Beatorum*) simul in communi actio septiformis est. Viuunt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt, &c. Viuunt vita sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorum visio & cognitio beatę Trinitatis, sicut Dominus ait: *Haec est vita aeterna, vt cognoscant te Deum*
Ioan. 17. *verum, & quem misisti Iesum Christum* Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quae sunt abyssus multa. Sa-
Psal. 35. piunt causas & naturas, & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter: quia sciunt vnde & ad quid eos Deus prouexit. Amant singuli singulos sicut seipsos. Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudent de tanta sua beatitudine. Et quia vnusquisque vnumquemque diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorum, quantum de suo: quoniam bonum, quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur, quòd singuli tot gaudia habēt, quot socios; & singula gaudia tanta sunt singulis, quantum proprium singulorum. Cùm autem quisque plus amet Deum, quàm seipsum, & omnes alios secum, plus gaudet de Dei felicitate, quàm de sua & omnium aliorum secum. Si ergo cor vniuscuiusque vix capit suum gaudium, quomodo capit tot & tanta gaudia? Ideo dicitur:
Matt. 25. *Intra in gaudium Domini tui*: non, intret gaudium Domini tui in te, quia capi non posset. Inde laudant Deum, sine fine, sine fastidio, sicut scriptum
Psal. 83. est: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Veloces sunt, quia vbicunque esse vult spiritus, ibi est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tanto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Cap. 16. In ea siquidem caelesti patria est vita sine morte, iuuentus sine senectute, sanitas sine infirmitate, requies sine labore, gaudium sine tristitia, pax sine discordia, delectatio sine fastidio, lux sine tenebris, pulchritudo sine turpitudine, agilitas sine ponderositate, fortitudo sine imbecillitate, libertas sine seruitute, voluptas sine anxietate, longaeuitas sine vitę termino, sapientia sine insipientia, amicitia sine inimicitia, concordia sine discordia, honor sine dedecore, securitas sine timore.

Bernardus. 1130.

Sermone de triplici genere bonorum: Aeterna bona illa bona sunt, *quae nec oculus vidit, nec auris audiuit*, & quę nunquam exeunt ab illa patria, quae nescit, nisi gaudium & iubilationem. Ibi nihil deest, ecce abundantia, qua impleatur humana cupiditas. Quę est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, totū fit quod velis? *Fiat pax* (ait Propheta ad Psal. 121.
Hierusalem) *in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.* In illis, inquam, turribus, quae, iuxta Prophetam alium, gemmis aedificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice Sacramenti satiabit nos Deus. Quòd si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, nunquid erit gloria consummata? Ideo nihil latebit nos, & ecce sapientia, qua curiositas hominis satiatur. O sapientia, qua tunc omnia, quę in caelo, & quae in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiae rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannē) purissimo vitro similis Apoc. 21.
erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus: sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideo nihil terret, & ecce potentia, qua humana infirmitas roboretur. *Qui posuit*, inquit, *fines tuos pacem, & con-* Psal. 147.
fortauit seras portarum tuarum, ita vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergo summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puto quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanae.

De Meditatione capite quarto: Pręmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui *erit omnia in omnibus*: habere Deum, qui est summum bonum. Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, ęterna securitas, & secura aeternitas: ibi est vera laetitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas,
Gaudia laetitiae, dulcedo, vita perennis,
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatem. In aeternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi ęternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. Ciuis siquidem erit illius sanctae ciuitatis, cuius Angeli ciues sunt, Deus Pater templum, Filius eius splendor, Spiritus sanctus charitas. O ciuitas caelestis, mansio secura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolę quieti, homines nullam indigentiam habentes. *Quàm gloriosa dicta sunt de te* Psal. 86.
ciuitas Dei: sicut laetantium omnium habitatio est in te. Omnes laetantur in laetitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius aspectus pulcher, facies decora, eloquium dulce. Delectabilis est ad videndum, suauis ad habendum, dulcis ad perfruendum: ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad praemium, nec extra illum quicquam quaeritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper libet eum aspicere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam, & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nosse scilicet & amare Creatorem suum. Quae ergo nos angit vesania, vitiorum sitire absynthiū, huius mundi sequi naufragiū, vitae labētis pati infortuniū, impiae tyrannidis ferre domi-

nium, & non magis conuolare ad Sanctorum felicitatem, ad Angelorum societatem, ad solennitatem supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus, videbimus quàm dulcis est Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, Sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorem: cognoscemus Patris potentiam, Filij sapientiam, Spiritus sancti benignissimam clementiam: & ita habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videmus, imagines etiam corporum spiritu cernimus: tunc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata visio videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Quicquid desiderabimus, totum habebimus, nihil amplius desiderátes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius contemplationis, hæc erit summa illius felicitatis, quoniam intelligetur in suo puro esse syncera diuinitas: comprehendetur in ea incomprehensibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus, & hæc visio, & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas, fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnum erit gaudiũ, vnum colloquium, vnum conuiuium, &c. Erit cõmunis omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltra appetet cumulata satietas, tanta erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

Petrus Lombardus 1140.

Libro 4. dist. 49. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini, sed in modo viuendi different: alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit.

Petrus Cluniacensis. 1140.

Libro 1. contra Petrobrusianos epist. 2. Nec enim vltra beatos illos esse pauperes oportebit, nequaquam esurire corporaliter vel sitire, nequaquam flere vel gemere, nequaquam persecutionem pro iustitia pati, & his similia, bonum (vt dixi) meritum comparantia: sed tamen excellentius bonum (quod mercedem præcedentium bonorum vocaui) eis deesse non poterit, quod beatus ille, quicunque fuerit, cælicola æternaliter obtinebit.

Lib. 6. epist. 40. Quæ iucũditas illa, miseris mortalibus ignota? qua torrente voluptatis ipsius potatæ, insatiabili satietate, ab illo, apud quem est fons vitæ, post has tam densas, tã odibiles Aegypti tenebras, in lumine eius videbitis lumen?

Otto Frisingensis. 1150.

Libro 8. Chronicorum cap. 31. Nũquid omnes æterna illa beatitudine pari modo, pariter omnes fruuntur, iuxta illud parabolicum, vbi omnes in vinea Domini non æqualiter desudantes, æqualem operis mercedem, tanquam singulos denari- Matt. 20.
os recepisse ferũtur? Sed quomodo intelligemus ipsius Domini testimonium dicentis: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Ioan. 14. Et illud Apostoli: *Alia claritas Solis, alia claritas lunæ: & sicut stella à stella differt in claritate, sic erit & resurrectio mortuorum?* 1. Cor. 15. Verum est igitur quòd singuli singulos denarios accipiunt: & verum est, quòd diuersas mansiones inhabitátes, alius alio clarior existat: quia omnes quidem in vnam beatitudinem recipientur, sed pro qualitate meritorum, diuersas ibi mãsiones sortientur. Nam & Dominus non in domibus, sed in vna domo mansionum hãc varietatem esse dicens, vnam fore beatitudinem, sed in beatitudinis fruitione distantias ostendit. Quod etiam in præsenti videmus, vbi in vna Ecclesia diuersis dignitatum ordinibus, alium alio clariorem, alium alio superiorem conspicimus.

Cap. 35. Nunc videndum est, quæ illius patriæ sit beatitudo. Non enim credẽdum est, animas exutas corpore, vel post resumpta spiritualia corpora, Angelicis spiritibus puritate ac dignitate non inferiores, rebus exterioribus sicut in hac vita delectari. Proinde sicubi sacra Scriptura floridis & virentibus campis, amœnis locis, garritu auium, odoriferis rebus, vtpote cynamomo & balsamo, sensus eorum refici & affici dicit, spiritualiter hoc potius, quàm carnaliter accipiendũ videtur. Quamuis & propter simplices, qui lacte, non solido cibo alendi sunt, quorum sensus nondum exercitati, spiritalem iucunditatem comprehendere nequeunt, hæc frequenter à quibusdam Doctoribus ponantur, vt sic per visibilia ad inuisibilia cognoscẽda & inquirenda mittantur.

Petrus Cellensis. 1160.

Libro de Panibus cap. 7 Sic liber, futuri status initia, quasi præludio quodam contrectare tentabis. O Deus, quid ibi tu facis, quid Angelus, quid anima? Qui sermones tui ad Angelum, quæ confabulationes ad animam? Quid, & de quibus opponunt tibi Angelus & anima? Estne quod interrogent, cùm palam de Patre annunties eis omnia? Estne quod ignorent de futuris, obliti sint de præteritis, non capiant de præsentibus? Quid ibi clausum, quid non reseratum? Sed quare ibi aliqua absconderentur, cùm adsint omnes amici, omnes absint inimici? Inuidia neminem tangit, elatio nullum extollit, ira non perturbat, luxuria non tentat, gula non vrget, ambitio non torquet, omne vitium non apparet, omne malũ deficiendo vel refugiendo contabescit & languet. Regnat vbique concordia, per singulas discurrit mansiones humilitas, sedet beneuolentia in medio, eminet in turribus castitas, disponit sobriè omnia sobrietas, sufficientia singulis sufficienter ad nutum administrat, sanitas portas obseruat, charitas seu bonitas omnium stationes & tabernacula illustrat.

Iacobus Vitriacus. 1220.

Dominica 4. in Quadragesima: De dotibus scilicet corporum glorificandorum aliquantulum subiungamus. Erunt enim splendida, subtilia, agilia, & impassibilia. Splendida sine obscuritate, subtilia sine corpulentia & grossitudine, agilia sine ponderositate & tarditate, impassibilia sine corruptione & dissolutione. Fulgebunt enim iusti per claritatem, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent per agilitatem, & regnabit Dominus illorum in perpetuum, & ipsi regnabunt cum illo in æternum per impassibilitatem. Ipsi enim *sicut Sol fulgebunt in regno Patris eorum*, splendidi & impassibiles, sicut Sol nulli subiacet corruptioni.

Guilhelmus Aluernus. 1230.

Primæ partis de Vniuerso par. 2. cap. 23. Quòd nec

alimento indigeant in statu felicitatis illius corpora glorificata, inde manifestum est, quia omne nutrimentum, sicut alibi didicisti, est restauratio eius quod fluit de corpore nutribili per motum, & consumptionem caloris naturalis. Quia igitur huiusmodi dissolutio, vel cōsumptio locum non habet in huiusmodi corporibus, manifestũ est, quoniam neque nutrimentum.

De Retributionibus Sanctorum cap.1. Retributio Sanctorum dicitur secundùm suum principale, imò secundùm suum totum, gloria animarum, prout sentire videtur Augustinus. Gloriam enim corporum, non partem beatitudinis, sed redundantiam eiusdem vocat, his verbis: Tanti, inquit, fecit Deus animam rationalem, vt ex beatitudine illius non beatitudo, quæ fruentis, & intelligentis est propria, sed sanitas incorruptionis in inferiorem naturam, id est, corpus, redūdet. Tota ergo beatitudo, quæ Sanctis promittitur, animarum est sic fruentis, & intelligentis propria. Sola autem anima fruens, & intelligens est, vt patet ex verbis eius. Secunda igitur stola, quæ est gloria corporum, nec beatitudo est propriè, nec pars beatitudinis: est tamen pars totius remunerationis, id est, totius boni, quod Sanctis in fine dabitur, &c. Nominatur autem ista beatitudo in primis beatitudo, & hoc est, quia ipsa est desideriorum omnium plenitudo, &c. Dicitur & vita æterna ab ipsa Veritate in Euangelio Ioan. 17. *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum.* Et dicitur vita æterna, quia multum contraria est temporali. Sicut enim temporalis tota fluit, & euanescit, & nihil habet stās: sic illa recta tota stat in soliditate perpetuitatis suæ, & nihil habens fluens. Et sicut illa totum habet cum morte commune, & vitam quasi in puncto solo contingit: ita illa tota seorsum est à morte, ex se tota vitam primam contingens, in nullo morti approximat.

Albertus Magnus. 1240.

Ad cap.5. Matth. Hoc est cælum, in quo Sancti habitabunt in gloria. Quia licet cælum sit respectu terræ, in qua habitant morientes: tamen terra dicitur respectu superioris cæli, in quo Trinitas habitat, quod dicitur cælum Trinitatis.

Vincentius Burgundus. 1245.

In Speculo Historiali libro 32. cap.23 Dicitur corpus spirituale, non quia conuertatur in naturam spiritus: sed quia spiritui simile erit, incorruptibile, & agile, & etiam subtile: corpora scilicet omnia non glorificata penetrans, alimonia quoque non indigens, sed solo spiritu viuificatum, & sustentatum, & absque vlla repugnantia spiritui obediens. Qui verò motus illic talium spirituum futuri sint, definire non audeo. Naturæ enim & motus, & status, sicut & species, decens erit: vbi quod non deceat, non erit. Sanè vbi voluerit spiritus, ibi protinus erit corpus sine mora temporis, aut impedimento ponderis: habebit tamen quoddam pondus suum.

Cap.26. Quanta erit ibi felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonũ, vacabitur Dei laudibus: quia *erit omnia in omnibus.* Nam quid aliud ibi agetur, vbi nulla desidia cessabit, nec vlla indigentia laborabitur, nescio. Vnde *beati qui habitant in domo tua Domine, &c.* Omnia enim membra & viscera corporis glorificati proficient laudibus Dei.

Cap.28. Hanc certè beatam Sanctorum vitam facilius est consequi, quàm enarrare: cuius erit cursus sine termino, vsus sine fastidio, sub antiquis, perpetuisq; gaudijs semper noua iucunditas, & sine vllo amittendi periculo perfecta felicitas. Constat autem felicitatem esse rerũ omnium optandarum plenitudinem. Illic ergo implebitur, quod voce Dominica dicitur: *Mensurā plenam & confertam, &c.* Mensura dicitur, quia secundùm qualitatem & quantitatem metiri præmiũ dabitur: bona, quia isto præmio nihil melius inuenitur: conferta, id est, referta, quia nulla pars animæ vel corporis, nullusq; angulus remanebit, qui repletus non sit: coagitata, quia vndiq; gaudium erit, scilicet intus in conscientia, supra in Deo, infra in cælo, & in c[illegible]is creaturis: iuxta verò in sanctis hominibu[illegible] in Angelis: superfluens quoque, quia supra omne meritũ erit, & etiam supra omnem sensu[illegible] & desiderium. Vnde scriptum est: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, &c.* Tunc Sanctorũ voluntas omnino volũtati Creatoris penitus inhærebit, & ob hoc à iustitiæ regula penitus deuiare non poterit. Nec ideo liberũ arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt: magis quippe tunc liberum erit à delectatione peccandi indeclinabile liberatum. Eò enim potentius erit, quò peccare non poterit.

Thomas Aquinas. 1250.

In Compendio Theologiæ cap.168. Erunt hæ quatuor cōditiones corporum beatorum, subtilitas, claritas, impassibilitas, & agilitas. Vnde Apostolus 1. Cor.15. dicit: *Corpus, quod in mortem seminatur, in incorruptione surget.*

Prima secūdæ quæst.97. art.2. In vltimo statu post resurrectionem anima communicabit quodammodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, in quantum est spiritus: immortalitatem quidem, quantum ad omnes: impassibilitatem verò, & gloriā, & virtutem, quantum ad bonos: quorum corpora spiritualia dicētur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt, sed in statu innocentiæ ijs indigebant.

Quæst.5. artic.2. In ratione beatitudinis duo includuntur, scilicet ipse finis vltimus, qui est summum bonum, Deus scilicet, cuius fruitione sunt homines beati: sed quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, potest aliquis alio esse beatior: quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior est. Contingit autem aliquem beatius frui Deo, quàm alium, ex eo, quòd est melius dispositus vel ordinatus ad eius fruitionem, & secundùm hoc potest aliquis eo beatior esse.

Aegidius Romanus. 1280.

Libro 2. Hexame. cap 29. In ipso cælo empyreo quasi in quadam flamma, non ab ardore, sed à splendore corpora erunt beatorum longè lucidiora isto cælo, & erunt quasi quidam soles, & quasi quædam stellæ illius cæli se mutuo videntia in ipso cælo: quia propter diaphanietatem, & propter splendorem propriorum corporum vnum non celabitur alteri, sed simul gaudebunt, & lætabuntur in mutua visione.

Hugo Pratensis. 1300.

De Euangelio Dominicæ Resurrectionis: Nunc videamus, in quo principaliter consistat beatitudo, & cuius sit, scilicet animæ, vel corporis, & quæ sint dotes corporis. Ad quod dicendum, quòd beatitudo consistit principaliter in cognoscendo, & amando Deum, & possidendo. Et ideo beatitudo erit in anima, quæ Deũ per essentiam cognoscet, & non per aliquam similitudinem: & ipsum perfectè amabit, tanquam summum bonum: & perfectè possidebit in se, tanquam proprium & intrinsecum bonum. Corpus autem talem beatitudinem non habebit, sed habebit dotes suas. Quia namq; corpus in omni bono opere cooperatum est animæ, habebit quatuor dotes: quæ sunt: agilitas, vt subitò feratur quocũque anima velit: impassibilitas, vt à nulla re possit lædi, vel pati: subtilitas, ita vt montes penetret: & claritas delectabilis

bilis & perspicua, non lædens oculos, vt claritas solis, ita quòd in ipsa claritate corporis claritas animæ cognoscetur, vel gloria: quia anima magis beata clarius corpus habebit, vt quòd quilibet possit cognoscere gloriam aliorum: & omnia prædicta habebit corpus ex redundantia gloriæ animæ in corpus.

Nicolaus Lyranus. 1320.

Ad cap. 14. Ioan. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*: Domus Patris hîc vocatur gloria cælestis, in qua sunt multi gradus, & distinctiones. Quia quamuis sit idem obiectum beatitudinis, nullam diuersitatem habens, tamen ex parte beatorum est diuersitas, in participando istud obiectum, secundùm varietatem meritorum: quia aliqui vident alijs clarius, & fruuntur perfectius, secundùm maioritatem habitus charitatis, quæ facit animam capacem obiecti beatitudinis.

Ludolphus Saxo Carthusianus. 1330.

Vita Christi parte 2. cap. 88. Gaudebunt Sancti supra se de Dei visione: infra se de cæli & creaturarum pulchritudine: intra se de corporis & animi glorificatione: iuxta se de Angelorum & hominum associatione. In tantum namque gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio. Ibi etiam singuli à singulis cognoscentur, & videbit vnusquisque cogitationes alterius prout vult, &c. Corpora Sãctorum non æqualiter erunt clara: quia melior anima corpus lucidius habebit.

Thomas Argentinensis. 1350.

Lib. 4. dist. 49. q. 1. Defunctorum quidem resurrectione peracta, viuentium corpora clarissima, lucidissimaq́, ac impassibilia splendescent: quorum sanè splendor non glorificatis etiam oculis haud erit vsquequaque inuisibilis. Itidem agillima quoque, & subtilissima, vt cuncta scandant corpora, atque ad empyreum cælum vsque penetrabunt.

Petrus Aliacus. 1400.

In Speculo considerationis parte 3. cap. 11. Duodecim priuilegia beatorum post generalem resurrectionem corporum figurantur: videlicet sanitas sine infirmitate, iuuentus sine senectute, impassibilitas sine morte, pulchritudo sine deformitate, libertas sine seruitute vel coactiõe, pax sine turbatione, securitas sine timore, satietas sine fastidio vel esurie, abundantia sine indigẽtia vel paupertate, cognitio sine ignorantia vel errore, gloria sine ignominia vel dedecore, gaudium sine tristitia vel dolore.

Ioannes Gerson. 1420.

In Summa de gaudijs Paradisi libro 6. Corpus gloriosum resurget cum luminositate, ita vt vnum corpus aliud possit videre, & amplexari: gustus & odoratus non erunt in patria, quia obiecta eorum non sunt proprietates corporis absolutè, sed emanationis, sicut odor & sapor.

Laurentius Iustinianus. 1430.

De disciplina & perfectione Monasticæ conuersationis c. 17. Erimus quandoque etiam nos iuxta Domini pollicitationem sanctis Angelis similes: quando Dominus Iesus tradiderit regnum Deo & Patri, atque euacuauerit omnem principatũ, & virtutẽ: Tunc enim videbimus eum sicuti est; tunc laudabimus perfectè, amabimus ardenter, vacabimus actualiter, inhærebimus indissolubiliter, iucundabimur lætanter, satiabimur sufficienter, & transformabimur totaliter. Erit namque tunc Deus omnia in omnibus. Nam nihil in nobis à laude cessabit. Erit enim rationi Dei sapientia, plenitudo lucis: erit affectioni Dei bonitas & clementia, multitudo pacis, & superabũdantia dilectionis: erit memoriæ Dei mira essentia & maiestas, continuatio fruitionis. Erit quippe tunc in cælesti gloria læta societas, concors voluntas, communis felicitas, sempiterna libertas, secura tranquillitas, indicibilis honestas, plena pax, vera dilectio, mutuus amor, vna gloria, eadem mansio, & imperturbabile regnum.

Cap. 23. Cùm in hac vita degit (*anima*,) & peregrinatur à Domino, animalis naturæ est: post verò resurrectionis gloriam tota spiritualis efficietur, ita vt omne solidum ei sit peruium. Non claustris teneri poterit inclusa, non vinculis religata, non restricta custodibus: sed liberam ingrediendi & egrediendi vbique recipiet facultatem.

De casto connubio Verbi & animæ cap. 5. Vt tantis suasionibus præbeamus assensum, & ne inuitantis sponsi monita negligamus, erigenda est mentis acies ad inuestigandum quanta & qualia sint, quæ nobis proponuntur in præmium, quatenus tum ex consideratione remunerationis, tum ex amplissima charitate largientis, omnis interioris hominis affectus ad ea capessenda se dirigat. Magnitudo namque mercedis aufert tædium laboris, & amori præstat additamentum. Cui autem peregrinanti, laboranti, patienti leuamen non irrogabit, cùm audit: *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis?* (Rom. 8.) Cuius amantis non elangueat præ iucunditate cor, cùm Prophetam audit dicentem: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, &c.* (Psal. 35.) Et illud: *Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te?* (Psal. 83.) Cuncta ibi magna, omnia delectabilia, omnia perfecta, quãuis beata: magna ciuitas, delectabilis conuiuentium vnitas, perfecta corporis animæq́ immortalitas, & beata diuinæ visionis satietas. Ciuitas quidem hæc ciuitas magna, aspectu grata, ab hostibus secura, à doloribus aliena, à perturbatione extranea, à morte liberrima: nil immundum in ea est, nil sordidum, nil corruptione obnoxium: totum in illa placet, totum lucet, totum arridet: plateæ eius auro mundo sternuntur: portæ ex sapphyro & smaragdo ædificantur, ex lapide pretioso omnis circuitus muri eius: super turres, super muros custodes constituti sunt, qui die noctuq́ nomen Domini laudare non cessant: sed & per plateas, vicosq́ mirabili exultatione ab vniuersis Alleluia cantatur. Non indiget Solis aut lunæ lumine, vt illustretur: quoniam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius Agnus est. Fulget enim claritate, amœnitate floret, æternitate viget, & mirabili dilatatur immensitate: sine consummatione magna est, sine comparatione pulchra, sine defectu conspicua, sine oppositione præclara. Ibi virgines, quæ nescierunt thorum in delicto, omnes auro textis ornatæ cicladibus choreas ducẽtes, spõsiq́ vestigia imitãtes, hymnos amoris personare noscuntur, &c. In illa denique inuictissimi regis ciuitate nullus tristis, nullus inuidus, nullus ignobilis inuenitur. Omnibus omnia communia, cuncta nota, quæq́ manifesta sunt. Vniuersi de vno potantur voluptatis fonte, de vno irradiantur veritatis lumine, & in vno copulantur vinculo charitatis. Ideo nil proprium habent, nil priuatum quærunt, quin potius non minus alieno, quàm suo congaudent bono. Vicissim dona communicant, participant bonis, quia vna visione fruuntur. Dispar quidem gloria, at concors illis est desiderium voluntatis. Omnis ipsorum affectus, omnis actio in Dei cognitione & dilectione subsistit. Singuli quoque in illa terra viuentium duplicibus vestientur. Corporibus quippe inerit iucundus splendor, & immortalitatis decor, &c. Omnia namq́ huius corpusculi membra quendam diuinæ bonitatis per-

sonabunt concentum: ita vt nihil à Dei laude videatur alienum. Nulla deformitas, nulla membrorum erit inæqualitas. Videbunt enim oculi regem in decore suo, & in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis suæ, & in die lætitiæ cordis illius. Sicq; singula singulis decorabuntur ornamentis. In plenitudine ætatis Christi: in perfectione gloriæ fiet tunc vera resurrectio mortuorum. De cætero nullus luctus, nullus clamor in illa perstrepet ciuitate: sed lætitiæ vox, exultationis laus, gratiarum exhibitio, benedicentium vota, &c. Angelorum, animarumq; æqualis erit gloria, eadem visio, vna societas, vnanimis affectio, similis actio, quamuis Angelorum natura longè sit sublimior. Quod autem minus deerit, supplebit gratia Conditoris. Videbitur Deus in se, & cuncta in ipso: quia erit omnia in omnibus. Hoc erit hæreditas filiorum Dei: hoc pauperum, mitium, esurientium, lugentium, miserantium, mundorum, pacificorum, persecutiones patientium præmium. Cuncti sacerdotes, omnes reges, vniuersi diuites, singuli potẽtes, quiq; sapientes existent. Non minorabitur ex cõuiuantium numerositate cumulus felicitatis, non ex graduum diuersitate affectus charitatis: Aequè paruus vt magnus beatus erit. Singuli in suo ordine, & de propria mensura lætabuntur. Non sexus, nõ conditio, non officia, non dignitates: sed merita discernentur. Iuxta mensuram charitatis cuique dabitur corona mercedis.

Ioannes de Turre Cremata. 1460.

Tractat. 36. in Regulam Benedicti: Duodecim considerationes sunt vitæ æternæ, quæ discipulũ mouere ad concupiscentiam illius maximè debent. Prima est, quòd illa sola est vera vita, cùm sit æterna. Secũda, quia in illa æterna vita possidetur sanitas sine quacunque infirmitate, molestia, aut passione. Tertia, quia in illa est pulchritudo sine quacunque deformitate: *Fulgebunt enim iusti sicut sol in regnõ Patris mei*, dicit Christus, Matt. 13. Quarta consideratio est, quòd in illa vita est copia omnium bonorum, Deut. 8. *Rerum omnium abundantia perfrueris*. Quinta, in illa vita est satietas & adimpletio desideriorum, sine quocunque defectu. Sexta, in illa vita est securitas & pacis tranquillitas sine timore quocunque. Septima, in illa vita habebitur visio beata clarissima & iucundissima diuinitatis. Octaua, in illa vita est delectatio summa: si enim amplexus sponsi delectant sponsam, summè putandus est delectabilis amplexus Dei, qui summum est bonum, fons dulcedinis & suauitatis. Nona, in illa vita est sapientia & plenissima cognitio absque ignorantia. 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Decima, in illa vita viuentes, summo ibi honore & gloria sublimantur. Vndecima, in illa vita æterna est iucunditas ineffabilis. Duodecima, in illa vita est laus interminabilis.

Rupertus de Lycio. 1480.

De Beatitudine Sanctorum Serm. 2. cap. 3. Procedet lætitia beatis propter tria. Primò, propter loci luminositatem. Illud enim cælum erit lumine plenissimum, & omni iucunditate gratiosum: ideo clamat Tob cap. 13. *Beatus fuero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndum claritatem Hierusalem*. Certè si esset possibile vnam animam videre gaudia illius vitæ, certè despiceret infinita gaudia huius mundi. Secundò procedet beatis lætitia propter loci puritatem: non erunt ibi caligines, non lutum, non fœtores, non calores, non frigora, non malitia, non tormenta, & odia: sed tota puritas, sanctitas, lætitia. Tertiò procedet beatis lætitia propter loci magnitudinem. Si quis velit comprehendere magnitudinem illius patriæ cælestis, incipiat ab his inferioribus numerare. Cõsidera primùm terram, aërem, aquam, ignis sphæram, lunam, stellas, cælum empyreum, istorum quodlibet alterum in decuplo superat in magnitudine, & pulchritudine. Baruch 3. *O Israel quàm magna est domus Dei, & ingẽs locus possessionis eius*. Qualiter verò accedat ad lætitiam Sanctorum esse in cælo, satis constare potest ex his, quæ dicuntur in sermone de animæ rationalis admirandis prærogatiuis.

Baptista Mantuanus. 1500.

De Patientia lib. 3. cap. 26. Paradisus noster sua redundantissima voluptate sic omnem voluptatis appetitum inebriat, vt liberum arbitrium in ea positum peccandi facultate priuetur. Quod tamen non est libertatem minui, sed augeri: longè enim præstãtior est libertas, ea tantùm velle posse, quæ displicitura sint nunquam, quàm ea etiã velle posse, quæ aliquando nolle sit necesse. Tunc erit Deus omnia in omnibus, hoc est, quicquid singuli desiderabũt, suppeditabit Deus. Quia tanta dulcedine mentibus nostris illabetur, vt perfectè compleatur, quod dicitur à Propheta: *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*: vel, vt in Hebræo est, *imago tua*.

Cap. 27. Videbunt (*beati*) cælos, ac omnẽ cælorũ harmoniam percipient: videbunt & ipsum Christum, & Matrem, & omnia omnium beatorũ corpora gloriosa: quæ iam incorruptibilia, & mirabili decore conspicua fient intuentium oculis tam dulce spectaculum, vt quod desiderari melius possit, nescituri sint. Id quoque erit visu iucundissimum, quòd sicut nunc ex motu corporis animam inesse percipimus, & vegetare, ac regere membra corporea, sic tunc cælo, & elementis, & rebus omnibus Deum esse intimum, & in qualibet vniuersi parte totum conseruare, alere, ac gubernare mundi hanc machinam, non dubio cernemus intuitu. Nunc id satis ratio persuadet, & credimus, tamen præ inscitia nostra naturali nõ perpendimus: tunc autem oculos circumquaq; vertentes id perpendemus. Tanta enim erit vis in oculis, tam acuta videndi acrimonia, vt & corporum nostrorum, ac elementorũ, & cæli quantitates, numeros, proportiones, harmonias, symmetriam, ac naturam omnẽ beati visu penetrantes, inebriandi sint ab vbertate domus Dei, & dicturi: *Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam*. Adde quòd beatis nihil erit inuium, nihil clausum, nihil inaccessum: sed mira subtilitate ac agilitate corporis illuc etiam sine pedum ministerio ferentur, quò desiderabit ardor voluntatis: sic erit animæ imperio corpus obediens & subditum, vt ascensui nulla moles, nulla continuo motui lassitudo, nullus denique labor obsistat.

LIBRI DECIMI ET VLTIMI FINIS.

9-2